DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2008.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel. 4021 – 318 81 46, 4021 – 318 81 06
Fax: 4021 – 318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Internet: www.ear.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU" (Cluj-Napoca)
Dicționarul limbii române (DLR) - București :
Editura Academiei Române, 1913-
vol.
Tomul 5 : Litera L (Li – Luzulă), - 2008. –
ISBN 978-973-27-1738-7

81'374.8=135.1

EDITAT CU SPRIJINUL
AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Redactor: ALEXANDRA ARDELEA
Tehnoredactor: LILIANA LICĂ
Coperta: MARIANA ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 10.11.2008. Format: 8/61×86.
Coli tipar: 102,5
C. Z. pentru biblioteci mari: 459-3 = 59
C. Z. pentru biblioteci mici: 459

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI" DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU" DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" DIN IAȘI.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE
(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL V

LITERA L

LI – LUZULĂ

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

2008

Serie nouă întemeiată de:

IORGU IORDAN
Membru al Academiei Române

ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Române

ION COTEANU
Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:

MARIUS SALA
Membru al Academiei Române

GHEORGHE MIHĂILĂ
Membru al Academiei Române

Tomul al V-lea a fost elaborat în cadrul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca (redactare parţială şi revizie integrală) de următorul colectiv:

Redactori:

Ioana ANGHEL
dr. Elena COMŞULEA
Doina GRECU
dr. Rodica MARIAN
dr. Ion MĂRII
Mircea MINICĂ
Angela MIRA
dr. Felicia ŞERBAN
Valentina ŞERBAN
dr. Sabina TEIUŞ

A colaborat la redactare: Bogdan HARHĂTĂ
A colaborat la verificarea citatelor: Elena FAUR

Revizori:

dr. Elena COMŞULEA
dr. Rodica MARIAN
Angela MIRA
Valentina ŞERBAN

Revizie finală:

Ioana ANGHEL
dr. Felicia ŞERBAN

Au colaborat de la Departamentul de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide" din Iaşi (redactare parţială): dr. Irina ANDONE, dr. Lucia CIFOR, dr. Mioara DRAGOMIR, dr. Cristina FLORESCU, dr. Gabriela HAJA, dr. Laura MANEA, dr. Eugen MUNTEANU, dr. Ioan OPREA, dr. Carmen PAMFIL, Rodica RADU, Mioara VIŞOIANU.

Au fost consultaţi pentru etimologiile din acest tom: Vasile ARVINTE, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Iaşi; Andrei AVRAM, doctor docent, cercetător ştiinţific, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti; Grigore BRÂNCUŞ, membru corespondent al Academiei Române, profesor, Universitatea din Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Gheorghe MIHĂILĂ, membru al Academiei Române; MURÁDIN Ladislau, cercetător ştiinţific, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca; Marius SALA, membru al Academiei Române; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti.

Revizia materialului din Atlasul lingvistic român I şi II:

Doina GRECU
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca

dr. Ion MĂRII
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca

Operare pe calculator: Eva MLADIN, Cristina VULTURAR

Redactori responsabili ai tomului al V-lea:

Ioana ANGHEL
dr. Felicia ŞERBAN

LI interj. v. **libă.**

LIA interj. v. **libă.**

LIACHÍU, -ÍE adj. v. **liliachiu.**

LIÁJ s.n. (Livresc) Legare. Cf. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *li-aj.* – Pl.: *liaje.*
– Din fr. **liage.**

LIÁMPĂ s.f. v. **lampă[1].**

LIÁNĂ s.f. (Mai ales la pl.) Nume generic dat plantelor agățătoare cu tulpina foarte lungă, subțire și flexibilă, care cresc mai ales în pădurile tropicale; p. ext. denumire pentru speciile de plante agățătoare cu tulpina foarte lungă. Cf. LEON ASACHI, B. 91/17. *Niște liane mari și o mulțime de iederă atârna dintr-acea terață superioară.* BARONZI, C. III, 62/13, cf. V, 45/1. *Scris a fost ca viața ta De doru-i să nu-ncapă, Căci te-a cuprins asemenea Lianelor din apă.* EMINESCU, O. I, 190, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Retrăia cu amintirea auzului stridentele glasuri ce se chemau, sonorele râsete ce se urmăreau printre perdelele de liane.* ANGHEL, PR. 46. *Aș fi dorit obrazul fin și suav al frumoasei adormite în pădure sub umbra dulce și răcoroasă a teilor în floare, în poiana la care liane înlănțuite opresc intrarea.* PETICĂ, O. 257, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Alții... s-agățau de liane cu capul în jos.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 256. *Șerpi groși cât brațul,... o maimuță balansându-se în leagănul de liane.* C. PETRESCU, R. DR. 214. *Cum slăbește o clipă mâna omului, o liană, un copac, o ferigă uriașă îi ia repede locul.* VOICULESCU, P. II, 197. *Am intrat în baltă în marginea întunecoasă de pădure, între nuferi și liane.* SADOVEANU, O. IX, 464. *Liane gigantice, plante agățătoare țesute între ele, făceau un fel de perdele dese.* BART, E. 278, cf. SCRIBAN, D. *Stam, printre liane, sub ecvatorul căldurii, Pândit de șerpi, de flori, și de lemurii.* BLAGA, POEZII, 211. *Formația vegetală naturală este aceea de pădure de foioase de tip subtropical cu liane.* CHIRIȚĂ, P. 650. *Câinele se năpusti scheunând,... făcând salturi de panteră prin bălăriile... ca niște liane în jungla neumblată.* TUDORAN, P. 370, cf. DL, FLORA R.P.R. V, 451, BOTANICA, 183, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ Fig. *O bruscă scăpare din lianele informațiilor contradictorii.* LOVINESCU, M. 39. *Liane de gând Se urcă pe crengi De vis și amintire.* JUN. LIT. XXVIII, 64. *Poezia lui plină de simțiri tinere și adânci – acei nuferi și acele liane, pe care el le-a descoperit întâi.* PERPESSICIUS, M. IV, 164. *Scoțând figura poetului dintre lianele erudiției, e mai firesc să ne adresăm operei, care ne pune la dispoziție elementele fundamentale ale structurii lui Eminescu.* CONSTANTINESCU, S. II, 566.
– Pronunțat: *li-a-.* – Pl.: *liane.*
– Din fr. **liane.**

LIÁNDRU s.m. v. **leandru.**

LIÁNE s.f. pl. (Geogr.) Șesuri din America de Sud, acoperite cu vegetație ierboasă. Cf. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *lia-.* – Și: **llános** (pronunțat *lia-nos)* s.n. pl. DOOM[2], DEXI.
– Din sp. **llanos.**

LIÁNT, -Ă s.m., adj. **1.** S.m. (Uneori cu determinări care indică proveniența, compoziția chimică, modul de întărire etc.) Substanță în stare fluidă care are proprietatea de a uni între ele granulele, firele, fâșiile etc. care compun un material; aglomerant. *Discurile subțiri și acelea care trebuie să suporte presiuni laterale... vor fi confecționate cu lianți elastici.* IOANOVICI, TEHN. 334. *Pietrele cimentate cu liant mineral se caracterizează printr-un efect de șlefuire mai blând și un preț de cost mai redus.* ORBONAȘ, MEC. 350. *Industria lianților hidraulici.* LEG. EC. PL. 293, cf. LTR. *Argila este un liant, care leagă particulele elementare.* AGROTEHNICA, I, 304, cf. DL. *Liantul, natural sau sintetic, poate fi anorganic (amestec ceramic, mineral etc.) sau organic (cauciuc, rășini etc.).* DP, cf. DER. *Lespezile lustruite ca marmura, cimentate de nouăsprezece secole cu un liant peren a cărui rețetă nu a putut fi descoperită nici până astăzi.* CONTEMP. 1970, nr. 1 231, 10/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Adjectival) *La confecționarea miezurilor... se întrebuințează nisipul căruia i se adaugă materii liante ca făină, melasă, ulei, colofoniu, dextrină etc.* IOANOVICI, TEHN. 83, cf. 16. *Se sporește proporția de substanțe liante în sol.* AGROTEHNICA, I, 417. ✦ (Tipogr.) Substanță lichidă cu vâscozitate ridicată ce conține în suspensie colorantul cu care formează cerneala de tipar. Cf. LTR, DP, M. D. ENC., DN[3]. ✦ (Text.) Substanță folosită la fixarea pigmenților pe fibrele textile. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. S.m. Fig. Element care leagă, care asamblează, care ține la un loc părțile unui întreg. *Cuvântul, sunetul și culoarea sunt valori oricum schimbătoare... Ca să poată ieși din clipa care le naște, ele se află în nevoie de un liant al fiabilității lor.* STREINU, P. C. III, 335. *În această carte care își refuză obsesiile și liniile ce i-ar putea da unitate și al cărei singur liant e vagabondarea printre obiecte și atitudini în căutarea adeziunilor mereu ratate, un motiv se întrevede, dincolo de voința de discreție a autorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 8, 9/3. *Fenomenele care se desfășoară pe largă arie, tinzând la unitate inextricabilă, au nevoie de un liant, pentru a închega o permanență.* ib. 1970, nr. 43, 1/1. *Liant sintactic.* L. ROM. 1976, 109. *Se poate scrie un studiu separat privind... liantele interepisodice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 16/4.

3. Adj. (Rar) Care este caracteristic; specific unui liant **(1).** *Bacteriile celulozice... secretă substanțe mucilaginoase, cu putere liantă foarte mare.* AGROTEHNICA, I, 417.

– Pronunțat: *li-ant.* – Pl.: *lianți* și (rar, n.) *liante, lianturi* (DN[3]).
– Din fr. **liant.**

LIANTÉRIC, -Ă adj. v. **lienteric.**

LIANTERÍE s.f. v. **lienterie.**

LIÁRD s.m. Numele unei vechi monede franțuzești de aramă, de valoare mică. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–

AAR.–HILL, V. II, 101¹/10. *Ele câştigă pentru această lucrare doi bieţi liarzi.* BREZOIANU, A. 128/2.
– Pronunţat: *li-ard.* – Pl.: *liarzi.*
– Din fr. **liard.**

LIÁS s.n. (Geol.; învechit) Epoca inferioară a jurasicului, l i a s i c **(2);** strat constituit din roci formate în această perioadă. *A mai aflat liasul pe coastele sud-estice ale muntelui Strunga.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 138, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN³.
– Pronunţat: *li-as.* – Accentuat şi: *lías.* BARCIANU. – Pl.: (rar) *liase* (SCRIBAN, D.) şi *liasuri* (id. ib.).
– Din fr. **lias.**

LIÁSIC, -Ă adj., s.n. (Geol.) **1.** Adj. Care aparţine liasicului **(2);** (despre straturi geologice, roci etc.) care s-au format în liasic. *Reptilii cei mari din epoca liasică şi mamiferele cele mari din epoca terţiară s-ar fi putut crede de regii creaţiunei.* CONV. LIT. IV, 208. *Peste păturile triasice urmează... păturí liasice.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 138, cf. BARCIANU. *Teren liasic.* SCRIBAN, D. *În depozitele de cărbuni liasici se întâlnesc plante fosile.* LTR. *Marea liasică a ocupat în Carpaţii Orientali... un canal îngust, extins în lungul zonei cristaline.* MG I, 118, cf. M. D. ENC., DN³.
2. S.n. Epoca inferioară a jurasicului; (învechit) lias. *Acest... facies aparţine liasicului inferior şi reprezintă depozite continentale, lagunare şi litorale.* LTR, cf. DP. *În liasic este probabil ca, în zona actualei Câmpii Române, marea respectivă să se fi păstrat în continuare din triasicul superior.* MG I, 118, cf. DER, M. D. ENC., DN³.
– Pronunţat: *li-a-.* – Pl.: **(1)** *liasici, -ce.*
– Din fr. **liasique.**

LIÁZĂ s.f. Enzimă care favorizează sinteza unor compuşi organici. Cf. LTR, M. D. ENC., DEXI.
– Pronunţat: *li-a-.* – Pl.: *liaze.*
– Din fr. **liases.** Cf. germ. L i a s e.

LÍBA interj. v. **libă.**

LIBADEÁ s.f. Haină (bărbătească) lungă pe care o purtau boierii peste altă îmbrăcăminte. V. a n t e r i u. *Şi-au făcut singur Măria Sa un rând de straie de postav, libade şi giube şi într-o zi, făr' de veste, au ieşit îmbrăcat cu ele* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 262/11. *Anteriu în sfoară ce se zice libadea* (a. 1787). ŞIO II$_1$, 236. *O lebadea şi toate scrisorile ce vor fi legătur[ă]* (cca 1790). IORGA, S. D. XIII, 127. *O libadea de atlaz de vară* (a. 1801). CONV. LIT. IX, 277. *De la zaveră ei lepădase lebadeaua şi tombatera şi se îmbrăcase nemţeşte.* GHICA, S. 258. *Banul, îmbrăcat în antereu de sevai subţire, cu o libadea de pichet alb pe dasupra..., citea.* FILIMON, O. I, 173, cf. CIHAC, II, 590, DDRF, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 236, ALEXI, W., LÖBEL, C. 58, IORGA, C. I. III, 186, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *După ea coborî un boier voinic, cu barba scurtă împărţită în două, îmbrăcat într-un anteriu verde, având pe deasupra o lebadea roşie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 167, cf. DL, DEX, CONTRIBUŢII, III, 167, Z. MIHAIL, T. P. 115. ✦ (Prin Munt. şi prin Olt.) Haină scurtă bărbătească din stofă de casă, de obicei de culoare albă. Cf. Z. MIHAIL, T. P. 115, H V 87, 390.
– Pl.: *libadele.* – Şi: **lebadeá** s.f.
– Din tc. **libade.**

LIBÁN s.m. Nume dat unui câine de vânătoare. Cf. H IV 10.
– Et. nec.

LIBANÉZ, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Libanului sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Liban. Cf. M. D. ENC., DEX. *Mii de palestinieni şi libanezi au participat luni la demonstraţii de masă.* SCÂNTEIA, 1984, nr. 13 084.
2. Adj. Care aparţine Libanului sau libanezilor **(1);** privitor la Liban sau la libanezi; originar din Liban; caracteristic Libanului sau libanezilor. *Lupta... poporului libanez a crescut în amploare.* DER III, 116, cf. M. D. ENC., DEX. *Au fost bombardate... localităţi libaneze.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 413. *Guvernul libanez s-a întrunit miercuri pentru a treia zi consecutiv.* ib. 1984, nr. 13 086.
– Pl.: *libanezi, -e.*
– **Liban** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. fr. l i b a n a i s.

LIBÁR s.m. v. **râbar.**

LIBĂRCĂ¹ s.f. (Entom.) **1.** Numele a două insecte din ordinul ortopterelor, care trăiesc în locuri întunecoase şi se hrănesc cu resturi alimentare: **a)** (şi în sintagma *libarcă neagră)* şvab¹ **(a)** *(Blatta orientalis). Libărcile negre, când se prăsesc în casa omului, e semn de bogăţie.* MARIAN, INS. 489, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL. *În bucătărie, când deschise uşa, o mulţime de libărci negre fugiră care încotro.* PREDA, R. 65, cf. ALR I 1 900/780, 782, 798, 800, 803, 815, 825, 839, 842, 846, 860, 900, 940; **b)** (şi în sintagma *libarcă galbenă)* şvab¹ **(b)** *(Phyllodromia germanica).* Cf. DDRF. *Libărcile galbene, când se prăsesc la casa omului, e semn de sărăcie.* MARIAN, INS. 490, cf. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 17, GOROVEI, CR. 150, RESMERIŢĂ, D., CADE. *O armată invizibilă de şvabi, libărci şi gândaci de pivniţă.* C. PETRESCU, C. V. 46. *Îi mişună gândurile ca nişte libărci.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 304. *Ce simpatii abjecte leagă infinitul... de icra păduchelui şi de oul libărcii?* ARGHEZI, P. T. 111. *Melci, libărci sau gândaci rodeau pereţii, devorându-i cu o duşmănie înmiită de foame.* BARBU, S. N. 221, cf. H V 71, 367, XI 246, XIV 65.
2. (Olt. şi vestul Munt.) Borză *(Blaps mortisaga).* Cf. ALR SN III h 747, ALRM SN II h 566.
3. (Regional; în forma *libearcă)* Bălegar *(Geotrupes stercorarius)* (Balş). Cf. ALR SN III h 750/876, ALRM SN II h 574/876.
– Pl.: *libărci* şi (rar) *libarce* (MARIAN, INS. 489). – Şi: (regional) **libeárcă** (pl. *liberci)* s.f. ALR SN III h 747/812, ALRM SN II h 574/876.
– Din bg. **хлебарка.**

LIBÁRCĂ² s.f. (Prin Transilv.) Epitet depreciativ pentru o femeie care vorbeşte mult şi fără rost.

Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Taci, tu, libarcă!* VICIU, GL., com. din LUPŞA – ABRUD, PASCU, C. 174.

– Et. nec.

LIBÁRE s.f. (Învechit, rar) Libaţie **(1)**. *Preotul singur gusta pe uşor o ţiră de vin din simpuviu (vas sfinţit) şi apoi da şi celor de primpregiur să guste, ce se zicea libare.* BOJINCĂ, A. I, 195/10.

– Pl.: ?

– Cf. l i b a ţ i e.

LIBATÓRIU s.n. (În dicţionarele din trecut) Vas care se întrebuinţa pentru libaţii **(1)**. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

– Pl.: *libatorii.*

– Din lat. **libatorium.**

LIBÁŢIE s.f. **1.** Act ritual săvârşit în practicile din Antichitate, mai ales în templu, şi care consta din umplerea unei cupe cu vin, lapte sau apă curată, din gustarea şi apoi vărsarea conţinutului, ca omagiu adus zeilor. Cf. I. GOLESCU, C. *Pe pereţii altariului sânt zugrăvele ce închipuiesc pe preoţi făcând jărtve şi libaţii.* AR (1835), 46[1]/57, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101[1]/25, NEGULICI, STAMATI, D. *Cultul divin s-a săvârşit mai totdeauna cu mâncare şi băutură, fie sub numire de sacrificiu sau de libaţiune (beutură) sau de orice altă numire.* BARASCH, M. III, 204/11, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., BARONZI, I. L. II, 231/1. *Mai mulţi magistraţi se suiau pe scenă şi făceau libaţiuni pe altarul lui Dionisos.* CONV. LIT. IV, 167. *Să facem trei libaţii în modul cel antic.* ALECSANDRI, ap. DDRF, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Un vas triplu..., a cărui natură trebuie să ne-o explicăm tot prin ritualul libaţiunilor funebre.* PÂRVAN, G. 423. *După libaţii şi sacrificii de victime, cadavrul e ars în cea mai mare jelire.* ARH. OLT. II, 455, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ F i g. *Solicită drumeţului o floare Libaţie de rouă dimineţii.* ap. CONSTANTINESCU, S. II, 410. ✦ P. e x t. Ofrandă, omagiu; închinare (a paharului) în cinstea cuiva. *Doi prieteni întâlnindu-se se strâng mai tare de mână şi, de întră în vro crâcimă,... fac o adevărată libaţie morţii.* RUSSO, S. 25. *Nimeni nu poate bea dintr-un vas fără a fi vărsat puţin pe pământ şi este o insultă a oferi unui român apă fără a face această libaţiune.* EMINESCU, O. XII, 240. *Mămăliga lipită de ele căzu cernându-se în ciuculeţi şi uscaţi şi mici, ca un fel de libaţiune postumă pentru zeităţile flămânde ale pădurii.* HOGAŞ, DR. I, 211, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Consumare (excesivă) de băuturi alcoolice; chef, petrecere **(II 2)**. *Am mare trebuinţă să mă odihnesc puţintel şi să-mi potolesc arşiţa gâtului cu o libaţie.* VOINESCU II, M. 94/11. *Ca să-şi potolească pofta ce avea pentru exerciţiul acesta, poftă foarte legitimă, mai ales când era escitată de libaţiuni copioase, îşi revărsa avânturile pe spinările celorlalte fete.* SION, P. 74, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Raportul libaţiunilor din cursul nopţii până în faptul dimineţii.* SADOVEANU, O. III, 333, cf. SCRIBAN, D. *Este, în libaţiile acestea moldoveneşti, o mare doză de religiozitate.* PERPESSICIUS, M. III, 135, cf. IV, 101. *A remarcat cu intrigată mâhnire că, de la o vreme, amicii săi... nu mai vin să-l ia de acasă ca la fostele (dese) libaţiuni.* CONTEMP. 1970, nr. 1 256, 2/4. ✦ F i g. Manifestare de bucurie. *E deplasată, deci, veselia gazetelor în chestiune... Cât priveşte presa izrailteană de la Bucureşti, libaţiunile ei sunt... absolut programatice şi explicabile.* GOGA, în DA II$_2$.

– Pl.: *libaţii.* – Şi: **libaţiúne** s.f.

– Din lat. **libatio, -onis,** fr. **libation.**

LIBAŢIÚNE s.f. v. **libaţie.**

LÍBĂ interj., s.f. **1.** Interj. (Prin Transilv., Mold. şi Bucov.; adesea repetat, în combinaţie cu prima parte a cuvântului sau cu altă interjecţie) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă gâştele sau (p. e x t.) raţele. V. l i b u c a, l i b u - l i. Cf. KLEIN, D. 371, MARIAN, O. II, 375, TDRG, DR. I, 78, PUŞCARIU, L. R. I, 144, CONV. LIT. XX, 1 012, VAIDA, ŞEZ. III, 189, com. din ZAHAREŞTI – SUCEAVA, ALR II 5 737/36, 95, 102, 130, ib. 5 736/36, ALR SN II h 378, ib. 379, ib. 380/95, SCL 1955, 122, A I 20, 23, 34, 35, II 1, 12, III 1, 2, 5, 16, 18, V 33, VI 26, GLOSAR REG. 44, TEAHA, C. N. 103, L. ROM. 1968, 127.

2. S.f. (Regional) Gâscă. Cf. DR. VIII, 209. *Strigă liba de la gard.* GOROVEI, C. 315.

– Accentuat şi: *libă.* A II 1. – Şi: **(1) liba** (KLEIN, D. 371, MARIAN, O. II, 375, DR. I, 78, PUŞCARIU, L. R. I, 114, com. din ZAHAREŞTI – SUCEAVA, ALR II 5 737/95, 102, 130, ALR SN II h 378, ib. h 379, ib. h 380, A III 2, 5, 16, V 33, GLOSAR REG. 44, TEAHA, C. N. 103, L. ROM. 1968, 127, accentuat şi *libá* ALR SN II h 378/157, A I 23, II 1, 12, VI 26) interj., **libi** (ALR SN II h 378, A III 1, TEAHA, C. N. 103) interj., s.f., **li** (ALR SN II h 378, A I 35, LEXIC REG. II, 40, GLOSAR REG. 44, TEAHA, C. N. 103), **lia** (ALR SN II h 378/272, 310) interj.

– Din magh. **liba** „gâscă". – **Li,** prin apocopă.

LIBĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre gâşte) A scoate strigătul caracteristic speciei; a gâgâi (Glimboca – Caransebeş). Cf. ALR II 5 733/27.

– Prez. ind. pers. 3: *líbăie.*

– V. **libă.**

LIBĂNÍ vb. IV v. **lipăni.**

LÍBĂR[1], -Ă adj. (Regional) Violet (Măru – Caransebeş). L. ROM. 1959, nr. 6, 52. *Aţă libără.* ib.

– Pl.: *libări, -e.*

– Cf. sb. l j u b i č i c a „viorea".

LÍBĂR[2], -Ă adj. v. **liber[3].**

LIBĂRÁ vb. I v. **libera.**

LIBĂRÁRE s.f. v. **liberare.**

LIBĂRÁT[1] s.n. v. **liberat[1].**

LIBĂRÁT[2], -Ă adj. v. **liberat[2].**

LIBĂRÍŢĂ s.f. v. **limbariţă.**

LIBĂRTÁTE s.f. v. **libertate.**

LIBĂRTÁȚIE s.f. v. **libertate.**

LIBĂRÚȘ[1] s.n. (Învechit, prin Transilv.) **1.** Carnet în care sunt însemnate impozitele, dările. Cf. VAIDA, REV. CRIT. III, 159.

2. Citație (la judecătorie). Cf. PAȘCA, GL.

– Pl.: ? – Și: **libelúș** (TAMÁS, ET. WB.), **liborúș** (id. ib.), **liburúș** (id. ib.), **librúș** (VAIDA) s.n.

– Din lat. **libellus.** Cf. magh. l i b e l l u s.

LIBĂRÚȘ[2] s.n. v. **limburuș.**

LIBĂZÍ vb. IV v. **libăzni.**

LIBĂZNÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nordul Transilv.) A certa, a mustra[1] **(2),** a ocărî **(1)** (pe cineva). Com. din ZAGRA – NĂSĂUD, LEXIC REG. 9, 20, ib. II, 90.

– Prez. ind.: *libăznesc.* – Și: **libăzí** vb. IV. LEXIC REG. 9, 20, ib. II, 90.

– Cf. b l ă z n i, s ă b l ă z n i.

LIBEÁRCĂ s.f. v. **libarcă**[1].

LIBÉL s.n. **I.** (Livresc) Satiră; pamflet. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101[1]/31, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM. *S-a încercat uneori să mânuiască armele-i perfide, aruncând libele contra oamenilor de merit.* CARAGIALE, O. III, 278, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Directorul de cabinet luă la o parte... pe autorii libelului și le aduse la cunoștință că departamentul va finanța plata tiparului.* CĂLINESCU, B. I. 486. *Oratorii revoluționari francezi le invocau la tribuna adunărilor revoluționare sau în libelele și meditațiile filozofice ale vremii.* VIANU, L. U. 342. *Ei... trag libele injurioase.* BARBU, S. N. 278. *Acesta își aminti într-o fracțiune de secundă libela injurioasă și amenințătoare.* V. ROM. octombrie 1960, 50, cf. DN[3].

II. 1. (În dicționarele din trecut) Cărticică, opuscul. Cf. POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Prin Transilv.) Caiet (pentru însemnări); condică, registru. Cf. ALR I 1 513/107, 122, 129, 131,150, 166, 217, LEXIC REG. 92, ALIL XXIX, 298.

3. (Învechit, prin Transilv.) Reclamație, plângere (scrisă). *Denunțările contra lui au curs neîncetat, până când au ajuns la număru de 22, care apoi s-au contras toate într-un libel și s-au transpus respectivei comisiuni spre investigațiune.* BARIȚIU, P. A. I, 180.

4. S p e c. (Ieșit din uz) Libret (bancar). *Deponentului i se dă la mână un libel de depuneri, un libret, un caiet, o cărticică, un carnet în care se însemnează sumele depuse.* I. PANȚU, PR. 62. *Cer optzeci de mii zestre, cari bani, într-un libel de depuneri, să-mi fie predați în ziua cununiei.* AGÎRBICEANU, A. 253. *Ai ridicat din libelul de depunere al soacrei matale... suma de coroane 800.* BĂNUȚ, T. P. 17.

– Pl.: *libele* și **(II,** rar) *libeluri* (DN[3]). – Și: **libélă** s.f., **(II,** regional) **libér** (ALR I 1 513/107, 131, 150, ALIL XXIX, 298), **(II 2) ribél** (com. din GRĂDINARI – ORAVIȚA) s.n.

– Din lat. **libellus,** fr. **libelle,** germ. **Libell.**

LIBELĂ vb. I. T r a n z. (Jur.) A redacta într-o formă corectă și concisă (un act judecătoresc). *Spre a face ca titlul să corespundă cu conținutul cărții, l-am libelat într-astfel.* ODOBESCU, S. III, 634, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN[3], DEX–S, DEXI.

– Prez. ind.: *libelez.*

– Din fr. **libeller.**

LIBELĂȚIE s.f. (Învechit, rar) Determinare a nivelului **(II 1)** unui punct, al unei suprafețe etc. *Prin libelație să înțălege a hotărî cu cât iaste mai depărtat un obiect decât altul în alăturarea cu chentru pământului.* ASACHI, G. 145[r]/18.

– Pl.: *libelații.*

– Cf. l i b e l ă[1].

LIBÉLĂ[1] s.f. (Învechit) **1.** Nivel **(II 1),** înălțime. *De la nălțimea locului preste libela mărei, de la împlerea planului spre orizont..., mai nu mai puțin, decât de la cea mai mare sau mai mică a polului rădicăre atârnă.* ÎNV. VIN. 5/17. *Deosăbirea... libelii sau depărtării la chentru pământului.* ASACHI, G. 146[r]/10. *După ce s-au calculuit o deosăbire a libelii... mai lesne să pot calcului acele care răspund la o mai mică depărtare.* id. ib. 146[r]/12, cf. DEXI.

2. Nivelă (v. n i v e l **I a).** *Latura mesii cei din jos să fie paralelă cu horizonul, așăzindu-o într-acest chip cu libela sau atârnătoriul.* EGT 46[v]/13, cf. LM.

3. Bulă (de aer) conținută într-un lichid. *Înclusiunile lichide sunt de multe ori însoțite de câte o libelă, adică o băsică formată din vapori de apă sau anhidrită carbonică, după natura lichidului.* MURGOCI–LUDWIG, M. 64, cf. CANTUNIARI, L. M. 154, DEXI.

– Pl.: *libele.*

– Din lat. **libella,** germ. **Libelle.** Pentru sensul **3,** cf. it. l i b e l l a, fr. l i b e l l e.

LIBÉLĂ[2] s.f. v. **libel.**

LIBELÍST, -Ă s.m. și f. (Livresc) Autor de libele (v. l i b e l); pamfletar. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101[1]/37, NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D., DN[3], DEXI.

– Pl.: *libeliști, -ste.*

– Din fr. **libelliste.**

LIBELÚLĂ s.f. (La pl.) Ordin de insecte cu abdomenul lung și subțire, cu capul mare, cu aripile membranoase străvezii, și care trăiesc în apropierea apelor *(Ordonata);* (la sg.) insectă din acest ordin; cal-de-apă, calul-dracului, calul-popii, cal-turtit, călugăriță, cobiliță. Cf. J. CIHAC, I. N. 194/8, STAMATI, M. 125/20, COBÂLCESCU, G. 109/23. *Libelule grațioase Zboară-n aerul de vară.* MACEDONSKI, O. I, 91, cf. DDRF, BARCIANU. *Libelulele de apă le prind din fugă și își fac din ele aripi.* D. ZAMFIRESCU, ap. VIANU, A. P. 183, cf. ALEXI, W. *Cele două libelule, cu aripi de mătase și cu ochii de safir, se alungau încă, fără odihnă.* C. PETRESCU, S. 148, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Într-o ninsoare de țânțari... sunt numai trei fluturi de aur și numai două imponderabile mărunte libelule.* ARGHEZI, P. N. 241. *Jos, pe-un vârf de campanulă Pururea-n vibrație, Și-a oprit o*

libelulă Zborul plin de grație. TOPÎRCEANU, O. A. I, 37. *Mai toate libelulele de la noi sunt frumoase; fac podoaba insectarelor.* SIMIONESCU, F. R. 258. *Veneau din smârcurile Dunării potop de gângănii... Scarabei negri și cornorați,... libelule de un violet metalic, sprintene ca niște baletiste.* I. BOTEZ, B. I, 63. *Libelule dansau cu aripi străvezii ca niște mici iele ale amiezii.* TEODOREANU, L. 37. *Libelulele treceau prin lumină, ca niște linii albastre.* SADOVEANU, O. I, 128, cf. ENC. AGR. I, 76, 96, SCRIBAN, D. *Trei libelule albastre au încercat fața neliniștită a apei.* V. ROM. octombrie 1953, 10. *Monștri de proporții mitologice se plimbă lângă roiuri de fluturi și printre năvala libelulelor diafane.* CONSTANTINESCU, S. I, 67, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³, H XII 27. ✧ F i g. (Precedat de prep. „de", sugerează subțirimea) *Talia ei de libelulă și umerii ei de marchiză se termină cu o ceafă lată de birjar de lux.* VINEA, L. I, 389.

– Accentuat și: *libélulă.* SCRIBAN, D. – Pl.: *libelule.*

– Din fr. **libellule.**

LIBELÚȘ s.n. v. **libăruș¹.**

LÍBER¹ s.n. (Bot.) Complex de vase din țesutul plantelor prin care circulă seva; parte a scoarței plantelor lemnoase care cuprinde acest complex de vase și în care se află țesuturile de nutriție, de susținere etc. Cf. BREZOIANU, A. 270/26. *La ulm și la tei, liberul poate să fie jupuit ca niște panglice, care serv pentru rogojini, coșiuri etc.* BARASCH, B. 9, cf. CADE. *Zonă generatrice internă, așezată în fața și în interiorul liberului primar din rădăcină.* ENC. AGR. I, 580, cf. SCRIBAN, D., DL. *Liberul de sub scoarță este fibros și rezistent.* FLORA R.P.R. VI, 72, cf. DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. ✦ (Cu sens colectiv) Fibră extrasă din scoarța unor arbori. *Liber de tei.* NOM. MIN. I, 31, cf. DL, DEX, DN³.

– Și: (învechit, rar) **líbru** s.n. BARASCH, I. N. 113/12.

– Din lat. **liber,** fr. **liber.**

LIBÉR² s.n. v. **libel.**

LÍBER³, -Ă adj. **I. 1.** (Despre oameni sau despre comunități umane) Care se bucură de libertate **(2),** de independență; care nu depinde juridic, economic, politic etc. de altcineva; care are drepturi politice și cetățenești depline; slobod **(1).** *Acolo să le fie patria, unde liberi (slobozi) vor putea viețui.* BR (1829), 19/11. *Răsune tot pământul oriunde e om liber.* HELIADE, O. I, 185. *Civii sânt persoane libere, ce lăcuiesc în cetatea și ținuturile romanilor.* BOJINCĂ, A. I, 36/14. *Între meserii sunt agricultorii sau țăranii mai întâi, carii lucrează pământul și sânt liberi.* GENILIE, G. 135/3. *Liberu-i de-amu înainte Cel ce-au fost țigan.* ASACHI, S. L. II, 323. *Veniră la ideea ca să iobăgească pe toate comunele libere.* BARIȚIU, P. A. I, 494, cf. STAMATI, D. *Robia și proprietatea cea mare trebuiră să producă în noua colonie stricăciunile lor, înghițind cu încetul proprietățile mici ce fiecare colon dobândise la început și substituind robi la oamenii cei liberi.* BĂLCESCU, M. V. 6, cf. POLIZU. *O, Doamne! Liber oare, Liber este fiul meu? N-o să simtă el robia?* BOLLIAC, O. 187. *Sunt fiul unei mume libere.* SION, P. 101. *Cine ar putea să abuzeze mai mult de libertate, omul liber sau sclavul?* FILIMON, O. I, 312, cf. PROT.-POP., N. D., HASDEU, I. C. I, 27, COSTINESCU, LM. *Copii[i] mei vor crește aci liberi și fericiți.* ODOBESCU, S. III, 291, cf. DDRF. *Comisarii mai erau însărcinați să facă să înțeleagă pe săteni că astăzi sunt liberi.* XENOPOL, I. R. XII, 74, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 92. *Cei mai vechi strămbuni ce-mi cunosc erau... oameni liberi și cutezători.* M. I. CARAGIALE, C. 70, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SADOVEANU, O. XX, 152, SCRIBAN, D. *Omul dezrobit de Mavrocordat e liber în sensul că nu poate fi vândut, dar rămâne legat de glie.* OȚETEA, T. V. 34, cf. DL. *Curtenii aveau mai mult trăsături comune cu clasa stăpânitoare decât cu țărănimea liberă.* STOICESCU, C. S. 38. *Feudalismul în țările române este rezultatul destrămării obștilor libere.* PANAITESCU, O. Ț. 64, cf. DEX. ✧ (Prin extensiune) *O! nume cu splendoare Sădit pe miriade de libere ogoare!* ALECSANDRI, POEZII, 331. *Trai liber vrei sau moarte?* CARAGIALE, O. VI, 323. *În inima lor trăia... puternică și vie amintirea trecutului lor liber și de sine stătător.* XENOPOL, I. R. X, 109. ✧ F i g. *Ne-ncinsă-i era fruntea Și capul drept și liber.* HELIADE, O. I, 231. *Inima lui liberă, De asupriri fugind, Popoarelor e sufletul Și luminoasa stea.* NEGRUZZI, S. II, 69. *Soarta cânticului poporan nu este aceea a cuvântului scris. Liber fiu al poporului, încredințat zburdalnicei memorii, el aleargă din om în om, din secol în secol.* ODOBESCU, S. I, 190. ✧ (Învechit în Transilv.) *Liber baron* (calc după lat. med. *liber baro)* = titlu nobiliar care se acorda în perioada habsburgică celor care nu aveau moșie. *D[o]mnului Ioan Inochentie Clain, liber baron de la Sad* (a. 1741). IORGA, S. D. XII, 41. ✧ (Adverbial) *Tinerii vor să trăiască liber într-o patrie independentă.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 723, cf. DL. *Este dreptul sacru al fiecărui popor de a-și hotărî liber și nestingherit... destinul.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 410.

2. (Pol.; despre popoare, state, instituții sau despre conducerea lor) Care se bucură de independență, care nu este supus unei autorități străine; autonom, slobod **(1),** suveran, (învechit) nedependent, volnic. *Toate popoarăle, încă și cele libere, trebuie să le dea.* PETROVICI, P. 284/19. *Gheneva e o cetate liberă în Șveția.* id. ib. 292/26. *Această constituție s-au ținut până cât au fost republica liberă.* BOJINCĂ, A. II, 8/26. *Staturile slobode sau libere grecești nu se văd a fi domnit peste atâta avuție.* FM (1844), 87¹/24. *Unitatea falsă... trebui să se sfarme ca să facă loc unei organizări progresive, unei unități mai adevărate, produsă prin armonia naționalităților libere.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Întinderea titlului de cetățean roman... să cerea cu tot dreptul de locuitorii cetăților libere.* TEULESCU, C. 8/18. *Mitropolia Moldaviei... fu prochiamată liberă și neatârnată.* NEGRUZZI, S. I, 240, cf. FILIMON, O. I, 211, COSTINESCU, LM. *Independența României... ca stat liber în concertul puterilor europene.* MAIORESCU, D. I, 47. *Suntem un popor liber și suveran.* CONTEMPORANUL, I, 167. *Recunoaște că un popor liber trebuie să steargă din moravurile sale aceste deprinderi barbare.* CARAGIALE, O. III, 43. *Astăzi sântem cu capul sus, țară liberă și autonomă.* XENOPOL, I. R. XIII, 141, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Etiopienii sânt un popor liber încă din vremea faraonilor.* SADOVEANU, O. XX, 9, cf. SCRIBAN,

D., cf. DL. *Continuă stilul ceramicii populare din Dacia liberă şi din cea romană.* PANAITESCU, O. Ţ. 23, cf. DEX, DN³. ◇ *Port liber* = port în care nu se percep taxe vamale pentru mărfurile importate, exportate sau aflate în tranzit; porto-franc. Cf. N. A. BOGDAN, C. M. 123. *Oraş liber* = oraş cu statut juridic propriu de independenţă, recunoscut printr-un tratat şi cu un regim internaţional de demilitarizare. *Atât de sigură era viaţa în privinţa asta, încât oraşele libere mişunau.* CĂLINESCU, C. O. 39, cf. D. ENC. ✦ (Popular) Care nu are datorii (băneşti) provenite din împrumuturi. Cf. ALR I 1 595.

3. (Despre oameni) Care are posibilitatea de a acţiona după propria voinţă; care nu este supus niciunei constrângeri. *Un om liber poate face tot, afară de ceea ce legea îl opreşte.* C. A. ROSETTI, N. I. 43. *Daca sum liberă, lăsaţi-mă a păzi tăcere.* FM (1845), 300¹/14. *L-a înzestrat cu voinţă, lăsându-l liber în alegerea sa.* BĂLCESCU, M. V. 4, cf. BARONZI, I. L. I, 203/24, R. IONESCU, C. 173/8. *Sunt liber acum, fac ce-mi e voia cu averea mea.* NEGRUZZI, S. III, 146, cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Nimeni nu căutase dacă acea nenorocită era liberă, stăpână pe voinţă în acele momente grozave.* CONTEMPORANUL, I, 148. *Liber nu e decât omul ce trăieşte din munca productivă a mâinilor sale.* EMINESCU, S. P. 112. *Editorii sunt liberi să tragă câte exemplare vor, să le vânză cum şi cât le place.* CARAGIALE, O. III, 13. *Dar cui i-e frică de război E liber de-a pleca-napoi.* COŞBUC, P. I, 258, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vodă luă pe bătrân cu el la palat, dar după o lună, neputându-l mulţumi cu viaţa cea nouă, îl lăsă liber.* IZV. XII, 13. *Liberă eşti..., Du-te de la el, dacă altă scăpare nu-i.* SADOVEANU, O. V, 103, cf. SCRIBAN, D. *Trebuie totuşi să fii liberă din punct de vedere economic, să nu atârni de nimeni.* CĂLINESCU, S. 88. *Conştiinţa lui este a unui om liber.* CONSTANTINESCU, S. II, 345. *Eram liber s-o fac sau nu.* H. LOVINESCU, T. 183, cf. DL, DM, DEX. *Ah, mare, mare sărată, Lasă-mă liber odată, Să-mi văd mamă, să-mi văd tată.* PAMFILE, C. Ţ. 275. *Nu mă mai văd liberat, De pe potecele luat, De sub ordine scăpat, Să mă văd liber în sat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 346. ◇ Expr. **(A fi)** (sau **a rămâne) liber să...** (ori **de a...**) = a i se permite cuiva să..., a avea îngăduinţa, posibilitatea de a... *Liber de a fugi, crezu că i se cuvine să accepteze supliciul.* LAURIAN, F. 167/29. *Bolnavul este liber de a alege, din mulţime, pe doctorul care îi însuflă mai multă încredere.* MAN. SĂNĂT. 5/26. *Vom fi liberi să facem în Principate ceea ce dorim.* GHICA, S. 379. *Sânteţi liber să faceţi oricâte întrebări veţi voi.* FILIMON, O. II, 35. *Streinii sânt liberi a vizita muzeul în toate zilele.* id. ib. 37. *Oamenii cei din Serbia sânt liberi a prinde până la 20 oca.* I. IONESCU, M. 528. *Este liber oricine să susţie orce teorie va voi.* MAIORESCU, D. I, 76. *Sunteţi liberi a vă duce fiecare unde vă place.* CARAGIALE, O. IV, 296. *Un părinte adevărat nu se poate socoti nicicând liber de a purta grijă de copiii săi.* F (1885), 76. *Erau liberi să se strămute şi nu erau îndatoriţi a munci decât 6 zile pe an.* XENOPOL, I. R. VI, 141. *O nevastă tânără oftează după timpul când era liberă să umble şi ea cu colinda.* SĂM. IV, 31. *Rămânea liberă să facă opinie separată.* REBREANU, P. S. 290. *Dacă nu poţi fi atentă la joc..., eşti liberă să pleci.* CAMIL PETRESCU, T. II, 279. *E liberă să ia pe cine-i place.* VISSARION, B. 39. *Sunt liberă să fac ce poftesc.* CĂLINESCU, S. 196. *Fiecare om e liber să poarte ochelari, dacă asta îi face plăcere.* TUDORAN, P. 388. *Fiecare este liber să creadă aşa cum înţelege el.* PANAITESCU, C. R. 103. ✦ Ext. (Despre facultăţi, posibilităţi ale oamenilor) Care este caracteristic unui om liber³ **(I 3);** care denotă libertate de a acţiona; care se manifestă fără oprelişti. *O bucată de lut cu suflet nemuritoriu, cu înainte cugetătoare înţelepciune, cu deşteptată minte, cu liberă (slobodă) voie, cu cinci simţiri şi cu toată deplinirea dăruită.* TEODOROVICI, I. 38/1. *Intervalul este al liberii voinţe.* HELIADE, O. I, 205. *Temându-să a nu trage asupra sa pedeapsa pentru a lui livără seau slobodă cugetare şi viaţa cea disfrânată, au fugit de acolo, lepădând hainele cele călugăreşti.* ASACHI, I. 141/33. *Cerescul părinte ni dădu voinţă liberă (slobodă), ca unii ce sântem fiinţe urzite dupe icoana sa, nu unelte moarte.* CALENDAR (1851), 5/3. *Sufletul ascultă de motive şi nu e liber.* LAURIAN, F. 63/33. *Nu urmează că omul este un instrument orb al fatalităţei, prin aceea nu se stinge libera lui voinţă.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Mai bine un ceas de viaţă liberă, decât patruzeci de ani de robie şi închisoare.* FILIMON, O. I, 280, cf. LM. *În educaţiunea lor ideile li se introduc în cap fără judecata liberă.* MAIORESCU, D. I, 138. *Ce poate fi oare mai liber pe lumea aceasta decât hotărârea de a se căsători?* CONTA, O. 39. *Dacă vroinţa nu e liberă, nu avem niciun drept de a zice că cutare e vinovat de o crimă.* CONTEMPORANUL, I, 713. *El apucase... drumul casei, lăsând călăreţului libera facultate, sau de a rămânea unde căzuse, sau de a-şi urma calea cu orice mijloc de locomoţiune.* ODOBESCU, S. III, 189. *Respect opiniunilor libere!* CARAGIALE, O. III, 121. *Tocmai într-această recunoaştere... pe o voie liberă a învăţăcelului zace principala greşeală a vechii educaţiuni.* SBIERA, F. S. 307. *Hotărârea judecătorului... depinde de voinţa lui liberă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 198. *Părerea aceasta... era... impusă şi nu izvorâtă dintr-o convingere liberă.* REBREANU, P. S. 43. *Paşadia întâlnise o minte clară, un spirit înarmat şi liber.* M. I. CARAGIALE, C. 24. *Plăcerea de a trăi m-a făcut să-mi caut, de timpuriu, o existenţă liberă.* BACOVIA, O. 229. *Sunt om de convingeri libere.* ARGHEZI, P. T. 363. *Conştiinţa modernă nu primeşte ordinea decât cu condiţia ca ea să fie emanaţie de la voinţa liberă.* RALEA, S. T. III, 64. ◇ *Liber consimţământ* = manifestare fără constrângere a adeziunii. *Naşte întrebarea, dacă nu era de preferit ca alegerea domnului străin să fie făcută fără violenţă, cu liberul consimţământ al principelui Cuza.* MAIORESCU, D. I, 5. *Trebuie... să fie primită de bunăvoie, prin liber consimţământ.* RALEA, S. T. III, 69, cf. DL, FORM. CUV. I, 77, 88. *Liberă cugetare* = opinie proprie (lipsită de constrângeri); spec. opinie proprie faţă de religie. *Inimile noastre nu mai au nevoie de tărie, fiindcă sunt de piatră, şi din piatra aceasta scăpărăm scânteile liberei cugetări.* CARAGIALE, O. IV, 82, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Calvin nu e mai puţin intolerant faţă de libera cugetare decât Biserica Romano-Catolică.* OŢETEA, R. 322. ◇ (Adverbial) *Trimise spre a împiedica pe cetăţeni de a pute liber (slobod) rosti cugetările lor.* AR (1832), 140¹/17. *Numai aceea ştie ceneva pre care*

tipărită în conoştinţa minţei avându-o, oricând poate vorbi livăr (slobod) despre dânsa. SĂULESCU, Î. 23/11. *Puterile aliate să poată opera liber.* GHICA, S. 376. *Să dispuie liber de meziile sale vocale şi artistice.* FILIMON, O. II, 300. *Prin munţi şi prăpăstii Domneşte liber vânătorul.* ODOBESCU, S. III, 80. *Arta de a ajunge cât mai sigur un scop în societate prin combinaţiuni liber făcute.* CONTA, O. F. 37. *Femeile au încă multe prejudiţii şi nu le vor pierde până când nu vor putea şi ele să se dezvolte aşa de liber ca bărbaţii.* CONTEMPORANUL, II, 260. *Îmi făcu semn de a vorbi liber.* CONV. LIT. XII, 48. *Formele... culturii a doua a fierului în Dacia... au fost adoptate, liber, de geţi.* PÂRVAN, G. 466. *Putem avea bucuria în sforţările noastre de a crea liber şi de a contribui sănătos şi optimist la ridicarea colectivităţii.* SADOVEANU, O. XX, 485, cf. SCRIBAN, D. *Omul s-a încredinţat că nu e chip să circule liber.* CĂLINESCU, C. O. 20. *Continuă să se folosească liber şi ereditar de tot teritoriul structurat al satului.* PANAITESCU, O. Ţ. 140. *Singură truda liber asumată e bună.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 15/3. ✧ L o c. a d j. **Liber consimţit** = voluntar, voit. *Jertfa liber-consimţită a miilor de martiri a sporit puterea luptătorilor.* SADOVEANU, E. 192. *Când relaţia dintre tine şi spectator nu atinge această complicitate lucidă şi liber-consimţită, apare compromisul.* CINEMA, 1973, nr. 1, 41/3. *Suavitatea ei vine din supunerea liber-consimţită a forţei în faţa iubirii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 65. ✧ E x p r. (Învechit) **A-i fi** (cuiva) **liber să...** = a-i fi îngăduit cuiva să... *Pe tonul glumei Liber îmi e să vorbesc.* ALEXANDRESCU, M. 226. ✧ C o m p u s e: **liber-arbitru** s.n. = libertate **(1)** de a acţiona după propria voinţă; s p e c. (Filos.) libertate absolută a voinţei omului, postulată în opoziţie cu determinismul. *Bolnavul se va lepăda de liberul său arbitru.* MAN. SĂNĂT. 19/14. *Dar această divinitate... oare nu distruge liberul-arbitriu uman?* HASDEU, I. C. II, 13. *Le vine la îndemână partizanilor vechilor credinţi de a găsi în ele loc măcar pentru liberul-arbitru al omului.* CONTA, O. F. 35. *Vrea să ştie părerile domnişoarei Băltescu asupra teoriei liberului-arbitru.* BASSARABESCU, S. N. 63, cf. CADE. *Privit ca o fatalitate necontestabilă şi mistică, amorul scapă de epitetul moral al lucrărilor ieşite din liberul-arbitru.* LOVINESCU, C. VII, 94. *Liberul-arbitru... poate exista numai între totalităţile organizate în sensul de mai sus.* JUN. LIT. XXVIII, 30. *Sentimentul valorii lor personale, bucuria lor de a trăi şi de a se afirma, aspiraţia lor la glorie nu se potriveau cu teoria care neagă liberul-arbitru.* OŢETEA, R. 321. *Acesta îşi zice că era un abuz din parte-i să răpească liberul-arbitru al fetei.* CĂLINESCU, S. 613. *Să se fi admis ştiinţific astfel de fenomene şi domeniul liber-arbitrului se dărâma de la sine.* RALEA, S. T. II, 10, cf. FORM. CUV. I, 77, 88; **liber-cugetător** s.m. şi (rar) f. (calc după fr. *libre penseur)* = persoană care în ceea ce priveşte religia nu are încredere decât în propria raţiune, care nu vrea să fie influenţat de nicio dogmă; s p e c. ateu. *Liber-cugetător cum sunt,... aduc acest omagiu prea sfinţilor prelaţi toleranţi ai Bisericii Ortodoxe Române.* MAIORESCU, D. IV, 179. *Aceştia înfiinţează societăţi de liberi-cugetători şi de republicani.* EMINESCU, O. XIII, 330. *Să pretindem noi, liberali şi liberi-cugetători, că trebuie să răspopim pe un om fiindcă a înghiţit o trufă?* CARAGIALE, O. III, 216. *Muncitorul şi fermierul... finanţează societăţi de liberi-cugetători şi de republicani* (a. 1888). PLR I, 389. *Învăţase la Viena şi se întorsese liber-cugetător.* XENOPOL, I. R. X, 215, cf. CADE. *Asta era ambiţia lui de liber-cugetător.* SADOVEANU, O. II, 613, cf. IORDAN, L. R. A. 227, SCRIBAN, D. *Mai aflam că era un liber-cugetător, deşi preot.* BLAGA, H. 41. *S-ar putea ca dumneata să fii liber-cugetător.* STANCU, R. A. III, 314, cf. DL, FORM. CUV. I, 17, 168, 169, 171, 178, DEXI; (glumeţ) **liber-pansism** s.n. = promovarea liberei cugetări, v. l i b e r ³ **(II 1).** *Ieri bigotismul, azi liber-pansismul.* CARAGIALE, O. VI, 171. *Caţavencu înţelege şi conservatorismul şi creştinismul şi liber-pansismul şi, entuziasmat, trece de la una la alta.* N. MANOLESCU, C. M. 66.

4. (Despre oameni) Care nu este reţinut, închis, întemniţat; care poate să părăsească un loc, o persoană etc. şi să se ducă unde vrea; slobod **(2).** *Fără cruţare, cu amicul d-închisoare Împărţi-s-a a voastră soartă, tu-i fi liber, iar el moare!* ASACHI, S. L. I, 207, cf. COSTINESCU, LM. *Dacă sunt aici prizonier, rămâi..., dacă sunt liber..., mă retrag îndată.* CARAGIALE, O. VI, 116, cf. CADE. *În câteva zile suntem liberi!* ARGHEZI, P. N. 173. *Nu era mai bine să rabde o palmă? Acum era liber lângă copilul lui.* CAMIL PETRESCU, T. I, 213, cf. SCRIBAN, D. *O rămas să dau martori, atuncea sun[t] libăr.* T. DINU, Ţ. O. 22. ✧ F i g. *E izgonit şi se trezeşte legat în lanţ, fiindcă nu mai este moralmente liber.* CĂLINESCU, I. 264. ✦ (Despre perioade de timp) În care cineva nu este lipsit de libertate. *Cele care-mi cei trei zile libere îţi las deplin.* ASACHI, S. L. I, 207.

II. 1. (Despre acţiuni, manifestări etc.) A cărui exercitare fără de restricţii este recunoscută, garantată de lege; care nu este supus unor dispoziţii restrictive. *Comerţul să fie liber şi vămile ca mai nainte.* ASACHI, S. L. II, 105. *Domnia turcească... a tăiat orice comunicaţiune liberă a Transilvaniei cu regele său din casa Habsburg.* BARIŢIU, P. A. I, 1. *Principii se vor denumi după alegerea liberă a corpului legislativ.* id. ib. 33. *Ar trebui să siliţi pe guvern să lase comerţul liber.* GHICA, S. 464. *Dreptul cel mai preţios al omului civilizat este libera comunicare de gândire şi de idei.* BOLLIAC, O. 259. *Pescuitul Dunării nu este liber, statul ş-a însuşit această proprietate.* I. IONESCU, M. 84, cf. COSTINESCU, LM. *Dacă s-ar fi lăsat alegerile libere, poate că ar fi dat consiliului comunal alte persoane.* MAIORESCU, D. I, 223. *Cerem libera acţiune a poporului în toate ramurile speciale de interese ale lui.* ODOBESCU, S. III, 337. *Aveau dreptul liberei negustorii cu manufacturi străine.* EMINESCU, S. P. 111. *Nu cer decât exerciţiul liber al confesiei lor.* id. ib. 141. *Prin ele nu se mijlocea un comerţ liber cu nimenea, Marea Neagră fiind pe atunci un lac turcesc.* ARHIVA, I, 130. *Dieta recunoscu ţăranilor dreptul de liberă strămutare.* XENOPOL, I. R. XII, 16. *Dacă s-ar fi lăsat concurenţa liberă, s-ar fi putut obţine preţuri mult mai mici.* id. ib. XIV, 78. *Cei doi vecini se leagă... că nu-i vor mai supăra pe săteni..., nici îi vor turbura în liberul exerciţiu al crâşmăritului.* PĂCALĂ, M. R. 51. *Promite dreptul de a face negoţ liber în Moldova.* N. A. BOGDAN, C. M. 27, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă diferitele legiuiri caută să împiedice*

acapararea produselor, ele lasă totuşi liberă acapararea mijloacelor de producţiune. ENC. AGR. I, 31, cf. SCRIBAN, D. *Au desfiinţat miliţia pământeană, au oprit comerţul liber şi au numit capuchehăi greci în loc de pământeni.* OŢETEA, T. V. 351. *Libera înţelegere comercială apare cu mult mai târziu.* RALEA, S. T. II, 97. *Consecvent cu această metodă, el e, rând pe rând, pentru şi contra proprietăţii, pentru şi contra liberei concurenţe.* id. ib. III, 79 *Stăpânirile familiilor nu rezultau dintr-o ocupare liberă a locurilor de lucru.* PANAITESCU, O. Ţ. 60. ✧ *Liber schimb* (calc după fr. *libre échange)* = libertate **(1)** de a face comerţ fără restricţii vamale. *Domnia sa susţine liberul schimb şi crede că iarăşi numai prin energia individuală vom învinge concurenţa cea urieşă.* CONV. LIT. VI, 33. *Liberul schimb a fost dăunător mai cu samă industriei mari.* ib. XI, 119. *Combinarea înlesnirilor de transport cu regimul liberului schimb produce pierderi de-o însemnătate şi mai mare.* EMINESCU, O. XIII, 150. *Liberă practică* = **a)** exercitare a unei profesiuni (pe cont propriu). *S-au îndeplinit formalităţile de admitere în liberă practică.* GHICA, S. 383. *Cum se poate să vie o facultate de ştiinţă să apreţieze dreptul de liberă practică!* MAIORESCU, D. I, 306. *A depus un strălucit examen de admisiune la liberă practică.* CARAGIALE, O. IV, 370. *El era numai candidat de advocat, dar în preajma examenului prin care să obţie libera practică advocaţială.* AGÎRBICEANU, A. 125; **b)** (Nav.) permisiune de a manevra un vas în rada unui port şi de a avea contact cu ţărmul. *Avem deja libera practică.* BART, S. M. 108, cf. SCL 1961, 615. *Intrare liberă* = **a)** posibilitate de acces fără niciun fel de restricţii. Cf. LM. *Aveau intrare liberă în palatul Ceragan.* EMINESCU, S. P. 191. (Cu schimbarea construcţiei) *Atât el, cât şi familia sa, aveau liberă întrare la curte şi în sediul hanului.* ASACHI, S. L. II, 216. *Intrarea în această galerie este liberă numai marţea şi vinerea.* FILIMON, O. II, 77. *Ei aveau intrările lor libere la orice oră.* C. GANE, TR. V. 97; **b)** intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe un stadion etc. *Orice gazetar, de obicei, se bucură vecinic de o intrare liberă şi mai totdeauna de un scaun gratis în teatru.* CARAGIALE, O. V, 244, cf. DL, DEX. (Cu inversarea construcţiei) *Îi va procura permisiunea necesară pentru libera intrare în galerii şi cabinete.* FILIMON, O. II, 71. *Lovitură liberă* = (la unele jocuri sportive cu mingea) lovitură acordată unei echipe în compensaţie pentru o infracţiune sau o greşeală comisă de echipa adversă. Cf. DL, DEX. ✧ E x p r. **A cumpăra** (sau **a vinde) la liber** = a cumpăra (sau a vinde) fără cartelă, neraţionalizat. Com. din CLUJ-NAPOCA. ✧ C o m p u s e: **liber-schimbism** (calc după fr. *libre-échangisme)* = politică de promovare a liberului schimb. *Serbia... va rupe-o definitiv cu liber-schimbismul.* EMINESCU, O. IX, 387. *Liber-schimbismul nu e de talia unei ţări agricole.* CARAGIALE, O. III, 32. *De la liber-schimbism aceste ţări se văd silite să treacă la protecţionism.* GOLOGAN, C. R. 87, cf. DL, SCL 1967, 521, HRISTEA, P. E. 167; **liber-schimbist** (calc după fr. *libre-échangiste)* = **a)** (s.m. şi f.) adept al comerţului fără restricţii vamale, al liber-schimbismului (v. l i b e r ³ **II 1).** *Liber-schimbiştii uită în această teorie pe personajul principal în economie, anume pe producător.* CONV. LIT. XI, 105. *Liber-schimbiştii... se cred dispensaţi de-a gândi singuri ceva.* EMINESCU, O. XI, 387. *La imputarea ce i s-a făcut că e liber-schimbist, aminteşte proverbul cu capra şi ooia.* CARAGIALE, O. III, 33, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Părerile mele de liber-schimbist nu mă vor împiedica a accepta o protecţiune tarifară provizorie.* TITULESCU, D. 390, cf. SCRIBAN, D., SCL 1967, 521, HRISTEA, P. E. 167, ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 17/4; **b)** (adj.) propriu liber-schimbismului. *Balanţa comerciului... este... apreţuită în cercul cel strimt al ideilor liber-schimbiste.* CONV. LIT. XI, 10. *Susţine... că aceste clişeuri stereotipe egalitare, liber-schimbiste, liberale şi umanitare... sunt cultură naţională sau civilizaţie adevărată.* EMINESCU, O. XI, 28. ✦ P. e x t. (Despre manifestări ale spiritului uman şi ale sentimentelor) Care nu este supus niciunei restricţii, fără constrângeri; nestingherit. *Liberul uz a limbei latine răstoarnă adesă acel şâr firesc cu totul.* PAULINI, GRAM. II, 4/13, cf. LĂZĂRESCU, S. 64/30. *Am lăsat opiniunile să se formeze şi să se manifesteze într-un mod liber sub acţiunea raţiunii.* GHICA, S. 147. *Putea să influinţeze mai tare asupra celorlalţi şi să stânjinească libera explozie a veseliei lor.* FILIMON, O. I, 189. *Farmecul acestui fel de poezii nu este atât în ceea ce spun, cât în ceea ce retac şi ce lasă liberul joc al fanteziei lectorului.* MAIORESCU, CR. I, 72. *Scriptura este excesiv de îngrijită, pare că s-ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi câtuşi de puţin nestăpânită.* CARAGIALE, O. III, 9. *Neputând da liberă expansiune oroarei mele de fixitate, schimb mereu decorul în spaţiul casnic.* CĂLINESCU, C. O. 439. *A favorizat libera discutare a problemelor religioase.* JOJA, S. L. 177. *O discuţie... liberă... mi se pare a deveni nu doar utilă, ci obligatorie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/2. ✧ *Vorbire indirectă liberă* sau *stil indirect liber* = procedeu care constă în redarea comunicării cuiva în vorbirea indirectă fără a o introduce printr-un verb de declaraţie sau printr-o conjuncţie subordonatoare. Cf. GRAM. ROM.² 353. *Existenţa stilului indirect liber în latineşte... a format obiectul a relativ numeroase discuţii.* IST. L. ROM. I, 385. *Aspecte funcţionale şi gramaticale ale stilului indirect liber.* LL 1970,121. ✦ (Urmat de un substantiv, de care se leagă prin prep. „de") Care nu (mai) are de suportat ceva stânjenitor, împovărător, neplăcut; eliberat de..., lipsit de..., nestingherit de...; scutit de... *Liber fiind de toate patimile, se desfăta cu starea sa cea fericită.* TEODOROVICI, I. 38/10. *Aceşti cinsprezece bărbaţi erau liberi de miliţie şi de alte diregătorii cetăţeneşti.* BOJINCĂ, A. I, 167/4. *Se adunau jucătorii de cărţi..., liberi de orice priveghere şi fără teamă de poliţie sau de procuror.* GHICA, S. 326. *Liber acum de povara simulării, începu a se preîmbla prin cameră cu paşi rari şi precipitaţi.* FILIMON, O. I, 126. *Au proclamat pe doamna de Lancri liberă de orice legământ către mine.* BARONZI, M. IV, 398/6. *Pământul liber de zăpezi, Spălat de ploi, se decorează Cu mii de mii de muguri verzi.* CARAGIALE, O. IV, 329. *Eu, de poimâine, duminică, sunt liber de musafiri.* id. ib. VII, 86. *Liber de mustrări, Lăsa oricare patimi şi-oricare destrămări Să-i treacă peste frunte ca vântul peste iarbă.* MACEDONSKI, O. I, 267. *De sântele Paşti... suntem cu toţii liberi de servlţiu.*

SBIERA, F. S. 426. *Un om ca Nicolae Costin nu se putea găsi în Țara Românească la 1718..., când, liber de griji,... domnul își făcu planul său de istorie.* IORGA, L. I, 145. *Să fie liberi de toate slujbele și dările domniei mele.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 312. *Ținându-se strâns de natură, liberă de orice ironie și intenție umoristică, satira lui Brăescu e ferită de exagerația atât de comună lui Caragiale.* LOVINESCU, S. V, 226, cf. SCRIBAN, D. *Libretul e tratarea unei idei, liberă de orice constrângere a modei.* CĂLINESCU, C. O. 352. *Fatalismul reformist creează un umanism individualist, liber de orice influență divină.* RALEA, S. T. III, 32. ✦ Lipsit de constrângeri, de limite artificiale, de reguli; s p e c. a cărui formă nu este impusă, fixată dinainte. *Este mai liberă la compunere.* GENILIE, G. 188/23. *Un profesor de morală liberă.* C. A. ROSETTI, N. I. 117. *În șase luni reușî a învăța contrapuntul liber aplicat la stilul instrumental.* FILIMON, O. II, 318. *Am ales forma de conversațiune, fiindcă este mai liberă, neatârnată una de alta.* BARASCH, M. I, V/26. *Piatra de munte... nu e prea potrivită pentru a-i da forme mai fine, mai libere.* PĂCALĂ, M. R. 495. *Forma liberă la extrem este o rebeliune împotriva tuturor condițiilor versului.* IBRĂILEANU, S. 211. *Ne-a dat compoziții libere de făcut în clasă.* IORGA, P. A. I, 56. *Ritmul melodic al acestei bucăți are... ceva propriu, sentimentul fiind oarecum spontan și liber în formă.* GR. S. I, 79. *Așezarea* [cuvintelor]... *este în general cât se poate de liberă în limba noastră, cu mult mai liberă decât în franțuzește sau în nemțește.* IORDAN, G. 239. *Tehnica este atât de liberă, încât nu înțelegem precis ce a vrut artistul.* OPRESCU, S. 217. *Accentul liber... poate să stea, în cuvinte diferite, pe silabe diferite.* GRAUR, I. L. 56. *Datorită topicii libere, rolul acordului gramatical a fost deosebit de însemnat în limba latină.* IST. L. ROM. I, 282, cf. 27. *În albaneză derivarea este mai liberă decât în română.* SCL 1961, 249. *Materialul lui Agîrbiceanu se recomandă a fi o ecranizare liberă.* CINEMA, 1972, nr. 250, 1. *În cadrul acestui grup unitar de cuvinte, cele două elemente pot avea o topică liberă.* L. ROM. 1980, 504. ✧ *Traducere liberă* = traducere care redă conținutul textului tradus fără a respecta riguros originalul. Cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU. *Este o traducere... relativ liberă.* DR. IV, 102. *Se observă... pe alocuri o independență îmbucurătoare față de original, independență care merge până la traducere liberă.* RF I, 219, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, D. ENC., V. BREBAN, D. G. *Versuri libere* sau (prin sinecdocă) *vers liber* = versuri a căror măsură variază în cuprinsul unei poezii. Cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Teme vechi sunt reluate și trecute prin strungul de noi virtuți al versului liber.* PERPESSICIUS, M. IV, 12. *Am trimis o încercare la „Luceafărul", în versuri libere, albe.* BLAGA, H. 102. *Era o comparație clasică... numai cu o aparență dezordine formală, fiindcă folosea versul liber.* CONSTANTINESCU, S. I, 267, cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Macedonski introdusese... versul liber.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 13/1. ✦ (Despre unele probe sportive) Lipsit de restricții speciale. *A câștigat proba de 100 m liber.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 718. *Este... campionul olimpic de la Montreal, la pistol liber.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 4/1. *Luptele... libere se practică la un nivel ridicat.* ib. (Eliptic) *Număr... mare de concurenți la finala de libere.* în L. ROM. 1959, nr. 2, 96. *Acest club oferă acum echipei naționale – la stilul libere – nu mai puțin de 8 candidați.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 4/2.

2. Care oferă posibilitatea de a merge, de a trece etc. neîmpiedicat. *Aceasta se explică din natura sistemei nobililor cari, fără dischilinirea națiilor, au pașuri libere la toată plasa de mărimi.* BOJINCĂ, R. 45/31. *Pentru o cartă de liber parcurs,... ajung dascăl de copii.* CARAGIALE, O. VI, 424. *Fipsară un salariu anual de o mie doauă sute de florini și cortel liber în locul bibliotecii.* SBIERA, F. S. 246, cf. CADE. *Cum ședințele parlamentului erau libere, Daumier se ducea acolo.* OPRESCU, I. A. IV, 45. ✧ (Adverbial) *Peste tot sunt bănci și scaune, afară de o cărare lăsată liber de la ușa de intrare din fund prin mijlocul scenii, pe unde vine și se duce lumea.* CARAGIALE, O. VI, 128. ✦ (Despre căi sau modalități de comunicație ori de acces) Pe care se poate trece fără obstacole (naturale); care se poate folosi fără interdicții sau restricții; slobod **(6).** Cf. COSTINESCU. *Am pornit cu ilustra mea tovarășă pe latura vastului salon, căutând calea mai liberă.* CARAGIALE, O. I, 125. *A făcut chiar pe proprietarii locului, oameni inculți, să lase drum liber în livedea lor de pruni, ca să poată merge până la dânsa.* ARHIVA, I, 272. *Deschisesem iar eșapamentul, pentru ca bubuiturile lui de mitralieră să ne facă drumul liber.* CAMIL PETRESCU, P. 120. *Acuma erau gata să treacă spre mările libere din miazănoapte, spre gurile fluviilor siberiene.* SADOVEANU, O. XXI, 277. *Drumul pe care a venit până acum, spre miază-noapte, e mai departe liber în fața lui.* BOGZA, C. O. 243. ✧ L o c. a d v. **Pe liber** = (în legătură cu semnele de circulație feroviară) indicând permisiunea de a trece. Cf. L. ROM. 1978, 26. ✦ (Despre construcții sau despre părți ale lor) Lipsit de perete, de ușă sau de alte elemente care să producă o izolare de exterior ori să constituie un obstacol. *Într-această intrare liberă se află, la un capăt, divanul.* I. IONESCU, M. 435. *Asemenea săli lungi seamănă a șopron și prin aceea că n-au ușă, ci intrarea în ele este liberă.* MANOLESCU, I. 38. *La capetele de către strungă intrarea e liberă.* PAMFILE, I. C. 29. *N-au găsit de cuviință încă să adopte oala de fier, ci urmează să-și fiarbă hrana la vetre libere, în oale de lut.* SADOVEANU, O. IX, 166. *Ocrotită de scânduri numai din trei părți, baraca are fundul liber, cuprinzând între grinzi orizontul* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 366. *E aceeași clădire, un patrulater cu cerdac de lemn și paraclis, liber în partea ce privește spre Tg. Neamț.* CĂLINESCU, C. O. 247. ✧ (Prin extensiune) *Prisosul Dunării săpase cu furie o viroagă din care apoi s-a scurs, lăsând în coastă o gaură largă, deschisă sus, liberă spre râu și zidită în fund.* ARGHEZI, P. T. 41. ✦ P. e x t. (În l o c. a d v.) **Sub cerul** (sau **sub cer**) **liber** = într-un loc descoperit; afară. *Recitează, în stabilimente publice sau sub cerul liber, felurite poveștî în versuri sau în proză.* CONV. LIT. IV, 146. *Educațiunea se făcea pe piața publică și sub cer liber.* ib. VI, 86. *După serviciul divin, celebrat sub cerul liber de episcopul Râmnicului, divizia de rezervă și o brigadă a diviziei a 3-a încep trecerea peste Dunăre.* MAIORESCU,

D. II, 89. *Trebuiau să se țină acele întruniri... sub cerul liber.* CARAGIALE, O. V, 118. *Veneau mulți domni de la oraș să-și petreacă aici sub cerul liber, să se amestece în hora băieșilor.* AGÎRBICEANU, A. 141. *Făceau așa ca mărfurile contestate să rămâie sub cerul liber.* N. A. BOGDAN, C. M. 165. *Un botez, o nuntă... sau o înmormântare puteau fi oficiate... și sub cerul liber.* GR. S. III, 92. *Stăpânii lor... își strângeau țoalele pe care dormiseră noaptea afară, sub cerul liber.* BART, E. 289. *Sunt acolo oamenii care își petrec noaptea sub cerul liber.* BOGZA, C. O. 396, cf. DL. *Dau drumul cailor și copiilor în insulă pentru a-i obișnui sub cerul liber.* BĂNULESCU, C. M. 77, cf. DEX. **În** (sau **la,** învechit, rar, **spre) aer liber** = în mijlocul naturii; afară. *Mai bine ar fi când s-ar deda... spre aer liber și proaspăt și nu s-ar îmbrăca foarte împrotiva frigului.* PETROVICI, P. 332/26. *De ar fi opu, adecă lipsă, ca să se sloboadă la aer liber (volnic),... totdeauna să se mâne la locuri mai nalte.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 10/8. *Pentru dânsul nu se socot flori acele ce cresc și trăiesc în aerul liber, ci numai acele ce stau închise în dosul geamurilor.* NEGRUZZI, S. I, 98. *Avea nevoie să se miște puțin în aer liber.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 33. *Masa o prelungeam până spre miezul-nopții, la vorbă, pe care o urmam la aer liber.* M. I. CARAGIALE, C. 37. *Cea mai mare parte din vreme o petrec în aer liber, în parcuri, în mijlocul naturii.* SADOVEANU, O. XIX, 75. *Ne trebuie cu orice chip un muzeu în aer liber, în care standurile să fie case întregi țărănești.* D. GUSTI, P. A. 226. *Cultivată ca plantă de ornament, se poate lăsa chiar în aer liber în timpul verei.* ENC. AGR. I, 82. *Evacuarea vaporilor se face direct în aer liber.* ENC. TEHN. I, 311. *M-am adaptat unui mod de viață mai igienic, cu mai multe plimbări în aer liber.* BLAGA, H. 137. *Caută tot mai mult desișurile, unde petrec și suportă iarna mai ușor decât în aer liber.* LINȚIA, P. III, 461, cf. DL, ABC SĂN. 35. *Se prezentau în fața adunărilor în aer liber.* PANAITESCU, O. Ț. 55, cf. DEX. **La liber** = la loc deschis. *Dimpreună cu mama sa, numai noaptea cutezau să iese la liber. În decursul zilei s-aflau închiși ca într-un carcer, căci se temeau a nu fi descoperiți de oamenii baronului.* F (1876), 265.

3. (Despre corpuri sau despre părți ale lor; în opoziție cu f i x) Care nu este fixat (de ceva); care se poate mișca (în anumite limite). *Tot trupul liber sau neatins în aer lesne se pune în mișcare de orice mică atingere.* GENILIE, G. 83/27. *Stamine libere sau lipite între ele.* CAIET, 77ᵛ/8. *Un arc... împinge pârghiile în căpătâiul cel liber al barei și le ține în contact.* MARIN, F. 6/4, cf. COSTINESCU. *Când un ac magnetic este lăsat liber, se așază cu un capăt spre N.* CONTEMPORANUL, I, 714. *Zibal înfășură cu putere capătul liber al lanțului.* CARAGIALE, O. I, 66. *Se începe a se învârti capătul liber peste laț până aproape să se acopere.* PAMFILE, I. C. 51. *Orice corp lăsat liber în aer cade spre pământ urmând o verticală.* ENC. TEHN. I, 220. *Bilele... sunt atașate la extremitatea liberă a pârghiei.* id. ib. 280. *Arcul este un băț lung..., elastic, înfipt în pământ, al cărui capăt liber este îndoit.* BĂCESCU, PĂS. 361. *Filamentele staminelor concrescute într-un tub; cel mult un filament rămâne liber.* FLORA R.P.R. V, 20. *Petalele libere sunt numai la bază concrescute.* PRODAN–BUIA, F. I. 379. *Se fixează cu extremitatea liberă.* ZOOLOGIA, 7. ✧ (Adverbial) *Lanțuri foarte elegante, căzând liber pe șolduri.* PÂRVAN, G. 533. *Ochiul care este deasupra poate juca liber în sus și în jos în lațul format.* GHELASE, U. P. II, 18. ✧ E x p r. **(A fi** sau **a se afla în) cădere liberă** = **a)** (a face o) mișcare de sus în jos datorită forței gravitaționale. □ *Studiază corpurile aflate în cădere liberă;* **b)** (a se afla în) declin rapid, pierdere a unei situații bune fără nicio posibilitate de redresare. □ *Din cauza falimentului, era în cădere liberă.* ✦ (Despre mâini, p. e x t. despre alte părți ale corpului) Care se poate mișca fără a fi împiedicat de ceva. *Dădea mâna cu toți și-i mai rămânea una liberă.* JUN. LIT. XXVI, 11. *Cu mâna cea liberă îi ținea amândouă mâinile strânse.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 221, cf. DL. *Omul cu mâna liberă n-a vrut să stea de vorbă.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 416. ✧ L o c. a d j. și a d v. (Învechit) **În liber** = cu posibilitatea de a acționa. *Dezleagă-i brațul, lasă-i în liber mâna ei.* CARAGIALE, O. VI, 368. *Eu sunt legată, N-am mâinile în liber.* id. ib. 372. ✧ E x p r. **A avea** (sau **a lăsa, a da)** (cuiva) **mână** (ori **mâna) liberă** = a acționa (sau a lăsa pe cineva să acționeze) după bunul său plac; a avea (sau a da) libertate totală de acțiune. V. m â n ă [1] **(I 1).** *Avea mână liberă, fiindcă acu nu mai era în viață căpitanul țării.* SBIERA, F. S. 274. *Ea se îngrijea de lemne, legume, și toate cele trebuitoare casei, având mână liberă.* TEODOREANU, L. 139. *Turcii îl numesc domn al Munteniei, dându-i mână liberă să-și ocupe singur scaunul, dacă poate.* C. GANE, TR. V. 222, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Despre vedere) Nestânjenit, neîmpiedicat de un obstacol. *El seamănă cu vulturul care plutește sus cu privirea liberă.* CARAGIALE, O. IV, 227. *Orizontul descoperit lăsa liberă vederea.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 24. ✦ Lipsit de relații cu altceva, fără a avea altceva în apropiere; izolat. *Când un arbore stă liber pe câmp, atunci crăcile sale se întind mult în aer și rădăcinile sale intră mai adânc în pământ.* BARASCH, B. 53. *Embrionul nu poate viețui liber.* ZOOLOGIA, 30.

4. (Despre elemente și substanțe chimice, particule etc.) Care nu se află într-o combinație, într-o relație cu alte elemente sau particule. *Licoarea nu cuprinde nici acid azotic liber.* MARIN, PR. I, XXIII/7. *Firișoarele se despart de corpurile sferice și trăiesc libere printre globulele sângelui.* CONTEMPORANUL, II, 31. *Oxigenul va descompune sulfatul de plumb..., lăsând plumbul liber și producând acid sulfuric.* ENC. AGR. I, 59. *Electronii liberi sunt într-o continuă agitare, chiar când nu se stabilește curentul electric.* ENC. TEHN. I, 99. *Apa... joacă un rol însemnat în distrugerea argilei prin ionii liberi de hidrogen pe care-i conține.* AGROTEHNICA, I, 364. *În organism există multe feluri de celule. Unele sunt libere (globulele albe și roșii din sânge), dar cele mai multe sunt celule fixe, în cadrul diferitelor țesuturi.* ABC SĂN. 87. ✧ *Aur liber* = aur în stare neprelucrată (provenit din filoane compacte). *Vorbiră... despre cazurile când se poate descoperi aur liber și despre originea acestor bogății ale pământului.* AGÎRBICEANU, A. 243. *Cantitatea de aur liber (crud) schimbat la „schimbăria" statului.* BLAGA, G. 83.

III. 1. Care se poate manifesta sau care poate acționa nestingherit, fără obstacole; care este lipsit de artificialitate; firesc, natural. *Mișcare liberă a rațiunii către cunoștința principielor primare și a legilor*

naturei şi ale libertăţii. LAURIAN, F. 6/2. *Nu se mai servă de măşti, căci le strică faţa sau le împiedică liberul curs al respiraţiunei.* FILIMON, O. II, 21, cf. LM. *Se înţelege că nici ministrul în acea vreme, chiar dacă ar fi voit, nu avea capul liber ca să se ocupe de restaurări artistice.* MAIORESCU, D. II, 464. *Ieşirea ceea din rânduiala lucrurilor şi-a obiceiului îi stingherea mişcările libere şi firești.* AGÎRBICEANU, S. 49. *Toate încheieturile îi sunt libere, ca la o maşină bine îngrijită.* CAMIL PETRESCU, T. II, 117. *Respiraţia ei anevoioasă fu mai liberă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 404. [Virtuozii] *dau celor neiniţiaţi impresia unui mare talent, liber şi spontan.* OPRESCU, I. A. IV, 96. *Actele sufletului în singurătate sunt mai nestânjenite şi mai libere.* CĂLINESCU, I. 108, cf. DL, DEX. ✧ F i g. *Aveam numai optsprezece ani, vârstă propice pentru gânduri, pentru ideale, pentru liberul zbor al fanteziei.* CONTEMPORANUL, I, 21. *E un zbor liber al sugestiilor.* CINEMA, 1972, nr. 3, 9/1. ✧ *Desen liber* = desen (artistic) efectuat fără ajutorul instrumentelor tehnice. Cf. DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Arte libere* = nume dat unor discipline care se studiau în învăţământul clasic şi medieval, precum gramatica, retorica, logica, muzica; arte liberale, v. l i b e r a l. ✧ L o c. a d v. **Cu ochiul liber** sau **cu ochii liberi** = fără ajutorul unui instrument optic. *Cometa... a apărut! Se vede cu ochii liberi în America de Sud!* CARAGIALE, O. IV, 45. *Pe profilul solului apar primele începuturi de podzolire, distincte cu ochiul liber sau cu lupa.* CHIRIŢĂ, P. 175. *În timpul zborului planat, îi vezi perfect coada răsfirată şi uşor rotunjită, chiar cu ochiul liber.* BĂCESCU, PĂS. 221. *Ducea pilotul să întâmpine vaporul care creşte în zare văzut cu ochii liberi.* BART, E. 77. *Acela vede lumea cu ochiul liber, în vreme ce eu o văd cu lunetă puternică.* CĂLINESCU, C. O. 111. *Auzul şi văzul* [cocorilor]... *sunt extraordinar de agere. Acest lucru l-am putut observa în nenumărate cazuri, când... eu nici nu vedeam cu ochii liberi, nici nu auzeam glas de cocori.* LINŢIA, P. III, 408. *În această fază se distinge cu ochii liberi originea organică a humusului.* AGROTEHNICA, I, 331. *Oamenii din barcă puteau fi văzuţi cu ochiul liber.* TUDORAN, P. 283. *Cu ochiul liber nu se pot observa.* ZOOLOGIA, 36, cf. DL. *Agent patogen, fiinţă foarte mică care nu poate fi văzută cu ochiul liber.* ABC SĂN. 20, cf. DEX. [De-abia] *zăriei peste pământ cu uăk'ii liberi, atât câmp avę şi pământ arat!* O. BÎRLEA, A. P. II, 103. ✧ (Adverbial) *Mişcându-se liber pe scenă,... s-a ferit pân-acum în mod egal de jocul glacial.* EMINESCU, S. P. 354. *Simioana o întovărăşi, întâi puţintel stânjenită, dar după aceea liber, arătându-şi toţi dinţii puternici şi albi.* SADOVEANU, O. XIV, 102. ✦ Care nu este dirijat, stăpânit de o forţă (umană) exterioară; lejer. *Firul este ţinut cu mâna... şi nu este lăsat liber.* PAMFILE, I. C. 13. *Gândurile s-au depărtat de mine, că trebuie să le trag înapoi ca pe nişte balonaşe captive, cărora, dându-le liberă sfoară, s-au ridicat şi s-au lipit de tavan.* CAMIL PETRESCU, P. 67. *Îşi lăsă calul mai liber în frâu şi rămase mai în urmă.* CĂLINESCU, S. 188. *Simţind frâul liber, se aşterne drumului într-o goană nebună.* STANCU, D. 158. *Alţii lăsau ghidonul liber şi mergeau cu mâinile în şolduri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/3. ✧ F i g. *Mersul evolutiv şi al graiului său capătă din ce în ce mai mult frâu liber.* GR. S. I, 202. ✧ E x p r. **A da frâu** (sau **drum**) **liber** = a permite (să acţioneze); a favoriza. *Dansurile moderne ucid orice virtute şi dau frâu liber gândurilor imorale.* IZV. XIII, 211. *Uneori ar fi înclinat să dea frâu liber patetismului.* VIANU, A. P. 53. *Au dat drum liber cărţilor să circule, să se înmulţească şi să se aşeze pretutindeni.* ARGHEZI, B. 47. *Închipuiţi-vă un proces la care s-ar da frâu liber martorilor, să spuie câte-n lună şi-n soare.* PERPESSICIUS, M. III, 121. *M-am oprit şi am ridicat ochii, ca să dau frâu liber imaginaţiei.* BLAGA, H. 190. *Buna cuviinţă ne indică să nu dăm drum liber unor astfel de manifestări în societate.* RALEA, S. T. II, 166. *Dau şi acum frâu liber imaginaţiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 14/1. ✦ F i g. (Despre aer) Natural; curat. *Aş vrea să văz zioa pământului vestită, Să respir un aer mai liber, mai curat, Să pierz ideea tristă de veacuri întărită, Că lumea moştenire despoţilor s-a dat!* ALEXANDRESCU, M. 7. *Răsuflă peste tot aerul liber şi curat al plaiurilor alpestre.* ODOBESCU, S. III, 81. *Din ce în ce mă-nfundam mai mult în munţi, din ce în ce aerul devenea mai liber şi mai rece.* EMINESCU, G. P. 129. *Îmbrăcămintea femeiască... are un farmec deosebit, primăvăratic, pe puntea vapoarelor în aerul liber, în lumina mărei.* BART, S. M. 57. ✦ (Regional) Fără pază. *Am câni, am slugi, aiş, poz lăsa liberi, nu ţi-i fură nimeni!* O. BÎRLEA, A. P. III, 84.

2. (Despre oameni) Degajat, jovial, natural; în largul lui, nestingherit; (depreciativ) care nu respectă limitele bunei-cuviinţe; cu manifestări necontrolate, l i b e r t i n. Cf. STAMATI, D. *Liber în casă, numai afară din casă este supus autorităţii.* GHICA, S. 204. *Nu naşte gelozia în pieptul meu de-aud: că e femeia mea Frumoasă şi plăcută, că-i liberă la vorbă.* CONV. LIT. II, 24. *S-au schimbat lucrurile de-atunci, tătucă. Astăzi suntem libere şi independente.* ALECSANDRI, T. I, 410, cf. COSTINESCU, LM. *O! ce liberă şi uşoară mă simt.* EMINESCU, N. 64. *Simţea că fata asta ar fi tot aşa de veselă, de liberă, în faţa oricărui tânăr.* AGÎRBICEANU, A. 517. *În mijlocul naturii se simţea liber.* REBREANU, P. S. 41, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Copiii, liberi, se puteau plimba prin oraş.* C. GANE, TR. V. 22, cf. SCRIBAN, D. *Era grozav de liberă la vorbă şi apucături.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 308. *Femeia aceasta, atrăgătoare, deşteaptă, graţioasă, liberă ca purtare, l-a cunoscut pe Carpeaux.* OPRESCU, I. A. IV, 127. *Fata era prietenoasă... şi primi să vină, întocmai cum ar fi făcut o fată liberă, din curiozitate.* CĂLINESCU, O. IV, 134, cf. DN³. ✦ (Adesea peiorativ; despre manifestările, comportamentul oamenilor) Necontrolat, lejer; libertin. *Se dete la o viaţă liberă şi disolută.* FILIMON, O. II, 318. *Cântecele cele mai libere şi mai animate... erau o urmare neapărată a beţiei ce rezulta din aceste petreceri rustice.* CONV. LIT. IV, 162, cf. COSTINESCU. *Găseşte nişte dame cu maniere destul de libere.* CARAGIALE, O. V, 441, cf. ŞĂINEANU, D. U. [Începe] *a plânge şi a se văita în mod ironic, întrerupând adesea bocetele sale prin lungi hohote de râs şi glume din cele mai libere.* XENOPOL, I. R. XII, 93, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Vorbea animat şi agresiv cu nevasta unui ofiţer, cunoscută pentru moravurile ei libere.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 333. *Ce se poate face din acest tânăr de moravuri „libere", frumos, idiot şi răsfăţat?* ARGHEZI, P. T. 80, cf. DN³.

✧ (Adverbial) *Nu se putea exprima liber.* LOVINESCU, S. IV, 369. *Vremea e scurtă, domnule director, începu foarte liber, nestânjenit de nicio considerație, advocatul.* AGÎRBICEANU, A. 253. ✧ Expr. **A vorbi liber = a)** a ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text. *Mini deschise un caiet, din care începu să citească, părăsindu-l din când în când spre a vorbi liber.* CĂLINESCU, S. 487, cf. DL, DEX; **b)** a fi sincer, a spune deschis ceea ce gândește. Cf. DEX; **c)** a vorbi fără a ține seamă de convenienţe, tinzând spre licență, spre vulgaritate. *Fusese cândva măritată, acum avea purtările unei dezamăgite care ia lucrurile așa cum sunt, vorbea foarte liber și chiar pigmentat.* CĂLINESCU, S. 451, cf. DEX. ✦ Din aducere aminte, pe dinafară; pe de rost, v. rost[1] **(I 1).** *Învățătorul trebuie să știe solfegia acel cântec și, totodată, să-l știe cânta la vioară în mod exact și liber.* IZV. XI, 85. ✧ (Adverbial) *Îi recitam liber versurile, îngânându-mă cu alți ucenici ai literaturii.* SADOVEANU, E. 74.

3. (Despre animale) Care trăiește, care se mișcă în mediul natural propriu; care nu se află în captivitate sau nu este împiedicat de om în mișcări. *Animalele domestice..., care au fugit și au trăit libere prin păduri și câmpii, au redevenit sălbatice foarte curând.* CONTA, O. F. 321. *Un vier uriaș fuge urmărit de un călăreț cu două sulițe în mâni, de alți patru vânători cu țăpoaie și cu săgeți, de câni, unul liber și altul oprit de zgardă.* ODOBESCU, S. III, 123. *Lăsate libere, oile ar ieși pe strungă în șir.* DR. II, 330. *Gazda vecinei mele a crescut un pui de pripas întâi legat cu ață, apoi liber, cu ața de picior.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 274. *A fost inelat și lăsat apoi liber, restabilindu-se iarăși ordinea și liniștea la cuib.* DOMBROWSKI, P. 88. *Noi n-am avut norocul să-l vedem liber în natură.* BĂCESCU, PĂS. 232. *Doi păianjeni liberi nu se bat.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Această captivitate a avut ca urmare atragerea unei perechi de guguștiuci liberi, care cuibăriseră pe un copac de juniper tocmai în curtea mea.* LINȚIA, P. III, 230. *Un cal liber nu e un cal leneș, ci devine iute, deștept.* BĂNULESCU, C. M. 77. *Uomu ăla le lăsa noaptea libere.* PORȚILE DE FIER, 161. *La paserea liberă Nu-i faci colivie.* ZANNE, P. I, 581. ✦ (Despre ființe) Care se poate deplasa cu propriile organe; care nu trăiește fixat. *Meduza este un animal liber, care se deplasează prin mișcări proprii.* ZOOLOGIA, 22. ✧ (Adverbial) *Înoată liber în apă,* ib. 27.

4. (Despre oameni) Care nu este supus unui angajament, unei obligații morale sau juridice față de altcineva; care nu este (momentan) antrenat într-o activitate oarecare; disponibil, neangajat. *Rămâind liber..., am plecat cu hotărâre să vă caut însumi.* NEGRUZZI, S. III, 240. *Așteaptă cu nerăbdare minutul în care, depărtându-se de familie-și, să poată petrece liber o oară, două.* MUREȘANU, I. VIII/20. *Suprimă pur și simplu orice legiuire, lăsând pe țăran liber pe brațele lui, iar pe proprietar pe moșia lui.* XENOPOL, I. R. XIII, 140. *Liber, birjar?* TEODOREANU, M. II, 182. *Simplitatea, sărăcia asta vă păstrează liberi și senini.* VOICULESCU, P. II, 165. *Sântem niște oameni ocupați cu necazurile; abia ne înfiripăm așezarea. Pe urmă o să fiu ceva mai liber.* SADOVEANU, O. XXI, 325. *Era un motiv serios ca ofițerii liberi să doarmă în oraș.* BART, E. 359, cf. SCRIBAN, D., DL. *Mă fac liber toată după-amiaza și ne vedem.* PREDA, R. 39. *Plecați voi... O să mă simt mai liniștit, mai liber.* T. POPOVICI, S. 215, cf. DEX, ALR I 1 595/26, 96, 878. (Cu determinări introduse prin prep. „de") □ *Jucător liber de contract.* ✧ *Profesiune* (sau, rar, *profesie) liberă* = profesiune exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent într-o instituție sau întreprindere). *Ați face să se omoare prin un sistem prohibitiv orce concurență și să se anuleze dreptul profesiunilor libere.* MAIORESCU, D. I, 308. *La această întrunire a noastră alergaseră peste 6 000 de cetățeni, tot ce are capitala mai distins ca profesiuni libere.* CARAGIALE, O. I, 244. *Numai după ce s-a dezvoltat proletariatul nostru intelectual, profesiile libere, Eminescu a făcut elevi entuziaști, imitatori, a făcut școală.* GHEREA, ST. CR. III, 40. *I se păruse că această unire între doi oameni cu profesiuni libere se poate face.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 103, cf. DL, DEX. (Ieșit din uz) *Curs liber* = curs universitar ținut fără vreo remunerație. *În Academia Mihăileană organizasem câteva cursuri libere.* GHICA, S. 254. *Cartea lui Haneș... redă cursul liber ținut de d-sa la Facultatea de Litere din București.* DR. I, 428. ✧ Compuse: **liber-profesionist** sau **profesionist-liber,** (învechit, rar) **profesional-liber** = persoană care exercită o profesiune pe cont propriu, fără a fi angajat, pe baza unui contract de muncă, într-o întreprindere sau o instituție. *Juni de diferite specialități, profesionali-liberi.* CARAGIALE, O. IV, 285, cf. IORDAN, L. R. 543. *Eu sunt un profesionist-liber, un impiegat public.* CĂLINESCU, B. I. 481. *Cațavencu este reprezentantul tipic al liberului-profesionist.* CONSTANTINESCU, S. II, 21. *Își asigură stima noastră și prin faptul că luptă greu în viața de profesionist-liber.* LOVINESCU, S. IV, 158, cf. DL, FORM. CUV. I, 88, DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 13/4, D. ENC. ✦ Care nu este angajat într-o legătură (stabilă) de dragoste sau matrimonială. V. necăsătorit. *O despărțire legală, complectă, era un fel de divorț; mă consideram ca liberă de tot.* BARONZI, M. IV, 499/14, cf. COSTINESCU, LM. *Nu sunt văduvă, sunt liberă, trăiesc cum îmi place.* CARAGIALE, O. VI, 20. *Numai tu ești liberă între fetele lui.* AGÎRBICEANU, A. 95. *Era liberă, văduvă.* BASSARABESCU, S. N. 55, cf. CADE. *O dorise de soție a lui, dar acum voia s-o lase liberă.* VISSARION, B. 366. *Parcă acuma, după ce m-au întinat alții, aș voi să mă simt iar liberă și curată.* SADOVEANU, O. V. 102. *Era liberă. Ne-am căsătorit.* BART, E. 223, cf. SCRIBAN, D. *Ești liber, ești bărbat, lucrurile se schimbă.* CĂLINESCU, S. 268. *Sunt liberă și știu cum să mă port.* VINEA, L. I, 216. ✧ (Prin extensiune) *Angelica – a cărei inimă era liberă – primi bucuroasă.* NEGRUZZI, S. I, 109. *Inima ei se întâmpla să fie tocmai liberă.* REBREANU, I. 85.

IV. 1. (Despre scaune, locuințe etc.) Care nu este ocupat, gol; disponibil. Cf. LM. *Locurile toate sunt libere.* CARAGIALE, O. II, 206. *Crâșmarul se apropie de clericul Murășanu, care se așezase într-un colț, la o masă liberă până acum.* AGÎRBICEANU, A. 47, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Uite, mă gândeam că ar putea fi liber și pentru tine un loc în mașina asta a doctorului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 140. *Omul caută o banchetă liberă, așează geamandanul și geanta și se descărcă, suflând, de blană.* SADOVEANU, O. VIII, 191.

S-o internăm într-un sanatoriu..., numai dacă ar fi locuri libere. BART, E. 377, cf. SCRIBAN, D. *Baia o poți lua oricând, între orele șapte dimineața și nouă..., te rugăm numai să ne comunici ora exactă, spre a ți-o lăsa liberă.* CĂLINESCU, S. 322. *După dejun, am plecat la bibliotecă... Am ocupat locurile ce mai rămăseseră libere.* BLAGA, H. 190. *N-am niciun loc liber.* H. LOVINESCU, T. 208, cf. DL. *În tramvai găsi un scaun liber.* PREDA, R. 142, cf. DEX, DN³. ✦ P. e x t. Care poate fi utilizat; disponibil, nefolosit, neîntrebuințat. *Linia e liberă peste o jumătate de oră.* POPA, V. 196. *Carul purtător de perii al selectorului se învârteşte şi el şi caută o linie liberă în nivelul corespunzător.* ENC. TEHN. I, 170. *Poate că m-a căutat pentru a nu ştiu câta oară, ultima dată numai cu o secundă înainte ca firul telefonic să devină liber.* A. HOLBAN, O. II, 90. *Se aşază la masa cea lungă de scris şi scrie pe foi libere frânturi care, adunându-se cu timpul, formează treptat ciorna cărții.* CAMIL PETRESCU, O. III, 299. ✦ (Despre posturi, funcții, demnități) Care nu are titular; care nu este ocupat; vacant **(1).** *El dobândi prin influență ca Neculai Caragea să fie numit mare dragoman în locul lăsat liber de el.* XENOPOL, I. R. IX, 185. *Am mai văzut că locul şefului de birou de la meserii e de asemenea liber.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 161. *Am un loc liber de secretar general la Bucureşti.* BASSARABESCU, S. N. 139. *Cine ştie dacă după aceea mai găsea liber postul ademenitor, plătit de sultan.* TUDORAN, P. 52. ✦ (Despre terenuri) Care nu este în proprietatea cuiva; care este în afara puterii unei autorități. *Când să puie piciorul pe pământ liber, iată că-i ajung oamenii lui Tebedeleu.* GHICA, S. 263. *N-a putut face plugăria pe comptul său în pământurile libere, rămase pre seama proprietății.* I. IONESCU, M. 392. *Ispisocul de față întăreşte noi proprietăți lui Dumitru Buhuş, visternicul, şi anume: locul liber de lângă Târgul Frumos.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 162. *Se aşezaseră pe un loc liber între Răşinariu şi Poplaca.* PĂCALĂ, M. R. 56. *Oamenii s-au civilizat şi s-au rânduit... strict în fosta branişte liberă.* SADOVEANU, O. XIV, 438. *Satul Corbeşti se plânge că mânăstirea Cozia nu-l lasă să repare o cârciumă avariată în cursul răscoalei din 1821, deşi cârciuma e zidită pe pământ liber.* OȚETEA, T. V. 38. *Nu e niciun spațiu liber mai însemnat între ele, cu pădure sau trestie.* PANAITESCU, O. Ț. 26. ✦ (Despre spații) Care nu este ocupat de un obiect sau de o persoană; (despre părți ale corpului omenesc) neacoperit de veşminte; gol. *Eu îmi pusesem pălăria-n vârful capului, astfel încât fruntea rămânea liberă şi goală şi fluieram alene un cântec monoton.* EMINESCU, G. P. 100. *Sub talpele înălțate pe stâlpi se tencuieşte cu pietre, iar în spațiul liber dintre talpe se grămădeşte pământ sănătos.* MANOLESCU, I. 18. *Dulapuri de stejar... căptuşeau părțile libere din pereții odăii.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 171. *În colțul liber dinspre fereastră, îmi cumpărase, cu o amuzantă competință, aparate de gimnastică de cameră.* CAMIL PETRESCU, P. 338. *Câte o pereche dansează în locul liber de la mijloc.* A. HOLBAN, O. II, 103. *Şoseaua fu liberă un timp. Apoi, dinspre frontul necunoscut, începură a soşi căruțe de bejenari.* SADOVEANU, O. VII, 67. *Se aşează cu uşa deschisă în dreptul spațiului liber.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 88. *Se vede înăuntrul minelor cum aurul n-a lăsat liberă crăpătura în care ar fi putut să se ascundă.* BOGZA, Ț. 13. *Al doilea rând de garduri se va aşeza în dreptul spațiului liber rămas de la primul rând.* AGROTEHNICA, II, 79. [Bucătăria] *avea la mijloc un spațiu liber de un metru şi jumătate pe doi.* TUDORAN, P. 128. ✧ (Prin extensiune) *Urmele implântate în stâncele* [pământului]... *au dispărut pentru totdeauna, lăsând loc liber altor formațiuni.* CONV. LIT. IV, 126. *Nici nu băuse cafeaua cu lapte, lăsând loc liber alimentelor ce va să vie.* TEODOREANU, L. 99. *Lupta în contra direcției contemporane lăsa loc liber propriei lui direcții.* VIANU, L. R. 183. *Oboseala..., după un repaus oarecare, dispare, lăsând locul liber renaşterii funcțiilor superioare.* RALEA, S. T. II, 68. *Când se întorc de la pescuit, pelicanii... cad mai întâi pe oglinda liberă a apei.* LINȚIA, P. III, 179. ✦ (Despre terenuri) Care se întinde pe o mare suprafață şi este lipsit de vegetație înaltă. [Ciocârliile] *iubesc teritorii libere, îndeosebi câmpiile.* DOMBROWSKI, P. 163. *Cocorul... a fost scăpat în bezna nopții, departe de adăpostul lui, în câmpul liber.* LINȚIA, P. III, 409, cf. ALR I 956/420. ✧ E x p r. **A avea** (sau **a lăsa, a deschide**) **câmp liber** = a avea (sau a da) posibilitatea de a acționa sau a se desfăşura fără niciun fel de opreliști. *Se crede că, prin moartea acestui copil, deschise în casa sa un câmp liber pentru această groaznică căsătorie.* TEULESCU, C. 59/6, cf. COSTINESCU. ✦ (Regional; despre cer) Neacoperit de nori; senin. Cf. ALR I 1 232/418.

2. (Despre perioade de timp) Care este în afara obligațiilor (profesionale) obişnuite; de care se poate dispune după bunul plac. Cf. LM. *Ce face în tot timpul liber?* MAIORESCU, D. I, 362. *Săptămâna asta, mi-e peste putință,... n-am un moment liber.* CARAGIALE, O. IV, 240. *Avea un pat în dormitorul băieților, un tacâm la masa lor, douăzeci de lei pe lună şi două duminici libere.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 45. *În ceasurile libere, smulgându-se de la truda şi monotonia vieții, atâția oameni maturi au găsit o mângâiere în această aşa de plăcută, de insinuantă tovărăşie.* IORGA, P. A. II, 92, cf. CADE. *Iarna* [femeile] *numai, dacă mai au puțin timp liber ca să toarcă şi să țeasă pânză pentru cămăşi.* ARH. FOLK. II, 92. *Prefera, în orele pe care le avea libere, numai să citească.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Pe coardele în care sta înfipt pieptenele de alamă al unei surdine,... îşi trăia în orele libere poema mizantropiei.* KLOPȘTOCK, F. 254. *Vasile simțea bucurii de copil în vacanțe, în zilele acestea libere, după o săptămână de muncă între dosarele prăfuite.* SADOVEANU, O. II, 203. *Până atunci... desenase în timpul liber.* OPRESCU, I. A. IV, 33. *Întâlneam la Cugir şi pe colegul meu de clasă..., în orele libere un pasionat al ştiințelor oculte.* BLAGA, H. 92, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G. *Este... un îndemn pentru oameni de a folosi timpul liber cu folos maxim.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 416. ✧ E x p r. **A fi** (sau **a avea**) **liber** = (despre persoane) a se afla în afara obligațiilor (profesionale) pe o perioadă de timp; a putea dispune de timpul propriu. *Astă seară sunt liber; n-am treabă.* CARAGIALE, O. VII, 127. *Viu mâine pe la cinci să vă iau, tot am liber devreme.* CAMIL PETRESCU, T. II, 93. *Joia după amiază avem liber.* C. PETRESCU, C. V. 97. *Eşti liber?* VOICULESCU, P. I, 58. *Astăzi sunteți liberi. Vă plimbați unde doriți şi cum poftiți!* BLAGA, H. 119. *Cum*

de ai liber? DEMETRIUS, C. M. 47, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G. *Ciobanii a mâncat, a plecat cu uoile, că dimineaţa nu prea sân' liberi.* O. BÎRLEA, A. P. III, 311. **A da** (cuiva) **zi liberă** (ori **zile libere**) (sau, eliptic, **liber**) = a acorda cuiva o perioadă de timp fără obligaţii profesionale. Com. AVRAM, com. din CLUJ-NAPOCA. **A pune** (pe cineva) **pe liber** = a concedia. Com. din CLUJ-NAPOCA.

V. (Cu valoare de interjecţie) Cuvânt cu care se anunţă că o acţiune, un proces etc. are asigurate condiţiile de a începe. Cf. SCL 1962, 237.

– Pl.: *liberi, -e.* – Şi: (învechit şi popular) **líbăr, -ă,** (învechit, rar) **livăr, -ă** adj.

– Din lat. **liber, -a, -um,** it. **libero,** fr. **libre,**

LIBERÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică persoane, grupuri sau clase sociale) A face să iasă din starea de aservire, de dependenţă; a dezrobi, a elibera. *Libera... pe iobagiu de sub potestatea sa.* BARIŢIU, P. A. I, 388, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Este gata să libereze pe sclavii de pe galerele lui.* VIANU, L. U. 317. *După ce se sfătuiseră îndelung între ei, cei patru fraţi luaseră hotărârea să-şi libereze clăcaşii şi să-i împroprietărească.* CAMIL PETRESCU, O. I, 438. ✧ F i g. *Naţiunea română... se scula în răstimpuri... pentru a-şi libera trupul şi sufletul din jugul în care era prinsă.* XENOPOL, I. R. X, 255. ✧ R e f l. p a s. *Nu voi să-ntrupeze cu armata decât pe acei sclavi care de bună voie se liberase pentru salvarea comună de către stăpânii lor.* TEULESCU, C. 312/2. *S-au liberat ţiganii, în anul de la Hristos O mie şi... nu ştiu câte.* ALEXANDRESCU, O. I, 319. (Prin extensiune) *E adevărat că se liberase braţele ţăranului.* XENOPOL, I. R. XIV, 22. ✦ R e f l. A-şi recăpăta libertatea (**2**); a deveni liber[3] (**I 1**). *Sclavul se va libera ca să nu se mai întoarcă în robie.* BOLLIAC, O. 224, cf. CADE. *„A se judeci" înseamnă a se libera, a se răscumpăra de dependenţă, de şerbie.* PANAITESCU, O. Ţ. 40, cf. 38. ✦ T r a n z. A scuti (de o îndatorire). *Ne dă să înţelegem Machine de laboare ce-au fost liberat braţul Ş-o mare-naintare d-industrie, de arte.* HELIADE, O. I, 380. *M-am făgăduit a combate, cât îmi va sta cu putinţă, spre a libera mănăstirile noastre de ruşinosul bir.* ODOBESCU, ap. VIANU, L. R. 90. *Liberase cinci milioane de ţărani de clacă.* XENOPOL, I. R. XIV, 84, cf. XIII, 186.

2. T r a n z. (Învechit; complementul indică ţări, popoare, oraşe etc.) A scăpa de sub ocupaţie străină; a face să devină independent, autonom, suveran; a elibera. *Când armele române şi căpitanul mare, Ce-mpinseră păgânii şi liberară ţara, Răzbunătoare spaimă luciră peste Istru.* HELIADE, O. I, 200. *Mă ocup şi simt puterea de a libera pe români.* C. A. ROSETTI, N. I. 126. *Scopul ducelui este ca să libereze acest principat de jugul turcesc.* BARIŢIU, P. A. I, 62. *Viu să-mi liberez ţara.* GHICA, S. 396. *Care lumi a reformat, Care-a liberat popoare.* BOLLIAC, O. 114. *Mucius Scevola liberă Roma de jugul strein.* FILIMON, O. I, 319. *Jurăm Franţia s-o liberăm.* ALECSANDRI, P. II, 84. *Mă îndoiesc că au făcut-o spre a libera mormântul lui Crist.* BARONZI, C. III, 212/9. *Dorul înfocat de a-şi vedea ţara liberată de suzeranitatea turcească.* ARHIVA, I, 83. *Franţa a fost liberată prin Ioana, păstorita.* IORGA, P. A. II, 309, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✧ R e f l. *Se rădicaseră ca să se libereze de sălbaticele orde otomane.* FILIMON, O. I, 279. *N-au avut şi n-au alt cuget decât acela de a se libera pe seama lor proprie.* ODOBESCU, S. III, 416. (F i g.) *Spiritul cel îndrăzneţ şi-nainte mergător al omului... caută a se libera de jugul naturei.* VOCEA OLTULUI (1857), 16[2]/57.

3. T r a n z. (Complementul indică persoane captive) A reda libertatea din detenţiune sau din prizonierat; a scoate din captivitate. *Ceru ca până la publicarea sentenţiei să fie liberat pe garanţie.* BARIŢIU, P. A. I, 99. *Avea ordin să libereze pe prizonier.* GHICA, S. 665. *Jură-mi pe Crist că mă vei libera de-ţi voiu spune adevărul.* BARONZI, C. I, 220/17. *Văcărescu fu îndată liberat şi însoţi pe solii turceşti.* ODOBESCU, S. I, 269. *Inspectorul... liberase pe cele trei femei.* CARAGIALE, O. I, 157. *Arestându-se de către agenţii unguri Lamian şi Bălăşescu, o mulţime de săteni din încunjurimile Sibiului vin spre a-i libera.* XENOPOL, I. R. XII, 36. *Aceştia-l duseră poclon nemţilor la Târgovişte, de unde Pivoda... îl liberează.* IORGA, L. I, 153. *A fost liberat de regele get abia mai târziu.* PÂRVAN, G. 61, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ne întâlnirăm cu cei dintâi prizonieri turci, liberaţi de armatele noastre.* SADOVEANU, O. XXI, 104. *A fost închis şi liberat din lipsă de probe.* BART, E. 393. *Francezii îl luaseră prizonier, dar austriecii îl liberaseră, înapoindu-l regimentului său de husari.* VIANU, L. U. 298. *Graţie miraculoasei sale isteţimi, reuşeşte să libereze pe toţi galerienii de pe navă.* CINEMA, 1973, nr. 2, 35. *Dacă dau o garanţie, mă liberează, să mă judec pă din afară.* GRAIUL, I, 260. (F i g.) [Religia] *îl liberează* [pe om] *şi-l mântuieşte de toate cătuşile străine.* SBIERA, F. S. 312. ✧ (Prin extensiune) *Să-l libereze nu putea decât printr-o mărturisire care ar fi făcut pe ciocoi stăpân pe secretele sale.* FILIMON, O. I, 139. ✧ R e f l. p a s. *Nu s-a liberat din închisoare decât la anul 1841.* GHICA, S. 643. *Să se libereze toţi românii: bărbaţi, femei şi copii, cari s-a robit din ţară şi se află în mâinele turcilor* (a. 1869). URICARIUL, I, 184.

4. T r a n z. (Popular) A elibera din armată (după efectuarea serviciului militar), a lăsa la vatră (v. v a t r ă **I 4**); a trece în rezervă (un militar). *În dimineaţa viitoare îi va trămite un butoi de aur spre a plăti oştile şi a le libera îndată, fiind împotrivitoare ţării.* BĂLCESCU, M. V. 54. *Vă rog să mă liberaţi din oştire.* LĂCUSTEANU, A. 121. *Voluntarii au să fie liberaţi zilele acestea spre a se întoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s-a sfârşit.* CARAGIALE, O. I, 169, cf. V. BREBAN, D. G. *Sânt băiat din Ţaligrad Şi-am cătănit la-mpărat Şi acum m-a liberat.* BALADE, III, 308. ✧ R e f l. p a s. *Ei, ş-apoi ne-am liberat noi, tot într-o zi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 237. *După trei ani de oştire, avea să se libereze mâine.* BACALBAŞA, S. A. 230. *Hora se mărea cu prieteni de ai recruţilor, cu rezervişti ce se liberaseră în toamna aceea.* SANDU-ALDEA, D. N. 197. *De la cazarmă, când m-am liberat, am plecat cu ce vezi pe mine.* PETICĂ, O. 213. *Să veniţi îndată ce vă veţi libera, să ni daţi mână de ajutor.* BUJOR, S. 69. *Am intrat voluntar şi m-am liberat sergent.* ARH. OLT. II, 110, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Ordonanţa maiorului de peste drum s-a liberat de-o săptămână şi a plecat.* CAZIMIR, GR. 120. *Taci,*

leat,... sau ține veninu-n tine până la toamnă, când ne liberăm. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 360. *Multă apă are să curgă pe Siret păn'ce ne-om libera noi.* SADOVEANU, O. II, 396. *Când s-a liberat, stăpânirea austriacă îi dăduse o pensioară de câțiva fiorini pe lună.* MOROIANU, S. 203. *Tocmai se libera. Era dintr-un sat de pe lângă Pitești.* STANCU, R. A. I, 25, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *După ce s-a liberat... a venit acasă.* GRAIUL, I, 218. *Dacă m-oiu libera, Amândoi ne-om cununa!* PAMFILE, C. Ț. 148, cf. CIAUȘANU, V. *După ce m-oi libera Tot pe tine te-oi lua.* IZV. XVI, 166. *Dacă m-oi libăra, Ț-oi face fecîia ta!* MAT. DIALECT. I, 107. *Nu te mărita, Până când m-oi libera.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 653. *Căpitane, căpitane, Ia mai cată la dosare Foaia mea de liberare, Să mă liberez și eu O dată cu leatu meu.* FOLC. MOLD. II, 139.

5. T r a n z. A scăpa de ceva (stânjenitor); a elibera de o obligație, de o constrângere. *Respectă libertatea celui asemenea ție; liberează voința lui.* ZALOMIT, E. F. 158/5. *Acum sânt liber, liberat și de moșie, pe care am arendat-o.* ALECSANDRI, S. 124, cf. COSTINESCU. *Liberați de amenințarea imediată macedoneană, illirii, celții și thracii de la Dunărea mijlocie... pornesc un șir nesfârșit de atacuri.* PÂRVAN, G. 73, cf. CADE. *Voiesc să-mi liberez conștiința cu aceeași solemnitate.* LOVINESCU, M. 108. *Asculta... cu aerul cu care trebuie să îngădui altuia o povară de care nu îl poți libera.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 295. *A liberat stilul oficial de formele scolastice și a introdus latina clasică în corespondența oficială.* OȚETEA, R. 206. *Tot ce ajută pe un pictor să-și libereze instinctele merită să fie salutat cu simpatie.* OPRESCU, I. A. IV, 139. *Va veni poate o zi când, liberat de modele,... va aduce o veritabilă floră din care acum, abia ici-colo, răsare câte-o floricică.* PERPESSICIUS, M. I, 101. *Transformaseră din temelii înțelegerea universului și liberaseră rațiunea umană, capabilă acum să transforme lumea.* VIANU, L. U. 80. *Mă duc. – Fără să fi aflat secretul vieții liberate de păcatul originar?* VINEA, L. II, 245. *Când tatăl îi răpește pe Ivanca, el își liberează conștiința de obsesia chinuitoare prin descărcarea unui foc de revolver.* CONSTANTINESCU, S. I, 255. ✧ R e f l. p a s. *Mitropolitul Grigorie s-a liberat din exil, deodată cu încetarea ocupațiunei străine.* GHICA, S. 623. ✦ R e f l. A se ușura, a se despovăra de ceva neplăcut, care incomodează. *La orice grad ar ajunge disperarea, alerg la lacrime ca la cel mai bun mijloc de confortare și se liberează de dureri.* FILIMON, O. I, 354, cf. 335. *Îmi era dar teamă că impresiunile și judicata mea au să fie influențate printr-o părtinire simpatică de care, vrând-nevrând, mă tem că nu m-aș fi putut cu totul libera.* ODOBESCU, S. II, 518. *De când plecase Berta, parcă se liberase de o greutate.* D. ZAMFIRESCU, A. 185, cf. PÂRVAN, G. 341, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Liberează-te de tot, de uri și de iubiri.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 52. *Când artiștii, care căutau să se libereze de rutina academică, fac cunoștință cu acest product oriental, ei rămân uimiți de simplicitatea unor atari procedeuri.* OPRESCU, I. A. IV, 138. *Într-un răsuflu resemnat,... se liberă de oftatul de care era plin.* VINEA, L. I, 129. ✦ T r a n z. și r e f l. A (se) degaja dintr-o strânsoare; a (se) debarasa de ceva (care jenează, care incomodează). *Văzându-se strâns cu vigoare de un braț puternic, mai întâi cercă să se libereze de dânsul.* FILIMON, O. I, 138. *În cele din urmă se liberează: învelișul larvei rămâne uscat, întepenit pe pai.* SIMIONESCU, F. R. 256. *Sistemul mecanic adaptat este ingenios și se compune în esență dintr-un sistem de declanșare, care liberează discul.* ENC. TEHN. I, 187. *Își sucea gâtul în dreapta și-n stânga, să-l libereze din strânsoarea gulerului scrobit.* VINEA, L. I, 23, cf. DL. *Aișt'e sunt smeii cari... le-ai liberat curt'e ș-au vinit și t'i-au înviet pi tini.* O. BÎRLEA, A. P. I, 308. ✦ T r a n z. și r e f l. A(-și) achita, a(-și) plăti o datorie. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Bătrânul se liberă de datoria ce o avea către vecinul lui.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 147.

6. T r a n z. și r e f l. A (se) desprinde (dintr-o combinație chimică); a (se) degaja, a (se) produce. *Izbirea cu un aerolit nu tocmai mare ar pricinui o groapă destul de adâncă și atâta căldură, încât să topesc stâncele lovite și să liberează mulțime de apă.* CONTEMPORANUL, I, 504. *Electronii pot trece de pe o orbită pe alta, absorbind energie sau liberând energie.* ENC. TEHN. I, 97. *Există în sol bacterii adaptate, care... liberează bazele și acidul silicic.* AGROTEHNICA, I, 206. *Încălzirea la incandescență poate să libereze ioni pozitivi.* CIȘMAN, FIZ. II, 332.

7. T r a n z. A face disponibil; a lăsa liber[3] **(IV 1).** *Amicul meu îi oferi și lui loc în trăsură. Atunci junele Balș liberă trăsura sa.* SION, P. 238. (R e f l. p a s.) *O vedeam așteptând, în șir, să se libereze un loc, la vreuna din mesele de lectură.* BLAGA, H. 254. ✧ (Prin extensiune) *Am rugat pe d-l Andrieșescu încă de atunci să libereze complet acest punct* [de teren]. PÂRVAN, G. 179.

8. T r a n z. (Complementul indică acte, documente justificative etc.) A emite și a da cuiva. *Primăria liberează pre răspunderea sa mandat tipărit cu noțiunile necesare despre cel ce se împrumută.* I. IONESCU, M. 302, cf. PROT.–POP., N. D., LM. *Eu i-am slobozit bilet, fără să țiu minte că am liberat bilet acum o lună de zile înapoi.* LĂCUSTEANU, A. 186. *Agenții cari primesc depozitele sunt datori a libera pentru fiecare depunere o recipisă din registrul cu marcă.* I. PANȚU, PR. 69, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Vă rugăm să ne liberați un permis.* ARGHEZI, P. T. 190. ✦ (Rar) A livra, a furniza; a preda (o marfă). *Am cerut la onor. Primărie locală să ne libereze combustibilul de care are școala noastră necesitate.* CARAGIALE, O. I, 205. *S-aștepta la ordinile și comanda librăriei pentru a libera și restul.* id. ib. VII, 537. ✧ R e f l. p a s. *Din momentul în care acția se liberează și în măsura în care banii sunt băgați în clădire, ea corespunde cu valoarea acelor clădiri.* EMINESCU, O. XII, 256.

– Prez. ind.: *liberez;* conj. pers. 3 și: (învechit, rar) *să libere* (ARISTIA, PLUT. 387/9). – Și: (popular) **libărá** vb. I.

– V. **liber[3].**

LIBERÁBIL, -Ă adj. (Despre imobile) Care poate fi eliberat (imediat). DEX–S, DEXI.

– Pl.: *liberabili, -e.*

– Din fr. **libérable.**

LIBERÁL, -Ă adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care este partizan al libertății omului, al liberalismului

(1). *Sunt liberali dumnealor ca aceia.* HELIADE, O. I, 248, cf. STAMATI, D. *Vă mână egoismul pe calea periciunei. Şi, liberali în cuget, voi robi sunteţi în faptă.* NEGRUZZI, S. II, 247. *Patriotul liberale şi democrat era Heliade.* DÂMBOVIŢA (1860), 281²/60. *A devenit amicul intim şi căutat al tuturor oamenilor liberali şi de progres.* GHICA, S. 331. *Iubeam junimea cea liberală, Care principii frumoase avea.* SION, POEZII, 172/10. *Formă legionul sacru, compus din tinerii cei mai liberali ai Germaniei.* FILIMON, O. I, 354. *Popoarele insulare sunt mai liberale decât popoarele continentale.* HASDEU, I. C. I, 176, cf. PROT.–POP., N. D., BARONZI, I. C. II, 216/15. *Am fost totdeauna un om liberar.* ALECSANDRI, T. 1 231. *Partea liberală a avut cu ea şi pentru ea puterea poporului.* ODOBESCU, S. III, 467. *Boierii moldoveni liberali ... au găsit cu cale să cheme la adunare şi câţiva ţărani fruntaşi.* CREANGĂ, A. 161. *Dacă o clipă ar fi fost sincer liberal, astăzi ar avea, numai din chirii pe acareturi, 24 de mii de lei venit pe an.* CARAGIALE, O. III, 138, cf. XENOPOL, I. R. XII, 70, SBIERA, F. S. 152. *Coaliţia... boierimii şi a burgheziei liberale reintroduce „boierescul"prin legea nouă a tocmelilor agricole.* SADOVEANU, O. XX, 452. *E liberal cu slugile şi cu oamenii de jos, egalitar chiar.* CĂLINESCU, C. O. 270, cf. DL. *Heraclit era aşadar un aristocrat liberal.* JOJA, S. L. 187, cf. DEX, DN³. ✧ (Substantivat, m.) Cf. NEGULICI, DÂMBOVIŢA (1860), 281¹/73. *Cunosc mulţi liberali, la vorbă ei se-ntrec, Dar până în sfârşit, cu oase se înec.* ALEXANDRESCU, O. I, 233. *Noi ăştia, liberalii, o să fim în fruntea mesii.* FILIMON, O. I, 381, cf. COSTINESCU. *Domnitorul nu se hotărî a merge nici cu liberalii, nici cu boierii.* XENOPOL, I. R. XIII, 75, cf. BARCIANU. *Acest concordat a stârnit serioase nemulţămiri... la liberalii şi autonomiştii tuturor ţărilor.* SBIERA, F. S. 154. *Tinerii din Bucureşti şi din Iaşi se aprinseseră pentru idealul liberalilor francezi.* IORGA, C. I. I, 218, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Autorul studiat aci este un liberal format la şcoala filozofiei luminilor.* VIANU, L. U. 460.

2. (Învechit; despre oameni) Care dăruieşte cu uşurinţă, cu largheţe; p. ext. care manifestă spirit de întrajutorare, de înţelegere; darnic, generos, nobil **(4).** Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101¹/44. *Ea mi-au recomendat... să fiu liberal şi nu numai să nu fac rău nimănuia, ci încă nici să gândesc macar la el.* CALENDAR (1854), 17/28, cf. NEGULICI. *Nici prea avar (zgârcit), nici prea liberal (slobod la mână) nu e bine a fi.* CÂMPEANU, GR. ROM. 209/20, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Nu pot face altfel decât a aştepta sau ca acesta sau un alt minister să se arate mai liberal pentru o publicaţiune ştiinţifică.* ODOBESCU, S. III, 634, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

3. (Despre idei, concepţii, opinii etc.) Bazat pe libertate **(1)**; care admite libertatea, t o l e r a n t, g e n e r o s; s p e c. caracteristic liberalismului **(1).** *Simula... cele mai liberale principie.* VASICI, ap. BARIŢ, II, 32, cf. NEGULICI. *Era cunoscut în acea epocă ca om de principii liberale în stat, în viaţa socială şi chiar în biserică.* BARIŢIU, P. A. I, 235. *Aflai... idei patriotice liberale, atâţi bărbaţi demni de stima publică.* PELIMON, I. 218/11. *Ascultând la o fereastră, auzise pe acest profesor enunciând idei liberale.* GHICA, S. 253. *Această junime se mai adăpa de idei liberale şi progresiste.* SION, P. 106. *Luat de vârtejul acestor idei liberale şi umanitare, trămise să cheme pe Gheorghe.* FILIMON, O. I, 206, cf. COSTINESCU. *Împăratul era supărat, căci dezvoltase în Principate oarecare idei prea liberale.* BOLINTINEANU, O. 254, cf. ODOBESCU, S. I, 269, ARHIVA, I, 81. *Să chemăm în mintea noastră deosebitele trepte pe cari ideile liberale şi egalitare le urcară.* XENOPOL, I. R. XII, 49. *Această constituţiune... era clădită pe principii liberale şi pe egalitatea tuturor popoarelor.* SBIERA, F. S. 153. *Conu Alecu... e de prinţipuri liberale. Dă mâna cu orişicare.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 351. *Nu este acesta un principiu prea liberal şi nu se cade să formulăm şi aici vreo rezervă?* PERPESSICIUS, M. IV, 6. *Era un visător de felul lui, cu idei liberale, membru al Eteriei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 28. *E... un comentator năstruşnic al ideilor liberale din gazetă.* CONSTANTINESCU, S. II, 56. ✧ (Adverbial) Cf. SCRIBAN, D. *Se poartă destul de liberal faţă de ei.* CĂLINESCU, C. O. 170.

4. Demn de un om liber³ **(I 1);** p. e x t. lipsit de constrângeri, de oprelişti, l i b e r³ **(1 3);** independent. *Gazetele Parisului, cele ministeriale şi cele liberale, sânt întru sfădire.* CR (1830), 31²/38. *Toate scrisorile din Englitera înştiinţează că mădulările parlamentului nuou al comunilor se vor numi într-un chip mai liberal decât cele dinainte.* ib. (1832), 262¹/25. *Un spirit liberal se varsă în toată America.* GENILIE, G. 59/27. *El este ceea ce s-a născut: liberar şi, înainte de toate, naţional* (a. 1862). PLR I, 201. *Era cunoscut despre creşterea sa liberală.* BARONZI, I. G. 57/7. *Mintea cea mai liberală nu scapă de această prejudecată.* CĂLINESCU, I. 38. *Norocul meu este că sunt o fire liberală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 14/4. ✧ *Arte liberale* = nume dat unor discipline care se studiau în învăţământul clasic şi medieval, precum gramatica, retorica, logica, muzica; arte libere, v. l i b e r³. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101²/1. *Mă ocup şi de minunele cu care* [au înzestrat-o] *natura şi artele liberale.* ASACHI, A. LIT. 13/13. *Artele... mai în particular au de obiect folosul, prin opoziţie către frumoasele arte sau artele liberale, care în special ţintesc mai mult către frumos.* CALENDAR (1856), 11/12. *Ce rang ţine agricultura pântre artele liberale?* BREZOIANU, R. 2/4, cf. COSTINESCU, LM. *Aceste zece despărţiri sunt: ...materialurile artelor liberale, precum tot ce se atinge de meseria tipografului* ODOBESCU, S. II, 94, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Muzele în mitologie erau cele două fiice ale lui Jupiter, care prezidau artele liberale şi aveau ca şef pe Apollon.* IZV. XIV, 10, cf. SCRIBAN, D. *Era înfăţişată o familie ai cărei membri profesează... toate artele liberale.* CĂLINESCU, O. XI, 77. *Compune...* [o] *enciclopedie a artelor liberale, o istorie a goţilor.* VIANU, L. U. 11. *Profesiune* (sau, rar, *profesie) liberală* = profesiune liberă (v. l i b e r³ **II 1).** *Sunt scutiţi de cens în această clasă toate profesiunile liberale* (a. 1871). MAIORESCU, D. I, 63. *Productele profesiunilor liberale.* ODOBESCU, S. II, 113. *Dugheana e plină de amici, toţi funcţionari publici şi profesiuni liberale.* CARAGIALE, O. II, 163. *La acest curent s-au alipit... câţiva aristocraţi ai profesiunilor liberale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 171, cf. SCRIBAN,

D. *Ofiţerii probabil că privesc cariera armelor ca o profesie liberală sau ca un funcţionarism în uniformă.* ARGHEZI, S. XXXIV, 26. ✦ S p e c. (Şi substantivat) (Cel) care respinge ideile dogmatice, preconcepute. *L-aş explica ca un reflex din Fleury, un scriitor francez mai liberal decât puteau admite iezuiţii şi episcopul Bob.* DR. II, 725. *A trecut de la implicaţiile... ateismului feuerbachian la poziţia de liberal cugetător individual.* REV. FIL. 1972, 1 352.

5. Care favorizează, care respectă libertăţile individuale pe tărâm politic, juridic, economic etc.; care se sprijină pe principii specifice liberalismului **(1).** Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101²/2. *Numai această convenţie şi guvernul constituţional vor însufla vieaţă şi statornicie legiuirilor liberale.* AR (1844), 11²/35. *S-au complectat prin constituţiia liberală dată tuturor naţionalităţilor.* CALENDAR (1861), 103/3. *Toate naţiile...* [sunt] *primite de legiuirile sale liberare cu privilegiuri egale.* CODRESCU, C. I, VI/12. *Să se poată redacta o constituţiune, care să convină aristocraţiei din ambele părţi ale monarhiei, să se facă şi unele concesiuni liberale la celelalte clase ale locuitorilor.* BARIŢIU, P. A. III, 37, cf. TEULESCU, C. 94/13. *Deie-ne instituţii liberale, asimileze cât mai mult legile ambelor principate* (a. 1859). XENOPOL, I. R. XIII, 52. *Datoria ta de guvern patriot şi liberal este de a nu-ţi face din prejudiţii un mijloc de guvernare.* GHICA, S. 236. *Vecinului său de la masă îi spunea că fiul său Emilie este cu totul însufleţit pentru o constituţie liberală.* MUREŞANU, I. 225/17. *Toate statele germane cereau constituţiuni liberale.* FILIMON, O. II, 142, cf. PONTBRIANT, D., LM. *A trecut... de la un regim despotic la cea mai liberală constituţiune.* MAIORESCU, D. I, 28. *O cârmuire blândă şi liberală împuţinează pricinile de a face crime.* CONTEMPORANUL, I, 761. *O naţiune nu este adevărat mare şi civilizată numai când are instituţiuni politice foarte liberale.* ODOBESCU, S. II, 240. *Într-un stat liberal,... măsuri brute nu-şi au defel locul.* EMINESCU, S. P. 53. *Se-mbuibă pe nemestecate cu un repertoriu de formule şi clişeuri liberale.* CARAGIALE, O. III, 132. *O asemenea alegere ar putea să se petreacă într-un stat absolut, unde nu-i o constituţie liberală.* CONTEMPORANUL, VII, 79. *Ideile vechilor boieri nu puteau conveni tendinţelor sale liberale.* XENOPOL, I. R. XIII, 75. *Ministeriul... se puse cu tot adinsul pe reforme liberale.* SBIERA, F. S. 249. *Guvernul liberal al lui Iosif II hotărî... a se da eparhiei ortodoxe din Transilvania arhiereul său propriu.* PĂCALĂ, M. R. 360, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Este un om de formulă burgheză şi liberală, un intelectual care doreşte între oameni raporturi bazate pe sinceritate şi luciditate.* VIANU, A. P. 305. *Ipsilanti lansează de la Târgovişte o proclamaţie, în care schiţează liniile mari ale unei constituţii liberale.* OŢETEA, T. V. 362, cf. OPRESCU, I. A. IV, 138. *Deşi influenţat de şcoala liberală,... el vede limitele şi consecinţele nenorocite ale unui liberalism exagerat.* RALEA, S. T. III, 81, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

II. 1. Adj. (În sintagma) *Partid liberal* = partid care are la bază liberalismul **(2)** în viaţa socială. *De pe acum se simte... insuficienţa partidului liberal pentru orice lucrare legislativă.* MAIORESCU, D. III, 42. *Partida liberală a avut fericirea de a vedea chiar pe vrăjmaşii ideilor ei trecând pe tărâmul naţional.* ODOBESCU, S. III, 467. *Revoluţia din 1848 în Ţările Române a fost opera partidului liberal.* XENOPOL, I. R. XII, 49, cf. SBIERA, F. S. 156, LOVINESCU, S. IV, 80. *Datorită hărniciei unora dintre prefecţii partidului liberal, astăzi oraşul se bucură de o bună administraţie, are patru şcoli primare, un liceu, o şcoală profesională şi alte instituţii folositoare.* SADOVEANU, O. V, 7. *Programul acesta... l-ar fi putut semna orice partid liberal din Apus.* OŢETEA, T. V. 363. *A încheiat o alianţă veşnică şi disciplinată cu partidul liberal.* ARGHEZI, P. T. 213. *Şefia partidului liberal nu e vacantă.* STANCU, R. A. IV, 365, cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC.

2. S.m. Membru sau adept al unui partid liberal. *Astăzi toţi, şi conservatori şi liberali, înţeleg că ţăranul nu poate fi smuls din casa sa.* KOGĂLNICEANU, S. A. 174. *Este susţinut cu multă persistenţă de mulţi liberali.* GHICA, S. 596. *Liberalii nu pot sta mai mult timp la putere.* MAIORESCU, D. I, 20. *Liberalii... lucrează la naşterea respectului pentru instituţiile actuale.* CONTEMPORANUL, I, 341. *Au de patrie, virtute nu vorbeşte liberalul?* EMINESCU, O. I, 150. *Doisprezece ani... au stat liberalii la putere.* CARAGIALE, O. III, 205. *Liberalii nici astăzi nu vrau să recunoască răul.* CONTEMPORANUL, VII, 266. *Cu liberalii în genere... nu e de glumit.* CAMIL PETRESCU, T. I, 206. *Nu-i adevărat că toate instituţiile oraşului ar fi făcute de liberali.* SADOVEANU, O. V, 7. *Stânjeni chiar pe conservatori şi pe liberali prin represiunea sălbatecă a mişcării ţărăneşti.* CĂLINESCU, S. 745. *Revista este inspirată de liberali.* VIANU, L. R. 367. *Nu-mi plac nici liberalii, nu-mi plac nici conservatorii.* STANCU, R. A. V, 261, cf. DL. *Aicea au fost... cei mai mari liberali.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 321, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. *Liberalii au propus adoptarea unui scrutin proporţional.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 413.

3. Adj. (Despre oameni) Care face parte dintr-un partid liberal, dintr-o administraţie liberală. *Meritul regimului conservator stă în curajul de a le fi introdus în contra curentului de impopularitate, creat prin agitarea opoziţiei liberale.* MAIORESCU, D. II, 2. *Conducătorul parlamentar al naţionalilor liberali arată că retragerea sa... e motivată prin opoziţiunea ce s-a făcut planurilor sale de reformă.* EMINESCU, O. XIII, 170. *Pe cine trebuie să aleagă sătenii între un candidat liberal şi unul conservator?* BACALBAŞA, S. A. II, 17, cf. DDRF. *Avea acelaşi nume cu fostul ministru liberal.* IORGA, P. A. I, 76. *Tipografia unui fost ajutor de primar liberal.* CAMIL PETRESCU, P. 198. *Nici pomeneală n-ar fi de cuconu Emanoil Melinte, fost prefect liberal.* SADOVEANU, O. XIV, 13. *Profesor la Sorbona,... opoziţionist liberal sub Napoleon al III-lea.* VIANU, L. R. 79. *Ca şi economiştii liberali, Proudhon e un aprins partizan al schimbului şi al ideii de contract.* RALEA, S. T. III, 74.

4. Adj. (Despre organisme ale administraţiei de stat) Alcătuit sau condus de un partid liberal; care este reprezentant al partidului liberal. *A început executarea planului său prin ministerul liberal.* MAIORESCU, D. I, 18. *Guvernul conservator căzuse şi guvernul liberal era chemat să facă alegeri generale.* CARAGIALE, O. III, 138. *Guvernul liberal.* ARGHEZI, P. N. 171. *Reformele guvernului*

liberal nu sânt reforme, sânt zădărnicii, lucruri imposibile. SADOVEANU, O. XIX, 41, cf. SCRIBAN, D. *Subt guvernul liberal următor, ziarele au fost obligate să se prezinte cenzurii.* ARGHEZI, S. XXV, 251. *Fusese măritată cu Vasilică Drăghici,... ministru de aripă stângă în guvernele liberale.* CĂLINESCU, S. 52. *În conducerea liberală s-au exprimat puncte de vedere contrarii.* D. R. POPESCU, I. Ş. 203.

5. Adj. (Despre mijloace de informare) Care propagă idei specifice unui partid liberal. *Ziarele bucureştene, atât liberale cât şi conservatoare, fără deosebire, ignorează acest adevăr.* EMINESCU, S. P. 389. *Gazetele liberale îl rad acuma fără săpun.* CARAGIALE, O. VII, 67. *Atât ziarele liberale, cât şi cele conservatoare, criticau dizolvarea aceasta de a doua a adunării.* XENOPOL, I. R. XIII, 103, cf. SĂM. IV, 50. *Timp de 30 de ani redactor fidel la o foaie liberală.* ARGHEZI, P. N. 103.

– Pl.: *liberali, -e.* – Şi: (învechit, rar) **liberár, -ă, liberále** adj.

– Din fr. **libéral,** lat. **liberalis, -e. – Liberale** < it. **liberale.**

LIBERÁLE adj. v. **liberal.**

LIBERALICIÚNE s.f. (Neobişnuit) Liberalitate **(1).** *Morala nu admite altă liberaliciune decât ceea ce rezultă din denumărarea datoriei contrase.* LAURIAN, F. 130/1.

– Pl.: *liberaliciuni.*

– **Liberal** + suf. *-iciune.*

LIBERALÍSM s.n. **1.** Atitudine, practică, tendinţă caracterizată prin promovarea ideilor de libertate individuală şi egalitate în viaţa socială. *Despre greşalile de pe urmă ale liberalismului.* AR (1830), 115[1]/32. *El emancipă formal pe lăcuitori din şerbia proprietarilor, însul spre pildă slobozind pre şerbii casei sale, pentru care liberalism nu puţine lupte avu cu magnaţii.* SĂULESCU, HR. I, 195/7, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101[2]/6, NEGULICI, STAMATI, D. *Adevăratul liberalism este de a asigura fiecăruia... libertatea cugetării, a cuvântului şi a acţiunii.* GHICA, S. 597. *El numise un minister din elementele progresiste ale ţărei, din bărbaţi cunoscuţi prin virtuţile lor civice, prin patriotismul şi liberalismul lor.* SION, P. 121, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ca să arate acces de liberalism şi de egalitate, au zis că ciocoii şi-au păstrat privilegiuri.* LĂCUSTEANU, A. 242. *Demagogii sunt toţi tirani şi liberalismul lor e-o frază.* EMINESCU, O. XIII, 100. *Reacţiunea a sfâşiat cea mai eroică pagină a liberalismului român.* CARAGIALE, O. III, 160. *Se îndruma pentru întâia oară o mişcare de liberalism în ţările române.* XENOPOL, I. R. X, 89, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *De la 1821, boierii noştri făceau liberalism, dar tot între boieri.* IORGA, P. A. II, 18. *Sentimentul naţional şi liberalismul... au fost cele două aspecte ale redeşteptării noastre.* IBRĂILEANU, SP. CR. 73, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Buffon, debitorul liberalismului atomist al secolului al XVIII-lea, putuse crede astfel.* VIANU, A. P. 20. *Era mereu suspectat de liberalism.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 38, 5/3.

2. Doctrină politică şi economică bazată pe ideea drepturilor individului (dreptul la egalitate, proprietate, libertate de expresie şi acţiune, de a avea opinii proprii); s p e c. teorie conform căreia statul nu trebuie să intervină în relaţiile dintre indivizi, clase ori naţiuni. Cf. NEGULICI, PROT.–POP., N. D. *Vântul pe atunci nu sufla la liberalism.* NEGRUZZI, S. I, 334, cf. COSTINESCU. *Credem că liberalismul cere dreptate deopotrivă pentru toţi.* EMINESCU, O. XIII, 31. *C. A. Rosetti, odinioară sufletul liberalismului utopic,... a murit părăsit de toţi partizanii lui cei mai apropiaţi.* CARAGIALE, O. III, 137, cf. BARCIANU. *Făceau opoziţiune... nu pe terenul liberalismului,... ci pe terenul naţionalismului.* SBIERA, F. S. 214, cf. ALEXI, W. *Aici ni se zugrăveşte liberalismul român patruzecioptist în ultima-i fază.* IBRĂILEANU, SP. CR. 232, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Dreptul civil roman devine... o haină potrivită pentru liberalismul burghez, o consacrare a dreptului de proprietate.* RALEA, F. 31, cf. DL. *A reprezentat cu strălucire integritatea liberalismului paşoptist.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 52, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC. ✧ (Cu determinări care indică domeniul de manifestare) *Aceasta mi-a părut... indicat prin spiritul celui mai simplu liberalism economic şi social.* MAIORESCU, D. I, 308. *Avură bunăvoinţă de a face nişte declaraţiuni, care negreşit sună foarte frumos din punctul de vedere al liberalismului teoretic.* id. ib. II, 476. *Liberalismul politic conchide că nimeni nu mai are dreptul să comande.* ARH. OLT. I, 357. *Liberalismul economic a avut... un rol progresist, contribuind la eliberarea producţiei manufacturiere de controlul statului.* DER.

3. Atitudine de toleranţă (excesivă), de înţelegere şi bunăvoinţă (faţă de cineva sau de ceva); lărgime de vedere; (rar) liberalitate **(2).** *Această cameră conservatoare ... va trebui să dovedească liberalismul său mai ales în această cestiune.* MAIORESCU, D. I, 81. *S-ar putea vorbi de liberalismul inteligenţei şi de radicalismul voinţei.* VIANU, L. R. 391. *Această atmosferă ajută, prin liberalismul ei, filozofiei naturii, care se găsea în alte domenii în plină dezvoltare.* RALEA, S. T. III, 32. *Mai puţin din liberalism şi mai mult din limitele lui de critic clasicizant, ... Pompiliu Eliade opune aceste rezistenţe capitale teatrului caragialian.* CONSTANTINESCU, S. II, 113, cf. DL. *Introducea în teologia musulmană chiar un anumit liberalism.* JOJA, S. L. 254, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC.

4. (Rar) Guvernare a partidului liberal. *Să zicem că... liberalismului i se datoreşte guvernul parlamentar.* EMINESCU, O. XIII, 196. ✦ (Ironic) Acţiune, faptă (socială) a partidului liberal. *Atâtea mii de chile de grâu ne ţine o chilă de fraze liberale, atâtea chile ne ţin mărfurile importate din străinătate..., cu un cuvânt toate liberalismurile.* EMINESCU, O. X, 29.

– Pl.: (rar) *liberalismuri.*

– Din fr. **libéralisme.**

LIBERALÍST, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al liberalismului **(2).** *Ascultă ce vrură unii liberalişti altă zi* (a. 1847). BARIŢ, II, 343. *Ne arată o icoană din trecutul ideal şi o pune faţă în faţă cu păcătoşenia epocii liberalistului burghez.* GHEREA, ST. CR. I, 108, cf. M. D. ENC., DN[3].

2. Adj. Care ţine de liberalism **(2);** care se referă la liberalism. *Concepţia liberalistă constă, în principal, în faptul că activitatea economică poate căpăta, în mod*

natural, un caracter optim în urma acțiunii nestingherite a indivizilor. D. EC. POL. 436, cf. DN³, V. BREBAN, D. G.

3. Adj. Care susține liberalismul **(2)**; care aderă la liberalism. DEX.

– Pl.: *liberaliști, -ste.*

– Din fr. **libéraliste.**

LIBERALITÁTE s.f. (Astăzi rar; atestat prima dată în 1787, cf. TDRG³) **I.** Mărinimie **(2)**, generozitate; dărnicie; (învechit, rar) liberaliciune. *Prețuita râvnă în împlinirea datorințelor și către cei supuși ai nostri închieutorată cu o fireasc liberalitate.* MAN. ÎNV. 161/15, cf. I. GOLESCU, C. *Toate națiile împerăției austriace poftesc a suge țivilisație, bunăcreștere, blândețe, omenie, liberalitate, cinste.* BOJINCĂ, în MAIOR. IST. 55/29, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101²/10. *Să nu mai vorbim despre bogăția și dărnicia răsplătirilor, care mărturisea mai mult magnificența unui rigă decât liberalitatea unui simplu particular.* I. IONESCU, V. 23/27. *Religiunea și dreptatea, liberalitatea și binefacența le iubea și le esercita foarte.* MAG. IST. I, 74/3, cf. NEGULICI, E. II, 99/34, STAMATI, D. *Liberalitatea (galantomia) și avariția (scumpeția sau scumpeciunea, sgârciciunea) alăturându-se, se pot deosibi foarte lesne.* FIS. 45/14. *Noi sântem siliți a lăuda și a adora înalta mână a omnipotentului creator, care a respândit cu atâta liberalitate bogățiile plantelor pe suprafața pământului.* BARASCH, I. N. 154/7, cf. POLIZU. *Toată țeara cunoaște neinteresarea și liberalitatea acestei persoane.* DÂMBOVIȚA (1858), 6²/17. *Pentru toate acestea suntem datori liberalității și patronagiului claselor avute.* FILIMON, O. II, 49, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Liberalitatea guvernului venea să complinească această dificultate materială.* ODOBESCU, S. III, 639. *Acești artiști executori duc cu sine tot farmecul cu care natura i-a înzestrat într-un moment de extraordinară liberalitate.* EMINESCU, O. XIII, 59. *Liberalitatea statului merge și mai departe: e o sistemă consacrată ca măcar jumătate din publicul care intră la teatru să intre gratis.* CARAGIALE, O. III, 114, cf. XENOPOL, I. R. IV, 181, BARCIANU. *Punând cu liberalitate la dispozițiune și mijloacele recerute pentru aceasta, am decis în mod definitiv crearea acestei universități.* SBIERA, F. S. 293, cf. ALEXI, W. *M-am întins atât de mult asupra acestei înfloriri literare în grecește pentru a se vedea mai bine cu cât întrece ea activitatea analoagă din timpul fanarioților, cari n-avură nici averea, nici lunga stăpânire, nici mărinimia și liberalitatea marelui domn român.* IORGA, L. I, 52, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O țară... este ținută să-și întrețină muzeele cu aceeași dragoste și liberalitate ca și universitățile și laboratoarele ei.* CONV. LIT. LXVII, 26, cf. SCRIBAN, D. *Purtarea lui... s-a întemeiat pe o psihologie... după care liberalitatea aduce prieteni.* CĂLINESCU, C. O. 176, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. (F i g.; ironic) *Nimic decât numai imputările ce-și făcea singur, pe lângă cele ce femeia lui îi prodigase cu atâta liberalitate în vreo jumătate de oră și care căzuseră asupra lui ca grindina într-o zi de vijălie.* HELIADE, D. J. 65/15. ✦ (Concretizat; la pl.) Daruri, cadouri. *Senatul, gelos prin servilitate ca să egaleze liberalitățile poporului, se grăbi prin decretele sale să-ndeplinească toate dorințele lui Cezar.* TEULESCU, C. 98/22. *Puțina mea avere... am făcut-o din liberalitățile strelucitului albanes.* BARONZI, C. IV, 165/26, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Până ce... vor veni liberalitățile donațiilor viitoare,... nu va putea să întârzie pentru satisfacerea urgentă a numeroaselor ei trebuințe.* GUSTI, P. A. 218, cf. SCRIBAN, D. (F i g.) *Se zice că și aiurea laudele unor ziare atârnă de asemenea mici liberalități pentru stomahuri și gâtleje.* SĂM. IV, 1.

2. Liberalism **(3).** *Prin aceasta-și lăți sfera slobozeniei lor politice și în urmare înaripă liberalitatea raționalității și a cugetării.* SĂULESCU, HR. II, 13/24. *Această liberalitate a curții imperiale în alegerea confesiunei religioase... este unică în felul său.* BARIȚIU, P. A. I, 163. *Alegerea unui nume prezentabil depindea adesea de liberalitatea oficialităților.* GRAUR, N. P. 87.

3. Act juridic prin care o persoană dispune de un bun al său în favoarea altei persoane, fără a urmări să primească o recompensă. *Liberalitățile... nu pot trece peste jumătatea bunurilor dispunătorului, dacă la moarte-i lasă un copil legitim.* HAMANGIU, C. C. 198. *Liberalitățile ce se primesc conform normelor legale sunt scutite de taxele și impozitele de timbru.* BO (1954), 309. *Donația este, ca și testamentul, o liberalitate, deosebindu-se de așa-numitele acte dezinteresate.* PR. DREPT, 397, cf. 294, M. D. ENC., DN³.

– Pl.: *liberalități.*

– Din fr. **libéralité,** lat. **liberalitas, -atis.**

LIBERALIZÁ vb. I. T r a n z. A face să devină liberal **(I 1).** *Toate țintesc de a liberaliza,... și a înălța pe om.* CODRESCU, C. I, VI/13, cf. DN³, DEX–S.

2. A face să devină (mai) liber³ **(II 1);** s p e c. (complementul indică prețuri) a lăsa să fie stabilit de piață. Cf. DN³, DEX–S. □ *Prețurile au fost liberalizate.*

– Prez. ind.: *liberalizez.*

– Din fr. **libéraliser.**

LIBERALIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Care favorizează, care propagă liberalizarea. *Caracterul „estetizant" și „liberalizant" ce i se atribuie astăzi, ca o deficiență, este însuși marele ei merit.* CONSTANTINESCU, S. II, 278.

– Pl.: *liberalizanți, -te.*

– **Liberaliza** + suf. *-ant.*

LIBERALIZÁRE s.f. Faptul de a l i b e r a l i z a; înlăturare a restricțiilor economice. Cf. l i b e r a l i z a **(2).** *E vorba de „a deschide" o economie închisă prin liberalizarea progresivă a comerțului exterior.* V. ROM. februarie 1960, 144, cf. D. EC. POL., DN³. *Cele două părți subliniază importanța pe care o prezintă continuarea liberalizărilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 2/1, cf. D. DIPL., DEX–S, DOOM². □ *Liberalizarea prețurilor.*

– Pl.: *liberalizări.*

– V. **liberaliza.**

LIBERALIZÁT, -Ă adj. **1.** Care a devenit liberal **(I 1).** Cf. DEX–S.

2. Care este lipsit de restricții (economice). Cf. DEX–S. □ *Prețurile sunt în prezent liberalizate.*

– Pl.: *liberalizați, -te.*

– V. **liberaliza.**

LIBERALOÍD, -Ă adj. (Rar) De factură parțial liberală **(I 4)**; care este sau pare liberal. Cf. L. ROM. 1976, 537.
– Pl.: *liberaloizi, -de.*
– **Liberal** + suf. *-oid.*

LIBERÁR, -Ă adj. v. **liberal.**

LIBERÁRE s.f. Acțiunea de a (se) libera și rezultatul ei.

1. Ieșire de sub ocupația (militară) străină; obținere a suveranității, a independenței; eliberare. Cf. libera **(2).** *Am contribuit la liberarea unei națiuni.* C. A. ROSETTI, N. I. 97. *Nu avem decât să vedem eroismul cu care s-au luptat când li s-a spus că este pentru liberarea patriei.* GHICA, S. 649. *Formaseră o societate cu scop de a pregăti pe greci pentru liberarea patriei lor.* FILIMON, O. I, 258. *Răsmirița lui Tudor Vladimirescu... a pregătit liberarea țărmurilor Dunării de la turci.* ODOBESCU, S. III, 323. *Se apucă de lucrat pentru liberarea grecilor.* XENOPOL, I. R. X, 34. *A vorbit în numele unei țări, mare cât o lume, care era în deplin acord, măcar în ceea ce privește sfântul principiu al liberării popoarelor prin dreptul lor la autodeterminare.* IORGA, P. A. II, 66. *Va porni, după treizeci de ani, război de liberare de sub stăpânirea străină a românilor din Ardeal.* MOROIANU, S. 80, cf. DL, V. BREBAN, D. G.

2. (Învechit) Dezrobire; eliberare. Cf. libera **(1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *În urma lui veneau... liberții..., toți cu bonetul liberării pe cap.* ARH. OLT. II, 453, cf. RESMERIȚĂ, D.

3. (Astăzi rar) Redare a libertății unui deținut sau unui prizonier; slobozire, eliberare. Cf. libera **(3).** *A scris mai de multe ori la curte, apărându-le inocența și cerând liberarea captivilor.* BARIȚIU, P. A. I, 282, cf. 97. *O nouă propoziție, emanând de la Francia, și care consistă în liberarea prisonierilor și gonirea lor prin măsuri polițienești, este susținută și de celèalte puteri.* TIMPUL (1856), nr. 4, 1³/46. *Regelui Neapolului i se dă încă sfaturi de a pune condițiuni liberării prisonierilor sei.* CONCORDIA, 7¹/15. *La liberarea lui din Snagov, Diamant n-a mai găsit ospitalitatea la care era obicinuit.* GHICA, S. 333. *Formalitățile pentru liberarea deputaților arestați erau făcute în aceeași zi.* MAIORESCU, D. III, 80. *Am obținut liberarea tânărului pe garanția mea morală.* CARAGIALE, O. I, 238. *Decebal... pune lui Traian, pentru liberarea viteazului său general,... condiția ca împăratul să-i cedeze țara până la Istru.* PÂRVAN, G. 120, cf. ȘĂINEANU, D. U., ARGHEZI, P. N. 68. *Femeia întinde gardianului închisorii scrisoarea de liberare.* OPRESCU, I. A. IV, 93. ✧ (Jur.) *Liberare condiționată* = punere în libertate a unui infractor înainte de executarea în întregime a pedepsei, cu condiția să dea dovezi temeinice de îndreptare. *Comisia de propuneri pentru liberarea condiționată.* SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 252, cf. M. D. ENC.

4. Eliberare a unui soldat după îndeplinirea serviciului militar; trecere în rezervă a unui militar. Cf. libera **(4).** *Intrase în oaste, iar după liberare... a șters-o frumușel în lume.* DUNĂREANU, CH. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Mi-a lăsat-o... până la liberare și dacă o fi chip să-l bage nenea Tache la vamă, mi-o dă dă tot.* KLOPȘTOCK, F. 173. *Tu ai s-o duci bine după liberare.* SADOVEANU, O. II, 383, cf. DL, DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. *Când eram la recrutare, Eram tânăr ca o floare, Iară acum, la libirare, Sânt moșneag cu barba mare.* MAT. FOLK. 1 338. *Nu știu ploaie-i ori ninsoare, Ori lacrămi de fată mare, Și-i ordin de liberare.* PAMFILE, C. Ț. 281. *Taci, mândră, nu mai plângea, Că la liberarea mea Cucul iar ne va cânta.* IZV. XV, 338. *Nu mai este mult până la libărare.* MAT. DIALECT. I, 78. *Căpitane, căpitane, Ia mai cată la dosare Foaia mea de liberare, Să mă liberez și eu O dată cu leatu meu.* FOLC. MOD. II, 139.

5. Debarasare de ceva (stânjenitor), de oprelişti etc.; despovărare, eliberare, ușurare. Cf. libera **(5).** *Libertatea presei va să zică, dar nu întâi: liberarea ei de sub autoritatea disciplinară a guvernului.* MAIORESCU, D. I, 169. *D-abia cu sfărâmarea cetăților de pe malul Dunării și cu liberarea navigației pe acest fluviu a început a se dezvolta agricultura noastră.* EMINESCU, O. XI, 62, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu acest gest de liberare pe care îl făcuse Brâncuși, se remarcă o schimbare din ce în ce mai evidentă în opera sa.* OPRESCU, S. 125. *Ideea de liberare de sub formele literare înăbușitoare și de libertate artistică a moștenit... întreg sămănătorismul literar.* CONSTANTINESCU, S. I, 119. ✦ (Rar) Achitare, plătire a unei datorii. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.

6. (Rar) Scoatere sau ieșire dintr-o funcție, dintr-un post, dintr-un serviciu; eliberare (din funcție). *După liberare, cu cincisprezece ani de serviciu și pensie bunișoară, își pusese în gând să se facă și el contrabandist.* VOICULESCU, P. II, 140.

7. (Astăzi rar) Desprindere sau eliminare dintr-o combinație chimică; eliberare. Cf. libera **(6).** *Liberarea fierului* [din silicați]. CHIRIȚĂ, P. 40. ✦ Degajare de energie. *Oxidarea foarte ușoară... a fierului din silicați se explică prin marea afinitate a oxigenului față de acest element, însoțită de liberarea unei însemnate cantități de căldură.* CHIRIȚĂ, P. 30. ✦ (Tehn.) Desprindere, eliberare. *Contactul stabilit la liberarea paletei releului închide circuitul unui electromagnet.* ENC. TEHN. I, 186.

8. (Rar) Emitere a unui act, a unui document justificativ etc.; eliberare. Cf. libera **(8).** Cf. RESMERIȚĂ, D.
– Pl.: *liberări.* – Și: (regional) **libăráre, libiráre** s.f.
– V. **libera.**

LIBERÁT¹ s.n. (Popular) Faptul de a libera **(4).** *Când eram la recrutare, Eram tânăr ca ș-o floare; Da acu, la libărat, Mult sânt palid și uscat.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 312.
– Și: **libărát** s.n.
– V. **libera.**

LIBERÁT², -Ă adj. **I.** (Învechit; despre sclavi, robi etc.) Care a ieșit din starea de aservire, de dependență; dezrobit, eliberat, liber³ **(I 1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W. ✧ (Substantivat, m.) *Resculararea cetățenilor, a plebei, a liberaților și chiar a sclavilor.* TEULESCU, C. 9/24. *Se porni noaptea cu câțiva liberați și câțiva sclavi.* id. ib. 71/22.

2. (Despre persoane aflate în detenție) Care a fost scos din captivitate; căruia i s-a redat libertatea; elibe-

rat. *Se află că bărbatul e un galerian liberat şi că a fugit.* BARONZI, C. VIII, 224/11, cf. CARAGIALE, O. I, 187. *S-a aflat că Rusanda s-a întors acasă, liberată de la arest.* POPA, V. 242. ✧ (Substantivat) *Controlează cu rândul pachetele vizitatorilor, primesc şi înmânează citaţii, notează liberaţii.* ARGHEZI, P. N. 75.

3. (Despre oameni) Care a fost eliberat după ce şi-a îndeplinit serviciul militar. *Nicolae... era militar. Acum e liberat şi face şi el negustorie.* VISSARION, FL. 215. *Astea toate au trecut şi azi se întoarce liberat acasă.* SADOVEANU, O. II, 137. *Nu mă mai văd liberat, De pe potecele luat, De sub ordine scăpat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 346. ✧ (Substantivat, m.) *Această veselie a liberaţilor nu era un semn bun; pentru ce se veseleau ei atât, parcă scăpaseră din puşcărie?* BACALBAŞA, S. A. I, 192. *Cel liberat se gândeşte.* SADOVEANU, O. II, 526.

4. Scăpat de o influenţă, de o constrângere (stânjenitoare); eliberat de ceva. *Bacovia se rupe, liberat, din robia analogiilor.* STREINU, P. C. I, 37. ✦ (Despre oameni) Lipsit de îndatoriri sau de datorii (faţă de cineva); fără obligaţii. *Legea consideră pe datoriu ca liberat prin prescripciune.* LAURIAN, F. 129/31. *Sânt'em libărat, am scăpat d'e năcazuri.* ALR I 1 595/360.

– Pl.: *liberaţi, -te.* – Şi: (popular) **libărát, -ă** adj.

– V. **libera.**

LIBERATÓR, -OÁRE adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care eliberează (din aservire, din captivitate etc.); dezrobitor, eliberator, (învechit şi popular) slobozitor, mântuitor. V. s a l v a t o r. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 101[2]/1, 14, NEGULICI, STAMATI, D. *Ipsilant trecu în Moldova şi se declară liberator al naţiunei grece.* FILIMON, O. I, 281, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D. *Va înţelege că este un liberator care înaintează.* BARONZI, I. G. 457/2. *Dup-al vostru dor, Apare-n faptul zilei un scump liberator.* ALECSANDRI, T. II, 196, cf. COSTINESCU, LM. *În caz de victorie, să nu fie cu totul daţi pe mâna aşa-numiţilor liberatori.* EMINESCU, O. XIII, 186, cf. DDRF. *Cu intrarea „liberatorilor" în ţările române, poporul lor se aştepta a se mântui de suferinţi.* XENOPOL, I. R. IX, 170. *Ar fi fost peste putinţă să nu să fi născut măcar o părere de rău pentru căderea domnului liberator.* id. ib. XIV, 88, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ruşii se amestecă din ce în ce mai mult în afacerile creştinătăţii subjugate, se înfăţişează ca nişte liberatori.* IORGA, L. II, 7, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Eram liberatorii soţilor şi copiilor lor dintr-un măcel fără rost.* SADOVEANU, O. XXI, 97, cf. SCRIBAN, D., OPRESCU, I. A. IV, 133, PERPESSICIUS, M. II, 212, DL, DM, DEX. *Numeroase sate... s-au alăturat acestora, care le-au apărut ca nişte liberatori.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 7/1. ✧ (Prin extensiune) *Braţul ei liberator Loveşte-în cruda tiranie Şi luptă pentru-al său onor.* ALECSANDRI, POEZII, 334. *A ţinut ieri la banchet un foarte cuminte toast... întru preaslăvirea culturii, adevărata liberatoare a neamului.* SĂM. IV, 587, cf. IORGA, L. II, 9. ✦ (Rar) Care se referă la libertate (**1**); care eliberează. *Ţiganii nu se bucurau de această prescripţie liberatoare.* XENOPOL, I. R. VI, 133.

2. Adj. Care înlătură o constrângere, un element stânjenitor; care dă libertate de acţiune; eliberator. *A încercat... să formuleze contrastul dintre epoca literară de atunci şi dintre aceste prime încercări de a se contura o despărţire liberatoare a câtorva artişti independenţi, de o prea obositoare tiranie a unui temperament.* CONSTANTINESCU, S. I, 117. ✦ Care redă cursul normal; care produce o uşurare (de ceva apăsător); eliberator. *Nu pronunţa nici chiar în gând cuvintele liberatoare. Era mulţumită.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 231. *Microbul... nu exprimă decât alegerea pe care o face organismul autointoxicat, în vederea unei crize liberatoare.* VINEA, L. II, 72.

– Pl.: *liberatori, -oare.*

– Din fr. **libérateur,** lat. **liberator.**

LIBERATÓRIU, -IE adj. (Rar) Care are ca efect achitarea unei datorii, unei obligaţii etc. p. e x t. eliberator. *Fac ca toate provinciile româneşti să fie reprezentate sub steagul acestei mişcări liberatorii şi individualiste în artă.* LOVINESCU, S. IV, 329. *Am întrebat... dacă nu cumva tehnicienii francezi nu văd posibilă emiterea unor bonuri de tezaur ad-hoc garantate, cu putere liberatorie.* TITULESCU, D. 438. *Puterea liberatorie a banilor.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *liberatorii.*

– Din fr. **libératoire.**

LIBERÁŢIE s.f. **1.** (Învechit) Ieşire din starea de aservire, de exploatare; dezrobire, eliberare. *Ideea deodată venisă întreprinzătoarei Cassi de a exploata superstiţia... în folosul liberaţiei ei.* CODRESCU, C. II, 312/19, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.–POP., N. D., COSTINESCU.

2. (Ieşit din uz) Achitare, plătire a unei datorii. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Fiecare din zisele state va emite... bonuri pentru suma datorită de acest stat pentru liberaţia sa.* TITULESCU, D. 132, cf. SCRIBAN, D.

3. (Rar) Ieşire dintr-o stare de privaţiune. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *liberaţii.* – Şi: (învechit) **liberaţiúne** (NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.), (învechit, rar) **liberăciúne** (STAMATI, D.) s.f.

– Din fr. **libération,** lat. **liberatio, -onis.**

LIBERAŢIÚNE s.f. v. **liberaţie.**

LIBERĂCIÚNE s.f. v. **liberaţie.**

LIBERĂLÍME s.f. (Rar) Mulţime de liberali **(II 2);** totalitatea liberalilor. *Numai statul, cu miile lui de locuri şi locuşoare, încape toată liberălimea.* EMINESCU, O. X, 8.

– **Liberal** + suf. *-ime.*

LIBERIÁN[1], -Ă adj. (Bot.) Care aparţine liberului[1]; care formează liberul plantelor. *Rezultă la aceste din urmă plante o masă abundentă de ţesătură lignoasă şi liberiană, ce se desinează prin straturi concentrice.* GRECESCU, FL. 5, cf. 8. *Se observă un inel slab dezvoltat de vase lemnoase în partea interioară şi vase liberiene în partea exterioară.* AGROTEHNICA, II, 9. *Ţesutul liberian... este constituit din vase liberiene sau ciuruite.*

BOTANICA, 16, cf. DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. ✦ (Despre fibre textile) Provenit din liberul plantelor. *Industria fibrelor textile liberiene (în şi cânepă) şi a altor produse textile.* LEG. EC. PL. 297. *Fibrele liberiene sunt folosite pentru confecţionarea plaselor, covoarelor, frânghiilor etc.* FLORA R.P.R. V, 53.

– Pronunţat: *-ri-an.* – Pl.: *liberieni, -e.*

– Din fr. **libérien.**

LIBERIÁN², -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Liberiei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care locuieşte în Liberia. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparţine Liberiei sau liberienilor² **(1),** privitor la Liberia sau la liberieni², originar din Liberia. Cf. M. D. ENC., DEX. *O serie de înţelegeri privind acţiunile de cooperare în domeniile minier, petrolier şi forestier* [s-au realizat] *cu prilejul vizitei unei delegaţii reprezentative a guvernului liberian.* D. DIPL. 529. *Aniversarea acestui eveniment găseşte poporul liberian în plin efort de valorificare a resurselor naturale.* SCÂNTEIA, 1988, nr. 14 287, cf. DEXI.

– Pronunţat: *-ri-an.* – Pl.: *liberieni, -e.*

– Din fr. **libérien.**

LIBERNIŢÍ vb. IV. (Prin Munţii Apuseni) **1.** R e f l. A se lăbărţa. Com. din ALBAC – CÂMPENI.

2. T r a n z. A deranja. Cf. FRÂNCU–CANDREA, M. 102.

– Préz. ind.: *libernitesc.* – Şi: **leberniţí** vb. IV. Com. din ALBAC – CÂMPENI.

– Cf. l ă b ă r ţ a.

LIBERNIŢÍT, -Ă adj. (Prin Munţii Apuseni) **I.** Lăbărţat. *Om gras şi leberniţit.* Com. din ALBAC – CÂMPENI, din CÂMPENI şi din SCĂRIŞOARA – CÂMPENI.

2. Deranjat; răvăşit; pleoştit. Cf. FRÂNCU–CANDREA, M. 102. *Pălărie liberniţită.* id. ib. *Clop leberniţit.* Com. din ALBAC – CÂMPENI, din CÂMPENI şi din SCĂRIŞOARA – CÂMPENI.

– Pl.: *liberniţiţi, -te.* – Şi: **leberniţit, -ă** adj.

– V. **liberniţi.**

LÍBERO s.m. sg. (Sport) Apărător într-o echipă de fotbal, pe care se bazează toată strategia apărării. Cf. MDN, DOOM², DEXI.

– Accentuat şi: *liberó.* DEXI. – Art. accentuat: *liberóul.* – Pl.: *libero.*

– Din it. **libero.**

LIBEROLEMNÓS, -OÁSĂ adj. (Despre ţesuturi vegetale) Prin care circulă seva de la rădăcină spre frunze şi de la frunze spre diverse părţi ale plantei. *La vegetalele dicotiledoane ..., cercul liberolignos urmează cu creşterea.* GRECESCU, FL. 5. *Membrele* [plantei]... *nu dobândesc formaţia secundară liberolignoasă.* id. ib. 8. *Aceste substanţe se adună... în păturile parenchimatice, intercalate între şirurile de fascicule liberolemnoase dispuse concentric.* AGROTEHNICA, II, 9. *Vasele lemnoase şi cele liberiene sânt grupate în fascicule comune liberolemnoase.* BOTANICA, 29. *Cicatricele frunzelor în formă de potcoavă.... cu urme de fascicule libero-lemnoase.* FLORA R.P.R. V, 41, cf. DEXI.

– Scris şi: *libero-lemnos.* – Pl.: *liberolemnoşi, -oase.* – Şi: (învechit) **liberolignós, -oásă** adj.

– Din fr. **libéro-ligneux** (după *lemnos).*

LIBEROLIGNÓS, -OÁSĂ adj. v. **liberolemnos.**

LIBÉRT, -Ă s.m. şi f. (Ist.) Sclav din Roma antică devenit liber, care şi-a dobândit libertatea. V. l i b e r t i n¹ **(1).** *Spre a-şi îndemna sclavii ca să se poarte tot mai bine, pe mulţi din ei emancipau, anume în Roma cu nume... de liberţi.* BARIŢIU, P. A. I, 482, cf. LM. *Frumoasa stelă... pe care soţia şi libertul Fortunat au ridicat-o lui Aelius Valens.* ODOBESCU, S. II, 416. *Sensşiră pe dinaintea mea: consuli, proconsuli, matroane, copile, liberţi.* MACEDONSKI, O. I, 14. *Găsim în Dacia un procurator special al împăratului, pentru minele de aur,... şi care era întotdeauna un libert al lui August.* XENOPOL, I. R. I, 183, cf. ALEXI, W., IORGA, P. A. II, 93. *În urma lui veneau cântăreţi din trompetă, corul satirilor..., apoi liberţii lui Mamurra.* ARH. OLT. II, 453, cf. RESMERIŢĂ, D. *O inscripţie plină de duioşie este apoi cea pusă de Aelius Valentinus... pe mormântul libertei şi soţiei sale tinere Hygia.* DR. IV, 404, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE., SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. ✧ Fi g. *Am scăpat de lăcomia delatorilor, de atotputernicia liberţilor şi a femeilor.* LOVINESCU, C. IV, 64.

– Pl.: *liberţi, -te.*

– Din lat. **libertus.**

LIBERTÁ s.f. v. **libertate.**

LIBERTÁR, -Ă adj., s.m. şi f. (Livresc) **1.** Adj. Care favorizează, care susţine libertatea individuală, respingând constrângerile; care exprimă, care manifestă o atitudine liberală **(I 3).** *Unei atitudini libertare trebuie să-i corespundă un limbaj adecvat, lipsit de orice constrângere.* IORDAN, STIL. 338. *Mişcarea novatorilor moldoveni... se integrează în ritmul mişcărilor libertare din Apus.* PERPESSICIUS, M. III, 68. *Proiectul dramei... se leagă cu tendinţe libertare.* VIANU, L. R. 78. *În locul dezordinii libertare a apărut nevoia de solidaritate.* RALEA, S. T. III, 284. *Este în primul rând o dramă a pasiunii libertare şi justiţiare.* CINEMA, 1966, nr. 1 004, 2/1. *„Facla" continua... acea direcţie de generozitate spirituală şi de simţ libertar pe care o imaginase Cocea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 42, 19/1.

2. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu admite, care nu recunoaşte nicio limitare a libertăţii (sociale, politice etc.) individuale. V. a n a r h i s t. *Nu-i un profesor universitar scolastic,... dar un spirit, o inteligenţă şi am putea zice un libertar în ce priveşte arta.* ARGHEZI, T. C. 48. *În esenţă rămânea un idealist şi un libertar.* CĂLINESCU, O. XIII, 196, cf. DN³.

– Pl.: *libertari, -e.*

– Din fr. **libertaire.**

LIBERTARÍSM s.n. Concepţie, atitudine libertară **(1).** *Printr-un libertarism generos, manifestul cerea „emancipaţia izraeliţilor şi drepturi politice pentru*

orice compatrioți de altă credință". CĂLINESCU, O. XIII, 195. *Revoluțiile franceze... se caracterizează prin libertarismul lor, prin neputința de a suporta insulta claselor dominante sau justiția inegalitară.* RALEA, S. T. III, 134, cf. DEXI.

– **Libertar** + suf. *-ism.*

LIBERTÁTE s.f. **1.** Posibilitate a omului de a acționa după propria lui voință sau dorință; lipsă a oricărei constrângeri în exercitarea dezideratelor proprii. *Libertatea de care el se bucurase în casa profesorului său.* CALENDARIU (1794), 27/24. *Libertatea aceaea le va fi lor spre stricăciune.* ȚICHINDEAL, F. 480/4. *Toate îți sânt părtinitoare, poți dară cu toată libertatea (volniciia) să te slobozi la voie bună.* MAIOR, T. 87/23, cf. I. GOLESCU, C. *Gândea că la libertate să împrotivea... patimile cele rele.* POTECA, F. 33/27. *A parlamentului nostru înțelepții deputați Nu ne-a scutit libertaoa, de care sântem prădați.* POGOR, HENR. 102/24, cf. VALIAN, V. *Să vorbească, din libertate chiar, De poama care este așa oprită mult.* C. A. ROSETTI, C. 81/10. *Libertatea omului nu e ilimitată.* LAURIAN, F. 61/24. *El descoperi fiecărui individ legea libertății, a demnității, a moralității și a perfectibilității absolute.* BĂLCESCU, M. V. 2, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ei sunt acuma electrizați D-acele imnuri de libertate.* BOLLIAC, O. 139, cf. CANELLA, V. 212. *Avură mare îngrijire a stinge într-însul principiul libertății.* BARONZI, I. C. I, 20/25, cf. COSTINESCU, LM. *Omul... are drept la libertate.* BOLINTINEANU, O. 255. *Nu voi fi eu acela care să contest deplina libertate a unui profesor în stat să-și emită teoriile sale.* MAIORESCU, D. I, 75. *Este de observat... că voința a fost treptat despuiată de libertatea și spontaneitatea sa de către cei din urmă filosofi.* CONTA, O. F. 403. *Nu mai avea acea libertate de vis, care era esența vieței sale.* EMINESCU, P. L. 92. *Poema lui despre libertate e lipsită de orice valoare.* CARAGIALE, O. IV, 227. *Ea își luase toate drepturile și toată libertatea și bietul tata... nu zicea nimic.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 30, cf. DDRF. *Îmi aminteam viața de școlar, când libertatea nu-mi era măsurată.* DEMETRESCU, O. 95, cf. BARCIANU. *Divorțul... dă adevărata libertate femeii.* D. ZAMFIRESCU, A. 16, cf. ALEXI, W. *Fără libertate nu e nimic frumos pe lume.* GÂRLEANU, N. 67. *În cântece răsună încă dragostea pentru traiul la stână și dorul de libertate.* GR. S. II, 328, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lipsa unei reacțiuni ar fi fost totuna cu... o restrângere a libertății omenești.* CAMIL PETRESCU, T. II, 37. *Stimulase spiritul de independență..., mândria libertății, dorul de viață deschisă.* TEODOREANU, L. 142. *De un timp evadasem de la prima mea gazdă, care nu-mi dădea libertatea de care aveam nevoie.* SADOVEANU, O. XVI, 421, cf. SCRIBAN, D. *În aceste portrete, libertatea artistului era până la un anumit punct respectată.* OPRESCU, S. 179. *Nu eram pregătit pentru atâta libertate.* BLAGA, H. 119, cf. DL. *A voi înseamnă a rezista tentațiilor, a realiza o anumită libertate în raport cu constrângerea ori seducția exercitată de sentimente, plăceri, vicii, slăbiciuni.* RALEA, S. T. II, 189. *Puterea de adaptare sporește... și sentimentul libertății.* PREDA, R. 30, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ Loc. adv. **În** (sau **cu**) **(deplină** sau, rar, **mare) libertate** ori **în** (sau **cu) toată libertatea** = după bunul plac, în voie; necontrolat, nestingherit. *Profesea atheia în toată libertatea.* POTECA, F. 25/12. *Principele ales în toată libertatea să nu depindă de la nimeni.* BARIȚIU, P. A. I, 38. *N-au știut... să judece în deplină libertate.* GHICA, S. 201. *Acești tâlhari... jăfuiau cu deplină libertate... pe oamenii cei fără experiență și creduli.* FILIMON, O. I, 109. *Oricine poate trece în libertate și fără nicio piedică prin țara noastră.* HASDEU, I. C. I, 64, cf. COSTINESCU. *Ei discută cu noi împreună în deplină libertate.* MAIORESCU, D. I, 536. *El își închise ochii ca să viseze în libertate.* EMINESCU, P. L. 36. *Mergeau în libertate la baluri unde jucau poloneze, valsuri și cadriluri.* XENOPOL, I. R. X, 212. *Să-și administreze afacerile înterne în libertate.* SBIERA, F. S. 294. *Acum, în civil, și afară în libertate,... el se hotărî repede.* AGÎRBICEANU, A. 39. *E adevărat că unii vorbesc cu libertate și ușurință despre nebunie.* JUN. LIT. XXVI, 196. *Câștigă ceea ce-i lipsea ca să se exprime cu libertate.* OPRESCU, I. A. IV, 13. *Aplicase, în linii largi și cu deplină libertate, principiul.* CĂLINESCU, S. 211. *Scriitorul nostru dispunea cu libertate de materia populară.* VIANU, L. R. 57. *Dorințele noastre nu se mai pot desfășura în libertate.* RALEA, S. T. II, 19, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ Expr. **A-și lua libertatea să...** (ori **de a...)** = (în formule de politețe; calc după fr. *prendre la liberté de...)* a-și îngădui, a-și permite să... *Îmi iau libertatea a vă trimite un mic tratat asupra literaturii române ce am tipărit în nemțește.* KOGĂLNICEANU, S. 236. *Mi-am luat libertatea a te înștiința de statul unui lucru care știu că oamenilor înțălepți nu va fi spre neplăcere.* ARHIVA R. I, 371/30, cf. MAIORESCU, D. I, 188. *Mi-am luat libertatea de a uza de coloanele ziarului d-voastră.* EMINESCU, S. P. 55, cf. BARCIANU. *Ne vom lua libertatea să-l expunem în mod rezumativ.* RF I, 276. *Ne luăm libertatea de a o urmări în amănunt.* LOVINESCU, S. IV, 239. *Vă rog să mă scuzați dacă mi-am luat libertatea să vă deranjez.* CAMIL PETRESCU, T. II, 457. *Ca pictor, am să-mi iau libertatea să vă semnalez un fapt mai semnificativ decât toate.* SADOVEANU, O. IX, 215, cf. H. LOVINESCU, T. 257, cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ P. ext. Posibilitate de a se manifesta, de a acționa nestingherit. *Scoposul... era... a slobozi sufletul de legăturile trupului și să-l aducă la libertate (slobozenie).* POTECA, F. 17/17. *E gradul cel mai înalt al libertății inteligiții.* LAURIAN, F. 3/6. *Libertatea spiritului, grația și chiar obrăznicia cu care Cezar îi înfruntă, încântară p-aști tâlhari.* TEULESCU, C. 26/3. *Era foarte curios lucru a vedea pe ciocoii noștri cu pulpanele antereilor rădicate în brâu, ca să lase picioarelor libertatea de a lucra după cerințele jocului.* FILIMON, O. I, 195. *Au absoluta libertate să-și profeseze ideile.* MAIORESCU, D. I, 103. *Spencer arată cât de trebuitoriu este să lase tinerilor timp și libertate la jocuri.* CONTEMPORANUL, I, 195. *Această libertate de alegere în elementele de cultură îl făcea să citească numai ceea ce se potrivea cu predispunerea sa sufletească atât de visătoare.* EMINESCU, P. L. 27. *Tată-meu îmi dete un termen ca să răspunz, lăsându-mi toată libertatea hotărârii.* CARAGIALE, O. VI, 459. *Lasă libertatea completă mișcărilor trunchiului și ale brațelor.*

MANOLESCU, I, 178. *Dă portrete de o mare libertate în atitudine.* IORGA, P. A. II, 197. *Această ironie față de propria-i atitudine e suprema libertate a inteligenței și supremul ei joc.* IBRĂILEANU, S. 268. *Culegând motive populare, le aranjează,... păstrând o libertate de inspirație și un calm în gândire neobișnuit.* IZV. XI, 32. *Regizorul are libertatea de a mări sau, dimpotrivă, de a atenua... urma rănii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 87. *Toate aceste virtuți la un loc îi dădeau... liniște senină lăuntrică, respect pentru propriul său secret și libertatea conștiinței împăcate.* D. GUSTI, P. A. 69. *Tudor Vladimirescu nu avea nici pregătirea teoretică, nici libertatea de acțiune necesară pentru o astfel de misiune.* OȚETEA, T. V. 233. *Ei sunt partizani ai... unei mai mari libertăți a muncii.* OPRESCU, I. A. IV, 11. *Are o funcție care-i lasă foarte multă libertate, e un fel de inspector.* CĂLINESCU, C. O. 66. *Sunt cariere literare cărora trebuie să li se lase o libertate de acțiune mai mare.* PERPESSICIUS, M. II, 326. *Gestul volitiv are o autonomie a sa. El tinde... către libertate, către desprinderea de orice constrângere.* RALEA, S. T. II, 190. *El vrea să salveze, astfel, libertatea voinței.* JOJA, S. L. 98. *A scrie în stilul științific e greu, pentru că nu există libertate stilistică.* CONTEMP. 1971, nr. 1 282, 8/7. ✦ (Filos.) Posibilitate de acțiune conștientă a omului, sprijinită pe cunoaștere; expresie a raportului în care se află activitatea omului față de legile obiective și necesare ale naturii și societății. Cf. LM, RALEA, S. T. III, 14, DL, M. D. ENC., D. FIL., DN[3], D. PSIH. ✦ Situație, stare etc. ce reprezintă sau exprimă lipsă de constrângere, de armonie, de relații firești. *Se pierdu, puțin câte puțin, acest duh al libertății.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 115/12. *El este inspirat și condus de principiul egalei îndreptățâri a tuturor popoarelor din împeriul său și de al libertății lor de a se dezvolta în mod propriu național.* SBIERA, F. S. 274. *Noua atmosferă de familie, cu deprinderi la care trebuie să te adaptezi, cedând din capriciile libertății tale.* TEODOREANU, L. 27. *Neagu, ca un mânz slobod, zburdase în primul an îmbătat de sentimentul libertății.* BART, E. 135. *Ca impresie de libertate în execuție,... este greu să imaginăm ceva mai reușit.* OPRESCU, I. A. IV, 73. *Am intrat în bucuriile verii, c-un simțământ de libertate.* BLAGA, H. 32. ✦ Caracter natural, firesc; ușurință. *Aceeași înfățișare de libertate și sprinteneală a Bistriței o are și munteanul plutaș.* SADOVEANU, O. XIV, 460. *Daumier ajunge să se exprime... cu multă libertate.* OPRESCU, I. A. IV, 40. ✦ (Rar) Timp liber (v. l i b e r[3] **IV 2**). *Nu-mi rămâne nicio clipă de libertate.* CARAGIALE, O. VII, 511.

2. (În opoziție cu r o b i e, s c l a v i e, ș e r b i e) Situație, stare a unei persoane de a nu depinde juridic, economic etc. de altcineva, de a avea drepturi cetățenești depline; starea de a nu fi supus unui stăpân; (învechit și popular) slobozenie. *Jertviră libertatea coloniilor, carea o au fost rescumpărat însuș ei de supt robie.* MOLNAR, I. 413/17. *Nădejduind că va dobândi libertatea (slobozirea), totdeauna părea pre ceilalți, pentru ca dentru aceea să cunoască stăpânul râvna sa.* MAIOR, T. 38/20. *Chiar libertatea mea puseși să o răpești Cu dânsa poți să iei și viața-mi, de pohtești.* I. VĂCĂRESCU, B. 36[r]/12. *Libertatea tuturor lăcuitorilor.* PLEȘOIANU, T. I, 182/17, cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, XIV/29. *Știi ce este libertatea? Știi ce este egalitaoa?* HELIADE, O. I, 237. *Averile lor să se publicheze, adecă să se vindă, și ei să se dea în robie ca unii de aceii, carii prin minciuni înșii s-au lepădat de dulcea libertate.* BOJINCĂ, A. II, 6/4. *Ei nu pot fi mari, decât făcându-să folositori noroadelor și aducându-le... libertatea.* MARCOVICI, C. 129/2. *Monarcul se numește despot, daca este stăpân după plac și voie peste viața, libertatea și proprietatea sau avuția supușilor săi.* GENILIE, G. 137/6. *Nemulțămindu-se a chema șerbii la libertate, iară săracii către avuție, proiectează încă o cruciată ortodoxă asupra catolicilor.* ASACHI, S. L. II, 24. *V-am ajutat în revolta voastră pentru libertate.* C. A. ROSETTI, N. I, 97. *Libertatea, carea o gustă arabul de mii de ani mai necurmat, au vărsat în pieptu-i îndrăzneală nespusă.* RUS, I. III, 60/22. *De când și-au dobândit tot rumânul libertate, slujbașii ocnii, adică ciocănașii și măglașii, până la un curs de vreme da oareșcare supunere la îndatoririle lor* (a. 1848). DOC. EC. 949. *Sub un principe năuc și leneș nu poate fi nimeni sigur nici de libertatea, nici de viața sa.* BARIȚIU, P. A. I, 13. *Le acordă libertatea vieței, după rugămintea romanilor, frații lor.* TEULESCU, C. 134/21. *Ruinat, dezonorat, gata a pierde și libertatea.* NEGRUZZI, S. III, 182. *De n-a pierit rumânul, când nu vedea lumină, Când simțul libertatei era ucigătoriu, Acum, când tirănia se zbuciumă-n dureri, Tu, bravule române, mai crezi că o să pieri?* MUREȘANU, P. 70/2. *Munții noștri au fost adesea scump azil de libertate.* ALEXANDRESCU, M. 21. *Înainte de a te duce la casa și la libertatea ta, să-ți spun câteva vorbe, care cred că am dreptul să ți le spun ca vechea ta stăpână.* SION, P. 102, cf. PONTBRIANT, D. *Azi e viața mea frumoasă, Căci la glasul libertății văd Moldova deșteptată.* ALECSANDRI, P. I, 201, cf. COSTINESCU, LM. *Silea pe plugarul moșnean să-și vânză pentru o fărâmă de pâne, către boierul mai avut,... chiar libertatea sa de om.* ODOBESCU, S. I, 253. *Frumoasa libertate, a lumilor stăpână, În scurta ta viață a fost iubita ta.* MILLE, V. P. 84, cf. NECULUȚĂ, Ț. D. 43. *Țăranii căutau să se folosească de libertatea lor încă din toamna în care legea fusese promulgată.* XENOPOL, I. R. XIV, 23, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Legea de la 1864 a dat țăranului libertatea și proprietatea.* SADOVEANU, O. XX, 137. *Astăzi e vorba de viitoarea libertate a vieții voastre.* OȚETEA, T. V. 241. *Înfățișează luptele pentru libertate ale țăranilor elvețieni.* VIANU, L. U. 381. *Haiducii... nu mai aveau altă cale de ales decât ori moartea înceată, de neocolit în robie,... ori moartea crâncenă, dintr-o dată, însă după câțiva ani de libertate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 30, cf. DL. *Ne este libertatea scumpă.* LABIȘ, P. 399. *Libertatea satelor de obști țărănești apune tot mai mult și face loc proprietății feudale.* PANAITESCU, O. Ț. 54, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ Neangajare morală sau contractuală față de cineva; lipsă de obligații într-o relație de dragoste sau matrimonială. *Lui Jorj îi este dragă libertatea, nevinovata soție e gingașă, simtimentală.* NEGRUZZI, S. III, 112, cf. LM. *Negreșit că libertatea lui era mai scumpă decât tot.* D. ZAMFIRESCU, Î. 26. *Gândul că libertatea mea, la care am ținut atât, e în joc, mă scotea din sărite.* CAMIL PETRESCU, P. 21. ✦ Independență de idei, de acțiune. *Se declară adversar al revizuirii și-și rezervă deplina*

libertate față de guvern. MAIORESCU, D. III, 47. *Alți domni mai autoritari au manifestat o mai mare libertate în acțiunile lor și nu s-au lăsat influențați totdeauna și în egală măsură de sfaturile dregătorilor lor.* STOICESCU, S. D. 88.

3. Independență, suveranitate, autonomie (față de o putere străină) a unui popor, a unui stat, a unui oraș etc. *Prezidenții thrachilor... nu îngrija decât de libertatea (slobozeniia) și siguranția lor.* BUZNEA, M. 10/7. *Românii se sprijiniră și apărară... libertatea lor prin căpitani viteji.* PLEȘOIANU, C. 106/3, cf. CR (1829), 255[2]/17. *Să vede foarte bine că chiar soldații erea doritori de libertatea patriii lor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 125/11. *Lăpădând jugul (grecesc) cel îndelungat, să capete libertate.* BOJINCĂ, R. 28/25. *Fiți binecuvântate, măreților umbre ale mucenicilor vecinicului adevăr sau ai libertății cei sfinte.* MARCOVICI, D. 249/18. *Poporul romanilor... ar fi fost venit în statul libertății.* SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 146/3. *Numai după mare curaj... în resbelul peloponez... au capatat a lor libertate.* ASACHI, S. L. II, 191. *Astăzi nu e destul ca o nație să-și aibă un loc pe harta lumei sau să-și reclame acest loc și libertatea sa în numele suvenirelor istorice.* BĂLCESCU, M. V. 20. *A vitejilor umbră d-am ști se o cinstim, Vrednici de libertate noi am putea să fim.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Libertatea-n fața lumei a aprins un mândru soare Ș-acum neamurile toate către dânsul ațintesc.* ALECSANDRI, P. II, 6. *Revoluția... este pentru libertatea Bulgariei, pe care voiesc a o elibera de sub jugul Turciei.* LĂCUSTEANU, A. 88. *Odinioară a luptat pentru libertatea Poloniei.* CARAGIALE, O. III, 138. *Această imixtiune constituie o violațiune a libertății popoarelor.* ARHIVA, I, 80. *Reprezentant al unui principe ce dăduse libertatea unui popor, mi-ar fi fost cu neputință a nu întâmpina o bună primire din partea poporațiilor.* XENOPOL, I. R. XIV, 29. *Mișcările popoarelor ... pentru libertate, emancipare și autonomie au avut consecințifavorabile și pentru cultura națională a românilor bucovineni.* SBIERA, F. S. 150. *Se amestecă marea problemă flamandă, problema autonomiei, a libertății orașelor flamande.* IORGA, P. A. II, 294, cf. CADE. *Era atunci înțelegere între toți bărbații care visau libertate pentru nenorocitele noastre țări.* SADOVEANU, O. I, 135, cf. SCRIBAN, D. *Poetul spera că vor fi încununate de pacea și libertatea popoarelor.* VIANU, L. U. 370, cf. DL, DEX, DN[3].

4. (În opoziție cu detenție, captivitate, prizonierat) Situația, starea unei persoane de a nu fi închisă, întemnițată, captivă; (învechit și popular) slobozenie, (învechit) slobozie. *Eram dator cu a mea mână cetatea a-nvolvora, Aceea unde Palmira plângea libertatea sa.* HELIADE, M. 20/2. *Văzând deci libertatea și viața sa puse în cumpănă..., n-au pregetat a sta pe loc, cu scop ca oștean brav a cădea numai mort în mânile dodăitorilor săi.* ASACHI, S. L. II, 41. *Condamnatul a stat în deplină libertate sub tot lungul proces de trei ani.* BARIȚIU, P. A. I, 491. *Prisoniera se încerca prin rugăciuni d-a-și câștiga libertatea.* BARONZI, I. G. 13/7, cf. COSTINESCU. *El își spășește păcatele în libertate (nu în temniță), deși nu știu în ce mod se întâmplă aceasta.* CARAGIALE, O. V, 365. *Această libertate... l-au costat 50 de pungi.* XENOPOL, I. R. IX, 85. *Fură aruncați în temniță la 1502 și nu trăiră multă vreme după ce-și căpătară libertatea.* IORGA, C. I. I, 76, cf. ȘĂINEANU, D. U. *I se acordă libertatea pe cauțiune.* BASSARABESCU, S. N. 56, cf. CADE. *Atacul deținutului a fost pe temperament, reproducând în temniță atacul din libertate.* ARGHEZI, P. N. 29. *El știa că-și merită libertatea și se hotărâse să lupte pentru ea, cu toate gloanțele jandarmilor.* POPA, V. 76. *Doftorul Pisani își redobândi libertatea.* C. GANE, TR. V. 48, cf. SCRIBAN, D. *Atunci când va fi în libertate se va întâlni iarăși cu Neaga.* STANCU, R. A. III, 212, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ◇ (Rar) *Punere în libertate* = eliberare. *Altă anecdotă privește punerea în libertate a lui Saint-Cyran.* CĂLINESCU, C. O. 111. ◇ Expr. **A pune** (pe cineva) **în libertate** = (calc după fr. *mettre en liberté)* a elibera pe cineva din detenție, din captivitate etc. *Pus în libertate, se consecră cu totul științei.* LAURIAN, F. 196/1. *Colonelii Odobescu și Solomon, puși în libertate de căimăcămie, sunt nevoiți a-și da demisia.* XENOPOL, I. R. XII, 87. *Mi se cere să te pun în libertate.* COCEA, S. II, 246. *După o droaie de schimburi de telegrame și note..., prizonierii fură puși în libertate după împlinirea formalităților de rigoare.* VOICULESCU, P. II, 156. *Aici avem tocmai cazul unui astfel de erou scoțian rănit și închis, pe care soția sa izbutește să-l pună în libertate.* OPRESCU, I. A. IV, 93. *Ilustrul alienist îl pune în libertate atunci, constatând „vindecarea maladiei".* CĂLINESCU, C. O. 22. *Protestă vehement că este ținut sub stare de arest de câteva ore și ceru să fie pus în libertate.* STANCU, R. A. I, 323, cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ Situație, stare a unui animal de a nu fi prins de om, de a nu fi în captivitate. Cf. COSTINESCU. *În prezent cocostârcul, păstrându-și libertatea, s-a ataşat de om.* LINȚIA, P. III, 8. *Ileana ar fi voit să o scoată de acolo, să-i dea drumul spre libertate, spre soare, spre viață.* FOLC. TRANSILV. III, 424. ◇ Loc. adj. și adv. **În libertate** = (despre păsări) liber[3] **(III 3).** *Multe încercări pe care le-am făcut cu păsări îmblânzite, ca și în libertate, m-au convins că mirosul la toate păsările este foarte puțin dezvoltat.* DOMBROWSKI, P. 41. *În Anglia... este ținută în libertate, având posibilitatea de a zbura oricând.* LINȚIA, P. III, 85.

5. (Mai ales la pl.) Drept, avantaj (social, politic, economic etc.) acordat prin lege cetățenilor sau unor instituții, organizații etc. *Libertatea este dreptul d-a face orice nu vatămă pe altul, adică de a luera cum poruncesc legile* (a. 1848). PLR I, 122. *Se bucură de... libertăți, prerogative, privilegii și foloase.* BARIȚIU, P. A. I, 78. *Va trata despre libertățile publice* (a. 1862). PLR I, 202. *Libertățile publice nu sunt decât garanții și mijloace.* CONV. LIT. II, 61. *Iată un popor la care se află o mare desvoltare de libertăți individuale.* BARONZI, I. C. I, 21/11, cf. COSTINESCU, LM. *Dați toate libertățile cetățenilor.* MAIORESCU, D. I, 104. *Când țara nu era liberă, nu putea fi vorba de dezvoltarea libertăților cetățenești.* EMINESCU, O. XI, 53. *Dau drumul celui mai călduros entuziasm, zugrăvindu-și pe întrecute perspectiva fericirii poporului sub noua eră de libertăți publice ce se deschide.* CARAGIALE, O. III, 139. *Toate libertățile publice, toată puterea morală și materială a țărei s-a stins.* XENOPOL, I. R. XIV, 49. *Cea mai mare nenorocire fu socotită pierderea strămoșeștilor libertăți.* PĂCALĂ, M. R. 54. *S-au prezentat la voievodul Ardealului...,*

rugându-l să le menţină şi aprobe libertăţile şi obiceiurile dobândite. DR. I, 151, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Libertăţile constituţionale.* C. PETRESCU, Î. II, 139. *Pildele să nu le luăm de la dictatori, ci de la statele cu regim de libertăţi.* SADOVEANU, O. XX, 9, cf. SCRIBAN, D. *S-a toastat... pentru binefacerile libertăţilor cetăţeneşti.* ULIERU, C. 99. *Iorga era pentru păstrarea vechilor alianţe şi împotriva legiunilor de tineri instruite în tabere externe să ne răpească libertăţile democratice.* CĂLINESCU, C. O. 92. *Luaseră parte la întrunirea pentru libertăţile cetăţeneşti.* PERPESSICIUS, M. III, 51. *El înlocuieşte libertăţile promise cu un absolutism politic din ce în ce mai intransigent.* RALEA, S. T. III, 61, cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ *Libertate individuală* = drept care garantează libertatea **(1)** persoanei. Cf. POLIZU. *Încât priveşte libertatea individuală, fiecare om este stăpân absolut.* GHICA, S. 203. *Vrei să-mi ataci libertatea individuală?* ALECSANDRI, T. 712, cf. LM. *Libertatea individuală... s-a realizat.* CONTEMPORANUL, VII, 49, cf. BARCIANU, CADE. *Pactul fundamental îi garanta drepturi, libertatea individuală şi altele.* SADOVEANU, O. XIX, 56. *Reglementarea abuzului de putere constituie un mare progres în evoluţia dreptului de libertate individuală.* ENC. AGR. I, 21, cf. SCRIBAN, D., DL. *Se produce înfăptuirea unor importante reforme... şi afirmarea unei oarecare libertăţi individuale.* IST. LIT. ROM. II, 8, cf. DEX. *Libertate de conştiinţă* sau *libertatea conştiinţei* = drept cetăţenesc de a avea o opinie proprie în orice domeniu al vieţii sociale. *Clerul rom[ano-]catolic nu voia să audă de nicio libertate a conştiinţei.* BARIŢIU, P. A. I, 285, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Iată falsa morală şi libertatea conştiinţei care o propaga.* LĂCUSTEANU, A. 139, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Lăsaţi martorului libertatea de conştiinţă.* CĂLINESCU, B. I. 328, cf. DL, DEX. *Libertate de gândire* (ori *de a gândi, de cugetare, de a cugeta)* sau *libertatea cuvântului* (ori *a cugetării)* = dreptul de a exprima (oral sau în scris) propriile opinii. Cf. POLIZU. *Ne bucurăm astăzi de cea mai absolută libertate de cugetare şi de scriere.* GHICA, S. 171. *Cearcă a-i da libertatea de gândire şi de acţiune şi vei vedea că va face foarte puţine escese.* FILIMON, O. I, 312, cf. LM. *Avem libertatea cuvântului.* MAIORESCU, D. I, 327. *Este o chestie delicată de a şti unde sfârşeşte libertatea cugetării, ce nimeni nu o poate contesta nimănui.* id. ib. IV, 182, cf. BARCIANU, CADE. *Chiar şi oarecare libertate de cugetare... acordau aceşti monarhi.* ENC. AGR. I, 17. *Redă-ne, Sire, libertatea de gândire.* BOUREANU, S. P. 26, cf. DL, DEX. *Libertatea presei* (sau *tiparului, de presă)* = dreptul de a publica fără cenzură. *Libertatea presei..., singurul mijloc de a forma opinia publică* (a. 1856). URICARIUL, X, 33. *Libertatea presei îl supără, căci descoperă inichităţile vieţei sale.* FILIMON, O. I, 98. *Tu te-ai deprins cu dogma libertăţii de presă şi înghiţi tot ce ţi se dă, corupt şi ticălos.* ARGHEZI, P. T. 78. *Libertatea presei este din ce în ce mai ameninţată.* OPRESCU, S. 240. *Libertatea cultului* sau *libertatea religioasă* = drept acordat de stat de a practica orice cult religios sau orice religie. *A consacrat din nou printr-un act internaţional libertatea religioasă.* ODOBESCU, S. III, 469. *Libertatea religioasă... a slăbit foarte mult Biserica.* EMINESCU, S. P. 82, cf. DA II_2. (Ieşit din uz) *Libertate naturală* = capacitate a omului de a uza în mod liber de facultăţile sale. Cf. LM, CADE.

6. (Mai ales urmat de determinări sau de propoziţii subordonate) Drept consfinţit printr-o legislaţie sau printr-o convenţie prin care se prevede lipsa de constrângere în desfăşurarea unei activităţi. *Miniştrii să aibă deplina libertate pravilicească în lucrările lor, pentru ca să poarte toată respunderea acelor lucrări* (a. 1848). URICARIUL, X, 9. *Românii au libertate deplină a se uni cu oricare din cele patru religiuni recepte.* BARIŢIU, P. A. I, 223, cf. POLIZU. *Scriitorii de asemene fel abuză de libertatea de care se bucură presa.* GHICA, S. 143. *Statul ar fi mult mai folosit când ar lăsa libertatea pescuitului populaţiunilor mărginaşe.* I. IONESCU, M. 84. *Avem libertatea de a trece cu o marfă, plătind taxa cuvenită.* CANELLA, V. 214, cf. COSTINESCU, LM. *Ne-am ocupat... să asigurăm... o soluţiune a acestei cestiuni, care să fie conformă cu tractatele şi cu libertatea absolută a navigaţiei pe acest fluviu.* MAIORESCU, D. III, 25. *Scrie un articol, fulgerând pe ciocoi... şi cântând era de libertate electorală ce se inaugurează.* CARAGIALE, O. III, 138. *Nu ar fi deloc conform cu dreptatea de a se refuza unor vecini libertatea comerciului.* XENOPOL, I. R. IX, 184, cf. HAMANGIU, C. C. X, BARCIANU. *Comunicaţia la hotar se făcea... în cea mai mare libertate..., de o parte şi alta a graniţei.* PĂCALĂ, M. R. 38, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Admiterea libertăţii navigaţiei în Marea Neagră.* C. GANE, TR. V. 170. *Libertatea aceasta de mişcare a vitelor lor de pe o parte în cealaltă a Carpaţilor de două ori în fiecare an, românii săceleni o aveau în puterea unor documente.* MOROIANU, S. 148, cf. SCRIBAN, D. *Drept exclusiv pentru pământeni de a ocupa slujbele statului şi libertatea de a se jelui Porţii.* OŢETEA, T. V. 356, cf. M. D. ENC. ✦ Permisiune **(1),** aprobare, învoire. *L-au primit cu cinste şi, dându-i libertate de a purta diademă de porfiră, i-au dat voie ca să se întoarcă iarăşi la Ierusalim.* TEODOROVICI, I. 311/5. *Acum nu voiu numai libertatea de a te vedea..., ci a-mi petrece viaţa întreagă lângă dumneata.* BARONZI, M. IV, 460/26. *Aceste bresle... se desfiinţară, dându-se o deplină libertate atât meşteşugarilor, cât şi negustorilor, de a lucra fiecare în socoteala sa şi în chipul în care îi convenea.* N. A. BOGDAN, C. M. 176. *Îmi dă libertate stăpânul meu?* VISSARION, B. 123. *Mă aşteptau răsfăţatul bunicilor, libertatea să mă caţăr în pomi, să mă scald în voie.* VOICULESCU, P. II, 57. *Accentele secundare contează... după împrejurări: poetul are libertatea de a le lua ori nu în consideraţie potrivit cerinţelor versului.* IORDAN, STIL. 97. *Libertăţile ce i le acorda... rămâneau nefolosite.* CĂLINESCU, B. I. 38. *Constantin cel Mare dădu libertate noii credinţe şi îngădui organizarea ei.* PANAITESCU, C. R. 98. ✧ Fig. *Astăzi... are libertatea să se ofenseze oricare cetăţean onorabil.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 121.

7. Abatere de la anumite rigori, de la normă; nonconformism. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Aşa-numitele lor blăstemăţii erau nişte copilării, cu toată libertatea vorbelor cu care le-mbrăcau.* EMINESCU, P. L. 75. *Dintr-o critică..., aflăm câtă libertate îşi luau actorii cu textul şi cu montarea pieselor.* DR. II, 556. [Topica] *e mult mai liberă şi mai variată decât în limba de astăzi,*

dar libertatea şi varietatea aceasta nu e decât traducere servilă din slavonă. RF I, 230, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Acceptând unele libertăţi şi îndrăzneli, a rămas legat şi de tradiţia noastră bună literară.* SADOVEANU, O. XIX, 330. *Cât priveşte traducerea în sine, ea conţine libertăţi, unele românizări silnice şi chiar erori.* STREINU, P. C. III, 87. *Despre o persoană absentă subiectul vorbitor se poate exprima cu mai multă libertate decât despre una prezentă.* IORDAN, STIL. 128, cf. SCRIBAN, D. *Astfel de libertăţi sânt uzuale, în „lumea bine".* CĂLINESCU, B. I. 349. *Trebuie să ne deprindem a respecta pe poet... să-i apreciem şi să-i înţelegem libertăţile.* PERPESSICIUS, M. I, 126. *Mă agreau... pentru libertatea ce-mi îngăduiam în discuţiile ce le aveam cu ei.* BLAGA, H. 158. *Eroii povestirilor mele vor trebui să-mi ierte anumite libertăţi pe care mi le-am luat.* CONTEMP. 1953, nr. 330, 3/2. *Zoe are mai multe libertăţi decât toate femeile burgheze.* CONSTANTINESCU, S. II, 135. *Libertatea traducerii... constă în înlocuirea unei structuri sintactice cu alta, cu sau fără modificarea înţelesului.* L. ROM. 1980, 128.

8. (Popular) Revoluţie. *Asta era pă la 45, nainte dă libărtaţie.* GRAIUL, I, 146. *Ieram ţângău la patruzeşopt, când a fos libertatea, ş-umbla cuconu Tache cu steagu şî-ndemna pă oamini să meargă la Bucureşti.* ib. 201.

9. (În expr.) **A (se) pune în libertate** = a (se) elibera dintr-o combinaţie cu alte elemente; a (se) degaja, a (se) produce. *Cuprul este pus în libertate şi se întoarce în stare metalică spongioasă.* ENC. TEHN. I, 113. *Se eliberează în acelaşi timp şi energia necesară procesului de creştere, aşa cum se pune în libertate energia la nutriţia animalelor.* AGROTEHNICA, II, 13. *Se descompune, punând în libertate glucoza.* FLORA R.P.R. VI, 115. *El foloseşte în respiraţie oxigenul pus în libertate prin descompunerea moleculelor de glicogen.* ZOOLOGIA, 26, cf. ABC SĂN. 187.

– Pl.: *libertăţi.* – Gen.-dat. şi: (învechit, rar) *libertăţei, libertatei.* – Şi: (învechit, rar) **libertá,** (popular) **libărtáţie,** (regional) **libărtáte** (GRAIUL, I, 142, 143) s.f.

– Din lat. **libertas, -atis,** fr. **liberté.** – **Liberta** < it. **libertà.**

LÍBERTI s.n. (Rar) Ţesătură din mătase şi bumbac întrebuinţată pentru confecţionarea unor articole de îmbrăcăminte. Cf. DN³, DEXI.

– Din engl. **liberty.** Cf. fr. liberty.

LIBERTICÍD, -Ă adj., s.n. **1.** Adj. Care desfiinţează libertatea; care suprimă drepturile civice. *Complot liberticid.* COSTINESCU, cf. RESMERIŢĂ, D. *Eşti acuzat de către Convenţie că ai favorizat acţiunea lui Dumouriez..., că nu l-ai demascat şi că ai împărtăşit proiectul lui liberticid, de a veni cu forţa armată asupra Parisului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 591. *Lege liberticidă.* SCRIBAN, D., cf. HRISTEA, P. E. 57, DN³.

2. S.n. Abolire a libertăţilor civile; liberticidiu. DEXI.

– Pl.: *liberticizi, -de.*

– Din fr. **liberticide.**

LIBERTICÍDIU s.n. (Livresc) Abolire a libertăţilor civile; liberticid. DN³, DEXI.

– Din it. **liberticidio.**

LIBERTÍN¹, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (Ist.) Sclav din Roma antică devenit liber³, care şi-a dobândit libertatea, libert; spec. fiu sau fiică de libert. *Împăratul Aurelian... fu ucis de libertinul său.* ŞINCAI, HR. I, 31/16. *Libertinii nu puteau deloc să capete dreptul cetăţenesc.* BOJINCĂ, A. I, 41/26. *Se zice a fi făcut senatori şi dintre fiii libertinilor.* id. ib. 50/4. *Spre a-şi îndemna sclavii ca să se poarte tot mai bine, pre mulţi din ei emancipau, anume în Roma cu nume de libertini şi de liberţi.* BARIŢIU, P. A. I, 482, cf. PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D., LM. *Tiro, un libertin a[l] lui Cicero.* CONV. LIT. VI, 63. *La romani era chiar oprit ca cetăţeanul roman să-şi ia de soţie o libertină, carea din sclavă a devenit liberă.* MARIAN, NU. 61. ✦ P. ext. (Rar) Ţăran liber³ din Evul Mediu timpuriu (care se putea muta de pe o moşie pe alta). Cf. LM. *Printre libertini se găseau şi români.* BLAGA, G. 20.

2. Adj. (Învechit; despre oameni; şi substantivat) (Cel) care iubeşte libertatea **(1).** *Alţi autori..., nu mai puţin demni de crezut, l-au descris ca pe un libertin de spirit şi de inimă.* ARISTIA, PLUT. LXX/17, cf. COSTINESCU.

– Pl.: *libertini, -e*

– Din lat. **libertinus, -a, -um.**

LIBERTÍN², -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care nesocoteşte convenţiile, normele sociale general acceptate; care încalcă regulile decenţei şi ale moralei; desfrânat, imoral, indecent, uşuratic. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 102¹/11. *A fi om nu este a fi ceea ce ceilalţi oameni te fac în interesul prejudecăţilor lor, adecă necredincios, superstiţios, fanatic, libertin, crud.* NEGULICI, E. II, 58/4. *Acest frumos şi libertin principe privea prin toate logile ca să găsească vreo frumuseţe necunoscută încă de dânsul.* FILIMON, O. I, 228, cf. 148, PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. C. II, 216/17. *Amar, mai amar încă D-acel trândav libertin, Care-n astă noapte-adâncă, De plăceri beat şi de vin,... Îşi consumă a lui viaţă Fără luptă, fără ţel!* CONV. LIT. IV, 184, cf. COSTINESCU. *Acel june e mare libertin.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Poate generaţia aceasta e mai limbută, mai libertină decât precedentele?* CONV. LIT. LXVII, 379, cf. SCRIBAN, D. *Cazul libertinului episcop sau al asasinului nedescoperit, care tipăreşte cu averea celui ucis cărţi de rugăciune gratuite.* ARGHEZI, S. XXXIV, 129. *Femeile mai libertine fie râdeau, fie îl suspectau de viţii enorme, pe care nu le avea.* CĂLINESCU, S. 270. *Progenitură diformă şi inestetică, emancipată şi libertină.* PERPESSICIUS, M. I, 248. *Pentru libertina cealaltă care dă buzna la tine..., nu cer... să te pedepsească.* VINEA, L. II, 261. *Emanoil e un învins şi un libertin cu simţul poeziei.* CONSTANTINESCU, S. II, 262, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. DN³, V. BREBAN, D. G. ◇ Fig. *De mai scurtă viiaţă este vrabia, libertinul paserilor.* VASICI, M. I, 77/15. ✦ P. ext. Care denotă o atitudine de libertin²; caracteristic unei persoane libertine; lipsit de restricţii; liber³ **(III 2).** *Bărbaţii duc viaţa cea mai libertină.* FILIMON, O. II, 25. *Purtare libertină.* LM. *O astfel de concepţie poate deveni legitimarea comodă a unor libertine variaţii sentimentale.* LOVINESCU, S. I, 345. *Prin venirea lui s-a pus o mare tablă de orientare la răscrucea drumurilor dintre*

lumea eresului mitologic... şi dintre lumea raţiunei libertine şi trufaşe! IZV. XIII, 9. *Mi-ai fi spus, cu verva ta aşa de fin libertină, ce crezi tu despre forme şi contururi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 150. *Îmbătându-se cu toţii, începură să execute un program muzical mai libertin.* CĂLINESCU, O. XI, 163. *Uniunea Demirgian-Sultana nu decurse în modul libertin în care ne-am închipuit.* id. B. I. 433.

– Pl.: *libertini, -e*

– Din fr. **libertin.**

LIBERTINÁGIU s.n. v. **libertinaj.**

LIBERTINÁJ s.n. **1.** Comportare, atitudine de libertin[2]; desfrâu, destrăbălare, imoralitate; viaţă de libertin; libertinism **(1).** Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 102[1]/19. *Vineri, zioa Vinerei, zina libertinagiului, a nunţilor şi a femeilor.* CALENDAR (1847), 16/32. *Reacţia celibatului este libertinagiul şi prostituţia.* NEGULICI, E. II, 138/22. *Un om mărinimos poate să-şi jertfească viaţa pentru patria sa sau pentru o altă idee înaltă, dar niciodată pentru libertinagiu şi pentru o viaţă animală.* BARASCH, I. 11/20. *Propagă poporului sobrietatea, iar ei trăiesc în cel mai mare libertinagiu.* FILIMON, O. II, 234, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D. 252, COSTINESCU. *Corul e batjocorit în maiestatea frumuseţei prin trăsături de sensualitate şi de libertinaj.* EMINESCU, O. XIII, 331, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cum se împacă acest Conachi... cu acea quintesenţă a libertinagiului vulgar, pe care vom cunoaşte-o şi zugrăvi-o şi mai jos?* IORGA, L. II, 503, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Formele lui verbale... denotă oarecare libertinaj.* ARGHEZI, P. N. 376. *Colegele ei... înlăturaseră cu totul acea timiditate provincială, îmbrăţişând cu patimă libertinajul în port şi discuţii.* P. CONSTANT, R. 92, cf. SCRIBAN, D. *Grosolănia cenzorului internatului, ... libertinajul internilor le-a descris în memorii.* CĂLINESCU, S. C. L. 87. *Ţinând drumul de mijloc între libertinaj şi pudiciţie,... e mai curând o abilă versificatoare decât o periculoasă curtezană.* PERPESSICIUS, M. II, 25. *Un văl des acoperă decăderile şi perversităţile. Dispreţuieşte sincer libertinajul.* RALEA, S. T. III, 167. *Şcolăriţă dornică să evadeze din poezia adolescenţii spre o libertate care desigur se va confunda cu libertinajul.* CONSTANTINESCU, S. II, 235, cf. DL, DM. DEX, M. D. ENC., DN[3], V. BREBAN, D. G.

2. (De obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Respingere a oricărei constrângeri sau restricţii; independenţă, libertate. *Libertinagiul de spirit şi de inimă... înfloreşte într-o uriciune clasică.* EMINESCU, S. P. 60. *Propagă fără conştiinţă libertinajul în idei.* id. O. IX, 84. *Libertinajul literal... a introdus în muzică un transport de motive sălbatice, cu aromă exotică.* IZV. XI, 241. *Se poate urmări linia clasică a mitologiei elene faţă de libertinajul fantast al mitologiilor nordice.* PERPESSICIUS, M. IV, 62. *Un anumit libertinaj al expresiei, o violentare a figuraţiei şi un umor, voit sau nu, caracterizează mişcarea noastră integralistă.* CONSTANTINESCU, S. II, 231.

– Pl.: (rar) *libertinaje.* – Şi: (ieşit din uz) **libertinágiu** s.n.

– Din fr. **libertinage,** it. **libertinaggio.**

LIBERTINÍSM s.n. **1.** Libertinaj **(1).** *Libertinismul adoptă... şi înţelesul... care desemnează o viaţă uşuratică.* VIANU, L. U. 169, cf. DN[3], DEX–S.

2. Libertinaj **(2);** p. restr. lipsă de credinţă religioasă, ateism. *Voltaire a avut şi alţi prieteni..., spirite libere şi ironice, reprezentanţi ai „libertinismului", acel curent al „liberei-cugetări".* VIANU, L. U. 168. *Libertinismul produce acum marea lui operă filosofică pusă în serviciul raţiunii şi toleranţei.* id. ib. 169.

– Din fr. **libertinisme,** germ. **Libertinismus.**

LIBERTÚŞCĂ s.f. (Glumeţ) Libertate **(1).** *Se opri la a treia* [crâşmă] *pentru ca să boteze cu vin libertuşca, apoi la a patra pentru ca să guste dacă rachiul liber e mai bun decât cellalt.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 82.

– **Libert**[ate] + suf. *-uşcă.*

LÍBI interj., s.f. v. **libă.**

LIBIÁN, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Libiei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care locuieşte în Libia. *Mâna eghipteanilor şi a livienilor şi cea streină toată au împărţit-o la cornul cel stâng.* AETHIOPICA, 56[v]/14. *Privi de sus, din barbă şi din sprâncene, făptura sprintenă a libianului.* SADOVEANU, O. XII, 146, cf. DR. IV, 828, DEX, M. D. ENC. *În Antichitate, teritoriul Libiei este populat de triburile hamite ale libienilor.* D. DIPL. 532.

2. Adj. Care aparţine Libiei sau libienilor **(1),** privitor la Libia sau la libieni, originar din Libia; (învechit) libic. *Era un călăreţ libian, trimes împărătesc.* SADOVEANU, O. XII, 145. *Trebuie să fie satul Bir-Sanjé, aproape de graniţa libiană.* TUDORAN, P. 326. *Triburile libiene au avut un rol important în viaţa politică a Egiptului.* DER III, 120, cf. DEX, M. D. ENC. *Această finalitate o implică... construirea de locuinţe şi exportul de ţiţei libian.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 2/1. *Legăturile dintre popoarele român şi libian datează încă din secolul trecut.* D. DIPL. 532, cf. DEXI.

– Pronunţat: *-bi-an.* – Pl.: *libieni, -e.* – Şi: (învechit, rar) **livián, -ă** s.m. şi f., adj.

– **Libia** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. libyen.

LÍBIC, -Ă adj. (Ieşit din uz) Libian **(2).** *Tu cu străşnicie Ascultai de regii libici.* EMINESCU, ap. CĂLINESCU, O. XI, 126. *Partea răsăriteană a Saharei este pustia libică, peste care domneşte Egiptul.* CONTEMPORANUL, II, 380. *A reuşit să ajungă în cea mai vestită oază din pustia libică.* ib. 381.

– Pl.: *libici, -ce.*

– Din germ. **libysch.**

LIBICIOÁRĂ s.f. v. **lebejoară.**

LIBIDĂU s.n. v. **lăbidău.**

LIBIDÉU s.n. v. **lăbidău.**

LIBIDINÁL, -Ă adj. Referitor la libido; care ţine de libido. Cf. SCL 1964, 412. *Lumea va ajunge din*

cauza lui să-şi deplaseze pornirile libidinale exclusiv asupra imaginilor de pe pânză. CINEMA, 1971, nr. 6, 28, cf. DN³.

– Pl.: *libidinali, -e.*

– **Libidin**[os] + suf. *-al.*

LIBÍDINE s.f. (Rar) Libido. *Om supus libidinilor celor mai ruşinoase.* LM. *Libidinea lui Tartuffe se exprimă în senzualităţi serafice (miere, suavitate, beatitudine).* CĂLINESCU, C. O. 178. *Schiţa Amalia cuprinde stări de libidine înaintate, dar, firește, şi obişnuita strângere de talie şi sărutare pe gură.* id. O. XIII, 327. *Îşi inventariază experienţele de iubire cu intuiţia dominantă a propriei lui libidini.* CONSTANTINESCU, S. I, 7. *Dominate de libidine, ele străbat adevărate bolgii ale Erosului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 13/4.

– Pl.: *libidine* şi *libidini.*

– Din it. **libidine.**

LIBIDINÍSM s.n. (Rar) Libidinozitate. Cf. DN³, DEX–S.

– Pl.: *libidinisme.*

– **Libidin**[os] + suf. *-ism.*

LIBIDINÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Care manifestă (fără pudoare) înclinaţie spre plăcerile senzuale, spre imoralitate; lasciv. V. i m o r a l. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Mâni brutale de ostaş străin, flămând şi libidinos, dărâmă uşile bordeielor pentru a aduce despoierea sărăciei şi ruşinarea femeilor înnebunite de groază.* IORGA, P. A. II, 55. *Ca meridional libidinos, e însurat cu o româncă de 22 de ani.* IBRĂILEANU, SP. CR. 142, cf. CADE. *Un fecior de general... ucide o cucoană libidinoasă.* I. BOTEZ, B. I, 113. *Un negustor din hală avar şi libidinos.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 256, cf. BART, E. 311, SCRIBAN, D. *Nu ştiu dacă cel ce-mi scrie este Popa Iapă sau alt prelat libidinos.* ARGHEZI, S. XXXIV, 76. *A pogorât din Muscel pe Bărăgan ca să stea închisă într-un conac spaţios cu un soţ vârstnic şi libidinos.* VINEA, L. I, 281. *Clipi din ochi, libidinoasă.* T. POPOVICI, S. 298. *Bancheri libidinoşi şi simple midinete, fete naive sau dezabuzate de excese, îşi încercuiesc viaţa într-o zonă morală de o tristeţe lamentabilă.* CONSTANTINESCU, S. II, 241, cf. DL, DM. *Un bătrân libidinos... rupe un lanţ de plastic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 29/3, cf. DEX, M. D. ENC., DN³, V. BREBAN, D. G. ✧ (Substantivat) *Marii noastre artiste îi plăceau jegul, natura primară, vita, omul nesofisticat..., plictisită de libidinoşi impotenţi şi de pupători de mâini.* D. R. POPESCU, I. Ş. 249. ✦ (Despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor) Care denotă predispoziţie pentru plăcerile senzuale; indecent, obscen. *Adoptaseră datinile turcilor şi viaţa lor libidinoasă şi desfrânată.* SBIERA, F. S. 57. *Dragostea lui Horaţiu,... nu e nici libidinoasă, nici senzuală.* LOVINESCU, S. I, 104. *Unde alergi păpuşico? spurcă puritatea clipei, cu zâmbet libidinos, un băieţandru fardat.* C. PETRESCU, C. V. 330. *Ar urma ca fenomenul cultural să implice o descărcare maximă a instinctului libidinos.* CONV. LIT. LXVII, 261. *Ar fi dus în purgatoriu un suflet chinuit de dorinţe libidinoase şi ascunse.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 164. *În prealabil săvârşise asupra lui acte libidinoase.* COD. PEN. R. P. R. 158. *Silite să-i suporte autoritatea libidinoasă, candidatele şi examinatoarele scuipau discret în batistă, ca dinaintea unui hoit.* ARGHEZI, P. T. 357. ✧ (Adverbial) *O privea cu pupile lucitoare, zâmbind între sarcastic şi libidinos.* CĂLINESCU, S. 269. *De teama frigului lumii şi-a propriilor hăuri, Râde libidinos şi face măscări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 11/1. *Există momente în care bătrâna generăleasă... schiţează accese tandre, saturate libidinos.* ib. 1979, nr. 10, 16/2.

– Pl.: *libidinoşi, -oase.*

– Din lat. **libidinosus, -a, -um,** fr. **libidineux.**

LIBIDINOZITÁTE s.f. Înclinare (lipsită de pudoare) spre plăcerile senzuale, spre lascivitate; (rar) libidinism. *Însemnătatea lui Freud e de a fi denunţat necruţător libidinozitatea claselor ghiftuite.* RALEA, S. T. II, 304. *Credinţa religioasă, ideea, entuziasmul social ori politic... pot înfrâna tendinţa naturală către libidinozitate.* id. ib. 306, cf. DEX, DN³.

– Pl.: (rar) *libidinozităţi.*

– Din fr. **libidinosité.**

LIBIDÍŢĂ s.f. v. **lebediţă.**

LIBIDÓ s.n., (rar) s.f. (Med.) Dorinţă de satisfacere a instinctului sexual; (rar) libidine. *După ce şi-a satisfăcut această libido, concediază copilul la copiii lui.* CĂLINESCU, C. O. 103, cf. BLAGA, Z. 282. *Această tendinţă înfrânată e de cele mai multe ori actul sexual – „libido", cum îl numeşte Freud.* RALEA, S. T. II, 20. *Este o tulburare care apare de obicei în perioada adolescenţei, atunci când începe maturarea organelor sexuale şi apariţia libidoului.* ABC SĂN. 265. *Libidoului i s-a atribuit de către psihanalişti... sensul forţei motrice şi dominante a întregii vieţi psihice a individului.* D. MED., cf. DEX, M. D. ENC., DN³, V. BREBAN, D. G., DOOM².

– Accentuat şi: *líbido.* DEX, M. D. ENC., DN³, V. BREBAN, D. G. – Pl.: (rar) *libidouri.*

– Din lat. **libido,** germ. **Libido,** fr. **libido.**

LÍBINIŢĂ s.f. v. **lubeniţă.**

LIBIRÁRE s.f. v. **liberare.**

LIBÍRŢ s.m. v. **libuţ.**

LIBÍRŢĂ s.f. v. **libuţ.**

LIBITINÁR s.m. (Latinism învechit, rar) Antreprenor de pompe funebre. *În tâmpla aceea se vindeau toate cele pentru îngropăciune de lipsă prin libitinari.* BOJINCĂ, A. I, 106/6. *Se ungea trupul prin... cel ce era din familia libitinarilor, iar libitinariu era cel ce vindea în tâmplul Vinerei.* id. ib. II, 210/6.

– Pl.: *libitinari.* – Şi: **libitináriu** s.m.

– Din lat. **libitinarius.**

LIBITINÁRIU s.m. v. **libitinar.**

LIBÍŢ s.n. v. **libuţ.**

LIBÓNIC, -Ă s.m. şi f. v. **ibovnic.**

LIBORDÁN s.m. (Într-o ghicitoare; cu sens neprecizat) Cf. DR. IV, 826. *Sub o foaie de lipan Şede-un pui de libordan* (Buraticul). PASCU, C. 174,
– Pl.: *libordani.*
– Et. nec.

LIBORÚŞ s.n. v. **libăruş[1].**

LÍBOSTE s.f. v. **iboste.**

LÍBOŞ s.m. (Regional) Negustor ambulant; telal (Groşi – Baia Mare). Cf. ALR II 6 492/349.
– Pl.: *liboşi.*
– Cf. magh. l á b o s „cratiţă".

LÍBOV s.m. **1.** (Învechit şi popular) Iubire. *Puseră spre mere reu în loc de bire şi uriciuri dereptu iubirea (iubovulu* H, i u b o s t e C, î n d r ă g i r e a D) *mea.* PSALT. 235. *Mesereare voao şi pace şi iubov să se mulţească* (cca 1569–1575). GCR I, *11/12. *Aşa se păzeaşte iubovul cela adeveritul şi se caută şi se întăreaşte.* CORESI, EV. 396. *Cu Duhul Svânt să rugaţi înşivă pre sine, cu liubovul lui D[u]mn[e]zău să vă socotiţi* (cca 1618). GCR I, 50/16, cf. PARACLIS (1639), 251, 252. *Liubovul lui Dumnedzău ca un foc aprinde într-îns şi toate gândurile păcatelor arde.* VARLAAM, C. 190. *Buneei curăţii, dragoste frăţească, iară dragostei frăţească, libov.* N. TEST. (1648), 187[r]/26. *Voi, iubiţii mei, în locul acestora adăogaţi libov şi curăţie.* NEAGOE, ÎNV. 148/2. *Preut oarecare cu un diacon având foarte întru H[risto]s libov în de ei,... din înşelăciunea dimonească foarte să învrăjbiră.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11[r]/3. *Dragostea prea mare şi liubovul care peste hotar trece, de prea mică pricină, mari prepusuri îşi face.* CANTEMIR, I. I. II, 80. *Liubovul iaste tuturor bunătăţilor rădăcină.* ANON. CANTAC., CM I, 167. *Eu, ştiind libovul părintesc al domnului ce avea asupra fiilor..., nu am putut să dau la alt fuga acestor două îndestulate odrasle.* VĂCĂRESCUL, IST. 287. *Un dascal bun... să să poarte către copiii, pe carii are a-i învăţa, foarte părinteşte, adecă cu mult libov* (a. 1785). ŞA I, 99. *Cu toate acestea, nu mă îndoiesc la liubovul tău.* CATON, 73[v]/24. *Cu mult mai negrăit iaste libovul lui D[u]mnezeu cu care aşteaptă pre cel păcătos.* MAIOR, PRED. I, 20/2. *În toate libov şi dor s-arată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 131, cf. LB. *Iubiţi cu vecinic libov pre Cel de Sus!* I. VĂCĂRESCUL, P. 368/17. *Ascultând grăind pe Neron plin de libov şi iubire, Ai fi zis că-i, ca şi Titus, al lumelor îndulcire.* CONACHI, P. 283, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Rea Silvia, vestala, pe Romulus l-a născut..., Rod de libov.* CONV. LIT. V, 291, cf. CIHAC, II, 151, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 288, CADE, GR. S. V, 136. *Ni s-au trecut tinerepele şi libovul.* SADOVEANU, O. XVIII, 194, cf. SCRIBAN, D., DL. *Nu-ţi vine să crezi că ipocritul boier moldav împinge libovul lui spre o asemenea metafizică.* SIMION, D. P. 338. *Să trăiască nânaşu, Pentru dânsu-i libovu. Să trăiască nânaşa, Pentru dânsa-i dragostea.* MARIAN, H. 124, cf. RETEGANUL, TR. 178, MAT. FOLK. 1 155. ✧ E x p r. **Pentru** (sau, învechit, rar, **pre) libovul** (cuiva) = de dragul cuiva; din consideraţie sau devotament pentru cineva. *Nichifor... se lipi de Theofana, împărăteasa, pre coconii lui Roman, pentru liubovul lui, elu-i ţinea cu cinste.* MOXA, 393/28. *Măcenicii... ş-au vărsat singele pentru liubovul lui Hristos.* VARLAAM, C. 47. *Pentru libovul tău am venit să-ţi fac slujba aceasta.* DOSOFTEI, V. S. februarie 56[r]/20. *Răposaţi domni, carii au fost mai inte de noi, pentru libovul ce am avut către Dumnezeu, au dat şi au miluit sfintele mănăstiri şi biserici pentru mântuirea sufletelor sale* (a. 1692). URICARIUL, XXIII, 187. *Era într-o miercuri în post şi au mâncat toţi carne pentru liubovul împăratului creştinescu.* NECULCE, L. 232. *Pentru plecată smerenia mea şi pentru libovul lui H[risto]s, să grăieşti cu dumnealor* (cca 1700). IORGA, S. D. IV, 70. *Vă rog şi poftesc, pre libovul dumneavoastră, să nu ţineţi minte aceste cuvinte ale mele numai într-acest ceas* (a. 1746). ap. TDRG. *Unii sânt ascultători pentru libovul care-l au către dascal.* CARTE TREB. I, 108/15. ✦ (Învechit) Pasiune **(3).** *Pohta şi libovul ţi-s pare că porneşti* (a. 1786). CAT. MAN. I, 134. *Datoria lui este a face ca să le fie drag a învăţa. Libovul este izbăvitoriu.* CARTE TREB. I, 70/14. *Deacă întru adevăr eşti aşa însufleţit cu libovul învăţăturilor, bucuros voi fi a-ţi împlini dorinţa.* BUDAI-DELEANU, în ŞA II, 146. *Am priimit în parte libovul desfătărilor ş-al virtuţei.* TÂMPEANUL, G. 97/9. ✦ (Învechit, rar) Imbold, pornire instinctivă. *Paseri, dobitoace, toate de acest libov pornite, Către zămisliri şi creşteri se văd din fire silite.* CONACHI, P. 295. *Ia sama bine, tânărule, să nu te biruiască libovii plăcerei şi a desfrânării.* BUZNEA, F. 21/9.

2. (Învechit) Bunăvoinţă, amabilitate (faţă de cineva); prietenie. *Vedeţi ce liubov ca acela ne-au dat noauă părintele ca să ne chemăm fiii lu[ı] D[u]m[ne]zău* (cca 1618). GCR I, 48/28. *Scrie domniia mea... multă sănătate cu libov trimăs dumilorvoastre* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 44. *De se va cutremura pământul amiiazăze, între împăraţi va fi pace şi liubov.* PARACLIS (1639), 257. *De n-am socoti prietinşugul şi cinstit libov dumilevostre, care domneavoastră pururе arătaţi către noi* (a. 1638–1643). IORGA, S. N. 72. *Nu va putea hi mai mare milă de când vom avea liubov către vrăjmaşii noştri.* VARLAAM, C. 265. *Antonie-Vodă domniia foarte bine şi cu pace dăspre toate părţile şi avea liubov către toţi boiarii.* ANON. CANTAC., CM I, 195. *Petrecând toată domniia cu libov şi cu zeefeturi şi cu plimbări, cu toată curtea Măriei Sale.* AMIRAS, LET. III, 174/30. *Sultan Mehmed îi priimi cu libov.* VĂCĂRESCUL, IST. 266. *Un dascal cu libov... îl sâmt copiii când el îi are bine din inimă.* MICU, în ŞA I, 99, cf. LB. [Cartea,] *neputându-se săvârşi şi înfăţişa la vremea ei, se aduce acum..., cu adâncă supunere şi prea plecată rugăciune, de a fi priimită şi cu libovul bunei-voinţi umbrită spre rodirea ei.* EPISCUPESCU, O. Î. VI/17, cf. PONTBRIANT, D., POLIZU. *După porunca domnului, toate câte sânt de mine, cu adevărat liubov ţi le voi spune* (a. 1750). ARHIVA, I, 122, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. ✧ E x p r. **A face libov** = a binevoi. *Mărgând pre cale, feace ucinicul metanie stareţului rugându-l: „Fă libov, părinte, de-m spune cine-i acel bătrân".* DOSOFTEI, V. S. martie 54[v]/1. *Frate Troile, fă libov de dă cestor săraci câte un galbăn* (a. 1685). în L. ROM. 1978, 502. ✦ (Regional) Petrecere **(II 2).** Cf. I. CR. V, 62.

3. (Învechit şi regional) Putere de a încânta; farmec. *Biruia pre alalţi nu numai cu postul şi priveghearea şi rugile, ce şi cu de toată mintea cea de smerenie şi libov.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23^{r}/8. *Acel libov tainic şi foarte puternic asupra unei inimi, care urmează glasului naturei, nu-i este cunoscut.* MARCOVICI, D. 161/21. *Doao merişoare la piept ard cu libov mare.* BĂRAC, A. 19. ✧ (Adjectival) *Vorba lui era înţeleaptă şi libovă.* NICOLAU, P. II, 307/10. ✧ Expr. **A fi cu libov** = a fi plăcut, atrăgător. *Curata frumuseaţe cea feciorească iaste mai cu libov şi mai pornitoare spre dragoste decât cea dintâi frumuseaţe bărbătească* (a. 1773). GCR II, 91/14. *Înţeleg că eşti barbat cu libov şi cu inima ca pânea.* SADOVEANU, O. XVIII, 62, cf. DL, RĂDULESCU-CODIN.

– Accentuat şi: *libóv.* MUMULEANU, R. 31/8, CIHAC, II, 151. – Pl.: *libovi* şi (învechit, rar, n.) *libovuri* (SCRIBAN, D., DL). – Şi: **liúbov, iúbov,** (învechit, rar) **lúbov** (DOSOFTEI, MOL. 81) s.m.

– Din slavon. **ЛЮБОВЬ.**

LIBOVÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Învechit şi popular) A se veseli, a se distra, a se desfăta; a petrece **(II 3)**, a chefui. *Pe vremea aceasta se libovea şi craiul Ladislav IV cu romînele din Ţeara Ungurească.* ŞINCAI, HR. I, 284/36, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., TDRG. *În vreme ce noi ne scuipăm viaţa în praful de cărbune, ele se libovesc acasă în dezmierdările flăcăilor.* AGÎRBICEANU, O. IV, 331, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Îşi petrecea nopţile la vreo muiere mai uşuratică, bând şi libovindu-se.* V. ROM. februarie 1956, 90, cf. DL. *Cât trăieşti Tot libovеşti,... Tot lângă drăguţă eşti.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 80. *Astăzi beu şi libovesc, Tot la dânsu mă gândesc, Cum să fac să mai trăiesc.* ŞEZ. II, 9. *Marcu bea şi libovea, Lua cartea şi cetea.* REV. CRIT. II, 265. *Frunză verde măr domnesc, Cu cât beu şi libovesc, Cu-atâta nu-nebunesc.* ŞEZ. VII, 126. *Cât trăieşte, Libovеşte, Câte un coteţ că izbeşte, Câte-o gâscă jumuleşte.* MAT. FOLK. 76, cf. VICIU, S. GL. *Na maicî şi libovеşti Şî şi di mini gândeşti.* VASILIU, C. 65. *Cât trăieşte, libovеşte, Puşcaşul mi-l doborăşte, Dă jarca şi se plăteşte.* PAMFILE, C. Ţ. *Vineri mama m-o făcut, Sâmbătă m-o botezat, Duminică m-o însurat, Luni şi marţi am libovit.* ŞEZ. XIII, 213, cf. I. CR. V, 62. *Beau feciorii, se libovăsc.* BÎRLEA, L. P. M. I, 24. *Acolo vă aşteaptă cu mesele întinse, Cu păharele pline,... Acolo beţi şi liboviţi.* IZV. XIII, 26, cf. A V 15. *Am gătat lucru, acum mă libovesc.* POP., în ALIL XXIX, 298. ✦ A iubi. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ALEXI, W., DL.

– Prez. ind.: *libovesc.*

– V. **libov.**

LIBOVÍE s.f. (Învechit, rar) Iubire, dragoste. *Fugit-a hi, dar cine ştie Cu ce feliu de flecău, către care Dor va fi simţind şi libovie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 117. *Tot care nu sâmte libovie Mult defăimează legea firească Şi nu e vrednic să mai trăiască.* id. ib. 131, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 412. *Eşti tânăr! Tinereţea nimereşte singură libovia.* V. ROM. mai 1954, 193, cf. CONTRIBUŢII, III, 18.

– Pl.: *libovii.*

– **Libov** + suf. *-ie.*

LIBOVÍRE s.f. (Prin Transilv.) **1.** Dragoste, iubire. Cf. GHEŢIE, R. M., COMAN, GL.

2. Petrecere **(II 2).** Cf. GHEŢIE, R. M..

– Pl.: *liboviri.*

– V. **libovi.**

LIBOVÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Îndrăgostit. *Lui Amor în ceteră măiastră Cânţi a duor inime libovite Dulcile necazuri suferite.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 137.

2. (Regional) Bine dispus, vesel. Cf. DL. *Ce folos de tine, dragă, Că eşti albă şi spălată Şi trăieşti tot supărată, Că io-s negru şi urât Şi trăiesc tot libovit!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 375.

– Pl.: *liboviţi, -te.*

– V. **libovi.**

LIBÓVNIC, -Ă s.m. şi f., adj. v. **ibovnic.**

LIBRÁR s.m. (Astăzi rar) Proprietar al unei case de editură şi de vânzare a cărţilor, editor; negustor de cărţi; (sens curent) vânzător într-o librărie. *Domniia Voastră... vă aflaţi librier acolea în capitala Iaşului* (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 334. *Unul din librarii (vânzători de cărţi) noştri s-au grăbit de i-a trimis una cu o legătură de mare cuviinţă.* CR (1829), 156^{1}/23. *A simţit foarte mare greutate până să afle un librer care să i-l dea în obşte.* HELIADE, GR. P. 27/6. *Orice carte tipărită, ori la tipografie, sau la litografie, trebuie să aibă numele autorului său şi al librerului ce o va vinde.* CR (1833), 202^{1}/8. *Dacă librarii nu vor voi... a înfăţoşa listele comisioanelor lor,... acele cărţi, pecetluindu-să, nu să vor primi nicidecum în ţară* (a. 1833). URICARIUL, VII, 225, cf. BOJINCĂ, A. I, 226/9. *A ieşit de subt tipar şi se află la librerul Ambroise Dupont.* MN (1836), 4^{1}/9, cf. CR (1836), 212/57, I. D. GHICA, P. 26/12, FL (1838), 14^{1}/36, MOZAICUL (1838), 33/11, GT (1838), 10^{2}/35, F. AARON, I. II, 326/6. *Mai sânt încă datoriu cu două sute taleri la librer pentru cumpărarea deosăbitelor cărţi trebuincioase istoriei mele.* KOGĂLNICEANU, S. 115. *Thiers încheie cu libreriul Paulin un contract pentru tipărirea istoriei consulatului şi a împărăţiei.* GT (1839), 99^{2}/12, cf. IC. LUM. (1840), 9/17, FM (1840), 62^{1}/4, POEN.–AAR.–HILL, V. II, 102^{1}/33. *Trăia... la curtea electorală din Berlin şi era arhiatru, himist, astrolog, făcătoriu de călindare, tipograf şi libreriu.* VASICI, M. I, 13/6, cf. CUCIURAN, D. 49/27. *Mai cu seamă sânt librierii pagubi simţite care au tras.* PANN, în CONTRIBUŢII, I, 26, cf. ROM. LIT. (1855), 424^{2}/46, TIMPUL (1856), nr. 1, 1^{3}/5, ROMÂNUL (1857), nr. 10, 4^{2}/64, POLIZU, NEGRUZZI, S. II, 148. *Un librar cruntat în gânduri, îl vedeam când număra Foile nemuritoare, spre a nu se înşela.* BOLLIAC, O. 110, cf. DÂMBOVIŢA (1858), 5^{3}/3, PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D. *Calendarele noastre sânt folositoare numai pentru librarii care le editează.* CONV. LIT. IV, 38, cf. COSTINESCU, LM, MAIORESCU, D. IV, 557, CONV. LIT. XI, 87. *Literatura didactică e în mare parte obiect al speculei din partea şi a învăţătorilor şi a librarilor.* EMINESCU, O. XI, 233. *Sunt plătiţi cu sume colosale de librari sau de ziare.* MACEDONSKI, O. IV, 6, cf. VLAHUŢĂ, S. A. II, 578, DDRF, BARCIANU. *Stăruia mult pe lângă mine librariul H. Pardini din Cernăuţi ca să compun, pentru editura*

lui, în nemţeşte, o gramatică. SBIERA, F. S. 284, cf. ALEXI, W. *Niciun librar nu mai ţine, după cât ştiu, biblioteca de împrumut.* SĂM. IV, 642, cf. IORGA, P. A. I, 11, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Librarii fac comerţ cu asta.* CAMIL PETRESCU, T. II, 137. *Era jignit şi nemulţămit de librarii şi editorii de acolo.* SADOVEANU, O. IX, 213, cf. SCRIBAN, D. *Din biroul notarului, el trece, tot ca băiat de serviciu, la un librar.* OPRESCU, S. 235. *Au strâns librarii ambulanţi în insula de dughene din spatele Casei de Depuneri.* ARGHEZI, B. 47, cf. CĂLINESCU, O. XI, 182, PERPESSICIUS, M. I, 1. *Rugam... pe librar să mi-o reţină o zi, două, până mi-or sosi banii.* BLAGA, H. 134, cf. DL, DEX, M. D. ENC., DN[3], DCR, V. BREBAN, D. G. ◇ C o m p u s : (învechit) **librar-editor** = proprietar al unei case de editură şi de vânzare a cărţilor. *Fraţii Şaraga, librari-editori.* CARAGIALE, O. VII, 516. *Domnul librar-editor S. Samitca din Craiova... mi-a scris o scrisoare particulară.* CONTEMPORANUL, II, 273.

– Pl.: *librari.* – Şi: (învechit) **librér, libriér** s.m.

– Din lat. **librarius**, fr. **libraire.**

LIBRÁRE s.f. (Astron.; învechit) Libraţie. Cf. SCRIBAN, D. 744.

– Pl.: *librări.*

– Cf. fr. l i b r a t i o n.

LIBRÁŢIE s.f. (Astron.) Balansare aparentă a Lunii datorată orbitei ei eliptice; (învechit) librare. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 102[1]/40, COSTINESCU, LM, CULIANU, C. 281, ALEXI, W., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DN[3], DEX–S.

– Pl.: *librăţii.* – Şi: (învechit) **librăţiúne** s.f. COSTINESCU, CULIANU, C. 281, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Din lat. **libratio**, fr. **libration.**

LIBRAŢIÚNE s.f. v. **libraţie.**

LÍBRĂ[1] s.f. **1.** (Transilv. şi Ban.) Monedă austriacă (de argint) care valora 10 (sau 20 de) creiţari şi care a circulat şi în Muntenia şi Moldova; p. g e n e r. monedă de valoare mică. *Fiecare aruncă în ciubăraş criţari sau libre de argint.* MARIAN, NU. 640, cf. TDRG, CADE, BUGNARIU, N., FRÂNCU–CANDREA, M. 102, GR. BĂN., com. din FRATA – TURDA şi din TIMIŞOARA. *Pintru o capră plăteşti ob* [= opt] *libre pă vară.* DENSUSIANU, Ţ. H. 115, cf. 146, 322, L. COSTIN, GR. BĂN. 129, com. din JINA – SEBEŞ. *Iau... o libră – acum un leu.* ALRT II 26, cf. 323, LEXIC REG. II, 36. ✦ P. e x t. Liră[2]. *Venitul monarchiei ajunsese la 215 milioane computate în libre franceze.* BARIŢIU, P. A. I, 455, cf. LM. ◇ *Libră sterlină* = liră sterlină, v. l i r ă[2]. *Lui Vasile Alecsandri, trimis în 1859 la Londra, îi zisese... să aducă 60 mii libre sterline..., ca să apere cauza Principatelor.* BARIŢIU, P. A. III, 417, cf. LM.

2. (Învechit) Unitate de măsură a greutăţii egală cu circa 0,5 kg; (învechit şi popular) pfund **(1)**, livră. Cf. BOJINCĂ, A. II, 203/11. *Câte patru punţi (libre) de cânepă, de in şi de lână sunt datoare femeile ca să toarcă pentru doamnele lor.* BARIŢIU, P. A. I, 385. *Se rupseră din oastea, şi aşa foarte mică, 4 batalioane infanterie, două companii de grenadiri, 3 escadroane de cavalerie şi 1 baterie mai grea, adecă cu gloanţe de 6 libre.* id. ib. II, 371, cf. STAMATI, D., CUPARENCU, V. 48, LM, ALEXI, W., IONESCU-MUSCEL, FIL. 41. *Marele armaş primea o libră de aur de la ţiganii zlătari aflaţi în grija sa.* STOICESCU, S. D. 231.

3. (Învechit, rar) Zodia balanţei; cumpăna. Cf. AMFILOHIE, G. F. 172[v]/4, cf. LM.

– Pl.: *libre.*

– Din lat. **libra.**

LÍBRĂ[2] s.f. (Ornit.) **1.** (Prin Transilv.) Nagâţ[1] **(1)** (*Vanellus vanellus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 108.

2. (Regional) Nume dat unei păsări de noapte (Bonţ – Gherla). COMAN, GL.

– Pl.: *libre.*

– Cf. magh. l i b ă.

LÍBRĂ[3] s.f. (Prin Transilv.) **1.** Fată. Cf. COMAN, GL.

2. Femeie de moravuri uşoare. Cf. BUGNARIU, N., VAIDA.

– Pl.: *libre.*

– Probabil derivat regresiv de la **libriţă.**

LÍBRĂ[4] s.f. v. **livră.**

LIBRĂREÁSĂ s.f. (Rar) Vânzătoare într-o librărie **(1)**; librăriţă. DEXI.

– Pl.: *librărese.*

– **Librar** + suf. *-easă.*

LIBRĂRÍE s.f. **1.** Magazin în care se vând cărţi (şi articole de papetărie); (astăzi rar) editură care posedă un magazin propriu pentru vânzarea cărţilor. *Avem o litografie şi o librerie întreagă.* CR (1829), 37[2]/13. *30 librării sau magazii vânzătoare de cărţi.* AR (1830), 357[1]/16, cf. I. GOLESCU, C. *Doritorii îl pot afla la libreria D. Boguş.* AR (1834), 85[1]/26. *Se află în librериile din Bucureşti... cărţi româneşti profane.* FL (1838), 14[1]/26. *Colo este libreria, aici e casa vânzătorului de grâne.* MOZAICUL (1839), 231/3. *Prenumeraţia se face în Bucureşti la toate librieriile.* FM (1840), 16[2]/15, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 102[1]/37, STAMATI, D. *Se află de vânzare... pe la toate librieriile.* PANN, P. V. I, 176/12. *Să treacă de la librăria d-lui Nica la cofetăria lui Vasâle.* RUSSO, S. 15, cf. R. IONESCU, C. 1/6, GM (1854), 3[3]/66. *Abonarea se face la redacţia „Românieі literare" sau,... în Bucureşti, la libreria şcoalelor publice.* ROM. LIT. (1855), 128[2]/35, cf. TIMPUL (1856), nr. 4, 4[3]/59, ROMÂNUL (1857), nr. 3, 4[3]/8, NEGRUZZI, S. I, 343, POLIZU. *O librărie cu tot felul de cărţi scolastice şi de ziare.* GHICA, S. 534. *Mă oprii... înaintea unei librării şi începui a revizui cu ochii cărţile puse în espoziţiune.* FILIMON, O. II, 184, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., CONV. LIT. IV, 16, LM. *Librăria Socec a şi pus în lucrare o ediţiune de tipar în negru.* MAIORESCU, D. III, 86, cf. CONTEMPORANUL, I, 753, CARAGIALE, O. VII, 3, MACEDONSKI, O. III, 45, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ceva mai târziu, puţinii cetitori dintre noi dădeam iama prin noutăţile librăriei franceze.* IORGA, P. A. II, 134, cf. ANGHEL, PR. 180. *Era foarte agitat şi porni repede spre librărie.* AGÎRBICEANU, A. 38, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *În cataloage de librării şi tipografii trebuia amintit şi articolul lui Iorga.* DR. VII,

372. *Aici lua tot soiul de fotografii pitorești, pe care le desfăcea apoi în librării.* VOICULESCU, P. II, 64, cf. SCRIBAN, D. *Se mai opri într-o librărie. Căută niște cărți postale.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 291. *A închiriat omul casa pentru o librărie.* CĂLINESCU, B. I. 234. *M-am dus numai până la clădirea cu arcade din apropiere, unde dibuisem niște librării.* BLAGA, H. 119, cf. DL, DEX, M. D. ENC., DN[3]. *La librăria „Mihail Sadoveanu" din Capitală a avut loc lansarea romanului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 2/2, cf. V. BREBAN, D. G.

2. (Învechit) Comerț cu cărți; profesiunea librarului. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 102[1]/37, PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Nu va fi supărat a se vedea înlocuind, chiar cu prejudițiul regulelor prosodiei latine, pe anticii... colegi în librărie.* ODOBESCU, S. III, 12, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

– Pl.: *librării.* – Și: (învechit) **librerie,** (învechit, rar) **librierie** s.f.

– Din fr. **librairie.**

LIBRĂRÍȚĂ s.f. Vânzătoare într-o librărie **(1)**; (rar) librăreasă. DEXI, com. din BUCUREȘTI.

– Pl.: *librărițe.*

– **Librar** + suf. *-iță.*

LIBRÉR s.m. v. **librar.**

LIBRERÍE s.f. v. **librărie.**

LIBRÉT s.n. **1.** Text al unei opere muzicale scenice sau vocal-simfonice. *Acest subiect, prin transformarea lui în libret de operă, pierdu mult din frumusețile dramatice.* FILIMON, O. II, 202. *Libretul unei opere italiane.* MAIORESCU, CR. II, 269. *Am terminat de copiat libretul.* CARAGIALE, O. VII, 290, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În mijlocul comediei găsești salturile de silabe ale libretului de operă.* IORGA, P. A. II, 179, cf. IVELA, D. M., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A mai tradus și diverse librete de operă.* IZV. XIII, 110. *Era tradiție... să se joace, în sara de Anul Nou, opereta „Baba Hârca", libret de Matei Millo și muzica de Flechtenmacher.* SADOVEANU, O. XVI, 533. *Pune un libret vulgar pe o arie fermecătoare.* STREINU, P. C. II, 81, cf. SCRIBAN, D. *Comenta libretul și analiza caracterul dramatic al operei „Aida".* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 213. *În operă, „libretul" rămâne o schemă ridiculă fără muzica în care sunt exprimate toate ideile.* CĂLINESCU, C. O. 342, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 92, DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *S-a făcut după el și un libret de operă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 16/2, cf. D. MUZ., V. BREBAN, D. G. ✧ Fig. *Acompaniamentul acesta orchestral al poeziei naturii cu care d-l Sadoveanu își însoțește libretul dramelor sale se întâlnește și în noul său roman.* PERPESSICIUS, M. I, 238. ✦ Broșură care conține textul unui libret **(1).** Cf. DER. ✦ Broșură care conține explicația unei pantomime sau a unui balet. Cf. DN[3], DEXI.

2. (De obicei cu determinarea „de economii") Carnet eliberat de casele de economii persoanelor care își depun economiile și pe baza căruia depunătorii își pot retrage (cu dobânda legală) banii depuși. *Găsește libretul casei de economii scos pe numele fiului său Sorin.* LOVINESCU, S. V, 95, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1956, nr. 6, 92, 93. *Lista oficială a libretelor de economii... se va publica în presă.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 410, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *librete* și (rar) *libreturi* (DEX).

– Din it. **libretto.**

LIBRETÍST s.m. Autor de librete **(1).** Cf. BARCIANU, IVELA, D. M., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Libretistul... a fost preocupat în mod vizibil de găsirea unor noi procedee artistice.* M 1965, nr. 2, 26/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *libretiști.*

– Din it. **librettista,** fr. **librettiste.**

LIBRIÉR s.m. v. **librar.**

LIBRIERÍE s.f. v. **librărie.**

LÍBRIȚĂ s.f. (Prin Ban. și Transilv.; depreciativ) Persoană vorbăreață. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 118, com. din CÂMPENI, din ALBAC – CÂMPENI și din SCĂRIȘOARA – CÂMPENI. ✦ (Prin Munții Apuseni; peiorativ) Gură. Com. din ALBAC – CÂMPENI și din SCĂRIȘOARA – CÂMPENI. *Taie cu librița.* Com. din CÂMPENI.

– Pl.: *librițe.*

– Cf. l i m b a r i ț ă.

LÍBRU[1] s.m. (Latinism învechit) Carte, scriere; parte dintr-o scriere. *Erodot o bagă la începutul librului V, consacrat unei descrieri monografice a Traciei.* HASDEU, I. C. I, 194, cf. LM.

– Pl.: *libri.*

– Din lat. **liber, -bri.**

LÍBRU[2] s.n. v. **liber**[1].

LIBRÚȘ s.n. v. **libăruș**[1].

LIBRÚȚĂ s.f. (Regional) Nume dat unui pește mic și lat (Ferendia – Reșița). Cf. DR[2]. IX–X, 186, ALR I 1 746/30.

– Pl.: *libruțe.*

– Cf. l i b r ă[1].

LÍBUCA interj. (Regional; repetat și însoțit de o altă interjecție) Strigăt cu care se cheamă gâștele (Lazuri de Beiuș – Beiuș). Cf. A I 23.

– **Libă** + suf. *-uca.*

LIBUCĂ s.f. (Regional) Numele unei insecte nedefinite mai îndeaproape (Voievoda – Alexandria). Cf. H XIV 303.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?

– Et. nec.

LÍBU-LÍ interj. (Regional; repetat și însoțit de o altă interjecție) Strigăt cu care se cheamă gâștele (Lazuri de Beiuș – Beiuș). Cf. A I 23.

– De la **libă, libuca,** cu repetarea primei silabe.

LIBÚRNĂ s.f. Navă ușoară de luptă sau de transport, cu un singur rând de rame, folosită de romani

în Antichitate. *Liburnele romane ale flotei militare de pe Dunăre ne sunt cunoscute mai ales din reliefurile sculptate pe Columna lui Traian.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 60, cf. DN[3], DEXI.
– Pl.: *liburne.*
– Din lat. **liburna.**

LIBÚRŢ s.m. v. **libuţ.**

LIBURÚŞ[1] s.n. v. **libăruş[1].**

LIBURÚŞ[2] s.n. v. **limburuş.**

LÍBUŞCA interj. (Prin nord-vestul Transilv.) Strigăt cu care se cheamă gâştele. Cf. TEAHA, C. N. 103.
– Din magh. **libuska** „boboc de gâscă".

LIBÚŢ subst. (Transilv.; atestat prima dată în 1805, cf. TDRG[3]) **I.** S.m. (Ornit.) **1.** Nagâţ[1] **(1)** *(Vanellus vanellus).* Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 512, LM, MARIAN, O. II, 292, CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., *A prins a să aduna pasări fel de fel:... huhurezi, libuţi, cioare, corbi, ţărci.* RETEGANUL, P. V, 65, VAIDA, CABA, SĂL. 90.
2. Pelican *(Pelecanus carbo).* BĂCESCU, PĂS. 108.
3. Nume dat unor specii de pescăruşi. Cf. LB, LM, CONV. LIT. XXIII, 337, ALR I 1046/138, 290.
II. S.f. (Regional; în forma *libirţă)* Fată tânără (Bonţ – Gherla). PAŞCA, GL.
III. S.n. Fluierătoare făcută din coajă de salcie. Cf. ALR I 1 469/148, 243.
– Pl.: *libuţi* şi (n.) *libuţe.* – Şi: (regional) **libúrţ** (SCL 1959, 210, BĂCESCU, PĂS. 108, VAIDA, CABA, SĂL. 90), **libirţ** (BĂCESCU, PĂS. 108) s.m., **libirţă** (PAŞCA, GL., BĂCESCU, PĂS. 108) s.f., **libíţ** (pl. *libiţuri* ALR I 1 469/243) s.n.
– Din magh. **libuc.**

LÍBUŢA interj. v. **libuţă.**

LIBÚŢĂ s.f., interj. **1.** S.f. (Prin Ban.) Boboc de gâscă. CV 1951, nr. 6, 27.
2. Interj. (Prin nord-vestul Transilv.) Strigăt cu care se cheamă gâştele. Cf. A I 31, TEAHA, C. N. 103.
– Pl.: **(1)** *libuţe.* – Şi: **libuţa** interj. TEAHA, C. N. 103.
– **Libă** + suf. *-uţă.*

LIC[1] interj. **1.** (De obicei repetat) Cuvânt care sugerează un fenomen luminos cu apariţie spontană, intermitentă, slab perceptibilă şi de scurtă durată. *Pă drumul dă sub deal, pă la jumătate, lic, lic!... ca fulgeru înaintea calului.* SĂM. III, 663, cf. CL 1958, 189. *Ochii lupului fac lic, lic!* Com. din fostul judeţ OLT. *Chibritul face lic! când îl scaperi.* UDRESCU, GL.
2. Cuvânt care sugerează o mişcare rapidă, neaşteptată. *Un iepure a făcut lic! în stufuri.* UDRESCU, GL.
3. Cuvânt care sugerează o senzaţie de înţepătură dureroasă. *Am un junghiu în coastă, face: lic! – câteodată, parcă mă înţeapă cu cuţitul.* IOVESCU, N. 45. *Azi am simţit o dată lic, în inimă; apoi: lic, lic, în şale.* UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Licu licureşte, Cu coada-ngrădeşte* (Acul). PĂSCULESCU, L. P. 72.
– Onomatopee.

LIC[2] s.n. (Învechit, rar) Cor. *Nu are aşa a veni, ca întâia venire şi ca la preaobrajenie,... ce cu fără de număr gloate de săboară îngereşti, cu arhanghelii şi heruvimii şi cu năroduri neajunse, a celor licuri luminate.* CORESI, EV. 536, cf. DHLR II, 513, T. PAPAHAGI, C. L.
– Pl.: *licuri.*
– Din slavon. **ликъ.**

LIC[3] subst. (Regional; în e x p r.) **Lic de ud** sau **lic de apă** = foarte ud, ud leoarcă (Berzovia – Bocşa). Com. din BERZOVIA – BOCŞA.
– Et. nec.

LICANTRÓP, -Ă s.m. şi (rar) f. Persoană bolnavă de licantropie. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123[2]/5, COSTINESCU, VOICULESCU, P. I, 181, SCRIBAN, D.
– Scris şi: *lycantrop.* VOICULESCU, P. I, 181. – Pl.: *licantropi, -e.*
– Din fr. **lycanthrope.**

LICANTRÓPIC, -Ă adj. (Med.) Care ţine de licantropie sau de licantropi, privitor la licantropie sau la licantropi. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *licantropici, -ce.*
– Din fr. **lycanthropique.**

LICANTROPÍE s.f. **1.** (Med.) Stare patologică în care bolnavul are ideea fixă că a devenit lup. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123[2]/7, COSTINESCU, SCRIBAN, D., D. MED.
2. Credinţă populară conform căreia în timpul nopţii omul se poate transforma în lup, având dorinţa de a ucide. *În Europa orientală licantropia datează din cea mai înaltă vechime.* ŞĂINEANU, ap. PAMFILE, DUŞM. 146.
– Din fr. **lycanthropie.**

LICAÓN s.m. (Învechit, rar) Locuitor al oraşului sau al regiunii Licaonia din Asia Mică. *Mearsă în ţara licaonilor, află o peşteră în lature la pustietate.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 144[r]/23.
– Pl.: *licaoni.*
– Derivat regresiv de la n. pr. **Licaonia.**

LICAONÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparţine licaonilor; de licaon. *Licaonesc* (a. 1559–1560). în SCL 1974, 156.
– Pronunţat: *-ca-o-.* – Pl.: *licaoneşti, -ste.*
– **Licaon** + suf. *-esc.*

LICAONÉŞTE adv. (Învechit, rar) În felul licaonilor. *Licaoneşte* (a. 1559–1560). în SCL 1974, 156.
– Pronunţat: *-ca-o-.*
– **Licaon** + suf. *-eşte.*

LICAPÓDIU s.m. v. **licopodiu.**

LICASTĂU s.n. (Prin Transilv.) Priboi[1] **(1).** Cf. CL 1956, 162, SCL 1959, 217, ALR SN II h 545. ✦ (Regional)

Daltă (Groşi – Baia Mare). Cf. ALR SN II h 546/349, ALRM SN I h 365. ✦ (Regional) Potricală **(1)** (Sânmihaiu Almaşului – Zalău). Cf. ALR II 6 624/284.

– Pl.: *licastauă.* – Şi: (regional) **licostău** (ALR SN II h 545/574), **iucastău** (CL 1956, 162, SCL 1959, 217, ALR SN II h 545), **iucostău** (ALR SN II h 545) s.n.

– Din magh. **lyukasztó,** dial. **likasztó.**

LÍCĂ[1] interj. (Regional; repetat) Strigăt cu care se cheamă rațele. Cf. ALR SN II h 380/836.

– Din sb. **lika.**

LÍCĂ[2] interj. v. **aolică.**

LÍCĂ[3] s.f. (Ieşit din uz) Utilaj folosit pentru a sfărâma coagulul în procesul de prelucrare a laptelui. Cf. NOM. MIN. I, 468.

– Pl.: ?

– Et. nec.

LÍCĂ[4] s.f. v. **lelică.**

LICĂÍ[1] vb. IV. Intranz. **1.** (Mai ales în Transilv.; despre animale) A bea sau a mânca făcând un zgomot caracteristic cu limba; a lăpăi. Cf. MOLNAR, D. 275/17, LB, LM, ALIL XXIX, 298, H XVII 238. ✦ P. ext. (Despre oameni) A mânca cu poftă, cu lăcomie; a linge, a sorbi şi ultimele rămăşiţe ale unui aliment (făcând un zgomot caracteristic). Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 171, LM, DDRF, REV. CRIT. III, 159, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. ✦ Refl. (Regional) A-şi strica pofta de mâncare prin consumarea unor dulciuri. Com. din BRAŞOV.

2. (Regional; despre frunze) A fâşâi (Orlea – Corabia). Cf. ALR I 963/885.

– Prez. ind.: *licăiesc.* – Şi: (regional) **licări** (prez ind. *licăr* REV. CRIT. III, 139 şi *licăresc)* vb. IV. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 171, REV. CRIT. III, 159, ALEXI, W.

– Formaţie onomatopeică.

LICĂÍ[2] vb. IV v. **licări[1].**

LICĂICIÓS, -OÁSĂ adj. (În dicţionarele din trecut; despre oameni) Amator de dulciuri. Cf. LM, ALEXI, W.

– Pronunţat: *-că-i-.* – Pl.: *licăicioşi, -oase.* – Şi: **licăriciós, -oásă** adj. LM.

– **Licăi[1]** + suf. *-icios.*

LICĂÍRE[1] s.f. (În dicţionarele din trecut) Faptul de a licăi[1] **(1).** Cf. LB, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (În forma *licărie)* Gustare. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *licăiri.* – Şi: (învechit, rar) **licărire** (PONTBRIANT, D.), **licăríe** s.f.

– V. **licăi[1].**

LICĂÍRE[2] s.f. v. **licărire[1].**

LICĂÍT[1] s.n. (Rar) Faptul de a licăi[1]. Cf. DDRF.

– V. **licăi[1].**

LICĂÍT[2], -Ă adj. (Regional; despre alimente) Care strică pofta de mâncare; dulce. *Mâncări licăite.* Com. din BRAŞOV.

– Pl.: *licăiţi,-te.*

– V. **licăi[1].**

LICĂITÓR, -OÁRE adj., s.m. şi f. (Regional) (Persoană) care consumă multe dulciuri; lacom. *Tu poţi să te saturi cu găocile, că aşa se pedepsesc licăitorii ca tine.* BĂRAC, T. 70, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pronunţat: *-că-i-.* – Pl.: *licăitori, -oare.*

– **Licăi[1]** + suf. *-tor.*

LICĂITÚRI s.f. pl. (Învechit, rar) Dulciuri, zaharicale. Cf. ALEXI, W.

– Pronunţat: *-că-i-.*

– **Licăit[2]** + suf. *-ură.*

LÍCĂR s.n. **1.** Sclipire, iluminare bruscă, intermitentă sau de intensitate scăzută; lumină slabă; licărire[1] **(1).** *Pe vatră dă licur un opaiţ Din ultimul oleu.* COŞBUC, P. II, 186, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Nu s-a mai văzut făptură umană care să cânte în copaci, pentru licărul stelelor şi pentru morţi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 210. *I se păru că vede un licăr auriu care se apropia din ce în ce de geam.* CĂLINESCU, C. N. 343. *Locuinţa directorului părea a se reduce la un fantomatic chenar alburiu, subliniind bezna curţii cu licărul său, în loc s-o împrăştie.* GALAN, B. II, 230, cf. DL. *Strânşi în hamuri, caii săreau nerăbdători pe loc, înfricoşaţi de licărul şi zgomotul trăsnetelor.* MIHALE, O. 509. *E tare-Ntuneric. Nimic nu răsare: nici licăr, nici zare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 13/4. *Domniţe visătoare, neînfricaţi oşteni, În licuri de opaiţ vegheau, în aşteptare Să prindă zvon de suliţi vuind în depărtare.* ib. 1971, nr. 19, 11/1, cf. DEX, TOMESCU, GL. ✧ Fig. *Această comoară sântă şi preţioasă stete mult timp ascunsă, până ce licurile ei divine şi fermecătoare întâmpinară cu duioşie ochii apostolilor care o scoaseră la lumină* (a. 1869). PLR I, 302. *Sunaţi în amintire, voi, suflete, pe rând... Câte v-aţi stins de-apururi şi cărora un gând Sau licăr de lumină vă ţine loc de glas.* ARGHEZI, VERS. 126. ✧ Expr. (Prin Olt.) **A nu vedea nicio licură** = a nu vedea nimic, a nu putea distinge nimic (din cauza întunericului). Cf. TOMESCU, GL. *Nu mai văz nicio licură.* id. ib. (Regional) **Ca licura** = foarte repede. Com. din SCĂRIŞOARA – CARACAL. ✦ (Concretizat) Ceea ce licăreşte **(1);** ceea ce produce o lumină slabă şi intermitentă. *Ochii îi scânteiau înviaţi ca două licăre sub spuză.* C. PETRESCU, C. V. 75, cf. DL, DEX.

2. P. ext. Manifestare (spontană, intermitentă sau de intensitate scăzută) a unui sentiment, a unei atitudini etc. *Speranţa – c-un licur uşor, Cu slaba-i lumină pălindă, Animă... tremândul picior.* EMINESCU, O. I, 11. *Ultimul licăr de conştiinţă fusese stins de vijelia ce înfierbântase sângele şi aplecase sufletele, ca pe nişte sălcii cu crengile încurcate şi frânte.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 252. *Ochii oblici se prefăcură în două liniuţe, lăsând să se întrevadă între pleoape un licăr vesel.* CONTEMP. 1956, nr. 492, 3/3. *Un licăr de uimire trecu, stingându-se repede, prin ochii femeii.* V. ROM. martie

1956, 120. *Mă privi lung şi în ochii ei am zărit un licăr de triumf.* ib. iunie 1958, 48. *Un licăr de luciditate îi îngădui să constate că raza cercului... devenise acum mult mai mică.* ib. ianuarie 1974, 39. ✦ F i g. Senzaţie (bruscă). *La licărul din deget răspunde-n ochi scânteia Pe care-au scăpărat-o surâsul şi femeia.* ARGHEZI, C. O. 35.

3. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *licură)* Bucată mică; fărâmă, frântură. Cf. LEXIC REG. II, 28. *Furnica e şi ea o licură de viaţă.* UDRESCU, GL. ✧ F i g. (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O licură de copil, ca scânteia de iute, mi-a sărit înainte.* UDRESCU, GL.

4. (Adverbial; prin Olt.; în forma *licură)* Curat. Cf. SUFL. OLT. I, 24, LEXIC REG. 49.

5. (Prin Munt.; în e x p r.) **(A face) licăr poteca** = a o zbughi, a fugi. *Şi să nu puie mâna pe mine: licăr poteca, tunde-o, pârleo! de-mi scăpărau călcâile.* UDRESCU, GL. **Drumu şi omega, licăra poteca,** se spune pentru a indica nepăsarea în legătură cu plecarea cuiva. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 46.

– Pl.: *licăre.* – Şi: **licur** (pl. *licuri*) s.m., (regional) **licură** (pl. *licuri* UDRESCU, GL.), **lícără** s.f.

– Postverbal de la **licări[1].**

LICĂRÁ vb. I v. **licări[1].**

LÍCĂRĂ s.f. v. **licăr.**

LICĂREÁLĂ s.f. (Popular) Faptul de a l i c ă r i[1]; strălucire slabă, l i c ă r **(1).** Cf. DA II_2, 179. *Licăreală de lumină.* MUSCEL, 38.

– Pl.: *licăreli.*

– **Licări[1]** + suf. *-eală.*

LICĂRÍ[1] vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Despre surse de lumină) A emite radiaţii luminoase de intensitate scăzută sau variabilă; a lumina slab, difuz, intermitent. *Bietul cărbune...! Licurea acuma mereu.* HELIADE, O. I, 129. *Pe munţi licură focuri, în văi s-aud cavale.* ARICESCU, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 92, cf. POLIZU. *Ca făclie depărtată... Pântre frunzele clătite am zărit-o licurind.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Stele ca acele care noaptea strălucesc! Calea-robilor le ştie, căci pe dânsa licuresc.* SION, POEZII, 150/12, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 171, LM. *Flacăra licuri ca şi când ar fi aproape a se stinge.* F (1881), 242. *Înainte... licura un foc de paie.* ODOBESCU, S. I, 144. *Pe vatra cuptorului, în cenuşă, mai licurea câţiva cărbuni.* EMINESCU, P. L. 17. *Lumina zilei se împuţina, până ce de la o vreme se făcu mică, ca o stea ce abia mai licură asupra creştetului.* GANE, N. III, 18. *Steaua dimineţii licăreşte încă pe cer.* CARAGIALE, O. VI, 379. *Departe, cele două faruri de la capetele digurilor licăresc în întunerec, ca două candele într-un cimitir.* VLAHUŢĂ, R. P. 52, cf. DDRF. [Tămâia] *Fumegă tristă, şi smirna, şi licură-n candeli uleiul.* COŞBUC, AE. 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Licărind o raz-atinge Geamul uşii de la tindă.* GOGA, POEZII, 57, cf. TDRG. *Dinlăuntru licărea, prin fereastra jumătate de steclă..., o lumină slabă.* HOGAŞ, DR. I, 206. *Numai în fereastra casei lui Lang licărea o închipuire de lumină.* REBREANU, I. 157, cf. RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 737, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ochiul de jăratic din cămin Licăreşte-n umbra dulce.* TOPÎRCEANU, B. 73. *Stele rare licăreau departe, printre îngrămădiri negre de nouri.* SADOVEANU, O. II, 64. *În depărtarea ştearsă, un punct mic, galben, licăreşte pâlpâind slab prin întuneric.* BART, S. M. 18, cf. SCRIBAN, D. *Stea, care subt carul cel mare abia licăreşti, Nedumerită-ntre şapte lumini, a cui stea eşti?* BLAGA, POEZII, 147. *Spre Belitori au mai licărit alte focuri.* STANCU, D. 255, cf. DL. *În fundul întunecat al cerului, licăreau din când în când fulgere mici.* PREDA, D. 201. *Când va licări luna, Aici vor veni în şirag să s-adape, Una câte una, căprioarele.* LABIŞ, P. 38. *Este un far care se stinge-o dată La ani o mie poate licărind Spre o corabie scufundată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 7/4, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Vede zarea unei lumine licurind printre crengile unor copaci.* MARIAN, T. 127. *Vede-un foc alicărând.* ALEXICI, L. P. 40. *Câţiva cărbuni licureau din când în când.* ŞEZ. VIII, 69. *Când vede că fraţii lui nu se mai întorc şi focul licăreşte încă tot ca mai nainte, să ia şi el şi pleacă să vadă ce s-a ales cu dânşii.* MERA, L. B. 81. *Licărea şi mitralierili, când bătea.* GR. S. III, 377, cf. TOMESCU, GL., ALR I 1 401/805. *Nu să poate să nu fie ceva unde licăie-acolo luminle-alea, sus!* O. BÎRLEA, A. P. I, 162. ✧ F i g. *În privire ca şi-n suflet licureşte o văpaie... Inema-i puternic bate, parc-ar fi din piept să-i saie.* CONTEMPORANUL, VII, 238. *Aprindeţi vâlvoare din scânteia artistică ce a licurit odinioară şi care acum încă arde la noi înfundat, în adâncul geniului poporan.* ODOBESCU, S. II, 244. *Răsăreau în mintea mea tot mai multe steluţe, cari licăreau cu lumina lor palidă.* SBIERA, F. S. 127. *Din soarele copilăriei mele Pe fruntea ta mai licăreşte-o rază.* GOGA, POEZII, 18. *Vin mierlele şi-nvaţă să cânte de la ea, S-aţin cerându-i frunze răchitele pârâului Şi, licărindu-i psalmii, îngenunchează-o stea.* LESNEA, A. 30. *Într-una din zile, peste care n-a licărit steaua norocului, Cornelia scrisese... că „s-a logodit".* BLAGA, H. 203, cf. DL. ✦ (Regional) A fulgera (Niculiţel – Isaccea). Cf. ALR I 1 246/684. ✦ (Regional; despre foc) A mocni (Isbiceni – Corabia). Cf. ALR II/I h 282/886.

2. I n t r a n z. A reflecta (cu intermitenţe) lumina; a luci, a sclipi, a străluci. *O lacrămă în ochi-ţi acuma licurea.* C. A. ROSETTI, C. 183/14, cf. COSTINESCU. *Aurul de pe spata legăturei de piele se ştersese pe alocurea şi licurea pe la altele, ca stropit cu peteală.* EMINESCU, P. L. 35. *Aurul cu care erau poleiţi stâlpii şi ciubucele de pe lângă streaşină licărea de-ţi lua ochii.* ISPIRESCU, L. 37, cf. DDRF. *Jos de tot, sub coastă, licăreşte oglinda de argint a unei bălţi.* MACEDONSKI, O. III, 4. *Părul ei galben ca aurul unduia-n şuviţe mlădioase, ce se înecau-n cocul bogat, în care licărea când şi când un ac de chihlibar.* SANDU-ALDEA, U. P. 168. *Dunărea curge licărind; valurile ei tulburi, răscolite de un vânt uşor, saltă, când la dreapta, când la stânga.* DUNĂREANU, CH. 83. *Clipele-aşteptării curg tot mai trist, mai greu, Căci nu mai licăreşte îndepărtatul geam. Şi nu-mi mai ieşi în cale.* CERNA, P. 13. *E noapte; la micuţa casă Fereastra licăre-n lumină.* IOSIF, PATR. 54, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cele trei perechi de şine licăreau ca nişte dungi de argint.* REBREANU, NUV. 262. *M-am simţit dintr-odată singură şi părăsită acolo în pustiul plin de vuiet, între crăpăturile negre, cu*

ochiuri de apă licărind amenințătoare în fund. CAZIMIR, GR. 7. *Focul se aprinse și vărsă o dungă lată de lumină în tufișuri; frunzele luncii licăreau.* SADOVEANU, O. I, 192. *Cutii, scaune, robinete – toate licărind de-o lumină răsfrântă.* ARGHEZI, P. T. 166. *Sub salcie, fântâna adâncă, cu ghizduri de lemn și apă abia licărind în fund.* STANCU, D. 20. *În fundul vâlcelei licărea un ochi de apă cu câteva tufișuri de papură împrejur.* V. ROM. octombrie 1953, 34, cf. DL, DEX. *Să văz pe Marin călare... Cu cămașa licărind, Pe la poale grea de fir, Ocolit cu trandafir.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 472. *Licu licurește, Cu coada-ngrădește* (Acul). PĂSCULESCU, L. P. 72. ◇ Tranz. fact. *Ziua lin Se stinge licărindu-și călcâiul ei de aur.* LESNEA, P. E. 29. ✦ (Despre ochi, p. ext., despre privire) A avea o strălucire deosebită (exprimând emoție, dorință etc.). *Ochii îi licăriră în cap ca două mărgele de sticlă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 89. *Fața i se întunecase de tot și ochii îi licăreau în cap.* SANDU-ALDEA, U. P. 28. *Ochii îi licăreau încruntați în fundul capului.* AGÎRBICEANU, S. 163. *Rostind cuvintele cobitoare, ochii îi licăreau siniștri.* M. I. CARAGIALE, C. 14. *Niște fete beau bere și ochii le licăreau ca atunci când ai băut mult.* BACOVIA, O. 225. *Ochii ei licăreau de dragoste și de bucurie.* A. HOLBAN, O. II, 143. *Ochii lui blânzi ardeau licărind în lacrimi.* BART, S. M. 29. *Șerpuiau vinele grele de ciorchini rumeniți ai unei podgorii frumos îngrijite, la care licărea căutătura cuminte a vreo zece copii.* ARGHEZI, S. VII, 45. *Îi licăreau și ei ochii și i se făceau deosebit de frumoși când băiatul cu care era în vorbă o lua de mână și intra cu ea în horă.* PREDA, DELIR. 29. *Ochii mari, negri, adumbriți de o dulce melancolie, licăreau înstelați.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 4/4. ◇ Expr. (Prin Olt.) **A-i licări** (cuiva) **ochii după** (ceva) = a dori ceva foarte mult. Cf. ZANNE, P. II, 357.

3. Intranz. Fig. (Mai ales despre sentimente, gânduri etc.) A se manifesta; a deveni vizibil, remarcabil; a apărea, a se arăta, a se ivi. *Acuma... sufereau numai cât înrâuririle înconjurătoare, fără a dovedi prin nicio reacțiune că viața tot mai licărea în sufletele lor.* XENOPOL, I. R. X, 27. *În trupul său tânăr și viguros încă se zărea, totuși, licărind de pe atunci încă, triumful morții.* SĂM. IV, 16. *Sfântul imperiu îi licărea înaintea ochilor.* IORGA, P. A. II, 320. *Și-n taina inimii-nghețate Ar licări un nou avânt.* GOGA, POEZII, 264. *Corabia înaintează, licărind în depărtare, ca un mic punct alb în imensitatea albastră.* PETICĂ, O. 283. *Comparațiunea... făcuse să-i licărească în minte putința unei căsătorii pentru una din cele cinci fete ale cumnatului său.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 187. *Această explicare mi-a licărit în minte studiind cazurile de metateză silabică în românește.* DR. IV, 738. *În inteligența lui obscură, un singur gând licărește.* COCEA, S. II, 555. *Nu mai licăre niciun gând sub frunte.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 232. *Licărea o altă taină dincolo de această strălucită, dar prea simplă explicație a gestului dramatic care ne zăpăcise.* VOICULESCU, P. I, 318. *În minte începură să-i licărească stihuri dintr-un psalm.* SADOVEANU, O. XXI, 452. *În Bucovina începe a licări acum... ideea de unitate culturală și națională a românilor de pretutindeni.* JUN. LIT. XXVII, 30. *În ochii unora mai licăresc și nădejdi.* STANCU, R. A. II, 379. *O deznădejde îi licărea în ochi.* VINEA, L. I, 245. *Să mai fi licărit oare undeva, în sufletul lui, vreo speranță?* TUDORAN, P. 16. *În mintea mamei a licărit atunci ca o spaimă înțelegerea cuvântului „geniu".* VORNIC, P. 14. *Ochii îi jucau și o adâncă neliniște licărea în luminile lor.* PREDA, M. S. 102. *Ceea ce se contura în mintea mea era nu chipul ei, ci tocmai acele mâini cu pielea întinsă și casabilă, un alb odihnitor licărind prin țesuturi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 29/1. *Prin negură licurind, Vede-o umbră de voinic.* PĂSCULESCU, L. P. 211. *Mi-a licurit ceva prin minte.* UDRESCU, GL. ◇ Tranz. fact. *Visul îmi licărea viața de altădată.* DELAVRANCEA, ap. TDRG.

4. Intranz. (Regional) A se mișca repede și neregulat. *La cea mai mică mișcare de coadă a peștelui...,* [pluta] *licăre, s-afundă.* ATILA, P. 40. *După trei-patru săptămâni de la împuiere, ei încep să licăre și să părăsească fundul după ceva hrană.* id. ib. 163, cf. REV. CRIT. III, 159. *Așa licureau deștele culegătorilor..., ca scânteile.* UDRESCU, GL. ✦ (Despre inimă) A palpita. *Ălui copil începu să-i licăre inima-n piept de frică.* I. CR. II, 229. ✦ (Prin sudul Munt.) A clipi din ochi. Cf. ALR II/I MN 4, 2 022, ALRM II/I h 11.

5. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.) A produce o senzație dureroasă bruscă și trecătoare; a săgeta. *Mă licări odată pân piept.* ALR II/I MN 37, 2 206/791. *Mă licăre o măsea.* UDRESCU, GL. *M-a licărit prin șale.* id. ib. ✦ (Regional) A gâdila (Glimboca – Caransebeș). *Mă licăre* [o muscă intrată sub cămașă]. ALR II/27.

6. Intranz. (Prin Mold.; despre ape curgătoare) A face zgomot prin lovirea de pietre sau de maluri. V. clipoci. Cf. A V 18, 33, GLOSAR REG. 44.

– Prez. ind. pers. 3: *licărește* și *lícare.* – Și: **lícăi** (prez. ind. *lícăie),* (învechit și popular) **licurí** vb. IV, (regional) **licără** (DR. IV, 737), **licură** (prez. ind. *lícură* și *lícurează* SCRIBAN, D.), **alicără** vb. I.

– **Lic¹** + suf. *-ări.*

LICĂRÍ² vb. IV v. **licăi¹.**

LICĂRÍCI s.m. v. **licurici.**

LICĂRICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **licăicios.**

LICĂRÍE¹ s.f. v. **licăire.**

LICĂRÍE² s.f. v. **licărire¹.**

LICĂRÍRE¹ s.f. **1.** Faptul de a licări¹.

1. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „de", care indică o sursă luminoasă) Lumină de slabă intensitate, difuză ori intermitentă; rază de lumină abia perceptibilă; licăriș **(1),** licărit¹ **(1),** (rar) licărătură **(1),** (învechit, rar) licureală. Cf. licări¹ **(1).** Cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Pe jgheabul verde al cișmelei, un faun rustic c-o naiadă S-au prins de vorbe și de glume sub licăririle din cer.* MACEDONSKI, O. I, 63. *Rari licăriri de soare tremură-n frunzișul umed.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155, cf. DDRF, BARCIANU. *Câteva licăriri de flacără, puțin fum și puțină cenușă.* D. ZAMFIRESCU, A. 3, cf. ALEXI, W. *În tremur lin lumina i se frânge, Clipind încet cu licărire rară.* GOGA, POEZII, 185, cf. TDRG. *O taină neînțeleasă ți se pare că aruncă peste întreaga lui ființă*

licăririle candelei mute. HOGAŞ, DR. II, 117. *O licărire galbenă răsări în dosul unui geam.* REBREANU, P. S. 160, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Stelele apărură deodată şi, sub licărirea lor, Dunărea se arătă albă de furie.* GALACTION, O. 198. *Înserarea apăsa iatacul, împânzind iconostasul şi însufleţind licărirea candelei.* KLOPŞTOCK, F. 145. *S-a plecat pe-o coastă, ameţit de trudă şi somn, în cele din urmă licăriri ale focului din vatră.* SADOVEANU, O. XVIII, 377. *Tăciunele metalic al electricităţii pune deasupra portretului aşezat lângă casa de fier o licărire de candelă imortală.* ARGHEZI, P. T. 34. *O scânteie care atinge vârfuşorul de fosfor al unui chibrit produce o slabă licărire.* RALEA, S. T. I, 21. *Apar în umbră licăriri de focuri aprinse.* CAMIL PETRESCU, O. III, 465. *Furnalul, noaptea, arunca pe cer O licărire pâlpâind roşcată.* LABIŞ, P. 389. *E noapte, clar de lună şi licăriri de stele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 45, 16/2, cf. DEX. *A văzut o licărire de foc în depărtare, încât abia se zărea.* POPESCU, B. IV, 7. ✧ F i g. *Un fulger de viaţă, o dulce licurire, Lumină care numai a cerului regină O poate să descrie.* HELIADE, O. I, 211. *Mi-aruncau câte-o zâmbire Prin gingaşe licuriri.* ODOBESCU, S. I, 60. *De altă lumină nu s-a putut bucura lumea de aci decât de slabele licăriri ale candelei bizantine, întunecate şi acelea de palida şi fioroasa semilună.* CARAGIALE, O. V, 329.

2. Sclipire, strălucire produsă prin reflectarea sau propagarea luminii. Cf. l i c ă r i[1] **(2).** *Când această apă se cletină, aruncă oarecare licăriri care nu ţin mult.* MARIN, PR. I, 34/3. *Razele lunei se resfrângeau cu vii licuriri pe culmea nestatornică a valurilor.* ODOBESCU, S. I, 142. *Licăriri de pietre scumpe licurici zglobii presar.* MACEDONSKI, O. I, 155. *Razele... cădeau săgetător în oglinda omătului cu feţişoare multe, sfărâmându-se în licăriri de cristal.* ADAM, R. 231. *Licărirea aurului, strălucitul cristalelor.* ARGHEZI, P. N. 179. *A rămas cu ochii aţintiţi în licărirea undelor.* SADOVEANU, O. XVIII, 41. *În transparenţa de aer şi lumină s-aprinde un joc de licuriri ciudate pe această mare întinsă de nisipuri arzătoare.* BART, S. M. 22. *Pare înconjurat de un spaţiu întunecos, acoperit el însuşi de o licărire destul de vie.* ENC. TEHN. I, 391. *O lanternă stingheră, legănată de bătaia vântului, răspândea o lumină palidă, gălbuie, aprinzând scurte licăriri pe metalul udat de ploaie.* CONTEMP. 1954, nr. 418, 3/2, cf. DL, DEX. ✧ F i g. *Zări licăriri de lacrimi şi în ochii altor oameni.* REBREANU, P. S. 24. ✦ Strălucire deosebită a ochilor (exprimând emoţie, dorinţă etc.). *Sunt limpezi ca seninul şi tulburi ca-nserarea... Îşi schimbă licărirea, tristeţea, dezmierdarea.* EFTIMIU, Î. 149. *Machi privea printre gratii c-o licărire disperată în ochii lui sticloşi.* BART, S. M. 110. *Faimoşii ochi verzi cu licăriri alburii îl aţinteau... din obrazul de pergament arămiu.* VINEA, L. I, 113. *Era o privire fermă, cu licăriri de oţel.* PREDA, D. 188. *Nu era atât de bătrân pe cât părea şi femeia nu putu să nu-i observe licărirea ciudată din ochii lui verzui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 7/2.

3. F i g. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „de") Manifestare incipientă, i v i r e; apariţie slab perceptibilă ori nesigură. Cf. l i c ă r i[1] **(3).** *Era licărirea cea dântâi ce trebuia să conducă la adevăr.* MARIN, F. 14/33. *Înviorează-l... şi fă să fluture în mijlocul acestui dezastru ultima licărire de speranţă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 469. *Cele întâi licăriri ale civilizaţiunii omeneşti,... etnografia şi mai apoi antropologia generală începură a fi cercetate.* ARHIVA, I, 207. *Ea dovedeşte o licărire de conştiinţă naţională în nişte cugete ce păreau adormite de vitregia vremilor.* XENOPOL, I. R. IX, 214. *Cu toate aceste licuriri..., pătura cultă... îşi pierduse mult din bunul său simţ naţional.* SBIERA, F. S. 106. *Are o uşoară licărire de conştiinţă.* SĂM. IV, 162. *Îngust, foarte îngust întâiul meu orizont. Abia în două-trei licăriri, de bucurie sau de durere, îl deosebesc.* IORGA, P. A. I, 13. *N-o să mai aibă de acum... licăriri de păreri de rău, făcute din compararea vieţii ei cu a soră-si.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 239, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În ea salutăm poate întâia licărire de conştiinţă a materiei ce se însufleţeşte.* LOVINESCU, S. IV, 582. *Pentru a identifica prima licărire de viaţă, poetul îi găseşte esenţa... într-un punct obscur.* CONV. LIT. LXVII, 438. *Licăririle acestea ale începutului îşi aveau importanţa lor, deschizând oarecum o zare a posibilităţilor.* SADOVEANU, O. XIX, 363. *O licărire de nădejde îl înviora pentru câteva clipe.* BART, E. 345. *Din când în când, ici şi colo, licăriri de mentalitate adultă se ivesc.* RALEA, S. T. III, 245. *Ochii ei îl învăluiră într-o licărire scurtă de bucurie.* VORNIC, P. 49. *Numai ochii mei păstrau o licărire de viaţă.* T. POPOVICI, S. 258. *O licărire de gând tot îi mai spunea că nu era nimic adevărat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 19/4.

4. (Regional) Mişcare rapidă, neregulată. Cf. l i c ă r i[1] **(4).** *Aruncăm undiţile şi aşteptăm nerăbdători licăririle de plută sau bâtâirile mlădiţei.* ATILA, P. 72, cf. 78.

– Pl.: *licăriri.* – Şi: (învechit şi popular) **licuríre,** (popular) **lícăire, lícărie** (PONTBRIANT, D., PASCU, S. 184, RĂDULESCU-CODIN, Î. 284) s.f.

– V. **licări[1].**

LICĂRÍRE[2] s.f. v. **lícăire.**

LICĂRÍŞ s.n. **1.** Lumină de slabă intensitate, difuză ori intermitentă; licărire[1] **(1).** *Marea încropită se îndoaie în cute de smarald..., prelingând licărişul zarei.* DELAVRANCEA, S. 63, cf. TDRG, DL, DEX. *Abia am nimerit poteca în licărişul stelelor.* UDRESCU, GL.

2. Buturugă veche, putredă Cf. VALIAN, V., LM, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Regional) Zgomot produs de o apă curgătoare prin lovirea de pietre sau de maluri. Cf. l i c ă r i[1] **(6).** *Adormisem pe mal, în licărişul undelor.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *licărişuri.* – Şi: **licuríş** s.n. LM, TDRG.

– **Lícăr** + suf. *-iş.*

LICĂRÍT[1] s.n. **1.** Licărire[1] **(1).** Cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D. *Pomii unul lângă altul, cari împiedică lumina felinarelor cu petrol cu licăritul lor de-o clipă, te fac să-ţi pară şi mai întunecată noaptea.* ARDELEANU, D. 133, cf. DL. *Câmpia dormita sub licăritul neîntrerupt al stelelor.* MIHALE, O. 356, cf. DEX. ✧ F i g. *Izbânda în artă nu e primul licărit de lumină pe care unul a reuşit să-l facă a scăpăra timid în spaţiul unei clipe.* ARH. OLT. II, 403. ✦ Strălucire deosebită a ochilor (exprimând emoţie, sentimente etc.) *Uneori, ochii-i negricioşi*

îşi străluceau luminiţele de parcă toată dragostea şi viaţa ei îşi topiseră tăria în licăritul lor. MIHALE, O. 462.

2. Fig. (Rar) Manifestare incipientă sau de scurtă durată. Cf. licări¹ **(3).** *Îi scapără-n clipa din urmă un licărit de gând.* VLAHUŢĂ, ap. CADE.

3. (Regional) Zgomot produs de apă; clipocit. Cf. licări¹ **(6).** [Fântâna] *cu licuritul său monoton o transpunea într-o stare de esaltaţiune.* F (1869), 304.

– Pl.: *licărituri.* – Şi: (regional) **licurít** s.n.

– V. **licări¹.**

LICĂRÍT², -Ă adj. (Rar) Care se manifestă slab, care are o apariţie slab perceptibilă sau nesigură. Cf. PONTBRIANT, D. *Părea să-nfiripe Licărita făptură alăturea.* DOINAŞ, A. P. 256.

– Pl.: *licăriţi, -te.*

– V. **licări¹.**

LICĂRITÓR¹ s.m. (Învechit, rar) Lacom, gurmand. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *licăritori.*

– **Licări²** + suf. *-tor.*

LICÁRITÓR², -OÁRE adj. **1.** (Despre surse de lumină) Care emite lumină slabă, difuză, intermitentă, care licăreşte¹ **(1).** Cf. LM. *Văd cum se sting licăritoare astre Şi cum s-aprind colorile ce-mi plac.* MACEDONSKI, O. I, 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Deasupra satului pluteau leneşi nori negri, înghiţind stelele licăritoare.* V. ROM. februarie 1952, 118, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ Fig. *Fata... a dat de o rază licuritoare, că oare vraciul, farmecile?... Fetele-şi fac de noroc.* N. REV. R. I supl. II, 29.

2. (Despre obiecte, suprafeţe etc.) Care reflectă lumina; lucitor, sclipitor, strălucitor. *Frumos e codrul cu cântăreţii săi locuitori, acompaniaţi de susurul râului licuritoriu printre pietrele muşchioase milenare.* F (1869), 138. *Spre dreapta, acoperişurile de tinichea de la câteva biserici săteşti răsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Colori strălucitoare.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Într-un strai licăritor, La cei trei ciobani zâmbea.* SĂM. IV, 644. *Revedea în somnolenţa ei infimele bărci mânate de oameni negri ca noaptea ridicându-şi licăritoarele vâsle în aer.* ANGHEL, PR. 46. *I-a scăpat din mâini ca o săgeată licăritoare.* VOICULESCU, P. I, 47. *La fiecare izvoraş îşi desprindeau bidonul de la şold, îl muiau în unda licăritoare şi cercau gustul apei.* SADOVEANU, O. XXI, 124. *Venea... visând un faeton, un cal vioi şi o baterie de găleţi licăritoare.* ARGHEZI, S. VIII, 232. ✧ (Despre ochi) *Eu îmi aduc aminte despre domnul Burlă..., potrivindu-şi ochelarii pe nas şi privind pe deasupra lor cu ochii mici, licăritori sub sprâncenele stufoase.* SĂM. IV, 47. *Ofta prelung, deschizându-şi arare licăritorul iris de aur subt greaua pleoapă.* ANGHEL, PR. 46. *Ochiul lui licăritor sta la pândă.* SADOVEANU, O. XIX, 23. *Peste munţi şi peste mări numai ochi licăritori* (Stelele). PĂSCULESCU, L. P. 100.

– Pl.: *licăritori, -oare.* – Şi: (regional) **licuritór, -oáre** adj.

– **Licări¹** + suf. *-tor.*

LICĂRITÚRĂ s.f. **1.** (Rar) Licărire **(1).** Cf. LM.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Senzaţie dureroasă acută; junghi. Cf. UDRESCU, GL. *Am simţit nişte licărituri prin coaste, am răcit la râu.* id. ib.

– Pl.: *licărituri.* – Şi: (regional) **licuritúră** s.f. LM.

– **Licări¹** + suf. *-itură.*

LICĂU s.m., adj. (Învechit şi regional) **1.** S.m., adj. Amator de dulciuri; gurmand. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 171. *Mai bine e de a învăţa copiii de timpuriu ca să nu fie prea râmnicioşi şi licăi.* F (1881), 287, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. S.m. Om linguşitor; lingău. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, DDRF, ALR SN V h 1 252/130, ALRM SN III h 1 063/130.

– Pl.: *licăi.*

– **Licăi¹** + suf. *-ău.*

LICEÁL, -Ă adj. Care ţine de liceu **(2)**, privitor la liceu, de liceu. Cf. LM. *Instrucţiunea liceală se făcea mai nainte mai ales prin internate.* MAIORESCU, D. I, 472. *Dau mai întâi examen de clasele liceale.* CONTEMPORANUL, II, 116. *Tineri rău preparaţi, adesea fără studii liceale complete, pleacă în străinătate.* EMINESCU, O. X, 144. *Ovidiu trece acum examenul sumar de şapte clase liceale.* CARAGIALE, O. II, 31, cf. DDRF, BARCIANU. *După ce-şi făcuse studiile liceale..., l-a lăsat să îmbrăţişeze teologia.* SBIERA, F. S. 324, cf. ALEXI, W. [Examenul] *de clasa* [a] *şasea liceală.* REBREANU, P. S. 30, cf. RESMERIŢĂ, D. *Pârvan a reuşit să termine în 1900 cu distincţie studiile sale liceale la Bârlad.* RF I, 330, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Eu până în clasa* [a] *cincea liceală n-am ştiut la ce poate servi o perie de dinţi.* C. PETRESCU, Î. II, 53. *Era... un elev de clasa* [a] *şaptea liceală.* A. HOLBAN, O. II, 279. *Prieteniile mele din clasele liceale au fost bune şi durabile.* SADOVEANU, O. XVI, 441, cf. SCRIBAN, D. *În Ardeal încearcă Eminescu să-şi termine studiile liceale.* VIANU, L. R. 209, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

– Pronunţat: *-ce-al.* – Pl.: *liceali, -e.* – Şi: (învechit, rar) **liceále** adj. invar. LM.

– Din it. **liceale.**

LICEÁLE adj. invar. v. **liceal.**

LICEÁN, -Ă s.m. şi f. Elev de liceu **(2)**; liceist. *A da educaţiunea liceenilor în internate.* MAIORESCU, D. I, 236. *Să stau de corespondenţă cu orice licean care nu merge la liceu.* CARAGIALE, O. IV, 392, cf. ALEXI, W. *Gazda mi-o bobise la o grecoaică văduvă, la cări mai şedeau şi alţi liceeni.* CIAUŞANU, R. SCURT. 13, cf. RESMERIŢĂ, D. *Prin umbra teilor cu frunziş crud, un licean urcă sprinten drumul spre grădina publică.* CAZIMIR, GR. 35. *Acum liceanul a devenit un june căruia îi lipseşte orice aspect de donjuan.* A. HOLBAN, O. II, 279. *Încărcase bagajele sumare ale unui tânăr licean.* TEODOREANU, M. II, 21. *Ion şi Gheorghe Nădejde şi-au păstrat până târziu faima în cercurile generaţiilor de liceeni.* SADOVEANU, O. XX, 439. *Cască gura, Prin abureala sticlei din stradă, liceene.* PILLAT, P. 140, cf. SCRIBAN, D. *O vreme am fost folosit pentru câştigarea de aderenţi printre liceeni.* CĂLINESCU, B. I. 289.

Îmi atrase atenția că liceenii n-au voie să publice nimic sub semnătura lor. BLAGA, H. 102, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Liceenii scriu în această fază mimetică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/2, V. BREBAN, D. G. ◇ (Adjectival) *Un adolescent licean, timid din fire și terorizat de un tată aspru, vrea să se emancipeze.* CONSTANTINESCU, S. I, 233.

– Pronunțat: *-ce-an.* – Pl.: *liceeni, -e.*

– Din fr. **lycéen.**

LICEFIÁ vb. I v. **lichefia.**

LICEÍST, -Ă s.m. și f. (Ieșit din uz) Licean. Cf. LM. *Vreo trei dintre liceiștii împelițați ne-am cățărat cu mlădieri de jaguari, în pomul oprit.* CIAUȘANU, R. SCURT. 14, cf. SCRIBAN, D. *Fetița mea, Liviuța, e aici..., e liceistă.* T. POPOVICI, SE. 416.

– Pl.: *liceiști, -ste.*

– **Liceu** + suf. *-ist.* Cf. it. l i c e i s t a.

LICÉNT s.m. (Învechit, rar) Licențiat **(1).** *E vorba de d. C. Dinu..., fost președinte al Asociației generale a licențiților universitari.* IZV. XI, 194.

– Pl.: *licenți.*

– Cf. l i c e n ț ă.

LICÉNȚĂ s.f. **I. 1.** Permisiune **(1),** aprobare de a face ceva, î n g ă d u i n ț ă, î n c u v i i n ț a r e; p. e x t. (rar, concretizat) permis **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Era... dus cu licențe pe la Sibiu și Orăștie.* VASICI, în BARIȚ, II, 132. *Întreabă domnul jude primariu că cu a cui licență treceți prin oraș?* BARIȚIU, P. A. I, 656, cf. STAMATI, D., TELEGRAFUL (1854), 103[1]/55, PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D. *Școlarii au ieșit din școală fără licență.* LM, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DN[3]. ✦ Autorizație, eliberată de o unitate administrativă, contra unei taxe, pentru exercitarea unei anumite activități economice sau comerciale; taxă prin care se obține această autorizație. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 102[2]/47, BARONZI, I. C. II, 216/20, LM. *A făcut impozite mai puțin îngreuitoare pentru punga particularilor,... apoi licența băuturilor spirtoase.* MAIORESCU, D. I, 575. *Nu ne mai dă mâna să plătim licența.* CARAGIALE, O. I, 84, cf. ENC. ROM. *Își făcea socoteala cu creta cât plătește chirie, licență, procentele banilor și cât trebuie să câștige ca să iasă la capăt.* DUNĂREANU, R. 227. *A primit un denunț că... ar fi vânzând spirt fără licență.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 114. *Dintre prăvălii, trei aveau și licență de crâșmărit.* AGÎRBICEANU, A. 74. *Licențe de cârcimărit.* PĂCALĂ, M. R. 342, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Au de plătit licența pentru scoaterea lor din insulă.* CĂLINESCU, C. O. 346. *Guvernul britanic este gata să acorde licențe pentru exportul de drage în țările răsăritene.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 879, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. *Nu iera dărili mari atunși: nu iera acsâz, lișenți.ai. Fiicari fășia crișmî cum vria.* DIACONU, P. 46. ✦ Contract de cedare (unei persoane particulare sau unui stat) a drepturilor de exploatare a unei invenții sau a unei mărci de fabricație; (concretizat) ceea ce face obiectul unui astfel de contract; p. e x t. drept de a exploata o invenție sau o marcă de fabricație. *Nu știu de unde au luat licența dușului, dar îmbunătățirea lui îmi amintește de născocirea acelui ins.* TUDORAN, O. 23, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

2. Titlu obținut la terminarea studiilor superioare (universitare), pe baza unui examen, prin care se dobândește dreptul de a exercita profesiunea corespunzătoare acestor studii; examen susținut în vederea obținerii acestui titlu; p. e x t. diplomă care conferă acest titlu. Cf. NEGULICI, PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Domnia-ta trebuie să te pui pe învățat ca să capeți licența.* CONTEMPORANUL, I, 331. *Adesea-și prezintă teza sa de licență ca o scriere de merit.* EMINESCU, O. X, 143. *A renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept.* CARAGIALE, O. II, 42. *De vreo două săptămâni își luase licența în drept.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Își luase licența în litere.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 196, cf. ENC. ROM. *N-a scris mult mai mult decât frumoasa-i teză de licență.* IORGA, P. A. II, 43. *După ce și-a luat licența,... Andrei căpătă... un post de substitut la Teleorman.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 168, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *După ce mi-am luat licența în drept..., îmi întinse decretul de numire ca procuror într-un orășel mic de provincie.* BASSARABESCU, S. N. 22, cf. CADE. *Acum 6 ani nu-mi luasem licența.* CAMIL PETRESCU, T. I, 41. *După ce-și luase licența..., căutase o posibilitate de câștig oricât de modest.* TEODOREANU, L. 25. *Ca să ajungă să-și poată da licența, își vânduse, ca Schlemihl, umbra unui director ventripotent.* SADOVEANU, O. XVI, 495. *Prin faptul că cineva și-a luat o licență sau un doctorat, indiferent la ce facultate, el nu și-a terminat îndatorirea lui față de știință.* D. GUSTI, P. A. 294, cf. SCRIBAN, D. *Nu i se dădu definitivatul decât după luarea licenței.* CĂLINESCU, C. O. 231. *Wolf își trecuse licența la o universitate germană, era deci profesor.* BLAGA, H. 69. *Combatant ortodox, cu licență în teologie și catedră universitară..., mai găsește timp și pentru poezie.* CONSTANTINESCU, S. II, 326, cf. DL. *După ce obținuse licențele în științele naturale și în filosofie, s-a consacrat studiului medicinei.* ABC SĂN. 80, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

II. 1. Atitudine care depășește limitele bunei-cuviințe; abuz în exercitarea libertății individuale, l i b e r t i n a j; conduită lipsită de respect; trivialitate. Cf. I. GOLESCU, C. *Teatru totdauna a fost și va fi școala obiceiurilor, când va opri cineva licenții toată covârșirea.* CR (1836), 189[1]/30. *Un om înalță foloasele libertății; altul stabilește victorios necuviințele licenței și pretinde că a refutat pe adversariul seu.* LAURIAN, F. 100/27. *O mulțime de tineri carii până în acea epohă nu se împărtășisă de giocurile circului, înteți.ți de nada licenției (slobozenie peste măsură) se uniră cu cei albastri.* FM (1846), 229[2]/14. *Scumpe sânt, ba neprețuite, legile ce mărginesc puterea omului în privirea licenției lui.* CÂMPEANU, GR. ROM. 155/5, cf. NEGULICI. *Se identificaseră din moși de strămoși cu privilegiile și cu licența lor desfrânată.* BARIȚIU, P. A. I, 485. *Arbitrariul ucide libertatea și adeseori el se naște din escesul libertății, din licință.* RUSSO, S. 182. *El credea că astă licență de obiceiuri în juneță nu desplăcea poporului.* TEULESCU, C. 12/12. *Ideile extreme... fac ca omenirea să se învârtească într-un cerc vițios, trecând*

de la libertate la licență și la anarhie. GHICA, S. 620, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, I. C. II, 216/20, COSTINESCU, LM. *Licența presei în trivialitatea calomniilor private s-a văzut și mai încurajată.* MAIORESCU, D. III, 53. *Presa este prea liberă, licența e nemăsurată!* I. NEGRUZZI, S. I, 121, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Poate numai vehemența celui dintâi este mai mică; în timp ce licențele lui sunt cu siguranță mai mari.* VIANU, A. P. 142. *Piesa conține, e adevărat, protestul împotriva abuzurilor erotice ale clasei feudale, cu observarea că se îngăduie doar regelui licențele morale.* CĂLINESCU, I. 65. *Multe licențe de moravuri, care în alte țări ar fi înăbușite de coduri publice..., aici sunt admise public.* RALEA, S. T. III, 135, cf. DL, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

2. (Rar) Libertate (nelimitată) de a acționa, de a se manifesta. *Poezia antică... se bucura de oarecare licență, ce în poezia modernilor s-ar considera de o neregularitate sau imperfecțiune.* HELIADE, O. II, 170. *Libertatea și universalitatea scopului, deplină licență a materiei, nelimitarea pe un teren deosebit.* EMINESCU, S. P. 13.

3. (Mai ales în sintagma *licență poetică)* Abatere conștientă de la regulile gramaticale ale limbii, îngăduită în poezie din necesități de versificație sau stilistice. *Dacă poetul nu poate altmintrelea să-și ajungă tactul ritmicesc, atuncea îi este iertat a trăi cu licența poeticească.* FM (1844), 357[2]/14, cf. NEGULICI. *Asta e o poezie și o licență poetică.* FILIMON, O. II, 203, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Poeții citați și-au luat voie a face o mulțime de licențe.* CONTEMPORANUL, I, 660, cf. ENC. ROM., SION, C. 117/3, PROT.–POP, N. D., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Printr-o mică licență poetică, și d. Rașcu se exprimă într-un pasagiu.* LOVINESCU, S. IV, 565. *Poetul își permite anumite „licențe", pentru ca versul său să devină mai plastic sau mai expresiv.* PUȘCARIU, L. R. I, 47, cf. SCRIBAN, D. *Acestea se vor găsi, chiar prin licență poetică.* ARGHEZI, P. T. 72. *Acestea sunt licențe poetice, exprimând visul unui anotimp perpetuu.* CĂLINESCU, C. O. 203. *O anumită zgârcenie a genului și intermitente licențe se pun în cale.* PERPESSICIUS, M. I, 128. *Această stare de lucruri noi o priveam cu o îngăduință ingenuă, cum ai trece cu vederea o licență poetică unui mare poet.* BLAGA, H. 126. *Câteodată, lipsa de îndemânare expresivă se transformă în neglijență sau licență intenționată.* RALEA, S. T. I, 19. *De un remarcabil interes sunt considerațiile... despre licențele poetice.* IST. LIT. ROM. II, 78, cf. DL, DM. *Licențele poetice din versurile lui Eminescu sunt... corectări... ale materiei rebele.* VARLAAM–SADOVEANU, 344, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✦ P. ext. Abatere de la normele obișnuite, de care uzează uneori oamenii de artă în operele lor. *Asemenea mici licențe s-au practicat... de toți compozitorii.* FILIMON, O. II, 305, cf. COSTINESCU, LM. ✦ (Rar) Abatere de la prezentarea exactă a unor date istorice; libertate pe care și-o ia un autor în raport cu adevărul. *Un lucru întru adevăr mi-a plăcut, că dumneata numești tânăr poet pe unu ce te-a crescut. Afară numai de va fi și aceasta o poetică licență care ți-ai dăruit-o.* CR (1829), 76[1]/26. *Puținătatea știrilor pe care i le scotea înainte cronica lui Ureche... e o explicație a largilor licențe poetice.* CĂLINESCU, O. XII, 94. *Demonicul lui Goethe l-am putut, cu oarecari licențe de interpretare, asimila panteismului său.* BLAGA, Z. 281.

– Pl.: *licențe* și (învechit) *licenți.* – Și: (învechit) **licéнție,** (învechit, rar) **licínță** s.f.

– Din lat. **licentia,** fr. **licence,** germ. **Lizenz.**

LICENȚIÁ vb. I. **I.** Tranz. (Învechit; complementul indică persoane din armată sau din subunități militare) A elibera din armată, a lăsa la vatră, a libera; (astăzi rar; complementul indică persoane încadrate într-un serviciu) a concedia, a da afară. *Sigismund Bathori... licenție oștirea și plecă cu principesa în preîmblare prin țară.* BĂLCESCU, M. V. 292, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *După încheiarea păcii, au licențiat o parte din oaste.* LM, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D. U. *Scrie, uitându-se peste ochelari, administratorului să-l licențieze.* CAMIL PETRESCU, T. I, 153, cf. SCRIBAN, D. *Toți lefegiii străini să fie licențiați.* OȚETEA, T. V. 274, cf. DL. *Domnia chema lefegii în solda sa numai în cazuri deosebite, când avea neapărată nevoie de ostași, și-i licenția de îndată ce situația revenea la normal.* STOICESCU, C. S. 184, cf. DEX, DN[3]. ✧ Refl. pas. *Oastea țării se licențiase din pricina serbătorilor și fiind fără grijă de vrăjmași.* BĂLCESCU, M. V. 330.

2. Tranz. (În dicționarele din trecut) A-i acorda cuiva o licență **(I 2).** Cf. NEGULICI, COSTINESCU, ALEXI, W.

3. Refl. (În dicționarele din trecut) A ieși din limitele bunei-cuviințe; a abuza de libertatea individuală. Cf. NEGULICI, PROT.–POP., N. D., COSTINESCU.

– Pronunțat: *-ți-a.* – Prez. ind.: *licențiez.*

– Din fr. **licencier,** lat. **licentiare.**

LICENȚIÁRE s.f. v. **licențiere.**

LICENȚIÁT, -Ă adj., subst. **I.** Adj., s.m. și f. (Adesea cu determinări care indică specialitatea, introduse prin prep. „în") (Persoană) care a obținut o licență **(I 2).** Cf. I. GOLESCU, C. *Spițeriul trebuie să fie liținți at al soțietății farmațevtice din London.* CUCIURAN, D. 43/39. *Scorta lui Don Juan se compunea de trei domestici și un preceptor, licențiatul Pedrillo.* HELIADE, D. J. 103/23, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 103[1]/2, NEGULICI, STAMATI, D. *Oricine este licențiat sau doctor în drept poate să judece.* GHICA, S. 585. *Schimonositul individ purta veșmântul de licențiat în litere.* FILIMON, O. I, 206, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Numai facultatea juridică a scos un număr mai însemnat de licențiați.* MAIORESCU, D. I, 350. *Junele licențiat să se numească totdeauna director.* id. ib. IV, 413. *Tot ceea ce a produs universitatea... a fost o sumă de licențiați în drept.* CONV. LIT. XI, 38. *Se știe cât de neînsemnătoare sunt de obicei tezele licențiaților.* CONTEMPORANUL, I, 781. *Avocatul, un licențiat începător, stă la biroul său, studiind niște hârtii.* CARAGIALE, O. II, 78. *După trei ani era licențiat în drept, dar bieții părinți n-au avut parte să se bucure de succesele lui universitare.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 22, cf. DDRF, BARCIANU, ENC. ROM. *Pre copila sa... a măritat-o... după licențiatul în teologie Niculai Popovici.* SBIERA, F. S. 324. *Câțiva licențiați în științe cereau printr-un ziar să*

li se îngăduie a fi... inspectori comunali! SĂM. IV, 110, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Licențiat în drept la Universitatea din Iași.* IZV. XII, 150. *Remus îi ură s-o vază licențiată în anul nou.* CONV. LIT. LXVII, 295. *Se întorcea de la București licențiată, profesoara fostelor ei camarade de liceu.* TEODOREANU, L. 26, cf. SCRIBAN, D. *Universitățile dau anual câteva mii de licențiați în drept.* ARGHEZI, P. T. 92. *Licențiat al Facultății de Teologie din Cernăuți, catihetul a ascultat jalba duhovnicește.* BLAGA, H. 82. *Nu se poate să nu fi fost licențiat în drept.* CONSTANTINESCU, S. II, 33, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. *Dacă mi-o ajuta Dumnezeu s-o văd la anul licențiată, o mărit și-mi iau de-o grijă.* POP., în SCL 1958, 521.

2. Adj. (Învechit) Eliberat din armată sau dintr-o funcție, dintr-un serviciu etc.; concediat. *Ne spunea că armata era licențiată.* BARONZI, C. III, 288/13. *Oști licențiate.* LM, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *-ți-at.* – Pl.: *licențiați, -te.* – Și: (învechit, rar) **liențiát, -ă** s.m. și f.

– Din fr. **licencié,** germ. **Lizentiat.**

LICÉNȚIE s.f. v. **licență.**

LICENȚIÉRE s.f. Acțiunea de a l i c e n ț i a **(1)** și rezultatul ei; eliberare din funcție, concediere. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Nu mai poate continua a servi decât cu condiția licențiării Wandei.* CARAGIALE, O. VII, 38, cf. RESMERIȚĂ, D. *Câteva aspecte din viața de fabrică și ateliere, cu plaga șefilor dispunând de dreptul de toleranță și licențiere a lucrătoarelor.* PERPESSICIUS, M. II, 114, cf. DEX, DN[3].

– Pronunțat: *-ți-e-.* – Pl.: *licențieri.* – Și: (învechit) **licențiáre** s.f.

– V. **licența.**

LICENȚIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni sau despre manifestări, acțiuni, creații ale acestora) Care încalcă regulile bunei-cuviințe și ale moralei; libertin, necuviincios; imoral, impudic, indecent. Cf. NEGULICI, PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Tinerii de pe la sate esecutau tot felul de jocuri licențioase și lascive.* CONV. LIT. IV, 162, cf. MAIORESCU, D. IV, 568, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pozițiile și pozele cele mai licențioase cu putință erau alese ca să amuzeze sau barbari tineri, sau civilizați obosiți.* SADOVEANU, O. XVII, 134, cf. SCRIBAN, D. *Nu-i displace însă nici gluma ușoară și licențioasă.* VIANU, A. P. 142. *Nicăieri nu mai poate fi văzut băiețașul șmecher cu alură de apaș debitând cuplete mai mult sau mai puțin licențioase.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 10/5, cf. DL. *Nu printr-o statistică mecanică a termenilor mai direcți sau a imaginilor mai crude se poate stabili dacă un autor e sau nu licențios, decisivă în această privință e atitudinea interioară, tonul, viziunea de ansamblu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 8/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Aparent în joacă se țese și plasa... de aluzii, licențioase uneori.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 4/4, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ (Adverbial) Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Vorbea licențios în graiul lor, o amuza că aflase cum înjurau acei tineri.* BARBU, S. N. 301.

– Pronunțat: *-ți-os.* – Pl.: *licențioși, -oase.*

– Din fr. **licencieux,** lat. **licentiosus, -a, -um.**

LICENȚIOZITÁTE s.f. Caracterul, însușirea a ceea ce este licențios; comportare, faptă, vorbă licențioasă. Cf. DEX, DN[3].

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *licențiozități.*

– **Licențios** + suf. *-itate.*

LICÉU s.n. **1.** (Învechit) Loc de întâlnire a oamenilor de litere; loc de instruire în filosofie, arte, științe etc. *Liceile noastre au dat lui Bonaparte o generație de soldați.* NEGULICI, E. I, 162/11, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123[2]/10, COSTINESCU.

2. Instituție de învățământ mediu. V. c o l e g i u, g i m n a z i u. *Liț eu[l] cel mare, unde dă învățare în limba elinească acel vestit profesor.* GOLESCU, Î. 121. *Au avut mare grije a înfrumusețа Odesa, întru care au făcut și multe liț eumuri (academii).* BR (1829), 47/28. *Prințul... a făcut și multe liceuri (școli mari) pentru învățături mai nalte.* CR (1829), 78[1]/11, cf. I. GOLESCU, C. *Cu a voastră cheltuială ținut în unul din liceile Imperiei austriace, am continuat studia filologhică în limbile moderne evropienești.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, VII/8. *Pentru instrucția publică sau învățătura obștească este în București un liceu național.* EG 42/11, cf. CR (1836), 193[1]/36. *La Odesa s-au făcut liț eul.* ASACHI, I. 411/22. *Un liceu, o shoală pentru marinari.* IC. LUM. (1840), 99[2]/18, cf. RUS, I. I, 67/10, LAURIAN, M. IV, 47/20. *Ar corespunde astăzi la un bun liceu de opt clase.* BARIȚIU, P. A. I, 452, cf. STAMATI, D. *Celebrul gimnasiu, liceu și seminariu din Blaj.* BĂLĂȘESCU, GR. XXII/34, cf. GHICA, S. 268, PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM. *O facultate este menită a da buni profesori de licee, de gimnazii și buni magistrați.* MAIORESCU, D. I, 99. *Peste două-trei săptămâni, scoalele noastre secundare, gimnazii și licee se vor redeschide.* ODOBESCU, S. III, 326. *Cărțile didactice, câte sunt la noi, sunt pentru licee.* EMINESCU, S. P. 247. *Mai toți au la școlile locale copii, cari termină în anul acesta cursurile primare și cari trebuiesc de acolo să intre în liceu.* CARAGIALE, O. IV, 20, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Nu se întrodusese la acest liceu studiul limbii românești.* SBIERA, F. S. 147, cf. ALEXI, W. *Când a trecut la liceul din Armadia, a mers puțin mai anevoie.* REBREANU, I. 61, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ajunge profesor de istorie la liceul din Brăila.* LOVINESCU, S. V, 94, cf. C. PETRESCU, Î. I, 12. *E om și cu ceva carte: a făcut cinci clase la liceul din Piatra.* SADOVEANU, O. XIV, 199, cf. SCRIBAN, D. *Și-a început acum studiile de arheologie, abia scăpat de pe băncile liceului.* CĂLINESCU, C. O. 78. *Acest exemplu... se găsește în colecțiile de științe naturale ale liceului de acolo.* LINȚIA, P. III, 89. *Am fost la aniversarea liceului de la Buftea.* VINEA, L. II, 251, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Câte fete sântem noi de la liceauă... știm pă ălălalt, pă frati-so.* O. BÎRLEA, A. P. II, 22. ✧ (Urmat de determinări care indică felul) *Liceele și gimnaziele clasice... sunt cele mai numeroase.* CONTEMPORANUL, VII, 81. *Liceu muzical.* IVELA, D. M. *O mare, dar nu și îndreptățită râvnă a răposatului Leonida Condeescu a fost și aceea de a vedea în urbea lui oropsită un liceu clasic.* I. BOTEZ, B. I, 93. *Fruntașa și excepționala elevă*

a liceului de fete. PERPESSICIUS, M. IV, 200. *Încadrarea absolvenților liceelor industriale ca muncitori cu înaltă calificare, înainte de a fi atestați ca tehnicieni sau maiștri, asigură... verificarea în practică a aptitudinilor.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 912. *Elevii liceului agroindustrial se află în perioada practicii de producție.* ib. 1979, nr. 11 407, cf. DCR. ✦ Local, clădire în care își are sediul un liceu **(2).** *De atunci liceul nu-l mai văzu decât în ziua când veni să-și scoată certificatul de patru clase.* BASSARABESCU, S. N. 26. *Ieși din liceu cu o viteză de călător care scapă trenul.* TEODOREANU, L. 131. *Eram toți strânși prea devreme și intrarea în liceu, ca și în curtea liceului, rămâneau încă oprite.* MIHĂESCU, D. A. 12. *În fața liceului, elevii de toate clasele țineau obișnuitul târg de cărți.* BLAGA, H. 74.

3. Studiu, învățătură într-un liceu **(2);** perioadă de studiu într-un liceu. *Deschiderea școalelor de ghimnazii, de lițeiuri, de academii și universități.* EPISCUPESCU, O. Î. XXXVII/4. *Se presupune că le știi din liceu.* CONTEMPORANUL, I, 76. *Isprăvisem liceul și mă dusesem să petrec vara la un unchi al meu.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 25. *După ce a sfârșit vreo cinci clase de liceu,... n-a mai vrut să mai plece la învățătură.* SANDU-ALDEA, U. P. 82. *La sfârșirea liceului s-ar fi înscris la altă facultate decât la drept.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Anii miliției îl apucară în clasa a cincea de liceu.* AGÎRBICEANU, A. 202. *A urmat școala sătească și liceul.* IZV. XI, 104. *Când eram în liceu, era îndrăgostit de o verișoară a lui.* CAMIL PETRESCU, T. II, 369. *Gabriela absolvise liceul.* TEODOREANU, L. 23. *La vârsta de zece ani, am fost pus în școli departe, la București, unde am făcut liceul.* VOICULESCU, P. II, 177. *Am făcut o parte din liceu împreună.* SADOVEANU, O. IX, 92. *N-auzise deloc de Flaubert, cu toate că urmase liceul.* CĂLINESCU, B. I. 429. *Mă gândeam la mine și la mama și la incertitudinea totală cât privește posibilitățile de a mai urma liceul.* BLAGA, H. 94. *După ce-și sfârșise ultimele clase de liceu și Politehnica, dobândise o diplomă de inginer.* TUDORAN, P. 48. *Terminase cu câțiva ani înaintea noastră liceul.* V. ROM. aprilie 1979, 5. ✦ (Prin nordul Transilv.) An de studiu, clasă de liceu **(2).** Cf. CL 1956, 133. *Are câteva liceauă.* ib.

– Pl.: *licee* și (învechit) *liceuri, licei,* (regional) *liceauă.* – Și: (învechit, rar) **lițéu, lițéum** (pl. *lițeumuri),* **liței** (pl. *lițeiuri),* **lichéu** (I. GOLESCU, C., ELEM. G. 63) s.n.

– Din lat. **lyceum,** germ. **Lyzeum,** fr. **lycée.** – **Licheu** < ngr. **λύκειον.**

LICFIDA adj. v. **lichid.**

LICHEÁ s.f. **1.** (Învechit, rar) Defect, cusur, pată **(5).** *Acest domn adevărat era înfrumusețat cu multe daruri; avea însă două lechele firești: lăcomia adică și scumpetea.* ZILOT, ap. ȘIO II_1, 236. *Până unde se poate socoti întinderea acestei lățătoare leche* (a. 1821). GÁLDI, M. PHAN. 205, cf. I. GOLESCU, C., TDRG, SCRIBAN, D. ✦ Lipsă, neajuns. *Mai întei decât toate trebuie el să înveațe și să spuie podanilor lui toate aceale lechieli..., neajunsuri și stricăciuni de pădure, care cu poruncă sunt oprite.* COD. SILV. 42.

2. Persoană fără caracter, fără demnitate; netrebnic, secătură **(6).** *Sunteți niște lichele.* DONICI, ap. TDRG[3], cf. POLIZU. *Ți se cade ție, Lichea nerușinată, asfel să ne vorbești?* ALEXANDRESCU, O. I, 210, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 590, LM. *Toate lichelele și drojdiile sociale.* CARAGIALE, O. V, 90, cf. 148. *Pe stradă vedea atâția trântori fericiți, atâtea lichele enervante.* VLAHUȚĂ, D. 243, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II_1, 236, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Era o lichea fără seamăn și fără pereche.* M. I. CARAGIALE, C. 15, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Era Samurachi, grecul din Fanar, care-i luase patruzeci de mii de galbeni și-și bătuse joc de el, împreună cu toate javrele și toate lichelele din jurul lui.* CAMIL PETRESCU, O. III, 384. *Nu știu de unde se ivesc azi atâtea lichele.* DEMETRIUS, C. M. 41, cf. DL. *Am să fiu lichea, dacă trebuie, o să ajung, o să mă cațăr.* T. POPOVICI, S. 406, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., H IX 8. ✧ (Ca epitet, precedă termenul calificat de care se leagă prin prepoziția „de") *Licheaua de stăpân al moșiei... voia cu dinadinsul să aibă pentru dânsul inelul.* ISPIRESCU, L. 109. *Iată, o lichea de ofițeraș... Se crede Napoleon Bonaparte, așa-i de mândru.* ARGHEZI, P. T. 127.

– Pl.: *lichele.* – Și: (învechit, rar) **lecheá** (pl. *lecheli*), **leché** s.f.

– Din tc. **leke** „pată; dezonoare", ngr. **λεκές.**

LICHEFÁCE vb. III. T r a n z. (Învechit) A lichefia. *Amestecătura de acid carbonic solid și de ether poate fi întrebuințată spre a licueface chlorul.* MARIN, PR. I, 163/10, cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D., L. ROM. 1965, 377. ✧ R e f l. *Aceste rezultate explică încetiniunea sau repeziciunea cu care corpii se licuefac.* MARIN, F. 162/24.

– Prez. ind. pers. 3: *licheface.* – Și: **licuefáce** vb. III.

– Din lat. **liquefacere.**

LICHEFÁCȚIE s.f. (Învechit) Lichefiere. *Faraday a făcut licuefacția* [clorului]. MARIN, PR. I, 15/25. *Cât ține licuefacțiea sa, stă la această temperatură ficsă.* id. F. 160/11, cf. COSTINESCU.

– Pl.: *lichefacții.* – Și: **lichefacțíune** (scris și *liquefacțiune* COSTINESCU), **licuefácție** s.f.

– Din lat. **liquefactio,** fr. **liquéfaction.**

LICHEFACȚIÚNE s.f. v. **lichefacție.**

LICHEFIÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Complementul indică corpuri gazoase) A face să devină sau a deveni lichid **(1);** (complementul indică corpuri solide) a (se) topi, (învechit) a (se) licheface. *Acest acid se licuefie subt o presie de 17 atmosfere aproape.* MARIN, PR. I, 100/33, cf. 16/3. *A liquifiat bioxidul de azot.* CONTEMPORANUL, I, 303. *Au izbutit să-l licefieze.* PONI, CH. 47. *Acidul carbonic, amoniacul și în general gazurile care se licefiează cu ușurință.* id. F. 78. [Spuma] *se culege și se lasă de se tocmește, adică se lichefiază.* PAMFILE, I. C. 21, cf. RESMERIȚĂ, D. *Focul lichefiază toate metalele.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Apa... se varsă în fierbător în același timp ce butanul condensat a traversat amestecul, în timp ce acesta se lichefiază, progresiv.* ENC. TEHN. I, 303. *Aerul se lichefiază.* DL, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Rafalele de ploaie... se rostogoleau peste bord ca un șir de tăvăluge ude care voiau să lichefieze totul în jur.* TUDORAN,

P. 442. ✧ F i g. *Au năvălit cu toții, masă compactă de oameni, lichefiată de spaimă.* BOGZA, Ț. 13. *Matilda se lichefia în ritmul unui tango leșinat și senzual.* VINEA, L. I, 224. (I n t r a n z.) *Entuziasmul acesta, atât particular cât și de stat, din starea, oarecum, de vapori de astăzi, trebuie să lichefieze.* PERPESSICIUS, M. I, 355.

– Pronunțat: *-fi-a.* – Prez. ind.: *lichefiez,* pers. 3 și (învechit, rar) *lichefie.* – Și: (învechit) **licuefiá, lichifiá** (scris și *liquifia),* **licefiá** vb. I.

– Din fr. **liquéfier.**

LICHEFIÁBIL, -Ă adj. Care poate fi lichefiat. Cf. DN[3], DEX–S.

– Pronunțat: *-fi-a-.* – Pl.: *lichefiabili, -e.*

– Din fr. **liquéfiable.**

LICHEFIÁNT, -Ă adj. Care produce lichefiere. Cf. DN[3], DEX–S.

– Pronunțat: *-fi-ant.* – Pl.: *lichefianți, -te.*

– Din fr. **liquéfiant.**

LICHEFIÁRE s.f. v. **lichefiere.**

LICHEFIÁT, -Ă adj. (Despre corpuri gazoase sau solide) Care a fost adus în stare lichidă **(1),** care a devenit lichid. *Acest hidrat s-a aplicat de Faraday la prepararea chlorului licuefiat.* MARIN, PR. I, 16/36. *Un fier înroșit și aerul lichefiat prin frig produc aceeași senzație.* CAMIL PETRESCU, T. II, 381. *Între atâtea materii scuipate cu îndârjire afară..., urca și aurul lichefiat.* BOGZA, Ț. 11, cf. DL, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Materia secundă... iarăși lichefiată, decolorată, întărită cu alte substanțe, tăiată, devine foița aceasta fină* [de hârtie]. CĂLINESCU, C. O. 434. ✧ F i g. *Soarele ce nu mai lucea pentru nimeni, el îl avea lichefiat în sânul lui.* ANGHEL, PR. 95. *Mă poartă Printr-o imensitate de nimic Lichefiat și negru.* CAMIL PETRESCU, V. 55. *Pe lespezile de majolică șiroiau neguri răcite și lichefiate.* VINEA, L. I, 74. *Arătau ca uriașe strafide coapte sub un soare lichefiat.* BARBU, S. N. 285.

– Pronunțat: *-fi-at.* – Pl.: *lichefiați, -te.* – Și: (învechit) **licuefiát, -ă** adj.

– V. **lichefia.**

LICHEFIÉRE s.f. Faptul de a (s e) l i c h e f i a; trecere (a unui corp gazos sau solid) în stare lichidă **(1);** (învechit) lichefacție. *Corpurile gazoase tind, prin volatilizare, licifiare și evaporare, să prefacă corpurile solide cari vin în stingere cu dânsele.* CONTA, O. F. 536. *Pe cât s-ar apropia gazul de licifiare și solidificare prin creșterea de apăsare, pe atât să fie îndepărtat prin creșterea temperaturei.* CONTEMPORANUL, I, 179, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se extrage din apă prin electroliză... sau din aer prin lichefierea acestuia.* ORBONAȘ, MEC. 390. *Are loc o lichefiere și zaharificare a amidonului.* ENC. AGR. I, 433, cf. MACAROVICI, CH. 54. *Problema lichefierii gazelor se reduce la problema realizării condițiilor necesare pentru a le aduce în starea de vapori saturați.* CIȘMAN, FIZ. I, 418, cf. MARIAN–ȚIȚEICA, FIZ. II, 125, DL, DEX. *A fost inaugurată oficial uzina de lichefiere a gazului metan.* SCÂNTEIA, 1978, nr. 11 045, cf. V. BREBAN, D. G.

– Pronunțat: *-fi-e-.* – Pl.: *lichefieri.* – Și: (învechit) **lichefiáre** (RESMERIȚĂ, D.), **licifiáre** s.f.

– V. **lichefia.**

LICHEÍSM s.n. v. **lichelism.**

LICHELÍE s.f. (Rar) Lichelism. *Într-un elan de lichelie..., n-au lipsit nici aceia care au manifestat viguroase sentimente filoantantiste.* ARGHEZI, P. N. 169. *Demoralizarea ei ar fi avut mult mai puține șanse să fie consacrată de un mediu de lichelie socială.* id. P. T. 251, cf. BUL. FIL. IX, 153.

– **Lichele** (pl. lui *lichea)* + suf. *-ie.*

LICHELÍSM s.n. Atitudine, comportare de lichea **(2);** lipsă de demnitate, de corectitudine; (rar) lichelie. Cf. PASCU, S. 421. *„Farfuride" și „Brânzovenescu", prin aluzia culinară a numelor lor, sugerează, cred, inferioritate, vulgaritate și licheism.* IBRĂILEANU, S. L. 76. *Abilitatea de-a te potrivi pe ceasornicul vizitiilor din timpul tău nu aparține arcanei, ci-i o elementară eflorescență a sentimentului de lichelism.* ARGHEZI, P. T. 266. *Aici, constatarea se verifică în plin, comparată mai ales servilității germane, jovialității gen comis-voiajor a francezilor, lichelismului perfid al orientalului.* RALEA, S. T. I, 287. *Varga nu putuse stăvili nici snobismul, nici lichelismul „elegant" al mezinului.* T. POPOVICI, S. 306. *Lichelismul... nu joacă niciun rol în film.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 30, 21/1, cf. DEX.

– Și: (rar) **licheísm** s.n.

– **Lichea** + suf. *-ism.*

LICHELÚȚĂ s.f. Diminutiv al lui l i c h e a **(2).** *În jurul ei roiesc caracatițe mai mici, lifteluțe și licheluțe..., care se satură cu mai puțin.* COCEA, S. II, 367, cf. SFC VI, 124. *Descoperă, ambii, că... este cam „licheluță".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 42, 21/1, cf. DEX, TDRG[3].

– Pl.: *licheluțe.*

– **Lichea** + suf. *-eluță.*

LICHÉN s.m. **1.** (La pl.) Clasă de plante criptogame al căror tal este compus dintr-o algă și o ciupercă aflate în simbioză, care cresc pe scoarța copacilor, pe ziduri, pe stânci etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această clasă. *Lihena tarandului este pentru taranzi și căprioare un nutreț plăcut.* STAMATI, M. 33/17. *Lichenii... atacă mai cu seamă părul.* BREZOIANU, A. 337/1. *Frunzele formează partea principală a lichenelor.* BARASCH, B. 223. *Aste semne se făcea nevăzute sub stufii mirtelor... sau sub... lihene.* BARONZI, C. II, 95/29, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., BARCIANU. *Lichenul curățit de partea lui amară este și hrănitor.* BIANU, D. S. 493, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 143. *Lichenii se înmulțesc prin sporii ciupercii.* SIMIONESCU, FL. 29. *Renul scurmă omătul înghețat până dă de mușchi și licheni.* SADOVEANU, O. XIX, 119, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Lichenele, ca niște bărbi albe, atârnau prin cetina uriașilor.* BLAGA, H. 56. *Cuibul propriu-zis este numai o mică adâncitură în iarba scundă..., căptușit puțin cu mușchi sau licheni.* LINȚIA, P. III, 253, cf. DL. *Renii pasc... lichenii de sub zăpadă.* ZOOLOGIA, 183,

cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ◇ *Lichen islandic* (sau *de Islanda)* = muşchi[1] **(I 2 a)** *(Lichen islandicus). Acole creşte muşchiul vindecătoriu de boalele peptului, numit lihen islandic.* AR (1830), 136[2]/43. *Chiar pe vârv este un muşchi frumos, carile în privirea mediţinală nu-i mai gios de lihenul de Islandia.* IC. LUM. (1840), 26[2]/34. *Pătimaşii trebuie să respire aer curat, să ieie... muşchi de piatră (lihen islandic).* CORNEA, E. I, 73/21, cf. MAN. SĂNĂT. 161/3. *Din lichenul de Islanda se face o tizană tonică.* ŞĂINEANU, D. U.

2. (Şi în sintagma *lichen plan,* ABC SĂN.) Boală de piele cu evoluţie cronică şi caracterizată prin apariţia pe piele a unor proeminenţe care provoacă mâncărime, prin îngroşarea şi pigmentarea excesivă a pielii etc. Cf. LM, BIANU, D. S., SCRIBAN, D., D. MED., DEX, DN[3].

– Pl. *licheni.* – Şi: (învechit) **lichénă** s.f., **lihén** s.m., **lihénă** s.f.

– Din lat. **lichen,** fr. **lichen.** – Pentru **lihen, lihenă,** cf. gr. λειχήν.

LICHÉNĂ s.f. v. **lichen.**

LICHÉNIC, -Ă adj. **1.** (Bot.) Care este specific lichenilor **(1);** care se referă la licheni. *Lichenii, prin acidul carbonic şi acizii lichenici secretaţi, atacă... masa minerală de la suprafaţa rocilor.* CHIRIŢĂ, P. 62, cf. DN[3], DEX–S.

2. (Med.) Propriu lichenilor **(2);** referitor la licheni. DEXI.

– Pl.: *lichenici, -ce.*

– Din fr. **lichénique.**

LICHENIFICÁRE s.f. (Med.) Proces care constă din îngroşarea exagerată a cutelor naturale ale pielii, care devine aspră, striată. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].

– După fr. **lichénification.**

LICHENÍNĂ s.f. Substanţă cu o structură asemănătoare amidonului şi bogată în glucoză, care se extrage din licheni **(1).** *Acest lichen conţine o substanţă hrănitoare numită lichenină (amidonul de lichen).* BIANU, D. S. 490, cf. MACAROVICI, CH. 561, CHIRIŢĂ, P. 21, D. MED., DEXI.

– Din fr. **lichénine.**

LICHENOLÓG, -Ă s.m. şi f. Specialist în lichenologie **(2).** Cf. DN[3], DEX–S.

– Pl.: *lichenologi, -ge.*

– Din germ. **Lichenolog.**

LICHENOLOGÍE s.f. **1.** Ramură a medicinii care se ocupă cu studierea şi vindecarea lichenului **(2).** Cf. ALEXI, W., DEXI.

2. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul lichenilor **(1).** Cf. DN[3], DEX–S, DEXI.

– Din germ. **Lichenologie.**

LICHÉR s.n. v. **licoare.**

LICHERUÍ vb. IV. Tranz. (Tehn.) A executa operaţia de licheruire.

– Prez. ind.: *licheruiesc.*

– **Licher** + suf. *-ui.*

LICHERUÍRE s.f. Operaţie de tratare a pieilor fine în emulsii apoase şi calde de uleiuri şi de grăsimi în scopul menţinerii supleţei şi a hidrofobiei. Cf. CV 1951, nr. 5, 23, M. D. ENC.

– Pl.: *licheruiri.* DOOM[2].

– V. **licherui.**

LICHÉU s.n. v. **liceu.**

LICHI interj. v. **lipa.**

LICHÍD, -Ă adj., s.n. **1.** Adj. (În opoziţie cu solid şi gazos; despre materii, substanţe etc.) Care curge (sau tinde să curgă) din cauza propriei greutăţi, având o slabă coeziune şi, în consecinţă, o mobilitate (mai) mare a moleculelor; (despre modul de prezentare a materiilor, substanţelor etc.) caracteristic stărilor de consistenţă şi rezistenţă proprii materiilor care curg. V. fluid. *La gura ţevii pune moscos... au storace licfida* (prima jumătate a sec. XVIII). în SCL 1983, 343, cf. I. GOLESCU, C. *În nutreţ asemene trebuie să fie un raport tare potrivit între materiia solidă şi lichidă.* ER 5[r]/5. *Vei avea grijă a depune un vas plin cu clorură de var lichid.* BREZOIANU, A. 517/5, cf. NEGULICI. *Sub forma licvidă cuprinde mai mult de 2/3 din faţa pământului, ca apă de mare, de lacuri.* FĂTU, D. I/8. *Fosforul, după ce s-a topit, poate sta licuid la temperatura ordinarie.* MARIN, PR. I, 32/27. *Materiile licuide sânt asemenea nemistuitoare singure ca şi materiile tari.* MAN. SĂNĂT. 32/18. *Producte uscate şi licuide.* ARISTIA, PLUT. 224/6, cf. POLIZU, PROT.–POP., N. D. *Apa în starea lichidă este neapărat trebuitoare animalelor.* I. IONESCU, B. C. 387/22, cf. COSTINESCU, LM. *Apa poate să stea liquidă la această temperatură.* CONTEMPORANUL, I, 133. *Se face o spărtură prin care se aruncă feliurite materii solide, licide şi găzoase.* ib. II, 263, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Bombe încărcate cu aer lichid îngheţat.* VOICULESCU, P. II, 149. *Vaporii se condensează şi trec în stare lichidă.* ENC. AGR. I, 107, cf. SCRIBAN, D. *Combustibilii lichizi sunt mult mai bogaţi în hidrogen.* ENC. TEHN. I, 413. *Alunecarea sa în mediul lichid e o capodoperă de manevră nautică.* CĂLINESCU, C. O. 289. *O masă compactă, enormă şi lichidă, târâtă la vale din ce în ce mai vertiginos.* BOGZA, C. O. 251. *Planta absoarbe apa sub forma lichidă.* AGROTEHNICA, I, 111, cf. DL. *Evoluţia oului în mediul extern se face numai în mediu lichid (ape, bălţi, râuri).* ABC SĂN. 72, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Prin evaporarea azotului lichid se absoarbe imediat căldura alimentelor.* SCÂNTEIA, 1981, nr. 12 100. ◇ Fig. *Luă cea mai mare parte de lumină... Şi o străplăntă în sfera soarelui, care prin pori Primea licuida lumină ce s-afla încă în nori.* SION, POEZII, 141/28. *Un cer de aur lichid p-o mare de cerneală.* CARAGIALE, O. IV, 318. *Apele fremătau la cascade, sfărmând lumină şi argint lichid.* SADOVEANU, O. IX, 200. *Vocea ei mică, moale, de cristal lichid, îl farmecă şi mai mult.* CAMIL PETRESCU, O. III, 83. *Pe deasupra culmilor, o puzderie de vipere lichide aleargă printre stânci.* BOGZA, C. O. 63. *Ascultă-n câmp cum sună primăvara, Fineţea clinchetelor ei lichide.* LABIŞ, P. 309. ✦ Cu vâscozitate redusă; curgător, fluid. *Cu cât*

pătura de apă ce te încunjoară e mai groasă, cu atâta...[acest component al sângelui] *e mai liquid şi vice-versa.* ARHIVA, I, 293. *Siropul acesta e prea lichid.* CADE. ✦ F i g. (În dicţionarele din trecut) Limpede, curat, pur. Cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM.

2. S.n. Corp în stare de agregare lichidă **(1).** *Analoghia solidelor şi licvidelor sale (părţilor vărtoase şi zămoase).* ALBINEŢ, M. 229/8. *Acestea dimpreună alcătuiesc pe ceialalţi umori şi licvidurile ce sunt răvărsate în trup.* VEISA, I. 17/3. *Scoase o fiolă cu un lichid foarte limpede.* ASACHI, S. L. II, 125. *Fiecare cuprinde un licvid (umezeală) de natură glutinoasă (cam cleioasă).* CAIET, 77^{r}/15. *Străluce farul... luminător ce dirige plăpânda navă pe capriciosul licuid.* ARICESCU, A. R. 4/15. *Pulberile au se beu cu licviduri (ape), seau să fac pilule (hapuri).* CORNEA, E. II, 132/1. *Amestecă acest licuid până ce mirosul său a devenit nesuferit.* BREZOIANU, A. 412/2. *Densitatea acestui licuid este astfel în raport cu apa încărcată cu sare.* MAN. SĂNĂT. 83/9, cf. STAMATI, D. *Acesta-i un obuzier ce se încarcă cu un licvid (materie curgătoare).* GM (1854), 308^{2}/44. *Materiile ce sânt cuprinse în apă se depun în fundul ei sau prin evaporarea licvidului ce le cuprinde, când sânt solvite.* COBÂLCESCU, G. 56/10. *Lăsarăm să alunice pe gâturile noastre celebrul lichid de culoarea rubinului.* FILIMON, O. II, 52, cf. COSTINESCU. *Privit cu microscopul..., se vede compus dintr-un licid gălbui.* CONTEMPORANUL, I, 114. *Licidul obţinut astfeliu era distilat.* ARHIVA, II, 145, cf. ALEXI, W. *Zara, lichidul ce rămâne sub unt, după ce s-a ales, are un gust acrişor.* PAMFILE, I. C. 24. *Pielea trece... prin o operaţiune numită tăbăcire, graţie căreia pierde părţile cărnoase cele mai putrescibile prin apă şi alte lichide.* MANOLESCU, I. 243, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mi-a fulgerat prin minte o bănuială, răspândită apoi în sânge ca un lichid de injecţie.* CAMIL PETRESCU, P. 131. *Gazele pot fi absorbite de lichide, când se spune că sunt dizolvate.* ENC. AGR. I, 20, cf. SCRIBAN, D. *În interiorul vasului se toarnă un lichid.* ENC. TEHN. I, 327. *Lichidele fac tranziţia între solide şi gaze.* CIŞMAN, FIZ. I, 343. *Nu mai cunoştea gustul altui lichid decât al vinului.* TUDORAN, P. 438, cf. DL. *Apucă sticluţa cu lichid negru adusă de la farmacie.* PREDA, R. 218. *Acest ulei intră ca ingredient la prepararea lichidelor insecticide.* FLORA R.P.R. VIII, 126, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ S p e c. (De obicei cu determinări) Secreţie biologică fluidă. *Nu se potoleşte inflamaţiunea decât desorganizând licuidurile cerebrale.* MAN. SĂNĂT. 185/18. *Examenul lichidului cefalorahidian.* CĂLINESCU, S. 237. *Trăieşte... în plasma... lichidului cefalorahidian.* ZOOLOGIA, 7. *Membrana sinovială secretă un lichid sinovial.* ABC SĂN. 48. ✦ S p e c. (Mai ales la pl.) Aliment lichid **(1);** băutură. *Trebuiau suprimate lichidele..., bolnavul trebuia hrănit substanţial şi într-o formă tolerabilă.* CĂLINESCU, B. I. 663. *Să fie... respectate precis anumite indicaţii speciale privind sarea, consumul de lichide, băuturile alcoolice, ceaiul şi cafeaua.* ABC SĂN. 23.

3. Adj. (Fon.; despre consoane) Care se pot articula în mod continuu. *Această literă e mai cu seamă semnul de lungirea tonului şi urmează după toate vocalele... atunci când precede dânsul pă vrunul din consonantele licuide (curgătoare).* GR. R. N. II, 86/20, cf. PROT.–POP., N. D. *Obicinuita permutare a sonurilor licuide.* HASDEU, I. C. II, 43, cf. LM, BARCIANU. *Când cele două consoane precedate şi urmate de vocală sunt lichide, ele se despart.* IORDAN, G. 70, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Am subliniat versul final pentru dulcea fluiditate obţinută... prin aliterarea consoanei lichide „l".* CIOCULESCU, I. C. I, 91, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN^{3}, V. BREBAN, D. G. ✧ (Substantivat, f.) *Învăţaţii încep să se convingă tot mai mult că, în afară de cazurile atât de dese de asimilări şi disimilări ale lichidelor, şi alte consonante... se influenţează reciproc.* DR. I, 322, cf. CADE. *Dintre lichide, „l" seamănă şi cu spirantele.* IORDAN, STIL. 53, cf. SCRIBAN, D. *Urmată de lichide, „n" devine o nazală cu ocluziunea incompletă.* SCL 1955, 232. *La iniţială sau în interior – după o lichidă, s-a produs o ezitare între „v(u)" şi „b".* IST. L. ROM. I, 24.

4. Adj. (Despre creanţe, efecte etc.) Care poate fi convertit în bani prin vânzare imediată; (despre bani) de care se poate dispune imediat, n u m e r a r. Cf. COSTINESCU. *Prestaţiunile în fructe, al căror preţ este regulat prin mercuriale, se compensă cu sumele lichide.* HAMANGIU, C. C. 274, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Îşi lasă toată averea făcută lichidă în aur, căci sperase la început să plece din ţară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 222, cf. SCRIBAN, D. *Daunele s-au transformat într-o creanţă certă, lichidă şi exigibilă.* COD. PEN. R. P. R. 104, cf. DL. *Ţie să-ţi dea bani lichizi, să nu umble el cu de-alde d-astea.* PREDA, D. 65, cf. M. D. ENC., DEX, DN^{3}, V. BREBAN, D. G.

– Scris şi: *liquid.* – Pl.: *lichizi, -de* şi (învechit, **2)** *lichiduri,* (m.) *lichidi* (MARIN, F. 6/18, 6/20). – Şi: (învechit) **licvíd, -ă, licuíd, -ă, licíd, -ă** (accentuat şi *lícid* BARCIANU) adj., s.n., (învechit, rar) **lícfida** adj.

– Din lat. **líquidus, -a, -um,** fr. **líquide.**

LICHIDÁ vb. I. T r a n z. **1.** A transforma în valori băneşti un bun (material), un cont etc. în vederea încetării unei situaţii economice, a face lichid **(4);** a soluţiona o situaţie financiară sau juridică (făcând-o să ia sfârşit). *Negustoria e grea, va să ai mintea ascuţită, a început şi concurenţa. Am lichidat-o... mi-a rămas patruzeci de mii de lei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 260, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă eram inteligentă, lichidam banca de acum patru ani, vindeam toată renta şi transformam casa într-un atelier de croitorie.* CAMIL PETRESCU, T. I, 452. *Grăbit să se întoarcă la Paris, dăduse depline puteri unui avocat să lichideze averea.* TEODOREANU, L. 216. *Enormitatea afacerilor mă siliseră să lichidez pe toate celelalte risipite în trei continente şi să mă aşez acolo.* VOICULESCU, P. II, 196, cf. SCRIBAN, D. *Avea o uşurare, o mulţumire, sentimentul cuiva care a plătit o datorie apăsătoare, care a lichidat un compt încurcat.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 230. *Toată problema rămase de a lichida succesiunea.* CĂLINESCU, S. 173. *Vreau să lichidez cu orice chip contul de la bancă.* id. ib. 411. *În timpul iernii, mama avu răgaz să cumpănească şi, după multe socoteli, să tragă o încheiere: va lichida toată gospodăria din Lancrăm.* BLAGA, H. 95. *„Lichidaseră" moştenirea şi cumpăraseră mai întâi un teren.* PREDA, C. I. P. III, 25. *Îşi lichida gospodăria şi pleca să-şi câştige prin*

alte părți pâinea. BĂNULESCU, C. M. 152, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◇ Absol. *Să vedem, nu o da Dumnezeu să lichidez odată și să scap de daraveri.* CARAGIALE, O. VII, 94. *Afacerile au mers un timp, după care a trebuit să lichideze.* SAHIA, N. 91. *În loc să descurce ceea ce moștenise, lichidase pur și simplu, comod ca un autentic moldovean.* TEODOREANU, L. 215. *E burzuluială mare printre muncitorii din port. Armatorii se tem. Unii au lichidat, s-au dus în Egipt.* CĂLINESCU, B. I. 422. *Te simți bine aici și ai să tot vii, până voi lichida și voi deschide altul, la loc mai potrivit.* VINEA, L. I, 143. ◇ Refl. pas. [Societatea] *„Oțelul Românesc" s-a lichidat, iar Vladimir a plecat în străinătate.* PERPESSICIUS, M. II, 168. ✦ Tranz. și intranz. A vinde toată marfa (cu preț redus) în vederea încetării activității unei întreprinderi (de comerț). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL. ✦ Intranz. (Rar; despre activități, întreprinderi etc.) A da faliment; p. ext. a eșua. *Numitul banc ar fi căzut cu totul și va fi silit a licvida (adecă a da cât are și mai mult nimic).* GT (1839), 191[1]/10. *Societatea a trebuit să lichideze.* EMINESCU, O. XII, 251. *Văd dintr-o informație teatrală că o „combinație" artistică a cunoscutului comic Niculescu-Buzău ar fi lichidat la București.* SADOVEANU, O. XIX, 118. *Editura Samitca din Craiova, Șaraga din Iași..., într-o formă sau alta, au lichidat.* ARGHEZI, P. T. 390. ✦ A plăti datoriile; a încheia socotelile cu cineva. *S-a[u] licuidat socotelile datoriei... către România.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 576, cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sunt hotărât să lichidez tot și cu toți; trebuie să mi se dea însă răgaz.* SADOVEANU, O. XIV, 247. *Tudor voia... să vândă o parte din bijuterii, să lichideze toate datoriile și să se întoarcă în țară.* OȚETEA, T. V. 104, cf. DL, DEX, M. D. ENC., DN[3]. ◇ Intranz. *Săptămâna care vine își trimite valizele și lichidează.* VINEA, L. II, 56.

2. P. ext. A găsi dezlegare, a elucida; a rezolva **(1)**, a soluționa. Cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Refuză acestui minister orce mijloace de a licvida situațiunea momentană a finanțelor țărei.* MAIORESCU, D. I, 568. *Să lichidăm definitiv afacerea aceasta.* CARAGIALE, O. VII, 538, cf. BARCIANU. *Numai un minut, să lichidez dosarul ăsta și sunt al d-voastră!* REBREANU, R. II, 80. *Restul cred că va fi lichidat cum se cuvine.* IZV. XIII, 112. *Trebuie să lichidez cu tatăl meu și drepturile mele la moștenirea mamei.* SADOVEANU, O. IX, 135. *Cine e împiedicat de puteri care îl depășesc să-și satisfacă o tendință, nu va uita-o, adică va păstra-o, undeva pusă bine și va lichida-o la momentul oportun.* RALEA, S. T. II, 175. *Avea totdeauna un aer înfuriat, pornit parcă să lichideze nu știu ce socoteală gravă, care nu mai putea răbda în întârziere.* V. ROM. martie 1970, 45.

3. Fig. A pune capăt unei acțiuni, unui fapt etc.; a înlătura o situație, o stare de lucruri; a face ca ceva să nu mai existe, a desființa, a suprima. *Înaltele autorități respective nu numai că lichidează deficitul trecut, dar încă sporesc subvenția pe viitor.* CARAGIALE, O. V, 326, cf. DDRF, ALEXI, W. *Procesul fusese repede lichidat.* LOVINESCU, M. 60. *Simt că înnebunesc la gândul că aș putea pleca fără să lichidez drama căsniciei mele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 215. *Pentru Husserl însuși, problema psihologismului nu este încă lichidată.* CONV. LIT. LXVII, 406. *Clasele sociale erau lichidate.* SADOVEANU, O. XX, 369. *A încercat să profite de aceste dispoziții conciliante pentru a lichida definitiv conflictul.* OȚETEA, T. V. 342. *Strămoșeasca vrăjmășie a bărbaților trebuie lichidată.* ARGHEZI, P. T. 308, cf. VIANU, L. U. 310. *În epoca noastră,... astfel de influențe negative asupra fertilității solului pot și trebuie să fie lichidate.* AGROTEHNICA, I, 298. *În cinci ani vom avea și spital aici. Lichidăm analfabetismul.* H. LOVINESCU, T. 378, cf. DL. *Trebuie lichidat urgent analfabetismul.* PREDA, R. 202. *Logica simbolică modernă a reușit în mod fericit să lichideze divorțul dintre logică și științele concrete.* JOJA, S. L. 56. *La trecutul acesta nu numai că nu ne mai putem întoarce, dar vrem să-l lichidăm.* CONTEMP. 1971, nr. 1 298, 9/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◇ Intranz. *Sămănătorismul a lichidat cu elegia mângâietoare a dezadaptatului.* CONSTANTINESCU, S. II, 302. ◇ Refl. pas. *Din fericire, mâine sosește d-na Nadina și se va lichida și încurcătura cu Babaroaga.* REBREANU, R. II, 20. *Zadarnic să săvârșeau toate ca să se mai lichideze definitiv un episod al lumii dobrogene.* SADOVEANU, O. XVI, 132. *Ce erau pe atunci o idee întreagă și un principiu adevărat se lichida cu temnița și pușca.* ARGHEZI, B. 154. ◇ Refl. *Crezi că războiul se va lichida brusc sau va trena?* CĂLINESCU, B. I. 505. ✦ (Rar) A epuiza, a termina. *Alți fabricanți fără scrupule... imită stofele și țesăturile la modă, bune. Totdeauna însă cu o întârziere de doi-trei ani, ba și mai mult, până își lichidează imensele lor stocuri.* CAMIL PETRESCU, P. 279. ✦ Intranz. A-și înceta existența; a se sfârși. *Evul Mediu lichidează; el o simte dar nu vrea să creadă.* IORGA, P. A. II, 166. *Iarna s-a grăbit să lichideze și soarele s-a înălțat biruitor sub semnul primăverii.* SADOVEANU, O. XIX, 382.

4. (Familiar) A înlătura pe cineva (considerat dușman sau periculos) pricinuindu-i moartea; a omorî **(1)**, a ucide **(1)**; a asasina. Cf. IORDAN, STIL. 365. *Am informații precise că se vor lua măsuri drastice... Vor fi lichidați!* CĂLINESCU, B. I. 339. *Trebuie să-i lichidăm, Iulia, și să stabilim ordinea din județ.* H. LOVINESCU, T. 305, cf. DL. *Nu te lichidez,... dacă o să încheiem o convenție amândoi.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 63. *Trebuia să-l lichidăm pe neamț, tocmai pentru că totul e neobișnuit.* V. ROM. decembrie 1966, 65, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✦ A distruge, a nimici. *Umbla zvonul persistent că Mișcarea va fi lichidată brutal, pusă definitiv în afara legii.* CĂLINESCU, B. I. 308. *În unele orașe mișcarea a fost lichidată.* STANCU, D. 365. ◇ Refl. pas. *Zece ani au fost de ajuns pentru ca să se lichideze ultimele resturi ale mișcării literare așazisă „modernistă".* CONV. LIT. LXVII, 180. ✦ A face să dispară; a înlătura. *Împușcarea lui Hangerliu lichida orice martor.* CĂLINESCU, B. I. 532. *Comicul nu va fi o cursă de rea credință, o formă de polemică prin care lichidăm perfid un adversar.* RALEA, S. T. II, 212.

– Prez. ind.: *lichidez.* – Și: (învechit) **licvidá, licuidá, licidá** (PONTBRIANT, D., LM) vb. I.

– Din fr. **liquider.**

LICHIDÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi lichidat; care poate deveni lichid **(4)**. *România a restituit*

Germaniei bunurile lichidabile. TITULESCU, D. 314, cf. DN[3], DEX–S.

– Pl.: *lichidabili, -e.*

– Din fr. **liquidable.**

LICHIDÁMBAR s.m. (Bot.) Arbore exotic, care secretă o rășină balsamică întrebuințată ca stimulent al căilor respiratorii. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Accentuat și: *lichidambár* (ALEXI, W.). – Pl.: *lichidambari* și (n.) *lichidambaruri* (SCRIBAN, D.).

– Din sp. **liquidambar,** fr. **liquidambar.**

LICHIDÁRE s.f. Acțiunea de a l i c h i d a. **1.** Operație de îndeplinire a procedurilor legate de încetarea activității unei unități economice, financiare etc.; soluționare (prin achitarea datoriilor) a unei situații economice, financiare etc. (făcând-o să înceteze); (învechit) lichidație. Cf. l i c h i d a **(1).** *Legea rurale instituă o casă de despăgubire însărcinată cu licuidarea obligațiunelor comunale.* I. IONESCU, M. 180, cf. COSTINESCU. *Iau o expunere a stării tezaurului public de atunci, pentru a reproduce, până la un ban, sarcina cifrelor de datorie publică ce vă erau atunci impuse spre lichidare.* MAIORESCU, D. I, 573. *Din vânzarea lucrurilor noastre de la Iași și din lichidarea atelierului, ieșiseră ceva parale.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 192. *Această instituție... se află în stare de lichidare, în urma unui faliment.* N. A. BOGDAN, C. M. 172, cf. CADE. *Au dreptul la beneficiu în proporție cu acțiunile ce posedă sau, în caz de lichidare, la o parte proporțională din activul social.* ENC. AGR. I, 56. *Pe lângă lichidarea succesiunei, mai trebuia susținut procesul.* OȚETEA, T. V. 104. *Toți... cereau lichidarea imediată a conturilor la scadența ce se apropia.* CĂLINESCU, S. 292, cf. DL, DN[3]. ◇ L o c. a d j. și a d v. **În lichidare** = (care este) în curs de desființare. *L-ar bănui că nu o face din oboseală și dezgust, ci din cine știe ce meschine socoteli, acum, când partidul se află în lichidare.* C. PETRESCU, Î. II, 150, cf. DL. *Față de curentele contemporane, sămănătorismul, poporanismul și junimismul în lichidare, „Viața nouă" își revendică exclusivitatea întru promovarea modernismului.* CONSTANTINESCU, S. II, 441, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ Achitare integrală a unei datorii. Cf. PONTBRIANT, D. *Crezi că legea aceea a lichidării datoriilor are să se facă?* CĂLINESCU, S. 194. ✦ Plată **(1)** (pentru o muncă efectuată, pentru un serviciu etc.). *Partea clăcașilor s-a dat la casa de licuidare.* I. IONESCU, M. 482, cf. CADE. ✦ S p e c. Achitarea celei de-a doua tranșe din retribuția lunară, în regim chenzinal sau, în anumite situații, a tuturor obligațiilor bănești cuvenite ca retribuție; suma de bani respectivă; data când se face plata. *Știi că mi-am primit de mult lichidarea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 15/1, NDU.

2. P. e x t. Elucidare, lămurire a unei situații (complicate, confuze sau dificile); soluționare, rezolvare a unui complex de fapte, a unei situații etc. (făcându-le să-și piardă importanța). Cf. l i c h i d a **(2).** *Pentru lichidarea echitabilă a socotelelor noastre, voi trece cât mai curând pe la dv.* CARAGIALE, O. VII, 233, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Își rezolva curent toate problemele, dintre care unele erau în curs de lichidare încă de sub ministeriatul antecesorului.* CĂLINESCU, B. I. 396. *Tot progresul tehnic vine în ajutorul lichidării în acest chip a problemelor de viață a întregii omeniri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 2/1. *Foarte rar, ea trebuia să-l vadă pe cel care-i fusese sau nu-i fusese soț, zicea ea, pentru lichidarea unor lucruri mai vechi.* V. ROM. ianuarie 1974, 17.

3. F i g. (De obicei cu determinări substantivale în cazul genitiv) Înlăturare a unei stări de lucruri, a unei situații (nefavorabile) etc.; depășire a unor împrejurări, fapte sau acțiuni care alcătuiau un obstacol (și înlăturarea lor). V. d e s f i i n ț a r e, s u p r i m a r e **(1).** Cf. l i c h i d a **(3).** *După lichidarea unui oneros trecut, să se ocupe de un viitor mai bun.* EMINESCU, O. XI, 44. *Lichidarea analfabetismului nu înseamnă încă nimic.* SADOVEANU, O. XVII, 21. *Poate, mai degrabă, va fi făcut adversarului, concurentului etc. propunerea unei lichidări a diferendului.* IORDAN, STIL. 289. *Patrioți de paradă..., presimțind scadența și lichidarea, jupuiau țara.* ARGHEZI, B. 136. *Autoritățile voiau să se ferească de orice slăbiciune și să treacă repede la lichidarea chestiei.* CĂLINESCU, B. I, 517. *Lichidarea vechii culturi este un proces lung și treptat.* VIANU, L. U. 10. *O dată lichidarea individualismului efectuată,... sentimentele tulburi ale stării de tranziție vor înceta.* RALEA, S. T. II, 210. *Secția... are sarcina studierii sterilității animalelor, în vederea lichidării ei.* AGROTEHNICA, I. 62. *Volumul este o etapă de lichidare a imagismului din „Poemele luminii" și o îndreptare spre alte zări.* CONSTANTINESCU, S. I, 270, cf. DL. *Ce avea de făcut președintele sindicatului în urma lichidării acestei afaceri?* PREDA, R. 111, cf. DN[3]. ✦ Încetare a existenței, a activității, a manifestării; sfârșit[1] **(1).** *Tata m-a pus în curent cu acea lamentabilă lichidare morală și materială.* SADOVEANU, O. XXI, 268. *Simplul fapt că publicarea unor scrisori de dragoste poate să provoace asemenea drame și stârni asemenea furtuni îți dă măsura frivolității și sensibleriei acestei burghezii, coapte pentru lichidare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 311, cf. DL. ✦ (Rar) A duce până la capăt; a desăvârși. *Tocmai pe când se aflau amândoi ocupați cu lichidarea acestei îngrozitoare hoții, oarecine bătu în ușa camerei cu multă violință.* FILIMON, O. I, 289.

4. Ucidere (a unei persoane), asasinare; nimicire. Cf. l i c h i d a **(4).** *Asasinii se desfătau destinând câștigurile științii unei lichidări totale a umanității.* SADOVEANU, O. XVIII, 460. *El ar fi fost acela care ar fi pus la cale... lichidarea... a 1 001 intelectuali și oameni politici ai trecutului.* CĂLINESCU, S. 462. *Va nimeri, la sfârșitul tragicei lichidări a cuibului de năpârci de pe Riviera, din nou în țară.* PERPESSICIUS, M. IV, 188. *Vom trece la ofensivă pentru lichidarea grupului de forțe germane în curs de concentrare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 29/2.

– Pl.: *lichidări.* – Și: (învechit) **licuidáre** s.f.

– V. **lichida.**

LICHIDÁT, -Ă adj. Care a fost terminat, încheiat; care nu mai este în actualitate. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W. *A scăzut ceva parcă, în atmosfera încăperii. E ca o simplificare de conflict lichidat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 110. *Vorbele acestea priveau afacerile Bucovinei, de graniță și de bunuri, care 18 ani după*

răpirea ei de către Austria nu erau încă lichidate. C. GANE, TR. V. 320. *Conflictul se socoti lichidat.* CĂLINESCU, C. O. 28.

– Pl.: *lichidați, -te.* – Și: (învechit, rar) **licuidát, -ă** (ALEXI, W.), **licidát, -ă** (PONTBRIANT, D., LM) adj.

– V. **lichida.**

LICHIDATÓR, -OÁRE adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care îndeplinește sau conduce operațiile de lichidare a unei întreprinderi, a unei bănci etc. Cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Afacerea lichidatorilor bunurilor congreganiste.* ARGHEZI, S. XXXIV, 105, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. S.m. F i g. Persoană care desființează, care nimicește. *Vlahuță, întemeietor, alături de Coșbuc, al sămănătorismului, este un lichidator al eminescianismului.* CONSTANTINESCU, S. VI, 177.

– Pl.: *lichidatori, -oare.* – Și: (învechit) **licuidatór** (BARCIANU, ALEXI, W., accentuat și, după germ., *lichidátor),* (învechit, rar) **licidătór** (PONTBRIANT, D.) s.m., **licidatóriu, -ie** (LM) adj.

– Din fr. **liquidateur,** germ. **Liquidator.**

LICHIDATORÍSM s.n. (Ieșit din uz) Curent în interiorul unor partide muncitorești, care preconiza lichidarea partidului revoluționar ilegal și limitarea activității lui la formele de luptă legale. Cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 36, HRISTEA, P. E. 164, DN[3], DEX[2].

– **Lichidator** + suf. *-ism.*

LICHIDATORÍST, -Ă adj., s.m. și f. (Ieșit din uz) **1.** Adj. Care ține de lichidatorism; care promovează lichidatorismul. *Curente... lichidatoriste.* CONTEMP. 1949, nr. 168, 2/2. *Pe aceeași linie lichidatoristă a mers ulterior și grupul fracționist.* SCÂNTEIA, 1961, nr. 5 380, cf. DEXI.

2. S.m. și f. Adept, partizan al lichidatorismului. *Este istoria creării și luptei... împotriva oportuniștilor și lichidatoriștilor.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 1/1, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 36, DEXI.

– Pl.: *lichidatoriști, -ste.*

– **Lichidator** + suf. *-ist.*

LICHIDÁȚIE s.f. (Învechit) Lichidare **(1).** *La fieștecare licvidație (încheiere de socoteală) va da legiuitului creditoriu sânet de datorie.* AR (1829), 39[1]/14. *Deosebite lichidații (desfaceri de socoteli) rămâseseră nesăvârșite.* CR (1830), 101[2]/15. *Epitropul să îndatorește a îndrepta acest feliu de greșală sau a desluși cele cu îndoială, ca după desăvârșita lor licvidație (lămurire) să să întărească sămile.* COD. ȚIV. 42/24. *Comisia licvidații[i] le-ar fi asuprit în închierea sămilor.* BULETIN, F. (1833), 153[2]/5. *Acționerii... vor hotărî asupra continuației companiii sau asupra licvidației* (a. 1849). DOC. EC. 960. *Socotelile și actele acestor cheltuiele s-au împărtășit... comisiei de licvidație* (a. 1851). URICARIUL, VI, 77, cf. STAMATI, D. *Darea... și dobânda... se varsă în casa de liquidațiune.* I. IONESCU, M. 238, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Dacă datoria consistă în sume nelichidate, urmăririle sunt valabile, dar adjudecațiunea nu se va putea face decât după lichidațiune.* HAMANGIU, C. C. 464, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Pl.: *lichidații.* – Și: **lichidațiúne** (scris și *liquidațiune*), (învechit) **licuidáție** (PROT.–POP., N. D.), **licuidațiúne** (BARCIANU), **licidațiúne** (PONTBRIANT, D., LM), (învechit, rar) **licvidáție** (scris și *ligvidație* DOC. EC. 960) s.f.

– Din fr. **liquidation.**

LICHIDAȚIÚNE s.f. v. **lichidație.**

LICHIDIÁN, -Ă adj. (Rar) Referitor la lichide; de natură lichidă. Cf. DN[3], DEX–S.

– Pronunțat: *-di-an.* – Pl.: *lichidieni, -e.*

– Din fr. **liquidien.**

LICHIDIFICÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar; despre corpuri gazoase) A se lichefia. *Aburii de alcool se lichidifică în cele din urmă.* BREZOIANU, A. 617/30.

– Prez. ind. pers. 3: *lichidifică.*

– **Lichid** + suf. *-ifica.*

LICHIDITÁTE s.f. **1.** Calitatea, însușirea de a fi lichid **(1);** stare lichidă a unui corp sau a unei substanțe. Cf. NEGULICI. *Prin răcire se produce un strat cristalin ce se lipește de pereții vaselor,... partea centrală a corpului stă în stare de licuiditate.* MARIN, PR. I, XXXVII/10, cf. COSTINESCU, LM. *Nu mai cred acuma naturaliștii ca într-o dogmă în teoria liquidității masei interne a globului.* CONTEMPORANUL, I, 218, cf. SCRIBAN, D., DN[3], DEX–S. ✦ F i g. Limpezime, claritate. *Sonurile care sunt egale în ton și în forță sunt, cu toate acestea, deosebite unele de altele prin... asprimea sau lichiditatea lor.* CONTA, O. F. 50. ✦ (Învechit, rar) Lichid **(2).** *Plecându-se sticluța, se va trage puțin degetul, încât licuiditatea să poate ieși cu picătura.* PARAB. 7/8.

2. Situație financiară care permite unei întreprinderi să facă plățile în termen; sumă de bani de care se poate dispune imediat. Cf. M. D. ENC., DN[3], DEX–S.

– Scris și: *liquiditate.* – Pl.: *lichidități.* – Gen.-dat. și: (învechit) *lichidității.* – Și: (învechit) **licuiditáte,** (învechit, rar) **liciditáte** (LM) s.f.

– Din fr. **liquidité,** lat. **liquiditas, -atis.**

LICHIFIÁ vb. I v. **lichefia.**

LICHINEÁLĂ s.f. v. **lighineală.**

LICHIÓR s.n. v. **licoare.**

LICHIORÍST, -Ă s.m. și f. (Rar) Persoană care prepară sau vinde lichioruri. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Pivnicerul și lichioristul le țin ascunse.* ARGHEZI, S. XXXIV, 165.

– Pl.: *lichioriști, -ste.* – Și: (învechit, rar) **licorist, -ă** (NEGULICI, scris și *liquorist* COSTINESCU), **licuoríst, -ă** (NEGULICI) s.m. și f.

– Din fr. **liquoriste.**

LICHIORÓS, -OÁSĂ adj. v. **licoros.**

LICHIRÍCI s.m. v. **licurici.**

LICHITÁȚIE s.f. v. **licitație.**

LICHIÚM subst. v. **luchium.**

LICI[1] interj. v. **hilici.**

LICÍ[2] vb. IV v. **hilici.**

LICIÁN[1] s.m. (Bot.; prin Mold. și prin Transilv.) Cătină de garduri; (regional) liție *(Lycium halimifolium). Fac scăldătoare din răchițică sau lician... și cu zama acesteia scaldă apoi copilul bolnav.* MARIAN, D. 199, cf. PANȚU, PL. 51, 151, ȘEZ. XV, 112.

– Pronunțat: *-ci-an.* – Și: (regional) **licină** s.f. PANȚU, PL. 51, 151.

– Cf. ucr. личаний, lat. lycium [halimifolium], numele științific al plantei, rom. liție n.

LICIÁN[2]**, -Ă** adj. Referitor la statul antic sclavagist Licia din Asia Mică sau la locuitorii săi; care aparținea Liciei sau populației sale. *El se ocupă de limba etruscă... și de limba liciană din Asia Mică.* RF I, 338. *Aici sunt încadrate de obicei limbile liciană și lidiană din vechea Asie Mică.* GRAUR, I. L. 208.

– Pronunțat: *-ci-an.* – Pl.: *licieni, -e.*

– **Licia** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. lycien.

LICÍD, -Ă adj., s.n. v. **lichid.**

LICIDÁ vb. I v. **lichida.**

LICIDÁT, -Ă adj. v. **lichidat.**

LICIDATÓRIU, -IE adj. v. **lichidator.**

LICIDAȚIÚNE s.f. v. **lichidație.**

LICIDĂTÓR s.m. v. **lichidator.**

LICIDITÁTE s.f. v. **lichiditate.**

LICIFIÁRE s.f. v. **lichefiere.**

LICÍNĂ s.f. v. **lician**[1]**.**

LICÍNȚĂ s.f. v. **licență.**

LICIOÍ vb. IV v. **linciuri.**

LICIORÍ vb. IV v. **linciuri.**

LICIRÍ vb. IV v. **linciuri.**

LICÍT[1]**, -Ă** adj. Care este permis, îngăduit de lege; legal. Cf. NEGULICI, PROT.–POP., N. D., CANELLA, V. 212, COSTINESCU, LM. *Orice societate trebuie să aibă de obiect un ce licit și să fie contractată spre folosul comun al părților.* HAMANGIU, C. C. 380, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Desființarea comerțului licit a fost punctul de plecare al instaurării comerțului monden.* CĂLINESCU, S. 41, cf. DL. *Faptele licite sau ilicite săvârșite de organele sale obligă însăși persoana juridică, dacă au fost îndeplinite cu prilejul exercitării funcției lor.* PR. DREPT, 183, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✧ (Prin extensiune) *Susțineau că predicația și judecata sunt imposibile, așa încât nu e licit să spui „omul e bun".* JOJA, S. L. 119.

– Pl.: *liciți, -te.*

– Din fr. **licite,** lat. **licitus, -a, -um.**

LICÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin Munt. și Olt.; și adverbial; mai ales în legătură cu verbul „a fi") Identic, leit; întocmai. *Parc-ai fi făcut de mine! Așa eram eu odată! Licit! Să mă fi văzut!* IOVESCU, N. 176. *S-a dat de trei ori peste cap și s-a făcut lighioaie la loc. Da acum era pisică licită și pisică a rămas de-atunci.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 257. *Ia, uitați-vă, cum seamănă ăsta cu ta-său, e licit capul lui.* I. CR. V, 375. *Copilul ăsta e licit tată-său.* CIAUȘANU, V. 175, cf. TOMESCU, GL., ALR I 1 390/792, 896, LEXIC REG. II, 15, L. ROM. 1961, nr. 1, 24.

– Pl.: *liciți, -te.*

– Et. nec.

LICITÁ vb. I. **1.** Tranz. A vinde (ceva) prin licitație **(1);** (învechit) a licitălui. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 26, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1973, 676, DEX, V. BREBAN, D. G., ALR SN IV h 1 013. (Refl. pas.) *Lemnele de fag... se fac metri cubici și se licitează și ele la fața locului.* PĂCALĂ, M. R. 301. *Aflară că azi se va licita toată averea din Văleni a directorului.* AGÎRBICEANU, A. 486 ✧ (Complementul indică posesorul unor bunuri scoase la licitație) *S-au dat voie creditorului a licita pe datornicul seu insolvabil.* ROM. LIT. 394[2]/34.

2. Intranz. A face oferte la o licitație **(1).** *Nu cumva crezi că venim aici să licităm pentru vreo întreprindere publică?* CARAGIALE, O. VI, 413, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cine vrea să liciteze mai are încă vreme.* TUDORAN, P. 496, cf. DL, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✦ Tranz. fact. (La jocul de cărți) A face pe cineva să mărească miza. *Te dai de ceasul morții că te licitează altul la șapte cupe.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 155. *Îl licitează cu nimic în mână și-l lasă tocmai la vreme ca să intre de câte două ori.* id. ib. 223.

– Prez. ind.: *licitez.* – Și: (învechit și regional) **liță** (STAMATI, D., SCL 1973, 676, ALR SN IV h 1 013), (regional) **lizită** (ALR SN IV h 1 013) vb. I.

– Din fr. **liciter,** germ. **lizitieren.**

LICITÁNT, -Ă s.m. și f. Persoană sau firmă care face oferte la o licitație **(1).** V. licitator **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DEX, DN[3].

– Pl.: *licitanți, -te.*

– Din germ. **Lizitant.**

LICITÁRE s.f. Acțiunea de a licita și rezultatul ei; vânzare la licitație **(1).** [Câștigul] *e îndoit decât al licitării ultime din anul 1846.* ROM. LIT. 294[1]/3, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *După ce n-am aprobat licitarea, au început să vină la minister propuneri ceva mai scăzute.* MAIORESCU, D. IV, 240, cf. DDRF, ALEXI, W. *Căpătă înștiințarea că se stabilește ziua de douăzeci și*

cinci faur pentru licitare. AGÎRBICEANU, A. 479, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *licitări.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *licitărei.*

– V. **licita.**

LICITATÓR, -OÁRE adj., s.m. şi f. (În dicţionarele din trecut) **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care licitează **(2).** V. l i c i t a n t. Cf. DRLU, PROT.–POP., N. D. *Licitatoriu din oficiu.* LM.

2. Adj. Care se referă la licitaţie **(1);** care ţine de licitaţie. Cf. COSTINESCU, LM.

– Pl.: *licitatori, -oare.*

– **Licita** + suf. *-tor.*

LICITÁŢIE s.f. **1.** Vânzare publică a unui bun, încredinţare a unei activităţi, a unei exploataţii, obiectul vânzării adjudecându-se persoanei sau firmei care oferă mai mult ori, în cazul unor lucrări speciale, servicii, celei care oferă condiţii mai avantajoase; (popular) mezat. *Vânătoriile pe care le stăpânesc oraşele şi târgurile... trebuie să să vândă prin licitaţie.* COD. SILV. 49. *Să să vândă de judecătoria ţivilească acelui loc unde să află, prin liţitaţie de obşte.* C. PRAV. I, 337, 16. *Formele pravilii pentru liţitaţii acum au luat prefacere prin vânzare de mezat.* PRAVILA (1814), 44/5, cf. DRLU. *Averea mişcătoare... trebuie, după rânduială, să se vânză prin liţitaţie.* COD. ŢIV. 40/20. *Vasele, buţile, căzile şi alte toate să rămâie sucţesorului episcop, dacă acelea, cu preţ de mijloc, le va plăti; almintrilea să se dea cu liţitaţie* (a. 1830). ŞA II, 731. *Dacă păgubaşii nu se vor înfăţoşa până în trii zile, atunce acele vite să se vânză prin liţitaţie (mezat).* BULETIN, F. (1833), 54²/1, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 103¹/36. *După liţitaţia făcută..., am priimit asupră-mi aprindera felinarelor după uliţile capitalei.* BULETIN, G. (1844), 38²/23. *Le este hotărât prin licitaţie şi contract ce feliu de pâne, bucate şi vinaţe sânt datori să deie.* CUCIURAN, D. 14/3. *Dăunăzi stătui într-un loc unde se adunase foarte mulţi oameni pentru o vânzare la liţitaţie.* CALENDAR (1847), 28/6. *Nu ştia nicidecum despre soarta lui Toma din momentul de când acesta au fost vândut la licitaţie.* CODRESCU, C. II, 338/16, cf. BREZOIANU, A. 539/19, NEGULICI, STAMATI, D. *Se ştie de la adjudicatori că se puse la licitaţie cincizeci şi trei de mii de capete.* TEULESCU, C. 146/9. *Împosesierile vor trebui să se facă pe trei ani şi prin licitaţie publică* (a. 1855). URICARIUL, IV, 431/6. *Moşia ţi s-a vândut la liţitaţie pentru datorii.* ROM. LIT. 401¹/10. *Când moşiile scăpătate se puneau în vânzare prin licitaţiune, societatea unită se arăta şi da un preţ mic.* DÂMBOVIŢA (1860), 88¹/24, cf. 284³/68. *Printre mulţimea de curioşi adunată acolo mai mult ca să-şi petreacă timpul decât spre a cumpăra ceva de la licitaţie, figura şi Costea Chiorul.* FILIMON, O. I, 239. *Din banii ieşiţi la licitaţiune publică... va lua banca dreptul său.* I. IONESCU, M. 303, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Am scos mai întâi lucrarea la licitaţie publică.* MAIORESCU, D. IV, 240. *Ne-a fost dat să vedem zilele trecute chiar braţele sătenilor scoase la licitaţiune.* EMINESCU, O. XIII, 181. *Se vând la licitaţie nişte mobile vechi.* CARAGIALE, O. IV, 376. *În vremea asta se ţinea licitaţia.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 231, cf. DDRF. *Ei consimt la arendarea prin licitaţie a moşiilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 185. *Când lucrul format rămâne comun între proprietarii materiilor din cari s-a format, atunci lucrul se va vinde prin licitaţiune şi preţul se va împărţi.* HAMANGIU, C. C. 132, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aceşti munţi se dau, prin licitaţiune, în arândă pe timp mai lung sau mai scurt.* PĂCALĂ, M. R. 285. *Îi spuse că va veni şi dânsul la licitaţie să-i dea o mână de ajutor.* REBREANU, I. 261, cf. RESMERIŢĂ, D. *Se dădu prin licitaţie serviciul postal al ţărei pe termen de trei ani.* N. A. BOGDAN, C. M. 154, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Casele... aparţineau prin licitaţie unui misit.* TEODOREANU, L. 214. *Ai ţinut licitaţie pentru învelitoarea turlelor?* VOICULESCU, P. I, 119, cf. SCRIBAN, D. *Marea vornicie a dispus atunci ca averea rămasă pe urma lui Tudor să fie vândută la licitaţie.* OŢETEA, T. V. 85. *Casa era pe cale de a fi scoasă la licitaţie.* CĂLINESCU, S. 96. *Legea îngăduie să luăm unele hotărâri cu caracter financiar, fără licitaţie publică.* VINEA, L. I, 38. *Vânzarea s-a făcut la licitaţie publică, în văzul lumii.* TUDORAN, P. 498. *Le scot pământurile la licitaţie şi le cumpăr pe numele nevestii.* VORNIC, P. 98, cf. DL. *Moştenitorii stabiliţi în diferite localităţi se învoiau să cedeze posesiunea, dar cereau plata pe loc, preferând... vânzarea prin licitaţie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 19/2, cf. SCL 1973, 676, DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI şi din BRAŞOV, ALR SN IV h 1 013. ◇ F i g. *După moartea lui Poniatovski, tronul Poloniei rămase de licitaţie pentru cei carii da mai mult.* FM (1847), 47²/28.

2. Numele unui joc de cărţi în care fiecare jucător poate câştiga dacă posedă cele mai mari cărţi de aceeaşi culoare pe care le transformă în atu, realizând cel mai mare punctaj final. Com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ.

– Pl.: *licitaţii.* – Şi: (învechit) **licitaţiúne,** (învechit şi regional) **liţitáţie,** (regional) **lizitáţie** (ALR SN h 1 013), **lichitáţie** (ib. h 1 013), **ligitáţie** (ib. h 1 053/279) s.f.

– Din fr. **licitation,** lat. **licitatio, -onis,** germ. **Lizitation.**

LICITAŢIÚNE s.f. v. **licitaţie.**

LICITĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit prin Transilv.) A licita **(1).** Cf. DRLU.

– Prez. ind.: *licităluiesc.*

– Din magh. **licitál.**

LÍCIU s.m. (Bot.; învechit) Cătină de garduri (*Lycium halimifolium*). Cf. BRANDZA, FL. 341.

– Din lat. **Lycium** [halimifolium], numele ştiinţific al plantei.

LICIUÍT s.n. (Prin Olt.) Tescuire, stoarcere. Cf. DDRF.

– Pl.: *liciuituri.*

– Cf. l i c i u r i.

LICIURÍ vb. IV v. **linciuri.**

LICIURÍT, -Ă adj. v. **linciurit².**

LICNEÁLĂ s.f. v. **lihneală.**

LICNÍ vb. IV v. **lihni.**

LICNÍT, -Ă adj. v. **lihnit.**

LÍCNIȚĂ s.f. v. **lehniță.**

LICOÁRE s.f. **1.** Substanță fluidă; lichid **(2).** *Mustul deplin sclipicios se face și, pierzând fața cea cam verde și tulbură, se schimbă în licoare... chiară și oarecât galbenă.* DZ 14/12. *Căldura cea născută în licoare când se umflă.* ÎNV. VIN. 59/21. *Termometru, unealtă făcută ca să însămnezi gradurile căldurei sau a frigului, prin mijlocire licorii lui (zamei).* VÂRNAV, L. 149[r]/21, cf. I. GOLESCU, C. *Coloana de lichior sau mercurul termometrului se coboară.* BREZOIANU, A. 390/17, cf. NEGULICI. *În licoarea aceasta rămâne în suspensie un corp cristalin.* MARIN, PR. I, 43/2, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Unul din lucrători aduse himistului o sticluță de licoare.* BARONZI, I. G. 262/4, cf. COSTINESCU, LM. *O licoare într-un vas frumos.* CONTEMPORANUL, VII, 181, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am dat lui Bibi sticla cu licoarea Fowler, deși știam bine la ce-i servește.* CONV. LIT. LXVII, 221, cf. SCRIBAN, D. *Ochii, vopsiți de jur împrejur și cu tainică licoare turnată pe bulbi, îi străluceau.* STANCU, R. A. III, 338. *Turnase în vinul babei o licoare pe care o ținea vrăjitoarea ascunsă.* FOLC. TRANSILV. III, 385.

2. Substanță medicamentoasă lichidă. *Cu acest licvor din apatecă să împroaște.* ÎNV. ADEV. 13/21. *Licvor anodin un dram, picături de afion zece și să se dea spre trebuință.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 284/31. *Amestecând cineva câte o picătură în licorul cel mai curat, l-ar pute preface în apă.* SĂULESCU, GRAM. ROM. 215/11. *Iaca acest licvor narcotic, dulce la gust, administrează-l la amândoi junii.* ASACHI, E. D. 35. *Să-i bagi în gură o bucățică de zahar pe care vei fi picat cinci-șase picături de adevărată licuor-apodină.* KRETZULESCU, M. 131/11, cf. CORNEA, E. I, 91/27. *Posed în prăvălie asemenea licori, Dar legile cu moartea lovesc pe vânzători!* MACEDONSKI, O. II, 178, cf. DL. *Adormit cu o licoare, prințul se îndreaptă spre steaua îngerului Somn.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 13/4, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *Sunt două versuri, de acestea, încrustate neglijent,... în care amestecul de maniere ar fi putut da o licoare forte, dar dă numai una tulbure.* PERPESSICIUS, M. II, 401.

3. Băutură fină, savuroasă. *Licorile cele ce au în sine zăhar... se zic zăhărate.* ÎNV. VIN. 4/5. *Se aduc încă acolo și licori miresmite de toată soartea și vin dulce de cel marmanziu.* MAIOR, T. 100/4. *Alergă în camera unde țineau licorile și se puse înaintea ușei cu o perechie de pistoale.* HELIADE, D. J. 107/25. *Vinul este o licoare produsă prin fermentația mustului stors din strugure.* BREZOIANU, A. 595/30. *Această delicioasă licoare de masă cată să fie întrebuințat a compune licori spiritoase.* HASDEU, I. C. II, 68. *Principiile noastre liberale nu ne permit să bem asemene liquoare.* ALECSANDRI, T. 1709. *Își aduse aminte că nu și-a băut... cafeaua; se răpezi... și înghiți cu sete licoarea neagră.* CARAGIALE, O. V, 345, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Vrea să-și ucidă stăpânul pentru câteva picături din licoarea divină a vinului.* LOVINESCU, C. IV, 55. *Scoase o sticlă cu vin negru... Destupă sticla și turnă o licoare groasă.* SADOVEANU, O. XXI, 412. *Încercase și să stea cu un singur pahar de licoare nisipie dinainte toată dimineața, dar atunci îl băga în bănuieli pe bragagiu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 69. *Oamenii le folosesc să poarte de la unul la altul, la prilejurile de veselie, licorile acestor locuri, cu livezi și vii generoase.* BOGZA, C. O. 366. *Băutură amăruie, de orez, cu turte coapte în spuză... Licoarea a înmuiat inimile înăsprite, a înmuiat glasurile.* V. ROM. octombrie 1955, 171. *Obișnuia la răstimpuri să savureze de unul singur această licoare veche.* VINEA, L. I, 165, cf. DL, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *Spiritul e o flacără, iar conștiința o licoare a acestei flăcări!* CONTEMPORANUL, I, 438. *Erau oameni asupra cărora tragedia actuală, războiul, nenorocirile se reflectau ca licoarea unui amurg romantic.* SADOVEANU, O. XIX, 311. *Ion Barbu a dozat licorile folclorului până a obținut filtruri de legendă.* PERPESSICIUS, M. III, 163. *Suavele și extenuantele licori cărturărești își combină farmecele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 9/1.

4. (Astăzi în forma *lichior*) Băutură alcoolică preparată din spirt, sirop și esențe aromatice. *Foarte des este rachiul..., maraschino și toate licuerele, care sânt produse din migdale amare.* FM (1844), 58[1]/20. *Să bem cu sirguință vin și lichere.* VASICI, M. II, 87/19, cf. NEGULICI. *Fructele lui, roșii și cărnoase, ce le numesc coarne, sânt acrișoare și slujesc, la maturitatea lor, ca să facă licoare și dulceți.* BREZOIANU, A. 335/13. *Acest licuor îți mulțumește gustu și nimic nu-ți oprește uzul lui.* ZALOMIT, E. F. 140/13, cf. POLIZU. *Până și acii carii au petrecut iarna în ghețurile de la polul nordic și s-au stăpânit de a be lichioruri ș-au păstrat mai bine sănătatea.* CALENDAR (1862), 91/3, cf. COSTINESCU, LM. *Feciorul intră cu cafea și licoruri și întrerupe monologul.* CARAGIALE, O. V, 348. *Copiii aduceau liqueururi și ceva dulce pe după masă.* CONTEMPORANUL, III, 168, cf. ALEXI, W. *Vindea tot felul de marfă, de la stafide și rahat până la cele mai tari licheruri.* IORGA, P. A. I, 47, cf. BIANU, D. S. 615. *Bărbații gustau mereu din diferite lichioruri.* AGÎRBICEANU, A. 125, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Au fost berechet pandișpanuri..., precum și cofeturi cu surprize înăuntru, cu lichior și cu boabe de cafea prăjită.* BASSARABESCU, S. N. 86, cf. CADE. *Își toarnă un păhăruț de licheur.* CAMIL PETRESCU, T. I, 239. *Când licheorul fu turnat, colonelul ridică în lumină paharul cu piciorul înalt.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Lipseau dulciurile, lipseau fructele, ca și lichiorurile, întârziau cafelele.* VOICULESCU, P. I, 309. *Rizomul e întrebuințat... la aromatizarea licheorurilor și prăjiturilor.* ENC. AGR. I, 48, cf. SCRIBAN, D. *Beau lichioruri și șampanie.* CĂLINESCU, C. O. 123, cf. DL. *S-a întrebuințat în diverse scopuri și îndeosebi la colorarea artificială a vinurilor, lichiorurilor și siropurilor.* FLORA R.P.R. VI, 43. *Slugile cărau vinurile abia începute și aduseră lichiorurile de ananas.* BARBU, PRINC. 120, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Pe trei pereți erau numai rafturi până-n tavan: sticle de whisky, de coniac și de lichior.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 15/9, cf. H IV 12, XIV 87. ✦ (Regional) Vișinată; p. g e n e r. orice băutură alcoolică mai dulce. *Scoți vișine din iaga de licur. Îs bune.* T. POPOVICI, SE. 572, cf. ALR II 4 156/2, 365, 728.

5. Lichid **(2)** utilizat ca reactiv în anumite reacții chimice. Cf. MACAROVICI, CH. 383, DL, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G.

– Scris și: *liquoare.* – Pl.: *licori.* – Și: **lichiór** (scris și *liqueur, licheor, licheur, liqueor.* COSTINESCU, pl. *lichioruri* și, regional, *licheri* ALR II 4 156/2, 365), (învechit) **licuór** (scris și *liquor* COSTINESCU, LM, pl. *licuoruri* NEGULICI și *licuoare* POLIZU), **licór** (pl. *licoare* și *licoruri),* **licvór,** (învechit, rar) **licuér** (pl. *licuere)* s.n., **licóre** (MĂS. GR. 198/1) s.f., (învechit și regional) **lichér** (ALR II 4 156/365, pl. *lichere* și *licheruri),* (regional) **lighér** (ALR II 4 156/2), **licúr** s.n.

– Din lat. **liquor,** fr. **liqueur,** it. **liquore.**

LÍCOF s.n. (Prin sud-estul Transilv.) Turtă dulce. *Nuna ducea miresii o bucată de licof.* PITIȘ, ȘCH. 109, com. din BRAȘOV.

– Pl.: ?

– Din săs. **Liewkâchn** (= germ. **Lebkuchen).**

LICÓP s.m. (Bot.) Numele a două specii de plante erbacee cu frunzele crestate pe margine, cu flori albe și cu fructe nucule; cervană *(Lycopus exaltatus, Lycopus europaeus).* Cf. BRANDZA, FL. 382, ib. D. 310.

– Din lat. **Lycopus** [exaltatus], numele științific al plantei.

LICOPÉRD s.m. (Bot.; învechit) Băşica-porcului (*Lycoperdon candidum).* Cf. ȘINCAI, în DR. V, 559, LM.

– Din lat. **Lycoperdon** [candidum], numele științific al plantei.

LICOPÓD s.n. v. **licopodiu.**

LICOPODIACÉE s.f. (La pl.) Familie de plante criptogame vasculare cu frunze mici și solzoase, în vârful cărora se găsesc sporangii; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. BARASCH, B. 221. *Aceste vegetale sunt sau ecvicetacei,... sau licopodiacei.* COBÂLCESCU, G. 60/19, cf. LM, BRANDZA, FL. 507, GRECESCU, FL. 20, 654, SCRIBAN, D., DER III, 122, DEXI.

– Pronunțat: *-di-a-.* – Pl.: *licopodiacee.* – Și: (învechit) **licopodiacéu** (pl. *licopodiacei)* s.m. LM, SCRIBAN, D.

– Din fr. **lycopodiacées.**

LICOPODIACÉU s.m. v. **licopodiacee.**

LICOPODINÉE s.f. (La pl.) Familie de plante criptogame vasculare cu frunze mici și cu crengi înfurcate; (și la sg.) plantă din această familie. Cf. DN^3, DEXI.

– Pl.: *licopodinee.*

– Din fr. **lycopodinées.**

LICOPÓDIU s.n. (La pl.) Gen de plante criptogame din familia licopodiaceelor, cu tulpina târâtoare acoperită cu frunze mici, liniare sau solzoase, în vârful cărora se găsesc sporangii; (și la sg.) plantă care aparține acestui gen. [Opăritura] *se întâmpină cu spălarea... cu un burete cu vin cald pe toate zilele și după svântarea lor cu praf de licopod.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 120/11, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123^2/16. *Se vindecă spălându-se adese cu apă caldă, amestecată cu vin alb, și apoi preserându-se cu pulberea ierbei numită licopodiu.* CORNEA, E. I, 115/28. *Vârând în apă un deget uns cu grăsime, nu se udă; asemine și dacă vei presura mai întâi pe apă sămânță de licopodiu.* STAMATI, F. 64/21, cf. LM. *Licopodele gigantice... astăzi nu sunt decât neşte plante ierboase umile și târâitoare.* CONTEMPORANUL, I, 361. *Și-n ceruri se-aruncă auritele zodii Și dracii la râuri adun licapodii.* EMINESCU, O. IV, 156, cf. BRANDZA, FL.507, GRECESCU, FL. 654. *Când te gândești cât de fină e pulberea (sporii) care se scutură dintr-un lycopod – un fir nu cântărește nicio sutime de mie dintr-un gram – înțelegi lesne că mijloacele n-au lipsit plantelor pentru ca fiecare speță să se fi împrăștiat peste toată fața pământului.* MEHEDINȚI, G. F. 165, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *O cantitate mică de pulbere de licopodiu sau praf de plută.* CIȘMAN, FIZ. II, 34. *Sporii* [de licopodiu]... *au aspectul unei pulberi galbene, ușoare, unsuroase la pipăit și aderente.* DER, cf. DN^3, DEX–S, DEXI. ✦ Pulbere galbenă obținută din sporii acestei plante, întrebuințată în farmacie și pirotehnie. Cf. LM. *În loc de licopodiu folosim... pulbere de aluminiu sau de magneziu.* CIȘMAN, FIZ. II, 34, cf. DN^3, DEX^2.

– Pl.: *licopodii.* – Și: **licopód** (scris și *lycopod,* pl. *licopode)* s.n., **licopódium** (DER), (rar) **licapódiu** s.m.

– Din lat. **lycopodium,** fr. **lycopode.**

LICOPÓDIUM s.m. v. **licopodiu.**

LICÓR s.n. v. **licoare.**

LICÓRE s.f. v. **licoare.**

LICOREXÍE s.f. (Rar) Apetit intens; senzație puternică de foame. Cf. COSTINESCU, L. ROM. 1964, 264.

– Din fr. **lycorexie.**

LICORÍCI s.m. v. **licurici.**

LICORÍN s.m. v. **licurin.**

LICORÍST, -Ă s.m. și f. v. **lichiorist.**

LICÓRN s.m. Animal fabulos, imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte; inorog, unicorn **(1).** *Dragoni,... leocorni, sirine.* AMFILOHIE, G. F. 317^v/2. *Scriptura scrie pentru leocorno, adică inorog, și de dragoni.* id. ib. 322^r/8. *Numărul lor este atât de mic, cât a unora iaste cât a licornii.* CRITIL, 63/35, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARONZI, I. L. IV, 202/8, COSTINESCU, CADE. *Pe o peluză zăcea în soarele strecurat cine știe cum în acest infern un leocorn.* BARBU, PRINC. 125. *Aici,... în singurătatea codrilor de brad, găsești din loc în loc poieni, unde licornul ascultă cu ochi mari ațintiți tăcerea.* SADOVEANU, O. XIV, 454, cf. DEX, DN^3.

– Pl.: *licorni.* – Și: (învechit) **leocórn,** (învechit, rar) **leocórno** s.m., **licórnă** s.f.

– Din fr. **licorne,** it. **licorno.**

LICÓRNĂ s.f. v. **licorn.**

LICORÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) **1.** Lichid **(1).** *Fluidele se împart în licvoroase și elastice seau gazoase.*

STAMATI, F. 40/10. *Amestecând doauã fluide licvoroase, ce nu se unesc hemic, se rapoartă între sine ca şi un trup solid către un altul fluid, adecă cel speţific mai greu se acufundă în cel mai uşor.* id. ib. 55/1, cf. DEX–S.

2. (Despre băuturi) Fin; delicios, savuros. *Vinurile licoroase şi vinurile medicinale sunt acelea cari conţin şi diverse infuzii, ingrediente.* ENC. AGR. III, 566. *Vinurile „licoroase", bogate în zahăr şi alcool, sunt folosite la prepararea vinurilor tonice.* FLORA R.P.R. VI, 309.

– Pl.: *licoroşi, -oase.* – Şi: (învechit) **licvorós, -oasă, lichiorós, -oásă** (ENG. AGR. III, 564) adj.

– Din fr. **liquoreux.**

LICOSTĂU s.n. v. **licastău.**

LICREÁNŢĂ s.f. v. **urechelniţă.**

LICRÉU s.n. v. **lacreu.**

LICSÁNDRIE s.f. v. **micsandră.**

LICTÁR s.n. (Regional, mai ales în Transilv.; şi cu determinări care indică fructul) Magiun **(1)** (în special de prune). *Să le amesteci aceste laolaltă la căldură lină cu miere de ajuns şi cu apă în forma lictariului.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 47/14, cf. DRLU, LB. *Spre acest sfârşit se face lictariul numai din mezul de prune cu zahar şi-l întrebuinţază pătimaşul.* S. BĂRB. 22/19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 143, LM. *Erau adunaţi în curte, la cazanul în care fierbea cu clocote lictarul de prune.* SLAVICI, O. II, 193, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 238, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *De câte ori se coace pâine, se mai fac „lipini" umplute cu brânză, cu lictar de prune.* MOLIN, R. B. 288, cf. COMŞA, N. Z. 3, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. *El a adus din partea noastră două care de cucuruz şi fâsaică şi-o rămas lictar şi prune uscate.* în ALIL 1983–1984, 298, cf. L. ROM. 1961, 128, DEX. *Un linguroi mare, ce se foloseşte la mestecat în căldare, când fierb lictariu.* VICIU, GL. 59, cf. com. din SEBEŞ – FĂGĂRAŞ şi din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ, CHEST. VIII 28/18, 98/8, ALR I 873, ALR SN IV h 1 079, ib. h 1 082, ALRM SN III h 891, ib. h 893, A I 24, II 7, ALR–M II h 458. ✦ P. ext. Amestec cu aspectul şi consistenţa magiunului **(1)**. *Cel ce va întrăbuinţa lictariul mai sus comăndat... celelalte aci sfătuite să nu le părăsească.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 48/13.

– Pl.: (rar) *lictare* (SCRIBAN, D.) şi (învechit, rar, m.) *lictari* (PONTBRIANT, D.). – Şi: (regional) **lectár** (ALR I 873/186, ALR–M II h 458/231), **liptár** (com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ, ALR I 873/61, 80, 90, ALR SN IV h 1 082/95, ALRM SN III h 893/95, A I 24, ALR–M II h 458/221), **lipdár** (CHEST. VIII 28/15), **liftár** (ALR I 1 873/178, ALR SN IV h 1 082/141, ALRM SN III h 893/141, com. din BOARTA – MEDIAŞ), **litár** (ALR I 873/308, ALR SN IV h 1 082/310), **licvár** (L. ROM. 1961, 128), **ligvár** (ALR I 873/343, ALR–M II h 458/225, 238), **livár** (ALR I 873/ 345), **lecvár** (ALR II 4 035/362), **legvár** (ALR I 873/278, 315, 335, 341, ALR II 6 097/316, 334, ALR SN IV h 1 082, ALRM SN III h 891, ALR–M II h 458, accentuat şi *légvar* ALR I 873/359, 361, 576, pl. *legvaruri* ALR II 6 097/316), **lecvárt** (ALR I 873/578), **litaróm** (ib. 873/320) s.n.

– Din magh. **liktárium, liktárom, lekvár.**

LÍCTOR s.m. (Ist.) Fiecare dintre slujbaşii Romei antice care îi însoţeau pe înalţii demnitari şi pe pretori, mergând înaintea lor şi purtând fascii. *Ar fi fost să să facă mare vărsare de sânge sau că trebuia să-m dau capul lictorilor.* CANTACUZINO, N. P. 88^{r}/22. *Doisprezece lictori cu securi şi cu mănunchi de vergele.* BOJINCĂ, A. II, 28/24. *Un lictor (slujitoriu public) fu omorât prin oamenii săi.* FM (1840), 71^{1}/29, cf. VALIAN, V. 72, POEN.–AAR.–HILL, V. II, 103^{2}/9, NEGULICI. *Ordonă lictorilor să-l lege şi să-l ducă în lagăr.* TEULESCU, C. 200/2. *Lictorii, respândind plebea, puseră mâna pre om.* ARISTIA, PLUT. 256/24, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 203/26. *Apar lictorii care precedă pe August.* ALECSANDRI, T. II, 381, cf. LM. *Pretorul Fabiu a intrat după lictori şi s-a suit pe jeţu-i.* CARAGIALE, O. VI, 307, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, DN^{3}, V. BREBAN, D. G. ✦ P. ext. Funcţionar de stat însărcinat cu funcţii poliţieneşti. *Nimeni nu îndrăznea a vorbi în public pentru legile patriei, ştiind foarte bine că, îndată ce o vorbă liberă va ieşi din gura cuiva, vor trămite laţuri, securi, lictori şi călăi ca să-l omoare.* BĂLCESCU, M. V. 264. *Pentru îndeplinirea atribuţiilor sale, marele armaş avea în subordine un al doilea armaş şi un număr de armaşi sau lictori.* STOICESCU, S. D. 233.

– Accentuat şi: (învechit, rar) *lictór.* CANTACUZINO, N. P. 88^{r}/22, SCRIBAN, D. – Pl.: *lictori.*

– Din lat. **lictor.**

LICUÁŢIE s.f. (Chim.) Separare prin încălzire a elementelor cu temperaturi de topire diferite dintr-un amestec. *Sulful se estrage prin distilaţie sau numai prin licuaţie, când mina este bogată.* MARIN, PR. I, 29/17, cf. COSTINESCU, DER, M. D. ENC., DN^{3}, DEXI.

– Pronunţat: *-cu-a-.* – Pl.: *licuaţii.* – Şi: (învechit, rar) **licuaţiúne** (scris şi *liquaţiune)* s.f. COSTINESCU.

– Din fr. **liquation,** lat. **liquatio, -onis.**

LICUAŢIÚNE s.f. v. **licuaţie.**

LICUEFÁCE vb. III v. **licheface.**

LICUEFÁCERE s.f. (Învechit, rar) Acţiunea de a se lichefia. Cf. COSTINESCU.

– V. **licheface.**

LICUEFÁCŢIE s.f. v. **lichefacţie.**

LICUEFIÁ vb. I v. **lichefia.**

LICUEFIÁT, -Ă adj. v. **lichefiat.**

LICUÉR s.n. v. **licoare.**

LICUÍD, -Ă adj., s.n. v. **lichid.**

LICUIDÁ vb. I v. **lichida.**

LICUIDÁRE s.f. v. **lichidare.**

LICUIDÁT, -Ă adj. v. **lichidat.**

LICUIDATÓR s.m. v. **lichidator.**

LICUIDÁȚIE s.f. v. **lichidație.**

LICUIDAȚIÚNE s.f. v. **lichidație.**

LICUIDITÁTE s.f. v. **lichiditate.**

LICUÓR s.n. v. **licoare.**

LICUORÍST, -Ă s.m. și f. v. **lichiorist.**

LÍCUR[1] s.m. v. **licăr.**

LICÚR[2] s.n. v. **licoare.**

LICURÁ vb. I v. **licări**[1].

LÍCURĂ s.f. v. **licăr.**

LICUREÁLĂ s.f. (Învechit, rar) Licărire[1] **(1).** Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *licureli.*
– **Licuri** + suf. *-eală.*

LICURÍ vb. IV v. **licări**[1].

LICURÍC s.m. v. **licurici.**

LICURÍCE s.f. v. **licurici.**

LICURÍCI s.m. **1.** Insectă din ordinul coleopterelor, având pe ultimele segmente abdominale organe care emit o lumină fosforescentă; (livresc) luciolă, (regional) făclieș, fânăraș, licuș, scânteiuță, steluță *(Lampyris noctiluca).* Cf. ANON. CAR. *Când luna e pe unde, Pe groapă meteor, În iarbă licuriciul, Din rovini flacări sbor.* C. A. ROSETTI, C. 27/7, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, HEM 866. *Câmpia i se înfățișează luminată de scânteiele strălucitoare ale licuricilor.* ODOBESCU, S. III, 20. *Amor!... vorbă să fie!... Foc de paie, lumină de licurici!* GANE, N. III, 102. *Un licuriciu se încurcase în perii ei din frunte.* CARAGIALE, O. II, 325. *Pe vechiul zid pe care liliacu-atârnă grape, Licăriri de pietre scumpe licurici zglobii presar.* MACEDONSKI, O. I, 155. *Mii de licurici zburători răsar din întunecimile codrului, stropesc aerul cu luminile lor albăstrii și trec în roiuri de pe un mal pe altul.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 136, cf. CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, BARCIANU. *Femeiușca licuriciului se deosebește foarte mult de bărbățușul său.* MARIAN, INS. 45, cf. ALEXI, W., JAHRESBER. XII, 157. *Prin simbolism magic, bolnavul de ochi se crede că se va face bine dacă va purta la sine licurici.* CANDREA, F. 252. *Pe urma lor abia mai zboară Un roi plăpând de licurici.* GOGA, POEZII, 175, cf. TDRG. *Când după ploaie licuricii strălucesc și zboară prin aer este semn că se va înseninа.* PAMFILE, VĂZD. 110, cf. PĂCALĂ, M. R. 33. *O musculiță cât o gămălie, strălucitoare ca un licuriciu, intră bâzâind să caute ceva dulce de gustat.* GÂRLEANU, N. 201, cf. PASCU, S. 326, DR. IV, 489, 738. *Marea... scânteind ca o mișună de licurici.* M. I. CARAGIALE, C. 41, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cântă pasărea de seară, iar în iarba-nrourată, Cu grămada, licuricii luminițele-și arată.* EFTIMIU, Î. 27, cf. SIMIONESCU, F. R. 294, TEODOREANU, L. 16. *Din ochii căscați îi zbucnea un fel de văpaie,... un fel de materie fosforescentă, ca la licurici.* VOICULESCU, P. I, 114. *Dinaintea noastră fulgerau licuricii zburători..., lăsând fire de aur în urmă-le.* SADOVEANU, O. XXI, 150, cf. SCRIBAN, D. *Lumina cea mai ieftină o produce licuriciul și oamenii de știință trebuie să-i afle secretul lui.* ENC. TEHN. I, 102. *Colo numai dintre spini, Pân' la stelele-n vecini, Licuricii dau lumini.* BLAGA, POEZII, 145. *Și izvoare sunt pe-aici, Ca-n desișuri licurici Într-un codru cu ferigi.* V. ROM. septembrie 1954, 80, cf. DL, SCL 1958, 248, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., ALR I 1 895. ✧ (În comparații; sugerează ideea de lumină mică, fosforescentă) *Tremurau pâlpâiri de lumină, ca niște licurici, însemnând case.* REBREANU, P. S. 266. *Sus Vega scânteia ca un licuriciu verzui al cerului.* C. PETRESCU, S. 23. *Când și când se scufunda într-o somnie tulbure, din care tresărea și atunci îi lucea jarul ca doi licurici în ochii pe jumătate închiși.* SADOVEANU, O. XVII, 214. *A azvârlit peste rampa terasei țigara și mi-a părut ca un licurici în iarbă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 134. ✧ F i g. *Iată că suie spre noi un licurici al aducerii-aminte.* SADOVEANU, O. XIII, 789. *Toată balta se umplu de licurici.* CĂLINESCU, S. 189. *Uneori locomotiva varsă pe coș o ploaie de scântei, ca o uzină de licurici.* BOGZA, C. O. 358. *În seri cu lună plină stă sub brazi, Privind cum licurici pe cer s-anină.* LABIȘ, P. 110. [Șarpele avea] *Ochii-n cap de licurici.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 68. ✧ E x p r. (Prin nord-vestul Munt.) **A avea licurici la cap** = a avea idei neobișnuite, bizare; a avea aiureli, toane. Cf. UDRESCU, GL. **A-i scoate** (cuiva) **licuricii din cap** = a determina pe cineva să devină serios, să renunțe la toane, la nebunii. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Familiar) Copil vioi, sprinten. UDRESCU, GL. *E plină strada de licurici, mânca-i-ar norocul!* id. ib. ✦ (Argotic) Lanternă de buzunar. Cf. GR. S. VII, 118.

2. (Popular) Ceea ce licărește[1] **(1)**; ceea ce (abia) strălucește și are dimensiuni foarte mici. Cf. PASCU, S. 326. *Iepurii de casă săreau jucându-și în întunerec licuricii ochilor.* VLASIU, A. P. 25. *Fă, Doamne, zilele mici Și nopțile licurici, Să mă văd scăpat de-aici.* ȘEZ. IV, 140, cf. FOLC. OLT.–MUNT. II, 601. ✧ (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Sapi câte trei-patru stânjini și abia dai dă câte un licurici dă apă.* ȘEZ. III, 102, *Mă creștine, vezi licuriciul ăla de foc colo?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 266. ✧ (Adjectival) *Astea-s buci, cu buză dulci, Âștia-s ochi licurici.* POP., ap. LIUBA–IANA, M. 30. ✦ S p e c. Emanație fosforescentă, instabilă și intermitentă, vizibilă deasupra unor bălți sau a trunchiurilor putrede de copaci. Cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Învechit) Vedenie, fantomă. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Regional; în forma *licuric;* mai ales la pl.) Pește mic, pui de pește (Sereca – Orăștie). MAT. DIALECT. I, 260.

– Pl.: *licurici.* – Și: (regional) **licăríci** (ALR I 1 895/214, 600, 725, 986), **lichirici** (ib. 1 895/385), **licorici** (ib. 1 895/526) s.m., **licurice** (ib. 1 895/932) s.f., **linguríci** (ib. I 1 895/592), **licuríc** (MAT. DIALECT. I, 260), **nicuríci** (ALR I 1 895/528), **nicorici** (ib. 1 895/538) s.m.
– **Licuri** + suf. *-ici.*

LICURÍN s.m. Varietate de chefal afumat. Cf. GOLESCU, Î. 81. *Toate chiupurile cu marinate şi licorini.* NEGRUZZI, S. III, 56, cf. POLIZU. *Porunci să-i frigă un curcan, să-i cumpere icre, licurini şi ghiudenuri.* FILIMON, O. I, 234, cf. CIHAC, II, 669. *Vrei o porţie de licorin zvântat?* ALECSANDRI, T. 751, cf. LM. *Un prânz împărătesc! şi tot lucruri uşoare:... licurini, masline, icre de ştiucă şi negre.* CARAGIALE, O. II, 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ANTIPA, F. I. 76, TDRG, ATILA, P. 380, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ar fi mâncat licurini.* BARBU, S. N. 215, cf. DEX, H IV 85.

– Pl.: *licurini.* – Şi: **licorin,** (învechit, rar) **nicurín** (ARHIVA R. II, 28/1) s.m.

– Din ngr. **λυκορρίνι.**

LICURÍND, -Ă adj. (Despre surse de lumină) Care licăreşte[1] **(1);** care emite o lumină slabă, difuză, intermitentă; (despre lumină) de slabă intensitate, difuză, intermitentă. *Gălbuia aurora de purpură urmată Albeşte înverzita dumbravă de anin Şi stele licurinde abia se mai arată Prin umbrele ce noaptea păstrează în senin.* BOLLIAC, O. 73. *Ne-am întors în oraş într-un şârag lung, decorat cu verdeaţă, la aparenţă un crâng pus în mişcare, lucit de lumina licurindă a lampioanelor aprinse.* SBIERA, F. S. 170. *Dete într-o vreme de-o rază licurindă, de-o lumină ce lucea printre crengile copacilor dintr-o chiliuţă de lemn prin ferestruica ei cea mică.* MARIAN, T. 93.

– Pl.: *licurinzi, -de.*

– V. **licuri.**

LICURÍRE s.f. v. **licărire[1].**

LICURÍŞ s.n. v. **licăriş.**

LICURÍT s.n. v. **licărit[1].**

LICURITÓR, -OÁRE adj. v. **licăritor[2].**

LICURITÚRĂ s.f. v. **licărítură.**

LICÚŞ s.m. (Regional) Licurici **(1)** *(Lampyris noctiluca)* (Văsieşti – Moineşti). Cf. ALR I 1 895/582.

– Pl.: *licuşi.*

– **Lic[1]** + suf. *-uş.*

LICVÁR s.n. v. **lictar.**

LICVÍD, -Ă adj., s.n. v. **lichid.**

LICVIDÁ vb. I v. **lichida.**

LICVIDÁŢIE s.f. v. **lichidaţie.**

LICVIRÍŢĂ s.f. v. **licviriţie.**

LICVIRÍŢIE s.f. (Bot.) Lemn-dulce *(Glycyrrhiza glabra).* *Rădăcină-dulce (licviriţia).* EPISCUPESCU, PRACTICA, 470/15. *Foloseşte încă la umflătura pelei (edemă) dulceaţa stomahică,... decoctul de licviriţă.* CORNEA, E. I, 112/33. *La aceasta foloseşte luarea sângelui,... hapurile..., rădăcina-dulce (licviriţia).* id. ib. 83/19, cf. II, 80/29, D. MED.

– Pl.: *licviriţii.* – Şi: (învechit, rar) **licviríţă** s.f.

– Din lat. **liquiritia.**

LICVÓR s.n. v. **licoare.**

LICVORÓS, -OÁSĂ adj. v. **licoros.**

LÍDE s.m. v. **liude.**

LÍDER, -Ă s.m. şi (rar) f. **1.** Conducător al unui partid, al unei organizaţii sindicale etc. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Scarlat Castandachi era politician neobosit şi leaderul conservatorilor moldoveni.* SADOVEANU, O. VIII, 79, cf. SCRIBAN, D. *Suspiciunea cu care e observat leaderul Stancu.* PERPESSICIUS, M. I, 284. *Din leader al ziarului, ajunsese un simplu redactor.* VINEA, L. I, 356. *Ultima ei victimă a fost Roro,... pe vremuri lider al partidului conservator.* id. ib. 389. *Veni... în Ateliere un lider socialist.* PREDA, R. 17, cf. DEX, DN[3]. *Am scris de curând... biografia unui mare lider sindical.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 20/2. ✧ (Prin lărgirea sensului) *La el în casă am cunoscut elita vasluiană, cei trei leaderi: prefectul, primarul şi comandantul regimentului.* BRĂESCU, A. 244, cf. V. BREBAN, D. G. ✦ (Rar) Dirijor, şef al unei orchestre de jaz. Cf. DN[3], DEXI.

2. Sportiv sau echipă sportivă care se găseşte în fruntea unei competiţii. *Fostul lider, „Rapid", întrecut ca joc şi... scor de echipa craioveană, se află pe locul secund.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 926. *Liderul clasamentului* [la şah]... *a întrerupt partida.* ib. 1966, nr. 7 043, cf. DEX, DN[3]. *Să ne ofere posibilitatea unui viitor duel cu lidera clasamentului.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 3/5, cf. V. BREBAN, D. G.

3. (Mar.) Tip de navă conducătoare a unei flotile de nave uşoare. Cf. DN[3], DEXI.

– Scris şi: *leader.* – Pl.: *lideri, -e.*

– Din engl. **leader,** fr. **leader.**

LIDIÁN, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Lidiei antice sau care era originară de acolo; (la m. pl.) popor care locuia în Lidia. *Rânduind împrotiva celor din careul cel drept, perşi şi lidieni,... bărbaţi războinici.* AETHIOPICA, 57[v]/21. *Lidienii au inventat boiangeria, metalurgia etc.* ENC. ROM. III, 100, cf. DEX.

2. Adj. Care aparţinea Lidiei antice sau lidienilor **(1),** privitor la Lidia antică sau la lidieni, originar din Lidia antică. *A fost un oraş lidian înainte de Ilionul nou.* CONTEMPORANUL, III, 71. *Aici sunt încadrate de obicei limbile liciană şi lidiană din vechea Asie Mică.* GRAUR, I. L. 208. *Orânduirea sclavagistă a cunoscut o mulţime de fluiere..., după scara de sunete pe care o scoteau (dorice, lidiene, frigiene etc.).* ALEXANDRU, I. M. 47, cf. DEX.

– Pronunţat: *-di-an.* – Pl.: *lidieni, -e.*

– **Lidia** (n. pr.) + suf. *-an.*

LÍDII s.m. pl. (Învechit, rar) Lidieni **(1).** *Persi şi arapi şi levii şi lidii, toţi cu coifuri şi cu scuturi.* BIBLIA (1688), 562[1]/56.

– Din gr. **Λύδιος,** lat. **Lydus, -i.**

LIDÍT s.n. v. **lidită.**

LIDÍTĂ s.f. **1.** Rocă silicioasă compactă, de culoare închisă, alcătuită mai ales din cuarț, calcedonie sau opal, folosită ca material abraziv fin și care se folosea în trecut la verificarea purității metalelor prețioase. Cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 102, 155, LTR^2, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., DEXI.

2. Exploziv pe bază de acid picric; melinită. Cf. LTR^2, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., DEXI.

– Pl.: *lidite.* – Și: **lidít** s.n. CANTUNIARI, L. M. 102, 155.

– Din fr. **lyddite.**

LÍE^1 s.f. = **ie.** (Într-o ghicitoare) Locul unde se îmbină piciorul cu partea abdominală la animale; (regional) ligare. *Am o vacă rostopască, Pe la lii, băcălii, Pi la şăli cu dârjăli, Pi la nări, lumânări* (Pușca). MAT. FOLK. 1 214.

LÍE^2 s.f. (Prin sud-estul Ban.) Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape, probabil gaiță. Cf. BĂCESCU, PĂS. 108.

– Pl.: *lii.*

– Et. nec.

LIECHTENSTEINIÁN, -Ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Liechtensteinului sau care este originară de acolo. Cf. DOOM^2.

2. Adj. Care aparține Liechtensteinului sau care provine de acolo; referitor la Liechtenstein. Cf. DOOM^2.

– Pronunțat: *lihtănştai-ni-an.* – Pl.: *liechtensteinieni, -e.*

– **Liechtenstein** (n. pr.) + suf. *-an.*

LIED s.n. Compoziție muzicală vocală cu acompaniament instrumental (de obicei pian), cu caracter liric, compusă pe textul unei poezii scurte. Cf. IVELA, D. M. *Un lied cântat la vioară.* CAZIMIR, GR. 128. *Liedurile sale rămân lieduri în înțelesul lui Schumann.* CONV. LIT. LXVII, 229. *Dănuț urca scara fredonând un lied.* TEODOREANU, M. II, 141. *Ioana... consimți... a îngâna sobru un lied.* CĂLINESCU, B. I. 350. *Poezia, devenită celebră, mai ales după ce Schumann a folosit-o ca text al cunoscutului lied cu accente atât de patetice, aparține ciclului „Romanțelor".* VIANU, L. U. 423. *Muzicile lente, cu caracter de lied, de odă..., sunt frumoase.* M 1965, nr. 1, 6/1, cf. DEX, DN^3. *Găsim în cuprinsul volumelor sale... compuneri cu fluență de lied.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 8/1. *O altă sursă organizatoare a volumului rămâne tehnica lui muzicală, o structură de lied.* id. 1979, nr. 10, 10/3, V. BREBAN, D. G.

– Pronunțat: *lid.* – Pl.: *lieduri.*

– Din germ. **Lied.**

LIÉN s.n. (Anat.) Splină. DEX^2, DEXI.

– Pronunțat: *li-en.* – Pl.: *lienuri.*

– Din lat. **lien.**

LIENÁL, -Ă adj. (Anat.) Care aparține splinei. Cf. DEX^2, DEXI.

– Pronunțat: *li-e-.* – Pl.: *lienali, -e.*

– Din germ. **lienal.**

LIENÍTĂ s.f. (Med.) Inflamație a splinei. Cf. DN^3, DEXI.

– Pronunțat: *li-e-.* – Pl.: *lienite.*

– Din germ. **Lienite.**

LIENOGRAFÍE s.f. (Med.) Radiografie a splinei cu ajutorul unei substanțe de contrast. DEX^2, DEXI.

– Pronunțat: *li-e-.* – Pl.: *lienografii.*

– **Lien** + [radio]**grafie.**

LIENTÉRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la lienterie. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 103^2/43, COSTINESCU.

– Pronunțat: *li-en-.* – Pl.: *lienterici, -ce.* – Și: **lianteric, -ă** adj. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 103^2/43.

– Din fr. **lientérique.**

LIENTERÍE s.f. (Med.; învechit) Diaree. Cf. MEȘT. DOFT. I, 145, I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 103^2/41. *Din diarie vine lienterie (desfacerea mațelor).* CORNEA, E. I, 42/32. *Lienteria se numește pântecăria cea neoprită, când iesă din stomah materiile nemistuite.* id. ib. 98/28, cf. COSTINESCU, BIANU, D. S., URSU, T. Ș. 230, L. ROM. 1981, 223, DEXI.

– Pronunțat: *li-en-.* – Și: **lianterie** s.f. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 103^2/41.

– Din ngr. **λειεντερία,** fr. **lientérie.**

LIÉRNĂ s.f. **1.** Piesă de lemn sau de metal care servește ca element de legătură la o construcție. Cf. DN^3, DEXI.

2. Nervură de piatră la cheia arcelor unei construcții. Cf. DN^3, DEXI.

– Pl.: *lierne.*

– Din fr. **lierne.**

LIETENÁNT s.m. v. **leitenant.**

LIEUTENÁNT s.m. v. **leitenant.**

LIFĂÍ vb. IV v. **lefui.**

LIFERÁ vb. I. T r a n z. (Germanism învechit, prin Transilv.) A furniza. Cf. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *liferez.*

– Din germ. **liefern.**

LIFERÁNT s.m. (Germanism învechit, prin Transilv.) Furnizor. Cf. I. GOLESCU, C. *Mă dete... la unu din liferanții săi pentru un lanț de argint.* MOZAICUL (1838), 5/1, cf. STAMATI, D., LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 1558, PUȘCARIU, L. R. I, 412.

– Pl.: *liferanți.* – Și: **liveránt** s.m. STAMATI, D.

– Din germ. **Lieferant.**

LIFERÁRE s.f. (Învechit prin Transilv.) Acțiunea de a l i f e r a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

– V. **lifera.**

LIFERÁT, -Ă adj. (Învechit prin Transilv.) Livrat. Cf. PONTBRIANT, D. *A încasa rata a doua şi ultima din preţul grâului vândut şi liferat.* REBREANU, R. I, 45.
– Pl.: *liferaţi, -te.*
– V. **lifera.**

LIFERÁŢIE s.f. (Învechit prin Transilv.) Livrare. Cf. GM (1854), 176, BARCIANU, ALEXI, W.
– Şi: **liferaţiúne** (BARCIANU, ALEXI, W.), **liveránţie** (GM 1854, 176) s.f.
– **Lifera** + suf. *-aţie.*

LIFERAŢIÚNE s.f. v. **liferaţie.**

LIFERĂTÓR s.m. (Învechit prin Transilv.) Furnizor. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.
– Pl.: *liferători.*
– **Lifera** + suf. *-ător.*

LIFÍG s.m. v. **lilig.**

LIFOŞÁNC subst. (Regional) Nume dat unui tip de puşcă cu ţeava rabatabilă (Lipovăţ – Vaslui). Cf. ALR I 1 413/510.
– Pl.: ?
– Et. nec.

LIFOŞÉL s.n. (Regional; glumeţ) Revolver (1). Cf. ALR I 1 413/760, com. ARVINTE.
– Pl.: ? – Şi: **lifoşér** s.n. Com. ARVINTE.
– Cf. l i f o ş a n c.

LIFOŞÉR s.n. v. **lifoşel.**

LIFRÁ vb. I v. **livra.**

LIFT[1] s.m., s.n. v. **left.**

LIFT[2] s.n. **1.** Ascensor pentru persoane. Cf. ALEXI, W. *Portarul chemase liftul.* STANCU, R. A. IV, 180. *Aude liftul suind în colivia lui de sticlă şi fier.* VINEA, L. II, 45. *Era întuneric şi-mi era frică să nu coboare liftul.* H. LOVINESCU, T. 292, cf. LTR[2]. *Am făcut cunoştinţă... în lift... cu vecinul nostru de apartament.* PREDA, R. 143. *Am urcat... cu liftul până la etajul unsprezece.* id. DELIR. 62. *Urcă cu liftul, vru să vâre cheia în broască.* BARBU, Ş. N. II, 199. *A căzut prin uşa deschisă a liftului de la etajul şapte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 16/3, cf. DEX. *Uşile liftului se deschiseră glisând lin.* ŢOIU, Î. 216, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G.

2. Instalaţie mecanică ce serveşte pentru scoaterea la suprafaţă a ţiţeiului acumulat în sondă sau a apei din puţurile de captare. Cf. LTR[2], DN[3].

3. Lovitură, la tenis şi la volei, care imprimă mingii o traiectorie ascendentă. Cf. L. ROM. 1973, 31, DN[3].
– Pl.: *lifturi.*
– Din engl. **lift.**

LIFTÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi i n t r a n z. A trimite mingea (la tenis, la volei şi la tenis de masă) peste fileu prin lovituri de atac care nu se execută cu putere. Cf. L. ROM. 1962, 340, id. 1973, 31, DN[3].

2. T r a n z. (Complementul indică ţiţeiul acumulat în sondă) A aduce la suprafaţă. Cf. DN[3], DEXI.
– Prez. ind.: *liftez.*
– V. **lift**[2]. – Pentru sensul **1,** cf. fr. l i f t e r.

LIFTÁI s.m. (Regional) Arătare, namilă. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") [Omul acesta] *parcă-i un liftai de drac.* ŞEZ., în DA II$_2$, 218.
– Probabil de la **liştai,** prin apropiere de *liftă.*

LIFTÁR s.n. v. **lictar.**

LIFTÁRE s.f. Acţiunea de a l i f t a **(2);** aducere la suprafaţă a ţiţeiului acumulat în sondă sau a apei din puţurile de captare. Cf. LTR[2], DEXI.
– V. **lifta.**

LIFTÁT, -Ă adj. (Despre mingi la volei sau la tenis) Care se trimite peste plasă printr-o lovitură de atac executată fără forţă. Cf. L. ROM. 1962, 340. ✦ (Despre lovituri; la volei sau la tenis) Care urmăreşte atacarea adversarului prin trimiterea fără forţă a mingii peste fileu. ib. *Loviturile sale liftate.* SPORTUL, 1969, nr. 672, 1.
– Pl.: *liftaţi, -te.*
– V. **lifta.**

LÍFTĂ s.f. **1.** (Peiorativ; adesea însoţit de determinări) Termen folosit mai ales în trecut de românii ortodocşi cu referire la popoarele de altă religie sau de altă confesiune creştină decât cea ortodoxă; p. e x t. termen de ocară dat cotropitorilor sau unui străin, unui venetic. V. l a t i n. *Auzit-aţi acolo lifta cea păgână!* NEGRUZZI, S. I, 170. *După un lung şir de ani de invaziuni, răzmiriţe şi războaie, liftele străine, nemţi, turci şi muscali, cari se băteau mereu pe biata ţară, se retrăseseră peste Dunăre.* GHICA, S. 491. *Nu căta că-s vechi de zile: în tinerèţele mele M-am bătut cu multe lifte, care de care mai rele, Ba leşi, ba păgâni, ba unguri.* HASDEU, R. V. 60. *Săriţi cu toţii pe liftele trufaşe!* ALECSANDRI, P. III, 202, COSTINESCU, cf. CIHAC, II, 173. *Unii limbişti au crezut că sunetul „î" va fi fiind luat... de la bulgari ori de la cine mai ştie ce litfe.* CONTEMPORANUL, I, 582. *De-aş avea eu atâţia gonitori în ocol... câţi căzaci, căpcâni şi alte lifte spurcate au căzut morţi aici,... bine ar fi de noi!* CREANGĂ, P. 117. *Că li-i groază lor,... Groază liftelor Şi păgânilor.* CARAGIALE, O. IV, 360. *Ce pârdalnicul de liftă spurcată ai fi fiind, de să nu ştii tu rugăciunea?* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF. *Şi eu rămân să mor pe-aici Cu liftele păgâne!* COŞBUC, P. II, 109, cf. BARCIANU. *Aspirările mele nu vor putea învia vreodată în această ţară urgisâtă de litvele străine.* SBIERA, F. S. 273. *Ion ieşi, blestemând pe nemţi şi pe toate liftele străine.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 41, cf. ALEXI, W., TDRG. *I-o liftă străină, un neamţ de cei de la comedii.* HOGAŞ, DR. II, 132, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *El treapădă drumuri şi bate poteci Pe unde trec lifte spurcate şi greci.* VOICULESCU, POEZII, I, 28. *Aşa au trăit părinţii noştri în miile de ani, aşa se cade să trăim şi noi. Cine face altfel e litfă.* id. ib. XVI, 476. *De ce să vină toate liftele străine să ne ia pâinea de la gură?* BART, E. 292, cf. SCRIBAN, D.

Popa Bulbuc ocoleşte casa noastră ca şi cum ar locui în ea nişte lifte care nu cred în Dumnezeu. STANCU, D. 33, cf. DL. *Să ne batem cu turcii, cu tătarii, avarii, Oricine, indiferent, numai să ne apărăm patria de lifte.* SORESCU, L. L. I, 66, cf. SCURTU, T. 309, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Liftă rea, necredincioasă! Ce rău, spune, ţi-am făcut Turcilor de m-ai vândut?* ALECSANDRI, P. P. 138. *Măi jupâne, liftă rea, Cât îmi ceri tu pe ăsta?* TEODORESCU, P. P. 571. *Multe litfe sălbatice şi rele au venit în decurgerea timpului asupra ţării noastre.* MARIAN, T. 220. *Pân Bucureşti c-am trecut, Multe lifte c-am văzut.* ŞEZ. VIII, 165, cf. GRAIUL, I, 228. *Flăcăul drege pământul dricuit şi pângărit de lifta spurcată.* PAMFILE, DUŞM. 38, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Turcii cotropise Moldova şi străbunii noştri nu mai erau stăpâni pe avutul lor,... căci lifta păgână... le storcea biruri grele.* IZV. XII, 223. *Ce-i cu tine aici, liftă spurcată?* ib. XIII, 227, cf. ALR II/I MN 103, 2 774, ZANNE, P. VI, 185. ✧ (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ne mai răcorim şi noi când punem mâna pe câte-o liftă de păgân!* CONV. LIT. XVII, 71.

2. Om rău, nemernic, nelegiuit **(2),** păgân **(4);** p. ext. animal sălbatic; fiară, jivină. *Câni neruşinaţi, liftă rea!... – strigă Chiajna.* ODOBESCU, S. I, 174. *La suflet e o liftă, un zgripţor fără milă.* MACEDONSKI, O. II, 54. *Doamne sfinte, ce mai litfe! Jăfuitori, împilatori, mai tâlhari decât lupii.* CONTEMPORANUL, V_2, 265. *Nişte lifte nesuferite, domnule inginer!... Asară, după ce aţi plecat dumneavoastră, mi-au făcut capul calendar.* SADOVEANU, O. XII, 512. *Să piei din ochii mei, liftă..., muiere.* CAMILAR, N. II, 241, cf. V. BREBAN, D. G. *Sf. Gheorghe avu a se lupta cu un asemenea balaur, izbăvind de moarte pe fata... ce sorţii o destinase a fi prada acestei urâte lifte.* ŞEZ. I, 244. *Oleoleo, ciocoi, ciocoi,... Oleleo, liftă spurcată, De te-aş mai prinde vreodată, Am să-ţi jupoi pielea toată!* PAMFILE, C. Ţ. 268. *Numa-n ciocul bărbei mele A puiat o năpârcă-re, Când litova flămânzeşte, Scoate coada, mă loveşte.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 288. *Ei, lotreni, liftî ra, Ieu pi mândra nu ţ-oi da, Cî ńi-a dat-o soacrî-mia.* DIACONU, VR. 170. *Mă porc-de-câine, liftă rea, Cine ţie ţi-a poruncit Şi ţie ţi-a volnicit Să ţii tu calea domnilor?* BALADE, III, 118. ✧ (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce litfă de oameni,... soro, moşnegii nici batâr nu se răciseră şi ei cotrobăiau prin beci.* CONTEMPORANUL, V_1, 107.

– Pl.: *lifte.* – Şi: (popular) **lítfă,** (regional) **litvă, lítovă** s.f.

– Din n. pr. **Litva** „Lituania".

LÍFTBOI s.m. (Anglicism rar) Liftier. *Primul actor care sparge tiparele imaginii convenţionale (lift-boy-ul amabil) se introduce în filmul american în 1950.* CINEMA, 1973, nr. 1, 55/3, cf. DN^3, DEXI.

– Scris şi: *lift-boy.* – Pl.: *liftboi.*

– Din engl. **lift-boy.**

LIFTEÁN s.m. v. **litvean.**

LIFTELÚŢĂ s.f. Diminutiv al lui liftă **(2).** *În jurul ei roiesc caracatiţe mai mici, lifteluţe şi licheluţe cu botişor mai mic, care se satură cu mai puţin.* COCEA, S. II, 367.

– Pl.: *lifteluţe.*

– **Liftă** + suf. *-eluţă.*

LIFTERÍE s.f. v. **lefterie.**

LIFTIÉR, -Ă s.m. şi f. Persoană care manevrează (şi întreţine) liftul. Cf. NOM. PROF. 9, IORDAN, L. R. A. 180. *I-a ajutat să devie proprietar al imobilului, după ce fusese în tinereţe liftier.* ARGHEZI, P. T. 272, cf. SCL 1969, 550, id. 1970, 356. *M-am întrerupt din cântat..., socotind că nu-i ştirbesc prestigiul în faţa liftierei.* CINEMA, 1974, nr. 2, 13, cf. DEX. *Liftierul... nu schiţase niciun gest.* ŢOIU, Î. 216, cf. V. BREBAN, D. G.

– Pronunţat: *-ti-er.* – Pl.: *liftieri, -e.*

– Din fr. **liftier.**

LIFTINCĂ s.f. v. **lectică.**

LÍFTING s.n. (Med.) Operaţie de chirurgie plastică facială pentru înlăturarea ridurilor şi a laxităţii pielii de la nivelul feţei şi a gâtului. Cf. $DOOM^2$, DEXI.

– Pl.: *liftinguri.*

– Din engl. **lifting,** fr. **lifting.**

LIFTIRÍE s.f. v. **lefterie.**

LÍFTURI s.n. pl. v. **lifuri.**

LIFUÍ vb. IV v. **lefui.**

LÍFURI s.n. pl. (Ban. şi prin Munţii Apuseni) Mâncăruri alese; delicatese. *Mâncă ce-ţi dau eu, nu umbla după lişuri (ori lifuri).* H XVIII 175, com. din CÂMPENI, din ALBAC – CÂMPENI şi din SCĂRIŞOARA – CÂMPENI.

– Şi: **lifturi** (com. din CÂMPENI, din ALBAC – CÂMPENI şi din SCĂRIŞOARA – CÂMPENI), **líşuri** s.n. pl.

– Cf. l i f u i.

LIFURÓI s.m. (Prin Ban., Olt. şi vestul Munt.) **1.** Copil mic (familiar) p u ş t i; băietan. Cf. ANON. CAR., CADE, CIAUŞANU, V. 175, id. GL. 42, MAT. DIALECT. I, 230, UDRESCU, GL.

– (Depreciativ) Tânăr uşuratic, filfizon; ticălos. Cf. DUMITRAŞCU, STR. 27, CADE, SCRIBAN, D., CIAUŞANU, V. 175, MAT. DIALECT. I, 230, UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A umbla lifuroi = a)** a umbla fără rost, haimana. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** a umbla îmbrăcat excentric. id. ib.

– Pl.: *lifuroi.*

– **Lifuri** + suf. *-oi.*

LIGAMÉNT s.n. **1.** (Anat.) Fascicul de fibre conjunctive, tare şi puţin elastic, care leagă între ele părţi ale scheletului în articulaţii diferite sau care ajută la fixarea viscerelor. *Aceste închieturi... se află ţinute prin... un fel de zgârciuri, numite ligamente.* KRETZULESCU, A. 6/19. *Toate articulaţiile se află ţinute prin legături ce se numesc ligamenturi articulare.* id. ib. 127/19. *Ligamentele... apofisei condiloide sânt dezorganizate.* MAN. SĂNĂT. 52/19. *Prolaps sau lăsarea*

şi răsturnarea mitrii... în urma atoniei şi slăbirii ligamentelor (aţişoarelor) late sau musculare care, în starea normală, au de ţintă să ţiie acest organ în poziţiune. ib. 338/10, cf. PONTBRIANT, D., HASDEU, I. C. II, 10, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Tracţiunile, întinderile exercitate asupra ligamentelor, contuziile.* ENC. AGR. IV, 326, cf. SCRIBAN, D. *Demarează vijelios, supraturându-şi inima, şi opreşte brusc, făcând să-i zbârnâie în trup toţi nervii şi toate ligamentele.* TUDORAN, O. 15. *De obicei, luxaţia este însoţită de ruptura ligamentelor şi a capsulei.* BELEA, P. A. 123. *Retragerea ghearelor în teacă este determinată de un ligament.* ZOOLOGIA, 176. *Organele... ocupă o poziţie stabilă datorită faptului că sunt fixate prin ligamente.* ABC SĂN. 9, cf. DEX. *Cine vrea să cânte la vioară trebuie, între altele, să-şi exerseze cu răbdare muşchii, ligamentele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 19/12, cf. V. BREBAN, D. G.

2. Element de legătură între materiale de construcţie. *Temelia nu e studiată şi n-are suficient ligament.* CĂLINESCU, S. 349. ◇ F i g. *Ligamentul central între poet şi cerc îl formează Titu Maiorescu.* CĂLINESCU, O. XI, 202. *Scrierea este ligamentul ideal dintre natură şi artificial.* STĂNESCU, R. 166. *Ca o dizolvare a ligamentelor epice..., filmul acesta se transformă într-o proiecţie ciudată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 17/4.

3. (La pl.) Joc de inteligenţă prin care se urmăreşte să se afle anumite nume proprii sau cuvinte dintr-o categorie indicată, unind în propoziţii sfârşitul unor cuvinte date cu începutul celor următoare. Cf. DEXI.

– Pl.: *ligamente* şi (învechit) *ligamenturi.*

– Din lat. **ligamentum,** fr. **ligament.**

LIGAMENTÁR, -Ă adj. Care aparţine ligamentelor **(1),** care se referă la ligamente. DEXI.

– Pl.: *ligamentari, -e.*

– Din fr. **ligamentaire.**

LIGAMENTÓS, -OÁSĂ adj. Asemănător cu ligamentele **(1).** Cf. COSTINESCU, BARCIANU, SCRIBAN, D., DN³.

– Pl.: *ligamentoşi, -oase.*

– Din fr. **ligamenteux.**

LÍG-AUF interj. v. **glig-auf.**

LIGÁRE¹ s.f. (Prin Olt.) Loc unde se îmbină piciorul cu partea abdominală la animale; (regional) lie[1]. *Pentru a şti dacă pielea este argăsită, cojocarii o caută la iie, la povăială, la ligare, ligări sau la chişiţă.* IORDACHE, M. E. 124.

– Pl.: *ligări.*

– Cf. l e g a.

LIGÁRE² s.f. v. **lingoare.**

LIGATIÓN s.n. v. **legat³.**

LIGÁTON s.n. v. **legat³.**

LIGATURÁ vb. I. T r a n z. A efectua o ligatură **(2).** DEXI. ◇ R e f l. p a s. *În hemoragiile traumatice grave, se va face tamponarea rapidă a regiunei, ligaturându-se în masă această regiune.* ENC. AGR. III, 40.

– Prez. ind.: *ligaturez.*

– Din fr. **ligaturer.**

LIGATÚRĂ s.f. **1.** Fir de aţă, de mătase, de catgut cu care se face o ligatură **(2).** Cf. COSTINESCU, BARCIANU, SCRIBAN, D., DEX, DN³.

2. Legare provizorie sau definitivă a unui vas sangvin, a intestinului, a uterului etc. pentru a le închide orificiul. Cf. BIANU, D. S., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

3. (Tipogr.) Grup alcătuit din două litere, care formează un singur corp grafic; logotip. Cf. V. MOLIN, V. T. 21, SCRIBAN, D., DEX, DN³.

4. (Muz.) Grup de note legate printr-o linie, care se referă la o singură silabă. Cf. CERNE, D. M., DEXI.

– Pl.: *ligaturi.*

– Din lat. **ligatura,** fr. **ligature.**

LÍGAV, -Ă adj. v. **lingav.**

LÍGĂ¹ s.f. Uniune, asociaţie sau coaliţie de state, de oraşe, de societăţi sau de indivizi, constituită în vederea realizării unui ţel comun. *Intrând în Sfânta Ligă, formată de Austria şi de Papă în contra Franţei.* SĂULESCU, HR. II, 318/19, cf. STAMATI, D. *Întâlni pe un ambasador al Persiei ce venise să propună o ligă în contra turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 40. *Ăst imperiu dete totdauna pe faţă originea sa. Născut dintr-o ligă între populaţiune şi soldaţi...* TEULESCU, C. 412/11. *Austria... intră şi ea în liga occidentală.* FILIMON, O. II, 180, cf. PONTBRIANT, D. *Orice ligă e prea slabă când nu o susţine poporul de jos.* HASDEU, I. V. 40, cf. BARONZI, I. C. II, 216/24, CANELLA, V., COSTINESCU, LM. *Oraşul Milan serbează al şaptelea centenar al victoriei... repurtate prin liga lombardă.* EMINESCU, O. IX, 114, cf. CARAGIALE, O. VII, 20, DDRF. *Toate încercările de a se organiza o ligă în contra turcilor se sfărâmaseră mai ales din cauza lipselor băneşti.* XENOPOL, I. R. IV, 84, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Alături de „tovărăşiile" provinciale în care se aflau oameni de mai multe categorii sociale, ei legaseră ligile lor tainice, de răsplătire, de răzbunare.* IORGA, P. A. II, 315, cf. ŞĂINEANU, CADE. *Liga, comitetul sau comiţiul în numele căruia scrie d M. Dragomirescu nu s-a ridicat împotriva lui Kant.* LOVINESCU, S. I, 158. *Unul dintre prietenii mei, pictor de mare talent, susţine că Olanda ar fi ţara ligilor ş-a asociaţiilor.* SADOVEANU, O. IX, 223, cf. SCRIBAN, D. *Spania,... Veneţia şi Milanul se uniră într-o ligă semnată la Veneţia.* OŢETEA, R. 158, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *Nimeni... nu se gândeşte să se strângă într-o ligă pentru a dărma aceste dureroase documente ale lipsei de simţ artistic.* ANGHEL, PR. 170. *Parcă ar fi fost membrii rătăciţi ai unei ligi abstinente.* ŢOIU, Î. 149.

– Pl.: *ligi.*

– Din it. **liga,** fr. **ligue.**

LÍGĂ² s.f. (Prin Ban.) Aluniţă (pe obraz sau pe corp) Cf. CADE, GĂMULESCU, E. S. 148, ALR II/I MN 2 143, 21/2, ALRM II/I h 85/2.

– Pl.: *ligi.*

– Din sb. **ljaga** „pată".

LÍGĂR s.n. (Regional) Cosoroabă. Cf. SCRIBAN, D.
– Pl.: *ligăre.*
– Din germ. **Lieger.**

LÍGĂT s.n. (Min.; regional) Strat din baza filonului de cărbune. Cf. CV 1949, nr. 5, 29, CL 1957, 199, L. ROM. 1968, 408.
– Pl.: ? – Și: **liget** s.n. L. ROM. 1968, 408.
– Din germ. **Liegende.**

LÍGĂV, -Ă adj. v. **lingav.**

LIGĂVEÁLĂ s.f. v. **lingăveală.**

LIGĂVÍ vb. IV v. **lingăvi.**

LIGĂVÍT, -Ă adj. (Regional) Lingav; slab, uscat. UDRESCU, GL.
– Pl.: *ligăviți, -te.*
– V. **ligăvi.**

LÍGET s.n. v. **ligăt.**

LIGHEÁN s.n. **1.** Vas de metal, de porțelan etc. larg și puțin adânc, care se întrebuințează la spălatul corpului, al rufelor, al vaselor etc.; lavoar. *Avea... un lighean de spălat picioarele, de aur.* HERODOT[2], 134. *Lapte i-au dat lui într-un leghen.* BIBLIA (1688), 177[1]/16, *Stoarse valul și curse roao den val, un leghin plin de apă.* ib. 178[1]/57, cf. ANON. CAR. *Duca-Vodă i-au închinat multe daruri:... leghian cu ibric de argint și alte lucruri scumpe.* NECULCE, L. 42. *Bagă apă în leghin și mergi de spală picioarele oaspelui* (a. 1705). GCR I, 352/18. *Ibric cu leghin* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69. *Lighen cu ibric* (a. 1777). IORGA, S. D. VII, 153, cf. KLEIN, D. *Lighean cu ibric* (a. 1809). URICARIUL, X, 254. *Un leghian alamă* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 197. *Un lighian lucrat cu pietre scumpe.* GOLESCU, Î. 28, cf. LB. *Servisul de talgire, de ligheanuri, toate de argint.* KOGĂLNICEANU, S. 94. *Lighene bune, cu ibricele lor* (a. 1845). DOC. EC. 840. *Ofițerii și pagii prințului Transilvaniei aduseră la Mihai-Vodă... șase pahare mari de aur smălțuite, un ibric și un lighian de argint.* BĂLCESCU, M. V. 245, cf. POLIZU. *Se zărea un lighean de argint.* FILIMON, O. I, 102, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 590, LM. *Lăzi cu covoare de Ispahan,... cu tipsii, lighene și ibrice de argint.* ODOBESCU, S. I, 134. *Au luat... una un lighean de aur, alta o cană cu cioc, tot de aur și a treia un peșchir de mătase.* CARAGIALE, O. II, 269, cf. DDRF. *Sunt unii țărani cari au chiar un lighean de pământ.* MANOLESCU, I. 250, cf. BARCIANU. *Se obicinuia... a se da mosafirilor de spălat mâinile: o slugă ținându-le lighianul, bazin de argint sau de cositor, și alta turnându-le din ibric.* ȘIO I, CCXIII, cf. ALEXI, W., TDRG. *O mătură în lighian de pământ.* PAMFILE, I. C. 408. *Într-o privire de-o clipă vede tot: Elena leșinată... sticle... ligheanul plin de sânge și copilul!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 219, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Zgomotele necunoscute din fiecare încăpere,... ciocnetul lighenelor și scrâșnitul scaunelor urnite din loc nu-i mai îngăduiau singurătatea în care își hotărâse emfatic să se izoleze.* C. PETRESCU, C. V. 45. *Bădia Ionică se spăla în lighean.* BRĂESCU, A. 88. *I-am adus un lighean de apă, s-a spălat, s-a ras și s-a îmbrăcat.* VLASIU, D. 383. *El înșfăca de toartă ligheanul de aramă unde-și spăla trupul înaintea împărtășaniei.* VOICULESCU, P. I, 245. *Spălase de pe el colbul la ligheanul de alamă.* SADOVEANU, O. X, 128, cf. SCRIBAN, D. *Constatase că nu-i totuna să te speli într-un lighean ori într-o baie somptuoasă de faianță în albastru de Prusia.* CĂLINESCU, S. 146. *Ca să poată sta treji, oamenii au băut cafele după cafele, și-au băgat capetele în lighianele de argint cu apă rece, aduse de cafegii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 262. *Se întoarse cu un lighean, cu o sticluță de alcool și cu un pachet de vată.* STANCU, R. A. III, 166. *Alături..., o chiuvetă cu apă curgătoare, și sub ea – un lighean.* VINEA, L. I, 113. *Aceasta este Mediterana, pe lângă care Marea Neagră pare un lighean.* TUDORAN, P. 117. *Hai mai bine să luăm câte un lighean, să avem în ce pune morcovii.* BARBU, G. 402, cf. DEX. *Lighian dinainte-i punea, Domnul Ștefan se spăla.* PĂSCULESCU, L. P. 235, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR II/I h 298, ALRM II/I h 406, A III 2, 4. *A umplut un lighean și i l-a turnat în creștetu* [copilului]. O. BÎRLEA, A. P. II, 217. ◇ F i g. *Acest torent se arunca cu zgomot dintr-o înălțime într-un lighean de granit.* BOLINTINEANU, O. 329. ✦ Conținutul unui lighean **(1).** *Eu ce fac cu ligheanu ist de gheață?* ALECSANDRI, T. I, 367. *Mă pomenesc că slujnica ei... varsă un lighean cu apă murdară peste uluci în grădină la mine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 331, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

2. (Ieșit din uz) Castronaș de metal, de plastic etc. în care se prepară clăbucul pentru bărbierit. Cf. CADE.

3. (Anat.; învechit) Bazin. Cf. LB. *Dacă ligheanul este bine făcut sau nu și, prin urmare, dacă facerea are să fie ușoară sau grea.* MEȘT. MOȘ. 19/1. *Iarăși înaintea coloanii, la căpătâiul ei cel de jos, se află ligheanul, compus de două oase mari.* KRETZULESCU, A. 14/26. *Ligheanul (basenul, copsariul) înfățoșează un găvan format de oase strânse prin legături.* FĂTU, M. 6/5, cf. BARCIANU, BIANU, D. S.

– Scris și: *lighian.* – Pl.: *ligheane* și *lighene,* (învechit și regional) *ligheanuri.* – Și: (învechit și regional) **legheán** (scris și *leghian),* (învechit) **lighén, leghén, leghín, lighién** (PONTBRIANT, D.), (regional) **liugán** (ALR II/I h 292/228), **legen** (GĂMULESCU, E. S.) s.n.
– Din tc. **liğen, leğen,** sb. **legen.**

LIGHÉN s.n. v. **lighean.**

LIGHENÁȘ s.n. Diminutiv al lui l i g h e a n; (regional) lighenuț. Cf. l i g h e a n **(1, 2).** *Pe urmă a venit feciorul cu un lighenaș, cu săpun și cu briciul.* CARAGIALE, O. IV, 196, cf. CADE. *Venea o țigancă, ținând prosopul pe umăr și lighenașul în mână.* TEODOREANU, M. U. 171, cf. SCRIBAN, D. *Lui parcă îi era cu neputință să se simtă bine în odaia cu pământ lipit cu lut pe jos, cu un lighenaș pe un scaun, cu o masă sprijinită de perete.* CAMIL PETRESCU, O. I, 415.
– Pl.: *lighenașe.*
– **Lighean** + suf. *-aș.*

LIGHENÚȚ s.n. **1.** (Regional) Lighenaș. Cf. CADE 710.

2. (Anat.; învechit; în sintagma) *Lighenuțul rinichilor* = bazinet. *Toate aceste calisuri se împreună și se deschid în ceea ce s-au numit lighenuțul rinichilor.* KRETZULESCU, A. 325/17.
– Pl.: *lighenuțe.*
– **Lighean** + suf. *-uț.*

LIGHÉR s.n. v. **licoare.**

LIGHIÁN s.m. v. **lighioană.**

LIGHIÉN s.n. v. **lighean.**

LIGHINEÁLĂ s.f. (Regional) Acțiunea de a se l i g h i n i; găteală, împodobire. Cf. CONV. LIT. XLIV, 396.
– Și: **lichineálă** s.f. CONV. LIT. XLIV, 396.
– **Lighini** + suf. *-eală.*

LIGHINÍ vb. IV. R e f l. (Prin Munt.) A se spăla și a se găti îndelung. Cf. I. CR. VIII, 87. *Da mult te mai lighinești, mă femeie, niciun conac de zi de vară nu-ți ajunge!* UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *lighinesc.*
– V. **lighean.**

LIGHINÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Care s-a spălat și s-a gătit îndelung; dichisit. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lighiniți, -te.*
– V. **lighini.**

LIGHIOÁIE s.f. v. **lighioană.**

LIGHIOÁNĂ subst. **1.** S.f. (Adesea însoțit de determinări peiorative sau cu nuanță depreciativă) Animal (sălbatic). V. b a l ă, d i h a n i e, f i a r ă. *Pasirile acestea din fire... nu numai tuturor jiganiilor pre picioare îmblătoare, ce și lighioilor pre pântece târâtoare... nepriietini de cap sânt.* CANTEMIR, I. I. I, 60, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 669, LM. *Înalta oblăduire nu simte trebuința de a se amesteca în traiul, mai mult sau mai puțin turburat, al lighioanelor sălbatice.* ODOBESCU, S. III, 38. *Să fi zis că e vreun cotoi sălbatic ori cine știe ce lighioană.* CARAGIALE, ap. CADE. *Blestemul părinților le-a ajuns și d-aia s-au făcut lighioi.* ISPIRESCU, L. 5, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lighioanele din codri, din văzduhuri și din apă Vin la tine totdeauna de te-ajută și te scapă.* EFTIMIU, Î. 47. *Degeaba vă-ndesați ca la pomană, Reprezentanți ai faunei terestre, – Nu iau cu mine nicio lighioană!* TOPÎRCEANU, O. A. I, 180. *Iar întru cât privește păntru raci,... mai bine i-ar lua Dumnezeu ca p-ăi dân Snagov, că nu e nicio brânză dă făcut cu lighioanele astea.* STĂNOIU, C. I. 82. *Mi se părea că satul e înconjurat de lighioane care pândeau copiii răi.* VLASIU, A. P. 13. *Soseau liote de lighioane lihnite, jinduind cruziciuni.* VOICULESCU, P. 1, 63. *Dumnezeu are grijă de noi ca și de toate lighioanele sale.* SADOVEANU, O. IX, 104. *Moș Hau, cel cu barba cărunță, să știi că poate face din gură ca toate lighioile bălții.* id. ib. 385. *Când se vor dezlega tainele firei, descoperind hotarele ascunse de înțelegere și înrudire dintre om și celelalte lighioane?* BART, S. M. 84, cf. SCRIBAN, D. *Ar trebui lăsată să se usuce puțin la vânt, dar ți-o mănâncă lighioanele astea.* CĂLINESCU, S. 760. *În locul stavrizilor pricăjiți și al altor lighioi, prindem scrumbie frumoasă și mare.* TUDORAN, O. 316. *Fel de fel de șerpi și alte lighioane Fac bucle de aer și baloane.* SORESCU, U. 58, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Sân-Petru, văzând atâtea lighioi foșcăind..., zise către Dumnezeu.* MARIAN, O. II, 311. *Balauri înveninați, scorpii groaznice la vedere, lupi nesățioși, toate lighioanele cele mai primejdioase stau tolănite pe iarbă verde și dormeau.* POPESCU, B. II, 22. *Ciuhurezul... nu știa să păujească atâtea lighioni lăsate de Sfântuleț pe pământ.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 6. *Eu sunt împăratul lighionilor cu care Dumnezeu a umplut pământul.* id. ib. 12. *I-a suflat în gură limbile... tuturor lighioanelor din lume.* PAMFILE, DUȘM. 155. *Veniră... lighioi câtă frunză și iarbă, de se înfățișară înaintea Înălțimei Sale.* PĂCALĂ, M. R. 152. *Ș-a trimăs Dumnăzău pi la toati lighioili ca să-ntrebi.* GRAIUL, I, 291. *Câte lighioane-mi era, Toate din carnea lui să ospăta, Din sângele lui să adăpa.* PĂSCULESCU, L. P. 224. *Câte lighionii cârcăiesc Aici cu mine locuiesc, Miră-te, cum mai trăiesc!* id. ib. 225. *Dar tu din ce soi de lighioană te tragi?* PAMFILE, CER. 53. *Lighioana sălbatecă, plină de sânge negru pe la bot, a apucat-o spre pădure.* IZV. XVI, 59, cf. ALR I 1 157/590, 795, ALR SN III h 721, ALRM SN h 536. *Urmând înainte iară, după lighioane, i iese o căprioară.* O. BÎRLEA, A. P. II, 17. *Ce să vezi? Cum ne-am dus acolo, lighiuoi sălbatici.* id. ib. III, 311. ✧ (În credințe și superstiții) *Se crede că întunecimile de soare și de lună se datoresc unor lighioane.* PAMFILE, CER. 100. *Dușmanul ce ar voi să te nenorocească cu solomâzdre caută o asemenea lighioaie, o arde în foc și cenușa o pune în rachiu.* ȘEZ. II, 71. ✧ (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Întrebă pe unul și pe altul unde se află lighioaia cea de balaur care a cășunat atâta supărare și tânguire în întregul cuprins al împărăției.* MARIAN, S. R. III, 259. ✦ S p e c. Insectă (vătămătoare). *În mreajea paingului alte lighioi nu să pot prinde, fără numai musculițe.* CANTEMIR, HR. 24. *Ce lighioi afurisite-s și țânțarii ăștea!* CONTEMPORANUL, VI, 29. *La câmp, când păzea boii cu alți băieți de seama lui, se juca și el cu ei; dar mai drag îi era... să se uite cu băgare de seamă la ierburi și la lighioni.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 85. *Numai de n-ar fi avut puful niscai lighioane.* STĂNOIU, C. I. 136. *Lighioi spurcate, ne mângâie el. Nu vor să iasă decât cu alai.* VOICULESCU, P. II, 276. *În timpul acela, câteva lighioni de acest fel mergeau sumbru și domol.* IOVESCU, N. 64. *Lighioana nu știe să facă miere.* ARGHEZI, S. VIII, 60, cf. DEX. *Vine și rândul peștelui. Lui îi zise Cel-atotputernic: – Tu... te vei hrăni cu gâze, carabeți, râme și cu alte lighioi ce vei putea prinde.* ȘEZ. II, 31. *Cum n-am mâncat eu diminețile agiunurilor, așa să nu mănânce nicio lighioaie roadele.* GOROVEI, CR. 60, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR I 1 199. ✦ S p e c. (Mai ales la pl.) Vietate care trăiește pe lângă casa omului. *Țineau prin curți... tot felul de pasări și de lighioane.* GHICA, S. 522. *Mai erau cinci zile până la școala domnească. Toate lighioile din curte aflaseră că va să mă duc la o școală mare.* DELAVRANCEA, H. T. 88. *Pe urmă vede de lighioni: sumedenie de găini, sumedenie*

de rațe..., două pisici, doi căței,... doi canari și o privighetoare. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 289. *Iei slugăreau întruna; la neam, acolo: ba c-o vită, ba c-o lighioană, iei dân curte-afară nu ieșea.* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. *Vaci avea, oi, porci, capre, orice lighioană la iel ierea.* id. ib. 240. ✦ S p e c. (Mai ales la pl.) Pasăre **(I 3).** *Lighioile bătăturilor fâlfâră, speriate, în frunzișul pomilor.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Parc-o văz în curtea din fund, curtea păsărilor, înconjurată de o sută de lighioane, pe care le cunoștea și le deosebea de ne miram.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 43, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Au să fure și din tainul lighioanelor.* STĂNOIU, C. I. 62, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., PĂSCULESCU, L. P. *Mi-e curtea plină de lighioi.* GR. S. III, 346. *Tu să stai acasă să ai grijă de lighioane.* IZV. XI, 88, cf. TOMESCU, GL., ALR I 993/180,186, 190, 578, 780, 790, 795, 874, ALR SN II h 361, ALRM SN I h 243.

2. S.f. Epitet dat unui om ticălos, netrebnic sau unui străin, unui venetic. Cf. ASACHI, S. L. I, 217. *Aideți, frați, la haiducie, Să scăpăm de lighioi, De cochinți și de ciocoi.* FILIMON, O. I, 156. *Nu mă mai încred în lighioanele aste fațarnice ce se numesc oameni.* ALECSANDRI, T. 1677. *Cum se cheamă această lighioană Cu purpură pe umeri, pe cap purtând coroană?* MACEDONSKI, O. I, 166. *Lighioaie spurcată, câte fete ai mai vândut ciocoiului?* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 103. *Căsuță țărănească cu două rânduri, clădită de cine știe ce lighioană bine plătită.* SĂM. IV, 538, cf. CADE. *Ghenoricescu, exasperat și înfuriat,... schiță gestul s-o strângă de gât. – Lighioană erotică.* CAMIL PETRESCU, P. 121, cf. SADOVEANU, O. XXI, 179, DEX, V. BREBAN, D. G. *Acest popor fără de Dumnezeu, acestea lighioaie nesățioase de... sânge omenesc.* MARIAN, T. 260. *Lighioanele spurcate trăgea dân lulele-n sfânta biserică.* GRAIUL, I, 221. ✧ (Precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Auz că este să să facă mitropolit un om din ungureni, un letin, un uniat, o altfel dă lighioană dă om.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 83. *Când oare a scăpa Dorna de lighioanele astea de turci?* GANE, N. I, 65. ✦ (Glumeț) Epitet dat unui copil sau (rar) unui om matur. *Îs mândrulițe coz!... Încă așa lighioi frumușele n-am întâlnit eu.* ALECSANDRI, T. 665. *Acuș se face ziuă și tu nu mai stinchești cu brașoave de-ale tale. Al dracului lighioaie mai ești!* CREANGĂ, P. 252. *Lighioile mamei.* DELAVRANCEA, S. 225. *Se scarpină* [omul sărac] *cu o mână după ureche și cu alta leagănă lighioana care s-a trezit și scâncește.* PAS, Z. I, 195, cf. DEX.

3. S.m. (Regional; în forma *lighion)* Denumire dată diavolului (Cristești – Botoșani). ALR II/I MN 95, 2 744/414.

– Pronunțat și: *-ghi-oa-.* – Pl.: *lighioane* și (popular) *lighioni.* – Și: (popular) **lighioáie** (pl. *lighioi* și *lighioaie),* **leghioánă** (ȘEZ. VI, 144), (regional) **lighiónie** (pl. *lighionii),* **livioánă** (DR. IV, 828) s.f., **lighión** (ALR II/I MN 95, 2 744/414), **lighián** (H IV 65, GRAIUL, I, 90) s.m.

– Din **leghioane** (pl. lui *leghion* „mulțime de draci", „vietate dezgustătoare, monstruoasă"). – **Livioană:** prin hiperurbanism.

LIGHIÓN s.m. v. **lighioană.**

LIGHIÓNIE s.f. v. **lighioană.**

LIGHÍRION subst. (Grecism învechit, rar) Opal. *Ligurie, acatie și amatie.* PO 272/2. *Ligurie, acates și amatis.* ib. 311/22. *Un rând de pietri va fi sardian... și rândul al treilea, lighirion și achatis și amethistos.* BIBLIA (1688), 59^1/59, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 153, CL 1962, 134, DR^2. IX–X, 187.

– Și: **ligúrion** (TDRG^3) subst., **ligúrie** (accentuat și *liguríe* id. ib.) s.f.

– Din gr. **λιγύριον.**

LIGHÍRIU subst. (Regional) Mică unealtă de cizmărie, de lemn, cu care se face o dungă netedă pe lângă cusăturile cizmelor. Com. MARIAN.

– Pl.: ?

– Et. nec.

LIGHÍST s.m. (Învechit, rar) Membru al unei ligi^1. *El trebui... a se lupta cu tulburările dinlăuntru întinse asupră-i din partea lighistilor catolici.* SĂULESCU, HR. II, 311/3. *Nu povățuim... pe niciun ardelean sau lighist cultural să-și permită a mai ridica vreun toast ostil... regatului unguresc.* CARAGIALE, O. V, 426.

– Pl.: *lighiști* și *lighisti.*

– Din germ. **Ligist.**

LIGHIÚȚ s.m. (Într-o poezie populară) Bidiviu. Cf. DR^2. IX–X, 187. *Și-o făcut Sfântu Vasile O arie mare, În capul pământului, În zăliștea vântului Și-o scos doisprezece lighiuți Ca focul de iuți. Cu copitele treiera, Cu nările vântura, Cu cozile felezuia, Cu urechile în saci punea.* MAT. FOLK. 1 470.

– Pl.: *lighiuți.*

– Cf. l i g h i o a n ă.

LIGITÁȚIE s.f. v. **licitație.**

LIGNÍ vb. IV v. **lihni.**

LIGNÍCOL, -Ă adj. (Zool., Bot.; despre organisme animale sau vegetale) Care trăiește pe lemn sau pe putregaiuri. Cf. DN^3, DEXI.

– Pl.: *lignicoli, -e.*

– Din fr. **lignicole.**

LIGNIFÉR, -Ă s.m., adj. (Latinism, în dicționarele din trecut) (Persoană) care transportă lemne. Cf. LM, GHEȚIE, R. M. 239, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *ligniferi, -e.*

– Din lat. **lignifer, -a, -um.**

LIGNIFICÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Bot.) A (se) transforma în lemn; a (se) impregna cu lignină. *Ovarul concrește cu învelișul floral, care se lignifică.* BOTANICA, 160, cf. DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G.

– Prez. ind. pers. 3: *lignifică.*

– Din fr. **lignifier.**

LIGNIFICÁRE s.f. (Bot.) Faptul de a (s e) l i g n i f i c a. Cf. DS, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *lignificări.*

– V. **lignifica.**

LIGNIFICÁT, -Ă adj. (Despre țesuturi vegetale) Care s-a transformat în lemn, care a dobândit consistența lemnului; care este impregnat cu lignină. V. lemnos. *La formarea acizilor humici iau parte țesuturile lignificate care suferă o prealabilă destrucție sub acțiunea anumitor grupe de microorganisme.* CHIRIȚĂ, P. 110. *Fibra* [iutei] *este puternic lignificată și de o lungime redusă.* ENC. AGR. III, 362. *Se dezvoltă... pe solzii conurilor și în acest caz prezintă o peridie tare, lignificată, de culoare roș-brună.* SĂVULESCU, M. U. II, 363. *În prima fază... rămân... părțile mai tari, lignificate.* AGROTEHNICA, I, 331. *Tulpină culcată, lignificată numai la bază.* FLORA R.P.R. V, 91. *Plante suculente cu trunchiuri înalte, lignificate, în formă de tufă sau de arbuști.* PRODAN–BUIA, F. I. 148. [Celule] *cu pereți... de regulă lignificați.* BOTANICA, 17, cf. DEXI.

– Pl.: *lignificați, -te.*

– V. **lignifica.**

LIGNÍNĂ s.f. Substanță organică cu structură macromoleculară complexă, care se găsește în țesuturile plantelor lemnoase, conferindu-le impermeabilitate și rigiditate. *Lignina, considerată de mulți cercetători ca material de bază pentru formarea humusului.* CHIRIȚĂ, P. 113. *Deosebirea de colorațiune și proprietăți fizice provine mai ales din faptul că lignina există în mai mare cantitate.* ENC. AGR. I, 111. *Compușii organici din care este format humusul sunt: hidrați de carbon,... celuloză..., lignină.* AGROTEHNICA, I, 332. *Analiza elementară a ligninei arată că e formată din carbon, hidrogen și oxigen.* LTR[2], cf. FLORA R.P.R. VI, 72. *Pe pereții interni ai acestor vase se formează din lignină (un complex de substanțe organice) niște îngroșări.* BOTANICA, 15, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *lignine.* DOOM[2].

– Din fr. **lignine.**

LIGNÍNIC, -Ă adj. (Pedologie) Care conține lignină; de lignină. *În solurile forestiere din regiunile umede și răcoroase... humificarea se face lent, rezultând astfel humusul brut, puternic acid, în care predomină produsele intermediare de alterare „humo-ligninele" și „acizii ligninici".* CHIRIȚĂ, P. 121.

– **Lignină** + suf. *-ic.*

LIGNÍRE s.f. v. **lihnire.**

LIGNISCÉNT, -Ă adj. (Bot.; rar) Lemnos. *La vegetalele dictiledoane ligniscente cercul libero-lignos urmează cu creșterea prin formarea de noi straturi lignoase.* GRECESCU, FL. 5.

– Pl.: *ligniscenți, -te.*

– Cf. lat. l i g n u m,- i „lemn".

LIGNÍT[1] s.n. Cărbune natural de calitate inferioară, sfărâmicios, de culoare brună-negricioasă. *Alte combustibile mai tari cari nu scot multă căldură când ard... se numesc lignite și sânt întrebuințate în arte spre a se face dintr-însele niște obiecte de lux.* BARASCH, I. N. 31/13. *Se înfățoșază o pătură de lignit (cărbune de pământ), grosimea lui este de două palme.* CALENDAR (1858), 22/22. *Limnitul de la Motru.* I. IONESCU, M. 51. *Sub pământul roșu zace o pătură de nisip pintre care se vede și una subțire de lignit.* id. ib. 449, cf. LM. *În țara noastră nu se găsește cărbune de pământ adevărat, ci numai lignit, care este o formațiune mai nouă de carbon.* CONV. LIT. XI, 16. *Miroase strașnic a funingine de lignit amestecat cu trabuco popular.* CARAGIALE, O. II, 106, cf. CONV. LIT. XXIII, 1 066. *A aflat la Bahna un strat de lignit gros.* CONTEMPORANUL, VII, 87. *Lignita este un cărbune de pământ de formațiune mai nouă.* PONI, CH. 128, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 144, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lignitul are un conținut de 72–76% carbon și este un cărbune de formațiune mai veche ca turba.* IOANOVICI, TEHN. 12, cf. DS. *O altă problemă care se impune atenției cercetării teoretice și aplicate este problema energetică..., utilizarea rațională a lignitilor din regiunea subcarpatică.* GUSTI, P. A. 250, cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 80, CANTUNIARI, L. M. 93, MACAROVICI, CH. 322. *Culoarea lignitului e în general galbenă-brună, negricioasă, cu luciu mat (mai rar, sticlos și gras).* LTR[2]. *În localitățile Baia, Rădășeni, Hârtop și Buneștii Govorei, argilele din bază cuprind intercalații subțiri de lignit.* GEOLOGIA, 24, cf. M. D. ENC. *Să numere tonele de lignit negru.* D. R. POPESCU, I. Ș. 495, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Pl.: (rar) *lignituri* și (învechit, rar) *lignite,* (m.) *ligniți* (DOOM[2]). – Și: (învechit, rar) **lignítă** s.f., **limnít** s.n.

– Din fr. **lignite.** – **Limnit:** prin apropiere de *lemn.*

LIGNÍT[2], -Ă adj. v. **lihnit.**

LIGNÍTĂ s.f. v. **lignit[1].**

LÍGNIȚĂ s.f. v. **lehniță.**

LIGNIVÓR, -Ă adj. (Despre animale) Care se hrănește cu țesutul lemnos al plantelor sau care roade lemnul, formând galerii; xilofag. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *lignivori, -e.*

– Din fr. **lignivore.**

LIGNO- Element de compunere care înseamnă „(referitor la) lemn", „lemnos" și care servește la formarea unor substantive ca l i g n o m e t. Cf. FORM. CUV. I, 252, DN[3].

– Din fr. **ligno-.** Cf. germ. l i g n o -.

LIGNOCELULÓZĂ s.f. Substanță constituită din lignină combinată cu celuloză. Cf. DN[3], NDU.

– Din fr. **lignocellulose.**

LIGNOCELULÓZIC, -Ă adj. De lignoceluloză; specific lignocelulozei. *Compoziția lignocelulozică.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 383.

– Pl.: *lignocelulozici, -ce.*

– Din fr. **lignocellulosique.**

LIGNOFÓL s.n. v. **lignofoliu.**

LIGNOFÓLIU s.n. Produs lemnos format dintr-un strat de mai multe plăci de furnir impregnate cu rășini sintetice; fanerit. Cf. M. D. ENC., DEX[2], DN[3].

– Și: (rar) **lignofól** s.n. DEX[2].

– Din germ. **Lignofol.**

LIGNOMÉT s.n. Material foarte rezistent, obținut din straturi de furnir de carpen încleiate și presate la presiuni și temperaturi înalte. Cf. DN³, DEXI.
– **Ligno** + **met**[al].

LIGNOMÉTRU s.n. **1.** Riglă de metal gradată potrivit corpurilor tipografice, care servește pentru numărarea liniilor; liniometru. Cf. DN³, DEXI.
2. Instrument cu care se măsoară diametrul și înălțimea arborilor sau cu care se marchează, prin vopsire, unele caracteristici ale acestora. Cf. DN³, DEXI.
– Pl.: *lignometre.*
– Din fr. **lignomètre.**

LIGNÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc) Lemnos; de lemn GRECESCU, FL. 5, cf. DEXI. ✧ F i g. *Fâșâitura devenea lignoasă, violoncele vibrau în unison, o pocnitură acoperea toată orchestrația și după aceea urma un haos.* CĂLINESCU, S. 756.
– Pl.: *lignoși, -oase.*
– Din lat. **lignosus, -a, -um,** fr. **ligneux.**

LIGOÁCE s.f. (Prin nordul Transilv.) Toporaș (*Viola odorata*). Cf. PANȚU, PL. 151, BORZA, D. 180.
– Et. nec.

LIGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LIGOROZÍ vb. IV. T r a n z. (Maghiarism, în nord-vestul Transilv.) A săpa adânc pământul. Cf. SCL 1958, 96.
– Prez. ind.: *ligorozesc.*
– Din magh. **ligalléroz, rigoloz.**

LIGOROZÍT s.n. (În nord-vestul Transilv.) Faptul de a l i g o r o z i. Cf. SCL 1958, 96.
– V. **ligorozi.**

LIGÓTĂ s.f. (Rusism, prin Mold.) Privilegiu. *Se sfârșise ligotele Besarabiei și-i venise și ei... să dea feciori la armata moschicească.* CONTEMPORANUL, III, 773.
– Pl.: *ligote.*
– Din rus. **льгота.**

LIGOTÉ subst. v. **aligote.**

LIGROÍNĂ s.f. Benzină ușoară. Cf. ALEXI, W., NICA, L. VAM. 144, MACAROVICI, CH. 440, LTR², M. D. ENC., DN³.
– Din fr. **ligroïne.**

LIGULÁT, -Ă adj. (Bot.) **1.** (Despre frunze) Care este prevăzut cu o ligulă **(1).** *Foile plane, spatulate sau ligulate.* GRECESCU, FL. 230. *Frunzele... spatulat-ligulate.* PRODAN–BUIA, F. I. 250, cf. DEXI.
2. (Despre flori) Care are corola în formă de limbă. *5 flori ligulate radiale.* GRECESCU, FL. 308. *Florile dispuse în capitule,... ligulate și de culoare albă.* ENC. AGR. I, 356. *Soiuri cu flori ligulate.* FLORA R.P.R. IX, 235, cf. BOTANICA, 156, DN³, DEXI.
– Pl.: *ligulați, -te.*
– **Ligulă** + suf. *-at.* Cf. fr. l i g u l é.

LIGÚLĂ s.f. (Bot.) **1.** Formație apendiculară situată la frunzele gramineelor între limb și teacă. *Ligulele rotunde, prea puțin crenulate sau întregi.* GRECESCU, FL. 310. *Ligulele exterioare păroase sau având dinții ciliați.* id. ib. 370. *Sunt plante anuale cu frunzele destul de late, răsucite când sunt tinere și cu ligula destul de scurtă.* ENC. AGR. I, 364. *Frunzele plane și aspre pe margini sunt îngrămădite la baza tulpinei, iar tecile netede și ligula înlocuită cu peri.* ib. III, 117. *Plante numai cu frunze bazale și cu ligulă.* FLORA R.P.R. XI, 639. *Frunze... cu ligulă.* PRODAN–BUIA, F. I. 553. *În unghiul format de limb și teacă se găsește un fel de membrană transparentă numită ligulă.* BOTANICA, 173.
2. Prelungire laterală, în formă de limbă, a tubului corolei florilor la unele compozee. DEXI.
– Pl.: *ligule.*
– Din fr. **ligule.**

LIGÚR, -Ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparținea unei populații străvechi așezate în nord-estul Italiei și în sud-estul Franței și care a fost asimilată de celți și de romani; (la m. pl.) populație care locuia în aceste locuri. *Osebite au fost limbile neamurilor Italiei, adecă a etruscilor, a grecilor, a oscilor..., a ligurilor și ale altor galli.* MAIOR, IST. 233/30. *Pelasgii așezați în sudul Italiei au învățat agricultură mai târziu de la... liguri, popor de aproape înrudit cu tracii.* CONTEMPORANUL, I, 471. *Istoricul... este sigur de a întâlni... pe fiecare din marele familii de popoare europene, chemas-ar ele pelasgi și liguri, celți.* ODOBESCU, S. II, 259. *O piatr-acolo sta, cum pun ligurii, Mormântul celor buni ca să-l arate.* COȘBUC, P. I, 340. *Ligurii aveau un alt cuvânt pentru a numi argintul.* ARH. OLT. II, 336, V. BREBAN, D. G.
2. Adj. Care aparține ligurilor **(1),** privitor la liguri, de la liguri; liguric, (rar) ligurian. *Cuvântul... ligur.* ARH. OLT. II, 336. ✦ (Substantivat, f.) Unul dintre dialectele nordice galo-italice, vorbit în Liguria; liguriană, ligurică. *Aceste două nume însemnează același lucru, unul în latinește, altul în ligură.* ARH. OLT. II, 337, cf. DEXI.
– Pl.: *liguri, -e.*
– Din lat. **Ligur, -is.**

LIGURIÁN, -Ă adj. (Rar) Ligur **(2).** *Unele credințiliguriene ne spun despre un „diavol de sub mare", care înecă pe pescari.* PAMFILE, DUȘM. 300. ✦ (Substantivat, f.) Dialectul ligur. Cf. DEXI.
– Pronunțat: *-ri-an.* – Pl.: *ligurieni, -e.*
– Din fr. **ligurien.**

LIGÚRIC, -Ă adj. Care aparține ligurilor **(1),** privitor la liguri. *Originea...* [cetăților] *aici e, se pare, mai degrabă ligurică.* PÂRVAN, G. 478. ✦ (Substantivat, f.) Dialectul ligur. Cf. DEXI.
– Pl.: *ligurici, -ce.*
– **Ligur** + suf. *-ic.*

LIGÚRIE s.f. v. **lighirion.**

LIGÚRION subst. v. **lighirion.**

LIGÚRT s.n. (Regional) Jintiță (VICIU, GL.) care se face din zer dulce (H XVII 4) amestecat cu urda de pe

fundul căldării şi lăsat să se acrească (H XVII 100) sau din lapte dulce fiert cu urdă (PAMFILE, I. C. 34). V. b a m b u r i, d u r u i e l e.
– Cf. i a u r t.

LIGVAN, -Ă adj. (Regional) „Uşurel". RĂDULESCU-CODIN.
– Accentul necunoscut. – Pl.: *ligvani, -e.*
– Et. nec.

LIGVÁR s.n. v. **lictar.**

LIH s.n. v. **leu²**.

LIHÁMITE s.f. v. **lehamite.**

LIHÁR s.m. (Bot.; regional) Vetrice *(Chrysanthemum vulgare).* Cf. BORZA, D. 168, DR². IX–X, 187.
– **Lih** + suf. *-ar.*

LÍHAŞ, -Ă adj. (Transilv.) **1.** (Despre boabele cerealelor) Sec **(II 1);** (despre cereale) cu boabe puţine, seci. Com. din FRATA – TURDA, ALR II 5 197/157, 235, 284, 310, MAT. DIALECT. I, 78.
2. (Despre oameni; în forma *lihoş)* Flămând. Cf. MAT. DIALECT. I, 78.
– Pl.: *lihaşi, -e.* – Şi: **líhoş, -ă** (MAT. DIALECT. I, 47, 78), **léheş, -ă** (ALR II 5 197/310) adj.
– Din magh. **léhás,** dial. **lihás.**

LIHĂÍ¹ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Transilv.) A gâfâi; a vorbi cu voce sugrumată. *Îl strânse cu o putere nebănuită, parc-ar fi vrut să-l sugrume, şi-i lihăi în ureche, plângătoare, dar fără împotrivire.* REBREANU, I. 163, cf. CADE, PAŞCA, GL.
– Prez. ind.: ?
– Din magh. **liheg.**

LIHĂÍ² vb. IV. R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** A se plictisi **(1)** (de ceva sau de cineva), a i se urî¹ **(2).** V. l e h ă m e t i. Cf. UDRESCU, GL. *M-am lihăit de femeia asta.* id. ib.
2. A se lihni de foame. Cf. UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: ?
– Cf. bg. л и х о „în mod neplăcut, dezagreabil".

LIHĂÍ³ vb. IV v. **lehăi¹.**

LIHĂÍ⁴ vb. IV v. **lehăi².**

LIHĂIÁLĂ¹ s.f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Plictiseală **(1).** Cf. UDRESCU, GL.
2. Lihneală (de foame). Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lihăieli.*
– **Lihăi²** + suf. *-eală.*

LIHĂIÁLĂ² s.f. (Regional) Ocară **(1);** înfruntare (Bonţ – Gherla). Cf. PAŞCA, GL.
– Pl.: *lihăieli.*
– **Lehăi¹** + suf. *-eală.*

LIHĂÍT¹, -Ă adj. (Prin Transilv.; despre glas) Înăbuşit, stins. *În creierii lui se plămădeau fel de gânduri... Un glas lihăit îi şoptea parcă neîncetat cuvinte urâte.* REBREANU, NUV. 42.
– Pl.: *lihăiţi, -te.*
– V. **lihăi¹.**

LIHĂÍT², -Ă adj. **1.** (Prin nord-vestul Munt. şi prin vestul Transilv.; mai ales despre vite) Cu stomacul supt, gol; lihnit (de foame). Cf. UDRESCU, GL. *Flămând, lehuit, nemâncat de ieri!* BÎRLEA, A. P. III, 204.
2. (Prin nord-vestul Munt.) Plictisit **(1),** indispus; obosit; posac. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lihăiţi, -te.* – Şi: **lehuít, -ă** adj.
– V. **lihăi².**

LIHĂMITÍ vb. IV v. **lehămeti.**

LIHEMETÍ vb. IV v. **lehămetí.**

LIHÉN s.m. v. **lichen.**

LIHÉNĂ s.f. v. **lichen.**

LIHNEÁLĂ s.f. (Popular) Senzaţie de sfârşeală, de slăbiciune (din cauza foamei). *Soldaţii simţeau alicneală la inimă, parcă n-ar fi mâncat de două zile.* D. ZAMFIRESCU, R. 122, cf. TDRG. *Când se bucura că stomacul ostenit de aşteptare îşi descleştase gheara dureroasă a foamei, mirosul acesta cald şi pofticios îi stârni din nou lihneala aţipită.* C. PETRESCU, C. V. 117. *Când o avea ce, să doboare mai mult decât e-n stare să-i potolească lihneala; iar când n-o fi rost să s-apropie de ceva, să mănânce pământ.* IZV. XVI, 58. *Echipajul „Speranţei" râse îndelung pe socotela bucătarului, până ce simţiră că lihneala îi dobora din picioare.* TUDORAN, P. 251, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Pe când era... să cadă de lihneală, i se arătă în cale, la o cotitură, un piersic plin de piersici... tocmai bune de mâncat.* POPESCU, B. II, 27. ✦ (Regional; în forma *alignească)* Şchiopătare la cai. Cf. ALR I 1 114/704.
– Pl.: *lihneli.* – Şi: (regional) **licneálă** (DA II_2, 185), **alihneálă** (ib.), **alicneálă, aligneálă** (ALR I 1 114/704) s.f.
– **Lihni** + suf. *-eală.*

LIHNÍ vb. IV. I n t r a n z. şi r e f l. A avea o senzaţie de sfârşeală, de slăbiciune (mai ales din cauza foamei); a leşina, (regional) a leşui. *Lignesc şi slăbesc şi cu cea mai bună hrană de viéţuire.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 292/22. *Sprijinea în braţe p-a lui scumpă amoreză, Ce de silnica suflare a furtunei s-alignea.* NEGRUZZI, S. II, 10. *Vede pe Jana şi, alignind, se rezămă de perete.* id. ib. III, 357, cf. POLIZU, HEM 867, CIHAC, II, 669, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DEX, V. BREBAN, D. G. *Nevastă-sa se lignise (slăbise) de foame.* IZV. XV, 66. ✧ T r a n z. f a c t. *Scalda, spaima cu înecul m-au lihnit. Aş merge la vecini, la mătuşă-mea, să-i cer o bucătură.* STANCU, D. 209. ✧ E x p r. **A i se lihni** (cuiva) **inima** = a i se face (cuiva) rău, a leşina. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 669, BARCIANU. ✦ R e f l. (Rar) A se clătina (din cauza slăbiciunii, a unei infirmităţi etc.). *Vrând să păşească, pătimaşul se aligneşte când în dreapta, când*

în stânga. ap. TDRG. ✦ Intranz. (Prin Transilv., Ban. şi Mold.) A-i paraliza cuiva o parte a corpului. *Lui Pavel i-a lignit mâna.* VICIU, GL. ✧ Tranz. fact. *Mâna stângă să i-o frângă Şi-a dreaptă să i-o lignească.* VICIU, GL. *Picioarele îi licneşte, Faţa îi îngălbeneşte.* I. CR. III, 143. *Mâna stângă Să ţi-o frângă Şi cea dreaptă S-o licnească.* L. COSTIN, GR. BĂN. 129. ✦ Intranz. (Regional; despre părţi ale corpului) A scrânti. ALR I 1 114. ✦ Intranz. (Prin Ban., Bucov. şi Mold.) A şchiopăta. Cf. A V 14, ALR II/I h 75, GLOSAR REG. 44.

– Prez. ind.: *lihnesc.* – Şi: (regional) **ligní, licní, lecní** (GLOSAR REG. 44), **aligní, alícní** (ALR II/I h 75/531), **alecní** (ALR I 1 114/571), **alegní** (ib. 1 114/542, 573) vb. IV, **aligná** (prez. ind. *alignez* ib. 1 114/218), **alienă** (ib. 1 114/396), **aliná** (prez. ind. *alín* ib. 1 114) vb. I, **ulígní** (ib. 1 114/397) vb. IV.

– Cf. bg. легна „a se aşeza jos, culcat; a fi bolnav".

LIHNÍDĂ s.f. (La pl.) Specie de plante erbacee din familia cariofilaceelor, cu frunzele oval-lunguiețe şi flori roşii, albe sau pestriţe, originare din Orient; (şi la sg.) plantă care face parte din această specie. Cf. COSTINESCU, LM. *Lichnidă de codri.* BRANDZA, FL, 185, cf. 63, 184.

– Scris şi: *lichnidă.* – Pl.: *lihnide.*

– Din lat. **lychnis, -idis.**

LIHNÍRE s.f. Acţiunea de a (se) lihni şi rezultatul ei; (regional) leşuire. Cf. POLIZU, LM, DDRF. *Pentru lihnire (leşiere) şi oboseală se bea o băutură făcută dintr-un pumn de centaură (fierea-pământului) fiartă într-o litră de apă şi amestecată cu trei linguri de miere.* PAMFILE, I. C. 96.

– Şi: (regional) **ligníre** s.f. POLIZU, LM, DDRF.

– V. **lihní.**

LIHNÍT, -Ă adj. (Adesea cu determinarea „de foame", „de oboseală") Secătuit de puteri, cu puterile sleite; p. ext. foarte flămând, hămesit. *Se plimbă..., ligniţi amândoi de foame, pân satul vasalilor lui.* CARAGIALE, O. I, 6. *Merse voinicește până ce în deseară ajunse lihnit de foame.* ISPIRESCU, L. 262. *Începu a plânge, dar aşa de slab, semăna mai mult cu miorlăitul unei mâţe lihnite.* CONTEMPORANUL, IV, 393. *Mă mir că nu simţi aroganţa oamenilor cu maniere când te văd lihnit.* DELAVRANCEA, S. 113. *Lihniţi de foame şi stârciţi de frig, se culcară să doarmă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 43, cf. DDRF, ALEXI, W. *După două zile de drum, toţi, lihniţi de foame şi sleiţi de putere, intrau, înspre sară, pe poarta satului.* BUJOR, S. 148, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu-i tihnea... mâncarea dacă vedea pe alţii lihniţi de foame în jurul ei.* COCEA, S. II, 144. *A mâncat şi a băut în faţa bătrânului leşinat de sete şi lihnit de foame.* POPA, V. 226. *Soseau liote de lighioane lihnite.* VOICULESCU, P. I, 63, cf. SCRIBAN, D. *Adesea, lihnit de foame, el se gândea la nopţile cu pui fripţi şi vin rece, la ibovnicele din deal.* CAMIL PETRESCU, O. I, 49. *După ce au călătorit din nou, lihniţi, pe apele Oltului, plutaşii sunt zăriţi de oamenii unuia din satele câmpiei.* BOGZA, C. O. 393. *Rupţi, lihniţi de foame, rumânii au fost puşi în libertate.* STANCU, D. 443. *Ştefan terminase într-o clipire, lihnit... de foame.* PREDA, DELIR. 120. *Doi câini lihniţi de foame se ţinură câtva timp după noi, hămăindu-ne răguşit.* V. ROM. iulie 1958, 16. *Eram lihnit de foame.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 365, cf. DEX. *Primul său gând... este imensa plăcere pe care o va avea prietenul său când, lihnit de foame, o să vadă masa pusă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 17/2, cf. V. BREBAN, D. G. *Cine naiba să te ia C-o buză de cinci oca?... Te-a cerut unul lihnit Ş-a rupt lanţul d-a fugit!* TEODORESCU, P. P. 337. *Nu puteau adormi de plânsul copiilor, care aşteptau lihniţi să se coacă turta.* ŞEZ. I, 259. *Un biet rumân licnit.* ib. IV, 133. *Copchiii iera lihniţ dă foame.* GRAIUL, I, 237. *Mâţa, sărmana, era lihnită de foame.* PAMFILE, DUŞM. 113, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. ✧ Fig. *S-a abătut pe şesuri un stol greoi de pluguri Ce sfâşiară câmpul în lung şi-n lat, lihnite.* VOICULESCU, POEZII, I, 229. ✧ (Substantivat) *Unde poţi opri pe lihniţii ăştia de la mâncările şi băuturile grecului?* VOICULESCU, P. II, 240. ✦ P. ext. (Rar) Care doreşte ceva foarte mult; ahtiat. *Cântăreţi, lihniţi de pompe şi de sărbători solemne, Cari ţin, cu tot prilejul, să s-arate, să se-nsemne.* VLAHUŢĂ, P. 85.

– Pl.: *lihniţi, -te.* – Şi: (regional) **lignít, -ă, licnít, -ă** adj.

– V. **lihni.**

LIHOÁIE s.f. (Regional) Fiară sălbatică (Bărboşi – Câmpia Turzii). Cf. TODORAN, GL.

– Pl.: ?

– Cf. lighioaie.

LIHOÁRCĂ s.f. (Prin Olt.) Apă chioară. Cf. GR. S. V, 121.

– Pl.: ?

– Cf. liurcă.

LÍHOD, -Ă adj. **1.** (Transilv.; despre mâncăruri, apă etc.) Fără gust; fad, sălciu; nesărat. Cf. ANON. CAR., LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 168, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., com. din fostul judeţ HUNEDOARA, com. BENIUC, CHEST. II 461/3, 4, VIII 37/27, ALR I 798/87, 112, ALR II 4 094/95, ALR SN IV h 1 129/105.

2. (Transilv. şi Mold.; despre gură, stomac, p. ext. despre oameni) Care are o senzaţie neplăcută din cauza foamei, a consumării apei după mâncăruri nepotrivite sau a prea multor dulciuri. *Fiind pântecele calului gol (lihod), încep înlăuntru a se mişca* [limbricii]. CALENDARIU (1814), 171/17. *Umblă aşa, lihod de foame.* AGÎRBICEANU, P. M. 176, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Sânt atât de lihod, de parcă n-am mâţe în mine.* H XVII 179, cf. ŞEZ. V, 104, VII, 181. *Aşa-s de lihod, c-am mâncat neşte mere acre ş-am beut apă după ele.* BREBENEL, GR. P. *Sânt lihod de foame.* Com. din BISTRA – TURDA, TODORAN, GL., LEXIC REG. II, 46. ✦ (Prin nordul şi nord-vestul Transilv.) Istovit. Cf. CHEST. V 114/35, 57, LEXIC REG. 66.

– Pl.: *lihozi, -de.* – Şi: **líhot, -ă** (ANON. CAR., TODORAN, GL.), **líhud, -ă** (CADE, ŞEZ. V, 104) adj.

– Et. nec.

LIHODEÁLĂ s.f. v. **lihozeală.**

LÍHOŞ, -Ă adj. v. **lihaş.**

LÍHOT, -Ă adj. v. **lihod.**

LIHOTÁIE s.f. (Depreciativ) Animal slab, care abia se ţine pe picioare. *Boii mei nu-s boi de olac, Lihotăi de om sărac.* UDRESCU, GL. ✦ Epitet dat unui om leneş. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lihotăi.*
– Cf. l i h o t i.

LIHOTEÁLĂ s.f. v. **lihozeală.**

LIHOTÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. şi r e f l. (Prin Transilv. şi Munt.) A avea o senzaţie de sfârşeală, de slăbiciune (mai ales din cauza foamei). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Am lihotit, am ajuns ca un ogar, de când cu bolbotinele astea.* UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A i se lihoti** (cuiva) **inima** = a-i veni (cuiva) rău (de foame, de oboseală etc.). *Înghiţeau la noduri seci până li se lihozise inima.* MERA, L. B. 263. ✧ T r a n z. f a c t. *M-a lihotit pârdalnica asta de coasă.* UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *lihotesc.* – Şi: **lihozi** vb. IV.
– V. **lihod.**

LIHOTÍ[2] vb. IV. R e f l. (Regional) A râde fără rost (Sanislău – Carei). *Îi spun ceva şi el se lihoteşte.* CV 1950, nr. 4, 40.
– Prez. ind.: *lihotesc.*
– Cf. c h i h o t i.

LIHOTÍRE s.f. (Prin Munt.) Faptul de a (s e) l i h o t i[1]; p. e x t. slăbire, oboseală. Cf. UDRESCU, GL.
– V. **lihoti**[1].

LIHOTÍT, -Ă adj. (Prin Munt. şi prin Olt.) Care are o senzaţie de slăbiciune (din cauza foamei); lihnit. Cf. CV 1949, nr. 8, 35, UDRESCU, GL.
– Pl.: *lihotiţi, -te.*
– V. **lihoti**[1].

LIHOZEÁLĂ s.f. (Transilv. şi prin Munt.) Senzaţie neplăcută la stomac; leşin. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 168, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., com. din fostul judeţ HUNEDOARA.
– Pl.: *lihozeli.* – Şi: **lihodéală** (BARCIANU, com. din fostul judeţ HUNEDOARA), (regional) **lihoteálă** (UDRESCU, GL.) s.f.
– **Lihozi** + suf. *-eală.*

LIHOZÍ vb. IV v. **lihoti**[1].

LÍHTDRUC s.n. (Tipogr.) Fototipie. Cf. DN[3], DEXI.
– Din germ. **Lichtdruck.**

LÍHUD, -Ă adj. v. **lihod.**

LIHUÍ vb. IV v. **lehăi**[1].

LIJABÓC s.m. (Prin Dobr.) Numele unei specii de guvizi *(Gobius cephalarges).* Cf. ANTIPA, F. I. 69, DR. IX–X, 187.
– Pl.: *lijaboci.*
– Din ucr. **лежебокий** „zglăvoc".

LILÁ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea liliacului; liliachiu. V. m o v, s t â n j e n i u, v i o l e t **(1),** v i o r i u **(1).** Cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU. *Apusul e roz şi lila.* MACEDONSKI, O. I, 132, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ceva mai mari sunt ciucurii din mătase roşie,... lila şi galbenă.* PĂCALĂ, M. R. 514. *O Doamnă îşi şterse furios, cu mâneca, stropii de noroi înfloriţi pe capotul lila.* C. PETRESCU, S. 183, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se apropie instinctiv cu ochii lacomi, cătând la foaia îngălbenită de vreme, tivită pe margine c-o discretă dungă lila.* BART, E. 175, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX, V. BREBAN, D. G.
2. S.n. Culoarea lila **(1).** *Lila se face tot cu băcan negru.* MARIAN, S. R. III, 29.
– Accentuat şi: (după germ.) *líla.* SCRIBAN, D.
– Din fr. **lilas,** germ. **lila.**

LILACÍN, -Ă adj. (Rar) Violet. Cf. GRECESCU, FL. 55, PANŢU, PL. 150.
– Pl.: *lilacini, -e.*
– Cf. l i l a.

LILEÁC s.m. v. **liliac**[1].

LILÍ interj. (Olt. şi prin Munt.; pronunţat adesea cu „i" prelungit; şi urmat de altă interjecţie) Cuvânt care exprimă admiraţie, mirare, surpriză, teamă. Cf. CONV. LIT. LIV, 366, PLOPŞOR, V. O. 11, ALR II 3 256/872. *Leli, brei!* ib. 3 256/858.
– Şi: **lelí, lelé** (GR. S. VII, 247) interj.
– Onomatopee. Cf. a o l e u.

LILIÁC[1] s.m. **1.** Numele mai multor specii de arbori şi arbuşti din familia oleaceelor cu frunzele opuse, simple, întregi, cu inflorescenţă terminală la vârful ramurilor anuale, cu fructul în formă de capsulă coriacee: **a)** (şi în sintagmele *liliac nemţesc,* BORZA, D. 166, *liliac roşu,* id. ib., *liliac sălbatic,* id. ib., *liliac comun,* BRANDZA, FL. 215) arbust înalt până la 7 m cu flori colorate în diferite nuanţe de violet, albe, roşii, plăcut mirositoare şi care creşte spontan în regiunile mai calde ale ţării sau se cultivă ca arbust ornamental; (regional) iorgovan, liurbăn, mălin, mălin roşu, scânteie, scrinte, scumpie, sireni *(Syringa vulgaris).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, J. CIHAC, I. N. 279/11, BREZOIANU, A. 363/4, POLIZU, CIHAC, II, 590, LM. *În ziua de Sf Gheorghe, în unele părţi din Banat este datină de a se împărţi la biserică iorgovan, ililec sau liliac.* MARIAN, S. R. III, 269. *Tufe de ililieci (lilieci sau şi iorgovani).* LIUBA–IANA, M. 38, cf. ARHIVA, X, 67, ŞIO II$_1$, 237, ENC. ROM., BARCIANU. *Un arbust montan mediteranean ce la noi apare iarăşi în Oltenia pe stânci în regiunea inferioară a fagului este liliacul.* GRECESCU, FL. 734, cf. ALEXI, W., TDRG, PĂCALĂ, M. R. 16, PANŢU, PL., CADE. *Liliacul... creşte în voie, sălbatec, pe stâncile din Cazane.* SIMIONESCU, FL. 55, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, BORZA, D. 166, 251, FLORA R.P.R. VIII, 513, PRODAN–BUIA, F. I. 458, M. D. ENC., DEX. *Liliacul... e destul de cunoscut în popor.* ŞEZ. XV, 56; **b)** (şi în sintagmele *liliac franţuzesc,* PANŢU, PL., BORZA, D. 166,

liliac nemţesc, PANŢU, PL., BORZA, D. 166, *liliac persan,* FLORA R.P.R. VIII, 515) arbust înalt de 2–3 m, cu ramuri răsfirate, cu flori palid liliachii, mirositoare, dispuse în panicule, cultivat ca arbust ornamental; (regional) boroştean, mălin-verde, scumpie altoită *(Syringa persica).* Cf. BORZA, D. 166; **c)** (şi în sintagmele *liliac franţuzesc,* GRECESCU, FL 394, PANŢU, PL., BORZA, D. 166, *liliac nemţesc,* PANŢU, PL., *liliac chinezesc,* FLORA R.P.R. VIII, 514) arbust înalt de 2–3 m, cu lujeri glabri, cu frunze lanceolate şi flori purpurii-liliachii, şi care se cultivă în ţara noastră ca arbust ornamental *(Syringa chinensis).* Cf. BORZA, D. 166; **d)** (şi în sintagma *liliac românesc,* ENC. AGR.) lemnul-vântului *(Syringa iosikaea).* Cf. SIMIONESCU, FL. 389, BORZA, D. 166, FLORA R.P.R. VIII, 510. *Era doao corone vărsate în chipul florii liliacului.* GHERASIM, T. 72. *Umblam să... depun* [cuibul] *la uşa bordeiului tău, peste acii lilieci ce amândoi am împlântat anul trecut.* ASACHI, S. L. II, 260. *Poate cineva să puie pe marginele potecelor dintr-o grădină liliaci, corni, sorbi.* BREZOIANU, A. 373/5. *Flori... de liliac.* NEGRUZZI, S. I, 98. [O privighetoare] *cânta durerile sale, ascunsă într-o dumbravă de lilieci.* FILIMON, O. I, 136, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Mugurul liliacului se despică şi-nverzeşte subt aburoasele sărutări ale soarelui de aprilie.* ODOBESCU, S. III, 77. *A noastre inimi îşi jurau Credinţă pe toţi vecii, Când pe cărări se scuturau De floare liliecii.* EMINESCU, O. I, 186. *I-a dat băiatului o rămurică de liliac.* CARAGIALE, O. II, 295. *Liliac cu flori anemici, veştejit în primăvară, Chipul tău îmi rezâmbeşte.* MACEDONSKI, O. I, 160. *Privighetoarea cântă şi liliacul e-nflorit.* id. ib. 62. *Aerul mirosea a pământ ud, a iarbă proaspătă şi-a flori de liliac.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 215. *De multe ori la capul celor tineri... se plantează... un liliac sau un trandafir.* MARIAN, Î. 335, cf. DDRF. *Au venit rândunelele, s-au trecut de mult viorelele pe câmp şi liliacul prin grădini.* SANDU-ALDEA, D. N. 182. *Copacii, tufişurile de liliac,... toate păreau însufleţite de un puternic dor de viaţă.* SĂM. IV, 126. *Trandafirii stau alături cu tufele de liliac.* PAMFILE, I. C. 242. *Cerca să-i deschidă fereastra în care dedeau năvală florile de liliac.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 316. *Umbreluţele de liliac şi ghioceii sădiţi de el.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 79. *Se aşează fiecare pe câte-un stuf de trandafiri ori de lilieci sădiţi pe morminte.* DUMITRAŞCU, STR. 17, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Pe-atunci înflorea liliacul Şi noaptea cădea parfumată, Umplând de miresme cerdacul.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 47. *Liliecii îşi ridică-n soare Bobocii lor mărunţi, ciorchine zâmbitoare.* CAZIMIR, L. U. 8. *Ea muşcă-n gură flori de liliac Dintr-o crenguţă veştedă şi moale.* D. BOTEZ, P. O. 167. *Primul liliac dintr-o călătorie la Caen pe care l-am descoperit în primăvara aceea.* A. HOLBAN, O. I, 60. *Liliecii-n floare Stau de vorbă între ei.* LESNEA, VERS. 221. *Deschide fereastra... primăvara când înfloreşte liliacul.* TEODOREANU, C. B. 98. *La curtea domnească slobozise floare o creangă de liliac.* SADOVEANU, O. XVIII, 395. *Ieşiră la răcoare într-un boschet de liliac.* BART, E. 150. *Reînflorea pe dealuri liliacul.* PILLAT, P. 256. *Să privim un tablou de Manet, de Monet sau de Renoir: o grădină, o tufă de liliac, o alergare de cai sau un nud.* BLAGA, Z. 120. *O pândeşte seara cineva din dosul liliacului bătrân din apropierea casei.* PREDA, M. S. 92. *Se aşezară pe banca de sub tufa de lilieci.* T. POPOVICI, S. 146. *În taină, liliacul timpuriu Întredeschise buzele din muguri.* LABIŞ, P. 63. *Liliacul este foarte mult cultivat ca arbust ornamental.* FLORA R.P.R. VIII, 514. *Florile de liliac înfloreau... şi se treceau.* BARBU, Ş. N. 12. *O creangă de liliac alb înflorise între noi.* STĂNESCU, P. 23. *Drumul... ducea tocmai printre nişte tufe de liliac.* BREBAN, A. 466. *Creşteau tufe mari şi dese de liliac.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 21/4. *Frunză verde liliac, Badiu meu, tânăr diac, Şedè la masă scriind Şi din inimă oftând.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 125. *Frunză verde liliac, Mirele-i cam slab de cap.* MARIAN, H. 141. *Frunză verde liliac, Aşa mi-i bărbatul drag, De-i aştern pe pat un sac Şi-i pui un pietroi sub cap.* ŞEZ. I, 11. *Frunză verde liliac! Dulce-i gura de diac, Dar nu-i dulce, nici sălcie, Numai cum îmi place mie.* BIBICESCU, P. P. 43. *Frunză verde liliac, La grădina cu cerdac Creşte-un trandafir şi-un mac.* PAMFILE, C. Ţ. 101, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 055. *Şi s-a dus neica, săracu, În câmpul cu liliacu.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 172. *Foaie verde liliac, Mare-i ţara, eu nuncap.* FOLC. MOLD. I, 120. ✦ P. r e s t r. Floare de liliac¹ **(1).** *Aşa se face şi apa de soc, de trandafir, de tei, de liliac alb.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 507/5. *Se desprinde poezia ca un parfum primăvăratec de liliac.* CONV. LIT. XXII, 59. [Bolnavei] *i se dă să bea liliac alb de furat, ţinut oarecare vreme în rachiu de drojdii.* CANDREA, F. 298. *Era o lună ca ziua şi mirosea liliacul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 109. *Mai citeşte puţin, se mai uită puţin la pomi,... la liliacul albastru peste garduri.* ARGHEZI, P. N. 223. *Perdelele... se legănau uşoare, în parfum de liliac.* TEODOREANU, M. U. 188. *Numai zâmbirile primăverii şi miresmele liliacului mă scoaseră la lumină.* SADOVEANU, O. I, 415. *În odaia Adrianei erau acum şi flori albe: crizanteme, uneori un fir de liliac.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 246. *M-a sărutat pe obraji, măturându-mă cu mustăţile lui care miroseau a parfum de liliac.* CĂLINESCU, S. 76. *Seara, Sahara se îmbracă în culoarea liliacului.* RALEA, S. T. I, 249. *Cerneala e albastră ca liliacul.* STANCU, D. 460. *Risipea un stins parfum De liliac sau de salcâm.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 15, cf. DEX. ✦ (Rar) Lemn de liliac¹ **(1).** *Toarce... Cu caieru de bumbac Şi furca de liliac.* BALADE, III, 165. ✦ (Regional) Termen dezmierdător pentru un copil. *Zi-i să mi se arate mai des în vis, Dragul mamei liliac.* MARIAN, Î. 147. *Îmi ţin şi eu cu banat: pututu-m-aş fi lasat în nedejdea unui liliac ca aista!* ŞEZ. II, 153. ✧ (Ca epitet, precedă termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Un liliac de copil.* CIAUŞANU, v. 175.

2. (Mai ales în sintagma *liliac de munte,* DDRF, BRANDZA, FL. 215, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 536, ŞIO II_1, 237, TDRG, PANŢU, PL., CADE, ENC. AGR., BORZA, D. 16) Arin de munte *(Almus viridis). Am plecat cu toţii din Şerbota prin muntele Puha, unde, sus în marginea regiunei lemnului, pe lângă plai, sunt nişte arini, numiţi liliaci, crescuţi strâmbi.* TURCU, E. 192.

3. (Regional) Mălin **(I 1)** *(Prunus padus).* Cf. BORZA, D. 123.

4. (Prin Ban.) Salcâm *(Robinia pseudacacia).* Cf. BORZA, D. 148.

5. (Regional) Scumpie *(Cotinus coggygria).* Cf. BORZA, D. 53.

6. Compuse: **liliac-sălbatic** = **a)** (şi în formele **liliac-de-câmp, liliac-de-toamnă**) albăstrică *(Aster tripolium).* Cf. ŢOPA, C. 218, BORZA, D. 26; **b)** (şi în forma **liliac-de-pădure)** tulichină *(Daphne mezereum).* Cf. PANŢU, PL., REV. CRIT. VIII, 131, BORZA, D. 57; **liliac-de-grădină** (sau **-franţuzesc**) = nopticoasă *(Hesperis matronalis).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 83, 251; **liliac-nemţesc** = brumărele *(Phlox paniculata).* Cf. BORZA, D. 129; (regional) **liliac-galben** = cuişoare *(Ribes aureum).* id. ib. 147; (regional) **liliac-de-mare** = crin de toamnă *(Hosta plantaginea).* id. ib. 85.

– Pronunţat: *li-li-ac* şi (regional) *li-liac.* – Pl.: *lilieci* şi (învechit, rar) *liliaci.* – Şi: (învechit şi regional) **leliác** (COSTINESCU, ALR I 1 917/550, 582, 595, 708), (învechit) **lileác** (BUDAI-DELEANU, LEX.), **liliéc** (PONTBRIANT, D.), (regional) **leleác** (ALR I 1 977/584), **ilileác** s.m.

– Din bg. **лиляк** „idem".

LILIÁC² s.m. Mamifer insectivor crepuscular şi nocturn din ordinul chiropterelor, asemănător cu şoarecele, cu aripi formate dintr-o membrană care uneşte degetele foarte alungite ale membrelor anterioare, laturile capului, laturile corpului, membrele posterioare şi coada, şi care trăieşte prin locuri întunecoase, puţin frecventate *(Plecoctus auritus* şi *Nyctalus noctula);* (regional) potlogar, şoarece cu urechi. *Ţiţiescu ca liliacii.* HERODOT², 248. *Den zburătoare nu se vor mânca... pupăza şi liliiacul.* BIBLIA (1688), 77¹/40. *Liliacul... cu aripile ce zbura.* CANTEMIR, IST. 28. *Văzui pe toţi Dracii în pielea goală... Brânci dă urs având şi coade spâne... Ş-arepi dă liliac în spinare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 316, cf. LB. [Noaptea] *o închipuiesc ca p-o femeie... cu aripi de liliac sau de ciovică.* CĂPĂŢÎNEANU, M. 101/25. *Se află aici... vampiri sau lilieci foarte mari.* RUS, I. III, 88/23. *Pe lângă mine auz că zboară Copii[i] nopţei, rei lilieci.* R. IONESCU, C. 35/18, cf. POLIZU. *Liliacii ieşind de prin borte-afară, Cu ale lor negre aripi clăteau a focului pară.* NEGRUZZI, S. II, 85. *Mergi, mergi, pribeag şi bolnav! Când ochii vei deschide, Să nu vezi decât bezne şi lilieci.* BOLLIAC, O. 190. *Aparatele cu care se servă ei sunt descântecele, oale cu apă neîncepută, lilieci şi brotăcei.* FILIMON, O. II, 340. *Liliecii zboară seara în număr mare.* I. IONESCU, B. C. 405/30, cf. PONTBRIANT, D. *Prindeţi un liliac în noaptea agiunului Bobotezei şi-l îngropaţi într-un furnicar.* ALECSANDRI, T. 11, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 171, LM. *Liliecii nopţilor, Ce au aicea locul, Ascunşi în hârca morţilor, Umblau să stingă focul.* BOLINTINEANU, O. 71. *În alte ţări sunt aleşi ca fetişi liliecii..., cari... sunt crezuţi a fi sufletele întrupate ale rudelor moarte.* CONTA, O. F. 360. *Zgomotul alaiului domnesc deşteptase bufniţele şi liliecii.* ODOBESCU, S. I, 162. *Peşterea, cu întunecimile ei misterioase, cu bolţile-i locuite de miriade de lilieci, a rămas numai ca o curiozitate pitorească.* id. ib. 342. *Ah! atei, nu tem ei iadul ş-a lui duhuri – liliecii?* EMINESCU, O. I, 48. *Vreun liliac ori vreo cucuvea.* CARAGIALE, O. II, 322. *Liliecii fluturau mereu pe deasupra focului.* SLAVICI, O. II, 105. *Se pomeniră că se umple biserica de şoareci, de lilieci şi de bufniţe.* ISPIRESCU, L. 99. *Pe sus zburau liliecii plesnindu-şi aripele de tavan.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 562. *Acest soi de buhă, după credinţa şi istorisirea poporului, e un fel de nepot al liliacului.* MARIAN, O. I, 227, cf. DDRF. *Grăbit, dă roate, singuratec, Tăcutul liliac.* COŞBUC, P. II, 51, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ŞIO II₁, 236. *A prins mama un liliac, i-a tăiat aripile, le-a sărat şi m-a frecat cu ele pe faţă şi pe trup.* SBIERA, F. S. 127. *Poporul crede că a fost şoarec şi, fiindcă a mâncat naforă, a devenit liliac.* N. LEON, MED. 95. *Pentru a avea noroc în dragoste, e bine să porţi la tine o aripă de liliac de noapte.* CANDREA, F. 251. *M-agăţ de naltul Smochin şi mă-ncleştez de el acolo, Întocmai ca un liliac.* MURNU, O. 215, cf. TDRG. *Unii se afumă cu păr de liliac.* PAMFILE, DUŞM. 266. *Noaptea stă la sfat cu strigoii, cu bufniţele şi cu liliecii.* HOGAŞ, DR. I, 122. *Unul dintre noi... prinsese un liliac pe care-l închisese în ghiozdanul cartonat.* C. PETRESCU, S. 65. *Satana... cu aripile ca de liliac, întinse..., vine dinspre miază-noapte.* DUMITRAŞCU, STR. 17, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lilieci negri treceau prin pulberea de argint a luminişurilor.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 57. *Liliecii străbat atmosfera cu zborul lor iute.* SIMIONESCU, F. R. 17. *Din cauza fumului, a căzut ca un liliac, desprins din tavan.* CAMIL PETRESCU, T. II, 444. *Nu s-a mai văzut făptură umană care să cânte în copaci, pentru lilieci, pentru licărul stelelor şi pentru morţi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 210. *În biserica lavrei închinată sfântului Mercurie cel cu două săbii,... se arată totdeauna la prăznuirea luminatei Învieri o umbră neagră cu bot de câine, coarne pe cap şi aripi de liliac.* VOICULESCU, P. I, 269. *Liliecii săgetau pe sus şi se zugrăveau mari, negri, pe pânza rumână a amurgului.* SADOVEANU, O. I, 266. *Las' că ştia să descânte; dar... ştia să facă vrăji şi farmece cu ciolănele de liliac.* id. ib. XVI, 480, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Ce vânt, ca bătut din aripi de liliac de noapte!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 181. *Ce te faci cu un stol de lilieci care... ţi se încurcă în păr?* CĂLINESCU, C. O. 44. *Bătaia ceasului stârneşte liliacul Din somnul lung, în care s-aşezase.* BLAGA, POEZII, 164. *De prin cine ştie ce crăpături în care au stat spânzuraţi toată ziua, liliecii se trezesc la viaţă.* BOGZA, C. O. 172. *Şoaptele lor se căutau prin beznă ca liliecii.* VINEA, L. I, 228. *Lespezile străluceau în lumina lunii, pătate, din timp în timp, de umbra liliecilor care zburau năuci.* DEMETRIUS, A. 168. *Se înfăşură strâns în pelerina neagră care-l făcea să semene cu un liliac deşirat.* TUDORAN, P. 540, cf. DL. *Câţiva lilieci zburau îmbătaţi de repeziciune.* T. POPOVICI, S. 301. *Liliecii, ai nopţii de toamnă, trec muţi, cu foşniri.* LABIŞ, P. 254. *Liliecii hibernează stând agăţaţi cu ghearele membrelor posterioare şi cu capul în jos.* ZOOLOGIA, 175. *Sună pietrele pe unde treci, iar de tavan atârnă lilieci (ca nişte lămpi negre şi chioare care fac bezna să aibă continuare).* SORESCU, U. 28. *Păsări şi şoareci şi lilieci se iviră şi se-nmulţiră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Şoarecele care mănâncă nafură... din ziua de Paşti să face liliac.* ŞEZ. I, 192. *În pădurea Chiriacului Este cuibu liliacului.* MARIAN, INS. 478, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 055. *După ce soarele-apunea Şi liliacu umbla, La Bizdadea se ducea.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 250. *Umblă noaptea ca liliecii,* se zice despre cei răi şi desfrânaţi. Cf. PANN, P. V. II, 142/25, ZANNE, P. I, 508. *Stă ascuns ca un liliac,* se zice despre cei care duc o viaţă retrasă. Cf. ZANNE, P. I, 507.

✧ (Urmat de determinări care indică familia, specia) *Liliacul vulgar.* J. CIHAC, I. N. 41/22. *Liliac vulgar.* CONV. LIT. XXIII, 337. *Liliacul pitic.* ENC. ROM. *Liliacul comun.* ib. *Liliac urecheat.* PĂCALĂ, M. R. 28. *Liliac de noapte.* id. ib. 28. *Des întâlnit la noi este liliacul urecheat.* SIMIONESCU, F. R. 18. *Liliacul de scorbură.* DER. ✦ (Regional) Moroi (Ciumbrud – Aiud). Cf. ALR I 1 399/138.

– Pronunțat: *-li-ac* și *li-liac.* – Pl.: *lilieci* și (învechit și regional) *liliaci.* – Și: (învechit și regional) **leliác** (HERODOT[2], 109, COSTINESCU, ALR I 1 055/378, 542, 550, 582, 684, 704, (învechit) **liliéc** (PONTBRIANT, D.), (învechit, rar) **liuluiác** (MOLNAR, în DR. IV, 386), (regional) **luliác** (ALR I 1 055/98), **luluiác** (ib. 1 055/ 144, 156, 158, 160), **lulác** (ib. 1 055/302), **ililiác** (ib. 1 055/1, 5, 30, 840), **iliác** (ib. 1 055/259), **ililác** (ib. 1 055), **uliác** (ib. 1 055/80, 93, 217) s.m.

– Din bg. **лиляк** „idem".

LILIACÉE s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu bulbi, rizomi sau tuberculi, cu frunze întregi și cu fructul de obicei o capsulă sau o bacă, cultivate mai ales ca plante ornamentale; (și la sg.) plantă din această familie. *Liliacee (precum e crinu, laleaua, tulipa)... indic un sol umed și nomolos.* BARASCH, B. 212, cf. BRANDZA, FL. 436, BARCIANU, GRECESCU, FL. 19, ALEXI, W., PANȚU, PL. 145, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Liliaceele au foarte multe întrebuințări.* FLORA R.P.R. XI, 107, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✧ (Adjectival) *Plantă liliacee.* CADE.

– Pronunțat: *-li-a-.* – Pl.: *liliacee.*

– Din fr. **liliacées.**

LILIACÉL s.m. (Bot.; prin nord-estul Munt.) Nopticoasă *(Hesperis matronalis).* Cf. PANȚU, PL.

– Pronunțat: *-li-a-.* – Pl.: *liliacei.*

– **Liliac**[1] + suf. *-el.*

LILIACHÍU, -ÍE adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea liliacului[1] **(1)**; violet (deschis); lila. V. m o v, s t â n j e n i u, v i o r i u **(1).** *Liliachiu deșchis ca mustra* (a. 1766). FURNICĂ, D. C. 23. *Găitan la o rochii leliachii* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 200. *De atâta vreme, de când port o capelă liliechie și un șal roșu.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM 424, cf. POLIZU. *Purtau... cravată liliachie și guler scrobit băț.* GHICA, S. 259. *Semănța de trifoi... bună este groasă, plină, gălbie bătând în liliechiu.* I. IONESCU, B. C. 87/23, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 590, LM. *Valurile se catifelau cu întunecările liliachii ale unui indigo ce, neîncetat, se posomora.* MACEDONSKI, O. III, 65, MARIAN, CROM. 53, DDRF, BARCIANU. *Florile de un liliachiu închis.* GRECESCU, FL. 394. *Raze ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu al cerului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 106, cf. ALEXI, W. *Cucoana... se îmbrăcă cu vechea sa rochie liliachie.* SĂM. IV, 556. *Două fete..., una îmbrăcată într-o haină albastru-închis, alta într-una liliachie.* TAFRALI, S. 175, cf. TDRG. *A fost de față la tribunal, îmbrăcată... cu o mantilă cu ciucuri... și cu o pălărie cu pene liliachii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 287. *Cununi de zorele se împleteau, cu florile deschise, fragede, liliachii bătând în albastru.* GÂRLEANU, N. 226. *De-abia se vedea de aici o dungă liliachie.* REBREANU, I. 51. *Florile mici, liliachii.* PANȚU, PL. 149, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *De la fereastra plină de zambile Albe, Roze, Și liliachii Starița face morală unui câine.* MINULESCU, V. 132. *Albul ochilor s-a făcut mai mare, mai limpede și platina cu reflexe liliachii a pupilelor mai intensă, mai alarmantă.* CAMIL PETRESCU, P. 286. *Pe o masă așternută cu o pânză albă... se afla, într-o oală smălțuită, albastru cu alb, un buchet mare de ciulini liliachii.* id. O. II, 102. *Poate ai dori să mă vezi îmbrăcată în haine liliachii.* C. PETRESCU, Î. I, 9. *Ochii... se ridicau spre cer într-o implorare surdă, rămânând multă vreme adânciți în undele liliachii ale văzduhului.* KLOPȘTOCK, F. 259. *În nemărginire, sub cerul liliachiu, ieșea câteodată un vultur și plutea în razele calde, pe vânturile ușoare, ca pe o apă.* SADOVEANU, O. I, 51, cf. SCRIBAN, D. *În cazul prezenței carbonatului de sodiu, soluția capătă o culoare liliachie-intens.* CHIRIȚĂ, P. 867. *Picioarele... erau vârâte în ghete galbene peste care se răsfrângeau șalvarii liliachii.* TUDORAN, P. 209, cf. DL. *Urechile i se făcură liliachii.* PREDA, DELIR. 180. *Flori liliachii sau albastre.* PRODAN–BUIA, F. I. 450. *Culori liliachii flutură în aerul de iarnă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 18/3, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Să se priminească-n ie Și-n rochiță lilichie, Să placă altor și mie.* ALECSANDRI, P. P. 349, cf. ALR II h 3 403/899 A IX 2. *Lipie peste lipie, Floarea-i verde liliechie* (Sfecla). GOROVEI, C. 342.

2. S.n. Culoarea liliachie **(1).** *Cătina înfiripa frunzele sale ascuțite într-un liliachiu spălăcit.* D. ZAMFIRESCU, R. 82. *O clipă el crezu că acel liliachiu care făcea ireale cele din jurul său era o amăgire, o schimbare părelnică, o răsfrângere în afară a fericirii lui lăuntrice.* CAMIL PETRESCU, O. III, 94. ✦ (Regional) Vopsea albastră; (învechit și regional) vinețeală **(2).** *Liliachiul se mai cheamă și lolachiu..., piatră de brâie, piatră albastră, vinețeală.* PAMFILE–LUPESCU, CROM. 68. *Se moaie în leșie lulachiu pus într-o cârpă și, după ce s-a înălbăstrit bine, se pun firele și se lasă să stea două zile.* id. ib. 69.

– Pronunțat: *-li-a-.* – Pl.: *liliachii.* – Și: (învechit și regional) **liliechíu, -íe, leliachíu, -íe, lilichíu, -íe,** (învechit) **liachíu, -íe** (FURNICĂ, D. C. 23), adj., **lolachíu, lulachiu** s.n.

– **Liliac**[1] + suf. *-iu.*

LILIÁL, -Ă adj. Care amintește de crin prin formă, albeață, puritate etc. *Alături de Cleo, Maria..., mai e și liliala Gina, ființă crescută la adăpostul laboratorului părintesc.* LOVINESCU, S. I, 347. *Poezia are... un sens și chiar și nuanță lilială caracteristică întregei erotici lipsită de sensibilitate a acestei poete.* id. ib. IV, 587. *Cele patru fiice, liliale și perverse.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. 201. *Grădina aceea lilială era înfloritâ de iubirea unei mame pentru un biet copil plăpând.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 270. *Am asistat... la o bună parte a activității lui recente, de la creația „Omului care trebuie să moară" și până la liliala întruchipare a porumbiței de porțelan.* PERPESSICIUS, M. I, 68. *Dintr-o înaltă și lilială cupă de argint, Doamna Ulmu savura... o înghețată de fructe.* VINEA, L. I, 151. *Sânii eroinei lilile sunt desfătători și parfumați.* SIMION, D. P. 150, cf. DN[3].

– Pronunțat: *-li-al.* – Pl.: *liliali, -e.*

– Din fr. **lilial.**

LILIALITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a fi l i l i a l; puritate. *Codoşlâcul speculat în numele lilialităţii sau* [al] *iubirii din amurgul vârstei argumentează implicaţia acelora.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 9/4.
– Pronunţat: *-li-a-*.
– **Lilial** + suf. *-itate.*

LÍLICA interj. (Regional) Strigăt cu care se cheamă gâştele. *Li-li, li-li, lilica!* ALR II 5 732/36.
– **Li** + **li** + suf *-ică.*

LILICEÁ s.f. **1.** (La pl.) Numele mai multor specii de plante erbacee din familia cruciferelor: **a)** plantă cu flori albe, uneori violete, cu miros plăcut, care se cultivă prin grădini; (regional) pelin-bun, sfântu-Petru, zăpejoare *(Iberis amara).* Cf. BORZA, D. 87; **b)** plantă cu flori albe *(Iberis sempervirens).* id. ib; **c)** (regional) limba-mării *(Iberis semperflorens, Iberis umbellata).* id. ib.
2. (Regional) Păpădie **(I)** *(Taraxacum officinale).* Cf. BIANU, D. S., BORZA, D. 87.
– Pl.: *lilicele.*
– Cf. l i l i a c[1].

LILICHÍU, -IE v. **liliachiu.**

LÍLIE s.f. (Transilv.) **1.** Numele mai multor specii de plante din familia liliaceelor: **a)** (şi în sintagma *lilie albă,* COTEANU, PL. 19, LB, LM, CONV. LIT. XXIII, 550, BRANDZA, FL. 437, ENC. ROM. III, 103, BARCIANU, N. LEON, MED. 35, PANŢU, PL., BORZA, D. 99) crin *(Lilium candidum).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, GHEŢIE, R. M., GRECESCU, FL. 560, N. LEON, MED. 35, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.; **b)** (şi în sintagmele *lilie roşie,* COTEANU, PL. 19, LB, CONV. LIT. XXIII, 569, BARCIANU, PANŢU, PL., FLORA R.P.R. XI, 275, *lilie galbenă,* BORZA, D. 99) coroana-împăratului *(Lilium bulbiforum).* Cf. PANŢU, PL., BUJOREAN, B. L., BORZA, D. 99; **c)** crin de pădure *(Lilium martagon).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 550, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 560, PANŢU, PL., BUJOREAN, B. L., BORZA, D. 99. *Sub firidă, la picioarele murului, se afla aşezată o plantă frumoasă de lilie.* F (1867), 416. *Silfele vin jalnic prin lilii să se culce.* EMINESCU, O. I, 17. *Mândruliţa-ţi m-a mânat, Că de când te-ai străinat Busuiocul a-negrit, Trandafirii-au veştejit, Liliile au căzut, Ea ca florile-a trecut.* FOLC. TRANSILV. II, 367.
2. (Şi în sintagmele *lilie vânătă,* COTEANU, PL. 14, LB, LM, CONV. LIT. XXIII, 569, BARCIANU, BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 88, *lilie sălbatică,* BORZA, D. 88) stânjenel *(Iris germanica).* Cf. BRANDZA, FL. 451, TDRG, CADE, BUJOREAN, B. L., BORZA, D. 88. ✧ *Lilie galbenă* = stânjenel galben *(Iris pseudacorus).* Cf. COTEANU, PL. 14, LB, LM, CONV. LIT. XXIII, 569, BRANDZA, FL. 450, BARCIANU, PANŢU, PL., BORZA, D. 88.
– Pl.: *lilii.*
– Din germ. **Lilie.**

LILIÉC[1] s.m. v. **liliac[1].**

LILIÉC[2] s.m. v. **liliac[2].**

LILIECHÍU, -ÍE adj. v. **liliachiu.**

LILIECÚŢ s.m. (Bot.; regional) Brumărele *(Phlox paniculata).* Cf. BORZA, D. 129.
– Pronunţat: *-li-e-*. – Pl.: *liliecuţi.*
– **Liliac[1]** + suf. *-uţ.*

LILÍG s.m. (Învechit, în Transilv.) Sugar. Cf. LB, LM, DDRF.
– Pl.: *liligi.* – Şi: **lifíg** s.m. LB.
– Et. nec.

LILIÍ vb. IV. R e f l. (Olt.) A se văita. Cf. BL VI, 72.
– Prez. ind.: ?
– Formaţie onomatopeică.

LILIÓM s.m. (Transilv. şi Ban.) **1.** Nume dat mai multor specii de plante din familia liliaceelor: **a)** (şi în sintagma *liliom alb,* PANŢU, PL., BORZA, D. 99) crin *(Lilium candidum).* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Câmpurile sânt presărate cu mai multe feliuri de flori ce înfrumuseţează grădinile Europei, aşa cu lilioni sau crini.* RUS, I. III, 45/4, cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 60, 61, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 99, H XVII 7, XVIII 132. *Foaie verde liliom, Lasă-mă, maică, să dorm Pe perină de fuior Şi-n braţele cui mi-i dor.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 96. *Frunză verde lilion, Mi-o trimis bădiţa dor Pe frunză din via lor.* id. ib. 126, cf. 163, 256, BUD, P. P. 69, LEXIC REG. 119; **b)** (în sintagmele *lilion alb,* BORZA, D. 51, *lilion bun,* id. ib.) lăcrămioară *(Convallaria majalis).* id. ib.; **c)** (şi în sintagma *lilion galben,* BULET. GRĂD. BOT. V, 59, PANŢU, PL., BORZA, D. 83) crin galben *(Hemerocallis fulva).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 59, PANŢU, PL., BORZA, D. 83.
2. Nume dat mai multor specii de plante din familia iridaceelor: **a)** (şi în sintagmele *lilion albastru,* BORZA, D. 88, *lilion vânăt,* id. ib., *liliom mieriu,* BULET, GRĂD. BOT. V, 59) stânjenel *(Iris germanica).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 59, BORZA, D. 88, 251, ALR SN III h 659, ALRM SN II h 475; **b)** săbiuţă *(Gladiolus imbricatus).* ALR II 6 297/349. ✧ *Lilion păsăresc* = stânjenel pestriţ *(Iris variegata).* Cf. BORZA, D. 88; *lilion de apă* sau *liliom de câmp* = stânjenel galben *(Iris pseudacorus).* ALR II 6 270/64, 334.
3. Linariţă *(Linaria vulgaris)* (Beclean). Cf. ALR SN III h 562/260, ALRM SN II h 467/260.
4. C o m p u s e: (regional) **lilion-sălbatic** = lăcrămiţă *(Maianthemum bifolium).* Cf. BORZA, D. 105; **liliom-sălbatic** = coada-cocoşului *(Polygonatum multiflorum).* Cf. ALR SN III h 646/325, ALRM SN II h 461/325.
– Pronunţat: *-li-om.* – Pl.: *liliomi.* – Şi: **lilión, liluióm** (BULET. GRĂD. BOT. V, 61) s.m.
– Din magh. **liliom.**

LILIÓN s.m. v. **liliom.**

LILIPÚT adj. invar., s.m. **1.** Adj. invar. Foarte mic **(I 1)**, pitic **(I 3)**; liliputan **(2).** *Bărci liliput, cu pânza triunghiulară, zăceau dedesubtul falezei de nisipuri.* ARGHEZI, P. T. 160. *Cocoşul meu liliput, de rasă americană..., lasă pe hârtie câteva pete.* CĂLINESCU, C. O. 380. *E un bal la curte, într-o ţară liliput, sprijinită*

pe-un fiord. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 32/4. *Dicţionar liliput.* DEX, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G.

2. S.m. (Rar) Persoană lipsită de valoare, de calităţi, merite. *Atunci se văzu o straşnică răzvrătire de lilipuţi împotriva tuturor literaţilor ţărei.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 599.

– Pl.: **(2)** *lilipuţi.*

– De la n. pr. **Lilliput.**

LILIPUTÁN, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană de statură foarte mică. V. p i t i c **(I 1).** *Figurează... la spectacol într-un şir de şapte liliputani, bărbaţi şi femei.* ARGHEZI, P. N. 219. *În micile discuri cu chenar verzui ai ochilor fetei, Jin se vedea liliputan.* CĂLINESCU, C. N. 240. *Scrierea cuprinde povestea unui liliputan ale cărui ghiduşii sunt menite să alunge răul şi nedreptatea.* IST. LIT. ROM. II, 94, cf. DEX, DN[3].

2. Adj. De dimensiuni foarte mici; liliput **(1),** (rar) liliputian. V. p i t i c **(I 3).** *Lotcile liliputane şi negre ale lipovenilor nu mai spintecau valurile tulburi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 48. *Îţi pare fleac efemer, situat în ordinea liliputană a insectelor.* TEODOREANU, M. III, 89. *Un vals de Strauss, provenit dintr-o orhestră liliputană ascunsă undeva, printr-o galerie de cari.* CĂLINESCU, C. N. 33, cf. DL. *„Union" se numeşte liliputana sală de 200 de locuri.* CINEMA 1969, nr. 12, 32/1, cf. DEX. *Fusese practicată uşa liliputană.* ŢOIU, Î. 24, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G. ✦ F i g. De mică amploare; foarte redus. *Viaţa merge mereu înainte..., plăsmuind în fiece clipă situaţii noi, idei noi pe care fantezia liliputană omenească niciodată nu le va putea înţelege.* REBREANU, P. S. 114. *Miniatură – din cauza evenimentelor liliputane pe care i le oferă viaţa.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 338.

– Pl.: *liliputani, -e.*

– **Liliput** + suf. *-an.*

LILIPUTIÁN, -Ă adj. (Rar) Liliputan **(2).** *Piano de talia saloanelor noastre lilipuţiane.* BARONZI, C. III, 199/15, cf. BUL. FIL. VI, 21. *Colonelul... se plimba în mijlocul unui orăşel de vile liliputiene.* BRĂESCU, V. A. 113.

– Pronunţat: *-ti-an.* – Pl.: *liliputieni, -e.* – Şi: (învechit) **lilipuţián, -ă** (pl. *lilipuţiani, -e)* adj.

– Din fr. **lilliputien.**

LILIPUŢIÁN, -Ă adj. v. **liliputian.**

LÍLIU s.m. (Învechit în Transilv.) **1.** Crin *(Lilium candidum). Un liliu (crin) frumos în mijlocul ţarinei, tăindu-i rădăcina..., se veştejeşte.* MAIOR, T. I, 124/21, cf. BORZA, D. 88.

2. C o m p u s e: **liliu-vânăt** = stânjenel *(Iris germanica).* Cf. ŞINCAI, în DR. V, 559, BORZA, D. 88; **liliu-galben** = stânjenel galben *(Iris pseudacorus).* Cf. ŞINCAI, în DR. V, 561, BORZA, D. 88.

– Pl.: *lilii.*

– Din lat. **lilium.**

LILIÚŢĂ s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor cu tulpina ramificată, cu frunze lungi, lineare, cu flori albe, dispuse în raceme, şi care creşte prin fânete, fiind cultivată uneori ca plantă decorativă; (regional) păienjenel **(2),** aişor-galben, limba-păsării, peteala-miresii, voalul-miresii *(Anthericum ramosum).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 438, BARCIANU, GRECESCU, FL. 561, JAHRESBER. VIII, 160, TDRG, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., ENC. AGR. IV, 415, SCRIBAN, D., BORZA, D. 20, FLORA R.P.R. XI, 139, PRODAN–BUIA, F. I. 560.

– Pronunţat: *-li-u-.* – Pl.: *liliuţe.*

– **Lilie** + suf. *-uţă.*

LILUIÓM s.m. v. **liliom.**

LÍMA s.f. Specie de fruct citric. DEXI.

– Pl.: *lime.*

– Din it. **lima.**

LIMÁCI s.m. pl. v. **limax.**

LIMÁN s.n. **I.** (Învechit) Port[3] **(1);** p. e x t. (sens comun) mal[1] **(3),** ţărm **(1).** V. s c a l ă **(1),** s c h e l ă **(I 1).** *Vasăle de pre marea, agiungând acolo la Sipiad, unile încăpură în liman la adăpost.* HERODOT[2], 385. *Au stăpânit ostrovul Rodosul şi multe limanuri sau scale, în Asia, în Europa şi în Italia.* N. COSTIN, L. 82. *Bogazul, limanul carile merge până la Vlaherna.* CANTEMIR, I. I. II, 260. *Să gătesc, la limanuri, galioane noao* (a. 1695). FN 54. *Porto sau liman.* CĂLĂTORIE, IV, 27[r]/11. *Ave mare trebuinţă de un liman la răsăritul mării Baltică.* IST. CAROL XII, 14[v]/16. *Mergând în Tessalonica, acolo zideşte limanul.* ŞINCAI, HR. I, 40/24. *De câte ori s-au ispitit* [corăbierii] *să apuce la liman, de atâtea ori i-au aruncat valurile îndărăpt.* MAIOR, PRED. II, 87/21. *Pirei (un liman al Atinii, unde stau corabiile).* ŢICHINDEAL, F. 157/17. *Limanul care iaste, de unde ei au purces? Şi ce interes îi poartă?* BELDIMAN, O. 33/15. *Marea fără valuri şi plină de limanuri.* ZILOT, CRON. 337, cf. LB. *Prea mult se vorbeşte acum la Paris pentru o călătorie a righii Franţii spre cercetarea porturilor (limanurilor).* CR (1829), 157[1]/4. *La 2 mai au intrat în limanul nostru 2 corăbii.* AR (1829), 9[2]/13. *Va hotărî venituri... a poposirii corăbiilor în liman, încărcate şi neîncărcate.* REG. ORG. 52/18. *De acolo unde ne aflam în liman, ne-am trezit deodată în mijlocul mării.* DRĂGHICI, R. 25/25. *Începură a mă duce cu alai de la limanul mării.* GORJAN, H. I, 124/17. *Port sau liman este un loc de marginea vreunei mări sau ocean unde stau corăbiile pentru negoţ sau pentru a fi sigure de furtuni.* EG 6/15. *Au decretuit sloboda importaţie... de grânuri prin limanurile Mării Negre, a Dunării şi a Mării de Azov.* AR (1834), 43[1]/33. *După trei săptămâni aproape va ieşi din liman pentru Marea Albă o flotiţă.* CR (1836), 73[1]/13. *Câştigarea limanurilor pe Marea Neagră... au întins negoţitoria ei.* ASACHI, I. 388/12. *Slujaşte de port sau liman corăbiilor.* TÂMPEANUL, G. 33/13. *Fără bănat aşteaptă* [omul] *a morţii înfăţoşare Ca un liman mântuielnic dup-o lungă înotare.* CONACHI, P. 286, cf. STAMATI, D. *Nu trebuie să fie nicio femeie în luntre, de vrei să sosească la bun liman.* NEGRUZZI, S. III, 364. *Corăbierul, când marea e-n talazuri, Aleargă la limanul ce-adesea l-a scăpat.* ALEXANDRESCU, O. I, 94. *Vin aice iară, ca barca la liman.* ALECSANDRI, T. II, 134. *Înainte, pe limanul... Smârdei, licura un foc de paie.*

ODOBESCU, S. I, 144. *Mările ţărmuitoare şi cetăţi lângă limanuri... Toate se întind nainte-i.* EMINESCU, O. I, 144. *Este Sulina, limanul fericit în faţa căruia trag corăbiile mării şi ale Dunării.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 232, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mirat privea Ulise ce limanuri, Ce loc de întrunire, ce zid mare Şi lung şi cu părcane avea feacii!* MURNU, O. 110, cf. TDRG. *Rătăcirile bricului Mircea pe ariile Mării Negre şi-n limanurile Răsăritului.* SADOVEANU, O. XIX, 224. *Vasele îşi măreau viteza... ca să atingă mai repede limanul aşteptat.* BART, E. 117. *De ceasuri, de zile veghez Pe-un galben liman portughez.* BLAGA, POEZII, 182. *Limanurile asiatice se întrupau apărate de fortificaţii străvechi.* id. H. 111. *În gura văilor adânci, atât pe latura dunăreană, cât şi pe cea maritimă, apar limane fluviatile.* MG I, 190. *Măi podar meşteşugar, Trage podul la liman, Ca să treacă de-un Jian.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 238. *Dă din mâini dacă vrei să ieşi la liman.* PANN, P. V. I, 152/11, cf. ZANNE, P. I, 205. *Cine dă din mâni, iesă la liman.* ZANNE, P. II, 232. ◇ E x p r. **A ajunge** (sau **a ieşi**) (cu **bine) la (un)** (sau **vreun) liman** ori **a afla liman** = a ieşi dintr-o situaţie grea, dificilă; a atinge ţinta dorită, a realiza scopul propus. *Toate aceste, la norocita sosire a Înălţimii Tale, le vom face cunoscute şi arătate, spre a putea afla liman şi mângâiere prin cea dorită de bună obşte punere la cale* (a. 1802). URICARIUL, I, 9. *Nemica alta nu se cade se dorim, fără ca cât mai curând să ne vedem la liman ajunşi.* MAIOR, P. 38. *A zis Dumnezeu să se desfacă săcriul acolo unde era şi să iasă moartea la liman ca să-şi răzbune şi ea acum pe Ioan.* CREANGĂ, P. 323. *Ajunsese, în sfârşit, la un liman şi era fericit că înţelesese cine era adevăratul vinovat, în romanul lui casnic.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 147. *Horia însuşi era, se pare, unul dintre aceşti moţi, siliţi la mutare, fără să poată totuşi ieşi la vreun liman.* BLAGA, G. 71. *Mă zbuciumam tălmăcind gesturile şi cuvintele Corneliei în sute de feluri, ca să nu ajung la niciun liman şi ca să încep apoi de la capăt.* id. H. 204. *Nu cu mânia şi cu inima cătrănită ajunge omul la liman... L-ai bătut pe Cloambeş.... De acuma ţi-i mai bine, eşti mai uşurat?* T. POPOVICI, SE. 151. *O scoatem noi la capăt până la urmă!... Atunci, când om ajunge la liman, nici ea n-o să se mai zbuciume aşa.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 39. *N-am ajuns încă la limanul limanurilor.* id. ib. III, 54, cf. V. BREBAN, D. G. **A duce** (sau **a scoate)** (pe cineva sau ceva) **la liman** = a salva, a scoate pe cineva sau ceva dintr-o situaţie grea, dintr-un impas. *Nu ne duce la niciun liman.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 160. *Dumnezeu va scoate la liman dreptatea celor mulţi.* SADOVEANU, O. XX, 125. *Îşi dădeau seama că numai el e în stare să-i ducă la liman în întâmplările atât de încărcate ale acestei nopţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7, cf. V. BREBAN, D. G.

2. F i g. Loc de refugiu; ceea ce constituie protecţie, ocrotire, salvare pentru cineva sau ceva. *Nu mântuieşte pre om locul, ci fapta şi voia cee direaptă. Adam s-au înecat în limanul raiului* (a. 1691). GCR I, 293/8. *Povăţui pre dânşii la limanul voii lor.* BIBLIA (1688), 417^{1}/57, cf. CANTEMIR, I. I. I, 105. *Nădeajdea şi folosirea şi scăparea creştinilor, zid nebiruit, celor slabi, liman neviforat, tu eşti, Născătoare de Dumnezeu preacurată* (a. 1715). GCR II, 15/33. *La limanul tău cel lin alergând, strig cătră tine: scoate din stricăciune viiaţa mea, mult milostive!* MINEIUL (1776), 4^{r2}/35. *Mântuieşte* [sufletul], *dându-i limanul cel lin.* ib. 96^{r}/1. *Toţi cei năpăstuiţi să-ş afle dreptatea lor la limanul bunelor pravili.* PRAV. COND. (1780), 44. *Au ocârmuit corabiia lui Petru ca să nu se depărteaze niciodată de la limanul adevărului.* MOLNAR, RET. 43/5. *Aceştia alt liman de mântuire n-au aflat, fără numai pe Constantin, carele... pre toţi i-au primit în împărăţia romanilor.* ŞINCAI, HR. I, 47/19. *I-au pus proniia lui Dumnezeu ca să povăţuiască la limanul mântuinţii corabiia aceaea.* MAIOR, PRED. I, 52/17, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Vremea este fără ţărmuri, Omul liman nu găseşte.* HELIADE, O. I, 282. *Mergi acum de te linişteşte în limanul nesimţirei, ca să-ţi dai obştescul sfârşit cu odihnă.* MARCOVICI, C. 88/10. *Fii-ne, aşadară, sfinţite părinte, Liman de scăpare, precum te-am poftit!* FM (1843), 143^{2}/34. *De nenorociri apăsat, alergând l-al tău liman, n-au aflat într-însul azilul cel mai adevărat.* BOLLIAC, M. 24/3. *Nu-mi rămâne alt liman decât să alerg la îndurarea guvernului.* ALECSANDRI, T. 288, cf. LM, COSTINESCU. *În mijlocul fluctuaţiunii perpetue..., arta se stabileşte ca un liman de adăpost spre a reda inteligenţei agitate o linişte salutară.* MAIORESCU, CR. I, 52. *Încotro e limanul?... dincotro să aşteptăm un mântuitor de care avem nevoie?* CARAGIALE, O. IV, 247. *Mare drept avea bătrâna, când vorbea de liniştea colibei: aici şi numai aici e limanul de scăpare, când, la nevoie, ca totdeauna, lumea te părăseşte.* SLAVICI, N. II, 120. *Aleargă, aleargă, fugare iubit, Căci, iată, atingem limanul dorit!... O casă albie în câmp se zăreşte, Te-opreşte, fugare, din lung zborul tău!* I. NEGRUZZI, S. II, 271. *Urcară poteca tăinuită Ce duce la limanul luminilor senine.* PETICĂ, O. 152. *Aleargă... ca spre un liman de odihnă adevărată.* REBREANU, P. S. 153. *Şi-acum, Cu simţurile grele de dezastre..., Către limanul rătăcirii noastre Grăbim.* CAMIL PETRESCU, V. 86, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Eu nu ştiu limanul spre care Pornesc cu bagajul acum, Ce demon mă pune-n mişcare, Ce taină mă-ndeamnă la drum.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 46. *Aievea-s toate sau e-un liman al somnului?* LESNEA, A. 30. *Fără liman m-aruncă la capetele firii Lăuntricele mele cumplite depărtări.* VOICULESCU, POEZII, II, 87. *Chiliuţe ca de mănăstire, cu liniştea lor de liman.* id. P. II, 231. *Toţi oamenii care se petrec pe acest pământ, în această scurtă viaţă, ar fi să ajungă şi să se întâlnească în limanul unei fericiri neclintite.* SADOVEANU, O. XXI, 380. *Îl târî de braţ, la liman mai ferit din puhoiul mulţimii.* C. PETRESCU, A. R. 21. *Sufletul lui Cerna e... o şovăire rotitoare, în preajma culmilor eminesciene. În unele opere, poposeşte la un liman nou.* CONSTANTINESCU, S. II, 273. *Producţia naţională şi-a căutat un liman în umorul mecanic, de specie americană.* id. ib. 347.

3. Gura de vărsare a unui fluviu care a fost inundată de mare şi transformată într-un golf alungit; estuar. *Limanul nostru de trii zile s-au dizgheţat şi câtă gheaţă au mai rămas s-au acoperit de apă.* AR (1835), 9^{1}/30, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Curgea un râu, venit de departe cu undele umflate. Chiar sub noi se scobea un cot, ca un liman, în care apele se liniştea bătând molcom faţa nisipului.* VOICULESCU, P. II, 269. *Limanurile sunt caracteristice pentru ţărmul nordic al Mării Negre.* DER.

4. Lac rezultat prin bararea cu aluviuni a gurii de vărsare a unui râu. V. l a g u n ă. [Crapii] *intră în limanuri de liniște, în ape joase și calde.* SADOVEANU, O. XX, 82, cf. 435. *Din punct de vedere balneologic, sunt... interesante mai ales limanurile cu apă sărată și cu nămoluri din apropierea țărmului Mării Negre.* GEOLOGIA, 91. *Limanurile fluvio-maritime se formează numai la țărmurile fără maree.* DER. *Techirghiol* [este] *liman fluvio-marin..., situat la sud de Constanța.* ib. IV, 621, cf. DEX.

5. (Regional; în forma *aliman)* Apă adâncă de la un mal la altul (Tisa – Brad). Cf. VICIU, GL.

– Pl.: *limanuri* și (rar) *limane.* – Și: (regional) **alimán** s.n. VICIU, GL.

– Din tc. **liman** „port, chei". – Pentru sensul **3,** cf. rus. л и м а н.

LIMÁNDĂ s.f. Pește cu formă plată, comestibil, care trăiește în Oceanul Atlantic *(Pleuronectes).* Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *limande.*

– Din fr. **limande.**

LIMÁNDRĂ s.f. (Prin Bucov.) Muscă mare care atacă acele de brad. Cf. LEXIC REG. II, 121.

– Pl.: *limandre.*

– Et. nec.

LIMÁR s.m. (Bot.; prin Bucov.) Năvalnic **(II a)** *(Phyllitis scolopendrium).* BORZA, D. 129.

– Cf. l i m b a r.

LIMARGHÍE s.f. v. **lemarghie.**

LIMÁX s.m. Numele mai multor specii de moluște gasteropode cu corpul alungit, lipsite de cochilie; (popular) melc-de-ogor, melc-fără-casă, (regional) babiță *(Limax). Sunt două soiuri de asemenea melci fără cochilie vizibilă. Unuia îi zice arion, negru mai deschis și chiar roșcat, altuia, mai comun, limax, numit pe la Comarnic, pe Valea Prahovei, și babiță.* SIMIONESCU, F. R. 441. *Mâna lui... e moale și lipicioasă ca un limax.* I. BOTEZ, B. 190. *Limacii sunt dăunători ai culturilor de câmp și din grădinile de legume sau din sere, precum și ai depozitelor de legume.* DER, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. 570.

– Pl.: *limacși.* – Și: **limáci** s.m. pl.

– Din lat. **limax,** fr. **limace.**

LÍMĂ s.f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu frunze ovale, cu florile alb-verzui și cu fructul o capsulă; brăbănoc, merișor[1] **(6 b),** perișor[2] **(2 a),** (regional) verdeața-iernii *(Pyrola secunda).* Cf. BORZA, D. 140.

2. (Livresc) Perișor[1] **(II 1 a)** *(Elymus asper).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 569, BRANDZA, FL. 503, BARCIANU, PANȚU, PL. 152, ENC. AGR. IV, 551, BORZA, D. 63.

3. (Regional) Chimen *(Carum carvi).* Cf. BORZA, D. 41.

– Din lat. **Elymus** [asper], numele științific al plantei.

LIMĂNÍT, -Ă adj. v. **alimănit.**

LIMB[1] s.n. (În credința catolică) Loc imaginar unde ar ajunge după moarte sufletele copiilor nebotezați și cele ale oamenilor virtuoși care au trăit înainte de venirea lui Hristos. Cf. ȘINCAI, C. 27. *Glasul arhanghelicesc Prin pământ în jos pătrunde Păn' la limb, la locul unde Toți dreptii din vecie Aștepta cu osârdie... Prin a lui H[risto]s venire A sa de-acolo ieșire.* AARON, ap. GCR II, 192/24, cf. LM, DDRF, ALEXI, W. *În limb... ajung sufletele pruncilor care mor nebotezați înainte de a fi ajuns la anii priceperii, fiind și întinați numai cu păcatul originar.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DN[3]. ✧ F i g. *Și niciun val mai sprinten Să nu atingă țărmul vostru dur, Nici glas răzbit din limbul meu obscur, Nici pasăre, nici fir de vânt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 11/3.

2. (Astron.) Marginea discului unui astru. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D. *Limbul soarelui.* CADE, cf. DN[3].

– Din lat. med. **limbus.**

LIMB[2] s.n. (Bot.) **1.** Porțiune lărgită și aplatizată a frunzei, care este legată de ramură sau de tulpină prin pețiol; lamină. Cf. LM. *Frunzele... au... un limb cu diviziunile profunde, purtat de un pețiol lung.* ARHIVA, II, 253, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Capsulele* [sunt] *așezate pe fața dorsală a foilor sau pe un apendice ce pornește din limbul foaiei.* GRECESCU, FL. 19, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pentru altoire în oculație, rămurelele... se pun în apă până ce se vor întrebuința, după ce li s-au scurtat mai înainte vârfurile și li s-au tăiat limbul frunzelor.* ENC. AGR. I, 158. *Nervațiunea unui limb depinde de tipul de ramificație a nervurilor sale.* ib. IV, 157, cf. DL. *Limbul este partea lățită a frunzei.* BOTANICA, 37, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

2. (Bot.) Partea superioară, amplă și desfăcută, a unei petale sau a unei sepale. *Limbul petalelor... cu marginea ușor curmată.* GRECESCU, FL. 62, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

3. (Anat.) Marginea proeminentă a unei formații anatomice circulare. Cf. D. MED. II, 118, DN[3].

– Din fr. **limbe.**

LIMB[3] s.n. (Tehn.) **1.** Cadran gradat la instrumentele optice de măsurare a unghiurilor, folosite în lucrările geodezice și topografice. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., LTR, DL, M. D. ENC., DER, DEX, DN[3].

2. Instrument de măsurat orificii mici, compus din două brațe de oțel gradate, îmbinate la un capăt într-un unghi ascuțit a cărui mărime se modifică, prin presiune, în funcție de mărimea orificiului în care este introdus. *Exactitatea măsurătorii cu limbul depinde în afară de forța de apăsare în gaură și de unghiul de înclinare a fețelor lui.* ORBONAȘ, MEC. 77. *Am pierdut și limbul gradat. E mare zăpăceală aci. Ieri rătăcii șublerul.* CĂLINESCU, C. O. 146.

– Din germ. **Limbus.** – Pentru sensul **1,** cf. și fr. l i m b e.

LIMB[4] s.n. (Nav.) Navă de transport folosită în operațiunea de limbare[1]. Cf. LTR, DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ P. e x t. Limbare[1]. Cf. ABC MAR. ✧ E x p r.

A face limb = a descărca parțial o navă pentru a-i micșora pescajul. SCL 1961, 612.
– Pl.: ?
– Din tc. **limba.**

LIMBÁ[1] vb. I. Tranz. (Nav.) A descărca pe alte vase o parte din încărcătura unei nave pentru a o putea face să navigheze în ape de mică adâncime și a o reîncărca odată ajunsă la adâncime mai mare. Cf. DL, DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *limbez.* – Și: **alimbá** vb. I. DEX.
– V. **limb[4].**

LIMBÁ[2] vb. I. Tranz. (Regional) A atinge cu limba **(A I 1);** a curăța, a înlătura (ceva) cu limba. Cf. GR. S. VI, 101. *Cu limba v-oi limba, Cu mâna v-oi depărta, Cu mătura v-oi mătura.* în DA II_2, 191.
– Prez. ind.: *limbez.*
– V. **limbă.**

LIMBÁGIU s.n. v. **limbaj.**

LIMBÁJ s.n. **1.** Mod specific de exprimare în cadrul limbii comune sau naționale, propriu anumitor domenii, profesii etc.; limbă **(A III 4).** *Imitând frumosul limbagiu al cărților sale, merge încet pe drum, în vreme ce soarele... îl acoperea cu razele sale.* HELIADE, D. C. 11/6. *Autorul descrie faptele... în limbagiul ce se obicinuia pe atunci.* MAG. IST. I, 252/3. *În straile lor, precum și în vorba lor, cvakerii au conservat o simplitate estremă, în ceea ce privește forma. Este... un limbagiu cvaker.* CODRESCU, C. I, 202/30. *Ce ar face...* [Ștefan-Vodă] *pe un pământ unde n-au mai rămas urme de umbra lui măcar?... Vorba lui nu mai este limbagiul nostru.* RUSSO, S. 33. *Vorbeam fiecare limbajul provinciei noastre.* GHICA, S. 150. *Postulantul nu cunoaște limbagiul diplomației ciocoiești.* FILIMON, O. I, 168, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *În limbajul metafizic, libertatea este materia dreptății.* BOLINTINEANU, O. 255. *Asemenea prilejuri le caută jurnaliștii pentru a-și colora limbagiul cu expresiunile cele mai vii.* MAIORESCU, CR. I, 184. *Completarea materialului lexicografic cu multe elemente uitate ale limbagiului poporan.* ODOBESCU, S. II, 396. *Tinerii noștri au început a caracteriza sau, cum se zice în limbagiul teatrului, „a crea rolurile".* EMINESCU, S. P. 337. *A și rămas în limbajul popular metafora.* CARAGIALE, O. III, 214, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Piesa se ține prin pitorescul limbajului, prin coloratura scenelor.* IORGA, P. A. II, 182. *Limbajul cântecelor populare.* IZV. XI, 31, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Știința cere austeritate în limbaj.* JUN. LIT. XXVIII, 37. *În limbaj judecătoresc, e o faptă de scelerat.* ARGHEZI, P. N. 93. *Ceea ce va fi atras pe cititorii acestor poezii lirice... este eleganța limbajului lor și, poate, sinceritatea simțirii.* LOVINESCU, S. IV, 33. *Este un termen întrebuințat în limbajul comercial.* ENC. AGR. I, 46. *Limbajul familiar, curent, „viu", adică oral, utilizează și el ritmul, totuși într-o măsură cu mult mai redusă decât cel popular.* IORDAN, STIL. 105. *Persecutorul meu, pe care în limbajul obișnuit ar trebui să-l numesc micul meu amorez, era un caracter rebel.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 94. *Îi aducea un complex de inferioritate, cum s-ar zice în limbaj freudian.* OPRESCU, S. 54. *Întocmai ca misticii, al căror limbaj îl întrebuințează, poetul atribuie eroului său dorința de a înapoia multiplul în unitate.* VIANU, L. R. 422. *Limbajul obișnuit mai păstrează încă diferențierea idealistă între „adevăr" și „realitate".* BLAGA, Z. 110. *Personajele... sunt... înfățișate... prin limbaj.* IST. LIT. ROM. II, 79. *Terminologia tehnică aparține limbajului științific, care trebuie să fie precis, omogen, să conțină termeni proprii.* GRAUR, I. L. 237. *I-am auzit sunetul adânc cel puțin în patru sau cinci poeme, care se abat de la condițiile pitorescului de limbaj și substanță.* CONSTANTINESCU, S. I, 79. *Deformau... cuvintele, ca și când nu le-ar fi plăcut cum sunau ele în limbajul vorbit.* PREDA, R. 97. *Limbajul sportiv este cel mai nou dintre speciile stilului în limba română.* L. ROM. 1959, nr. 2, 81. *Argoul și limbajul familiar sunt... mult mai expresive decât limba și stilul scriitorilor.* COTEANU, R. L. 82. *Nu dețin un limbaj matematic de specialitate.* BĂNULESCU, C. M. 289. *Cele mai însemnate dintre aceste mărturii sunt formulate... în limbajul poeziei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 5/3. *Apărut în limbajul televiziunii, termenul de „realizator" s-a încetățenit și în vocabularul nostru.* CINEMA, 1974, nr. 7, 20, cf. DEX. *În limbajul curent, prin cuvântul „eșantion" este determinată o porțiune sau o cantitate dintr-un anumit produs, substanță.* CONTEMP. 1977, nr. 1 592, 2/1. *Avem încă o dată proba că există un limbaj al criticii moderne.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 39, 8/2. *Limbajul poetic nu este nici confesiune, nici convenție.* V. ROM. aprilie 1979, 13. *Limbajul poetic nefigurat se naște din diferite materiale ale limbii, prin antiteză cu cel obișnuit.* IVĂNESCU, I. L. R. 17. ◇ *Limbaj comun* = fel de a se exprima simplu, nepretențios. *Îți răscolește viscerația, în limbaj comun, măruntaiele.* CĂLINESCU, C. O. 163. ◇ Expr. **A avea** (sau **a găsi) un limbaj comun** = a se înțelege, a cădea de acord asupra unei chestiuni. *Aș dori... să găsesc un fel de limbagiu comun, ca să ne putem înțelege așezat, liniștit.* MAIORESCU, D. III, 445. *Am putea găsi un limbaj comun.* T. POPOVICI, S. 83. *Ei n-au niciun fel de limbaj comun.* CINEMA, 1972, nr. 2, 45.

2. Fel de a vorbi al cuiva într-o anumită împrejurare, manieră, mod de a spune, de a comunica ceva; limbă **(A III 5).** *Avea dispute și certe dese teologice cu protestanții, firește în stilul și limbagiul de bădărani uzitat între teologii de toate confesiunile atunci.* BARIȚIU, P. A. I, 159. *Cer iertare de descrierea aceasta lungă..., într-un limbagiu ce-l hulesc.* RUSSO, S. 92. *După ce-și râse de visurile femeilor..., vorbi lui Cesar într-un limbagiu... mai serios.* TEULESCU, C. 386/22. *Ne vom sili dar, în limbajul cel mai lămurit, a da publicului mijloacele de a avea îndată o idee exactă despre toate cestiile cele mari care astăzi mișcă lumea.* (a. 1855). PLR I, 156. *Fără îndoială, ziceam, acesta e limbagiul adevăratului amor! Laconic și înfocat.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Înspăimântat de un asemenea limbagiu, domnul... plecă.* SION, P. 221. *Oamenii din plebe, în limbagiul lor caustic, dă închisorilor... numele de bodârlău.* FILIMON, O. I, 392, cf. PONTBRIANT, D. *Se uitară la d. Godet făr' a pricepe o vorbă din langagiul său cel straniu.* BARONZI, M. I, 43/10. *Ar fi trebuit un limbagiu însuflețit de înaltele idei de toleranță și de*

civilizație modernă. MAIORESCU, D. II, 337. *Noi suntem destul de deprinși cu limbaj violent.* ARHIVA, I, 72. *M-am mirat mult de astfel de limbagiu de la niște oameni sâmpli, fără cultură cărturărească!* SBIERA, F. S. 117. *Limbajul copilăresc.* GR. S. II, 39. *Literatura frumoasă trebuie să păstreze și un limbagiu frumos.* JUN. LIT. XXVI, 150. *Revoluționar în prozodie și în tehnica versului și a limbajului metaforic..., era fatal ca simbolismul francez să exercite o influență.* LOVINESCU, S. IV, 141. *Era un bun camarad, cu un limbaj anume al lui.* CAMIL PETRESCU, P. 45. *Nu putea vorbi... decât despre ceea ce în anume limbagiu se numește... „dracul".* SADOVEANU, O. XVI, 311. *Conversația lor... e un amestec uimitor de limbaj apaș și obscurism simbolic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 10. *„Imitarea" de către părinți și adulți... a limbajului copilăresc.* IORDAN, STIL. 35. *Ca să complac formulei vizitatorului, adoptai limbajul important.* ARGHEZI, P. T. 151. *Își formulează cu precizie drepturile și le comunică ferm la timpul potrivit (însă în limbaj prudent).* CĂLINESCU, C. O. 73. *Față de Ioanide uza de limbajul și manierele unei prietene sau ale unei surori.* id. S. 121. *După limbajul lor, s-ar părea că sunt revoluționari.* STANCU, R. A. II, 320. *Un mic exces de cruditați de limbaj... situează... în inima realitaților aceste evenimente.* PERPESSICIUS, M. IV, 111. *Într-un limbaj inadecvat, aceasta înseamnă constatarea... desuetudinii metodei.* JOJA, S. L. 8. *O anumită plăcere pentru limbajul verde.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 5/2. *Eu nu prea îmi controlez limbajul.* BREBAN, A. 256. *Ponderea deosebită pe care o are în lingvistica actuală cercetarea actelor de limbaj cu toate implicațiile ei.* SCL 1978, 356.

3. Idiomul unei comunități umane, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică și lexicală proprie; limbă **(A III 2).** *Nobilimea învăța greceşte, limbagiul curței.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Auzea vorbindu-se un limbaj care îi era cunoscut, căci și ea era ca un exilat, care după ce a trăit mai mulți ani într-o țară străină, aude deodată limba patriei.* BOLINTINEANU, O. 421. *Să introducă... în limbagiu mii de preschimbări fericite.* ODOBESCU, S. I, 242. *Nu există niciun popor care, având limbajul său, să nu aibă și muzica sa.* IZV. XI, 81. *Un limbaj germanic depărtat de surse.* ARGHEZI, P. N. 22. *Un Alvares de Villasandino în limbaj galico-castillan nu iese din convenții.* CĂLINESCU, I. 186, cf. DEX. *Rebreanu nu are stil pentru că a intrat în competiție cu limbajul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 5/4.

4. Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; grai, limbă **(A III 1).** Cf. PROT.-POP., N. D. *Limbagiul omenesc.* MAIORESCU, CR. I, 56. *Problema originii limbagiului nu e de competența lingvistului.* DR. II, 765. *Din nevoie... s-a născut limbagiul.* RF I, 349. *Potrivită cu natura succesivă a limbajului este descrierea activă a lucrurilor.* VIANU, L. R. 137. *Pentru a servi cu adevărat la comunicare, limbajul trebuie să se supună necesităților sociale.* SCL 1954, 202. *Alți cercetători...* [consideră] *că felul de a vorbi al copiilor reproduce în rezumat etapele prin care a trecut, de la apariția lui, limbajul omenesc.* GRAUR, I. L. 30. *Această concepție a limbajului corespunde cu doctrina „Gramaticii de la Port-Royal".* L. ROM. 1968, 288. *Limbajul nu este numai vehicolul culturii, ci însuși principiul ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 32/1. *Adevăratul scop al cinematografiei este de a suprima limbajul.* CINEMA, 1973, nr. 2, 55. *În căutarea limbajului primitiv, antropologia culturală a făcut conjecturi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 44, 4/1, cf. DEX. *Propunem să desemnăm prin limbaj competența lingvistică, mecanismul universal al transmiterii prin semne, iar prin limbă – sistemul abstract al unui idiom dat.* L. ROM. 1981, 11. (F i g.) *Niciodată nu ar fi luat pana în mână și nu ar fi lățit în public producțiunile lor nedemne de limbajul muselor.* MAIORESCU, CR. I, 114. ✧ *Limbaj comun* = **a)** mod de a se exprima simplu, nepretențios. V. BREBAN, D. G.; **b)** mijloc, bază de înțelegere. id. ib. *Limbaj interior* = enunț gândit și neexprimat. □ *Trăirile personajului sunt redate prin limbaj interior.* ✧ (Prin analogie, fiind vorba despre animale) Cf. COSTINESCU. *Cei doi..., după ce încercaseră toate limbagiurile animaleleor, își împăcaseră duetul, unul lătrând, celălalt mieunând.* A. HOLBAN, O. I, 182. ✦ P. g e n e r. Orice sistem de semne nelingvistice prin care se poate comunica; (f i g.) mijloc prin care se face inteligibil ceva. *Obrazul... este unul din organele cele mai elocuente și cele mai active... ale limbagiului (limbei) inimii și spiritului.* FIS. 68/13. *Nu încetă a vorbi inimei artistului prin secretul limbagiu al ochilor ei.* FILIMON, O. II, 321. *Limbajul ochilor.* COSTINESCU. *O iubire foarte eterică, alcătuită... din declarații timide, exprimate în limbajul florilor.* REBREANU, I. 63. *Limbagiul fluierat al locuitorilor din Gomera... oferă... mijlocul de a conversa despre orice subiect și de a exprima vorbe care nu le sunt deloc familiare.* ARH. OLT. II, 413. *Lângă caiet, un buchețel albăstrui de vanilie, care – după limbajul florilor – însemnează: te iubesc mai mult decât pe mine însumi.* BASSARABESCU, S. N. 37. *Se uită la el și-i surâse: limbagiu simplu și limpede, care mărturisea, spovedea, ierta.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 266. *Gesturile celor doi dintr-o pereche sunt un limbaj.* CĂLINESCU, C. O. 352. *Această replică dată spiritelor dispuse să conteste în limbajul cifrelor stupide efortul unei opere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/3. *Limbajul surdo-muților.* STĂNESCU, C. R. 60. *Învățase... să vorbească un limbaj al mâinilor și al privirilor.* D. R. POPESCU, I. Ș. 209, cf. V. BREBAN, D. G. ✦ Mijloc de exprimare a ideilor sau a sentimentelor prin culoare, sunete muzicale etc.; arta considerată ca un sistem de comunicare. Cf. COSTINESCU. *Arta a fost limbajul unei anumite clase.* IONESCU-RION, C. 39. *Culoarea e pentru el un limbaj, ca și sunetele pentru muzician.* CĂLINESCU, C. O. 292. *Existența egipteanului e aceea a unui călător, în aceeași direcție; tot limbagiul formulei culturii sale servește la concretizarea acestui unic motiv.* BLAGA, Z. 203. *Arta este un limbaj.* CĂLINESCU, C. O. 347. *Lăutarii de la orașe, în contact cu muzica cultă, și-au însușit un limbaj armonic.* ALEXANDRU, I. M. 137. *Investigațiile făcute de compozitor în domeniul cercetării intonațiilor de tip popular..., în cadrul unui limbaj muzical specific.* M 1965, nr. 1, 8/2. *Efortul... pentru înnoirea limbajului teatral a devenit azi o realitate.* T septembrie 1966, 57. *Era obsedat să traducă în limbaj cinematografic ideile.* CINEMA, 1971, nr. 3, 52. *Artiștii oaspeți creează și utilizează un*

magnific limbaj coregrafic. CONTEMP. 1971, nr. 1 301, 6/2. *Ne facem şi o datorie faţă de literatura noastră, aceea de a-i da şansa să circule exprimată în limbajul internaţional al peliculei.* CINEMA, 1973, nr. 1, 54. ✦ (Informatică) Sistem de caractere şi simboluri folosit în programare. Cf. DEX–S. ✧ *Limbaj formalizat* = limbaj **(4)** artificial, alcătuit dintr-un sistem de semne convenţionale. DN[3], cf. V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *limbaje.* – Şi: **langáj** (DEXI), (învechit) **limbágiu** (pl. *limbagiuri* PONTBRIANT, D., BARCIANU), **langágiu** s.n.

– **Limbă** + suf. *-aj* (după fr. *langage).*

LIMBÁR subst. **I.** S.n. **1.** Anomalie congenitală care constă în dezvoltarea până spre vârful limbii a membranei care leagă dosul acesteia de partea inferioară a gurii, împiedicându-i astfel libera mişcare; (popular) aţa-limbii, aţă-la-limbă, frâul-limbii. *Când frâul-limbii este prea dezvoltat..., din care pricină* [copilul] *nu poate înghiţi bine, nici nu poate vorbi cu înlesnire când va fi mare, atunci în poporul nostru se zice că acel copil are limbar sau aţă-la-limbă.* BIANU, D. S. 423.

2. Boală care constă în apariţia de mici tumori sau vezicule pe mucoasa cavităţii bucale, mai ales pe limbă. V. a f t ă, b ă ş i c ă, c ă ţ e i, p u ş c h e a, s t o m a t i t ă. Cf. LM, H XIV, 113. *Foarfecile să nu le bagi în gură, căci faci limbar.* ŞEZ. III, 47, com. LIUBA. *De limbare.* I. CR. II, 273, cf. VÎRCOL, V., ALR II/141, 386.

3. (Ban. şi sudul Transilv.) Cobe (la păsări); (regional) limbariţă **(II 2).** Cf. A III 1, 2, 4, 5, 7, 19, IV 3, ALR SN II h 374, ALRM SN I h 251

4. (Prin Bucov.) Febră aftoasă. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

II. S.m. (Bot.; prin Mold.) Limba-cucului *(Botrychium lunaria).* BORZA, D. 32.

– Pl.: (n.) *limbare* şi (m.) *limbari.* – Şi: (regional) **limbáre** s.f.

– **Limbă** + suf. *-ar.* – **Limbare:** sg. refăcut după pl.

LIMBÁRE[1] s.f. Acţiunea de a l i m b a[1] şi rezultatul ei. Cf. LTR, DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ Transportare a unei încărcături cu o navă fluvială până la o navă maritimă. Cf. LTR, DL, DEX, DN[3].

– Pl.: *limbări.* – Şi: **alimbáre** s.f. LTR[2].

– V. **limba[1].**

LIMBÁRE[2] s.f. v. **limbar.**

LIMBÁREŢ, -Ă adj. (Familiar) Limbut **(1).** Cf. LM, PHILIPPIDE, P. 153, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. ✧ F i g. *Printre copitele zglobiilor mânji ce pasc în erghelii se strecoară pitpalacul limbareţ.* ODOBESCU, S. III, 160.

– Pl.: *limbareţi, -e.*

– **Limbă** + suf. *-areţ.*

LIMBÁRIŢĂ s.f. **I.** (Bot.) **1.** Plantă erbacee perenă, meliferă, cu rizom gros, cu tulpina dreaptă, ramificată, cu flori mici albe sau roz, care creşte prin locuri umede; (regional) brâncariţă, limba-bălţii, limba-broaştei, limba-oii, limba-vacii, podbal-de-apă, rahnă *(Alisma plantago-aquatica).* Cf. GRECESCU, FL. 541, POLIZU, BRANDZA, FL. 434, DAMÉ, T. 189, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 279, SCRIBAN, D., BORZA, D. 14, M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) Pătlagină **(1d)** *(Plantago lanceolata).* Cf. BORZA, D. 132. [Leacul] *la marhă-i limbariţa.* T. PAPAHAGI, M. 156, cf. ALR SN II h 374/130, ALRM SN I h 251/130.

3. (Transilv.) Năvalnic **(II a)** *(Phyllitis scolopendrium).* Cf. BORZA, D. 129.

4. (Regional) Măselariţă[1] **(1)** *(Hyscyamus niger)* (Ciceu Giurgeşti – Dej). Cf. ALR I 1 927/266.

5. (Regional; în forma *libăriţă)* Coacăză (Holod – Beiuş). Cf. LEXIC REG. II, 90.

II. (Popular) **1.** Boală la oameni care se manifestă prin apariţia unei umflături sub limbă; umflătură care apare în această boală. *Limbariţă este o umflătură de o dungă ca secerea pe subt limbă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 128/16, cf. 499/20. *Limbariţă la copii.* MAN. SĂNĂT. 245/8, cf. CIHAC, I, 143, MARIAN, NA. 395, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., L. ROM. 1984, 488, 490. *Când cineva mănâncă cu coada lingurii, face limbariţă sub limbă.* GOROVEI, CR. 164. ✧ E x p r. (Familiar) **A avea** (sau **a suferi de) limbariţă** = **a)** a vorbi mult (şi fără rost); a avea logoree, a avea mâncărime la limbă (v. l i m b ă **A I 2).** *Chiar de pe atunci sufereai de limbariţă.* PREDA, C. I. P. III, 110. *De ce nu vrea să spună..., că doar e aici şi are limbariţă bună.* BREBAN, A. 280. *Gogu avea limbariţă, dar n-avea cine să-l audă.* D. R. POPESCU, I. Ş. 111, cf. UDRESCU, GL., LEXIC REG. 54; **b)** a avea membrana sublinguală prea scurtă, împiedicând articularea cuvintelor. Cf. UDRESCU, GL. (Prin Munt.) **A(-i) tăia cuiva de limbariţă** = **a)** a-i opera cuiva membrana sublinguală pentru ca să poată articula corect sunetele. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** a-i tăia cuiva pofta de a vorbi mult, de a flecări. id. ib.

2. (Regional) Cobe (la găini); (regional) limbar **(I 3).** Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., BREBENEL, GR. P., L. COSTIN, GR. BĂN. II, 119.

3. (Regional) Inflamaţie, umflătură pe limbă **(A I 1)** la vite (Scărişoara – Abrud). Cf. ALR II/95. ✦ Zâmbre (la cai) (Câmpeni – Beiuş). A I 31.

– Pl.: *limbariţe.* – Şi: **limbăriţă** (DAMÉ, T. 189), **libăríţă** (LEXIC REG. II, 90, pl. *libăriţi* ib.) s.f.

– **Limbă** + suf. *-ariţă.*

LÍMBĂ s.f. **A. I. 1.** Organ anatomic muscular, alungit şi mobil, situat în cavitatea bucală, având funcţie tactilă şi gustativă şi un important rol în procesul de masticaţie şi deglutiţie a alimentelor. *Limba mea lipi-se de gura mea.* PSALT. HUR. 17[r]/25, cf. PSALT. 129. *Tremeate Lazar să-mi ude cel deaget mai mic întrapă şi să răcească limba mea.* CORESI, ap. GCR I, 31/2. *S-au pus în ceriu gurile de cască Şi-şi trag limba pre pământ să pască.* DOSOFTEI, PS. 240/14. *Mânia bălaurilor să-l sugă şi-l ucigă pre el limba şarpelui.* BIBLIA (1688), 371[2]/36. *Limba nu mai scurtă decât coada îi ieste, încă poate şi mai lungă să-i fie.* CANTEMIR, I. I. II, 13. *După ce-o vei griji bine,... să-i scoţi creierii şi limba.* MÂNCĂRILE, 48/16. *Să le areate... cum trebuie să ţie ei la aceasta gura, limba şi dinţii.* CARTE TREB. II, 48/22. *Părticelile trupurilor gustoasă au*

oarecare mărime şi gust desăvârşit care trece asupra limbii, pricinuind simţire. AMFILOHIE, G. F. 87r/9. *L-au surgunit împreună cu mumă-sa Martina, căreia i-au tăiat limba, pentru otrăvirea lui Constantin.* ŞINCAI, HR. I, 126/4. *Ca să nu scape vro sudalmă din gură, acuş, acuş, îşi muşcă limba.* MAIOR, PRED. I, 92/16. *Limba în gură i s-au uscat.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 128. *Vor să fie bolnavii în toată vremea păziţi şi feriţi de alţii, de apă şi de foc..., de muşcarea limbei şi alte sminteli.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 333/26. *Gustă prin mijlocirea ceriului gurii şi a limbii.* VEISA, I. 23/19. *Cameleonul este un animal... a cărui limbă este cărnoasă, cilindrică şi foarte estensibilă.* FM (1847), 6²/35. *Limba bolnavului era încărcată.* C. VÂRNAV, H. 113/19. *Un gust ce înţeapă la limbă.* BREZOIANU, A. 337/16. *Puscule seau puschele sânt oarecare beşicuţe ce se fac pe limbă sau pe palatul gurei.* CORNEA, E. I, 31/22. *Fructul* [frasinului] *este lung, în forma unei limbi.* BARASCH, B. 139. *[Î]ţi voi lua capul cu amândouă mâinele... şi-ţi voi tăia limba.* NEGRUZZI, S. III, 299. *I se părea că vede oameni spânzuraţi, cu limbile ieşite afară din gură.* FILIMON, O. I, 297. *Pământul hleios pus pe limbă se lipeşte.* I. IONESCU, B. C. 418/23. *Examinând limba, o văz neagră.* LĂCUSTEANU, A. 262. *Ne-a îngheţat limba în gură şi măduva în ciolane de frig.* CREANGĂ, P. 256. *Ea, de teamă ca nu cumva Să-i biruie tăcerea,... Limba şi-a muşcat Şi a scuipat-o în faţă călăului.* CARAGIALE, O. VI, 348. *A mai rămas înaintea boilor câte o fărămătură din cocenii de porumb şi ei o adună cu limba.* SLAVICI, O. I, 268. *Scoase limbile din capetele balaurului.* ISPIRESCU, L. 200. *Sarea... depunându-se pe suprafaţa păstramei, aceasta prezintă limbii un gust mult mai sărat decât nefriptă.* MANOLESCU, I. 258. *Se-neacă Şi limba i se face nod.* COŞBUC, P. II, 245. *Poporul numeşte căţei vinele de sub limbă, în cari crede că se găsesc un fel de fire.* N. LEON, MED. 149. *Afară de muşchi, limba mai are arterii, vine şi nervi, cari îi aduc sânge pentru a o hrăni şi îi dau simţire (senzibilitate).* BIANU, D. S. *Lipeşte, ducând limba de-a lungul foiţei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 124. *Apar fiarele fantastice cu gura căscată şi limba atârnând afară.* PÂRVAN, G. 333. *Un dulău lăţos, cu limba spânzurată, se apropie în trap leneş.* REBREANU, I. 10. *Un accident ce se observă la caii nervoşi, pe care îngrijitorii lor caută să-i domolească prin legarea limbei.* ENC. VET. 40. *Pisica... începu să lingă, cu atingeri mari de limbă, petele de sânge.* LOVINESCU, S. V, 63. *Îşi trecea limba peste buze ca să şi le umezească.* CAMIL PETRESCU, P. 15. *Un râs verde ne strâmba figura, ocupat fiecare a-şi face cruce cu limba, în cerul gurii.* BRĂESCU, A. 7. *Ion era cu trupul leoarcă de sudoare,... cu limba încleiată.* VISSARION, B. 118. *Câinele ciobănesc... se tolănise la umbra trăsurii, cu palpitaţii trandafirii sub limba lungă.* TEODOREANU, L. 10. *Cu o batistă apucăm limba bolnavului şi o scoatem afară din gură.* VOICULESCU, L. 237. *Avea obiceiul să taie limba şi urechile celor care-l vorbesc de rău.* C. GANE, TR. V. 196. *Apăsa cu toată puterea în căpeţelul de creion şi scotea limba în colţul gurii.* POPA, V. 330. *A făcut toate gesturile ritualice şi... a sorbit* [vinul] *într-un fir subţire sub limbă.* SADOVEANU, O. XVII, 120. *Plescăi din limbă, închise o clipă ochii şi întinse din nou paharul.* BART, S. M. 98. *Căinii flocoşi... îi urmau cu limba scoasă.* MOROIANU, S. 147. *Toată faţa îi râdea faunesc, în vreme ce cu limba se lingea pe buze.* CĂLINESCU, S. 73. *Îşi trecu limba pe subt mustaţa groasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 123. *Simţeam cum îmi ard obrajii, cum mi se usucă gura. Limba mi se usucă şi ea.* STANCU, D. 517. *Cântă cu mare artă din solz de peşte..., pe care îl ţin între partea de jos a gingiei şi limbă.* ALEXANDRU, I. M. 25. *Să te spânzure pe tine înaintea mea, ca să te văd cu limba vânătă şi cu ochii daţi peste cap.* TUDORAN, P. 287. *N-o să-ţi spun niciun cuvânt. Mai bine-mi tai limba cu dinţii şi o scuip.* H. LOVINESCU, T. 150. *Strângându-şi vârful limbii între dinţi, urcă treptele.* T. POPOVICI, S. 181. *Limba bifurcată este pusă în regiunea faringelui.* ZOOLOGIA, 132. *Limba presează bolul alimentar.* ABC SĂN. 119. *Chiar gura unui lup avea totuşi buze..., o limbă moale, musculoasă.* BREBAN, A. 261. *Simţi un gust ciudat pe limbă.* CINEMA, 1974, nr. 4, 10, cf. DEX. *Toată fata Sare balta, Numai ştirba Scoate limba.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 434. *Limba-n gură ţă-i muşca, Să n-ai cu ci mai cânta.* CARDAŞ, C. P. 58. *S-a întâlnit cu un om negru călare..., Cu dinţii rânjiţi, Cu gura căscată, Cu limba lăsată.* PAMFILE, B. 23. *Să ieşi... din faţa obrazului, Din oasele gurii, Din rădăcina limbii.* IZV. XI, 119. *Picioruş mi-a degerat, Limba-n gură mi-a-nghеţat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 388. *Să duce să ia vârfurli la limbi, noo capete.* O. BÎRLEA, A. P. I, 182. (În credinţe populare şi superstiţii) *Cine mănâncă mămăligă necernută face bube pe limbă.* ŞEZ. VI, 23. *Să nu le pună-n poală foarfiśili, că să faše sup limbă broască.* ARH. FOLK. III, 46. (În ghicitori) *Am un purcel Cu trupul de lemn, Cu limba de oţel; Înainte curăţeşte Şi în urmă netezeşte* (Rindeaua). GOROVEI, C. 172. *Am o căţeluşă roşie, care bate totuna printr-un gard alb de os. (Limba).* SBIERA, P. 323. *Oase n-are, nici aramă, Însă oasele sfăramă (Limba).* ZANNE, P. II, 219. *Într-o casă, o spuză de cai albi Şi numai o iapă-i roşie* (Dinţii şi *limba).* PAMFILE, C. 22. *Scândură de carne, În apă stă şi nu putrezeşte (Limba).* id. ib. 25. ✧ Fig. *Am stins lumânarea şi m-am pus în faţa flăcărilor ce linguşeau gâtul căminului cu roşii limbe de balaur.* EMINESCU, G. P. 94. ✧ *Limbă neagră* = numele unei boli la om, nedefinită mai îndeaproape. Cf. H XII 291. ✧ Expr. **(A alerga** sau **a umbla, a veni, a aştepta** etc.) **cu limba scoasă (afară)** = (a alerga sau a umbla, a veni, a aştepta etc.) deosebit de nerăbdător, de agitat sau de dornic, de stăruitor; a căuta cu orice preţ să obţină ceva sau să găsească pe cineva. *Ei! şi-apoi?... Câţi sunt cu averi mari, cari aleargă după pensie cu limba scoasă în ţara noastră?* ALECSANDRI, T. I, 385. *Alergau cu limba scoasă samsarii de colo până colo, să-i găsească bani.* CARAGIALE, O. II, 231, ZANNE, P. II, 227. *Poetul liric,... care aleargă cu limba scoasă ca să atace pe oameni cu abonamente la revista lui.* BACALBAŞA, S. A. I, 216, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Văz că umbli cu limba scoasă să te alegem socotitor.* PREDA, D. 105. *Birnicii alergau cu limba scoasă că li se făcuse socoteală la încasări şi nu puteau cădea sub ea cu niciun chip.* BARBU, PRINC. 277, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. **A scoate** (sau **a-i ieşi** cuiva) **limba de-un cot** = a-şi pierde respiraţia datorită oboselii, efortului; a ajunge la capătul puterilor, a fi sfârşit de oboseală. Cf. DDRF. *Nenea Ghiţă poliţaiul aleargă*

până-i iese limba de un cot. CARAGIALE, O. VI, 106. *Te gonesc la pas gimnastic până ți-o ieși limba de-un cot.* BACALBAȘA, S. A. I, 15. *Am umblat după urma cerbului din zori și până către asfințit, de-mi ieșise limba de-un cot.* SADOVEANU, O. XXI, 110, cf. SCRIBAN, D., DEX, V. BREBAN, D. G. (Regional) **A asuda sub limbă** = (ironic) a se plânge că a muncit prea mult, deși, în realitate, a stat degeaba. Cf. ZANNE, P. II, 228. (Regional) **A năduși sub limbă** = a se simți istovit, ajuns la capătul puterilor. *Când jocul se sparse, Stoica Năvodaru îi dădu un pahar: – Bea, babă Iordăchioaie, că vei fi năduşit sub limbă!* SANDU-ALDEA, D. N. 197. (Regional) **A-l trece** (pe cineva) **apa sub limbă** = a-i fi foarte frig, a fi înghețat. Cf. HEM 1 271, ZANNE, P. II, 228. **Nici limba nu-i asudă** = **a)** vorbește necontenit. Cf. BARONZI, L. 47, ZANNE, P. II, 228; **b)** nu muncește cu hărnicie, nu lucrează cu zel. Cf. ZANNE, P. II, 228. **A scoate limba la** (cineva sau ceva) = a-și manifesta disprețul printr-un gest indecent, arătând limba; p. e x t. a sfida, a desconsidera. *Întoarce fața spre mine și, drept răspuns, ... scoate limba.* PREDA, R. 151. *Scot limba la toate pretențiile personalității lui, care nu mă interesează deloc și ale cărui mofturi mi se par deplasate.* id. ib. 167. *Să nu vă strâmbați... sau să scoateți limba.* SORESCU, U. 13. **A (nu) pune pe limbă** (ceva) = a (nu) gusta, a (nu) mânca. *N-a pus pe limbă decât apă.* STANCU, D. 425. *Rumânii nu pun pe limbă bob de struguri.* id. ib. 509. **Cât pui pe limbă** = foarte puțin. Cf. COSTINESCU. **Nu-ți băga limba unde nu-ți fierbe oala,** i se spune cuiva care se amestecă într-o problemă, într-o afacere etc. care nu-l privește; nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala. Cf. ZANNE, P. IV, 16. **Subțire** (sau **moale) (de) (poți) s-o** (ori **să-l) tai** (sau **spargi) cu limba** = (despre țesături) foarte subțire, deosebit de fin. Cf. ZANNE, P. II, 230. *O horbotică de borangic subțire s-o spargi cu limba.* SANDU-ALDEA, U. P. 123. *Naşa aduce cămaşa de borangic,... moale, s-o tai cu limba.* STANCU, D. 76. ✦ Limbă **(A I 1)** a unui animal sau a unei păsări, folosită ca aliment; mâncare preparată din acest organ. *Limbile aseamene ca şi speatele să fac.* MÂNCĂRILE, 99/15. *Trimisăi cu Iosif, nepotu-mieu, şi nişte limbi de bou i de capră, şi nişte muşchi* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 80. *Ca să păstrăm jamboanele şi limbile, amestecăm trei oca de sare într-o litră de silitră.* PENESCU, M. 40. *Refuză şi limbi şi caşcaval, Zicând că e în post şi nu poate mânca.* ALEXANDRESCU, O. I, 206. *Patru limbi afumate.* FILIMON, O. I, 192. *Romanul... mânca limbi de privighetoare.* EMINESCU, S. P. 100. *Sub formă de friptură, se consumă... ficatul, rinichiul, limbă şi muşchi.* MANOLESCU, I. 261. *Mănâncă dumneata din limba aceasta sărată.* IORGA, V. F. 137. *Opreau pentru dânşii limbile pe care le afumau, împărțind din ele şi din carne la rude.* MOROIANU, S. 26. *Sâmbăta mânca cap de berbec, luând pentru el limba.* CĂLINESCU, I. 96. *Se aşază pe farfuria cu care vom servi la masă feliile de limbă fiartă.* S. MARIN, C. B. 19. ✧ *Limbă de crap* = partea cărnoasă din cerul gurii crapului, foarte gustoasă. *Un gust neîntrecut e partea din cerul gurei, cunoscută sub denumirea de limbă de crap.* ATILA, P. 294.

2. Limba **(A I 1)** ca organ al vorbirii; p. e x t. facultatea de a vorbi; grai, vorbire. *Atunce umplură-se rostul nostru şi limba noastră de veselie.* PSALT. HUR. 111^{v}/16. *Te mâniiai şi cu limba badgiocoriiai* (sec. XV). CUV. D. BĂTR. II, 452/3. *Limba mitiutelu mădulariu iaste şi foarte se laudă.* COD. VOR.^{2} 62^{r}/7. *Nu le poate omul nici cu inema gândi, nici cu limba a spune.* CORESI, EV. 89. *Să postim cu pântecele şi cu limba să ne depărtăm de clevetele, de menciună.* PRAV. LUCACI, 172. *Mănule şi picioarele legatu-s-au, tăcut-au şi audzul, cu el şi limba cu tăcerea încheiatu-s-au.* MOLITVENIC (sec. XVI), 309. *Muriră-i oasele... Limba-i tăcu* (a. 1633). GCR I, 85/4. *Urechile surdzilor vor audzi şi deşchis va grăi limba muților.* VARLAAM, C. 185. *Limba mic mădulariu-i şi cu mari să făleaşte.* N. TEST. (1648), 178^{r}/19. *Ochii au apus şi s-au închis şi limba au amurțit şi urechile au asurzit* (a. 1669). GCR I, 184/29. *Limbă ne-au dat ca să slăvim şi să trimitem laudă în sus neîncetat.* NEAGOE, ÎNV. 3/17. *Ce nu scorneşte limba amară a nepriietenului.* M. COSTIN, O. 102. *Des piiarde-vei, Doamne, vise-nşelătore, Limba cea măreață de rău grăitoare.* DOSOFTEI, PS. 37/14. *Supțire la glas şi zăbavnic la limbă sânt eu.* BIBLIA (1688), 41^{2}/8. *Acel mare, care cu limba zice pace, clocește în inema sa mai mult oştire* (a. 1701). FN 113. *Cu atâta osârdie era Ştefan-Vodă...,* *cât limbă de om nu poate să spuie.* R. POPESCU, CM I, 486. *Nu cu sunet de tobe şi de surle, ... ci numai cu strălucirile unei vieți bune, ... biruiesc iadul, sting înşălăciunea, izgonesc minciuna.* ANTIM, O. 6. *Filosofia caută tăceare şi să odihnească în privirea lucrurilor, dară ritorica va să tune şi cu limba.* MOLNAR, RET. 55/18. *Ț-au dat... limbă ca să lauzi pre Dumnezeu.* MAIOR, PRED. I, 47/22. *De-aş avea eu limbi o mie..., Nu vă aş putea spune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 324. *Ori în ce casă sau adunare vei întra, fii stăpân pe ochi-ți şi pe limbă-ți.* GOLESCU, P. 31/2. *Fără limbă nu s-ar putea produce nici sonurile dintali, nici cele palatinali.* HELIADE, O. II, 374. *Petrece zilele sale într-o vecinică silă, iar limba sa nu să uneaşte niciodată cu inima.* BUZNEA, F. 42/5. *Limba îi era cam slabă, dar mintea o avea întreagă.* C. A. ROSETTI, N. I. 54. *Limba omenească nu poate să o grăiască.* BĂRAC, A. 18. *N-am fost destul de maltratat de limba şi de mâna cutezătorului acestuia.* NEGRUZZI, S. I, 211. *O sută de condeie şi mii de limbi tăbărăsc pre dânsul.* GHICA, S. 142. *Dulce la limbă, comunicativ, discută fără rezervă.* I. IONESCU, M. 466. *Pieriți din ochii-mi, ființi cutezătoare, Cu limbă îndrăzneață sub buze cobitoare.* ALECSANDRI, T. II, 170. *Numai ochiul e vorbareț, iară limba lor e mută.* EMINESCU, O. I, 82. *Nu-i cu putință să povestească limba omenească!* CREANGĂ, P. 94. *De-ai avea şi şapte limbi, adevărul n-ai să-l schimbi.* CARAGIALE, O. V, 45. *Deodată-şi rupse vorba – limba-i amuțise-n gură... Înmărmurită, stătu drept, cu pruncu-n brațe.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 27. *Clipi din ochi..., se mulțumi pe-un adânc oftat – şi dând pas limbii, prinsera mi se căina.* id. ib. II, 10. *Cu limba lui de rugă şi chemare, Strămoşii toți îşi spun mustrarea mie.* GOGA, POEZII, 128. *A spus-o hangiului de câteva ori şi i-o spune şi-acuma, cu limba împiedecată.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 62. *Răspundea grăbit, de-abia stăpânindu-şi limba.* REBREANU, P. S. 290. *Nu bâiguieli de om cu călduri, nu împleticiri de biete limbi peltice.* LOVINESCU, S. IV, 169. *Nu-ți spurca limba cu neadevăruri.* SADOVEANU, O. XII, 28. *Biciuită întruna cu limba de bunica, mama şi-a înfăşurat copiii*

în ţoale, i-a luat în braţe, a urcat dealul. STANCU, D. 16. *Limba nu m-ascultă.* BARBU, PRINC. 5. *Se amestecară limbile şi se învălmăşiră şi mai tare glasurile.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 415. *Numai limba ta cea rea Ţi-a făcut astă belea.* MARIAN, H. 50. *Eu cu gura i-am cântat, cu limba i-am descântat.* PAMFILE, B. 43. *Dacă-i rău, l-oiu îmbuna, Că mi-i meşteră limba.* id. C. Ţ. 147. *Când s-o uitat la zâna asta mai mică ş-o văzut-o că-i peste samă de frumoasă, pare că i s-o-ncleştat limba deodată.* VASILIU, P. L. 83. *Di trii zâli-ncoaşi Limba nu-ţ măi taşi.* DIACONU, VR. 5. *Cu limba i-am dăscântat, Sântă Maică Mărie.* ARH. FOLK. III, 111. *Când boierii l-auzea, Limba-n gură le-amuţea, Trei minute nu grăia.* BALADE, III, 98. *Cu gura am descântat, Cu limba te-am vindecat.* FOLC. MOLD. I, 233. ✧ (În proverbe şi zicători) *Limba taie mai mult decât sabia.* Cf. I. GOLESCU, C., PANN, P. V. I, 21/7, DDRF, ZANNE, P. II, 220. *Nu-ţi lăsa limba să meargă înaintea gândului.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Nebunul îşi are limba în buze, iar înţeleptul limba în inimă.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Limba rea este cuţit cu două tăişuri.* COSTINESCU, cf. ZANNE, P. II, 221. *Limba muierii, cuţit cu două ascuţituri.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 298. *Limba îndulceşte, limba amărăşte.* PANN, P. V. I, 21/32, cf. JIPESCU, O. 56, PAMFILE, J. II, 151, ZANNE, P. II, 222. *Limba e dulce ca mierea şi amară ca fierea.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 223, MARIAN, INS. 183. *Limba dulce mult aduce.* PAMFILE, J. II, 151, cf. I. CR. IV, 23. *Limba slobodă mult te vatămă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 298. *Înţeleptul învârteşte de şepte ori limba în gură înainte de a vorbi.* ZANNE, P. II, 225. *Limba când greşeşte, adevărul grăieşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 224, ALECSANDRI, T. 1 393. *Cine nu-şi ţine limba îşi pierde capul.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 220. *Limba lungă uşor se scurtă.* ZANNE, P. II, 225. *Limba nu are oase, se îndoaie după gând.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 8/1, cf. ZANNE, P. II, 219. *Limba oase n-are* (= poţi spune cuiva ceva, îl poţi sfătui, ştiind însă că nu va lua în seamă, nu se va conforma spuselor tale). I. CR. IV, 22. *Limba oase n-are, dar* (sau *şi) oase sfarmă* (= cu cuvântul săvârşim lucruri mari). I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 217, PANN, P. V. I, 21/8. *Limba izbeşte în dintele ce te doare* (= te defăimează unde îţi pasă). I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 223. *Toată pasărea pe limba ei piere* (= într-un fel sau altul, fiecare suportă consecinţele vorbelor, ale faptelor proprii). PANN, P. V. I, 25/12, NEGRUZZI, S. I, 247, LĂCUSTEANU, A. 127, ODOBESCU, S. III, 10, CREANGĂ, P. 24, CARAGIALE, O. V, 374, DDRF, LOVINESCU, S. IV, 116, SCRIBAN, D., LĂNCRĂNJAN, C. II, 209, I. CR. IV, 23, MARIAN, O. I, 414, PAMFILE, J. II, 319, ROMÂNUL GLUMEŢ, 41, cf. ZANNE, O. I, 583, II, 225, V, 583. *Boul are limbă lungă, dar nu poate vorbi.* BARONZI, L. 51, ODOBESCU, S. III, 23, cf. ZANNE, P. I, 326. *Boul se leagă de coarne şi omul de limbă* (= omul este legat prin cuvântul dat). PANN, P. V. I, 20/25, BARONZI, L. 57, ALECSANDRI, ap. ZANNE, P. I, 327, EMINESCU, O. XIII, 246. *Limba se vinde mai bine la târg* (= valoarea vorbirii e mai bine preţuită la oraş). ZANNE, P. I, 508. *Cine păzeşte gura lui şi limba păzeşte şi de scârbă sufletul lui.* BIBLIA (1688), ap. ZANNE, P. II, 220. *Cine-şi păzeşte limba îşi păzeşte capul.* BARONZI, L. 61. *Cine nu-şi ţine limba îşi pierde capul.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 220. *L-a muşcat albina de limbă,* se zice în glumă despre un om tăcut şi prostănac sau despre un om beat. Cf. ZANNE, P. I, 314, id. ib. II, 227. *Să nu te muşte şarpele de limbă* (= să nu vorbeşti animat de intenţii rele). ŞEZ. II, 74, cf. ZANNE, P. I, 657. (În jurăminte şi imprecaţii) *Să mi se usuce limba... – Lasă, lasă, nu te mai jura.* CONTEMPORANUL, VII, 14. *Uscaţi-ţi-s-ar limba... cu care rosteşti minciuni.* STANCU, D. 265. *Săca-i-s-ar limba.* IZV. XVI, 63. *Cuculi, saca-ţ-ar limba, D'i cân' cânţi, lasai pi mândra.* ARH. FOLK. V, 139. ✧ (Prin metonimie) *Izbăveşte sufletul meu de limbă hicleană.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Aş putea mai multe cuvănta, dară mă tem de limbile cele clevetitoare şi de crierii cei goli.* ŞINCAI, HR. III, 265/16. *Limba lui înveninată, înfruntând orice dezgust, spuse curat cele mai scârboase adevăruri.* ODOBESCU, S. I, 49. *Acuma venea rândul notarului, care era o limbă subţire a comunei.* SADOVEANU, O. XIV, 24. [Ea] *era acum limba satului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 89. ✧ (Mai ales în legătură cu verbe ale zicerii şi însoţit de determinări introduse prin prep. „cu", care indică felul în care vorbeşte cineva) *Grăiesc cu greaţă şi am limbă grea.* CCR 60/9. *Ei, ei, limba ta cea cu tăiuş las' că o voi tâmpi-o!* ASACHI, S. L. II, 306. *Am făcut bine – răspunse solul cu limba cam moale; plătim un sfanţ şi gata!* SADOVEANU, O. XIV, 408. ✧ *Frântură* (sau *frământare) de limbă* = vorbire încâlcită, incoerentă; p. ext. frază alcătuită din cuvinte greu de rostit; spec. joc (într-un grup de tineri, de obicei la şezătoare) care constă în rostirea rapidă şi corectă a unei asemenea fraze. *Tulburare de cap şi frântură de limbă ca la aceşti nefericiţi dascăli nu s-a mai dat a vedea.* CREANGĂ, A. 84. *La românii din Transilvania se află şi un joc de cuvinte sau o frântură de limbă despre prepeliţă... Acestea cuvinte trebuie să se rostească foarte iute şi fără de nicio greşeală.* MARIAN, O. II, 236, cf. DL, DM, DEX. (Învechit şi popular) *Carte cu limbă de moarte* = testament **(1).** *Harta testamentului, adecă carte cu limbă de moarte.* DOSOFTEI, V. S. februarie 65r/2, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 375. *El a scris pe o hârtie Carte cu limbă de moarte.* BALADE, III, 243. (Învechit) *Limbă strâmbă* = calomnie. *Toate pricinile de globire şi de împlinire, de limbi strâmbe şi de alte pricini, sânt rânduiţi a se căuta numai de boierii naziri* (a. 1802). URICARIUL, I, 143. (Învechit, prin Transilv.) *Răsura limbii* = amendă aplicată celui găsit vinovat de calomnie. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU. ✧ Expr. **(A avea) limbă lungă** sau **(a fi) lung de** (ori **la, în) limbă** (sau, regional, **fraged la limbă)** = (a fi) incapabil de a păstra un secret; (a fi) vorbăreţ, flecar. *Ţi-i prea lungă limba, voinice!* ALECSANDRI, T. II, 18, cf. COSTINESCU, LM, ŞEZ. II, 47, I. CR. IV, 22, ZANNE, P. II, 231, IORDAN, STIL. 225, DEX, V. BREBAN, D. G. (Substantivat) *Un limbă lungă.* PAMFILE, C. 46. **(A fi** sau **a avea) limbă (foarte) ascuţită** (ori **veninoasă, otrăvită, rea, neagră, de şarpe)** = (a fi) răutăcios, maliţios; (a fi) clevetitor, bârfitor. Cf. LB. *În lume sunt multe limbi rele dispuse a cârti.* GANE, N. I, 101, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 231. *Află cu uimire... că avea chiar o limbă foarte ascuţită.* AGÎRBICEANU, A. 414, cf. SCRIBAN, D. *Vorbea el mereu, ca să nu-i lase timp să vorbească nici el, nici Calliopi, pe care o ştia limbă otrăvită şi de care îi era frică îndeosebi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 391. *Limbile negre*

născocire numaidecât legenda că moşu ar fi vândut „Coasta". BLAGA, H. 10. *Am poreclit-o Bâzârca. De atunci tot satul îi spune aşa... Am limbă rea. Le cam potrivesc.* STANCU, D. 27, cf. DL. *Se temea de ea pentru că cunoştea păcatele tuturor şi avea limba ascuţită.* PREDA, M. 52, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Limbă veninoasă.* ALECSANDRI, P. P. 90. *Înălţate, limbă ra, mândru-n cinste te sluje(şte).* ŢIPLEA, P. P. 74. (Cu parafrazarea expresiei) *Bătaia n-o face să tacă, ci mai mult îi ascute limba.* ARHIVA, X, 168. **Cu limbă înveninată** (sau **veninoasă**) = (în legătură cu verbe ca „a spune", „a ponegri" etc.) cu răutate. *Se uită... şi-mi spune la ureche cu limbă veninoasă.* NEGRUZZI, S. II, 207. *Vorbele pe care mi le-a aruncat în faţă acest prietin nu le-am auzit de la niciunul din duşmanii mei... Cu limbă înveninată m-a ponegrit.* SADOVEANU, O. XXI, 542. **A înţepa cu limba** ori (regional) **a avea ţepi** (sau **piper pe, aguridă sub) limbă** = a fi sau a vorbi ironic, maliţios, răutăcios. *Nu se poate să vorbeşti şi tu fără ca să înţepi cu limba!? Ce ai cu el?* SLAVICI, O. II, 252, cf. ZANNE, P. II, 231, DEX, V. BREBAN, D. G., UDRESCU, GL. **(A fi) slobod la limbă** (sau **limbă slobodă**) ori **a avea limba dezlegată** = **a)** (a fi) excesiv de sincer, deschis, direct, curajos în vorbire; (a fi) imprudent ori necontrolat în vorbire. *Pornesc asupra lor cu atâta semeţie limbile cele slobode, de-i dojenesc.* ANTIM, O. 170. *Acei ce pân' acuma fricoşi şi muţi stătură Au limba dezlegată şi inima bărbată.* HELIADE, O. I, 322, cf. COSTINESCU, DEX; **b)** (a fi) vorbăreţ, flecar. Cf. ZANNE, P. II, 230, DEX; **c)** (a fi) incapabil de a păstra un secret. Cf. ZANNE, P. II, 230, DEX. **A-l muşca** (sau **a-l fura**) (pe cineva) **şarpele de limbă** v. ş a r p e. **A fi cu două limbi** sau **a avea (mai) multe limbi** = a fi mincinos, ipocrit, făţarnic. Cf. LB, LM, DDRF, ZANNE, P. II, 229, DEX. **A fi iute de limbă** = a vorbi prea repede. Cf. COSTINESCU. **A avea limba ascuţită** sau **a-i umbla limba cu ascuţime** = a fi înzestrat cu însuşirea de a vorbi convingător, elocvent. *Părintele Amfilohie are limbă ascuţită şi-mi place să-l ascult; dar cu părintele Timoftei o duc greu, căci anevoie mă deprind a bolborosi ca el sârbeşte.* SADOVEANU, O. XIII, 154. *Un fleac de omuleţ, îmi ajunge cu fruntea la umăr. Dar îi umblă limba cu ascuţime.* id. ib. XXI, 339. (Cu parafrazarea expresiei) *Venea spre Berta şi-i plăcea s-o asculte cum îşi ascuţea limba cu multă dibăcie.* id. ib. XI, 42. **A-i sta** (sau **a-i) umbla pe limbă** = a nu-şi putea aminti imediat ceva cunoscut. Cf. V. BREBAN, D. G. **A-şi muşca limba** (sau, învechit, i n t r a n z. **la limbă**) = **a)** (mai ales cu verbul la imperativ) a tăcea, evitând să spună ceva nepotrivit sau neconvenabil. *Ian muşcă-ţi şi tu la limbă... Nu te acăţa dă oameni dă omenie... Mişelule ce eşti, dă ţ-ai ţinea gura...!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 402, cf. LM. *Muşcaţi-vă limba şi vârâţi-vă minţile-n cap; nu se pronunţă cineva aşa de uşor.* CARAGIALE, O. V, 74, ZANNE, P. II, 230. *Nu te mai opreşti nicăieri şi-ţi muşti limba dacă te mai întreabă cineva ceva.* SADOVEANU, O. XIII, 69. *Gura omului umbla mai repede ca mintea... şi când s-a trezit se căieşte că nu şi-a muşcat limba mai înainte de a şi-o fi lăsat să aiureze.* ARGHEZI, T. C. 158. *Dacă nu merge altfel, îţi muşti limba, dar nu te amesteci.* V. ROM. iunie 1954, 111, V. BREBAN, D. G.; **b)** a regreta că a vorbit ceea ce nu trebuia. Cf. COSTINESCU, CADE, DEX, V. BREBAN, D. G., UDRESCU, GL. **A-şi înghiţi limba** = **a)** a mânca cu mare poftă. *Aşe-i de bun, că-ţi înghiţi limba.* ZANNE, P. II, 229, cf. III, 585, DEX, V. BREBAN, D. G. *Să-ţi înghiţi limba după...* CIAUŞANU, GL.; **b)** a amuţi (din cauza uimirii, a emoţiei etc.). *Nu putem spune decât că-i cea mai frumoasă fecioară din lumea asta. Când a văzut-o, fratele nostru cel mai mic Ioan era cât pe ce să-şi înghită limba.* SADOVEANU, O. XI, 35; **c)** a se abţine să spună ceva nepotrivit. Cf. DEX, V. BREBAN, D. G. **A-şi ţine** (sau **a-şi băga) limba (în gură)** = a tăcea, a nu vorbi. Cf. ZANNE, P. II, 225, 232. *Ţineţi-vă limbile toţi! aţi auzit!... Toată adunarea parcă amorţi un minut.* CARAGIALE, O. IV, 272, cf. CADE, cf. DEX, ALR I 69/247. *Ţâne-ţ limba.* ib. 69/266. **A-şi pune frâu la limbă** (sau **limbii**) ori **a-şi înfrâna** (sau **a-şi struni) limba** = **a)** a vorbi cum se cuvine, cumpătat, prudent sau cuviincios. *De multe ori copiii ar fi mult mai cinstiţi Când tatăl lor şi mama pre sine-ar fi stăpâni, Şi frâu ş-ar pune limbii când fiii lor sunt faţă.* NEGRUZZI, S. II, 266. *Te poftesc, struneşte-ţi limba, feştelitor de hârtie!* id. ib. III, 100, cf. COSTINESCU, DEX, ZANNE, P. II, 225; **b)** a tăcea. Cf. ZANNE, P. II, 225, DEX. **A trage** (pe cineva) **de limbă** = a pune cuiva întrebări multe şi insistente pentru a afla anumite lucruri; a iscodi. *S-au înfundat într-o cârciumă, unde Amoaşei a vrut să-l îmbete ca să-l tragă de limbă.* VOICULESCU, P. II, 29. *Fără să-l trag de limbă, mi-a spus... că el n-a venit cu nicio duşmănie în ţara asta.* SADOVEANU, O. XI, 290. *Au vrut ei să-l tragă de limbă. Da ce, el îi prost să zică ceva?* BART, E. 90. *Fostul diacon avea haz şi-l traseră de limbă.* CĂLINESCU, O. XIV, 144. *Dacă nu vrei să povesteşti, poţi să nu povesteşti nimic. Nu te tragem de limbă.* H. LOVINESCU, T. 105, cf. DEX. *Spui că eu doresc să te trag de limbă.* D. R. POPESCU, I. Ş. 309, cf. V. BREBAN, D. G., ZANNE, P. II, 230. **A (i) (se) dezlega** (cuiva) **limba** sau **a se dezlega** (ori **a prinde) la limbă** sau **a prinde limbă** = a începe să vorbească, a căpăta curaj sau chef de vorbă, a deveni vorbăreţ, limbut. *Băuse în sănătatea însurăţeilor un pahar de vin... şi prinsese la limbă.* GHICA, S. 14. *Prinseseră limbă şi deveniră mai zgomotoşi decât nemţii cei beţi.* FILIMON, O. I, 184, cf. BARONZI, L., COSTINESCU, LM. *Se vede însă că a luat-o una şi bună... şi de atunci a prins la limbă.* EMINESCU, O. XII, 338. *Ciudat efect face cafeaua tare!... Ni s-a dezlegat limba.* CARAGIALE, O. II, 214. *Reacţiunea a prins iar la limbă.* id. ib. VI, 68. *Mai târziu, încetul cu încetul, tânărul se dezgheţă, prinse limbă şi înţelese de minune cât e de norocos rolul de servil şi de linguşitor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 594. *I s-a dezlegat limba... şi... a început a povesti.* SBIERA, F. S. 13. *După al treilea chil, Stanca, care din zori, de când ieşise din casă, mai închinase cu mulţi, prinse la limbă.* CHIRIŢESCU, GR. 186. *Limbile străjilor se dezlegară numaidecât.* AGÎRBICEANU, A. 187. *Încep a se goli paharele şi limbile se dezleagă.* PĂCALĂ, M. R. 176. *Băutura dezleagă limbile şi îmblânzeşte inimile.* REBREANU, I. 230. *N-au trecut nici patru zile... şi iată că li s-a dezlegat limba, vorbind acum nemţeşte, ca şi cum ar fi ceva firesc.* ARH. OLT. I, 362. *Acum, Serafimo, să-ţi arăţi talentele, zise părintele Ştefan, care prinsese limbă.* BASSARABESCU, S. N. 80, cf. CADE. *A început să i se dezlege limba.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 226. *Numai în*

jurul meselor... limbile se mai dezlegau. COCEA, S. II, 107. *Ochii lui Bujor se înmuiaseră şi limba se dezlegase la amintirea dramelor pădurii.* VOICULESCU, P. I, 95. *Explicările erau date... să dezlege limba americanului mut şi opac.* BART, E. 111. *Tudorel... prinsese limbă, vorbea mai degajat.* CĂLINESCU, B. I. 180. *Bolnavul tăcuse şi, odihnindu-se, se dezlegase la limbă.* id. ib. 676. *După ce fruntaşii nunţii se săturară, limbile se dezlegară şi începu să se pomenească despre alte nunţi rămase în amintirea satului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 97. *Am vorbit cu Zambila abia spre miezul nopţii. Atunci mi s-a dezlegat limba... atunci mi s-a deschis şi sufletul.* STANCU, D. 518. *Şampania dezlegă limbile.* PREDA, DELIR. 367. **A (i) (se) dezlega** (cuiva) **limba** = **a)** a-şi redobândi sau a face pe cineva să-şi redobândească facultatea vorbirii. *Rugă lui D[u]mnedzău se se dezleage limba lor şi s[e] dezlegară limbile lor.* COD. TOD. 39^{v}. *Deodată au amuţit şi, cu tot ajutorul ce i se făcu de un preut şi de un doctor, n-au putut să-i dizlege limba, încât mută, fără a da vrun semn înţeles, s-au deştins în mormânt cu misterul.* ASACHI, S. L. II, 120; **b)** (despre păsări cântătoare) a căpăta glas. *Cucului abia în ziua de Buna Vestire i se dezleagă limba şi din ziua aceasta începe el apoi a cânta ne-ntrerupt până la Sânziene.* MARIAN, O. I, 17. **A-şi bate limba (în gură de pomană)** sau **a-şi toci limba** ori **a bate limba** (cuiva) = a vorbi mult şi neîntrerupt (fără a fi ascultat, luat în seamă). Cf. ZANNE, P. II, 226. *În faţa mesei rotunde Şerbescu îşi toceşte limba, să-l aducă la gânduri mai bune... Sunt aproape 9 ceasuri de când îl dăscăleau.* GÂRLEANU, N. 73. *Vestea a trecut din gură în gură... Parc-ar bate clopotul. Bat numai limbile muierilor.* STANCU, D. 268, cf. UDRESCU, GL. **A-i merge** (cuiva) **limba ca o moară stricată** (sau **de vânt**) ori **a-i toca** (cuiva) **limba în gură** sau **a-i bate** (cuiva) **limba** = a vorbi repede şi fără întrerupere, continuu; a pălăvrăgi, a flecări. Cf. COSTINESCU, DDRF. *Limba ei mergând... ca o moară stricată.* C. GANE, TR. V. 168. **A avea mâncărime** (sau, regional, **mâncărici, mâncătură**) **la** (sau **de**) **limbă** ori **a avea vierme** (sau, regional, **gâdilici**) **la limbă** sau **a-l mânca** (ori **a-l arde**) **limba** sau (regional) **a-l frige limba** (ori **la limbă**) = a simţi nevoia (permanentă) de a vorbi; a fi vorbăreţ, limbut, palavragiu. *Moş Roată... avea gădilici la limbă, adecă spunea omului verde în ochi... când îl scormolea ceva la inimă.* CREANGĂ, A. 151. *Avea, biet, mâncărime de limbă, dară îi era frică de cap, ca să dea pe faţă taina.* ISPIRESCU, U. 112, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 225, id. ib. 226. *Pe feţele, în ochii unora, începu să se arete puterea vinului. Şi aceştia începură să aibe deodată o mare mâncărime de limbă.* AGÎRBICEANU, L. T. 273. *Pe Ilarie începu să-l mănânce limba.* id. S. 523, cf. CADE. *Pe Ludovica o ardea limba să-i spună una, de să-l usture.* DAN, U. 31, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. **A (i) se lega** (cuiva) **limba (în gură)** sau **a-i pieri** (ori **a-i îngheţa, a i se lua, a i se scurta, a i se îngroşa, a i se încurca**) (cuiva) **limba** = **a)** (despre oameni) a amuţi; a nu mai avea curajul, îndrăzneala, puterea de a vorbi, de a spune ceva. *Dzis[e] preasv[â]nta „cum au făcut, aşe să le fie" şi iară li se legă limba lor.* COD. TOD. 40^{r}. *Fetii... i s-au legat limba şă au rămas mută 5 săpt[ă]măni* (a. 1761). ŞTEFANELLI, D. C. 65. *Vocea mi se stinge..., Se leagă a mea limbă.* HELIADE. O. I, 69. *Murind, el vrea să strige, dar limba i se leagă, Căci gura lui se umple de sânge ce se-ncheagă.* ALECSANDRI, POEZII, 392. *La al treilea atac i-au luat limba, exprimând prin lăcrămi durerea despărţirii.* LĂCUSTEANU, A. 25. *Nu-ţi aflu nume... Limba-n gură mi se leagă Şi nu pot să-ţi spun odată, cât – ah! cât îmi eşti de dragă.* EMINESCU, O. I, 82. *Limba ţi se leagă tocmai ca la un mut.* id. ib. VI, 375. *Radu căzu iarăşi la pat şi nu se mai sculă... Peste-o săptămână i se lega limba.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 90, cf. ZANNE, P. II, 225, DEX. *Feciorii, cum îl auziră, încremeniră şi, legându-li-se limba în gură, niciun cuvânt nu putură să-i răspundă.* MARIAN, T. 321. *Ia-ş răspunde că mi-i dragă, Limba-n gură mi se leagă. Şi nu pot să-i tăinuiesc, Să-i spun câte pătimesc.* PAMFILE, C. Ţ. 175. *Limba mi s-au legat, Ochii s-au întunecat, Faţa s-au ponegrit, Tot trupul mi-au putrezit.* ARH. FOLK. V, 84. *Doi te leagă, doi te-ntreabă, Limba-n gură ţi se leagă.* IZV. XI, 47. *I s-a legat limba.* ALR II/I MN 11, 6 886/219; **b)** (despre păsări cântătoare) a înceta să cânte într-o anumită perioadă de timp. *La Sânziene...* [cucului] *i se leagă limba şi nu poate mai mult defeliu cânta până la altă Bună Vestire.* MARIAN, O. I, 17. **A-i lega** (sau **a-i scurta, a-i tăia**) (cuiva) **limba** ori **a lega** (pe cineva) **de limbă** = a sili pe cineva să nu mai vorbească, să nu spună ceva (neconvenabil sau calomnios, jignitor). [În] *atâta tăceare înfundat a te videa nu mi s-au tâmplat. Limba cea cu clopotul cine ţ-au legat?* CANTEMIR, I. I. II, 87, cf. LB, BARONZI, L. 43. *Doar îmi va da cerul un duh mai sănătos Şi-mi va scurta şi limba macar de un palmac.* NEGRUZZI, S. II, 235. *Acel pasaj leagă de limbă şi pe guvern şi pe partid şi pe confraţi.* EMINESCU, O. XIII, 289. *Cum văz eu, dumneata ai dori să le mai scurtezi limba acelor bârfitori?* CARAGIALE, O. II, 260, cf. ZANNE, P. II, 228, DEX. **A (i) se încurca** (sau **a i se împiedica**) (cuiva) **limba (în gură** ori **la vorbă**) = a articula, a rosti cuvintele cu dificultate din cauza unei emoţii, a băuturii etc. [Rică] *e galben şi tras la faţă; tremură şi i se încurcă limba la vorbă.* CARAGIALE, O. VI, 46. *Limba i se încurca, nu prea putea spune nimic deslușit... – Un păhar. Nu-numai un păhar. Vin bun! bâlbâi românul.* AGÎRBICEANU, A. 70. *Cât de pierit era bietul ei copil şi cum i se împiedeca limba în gură!* id. S. 366. *Gorică se împleticea şi i se încurca limba. Îi trebui oarecare cazină să ne spuie că jucase.* M. I. CARAGIALE, C. 29. *S-a băut mult şi s-a discutat politică, până au început limbile să se încurce.* ULIERU, C. 52, cf. DL. **A avea limba legată** = a nu voi să vorbească, să spună ceva. *Aveau limba legată pentru... orice lămuriri.* SADOVEANU, O. XII, 20. **A nu avea limbă în gură** (sau **de grăit**) = a nu putea, a nu voi sau a nu îndrăzni să vorbească, să spună ceva. *Crede-n gândul său că limbă n-ai în gură.* NEGRUZZI, S. II, 203, cf. COSTINESCU. (Învechit şi regional) **A-i fi** (cuiva) **limba legată** = a fi mut. *Şi limbile lor era legată în pară de foc şi nu putea grăi.* COD. TOD. 39^{v}, cf. ALR II/I MN 11, 6 885/762, 769. (Regional) **I-a pierit limba,** se zice când cineva moare. H II 33. (Regional) **A fi împiedicat la limbă** (sau, popular, **cu limba împiedicată**) = (a fi) bâlbâit, gângav. *Pre Moisi nu-l auz, căci iaste la limbă împiedecat.* ANTIM, O. 112. *Să nu-şi înnoade pletele, că face copilul cu limba împiedecată.*

MARIAN, D. 17. (Regional) **(A fi) limbă lată** = **a)** (a fi) greoi, poticnit la vorbă, din cauza limbii prea mari. Cf. ZANNE, P. II, 230; **b)** (a fi) peltic. Cf. ALR II/I h 33/886. (Regional) **A vorbi** (sau **a grăi) în vârful limbii** (sau **în, pe limbă)** sau **a-i fi** (cuiva) **limba împiedicată)** = a fi peltic. Cf. ALR II/I h 33. *Grăieşte-n limbă.* ALR II/I h 33/141. *Ie limba aşa, prinsă.* ib. 6 884/876. (Regional) **A fi pişcat** (sau **înţepat) la limbă** sau **a fi prins de limbă** = a fi uşor ameţit de băutură, cherchelit. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 228. (Regional) **A avea păr pe limbă** = a fi lipsit de educaţie, necioplit; a fi prost. *Nu au păr pe limbă.* TDRG, cf. DL, DEX. **(A avea) limbă de aur** = (a avea) darul, însuşirea de a vorbi frumos, elocvent. *Să ieşi la mal în toate-ţi trebuie limbă de aur or pungă de aur.* JIPESCU, O. 56, cf. ZANNE, P. I, 207, id. ib. II, 229, DEX. **A fi cu limba fagur de miere** = a vorbi foarte frumos, a fi elocvent. Cf. ZANNE, P. II, 229, DEX, MARIAN, INS. 183. (Familiar) **Puşchea pe limbă-ţi** sau **puşchea-ţi pe limbă,** se spune celui care vorbeşte despre ceva neplăcut, pentru ca aceasta să nu se înfăptuiască, să nu se confirme; ferească Sfântul! *Să rămâi fată bătrână?... Puşchea-ţi pe limbă, prostule!* NEGRUZZI, S. III, 79. *Tu eşti furul... – Puşche pe limbă-ţi, domnule.* ALECSANDRI, T. 276. *Adeluţa mea face manevre? Puşche pe limbă-ţi, cucoană!* id. ib. 963, cf. ZANNE, P. II, 682. *Se zice „puşchea pe limbă" când zici ceva nepotrivit.* PAMFILE, B. 56. *Mâni pot să mor... – Puşchea pe limbă-ţi, cumătre Gavrile.* SADOVEANU, O. XVII, 463. (Regional) **I se bate limba-n gură ca calicii la pomană,** se spune despre cineva care vorbeşte repede şi rău. Cf. ZANNE, P. V, 116. (Regional) **Parcă-l trage cineva de limbă,** se spune despre cineva care vorbeşte mult, neputând să păstreze un secret. Cf. ZANNE, P. II, 230. **Nu i-a** (sau **nu mi-a** etc.) **tors mama** (sau **mamă-sa, mă-sa) pe limbă** = este prompt, curajos, direct în replică. *Dar părintele Duhu, nu i-a tors mă-sa pe limbă.* CREANGĂ, A. 137, cf. ZANNE, P. V, 640. *Fiţi mai hazlii, că doar nu v-a tors mama pe limbă.* CONTEMPORANUL, V, 297, cf. CANDREA, F. 181, ŞEZ. II, 72. *Acestuia nu i-a tors mă-sa pe limbă.* Com. MARIAN. *Doamna învăţătoare îmi zicea când eram la şcoală că mie nu mi-a tors mama pe limbă.* IZV. XVI, 286. **A-şi toarce pe limbă** = a se gândi bine înainte de a vorbi, de a spune ceva. *De-acu-nainte să-ţi torci pe limbă când îi deschide gura ca să vorbeşti cu mine, auzi tu?* ALECSANDRI, T. 921, cf. ZANNE, P. V, 640. **(Spune, suduie** etc.) **cum îi vine** (sau **ce-i vine) pe limbă** = (spune, suduie etc.) fără să-şi controleze cuvintele, fără să-şi cântărească afirmaţiile făcute direct sub impulsul unei stări momentane (de supărare, de furie etc.). *Îl suduie cum îi vine pe limbă.* DAN, U. 63. *Spune tot ce-i vine pe limbă.* CĂLINESCU, C. O. 76. **Îmi umblă prin limbă** (sau **pe vârful limbii)** ori **îmi vine** (sau **îmi stă) pe limbă (şi nu pot să spun)** = nu-mi amintesc momentan ceva foarte bine ştiut, cunoscut de mine. *Ajutaţi-mă a spune că nu-mi aduc aminte, dar îmi umblă prin limbă.* ŢICHINDEAL, F. 207/20, cf. LB. COSTINESCU, DDRF. *Îmi vine pe limbă şi nu pot să spun.* ZANNE, P. II, 226. *Îmi stă pe limbă.* id. ib., cf. DEX. **A-i sta** (cuiva) **pe limbă** (ceva) = a fi pe punctul de a spune ceva; a dori cu tot dinadinsul să spună ceva. *Dojenile aspre... -i stăteau pe limbă.* REBREANU, P. S. 186. *Îi stătea pe limbă să întrebe.* id. ib. 276, cf. SCRIBAN, D. *Ioanide puse lui Gaittany întrebarea precisă, care-i sta de mult pe limbă.* CĂLINESCU, B. I. 135. *Îmi stă pe limbă o întrebare.* STANCU, D. 345. *Îi stătea pe limbă să-i spună... imediat ceva.* PREDA, DELIR. 97. (Regional) **L-au muşcat albinele** (sau **l-a muşcat albina) de limbă** = **a)** nu vorbeşte, stă tăcut, posac. Cf. MARIAN, INS. 178, ZANNE, P. II, 227; **b)** este beat. Cf. ZANNE, P. 227. **Gură am** (sau **ai, are** etc.) **(şi) limbă n-am** (ori **n-ai, n-are** etc.) = aş (sau ai, ar etc.) avea multe de spus, dar trebuie să tac (ori să taci, să tacă etc.). Cf. ZANNE, P. II, 169. **Inima o are pe limbă** sau **ce-i pe inimă aceea-i şi pe limbă** ori **ce are-n suflet are şi pe limbă,** se spune despre cineva sincer, deschis, de bună credinţă. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 200. **Zici din gură că-ţi sânt dragă, limbă plină de otravă** sau **dulce la limbă, amar la inimă,** se spune despre cineva făţarnic. Cf. ZANNE, P. II, 168, III, 539. **Cu** (sau **prin) limbă** (ori **limba, grai) de moarte** = (în legătură cu verbele „a lăsa", „a ruga", „a porunci", „a zice", a spune" etc.) ca ultimă dorinţă exprimată pe patul morţii, p. ext. ca hotărâre, dispoziţie testamentară. *Această cas[ă] o au lăsat părinţii noştri cu limbă de moarte cumnatu[lui] nostru* (a. 1669). ŞTEFANELLI, D. C. 6. *Las cu limbă de mo[a]rte la vreme ceasului morţii* (a. 1766). id. ib. 88. [Lasă] *cu limbă de moarte ca după prohod să să împarţă aici, în locu săracilor, cinci sute de florinţi* (a. 1780). IORGA, S. D. XII, 293. *Domnul Bulgariei..., lăsând după sine cinci feciori, le-au lăsat cu limbă de moarte ca să nu se despărţească.* ŞINCAI, HR. I, 126/39. *Darul ce să lasă cuiva prin testament... seau şi cu limbă de moarte, să numeşte legatum (danie).* COD. ŢIV. 99/22. *Acestei misiuni lăsate cu limbă de moarte Mihail Sturdza a fost credincios.* KOGĂLNICEANU, S. 191. *Spre mântuirea ţărei..., aceste le cere prin limbă de moarte domnul şi părintele fiiului tău.* ASACHI, S. L. II, 116. *Lăsase cu limbă de moarte să-i facă coştiugul din scândurile clavirului.* GHICA, S. 43. *Bietu răposatu tată-meu mi-a lăsat cu limbă de moarte că, de-a fi să-mi vând casa vrodată, să-mi păstrez în stăpânire cuiu ist mare din părete.* ALECSANDRI, T. I, 320, cf. CIHAC, I, 143, DDRF. *Bălcescu... îşi dete sufletul lăsând cu limbă de moarte toate scrierile lui unuia din prietenii săi.* ODOBESCU, S. III, 498. *Magnaţii Impărăţiei nu puseseră epitropi... pe cei doi bărbaţi... pe care-i însemnase împăratul cu limbă de moarte prin testament.* EMINESCU, O. XIV, 128. *Mi-a poruncit... cu limbă de moarte să nu dau plicul şi să nu descopăr această mare taină.* GANE, N. II, 82. *Biata mămucă lasă cu limbă de moarte: că fratele cel mare să ia locul şi casa cea despre răsărit.* CREANGĂ, P. 15. *Tată-meu, cu limbă de moarte, te-a lăsat să-mi fii tu tată-n lume.* CARAGIALE, O. VI, 358. *Din averea noastră mi-a lăsat cu limba de moarte o altă vacă şi zece oi ca zestre.* ISPIRESCU, U. 322. *Îi era ciudă cum de să calce vorba tatălui său ce-i spusese cu grai de moarte.* id. L. 42. *L-a rugat cu limbă de moarte ca, după ce-o muri şi l-o îngropa în cavoul care şi-l pregătise..., să meargă să-l dezgroape.* ANGHEL, PR. 129. *Puteau fi cuvintele lui din urmă, ceva ce lasă poate cu limbă de moarte.* AGÎRBICEANU, S. 368. *Cu limbă de moarte însă-i las cuvânt după inima mea să-mi înjuge boii la car şi să-i dăruiască lui Fulger.*

MIRONESCU, S. A. 86. *Curmase judecăţile lăsate de bătrân cu limbă de moarte.* C. PETRESCU, R. DR. 23. *Locul mi-e lăsat mie cu limbă dă moarte.* KLOPŞTOCK, F. 34. *Acel pocăit mi-a lăsat cu limbă de moarte ce am de făcut.* SADOVEANU, O. XXI, 493, cf. SCRIBAN, D., DEX, V. BREBAN, D. G. *Sfântu Haralambie a lăsat cu limbă de moarte că undi s-o găsi o bucăţică din trupu lui, locu ala să hiie-n veci ferit de ciumă.* GRAIUL, I, 265. *Cu limbă de moarte îl oprise de-a merge acolo.* ŞEZ. VII, 50. *Eu vă blastăm cu lacrimile în ochi şi cu limbă de moarte.* MARIAN, O. I, 6. *Ascultă-mi vorbele mele, Cu limbă de moarte spuse.* PAMFILE, C. Ţ. 262. (Cu parafrazarea expresiei) *Chemă la dânsa pe domnitor şi-i zise cu limbă murindă că... i-au ascuns un secret.* ASACHI, S. L. II, 119. (Învechit) **A da limbă (prin ţară)** = a da de veste tuturor, a face să se ştie pretutindeni. *Astă scenă patetică... deodată s-au întrerupt de strigătele vigililor de pe turnurile cetăţei, care dedeau limbă de apropierea domnului.* ASACHI, S. L. II, 227, cf. DDRF. ✦ P. a n a l. (Anat.; regional; urmat de determinări) Omuşor **(2)**, uvulă; (regional) limbucă. Cf. ALR I/I h 33. *Limba ha micuţă.* ib. h 33/190. *Limbă mică.* ib. h 33/247. *Limbă în gâtiţă.* ALR II/I MN 17, 6 929/666. *Limba beregăţii.* ib. 6 929/791.

3. (Învechit) Spion sau prizonier prin care se obţineau informaţii asupra situaţiei din armată inamică. *Nici altă limbă n-au putut prinde, fără numai un turc rău rănit, de n-au putut nimica dintr-însul să înţeleagă.* URECHE, L. 189. *Amu aducea tătarâi şi limbi, carii spunea de singur craiul leşăsc sosit la Liov.* M. COSTIN, O. 84. *Au prinsu limbă, care au spus că cetatea... este grijită foarte bine şi cu tărie mare.* NECULCE, L. 72. *Întorcându-se, au prins limbă pre un leah, carele au spus câte steaguri sânt leşi şi cazaci.* MUSTE, LET.[2] III, 83. *Trimise înainte 300 de moldoveni... ca să prinză limbă.* ARHIVA, I, 92. *Trimitea din vreme în vreme limbi agere către oştenii vechi.* SADOVEANU, O. XII, 144, cf. DR. IV, 1 053, DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (Adesea cu determinări introduse prin prep. „despre", „de" etc.) Informaţie, ştire asupra situaţiei armatei inamice. *Şi-l trimisese să margă să vadză. Şi cum s-au dus, au şi luat limbă că fuge obuzul.* NECULCE, L. 236. *Au trimis... pe Caramanlăul postelnicul pentru limbă.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 313. *După două zile s-a prins omu şi au luat limbă de la el cum că nu ştie de unde vine şi unde se duce* (a. 1800). DR. I, 43. *Ar fi bine ca o bandă din cavaleria noastră să meargă să supere arierguardia duşmanului, fiindcă... vom putea să avem şi limbă de mişcările lui şi să ştim mai bine ce este de făcut.* BĂLCESCU, M. V. 156, cf. CIHAC, I, 143. *El înaintase până la hotarele acestei ţări şi se credea ajuns în loc de scăpare, când fu apucat de către nişte valahi cari prinseseră limbă despre fuga lui.* XENOPOL, I. R. II, 218, cf. DDRF, DR. IV, 1053. *Comişii Simion şi Onu duceau limbă Măriei Sale la Vaslui.* SADOVEANU, O. XIII, cf. SCRIBAN, D.

II. P. a n a l. **1.** Plantă din familia cactaceelor, cu tulpina lungă, cărnoasă, prevăzută cu ţepi, cu flori roşii, cultivată şi ca plantă ornamentală; limba-boului, talpa-ursului, (regional) bostan, broască, limba-vecinii, palmă[1] **(6)**, stoletnic *(Phyllocactus ackermanni). Cactuşii sunt plante văzute chiar şi în casa sătenilor. Cel mai obişnuit este limba, cu ramurile ca nişte frunze lungi, verzi..., cu flori frumoase, roşietice în vârf.* SIMIONESCU, FL. 416, BORZA, D. 129.

2. Peşte teleostean marin, cu corpul turtit, asimetric, lung de 20–30 cm, cu ambii ochi pe aceeaşi parte, şi care trăieşte culcat pe fundul apei *(Solea vulgaris). Calcanul, limba, raiaua, pisica-de-mare, cambula etc. au cu toţii aproape aceeaşi formă şi înfăţişare lată, tescuită, ca o plăcintă sau foaie de brustur.* ATILA, P. 391. *În Marea Neagră există 3 specii din această familie...: calcani..., limbi... şi cambule.* ANTIPA, F. I. 88, cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. C o m p u s e:

(Bot.) **limba-boului** = **a)** (şi, regional, în forma **limba-boului-cea-mică)** = plantă erbacee meliferă din familia boraginaceelor, acoperită cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori violacee, rar roz sau albe; (regional) atrăţel, boroanţă, iarbă-de-bou-sălbatică, miruţă, roşii **(I 8)** *(Anchusa officinalis).* CF. ANON. CAR. *Sălată de lăptuci pe deasupra cu oţet cu unt-de-lemn şi flori de boramză au de limba-boului.* MÂNCĂRILE, 96/7, cf. COTEANU, PL. 15, ŞINCAI, în DR. V, 556, LB. *Pe dinafară se pune cataplasmă cocătoare (maturativă) sau... limba-boului-cea-mică.* CORNEA, E. I, 19/4. *Sărăcimea aduna diverse plante, ştir, lobodă, urzici, limba-boului.* MAN. SĂNĂT. 162, cf. POLIZU, CONV. LIT. XXIII, 569, DAMÉ, T. 37, 186, COSTINESCU, BRANDZA, FL. 371. *Limba-boului...* [creşte] *pe lângă drumuri, prin grâne şi pârloage, pe la garduri şi locuinţe rustice.* GRECESCU, FL. 416, cf. PĂCALĂ, M. R. 16, PANŢU, PL. *Albăstrui sunt florile plantei numită miruţă în Ardeal, limba-boului în alte părţi..., înaltă şi de un metru, înflorind toamna târziu, aducând aminte de nu-mă-uita.* SIMIONESCU, FL. 212, cf. ENC. AGR. IV, 28, SCRIBAN, D., BORZA, D. 18. *Limba-boului...* [are] *corolă mică, violacee, rar rozee sau albă.* FLORA R.P.R. VII, 294. *Limba-boului...* [are] *frunze oblongi lanceolate, adeseori ondulate.* PRODAN–BUIA, F. I. 395, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.; **b)** plantă erbacee din familia boraginaceelor, acoperită cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori mari, albastre; miruţă, (rar) orcanetă *(Anchusa italica). Limba-boului...* [creşte] *pe drumuri, lângă grâne, porumburi, pârloage de arături.* GRECESCU, FL. 417. *Limba-boului... creşte prin păşuni, pe marginea sămănăturilor şi a drumurilor.* PANŢU, PL. *Limba-boului... se întrebuinţează ca şi limba-mielului.* VOICULESCU, L. 165, cf. BORZA, D. 18, H II 130, 193, III 226, 306. *Ierburi sunt: trifoi, costrei..., limba-boului.* H IV 9, cf. 84, XI 326, XII 113, 216, 237; **c)** plantă originară din America, cu trunchiul scurt şi gros, cu frunze verzi-albăstrii, care înfloreşte o singură dată la 5–25 de ani şi apoi moare; haluz, (regional) roadă, săbor, spin *(Agave americana).* Cf. BORZA, D. 12; **d)** (regional) sică *(Statice gmelini).* Cf. GRECESCU, FL. 485. *Planta* [este] *numită în unele părţi sică, în altele... limba-boului, după frunzele de la bază în adevăr lunguiete, îngustate la vârf.* SIMIONESCU, FL. 302, 327, cf. BORZA, D. 164. *Limba-boului... are foile late şi lungi în forma limbii boului.* H XII 23, cf. III 116; **e)** (regional) belşiţă *(Canna indica).* BORZA, D. 39; **f)** (regional) limbă **(A II 1)** *(Phyllocactus ackermanni).* id. ib. 129; **g)** (regional) limba-mielului *(Borago officinalis).* id. ib. 31; **h)** (regional) limba-peştelui *(Limonium vulgare).* id. ib. 100; **i)** (regional)

luşcă-albă *(Ornithogalum caudatum).* id. ib. 121; **j)** (regional) iarba-şarpelui *(Echium vulgare).* id. ib. 63; **k)** (regional) pătlagină **(1 a)** *(Plantago maior).* id. ib. 132; **l)** (regional) dragavei *(Rumex crispus).* id. ib. 151; **m)** (regional) năvalnic **(II a),** (regional) limbariţă **(I 3)** *(Phyllitis scolopendrium).* id. ib. 129; **n)** (regional) coada-cocoşului *(Polygonatum multiflorum).* ALR SN III h 646/514, ALRM SN II h 461/514; **limba-cerbului** = **a)** specie de ferigă cu frunze late, lucitoare, în formă de lance, dispuse în rozete, folosită în medicina populară şi în farmece; năvalnic **(II a),** (regional) iarbă-de-urechi, limba-boului, limba-oii, limba-vacii, limba-vecinii, limbariţă, odolan, podbal, razele-soarelui, spasul-dracului, spata-dracului *(Phyllitis scolopendrium).* Cf. KLEIN, D. 372, LB, POLIZU, BARONZI, L. 136, COSTINESCU, CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF, BRANDZA, FL. 514. *Gen de ferige...* [care] *creşte... şi la noi în ţară, cunoscut sub numele de limba-cerbului.* ENC. ROM. III, 915, cf. GRECESCU, FL. 653, PANŢU, PL. *Limba-cerbului... ca să fie mai de leac e culeasă în Ziua Crucii.* SIMIONESCU, FL. 76, ENC. AGR. IV, 142, BORZA, D. 129, H XVIII 168; **b)** (regional) lipicioasă *(Galium aparine).* Cf. I. GOLESCU, C., BORZA, D. 246; **c)** (regional) splină **(3)** *(Chrysosplenium alternifolium).* POLIZU; **d)** (regional) ferigă *(Dryopteris felix-mas).* BORZA, D. 61; **e)** (regional) unghia-ciutei *(Ceterach officinarum);* id. ib. 45; **limba-cucului** = **a)** plantă erbacee perenă din încrengătura pteridofitelor, cu rizom scurt, târâtor, de obicei cu o singură frunză penat-compusă; (regional) coian, dragoste, iarba-dragostei, limba-şarpelui, limbar **(II),** lunăriţă *(Botrychium lunaria).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF. *Limba-cucului... creşte prin păşunile şi poienile din regiunea subalpină şi alpină.* PANŢU, PL., cf. BORZA, D. 32, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., H X, 150, XVI 287; **b)** plantă erbacee cu flori de culoare albăstruie-liliachie, care creşte în regiunile subalpine *(Gentiana bulgarica).* Cf. BORZA, D. 75, M. D. ENC., DEX.; **c)** (regional) arăriel *(Cynoglossum officinale).* Cf. BORZA, D. 56; **d)** (regional) buruiană-de-ghing *(Gentiana praecox).* id. ib. 76; **e)** (regional) mâna-Maicii-Domnului *(Orchis maculata).* id. ib. 120; **f)** (regional) poroinic **(1 a)** *(Orchis mascula).* id. ib. 120; **g)** (regional) iarbă-moale *(Stellaria holostea).* id. ib. 164; **h)** (regional) ură[2] **(1)** *(Gymnadenia conopea).* id. ib. 79; **limba-mării** = **a)** plantă erbacee din familia crucifere-lor, cu flori mai ales violete, dar şi albe, roz şi purpurii, dispuse în umbelă, originară din regiunile sudice ale Europei şi cultivată adesea ca plantă ornamentală; (regional) lilicele, limbuşoară **(3),** omăţăl, punga-ciobanului, saşti, traista-ciobanului *(Iberis umbellata).* Cf. DDRF, PANŢU, PL., ENC. AGR., SCRIBAN, D., BORZA, D. 87; **b)** (regional) lilicele *(Iberis semperflorens).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 87; **c)** *Iberis pinnata.* id. ib. 87; **limba-mielului** = **a)** (şi, regional, în forma **limba-mieluşelului)** plantă erbacee cu flori albastre, rar albe; (regional) arăriel, atrăţel, alior, boranţă, boranţă-roşie, laptele-câinelui, mierea-ursului *(Borago officinalis). Aceste brazde erau pline de garoafe sălbatice, ochiul-boului, lemnul-Domnului şi limba-mieluşelului.* FILIMON, O. I, 264, cf. CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF. *Limba-mielului...* [este] *la noi cam rară.* GRECESCU, FL. 414. *Limba-mielului..., originară din regiunea mediterană..., să cultivă şi la noi.* BIANU, D. S., cf. PĂCALĂ, M. R. 16, PANŢU, PL. *Limba-mielului... este o plantă cu renume medicinal încă din vechime.* SIMIONESCU, FL. 213. *În unele părţi, foile tinere de limba-mielului se mănâncă crude, ca salată.* VOICULESCU, L. 165, cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 31. *Limba-mielului...* [are] *tulpină erectă, ramificată, înaltă de 30–60 cm.* FLORA R.P.R. VII, 289. *Limba-mielului...* [are] *flori albastre.* PRODAN–BUIA, F. I. 394; **b)** (regional) arăriel *(Cynoglossum officinalis).* Cf. BORZA, D. 31, M. D. ENC.; **c)** (regional) otrăţel *(Onosma arenarium).* BORZA, D. 120; **limba-oii** (sau, regional, **-oaiei)** = **a)** plantă erbacee cu frunze dinţate şi spinoase, cu flori purpurii, care creşte prin locuri umede şi mlăştinoase; (regional) pălămidă[1] **(2)** *(Cirsium canum).* Cf. GRECESCU, FL. 334, PANŢU, PL., BORZA, D. 48. *Limba-oii... creşte prin locuri umede.* M. D. ENC., cf. DEX, V. BREBAN, D. G., H VII 49, IX 472, X 85; **b)** (regional) pătlagină **(1 b)** *(Plantago gentianoides).* Cf. BORZA, D. 132. *Limba-oii... creşte în regiunea de munte.* M. D. ENC. cf. DEX; **c)** (şi, regional, în forma **limba-oii-de-cea-amară)** plantă din familia compozitelor, cu rizom scurt şi gros, cu numeroase rădăcini lungi şi groase, cu tulpina erectă şi cu flori roşii, care creşte prin fâneţe umede şi sărături oase; (regional) iarbă-mare, ştevie-turcească *(Leuzea salina).* Cf. FLORA R.P.R. IX, 952, BORZA, D. 99; **d)** (regional) pătlagină **(1 a)** *(Plantago maior).* Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, BRANDZA, FL. 414, BIANU, D. S., PANŢU, PL. *Limba-oaiei... ce creşte pe drumuri, pe marginea câmpurilor, prin fâneţe, se întrebuinţează punând frunzele verzi pe rane sau tăieturi pentru a le vindeca.* IZV. XI, 204, cf. ENC. AGR. IV, 518, SCRIBAN, D., BORZA, D. 132, FLORA R.P.R. VIII, 402. *Mormântul bătrânului... se surpase, aşa cum se surpă toate mormintele... Numai nişte limba-oii lucea pe creştetul lui.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 430, cf. H XI 326, IX 59, CONV. LIT. XXIII, 569, 965, ŞEZ. V, 102, DENSUSIANU, Ţ. H. 322, ALR SN III h 650, ALRM SN II h 465; **e)** (regional) năvalnic **(II a)** *(Phyllitis scolopendrium).* BORZA, D. 129; **f)** (regional) pătlagină **(1 c)** *(Plantago media).* Cf. ŞINCAI, în DR. V, 560, DDRF, BORZA, D. 132; **g)** (regional) pătlagină îngustă, (regional) limbariţă **(I 2)** *(Plantago lanceolata).* Cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 132; **h)** (regional) limbariţă **(I 1)** *(Alisma plantago-aquatica).* BORZA, D. 14; **limba-peştelui** = **a)** plantă erbacee perenă, cu frunze verzi-albăstrui şi cu flori violete dispuse în panicul, răspândită prin locuri nisipoase şi umede şi prin sărături; garoafa-mării, garofiţă-de-mare, garofiţa-mării, limba-boului *(Limonium vulgare).* Cf. BRANDZA, FL. 413. *Limba-peştelui...* [are] *florile violete cu un caliciu alb-albăstrui.* PANŢU, PL., cf. SCRIBAN, D. *Plantele frecvente pe sărăturile de la noi din ţară:... limba-boului, limba-peştelui.* AGROTEHNICA, I, 403. *Limba-peştelui...* [are] *rădăcină groasă, noduroasă.* FLORA R.P.R. VII, 36, cf. M. D. ENC., DEX; **b)** plantă erbacee răspândită pe păşunile de munte *(Armeria elongata).* BORZA, D. 23; **c)** sică *(Statice gmelini).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF, GRECESCU, FL. 485, PANŢU, PL. *Câmpurile sărate spre toamnă sunt ca nişte tipsii albăstrii pe suprafeţi întinse, dând farmec prin coloraţia lor în contrast cu uscăciunea din jur... E planta... numită în unele părţi sică, în altele limba-peştelui, limba-boului.* SIMIONESCU, FL. 302, cf. BORZA,

D. 164, PRODAN–BUIA, F. I. 380, ŞEZ. XV, 122; **limba-soacrei** = **a)** plantă cărnoasă arborescentă din familia cactaceelor, originară din America, cu tulpina erectă, ramificată, cu flori mari, galbene şi fructe comestibile, ovale, alburii, galbene sau roşii; broască, stoletnic *(Opuntia ficus-indica).* Cf. BORZA, D. 120, DEX; **b)** plantă din familia cactaceelor, cultivată în Africa, America şi Europa pentru fructele sale şi plantată ca gard viu *(Opuntia vulgaris).* BORZA, D. 120; **limba-şarpelui** = **a)** ferigă mică cu rizomul lung, cu o singură frunză, de formă ovală, răspândită prin locuri umede, prin tufişuri şi păduri; (regional) grăitoare-de-rău *(Ophioglossum vulgatum). Limba-şarpelui...* [creşte în] *locuri umede, umbroase.* GRECESCU, FL. 646. *Limba-şarpelui...* [are] *tulpina erectă, înconjurată la bază de o scuamă... brun-negricioasă.* PANŢU, PL. *Prin locurile mai umede, mai umbroase, se vede o altă ferigă, numită limba-şarpelui..., cu o înfăţişare şi mai curioasă.* SIMIONESCU, FL. 76, cf. BORZA, D. 120, PRODAN–BUIA, F. I. 72. *Limba-şarpelui... creşte prin locuri umede.* M. D. ENC, cf. DEX; **b)** plantă din familia umbeliferelor, cu tulpina înaltă de 40–100 cm, ramificată, cu flori numeroase, albe sau roşietice, care creşte prin fâneţe şi poieni umede, sărături oase; (regional) floarea-ţigăncii, leuştean-de-bahnă, leuştean-sălbatic, morcov-sălbatic *(Peucedanum latifolium).* BORZA, D. 126; **c)** (regional) pătlagină **(I d);** (regional) limba-bălţilor, limba-broaştei, limba-oii, limbariţă **(II 1)** *(Plantago lanceolata).* BORZA, D. 132; **d)** (regional) stupitul-cucului *(Cardamina pratensis).* Cf. DAMÉ, T. 185, PANŢU, PL., H XVI 294, ŞEZ. XV, 57; **e)** (regional) ferigă *(Dryopteris filix-mas).* BORZA, D. 61; **f)** (regional) limba-cucului *(Botrychium lunaria).* id. ib. 32; **limba-vrăbiei** = mică plantă erbacee anuală, cu frunze liniar-lanceolate şi flori axilare verzi *(Thymelaea passerina).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF. *Limba-vrăbiei...* [creşte] *prin locuri aride.* BRANDZA, FL. 109. *Limba-vrăbiei... are tulpina dreaptă simplă sau ramificată.* PANŢU, PL., cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 169. *Limba-vrăbiei... creşte prin locuri aride.* M. D. ENC, DEX; (regional) **limba-apei** = **a)** broscariţă *(Potamogeton natans).* Cf. GRECESCU, FL. 642, PANŢU, PL., BORZA, D. 136, FLORA R.P.R. XI, 76, DEX; **b)** paşă *(Potamogeton crispus).* BORZA, D. 136; **c)** broasca-apei *(Potamogeton lucens, pectinatus, perfoliatus, pusillus).* id. ib. 136; (regional) **limba-bălţii** (sau **-bălţilor**) = limbariţă **(I 1)** *(Alisma plantago-aquatica).* Cf. GRECESCU, FL., PANŢU, PL., BORZA, D. 14; (regional) **limba-boierului** = barba-boierului *(Aiuga laxmanni).* Cf. BORZA, D. 13; (regional) **limba-broaştei** = **a)** limbariţă **(I 1)** *(Alisma plantago-aquatica).* Cf. POLIZU, DDRF, BRANDZA, FL. 434, DAMÉ, T. 189. *Specia cea mai comună... creşte şi prin regiunile noastre şi este cunoscută sub numirile poporale de: limbariţă, limba broaştei, patlagina-apei şi podbeal-de-apă.* ENC. ROM. 115, cf. GRECESCU, FL. 541, PANŢU, PL.; **b)** muşcatul-broaştelor *(Hychocharis morsus ranae).* Cf. GRECESCU, FL. 542, PANŢU, PL., BORZA, D. 85; **c)** pătlagină îngustă *(Plantago lanceolata).* id. ib. 132; (regional) **limba-caprei** = nume dat unei specii de lăptucă. Cf. DDRF, H III 325; (regional) **limba-căii** = arăriel *(Cynoglossum officinale).* BĂCESCU, ap. BORZA, D. 56; (regional) **limba-căţelei** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H III 325, XVI 294; (regional) **limba-câinelui** = **a)** arăriel *(Cynoglossum officinale).* Cf. COTEANU, PL. 15, ŞINCAI, în DR. V, 558, LB, POLIZU, BARONZI, L. 136, CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF, BRANDZA, FL. 370. *Limba-câinelui...* [este o] *plantă comună în regiunea inferioară prin toată ţara.* GRECESCU, FL. 413, cf. BIANU, D. S., PĂCALĂ, M. R. 16, PANŢU, PL. *Limba-câinelui... creşte pe colinele văroase, pe lângă drumuri.* VOICULESCU, L. 165, cf. BORZA, D. 251. *Limba-câinelui...* [are] *aspect cenuşiu şi miros caracteristic de şoarice.* FLORA R.P.R. VII, 322, cf. V. BREBAN, D. G. *Limba-câinelui creşte pe lângă garduri... Vitele n-o mănâncă.* H IX 142, cf. 481, ŞEZ. XV, 57; **b)** pieptănariţă *(Cynosorus cristatus). Plantele care îmbunătăţesc livezile naturale sunt: ovăzul cel lung..., mazărea de livede..., limba câinelui.* BREZOIANU, A. 115/31, cf. 412/14, PANŢU, PL., PRODAN–BUIA, F. I. 629; **c)** cocoşei *(Erythronium dens-canis).* VICIU, GL. 30; **d)** limba-mielului *(Borago officinalis).* BORZA, D. 31; (regional) **limba-gâştei** = bob-de-ţarină *(Lathyrus sylvester).* BORZA, D. 97; (regional) **limba-vecinei** = **a)** (şi în forma **limba-vecină**) năvalnic **(II a)** *(Scolopendrium vulgare). Cu ierburi cunoscute În tot chipul cercă să-i ajute. Unele fierbe ia într-o căldare, Din altele stoarce mustăreaţă Iar din alte-i face scăldătoare: Iarba-vântului şi iarbă-creaţă, Iarbă-mare, spânz, limbă-vecină, Romaniţă, nalbă, mătăcină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 210, cf. LB, BARONZI, L., DDRF, BRANDZA, FL. 514. *Creşte... şi la noi în ţară, cunoscut sub numele de... limba-vecinei.* ENC. ROM., cf. GRECESCU, FL. 653, PANŢU, PL., CADE. *Frunza lunguiaţă* [a feriguţei] *este despicată pe margini, pare a fi ruptă... Cu frunza întreagă este limba-vecinei.* SIMIONESCU, FL. 76, cf. BUJOREAN, B. L. 382, ENC. AGR. IV, 142, SCRIBAN, D. *Limba-vecinii sau năvalnicul este o ferigă întâlnită prin păduri umede de fag.* BOTANICA, 126, cf. BORZA, D. 129, SFC I 180, H X 30, 497, XII 286, 300. *Limba vecinii... este considerată ca cel mai bun remediu pentru piept şi tuse.* H II 47, cf. ŞEZ. XV 57, 92, 142, I. CR. I, 8. *Limba-vecinii... aduc babele de vânzare în piaţa din T[urnul] Severin. Să bea ceai pentru tusă.* ARHIVA, X, 67, com. din BUCOVINA; **b)** podbal *(Tussilago farfara).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 569. *Limba vecinei* [sau] *potbal.* DAMÉ, T. 186. *Fumul rădăcinei uscate de podbeală seau de limba-vecinei... vindică, dupe cum se crede, tusea învechită.* ODOBESCU, S. II, 294, cf. BORZA, D. 173, H X 43; **c)** rodul-pământului *(Arum maculatum).* BORZA, D. 25; **d)** lemnul-Maicii-Domnului *(Santolina chamaecyparissus).* SCRIBAN, D.; (regional) **limba-mânzului** = pătlagină *(Plantago media).* BORZA, D. 132; (regional) **limba-păsării** = liliuţă *(Anthericum ramosum).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. XI, 51, BORZA, D. 20; (regional) **limba-păsăricii** = torţel[1] **(1);** (regional) încurcătoare, încurcătoarea-păsăricii, mătase, tortul-păsăricii *(Cuscuta).* BORZA, D. 55; (regional) **limba-răţoiului** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. *Limba-răţoiului, pusă la brâu, e bună de dragoste.* ŞEZ. XII, 157; (regional) **limba-şopârlei** = dornic *(Falcaria vulgaris).* BORZA, D. 69; (regional) **limba-ţigăncii** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H II 125; (regional) **limba-vacii** = **a)** năvalnic **(II a)** *(Scolopendrium vulgare).* Cf. LB, POLIZU, CONV. LIT. XXIII, 569, PANŢU, PL., ENC. AGR. IV,

142, BORZA, D. 129, H II 125, IX 481; **b)** limbariță **(1 1)** *(Alisma plantago-aquatica).* BORZA, D. 14; **c)** rodul-pământului *(Arum maculatum).* id. ib. 24; **d)** stânjenel de grădină *(Iris germanica).* ALR SN III h 659/192, ALRM SN II h 475/192; **e)** nume dat unei specii nedefinite de burete. Cf. H X, 531; (regional) **limbă-de-piatră** = foaie-grasă *(Pinguicula vulgaris).* BORZA, D. 131;

(Iht.) **limbă-de-mare** = peşte teleostean marin cu corpul oval, puternic turtit şi asimetric, lung de 15–25 cm şi cu ambii ochi situaţi pe o singură parte *(Solea lascaris).* Cf. M. D. ENC., DEX.

III. 1. Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele; grai, limbaj **(4).** *De unde se arată că între muritori obiceiul voroavii şi deprinderea limbii în zădar iaste.* CANTEMIR, I. I. II, 39. *Limba este mijlocul prin care ne arătăm ideile şi cugetările noastre.* HELIADE, O. II, 197. *Precum pruncii, când încep a grăi, tot numele chiar a-l răspunde nu pot..., întâiu numai cu cuvinte întunecate au început, de apoi cât de cât i s-au mai luminat, şi s-au mai îmbogăţit limba.* TEODOROVICI, I. 59/19. *Limbă numim acel mijloc prin care facem cunoscute şi altora ideile sau cunoştinţele noastre.* GR. R. (1835), 1/7. *Şi aci, ca în toate cestiunile ce se refer la natura limbei, poezia populară ne poate servi de model.* MAIORESCU, CR. I, 93. *Limba nu-şi creează cuvintele în zadar.* id. ib. II, 80. *Cine cunoaşte în mod cât de elementar ce va să zică limba... ştie că ea acopere pe deplin spiritul şi că dezvoltarea limbei e chiar dezvoltarea inteligenţei.* EMINESCU, O. XIII, 111. *Scriitorii vor fi judecaţi şi... din punctul de vedere al efortului... de expresie în sensul capacităţii limbii de a se înnoi prin imagine şi armonie.* LOVINESCU, S. IV, 12. *Limba nu e – şi acest lucru se recunoaşte din ce în ce mai mult – numai un servitor al gândirii, ci şi un stăpân al ei.* PUŞCARIU, L. R. I, 10. *Limba este mijlocul cel mai important de comunicare între oameni.* SCL 1950, 128. *Asigurând comunicarea între oameni, limba a avut un rol hotărâtor în apariţia şi dezvoltarea conştiinţei omeneşti.* CONTEMP. 1954, nr. 387, 6/2. *Posesiunea limbii este o condiţie esenţială a existenţei omului.* GRAUR, I. L. 7. *Sunetul şi funcţiunea lui nu se pot separa, aşa cum nu se poate despărţi limba de gândire.* MACREA, F. 28. *Limba este un sistem, un cod stabil, transmis, alcătuit din secvenţe interdependente.* V. ROM. aprilie 1979, 15, cf. DEX. *Eugenio Coseriu este amintit, în primul rând, pentru înlocuirea dihotomiei limbă-vorbire printr-o trihotomie: sistem-normă-vorbire.* L. ROM. 1981, 312. ✧ (Prin analogie) *Ogarul către el aşa se adresă Şi-n limba lui strigă.* ALEXANDRESCU, O. I, 312. *Se văzu înconjurat de o mulţime de paseri,... ţipând pre limba lor.* ISPIRESCU, L. 75. *Cucorii veneau... vorbind când şi când în limba lor prin văzduhul albastru.* SANDU-ALDEA, U. P. 24. *Se pricepe să vorbească şi să se înţeleagă cu lupii în limba lor.* VOICULESCU, P. I, 108. *Venea mai ales când era şuierat uşor pe limba lui.* id. ib. II, 250. *Aveam un câine slut şi zburlit, care răspundea la numele de Machi... Nimeni nu intra la bord şi nicio barcă nu se apropia fără ca Machi să nu vestească, în limba lui, pe marinarul de gardă.* BART, S. M. 104. *Păsări se cheamă pe limba lor.* STANCU, D. 141. *Un iepure... Loveşte cu urechea prin aer fulgii mici Şi-n limba lui ne spune: „... Soseşte! Miezul nopţii îl va afla aici!"* LABIŞ, P. 196. *Cine n-a auzit şi nu cunoaşte ciocârlia, paserea cea cu limbă meşteşugită?* PAMFILE, CER. 48. ✧ F i g. *O viţă de vie, dacă au tras ea atâta umezală cât iaste ei de lipsă, cealaltă umezeală o lasă la altă viţă mai slabă... Toate făpturile în limba sa ne învaţă ca să nu ţinem ceale ce ne prisosesc.* MAIOR, PRED. II, 67/17. *E altă limbă-n ceruri, Cu totul spirituală... E limbă a luminii ce-abia imită ochii, De s-ar putea vrodată materia cu mintea Să vie-n comparare.* HELIADE, O. I, 210. *Crez că ai eleganţă şi-n suflet armonie, Misterioasă limbă a silfilor cereşti.* ALEXANDRESCU, O. I, 279. *Născute-abia izvoare stau de sfadă, Deprind copila oceanica lor limbă.* EMINESCU, O. V, 208. *Armonie! Limbă sfântă, limbă plină de simţire, Tu dai cântecului aripi şi-l înalţi de la pământ.* MACEDONSKI, O. I, 87. *Cuvintele sunt sărace şi... flecare suflet trebuie să aibă limba lui!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 7. *Traduc întotdeauna. Traduc În limba românească Un cântec pe care inima mea Mi-l spune, îngânat suav, în limba ei.* BLAGA, POEZII, 323. ✧ *Limba păsărească* = numele unui fel de argou folosit de copii în joacă şi care constă în intercalarea unor vocale între silabele cuvintelor; p. e x t. limbaj convenţional, artificial, greu de înţeles; limbaj cu aspect de jargon. *Ar jura fiecine că asistă la glumele flăcăilor de ţară în nopţile de şezători şi că aude o limbă păsărească.* ALECSANDRI, ap. TDRG. *Au falsificat... datini, au prefăcut cuventele den bătrâni în limba păsărească a gazetelor.* EMINESCU, O. XIII, 89. *Vorbea foarte mult şi într-o limbă proprie, limba păsărească.* GHEREA, ST. CR. II, 54, cf. MARIAN, O. I, 414. *Ce nu-mi place la juraţi e limba păsărească a avocaţilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 118, cf. SCRIBAN, D. *Rar să se-nchine, să se spovedească În grai sucit şi-n limbă păsărească.* ARGHEZI, VERS. 357. ✦ P. g e n e r. (Adesea cu determinări) Orice sistem de semne prin care se poate comunica; mijloc prin care se face inteligibil ceva. *Limba matematicilor, alghebra, este ce mai simplă decât toate limbile.* VÂRNAV, L. 104^{r}/12. *Tu auzi glasul nostru, înţelegi limba lacrămilor şi dai ascultare suspinurilor noastre celor tainice.* MARCOVICI, D. 325/27. *Muzica este limba sufletului.* C. A. ROSETTI, N. I. 120. *Limba matematicei e singură care satisface acestor condiţiuni.* LAURIAN, F. 109/22. *Wagner... călcă în picioare toate tradiţiunile artei muzicale şi cercă să formeze dintr-însa o limbă dramatică convenţională.* FILIMON, O. II, 161, cf. DEX.

2. (Şi în sintagma *limbă naturală)* Idiomul unei comunităţi umane, istoriceşte constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică şi lexicală proprie; grai, limbaj **(3).** *Mărturie în Iosifu puse lui cându ieşi din ţeara Eghipetului. Limba ce nu ştia audzi.* PSALT. 168. *Audziră că evreiasca limbă glăsi către-înşii.* COD. VOR.^{2} 19^{r}/2. *Fiecăruia dă-se arătarea Duhului Sfântu spre folosu:... în multe limbi a înţelege.* CORESI, EV. 192. *Iaca un rod de oameni şi între toţi aceştia iaste o limbă.* PO 41/4. *Dăruim şi noi acest dar..., Carte pre limba românească.* VARLAAM, C. 3. *O scoase de cartea sârbească pre limba românească* (a. 1580). CCR 45/8. *Adunând izvoade de limba noastră, aflat-am izvod de-nceput.* URECHE, L. 59. *Am izvodit de pre acela izvodu pre limba rumânească această poveaste.* SIMION DASC.,

ap. GCR I, 143/22. *Den limbi iaste care den numire oarecăriia... se ia, cum e pers den Persiia, grec den Grecie şi alte.* ST. LEX. 223. *Au apucat o sumă de dachi limba râmlenească.* M. COSTIN, O. 243. *Psăltire A sfîntului prorooc David, Pre limbă rumânească.* DOSOFTEI, PS. 1/3. *Ulfila... au tălmăcit unele părţi ale Sfintei Scripturi spre limba lor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/23. *Nu ştiia limba ţărâi.* NECULCE, L. 39. *Au răspunsu în limbă turcească.* id. ib. 79. *Toate alalte limbi de la cea elinească întâi îndămnându-să cu deprinderea îndelungată... supţiiare şi a cuvintelor însămnare ş-au agonisit.* CANTEMIR, I. I. I, 7. *Şi unii şi alţii aceleaşi limbă au.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *Ştiu limba căzăcească prea bine.* R. POPESCU, CM I, 455. *Cărţi multe... s-au tipărit... pre limba rumânească.* R. GRECEANU, CM II, 10. *Porunca prea-înălţatei... doamnei Marii Therezii..., scoasă de pre latinie în limba rumânească* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 46. *La limba noastră nu se urmează aşa.* VĂCĂRESCU, GR. 72/14. *Vruiu şi eu în limba mea pe larg se tălmăcescu* (a. 1787). DR. I, 25. *Prin învăţături a să scrî şi a să înţăleage putearea lor pe limbă streină fiind foarte cu greu.* AMFILOHIE, G. F. 1^{r}/12. *Limba grecească slujeaşte la tâlcuirea Sfintei Scripturi.* MICU, L. 96. *Pun înaintea voastră învăţătura graiului frumos şi a vorbii împodobite ce să iveaşte acum întâia dată în limba românească.* MOLNAR, RET. 3/7. *Cuvântul cel sfânt... în limba cea românească îl va propovedui.* ŞINCAI, HR. III, 39/9. *De pe sârbie pe limba moldovenească am tălmăcit eu* (a. 1805). GHIBĂNESCU, S. I. I, 280. *În multe locuri mai vârtos limba cea latinească... decât cea grecească era de obşte.* MAIOR, IST. 251/5. *Firea limbii româneşti.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 310. *Deputat s-au orânduit dumnealui Martinachi, om... cu ştiinţă dă limbi străine* (a. 1811). DOC. EC. 121. *Românii vor dobândi odată învăţătură şi cărţi folositoare în limba lor.* ŢICHINDEAL, F. 222/17. *Această loghică s-au scris în limba franţuzască.* VÂRNAV, L. 7^{v}/3. *Se descrie ştiinţa medicală pentru doctor şi norod... şi în limba neamului spre obştească luminare a ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, VII/6. *Trebuie să am câteva cărţi, cât se va putea în limbi mai străine.* HELIADE, O. I, 246. *Aduseră cu sine în Dacia limba latină.* F. AARON, I. 5, 8/25. *Toate să învaţă în limba patriei, căci este înţeleasă de toţi.* GENILIE, G. 150/10. *Alt port, alte năravuri şi alte idiomuri de limbă ne-au vorbit, că nu mai eram în aceeaşi ţară.* KOGĂLNICEANU, S. 8. *Nimerit s-au părut a adopta în limba română ortografia cea simplă.* ASACHI, S. L. II, 344. *În Roma se află... o minunată tipografie pentru limbile răsăriteşti.* RUS, I. I, 281/23. *Nu să află tipărită în limba românească vreo istorie a patriei.* IST. M. XIV/18. *Limba românească se introduce în şcoli, biserică şi administraţie.* BĂLCESCU, M. V. 22. *Am compus şi această carte de medicină practică împreună cu tratatul osebit despre botanică, scriind nomenclatura în trei limbi.* CORNEA, E. I, VIII/14. *În limbă, în obiceiuri şi în costumuri cu cât te apropii mai mult de margine, se simte turcimea.* FM (1846), 70^{1}/8. *Condica de comerţ a Franţiei... să fie tălmăcită în limba ţerei* (a. 1848). URICARIUL, X, 10. *Titlu în limba galică ce se da oratorului.* TEULESCU, C. 114/24. *El mai întâi introduse versele albe... în limba rusească.* NEGRUZZI, S. II, 150. *Solomon paşa... ţine o cuvântare în limba turcească.* XENOPOL, I. R. XII, 90. *Cunoştea bine limba elinească.* FILIMON, O. I, 198. *Suburbiul muntenesc de la Braşov... se porecleşte în limba maghiară.* HASDEU, I. C. I, 12. *Şi nemţeşte, şi italieneşte, şi franţuzeşte,... toate limbile.* ALECSANDRI, T. 147. *În timpul tratărilor pentru convocarea congresului... a publicat în limba germană o broşură bine intenţionată.* MAIORESCU, D. II, 123. *Era un tânăr... cu cunoştinţe de mai multe limbi.* LĂCUSTEANU, A. 89. *Despre originea şi înţelesul... în celelalte limbe romanice voi vorbi mai pe larg altă dată.* CONV. LIT. XI, 219. *„Istoria literaturei spaniole"... e o operă scrisă în limba franceză.* CONTEMPORANUL, I, 181. *Simţise trebuinţă a se sluji cu oameni cari să vorbească limbile europene.* ODOBESCU, S. I, 121. *Au deşteptat la viaţă limba română.* EMINESCU, S. P. 67. *Lepădaţi de lege, stricători de limbă şi de obiceiuri.* CREANGĂ, A. 153. *Limbi străine... au ajuns de mult să fie scrise perfect, logic şi sistematic.* CARAGIALE, O. IV, 131. *După limbă, turcii sunt puşi în grupa altaicilor.* CONTEMPORANUL, IV, 398. *Iuţeala şi îndemânarea cu care a ajuns să jongleze cinci-şase sute de cuvinte dintr-o limbă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 108. *Ne felicitau de posibilitatea ce ni se deschisese de a studia limba şi literatura românească.* SBIERA, F. S. 108. *Cuvântul... nu există în limba noastră.* D. ZAMFIRESCU, A. 104. *Avem de la dânsa o scrisoare în limba noastră.* IORGA, V. F. 27. *Colindul este în limba bulgărească.* PAMFILE, CR. 182. *În ce limbă vorbeai tu cu Vavila, de nu v-am înţeles deloc?* HOGAŞ, DR. II, 27. *Soarta rea... a făcut să dispară fără urmă şi poemele scrise de Ovidius la Tomi, şi limba getică.* PÂRVAN, G. 165. *Limba română n-a sărăcit aşa de mult în ce priveşte elementele latine.* DR. I, 252. *Stilul deosebit în care e scris acest document în limba latină ne îndeamnă a-l reproduce în întregime.* N. A. BOGDAN, C. M. 30. *Această nuanţare... a trebuit să se întâmple într-o epocă veche, anterioară despărţirii limbii române în cele trei dialecte.* GR. S. II, 1. [Este] *persecutat de toată suflarea din comună, fără deschilinire de neam şi de limbă.* BĂNUŢ, T. P. 10. *Cât a fost profesor de limba greacă, n-a ştiut altă cale decât străzile de la gimnaziu acasă.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Sunt pagini... de o mare vigoare stilistică şi într-o pură limbă română.* LOVINESCU, S. V, 69. *Îşi uitase limba strămoşilor? Nu mai pricepe româneşte?* COCEA, S. II, 213. *Să te duci cum vei şti – să le înţelegi limba.* VISSARION, B. 161. *În sat erau copii care vorbeau şi altă limbă.* VLASIU, A. P. 271. *Îşi petrecuse noaptea în halat, la masa acoperită cu teza la limba română.* TEODOREANU, L. 188. *Sublocotenentul nu înţelegea limba în care li se vorbea.* VOICULESCU, P. II, 155. *În afară de aceste limbi, mai ştia, ca şi fraţii ei, italieneşte şi franţuzeşte.* C. GANE, TR. V. 149. *Vei răspunde în limba elină.* SADOVEANU, O. XII, 27. *În salon se auzeau toate limbile, dar franceza... predomina.* BART, E. 148. *Ne-am chinuit şi noi cât am putut, căci limba ungurească e o limbă foarte grea.* MOROIANU, S. 161. *La auzul limbii străine, ţăranii rămaseră cu gura căscată.* DAN, U. 93. *Limba română este continuatoarea limbii latine vorbite acum peste un mileniu şi jumătate în părţile de răsărit ale imperiului roman.* IORDAN, L. R. 199. *Fiecare limbă îşi are legile sale proprii interne de dezvoltare.* ROSETTI, S. L. 15. *Excelent cunoscător al limbii greceşti,... era şi*

un filolog eminent. VIANU, A. P. 161. *Când ne traducea vreun text din limba greacă, el ţinea morţiş să se păstreze... anume accente.* BLAGA, H. 127. *Orice negustor florentin... vorbeşte amândouă limbile antice.* RALEA, S. T. III, 32. *Rostesc cuvinte pe care nimeni nu le înţelege, de parcă aş vorbi o altă limbă.* STANCU, D. 128. *Manifestările culturale în limba slavonă... se consolidează în etapa feudalismului stagnant.* IST. LIT. ROM. II, 9. *L-am auzit spunând ceva într-o limbă necunoscută.* VINEA, L. I, 312. *Auzi, limbă păgâneasacă, în loc să spună la apă, apa, ca toţi creştinii.* H. LOVINESCU, T. 213. [Cuvântul] *se va declina după regulile existente şi limba de adopţie.* MACREA, F. 17. *Ar trebui ca savurosul său compendiu să fie tradus într-o limbă de circulaţie europeană.* CONSTANTINESCU, S. II, 227. *Limba germană se vorbea mai mult decât portugheza.* TUDORAN, P. 491. *Pe nesfârşitul fir... răzbăteau dialoguri tainice în limbi străine.* PREDA, R. 218. *Marele postelnic era... un cunoscător al limbilor străine.* STOICESCU, S. D. 267. *Ne-a lăsat cel mai cuprinzător tratat medical în limba latină.* ABC SĂN. 87. *Ce limbă vorbeau?* H. DAICOVICIU, D. 14. *Cunoştea multe limbi.* CONTEMP. 1971, nr. 1 301, 8/7. *Vorbe pe care el nu le înţelege, rostite într-o altă limbă.* V. ROM. martie 1970, 29. *Nu înţelegi limba italiană, dar îi înţelegi pe italieni.* CINEMA, 1973, nr. 2, 55, cf. DEX. *Ne vom opri asupra câtorva exemple concrete din limba română.* L. ROM. 1980, 7. *Iel şt'ię mai mult'e limbi.* O. BÎRLEA, A. P. II, 25. *Oameńii grăię-n altă limbă.* id. ib. III, 239. ✧ *Limbă flexionară* = limbă **(A III 2)** în care raporturile gramaticale se exprimă prin afixe care sunt perfect sudate cu tema şi care au, în general, valori complexe. *Limbi..., precum limbile indo-germanice, la care formele se contopesc cu cuvintele, astfel că de cele mai multe ori nu le poţi deosebi unele de altele..., se numesc limbi flexionare.* PHILIPPIDE, P. 119. *Limba română este o limbă flexionară.* DL II, 304, cf. DER. *Limbă aglutinantă* = limbă **(A III 2)** în care raporturile gramaticale se exprimă de obicei prin adăugarea de afixe strict specializate pentru fiecare funcţie în parte. *La aşa numitele limbi aglutinante formele se pot separa uşor de cuvinte.* PHILIPPIDE, P. 119, cf. GRAUR, I. L. 183. *Limbile finougrice şi turco-tătare sunt limbi aglutinante.* DL I, 42, cf. M. D. ENC. 18. *Limbă izolantă* = limbă **(A III 2)** care foloseşte mai ales procedee sintactice. *Din punct de vedere tipologic, limbile pot fi împărţite în primul rând în izolante şi neizolante.* GRAUR, I. L. 182. *Limbă analitică* = limbă **(A III 2)** flexionară în care raporturile gramaticale sunt exprimate mai ales cu ajutorul mijloacelor analitice, al cuvintelor auxiliare. *Limbile romanice sunt în general limbi analitice.* DL I, 85, cf. DER, DEX, M. D. LINGV. *Limbă sintetică* = limbă **(A III 2)** flexionară în care raporturile gramaticale se exprimă de obicei prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor. Cf. DL. *Construcţiei din latină, limbă sintetică,... îi corespunde în română, limbă analitică, o construcţie de patru cuvinte.* DER, cf. M. D. ENC. 863, DEX, M. D. LINGV. *Limbă maternă* sau (învechit, rar) *limba-mumă, limba maicei* = limbă **(A III 2)** pe care o învaţă cineva în prima copilărie (de la părinţi). *Gramatica limbii materne.* IORGOVICI, O. 5/17. *Metodica ne învaţă a ceti, a scrie şi a socoti, a cunoaşte sânta leage şi limba maicei.* PETROVICI, P. XXIII/2. *Împrumutarea de idei între compatrioţii cari vorbesc aceeaşi limbă maternă.* BARIŢIU, P. A. III, 32. *Compatrioţii noştri... au îndoita datorie de a păstra cu scumpătate spiritul deosebit al limbei materne.* MAIORESCU, CR. I, 174. *Principiile şi metodele bătrânului meu curs... în limba noastră maternă hrăneşte şi astăzi... inteligenţele tinerelor generaţiuni.* CARAGIALE, O. III, 65. *Mai alăturăm câteva documente vechi..., îndemnând pe doritorii limbei-mume şi a istoriei patriei a se îndeletnici cu adunarea unor asemine cuvinte şi documente* (a. 1888). URICARIUL, X, 399. *Elevii... eu i-am învăţat în limba lor maternă.* REBREANU, I. 411. *Nu pot pronunţa vocala... din cauză că în limba lor maternă ei nu posedă un sunet identic.* RF I, 148. *Din mulţimea de cuvinte, expresii, construcţii pe care i le oferă limba sa maternă, scriitorul alege pe cele mai potrivite cu stările-i sufleteşti.* IORDAN, STIL. 11, cf. SCRIBAN, D. *Rezultatul acesta îl atinge poetul dând o întrebuinţare personală instrumentului obştesc al limbii materne.* VIANU, S. 6. *Cei mai mulţi gândesc în limba lor maternă.* GRAUR, I. L. 24, cf. DL, DEX. *Limbă-bază* (sau *-mamă)* ori *limbă de bază* = limbă **(A III 2)** din care provin limbile aceleiaşi familii sau ale aceluiaşi grup genealogic de limbi. CF. JAHRESBER. XIX–XX, 3. *Autorul articolului analizează împrumuturile din limba-bază indo-europeană.* SCL 1954, 265, cf. DER. *Pe planul cel mai restrâns, etimologul caută numai originea ultimă a cuvintelor; cuvintele „moştenite" sunt raportate la formele din limba-bază.* CL 1965, 329, cf. HRISTEA, P. E. 169. *Cuvintele unei limbi sunt în primul rând cele moştenite din limba de bază.* L. ROM. 1981, 77. *Din această limbă-bază se trag deopotrivă diversele grupări de limbi indo-europene... vechi.* ib. 1981, 299. *Graţie metodei comparative-istorice putem reconstrui limbi-bază dispărute.* GRAUR, I. L. 18. □ *Latina este limba-bază a limbilor romanice. Limbă internaţională* (sau *universală)* = limbă **(A III 2)** naţională cu largă circulaţie în afara graniţelor naţiunii şi folosită în mod oficial, mai ales în relaţiile diplomatice. Cf. DL, DEX^2 500. *Limbă modernă* = limbă **(A III 2)** vorbită în zilele noastre sau într-o epocă apropiată de a noastră. *Aceste dialecte duse de soldaţii romani... s-au întrulocat cu limbile acelor ţări biruite şi au produs modernele limbe zise neolatine.* RUSSO, S. 70, cf. POLIZU. *Pintre mulţimea calendarelor şi a cărţilor în limba grecească modernă, am găsit... manuscrise.* NEGRUZZI, S. I, 10. *Limbele moderne n-au găsit un termen generic special spre a denumi toate acele întrupări ale închipuirii omeneşti.* ODOBESCU, S. II, 253, cf. DDRF. *Predarea unor obiecte de învăţământ se va face în limbi moderne de mare circulaţie.* CONTEMP. 1966, nr. 37, 1/1, cf. DN^3 696. *Limbă clasică* = limbă **(A III 2)** care aparţine Antichităţii greco-latine din etapa ei clasică şi este considerată ca bază a educaţiei şi a civilizaţiei; p. ext. formă a unei limbi care are calităţile estetice ale perioadei clasice. *Să se treacă asemenea şi termenii... adoptaţi în limbile clasice şi în cele moderne.* ODOBESCU, S. II, 390. *Limba clasică e sarcina generaţiunilor viitoare.* EMINESCU, S. P. 15. *Această vulgarizare a limbii latine... a făcut pe învăţaţi să susţină, printr-un fel de exagerare, că limbile romanice nu derivă din limba*

latină „clasică", ci din limba latină vulgară. PUȘCARIU, L. R. I, 184. *Heliade voia să realizeze o limbă... „clasică", adică, în măsura posibilului, cât mai apropiată de latină.* I. GHEȚIE, B. D. 542. *Limbă vie* = limbă **(A III 2)** care se vorbește în mod curent, care circulă în epoca noastră. *Limbele vii neapărat urmează natura vieței.* FM (1847), 43²/20. *Limbi vii sânt acelea pe care le vorbesc acum oamenii.* BĂLĂȘESCU, GR. 3/20. *Școlile străine... s-au prefăcut în școli naționale sistematice, cu sute de profesori de istorie, de filosofie, de matematică, de limbi străine vii și moarte.* GHICA, S. 268, cf. COSTINESCU. *Acele influențe istorice... s-au conservat în limba vie.* EMINESCU, S. P. 21. *Limba vie nu poate fi stăvilită, încercările artificiale n-au avut niciun sorț de a se statornici.* SADOVEANU, E. 35, cf. SCRIBAN, D., OȚETEA, R. 381, DL, DEX. *Limbă moartă* = limbă **(A III 2)** păstrată numai în scris. *Din acest nou program s-au isgonit limbele moarte elina și latina.* FM (1847), 51¹/5. *Limbile să împart în moarte și vii.* BĂLĂȘESCU, GR. 3/13, cf. COSTINESCU. *Amețiți de limbe moarte..., Confundam pe bietul descăl cu un crai mâncat de molii.* EMINESCU, O. I, 140. *Limba latină era o limbă moartă în epoca în care neolatinii vorbeau limbile lor.* PUȘCARIU, L. R. I, 183, cf. SCRIBAN, D. *Latina... din limbă vie ajunge limbă moartă.* OȚETEA, R. 216. *Intrați în materia recalcitrantă a limbii moarte, pe care o preda..., descopeream aproape în fiecare zi noi șiretenii și naivități.* BLAGA, H. 127. *Trăiește din câteva lecții de limbi moarte.* VINEA, L. I, 139. *O limbă care a încetat de a mai fi mijloc de comunicare... devine limbă moartă.* GRAUR, I. L. 24, cf. DER, DEX. *Limbă națională* (sau, învechit, rar, *națională*) ori (învechit, rar) *limba maicii patrie* = limbă **(A III 2)** comună și unică a tuturor membrilor unei națiuni. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *În toate satele... trebuie să fie școală în limba națională.* GOLESCU, Î. 129. *Întemeierea școalelor în limba națională.* HELIADE, O. II, 58. *Fiind scrisă în limba maicii mele patrie, va fi de folos la mai mulți frați d-ai mei.* CĂPĂȚINEANU, M. 3/13. *Elevii Conservatorului Filarmonic au dat... a lor întâi cercare teatrală în limba națională.* AR (1837), 81¹/28. *Limba națională, deși se păstrase încă în gura poporului, dar necurmatele războaie și desele prefaceri nu lăsaseră a se cultiva.* NEGRUZZI, S. I, 275. *Copiii... să poată dobândi cunoștințe... de limba națională.* GHICA, S. 272. *Limba lor națională Unii văd că n-o vorbesc.* SION, POEZII, 117/22. *A scris în limba națională.* CONTEMPORANUL, I, 739. *E de dorit ca o asemenea colecțiune și mai completă să avem și în limba națională.* ODOBESCU, S. I, 183. *Poetul și-a ținut conferința sa despre limba națională.* CARAGIALE, O. III, 272, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 480. *Buna stăpânire a limbii naționale.* CĂLINESCU, O. XIV, 103. *În primele secole ale Evului Mediu, limbile naționale ale popoarelor formate prin migrațiunea neamurilor germanice în Imperiul Roman nu luaseră încă naștere.* VIANU, L. U. 11. *Limba națională... devine mai unitară, mai închegată, mai organizată.* GRAUR, I. L. 227, cf. DL, DER, DN³ 717. *Creatorii literaturii în limba națională.* IVĂNESCU, I. L. R. 510. *Limbă de stat* (sau *oficială*, învechit, rar, *oficioasă*) = limbă **(A III 2)** utilizată în administrația unui stat sau într-una dintre instituțiile acestuia. *Cum ne-au părăsit limba latină oficială cu stingerea romanilor, asemine și limba slavonă ne lasă cu înființarea staturilor române.* RUSSO, S. 71. *Introducerea limbei române ca limbă oficială a administrației și justiției în ținuturile locuite de români.* EMINESCU, O. XIII, 212. *Limba oficială a statului era slavă.* id. S. P. 400. *Limba oficioasă a acestei diregătorii supreme bisericești nu poate fi alta decât numai cea românească.* VASICI, în BARIȚ, II, 131. *Limba oficială să fie stabilită în comunitate, după o înțelegere comună.* XENOPOL, I. R. XIII, 43. *Acest costum, luat atunci..., odată cu limba de stat..., s-a păstrat.* IORGA, V. F. 57. *Ei bine, crezi dumneata că în Germania sau în Franța s-ar tolera un învățător al statului a cărui soție să nu cunoască limba oficială?* REBREANU, I. 264. *Acest nume e dat la imne religioase scrise... nu în limba latină, limba oficială a bisericei apusene.* CERNE, D. M. I, 274. *Limba oficială în timpul fanarioților era cea greacă.* L. ROM. 1959, nr. 3, 92. *În Evul Mediu, Țările Române au folosit ca limbă oficială slavona, iar țările din Europa occidentală și centrală, latina.* DER. *Înlăturarea slavonismului ca limbă oficială și înlocuirea lui cu limba poporului în veacul al XVI-lea se face simultan în cele trei țări.* PANAITESCU, C. R. 13. *Nici în perioada adoptării slavonismului ca limbă de stat, poporul român nu a trăit izolat.* id. ib. 19. *Limbă de stat unică, obligatorie pentru toți.* CV 1950, nr. 1, 12. *Urmau școlile timpului,... pentru a putea învăța mai ușor limba oficială de cultură a vremii.* I. GHEȚIE, B. D. 207. ◇ Expr. **A vorbi (tot) aceeași** (sau, învechit, **tot o) limbă** (cu cineva) = a avea cu cineva același mod de a gândi, de a simți. *Mă pricepeți dintr-o jumătate' de vorbă, vorbim, ca să zic așa, tot aceeași limbă.* BARONZI, M. II, 483/31. *Deși vorbeau tot o limbă, nu se înțelegeau.* DDRF. *Gardienii se înțeleg de minune între ei, doar vorbesc aceeași limbă.* CINEMA, 1973, nr. 1, 55/2. **A vorbi limbi diferite** = a nu avea cu cineva același mod de a gândi, de a simți. *Nu mai avem nimic comun, Matei. Vorbim două limbi diferite. – Dar nu sunt eu vinovat că nu-ți seamăn... De ce nu găsesc înțelegere și omenie?* H. LOVINESCU, T. 70. **Numai una știe toate limbile,** se spune despre dragoste sau (ironic) celor care știu limbi străine. Cf. ZANNE, P. V, 390. (Regional) **S-au mestecat limbile,** se spune când într-o adunare, la o petrecere, discuțiile devin aprinse și vorbitorii încep să se certe, fără a se mai înțelege bine unii pe alții. Cf. ZANNE, P. V, 390. **Limbă chinezească** = vorbire confuză, greoaie, din care nu se înțelege nimic. *Instructorul ia seama că din toată limba asta chinezească, din toate întortocherile de stil cazon..., soldații n-au priceput nimic.* BACALBAȘA, S. A. I, 200. *Asta-i limbă chinezească.* ZANNE, P. VI, 54.

3. (Învechit și popular; adesea la pl.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeași limbă **(A III 2);** neam **(I 4, 5),** popor **(2).** *A lu Dumnedzeu e împărăția și acela biruiaște limbile.* PSALT. HUR. 18ʳ/20. *E voi, sămânță aleasă, împărătească sfinție, limbă sfântă, oamerii noiriei.* COD. VOR.² 73ᵛ/12. *Varsă mânia ta spre limbi ce nu știu tire.* PSALT. 164. *Den toate locurele strânse limbi și-i puse de să lăcuiască ei în Samaria.* CORESI, EV. 155. *Noi, sămânța ovreiască, nu limbile păgâne* (a. 1569–1575). GCR I, *16/24. *Scoase tot nărodul a lui Adam cu toată moșiia limbilor.* COD. TOD. 13ʳ. *Păsați în toată*

lumea, învățați toate limbile, botezați în numele Tatălui Sfânt (a. 1607). GCR I, 42/29. *Va fi moarte grabnică și limbilor despre apus perire.* PARACLIS (1639), 255. *Să vor aduna toate limbile și-i va giudeca.* VARLAAM, C. 24. *Nu multu vom pomeni de tătari, carei să află că suntu limbă bătrână.* URECHE, L. 115. *Toate fealurile de limbi și de seminții au un lucru grozav și urgisit, furtușagul.* PRAV. 29. *Să va scula o limbă pre altă limbă și țara pre țară.* N. TEST. (1648), 31^{v}/2. *Nici războaie mai apoi făcea, ca să-și apere țara și pământul său... de către alți vecini și limbi ce era prin prejur.* SIMION DASC., LET. 13. *Muierile lor să nu ia bărbați dintr-acele limbi, ce să nu se întoarcă sufletele lor către idoli.* NEAGOE, ÎNV. 43/19. *Atâta vac... au trăit... megiiași cu alte limbi.* M. COSTIN, O. 273. *Ochii lui prăvăsc preste gloate, De văd lumea și limbile toate.* DOSOFTEI, PS. 210/4. *Va fi numele tău Avraam, pentru că te-am pus pre tine părinte a limbi multe.* BIBLIA (1688), 10^{2}/56. *Iar de va fi cutremurul zioa,... limbi păgâne să vor scula.* FL. D. (1680), 4^{r}/19. *Traian..., știind acmu prin lungă ispită precum neamul dachilor iaste o limbă vrăjmașă și neașezată, au ales ca pre dachi... de tot să-i rădice.* CANTEMIR, HR. 105. *Niciunul neaoș turc nu e, ci den tot feliul de limbi amestecați.* C. CANTACUZINO, CM I, 53. *Munciiu de țineiu țara... și o păziiu de nu o călcă nicio limbă.* ANON. CANTAC., CM I, 162. *David se roagă pentru limbile ce n-au lege.* R. POPESCU, CM I, 234. *Banul Cornea... mare politie... avea cu tot feliul de neamuri, de limbi.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 312. *Limbile n-au lege și fac ale legii. Iară noi, având leage, facem tot împotriva legii și sântem mai păcătoș.* ANTIM, O. 25. *De s-ar prăda sfânta biserică de niscare limbi păgâne* (a. 1746). IORGA, S. D. XIX, 87. *Dumnezăii limbilor elinești era foarte mulți.* IACOV, SYN. 51^{v}/6. *Cinevași să aibă o rudă dragă sau priiaten robită, fiind dusă de nește limbi într-altă țară.* VARLAAM–IOASAF, 76^{v}/14. *Avea obiceaiu unele limbi de demult în Etopiia ca o dată în an toți pre la toate căsile să-și stingă focul.* MAIOR, PRED. II, 185/1. *Cine știe ce limbă păgână... asupra lui iar s-au sculat!* BUDAI-DELEANU, Ț. 84. *Am cunoscut adevărul acesta întru toate noroadele și limbile între care am trăit.* ȚICHINDEAL, F. 470/25. *Iată-n frunte sagitarii și veliții, limbi străine, Înarmați cu proaste scuturi.* ALECSANDRI, POEZII, 93. *Un Sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă, Ce cu-a turmelor pășune a ei patrie ș-o schimbă, La pământ dormea.* EMINESCU, O. I, 142. *Toate celelalte neamuri și limbi ale pământului și-au găsit aici sălașuri.* SADOVEANU, O. X, 426. *În viața sa să se fi luptat el... cu multe feliuri de limbi păgâne.* MARIAN, T. 104. *Și mi-i cară cârdurele Și mi-i trec la limbi mai răle.* ȘEZ. I, 51. *Traian ăsta bătuse toate limbile de pe pământ.* RĂDULESCU-CODIN, L. 14. *Fost-a vai și-amar de mine, Că-ntre limbile streine Nu mă mai cunoaște nime.* BUD, P. P. 43. [Cu arcul] *să bătea limbile streine.* ALR I 1 418/792. *Fuzît în țări striine, În limbi păgâne.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 313.

4. Mod specific de exprimare în cadrul limbii comune sau naționale; limbaj **(1).** *Limba gloatelor este vrajba bodzilor.* CANTEMIR, I. I. I, 48. *Nu i-au trebuit limbele filosofilor.* ANTIM, O. 31. *Nimic pre lume nu e mai încâlcit decât limba a multor oameni.* PETROVICI, P. 88/5. *Alta este limba copiilor și alta este a oamenilor celor mari.* CR (1832), 341. *Pentru noi e mai de folos a ne lua cu limba politico-jurnalistică după franțozi, carii știu spune adevărul în termini mai aleși.* FM (1845), 45^{2}/33. *Limba silvică.* BARASCH, B. 61. *Se numesc în limba doftorească leuco-flegmații adică albe-umflături.* CORNEA, E. I, 205/10. *Tipul limbei noastre bisericești.* NEGRUZZI, S. III, 255. *Limba în care este scris acel poem... poartă într-însul dovada netăgăduită că trebuie să fi fost scris cam printre anii 1838 și 1846.* GHICA, S. 685. *Mă îndreptai către un fel de Parnas care în limba obicinuită în părțile locului să numește Călugăreni.* FILIMON, O. II, 8. *Uncheșul cu rușine Zice-n limba bătrânească: „Cine-o fi nebun ca mine Tot ca mine să păzească."* ALECSANDRI, POEZII, 366. *Limba și felul de a vedea erau altele pe atunci.* MAIORESCU, D. I, 317. *Întipăririle de întâiul grad corespund la aceea ce se numește în limba filosofiei ordinare sensațiune.* CONTA, O. F. 55. *Limba măiestriilor e totdeauna populară, adesea arhaică și ieșită de baierile idiomei.* ODOBESCU, S. II, 39. *Prin cărțile sale didactice a dat ființă limbii științifice.* EMINESCU, S. P. 301. *Oameni care au obiceiurile lor și limba lor păstorească.* SLAVICI, O. I, 118. *Între limba lui Delavrancea și între limba lui Antimescu, publicul a ales de la început.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 580. *O dezvăluire și o învăluire a funiei se numește, în limba treieratului, o funie.* PAMFILE, A. R. 205. *Elementele limbei afective se automatizează prin uzare.* DR. VI, 487. *Dicționarele... caută să dea o imagină a limbei model, așa cum ea poate fi extrasă din scriitorii buni ai unui neam.* ib. VI, 503. *Limba acestor texte prezintă importanță.* RF I, 78. *Cultul limbii vorbite sau cântate au fost la toate neamurile... cea mai sfântă datorie a instituției teatrale.* IZV. XIII, 101. *Răul, incalculabil, ce ni l-a adus această influență este înstrăinarea clasei dominante de limba și de obiceiurile poporului.* C. GANE, TR. V. 14. *Tu ai vorbit cu înlesnire toate limbile drumeților și te-ai supus obiceiurilor lor.* ARGHEZI, B. 17. *Sunt mecanic. Pe limba noastră de la țară, fierar.* STANCU, D. 302. *A reușit să estetizeze limba cronicarilor.* RALEA, S. T. I, 13. *Există... mult mai mulți poeți decât născocitori de limbă artistică.* CONSTANTINESCU, S. I, 150. *Creangă a ridicat la expresie de artă limba țăranilor.* id. ib. II, 342. *O revistă bine întocmită gândește în limba ei și se exprimă în a tuturor.* CONTEMP. 1966, nr. 38, 216. *Copacilor înalți, care au în vârf un pămătuf, li se spune în limba deltei „stuf".* SORESCU, U. 25. *Limba lui continua pe cea a scrierilor bisericești.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 30, 12/3, cf. DEX. *Utilizarea de către poetul ardelean a unui procedeu de tradiție relativ recentă în limba artistică românească o vom raporta la două izvoare.* L. ROM. 1981, 149. ✧ *Limbă comună* (sau, rar, *obștească*) = **a)** variantă a unei limbi **(A III 2)** care servește comunicării între vorbitori de dialecte sau de graiuri diferite; koine. *Cu toate silințele diferiților membri ai unei societăți de a-și întipări în minte cât se poate mai adânc uzul limbii comune..., totuși* [ea] *capătă... nuanțe diferite.* PHILIPPIDE, P. 6. *Cazul ca în limba comună... să se păstreze atât forma „clasică", cât și cea „vulgară" se întâlnește adesea și astăzi.* PUȘCARIU, L. R. I, 187. *În raport cu dialectele și graiurile, limba*

comună este altceva: ea reprezintă totalitatea elementelor identice din dialectele şi graiurile aceleiaşi limbi. COTEANU, R. L. 11, cf. DER, DEX. *Îmbinarea termenilor din limba comună cu neologismele şi cu calcurile lexicale este semnificativă pentru structura de ansamblu a terminologiei geografice.* L. ROM. 1980, 115. *Ce este o comunitate de simţire, exprimată într-o limbă obştească.* CĂLINESCU, C. O. 91; **b)** stadiu în evoluţia unei limbi **(A III 2),** anterior diferenţierii dialectale. *Limba indo-europeană comună.* DER, cf. DEX. *Limbă veche* = limbă **(A III 2)** vorbită în perioadele din trecut, constituindu-se ca o etapă anterioară, distinctă de limba modernă. *Îţi vorbesc o limbă vechie.* NEGRUZZI, S. I, 301. *Cu greu înţeleg documentele... scrise... în limba veche.* MAIORESCU, D. I, 315. *Se va întreprinde o serie de glosare după monumente de limbă veche.* DR. I, 5. *Când subiectiva e introdusă prin „câţi" sau „cari" – în limba veche – verbul din regentă stă la persoana a III-a plural.* L. ROM. 1980, 12. *Limbă literară* v. l i t e r a r. *Limbă populară* (sau, *poporală, vulgară,* învechit, *a obştii, a poporului)* = aspect al limbii **(A III 2)** naţionale propriu felului de a vorbi al poporului. *Când povesteşte cineva o întâmplare obicinuită, când vorbeşte de lucrurile ce sânt adesea înaintea noastră sau de acelea ce a auzit vorbind, atunci cu limba obştii poate să-şi arate aceea ce cugetă.* CR (1832), 341. *Acest spirit a ajutat esenţial pătrunderea limbii poporului şi în literatura cea mai înaltă.* IORGA, P. A. II, 169. *Acest nume e dat la imne religioase... scrise de compozitori pe un text în limba vulgară.* CERNE, D. M. I, 274. *Răul, incalculabil, ce ni l-a adus această influenţă este înstrăinarea clasei dominante de limba... poporului.* C. GANE, TR. V. 13. *Limba şi terminologia lui Şincai... ne aduc aminte că din comoara limbii poporale trebuie să scoatem elementele unei terminologii ştiinţifice româneşti.* BĂCESCU, PĂS. 181. *Au de principiu de a se depărta de limba poporului.* EMINESCU, S. P. 68. *S-a inspirat din limba populară şi din folclor.* CONTEMP. 1954, nr. 27, 4. *Ion Budai-Deleanu... propune limba populară ca bază a limbii literare.* IST. LIT. ROM. II, 71. *Limbă curentă* (sau *de toate zilele, de comunicaţie)* = aspect al limbii **(A III 2)** obişnuit în relaţiile dintre oameni. *Mai pot exista deosebiri provenite... din rolul relativ pe care îl joacă... limba de comunicaţie.* DR. VI, 487. *Organizarea sintactică a limbii textelor ştiinţifice... este un prim mod de introducere a rigorii în limba curentă.* L. ROM. 1981, 513. *Limbă scrisă* = aspect al unei limbi **(A III 2)** naţionale consemnat în textele scrise în această limbă. *Nu pot fi admise în limba scrisă.* ODOBESCU, S. II, 353. *Norma limbii scrise trebuie să fie cea care există obiectiv.* EMINESCU, S. P. 21. *Astăzi mai toate ziarele româneşti au aceeaşi limbă scrisă.* id. ib. 411. *Limba scrisă simbolizează uzurile, nu vorbirile ocazionale.* PHILIPPIDE, P. 237. *Individual însă, influinţile limbii scrise asupra celei vorbite sunt mai numeroase şi foarte multe trepte se găsesc de la om la om în această privinţă.* id. ib. 272. *În ţări ca Germania, în care şi cărturarii vorbesc în familie graiul local, limba scrisă a devenit limbă comună.* PUŞCARIU, L. R. I, 98. *Deosebirile dintre vorbirea populară sau familiară şi limba... scrisă în ce priveşte aspectul frazei... sunt mari.* IORDAN, STIL. 251. *Influenţa limbii scrise a contribuit la menţinerea unui fonetism nealterat.* RF I, 149. *Această concepţie deosebeşte limba scrisă de limba literară, punându-i celei din urmă mai multe condiţii.* COTEANU, R. L. 7. *Anumite arhaisme din limba scrisă sunt, în acelaşi timp, elemente regionale.* L. ROM. 1980, 229. *Diferenţele din limba scrisă erau mai mici decât cele din limba vorbită în Transilvania, Moldova şi Muntenia.* I. GHEŢIE, B. D. 50. *În secolul al XVIII-lea... se observă şi unele înrâuriri munteneşti asupra limbii scrise de moldoveni.* id. ib. 59. *Limbă vorbită* = aspect al unei limbi **(A III 2)** întrebuinţat obişnuit în viu grai. *Nu poate fi* [aici] *vorba de vreo influinţă a limbii scrise asupra celei vorbite.* PHILIPPIDE, P. 271. *Gramatica învăţată în şcoli dădea ca model de imitat limba marilor scriitori, făcând ca inovaţiile firești ale limbii vorbite să nu erupă şi să nu se poată generaliza în graiul oamenilor culţi.* PUŞCARIU, L. R. I, 184. *În evoluţia ei, limba vorbită... nu va accepta decât ceea ce-i trebuie pentru a îmbunătăţi şi clarifica exprimarea.* SADOVEANU, E. 34. *Între limba vorbită şi limba scrisă există deosebiri.* IORDAN, L. R. 237. *Limba vorbită este un laborator de formare a cuvintelor.* CV 1950, nr. 2, 2. *Limba vorbită este supusă unor variaţii mai mari decât cea scrisă.* MACREA, F. 521. *Se pune întrebarea dacă limba literară vorbită nu ar trebui considerată un stil lingvistic.* COTEANU, R. L. 58. *Deplasarea accentului... se produce frecvent în ultimul timp nu numai în limba vorbită (neîngrijită).* L. ROM. 1980, 245. *Textele religioase se arată a fi cele mai puţin permeabile la influenţele limbii vorbite.* I. GHEŢIE, B. D. 325. *Limbă de lemn* v. l e m n.

5. Fel de a vorbi, de a se exprima al cuiva (într-o anumită împrejurare), mod, manieră de a spune, de a comunica ceva, l i m b a j **(2).** s p e c. stil al unui scriitor sau al unei opere literare. *Fii plecat şi blând şi vei fi mai folosit decât a fi mândru şi aspru în limbă.* GOLESCU, P. 30/26. *În zadar un învăţător pe catedra sa profesorală ar cugeta să arunce sămânţa învăţăturilor sale..., dacă pre lângă al său metod nu ar uni şi o limbă sau rostire didactică şi deşteptătoare unde trebuie.* CR (1834), 282²/20. *Limbă căznită şi schingiuită.* NEGRUZZI, S. I, 266. *Un bacalaureat scrie într-o gazetă două-trei rânduri într-o limbă ca vai de ea.* GHICA, S. 270. *Cartea d-lui Alecsandri este şi va rămânea pentru tot timpul o comoară de adevărată poesie şi totdeodată de limbă sănătoasă.* MAIORESCU, CR. I, 120. *Această scuză este ceea ce se numeşte stupidă în limba cea franţuzită.* CONTEMPORANUL, I, 702. *El a inventat o limbă măiestrită, cadenţată, înaltă.* ODOBESCU, S. I, 186. *Văd poeţi ce-au scris o limbă Ca un fagure de miere.* EMINESCU, O. I, 31. *Ni se vorbeşte într-o limbă corectă.* GHEREA, ST. CR. I, 62. *Notaţii despre natură..., transcrise într-o limbă sobră.* LOVINESCU, S. V, 46. *Dracul de copil i-a răspuns în limbă târgoveaţă.* POPA, V. 147. *Ascultau minunaţi o limbă cu înfloriturl şi cu tâlcuri necunoscute pentru dânşii.* SADOVEANU, O. II, 343. *Ne arată, într-o limbă plăcută,... ceremonia aceasta.* C. GANE, TR. V. 304. *Ideile pe care le propagă el le cunoaştem azi exprimate într-o limbă viguroasă şi... clară.* OPRESCU, I. A. IV, 11. *Răsfoirea acestui volum aduce sub ochii cititorului o limbă bogat nutrită din neologisme.* VIANU, L. R. 407. *În alte poezii, limba e*

inspirată din cronici. RALEA, S. T. I, 32. *Limba sa... e o îmbinare... de neologisme violente şi expresii neaoşe.* CONSTANTINESCU, S. II, 236. *Grigore Ureche foloseşte o limbă simplă.* IST. LIT. ROM. II, 24. *Caragiale a conferit limbii un rol de primă însemnătate în caracterizarea personajului principal.* L. ROM. 1980, 39. ✧ Expr. **Pe** (ori **în**) **limba mea** (sau **a ta, a lor** etc.) = (mai ales în legătură cu verbe ale vorbirii) în felul de a se exprima (sau pe înţelesul) vorbitorului ori al interlocutorului, al celui despre care se vorbeşte; p. ext. potrivit felului de a fi, de a gândi, de a simţi al vorbitorului sau al interlocutorului, al celui despre care se vorbeşte. *Aceasta samănă, crede-mă, mai mult cu nişte năbădăi decât amor. – Fie şi năbădăi după limba ta, daca vrei; dar tot sunt nişte năbădăi de o iubire vie, de amar înfocat.* PR. DRAM. 134. *Amândoi pe-o vale verde, la picioarele-unui munte, Lungiţi unul lângă altul stau grăind în limba lor.* ALECSANDRI, POEZII, 235. *Nu despre cinste şi moralitate vreau să-ţi vorbesc... Voiam să vorbim pe limba d-voastră, a tinerilor patricieni de azi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 204. *Când a ieşit lotrul, a pălit pe tovarăşii săi cu palma pe umăr şi le-a spus în limba lor: „Băieţi, avem bună treabă!"* SADOVEANU, O. XII, 126. *Ca să vorbesc pe limba dumitale, spune-mi, rogute, cum înţelegi dumneata să mă ajuţi ca să salvăm baraca?* VINEA, L. I, 44.

B. P. anal. **I.** Nume dat unor obiecte care se aseamănă, mai ales ca formă, cu o limbă **(A 1 1).**

1. Nume dat unor piese ori unor părţi mobile ale unor obiecte.

a) Bară mobilă de metal, agăţată în interiorul clopotului, care, mişcată, îi loveşte pereţii, făcându-l să sune. Cf. LB. *Clopotele suflate sânt nişte scule de sticlă, având întocmai forma unui clopot fără limbă.* BREZOIANU, A. 150/16, cf. POLIZU. *Poate vro fărmecătoare, pe-ntunerice îmblând, Să mă lege-n turnul negru cu a ei vrăjitorie De a clopotului limbă.* NEGRUZZI, S. II, 60. *Satan zice: „Limba-n clopot o voi frânge, Vecinic ea să nu mai sune Ceasul crunt de rugăciune".* ALECSANDRI, P. II, 35. *Clopotul n-a plânge cu limba lui de spijă Pentru acel de care norocul avu grijă.* EMINESCU, O. I, 61. *Limbi bronzate graiul ritmic îl propagă împrejur.* MACEDONSKI, O. I, 154, cf. DDRF. *Uşile se izbeau clămpănind ca o limbă de clopot ce nu atingea arama.* D. ZAMFIRESCU, A. 83. *Arama strigă când se zbate măiastra clopotului limbă.* GOGA, POEZII, 162. *Corăbierii începură a trage clopotul de alarmă... Limba lui, lovind în dungă, suna a prohod de înmormântare.* CHIRIŢESCU, GR. 243. *Un şchiop... se leagănă în cele două cârje ca o limbă de clopot.* C. PETRESCU, R. DR. 192. *Ascultă cum loveşte-n lemnul nopţii limba de şiţă a clopotarilor târlei.* ARGHEZI, P. T. 204. *De ce v-au rămas gurile ca nişte clopote fără limbă?* BENIUC, V. 23. *Tăcea până şi limba la tălăngi.* LABIŞ, P. 107. *Se găseşte atârnat..., ca limba unui clopot, un mic grăunte.* ZOOLOGIA, 22, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Să se afume cu fum de funie de la limba clopotului.* PAMFILE, B. 51. *Ş-o rămas limba clopotului d'inafară.* O. BÎRLEA, A. P. III, 75. ✧ (Regional) *Limba de clopot* = numele unui joc la priveghi. *La priveghi se adună oamenii din sat... Se fac o mulţime de jocuri, cari de cari mai comice precum: cristei, foi, scroafă, limba de clopot, palma furată.* FRÂNCU–CANDREA, M. 174.

b) Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului; pendulul unui orologiu. *Lungimea limbii de ceasornic căria îi trebuie o secundă ca să se plimbe de colo până colo.* MĂS. GR. 45/8. *Orologiul... sună de 12 ori din limba sa de metal.* EMINESCU, P. L. 29. *Ceasornicul, ţăcănea în perete... Omul nostru puse mâna pe limba ce se legăna şi-i stinse mişcarea.* CARAGIALE, O. I, 63, cf. DDRF. *Legănat, cu desagi cu tot, ca o limbă de ceasornic,... scrutam încet şi fără ţintă drumul.* HOGAŞ, DR. I, 193, cf. LOVINESCU, S. IV, 614. *O pendulă din lemn de nuc... cu limba lată de bronz... bătu un sfert.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 12. *Se uită lung la limba de aramă ce se bălăbănea neobosită încoace şi încolo, ascultă tictacurile ei aspre.* REBREANU, NUV. 235. *În liniştea odăiţii, ceasornicul vechi bătea clipele, tic-tac, rar, şi-şi purta limba în lungul păretelui.* SADOVEANU, O. I, 74. *Un gândac... îşi ducea sarcina vieţii cu greutate,... împiedicat în picioarele rigide ca limbile de ceasornic.* ARGHEZI, P. N. 90. *Somat de limbile ceasului, se ridică... şi plecă.* CĂLINESCU, B. I. 23. *Deodată, toate ceasurile-au stat, Cu limbile-nghemate ca-ntr-o gură Încremenită.* JEBELEANU, S. H, 56. *Când limbile ceasornicului ajunseră la douăsprezece, timp de două secunde totul fu învăluit în întuneric.* V. ROM. septembrie 1955, 143, cf. DEX. *Limba ceasului vuieşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 6/3, cf. V. BREBAN, D. G., ALR II/I MN 140, 3 906/605, 723, 728, 672, 769, 784, 791, 848, 897, ib. 140, 3 907, ALRM II/I h 375, ib. h 376. ✧ Fig. *Limbile vremii alunecaseră de pe tăişul lustruit al baltagelor.* VOICULESCU, P. I, 1. *A plătit preoţilor de s-au rugat pentru uşurarea lui la sfântul altar, doar o izbuti să împingă limbile ceasului morţii cu câteva zile mai înainte.* id. ib. 212. *Se întinse pe pat şi, când limba sorţii sale ajunse pe pragul al doilea al vieţii, inima se opri şi poetul căzu în întuneric.* CĂLINESCU, E. 426.

c) Piesă mobilă la cântarul cu cumpănă, care, prin oscilaţiile ei, indică valoarea greutăţii cântărite, (regional) limbuşoară **(2);** p. gener. indicator al oricărui instrument de măsură, care funcţionează pe acelaşi principiu. *Inima suveranului trebuie să fie dreaptă şi nepărtinitoare..., asemenea limbii la cumpănă.* EMINESCU, S. P. 38. *Să potrivească limba tereziei trăgând în partea cealaltă.* CARAGIALE, O. III, 287. *Limba cumpenii.* PRECUP, P. 15. *Limba cântarului la dreapta, la stânga se zbate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 10/2. (Fig.) *În cântar, cuvintele mele apasă şi înclină limba.* CĂLINESCU, C. O. 7.

d) Bucată de piele, de pânză etc. lungă şi îngustă, care acoperă deschizătura încălţămintei în locul unde aceasta se încheie cu şireţul. *Ghetele copiilor se numesc botei... şi mai rar botine,... având limba din piele obişnuită.* PAMFILE, I. C. 350, cf. DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ Bucată de piele care se coase la marginea posterioară de sus a ghetelor sau a cizmelor, pentru a se încălţa mai uşor; ureche **(B II 1).** Cf. DEXI.

e) Cuţit la meliţă **(1);** (regional) condei, cordenci, limboi **(2),** tocător **(II 3).** V. spată[1] **(III 3).** *Aceste fuioare se dau prin meliţoi;... limba lui fiind mai groasă decât a meliţii, nu curăţă de tot puzderia.* I. IONESCU, C. 155. *Cele mai multe femei... ascund în noaptea spre St. Gheorghe toate meliţele şi meliţoaiele sau cel puţin limbile acestora.* MARIAN, S. R. III, 204,

cf. DAMÉ, T. 139. *Limba este aproape ascuțită pe partea de către meliță.* PAMFILE, I. C. 206. *Strigoii umblă prin case și adună limbile de la melițe, melițuice și melițoaie.* id. DUȘM. 150. *Cânepa topită și uscată se frânge cu frângătoarea. Lovită mănușa cu limba frângătoarei ce se învârte în cui, cad jos puzdăriile, iar în mână rămâne fuiorul.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR SN I h 258, ALRM SN I h 169. *Limbă la meliță.* A I 35, cf. 36, II 12, III 16, VI 16, 19, 26, GLOSAR REG. *Limba meliții.* UDRESCU, GL.

f) (Învechit și popular) Cuiul de la cataramă; (regional) limbuș **(3).** Cf. LB, POLIZU, DDRF, ALR SN IV h 1 173. *Limba cătărămii.* ib. h 1 173, cf. 1 173/29.

g) (Popular; adesea cu determinări) Parte a dispozitivului de închidere a ușii, formată dintr-o bucată de metal care se ridică și coboară sau care, la sistemele moderne, se mișcă la dreapta și la stânga, când este acționată clanța. CF. ALR II/I MN 120, 3 809/219, 272, 362, 431, 858. *Limba di la zar.* ib. 3 809/349, 833. *Limba broaștii.* ib. 3 809/836, cf. ALRM II/I h 289. *Limbă de zar.* A III 3. ✦ Bucată de lemn folosită ca închizătoare primitivă la uși, la porți etc.; rătez[1] **(1).** *Ca încuietoare mai poate sluji o limbă de lemn care se învârteşte într-un cui fixat pe una din uși, închizând sau deschizând blidarul.* PAMFILE, I. C. 404. *Limbă de lemn.* A III 4.

h) (Și în sintagmele *limba cracilor, craci cu limbă)* Cârlig cu ajutorul căruia se reglează schimbătorul **(III 2)** plugului. *Între fălcele se mișcă la dreapta și la stânga limba cracilor, ca să poată lua plugul brazdă mai mare sau mai mică.* BREBENEL, GR. P., cf. H II 300, ALR II 5 013/228.

i) (Regional) Hădărag (la îmblăciu). *Limba îmblăciului.* ALR I 922/532, cf. ALR SN I h 56/531.

j) (Regional) Fiecare dintre cele două brațe ale cleștelui (Bârsana – Sighetul Marmației). Cf. ALR II 664/353.

k) (Regional) Cumpăna fântânii (Brusturi – Oradea). Cf. ALR I 795/302.

l) (Regional; în sintagma) *Limba de la mojar* = pisălog **(1)** (la piuliță). Cf. ALR II 3 979/284.

m) (Învechit) Parte a fierului de călcat nedefinită mai îndeaproape, probabil piesa mobilă cu care se fixează partea superioară de cea în care se pune jarul. *Giupâneasa din casă mi-au dat 7 chei stricate, 3 broaşte şi spălătorița, 2 limbi de fier de calcat.* ASACHI, S. L. II, 309.

2. Partea ascuțită sau tăioasă a unor unelte.

a) Lama sau tăișul de metal al unor instrumente; pană **(II 3 b),** pânză **(III 5).** Cf. POLIZU. *Pumnalele conjuraților se ridicară în sus și făcură să lucească tăioasele lor limbi.* FILIMON, O. I, 355, cf. DDRF. *Trăgea gresia cu dreapta pe limba tăietoare.* SANDU-ALDEA, U. P. 158. *Copacii fremătau în noapte ca o amenințare și trunchiurile prin care trecuse limba ferăstraielor se clătinau.* IORGA, P. A. II, 232. *Secerile făcute de fierarii satelor... aveau limba lată și zimții mari.* PAMFILE, A. R. 116. *O bardă cu limba albă, ascuțită ca briciul.* AGÎRBICEANU, S. 174. *Șterse limba briceagului, întâi cu degetele, apoi pe genunchiul unsuros al pantalonilor.* C. PETRESCU, C. V. 139. *A scos încet de la brâu custura lui de briceag, i-a desfăcut limba încet și... i-a cercat, încet, tăișul cu degetul cel mare.* POPA, V. 159, cf. SCRIBAN, D. *Cuțitele sunt mari, cu limba lată.* STANCU, D. 346, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., I. CR. III, 226. *Lasă-i maică, să vorbească,... Că de ei am îngrijit, Bun locşior că le-am gătit: La vârful paloşiului, Tot sub talpa iadului, Pe limba cuțitului.* TEODORESCU, P. P. 44. *Limbă dă briceag.* ALR II 3 969/762. *Limba (securii sau bărzii).* IORDACHE, M. E. 151. ✧ E x p r. **Nici cu** (sau **cât, ca) o limbă de cuțit** = nici cât de puțin, deloc. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 237.

b) (Popular; în sintagma) *Limbă de trăsnet* sau *limba trăsnetului* = rămășiță (de obicei vârf) de suliță, de săgeată sau de orice altă armă străveche, descoperită cu prilejul unei săpături și despre care se credea că a fost implântată în adâncul pământului de trăsnet. *Pe atunci, cunoscându-se piatra care lovea și săgeata care străpungea, trăsnetul s-a asămuit acestor două lucruri... Deci „limba trăsnetului" este socotită a fi mai rar ca o săgeată de fier.* PAMFILE, VĂZD. 74, cf. 75.

c) (Învechit, rar) Partea ciocanului opusă capului, prelungită și subțiată spre vârf; pană[1] **(II 3 a).** *Cositorul trebuie să mai aibă... o năcovală portativă și un ciocan cu limbă... pentru a bate ascuțișul tăișului, ştirbit prin vreo întâmplare sau prin întrebuințare.* BREZOIANU, A. 68/11.

d) (Regional) Partea metalică a șurubelniței (Gura Sărății – Buzău). Cf. ALR II 6 654/728.

e) (Rar) Parte a plugului nedefinită mai îndeaproape (H II 300), probabil cuțit. *Găseam la adâncimi considerabile doar o piatră bizară, când alții, la un simplu arat, propteau limba plugului într-o căldăruşă de bani.* VOICULESCU, P. II, 178.

3. (Regional) Nume dat unor părți ale piuei **(3).**

a) Piciorul pilugului **(1 1 a),** în care se agață aripile fusului. CF. ALR II 6 470/105, 172.

b) Fiecare dintre aripile fusului, care ridică pilugul **(1 1 a).** *Limbile de la fus.* ALR II 6 471/105, cf. 219, 836.

c) Fiecare dintre crestăturile în formă de trepte de la capătul de jos al pilugului **(1 1 a)** cu ajutorul cărora postavul este întors și răsucit în piuă (Petrila). ALR II 6 471/833.

4. (Regional) Nume dat unor părți ale carului, ale căruței sau ale unor unelte agricole.

a) Parte care face legătura între crucea și inima căruței, nedefinită mai îndeaproape (Izvoru Alb – Piatra Neamț). GLOSAR REG.

b) Tânjăluță (Petrila). *Are o limbă sub jug sub cătuşă.* ALR II 5 080/133.

c) Parte a căruței nedefinită mai îndeaproape (Viișoara – Zimnicea). H XIV 285.

5. Nume dat unor părți ale instrumentelor muzicale.

a) Plăcuță de lemn deasupra căreia se întind coardele unor instrumente muzicale; tastieră **(2),** (rar) tastă **(2).** *În lungul gâtului, pe partea deasupra căreia sunt întinse coardele, se află fixată o şuşăniță subțire de abanos sau de lemn tare, numită limbă sau tastă.* CERNE, D. M. 274. *Legate de bumb, trecute pe sub cordar, sprijinite pe etajul inferior al unui căluş...,* [coardele] *sânt întinse pe sub limbă.* ALEXANDRU, I. M. 128.

b) (Rar) Ancie (a unui instrument de suflat). Cf. TIM. POPOVICI, D. M. [Drâmba este] *un mic instrument de oțel care se ține între buze cu stânga și cu*

dreapta i se izbeşte limba de oţel pe care o are în mijloc. SCRIBAN, D. 448. *Ea este înfiptă cu deschizătura limbii în capătul dinspre burduf al primului tub.* ALEXANDRU, I. M. 79, cf. H IV 262.

c) (Rar) Clapă la instrumentele muzicale cu claviatură; tastă **(1),** tuşă[1] **(I 1).** *Nume dat în orgă, piano şi alte instrumente analoage limbilor de lemn negru sau învălite cu fildeş, a căror apăsare prin degetele executantului pune în acţiune mecanismul instrumentului şi produc sunetul.* ENC. ROM. III, 1 066.

6. Nume dat unor instrumente, obiecte sau unor părţi fixe ale unor dispozitive.

a) Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesneşte încălţarea pantofilor; încălţător. V. l i n g u r ă. Cf. DL, DM, DEX. □ *Adă limba de ghete* [= pantofi]. Com. din CÂMPENI.

b) (Învechit, rar) Lingou. *Fiind pornit de lăcomie..., au luat o limbă de aur şi o plaşcă roşie.* ANTIM, O. 265.

c) (Pescuit) Deschizătură la coteţul sau la gardul de prins peşte; fiecare dintre cele două deschizături ale sacului unui vintir. *La gârle sau la intrările bălţilor, crapul se prinde făcându-se închisori şi garduri cu limbi.* ATILA, P. 289. *Se fac limbi în gard pentru ca peştele ce vine pe gârlă să poată intra în lac.* ANTIPA, F. I. 77. *Coteţele... au forma cea mai simplă... şi un singur gârlici sau „limbă".* id. P. 60. *Limba întâia a sacului, cu gura ei mică pătrată, intră ca o pâlnie în interiorul sacului.* id. ib. 410. *Cele două margini ale îngrăditurii care formează deschiderea de intrare a coteţului („gura" sau „limba coteţului") sunt atât de apropiate una de alta, încât formează un unghi ascuţit, prin care peştele străbate numai datorită efortului.* GHELASE, U. P. II, 160. *Gardurile cu limbi... se întrebuinţează mai ales în regiunea Chiliei.* id. ib. 180. *Forma şi poziţia limbii se obţin prin întinderea ei cu ajutorul a patru aţe mai groase sau sfori, numite „mustăţi".* id. ib. 189, cf. DEX.

d) (Pescuit) Ciocul cârligului de undiţă[1] **(I 1),** ce reţine peştele prins; ureche **(III 7),** (regional) zâmboc **(1).** *Limba (urechea sau ciocul) cârligului este mare şi ascuţită; ea însă nu este aşezată ca la pripoane imediat sub vârf, ci la cele mai multe tocmai jos la bază, puţin deasupra îndoiturii cârligului.* ANTIPA, P. 319, cf. 305, 322. *Limba sau barba cârligului* [este]... *în formă de ancoră, care se termină cu un vârf ascuţit.* GHELASE, U. P. II, 120.

e) Propteaua alergătoarei pentru urzit[1] **(I).** V. r e z e m ă t o a r e **(5),** s p r i j i n i t o a r e. *Piciorul răzămător se mai cheamă sprijinitoare sau limbă.* PAMFILE, I. C. 213, cf. DAMÉ, T. 141, UDRESCU, GL.

f) Parte a dispozitivului de oprire automată la maşina bătătoare. *Roata dinţată... este împinsă cu câte un dinte de către limba... care este fixată excentric faţă de roata... situată pe axul calandrului inferior.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 110.

g) (Plutărit) Fier lat, ascuţit la capăt, prins de cioflânc, care se bate cu toporul în buşteanul ce urmează a fi tras la vale cu ajutorul vitelor; pana cioflâncului. Cf. ARVINTE, TERM. 154, GLOSAR REG.

h) (Popular) Proeminenţă la partea de jos a osiei porţii care intră într-o scobitură dintr-un jgheab de lemn sau de piatră, astfel încât poarta să se deschidă şi să se închidă cu uşurinţă. *Osia porţii are jos limba cu care se învârte în tigaie.* PĂCALĂ, M. R. 440.

i) (Popular) Crestătură de formă alungită în vârful unui căprior de la acoperişul casei şi care se fixează în crestătura căpriorului cu care acesta se îmbină. *Sus, la coamă,* [căpriorii] *se întâlnesc cu cei din partea opusă a acoperişului, unde se încheie limbile unora cu furcile celorlalţi.* PĂCALĂ, M. R. 405, cf. CHEST. II 227/28, 275/18.

j) (Popular; în sintagma) *Limba caprei* = chinga care fixează cei doi căpriori încheiaţi ca să nu se desfacă. Cf. DAMÉ, T. 99. *Doi căpriori... încheiaţi la vârf alcătuiesc o capră. Bucata de lemn... ce-i ţine ca să nu se desfacă se cheamă cătuşă, coţofană sau limba caprei.* PAMFILE, I. C. 424.

k) (Popular) Cordar (la ferăstrău). Cf. I. APOLZAN, U. 31. *Lemnuşul* [ferăstrăului] *se mai cheamă şi... răsucitoare, limbă.* PAMFILE, I. C. 121.

l) (Regional) Arcul care uneşte cele două picioare ale pasului[2] **(II 2)** (Pecica – Arad). Cf. ALR II 6 699/53.

m) (Regional) Cârligul în care se agaţă zăvorul de la uşă, de la poartă etc. (Băniţa – Petroşeni). A III 18.

n) (Regional) Un fel de colac împărţit la pomană (Bozovici – Oraviţa). *O priscură... ş-o limbă şi trii-patru colaş.* ARH. FOLK. III, 58, cf. 150.

o) (Regional) Şanţ care desparte în două semicercuri mari vatra înălţată a cuptorului, făcută din pământ bătătorit. *Vatra... este formată din două mari semicercuri înălţate, de pământ.... Cele două semicercuri sunt despărţite de un şanţ adânc, numit limbă.* IORDACHE, M. E. 58.

p) (Regional; în sintagma *limba gardinului)* Marginea fundului de la butoi, care intră în gardină (Glimboca – Caransebeş). Cf. ALR II 6 697b/27.

r) Bucată de lemn alungită şi mobilă care se introduce într-o scobitură a stativelor pe care se fixează pielea care urmează a fi întinsă cu mâna. *Se pune pielea pe stative, se aşează în silă limba stativelor şi apoi se întinde cu mâna.* PAMFILE, I. C. 48.

II. 1. (De obicei cu determinări introduse prin prep „de") Porţiune de teren, de pădure etc. lungă şi îngustă; (regional) aţă, fâştoacă, şuşăniţă **(1).** *La Hersonisos... iaste o limbă de pământ ci intră în marea în preajma Avidului.* HERODOT[2], 346. *Am mers curmeziş spre apus... până supt codru, într-o limbă de pădure* (a. 1759). URICARIUL, VIII, 6/20. *Limbă de pământ este un sul din pământul statornic, întrat în mare.* AMFILOHIE, G. 3/7. *Nu s-au oprit de adâncimea mării a trece la o limbă de pământ... unde au găsit mulţime de stridii.* DRĂGHICI, R. 90/19. *Mai e un deal ş-o vale şi o limbă de pădure.* BARONZI, L. 40, cf. COSTINESCU. *Nu eram departe de Dorohoi.. Mai aveam un deal ş-o vale ş-o limbă de pădure.* ALECSANDRI, T. 23. *Peninsula... intră în mare în forma unei limbi de pământ.* EMINESCU, O. XIV, 112. *Flămând şi trudit, străbătea o limbă de pădure.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 118. *Alteori se abătea pe o limbă de pădure din apropiere.* SANDU-ALDEA, A. M. 92, cf. DDRF. *Limba noastră de pământ vine alături de a lui tata Florea.* BUJOR, S. 38. *O astfel de fâşie sau fâşioară de pământ, lungă şi îngustă între jumătate de stânjeni şi doi stânjeni, se numeşte şi şuşăniţă, limbă, aţă, fâştoacă.* PAMFILE, A. R. 18. *Limba de deal pe care este*

aşternut Iaşul. N. A. BOGDAN, C. M. 145. *Azi se duce pe apa sâmbetei o limbă de porumbişte, mâine o livadă.* REBREANU, I. 48. *Cum să faci să nu te simtă şi s-ajungi să-i trăzneşti acolo, după limba cea de deal?* MIRONESCU, S. A. 119. *Două limbi de pământ care păreau a se împreuna: Dardanele!* C. GANE, TR. V. 435. *Străbătură o limbă de pădure şi începură a urca şi coborî prin singurătăţi.* SADOVEANU, O. I, 520. *Pe o îngustă limbă de pământ, între mare şi baltă, era cimitirul maritim.* BART, E. 288, cf. SCRIBAN, D. *Coborâi cele trei trepte pe limba de pământ care le despărţea de şanţ.* CAMIL PETRESCU, O. III, 356. *Trăiau în societăţi aşezate pe limbile şi bancurile de nisip ale lacurilor şi bălţilor.* LINŢIA, P. III, 55. *Se zărea o limbă de pământ.* TUDORAN, P. 192. *Risipită din matca ei, apa a acoperit limbile de pământ, năpădite de vegetaţia haotică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 2/1, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Mulţi sunt cari şi printr-o limbă de pădurice li e teamă să treacă singuri.* MARIAN, O. I, 217, cf. I. CR. II, 213. *Locul unde este aşezată comuna... este o limbă de podiş, ce se întinde la poala unei costişe line.* IZV. XII, 128, cf. CHEST. IV 96/22, 128/22, ALR SN I h 8/76. *Limbă de loc.* A I 35, cf. II 12, III 12, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 239, ZANNE, P. I, 154. *Un deal, o vale şi o limbă de pădure,* se spune despre distanţa, încă mare, până la capătul unui drum, al unei călătorii. Cf. BARONZI, L. 40, ALECSANDRI, T. 23, ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. I, 154. (Prin analogie) *Peste cheiul de piatră plutea un nor de praf, o aură roşcată-albicioasă, deasupra limbii de apă.* BARBU, Ş. N. II, 256. ✧ (Învechit) *Limbă de* (sau *în) mare* = porţiune de mare lungă şi îngustă, care pătrunde adânc în uscat. *Limba de mare... desparte pe Italia de ţările greceşti.* M. COSTIN, O. 245. *Iaste între mări ca şi Greţiia, că dencoace despre noi să închide cu o limbă de mare, ce iasă den Marea Albă.* N. COSTIN, L. 106. *Limbă în mare.* POLIZU. (Cu determinantul subînţeles) *Veneţianii zic acei limbi golful, adică limba de Veneţiia.* DDRF. ✦ P. a n a l. Fâşie îngustă de material, de materie, de păr etc.; bucată îngustă dintr-un întreg. V. ş u v i ţ ă **(I 1).** *Limbile de humus... dovedesc puternica antrenare mecanică a humusului în aceste soluri.* CHIRIŢĂ, P. 314. *Era pieptănată cu tâmple: două limbi mari de păr aduse mult pe frunte.* BASSARABESCU, S. M. 60. [Cordarul] *e o specie de limbă de lemn, de ordinar de abanos, care printr-un capăt e fixată prin ajutorul unui leaţ de un bumb.* CERNE, D. M. I, 275. *O limbă de negură a lunecat peste copaci.* POPA, V. 241. *O capcană simplă... constă dintr-o ladă cu capac...; în ea se pune ca nadă un păpuşoi legat de o limbă de care este sprijinit capacul.* BĂCESCU, PĂS. 364. *A rămas un sfert din lună... A rămas mai puţin de un sfert. O limbă subţire şi îndoită ca secera mai atârnă galbenă, negricioasă, în văzduh.* STANCU, D. 332. *Labiumul formează o limbă mediană.* ZOOLOGIA, 84.

2. (De obicei determinat prin „de foc", „de flacără", „de pară", „de lumină" sau „a focului", „a flăcării" etc.) Flacără de formă alungită. *Cu limbi de foc preasfântul duh noao se-au ivit.* CORESI, EV. 199. *Al tău duh în vedeare de limbi de foc pre sfinţii tăi apostoli l-ai turnat.* DOSOFTEI, PS. 509/13. *Limbile ceale de foc, la pogorârea Sfântului Duh asupra capetelor sfinţilor apostoli.* ANTIM, O. 177. *Etna-ţi părea tot oraşul, limbi de foc se arunca.* BELDIMAN, E. 120/7. *Prin limbi de foc vorbiră.* HELIADE, O. I, 209. *Am trecut... prin limbile de flăcări şi norii de fum, până la mijlocul maidanului.* PR. DRAM. 268. *De-atunci mii de focurele, Limbi de pară albăstrele, Ard pe locurile-acele!* ALECSANDRI, P. II, 49. *Prin limbele de flăcări vedeam parcă arzând toate cugetările mele.* EMINESCU, G. P. 94. *Din când în când mai ieşea câte o limbă de flacără albăstrie.* SLAVICI, O. II, 105. *Nu m-aş fi dezlipit de Măria Ta... C-un paloş ca o limbă de foc.* DELAVRANCEA, O. II, 63. *Din mii de coşuri... Se-nalţă limbi de flăcări.* VLAHUŢĂ, O. A. 90. *În limbi de flăcări focul se-nalţă.* BELDICEANU, P. 60. *Limbi de foc Ard lumile lui Dumnezeu.* COŞBUC, F. 141. *Jăratecul se topea în sobă, uneori tresăreau limbi albăstrii, fluturau o clipă şi mureau.* SĂM. IV, 39. *Flăcările trecură pârâind prin paiele uscate... Steaguri sfâşiate, limbi ascuţite se înălţau în văzduh.* AGÎRBICEANU, S. 168. *Limbile de flăcări ţâşneau, se zvârcoleau, se împleteau neîncetat ca nişte şerpi.* REBREANU, R. II, 115. *Vâlvătaia se înalţă între noi, începu să joace cu limbi uşoare şi galbene.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 243. *Limbi de flăcări lingeau cerul.* COCEA, S. II, 135. *Se zăreau nişte limbi de flăcări roşii.* VISSARION, B. 240. *Lampa cu gaz e chioară ca un opaiţ, cu sticla afumată. Uneori flacăra trimite limbi negre.* TEODOREANU, M. U. 64. *Departe, padina noastră primea cele dintâi jocuri ale zorilor. Un fum alb, gros, tăiat de limbi obosite de foc, o acoperea în mijloc.* VOICULESCU, P. II, 135. *Vântul uşor şi umed pornise mai tărişor şi pleca într-o parte limbile focului.* SADOVEANU, O. I, 18. *Sub limba de lumină,... desprinse căptuşelile de la straiul de dedesupt.* id. ib. X, 329. *Câte o limbă de flacără albă tresărea pâlpâind, lingea cu raza-i palidă obrazul zbârcit al bătrânei.* DAN, U. 50, cf. SCRIBAN, D. *Visaseşi limbi de foc, care ieşeau din întunericul boschetelor de pini.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 19. *Ici bătea grindina infernală, colo limbi de pară se ridicau furioase.* CĂLINESCU, S. 836. *Peste acoperişul caselor se învălmăşeau nori negri de fum din care ţâşneau din când în când limbi de flăcări şi câte o ploaie de scântei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 227. *Focurile ard. Limbile lor sfâşie noaptea.* STANCU, D. 125. *Se ridicară în văzduh limbi de flăcări.* PAS, Z. IV, 45. *Rămase timp îndelung cu privirile pierdute la limbile flăcării.* V. ROM. martie 1954, 116. *În stânga moscheii... se ridică o coloană de fum şi îndată limbi de flăcări ţâşniră spre cer.* TUDORAN, P. 244. *Ling limbi de foc pădurile de brad.* LABIŞ, P. 82, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Văzu... un cuptor mare, din care ieşeau limbi de foc.* PAMFILE, CER. 108. ✧ F i g. *O arşiţă îi bătu în gânduri, o limbă de foc îi încinse şalele.* VINEA, L. II, 316. *A făcut să ţâşnească limbi de halucinantă poezie în unele evocări din miraculoasa „Ţară de dincolo de negură".* CONSTANTINESCU, S. II, 229. ✧ (Popular) *Limbă de foc* = hidrogen fosforat gazos de care iese din mlaştini şi arde singur. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *limbi* şi (rar) *limbe.*

– Lat. **lingua.**

LIMBÍ vb. IV v. **limpi.**

LIMBÍC s.n. v. **lambic.**

LIMBIFÓRM, -Ă adj. v. **lingviform.**

LIMBÍST, -Ă s.m. şi f. v. **lingvist.**

LIMBÍSTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LIMBITÓR, -OÁRE adj. v. **limpitor.**

LIMBÍŢĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui l i m b ă **(A I 1, 2).** Cf. PONTBRIANT, D.
– Pl.: *limbiţe.*
– **Limbă** + suf. *-iţă.*

LIMBOÁTĂ s.f. (Prin Olt.) Termen depreciativ pentru o persoană de neam străin. Cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAUŞANU, V. 175.
– Pl.: *limboate.* – Şi: **limboáţă** s.f. PAŞCA, GL.
– Cf. l i m b o t e n i e.

LIMBOÁŢĂ s.f. v. **limboată.**

LIMBÓI s.n. **1.** Augmentativ al lui l i m b ă **(A I 1).** Cf. LM.
2. (Regional) Limba meliţei (Glimboca – Caransebeş). ALR SN I h 258/27, ALRM SN I h 169/27.
– Pl.: *limboaie.*
– **Limbă** + suf. *-oi.*

LIMBÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Rar) Guraliv. Cf. LEX. MARS. 204, 224. (F i g.) *Şi-acolo zburătoare Se cuibăreau, ba huhurezi, ba ulii, Ba ciori limboase ce trăiesc pe mare.* MURNU, O. 81.
2. (Regional) Peltic. ALR II/I h 33/141, ALR–B I h 57/53, NALR–MB I h 43/667.
– Pl.: *limboşi, -oase.*
– **Limbă** + suf. *-os.*

LIMBOTÉNIE s.f. (Regional) Neam **(I 4).** *Se vor scula limbotenii peste limbotenii şi se va bate crucea dreaptă cu crucea dreaptă.* PAMFILE, S. V. 197, cf. ŞEZ. III, 97.
– Pl.: *limbotenii.*
– **Limbă** + suf. *-otenie.*

LÍMBRAV, -Ă adj. (Într-o ghicitoare; cu sens neprecizat) *Căţăluşă, limbrava, Şterge câmpul otova* (Coasa). ŞEZ. VII, 81.
– Pl.: *limbravi, -e.*
– Et. nec.

LIMBRÍC s.m. **1.** (La pl.) Nume dat unor viermi nematelminţi cu lungimea de circa 25 cm, paraziţi în intestinul subţire la om *(Ascaris lumbricorides),* la porci *(Ascaris susem)* etc. şi care pot provoca tulburări grave; (şi la sg.) vierme care aparţine uneia dintre aceste specii, a s c a r i d; p. g e n e r. (învechit şi popular) nume dat tuturor viermilor intestinali. Cf. ANON. CAR. *Unsoare care omoară limbricii* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 18, cf. LB, BUDAI-DELEANU, LEX. *Limbricii se aseamănă la forma lor cu râmele, cu cât că sânt mai mari şi mai groşi, până la o palmă domnească de lungi, albi şi cu un măţişor roşu de sânge prin mijlocul lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 291/11. *Glistirele... sunt folositoare... la limbrici.* FĂTU, D. 26, cf. POLIZU. *Acel prunc are lumbrici.* LM. *Această tratăţie stârpeşte aşijderea şi tot feliul de viermi sau limbrici.* VEISA, I. 51/4. *Cel ce pătimeşte de limbrici are lumina ochilor sei deschisă, durere în pântice, mâncărime la nas, adeseori are spasmuri (reseriri) în trup şi epilepsie.* CORNEA, E. I, 49/10. *Parasitismul... limbricilor, cari ia pe om din leagăn şi nu-l lasă mai adesea decât la mormânt.* MAN. SĂNĂT. 24/12, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CONTEMPORANUL, II, 366, DDRF. *Sămânţa* [de mărar] *pisată să dă de băut copiilor pentru limbrici.* ARHIVA, X, 69, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Contra limbricilor se dau mai mult leacuri şi buruieni decât descântece.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 100. *Limbrici se fac mai mult la mânji, dar câteodată fac şi vitele mai mari.* id. ib. II, 12. *Limbricii să văd cu deosebire la copii, iar suferinţele la cari dau naştere sunt următoarele: diaree în timpul nopţii, agitaţie (nelinişte), gemete şi visuri rele.* BIANU, D. S., cf. TDRG. *Pleavă cu sămânţă de limbrici.* PĂCALĂ, M. R. 262, cf. ŞĂINEANU, D. U., LOVINESCU, S. IV, 65. *O singură femeie de limbrici, în cursul unui an, poate lepăda până la 50 milioane de ouă.* SIMIONESCU, F. R. 448. *Hoo, şi voi, că nu v-o fi mas as-noapte şoarecii în burtă... îi certă ea. – Dacă nu şoarecii, măcar limbricii.* VOICULESCU, P. I, 228. *Pelinul scoate şi limbricii.* id. L. 216, cf. ENC. AGR. *Nu se întâmplă să ai la d-ta praf de limbrici?* ULIERU, C. 121, cf. GRAUR, F. L. 138. *Grăunţii (căţeii) de usturoi pisaţi sau fierţi în lapte dau o fiertură bună pentru îndepărtarea limbricilor.* BELEA, P. A. 318. *În special copiii sunt deseori infectaţi cu limbrici.* ZOOLOGIA, 34. *Viermele (numit şi limbric) are cam 20 cm lungime, este cilindric, alb-gălbui.* ABC SĂN. 49. *Numai de limbrici şi ploşniţe se vorbea de la o vreme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 17/2. *Specia cea mai importantă este... limbricul, unul din cei mai frecvenţi paraziţi intestinali ai omului.* D. MED., cf. DEX, V. BREBAN, D. G., H V 280, VI 215, VII 35, 371, XII 26, XIV 104, 436. *Să te duci la (cutare) până-n seară, Să-i scoţi toţi limbricii afară.* CANDREA, F. 353, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 623, A II 2, 3, 8, III 3, 19. (În credinţele şi superstiţiile populare) *Faci limbrici când mănânci prea mulţi popuşoi copţi ori când mănânci mămăligă goală cu sare.* PAMFILE, B. 42. *Ca să scape omul de beţie, să ardă un limbric lepădat de un om pe gură şi să bea cenuşa.* ŞEZ. XIX, 142. (Ca termen de comparaţie) *Mi-am pironit ochii pe cravata lui subţire şi slinoasă ca un limbric.* VINEA, L. I, 157. (F i g.) *Vezi aceşti limbrici încuibaţi în maţele ţării, lăsaţi în largă voie, ca-n satul lui Cremene.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 540. ✦ P. a n a l. (Regional) Omuşor **(2),** uvulă; (învechit, rar) limbulă. Cf. DR. IX, 427, ALR I/I h 33/839.

2. (Învechit şi popular; şi în sintagma *limbric mare)* Tenie *(Taenia).* Cf. ŞINCAI, în DR. V, 562, LM, DDRF, CONV. LIT. XXIII, 337. *Tenia* [este] *cunoscută în poporul nostru sub numele de cordea, cordică, limbricul mare şi panglică.* BIANU, D. S.

3. (Sens etimologic) Râmă. *Cum? Un verme, o furnică, Târâitoriu limbric, gândacul, ce nu sâmte mai nimică, Capra sprintenă şi uliul, taurul rumigător Ori*

mai multă minte s-aibă de cum omul gânditor? ASACHI, S. L. I, 220, cf. SCRIBAN, D.

4. Epitet depreciativ pentru un om, în special tânăr, înalt şi subţire. *L-a dat gata pe... limbric (aşa-i spuneau ofiţerii colonelului).* BUL. FIL. IX, 154, com. MARIAN. ✦ (Prin Munt. şi Olt.) Epitet depreciativ pentru un om pipernicit, slăbănog. Cf. COMAN, GL. *Şi ce mai vrea limbricu-ăla?* UDRESCU, GL.

– Pl.: *limbrici.* – Şi: (învechit, rar) **lumbríc,** (regional) **lembric** (ALR I 1 623/658), **lâmbríc** (A II 2, 3), **nimbríc** (A II 8) s.m.

– Lat. **lumbricus.**

LIMBRICÁR subst. **1.** S.m. (Bot.; regional) Lăsnicior *(Solanum dulcamara).* Cf. BORZA, D. 161.

2. S.m. (Bot.; regional) Păpădie **(1)** *(Taraxacum officinale).* Cf. BORZA, D. 252, ALR I 1 919/837.

3. Subst. (Învechit şi regional) Sămânţa unor specii de plante sau substanţă extrasă din aceasta, folosite în medicină ca vermifug împotriva limbricilor **(1);** (învechit şi regional) limbricariţă **(3).** *Să ieie lumbricare, ca să piardă lumbricii.* LM, com. MARIAN.

– Şi: (învechit şi regional) **limbricáre** (ALR I 1 919/837), (învechit, rar) **lumbricáre, lâmbricâre** (LM) s.f.

– **Limbric** + suf. *-ar.*

LIMBRICÁRE s.f. v. **limbricar.**

LIMBRICÁRIŢĂ s.f. **I.** (Popular) Ascaridioză. Cf. COSTINESCU, DEX.

II. 1. (Bot.; regional; şi în sintagma *limbricariţă albă)* Lemnul-Maicii-Domnului *(Santolina chamaecyparissus).* Cf. BARONZI, L. 136. *Femeia îngreunată... să umble mult şi să bea mintă fiartă cu vin sau limbricariţă albă.* MARIAN, NA. 17, cf. BARCIANU, PANŢU, PL. 154, CADE, BUJOREAN, B. L. 382, SCRIBAN, D., BORZA, D. 156, H XVI 294, XVII 15.

2. (Bot.) Numele plantei *Achillea crithmifolia.* Cf. BORZA, D. 9.

3. (Învechit şi regional) Sămânţă a unor specii de plante ori substanţă obţinută mai ales din aceasta, folosită în medicină ca vermifug; (învechit şi regional) limbricar **(3),** (regional) limbricarniţă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Să iei de la spiţărie limbricariţă şi pucioasă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 75/22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Limbricariţa... este făcută din bobocii de flori uscaţi ai mai multor plante. Se dă pentru scoaterea viermilor din maţe.* VOICULESCU, L. 166.

– Pl.: *limbricariţe.*

– **Limbric** + suf. *-ariţă.*

LIMBRICÁRNIŢĂ s.f. (Regional) Limbricariţă **(3).** *Iai limbricariţă sau limbricarniţă... cu miere.* PAMFILE, B. 42.

– De la **limbricariţă,** cu schimbare de sufix.

LIMBRICÁŞ s.m. (Bot.; Bucov.) Pufuliţă **(1)** *(Epilobium hirsutum)* PANŢU, PL., BORZA, D. 64.

– Pl.: *limbricaşi.*

– **Limbric** + suf. *-aş.*

LIMBRICÓS, -OÁSĂ adj. Care are limbrici, plin de limbrici. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., CADE, com. MARIAN.

– Pl.: *limbricoşi, -oase.* – Şi: (învechit, rar) **lâmbricós, -oásă** adj. LM.

– **Limbric** + suf. *-os.*

LIMBRICÚŢ s.m. Diminutiv al lui limbric. Cf. LM.

– Pl.: *limbricuţi.* – Şi: (învechit, rar) **lâmbricúţ** s.m. LM.

– **Limbric** + suf. *-uţ.*

LIMBÚCĂ s.f. (Regional) Omuşor **(2);** (învechit şi regional) limburuş **(1).** Cf. SFC VI, 94, ALIL XXX, 198, 203, ALR I/I h 33/578, NALR–MB I h 42/463.

– Pl.: *limbuci.*

– **Limbă** + suf. *-ucă.*

LIMBUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Regional) A atinge cu limba; (regional) a limba[2]. Cf. GR. S. VI, 162.

2. Refl. recipr. (Prin Transilv. şi Ban.) A se săruta. MAT. DIALECT. I, 24.

– Prez. ind.: *limbuiesc.*

– **Limbă** + suf. *-ui.*

LIMBÚLĂ s.f. (Învechit, rar) Omuşor **(2).** LEX. MARS. 224.

– Pl.: *limbule.*

– **Limbă** + suf. *-ulă.*

LIMBULÍŢĂ s.f. Diminutiv al lui limbă; (rar) limbiţă.

1. (Învechit şi popular) Cf. limbă **(A I 1).** Cf. PONTBRIANT, D., TDRG. *Mi-a amorţit guriţa, Mi-a degerat limbuliţa.* MAT. FOLK. 328. *Mi-a degerat guriţa Şi mi-a căzut limbuliţa.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 626.

2. (Depreciativ) Cf. limbă **(A I 2).** *Tot e mic la dânsul şi, prin urmare, şi limba îi devine limbuliţă.* HELIADE, O. II, 382.

3. (Învechit) Parte a unui organ în formă de limbă **(A I 1),** la plante sau la animale inferioare. *Stigma... cu limbuliţă pe buza inferioară.* GRECESCU, FL. 87.

– Pl.: *limbuliţe.*

– **Limbă** + suf. *-uliţă.*

LIMBURÚŞ s.n. **1.** (Învechit şi regional) Omuşor **(2),** uvulă; (învechit, rar) limbulă, (regional) limbă **(A II 2),** limbucă, limbuş **(1),** limbuşoară **(1),** limbuţă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Încă se mai află în goliciunea gurei ceriul gurii, limba şi limburuşul.* ANTROP. 36/10, cf. POLIZU, CIHAC, I, 143, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., id. L. R. II, 137, JAHRESBER. VIII, 198, TDRG, PASCU, S. 365, SCRIBAN, D., L. ROM. 1962, 257, ALIL XXIX, 299, ib. XXX 198, 203, 204, CIAUŞANU, GL., ALR I/I h 33, ALRM I/I h 48, ALR II/I MN 17, 6 929/2, 27, 29, 36, 64, 70, 95, 102, 105, 130, 833, 836, 876, 886, A II 3, 4, 6, 8, 10, A III 2, 10, 18, UDRESCU, GL., NALR–O I h 56, NALR–MB I h 42/528. ✧ Expr. **A avea limburuş** = a fi peltic. Cf. NALR–O I h 37/988.

2. (Regional) Cartilagiul nasului (Chizătău – Lugoj). Cf. ALR II/I MN 5, 6 839/76.

3. P. a n a l. (Regional) Nume dat unor părţi de obiecte care seamănă, ca formă, cu omuşorul **(2).**

a) Cuiul de la cataramă; (regional) limbă **(B I 1 f),** limbuş **(3).** Cf. LB, DDRF, ALR SN IV h 1 173/833, ALRM SN III h 996/833.

b) Limba **(B I 1 g)** de la clanţa uşii. Cf. ALR II/I MN 120, 3 809/130, ALRM II/I h 289/130, A III 17.

c) Limbă **(B I 1 c)** (la cântar). Cf. TDRG, SCRIBAN, D., FRÂNCU–CANDREA, M. 102.

d) Cozoroc (Scărişoara – Abrud). Cf. ALR SN IV h 1 162/95, ALRM SN III h 983/95.

e) (Prin Munt.) Ridicătură (mică) de pământ în lungul sau de-a curmezişul unei văi; (regional) limbuş **(2).** Cf. UDRESCU, GL.

4. (Regional) Model cusut pe o ţesătură, în formă de limbă **(A I 1)** mică. *Tunica... înfrumuseţată cu limburuşe, pete seau făşii de aur.* BOJINCĂ, A. I, 75/2.

– Pl.: *limburuşe* şi *limburuşuri* (POLIZU, CIAUŞANU, GL., ALR I/I h 33/835, A II 8, 10), (m.) *limburuşi* (LB, CIHAC, I, 143, LM, ALEXI, W., A II 8). – Şi: (regional) **limburúşă** (NALR–MB h 76/310) s.f., **lingurúş** (DR. IX, 434, BUL. FIL. XI–XII,201, ALR I/I h 33, ALRM I/I h 48, ALR II/I MN 17, 6 929/842, 848, ALRM SN II/I h 76) s.n., **lingurúşă** (GR. S. I, 190) s.f., **liburúş** (ALR II/I MN 17, 6 929/310, ALRM II/I h 76/310), **libărúş** (ALR II/I MN 17, 6 929/346, ALRM II/II h 76/346) s.n.

– **Limbă** + suf. *-uruş.*

LIMBURÚŞĂ s.f. v. **limburuş.**

LIMBÚŞ s.n., s.f. **1.** S.n. (Regional) Omuşor **(2),** uvulă; (învechit şi regional) limburuş **(1).** ALR I/I h 33/576, ALRM I/I h 48/576, ALR II/I MN 17, 6 929/574, ALRM II/I h 76/574.

2. S.n. (Prin Munt.) Ridicătură (mică) de pământ în lungul sau de-a curmezişul unei văi; (regional) limburuş **(3 e).** Cf. SCL 1975, 266. *Am clădit fânul pe un limburuş (sau limbuş) din fundul văii.* UDRESCU, GL.

3. S.n. (Regional) Cuiul de la cataramă (Ghilad – Timişoara); (regional) limbă **(B II 1 f).** Cf. ALR SN IV h 1 173/36, ALRM SN III h 996/36.

4. S.f. (Regional; în forma *limbuşă)* Model în formă de limbă **(A I 1)** cusut pe o ţesătură. *Toga preţesută... pe carea era o limbuşă roşie cusută.* BOJINCĂ, A. I, 71/6.

– Pl.: *limbuşe.* – Şi: **limbúşă** s.f.

– **Limbă** + suf. *-uş.*

LIMBÚŞĂ s.f. v. **limbuş.**

LIMBUŞÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; mai ales despre căţei) A-şi mişca limba în gură; a lătra. COMAN, GL. 61.

– Prez. ind. pers. 3: *limbuşeşte.*

– Cf. l i m b ă.

LIMBUŞOÁRĂ s.f. (Regional) **1.** Omuşor **(2);** (învechit şi regional) limburuş **(1).** Cf. LM, COSTINESCU.

2. Limbă **(B I 1 c)** la cântar. Cf. COSTINESCU, TDRG.

3. (Bot.) Limba-mării *(Iberis umbelata).* BARCIANU, PASCU, S. 167, BORZA, D. 87.

4. (Bot.) Punguliţă *(Thlaspi arvense).* BARCIANU, PASCU, S. 167, BORZA, D. 169.

– Pl.: *limbuşoare.*

– **Limbă** + suf. *-uşoară.*

LIMBÚT, -Ă adj. **I.** Care vorbeşte mult (şi fără rost), g u r a l i v, v o r b ă r e ţ, (rar) l i m b ă r e ţ, (familiar) l i m b a r e ţ, (livresc) l o c v a c e, (regional) l i m b u ţ e l n i c; (învechit) care este dotat cu elocvenţă, care dă dovadă de elocvenţă. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Antonie limbut (...sau bine grăitor)* (a. 1802). GCR II, 197/33. *Bărbatul limbut... vorbeşte în vânt.* ŢICHINDEAL, F. 184/16, cf. LB. [Femeia] *Era rea şi veninoasă, Ca o gazetă De limbută, guralivă.* HELIADE, O. I, 235. *I se păru că scriitorul e cam limbut şi-l dete afară.* id. ib. II, 427. *Dumnezeu să mă ierte şi pre mine şi pre aceşti vestiţi şi limbuţi autori.* NEGRUZZI, S. I, 61, cf. POLIZU. *Vornicul Scarlat Câmpineanu, cel mai limbut din toţi, începu a-i vorbi.* GHICA, S. 512, cf. PONTBRIANT, D. *Aleserăm ospelul..., al căruia patron era un italian foarte limbut.* FILIMON, O. II, 11. *Istoricul polon, atât de limbut în alte ocaziuni, lăsă aci o neiertată lacună.* HASDEU, I. V. 247, cf. COSTINESCU. *Ai dat biletul Marioarei? întrebai pe feciorul cel limbut.* BOLINTINEANU, O. 338, cf. LM. *Tânărul... limbut şi caraghios nu întârzie să inspire Porţiei una din acele pasiuni care decid viaţa unei femei.* CARAGIALE, O. II, 119. *Mai văzuse şi fii de boieri îmbrăcaţi cu haine scumpe, auzise că unii dintr-înşii sunt limbuţi, dezmierdaţi, luători în râs şi înfumuraţi.* ISPIRESCU, L. 246. *Nimic nu pune frâu acestor Neruşinaţi, terfichi limbuţi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 22. *Babele, nevestele şi fetele carile sunt foarte gurişe şi limbute... se poreclesc „pupeze".* MARIAN, O. II, 176, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *„Meliţă" se mai zice femeii prea limbute.* PAMFILE, I. C. 214, cf. CDDE, ŞĂINEANU, D. U. *Stanca..., linguşitoare şi limbută, se minuna.* COCEA, S. II, 140. [Neculai] *era limbut.* TEODOREANU, M. II, 73. *Un mut, la început, Din vorbă-n vorbă ajunge obraznic şi limbut.* ARGHEZI, S. P. 95. *O femeie de spirit, foarte limbută, primeşte vizita unor prieteni.* CĂLINESCU, C. O. 101. *Politicieni limbuţi, soldaţi temerari, negustori veroşi, poeţi delicaţi... au trebuit să fi plâns, să fi sperat, să fi murit şi aici.* RALEA, S. T. I, 313. *Simion este mult mai limbut.* CAMIL PETRESCU, O. III, 443. *De hatârul lor, îşi pierduse vremea cu acest fanfaron limbut.* C. PETRESCU, A. R. 27. *Nici gazetarul acela limbut şi iscoditor n-a mai spus nimic un timp.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 296. *Îmi închipui ce greu îi vine să tacă şi să nu răspundă decât în monosilabe,... el, aşa de limbut de felul său.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 23/1, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., NOVACOVICIU, C. B. 12. *Mai bine cu mută, decât cu limbută.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 350. *Muierea limbută, gura ei făcută ca toaca să-i turuiască.* ZANNE, P. II, 289. *Muierea limbută la bărbat tăcut, ca toaca la biserică.* id. ib. ✧ (Prin extensiune) *Nici poate fi în lume limbă mai limbută ca acea franceză.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 95. ✧ F i g. *Ascultând... cu o dulce răpire cum vrăbiile limbute ciripesc.* ODOBESCU, S. III, 77. *O pasere limbută ce tot una strigă şi se ceartă.* MARIAN, O. II, 65. ✧ (Substantivat) *Să vând cei limbuţi celor tăcuţi şi cu măsură la*

vorbă. PISCUPESCU, O. 167/14. *Limbutul N-are cine să-l asculte.* PANN, P. V. I, 15/15. *Nu jură precupețul mai multe ori pe an... Decât limbutul nostru înșiră la o masă.* NEGRUZZI, S. II, 203, cf. COSTINESCU. *Un limbut fără pereche... a scos din obiceiurile și păcatele noastre material pentru două volume întregi.* IORGA, C. I. I, 218. *Când îi ave vro taină mare, să n-o mai descoperi altora, mai ales limbuților.* SBIERA, P. 192. *Are... facilitatea retorică a unui adevărat „limbut".* CONSTANTINESCU, S. II, 136. ✦ (Învechit) Ponegritor, calomniator. *Bărbatul limbut nu se va înderepta pre pământul.* PSALT. HUR. 119[f]/6. *Bărbat limbut nu dereage-se în pământ.* CORESI, PS. 383/4. *Om limbut nu se va îndirepta pre pământ, pre bărbatul strâmb realele îl vor vâna spre stricăciuni.* BIBLIA (1688), 426[1]/51 ✦ P. ext. (Despre stări, manifestări ale oamenilor) Care se exprimă, care se exteriorizează printr-un exces verbal; gălăgios, zgomotos. *El nu-și pierde totuși neastâmpărul și veselia limbută.* CĂLINESCU, O. XIV, 130. ✦ P. ext. (Învechit; despre gesturi, atitudini ale oamenilor) Care este elocvent, grăitor prin el însuși (făcând inutile cuvintele). *Ochii săi plini de simțire, posomorât plecați jos, Prințipului împutară acel mai limbut ponos.* POGOR, HENR. 179/9.

2. (Regional) Care nu poate vorbi bine, gângav (COMAN, GL.); peltic (ALR II/I h 33).

– Pl.: *limbuți, -te.*

– Lat. ***linguutus, -a, -um*** (după *limbă*).

LIMBÚȚĂ s.f. (Regional) Omușor **(2);** (învechit și regional) limburuș **(1).** Cf. DOOM[2], ALR I/I h 33, NALR–MB I h 42/463.

– Pl.: *limbuțe.*

– **Limbă** + suf. *-uță.*

LIMBUȚÉL, -EÁ adj. Diminutiv al lui limbut **(1).** Cf. CDDE. *Fiindcă ie mai limbuțică, strigă-n gura mare.* JIPESCU, O. 40.

– Pl.: *limbuței, -ele.* – Și: **limbuțică** adj.

– **Limbut** + suf. *-el.* – **Limbuțică:** cu schimbare de sufix.

LIMBUȚÉLNIC, -Ă adj. (Regional) Limbut **(1)** (Cornea – Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 15, id. ib. 119.

– Pl.: *limbuțelnici, -ce.*

– **Limbut** + suf. *-elnic.*

LIMBUȚÍ vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Învechit și popular) A pălăvrăgi. *Asupra mea limbuțea cei ce ședea în porți.* BIBLIA (1688), ap. TDRG, cf. ANON. CAR. *Limbuțea prea tare că-aceast' adăogire De păr, de zgârci, de nerve, această prelungire Absurdă a spinării e proba cea mai mare D-o minte mărginită.* HELIADE, O. I, 298. *Minciuni să nu limbuțești.* PANN, P. V. I, 142/21, cf. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Limbuțește mult.* ALR II/I h 29/2.

2. Tranz. (Învechit) A calomnia, a ponegri. *Nu sânt... precum mă socotești Măriia Ta și precum.. mă limbuțesc împrotivnicii miei.* ANTIM, O. 226.

– Prez. ind.: *limbuțesc.*

– V. **limbut.**

LIMBUȚÍCĂ adj. v. **limbuțel.**

LIMBUȚÍE s.f. Înclinare, tendință de a vorbi mult (și fără rost), (livresc) locvacitate, logoree; p. ext. vorbă multă (și fără rost), pălăvrăgeală, vorbărie; (învechit) elocvență. *Nedreptatea și limbuția viețuiește în lume.* NEAGOE, ÎNV. 141/23. *Cuvântul al unsprezecelea care oprește limbuțiia și o ceartă pentru răotatea și sminteala ce pricinuiește* (a. 1765). CAT. MAN. I, 364. *Între înaltă isteține minții și a limbuțiii celi desăvârșite.* ib. II, 444. *Aceste faceri de bine... cu ritoricească limbuție... vestesc darurile ce înconjură scaonul Măririi Sale* (a. 1773). BV II, 202, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Advocați...să nu fie... procopsiți și ispitiți în limbuție.* PRAVILA (1814), 16/2. *Povestirea cea cu multă smerenie și limbuție veselește pe Leo.* BELDIMAN, N. P. I, 32/7. *Limbuția, lingușirea, schimniceasca curiozitate a vorbirei.* POTECA, F. 302/6. *Prin meșteșugire[a] limbuției lor, fac pe prostime a crede.* DRĂGHICI, R. 182/26. *Marele ritor Dimostene..., detunând cu a sa limbuție, înărmase pe concetățeni împrotiva lui Filip.* SĂULESCU, HR. II, 32/15. *El vorbește; adevărul face limbuția sa, Spune nevoile Franții făr-a tăinui ceva.* POGOR, HENR. 16/21. *Cu înnăscuta sa limbuție ademenea și subjuga inimile.* ASACHI, S. L. II, 84. *Învățătura și limbuția lui îl făceau de unea farmecul și dragostea tutulor.* BĂLCESCU, M. V. 254. *Am urât totdeauna limbuția și pe limbuți.* BREZOIANU, Î. 41/11. *Limbuția E mai rea decât beția.* PANN, P. V. I, 15/4. *Să punem mărginire la limbuția noastră.* NEGRUZZI, S. II, 211, cf. PONTBRIANT, D. *O altă femeie foarte voioasă, foarte batjocoritoare, pe care n-o putui recunoaște, ș-a căria limbuție m-ar fi desfătat prea mult.* BARONZI, M. II, 427/29, cf. CIHAC, I, 143, LM. *Triumful limbuției și a șiretlicului, triumful inteligențelor sterpe asupra celor adevărate.* EMINESCU, O. XIII, 205. *M-ai biruit cu limbuția ta.* ISPIRESCU, L. 292. *L-a condamnat precum merită pentru limbuția și invidia lui* (a. 1882). BARIȚ, II, 250. *Trăncănea-nainte, cu acea exasperantă vervă și uitare de sine a oamenilor bolnavi de limbuție.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 73. *Adevăratul om de știință nu ne povestește pagine întregi despre ce are să facă..., pentru ca mai la urmă să nu iasă nimic din această limbuție.* CONV. LIT. VIII, 342, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 239, ALEXI, W., TDRG, BARCIANU. *Așa-i obiceiul și nimeni nu se supără de această limbuție trecătoare.* PAMFILE, CR. 159. *Îi înșirai, cu o limbuție curat spaniolă, numele și pronumele, locul nașterii... și un potop de alte nimicuri.* HOGAȘ, DR. I, 35, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Uneori e mai utilă insuportabila limbuție a Olguței.* TEODOREANU, M. II, 156. *Tot ce știe fieștecare ține pentru el, păcatul de moarte al vieții fiind limbuția și trăncăneala.* ARGHEZI, S. VIII, 221. *Pentru el, școala este o petrecere, un loc de dezlănțuire a limbuției lui grase, o rememorare a copilăriei lui din Humulești.* CĂLINESCU, I. C. 159. *Ezită să-mi curme limbuția luministă prin măsuri mai drastice.* BLAGA, H. 82. *Limbuția se epuizează în tot momentul.* RALEA, S. T. I, 20. *Și-a căpătat curajul și limbuția când vecina i-a întins o dulceață.* PAS, Z. I, 84, V. BREBAN, D. G. ✧ Fig. *Să-ți urmezi aplecările..., fără să-ți pese câtuși de puțin de limbuția faimei.* CARAGIALE, O. III, 287. *Pasările au*

început cu limbuția lor... Cucul s-aude cântând. DELAVRANCEA, O. II, 62.
– Pl.: *limbuții.*
– **Limbut** + suf. *-ie.*

LÍMEN s.n. (Mat.) Linie despărțitoare; limită. Cf. D. MED., DN[3], DEXI.
– Pl.: ?
– Din lat. **limen.**

LÍMES s.n. Lanț de fortificații (ziduri, valuri de pământ și castre) construite la granițele Imperiului Roman; p. ext. frontieră, graniță. *Această întărire este începutul limesului dunărean, de care pomenește Sextus Rufus.* XENOPOL, I. R. I, 90, cf. ENC. ROM. *În anul 242, subt presiunea carpilor, limesul din Muntenia e părăsit și apărarea romană se retrage pe vechea linie a Oltului.* PUȘCARIU, L. R. I, 342, cf. VIANU, L. R. 102, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *limesuri.*
– Din lat. **limes.**

LIMF s.n. v. **limfă.**

LÍMFA s.f. v. **limfă.**

LIMFADENÍE s.f. Inflamație a ganglionilor limfatici regionali din cauza unei infecții acute sau cronice, care poate duce la necroza țesutului limfoid; limfadenită. Cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., ENC. AGR., DEX, DN[3].
– Pl.: *limfadenii.*
– Din fr. **lymphadénie.**

LIMFADENÍTĂ s.f. Inflamație a ganglionilor limfatici regionali din cauza unei infecții acute sau cronice, care poate duce la necroza țesutului limfoid; limfadenie. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *limfadenite.*
– Din fr. **lymphadénite.**

LIMFADENÓM s.n. (Med.) Tumoare a ganglionilor limfatici. DN[3], DEXI.
– Pl.: *limfadenoame.*
– Din fr. **lymphadénome.**

LIMFANGIECTAZÍE s.f. (Med.) Dilatație a vaselor sangvine. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *-gi-ec-.* – Pl.: *limfangiectazii.*
– Din fr. **lymphangiectasie.**

LIMFANGIÓM s.n. (Med.) Tumoare benignă congenitală a vaselor limfatice. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *-gi-om.* – Pl.: *limfangioame.*
– Din fr. **lymphangiome.**

LIMFANGIOPLASTÍE s.f. (Med.) Operație de refacere a circulației limfatice prin drenaj în țesutul subcutanat. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *-gi-o-.* – Pl.: *limfangioplastii.*
– Din fr. **lymphangioplastie.**

LIMFANGIOSARCÓM s.n. (Med.) Tumoare malignă dezvoltată la nivelul vaselor limfatice. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *-gi-o-.* – Pl.: *limfangiosarcoame.*
– Din fr. **lymphangiosarcome.**

LIMFANGÍTĂ s.f. (Med.) Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a vaselor limfatice. Cf. COSTINESCU, LM. *Pielea la lymphangită e dureroasă, tumefiată... sau brăzdată de dungi roșii.* ENC. ROM. III, 149, cf. BIANU, D. S. *Limfangita sau edemul este inflamația țesutului conjunctiv subcutanat.* ENC. VET. 71, cf. YGREC, M. N., ENC. AGR. *Microbii înaintează de-a lungul vaselor limfatice..., provocând inflamația acestor vase, cunoscute sub numele de limfangită.* ABC SĂN. 16, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Scris și: *lymphangită, limphangită.* – Pl.: *limfangite.*
– Din fr. **lymphangite.**

LIMFAGÓG, -Ă adj., s.n. (Substanță) care stimulează producția de limfă **(1).** Cf. DN[3], DEXI.
– Pl.: *limfagogi, -ge.*
– Din fr. **lymphagogue.**

LIMFÁTIC, -Ă adj. **1.** Care se referă la limfă **(1),** care aparține limfei; care conține limfă; (învechit, rar) limfaticesc. Cf. V. POPP, A. M. 7, S. BĂRB. 8, POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123[2]/18, NEGULICI, DESCR. APE, 123, STAMATI, D., APE MIN. 32, POLIZU, P. 3, 96, PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Parazitul luat pe cale sanguină sau limfatică poate determina focare secundare.* ENC. AGR. I, 54. ◇ *Vase limfatice* = vase prin care circulă limfa **(1).** *Care abureală se suge neprecurmat de vasele limfatice.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 406/22. *Vasele limfatice cele superficiale ale abdomenului toracic.* KRETZULESCU, A. 446/6, cf. NEGULICI. *Vasele lymphatice au pereți fini și transparenți.* ENC. ROM., cf. BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Porțiuni microscopice din tumoare sunt purtate prin vasele limfatice.* ENC. AGR. I, 618. *Prin fisuri pătrund microbi, care dau o inflamație a vaselor limfatice.* BELEA, P. A. 552, cf. ZOOLOGIA, 35. *Se pot produce astupări ale vaselor limfatice.* ABC SĂN. 224, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. (La pl.) *Ganglioni* (sau, popular, *gâlci) limfatici* ori (regional) *ghinduri* (sau *mure) limfatice* = ganglioni mici care se găsesc mai ales în jurul articulațiilor și care constituie un mijloc de apărare împotriva infiltrării microbilor și a slabei rezistențe la infecții. *Se unesc cu nește gâlci multe și mărunte, care gâlci se numesc gâlcile limfatice.* ANTROP. 75/13. *Mulți doctori au amestecat, ori din știință, ori din neștiință,... umflătura ghindurilor sau a murelor limfatice cu adevăratul cancer.* MAN. SĂNĂT. 291/10, cf. ENC. ROM. *Inflamațiunea ganglionilor limfatici, datorită germenilor infecțioși transportați de limfă.* ENC. AGR. I, 68. *Ganglionii limfatici se reprezintă ca niște formațiuni nodulare.* ABC SĂN. 16. *Prin adenită înțelegem inflamația ganglionilor limfatici.* BELEA, P. A. 141, cf. DEX, DN[3]. (Anat.) *Sistem limfatic* v. s i s t e m **(II 2).**

2. Care suferă de limfatism. Cf. POLIZU. *A constatat mai multe cazuri de amigdalită, adică gâlci, care poate degenera mai cu seamă la copiii anemici și limfatici, prin diferite complicațiuni.* CARAGIALE, O. I, 206.

Nevasta lui..., o femeie limfatică, bolnăvicioasă, sta mai mult în casă. VLAHUȚĂ, S. A. III, 47, cf. ENC. ROM. III, 149. *Era... cu părul în vițe castanii, ici-colo roșiatice, păr rar de copil limfatic care nu luase untură de pește la timp.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 288. *Copilul născut, evident, limfatic.* STREINU, P. C. III, 146. *Din limfaticul copil, crescut în puful miresmelor familiare, să răsară vigurosul vrăjitor de șerpi.* PERPESSICIUS, M. III, 320. *Natura m-a zămislit limfatic.* ARGHEZI, P. T. 99, cf. DL, DEX, DN[3]. ◇ F i g. *Istoria a hărăzit generației de azi... o otravă concentrată... care, cine știe, poate va aduce îndreptarea limfaticului organism al Europei.* SADOVEANU, O. XIX, 181. *De-o parte și alta, coline uscate, dezolate, cu pomi debili, de un verde gălbui, limfatic.* RALEA, S. T. I, 301. *Nu stă în firea noastră limfatica-mpăcare.* LABIȘ, P. 400. ◇ (Substantivat) *Limfaticii... găsesc un leac bun în mierea plămădită cu muguri de nuc.* VOICULESCU, L. 187. *Pentru limfatici se recomandă untura de pește, pentru artritici, alcalinele.* ENC. AGR. I, 44. (F i g.) *Să vină toți să vadă acest rug. Limfaticii cu inimi suferinde.* LABIȘ, P. 81. ◇ (Adverbial; f i g.) *Dar iată luna surâzând limfatic, La miezul nopții.* DOINAȘ, A. P., 181.

3. (Despre înfățișarea, temperamentul, manifestările oamenilor) Care se caracterizează prin lipsă de vioiciune, imobilitate, lipsă de impulsivitate în reacții; liniștit din fire. *Israelitul olandez... poartă în toată ființa lui sigilul predomnirii limfatice.* HASDEU, I. C. I, 174. *Temperamentele reci și limfatice ale septentrionalilor nu înfățișa aceiași aptitudine ca natura... oamenilor din miazăzi.* BARONZI, C. IV, 127, cf. LM. *Lina,... cu temperament limfatic.* LĂCUSTEANU, A. 225, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Aspect limfatic, constituție debilă, bronșită suspectă.* KLOPȘTOCK, F. 318. *Firea lui feminină, sedentară și limfatică îl conducea până în procesul de nutriție al lumii vegetale.* STREINU, P. C. III, 151, cf. SCRIBAN, D. ◇ (Rar; fiind vorba despre animale) *Temperament limfatic caracteristic animalelor masive și precoce.* ENC. AGR.

– Scris și: *lymphatic.* – Pl.: *limfatici, -ce.*

– Din fr. **lymphatique,** lat. **lymphaticus.**

LIMFATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Limfatic **(1).** *Vase sugătoare, care să numesc și vase limfaticești.* V. POPP, A. M. 7.

– Pl.: *limfaticești.*

– **Limfă** + suf. *-icesc.*

LIMFATÍSM s.n. Stare constituțională, congenitală sau dobândită, întâlnită în special la copii, caracterizată prin hipertrofia organelor limfoide (amigdale, ganglioni limfatici, timus etc.), prin infiltrarea cu grăsime a țesuturilor, prin slaba rezistență la infecții etc. *La copiii lymphatici, ganglionii se tumefiază foarte ușor și e caracteristic lymphatismului.* ENC. ROM. III, 149, cf. BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D. *Într-un colț, „directorul", tocând grabnic cu degetele lui rahitice, care păstrau în transparența falangelor străvezeala unui limfatism aristocratic.* KLOPȘTOCK, F. 228. *Din muguri de nuc și din coji verzi de nucă se face... un fel de dulceață, care se dă ca leac în... scrofule, limfatism cu gâlci și boale de rinichi.* VOICULESCU, L. 200, cf. 317, SCRIBAN, D. *Iată că limfatismul se găsește aici în corelație strânsă cu genialitatea.* RALEA, S. T. III, 243, cf. DEX, DN[3].

– Scris și: *lymphatism.*

– Din fr. **lymphatísme.**

LÍMFĂ s.f. **1.** Lichid organic transparent, incolor sau gălbui, care circulă prin vasele și ganglionii limfatici și în spațiile intercelulare ale organismului vertebratelor, transportând substanțe între sânge și țesuturi și care are un rol important în sistemul imunitar. Cf. ÎNVĂȚĂTURĂ, 82. *Părților trupului picurătoare, numărăm sângele,... hilu și limfa.* ANTROP. 13/3, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123[2]/18. *Vasele limfatice... sug în toate părțile trupului un lichid ce se numește limfă.* KRETZULESCU, A. 8/2, cf. NEGULICI. *Limfă se zice umezeala cea subțire care este respândită mai în tot trupul nostru.* MAN. SĂNĂT. 274/28, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Inflamațiunea ganglionilor limfatici datorită germenilor infecțioși transportați de limfă.* ENC. AGR. I, 68, cf. SCRIBAN, D., VIANU, L. U, 75, URSU, T. Ș. 230. *Pătrunderea diferitelor substanțe... în sânge sau în limfă.* ABC SĂN. 10, cf. M. D. ENC., DEX, CL 1982, 17, L. ROM. 1986, 146, V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *Setea* [de glorie] *nu-l va părăsi decât dacă-și gonește Al boalei sâmbure din el și limful cel apos.* OLLĂNESCU, H. O. 124.

2. (Învechit) Apă. *Fața pământului este o grădină... râurată... de limfile isvoarelor limpede.* GENILIE, G. 105/16, cf. LB. *Mustul bucatelor și al limfelor celor albe au alte văscioare care... să împreun în trunchiulețe și să suie în sus în piept spre inimă și să varsă în sângele ei.* EPISCUPESCU, A. 57/4. *Te-ador ca un spumos și alb centaur Ieșit din oceanicele limfe.* CĂLINESCU, C. N. 186.

– Pl.: *limfe* și (învechit) *limfi.* – Și: (învechit) **limfa** (scris și *lympha* ENC. ROM.) s.f., (învechit, rar) **limf** s.n.

– Din fr. **lymphe.** – Pentru sensul **2,** cf. lat. l y m p h a.

LIMFOBLÁST s.n. (Biol.) Celulă tânără din care se formează limfocitele. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *limfoblaste.*

– Din fr. **lymphoblaste.**

LIMFOBLASTÓM s.n. (Med.) Varietate malignă de limfom. DN[3], DEXI.

– Pl.: *limfoblastoame.*

– Din fr. **lymphoblastome.**

LIMFOCÍT s.n. Varietate de leucocit cu nucleul foarte voluminos, care se găsește în limfă și în sânge și are un rol important în procesul de imunitate. Cf. DL, DM, ABC SĂN., M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 141, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *limfocite.* – Și: **limfocítă** s.f. DL, DM, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Din fr. **lymphocyte.**

LIMFOCÍTĂ s.f. **limfocit.**

LIMFOCITEMÍE s.f. (Med.) Creştere a numărului limfocitelor în sânge. DN³, DEXI.
– Pl.: *limfocitemii.*
– Din fr. **lymphocytémie.**

LIMFOCITÓZĂ s.f. (Med.) Creştere a numărului limfocitelor sangvine peste valorile normale, în unele boli infecţioase. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *limfocitoze.*
– Din fr. **lymphocytose.**

LIMFODERMÍE s.f. (Med.) Manifestare cutanată a leucemiei limfoide. DN³, DEXI.
– Pl.: *limfodermii.*
– Din fr. **lymphodermie.**

LIMFOGÉNĂ adj. (Med.; învechit, rar; în sintagma) *Diateză limfogenă* = predispoziţie a unei persoane spre alterarea organelor limfatice **(1).** Cf. BIANU, D. S. *Diateza limfogenă are un început încet,... prin slăbiciune şi paloare.* id. ib.
– Din fr. **lymphogène.**

LIMFOGRAFÍE s.f. (Med.) Radiografiere a vaselor limfatice cu ajutorul unei substanţe de contrast. DN³, cf. DEXI.
– Pl.: *limfografii.*
– Din fr. **lymphographie.**

LIMFOGRANULOMATÓZĂ s.f. (Med.; în sintagmele) *Limfogranulomatoză inghinală subacută* = boală ganglionară contagioasă de origine veneriană, provocată de un virus. *Limfogranulomatoză inghinală subacută, a patra boală venerică sau boala Nicolas şi Favre, este provocată de un virus filtrant.* ABC SĂN., cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Limfogranulomatoză malignă* = boală de origine încă necunoscută, caracterizată prin hipertrofia ganglionilor limfatici, în special a celor cervicali şi axilari, însoţită de mărirea volumului splinei. Cf. M. D. ENC.
– Pl.: *limfogranulomatoze.*
– Din fr. **lymphogranulomatoze.**

LIMFOÍD, -Ă adj. (Med.; în sintagmele) *Ţesut limfoid* = ţesut în care se formează limfocitele. [Limfosarcomul] *poate să apară în orice organ unde există ţesut limfoid: splină, ficat, tub digestiv, piele.* ABC SĂN. 225, cf. DEX, DN³. *Organ limfoid* = organ bogat în ţesuturi limfoide. Cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1976, 537, DN³.
– Pl.: *limfoizi, -de.*
– Din fr. **lymphoïde.**

LIMFÓM s.n. (Med.) Termen generic pentru proliferări canceroase care iau naştere în ţesutul limfoid şi, în particular, în ganglionii limfatici. Cf. ENC. ROM., DN³, DEXI. ✦ P. ext. Tumefacţie ganglionară provenită din diferite cauze. DN³, DEXI.
– Scris şi: *lymphom.* ENC. ROM. – Pl.: *limfoame.*
– Din fr. **lymphom.**

LIMFOMATÓZĂ s.f. (Med.) Afecţiune caracterizată prin prezenţa a numeroase tumori ale ţesutului limfoid. DN³, DEXI.
– Pl.: *limfomatoze.*
– Din fr. **lymphomatose.**

LIMFOPATÍE s.f. Termen generic pentru afecţiuni ale bolilor sistemului limfatic **(1).** DEX², DN³.
– Pl.: *limfopatii.*
– Din fr. **lymphopatie.**

LIMFOPENÍE s.f. Scădere a numărului de limfocite din sânge sub valorile normale. Cf. M. D. ENC., DN³, V. BREBAN, D. G., DEX².
– Pl.: *limfopenii.*
– Din fr. **lymphopenie,** germ. **Lymphopenie.**

LIMFOPOIÉTIC adj. (În sintagma) *Organ limfopoietic* = organ care produce globulele albe. Cf. DN³, DOOM².
– Pl.: *limfopoietice.*
– Cf. l i m f o p o i e z ă.

LIMFOPOIÉZĂ s.f. Ansamblul proceselor fiziologice care determină formarea limfocitelor la nivelul măduvei şi ţesuturilor limfoide. Cf. DN³, DOOM².
– Din fr. **lymphopoïèse.**

LIMFORAGÍE s.f. (Med.) Scurgere de limfă dintr-un vas limfatic; limforee. DN³, DEXI.
– Pl.: *limforagii.*
– Din fr. **lymphorragie.**

LIMFORÉE s.f. (Med.) Scurgere de limfă prin pierderea continuităţii unui vas limfatic sau a unui ganglion limfatic, de obicei posttraumatică; limforagie. DN³, DEXI.
– Pl.: *limforee.*
– Din fr. **lymphorrhée.**

LIMFOSARCÓM s.n. (Med.) Tumoare malignă a ganglionilor limfatici **(1).** Cf. ABC SĂN., DEX–S, DN³.
– Pl.: *limfosarcoame.*
– Din fr. **lymphosarcome.**

LIMFOTOMÍE s.f. (Med.; învechit) Operaţie prin care sunt deschise vasele limfatice **(1).** Cf. COSTINESCU, LM.
– Scris şi: *lymphotomie.* LM. – Pl.: *limfotomii.*
– Din fr. **lymphotomie.**

LIMFOTRÓP, -Ă adj. (Med.; despre virusuri) Care are afinitate pentru ţesutul limfatic **(1).** Cf. DN³, DEX².
– Pl.: *limfotropi, -e.*
– Din fr. **lymphotrope.**

LIMFÓZĂ s.f. (Med.; învechit) Procesul de formare a limfei **(1).** Cf. COSTINESCU, LM.
– Pl.: *limfoze.*
– Din fr. **lymphose.**

LIMÍCOL, -Ă adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Despre animale) Care trăieşte în (sau pe) mâlul de pe fundul apelor, pe malul râurilor şi al mărilor, în locuri mlăştinoase ori umede. Cf. LM, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

2. S.f. pl. (Zool.) Subordin de păsări cu picioare nepalmate, care trăiesc în locuri umede sau mlăştinoase. *Principiul adaptării la specificul limbii a unui termen străin poate fi aplicat şi la noi...; mă refer la numele unor răpitoare, palmipede, limicole.* BĂCESCU, PĂS. 181. *Revine vânătorilor o sarcină de cinste, aceea de... a aduce precizări şi date originale pentru diverse răpitoare, limicole, raţe ş.a. grupe.* id. ib. 412. *În lucrarea sa, Dombrovski urmează o divizare sau clasificare deosebită a limicolelor.* LINŢIA, P. III, 236, cf. DER.

– Pl.: *limicoli, -e.*

– Din fr. **limicole.**

LIMIE s.f. Parte a blănii care acoperă guşa animalelor; p. ext. garnitură confecţionată din astfel de blană. *Două blane de limii i de samur* (a. 1693). ap. ŞIO II$_2$, 154. *1 scurteică cu limii de samur muscălesc* (a. 1817). în REV. IST. III, 240. *Piei de sângeap, de vidră, de guşă (limii) de jder* (a. 1875). ap. TDRG, cf. ŞIO II$_2$, 154. *Dintr-o blană de samur se puteau face limii.* IORGA, C. I. I, 129. *Îşi căuta... conteşele de postav, cu limie de samur.* BARBU, PRINC. 19.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *limii.*

– Et. nec.

LIMIÉR s.m. Câine de vânătoare folosit pentru vânatul mare. V. copoi. *Limierul sau copoiul de St. Hubert... serveşte la căutarea urmelor de cerb, căprioare şi de mistreţ.* ENC. VET. 694, cf. STOICA, VÂN. 15. ✧ (Adjectival) [Vânătorul] *va putea folosi câinele limier la nevoie, dar numai purtat în lesă.* VÂN. PESC. 1961, nr. 9, 11.

– Pronunţat: *-mi-er.* – Pl.: *limieri.*

– Din fr. **limier.**

LIMINÁDĂ s.f. v. **limonadă.**

LIMINÁR, -Ă adj. (Livresc) **1.** Care este la începutul (a ceva), care caracterizează un început; iniţial, primar[1]. *Spunea chiar doctorul cel mare că fusese, în adevăr, un caz unic în muzeul hirurgiei de război – o formă liminară a uriaşei ingeniozităţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 85. *Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simţit, ceea ce a gândit, ceea ce i s-a întâmplat în viaţa lui.* CAMIL PETRESCU, P. 9. *Pentru poet..., el are valoare de lege imuabilă, de condiţie liminară a artei scrisului în limba română.* STĂNESCU, R. 198. *Condiţia liminară a creaţiei lui Vasile Alecsandri.* SIMION, D. P. 205. ✦ Spec. Care este aşezat la începutul unei cărţi, al unui discurs etc. *Ni se dau, în paginile liminare, amănunte cum a decurs ea.* GR. S. II, 180. *Înscriem, cinstit, pe această pagină liminară inactualitatea chestiunii.* LOVINESCU, S. V, 277. *Într-un liminar „Testament", d. Arghezi îşi precizează arta poetică.* CONSTANTINESCU, S. I, 95. *Cele câteva versuri ale sonetului liminar sunt concluzive.* PERPESSICIUS, M. III, 78. *Este poezia d-lui Ion Barbu, a cărui parafrază liminară deschide aşa de magistral volumul.* id. ib. IV, 215, cf. DN[3], DEX–S. *Fila liminară... am socotit-o anterioară, pe baza microfilmului.* L. ROM. 1993, 176.

2. (Psih.) Care se situează la nivelul unui prag senzorial. *Luciditatea lui în urmărirea acestor stări liminare nu se va dezminţi o clipă.* VIANU, A. P. 353. *La toate acestea trebuie să adăugăm şi situaţiile sub- sau supraliminare ale pragurilor senzoriale.* RALEA, S. T. II, 23, cf. D. PSIH.

– Pl.: *liminari, -e.*

– Din lat. **liminaris, -e,** fr. **liminaire.**

LÍMIT s.m., s.n. v. **limită.**

LIMITÁ vb. I. Tranz. **1.** A stabili, a fixa limitele, hotarele (unei ţări, ale unei proprietăţi, ale unui teren etc.); a circumscrie, a delimita, a demarca, a hotărnici, a marca **(4),** a mărgini **(1),** (învechit) a hotărî, a semna **(I 3).** Cf. PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DSR. ✦ A forma limita **(2),** marginea (unei suprafeţe, a unui lucru); a delimita, a mărgini **(1),** a străjui **(3),** a ţărmuri **(2).** Cf. CADE. *Flautul invizibil al amfibiilor..., strein chemării vernale a broaştei nemişcate în spaţiul limitat de păpurişul unui iaz.* JUN. LIT. XXVIII, 45. *Cavitate... limitată în partea anterioară de către muşchii difragmului.* ENC. AGR. I, 10, cf. DSR. ✦ Refl. (Rar) A se învecina, a se mărgini **(1).** *O provincie care se limita la nord cu Dunărea.* HASDEU, I. C. I, 151. *Moşia lui se limitează cu a ta.* SCRIBAN, D.

2. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „la") A reduce (la...), a restrânge (la...); a mărgini **(4).** *Curtea imperială îi limitase şi taxele rituale pentru sărindariu şi celelalte funcţiuni.* BARIŢIU, P. A. I, 427, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Ne-am văzut constrânşi să limităm exclusiva noastră ocupare de pân-acum şi să facem partea politicei militante.* MAIORESCU, D. I, 48. *Îndată ce nişte obstacole parţiale şi individuale vin să limiteze libera dispoziţie a oamenilor asupra cantităţei nemărginită de lucruri, acestea părăsesc sfera bunurilor gratuite.* CONV. LIT. XX, 370, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă ar fi să limităm romanitatea care stă la baza limbei vechi româneşti..., fixându-i teritoriul dacic şi al Moesiei, elementul roman sau cel românesc nu putea avea contact cu cel grecesc.* GR. S. I, 85. *Îşi limitează însă cercetarea la marile dregătorii.* DR. V, 659. *Criticul îşi părăsi poziţia sănătoasă, care nu excludea niciuna din celelalte cercetări..., ci le limita numai importanţa la un rol secundar.* LOVINESCU, S. VIII, 29. *Aceste scrupuluri limitează doar posibilităţile de aplicare a experimentului, dar nu-l exclud cu desăvârşire.* D. GUSTI, P. A. 134. *E aceeaşi dublă percepţie, care, limitând un spaţiu dramatic, exista de mai înainte ca schemă a construcţiei în „Venere şi Madonă".* STREINU, P. C. III, 183, cf. SCRIBAN, D. *Pârghie destinată... a limita automat viteza trenului.* ENC. TEHN. I, 334. *Trecerea la agricultură şi creşterea animalelor... au limitat această urmărire, salvând multe specii de la pieire.* BĂCESCU, PĂS. 359. *Drepturile autorităţii... sunt limitate de dreptul libertăţii individuale.* ARGHEZI, S. XXXIV, 223. *Ratarea înseamnă imposibilitatea... de a-ţi limita acţiunea şi a trece*

repede la faptă. CĂLINESCU, C. O. 24. *Pentru a ne limita ţinta, să vorbim numai de „Comoara regelui Dromichet".* PERPESSICIUS, M. IV, 40. *Tot ce ne limitează pare pentru el permeabil.* BLAGA, Z. 236. *Continuarea şi sfârşitul ei se petrec în Bucureşti, dar şi aci nu numai într-un singur mediu, care ar limita orizontul faptelor şi al tipurilor.* CONSTANTINESCU, S. II, 388, cf. DL, DM. *Puterea căpitanilor a fost mult limitată.* STOICESCU, C. S. 250. *Noţiunile de anatomie umană au fost limitate la cunoaşterea principalelor organe.* ABC SĂN. 30. *Ofensiva a fost începută în condiţii meteorologice extrem de defavorabile, ceea ce... a limitat observarea.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 26. *Călinescu se înşeală când limitează „Baltagul" la transhumanţă.* N. MANOLESCU, A. N. I, 207. *Limba literară limitează tendinţa de închidere a vocalelor neaccentuate.* L. ROM. 1980, 237. *Dintre adjectivele calificative, două fac excepţie, limitându-şi poziţia faţă de substantiv.* IVĂNESCU, I. L. R. 222, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Ridică la rang de principii universale... suveranitatea individului în raport cu orice instituţie care ar dori să-i limiteze autonomia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1. ✧ Absol. *Măiestria în cercetare se arată, în primul rând, în puterea de a sacrifica o parte din gândurile care se prezintă..., de a alege şi de a limita.* VIANU, L. R. 12. ✧ Refl. pas. *Până acum se limitase aplicăciunea logicei la operăciunile intelectuale.* LAURIAN, F. 79/3. *Se conveni ca să i se limiteze colaboraţia la studii istorice.* LOVINESCU, S. VIII, 22. *Se impun măsuri speciale de siguranţă, pentru a se limita accidentele la un număr cât mai mic.* ENC. AGR. I, 33. *Este pornirea de a se limita înrâurirea lui Schopenhauer la câteva tipare lirice.* CĂLINESCU, O. XIII, 9. ✦ Refl. A se mărgini **(4)** (la...); a se mulţumi **(6)** (să...). *Limitându-se la confruntări curente..., romaniştii nu s-au gândit să urmărească viaţa pastorală aşa cum s-a desfăşurat altădată.* GR. S. I, 41, cf. CADE. *Bogrea s-a limitat la examinarea materialului de patronimice armeneşti.* DR. VII, 167. *Mai cult şi cu un real talent de polemist, d. Sanielevici s-a limitat la acelaşi cerc de preocupări sociale şi etice.* LOVINESCU, S. IV, 354. *Poezia nu are a se limita la o singură realitate.* CONV. LIT. LXVII, 289. *Raporturile noastre se limitau la tovărăşia de vânătoare şi la preferans.* SADOVEANU, O. XVII, 119. *Disensiunile morale... se limitează la cuvinte.* STREINU, P. C. I, 24. *Mă limitez să dau câteva exemple.* IORDAN, STIL. 60. *Trebuie să mă limitez, asupra acestei chestiuni, numai la ceea ce am cules din literatură.* DOMBROWSKI, P. 91. *Noi ne limităm la cele presărate mai sus din propriile culegeri.* BĂCESCU, PĂS. 254. *Mă limitez la câteva impresii marginale.* CĂLINESCU, C. O. 281. *Ne vom limita la situaţia romanului, pe care o socotim specifică pentru gradul de maturitate al literaturii române de astăzi.* PERPESSICIUS, M. I, 13. *Mă voi limita... să extrag regulile metodei în istoria literară.* VIANU, L. R. 9. *Gesticulăm puţin, ne limităm la gesturi şi expresii simple.* RALEA, S. T. II, 147. *Mă voi limita a enumera pe scurt numai rasele principale şi mai mult răspândite în ţară.* LINŢIA, P. III, 217. *Realismul... acestor poeme... se limitează cu predilecţie la un pitoresc trivial, dincolo de al cărui aspect fiorul propriu al creatorului s-a stins.* CONSTANTINESCU, S. I, 73. *Scriu un fel de romane-jurnal ce se limitează la experienţa strictă a personajului-narator.* N. MANOLESCU, A. N. I, 267. *Cei mai buni interpreţi sunt cei al căror interes nu se limitează la un singur domeniu.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 2. *Criticul să se limiteze a vorbi propriului său public, adică lectorilor cu aceleaşi gusturi şi aceeaşi viziune asupra vieţii şi a literaturii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 111, 23/3. *Cercetările bazate pe studierea temeinică a scrierilor sale filosofice cunoscute se limitează doar la unele lucrări.* REV. FIL. 1972, 1 346. *Mai prudent, Conachi nu se limitează la spaţiul vieţii.* SIMION, D. P. 327. *Nu se limitează la o simplă afirmaţie, ci-şi propune să dovedească faptul prin alte dovezi experimentale.* CONTEMP. 1977, nr. 1 611, 7/3. *Poezia noastră a încetat de mult să se limiteze la meritorii strădanii de mlădiere şi cizelare a limbii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 3/1. *Particulele au o funcţie pur indicativă, în sensul că... se limitează, în general, la sublinierea caracterului adverbial.* L. ROM. 1980, 85. *Lacuna de romanizare identificată de Philippide se limita la teritoriul muntos din Dalmaţia.* IVĂNESCU, I. L. R. 57, cf. DSR. *M-am limitat să constat efectele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/3.

– Prez. ind.: *limitez.*

– Din lat. **limitare,** fr. **limiter.**

LIMITÁBIL, -Ă adj. (Rar) Susceptibil de a fi limitat. DN[3], DEXI.

– Pl.: *limitabili, -e.*

– Din fr. **limitable.**

LIMITÁNT, -Ă adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care limitează **(2),** care restrânge. *Philolaus... spunea că realităţile sunt fie limitate, fie nelimitate, fie limitante şi nelimitante.* BARBU, PRINC. 280.

2. S.f. (Anat.) Formaţie fină, lamelară care separă două categorii de ţesuturi din constituţia aceluiaşi organ. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *limitanţi, -te.*

– Din fr. **limitant.**

LIMITÁRE s.f. Acţiunea de a (se) limita şi rezultatul ei.

1. Stabilire, fixare a limitelor **(1),** a hotarelor (unei ţări, ale unei proprietăţi, ale unui teren etc.). Cf. limita **(1).** Cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., DSR.

2. Demarcare, delimitare (de cineva sau de ceva), separare **(1);** ceea ce separă net, demarcaţie. *Sub cerul înflăcărat al Greciei şi al Italiei, ele apăreau bine conturate, ca o replică a nevoii de perfecţiune şi limitare.* VIANU, L. R. 265. *Ce departe suntem de idealul lui Goethe: în limitare se arată maestrul!* BLAGA, Z. 264. *Monada, eul sau voinţa, sub eticheta devenită prea largă a inconştientului, se introduc cu sila aproape toate fenomenele sufleteşti. Lipsa de limitare, de definiţie devine evidentă.* RALEA, S. T. II, 11. *Înglobează toţi martinii mari... în 5 grupe de rase diferite, a căror limitare o motivează temeinic.* LINŢIA, P. III, 363. (Fig.) *Nimic din ale tale nu te mărgineşte, Nici chiar frumseţea ta, ce pare Faţă de lume-o dulce limitare.* BLAGA, POEZII, 386. ✧ (Învechit, rar) *Linie de limitare* = linie de demarcaţie, v. demarcaţie. *Este marele merit al lui Brătianu de a fi făcut dintr-un partid, în care mai*

nainte nu se prea cunoştea linia de limitare între democraţie şi demagogie, un partid democrat liberal şi constituţional. MAIORESCU, D. IV, 655.

3. Fixare, menţinere sau restrângere într-un timp, la un nivel determinat sau controlat, la un domeniu etc. *Clerul s-a turburat pentru limitarea taxelor.* BARIŢIU, P. A. I, 430. *Impresariul cunoştea arta de a paraliza orice protest sau încercare privitoare la limitarea călcărilor ce făcea.* FILIMON, O. II, 245. *Limitarea unei puteri organice a statului nu se poate găsi decât în altă putere organică.* MAIORESCU, D. III, 176. *Ajutorul oficial poate obliga la limitarea preţurilor de intrare, punând frâu nesaţiului de câştig material.* CARAGIALE, O. V, 325. *Chiar dacă geografia a ajuns şi ea să-şi întindă mult cadrele,... alăturarea la ea a lingvisticei dă impresia unor excluderi, unor limitări de preocupaţii.* GR. S. I, 13. *Avem a face cu un fenomen ce se poate explica la fel cu limitarea unei rostiri la un dialect?* DR. VII, 41. *Stabilea o limitare a etnicului la singura clasă a ţărănimii.* LOVINESCU, S. IV, 164. *Se mai deosebesc onomatopeile de cuvintele expresive prin limitarea sferei lor de acţiune la simţul auzului.* IORDAN, STIL. 91. *Ei cer... limitarea întinderii de pământ ce se va da locuitorilor pentru fânaţ şi păşune.* OŢETEA, T. V. 37. *Interesantă ne pare şi limitarea unora din aceste nume pe regiuni istorico-culturale.* BĂCESCU, PĂS. 306. *Nu sunt pentru limitarea sferei de acţiune.* CĂLINESCU, C. O. 436. *Tehnica foiletonului nostru ne obligă la limitări dezavantajoase.* PERPESSICIUS, M. IV, 71. *Evoluţia civilizaţiei, ca şi traiul în societate, impun instinctelor şi tendinţelor omeneşti o anumită limitare.* RALEA, S. T. II, 18. *Limitarea drepturilor de stăpânire în devălmăşie se reflectă şi în limbă.* PANAITESCU, O. Ţ. 164. *Frânarea potenţelor creatoare ale omului se transformă în fapt pozitiv, limitarea devine sursă de valori.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 4/3. *Excesul instinctului... provoacă inadaptare, limitare în timp, moarte.* STĂNESCU, R. 98, cf. DEX, DN[3], DSR. *Limitarea libertăţii de expresie... apare... ca o îndoielnică „îmbrăţişare" a autenticelor garanţii pentru drepturile cetăţeanului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/3.

4. F i g. Scădere, restrângere, reducere sau îngustare a posibilităţilor de înţelegere, de creaţie, de aplicare etc. *Cu aceste limitări, locul „Vieţii noi" în dezvoltarea literaturii noastre este indiscutabil.* LOVINESCU, S. IV, 91. *Atitudinea nu-i venea numai dintr-o limitare de gust şi de informaţie, ci din convingerea teoretică a dezvoltării evolutive.* id. ib. VIII, 41. *Interesul documentar îşi găseşte o limitare „în însăşi limitarea personalităţii sociale a scriitorului".* VIANU, A. P. 304. *Un astfel de tip profesional îmi inspiră stimă, deşi limitarea lui este evidentă.* id. L. R. 11. *Lipsa acestei evoluţii indică una din limitările acestui realism incipient.* N. MANOLESCU, A. N. I, 73. *Autorul însuşi observă limitarea metodei sale de lucru şi lasă deschise căi laterale de acces spre consolidarea analizei operei faulkneriene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 8/4.

– Pl.: *limitări.*

– V. **limita.**

LIMITÁREUS s.m. (Latinism învechit, rar) Comandant de grăniceri; (învechit) hotarnic. *Toate pricinile popei Ioan le-au îndreptat dumnealui Ioan Bălanul, când era limitareus mare* (cca 1740). IORGA, S. D. XIV, 60, cf. SCL 1985, 499.

– Pronunţat: *-re-us.* – Pl.: ?

– Din lat. **limitaneus** „care păzeşte frontierele" (după *limitare).*

LIMITÁT, -Ă adj. **1.** (Despre obiecte, suprafeţe etc.) Care are anumite limite **(2),** margini **(I 1);** delimitat, mărginit **(1).** *Mundul... e constrâns de a se recunoaşte mărginit, limitat, finit.* LAURIAN, F. 20/29. *Tocmai târziu... am putut să-mi închipuiesc deasupra boltei cereşti o locuinţă mare, dar tot limitată, pentru sfântul Dumnezeu.* CONTA, O. F. 74. *Gangrena... este mortificarea unei părţi limitate a corpului.* CONTEMPORANUL, I, 793. *Cu cât mişcarea* [păsărilor] *este mai caracteristică, cu atât a dus la mai multe nume şi mai ales variante de nume, cu circulaţie bine limitată.* BĂCESCU, PĂS. 407. *Lumea socială antică a trăit organizată în „cetăţi" limitate.* RALEA, S. T. III, 9. *Aria... de răspândire* [a păsărilor]... *s-a împărţit în două părţi limitate.* LINŢIA, P. III, 291. *Bătătură, creşterea limitată, dură a stratului (cornos) al pielii.* ABC SĂN. 65, cf. DSR. ✧ (Substantivat) *Philolaos considera că numărul are două forme proprii – impar şi par... Acestei opoziţii aritmetice îi corespunde una cosmologică = limitatul şi nelimitatul.* JOJA, S. L. 182. ✦ (Despre timp) Care este restrâns între anumite termene. *Muncile sunt dure şi cer o forţă de atac masivă într-un timp limitat şi ireversibil.* CĂLINESCU, C. O. 354.

2. Restrâns, redus **(II 1);** diminuat, scăzut **(2).** *Au existat state cu o competenţă limitată de juraţi, dar nu a existat niciun stat fără siguranţa justiţiei.* MAIORESCU, D. I, 210. *Să se primească numai fiii militarilor în număr limitat de 30, care să alimenteze oştirea cu ofiţeri demni.* LĂCUSTEANU, A. 232. *În realitate, câmpul liber al imaginaţiunii nu este infinitul..., ci o parte limitată dintr-însul.* CONTA, O. F. 427. *Se mărgineşte a cere ca expunerea ei să rămână limitată în redactarea câtorva litere ale alfabetului.* ODOBESCU, S. II, 330. *Progresul naţiunilor e limitat, progresul omenirii, infinit.* EMINESCU, O. XV, 367. *Viaţa omului e prea scurtă şi puterea lui de muncă prea limitată ca să mai poată face şi această operă de sinteză.* DR. I, 74. *Romanul... a fost tradus în franţuzeşte... şi editat în tiraj limitat.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 253. *Evoluţia de la rural la urban e relativă nu numai în valoare, ci şi în sensul ei limitat la epocă.* LOVINESCU, S. V, 9. *Numără restul, cu minuţiozitate de provincial venit în capitală cu buget limitat.* C. PETRESCU, Î. I, 213. *Perfectul... implică... ideea unei acţiuni limitate în timp.* IORDAN, STIL. 145. *Din categoria aceloraşi verbe mai generale, înlocuind cuvântul precis cu un conţinut mai limitat, este verbul „învăluit" în următoarea notaţie.* VIANU, A. P. 234. *Profesorul se simţi intrând în ceea ce el numea cu admiraţie „societatea", adică pătura limitată a oamenilor, „elita" popoarelor.* ARGHEZI, S. XV, 77. *Multe ar fi drepte, dar ies din limitatul cadru al rândurilor de faţă.* PERPESSICIUS, M. IV, 15. *O cultură e ca o sămânţă de plantă încărcată cu o seamă limitată de posibilităţi.* BLAGA, Z. 197. *Un individ nu se*

interesează decât de un număr limitat de fenomene. RALEA, S. T. III, 49. *Mai ştiam că nicio forţă din lume nu putea pogorî raiul din cer pe pământ nu într-o zi, dar nici măcar într-un număr limitat de ani.* STANCU, R. A. II, 185. *Deşi numărul documentelor inedite pe care le-am folosit este relativ mare, valoarea lor este limitată.* ALEXANDRU, I. M. 7. *Satul românesc trăieşte, în romanul d-lui Rebreanu, în exponenţii lui tipici, frământaţi de pasiunile rudimentare şi limitate ale mediului.* CONSTANTINESCU, S. VI, 18. *Îmi simţeam puterile limitate.* PREDA, C. I. P. II, 287. *Darwin s-a ridicat de la un număr limitat de fapte la lege..., pentru a ajunge la necesitatea evoluţiei speciilor.* JOJA, S. L. 131. [Unele articulaţii] *permit doar mişcări limitate, reduse, cum sunt cele dintre coaste şi stern.* ABC SĂN. 48. *Cererea era foarte mare, iar posibilităţile de producţie ale pepinierelor, limitate.* C. GIURESCU, P. O. 170. *Orice substantiv nu poate primi lângă sine decât un număr limitat de verbe.* STĂNESCU, C. R. 41, cf. DEX. *Analiza paradigmatică se aplică... unităţilor lexicale aparţinând la inventare limitate (sau considerate ca elemente ale aceluiaşi sistem).* L. ROM. 1980, 5. *Un număr limitat de elevi împrumută cărţile de la bibliotecă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 14/1. ✧ (Adverbial) *În textele latine cunoscute, propoziţia nominală apare destul de limitat.* IST. L. ROM. I, 221.

3. F i g. (Despre oameni) Care are putere de înţelegere redusă; (despre mintea sau despre manifestările oamenilor) care trădează sau arată posibilităţi reduse de judecată, de înţelegere, de manifestare; mărginit **(4).** *Verdi luă din vocile cele mai incomplecte şi talentele cele mai limitate, dar, prin abilitatea sa, scoase dintr-însele cele mai admirabile efecte.* FILIMON, O. II, 300, cf. ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D. *Era... cu un câmp de viziune limitat.* LOVINESCU, S. VIII, 65, cf. SCRIBAN, D. *Nea Vasile nu-i nici mâncăcios..., nici egoist..., ci doar un om care se zbate ca să trăiască în chipul lui limitat şi stereotip.* CĂLINESCU, C. O. 69. *Aşa cade sorţul... şi peste existenţele aproape mecanice, în sensul de frumoase, dar limitate, din „Baletul mecanic".* PERPESSICIUS, M. IV, 185. *Înţelegere atât de limitată a lui Laharpe pentru întreaga literatură a lumii... nu este egalată decât de incomprehensiunea sa pentru literatura patriei sale.* VIANU, L. U. 404, cf. DL, DM. *Avem din nou aceeaşi contradicţie... dintre caracterul gândirii omeneşti... şi realizarea ei prin indivizi a căror gândire este limitată.* JOJA, S. L. III, cf. DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *limitaţi, -te.*

– V. **limita.** Cf. fr. l i m i t é.

LIMITATÍV, -Ă adj. Care limitează, care fixează sau restrânge în anumite limite. *Principele Cuza a lucrat cu multă prudenţă, când a început să înlăture una după alta acele dispoziţii ale Convenţiei, care nu erau conforme cu linia limitativă între dreptul public şi organizarea internă.* MAIORESCU, D. II, 352. *Influenţa limitativă a idealismului şi a materialismului mecanicist metafizic.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 7/1, cf. DL, DM, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *limitativi, -e.*

– Din fr. **limitatif.**

LIMITATÓR, -OÁRE s.n., adj. **1.** S.n. Dispozitiv, aparat etc. care împiedică automat ca o mărime fizică să depăşească o limită dată; limitor. Cf. MDT, DER. *Benzile de trecere a pietonilor, limitatoarele firelor de circulaţie, săgeţile indicatoare, semnele de circulaţie, semafoarele – toate acestea contribuie la estetica străzii.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 930, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. S.n. Circuit electronic cu ajutorul căruia se realizează limitarea semnalelor. DEX.

3. Adj. Care limitează. *El nu a putut încă evita cu consecvenţă ambiguităţile limitatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 20/6.

– Pl.: *limitatori, -oare.*

– **Limita** + suf. *-tor.*

LIMITÁŢIE s.f. Faptul de a (s e) l i m i t a; restrângere, îngrădire. Cf. DRLU. [Punctul şi virgula] *Limitaţie sau mărginire.* CÂMPEANU, GR. ROM. 220/23, cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM.; BARCIANU, ALEXI, W. *Nu-şi dau silinţa să degajeze principiile generale..., pentru că principiile generale sunt contradictorii condiţiunilor şi limitaţiilor faptelor particulare şi empirice.* PETICĂ, O. 453, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Faptele viitoare vor pune în umbră limitaţiunile de putere ale comisiunii de experţi.* TITULESCU, D. 126, cf. SCRIBAN, D. *Lucrul în sine nu mai rămâne o limitaţie prudentă a cugetării.* N. MANOLESCU, C. M., 295. *Adevărurile deschise, din relative, ale cunoaşterii de astăzi sunt limitaţii ce nu limitează.* REV. FIL. 1971, 155.

– Pl.: *limitaţii.* – Şi: (astăzi rar) **limitaţiúne** s.f.

– Din lat. **limitatio, -onis,** fr. **limitation.**

LIMITAŢIÚNE s.f. v. **limitaţie.**

LÍMITĂ s.f. **1.** (Şi în sintagma *limită teritorială)* Linie care separă două ţări, două teritorii vecine, g r a n i ţ ă, h o t a r; linie care desparte două terenuri, două proprietăţi vecine, h a t, r ă z o r[1] **(1).** *Dunărea fu recunoscută ca limite între cele două imperii.* BARIŢIU, P. A. I, 269. *Anglia,... neputând suferi să vază lângă limitele sale un vulcan aprins ce ameninţa să o arză, decretă pierderea lui Napoleon.* FILIMON, O. II, 102, cf. ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. I, 203. *Prin... document se regula limiţii Istriei peste tot.* CONV. LIT. II, 2, cf. COSTINESCU, LM. *Istoria veche începe cu... limiţii şi locuitorii primitivi ai Daciei.* CONV. LIT. XI, 204, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Biserica se visa ca un stat fără limite, cu un număr nemărginit de suflete-cetăţeni.* BLAGA, Z. 67, cf. DL, DM, DN[3]. *În Ţara Românească..., documentele vechi din secolul al XV-lea pomenesc satele fără nicio indicaţie asupra limitelor lor teritoriale.* PANAITESCU, O. Ţ. 96. *Cultura, curentele culturale depăşesc limitele dintre popoare.* id. C. R. 14, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. ✧ (Prin extensiune) *În faţa concepţiei prea simpliste că ar exista totdeauna limite dialectale bine fixate, s-a ridicat afirmarea unor filologi.* GR. S. I, 5. *Forma „primar", ca în limba literară, o atestăm... probabil la limita ariei care va fi caracteristică Olteniei şi Munteniei.* DR. VII, 70. *A stabilit limita de sud a zonei de limbă latină.* PANAITESCU, C. R. 109. *Admite doar alte limite între cele*

patru sau cinci dialecte dacoromâne. IVĂNESCU, I. L. R. 39. ✧ Fig. *Din niște cauze a căror expunere ne-ar duce prea departe aici, limitele între ceea ce este al dialectului literar și ceea ce aparține graiului provincial și local sunt încă departe de a fi trase.* ARHIVA, I, 153. *Dacă limita între vis și realitate ți s-a părut așa de mică, eu cred că se datorește prea marei emoțiuni prin care ai trecut.* SĂM. IV, 306. *L-ar fi întrebat ce înțelege prin om superior și unde este limita de la care începe superioritatea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 129. *Demonstrează și incapacitatea mea de a pune limite precise între real și fantomatic.* A. HOLBAN, O. I, 276. *Nu se poate trage o limită... între diversele manifestări lingvistice... ale stărilor sufletești afective.* IORDAN, STIL. 78. *Ajungem la o limită: dincolo de ea începe faptul juridic, vecin în absolutul lui cu matematicile.* ARGHEZI, P. T. 473. *Am mare neîncredere în biografiile prezentate ca „vieți romanțate" – lucrări în care se șterge limita precisă dintre documentul autentic și fantezia biografului.* VIANU, L. R. 18. *Dacă arta e și cunoaștere, unde începe și unde sfârșește limita dintre ea și știință?* CONSTANTINESCU, S. I, 233. *Extinde noțiunea de teatru până la anularea oricăror limite dintre teatru și toate celelalte activități umane.* IST. T. I, 13. ✧ (Lingv.) *Limită silabică* sau *limita silabei* = locul unde se termină o silabă și începe alta în fluxul vorbirii. *Limita silabei se plasa imediat după vocală.* IST. L. ROM. I, 25, cf. CL 1961, 480, DEX. ✧ Loc. adj. **De limită** = care se află la granița dintre două zone, dintre două domenii. *Cultura fundamentală e singura care poate asigura promovarea în studiu a noului, de pildă în domeniile interdisciplinare și în științele de limită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 31/1. *A fost tradus de o persoană originară din regiunea de limită între Muntenia și Oltenia.* L. ROM. 1980, 148. ✧ Loc. adv. **La limita (dintre** sau **între)...** = la granița dintre două zone, dintre două domenii. *Crochiuri timide, schițele sale, aflate la limita dintre discreție și corectitudine, sunt simple exerciții literare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 8/2. *Lucrează la un decupaj regizoral... aflat la limita între un film actual și unul științifico-fantastic.* CINEMA, 1973, nr. 1, 4. *Cadrul de penumbre... stă la limita dintre sacru și demonic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 44, 4/2.

2. Parte extremă, latura inițială sau finală a unei suprafețe, a unui lucru etc.; extremitate, margine **(I 1).** *Extrema limită a Munteniei despre oriinte se oprea lângă Kilia, dincolo de care mergea până la Nistru pământul moldovenesc.* HASDEU, I. C. I, 5, cf. COSTINESCU. *Vița era cu dragoste cultivată la extrema limită sudică a ținutului getic.* PÂRVAN, G. 137. *Între aceste două limite, Corabia și Nicopole, se găsește tot ce a impresionat pe artist.* OPRESCU, S. 43. [Pasărea] *este larg răspândită... până la limita pădurilor de foioase.* BĂCESCU, PĂS. 260. *Un iaz ale cărui limite nu le pot determina.* CĂLINESCU, C. O. 345. *Gloanțele se înfipsese exact la limită.* id. S. 538. *Pădurea de conifere... la limita ei inferioară... caracterizează o climă și mai umedă.* AGROTEHNICA, I, 401, cf. LTR[2], DL, DM. *Prin locuri cultivate,... în regiunea de câmpie până la limita semănăturilor de cereale.* FLORA R.P.R. V, 433. *Patria primitivă a slavilor... a fost mărginită... la răsărit de limita apuseană a fagului.* PANAITESCU, C. R. 81. *Sudoarea îi acoperea cu repeziciune fruntea, adunându-se la limita sprâncenelor.* BREBAN, A. 367. *Limita de miază-noapte a viței pe continentul nostru astăzi începe în Franța.* C. GIURESCU, P. O. 11, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV. ✧ Loc. adj. **Fără limite** = care este sau pare a fi nelimitat, nesfârșit. *Spațiul este pentru spiritul uman o realitate fără limite și fără figură.* ZALOMIT, E. F. 27/14. ✧ Loc. adj. și adv. **La limita...** = (care se află) în apropiere de..., în proximitatea... *Orișicine a avut norocul să discute cu oamenii nebuni sau la limita alienației mintale știe că cea mai sinistră calitate a lor e o înspăimântătoare claritate a detaliilor.* JUN. LIT. XXVI, 199. *Sunt controlate permanent de o tehnică severă, capabilă să se aventureze până la limita melodramei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 4/3.

3. Termen extrem al unei perioade de timp (la început sau la sfârșit). *Aci suntem pe limitele timpilor istorici. Să ne întoarcem iar înapoi ca să aruncăm o ochire asupra patriei noastre.* ODOBESCU, S. II, 257. *Dacă considerăm mișcarea aceasta încheiată acum 200 de ani, limita este, cred, mai degrabă prea apropiată decât prea depărtată de noi.* DR. IV, 53. *Amintirea timpului în memoria colectivității primitive își are limita ei maximă.* ARH. FOLK. I, 55. *Moartea devenise inevitabilă în limitele unui anume spațiu de timp.* CĂLINESCU, S. 207. *Limitele timpului în care acest stârc începe și termină epoca clocitului variază.* LINȚIA, P. III, 32. *Limitele de timp... sunt cuprinse între 36 și 37 de zile.* AGROTEHNICA, I, 100. *Continuarea poate fi mai recentă decât limita indicată de anul 1931.* CONSTANTINESCU, S. II, 509. *Socotim întemeierea statelor românești... ca o limită în periodizarea istoriei culturii noastre.* PANAITESCU, C. R. 15. ✧ *Limită de vârstă* = vârsta de la care cineva nu mai poate ocupa în mod legal un post, o funcție publică ori nu se mai poate prezenta la un examen. Cf. DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G.

4. Fig. Punct, margine unde se oprește posibilitatea de acțiune, de manifestare (a cuiva sau a ceva). *Deacă mundul estern mărginește pe eul și îi face obstaclu în tot sensul, eul încă lucrează spre mund, îl modifică... în oarecare grad. Și acest grad... devine pentru mund o margine, o limite.* LAURIAN, F. 20/27. *La toate guvernele găsim tendința de a se întinde peste limitele dreptului natural.* GHICA, S. 206. *Nicio limită eternă nu ne oprește, dar etern ne oprește o limită.* MAIORESCU, CR. I, 54. *Ceea ce am să răspund d-lui interpelator își va avea o limită impusă prin acest articol din legea Sinodului.* id. D. IV, 148. *Critica trebuie iar să și-o facă de datorie de-a afla și-a stători... limitele manierei și acelea ale originalității.* EMINESCU, O. XIV, 278. *Ceea ce simțim de fapt este chinul în fața neputinței de a trece o limită oarecare, nu spațiul infinit.* CONTA, O. C. 89. *Cu tot zelul său, nu putuse depăși limitele prudenții.* CARAGIALE, O. I, 155. *Cum suntem: noi – adică fărpturi reduse la limitele cunoașterii.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 172. *Cantitatea era în raport, oarecum, și cu meritul celei omagiate, căci chiar manifestările acestea au limite.* CAMIL PETRESCU, P. 61. *Orice îndrăzneală trebuie să aibă o limită.* id. T. II, 481. *Înțeleg afacerile voastre, dar totul are o limită.* C. PETRESCU, C. V. 133. *Însemna toate cheltuielile într-un carnet-calendar și nu depășea anume limite.* CĂLINESCU, S. 474. *Sporea numărul*

cărților cari vorbeau despre limitele cunoașterii. BLAGA, Z. 102. *Neîntrerupta și cosmica lor tălăzuire izbutește să mute limita privirii de fiecare dată.* BOGZA, C. O. 19. *Sunt vibrații mecanice ce depășesc limita percepției auditive.* AGROTEHNICA, II, 33. *Știi tu că... pentru cei tari și cu inima rece nu există limită și că totul e posibil?* H. LOVINESCU, T. 308. *Arta și ideologia d-lui Blaga își pot singure revendica prioritatea... și valoarea și printr-o expresie care a realizat o aspirație intimă, peste limitele rațiunii.* CONSTANTINESCU, S. I, 260. *Limitele creației științifice sunt, în genere, limite obiective, generale, reale, concret istorice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 28/2. *Și aici trebuie o limită, mai multă sobrietate, mai puțină exhibiție.* V. ROM. aprilie 1970, 128. *Am ales textul lui Cagliostro... pentru că potențează libertatea de gândire dincolo de limitele impuse de timp și spațiu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 2/1. *Întâlnim aici motive lirice comune ambilor poeți: limitele existenței umane, fragilitatea, moartea.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 119. *Fiecare mijloc de informare are specificul său, din care rezultă și limitele și consecințele sale negative.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 44, 3/1. *Așa-zisul „realism critic" (Balzac, Tolstoi) constata realitatea, dar „nu dădea soluții", asta era limita sa.* ib. 1993, nr. 1, 3/2. ◇ (Precedat de prepoziții, mai ales de prep. „în"; adesea la pl.) *Mă ghemuiam în limitele tichetului meu.* GHICA, S. 2. *Cercară a scoate arta muzicală din limitele ei prescrise de natură.* FILIMON, O. II, 161. *Într-aceste limite, civilisațiunea e o faptă care poate fi descrisă.* BARONZI, I. C. I, 14/28. *Astfel compus, ministerul era cea mai tare expresie a ideei conservatoare, în limitele constituțiunii de la 1866.* MAIORESCU, D. I, 37. *Eroul romanului se află de mai nainte pus într-un mod fatal în limitele de clasă și în limitele de naționalitate.* id. CR. III, 29. *Un asemine subiect... nu se poate trata în treacăt, în limitele unor simple articole.* CONV. LIT. II, 31. *Ar fi putut să rămână în limitele demnității.* EMINESCU, S. P. 75. *Limitele... ne erau trase prin Tractatul de la Paris.* id. O. XI, 50. *Munca unora servește ca mijloc pentru a procura bunuri altora, în limitele echivalentelor date în schimb.* CONV. LIT. XX, 376. *Recunoscând fiecăruia dreptul de a-și găsi satisfacția estetică în limitele propriei sale percepții, nu vom pune discuția pe acest teren.* LOVINESCU, S. V, 23. *Se înțelege de la sine că, în limita subiectului, nu se putea ocupa decât de critica culturală a lui T. Maiorescu.* id. ib. VIII, 211. *În limita tratatelor actuale..., România dorește raporturi amicale cu Ungaria.* TITULESCU, D. 122. *Împrejurările o păstrau în limita celui mai curat platonism.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 222. *Franța urmărea să obțină de la conferință... măcar reducerea datoriilor ei în limita plăților germane.* CONV. LIT. LXVII, 52. *Este imposibil să nu răsară mâine artistul care să-i scoată din limitele epocii noastre.* CĂLINESCU, S. 60. *Propoziția este adevărată, în limitele artelor care sugerează idei asupra realității cu mijloace fantastice.* id. C. O. 224. *E și o notă nouă..., care se accentuează în poemele zilelor din urmă și asupra cărora neputând insista în limitele unei recenzii, o voi indica numai.* PERPESSICIUS, M. I, 116. *Caracteristică, pe cât de prețioasă, pe atât de primejdioasă, dacă s-ar menține în limitele acestea mici, cari fatal ar duce la manierism și șablon.* id. ib. IV, 64. *El este mai curând un tip autohton..., de o anume contemplativitate etnică, încadrată și în limitele temperamentale ale scriitorului și între condițiile fizice și sufletești ale unui peisagiu.* CONSTANTINESCU, S. I, 22. *Versul neregulat, voluntar prozaic, târâtor, îl țintuiesc în limitele poemului versificat.* id. ib. 257. *Clasele de flexiune sunt și ele în curs de schimbare, dar în limitele celor patru conjugări.* COTEANU, S. E. 67. *Nu frecventa „societatea bună" decât în limita obligațiilor.* N. MANOLESCU, C. M. 163. *Mi-e greu să-i aflu termen de comparație în limitele genului.* CONTEMP. 1971, nr. 1 295, 3/6. *Lumea fantomatică a personajelor sale e lipsită de un contact direct cu realitatea vie și complexă a epocii noastre, de aceea ea nu se poate înscrie nici în limitele reportajului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 8/2. *Este în limitele firescului ca dintr-un număr oarecare de cărți doar câteva să merite o atenție specială.* ib. 1979, nr. 8, 3/1. ◇ Loc. conj. **În limita** (sau **în limitele**) **în care...** = în măsura în care, v. măsură **(I 2).** *Nu văd... ce măsuri s-au luat, în limitele în care se puteau lua într-un budget.* MAIORESCU, D. I, 74. *Amândouă condițiile le realizează poesia lui Eminescu, în limitele în care le poate realiza o poezie lirică.* id. CR. II, 292. *Rezultat al tradiției culturale, în limita în care a asimilat-o și stilizat-o.* CONSTANTINESCU, S. I, 122. ◇ Expr. **În limita** (sau **în limitele**) **posibilităților** = în măsura posibilităților, v. posibilitate **(2).** *În limitele posibilităților lor, fanarioții ajutau cât puteau pe dușmanii Porții, prin uneltiri cu ruși, prin pasivitate uneori.* C. GANE, TR. V. 440. □ *Voi încerca să găsesc o soluție, în limita posibilităților.*

5. Punct, prag pe care posibilitățile fizice sau intelectuale ale cuiva nu au capacitatea de a-l depăși la un moment dat. *Există totdeauna pentru fiecare o limită peste care mijloacele sale nu-i permit să treacă.* GHICA, S. 224. *Dacă oamenii... ar avea viziunea justă a limitelor lor, O. Densusianu ar fi trebuit să fie mult mai aproape de T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 160. *Tot ceea ce este al trupului are o limită.* CAMIL PETRESCU, T. II, 215. *Nu este un om închis la impresiile noutății, dar, ca toate caracterele puternice..., are limite, afirmate de el cu simplitate și curaj.* VIANU, L. U. 365, cf. DM, DN[3]. *Ironistul e prin excelență modest,... respectuos, gata să-și recunoască limitele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 5/3, cf. M. D. ENC., DEX.

6. (De obicei precedat de prep. „la", „până la"; și întărit de adj. „extrema", „ultima") Grad ultim, stadiu extrem al posibilităților, al mijloacelor sau al manifestărilor (cuiva sau a ceva). *O întrebare ca aceasta ar trece peste limitele bunei cuviințe.* CONV. LIT. IV, 238. *O răbdare dusă până la limitele sufletului omenesc.* MAIORESCU, D. I, 14. *Alegătorii conservatori au fost urcați până la extrema limită, care le-ar fi dat dreptul politic de-a vota într-un colegiu superior celui în care votează azi.* EMINESCU, O. XI, 370. *Duplicitatea reacțiunii a întrecut toate marginile și a atins limita tutulor speranțelor de îndreptare.* CARAGIALE, O. III, 22. *Pentru ca lumea să poată răsufla,... a trebuit să ducă înarmările defensive până la ultima limită a puterilor omenești.* IORGA, P. A. II, 414. *Limitele de oscilațiune ale temperaturii în cursul lunilor de primăvară pot să*

cuprindă mai bine de 15°. PĂCALĂ, M. R. 10. *Împinsă la limită, muzicalizarea lirismului atrage o redescoperire a materialităţii cuvântului.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 8. *Expresionismul german a împins până la extrema limită literatura de sensuri şi de cazuri.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 262. *Eminescianismul este, aşadar, împins la ultima sa limită.* LOVINESCU, S. IV, 47. *Lăcomia de bani are şi ea o limită.* COCEA, S. II, 467. *Accentul silabei imediat următoare slăbeşte până la ultima limită.* IORDAN, STIL. 37. *Limita la care temperatura în acest tub va ajunge depinde de punctul de fierbere al lichidului din interior.* ENC. TEHN. I, 263. *La începutul secolului al XVI-lea, limita răbdării fu atinsă şi izbucnirea crizei era... inevitabilă.* OŢETEA, R. 308. *Am mai întâlnit mulţi artişti care duseseră acuarela până la ultimile limite ale posibilităţii genului.* OPRESCU, I. A. IV, 84. *Limita normalului fusese atinsă şi puţin depăşită.* CĂLINESCU, B. I. 62. *Iubirile lui... l-au zguduit până la limita rezistenţei morale.* VIANU, L. U. 234. *Tot am depăşit planul. Nu vreau să rămân la limită, pentru că învăţ.* DEMETRIUS, C. M. 18. *Suprarealismul este limita extremă a individualismului poetic.* CONSTANTINESCU, S. VI, 89. *Argumentul e cu atât mai semnificativ, cu cât vine de la filosoful care... a dus la limitele extreme subiectivismul.* JOJA, S. L. 337. *Doi cneji într-un sat reprezentau... atingerea limitei de jos a posibilităţii hrănirii şi întreţinerii feudalilor de către săteni.* PANAITESCU, O. Ţ. 70. *Aici avem o mostră a vanităţii aristocratice împinsă la limită.* N. MANOLESCU, A. N. 95. *Scrâşneşte undeva insuportabil. Undeva la limita conştiinţei lui.* V. ROM. martie 1970, 31. *Înainte de toate... să atingă limita cruzimii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 4/2. ✧ *Limită funcţională* = valoare minimă sau maximă care marchează intrarea sau ieşirea din funcţie a unui mecanism psihofiziologic şi, corespunzător, a unei activităţi psihice. Cf. D. PSIH. ✧ L o c. a d j. **De limită** = extrem, maxim[2] **(1).** *Ştiinţa imaginează... aceste cazuri de limită... Cazurile de limită au un rost numai ca termeni constitutivi ai unor legi.* BLAGA, Z. 181. *Leibniz înţelegea „inconştientul" ca o realitate tulbure de limită, ca un grad infinit de mic de „conştiinţă".* id. ib. 243. *Elogiul a tot ceea ce înseamnă omenesc constituie o atitudine consecventă a poetului, concretizată într-un moment de limită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 9/2. ✧ L o c. a d j. şi a d v. **Fără (de) limită** (sau **limite**) = foarte (mare), nemăsurat, exagerat. *Printr-o aparentă cultură a spiritului şi o ambiţiune fără limite, se nenorocesc pe dânşii.* FILIMON, O. II, 253. *Uneori îmi părea şi mie că în ceea ce simţea el pentru mine e şi altceva decât bunătate şi recunoştinţă de bărbat iubit fără limită.* CAMIL PETRESCU, P. 422. *Uneori incapacitatea ei de a avea vreo obligaţie faţă de mine mergea fără de limită.* A. HOLBAN, O. II, 105. *Generator de viaţă, demonismul goethean e germenul masculin care fecundează disponibilităţile fără limită ale eroului feminin.* CONSTANTINESCU, S. V, 317. *Prezenţa lor este cea a unei inconştienţe fără limite.* CINEMA, 1974, nr. 3, 48. ✧ L o c. a d v. **La limită** = cât mai puţin, foarte puţin; p. e x t. în cele din urmă, până la urmă, în ultimă instanţă. *Această intenţie este la limită îndeplinită.* CARAGIALE, O. IV, 181. *Am învăţat atâta şcoală câtă, la limită, mi-ar fi de-ajuns să mă pot apuca de învăţătura dreptului.* id. ib. 236. *Numai bunul Dumnezeu şi bietul dascăl ştiu cu câte piedici ce i le pune societatea are să lupte şcoala pentru a-şi îndeplini la limită datoria proprie.* id. ib. 250. *Atunci Lord îşi echilibra aşa timpul, încât să aştepte la limită dreptul său.* SADOVEANU, O. XIV, 412. *A-l desfiinţa cu totul înseamnă, la limită, a desfiinţa critica.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 5/3. *E un roman de critic..., o demonstraţie artistică şi, la limită..., un joc estetic.* id. ib. nr. 10, 9/2. **Peste (orice) limită** = foarte mult, din cale-afară (de mult), nemaipomenit de...; exagerat, excesiv. *Bea peste limită.* GR. S. IV, 89. *George Gregorian e peste limită subvalorificat.* PERPESSICIUS, M. II, 66. *Abject şi viciat peste orice limită, el se menţine la suprafaţa vieţii.* V. ROM. martie 1970, 119. *Iera frumoasă păstă, păstă limită!* O. BÎRLEA, A. P. II, 28. ✧ E x p r. **A trece peste** (sau **dincolo) de orice limită** (sau **limite)** ori **a depăşi orice limite** = a depăşi ceea ce este permis de lege, de morală, de cuviinţă. *Curiozitatea... trecu peste orice limite.* FILIMON, O. II, 181. *Imoralitatea acestor precupeţi trece dincolo de orice limită.* BĂNUŢ, T. P. 22. *Cu un cinism care depăşeşte orice limite, considera că asasinatele... nu constituiau... o tragedie.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 56. ✦ (Adjectival) Extrem. *Cuprinsă între arcanele acestor „noţiuni limite", filosofia de la Platon până azi nu e altceva decât o serie de variaţiuni pe aceleaşi teme.* RALEA, S. T. III, 14. *Cantităţile limită în care diferitele materiale organice se află în ţesuturile organice.* CHIRIŢĂ, P. 21. *Sămânţa va fi îngropată la adâncimea limită, între stratul afânat şi cel aşezat al satului.* AGROTEHNICA, II, 56. *Inducţia... e necesară numai în cazul limită al inducţiei complete şi al celei esenţiale.* JOJA, S. L. 132. *Termenul limită al acestei lucrări.* STOICESCU, S. D. 6. *Manipularea personajelor de către autor... nu era decât o formă limită, exacerbată, a deprinderii scriitorului de a aprecia... gândurile eroilor săi.* N. MANOLESCU, A. N. I, 50. *După acest caz limită, putem lesne închipui judecata absolută.* NOICA, D. 46. *Un fel de caz limită... l-ar reprezenta versiunile cronicii brâncoveneşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 9/2. ✧ *Situaţie-limită* = situaţie excepţională, extremă. *Cazurile tratate mai sus reprezintă numai situaţii-limită ideale.* CIŞMAN, FIZ. I, 243. *Faţă de această situaţie-limită se definesc personajele.* CINEMA, 1973, nr. 1, 10. *Există o soluţie de salvare şi, cea dintâi, este chiar evitarea situaţiilor-limită.* SIMION, D. P. 206. *În capitolul al doilea dăm peste un alt tip de situaţie-limită: războiul.* CONTEMP. 1977, nr. 1 616, 10/3. ✦ (Muz.) Tonul cel mai înalt sau cel mai profund pe care îl poate emite o voce sau un instrument. Cf. DL, DM, DN[3], DEX. ✦ (Mat.) Valoare fixă către care tind valorile unei mărimi variabile. Cf. CULIANU, A. 61, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, DN[3], GEOM. SB. 59, M. D. ENC., DEX, DREV. ✦ (Tehn.) Valoare, grad, punct minim de la care începe un proces sau de la care se atribuie o caracteristică. Cf. IOANOVICI, TEHN. 184, LTR[2], D. MEC. ✦ (Tehn.) Valoare, grad, punct maxim până la care se conservă o proprietate sau se poate desfăşura un proces. *Încărcarea unui circuit are însă o limită peste care nu se poate trece.* ENC. TEHN. I, 216. *Sub o anumită limită..., sunetul nu se aude, iar peste o anumită limită,... iarăşi nu se aude.* id. ib. 253, cf. LTR[2], D. MEC.

– Pl.: *limite.* – Şi: (învechit, rar) **límite** s.f., **límit** (pl. m. *limiți* şi n. *limituri* NEGULICI, 245) s.m., s.n.
– Din fr. **limite.**

LÍMITE s.f. v. **limită.**

LIMITÉRIO s.m. (Învechit, rar) Comandant de grăniceri; hotarnic, (învechit, rar) limitareus. *Constandin Fărcăşanul, limiterio într-aceste cinci județi* (cca 1734). IORGA, S. D. XXI, 319, cf. SCL 1985, 499.
– Pl.: ?
– Cf. l i m i t a r e u s.

LIMITÓR s.n. Dispozitiv, aparat etc. care împiedică automat ca o mărime fizică să depăşească o limită dată; limitator **(1).** Cf. LTR[2], DL, DP, DEX, DN[3].
– Pl.: *limitoare.*
– Din fr. **limiteur.**

LIMITRÓF, -Ă adj. **1.** Care se află la limita **(1),** la hotarul unei țări, unui ținut etc.; mărginaş **(1).** Cf. DRLU, NEGULICI, PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D. *Căderea Chiliei... trase după sine supunerea întregei regiuni limitrofe pe ambele maluri ale Prutului.* HASDEU, I. C. I, 9, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Austria şi Transilvania cer mai ales productele din districtele limitrofe.* N. A. BOGDAN, C. M. 123, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Solicitați de Austria şi de Rusia de a produce grâu şi pentru îndestularea regiunilor limitrofe ale acestor țări, proprietarii de pământ... caută să producă pentru schimb.* OȚETEA, T. V. 33. *Contravenienții erau „globiți" sau amendați serios, aşa cum aflăm dintr-o „carte de gărdurărie" din 5 ianuarie 1695 privind județul Râmnicul Sărat, deci viile limitrofe Odobeştilor.* C. GIURESCU, P. O. 82, cf. DEX. *Regiunile în care influența limbii române s-a manifestat mai intens sunt cele aflate în zonele limitrofe.* L. ROM. 1980, 545, cf. V. BREBAN, D. G. (F i g.) *Zone limitrofe ale neantului.* DOINAŞ, A. P. 266. ✦ (Învechit, rar) De frontieră. Cf. DL, DM.
2. (Despre țări, teritorii etc.) Care are graniță comună (cu...); învecinat, vecin **(I 1).** Cf. NEGULICI. *Din acelea trei teritorii, acel secuiesc limitrof cu Moldova... a fost odinioară scutit de orice servitute feudală.* BARIȚIU, P. A. I, 110. *Districtul Făgăraşului, limitrof în toată lungimea sa cu Muntenia, era incorporat la biserica reformată.* id. ib. 125, cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Întreținând bunele relații cu toate puterile în genere, dar mai ales cu cele limitrofe..., ne putem feri de pericolele la care ne-ar espune şi pe viitor o politică aventuroasă.* EMINESCU, O. XI, 24. *Dacii aveau... legături cu provinciile limitrofe.* DR. V, 573, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Artificială este încă în bună măsură şi nomenclatura ornitologică „populară" a unor țări limitrofe.* BĂCESCU, PĂS. 402. *Directorul Institutului Ornitologic din Budapesta... a dat o lucrare detaliată asupra situației egretelor din toate țările şi în special asupra celor din Ungaria şi țările limitrofe.* LINȚIA, P. III, 33, cf. DL, DM, DEX, DN[3], DSR.
– Pl.: *limitrofi, -e.*
– Din lat. **limitrophus, -a, -um,** fr. **limitrophe.**

LIMNÉA s.f. v. **limnee.**

LIMNÉE s.f. (Zool.) Moluscă din familia gasteropode, cu cochilia spiralată şi ascuțită, care trăieşte în bălți şi lacuri *(Limnaea).* Cf. LTR, DER, M. D. ENC., DN[3], DOOM[2].
– Pl.: *limnee.* – Şi: **limnéa** s.f. DN[3].
– Din fr. **limnée.**

LIMNÉTIC, -Ă adj. (Despre organisme vegetale) Care trăieşte în lacuri, bălți sau în locuri mlăştinoase. Cf. DN[3], DEXI.
– Pl.: *limnetici, -ce.*
– Din germ. **limnetisch.**

LIMNIGRÁF s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică automată a variațiilor de nivel ale unui curs de apă, ale unui lac sau ale unui rezervor de apă. Cf. DT, LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. MEC.
– Pl.: *limnigrafe.*
– Din fr. **limnigraphe.**

LIMNIMÉTRIC, -Ă adj. Care se referă la limnimetrie. Cf. LTR[2], DN[3].
– Pl.: *limnimetrici, -ce.*
– Din fr. **limnimétrique.**

LIMNIMETRÍE s.f. Studiul variației nivelului unei ape curgătoare, a unui lac, a unui rezervor de apă. Cf. LTR[2], DEX, DN[3].
– Din fr. **limnimétrie.**

LIMNIMÉTRU s.n. Instrument pentru măsurarea nivelului apei unui lac, al unui curs de apă, al unui rezervor de apă. Cf. MDT, DT, LTR[2], DP, DL, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *limnimetre.*
– Din fr. **limnimètre.**

LIMNÍT s.n. v. **lignit[1].**

LIMNOLÓG, -Ă s.m. şi (rar) f. Specialist în limnologie. Cf. M. D. ENC., DN[3], DOOM[2].
– Pl.: *limnologi, -ge.*
– Din fr. **limnologue.**

LIMNOLOGÍE s.f. **1.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul problemelor legate de regimul hidrologic, termic şi hidrochimic al lacurilor. Cf. DS, MDT, DT, LTR[2], DP, DL. *S-au realizat şi lucrări cu caracter complex hidrografic... lucrări de limnologie pentru regiunile muntoase.* MG I, 34, cf. M. D. ENC, DN[3], V. BREBAN, D. G.
2. Parte a hidrobiologiei care se ocupă cu studiul apelor continentale. Cf. MDT, LTR[2], DP, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ECOL., V. BREBAN, D. G.
– Din fr. **limnologie.**

LIMOJDÉRIȚĂ s.f. (Regional) Femeie vicleană, afurisită (Bozieni – Săveni). I. CR. IV, 95. (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *A rămas limojderița de babă cu gura rânjită.* ib.
– Pl.: *limojderițe.*
– **Limujder** + suf. *-iță.*

LIMÓN[1] s.m. (Rar) Lămâi *(Citrus limon)*. Cf. BORZA, D. 49.
– Pl.: *limoni.*
– Derivat regresiv de la **limonă.**

LIMÓN[2] s.n. (Geol.) Rocă sedimentară, detritică, ce are consistență între nisip și argilă. DEXI.
– Din fr. **limon.**

LIMONÁDĂ s.f. **1.** Băutură răcoritoare preparată din zeamă de lămâie (sau un înlocuitor al ei), apă și zahăr. Cf. MOLNAR, D. 384/13. *Dau toate feliurimile de băuturi, cum: cafea, lemonade, ponciu, înghețată, lapte de migdale.* GOLESCU, Î. 42, cf. LB, POEN.–AAR.–HILL, V. II, 107[2]/4. *O stare de boală rea și grea... se întâmpină cu băutura fierturii de orz, cu amestecarea de trei, patru linguriță de oțet... sau c-o limonadă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 143/6. *Se plânge de căldura cea mare și... contele îi aduce o limonadă pe care ea o bea pe încetul și cu delicatețe sorbind.* HELIADE, L. B. III, 63/2. *Limonadă, adică zeamă dă lămâie, amestecată cu zahar, bună dă băut spre răcorirea trupului.* I. GOLESCU, C. *Ca să-și stâmpere bolnavul sătea... să be câte puțină lemonadă.* VEISA, I. 62/13, cf. VALIAN, V. *Limonada pe care vrea s-o prepare și s-o pună în vânzare* (a. 1844). DOC. EC. 815. *Putem să-i dăm o limonadă răce care taie greața.* C. VÂRNAV, H. 110/20. *La această boală folosește limonada.* CORNEA, E. I, 70/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., cf. COSTINESCU. *Ziceți lui domnu Timofti să gătească limonada.* ALECSANDRI, T. 450. *Îți aduc un pahar de limonadă fierbinte..., îți va face bine.* BOLINTINEANU, O. 332, cf. LM. *Dovleacul mălăieț, la cuptor, are succes...; dar stoarcă-se cât s-o stoarce, să facă limonadă, n-are să-l aibă niciodată.* CARAGIALE, O. IV, 41. *Ea-i ridică puțin capul și-i duse la gură paharul cu limonadă.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 52, cf. DDRF. *Matildă, ce-i cu limonada?* COȘBUC, P. II, 256, BARCIANU, ALEXI, W. *Vin îndoit cu limonadă.* SĂM. IV, 506. *Limonadele sunt băuturi plăcute, răcoritoare, pe cari le pot bea oamenii sănătoși pe căldurile mari.* BIANU, D. S. 424, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Țăranii cinstesc rachiu, vin cald, bere caldă, bragă și limonadă.* BACOVIA, O. 214. *Am băut apă călduță și leșioasă, vin cu gust de limonadă.* CAMIL PETRESCU, P. 38. *Defilau tăvile cu șprițuri și căldările cu limonăzi galbene și roșii.* TEODOREANU, M. II, 201. *Dacă ți-e poftă, răcorește-te c-o lemonată.* id. ib. 14. *Lămâia... este foarte folositoare... pentru facerea limonăzilor.* VOICULESCU, L. 151. *Fetele se apucau să cânte și să joace, să bea cafele și limonăzi.* C. GANE, TR. V. 285. *Apoi mi-a adus limonadă de lămâie și mi-a înfășurat fruntea și tâmplele cu ștergare răcoroase.* SADOVEANU, O. XVIII, 606, cf. SCRIBAN, D. *Limonadă aurie era distribuită în cănile cu toartă, de un bătrân jerpelit.* ARGHEZI, B. 64. *Voi limonadă cu foarte puțină apă.* CĂLINESCU, S. 792, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 477. *Un nubian de culoarea tăciunelui vinde o limonadă foarte galbenă.* RALEA, S. T. I, 248. *Vara, braga și limonada sunt purtate în spate și în doniță ferecate frumos cu cercuri de alamă și țintuite cum se cuvine.* CAMIL PETRESCU, O. I, 197. *Beau... un pahar de limonadă galbenă.* STANCU, D. 406. *Când intrară învingători în împrejurimile străvechiului Constantinopol, îi întâmpinară grecoaicele cu flori, cu vin și cu limonadă.* VINEA, L. I, 396. *La sfârșit m-au dus într-o odaie unde m-au așezat pe un divan... numai între pașale și negustori bogați, care... beau limonadă cu gheață și cafele.* TUDORAN, P. 261, cf. CONTRIBUȚII, II, 45, SCL 1960, 671. *Uzul permite pluralul dublu fără diferențieri semantice la un număr mic de substantive, la care însă prima dintre cele două forme date este... omologată ca literară: (boală) – boli, boale;... (limonadă) – limonade, limonăzi.* COTEANU, S. E. 24, cf. L. ROM. 1961, 344, CL 1968, 317, SCL 1970, 590, HRISTEA, P. E. 104. *Cele șapte beau limonadă roșie.* D. R. POPESCU, I. Ș. 23, cf. SCL 1975, 593, L. ROM. 1976, 540, DEX. *Crișmăriță blestămată, Ia să-mi dai o limonată.* PAMFILE, C. Ț. 316. *Nae Jupânul s-a dus la București să poruncească să-i aducă de la o fabrică... limonadă și sifoane.* IZV. XV, 245, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✦ P. g e n e r. Băutură răcoritoare gazoasă preparată cu sirop de fructe. *Apele gazoase... artificiale (limonada gazoasă, apa de sodă) sunt soluțiuni apoase de gaz carbonic.* PONI, CH. 138. *Limonada gazoasă să prepară din 2 pachete cu prafuri.* BIANU, D. S. *Articole alimentare: ape gazoase, limonadă, gheață și zaharicale.* NOM. PROF. 56.

2. (Bot.; regional; în forma *limonade)* Lămâiță *(Philadelphus coronarius)* (Blaj). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 65, BORZA, D. 252.

– Pl.: *limonade* și (regional) *limonăzi.* – Și: (popular) **limonátă,** (învechit și regional) **lemonádă** (MOLNAR, D. 384/13, LB, VALIAN, V.), **lemonátă,** (regional) **limonáde, liminádă** (ALR II 4 048/682) s.f.
– Din fr. **limonade,** germ. **Limonade.**

LIMONÁDE s.f. v. **limonadă.**

LIMONADIÉR s.m. (Învechit) Persoană care face și vinde limonadă sau alte băuturi răcoritoare; limonagiu. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ✦ P. e x t. (Învechit, rar) Persoană care vinde înghețată, ciocolată etc. Cf. COSTINESCU.
– Pronunțat: *-di-er.* – Pl.: *limonadieri.*
– Din fr. **limonadier.**

LIMONAGÍU s.m. (Învechit) Fabricant sau vânzător (ambulant) de limonadă; (învechit) limonadier. *Ali aga limonagiul... au deschis acel vad dă trecea peste Olt.* R. POPESCU, CM I, 536, cf. ȘIO II$_1$, 238, STAMATI, D. *Ar fi fost cei dintâi în aristocrație, nu descendenții limonagiilor din Fanar.* IORGA, P. A. II, 443. *În Moldova vor domni Mulți grecomani limonjii* (a. 1868). ap. TDRG, cf. CADE. *Ticu, sprijinit în baston, întârzia la un limonagiu.* A. HOLBAN, O. I, 12. *Limonagii împingeau cărucioarele greoaie, purtând pe cap fesuri de foiță roșie.* P. CONSTANT, R. 81, cf. IORDAN, L. R. A. 158, SCRIBAN, D. *Mișuna felurită lume prin parc, erau și vânzători de alune, și limonagii și salepgii.* TUDORAN, P. 348, cf. DM, DEX.
– Pl.: *limonagii.* – Și: (învechit, rar) **limongíu** s.m.
– Cf. tc. l i m o n a t a c ı.

LIMONÁTĂ s.f. v. **limonadă.**

LIMÓNĂ s.f. (Învechit și regional) Lămâie. *Au pus fariseii pre altar limoane, nuci și alte poame.* TEODOROVICI,

I. 289/7, cf. LM. *Arome de... limonie, de scorţişoară, năut, piper, tahân, năvălind buzna spre a doua uşă din fund.* C. PETRESCU, A. R. 64. *Marfă pornită de la Stambul... Masline, untdelemn, orez, cafea, portocale, limonia.* TUDORAN, P. 16, cf. L. ROM. 1992, 599, ALR SN IV h 1 139/36, ALRM AN III h 955/36.

– Pl.: *limoane.* – Şi: **limónie, limónia,** (învechit, rar) **lemónia** (LM), (regional) **alimúnă** (ALR SN IV h 1 139/36, ALRM AN III h 955/36) s.f.

– Din germ. **Limone,** it. **limone.**

LIMONGÍU s.m. v. **limonagiu.**

LIMÓNIA s.f. v. **limonă.**

LIMÓNIE s.f. v. **limonă.**

LIMONÍT s.n. Minereu de fier cristalizat sau amorf, de culoare galbenă-brună sau roşcată până la negru, alcătuit din oxid de fier hidratat, argilă şi puţin fosfor. *Se arată şi bancuri subţiri de limonit.* ARHIVA, I, 311, cf. ENC. ROM. *În solurile brune predomină limonitul, mai puternic hidratat.* CHIRIŢĂ, P. 453. *Munţii Răşinariului conţin şi diferite metale ca... fier (limonit) şi arsenopirit.* PĂCALĂ, M. R. 8. *Limonita... cu un conţinut de 40–55% fier este minereul cel mai răspândit.* IOANOVICI, TEHN. 31. *Limonitul este compus din particule foarte mici, prezintă deci toate proprietăţile materiei într-un grad mare de dispersiune.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 92. *Limonită.* NOM. MIN. I, 53, cf. II, 130, MACAROVICI, CH. 410. *În solul brun de pădure... se formează limonit.* AGROTEHNICA, I, 474, cf. LTR². *Magnetitul, oligistul şi limonitul constituie cele mai însemnate şi căutate minerale pentru extracţia fierului industrial.* GEOLOGIA, 15, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *limonite.* – Şi: **limonítă** s.f.

– Din fr. **limonite.**

LIMONÍTĂ s.f. v. **limonit.**

LIMONÍU, -ÍE adj. (Învechit) De culoarea lămâii; galben ca lămâia. Cf. POLIZU. *Se vedeau o mulţime de ciubuce... cu imamele de chihlimbar limoniu.* FILIMON, O. I, 102, cf. COSTINESCU. *Cuconiţa..., una cam limonie la faţă.* ALECSANDRI, T. 9. *Un barbat copt, vestejit, limoniu, nu verde.* id. ib. 807, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D., BARCIANU, ŞIO II$_1$, 238. *Ş-a pus rochia de mătase, o rochie limonie.* DELAVRANCEA, H. T. 218, cf. ALEXI, W., TDRG. *Şofranul sau safranul are nişte flori galbene, din cari se extrage coloarea galbenă limoniu.* PAMFILE, I. C. 224, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, CONTRIBUŢII, III, 167, L. ROM. 1968, 41, DEX. *Fasole limonie.* H XI 326. ✧ (Substantivat, n.) *Tonuri de bronz... alternează... cu limoniu diafan de fluture primăvăratic.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 138.

– Pl.: *limonii.*

– Din tc. **limoni.**

LIMONÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care conţine nămol. *După grosimea acestui depozit limonos şi după înălţimea apei ce stă la suprafaţă, locurile au luat numele de mlaştini, rovine sau viroage.* GRECESCU, FL. 763. ✦ (Despre plante) Care creşte în locuri mlăştinoase. *Specii limonoase.* GRECESCU, FL. 764.

– Pl.: *limonoşi, -oase.*

– Din fr. **limoneux.**

LÍMOS s.n. Teren mlăştinos. *Luminele ei mari, rotunde şi negre..., urmăreau neastâmpărul cocorilor ce foiau prin limosuri.* CHIRIŢESCU, GR. 108.

– Pl.: *limosuri.*

– Din lat. **limus** „noroi".

LIMOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament care constă în reducerea substanţială a alimentaţiei. Cf. DN³, DEXI.

– Pl.: *limoterapii.*

– Din fr. **limothérapie.**

LIMP interj., s.f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Interj. (Repetat) Cuvânt care redă zgomotul făcut de un câine sau de o pisică atunci când soarbe cu limba. Cf. UDRESCU, GL.

2. S.f. art. (În forma *limpa)* Femeie care umblă după chilipir. Cf. UDRESCU, GL.

– Şi: **límpa** interj., s.f. art. UDRESCU, GL.

– Onomatopee.

LÍMPA interj., s.f. art. v. **limp.**

LIMPÁC s.m. (Prin Bucov.) Colportor de minciuni. LEXIC REG. 104.

– Pl.: *limpaci.*

– Et. nec.

LIMPÁŞ s.n. v. **lămpaş.**

LIMPĂÍ vb. IV. Tranz. (Prin Munt. şi Olt.; mai ales despre câini, pisici) A mânca sau a bea luând cu limba; a face „limp-limp". V. lăpăi, limpi, lincăi². Cf. SCRIBAN, D. *Limpăiră câţiva stropi de apă pe inima goală.* PLOPŞOR, C. 13. *Bucatele le-a limpăit mâţul!* CIAUŞANU, GL. ✦ (Despre oameni; depreciativ) A sorbi **(2).** Cf. UDRESCU, GL. ✦ (În forma *lempăi)* A mânca pe ales. *Măgarul, mai lempăind de ici un firişor de iarbă, de colo un spicuşor..., se înfundă în desişul pădurii.* I. CR. II, 92, cf. CHEST. VIII 102/2.

– Prez. ind.: *limpăiesc.* – Şi: (regional) **lempăí** vb. IV.

– **Limp** + suf. *-ăi.*

LIMPĂIÁLĂ s.f. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a limpăi; zgomotul produs de luarea cu limba mai ales a unui lichid; (regional) limpăitură. Cf. UDRESCU, GL. *Ce limpăială e asta, mă, copile; mănâncă frumos!* id. ib. *S-aud limpăieli de câine în bucătărie.* id. ib.

– Pl.: *limpăieli.*

– **Limpăi** + suf. *-eală.*

LIMPĂÍT¹ s.n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a limpăi. UDRESCU, GL.

– V. **limpăi.**

LIMPĂÍT², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; mai ales despre oameni) Mâncăcios, lacom. Cf. LEXIC REG.

II, 15, UDRESCU, GL. *Limpăit copil!* id. ib. ✧ (Substantivat) *Te-ai învăţat... un limpăit, urâciosule!* id. ib.

– Pl.: *limpăiţi, -te.* – Şi: **limpănít, -ă** adj. LEXIC REG. II, 15.

– V. **limpăi.**

LIMPĂITÚRĂ s.f. (Prin nord-vestul Munt.) Limpăială. Cf. UDRESCU, GL. *Câteva limpăituri şi gata strachina.* id. ib.

– Pronunţat: *-pă-i-.* – Pl.: *limpăituri.*

– **Límpăit**[1] + suf. *-ură.*

LIMPĂNÍT, -Ă adj. v. **limpăit**[2].

LIMPĂU s.m. (Regional) Persoană care mănâncă cu poftă, cu lăcomie, cu plăcere (Săpata de Sus – Piteşti). UDRESCU, GL.

– Pl.: *limpăi.*

– **Limpăi** + suf. *-ău.*

LÍMPED, -Ă adj. v. **limpede.**

LÍMPEDE adj. **1.** (Despre lichide, p. ext. despre surse, cursuri sau acumulări de apă; adesea în opoziţie cu tulbure) Care nu conţine impurităţi (în urma filtrării, a decantării etc.), curat, pur[2] **(1);** care poate fi străbătut de lumină, prin care se poate vedea, care lasă să se distingă forma, culoarea etc., clar, cristalin, străveziu **(1),** transparent **(I 1),** (învechit) chiar, (regional) tistaş. V. vioară[1]. *Nu te leni de a ta spăsenie, că scris iaste: „Veniţi, carei v-aţi însetoşat, la această apă limpede şi spăsitoare".* CORESI, EV. 5, cf. TEXTE ROM. (XVI), 565. [Turtureaua,] *daca-i moare soţie..., neceodată nu be apă limpede, ce o turbură cu picioarele – atunci va be* (a. 1620). în RF I, 201. *Vinul ce va fi băut, vădzându-l limpede şi frumos la faţă şi moale şi dulce la gustare, de-are fi şi înţelept neştine, tot să amăgeaşte, părându-i că nu să îmbăta.* PRAV. 263, cf. MARDARIE, L. 113/30. *Traian împăratul... au făcut şi podul, căruia cu ochii noştri am privit pragurile prin apa limpede a Dunării.* M. COSTIN, O. 257. *Săturându-să tot de apă limpede şi reace, să minunară mulţămind lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. martie 39[v]/21. *Porunceaşte fiilor lui Israil... să-ţ ia ţie untdelemn de maslin curat şi limpede la lumină, să arză lumină pururea.* BIBLIA (1688), 88[2]/54. *Aceasta lucru aseamenea să făcu celora cărora, de mare căldura văzduhului den afară, cea în trupul său născută din fire căldură, tare spre clătire li să porneşte şi setea vântos li să pricineşte, căriia leacul o umedzală limpede şi reace fiind.* CANTEMIR, I. I. I, 40. *În ce chip limpede apa izvorului, din curgerea sa... în bălţi stătătoare oprindu-să, să strică.* id. HR.139, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 224. *Văzând izvoriul limpede, iar să întoarce într-însul şi să cufundă* (a. 1777). GCR II, 109/24. *Agiunsără la un iezăr cu nişte apă dulce şi limpede.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 134/13. *Oraşul cel foarte săcetos, care are numai o împuţinată apă de puţuri abil pentru băut, l-au umplut de limpede apă* (a. 1804). URICARIUL, V, 39/27. *Curgea un râuleţ foarte limpede.* CANTACUZINO, N. P. 87[v]/16. *Să rămâie limpede cu totul, fără de spumă* (a. 1805). GRECU, P. 83, cf. KLEIN, D. 372. *Cămila, când ajunge la vro baltă limpede, unde îşi veade chipul ei, neputându-şi suferi urăciunea sa, turbură îndată apa, ca să nu se mai vadă, şi apoi bea.* MAIOR, PRED. I, 151/14. *În aceeaşi pădure... era un fag de supt care ieşea doao păraie cu apă foarte limpede.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 185. *Nu pociu nici puţintea apă limpede să beau.* ŢICHINDEAL, F. 47/18. *Loghica aceasta..., ca o fântână cu dulce şi limpede şi răcoritoară apă,... s-au pus înaintea celor ce vor binevoi a să adăpa dintr-însa.* GRIGORIE, ap. GCR II, 254/32, cf. DRLU, LB. *Este îmbăierea de apă limpede, curată şi proaspătă curătoare... învederată înviorare a vieţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 12/19. *S-alină a mea sete cu limpedea apşoară De care nu am teamă că de venin s-aţâţă.* HELIADE, O. I, 308. *Scoase o fiolă cu un lichid foarte limpede..., venin faimos care... conduce în somnul cel etern pe cel ce ar bea câteva picături.* ASACHI, S. L. II, 125, cf. VALIAN, V. *Să se întrebuinţeze cea mai limpede şi mai moale apă, care nu coprinde mult silit în sine.* DESCR. AŞEZ. 34/14. *Oriîncotro te-i uita, vezi... văi răcoroase, gârle a cărora limpede apă curge printre câmpiele înflorite.* BĂLCESCU, M. V. 308. *Vei scurge atunci licuidul cel limpede* [al soluţiei] *şi... vei arunca acolo o picătură de acid.* BREZOIANU, A. 18/6. *Stupina... să fie numai la adăpost de vânturile cele mari şi în vecinătatea unei ape limpede.* id. ib. 548/17, cf. ISER. *Apele feroase sânt limpezi..., fără miros şi de un gust astringent.* FĂTU, D. 88/12. *Apa... este limpede, transparentă.* DESCR. APE, 57/17. *Apa limpede, apa în stare de vapori... sânt diferite varietăţi de apă.* BARASCH, I. N. 6/8. *Vezi părăul... Valul său pare că poartă lacrimi limpezi şi oftări.* NEGRUZZI, S. II, 14, cf. POLIZU. *Apa de spălat trebuie a fi din cea limpede.* PENESCU, M. 55. *Acest uleiu trage la fund toate necurăţeniile şi remâne vinul limpede.* I. IONESCU, B. C. 297/23. *La 1572 capitala Moldovei fu Suceava. Avea... şi un castel, un fluviu limpede, o poziţiune pitorească.* HASDEU, I. V. 32. *Zburătorii... sorb limpedea rouă din a florilor potire.* ALECSANDRI, POEZII, 56. cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 144. *În sânul pădurii posomorâte ce încununa dealul... se vărsa dintr-un codru o cascadă de apă limpede.* BOLINTINEANU, O. 329, cf. LM. *Oare părâul de la munte ar fi aşa de limpede şi de voios dacă n-ar fi rece?* MAIORESCU, CR. II, 386. *Razele... sclipesc ca aurul pe undele limpezi ale pârâului.* ODOBESCU, S. III, 35. *O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului.* EMINESCU, O. VI, 318. *Cerul purpuriu se oglindea în apele limpezi ale Siretului.* GANE, N. I, 24. *O picătură de rouă limpede... cade din înălţimile senine.* CARAGIALE, O. III, 67. *Roua limpede, schinteia, aerul îmbălsămit... Te vor face să uiţi toate câte-n lume-ai suferit!* MACEDONSKI, O. I, 239, cf. DDRF. *Un servitor bătrân intră tocmai atunci, aducând o halbă cu bere spumoasă şi limpede.* DEMETRESCU, O. 131. *Ah, tulbure-i, Doamne, impusul sorbet, Şi limpede-i vinul oprit de profet.* COŞBUC, P. I, 211. *Erau... izvoare foarte rare şi cu apa din ele mai mult tulbure decât limpede.* SBIERA, F. S. 14. *În Vrancea, la izvoarele Milcovului, curge apa limpede.* D. ZAMFIRESCU, R. 246, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. *În adâncata schelă, unde valul Nu creşte niciodată mic sau mare, Ci-i molcomit şi limpede de-a pururi.* MURNU, O. 162. *Scobarul preferă apa mai limpede a*

râurilor noastre. ANTIPA, F. I. 192. *Cât era de limpede izvorul, Când a trecut cu setea-i călătorul!* CERNA, P. 146. *Piatra se modelează şi mâna nevăzută a timpului, cu limpede rouă ori lacrimi de ploaie, zugrăveşte pete de umezeală.* ANGHEL, PR. 117. *Plecăm la iernat, ne-ntoarcem noi iară... Când şipote limpezi în mai vor cânta!* IOSIF, T. 61, cf. TDRG. *Se fierbe bine apa aceea, se pune apoi deoparte ca să se aşeze sfărâmăturile cari se află în ea, şi, dacă nu e limpede cum se cade, se scurge şi se pune a doua oară ca să fiarbă.* PAMFILE, CR. 214. *Roua se lasă, limpede, rară, Peste-nvechita marmoră rece.* PETICĂ, O. 49, cf. DHLR II, 19, cf. CDDE. *Te uiţi în ochii omului şi crezi că-n luminile lor curg două izvoare de apă limpede.* GÂRLEANU, N. 139. *Ceva ca fiorul care trece uneori prin undele mării când e limpede... o străbătuse.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 349. *Este aici aceea obscuritate proprie lui Mallarmé, obscuritate care provine numai dintr-o profunzime a expresiei, ca o apă limpede, pe care adâncimea ei o face să pară întunecată.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 123, cf. DR. IV, 490, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Dete de un pârâiaş limpede... şi şerpuitor.* BASSARABESCU, V. 141. *Sensibilitatea lui se găseşte alterată ca exactitatea vizuală a unui om înecat într-un fluviu limpede.* ARGHEZI, P. N. 321, cf. CADE. *Înaintară până la sfânta Djamuna, cu apele limpezi albastre-verzui.* REBREANU, O. VI, 39, cf. BL I, 42. *S-a oprit o clipă, s-a uitat la apele care se deznodau sub punte, limpezi şi de-abia înflorite.* GALACTION, O. II, 134. *Începu să râdă, dar de data aceasta... proaspăt, încât aveam impresia că printr-însul curg limpezi ape de munte şi răcoare.* CONV. LIT. LXVII, 19. *Dăruiţi-mi o ramură Cu sevele limpezi de ceruri şi rouă.* LESNEA, VERS. 106. *Parcă priveam în fundul unei ape adânci, când limpede, când tulbure.* VLASIU, D. 20. *Îi vedea sufletul ca ondularea unei ape limpezi.* TEODOREANU, M. II, 187. *Mi-a descoperit o arcană neştiută de pădure, cu un iezer limpede ascuns în tufişuri.* VOICULESCU, P. II, 112. *A uitat şi borşul limpede de la cazan, şi pânea neagră.* SADOVEANU, O. II, 137. *Două lacrimi limpezi izvorâră din ochii închişi ai fetei.* id. ib. 339. *La început vinul iese mai puţin limpede şi se toarnă înapoi.* ENC. AGR. II, 555. *Arno... nu va fi fost nici altădată mai limpede decât astăzi, dar pe undele lui cafenii treceau corăbii până-n oraş.* PUŞCARIU, D. V. 82, cf. SCRIBAN, D. *Nicio apă de pe lume nu e mai limpede şi mai curată.* CIPRIAN, S. I, 12, cf. BL XI, 88. *Unele spirite foarte adânci sunt în acelaşi timp atât de clare, încât apar, ca fundul unui râu limpede, mai puţin adânci decât sunt.* BLAGA, Z. 13. *În căldura amiezii, aerul flerbea între colinele cu codri de stejar ca un vin alb şi limpede.* CAMIL PETRESCU, O. II, 25. *Am auzit... Lunecarea peştilor de argint În mările limpezi şi înflorite ale sudului.* STANCU, P. S. 399. *Răsună-n zori mărunte Râul limpede de munte.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 122, cf. GRAUR, E. 133, SCL 1957, 184, DL. *Sorb prin pupile lumea..., Nepotolit ca-n faţa paharelor de vin Ce-mi scapără-n mustaţă Stropi limpezi ca hurmuzul.* LABIŞ, P. 151, cf. DM. *Pentru a fi potabilă, apa trebuie... să aibă gust plăcut..., să fie limpede şi incoloră şi lipsită de miros particular.* ABC SĂN. 43. *A început să-mi povestească ceva, în acelaşi fel şi cu acelaşi glas, lin şi alinător, înmuiat, parcă, într-o apă limpede.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 357. *Oricât de limpede şi de fierbinte, Lacrima nu şterge păcatul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 1/2, cf. M. D. ENC., DEX, I. GHEŢIE, B. D. 362. *Vinul era limpede, uşor, de culoarea mierei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 14/3, cf. V. BREBAN, D. G. *Multe dealuri coborâră Până-n valea cea-nverzită, De-un râu limped răcorită.* ALECSANDRI, P. P. 165. *Râu de vin Şi râu de mir, Râu de apă Limpede.* TEODORESCU, P. P. 29. *Mânat-am dragi mioare Printre iarbă numai floare, Pe la limpede izvoare.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 510. *Această fântână cu apă limpede şi răcoritoare este singurul izvor în ţara tatălui meu.* MERA, L. B. 106. *Aruncă ochii în jos şi vede apa părăului... limpede.* VASILIU, P. L. 221. *Este o baltă mare şi frumoasă, cu apă limpede, şi n-are peşte.* PAMFILE, CER. 168, cf. ARH. FOLK. III, 89, TEAHA, C. N. 41, 68, NALR–O IV h 673. *Prea doritule Hristoase, Cu duhurile setoase, Ca cerbul ce se coboară, Din limpezele izvoară.* FOLC. MOLD. I, 452. *Nu-i aşa limpidie dzăru lui.* PORŢILE DE FIER, 178. *Apa limpede până nu vei vedea, Cea turbure n-o lepăda.* PANN, P. V. III, 72/22, cf. ZANNE, P. I, 102. ✧ (Prin extensiune, despre suprafaţa sau despre adâncul unui lichid) *A nopţii stea răvarsă lumină p-a mea frunte Şi raza-i se reflectă pe limpede izvor.* ALEXANDRESCU, O. I, 250. [Fetele] *în fântână au căutat Şi pe a sa limpede faţă... Au văzut... Două chipuri strălucind.* ALECSANDRI, P. I, 44. *Mai cald e mândrul soare, Mai limpezi limpezimile De râuri şi izvoare.* id. POEZII, 600. *Razele... sclipesc ca aurul pe undele limpezi ale pârâului.* ODOBESCU, S. III, 35. *Alte, vrând să treacă apa cu picioarele lor goale, Ridicară, ruşinoase şi zâmbind, albele poale, Turburând cu pulpe netezi faţa limpedelui râu.* EMINESCU, O. IV, 115. *Nu era un iaz ca orişicare, pentru că... faţa lui sta linsă, limpede, îngheţată ca un stei de sare străvezie.* GALACTION, O. II, 32. *Peşti se vedeau înotând în adâncurile limpezi ale apei.* PREDA, C. I. P. III, 51. ✧ (Cu determinări sau în comparaţii, cu valoare de superlativ absolut) *Să vedea... părăul mai limpede decât cristalul.* BELDIMAN, N. P. II, 66/4. *Răcorindu-să cu apa... cea mai limpede decât cristalul, au cules şi au mâncat şi puţin cardamiu.* BUZNEA, P. V. 33/9. *Mii de păsărele cântau pe crăcile arborilor plantaţi pe marginea unor torente mai limpezi decât cristalul.* FILIMON, O. I, 349. *El privea la viitor cum ai privi din fundul unui lac liniştit şi limpede ca lacrima.* EMINESCU, O. VII, 112. *Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul.* CREANGĂ, O. 244. *Un şipot de apă limpede ca lacrima... izvora din câte un colţ de piatră din coastele dealurilor.* ISPIRESCU, L. 17. *Un izvor lunecă încet, cu sclipiri argintii, răsfirându-şi apa limpede ca o pânză de lumină pe lespezi netede de alabastru.* VLAHUŢĂ, R. P. 107. *Curgea un râuşor de apă limpede ca lacrima.* MARIAN, O. I, 181. *După ce a fiert îndeajuns,* [apa] *se pune deoparte ca să se facă limpede ca lacrima.* PAMFILE, CR. 214. *Ajunşi pe punte, copilul arată peştii care se văd jos în apa limpede ca sticla.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 207. *Un şipot care abia ţârâia, dar care avea o apă nespus de limpede.* AGÎRBICEANU, S. 536. *Undelemn... galbăn cum îi chihlimbarul şi limpede ca lacrima.* HOGAŞ, DR. I, 30. *A săpat... până când a început să bolborosească apa... O apă limpede, de-ţi era mai mare dragul.* BĂNULESCU, I. 18. *Vinul răvăcit se*

mai răvăcea apoi încă o dată în cursul primăverii, obținându-se astfel un vin cu totul limpede, care putea fi pus apoi la învechit. C. GIURESCU, P. O. 109. *Când să se uite în apă, cum era de limpede ca lacrima, i se arătă și picătura de sânge pe obraz.* STĂNCESCU, B. 172, cf. ALR I 797. ✧ (Prin extensiune; despre fluide în stare vâscoasă) *Mierea cu care hrănești albinele să fie limpede, curată, nemucedă și fără de niciun miros.* MOLNAR, în ȘA I, 114. *Metalele nelămurite și fără de formă cad unele peste altele, s-amestecă, fierb, apoi curg afară limpezi și strălucitoare.* DELAVRANCEA, O.[2] V, 261. *A ieșit fontă bună? Limpede... cum e lacrima.* BARANGA, I. 217. *Mierea obținută este limpede, puțin verzuie, aromată și gustoasă.* FLORA R.P.R. V, 513. ✧ F i g. *Decât toată pornirea mai pornitoare e înțelepciunea și pătrunde și încape pren toate... Pentru că abur iaste puterii lui Dumnezău și strecurătură cei limpede măriri Atotțiitoriului.* BIBLIA (1688), 656[1]/6. *În scafa... cea cu limpede și neamestecată norocire, nice o picătură pentru oamenii cei muritori nu se află* (a. 1829). ȘA II, 703. *Noua mea durere de acum... e limpede, netedă, ca a cuiva care nu mai are nicio nelămurire.* A. HOLBAN, O. I, 190. *În afundul limpede... al amintirii mele, dintâi au fost babele mortului și pe urmă zilele Babei.* TEODOREANU, M. U. 118. ✧ (Adverbial) *Strugurii cei mai copți se nu-i culegi pre roao sau ploaie, ci pre vreme bună și zvântată, ca... mai limpede să se poată tescui.* ECONOMIA, 162/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, DDRF, REȘMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Despre forme de cristalizare sau de agregare ale unor substanțe, despre pietre (semi)prețioase, despre bijuterii, obiecte, făcute din aceste pietre etc.) Care reflectă parțial lumina (având o strălucire caracteristică). *Apă curgătoare de supt ghiiață limpede.* PISCUPESCU, O. 189/7. *Oh! ea pe fruntea nopții lucește diafană, Ca diamantul limped pe-o frunte africană!* MACEDONSKI, O. II, 109. *Un șirag de metanii lungi, cu boabe mari și scumpe de chilimbar limpede și gălbiu.* HOGAȘ, DR. II, 7. *Graiurile mele... Le-am făcut rotunde Cristale ca piatra acră și ca sarea de lămâie, Neputându-le face tămâie Și scârbit de diamante limpezi și lucii.* ARGHEZI, V. 258. *Cleștarul limpede.* KLOPȘTOCK, F. 257. *De-ar fi inima-mi o piatră nestemată..., Pururi rece, limpede mereu, S-ar întrece toți s-o cucerească!* VOICULESCU, POEZII, I, 105. *Gheața-i de două ori trei degete și-i limpede ca o steclă.* SADOVEANU, O. IX, 433. *Cristalul de stâncă... este limpede, transparent.* GEOLOGIA, 13. ✧ (Prin extensiune; despre materiale transparente obținute prin prelucrare) *Din inima lemnului țese fir moale ca mătasea ori taie foaie limpede ca geamul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 57. *Prin geamul limpede al unui vagon... zări doi tineri.* SADOVEANU, O. III, 463. (Întărit prin repetare) *Fereastra era limpede, limpede. Și, uitându-se prin ea, fetișcana văzu munții sălbatici ai Maramureșului.* STANCU, R. A. III, 224. (F i g.) *Mătușa Anastasia își holba sticlele limpezi ale ochilor ei buni, în smaltul vioriu al corului.* KLOPȘTOCK, F. 226. *Isarlâk... Inegală creastă, sulițată cegă, Lame limpezi duse-n țara lui norvegă!* I. BARBU, J. S. 147. ✦ (Popular; despre ouă) Care nu are putere de germinare. *După ce au pus ouăle sub cloșcă, le mai cearcă o dată, băgându-le într-o strachină cu apă caldă. Acelea cari plutesc pe deasupra apei, e semn că sunt limpezi și nu vor ieși pui din ele.* MARIAN, O. II, 257. *La lună nouă nu se pun cloște la clocit pe ouă, căci cea mai mare parte din ouă vor ieși limpezi, adică nu vor fecunda.* PAMFILE, CER. 84. *Să nu pui cloșcă în lună nouă, că ies ouăle limpezi.* GOROVEI, CR. 66. *Două ouă limpezi pe care le-am primit.* LINȚIA, P. III, 443. ✦ (Învechit; despre post[3] **1)** În care se bea numai apă, fără a se consuma nimic altceva. *Mijloacile cele de alinarea furiilor aprinzelii vărsatului este mai întâiu din toate curățenia odăii... și postul cel limpede și curat, de apă de băut cu cumpăt.* PISCUPESCU, O. 249/16. *Doctorul Molnar Piuaru... putea să scrie „cumpăt", iar doctorul Piscupescu „post limpede", în loc de „regim" sau „dietă strictă".* PUȘCARIU, L. R. I, 381.

2. (Despre cer, atmosferă, aer) Lipsit de nori, de ceață; clar, pur[2] **(5)**, senin[1] **(2)**, (învechit) seninat[2] **(1)**, seninos. *Vezi tot zile sărine Și ceriu limpede, fără nuori.* BUDAI-DELEANU, Ț. 324, cf. DRLU, LB. *Acest aer al atmosferii... cel mai sus este cel mai ușor, cel mai curat și mai limpede.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 15/21. *În Arabia, Persia și în unele părți a Turciei asiești, aerul în acestea e uscat și limpede, întru-atâta, cât ferul poleit, stând afară cu lunile, nu se ruginește.* RUS, I. III, 12/4. *Aerul se turbură..., cerul cel limpede se îmbracă cu nuori întunecoși.* BĂLCESCU, M. V. 557, cf. POLIZU. *E limpede eterul și seara-naintează.* BOLLIAC, O. 82. *E limpede-orizonul și cerul luminos.* ALEXANDRESCU, O. I, 138. *El, oaspele câmpiei..., Scăldat în foc de soare și-n limpede senin.* ALECSANDRI, POEZII, 370, cf. LM. *El privea și vedea jos pământul cu verdețile,... iar sus, cerul limpede și senin, scăldat numai în raze de lumină.* ODOBESCU, S. III, 179. *Câți oameni sunt într-un singur om? Tot atâția câte stele sunt cuprinse într-o picătură de rouă sub cerul cel limpede al nopții.* EMINESCU, P. L. 38. *Ceriul era limpede și luceferii sclipitori râdeau la stele.* CREANGĂ, O. 36. *Grădina, sub cerul limpede de toamnă, e mai frumoasă ca totdeauna.* CARAGIALE, O. II, 27. *E aer, aer mult și limpede, în această curte pe a cărei verdeață vibrează lumina și căldura.* DELAVRANCEA, O.[2] V, 425. *Sub cerul limpede și înstelat, frumusețea și măreția acestei puternice întrupări a geniului românesc ne dau impresia că suntem într-o lume de vrăji.* VLAHUȚĂ, R. P. 35. *Cerul limpede se pleca spre orizont.* D. ZAMFIRESCU, R. 178. *Prin limpede aer trec corbii în stoluri.* SĂM. IV, 4, cf. ALEXI, W. *Fumul vinețiu se înalța neîntrerupt, drept ca niște suluri de aburi, în văzduhul limpede.* AGÎRBICEANU, A. 146. *Aerul era tot bun, curat și limpede.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 71. *Glasurile... se ridicau în văzduhul limpede.* REBREANU, P. S. 240, cf. REȘMERIȚĂ, D. *Țipătul mașinii în aerul limpede al codrilor răsună proaspăt.* C. PETRESCU, S. 225. *Departe de furnalele și cazanele rafinăriei, cerul era limpede și înalt.* id. A. N. 467, cf. ȘĂINEANU, D. U. *L-așteaptă-n zări talazele de fier... Ce bat zăgazul limpedelui cer.* ARGHEZI, V. 124, cf. CADE. *Era liniște și răcoare, în aerul tare, limpede, înviorător al dimineții.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 55. *Un aer răcoros și limpede lovea în față.* A. HOLBAN, O. I, 61. *Văzduhul era auriu, limpede și dulce, ca și cum mierea teilor n-ar fi început în faguri, ci în cer.* TEODOREANU, L. 155. *În aerul curat și limpede..., Rodos apare ca o grădină fermecător alcătuită.* BART, S. M. 46,

cf. SCRIBAN, D. *Constelaţiile strălucesc pe un cer limpede, sticlos, de un albastru-violet.* RALEA, O. 27. *În limpezi depărtări aud din pieptul unui turn Cum bate ca o inimă un clopot.* BLAGA, O. I, 13. *Sub un cer limpede, oceanul de munţi redevine albastru.* BOGZA, C. O. 20. *Cerul nu rămâne totdeauna limpede şi înalt, uneori îl acoperă nori grei.* TUDORAN, P. 133, cf. DL. *Cerul se făcu frumos şi limpede.* PREDA, DELIR. 53. *Cerul era limpede În acel septemvrie 39, Când au început concentrările.* ISANOS, V. 163. *Ce limpede e cerul! Din liniştea profundă a sufletelor noastre s-a-mpărtăşit acum.* LABIŞ, P. 360, cf. DM. *Era rece, sticla aerului limpede ne zgâria pielea.* BARBU, P. 58. *Cerul senin, limpede, aşteaptă... să se profileze pe el coroanele copacilor.* V. ROM. iulie 1960, 65, cf. M. D. ENC., DEX. *Pescăruşii încă se mai abăteau fluturând peste brazde, undeva la nord, spre zarea limpede.* ŢOIU, Î. 427, cf. DSR. *Dumnezeu a apucat atunci de roate şi... le puse pe cer în chip de stele. Când e cerul limpede, le vedem.* PAMFILE, CER. 165, cf. ALR I 1 232, ALR II 2 449/872, ib. 2 450/47, 310. ✧ (Cu determinări sau în comparaţii, cu valoare de superlativ absolut) *Ca lacrima-i limpede cerul Şi aproape de ziuă.* COŞBUC, P. II, 7. *Măcar că bate un vânt rece, cerul e limpede sticlă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 104. *Văzduhul era senin, limpede ca lacrima, şi ochiul de argint al soarelui râdea din înălţimi.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Era, în ziua aceea, un cer limpede ca lacrima şi soarele umplea lumea de lumină.* SADOVEANU, O. I, 646. *Era o zi de lumină, de cântece şi de nădejde, subt o albastră boltă limpede ca lacrima.* id. ib. III, 98. *A rămas mereu uscat cerul, limpede ca sticla.* STANCU, D. 98. ✧ F i g. *Despuitoriule I[su]s H[risto]s,... potoleaşte iarna aceasta carea învăluiaşte besearica ta cea sv[â]ntă, premeneaşte fortuna şi holbura în linişte limpede şi dulce.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 159^{v}/13. *În odaie însă stăpânea... o tăcere limpede, subţire ca pânza de păianjen, tremurată de respirările tihnite ale celor ce dormeau.* REBREANU, NUV. 225. *Plutesc în unde limpezi de parfume Corăbii albe pline de lumină.* D. BOTEZ, P. O. 22. *De unde venea făptura asta enigmatică,... răspândind un miros limpede, curat, de apă de mare?* BART, E. 133. ✧ E x p r. **A da în limpede** = (despre cer) a se limpezi **(2),** a se însenina. *Cerul, scuturat, dă în limpede şi acopere ca un coviltir argintuit rotunda arie a pământului.* DELAVRANCEA, S. 170. ✦ F i g. (Substantivat, n.) Cer, boltă (cerească); senin[1] **(1).** *Unde-i Înger al Morţii, Doar n-o fi zburat... Ca din rada portului În voia hazardului, În albastra profundă, În limpede veşnic?* BOTTA, S. II, 143. *Setea mea un înger a luat-o..., Stă acum în limpedele veşnic, În ceruri stă şi mă cheamă.* id. ib. 319. ✦ (Despre stări atmosferice, p. e x t. despre perioade de timp) Cu cer senin, fără precipitaţii; f r u m o s, l u m i n o s, r a d i o s **(1),** s t r ă l u c i t **(I I).** V. î n s o r i t. *Vara... să făgăduiaşte cu vremi limpezi, dară şi cu jilăveală mestecate* (a. 1794). ŞA I, 181. *Zioa cea următoare va fi frumoasă şi limpede.* CALENDARIU (1814), 77/10. *Zilele cele mai limpede şi mai uscate de toată umezeala.* PISCUPESCU, O. 189/12, cf. COSTINESCU. *Într-o noapte limpede de iarnă,..., aflarăm de la un isprăvnicel... că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculeşti.* CARAGIALE, O. I, 147. *Noaptea e limpede, luminoasă.* VLAHUŢĂ, R. P. 17. *Să stai răsturnat într-un jilţ moale, pe-o limpede seară de vară, în liniştea solemnă a munţilor..., iată o fericire din acelea care-ţi lasă-n viaţă dungi neşterse de lumină.* id. ib. 164. *A doua zi, dimineaţa era limpede.* DUNĂREANU, CH. 98. *Ţăranul era mângâiat în aspra lui muncă... de răsuflarea prelungă şi tristă a câmpiilor în nopţile limpezi ale verii.* IORGA, L. I, 7. *A stat fluierând încet, cu ochii la stelele grozav de strălucitoare în această noapte limpede.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 90. *De cu sară vremea fusese limpede.* AGÎRBICEANU, O. VIII, 213. *Seara umbrise uşor lumina statornică a amurgului limpede.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 379. *Erau şi zile limpezi, destul de calde!* id. ib. II, 69. *Biserica... profila în ziua limpede de iarnă făptura ei.* GALACTION, O. II, 266. *Să cobori în toamna limpede şi rece Şi, visând cu mine clipa care trece, Să-mi sporeşti tristeţea ceasului târziu.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 58. *Dimineaţa se ridica limpede şi răcoroasă.* POPA, V. 143. *Era o zi limpede, cu cerul de un albastru fraged.* VLASIU, D. 164. *Vremea era limpede şi liniştită.* SADOVEANU, O. II, 39. *În asfinţituri limpezi de octomvrie, silueta de biserică a muntelui celui mare se vedea din toată câmpia Moldovei şi a Basarabiei.* id. ib. XIV, 457. *Era o dimineaţă limpede şi rece de iarnă.* STANCU, R. A. IV, 25. *Erau limpezile şi liniştitele seri provinciale.* VINEA, L. I, 105. *Ziua era înaltă, limpede şi satul trosnea de ger şi tăcere.* PREDA, Î. 75. *Se lasă-o sară limpede şi bună, Alunecând cu vântul prin copaci.* LABIŞ, P. 119. *Într-o dimineaţă naltă şi limpede..., m-am dus până la Nilu.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 137, cf. DSR. ✧ (În comparaţii, cu valoare de superlativ absolut) *O noapte de septemvrie limpede ca sticla curată.* CARAGIALE, O. I, 73. *Când răsărea soarele mare pe un ger limpede ca sticla, Cănuţă dormea la căldură.* id. ib. 136. *Era o noapte limpede ca cristalul.* CĂLINESCU, O. XVII, 33. *Zorile străluceau în ferestre, se vestea o zi limpede ca lacrima.* CAMILAR, C. P. 23. *Ziua în care a început cearta era senină şi limpede ca lacrima izvorului.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 69. ✧ F i g. *Răsăreau în mintea mea tot mai multe steluţe, cari... mă făceau să visez şi eu despre un viitoriu mai limpede şi mai luminos!* SBIERA, F. S. 127. *Se-ntorc zilele limpezi ale tinereţii şi curg apoi spre viaţa de năcazuri, amaruri şi răstrişti.* SADOVEANU, O. IV, 127. *Trec liniştit, cu credinţă supus, în paşnica, limpede oră.* DOINAŞ, A. P. 34. ✧ E x p r. (Învechit) **A sta în limpede** = (despre furtună) a se potoli; a înceta. *Zise buriei şi stătu în limpede* (l i n u C[2], l i n r u H, l i n i ş t e D) *şi tăcură undele ei.* PSALT. 231. *Zise buriei şi stătu în limpede.* CORESI, PS. 305/4. ✦ F i g. (Despre caracteristici ale spiritului, manifestări ale psihicului uman etc.; p. e x t. despre oameni) Care este cinstit; neprefăcut, neprihănit, nepătat, pur[2] **(8).** *Două suflete ca ale noastre... sunt un lucru limpede şi sfinţit!* NEGRUZZI, S. III, 442. [Se poate] *a ciunti cu conştiinţa limpede şi cu sânge rece o operă de artă?* CARAGIALE, O. III, 14. *Moartea, la dânşii, nu ştia încă bine să despoaie sufletul de lanţurile trupeşti, să-l avânte limpede şi liber, în regiuni nevăzute.* ODOBESCU, S. I, 212. *Înfricoşată bulboană e sufletul omului, Doamne! Limpede-ţi pare adesea, ca apa tăcutelor lacuri.* IOSIF, V. 175. *Eşti un suflet limpede şi hotărât.* GALACTION, O. II, 345. *Tu ştii cât de limpede a*

fost conştiinţa mea. CAMIL PETRESCU, T. I, 356. *Pe străzi oamenii veneau cu soarele în ochi, limpezi, copilandri.* CONV. LIT. LXVII, 18. *Poate... sufletul tău n-a fost nici clar şi limpede ca bobiţa de rouă.* VISSARION, B. 276. *E mult de-atunci, în ani, dar într-un suflet limpede „odinioară" e aproape ca şi „acum".* TEODOREANU, C. B. 241. *N-ai năpăstuit pe văduvă şi pe orfan, n-ai lovit în aproapele tău. Ai avut un suflet limpede şi ai murit cu cinste.* SADOVEANU, O. II, 53. *Limpede suflet, turbure sânge al meu, Cum puteţi oare trăi împreună?* PILLAT, P. 261. *Avea în vedere... omul măsurat, echilibrat, raţional, limpede şi fără de asperităţi individuale.* BLAGA, Z. 294. *Daphnis şi Chloe, limpezi ca apele, Noi, mereu trişti şi încruntaţi.* STANCU, P. S. 375. *Fericiţi şi noi, în timp Înecaţi şi-n Olimp – sufletul limpede, cugetul clar.* LABIŞ, P. 261, cf. DEX. *Băiat blestemat de poesie..., Sunt limpede ca lacrima, sunt viţuit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 12/1. (Cu determinări care indică stări, sentimente contrare, introduse prin prep. „de") *Cel ce vine cu sentimenturi vrednice de acest jertfelnic... va simţi acea pace sufletească care purcede numai de la Dumnezeu şi este limpede de orice amărăciune.* MARCOVICI, D. 298/16. *În care epocă a vieţii tale ai fost limpede de toată netrebnicia? Arată o zi măcar întru care să nu fi avut trebuinţă de îndurare şi de iertare.* id. ib. 339/9. ✦ (Despre lumină, corpuri cereşti etc. sau despre surse de lumină) Care înlesneşte o vizibilitate foarte bună; care străluceşte intens; care se observă cu claritate; lucitor, luminos, scânteietor **(2),** sclipitor, strălucit **(1 1),** strălucitor **(1),** străluciu[2] **(2),** (învechit şi regional) sticlit **(1),** strălucios **(1),** vederos **(3),** (învechit) scânteind, scânteios, sclipit[2] **(1),** străluminat **(1),** (regional) sclipos, stelos. *Sfeaşnicul cel prea luminos şi prea limpede, alăuta cea de cântare, struna cuvintelor d[u]hului celor de bun semn cântă luminat învăţând toată lumea a slavoslovi cu glasuri neîncetate, pre o lumină a D[u]mnezeirii.* MINEIUL (1776), 1[v1]/19. *Numai religioasa a candelei lumină Aprinsă de credinţă, şi limpede, şi lină, Luceşte înaintea icoanei ce slăvesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 92. *Lumina, întunerecul spărgând, A-nceput... a se ivi, Mândră, limpede, curată.* SION, POEZII, 137/9. *Luna limpede înflorea ca o faţă de aur pe seninul cel adânc al cerului.* EMINESCU, P. L. 23. *În jurul nostru, în lumina limpede a zorilor, se înalţă mii de catedrale.* VLAHUŢĂ, R. P. 162. *În lumina limpede a unei dimineţi de primăvară, trăsura înainta de-a lungul Dunării.* D. ZAMFIRESCU, R. 82. *Crai-nou, limpede ca argintul curat, lumina ca o podoabă în poala cerului vioriu.* SANDU-ALDEA, D. N. 220. *Luna limpede din înălţime Norocului de-o clipă surâdea.* CERNA, P. 38. *Pânza asta o formau creştetele fagilor înmuguriţi, în cari se reflecta lumina limpede a soarelui de primăvară.* AGÎRBICEANU, A. 65. *Stelele luceau limpezi deasupra noastră.* VLASIU, A. P. 262. *În unele dimineţi ale duminecilor acestora, era un soare mare şi-o lumină limpede dis-de-dimineaţă.* SADOVEANU, O. II, 203. *Un soare limpede de iarnă lumina praful fin din cameră.* PUŞCARIU, D. V. 60. *Hipnotizat de-adânca şi limpedea lumină A bolţilor destinse deasupra lui, ar vrea Să sfarâme zenitul.* I. BARBU, J. S. 5. *În lumina limpede de după furtună, munţii se ivesc ca în odăjdii de sărbătoare.* BOGZA, C. O. 64. *Cum e lumina, limpede sau lăptoasă, ca în zilele calde?* H. LOVINESCU, T. 36. *Un limpede astru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 12/1. ✧ (Adverbial) *Soarele se oglindi limpede în apele Bosforului.* IORGA, P. A. II, 257. ✧ Fig. [Au lăsat la suprafaţă] *numai valurile puternice ale limbii vii şi naturale, pe care n-o mai întuneca, în strălucirea ei limpede, niciun pâlc de ceaţă.* id. L. II, 320. *Acest Zoil, cu proza lui nefastă, A pângărit de două ori pe lună A Venerei stea limpede şi castă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 72. *Se uita neschimbat la dânsul, cercând parcă să citească o lumină limpede în făptura asta aşa de întunecată.* POPA, V. 85. *Niciodată sufletul ei nu fusese plin de atâta lumină limpede. Se simţea uşoară, se simţea mai bună decât totdeauna.* SADOVEANU, O. II, 191. ✦ (Despre culori sau despre caracteristici ale acestora, p. ext. despre ceea ce este colorat) Care se conturează cu precizie, în mod clar; care are luminozitate sau intensitate vie. *Apa torentului îşi ia nişte reflecţii când de un verde limpede, când de un albastru închis.* CR (1848), 8[2]/71. *Se puse a contempla luna ce se înălţa maiestoasă şi plină de lumină pe un orizonte de cel mai limpede azur.* FILIMON, O. II, 330. *Ochii cei albăstrii ai copilului erau... de un colorit... limpede şi senin.* EMINESCU, P. L. 30. *Aşa e ori de câte ori nu revii, cu culori peste culori, şi pui dintr-odată nuanţa pe care o vrei. Pictura, în acest caz, iese limpede, simplă şi adevărată, iar nu murdară, migălită şi falsă.* DELAVRANCEA, O.[2] V, 322. *Cerul e de un albastru limpede, străveziu.* VLAHUŢĂ, R. P. 199. *Această gujulie... e de coloare limpede roşie.* MARIAN, INS. 464. *Ştergarele pentru nevestele tinere erau cu câmpul limpede şi ţesute din firele cele mai subţiri.* MOROIANU, S. 199. *Chiar atunci când avem a face cu armonii vesele de culoare, vii şi limpezi, pare văzut cu seriozitate.* OPRESCU, S. 86. *Pe pereţi, fresce în culori limpezi şi vesele, care reprezintă scene cu copii şi animale.* DEMETRIUS, C. M. 38.

3. (Despre ochi, privire; p. ext. despre faţă sau despre părţi ale acesteia etc.; în opoziţie cu tulbure) Care exprimă o stare de seninătate (sufletească), de luminozitate, de puritate, de echilibru, de armonie; clar, curat, luminos, pur[2] **(6).** *Aerul... contribuie a face ca damele... să aibă cei mai limpezi şi mai ucigaşi ochi.* NEGRUZZI, S. I, 310. *Avea... cătături limpezi, drepte, curate, Gata s-azvârle săgeţi turbate, Precum şi raze de bunătate.* BOLLIAC, O. 152. *Genevieva, cu rochia sa albă şi cu frumoşii săi ochi limpezi, semăna unui înger.* BARONZI, I. G. 278/22. *Ochii ei limpezi şi mari se întoarseră, tulburându-se, spre pământ.* CONV. LIT. IV, 64. *Ochii, limpezi, vii, Ardeau sub ale fetei stufoase, mândre gene.* BOLINTINEANU, O. 204. *Bine-ai venit, Făt-Frumos, zise ea cu ochii limpezi şi pe jumătate închişi.* EMINESCU, P. L. 7. *Înalt, lat în umeri, cu ochiul limpede şi cu faţa nemişcată, Ghiţă se opri în mijlocul lumii.* SLAVICI, O. I, 177. *Cine e cu ochii verzi şi limpezi ca marea adâncă şi liniştită?* DELAVRANCEA, O.[2] II, 76. *Era tuturora dragă copila asta, cu ochii mari şi limpezi, cu mişcările ei potolite.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 17. *Îi apăru deodată... chipul limpede al Elenei.* D. ZAMFIRESCU, R. 50. *Mica păstoriţă... se uită la minunea fugară a trenului cu nişte ochi mari-mari, limpezi.* IORGA, P. A. I, 85. *Azi, ca un sfânt dintr-o icoană veche, Blând îmi răsai cu faţa ta blajină, Cu zâmbet bun, cu ochi cuminţi*

şi limpezi, Strălucitori de lacrimi şi lumină. GOGA, POEZII, 18. *Aceleaşi sfinte doruri pe amândoi vă-mbie, În ochii tăi mari, limpezi, râd zori de bucurie.* CERNA, P. 98. *Eu văd ochii limpezi ai dulcei iubite Şi-n albe petale suava-i făptură.* PETICĂ, O. 78. *În privirea aceasta limpede creştea din ce în ce mai mult o lumină nouă, dulce, caldă.* AGÎRBICEANU, O. VIII, 112. *Se uita în ochii lui limpezi cu căutătura veşnic deschisă şi veselă.* HOGAŞ, DR. II, 91. *Ochii, tot limpezi, luminoşi şi uşori, aveau acum substanţă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 246. *În salon a intrat... un uriaş bălan,... cu ochii limpezi şi calmi.* C. PETRESCU, S. 164. *Tu să-mi fii acolo, izvor de fericire! Cu ochii mari şi limpezi..., Crăiasa mea iubită.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 269. *Fruntea ei... e aşa de limpede, de parcă niciunul dintre milioanele ei de strămoşi n-a încreţit-o vreodată din cauza vreunui gând.* CAMIL PETRESCU, P. 61. *Erau mijlocii de statură, dar largi în şolduri şi în umeri, aveau capul mare şi totul era mare în chipul lor frumos şi limpede.* id. O. II, 62. *Lăsa să-i joace pe faţa limpede o fineţe extraordinară.* CONV. LIT. LXVII, 317. *Un chip de înger, cu obrazul transparent, cu ochii mari şi limpezi.* A. HOLBAN, O. I, 18. [Ridică] *privirile-i limpezi spre mine.* VOICULESCU, P. II, 69. *De multe ori i se tulbura ochiul limpede, de multe ori gemea cu mânie când era vorba de pământul lui.* SADOVEANU, O. III, 16. *Bine ai venit! Zise ea cu un zâmbet limpede.* id. ib. II, 149. *Faţa, suavă, e limpede şi senină.* ARGHEZI, S. VIII, 150. *Văzui cum şade aproape de un şipot... o Doamnă cu ochi limpezi.* PERPESSICIUS, S. 157. *Iubito,... aperi c-un zâmbet ochii limpezi Ai pruncului din leagăn ce-adoarme surâzând.* JEBELEANU, V. A. 46, cf. DL. *Se trezi din somn cu ochii limpezi, uşor şi liniştit.* PREDA, D. 5. *De ce până şi-aici răsai din nou,... Tu, fată cu ochi limpezi şi prelungi, Cu frunte-atât de albă şi fierbinte?* LABIŞ, P. 120, cf. DM. [Găina] *băuse toată apa şi mă privea cu un ochi limpede.* BARBU, P. 76. *Locotenentul... observă în ochii limpezi ai femeii... o lucire ironică ascunsă.* BĂNULESCU, I. 203. *A fost o fetişcană cu ochii mari şi limpezi.* CINEMA 1972, nr. 1, 491, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (Adverbial) Cu sinceritate, în mod deschis, d i r e c t; cu calm, în mod destins, relaxat. *Iaste cu neputinţă a căuta limpede la un lucru văzut ochiul carele să întoarce şi să învârteaşte des încoace şi încolo.* GRIGORIE, L. 4/1. *Vorbea aşa de blajin şi ne privea aşa de limpede cu ochii lui şterşi, albaştri!* SADOVEANU, O. IV, 155. *Copila îl privea limpede, c-un zâmbet ca o părere, dar n-avea putere să răspundă.* id. ib. XIV, 353. *Fata îl privi limpede în ochi, râzând.* CĂLINESCU, O. III, 227. ✦ F i g. (Despre viaţă, lume etc.) Care este lipsit de griji, de suferinţe; care este ori care decurge, se desfăşoară armonios, senin; p. e x t. moral, pur[2] **(8).** *Traiu-i limpede Se trece liniştit, Şi când moartea s-apropie Îl află pregătit.* NEGRUZZI, S. II, 40. *Moşnegi bătrâni... îi povesteau în timp de iarnă... poveşti fantastice despre zâne îmbrăcate în aur şi lumină, care duc limpedea lor viaţă în palate de cristal.* EMINESCU, O. VII, 99. *Viaţa lângă tine mi-i Limpede ca o lumină.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 29. *Lumea i se păru dintr-odată, mai limpede şi mai frumoasă.* COCEA, S. II, 23. *În ochii lui se oglindea lumea toată Aşa de limpede şi descurcată, Că ştia totdeauna ce trebuie să facă.* VOICULESCU, POEZII, I, 244. *O! dă-mi puterea să scufund O lume vagă, lâncezândă. Şi să ţâşnească-apoi, din fund, O alta limpede şi blândă.* ARGHEZI, VERS. 113.

4. (Despre peisaje, imagini etc.) Care se poate vedea, observa foarte bine; care poate fi reprodus din memorie cu claritate; care se poate imagina în mod pregnant, veridic. *Închipuiri mai puţin limpezi ne putem face despre forma mişcării moleculare.* EMINESCU, O. XV, 1 169. *Într-o noapte adâncă, la sclipirea fulgerului, se vede o cale limpede.* CARAGIALE, O. II, 19. *Pământul se desface ca din scutice şi-şi dişterne priveliştile din ce în ce mai limpezi, din ce în ce mai largi.* VLAHUŢĂ, R. P. 39. *Abia acum revenii la închipuirea limpede de mai înainte despre cele din şi de pe lângă casa părintească!* SBIERA, F. S. 94. *Cum îi apar toate atât de limpezi; zbătăile ei, agăţările de gâtul lui, privirile rugătoare îndreptate către doftori.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 340. *Amintirile lui erau limpezi, dar acestea, trecându-i prin suflet, părea că suspină acolo.* AGÎRBICEANU, O. VIII, 295. *Imaginile visului rămăseseră intacte în memorie, foarte limpezi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 32. *Culmile Scripetului se desluşeau în această zi cu soare, după multe ploi..., colţuroase şi limpezi ca o cunună de securi.* GALACTION, O. 154. *Încercam să mă gândesc la viitor şi-l vedeam la fel de ceţos. Limpede şi simplu nu părea decât satul.* VLASIU, D. 327. *Încetul cu încetul, fumul negru al visului se subţie, se destramă şi apar limpezi în lumina electrică tata şi mama şi fraţii somnoroşi şi înciudaţi.* TEODOREANU, C. B. 107. *Vast chihlimbar, amurgul a prins în el colina... Adânca nestemată încheagă-n zări lumina Pe păsări încrustate în limpede frunziş.* VOICULESCU, POEZII, II, 76. *Din vara aceea de lumină şi din alte zile ale altor ani, au rămas icoane limpezi de-ale copilăriei, care nu se mai şterg.* SADOVEANU, O. V, 48. *Din cerdacul de sus al stăreţiei văzură munţii limpezi sub puterea amiezii.* id. ib. XIII, 40. *Ochelarii prin care privea lumea nu se abureau niciodată, încât imaginile pe care le vedea erau limpezi.* PUŞCARIU, D. V. 31. *Parţialitatea judecăţilor de valoare ar putea introduce accentul subiectiv acolo unde aşteptăm icoana limpede a obiectului.* VIANU, A. P. 57. *În acest univers sensibil de arătări limpezi... îşi găsea o compensaţie naturală spiritul vizitat... de viziunile groazei şi ale morţii.* VIANU, L. R. 405. *Din somnolenţă, cu spaima în mine, lunecai de-a dreptul într-un vis limpede.* STANCU, R. A. I, 139. *Spinările albe ale dunelor înalte de nisip apăreau tot mai limpezi în negura lăsată jos.* BĂNULESCU, I. 22. ✦ (Adverbial; în legătură cu verbe ca „a vedea", „a-şi aminti", „a-şi imagina") În mod clar, desluşit, bine. *Cum eram stând mirându-mă, vădzuiu limpede cu ochii... un diacon ieşind din oltariu cu cădelniţă a mână şi cădind sv[â]nta aghiazmă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 12[r]/11. *Orbii să mântuia... şi vedea limpede străluminatele şi dragele lucori a soarelui.* id. ib. noiembrie 178[r]/17, cf. COSTINESCU, LM. *Pe cât îşi aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atât madam Popescu se turbura, se roşea, se-ngălbenea.* CARAGIALE, O. I, 150. *Deschise ochii bine şi, fiind acum ziua mare, văzu foarte limpede tot ce zărise nedesluşit la lumina slabă de-adineaori.* id. ib. II, 263. *Gândurile-i se-nşirau mai limpede aşa, pe nevăzute.* SLAVICI, O. II, 192. *Pomii,*

pajiştile şi casele sunt turtite, cel puţin îngustate, când le vedem limpede, iar când ne par că le vedem întregi cauza este iluzia subiectivă. DELAVRANCEA, O.[2] V, 293. *În zarea largă ce se deschide în jurul nostru, vedem limpede coamele munţilor cum se înşiră în depărtări.* VLĂHUŢĂ, R. P. 87, cf. DDRF. *Căsuţă albă din Ardeal... De ce-mi răsai stăruitoare, De ce te văd acuma oare Mai limpede ca orişicând?* GOGA, POEZII, 378. *Îmi aduc limpede aminte cum am alergat în braţele mamei ţipând şi plângând cu hohote.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 35. *Ea îşi închipuia limpede cum o va aştepta la gară,..., cum o va îmbrăţişa.* AGÎRBICEANU, O. VIII, 375. *Pe baza materialului adunat..., ajungem să ne înfăţişăm mai limpede regiunea Meglenului.* GR. S. II, 363. *O vedeam limpede în ochii mei, albă şi trandafirie, provocatoare şi perfidă,... o vedeam cu aceeaşi claritate.* GALACTION, O. II, 356. *E ruşinos, dar oricât ai fi de voinic, febra te înmoaie, te împiedică să vezi limpede.* CAMIL PETRESCU, T. II, 278. *Mezinul Jderilor şi-a simţit pleoapele înfierbântate şi n-a mai văzut limpede înaintea ochilor.* SADOVEANU, O. XIII, 753. *De la Timişeşti... culmile sunt împădurite. De acolo se văd înapoi limpede coamele munţilor şi Ceahlăul.* CĂLINESCU, O. XIV, 47. *Mi se alege mai limpede numai imaginea unui aşezământ etnologic cu splendide obiecte africane şi australiene.* BLAGA, H. 115. *Moara Fundenilor şi podul de lemn se văd atât de limpede, că se zăreşte până şi ruptura parapetului de scânduri putrede.* CAMIL PETRESCU, O. II, 38. *Asemenea fascicole se pot întrezări sau se pot vedea limpede uneori.* TUDORAN, O. 9. *Ana... îşi reaminteşte totul, ciudat de limpede în aceste ceasuri.* T. POPOVICI, SE. 7. *Pe aici se vede limpede cum vine primăvara cu iarba sau toamna cu norii.* SORESCU, U. 68. *Prea limpede ea nu-şi aminteşte şi nu ştie de ce Generalul a dus-o acolo.* BĂNULESCU, C. M. 92. (Fig.) *Ca o floare-odinioară viaţa-mi era-nchipuită, Cât de limpede-o vedeam curgând lin şi-mpodobită De-o rază de fericire.* POGOR, ap. IORGA, S. D. XXII, 75. *Problemele lumii politice de azi par să se vadă la fel de limpede ca din vârful piramidei timpului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/2. ✧ (În legătură cu verbe ca „a apărea", „a răsări") *Mult mai puţin limpede răsare din baladă figura Gerului.* ARH. FOLK. II, 32. *Figura lui D. Creangă răsare limpede.* CĂLINESCU, O. XIX, 14. *În iubire transpare cel mai limpede chipul dătătorului de iubire.* MS. 1980, nr. 1, 11. *Ideea de animal-călăuză apare limpede.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 44, 4/4.

5. (Despre sunete, voce etc.) Care se distinge bine, care răsună desluşit, clar, distinct; care este de o mare limpezime **(4)** şi frumuseţe, cristalin; care răsună hotărât, energic, răspicat (v. sonor). *Să audzî glas den besearică de sus, limpede şi-ncheiat graiu, poruncind să slobodzască cuconul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 59[r]/21. *Acest rol... reclamă o artistă cu vocea... limpede şi sonoră.* FILIMON, O. II, 203. *Acele cuvinte erau... urmate de un râs... atât de limpede şi de onest.* CONV. LIT. XI, 148, cf. COSTINESCU. *Ca un stup de albine, ariile roiau limpezi, dulci, clare, în mintea lui îmbătată.* EMINESCU, O. VII, 107. *Când minutarul, ocolind cadranul, atingea ceasul, ieşea din plămânii de aramă un sunet limpede şi strălucitor, profund şi cu totul muzical.* CARAGIALE, O. II, 337. *Domnule – îi zise cu glas limpede, – eu vreau să plec acasă.* SLAVICI, N. II, 206. *Un glas limpede, cald, muzical, stăpânit. Ca un violoncel vechi pe care ar cânta un maestru glorios.* DELAVRANCEA, O.[2] V, 463. *El vorbea şi graiul lui era aci limpede ca o noapte cu lună, aci răzvrătit şi întunecat.* MACEDONSKI, O. III, 147. *Vocea lui... aruncă tema..., câteva note simple, cântate cu glas limpede de tenor.* D. ZAMFIRESCU, R. 110. *Limpezi ca un sunet de cristal picurau cuvintele cucoanei.* SANDU-ALDEA, U. P. 167. *Cântăreţul stă nemişcat..., numai glasul limpede şi tare pluteşte deasupra noastră.* IORGA, P. A. I, 157. *Ca să-ţi vrăjesc singurătatea Venii cu cânturi care-ncet Suspină limpezi pe ghitare.* PETICĂ, O. 46. *Bună-sara! răsună în liniştea camerei vocea lui, dar nu cea limpede, cu vibraţii tari, ci una înăsprită.* AGÎRBICEANU, O. XII, 25. *Avea un timbru limpede, dar parcă învăluit în ceaţa unei oboseli.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 18. *Liniştit, cu glasul limpede şi uitându-se drept în ochii lui cenuşii.* REBREANU, O. V, 90, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Ar fi dorit... să spună tot ce ştie, repede, din belşug, cu glas limpede.* SAHIA, N. 74. *Se auzeau glasuri limpezi şi poruncitoare.* POPA, V. 126. *Prin văile albastre, răcoare şi tăcere, Doar limpedele tropot în depărtări răsfrânt.* LESNEA, P. E. 28. *Viorel era frumos... şi cu glasul limpede.* VLASIU, A. P. 39. *În amurguri purpurii, cirezile mari se înturnau de la imaş... şi sunetele de tălăngi adiau limpezi şi dulci prin liniştea cuprinsului.* SADOVEANU, O. I, 27. *Se aud clopotele. Cântecul limpede străbate văzduhul înflorit.* DAN, U. 129. *Avea un glas limpede, pătrunzător şi puternic.* CIPRIAN, S. I, 27. *Vorbi cu glas limpede, fără nicio bâlbâială.* CĂLINESCU, B. I. 675. *Are o voce limpede şi plăcută, pe care vârsta n-o va altera.* VIANU, L. R. 51. *Stâncile... răspundeau cu sute de ecouri, limpezi, de gheaţă, la orice chiot al nostru.* BLAGA, H. 63. *Vocile proaspete şi limpezi încântară pe toţi cei de faţă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 194. *Încă un sat se iveşte, purtând numele cu limpezi rezonanţe: Feldioara.* BOGZA, C. O. 297. *Dascălul nostru cu ochi frumoşi... şi glas limpede, puternic, ne-a părăsit.* STANCU, D. 289. *Ţinută în faţa buzelor sau între buze, ea vibrează ca o ancie, dând suflului un timbru instrumental limpede şi puternic.* ALEXANDRU, I. M. 24, cf. DL. *Îşi îndreptă umerii şi deodată întrebă cu o voce limpede: „Atunci cu cine să mă mărit?"* PREDA, R. 9. *Au mai venit... Cele mai frumoase iele şi zâni... Limpede glas aveau, verde cunună.* ISANOS, V. 214. *Ţârâituri limpezi şi scurte* [de greieri] *răsăreau aci în sobă, aci în scrin.* CĂLINESCU, O. I, 59. *Aceşti copaci Ce-mi fermecau cu susur limpede auzul Schimbau în ţipăt fremătările lor dragi.* LABIŞ, P. 393, cf. DM. *Avea un glas limpede, cristalin ca un clopoţel.* BARBU, PRINC. 34, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DSR. *În zvonirea limpede a clopoţeilor,..., colindele vestesc tuturor ivirea Mântuitorului lumii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/1. ✧ (Prin metonimie; despre instrumente muzicale) *Prin aerul răcoros,... am auzit din depărtare limpede fluier ciobănesc.* CARAGIALE, O. VI, 482. *Expresia sentimentului naturii la antici... nu... este exprimat numai de fluierul candid şi limpede al păstorilor idilei.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 98. *Viori limpezi şi cristaline strecurau în simţuri acorduri.* SADOVEANU, O. VII, 237. ✧ (Adverbial) *Lanţul ceasornicului din inele de aur*

zurule uşor şi limpede la fiece mişcare. DELAVRANCEA, O.[2] II, 350, cf. DDRF. *Un glas de cocoş răsună limpede, vesel, în coprinsul curţii boiereşti.* SANDU-ALDEA, U. P. 173. *Notele răsunau limpede... pe parchetul lucios.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 157. *În liniştea aceasta, se auzi, limpede, signalul.* AGÎRBICEANU, O. VIII, 372. *Întrebarea căzu tocmai în spaţiul unei tăceri şi sună grozav de limpede.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 351. *În urechi îi răsună cântecul ordonanţei atât de limpede, parcă ar fi cântat sub fereastră.* REBREANU, O. V, 25. *Vă amintiţi, Sire, ce limpede şi puternic a sunat clopotul?* JUN. LIT. XXVI, 4. *Cuvântul i se prăvale limpede, dar repede, în auzul oamenilor înmărmuriţi.* LOVINESCU, S. V, 144. *Clopoţeii de cleştar... sunau limpede în aerul sonor al toamnei.* C. PETRESCU, C. V. 78. *Un glas venit de foarte departe a răzbătut limpede şi liniştit.* POPA, V. 33. *Cerul se boltea deasupra siniliu, curat, nemărginit şi coasele sunau limpede în întinderi.* SADOVEANU, O. III, 14. *A doua zi zurgălăii tremurară limpede, cu tonuri felurite, în liniştea vălcelei.* id. ib. V, 419. *Ce limpede te cheamă un cuc: o dată, două – De fiecare dată ţi-e inima mai nouă.* PILLAT, P. 139. *Sub bolta albastră a cerului, glasul răsună limpede, dureros, ca un cântec din altă lume.* DAN, U. 124. *Auzi limpede... o cucuvea cântând.* CĂLINESCU, S. 581. *Cântecul* [fluierului] *s-auzea iar frumos şi limpede.* V. ROM. iulie 1953, 154. *Hohotul izbucni din nou, limpede, muzical şi din plin, ca un şipot de munte.* VINEA, L. I, 221. *Răsună... uluitor de limpede, de subţire, glasul lui Mitru.* T. POPOVICI, SE. 263. *Poate-i doar vântul, ce limpede sună.* LABIŞ, P. 167. *Râsul lui Condrat răsuna limpede şi nepotolit.* BĂNULESCU, I. 38. (Fig.) *Timpul sufiă limpede ca vântul.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 77. *Ca unui clopot scobit cu dragi trude, Doamne, de-mi dai lăuntricul ocol, Ce sus şi limpede acum s-aude Limba inimii în albul gol.* VOICULESCU, POEZII, II, 240. *Limpede clopotul inimii sună.* TULBURE, V. R. 20.

6. (Despre minte, spirit etc.; p. ext. despre oameni) Care înţelege şi expune lucrurile clar, deştept, inteligent, înţelept; care observă cu luciditate, lucid, raţional, treaz **(4)**; care analizează temeinic, pătrunzător **(4)**, profund **(I 2)**. *Pentru limpede înţelegerea bătăiei bulgarilor cu oastea lui Constantin Pogonat..., însămnăm... cum că bulgarii, trecând Dunărea, au făcut în Trachia pradă.* MAIOR, IST. 61/5, cf. DRLU, LB. *Această mică carte... se adresează doctorului cu cuget curat şi bolnavului cu mintea limpede.* MAN. SĂNĂT. 5/19. *Ne-au rămas încă deprinderea lucrurilor învechite şi aceasta poate fi îndepărtată numai prin o limpede şi exactă înţelegere a poziţiunei noastre de faţă* (a. 1858). PLR I, 177, cf. PONT-BRIANT, D. *Capul nu mai este limpede, coloarea feţei se pierde.* CONV. LIT. IV, 139, cf. LM. *Metafizicienii... afirmă că-n spiritul nostru se petrec lucruri despre care nu avem, poate, o cunoştinţă tot aşa de limpede ca aceea despre obiectele externe.* CONTA, O. C. 130. *Ceea ce este limpede şi lămurit în mintea omului el poate s-o şi exprime cu claritate şi cu preciziune.* ODOBESCU, S. II, 365. *Judecata sa prin analogie s-a dovedit a fi cu totul corectă, limpede şi fără săritură.* EMINESCU, S. P. 323. *Zâmbea cu acelaşi zâmbet neuitat, în care se amesteca... atâta inteligenţă limpede cu atâta oarbă pornire.* CARAGIALE, O. I, 46. *La alegători... cu minte, cu judecată limpede, cu simţ politic, nu se poate mai bun reprezentant.* id. ib. VI, 124. *De dânsa se temea chiar şi acum, om cu capul limpede.* SLAVICI, O. I, 358. *Ceea ce îl zdrobi fu conştiinţa limpede că spusese altceva decât voise.* DELAVRANCEA, O.[2] II, 150. *Am mintea aşa de... limpede ca toată lumea.* CONTEMPORANUL, II, 247. *Îmi simţii capul mai limpede şi-n stare de a gândi.* VLAHUŢĂ, N. 167. *Acum mai mult ca oricând ar fi nevoie de vederi limpezi şi de o situaţiune lămurită, căci critice şi foarte serioase sunt împrejurările prin care trecem.* DEMETRESCU, O. 208. *Amestecase toate acestea în capul lor, lipsit de concepţia limpede a lucrurilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 138. *Mintea mea nu s-a putut deprinde şi întări, chiar dintru început, într-o cugetare limpede şi precisă.* SBIERA, F. S. 93. *Cea dintâi idee limpede ce-i trecu prin minte fu de a se duce la Natalia.* D. ZAMFIRESCU, R. 177. *Deşi nu închisese ochii toată noaptea, se simţea foarte uşor, cu mintea limpede.* SANDU-ALDEA, D. N. 254. *Lipseşte vederea limpede a scopului.* IORGA, L. I, 169. *Un om de cugetare limpede şi cumpănită.* id. P. A. II, 265. *Sunt îndeajuns ca număr, spre a ne putea face, după sintetizarea lor, o idee limpede cu privire la caracterul religiunii ce stăpâneşte poporul român.* PAMFILE, CR. 224. *Avu conştiinţa limpede că predica lui nu valorează nimic.* AGÎRBICEANU, A. 110. *Era cu capul limpede şi putea judeca liniştit.* id. O. XII, 43. *Sunt artişti care... ajung mai târziu la conştiinţa limpede a talentului lor.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 85, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Îşi simţea mintea limpede şi liniştită.* REBREANU, O. VI, 13. *Gândurile se înşirară cuminţi, limpezi şi lucitoare ca nişte mărgele colorate pe o aţă subţire.* id. ib. VII, 135. *Moldoveanul e un om cumpănit şi cu mintea limpede.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 389. *Preşedintele e un om... cu o judecată liniară şi limpede de geometru.* I. BOTEZ, B. I, 116. *E prea în inima evenimentelor, ca să aibă perspectiva necesară judecăţilor limpezi.* COCEA, S. II, 659. *N-avea nici ochi, nici minte limpede, să vadă că arendaşul e supărat.* POPA, V. 24. *Cu mintea mai limpede ca oricând, i-a chemat pe toţi, şi-a cerut iertăciune.* VOICULESCU, P. I, 212. *Să nu credeţi că cerc să vă înspăimânt: e prea dimineaţă şi mintea ne e limpede.* SADOVEANU, O. I, 98, cf. SCRIBAN, D. *A venit fără niciun plan precis, fără nicio idee limpede cu privire la mijloacele de a „evita războiul cu onoare".* OŢETEA, T. V. 345. *Are o concepţie istoriografică limpede.* CĂLINESCU, I. 347. *Numai un pocăit întors din drumul greşit al orientalismului putea să fie o minte limpede, capabilă să organizeze vastul material pe care această călătorie îl acumulează.* PERPESSICIUS, M. I, 55. *Se plimba speriat prin odaia cu pereţii înalţi..., nefiind în stare de niciun gând limpede.* CAMIL PETRESCU, O. II, 106. *Se simţi tânăr şi descătuşat..., cu mintea limpede şi fără de amintiri.* VINEA, L. I, 55. *Aş vrea să aţipesc câteva clipe. Vreau să am capul limpede.* H. LOVINESCU, T. 177, cf. DL. *Gândirea mea era totuşi foarte limpede.* PREDA, R. 48, cf. DM. *Pe figura lui flutura aceeaşi expresie de totdeauna, de inteligenţă limpede.* BREBAN, A. 110. *Rechtenberg, un cap limpede, dar încă prea tânăr.* N. MANOLESCU, C. M. 32. *El examinează noile descoperiri cu o minte limpede.* MAGAZIN IST. 1970,

nr. 11, 21, cf. M. D. ENC., DEX. *Trebuia să cerceteze faptele, calm şi cu mintea limpede.* ŢOIU, G. 117, cf. V. BREBAN, D. G., DSR. *Avea o idee destul de limpede.* MS. 1988, nr. 2, 28. *Îmi închipuiam... că nu e numai un om cinstit, dar şi o minte limpede care poate convinge.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 15/4. (Fig.) *Veniră viermii limpezi ai gândului la ros.* VOICULESCU, POEZII, II, 71. *Gasteropozi! Mult limpezi rapsozi.* I. BARBU, J. S. 113. ✧ (Prin extensiune) [Matematicile] *sunt atât de limpezi şi desăvârşite, încât e aproape neomenesc să greşească cineva, decât din nebăgare de seamă.* JOJA, S. L. 339. ✧ Spec. (Despre oameni; mai ales urmat de determinări ca „la minte", „la cap" etc.) *Când s-a trezit, pe la amiază, era limpede şi sănătos ca şi mai înainte.* VOICULESCU, P. I, 74. *Eu nu-s tulbure la minte, defel.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 122. *Creangă... este omul de bun simţ, limpede la minte, dacă nu i se-ncurcă deşteptăciunea cu prea multe lucruri.* CĂLINESCU, O. XIV, 54. *L-ar fi primit poate într-o muncă mai simplă, dar nu era destul de limpede la cap.* DEMETRIUS, C. M. 30. *Totu-i aranjat. O să-ţi facă doctorul un bilet... că nu eşti tocmai limpede la cap.* T. POPOVICI, S. 244. *Măine o să ne sculăm mai limpezi la cap.* T decembrie 1964, 23. *Oamenii limpezi la minte..., când o-ncurcă, nimeni nu mai descâlceşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 15/2. ✧ *Cap limpede* = persoană care făcea verificarea primului exemplar la tipărirea unui cotidian. □ *În noaptea aceea fusese cap limpede la tipografie.* ✦ (Adverbial; în legătură cu verbe ca „a judeca", „a gândi", „a socoti") Cu înţelepciune; lucid, raţional. Cf. COSTINESCU. *Sarcinile cu care tranziţiunea ne-au încărcat cu asupra de măsură ne dictează... de-a privi în mod mai limpede starea adevărată a ţării.* EMINESCU, O. XI, 19. *Întâia oară în viaţă începu să judece aşezat, cumpănind totul, cumpănindu-şi limpede simţemintele.* AGÎRBICEANU, A. 52. *M-a uimit cât de cuminte cap avea, ce sănătos judeca şi limpede.* M. I. CARAGIALE, C. 144. *Mai putu să gândească limpede: „Mi se urcă laptele la cap".* GALACTION, O. 165. *Manolescu nu sta să se socotească limpede cum anume iubirea aceasta ar fi putut să fie în viaţa lui un fel de piatră filozofală.* id. ib. 331. *Se vedea limpede, c-o ascuţime de minte care-l înspăimânta.* BART, E. 346. *Ştiam că sânt rănit şi-s aproape de şanţurile Griviţei noastre... Judecam foarte limpede.* SADOVEANU, O. II, 64. *Aproape toţi îşi pierduseră capul aseară, dar el... gândea limpede.* CAMIL PETRESCU, O. II, 39. *Îţi cer să priveşti limpede, cu răceală, la rânduirea trecută a lumii şi la cea viitoare.* DEMETRIUS, C. 46, cf. DL. *Nu este vorba de o boală, ci de o diminuare a senzaţiei subiective de a percepe clar sau de a raţiona limpede.* ABC SĂN. 260. ✦ (Adverbial; mai ales în legătură cu verbe care exprimă procese mentale ca „a şti", „a pricepe", „a se încredinţa") Cu exactitate, precis; (mai ales în legătură cu verbe care arată exprimarea scrisă ori verbală ca „a arăta",„a vădi", „a mărturisi") în mod clar, desluşit, p. ext. cu tărie. *Tu limpede vedişi că slovenii în veacurile de demult au fost... necunoscuţi romanilor.* MAIOR, IST. 281/2. *Uciga-şul... mărturiseşte limpede, curat, că el, numai după o lungă sfătuire cu negrul său suflet..., s-au armat cu pistol.* FM (1844), 257²/16. *Pătrunzi toate,... vezi limpede în toate lucrurile.* BARONZI, C. I, 288/6. *Turcii se încredinţară acum limpede de toată puţinetatea armatei lui Ion-Vodă.* HASDEU, I. V. 155. *Poeţii... limpede cu gândul în viitor cetesc.* CARAGIALE, O. VI, 317. *Începea să vadă limpede în el şi să se arate lui însuşi altfel decât fusese până atunci.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 100. *În stradă... m-am liniştit de-a binelea şi am înţeles limpede că opintirile mele sunt zadarnice.* REBREANU, NUV. 182. *Pe ce drum s-ar fi călăuzit mai departe nu ştia limpede.* POPA, V. 309. *Ar citi cineva prea limpede în mine: semn că sunt caraghios.* A. HOLBAN, O. II, 78. *Nicio călătorie pe drumurile ţării... nu te poate face să înţelegi uşor şi limpede, ca în „Muzeul satului", chipul întreg al României.* D. GUSTI, P. A. 229. *Experienţa anilor mă face să văd mai limpede, să reconstruiesc din amintire şi din scrisorile păstrate imaginea acestui prieten.* PUŞCARIU, D. V. 46. *Totdeauna, chiar când nu am ştiut limpede acest lucru, am fost stăpânit de dragoste pentru oameni.* CĂLINESCU, C. O. 5. *Moş Vasile dădea sumanii la piuă în Condreni şi-i scotea spre a-i vinde, precum limpede se-nţelege din „Amintiri".* id. O. XIV, 17. *Cetăţile de pământ, grădiştile,... sunt dacice, după cum Odobescu îşi dă limpede seama.* VIANU, L. R. 102. *Acel care citeşte azi literatura şi filozofia franceză, vede limpede că ea păstrează tradiţia eroică a marilor epoci din istoria acestui popor.* RALEA, F. 19. *Tell mărturisi limpede ceea ce de altfel se ştia.* CAMIL PETRESCU, O. II, 643. *Pe când eram băieţandru..., am început a pricepe mai limpede ce se petrece în jurul meu.* STANCU, R. A. V, 59. *De ce anume îi căutase aşa stăruitor prietenia prea limpede nu ştia nici el.* TUDORAN, P. 49. *Ei nu vedeau prea limpede la ce lè-ar mai folosi să mai înveţe.* PREDA, R. 212. *Îmi dădui limpede seama că mă controlează.* CINEMA, 1972, nr. 3, 40.

7. (Despre acţiuni, stări, situaţii, fenomene etc.) Care se desfăşoară, care se manifestă sau există ca atare în mod evident, desluşit, lămurit; care se impune de la sine. *Aicea se veade a fi lucrul chiar şi limpede.* PETROVICI, P. 89/23, cf. ISER. *Treaba ta este foarte limpede.* BARONZI, I. G. 410/6. *Nu înţeleg pentru ce între doi bărbaţi... să mai încapă astfel de meşteşuguri şi rafinării de maniere, astfel de tirade distilate, când situaţia lor e aşa de limpede.* CARAGIALE, O. VI, 116. *Chestiunea e limpede: frumosul în sine, de sine stătător, mai presus de ideile şi de idealurile noastre, nu există.* BACALBAŞA, S. A. I, 249, cf. DDRF. *Dacă este acuma să ne dăm samă de interesele ce împingeau pe puterile cele mari ale Europei la o ţinută sau alta în cauza mănăstirilor închinate, atunci politica unora din ele pare mai limpede şi mai lămurită.* XENOPOL, I. R. XIII, 204. *Unele lucruri se pot face, iar altele nu, dacă nu sunt curmate de o situaţiune limpede.* D. ZAMFIRESCU, R. 183. [Fapta,] *cu cât treceau anii, părea tot mai puţin limpede în amintirea şi părerea urmaşilor.* AGÎRBICEANU, O. XII, 32. *Cât de puţin ar fi ştiut şi cât de mult ar fi ocolit, soluţia era limpede: satârul.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 31. *În poezie nu există obscuritate... A exprima obscur lucruri limpezi e o greşeală.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 29. *Acesta este faptul, limpede şi necontestat.* id. ib. 239. *Problema se prezintă tot mai limpede dacă admitem că locuitorii de la Ţârnareca sunt aromâni.* GR. S. II, 372. *Situaţia nu era... limpede.* LOVINESCU, M. I, 47. *Domnul acesta tulbură*

situațiile cele mai limpezi și zăpăcește pe toată lumea. CAMIL PETRESCU, U. N. 180. *Iată ce-nsemnează un motiv limpede și puternic.* CONV. LIT. LXVII, 222. *Așa e lumea: vrea să-i fie limpezi toate tainele din cale.* POPA, V. 117. *Hotărât lucru, de astă dată toate erau limpezi și lămurite.* id. ib. 228. *Totul era așa de limpede, încât nu mai încasam nici măcar ironii.* A. HOLBAN, O. I, 105. *Un singur lucru era limpede: că la expoziție aveau să vină oamenii.* VLASIU, D. 36. *Astăzi putem avea o situație limpede.* SADOVEANU, O. VIII, 144. *E de mare interes... de a face o deosebire limpede între cele două perioade de acumulare pe care le străbate capitalismul.* ENC. AGR. I, 58. *Treaba nu era tocmai limpede în capul oamenilor.* DAN, U. 21. *Otilia și Georgeta ședeau foarte bine laolaltă, lucrul era limpede, cu toată îndărătnicia de a găsi vreo antinomie.* CĂLINESCU, O. IV, 22. *Fug, fug de rup pământul, asta e limpede!* H. LOVINESCU, T. 269. *În sfârșit, ceva limpede și precis.* VORNIC, P. 158, cf. DL. *Eu i-am tăiat porcul în toți anii. Mă chema să i-l tai. Asta e limpede, o știe toată lumea.* PREDA, Î. 108. *Toate aceste aluzii îi sunt foarte limpezi.* T. POPOVICI, S. 239. *Aceasta a fost una din tendințele devenite mai limpezi pentru mine în cursul cercetării.* V. ROM. aprilie 1958, 93. *Toate lucrurile sunt limpezi și n-are rost s-o mai faci pe prostul.* BĂNULESCU, C. M. 12. *Există, limpede și definită, o situație istorică autentică în acest subiect.* T septembrie 1968, 58. *Lucrurile încep să devină mai puțin limpezi.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 18. *Moare împăcat, văzându-și țara independentă..., dar fără limpezi perspective de propășire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 125, 19/2. *De sentimentul destinului se leagă acea neliniște, fără cauze limpezi.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 157. *Nu este prea limpede rațiunea acestui refuz.* SIMION, S. R. III, 96. *Tot ce pentru restul lumii e de neînțeles, pentru ea e limpede.* MS. 1975, nr. 2, 47. *Ceea ce ne-a intimidat sau ne-a nedumerit la primul contact ne apare, uneori pe negândite, ani mai târziu, ca deplin limpede și accesibil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 18/2. *Limpede ne este numai locul filei.* MS. 1988, nr. 2, 9. ✧ (Despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc.) *Cerească, limpede fericire! Ce raiul naște.* HELIADE, O. I, 145. *O consecință așa de frapantă să nu ne așteptăm a o vedea exprimată cu francheța limpede cu care o spuneam noi aci.* MAIORESCU, CR. III, 78. *Matei avu percepțiunea limpede a singurătății.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 197. *Dezveliți-mi din cer partea Înălțatei fericiri Unde murmură în versuri Valul limpedei iubiri.* PETICĂ, O. 94. *Pierdusem simțirea limpede a timpului și a locului – o toropeală necunoscută mă învăluia ca o beție.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 56. *Dorința plecării... provine dintr-o curiozitate sănătoasă și limpede.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 172. *La Paris... dintru început avu impresia limpede că a mai umblat cândva pe aici.* REBREANU, O. VI, 274. *Pentru el, de la început, teama a fost limpede.* POPA, V. 40. *Se jenează numai să facă un gest de dragoste prea limpede în fața altor oameni.* A. HOLBAN, O. II, 67. *În viața ei trăirile sunt foarte puțin limpezi.* CINEMA 1974, nr. 3, 13. *Are o atitudine civică limpede, curajoasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 16/1. ✧ Loc. adv. **În chip** (sau **mod**) **limpede** = clar, deslușit; evident. *Faptul acesta rezultă în chip limpede din cele spuse de D. Cantemir.* STOICESCU, C. S. 90. □ *Nu se observă în mod limpede efortul depus de echipă.* ✧ (Adverbial) *Psalmii... de sfinția sa au dat veaste, de venirea pre pământ, de petrecerea, și de moarte, și învierea, și ducerea în ceri..., de să văd toate chiar și limpede.* DOSOFTEI, PS. 300/8. *Limpede se veade că deșerți sânt aceii carii zic că limba românească, întru țesetura ei cea dinlontru, se loveaște cu limba cea slovenească.* MAIOR, IST. 246/31, cf. LB. *Defaimă pe episcop oricum îi vine în peană, încât se vede limpede că o face din răzbunare.* BARIȚIU, P. A. I, 221. *Nicăiri nu reiese mai limpede acest metod de procedare... decât la stabilirea originii Argeșului.* ARHIVA, I, 66. *Se poate vedea încă și mai limpede ce mare însemnătate are talia asupra greutății creierului, când punem față în față... animalele din aceeași specie.* CONTEMPORANUL, VII, 126. *Din documentele raportate rezultă tot atât de limpede că numele întemeietorului statului moldovan a fost Bogdan.* XENOPOL, I. R. III, 42. *Deosebirile între tipul vechi și cel care se statornicește acum se văd foarte limpede aici.* IORGA, C. I. II, 25. *Deosebirea aceasta de grad și de natură în răceala lor apărea foarte limpede în deosebirea dintre motivele care îi îndemnaseră, pe fiecare în parte, să se căsătorească.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 14. *Din felul cum s-a păstrat înțelesul celor două cuvinte de origine slavă, „cneaz" și „voievod", nu se vede limpede care era la început superior celuilalt.* ARH. FOLK. II, 4. *Consecințele îndepărtate ale operei lui... transpar limpede de sub formele ultimei modernități.* STREINU, P. C. III, 145. *Situația se prezintă complicat și nu tocmai limpede.* IORDAN, STIL. 57. *Sentimentele boierilor ocârmuitori se văd limpede din anaforaua lor către vodă Scarlat Callimachi.* OȚETEA, T. V. 165. *Vom face o aplicație la o poemă mai puțin ermetică, procedeul apărând aci mai limpede.* CONSTANTINESCU, S. I, 182. *Puii din același an... prezintă limpede caracterele acestei clare subspecii.* DOMBROWSKI, P. 85. *Faptul reiese limpede.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Se vedea limpede că... erau interesați de ceremonia în sine a prânzului.* CĂLINESCU, S. 148. *Nu vom tăgădui ceea ce apare așa de limpede, ... că literatura noastră este în stadiul ei de formație.* PERPESSICIUS, M. IV, 35. *Apare destul de limpede, în această recuzare, dorința de a izola domeniul faptelor de intervenția sentimentului apreciator.* VIANU, M. 126. *Fetele râseră toate, dar se vedea limpede că în sinea lor înțelegeau zăpăceala și graba fetelor din deal.* CAMIL PETRESCU, O. I, 87. *Vocabularul apare ca o mărime variabilă..., dar până la un prag cifric pe care nicio comunitate lingvistică nu-l trece, cum rezultă foarte limpede când luăm în considerație arhaismele.* COTEANU, S. E. 51. *Din studiul ce urmează se va vedea limpede că obștea continuă să funcționeze și sub stăpânirea feudalilor.* PANAITESCU, O. Ț. 41. *Reiese limpede că Moldova era una din părțile constitutive ale vechii Dacii.* MAGAZIN IST. 1984, nr. 5, 19. (În legătură cu verbul „a simți") *Scriitorul nu vede și nu simte limpede, bogat, puternic.* DELAVRANCEA, O.[2] V, 227. *Simțea limpede că nu o mai iubește.* D. ZAMFIRESCU, R. 158. *Când a intrat... acasă, a simțit foarte limpede o răsturnare foarte stranie în suflet.* REBREANU, N. 101. *Simțea limpede că acuma... se hotărăște soarta lui.* id. O. VI, 142. *Simțea limpede ce trebuie să se fi petrecut în*

urmă. POPA, V. 82. *Vineri, când s-a slujit prohodul, el, din toate glasurile care au cântat cucernic „în mormânt viață", a simțit limpede doar glasul ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 77. (În expresii verbale impersonale) *Trai liber voi, firește, E limpede, mai bine de mii și mii de ori Să mori de bătrânețe, tihnit, decât să mori Pe cruce.* CARAGIALE, O. VI, 323. *E limpede că... putem interpreta vasele în formă de borcane... ca niște simple surogate de stepă a vaselor de lemn din regiunea pădurroasă.* PÂRVAN, G. 188. *E limpede că iubesc pe această fată.* GALACTION, O. A. II, 228. *Dacă mă apropii de micul șanț al șoselei, e limpede că voi fi văzut.* CAMIL PETRESCU, U. N. 317. *Acum era limpede, pentru cine vrea și cine nu vrea, că fata... fusese tovarășă la omor.* POPA, V. 118. *Era limpede că între mine și el punțile de înțelegere erau rupte pentru multă vreme.* VLASIU, D. 75. *Boierii sânt una cu stăpânirea, asta e limpede.* STANCU, D. 124. *Este limpede că sensul fizic al mărimii... este tocmai acela al constantei radioactive.* SANIELEVICI, R. 96. *E limpede ce vrea.* BENIUC, C. P. 23. *E tot atât de limpede, ca și unul și cu unu fac doi!* H. LOVINESCU, T. 355. *E limpede că dinspre mare avea să se ridice în curând briza.* TUDORAN, P. 34. *Când cineva aruncă o acuzație grosolană..., e limpede că această persoană e foarte convinsă că are dreptate.* PREDA, R. 138. *Este limpede că, înainte de apariția diferențierilor interne din sânul obștii, aceasta nu avea șef.* PANAITESCU, O. Ț. 55. *E limpede că o limbă e cu atât mai valoroasă cu cât o poți folosi pe un teritoriu mai larg.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 34, 14/3. *Este limpede că vasele scufundate ascund comori.* CINEMA 1974, nr. 4, 24. *Un ins care nu era cinic... ar fi fost cel mai dezarmat, cel mai lovit, tocmai fiindcă avea imaginație și prin urmare și conștiință! Era limpede?* ȚOIU, G. 116. ✦ Care nu poate fi tăgăduit, contestat, i n c o n t e s t a b i l, n e î n d o i o s; care nu poate fi ascuns, tăinuit, f l a g r a n t, v ă d i t. *Mărturia ace limpidi ce o arăți.* MACHEN, 12, cf. LB. *Adevărul e limpede.* AGÎRBICEANU, A. 105. *Singurele mărturii mai limpezi asupra tehnicii locuințelor provin, firește, de la... cea mai recentă așezare.* PÂRVAN, G. 183. *Statistica... este o dovadă limpede despre roadele frumoase ale școalelor moldovene.* DR. I, 433. *Toponimia ne poate aduce lumină în acest sens, cum arată studiul... cu reconstruiri limpezi în care și istoria și arheologia sunt luate în considerație.* GR. S. II, 407. *Autoarea scrisorilor... dădea arătări limpezi despre anume oameni cu apucături rele.* POPA, V. 94. *Aici era dovada limpede a crimei.* id. ib. 239. *Țin cumpăna-ntre suflet și-ntre carne. Drept chezășie limpede-a puterii Că patimile n-au să mi-o răstoarne, Port amândouă cheile plăcerii.* VOICULESCU, POEZII, II, 51. *Când prin oraș calci lin pe străzi Sămânța ulmilor și-n mers În adevăruri limpezi crezi – Mai e nevoie de vreun vers?* BLAGA, O. II, 130. *Argumentele lui li s-au părut cât se poate de limpezi și suficiente.* PREDA, R. 87, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ✧ E x p r. **Limpede ca lumina zilei** (sau **de zi**) = de netăgăduit. *Au venit împrejurări cari au dovedit, limpede ca lumina zilei, veracitatea spuselor.* GHICA, S. 294, cf. COSTINESCU, TDRG. *I se părea limpede ca lumina zilei și inima lui, plină de dorința nemărginită de a câștiga procesul, îi făurește iluzii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 217, cf. CADE. *E limpede ca lumina zilei că în politica lui războinică Wilhelm II a urmărit cu credință planurile pangermaniștilor.* SADOVEANU, O. XIX, 93. *Totul e limpede ca lumina zilei. În fața lumii ăsteia, negura gândului se împrăștie, piere.* DAN, U. 84. *Mi se pare adevărul limpede ca lumina zilei.* DEMETRIUS, C. 33. *Cazul e limpede ca lumina de zi.* BOTTA, S. II, 141. *Era un lucru tot atât de limpede ca lumina zilei.* T. POPOVICI, S. 217. *Totul este limpede ca lumina zilei.* CINEMA, 1972, nr. 2, 48. **Limpede ca bună ziua** (sau **ca ziua**) = evident. *Era limpede ca ziua ce urmăreau.* AGÎRBICEANU, O. XII, 28, cf. IORDAN, STIL. 334. ✧ (Adverbial; mai ales în legătură cu verbe ca „a arăta", „a indica", „a vădi") [Dovada] *destul de limpede arată că nu toți romanii au trecut din Dachia preste Dunăre.* MAIOR, IST. 29/19. *Pre români și numele, și fățptura împreună cu toate plecările loru cele firești îi vedește a fi viță de romanii cei vechi..., după cum și în „Istoria pentru începutul românilor în Daciia" limpede se adeverește.* id. ib. 262/12. *Nice-un lucru doară nu e în Sf[â]nta Scriptură așa limpede râschirat, precum că D[u]mnezeu toți oamenii vrea să se mântuiască.* id. PRED. II, 220/16. [Hrisovul] *arată limpede... cum că ungurii puteau stăpâni atunci țermul danubian cel mult până la Orșova.* HASDEU, I. C. I, 28. *Tablele cerate... arată foarte limpede cum coloniștii traiani erau departe de a fi toți romani.* CONV. LIT. VI, 156. *Isaac și Alexios Angelos, acești frați încoronați... vor semăna și la purtarea războiului, ceea ce se va dovedi cu atât mai limpede la cea dintîi ciocnire.* EMINESCU, O. XIV, 87. *Traian însuși, prin ridicarea monumentului triumfal din Dobrogea... indică foarte limpede care fusese principalul câștig roman prin cucerirea burgului dacic.* PÂRVAN, G. 109. [Atitudinea] *lui Paul Zarifopol... se fixează totuși limpede pe linia maioresciană.* LOVINESCU, S. VIII, 198. *Doctorul stabilise limpede... că ceasul omorului a fost în preajma lui patru.* POPA, V. 62. *A fost... greșit interpretat ca etimologie..., când este vorba limpede de un nume onomatopeic.* BĂCESCU, PĂS. 267. *Dacă ceva limpede documentar se află în această compunere, atunci este descrierea, valabilă în general, a năvălirii barbarilor.* CĂLINESCU, O. XII, 70. *Știrile despre starea civilă a oamenilor mai vechi sunt totdeauna încurcate și fiecare document nou ce se găsește strică ceea ce părea limpede.* id. ib. XIV, 30. *Cele două aspecte ale liricii lui Macedonski indică totuși destul de limpede izvorul lor comun.* VIANU, L. R. 402. *Nicăieri nu se vădește mai limpede diferența între cei doi.* BLAGA, Z. 236. *Jumătate* [din dare]... *o lua... vel-paharnicul, așa cum ne arată limpede condica de venituri.* C. GIURESCU, P. O. 240. *Aceasta înseamnă limpede a întoarce gândirea din mișcarea ei către altceva înspre dinainte știutul.* NOICA, D. 19. *Procesul de fascizare a Europei în plină desfășurare... îi arăta limpede unde pot duce anumite concepții.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 286. [Opțiunea critică] *devine un proces limpede dirijat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 44, 9/1. ✦ (Adverbial) Într-adevăr, realmente; chiar. *Unele nume, nu limpede romane..., nu se putea vârî în inscripțiile romane.* MAIOR, IST. 13/7. *La scăldăciune iau parte numai femeile... și numai limpede acestea ies cu scăldătoarea și se duc cu dânsa ca s-o arunce la un loc*

curat. MARIAN, NA. 268. *Sufletul limpede românesc al boierimii dispăru în acest vălmăşag de prefacere.* IORGA, C. I. II, 142. *În sat sânt numa rumâni – limpede rumâni; unguri nu sânt.* GRAIUL, II, 123 [Pantofi] *aiŝ nu portă numa limped'e hornarii.* ALR SN IV h 1 196/260. ✦ (Învechit, rar) De drept; incontestabil. *Acea societate a prosperat aşa de bine, încât astăzi fabrica a devenit proprietatea limpede a acelor lucrători asociaţi.* GHICA, S. 577.

8. (Despre exprimarea verbală sau scrisă ori despre forme, elemente ale acesteia) Care este uşor de înţeles, de receptat sau de urmărit, desluşit, explicit, lămuritor; care este formulat în mod corect şi argumentat logic, coerent; care este adresat cuiva, în mod energic şi răspicat, ferm, hotărât; care este exprimat fluent, plăcut, atrăgător. *Făcu săbor mare... şi îndată slobodzi izvoară de învăţătură limpede şi necurmată. Şi le spunea din Sv[â]nta Scriptură* (a. 1650–1675). GCR I, 193/7. *Sv[â]nt[u]l, slujindu-să cu obicnita sa îndrăznire şi gură limpede, l-au procleţâtu-l.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 239^{r}/11. *Românii adevărat de la Roma îşi trag numele său şi loaza, acuma... să află unii dintră ei întregi şi având fisonomie frumoasă, la trup curaţi, graiul limbii limpede, pretinos* (a. 1801). N. POPOVICI, în ŞA I, 735. *Cuvântarea voastră cu pruncii în shoală de pururea chiar, limpede, hotărâtă şi simplă să fie.* PETROVICI, P. 94/17. *Acest ordin scris... era limpede şi simplu.* GHICA, C. E. I, 56. *Nicu Bălcescu scria lesne, stilul său era limpede, strâns, nervos şi elegant.* id. S. 682. *Este un compilat... bine aranjat al formulărilor celor mai exacte şi mai limpezi din ştiinţa respectivă.* CONV. LIT. XI, 239. *Nu ne vom mira că a putut ajunge Eminescu... la cea mai limpede expresie a unor cugetări de adâncă filosofie, pentru care nu se găsea până atunci nicio pregătire în literatura noastră.* MAIORESCU, CR. II, 320. *Las vouă cu graiu limpede, cu limba dezlegată şi cu minţili adunate, adiiata mea.* JIPESCU, O. 57. *Aflăm exemplu de stil limpede.* CONTEMPORANUL, I, 294. *Poetul român..., în versuri limpezi şi lin legănate..., ne descrie traiul pacinic şi fericit.* ODOBESCU, S. III, 152. *Ne trebuieşte o limbă corectă, limpede, clară şi plăcută tuturor.* id. ib. 331. *Aceste rezumate sunt limpezi şi scrise în scurte propoziţiuni principale.* EMINESCU, S. P. 282. *Aş voi să-mi dai o definiţiune mai scurtă şi mai limpede; să-mi spui desluşit: ce este un intelectual?* CARAGIALE, O. IV, 34. *Multe lucruri bune mi-ar fi plăcut şi mie, ca oricărui muritor, pe lumea asta, însă niciunul mai mult ca vorba pe dasupra limpede, dar adâncă la înţeles.* id. ib. VII, 159. *Pledoariile lui sunt nişte rezumate limpezi ale esenţialului din natură.* DELAVRANCEA, O.^{2} V, 331. *Toată poezia – cui sens ar vrea să-i cate – Mai limpede să-i pară citită de-a-ndarate.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 57. *Stilul* [este] *limpede... şi atrăgător.* ARHIVA, X, 131. *În cuvinte potrivite şi-n graiul limpede de cronicar al vremii le vesteşte.* CHENDI, S. III, 241. *Se poate zice că niciun scriitor de atunci... n-a avut o sintaxă aşa de adevărată – mlădioasă, limpede.* IORGA, P. A. II, 13. *Îmi învia o lume-ntreagă cu vorba-i limpede şi bună.* GOGA, POEZII, 89. *Mai scurtă şi nu îndestul de limpede urmează această povestire.* PAMFILE, CER. 151. *Bătrânul Herodot a exprimat într-o formă absolut limpede... învăţătura getică despre nenorocirea sufletului.* PÂRVAN, G. 161. *Cuvintele neformulate sunt uneori foarte limpezi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 270. *Interesant pentru noi... este existenţa şi afirmarea în termeni limpezi şi hotărâţi a nevoii profunde de împrietenire cu natura.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 198. *Pentru prezentarea mai limpede a formelor..., poate ar fi fost mai bine ca ele să fie grupate.* GR. S. I, 157, cf. RESMERIŢĂ, D. *Explicările... sunt desigur foarte limpezi şi ingenioase.* RF I, 316, cf. CADE. *Îşi aranjase în creieri cele ce voia să spuie bătrânului boier Miron. Toate erau limpezi, străvezii şi convingătoare... Imposibil să nu fie înţeles şi aprobat.* REBREANU, R. I, 297. *Ce sunt de vină dacă d-tale îţi plac lucrurile clare, vorbele limpezi?* CAMIL PETRESCU, T. I, 348. *Lecţia începută şi întreprinsă prin convorbire se va încheia cu un rezumat limpede.* CONV. LIT. LXVII, 356. *Ar trebui o discuţie limpede între noi.* A. HOLBAN, II, 64. *Începu a face gesturi încete, rotunde, pe când vorba-i limpede curgea uşor pe sub mustăţile-i subţirele.* SADOVEANU, O. III, 392. *Tihnit vei aştepta Din must – vin clar, din suflet – vers limpede să dea.* PILLAT, P. 150. *Avea... un talent remarcabil de pedagog şi o expunere limpede şi atrăgătoare.* PUŞCARIU, D. V. 32, cf. SCRIBAN, D. *Legea sanitară cu privire la starea de igienă a localurilor e limpede.* ULIERU, C. 10. *Numai de şase copii, împreună cu Creangă, avem ştiri mai mult sau mai puţin limpezi.* CĂLINESCU, O. XIV, 24. *Era în Urmuz o mare vervă creatoare..., capabilă... să se aşeze în compoziţii limpezi şi armonioase.* PERPESSICIUS, M. IV, 62. *Oedip doreşte... un răspuns limpede.* VIANU, L. U. 93, cf. DL. *Spuneai mai înainte, Matei, că nu e limpede ce spui eu.* PREDA, Î. 110, cf. DM. *Această părere a fost exprimată în modul cel mai limpede de N. Iorga.* STOICESCU, S. D. 43. *Textul acesta este limpede.* PANAITESCU, O. Ţ. 195. *Izvoarele... nu sunt... limpezi în ceea ce priveşte desfăşurarea şi cronologia acestui conflict.* H. DAICOVICIU, D. 66. *Imagismul şi verslibrismul poemelor din primele volume sunt înlocuite treptat de expresii limpezi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 8/4. *O surpriză sunt... numeroasele sonete de dragoste, limpezi.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 187. *Această mică lecţie de introducere în tehnica picturii are darul de a fi... simplă şi subtilă, limpede şi originală.* CINEMA, 1973, nr. 1, 54, cf. M. D. ENC., DEX. *Scrisul limpede, echilibrul frazei sunt la Caragiale şi Ghica date comune ale unor spirite ce şi-au asumat o gravă răspundere uman-artistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 9/1. *Un bărbat s-a apropiat, punându-mi întrebări... prea limpezi pentru starea mea de atunci.* V. ROM. aprilie 1979, 8, cf. DSR. *Citim aici pagini literare limpezi, puternice, fără manierisme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 23/4. (Cu determinări care arată la ce se referă calitatea) *Deşteptându-să din somn, să văzu limpede la grai şi grăi dezlegat, căci mai nainte vreme, când grăia, numai de-abiia i să înţelegea glasul sau graiul* (a. 1795). ŞA I, 205. ✧ (Adverbial) *Sv[i]nţia Sa... povesti limpede de D[o]mn[u]l H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 179^{v}/7. *Am socotit că o treabă ca aceasta să poată lămuri limpede pe un obraz de cinste ca dumn[e]ata* (a. 1752). IORGA, S. D. VII, 301. *Îi aduseră un om mut îndrăcit, scoase şi dintru acesta dracul şi dezlegă limba mutului, cât începu a grăi limpede cum se cade.* MAIOR, PRED. II,

54/18. *Mulţi bărbaţi de naţia română vom afla, carii... aşa de limpede vorbesc limba patriei ca şi ungurii.* BOJINCĂ, R. 24/15. *Turcii au încercat şi până atunci cale de pace, însă tot numai în termeni generali, fără a spune limpede ceea ce vor ei.* BARIŢIU, P. A. I, 45. *Învăţătorii de şcoală, la noi, au de sistem de a nu permite copiilor să vorbească fără a şti ce spun şi-i exercitează a se esprima curat şi limpede.* GHICA, S. 564. *Trebuie să o zicem tare şi limpede..., suntem departe... de a ne înavuţi şi a ne împuternici.* I. IONESCU, B. C. 17/8. *Un general e dator a da sama de toate pasurile sale, arătând limpede pentru ce a făcut aşa.* HASDEU, I. V. 113, cf. COSTINESCU, LM. *Omul de talent nu face decât să reproducă mai limpede sau mai plăcut ideile primite, adăugând o prea mică doză de nou.* CONTA, O. C. 152. *De ce nu te exprimi ceva mai limpede, ca nu cumva să-şi închipuie elevul cine mai ştie ce năzdrăvănii.* CONTEMPORANUL, I, 171. *Sta diafană şi zâmbitoare, rostind limpede şi respectuos: – Bună sară!* EMINESCU, P. L. 47. *Eu de hatârul povestirii caut într-adins cuvinte cu care să v-o spun cum mi-o închipuiesc eu, cât mai degrabă şi mai limpede pot.* CARAGIALE, O. II, 300. *Această fundamentală deosebire dintre poezie şi pictură a fost observată de la antici şi până în ziua de astăzi, dar nimenea n-a formulat-o mai limpede ca dramaturgul german Gotthold Lessing.* DELAVRANCEA, O.[2] V, 500. *Vorbea limpede, corect, liniştit.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 11, cf. DDRF. *Tudor... rostise limpede gândul său faţă cu puterile suzerane şi proteguitoare.* XENOPOL, I. R. X, 68. *Pune tema în discuţie, schiţând-o... destul de limpede şi neted* (a. 1897). PLR I, 476. *Românește am învăţat din casa mamei,... aşa cum se vorbea: limpede, frumos şi, mai ales, puternic şi colorat.* IORGA, P. A. I, 10, cf. TDRG. *Avea... clipe în care conştiinţa îi spunea limpede: „Nu s-a întâmplat nimic".* AGÎRBICEANU, O. VIII, 320. *E un moşneag înalt, spătos şi uscat ca un schivnic; priveşte ascuţit, vorbeşte limpede şi calcă apăsat.* GÂRLEANU, N. 10. *Herodot... spune limpede că obiceiurile geţilor... fac din aceste popoare un grup aparte.* PÂRVAN, G. 232. *Această preferinţă el nu şi-o exprimase vreodată limpede faţă de el însuşi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 27, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Tocmai isprăvise un cuvânt către creştini, prin care se deslușea, limpede şi înălţător, cum a îngăduit Dumnezeu necredinţa sfântului apostol Toma.* GALACTION, O. A. II, 122. *În cuvinte măsurate şi alese, dar limpede şi inflexibil, i-a făcut teoria vieţii.* COCEA, S. II, 39. *Discuţia curge limpede.* A. HOLBAN, O. II. 68. *Spuneţi limpede, ce vreţi?* VOICULESCU, P. I, 165. *Mă duc să-l caut şi am să-l găsesc! Zise limpede Petrea.* SADOVEANU, O. I, 163. *Guvernatorul, văzând dârzenia românilor rostită aşa de limpede şi de hotărât de părintele Radu, le-a răspuns că... va întări paza graniţei.* MOROIANU, S. 153, cf. SCRIBAN, D. *Punctul său de vedere diferit mi-l indică autorul acestei cărţi, destul de limpede, încă din prefaţă.* NEGULESCU, G. 119. *Analiza poate distinge destul de limpede, în şirul acestor notaţii, expresiile care au o simplă valoare tranzitivă.* VIANU, A. P. 19. *Mai limpede sunt formulate condiţiile capitulării lui Tudor în jurământul prin care... pecetluieşte legământul său faţă de boieri şi de vremelnica stăpânire.* OŢETEA, T. V. 235. *Dispus să polemizeze dialectic şi logic cu scriitorii,... şi-a definit destul de limpede atitudinea critică.* CONSTANTINESCU, S. II, 38. *Bălcescu... a arătat limpede că revoluţia nu este un complot în întunericul nopţii, ci o mişcare vie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 119. *Le spune limpede, tuturor, să nu-l mai bată nimeni la cap.* STANCU, D. 121. *De ce Gherasim, grec de lângă Pireu,... vorbea aşa de limpede graiul românesc?* TUDORAN, P. 44. *Am vorbit limpede cu un funcţionar, care m-a îndrumat încoa'.* id. ib. 235. *Nu-ţi mai place această funcţie? Spune-ne limpede, te eliberăm de această sarcină şi te numim într-un loc mai potrivit.* PREDA, R. 133. *Trebuie spus limpede, dintru început, că Heraclit n-a fost nicidecum un spirit religios, ci, dimpotrivă, un materialist.* JOJA, S. L. 188, cf. DL. *Imunitatea este definită foarte limpede.* PANAITESCU, O. T. 76. *Godard a declarat limpede că este dispus să reînceapă a face filme.* CINEMA, 1972, nr. 3, 45. *A spus limpede: „Am ucis!"* MS. 1975, nr. 2, 47. *Se afirma limpede că au fost împrumutate fraze întregi şi se cita un amplu exemplu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 9/4, cf. DSR. *Am afirmat limpede că lectura acestei cărţi a constituit pentru mine un prilej de decepţie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 19/3. (F i g.) *Genunchii tăi au vorbit limpede.* CĂLINESCU, O. IX, 33. □ *Îmi spune limpede inima că aşa e bine.* ✦ P. e x t. (Despre oameni) Care se exprimă clar, desluşit, corect, coerent; care se exprimă cu hotărâre, energic. *Învăţătorilor! Fiţi hotărâţi şi limpezi întru cuvântarea voastră.* PETROVICI, P. 93/25. *Într-o altă notă..., Alexandru Ghica este încă şi mai limpede.* XENOPOL, I. R. XIII, 184. *Gazetarul... e mai potolit, mai limpede şi ne întreţine cu cunoştinţele sale literare.* CHENDI, S. III, 83. *În polemică..., celălalt e picant şi mai cu seamă limpede.* LOVINESCU, S. VIII, 15. *Peste zece pagini, scriitorul devine victima memoriei sale acumulative..., a incapacităţii de a fi limpede.* id. ib. 139. *Se ridică câte-un vorbitor limpede şi convingător, care mişcă sufletele.* SADOVEANU, O. XIX, 43. *Revista... a dedicat numărul său pe ianuarie 1960 problemelor muzicii noi, adică atonale, dodecafonice şi seriale, ca să fim limpezi de la început.* CĂLINESCU, C. O. 305. ✦ (Adverbial; în legătură cu verbe ale zicerii; urmat de determinări modale) Deschis; cinstit. *Ni-o spus limpidi-n ochi.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. □ *Vorbeşte limpede în faţă.* ✦ (Adverbial; învechit, rar; despre scrieri) Care se poate descifra cu uşurinţă; citeţ, lizibil. *Măcar că bine s-au plătit izvoditoriului, ca limpede scris să o deaie, de atâtea îndreptări şi ştersături era plin, cât pre multe locuri abiia cu mare luare aminte să putea ceti.* MICU, în ŞA I, 220.

9. (Învechit şi popular; despre suprafeţe, terenuri, căi de comunicaţie terestră) Care este deschis privirii, neacoperit de copaci, de vegetaţie înaltă, fără obstacole; care se desfăşoară în linie dreaptă, fără ocolişuri sau denivelări; drept, neted, plat, plan, (popular) oblu, (regional) şesos, podejnic, (învechit) tocmai **(1)**. V. î n t i n s, l a r g, ş e s. *Ei au cerşut partea lor despre Rugăşeşti, fiind câmp limpede* (a. 1765). URICARIUL, XXII, 113. *Este... tot loc petros până ce pogoară... în loc limpede fără de copaci, făr' de mărăcini* (a. 1715). ib. 77/1. *Foarte rar să tâmplă ca la marginea pădurilor... sau la câmp limpede... să nu poată afla pe tot anul atâta de multă ghindă.* COD. SILV. 24. *Dintru*

această zidire drept înainte, încet, încet, să face deal destul de nalt, şi tot limpede, făr' de copaci. GOLESCU, Î. 50. *Aici vede omul adese dealuri, din care unele sânt cu păduri şi altele ochiuri limpede sămănate.* id. ib. 109, cf. DRLU. *Aceste ceairuri să se măsoare în pogoane ori în locuri limpede, unde vor fi, sau şi în ochiuri pe unde să vor afla crânguri, după starea locului.* CR (1833), 95, cf. BARONZI, L. 107. *Făcu tabără în câmp limpede, fără să puie străji.* EMINESCU, O. XIV, 82. *Mircea... hotărî să-i atace în câmp limpede.* id. ib. 178, cf. TDRG. *Eu, ca să-mi aduc aminte de adânc şi nesfârşit, Între două şesuri limpezi am oprit şi-am poposit.* ARGHEZI, V. 149. *Poteca noastră nu era tocmai limpede. Copaci căzuţi, unii cu totul putrezi, alţii mai de curând, tăiau cărarea şi trebuia să sărim peste ei.* GALACTION, O. A. II, 137. *Călcam acum plaiuri limpezi,... cu iarbă mijind a lumină.* VOICULESCU, P. I, 87. *Un tovarăş de arme îi arăta drumul dinainte-i, limpede şi uşor de străbătut.* SADOVEANU, O. III, 172, cf. DL. *Sunt locurile limpezi şi codrii încă lini, Dar soarele fierbinte şi-aţâţător pătrunde.* LABIŞ, P. 303, cf. DSR, ALR I 407/870, 880, *Poiană, un loc limpede, aşa şeţ, între păduri.* ALR II 2 484/192, cf. ALR II 2 488/872, ALR II/I MN 31, 2 162/36, 76, 858, 872, 876, 958, ALRM SN II/I h 107, NALR–O II h 341/961. ◇ Fig. *Arome lungi, pestriţe se ţes moi ca o lână, Velinţe de parfumuri pe limpedea ţărână Şi-un curcubeu de izuri zbucneşte împrejur.* VOICULESCU, POEZII, II, 74. *Sărăcia din Ţara Moţilor e sărăcie lucie... Oamenii sunt săraci, o sărăcie liniară, limpede, dreaptă.* BOGZA, Ţ. 22. ✦ P. anal. (Învechit, rar) Neocupat; liber. *Nici lăzi, au veri ce fel de bo[a]rfe, în beserică să nu să puie, căci casa lui Dumnezeu nu iaste casă de neguţătorie, ci să stea pururea locul în beserică limpede şi curat.* ANTIM, O. 345. *Băcanul a încărcat un coş mare... Cănuţă s-a aplecat şi de-abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.* CARAGIALE, O. I, 132. ✦ P. ext. (Despre obiecte) Lipsit de asperităţi, fără denivelări. V. lustruit. *Când era gata de zugrăvit o materie, se pregătea o blană (scândură) latâ şi limpede sau o masă, pe care se cernea un strat subţire de cenuşă curată şi moale ca profil, iar peste acel strat materia de zugrăvit.* PAMFILE, I. C. 310, cf. ALR II 2 182/928, ALR–B I h 138/98. (Fig.) *Nu tai piatră să-ţi ridic minune, Îţi cioplesc un templu din plăpând: Sus pe limpezi stâlpi de rugăciune Bolţi de dor sub turle mari de gând.* VOICULESCU, POEZII, II, 94. *Umbra mea îşi clatină Limpedele var; Vine ca o datină Noaptea de coşmar.* LABIŞ, P. 179. ✦ Expr. (Regional) **A scăpa limpede** = a rămâne nevătămat. Cf. ALR SN V h 1 439/848, ALRM SN III h 1 178/848.

10. (În expr.) (Învechit; substantivat, n.) **A chema** (pe cineva) **la limpede** = a provoca pe cineva la luptă. *Căpitanul Evrivat ştiind monomahiia, adică a să bate singur cu altul, pe trii oameni chiemă la limpide şi pre tustrei îi birui.* HERODOT², 341. (Regional) **A fi limpede** (sau, substantivat, n., **în limpede**) (cu cineva sau faţă de cineva) = a nu mai avea nicio datorie faţă de cineva. Cf. ALR I 1 595/200, 576. *Oamini în limpiedie.* ib. 1 595/283. *Sânt limpede.* ib. 1 595/880.

– Pl.: *limpezi* şi (învechit şi popular, f.) *limpede.* – Şi: (învechit şi regional) **límpide,** (învechit) **límped, -ă** adj.

– Lat. **limpidus, -a, -um** (sg. refăcut după pl. *limpezi,* prin analogie cu adj. ca *verde).*

LIMPEDITÁTE s.f. v. **limpiditate.**

LIMPEGIÓR, -OÁRĂ adj. v. **limpejor.**

LIMPEGIÚNE s.f. v. **limpejune.**

LIMPEJÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv al lui limpede **(1).** *A mea apă-i limpegioară, Din ea bea azi turma ta Ş-acea pasere ce zboară.* ASACHI, S. L. II, 248. *Murmurul... de ape limpejoare.* BOLINTINEANU, O. 218, cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 162, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Ştii, maică, au nu ştii Că-s trei râuri, Trei părâuri: Un' de vin, Altul de mir, Ş-altul d-apă limpejoară?* TEODORESCU, P. P. 27. *Turtureaua-i turture, Cât trăieşte, tăt jeleşte, Nu be apă limpegioară, Da sare-n e[a] ş-o tulboare.* ŢIPLEA, P. P. 36, cf. 111. *Dar în apă limpejoară Să scălda şi Dumnezeu. Să scălda şi sămbăia.* PĂSCULESCU, L. P. 8. *Un stol de porumbei... luară-n aripioară Apuşoară limpejoară.* PAMFILE, CR. 99. *Picătura cea de-a noua... Pică-n apă limpegioară.* id. ib. 104. *Săraca turtureaua, Supărată-i săraca, Când îi moare soţia. Nu bea apă limpejoară, Se scoboară şi-o tulboară.* BÎRLEA, L. P. M. II, 78, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Crişule, drăguţule, Apă limpejioară, De supt lespejioară.* BALADE, III, 225.

– Pl.: *limpejori, -oare.* – Şi: (regional) **limpegiór, -oáră** adj.

– **Limpede** + suf. *-ior.*

LIMPEJÚNE s.f. (Învechit) Limpezime **(1),** limpezeală **(1).** *De limpegiune numai şi umezeală amăgindu-se..., pentru ca setea să-şi stâmpere, mai pre larg decât s-ar cădea o înghite.* CANTEMIR, IST. 32, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TDRG.

– Pl.: *limpejuni.* – Şi: **limpegiúne** s.f.

– **Limpede** + suf. *-iune.*

LIMPETÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Limpede. *Azil şi tărie au fost Carpatul pentru români, cari ş-adăposteau familia şi avutul lor în sânul lui, îngrădit de stânci ameninţătoare şi încins de râuri limpetoase.* ASACHI, S. L. II, 233.

– Pl.: *limpetoşi, -oase.*

– De la **limpede.**

LIMPEZEÁLĂ s.f. **1.** Limpezire **(1),** curăţire, aducere în stare limpede **(1).** *Întunecimea lintei ochilor... n-are alt mijloc şi leac de limpezeală decât cu operaţia şi scoaterea ei din ochi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 366/29, cf. POLIZU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. [Oasele] *le duc la Brăila dă limpezeala zacărului.* GR. S. III, 344.

2. Calitatea a ceea ce este limpede **(1);** transparenţă. Cf. KLEIN, D. 372, VALIAN, V. *Se zice că diamantul acesta preţuieşte îndoit... pentru frumuseţea formei şi a limpezelei sale.* MARIN, PR. I, 42/19. *În vinurile albe căutăm mai mult albeaţă, limpezeală şi dulceaţă.* I. IONESCU, B. C. 291/25, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 144, LM, TDRG, ALEXI, W., ŞĂINEANU,

D. U., CADE, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Puritate, luminozitate. *Ceriul albastru deschis are limpezeala unor ochi de copil care se trezeşte.* IORGA, ap. TDRG. ✦ (Învechit; despre cer) Claritate, limpezime **(2).** *Prea strecurat seninu; Frumoasă limpezeală! Pare că ziuă este Când miezu nopţii sună.* I. VĂCĂRESCUL, P. 28/16, cf. DEX.

3. Lichid limpede **(1);** parte limpede a unui lichid. *Se răcoreşte, se aşază şi se strecoară limpezeala zemii..., spre băutura bolnavilor în loc de apă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 487/22. *Părul uscat foarte bine... a să uda cu această limpezeală.* PISCUPESCU, O. 320/5. *Lată peste lată, peste lată îmbojorată, peste îmbojorată crăcănată, peste crăcănată măciulie, peste măciulie limpezeală, peste limpezeală gălbeneală şi peste gălbeneală huduleţ* (Faţa casei, vatra, focul, pirostriile, ceaunul, apa dintr-însul, făina şi culeşerul). CREANGĂ, P. 150, cf. GOROVEI, C. 141, PAMFILE, C. 23. ✦ (Învechit) Secreţie lichidă. *Vedem cum că ochii şi-au pierdut limpezeala de pre dânşii şi... trebuie să-i ungem cu unt-de-lemn.* CALENDARIU (1814), 180/3. *Este o prea subţire, puţină şi apoasă limpezeală, care se şi suge îndată... şi s-aduce în ţirculaţia sângelui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 54/2.

4. Clătire cu apă curată. *La limpezeală să bată două gălbinuşuri de ou şi să se ungă pe cap; iar înainte de pieptănat să-şi frece pielea capului cu... oţet.* GRIGORIU-RIGO, M. P. 108.

5. F i g. Luciditate. Cf. PONTBRIANT, D. *Recăpătase toată limpezeala inteligenţei sale.* BARONZI, C. II, 30. *Să-şi cunoască, cu limpezeală, pusăciunea sa.* SBIERA, F. S. 312. *Zilele care au urmat au fost numai clipele scurte de limpezeală ce-mi deschideau destul de rar vederea asupra lumii aceştia.* SADOVEANU, O. II, 114. ✦ (Rar) Elucidare, clarificare. DDRF.

– Pl.: *limpezeli.*

– **Limpezi** + suf. *-eală.*

LIMPEZÍ vb. IV. **1.** T r a n z. şi r e f l. (În opoziţie cu a (s e) t u l b u r a) A (se) face limpede **(1),** a deveni sau a face să devină clar, transparent; a (se) curăţa prin îndepărtarea impurităţilor. *Cură izvor şi ape multe şi bogate şi izvor nesfârşit; cât amu să l-am zlei, atâta amu mai vârtos împlea-se-va şi limpezi-se-va şi de destul vărsa-se-va şi nesfârşit pururea fi-va şi nescăzut.* CORESI, EV. 103. *Toate apele dulci din marea amară ies şi toate păreaiele tulburi în marea limpede se limpezesc.* CANTEMIR, IST. 140, cf. ANON. CAR. *Pune-o la soare să stea o lună să să limpezească.* MÂNCĂRILE, 119/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., KLEIN, D. 372. *Lasă-le ca să se limpezească* (a. 1805). GRECU, P. 87, cf. 89. *Vinul, după scurtă vreme,... se va limpezi... ca cristalul* (a. 1806). ŞINCAI, în ŞA I, 689. *Moşnenii... păcura ce o scot să o puie în vase a fleşcăruia puţ spre a să limpezi* (a. 1823). DOC. EC. 272, cf. DRLU, LB. *Se ia o oca de var nestins şi se stinge în 10 oca de apă curată..., se lasă de se aşază varul la fund şi se limpezeşte apa ca lacrăma.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 504/13. *Marea, prin războiul valurilor sale, se curăţă şi se limpezeşte, în vreme ce apa lacurilor putrezeşte din nemişcarea-i.* MARCOVICI, C. 39/20. *Mai strecoară încă o dată sau de două ori prin aceeaşi pâlnie până s-a limpezit.* FACTOR, M. 9/19. *A ta undă-i limpezită De mănunt prund la izvor.* ASACHI, S. L. II, 248, cf. VALIAN, V. *După ce a încetat ferberea, vinul să limpezăşte şi drojdiile se aşază la fund.* I. IONESCU, C. 200/18. *Vinul s-a făcut, cată a-l limpezi.* BREZOIANU, A. 603/4, cf. ISER, PONTBRIANT, D. *Apa saltă, clocoteşte, Nici că se mai limpezeşte!* ALECSANDRI, P. II, 36, cf. 190, COSTINESCU, CIHAC, I, 144. *Dacă lăsăm un bulion de acesta la 30 de grade, timp de două sau trei zile, îl vedem că iar se limpezeşte.* CONTEMPORANUL, I, 305. *Râul... se limpezeşte sub sori, de poţi număra în fundu-i toate argintăriile lui.* EMINESCU, P. L. 52. *Vinul a stat de fiert şi începe a se deosebi de drojdii şi a se limpezi.* SLAVICI, ap. CADE. *Apa care-o sapă... se limpezeşte.* MACEDONSKI, O. I, 101, cf. DDRF. *Am comparat... pre profesori, pre membrii bătrâni, cu vinul limpezit şi curăţât de drojdii.* SBIERA, F. S. 385. *Limpezeşte-te, pârâu! Florilor, umpleţi pământul!* SĂM. IV, 228, cf. TDRG. *Tazlăul... se limpezise aşa, încât te prevedeai printr-însul.* HOGAŞ, DR. I, 315, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Oltul... Oricât ar fi de turbure – Se limpezeşte Şi se-ntinde... până-n Dunăre.* MINULESCU, V. 224. *Cum coboram spre apa limpezită De soarele tot mai pieziş pe Prut, Am regăsit frunzarele mai rare Şi liniştea poienii de demult.* PILLAT, P. 228. *Se mai adaogă 40 l alcool şi 45 l apă şi se lasă să se limpezească.* ENC. AGR. 16. *„Turburel"... vin nou, care n-a avut încă timp să se limpezească.* IORDAN, STIL. 188, cf. SCRIBAN, D. *O anume continuitate sufletească... de curgere, cum e cea a râului care se limpezeşte şi se tulbură după cum e cerul sub care şi-a săpat albia.* BLAGA, Z. 125. *Temperatura scade treptat şi vinul începe să se limpezească.* LTR² XVIII, 490, cf. DL, DM. *Peste câteva zile... se vor linişti şi se vor limpezi şi apele Murăşului.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 525, cf. 334, M. D. ENC., DEX. *Toate izvoarele De mâluri... Să le curăţeşti, Să le limpezeşti.* MARIAN, D. 148, cf. CC VII, 12. *Apa... mai jos se limpezeşte.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 185. ✧ F i g. *Parfumul suspinelor tale, farmecul ochilor tăi plutesc încă pe suprafaţa ei şi limpezesc cupa mea!* NEGRUZZI, S. II, 47. *Nu mai cunoşti această licoare cristalină? E dragostea: strivită în teascul greu de chin, Dintr-un sonet într-altul am tras-o ca pe-un vin, Şi vers cu vers, de-a lungul, am limpezit-o, lină.* VOICULESCU, POEZII, II, 309. *De mult a simţit nevoia... să doarmă pe săturate, până se vor limpezi într-însul fântânile vieţii, turburate nu ştie nici el de ce.* VINEA, L. I, 92. *Lăsaţi-vă sufletele obosite să se odihnească, ca o apă liniştită, lăsaţi-le să se limpezească, ca mâine să se poată oglindi în ele lumina fără de moarte.* H. LOVINESCU, T. 184. (Prin analogie) *Oglinda... se-ncreţi ca suprafaţa unui lac... Apoi se limpezi oglinda şi eternitatea din cer se uită în ea însăşi... şi se miră de frumuseţea ei.* EMINESCU, P. L. 219. ✧ R e f l. p a s. *Se va fierbe într-o ulcică 50 de dramuri de cenuşe curată..., se va limpezi şi se va stricora leşia.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 368/25. *Mi-aduc aminte că la şcoală am învăţat că cu negrul de oase se limpezeşte zahărul de sfeclă.* CĂLINESCU, C. O. 302. *Zeama... se strecoară şi se limpezeşte bătând cu încetul un albuş de ou.* S. MARIN, C. B. 25. *După amestecarea semifabricatelor şi ingredientelor..., se încălzeşte lichiorul la 60°...75°..., apoi se limpezeşte prin cleire, cu albuş de ou, clei de peşte, gelatină sau lapte.* LTR² X, 185. ✧ I n t r a n z. *Munţi se-nalţă, văi*

coboară, râuri limpezesc sub soare. EMINESCU, O. IV, 123. ✧ Refl. (Impropriu; despre sânge) *Bube dulci prin care se lămureşte şi se limpezeşte sângele de iuţeala lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 121/31. ✦ Tranz. (Regional; complementul indică ţuica, rachiul) A distila de două sau de mai multe ori; a prefrige. Cf. ALR SN I h 252.

2. Refl. (Despre cer) A se însenina, a se lumina; p. ext. (despre vreme, condiţii atmosferice etc.) a se îndrepta, a se îmbunătăţi, a se ameliora. *Argaţii să fie gata a se apuca de muncă îndată ce vremea se va limpezi.* I. IONESCU, C. 29/23. *Târziu, către seară, s-a mai limpezit atmosfera.* ODOBESCU, ap. DDRF. *Am pus de gând să plec... peste vreo zece-douăsprezece zile – până s-o mai limpezi vremea.* CARAGIALE, O. VII, 96. *Bolta se limpezeşte, pădurile-ncropite de soare încep să aburească.* VLAHUŢĂ, R. P. 184, cf. DDRF. *Se făcu-n văzduh roşeaţă... Când s-a mai limpezit de ceaţă!* COŞBUC, P. I, 242. *Cerul se limpezise oarecât.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 276. *Afară se limpezise şi era frig.* M. I. CARAGIALE, C. 94, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Trecut-a noaptea. Cerul întreg se limpezeşte.* EFTIMIU, C. 226. *Tăriile se limpeziseră.* GALACTION, O. A. I, 241. *Primăvara suflă fumuri de pe toate văile, ca să se limpezească văzduhul, să se uite Dumnezeu la pământul său.* SADOVEANU, O. XII, 249. *Bolta cerească se limpezise.* BART, S. M. 54. *Văzduhul se limpezi treptat.* BLAGA, H. 111. *Deasupra s-a limpezit cerul. Stele de toamnă, mari, se clatină.* STANCU, D. 235. *Cer pâclos, care se limpezeşte după-amiază.* TUDORAN, O. 432, cf. DL, DM. *S-a limpezit bolta, colnicele. Văile s-au limpezit.* LABIŞ, P. 42. *Zarea se limpezise, scânteiau în depărtare acoperişuri.* V. ROM. octombrie 1958, 32. *Cerul se limpezise şi aerul era ca sticla.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 203, cf. M. D. ENC., DEX. *Astfel roibul meu fugea,... Văile se limpezea!* ALECSANDRI, P. P. 87, cf. CC VII, 12, ALR I 1 264/90, 96, NALR–O II h 313. ✧ Fig. *Onorabilul comitet de acolo e gata să facă jertfa de a plăti gras un gazetar bucureştean, în afară de alte bunătăţi care ar putea să se ivească în urmă, când orizontul politic al partidului se va limpezi.* BASSARABESCU, S. N. 170. *Râse. Avea un râs de fetiţă... Atmosfera se limpezea. Emoţia lui se risipea.* REBREANU, O. X, 222. *Tăcerea se limpezi purtând în ea ca un susur de şipot depărtat, o suflare de copil adormit.* TEODOREANU, M. II, 27. ✧ Tranz. *Precum tunetul ce norii limpezeşte şi străbate, Astfel vuietul se-ntinde pe culmele învecinate.* NEGRUZZI, S. II, 120. *În zarea limpezită dup-oricare furtună Ca tine printre seculi, ei par mai înălţaţi.* ALECSANDRI, POEZII, 567. [Dionis] *ar fi dorit ca etern să ţie astă noapte cu aerul răcoare, limpezit de lumina lunei.* EMINESCU, P. L. 30. *O lumină dulce, odihnitoare, limpezeşte valea, dealurile sure se topesc în adâncimea zărilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 153. *Soarelui îi pare bine că limpezeşte zece orizonturi pe rând, până la hotarele cele mai din fund ale lumii.* ARGHEZI, S. VIII, 244. *Prin sita deasă de storuri şi perdele, o pulbere sidefie limpezea penumbra din încăpere.* VINEA, L. I, 235. ✦ (Rar) A-şi recăpăta luciul, claritatea. *Deschise fereastra. Oglinda din ungher se limpezi, aburii aşternuţi pe ea se risipiră.* VINEA, L. I, 74. ✦ (Despre privire) A deveni limpede, clară; (despre figură) a se însenina. *Din strălucirea dumnezeiască... se limpezea o privire vie, infinit de blândă şi de măreaţă, care parcă pătrundea în toate adâncurile.* REBREANU, P. S. 34. *Simţeam cum mi s-a urcat în obraji sânge fierbinte. Apoi mi se limpeziră privirile. Pluteam încet. Adieri line mă răcoreau.* SADOVEANU, O. IV, 77. *Ieşi în uşă întâi cu sprâncenele aplecate pe ochi; îndată însă după aceea obrazul i se limpezi.* id. ib. XIII, 434, cf. DEX. ✧ Tranz. (Cu complementul „ochii") *Nu te mai văicăra, Că eu părul ţi l-oi netezi, Coarnele ţi le-oi adăogi, Ochii ţi i-oi limpezi, Coada ţi-oi lungi.* PAMFILE, B. 71. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea cu determinări ca „la minte", „la cap" etc.) A-şi recăpăta luciditatea, judecata normală; a-şi reveni (după o boală, o suferinţă etc.); a se linişti. *Mă strângea de cap un cerc de fier... Mă simţ mai bine... M-am limpezit.* DELAVRANCEA, O. II, 96. *De-abia se limpezise la minte după o suferinţă cumplită.* MIRONESCU, S. A. 125, cf. DL. *Chiar lângă mine s-a căscat deodată un gol întunecat. Am mai stat cât am mai stat acolo, apoi, dacă am văzut că tot nu mă limpezesc şi nu mă liniştesc, am luat-o... către casă.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 140. *Era buimac de somn..., dar când s-o limpezit bine la cap, iapa era aproape de casă.* VASILIU, P. L. 120, cf. ALR I/I h 144, ALRM I/I h 203. ✧ (Despre minte, cap, memorie) *Îndată simţi că i se limpeziră minţile.* BARONZI, C. I, 239/20. *În Italia cred că sau mi-ar plesni capul, sau ar trebui să mi se limpezească.* EMINESCU, O. XV, 1 067. *Mintea i se limpezi... şi el putu... să cugete la chipul scăpării.* GANE, ap. CADE. *Mintea mea se limpezeşte, e din nou cutezătoare.* MACEDONSKI, O. I, 275. *Capul i se limpezea ca de răcoarea unei dimineţi după un somn îndestulător, şi se simţea uşor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 53. *Acolo, lângă biserică, i se limpezise deodată mintea din beţie.* AGÎRBICEANU, O. XII, 31. *Am să-l bag pe Savu în apă rece, până când i s-or limpezi minţile.* GALACTION, O. A. I, 303. *Parcă îl mai văzusem cândva, undeva, demult. Nu-mi silii memoria să se limpezească.* STANCU, R. A. II, 185. ✧ Tranz. *O linişte stranie limpezeşte cugetul acestui om, sclavul metodei şi pasionatul cercetării.* GALACTION, O. A. I, 77. *Un singur păhăruţ dintr-un vin auriu... avea să ne limpezească desăvârşit mintea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 119. ✦ (Despre lucruri care se află la mare distanţă) A se arăta mai clar, mai distinct. *Privesc, iubite, colo în depărtare La cele dealuri nalte, la cea câmpie mare Cum se-nvârtesc de iute şi cum se limpezesc Unind a lor verdeaţă albastrului ceresc!* ALECSANDRI, P. III, 143. *Se limpeziră în zare, spre miazănoapte, dincolo de dealurile molcome, umbrele albăstrii, încă joase, ale Bucegilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 18, cf. DEX. ✧ Tranz. *Răcoarea dimineţii limpezi liniile, dezvăluind oraşul din negura uşoară ce-l acoperea.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 34. (Fig.) [Vremea] *limpezeşte, pentru ochii viitorimei, faptele cu adevărat demne de laudă.* ODOBESCU, ap. DDRF. ✦ Tranz. fig. A vedea lămurit; a desluşi, a distinge. *Cum stă acum ghemuit pe pământ, gâfâind de alergătură şi de nebunia întâmplărilor, începe să limpezească în negură drumul ce i-a rămas de făcut... Trebuie să stea ascuns... până să se afle adevăratul făptaş.* POPA, V. 64. ✦ (Despre imagini, stări sufleteşti) A se închega, a prinde contur. *Pe ape rotitoare în valuri*

diafane Se limpezesc în tremur a stelelor icoane. EMINESCU, O. XV, 987. *Numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzleţe şi amorţite. Chipul femeii se limpezea acum: un căpşor blond cu nişte ochi în care bulbucea fericirea.* REBREANU, O. VI, 11. *Chipul omului şi misterul lui de multe ori se limpezea.* PERPESSICIUS, M. IV, 86. *Simfonia eroică are un caracter imnic,... în scherzo se limpezeşte imaginea unei vieţi active şi voioase şi, în final, se aude cântecul de pace şi bucurie al omenirii eliberate.* VIANU, L. U. 292. *Cu începutul însă conţinutul sufletesc se desemnează, se limpezeşte... Se întâmplă acelaşi lucru ca atunci când din imensitatea amorfă a mărilor răsar continentele.* RALEA, S. T. II, 140. *Se limpezesc în focuri stranii Culori şi forme şi idei.* IL mai 1965, 12. ✧ Tranz. *Apleacă-te în mine cu râvna lui Narcis, Adâncul meu lunatic a limpezit un vis.* VOICULESCU, POEZII, II, 138. *O lacrimă poate să limpezească imaginea când e neclară... Poate să-i redea culorile dacă e ştearsă.* TUDORAN, O. 39. ✦ A se deosebi, a se diferenţia. *Ce este „Doina"? Cum s-ar limpezi de celelalte feluri de poezii populare, în trecut şi astăzi?* IZV. XI, 58.

3. Tranz. A clăti cu apă (rece) limpede ceea ce fusese spălat cu săpun, cu leşie, cu detergenţi etc.; a spăla uşor, superficial. *Trebuieşte a fi părul spălat şi foarte bine limpezit de unsoarea capului.* PISCUPESCU, O. 316/18. *Isprăvim prin... a limpezi* [legumele] *în apă curată.* PENESCU, M. 30. *A limpezi paharele.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Pe funii întinse, se usucă rufele limpezite în apa mării.* PUŞCARIU, D. V. 79, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., ALR SN IV h 1 226, ALRM SN III h 1 042, A V 14, 20. *La Dunăre se ducea, Armele că le spăla Şi-n apă le limpezea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 255. *Luvăm* [lâna] *la spălat... o dusem la râu ş-o limkpedzîm.* PORŢILE DE FIER, 305, cf. 88, 97. ✧ (Complementul indică fiinţe sau părţi ale corpului lor) *În fiecare sâmbătă seara... ne trece prin albie, ne limpezeşte, ne schimbă straiele.* STANCU, D. 220. *Decât, maică, m-ai făcut Mai bine m-ai fi pierdut, Lâng-o margine de baltă, Mâlu ca să mă mâlească, Apa să mă limpezească.* MÂNDRESCU, L. P. 104, cf. ŞEZ. II, 213, IV, 235. ✧ Fig. *Soarele mi-a luminat faţa... Şi ochii mi i-a spălat. Mi i-a limpezit.* STANCU, R. A. I, 35. ✧ (Construit cu pronumele în dativ) *Pregăti albia de lemn sub nucul cel mare, aduse într-o strachină făină aspră de malai şi sopon şi lăsă pe călători să-şi cureţe pulberile şi să-şi limpezească feţele.* SADOVEANU, O. XIII, 262. *Voinicelul se scula... Pe ochi negri se spăla, Faţa albă-şi limpezea, La icoane se-nchina.* TEODORESCU, P. P. 450, cf. BALADE, III, 148. ✧ Refl. pas. *Rufele au trebuinţă a se limpezi bine după dânsul* [săpunul de ţară]. PENESCU, M. 56. *Poloboacele şi buţile ca să nu mai păstreze izul acel rău de mucegai... să se leşieze cu leşie de cenuşă sau de var şi să se limpezască cu apă curată.* I. IONESCU, C. 194/28. *Lâna după ce este bine spălată în apă fiartă, sî limpezăşti în apă rece şi se pune undeva la soare să se usuce.* DIACONU, P. 34, cf. 53. *Se fierb spaghetele în apă cu sare, se limpezesc cu apă fierbinte, se scurg.* S. MARIN, C. B. 192. ✧ Refl. (Despre fiinţe) *Oamenii au ieşit în grabă prin curţi şi pe uliţi, să-şi ude palmele, să se răcorească, să se spele şi să se limpezească pe ochi, cu apa aceea nouă, a ploii.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 300. *Acuma-i gata, i-o spus mamă-sa, ai plâns destul, du-te şi te limpezeşte la faţă.* id. ib. III, 358. *Bunul Dumnezeu: Scaldă-se, Băiază-se, În apă se limpezeşte, [Î]n veştmânt alb se primeneşte.* POP., ap. GCR II, 324. *Mai din jos de vadul lor Scaldă-se sfinţii la rând; Scaldă-se, Băiază-se, În apă se limpezesc.* id. ib. 325, cf. TEODORESCU, P. P. 29. *Moş Crăciun, Sfântul bătrân, Se scălda, Şi se-mbăia, Cu bun mir se miruia, Cu apă se limpezea.* PAMFILE, CR. 102. ✧ Fig. *Soarele începe să răsară; câmpia se limpezeşte de spuma argintie a aburilor de rouă.* PREDA, M. 324. *Te limpezeai în ape şi iarăşi colbăit... Te năpusteai sub spuza vulcanilor de-argilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 29/3. ✦ (Învechit, rar; complementul este „aerul") A purifica, a împrospăta. *Oţetul vărsat pe o cărămidă roşâtă* [de foc]... *limpezeşte... aerul din casă.* PENESCU, M. 16. ✦ (Învechit şi regional; complementul indică „faţa", „obrazul") A curăţa; a înfrumuseţa. *Uşurează tusea şi patima pieptului şi curăţă şi limpezeşte obrazul de pete, de coşi.* PISCUPESCU, O. 291/5. [Face] *alifiuri pântru fete să le limpezască faţa.* ALR II 4 256/886. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) scăpa, a (se) elibera de ceva (neplăcut, supărător, păgubitor); (în descântece) a înlătura, a se desface de o vrajă. *Fie-ţ milă, Doamne, de mă iartă... De rău mă spală Şi mă limpezeşte de greşală.* DOSOFTEI, O. I, 114. *Trebuie... să limpezim inima... lor de scârbele cu care sânt împresuraţi.* PETROVICI, P. 73/14. *Inimile noastre, pătrunse de dragoste pentru dânsul, să învăpăiază de iubirea de oameni, să limpezesc de păcate prin credinţă şi prin milostenie.* MARCOVICI, D. 322/27. *Inima dar să limpezim de rele aplecări şi de iuţeala patimilor.* id. ib. 416/5. *Acolo ea, limpezită d-omeneşti pătimiri grele, A ei voace va adaoge către-a îngerilor hor.* ASACHI, S. L. I, 279. *A se limpezi de datorii.* PONTBRIANT, D., cf. TDRG. *Apoi toate clopotele dănţuiră vesele pe funiile lor, limpezind muntele de negrele-i spaime.* VOICULESCU, P. I, 154. *Foicică, Foicică mărgărit, De m-aş vedea-n deal suit, De belele limpezit Şi la cruce tăbărât,... Cu mândruţa după gât.* TEODORESCU, P. P. 294. *M-am luat pe sinecă, Pe mânecă... La apa lui Iordan, Mândru să mă limpăd, Mândru să mă curăţ De toate datele, De toate suratele.* MARIAN, V. 122. *Să se spele Să se limpadă... De toate aruncăturile, De toate făcăturile.* id. ib. 154. *Am plecat... La fântâna lui Iordan, Ca să mă spăl, Să mă curăţesc, Să mă limpezesc De toată ura, De toată făcătura.* id. î. 15. *I-o dau ca să mă limpezesc şi de asta. Zicând aceste, luă coroana de pe cap şi-o puse în mâinile lui Petru.* RETEGANUL, P. II, 60, cf. PÂRVESCU, C. 69. *Aiazmă mare că-mi lua, În cap i-o torna... A spălat-o A luminat-o, A curăţit-o, A limpezit-o, De văz a desorbit-o.* PĂSCULESCU, L. P. 116. *Să-l lăsaţi Curat, Limpedat De toate răutăţile, De toate fiorurile, De toate junghiurile.* ŞEZ. XI, 50, cf. GR. S. VI, 80, 83. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) purifica. *Atunce pofti să să boteadze. Iară Petr o-nvăţă să postească neşcâte dzâle să să limpedzască întâi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 153^{v}/14. *Cu oloiul de milă... Curăţăşti-i, limpedzăşti-i şi luminei îi faci partnici.* id. ap. GCR I, 242/39. *Cu postul să ne uşurăm trupul, să ne limpezim mintea..., ca să vie darul lui Dumnezeu asupra noastră.* ANTIM, O. 37. *Boala trupului*

e de lipsă ca, slăbindu-se trupul şi încetând zburdarea lui,... să se însănătoşeaze sufletul, să se limpezească sufletul. MAIOR, PRED. II, 30/27. *Sufletul omului, limpezit prin virtute, dezrobit de cele pământeşti prin credinţă.* MARCOVICI, D. 276/21. *În lumea limpezită de paşnica furtună Ş-anină slabu-ţi cuget de-o floare, de-un copac.* VOICULESCU, POEZII, II, 195. *Tovarăşul creştea parcă din ce în ce lângă el, cu suflet mare limpezit prin dureri.* SADOVEANU, O. III, 175. *Întreci oraşul pietrei, limpezit De roua harului arzând pe blocuri.* I. BARBU, J. S. 76. ✧ (Complementul indică sentimente, însuşiri morale etc.) *Voim să ne îndreptăm, să schimbăm purtarea noastră şi să limpezim sentimenturile noastre.* MARCOVICI, D. 77/17. *Îmbrăţişează credinţa care singură limpezeşte virtutea ta, o păstrează, te sfinţeşte şi te mântuieşte.* id. ib. 339/21.

4. T r a n z. A curăţa un teren (de vegetaţie, de zăpadă etc.). Cf. TDRG, CADE. *Acuş limpezită odată bătătura, s-a repezit bogătaşii din prejur ca să înalţe palate.* KLOPŞTOCK, F. 287. *Ninge şi trebuiesc desfundate drumurile de zăpadă... Iese satul şi limpezeşte linia.* STANCU, D. 431. *Stăpânul viei... are de gând să dea pârjol viei la toamnă,... şi apoi vrea să limpezească locul.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 368, cf. 263, NALR–O III h 515/947. ✧ F i g. *Simţul naţional... a aruncat pe unul la dreapta, pe altul la stânga, limpezind faţa Europei.* ARHIVA, X, 149. ✧ (Prin analogie) *Apa Dunării, presărată de oameni, se clătina în fierbere... În cele din urmă, Dunărea fu limpezită de acest furnicar omenesc.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 38. (R e f l.) *Când se mai limpezea locul de duşmani, ei se scoborau la şesuri către căminele lor cele vechi.* BĂLCESCU, M. V. 310. *Încet-încet au plecat, unii câte unii, cărăuşi, negustori şi drumeţi..., şi lăutarii au tăcut şi s-a liniştit de tot şi s-a limpezit locul.* CARAGIALE, O. I, 221, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✦ F i g. (Rar) A face să rămână fără niciun ban, a curăţa, a ruina (pe cineva). *La 21 de ani îşi puse în cap să sperie Parisul cu averea lui. Întreprinderea aceasta l-a limpezit de tot într-un an.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 150.

5. R e f l. (Despre voce, glas) A se face clar, desluşit, limpede, a răsuna distinct. *Acele mii de glasuri senaltă cu răsunet potolit în tăria nopţii, se limpezesc în aerul ei răcoros şi leagănă în somnie, auzul lor aromit.* ODOBESCU, S. III, 19, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Despre oameni) A-şi pregăti vocea pentru a răsuna limpede, cu claritate. *Să deşchidem gura lăudătoare, să ne limpezim limba toţi credinciosii întru pomenirea începătoriului păstorilor Ananiei, şi cu dânsul D[u]mnezeului nostru să-i cântăm.* MINEIUL (1776), 2^{r2}/30. ✦ T r a n z. f a c t. A face să răsune cu claritate. *Pentru aceasta, limpezind limba mea, cântare de laudă priimeaşte cela ce unul eşti întru sfiniţi proslăvit.* MINEIUL (1776), 4^{v2}/12. ✦ (Despre zgomote) A se desluşi, a se distinge. *Căruţa* [găzarilor] *se apropia... Zgomotul butoiului gol se limpezise bine.* POPA, V. 266. ✦ (Despre limbaj, vorbire) A căpăta claritate, a se cizela, a se şlefui. *Graiul s-a dezmorţit şi s-a limpezit, cu necomparabilă răpejune..., prin mai deasa lui întrebuinţare în scris.* ODOBESCU, S. I, 357. *Astăzi... nu există aproape nicio limbă în Europa, fie cât de izolată, care călcată pe urmele culturei antice, limpezită prin formele culturei clasice să nu fie în stare de-a cuprinde şi reda întreaga cultură omenească, de la abstracţiunea cea mai naltă până la espresiile cele mai concrete.* EMINESCU, O. IX, 478.

6. T r a n z. A clarifica, a lămuri, a desluşi. Cf. LB. *Datoriu este rânduitul curator... să limpezască datoriile cu creditorii cei cunoscuţi.* COD. ŢIV. 254/12, cf. POLIZU. *Cum şi de când?... Două cestiuni anevoie de limpezit.* HASDEU, I. C. I, 11. *De când şi până când a domnit Simeon Movilă în Tara Românească este o cestiune încurcată, pe care istoricii noştri... n-o limpezesc deloc.* CUV. D. BĂTR. I, 104. *Acum situaţia este limpezită şi la 18 decembrie 1891 se formează adevăratul şi definitivul minister conservator.* MAIORESCU, D. IV, 58. *Pentru a limpezi aceste întipăriri întunecoase, noi recurgem la două mijloace.* CONTA, O. C. 135. *Pentru noi...* [afacerea] *nu e limpezită nici prin instrucţie, nici prin verdictul majorităţii Senatului.* EMINESCU, O. XI, 32. *Am limpezit o situaţie, care nu se mai putea prelungi.* CARAGIALE, O. V, 354. *Pentru a se pune odată capăt conflictelor..., generalul cu tactica d-sale cunoscută a reuşit să limpezească situaţia.* id. ib. 412. *Luând în samă că acest lucru se tărăgănează de vro cincisprezece ani..., e cu neputinţă a-l limpezi cu mijloacele obişnuite.* CONTEMPORANUL, II, 324. *Pentru a lămuri şi a limpezi cugetarea noastră vom lua un exemplu.* GHEREA, ST. CR. I, 64. *Un singur lucru am avut de gând să limpezesc: să arăt volumul aşa cum e el.* BACALBAŞA, S. A. I, 220. *Se găseau şi naivi care să ia acest joc de clowni drept o luptă serioasă, menită să limpezească situaţia.* DEMETRESCU, O. 202. *Aşa credem noi că trebuie limpezită cauza care împinse pe Ştefan a se amesteca în trebile Ţării Româneşti.* XENOPOL, I. R. IV, 35. *Mavrocordat, pentru a limpezi această încurcată daravere, trimite pe un boier la Ţarigrad.* id. ib. IX, 34, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aceste dureri... sunt încă mai suportabile decât tot ceea ce se străvede astăzi în rosturile unei lumi pe care fiecare a făcut tot ce-i stă în putinţă ca s-o încurce în aşa fel de nu i se mai poate limpezi firul.* IORGA, P. A. II, 410. *Nu te vei mira, sperez, domnule cleric, că nu-ţi pot limpezi bine ceea ce s-a petrecut atunci în sufletul meu.* AGÎRBICEANU, A. 260. *Ultima şi cea mai grea problemă care se pune este originea lor. Pentru a o limpezi însă şi mai bine, va trebui mai întâi să ne oprim asupra câtorva consideraţiuni preliminare.* GR. S. II, 59. *N-am putea intra în studiul eroticei d-lui T. Arghezi înainte de a limpezi chestiunea preliminară a influenţei lui Baudelaire.* LOVINESCU, S. IV, 596. *Nu voia să limpezească situaţia nici măcar în inima lui de frică să nu se destrame farmecul.* REBREANU, O. X, 143. *De ce n-a limpezit, energic şi cinstit, situaţia femeii adultere?* GALACTION, O. A. I, 76. *O întâmplare mi-a limpezit cu totul această presupunere.* CAMIL PETRESCU, P. 78. *Sunt încurcături în viaţă pe care numai gestul final, hotărât, sângeros le poate limpezi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 180. *Îl răsucea la întrebări... doar-doar o scoate un drum bun de urmat... pentru limpezit felul cum s-a făcut omorul.* POPA, V. 226. *Niciodată... n-am voit să limpezesc misterul.* A. HOLBAN, O. I, 254. *Erau ascunse în ele toate misterele lumii pe care eu aveam să le limpezesc.* VLASIU, D. 195. *Trebuie, trebuie numaidecât să limpe-*

zesc starea asta de lucruri. SADOVEANU, O. V, 61. *Va şti el să limpezească chestiunea.* BART, E. 215. *Mai întâi, „daraverile judecătoreşti", ca procuror, îi limpezeau judecata.* D. GUSTI, P. A. 77. *În ce priveşte pricinile ciocnirilor şi neînţelegerilor..., lăsaţi dezlegarea lor în sarcina vremii şi a întâmplărilor... căci numai ele le vor limpezi.* MOROIANU, S. 129. *Tot ceea ce vine să limpezească puncte obscure de biografie... merită să fie cunoscut.* PERPESSICIUS, M. IV, 5. *Era adevărată această afirmaţie care apăruse în unele ziare sau nu?... se hotărî să limpezească şi această chestiune.* STANCU, R. A. IV, 402. *Elementul fantastic e mai atenuat..., deşi suficient sugerat ca să ne limpezească simbolul.* CONSTANTINESCU, S. II, 160. *Am avut ceva treburi în ţară, le-am limpezit şi... plec iar.* TUDORAN, P. 31, cf. DL, DM. *Până la urmă tot viaţa trebuie să le limpezească pe toate!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 366, cf. DEX. ✧ (Complementul indică gânduri, idei, sentimente) *Împlinirea poruncilor lui I[su]s H[risto]s va limpezi gândurile noastre, ne va povăţui pe calea mântuirei.* MARCOVICI, D. 193/11. *Gândurile flăcăului erau atât de încâlcite că nici nu mai încerca să le limpezească.* REBREANU, I. 80. *Aş avea nevoie de timp ca să limpezesc emoţia ce mă încearcă.* SADOVEANU, O. XX, 493. *Mă frământam în mine, dar nu eram în stare să limpezesc un singur gând sub frunte.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 95. ✧ (Construit cu pronumele în dativ) *Bău de duşcă câteva pahare de vin spre... a-şi limpezi ideile.* GANE, ap. CADE. *Într-o seară se aşează la masă şi deschizându-şi caietul începu să-şi limpezească de-a binelea tot ce-a migălit în secret.* VLAHUŢĂ, D. 219. *Avea nevoie de o dovadă a iubirii lui, care să-i umple inima şi să-i limpezească aşteptările.* REBREANU, I. 101. *Întâmplarea... îi limpezi spiritul, îl făcuse mai apt pentru dragoste.* CĂLINESCU, O. III, 260. *De întrebări ce mă frământă Îmi limpezesc suflet şi frunte Pe lângă porumbarul cu făpturi mărunte.* BLAGA, POEZII, 314. *Îşi adună hrana pentru inima lui, îşi limpezeşte pentru el însuşi propria lui simţire, adâncind-o.* CAMIL PETRESCU, O. I, 91. *Dacă o iubeşti, trebuia să-ţi limpezeşti mai întâi situaţia şi pe urmă să stăm de vorbă.* DEMETRIUS, C. M. 55. *Fu nevoit să vorbească, mai mult pentru a-şi limpezi gândurile.* T. POPOVICI, S. 215. *Nebunatecul copilandru de adineaori vrea acum să-şi limpezească gândurile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 13/3. ✦ (Complementul indică lucrul explicat) A face pe cineva să înţeleagă, a lămuri, a explica. (Fig.) *Alţi ani trecură; craniile albe S-au înfundat spre-odihnă, între roci Şi-au prins să-mi limpezească firul vieţii Noi voci, mult aşteptate, calde voci.* LABIŞ, P. 97. ✧ (Complementul indică persoana căreia i se explică) *Şi iată că a trebuit să viu eu, să te limpezesc, să vezi în mintea ta cât de nemărginit este D-zeu.* VISSARION, B. 277. ✦ P. ext. A preciza, a determina, a stabili. *Moşia Bistriţa... n-a fost încă măsurată, hotarele ei n-au fost limpezite, aproximativ se poate zice că cuprinde ca la 8 000 pogoane.* I. IONESCU, M. 621. ✧ Refl. pas. *Izvodul lefilor... s-au limpezit de către boierii rânduiţi şi s-au întărit cu pecetea* (a. 1828). URICARIUL, III, 11. ✧ Refl. (Subiectul este lucrul clarificat) *Dacă soarta noastră se va limpezi în anul acesta, fără îndoială va trebui să vie o constituantă, care să legifereze acest nou pact.* MAIORESCU, D. II, 159. *Eu socot că mare parte din nedumerirele Dv. se vor limpezi.* CONTEMPORANUL, I, 741. *Dar mai întâi trebuie să se limpezască învinovăţirea ce ne face.* ib. III, 7. *Situaţia turbure a unei naţiuni nu se limpezeşte cu un pahar de apă.* DELAVRANCEA, O. VI, 56. *Se gândea că s-ar putea face bine şi calea i s-ar limpezi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 103. *Împrejurarea nu se poate limpezi, documentele... fiind foarte restrânse.* XENOPOL, I. R. XIII, 10. *Rămase în mijlocul camerei, uitându-se la cei de faţă: într-o clipă i se limpeziră lucrurile.* D. ZAMFIRESCU, R. 11. *El nu se gândea cum se va limpezi chestia datoriilor.* AGÎRBICEANU, A. 478. *În gândul ei toate lucrurile astea se încâlciseră,... apoi, ca şi când nişte degete iscusite ar fi prins capătul firului, aşa se limpeziră toate.* GÂRLEANU, N. 30. *În mintea lui, se limpezea, acum, toată starea asta nenorocită între ţăran şi proprietar.* BUJOR, S. 120, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Încet-încet gândurile se limpeziră. Amintiri începeau să-i lumineze întunerecul.* REBREANU, O. VI, 62. *Are să fie mare prăpăd, dacă nu s-or limpezi treburile la vreme.* POPA, V. 78. *Când s-au mai limpezit lucrurile, s-a văzut că s-a văzut că toţi... înţeleseseră anapoda.* VOICULESCU, P. I, 207. *Chestiunea s-ar fi limpezit prin măsuri clare, fără echivoc.* CĂLINESCU, O. XIV, 91. *Nedumerirea se limpezise, tristeţea din suflet, crescând, devenise calmă şi gravă.* TUDORAN, O. 62. *Amânam mereu..., nădăjduind că o să se mai limpezească puţin situaţia din sat.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 35. *Ambele criterii se limpezesc şi se iluminează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 12/1. ✦ Refl. A se lămuri, a se clarifica (asupra unui lucru); a se edifica, a înţelege. Cf. ANON. CAR. *Pentru a face lumină în privinţa chestiilor în discuţie trebuie, înainte de toate, să se limpezească despre ce se discută şi ce părere are fiecare dintre noi.* CONTEMPORANUL, I, 659. *De câte ori ai vorbit cu Roxana, până când să se limpezească şi să se decidă?* GALACTION, O. A. I, 225. *Nu ştiu, nu pot să văd nimic. Ar trebui să se întâmple ceva neaşteptat, poate, ca să mă pot limpezi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 296. *Moş Petrache s-a limpezit... şi... i-a spus boierului.* POPA, V. 103. *Acum, însurat cu frumoasa Vilma,... parcă e pe punctul să se limpezească şi să nu mai sufere, dacă ar putea să aibă voinţa de a decide.* PERPESSICIUS, M. IV, 118. *Ascultă!... trebuie să te limpezeşti!* VINEA, L. II, 135. *Am înţeles... E unsprezece şi jumătate, nene Gherasim! Acum m-am limpezit la cap!* TUDORAN, P. 156. *Hai tu cu mine, acuma, să ne limpezim cum trebuie, până la capăt! Hai la ortacu Ghidion, că ăla o să-ţi explice cu de-amănuntul.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 166.

– Prez. ind.: *limpezesc* şi (regional) *límpăd*, pers. 2 *limpezeşti* şi (regional) *límpezi* (SCL 1957, 106), pers. 3 *limpezeşte* şi (regional) *límpădă, límpéde* (ALR SN IV h 1226/219); part. *limpezit* şi (regional) *limpedat.*

– V. **limpede.**

LIMPEZICIÚNE s.f. **1.** Calitatea (mai ales a unui lichid) de a fi limpede **(1)**; claritate, transparenţă. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, $107^2/27$, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 144, TDRG, CADE. *Un lac de-o neagră limpeziciune şi luciu ca un cristal se conturează pe sub stânci.* SADOVEANU, O. XIX, 254, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Versul era corect..., de o*

limpeziciune de cristal, dar focul, emoţiunea,... lipsea mai din toate poeziile lui. VLAHUŢĂ, S. A. III, 78. *Starea lui sufletească faţă de dânsa, nu avea limpeziciunea pasiunilor mari.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 119. *Versurile Văcărescului uimesc prin limpeziciunea lor.* C. GANE, TR. V. 253. ◇ P. ext. *Soarele se pleca spre apus, într-o limpeziciune de aer... transparentă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 63. *Valea... se ivea în limpeziciunea cerului de toamnă.* id. ib. 137. *Luna... se urca în limpeziciunea nopţii, ca un vis frumos.* id. R. 131. *Admiră limpeziciunea culorii, respiră aroma... şi sorbi în răstimpuri.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Totul în jur era albastru la această oră, marea, ţărmul,... albastrul sumbru dar plin de limpeziciune al prunelor atinse de brumă.* TUDORAN, P. 331, cf. DL.

2. Claritate, precizie (în ceea ce spune sau scrie cineva). *Bălcescu analiză bătălia de la satul Docolina în următoarele câteva cuvinte, pline de acea limpeziciune critică, ce distingea pe nemuritorul nostru istoric.* HASDEU, I. V. 189. *Ca limpeziciune a acestor articole critice era totuna dacă le citeai de la început spre sfârşit sau de la sfârşit spre început* (a. 1897). PLR I, 463. *Cu nota aceasta intimă, convorbirea merse înainte cum putu, fără să ajungă la limpeziciunea de toate zilele.* D. ZAMFIRESCU, R. 15. *D. Gorun-Hodoş dă în literatura noastră tipul nuvelei dramatice, cu o desăvârşită limpeziciune.* SĂM. IV, 402. *Acum toate îi pătrundeau şi i se săpau în suflet,... cu o limpeziciune rară.* SADOVEANU, O. V, 128. *Ce să mai cercetez?... Lucrurile sânt de-o limpeziciune înfricoşată.* id. ib. VIII, 148. *A trebuit multă răbdare din partea lui Maiorescu şi limpeziciunea ce-i era caracteristică pentru a introduce pe nişte absolvenţi de şcoală primară în tainele psihologiei.* CĂLINESCU, O. XIV, 64. *N-ar fi putut să-i lămurească altuia, cu limpeziciune, de ce anume se întâmpla astfel, fiindcă e mai greu să lămureşti unele lucruri, decât să le faci.* TUDORAN, P. 100. ✦ Luciditate. Cf. PONTBRIANT, D. *O dezbârnare de nebunie a şuierat ca o furtună peste mintea bătrânului şi i-a pustiit toată limpeziciunea.* POPA, V. 159.

– Pl.: *limpeziciuni.*

– **Limpede** + suf. *-iciune.*

LIMPEZÍE s.f. (Învechit) **1.** Calitatea de a fi limpede **(1).** Cf. CIPARIU, O. I, 205, CIHAC, I, 144, DDRF, SCRIBAN, D.

2. F i g. Calitate a ceea ce este clar inteligibil; înţelegere, deslușire. *De întunearecul neştiinţei slobozimune şi la limpeziia ce e de folos suletului, ţinearea, ajunsem.* CORESI, EV. 45, cf. TDRG, DHLR II, 324. ◇ L o c. a d v. **Cu limpezie** = în mod clar, precis. *Românii... văd cu limpezâie pericolele ce îi amerinţă.* SBIERA, F. S. 351.

– Pl.: *limpezii.*

– **Limpede** + suf. *-ie.*

LIMPEZÍME s.f. **1.** Calitatea (mai ales a unui lichid) de a fi limpede; claritate. Cf. BAR.–MUNT., W. 502. *Frumoasa-i limpezime* [a Rinului] *în clipă turburată Se schimbă-n largi troiene de spume argintii.* ALECSANDRI, P. III, 135, cf. CIHAC, I, 144, LM. *Jos... licăreşte oglinda de argint a unei bălţi. Pe faţa apelor ei nemişcate, o lume de frunze căzute îi întunecă, pe lângă maluri, limpezimea.* MACEDONSKI, O. III, 4, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Cântă slava celui ce-a zămislit... limpezimea de cleştar a izvoarelor.* I. BOTEZ, B. I, 55. *Ai văzut cum râde soarele în limpezimea ei* [a boabei de rouă]. VISSARION, B. 276. *Dincolo de cele două ape care-şi fulgeră limpezimile se lărgeşte... un şes cu fânaţ.* SADOVEANU, O. XVI, 339. *Insula părea creştetul cărunt al unei stânci uriaşe..., oglindindu-şi ţărmurile în limpezimea apei verzi.* BART, S. M. 54. *Viaţa, văzută prin limpezimea lacrimilor..., pare mai luminoasă.* DAN, U. 83, cf. SCRIBAN, D. *Peştele se piteşte-n apă, însă limpezimea undei îl dă de gol.* CĂLINESCU, O. IX, 87. *Limpezimea străvezie a mării albastre,... puritatea azurului... ar putea inspira altceva decât concepte?* RALEA, S. T. I, 307. *Lotru îşi aduce apele... de o necrezută limpezime.* BOGZA, C. O. 349. *O seară sură-şi risipea cenuşa Sub cerul vast, cu limpezimi de iaz.* STANCU, P. S. 94. *Apa, în limpezimea ei rece, e învineţită de frig.* TUDORAN, O. 253, cf. DL, DM. *Te naşti din plasma zării cu limpezimi de-albuş.* LABIŞ, P. 209, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *Versul era corect..., de o limpezime de cristal.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 76. *Găsesc un citat din Paul Valéry... L-aş tălmăci pe româneşte dar mi-e teamă să nu-i aburesc cumva limpezimea de cristal.* I. BOTEZ, B. I, 71. *Limpezimea sobră a versului şi... cultivarea aproape exclusivă a versului regulat sunt alte indicii ale tendinţelor clasice manifestate în ultima fază a creaţiei poetice argheziene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 90, 2/1.

2. Întindere limpede a văzduhului; claritate, seninul cerului. *Cereasca limpezime, precum într-un izvor, Alin se oglindeşte în sufletele lor.* ALECSANDRI, POEZII, 448. *Zânele se coborau Din limpezimile albastre şi-n apa clară se scăldau.* MACEDONSKI, O. I, 64. *Întunericul crescuse şi stelele de argint răsăriră în limpezimea cerului.* DUNĂREANU, N. 20. *Un zbor depărtat de ciori, care se depănau neîntrerupt şi mărunt pe limpezimea cerului.* SADOVEANU, O. XIV, 368. *Culeg de pe frânghie rufele înălbite de soare şi... de limpezimile azurului.* ARGHEZI, B. 41, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nu-mi lua zilele toate,... Că-ţi voi da eu nestemate, Chiar piatra zamfirului, Limpezimea cerului.* POP., ap. ODOBESCU, S. III, 180. ◇ P. ext. (Cu referire la văzduh, aer, atmosferă etc.) *Se zărea cele mai mici amănunte dintr-însa, mulţumită acelei limpezimi atmosferice care e particulară la lumina ce o revarsă razele soarelui când apune.* BARONZI, C. II, 91. *Era robită de proaspătul aer al dimineţii, ce-şi câştiga albastra limpezime.* MACEDONSKI, O. III, 48. *La stânga, străluceau munţii, aduşi mai aproape de limpezimea rece a dimineţii.* IBRĂILEANU, A. 98. *Pale de ceaţă... se mistuiau în limpezimea aerului de toamnă.* SADOVEANU, O. I, 94. *Adia vântul, apoi se ridica luna în limpezimea văzduhului.* id. ib. III, 450. *Cuvintele... sunt aşa domoale, încât cad armonioase în limpezimea serii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 28. *Razele soarelui... mai întârziau pe câmp, pentru a face loc limpezimii de cristal a dimineţii.* BOGZA, C. O. 343. *Noaptea de septembrie avea o limpezime strălucitoare.* BARBU, G. 64. *Cerul are altă culoare, lumina altă limpezime.* H. LOVINESCU, T. 325, cf. V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *Lipsa de aer şi de adâncime, lipsa de limpezime şi de relief se observă în peisaje chiar la cei mai buni artişti ai noştri.* DELAVRANCEA,

O. V, 294. *Atâta aer, atâta limpezime şi atâta adâncime are Corot când îţi deschide orizontul!* id. ib. 295. *Oceanul meu de patimi, robit de-a tale raze, Tălăzuind, lunatic, se umflă spre-nălţime: Ce mândră limpezime-n zenitul suferinţii!* VOICULESCU, POEZII, II, 311. ✧ (Cu referire la ochi, privire) *Ochii aveau acea nevinovată limpezime ce străluceşte numai sub pleoapele eroilor şi ale copiilor.* M. I. CARAGIALE, O. 33. *Nu mai rămăsese nimic... din ochii cu limpezimea bună.* C. PETRESCU, I. II, 188. *Îşi întoarse ochii... spre soţul său şi Matia cunoscu în limpezimea lor o dragoste nemărginită.* SADOVEANU, O. XI, 33. *Frumoşii lui ochi nu s-au turburat, ci i-au rămas tot senini în limpezimea lor.* PERPESSICIUS, M. I, 354. *Mi-a trebuit multă vreme până să scap de ochii lui... de o limpezime şi o putere de îmblânzitor de şerpi.* PREDA, DELIR. 115. *Peste limpezimea ochilor săi verzi şi frumoşi a trecut... o undă întunecată.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 423. ✧ (Cu referire la frunte, la faţă) *Vipia lui albă înfierbânta lumina din iatac, punând... pe limpezimea frunţilor nimburi arzătoare.* KLOPŞTOCK, F. 201. *Atâtea gânduri rele s-au zbătut, S-au încâlcit sub limpezimea frunţii.* LABIŞ, P. 97. *Limpezimea de pe faţă mi s-a risipit în grabă.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 509.

3. Lipsă de vegetaţie; netezime. *Aşa sta, în limpezimea câmpiilor, fără păs de primejdie, coliba haiducului.* DELAVRANCEA, S. 165. ✦ Vizibilitate, precizie, contur. *Lumina lunii pline făcea ca formele să aibă oarecare limpezime.* CAMIL PETRESCU, P. 148.

4. Claritate, puritate a glasului. *Are un farmec deosebit şi... tot deosebită e şi limpezimea glasului ei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 232, cf. CADE. *Apăruse pe scenă într-un vodevil în care spunea numai câteva vorbe, dar cânta cu o limpezime gingaşă, care înduioşa publicul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 414, cf. DSR. ✧ (Cu referire la sunete, fraze muzicale) *Frazarea era corectă, lin curgătoare şi de-o limpezime cristalină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102,13/1. *Ca artist matur ne-a produs o impresie de neuitat sunetul său, de o limpezime excepţională.* ib. 1979, nr. 6, 18/3.

5. F i g. Precizie, claritate (a gândirii, a stilului etc.). *Francezii... au în limbă o calitate... limpezimea practică.* MAIORESCU, CR. I, 172. *Ca revizor şcolar* [a stăruit]... *cu limpezimea spiritului său asupra noualor metode de învăţământ.* id. ib. II, 300. *Cuvintele străine introduse fără trebuinţă... întunecă limpezimea gândirii.* CONV. LIT. XI, 245. *O limpezime dumnezeiască e în fiecare şir.* EMINESCU, P. L. 43. *Mintea lui îi părea împrospătată, rece, clară,... El singur nu-şi putea explica această limpezime a minţii.* id. ib. 63. *Are talentul de a espune foarte clar materiile cele mai grele, fără ca prin această limpezime obiectul să piardă ceva din însemnătatea sa.* id. S. P. 323. *Spre a birui împrejurările..., le rămân... puterea voinţei, limpezimea minţii şi nestrămutată credinţă în ei.* CARAGIALE, O. V, 154. *Viaţa sa i se desfăşura cu o limpezime neîndurată.* DELAVRANCEA, O. II, 102. *Pentru întâia dată îşi da seama cu limpezime... ce ar fi soarta ei.* MACEDONSKI, O. III, 22. *Cu sfântă limpezime, În ochi i se desfăşur întregile lui crime.* COŞBUC, P. II, 183, cf. TDRG. *Mă minunau prin limpezimea cu care le vedeam. Această hotărâre îmi răcori capul... şi-mi redădu limpezimea cugetării.* HOGAŞ, DR. I, 55. *Limpezimea nu este o condiţie esenţială pentru buna calitate a unei poezii.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 28. *Îi mistuiseră trupul fără a-i vătăma câtuşi de puţin însă duhul, care-şi păstrase până la sfârşit toată recea-i limpezime.* M. I. CARAGIALE, C. 157. *Ca profesor se bucura de un prestigiu netăgăduit prin limpezimea demonstraţiilor sale de matematică.* LOVINESCU, M. 28. *Limpezimea minţii lui Socrate – Bătrânul filosof.* MINULESCU, V. 203. *Aş fi putut eu, oare, să-mi aduc aminte, cu atâta limpezime, de acest frumos profil de acum treizeci de ani?* GALACTION, O. 61. *Vedea cu o stranie limpezime... un vânător cu puşca la ochi.* C. PETRESCU, C. V. 119. *Nu-mi rămânea altceva decât să cred că nu izbutisem să-mi realizez gândurile cu destulă expresivitate şi limpezime.* VLASIU, D. 311. *Era însă un om care putea să judece cu limpezime.* SADOVEANU, O. XIX, 402. *Îi defilau prin minte, c-o limpezime uimitoare..., toate scenele.* BART, E. 206. *Limpezimea noţiunilor... contribuie mult la succesul cercetării ştiinţifice.* VIANU, L. R. 28. *Se minuna el însuşi de liniştea şi limpezimea cu care răspunsese.* VINEA, L. II, 79. *Avea un punct de vedere propriu şi multă limpezime bărbătească.* DEMETRIUS, A. 309. *Ordinea şi ştiinţa, graţia şi limpezimea se uneau cu puterea de sinteză.* CONSTANTINESCU, S. II, 437, cf. DL. *Nu poţi să te plângi de slăbiciune şi de lipsă de limpezime în judecată.* PREDA, DELIR. 159, cf. DM. *Mi-am dat seama cu limpezime că în oraş se aşezase o linişte cum nu fusese niciodată.* BĂNULESCU, I. 147. *Savantul este obligat la limpezime în limitele stilului consacrat al disciplinei sale.* CONTEMP. 1971, nr. 1290, 8/7, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ Deplinătate a funcţiunilor intelectuale, stare de luciditate. *Sărmana fată... scrise cu toată limpezimea de minte o scrisoare către mamiţa şi către frăţiorul ei.* CARAGIALE, O. II, 119. *Boala necruţătoare cuprindea progresiv, ca o ceaţă, ca o pâclă, ca un nour... limpezimea şi ordinea frumosului său cuget.* GALACTION, O. A. II, 57. ✦ Clarificare, lămurire (a unei situaţii). *E drept că era aiurită, dar lipsa oricărei limpezimi îi era prielnică... Se lăsase luată de curent.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 338.

– Pl.: *limpezimi.*

– **Limpede** + suf. *-ime.*

LIMPEZÍRE s.f. Acţiunea de a (s e) l i m p e z i şi rezultatul ei.

1. Curăţire, purificare (a unui lichid); îndepărtare prin decantare sau prin tratamente fizice ori biochimice a suspensiilor din vinuri, din sucuri de fructe etc. Cf. MARDARIE, L. 113/31. *După multa limpezire şi răcorire apei sale.* CANTACUZINO, N. P. 146^{v}, cf. DRLU. *Limpezirea* [vinului] *cuprinde trei operaţii.* BREZOIANU, A. 603/4, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 144, LM, DDRF, PHILIPPIDE, P. 71, ENC. ROM., BARCIANU. *Să-i asigureze* [vinului] *dospirea regulată, limpezirea grădată şi curăţirea necesară.* SBIERA, F. S. 385, cf. ALEXI, W. *Limpezirea... vinului n-o forţează micii podgoreni.* PAMFILE, I. C. 224. *Limpezirea... mustului se poate face în 3 feluri: prin repaus, prin cleiere şi prin filtrare.* ENC. AGR. *Limpezirea vinurilor consistă în depunerea suspensiilor (drojdii în primul rând şi diferite alte impurităţi de natură organică şi minerală) sub propria lor greutate (limpezire naturală)*

sau recurgând la limpezirea artificială prin cleire sau filtrare. LTR² XVIII, 491, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Văzuse o maramureşancă zvârlind într-un butoi cu vinars lopeţi de cenuşă, spre limpezire.* ŢOIU, G. 46, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ F i g. *Cred că asistăm la o prefacere a sufletului românesc, la o limpezire, mai bine zis, a sufletului... aşa de frumos înzestrat, pe care însă împrejurări vrăjmaşe... l-au tulburat şi l-au slăbit.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 513.

2. (Rar) Înseninare. *Limpezirea cerului.* DL. ✦ (Cu referire la ochi sau la vedere) Recăpătarea clarităţii, a limpezimii. *Limpezirea lintei* [= cristalinul]... *oprirea creşterii întunecimii ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 367/3. *La afecţiunile ochilor, pentru limpezirea lor, la albeaţă, la conjunctivită, se stoarce ţâţă în ochi.* CANDREA, F. 84.

3. Clătire cu apă limpede. *Trebuieşte a să păzi curăţenia... trupului... cu adesea spălarea şi limpezirea lepădăturilor după dânsul.* PISCUPESCU, O. 159/15, cf. DL, V. BREBAN, D. G. ✦ P. e x t. Clătire cu lichide aromatice, cu preparate cosmetice, cu parfumuri etc. *Forme şi feluri de pieptănări, de spălături, de limpeziri cu ape aromatice şi chimice pentru împrospătarea pieliţei obrazului.* FILIMON, O. I, 131.

4. Clarificare, desluşire, lămurire. *Aceasta iaste limpezirea acestor socoteli* (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 332, cf. VALIAN, V. *Partea curat polemică... concurge întrucâtva la limpezirea vreunei probleme.* HASDEU, I. C. I, XII. *Când o idee.... este aruncată în public, datoria oricui ţine o peană este de a intra în lucrarea de limpezire şi rafinare.* ODOBESCU, S. III, 407. *Administraţia unei ţări... intervine pentru limpezirea mişcării bunurilor.* EMINESCU, O. XI, 276. *Forma polemicii e una din cele mai nimerite forme literare şi ştiinţifice pentru limpezirea unor principii.* GHEREA, ST. CR. II, 8. *Cercetările timpurilor mai nouă le-au adunat... pentru limpezirea trecutului românilor.* ARHIVA, I, 318. *Limpezirea cauzelor este una din datoriile de căpetenie ale istoricului.* XENOPOL, I. R. IV, 35. *Am aşteptat limpezârea poziţiunii mele.* SBIERA, F. S. 229. *S-a hotărât să mai rămână în ţară şi să aştepte limpezirea în justiţie a procesului de revendicare.* GALACTION, O. A. I, 347. *S-a dus de-a dreptul la Iveşti, să spuie lui Sion, subprefectul, toată pătania şi să-i ceară limpezire* [a situaţiei]. POPA, V. 43. *De la răspunsul ei aştept o limpezire. Nu trebuie să-mi scape nimic, nicio mişcare a feţei, nicio clipire a ochilor.* A. HOLBAN, O. II, 84. *Dibuielile mele dobândeau, datorită acestor lecturi, o limpezire neaşteptată.* BLAGA, H. 89. *Vom încerca numai o limpezire... într-o foarte delicată problemă.* CONSTANTINESCU, S. II, 548, cf. DL. *Oamenii... o luau din nou de la capăt cu discuţiile,... căutând cu înfrigurare ceva, un liman, o limpezire.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 304, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ F i g. *Această putere de limpezire şi de concentrare a unei emoţiuni sincere..., iată ce constituie tăria şi onestitatea unei opere de artă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 410. ✦ F i g. (Cu referire la limbaj, la vorbire) Cizelare, şlefuire. *Limba noastră este încă expusă în procesul ei de limpezire.* ODOBESCU, S. II, 360. *Conştiinţa limbajului poetic e foarte acută la autorul „Jocului secund" şi ideea că la limpezirea şi la cristalizarea ei a contribuit şi formaţia sa matematică nu pare neverosimilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 13/3.

– Pl.: *limpeziri.*
– V. **limpezi.**

LIMPEZÍŞ s.n. **1.** Întindere de apă limpede **(1),** suprafaţă de apă dulce lipsită de vegetaţie acvatică. *Ne pomenirăm pe malul lacului. Limpezişul de apă e destul de lat şi pare a fi adânc.* SĂM. III, 120. *Apoi apele rămâneau singuratece şi liniştite. Când limpezişurile i le împânzea uşor fumuriul serii împunse de luceafăr, lacul şi malurile plantate cu vii luau o înfăţişare şi o pace ca Ghenezaretul evangheliei.* VOICULESCU, P. I, 11. *Lacul zânelor din codri a-nceput ursuz să scadă... Limpezişurile-i triste le-a umplut mătasa verde.* id. POEZII, I, 63. *Balta se desfăcuse la limpezişuri; cele din urmă sloiuri luceau între stufuri, topindu-se.* SADOVEANU, O. XXI, 274. *Peştele se concentrează mai mult în apropierea pâlcurilor de stuf decât la „limpeziş" sau la adâncimi mari.* GHELASE, U. P. 165, cf. LTR², DL, DM, DEX. *S-a fost ducând la lac, c-avea o fărâmă dă limpeziş, să să scalde şi s-a-ntâmplat dă s-a-necat.* GR. S. III, 352, cf. PORUCIC, E. 194.

2. Porţiune de cer senin, întindere limpede a cerului; claritate, senin, limpezime. *Spre răsărit, în limpezişul cerului, se vede luna ca o secere de argint.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 158. *Sus de tot, în limpezişul cerului albastru, se învârtea încet, în roate largi, tot mai largi, un vultur cu aripele întinse.* id. R. P. 99, cf. 54. *Luna ajunsese tocmai în limpezişul care boltea poiana noastră.* ADAM, R. 22, cf. TDRG, CADE. *Când cerul aspru se tăia cărări-cărări-limpezişuri, leşeam cu tata sus în grui pe-o pârtie cât palma... Şi priveam în sat.* VOICULESCU, POEZII, I, 253, cf. DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ P. e x t. *Malurile ies din apă într-o înclinare dulce, desfăşurând lanuri de grâu în limpezişul zărilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 11, cf. 142.

3. Suprafaţă netedă, lipsită de vegetaţie; loc deschis, larg; rarişte, luminiş într-o pădure; poiană. *Un limpeziş de-o parte prin frunze se deschide.* CONV. LIT. XI, 233. *Când ieşim în limpeziş, vedem ploaia, ca o perdea de suliţi.* VLAHUŢĂ, R. P. 61. *Oraşul e aşternut în limpeziş, pe malul drept al Ialomiţii.* id. ib. 129. *Trenul iese din pădurea de sălcii, care începe de cum treci Siretul şi dă în limpezişul şesului.* SP. POPESCU, M. G. 36. *Scăpăm cu chiu cu vai din încleştările încâlcite de la rohatcă şi apucăm tot uliţa Crucii înspre limpeziş.* ADAM, R. 68. *La un limpeziş de drum îi cârmi la dreapta, pe câmp.* D. ZAMFIRESCU, Î. 36. *Nicio umbră nu păta limpezişul cărării.* SĂM. II, 120, cf. ANTIPA, P. 560, TDRG. *Întâmplarea mă scoase mai la limpeziş şi norocul mă făcu să dau peste o aşezare omenească.* HOGAŞ, DR. I, 206, cf. CADE. *Curând, la o bună porţie de loc, a ţâşnit din arătură în limpezişul drumului o javră roşcată.* POPA, V. 108, cf. BUL. FIL. III, 177. *Coboară apoi cu luare-aminte coasta şi, ajuns la limpeziş, deodată începe să salte şi să zburde vesel.* SADOVEANU, O. VII, 304, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G., PORUCIC, E. 188, MAT. DIALECT. I, 230.

– Pl.: *limpezişuri.*
– **Limpede** + suf. *-iş.*

LIMPEZÍT¹ s.n. Faptul de a (s e) l i m p e z i; clătire, clătit, limpezire. Cf. DEX. *Limpezitul rufelor.* DSR.

– Pl.: *limpezituri.*
– V. **limpezi.**

LIMPEZÍT², -Ă adj. **1.** (Despre lichide) Curăţit de impurităţi; purificat, limpede. Cf. KLEIN, D. 372. *Cât au călcat cu piciorul, N-au văzut crăişorul Câte flori împodobite, Câte râuri limpezite.* BĂRAC, ap. GCR II, 176/15, cf. DRLU. *Numai unda limpezită... Şi un freamăt dintre pini Tulbura repaos lin.* ASACHI, S. L. I, 119. *Scurgem lichidul limpezit şi cu acesta ne slujim a spăla legumele.* PENESCU, M. 30, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W. *În undele limpezite, apoi, deodată căzu o picătură de sânge.* SADOVEANU, O. III, 280. *Mai am în sân o stecluţă, în care am fiertură limpezită din rădăcină de omag.* id. ib. XIII, 47. *Apa..., dacă învinge piedicile, se rostogoleşte cântând pe prund, limpezită, urmându-şi calea spre mare.* CĂLINESCU, O. IX, 91, cf. M. D. ENC. *Pe munţii de piatră,... O droaie de ciute Pasc şi mi s-adapă, Că-i iarba-nverzită, Apa limpezită, Valea răcorită.* TEODORESCU, P. P. 60.

2. (Despre cer) Senin, curat, fără nori. *După vifor... seninu-mpărăţeşte în cerul cel limpezit.* HELIADE, O. I, 456. *Luceafărul, ce-acuma ţi s-ascunde sub un nor, Poate răsări pe cerul limpezit, mai lucitor.* DAVILA, V. V. 102. *Deasupra noastră bolta era limpezită, aşa că ne pălea soarele în plin.* ADAM, R. 8. *Gâlgâitor, din iarbă un şipot s-a trezit. În tine şi prin ramuri e cerul limpezit.* PILLAT, P. 139. *Mă-atrage un cer limpezit.* DOINAŞ, A. P. 14. ✧ P. e x t. *Şi ieşit-a firmamentul dintr-un aer limpezit, Transparent, curat ca roua.* SION, POEZII, 138/2. *Cerul scăpăra senin, Iar în zarea limpezită... luna Sta pe piscul unui munte.* COŞBUC, P. I, 317. *Prin aerul spălat şi limpezit însă tot mai zbârnâiau când şi când stropi întârziaţi.* REBREANU, NUV. 10. *Mult nu mai puteau întârzia... în noaptea limpezită.* SADOVEANU, O. XIII, 217. *Pomii spălaţi de praful obişnuit, aerul limpezit şi cerul albastru străluceau proaspăt în soare.* CAMIL PETRESCU, O. III, 57. ✧ F i g. (Despre ochi, figură) *Ochii nu mai aveau acea sălbatecă şi noptoasă strălucire,... ci limpeziţi, nespus de adânci, te-ai fi uitat zile întregi în ei.* EMINESCU, N. 120. *Ea... privea cu ochii limpeziţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 217. *Îi văzu ochii frumoşi strălucind şi-i văzu obrazul limpezit şi întinerit.* STANCU, R. A. IV, 14.

3. Care a fost clătit cu apă limpede (rece) după spălare. *Văzu pe Ana care venea de la gârlă cu coşul încărcat de rufe limpezite.* REBREANU, I. 196, cf. DEX. ✧ F i g. *În apa oglinzilor, Doamne Cameleone, Spală-te, îneacă-te, Limpezit, strecurat, Ca un aur preacurat.* BOTTA, S. II, 203. ✦ F i g. (Popular) Scăpat, eliberat de ceva rău, neplăcut sau dăunător. *De m-aş vedea în deal suit, de belele limpezit.* POP., ap. DDRF. *Fugi, durere, Dintre ochi, dintre sprâncene,... Şi mi-l lasă iar curat, Limpezit şi luminat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 161.

4. (Despre terenuri) Curăţat; netezit. *Au ars... înăbuşit săptămâni şi luni... Ploile au spălat în urmă scrumul, lăsând locurile limpezite.* CĂLINESCU, O. IX, 54.

5. (Despre idei, probleme etc.) Uşor de înţeles, clar, explicit, evident; clarificat, lămurit. [Dascălii] *să fie în stare de a putea da... acele luminate şi limpezite preceperi şi altora.* CARTE TREB. I, 60/13. *Limpezit dară lucru este că romanii cei de Traian trimişi în Dachia nicedecum nu s-au căsătorit cu muieri dache.* MAIOR, IST. 15/20. *Această limpezită părere despre grăsime ca un material arzătoriu animal, ori ca un isvor de căpetenie a puterii şi căldurii.* NEP. VIND. 30/14. *Plecând de la o idee nu tocmai destul de limpezită despre natura şi misiunea scrierii, caută a stabili un nou principiu.* ARHIVA, I, 17. *Privită în cadrul larg al luptei dintre influenţele occidentale şi cele orientale, istoria culturii româneşti din secolul al XVII-lea apare mult limpezită.* DR. V, 650. *Limpezită prin aceste lămuriri, îndrăznesc să trimit această carte la ţară.* VOICULESCU, L. 7. *Stere ne impune prin prestigiul unei nesecate evocări epice, cu o compoziţie mai sobră..., mai limpezită.* CONSTANTINESCU, S. V, 14. *Mâzgăli o scrisoare lungă,... într-o tălmăcire limpezită, scrisul lui nefiind de citit.* TUDORAN, P. 548. ✦ Clar, desluşit, distinct. *Deodată, i-a fulgerat limpezită amintirea. Erau ei, cei mai buni tovarăşi de şcoală.* C. PETRESCU, R. DR. 32.

6. (Despre oameni) Care a înţeles clar ceva; lămurit, edificat. *Gândurile boierului se risipiră... Apoi, în legănările droştei parcă se simţi limpezit.* SADOVEANU, O. V, 38. *Am şi eu o sumă... – Ai dreptate s-o pretinzi, îi răspunde Costea, dintr-odată limpezit şi revenit la realitate.* id. ib. XIV, 247, cf. DL, DM. *Când m-am întors în casă eram mai limpezit şi mai liniştit.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 257, cf. DEX. ✧ (Adverbial; învechit) *Deci şi noi, de văm vedea..., limpezit... să înţeleagem.* CORESI, EV. 317. ✦ (Rar) Lucid. *Bătrânul era mult mai limpezit şi privea îngrijorat spre mobilele din casă.* CĂLINESCU, O. IV, 143. *Îl găsi relativ mai limpezit, deşi amesteca mereu numele actuale cu cele antice, dând precădere celor din urmă.* id. S. 555.

– Pl.: *limpeziţi, -te.*

– V. **limpezi.**

LIMPEZITÁTE s.f. v. **limpiditate.**

LIMPEZITÓR, -OÁRE adj. Care limpezeşte, care curăţă, care purifică. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 144, LM, ALEXI, W. *Tu, apă mare, Cum eşti mândră curgătoare, Să fii şi limpezitoare.* GR. S. VI, 153. ✧ F i g. *Faimosul marchiz al lui Béranger... visează scutiri şi drepturi ce au fost demult spulberate de suflarea limpezitoare a timpului.* ODOBESCU, S. III, 144. (Substantivat) *Un mare limpezitor al frumosului, un nobil artist, care-a ştiut să aleagă poezia vieţii... şi, lămurind-o, să ne-o înfăţişeze prin cele mai simple şi mai cinstite mijloace.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 444. *Eu, unul, voi rămâne azi ca ieri, Dăltuitor de vorbe vii în soare, Limpezitor de rodnice tăceri.* PILLAT, P. 244.

– Pl.: *limpezitori, -oare.* – Şi: (învechit, rar) **limpezitóriu, -ie** adj. PONTBRIANT, D., LM.

– **Limpezi** + suf. *-tor.*

LIMPEZITÓRIU, -IE adj. v. **limpezitor.**

LIMPEZITÚRĂ s.f. (Învechit) Acţiunea de a (s e) l i m p e z i şi rezultatul ei, limpezire. Cf. CIHAC, I, 144, LM. ✧ F i g. *Din fierberea şi dospitura elementelor poporistice din Bucovina de astăzi, să iasă o limpezitură cu calităţi şi cu caracter poporistic românesc.* SBIERA, F. S. 415.

– Pl.: *limpeziturí.*

– **Limpezi** + suf. *-tură.*

LIMPEZÍU, -ÍE adj. Limpede **(1)**, străveziu. Cf. CIHAC, I, 144. *Apele sale limpezii se joacă cu veselie în răsfăţate încovoieturi.* ODOBESCU, S. I, 164. *El sta tăcut, cu ochii ţintiţi în luciul limpeziu al apelor.* id. III, 308, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Verdele limpeziu al apei îmi plăcu... mult.* CIPRIAN, S. I, 257, cf. DL, DM, SFC VI, 77. *Neră limpezie, Stăi de-mi spune mie Despre trei surori Plecate din Ziori.* ALECSANDRI, P. P. 14. *Lată peste lată, Peste lată Îmbujorată, Peste îmbujorată Încrăcănată, Peste încrăcănată Bubuşlie, Peste bubuşlie Limpezie, Peste limpezie Gălbinie, Peste gălbinie Stropleţi* (Faţa casei cu vatra, focul, pirostiile, ceaunul, apa din el, mălaiul şi făcăleţul). GOROVEI, C. 142, cf. PASCU, C. 83.

– Pl.: *limpezii.*

– **Limpede** + suf. *-iu.*

LIMPÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; mai ales despre câini şi pisici) **1.** A bea sorbind cu limba (făcând un zgomot caracteristic); (regional) a limpăi. *Ţinca..., limpind multă apă..., a crăpat.* M. COSTIN, ap. GÂDEI. *Sânge... ce limpea câinii.* DOSOFTEI, PS. 219/12. *Zise D[o]mnul către Ghedeon: „Tot cela ce va limpi cu limba a lui dentru apă, în ce chip ar limpi câinele, să-l pui pre el deosbi".* BIBLIA (1688), 178²/30. *Fu numărul celor ce au limpit... cu limba lor 300 de oameni.* ib. 178²/34. *Au crăpat de apă, limbind multă.* N. COSTIN, LET.² I, 84. *300 de oameni... vor limpi apă din râu, cum limpesc câinii.* ANTIM, O. 268, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., CIHAC, II, 171, DDRF, PHILIPPIDE, P. 87, TDRG, CADE. *Schimnicul, cu răsuflarea oprită, îi auzea clefăind pita, limpind apa şi sfătuindu-se cum să mâie noaptea acolo.* VOICULESCU, P. I, 165. *A cerut apă. Nu l-au dezlegat; l-au pus pe brânci să lincheascâ apă din glod.* SADOVEANU, O. XIV, 136. *Motănaşul... începu a linchi cu limbuţa-i trandafirie.* id. ib. X, 527, cf. SCRIBAN, D., SCL 1970, 16, 20, H III 19, X 357.

2. A trece limba peste ceva de mâncare, a lua cu limba, a linge; a gusta (lingând) (pe furiş); a mânca (cu zgomot). Cf. LB, POLIZU. *Când punea mama laptele la prins, eu, fie post, fie câşlegi, de pe-a doua zi şi începeam a linchi groşciorul de pe deasupra oalelor.* CREANGĂ, A. 44, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă o mâţă lincheşte din bucate..., i se taie mâţei vârful cozii.* GOROVEI, CR. 188, cf. 446, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ŞEZ. II, 69. *Nici n-ai vreme să lincheşti de pe o lingură ori dintr-o farfurie.* MARIAN, INS. 374, cf. Î. 276, ŞEZ. IX, 152. *Din blidul sau locul de unde a mâncat, linchit mâţa, să nu guşti.* I. CR. III, 82, cf. IV, 187. *Vine motanul îndată în casă şi, cum e treaba lui, se suie pe masă la mirozmă, şi a tot linchit din bucate, până s-a săturat.* FURTUNĂ, V. 39, cf. 92, com. din CRIŞCIOR – BRAD, ŞEZ. XXXII, 137, ALR II/I MN 14, 6 909/514, PASCU, C. 44. ✧ I n t r a n z. [Mâţele,] *linchind cu plăcere la vasele cu lapte, le necurăţesc.* PAMFILE, I. C. 447. ✦ A mânca fără poftă, în silă. Cf. COSTINESCU, DM, DEX.

– Prez. ind.: *limpesc.* – Şi: **limbi, hlimpí** (com. din CRIŞCIOR – BRAD) vb. IV.

– V. **limp.**

LIMPÍCI s.m. (Regional) Om care mănâncă tot de prin oale, care gustă de prin oale, care limpeşte. Cf. CL 1961, 209, I. CR. VI, 154.

– Pl.: *limpici.*

– **Limpi** + suf. *-ici.*

LIMPICIÓS¹, -OÁSĂ adj. (Regional) Care linge vasele în care a fost mâncare; care gustă de prin oale; mâncăcios. Cf. DA II_2, 195. *Noul născut va fi lacom, hălpav, linchicios şi pofticios.* I. CR. II, 244.

– Pl.: *limpicioşi, -oase.*

– **Limpi** + suf. *-icios.*

LIMPICIÓS², -OÁSĂ adj. v. **lipicios.**

LIMPÍD, -Ă adj. (Livresc) Limpede. IORDAN, L. R. A. 111, cf. DEX, DN³.

– Pl.: *limpizi, -de.*

– Din fr. **limpide.**

LÍMPIDE adj. v. **limpede.**

LIMPIDITÁTE s.f. **1.** Calitate, însuşire a ceea ce este limpede; limpezime. *Când amestecul are limpeditatea oliului, ia-l de la foc.* MAN. SĂNĂT. 126/8. [Urina] *îşi reia limpezitatea... îndată ce a luat într-o singură zi pe dinăuntru pulbere de camfor.* ib. 102/21. *S-apropie de candelă şi se uită la beutură... să-i judece transparinţa şi limpiditatea.* BARONZI, C. VII, 149, cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Doamne, dă-mi limpiditatea iazului ce-n parc visează, Prins în vraja parfumat-a liliacului în floare.* PERPESSICIUS, S. 86. *Utilizarea filtrelor ultrarapide e indicată, în special, când apa filtrată e destinată numai unor scopuri industriale, fără a fi necesară o limpiditate prea mare a ei după filtrare.* LTR², VII, 621, DEX, DN³. ✧ P. e x t. *Aşa limpiditate şi curăţenie de aer nici la munte nu poţi găsi.* CARAGIALE, O. VII, 457. *April... deasupra lumii vesele întinsese un cer albastru topit în aur, de limpiditate orientală.* PETICĂ, O. 346. *Graţiile campestre ale Laţiului i-au adus ca daruri, încă din leagăn, limpiditatea cerului mediteranian.* LOVINESCU, S. I, 157. *Amănunte privind calitatea luminii, limpiditatea şi uscăciunea aerului.* OPRESCU, S. 35. *Priviţi ce reflexe are, ce limpiditate şi apoi mărimea, e ca o migdală. E un ametist oriental.* CĂLINESCU, S. 240. ✧ F i g. *Poemele-oracol... având ca motiv concepţia despre eternitate prin poezie, nu lipsesc. Versurile sunt de o limpiditate flautină.* id. C. O. 413. ✧ L o c. a d v. **Cu limpiditate** = în mod deschis, cu sinceritate. *Cucly privi pe Ioanide cu limpiditate, scrutându-l serios cu ochii albaştri.* CĂLINESCU, S. 226.

2. F i g. Calitate a gândirii, a exprimării, a stilului de a fi clare, desluşite; claritate, limpezime. *O repede ochire... asupra navigaţiunei dunărene, în special de la începutul secolului şi până azi, analizându-se cu multă limpeditate dispoziţiunile respective ale tractatelor din Viena, Paris, Londra şi Berlin.* DELAVRANCEA, O. VI, 70. *Limpiditatea stilului.* ŞĂINEANU, D. U. *Ne referim... la acea invizibilă căutare şi găsire a limpidităţii, scopul ultim al oricărui stil.* LOVINESCU, S. VIII, 170. *E mai aproape în critica epocii lui de catolicismul militant şi*

tendenționismul psihologic al lui Bourget decât de limpiditatea și aticismul lui France. CONSTANTINESCU, S. V, 299. *Englezul e însă la minte de o limpiditate și armonie clasică.* PERPESSICIUS, M. I, 344. ✦ Calitate a unei persoane sau a unei minți lucide; deplinătate a funcțiunilor intelectuale, luciditate. *În țară e astăzi așa frământare..., că nu crez să mai fie minte dacoromână în stare normală de limpiditate.* CARAGIALE, O. VII, 195. *Frământată de mari prefaceri, măreață și incomplectă, epoca noastră și-a găsit, în sfârșit, o retină, care s-o privească cu limpiditate.* LOVINESCU, C. V, 112.

– Pl.: *limpidități.* – Și: (învechit) **limpeditáte, limpezitáte** s.f.

– Din fr. **limpidité.**

LIMPÍRE s.f. (Regional) Acțiunea de a l i m p i. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, COSTINESCU, LM, DDRF.

– Pl.: *limpiri.*

– V. **limpi.**

LIMPÍT s.n. (Regional) Faptul de a l i m p i. Cf. DA II_2, 195.

– V. **limpi.**

LIMPITÓR, -OÁRE adj. (Regional; și substantivat) **1.** (Persoană) care linge. Cf. LB, GHEȚIE, R. M., ȘEZ. XI, 54. *Fă-te șarpe mare... Cu 44 limbi limbitoare, Cu 44 coarne-împungătoare.* GR. S. VI, 153.

2. Lacom, mâncăcios, amator de delicatese, gurmand. Cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *limpitori, -oare.* – Și: **limbitór, -oáre** adj.

– **Limpi** + suf. *-tor.*

LIMPITÚRĂ s.f. (Regional) **1.** Limpire. Cf. LB.

2. (La pl.) Dulciuri, delicatese, mâncăruri bune de gustat. Cf. LB.

– Pl.: *limpituri.*

– **Limpi** + suf. *-tură.*

LIMPOTÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) **1.** (Despre câini, pisici etc.) A mânca sau a bea cu lăcomie, făcând cu limba un zgomot caracteristic. Cf. LEXIC REG. 14, MAT. DIALECT. I, 24, L. ROM. 1993, 467, 470, com. din CÂMPENI.

2. (Despre oameni) A sorbi (CABA, SĂL. 90); (glumeț) a bea băuturi alcoolice (CHEST. VIII 110/27).

– Prez. ind.: *limpotesc.* – Și: **lipotí** (L. ROM. 1993, 470), **limputí** (com. din CÂMPENI), **liptioí** (L. ROM. 1993, 470) vb. IV.

– **Limp** + suf. *-oti.*

LIMPUTÍ vb. IV v. **limpoti.**

LIMUJDÉR s.m. (Prin Mold.) Termen depreciativ pentru un om scandalagiu; viclean, afurisit. Cf. SCRIBAN, D. *Nichiduță... se zbate, se cârnește, se sucește, nu-i chip! Se lipise limujderul de scaun și pace!* FURTUNĂ, V. 12, cf. 92. *Ardă-te-ar holera, crancăule și spânzuratule și limujderiule, cum mi-ai spăriet tu fata și băieții și cum ne-ai năruit hornu!* I. CR. XIII, 66.

– Pl.: *limujderi.* – Și: **lemujdér** (SCRIBAN, D.), **alimojdér** (id. ib.) s.m.

– **Lămujde** + suf. *-er.*

LIMÚL s.m. (Zool.) Artropod marin comestibil cu capul acoperit de o carapace chitinoasă în formă de scut și terminată cu o coadă ca o spadă. DN³, DEXI.

– Pl.: *limuli.*

– Din fr. **limule.**

LIMUZÍNĂ s.f. Automobil de lux, nedecapotabil. *Dar... unde era să mai încapă și ea în limuzină?* BASSARABESCU, S. N. 177, cf. CADE. *Parcurse toată Calea Victoriei de-a lungul până la Șosea, într-o superbă limuzină.* C. PETRESCU, C. V. 75, cf. 238. *Limuzine grațioase alunecau iluminate ca vitrine ambulante.* COCEA, S. II, 494. *Când mergea pe stradă, cei care-l întâlneau aveau impresia că limuzina de lux îl urmărește mai de la distanță.* TEODOREANU, L. 49, cf. SCRIBAN, D. *Când nici nu te aștepți, apare o limuzină.* ARGHEZI, C. J. 85. *O limuzină somptuoasă îl aștepta.* CĂLINESCU, S. 32, cf. 149. *Limuzina cu perne mari ca de fotolii cenușii, iluminată înăuntru, trase la intrare.* CAMIL PETRESCU, N. 59. *Trecătorul... abia se poate strecura, străzile fiind blocate de mașini, mai toate limuzine, eleganți monștri de oțel.* BOGZA, A. Î. 361. *Drumul... l-am parcurs într-o confortabilă limuzină.* ROMÂNIA LITERARĂ 1970, nr. 91, 3/3, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *limuzine.*

– Din fr. **limousine.**

LIN¹ s.m. Pește de apă dulce, cu solzi mărunți, cu corpul gros acoperit de mucus, care trăiește în bălți cu apă limpede și nu prea adâncă *(Tinca tinca).* Cf. ANON. CAR. *Se ia un lin mare și să-i scoți mațile pe urechi.* MÂNCĂRILE, 11/9, cf. MAN. GÖTT. 131, ȘINCAI, în DR. V, 556. *Apele de câmp scot mihalții cei buni, lini, știuci.* GENILIE, G. 187/14, cf. POLIZU. *În Dunăre se găsește mare mulțime de pește... lin, crap, somn.* I. IONESCU, M. 93, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 94, COSTINESCU, CIHAC, I, 144, LM. *Am prins trei lini și o ocheană.* GANE, ap. TDRG, cf. CONV. LIT. XXIII, 337. *Linul se vânează iarna în bălți cu cotețele și cu vârșele.* DAMÉ, T. 127, cf. BARCIANU, N. LEON, MED. 96. *Pentru durerile de pântece sau de stomac, se presară linul despicat cu spirt și cu afion și se aplică pe pântece.* CANDREA, F. 28. *Linul ajunge în apele noastre și mai cu seamă în bălțile Dunării la dimensiuni foarte mari.* ANTIPA, F. I. 127. *În mâl vedem hibernând chiar pești și mai cu seamă: linul, caracuda și țiparul.* id. P. 54, cf. TDRG, DHLR I, 365, 367. *Linul are corpul bălos, lunguieț și lătăreț totodată.* ATILA, P. 310, cf. NICA, L. VAM., ȘĂINEANU, D. U. *Linul... se prinde lesne la coșurile de răchită în care se pune o bucată de mămăligă.* SIMIONESCU, F. R. 230. *Argintul-viu al întregii semințiii de pești ai bălții, lini, plătici, cleni și bibani.* VOICULESCU, P. I, 12, cf. DS. *Știuca-i numai una, dar linii îi prinzi unul după altul.* SADOVEANU, O. XVII, 477, cf. ROSETTI, I. SL. 44, SCRIBAN, D. *Ca nadă, se pun pești mici: lin, caracudă, țipari etc.* GHELASE, U. P. 136. *Se adusese în odaia mare și răcoroasă și masa poruncită de Turnavitu: raci, rasol*

de lin cu mult untdelemn, morcov şi boabe de piper. CAMIL PETRESCU, O. II, 168. *Carnea linului este albă, dulceagă şi foarte gustoasă.* C. ANTONESCU, P. 114, cf. DL, DM. *Roşioara, babuşca şi linul apucă foarte bine la boaba de porumb.* VÂN. PESC. septembrie 1964, 6. *Linul... se curăţă de solzi ca şi cega, opărindu-l întâi cu apă cloçotită.* S. MARIN, C. B. 80, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., H I 7, II 12, 61, 80, 88, 194, III 17, 38, 130, IV 55, X 4, 76, 538, XII 28, XIV 350, com. MARIAN, ALR I 1 746/, ALR II 6 239/36, 64, 76, 172, 235, 399, 414, 605, 682, 705, 728, 769, 872, 876, 899.

– Pl.: *lini.*

– Din bg. **лин.**

LIN² s.n. **1.** (Prin Munt., Mold. şi Olt.) Vas de lemn, de nuiele, de tablă sau de beton, în formă de jgheab, în care se pun şi se calcă sau se storc strugurii şi din care curge mustul. [Vând vie] *cu căsoaie şi cu teascul şi cu linul* (a. 1652). IORGA, S. D. V, 301. *Unsprezece răzoare de vie... pe moşie domnească, cu pivniţa de zid, cu o chilie dasupra şi şopronul cu linul şi cu toate celelalte trebuincioase ale viii* (a. 1808). id. ib. XVI, 80, cf. I. GOLESCU, C. *O căsoaie de bârne pentru buţi, o căzăneaţă, un şopron..., un lin mare de scânduri cu două despărţiri.* CR (1833), 36. *Celariul boltit în care se poate, la nevoie, pune un mare lin de piatră.* BREZOIANU, A. 509/14. *Linul este un vas pătrat de piatră cioplită.* id. ib. 599/11. *Hop în loc, că-i linu-ngust, Sari sus, jos să curgă must, Să dea-n fiert, să-l bem cu gust.* PANN, ap. TEODORESCU, P. P. 333, cf. POLIZU. *Are lin, un fel de coş de nuiele în care se toarnă struguri aduşi din vie nezdrobiţi, un om intră în lin şi calcă cu picioarele strugurii.* I. IONESCU, M. 371. *Trebuiesc curăţite şi toate căzile, dejele, ciuberele, linurile.* id. B. C. 256/7, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 670, LM. *Când începi la călcat în lin... faci cruce.* JIPESCU, O. 80. *Linul... e o împletitură de nuiele... cu fund de scânduri, aşezat pe 4 picioare cam de 1 m de la pământ.* F (1884), 176, cf. ŞĂINEANU, I. 109, DDRF, DAMÉ, T. 81, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Altă formă de călcător este linul.* PAMFILE, I. C. 221, cf. SEVERIN, S. 74, DR. IV, 460, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Trei linuri mari aşteaptă în cramă, trei sicrie.* VOICULESCU, POEZII, I, 175. *Voioşi strivind ciorchinii în linuri curgătoare, Din boabele durerii să facem lumii vin.* id. ib. 200. *Mă asigură că-n anume pivniţi a locului se găsesc cele mai minunate şi mai straşnice vinuri care au curs vreodată din linuri.* SADOVEANU, O. XIX, 212, cf. GÁLDI, M. PHAN. 206, SCRIBAN, D. *Acolo la vie, ascultând cum ţârâie ploaia pe acoperişul hardughiilor cu butoaie goale, lin, teasc şi zdrobitori, prin care îmi plăcea să mă vâr, am plănuit întâia mare îndrăzneală din viaţă.* MIHĂESCU, D. A. 6, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. I, 359, DL, DM. *La cramă, mustuiala era vărsată în lin, de unde mustul se scurgea în deja de la botul linului.* C. GIURESCU, P. O. 107, cf. 114, 521, M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., H III 65, IV 115, 152, 246, XI 26, XIV 72. [Cetârna e un] *vas mare dă doage în care cură vinu de la botu linului.* VÎRCOL, V. 91, cf. ALR II 6 129/682, 791, 812, 876, ib. 6 131/605, 723, 728, 762, 872, 876, 886, 928. ✦ (Regional) Vas mare în care curge mustul din călcător. *Călcătorul... se pune aplecat, ca vinul să se poată scurge în deja, curătoare, o postavă mare numită şi moldă sau lin.* PAMFILE, I. C. 219. *În linuri mustul curgea mai gros ca undelemnul.* PLOPŞOR, C. 141. ✦ (Prin Munt.) Vas mare în care se transportă strugurii sau prunele; cadă. LEXIC REG. 82. ✦ (Prin Olt.) Placă dreptunghiulară la teasc prin care se scurge mustul din zdrobitor în deja. Cf. NALR–O IV MN 262, 2184. ✦ Vas de lemn, de beton sau de tablă în care se pune la fermentat materia primă folosită la fabricarea berii, a spirtului etc. Cf. LTR, DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ Vas de lemn unde se pun la fermentat prunele din care se face ţuica; cadă. Cf. DDRF. *Fierberea (fermentaţiunea) prunelor se face în linuri.* PAMFILE, I. C. 235, cf. DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G.

2. (Regional) Adăpost, clădire unde se păstrează linul² **(1)** şi alte vase şi unelte care servesc la vinificare; cramă. Cf. LM.

– Pl.: *linuri.*

– Din ngr. **ληνός.**

LIN³, -Ă adj., subst. **I.** (Predomină ideea de linişte, calm, lentoare, lipsă de agitaţie sau de zgomot)

1. Adj. (Despre mişcări, deplasări etc.) Care se produce, care are loc, care se desfăşoară în mod constant şi egal, fără salturi sau treceri bruşte (şi în ritm moderat); domol, liniştit, potolit; uşor⁴ **(A 1 3);** treptat. *Priveşte Linul cobor al zilei, tainicul ei sfinţit.* HELIADE, O. I, 178. *Penile lor sânt prea moi şi pufoase, cum şi zburatul lor lin.* J. CIHAC, I. N. 77/16. *Valurile... nu turbură cursul cel lin al corăbiei.* C. A. ROSETTI, N. I. 18. *Un moşneag... vine cu pas lin şi măsurat.* NEGRUZZI, S. I, 119. *A doua zi dimineaţa oastea toată cu lin pas Sosi-n Roman.* id. ib. 131. *Pe când inima mea se afla în prada celor mai teribile emoţiuni, auzii paşii cei lini ai portierului, ce cobora scara palatului.* FILIMON, O. I, 327. *Cocostârcul... se înalţă, în cercuri line zboară Şi, răpide ca gândul, la cuibu-i se coboară.* ALECSANDRI, P. III, 26. *Cu pas lin şi uşor, cu chip blând şi smerit, ea păşea în acea biserică, unde pentru întâia oară ea s-arătase privirei lui.* ODOBESCU, S. I, 120. *Făcliile ridică-se mişc-în line pasuri, Ducând la groapă trupul reginei dunărene.* EMINESCU, O. I, 92. *În urma lor merg ceteraşii în paşi lini şi cântând o melodie unică şi caracteristică pentru ocaziunea aceasta.* MARIAN, S. R. III, 128, cf. DDRF. *Cu mişcări nespus de line Tu te-nalţi apoi spre cer;... Neagră-n urmă-ţi Noaptea vine.* COŞBUC, P. I, 220. *Veneau doi inşi... Un moş cu umblet lin Şi-o copiliţă.* id. ib. 228, cf. ALEXI, W. *Sărutăm dreapta, preacuvioase, zise Grigoriţă..., cu mers lin de şopârlă.* HOGAŞ, DR. I, 342. *Mersul lin al maşinilor din ce în ce mai rare, alunecând uşor pe pavajul de asfalt,... le trimetea îndemnuri prieteneşti spre somn.* BASSARABESCU, S. N. 189. *Jocurile populare româneşti au mişcări line sau repezi.* IZV. XIII, 85. *Vulturul cel bătrân trecea pe deasupra, în zbor lin, răsfirându-şi penele.* SADOVEANU, O. XXI, 281. *Avea mersul acela nobil şi lin ce-l ştii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 153. *Fecioare mlădioase... începeau danţuri aşa de line şi uşoare, încât parcă erau purtate de vălurile lor în aburirile vântului.* PERPESSICIUS, M. I, 294. *Măriuca ne primea cu un surâs, ce nu avea nimic forţat, şi cu mişcări line, ca o domnişoară.* BLAGA, H. 164. *Se apasă*

pe manivela aparatului printr-o mişcare lină şi uniformă a mâinii. CHIRIŢĂ, P. 861. *Îşi lăsă alene capul pe spătarul fotoliului. Cu trăsături line de pieptene îşi readuse la ascultare pletele rebele.* VINEA, L. I, 333. ✧ (Adverbial) *Rar şi departe păşeşte... şi lin paşii îşi clăteşte.* CANTEMIR, O. C. IV, 107. *Să i se frece lin pântecele şi tălpile picioarelor cu cârpe încălzite.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 125/16. *Vasul... mergea foarte lin asupra undelor.* HELIADE, L. B. III, 70/3. *Sute de trăsuri mergeau lin pe şleau, una după alta.* GHICA, S. 323. *Păşeşte lin o barcă pe unda adormită! Respectează-al naturei răpaos trecător.* ALEXANDRESCU, M. 97. *Calu-i frăţior... spre munţi încet porneşte, Ducând lin... Pre stăpânul lui iubit.* ALECSANDRI, P. II, 20. *Mica luntre... izbuti să iasă din primejdioasa strâmtoare. Atunce ea începu iarăşi să plutească mai lin pe albia stângă a Dunării.* ODOBESCU, S. I, 144. *Poetul... în versuri limpezi şi lin legănate... ne descrie traiul pacinic şi fericit.* id. ib. III, 152. *Parc-ascult şi parc-aştept Ea din trestii să răsară Şi să-mi cadă lin pe piept.* EMINESCU, O. I, 74. *Planetele-s corăbii dentuneric Ce lin plutesc pe calea lor prescrisă.* id. ib. XV, 938. *Calul zboară lin ca vântul... şi ei la craiul în ogradă au sosit.* CREANGĂ, P. 197. *Avea... un buiestruş care zbura ca rândunica, de puteai... să fi ţinut paharul ras în palmă, nu se vărsa măcar o picătură, atât de lin zbura.* CARAGIALE, O. III, 257. *Dete bice cailor cari mergea repede ca vântul şi lin ca gândul.* ISPIRESCU, L. 225. *Parcă plutea pe-o apă, iaca aşa mergea de lin.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 167. *Mă uit la vulturul din zare Cum zboară puternic şi lin.* COŞBUC, P. II, 21. *Acuma mergeam mai lin.* SBIERA, F. S. 16. *Un oftat uşor îi umflă lin sânul.* SANDU-ALDEA, U. P. 157. *Plutind pe sus o luă spre miazăzi, tot mai lin.* AGÎRBICEANU, A. 422. *Acum hora era chiar în şosea şi se legăna lin subt privirile fermecate ale femeilor şi fetelor.* REBREANU, R. I, 125. *Sabina apăruse lunecând pe oglinda de gheaţă, lin şi vertiginos.* C. PETRESCU, C. V. 371. *M-am lăsat lin în apa mângâietoare,... înotând cu mişcări largi.* VLASIU, D. 190. *Doamna de la volan zâmbeşte, trece înainte fără grabă, lin.* TEODOREANU, C. B. 197. *Păşeam furiş, mişcând lin picioarele, aşijderi fantomelor, ca să nu trezim peştii adormiţi lângă pietre.* VOICULESCU, P. I, 20. *După el, pe un buiestraş bălţat, care venea lin..., urma cel căruia-i zicea Gheorghe Tatarul.* SADOVEANU, O. XIII, 93. [Vaporul] *ieşea din port alunecând lin pe apa neagră, brăzdată de dâre luminoase.* BART, E. 251. *Şalupa noastră luneca mânată lin într-acolo.* ARGHEZI, S. XV, 113. *E o roată de moară ce se rostogoleşte lin.* CĂLINESCU, C. O. 42. *Când prin oraş calci lin pe străzi Sămânţa ulmilor, şi-n mers În adevăruri limpezi crezi – Mai e nevoie de vreun vers?* BLAGA, POEZII, 273. [Pescăruşul] *venea lin, cu aripile mari, nemişcate, vâslind acum numai ca să-şi susţină mişcarea.* CAMIL PETRESCU, N. 92. *Luntrea mergea lin, odată cu apele.* STANCU, D. 521. *Se urcă la volan... şi opri lin în dreptul celor doi.* PREDA, R. 105. *Când merg pe pajişti, tălpile-mi umile Trec printre flori cu teamă, lin, rar.* LABIŞ, P. 235. *Maşina luneca lin, cauciucurile fâşâiau uniform pe şosea.* V. ROM. aprilie 1970, 9. *Zâna zbura lin, trecând peste dealuri, peste văi, peste păduri şi oraşe.* POPESCU, B. III, 63. *Tu ai venit... Lin şi cătin.* GR. S. VI, 85. *Fire-ar dracului de trin, Şi cum mă mai duci de lin! Şi mă duci din gară-n gară, Să mă scoţi din ţară-afară.* FOLC. MOLD. I, 481. *Nu mâna boii aşa lin, Mână boii, bade, tare, Să sosim în sat cu soare.* NUNTA, 60, cf. NALR–MB I MN 272, 386/463. ✧ (Întărit prin repetare sau prin „linişor") *Cu fragile El pusă o mură lin, linişor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 310. *Ş-apoi lin, dorule, lin, Că puica-i pe loc străin; Ş-apoi rar, dorule, rar, Că puica-i pe loc amar!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 127. *Lin, mai lin, cu-notătura, Să nu-mi sminteşti cusătura.* PAMFILE, CR. 85. *Numai lin, dorule, lin, C-am ajuns în sat străin Tot cu jele şi pelin.* FOLC. TRANSILV. III, 71, cf. FOLC. OLT.–MUNT. V, 85. ✧ F i g. *Din dragostea stinsă în neguri de zări Lin picură liniştea dulce.* GOGA, POEZII, 36. *Lin picură azi milostiva pace.* id. ib. 209. *Şi stelele, boabe de-argint, Cad lin din fluier de lună.* PILLAT, P. 203. (Întărit prin repetare; cu efect de armonie imitativă) *Lin, Lin, Lin – picuri de lumină Şi stropi de pace – cad necontenit Din cer Şi împietresc – în mine.* BLAGA, POEZII, 31.

2. Adj. (Despre ape) Fără valuri; care este netulburat, l i m p e d e; încet, domol. *S-a pogorî fără de trudă... [î]n pământ ca picătura lină.* DOSOFTEI, PS. 236/8. *Apa Nilului... lină curgere... are.* CANTEMIR, I. I. I, 182. *Nu mă minunez... pentru turburarea mării, pentru căci... aşa îi iaste pururea din fire, când să fie lină şi când să se turbure.* ANTIM, O. 157. *Nădejdea domnului este ca săninul ceriului şi ca încetul mării: acmu este senin şi să face nuor, acmu este mare lină şi să face furtună.* NECULCE, L. 264. *Rădicându-să o furtună straşnică..., au sălbătăcit într-atâta marea aceea ce până atuncea să arăta lină şi blândă, încât valurile ei să înălţa până la nouri.* DRĂGHICI, R. 31/24. *Un vas pe apă lină stătătoare.* MĂS. GR. 14/5. *Să curgă precum curge un râu lin.* BARIŢIU, P. A. I, 121. *Huejdul acest lin şi ticnit, râuleţul acest neînsemnat se înflă, prăvale ori ce îi iasă nainte şi furios sparge, îneacă.* NEGRUZZI, S. I, 196, cf. POLIZU. *Ancoram la Galipoli cu mare lină.* GHICA, S. 381. *Nu-i ziua senină Sau nu curge lină Apa la pârău?* ALECSANDRI, P. I, 196. *Scumpă Mediterană! Lac limpede şi lin! Oglindă diafană A cerului senin!* id. POEZII, 99. *Pre câmpii întinse râurì line şi adânci... îşi fac drum.* SION, POEZII, 139/13. *Câteva râuri spumegoase şi răpezi, altele line şi largi, scoborându-se din naltele piscuri de către miazănoapte, şerpuiesc printr-însa.* ODOBESCU, S. I, 23. *Codrule cu râuri line, Vreme trece, vreme vine.* EMINESCU, O. I, 123. *Apa e lină, adâncă, tăcută.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 321, cf. DDRF. *Curgeau din munţi nişte râuri line.* SBIERA, F. S. 16. *Soarele... ieşind din râul Cu ape adânci şi line.* MURNU, O. 332. *Dunărea mi-aduce apă vecinic lină, Ca să doarmă-n pace frumoasa Irină.* IOSIF, P. 60, cf. TDRG. [Pluta] *merge pe Mureş în jos, până unde apa e mai lină şi mai adâncă.* PAMFILE, I. C. 106. *Vremea trecea peste dânsul ca o apă lină, răcoritoare.* REBREANU, P. S. 104, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Aşezi blana la limpeziş pe apă lină, cu lâna în sus, şi o întăreşti în albie cu câţiva ţăruşi.* VOICULESCU, P. II, 271. *Apa pârâului se oprea într-o baltă lină* SADOVEANU, O. III, 285, cf. SCRIBAN, D. *Dunărea e lină, adâncă, turbure. Pe mijloc face spume când o ia vântul în răspăr.* STANCU, D. 193, cf. DL. *Să-i ieşiţi în cale... La fântâna lină, Cu apă puţină.*

ALECSANDRI, P. P. 65. *Măru-i mare şi rotat Şi de poale aplecat... Jos la rădăcină E lină fântână.* MARIAN, Î. 442. *Io mă zbat ca peştele, Ca cleanu în apă lină.* HODOŞ, P. P. 170. *Murăş, Murăş, apă lină, Cine te bea să-nstrăină.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 201. *Apa-i mare, nu mă mână, Da mă ţâpă unde-i lină.* ŢIPLEA, P. P. 38. *Smulgeam bradul din tulpină... Iar în loc făceam fântână, Fântână cu apă lină.* PAMFILE, C. Ţ. 269. *La lină fântână, La colţ de grădină.* id. CR. 92. *Iar unde cădea Ce se mai făcea! O fântână lină, Cu apă puţină, Cu apă sărată, Cu lacrimi udată.* BALADE, III, 15. *O lină fântână, Cu apă sălcie.* FOLC. OLT.– MUNT. II, 127. *Tot mă-ntorc şi mă-nvârtesc Ca peştele-n apă lină, Ca omu-n ţară streină.* ib. IV, 353. *Lină, apă fără valuri.* NALR–B I h 138/47. *Apa lină mult te-nşală.* DDRF. *Apele line sunt adânci.* TDRG, cf. CADE. *Omul blând ca apa lină,* se zice despre un om ascuns de care trebuie să te fereşti. Cf. ZANNE, P. II, 374. (Prin analogie) *A Selminei line lacrimi cu ploaia amestecate Se prăvăl ca două râuri pe-ovilită faţa sa.* NEGRUZZI, S. II, 7. *Lacrimi line, tot ce-i mai sublim în lume... Tot ţi-am dat eu ţie, totul, ideal cu gingaş nume.* CONTEMPORANUL, I, 168. (F i g.) *Mi-e inima de lacrimi plină... O mare e, dar mare lină.* COŞBUC, P. I, 176. ✧ (Adverbial) *Tainã, numesc ei locul unde apa râului merge lin şi este afundă.* PAMFILE, I. C. 107. *Rămân apele plumburii, curgând lin pe prund.* IORGA, P. A. I, 90. *Apa aici... curge lin printre sălcii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 108, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. (Precedă cuvântul pe care îl determină) *Cultivat în scop ornamental pe marginea apelor stătătoare sau lin curgătoare.* PRODAN–BUIA, F. I. 85, cf. 445. *Marginea unei ape lin curgătoare.* ZOOLOGIA, 5. ✧ F i g. *Viaţa părinţilor a trecut lină ca un râu ce cură prin livezi şi grădini şi se pierde fără vuiet în Siret.* RUSSO, S. 33. (Adverbial) *Dulce este viaţa ce curge lin, departe De-al omenirii zgomot, de-a ei fumuri deşarte!* ALECSANDRI, P. I, 132. *Greu însă se întâmplă ca viaţa să curgă lin şi rar e ceriul fără nori.* CONTEMPORANUL, I, 629. ✦ (Despre ploaie) Domoală, fără vânt şi tunete, măruntă şi deasă. COSTINESCU. *Ploaie lină.* id. (F i g.) *O ploaie lină de raze îl învăluia, îi mângâia şi trupul şi sufletul.* SADOVEANU, O. III, 224. ✧ (Adverbial) *Plouă lin.* ALR I 1 978/940, cf. 1 978/926. ✦ (Despre ninsoare) Fără vânt, domoală, cu fulgi mari şi deşi. *În Bucovina, pentru a exprima ninsoarea lină, cu fulgi mari şi deşi... se întrebuinţează verbul „a fufula".* DR. I, 83. ✦ F i g. (Învechit; despre un loc, un adăpost, un refugiu etc.) Ferit de zbucium; calm, liniştit, tihnit. *Se cade să fie vreo adăpostitură fără bură şi fără valuri şi lină..., când văm fugi către-însa, linişte sufletească să priimim.* CORESI, EV. 55. [Doamne, tu eşti] *vadul cel lin a învăluiţilor.* DOSOFTEI, PS. 504/13. *Treace... din turburarea vieţii la adăpostirea cea lină a mântuirii, din patimile Eghipetului în pământul cel fericit al făgăduinţei.* ANTIM, O. 190. *La limanul tău cel lin alergând, strig către tine: scoate din stricăciune viiaţa mea, mult milostive.* MINEIUL (1776), 4^{r2}/35. *Trecând noianul muncilor, ai ajuns la limanurile ceale line, slăvite, veselindu-te.* id. 96^{r2}/24. *Şi-l mântuiaşte* [sufletul], *dându-i limanul cel lin.* id. 96^{v2}/21. *Împăratul cel ceresc... să mă odihnească la loc lin, Că în lume-am fost strein* (sfârşitul sec. XVIII). ARH. FOLK. V, 85.

3. Adj. (Despre cer) Lipsit de nori, clar, limpede, senin; (despre zile, nopţi, vreme, perioade de timp) cu cer senin, fără precipitaţii, fără vânt. *Furtuni în vreme lină.* ZILOT, CRON. 75. *Copii, ce lină dimineaţă! Pe ţărm cu toţii v-adunaţi!* I. VĂCĂRESCU, P. 197/3. *Lina primăvară începu a ne zâmbi; Mii de flori însmalţă câmpul, revărsând a lor miroase.* NEGRUZZI, S. II, 13. *Bărcile piraţilor... pe vreme lină, fără vânt, pot, cu opt lopeţi, desfide orice vapor.* GHICA, S. 391. *Este mai bine de a semăna cineva pe un timp cald şi lin decât când este frig.* I. IONESCU, B. C. 74/6. *Era o noapte lină, o mult frumoasă noapte, Ce revărsa în lume armonioase şoapte.* ALECSANDRI, P. I, 133. *Dulce farmec a vieţii călătoare, Profundă nostalgie de lin, albastru cer!* id. POEZII, 5. *Era într-o sară lină de mai din anul 1871.* MAIORESCU, CR. I, 294. *Noaptea era lină. Un vânt căldicel îmi amintea de zefirii atât cântaţi de poeţi.* CONTEMPORANUL, I, 22. *Văzduh curat, adâncă pace... Şi într-o pânză de lumină Apare noaptea blândă, lină.* ib. VI, 76. *Dacă fumul la vreme lină şi limpede nu vrea să iasă prin horn sau ieşind se pleacă, urmează ploaie.* MARIAN, S. R. I, 119. *Vremea era lină şi nu aburea nici vântul..., o linişte nesfârşită plutea pe fânaţuri.* SADOVEANU, O. V, 515. *M-a îndemnat să ies puţintel să mă răcoresc. Afară-i văzduh lin de toamnă şi lună.* id. ib. XIII, 51. ✦ F i g. (Despre suflet) Lipsit de zbucium; liniştit, senin. *Precum gura la grăire, aşa urechile la audzire hotar a avea trebuie şi cuvântul carile linului suflet turburare aduce, nu numai a nu-l grăi, ce nici a-l audzi să cade.* CANTEMIR, I. I. I, 215. ✦ (Despre figura, privirea, expresia, p. ext. despre înfăţişarea, aspectul oamenilor) Care exprimă calmul, seninătatea, blândeţea. *Am căutat cu faţă lină Către cel fără de vină, De l-am chematu-l în casă, Să-l văzdu cu mine la masă.* DOSOFTEI, PS. 341/7. *Rugându-se către D[o]mnul şi priimite lui vor fi şi va întra cu faţă lină, cu mărturisire va da oamenilor direptate.* BIBLIA (1688), 377^{2}/12. *Ioan, carele... pierdea mâna... nu numai neînnorat la atâta ticăloşie, ci purtând lin şi vesel obrazul, ah! au zis: „Leone,... nu socoti că vei rămâne biruitoriu".* MOLNAR, în ŞA I, 336. *N-au zorile – aşa lină privire,... Cumu-i a mândrii mele căutare.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 285. *Maică-mea mă mustra cu un chip foarte lin,... îmbrăţişându-mă.* BELDIMAN, N. P. II, 35/13. *O! duh frumos! pe lina, curata fruntea ta,... să resfrânge seninu-ţi sufletesc.* C. A. ROSETTI, C. 58/18. *Toată persoana sa era plină de acel aer lin şi de rezoluţiune care e particulară la oamenii învăţaţi.* BARONZI, C. I, 6. *Netezeşti încet şi leneş fruntea mea... O! dezmiardă, pân' ce fruntea-mi este netedă şi lină,... Pân' nu-i faţa mea zbârcită, pân' nu-i inima bătrână.* EMINESCU, O. I, 42. ✦ (Despre climă) Cu diferenţe mici de temperatură; blândă, dulce. *Încântătoare[a] vale Caşmir, udată de mai multe râuri limpezi,* [este] *înzăstrată cu climă lină.* RUS, I. III, 76/7.

4. Adj. (Despre oameni, caracteristici şi manifestări ale lor, stări sufleteşti, sentimente etc.) Blând, binevoitor; reţinut **(1),** calm. *Sluga lui Dumnezeu nu i se cade să se cearte, ce lin să fie către toţi.* CORESI, L. 516/21. *Ca neşte oi blânde... lini să fiţi... Şi aşa amu mai tare veţi putea birui vrajmaşii voştri.* id. ib. 202. *Văzu atunce Vizantia zi bună şi slobodă până fu Mihail*

împărat, că era om bun şi ţelept, blând şi lin, veasel, răbduriu, nelacom. MOXA, 383/20. *El... era om în faptele sale denafară de hirea tătărască, aşea de blându, lin şi la treaba oştii deplin.* M. COSTIN, O. 192. *Găsind o tălmăcire noao..., m-am apucat de o am tipărit...; cu plecăciune dară şi cu genuche plecate, aducu şi puiu înainte către milosârdul şi prea linul ochiu Măriei Tale* (a. 1700). GCR I, 337/6, cf. ANON. CAR. *Luându-şi boiarii acel răspuns, s-au sfătuit cu toţii şi au ales domn pre Mihălachie Racoviţă Spătariul cu voia tuturor..., fiind... nemândru, lin şi cu dreptate* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 74/7. *S-au dus de la noi cea cuvioasă şi lină, cu dulceaţă, cea înţeleaptă şi cu adevărat căruntă minte.* AETHIOPICA (1773), 24ᵀ/28. *Prin căutătura cea lină şi veselă să făcea vădiţi celor de faţă cum că nu au nicio grijă.* ib. 45ᵛ/28. *Văzându-ţi Hristos blândeaţea, părinte, şi viaţa cea curată şi smereniea şi firea cea lină, ş-au făcut lăcat întru tine.* MINEIUL (1776), 126ʳ¹/9. *Ai fost blând, bineprimitoriu, lin şi smerit, fiind încununat cu cuvântul înţelepciunii şi al cunoştinţii, Ştefane.* ib. 171ʳ¹/22. *Cu el să vă împăcaţi şi de aci înainte... să trăiţi lini şi pacinici.* ŞINCAI, HR. II, 33/10. *Acesta au fost născut din părinţi păstori..., totuşi vârtos cinstea pre oamenii cei preaneţelepţi... şi au fost cu line năravuri.* MAIOR, IST. 202/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *S-au arătat dinafară lin şi blând, iară dinluntru au fost lup răpitoriu.* TEODOROVICI, I. 253/11. *Preute Feodor,... la mărturisire să te arăţi către dânşii lin, blând, învăţătoriu, mângâitoriu,... nici să te porneşti cu mânie la cuviincioasa mustrare* (a. 1828). URICARIUL, X, 270. *Cu toate că glasul lui era dulce şi purtarea lină, însă credea cineva că vede într-însele un ce, care el ar fi voit să ascunză.* HELIADE, L. B. I, 14/15. *El începu să-mi spuie: „Nu te teme şi fii lin! Vino-n pripă şi-mi descuie Că eu sum un prunc străin.* ASACHI, S. L. I, 89. *Ah! zic viaţă şi lumină Când* [tu] *îmi caţi cu milă lină. Zic întuneric şi moarte Când tu caţi într-altă parte.* CONACHI, P. 224. *Când văd ochii tăi umezi, zâmbirea ta cea lină, Aş vrea – de-ar fi putinţă – durerea-mi a uita.* NEGRUZZI, S. II, 21. *C-o lină duioşie îl priveşte.* id. ib. 132, cf. PONTBRIANT, D. *Ea nu mai era aceeaşi. Din tremurătoare,* [Cezara] *deveni lină.* EMINESCU, P. L. 85. *Nimic, doar suvenirea surâsului tău lin.* id. O. I, 20, cf. DHLR II, 451. *Lucu e năpădit de o tristeţe lină. E ca şi cum ar fi renunţat în sfârşit la tot şi toate, în schimbul unui dulce declin.* VINEA, L. I, 85, cf. DEX. ✧ (Adverbial) *Lin şi cu blândeţe răspunse îngerul.* VARLAAM, C. 460. *S-iviră a soarelui călăuze, Albe zori în haine aurite, Lin zâmbind, cu rumeoare buze.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 374. *Îl întrebă lin, ca şi când n-ar fi vrut să-i întrerumpă... gândirile lui.* EMINESCU, P. L. 94. ✦ (Despre acţiuni, forme şi trăsături alte existenţei umane) Care este, se desfăşoară liniştit, paşnic, netulburat. *Fără de năpaste şi multă grije aceştii lumi să-i treacem aduncul şi la al tău răpaus lin să venim.* CORESI, EV. 188. *După vreme bună şi senin, să vie vreme rea şi turburată, după domnie lină şi blândă, să vie cumplită şi amară.* URECHE, L. 205. *Să trimiţi la dânsul ca să nu mai facă nimică... şi, cu mijlocu lin, trimite de-l cheamă aicea.* HERODOT², 262. *Steagul mieu s-agiungă Ca inorogul să-mpungă Şi la vrăsta cea bătrână Să petrec cu viaţă lină.* DOSOFTEI, PS. 318/20. *Neputându-şi petreace acea viaţă lină şi fără gâlceavă carea avea la pustie,... iarăşi mearsă în pustie.* id. V. S. octombrie 42ᵛ/28. *În pace lină şi în bieşug mare am trăit 23 de ani până acum* (a. 1683). GCR I, 268/28. *Omul, ticălosul, întâi lătratul dulăului audzind, apoi îndată şi lină tăcerea urmând, socoti că, de au şi fost vreo jiganie rea, dulăul au gonit-o.* CANTEMIR, I. I. I, 96. *Rugându necurmat pre cel mare şi tare... Dumnezeu ca să păzească scaunul domniei, care ţi-au dăruit cu lină pace în ani îndelungaţi, cu norocire şi ferice.* R. GRECEANU, CM II, 11. [Urăm] *întărire lină, viaţă îndelungată şi mulţi ani la preaînălţat scaunul Măriii Tale.* ANTIM, O. 408. *D[u]mnezeu... să păzească pe frăţia ta cu întreagă sănătate, cu lină pace* (a. 1761). IORGA, S. D. IV, 88. *Oamenii cu viiaţă lină să trăiască şi bine şi fericit.* MICU, în ŞA I, 504. *S-au făcut călugăr şi pentru mai lină vieaţă s-au mutat în Tessalonica cu lăcaşul.* ŞINCAI, HR. I, 137/8. *Nu trecusă un ceas şi jumătate De când tabăra în somn apucasă, Când... Vaiete... Prea lina păusare le rumpe.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 272. *Toţi acu de arme s-apucasă; Numa Parpangel de lina pace Iubitoriu, ce nu să mestecasă La niciun sfat, priveşte şi tace.* id. ib. 411. *Nicio cirtă de ceas lin.* AARON, în ŞA II, 712. *Lină-i viaţa mea şi bună, Fără multă osteneală* (a. 1829). PLR I, 31. *Seara aduce lina tăcere.* HELIADE, O. I, 81. *Acest soare, bătrân martur L-a pământului suspinuri, Nu va face să răsaie O zi lină, fără chinuri, Fără gemete, dureri?* id. ib. 90. *Viaţa mea fi-va chinuită de amărăciuni sau zile plăcute şi line mă aşteaptă?* MARCOVICI, D. 2/14. *Un somn lin o cuprinsăse.* ASACHI, S. L. II, 56. *Pân' la jilţul stăpânirei, Ţii line, dar încordate, Frâiele oblăduirei.* CONACHI, P. 45. *Viaţa se trecea lină ca un vis.* RUSSO, S. 128. *Singurul nor care înnegură astă viaţă lină fu peste doi ani... moartea bunicăi.* NEGRUZZI, S. I, 110. *Fumând din lungi ciubuce şi sorbind delicioasa moca, eu mă lăsasem la o lină reverie recetând încet nişte stanţe d-ale lui Anacreon.* id. ib. 223. *Visează o viaţă obscură şi lină într-un colţ depărtat al Franciei sau într-o ţară străină.* BARONZI, M. II, 412/15. *Cum? preferaţi războiul decât o viaţă lină? – Da! paloşului nostru i-e teamă de rugină.* ALECSANDRI, T. II, 139, cf. LM. *Mai am un singur dor: În liniştea serii Să mă lăsaţi să mor La marginea mării; Să-mi fie somnul lin Şi codrul aproape, Pentinsele ape Să am un cer senin.* EMINESCU, O. I, 216. *Poftiră fiului lor o viaţă lină şi fără supărări.* ISPIRESCU, L. 106, cf. BARCIANU. *Cu multă bogăţie şi întru toate îndestulat, în lină pace a domnit douăzeci şi trei de ani.* IORGA, C. I. I, 23. *Lui Ulise-i vine atunci pe pleoape Un somn aşa de lin, aşa de dulce.* MURNU, O. 219. *Trăiască mirii! Să le fie viaţa lină.* EFTIMIU, Î. 34. *Îţi dădeam ulciorul plin, Îţi turnam pe frunte rouă ca să-ţi fie somnul lin.* id. ib. 105. *Tihnă lină plutea în odaia plină de miros de flori sălbatice.* SADOVEANU, O. I, 220. *Închipuirea ei se prelungea mereu... până la somn, somnul lin, dulce, adânc.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 366. *Un somn lin începu să se cearnă peste un sfârşit de poveste atât de fericit.* ARGHEZI, S. VII, 15. *Căzură într-un somn adânc şi lin.* STANCU, R. A. II, 26. *Minutele trec atât de line! Aducea laude monotoniei.* VINEA, L. I, 224. *Aprindea... lampa, care dădea o viaţă reculeasă şi lină portretelor de pe ziduri.* id. ib. 54,

cf. DL, DEX. *Poţi fi, bade, bucuros, Că ţi-ai ales ce-a fost frumos. Ţi-ai luat o floare de crin, Să vă fle traiul lin.* NUNTA, 281. ◇ (Adverbial) *Alalţi goţi din neamul lor acum în Galliia lin trăiia.* CANTEMIR, HR. 294. *Lin oase-ţi păuseze, Arghine, Ce cu tot te-ai jertvit pentru mine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 138. *Branda adormi pe stratul cel muşchios. Ea dormita lin, dară lângă dânsa priveghea Nona.* ASACHI, S. L. II, 74. *Cât de lin aş trece orele zilei.* FILIMON, O. I, 310. *La cuibu-i paserea... plecând capul sub aripioară Pre creanga mică adoarme lin.* ALECSANDRI, P. I, 19. *Ierburile împrospătate, mirosul cel umed al florilor înviosate o făceau să doarmă mult şi lin.* EMINESCU, P. L. 10. *Totul tace, Divina pace Peste natură domneşte lin.* I. NEGRUZZI, S. II, 214. *Dormi tu, iubita mea? Dormi lin, dormi lin, Pierdută în visări amăgitoare!* CERNA, P. 76. *De atunci viaţa i se depănase lin, armonios, ca o jurubiţă de mătasă.* COCEA, S. II, 87. *În covăţică, lângă sobă, dormea lin acelaşi copil.* SADOVEANU, O. III, 343. *Dormea lin.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 256. *Subt o mândră garofiţă, Îmi dormea o copiliţă, Lin, întinsă pe răzor Şi cu braţul plin de flori.* BALADE, III, 148.

5. Adj. (Rar; în opoziţie cu a s p r u) Cu suprafaţa lipsită de asperităţi, neted (la pipăit). Cf. TDRG. *Tulpini line de trandafiri sălbateci.* CAMILAR, ap. DL, L. ROM. 1973, 196. *Neted, drept, lin.* NALR–B I h 138/37, ib. h 1 38/47, 70, NALR–M B I MN 270, 375/633, 635. *Pă arici lin nicicum îl poţi face, tocma ca un peşte,* se spune despre un lucru imposibil de realizat. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 317. ✦ (Despre păr) Neîncreţit, lins, întins, neted. *Vedeţi ce geană creaţă şi cum se-mpreunează Cu-a ei sprâncene lini.* BOLLIAC, O. 120. [Coamă] *lină.* DR. V, 293.

6. S.n., s.f. (Învechit şi popular) Calm, linişte, acalmie; p. e x t. pace, linişte sufletească. *Deaca se apropie lumina spăseniei noastre..., Ajunsemu la cea adăpostitură bună,... la adăpost şi la lin şi fără scârbă.* CORESI, EV. 45. *Ceia ce înoată pre mare cu precepătură... aorea înoată, când vremea au fără valuri şi lin, iară aorea stau înlăuntrul adăpostului când văd bure.* id. ib. 56. *Toate chinurile măriei neudaţi şi fără de frică tocmeaşte-ne a treace şi oarece valuri se rădică spre noi şi undele domoleaşte-le şi lin face.* id. ib. 66. *Socotiţ acmu, fraţilor boieri, hirile domnilor! Să potriveşti cu linul mărilor şi cu săninul ceriului.* NECULCE, L. 335. *În albastrele adâncuri Şi afund al mării lin, Unde unda n-are creţuri Şi-unde vântul e strein.* C. A. ROSETTI, C. 14/15. *Fierbetul riului, bătut de roata morii... întrerupea singur tăcerea aceştii seri de un lin profund.* FM (1845), 21²/37. *Pe lângă linul mărilor, se arăta câte un început de tulburare a apelor.* XENOPOL, I. R. XIII, 227, cf. SCRIBAN, D. ◇ L o c. a d v. **Cu lin** (sau **cu linul**) = în mod blând, cu blândeţe, delicat; cu binişorul. *Viaţa aceasta a noastră o mângâie şi o îmblânzeaşte cu lin.* CORESI, EV. 66. *Cu al lui vin împle păharăle lui şi zice cu lin: „să bea cine va vrea".* id. ib. 191. *S[fâ]nt[u]l cu linul îndemnat.* DOSOFTEI, V. S. februarie 66ᵛ/35, cf. DHLR II, 165, 187. **Cu lina** = fără grabă, în pace, tihnit. *Cum vrei tu să vie Şi să ţi-l aduc: domol şi cu lina Sau de-a trapăda, pe cal de chirie sau pe măciucă? „Ba, lele Mărtină, Fă ca sănătos şi pe-încet să vină."* BUDAI-DELEANU, în ŞA II, 302. **Pe** (sau **în**) **lin** = încet, în ritm obişnuit; la pas. *Haidi-n lin, în lin, în lin, Ca soarili pi sănin, Ca luna pi noureli.* CARDAŞ, C. P. 154, cf. CANDREA, Ţ. O. 50. **În lin** = (despre ploaie) domoală, măruntă, fără vânt. Cf. ALR I 1 978/255. ◇ E x p r. **A sta în** (sau **întru**) **lin** = (despre vânt, furtună) a se opri, a se linişti, a se potoli. *Dzise buriei şi stătu în limpede (în lin* C², în l i n i ş t e D) *şi tăcură undele ei.* PSALT. 231. *Zise vântului şi stătu întru lin şi se potoliră valurile măriei.* CORESI, EV. 234. ✦ (Rar, în poezia populară) Loc cu apă liniştită, fără valuri. *Colea-n jos la Rusalim, Undengheaţă apa-n lin.* MÂNDRESCU, L. P. 182. *Treci în mare, treci în lin.* ALEXICI, L. P. 157.

II. Adj. (Predomină ideea unor manifestări, acţiuni de intensitate mică, reduse ca volum, cantitate etc.)

1. (Despre lumină, surse de lumină sau de căldură etc.) Care luminează, care încălzeşte încet; cu strălucire domoală, odihnitoare; blând, dulce. *Floarea şi pomeţii şi toată verdeaţa pământului stau ovilite de brumă... şi apoi după lină căldura soarelui, vin iară la hirea şi la frâmseţele sale ceale împiedecate de răceala brumei.* M. COSTIN, O. 93. *Le pun pe grătar de le frige cu lin foc.* MÂNCĂRILE, 4/8. *Picioarele de oaie... le fierb într-o oală acoperită la un foc cam lin.* FACTOR, M. 29/10. *Luceafărul... razele aurite pretutindeni le vărsa Umplând supt univers toate cu lină lucirea sa.* PANN, E. II, 78/4. *O lumină Lină a lunei ce se înclină Peste pământul întunecat.* BOLLIAC, O. 148. *Plâpânda,... lină rază* [de lună] *A iubitei mele frunte cu vii umbre colora.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Domnea în dulcea taină a umbrelor făclie, Vărsând văpaie lină ce lumea coperea.* ALECSANDRI, P. I, 134. *Ce-ar fi de fiecare scânteie de lumină,... ar zice aşa? Ea-i mică, ea e slabă, de ce dar blândă, lină, Şi fără de putere spre noi să vie ea?* CONTEMPORANUL, I, 370. *Era... mândru ca strălucitul soarelui la amiazi, blând ca razele line şi mângâioase ale lunii.* ODOBESCU, S. III, 177. *De-ai fi noapte – aş fi lumină Blândă, lină, Te-aş cuprinde c-un suspin.* EMINESCU, O. I, 5. *Mănunchi bărbaţii lângă tine au venit... Şi te-admiră ca pe-un înger încadrat în raze line.* CONTEMPORANUL, VII, 235. *Când deschise uşa, îl învălui lumina lină a lămpii.* SADOVEANU, O. V, 95, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G. (F i g.) *Lumină lină a sv[â]ntă slavă, a fără moarte părintele ceresc* (a. 1680). CCR 232/18. *Îmi place La tine a mă uita, În ochii tăi a căta; Lumina lor este lină!* HELIADE, O. I, 156. *Tu care eşti pierdută în neagra vecinicie, Stea dulce şi iubită a sufletului meu... Mă închin la tine, o! dragă, lină stea!* ALECSANDRI, P. I, 121. *Fie calea lor uşoară, Cu foc lin la inimioară Cum e scris, cum e menit, Când e timpul de iubit.* id. POEZII, 417. *Sufletu-ţi arde-n sufletul meu C-o flamă dulce, tainică, lină.* EMINESCU, O. I, 27. ◇ (Adverbial) *Lampa atârnată lumina lin mişcarea domoală din antret.* SADOVEANU, O. V, 120. (F i g.) *Sânt scumpe suvenire... lumina lor iubită luceşte lin în viaţă Precum un soare dulce.* ALECSANDRI, P. I, 125. ✦ P. e x t. Estompat, pal. *Pe măsuţa din coridor, vinul profir avea o lucire lină în pahare.* SADOVEANU, O. II, 173.

2. (Despre sunete, cântece, glas) Cu intensitate redusă, domol, încet; estompat; (despre vorbe, rostiri) liniştit, calm, blând; limpede. *Apoi... cu lin glas îl întrebă.* CANTEMIR, I. I. II, 77. *Cuvântul împotrivă sabiia*

ascute, iară răspunderea lină frânge mâniia. id. ib. 60. *Cu vorbe care pica miiare cu otravă şi cu lin glas îi zice.* MOLNAR, în ŞA I, 337. *Arhanghelii îl slăvesc, Cad la pământ, i să-nchină, Cu o glăsuire lină* (a. 1805). ŞA I, 582. *Şopteşte-mi vorbe şi graiuri line: Că fără de a ta dulce însuflare Poetul haz şi priinţă n-are.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 95. *Vru ca să desfete ş-astă dată Cu cântece line simţitoare Tovărăşia noastră adunată.* id. ib. 130. *Fiul meu, îi zice cu glas lin, sărută ţărâna această sfântă.* BELDIMAN, N. P. I, 28/2. *Iară ei, tremurând de frică, au zis cu un vers lin: „Nu, Doamne".* TEODOROVICI, I. 100/2. *Nicolai (cu un glas lin şi cu îndoire): „Nu ştiu". Tatăl: „Adu-ţi aminte".* DRĂGHICI, R. 115/14. *Luna galeşă..., Linul zumzet ce din apă se ridică cu amor,... Aduc multă alinare la a inimei durere.* NEGRUZZI, S. II, 15. *În faţă-i blândeţea este zugrăvită, Cuvântul ei dulce, lin şi măsurat.* id. ib. 283. *Trei fecioare... Le-auzii deasupră-mi glasul dulce, lin, Ca o şoaptă blândă, ca un blând suspin.* ALECSANDRI, P. I, 192. *Un izvor... cu un murmur lin şerpuia pintre straturi pistruie de flori.* CONV. LIT. II, 13. *A nopţii poezie... se-mbină... C-un glas tainic, lin, amar.* EMINESCU, O. I, 18. *Un şopot lin, ce pare că spune tot de dânsul, De Sânger-Crai, tiranul.* COŞBUC, P. II, 180. *Mi-e dor de freamăt lin de brazi, De murmur tainic de izvor.* IOSIF, P. 64. *Singură doina... îi mai tremura în creieri, lină şi blândă.* REBREANU, P. S. 29. *Plutea o bătaie lină de clopot.* C. PETRESCU, R. DR. 66. *Din vreme în vreme, prin codrii fără sfârşit, trecea şuietul lin, plângerea brazilor, întunecoşi.* SADOVEANU, O. III, 220. *De la Săhăstrie, porni un tremur dulce şi lin de toacă.* id. ib. VII, 401. *Parcă undeva în apropierea satului ar fi o cetate nevăzută... şi dintr-însa s-ar revărsa peste sat valuri de cântece line, armonioase.* DAN, U. 130. *Vino la mine cu vântul, vino cu raza, vino cu vuietul lin al umbrei prin întuneric.* ARGHEZI, S. XXV, 23. *Un freamăt lin trecea din ram în ram.* CĂLINESCU, O. XI, 45. *Când dorm,... nu li se aude decât răsufletul lin, uşor.* STANCU, D. 43, cf. DL. *Nunta se-ntinde, nemaicontenind,... Mai cântă când un ceardaş şi când o doină lină.* LABIŞ, P. 60, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Numai mesentinse, Cu făclii aprinse, Cu pahare pline, În cântece line.* BALADE, I, 287. *Pădurarul începu cu glasul lin să le povestească.* FOLC. TRANSILV. III, 368. ✧ (Adverbial) *Un poloboc cu vin, Mergea în car pe drum, încet şi foarte lin* [fără zgomot], *Iar altul cu deşărt, las' că vinea mai tare, Dar şi hodorogea.* DONICI, F. I, 27/3. *Aşa de lin vorbiră, încât nu putui auzi alta decât câte-o văietare pătrunzătoare.* F (1871), 136. *Vin treizeci de copile... cântând dulce şi lin.* CONV. LIT. IV, 187. *S-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul, Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.* EMINESCU, O. I, 85. *Lin tremură glasul ei blând în noapte.* id. ib. IV, 108. *Au început şapte tarafuri să cânte lin şi dulce numai cu jumătate glas.* CARAGIALE, O. II, 279. *Eu cânt şi codru lin răsună.* IOSIF, PATR. 16. *Sună lin, cu cling subţire, o linguriţă... într-un pahar de ceai.* TEODOREANU, C. B. 48. *Alăutele răsună lin, mai duios; umbrele serii se împrăştie.* SADOVEANU, O. I, 237. *De ce vorbeşti aşa?... rosti lin, cu milă, Maria.* id. ib. V, 41. *Kira tremura,... Apoi lin ofta, Capul îşi pleca, Sufletul îşi da!* ALECSANDRI, P. P. 119. ✧ (Întărit prin repetare) *Glasurile terasei amuţiră. Numai vioarele mai suspinară lin-lin.* C. PETRESCU, Î. I, 16. ✦ (Fon.; despre consoane) A cărei articulaţie nu necesită decât un efort muscular slab. *În limba română consonantele afonice sunt în acelaşi timp tari..., iar cele fonice, line.* PUŞCARIU, L. R. II, 15, cf. 48.

3. (Despre mişcări ale aerului, mai ales despre vânt) Care abia se simte; uşor, blând. *O lină suflare de vânt... descurcând părul* (a. 1773). GCR II, 90/27. *Plăcuţii zefiri (vânturi line), măcar că vinea de la soare fierbinţeală, ţinea, în locul acesta, o desfătată răcoare.* MAIOR, în ŞA II, 341. *Acolo vezi tot zile sărine Şi ceriu limpede fără nuori, Vântucele drăgălaşe, line, Dulce suflând prin frunze şi flori.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 324. *Un zefir lin... s-au prefăcut în o furtună.* ASACHI, S. L. II, 48. *Suflând o boare lină, Cu de somn dulceaţă plină Numaidecât ne apucă.* BĂRAC, ap. GCR II, 74/37. *Templele deschidem şi vântul, cu-ale sale Line adieri, dezmiardă măreţele lor sale.* NEGRUZZI, S. II, 134. *Un vânt cu lină suflare Trecea, se pierdea.* ALEXANDRESCU, O. I, 132. *Suflările cele calde ale vântului de primăvară erau atât de line, încât abia frunzele plopului se clătenau alene.* FILIMON, O. I, 136, cf. COSTINESCU. *Dragi păsări..., Cu voi vin florile-n câmpie Şi nopţile cu poezie Şi vânturi line, calde ploi Şi veselie.* COŞBUC, P. I, 91. *Nu-i ploaie, Şi nice ninsoare, nu-i nici iarnă lungă, Ci pururea suflare lină-adie Din ocean.* MURNU, O. 69. *S-a născut acea lină şi răcoroasă adiere, ce veşnic suspină în acest loc.* HOGAŞ, DR. I, 15. *O boare lină stârnea valuri în întinsele mări galbene de grâu.* SADOVEANU, O. I, 51. *Vântul lin era arcuşul plopilor.* STANCU, R. A. II, 172. *O adiere lină purta miresmele parcurilor apropiate.* VINEA, L. I, 213. *Sălbătăciuni supuse, vânturi line Veneau lângă peşteră să se-nchine.* ISANOS, V. 254. (F i g.) *Simpatica muzică a lui Weber... pare că netezeşte cu o suflare lină toate asprimile, toate nesăbuitele ciudăţii ale unor aşa discordante contraste.* ODOBESCU, O. III, 99. ✧ (Adverbial) *Musonii sânt vânturi a Oceanului Indian, carii 6 luni de la aprilie bat aspru... şi 6 luni de la octombrie bat lin despre răsăritul verii.* GENILIE, G. 109/21. *Boarea suflă foarte lin.* RUS, I. I, 48/29. *Zefirul, care-n şesuri de abia răsuflă lin, Pintre frunze se aude ca un gemet de suspin.* NEGRUZZI, S. II, 13. *Vântu-n trestii lin foşnească, Undoioasa apă sune!* EMINESCU, O. I, 74, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. (F i g.) *Lin suflând austrul adeverinţii..., grozavă goliciunea minciunii descoperindu-să să arată.* CANTEMIR, O. C. IV, 82.

4. (Despre forme de relief) De înălţime mică; uşor de urcat, d o m o l. *Ogoare... se întind pre o costiţă lină până în zarea dealului.* I. IONESCU, M. 418, cf. PONTBRIANT, D. *Pe înclinarea lină a costişii* [erau] *copaci roditori de toate soiurile.* HOGAŞ, DR. I, 256. *Dealurile sânt mai line.* REBREANU, P. S. 139. *Mi-e drag pământul ăsta Ce are munţi înalţi... şi dealuri line.* IZV. XV, 85. *Lorena e numai câmpii dulce-ondulate şi dealuri line.* SADOVEANU, O. XIV, 475. *Este acolo, pe o costişă lină,... o aşezare pe care au clădit-o prietinii mei.* id. ib. 481, cf. SCRIBAN, D. *Frunză verde, dragele, Linele colinele Strâng de sus luminile.* BLAGA, POEZII, 186, cf. DL, DEX. ✧ F i g. *Socoţi, însă, că acel ceas îţi va da şi inspiraţie şi energie. Şi luneci mai departe pe panta lină a traiului obişnuit.* IORGA, P. A. II, 361. ✦ (Despre locuri, terenuri)

Întins, plan. *Pe un loc lin şi deschis,... se prind în horă sute de persoane.* GR. S. I, 82. *Te uiţi la câmpia... lină şi adormită.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 11. *Malul de dincoace era lin şi se pierdea în neguri şi în unde; de bună samă atunci că malul celălalt era râpos.* SADOVEANU, O. I, 299. ✦ (Despre drumuri) În pantă uşoară; fără hopuri, plat, drept, neted. *Sui încet pe o cărare lină, printre porumbişti care mai late, care mai înguste.* REBREANU, I. 47, cf. CADE. *Merseră o vreme..., dădură apoi într-o cărare lină.* SADOVEANU, O. II, 199. *Maşina alerga acum pe un drum lin, moale, dar noroiul ajungea până la osii.* STANCU, R. A. II, 267, cf. DL, DEX. *Nu ştiurăm seama bine Să venim pe drumuri line.* TEODORESCU, P. P. 171, cf. NUNTA, 130. *Mergi pe cărare lină şi dai drept în tină,* se spune despre beţivi. Cf. PANN, P. V. I, 114/28, ZANNE, P. I, 295. ✧ Fig. *Dragostea şi grijile domestice duc pe om la virtute pe un drum lin.* MARCOVICI, D. 121/2. *Numai bărbaţii înzestraţi cu însuşietăţile arătate mai sus ne pot... croi un drum mai lin spre fericire.* SBIERA, F. S. 139.

5. (Despre plante, arbori etc.) Care se leagănă, care freamătă uşor; care se unduieşte. *Frunza dumbravei line, ce vântul o adie.* NEGRUZZI, S. II, 133. *Acolo-n ochi de pădure, Lângă trestia cea lină Şi sub bolta cea senină Vom şedea în foi de mure.* EMINESCU, O. I, 54. *Sânt lacurile limpezi şi codrii încă lini, Dar... vestind furtuna.* LABIŞ, P. 303. *Mai bine eu că m-oi fa Tăt o aldină galbână Ş-oi zbura păste ţarină Până-ntr-o pădure lină.* ŢIPLEA, P. P. 26.

6. (Rar) Care are un grad scăzut de dificultate; simplu, uşor[4] **(A II 2).** *De la mijlocirile ceale mai uşoare şi mai line să cade a începe.* MICU, L. F. 287. *Spălarea este chipul cel mai lin de a întrebuinţa apa răce pe dinafară.* FĂTU, D. 13/12.

7. (Învechit; despre alimente) Prielnic, uşor de digerat. [Peştii,] *cu cât vor fi... mai micic şi mai mărunţi, cu atât sânt mai lini şi mai lesne de mistuit.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 25/30. *Curcanul, claponii şi găinile cu puii lor, ceà mai lină şi uşoară de mistuit hrană de carne.* id. ib. 27/27. ✦ Plăcut la gust, agreabil. *După fierberea şi aşăzare lui* [a mustului], se preface acea dulceaţă într-o acrime, înţepătoare de limbă. EPISCUPESCU, PRACTICA, 31/31.

– Pl.: *lini, -e.*

– Lat. **lenus, -a, -um** (= *lenis).*

LINÁ vb. I. (În poezia populară) **1.** Tranz. A potoli, a linişti, a alina. *La Dumnezeu mă rugai: Lină-mi, Doamne, gândurile, Să-mi isprăvesc rândurile.* BIBICESCU, P. P. 342.

2. Intranz. A se adăposti, a se retrage într-un loc liniştit. *Câte paseri sânt pe lume, Toate cină şi s-alină, Numai eu-s, maică, străină. N-am, maică, unde lina, Nici unde-a cina.* MARIAN, O. I, 110.

– Prez. ind.: *lin.*

– V. **lin**[3]. Cf. alina.

LINACÉE s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, cu frunze întregi, flori hermafrodite şi fructe capsule; (şi la sg.) plantă din această familie. Cf. BRANDZA, FL. 182, GRECESCU, FL. 12. *Între familiile dialipetale, care cuprind plante textile, se numără... şi familia linaceelor, cu inul.* BOTANICA, 146, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *linacee.*

– Din fr. **linacées.**

LINÁRIŢĂ s.f. Plantă erbacee din familia scrofulariacee, cu frunze înguste, asemănătoare cu ale inului, cu flori galbene, dispuse în ciorchini, cu fructe capsule conţinând seminţe aripate, folosită în medicina populară; (popular) in-sălbatic, inărică, inişor, inişor-de-alior, buruiană-de-in, gura-mâţei, lânăriţă **(3),** lup *(Linaria vulgaris).* Cf. BRANDZA, FL. 352, GRECESCU, FL. 431, TDRG, PANŢU, PL., CADE. *Tot pe unde creşte lumânărica şi laptele-cânelui îşi arată tuturora florile ca de pucioasă şi linariţa (Linaria vulgaris).* SIMIONESCU, FL. 190, cf. ENC. AGR. *Trăiesc împreună în asociaţii mixte..., pe solurile calcaroase: sparceta,... linariţa.* AGROTEHNICA, I, 402, cf. BORZA, D. 100, 252, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *linariţe.* – Şi: **linăriţă** s.f. ENC. AGR., BORZA, D. 100, 252.

– Cf. lânăriţă şi lat. Linaria, numele ştiinţific al plantei.

LÍNĂ s.f. (Regional) Prăjina de la cumpăna fântânii; lumânare **(II 1).** GR. S. VII, 252. *O zâs Că mă pun lină La fântână.* ib. 264.

– Pl.: *line.*

– Cf. lumină.

LINĂRÍCĂ s.f. (În dicţionare) Linariţă *(Linaria vulgaris).* Cf. POLIZU, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *linărice.* POLIZU.

– Cf. linăriţă.

LINĂRÍŢĂ s.f. v. **linariţă.**

LINĂU s.n. sg. (Învechit; rar) Vopsea neagră, preparată cu ulei de in, întrebuinţată de zugravi. *Închipuiaşte-l bine pre sfântul cu linău şi zgârâie-l cu acu.* GRECU, P. 81, cf. 92. *Pune negrul, adecă linău, ce se face din viţă sau din lemn de tei.* id. ib. 97, cf. 412.

– Din ngr. **λίνον** „in".

LINC interj. (Repetat) **1.** Cuvânt care redă sunetul unui clopot mic sau al unui clopoţel; cling. Cf. DDRF. *Bam! bam! Linca! linca!... Deodată răsună aerul de glasul clopotelor mari şi mici.* ap. TDRG, cf. DEX. *Când mor oameni mai mici, Trag clopotul de calici, Care sună ca tilinca: Linca, linca, linca, linca.* MARIAN, Î. 96, cf. ALR I 353/988, UDRESCU, GL.

2. Cuvânt care redă sunetul lin al undelor unei ape curgătoare. Cf. UDRESCU, GL. *Curge apa: linc, linc.* id. ib.

– Şi: **linca, ling** (ALR I 353/988) interj.

– Onomatopee.

LÍNCA interj. v. **linc.**

LINCÁR s.m. (Iht.; regional) **1.** Boiştean *(Phoxinus phoxinus)* (Galu – Piatra Neamţ). GLOSAR REG.

2. Țipar (Firiza – Baia Mare). ALR I 1 745/355.
– Pl.: *lincari.* – Și: **lingár** s.m. ALR I 1 745/355.
– Et. nec.

LÍNCAV, -Ă adj. v. **lingav.**

LINCĂÍ[1] vb. IV. Intranz. (Rar; despre pânza unei corăbii) A se umfla de vânt. *Șalupele cu două pânze alunecă..., pânza... lincăie molatec.* DELAVRANCEA, S. 64.
– Prez. ind. pers. 3: *lincăie.*
– Formație onomatopeică.

LINCĂÍ[2] vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. și tranz. (Despre câini, pisici) A face mișcări repezi cu limba, producând un zgomot caracteristic, atunci când beau apă sau ling; a limpi. Cf. CIHAC, II, 171, DDRF, CV 1949, nr. 8, 33, UDRESCU, GL. ✦ (Rar) A gusta cu lăcomie. Cf. CIHAC, II, 171.
2. Intranz. (Despre ape curgătoare) A produce prin curgere un zgomot caracteristic (Cepari – Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *Stam pe malul gârlei și ascultam undele lincăind.* id. ib. *S-aude lincăind un izvoraș: linc, linc! E pe undeva pe aproape.* id. ib.
3. Refl. A se scălda; a se spăla. UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *lincăi* și *lincăiesc.*
– **Linc** + suf. *-ăi.*

LINCĂIÁLĂ s.f. (Regional) Acțiunea de a (se) lincăi[2]. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lincăieli.*
– **Lincăi**[2] + suf. *-eală.*

LINCĂÍT, -Ă adj. (Regional; și substantivat) (Persoană) care mănâncă cu lăcomie, care linge mâncarea de pe fundul vaselor; mâncăcios; lacom (Săpata de Sus – Pitești). UDRESCU, GL. *Ho, lincăitule, ho, că-ți rămâne și ție, să tot lingi!* id. ib.
– Pl.: *lincăiți, -te.*
– V. **lincăi**[2].

LINCĂRÍ vb. IV v. **lingări.**

LINCĂVÍ vb. IV. Intranz. (Prin estul Munt.) A linge[1], a limpi prin oale. Cf. SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *lincăvesc.*
– Cf. lincav.

LINCĂVÍT, -Ă adj. (Regional) Murdar (Ceraşu – Slănic Prahova). GR. S. IV, 132. *Vase lincăvite.* ib.
– Pl.: *lincăviți, -te.*
– Cf. lincăvi.

LÍNCE s.m. v. **linx.**

LINCELÍ vb. IV v. **linciuri.**

LINCÉT s.n. (Regional) Loc cu apă lină[3] **(I 2).** Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *La fântâna ai de piatră, Unde cură apă-ndată,... La fântână, la lincet, Unde cură apa-ncet!* VICIU, COL. 134, cf. 202.
– Pl.: ?
– **Linei** + suf. *-et.*

LINCÉU s.n. v. **lințoliu.**

LINCHIMEÁ s.f. (Prin sud-estul Munt.) Haină uşoară, pelerină. CV 1950, nr. 1, 32.
– Pl.: ?
– Et. nec.

LINCHIRÍ vb. IV v. **linciuri.**

LINCI interj. (Repetat) **1.** Cuvânt care imită sunetul produs prin lingere. Cf. DR. IV, 885. *Dăparte dă casa ta omul pișpăitor și linguşitor, că unul cu linci-linci te linge pân' la oase, și cellalt cu piș-piș îți pișcă inima toată.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 304.
2. Cuvânt care imită sunetul produs prin curgerea apei. Cf. L. ROM. 1966, 236.
– Onomatopee.

LÍNCID, -Ă adj. v. **lânced**[2].

LINCILÍ vb. IV v. **linciuri.**

LINCIRÍ vb. IV v. **linciuri.**

LINCIUREÁLĂ s.f. (Regional) Acțiunea de a (se) linciuri.
1. Bălăceală. UDRESCU, GL. ✦ (Concretizat) Termen depreciativ pentru un lichid, pentru o băutură. *Dumneaei zice că asta ar fi numai o linciureală străină și nouă nu ne face trebuință. Cum au trăit părinții noștri fără cafea, așa om trăi și noi.* SADOVEANU, O. XIII, 820.
2. Spălare, dichisire, ferchezuire. Cf. CIAUȘANU, V. 175.
3. Lingere a vaselor (în care s-a făcut dulceață etc.) UDRESCU, GL.
4. Gustare din alimente, din mâncăruri. Cf. CIAUȘANU, V. 175.
– Pl.: *linciureli.*
– **Linciuri** + suf. *-eală.*

LINCIURÍ vb. IV. (Regional) **I.** Refl. **1.** (Mai ales despre copii, rațe, gâște) A se juca în (sau cu) apă (la scăldat), a împroșca cu apă; a se bălăci. *Hai și tu* [Setilă] *cu noi, dacă vrei, zise Harap Alb; de-abia nu te-i mai linciuri atâta în cele ape;... și-i da răgaz morilor să umble.* CREANGĂ, P. 242, cf. DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Câtu-ți-e draga de ziuă, ne licioream în vale.* BĂNUȚ, T. P. 106, cf. V. BREBAN, D. G., REV. CRIT. III, 159, ȘEZ. V, 104, com. FURTUNĂ, com. din FRATA – TURDA, din RĂȘINARI – CISNĂDIE și din MARGINEA – RĂDĂUȚI, COMAN, GL., ȘEZ. XX, 107. (În descântece) *La râul lui Iordan, La fântâna lui Bogdan, Să mă spăl, Să mă linciuresc, De boală Să mă tămăduiesc.* TEODORESCU, P. P. 362, cf. MARIAN, NA. 379. ✧ Intranz. *Omul acela devine foarte mare băutor, bețiv, și așa licioreşte în băutură, cum licioreşte rața în apă.* MARIAN, O. II, 394. ✦ (Regional) A agita ciorba umblând cu lingura prin ea fără a mânca. Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.
2. A se spăla mult; a se dichisi, a se ferchezui. CIAUȘANU, V. 175. ✦ Tranz. A spăla vasele cu atenție, curat (Păușești Otăsău – Băile Govora). Cf. COMAN, GL.

3. A se spăla repede, cu puţină apă (şi superficial). Cf. DDRF, SCRIBAN, D. *Cei mai leneşi îşi aduc Apa-n gură, cu clăbuc, Şi făcându-şi gura cep, A se linciuri încep.* ARGHEZI, S. IV, 199. *Din căniţele de alamă se linciureau două slujnicuţe înfipte, alintându-se... şi chicotindu-se.* C. PETRESCU, A. R. 8, cf. L. ROM. 1966, 236, com. din CINCU – FĂGĂRAŞ şi din TURNU MĂGURELE. ✦ Tranz. (Complementul indică rufe, haine) A spăla (cu puţină apă) superficial, în grabă, de mântuială. Cf. SCRIBAN, D., com. din CINCU – FĂGĂRAŞ. *Leneşa n-o spălat rufele cum să cade, numai le-a liciorit.* Com. din CINCU – FĂGĂRAŞ.

II. Tranz. şi intranz. **1.** (Despre câini, pisici; depreciativ, despre oameni) A mânca ce rămâne în cratiţe, în oale, a linge[1] vasele. Cf. ALEXI, W., PAMFILE, C. 46, I. CR. VI, 253, UDRESCU, GL. *Na, linciureşte tu cratiţa de dulceaţă.* UDRESCU, GL. ✦ Tranz. A mânca pe furiş, pe apucate. UDRESCU, GL. *Cine mi-o fi linciurit bucăţile din oală?* id. ib.

2. A gusta bucatele fără a mânca cu adevărat din niciuna. Cf. SCRIBAN, D., CIAUŞANU, V. 175.

III. Tranz. A vărui (com. DRĂGANU); a spoi casa cu humă (SCL 1966, 479, ALR II/I MN 117, 3787/325, ALRM II/I h 280).

– Prez. ind.: *linciuresc.* – Şi: (regional) **lincirí** (TDRG, SEVASTOS, P. 145, com. FURTUNĂ, COMAN, GL.), **linchirí** (PAMFILE, C. 46), **lincilí** (SCL 1966, 479, ALR II/I MN 117, 3 787/325, ALRMII/I h 280), **lincelí** (ALR II/I MN 117, 3 787/325), **liciuri** (com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CIAUŞANU, V. 175), **liciorí, licirí** (TDRG, SCRIBAN, D., ŞEZ. V, 104), **licioi** (com. din RĂŞINARI – CISNĂDIE), **leciurí** (com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI), **lecerí** (CIHAC, II, 511), **leciuí** (DA II_2, 129) vb. IV.

– Cf. linci.

LINCIURÍRE s.f. (Regional) Acţiunea de a (se) linciuri; spălare rapidă (şi superficială). Com. din TURNU MĂGURELE.

– Pl.: *linciuriri.*

– V. **linciuri.**

LINCIURÍT[1] s.n. (Regional) Faptul de a linciuri.

1. Bălăceală, linciureală **(1).** UDRESCU, GL.

2. Linsul vaselor (în care s-a făcut dulceaţă etc.); linciureală **(3).** UDRESCU, GL.

– V. **linciuri.**

LINCIURÍT[2]**, -Ă** adj., s.m. şi f. (Regional) **1.** (Copil) care se linciureşte **(I 1)** mult în apă. UDRESCU, GL.

2. (Copil) care mănâncă pe furiş; care linge[1] vasele. UDRESCU, GL. *Linciurit copil!* id. ib.

– Pl.: *linciuriţi, -te.* – Şi: (regional) **liciurit, -ă** adj. CIAUŞANU, V. 175.

– V. **línciuri.**

LÍNCOT s.n. (Regional) Râs înfundat, chicot (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *Ce lincote v-a găsit, mă, neadormiţilor; nu vă mai culcaţi?* id. ib.

– Pl.: *lincote.*

– Postverbal al lui **lincoti.**

LÍNCOTĂ s.f. v. **lâncotă.**

LINCOTEÁLĂ s.f. (Regional) Faptul de a lincoti; râs, chicot (Săpata de Sus – Piteşti). UDRESCU, GL.

– Pl.: *lincoteli.*

– **Líncoti** + suf. *-eală.*

LINCOTÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Regional; mai ales despre copii şi fetişcane) A râde înfundat; a chicoti; a face haz (pe socoteala cuiva) (Săpata de Sus – Piteşti). UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lincotesc.*

– Cf. lăncot.

LINCOTÍT[1] s.n. (Regional) Lincoteală. Cf. UDRESCU, GL.

– V. **lincoti.**

LINCOTÍT[2]**, -Ă** adj. (Regional; mai ales despre copii şi fete) Care râde mereu; vesel, zburdalnic (Săpata de Sus – Piteşti). UDRESCU, GL. *Lincotită fată, toată ziua ar lincoti şi tot nu s-ar sătura.* id. ib.

– Pl.: *lincotiţi, -te.*

– V. **lincoti.**

LINCVÍSTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LÍNDEN s.m. v. **lindină.**

LÍNDENĂ s.f. v. **líndină.**

LINDÍC s.m. (Anat.; atestat prima dată la 1805, cf. TDRG[3]) **1.** (Popular) Clitoris. Cf. ANTROP. 26/7, 247/14, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 512, LM, PHILIPPIDE, P. 148, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CDDE, PASCU, S. 176, DR. III, 390, BL XII, 75, 76, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

2. (Regional) Luetă, omuşor **(2)** (Mihăceni – Turda). Cf. CL 1986, 54, ALR–T I h 70/324.

– Pl.: *lindici* şi (n.) *lindice* (COSTINESCU, LM). – Şi: (rar, **1) lintíc** s.m. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Lat. **landica.**

LINDICÚŞ s.m. (Regional; determinat prin „gâtului") Luetă, omuşor **(2);** (regional) lindiruş (Şoimuş – Târgu Mureş). Cf. CL 1986, 54, ALR–T I h 70/336.

– Pl.: *lindicuşi.*

– **Lindic** + suf. *-uş.*

LÍNDIN s.m. v. **lindină.**

LÍNDINĂ s.f. Ou de păduche. *Fiica Corbului şi cu alalţi ai ei rude, lindini, păduchi, lipitori şi cârcei sculându-să,... să dusă.* CANTEMIR, O. C. IV, 189, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 223, KLEIN, D. 372, BUDAI-DELEANU, LEX. *Oul de albină lucrătoare şi cel de trântore se asamănă unei linghini.* TOMICI, C. A. 14/15, cf. LB, POLIZU. *La 4 săptămâni, iesă pui din găoace ca lindinii.* CUPARENCU, V. 44/17, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 144, LM. *Îl făcu o lindină şi îl ascunse chiar în coada fetei, fără să simţă ea.*

ISPIRESCU, L. 46, cf. DDRF, JAHRESBER. III, 27, MARIAN, INS. 467, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., TDRG, GR. S. I, 182, DHLR I, 139, II, 23, CDDE, ŞĂINEANU, D. U., DR. VI, 393, CADE, BL I, 41, DR. VII, 184. *Petrolul... se foloseşte pentru uns capul şi părul cu păduchi şi lindeni.* VOICULESCU, L. 218, cf. ROSETTI, L. R. I, 100, SCRIBAN, D., SCL 1956, 287, L. ROM. 1968, 100, CL 1971, 248, SCL 1986 312, H I 285, VI 105, V. BREBAN, D. G. *Şăpte ani de când să la Şi lăută nu era: Pe tot părul lindena.* ŞEZ. II, 214. *Doi pureci de păr să trag, Două lindeni multe fac.* BIBICESCU, P. P. 181. *Haideţi, fete, la căline, Dacă nu vă joacă nime! Cine dracu v-a juca, Pe tot părul lindina.* MARIAN, INS. 474, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Le-a umplut... şi lindini şi păduchi.* GR. S. V, 12, cf. ALR I 1 203, NALR–O I MN 163, 88, ALR–M I h 23, NALR–B I h 20, NALR–MB I MN 243, 88. *Lindina, când se satură, iese în faţă să vază toată lumea că a ros creştetul voinicului.* MARIAN, INS. 477. *Am o fată de sas Cu lindina-n nas* (Plosca). GOROVEI, C. 295. ✧ E x p r. (Regional) **A căta** (pe cineva) **de lindină** (sau **de lindine**) = a căuta cuiva ceartă; a bate pe cineva. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 508, cf. IX, 634. ✦ (Regional) Epitet peiorativ pentru o fată foarte tânără (Poiana – Piatra Neamţ). Cf. NALR–MB I MN 243, 88/576.

– Pl.: *lindini* şi (rar) *lindine.* – Şi: **lindenă** (pl. *lindeni* ALR I 1 303/186, 595 şi *lindini* ib. 1 303/343), (regional) **lindine** (LEX. MARS., LM, MARIAN, INS. 467, BL I, 41, ALR I 1 203/45, 85, 116, 217, 315, NALR–O I MN 163, 88/984), **lintină** (NALR–MB I MN 243, 88/613) s.f., **lindin, linden** (MARIAN, INS. 467) s.m., **nindină** (NALR–O I MN 163, 88/941) s.f.

– Lat. **lendinem.**

LÍNDINE s.f. v. **lindină.**

LINDINEÁ s.f. (Prin Bucov.) Diminutiv al lui l i n d i n ă. MARIAN, INS. 467. *Leliţa cu floricele, La urechi cu lindinele.* id. ib. 471.

– Pl.: *lindinele.*

– **Lindină** + suf. *-ea.*

LINDINÓS, -OÁSĂ adj. (Şi substantivat) (Persoană) care are lindini. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 144, LM, DDRF, BARCIANU, MARIAN, INS. 468, ALEXI, W. *Un căpitan de corabie, lindinos şi flămând.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 64. *Ca drăguţa mea nu-i nime, Că pe cap îi lindinoasă Şi la ochi e urduroasă.* MARIAN, H. 97, CC VII, 12, NALR–MB I MN 243, 88/499, 500, 501, ib. 89/555, ib. 90/635, 648, 649, 659, 662, 668. *Persică păroasă, Bucăţică lindinoasă* (Smochina). GOROVEI, C. 346. ✦ (Depreciativ) Persoană murdară, neîngrijită (COSTINESCU, BARCIANU); (prin Bucov.) copil jerpelit, murdar (DR. VII, 396, BUL. FIL. I, 222, CC VII, 12).

– Pl.: *lindinoşi, -oase.*

– **Lindină** + suf. *-os.*

LINDINÚŢĂ s.f. (Prin Bucov.) Diminutiv al lui l i n d i n ă; calificativ drăgăstos dat copiilor mici. Cf. CC VII, 12.

– Pl.: *lindinuţe.*

– **Lindină** + suf. *-uţă.*

LINDIRÚŞ s.m. (Regional; determinat prin „gâtului") Luetă, omuşor **(2);** (regional) lindicuş (Larga Jijia – Iaşi). Cf. NALR–MB I h 42/530.

– Pl.: *lindiruşi.*

– Cf. l i m b u r u ş.

LÍNDRĂ s.f. v. **landră.**

LINEÁL, -Ă adj., s.n. **1.** Adj. (Învechit) Care este în formă de linie dreaptă. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. ✧ *Desen lineal* = desen realizat din linii geometrice; desen liniar. cf. DESEN ARH. 9. *Îi vor învăţa* [pe şcolari] *cele dintâi începuturi a desenului linial* (a. 1835). DOC. EC. 593, cf. STAMATI, D., LM. (Jur.) *Succesiune lineală* = care se referă la linia de înrudire directă. Cf. COSTINESCU.

2. S.n. Instrument de măsurare, aliniere şi trasare, în formă de bară plată cu muchii drepte, confecţionat din lemn, din metal, din material plastic etc., uneori gradat; linie, riglă. *Un bun lineal este un instrument delicat care trebui a să lucra cu luare-aminte, căci în alt feliu craionul însamnă linii strimbe.* ASACHI, E. III, 5, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ORBONAŞ, MEC. 169, DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

3. S.n. Dispozitiv pentru ghidarea materialului de laminat pe calea cu rulouri la intrarea în unele laminoare de produse grele. Cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✦ Bară de oţel aşezată în lungul unuia dintre valurile presei tipografice pentru a forma jgheabul de cerneală. Cf. DL, DEX.

4. S.n. Dispozitiv care serveşte pentru realizarea cusăturilor paralele cu marginea materialului la maşina de cusut. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

5. S.n. Dispozitiv care serveşte la reglarea grosimii foii de hârtie şi care este montat la intrarea pastei fibroase pe sita plană a maşinii de fabricat hârtie. Cf. DL, M. D. ENC.

6. S.n. Element al unei maşini de cardat bumbac, care serveşte la pieptănarea fibrelor scurte. DL, cf. DEX.

– Pronunţat: *-ne-al.* – Pl.: *lineale* şi (învechit, rar; m.) *lineali* (ASACHI, E. III, 5). – Şi: (învechit) **liniál, -ă** adj.

– Din lat. **linealis,** fr. **linéal,** germ. **Lineal.**

LINEAMÁNT s.n. v. **liniament.**

LINEAMÉNT s.n. v. **liniament.**

LINEÁR, -Ă adj. v. **liniar.**

LINEARITÁTE s.f. v. **liniaritate.**

LINEARIZÁT, -Ă adj. v. **liniarizat.**

LINEATÚRĂ s.f. v. **liniatură.**

LÍNEE s.f. v. **linie[1].**

LÍNEŞTE s.f. v. **linişte.**

LINEŞTÍT, -Ă adj. v. **liniştit.**

LINEŞTÓS, -OÁSĂ adj. v. **liniştos.**

LINÉȚE s.f. (Învechit, rar) Calm; blândețe. Cf. DOSOFTEI, ap. CDDE.
– **Lin**[3] + suf. *-ețe.*

LING interj. v. **linc.**

LINGÁBĂR s.m. (Argotic) Agent de poliție. Cf. BUL. FIL. IV, 185.
– Pl.: *lingabări.*
– **Lingău** + **gabăr** (= *gabor),* prin contaminare.

LINGALĂU s.n. v. **lăngălău.**

LINGÁR[1] s.m. (Învechit, rar) Linguşitor, lingău. *Pre lingari să nu-i ascultăm* (a. 1810). BV III, 21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM.
– Pl.: *lingari.*
– **Linge**[1] + suf. *-ar.*

LINGÁR[2] v. **lincar.**

LINGÁRE[1] s.f. (Învechit, rar) Linguşire. *S-au dat pre lângă dânsul cu lingări.* BĂRAC, în L. ROM. 1983, 179, cf. 172, 173.
– Pl.: *lingări.*
– De la **linge**[1].

LINGÁRE[2] s.f. v. **lingoare.**

LINGÁREȚ, -Ă adj., s.m. şi f. (Învechit şi regional; atestat prima dată ante 1703, cf. T. CORBEA, ap. TDRG[3]) **1.** Adj. Care linge[1] vasele cu mâncăruri; mâncăcios, pofticios, lacom. Cf. TDRG, CDDE, PASCU, S. 320. *Nu-i mâța dobitocul cel mai lingareț din toate şi, cu toate acestea, au nu vezi mâțişorul mieu cum îmi stă neclintit în mijlocul bucatelor, pe masă, şi nici măcar capul nu-l mişcă.* SBIERA, P. 247, com. din ZAGRA – NĂSĂUD.
2. S.m. şi f. Linguşitor, adulator. *Unii... măgulitori, lingariți domneşti,... merg la domn cu zâmbetul prefăcut,... şi-i toacă... câte ale toate.* JIPESCU, O. 27, cf. TDRG, PASCU, S. 320.
– Pl.: *lingareți, -e.* – Şi: **lingáriț, -ă** adj., s.m. şi f.
– **Linge**[1] + suf. *-areț.*

LINGÁRIȚ, -Ă adj., s.m. şi f. v. **lingareț.**

LINGÁRNIC, -Ă adj. (Regional) Linguşitor, lingău (Vânători – Sighişoara). ALR SN V h 1 252/157, cf. ALRM SN III h 1 063/157.
– Pl.: *lingarnici, -ce.*
– **Linge**[1] + suf. *-arnic.*

LÍNGAV, -Ă adj. (Popular) **1.** (Despre oameni) Căruia nu-i place orice fel de mâncare (sau de băutură), care abia se atinge de mâncare, pretențios, năzuros la mâncare; mofturos. Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 281. *Cum era atunci cu putință... ca apuseanul subțire în gusturi şi lingav să guste pastrama şi turburelul?* M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Nu-mi dai o coajă de ou? Pentru fiu-meu, pentru Vasile. E ligav de mâncare.* STANCU, D. 27, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G. *Copilul e ligăv, pentru aceea este aşa slab.* Com. LIUBA, cf. VÎRCOL, V. 95, BOCEANU, GL., com. din BUZĂU şi din ORAVIȚA, I. CR. VIII, 87. *E cam ligăv, nu poate mânca.* L. COSTIN, GR. BĂN. 129, CIAUŞANU, V. 175, NOVACOVICIU, C. B. I, 12, PAŞCA, GL., COMAN, GL., TOMESCU, GL., TODORAN, GL, ALR II/886, MAT. DIALECT. I, 230, UDRESCU, GL., ALIL XXIX, 299. ✧ (Substantivat) *Lingavilor nu le place deloc să mănânce, îi chinuiesc pe părinți.* PREDA, M. S. 133, com. din LIPOVA. ✧ (Prin extensiune) *Obosiți, adormiseră pe sală, imediat. Mai ales nea Florea, că numai ligav nu e la somn.* IOVESCU, N. 184. ✧ (Rar; despre animale) *Boul cel de om e mai slab ca cel de breazdă fiindcă e ligăv la mâncare.* Com. LIUBA, cf. BOCEANU, GL. *Un bou e ligav, când abia se îndură să bea de undeva apă.* I. CR. VIII, 87, cf. TODORAN, GL.
2. Slab, plăpând; bolnăvicios, debil. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 171, BARCIANU, ALEXI, W., DDRF, JAHRESBER. XVII, 31. *Bietu Ghiță, unchi-tu; dăşirat, lingav şi dosnic; aducea cu maimuța.* KLOPŞTOCK, F. 82, cf. SCRIBAN, D. *Le-a rămas un copil, Iancu, uscat, slăbănog, ligav...,* parcă ar mânca cenuşă, *nu prinde carne pe el.* STANCU, D. 17, cf. DL. *Pe copii nu-i suferea şi când îşi vedea lingavele fete... îl apuca o disperare fără margeni.* BARBU, PRINC. 109. *În trăsuri închiriate, soseau... scribii..., lingavi..., nemâncați.* id. ib. 140, cf. DEX, ALIL XXIX, 299. ✧ (Substantivat) *O ştii pe cumnată-mea, Stana, lingava. Ce i-o fi venit?* STANCU, D. 87. ✧ Fig. *Ațe subțiri de lumină, mistuind lumânărelele lingave, lăsau pârâiaşe fierbinți de seu.* KLOPŞTOCK, F. 147. *Intrară în odaia caldă cu miros lincav de salcâm al unsorilor plămădite din salicilat.* VOICULESCU, P. I, 154. *Fusese o iarnă tărăgănată. Lingavă, posomorâtă, cu ninsori apoase, cu un vaier de cenuşă umedă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 16/1. *După-masă iese un soare lingav.* ib. 1979, nr. 14, 24/1, cf. V. BREBAN, D. G.
– Accentuat şi: *lingáv* (SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.). – Pl.: *lingavi, -e.* – Şi: **lângáv, -ă** (SCRIBAN, D.), **lincav, -ă** (accentuat şi: *lincáv* COMAN, GL.), **lâncáv, -ă** (SCRIBAN, D.), **lígav, -ă** (accentuat şi *ligáv* BOCEANU, GL., CIAUŞANU, V. 175, ALR II/886, MAT. DIALECT. I, 230), **lígăv, -ă** adj.
– Cf. bg. лигав.

LINGĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Linguşitor, mieros. (Adverbial) *Lasă, să vezi ce bine o să fie, zisese Mălina lingăcios.* PAPADAT-BENGESCU, în BUL. FIL. IX, 154, cf. IORDAN, L. R. A. 191.
– Pl.: *lingăcioşi, -oase.*
– **Linge**[1] + suf. *-ăcios.*

LINGĂÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A linguşi, a tămâia (pe cineva). Cf. BUL. FIL. II, 289, PAŞCA, GL. ✧ Refl. (Învechit; în forma *lingui) Linguiescu-mă.* ANON. CAR., cf. CDDE.
– Prez. ind.: *lingăiesc.* – Şi: (învechit) **linguí** vb. IV.
– V. **lingău.**

LINGĂLĂU s.n. v. **lăngălău.**

LINGĂLÍ vb. IV. Refl. (Regional) A plânge zgomotos; a hohoti (Bocşa – Zalău). Cf. ALR II/I h 34/279. *Să lingăleşte.* ib.
– Prez. ind.: *lingălesc.*
– Cf. lencăzi.

LINGĂREA s.m. şi f. (Regional) Termen depreciativ pentru o persoană care doreşte să bea şi să mănânce de la alţii; lingău (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lingărea.*
– Cf. lingări.

LINGĂREÁLĂ s.f. Faptul de a lingări, de a mânca la masa altora. COSTINESCU.
– Pl.: *lingăreli.*
– **Lingări** + suf. *-eală.*

LINGĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Regional) **1.** Lacom, pofticios. Cf. JAHRESBER. XVII, 17, 105.
2. Linguşitor, lingău. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., MAT. DIALECT. I, 78.
– Pl.: *lingăreţi, -eţe.*
– **Linge**[1] + suf. *-ăreţ.*

LINGĂRÍ vb. IV. (Învechit şi regional) **1.** Intranz. A gusta luând câte puţin din mâncare; a linge[1]. *Oamenii cei ce se bat... după mâncare... şi lingăresc prin oale.* MARIAN, INS. 95. *Musca... are obiceiul de a se vâri şi a lincări pretutindeni.* id. ib. 375, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. ✦ (Argotic; în forma *lincări)* A mânca. ALAS 18 februarie 1923, 6/4.
2. Intranz. A mânca pe la cineva, a mânca pe gratis când la unul, când la altul; a trăi ca un parazit. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BL IV, 67.
3. Tranz. şi refl. A (se) linguşi, a încerca să intre sub pielea cuiva cu linguşiri pentru a-i câştiga bunăvoinţa; a flata pe cineva cu slugărnicie. *Începu a-l lingări* [pe sfânt] *cu cuvinte măgulicioase.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 221[r]/33. *Alingărindu-l, începu a grăi.* id. ib. 245[v]/12. *Lingări* (sec. XVII). în L. ROM. 1989, 41. *Atâta s-au lingărit pre lângă împăratul, până ce au încăput a fi prefect.* ŞINCAI, HR. I, 20/20. *Prinţul Bavariei încă atâta s-au lingărit lui Venţeslav, craiului Bohemiei, până ce au scos de la dânsul corona Ungariei.* id. ib. 292/16. *Unii se lingăriră, iară unul mai drept răspunse.* MAIOR, P. 93/30, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Nu lingărea... pre orăşenii cei de rând şi la poftele norodului... se împotrivea.* NICOLAU, P. 134/8. *Mă lingăresc cuiva sau pre lângă cineva.* LB, cf. BARONZI, L. 112, TDRG, CDDE, BL IV, 69. *Când femeia e frumoasă... Câte vorbe ea vorbeşte, Cu toate se lingăreşte.* BIBICESCU, P. P. 177, com. din PÂRTEŞTI – RĂDĂUŢI şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ (Rar) Refl. A se alinta. BL VI, 50. ✦ (Regional; despre câine) A se gudura. ALR I 1 153/144, 231. [Câinele] *te lingăreşte.* ib. 1 153/186.
– Prez. ind.: *lingăresc.* – Şi: (învechit) **alingări, linguri** (BARONZI, L. 112, DDRF, CDDE 150, DR. X, 152), (regional) **lincări** vb. IV.
– **Linge**[1] + suf. *-ări.* – Pentru **linguri,** cf. lingură.

LINGĂRICIÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Transilv.) Pofticios, mâncăcios. MOLNAR, ap. CDDE.
– Pl.: *lingăricioşi, -oase.*
– **Lingări** + suf. *-icios.*

LINGĂRICIÚNE s.f. (Învechit; rar) Linguşire, linguşeală. *Ispiti multe ori acel necurat cu măgulituri şi cu lingăriciuni şi nu putu să o mute din gândul ei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168[v]/13. *Lingăriciune* (sec. XVII). în L. ROM. 1989, 41.
– Pl.: *lingăriciuni.*
– **Lingări** + suf. *-iciune.*

LINGĂRÍE s.f. (Rar) Faptul de a fi lingar; linguşire, linguşeală. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM. *Dispreţuieşte... specula de tine însuţi, a lingărie[i] şi a cocoteriei.* EMINESCU, O. XIII, 379.
– Pl.: *lingării.*
– **Lingar**[1] + suf. *-ie.*

LINGĂRÍRE s.f. Faptul de a lingări. **1.** Lingăreală, mâncare la masa altora. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.
2. Linguşire, adulare. Cf. LB, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *lingăriri.*
– V. **lingări.**

LINGĂRÍT, -Ă adj. (Rar) Care mănâncă pe gratis când la unul, când la altul. Cf. PONTBRIANT, D.
– Pl.: *lingăriţi, -te.*
– V. **lingări.**

LINGĂRITÓR, -OÁRE adj. (Şi substantivat) **1.** (Persoană) care lingăreşte, care mănâncă la masa altora. Cf. BARCIANU.
2. Linguşitor, adulator. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, LM, ALEXI, W.
– Pl.: *lingăritori, -oare.*
– **Lingări** + suf. *-tor.*

LINGĂRITÚRĂ s.f. (Învechit) Linguşire, măgulire; (învechit) linguşitură. *Iară-mpăratul... vru să* [o] *ispitească iarăşi cu măguliciuni şi cu lingărituri.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168[r]/22. *Deaca veni înainte-i, începu a-i aduce întrebăciuni de pace, carile să vedea că-s lingărituri.* id. ib. decembrie 221[r]/17. *Greşeste... ca unul carele numai din lingăritura către unguri au scris aceea.* ŞINCAI, HR. II, 62/2. *Lingăritura aceasta au prăpădit pre Vladislav V.* id. ib. 87/21. *Toţi îi zicea: preaiubite Iudo! Preacinstite iscarioteanule!... Cu aceastea lingărituri fu întărită tocmala.* MAIOR, P. 116/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX, LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.
– Pl.: *lingărituri.*
– **Lingări** + suf. *-tură.*

LINGĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; prin Transilv.) Linguşitor, adulator. *Era... blând şi lingăros, ştiind întru toate... a se întocmi.* NICOLAU, P. 138/12, cf. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *lingăroşi, -oase.*
Lingări + suf. *-os.*

LINGĂŞITÚRĂ s.f. v. **linguşitură.**

LINGĂTÓR, -OÁRE adj., subst. (Învechit şi popular) **I.** Adj. (Adesea substantivat) **1.** (Persoană) care linge[1]. *Să chema părăul Galoleictis, adecă Lingătoriu de lapte.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 208[v]/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. ✧ Fig. [Andronache] *şi-a început meseria de la lingător de talere şi... a ajuns astăzi biciul oamenilor cinstiţi.* FILIMON, O. I, 112. ✦ (Persoană) căreia îi place să mănânce de la alţii; lingău **(I 1).** Cf. POLIZU.

2. Linguşitor, adulator. Cf. ALEXI, W., CDDE, ALR SN V h 1 252, ALRM SN IV h 1 063.

II. S.f., s.n. Jgheab în care se pune sare pentru animalele sălbatice (cerbi, căprioare etc.). *Lingătoare de sare.* STOICA, VÂN. 15, com. din GHELARI – HUNEDOARA.

– Pl.: *lingători, -oare.*

– **Linge[1]** + suf. *-ător.*

LINGĂTÚRĂ s.f. (Rar) Lingere. POLIZU, cf. ALEXI, W.

– Pl.: *lingături.*

– **Linge[1]** + suf. *-ătură.*

LINGĂU s.m. **I. 1.** Persoană căreia îi place să mănânce mult, mai ales de la alţii. *Jucătorii de cărţi, dalcaucii, lingăi din oraş ar merge de l-ar găsi şi acolo.* TÂMPEANUL, G. 52/12, cf. HEM II 2 221, PONTBRIANT, D. *Am să mă aşez, măi vere, Pe mâncare şi pe bere... Să petrec cu lăutari Şi să-nşel la fete mari... Să mă bag pintre lingăi Şi să frig la nătărăi.* ALECSANDRI, T. II, 912. *Bree!... ce pustiu în casa asta!... Nici ţipenie de lingău pin saloane şi pe scări!... Lipseşte mierea, se duc muştele.* id. ib. III, 1449, cf. COSTINESCU, LM. *Nu le intră în casă decât tot lingăi... fără sorocovăţ în buzunare.* CONV. LIT. XI, 89, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, JAHRESBER. XVII, 30, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DEX, V. BREBAN, D. G., MARIAN, INS. 209. *Nici măcar o picătură lingăii lasă pe masă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 305, cf. ZANNE, P. III, 591. ✦ (Învechit, rar) Termen pentru viermii paraziţi intestinali. *Acest urieş al paraziţilor (lingăi) năuntrici.* DRĂGHICI, D. 122/16.

2. Om linguşitor şi slugarnic. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pe acea vreme ş-în acea cetate Era ş-o cocoană gheboasă în spate, Ce o amăgise lingăii să crează Că ea e în lume cea dintâie rază.* PANN, P. V. I, 8/7. *Voi,... Lingăi de pe la domnie Şi ambiţioşi pigmei! Hrăniţi tot din calomnie.* BOLLIAC, O. 210, cf. LM. *Politica lingăilor trebuie lăsată pe seama lingăilor.* EMINESCU, S. P. 40. *Eu nu sânt ca de alde tine lingău de curte, să trăiesc din fărămiturile ce mi se aruncă.* GANE, N. II, 65. *Un lingău al aristocraţiei, altfel om de spirit.* SLAVICI, ap. TDRG. *Era plin de mânie rece împotriva celor ce se linguşeau pe lângă şefi, cerând sporiri de leafă, cerşind despăgubiri! Lingăi şi iezuiţi!* CONTEMPORANUL, III, 169. *S-a-nceput clasul. Monitorul era un lingău, codiţă de-a lui Isaia.* ib. VI, 389, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Zapciul e d-ai lor!... Lingăul lui Mistocli.* CHIRIŢESCU, GR. 188, cf. PASCU, S. 416. *Voi, duşmanilor! mi-aţi căzut în palmă! strigă el deodată. Oameni nevrednici, lingăi ai muierii lui Irimia.* SADOVEANU, O. V, 504, cf. BUL. FIL. VII–VIII, 106. *Un scriitor care devine lingău nu mai e scriitor.* STANCU, R. A. IV, 351, cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, NOVACOVICIU, C. B. I, 13, ZANNE, P. III, 591. ✧ (Adjectival) *Să te fereşti de ciocoi lingăi şi de năpârci linguşitoare.* ALECSANDRI, T. III, 1350. *Urât mi-a fost în viaţa mea omul viclean şi lingău, drept să-ţi spun, dragul mamei.* CREANGĂ, A. 45. ✦ (Regional; în forma *lincău)* Om rău la inimă, zeflemist şi bătăuş (Mătău – Câmpulung). COMAN, GL.

II. (Zool.; învechit, rar) Râs[1] *(Felix lynx).* Cf. LB. *Ochi de lingău.* id., cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *lingăi.*

– **Linge[1]** + suf. *-ău.*

LINGĂVEÁLĂ s.f. (Regional) Lipsă de poftă de mâncare (sau de băutură). *Toţi se cruceau de ligăveala mea.* CIAUŞANU, R. SCUT. 48. *Are o lingăveală copilu-ăsta, nimic nu-i place,... nu ştiu ce să-i mai fac!* UDRESCU, GL.

– Şi: **ligăveálă** s.f.

– **Lingăvi** + suf. *-eală.*

LINGĂVÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Popular) A-şi pierde pofta de mâncare, a fi lingav, a fi mofturos; a slăbi, a fi bolnăvicios, istovit, moleşit. Cf. POLIZU, DDRF, JAHRESBER. V, 317, BARCIANU, ALEXI, W. *Aşa s-a ligăvit copilu-ăsta, parcă ar fi după boală.* UDRESCU, GL. ✦ A mânca încet şi fără poftă. SCRIBAN, D. *Mănâncă mai repede şi nu te mai ligăvi atâta, că trebuie să plecăm.* id. ib. *Nu te mai ligăvi la mâncare, că mori cu zile.* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lingăvesc.* – Şi: **ligăví** vb. IV.

– V. **lingav.**

LINGĂVÍE s.f. (Rar) Slăbire, istovire; slăbiciune, debilitate. Cf. POLIZU.

– Pl.: *lingăvii.*

– **Lingav** + suf. *-ie.*

LINGĂVÍRE s.f. Faptul de a lingăvi; slăbire, istovire. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

– Pl.: *lingăviri.*

– V. **lingăvi.**

LÍNGE[1] vb. III. **1.** Tranz. (Despre animale; rar despre oameni) A trece (în mod repetat) cu limba peste ceva (pentru a netezi, pentru a curăţa sau pentru a-şi manifesta ataşamentul şi supunerea). *Jeluia să se sature de fărâme ce cădea den masa bogatului, ce şi câinii lingea puroile lui.* CORESI, EV. 361. *Cursără leii dentâmpinau lingându-ne pre la picioare şi pre cap.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 81[v]/30, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 187, 193, 222. *Barbile să-şi muruiască, câinii să le lingă* (a. 1773). GCR, II, 98/38, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Mieii..., întinzându-se galiş şi lingându-i picioarele şi mânule, se părea oarecum că-l roagă să lase pe maica lor.* DRĂGHICI, R. 99/21. *Mieluşorul... fără prepus sau grijă de primejdia menită, Linge mâna nemiloasă spre junghierea lui gătită.* CONACHI, P. 262. *Îndată ce puiul a ieşit, mama îl linge, ca să-l curăţe de un fel de imozitate lipicioasă de care este acoperit.*

BREZOIANU, A. 527/21, cf. POLIZU. *Moţoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să muşte, linge mâna care-l bate.* NEGRUZZI, S. I, 141, cf. PONTBRIANT, D. *Fata babei era împopoţată şi netezită pe cap, de parc-o linsese viţeii.* CREANGĂ, P. 284. *La noi la percepţie, când pic cerneală pe concept..., odată cu limba! (scoate limba şi arată cum linge hârtia) o şterg.* CARAGIALE, O. VI, 239. [Capra] *cum dete de copil..., începu să-l lingă şi să-şi apropie ugerul de guriţa copilaşului.* ISPIRESCU, L. 135. *Ni se spune că se dă ca pedeapsă să lingă gunoiul de pe jos.* CONTEMPORANUL, II, 190, cf. DDRF, BARCIANU. *Linge ca un câne mâna.* CONTEMPORANUL, VII, 162. *Se lăsa iar pe şezut, lingându-şi liniştit o labă şi jucându-şi urechile.* ADAM, R. 263, cf. ALEXI, W. *Când se rostesc anumite descântece de deochi, baba linge fruntea bolnavului.* CANDREA, F. 78, cf. TDRG. *Căprioara îl linge şi limba ei subţire culcă uşor blana moale, mătăsoasă a iedului.* GÂRLEANU, L. 25. *Un câine veni lângă dânsul, îi linse mâinile noduroase, îşi culcă pe genunchii lui capul.* REBREANU, I. 80, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Câinele ce-ţi linge manşonul de-astrahan.* MINULESCU, V. 142. *Azi a fost mai crunt ca niciodată, spuse taurul negru, pe când celălalt soţ îi lingea milos grumazul.* VOICULESCU, P. I, 2. *Era să te lingă boul.* DAN, U. 77, cf. SCRIBAN, D. *Câinele..., după ce-l linse uşor pe obraz..., îşi culcă capul pe labe.* CĂLINESCU, B. I. 50. *Pisica şi-a tras ghearele în teci. Îşi linge labele.* STANCU, D. 272. *Câinele se lăsa mângâiat şi-ncerca să-i lingă mâna.* V. ROM. martie 1955, 108, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G. *Ciuta-şi linge puişorul ei, Io-mi ling puişorul meu.* TEODORESCU, P. P. 369. *Care fată-i mai fudulă, Ling-o câinii pe la gură.* MARIAN, H. 137. *Vini ŝuta di la munti Şi lingi ghiţălu-n frunti.* GRAIUL, I, 296. *Vine ciuta de la munte, Lingându-şi puii pe frunte.* PAMFILE, B. 31, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Cu limba linge-l, Cu coarńele-mpunge-l.* T. PAPAHAGI, M. 141. *Ciuta-şi linge viţelul.* GR. S. VI, 86. *Vine ciuta de la munte, Lingându-şi puii pe frunte.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 758. ✧ (În proverbe şi zicători) *Toată vaca viţelul îşi linge.* ZANNE, P. I, 686. *Linge mâna pe care nu poţi s-o muşti.* BOLLIAC, O. 244, cf. ZANNE, P. II, 244. ✧ (În ghicitori) *Căţeluşa lipovencei linge câmpul otovencei* (Coasa). GOROVEI, C. 113. *Am un bou negru şi altul roşu, Cel roşu linge pe cel negru* (Căldarea la foc). PĂSCULESCU, L. P. 75. ✧ Fig. *Văzui... focuri mari şi aprinse-n lumina soarelui, focuri ce lingeau cu galbenele lor limbe lungi aerul cel senin şi rece.* EMINESCU, G. P. 137. *Focul, la început domol, se mulţumise câtăvă vreme să lingă lemnăria.* MACEDONSKI, O. III, 55. *Limbi de flăcări lingeau cerul.* COCEA, S. II, 135. *Câte o limbă de flacără albă tresărea pâlpâind, lingea cu raza-i palidă obrazul zbârcit al bătrânei.* DAN, U. 50. *Şi limba umflată-ntre buze Să lingă lumina şi ea să refuze.* ARGHEZI, VERS. 105. *Peste un sfert de ceas vâlvătăile se ridicau în slavă, pârlind, lingând pereţii de bârne.* CAMIL PETRESCU, O. I, 563. *Flăcările se îndoaie, ling pământul.* STANCU, D. 138. *Ling limbi de foc pădurile de brad.* LABIŞ, P. 82. *Ochii care pândiră au devenit inutili. În van privirea linge asfaltul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 43, 4/1. *O iazmă dădea... ocol în zbor lacului, lingându-i faţa cu flacăra limbii.* V. ROM. ianuarie 1974, 24. ✧ Refl. *Când se linge mâţa pe labe, se apropie vreme moale.* PRIBEAGUL, P. R. 113. ✧ Expr. **A linge mâna** (sau **mâinile, laba)** (cuiva) = a manifesta servilism faţă de cineva (sărutându-i, insistent, mâna). *V-aţi colăcit, ca târâtoarele, la poalele lui şi i-aţi lins laba cea mohorâtă, pe care nu cutezaţi a o muşca.* ODOBESCU, S. I, 110. *Pe dânsul îl baţi şi el tot îţi linge mâna.* CONTEMPORANUL, I, 85. *Muşcau acum mâna pe care o linseseră până în ajun.* COCEA, S. II, 469. *Ştiu mai mult să lingă mâinile străinilor decât să lupte.* CAMIL PETRESCU, O. III, 260. **A linge picioarele** (sau **călcâiele, cizma, cizmele)** (cuiva) = a se umili, a se înjosi faţă de cineva. *Acei care până ieri îi lingeau cisma, acum îi muşca mâna.* GHICA, S. 362. *Îi biciuia fără ca ei să obosească de a se gudura cu umilinţă, lingând călcâiele stăpânului.* HASDEU, I. V. XIX, cf. CADE, ZANNE, P. III, 116. **A linge unde a scuipat** v. scuipa **(1). A linge în bot** (pe cineva) = a linguşi pe cineva. Cf. CADE, ZANNE, P. II, 680. (Refl. recipr.) **A se linge în bot** (cu cineva) = a fi în relaţii extrem de strânse cu cineva; a se pupa în bot cu cineva, v. pupa **(1).** Cf. CADE, ZANNE, P. II, 19. ✦ (Familiar) A fi servil faţă de cineva; a linguşi pe cineva. *De când pierdu românul Orgoliul de sine ş-uită a sa mărime Şi începu să lingă străină nobilare.* HELIADE, O. I, 226. *Să muşc, să vânz pe unu, pe altul iar a linge. Le-am învăţat pe toate.* C. A. ROSETTI, C. 186/8, cf. CADE, DL, DEX. *Pe din faţă te linge, pe din dos te frige.* DL, cf. ŞEZ. I, 218, ZANNE, P. I, 603, 648, II, 135.

2. Tranz. (Subiectul indică animale, p. ext. oameni; complementul indică alimente, substanţe etc.) A lua cu limba; a trece cu limba (în mod repetat) peste ceva pe care se află (resturi de) mâncare. *Au lins câinii sângele lui.* NEAGOE, ÎNV. 54/29. *O mâţă intrasă într-o şatră ţigănească şi găsi o pilă şi începu s-o linge... şi-i curgea sângele; iară mâţii tot îi părea că e carne* (a. 1795). ŞA I, 216. *Lucrăm mai bine dacă dăm adease oilor sare să lingă.* CALENDARIU (1814), 188/21. *Îşi mişcă atunci buzele atât de dulce, atât de nostim, cât gândeşte cineva că linge o căpăţână de zahăr.* KOTZEBUE, U. 4ᵛ/8. *Vacile dau un lapte ce are în sine mai mult unt şi brânză când ling sare.* I. IONESCU, B. C. 24/24. *Nu ne era a învăţa, cum nu-i e cânelui a linge sare.* CREANGĂ, A. 110. *Mâncau fânul cu stogul, Lingeau sarea cu drobul.* MARIAN, Î. 522. *Fata să nu lingă lingura, nici să mănânce din oală, că se va mărita cu un bărbat pleşuv.* CANDREA, F. 36. *Sarea sfinţită o duc să o lingă oile şi vitele.* PĂCALĂ, M. R. 188, cf. CADE. *Le poţi linge, sânt delicioase.* CĂLINESCU, S. 375. *D-aia o să-i fac şi eu un ghiveci să lingă şi farfuria cât e el de director.* CAMIL PETRESCU, O. III, 25. *La masă, hulpavi, ling strachina.* STANCU, D. 43. *Câinele... începu să lingă şovăitor sângele.* TUDORAN, P. 566, cf. DL. *Câţiva miei săriseră pe prispă şi lingeau sare.* PREDA, M. 12, cf. DEX. *Atunci cârlanii sosea. Pe răzoare că veneau, Puţin sarea că lingeau.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 260. *Linge mierea de pe degete, dar să nu le rozi.* ZANNE, P. III, 669. *În dorul scrobului, lingi coada tigăii,* se spune, ironic, despre cineva care, în imposibilitatea satisfacerii unei dorinţe, trebuie să se mulţumească cu foarte puţin. id. ib. IV, 116. ✧ Fig. *M-am ispitit a linge pre din afară puţineală gramatica şi sintaxisul* (a. 1652). GCR I,

157/6. *Setea linge piatra izvoarelor secate.* ALECSANDRI, POEZII, 307. *Ne-am putea răzbuna pe sărăcie, că ne-a lins destul vasele.* FOLC. TRANSILV. III, 367. ◇ Expr. **A-şi linge degetele** (sau **buzele, botul**) ori (refl.) **a se linge pe degete** (sau **pe buze**) = a trece cu limba peste degete sau peste buze pentru a lua ultimele resturi ale unui aliment (care produce o deosebită plăcere celui care l-a mâncat). *Îşi linge buzele ceale crunte de sânge.* MAIOR, PRED. II, 143/13. *Carnea când se fiarbe bine sau frige, domnii cei marii şi doamnele îşi ling degetele.* ŢICHINDEAL, F. 210/7. *La masă de-l pofteşte, el degetele-şi linge.* NEGRUZZI, S. II, 208. *Se linge frumuşel pe bot, şi începe a se învârti prin casă.* CREANGĂ, P. 24. *Cum ajunge la fântână, cum începe a bea lacom la apă şi a-şi linge buzele de dulceaţa şi bunătatea ei.* id. ib. 214. *Îşi linge buzele ca de cea mai fină dulceaţă.* CARAGIALE, O. III, 186. *Atât de mult plăcură acestor fii de împăraţi bucatele, încât îşi lingeau şi degetele când mâncau.* ISPIRESCU, L. 22. *Ţi-am prins un moronaş să-ţi lingi buzele.* CONTEMPORANUL, VI, 21. *Şi, după ce-a mâncat, îşi linge buzele şi se culcă.* TEODOREANU, M. II, 157. *Lăsă hartanul din mână, îşi linse uşor degetele scurte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 99. *Am să scot toată dulceaţa din astea... O să se lingă pe degete miniştrii tăi.* id. III, 25. *Mai ceru un pahar de ţuică veche. Îl bău. Îşi linse buzele arse de fierbinţeală.* STANCU, R. A. II, 84, cf. DL, DEX. *Ursul tocmai îşi lingea botul ca după un ospăţ de cele împărăteşti.* PĂCALĂ, M. R. 156. *A băga mâna în miere şi a nu-şi linge degetele nu să poate.* PANN, P. V. III, 30/30, cf. NEGRUZZI, S. I, 249, TDRG, V. BREBAN, D. G., ŞEZ. I, 219, ZANNE, P. III, 664, 668, 669. **A-şi linge buzele** sau (refl.) **a se linge pe buze** = a-şi manifesta o dorinţă, o poftă mare pentru ceva (mai ales de mâncare), trecând limba peste buze. *Iar ţiganul, văzând mesele pline cu mâncări, Îşi lingea buzele ades.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 128. *Leul, începând a-şi linge buzele, clătea cu capul.* ŢICHINDEAL, F. 27/16. *Să bem vinişorul...! esclamară mai mulţi dintre feciori, lingându-şi buzele de pofta băuturei.* FILIMON, O. I, 233. *Stăteau slăninile lungi, spânzurate în ţepuşi; te lingeai pe buze dacă acasă ştiai că n-ai unsoare deloc.* PAMFILE, CR. 160. *Cu ce să te cinstesc? Cu o prăştină,... d-alea bunele... Baba se linse pe buze şi zgâi ochii.* CHIRIŢESCU, GR. 178. *Îţi dau eu o fată... de să te lingi pe buze. Uşoară ca pana şi frumoasă ca o domnişoară.* REBREANU, I. 23. *Toată faţa îi râdea faunesc, în vreme ce cu limba se lingea pe buze, într-o excitaţie a senzualităţii.* CĂLINESCU, S. 73. *Deocamdată el îşi linge buzele cu poftă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 25. *Acum o să fie bun de mâncat... Îmi ling buzele.* STANCU, D. 51. *Doamna Ulmu înghiţi în sec şi-şi linse buzele cu comică gravitate.* VINEA, L. I, 266, cf. ZANNE, P. II, 29. (Refl.) **A se linge pe bot** (sau **pe buză**) de ceva = a fi nevoit să renunţe la ceva; a-şi lua nădejdea de la ceva; a se lipsi de ceva. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CIAUŞANU, GL., ZANNE, P. II, 19. **A linge melesteul** = **a)** a fi foarte sărac. Cf. ZANNE, P. III, 658; **b)** a fi foarte zgârcit. id. ib. **A-şi linge labele ca ursul** = a nu avea ce mânca. ZANNE, P. I, 683. **A linge talerele** = a se înjosi, a fi pus într-o situaţie umilitoare. *Oameni de inimă şi cinstiţi,... fără să lingă talerele niminui, s-au lăsat traşi pe sfoară.* CARAGIALE, O. V, 62. *Nu pot primi să fiu trimis la bucătărie a linge talerele ca un nepoftit.* id. ib. VII, 248. (Învechit) **A linge ţărână** (sau **ţărnă, ţeară, lut**) = a fi învins, a fi fără nicio scăpare; a ajunge într-o situaţie foarte rea. *Înrainte-i cădea etioplenii şi dracii lui lut vor linge.* PSALT. HUR. 61ᵛ/14. *Într-însul cad ethiopii şi dracii lui ţeară lingu.* PSALT. 141, cf. CORESI, PS. 189/2. *Pizmaşii lui ţărnă vor linge Când lanchinăciune-i să vor strânge.* DOSOFTEI, PS. 236/17. *Linge-vor ţărâna ca şarpele, târând pământul.* BIBLIA (1688), 600¹/9. *Înaintea lui vor cădea etioplanii, şi vrăjmaşii lui ţărnă vor linge* (a. 1710). GCR, I, 367/20. **A linge pila** v. pilă¹. **Poţi linge mac** (sau **miere**) **(în casa lui),** se spune despre un loc foarte curat (datorită hărniciei proprietarului). Cf. ZANNE, P. II, 599, III, 676. ◇ Compus: **linge-blide** (sau **-taler, -talere, -talger, -talgere, -tipsia**) = persoană lipsită de demnitate, care trăieşte pe seama altora, care îşi câştigă existenţa din expediente şi linguşindu-i pe alţii; parazit social. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 96. *Arbore cătră Lipicescu: Ian ascultă, măi, linge-talger.* ALECSANDRI, T. 1 329. *Măi farfurigiule! Măi linge-blide!* BACALBAŞA, M. T. 96, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., BUL. FIL. VII–VIII, 138. *Critica unui regim făcută de pe punctul de vedere al unui asemenea linge-blide îl îngreţoşă pe Vale.* PREDA, R. 120, cf. SCL 1967, 480. *Nică linge-blide nu-s şi nici n-am să fiu.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 208, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ZANNE, P. III, 402, 478, IV, 134. ◇ (Absol.) *Lasă-le* [pe muşte] *că sămt sătule,... de nu mănâncă rău, numai ce ling.* MOXA, 358/15. *Când a dat Martin de lucru bun, a început să lingă, şi linge... linge... linge şi nu mai isprăvea.* CARAGIALE, O. IV, 366. ✦ A mânca, a înghiţi (în totalitate şi cu lăcomie). [Lupul] *se aşază la masă şi într-o clipă linge tot ce era pus pe dânsa.* CREANGĂ, O. A. 274, cf. DL. *A linge o halbă.* L. ROM. 1959, nr. 1, 50. ✦ (Regional; despre molii) A roade. Cf. ALR II 6 538/235, 836. ✦ Fig. Refl. pas. A fi folosit, valorificat. *O fărămitură aşa de nemica, cum e câştigul de puţini bani, se strecură şi se linge picuri pre picuri.* MAIOR, PRED. II, 182/27. ✦ (Regional) A fura, a şterpeli. Cf. CIAUŞANU, V. 175. *Mi-au lins barda.* id. ib. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se şterge **(I 3).** *Tot norodul în teatru de mirare s-au cuprins, Cum asfel de săpătură d-odată toată s-a lins.* PANN, E. II, 156/8.

– Prez. ind.: *ling;* prez. conjunct. pers. 3 şi 6 şi: (învechit, rar) *linge.*

– Lat. **lingere.**

LÍNGE² vb. III v. **ninge.**

LÍNGERE s.f. Acţiunea de a (se) linge¹. Cf. POLIZU, DDRF, LM, ALEXI, W., COSTINESCU, PONTBRIANT, D.

– V. **linge¹.**

LINGEREÁSĂ s.f. v. **lenjereasă.**

LINGERÍE s.f. v. **lenjerie.**

LÍNGHI interj. (Repetat) Cuvânt care redă sunetul unui clopot sau al unui clopoţel. *Într-o sară iar încep*

clopotele de vecernie: linghi, linghi, danga, danga! FURTUNĂ, C. 138.
– Onomatopee.

LINGHÍST, -Ă s.m. şi f. v. **lingvist.**

LINGHÍSTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LINGHIŞPÍR s.n. v. **ringhişpil.**

LINGLOÁTE s.f. pl. = (regional) **renglotă.** ALIL XXX, 133.

LINGOÁRE s.f. **I. 1.** (Învechit; în forma *lângoare)* Boală; suferinţă, durere, chin. *Că scăzu în lângoare viaţă mea.* PSALT. HUR. 24^{r}/8. *Domnul agiuta-i-va în în patul lângorie a lui.* ib. 35^{r}/3. *A se vendeca ei de lângori şi cum duhurele cealea hicleanele să iasă dinr-înşi.* COD. VOR.^{2} 2^{v}/11. *Vendecă toate lăngorile tale.* PSALT. SCH. 211/2. *Blagosloveaşte sufletul mieu Domnul şi nu ulta toate darile lui ce curăţeaşte toate fără-legile tale, ce vindecă toate lângorile tale.* CORESI, PS. SL.-ROM. 425. *Îmblând Domnul pren toate cetăţile şi în toate laturile iudeilor, toate boalele şi lângorile vindeca.* id. EV. 440. *Cumu-i lângoarea cumplită trupului, aşea şi mărirea deşartă iaste cumplită sufletului.* VARLAAM, C. 237. *Aşa cum şi spre lângezi aducea de pre trupul lui măhrama sau ştergătoarea sudorilor şi se depărta de la ei lângorile, şi duhurele ceale reale ieşiia dentru ei.* N. TEST. (1648), 160^{r}/31. *Tămăduind toate lângorile şi fulgerăturile şi nu numai oamenilor folosind, ce şi dobitoacelor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 98^{r}/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, TDRG, DHLR II, 451, ŞĂINEANU, D. U., CADE. ✧ Fig. *Fiind... în lângoarea arienească.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 202^{v}/6. *A deştepta pre unii creştini ca aceştia din lângoarea păcatului, spre a-i abate de la calea rătăcirei şi a-i aduce către mântuire.* MAIOR, în ŞA I, 825. *Nefiind mai nainte lungoarea păcatului au fost fără de păcat.* TEODOROVICI, I. 38/4. ✦ (Rar; despre pomi) Îmbolnăvire. *Pricina lângoarei pomilor este bătrâneţa.* I. IONESCU, C. 16/2. ✦ (Regional) Diaree. Cf. NALR–B I h 115/94, ib. h 149/94, NALR–MB I h 99/615.

2. (Învechit şi popular; şi în sintagmele *lângoare neagră, lungoare rea, lingoare tifoasă, lungoare nebună, lingoare aprinzătoare* etc.) Nume dat unor boli grave, febrile, infecţioase şi epidemice, precum tifosul exantematic, febra tifoidă etc.; stare patologică specifică acestor boli. *Trimite-voiu pre voi moarte de ciumă şi de lângăoare şi voiu da pre voi în mâna vrăjimaşilor voştri* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 14. *Ştefăniţă-Vodă... au căzdut în boală foarte grea, lungoare, care boală au priceput îndată doftorul că trebuie să ia sânge.* M. COSTIN, O. 200. *Nu era ciuma, ci direaptă lungoare, cării boale îi dzic doftorii maligna.* id. ib. 201. *L-au apucat neşte friguri cu lângoare şi dzăcea ţepomenit cu puţân s[u]flet.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 72^{v}/14. *Zicea unii că i-au fost lovit lângoarea de murea foarte rău.* IST. Ţ. R. 55. *Ciuma şi lângoarea cea mai rea şi troahna cea mai lipicioasă este.* CANTEMIR, IST. 109. *L-au ajuns o boală grea, lângoare, şi... s-au săvârşit.* R. POPESCU, CM I, 516. *I-au fost lovit lângoarea, de murea foarte rău.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 306. *I se întâmplă şi moarte de lângoare.* VĂCĂRESCUL, IST. 298. *Numai moarte multă este între soldaţi şi între ceilalţi oameni: mor de să stâng de lungoare* (a. 1790). IORGA, S. D. III, 107. *Cristofor Batori au murit în anul 1581, unii zic că de inima cea rea, alţii că de lângoare.* ŞINCAI, HR. II, 235/6. *Şi la moarte lovindu-l lângoarea,... au murit* (a. 1801). IORGA, S. D. V, 556. *Când au pornit Sulter... după făcuta pace cu turcii către Ţeara Românească, unde au şi murit atunci de lângoare la Piteşti.* MAIOR, în ŞA I, 899. *Asemenea e cu lungoarea, care cât bea mai multă apă, cu atâta i se mai aprinde setea.* ŢICHINDEAL, F. 102/19. *Unul zace de friguri, altul de lungoare, iară al treilea pătimeşte de durerea stomahului.* PETROVICI, P. 322/13, cf. DRLU, LB. *Ce spaimă, ce ciumă rea, Ce lingoare, boală grea, Sânt la crai şi la-mpăraţii.* MUMULEANU, C. 90/3. *Oprirea asudelii trupului pricinuieşte frigura sau lângoarea cu junghiuri.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 28/23. *De obşte sânt toate boalele acute şi grabnice aprinzătoare, aplecate mai mult sau mai puţin spre sfârşitul lor la lângoarea putredă, dar zioa începutului lângorii nu se poate cunoaşte.* id. ib. 188/25, cf. 184/1. *Au murit de lungoare molipsitoare, ce stăpâneşte acolo şasă luni.* BUZNEA, P. V. 6/9. *Dintr-această nestatornicie a vremii urmează toamna şi mai cu osebire primăvara feluri de boale, lingori, junghiuri.* TÂMPEANUL, G. 4/3. *Unul s-au tămăduit în două zile de lingoare.* DESCR. AŞEZ. 44/15. *Sânt doftori care zic că lingoarea tifoasă nu se poate tămădui cu apă.* ib. 145/13. *Mai mult trebuie să ocolim carnea vara şi când domnesc friguri putrede (lungoare).* VASICI, M. II, 199/16. *Friguri, dureri, lungoare,... ciuma ce mă se stânge.* CONACHI, P. 297. *Îndată după aceea, căzu bolnav greu de lângoare, fiindu-i viaţa în primejdie.* BĂLCESCU, M. V. 232. [Frigurile] *cu trecere de timp se pot preface în lângoare şi oftică.* CORNEA, E. I, 74/24. *Dacă holera nu s-au tăiet până la 9 zile, atuncea bolnavul au căzut desigur în altă boală, şi mai cu samă în lungoare.* C. VÂRNAV, H. 20/29. *Toţi cari au scris despre holeră... spun că cei mai mulţi din bolnavi de această epidemie au dat în tifus (lungoare ră) şi cei mai mulţi au murit de boala aceasta şi nu de holeră.* id. ib. 27/25. *La fierbinţelele care sânt însoţite de mare slăbăciune, precum şi la lungori şi friguri putrede.* FĂTU, D. 22/17. *Frigura tremurătoare, Lingoarea aprinzătoare Şi ciuma cea rea cu ele, Fiind surori câte trele, Plecară toate năluca Prin oraşe să se ducă.* PANN, P. V. III, 142/16. *Toamna patima domnitoare e tifus (lingoare).* BARASCH, I. 146/21, cf. POLIZU. *Se mută în cetatea Hotinului..., însă aici se bolnăvi de lângoare.* NEGRUZZI, S. I, 159. *Ciuma, ca toate boalele mortale şi lipicioase, ca vărsatul, ca tifosul, ca lungoarea neagră, foarte periculoasă întâia oară, devine puţin violentă la acei cari au mai fost loviţi de ea.* GHICA, S. 31, cf. PONT-BRIANT, D. *Ea a lipit crima, cum lipeşte cineva lângoarea neagră, cum lipeşte holera.* BARONZI, C. VIII, 84/28. *Mai bine aş avea friguri, lungoare, gălbănare, decât fată mare.* ALECSANDRI, T. 325, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 138, LM. *De friguri, de lingoare voi pe saltea pieriţi.* BOLINTINEANU, O. 143. *Oamenii şi vitele piereau de foamete şi de lângoare.* ODOBESCU, S. III, 283. *Nu poate umbla, că de-abia s-a sculat după lingoare.*

CARAGIALE, O. VI, 9. *Babele vrăjitoare o întrebuinţează la toate boalele cele mai grele, precum: lungoarea nebună, felurite friguri, la dureri de dinţi.* MARIAN, NA. 45, cf. DDRF. *Cădea-n lângori şi-n friguri, sâlhui trăia cu anii, Iar dacă scăpa teafăr, trei luni făcea mătanii.* COŞBUC, P. II, 177, cf. BARCIANU. *Au bântuit în ţară colera şi lângoarea.* SBIERA, F. S. 191, cf. N. LEON, MED. 137. *Ştia să descânte de deochi, de friguri, de lingoare, de gâlci.* SANDU-ALDEA, D. N. 187, cf. ALEXI, W. *La babilonieni demonul Ekimmu pricinuia lingoarea, Urukku provoca durerile de gât.* CANDREA, F. 100, cf. 222. *Lungoarea atacă cu deosebire pe oamenii de la 15 până la 30 ani, mai rar pe copii şi mai rar pe bătrâni.* BIANU, D. S. 732, cf. TDRG. *Cine mi-a spus?... că apa de Dunăre se dă la lingoare.* DELAVRANCEA, O. II, 240. *Se auzea desluşit cântecul greierului din coridor, apoi un cuvânt al doctorului: „lingoare".* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 307. *Mi-am uitat a merge, ca unii oameni după lingoare.* AGÎRBICEANU, S. 346, cf. PĂCALĂ, M. R. 262, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Era... supt, cu faţa galbenă, parc-ar fi fost bolnav de lingoare.* REBREANU, R. I, 236. *Mi-a tămăduit lingoarea.* KLOPŞTOCK, F. 302. *A zăcut dus câteva zile ca de un fel de lingoare cu aiurări.* VOICULESCU, P. II, 27, cf. BUJOREANU, B. L. 382. *Să-i sece vântul, să-i ardă lingoarea, că răpuseră pe băiat.* SADOVEANU, O. XVII, 211. *Medicul a găsit că bolnavul avea lingoare.* MOROIANU, S. 95, cf. SCRIBAN, D. *Am făcut oamenii sănătoşi de friguri, de lingoare şi de bube.* ARGHEZI, S. XV, 9. *S-a îmbolnăvit fecioru-su, Drăgan, de lingoare, de zace năuc, ridicându-se în picioare de fierbinţeală şi vorbind ca neoamenii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 36, cf. DL, DM, FD II, 209, 212, 216, 217, M. D. ENC., DEX, H II 67, 83, 104, 122, 208, III 141, IV 14, 91, VI 211, VII 363, IX 45, 367, 475, X 72, 483, 360, XVI 162. *Să te bată, badeo, bată Nouă boale dintr-odată, Nouă boale Ş-o lingoare.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 265. *Am zăcut o vară toată, Nu ştiu de cori ori lungoare.* MARIAN, H. 38. *Să te ajungă, neică, ajungă, Şapte boli, Şapte lungori.* BIBICESCU, P. P. 50. *O, ra-i, mamo, lungoarea Da-ncă-i mai ra dragostea.* ŢIPLEA, P. P. 49. *Zaci-un voinic de lungoare Şî mândruţa-i la picioare.* GRAIUL, I, 25. *Zace Ghiţă de lingoare, Puica după dânsul moare.* PAMFILE, C. Ţ. 102. *Deie-ţi bunul Dumnezău Nouă boale şi lingoare Ş-o păreche de friguri De cele ce n-au leacuri.* BÎRLEA, L. P. M. II, 25. *Dzace unu de lungoare Cu drăguţa la pchicioare.* T. PAPAHAGI, M. 112. *Ziua doarmi din chicioare, Noaptea zaci di lingoari.* GR. S. III, 129, cf. ALR I/I h 121, ALRM I/I 166. *O zăcut de lingoari.* ib. h 121/418, cf. GLOSAR REG., ALR–M I h 156, NALR–B I h 149, ib. h 147/85, NALR–MB I MN 279, 444. *Te usuci de pe picioare, Bâlbâieşti ca de lungoare Şi n-ai poftă de mâncare.* FOLC. MOLD. II, 359. ✧ (În credinţe şi superstiţii) *Când e cineva bolnav de lingoare să nu se pieptene deloc, că moare.* CANDREA, F. 38. *Nu taie porcii decât după Sf. Vasile, ca să nu zacă de lingoare.* PAMFILE, CR. 197. *La lingoare... să facă baie cu hodolean.* GR. S. IV, 127. ✧ (În descântece) *Lungoarea s-o izgoneşti. Lungoare prin foame, Lungoare prin sete, Lungoare prin osteneală..., Lungoare cu nebuneală, Lungoare de nouă feliuri, Lungoare de nouă neamuri.* MARIAN, D. 148. *Mă duc la cutare să iau lungoarea din cutare.* ŞEZ. VII, 157. ✧ Expr. (Regional) **Parcă e sculat după lungoare,** se spune despre un om foarte slab. MAT. DIALECT. I, 230. ✦ Epitet dat unui om netrebnic, leneş, neputincios, slab, prăpădit; jigodie, tigoare. *Acu a mai venit şi lingoarea de nepotu-său şi nu mai încapi de el.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 101. *Au rămas lingorile Să ne poarte florile.* UDRESCU, GL.

3. Moleşeală, lâncezeală; apatie; melancolie. *Românii nu se mai deşteaptă din lângoare.* MAIOR, în ŞA I, 920, cf. LM. *Feciorul de împărat se trezi din somn îngreuiat de lângoare şi de inimă-rea.* ODOBESCU, S. III, 206, cf. DDRF. *Se întâmplase ca fiul lui... să se înamoreze într-un chip atât de serios, încât să cadă în o lungoare care ameninţa zilele.* XENOPOL, I. R. IX, 64, cf. TDRG, CADE. *Lin, ţurţurii somnului picurau lingoare.* VOICULESCU, POEZII, I, 266. *Îndrăgostindu-se nebuneşte de tânăra Ecaterina,... cum părinţii nu voiau să audă vorbind de o atare însoţire, beizadeaua căzu la pat cu lingoare, de era să-şi dea duhul.* C. GANE, TR. V. 61. *De la Heliade la Arghezi, toţi au cântat lingoarea fetei nubile, tulburarea pe care o provoacă trezirea sentimentului erotic.* SIMION, S. R. III, 68.

II. 1. (Bot.; şi în sintagmele *floare de lingoare,* BRANDZA, FL. 406, DAMÉ, T_2, 38, TDRG, BORZA, D. 103, 233, *iarbă de lingoare,* BRANDZA, FL. 406, DAMÉ, T_2, 38, TDRG, BORZA, D. 103, 245, *rădăcină de lingoare,* BRANDZA, FL. 406, DAMÉ, T_2, 38, TDRG, BORZA, D. 103) *Gălbenele (Lysimachia vulgaris).* Cf. BORZA, D. 103.

2. (Bot.; regional) Osul-iepurelui *(Ononis hircina* şi *spinosa),* v. OS **(1).**

– Pl.: *lingori.* – Şi: **lângoáre, lengoáre** (NALR–MB I MN 280, 444/622), **lingâre** (ib. 279, 444/513, 525), **ligâre** (ib. 279, 444/507, 509, 517), **ligoâre** (ib. 279, 444/508, 523, 524), **lungoáre, lugoáre** (NALR–MB I MN 279, 444/499, 511, 514), **lumboáre** (NALR–B I h 149/49) s.f.

– Lat. **languorem.** – Pentru sensul **I 3,** cf. şi fr. l a n g u e u r. – **Lungoare:** prin etimologie populară.

LINGOŞÁ vb. I v. **linguşi.**

LINGOŞEÁLĂ s.f. v. **linguşeală.**

LINGOŞÍ vb. IV v. **linguşi.**

LINGOŞITÓR, -OÁRE adj. v. **linguşitor.**

LINGOTIÉRĂ s.f. Formă metalică (de obicei de fontă sau de oţel) în care se toarnă metalele sau aliajele topite pentru obţinerea lingourilor. *Oţelul topit se transportă de la cuptoare în căldări cu ajutorul macaralelor şi se toarnă în forme metalice numite lingotiere.* IOANOVICI, TEHN. 53, cf. 54, DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pronunţat: *-ti-e-.* – Pl.: *lingotiere.*

– Din fr. **lingotière.**

LINGOŢÍ vb. IV v. **linguşi.**

LINGÓU s.n. Bloc de metal sau de aliaj obţinut prin turnare într-o lingotieră, urmând să fie prelucrat prin laminare sau prin forjare şi a cărui mărime şi formă

depind de natura metalului sau a aliajului respectiv; bloc de metal monetar pur, cu formă şi greutate stabilite conform uzanţelor internaţionale; (învechit) drug. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Emisiunea biletelor de bancă se face într-o proporţie anumită, dinainte stabilită, din stocul metalic aflat în lingouri, în tezaurul băncii în emisiune.* ENC. AGR. I, 402. *La început, aurul şi argintul au fost folosite în bulgări, apoi în lingouri. Şi unii şi celelalte trebuiau cântărite, încercate de fiecare dată. Apoi s-a luat înţelegerea ca lingourile să fie de anumită formă, greutate şi titlu, garantate de o pecete oficială.* ib. IV, 52, cf. SCRIBAN, D. *Îi arătă pe masă o lădiţă destul de voluminoasă, al cărei capac îl desfăcu. În ea sclipeau lingouri de aur, lungi ca nişte bastoane de ceară de sigilat, mari şi somptuoase.* CĂLINESCU, S. 773, cf. DL, DER. *Producţia de oţel a ţării va fi limitată în mod arbitrar (plafonul a fost fixat mai întâi la 7 milioane de tone de lingouri pe an).* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 32/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✧ F i g. *Pe miriştea de aur combinele lăsară lingouri mari şi groase pătrate,... vegetale.* V. ROM. august 1960, 46. *Pământul se roteşte prin spaţii lunecând pe lingouri de aur.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 24/3.

– Pl.: *lingouri.*

– Din fr. **lingot.**

LINGROÁTE s.f. pl. v. **renglotă.**

LINGUÁL, -Ă adj. **1.** (Anat.) Referitor la limbă **(A I 1)**, care aparţine limbii, al limbii, din regiunea limbii. *Muşchi lingual.* ŞĂINEANU, D. U. *Nerv lingual.* DEX, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ (Substantivat) *Arterele sânt lingualele ce vin din artira carotidă externă.* KRETZULESCU, A. 282/10.

2. (Fon.; despre sunete; şi substantivat, f.) La articularea căruia limba **(A I 1)** are rolul principal; (învechit) limbal. Cf. BARCIANU, IVELA, D. U., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1963, 214, DEX, L. ROM. 1977, 490, V. BREBAN, D. G.

– Pronunţat: *-gu-al.* – Pl.: *linguali, -e.*

– Din fr. **lingual.**

LINGUÍ vb. IV v. **lingăi.**

LINGUIFÓRM, -Ă adj. v. **lingviform.**

LINGUÍST, -Ă s.m. şi f. v. **lingvist.**

LINGUÍSTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LINGUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care linguşeşte, care flatează. Cf. ANON. CAR., CDDE.

– Pronunţat: *-gu-i-.* – Pl.: *linguitori, -oare.*

– **Lingui** + suf. *-tor.*

LINGUITÚRĂ s.f. (Învechit, rar) Linguşire. Cf. IORGA, S. D. XIII, 111, CDDE.

– Pronunţat: *-gu-i-.* – Pl.: *linguituri.*

– **Lingui** + suf. *-tură.*

LINGUNÁR s.m. v. **lingurar.**

LINGURÁ vb. I v. **linguri[1].**

LINGURÁC s.m. (Regional) Mormoloc; linguruş[1] (Broscari – Vânju Mare). Cf. LEXIC REG. 54.

– Pl.: *linguraci.*

– **Lingură** + suf. *-ac.*

LINGURÁR s.m., s.n. **I.** S.m. Persoană care face (şi vinde) linguri **(I)** şi alte obiecte din lemn; ţigan (care are această îndeletnicire); rudar. Cf. ANON. CAR. *Sosiră apoi în şireaguri groase Lingurarii cu săcuri pe spate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 94. *Într-această sumă dă lude sânt cisluiţi şi lăieţii, lingurarii şi ursarii după puterea lor* (a. 1810). DOC. EC. 85, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Între moşneni sunt şi 27 de familii de rudari (lingurari), cari nu se ocupă cu plugăria, ci se ocupă cu făcutul lingurilor.* I. IONESCU, M. 447. *Zamfira s-au născut sub şatră, pe malul Oltului, unde îşi întinseseră lingurarii corturile.* ALECSANDRI, O. P. 67, cf. COSTINESCU. *Cum mă scol, îndată mă şi trimite mama cu demâncare în ţarină la nişte lingurari, ce-i aveam tocmiţi prăşitori.* CREANGĂ, A. 52, cf. DDRF. *A spus cum lingurar Achire Fura prescură de la schit: Aşa spunea de lung şi jelnic, Ca popa Spic din molitfelnic!* COŞBUC, P. II 233, cf. BARCIANU, TDRG, PASCU, S. 79. *Lingurari sunt mai toţi ţiganii din Prislop. Ei mai pregătesc coşuri, albii, leuci, maie, mături etc.* PĂCALĂ, M. R. 313. *Cei cari se ocupă cu lucrarea lemnului ne sunt pomeniţi de documente şi de scrieri cu numele de lingurari.* ARH. OLT. I, 38, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Burdulea, lingurar, slăbănog, din judeţul Vaslui, ieşi din tranşee.* BRĂESCU, V. A. 70, cf. NOM. PROF. 33, ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 414. *În urma lor* [s-au ivit]... *alţi târcovnici şi boccegii şi popi şi slujnicari şi iuncări şi lingurari flenduroşi.* C. PETRESCU, A. R. 8. *Câteodată trec prin sat, dinspre munte spre Dunăre, sălaşe de ţigani bălani, cu ochi verzi ori albaştri – lingurarii care vând linguri, găvane, albii.* STANCU, D. 110. *Tinerii boieri ciocnesc ulcelele pline cu vin cu ţăranii, cu drumeţii din han: lingurari, cărbunari, olari.* V. ROM. 1954, nr. 5, 206, cf. V. BREBAN, D. G., ALIL XXIII, 51, 57, H X 189. *Câţi feciori de lingurari, Toţi-is flaiteri şi căprari.* MÂNDRESCU, L. P. 166. *Avea dada ca toţi ţâganii, Ca lingurarii, ca lăcătarii, Ca corturarii, ca căldărarii,... Avea, avea... oare ce avea?* CONTEMPORANUL, I, 620. *Din coşu lui N. v-oi lua Şi pe toate v-oi mâna... La lingurariu cu lingurile, La strugariu cu fusele.* MARIAN, D. 34. *La biserică se strângea, Cu femei, cu mici, cu mari, Cu fierari, Cu lingurari, Cu scripcari Şi cu ursari.* id. SA. 306. *Luat-o numa, luat Un fecior de lingurar Pă-o fată d'e d'iňerar.* ŢIPLEA, P. P. 14, cf. IORDAN, L. M. 193, com din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 659, ALR II 6 520/192, ib. 6 521. *Cum se adună oalele la olar, Fusele la fusar, Lingurile la lingurar.* FOLC. MOLD. I, 225. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Şi între altele luat-am domnia me aminte şi pentru ţiganii domneşti lingurari şi ursari care sunt din vechi birnici* (a. 1793). URICARIUL, I, 282. *L-am făcut domniia mea vătaf şi purtător dă grijă pă toată ceata lui dă ţigani lingurari* (a. 1799). IORGA, S. D. XXI, 122. *Mai adaog la această foaie de bun proeresul meu: zece suflete de ţigani lingurari.* ALECSANDRI, T. 433. *Ţiganii*

lingurari... se ocupă în special cu fuse, linguri şi coveţi. PAMFILE, I. C. 11. *El a fost unul din robii noştri, ţigan lingurar de soiul lui, însă pitar de meserie.* GHICA, ap. CADE. *Era odată un ţigan lingurariu.* SBIERA, P. 186, cf. ALR II 6 521/191. ◇ (Prin Maram.) *Ţigan lingurar* = poreclă care se dădea unui fecior român ajuns toboşar la miliţie **(1)**. Cf. ŢIPLEA, P. P. 111.

II. S.n., s.m. **1.** S.n. Poliţă[1] **(1)** specială, adesea prevăzută cu găuri, pentru păstratul lingurilor **(I)**; dulăpior de bucătărie pentru veselă. Cf. LB. *Aşeza vasele în lingurariu.* ap. LM. *Ies toate afară purtând cu sine un lingurariu cu linguri cu tot.* MARIAN, S. R. I, 79, cf. ALEXI, W., TDRG, REV. CRIT. IV, 144, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ca făcând parte din mobilierul şi uneltele de bucătărie trebuie să mai înşirăm... lingurariu, solniţă, covăţea.* PĂCALĂ, M. R. 429. *În apropierea vetrei atârnă de părete un uiegar pentru sticle şi un lingurar pentru linguri.* VUIA, Ţ. H. 115, cf. V. BREBAN, D. G., VICIU, GL., DENSUSIANU, Ţ. H. 323, GREGORIAN, CL. 59.

2. S.n. (Regional) Punguţă de piele în care păstrează ciobanii lingura **(I)**. Cf. H V 280, IX 310, XIV 59, 93. ✦ (Regional; în forma *lingunar)* Cutie în care se păstrează linguriţe **(1)** (Moisei – Vişeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.

3. S.m. (Şi, adjectival, în sintagmele *ciortan lingurar, crap lingurar)* Crap de lungimea unei linguri **(I)**, de circa 300–400 de grame. BĂCESCU, P. 27, cf. 36.

– Pl.: (m.) *lingurari,* (n.) *lingurare.* – Şi: (regional) **lingunár** (ALR I 1 659/361), **liungurár** (ib. 1 659/259, 302, 428, 467, 470, 476, 542, 552, 647, 658, 665, ALR II 6 521/250, 414) s.m.

– **Lingură** + suf. *-ar.*

LINGURÁŞ s.m., s.n. (Regional) **I.** S.m. **1.** Mormoloc; linguruş[1]. Cf. ENC. AGR. IV, 67, GR. S. I, 190, BUL. FIL. VI, 228, ALR SN III h 731, ALRM SN II h 546.

2. Nume dat unei păsări nedefinite mai îndeaproape. Cf. PAMFILE, VĂZD. 175.

II. S.n. (Anat.) Omuşor **(2)**; (regional) lingurea **(I 4)**. VÎRCOL, M.

– Pl.: (m.) *linguraşi.*

– **Lingură** + suf. *-aş.*

LÍNGURĂ s.f. **I.** Obiect de lemn sau de metal format dintr-o parte ovală scobită şi dintr-o coadă, utilizat pentru a mânca şi pentru a amesteca în mâncare; p. restr. partea ovală, scobită a acestuia; (şi în sintagmele *lingura mare, lingură de scos, lingură de supă)* polonic, (regional) l i n g u r ă u. *Sfâ[n]ta lingură să o puie în potiri.* CORESI, LIT. 40^{v}/7. *1 potir de argintu cu discos cu zveazdă şi cu lingure* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 195/3. *Şi cum au luat serafimul odinioară cel cărbune de-l deade Isaiei, aşa şi preoţii cu lingura* [au dat] *cereasca pâine.* PRAV. GOV. 50^{r}/34, cf. ANON. CAR, LEX. MARS. 195. *Un ceasornic, 1 lingură de argint* (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 27. *2 lei au cumpărat covăţi şi linguri... de casă* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 258. *Şi-i fiiarbe amestecându-i des cu lingura până ce să va cam groşa zeama.* MÂNCĂRILE, 76/12. *Vel medelnicer... din blidul cel dintâi cu lingura cea mare de argint scoate domnului pe talger supă, cum şi dintr-alte bucate.* GHEORGACHI, LET. III, 303/20. *O parech*[i] *cuţâte argint cu linguri, 30 lei* (a. 1777). IORGA, S. D. III, 153. *Cere ace de saci, linguri, bani vechi* (a. 1778). id. ib. XII, 98. *6 lingur[i], 6 părech[i] cuţâte* (a. 1798). id. ib. 123, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Neagul...* [este] *cel mai bun meşter de covate, De scafe, cauce, linguri.* id. Ţ. 94. *Cuţite de argint, cu linguri de argint, 2 linguriţe de cafea* (a. 1814). IORGA, S. D. XII, 170, cf. LB. *Lucruri făcute de mâinile lor, adică: fuse, linguri, mosoare* (a. 1827). DOC. EC. 386. *Fosforul... se curăţă topindu-l mai întâi în apă caldă...; după aceea se scoate cu lingura şi se pune repede în apă rece.* MARIN, PR. I, 37/13, cf. PANN, ap. GCR II, 370. *Luă o lingură, o umplu dintr-o stecluţă.* NEGRUZZI, S. I, 209, cf. POLIZU. *O lingură... murdară poate strica gustul celor mai bune bucate.* PENESCU, M. 28. *Dă-ne pâinea aia de colo, strachina cu apă, lingura şi plosca şi ne va fi de ajuns.* FILIMON, O. I, 408, cf. PONTBRIANT, D. *12 linguri..., patru chisele de cristal cu hulubi poleiţi pe dânsele.* ALECSANDRI, T. 432, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 143, LM. *Se preface că mănâncă... Stă la masă şi la gură lingura o duce goală.* CONTEMPORANUL, I, 132. *Slujitorii descărcară de pe catâri bogatele odoare... se vedeau... lăzi cu covoare de Ispahan,... cu linguri de fildeş săpat şi cu felurite alte bogăţii.* ODOBESCU, S. I, 134. *Toate acestea împreună le baţi iute cu lingura, până le prefaci într-o spumă uşoară.* id. ib. 464. *Da'tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul, lucrând cu lingura în cheseaua de dulceaţă.* CARAGIALE, O. I, 275. *La început mânele nu tremură..., dar dacă bolnavul le întinde să ia o ceaşcă ori o lingură, aşa se clatină, încât răstoarnă tot.* CONTEMPORANUL, VI, 86, cf. DDRF. *Oalele prinse se smântânesc luând smântâna cu lingura.* DAMÉ, T. 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Unele medicamente lichide să dau sub formă de picături...; cele mai multe însă, adecă cele mai slabe, să dau cu lingura.* BIANU, D. S., cf. TDRG. *O lingură mare, care se foloseşte la praznice, poartă numele de tioşcă sau linguroi.* PAMFILE, I. C. 146, cf. PASCU, S. 57. *După ce ouăle s-au colorat în roşu sau altă coloare, lingura se strânge în pod pentru alt an.* PAMFILE–LUPESCU, CROM. 187. *Nu se ridica acum decât larma lingurilor şi a furculiţelor.* AGÎRBICEANU, S. 148. *Străchinile nouă, smălţuite... stăteau fiecare alături cu câte o lingură albă de lemn.* HOGAŞ, DR. I, 47. *Cu aceeaşi băgare de seamă soarbe, cu mâna tremurătoare, borşul din lingura veche de tisă roşie.* id. ib. II, 116, cf. RESMERIŢĂ, D. *Linguri şi linguriţe de aluminiu... lei 7 500.* NICA. L. VAM. 144, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Radu Comşa hotărî că a doua oară, când va veni, să cumpere pentru toţi cuţite, furculiţi, lingure şi farfurii.* C. PETRESCU, Î. II, 164. *Mama a lăsat lingura şi a ieşit păşind pe urma lui.* VLASIU, A. P. 106. *Monica aplecă vârful lingurii spre buze, insinuând supa lin, fără murmur.* TEODOREANU, M. I, 77. *Medelnicerii înfăţişară Măriei Sale vasele de argint. Din vasul ales slujitorul luă gustare cu lingura lui.* SADOVEANU, O. XIII, 38. *În aceste rafturi sunt înşirate câteva scăfiţi, linguri şi străchini.* id. ib. XXI, 83, cf. ENC. AGR. *Îşi începuse căsnicia, acum patruzeci de ani, cu două linguri de lemn şi un blid de pământ ştirb.* DAN, U. 37, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 213, SCRIBAN, D., BL XI, 84. *Zlătarii... trimit în oraşele şi târgurile apropiate copăi, linguri, găvane.* ARGHEZI, B. 42. *Scutură fiertura de*

fasole, pe vârful lingurei de lemn, ca şi când ar fi o scumpătate mare. CĂLINESCU, C. O. 103. *Zărim o lingură cât un ceaun de scos murături.* id. ib. 247. *Preotul lua cu o lingură din grâul fiert porţii mari, socotite pentru căpcăuni, şi ni le punea în palmă.* BLAGA, H. 84. *O să curăţ cu lingura coaja după fundul căldării.* STANCU, D. 52. *O voce de femeie răsună în spatele lui... Recunoaşte această rostire împotmolită ca de o coadă de lingură pe limbă.* VINEA, L. I, 87. *Luaţi cu lingura cât e fierbinte ciorba asta bună.* JEBELEANU, S. H. 50. *Bucătarul îi puse farfuria în faţă, îi dădu o lingură de fier, pâine tăiată felii.* TUDORAN, P. 87, cf. DL. *Vodă luă... lingura cea mare.* BARBU, PRINC. 5, cf. M. D. ENC., DEX. *Ulcioarele să fac pe genele ochilor... De ele scapi uşor; n-ai decât să le frigi cu coada lingurei înfierbântată în foc.* ŞEZ. I, 119. *Ajungă-te jalea mea... Când vei lua cu lingura, Să te doară inima.* HODOŞ. P. P. 130. *Dăie-ţi Dumnedzău, să-ţi dăie Femeie p-a ta plăcere: Când ţ-a pune de mâncat, Puie-ţi în blid nespălat Şi lingură de su' pat.* ŢIPLEA, P. P. 52. *Ieşiţi din trupul lui N., Că cu fusele v-oi înţepa, Cu lingurile v-oi sorbi, Cu cuţitul v-oi tăia.* PAMFILE, B. 13. *S-o dus să cumpere şi o vint cu trii lingure de cosătoriu.* T. DINU, Ţ. O. 130, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. ALR SN IV h 1 047, ALRM SN II h 847, ALR I 704, ALR II 3 973/182, 192, 219, 228, 235, 728. *Pî la uşă-i zăuială, Tăt o liungură ş-o uală.* MAT. DIALECT. I, 116. *Bistricene, te-aş lăsa, Dar ştii măta ce-ţi făcea: Lapte-n strachină-ţi punea, Cu lingura mă ciocneai.* FOLC. OLT–MUNT. IV, 70. *Se adună oalele la olar, Fusele la fusar, Lingurile la lingurar, Cuţitele la cuţitar.* FOLC. MOLD. I, 225. *Unde nu-ţi fierbe oala, nu-ţi băga lingura!,* se spune unei persoane care se amestecă în treburi care n-o privesc. Cf. PANN, P. V. 24/28, ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. IV, 17. *Care cum se scoală, cu lingura-n oală,* se zice când cineva se amestecă nepoftit în vorbă sau într-o treabă oarecare. Cf. UDRESCU, GL. *Cine vrea să mănânce să-şi facă lingură* (= fiecare trebuie să-şi rezolve propriile treburi). Cf. MAT. DIALECT. I, 179. *Cu toat-a lui gemătură, Duce lingura la gură,* se spune despre cineva care se preface bolnav. Cf. PANN, P. V. III, 139/4, ZANNE, P. II, 576. *Scoală, Ioane, de fă foc! – Baiu, că nu pot. – Scoală, Ioane, La mâncare! – Unde-i lingura mai mare?,* se spune despre cineva care e leneş şi viclean. Cf. ZANNE, P. III, 638. *Cu lingura îi dă să mănânce şi cu coada îi scoate ochii,* se spune despre omul făţarnic. Cf. ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. III, 592, SEVASTOS, P. 85. *Când e blidul gol, se bate lingura cu el,* se spune despre acela care, neavând ce-i trebuie, caută prilej de ceartă cu cei din jur. Cf. ZANNE, P. III, 477. *Lingură cu coadă mare şi cu leafă mică,* se spune atunci când se trag foloase puţine dintr-o oarecare muncă. Cf. LM, ZANNE, P. III, 593. *După gură, lingură* (= foloasele sunt după felul de a fi al fiecărui om). Cf. ZANNE, P. II, 180. *Dai cu baniţa şi scoţi cu lingura,* se spune atunci când se dau cu împrumut bani mulţi şi se înapoiază câte puţin. Cf. ZANNE, P. V, 241. *Am o vacă-ncărcătică, de-abia se bagă-n poieţică (Lingura* şi gura). SBIERA, P. 322. (În formule stereotipe din basme) *Şi încălecai p-o şea Şi v-o spusei d-voastră aşa. Şi mai încălecai p-o lingură scurtă, S-o dai pe la nasul cui n-ascultă.* ISPIRESCU, L. 159. *Şî-ncălecai pi-o lingurî scurtî, Sî hii pintru şini-ascultî; Şi-ncălicai pi-un fus, Sî hii pintru şini-a spus.* GRAIUL, I, 277. ✧ (Urmat de determinări care indică felul) *Nu mânca* [iahnia], *prea-sfinte (şopteşte paracliserul); adineauri am văzut pe slujnică în cuine, că a amestecat-o cu lingură de dulce.* CARAGIALE, O. IV, 303. *Cârţă se întoarse cu o lingură lipovenească, scurtă-n coadă şi lustruită cu roş.* HOGAŞ, M. N. 195. *De-ar fi blid de tinichea, Nu s-ar sparge, maica mea! Lingura de ursitori Nu se sparge până mori!* PAMFILE, C. Ţ. 259. ✧ Loc. adv. **Cu lingura (cea mare)** = în cantitate mare, foarte mult. *Am păţit multe şi cu lingura cea mare am înghiţit necazurile.* REBREANU, P. S. 234. *Săracele fetele, Dulce-i gura, place-le. De le-ai da cu lingura, Totuş nu le-ai sătura.* MARIAN, H. 163. ✧ Expr. (Familiar) **A(-i) pune** (sau **a-i atârna, a-i spânzura, a-i lega**) (cuiva) **lingura** (ori **lingurile**) **la** (sau **în, de) brâu** (ori **gât**) = a lăsa pe cineva nemâncat (pentru că a întârziat la masă); a se certa, a rupe relaţiile cu o persoană care a întârziat. *Când să ne deie bucate, giupânu bucătar ne spânzură lingurile la brâu şi se duce la primblare... Ei apoi, să nu-l baţi?* ALECSANDRI, T. 40. *Vrei să ne atârne lingurile de gât? Nu face pentru ca să ne aştepte!* CARAGIALE, O. II, 129, cf. ZANNE, P. III, 593. *Acuma să mergem, copiii au ajuns acasă şi mama are să ne pună lingurile în brâu.* C. PETRESCU, R. DR. 92. *La o astfel de oră ar trebui să-ţi pun lingurile-n brâu!* TEODOREANU, M. II, 57, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., CIAUŞANU, V. 175. (Popular) **A(-i) mânca** (cuiva) **banii** (sau **aurul, averea**) **cu lingura** = a-i risipi cuiva averea, banii. *E în stare să ia un barbat tânăr şi... verde, precum zice ea; un barbat care i-a mânca toată averea cu lingura, după obicei.* ALECSANDRI, T. 807, cf. ZANNE, P. I, 116, id. ib. V, 26, 73, DEX, V. BREBAN, D. G. **A mânca averea** (sau **leafa**) **cu lingura** = a cheltui (avere, bani) foarte mult (şi repede). *Nu le vine lor la socoteală să nu mai plătească niminea bir, e aproape de mintea omului: de unde ar mai mânca ei lefurile cu lingura?* CARAGIALE, O. VI, 64. (Cu parafrazarea expresiei) *Al lui Drăculea are avere s-o mănânce cu lingura şi tot n-o termină.* STANCU, D. 102. **A începe de la lingură de lemn** v. lemn. (Popular) **A se lăsa de lingură** sau **a lăsa lingura** = a muri. Cf. CIAUŞANU, V. 175. *De mândra io m-oi lăsa Când oi lăsa lingura.* HODOŞ, P. P. 90. **A fi cât lingura** = a fi mic de tot. *Moaşa... i-a tăiat buricul când era numai cât lingura.* ŞEZ. IX, 158. ✧ (Adverbial) *Loviturile mânilor făcute lingură.* ADAM, S. 193. *Cu mânile făcute lingură.* DELAVRANCEA, în DR. IV, 731. ✦ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „cu") Conţinutul unei linguri **(I).** *Cine se va arde la deget, acela să ia doao linguri de olei, adecă unt de lemn, şi să-l mestece bine cu un albuş de ou, apoi, punând pre o cârpă curată, să lege arsura.* PETROVICI, P. 335/11. *Agronomii pot să-i vindece ei înşişi, fără ajutorul viterinarului, făcându-i să înghiţă o lingură de amoniac stins într-un pahar de apă.* BREZOIANU, A. 574/30. *Dă o lingură de masă* [de sirop] *în toate dimineţile copiilor.* MAN. SĂNĂT. 176/5, cf. LM, DDRF. *Se bea o băutură făcută dintr-un pumn de centaură (fierea-pământului), fiartă într-o litră de apă şi amestecată cu trei linguri de miere.* PAMFILE, I. C. 96. *Îi da cu mâna tremurătoare o lingură de doctorie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 231. *I se dă iarăşi pe tăcute nouă*

linguri de apă făcută cu mujdei de usturoi. PAMFILE, DUŞM. 164. *Dumneata ne-ncurci c-o lingură de borş şi c-un strop de brânză?* HOGAŞ, DR. I, 119. *A băut trei linguri de zeamă.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Ca s-o lungească, punea câte o lingură de cir de mămăligă în tocană.* DAN, U. 113. *S-au odihnit bine şi s-au ospătat cu miel fript, acoperit cu linguri întregi de iaurt.* CAMIL PETRESCU, O. III, 607. *O lingură de gaz dimineaţa, una la prânz, una seara.* STANCU, D. 112, cf. M. D. ENC., DEX. *Căr, cioară, De la moară, Cu făină-n poală, Că pe tatăl tău L-ai mâncat Nesărat, Nepipărat, C-o lingură de păsat!* MARIAN, O. II, 35. (Glumeţ) *Iei: dureri şi chinuri sociale,... torni peste ele câteva linguri de cerneală de tipar – şi pomada e gata.* CARAGIALE, O. IV, 127. ✧ Fig. (Exprimă o cantitate foarte mică) *Trudise... să aibă la bătrâneţă o lingură de zeamă şi un colţ de perină pe care să-şi odihnească fruntea.* DAN, U. 161. *Măcar să-ţi dea o lingură de lapte, cu care să mai îndulceşti gura celor ploduri.* PAMFILE, I. C. 18. *Dacă n-ai copii, şezi cu ţărâna în gură şi nu-ţi dă nimenea de pomană măcar o lingură de apă.* id. CER. 42. *Mi-a adus puica mâncare... O strachină de papară Şi-o lingură de otravă.* FOLC. MOLD. I, 114. *La o lingură de învăţătură trebuie un car de minte.* BĂRAC, ap. GCR II, 234/26. *O lingură de isteţime face uneori mai mult decât un car de putere.* REBREANU, I. 25. *Cu o lingură de miere prinzi mai multe muşte decât cu douăzeci de butoaie de oţet* (= cu puţină blândeţe se obţin mai multe înlesniri decât cu multă asprime). I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 559. *Cu o lingură de miere mai multe muşte prinzi decât cu o bute de oţet.* PANN, P. V. I, 24/24, cf. LM, MARIAN, INS. 376. ✧ Expr. **Cât** (sau **cum**) **ar bea o lingură de apă** = **a)** repede, într-o clipă. Cf. ZANNE, P. III, 459; **b)** cu uşurinţă, lesne. id. ib. (Popular) **Să o sorbi într-o lingură de apă** sau **ca dintr-o lingură,** se zice cu admiraţie, în semn de deosebită dragoste pentru cineva. *Îi venea flăcăului, de drag, să o soarbă într-o lingură de apă.* ISPIRESCU, L. 35, cf. ZANNE, P. IV, 127. *Vine fata şi se cruceşte boierul când o vede. De frumoasă era frumoasă, s-o sorbi într-o lingură de apă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 57. *Cică e o mândreţe cum nu s-a văzut. Trupul, faţa, ochii, mânuşiţele... să le tot priveşti!... S-o sorbi într-o lingură de apă, maică.* id. ib. 94. **L-ar sorbi** (sau **l-ar înghiţi**) **într-o lingură (de apă)** (ori **de sorbitură**), se spune cu referire la o persoană nedorită, nesuferită. *Dacă i-ar fi fost cu putinţă, i-ar fi înghiţit într-o lingură de sorbitură, aşa era ea de rea şi de îndrăcită.* MARIAN, O. I, 15. *Îi ţin până şi-n ziua de astăzi sâmbetele, adică îl pizmuiesc şi numai dacă ar putea l-ar sorbi într-o lingură de apă.* id. ib. 308. *Chimu... ajunsese să-l dușmănească aşa de tare pe Mitru, încât l-ar fi sorbit într-o lingură, pentru că el socotea că Mitru i-a luat locul.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 144. *Ea, numai dacă i-ar fi fost cu putinţă, ar fi zburat asupra duşmanilor şi i-ar fi sorbit într-o lingură de apă.* MARIAN, T. 217. (Regional) **A împărţi lingură cu lingură** = a împărţi frăţeşte o avere moştenită. Cf. CIAUŞANU, GL.

II. P. anal. Nume dat mai multor obiecte sau părţi de obiecte, părţi ale corpului, care seamănă cu o lingură **(I)** ori cu o parte a ei, ca formă, ca funcţie etc.

1. (Şi în sintagma *lingura cea mare)* Unealtă de forma unei linguri de dimensiuni mari, folosită de ciobani pentru a amesteca laptele pus la închegat (A III 118), pentru a aduna urda (A VIII 16, 98) şi jinţiţa (A III 325) sau ca măsură pentru lapte. *Urda din căldare se ia cu lingura cea mare.* PRECUP, P. 15. *Urda se dă din căldare cu lingura... făcută din paltin sau plop, cu coada lungă de 1 m şi având capacitatea de ½ kg.* DIACONU, P. 27. *Lingura cea mare cu care se ia urda din cazan.* STOIAN, PĂST. 51. *Se măsura laptele păcurarilor care aveau oi mai multe cu lingura de lemn... Câte linguri a avut la măsurat, tot atâtea măsuri (o găleată) de lapte primea la muls, când îi venea rândul să-şi facă brânza.* VUIA, PĂST. 32. *Dacă aşezarea era aproape, laptele muls era... aşezat în... troci... spre a fi smântânit cu lingura de zmolit laptele.* id. ib. 114, cf. H III 18, 118, 131, 245, VII 422, X 96, 108, 317, XI 60, 275, XII 172, 366, XIII 25, XV 116, 149, 400, XVI 142, XVII 16, 140, XVIII 141. *O lingură de luat urda,...mare şi cu multe găuri, prin care se scurge zărul.* CHEST. V 61/82, 109, 138/36, 143/52, ALR I 1 603/343, ALR II 3 973/250.

2. (Şi în sintagmele *lingură de car,* ALR I 1 834/825, *lingură de roţi,* ib. 1 834/840, *lingură mare,* ib. 1 834/865) Unealtă de rotărie sau de dogărie folosită pentru a găuri butucul roţii sau pentru a face vrane la butoaie; ghin. *Rotarii fac toate părţile de lemn* [ale carului] *arătate mai sus, servindu-se cu instrumentele următoare: toporul, barda,... lingura, dalta.* I. IONESCU, M. 711, cf. CIHAC, I, 143. *Lingura cu care se găureşte căpătâna spre a face loc osiei.* DAMÉ, T. 42, cf. ALEXI, W., TDRG. *Lingura are... două feţe şi dă găuri mari, precum sunt cele în butucul roţilor pentru osie.* PAMFILE, I. C. 124, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, H II 244, IV 45, 56, VII 372, 391, X 21, 33, 68, 69, 261, 356, 506, 507, XIV 224, XVII 7, 448, ALR SN II h 569, ALRM SN I h 384, ALR I 1 834/12, 107, 116, 164, 170, 174, 178, 186, 305, 780, 800, 831, 856, 874, 878, ib. 1 835/170, 385, 800, 874, 878, ALR II 6 678/987. ✦ (Regional) Spiţelnic (Ghimpaţi – Bucureşti) ALR II 6 644/928.

3. (Şi în sintagmele *lingură de văcălit,* TEAHA, C. N. 239, ALR II/I h 241, *lingură de măltărit, lingură de maltăr,* TEAHA, C. N. 239) Unealtă de zidărie cu care se ia şi (în sintagma *lingură dreaptă,* ALR II/I h 241/574, *lingură de netezit,* ib. h 241/833) se netezeşte tencuiala; mistrie. Cf. LB, ALEXI, W., H XVIII 46, 307, ALR II/I h 241, A I 12, 17, 23, 31, 35, II 6, 7, 8, III 2, 4, 7, 12, 16, 17, 18, II 5.

4. Unealtă agricolă în forma unei furci de dimensiuni mici, cu doi dinţi şi prevăzută cu o reţea, folosită pentru a strânge paiele mărunte şi pleava. Cf. PAMFILE, A. R. 136. *Pentru paiele mărunte, pleavă etc. se întrebuinţează o furcă cu reţea numită lingură.* id. I. C. 143. *În Ardeal prin multe locuri se zice lingură.* VICIU, GL.

5. (Şi în sintagmele *lingură de lăcărit,* DT, DER, M. D. ENC., *lingură de curăţat,* M. D. ENC.) Tub cilindric, închis la capătul de jos cu unul sau cu două ventile, folosit la sonde pentru extracţia unei cantităţi mici de ţiţei, la curăţirea găurii de sondă sau la cimentat. Cf. SCRIBAN, D. *Trebuia... să ridice o lingură pentru sonda la care lucra el.* SCÂNTEIA, 1945, nr. 1 320, cf. DT, DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

6. Unealtă asemănătoare unei linguri **(I)** mari cu coadă foarte lungă, utilizată la manevrarea metalelor topite; linguriţă **(2 e).** Cf. RESMERIŢĂ, D. *Aveau... linguri lungi pentru vărsat păcură în capul duşmanilor.*

CĂLINESCU, C. O. 47. *Se precipitară cu o imensă lingură în adâncul incandescent... şi luară o probă.* PREDA, R. 124, cf. V. BREBAN, D. G.

7. Instrument chirurgical metalic, de formă asemănătoare cu lingura **(I)**, cu diferite utilizări; linguriţă **(2 b).** Cf. D. MED.

8. Bucată mică de metal în formă de lingură **(I)**, folosită ca momeală în pescuitul sportiv; linguriţă **(2 c)**, nălucă **(3).** *Alte unelte sau meşterii de prins peşte, făcute din aţă împletită sunt, pentru părţile Ardealului, lingura sau liungura.* PAMFILE, I. C. 68. *Se poate undi cu speranţe... la clean cu lingura, blincherul sau la suprafaţă.* VÂN. PESC. august 1964, 18. *Răpitorii se dau bine la linguri.* ib. septembrie 1964, 6. *Am prins în egală măsură şi la lingură şi la peşte viu.* ib. octombrie 1964, 19, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., VICIU, GL.

9. (Anat.; popular; în sintagma) *Lingura pieptului* = furca pieptului; (popular) lingurea **(2)**, lingurice **(I).** Cf. CIHAC, I, 143, LM, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, V. BREBAN, D. G., ALR II/I MN 36, 2 201/325, ALR M II/I h 114/325.

10. (Învechit; rar) Tăviţă la sfeşnic. *Şi fofeadzele şi scăfârliile...* [din sfeşnic] *era toate bătute dentr-un aur curat. Şi au făcut luminele lui, 7, şi lingurile lui.* BIBLIA (1688), 67[1]/25.

11. (Prin Transilv.) Căuş cu care se varsă vinul din pritoacă în poloboc. ALR II 6 141/53, 250.

12. (Regional) Teică la moară (Scărişoara – Abrud). ALR SN I h 174/95.

13. (Rar) Parte a morii prin care curge făina din veşcă. *Piatra* [morii] *a sfârşit de dumicat boabele şi pe lingura veşcăi nu se mai prelinge făină.* ap. TDRG.

14. (REGIONAL, ieşit din uz) Măsură cu care se lua vama la moară (Pecica – Arad). ALR SN I h 181/53.

15. (Regional) Fiecare dintre părţile de la roata morii în care loveşte apa. V. p i ş c o i e. Cf. H XVIII 143.

16. (Regional) Talger la cântar (Ciocăneşti – Vatra Dornei). Cf. ALR II 4 278/365.

17. (Regional) Scândurică lunguiaţă aflată la spatele saniei, pe care se poate sta călare. *Porneam cu sania şi într-o altă sanie veneau şi oamenii de serviciu cu baciu Neculai Stânicel în frunte, dintre cari unul sau doi se aşezau tot în sania noastră, unul pe lingura saniei totdeauna.* MOROIANU, S. 18.

18. (Regional) Semn în formă de lingură **(I)** făcut de ciobani în urechea oii pentru identificare (Rezina Sat – R. Moldova). Cf. CHEST. V 156/64.

19. (Regional) Unealtă lungă din fier, de forma unei dălţi, cu care se scoate, în pietrării, praful de piatră din găuri. Cf. FD I, 164.

20. (Regional) Unealtă cu care se curăţă lâna spălată proaspăt. *Le aruncăm în apă fiartă,... pe urmă... curăţim lâna cu o lingură.* PENESCU, M. 32.

III. C o m p u s e:

(Bot.) (Popular) **lingura-zânelor** (sau **-zânei, -frumoaselor)** = numele unei specii de ciuperci lemnoase, de culoare brună-roşcată, care creşte pe trunchiul şi pe rădăcinile arborilor; (popular) linguriţa-zânei, v. l i n g u r i ţ ă **(5)** *(Ganoderma lucidum).* Cf. PANŢU, PL., FORM. CUV. I, 70, L. ROM. 1981, 588, DEX. *Copilului mic i se face scăldătoare cu buretele lingura-frumoaselor, flori din vrâsta miresei şi unul sau mai mulţi bani de argint, ca să se facă curat ca argintul.* PĂCALĂ, M. R. 269. [De sperietură] *Bea vin alb în care s-a plămădit lingura-zânii pisată.* PAMFILE, B. 23, cf. ALR I 1 402/890; (regional) **lingura-popii** = popilnic **(1)** *(Asarum europaeum).* Cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 241, PANŢU, PL., CADE, ENC. AGR. IV, 684; **lingura-Maicii-Domnului** = lingurea **(II)** *(Cochlearia officinalis).* Cf. BUJOREAN, B. L. 382; **lingura-vântului** (sau **-de-vânt)** = iarba-şarpelui *(Echium vulgare).* Cf. BUJOREAN, B. L. 382, BORZA, D. 63; (Transilv.) **lingura-Maicii-Preceşte** (sau **-strigoaicei)** = nume dat unor specii de bureţi mici necomestibili, de culoare roşiatică; urechiuşă *(Fomes lucidus).* Cf. CADE, VICIU, GL.; **lingură-de-vântoasă)** = nume dat unei specii de ciuperci *(Clavaria delphus pistillaris).* Cf. BORZA, D. 192; **lingura-plugului** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. FORM. CUV. I, 70, H XVIII 168.

(Zool.) (Transilv.) **lingura-popii** = mormoloc **(1)**; linguruş. V. l i n g u r i ţ ă **(4).** Cf. GR. S. I, 190, CADE, VICIU, GL. 61, DR. I, 357, PASCU, C. 225.

(Tehn.) **Lingurile-vântului** = vânturătoare **(II 1).** Cf. TEAHA, C. N. 239.

– Pl.: *linguri* şi (învechit şi regional) *lingure.* – Şi: (regional) **liúngură, lúngură, lúngulă** s.f.

– Lat. **lingula.**

LINGURĂREÁSĂ s.f. (Rar) Lingurăriţă. Cf. PASCU, S. 25.

– Pl.: *lingurărese.*

– **Lingurar** + suf. *-easă.*

LINGURĂRÍE[1] s.f. (Învechit) Meseria de lingurar **(I).** Cf. LM. *Dogăria şi rogojinăria erau reprezentate în obor laolaltă cu lingurăria de plută, pretutindeni unde e loc de câteva sute de butoaie suprapuse şi magazii de papură şi răchită împletită.* ARGHEZI, B. 104.

– **Lingurar** + suf. *-ie.*

LINGURĂRÍE[2] s.f. Atelier sau prăvălie în care se fac (sau se vând) linguri **(I);** (cu sens colectiv) mulţime de linguri. Cf. LM.

– Pl.: *lingurării.*

– **Lingură** + suf. *-ărie.*

LINGURĂRÍŢĂ s.f. (Popular) Soţia lingurarului **(I);** (rar) lingurăreasă. *Atunci, Floricico, rogu-te să te faci lingurăriţă, căci ţigancă eşti; pune-ţi în părul tău negru ghioci în loc de flori.* HOGAŞ, DR. I, 170, cf. com. MARIAN. *Toate ursăriţele, Toate lingurăriţele, Toate mahalagiţele.* POP., în GR. S. VI, 136.

– Pl.: *lingurăriţe.*

– **Lingurar** + suf. *-iţă.*

LINGURĂU s.n. (Regional) Polonic; lingură **(I).** Cf. A I 21, 22.

– Pl.: ?

– **Lingură** + suf. *-ău.*

LINGUREÁ s.f. **I.** Diminutiv al lui l i n g u r ă **(I).**

1. Cf. l i n g u r ă **(I);** linguriţă **(1).** Cf. V. BREBAN, D. G., com. MARIAN. *Se sculă un român... Luă 9 linguri, lingurele.* ŞEZ. XII, 184.

2. (Popular) Furca pieptului (ALIL XXX, 197, 203), capul pieptului (LM), osul de la capul pieptului (COMAN, GL., COSTINESCU, D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 94), epigastru (POLIZU, DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., ROSETTI, L. R. III, 99). V. l i n g u r i c e **(I),** l i n g u r i ț ă **(3).** *Să primejduiesc de alte boale,... precum este... dorul de cap și de lingurea a copiilor.* PISCUPESCU, O. 238/16. [Leșinul] *vine cu o sfârșitură din lingurea și cu un spasmos de înecăciune în piept.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 151/14, cf. 181/9. *Erea să își dea răsufiarea cea mai de pre urmă, înghițat ca sloiul păste tot trupul, afară de lingurea.* GORJAN, H. II, 230/31. *Omul lovit de această epidemie... sâmțăște... o greutate la lingurică.* C. VÂRNAV, H. 21/10. *Apele fieroase s-au dovedit folositoare la boalele însoțite... de fierbințeală la lingurică.* FĂTU, D. 92. *Mi-o venit slăbiciune la linguric.* ALECSANDRI, T. 1 185. *M-apucă doru-n furca chieptului, la lingurea.* JIPESCU, O. 66. *Mitu era bolnav – tusă seacă, dureri la lingurea, nu mânca nimic.* CARAGIALE, O. I, 33. *A simțit că i se taie încheieturile și așa, un fel de slăbiciune la lingurea, parcă-l lua o apă.* id. ib. 150, cf. JAHRESBER. VIII, 165. *O fâlfâitură grozavă i se ridică de la lingurică drept prin mijlocul pieptului spre gât.* SANDU-ALDEA, A. M. 165. *Durerea mai mare o simte la lingurică.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 15, cf. 142. *Nu mă doare... Mă ia cu sfârșeală de la lingurea.* DELAVRANCEA, O. II, 207, cf. 63. *Untdelemnul e bun... pentru bolnavi cu... dureri la lingurică.* VOICULESCU, L. 291. *Din acel ceas femeia a început să bage de seamă că o doare și o arde în capul pieptului, la lingurică.* VOICULESCU, P. I, 253. *Ĭuuu! – se văietă din nou Anghilina. Junghiul! La lingurică! Iar m-a luat!* IOVESCU, N. 55, cf. SCRIBAN, D. *Mă doare la lingurea de greața supărării.* SADOVEANU, O. XVII, 291. *Izbuti, har Domnului, să-l smulgă și pe Coco Conduraky din elegiaca-i meditațiune..., opintindu-i la lingurică un cot bine simțit.* C. PETRESCU, A. R. 18. *Parcă ar mai fi trecut o dată pe lângă el tăietorul de boi și viței, să-i mai opintească un cot la lingurea.* id. ib. 26. *Și, de mândră ce erea, M-apucă la lingurea Doar când mă gândesc la ea.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 50. *Atunci simțea o gâdilitură la lingurea, întocmai ca în scrânciob, de Paști.* TUDORAN, P. 261, cf. V. BREBAN, D. G., CHEST. II, 67/97, ALR I 122/538, ALR II/I MN 36, 2201/520, 705, 958, ALRM II/I h 114. ✦ (Regional) „Boală sau zăcare" (Mihail Kogălniceanu – Făurei). H XII 150.

3. (Rar) Ombilic. *Parcă un nod i se ridica lui Trică, din lingurea în sus pe beregată, și i se proțăpea în omușorul gâtlejului.* CHIRIȚESCU, GR. 8, cf. 251.

4. (Prin Mold.; în forma *lingurică)* Omușor **(2);** uvulă, (regional) linguraș **(II).** ALIL XXX, 198.

II. (Bot.) Mică plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele în formă de linguriță **(1),** cu flori albe, așezate în ciorchine și care se cultivă ca plantă medicinală *(Cochlearia officinalis). În anutimpul în care măcrișul, lingureaoa... lipsesc, compune siropul antiscorbic cu: muguri de brad.* MAN. SĂNĂT. 176/10, cf. DDRF, JAHRESBER. VIII, 124, BIANU, D. S., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lingureaua în chip de ceai se... dă în tuse.* VOICULESCU, L. 166, cf. SCRIBAN, D., V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *lingurele.* – Și: **lingurícă** s.f., (rar) **linguríc** subst.

– **Lingură** + suf. *-ea.* – **Lingurică:** cu schimbare de sufix.

LINGURÉTE subst. (Regional) Lingură **(I)** mare; linguroi **(1)** (Jorăști – Tecuci). Cf. BL II, 248. *Popa îi dădu un coșcogea lingurete de ardei pisat.* I. CR. VII, 158.

– Pl.: ?

– **Lingură** + suf. *-ete.*

LINGURÍ[1] vb. IV. T r a n z. **1.** (Învechit, rar) A mânca cu lingura **(I).** LB, cf. CDDE 150.

2. (Prin Transilv.) A scobi, a strunji cu lingura **(II 2)** butucul unei roți. Cf. ALR I 1 835/107, 273, 305.

– Prez. ind.: *linguresc.* – Și: **lingurá** vb. I. ALR I 1 835/308.

– V. **lingură.**

LINGURÍ[2] vb. IV v. **lingări.**

LINGURÍC subst. v. **lingurea.**

LINGURÍCĂ[1] s.f. v. **lingurea.**

LINGURÍCĂ[2] s.f. v. **lungorică.**

LINGURÍCE subst. **I.** S.f. (Anat.; mai ales prin Mold.; și în sintagma *linguricea pieptului*) Furca pieptului; (popular) lingurea **(2),** (regional) lingură **(II 9).** Cf. PAMFILE, J. II 151, GR. S. II, 315. *În linguriśia kieptului, Uni-i păs voinicului.* DIACONU, VR. 247, cf. SCRIBAN, D. *Când te doare la lingurice, îți pui o legătură cu troscot.* PAMFILE, B. 43, cf. 42, id. C. Ț. 95, ALR I 122/584, 590.

II. 1. S.f. (Prin Olt. și prin sudul Transilv.) Mormoloc; linguruș[1], (regional) lingurac, linguraș **(I 1).** Cf. H XVII 149, 349, VICIU, GL. 61, ALR, SN III h 731, ALRM SN II h 546.

2. Subst. (Regional; la pl.) Păianjen de apă *(Hydrometra paludum)* (Arpașu de Jos – Victoria) ALRM SN II h 571/172.

– Pl.: *lingurici.* – Și: **(II 1) lingurici** (CDDE 151), **lenguríci** (ALR SN III h 731/130) s.m.

– **Lingură** + suf. *-ice.*

LINGURÍCI[1] s.m. v. **licurici.**

LINGURÍCI[2] s.m. v. **lingurice.**

LINGURÍȚĂ s.f. Diminutiv al lui l i n g u r ă.

1. Lingură **(I)** mică folosită pentru a mânca dulciuri, pentru a bea ceai, lapte etc.; lingurea **(I 1).** *I farfurii de dulceți cu linguriță ei* (a. 1765). IORGA, S. D. VII, 223. *Izvod ce am dat zestre fiicii mele Măriuții... 1 străchinuță argintu cu linguriță, 1 stropitoare argintu* (a. 1795). GHIBĂNESCU, S. I. X, 57. *1 farfuria cu linguriță de argint* (1798). IORGA, S. D. XII, 123, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Izvod de zestre ci dau nepoatei mele... 1 candelă de argint..., 2 farfurii de argint cu 4 linguriță* (a. 1809). URICARIUL, X, 254. *Linguri de argint, 2 linguriță de cafea, de argint* (a. 1814). IORGA, S. D. XII, 170. *Se cunosc de departe după fizionomie, după port, după umblet, după gesturi;... de scot tabacherea, de o ofer,*

de iau de la alții tabac, de apucă linguriţa cu dulceaţă..., au... un fel de semne particulare ale lor. HELIADE, ap. VIANU, A. P. 27, cf. POLIZU. *Orice fel de magiun... fierbe până se leagă, care legătură i-o cunoaştem luând puţintel cu linguriţa.* PENESCU, M. 48, cf. PONTBRIANT, D., LM. *O linguriţă scăpată pe gât nu mai iese din stomac, afară numai dacă nu s-ar face o operaţie chirurgicală foarte periculoasă.* CONTA, O. F. 221. *Mitropolitul în sfita de aur s-apleacă şi apropie de buzele ei fripte linguriţa cu grijanie.* CARAGIALE, O. I, 121. *În mâna-i... ţine o linguriţă cu care amestecă, încet, încet de tot, zahărul într-o ceaşcă plină cu şvarţ.* id. ib. II, 64. *Dacă nu-ţi ajunge cine ţi-i de vină? Eu ţi-am dat, ca omul, linguriţa plină.* CONTEMPORANUL, III, 508. *Popa... I-a cetit molitfe câte i-a cetit Şi cu linguriţa l-a împărtăşit.* id. ib. *S-apuca să şteargă şi mai bine, s-aşeze şi mai frumos în dulap ceştele, paharele şi linguriţele.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 135, cf. COSTINESCU. *Şi astăzi se pomenesc de ctitori ai bisericei: Ştefan Voievod şi Elena Doamna, şi se află şi o linguriţă de aur cu inscripţia slavonă.* XENOPOL, I. R. VI, 64, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Stau la tejgheaua din bazar, unde vând ceea ce au lucrat... linguri de lemn, linguriţe de os, condeie, bricege, satâre, cuţite.* IORGA, P. A. I, 147, cf. TDRG. *Sosi sfârşitul slujbei. Notarul se apropie cel dintâi să ia, din linguriţa de argint, paştile.* AGÎRBICEANU, A. 108, cf. PASCU, S. 254, ŞĂINEANU, D. U. *Luxiţa plecă spre a veni cu tava de dulceaţă, o adevărată tavă, mare cât o faţă de masă, iar în mijlocul ei – ca o oază rătăcită în pustiu – o farfurioară şi o linguriţă cu două caise coapte.* BASSARABESCU, S. N. 74. *Îşi privi ceasul. Mai erau 10 minute până la sorocul mâncării... îl lăsă* [pe copil] *să plângă şi începu pregătirile: termos, ceaşcă, linguriţă, pesmeţi, bărbiţă.* VOICULESCU, P. II, 223. *Odăile se umplură şi tavele cu dulceaţă şi cu cafea începură a se opri pe dinaintea fiecăruia. Linguriţele sunau uşor, în toate părţile se auzea „Mersi! Mersi!".* SADOVEANU, O. II, 216. *Bătu din palme şi porunci fratelui care se înfăţişă la poruncă să aducă apă proaspătă de la fântână, o scafă de miere şi linguriţi de lemn.* id. ib. XIII, 57. *Gazda casei i-a pus înainte... dulceaţă într-o chisea frumoasă, aşezată pe-o tăvuţă cu o farfurioară alături cu linguriţa pe ea.* MOROIANU, S. 164, cf. ROSETTI, L. R. III, 78, SCRIBAN, D. *Cu o mână nesigură, luă apă cu o linguriţă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 110. *Dulceaţa o punea în linguriţe de argint.* id. ib. 257. *Mă învinuieşte... că-i învăţ să ceară preotului să aibă linguriţa dezinfectată când împărtăşeşte, fără să ţin socoteală că un lucru sfânt nu poate aduce decât bine.* ULIERU, C. 108. *Când ursul şi mielul* [de pluş,] *vor veni cu linguriţa în lăbuţă ca să se înfrupte, o să-l găsească pe tătuţu între borcane.* ARGHEZI, P. T. 182. *Bea asta! îi porunci Florica şi-i întinse o linguriţă plină cu un lichid mirosind a bromură.* CĂLINESCU, S. 234. *Ioanide simţi un fior moral pe care căută să şi-l anuleze învârtind linguriţa în ceaşcă.* id. B. I. 16. *Arăpilă şovăi câtva timp, parcă ar fi căutat cuvintele... Încurcat, învârtea în mână linguriţa de argint cu care tăia în felii înghe̦ţata.* CAMIL PETRESCU, O. II, 342. *Amestecă agale cu linguriţa până nu mai simţi rezistenţa granulelor de zahăr pe fundul ceştii.* VINEA, L. I, 92, cf. DL. *Învârtea linguriţa în pahar.* T. POPOVICI, S. 228, cf. DM. *Vâra în buzunarele fraculuilinguriţele şi furculiţele de argint.* BARBU, S. N. 319. *Când un diminutiv numeşte un obiect mic, pe care îl cunoaştem astfel, el nu este în genere expresiv: „linguriţă", de exemplu, e inexpresiv, pentru că alt termen care să denumească obiectul nu mai avem.* L. ROM. 1961, 150. *Astăzi se spune că „linguriţă" e hipocoristic de la „lingură", dacă denumim cu el o lingură când ne adresăm unui copil.* ib. 1966, 221. *Se îmbibă de atmosfera blândă a casei boiereşti..., de zăngănitul linguriţei în ceaşcă.* N. MANOLESCU, A. N. I, 131. *Copilul îşi încleştă dinţii în linguriţa cu şerbet.* V. ROM. ianuarie 1974, 25, cf. DEX. *Dragostea de copiliţă, Ca mierea din linguriţă. Dragostea de fată mare, Ca fasolea din căldare.* MARIAN, H. 41. *Vin acolo trei draci... Unul zice:... Eu am luat împărtăşania din linguriţa popii, când împărtăşea pe fata împăratului, fiind bolnavă tare!* PAMFILE, D. 64. *Fata-mpăratuli..., cân amestecă cu linguriţa în pahar, audî ceva îm pahar zurăin.* O. BÎRLEA, A. P. I, 311. *Îţi dă cu linguriţa şi-ţi scoate cu furculiţa,* se zice despre o persoană care te îndatorează cu ceva, apoi îţi aminteşte mereu facerea de bine. ZANNE, P. III, 595. (Fig.) *Pe şosea, O vacă de şocolată îşi numără grav paşii Abia sonorizaţi de talangă – Linguriţă învârtită alene într-un pahar de ceai.* ap. LOVINESCU, S. IV, 118. (În formule stereotipe din basme) *Linguriţă scurtă pe gura cui n-ascultă. A fost odată trei fraţi olteni, dintre care unul era năzdrăvan.* FILIMON, O. I, 407. (Urmat de determinări, introduse prin prep. „de", care arată utilizarea) *Izvod de zestrea fiicei noastre Ilenii, după cum în jos să arată. Una icoană ferecată..., 1 străchinuţă cu linguriţă de dulceaţă de argint* (a. 1780). URICARIUL, XI, 249. [Foaie de zestre:] *Una tabla di dulceţi..., patru linguriţi di argint di dulceţi şi farfurioari tot cristal* (a. 1855). C. GIURESCU, P. O. 479. *Cling-clingul linguriţelor de înghe̦ţată sună cu totul altfel decât al linguriţelor de ceai sau de compot.* TEODOREANU, M. U. 234. *Da el din rai ce-a luat? Ulcicuţa cea de vin, Linguriţa cea de mir.* MARIAN, S. R. I, 16. ✧ Loc. adv. **Cu linguriţa** = puţin. *Să te bată, badeo, bată, Nouă boale dintr-odată... Să zaci, neică, sub părete, Pân-îi face frunză verde..., Să te-adăpi cu linguriţa Şi să-ţi dea pâne cu acul Şi să nu-ţi mai găseşti leacul.* GR. S. IV, 356. *Şi-am zis verde mărăcine, Când ţi-o fi neică mai bine, Şeapte doftori lângă tine... Maică-ta cu linguriţa Cu-apă să-ţi ude guriţa Şi c-o coajă de tărâţă.* IZV. XII, 187. ✧ Expr. **A da cu linguriţa** = a hrăni cu grijă, în cantitate mică un copil sau un om bolnav, neajutorat; a cocoloşi. *Cacao dat cu linguriţa de vreo bonă.* CARAGIALE, O. VII, 334. *Compresele reci, masajele, doctoriile şi ceaiurile date cu linguriţa rămăseseră pe seama Aretiei.* VINEA, L. II, 26. *Îi spuse despre ce e vorba, dau tot aşa, câte puţin, parcă i-ar fi dat cu linguriţa.* PREDA, D. 128. **Nici cât încape în linguriţă** = foarte puţin. *Înainte de toate pe primar nu-l miră culoarea murdară, ci cantitatea de zahăr, vreo două baniţe, într-o vreme când nu era casă unde să găseşti nici măcar cât încape într-o linguriţă.* ROMÂNIA LITERARĂ 1978, nr. 1, 14/2. ✦ (Mai ales urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „cu") Conţinutul unei linguriţe **(1)**. *Această băutură... se face din trei dramuri de floare de muşeţel... în care se ames-*

tecă magnezie albă... şi, turburându-se, se dă copilului la tot ceasul câte trei-patru linguriţe. EPISCUPESCU, PRACTICA, 121/13. *Un tânăr... s-a bolnăvit cu greaţă şi... a patra zi, s-au arătat săltări de coardele mâinilor, somn greu şi uimit..., cu sugrumare de gât şi fără putinţă a lua măcar o linguriţă de doctorie sau de apă.* id. ib. 313/16. *Copiilor să să de din prafuri câte o linguriţă pe fieştecare zi una după alta, asămine precum să prescrie.* VEISA, I. 42/18. *Bietul Bibi era în spasmele agoniei... Nemaiştiind ce să fac, i-am turnat pe gât câteva linguriţi de apă de Colonia.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Şi-i trimete cucoanei din putinica nouă o linguriţă plină pe o frunză curată de viţă.* CARAGIALE, O. III, 154. *O biată prescură şi câteva linguriţe de vin ajung unui trist altar pe multe dumineci.* id. ib. IV, 81. *Mai veni şi o fiinţă cu privirile în ceaţă, Ce intra, precum se intră în oricare cafenea, Ca să-ţi iei cu nepăsare linguriţa de dulceaţă Şi să pleci trântind în tavă gologanii pentru ea.* MACEDONSKI, O. I, 84. *S-a hotărât să stea el lângă bolnavă o parte din noapte. Trebuia să i se dea câte o linguriţă de doctorie dintr-o sticluţă.* SANDU-ALDEA, U. P. 172. *Un bileţel cu care se prezintă câte un condamnat de serviciu, de pe galeria cancelariei, îţi cere... „până sâmbătă, la leafă" două linguriţe de zahăr, trei linguriţe de cafea sau „suma de un pol".* ARGHEZI, P. N. 76. *Emilia apare din nou cu o tavă pirogravată şi pe ea o linguriţă de dulceaţă şi cafea.* CAMIL PETRESCU, P. 214. *Îţi pune pe farfurie câteva linguriţe de magiunuri.* CĂLINESCU, C. O. 71. *Cunosc oameni pentru care, după-amiază, când se trezesc din somn, nu există desfătare mai mare decât să înghită o linguriţă de dulceaţă şi apoi să bea un pahar cu apă rece.* TUDORAN, P. 440. *Până la venirea medicului vom pregăti o soluţie cu o linguriţă de sare de bucătărie la un pahar cu apă, pe care bolnavul o va lua în înghiţituri mici.* ABC SĂN. 99, cf. DEX. *Un sirop, din care să se ia în fiecare dimineaţă o linguriţă.* IZV. XI, 179. *Meri baba şî ie dǫu linguriţi dî acele dî cenuşucâ dî-ačęlę şî puni în cafę.* O. BÎRLEA, A. P. I, 260. *Femeia asta... tăt îi da la copil ca să mănânce în tǫtę dzâlele cîtę-o linguriţă dę mńiere.* id. ib. III, 164.

2. P. a n a l. Nume dat mai multor unelte sau unor părţi de unelte care seamănă cu o linguriţă **(1),** ori cu o parte a ei, ca formă, ca funcţionalitate etc.

a) Partea maşinii de semănat prin care se distribuie boabele. *Distribuitorul cu linguriţe..., format din jgheaburi care intră în două roţi de metal fixate vertical pe axul distribuitor al maşinii de semănat..., este mai potrivit pentru seminţe mai mari, de mazăre, fasole, porumb etc.* AGROTEHNICA, II, 41, cf. LTR[2].

b) Chiuretă. *Sunt stearpă, cu mine n-are omul complicaţii şi, dacă mi se întâmplă şi mie uneori, doctorul Istrate să trăiască! mânuieşte linguriţele ca Sfântu Gheorghe sabia.* VINEA, L. I, 382, cf. L. ROM. 1962, 387.

c) Bucată mică de metal în formă de lingură **(I),** folosită ca momeală în pescuitul sportiv; lingură **(II 8),** năluca **(3).** *Lansetiştii vor urmări avatul cu linguriţa rotativă.* VÂN. PESC. septembrie 1964, 7.

d) Instrument farmaceutic asemănător cu o linguriţă **(1).** *Vor fi existat desigur aceste ustensile şi la noi, ca şi linguriţele de pregătit diferite dresuri de obraz.* PÂRVAN, G. 527.

e) (Tipogr.) Unealtă asemănătoare unei linguriţe **(1),** folosită la manevrarea metalelor topite. V. l i n g u r ă **(II 6).** CF. MOLIN, V. T.

f) (Regional) Mistrie. V. l i n g u r ă **(II 3)** (Boiu Mare – Baia Mare). Cf. ALR II/I h 241/ 272.

3. (Anat.; popular; şi în sintagma *linguriţa pieptului,* ALR II/I MN 36, 2 201/886) Furca pieptului; (popular) lingurea **(2),** (regional) lingurice **(I).** *Lingurea, lingurică, Trans. linguriţă, Mold. lingurice... sunt denumiri caracteristice în dialectele noastre pentru o parte a corpului care s-a părut că seamănă cu lingura.* GR. S. II, 315, cf. ALR II/I MN 36, 2 201/431, 463.

4. (Zool.; Transilv. şi Mold.; şi în compusul **linguriţa-popii,** ALR SN III h 731, ALRM SN II h 546) Mormoloc **(1);** (regional) lingura-popii, v. l i n g u r ă **(III 2).** Cf. BĂCESCU, PĂS. 108, FORM. CUV. I, 70, GR. S. I, 190, ALRM SN II h 546, PASCU, C. 225.

5. C o m p u s: (Bot.; popular) **linguriţa-zânei** (sau **-zânelor)** = lingura-zânei, v. l i n g u r ă **(III)** *(Ganoderma lucidum).* Cf. TDRG, PANŢU, PL. 155, BORZA, D. 252, DEX. *Datorită pălăriei circulare convexe şi suprafeţei strălucitoare,* [ciuperca] *e denumită lingură (linguriţa) zânei (zânelor).* L. ROM. 1981, 588.

– Pl.: *linguriţe* şi (regional) *linguriţi.* – Şi: (regional) **liunguríţă** s.f. ALR II/I MN 36, 2 201/463.

– **Lingură** + suf. *-iţă.*

LINGURÓI s.n. **1.** Lingură **(I)** mare; (popular) polonic, (regional) lingurete. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, DDRF, DAMÉ, T.$_2$, 37. *O lingură mare, care se foloseşte la praznice, poartă numele de lioşcă sau linguroiu.* PAMFILE, I. C. 146. *Bucătăreasa mare... suflecată până-n genunchi şi cu un linguroi uriaş în mână, umbla printre mesele încărcate, lăudându-şi mâncările.* REBREANU, I. 257, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Uite, ţi-am adus polonicul nostru. Şi-i întinse un linguroi cât un găvan.* VOICULESCU, P. I, 230. *Majuri pântecoşi mestecau în cazane, din mers, cu linguroaiele.* CAMILAR, N. I, 9. *Pe bucătar, când îl prindea că sfeteriseşte din hrana trupei, îl plesnea peste gură cu linguroiul.* PAS, Z. III, 5. *Bucătarul... rămase ţeapăn, cu linguroiul în mâini.* TUDORAN, P. 84. *Ismail se duse în bucătărie, luă un linguroi mare de fier, care atârna cât un ciocan, şi-l înfipse fudul la brâu, apoi se aşeză turceşte.* id. ib. 288. *Poartă... linguroiul de bucătar.* CINEMA 1973, nr. 4, 14, cf. DEX. *Cu un linguroi... împărţise populaţiei locale înfometate câte o porţie.* ŢOIU, Î. 364, cf. V. BREBAN, D. G., H II 261, VIII 142, 206, 260, X 208, 260, 356, 377, 428, 450, XII 316, 327, XIII 258, 311, XV 264, 408, XVI 133, 247, 271, com. MARIAN. *Mâncă păsulă cu linguroiu.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 119, cf. ALR SN IV h 1 047, ALRM SN II h 847, ALR II 3 973/27, 349, 514, 531, 537, A VI 9, 26, 33. ✦ P. r e s t r. Găvanul unui linguroi **(1).** Cf. VAIDA, CHEST. V 61/77. ✦ P. a n a l. Conţinutul unui linguroi **(1).** *Iau un linguroi de grâu fiert şi îndulcit cu miere, care se află pe masă, şi aruncă de trei ori în pod, prinzând pe cel ce cade şi păstrându-l până în ziua când se scot albinele.* PAMFILE, CR. 20. ✧ E x p r. **A fi sub linguroi** = a fi sub ascultarea deplină a cuiva, a fi sub papuc. Cf. MAT. DIALECT. I, 24. **A mânca banii** (sau **paralele, averea) cu linguroiul** = a cheltui fără măsură. *Stai la Paris şi mănânci paralele*

cu linguroiul. C. PETRESCU, R. DR. 197, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

2. P. a n a l. Nume dat mai multor unelte care au o formă asemănătoare cu cea a linguroiului **(1).**

a) (Regional) Căuş cu care se varsă vinul din potroacă în poloboc (Coropceni – Iaşi). ALR II 6 141/514.

b) (Mold.) Unealtă de dulgherie. Cf. H X 539, XVI 134, 161, GLOSAR REG. 44.

c) (Mold.) Unealtă ciobănească (H X 208, 356, 450, 478, XVI 133) cu care se pune şi se amestecă cheagul în lapte (CHEST. V 61/33, ib. 139/53) sau cu care se bate laptele închegat (ib. 138/20, 53), cu care se amestecă laptele când fierbe (H XII 258) sau zerul pus la fiert pentru a se alege urda (CHEST. V 102/77, ib. 140/77), cu care se ia spuma de deasupra zerului când fierbe (ib. 87/77) sau cu care se strânge urda sau caşul în zer (H XIII 438, XVI 259, CHEST. V 61/24, 33, 75, ib. 143/39, 53, MAT. DIALECT. I, 24).

d) Unealtă folosită în topitorie. *La cuptoarele Siemens-Martin un topitor mânuia un linguroi cât un ceaun potrivit, scotea cu el supă de foc curat, care împroşca un roi de scântei mărunte.* CĂLINESCU, S. 852.

– Pl.: *linguroaie.*

– **Lingură** + suf. *-oi.*

LINGURÚŞ[1] s.m. Mormoloc; (regional) lingurac, lingura-popii, linguraş **(1 1),** lingurice **(II 1).** Cf. ŞĂINEANU, D. U.

– Pl.: *linguruşi.* – Şi: (prin. Ban.) **lingurúşă** s.f. GR. S. I, 190.

– **Lingură** + suf. *-uş.*

LINGURÚŞ[2] s.n. v. **limburuş.**

LINGURÚŞĂ[1] s.f. v. **limburuş.**

LINGURÚŞĂ[2] s.f. v. **linguruş**[1].

LINGURÚŢĂ s.f. (Regional) Linguriţă **(1)** (Iapa – Sighetul Marmaţiei). ALR I 1 999/354.

– Pl.: *linguruţe.*

– **Lingură** + suf. *-uţă.*

LINGÚŞ s.n. (Rar) Linguşeală. *Linguşul îl făcea milostiv şi-l irita insistenţa proastă.* în BUL. FIL. IX, 154.

– Pl.: ?

– Postverbal de la **linguşí.**

LINGUŞÁ vb. I v. **linguşi.**

LINGUŞĂTÚRĂ s.f. (Învechit, rar) Linguşeală. *Prietenul ce face linguşături nu este de mult preţ.* GOLESCU, P. 35/4.

– Pl.: *linguşături.*

– **Linguşi** + suf. *-ătură.*

LINGUŞEÁLĂ s.f. Faptul de a (s e) l i n g u ş i; vorbă, atitudine linguşitoare; (rar) linguşitorie, (învechit) linguşie, linguşitură. V. l â n c o t ă. *Cândai să va fi îndemnat fata după multe lincote* (MUNT. *linguşale) şi giuruinţe..., atunce silitorul să nevoiaşte numai să o îndzestreadze.* PRAV. 205. *Lingoşala este vânzarea cea mai urâcioasă.* TÂMPEANUL, G. 86/16, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 233, RESMERIŢĂ, D. ŞĂINEANU, D.U. *Cu laude şi linguşeli am căutat s-o câştig de partea mea.* VOICULESCU, P. II, 100, cf. SCRIBAN, D., DL. *Un tată atât de... dornic de linguşeli... n-avea nicio măreţie.* PREDA, R. 117. [Domnitorul] *încuraja minciunile, intriga, linguşeala şi cei care le profesau deveneau favoriţii lui.* IST. LIT. ROM. II, 129, cf. DEX. *Cum poate această inefabilă stare să devină realitate: prin iubire, prin linguşeală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 17/2, cf. V. BREBAN, D. G. *Umbli cu firi ritoriceşti, Trei feţe de crai să amăgeşti, Tu umbli cu linguşeli, Trei feţe de crai ca să înşeli.* TEODORESCU, P. P. 106.

– Pl.: *linguşeli* şi (învechit) *linguşele, linguşeale.* – Şi: (învechit, rar) **lingoşeálă** s.f.

– **Linguşi** + suf. *-eală.*

LINGUŞÉLNIC adv. (Rar) În mod linguşitor. *Gradaţii se minunară din nou zgomotos şi linguşelnic de dibăcia mea.* în BUL. FIL. IX, 154.

– **Linguşi** + suf. *-elnic.*

LINGUŞÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Învechit şi popular; despre câini) A se gudura. [Leii îmblânziţi] *au început a să cuciura şi a bate cu cozile lor, ca nişti câini de casă cari să linguşăsc pre lângă stăpânul lor* (cca 1750–1780). GCR II, 84/31. *Sânteţi mai răi decât câniі aceia, pentru că câniі nu se linguşesc pe lângă lup şi nu-l laudă căci au apucat oaia.* MAIOR, PRED. II, 56/23. *Lupul... se linguşaşte p-înaintea cailor până să-i apuce cu gura de nări.* GORJAN, H. IV, 114/7, cf. ALR I 1 153/85. [Câinele] *să lingoşeşte.* ib. ALR I 1 153/129.

2. R e f l. A se strădui să se pună bine cu cineva, a-i face cuiva pe plac pentru a-i câştiga bunăvoinţa, favorurile; a se gudura, a se lingări. V. i n s i n u a. *Pururea cu muiarea ta bine te îndestulează, ca să nu dai de nevoie cu bărbatul altiia. Că uşor este neamul muieresc şi, linguşindu-te mai puţin, rău gândeaşte* (a. 1812). GCR II, 208/14. *Creade aceluia carele... mai formos ştie vorbi... şi cu măiestrie a amăgi şi a se linguşi.* ŢICHINDEAL, F. 14/14. *Craiul, simţind prepusuri, se linguşa şi mai mult. Medicis, în umbra tainii l-a fost deprins de curând La prefăcături viclene şi călcări de jurământ.* POGOR, HENR. 28/9. *Către el să linguşeaşte.* BĂRAC, A. 42. *Ferice cine ţine măsura cea de mijloc!... Nu sfătuiesc pre nime ca să se linguşească, Dar mi-e urâtă foarte deşearta fudulie.* NEGRUZZI, S. II, 195. *Procletul de zmeu se linguşea pe lângă muma băiatului.* ISPIRESCU, L. 125. *Ţiganca se linguşi şi rugă pe fată să puie capul în poala ei.* id. ib. 361. *Acel care... se lăudase între prieteni că bărbatul are mai multă minte în ciubote decât femeia în cap se târăşte ca un vierme, se linguşeşte ca un rob nemernic şi pentru ce? – Pentru a căpăta amor de pomană!* CONTEMPORANUL, II, 211. *Femeile au darul de a se linguşi pe lângă barbaţii lor când au de aflat ceva.* ŞEZ. II, 122, cf. DDRF. *Nouă nu ne dai un păhărel, vere? se linguşi Holbea, zgândărindu-l cu arcuşul.* REBREANU, I. 21, cf. BL VI, 72. [Nevolnicii] *râd, se linguşesc, sărută roţile rădvanului domnesc.* V. ROM. septembrie 1954, 66. *Ileana Cosinzeana a*

început a se linguși pe lângă bătrânul și a-l ruga să spună unde-i stau puterile. RETEGANUL, P. III, 79, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. ✧ (Învechit; construit cu dativul) *Tu atuncea sau pentru ca să-l mângâi pre împăratul, sau ca să te lingușești lui, precum iaste treaba voastră, a curteanilor, ai fi zis că cu dreptul s-au măniiat împăratul asupra mea.* MAIOR, PRED. II, 236/18. (F i g.) *Înainte de toate trebile voastre să fie treaba sufletului,... aceasta să fie înaintea ochilor tăi:... tirănească-mă lumea, lingușească-mi-să trupul, vrăjmășuiască-mi diavolul, vreau să mă spăsesc.* MAIOR, PRED. I, 52/25. *Nu tăgăduiesc eu, iubiților, că acel chip de a vieți cu îndreptare vă va cădea oarecât greu dintru întâiu, pentru că desfătările ceale ce ați avut mai nainte vi se vor linguși, pentru că patimile ceale protivnice se vor lupta asupra voastră.* id. ib. 117/28.

3. T r a n z. (Folosit și a b s o l.; subiectul indică oameni) A căuta să câștige afecțiunea, bunăvoința, favoarea etc. cuiva satisfăcându-i orgoliul prin vorbe și atitudini măgulitoare, prin laude exagerate și nesincere; a măguli pe cineva, a a d u l a, a f l a t a. *Rugam pre muiarea mea și chemam, lingușind, pre fiii țiitorilor meale.* BIBLIA (1688), 371¹/39, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pentru ce mergem să ne închinăm..., ca să facem o îndoită greșală fugind de Antigon și lingușind pe Ptolemeu?* GOLESCU, E. 369/22, cf. LB. *Oameni care-i lingușesc, Care-i laud și-i slăvesc Totdeauna cei mari vor Să aibă-n casele lor Prefăcuți ce le vorbesc Tot cele ce ei voiesc.* MUMULEANU, ap. GCR II, 247/32. *Prietenii cei adevărați nu lingușăsc pre prieteni.* POTECA, F. 306/13. *Vezi c-ale mele cânturi în veci nu lingușesc.* HELIADE, O. I, 164. *Tu te afli într-un loc și într-un rang în care, ca să te hrănești, nu ai trebuință nici să înșeli, nici să lingușăști, nici să te smerești.* BUZNEA, P. V. 145/19. *Aleargă, lingușește, cerșitorind un titlu.* NEGRUZZI, S. II, 245, cf. POLIZU. *Avusese slăbiciunea de a-l crede astfel cum îl depingeau acei cari-l săpau, lingușindu-l.* GHICA, S. 645. *El era respectuos către cei mai mari decât dânsul, fără a-i linguși.* FILIMON, O. I, 200, cf. PONTBRIANT, D. *Decât cu lașitate să lingușesc pigmeii, Poronca să le-ascult, Umbla-voi rupt mai bine.* CONTEMPORANUL, I, 191. *Interesul cere câteodată să fii mai domol, să măgulești, să lingușești chiar.* ib. 586, cf. ODOBESCU, S. I, 423. *S-a lăsat dus de nas și tras pe sfoară de toți șarlatanii care-l lingușeau.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 43, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Toți băteau în struna lui și-l lingușeau ca pe un stăpân.* REBREANU, I. 268, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Am aflat eu despre farmecile și puterile d-tale, cercai eu să-l lingușesc.* VOICULESCU, P. I, 95, cf. SCRIBAN, D. *Nu respingea și nu lingușea pe nimeni.* VINEA, L. I, 109. *Am scris aceste rânduri cu probitatea unuia care nu vrea să lingușească.* CONSTANTINESCU, S. II, 474. *Devine un sclav care-ți ține de urât, te leagănă, te bântuie, te lingușește, îți spune basme.* VINEA, L. II, 68. *Îl lingușeau și se temeau de el.* PREDA, R. 84, cf. DL. *Principii vor să fie lingușiți.* BARBU, PRINC. 36, cf. DEX. (Popular; cu repetarea pronumelui reflexiv) [Lingăul] *s-o lingușâtușă.* ALR SN V h 1 252/362. (F i g.) *Vă văd... bestiilor care pe „azi" îl țin în fiară Cum lingușiți privirea cea stearpă și amară, Cum cădeți în genunchi!* EMINESCU, O. I, 24. ✧ (Subiectul indică vorbe etc.) *Lauda lor nu mă lingușește, pentru că ei laudă o individualitate care nu-i identică cu a mea.* EMINESCU, G. P. 31. ✦ T r a n z. f a c t. (Complementul indică glasul; construit cu dativul) A face să fie lingușitor. [Cucul] *cântă și se rotește, Și glasul de-și lingușește, La bine mă sfătuiește; Și mă cheamă între brazi..., Să mă scutur de năcaz.* BELDICEANU, P. 96.

4. R e f l. A se convinge în mod exagerat, din orgoliu, de un anume lucru; a-și întreține o speranță, o iluzie; a se minți, a se amăgi. *În zadar să va linguși cineva că primejdia a trecut.* MARCOVICI, D. 466/6. *Se lingușa cu ideea aceasta.* F. AARON, I. II, 196/2. *Un amorez din cii de rând, lingușindu-să de o asemenea statornicie rară, ar fi sfărmat pedicile.* ASACHI, S. L. II, 22. *Tiranul, în urgia sa, turbat, tot se lingușea că printr-însul va putea descoperi pe Branda.* id. ib. 65. *M-am lingușit la această vârstă în care abia se cunoaște cineva.* BREZOIANU, Î. 8/16. *Omul... se lingușaște cel puțin că a furat de la natură oarecare din tainele ei.* id. ib. 83/26. *Dl. Ștefănescu se lingușește cu credință că... vor ține seama de denunțările d-sale.* CONTEMPORANUL, I, 491. *În deșert se lingușesc unii cu ideea că dreptul celui mai tare a pierit.* ib. II, 237.

5. T r a n z. (Învechit; complementul indică defecte morale, pasiuni etc.) A încuraja; a adula. [Să fiu pedepsit] *Când sloboda a mea mână și curată vei vedea A linguși viclenia și răscoal-a mângâia.* HELIADE, O. I, 401. *Nu poate cineva să fie compătimitori decât lingușind patimile lor, bune și rele.* BUZNEA, P. V. 62/17. *Am văzut ce ar putea face cineva cu un asemenea om, lingușind ambițiunile lui.* C. A. ROSETTI, N. I. 153. *Înaintea carului său triumfal era să meargă dânsa legată cu lanțuri de aur și astă icoană era să lingușască semeția poporului roman.* FM (1844), 215¹/36. *Știu să-i lingușască patimile rele.* EMINESCU, S. P. 114. *Eu nu pot... linguși patimile.* GHICA, S. 147. *Negreșit că aceasta îngrijire înjositoare... de-a linguși toate dorințele turcilor, la care autorul pare a se-nchina ca dinaintea unor netăgăduiți stăpâni, revoltă azi oarecum demnitatea și amorul propriu al românilor.* ODOBESCU, S. I, 320. *Să lingușesc telurici patemi?... Prea mândru sunt!* CARAGIALE, O. IV, 321.

6. T r a n z. (Popular) A alinta, a mângâia. Cf. ALRM I/I h 316/5.

7. T r a n z. F i g. (Subiectul indică flăcări, valuri) A atinge ușor. *Am stins lumânarea și m-am pus în fața flăcărilor ce lingușeau gâtul căminului cu roșii limbe de balaur.* EMINESCU, G. P. 94. *Nimfe albe... scutur-ap' albastră... Și pe valuri luminoase oceanul lin le saltă, Orice undă lingușește arătarea lor cea naltă.* id. O. IV, 118.

8. I n t r a n z. (Învechit, rar) A face pe lingăul, a trăi din munca altora. Cf. LB.

– Prez. ind.: *lingușesc.* – Și: (învechit) **lingușá, lingoșá** (LB) vb. I, (regional) **lingoși, lingoți** (ALR I 1 153/83) vb. IV.

– Cf. l i n g e.

LINGUȘÍE s.f. (Învechit) Lingușeală. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *De măgulirile lingușiei dreptul simț se întunecă.* NEGRUZZI, S. I, 314, cf. DL.

– **Linguși** + suf. *-ie.*

LINGUŞÍRE s.f. Acţiunea de a (se) l i n g u ş i şi rezultatul ei; vorbă, atitudine linguşitoare, m ă g u l i r e, f l a t a r e; linguşeală. V. a l i n t a r e. Cf. T. CORBEA, ap. TDRG[3]. [A auzit] *de multe ori pre ceale de curând dejghinări şi surpări ale unor neamuri care, pentru nepaza cea de aproape a păstorilor lor şi făţarnica linguşire, au djuns la cea desăvârşit rătăcire şi tăgăduire* (a. 1794). GCR II, 153/18. *Cu linguşire au umblat pre lângă români, ca să-l aleagă pre el domn.* MAIOR, IST. 98/1. *Cei ce sunt oareşce de mai înnaltă treaptă... obicinuesc către treapta cea mai mare să se arate cu o nespusă şi necuviincioasă linguşire.* GOLESCU, Î. 112. *Dintr-acestea să pricinuiesc... înşălăciuni, linguşiri, vicleşuguri şi voiri de rău.* id. E. 234/8, cf. LB. *Se naşte... limbuţia, linguşirea, schiniceasca curiozitate a vorbirei.* POTECA, F. 302/6. *Omul cu linguşirea prea lesne să înşală.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 300. *Înşălăciunea ne stăpâneşte cu atâta putere, noi ne orbim atât de lesne de linguşirea patimilor, încât nici sufletul, nici simţirile noastre pot preţui pasurile vremii care zboară.* MARCOVICI, C. 62/20. *Virtutea place. Linguşirea este o minciună.* I. POP. L. 61/7, cf. POLIZU. *Eu despreţuiesc Minciuna, linguşirea, viclene însuşiri.* NEGRUZZI, S. II, 187. *Aceşti oameni nu simt româneşte, nu le place nimica româneşte... Să-i recunoaştem maistri în linguşiri, în înjurii şi în calomnii.* GHICA, S. 172. *Nici intriga, nici linguşirea nu s-a putut apropia vreodată de dânsul.* id. ib. 668. *El moşteniše din naştere un mare talent de intrigă şi de linguşire.* FILIMON, O. I, 103. *El se hotărî într-o zi a merge la banul şi, dupe mai multe complimente şi linguşiri, reclamă de la dânsul onoarea de a deveni ginere al său.* id. ib. 104, cf. PONTBRIANT, D. *Linguşirea e talentul unui curtisan vulgar,* [pe când] *adularea înfăţişează caracterul formosului spirit.* CANELLA, V. 219, cf. COSTINESCU, LM. *Băietul din şcoală se deprinde a copia pentru-a căpăta note,... se deprinde cu linguşirea înaintea celor mari.* CONTEMPORANUL, I, 694. *Un demon sufletul tău este, Cu chip de marmură frumos. În faţă farmecul palorii Şi ochi ce scânteie de vii Sunt umezi, înfiorătorii, De linguşiri, de viclenii.* EMINESCU, O. I, 211. *Zdrobit de atâta osteneală, de atâta zgomot şi atâtea linguşiri,* [unchiul] *şade, cu fruntea încreţită, pe un jeţ.* CARAGIALE, O. III, 202. *Nu e alt chip de a te păzi de linguşiri decât să convingi pe oameni că nu te ating întru nimic spusele adevărului.* id. ib. 290, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să nu cumva să-mi spui vro linguşire.* HOGAŞ, DR. II, 138, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Lasă linguşirile şi vicleniile. Răspunde dacă acesta e străinul cu care ai stat de vorbă astă-noapte la un foc de popas.* SADOVEANU, O. XIII, 118, cf. SCRIBAN, D., cf. DL. [Princepele] *se scârbea de acest spectacol omenesc al linguşirii.* BARBU, PRINC. 5. *Un domn căruia cei ce l-au ales... îi cereau să-şi împlinească marea şi frumoasa „misie" de a fi „omul epocii"..., omul care se cuvenea să aibă – şi-a avut urechea deschisă la adevăr şi închisă la minciună şi linguşire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 1/1, cf. DEX. *El se foloseşte de orice mijloace: delaţiunea, intriga... şi linguşirea directă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 10/3, cf. V. BREBAN, D. G., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, NOVACOVICIU, C. B. I, 13.

– Pl.: *linguşiri.*

– V. **linguşi.**

LINGUŞÍT, -Ă adj. Măgulit, flatat; alintat. Cf. PONTBRIANT, D. *Linguşit d-a vedea atâta supunere din partea unui domn român, îi răspunse printr-o carte măgulitoare.* ODOBESCU, S. I, 97, cf. TDRG. ✧ (Adverbial) *Copilul crezu că citeşte* [pe faţa mamei] *încruntarea unei mustrări. Se apropie acăţându-i-se de gât, frecându-şi linguşit obrazul cu peliţa fină de obrazul Luminiţei.* C. PETRESCU, Î. II, 250.

– Pl.: *linguşiţi, -te.*

– V. **linguşi.**

LINGUŞITÓR, -OÁRE adj. **1.** Care linguşeşte **(3),** care măgulešte, care flatează; care trăieşte, linguşind, din munca altuia. *Cu amănurtul au scris toate faptele lui Claudie, cât unora li se părea că e linguşitoriu împeratului Constanţie, nepotului lui Claudie.* MAIOR, IST. 25/7. *Că au fost om linguşitoriu îl vădeaşte aceea că o prorocie... cu linguşire a o tâlcui, adecă cum că viţa* [împăratului]... *lungă vreame va împerăţi.* id. ib. 38/17, cf. LB. *Cel mai rău vrăjmaş mai bun este decât prietenul linguşitoriu.* POTECA, F. 306/15. *Se grăbi a intra la miss Aubrei şi, printr-o curte linguşitoare şi interesul ce se arăta că are despre starea frate-său, izbuti a-i stăpâni inima.* HELIADE, L. B. I, 210/14. *Planurile lui Hamuţ şi mijloacele cele linguşitoare ce întrebuinţă grecul... se potrivea.* F. AARON, I. I, 113/8. *Iustinian, cărui istoricii linguşitori îi zic „mare", niciodată n-au meritat această numire.* FM (1846), 253[2]/29, cf. POLIZU. *Un poet linguşitor îi adresă o odă.* GHICA, S. 39. *Mi-a spus că eşti hoţ, răpitor, mârşav, linguşitor.* FILIMON, O. I, 172. *Fu priimit cu cele mai linguşitoare probe de admirare şi respect.* id. ib. II, 326, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Bărbaţii se arătau linguşitori şi iubitori înainte de însurare.* CONTEMPORANUL, I, 783. *Filosoful Seneca, părtaş lesnicios şi linguşitor slugarnic al crimei săvârşite de Agripina.* ODOBESCU, S. I, 53. *Popor linguşitor, făţarnic.* EMINESCU, S. P. 127. *Mi-au zburat toate aceste închipuiri linguşitoare cetind cele două volume.* CONTEMPORANUL, III, 152. *Linguşitor..., se face blând, moale şi mititel pe lângă cei mai mari.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 198. *Ochii ei se închideau linguşitori, c-o înclinare de cap rugătoare şi graţioasă.* id. ib. III, 47, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 123, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Palamon era plăcut şi linguşitor.* GALACTION, O. 213. *Stanca..., linguşitoare şi limbută, se minuna.* COCEA, S. II, 140. *Îi arăta afecţie linguşitoare.* BART, E. 311, cf. SCRIBAN, D. *Pica era înflăcărată şi linguşitoare.* CĂLINESCU, B. I. 34. *El nu-i... lipsit de cultură şi de o certă personalitate, are ideile lui şi nu-i plat şi linguşitor.* id. C. O. 73. *Bun de cinste şi linguşitor şi tot împărţind împrumuturi mărunte, şi-a făcut cu vremea chiar şi prieteni.* VINEA, L. I, 321. *Uit cât eşti de linguşitor şi de pezevenghi.* STANCU, R. A. III, 109, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR SN V h 1 252. ✧ (Despre glas, cuvinte, despre diferite modalităţi de exprimare etc.) *Nu te încrede nici înştiinţării plătite, nici articolelor linguşitoare.* BREZOIANU, A. 59/19. *Întâmpinară acolo pe Rakoczi... cu alte*

multe complimente linguşitoare şi minciunoase. BARIŢIU, P. A. I, 259. *Rafael, pus în ambiţiune prin linguşitoarele promisiuni ale pontifului, începu numaidecât tabloul.* FILIMON, O. I, 316. *Directorul universităţii recită în onoarea lui un discurs din cele mai linguşitoare.* id. ib. II, 315. *Calme, linguşitoare cuvinte au încercat să cuprindă-n ele atât azur.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 7/3. [Şarpele] *avea ochi vânzător, Avea grai linguşitor Şi mă tot ruga mereu Să mă duc la cuibul său.* ALECSANDRI, P. P. 216, cf. MARIAN, Î. 10. ✧ (Substantivat) *Aceştia toţi sunt linguşitori ai bogăţiii şi ai stăpânirii.* GOLESCU, E. 306/8. *Mai mult să te temi de linguşitori decât de cei mai mari tâlhari.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 302. *Cum să cunoască cineva pre linguşitoriu din prieten.* POTECA, F. 306/23. *Din punga celor ce-ascult Linguşitorii trăiesc.* HELIADE, O. I, 125. *A fost o fiinţă crescută pe braţele linguşitorilor.* MARCOVICI, C. 86/24. *Agiunse la vâlfa puterniciei şi a mărirei, îmbătat de graiurile linguşitorilor.* SĂULESCU, HR. I, 36/15. *Înghite cu mare poftă laudele ce-i fac despre dânsul şi dă ocazion linguşitoriului neîncetat să-l vadă.* BUZNEA, F. 5/14. *Lingoşitorul este un viclean.* TÂMPEANUL, G. 86/17. *Tiranul are robi, bogatul linguşitori, negustorul tovarăşi, tâlharul complici şi virtuosul amici.* C. A. ROSETTI, N. I. 105. *Canova se înduplecă a crede cum că sufletul împăratului nu poate fi despotic şi că numai linguşitorii ascund adevărul de dinaintea lui.* FM (1845), 392[1]/11. *El ţine masă-ntinsă;... Din casă pân' la scară stau slugile-nşirate În haine aurite, lăsând prin mijloc cale Să treacă cărturarii şi cei linguşitori, Ce patimile-aţâţă cu sfaturile lor.* NEGRUZZI, S. II, 200. *Văzând p-un teişor O matcă de albine, ca un linguşitor Începe să îi spuie: că este prea frumoasă, Că are multe daruri.* id. ib. 293. *Linguşitorii, ca să-şi facă mână bună la domnie, arată pe omul care apără drepturile ţărei ca pe un competitor care voieşte să răstoarne şi să se suie el pe tron.* GHICA, S. 646. *Îşi deschisese punga numai desfrânaţilor şi linguşitorilor.* FILIMON, O. I, 247, cf. PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 218, COSTINESCU. *Aceşti linguşitori în faţa ministrului de rezbel nu putea să-şi arate colţii.* LĂCUSTEANU, A. 219. *O împrejurare cruntă curmă deodată strălucitoarele nădejdi ale domnului şi ale linguşitorilor săi.* ODOBESCU, S. I, 99. *Nu sunt un linguşitor; n-aş fi niciodată în stare să acord aplauze unei producţiuni de artă, dacă ea nu mi le poate smulge.* CARAGIALE, O. III, 104. *Voi să vorbesc de linguşitori, de cari sunt pline curţile.* id. ib. 290. *Linguşitorii Înalţă imnuri proslăvirii tale Şi fac să n-auzi cântecul de jale Cu care-şi adorm foamea prăşitorii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 39, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Urăsc grozav pe linguşitori.* HOGAŞ, DR. II, 138, cf. ŞĂINEANU, D. U., BUL. FIL. VII–VIII, 106. *Pilinte,... devenit mare favorit, va curăţa curtea de linguşitori şi poeţi răi.* CĂLINESCU, C. O. 175. *Poate ai nevoie de linguşitori, cum au toţi puternicii zilei.* BARBU, PRINC. 71, cf. SCL 1963, 215, ŞEZ. II, 47, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✧ (Adverbial) *Trebuie să mărturisim, cu toate că e prea puţin linguşitor pentru bărbaţi, că în tot aceea ce au scris despre femei se vede pasiunea şi vicleşugul.* CONTEMPORANUL, I, 327. *Îşi lăsa linguşitor capul pe umărul lui.* COCEA, S. II, 88, cf. SCRIBAN, D. *Se iviră misiţii şi negustorii... Câţiva păşiră pe punte, ploconindu-se linguşitor.* TUDORAN, P. 204. *Îi făcu un mic semn cu mâna şi adăugă, aproape linguşitor.* BREBAN, A. 36.

2. (Învechit, rar; despre plante) Parazit **(1).** *Din crăpăturile coajei şi a lemnului cresc plânte linguşitoare, a cărora rădăcină să hrăneşte din arbor.* J. CIHAC, I. N. 271/16. ✧ (Substantivat) *Să învălătuceşte cu viţele ei cele supţiri ca o linguşitoare împregiurul altor plânte.* id. ib. 283/8.

– Pl.: *linguşitori, -oare.* – Şi: (învechit, rar) **lingoşitór, -oáre** adj.

– **Linguşi** + suf. *-tor.*

LINGUŞITORÍE s.f. (Rar) Linguşeală. *Tânăr salariat, degrabă şi-a însuşit temeneaua, folosind când linguşitoria, când apelând la delaţiune.* CONTEMP. 1970, nr. 1 240, 2/7.

– Pl.: *linguşitorii.*

– **Linguşitor** + suf. *-ie.*

LINGUŞITÚRĂ s.f. (Învechit) Linguşeală. *Până ai bogăţie şi eşti sănătos, lumea cu nenumărate făgăduinţe şi blânde lingăşituri te va netezi.* MAIOR, P. 115/20. *Sânt atuncea de prisosit... linguşiturile, ţeremoniile, prealăudările.* ŢICHINDEAL, F. 41/18. *Acel care doreşte a fi cu lumea bine Şi a trăi în pace linguşituri să scrie.* NEGRUZZI, S. II, 215. *Nu judecă virtutea după linguşituri.* id. ib. 218, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *linguşituri.* – Şi: (învechit, rar) **lingăşitură** s.f.

– **Linguşi** + suf. *-tură.*

LINGVIFÓRM, -Ă adj. (Rar) În formă de limbă **(A I 1).** Cf. COSTINESCU, DN[3], DOOM[2].

– Pl.: *lingviformi, -e.* – Şi: (astăzi rar) **linguifórm, -ă** (DN[3]), (învechit) **limbifórm, -ă** (COSTINESCU) adj.

– Din fr. **linguiforme. – Limbiform:** prin apropiere de *limbă.*

LINGVÍST, -Ă s.m. şi f. Specialist în lingvistică. *Un învăţat lingvist seau cercetătoriu de limbi.* AR (1829), 191[2]/9, cf. NEGULICI, POLIZU. *Cine n-a simţit umilinţă când i s-a adresat... vreun limbist european să-i ceară un dicţionar* (a. 1864). PLR I, 204, cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Poesia poporană e preţioasă pentru un linguist, ca tot ce e poporan.* HASDEU, ap. DDRF, cf. COSTINESCU, LM. *Un singur punct ne mai putem permite încă a semnala atenţiunii limbiştilor noştri.* MAIORESCU, CR. I, 132. *Atunci chemă pe un bătrân, limbistul cel mai mare.* CARAGIALE, O. IV, 316. *Recomand... atenţiunii dumitale de filolog şi linguist această fugitivă ipoteză.* id. ib. VII, 46. *Până astăzi lingviştii au acordat o importanţă exclusivă părţii empirice a ştiinţei lor.* ŞĂINEANU, Î. 3. *Asemenea formaţiuni ibride... sânt: „limbal, limbist, limbistică" în loc de „lingual, linguist, linguistică".* ARHIVA, I, 30. *Socot ca greşită ideea unor limbişti cari au crezut că cele întâi silabe cu înţeles s-au format prin imitarea sunetelor naturale.* CONTEMPORANUL, I, 310, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Franţa a pierdut pe cel mai mare dintre lingviştii ei.* IORGA, P. A. II, 97. *Lingvistul... are a*

face cu faptul colectiv al limbei. DR. II, 688. *Datoria lingvistului constă mai ales în a explica ceea ce se întâmplă, iar nu ceea ce trebuia să se întâmple.* RF I, 152. *Lingvistul dispune dintr-odată de răspunsuri din localităţi variate.* GR. S. IV, 16, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dintre lingvişti, Iorgu Iordan se declară formal pentru „totuşi".* STREINU, P. C. III, 180. *Fonetica, ştiinţă nouă, preocupa în măsură mare pe linguişti.* PUŞCARIU, L. R. I, 2. *Existenţa unui accent... ar fi trebuit să dea de gândit acestor doi lingvişti.* IORDAN, STIL. 37, cf. SCRIBAN, D, BUL. FIL. VII–VIII, 353. *„Stilul este întrebuinţarea individuală a limbii", spune odată renumitul linguist Vossler.* VIANU, A. P. 20. *Lingviştii noştri... nu mai sunt simpli filologi.* CONSTANTINESCU, S. VI, 396. *Chestionarul Hajdeu este folositor nu numai lingviştilor..., ci şi zoologilor.* BĂCESCU, PĂS. 413. *În cazuri de acestea nu se pune chestiunea statistică, de altfel în afara controlului în timp al lingvistului.* CĂLINESCU, C. O. 358. *Figura cea mai impunătoare din trecutul lingvisticii române este incontestabil Bogdan Petriceicu Hasdeu, cel dintâi lingvist modern al nostru.* L. ROM. 1954, nr. 3, 5. *Este de fapt de datoria lingviştilor să elaboreze gramatici, dicţionare şi să precizeze normele limbii literare.* GRAUR, I. L. 10. *Adăugăm, în sfârşit, „linghist" din dicţionarul lui Scriban, 1939, deşi reprezintă, evident, o formă cu totul singulară care n-a circulat.* SCL 1959, 254. *Prima gramatică în care apar formele „limbistic" şi „limbist" îi aparţine lui I. G. Codru, 1848.* ib. 255. *Lingviştii sunt nevoiţi să opereze cu un material extrem de redus.* H. DAICOVICIU, D. 19. *Se ciocnesc frontal un simplu maniac lingvist din şcoala pumnistă cu un demagog liberal.* IST. T. II, 149, cf. SCL 1969, 475. *Seria de articole... au delectat nu numai pe lingvişti, dar şi pe orice intelectual.* V. ROM. martie 1970, 45, cf. CL 1970, 371, L. ROM. 1973, 207. *Aşa ni-l înfăţişează pe cel mai de seamă istoric şi lingvist.* CIOCULESCU, I. C. I, 32. *Lingviştii ceva mai în vârstă nu au participat la alcătuirea lucrării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/1. *Lingviştii au considerat gândirea şi organele articulatorii drept factorii determinanţi ai limbii.* IVĂNESCU, I. L. R. 3. *Iorgu Iordan făcea diferenţa dintre lingvişti şi gramatici.* L. ROM. 1981, 184, cf. V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *lingvişti, -ste.* – Şi: (învechit) **linguist, -ă, limbist, -ă,** (învechit, rar) **linghíst, -ă** s.m. şi f.

– Din fr. **linguiste.** – **Limbist:** prin apropiere de *limbă.*

LINGVÍSTIC, -Ă s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază limba **(A III)** şi legile ei de dezvoltare; (învechit, rar) limbământ. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Nemini nu li poate contesta sceptrul de regi ai limbisticei şi archeologiei slavice.* HASDEU, I. C. I, 39, cf. COSTINESCU, LM. *Nu cunosc... principiele şi rezultatele limbisticei moderne.* CONV. LIT. VI, 45. *Toţi membrii votanţi ai Academiei s-au pus oare să studieze limbistica?* MAIORESCU, CR. I, 345. *De ce se amestecă oare şi în limbistică?* CONTEMPORANUL, I, 95. *Opera ei trebuie să fie nu expresia şi dezvoltarea unei sisteme particulare de limbistică română, ci o oglindă veridică a limbei româneşti.* ODOBESCU, S. II, 349. *Abstragem însă autoritatea ce i-o dă criticul în materie de linquistică.* EMINESCU, S. P. 65. *Traducerea... probează ignorarea celor mai elementare cunoştinţe de istorie şi de linguistică.* id. O. XIII, 314. *Volumul pe anul 1876 prezintă începutul unei nouă serie, restrânse în marginile istoriei, lingvisticei şi psihologiei poporane* (a. 1876). PLR I, 304. *În privinţa limbisticei, am luptat să facem cunoscute publicului inteligent cercetările adevărat ştiinţifice ale d-lui Lambrior.* CONTEMPORANUL, II, 43. *Linguistica sau ştiinţa limbii a dat o nouă direcţiune modului de a concepe şi studia viaţa şi sufletul poporului.* ŞĂINEANU, Î. 3. *Această lucrare a eminentului filolog din Iena e menită a umplea o lacună foarte simţită în linguistică.* ARHIVA, I, 256, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GR. S. II, 165, ŞĂINEANU, D. *O asemenea problemă de lingvistică trebuie abordată cu metodă.* SADOVEANU, O. XXI, 299. *Lingvistica nouă a acceptat ideea că fiecare cuvânt are istoria lui.* IORDAN, STIL. 44, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 445. *Lingvistica mai nouă a notat... şi alte abateri.* VIANU, A. P. 433. *Lingvistica este o ştiinţă socială, cu particularităţi şi legi proprii.* SCL 1954, 383. *Activitatea... lui Micu, Şincai şi Maior este impunătoare în domeniul lingvisticii.* IST. LIT. ROM. II, 29. *Lingvistica ştiinţifică a fost creată la începutul secolului al XIX-lea.* GRAUR, I. L. 12. *Lingvistica s-a putut constitui ca ştiinţă independentă numai datorită faptului că limba are trăsăturile ei specifice şi legile ei proprii de dezvoltare.* MACREA, F. 14. *Lingvistica are, după Densusianu, un important rol normativ în dezvoltarea literaturii unui popor şi a limbii în care este scrisă.* L. ROM. 1957, nr. 2, 12. *În limba română, „lingvistică" se prezintă ca un termen tehnic nou, împrumutat dintr-una din limbile de cultură.* SCL 1959, nr. 2, 251. *Ipoteza reconstruirii lor, susţinută într-o vreme şi în lingvistica românească, nu este plauzibilă.* COTEANU, S. E. 166, cf. L. ROM. 1967, 240, HRISTEA, P. E. 210. *E de mirare cum lingvistica română a putut să facă timp de un secol această greşeală.* IVĂNESCU, I. L. R. 521. *Se impune extinderea automatizării şi în domeniul lingvisticii.* L. ROM. 1980, 471. *Naşterea lingvisticii ca ştiinţă s-a petrecut în prima jumătate a secolului trecut.* ib. 1981, 299, cf. CL 1990, 190, SCL 1992, 605. ◇ *Lingvistică generală* = studiul faptelor de limbă privite din punctul de vedere al trăsăturilor comune mai multor limbi (înrudite sau neînrudite). [Faptele de limbă] *sunt explicate în mod suficient printr-un principiu de lingvistică generală.* GR. S. II, 178. *Scopul nu mi-a fost să scriu o operă de lingvistică generală, ci un tratat despre limba română.* PUŞCARIU, L. R. I, 9, cf. L. ROM. 1959, nr. 4, 12. *Lingvistica generală evoluează rapid.* CONTEMP. 1971, nr. 1273, 9/1, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/2, V. BREBAN, D. G., SCL 1992, 605. *Lingvistică sincronică* (sau *descriptivă)* = studiul unei limbi aşa cum se prezintă ea la un moment dat, fără luarea în considerare a fazelor anterioare. M. D. ENC. *Lingvistică diacronică* (sau *istorică)* = studiul faptelor dintr-o limbă sau din mai multe limbi privite în evoluţia lor. *Să cunoască... faptele stabilite de lingvistica istorică.* GR. S. I, 7, cf. M. D. ENC. *Lingvistică comparativă* (sau *comparată)* = studiul comparativ al concordanţelor fonetice, semantice şi gramaticale din mai multe limbi, urmărind explicarea legăturilor istorice dintre ele, cercetarea cauzelor

dezvoltării lor paralele, a diferențierii și a influenței lor reciproce în cursul istoriei. Cf. DA, M. D. ENC. *Lingvistică matematică* = disciplină care studiază limba cu mijloace matematice, ocupându-se de aspectele algebrice, cantitative și formale ale fenomenelor de limbă. *Sub denumirea de lingvistică matematică nu trebuie să înțelegem numai aplicarea unor termeni de matematică în domeniul lingvisticii.* CL 1963, 365, cf. M. D. ENC.

2. Adj. Care aparține lingvisticii **(1),** privitor la lingvistică; care se referă la limbă **(A III),** privitor la limbă. Cf. LM. *În acest rezbel civil limbistic ei nu cruțară nimica din ce avea înfățoșarea slavonă.* CONV. LIT. VI, 195, cf. ib. XI, 36. *Lui îi suntem datori și lucrări limbistice de o importanță înaltă.* LAURIAN, F. 203. *Sistemele limbistice s-au născut în școalele latine din Ardeal.* RUSSO, S. 43. *Școalele limbistice au cuibul lor în București și în Ardeal.* id. ib. 73. *Prin înaintarea culturei limbistice și semnele scripturei s-au înmulțit.* BĂLĂȘESCU, GR. 203/12. *Ați sâmțât acum pornirea progresului limbistic în Bucovina* (a. 1865). ap. SBIERA, F. S. 175. *O asemenea bifurcare limbistică nu putea să nu aducă naturalmente cu sine desfacerea numirii naționale iarăși în două: originală și tradusă.* HASDEU, I. C. I, 43. *Este de opinie că erorile limbistice criticate de noi sânt numai niște „bagatele"* (a. 1868). PLR I, 261. *Din punctul de vedere limbistic... am ști numele florilor în limba română.* F (1871), 116. *Trebuie să cunoască cu exactitate stadiul prezent al cercetărilor limbistice.* CONV. LIT. VI, 44. *Să vedem acum meritul științei lingvistice.* CONTEMPORANUL, I, 341. *În lupta traducerii el să nu intre cu altă armă decât cu acelea pe care i le dau cunoștințele sale limbistice.* ODOBESCU, S. III, 364. *Părerile ce le-am emis asupra diferitelor sisteme linquistice sânt cu totul subiective.* EMINESCU, S. P. 74. *Stilul... nu e numai forma limbistică.* id. O. XIV, 930. *Istoria va fi atinsă numai în treacăt și din punct de vedere limbistic.* CARAGIALE, O. IV, 365. *Ți-am răspuns... la chestiunile linguistice.* id. ib. VII, 431. *Dicționarul... nu a putut fi aprobat de Academie din considerațiuni limbistice.* F (1883), 177. *Lucrările limbistice mai nouă... au rămas necunoscute.* CONTEMPORANUL, IV, 395. *A supus unei analize pătrunzătoare diferitele clasificări linguistice.* ȘĂINEANU, Î. 4, cf. ARHIVA, I, 20. *După acești nouă ani de pregătiri limbistice, intrau pentru restul de trei ani în studiul științelor.* XENOPOL, I. R. X, 155. *Ni aducem aminte de fenomenul limbistic din graiul românesc cunoscut sub numele de rotacism.* SBIERA, F. S. 26. *Ea prelucrează materialul lingvistic întreg.* IORGA, P. A. II, 179. *Restituirea formelor vechi pe baza criticei filologice, cu ajutorul unei erudițiuni vaste și unei intuiții limbistice.* BUL. COM. IST. I, 28. *Documentul de la 7 iulie 1471 prezenta interes tocmai prin acele particularități linquistice.* ib. I, 181. *Numele de popoare și orașe citate de el corespund unor realități lingvistice thrace.* PÂRVAN, G. 279. *Sânt obișnuiți să vadă elemente slave în orice fenomen lingvistic.* DR. I, 205. *Scriitorii beletriști nu prea aveau o idee clară de diferitele sisteme linguistice.* IBRĂILEANU, SP. CR. 145. *Din asemenea constatări lingvistice se desprind deducțiuni asupra substratului sufletesc.* GR. S. II, 2. *Avea o foarte ascuțită înțelegere linguistică.* DR. X, 226. *Fiecare regiune are specificul ei în structura folcloristică: idiomul, criterii lincvistice, sintactice.* IZV. XII, 217. *Noua critică inaugurată e cea a „expresivității", categorie în mare favoare în cercetările linguistice ale Apusului.* LOVINESCU, S. VIII, 227. *Luptând împotriva sistemelor lingvistice,* [Alecsandri] *a colaborat ca nimeni altul la formarea limbii literare.* SADOVEANU, O. XIX, 358. *Datoria linguistului e să apropie din nou, printr-o prezentare plăcută și limpede, pe cititor de problemele linguistice.* PUȘCARIU, L. R. I, 8. *Stilistica lingvistică diferă fundamental de cea estetică.* IORDAN, STIL. 12. *Comunicările sale năzuiesc să atingă o sferă anumită a semenilor care întrebuințează același sistem de simboluri lingvistice.* VIANU, A. P. 15. *Un capitol din istoria literară îl formează reacția literaților în contra consecințelor lingvistice ale Școalei Ardelene.* CONSTANTINESCU, S. VI, 142. *Din 1888 până astăzi s-au scris sute de note lingvistice și de folclor.* BĂCESCU, PĂS. 179. *Zarifopol înțelegea știința exclusiv ca auxiliar lingvistic și filologic.* CĂLINESCU, C. O. 415. *Filologi cu renume în domeniul acesta al cunoașterii linguistice a regiunilor... au adus contribuții din cele mai importante.* PERPESSICIUS, M. III, 89. *Perfecția stilului său... constituie o mare revoluție lingvistică.* RALEA, S. T. I, 13. *Iorgovici preconizează o reformă lingvistică.* IST. LIT. ROM. II, 104, cf. JOJA, S. L. 217, SCL 1957, nr. 2, 254. *Vocabularul apare ca o mărime variabilă..., dar până la un prag cifric pe care nicio comunitate lingvistică nu-l trece.* COTEANU, S. E. 51. *Din punct de vedere lingvistic nu trebuie confundate verbele.* PANAITESCU, O. Ț. 98. *Remarcăm la nivelul compoziției romanului ceea ce remarcam înainte la nivelul lingvistic.* N. MANOLESCU, A. N. III, 29, cf. DEX. *Semantica este o disciplină lingvistică relativ nouă.* L. ROM. 1980, 3, cf. IVĂNESCU, I. L. R. IX. *Philippide intenționa să aplice în dicționar ideile sale lingvistice.* L. ROM. 1981, 491. *Semnul lingvistic are caracter arbitrar.* SCL 1982, 80. *Valoarea lingvistică a textelor nu scade întru nimic prin aceasta.* VASILIU, P. L. 3. ◇ (Adverbial) *O definițiune se exprimă numai limbistic într-o singură propoziție.* MAIORESCU, L. 129. *Mihail Sadoveanu aparține celular, nu numai lingvistic, neamului de oameni din spațiul carpato-dunărean.* STREINU, P. C. III, 117. *Povestitorul sau scriitorul, vrând să facă portretul sufletesc al unui erou din regiunile de dincolo de munți, înțelege să-l caracterizeze și lingvistic.* IORDAN, STIL. 167. *E un lirism al depărtării, al așezării în perspectiva unei mari depărtări, sugerată în primul rând lingvistic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 5/3. *Marius Chicoș Rostogan a parcurs (lingvistic vorbind) drumul de la condiția de „copie de pe natură" la acela de simbol.* L. ROM. 1980, 46, cf. V. BREBAN, D. G.

– Și: (învechit) **linguístic, -ă** (scris și *linquistic),* **linghístic, -ă** (BUL. FIL. VII–VIII, 353), **limbistic, -ă** (gen.-dat. f. și *limbisticei),* (învechit, rar) **lincvístic, -ă** s.f., adj.

– Din fr. **linguistique.** – **Limbistic:** prin apropiere de *limbă.*

LINÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se liniști, a deveni liniștit *Mă linesc* (a. 1640). ap. TDRG[2].

– Prez. ind.: *linesc.*

– V. **lin[3].**

LINIÁ vb. I. **1.** Tranz. A trage, a trasa linii[1] **(I 2)** (drepte şi regulate) pe hârtie. Cf. LB, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W. *Inventase un pieptene cu cinci picioare de creion cu care linia hârtia velină simplă.* CĂLINESCU, O. III, 57, cf. V. BREBAN, D. G.

2. Refl. (Învechit, rar) A se aşeza în rând; a se alinia. *Junele fete se jucau, se liniau una lângă alta şi începură cu toatele a râde.* PELIMON, I. 69/25.

– Pronunţat: *-ni-a.* – Prez. ind.: *liniez* şi (învechit, rar) *línii* (LB).

– V. **linie[1]**.

LINIÁL, -Ă adj. v. **lineal.**

LINIAMÉNT s.n. (Mai ales la pl.) **1.** Trăsătură simplă şi continuă făcută pe o suprafaţă cu tocul, cu creta, cu creionul etc. (pentru a schiţa sau pentru a contura ceva); linie[1] **(I 2).** *Din o amestecare de scoici, în formă de nişte lineamenturi, sânt văpsite doaăsprezece luni a anului.* BOJINCĂ, A. I, 33/2. *Penelul... cu greu poate a se deda la liniamente sublime* (a. 1862). BARIŢ, II, 69, cf. DDRF, LM, GHEŢIE, R. M. *Uşile sunt dreptunghiulare şi cu chenare decorate cu un motiv compus din cercuri legate între ele prin liniamente drepte.* MON. IST. I, 66, cf. SCRIBAN, D., DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ Fig. *Acele împrejurări ni se prezintă numai în liniamente aspre şi necolorate.* VIANU, L. R. 107. ✦ (Rar) Legătură, liant. *Deja Regulamentul Organic, ca legiuire unitară pentru amândouă ţările..., era un liniament al unirii ţărilor.* EMINESCU, O. XI, 20.

2. Trăsătură caracteristică a feţei sau a corpului unei persoane; (la pl.) fizionomie, chip. V. linie[1] **(I 3).** *Intră un bărbat june a cărui liniamente crucite arată o adâncă durere dinnăuntru.* FM (1845), 230[2]/36. *Priveşte-i lineamentele, arată acelea măcar umbra unei asemenea înjosiri?* ib. 298[2]/8. *În loc să facă din Jianul un om ca toţi oamenii..., spre a procura actorului ocaziunea de a-şi modela vocea, gestul şi liniamentele figurei, a făcut din Jianu un bătăuş.* FILIMON, O. II, 348, cf. COSTINESCU, LM. *Femeia modernă, supusă capriciilor modei, a deformat graţia liniamentelor şi bărbătească vigoare a formelor Venerei antice.* CONTEMPORANUL, I, 140, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Într-adevăr, el are ceva din făptura ta mlădioasă..., din liniamentul tău egal şi ispititor.* KLOPŞTOCK, F. 235. *Avea un tip străin de om de la nord, avea o înfăţişare nobilă şi o fineţă portrecturală a lineamentelor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 78. *Din rândul aceloraşi preţiozităţi face parte fineţea portrecturală a lineamentelor unei figuri de bărbat.* VIANU, A. P. 339. *Un dublet artistic, executat în pripă, cu schimbarea liniamentelor individuale.* CĂLINESCU, B. I. 79, cf. 48. ✧ Fig. *Liniamentele sufletului.* LM. *Critica... nu i-a zugrăvit fizionomia creatoare în liniamente precise.* CONSTANTINESCU, S. II, 537. ✧ Loc. adv. **În liniamente generale** = în ansamblu, fără a intra în detalii, fără amănunte. *Este timpul ca şi publicul nostru să-i cunoască încai în liniamente generale, binefacerile.* EMINESCU, O. XIII, 235. *D-l E. Hodoş... pune tema în discuţie schiţând-o în liniamente generale destul de limpede şi neted* (a. 1897). PLR I, 476, cf. BARCIANU. *Aceste forme evoluează necontenit, urmând în liniamente generale o anumită normă.* PETICĂ, O. 486. *Uzul nostru literar... prezintă totuşi, în liniamente generale, aceeaşi situaţie ca în istroromâneşte.* DR. II, 199. *Să putem descrie dezvoltarea cuvântului, cel puţin în liniamente generale.* RF I, 318. ✦ (Rar) Înfăţişare, aspect, formă. Cf. LM. *Porumbeii... aveau acelaşi liniament şi coloare.* KLOPŞTOCK, F. 63/4. ✦ (Adesea urmat de determinări) Aspect caracteristic, general al unei opere, al unei doctrine, al unei activităţi, al unei epoci, al unui fenomen etc.; trăsătură fundamentală. *A studiat monumentul, a făcut un prim-plan, se înţelege în lineamentele cele mai generale.* MAIORESCU, D. II, 460. *Să se însemneze prin câteva lineamente mari.* id. CR. III, 445. *Citind nota cancelarului Kaunitz..., vedem liniamentele politicei tradiţionale a Austriei în Orient.* EMINESCU, O. XI, 359. *Chiar liniamentele principale ale cugetării lui arată că el a fost un eflux natural al timpului său.* id. ib. XV, 1 146. *Nepermiţându-mi a reproduce pe larg conferenţa mea, mă mărginesc a o da în liniamentele generale.* CARAGIALE, O. II, 139. *Voim să facem mai mult un manual care să prezinte pe scurt mişcarea noastră intelectuală în liniamentele ei generale.* ib. O. III, 85. *Astfel erau liniamentele generale ale societăţii.* XENOPOL, I. R. VI, 154, SCRIBAN, D. *Liniamentele teoretice ale sociometriei.* CONTEMP. 1965, nr. 999, 8/1. *Concluzia se desprinde aceeaşi în legătură cu liniamentele clasice ale poeziei româneşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 1/1. *Aş schiţa lineamentele unei organizări tematice a editării operelor lui Maiorescu.* ib. 1979, nr. 13, 9/2. ✦ Prima schiţă a unei lucrări. Cf. ALEXI, W., BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

– Pronunţat: *-ni-a-.* – Pl.: *liniamente.* – Şi: **lineamént** (pl. şi, învechit, rar, *lineamenturi*), **lineamânt** (pl. *lineamânte* GHEŢIE, R. M.), (învechit, rar) **liniamínt** (EMINESCU, O. XI, 325) s.n.

– Din fr. **linéament** (după *linie*).

LINIAMÍNT s.n. v. **liniament.**

LINIÁR, -Ă adj. **1.** Care este în formă de linie[1] **(I 1)** dreaptă; format din linii geometrice (trasate cu ajutorul unor instrumente speciale ca riglă, compas etc.). Cf. NEGULICI, PROT.-POP, N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., DDRF. *Piatră, cărămizi roşii, puse ca podoabe, în deosebite potriviri liniare, fac pereţii.* IORGA, C. I. II, 22. *Înşiruirea liniară a plopilor ce se îndrumau veşnic spre poartă, fără a putea trece niciodată dincolo de ea, mă chinuia parcă.* ANGHEL, PR. 8. *La fel trebuie datat... tezaurul de benzi spirale de aur cu ornamente lineare gravate pe ele.* PÂRVAN, G. 679, cf. CADE. *Tot din mâinile lor meştere ies... cămăşile împodobite cu frumoase cusături de formă lineară.* ARH. FOLK. I, 125. *Părul... se afla despărţit la mijloc de o cărare liniară.* C. PETRESCU, R. DR. 76, cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 139. *Aceste chenare au şi ele o arhitectură bogată de motive liniare în relief, lucrate în ciubucărie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 408, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✧ *Desen liniar* = desen realizat din linii[1] **(I 1)** geometrice. *Se va învăţa... desenu linear, cunoştinţe practice de geometrie* (a. 1847). URICARIUL, VII, 236. [Unii profesori] *se necăjesc a învăţa pe şcolari formele lucrurilor prin exerciţii neplăcute de desemn*

liniar. CONTEMPORANUL, I, 527, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cu ce siguranţă a trasat linia pe piele cu lama bisturiului... mânuit ca un creion de desen liniar.* BART, E. 382, cf. SCRIBAN, D. *Peste Dunăre trece fin, ca un desen linear, podul.* CĂLINESCU, C. O. 266, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Măsură liniară* = măsură de lungime. *Fracţiunile şi multiplii metrului formează măsura noastră liniară.* BREZOIANU, A. 629/12, cf. CADE. *Mişcare liniară* = mişcare rectilinie. DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (Adverbial) În linie dreaptă (v. l i n i e[1] **II 1);** rectiliniu. *Fotolii ca nişte cuburi scobite liniar... clădeau o impresie de lux nou.* CAMIL PETRESCU, P. 333. *Are părul negru-albăstrui, retezat liniar pe ochi.* C. PETRESCU, Î. II, 190. *Execută valsul alunecând linear în lungimea salonului.* CĂLINESCU, S. 222, cf. SCL 1963, 211. ✦ F i g. Simplu, uniform, treptat, fără ocolişuri; superficial, simplist, plictisitor; dispus în ordinea succesiunii în timp, cronologic. *Ceea ce e îngust în epoca asta, ca şi în picturile ei lineare, fără perspectivă şi reliefuri, apare în frescul subţire şi rigid.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 227. *Nicăieri însă amestecul de... poetic cu prozaic, de notaţie liniară... nu e mai fericit dozat ca în „Elegie".* LOVINESCU, S. I, 35. *Preşedintele e un om încă tânăr,... cu judecată liniară şi limpede de geometru, dar cu o inimă uşor de înduioşat.* I. BOTEZ, B. I, 116. *Ordinea se verifică într-o continuă variantă liniară istorică.* CĂLINESCU, C. O. 307. *Tot atât de monotone vor fi şi icoanele sacrale, în ritmul lor liniar copleşit de repetiţie.* BLAGA, Z. 69. *Totuşi, într-o orânduire liniară nu puteau fi puse ambele* [ordine de păsări] *alături.* LINŢIA, P. III, 394. *Poetul imaginează o acţiune simplă, liniară.* IST. LIT. ROM. II, 91. *Îl descoperi... îmbrăcat cu eleganţa liniară a omului deprins să frecventeze o lume înaltă.* VINEA, L. I, 337. *Povesteşte simplu..., într-o succesiune lentă, rareori dramatică, fără complicaţii interioare, care să abată acţiunea de la mersul ei linear.* CONSTANTINESCU, S. V, 370. *Dar pe cât de limpede, de lineară, de paşnică era natura pe acele înălţimi adormite, pe atât de frământată... se arăta aici, în fundul prăpastiei.* TUDORAN, P. 608. [Logicienii] *nu ar trebui să admită nici simpla evoluţie lineară.* JOJA, S. L. 209. *M. Sadoveanu cultivă fraza lineară, cu ton care scoboară spre final, caracteristică povestirii.* VARLAAM–SADOVEANU, 472. *Evoluţiile nu sunt nici perpetui, nici lineare.* N. MANOLESCU, C. M. 267. *Pentru el... un tip este o ilustraţie concretă a viciului..., conturat cu o stricteţe lineară.* CONSTANTINESCU, S. II, 59. ✧ (Adverbial) *Răpiri de fete, părăsirea satului părintesc etc., totul trasat liniar într-o povestire simplă.* LOVINESCU, S. V, 155. *Radu rânjeşte mocnit... şi brusc deschis, privind-o liniar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 138. *Gândirea mitică... închipuie* [puterile] *linear reduse la o unică virtute.* BLAGA, Z. 274.

2. (Bot.; despre frunze) A cărei formă evocă o linie[1] **(I 2).** *Arbori cu ace... adecă frunze liniare cilindrice foarte subţiri.* BARASCH, B. 73. *Foile înguste, linear-lanceolate, foarte lungi.* GRECESCU, FL. 62. *Există pe lume plante... cu frunze liniare lanceolate.* PREDA, M. S. 39, cf. PRODAN–BUIA, F. I. 318.

3. (Mat.; despre ecuaţii) De gradul întâi. Cf. DA, DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (Despre funcţii) Care conţine o anumită variabilă exclusiv la puterea întâi. DEX.

– Pronunţat: *-ni-ar.* – Pl.: *liniari, -e.* – Şi: **lineár, -ă** adj.

– Din fr. **linéaire,** lat. **linearis.**

LINIÁRE s.f. v. **liniere.**

LINIARITÁTE s.f. sg. (Rar) Însuşirea de a fi liniar **(1).** Cf. DN[3], DEXI. ✦ F i g. Uniformitate, simplitate. *Prin linearitatea grafitică, poemul* [lui Blaga] *capătă şi semnificaţia tonică a seninătăţii morţii.* CĂLINESCU, C. O. 414. *'O intrigă în care se constată liniaritatea tipologiilor determină direct, nemijlocit, fără complicaţii şi automat, numele eroilor ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 4/2. *El ia unul din filoanele descriptive de până aici..., compromiţându-i linearitatea fermecătoare.* ib. 1979, nr. 1, 17/4. *Tudor Vianu, în construirea ideilor, cultiva linearitatea edificiilor greco-romane.* STREINU, P. C. III, 271. *În realism... cauza şi efectul se înlănţuie într-o linearitate care este aceea a succesiunii temporale.* N. MANOLESCU, A. N. III, 117. *Lipsa de liniaritate a naraţiunii... constituie doar un element component al unor structuri complexe.* L. ROM. 1980, 292.

– Pronunţat: *-ni-a-.* – Şi: **linearitáte** s.f.

– Din fr. **linéarité.**

LINIARIZÁT, -Ă adj. (Rar) Uniformizat; schematizat, simplist. *Bogatul epos era slujit de protagonişti cam linearizaţi, iar istoria şi dramele umane erau privite prea simplu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 2/1.

– Pronunţat: *-ni-a-.* – Pl.: *liniarizaţi, -te.* – Şi: **linearizát, -ă** adj.

– **Liniar** + suf. *-izat.*

LINIÁT[1] s.n. Faptul de a l i n i a. Cf. DEX, DN[3].

– Pronunţat: *-ni-at.* – Pl.: *liniaturi.*

– V. **linia.**

LINIÁT[2], -Ă adj. Cu linii[1] **(I 2)** drepte şi regulate (trasate într-un anumit scop). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Fiţuicile... pândeau subt filele caietelor liniate.* TEODOREANU, M. II, 7, cf. DEX. ✧ F i g. *Am o ură pentru astă viaţă de lume ordinată, trasă cu compasul, liniată ca hârtia noastră de muzică.* BARONZI, C. VII, 95.

– Pronunţat: *-ni-at.* – Pl.: *liniaţi, -te.*

– V. **linia.**

LINIATÓR, -OÁRE subst. **I.** S.m. şi f. Persoană care liniază **(1).** Cf. LEG. EC. PL. 308.

2. S.f. Compas pentru tras linii[1] **(I 2)** duble. PONTBRIANT, D.

3. S.n. Brăzdar la maşina de semănat. *O altă urmare pentru sămănatu popuşoiu este întrebuinţarea liniatorului sau brăzdătorului.* LITINSCHI, M. 51/25.

– Pronunţat: *-ni-a-.* – Pl.: *liniatori, -oare.*

– **Linia** + suf. *-tor.*

LINIATÚRĂ s.f. Ansamblul liniilor[1] **(I 2)** orizontale sau verticale imprimate pe colile de hârtie, pe caiete, registre etc.; rubricatură. Cf. KLEIN, D. 372, LB, POLIZU, LM, V. MOLIN, V. T., CADE. [Răsfoiesc caietul] *cu liniatură de pătrăţele violete.* C. PETRESCU, Î. II, 162,

cf. LTR[2], SCL 1970, 340, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✦ (Tipogr.) Ansamblul liniilor[1] **(I 5)** de alamă de diverse formate şi corpuri cu care se executa rubricatura. Cf. MOLIN, V. T. ✦ Ansamblu de linii[1] **(I 2)** cu ajutorul cărora se schiţează, se defineşte un contur. *Piesele de greutate potrivită... se pot trasa vertical prin metoda răsturnării, care consistă în a trasa complet toată liniatura piesei în sens orizontal.* ORBONAŞ, MEC. 184. *Zugravul... zicea că, în viaţă, întâi e pictura şi al doilea liniatura.* ARGHEZI, S. VII, 32. *Multe dintre ele reiau... elemente ale unor stiluri... aparţinând perioadei anterioare, în special „Art-Nouveau"-lui, cu lineaturile lui gracile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 21/4.

– Pronunţat: *-ni-a-*. – Pl.: *liniaturi*. – Şi: **lineatúră,** (învechit) **linietúră** (KLEIN, D. 372, LB) s.f.

– Din germ. **Lineatur.**

LINIÁȚIE s.f. (În dicţionarele din trecut) Faptul de a l i n i a **(1);** liniere. Cf. STAMATI, D., LM, POLIZU.

– Pronunţat: *-ni-a-*. – Şi: **liniaţiúne** s.f. LM.

– **Linia** + suf. *-aţie.*

LINIAȚIÚNE s.f. v. **liniaţie.**

LINICÉL, -EÁ adj. Diminutiv al lui l i n[3].

1. (Despre glas) Liniştit **(1).** Cf. l i n[3] **(II 1).** *Nice îi lovi cu cuvânt de bănat, ce cu blând şi linicel glas de dzâsă: „Ia-mblaţi depă mine şi vă voi face păstori de oameni".* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 177[v]/34.

2. (Despre vânt) Uşor, blând. Cf. l i n[3] **(II 3).** *Eu, mândrucă, m-oi fa Un vântuşel Linişel Şi-n atâta oi sufla, Pulberea oi rădica Şi pă tine te-oi afla.* ŢIPLEA, P. P. 26.

– Pl.: *linicei, -cele.*

– **Lin[3]** + suf. *-icel.*

LÍNIE[1] s.f. **I. 1.** (Mat.) Figură geometrică fundamentală definită prin traiectoria unui punct aflat în mişcare sau prin intersecţia a două planuri; (învechit) dungă. *O linee este un trup ce se pare că nu are lărgime şi grosime.* AMFILOHIE, G. F. 43[r]/2. *Trigonul poate să se deosebească din celelalte figuri după numărul liniilor ce-l cuprind.* POTECA, F. 80/26. *În luna lui mai 1831 el izbutise a afla adevăratul lui punct şi linia meridiană magnetică.* CR (1834), 314[2]/10. *Cuvântul „linie" se întrebuinţează pentru a însemna un loc sau spaţie în care se priveşte o singură dimensiune.* ASACHI, E. III/3. *Spaţiul cuprins între trei linii drepte e un triunghi.* LAURIAN, F. 84/7. *Inima lor trebuie să fie rece ca linia geometrică.* NEGRUZZI, S. I, 321. *Nu poţi defige mijlocul unei linii până ce nu vei fi aflat punctele ei cele estreme.* EMINESCU, O. IX, 81. *Se vor lua relaţiunile dintre laturi şi liniile trigonometrice.* ENC. TEHN. I, 64, cf. URSU, T. Ş. 230, V. BREBAN, D. G.

2. Trăsătură simplă şi continuă (de forma unui fir) făcută pe o suprafaţă (cu creionul, cu creta, cu pensula etc.); liniament **(1),** (învechit şi regional) trăsură **(A III 1).** *Au însemnat cu o linie locul unde este umbra.* DRĂGHICI, R. 151/3, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 105[2]/6. *Făcu el însuşi urmă pre linia ce a tras un făgaş adânc. Cu linia determinară circumferinţa zidului.* ARISTIA, PLUT. 59/15. *Trage o linie cu tibişirul.* FILIMON, O. II, 171. *Trage o linie, încă una, alta, mai şterge, rade, adaugă.* CARAGIALE, O. III, 55. *Zgârieciul... slujeşte la tras linii paralele cu o faţă dreaptă sau curbă.* PAMFILE, I. C. 170. *Descriindu-le, insistă numai asupra împodobirii vaselor din Bihor cu linii punctate.* PÂRVAN, G. 374. *Principiile... îl învaţă că singurele elemente care contează în pictură sunt liniile şi culorile.* OPRESCU, I. A. IV, 55. *Reprezentăm construcţia printr-un desen simplu de linii.* DR. II, 239. *Se apucă să tragă linii cu degetul.* REBREANU, P. S. 101. *La capătul numerelor, sub linie, nu se făcuse adunarea pentru luna trecută.* A. HOLBAN, O. I, 312. *Vorbi, potrivind două scândurele cap la cap şi trăgând o linie.* C. PETRESCU, Î. II, 181. *Se trasează la suprafaţa terenului linii paralele.* ENC. TEHN. I, 214. *Iată-l, în răstimpul unei recreaţii, că desenează ceva pe tabla clasei... Din câteva linii, faţada Liceului „Şaguna".* BLAGA, H. 127. *La Sadoveanu natura nu apare într-un aspect pur plastic, pictural: culori, linii, contururi.* RALEA, S. T. I, 10. *Am început lecţiile: întâi scrisul, linii drepte, linii plecate.* STANCU, D. 295. *Arătând cele două linii încrucişate, trase cu năduf peste lista mărfurilor neprimite.* TUDORAN, P. 16. *Chivotul... într-o nebună împletire de linii şi frânghii argintate, lucrate cu daltă subţire.* BARBU, PRINC. 311. *Formele caracteristice sunt... ornamentate cu linii oblice.* H. DAICOVICIU, D. 55. *Până la râul acela însemnat pe hartă cu o linie tremurată albastră.* V. ROM. martie 1970, 6, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ E x p r. **A îngroşa liniile** = a face să devină mai evident, mai accentuat. *Prin numeroasele adnotări..., îngroaşă liniile satirei.* IST. LIT. ROM. II, 78. ✦ P. a n a l. Dungă (vizibilă pe un fond de altă culoare). *Spetele* [lipitorilor] *sunt împărţite în trei părţi... prin câte patru linii în lungul spinării.* PENESCU, M. 24. *Văzurăm Oltul, întinzându-se ca o groasă linie argintie.* TURCU, E. 146. *Un fulger lumină deodată înălţimile, frângând în nori o linie de foc.* SANDU-ALDEA, U. P. 87. *O masă aşternută cu măsăriţă albă ca zăpada, stretăiată rar de linii roşii şi albastre, îi aştepta sub prunii bătrâni.* AGÎRBICEANU, S. 535. *Libelulele treceau prin lumină, ca nişte linii albastre.* SADOVEANU, O. I, 128. *Desenează pe balta purpurie o linie frântă.* BART, S. M. 38. *Ouăle sunt scurte... cu multe pete roşcat-brune şi cu multe linii încâlcite.* DOMBROWSKI, P. 159. *Partea centrală este alb-brumatic-roşcată, cu linii ondulate brun negricioase.* LINŢIA, P. III, 325. ✧ (Iht.) *Linie laterală* = linie[1] **(I 2)** vizibilă pe laturile corpului la peşti, servind ca organ de simţ care percepe sunete, temperatură, presiune etc. M. D. ENC., V. BREBAN, D. G. ✦ S p e c. Fiecare dintre liniile[1] **(I 4)** orizontale paralele (egal distanţate) trasate (pe caiet, pe tăbliţă) în scopul menţinerii scrisului (sau a dimensiunilor literelor) la acelaşi nivel. *Socotesc a fi bine ca pruncii niciodată pe linii să nu scrie.* PETROVICI, P. 188/24. *Şcolarii trăgeau cu rigla în caiete linii în lungiş.* I. BOTEZ, ŞC. 27. ✦ (Muz.) Fiecare dintre cele cinci linii[1] **(I 4)** care formează un portativ[1]. *Notele... cele acute, începând de la fa până la si acut peste linie, sunt sonore şi viguroase.* FILIMON, O. II, 264. *Instrumentele care folosesc registrul înalt au fost scrise cu o octavă mai jos de cum sună, pentru a evita folosirea unui prea mare număr de linii.* ALEXANDRU, I. M. 160. ✦ (Sport) Linii[1] **(I 3)** de marcaj trasate pe

terenul de tenis, între care trebuie să cadă mingea pentru a fi considerată lovitură valabilă. □ *A dat o minge în lungul liniei.* ✧ *Arbitru de linie* = fiecare dintre arbitrii care supraveghează jocul din dreptul liniilor laterale ale terenului de tenis. □ *Arbitrul principal se consultă cu arbitrul de linie.*

3. Trăsătură reală sau imaginară care indică o limită, o direcție sau care leagă (pe o hartă, pe un plan etc.) diferite puncte în spațiu. *Capitan Ros întră înlăuntrul Mării Polare despre nord până ce ajunge la polul, linia și meridianul magnetic.* GENILIE, G. 61/26. *Linie echinoxială.* POEN.–AAR.–HILL, V. II, 105²/8. *Linie meridiană.* ib. 105²/13. *Linii isotere.* PONI, F. 175. *Linia de isoglosă care despărțea aria lui ŭ >o de aria lui ŭ >u.* DR. VII, 345. *Trebuie să înțelegem Ardealul de la nord de linia Alba Iulia – Miercurea Ciucului.* IVĂNESCU, I. L. R. 38, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ *Linia orizontului* = linie¹ **(I 3)** care reprezintă intersecția aparentă a suprafeței Pământului cu bolta cerească în câmpul vizual al unui observator. *În depărtare pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca muşuroaie de cârtițe uriașe, movilele.* ODOBESCU, S III, 15. *Dorința plecării se îmbină și chiar se confundă... cu acea chemare... a tot ce este dincolo de linia orizontului.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 172, cf. LTR. *Domnișoara dormita îngândurată în bătaia apelor eterice, explorând nemișcată spre linia orizontului.* CĂLINESCU, O. I, 13. *Cuprinde cu vederea întreaga linie a orizontului.* VIANU, L. R. 18. *Ochii ne sunt fascinați mereu de linia rotundă a orizontului.* RALEA, S. T. I, 293. *Corabia se vedea departe, pe linia învolburată a orizontului.* TUDORAN, P. 264, cf. LTR², M. D. ENC. *Linie de demarcație* v. demarcație. *Linie de plutire* = **a)** (Nav.) linie¹ **(I 3)** imaginară pe coca vaselor maritime sau fluviale care delimitează nivelul de la care se consideră că flotarea vasului este sigură. *Acum trebuie să-i coborâm linia de plutire cu un metru.* TUDORAN, P. 651, cf. LTR², M. D. ENC., DEX; **b)** (familiar) nivel minim al resurselor de trai; subzistență, supraviețuire. *Care e scopul meu? se apără Lucu. – Linia de plutire!* VINEA, L. I, 114. (Nav.) *Linie de încărcare* = linie¹ **(I 3)** care marchează intersecția bordajelor unei nave încărcate cu planul de plutire. M. D. ENC. (Nav.) *Linie de apă* (sau *de cufundare)* = nivel până la care se cufundă coca unei nave în apă. Cf. LTR, LTR². (Mil.) *Linie de ochire* = linie¹ **(I 3)** imaginară care, trecând printr-un aparat de ochire, unește ochiul trăgătorului cu punctul ochit. Cf. STOICA, VÂN. 15, M. D. ENC. (Fiz.) *Linie de câmp* = linie¹ **(I 3)** de-a lungul căreia vectorul caracteristic al unui câmp fizic este în permanență tangent la ea. Cf. LTR, LTR², M. D. ENC. *Linie spectrală* v. spectral. (Geogr.) *Linie de nivel* = linie¹ **(I 3)** care unește pe o hartă punctele cu aceeași cotă de înălțime a terenului. Cf. DA, LTR, LTR². (Geogr.) *Linia echinocțiilor* (sau, învechit, rar) *linia izohintei* = linie¹ **(I 3)** care marchează intersecția ecliptice cu ecuatorul. *Isimerinos, adecă linea isohintii, este altă roată care împărțește sfera în două părți întocma* (cca 1780). ap. URSU, T. Ș. 194, cf. DA. (Geogr., Meteor.) *Linie izotermă* = linie¹ care unește pe hărțile climatologice punctele cu egală temperatură a aerului, a apei și a solului. Cf. DA, M. D. ENC. 488. (Geogr., Meteor.) *Linie izochimenă* = linie¹ **(I 3)** care unește pe hartă toate punctele cu aceeași temperatură medie în timpul iernii. Cf. DA. ✧ Loc. prep. **La** (sau **în) linia...** = în dreptul..., la nivelul... M. D. ENC., DEX. ✦ Conturul, desenul natural al unui obiect, al corpului uman; spec. trăsătură a feței omenești. V. liniament **(2)**, trăsătură **(II 2)**, (învechit) trăsură **(A III 2).** *Și se ține în dreptul liniei greabănului, spre a nu se sminti matca sau beșica udului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 481/4. *Același e felul de a se lăsa părul,... aceleași mustăți plecate în jos, aceeași linie fină a unei bărbi ce caută să se asemene cu a Mântuitorului.* IORGA, C. I. I, 113. *Nu văzu... decât fața lui lungureață, cu linii de împietrire.* AGÎRBICEANU, A. 122. *Această oglindă a trebuit să aparție cel mai târziu sec. III, dată fiind puritatea liniilor ei.* PÂRVAN, G. 32. *Grosolănia vorbelor nu putea să strice dulceața liniilor feței.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 59. *Un soldat făcut din linii aspre, lângă o fetiță fragilă.* A. HOLBAN, O. I, 101. *Citești pe linia albastră a ochilor... o fire profund onestă.* ARGHEZI, P. N. 32. *O frumusețe de linii arăta o cuminție naturală.* BACOVIA, O. 208. *Chipul avea o frumusețe nu de linii, ci de amănunte și nuri.* VOICULESCU, P. II, 224. *Cucoana Aglaie oftă și se așeză iar la locul ei, cu linia nasului prelungită într-un creț adânc pe frunte.* SADOVEANU, O. VIII, 54. *Bazilica romană..., așa de armonioasă în simplitatea liniilor ei.* SADOVEANU, O. XX, 434. *Figurile se complectau tot mai clare, în linii din ce în ce mai precise.* BART, S. M. 77. *Jim îi simțea de astă dată umărul, linia șoldului și respirația caldă amestecată cu mirosul părului.* CĂLINESCU, O. I, 23. *Dulci și frumoase Linii și coapse, Linii de fete, Mintea să-mbete.* BLAGA, POEZII, 237. *Rămase cu fața uscată și rasă, toată țeapănă, cu buzele cu linii tari, strâns apăsate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 128. *Nicio armonie nu lipsește în felul cum liniile feței se îmbină.* BOGZA, C. O. 280. *Linia frunții, arcada sprâncenelor... erau parcă trase în sus cu violența unei gândiri fanatice.* PREDA, R. 243. □ *Automobilul are o linie aerodinamică.* (Fig.) *În linii repezi schița figurile scriitorilor mai importanți.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 39. *Neculce îl portretizează în linii riguroase.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 3. ✦ Spec. Cută, încrețitură în palmă. *Linia vieții runic săpată Într-o imensă, zăbavnică palmă.* BLAGA, POEZII, 143. *I-a întins palma și vrăjitoarea făcu ochii mari, apoi îi arătă în palmă o linie frântă.* FOLC. TRANSILV. III, 416. ✦ Fig. (Mai ales la pl.) Caracteristică, trăsătură (a unui fenomen). *Se schițează liniile mari ale unei constituții liberale.* OȚETEA, T.V. 362. *Opusculul nostru înfățișează contribuțiile esteticienilor români în mod sintetic, în liniile lor mari.* CONSTANTINESCU, S. II, 463. *Se pot defini liniile generale ale fenomenului.* PANAITESCU, O. Ț. 84. *Așa redus la liniile sumare, jocul acesta dramatic pare desigur absurd și tematic.* PERPESSICIUS, M. I, 336. *Redobândeam degrabă gravitatea impusă de istorie și locuri, care se complac în vag și în estompatele lor linii mari.* BLAGA, H. 121. *În fiecare an scria piesa de la început, păstrând însă liniile mari ale primei acțiuni.* T. POPOVICI, S. 8. ✧ Loc. adj. și adv. **În linii mari** (sau **generale)** ori **în linie generală** = fără amănunte; în general; aproximativ. *În linii generale schițând planul,*

cred că s-ar putea începe prin alcătuirea unei biblioteci. BACALBAŞA, S. A. I, 275. *În linie generală, îşi face singur în casă... hainele, încălţămintea.* PAMFILE, I. C. 339. *Nu ne pot servi decât la o datare în linii mari.* PÂRVAN, G. 306. *În linii generale se poate vedea din această descriere în ce anume consistă funcţionarea crainicului în Polonia.* DR. I, 154. *Din vociferările lumii aţâţate am reconstituit evenimentul în linii generale.* IBRĂILEANU, A. 178. *În linii mari, expresia lui Eminescu trece prin trei faze până ajunge la desăvârşire.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 123. *Actuala ordonanţă din 7 noiembrie 1945 are ca obiect de a fixa în linii mari această reorganizare a cercetării ştiinţifice.* D. GUSTI, P. A. 237. *Descrierea de mai sus a obiceiului corespunde numai în linii mari.* ARH. FOLK. V, 69. *În linii mari, se poate spune că tonul este „suitor".* IORDAN, STIL. 80. *În linii mari, asistăm la o evoluţie stăruitoare.* IST. LIT. ROM. II, 9. *În linie generală astăzi în Europa se dau copiilor nume existente de mai înainte.* GRAUR, N. P. 23. *În linii mari, el se compune dintr-un cadran împărţit în grade şi subdiviziuni.* TUDORAN, P. 407. *Era limpede că în linii mari Anghel nu greşise.* PREDA, DELIR. 136. *Posibilităţile de a-l satisface sunt, în linii mari, numai trei.* COTEANU, S. E. 7. *Aceasta este, în linii foarte mari, evoluţia dregătoriei de pârcălab în Moldova.* STOICESCU, S. D. 209. *Rămâne, în linii mari, justificată.* N. MANOLESCU, C. M. 252. *În linii generale, rămâne aceeaşi.* PANAITESCU, O. Ţ. 86. *E, în linii mari, o filozofie personală, căutarea unui sens al vieţii.* V. ROM. aprilie 1970, 128, cf. V. BREBAN, D. G. *În liniile sale cele mai generale, terminologia geografică românească era deja constituită la sfârşitul secolului al XVIII-lea.* L. ROM. 1980, 119.

4. (Astăzi mai ales în sintagme) Semn grafic în forma unei scurte bare orizontale de lungimea medie a unei litere şi plasat la jumătatea înălţimii rândului, utilizat între cuvinte care se pronunţă împreună, pentru a despărţi cuvinte în silabe etc.; cratimă, linioară **(2),** liniuţă de unire (sau, rar, de despărţire) (v. l i n i u ţ ă **2),** trăsătură de unire (v. t r ă s ă t u r ă **II 1),** (ieşit din uz) trăsură de unire (v. t r ă s u r ă **III 1).** *Linia să pune când se leagă două ziceri sau termeni într-una.* VĂCĂRESCUL, GR. 120/10. *S-au mulţumit prin a înlocui literele următoare prin simple linii.* ODOBESCU, S. II, 276. *O nesfârşită dâră de slove, de puncte şi linii, de exclamaţii şi întrebări.* ANGHEL, PR. 75. ✧ *Linie de pauză* (sau *de despărţire)* = semn grafic mai lung decât cratima, folosit la scrierea unor cuvinte compuse complexe, în loc de paranteză sau de virgulă. *Apoziţia cu funcţiune de definire şi cea restrictivă se despart şi ele de termenul determinat prin virgulă sau linie de pauză.* SCL 1954, 126. *Propoziţia apozitivă e separată prin virgulă, linie de despărţire, dar mai ales prin două puncte de regenta în care se găseşte termenul determinat.* SG I, 148. *Linia de pauză are în general funcţiunea parantezelor.* GRAM. ROM.[2] II, 501. *Linia de pauză... ca semn ortografic se foloseşte la scrierea unor cuvinte compuse formate dintr-un termen simplu şi altul compus.* DOOM XXXVIII. *Când locul despărţirii la capăt de rând a unui compus scris cu linie de pauză coincide cu locul acesteia, linia de pauză ţine şi locul cratimei.* DOOM[2] XLIII. *Linie de dialog* = semn grafic care indică începutul vorbirii fiecărui participant la o convorbire. Cf. GRAM. ROM.[2] II, 501. *În situaţiile în care secvenţele care formează discursul citat sunt notate în scris, cu linie de dialog, cuvintele de declaraţie pot lipsi.* ib. 819, cf. DEX. ✦ Semn grafic folosit pentru indicarea nivelului de scriere a unei cifre, a unei expresii algebrice etc.; bară (orizontală). *Pune 8 supt linie.* AMFILOHIE, E. 11, cf. CADE. □ *Linie de fracţie.*

5. Instrument de măsurare, aliniere şi trasare, în formă de bară plată cu muchii drepte, confecţionat din lemn, din metal, din material plastic etc., uneori gradat; lineal, riglă[1] **(1).** *Fără linii şi compasuri paingănul întinde mreje.* CONACHI, P. 294. *Linia sau rigla pentru ducerea liniilor drepte.* MELIK, G. 54. [Copilul] *îşi apasă linia pe zăbrele, făcând un zgomot grozav.* CONV. LIT. XLII, 141. *E un răboj ca o linie mare.* GR. S. II, 145, cf. M. D. ENC., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ (Tipogr.; în sintagma *linie tipografică,* LTR) Lamă de metal folosită la tipărirea liniilor[1] **(I 2)** de diferite lungimi şi grosimi într-un text. Cf. MOLIN, V. T. 42, LTR[2], DER, M. D. ENC. ✧ (Astăzi rar) *Linie de cules* = unealtă tipografică ce se pune între rânduri când se culege zaţul. Cf. DA, LTR, LTR[2]. *Linie de perforat* = instrument de oţel, având la floare o tăietură în formă de puncte sau în zig-zag, şi care se intercalează în zaţ pentru a perfora hârtia concomitent cu tipărirea. Cf. DA.

6. (Învechit) Unitate de măsură pentru lungime, utilizată în ţările româneşti, egală (în Munt.) cu a zecea parte dintr-un deget şi (în Mold.) cu a douăsprezecea parte dintr-un palmac. *Fracţia 312/768 a unui stânjen echivalează cu 3 palme, 2 palmace, 6 linii.* ASACHI, E. I, 96, cf. DDRF, CLIMESCU, A. 213, I. BRĂESCU, M. 3, SCRIBAN, D. *Parmacul se împărţea, la rându-i, în douăsprezece linii, fiecare linie având, deci, aproximativ 3 milimetri.* C. GIURESCU, P. O. 90, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. (F i g.) *Nicio linie să nu ne abatem de la politica noastră.* BARIŢIU, P. A. III, 161..

7. (Familiar) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru sau pe un barometru; liniuţă **(4).** CF. M. D. ENC., DEX.

II. 1. Direcţie; traiectorie. *Ţinură tot acea linie mai mult de o jumătate de oră, apoi schimbară direcţia.* FILIMON, O. II, 42. *Tu te ocupai cu gravitate a-ţi alege cea mai bună puşcă, a o încărca cu cea mai potrivită măsură, a o îndrepta după cea mai nimerită linie.* ODOBESCU, S. III, 3. *Căzând din înălţimi, oglinda de rouă, în drumul ei, schimbă perspectiva interioară după punctele liniei sale de cădere.* CARAGIALE, O. III, 67. *Ţinea mănunchiul cârmei... şi de-abia putea să ţie linia neschimbată.* CONTEMPORANUL, IV, 46. *Am luat-o pe linia drumului de fier.* REBREANU, P. S. 246. *Năvălirea slavilor..., urmând linia Dunării, a provocat mişcări în populaţia românească.* GR. S. II, 365. ✧ L o c. a d j. şi a d v. **În linie dreaptă = a)** fără abateri de la o anumită traiectorie; direct. *O vârtute care face ca toate trupurile să să ţie în linee dreaptă spre chendrul pământului.* AMFILOHIE, G. F. 69[v]/12. *Înălţarea şi coborârea lor în linie dreaptă.* EPISCUPESCU, O. Î. 27/10. *Izvorul ce curge pe dinaintea uşii mele taie pădurea în linie dreaptă.* BUZNEA, P. V. 134/18. *Răspândiţi şi stăpâni pe tot locul ce se întinde în linie dreaptă din munţii Pindului până la Carpaţi, Imperiul Bizantin se*

cutremura de dânşii. ODOBESCU, S. I, 222. *Puterea produsă prin rotaţiune e dar egală aci cu cea produsă prin mişcarea în linie dreaptă.* EMINESCU, O. XV, 272. *În anul următor plugul nu are după ce să se conducă spre a urma în linie dreaptă.* PAMFILE, A. R. 63. *Ducând plugul în linie dreaptă.* RF I, 187. *Dacă ţin în linie dreaptă spre cele două stele mici ale Andromedei, trebuie să ajung la ele.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 240. *Paşi repede, în linie dreaptă şi în salturi asupra căruţei mişcătoare.* SADOVEANU, O. XIII, 218. *Se propagă în linie dreaptă.* ENC. TEHN. I, 105; **b)** de-a dreptul, nemijlocit, direct. *A adus la limitele extreme subiectivismul... care coboară în linie dreaptă din Descartes.* JOJA, S. L. 337.

2. Traseu al unei căi de comunicaţie; sistem de transport public care parcurge de obicei aceleaşi localităţi; rută. *Ieşind din Viena pe linia numită Waehring, în puţin timp ajungi la o localitate ce poartă tot acest nume.* FILIMON, O. II, 94. *Ea mergea odată prin Siret la Cernăuţi, dar pe urmă se întrebuinţă linia mai scurtă prin Dorohoi şi Hotin.* IORGA, C. I. III, 95. *Pe drumuri care par a fi corespuns aproximativ celor două linii de azi.* PÂRVAN, G. 110. *Are importanţă dacă localităţile se găsesc pe linii de comunicaţii frecvente.* GR. S. II, 184. *Iaşii, târg situat drept în mijlocul teritoriului, unde se încrucişau liniile de comunicaţie.* N. A. BOGDAN, C. M. 2. *Viaţa şi-o petrec în birouri, la aperitive şi pe străzile pavate care formează cea mai scurtă linie între localităţile de mai sus şi căsuţele lor.* SADOVEANU, O. XIX, 62. *În seara aceea sosise un transatlantic al liniei „America-Holland".* BART, S. M. 32. ✦ (Adesea cu determinări care arată felul) Ansamblu al instalaţiilor şi al reţelei de şine, pe care circulă trenurile, tramvaiele şi metroul; porţiune delimitată dintr-o asemenea reţea; p. r e s t r. (la pl.) şine **(3).** *Oricum sesiunea actuală nu va trece fără ca guvernul să propună un început de reţea, care să facă să şuiere locomotiva şi în partea aceasta a României, măcar pe linia de la Bucureşti la Giurgiu.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 47. *Linia Roman, prin Tecuci la Galaţi şi ramura Tecuci-Bârlad să fie terminate în trei ani.* GHICA, S. 451. *Linia căii ferate... străbate Tirolul bavarez şi austriac.* FILIMON, O. II, 167. *Concesia... pentru linia Roman-Vârciorova.* MAIORESCU, D. I, 247. *În centru..., pe linia tramvaiului.* CARAGIALE, O. IV, 9. *Pleca în cântatul cocoşilor, căci era lung drumul până la linie.* SLAVICI, N. II, 227. *Să trecem linia!... Trenul... scăpără pe dinaintea noastră.* SANDU-ALDEA, A. M. 24. *O linie ferată transporta scândurile, umede încă, până la cea mai apropiată gară.* C. PETRESCU, S. 217. *Acum e o stradă pavată cu granit şi e linia de tramvai.* id. C. V. 225. *Construirea de linii ferate, aducerea de-a dreptul din străinătate, dădură lovitura cea mai grea acestui nou Botoşani.* IORGA, C. I. II, 219. *Ajunşi pe podul care trece peste linia ferată..., se opresc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 267. *În ultimul moment a fost cerut de urgenţă la o linie ferată pe care o rupseseră apele.* AGÎRBICEANU, A. 347. *Spre miază-noapte se iveau ruinele gării şi linia ferată ce închidea gara ca un dig.* REBREANU, P. S. 12. *Nu fac mai mult de o sută cincizeci de mile pe ceas, mult mai puţin decât trenurile, care ating până la trei sute de mile pe ceas, aleargă pe linii cu ecartament de cincizeci de picioare.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 26. *Înspre vestul liniei ferate... terenul devine din ce în ce mai accidentat.* GR. S. II, 22. *Mă duce regretul pe margini de linii ferate.* BACOVIA, O. 48. *Fusese pe vremuri impiegat de mişcare, la o staţie de pe linia Buzăului.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 187. *Trenurile stau lungite de-a lungul liniilor.* COCEA, S. II, 346. *Am trecut linia tramvaiului care coteşte pe lângă băcănia lui Ermacov.* TEODOREANU, M. U. 217. *Domnu' Ghiţă Visarion fu permutat la o staţie mică de pe linia Iaşi-Vaslui.* SADOVEANU, O. III, 461. *Tocmai la marginea cheiului, pe linia ferată, străluceau ca nişte pilituri de aur fire de grâu.* BART, S. M. 83. *Noul proiect este diferit de liniile ferate existente.* ENC. TEHN. I, 346. *Pasc neturburate pe linia ferată.* ARGHEZI, P. T. 199. *În lividitatea amurgului, cete continue de sălcii se târau în şanţurile mari de lângă linia ferată.* CĂLINESCU, O. I, 14. *Din câmpie, Oltul nu ia înăuntrul munţilor decât o potecă îngustă şi linia ferată care, lipită de el, se strecoară în partea cealaltă.* BOGZA, C. O. 250. *Cânta pe linia trenului, la umbră deasă de salcâm.* STANCU, D. 109. *Ţăran sărac, a muncit un an şi vreo două luni... la construirea liniei ferate.* ALEXANDRU, I. M. 305. *Trenul de Bucureşti aducea aici, pe linia de la Barboşi,... un călător deosebit.* TUDORAN, P. 12. *Podul suspendat... trecea peste linii de cale ferată.* T. POPOVICI, S. 27. *Urcau acum probabil cu prudenţă până la linia ferată.* BARBU, Ş. N. II 296, cf. TOMESCU, GL. ✧ *Linie de garaj* (sau *moartă)* = linie de cale ferată închisă la un capăt şi folosită doar pentru gararea garniturilor de tren, care nu are niciun rol în circulaţia curentă a trenurilor. *Liniile de garaj.* GHICA, S. 450. *Trenul nu s-a oprit pe peron, ci în câmp, pe o linie de garaj.* CAMIL PETRESCU, U. N. 425. *Fuseseră traşi undeva, într-o staţie de pe Bărăgan, pe o linie moartă.* STANCU, R. A. I, 159. ✦ (Mai ales în sintagme) Ansamblu de fire, cabluri etc. care fac legătura între mai multe posturi telefonice sau între posturi şi centralele telefonice. Cf. COSTINESCU, PONI, F. 282, DEX. ✧ *Linie telegrafică* = totalitatea conductelor şi instalaţiilor dintre un emiţător şi un receptor telegrafic. *În primăvara viitoare se gătesc a înlocui o nouă linie telegrafică de aici la Viena.* CR (1834), 343¹/31. *S-ar putea zice că nervul este compus din două linii telegrafice.* CONTA, O. F. 143. *Preferă regiuni păduroase străbătute de linii telefonice.* DOMBROWSKI, P. 117. *Noaptea... toate liniile noastre telegrafice erau în dezordine.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 5. (F i g.) *Pentru a executa o mişcare musculară a corpului omenesc, creierul... trebuie să-şi trimită solia de-a lungul liniilor telegrafice animale, a nervilor.* EMINESCU, O. XIV, 956. *Linie telefonică* (sau *de telefon)* = ansamblul de conducte care asigură legătura telefonică. Cf. DEX. *Linie electrică* = ansamblul conductelor, dispozitivelor şi construcţiilor care asigură transmiterea la distanţă a energiei electrice. Cf. LTR, LTR², M. D. ENC., DEX. (Eliptic) *Linia întreagă este constituită dintr-un şir imens de conductori.* ENC. TEHN. I, 342. *Linie de contact* = linie¹ **(II 2)** electrică pentru alimentarea cu energie a vehiculelor cu tracţiune electrică (locomotive, tramvaie etc.). Cf. M. D. ENC. *Linie de întârziere* = dispozitiv folosit pentru întârzierea semnalelor electrice. Cf. LTR, LTR², DEX. ✦ (Popular; şi în sintagma *linia satului)* Stradă, uliţă principală dintr-un sat; şosea. *Un sat... În*

două rânduri se-mparte, Pe linie aşăzat. ALEXANDRESCU, A. 228. *Să pleci pe linia satului, tu, mama de-o parte, tata de alta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 83. *Porni în goană pe linia satului la deal.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 286. *Ne-a venit un dascăl nou. L-am văzut pe linia satului.* STANCU, D. 290, cf. GRAIUL, I, 14, TOMESCU, GL. *Dorobanţi a doborât casăle la linie.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 429, cf. III, 856. ✦ (Regional) Drum despărţitor (CHIRIŢESCU, GR. 251), (în forma *lenie)* drum de hotar, hotar (între sate) (ALR SN I h 4/47, ALRM SN I h 2/47, ALR II 5 069/899, 987); răzor[1] **(1)** (ALR I 948/49); cărare (prin pădure) (DDRF).

3. F i g. Direcţie (de acţiune, de evoluţie etc.); curs; p. e x t. orientare **(2).** *Mijlocul cel de obşte apărător nu este altul decât paza liniei sănătăţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 193/1. *Pentru acesta s-a pus la mijloc, ca să se vază linia cea înălţătoare şi coborâtoare a pricinii lor.* id. ib. 316/18. *Urmând linia ce ne-am tras de la începutul acestei opere, dăm bunilor noştri lectori o idee despre capitala acestui regat.* FILIMON, O. II, 141. *N-a putut să afle vreun defect, vreo incorecţiune în linia de conducere ce au păstrat poporul şi guvernul român.* ODOBESCU, S. III, 379. *Pe nesimţite se deschide înaintea noastră linia timpului.* MAIORESCU, CR. I, 53. *Atitudinea lui n-are puncte de interferenţă cu marea linie a ideologiei lui.* LOVINESCU, S. VIII, 43. *Ea s-a limpezit ca singura linie posibilă pe evoluţia culturii noastre în prelungirea liniei celorlalte culturi.* id. ib. 263. *Îi venea în minte linia dreaptă pe care a urmat-o bătrânul în viaţă.* REBREANU, P. S. 182. *Jalba a fost lovitura grea care i-a schimbat brusc linia vieţii.* id. I. 390. *Fiecare poem are... linia lui interioară.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 28. *Linia cronologică a povestirii.* DR. VII, 413. *El se ţine astfel pe linia incertă ce ondulează între critica propriu zisă şi literatură.* ib. 415. *A venit... să ridice pe baze solide Institutul Francez din Bucureşti şi să-i fixeze liniile conducătoare.* OPRESCU, S. 255. *În linia evoluţiei sale..., ne întîmpină scriitorul anecdotic.* CONSTANTINESCU, S. I, 81. *Arta şi ideologia d-lui Blaga îşi pot singure revendica prioritatea şi valoarea, prin linia lăuntrică.* id. ib. 260. *Jocul lui urma o linie a adâncirii vechilor semnificaţii.* VIANU, L. R. 45. *În casa românească întrezărim elementele latente ale unui viitor stil arhitectonic de mare linie.* BLAGA, Z. 321. *Nu se gândesc să împingă producţia agricolă pe o linie de industrializare.* RALEA, F. 20. *I-a explicat şi Sevastiţei ceva şi a dus-o şi pe ea pe liniile tristeţii, a nădejdilor înfrânte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 323. *Moara pare că organizează liniile de viaţă ale ţinutului.* BOGZA, C. O. 147. *Linia subiectivistă în chestiunea cauzalităţii... face din natură o parte a raţiunii.* JOJA, S. L. 31. *Este numai o dovadă despre existenţa unor linii de dezvoltare.* PANAITESCU, O. Ţ. 51. *Pot să-ţi spun că ai înţeles linia partidului mai bine ca alţii.* PREDA, DELIR. 136. *Care au fost, pe această linie, cele mai importante consecinţe?* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 11. *Imediat s-au putut constata progrese simţitoare pe această linie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 44, 12/3. *Intenţia lor se înscrie pe linia exegezelor literare mai noi.* ib. 1979, nr. 1, 16/2. *A trasat linia strategică generală.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 3. *Deosebirile existente* [în lexic] *sunt o consecinţă firească a liniei poetice proprii.* L. ROM. 1989, 300, cf. IVĂNESCU, I. L. R. VIII. ✧ *Linie de conduită* (sau, învechit, *de purtare)* ori *linia conduitei* = obicei, criteriu de a se purta într-un anumit fel. *O asemenea observare scrupuloasă a unei linii de conduită politică... avea să fie la început rău înţeleasă.* MAIORESCU, D. I, 53. *În articolul publicat de noi... am indicat linia de conduită pe care o credem tradiţională.* EMINESCU, O. XI, 63. *Nu ne-am putea ţine de această linie de purtare.* CARAGIALE, O. III, 204. *Mulţi dintre cei ce ne vor citi vor căuta să afle cam ce legătură ar putea sta între Alecsandri şi lina de purtare a acelora ce sunt adunaţi în jurul acestei reviste* (a. 1891). PLR I, 397. *Te-am silit să ai o linie de conduită.* VINEA, L. I, 405.

4. Succesiune, serie a strămoşilor sau a descendenţilor; spiţă[1] **(I 5),** (învechit) dungă. V. f i l i a ţ i e. *Dacă mortul va avea numai buni şi bune despre tată şi despre mamă, îl moştenesc aceştia după linie.* COD. ŢIV. 116/16. *Se stânse cu el linia carolidă domnitoare în Ghermania.* SĂULESCU, HR. I, 102/21. *Cu moartea lui Ştefan se stinse familia lui Dragoş şi în linie naturală şi Alexandru se însoţi cu Ruxanda.* IST. M. 163/19. *Cu acest monah s-a stins linia bărbătească a dinastiei de Habsburg.* BARIŢIU, P. A. I, 283. *Cei ce cunosc datele din familia lui ştiu... că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă.* MAIORESCU, CR. II, 300. *Copii în linie bărbătească nu au avut.* LĂCUSTEANU, A. 11. *Acesta devine părintele liniei Drăculeştilor.* EMINESCU, O. IX, 169. *Şirul gradelor formează linia: se numeşte linie dreaptă şirul gradelor între persoanele ce se coboară una dintr-alta.* HAMANGIU, C. C. 159. *Şcoala grecească din Braşov stăpâneşte astăzi biblioteca Brâncovenilor..., dăruită ei de Grigore Brâncoveanu, cel din urmă din linia directă.* IORGA, C. I. II, 135. *Din aceşti doi Alexandru Mavrocordat n-au rămas deci coborâtori în linie bărbătească.* C. GANE, T. V. 42. *Socot că asta-i linia pe care coboară din întunecatul trecut băştinaşii din Ţara Oaşului.* SADOVEANU, O. XIX, 407. *Ascendenţii pe linie paternă aparţineau unei familii de boieri.* IST. LIT. ROM. II, 46. *Beneficiarul nu intra în posesiunea moşiei decât... la stingerea liniei.* PANAITESCU, O. Ţ. 183. *Se explică prin descendenţa în linie maternă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 15, cf. V. BREBAN, D. G. (F i g.) *Autorul nostru e un mic strănepot, după o eclipsă de veacuri, dar în linie dreaptă, a lui Homer.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 318. ✦ F i g. Nivel, rang. V. t r e a p t ă[1] **(2).** *În aceeaşi linie cu adevăraţii poeţi pune şi pe Tăutu.* MAIORESCU, în DA, cf. SCRIBAN, D. *Îl pun deocamdată pe aceeaşi linie cu cei mai mari dintre poeţii noştri.* PERPESSICIUS, M. IV, 165. ✦ F i g. Tradiţie literară, culturală etc. *Atitudinea mea critică se reclamă de la linia maioresciană.* LOVINESCU, M. 53. *Anton Pann se găseşte în cea mai curată linie tradiţională* (a. 1923). ARGHEZI, S. XXXIII, 68. *Opoziţia lui Macedonski este a unui epigon răzvrătit, din linia Heliade, Bolintineanu...* CONSTANTINESCU, S. I, 126. *El, microcosm, procedează ca divinitatea însăşi, determinând linia genetică spirituală a oricărui moment.* CĂLINESCU, O. XIII, 53. ✦ F i g. Element de legătură. *Ca ministru al cultelor..., formez între guvern şi Sinod o linie de tranziţie.* MAIORESCU, D. I, 392.

5. Grup de animale din cadrul unei rase sau al unei varietăţi, descendent dintr-un strămoş comun, creat prin

intervenţia directă a omului, având o producţie ridicată şi o putere mare de transmitere a caracteristicilor. Cf. M. D. ENC., V. BREBAN, D. G. ✧ (Prin extensiune) *Soi ameliorat din încrucişarea a două linii extrase din „Dobrogeană”.* FLORA R.P.R. V, 451. ✧ *Linie pură* = totalitatea indivizilor homozigoţi sau aproape homozigoţi obţinuţi prin autopolenizare la plante şi prin cosangvinizare la animale. Cf. LTR[2], M. D. ENC.

III. 1. Element de separare între două zone, două obiecte sau grupuri de obiecte; graniţă, limită, margine până unde se întinde ceva. *Linia glacială este partea atmosferei pe unde se formează ninsoarea.* GENILIE, G. 110/22. *Din jos de această insulă se află gura pârâului Bahna ce se varsă în Dunăre, formând acum linia despărţitoare între Banat şi România.* I. IONESCU, M. 23. *Drumul... taie... linia de despărţire a apelor.* TURCU, E. 50. *De-a lungul acestei largi culmi... se înşiră numeroase piscuri pe linia de separaţiune a apelor.* PĂCALĂ, M. R. 4. *Înapoi! ţipau jandarmii lovind cu arma în cei care se avântau peste linia oprită.* REBREANU, I. 296. *Sextil Puşcariu, călătorind pe linia de nord a acestui ţinut, cercetase graiul câtorva comune.* GR. S. I, 107. *Se poate defini la sud prin linia de despărţire.* PANAITESCU, C. R. 62. ✧ *Linie de hotar* (sau *linia hotarului,* regional, *de la hotar)* = element de separare a două terenuri învecinate având proprietari diferiţi. *Se pune linie de hotar ca să nu se mai poată uni niciodată.* F. AARON, I. I, 29/8. *De aici linia hotarului coboară în vale.* I. IONESCU, M. 630. (Eliptic) *Mi-a lăsat vecinul din stânga mai mult de-un pogon, că n-a ţinut linia.* SĂM. IV, 87, cf. LTR, LTR[2]. *Linia de la hotar.* ALR SN I h 4/47, cf. GLOSAR REG. ✧ E x p r. **A trece** (sau **a depăşi) linia** = a exagera. Cf. DA. ✦ (Milit.) Sistem (sau parte a unui sistem) de fortificaţii, de adăposturi şi de baraje militare destinate să întărească apărarea unui teritoriu, a unui punct strategic etc. *Artileria noastră însă urma, furtunând departe cu mare pagubă toată linia duşmanului.* BĂLCESCU, M. V. 507. *Se încordară din toate puterile ca să restaureze liniile şi să se apere cu orice preţ.* BARIŢIU, P. A. I, 311. *Îşi ţinea infanteria în dosul liniilor sale.* TEULESCU, C. 127/2. *Ajunse la ultima linie ce despărţea armatele inamice.* FILIMON, O. II, 64. *Armata avea multe linii, lungite, una după alta, până la ţărmul Dunării.* HASDEU, I. V. 140. *Trei ani a fost purtat în vagoane de vite de la o linie de tranşee la alta.* C. PETRESCU, S. 156. *Patrulele care cercetează valea dintre liniile vrăjmaşe.* REBREANU, P. S. 270. *Nici măcar la linie, făr' la hunvezi!* BĂNUŢ, T. P. 32. *Poate... aş izbuti să fug şi să mă strecor dincolo printre linii.* STANCU, D, 501, cf. V. BREBAN, D. G. *Du-te de te bagă în liniile, în frontiera lor.* PORŢILE DE FIER, 44. ✧ *Linie de bătaie* (sau *de luptă,* învechit, *de război)* = desfăşurare sistematică a unor forţe militare în vederea luptei; întindere a frontului ocupată de trupele care luptă. *La marginea Dunării erau aşezate 4–5 regimente de infanterie în linie de război.* LĂCUSTEANU, A. 84. *Soldaţii stau în linie de bătaie.* SANDU-ALDEA, U. P. 235. *Nimeni n-are voie să părăsească linia de luptă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 470, cf. DEX. *Linie de apărare* = întărire defensivă alcătuită din fortificaţii şi trupe. *Linia de apărare şi de continuitate este numai pe valea Siretului.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 587. *Linia de apărare munteană lăsă în prada duşmanului Râmnicul Sărat şi Buzăul.* IORGA, C. I. II, 93. *Fură de părere că... să se retragă pe o linie de apărare, în jos de Rucăr.* CAMIL PETRESCU, O. II, 643, cf. DEX. *Vas* (ori *corabie) de linie* = vas[1] **(II)** ale cărui guri de foc erau suficiente pentru a ocupa un loc într-o bătălie navală. *Flota este un număr de 10 sau mai multe corăbii de linie.* GENILIE, G. 143/4. *De 35 de ani, acesta este al doilea vas de linie care au pierit.* AR (1834), 73[1]/15. *Câteva corăbii de linie şi fregate.* FILIMON, O. I, 207. *Kheir Paşa se întorcea din Gibraltar cu 11 corăbii de linie şi 14 nave capturate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 176. *„Speranţa” trecu prin faţa câtorva semeţe vase de linie englezeşti.* TUDORAN, P. 410. ✧ E x p r. **Pe toată linia** = **a)** pe întreg frontul de luptă. *Aici primeşte ştirea că atacul este respins pe toată linia.* MAIORESCU, D. II, 95; **b)** din toate punctele de vedere, cu totul. □ *E greşit pe toată linia.* ✦ P. e x t. Grup de soldaţi desfăşurat în ordine de bătaie. *Din pedestrimea Moscului, numai o linie (sau o grămdă)... cu neprietenul războiu au arătat.* N. COSTIN, LET. II, 69/19, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 106[1]/10. *Pe când această linie înainta, armata turcă fusese deja respinsă.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 9. *Linia întâi* = formaţie de luptă desfăşurată cel mai aproape de inamic. *Un sergent deschise uşa, raportând că o ştafetă grabnică vine din linia întâi.* VOICULESCU, P. I, 313. ✧ L o c. a d j. **De linie** = (despre trupe; învechit, în opoziţie cu n e r e g u l a t) destinat să lupte mai întâi cu duşmanul; (ieşit din uz) de infanterie. *Regimentele de linie, adică trupele stabile, se înfiinţaseră îndată.* BARIŢIU, P. A. I, 279. *Toţi aceia... nu sunt militari în trupele de linie sau dorobanţi.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 87. *Către armiile noastre de linie şi de mare.* ALEXANDRESCU, O. I, 308. *Nu lăsă la Telnitz decât un regiment de linie.* FILIMON, O. II, 103. *Dorobanţii se recrutează după ce se termină recrutaţia armatei de linie.* I. IONESCU, M. 269. *Regimentul 4 de linie, în cap cu maiorul Stoilov, năvăleşte la centru.* MAIORESCU, D. II, 113. *Sunt ofiţer de linie.* LĂCUSTEANU, A. 93. *A fost încorporat celorlalte regimente de linie.* EMINESCU, O. IX, 143. *Se simte umilit că e scos din regimentele de linie.* CAMIL PETRESCU, O. III, 188. ✦ (Regional; la pl.) Infanterie. *Am slujât la linii.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ (Sport) Grup de jucători care au acelaşi rol în teren. □ *Linia de atac. Linia de apărare.*

2. F i g. (Adesea cu determinările „de demarcaţie”, „despărţitoare”, „de separare” etc.) Ceea ce separă două noţiuni, idei, fenomene etc. *Se poate vedea şi socoti puterea cea reproductivă a organismului şi punctul despărţitoarei linii între haracterul stării stenice şi astenice.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 416/9. *Astăzi se află o linie de demarcaţie între românism şi slavism* (a. 1862). PLR I, 57. *Pentru noi a fost prima necesitate: a marca în mod demonstrativ linia de separare între poezie şi celelalte genuri literare.* MAIORESCU, CR. I, 46. *Atunci se stabileşte linia de demarcaţie a legalităţii.* id. D. II, 224. *Această întrebuinţare... ar fi fără analogie dacă nu am reuşi să-i găsim o linie de demarcaţiune netă.* GR. S. II, 90. *Criticul trage... o linie de demarcaţie între cele două volume.* DR. VII, 414. *Linia care desparte cele două stări opuse e aproape inexistentă.* N. MANOLESCU, A. N. I, 70. *Este importantă şi semnificativă suprapunerea liniei ulterioare de demarcaţie lingvistică.* L. ROM. 1981, 300.

IV. 1. Şir **(A I 1)** de obiecte sau de fiinţe. *Biserica era împărţită în trei printr-o îndoită linie de stâlpi.* IORGA, C. I. II, 31. *Notăm bande late, ornate cu cercuri şi linii de puncte.* PÂRVAN, G. 705. *Pe linia ulucilor se abăteau luminile înmurgitului.* KLOPŞTOCK, F. 145. *Ajunsese lângă linia jandarmilor.* POPA, V. 75. *Gonaşii aduc spre linia vânătorilor şi vulpi.* SADOVEANU, O. XX, 80. *Linii de puncte au înseilat cerul.* ARGHEZI, P. T. 313. *Lângă linia de sălcii, vite înfipte cu copitele în nămol mişcau placid cozile.* CĂLINESCU, O. I, 11. *Toţi jucătorii se aşează în patru labe, pe aceeaşi linie.* H. LOVINESCU, T. 256. *Tunurile antitanc fură împinse mai aproape, făcând front spre linia mestecenilor.* BARBU, Ş. N. II, 292. *Au plantat o linie de mine antitanc.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 22. ✧ (Învechit) *Linia sănătăţii* = sistem de unităţi sanitare. *Linia sănătăţii se va alcătui de trei mari carantine, de patru de al doilea mână şi de patru mici cantoane pentru schimburi.* REG. ORG. 115/9. (Tehn.) *Linie tehnologică* = **a)** organizare a procesului de fabricaţie, în care operaţiile sunt efectuate la locuri de muncă dispuse în ordinea succesiunii operaţiilor de fabricare. Cf. LTR, LTR², M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.; **b)** ansamblu de maşini de lucru, instalaţii şi mijloace de transport dintr-o fabrică sau uzină, dispuse în ordinea succesiunii prevăzute de procesul tehnologic. Cf. LTR, LTR², M. D. ENC., DEX. *Linie automată* = linie tehnologică în care operaţiile de prelucrare, de transport şi de asamblare a pieselor, a organelor de maşină, a materialelor etc. se execută automat. Cf. LTR², M. D. ENC. ✦ (Arhit.) Aliniament. *Uliţele destul de late şi toate în linii drepte şi încrucişate.* id. ib. 100. *Numai atunci sânt într-o linie luna, pământul şi soarele.* GENILIE, G. 80/15. *Linia grădinilor era întreruptă de un şir de magazii.* GHICA, S. 534. *Să-şi facă casa în linia uliţii.* NEGRUZZI, S. I, 70. *La colţul unei case trase mai înăuntru de linia veche a străzii.* CARAGIALE, O. II, 143. *Începură să se înşiruiască..., alcătuind o linie neîntreruptă, palatele.* TUDORAN, P. 203. ✧ L o c. a d v. **În** (sau **pe, la**) **linie** = în şir drept, în rând, în aliniere. *Casele sunt mai toate foarte frumoase, lucrate cu arhitectură şi toate în linie.* GOLESCU, Î. 77. *Văzui o mulţime de echipajuri aşezate în linie.* DACIA LIT. 258/7. *Merg în cete foarte mari şi tocmai ca soldaţii într-o linie dreaptă.* BARASCH, M. I, 72. *Trupele belge... se puseseră în linie.* TEULESCU, C. 132/9. *Un sat... În două rânduri se-mparte, Pe linie aşăzat.* ALEXANDRESCU, A. 228. *Un şirag de mărgele întins în linie dreaptă şi la care ne aşteptăm totdeauna să adăugăm o nouă mărgică.* CONTA, O. F. 75. *La munte seria caselor nu se pune în linie dreaptă din cauza ridicăturilor de pământ.* MANOLESCU, I. 11. *Dacă s-ar aşeza ele în linie dreaptă, atunci gardul n-ar ţine mult timp.* PAMFILE, I. C. 447. *Două companii se desfăşurară în linie, una în dreapta şi alta în stânga şoselei.* REBREANU, R. II, 250. *Aşteptau patru birji trase la linie.* P. CONSTANT, R. 148. *Însoţitorul... poseda o barbă albă, enormă retezată în linie dreaptă pe piept.* CĂLINESCU, S. 10. *Câteva catarge înşirate în linie dreaptă.* TUDORAN, P. 33. *Era o casă... cu curte în linie dreaptă.* PREDA, R. 175. *Corăbiile erau ancorate în linie.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 59, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) Care formează un şir drept. *Arătura foarte dreaptă şi semănătura linee pe urma plugului.* GOLESCU, Î. 57. ✧ (Adverbial) *Coperiş nou de trestie, cu străşinile retezate linie.* LUC. III, 175.

2. (Livresc) Rând (de cuvinte) într-o pagină scrisă. *Patru ani după scrierea acestor linii,* [scriitorul] *nu mai era în viaţă.* BUZNEA, P. V. XX/5. *Judecă însuţi aceste două săptămâni ce am trebuit să sufăr căci... n-am primit nicio linie de la dumneata.* KOGĂLNICEANU, S. 192. *Ţara se sfâşie între liniile plângătoare ale hronicarilor şi cântecele dureroase ale poporului.* RUSSO, S. 111. *Lista în care trecem venitul se împarte în 19 linii.* PENESCU, M. 77. *Nu scrisese nici măcar o linie despre români.* GHICA, S. 161. *Nici chiar acum când îţi scriu aceste linii nu sunt bine convinsă.* FILIMON, O. I, 326. *Cu ce turburare voi citi odată aceste linii pe care le scriu acum.* BARONZI, M. 594/6. *Voi descrie în două, trei linii aroganţa şi insolenţa acestui general.* LĂCUSTEANU, A. 93. *Am scris primele linii în privinţa serbării de la Putna.* EMINESCU, S. P. 20. *Pe o piatră cu linii de scrisoare fină, se citeşte.* IORGA, C. I. I, 36. *O carte cu... viaţa unui sfânt pe fiece filă, în josul căreia o legendă de câteva linii istorisea viaţa şi martirul lui.* ANGHEL, PR. 101, cf. SCRIBAN, D.

3. (Agr.) Element tehnic de efectuare a culturilor agricole, cu ajutorul căruia plantele sunt înşiruite una lângă alta în rânduri drepte. *Mergând maşina printre linii, lucrează şi prăşeşte tot locul.* I. IONESCU, B. C. 479/19.

4. (Despre forme de relief, întinderi de ape) Aliniere de forme de relief. *Acest element unguresc... n-a reuşit să treacă la sud linia Carpaţilor.* RF I, 277. *Porniră la asfinţit, urmând linia Nistrului.* SADOVEANU, O. VII, 77. *Uneori se apropia de linia dunelor de nisip.* BART, E. 316. *Serviciul poştal... circula şi pe linia Oltului.* PANAITESCU, C. R. 57.

– Accentuat şi: *linie* (ALR SN I h 4/47). – Pl.: *linii.* – Şi: (învechit, rar) **línee,** (regional) **lénie** (com. din BANAT, com. PAŞCA, pronunţat şi bisilabic ALR I 948/49, accentuat şi *lenie* ALR SN I h 4/47) s.f.

– Din lat. **linea,** it. **linea,** germ. **Linie,** cu unele sensuri lexicale şi frazeologice după fr. *ligne.*

LINÍE² s.f. (Învechit) **1.** (Mai ales cu determinarea „sufletească") Linişte **(I 4).** *Oile amu cheamă-se sfinţii, derept blânziia lor şi liniia şi împăcătura.* CORESI, EV. 38. *Se cade să fie vreo adăpostitură fără bură şi fără valuri şi lină, ca când văm fugi cătr-însa, linie sufletească să priimim.* id. ib. 55. *Pre ceia ce nederept chinuiesc lasă-le mângâiare şi linie sufletească.* id. ib. 547, cf. T. PAPAHAGI, C. L. (F i g.) *Fără-voroaveei muma-i iaste pustiia şi liniia şi adăpostul, că de toată voroava şi grija izbăveaşte şi slobozeaşte noi.* CORESI, EV. 264. ✧ L o c. a d v. **Cu** (sau **întru**) **linie** = liniştit **(2).** *Turburară-se ucenicii,... se sculă Domnul den somn (ce se zice că învise), şi iară ucenicii întru linie fură, că stătu înaintea lor de zise: „Pace voao!".* CORESI, EV. 375. *Chemă pre el Domnul cu blândeaţe şi cu linie.* id. ib. 450.

2. Linişte **(I 1).** *Se sculă amu... de opri vântului şi mării; şi fu linie mare..., că şi marea şi vântul ascultă pre el.* CORESI, EV. 234.

– Pl.: *linii.*

– **Lin³** + suf. *-ie.*

LINIÉR s.n. (Rar) Unealtă agricolă cu ajutorul căreia se trasează rânduri drepte. *Se pot trage liniile cu o unealtă numită linier.* I. IONESCU, C. 57/9, cf. DA II_2, 204.
– Pronunţat: *-ni-er.* – Pl.: *liniere.*
– **Linia** + suf. *-ar.*

LINIÉRE s.f. Acţiunea de a l i n i a. Cf. POLIZU, DDRF, DA, V. BREBAN, D. G.
– Pronunţat: *-ni-e-.* – Pl.: *linieri.* – Şi: **liniáre** s.f. POLIZU, DDRF.
– V. **linia.**

LINIETÚRĂ s.f. v. **liniatură.**

LINIMÉNT s.n. Preparat farmaceutic lichid sau semisolid, cu aspect limpede sau lăptos, folosit pentru fricţiuni sau aplicaţii locale. Cf. LM, ALEXI, W. *De obicei un liniment se prepară atunci când se întrebuinţează.* BIANU, D. S. *Cu salicilat se fac toate alifiile şi linimentele din farmacii.* VOICULESCU, L. 246. *Aplicată la suprafaţa corpului sub o formă de pomadă sau de liniment,* [cantarida] *are o acţiune vezicantă.* ENC. AGR. I, 624. *Să i se facă fricţiuni uşoare, cu un liniment oarecare.* CĂLINESCU, S. N. 441. *Linimentul este un preparat gras, întrebuinţat în fricţiuni ale pielii.* BELEA, P. A. 257, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *linimente.*
– Din fr. **liniment.**

LINIOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui l i n i e[1].
1. Cf. l i n i e[1] **(I 1, 2);** liniuţă **(1).** Cf. LM, PHILIPPIDE, P. 63, ALEXI, W. *Călăreţii mergeau la pas pe cărăruia dreaptă ca linioara.* CAMILAR, C. P. 85, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ (Prin analogie) *Pisoiul desface abia linioarele oblice ale ochilor.* CAZIMIR, GR. 179. *Lumina slabă din odăiţă lucea în garafe şi în paharele goale în linioare argintii.* SADOVEANU, O. IV, 494, cf. id. O. III, 250, 343.
2. (Şi în sintagma *linioară de unire)* Liniuţă de unire sau de despărţire (v. l i n i u ţ ă **2**); cratimă, trăsătură de unire (v. t r ă s ă t u r ă **III 1**), (rar) linie[1] **(I 4),** (ieşit din uz) trăsură de unire (v. t r ă s u r ă **II 1**). *Acest din urmă semn, numit... „linioară" (pe vremuri i se spunea şi „trăsătură" sau „trăsură de unire"), pare foarte des în scrierea limbii noastre.* IORDAN, G. 43. *Caragiale... transcrie* [abrevierea „fe fe"] *cu linioară între cei doi „fe".* id. STIL. 50, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., DOOM[2]. ✦ Liniuţă **(1)** pusă deasupra unui cuvânt în textele chirilice, spre a marca lipsa uneia sau a mai multor litere. *Originalul* [chirilic] *va fi având, paralel cu suprapunerea linioarei de abreviere, numai forma...* DR. I, 342.
3. Fiecare dintre fragmentele (de câte un decimetru) ale unui metru pliabil. *Ştiu! grăi Ieronim Pocu, strângând linioarele metrului după ce măsurase.* C. PETRESCU, Î. II, 182.
4. (Regional) Drum (utilizat ca semn de hotar între moşiile a două sate); (regional) linie[1] **(II 2)** (Zimnicea). Cf. ALR II 5 069/899.
– Pronunţat: *-ni-oa-.* – Pl.: *linioare.*
– **Linie[1]** + suf. *-ioară.*

LINIOMÉTRU s.n. (Tipogr.) Riglă de metal gradată după sistemul corpurilor tipografice, care serveşte la măsurarea liniilor **(IV 2).** Cf. MOLIN, V. 43, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pronunţat: *-ni-o-.* – Pl.: *liniometre.*
– Din fr. **lignomètre.**

LINIŞÓR[1] s.m. Diminutiv al lui l i n[1]. Cf. H V 280, ib. VI 96.
– Pl.: *linişori.*
– **Lin[1]** + suf. *-işor.*

LINIŞÓR[2], -OÁRĂ adv., adj. Diminutiv al lui l i n[3]; linicel.
1. Adv. (Despre mişcări) Domol. Cf. l i n[3] **(I 1).** *Pricepu în loc Solomon carii era voinici, că să spăla pre obraz şi pre mâini tari şi apăsat; iar carele era feate să spăla linişor şi smeren* (a. 1760). GCR II, 72/5. *Linişor, Cu mână isteaţă, arată ş-învaţă, Zicând: „... Mergi pe părăuţ până-i da de-un puţ".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 307. *Pusă o mură lin, linişor, Nu de cele ce culeg dragile Fete prin codru cel verdişor, Dar cu murele foarte seamănă.* id. ib. 310, cf. DDRF. *Să se poarte linişor cu un asfel de om.* GORJAN, H. IV, 61/25. *S-a-ntins poporul adunat Să joace-n drum după tilinci... Trei paşi la stânga linişor Şi alţi trei paşi la dreapta lor.* COŞBUC, P. I, 57, cf. V. BREBAN, D. G. *Viniţ voi mai lenişor, Io mă duc mai tărişor.* ALEXICI, L. P. 83. *Mânaţ boii linişor, Că duceţ p-a mneu fecior.* T. PAPAHAGI, M. 99.
2. Adj. (Despre glas) Blând. Cf. l i n[3] **(II 2).** *Stătu acolo la o căşcioară mică, strigă numele muierii sale... cu glas încet şi linişor, bătând cătinel cu mâna în uşe.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^{v}/6, cf. LM.
3. Adj. (Despre ape) Fără valuri; domol. Cf. l i n[3] **(I 2).** Cf. V. BREBAN, D. G. *Cât e Argeşul de mare Haz ca Săbărelul n-are... Săbărelu-i linişor, Parcă-mi cântă tot de dor.* TEODORESCU, P. P. 305.
4. Adj. (Despre vânt) Uşor[4] **(A I 5).** Cf. l i n[3] **(II 3).** *D-ei simţi odinioară Adiere linişoară Mângâind al tău obraz, Să ştii că-mprejuru-ţi este Suspinul meu.* I. VĂCĂRESCU, P. 195/3.
– Pl.: *linişori, -oare.* – Şi: (regional) **lenişór** adv.
– **Lin[3]** + suf. *-işor.*

LÍNIŞTE s.f. **I. 1.** Stare de calm a (elementelor) naturii; acalmie, nemişcare; (învechit) linitate. *Străluci dulce primăvară şi linişte mare într-această zi de astădzi întru carea ne-am adunat şi noi... să dăm laudă lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 31. *După-amiadzădz fiind linişte, să feaceră holburi şi vânturi greale şi cu pohoi de ploi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3^{v}/23. *Le păru bine că trecură, Valurile toate de tăcură Şi i-au înderep-tatu-i cu pace Domnul spre liniştea ce le place.* id. PS. 376/16. *Precum liniştei mării, aşe dragostelor tale de credzut şi în cuvintele tale de sprijenit n-au fost, nici poate fi.* CANTEMIR, I. I. II, 81. *Întru linişte veni şi furtună.* R. POPESCU, CM I, 407. *Cine călătoreşte pre mare, nu să încredinţeaze liniştii, pentru că totodată va fi cuprinsu de furtună* (a. 1694). FN 33. *„Şi să făcu linişte mare" – zice Evanghelia. Au încetat valuri, au perit întunerecul, s-au împrăştiiat norii, s-au smerit*

marea. ANTIM, O. 157. *A certat vântul şi marea şi se face linişte mare* (a. 1805). GRECU, P. 327. *Vremea nu e asemene în tot locul. Aici la noi suflă vântul, iară 10 miluri de pământ de aicea, e vreame frumoasă şi linişte.* PETROVICI, P. 223/8. *Păsările marine, trase de liniştea acelor locuri, venea acolo să petreacă noaptea.* BUZNEA, P. V. 56/17, cf. VALIAN, V. *Din robie se naşte libertatea... Jugul aduce mântuirea, precum furtuna liniştea.* BĂLCESCU, M. V. 560, cf. ISER, POLIZU. *Linişte era. Iarba cea verdzie Nici se clătina.* ALECSANDRI, P. III, 123, cf. COSTINESCU. *Natura a încunjurat pe cei dintâi oameni cu o atmosferă de pace şi linişte, cu o climă blândă.* CONTEMPORANUL, I, 717. *Din neguri..., tremurând s-arată luna: Doamna mărilor şa nopţii varsă linişte şi somn.* EMINESCU, O. I, 148. *Mai am un singur dor: În liniştea serii Să mă lăsaţi să mor La marginea mării.* id. ib. 216. *Acea linişte a mării, care... vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan.* CARAGIALE, O. I, 160. *În zarea asfinţitului străjuiesc codrii arămii şi din văzduh se lasă o linişte grea, posomorâtă şi rece ca o păclă de toamnă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 145, cf. DDRF. *Liniştea-i deplin stăpână Peste câmpii arşi de soare, Lunca-i goală: la fântână E pustiu; şi nu se-ngână Nicio boare.* COŞBUC, P. I, 221. *Un vânt rece începu a sufla dinspre soare-apune şi nori cenuşii se ridicau, se împrăştiau în înălţimile văzduhului, împânzind cerul, mohorând liniştea zilei de vară.* SANDU-ALDEA, D. N. 17, cf. TDRG. *Parcă uriaşii brazi neclintiţi, a căror încremenită linişte veneam s-o turbur..., mi-ar fi trimis o mireasmă ameţitoare.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 49. *O linişte şi o tăcere solemnă stăpânea întreaga fire.* HOGAŞ, DR. I, 147. *Primprejur domnea linişte albă.* REBREANU, P. S. 140, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Peste vârfuri lunecând În argint, condurii Înfioară când şi când Liniştea pădurii.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 8. *În liniştea măreaţă, departe, fluierele mierlelor cântau.* SADOVEANU, O. I, 59. *Sorbind cafelele, în liniştea grădiniţii, vorbirăm întâi despre vreme.* id. ib. XIX, 204. *În liniştea nopţii răcoroase... se simţea o adiere blândă.* BART, S. M. 49. *Era o linişte odihnitoare în toată împrejurimea îmbrăcată în măreţe păduri seculare.* MOROIANU, S. 79, cf. SCRIBAN, D. *În seara asta blândă, uşoară, din mijlocul liniştei blânde a firei, iubirea ei se risipea în aerul răcoros.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 388. *Copacii stăteau neclintiţi sub bătaia soarelui şi o linişte nefirească parcă stăpânea locul.* BĂCESCU, PĂS. 332. *Se gândi la contrastul dintre liniştea naturii şi agitaţia vieţii omeneşti.* CĂLINESCU, B. I. 149. *Cerul era nemilos de albastru şi liniştea augustă.* RALEA, S. T. I, 312. *Domnea în văzduhuri o linişte mare, o linişte măreaţă, ca-ntr-o sală de marmoră.* V. ROM. noiembrie 1953, 104. *Stelele se uitau la el din liniştea lor eternă.* VINEA, L. I, 213. *Îşi simţi din nou inima cum îi bate, cum aerul îl apăsa cu o linişte grea, închisă, înfundată.* PREDA, Î. 38. *Se lasă o linişte ca după furtună, De se aud cum ies ridichile de lună.* SORESCU, V. 35, cf. M. D. ENC. *Descoperim în acest film... liniştea câmpiei, cu flori suave de august.* CINEMA, 1974, nr. 4, 5, cf. DEX. (Întărit prin repetare) *Pe mare, linişte, linişte. Ce se făcuse cu mânia şi turbarea din noaptea trecută?* CONTEMPORANUL, VI, 28. ✧ E x p r. (Învechit) **A sta în linişte** = (despre vânt, furtună) a se opri **(1)**, a se linişti **(1)**, a se potoli[1] **(1)**; (învechit) a sta în limpede, a sta în lin. *Dzise buriei şi stătu în limpede* (l i n r u H, l i n C[2], *linişte* D) *şi tăcură undele ei.* PSALT. 231. ✦ (Mai ales la pl.) Spaţiu în care domneşte acalmia, tăcerea **(1)** în natură. *El nu mai ştie de odihna verzilor ochiuri de linişte.* IORGA, P. A. I, 84. *Se auzea ciocârlia... deasupra liniştilor.* SADOVEANU, O. XII, 69. *Şi-n linişti de aur, foşnind a mătasă, Sur, fâşie-n frunze un zbor obosit.* PILLAT, P. 132. *Mai iute aleargă brumarul, nu-l ţii, Nici iarna cu albele linişti.* id. ib. 223. *Iederi şi linişti precum clima din sud.* PERPESSICIUS, M. II, 164. [Ceaţa] *avea în liniştea pulberii ei reci ceva din însăşi înserarea pe care o vestea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 29.

2. Lipsă de zgomot; tăcere **(1)**. *Ei nu încep a cânta decât după ce s-au făcut linişte.* GHERASIM, T. 86[v], cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ajunsăi la uşa shoalei, unde atâta tăceare şi linişte era, cât cu adevărat mă îndoiam că iaste cineva într-însa.* PETROVICI, P. 53/8. *Şi s-aşează... spre odihnă de somn, în care vreme este a se păzi cea mai mare linişte.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 68/16. *Rucsanda, după câteva minute de linişte, istorisi cu amănuntul întâmplările.* ASACHI, S. L. II, 20, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU. *Culcat p-aste ruine..., În linişte, tăcere, văz lumea adormită Ce uită-n timpul nopţii necazuri şi nevoi.* ALEXANDRESCU, O. I, 249, cf. COSTINESCU. *Un murmur de admiraţie şi de compătimire ieşi din gura mulţimei. Preşedintele sună şi reclamă liniştea.* CONTEMPORANUL, I, 147. *Era linişte pretutindeni, când începu a răsuna, cu un vuiet depărtat, treapătul cailor ce purtau şi însoţeau rădvanul doamnei Chiajne.* ODOBESCU, S. I, 164. *Scârţâirea de condeie dădea farmec astei linişti, Vedeam valuri verzi de grâne, undoiarea unei inişti; Capul greu cădea pe bancă, păreau toate-n infinit; Când suna, ştiam că Ramses trebuia să fi murit.* EMINESCU, O. I, 141. *Pe câmp, aşa linişte..., că se puteau auzi cum ţârâiau şi forfoteau gângăniile.* CARAGIALE, O. II, 245. *Ies în curte... E o linişte pătrunzătoare, pe care n-o întrerupe decât lătratul câinilor castelului.* id. ib. III, 170. *Tâlharii... tăcură mâlc. Se putea audzi musca zbârnâind, atâta linişte şi tăcere se făcu.* ISPIRESCU, L. 143. *Liniştea cea mai adâncă domneşte pretutindeni; nicăieri nu se aude alt glas decât..., din când în când, talancele unei turme de capre sau berbeci.* ARHIVA, X, 138, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 152. *Târziu e şi-opaitul e stins. E linişte-n casă. Afară E rară şi-ntruna mai rară Vuirea.* COŞBUC, P. I, 237. *Domnea o linişte mormântală, numai din când în când se auzea câte un foaşcăt de pasăre care căuta să se aciuieze pe vreo creangă.* SBIERA, F. S. 116. *Liniştea câmpului o fărâmau numai când şi când glasurile plugarilor ce mânau vitele din jug.* SANDU-ALDEA, U. P. 7, cf. TDRG, PASCU, S. 252. *Vara, în linişte deplină, în odaia unei vechi case făcute de lut... ar auzi câteodată un ticăit ca al ceasornicului de buzunar.* PAMFILE, DUŞM. 76. *În sat era linişte ca în pădure.* CHIRIŢESCU, GR. 190. *În vremea cât povestea el, trebuia să fie o tăcere desăvârşită... Cu privire la liniştea din timpul povestirilor lui, s-a întâmplat odată o istorie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 35. *În liniştea adâncă se auzeau numai sforăiturile cailor din grajd.* AGÎRBICEANU, A. 55. *E atâta linişte la noi, de-ţi ţiuie urechile.*

id. ib. 417. *Ridică degetul să facă liniște.* GÂRLEANU, N. 78. *Niciun murmur de pârău, niciun ciripit de pasăre, nicio șoaptă de vânt... nu turbura liniștea adâncă a pădurilor ce străbăteam.* HOGAȘ, DR. I, 49, cf. DR. III, 832, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Satul dormea... într-o liniște de mormânt, sporind fiorii de groază.* REBREANU, R. II, 106. *În port e liniște... În larg sirena nu mai țipă Și macaralele-au tăcut.* MINULESCU, V. 138. *Când și când s-aud și până-aici Prin liniștea... din sat... pocnete de bici.* D. BOTEZ, P. O. 26. *Și-i plăcea liniștea în care nu se auzea decât clipocitul năhlapilor de pe lângă mal.* POPA, V. 180. *Era o liniște și o tăcere, că-mi țiuiau urechile.* VOICULESCU, P. II, 166. *În palat era tăcere... Și-n întuneric, arare, se auzea o tresărire, o șoaptă, o fâșâire înceată, apoi iar liniște netulburată.* SADOVEANU, O. I, 37. *Tușea din gât când era liniștea mai mare în biserică.* DAN, U. 3. *După ce s-a întunecat,... liniștea e turburată numai de sunetul melodios al tulnicelor.* ARH. FOLK. V, 113, cf. SCRIBAN, D. *Era... liniște așa de mare, încât gândul ți se părea încă prea zgomotos.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 5. *Ca profesor, obține liniștea în sală.* CĂLINESCU, I. 145. *Liniștile trec și începe iarăși cuvântul și după cuvânt vin din nou liniștile.* BLAGA, H. 190. *Atâta liniște-i în jur, De-mi pare că aud Cum se izbesc de geamuri razele de lună.* id. POEZII, 12. *În clipa asta încetară și huiduielile și se făcu o liniște de moarte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 657. *Cineva făcea tăcere bătând cu muchia cuțitului într-o cupă. Vorbele picurară în liniștea treptat înstăpânită.* VINEA, L. I, 22. *În liniștea desăvârșită a casei se auziră scările scârțâind sub pașii cumpăniți ai unui om greoi și nezorit.* TUDORAN, P. 15. *O cisternă claxonă gros și trecu... Câteva clipe fu o liniște totală.* PREDA, R. 96. *După ce bătrâna se duse să se culce, în bucătărie se lăsă liniștea.* T. POPOVICI, SE. 600, cf. L. ROM. 1958, nr. 6, 13, DM. *Îl usturau ochii și liniștea odăilor îl făcea să urle.* BARBU, G. 357. *Trecură minute lungi de liniște și nemișcare.* BREBAN, A. 134. *Se făcuse liniște la această întrebare.* CINEMA, 1972, nr. 1, 4/3, cf. M. D. ENC. *O clipă se făcu liniște.* D. R. POPESCU, I. Ș. 447, cf. DEX. *La noi... i liniști, nu cântă nimini.* GRAIUL, I, 484. *Cine țâpă Liniștea noastră o strâcă.* BALADE, II, 49. ✧ (Cu valoare de imperativ) *Sst! liniște!... zise bătrânul.* BART, E., 166. *Liniște! taci din gură!* IORDAN, STIL. 372. *Glasuri sâsâiră: – Sst! Liniște!* CĂLINESCU, B. I. 606.

3. (În opoziție cu r ă z b o i) Situație, stare etc. de bună înțelegere între state, popoare, populații, p a c e **(1);** (în opoziție cu c e a r t ă, n e î n ț e l e g e r e, v r a j b ă) situație etc. lipsită de tulburări, de agitație, de vrajbă în cadrul unei familii sau al altui grup social, a r m o n i e, î m p ă c i u i r e, p a c e **(3),** (rar) c o n c o r d i e. *Se făcu pace și liniște mare în lume.* NEAGOE, ÎNV. 79/21. *Ce curund ș-au întors Sfinția Sa mânia și ne-au trimis iar liniște de către acele hieri sălbateci.* NECULCE, L. 312. *Pre stăpânitorii moșneni la locu-și să chemăm, căci numai într-acesta chip socotim că tulburările și răscoalele acestea la aședzământ și la liniște a să aduce vor putea.* CANTEMIR, I. I. II, 58. *Meșteșugul politic rădică den lume pre niște amestecători și turburători. Nu te asecura de lineșe, căci puțin ține* (a. 1694). FN 30. *Văzându Măriia Sa vodă că despre Poartă iaste liniște..., așa bine au socotit și în ospețe pre la casile boiarilor spre Sărata au mers.* R. GRECEANU, CM II, 141. *Să turbura liniștea cea besericească de dobitoceasca pornirea eresului arianesc.* ANTIM, O. 116. *Este de lipsă ca unirea voilor și liniștea să se ție între cei căsătoriți.* MICU, L. F. 356. *În anul acesta au vrut Constantin Duca să răpească porfira; ci ș-au perdut capul și cu aceea s-au întors liniștea în cetate.* ȘINCAI, HR. I, 171/30. *Vodă... are ș-alte griji, precum: în ce chip s-apere țara de neprieteni, să ție oștile, să întărească pravilele... și să păzască asupra liniștei de obște.* BUDAI-DELEANU, Ț. 394. *Turburare mare și fugă în toate părțile s-au făcut, cât unul Dumnezeu să facă milă d-acum înainte a ne mai bucura cu vreo liniște* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 253. *Noi n-am voi, domnule, a lăsa întru neștiință hotărârile cari* [ne dau]... *neprețuite încredințări prin păstrarea păcei între Rosiia și Poartă și a întocmirei liniștei răsăritului* (a. 1823). GHIBĂNESCU, S. I. X, 178, cf. LB. *Stăpânitoarea putere dată domnului... privește la păzirea bunei orânduieli și la liniștea publicului.* REG. ORG. 18/16. *A tulbura liniștea căsnicească sau obștească.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 83. *Ocârmuirea este datoare a priveghe asupra păstrării liniștii obștești.* COD. ȚIV. 58/22. *Liniștea și din piatră scoate rod folositor, iar războiul... arde și pârlește rodul cel mai hrănitor.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 300. *Face pe toți să privească orice gâlcevire ca o vină împotriva păcii și liniștii familiii.* MARCOVICI, D. 84/23. *Vor fi urmările unei păci îndelungate și ale relii întrebuințări a vremilor de liniște.* id. ib. 257/9. *Liniștea Daciei ce o asigură Marcu Aurelie prin groaza armelor... n-a ținut mult.* F. AARON, I. I, 11/9. *Multe era încă de-ntocmit, însă pentru asăminea puneri la cale se cerea liniște de care Germania nu să bucura îndelung, fiindcă la 1600 să începură nouă războaie.* SĂULESCU, HR. II, 414/14. *Aici... îi liniște până acum, însă în toată Franțiia este mare nemulțămire.* KOGĂLNICEANU, S. 45. *Au rânduit cele mai necesarie ale țărei și au restatornicit liniștea.* ASACHI, S. L. II, 189. *Nu îndelung s-au bucurat de acea liniște răscumpărată cu sângele moldovenilor.* id. ib. 204. *Expedui asupra acestor varvari și pretutindene unde-i întâlnirea îi bătea, asigurând prin aceasta liniștea țerei.* IST. M. 10/6. *După moartea lui Ștefan, în Moldova Bogdan, fiiul său, și Petru Rareș calcă pe pasurile lui, țin cu străşnicie liniștea... și apără și întind hotarele țării.* BĂLCESCU, M. V. 16. *Liniștea în acea parte a țărei fu restaurată.* BARIȚIU, P. A. I, 277, cf. POLIZU. *Deodată o gâlceavă se ațâță la masa de joc... Liniștea se statornicește.* NEGRUZZI, S. III, 114. *Cât a domnit el a fost bine pentru toți, liniștea domnea în țară...; veselie pretutindeni.* GHICA, S. 7. *Țărmul Dunării inferioare... rareori a fost în poziținne de a utiliza vreun scurt interval de liniște pentru a scoate pământul din „țelină uitată".* HASDEU, I. C. I, 227, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Văzând că domnește cea mai mare liniște, s-au întors înapoi cu oștirea.* LĂCUSTEANU, A. 141. *Mie îmi place liniștea, dragă, urăsc judecățile.* CONV. LIT. XII, 71. *Cuprinși de necazurile vieții, se făceau aspri și liniștea familiei nu putea să existe.* CONTEMPORANUL, I, 783. *Pe toți din casă, stăpâni și slugi, îi sfâșie norodul învierșunat...*

Noaptea aduse ceva liniște în oraș, dar cetățenii rămaseră armați. ODOBESCU, S. I, 103. *Nu era de ajuns caracterul său individual pentru a aduce liniștea și dezvoltarea în țară.* EMINESCU, S. P. 202. *Libertatea opiniunilor este principiul cel mare... Acestui principiu sfânt datorim... bunul trai particular și liniștea publică.* CARAGIALE, O. III, 121. *Locuitorii... nu mai găseau în patria lor liniște și odihnă.* ARHIVA, I, 137, cf. DDRF. *Singură înlăturarea iobăgiei... ar fi în stare a readuce iarăși țara la ordine și la liniște.* XENOPOL, I. R. X, 253. *De când e Tibull prefect peste cohorți E liniște.* COȘBUC, P. I, 159. *Să se turbure și să se nimicească liniștea și frăția secolară dintre aceiași confesionali.* SBIERA, F. S. 165. *Anul 1848 apucă însă școli de fete numai în Craiova, Slatina și Ploiești și nu se pare că s-ar fi întemeiat altele după restabilirea liniștii.* IORGA, V. F. 165, cf. TDRG. *A primit conu Costache această învoială prin care își cumpăra liniștea căsniciei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 275. *În mijlocul acelei liniști care îndulcise în ziua aceea inimile tuturor, izbucni o turburare generală în tot satul.* BUJOR, S. 112. *După grele lupte, nu întotdeauna hotărâtoare, vedem pe Tiberius... restabilind liniștea.* PÂRVAN, G. 94. *Fuseseră nevoiți a-și căuta scăparea peste graniță, în țările vecine, unde credeau că vor găsi o liniște mai bună decât pe pământul moldovenesc.* N. A. BOGDAN, C. M. 40. *De teamă ca liniștea ce domnea în cuibul nostru să nu fi fost căutuși de puțin tulburată, tata nu lua nicio hotărâre fără să n-o fi întrebat și pe mama.* M. I. CARAGIALE, C. 74, cf. CADE. *De ce s-ar face din Moldova și Muntenia pașalâcuri turcești? Ar însemna menținerea unui focar de revoltă acolo unde tocmai aveau turcii mai multă nevoie de liniște.* C. GANE, TR. V. 5. *Nici în Lehia nu este ca în Moldova așa liniște la drumuri.* SADOVEANU, O. XIII, 382, cf. SCRIBAN, D. *Din când în când Manuela pleca din liniștea posacă a orașului de provincie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 279. *Napoleon al III-lea... apare ca un restaurator al ordinei și liniștei în Franța.* OPRESCU, I. A. IV, 10. *Se refugiază în liniștea satului, printre cărțile lui de drept.* CĂLINESCU, I. 248. *Patriarhalitatea vremilor de demult, cu liniștea lor turburată de răstimpuri de câte o furtună de dragoste, a mai format obiectul și altor ficțiuni epice.* PERPESSICIUS, M. II, 146. *Henric IV readuce liniștea regatului.* VIANU, L. U. 162. *Părăsește... Blajul, pentru a se stabili în liniștea unui colț de provincie.* IST. LIT. ROM. II, 59. *Masa rotundă,... tablouri de vânătoare, naturi moarte și covoare nemțești din vremuri de liniște și huzur mențineau un veșnic crepuscul în această încăpere.* VINEA, L. I, 54. *Când se făcu liniște în Balcani, se întoarse la Stambul cu brevet de ofițer.* TUDORAN, P. 61. *Era unul din cei zece căpitani ai județului Râmnicu Sărat, având aceleași obligații de supraveghere a hotarului și de menținere a liniștei.* C. GIURESCU, P. O. 232, cf. M. D. ENC. *Filmul este un omagiu adus acelor... care apără liniștea.* CINEMA, 1974, nr. 2, 50, cf. L. ROM. 1975, 68. ✧ (Prin analogie) [Graurul] *a fost... lăsat apoi liber, restabilindu-se iarăși ordinea și liniștea la cuib.* DOMBROWSKI, P. 88. ✧ Loc. adv. **În (bună) liniște** sau **în toată liniștea, cu (mare) liniște, în pace și liniște** = liniștit **(2).** *Au fost cu fericire stăpânirea lui și... cu mare liniște despre toate părțile.* M. COSTIN, O. 314. *Țara aceasta... au hălăduit foarte cu liniște mare și cu pacinică și neclintită stare, chivernisind-o Măria Sa.* R. POPESCU, CM I, 565. *Lucrurile stau și să află în bună liniște.* R. GRECEANU, CM II, 238. *O crăie, ce până acum stă în liniște, va ispiti oarece turburare de oaste* (a. 1699). FN 78. *Au rămas Trachia în liniște.* ȘINCAI, HR. I, 63/31. *Trebuie pururea adâncă pace... cu cucerie să țină și în liniște, de la carea atârnă fericirea.* MAIOR, IST. 110/5. *Ca să să petreacă a lor negustorie cu liniște și odihnă, să să dăpărteze unul de altu* (a. 1818). DOC. EC. 186. *Cei după Adrian împărățiră cu fericire și liniște.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 162. *Împăratul Leopold I... ar fi dorit să domnească în pace și liniște.* BARIȚIU, P. A. I, 15. *Trăia în pace și liniște cu soția.* ISPIRESCU, L. 8. *Avea trebuință, de a menținea în liniște provinciele Turciei.* HASDEU, I. V. 12. *În toată liniștea, principele Carol... a putut să facă din grațierea mitropolitului Calinic primul act al domnirii sale.* MAIORESCU, D. I, 13. *Poporul s-au retras de la palat... Noaptea aceea s-au petrecut în liniște.* LĂCUSTEANU, A. 118. *A pronunțat cu liniște marele cuvânt.* EMINESCU, S. P. 180. *Alegerile s-au efectuat cu pace și în cea mai mare liniște și ordine.* CARAGIALE, O. V, 399. *Cele două neamuri creștine... puteau trăi în liniște unul lângă celălalt.* IORGA, C. I. II, 193. *Odată așezați păstorii români din Pind în aceste părți, ei n-au fost lăsați multă vreme în liniște.* DR. IV, 232. *Ostașii... se opriră ca să doarmă măcar o noapte în liniște și pace.* MARIAN, T. 30. ✧ (Învechit) Loc. adj. **Cu liniște** = liniștit **(2).** *Muierea stearpă, după moartea bărbată-său..., de nu-i va lăsa în diiată legat, adecă danie..., i să dă dreptate a o lua, pentru cel cu lineșe de mulți ani traiul lor.* PRAV. COND. (1780), 104. ✦ (Rar) Pauză **(I 1).** *Productele au avut căutare în tot timpul anului, cu o mică liniște în iunie și iulie.* I. IONESCU, M. 355.

4. Stare (sufletească) lipsită de frământări, de zbucium; viață tihnită, lipsită de agitație; calm, pace **(4),** tihnă **(1).** *Svânta cruce iaste... liniște celor învăluiți, tărie călugărilor, apărare mireanilor.* VARLAAM, C. 45. *Carii strâng cu lăcomie... n-au liniște în gând, ce totdeauna să înmulțesc griji într-înși.* id. ib. 278. *Lăsând Lavra alergă la liniștea cea dorită supărat, dosădit, și întră de să băgă într-un cuib în carele adeaseori mânea heri cumplite.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 216^{v}/12. *Cu bună chivernisală unui navarh, din nesățioase droburile mării multe suflete la limanul liniștii scapă.* CANTEMIR, I. I. I, 107. *Precum lumina soarelui la ochii bolnavi întunecare, așe cuvântul de lineșe la inima săltătoare tulburare aduce.* id. ib. II, 26, cf. ANON. CAR. *Să păzească în ani mulți... pre creștinul nostru domn, ca întru creștineasca întemeiare a înălțimei sale să fim și noi, cu toții, cu liniște sufletească și trupească.* ANTIM, O. 64. *Nu iaste cu putință să ajungă neștine la liniștea mântuirii, de nu va treace întâi prin ușa răbdării.* id. ib. 113. *Le da voie ca să să sature de bucurie, așteptând ca de voie să să potolească oarecând spre liniște.* AETHIOPICA, 75^{v}/22. *Pentru buna liniște și pentru dragostea frățască... i-a îndoit și cevaș mai mult* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 94. *Cei ce calcă legea să se năcăjască și rău să se asuprească și... liniștea cea dinlăuntru să piarză.* MICU,

L. F. 104/6. *Ţi s-au stins patima, ţi să îmblânzeşte faţa şi iarăşi îţi râde în obraz liniştea.* MOLNAR, RET. 8/10. *Ca să ai pace şi linişte în inima ta, nu e mai bună mijlocire decât să nu ţii mânie asupra nimănui.* MAIOR, PRED. II, 189/1. *La macar ce republică Tu n-afli linişte adevărată; Toate să strămută, să înduplecă, Nu e lege statornică, aşezată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 343. *Sunteţi datori, ca păstorii pruncilor, a purta grijă de liniştea şi năravurile a iubiţilor voştri.* PETROVICI, P. 65/27, cf. LB. *Turbură pre odihna cea întru d[u]mnezeiasca voire şi pre liniştea aceea a sufletului.* POTECA, F. 322/21. *Pentru aceasta se vor îndeletnici cititorii mei... cu citania şi procitania acestei cărţi în liniştea duhului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, VII/31. *Liniştea se păzeşte când supărarea lipseşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 300. *Vorbiţi între voi limba inimii care este nefăţarnică şi adevărată. Printr-aceasta vă veţi asigura liniştea duhului şi a cugetului.* MARCOVICI, D. 45/16. *Eu asemine mă aflu foarte bine; liniştea duhului în care mă aflu mi-au făcut mai mult bine decât chiar însuşi doftoriile ce am luat.* KOGĂLNICEANU, S. 195. *Nicio fericire, nicio linişte de o secundă măcar nu găseşte.* C. A. ROSETTI, N. I. 22. *Patimile astenice (slăbicioase) se vindecă cu doftorii... hrănitoare şi întăritoare, repaosul trupului şi liniştea sufletului şi a minţei.* CORNEA, E. I, 2/25, cf. POLIZU. *Eu mor...! Mă duc să aflu liniştea pe care mi-ai răpit-o.* NEGRUZZI, S. I, 28. *Toate vestesc aici liniştea sufletului şi dulceaţa vieţii câmpeneşti.* id. ib. 193. *Izbânda misiunii generalului austriac... tulburase liniştea împăratului Niculae.* GHICA, S. 364. *Printr-o viaţă laborioasă şi totdeauna variată, vei putea să uiţi pe acea femeie care ţi-a răpit liniştea.* FILIMON, O. I, 329, cf. PONTBRIANT, D. *Pe malul mării, la umbră stând culcat, În linişte adâncă şi-n visuri cufundat, Privesc trecând mulţime de vase călătoare.* ALECSANDRI, P. I, 240, cf. COSTINESCU. *Arta se stabileşte ca un liman de adăpost spre a reda inteligenţei agitate o linişte salutară.* MAIORESCU, CR. I, 52. *A vorbit cu liniştea unui bărbat de stat.* id. D. I, 530. *El însuşi nu prea era om care să voiască a-şi jertfi liniştea pentru orice preţ.* ODOBESCU, S. I, 48. *Într-un pustiu să fiu – şi nu mi-aş putea regăsi liniştea.* EMINESCU, S. P. 36. *În seninul, în liniştea adâncă sufletească, Acolo vei găsi adevărata, Unica frumuseţe.* id. O. IV, 106. *Nu putea înţelege tăria omului aceluia care-şi lua cafeaua... cu atâta linişte sufletească, cu atâta sânge rece, parcă n-ar fi fost alături zbirii, gata să-l înhaţe.* CARAGIALE, O. III, 136. *Comisarul îşi pierdu răbdarea în faţă cu liniştea lui Ghiţă.* SLAVICI, O. I, 154. *După grele şi îndelungate frământări, sufletul îi era ajuns, în sfârşit, la o hotărâre, care-l înălţa la o senină linişte.* id. ib. II, 114. *Sub genele-i albe abia i se mai mişcau ochii, înecaţi în liniştea dezgustului de toate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11, cf. DDRF. *În pieptu-ţi furtunatec lipseşte-un larg adaos De linişte şi pace, Crai Sânger!* COŞBUC, P. II, 181, cf. BARCIANU. *Mă ascultau cu o atenţiune uimitoare şi cu o linişte sacramentală.* SBIERA, F. S. 169. *E o întâmplare banală: o femeie cumsecade care greşeşte şi care nu-şi mai găseşte liniştea dinainte.* D. ZAMFIRESCU, A. 154, cf. ALEXI, W., TDRG. *Ceea ce îl mâhneşte mai mult decât toate... e pierderea liniştei şi a seninătăţii de odinioară. Se simte nervos, supărăcios.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 201. *I se lăsă peste suflet o linişte adâncă.* GÂRLEANU, N. 44. *Avea convingerea că odată cu certitudinea va veni şi liniştea sufletească.* REBREANU, R. II, 236. *Viorica îşi recăpătă liniştea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 18, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Aceasta este întrebarea şi... sunt convins că rezolvarea ei ar fi singurul mijloc ce mi-ar reda liniştea sufletească pierdută şi dorul de muncă.* BĂNUŢ, T. P. 15, cf. CADE. *Toate străduinţele poetului nu mi-au mai putut da liniştea şi siguranţa.* LOVINESCU, M. 72. *Eu, care sunt dat în cercurile noastre drept model de atitudine degajată şi linişte de spirit..., sunt timid şi îmbrăcat în haine prea strâmte în faţa celor pe care-i admir.* CAMIL PETRESCU, P. 48. *Băiatul veni fără să se grăbească şi fără acea impetuozitate obraznică a vânzătorilor de ziare.... Maro abia dezlipise buzele, cu o linişte evident impusă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 100. *Ea, ca nevastă, îţi dă linişte sufletului.* VISSARION, B. 108. *Conu Leon nu-şi găsea liniştea întreagă şi somnul bun decât târziu.* POPA, V. 29. *Prezenţa lui alături de ea îi dădea numai linişte; niciun fel de nelinişti.* TEODOREANU, L. 32. *O linişte, o uitare, un abandon desăvârşit mă cuprinseră.* VOICULESCU, P. II, 116. *Ochii, blajini la linişte, la mânie se încărcau de fulgere.* SADOVEANU, O. I, 188. *Era fără linişte, îi plăceau toate zburdăciunile.* id. ib. XIII, 26. *Ferestrele... păstrau zăbrele de fier, pentru liniştea şi siguranţa înţelepţilor orientali.* BART, E. 140, SCRIBAN, D. *Laura era fericită. O linişte mare se aşezase peste sufletul ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 117. *În ultima perioadă a vieţii sale..., când... avea nevoie de linişte, existenţa lui e complicată din cauza certurilor pentru bani.* OPRESCU, I. A. IV, 120. *Sunt oameni care văd adevărul în toată claritatea lui şi nu au linişte până ce nu-l comunică printr-o operă de artă.* CĂLINESCU, C. O. 200. *Liniştea sufletească nu şi-o poate câştiga decât fugind... într-o lume de valori absolute.* BLAGA, Z. 53. *Noblеţea nu cunoaşte echilibru şi calm: Viziunile ei întrec în orice clipă datele imuabile, tendinţele de linişte şi calm.* RALEA, S. T. II, 232. *Aşa cum merge războiul, o să se întoarcă cu josul în sus nu numai liniştea voastră prosteasca, ci toată societatea.* H. LOVINESCU, T. 31. *Un tragism al eului care nu-şi găseşte linişte de sine, dintr-o frenetică aspiraţie a cunoaşterii divinităţii.* CONSTANTINESCU, S. I, 275. *Mă jur, mă blestem să n-am linişte nici în mormânt, dacă n-am să fac tot ce mi-o sta în puteri.* TUDORAN, P. 568. *Un soi de linişte, ca o apă întinsă şi mare se făcuse înlăuntrul lui.* PREDA, I. 68. *Ce limpede e cerul! Din liniştea profundă A sufletelor noastre s-a-mpărtăşit acum!* LABIŞ, P. 359. *Riturile şi denumirile introduc liniştea în gândire şi în societate.* JOJA, S. L. 279. *Toţi ar fi vrut... să ştie că dacă moartea îşi făcuse sălaş undeva, măcar dintr-acolo să se ferească, pe când aşa? Nu avea nimeni somn, nimeni linişte.* BARBU, PRINC. 16. *Accesele se repetă unul după altul, fără o perioadă de linişte.* ABC SĂN. 54. *Bătrânul... căutase... liniştea din urmă şi un loc ferit unde să închidă ochii.* BĂNULESCU, C. M. 329. *Se afla în mine o linişte şi-un lirism delirant.* CINEMA, 1972, nr. 3, 20, cf. DEX. *Un studiu al lui Emil Petrovici... îi umple inima de linişte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 9/2. *Fericirea şi liniştea noastră... stă în menţinerea echilibrului... între instincte şi raţiune.* ib. 1979, nr. 10, 5/1. *U, Muma-Pădurii,*

Miaza-Nopţii, Ia-ţi plânsul şi neodihna Şi să dai somnul şi liniştea. PAMFILE, DUŞM. 230. ◇ (Prin analogie) *Vita să nu se zădărască şi să aibă linişte.* LITINSCHI, M. 118/8. *Liniştea vitelor ajută foarte mult ca ele să se poată îngrăşa degrabă.* I. IONESCU, B. C. 24/10. *Poporul nu confundă ciufii cu huhurezii, dar distinge... 2–3 glasuri pentru aceleaşi specii, după anotimp, după starea de linişte, mânie etc. a păsării.* BĂCESCU, PĂS. 264. ◇ P. ext. (Cu referire la manifestări umane, stări etc.) *Trebuieşte... a petrece un ceas-două în liniştea odihnii somnului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 37/30. *Să nu stricăm liniştea şi odihna somnului.* C. VÂRNAV, M. 90/7. *Unor asemenea operaţiuni le sunt neapărate şi liniştea meditaţiunilor şi neîntrerupta urmărire a unui metod logic şi consecinte.* ODOBESCU, S. II, 388. *Faţa străinului, împietrită de moarte, era galbenă şi părea stăpânită de liniştea unui somn adânc.* SADOVEANU, O. I, 108. *În liniştea aceasta a petrecerilor mele, tresăreau acuma lucruri neobişnuite, tremurau în juru-mi tulburările dragostei.* id. ib. III, 23. *Uşa de afară se bătu de perete şi o făcu să tresară de grija să nu turbure liniştea amintirilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 200. *A trebuit să veghez, pe cât am fost în stare, la liniştea muncii mele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 12/5. ◇ Fig. *De bună samă că linişte de vro mie de ani au avut formele cu „o" şi cu „u" şi apoi au început şovăirile.* CONTEMPORANUL, II, 176. *Sufletul meu meşter c-o linişte atât de crudă Ridică lespedea şi vede în groapa ta întunecată.* GOGA, POEZII, 101. *Peregrini cucernici, mergeam să ne închinăm Frumosului în cetăţile liniştii şi ale uitării.* M. I. CARAGIALE, C. 39. *Frumuseţi de linişti, frumuseţi de răscoală,... universul nostru nu ştie să se lipsească de ele.* ARGHEZI, P. T. 188. *O, cine ştie, suflete,-n ce piept îţi vei cânta Şi tu odată peste veacuri Pe coardele dulci de linişte... dorul sugrumat.* BLAGA, POEZII, 12. *Mi-am găsit şi o linişte materială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 15/1. (Urmat de determinările „a mormântului", „a împărăţiei cerului", „desăvârşită" etc., sugerează ideea morţii) *Luară sfârşenie de sabie..., purceasără la liniştea împărăţâiei ceriului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94[r]/14. *Astăzi petrece în linişte lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte!* CREANGĂ, A. 22. *Mai bine liniştea mormântului decât zbuciumul vieţii.* CONTEMPORANUL, I, 153. *Gheorghe Ghibănescu, bătrân şi distins cărturar ieşan, a păşit întru liniştea desăvârşită.* SADOVEANU, O. XX, 64. ◇ Loc. adv. şi adj. **În** (sau **cu**, învechit, **întru) linişte** = liniştit **(2),** netulburat. *Om de firea sa blând şi cu linişte, vădzând multe capete amestecătoare..., au lăsat de bună voia sa crăia.* M. COSTIN, O. 310. *Sculaţi-vă şi să ne suim către ei, căci am văzut pământul... şi voi şădeţ cu lineşte să nu vă leneviţi a mearge să întraţi ca să moşteniţ pământul.* BIBLIA (1688), 188[1]/21. *Constantin-Vodă... s-au aşădzat cu bună pace de către toţi boierii şi le-au dat toate în mâna lor să chivernisască. Şi trăie tot cu linişte, nu ca la tată-său.* NECULCE, L. 313. *Filul şi Inorogul vii rămâind, şi voi, şi noi viaţă cu linişte şi stăpânire cu slobodzenie să petrecem... nu vom putea.* CANTEMIR, I. I. II, 51. *După ce au luat domniia..., făgăduindu-le că... vor petrece cu linişte şi fără de grijă şi cu de acestea îmblânzindu-i, toţi pă la casele lor au venit.* R. GRECEANU, CM II, 197. *Trebuie să aibă ochii săi la toată şcoala şi la toţi ucenicii şi să ieie aminte de sunt ei cu linişte întru bună rânduială.* CARTE TREB. II, 10/16. *Ţineţi sufletul şi mintea în odihnă şi în linişte.* MICU, L. 48. *Augustul Constantin IV Pogonatul, făcând pace cu bulgarii..., în mai mulţi ani au trăit în linişte.* ŞINCAI, HR. I, 131/9. *Noaptea porneaşte cu oastea sa, cu carea ajungând la locul ce se cheamă Basterne şi nevăzându-se acolo niciun român, cu linişte îşi odihni oastea.* MAIOR, IST. 212/7. *Au luat Saula ţăruşul cortului şi maiul în mâna sa şi, intrând cu linişte la el în cort, au pus ţăruşul în tâmpla lui.* TEODOROVICI, I. 143/17. *Vieţuind el în pace cu toţi împăraţii cei de prin vecinătate, toate zilele sale întru linişte le-au petrecut.* id. ib. 188/12. *Faceţi-vă socoteală în linişte de ceea ce peste zi aţi făcut.* DRĂGHICI, R. 153/16. *Pe Asachi nu-l lăsa nicidecum în linişte.* KOGĂLNICEANU, S. 204. *Va primi răul cu... linişte.* C. A. ROSETTI, N. I. 17. *Socotesc dar că e bine să petrecem în linişte noaptea viitoare.* BĂLCESCU, M. V. 495. *Gândeam la Moldavia în care îmi petrecusem în linişte partea cea mai mare din viaţă.* NEGRUZZI, S. I, 294. *De ce folos ne sunt nouă mâncările cele bune, când nu le putem gusta în linişte?* FILIMON, O. I, 209. *Să se ţie de promisiunea care au dat-o, dacă voiesc să mai trăiască în linişte.* LĂCUSTEANU, A. 152. *Am scăpat şi acum voi dormi şi eu în linişte.* id. ib. 160. *Pentru a face ca muşchiul să stea într-o contracţiune persistentă, trebuie ca nervul să fie apăsat şi lăsat în linişte alternativ şi cu o foarte mare repeziciune.* CONTA, O. F. 50. *Ocolind stradele principale, căutam să pot gândi în linişte la lumina melancolică a lunei.* CONTEMPORANUL, I, 21. *Se făcu nuntă mândră şi frumoasă... Ş-au trăit apoi în pace şi în linişte ani mulţi şi fericiţi.* EMINESCU, P. L. 23. *Toate au să se petreacă cu bine şi cu linişte.* CARAGIALE, O. VI, 109. *Asupra acestora voi să meditez în linişte.* id. ib. VII, 96. *Moş Simion... îşi ciopli singur un sicriu din scânduri de fag... şi-l aşează sub pat, aşteptându-şi cu linişte, ca pe-un asfinţit de soare, ceasul de veşnică odihnă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11. *Trăia în ticnă şi în linişte.* SBIERA, F. S. 12. *Constatând toate aceste, înfăşur cu linişte flamura „Familiei"* (a. 1906). PLR I, 216. *Trupul său fu aşezat lângă al tatălui mort în linişte, la bătrâneţe.* IORGA, C. I. I, 6. *Aş vrea să am odată ocazia să pot vorbi cu dumneata în linişte.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 123. *Cetitorul... va compara în linişte cele două texte.* GR. S. II, 353. *Domiţian le făgăduise că le va scrie în fiecare zi... Altfel ele n-ar fi dormit în linişte.* BASSARABESCU, S. N. 37. *Continuă în linişte cartea a XIII-a a „Eneidei".* LOVINESCU, S. V, 336. *Aici putem vorbi în linişte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 19. *Puteau... să se sfătuiască în linişte.* COCEA, S. II, 126. *Acu pot să mă hodinesc şi eu în linişte, cu bună pace.* POPA, V. 28. *Bag de seamă că nu pot suporta în linişte să mă crezi un imbecil.* SEBASTIAN, J. 39. *Presvitera şi-a urmat lucrarea ei cu linişte, însoţind-o de şopot ca de un descântec.* SADOVEANU, O. XVIII, 55. *Sucindu-şi puţin gâtul... ca să-şi dreagă vocea, răspunse cu linişte.* MOROIANU, S. 166. *Veni acasă... pentru a-şi prepara în linişte „cenzura" de avocat.* BLAGA, H. 138. *Vorbeşte mama limpede, cu linişte.* STANCU, D. 24. *N-avea unde sta de vorbă în linişte.* T. POPOVICI, S. 54. *Voi putea medita în linişte.*

V. ROM. 1979, 2. ✦ P. ext. Ceea ce exprimă stare de tihnă, de calm. *După ce trecură aceste gânduri sinistre ce sfâşiau fără milă pe fanariot, o linişte se răspândi pe faţa lui şi un zâmbet uşure se arătă pe buzele sale.* FILIMON, O. I, 262. *Deodată trăsurile feţii sale se întunecară, ochii lui pierdură liniştea lor de mai nainte şi o convulsiune nervoasă făcu să tremure toate membrele corpului său.* id. ib. 321. *Ochii... Limpeziţi, nespus de adânci, te-ai fi uitat zile întregi în ei. Linişte şi o melancolică pace era în adâncimea lor.* EMINESCU, P. L. 93. *E în toată această schiţă o linişte impunătoare în faţa clipei din urmă.* LOVINESCU, S. V, 139. *În prima linie a acestei reacţiuni amintim pe d. Sergiu Dan... la care surprindem o aproape înfrânată linişte narativă, în expunerea tragicului provincial.* CONSTANTINESCU, S. I, 190. [Studiul] *este cel mai preţios din cuprinsul volumului,... prin metoda clară şi liniştea critică sub care prezintă dezbaterea.* id. ib. II, 445. ✦ Fig. (În concepţiile religioase; în sintagmele) *Linişte de veci* (sau *eternă, veşnică*)* = odihna veşnică de după moarte; p. ext. viaţa de apoi. *Din sărmana noastră vieaţă, am dura roman întreg... N-o mai caut... Ce să caut? E acelaşi cântec vechi, Setea liniştei eterne care-mi sună în urechi.* EMINESCU, O. I, 157. *În zilele din urmă Voi veţi veni în codru Ş-aici ai să petreci Viaţa fără moarte a liniştei de veci.* COŞBUC, S. 90. *Dumnezeu... ar fi putut să curme dintr-odată toate suferinţele. Şi stăpâna noastră şi pruncul ei ar fi putut trece sub liniştea veşnică.* SADOVEANU, O. XI, 90.

II. (Bot.; regional) Mătasea-broaştei (Scărişoara – Câmpeni). ARH. FOLK. V, 124.

– Accentuat şi: (rar) *linişte.* DR. VI, 34. – Pl.: *linişti.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *liniştei.* – Şi: (învechit) **lineşte** s.f.

– **Lin**[3] + suf. *-işte.*

LINIŞTÍ vb. IV. **1.** Refl. (Despre fenomene ale naturii) A intra în stare de acalmie; a-şi reduce intensitatea, violenţa manifestării; a înceta să se manifeste, a se opri **(1).** *Nu după multă vreme au început atmosfera a se linişti, valurile mării a să alina, tunetile şi fulgerile a înceta, ceriul a să curăţi.* DRĂGHICI, R. 112/26. *Vântul se linişti deodată.* AGÎRBICEANU, S. 527. *Bietul om aşteaptă cât aşteaptă să se liniştească furtuna, dar văzând că vremea-şi face de cap şi n-are gând să se răzbune, îşi luă inima-n dinţi şi porni.* CONTEMPORANUL, VI, 20. *Apele Dunării se linişteau..., puhoaiele de primăvară, pornite peste şesuri, din munţi, îşi pierdeau puterea de la început.* TUDORAN, P. 94, cf. V. BREBAN, D. G., TEODORESCU, P. P. 372. *Se potoleşte Şi se linişteşte Vântu pe pământ, Furiosu vânt.* MARIAN, D. 108. [Focul] *să liniştească,... să domolească, să stângă.* ALR II/I MN 132, 3 880/157, cf. ALR SN III h 826. [Apa] *s-a liniştit.* ib. h 826/728, cf. ALRM SN II h 464.

2. Tranz. şi refl. (Despre oameni şi despre comunităţi umane) A deveni sau a determina să fie lipsit de griji, de frământări, a (se) destinde, a (se) relaxa **(1);** a deveni sau a face să devină tăcut; a duce o viaţă tihnită, lipsită de agitaţie; a (se) alina, a (se) domoli), (învechit şi popular) a (se) ostoi[2] **(1),** (popular) a (se) ogoi[3], (învechit şi regional) a (se) oteşi[1], (regional) a (se) opăci[1] **(2).** V. astâmpăra. *Va împăratul să liniştească pornirea mulţimii.* AETHIOPICA, 70[r]/18. *Va fi mai nainte orânduit sfârşit celor ce vor ceti aceastea a să linişti cu mintea către fericita viiaţă.* GRIGORIE, L. 6. *Linişteşte-te, oh! pentru Dumnezeu, linişteşte-te. În turbarea care eşti, cum vor putea să te ducă acasă?* HRISOVERGHI, A. 22/14. *El, de la 918–936 împărăţind, se îndeletnici a linişti tulburările şi a înlătura neorânduielele.* SĂULESCU, HR. I, 103/11. *Petrecu o noapte foarte grea... Despre ziuă se linişti.* C. A. ROSETTI, N. I. 52. *Linişteşte-te, doamnă, i-am răspuns. Oh! înţeleg! în adevăr eşti foarte nenorocită!* NEGRUZZI, S. I, 50. *Norodul nu se liniştea... până nu se videa scăpat de angării şi uşurat de împilări.* id. ib. 284. *Credeam cine ştie ce, că eram căzut în vreo eroare, că-ţi relatasem vreun neadevăr: dar m-am liniştit.* GHICA, S. 88. *Pe dată ce dorinţa care ne-a aprins imaginaţiunea se află împlinită, ne liniştim.* FILIMON, O. I, 114. *Publicul strigă de trei ori: „Să trăiască Măria Sa!", apoi se linişti.* id. ib. 229, cf. PONTBRIANT, D. *Copiii, spăimântaţi, plângeau... I-am consolat şi i-am liniştit.* LĂCUSTEANU, A. 129. *E firesc lucru ca...tot omul, începând... a se linişti, să voiască a-şi da seama deaca cu drept cuvânt a fost îngrijat.* ODOBESCU, S. III, 415. *Linişteşte-te acolo şi taci molcom.* CREANGĂ, P. 126. *Are cineva cap să se liniştească de răul tău? Ie auzi-l-ăi; parcă-i o moară hodorogită.* id. ib. 252. *Mă duc să-i spui şi lui să-l mai liniştesc, bietul băiet!* CARAGIALE, O. VI, 452. *Cum se făcu seară, veni cu credinciosul său şi se pitulă la un colţ, aşteptând acolo până se liniştiră toţi cei din curte.* ISPIRESCU, L. 75. *Prinse a striga, a răcni... În sfârşit insul fu scos şi lumea se linişti puţin.* CONTEMPORANUL, VI, 34, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă-n ochii tăi privesc, Mă vindec şi mă liniştesc.* IOSIF, T. 115, cf. TDRG. *S-ar crede că Hermina îl va linişti, că prietenia lui naivă... va aşterne peste închipuirea lui Emanoil un azur purificator.* CONSTANTINESCU, S. II, 263. *Vorbeşte, Arbore!... De ce taci? – Aştept să vă liniştiţi.* DELAVRANCEA, O.[2] II, 141. *Se împuteri să se scoale din pat. Dar Gheorghe îl ţinu cu putere până se linişti şi închise iar ochii.* AGÎRBICEANU, S. 221. *Era ca turbat, dar l-a liniştit.* SEVERIN, S. 26, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Plânse şi se linişti puţin, dar nu vru să mai rămâie.* REBREANU, R. I, 242. *Tânărul Herdelea căută să-l liniştească povestindu-i.* id. ib. II, 37. *Pribeagul acesta oriental nu era însă un om care să se liniştească uşor şi să se mulţămească lesne.* SADOVEANU, O. XIX, 284. *Secundul, care se repezise să-l susţie, crezând că a fost muşcat de câine..., căuta să-l liniştească.* BART, S. M. 100. *Eu nu vreau să te mint ci, ca să te liniştesc puţin, iau din cerneala cu care au scris şi dânşii şi iau din simţirea mea pe care ei nici nu râvnesc să o aibă şi acopăr caietul acesta cu slove.* ARGHEZI, P. T. 78. *Poeţii cântă, muzicanţii compun simfonii în care îşi strigă dragostea, liniştindu-se.* CĂLINESCU, S. 130. *Eşti speriat! Linişteşte-te!* id. C. O. 432. *Sosiţi acasă, întâia grijă a fost să liniştim pe Mama, tulburată de înfăţişarea pământie a lui Lionel.* BLAGA, H. 156. *Se linişti dintr-odată şi vorbi chibzuit cu un calm de care nimeni nu l-ar fi crezut în stare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 141. *S-a izăltat şi băiatul boierului... Se linişteşte numai când joacă în cărţi pe parale.* STANCU, D. 106. *Bolnavul se destăinuieşte medicului... şi doctorul pleacă, mulţumit*

că l-a putut liniști un moment prin simpla lui prezență. CONSTANTINESCU, S. I, 234. *Din clipa când ajunsese la această concluzie, călătorul nostru se liniștise și rămăsese pe gânduri.* TUDORAN, P. 33. *Se liniștise cu totul și pe buze îi flutura un zâmbet subțire.* PREDA, R. 169. *Simți nevoia să-i liniștească pe cei de la care aștepta un sprijin.* T. POPOVICI, S. 215. *A doua zi mă liniștisem parcă.* LABIȘ, P. 263. *Dacă țipa vreunul, iute-l linișteau.* BARBU, G. 406. *Mă liniștesc și răspund mai departe.* CINEMA, 1972, nr. 1, 6/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Poate să mă liniștesc și capul să mi se mai limpezească.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 20/3. *Pădurețul... liniștește zâna, ia buzduganul zmeului din cui și, ieșind înaintea porții, îl zvârle cu atâta putere de a trecut pe la urechea Mamonului.* MERA, L. B. 171. *Păn' la mine n-ăi sosi De-a mă vedea, Să nu te liniștești. Să nu te domolești.* FOLC. MOLD. I, 231. ◇ Tranz. fact. *Dacă idei politicești mă turbură, un andante grazioso mă liniștește.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Cinstirea și averea nu liniștesc p-acela Ce se muncește vecinic de frică și nădejde.* id. ib. II, 255. *Voi bea un gât de apă rece, înainte de a mă culca, cred că mă va liniști.* CONTEMPORANUL, II, 290. ◇ Intranz. (Învechit, rar) *Deaca mearsă, nu-l priimiră..., și să-ntoarsă în Ț[a]rigrad șezându la mălcomie liniștind și când fu de răpăosă patriarhul... fu pus... patriarh.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85^{v}/25. *Liniștim, tăcem și ne nevoim ca să nu-i dăm vreo supărare.* ANTIM, O. 190. ◇ (Prin extensiune; despre calități, stări, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) *Lucrurile dăspre Poartă cu al lui Dumnezeu ajutori s-au liniștit.* R. GRECEANU, CM II, 205. *Mintea să va liniști.* POTECA, F. 288/25. *Inima mea o hrănește cu pâine a se-ntări Și sufletul cu nădejdea lasă-l a se liniști.* HELIADE, O. I, 99. *Această oblojire împrejurul trupului liniștește durerile de colică în mațe.* DESCR. AȘEZ. 66/11. *Mi s-a mai liniștit durerea și am putut iar să dorm.* id. ib. 84/11. *Ideea asta mă mai liniști.* NEGRUZZI, S. I, 7. *Virtutea poate numai a liniști pre cuget... Ea numai ne deprinde în pace a privi Tot felul de prefaceri a orbului noroc.* id. ib. II, 262. *Nu văd pentru ce m-aș apăra de o pretențiune care nu ar avea nimic de reprehensibil, dar cu toate aceste, liniștească-se temerile de îndată..., o asemenea ambițiune nu se lipește astăzi de mine.* GHICA, S. 146. *El oricând găsește un răspuns care mă liniștește.* SADOVEANU, O. XIX, 228. *Sufletul... se liniștește, se umple de emoție artistică, se clarifică.* CĂLINESCU, C. O. 393. *Laura făcu haz de toate acestea și veselia ei... îl liniști nițel.* VINEA, L. I, 75. *Cuvintele doctorului îl luminară, îl liniștiră, frigurile îl lăsară.* id. ib. II, 152. *Demonul chinuitor al tinereții s-a liniștit spre maturitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 95. ◇ Tranz. (Complementul indică stări sau modalități de manifestare ale psihicului uman) *Mă silesc a-i liniști sufletul cu religia filosofică.* C. A. ROSETTI, N. I. 12. *Băile de giumătate de trup... să întrebuințază îndeobște când voim să liniștim nervile zădărite și să răcorim sângele.* FĂTU, D. 23. *Eloiso! strigă junele protestant. Angelul meu! Speranța inimei mele! Vino de liniștește palpitațiile inimei mele!* FILIMON, O. I, 343, cf. PONTBRIANT, D. *Tu nici nu știi a ta apropiere Cum inima-mi de-adânc o liniștește.* EMINESCU, O. I, 120. *Să-mi spună cu ce mijloace mi-a zăpăcit astfel capul, vreau să știu, ca să-mi pot liniști de-a binelea mintea cletinată.* CARAGIALE, O. II, 281. *Maică, măiculița mea, Liniștește-ți inima, Că nu-s mort să mă jelești.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 515. ◇ (Prin analogie; despre animale) *Câinii se vor liniști.* CONTEMPORANUL, I, 80. *Bubico se liniștește puțin; nu mai latră; își retrage capul în paneraș.* CARAGIALE, O. II, 95. *Câinii se liniștiseră, luna bătea într-o fereastră deschisă.* SADOVEANU, O. XIII, 51. *Noapte întreagă. Dănțuiesc stele în iarbă... În întunericul fără de martori Se liniștesc păsări.* BLAGA, POEZII, 106. *Cârsteiașul țiuiește, Ciocârlia-l liniștește, Inimioara-i potolește.* MARIAN, O. II, 350. ◇ Refl. Fig. (Cu aluzie la starea de după moarte) *Respins de viață, se liniștește-n moarte, după ce agitase atâta lume în jurul fățurii lui joviale, febrile și caricaturale.* CONSTANTINESCU, S. II, 243. *Ai să mori numaidecât și-ai să te liniștești. N-o să te mai vaieți.* STANCU, D. 251. *S-a liniștit spre ziuă. Pentru totdeauna s-a liniștit. – A murit mătușa-ta, Darie, mergi și-i sună clopotul.* id. ib. 325. ◇ Expr. **A (se) liniști spiritele** = (despre opinia publică) a (se) calma. *Încrederea în viitor renaște, spiritele se liniștesc! Securitatea și justiția domnesc pretutindeni!* GHICA, S. 140. *Arestează pe oflțer... Cu aceasta au liniștit spiritele, eu numai rămân neînduplecat.* LĂCUSTEANU, A. 57. *Scoate oamenii din orașe la câmp pentru a potoli focul boalei molipsitoare, readuce pe cei ascunși la locurile și îndeletnicirile lor. Într-un cuvânt, liniștește spiritele, tămăduiește suferințele.* XENOPOL, I. R. IX, 33. ✦ (Despre popoare, grupuri sociale etc.) A ajunge sau a fi aduse la ordine; a (se) pacifica **(1).** *Am fugit la Brașov împreună cu muma și surorile mele, ca să scăpăm de sabia lui Pasvantoglu, și ne-am întors înapoi tocmai după ce s-a liniștit țara.* FILIMON, O. I, 167. *Războiul lor pricinuiește tulburare în toată lumea. Bulgarii nu vor să s-astâmpere: am venit noi să-i liniștim.* SADOVEANU, O. XXI, 70. ◇ Refl. pas. *De la Nord America se aude despre o revoltă făcută în Virginia de către robii negri, carea numai cu puterea armelor s-au putut liniști.* CR (1831), 279. ✦ Refl. Fig. (Despre culori) A deveni mai puțin intens, a se estompa. *Pânza ajunsese surie, iar alesăturile în culori se liniștiseră, se încețoșaseră.* AGÎRBICEANU, S. 19.

3. Tranz. (Învechit, rar) A produce scurtarea, amuțirea unei vocale. *Împreunându-să doao sloveniri întru una, liniștind și muind pre slova „i".* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 20^{v}/11.

– Prez. ind.: *liniștesc.*

– V. **liniște.**

LINIȘTÍRE s.f. Acțiunea de a (se) liniști și rezultatul ei.

1. Liniște **(1 1)** a (elementelor) naturii. Cf. liniști **(1).** *Ca un tâlhar nemilostiv, folosindu-se de liniștirea și de întunericimea nopții, mă târește în haosul vremii cei trecute.* MARCOVICI, C. 20/14. *A tria zi, în vreme ce stăpânea o mare liniștire, au început a să ivi niște nouraș.* DRĂGHICI, R. 9/9. *Liniștirea atmosferei ca un geniu împresoară A pământului surfață.* FM (1845), 339^{2}/8. *Tot doarme-n natură,... tot e liniștire.* ALEXANDRESCU, O. I, 137. *În a nopții liniștire o divină melodie Ca suflarea unui geniu pintre frunzi alin adie.* ALECSANDRI, P. III, 56. *Atunci o liniștire profundă s-a*

lăţit Pe neagra frământare ce clocotea în chaos. id. ib. 638. *Aş vrea să văd acuma natala mea vâlcioară... Să mai salut o dată colibele din vale, Dorminde cu un aer de pace, liniştiri.* EMINESCU, O. I, 6, cf. DEX. ✧ Loc. adv. **În liniştire** = liniştit **(1).** *Dormea în liniştire Bosforul fără valuri, Între-a Europii mândre ş-a Asiei verzi maluri.* ALECSANDRI, O. 75. [Rinul] *Curge-n liniştire, nesocotind Destinul.* id. P. III, 134. ✦ Încetare, potolire a zgomotului; tăcere **(1).** *Se făcu a doua oară acelaşi zgomot..., dar mult mai depărtat. La această liniştire, toţi îşi veniră pe dată în fire şi veselia şi poveştile începură iarăşi.* CARAGIALE, O. IV, 271.

2. Stare (sufletească) lipsită de frământări, de zbucium; stăpânire de sine; alinare a unei suferinţe, domolire a unei manifestări, calmare; linişte **(I 4).** Cf. linişti **(2).** *Liniştirea în carea el trăieşte, apărarea ce poate afla..., pentru toate aceste are să mulţămească orânduialelor celor înţăleapte.* CARTE TREB. I, 45/27. *Fiindcă toate acele prepusuri s-au împrăştiat şi liniştirea* [dumneavoastră] *este în ochi văzută..., nu mai rămâne nicio îngrijire sau cugetare de oprire şi împiedicare, când... noi asemenea vă aşteptăm* (a. 1826). URICARIUL, X, 89. *Privigheazi spre buna săvârşire legilor, adică la buna paza bunei orânduieli, a fericirei şi a leneştirei publicului.* VÂRNAV, L. 45^{r}/15. *De conştiinţa cea greşită... să întâmplă să se turbure liniştirea.* POTECA, F. 206/28. *Îl prefac din starea sănătăţii şi a liniştirii în a neputinţei şi a turburării.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 3/7. *Of!... câtă vreme este de când liniştirea nu s-a apropiat de mine!* MARCOVICI, C. 7/3. *O asămine îndeletnicire i-ar fi fost pre de trebuinţă spre liniştirea şi fericirea lui.* DRĂGHICI, R. 157/23. *N-am răgaz, nu am odihnă, menut n-am de liniştire.* HRISOVERGHI, P. 41/11. *Un fiu al lui Adam să îmi turbure simţirile atâta de mult şi toată liniştirea.* GORJAN, H. II, 179/35. *Ea s-au arătat peste zi cu veselie şi întoarcerea liniştirei sale au adăugat mulţămirea îndeobşe.* BUZNEA, P. V. 89/15. *Simţind cineva fierbinţala..., o băutură de apă, multă liniştire şi răbdare vor ajuta la aceasta.* DESCR. AŞEZ. 27/25. *Aceste se vindeacă... cu apa astringătoare..., prin şedere şi liniştire.* CORNEA, E. I, 87/35. [Îl] *asigura despre desăvârşita liniştire a lui Cesar.* TEULESCU, C. 18/20, cf. PONTBRIANT, D. *Niciun spectacul mare Nu poate-a mă-ncânta Ca neagra-ţi tulburare Sau liniştirea ta.* ALECSANDRI, P. III, 98, cf. COSTINESCU, LM. *Pentru mine... este o liniştire venirea d-sale la minister.* MAIORESCU, D. I, 498, cf. DDRF. *Putea da pe baza tratatului... dreptul de a interveni spre liniştirea nenorocitilor.* XENOPOL, I. R. IX, 242, cf. ALEXI, W. *În „Omul" şi „Pe Golgota", poetul ajunge la calmare, pe când Eminescu în poemele sale pesimiste n-ajunge niciodată la asemenea liniştire.* LOVINESCU, S. IV, 484. *Să le ia altul păcatele şi să ajungă ei la liniştire.* POPA, V. 337. *Rădăcina de odolean se întrebuinţează ca leac... pentru liniştirea bătăilor inimii.* VOICULESCU, L. 203. *Strigă... Şi, cu dreapta întinsă îndărăt, făcea semne repezi de liniştire.* SADOVEANU, O. V, 30. *Momentul liniştirii („catharsis").* CĂLINESCU, C. O. 394. *Liniştirea asta instantanee, totală, a băieţaşului când îl lua tată-său în braţe, le uimea şi le mânia oarecum.* CAMIL PETRESCU, O. III, 477. *Se întoarse, îi făcu un semn de liniştire şi se ridică spre el.* VINEA, L. II, 223. *Nu tind... Eu liniştirii să-i ridic litanii.* LABIŞ, P. 266. *Explică efectul de liniştire... a stomacului.* ABC SĂN. 21. *Capul şi piciorul vestesc aceeaşi liniştire a durerii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 13/3, cf. DEX. ✧ (Fiind vorba despre calităţi, stări, acţiuni, manifestări ale oamenilor) *Pururea să afle împreunată adevărata fericire şi liniştirea sufletului.* POTECA, F. 269/16. *Se sfinţesc toate cu liniştirea şi umilinţa cugetului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 53/5. *Caimacamii sunt îndatoraţi... să ia trebuincioasele măsuri... ca la toate lucrările ce privesc asupra lor să se păzească buna orânduială şi liniştirea.* REGULAMENT, 8/17. *Rânduise dregători pentru mai mulţi ani spre a avea oameni ai lui care să ţie liniştirea cârmuirii sale în vremea lipsei sale.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 117/1. *Părinţii pot a-i pedepsi pre copiii... ceii ce tulbură casnica liniştire.* COD. ŢIV. 26/24. *Umplându-mi fiinţa cu blânda liniştire a patimilor sfâşiitoare, îmi adormi chinurile.* MARCOVICI, C. 94/17. *Această sfântă şi părinteasca pronie a dat sufletului lui liniştirea care îl face să-şi ardice privirea mai mult către viaţa care începe dincolo de groapă.* id. D. 177/18. *Păstră o aşa mare liniştire a duhului, încât fu totdauna în stare a hărăzi o parte a vremei sale gustului ce avea pentru învăţături.* FM (1844), 300^{1}/39. *Se vindecă... cu liniştirea trupului şi sufletului, cu somnul.* CORNEA, E. I, 63/4. *O liniştire a duhului doresc, Dar însă libertatea o preţuiesc mai mult.* NEGRUZZI, S. II, 256. *Datoria dintâi ce se impunea guvernului era liniştirea spiritelor.* MAIORESCU, D. I, 38. *Arta este ca un liman de adăpostire, de liniştire sau de repaos al inteligenţei.* DR. II, 731. *Eminescu era acum un tânăr în preajma bărbăţiei, de unde şi acea liniştire a gesturilor, provenită din încrederea în sine.* CĂLINESCU, E. 153. ✧ Loc. adv. şi adj. (Învechit) **În** (sau **cu**) **liniştire** = liniştit **(2).** *Locuitorii ţerei întru bună petrecere cu liniştire şi mulţumire să urmeze, împlinind datoriile lor* (a. 1814). URICARIUL, I, 187. *Întrebuinţează bunătăţile aceştii vieţi înţelepţeşte, rabdă cu liniştire ticăloşiile ei.* GOLESCU, E. 166/12. *Rânduiţii de cătră ispravnici spre strângerea banilor dăjdii..., să facă împlinirea banilor cu liniştire* (a. 1820). URICARIUL, IV, 150/15. *În vreme ce mergea cu aceeaş liniştire, fără de veste rădicându-se o furtună..., au sălbătăcit... marea.* DRĂGHICI, R. 31/21. *Vulturul cel puternic cu ochiul agir... Se urcă cu leneştire, rotindu-se ne-ncetat, Cătră acea înălţime.* POGOR, HENR. V/5. *Acolo, în liniştire, păstorii cu a lor oi, Apăraţi de către ceruri şi de sărăcia lor, Să părea că înfruntează ostaşii crunţi în omor.* id. ib. 144/14. *Încredinţa pe crai şi pe boierii lui cum că ţariul întru adivăr dorea a trăi în liniştire cu Polonia.* ASACHI, I. I, 155/5. *Trebuie oricine să sufere cu liniştire şi cele mai mari dureri şi să socotească că ele fac drum tămăduirii.* DESCR. AŞEZ. 91/8. *Se stinse a mea iubire... Şi al meu suflet în liniştire Nu se mai bate când ne-ntâlnim.* C. A. ROSETTI, C. 247/8. *Tu mi-ai dăruit noaptea în liniştire.* I. VĂCĂRESCU, P. 421/12. *Du-ne, Toni,-n liniştire pân'ce, stând gondola ta, Viaţa noastră de iubire cu iubire vanceta.* ALECSANDRI, P. I, 168. *Părăsit de chinul vieţii când respir în liniştire..., Gându-mi tainic către tine fuge.* CONTEMPORANUL, I, 566. ✧ Fig. (Cu determinarea „veşnică", făcând aluzie la starea de după moarte)

I se părea că ziua aceea, a liniştirii veşnice, nu mai e aşa de departe. T. POPOVICI, SE. 39. ✦ (Fiind vorba despre ţări, comunităţi umane, factori sociali etc.) Împăcare, pacificare **(1);** pace **(1);** ordine. *Toate soiurile de nebunii... care turbură liniştirea în şcoală trebuie cu străşnicie să fie oprite.* CARTE TREB. I, 238/25. *Jăluitorilor răzăşi..., dacă acolo nu să va pute pune la cale liniştire[a] lor, să dai mărturie..., cu care vor veni la divan spre punire la cale* (a. 1822). GIURESCU, P. O. 459. *Ajung mai pre urmă să se facă îmblători, hoţi şi turburători ai liniştirii de obşte.* GOLESCU, E. 223/12. *Provinţiile au început a gusta liniştire.* AR (1829), 80²/11. *Îndată ce câştiga puţintică liniştire, toată împărăţia era fericită de obşte.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 233/12. *Cui îi place liniştire să-şi facă împrejmuire.* PANN, H. 38/1. *Puţin timp după liniştirea lucrurilor europene..., se răspândi chiar vestea unei răscoale nouă a românilor în contra magnaţilor.* XENOPOL, I. R. XII, 17. *Datoria dintâi ce se impunea guvernului era liniştirea spiritelor şi, după trebuinţă, înfrânarea agitatorilor.* MAIORESCU, D. I, 38. *Cum vine noul guvern, aruncă în ţară un manifest prin care imploră de la lume liniştire şi promite solemn satisfacerea cât mai neîntârziată a revendicărilor celor răzvrătiţi.* CARAGIALE, O. V, 179. *Să adăugăm la aceste împrejurări deplina liniştire şi curăţire de tătari a pământurilor româneşti dintre Dunăre, Nistru şi Carpaţi.* IORGA, C. I. III, 87. *Pentru liniştirea naţionaliştilor literari, credem că suntem pe cale de a avea un „specific naţional" urban.* LOVINESCU, S. V, 188. *Acest tip specific italic... ne arată că după liniştirea turburărilor produse de scythi..., secolul al V-lea... vede din nou restabilite raporturile noastre cu Apusul.* PÂRVAN, G. 438. *Vorbi cu căldură de concesiile imediate, politice şi economice, care trebuiau făcute, pentru liniştirea şi siguranţa imperiului.* COCEA, S. II, 537. ✦ (Învechit, rar; în opoziţie cu acţiune) Stare **(II 1).** *Din nemărginita lăţime* [panteismul consideră că] *să fac feliurile mişcării şi ale liniştirei, iar din nemărginita înţelegere feliurile minţei şi ale voirei.* POTECA, F. 56/18.

3. (Învechit, rar) Scurtare, reducere. *Arată liniştirea cuvântului celui prin „i".* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 21ʳ.

– Pl.: *liniştiri.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *liniştirei.* – Şi: (învechit, rar) **leneştire** s.f.

– V. **linişti.**

LINIŞTÍT, -Ă adj. **1.** (Despre natură, despre elemente ale naturii, felul de a fi, manifestări ale acestora) Cuprins de acalmie; domol, lin³ **(1 1, 2),** potolit² **(2);** (învechit, rar) liniştos **(1).** *Ceasul când firea liniştită un minut, Între noaptea care cade ş-între ziua ce fugi, Senaltă la făcătorul şi de noapte şi de zi.* HELIADE, O. I, 96. *Aşteaptă să vezi cerul senin şi liniştit.* R. IONESCU, C. 24/8. *Viaţa lor curge dulce, întocmai ca apele unui pârâu liniştit.* FILIMON, O. I, 130. *Apa-n nalte valuri Mult în urmă clocoti, În mari cercuri se-nvârti Şi de trestii şi de maluri Mult cu vuiet se izbi. Iară-n urmă, liniştită, Dulce unda-şi alina.* ALECSANDRI, P. I, 13. *Deodată întunericul dimprejurul lui deveni liniştit..., fără sunet şi fără lumină.* EMINESCU, P. L. 54. *Nilul mişc-a lui legendă şi oglinda-i galben-clară Către marea liniştită.* id. O. I, 43. *Fiind marea liniştită, a dormit odihnit până la ziuă.* CARAGIALE, O. II, 194. *Noaptea era senină, dulce blândă şi plină de îmbătătorul miros al salcâmilor pe care-l purta un vântişor liniştit pe aripile lui străvezii.* id. ib. III, 256. *Prahova... s-aruncă Peste liniştita luncă.* COŞBUC, P. I, 166. *Spumegând, la cotituri Te azvârli vuind la vale... De-al tău vuiet gem în cale Liniştitele păduri.* id. ib. 168, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Apele rămâneau singuratece şi liniştite.* VOICULESCU, P. I, 11. *În văzduhul liniştit al apusului, undeva, în înălţime, o pasăre singuratică ţipă de câteva ori slab, prelung, melodios.* SADOVEANU, O. V, 599. *În tot timpul zilei avusesem marea liniştită şi cerul curat.* BART, S. M. 50, cf. SCRIBAN, D. *Mi se părea că plutesc pe o corabie cu pânze albe pe un ocean liniştit ca un lac.* CĂLINESCU, S. 98. *Gura Bosforului se văzu limpede, liniştită, tainică şi neaşteptat de albastră.* TUDORAN, P. 194. *Se vedea marginea oraşului cu coşuri de uzine şi etaje de clădiri ocolind într-un semicerc larg această peninsulă de câmpie care dormea liniştită şi nepăsătoare.* PREDA, R. 19. [Pământule,] *Tu, ca o mamă, stai îndărătul porţii; S-a-nserat, se-ntorc risipiţi copiii, Şi tu-i primeneşti în câmpiile liniştite.* ISANOS, V. 246, cf. M. D. ENC, DEX. *Un crap enorm înfricoşa Prea liniştitele oglinzi.* V. ROM. aprilie 1979, 25. *Dă o ploaie liniştită.* TEODORESCU, P. P. 211. (Prin extensiune) *Umbre mult scumpe..., Faceţi adesea să se strecoare A voastre chipuri şi mă-nfăşoare Cu vălul nopţii cel liniştit.* HELIADE, O. I, 150. *Printre arbori ce se scutură de floare, Cum revarsă luna plină liniştita ei splendoare!* EMINESCU, O. I, 136. *O, cât eram de fericit Să mergem împreună Sub acel farmec liniştit De lună!* id. ib. 187. *Bogăţia pământului dormea în soarele lui august netulburată, liniştită ca şi seninul cerului.* SADOVEANU, O. I, 177. *Un liniştit, un rar şi tânăr mugur.* I. BARBU, ap. CONSTANTINESCU, S. I, 184. *O eclipsă solară are aparenţa unei catastrofe cosmice, cu toate că nici cea mai mică schimbare nu se produce în ritmul liniştit al lucrurilor.* BLAGA, Z. 13. ✧ (Despre perioade de timp în care se manifestă fenomene ale naturii) *Se împrăştie ipsosul... totdeauna pe un timp liniştit.* I. IONESCU, B. C. 438/24. *Noaptea-i dulce-n primăvară, liniştită, răcoroasă.* ALECSANDRI, POEZII, 20. *Părea că peste sufletu-mi coboară O noapte liniştită şi adâncă.* TOPÎRCEANU, B. 102. *Noaptea de toamnă e liniştită.* SADOVEANU, O. XIX, 27. *Sfaturile acestea... în amurgurile liniştite se prelungeau de multe ori până târziu.* id. ib. XXI, 25. *Dormea... legănat de vuietul crengilor bătute de vânt, de cântecul păsărilor, în nopţile liniştite.* DAN, U. 41. *Se lăsa o seară limpede şi liniştită de iunie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 195. *Sunt uneori după-amiezi atât de liniştite, încât, pe toată întinderea pământului, o singură frunză nu mişcă.* BOGZA, C. O. 40. *Rămăsese în urmă amintirea serilor liniştite, când... echipajul, după cină, se tolănea pe bocaport la taifasuri lungi.* TUDORAN, P. 556. *Mă urc în lumea voastră În nopţi grozav de liniştite şi senine,* LABIŞ, P. 171. *Acum se adună... în noaptea mai liniştită de sâmbătă.* CINEMA, 1973, nr. 3, 30. ✧ (Adverbial) *Un pârâu mai mult îmi place ce se plimbă liniştit Printr-o livede-nfloriţă pe un pietriş curăţit Decât o vale ce... Curge iute.* HELIADE, O. I, 121. *Râul ce ne desparte, Ce curge în tăcere măreţ şi lineştit, Izbeşte stânci streine.*

ALEXANDRESCU, O. I, 360. *Într-o seară luna, înaintând liniştit pe din dosul acelor negre vârfuri sfărâmate, întuneca cu umbrele lor prelungite adânca vale.* ODOBESCU, S. I, 164. *Este sara-n asfinţit Şi noaptea o să-nceapă; Răsare luna liniştit Şi tremurând din apă.* EMINESCU, O. I, 179. *De două zile plouă din patru-n patru ceasuri, dar liniştit – e cald şi plăcut.* CARAGIALE, O. VII, 71. *Ninge uşor. Ninge liniştit. Satul e îmbrăcat în puf alb.* STANCU, D. 32. ✦ (Despre sunete) Care răsună încet, potolit[2] **(1)**, lin[3] **(II 2);** (despre voce sau despre felul de a vorbi etc.) care denotă calm, linişte **(I 4);** care inspiră linişte **(I 4).** *Cine-i? întreabă un glas adânc, dar liniştit.* EMINESCU, P. L. 50. *Dădea personalului de serviciu ordine liniştite şi hotărâte, punctate cu o privire moale, dar poruncitoare.* CĂLINESCU, S. 285. *Urcaţi ca fumul imnuri liniştite, Pentru pământ şi soare, pentru zări; Pentru văzduhuri bine cumpănite.* ISANOS, V. 251. *O melodie liniştită ca scurgerea unei ape se revarsă.* T. POPOVICI, S. 189. ✦ (Despre aspecte ale luminii) Care luminează, care străluceşte slab; blând, lin[3] **(II 1).** *O frântură de soare veghea liniştită la căpătâiul omului.* VOICULESCU, P. I, 7. *Soarele... aprindea oglinda de deasupra chiuvetei într-un joc de lumini liniştite şi feerice.* PREDA, R. 67. *Uşa bisericii era deschisă, se vedeau înăuntru licărind luminile şi umbrele, într-un clarobscur liniştit şi misterios.* id. ib. 101.

2. (Despre oameni şi despre comunităţi umane) Care este calm, destins, relaxat; care este lipsit de griji, de greutăţi, care are o viaţă tihnită, p a ş n i c **(1);** care nu face gălăgie, zgomot, care tace **(1);** (învechit, rar) liniştos **(2).** V. a l i n a t, d o m o l i t, f l e g m a t i c, i m p e r t u r b a b i l, p l a c i d, p o t o l i t **(1),** s t ă p â n i t. *Deoarăce a fi ticălos şi năcăjit pentru H[risto]s face pre om liniştit şi fericit, întru aceaea să ne punem fericirea noatră cea pământească a pătimi pentru H[risto]s.* MAIOR, PRED. III, 17/9. *Eşti tot frumoasă..., liniştită..., ca când numai pentru dumneata viaţa n-ar avea amare suvenire.* HRISOVERGHI, A. 20/16. *Îl sfătui să fie liniştit şi să nu întreprinză război împrotiva lui Ieremia Movilă, căci nici împăratului Rudolf, nici papei de la Roma nu le-ar plăcea.* F. AARON, I. II, 230/5. *Românii munteni... sânt mai mult nalţi decât mijlocii..., isteţi, liniştiţi şi bărbaţi, iubitori de curiozităţi.* GENILIE, G. 188/3. *Să nu bănuieşti, Măria Ta, zise Moţoc, ţara este liniştită.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Omul ce de raţie Se tot călăuzi... Vârtejele-ntâmplărilor Îl află liniştit.* id. ib. II, 40. *Bietul om,* [este] *burghezul cel mai liniştit şi mai pacinic din tot Parisul, bun fiu, bun soţ şi bun părinte.* GHICA, S. 313. *Dupe pacea de la Pressburg, Europa părea oarecum liniştită, dar asta era o aparinţă amăgitoare, căci pasiunile politice fierbeau şi pregăteau o tempestă teribilă.* FILIMON, O. II, 60, cf. PONTBRIANT, D. *El însă, în pace, neuimit, Se culcă iar la locu-i ş-adoarme liniştit.* ALECSANDRI, POEZII, 381, cf. COSTINESCU. *În vremea când era tatăl meu în internat, corpul profesoral era mai liniştit decât astăzi.* MAIORESCU, D. I, 237. *Cu cât disperaţia mea era de mare, cu atât mă prefăceam de liniştit.* LĂCUSTEANU, A. 258. *Ar fi lumea liniştită.* CONTEMPORANUL, I, 80. *Locuitorii acestei ţări liniştite găsesc în acele câmpii hrana frumoaselor turme ce sunt singura lor avuţie.* ODOBESCU, S. I, 6. *În dom de marmur negru ei intră liniştiţi Şi porţile în urmă în vechi ţâţâni s-aruncă.* EMINESCU, O. I, 93. *Piară-mi ochii turburători din cale, Vino iar în sân, nepăsare tristă; Ca să pot muri liniştit, pe mine Mie redă-mă.* id. ib. 199. *Şi-aşa era Chirică de liniştit şi de harnic la trebile lui, că parcă era de-acolo, de când l-a făcut mă-sa.* CREANGĂ, P. 153. *Mulţimea... forfoteşte liniştită pe podul Mogoşoaiei.* CARAGIALE, O. II, 46. *Eşti liniştit şi... cu conştiinţa împăcată că ţi-ai împlinit până-n capăt datoria şi nu eşti întru nimic vinovat.* id. ib. 55. *Cunoştea tot ce trebuie unei femei frumoase. Cu asemenea creştere, cum voiţi să doarmă liniştiţi sărmanii bărbaţi?* CONTEMPORANUL, III, 4, cf. DDRF. *Eu viu, fârtate, trist aşa şi liniştit.* COŞBUC, F. 123, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mama-Pădurii fură copiii oamenilor din leagăn, mai ales cei ce sunt frumoşi şi liniştiţi şi în loc pune copii de-ai ei, plângăcioşi şi urâţi.* PAMFILE, DUŞM. 223. *Noi ne urmam drumul liniştiţi.* HOGAŞ, DR. I, 5. *Florica ieşi, în cămaşă, liniştită, ca o nălucă blândă.* REBREANU, I. 80. *Aşa... Acuma putem vorbi liniştiţi.* id. R. I, 167. *Sunt măsuri ce se iau din vreme..., ca cei rămaşi să viejuiască liniştiţi.* DUMITRAŞCU, STR. 22, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Omul... e liniştit ca pământul. Pare că nu s-a întâmplat nimic deosebit.* DAN, U. 97. *S-au cerut câteva anchete şi mâne uitarea va veni... Tu însă, prietine, ştiu că nu poţi fi aşa de liniştit.* SADOVEANU, O. XXI, 17. *Turcii sunt oameni liniştiţi şi melancolici.* id. ib. 68. *De ce nu plecaţi la vânătoare? Fata ar fi rămas liniştită acasă.* VOICULESCU, P. II, 163. *Unchiul Alec l-a adus în simţiri. Acum este în pat, mai liniştit, doar din când în când pieptul îi tresare într-un suspin profund.* CĂLINESCU, S. 101. *Medievalul era liniştit şi nu căuta pricini de bătaie din nimic.* id. C. O. 39. *Descopeream o fetişcană pe care n-o mai văzusem. Slăbuţă, liniştită, cu ochii vii şi inteligenţi.* BLAGA, H. 140. *Oamenii nu erau liniştiţi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 8. *Căuta... să se ţie liniştit, ca să nu-l sperie şi mai rău pe cel din faţa lui.* id. ib. II, 19. *Primarul, popa, notarul au ieşit înaintea duşmanului, au spus comandantului neamţ că satul va rămâne liniştit.* STANCU, D. 418. *Făcu o sforţare să pară liniştit, cum trebuie să fie un adevărat şef.* VINEA, L. I, 37. *Metafizicianul trăieşte această dramă mai intens decât scepticul liniştit prin universală dezamăgire.* CONSTANTINESCU, S. I, 281. *Fetele... puteau merge liniştite în întuneric de la o poartă la alta.* PREDA, DELIR. 27. *Era un om liniştit, închis în sine.* T. POPOVICI, S. 140. *Toată lumea aşteaptă liniştită.* CINEMA, 1972, nr. 3, 40, cf. M. D. ENC. *Echilibrată, liniştită... ea infuzează încredere.* CINEMA, 1974, nr. 2, 16, cf. DEX. *Se despărţeau liniştiţi că a făcut fiecare totul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 5/2. *Trăiau... veseli şi liniştiţi, încât n-ar fi schimbat viaţa lor pe a unui crai.* MARIAN, O. I, 338. *Aşa trăiau de liniştiţi şi-n bună înţelegere, că nimeni n-a auzit din gura lor vorbă rea sau ocară.* PAMFILE, D. 26. (Prin extensiune) *Acelaşi ţipăt ascuţit, scurt, terminat în horcăituri, sub cuţitul liniştit al meşterului.* AGÂRBICEANU, S. 165. ◇ E x p r. **A sta** (sau **a şedea) liniştit** = a nu se alarma, a nu se agita; a nu se sinchisi. *Turta-n vatră o găseşte, dară şede liniştit.* CONTEMPORANUL, I, 198. *Puţin mai este şi ai să ajungi împărat... Acum... stai liniştit, uită-te drept în ochii mei şi ascultă.* CREANGĂ, P. 191. *În multe părţi ţăranii stau liniştiţi, dar*

nu vor să iasă la muncă şi tot mârâie. CARAGIALE, O. VII, 66. *Având în vedere porunca mea sub pedeapsă de moarte de a sta liniştiţi şi de a nu unelti nimic contra armatei polone, au început acuma a striga în gura mare.* XENOPOL, I. R. VI, 55. *Oamenii nu-s răi şi stau liniştiţi, numai să le daţi pământ, că fără pământ nu pot trăi.* REBREANU, R. II, 91. *Am azi mai multă nevoie să stau liniştit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 246. *Stau liniştiţi cei patru prieteni şi ascultau clopotul.* BLAGA, H. 34. *De unde ştiţi că sunteţi otrăvită?... Staţi liniştită, vin imediat.* PREDA, R. 214. *Şezi, fă bine, liniştită, până fac prânzul.* T. POPOVICI, S. 592. *Stau bine, şezi dumneata liniştit.* V. ROM. aprilie 1979, 3. **(Să) fii liniştit** = să nu ai nicio grijă, nu te teme. *Fii liniştit; vei fi servit atât de bine, că îmi vei mulţumi odată.* FILIMON, O. I, 337. *De ce te temi? au nu eşti tu cu mine? Las' ploaia doar să bată în fereşti... Fii liniştită tu! Cu mine eşti.* EMINESCU, O. IV, 243. *Fii liniştită, toate vor merge bine.* CONTEMPORANUL, II, 214. *Doamnă, doamnă, nu e nimic, fiţi liniştită!* REBREANU, R. I, 216. *Mâne bătaia va-ncepe din nou... Eu singur le zic: Fiţi liniştiţi! Odată cu zorile Cădea-vor întâi nu oameni, ci florile!* BLAGA, POEZII, 178. *Oameni buni, fiţi liniştiţi, vom avea grijă de toate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 321. *Şi nu mă spui? – Poţi să fii liniştit.* TUDORAN, P. 81. *Fii liniştită în privinţa asta.* PREDA, R. 56. *Du-te, dragă, şi te culcă... În patul drăguţului!... Să fii, maică, liniştită, Chiar acolo-am fost gândită!* MARIAN, SA. 122. **A răsufla** (sau **a respira) liniştit** = a simţi uşurare sufletească, a scăpa de o grijă, de un necaz. *Dacă ar fi adevărat, ai putea răsufla şi tu liniştit.* REBREANU, P. S. 247. *Omenirea respira liniştită.* COCEA, S. II, 169. **A rămâne liniştit din partea** (cuiva) = a nu avea necazuri, probleme cu cineva. *Moşneagul a rămas liniştit din partea babei şi avea nenumărate bogăţii.* CREANGĂ, P. 294. ✧ (Despre părţi ale corpului uman, despre calităţi ale acestora, despre acţiuni şi manifestări umane) *Mintea sângerosului pentru liniştita mişcare a sângelui apururea este veselă.* POTECA, F. 220/12. *Va veni o zi în care... îmi voi vedea înaintea ochilor cu o căutătură liniştită... reputaţia-mi de femeie şi de maică sfărâmându-se.* HRISOVERGHI, A. 89/10. *Pentru aceia care pătimesc în părţile din jos ale pântecelui este foarte folositoare mişcarea liniştită după masă.* DESCR. AŞEZ. 15/10. *Bolnavul... adoarme, după care somn dulce şi liniştit îşi vine în fire.* C. VÂRNAV, H. 26/3. *Zise cu glas liniştit, dar întrerupt de suspine.* FILIMON, O. I, 268. *Cu mânuţe albe, dulci... Netezeşti încet şi leneş fruntea mea cea liniştită.* EMINESCU, O. I, 42. *Tâmpla bate liniştită ca o umbră viorie.* id. ib. I, 79. *Paloarea cea liniştită şi marmorie a feţei contrasta cu părul în dezordine.* id. P. L. 59. *Glasul lui e cald, sonor, gestul liniştit.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 67. *Figurile lor liniştite... se zugrăveau puternic.* SADOVEANU, O. I, 106. *Marii şi vitejii boieri în haine cernite priveau cu ochi împietriţi spre trupul liniştit pe care-l cerea pământul.* id. ib. XIX, 12. *Preotul ceti şi îngălbeni... Întrebă cu un glas care voia să fie liniştit.* DAN, U. 146. *Duceam o luptă cu moartea, despre care îmi aminteam că autorii clasici, într-un limbaj liniştit, scriseseră că „seamănă ruine".* ARGHEZI, S. VIII, 101. *Ioanide cel de acum avea ochii profunzi..., o gesticulaţie liniştită, sigură de sine, chiar în ieşirile violente.* CĂLINESCU, S. 131. *Obrazul unora dintre morţi e liniştit, de parcă moartea le-ar fi adus mult dorita odihnă neîmplinită în viaţă.* STANCU, D. 416. *Tinerii treceau pe lângă ea..., legănându-se mai departe cu mersul lor liniştit şi egal.* PREDA, R. 6. *Se măreau în schimb ochii, a căror privire liniştită, dar dilatată, ascundea o lăcomie stranie.* id. M. S. 90. *Îi auzea respiraţia liniştită.* T. POPOVICI, S. 205. *Liniştea Răsare de pe liniştitul chip Al ultimei femei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 16, 10/4. ✧ (Despre evenimente sau ocupaţii, trai, relaţii etc. ale oamenilor) *Aceşti orăşeni parcă au dascăl pe liniştita vieţuire a vienezilor.* GOLESCU, ap. PERPESSICIUS, M. I, 60. *Se îndatorează a fi cu cea mai neadormită priveghere, întru paza bunei orânduieli, liniştită petrecere şi nepriimirea celor necunoscuţi, spre a nu se întâmpla neorânduieli* (a. 1836). DOC. EC. 650. *Femeiele beu mai puţină apă decât bărbaţii, ca unele ce au viaţă mai liniştită.* FĂTU, D. 9. *O nouă viaţă liniştită ai început Şi culegi în pace rodul trudelor îndelungate.* NEGRUZZI, S. II, 287. *Însoţirea aceasta... n-a să fie multă vreme liniştită; lui Jorj îi este dragă libertatea, nevinovata soţie e gingaşă, sentimentală; s-or învoi rău.* id. ib. III, 112. *Evenimentele... m-au dezlipit de acele ocupaţiuni liniştite şi plăcute şi m-au aruncat în vârtejul luptelor politice.* GHICA, S. 616. *Agitaţiunea şi zgomotul acestui joc infernal făcu pe beizadea Costache şi pe hatmanul Cărăbuş să părăsească liniştitul joc al tablelor.* FILIMON, O. I, 181. *Este un idil liniştit şi candid între doi oameni ce n-au conştiinţa frumuseţei... lor.* EMINESCU, P. L. 79. *Mersul liniştit şi regulat al afacerilor este lovit.* id. S. P. 84. *Nu mi-e greu... să-mi duc viaţa asta liniştită; mai bine aşa, decât să dau peste cine ştie ce femeie... care să-mi amărască zilele.* CARAGIALE, O. II, 278. *Toate păturile* [sociale] *s-au format întocmai cum se formează altele şi acuma,... mersul schimbărilor a fost liniştit.* CONTEMPORANUL, I, 229. *Viaţa...* [femeii] *trebuie să fie mai liniştită, mai neînsemnată decât a bărbatului.* ib. VII, 63. *Cum de n-au luat cu toţii lumea în cap spre a trece sub alte domnii, unde să ducă un trai mai liniştit?* XENOPOL, I. R. VI, 97. *Viaţa lui s-a desfăşurat... liniştită ca a unui boier de ţară a acelor vremuri, c-o singură epocă de zbucium şi pribegie.* SADOVEANU, O. XIX, 477. *Ofiţeri eram cincisprezece... Mulţi erau rezervişti, oameni cu ocupaţii liniştite ori grave.* id. ib. XXI, 51. *Mama... ţine foarte mult să aibă o bătrâneţe liniştită şi asigurată.* CĂLINESCU, S. 78. *În aceste patru zile de navigaţie liniştită nu se întâmplase nimic.* TUDORAN, P. 332. ✧ (Prin lărgirea sensului; despre suflet, stări sufleteşti, fel de a gândi etc.) *Această liniştită stare a sufletului... este prea departe de urăcioasa astiaforie.* GHERASIM, T. 28[v]. *Pre om îl aduce la slobozenie, de boalele voirei îl izbăveşte şi minte aşază liniştită.* POTECA, F. 303/32. *Înţeleptul... sufere cu deopotrivă mulţumire fericirea şi nenorocirea, aşteaptă şi una şi alta cu suflet liniştit şi umilit.* MARCOVICI, D. 9/4. *Încetează de a socoti că bănuielile tale izvorăsc din înţelepciune, căci această din urmă este liniştită.* id. ib. 13/16. *Am simţit oarecare linişte asupra învăţăturilor,... un fel de hotărâre liniştită a urma şi o asigurare că curând voi izbuti a mă mântui de ele.* C. A. ROSETTI, N. I. 51. *Vedeţi o biată femeie nevinovată cu inima simplă şi liniştită.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Gingaşa prietenie*

Patimile alinează, Dulce, blândă, liniştită, Ea nu cade în ispită. id. ib. III, 41. *Cum cutezi să ceri de la un om care te iubeşte să stea cu sângele liniştit când vine altul şi te sărută?* FILIMON, O. I, 143. *Puteţi, cu inima liniştită, să votaţi cifra cum este pusă aci, fiindcă... nu se dă afară niciun elev.* MAIORESCU, D. I, 239. *Chiajna... nu privise cu suflet liniştit acea nesocotită răsipire a tuturor mijloacelor de o grabnică apărare.* ODOBESCU, S. I, 172. *Pe când noi gustam aşa dulci şi liniştite plăceri, nu mare pericol ni se pregătea.* id. ib. III, 252. *O duioşie dulce şi liniştită îi umplu sufletul.* EMINESCU, P. L. 85. *Acu, că ni-i spiritul mai limpede şi inima mai liniştită, aş putea face o prinsoare.* CARAGIALE, O. IV, 42. *O putere liniştită îl purta ca în vis.* VOICULESCU, P. I, 43. *Dragostea de natură a chinezului nu e „sentimentală", ca a noastră, ci organică, liniştită şi adâncă.* BLAGA, Z. 303. *M-am pomenit cu el în cabinetul meu... Sărise peste rând cu o liniştită îndrăzneală.* VINEA, L. I, 155. *După un sfert de oră apăru, ieşind pe poartă cu o grabă liniştită, un ins cu părul alb.* PREDA, R. 96. *În lenea... liniştită... clipeşte somnolent energia unui erou mitic.* CONSTANTINESCU, S. II, 335. ✧ (Prin analogie; despre animale şi păsări şi despre manifestări ale lor) *Turma... paşte liniştită.* CONTEMPORANUL, I, 96. *E greu de înaintat la trap; trebuie să mergem în pasul liniştit al cailor.* CARAGIALE, O. IV, 122. *Tupilată sub o tufă de trandafiri, rodea liniştită un ciolan.* CONTEMPORANUL, II, 7. *Când peştele e... din cale afară de liniştit, e semn că se petrece ceva.* VOICULESCU, P. I, 28. *Adăstau şi caii liniştiţi, mişcând ritmic din cap, ca să gonească muştele ce-i torturau.* BLAGA, H. 33. *Aceşti cai... erau voinici, în putere şi intrau în curte foarte liniştiţi.* PREDA, DELIR. 9. *Câţiva copii, păzind caii liniştiţi ce păşteau iarba rară din jur, se alergau de-a lungul apei.* BARBU, Ş. N. II, 282. *Caprele şi oile nu sta în loc liniştite, că n-aveau ce să pască.* MARIAN, S. R. II, 121. ✦ (Adverbial) În linişte **(I 4).** *Organe într-însele, lucrând liniştit şi fără a atârna din voinţa noastră, săvârşesc legile ce ziditorul au aşăzat la facerea lor.* GOLESCU, E. 209/16. *S-au suit... în copaci ca să doarmă şi... n-au căzut, ce au dormit liniştit, până a doa zi dimineaţă.* DRĂGHICI, R. 51/4. *Doarme liniştit.* NEGRUZZI, S. I, 300. *Mă logodisem cu Bălăşica cu care am trăit bine şi liniştit patruzeci şi doi de ani.* GHICA, S. 25. *Suntem... în largul nostru şi putem trata chestiunea foarte liniştit.* MAIORESCU, D. I, 462. *Au venit şi comandantul rus..., carele s-au şi retras liniştit, fără a da pricină la un nou scandal.* LĂCUSTEANU, A. 64. *Şi dacă ochii ce-am iubit N-or fi de raze plini, Tu mă priveşte liniştit Cu stinsele lumini.* EMINESCU, O. I, 230. *Răsuflând din ce în ce mai liniştit, începu să privească.* id. P. L. 84. *Ia s-o luăm aşadar liniştit, băbeşte. Mă rog, ce este o operă de artă?* CARAGIALE, O. V, 332. *Noi, slava Domnului! trăim aicea la Baltica destul de liniştit; atâta supărare am, că Melpomene şi soră-sa, Talia, fac nazuri.* id. ib. VII, 142. *Răspunde liniştit; schimele, furia nu-ţi sunt folositoare.* CONTEMPORANUL, II, 322. *Tu s-o joci, dar mai aşa! Liniştit, cum joci pe-o soră, Să n-o strângi prea mult la tine.* COŞBUC, B. 136. *De două nopţi n-a dormit aşa de liniştit.* DELAVRANCEA, A. 126. *Era cu capul limpede şi putea judeca liniştit.* AGÎRBICEANU, S. 42. *Nu se poate, domnule doftor, răspunde liniştit omul.* SADOVEANU, O. XXI, 38, cf. SCRIBAN, D. *Să povestim liniştit şi pe scurt păţaniile autentice ale acestui om.* ARGHEZI, P. T. 148. *În tot timpul execuţiei,... aceşti excepţionali artişti s-au purtat, ca să zic aşa, liniştit.* CĂLINESCU, C. O. 162. *Respir din ce în ce mai rar, mai liniştit.* STANCU, D. 37. *Viaţa la ţară nu mai curge liniştit, patriarhal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 10/1. *Cine joacă scuturat Nu gândi că-i om curat; Cine joacă liniştit Nu gândi că-i om smintit.* MARIAN, H. 51. *Dacă vreai, Măria Ta, Pe el a încăleca Şi să-ţi meargă liniştit, Cum e bun de călărit, Ia să-mi dai mantaua ta Să se dea murgul cu ea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 523. ✦ (Despre încăperi, clădiri, grupuri de clădiri, aşezări omeneşti etc.) Care degajă, care denotă linişte **(I 4);** în care nu este zgomot, agitaţie. *Nu am aflat mai odihnit şi mai liniştit loc.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 3^{v}/1. *Paşnica viaţă La cel care petrece în liniştit locaş, Deşi urâtă pare, dar n-are-nvăluiri.* NEGRUZZI, S. II, 182. *Cuşca... să fie aşezată în o latură liniştită.* I. IONESCU, B. C. 31/28. *În murii liniştiţi ai monastirei ea se regăsi pe sine însăşi.* EMINESCU, P. L. 100. *Iaşul liniştit al tinereţii noastre... a fost din nou dezonorat.* SADOVEANU, O. XX, 167. *M-am hotărât să-ţi satisfac curiozitatea şi să-ţi aştern pe hârtie ceea ce în multe seri... aş fi povestit într-o odaie liniştită copiilor şi rudelor.* id. ib. XXI, 9, cf. SCRIBAN, D. *Casa din Bucureşti a lui Ciocârlan, pe o stradă liniştită în apropierea Căii Victoriei..., n-avea decât parter, însă era foarte impunătoare.* CĂLINESCU, S. 362. *Se afla pe o stradă dosnică, liniştită.* T. POPOVICI, S. 53. ✧ (Adverbial) *Pe malul cel înflorit al fluviului Rodas, doarme liniştit şi în cea mai perfectă lene poetică oraşul Erfurt.* FILIMON, O. I, 342. *Sub haina iernei nepătate Oraşul doarme liniştit.* CONTEMPORANUL, I, 17. ✦ (Despre perioade din dezvoltarea unor comunităţi umane) Care se desfăşoară, care trece fără evenimente neplăcute; (despre intervale de timp din viaţa cuiva) care se scurge fără agitaţie, fără griji. *Aceşti puţini ani Care ne povăţuiesc către moarte Să fie liniştiţi şi fericiţi cu toate îndărătniciile sorţii.* GHERASIM, T. 26^{v}. *Neputându-să face vreo alegere..., am cercetat ca să vedem cum să plătea în vreme liniştită* (a. 1825). DOC. EC. 357. *Îmi făgăduiam... zile seninoase şi liniştite în mijlocul chinurilor vieţii.* MARCOVICI, C. 15/8. *D-a lungul atâtor multe şi liniştite zile, timpul se scurgea numai în fericiri pentru Admet.* ODOBESCU, S. III, 305. *Cu secolul al XV-lea începe... o domnie lungă şi liniştită.* EMINESCU, S. P. 89. *Domnia lui Al. Ipsilanti era liniştită.* XENOPOL, I. R. IX, 174. *Locuitorii cunosc o stăpânire liniştită.* PERPESSICIUS, M. I, 60.

– Pl.: *liniştiţi, -te.* – Şi: (învechit, rar) **lineştít, -ă** adj.

– V. **linişti.**

LINIŞTITÓR, -OÁRE adj. (Despre calităţi, manifestări, sentimente, acţiuni etc. ale oamenilor) Care provoacă o stare de destindere psihică şi fizică, de relaxare, de tihnă; care liniştește **(2);** odihnitor, potolitor, (regional) ostoitor. Cf. T. CORBEA, ap. TDRG^{3}, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Cu cuvinte liniştitoare alină frica surorilor ei.* ISPIRESCU, L. 239, cf. ALEXI, W. *Un gând liniştitor îmi trecu prin minte.* CONV. LIT. XLII, 149, cf. BIANU, D. S.

Simt că, dacă-ţi spun numai atâta,... te-aş aduce în imposibilitatea de a-mi da un răspuns liniştitor. AGÎRBICEANU, A. 259. *Asculta... dovezile liniştitoare.* REBREANU, P. S. 28. *După indicaţii şi asigurări liniştitoare, a trebuit să trec... printr-una din desele şi puţin umblatele păduri de fagi.* GR. S. II, 37. *Orice problemă, când o adâncim, ne dă ceva liniştitor.* ib. 407. *Peste orizontul lor se aşterne acum... înserarea liniştitoare a uitării.* JUN. LIT. XXVII, 35. *Domnul Laval ne-a adus... de la Roma asigurări liniştitoare.* TITULESCU, D. 598. *Crezi că e liniştitor lucru să ai pe cineva în casă care-ţi ascunde totul?* CAMIL PETRESCU, T. I, 241. *Răspunsul ce trimise... lui vodă fu foarte liniştitor.* C. GANE, TR. V. 93. *Lucram... la o gazetă pentru popor de sfaturi practice şi îndemnuri liniştitoare.* SADOVEANU, O. XIX, 43. *Din vorbele cu intenţii liniştitoare... înţelese că s-ar fi putut să treacă mult timp până la ziua teribilă.* CĂLINESCU, B. I. 537. *Nevoia unui liniştitor buletin medical zilnic.* PERPESSICIUS, M. I, 285. *Să îndrumeze spiritul către liniştitoarea ataraxie stoică.* VIANU, L. R. 249. *Nu-mi comunica nicio certitudine liniştitoare.* BLAGA, H. 77. *Din Bulgaria vin veşti liniştitoare.* STANCU, D. 216. *Ai avut de multe ori nevoie de prezenţa lui liniştitoare.* CONTEMP. 1955, nr. 464, 2/1. *Adăugă pe un ton duios şi liniştitor: – Peste trei zile îmi sunt gata formalităţile de plecare.* VINEA, L. I, 62. *Avea ceva liniştitor până şi în felul simplu în care-şi purta rochia.* T. POPOVICI, S. 57. *Niciuna din scrierile în discuţie... nu mai apelează la o acţiune de reconstituire a formelor realului care să întreţină acel liniştitor sentiment de „regăsire".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 4/3, cf. FORM. CUV. I, 186. *N-am trăit niciodată o senzaţie mai liniştitoare ca acum.* CINEMA, 1972, nr. 1, 44, cf. M. D. ENC. *Unde mai putem găsi isprăvi inventive, eroice, uimitoare, dar logice şi liniştitoare ca regula de trei simplă?* V. ROM. ianuarie 1974, 4, cf. DEX. *În mod cu totul inutil ar încerca el să pună de acord ideile sale... liniştitoare cu cele văzute... acolo.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 10/1. ✧ (Adverbial) *Făcu rost de bani... – Ei şi? se strâmbă Sofron liniştitor.* T. POPOVICI, S. 152. *Visa şi zâmbea... liniştitor şi îmbietor.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 8. *O lămurim noi, n-avea nicio grijă, a spus el liniştitor.* id. ib. III, 107. *A zâmbit şi ea, cu îngăduinţă, liniştitor.* id. ib. 163. ✦ (Despre tratamente medicale, mediu înconjurător etc.) Care linişteşte; care alină suferinţa, durerea. *Face o lucrare foarte liniştitoare la boalele reumatice.* DESCR AŞEZ. 69/18. *Clistirele... sunt liniştitoare sau ataţătoare.* FĂTU, D. 25. *Celălalt timp şi-l trecea suspinând şi adăpând pe văduvă cu picături liniştitoare.* CONTEMPORANUL, II, 44. *O, vârf de deal! O, capăt liniştitor de drum!* PILLAT, P. 69. *Înfipse seringa liniştitoare în braţul unui ţigan.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 90. *Nimic nu e mai liniştitor... ca zgomotul izvoarelor.* CĂLINESCU, S. 586. *Tu, noapte blândă, ce întinzi o plasă De stele pe muncita lume, noapte Liniştitoare-a trupurilor, soră Ce faci din vuietele zilei şoapte, Te-apropie.* JEBELEANU, S. H. 12. *Serile... coborau aici tăcute, adânc liniştitoare asupra pământului.* PREDA, M. S. 60. *Unele tulburări datorită hiperemotivităţii pot fi corectate cu ajutorul medicamentelor cu acţiune liniştitoare.* ABC SĂN. 146. *Un râu e foarte liniştitor, mai liniştitor chiar decât o catedrală.* BREBAN, A. 268. ✧ (Adverbial) [Tavanul] *e înalt şi alb şi asta e liniştitor.* V. ROM. martie 1970, 28. ✦ (Substantivat; rar) Persoană care linişteşte **(2).** *Locuinţele mirenilor îs aproape şi pentru aceasta nu se poate a-i opri pe închinători, ca să nu meargă şi pe la liniştitorii schitului.* CHIRIAC, 95.

– Pl.: *liniştitori, -oare.*

– **Linişti** + *-tor.*

LINIŞTÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) **1.** Liniştit **(1).** *La 9, sfertul du pre urmă... Liniştoasă* [este] *vreamea* (a. 1693). FN 15. *Vremea iaste lineştoasă* (a. 1701). ib. 97.

2. Liniştit **(2).** *Mă rog aşijderea... ca şi la anul, şi mulţi alţii înainte, Măria Ta şi toată luminata familia Măriii Tale, cu sănătate întreagă, cu traiu liniştos, cu norociri şi fericiri ajungând, să numeri şi să vezi multe* (a. 1701). FN 90.

– Pl.: *liniştoşi, -oase.* – Şi: **lineştos, -oasă** adj.

– **Linişte** + suf. *-os.*

LINITÁTE s.f. (În dicţionarele din trecut) Linişte **(I).** Cf. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– **Lin**[3] + suf. *-itate.* Cf. lat. l e n i t a s, -a t i s.

LINÍTĂ s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului celular al stomacului. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *linite.*

– Din fr. **linite.**

LINITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Liniştitor, calmant; blând, blajin. Cf. EUSTRATIE, ap. TDRG[2].

– Pl.: *linitori, -oare.*

– **Lini** + *-tor.*

LINIÚŢĂ s.f. Diminutiv al lui l i n i e[1].

1. Cf. l i n i e[1] **(1 1, 2);** linioară **(1).** *Aceste două numere să vor dispărţi prin o liniuţă.* ASACHI, E. I, 70, cf. LM, ALEXI, W. *Din cruciuliţe, din liniuţe, din pătrate... se alcătuieşte o epopee a tonurilor.* SĂM. IV, 115, cf. CADE. *Înregistrarea sunetelor se traduce pe film printr-un mare număr de liniuţe.* ENC. TEHN. I, 141. *Ici şi colo, câte o liniuţă de prisos depăşeşte limitele reglementare* [ale scrierii literelor]. VINEA, L. I, 94. ✧ (Prin analogie; ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Fugarul a deschis o liniuţă de ochi şi a mormăit încet.* POPA, V. 132. ✦ P. a n a l. Dungă (pe un fond de altă culoare). *Guşa şi partea inferioară a grumazului* [sunt] *galbene şi vrâstate cu liniuţe negre.* MARIAN, O. I, 90. *Liniuţele de văpsea ale sprincenelor se uniseră mânioase.* SĂM. IV, 808. [Paşcu] *cresta liniuţe mici în zigzag, brâuleţe şi colţişoare.* VLASIU, A. P. 94. *„Ajungem", şoptesc cătând cu toţii să prindă în zare o liniuţă neagră ce joacă... la orizont.* BART, S. M. 30.

2. (Şi în sintagmele *liniuţă de unire, liniuţă de despărţire)* Semn ortografic folosit pentru a marca rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte, pentru a despărţi cuvintele în silabe sau pentru a uni două sau mai multe cuvinte legate între ele printr-un strâns raport lexical, morfologic sau sintactic; cratimă, linioară **(2),** trăsătură de unire (v. t r ă s ă t u r ă **III 1),** (rar) linie[1]

(I 4), (ieşit din uz) trăsură de unire (v. t r ă s u r ă **II 1).** [Unii oameni] *au fost odată influenţaţi de foştii lor profesori care... se serveau numai de liniuţă şi niciodată de apostrof.* IORDAN, GR. 44. *În scris nu punem nici măcar liniuţa de despărţire între ele.* id. STIL. 220. *Cuvintele care, în urma unei eliziuni, formează un grup fonetic, le-am reunit printr-o liniuţă.* ARH. FOLK. III, 59, cf. DEX. *Liniuţa se foloseşte când legarea cuvântului aton de cel tonic nu duce la dispariţia unei vocale.* IVĂNESCU, I. L. R. 680, cf. V. BREBAN, D. G.

3. (Chim.) *Liniuţă de valenţă* = semn prin care se redau legăturile din formulele chimice. *S-a admis ca, în mod convenţional, legăturile din formulele chimice să se noteze, tot simbolic, printr-o liniuţă numită liniuţă de valenţă.* MACAROVICI, CHIM. 88.

4. (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru sau pe un barometru; linie[1] **(I 7).** *N-am avut decât foarte puţină* [temperatură], *treizeci şi şapte şi o liniuţă.* CĂLINESCU, S. 601. ✦ (Prin metonimie) Temperatură sau presiune atmosferică indicată de aceste aparate. *Orice mişcare parcă adaugă o liniuţă la termometrul din perete.* VINEA, L. I, 277. *Acul barometrului părea hotărât, în mişcarea lui fermă cu care cobora, înghiţind câte o liniuţă din cadran la fiecare minut.* TUDORAN, P. 434, cf. DEX.

5. (Învechit, rar) Lineal mic. Cf. l i n i e[1] **(I 5).** Cf. BARCIANU, PONTBRIANT, D.

– Pronunţat: *-ni-u-.* – Pl.: *liniuţe.*

– **Linie[1]** + suf. *-uţă.*

LINJEREÁSĂ s.f. v. **lenjereasă.**

LINJERÍE s.f. v. **lenjerie.**

LINJERÍŢĂ s.f. (Rar) Lenjereasă. *Erau de faţă peste o mie de modiste, croitorese, linjerie.* CONTEMPORANUL, I, 505.

– Pl.: *linjerie.*

– **Linjerie** + *-iţă.*

LINK s.n. (Informatică) Legătură. DOOM[2].

– Pl.: *linkuri.*

– Din engl. **link.**

LINKS s.n. **I.** (Geol.) Tip de colină nisipoasă. Cf. DN[3], DEXI.

2. (Sport) Teren de golf. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *linksuri.*

– Din engl. **links,** fr. **links.**

LINÓ s.n. v. **linou.**

LINOGRÁF s.n. Maşină tipografică de cules şi de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul. Cf. DEX, DOOM[2].

– Pl.: *linografe.*

– Din fr. **linographe.**

LINOGRAVÚRĂ s.f. Tehnică a gravurii, în care imaginea este obţinută prin imprimarea unei plăci de linoleum; imagine obţinută prin această tehnică. Cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DOOM[2].

– Pl.: *linogravuri.*

– Din fr. **linogravure.**

LINOLEÁT s.m. (Chim.) Sare a acidului linolic. Cf. M. D. ENC., DN[3], DOOM[2].

– Pronunţat: *-le-at.* – Pl.: *linoleaţi.*

– Din fr. **linoléate.**

LINOLÉIC adj. (Chim; în sintagma) *Acid linoleic* = acid gras nesaturat care se găseşte în uleiurile sicative; acid linolenic, acid linolic. Cf. DOOM[2], DEXI.

– Pl.: *linoleici.*

– Din. fr. **linoléique.**

LINOLÉNIC adj. (Chim; în sintagma) *Acid linolenic* = acid linoleic. Cf. M. D. ENC.

– Pl.: *linolenici.*

– Din. fr. **linolénique.**

LINOLÉU s.n. v. **linoleum.**

LINOLÉUM s.n. Ţesătură textilă pe care s-a aplicat un amestec de substanţe grase, plastifianţi, coloranţi etc. şi care se întrebuinţează în industrie ca izolant, în gospodărie ca înlocuitor al parchetului sau al gresiei, pentru acoperit duşumele etc. Cf. ALEXI, W., NICA, L. VAM., CADE. *Se furişează înfrigurată lângă soba din colţ, lăsând câteva urme de galoşi pe linoleul sclipitor.* I. BOTEZ, B. I, 208. *Pentru nebunia ei trebuiau mobile simple, grele, parchete şi linoleuri vaste.* CĂLINESCU, C. N. 135, cf. IORDAN, L. R. A. 97, SCRIBAN, D. *Pluta... pulverizată şi amestecată cu ulei sicativ, întinsă astfel pe pânză, dă materialul cunoscut sub numele de linoleum.* ENC. AGR. IV, 679. *Uleiul de in serveşte în vopselărie, la cerneluri tipografice, săpunuri, chit pentru ferestre, linoleum etc.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 331. *Se plimbau de-a lungul linoleumului verde.* DEMETRIUS, A. 77. *În cabinetul de stomatologie sunt pe jos scânduri, a pune o bucată de linoleum nu cred că le-ar fi cu neputinţă.* CĂLINESCU, C. O. 336, cf. 437. *Geamurile deschise pentru aerisire lăsau să se vadă... lucirea mată a linoleumului de pe coridoare.* BARBU, Ş. N. 10. *Scuipă pe linoleumul vişiniu care acoperea duşumeaua.* STANCU, R. A. I, 224. *Trecu grăbită şi o femeie cu două găleţi din care săreau pe linoleul murdar picături de ciorbă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 19/1, cf. DEX.

– Pronunţat: *-le-um.* – Pl.: *linoleumuri.* – Şi: **linoléu** s.n.

– Din fr. **linoléum.**

LINÓLIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid linolic* = acid gras nesaturat care se găseşte în uleiurile sicative; acid linoleic. Cf. M. D. ENC., DOOM[2].

– Pl.: *linolici.*

– Din fr. **linolique.**

LINÓN s.n. v. **linou.**

LINOTÍP s.n. (Tipogr.) Maşină tipografică de cules şi turnat literele în rânduri întregi prin apăsarea unor clape. *Rog măcar acest „Cuprins" să se culeagă*

cu mâna, nu cu linotipul. CARAGIALE, O. VII, 317, cf. ALEXI, W., MOLIN, V. T. 43, CADE, SCRIBAN, D. *Aşezate oblic faţă de ferestre, ca să primească din plin lumina, linotipele păreau măsuţe de experienţă.* V. ROM. iulie 1954, 293, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DOOM[2].

– Pl.: *linotipuri* şi (rar) *linotipe.*

– Din fr. **linotype.**

LINOTIPÍE s.f. (Tipogr.) **1.** Meseria de linotipist. Cf. SCRIBAN, D., DEX, DN[3].

2. Culegere tipografică cu ajutorul linotipului. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. Atelier sau secţie tipografică unde se lucrează cu linotipul. Cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Pl.: **(3)** *linotipii.*

– Din fr. **linotypie.**

LINOTIPÍST, -Ă s.m. şi f. (Tipogr.) Persoană care lucrează la linotip. Cf. V. MOLIN, V. T., NOM. PROF. 52. *În urma cortegiului ei vor păşi întristaţi şi gravi... linotipiştii şi lucrătorii atelierelor marelui ziar.* COCEA, S. II, 500. *Fiind cel mai bun linotipist din secţie,... răspundea precis şi cu o viteză uluitoare.* V. ROM. iulie 1954, 294, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *linotipişti, -ste.*

– Din fr. **linotipyste.**

LINÓU s.n. (Text.) Ţesătură subţire utilizată pentru a confecţiona batiste, bluze, lenjerie de damă etc. *O cămeşă şi o părechi izmeni lino* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 202, cf. POLIZU. *Ordinul principelui... opreşte pe negutători de a mai aduce în ţară flude, lino, mătăsării şi alte objecte de lux.* FILIMON, O. I, 217, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, DN[3].

– Pl.: *linouri.* – Şi: **linó, linón** (PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, DN[3]) s.n.

– Din fr. **linon.**

LINS[1] s.n. (Învechit, rar) Faptul de a l i n g e[1]. Cf. l i n g e[1] **(1).** *Sare de lins pentru vite.* LM. *Linsul puilor.* id. ib., cf. DDRF.

– V. **linge[1].**

LINS[2], -Ă adj. **1.** Curăţat cu limba; (despre oale, farfurii) din care s-a mâncat tot, golit de mâncare până la ultima picătură. Cf. LEX. MARS. 224, ANON. CAR., POLIZU, PONTBRIANT, LM, ALEXI, W., TDRG. *Fusese grăsime, curătură bună, de trei degete, şi-acum cratiţa era lins㠹.* AGÎRBICEANU, S. 232, cf. BL III, 81. *Masa întinsă te lasă cu punga lins㠹* (= cel căruia îi plac mesele bogate sărăceşte). Cf. ZANNE, P. III, 647. ✧ F i g. *Câmpurile se întindeau linse cu un verde arhaic.* CĂLINESCU, C. N. 9.

2. (Despre păr) Neted, întins, fără ondulaţii; (despre animale) care au un asemenea păr. *Pieptul* [vacii] *şi umerii cărnoşi, părul roşu şi lins㠹.* BREZOIANU, A. 534/24, cf. POLIZU, LM. *Liniile feţei sunt regulate, părul lins, o bărbuţă galbenă, nişte ochi mititei, rotunzi, mobili.* VLAHUŢĂ, O. A. 197, cf. DDRF, cf. ALEXI, W. *Poartă pulovăr, pantaloni de sport, e tuns scurt, cu păr lins.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 259, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În faţa lui... se afla la o masă o doamnă cu părul oxigenat şi doi domni: unul cu părul lins,... celălalt mai în vârstă.* C. PETRESCU, Î. II, 245. *Veni de la şcoală Zulnia..., rezervată, cu şorţ negru, cu părul lins.* BRĂESCU, A. 176. *Ce mizerie! Părul nu mai era lins!* TEODOREANU, M. III, 168. *Purta părul lins, în cărare la mijloc.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 17. *Din cauza părului lins şi a buzelor subţiri arăta însă ca un peşte solzos.* CĂLINESCU, S. 267. *Părul, cât mai avea, pe jumătate alb, era uns, pieptănat, lins pe cap.* STANCU, D. 470. *O frunte netedă şi îngustă, frunte de femeie încăpăţânată... şi părul abundent, lins şi lucios.* VINEA, L. I, 100. ✧ (Adverbial) *Era frumos, pestriţ şi zugrăvit cu două capete de nemţoaice pieptănate lins şi cu chipul fără umbre.* CONV. LIT. XLIII, 453. *Era tuns parcă de cinci minute, pieptănat lins.* CAMIL PETRESCU, U. N. 97. *Părul îl purtau lins pe spate.* C. GANE, TR. V. 354. *Îşi netezi cu palmele părul pieptănat lins în două părţi.* SADOVEANU, O. X, 94. *Stătea în picioare... cu capul gol şi pieptănat lins.* PREDA, M. 187. *Părul inelat, alb la tâmple, pieptănat lins – aşa cum era moda înainte de război.* BREBAN, A. 50, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ F i g. (Despre oameni) Foarte îngrijit; exagerat de gătit, d i c h i s i t. *June lins.* LM, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Lumea mai linsă şi ziarele aveau a doua zi o voioasă petrecere.* LOVINESCU, C. X, 166. *Copilul era curăţel, bine lins.* CĂLINESCU, O. XIV, 131. ✧ E x p r. (Glumeţ) **A fi lins ca un fund de pisică** = a fi exagerat de îngrijit. *Cămăşile lui Basarab, prin apertura lor, stârneau admiraţia tuturor; în scurt, Basarab, prin îngrijirea Florichii, apărea lins ca un fund de pisică.* id. S. 156. ✦ F i g. Şiret, viclean, linguşitor. *Locul hienei îl luă cel vorbăreţ, Locul cruzimii vechie, cel lins şi pismătareţ.* EMINESCU, O. I, 61. *Ar fi bine dacă în polemică am fi scutiţi cel puţin de acel ton lins şi gudurător al acelora dintre patrioţii lucrativi cari posed arta de-a se pune bine şi c-o parte şi cu alta.* id. ib. XI, 333. *Cunoştea fiinţele acelea linse, acele suflete de sclav care fac politică de oportunitate.* id. S. P. 39, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 95, ib. nr. 6, 58.

3. Fără asperităţi, lucios. *Rodul dovleacului este ovoid, cu pielea tare, linsă, verde.* BREZOIANU, A. 221/4, cf. POLIZU, DDRF. *Priveliştea neptunică vrăjită din „Cezara" apare aci... pe o scândură linsă, uşor aurită, profundă şi netedă în detalii.* CĂLINESCU, O. XIII, 400. *Pietrele linse sunt lespezi de piatră netezite de-a lungul timpului.* L. ROM. 1986, 58, cf. ALR II/I MN 31, 2 182/769, ALRM II/I h 107/769. ✦ (Învechit, rar; despre drumuri) Drept, plan. Cf. POLIZU.

4. Fel de lovituri date în jocul „de-a armaşul". *În pedeapsa de la armaş, după placul domnului, adecă lovituri la palmă: dulci, acre, chipărate, fierbinţi, sărate, linse sau din fundul iadului.* HEM 1 681.

– Pl.: *linşi, -se.*

– V. **linge[1].**

LINSĂTÚRĂ s.f. (Învechit, rar) Faptul de a l i n g e[1] **(1);** urma lăsată. *Pre sare se vede linsătura vitelor.* LM.

– Pl.: *linsături.*

– **Lins[1]** + suf. *-ătură.*

LINSOÁRE¹ s.f. (Învechit, rar) Faptul de a l i n g e¹ **(1)**. Cf. POLIZU.
– Pl.: *linsori.*
– **Lins¹** + suf. *-oare.*

LINSOÁRE² s.f. v. **ninsoare.**

LINSÚRĂ s.f. (Învechit) Faptul de a l i n g e¹ **(1)**; (învechit, rar) linsoare¹. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, ALEXI, W.
– Pl.: *linsuri.*
– **Lins¹** + suf. *-ură.*

LINŞÁ vb. I. T r a n z. A ucide pe cineva prin linşaj. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Eram siguri că, atunci când domnul cel gras şi cu cioc va ieşi, va fi linşat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 67, cf. DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.
– Prez. ind.: *linşez.*
– Din fr. **lyncher.**

LINŞÁJ s.n. Ucidere fără judecată a unei persoane de către o mulţime agitată, aţâţată; linşare. Cf. DA, DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., DOOM².
– Pl.: *linşaje* şi (rar) *linşajuri* (DA) s.n.
– Din fr. **lynchage.**

LINŞÁRE s.f. Acţiunea de a l i n ş a şi rezultatul ei; linşaj. ŞĂINEANU, D. U., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *linşări.*
– V. **linşa.**

LINŞÁT, -Ă adj. (Rar) Care a fost ucis prin linşare. *Doi bandiţi linşaţi.* în DA.
– Pl.: *linşaţi, -te.*
– V. **linşa.**

LINŞÓR s.m. (Rar) Autor al unui linşaj; participant la o linşare. Cf. DN, DEXI.
– Pl.: *linşori.*
– Din fr. **lyncheur.**

LINT s.n. (Rar) Nume dat fibrelor lungi de bumbac rezultate după egrenare; linters. Cf. DL, DN³.
– Din engl. **lint.**

LÍNTE s.f. **I. 1.** Plantă din familia leguminoaselor, cu flori albe-albăstrii şi cu seminţe plate, comestibile, foarte hrănitoare, închise în păstăi *(Lens culinaris);* p. r e s t r. (de obicei cu sens colectiv) păstaie sau sămânţă a acestei plante. *Iacov deade... pâine şi mâncare fiiartă den linte lui Isav.* PO 85/5. *Hrana-i era în toate sări linte muiată cu apă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 172ʳ/25. *Era acolo o parte de ţarină plină de linte.* BIBLIA (1688), 239¹/45. *În zi dă sec linte şi fasole cu apă şi cu sare.* R. POPESCU, CM I, 409, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 223. *[Î]ş vându naşterile dintâi frăţini-său, lui Iacov, pentru o fiertură de linte.* ANTIM, O. 259. *3 oca de linte* (a. 1792). URICARIUL, IV, 133/10. *De toată darea decimelor şi a nonelor, adecă de dijma grâului, secărei..., linţei... să-i scutim.* ŞINCAI, HR. III, 82/20. *De bucate se ţân şi legumile, a cărora numai rodul carele creşte în boane îl mâncăm; dintru acestea cele mai de frunte sunt: fasolea (păsula), bobul, mazerea, lintea.* ECONOMIA, 36/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Să ia cu o peniţă curată cât o linte dintr-această alifie.* PISCUPESCU, O. 315/21, cf. FM (1844), 230²/23. *Pământurile nisipoase...* [sunt rezervate] *năutului, sulcinei, lintei, păpădiei.* BREZOIANU, A. 21/9. *Pe pământul năsipos rodeşte... lintea.* LITINSCHI, M. 11/26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Celelalte plante ce se cultivă în judeţul Dorohoi sânt: cartoflele, cânepa, inul, fasolea, mazerea, lintea.* I. IONESCU, D. 160, cf. BARONZI, L. 136, CIHAC, I, 145, COSTINESCU, LM. *În oraşul al treilea s-au găsit grămăzi de cereale arse,... apoi un feli de linte.* CONTEMPORANUL, III, 164, cf. CONV. LIT. XXIII, 570. *Norocul n-are minte Nici cât firul cel de linte.* BELDICEANU, P. 107, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 79, BARCIANU, GRECESCU, FL. 189, ALEXI, W., CANDREA, F. 300, BIANU, D. S., TDRG. *Lintea se cultivă numai pentru boabe.* PAMFILE, A. R. 188, cf. RESMERIŢĂ, D., DR. I, 558, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 314, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Cocoloşi foiţa, făcând-o minusculă ca un bob de linte.* CĂLINESCU, S. 27. *Cineva din vecini ne-a adus o ulcică de lînte fiartă şi un codru de mămăligă.* STANCU, R. A. I, 92, cf. BORZA, D. 98, FLORA R.P.R. V, 402, PRODAN–BUIA, F. I. 309. *Lintea, originară din Asia Mică, se cultivă pentru seminţele ei nutritive.* BOTANICA, 143. *Se alege lintea, se spală şi se pune să stea în apă de seară până a doua zi.* S. MARIN, C. B. 46, cf. DEX. *Ici în valea lui Terinte, Două fete culeg linte.* ALECSANDRI, P. P. 156, cf. H II 87, X 30. *Plângând cu lacrămi pe frunte Cât boabele de linte, Îi săreau stropii Tot cât bobii.* TEODORESCU, P. P. 181. *Am pierdut un fir de linte Ş-o mândră tare cuminte.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 152. *Gâlcile ca lintea, Gâlcile ca macu.* MARIAN, D. 130. *Râd vecinele de noi Că ni-i pânza lătunoi. Foaie verde fir de linte, Că nici ele n-au ce râde.* ŞEZ. I, 212. *Să fiarbă linte de şase ori şi să o fiarbă bine de tot.* ib. IX, 126. *Bobuleţ de linte, Pe picior de munte, La muntele înalt, Înalt şi retezat.* PĂSCULESCU, L. P. 214. *Foaie verde fir de linte, Ei îs în roată-nainte, Unde-i focul mai fierbinte.* PAMFILE, C. Ţ. 224, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Mi-ai dat turtă cu linte Şi m-ai nebunit la minte.* T. PAPAHAGI, M. 4. *Băşică cât lintea, Băşică cât grăuntea.* GR. S. VI, 77, cf. ALR I 839. *Verde foaie bob de linte, Mă uitai dân deal în luncă, Toati plugurile umblă.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 333. *Părinte, borş cu linte,* se spune despre o persoană care posteşte foarte mult. Cf. I. CR. IV, 23. ✧ E x p r. **A fi (în) linte,** se spune despre porumbul care are boabele necoapte (şi nu poate fi încă fiert). *Când la strivire între unghii dau un fel de lapte subţire, se zice că sunt în punoiu, în linte.* PAMFILE, A. R. 89. *Nu mai strâca cucuruzii, că încă-s numa-n linte.* VICIU, GL., cf. ALR II 5 154/235. **Până la un bob de linte** = absolut tot, integral. *Poruncă dau să se plece toţi vistieriei, plătind rânduielile până la o para şi până la un bob de linte.* SADOVEANU, O. X, 256, cf. DL, DEX. **Spală linte,** se spune despre o persoană care vorbeşte mult şi fără rost. Cf. ZANNE, P. III, 596. ✧ C o m p u s e: **piatră-linte** v. p i a t r ă **(I 1); frige-linte** v. f r i g e. ✦ Mâncare preparată din seminţe de linte **(I 1).** Cf. DL. *Vai săraca baba mea, Bine-i place mazerea, Dar la linte, Doamne sfinte!* MARIAN, H. 45.

◇ Expr. **Pentru un blid** (sau **pentru blidul) de linte,** se spune pentru a arăta că un act josnic (de trădare) a fost săvârşit de cineva pentru un profit nesemnificativ. Cf. ZANNE, P. III, 596. *Păturile suprapuse s-au împăcat cu biruitorii, vânzându-şi sufletul pentru blidul de linte.* SADOVEANU, O. XX, 374, cf. DL. *V-aţi vândut toţi, pentru câte-un blid de linte.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 60, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

2. (Şi, regional, în sintagmele *linte sălbatică,* LM, DDRF, CONV. LIT. XXIII, 570, BRANDZA, FL. 463, TDRG, CADE, BORZA, D. 97, 98, *linte broştească,* LM, DDRF, BARCIANU, CADE, BORZA, D. 97, 98, *lintea broaştelor, lintea broaştei,* CONV. LIT. XXIII, 570, BRANDZA, FL. 463, TDRG, BORZA, D. 97, *linte de baltă,* LM, DDRF, BARCIANU, CADE, BORZA, D. 97, *lintea bălţilor,* GRECESCU, FL. 644, CADE, BORZA, D. 97, 98, *linte de apă,* LM) Nume dat algelor verzi, filamentoase, din familia lemnacee, care formează mase plutitoare la suprafaţa apelor dulci, stătătoare; lintiţă **(2),** mătasea-broaştei (v. m ă t a s e **3).** *Sub straiuri noi, subt verde linte zămisleşte viaţă lacul.* BLAGA, POEZII, 231. *Pe lacul din parc se întindea în arhipelaguri verzi lintea broaştelor şi soarele îi era prielnic.* id. H. 176, cf. ALR I 839/808, ALR SN III h 832/47, ALRM SN II h 655/47.

3. C o m p u s e: (Bot.) **lintea-pratului = a)** (şi în compusele **linte-de-praturi,** BRANDZA, FL. 545, PANŢU, PL. 155, CADE, ENC. AGR., BORZA, D. 97, **linte-albă,** TDRG) plantă din familia leguminoaselor, cu frunzele terminate printr-un cârcel ramificat şi cu flori galbene, care creşte prin păşuni şi prin tufişuri; măzăriche **(2 h)** *(Lathyrus pratensis).* Cf. POLIZU, BRANDZA, FL. 83, 545, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, PANŢU, PL. 155, CADE, SIMIONESCU, FL. 137, SCRIBAN, D., ENC. AGR., BORZA, D. 97, FLORA R.P.R. V, 422, PRODAN–BUIA, F. I. 309; **b)** plantă din familia leguminoaselor, cu tulpina erectă în patru muchii şi cu flori purpurii, care creşte mai ales la marginea semănăturilor *(Lathyrus nissolia).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 570, BRANDZA, FL. 80; **c)** (şi în compusul **linte-albă,** CONV. LIT. XXIII, 570, BORZA, D. 97) plantă din familia leguminoaselor, cu frunze lanceolate de culoare verde-albăstruie şi cu flori albe sau roz, ale cărei seminţe sunt comestibile *(Lathyrus sativus).* Cf. CIHAC, I, 145, CONV. LIT. XXIII, 570, BRANDZA, FL. 81, BORZA, D. 97; **d)** (regional; şi în compusele **linte-sălbatică,** BORZA, D. 97, **linte-de-praturi,** PANŢU, PL. 155) bob-de-ţarină *(Lathyrus sylvestris).* Cf. BRANDZA, FL. 81, BORZA, D. 97; **e)** (regional) măzăriche **(2 d)** *(Vicia dumetorum).* Cf. BORZA, D. 179; **f)** (regional; şi în compusele **lintea-gardurilor,** BORZA, D. 179, **lintea-pratului,** id. ib., **linte-păsărească,** LM, **linte-păroasă,** id. ib.) cosiţă *(Vicia hirsuta).* Cf. BORZA, D. 179; **g)** (regional) floare-de-colţ *(Leontopodium alpinum).* Cf. ALEXI, W.; (regional) **linte-neagră = a)** (şi în compusele **lintea-cucului,** BORZA, D. 97, **lintea-pratului,** id. ib.) orăstică *(Lathyrus niger, Lathyrus vernus).* Cf. BRANDZA, FL. 546, BARCIANU, GRECESCU, FL. 193, TDRG, CADE, ENC. AGR., BORZA, D. 97; **b)** (regional; şi în compusele **linte-de-rât,** BORZA, D. 97, **lintea-pratului,** BRANDZA, FL. 83) oreşniţă *(Lathyrus tuberosus).* Cf. DDRF: **linte-sălbatică = a)** (şi în compusul **linte-galbenă,** BORZA, D. 96) plantă din familia leguminoaselor, cu tulpina subţire în patru muchii şi cu flori galbene, care creşte prin semănături sau pe marginea drumurilor *(Lathyrus aphaca).* Cf. BORZA, D. 96; **b)** (regional) măzăriche **(2 a)** *(Vicia sativa).* Cf. BORZA, D. 180; **lintea-pratului-păroasă** = plantă din familia leguminoaselor, cu tulpina păroasă şi cu florile albăstrui, care creşte prin fânaţe şi prin semănături *(Lathyrus hirsutus).* Cf. BRANDZA, F. 81; (regional) **linte-albă** = bob-de-ţarină *(Lathyrus platyphyllos).* Cf. DDRF; (regional) **linte-de-apă** = drenţe *(Callitriche palustris).* Cf. BORZA, D. 38.

II. P. a n a l. **1.** (Med.; popular; mai ales la pl.) Cisticercoză. *Când în curgere de 8 zile la porci se va arăta linţi* (a. 1833). ap. TDRG, cf. CIHAC, I, 145, BARCIANU. *Linţi face porcul şi atunci când i s-a dat să mănânce cu ciurul sau cu sita.* PAMFILE, CR. 205. *Să nu dai cu mătura în capul porcului, că face linte.* PĂCALĂ, M. R. 159, cf. 262, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, ALR I 742/592, 665, ib. 839/122.

2. (Anat.; învechit) Cristalin. *Aceea ce i-au acoperit chiar lintea luminei ochiului, fiind puţin cam albă, nu este albeaţă* (a. 1815). URICARIUL, VII, 69. *Limpezirea lintei... oprirea creşterii întunecimii ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 367/3. *În faţa denainte face o margină rătundă, în carea umezala uiegoasă şi lintea hristalină se cuprinde.* ANTROP. 176/7.

3. (Învechit; calc după fr. *lentille)* Lentilă. *Ne fac a vede lucrurile de-a curmezişul steclii, din pricina razilor ce trec prin linte de-a curmezişul.* AMFILOHIE, G. F. 32^{v}/12. *Pună mijlocire de o steclă în scut în chipul de o linte ori de oglindă.* id. ib. 27^{v}/6. *Razile ce trec prin linţile bulbucate se covrigesc.* STAMATI, F. 70/24. *În locul oglindei numite linte a întrebuinţat un foc violent de cuptor.* MARIN, PR. I, 40/2, cf. POLIZU. *Picăturile de apă... produceau prin razele soarelui efectul lintelor de sticlă cari concentrează razele şi ard.* GHICA, S. 545. *Linte microscopică.* MAIORESCU, CR. I, 57, cf. LM. *Cu cât punctul luminos se apropie de linte, cu atâta focarul său conjugat se îndepărtează.* PONI, F. 370, cf. 367, SCRIBAN, D.

4. (Învechit, rar) Pendul **(2).** Cf. LM.

5. (Regional) Ornament în formă de floare cusut pe bundă (Panaci – Vatra Dornei). Cf. A V 20, GLOSAR REG. 45.

6. (Regional; la pl.; în forma *linţi)* Lapţi (Furcenii Vechi – Tecuci). Cf. ALR II 6 238/605.

– Pl.: **(II 1, 3, 6)** *linţi* şi (învechit, rar) *linti* (AMFILOHIE, G. F. 32^{v}/6), *linte.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *lintei,* (învechit, rar) *linţei, lintii* (id. ib. 32^{v}/7).

– Lat. **lens, -ntis.**

LINTECIÚNE s.f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Pistrui **(II);** (învechit) lintiţă **(3).** *Linteciunea este... de asemene cu firul de linte, care se întinde pe toată faţa.* CORNEA, E. I, 161/29.

– **Linte** + suf. *-ciune.*

LINTÉL s.n. (Arhit.; rar) Lintou. *Uşa aceasta are mai multe ciubuce în cadru şi, sus, un lintel mare.* ap. CADE.

– Pl.: *lintele.*

– Cf. l i n t o u.

LINTEÓC subst. (Prin vestul Transilv.) Măzăriche **(2)**, borceag. Cf. ALR I 1 953/333, ALR SN I h 143/325, ALRM SN I h 101/325.
– **Linte** + suf. *-oc.*

LÍNTERS s.n. (Cu sens colectiv) Fibre scurte care rămân ca un puf dens pe semințele de bumbac după egrenare, și care, separate prin lintersare, sunt folosite pentru a fabrica vată, mătase artificială și nitroceluloză; (rar) lint. Cf. NICA, L. VAM., M. D. ENC., L. ROM. 1986, 374, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Din germ. **Linters,** fr. **linters.**

LINTERSÁ vb. I. Intranz. A îndepărta pe cale chimică sau mecanică firele scurte de pe semințele de bumbac egranate, înainte de decorticarea lor.
– Prez. ind.: *lintersez.*
– V. **linters.**

LINTERSÁRE s.f. Operație de îndepărtare, pe cale chimică sau mecanică, a firelor scurte de pe semințele de bumbac egrenate, înainte de decorticarea lor; delintersare. Cf. M. D. ENC., DN[3], DEXI.
– V. **lintersa.**

LINTÉU s.n. v. **linţoliu.**

LINTÍC s.m. v. **líndic.**

LINTICÍCĂ s.f. Diminutiv al lui linte. Cf. linte **(I 1).** LM, DA.
– **Linte** + suf. *-icică.*

LINTÍLĂ s.f. v. **lentilă.**

LÍNTINĂ s.f. v. **lindină.**

LINTIÓI s.m. v. **lintoi.**

LINTIRÓI s.m. v. **volintiroi.**

LINTIŞOÁRĂ s.f. **1.** Diminutiv al lui linte **(I 1).** Cf. CIHAC, I, 145, LM, TDRG.
2. Numele mai multor plante din familia leguminoaselor: **a)** plantă cu flori alb-gălbui și cu păstăi ce conțin de obicei șase semințe și care crește prin crânguri și poieni *(Vicia pisiformis).* Cf. BORZA, D. 180; **b)** (regional) mazăre sălbatică, v. mazăre **(I 1)** *(Pisum elatius).* id. ib. 132; **c)** (regional) lintiță **(2).** Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 240, BARCIANU, ALEXI, W.
3. P. ext. (Învechit, rar) Grăuncior de mărimea unei semințe de linte **(I 1).** *Cât pentru vinarsul camforat de beut, îl pregătește lăsând a se topi într-o butelcă astupată bine, atâtea mici lintișoare de camfor pe câte mici păhărușe de vinars coprinde butelca.* MAN. SĂNĂT. 115/22.
– Pl.: *lintișoare.* – Și: (regional) **linţișoáră** s.f. GHEȚIE, R. M. 240, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 132.
– **Linte** + suf. *-işoară.*

LÍNTIȚĂ s.f. **1.** Diminutiv al lui linte. Cf. LM, TDRG.
2. (Și în sintagmele *lintiță de apă,* DDRF, DS, BORZA, D. 97, 98, *lintiță măruntă,* PRODAN–BUIA, F. I. 657) Nume dat algelor verzi, din familia lemnacee, care formează mase plutitoare pe suprafața apelor stătătoare sau care curg lin; **linte (I 2),** mătasea-broaștei, mătreață **(II 1),** (regional) lâna-broaștei. Cf. BARONZI, L. 136, CIHAC, I, 145, DDRF, BRANDZA, D. 395, BARCIANU, GRECESCU, FL. 644, CHIRIȚESCU, GR. 251, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 261, DS 180. *Spărgând pojghița lintiței cu eleganța și demnitatea unor prințișori ai acestui regat acvatic.* P. CONSTANT, R. 79. *De pe coșcovă pe coșcovă, printre lintiță și nuferi, am trecut pe ostrov.* SADOVEANU, O. IX, 383, cf. BUL. FIL. VI, 228, SCRIBAN, D. *Vedea pentru întâia oară... cocostârci gheboși pe picioare de trestii, ciupind sticlirile de printre lintiță și păpuriș cu foarfeca lungă a ciocului portocaliu.* ARGHEZI, P. T. 160. *Își construise... un castel... ce dădea spre un lac artificial rectangular plin de nuferi și înverzit de lintiță.* CĂLINESCU, S. 13. *Era o mlaștină noroioasă cu ochiuri de apă, și ici-colo cu pânze verzi de lintiță pe ea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 150. *Gârla a prins la suprafață pânză de lintiță verde.* STANCU, D. 205, cf. AGROTEHNICA, I, 229, BORZA, D. 97, 98, PRODAN–BUIA, F. I. 657, BOTANICA, 183, DEX, V. BREBAN, D. G., ALR SN III h 832/928, ALRM SN I h 655/928.
3. (Învechit; mai ales la pl.) Pistrui **(II).** Cf. DDRF, BARCIANU, CIHAC, I, 145, ALEXI, W., JAHRESBER. VIII, 106, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
– Accentuat și: (regional) *lintíță.* DA II_2, 205. – Pl.: *lintițe* și (regional) *lintiți.* – Și: (regional) **lentiță** s.f. LM, BORZA, D. 97.
– **Linte** + suf. *-iță.*

LINTIȚÍȘ s.n. Loc pe apă unde se găsește multă lintiță **(2).** *Stuf, brădiș și lintițiș.* ATILA, P. 290.
– **Lintiță** + suf. *-iș.*

LINTIÚȘCĂ s.f. v. **lintușcă.**

LINTÓI s.m. (Bot.; regional) Măzăriche **(2)** *(Vicia angustifolia).* Cf. BORZA, D. 179.
– Și: **lintióia** s.m. ALR I 1 953/451.
– **Linte** + suf. *-oi.*

LINTÓN s.n. v. **clinton.**

LINTÓU s.n. Grindă de beton armat, de zidărie, de metal sau de lemn, așezată deasupra unei uși, a unei ferestre etc. pentru a susține porțiunea de zidărie de deasupra acestora; buiandrug. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *lintouri.*
– Din fr. **linteau.**

LINTÚȘCĂ s.f. (Bot.; regional) **1.** Lintea-broaștei *(Spirodella polyrrhiza).* Cf. BORZA, D. 164.
2. (În forma *linţușcă*) Lintea-bălților *(Lemna trisulea).* Cf. BORZA, D. 97, 98,
3. (În forma *lintiușcă)* Mătasea-broaștei (Sânnicolau Român – Oradea) Cf. ALR SN III h 832/316, ALRM SN II h 655/316.
– Și: **lintiúșcă, linţúșcă** s.f.
– **Linte** + suf. *-uşcă.*

LINŢ s.n. (Învechit, rar) Pânză (de in) de calitate. Cf. LM, KLEIN, D. 372.
– Din germ. **Linz.**

LÍNŢĂ s.f. v. **velinţă.**

LINŢEÓL s.n. v. **linţoliu.**

LINŢIŞOÁRĂ s.f. v. **lintişoară.**

LINŢÓI s.n. v. **linţoliu.**

LINŢÓL s.n. v. **linţoliu.**

LINŢÓLIU s.n. **1.** (Învechit şi regional) Bucată de pânză; cearşaf; pătură uşoară, p l e d. *Întră în mormânt şi văzu lentioanele* (c e a r ş a f u r i l e BIBLIA 1688) *zăcând.* N. TEST. (1648), 132^{v}/5. *Linteu (lepedeu, măsai) de pat.* BOJINCĂ, A. I, 75/16. *Pe vestala culpabile, despuiată şi numai cu linţol încinsă, o pedepseşte el într-un loc umbrit.* ARISTIA, PLUT. 169. *Cămările monahilor sunt foarte mici şi ornate numai cu mobilele cele mai necesarii: un pat de scânduri, fără alt aşternut decât un linţoliu de lână, un urcior cu apă, o masă mică de brad.* FILIMON, O. I, 308, cf. BARCIANU, LEXIC REG. 82.

2. S p e c. Pânză cu care se acoperă mortul; giulgiu. *Ca-ntr-un linceu acuma Tu eşti înfăşurat. În nori de grozăvie Tu eşti întemniţat.* C. A. ROSETTI, C. 28/15, cf. NEGULICI, ap. TDRG^{2}, POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I, 121, LM. *Găsesc că cele mai strâns legate cu moartea sunt icoanele de linţoliu, de raclă, de schelet.* CONTA, O. C. 111. *Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă.* EMINESCU, O. I, 32. *Un zâmbet amar dar sublim înseninase faţa ei cea moartă, fără sânge, albă ca pânza linţoliului.* id. G. P. 125. *Şi gol lăsând cadavrul, din albul lui linţoliu, Să-mi fac atunci o haină de groază şi de doliu.* MACEDONSKI, O. II, 166, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *E într-adevăr Lazăr, sculat din mormânt cu linţoliul în cap.* C. PETRESCU, C. V. 217. *Întunericul şi lumina înfăşurară pe Apostol ca un linţoliu alb.* REBREANU, P. S. 87. *O sentinelă cu obrazul învălit în glugă, cu ninsoarea zbătându-se în juru-i, ca un linţoiu, se mişcă spre noi.* SADOVEANU, O. VII, 271. *Ferestrele dormitorului Anei rămăseseră oarbe, acoperite ca de un linţoliu.* VINEA, L. II, 55, cf. SCRIBAN, D. *Izul morţii când mă sfinţeşte, intru deplin în linţol sacerdot.* CONSTANTINESCU, S. I, 169, cf. L. ROM. 1962, 665, ib. 1978, 627, DEX, V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *A membrelor ei moarte frumseţea lin se tradă. Pin haina ce-udă pare linţoliu de zăpadă.* EMINESCU, O. XV, 956. *Marele Berlin, ca o nobilă şi tânără inoţentă mireasă din poveşti, doarme învălit într-un linţoliu alb.* CARAGIALE, O. VII, 126. *Coboară corbii-n pâlc de doliu, Cernesc al iernii alb linţoliu.* DEMETRESCU, O. 63. *Oare timpul şi uitarea nu aşternuse încă, peste icoana vie a unei vieţi de altădată, linţoliul lor nestrăbătut?* HOGAŞ, M. N. 27. *Umbrele se pot rădica din adâncuri şi pot arunca linţoliul lor mohorât peste zările fără sfârşit ale răsăritului.* id. ib. 64. *Amurgul acoperea întreg pământul cu un linţoliu negru.* REBREANU, P. S. 25. *Dormea tihnită, sub linţoliul de iarnă, păstrând la sânul ei... sămânţa şi binecuvântările verii ce era să vie.* GALACTION, O. A. 193. *Fulgii de nea au ţesut linţoliul alb peste negrele ogoare.* PRIBEAGUL, P. R. 16. *Dintr-acolo a venit vântoasa prevestitoare, vânturând linţolii de pulberi albe.* SADOVEANU, O. XIX, 233. *S-a coborât pe ape linţoliuntunecat.* I. BARBU, O. 14. *Grămezi de linţolii se sfâşie-n vânt, În luptă cu corbii.* ARGHEZI, V. 27.

– Pl.: *linţolii.* – Şi: (învechit, rar) **lentión** (pl. *lentioane),* **linţeól** (CIHAC, I, 121, ALEXI, W.), **lincéu, lintéu,** (regional) **linţói** (LEXIC REG. 82, pl. *linţoaie* ib.), **linţól** s.n.
– Din lat. **linteolum,** fr. **linceul.**

LINŢÚŞCĂ s.f. v. **lintuşcă.**

LINÚŢ adv. (Maram.) Linişor^{2} **(1).** Cf. PASCU, S. 157. *Mână murgul mai linuţ, Grăi(eşte) cu mine mai blânduţ.* BUD, P. P. 35. ◇ L o c. a d v. **Pe linuţ** = linişor^{2} **(1).** *Umblă la noi cam răruţ Şi grăieşte pă linuţ.* ŢIPLEA, P. P. 70.
– **Lin**^{3} + suf. *-uţ.*

LINZÍ vb. IV v. **lizi.**

LINX s.m. (Zool.) Râs^{1}. Cf. ŞINCAI, ap. TDRG^{3}. *Între aceste de patru picioare din feliul mâţelor să numără leul, tigru,... leopardo, lince, mâţa sălbatică şi ursu.* AMFILOHIE, G. F. 285^{v}/6. *Muieruşca, nevăstuică, Ochi de linx..., Nu sta locului nicicum.* HELIADE, O. I, 234. *Lincsul care prevede prin trupuri oricât de groase.* CONACHI, P. 269, cf. LM. *Mateloţii părea că avea, ca lincele, puterea de a vedea în întuneric.* BARONZI, C. II, 239, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Linxul, ca toate felinele, n-are miros fin.* SADOVEANU, O. XIV, 527. *Grănicerii au pătruns întunerecul cu ochi de lynx.* GALACTION, O. 152. *Munţii sunt încă plini de urşi uriaşi, cerbi falnici, misterioşi ţapi negri şi mistreţi primejdioşi, dacă nu de lincşi şi jderi.* VOICULESCU, P. I, 103, cf. SCRIBAN, D. *Broaşte ţestoase şi vulturi loveau ouă uriaşe din care ieşeau şerpi, şacali şi lincşi.* BARBU, PRINC. 329, cf. SCL 1970, 539, V. BREBAN, D. G.
– Scris şi: *lincs, lynx.* – Pl.: *lincşi.* – Şi: (învechit, rar) **lince** s.m.
– Din lat. **lynx, -cis.**

LIOÁCĂ s.f. v. **leucă**^{1}.

LIOÁIE s.f. (Prin nord-vestul Transilv.) Nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. ARH. FOLK. VI, 297. *Ca să nu d'ie duhuri necurate, pui la căpătâi lioaie şi tămâie.* ib. 291.
– Et. nec.

LIOÁRDĂ s.f. v. **leurdă.**

LIOÁTĂ s.f. v. **liotă.**

LIOCÁŞ adj. v. **leucaş.**

LIÓCĂ s.f. v. **leucă**^{1}.

LIÓCE s.f. v. **leucă**^{1}.

LIOFÍL, -Ă adj. (Chim.; despre particule coloidale) Care are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. Cf. MACAROVICI, CH. 159, MDT. *Gel obținut dintr-un sol liofil prin coborârea temperaturii.* LTR[2] X, 241, cf. DP, D. MED., M. D. ENC., DN[3].
– Pronunțat: *li-o-*. – Pl.: *liofili, -e.*
– Din fr. **lyophile.**

LIOFILÍE s.f. (Chim.) Proprietate a particulelor coloidale de a fi liofile. Cf. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *li-o-*.
– Din fr. **lyophilie.**

LIOFILIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică preparate biologice, medicamente, alimente) A conserva prin sublimarea în vid a apei după procesul de congelare. Cf. DEX, DN[3].
– Pronunțat: *li-o-*. – Prez. ind.: *liofilizez.*
– Din fr. **lyophiliser.**

LIOFILIZÁRE s.f. Acțiunea de a l i o f i l i z a și rezultatul ei. *Frigul artificial se folosește în producția animalieră, la însămânțările artificiale, la congelare sau liofilizare.* SCÂNTEIA, 1967, nr. 7 295, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pronunțat: *li-o-*. – Pl.: *liofilizări.*
– V. **liofiliza.**

LIOFÓB, -Ă adj. (Chim.; despre particule coloidale) Care este lipsit de afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. Cf. MACAROVICI, CH. 160, MDT, LTR, DP, D. MED., M. D. ENC., DN[3], NDU.
– Pronunțat: *li-o-*. – Pl.: *liofobi, -e.*
– Din fr. **lyophobe.**

LIOFOBÍE s.f. (Chim.) Proprietate a particulelor coloidale de a fi liofobe. Cf. DN[3], DEXI.
– Pronunțat: *li-o-*.
– Din fr. **lyophobie.**

LIOGÉL s.n. (Chim.) Gel obținut prin răcirea unui coloid liofil. Cf. LTR[2], DP, M. D. ENC., DN[3].
– Pronunțat: *li-o-*. – Pl.: *liogeluri.*
– Din fr. **lyogel,** germ. **Lyogel.**

LIÓICĂ s.f. v. **leucă[1].**

LIÓITRE s.f. v. **loitră.**

LIÓN s.m. (Franțuzism învechit) Tânăr elegant (remarcat de toată lumea). V. d a n d i. *El este... frizat și înmănușat întocmai ca un lion de Paris.* FILIMON, O. I, 372. *Se arată curat că el nu este lion sau libertin, precum îl descrie melodia.* id. ib. II, 257. *Birjarul era la scară cu birja și mantaua cea albă a Mișului aruncată pe capră (aceasta era șicu lionilor).* LĂCUSTEANU, A. 264, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
– Pronunțat: *li-on.* – Pl.: *lioni.*
– Din fr. **lion.**

LIÓNĂ s.f. (Franțuzism învechit, rar) Leoaică. *Cu-a sa lionă leul și tigrul cu tigresa Lena, lup și vulpe vin umili înainte-i.* HELIADE, O. I, 365.
– Pronunțat: *li-o-*. – Pl.: *lione.*
– Din fr. **lionne.**

LIÓR[1] s.m. sg. v. **liur.**

LIÓR[2] s.n. v. **lăor.**

LIORÚSCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

LIOȘTEÁN s.m. v. **leuștean.**

LÍOTĂ s.f. (Popular și familiar; de obicei cu determinări la pl. introduse prin prep. „de") Grup mare de oameni sau, p. e x t., de alte ființe; droaie, gloată, mulțime (3); ceată. *El se va scula cu leaota de limbi păgâne din răsărit și va veni cu gând să-și spele rușinea ce a pățit.* CONV. LIT. XII, 180. *O stăpânire... cum ai crede c-ar hi-n stare să-mpace... atâta lume, atâta liotă?* JIPESCU, O. 34, cf. CARAGIALE, O. IV, 202. *Cine era să-i primească pe ei, doi calici, cu loieta de copii după dânșii.* ISPIRESCU, L. 174, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Împrejurul mesei scunde... ședea roată o liotă de copii.* SĂM. IV, 408. *Viclenii „ciauși" vârau în țară, fără învoire, liote întregi de jitari și pârgari turci și bulgari.* CONV. LIT. XLIII, 925, cf. TDRG, PAMFILE, J. III, 90. *Eu, dacă văzui așa liotă că vine asupra primăriei, mă sculai repede să vedem ce e și la nevoie să păzesc ușa.* PETICĂ, O. 231, cf. PASCU, S. 275, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *I-a întors pe dos căsuța, strângând după dânsul o liotă întreagă de alți nebunatici.* REBREANU, R. I, 151. *Ce erea să mai facă și maică-sa cu atâta leotă?* KLOPȘTOCK, F. 162. *Din toată liota de oameni care era adunată acolo, nimănui nu-i stătuse inima în loc.* POPA, V. 109. *O liotă de pui de găină cu glasuri suprasoprane de rândunele piuind subt o streșină.* TEODOREANU, L. 10. *Pe mine să mă iertați, că n-am putut dovedi atâta liotă de sfinți părinți ai ortodoxiei.* SADOVEANU, O. XVIII, 22, cf. SCRIBAN, D. *Toamna părăsesc masivele păduroase de brad..., îngrămădindu-se la livezile de pruni și curățindu-le de toată liota insectelor dăunătoare.* BĂCESCU, PĂS. 326. *Ucisese prin coclauri, Pântecoși, câțiva balauri Și o leaotă de șerpi.* ARGHEZI, C. O. 79. *Veneau lipăind olteni cu săltate cobilițe pe umeri... printre liota de simigii și alunari.* C. PETRESCU, A. R. 8. *Satul se pomenise într-o zi cu o liotă întreagă de băieți blonzi și înalți.* STANCU, D. 241, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 31. *În urma lor se făcea zdrob o liotă de țigani, cu niște ceteri și cu niște țambale și c-o gurdună mare.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 312, cf. M. D. ENC., DEX. *Ștefan-Vodă când sosea Cu oastea, Cu liota, Pe voinic îl întâlnea.* TEODORESCU, P. P. 502. *Era adunată acolo toată liota diavolilor cu tartorul lor.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 47. *Ș-o-nțolit liota di frați ci-i ave.* ȘEZ. XXIII, 54, cf. IORDAN, L. M. 197, CHEST. II 47/109, ALR II/899, BUL. FIL. VI, 228. ✧ F i g. *Crede-mă pe mine, care-s chinuit de atâta liotă de ani.* POPA, V. 98. ✦ S p e c. Totalitatea celor care locuiesc împreună (formând o familie); familie. *Are liotă multă, taică părinte, și mai dă și pe la țigani, că nu scapă de ei.* STĂNOIU, C. I. 350, com. din TOHANU VECHI – BRAȘOV.
– Pronunțat: *li-o-*. – Pl.: *liote.* – Și: (regional) **léotă** (accentuat și *leótă* ALEXI, W.), **leáotă, leáhotă** (PAMFILE,

J. III, 90, PASCU, S. 275, CADE, SCRIBAN, D.), **lioátă** (CADE, CHEST. II 47/109), **léoată** (DDRF), **loáietă** (BARCIANU, ALEXI, W.), **lóietă** s.f.

– Din medio-germ. **liute** (= Leute) „oameni", prin intermediul altei limbi.

LIÓTRĂ s.f. v. **loitră.**

LIÓUCĂ s.f. v. **leucă¹.**

LIOVEÁN, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Liovului (Lvov) sau care era originară de acolo; (la pl.) locuitorii Liovului. *Liovenii, cari vor voi a merge la Brăila după peşte, vor plăti câte 1½ groşi de la o grivnă la vama de la hotar.* IORGA, C. I. III, 249. *Liovenii au găsit pe adunătorii lor de marfă, veniţi cu patru săptămâni înainte.* SADOVEANU, O. XIII, 221, cf. L. ROM. 1977, 152.

2. Adj. Care aparţinea Liovului sau liovenilor **(1),** privitor la Liov sau la lioveni, (originar) din Liov, adus din Liov; care era specific Liovului. *Publicaţia aceasta de a doua a lui Melchisedec ar trebui alăturată cu Antologhiul kievian din 1637 şi cu acel liovean apărut în anul următor.* IORGA, L. R. 156. *Dregătorii lioveni aveau chiar în acea sară treburi pe la casele lor.* SADOVEANU, O. XIII, 125, cf. 20. *Ţin minte că întâi şi întâi a pătruns în casă la noi adus de nişte neguţători pribegi lioveni.* CAMILAR, C. P. 9.

– Pronunţat: *li-o-.* – Pl.: *lioveni, -e.*

– **Liov** „Lvov" (n. pr.) + suf. *-ean.*

LIP¹ interj. v. **lipa.**

LIP² s.n. (Regional, mai ales în Mold.) Strat de murdărie pe piele, pe îmbrăcăminte etc.; jeg, rapăn **(2).** *Cămeşa lui..., de mult lip ce ave, nu să cunoşte de era aceasta pânză vreodată.* DRĂGHICI, R. 90/14. *Aceste scăldători moaie lipul pelei, potolesc zădărârea nervelor.* FĂTU, D. 54/14, cf. CIHAC, II, 172. *Cel ce se apucă de spălat şi scăldat pe vreun mort şi nu rade bine tina şi tot lipul (lepul) de pe dânsul... se crede că are un păcat foarte mare.* MARIAN, Î. 48. *Usuc se numeşte materia, lipul sau slimul ce se prinde de lână.* DAMÉ, T. 68, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lipul se formează mai cu seamă în părţile descoperite ale corpului.* BIANU, D. S., cf. TDRG, PAMFILE, J. III, 90. *Cine scaldă un mort, dacă nu-i spală lipul tot de sub unghii sau tina de pe corp, are să o mânânce el pe cealaltă lume.* GOROVEI, CR. 209, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Alb ca o piesă anatomică, dar la încheietura labei cu lip uscat.* C. PETRESCU, Î. II, 43, cf. DR. VII, 123. *Nici nu i s-a dus lipul de după ureche şi duhăneşte ca un ursar.* SADOVEANU, ap. CADE, cf. BUL. FIL. VI, 228, SCRIBAN, D. *Plapoma roşie plină de lip.* CAMILAR, N. I, 111, cf. IVĂNESCU, I. L. R. 440, L. ROM. 1959, nr. 2, 42, DEX. *O nevoie de lip nu mi se ducea de pe mâini.* FURTUNĂ, C. 74. *Cât m-am spălat şi încă tot nu s-a dus tot lepul.* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI, cf. IORDAN, L. M. 197, ŞEZ. XXXII, 137, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, PAŞCA, GL., ALR I/I h 131, ALRM I/I h 184. *Cămeşa-i neagră cum îi potângu cu lip.* ALR I 639/540, cf. 640/401, 434, 492, 540, 645, A V 15, VI 26.

– Pl.: (rar) *lipuri* SCRIBAN, D., DL. – Şi: **lep** s.n.

– Din ucr. **леп.**

LÍPA interj. (Adesea repetat) **1.** (Şi cu valoare verbală) Cuvânt care imită sunetul produs de o lovitură dată cu palma sau de mersul cuiva care umblă desculţ ori în papuci; leap, leop. *Trosc, pleosc, trosc şi jachi şi lichi!* ALECSANDRI, T. 49. *Fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul îngheţat.* CARAGIALE, O. I, 176, cf. DDRF, TDRG. *Baba..., „lipa-lipa", o luă popeşte pe uliţă, parcă ar fi fost scăpată din puşcă.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 543. *Se aude alături în livada cu pruni: lip-lip!, lip-lip! Vine Manolache Ciolănescu pe poteca dintre pruni, cu papucii lipăind.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59, cf. CADE. *Au mers, lipa-lipa-lip şi ţârşa-târşa-târş până la vecinul lor greier.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 93, cf. IORDAN, STIL. 16, 91, SCRIBAN, D., BUL. FIL. X, 68. *O vezi pe-a lui Gulie? Pe Mândica? Lipa-lipa cu papucii, toată ziua.* STANCU, D. 29. *Când puteau, ca şi caii, ocoleau băltoacele. Când nu, treceau de-a dreptul, lip-lip, prin ele.* id. R. A. I, 208. *Vine leul lipa-lipa, mai fioros decât gripa.* SORESCU, U. 64. *Numai în papuci, sosea lipa-lipa.* BARBU, G. 374, cf. CL 1962, 298, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Ce caţi, leleo, prin colnic Cu papucii lip!, lip!, lip!, Răsucind la burungic?* PAMFILE, C. Ţ. 122, cf. PASCU, C. 107. *Într-un papuc ş-o opincă, lipa, lipa, nea Stănică,* se spune despre un om leneş. Cf. PANN, P. V. I, 155/20, GR. S. V, 15, ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 23, ZANNE, P. III, 274, VI, 324. *În câmp hălălău, în pădure cioca-boca, iar acasă lipa-lipa* (Sita). PĂSCULESCU, L. P. 99. *În pădure născui, În pădure crescui, Pe poiană iho, iho, Vin acasă lipa, lipa* (Sita). GOROVEI, C. 345.

2. Cuvânt care redă zgomotul produs cu limba de animale când beau apă. *Una, o căpruică subţiratecă, lipa! lipa! bea apă.* ap. CADE.

– Şi: **lip,** (Mold.) **lichi,** (regional) **lípai** (SCRIBAN, D.), **lipăi** (SCRIBAN, D.), **lépa** (GOROVEI, C. 345) interj.

– Onomatopee.

LIPÁC s.m. (Prin Mold.) Bârnă scurtă folosită pentru întărirea căpriorului de la colţul acoperişului casei. Cf. DAMÉ, T. 94, ŞĂINEANU, D. U., CADE, CHEST. II 229/176, A VI 9, GLOSAR REG. 45. ✦ (Regional) Nadă¹ **(1 1)** care se pune la un stâlp. *N-am schimbat tumurugii, ci le-am pus câte un lipac.* Com. din PIATRA NEAMŢ.

– Pl.: *lipaci.*

– Cf. l i p i.

LÍPAI interj. v. **lipa.**

LIPÁN¹ s.m. Peşte de apă dulce din familia salmonidelor cu capul mic şi corpul argintiu, de 30–35 cm lungime, acoperit cu solzi mici, care trăieşte în zona inferioară a apelor de munte *(Thymallus thymallus).* Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 225, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, BARONZI, L. 94, CIHAC, II, 172, LM, CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, GHEŢIE, R. M. 240, BARCIANU, MARIAN, INS. 56, ALEXI, W. *Un peşte cu o răspândire mai mică este lipanul.* ANTIPA, P. 83, cf. 783, TDRG. *Lipanul şi chiar carnea lui albă, de cum e scos din apă, răspândesc un miros de pepene şi cimbru.* ATILA, P. 211, cf. 208, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Fiere de lipan (pieşte) să te ungi la coada ochiului.* IZV. XII, 290. *Lostriţa şi lipanul se ţin mai spre fundul apei.* SIMIONESCU, F. R. 211. *Au adus şi alt vânat mărunt, precum şi lipani,*

dintr-un tău din munte. SADOVEANU, O. XIII, 351. *Se exceptează pescuitul lostriţii şi lipanului, a căror oprire începe la 1 martie şi ţine până la 1 iunie.* ENC. AGR. I, 458, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 36. *Păstrăvul, lipanul şi lostriţa au nevoie de mult oxigen.* C. ANTONESCU, P. 62, cf. 75, LTR², FAUNA R. P. R. XIII, 278. *Cu puţin înainte de a-şi uni apele, în cele două văi se face simţită prezenţa lipanului.* VÂN. PESC. 1964, nr. 10, 13, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., H I 170, X 21, 45, 107, XII 281, 288, 301, 309, XVII 7, XVIII 103, 261, 283. *Se-ntoarseră c-o mulţime de peşti îndărăpt, precum: păstrăvi,... lipeni, mrene, cleni şi ochene.* MARIAN, T. 47, com. din JINA – SEBEŞ. *Unghiţ pintru păstrăv şi lipeni.* GREGORIAN, CL. 49, cf. ALR I 1 746/26, 93, 94, 116, 118, 215, 227, 289, 290, 360, 361, 368, 370, 535, 558, 782, 798, 825, 835, ALR II 6 237/27, 95, 172, 182, 219, 223, 228, 310, 353, 362, 365, 551, 728, 784, 833, 886, A V 15. ✧ Expr. (Prin Olt.; despre animale) **A fi (făcut) lipan** = a fi foarte flămând. Cf. CIAUŞANU, V. 176, ib. GL.

– Pl.: *lipani* şi (regional) *lipeni.* – Şi: (regional) **lipeán** s.m. LB, POLIZU, BARONZI, L. 94, CIHAC, II, 172, GHEŢIE, R. M. 240, ANTIPA, P. 783, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 36, H XII 288, 301, H XVII 7, XVIII 103, GREGORIAN, CL. 59, ALR I 1 746/116, 118, 825, 835.

– Din sb. **lipan, lipen.**

LIPÁN² s.m. **1.** Numele mai multor plante erbacee: **a)** brusture *(Lappa).* *În loc de cămaşe..., Aleargă lipan s-adune, Rupe, împrejur îşi pune.* PANN, P. V. I, 159/3, cf. POLIZU. *Vulpea ca totdeauna veni la adunare; Dar însă oblojită, pe sub barbă legată, Şi cu un lipan mare la cap înfăşurată.* ALEXANDRESCU, O. I, 233, cf. BARONZI, L. 136, CIHAC, II, 172. *Schimba mereu frunze mari de lipan verde, udate, pe rana vitei.* CARAGIALE, O. II, 310. *Vrejurile de dovleci se încolăciseră unu peste altu, acoperind gardurile cu foi ţepoase şi mai late ca foile de lipan.* DELAVRANCEA, S. 54, cf. DDRF, BRANDZA, D. 206, 207, BARCIANU, GRECESCU, FL. 327. *Primii oameni se ruşinează de goliciunea lor, ascunzându-şi stingheriţi formele cu frunze de lipan.* ADAM, R. 79, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. 123, TDRG, PANŢU, PL.156, ŞĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 201, VOICULESCU, L. 165, BUJOREAN, B. L. 382. *Nici fund nu-i trebuie numaidecât; răstoarnă mămăliga pe o frunză de lipan, dacă n-are cu sine în traistă un ştergar de cânepă.* SADOVEANU, O. XVII, 447, cf. SCRIBAN, D. *Şi-a pus mâna ei ca un fluture în palma lui cât o frunză de lipan, mai mult de frică decât de iubire.* ARGHEZI, S. XV, 192, cf. BORZA, D. 22, FLORA R.P.R. IX, 625, 627, L. ROM. 1967, 43, 48, M. D. ENC., DEX, IORDAN, L. M. 200. *Sub o foaie de lipan Şeade un pui de moţârcan* (Limba de clopot). PĂSCULESCU, L. P. 87; **b)** (regional) lumânărică *(Verbascum).* Cf. LB, LM, BRANDZA, FL. 344, BARCIANU, BIANU, D. S. 430, TDRG, PĂCALĂ, M. R. 17, PANŢU, PL. 156, BUJOREAN, B. L. 382, LTR², BORZA, D. 178, H VII 368, IX 6, com. din TURNU MĂGURELE, IORDAN, L. M. 200; **c)** (regional) cinsteţ *(Salvia glutinosa).* Cf. ANTIPA, P. 780, 783, DRAGOMIR, O. M. 209, BORZA, D. 154, H IV 311; **d)** (regional) somnoroasă *(Laserpitium prutenicum).* Cf. BORZA, D. 96, ŞEZ. XV, 125; **e)** (regional) captalan *(Petasites hybridus).* Cf. BORZA, D. 126, ALR SN III h 651, ALRM SN II h 466; **f)** (prin Transilv.) brusture-galben *(Telekia speciosa).* Cf. BORZA, D. 168; **g)** (învechit) plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu frunze mari şi groase, cu flori albe sau trandafirii *(Crambe tataria).* Cf. COTEANU, FL. 26, ŢOPA, C. 217; **h)** (învechit) sfeclă (*Beta*). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., COSTINESCU. *Se uita în toate părţile cu nişte ochi care se umpleau din ce în ce mai mult de lacrămi şi te muia de te făcea ca lipanul opărit.* SLAVICI, V. P. 97. *Orce umflătură e mai bine s-o moi, s-o răsufli, cu abureală de bozii, cu ceapă coaptă şi cu oblojeli de lipan.* DELAVRANCEA, S. 266. *Pe... marginea drumului, lipanii se mişcau când şi când la câte-o gură de vânt.* SANDU-ALDEA, U. P. 223, cf. PASCU, S. 292. *Foi mari de lipan, cu verdele lor dens, se înclinau fanate, în opăreala tirană a arşiţei.* KLOPŞTOCK, F. 219, cf. H I 187, II 79, 87, 142, 273, 281, IV 52, V 102, VII 27, IX 265, 436, 472, XVIII 25. *Foicică de lipan, Şed pe mal de vine-un an, Tot privind la Evrian.* TEODORESCU, P. P. 310. *Frunză verde de-un lipan, Drag mi-a fost calul bălan.* ŞEZ. I, 73. *Frunză verde ca lipanul, Tot suind la Ioana dealul, Mi s-a despotcovit calul.* MAT. FOLK. 226. *Foai verdi ş-un lipan, Uiti, neni, sui dealu, Io-i cunosc urma şi calu.* GRAIUL, I, 308. *Frundzî verdi di lipan, Mni-o vinit vremea di an, Pusăi şaua pi balan.* VASILIU, C. 56. *Frunzuliţă de lipan, Pe cel deal, pe cel măidan, Plimbă-mi-se d-un mocan.* PĂSCULESCU, L. P. 265. *Frunză verde de lipan Bine-am mai trăit un an.* ŞEZ. XXXII, 156, cf. CIAUŞANU, V. 176. *Frunză verde ca lipanu,... Uite, mândro,-mi vine calul.* IZV. XI, 52. *Foaie verde ş-un lipan, La fântâna de sub deal, Cântă, măre, un cioban Dân fluier şi dân caval.* ARH. FOLK. VII, 31. *Foaie verde ca lipanul, Este tot Doicin bolnavul.* BALADE, II, 60. *Foaie verde ca lipanu, Sus în deal, la crâşma Stanii,... Şade Gruia, bea vin rece.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 473. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Amar ca lipanul.* BUDAI-DELEANU, LEX. *Galben... ca lipanul.* L. ROM. 1968, 45. ✧ Compus: **lipan-de-grădină** = plantă cu rădăcina pivotantă, care se cultivă pentru căpăţâna ei comestibilă *(Sium sisarum).* Cf. BREZOIANU, A. 165/13, 168/10.

2. (Art.; regional) Numele unui dans popular care se execută în ritm de horă; melodie după care se execută acest dans (Bibeşti – Ţicleni). Cf. VARONE, JOC. ROM. N. 26, id. D. 112.

– Pl.: *lipani.* – Şi: (regional) **lipeán** s.m. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 172, LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, BUJOREAN, B. L. 382, BORZA, D. 22, 168, 178.

– Din bg. **лепан.**

LIPÁN³ s.m. (Regional) Papuc¹ **(I)** (Valea Lungă Cricov – Pucioasa). Cf. ALR SN IV h 1 196/762.

– Pl.: *lipani.*

– **Lip¹** + suf. *-an.*

LIPÁN⁴, -Ă s.m. şi f. **v. lipcan.**

LIPÁNĂ s.f. (Regional) Palmă¹ **(2)** (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *I-am ars fo două lipane.* id. ib.

– Pl.: *lipane.*

– **Lipă¹** + suf. *-ană.*

LIPARÍT s.n. (Geol.) Rocă vulcanică alcătuită în principal din cuarț și feldspați; riolit. *Liparitele, cu textură fluidală evidentă, formează termenii acizi, bogați în silice.* LTR², cf. M. D. ENC., DN³.
– Pl.: *liparite.*
– Din fr. **liparite.**

LIPÁZĂ s.f. Enzimă care hidratează grăsimile, descompunându-le în glicerină și acizi grași. *Lipaza lucrează asupra grăsimilor, cari în timpul germinației suferă o scădere.* ENC. AGR. I, 432. *În industrie se folosește lipaza ce se găsește în semințele de ricin sau de bumbac.* MACAROVICI, CH. 541. *Lipazele nu au o specificitate strictă, dar viteza de hidroliză variază cu originea enzimei.* LTR². *Bila mărește acțiunea lipazelor și ajută absorbția acizilor grași.* ABC SĂN. 129. *Lipazele sunt prezente în toate celulele și țesuturile.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *lipaze.*
– Din fr. **lipase.**

LÍPĂ¹ s.f. (Regional) Palmă¹ **(2).** *Îi dau o lipă.* PAMFILE, J. II, 151, cf. COMAN, GL., PASCU, C. 107.
– Pl.: *lipe.*
– Postverbal de la **lipăi².**

LÍPĂ² s.f. (Prin nord-vestul Transilv.) Leaț pentru gard. Cf. COMAN, GL. *Gard de lipe.* MAT. DIALECT. I, 212.
– Pl.: *lipe.*
– Et. nec.

LÍPĂ³ s.f. (Prin Bucov.) Căpiță de fân (pusă pe un prepeleac). Cf. PAMFILE, A. R. 159, I. CR. III, 88.
– Pl.: ?
– Cf. l i p i.

LIPĂDÁ vb. I v. **lepăda.**

LIPĂI¹ interj. v. **lipa.**

LIPĂÍ² vb. IV. **1.** I n t r a n z. A produce un zgomot caracteristic mergând fără încălțăminte sau în papuci. *Mi-aș fi auzit tălpile lipăind pe scânduri.* VLAHUȚĂ, N. 123, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Îi lipăiau pașii pe uliță parcă ar fi fost desculț.* REBREANU, P. S. 263, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fetele lipăiau cu papucii.* VLASIU, A. P. 453. *Picioarele desculțe lepăiau pe pământul uscat.* SADOVEANU, O. II, 453, cf. XIII, 400, SCRIBAN, D. *Veneau lipăind olteni cu săltate cobilițe pe umeri.* C. PETRESCU, A. R. 8. *Lipăim cu picioarele prin praf.* STANCU, D. 199. *Se apropie de el, lipăind cu picioarele goale pe punte.* TUDORAN, P. 311. *O auzeam cum lipăie desculță să-mi deschidă ușa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 17/2, cf. M. D. ENC., DEX, SCL 1980, 132, V. BREBAN, D. G., H IV 65, cf. PASCU, C. 107. ✧ (Despre încălțăminte) *Vine... pe poteca dintre pruni, cu papucii lipăind.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 59. *Trei-patru ceasuri spre seară îi lipăiseră femeii lui Velicu papucii, în susul și în josul ulițelor.* MIHALE, O. 101. *Dincolo lipăiră niște papuci de lemn.* T. POPOVICI, SE. 65. *Cu papucii lipăind, Cu panglica fâlfâind.* Com. din fostul județ VÂLCEA. ✧ T r a n z. f a c t. (Complementul indică încălțămintea; construit cu dativul pronumelui personal) *Sanda fugea, lipăindu-și papucii.* ARDELEANU, D. 52. *Bătrânul Nedelcu, înalt cât un mal, își lipăia prin prăvălie papucii de toval.* CAMIL PETRESCU, O. I, 69. *A trecut într-o dimineață strada, lipăindu-și papucii pe tălpile goale.* PAS, Z. I, 84, cf. SCL 1980, 132. ✧ T r a n z. (Complementul indică suprafața pe care se merge) *Femeile... vin înainte de răsăritul soarelui la fântână, lipăind cu tălpi goale pământul înghețat al ulițelor.* STANCU, D. 23. ✦ P. e x t. A scoate un sunet caracteristic prin lovirea (repetată) a unui corp solid de alt corp solid. V. p l e s c ă i **(2),** p l e o s c ă i **(1).** *Cocoșii cântau lipăind din aripe.* DDRF, cf. PASCU, C. 107. ✧ T r a n z. *Urechile cele clăpăuge lipăiau puternic șoriciul cojit al grumazului.* KLOPȘTOCK, F. 20.

2. T r a n z. (Popular) A pălmui **(1)** (producând un zgomot caracteristic). Cf. COSTINESCU. *Cum era în piele, l-am lipăit bine, să mă ție minte.* Com. din PIATRA NEAMȚ, cf. COMAN, GL., LEXIC REG. II, 28. *I-a lipăit fo câteva scatoalce, de-a auzit câinii-n Giurgiu.* UDRESCU, GL.

3. I n t r a n z. (Despre lichide, substanțe vâscoase etc.) A se lovi sau a fi lovit de (ori cu) un corp tare, producând un zgomot caracteristic, a p l e o s c ă i **(2);** (despre corpuri solide) a lovi un lichid sau o substanță vâscoasă, producând un zgomot caracteristic; p. e x t. (despre ființe, mers, pași etc.) a produce asemenea zgomote; a plescăi **(3),** (regional) a plescăni **(2).** *Lipăind, sărea o broască vânătă, zbârcită, umedă și repulsivă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 563, cf. PAMFILE, A. R. 249. *Valurile lepăiesc ușor și la fiecare lovitură malul se surpă într-o fărâmare ușoară.* SADOVEANU, O. III, 80. *În curtea fabricei lipăiau pași în noroiul apos.* CONTEMP. 1949, nr. 167–168, 6/1. *Lipăia ploaia peste noi și în jurul nostru.* STANCU, R. A. I, 104. *Pantelimon... lipăia amărât prin zloată în urma lui Filip.* GALAN, B. II, 113. *Lipăiau prin zloată cu opincile lor de porc.* BARBU, G. 196. *Apele bat stăruitor în țărmure, lipăind alene.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 525. ✧ T r a n z. *Însoțitorii mortului, mereu cu capetele plecate, fără să-și spună o vorbă, unul lângă altul, se clătinau și ei pe picioare, lipăind noroiul drumului.* ARDELEANU, D. 278. *Cu picioarele lipăite de apa care îi curgea șiroaie,... se apropie de mine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 18/2. ✦ (Regional) A clipi (din ochi) (Giurgeni – Feteşti). Cf. ALR II/I MN 4, 6 822/705.

4. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A bea sau a mânca ceva făcând un zgomot caracteristic (cu limba). *Ciorba de potroace fu lipăită în zgomotul buzelor și lingurilor.* MACEDONSKI, O. III, 10, cf. CADE. [Zăvodul] *lepăi apă, ca să-și potolească setea.* SADOVEANU, O. XI, 110. *Ceilalți alcalufi își continuau mizerabila cină, strivind și lipăind scoicile, netulburați de întâmplarea petrecută la zece pași de ei.* TUDORAN, P. 565, cf. M. D. ENC., DEX, A VI 26. ✦ (Rar; cu determinarea „din buze") A plescăi **(1).** *Așa zic și io, răspunse Miai, gustând și lipăind din buze, ca un cunoscător al vinurilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 73.

5. T r a n z. (Regional; în forma *lepăi)* A cicăli, a bate la cap pe cineva (Drăguşeni – Târgu Neamț). Cf. A VI 26.

– Prez. ind.: *lipăiesc* şi *lípăi.* – Şi: **lepăí,** (regional, **4) lăpăí** (M. D. ENC., DEX), **leopăí** (SCRIBAN, D., DL, DEX) vb. IV.
– **Lip**[1] + suf. *-ăi.*

LIPĂIÁLĂ s.f. **1.** (Prin nord-vestul Munt.) Lovire cu palma[1] **(1);** pălmuire, pălmuială, (regional) lipăneală[2]. UDRESCU, GL.
2. (Prin Mold.) Vin de calitate inferioară (Frumuşica – Botoşani). Cf. ALIL 1977–1978, 153.
– Pl.: *lipăieli.*
– **Lipăi**[2] + suf. *-eală.*

LIPĂÍRE s.f. Acţiunea de a l i p ă i; pălmuire. Cf. COSTINESCU.
– V. **lípăi**[2].

LIPĂÍT[1] s.n. Faptul de a l i p ă i[2]. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.
1. Zgomot caracteristic produs de cineva care merge fără încălţăminte sau în papuci ori de paşii unei astfel de persoane sau de încălţăminte. Cf. l i p ă i[2] **(1).** *Paşii grăbiţi ai doamnei Sălceanu şi oftatul sec întovărăşea acelaşi lipăit de papuci, spre poartă.* ARDELEANU, D. 52, cf. DL. *În scurtele clipe de linişte, mai aud lipăit de paşi plimbându-se pe coridor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 7/1, cf. DEX, SCL 1980, 132, V. BREBAN, D. G.
2. Zgomot produs de o lovitură dată cu palma[1] **(1);** lovire cu palma, p ă l m u i a l ă; (regional) lipănit[1]. Cf. l i p ă i[2] **(2).** Cf. DEX, UDRESCU, GL.
3. Zgomot produs de lovirea unui lichid cu un corp dur. Cf. l i p ă i[2] **(3).** *Undeva, aproape, se auzea lipăitul lopeţilor.* IL iunie 1960, nr. 6, 37.
4. Zgomot caracteristic făcut de cineva cu limba când bea sau când mănâncă. Cf. l i p ă i[2] **(4).** *Nu se ridica acum decât larma lingurilor şi a furculiţelor şi lepăitul acela de om flămând, care aşteaptă de mult.* AGÎRBICEANU, S. 148. *Îndată începu să se audă trosnetul cochiliilor fărâmate şi lipăitul cu care poporul hămesit le înghiţea conţinutul gelatinos.* TUDORAN, P. 564, cf. DEX.
– Pl.: *lipăituri.* – Şi: (regional) **lepăít, lăpăít** (M. D. ENC.) s.n.
– V. **lipăi**[2].

LIPĂÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin nord-vestul Munt.) Care a fost lovit cu palma[1] **(1),** p ă l m u i t; bătut; (regional) lipănit[3]. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lipăiţi, -te.*
– V. **lipăi**[2].

LIPĂITÚRĂ s.f. (Prin nord-vestul Munt.) Palmă[1] **(2);** bătaie; (regional) lipănitură. UDRESCU, GL.
– Pronunţat: *-pă-i-.* – Pl.: *lipăituri.*
– **Lipăit**[1] + suf. *-ură.*
– V. **linguşitură.**

LIPĂNÁŞ s.m. Diminutiv al lui l i p a n[1]; pui de lipan. *Se întâmplă ca..., în muştele lacome ale unor pescari de pe vale, să se prindă lipănaşi ce se cer restituiţi apei.* VÂN. PESC. 1964, nr. 10, 13, com. MARIAN.
– Pl.: *lipănaşi.*
– **Lipan**[1] + suf. *-aş.*

LIPĂNEÁLĂ[1] s.f. (Prin Olt.) Foame foarte puternică. Cf. CIAUŞANU, V. 176.
– **Lipăni**[1] + suf. *-eală.*

LIPĂNEÁLĂ[2] s.f. (Prin nord-vestul Munt.) Lovire cu palma[1] **(1);** pălmuire, pălmuială, (regional) lipăială. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lipăneli.*
– **Lipăni**[2] + suf. *-eală.*

LIPĂNÍ[1] vb. IV. R e f l. (Prin Olt.) A flămânzi; a fi lihnit de foame. Cf. CIAUŞANU, V. 176, DR. IX–X, 186.
– Prez. ind.: *lipănesc.*
– V. **lipan**[1].

LIPĂNÍ[2] vb. IV. T r a n z. şi i n t r a n z. (Prin nord-vestul Munt. şi nord-estul Olt.) A pălmui **(1);** (popular) a lipăi[2] **(2).** Cf. COMAN, GL., UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *lipănesc.*
– **Lip** + suf. *-ăni.*

LIPĂNÍT[1] s.n. (Prin nord-vestul Munt.) Zgomot produs de o lovitură dată cu palma[1] **(1);** lovire cu palma, p ă l m u i a l ă; (regional) lipăit[1] **(2).** Cf. l i p ă n i[2]. Cf. UDRESCU, GL.
– V. **lipăni**[2].

LIPĂNÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin Olt. şi prin Ban.) Lihnit de foame, foarte flămând; p. e x t. foarte slab. Cf. VÎRCOL, M. 86, GR. BĂN., PLOPŞOR, V. O. 11, CONV. LIT. LIV, 366, CIAUŞANU, V. 176, ARH. OLT. XXI, 269, MAT. DIALECT. I, 230.
– Pl.: *lipăniţi, -te.*
– V. **lipăni**[1].

LIPĂNÍT[3]**, -Ă** adj. (Prin nord-vestul Munt.) Care a fost lovit cu palma[1] **(1),** p ă l m u i t; bătut; (regional) lipăit[2]. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lipăniţi, -te.*
– V. **lipăni**[2].

LIPĂNITÚRĂ s.f. (Prin nord-vestul Munt.) Palmă[1] **(2);** bătaie; (regional) lipăitură. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lipănituri.*
– **Lipănit**[3] + suf. *-ură.*

LÍPĂR s.n. (Prin Olt. şi prin Munt.) Arşiţă, caniculă, dogoreală. *Faţă de temperatura şi fierberea mea proprie, lipărul de afară nu mai însemna nimic.* VOICULESCU, P. II, 189, cf. CIAUŞANU, V. 176. *O fată mare secera de zor la grâu, în luncă, pe lipărul de foc al amiazului, într-o zi senină de cuptor.* IZV. XVI, 24, cf. TOMESCU, GL., MAT. DIALECT. I, 230. *Am stat dezbrăcat în lipărul soarelui şi mi-a făcut pielea bășici.* UDRESCU, GL.
– Et. nec.

LIPCÀ-AGASÍ s.m. (Turcism învechit, rar) Ofiţer (de obicei căpitan) care comanda o subunitate de lipcani. *Oraşul din Ialomiţa supus la lipca-agasi din Lichireşti* (a. 1775). ŞIO II_2, 73. *Postelnicul cel mare are*

sub dânsul pe lipca-agasi cu mai mulţi lipcani (a. 1859). id. ib.

– Pl.: ?

– Din tc. **lipka-agası.**

LIPCÁN, -Ă s.m. şi f. **1.** S.m. Tătar venit în Evul Mediu din Lituania şi stabilit în unele cetăţi din Moldova. *Turcii... au adus tătarî din Crâm şi i-au aşedzat în Bugeac, carii stau şi până astăzi, precum au aşedzat şi la Hotin lipcani.* NECULCE, L. 7, cf. BARONZI, L. 112, GHEŢIE, R. M. 240, ŞIO II$_1$, 238, TDRG, I. BRĂESCU, M. 67, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. S.m. Soldat de origine tătară care făcea parte, în ţările române, din corpul de trupe comandat de marele postelnic sau de pârcălab. *Au rămas numai doao steaguri de lipcani şi puţinei siimeni.* NECULCE, L. 75. *Trimiţând oameni de ai lui, beşlii, lipcani, cu fermanul, l-au luat de acolo, băgat în fiară şi l-au dus la Iaşi.* R. POPESCU, CM I, 567. *Trimitea steaguri de lefecii de pază pre câmp şi lipcanii ce avea.* MUSTE, în MAG. IST. III, 37/24. *Vătaful de lipcani* (a. 1776). ap. ŞIO II$_1$, 238. *5 lipcani, 2 armaşi* (a. 1807). IORGA, S. D. VI, 202. *Lipcanii 1 000 sub marele postelnic.* BĂLCESCU, M. V. 592. *Mihnea..., urmat de boierii de taină, cu vătaşii, aprozii, armăşeii şi lipcanii lor.* ODOBESCU, S. I, 73, cf. DDRF, ŞIO II$_1$, 238, CADE. *Se înşiră după aceea curtenii, nemţi, panţiri, dorobanţi, lipcani, tataraşi, hânsari şi alergătorii la cetăţi, de-şi primesc banul domnesc.* SADOVEANU, O. XIII, 734, cf. IORDAN, T. 217. *Lipcanii sunt o ceată de mercenari, alcătuită de călăreţi tătari.* STOICESCU, C. S. 206, cf. SCRIBAN, D.

3. S.m. Soldat (de origine tătară sau turcă) care îndeplinea funcţia de curier oficial în Principatele Române (în interiorul ţării sau în relaţiile cu Constantinopolul); p. ext. curier oficial (care umbla călare). *Lipcanii ce s-au trimis la seraschiarul şi la hanul* (a. 1693). ŞIO II$_2$, 238. *Am trimis 2 călăraş şi un lipcan* (a. 1695). FN 178, cf. IORGA, S. D. XXII, 122. *Lipcani* [scutiţi de bir] (a. 1803). URICARIUL, VII, 377. *Călăraşi, lipcani veri oameni domneşti, toţi să aibă a cunoaşte pe cel ce va fi meimar-başa zabit* (a. 1823). DOC. EC. 303, cf. POLIZU. *Aştept din ceas în ceas să pice lipcanul cu ţidula paşii de la Rusciuc.* GHICA, S. 506, cf. CIHAC, II, 172, COSTINESCU. *Întorcându-mă acasă de la şcoală, găsesc un lipcan de la Ministerul Finanţelor, care mă aştepta cu o invitaţie olografă din partea vornicului.* LĂCUSTEANU, A. 38. *Doi lipcani de olac se trămiseră cu această veste banului şi vătafului lui Neagu.* ODOBESCU, S. I, 85, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO I, CLXXIX, CCXXII, ŞIO II$_1$, 239, TDRG, ZEITSCHRIFT. XVIII, 101. *Se foloseau bătrânii noştri de lipcani, olăcari, care, însărcinaţi să ducă ştafetele, mânau caii până ce crăpau.* ARHIVA, X, 181, cf. I. BRĂESCU, M. 67, N. A. BOGDAN, C. M. 150, CADE, SCRIBAN, D., DL, *Boierii ocârmuitori... adresează lui Tudor şi o scrisoare printr-un lipcan expres.* OŢETEA, T. V. 164. *Îi dădu... o hârtie cu pecete în regulă că e lipcanul vorniciei şi că merge la ocârmuitorul de Prahova.* CAMIL PETRESCU, O. II, 138, cf. CONTRIBUŢII, I, 118, DL. *Îndată cu un lipcan să-mi scrii.* BARBU, PRINC. 192, cf. STOICESCU, C. S. 206, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (În poezia populară) Mesager, crainic. *Ne trămise pe noi, şease lipcani, Călari pe şease jugani.* TEODORESCU, P. P. 174. *Am ales şese lipeni, Cari au fost mai năzdrăveni.* MARIAN, NU. 468, cf. GCR II, 311, MAT. FOLK. 409, I. CR. I, 16, FOLC. OLT.–MUNT. V, 119, NUNTA, 119.

4. S.m. şi f. (Regional; în forma *lipan)* Tânăr voinic şi frumos. Cf. GLOSAR REG. 45. (Ca epitet, precedă termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *E un lipan de băiat, să-l mănânci.* UDRESCU, GL. *S-a făcut o lipană de fată, mai mare dragul.* id. ib. ✦ P. ext. Bou mare şi frumos. Cf. VÎRCOL, V. 95. ✦ Copac drept, înalt şi cu tulpina groasă. (Ca epitet, precedă termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Sunt în pisc nişte lipani de stejari, să tragi sfoara pe ei.* UDRESCU, GL. ✧ (Adjectival) *Am nişte tufe lipane, ca lumânările.* id. ib.

5. S.m. (Prin nordul Mold.) Hoţ. Cf. LEXIC REG. II, 123.

– Pl.: *lipcani, -e.* – Şi: (popular) **lipán, -ă** (pl. şi *lipeni*) s.m. şi f., (învechit, rar) **lepcán** (NECULCE, L. 106) s.m.

– Din tc. **lipkan.**

LÍPCĂ[1] adv. (Regional, mai ales în Mold., în expr.) Strâns lipit, nedezlipit; insistent. Cf. CIHAC, II, 172, DDRF, ALEXI, W., JAHRESBER. IX, 227, I. CR. I, 121, TDRG, LUNGIANU, CL. 228, ŞĂINEANU, D. U., CADE, com. BUGNARIU, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. ✧ Expr. **A se ţine lipcă de** (sau **după**) (cineva sau de ceva) = a însoţi mereu pe cineva sau ceva (incomodând). *Se ţine litcă de poalele unei biete tinere femei.* NEGRUZZI, S. III, 60, cf. CIHAC, II, 172. *Într-o zi, trecând de la cantelerie, se ţinu lipcă de el Prutescu.* CONTEMPORANUL, V$_2$, 483, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 240, BARCIANU, ZANNE, P. II, 599 *Puricele e un insect care se ţine lipcă de om.* MARIAN, INS. 405. *Câte o bătrânică se ţine lipcă de văcuţa ei cu lapte.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. DR. IV, 730, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Peste zi, vara, căţeaua se ţinea lipcă după copiii lelei Stanchii.* MOROIANU, S. 202, cf. SCRIBAN, D. *Mă ţin lipcă de tine.* V. ROM. septembrie 1954, 44. *Ne ţinem de mata lipcă.* CAMILAR, N. II, 368, cf. DL, SCL 1959, 403, L. ROM. 1968, 73, DEX, V. BREBAN, D. G. *Atât el, cât şi tovarăşii săi se ţinură lipcă după dânsul.* MARIAN, T. 43. *Nănaşă-sa să ţâne lipcă di căpătăiu fetii.* ŞEZ. XXIII, 56, com. FURTUNĂ. **A sta** (sau **a şedea, a se lipi) lipcă** (undeva) (sau **de, lângă**) (cineva sau ceva) = a sta mult timp undeva sau cu cineva (incomodând). *Şezi lipcă unde te duci şi scoţi sufletul din om cu obrăzniciile tale.* CREANGĂ, A. 46, cf. ZANNE, P. II, 599, ALEXI, W., DR. IV, 731, ŞĂINEANU, D. U. *Uneori... stătea lipcă lângă fată un frăţior de zece ani.* SADOVEANU, O. XXI, 155. *Toader Maftei şi frate-său Mutu stau lipcă lângă stiva lor de pari.* id. ib. 499, cf. IORDAN, STIL. 322, SCRIBAN, D., DL, SCL 1959, 403, DEX, V. BREBAN, D. G., BUGNARIU, N. *S-a oploşit din toată lumea pe lângă casa mea şi-acum stă lipcă.* PAMFILE, B. 80. *Toată ziua a stat lipcă lângă mine.* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI, ŞEZ. XXXII, 137. **A rămâne** (sau **a sta) lipcă** = a fi neclintit; ferm; statornic. Cf. DDRF. *Împăratul au rămas lipcă la cuvântul său.* SBIERA, P. 127. *A rămas totdeauna lipcă cu ochii pe carte.* id. ib. 153. *Stă cloşca lipcă pe ouă.* I. CR. III, 110. **A sta** (sau **a şedea) lipcă pe capul** (cuiva) = a insista mult pe lângă cineva. Cf. DR. IV, 829, DL, DEX.

A umbla lipcă după (ceva) = a dori ceva foarte mult. *Cinsteam pe Moţăt cu bragă, alviţă şi simiţi, trei lucruri după care el umbla lipcă.* HOGAŞ, DR. II, 126, cf. SCL 1959, 403, DEX. **A se face lipcă** = a se linguşi. I. CR. III, 252. ✦ (Construit cu verbe ca „a se face", „a se tupila", „a se pune", urmate de determinări locale) Foarte apropiat; alipit. *Se făcuse lipcă pe pământ într-un colţuşor.* ap. DDRF. *Cu o piruetă îndemânatică, se tupila lipcă, una cu gheaţa.* GALAN, B. II, 6. *Cân[d] îl zăriu pi ciocoi, Mă pun lipcî pi pamânt.* VASILIU, C. 58. ✦ (Regional) Peste tot locul. Com. FURTUNĂ. ✦ (Substantivat) Persoană care incomodează pe cineva prin insistenţa cu care-l solicită. *Pentru asemenea lipcă, tot leacurile lor de la Paris se dovedeau fără greş.* C. PETRESCU, A. R. 27. ✦ (Substantivat; prin Bucov.) Belea. Cf. ŞEZ. III, 69.

– Şi: (învechit, rar) **litcă** adv.

– Din ucr. **ліпкий.**

LÍPCĂ² s.f. (Bot.; regional) Muşcată *(Pelargonium zonale).* Cf. PHILIPPIDE, P. 151, BORZA, D. 252.

– Din bg. **лепка.**

LÍPCĂ³ s.f. (Prin Maram.) Cuib făcut pentru a cultiva cartofii. Cf. CV 1951, nr. 3–4, 43.

– Pl.: ?

– Et. nec.

LIPCIOFLEÁNDURĂ s.f. v. **leopciofleandură.**

LIPDÁR s.n. v. **lictar.**

LIPEÁLĂ s.f. (Atestat prima dată în 1703, cf. T. CORBEA, ap. TDRG³) **1.** Faptul de a (s e) l i p i **(I 1, 2, 3);** lipitură; sudură. *Arterii se răsfrâng în vene,... spre arătarea lucrării şi a lipielii lor unul de altul.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 406/20. *Roaderea acestor sgârciuri... căşună între ambele suprafăţe o lucrare de lipeală şi de deposit calcariu.* MAN. SĂNĂT. 205/8, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Vasele se clădesc..., după mărime, unul pe altul,... ca să nu-şi facă lipeli.* IORDACHE, M. E. 58.

2. (Învechit, rar) Faptul de a l i p i **(I 4).** Cf. COSTINESCU, CADE. ✦ (Regional) Tencuială **(2)** din lut (ALR I 1 677/684, 690, 691, NALR–O II h 195/980); lut cu care se lipeşte **(I 4)** pe jos (ALR II/I h 237/705).

3. (Învechit, rar) Ceea ce se lipeşte **(I 3)** de ceva, ceea ce aderă la ceva. Cf. LM. ✧ F i g. *Ce lipeală şi omul ista!* ib.

4. (Învechit, rar) Contagiune. [În vremea] *tusei... măgăreşti,... sânt a se şi feri mai vârtos de lipeala epidemiilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 233/2. *Sânt şi deosebitele stări şi aplecări ale împreunătoarelor părţi în lucrarea împărtăşirii otrăvii boalii o pricină de înlesnirea sau îngreuierea lipielii ei.* id. ib. 353/15. *Este a să face în odaia bolnavului abur de oţet necontenit de doao ori pe toată zioa,... pentru fereala lipielii boalii celor sănătoşi lăcuitori cu dânsul.* PISCUPESCU, O. 266/11.

5. F i g. (Învechit, rar) Lipici **(III 1).** *Podoaba cea meşteşugită a omului... le dă lustru şi lumină cu dulceaţă şi lipeală de dragoste.* PISCUPESCU, O. 143/17.

6. (Prin nord-vestul Munt.) Bătaie (cu palma); chelfăneală. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *lipeli.*

– **Lipi** + suf. *-eală.*

LIPEÁN¹ s.m. v. **lipan¹.**

LIPEÁN² s.m. v. **lipan².**

LIPEDÉU s.n. v. **lepedeu¹.**

LIPEMÍE s.f. (Med.) Cantitate a lipidelor din sânge la un moment dat; lipidemie. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DN³.

– Din fr. **lipémie.**

LIPÍ vb. IV. **I.** (Predomină ideea de fixare, de ataşare de ceva)

1. T r a n z. (De obicei urmat de determinări, în special locale, introduse prin prep. „pe", „în", „prin", „de") A prinde **(IV 1),** a ataşa de ceva, a fixa pe ceva (cu ajutorul unei materii cleioase); a aplica pe ceva. *Ceale doo verigi lipeaşte-le pre doo cornure a hozenului.* PO 272/14. *Scriu şi lipăsc hărtii pre ziduri sau pre păreţi, pre unde trec oameni.* PRAV. 247. *O scrisără de o pusără pren târg de o strigară... De-acii o lipiră în besearica cea mare.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 270ᵛ/12. *Luo împăratul scrisoarea aceasta şi, întorcându-se în Râm, o lipi în poarta polăţii lui* (a. 1700). GCR I, 342/22. *Oauăle şi le lipesc de plânte.* ŞINCAI, în ŞA I, 668. *Au început a scrie nişte stihuri pentru Aretusa şi le-au lipit denlăuntru pre părete* (cca 1800). GCR II, 178/38, cf. LB. *Nu mai putea să vază acel scump sacru sânge... Lipindu-i în dezordin pe frunte şi pe tâmple Şuviţele lugubre.* HELIADE, O. I, 395. *Lucrul cel mai de căpetenie ce trebuie să se păzească la oblojiri este d-a le lipi bine pe părţile pătimaşe.* DESCR. AŞEZ. 65/18. *Glodu-ţi lipeşte benghiuri pe nas.* NEGRUZZI, S. I, 307. *Iarna cu-a sale mâni înghеţate Lipea de geamuri albele-i flori.* ALECSANDRI, P. III, 170, cf. COSTINESCU, LM. *A nu se lipi afişe şi orice alte necurăţenii.* CARAGIALE, O. II, 143. *Turcul îi lipise pe umăr peticul negru, strigând: „mazâl".* XENOPOL, I. R. VI, 75. *Luând din mână-i volnic lumânarea, O lipi de-o piatră.* COŞBUC, P. I, 248, cf. TDRG. *Fiindcă era spre sară, cucoana Mărioara... lipea prin crengile alunilor o mulţime de lumânărele de ceară albă.* HOGAŞ, DR. II, 104, cf. PAMFILE, A. R. 66, RESMERIŢĂ, D. [Dedesubt] *a fost lipită o foaie de lămuriri.* SADOVEANU, O. XXI, 172. *N-am putut lipi afişele pe garduri.* STANCU, R. A. I, 186. *Un poliţai trecea în lungul cheiului şi lipea afişe pe stâlpi.* TUDORAN, P. 656. *Fata lipi lumânarea într-un sfeşnic mic.* PREDA, R. 100, cf. M. D. ENC. *Normal ar fi ca responsabilii să lipească pe afişul din vitrinele cinematografelor un ştraif.* CINEMA, 1974, nr. 2, 15. *Fă focul mare, mare Şi-mi aprinde-o lumânare Ş-o lipeşte-ntre icoane.* TEODORESCU, P. P. 18, cf. PAMFILE, CR. 59. *(Îi) să-l lipeşti la rană,* se spune despre omul care se remarcă prin blândeţe, bunătate, solicitudine. Cf. IORDAN, STIL. 225, ŞEZ. I, 218, ZANNE, P. II, 687. *Oriunde vede muiere, Parcă îl lipeşti cu miere,* se spune, ironic, despre bărbaţii afemeiaţi. Cf. PANN, P. V. II, 109/6, MARIAN, INS. 184, ZANNE, P. II, 285. ✧ F i g. *A câştigat dreptul de a lipi în memoria adâncei şi nemăsuratei*

viitorimi numele lui,... pe o tristă pagină a istoriei nobilei Italii. CARAGIALE, O. IV, 51. *Voi vorbi ca să răspund insultelor acelor oameni cari... îmi lipesc pe obraz masca ruşinei.* CONTEMPORANUL, I, 149. *Ce să mai mâzgăleşti hârtia şi să mai lipeşti pe ea şi bani!* DAN, U. 57.

2. Tranz. (Complementul indică obiecte sau fragmente de obiecte) A împreuna, a uni, a asambla cu ajutorul unui adeziv, printr-un procedeu tehnic etc. V. suda, încleia. [Lădiţa] *o lepi cu cleiu şi cu răşină.* PO 182/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Dacă din ele se sparge vreuna..., poate încă a se folosi cu clopotul, lipind cioburile cu alb de plumb topit în apă.* BREZOIANU, A. 151/11, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 172, LM. *Cu ciocanele lipiră verigele porţilor, ca să nu se mai poată mişca din loc.* CARAGIALE, O. II, 335, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *A lipit flori, a încadrat în linii întretăiate ferestrele.* IORGA, C. I. II, 39, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Îi ghini s-aprindz nouă lumânări şi să li licheşti pi o coadă di topor.* ARH. FOLK. II, 104. ✧ Fig. *Alduleanu a fost chitul care a lipit pe mitropoliţi deolaltă.* VASICI, în BARIŢ, II, 118. ✦ Spec. (Complementul indică obiecte de corespondenţă) A închide (prin încleiere). *Pune scrisoarea-n plic, lipeşte plicul şi scrie adresa.* CARAGIALE, O. II, 132. *Olguţa-şi lipi scrisorile.* TEODOREANU, M. II, 163. *Pietrele le puse într-un plic, pe care îl luă de pe birou, lipindu-l.* CĂLINESCU, S. 137. *Lucu aruncă o ultimă privire pe misiva lui, înainte de a lipi plicul.* VINEA, L. I, 128. *Lipeşte scrisorile la loc ori nu le mai deschide şi trimite-le înapoi.* BARBU, S. N. 106, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ A prinde marginile unui obiect una de alta pentru a nu mai fi desfăcute. *În faţa bătrânului se afla o chesea de tutun din care acesta apuca mereu, făcând ţigări de mână, pe care le lipea scoţând foarte tare limba afară.* CĂLINESCU, O. III, 24. ✦ Refl. (Despre orificii) A se astupa, a se închide (prin apropierea sau prinderea marginilor una de alta). *Li se lipeau nările de ger.* PREDA, Î. 90. ✦ A face să devină etanş; a astupa, a înfunda (crăpăturile, găurile) cu o materie vâscoasă. *După ce s-au încredinţat stupariul cum că au coşniţăle matcă, să le lipească pre de laturi.* MOLNAR, în ŞA I, 113, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *A lipi găurile căldării.* LM, cf. CADE. *Să se urce pe casă şi să lipească tabla cu cârpe muiate în catran.* CĂLINESCU, C. O. 132. ✧ Refl. pas. *Căldarea este acoperită cu capacul ei, lipindu-se pe margini cu mămăligă spre a nu se răsufla fiertura dinlăuntru.* PAMFILE, I. C. 227.

3. Refl. (recipr.) A se fixa de ceva sau unul de altul (cu o materie cleioasă ori prin alte mijloace, din alte cauze); a se agăţa, a se prinde. *Budzele noastre de dulceaţa aburilor acelora trei dzâle să lipiia ca de stride.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80^{v}/9. *Vrură să-l dezbrace şi nu putură, că să lipisă hainele de trupul lui.* VARLAAM, C. 352, cf. ANON. CAR. *Scuturând aceaea ce nu să lipisă de trup, întinde mâinile lăţite.* AETHIOPICA, 82^{v}/3. *Celi mai mici părticeli de materie să lipesc tare.* AMFILOHIE, G. F. 79^{v}/16. *Se va lipi de piele asudată şi fără păr.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 425/1. *Ele plutesc necontenit şi nu să pot lipi de ceva.* I. CIHAC, I. N. 220/22. *Corpii absorbaţi de cărbune contractă cu dânsul un fel de unire şi se lipesc pe suprafaţa lui, întocmai ca substanţele colorante pe materii sau pe fire.* MARIN, PR. I, 49/11, cf. 43/14. *Frunzele fânaţului firesc sunt lungi şi se lipesc de paie cu uşurinţă.* I. IONESCU, B. C. 200/10, cf. PONTBRIANT, D. *Rugina şi putregaiul se lipise de ele şi le rodeau puterea.* ODOBESCU, S. III, 203. *Închipuieşte-ţi că pe o roată mişcată-n loc, s-ar lipi un fir de colb.* EMINESCU, P. L. 41. *Carta s-a lipit de talpa cizmei.* CARAGIALE, O. II, 18. *La corpurile solide moleculele se lipesc unele de altele.* CONTEMPORANUL, I, 255. *Perişorul lui, ud de sudoare, i se lipise de cap.* SANDU-ALDEA, U. P. 159, cf. TDRG. *Când miriştea este prea mare, toamna ori primăvara, i se dă foc, căci altfel face ca brazdele să nu se lipească unele de altele.* PAMFILE, A. R. 50, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Fusta udă de stambă i se lipea de glezne la fiecare pas.* SADOVEANU, O. III, 289, cf. SCRIBAN, D. *Ne strecuram prin desişuri de brad, prin păienjenişuri, ce ni se lipeau de obraji.* BLAGA, H. 61. *Cămaşa e leoarcă. Toată se lipeşte de piele.* STANCU, D. 191. *O bucată mare de metal fierbinte îmi sare în obraz, mi se lipeşte de obraz.* id. ib. 281. *Părul tuns scurt, răvăşit, se lipise de frunte.* V. ROM. aprilie 1955, 164. *Se lipeau cărţile celor doi adolescenţi de lemnul scăunelului pe care jucau.* BREBAN, A. 11. *A nemerit pe ciobanul curţii... drept sub bărbie şi i s-a lipit sarmaua de gât.* PAMFILE, D. 77. *Pâinea tăiată nu se mai lipeşte* (= prietenia distrusă nu se mai poate reface). Cf. ZANNE, P. IV, 46. *Porecla se lipi de nume ca muşchiul de pom.* CONV. LIT. XXI, 1 103, cf. ZANNE, P. I, 223. (Învechit; construit cu dativul) *Limba înscărnăvită să lipea cerului gurii, ce era amar veninu.* CANTACUZINO, N. P. 132^{v}/14. (Fig.) *Acest om s-a lipit de cărţile sale.* COSTINESCU. ✧ Tranz. fact. *Briza marină făcea să-i fâlfâie pantalonii de fresco, lipindu-i de picioarele statuare.* CĂLINESCU, S. 194. *Vântul îi bate fusta udă, i-o lipeşte de trup.* STANCU, D. 16. ✧ Refl. pas. *Această coală de hârtie trebuie să se lipească curat şi frumos pre altă hârtie groasă.* PETROVICI, P. 19/9. *Să pornesc cu o zi mai nainte,... dându-se fieşcăruia ţidulă pentru lada sa, lipindu-se şi pe ladă altă asemenea însemnare.* GOLESCU, Î. 73. *Pe ţidulile ce urmează a să lipi la fundul vasilor, câte cinci parale de fieştecare ţidulă* (a. 1828). IORGA, S. D. XVI, 166. *Pitacele căimăcămiei... se lipeau pe ziduri în toate zilele.* FILIMON, O. I, 287. *Se lipeşte pe lungimea cilindrului generator al emiţătorului o bantă de hârtie.* ENC. TEHN. I, 147. ✧ Refl. recipr. [Paralele] *au ajuns într-atâta de micşoare, încât..., lipindu-să una de alta, nu să mai pot număra* (a. 1843). DOC. EC. 785. ✧ Expr. **A i se lipi** (cuiva) **buzele** = a vorbi cu plăcere, cu interes despre cineva sau despre ceva. *Când zicea „mama" i se lipeau buzele, erau unse cu miere; uite, aşa să părea.* DELAVRANCEA, S. 26, cf. UDRESCU, GL. (Prin Transilv.) **A se lipi de foame** = a fi foarte flămând, a fi înfometat. Cf. LB, TDRG, CIAUŞANU, GL. **A se lipi ca nuca** (sau **ca mazărea**) **în perete** = a fi total nepotrivit. Cf. LM, ZANNE, P. I, 228, III, 291. **A se lipi** (de cineva) **ca scaiul** = a însoţi permanent (stânjenind) pe cineva. *S-a lipit de mine ca scaiul de câine.* PANN, P. V. II, 159/16, cf. ZANNE, P. I, 280. **Cămaşa i s-a lipit de spinare** = **a)** este foarte sărac; nu mai are nimic. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 59; **b)** a fost

bătut foarte tare. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 59. ◇ (Prin extensiune) *Altuirea este o lucrare prin care o plantă de soi bun se lipeşte de alta sălbatică.* I. IONESCU, B. C. 117/9. ◇ (Prin lărgirea sensului; despre lovituri) *Auzeam loviturile de cravaşcă..., ce se lipeau şuierând pe trupul golaş al dădacii.* BRĂESCU, A. 43. *Palmele, aplicate când cu dreapta, când cu stânga, se lipeau bine pe obrajii soldatului.* id. V. A. 67. ✦ (Despre ochi sau despre pleoape) A se deschide greu sau incomplet din cauza unor secreţii patologice; a i se închide cuiva din cauza somnului sau a oboselii. *Se lipesc pleoapele de urdoarele copturii, ce curge de subt dânsele.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 126/18, cf. POLIZU. *Închide ochii şi degeaba încearcă să mai ridice pleoapele. S-au lipit.* POPA, V. 69. *Biata fetiţă! I se lipesc ochii de somn.* VINEA, L. II, 36. *Când m-am sculat dimineaţa, ochii mi se lipiseră şi parcă mă bătuse cineva cu măciuca.* PREDA, Î. 21, cf. DEX, M. D. ENC., V. BREBAN, D. G. ✦ (Despre materii lichide, vâscoase etc.) A se prinde (prin atingere) de ceva; a adera la... *Să lipesc şi de degete, ş-alteori cum să zice, să udă, aşa esti apa şi tot feliul de musturi.* AMFILOHIE, G. F. 82^{v}/4. *Să se lipească vopselele* (a. 1805). GRECU, P. 67. *Pământurile cele calde şi moi... sunt neroditoare, pentru că, fiind foarte găunoase, nu se lipesc de rădăcini.* ECONOMIA, în ŞA I, 679, cf. LB. *Ele sunt albe, galbene sau verzi, se lipesc de limbă.* BREZOIANU, A. 24/25. *Dacă... această cocă... să lipeşte de degete..., să dovedeşte că făina este de o mai proastă calitate.* PENESCU, M. 43/23. *Pământurile acestea, dacă sunt ude, se lipesc de uneltele cu care le lucrăm.* I. IONESCU, B. C. 425/17. *Mierea... se lipeşte de degete.* LM. *Tot mişcând mereu, untul se depune jos pe fundul putineiului sau sus pe capac, lipindu-se.* PAMFILE, I. C. 23, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Noroaie cleioase nu ţi se lipeau de tălpi.* COCEA, S. II, 68. *Noroiul mi se lipeşte de postali. Mai grele îmi devin picioarele.* STANCU, D. 458. *Este proprietatea solului umed... de a se lipi, în măsură mai mare sau mai mică, de suprafeţele corpurilor străine.* CHIRIŢĂ, P. 300. *Fiind tare îmbibat cu răşină, apa nu se lipeşte de el.* TUDORAN, P. 108. *Asfaltul se lipea cleios de tălpile ghetelor.* T. POPOVICI, S. 219, cf. M. D. ENC., DEX, RĂDULESCU-CODIN, Î. 169. *Şi-n Dunăre că intra, Apa de el nu se lipea.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 236. ✦ (Învechit; despre limbă **A I 1)** A se înţepeni, a rămâne fixat de... *Limba mea lepi-se de gura mea.* PSALT. HUR. 17^{r}/25. *Se lepească-se limba mea de părăţul mieu, se nu pomeni-voiu tine.* PSALT. 286. *Se lipească-se limba mea de grumazul mieu să nu pomeni-voiu tine.* CORESI, PS. 375/5. *Să să lipască limba me de gâtlejul mieu, de nu-m voiu aduce aminte de tine.* BIBLIA (1688), 425^{2}/3. *Lipască-se limba mea de grumazii miei, de nu te voi pomeni pre tine* (a. 1697). GCR I, 315/5. ✦ T r a n z. şi r e fl. A (se) reuni cu ansamblul; a (se) suda la loc. V. p r i n d e **(V 2).** *Maica Domnului se îndură de lacrimile sfântului poet şi îi lipi mâna la loc.* NEGRUZZI, S. I, 265. *Îi dete... înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, carele se lipi îndată cum îl puse la loc.* ISPIRESCU, L. 6. *Afurisită treabă: capul... s-o întors şi s-o lipit de trup şi baba o-nviet.* VASILIU, P. L. 46.

4. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.; complementul indică pereţi, construcţii etc.) A acoperi cu un strat de muruială **(2)** (pentru a astupa găurile) şi a netezi; a murui[1] **(1),** (regional) a lutui, a mâltări, a mânji **(2),** a murlui **(1).** V. t e n c u i[1]. Cf. ANON. CAR. *Coteaţele în care se ţin porcii... trebuie pre iarnă lipite.* ECONOMIA, 100/10, cf. LB, POLIZU. *Trebuie ţinuţi în grăjdişoare făcute lângă ocolul vacilor, de nuiele şi lipite şi stuhuite bine ca să le ţie cald.* I. IONESCU, B. C. 22/3, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 172, LM. *Fata... îşi suflecă mânicile, călcă lut şi lipi cuptioriul.* CREANGĂ, P. 287. *Numaidecât în primăvară luă un ţigan, îl puse să frământe imală şi-şi lipi casa.* SLAVICI, O. I, 63. *Fata lipi şi şterse cuptorul şi-şi căută de drum.* ISPIRESCU, L. 348, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Scot din casă totul afară, ca să văruiască, să lipească, să tragă brâie.* PAMFILE, CR. 3, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, cf. SCRIBAN, D. *Femeia se îmbolnăveşte dacă spoieşte sau lipeşte casa în săptămâna mare.* CANDREA, F. 237. *Pe alocurea căzuse tencuiala de pe pereţi, dar nimeni nu se gândise să pună mâna s-o lipească.* DAN, U. 133. *Îşi lipea casa cu glod din uliţă.* SADOVEANU, E. 120. *O să lipim vatra la loc.* STANCU, D. 226, cf. SCL 1966, 478, 479, M. D. ENC., DEX. *Ileana curăţa prin casă, mai lipea, mai spoia.* STĂNCESCU, B. 149. *Fimeili lichesc gura sobii ca sî sî legi şî gura lupchilor.* GRAIUL, I, 270. *Strică vatra cuptorului şi-l bagă înăuntru şi pe deasupra lipeşte, să nu-l găsească fecioru-său când va veni.* PAMFILE, CER. 167. *Cine cuptorul va lipi Şi cămaşa va cârpi Bună plată va primi.* PĂCALĂ, M. R. 186, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR II/I h 239, ib. h 240/784, ALR II/I MN 116, 3 789/431, 531, 682, 723, 769, 812, 987, ib. MN 117, 3 787/514, ALRM II/I h 279, ib. 280/514, A I 34, 36, V 14, VI 19. *Ieş afară, tu, urâtă, Că ţ-î casa ĝeslipcită! Ieş afară ş-o lipceşce.* MAT. DIALECT. I, 110, cf. NALR–O II h 195, 196, 197, ALR–M II h 255. ◇ R e fl. p a s. *Acest pământ se bătătoreşte bine, până ce suprafaţa lui prinde o coaje, peste care se lipeşte cu pământ preparat pentru acest scop.* MANOLESCU, I. 18. *El se lipeşte cu lut galben, dar nu se înveleşte.* PAMFILE, I. C. 415, cf. 448, 452. *Se „licheşti" pe jos, căci casele bătrâneşti nu au pardoseală.* DIACONU, VR. LVI. *Pereţii sunt văruiţi, iar pe jos se lipeşte cu lut.* ARH. FOLK. I, 125. *Casa de lemn se lipeşte cu imală făcută din lut şi apoi se spoieşte cu spoială din var.* H XVIII 145, cf. ALR I 1 677/484, ALR II/I h 239. ✦ (Regional) A netezi **(1).** *Opăreşte făina-n covată, pune frunze de hrean pe vatră, toarnă burca, o lipeşte cu apă (o netezeşte), pune frunze de hrean pe deasupra şi apoi o-nveleşte cu spuză.* PAMFILE, I. C. 372.

5. T r a n z. (Popular; complementul indică palma[1] **1** sau, rar, o persoană) A lovi, a bate (pe cineva) cu mâna sau cu un obiect; s p e c. a pălmui **(1);** a plesni **(I 2).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 151, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lipii două palme pe figura lui îndulcită de o blândeţe îngerească.* ARGHEZI, P. N. 96. *Abia dacă a apucat să-i lipească unuia cu picioruşe dolofane, lip! o palmă la spate.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 257, SCRIBAN, D. *Când i-am lipit neşte palme, a picat lat.* T. POPOVICI, S. 148. *Când ţi-oi lipi una, te pupă doamna Munteanu rece!* id. ib. 8, cf. M. D. ENC., DEX. *Mă lipise... de era pe-aci, pe-aci să mă năduşesc.* RETEGANUL, P. III, 39. *Pusă pe la spate mâna pe buzdugan şi... mi-ţi lipi de*

vreo două ori zmeul de pe loc rămase turtit şi mut ca cârtiţele pământului. MERA, L. B. 100. *Când mai strică nu ştiu ce prin casă, el îi mai lipeşte încă vreo două palme zdravine.* I. CR. II, 121, cf. CIAUŞANU, GL., ALR I 1 435/5, ib.1 438/856. *N-at'ingi broşca d'i slănina mę, cî, cân ţ-oi lipi o slănini d'e ęste pisti uok'i, odată t'i orbăsc!* O. BÎRLEA, A. P. I, 277, cf. PASCU, C. 107. ✧ Expr. **A lipi o minciună** = a spune o minciună; a minţi **(1).** Cf. POLIZU, ALEXI, W.

6. Refl. (Învechit şi popular; despre boli) A se transmite de la om la om, a fi contagios. *Prea mult supărat iaste de o boală care să lipeaşte* (a. 1703). FN 149. *Holera să lipeşte prin pipăirea oamenilor ce sunt greu bolnavi şi mai vârtos a celor ce mor.* HOL. 4^2/30, cf. POLIZU. *Lângoarea se lipeşte.* LM, cf. ALR II/I MN 56, 4 182/27, 192, 316, ALRM II/I h 163. ✦ (Învechit şi popular; despre boli) A se prinde de cineva; a afecta, a vătăma pe cineva. *Lepra lui Neeman să se lipească întru tine şi întru a ta sămânţă* (a. 1805). GRECU, P. 125. *Nu s-a lipit bubatu* (a. 1812).IORGA, S. D. XII, 202. *Ştiut şi de obşte cunoscut este că se prinde şi se lipeşte boala oficii mai lesne şi mai în grabă de vârsta tinereţelor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 337/23. *Nicio altă boală nu s-a lipit de noi, dar nici de râie n-am scăpat.* CREANGĂ, A. 28. *Ca să nu se lipească boalele de cineva, să ţie la casa lui un câine negru sau o pisică neagră.* CANDREA, F. 233, cf. TDRG, CADE. *Boala... nu s-a lipit de ei, i-a lăsat zdraveni, numai pe mine m-a izbit.* STANCU, D. 345. *Să aibă tot omul la casa lui câne negru sau pisică neagră, că nu se prea lipesc boalele.* ŞEZ. VI, 22. *Frigurile, ca dragostea, când să lipeşte, cu totul te topeşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 559. ✦ (În credinţele populare; despre farmece, blesteme etc.) A se atinge de cineva; a cădea asupra cuiva, vătămându-l. *Făcându-se un porumbel, ca să nu se lipească farmecele de el, zbură pe dasupra.* ISPIRESCU, L. 60. *Trebuie să ia cociorva în mână, pentru diochi, ceas rău şi alte răle, să nu se lipească de ea.* ŞEZ. I, 153. *Unele din aceste blăstămuri se lipesc, adică se îndeplinesc, fiindcă femeia este pocită la gură.* PAMFILE, B. 2. *În doniţa din care se bea apă, noaptea, să se stângă seara trei cărbuni, ca să nu se lipească ceva de ea.* GOROVEI, CR. 9. *Se lipesc toate blăstămele de el.* id. ib. 446. *Se ia cenuşa şi, amestecată cu apă, se ung copiii cu ea, spre a nu se mai lipi nimic necurat de ei.* DUMITRAŞCU, STR. 5.

7. Refl. Fig. (Despre somn; mai ales în construcţii negative) A cuprinde pe cineva. *Masa nu-i tihnea, somnul nu se lipea de ea.* SANDU-ALDEA, D. N. 175. *Somn de el nu se lipeşte.* ŞĂINEANU, D. U. *Somnul nu s-a lipit de pleoapele lui.* COCEA, S. I, 49. *Somnu nu se lipeşte de mine.* SCRIBAN, D. *Nu se mai lipeşte somnul de el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 214. *Somnul nu vine să se lipească de mine.* STANCU, D. 249. *Vai de ăl carè iubeşte: De nimic nu foloseşte, Somn de el nu se lipeşte.* TEODORESCU, P. P. 311. *Ce somn era să se mai lipească de el!* PAMFILE, D. 73. ✧ (Prin extensiune) *Odihna nu se mai lipea de ea până la cântatul dinspre ziuă al cocoşilor.* SANDU-ALDEA, U. P. 29.

8. Refl. (Popular; despre alimente) A-i prii[1] **(3)** cuiva. *Mănânc bine, dar nu se lipeşte de mine.* CADE. *[Î]mi vine jigăraiu pe gât şi ce mănânc nu se lipeşte.* ULIERU, C. 121, cf. M. D. ENC., DEX. *Geaba beau, geaba mănânc, Geaba mă mai duc la târg: Cumpăr pâne şi măsline Şi nu să lipesc de mine.* BIBICESCU, P. P. 116, cf. FOLC. OLT.–MUNT. III, 365. ✦ (Despre medicamente, tratamente medicale) A-şi face efectul. *Nu se lipea de mine nicio doftorie.* GORJAN, H. IV, 36/32, cf. DEX.

9. Refl. Fig. (Despre ochi sau privire) A se îndrepta şi a se fixa asupra unui lucru. *Privirile lui Florea se lipiră de arma aceea mică, ciudată.* AGÎRBICEANU, L. T. 406. *Privirea i se lipise pe faţa condamnatului.* REBREANU, P. S. 22. *Ochii mi se lipiră un moment pe centură.* CONV. LIT. LXVII, 314. *Ochii lui Prâslea sclipiră şi se lipiră de briceagul miraculos ca de un magnet.* VOICULESCU, P. I, 226. *Privirile lacome se lipeau parcă de braţul ei gol.* BART, E. 113. *Privirea nu se lipeşte de lucruri, lucrurile rămân îndepărtate şi străine.* SIMION, S. R. III, 252, cf. DEX.

II. Tranz. (Predomină ideea de alipire, adăugare sau aducere în vecinătate ori în atingere cu ceva)

1. (Urmat de determinări introduse mai ales prin prep. „de") A aduce (foarte) aproape un lucru de altul; a pune în contact imediat (astfel încât să se atingă) un lucru cu altul. *De suspinuri şi de jeale Mi-am lipitu-mi os de piiale.* DOSOFTEI, PS. 343/4. *Lipirăm cupele de buze şi lăsarăm să alunice pe gâturile noastre celebrul lichid de culoarea rubinului.* FILIMON, O. II, 52. *El lipi buzele sale pe ochiul ei în lâncezire.* BARONZI, I. G. 262/2. *C-un pumnar'n grabă la braţu-i se răneşte Şi de-a lui Murad gură el rana o lipeşte.* ALECSANDRI, POEZII, 393, cf. LM. *Am trecut în salon şi am lipit urechea la uşa care corespundea cu camera în care trecusem pe Mişu.* LĂCUSTEANU, A. 266. *Conjura-voi Cu-al meu braţ al tău grumaz Şi lipi-voi a mea faţă De-arzătorul tău obraz.* EMINESCU, O. IV, 309. *Tu, lipind de stâlpul rece Obrăjorul tău aprins, Nu vedeai nici cine trece.* COŞBUC, P. II, 64. *Criton nu pierdu vremea şi, aruncat asupra lui, punându-i mâna-n beregată, căuta să-l lipească cu umerii la pământ.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 37. *După ce îşi puse mâna prin troaca cu făină, o lipi de spatele nevestii.* PAMFILE, D. 16. *Fete mai curioase şi copii mai neostoiţi căscau gura pe la ferestrele dinspre grădină, lipindu-şi nasul de geamuri.* REBREANU, I. 37. *Îşi lipise fruntea în zăpada rece să se răcorească şi să prindă putere.* C. PETRESCU, S. 156, cf. CADE. *Simon îşi lipi portocala de obraz.* SAHIA, N. 106. *Şi-a lipit numai fruntea de geam şi a început să privească noaptea de afară.* VOICULESCU, P. II, 215. *Numai nea Ghiţă nu putea lipi geană sângerată de geană sângerată.* SADOVEANU, O. XVII, 360. *S-a apropiat de ea şi am văzut cum îşi lipeşte obrazul de capul ei.* DAN, U. 121. *N-o să te debarcăm niciodată,... zise, lipindu-şi obrazul ud de obrazul lui chinuit.* TUDORAN, P. 655. *Medicul se aplecă apoi şi-şi lipi urechea în dreptul inimii.* PREDA, R. 63. *Abia după ce am ajuns la poartă, s-a săltat pe vârfuri şi şi-a lipit buzele de urechea mea.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 25, cf. DEX. *M-oi duce şi eu, duce..., Trandafirul să-l găsesc Şi de sânu-mi să-l lipesc.* ALECSANDRI, P. P. 275. *Iară vodă auzea, Pe fereastră se uita, Obrazul pe geam lipea, Barba-n gură sumeţea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 518. (Determinarea este subînţeleasă) *Mă apropiai de uşă, lipii urechea şi ascultai.* HOGAŞ, DR. I, 213. ✧ Fig. *Zorile-şi lipesc de geam obrazul.* BENIUC, V. 110. ✧ Expr. (Învechit) **A-şi lipi buzele** = a tăcea. *Binevestiiu*

direptate în adunare mare, iată buzele mealę nu voiu lipi, D[oa]mne, tu cunoscuș. BIBLIA (1688), 394²/4. ✦ R e f l. (Cu determinări introduse mai ales prin prep. „de" sau, învechit și popular, construit cu dativul) A se apropia, a veni foarte aproape de cineva sau de ceva; a se atinge cu cineva sau cu ceva. *De glasul suspirelor meale, lipiră-se oasele meale pelițeei meale.* PSALT 207. *Apropie-te și te lipeaște de căruța aceasta.* CORESI, L. 36/1. *Cât sufletul nostru în prav să zgârceaște Și vintrele nostru-n pământ să lipeaște?* DOSOFTEI, PS. 146/14. *Să smeri la țărână sufletul nostru, lipi-se la pământ pântecele nostru.* BIBLIA (1688), 395²/56. *Toate vinile i s-au întins și toate mădularele i s-au zgârcit, atâta cât piielea de oase și pieptul de spinare i să lipiră.* CANTEMIR, I. I. I, 156. *Zimbrul..., când să lipește de vreun lemn, bate cu coarnele* (a. 1777). GCR II, 110/1. *Costantin Hatmanul s-au lipit de strană și i-au spus toată pricina* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 194/28. *De glasul suspinului meu, s-au lipit osul meu de carnea mea.* MICU, ap. GCR II, 185. *L-al său părinte-aleargă și ochii îi sclipesc Și tremură la sânu-i, de el strâns se lipește.* HELIADE, O. I, 195. *Moșinoaie vechi... împiedică coasa de a se lipi de pământ.* I. IONESCU, C. 45/21. *În groapa-ntunecoasă Lipindu-mă de-a ei oasă, Voi striga: dragă Zulnie!* CONACHI, P. 211. *Pătimașii se istovesc în atâta, încât li se lipește pelea de oase.* CORNEA, E. I, 105/5. *Ca o floare încujbată de-a crivățului suflare, se lipește lângă peptul prescumpului ei Edvin.* NEGRUZZI, S. II, 7. *Era scris pe mâni și pe picioare cu slove turcești pe sub pele, tipărite cu iarbă de pușcă, ca să nu se lipească glonțul de dânsul.* GHICA, S. 505. *Teresa se lipea tremurând de amantul ei.* BARONZI, C. III, 52/32. *Mărioara-n gălbinea, De ursitu-i se lipea, Brațele-și încolăcea.* ALECSANDRI, P. I, 111. *Acest ciorap se lipește bine pe picior.* COSTINESCU, cf. LM. *Ea... se lipi de părete și se așează ironică, fantastică, lungă, în dreptul lui.* EMINESCU, P. L. 60. *Biata Malcă, de frică, s-a încleștat de gâtul lui moș Nichifor și s-a lipit de dânsul ca lipitoarea.* CREANGĂ, P. 120, cf. DDRF. *Grăbit S-a-ncins atunci crăiasa, Și cât de strâns i s-a lipit De caldul trup mătasa!* COȘBUC, P. I, 69. *Se lipi cu obrazul de pieptul lui.* D. ZAMFIRESCU, A. 7. *Se lipea de fereastră și rămânea așa până ce se întuneca în odaie.* CONV. LIT. XLIII, 1263. *Se lipi de mă-sa cu un soi de îngerească nevinovăție.* HOGAȘ, DR. I, 73. *Fata se zvârcolea, dar cu fiece mișcare se lipea mai tare de pieptul lui.* REBREANU, I. 55, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Lăsă jos, binișor, căpătâiul brâului și se lipi pământului.* GALACTION, O. 300. *Ea-i vorbea dulce, cu înmlădieri de pisică, se lipea de dânsul, îmbrățișându-l.* SADOVEANU, O. I, 145. *Se îndreptă spre o poartă de uluci ascuțite sus, spunându-le celor din urmă să șadă jos sau să se lipească de gardul de tufiș.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. *Laura se întoarse, se lipi de el, îl strânse în brațe.* VINEA, L. I, 311. *Se lipi de el și îl apucă de umeri într-o pornire de afecțiune ciudată.* PREDA, DELIR. 56, cf. M. D. ENC., DEX. *Trandafirul..., de sân de s-a lipi, El mai bine-a înflori.* ALECSANDRI, P. P. 275. *Pân' la temniț-ajungea, Spre fereastră se-ndrepta Și cu zidul se lipea.* TEODORESCU, P. P. 527. *La măr se ducea. De măr se lipea.* PAMFILE, DUȘM. 311. *Lângî mă-sa sî lichia... Și pi cal o azvârlia.* DIACONU, VR. 205. ✧ R e f l. r e c i p r. *Tânărul cât un pas numai lângă dânsa au venit Ș-atunci văzui a lor buze cum la un loc s-au lipit.* HRISOVERGHI, P. 53/8. *Așa uimiți, cuprinși, ne lipim strâns unul de altul.* NEGRUZZI, S. I, 77. *Gurile lor se lipiră; ochii lor, jumătate închiși de delirul pasiunei, clipeau din când în când.* FILIMON, O. I, 142. *Buzele lor, pentru întâia oară, se lipiră într-un dulce sărutat!* ODOBESCU, S. I, 142. *Se lipiră unul de altul, ca și cum le-ar fi fost frică.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 21. *Neguțătorii se arcuiră de șale, cu cușmele în mână, apoi tușiră, lipindu-se cot la cot.* SADOVEANU, O. XI, 60. *Genele lungi, negre se lipiră.* VINEA, L. II, 157. ✧ F i g. *Mai aproape de țenchiul voroavei mele să mă lipesc.* CANTEMIR, IST. 47. *De-a pururea biruia șvezii pre moscali, cât de la o vreme nici se mai putea lipi moscalii la bătălii să stea înainte șvedului.* MUSTE, LET. III, 42/13. *De ferestre s-au lipit spinările de întuneric ale nopții.* STANCU, D. 435. *Gios la trunchiul bradului Crește floarea fragului. Ea de soare se ferește Și de umbră se lipește.* ALECSANDRI, P. P. 31. ✦ (Învechit) A se așeza în apropiere nemijlocită de ceva; a veni lângă... *Sângur Ion-Vodă cu vro 600 de oameni s-au lipit la baltă, la Cahul.* URECHE, L. 189. *Lipindu-se de cetate, au aruncat granadirii cu granate peste zid în cetate.* N. COSTIN, LET. II, 120/13. *Lovisă înainte în târg și slobodzisă și temnițile și cuprinsese și Cetățuia, numai nu să pute lipi, că-i împroșca din Cetățuie.* NECULCE, L. 286. *Pedestrii se lipiră de palate.* BARONZI, C. III, 151/12, cf. LM.

2. (Învechit; folosit și a b s o l.) A adăuga, a atașa, a alipi; a completa. *De acolo multe luând și lipind de ale noastre,... am scris acest letopiseț.* URECHE, L. 58. *Dacă am văzut că lipsesc poveștile și cursul anilor din letopisețul cel latinesc, am lipit dintr-ale noastre izvoade.* SIMION DASC., LET. 4. *Aș hi lipit aceaste seamne la rândul său ce amu era trecut rândul la izvodul cel curat și scriitori carii izvodesc puțini să află.* M. COSTIN, O. 165. *Veche... axioma iaste..., către carea de la mine a lipi îndrăznesc și zic.* CANTEMIR, IST. 148. *Trebuie a ne păzi de cei ce-și lipesc socotelele lor la Moisi și la alți evrei.* POTECA, F. 6/16. *Această notă la numele ei lipește și numele de diez.* VAHMANN, M. 6/3. *Cel mai de temei lucru este a avea mai întâi o idee curată și întreagă și de a lipi pe toate celelalte de aceasta.* BREZOIANU, Î. 156/10, cf. CADE. ✧ R e f l. p a s. *Acest lucru, după forma ce s-au lipit aicea supt numărul 1, cu jurământ să vor lega.* AȘEZ. 12/21. *La educația intelectuală... se lipește strâns educația morală.* BREZOIANU, Î. 124/20. *De obiceiuri și instituțiuni, crescute pe temeiul naturei, se lipesc religiuni subiective.* EMINESCU, P. L. 80. ✦ R e f l. (Despre cetăți, provincii etc.) A se uni (cu o putere mai mare); a se atașa (de alte formațiuni social-statale). *Să să hie apropiiat toată oastea căzăcească cu tabăra legată, nu rumtă, cum au rumtu-o Timuș în trei părți, să să hie lipit..., nice ar hi scăpat Matei-Vodă.* M. COSTIN, O. 152. *Au trecut în Moldova și s-au lipit de Radul.* ȘINCAI, HR. III, 25/8. *Tirul și Sidonul, cetățile Finichiei, s-au lipit după aceea de Palestina.* TEODOROVICI, I. 3/23. *Neuniții s-au lipit... de greci, închinând mănăstirile lor și luându-le veniturile.* VASICI, în BARIȚ, II, 31. *Armiile năvălesc Lângă ale lor stindarde, către care se lipesc.* SION, POEZII, 139/8. *Clerul grecesc din această țară*

stăruia ca şi mănăstirea Călui să se lipească către patriarhia de Antiohia. XENOPOL, I. R. XIII, 177. ✦ (Complementul indică localităţi, terenuri, teritorii etc.) A încorpora, a anexa. *Cetăţi căteva le luasă şi le lipiia către ţara Moldovei.* URECHE, L. 64. *Zavolha şi Cazanul, Vasilie cneazul Mosculuı le-au lipit de împărăţiia lui.* id. ib. 117. *Să să închine chesarului şi să ceară oşti ajutori împotriva turcilor, ca să-i dezlipească ţara de către turci şi să o lipească lângă chesarul.* R. POPESCU, CM I, 466. *Am ales acea bucată de loc despre hotarul Băii şi am lipit-o la hotarul Rădăşănilor* (a. 1743). URICARIUL, X. 182. *Se osebiţi acei stângini 66... şi se-i lipiţi lângă ceilaltă părticică de moşie ce mai are* (a. 1752). ARH. OLT. II, 388. *Rânduieşte boieri hotarnici ca să-i hotărască satul întreg Fenciucii şi a trie parte din giumătate de satul Căzăneştii, care să o lipască către moşie Frânciucii* (a. 1814). GHIBĂNESCU, S. I. X, 234. *Lipea lângă Roma nişte craii de care avea temere puţină şi nădejde multă.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 58, cf. RESMERIŢĂ, D. ✧ Refl. pas. *Pe câţi bani au dat răzăşii de au mai răscumpărat de la Gheorghie din stâlpitura lui,... să se lipească la alte părţi ce mai au ei în sat la Măcsăneşti* (a. 1735). URICARIUL, XXV, 150.

3. (Învechit; urmat de determinări ca „de pământ", „de moşie" etc.) A lega (pe cineva) prin relaţiile feudale de un anumit loc, de o moşie (interzicându-i să se strămute). Care nu poate pleca; care nu se poate stabili în alt loc, pe altă moşie. V. lega. [Omul] *lipit de moşie este într-adevăr rob. Noi n-avem voie să fugim.* ap. XENOPOL, I. R. XII, 108. *Atunci când ţăranii erau lipiţi de pământ..., limba nu se putea unifica.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 34, 14/3.

III. Refl. (Predomină ideea aderării conştiente la ceva, a apropierii sufleteşti de cineva; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau, învechit, construit cu dativul).

1. A se apropia, a se ataşa de cineva sau de ceva, a se împrieteni cu cineva; a intra în relaţie cu cineva; a câştiga bunăvoinţa, încrederea cuiva. *Mearse de se lipi unuia den cetăţeani ce lăcuia într-aceea parte.* CORESI, EV. 26. *Nechifor era voinic şi cu îndrăznire bună, tare în mâni şi milostiv şi se lipi de Theofana împărăteasa.* MOXA, 393/27. *Flămândzi şi să duse de să lipi de unul ce lăcuia într-aceea lature.* VARLAAM, C. 12. *Cela ce să cearcă să otrăvască pre cineva şi nu va putea, au căce nu s-au putut lipi să i-o dea, au n-au fost făcută bine,... acesta 'să să cearte.* PRAV. 108. *Îndrăgindu-o de frămseaţea ei şi neputându-să lipi, năzui la Chiprian.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 40^{v}/11. *Să păziţi poruncile lui şi să vă lipiţi lângă el şi să-i slujiţi lui den toată inema voastră.* BIBLIA (1688), 169^{2}/20. *Să tâmplă de să afla de-cest fel de oameni de să lipăsc mai lesne mai la toţi domnii.* NECULCE, L. 178. *Jiganiia rea nicicum în herghelie să navrapască au macară să se lipască nu putea.* CANTEMIR, IST. 76. *Lipindu-se pe lângă boiari,... au ajuns pân' la acea boierie, de l-au făcut ispravnic.* R. POPESCU, CM I, 313. *Care vra să să priimască francmason este silit a să lipi de vreun frate.* GHERASIM, T. 93^{r}/8. *Acolo s-au lipit de un preot.* TEODOROVICI, I. 110/4, cf. LB. *Un fel de respect către podoabele împărăteşti îi făcea să se lipească numaidecât lângă acela ce îndrăsnea să le îmbrace.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 211/30, cf. POLIZU. *Acesta era planul lui Moţoc ca să se poată lipi de Lăpuşneanul.* NEGRUZZI, S. I, 142. *Pe lângă grupul... Nănescu, Chiosea şi Unghiurliu... se lipise un copilandru.* GHICA, S. 61, cf. LM. *Să dau peste o femeie frumoasă şi veselă..., m-aş lipi de ea cu tot sufletul şi m-aş simţi fericit să-i robesc.* CARAGIALE, O. II, 278, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *El se lipeşte de dânsul şi îl îndeamnă la rău.* PAMFILE, DUŞM. 30. *Al treilea s-a dus la câmpie, căutând să se lipească de nişte oameni bogaţi.* SADOVEANU, O. XX, 119, cf. SCRIBAN, D. *Ea se lipi de Tia şi nu-i trădase bancherului niciuna din aventurile trecătoare şi uşuratice ale stăpânei.* STANCU, R. A. IV, 181. *A intrat în facultate, a învăţat, s-a zbuciumat, l-a întâlnit pe Lascăr, s-a lipit de el.* BARANGA, I. 194, cf. DL. *Nu mă pot lipi de oameni nedeterminaţi,... cu care niciodată nu iese nimic bun.* PREDA, R. 31. *Suntem, într-un sens, slabi,... Căutăm să ne lipim de ceva, de cineva.* T. POPOVICI, SE. 594, cf. M. D. ENC., DEX. *Acest Conţi... se lipi de el pe toată viaţa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 15/3. *Cine de mine s-a lipi Ca de vin bun s-a veseli.* MARIAN, V. 60. *Puicuţo, de dor de tine, Nu mă poci lichi de nime.* POP., în CONTEMPORANUL, VII, 253. *Lipindu-se pe lângă bucătarii care lucrau aluaturi, ceru de la fiecare o bucăţică de aluat.* ŞEZ. VI, 175. *Văzu el şi văzu că nu-i chip a se lipi de frate-său.* PAMFILE, D. 71, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Cârciumarii bagă lipitori în vin, ca să se lipească lumea de vin ca lipitoarea.* CANDREA, F. 286, cf. GOROVEI, CR. 18. *De casă nouă să te fereşti, de muiere tânără să te lipeşti.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 296. ✧ Expr. **A se lipi de inima** (sau **de sufletul**) (cuiva) ori **a (i) se lipi de inimă** (sau **de suflet**) = a-i fi drag, a aprecia; a-i fi pe plac, a îndrăgi. *Cuvintele aceastea..., de să vor lipi de inimile voastre, atuncea ştiu bine că aţ zice că nu vă învăţ, nici vă sfătuiesc de rău.* ANTIM, O. 104. *Cu toate darurile dumisale..., n-a putut să mi se lipească de inimă.* PR. DRAM. 164. *Ce-i străin nu se lipeşte De sufletul meu.* SION, POEZII, 191/21. *I se lipesc de suflet preceptele bătrâneşti.* EMINESCU, S. P. 138. *Împăratul se luase de gânduri... pentru inima lor de gheaţă, de care nu se putea lipi niciun june.* ISPIRESCU, L. 232. *Mi se lipi de inimă un tânăr nalt, bălan şi de o înfăţişare foarte distinsă.* VLAHUŢĂ, N. 157. *Doamne, tu singur ştii ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut şi că nicio deşertăciune nu s-a lipit de sufletul meu.* DELAVRANCEA, O. II, 59. *Te lipeşti de suflet ca pulberea asta galbenă a ispitei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 177. *Omul mi s-a lipit de suflet din capul locului.* CONTEMP. 1954, nr. 430, 3/3, cf. ZANNE, P. II, 214. **A nu se (putea) lipi de** (cineva) = a nu se putea înţelege cu cineva; a-i fi inaccesibil. Cf. LM, CIAUŞANU, V. 176. ✦ (Învechit şi popular; cu determinări introduse prin prep. „de", „cu", „lângă", „la", „către" etc. sau, învechit, construit cu dativul) A se uni cu cineva; a se asocia, (pentru atingerea unui scop comun). *Omul va lăsa tatăl său şi muma şi se va lepi muieriei şi vor fi amândoi un trup.* PO 18/5. *Nereii şi derepţii lepiră-se mie, că rebdaiu-te, Doamne.* PSALT. 43. *Mai mare dragoste nu iaste de împreunarea cându-ş lasă omul tatăl şi maica şi să lipeaşte către muiarea sa.* VARLAAM, C. 234. *Împăratul mai vârtos socoti să-l scoată, ca să nu să lipască lăcuitorii la alte*

părți și să închine țara. URECHE, L. 143. *Va lăsa omul pre tată-său și pre mumă-sa și să lipească către muiarea sa.* N. TEST. (1648), 24^{v}/19, cf. BIBLIA (1688), 2^{2}/32. *Tot trupul după neam se adună, și la cel de potriva lui se va lipi bărbatul.* N. COSTIN, LET. II, 48/14. *Boiarii... s-au lipit lângă Radul-Vodă, că și el trăgea pă boiari cu cuvinte blânde, să nu facă vreo turburare.* R. POPESCU, CM I, 397. *Nu s-au lipit cu ei, ci cu turcii și cu tătarii s-au dat.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 296. *Viclean făcând rebelie și turburări asupra împăratului său sau a să lipi de cei ce fac acestea.* MICU, L. F. 398/12. *Lăsa-va omul tată, lăsa-va p-a sa mumă Și de a sa femeie lipi-se-va cu suflet Ș-un singur corp va face.* HELIADE, O. I, 372. *Ei, simțind că sânt mai slabi decât ca să se poată apăra singuri, se lipea prietinește de alții mai tari.* FM (1846), 161^{2}/5, cf. COSTINESCU. *Lasă fiul Pe tatăl și pe muma sa Și merge de se lipește De soția sa.* TEODORESCU, P. P. 167, cf. FOLC. MOLD. I, 237. ✦ (Despre ființe) A se așeza, a se stabili undeva; a se aciua, a se pripăși **(1).** *Dintr-aceaea s-au lipit acel cumplit dimon, de făcea moartea-n toț ai[i] câte trei morți.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28^{v}/26. *Din boierii noștri... începură unii a să lipi cu-mbunătăturí printre greci.* NECULCE, L. 322. *Tu, fiind vestit de bogat, pas de te lipești de ușile împărătești, păn' te vor afla că ești bogat și te vor pune voivod* (a. 1773). GCR II, 96/27. *Din multe alte sate acolo venise și să lipise (așezase)* (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 202. *Alături de el s-a lipit un câine jigărit, care așteaptă hrana de la pomana lui.* CARAGIALE, O. IV, 69. *Pustie – căci nu se lipise acolo niciun om pământean.* SADOVEANU, O. XVII, 184. *Unul, de dincolo de luncă,... s-a lipit de armată.* STANCU, D. 308. *M-oiu lipi lâng-o cetate.* HODOȘ, P. P. 219. *Să likise aicea; credea că nu mai pleacă.* GR. S. IV, 112. ✦ Tranz. (Învechit și popular) A(-și) face (pe cineva) prieten, colaborator, asociat etc. *El lipi pe lângă el niște hlapi și smrăzi.* MOXA, 387/21. *Au mai lipit lângă sine pre un moldovan.* URECHE, L. 194. *A prins nevasta năravuri slabe, a-și urgisi bărbatul și a lipi pre alții împrejurul ei* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 205. *Ura noastră comună în contra Matildei ne-a lipit totdauna pe una de alta.* BARONZI, M. IV, 585/8. *Mai apoi lipi de sine leși, de-i erau și de sfat.* SBIERA, F. S. 60. *De-i vedea că-ți merge bine, Să mă lipești lângă tine!* PAMFILE, C. Ț. 130. ✧ Fig. *Ca pe un fiu nemernic de sânu-i te-au lipit, Ți-au dat avere, nume, putere și onoare.* ALECSANDRI, POEZII, 352. *Din dușmani nu mai faci frate, Pân-o da din piatră lapte! Și dușmanca surioară, S-o lipești la inimioară!* PAMFILE, C. Ț. 221.

2. (Învechit) A se devota, a se dedica cuiva; a adera la ideile, preceptele, faptele cuiva, a deveni adeptul cuiva. *E mie iaste a me lepi lui Dumnedzău mai bine.* PSALT. HUR. 63^{v}/9. *E mie se me lepescu Dzeului bine iaste.* PSALT. 146. *Mamon învață cine se lipește lângă el să fie tuturor vrăjmaș.* CORESI, EV. 290. *Se lepi de dracul și rădică arme și războaie spre H[risto]s.* MOXA, 365/2. *De unul să va lipi și pre altul va lăpăda.* N. TEST. (1648), 91r/17. *Izgonit fu întunearecul drăcesc și, den spurcăciunea capiștilor idolești premenindu-se, către nesmintita credință lipiră-se* (a. 1648). GCR I, 131/3. *Mulț de primpregiur să creștinară lipindu-să către D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126^{v}/2. *Mie a mă lipi de D[u]mn[e]zeu bine iaste.* BIBLIA (1688), 405^{1}/23. *Boierii, văzând așe și nemărire, începusă toți a să lipi și a-l lăuda. Era om învățat.* NECULCE, L. 206. *Să cade a iubi pre D[u]mnezeu cu tot sufletul, adecă prin toate părțile sufletului și puterile, a să lipi de dânsul* (cca 1700–1725). GCR II, 22/2. *Cele pământești pământului le lăsară și către cele cerești cu fapte bune se lipiră* (a. 1714). URICARIUL, I, 47. *Numai te lipească către D[o]mnul D[u]mnezăul tău cu tot sufletul* (a. 1785). GCR II, 147/13. *Pre tatăl mieu și pre mumămea am lăsat și m-am lipit de tine.* MICU, în ȘA I, 87. *De s-ar fi lipit ei cu credință către D[u]mnezeu, spre tot neamul omenesc cel următoriu* [darurile] *le-ar fi lățit.* MAIOR, PRED. I, 56/28. *Pre Dumnezeu cel adevărat l-au fost lăsat și de idoli s-au fost lipit.* TEODOROVICI, I. 210/10, cf. LM. *Noi de tine ne lipim, Cu credință te cinstim.* ARH. FOLK. V, 100.

3. (Despre oameni și despre sentimentele lor) A se lega de ceva sau de cineva; a se ataşa de ceva sau de cineva. *Lepi-se sufletul mieu după tinre.* PSALT. HUR. 52^{r}/5. *Lepiiu-me de mărturia ta Doamne.* PSALT. 253. *Să nu se lipească lângă păcatele vieții aceștiia.* CORESI, EV. 69. *Să lipi sufletul mieu dupe tine și pre mine m-au sprejenit direapta ta.* BIBLIA (1688), 401^{1}/33. *Singur de bogăție se lipesc și întru aceaea nădăjduiesc.* MAIOR, PRED. II, 18/8. *Nu găsește un suflet care să să lipească de al lui.* MARCOVICI, D. 38/9. *Sima se lipise cu tot sufletul de roibulețul lui.* SANDU-ALDEA, U. P. 14; cf. ȘĂINEANU, D. U. *O certă oțărâtă, cum putuse să se lipească fără rușine de sărăcia... oamenilor de aici.* VOICULESCU, P. I, 53. ✧ Tranz. fact. *Ca să-l poci lipi și mai mult de familia mea, am hotărât să-i propui astăseară o însurătoare... cu verișoara sa.* PR. DRAM. 218. *Aceste făgăduieli și bunavoință ce Mihai arăta oștilor lipiseră cu totul inimile cazacilor de dânsul.* BĂLCESCU, M. V. 479. *Atrase în țara sa mai mulți fabricanți flamanzi,... căutându-le femei frumoase engleze pentru a-i însura și a-i lipi astfel de pământul Angliei.* CONV. LIT. XI, 110. ✧ Expr. **A-și lipi** (sau, învechit, **a i se lipi) inima (de** ori **către** ceva) = a fi atras, impresionat, dominat de ceva. *Se lepi inima lui către Dina, către fata lui Iacov și iubiia pre acea fată.* PO 115/25. *Pentru bogații cei lacomi ce-ș lipăsc inima către avuție.* VARLAAM, C. 306. *Bogățiia de ar curge, nu vă lipireți inima, grăiaște prorocul* (a. 1785). GCR II, 148/5. *Nu vă lipireți inima de bunătățile și de avuțiile veacului acestuia.* MAIOR, PRED. III, 79/28, cf. II, 15/19. *Bogățiia de ar curge ca apa, să nu vă lipiți inima de dânsa.* ȚICHINDEAL, F. 142/16. ✦ Tranz. A atrage; a reține. *Ceea ce lipește pe om mai mult de țară sunt pădurile, livedile, grădinele.* BREZOIANU, Î. 236/28, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un farmec secret și inexplicabil... atrage și pe străini și-i lipește de oraș.* ARGHEZI, B. 127. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A domina, a supune. *Mi-au lipitu-mi sufletul pământul, Ce mă-nvie, Doamne, cu cuvântul.* DOSOFTEI, PS. 409/21. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A admite, a accepta. (Refl. pas.) *Acest prepus nu să poate lipi când să vor fi prea iubind unul pre alalt.* PRAV. 110.

4. A fi însușit, deprins, valorificat de cineva; a deveni propriu cuiva. *Nu lepi-se mie înremă hicleană; ce feri-se de mere reul, nu conoscuiu.* PSALT. 206. *Nu să*

lipi de mine inimă îndărătnică, abătându-se de la mine cel rău nu cunoşteam. BIBLIA (1688), 414[1]/1. *Să se lipească întru inima mea toate învăţăturile cele bune.* BELDIMAN, N. P. I, 38/25. *Oarecare soiuri de cartofle... de mine nicidecum nu s-au lipit ca să mă puie în mirare.* I. IONESCU, C. 217. *Asemenea ambiţiune nu se lipeşte astăzi de mine.* GHICA, S. 146. *Pe scena lumei privesc cum se lipeşte invidia duşmană de tot ce străluceşte.* ALECSANDRI, POEZII, 469. *Acele cunoştinţi, câştigate în mod mecanic, nu s-au lipit de memorie.* EMINESCU, S. P. 262. *Din tot ce se numeşte sport, nimic nu s-a putut vreodată lipi de mine.* CARAGIALE, O. V, 291. *Nicio deşertăciune nu s-a lipit de sufletul meu.* DELAVRANCEA, O. II, 59. *Nobilul meşteşug nu se lipea de dânsul.* COCEA, S. II, 9. *Ăsta de aci... înţelege totul, dar are mintea alunecoasă şi nu se lipeşte nimic de el.* PREDA, R. 79. *Îndoielile nu se lipeau de el cu niciun chip.* id. D. 123. *Dragostile... de mine se anină, să lipesc. Nu se spală cât lumea.* ŞEZ. III, 154. ✧ Expr. **A (nu) se lipi învăţătura** (de cineva) = a (nu) asimila uşor învăţătura; a (nu) putea învăţa uşor. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Prez. ind.: *lipesc.* – Şi: (învechit) **lepi** vb. IV.

– Din v. sl. **лѣпити.**

LIPIÁŞ subst. (Regional) Pâine făcută din răsătură **(II 1)** (Somova – Tulcea). Cf. ALR SN IV h 1 065/682.

– Pronunţat: *-pi-aş-.* – Pl.: ?

– **Lipiu** + suf. *-aş.*

LIPÍC s.n., s.m. v. **lipici.**

LIPÍCĂ[1] s.f. (Învechit şi regional) Crustă care se face deasupra unei răni; s p e c. boală de piele. Cf. BARCIANU, JAHRESBER. VIII, 106, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Pl.: ?

– **Lipi** + suf. *-ică.*

LIPÍCĂ[2] s.f. (Învechit) Molie **(1).** Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF.

– Pl.: ?

– Cf. l i p i.

LIPÍCI subst. **I. 1.** S.m. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** plantă cu tulpina ramificată, cu frunze alungite şi păroase, care creşte prin locuri nisipoase şi aride *(Lappula myosotis).* Cf. GRECESCU, FL. 413, PANŢU, PL. 156, CADE, BORZA, D. 96, FLORA R.P.R. VII, 317, PRODAN–BUIA, F. I. 393; **b)** plantă cu tulpina ramificată şi frunzele alungite, cu pedunculi fructiferi curbaţi, care creşte prin locuri stâncoase şi nisipoase *(Lappula deflexa).* Cf. BORZA, D. 96, PRODAN–BUIA, F. I. 393; **c)** plantă cu tulpina ramificată şi acoperită cu peri rari, cu frunzele alungite şi subţiri şi cu flori mici de culoare albastru deschis dispuse la subsuoara frunzelor şi care creşte prin locuri umbroase *(Omphalodes scorpioides).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 119; **d)** (regional) torţel[1] **(1)** *(Cuscuta epithymum, Cuscuta europaea).* Cf. DAMÉ, T.2 37, BRANDZA, FL. 368. *Lipici şi frunză de plop se ţin legate la brâu.* ARHIVA, X, 67, cf. GRECESCU, FL. 419, PANŢU, PL. 156, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 55; (regional) **e)** cornuţ *(Xanthium strumarium, Xanthium spinosum).* Cf. BARCIANU, BRANDZA, FL. 326, BIANU, D. S., PANŢU, PL. 156, CADE, BORZA, D. 187; (regional) **f)** turiţă **(1)** *(Galium aparine).* Cf. PANŢU, PL. 156, CADE, BORZA, D. 74; (regional) **g)** lipicioasă, v. l i p i c i o s **(II 2 a)** *(Silene nemoralis).* Cf. GRECESCU, FL. 108, PANŢU, PL. 156, CADE; (regional) **h)** lipicioasă, v. l i p i c i o s **(II 1 b)** *(Viscaria vulgaris).* Cf. GRECESCU, FL. 113, PANŢU, PL. 156, CADE; **i)** (regional) lipicioasă, v. l i p i c i o s **(II 1 a)** *(Asperugo procumbens).* Cf. PASCU, S. 325, BORZA, D. 25; **j)** (regional) arăriel *(Cynoglossum officinale).* Cf. BORZA, D. 56; **k)** (regional) turiţă **(2 a)** *(Agrimonia eupatoria).* Cf. BORZA, D. 12; (regional) **l)** mohor[1] **(1 b)** *(Setaria verticillata).* Cf. BORZA, D. 160; (regional) **m)** garoafă *(Dianthus superbus).* Cf. ALR I 1 935/672, 695, 768, 792, 805, 810, 878, 896, 926, 986, 988, 990; **n)** (regional) volbură **(II a)** *(Convolvulus arvensis).* NALR–O III h 440/968. Cf. DL, DM, DEX, H I 295, II 142, III 117, 209, 306, IV 84, V 248, 279, VI 25, 104, VII 27, 148, XI 327, XII 5, XIV 160, 436, XVI 287. *Foiliţă trei lipici, Ce caţi, Ioană, pe colnic?* I. CR. II, 190. *Numai doamna rămânea. Când oiu zice trei lipici, Şi ca fînu-său Vartici.* PĂSCULESCU, L. P. 195.

2. S.n. Substanţă cleioasă sau vâscoasă care serveşte la lipit (hârtia), la etanşat etc.; clei. *Lipici... din sacâz şi răşină; se ung ramurile de la merişor... pentru prinderea sturzilor ce vin la boabe toamna.* BĂCESCU, PĂS. 372. *Muştele... nu voiau să se lase prinse toate de hârtia cu lipici galben aflată deasupra galantarului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 68. *Un borcan cu lipici.* DL. *Eu ungeam canaturile cu lipici.* PREDA, C. I. P. II, 90, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DOOM[2]. ✦ (Prin Olt.) Propolis (Peşteana Jiu – Târgu Jiu). Cf. NALR–O I MN 265, 2 206/920.

II. S.n., s.m. F i g. Ceea ce atrage, ceea ce încântă la cineva; farmec personal. *Numa cu ochii tot asupra Anaisii, să minuna de frumuseţa ei, de lipicii săi.* CANTACUZINO, N. P. 107[v]/2. *O fiică de Arhanghel, născută din gândire! Un duh! Şi duh-femeie! Lipici împersonat.* HELIADE, O. I, 194. *Slujbaşii vămii uneia din barierele Parisului au văzut o tânără ţărancă cochet îmbrăcată, a căria lipici traseră băgarea lor de seamă.* CR (1834), 20[1]/26. *Slăvita Elisavetă, înţelepciunii izvor, Lipiciul îl are numai şi drăgănelile lor.* POGOR, HENR. 24/11, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ea cearcă mare anevoinţă de a se apăra de lipiciul unei cochete.* CANELLA, V. 31, cf. COSTINESCU, LM. *Sultănica, când luă seamă că Drăgan are lipici, i să păru aşa de vechie treabă, că, d-ar fi fost de când lumea, ar fi fost mai de curând.* DELAVRANCEA, S. 26, cf. DDRF, BARCIANU. *Viaţa de acolea mi s-a părut monotoană, iar saşii cam sarbezi şi cu puţin lipici.* SBIERA, F. S. 129, cf. ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 151, III, 90, ŞEZ. XXXII, 137, ŞĂINEANU, D. U., CADE, BL I, 35, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Fata..., cum era împresurată tot de pocituri de draci, scălâmbăiaţi şi negri ca tăciunele, fără niciun lipici, se amoreză de el.* STĂNCESCU, B. 33, com. din VICOVUL DE SUS – RĂDĂUŢI şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI, NOVACOVICIU, C. B. I, 13, ZANNE, P. II, 600. ✧ Loc. adj. şi adv. **Cu lipici** = atrăgător, plăcut, fermecător, captivant. *Femeile* [sunt] *frumoase şi cu lipici, dar capriţioase.* TÂMPEANUL, G. 9/22. *Ei nu se puteau*

dezlipi de dânsa, căci şi vorba-i, şi faţa îi erau cu lipici. ISPIRESCU, L. 22. *Acest busuioc... e socotit că are putere să facă fetele drăgăstoase, cu lipici.* MARIAN, S. R. III, 271. *Avea ceva într-însa picant şi iritant. În buzele răsfrânte? În gropiţa din bărbie? În ochii cu lipici?* COCEA, S. II, 247. *Rumenă ca trandafirii şi cu lipic ca nimeni după lume.* VISSARION, FL. 71. *Râde cu lipici,... povesteşte, ca orice bătrân, lucruri trăite.* STĂNOIU, C. I. 113. *Vericule, te-a făcut maică-ta cu lipici.* STANCU, R. A. II, 118, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DOOM^2. *Fost-ai, leleo, cu lipici Şi-ai remas cu fugi-de-aici.* ALECSANDRI, P. P. 338. *Nu-i cu lipici la inima ei.* ŞEZ. III, 179. *Nu mi-ai făcut nimic, Dar ţi-e vorba cu lipic.* MAT. FOLK. 245. *Vorbea asta cu aşa lipici şi era aşa de frumoasă, că chiar de nu i-ar fi dat nicio povaţă, flăcăului tot nu-i venea să nu se abată.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 216, com. din UNGHENI – IAŞI şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CIAUŞANU, GL. *Mi-e vorba cu lipic, Se lipeşte de voinic.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 120. ✧ Loc. adj. (regional) **Cu lipic** = (despre leacuri) care are efect, folositor. *Mai bine-aleargă la potic Şi-mi adă leac cu lipic.* Com. din fostul judeţ VÂLCEA. ✦ Dragoste, iubire. *Să-i şteargă câte una... nu sendura, că de! erau luaţi de curând cu lipici unul de altul.* SĂM. IV, 765. ✧ Expr. **A prinde lipici de** (cineva) = a se îndrăgosti de cineva, a avea drag pe cineva. *Ai prins tu lipici de fata asta a Profirii şi ţi-i dragă ca ochii, te văd eu.* MIRONESCU, S. A. 43, cf. DEX. ✦ Plăcere **(1);** desfătare. *Ca să se momească proprietarul de lipiciurile vieţii câmpeneşti..., trebuie să fie prieten filosofii[i].* TÂMPEANUL, G. 51/9. *Să nu se înduplece lesne şi fără chipzuire la lipiciurile şi pornirile amorului.* PANN, E. I, IX/9. *Mai prinsese aşa, din şedere, şi un alt lipici – ţuica Chirnagilor.* KLOPŞTOCK, F. 315, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

III. S.n. **1.** (Popular) Numele unei boli care predispune la inactivitate şi stingere lentă (şi despre care poporul crede că provine din dragoste). *Unul dintr-înşii zise că-i e teamă să nu dobândească lipici.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. ŞĂINEANU, D. U., DA, DOOM^2. [Fata împăratului,] *cum avea gândul tot la dânsul, se temea foarte să nu dobândească lipici.* FUNDESCU, L. P. 97.

2. (Învechit, rar) Contagiune. *Ne vom îngriji cu neadormită silinţă de aer curat, căci printr-însul piere tot soiul de miazmă şi lipici, printr-însul se taie puterea boalelor... epidemiceşti.* C. VÂRNAV, H. 93/17.

– Pl.: (m.) *lipici* şi (n.) *lipiciuri.* – Şi: (regional) **lipíc** s.m., s.n.

– **Lipi** + suf. *-ici.*

LIPICIÓS, -OÁSĂ adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre substanţe, materii etc.) Care se lipeşte **(I 3);** care aderă la obiectele cu care vine în atingere, cleios, vâscos; (despre corpuri sau părţi ale lor) care are la exterior o materie vâscoasă (ca cleiul). *Tocmi... o unsoare de smoală cu său şi cu de alte lipicioase şi unsuroase şi ardzoase lucruri.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128^r/7. *În loc de apă, tină cleioasă şi lipicioasă izvoreaşte.* CANTEMIR, IST. 138, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Cerealele trebuie... depuse câteva minute într-o leşie care le-ar curăţi de toate seminţele lipicioase care au însuşirea de a se acăţa de suprafaţa lor.* BREZOIANU, A. 78/11. *Lipeşte şi pe pleoape un plastor cerat, tare şi lipicios.* CORNEA, E. I, 119/18. *Pământul hleios... este luciu şi lipicios.* LITINSCHI, M. 6/5, cf. POLIZU. *Cea mai bună făină este aceea... uscată şi lipicioasă pe degete.* PENESCU, M. 43/7, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Omătul moale şi lipicios se prinde uşor şi mâinile lor roşii lucrează harnice.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 231, cf. TDRG, PASCU, S. 71. *Din rana pământului, groparii zvârleau lut galben, lipicios.* REBREANU, P. S. 11, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Spre vârful tulpinei, planta e lipicioasă, ca să oprească în drum insectele care s-ar urca.* SIMIONESCU, FL. 142. *Într-un târziu, sărutările lui au devenit mai stăruitoare şi gura lui lipicioasă şi moale îmi căuta buzele.* CAMIL PETRESCU, P. 24. *Un angajament cu tact smuls recompensa risipa de sandvişuri şi de lichioruri lipicioase.* C. PETRESCU, C. V. 180. *Leoarcă de sudoare lipicioasă şi rece,... Ion a băiguit o poveste fără noimă.* POPA, V. 293. *Nu se vor recolta capsulele care abia au început să se desfacă, deoarece puful pe care-l vom obţine este necopt, lipicios şi greu de lucrat.* ENC. AGR. I, 521. *Caii se cufundau în clisa lipicioasă până la pântec.* STANCU, R. A. I, 76. *Suspensiuni microbiene tratate... au dat un sediment sub formă de gel lipicios.* CHIRIŢĂ, P. 113. *O brutărie... făcea pâine..., dar mai mult cu cartofi decât cu făină de grâu, astfel că era şi acră la gust şi lipicioasă.* PAS, Z. I, 138. *Faldurile tifonului se grămădeau moi la piciorul scării şi pe măsura desfăşurării lui arăta mai galben şi mai lipicios.* VINEA, L. II, 151. *Plante... cu peri glanduloşi, lipicioşi pe tulpini, frunze şi pe fructe.* FLORA R.P.R. V, 136. *Smulse o mână de iarbă afânată şi simţi în palme sucul ei lipicios.* BARBU, G. 55. *Corpul melcului de livadă scos din cochilia lui este nesegmentat, moale şi acoperit cu o substanţă lipicioasă numită mucus.* ZOOLOGIA, 43. *Dulciurile consumate între mese sau seara la culcare – îndeosebi cele lipicioase, care rămân aderente la dinţi – favorizează carierea dinţilor.* ABC SĂN. 25, cf. M. D. ENC., DEX, ALR I 398/5, 251, ALR SN I h 11/574, ib. V h 1 508, ALRM SN IV h 1 228. ✧ Fig. *De ce te dai lenei, d-aia mai mult ea te coprinde, ş-apoi tot ce este rău este foarte lipicios.* C. A. ROSETTI, N. I. 18. *Pomenirea voastră abia se ţine pe ruinele monumentelor ce vă rădică urmaşii voştri, asupra cărora lăsând ca o moştenire lipicioasa orbire, să dedă în urmaşii voştri.* BOLLIAC, M. 19/10. *Corupţiunea este lipicioasă.* LM. *„Tutuiala"... a devenit semnul unei sociabilităţi lipicioase.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 293. *Acum mi-e şi mai simţită impresia lipicioasă că sunt într-un local josnic din viţiu.* CAMIL PETRESCU, P. 75. *Se smuncea... să-şi scuture braţul de lipicioasa strânsoare.* C. PETRESCU, A. R. 29. *Nu-l vedea decât pe Amidon, scăldat, ca un cadavru spelb şi lichefiat, într-o aureolă lipicioasă şi purpurie.* VINEA, L. I, 322. *Răspunse cârmaciul, neademenit... de zâmbetul lipicios.* TUDORAN, P. 205. *O rază alburiu-roşcată, pătrunzând prin jaluzeaua de pânză, i se oprise, lipicioasă, pe faţă.* T. POPOVICI, S. 302. ✧ (Adverbial) *Cea mai infimă creatură este o revelare a unei infinite puteri, a unei incomensurabile şi eterne voinţe, fie acel fenomen o râmă oarbă, care se târăşte lipicios pe un palmac de mocirlă în umbră.*

CARAGIALE, O. III, 57. *Carâmbul ţigării dănţuia lipicios în ritmul văicărelilor.* KLOPŞTOCK, F. 151. ✦ (Învechit, rar) Urduros. Cf. GR. S. I, 305. ✧ C o m p u s: (învechit) **lipicios-deolaltă** = glutinos. *Semânţele cele glutinoase (lipicioase-deolaltă).* ECONOMIA, 121/1, cf. FORM. CUV. I, 178.

2. (Popular; despre oameni sau despre chipul, înfăţişarea etc. lor) Atrăgător, plăcut, simpatic. Cf. TDRG, CADE, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Mândră mult frumoasă, La ochi mângâioasă, La faţă lipicoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 303. *Ce folos de chip frumos, dacă nu e lipicios.* PANN, P. V. II, 129/29, cf. MARIAN, NU. 33, ZANNE, P. II, 565. ✦ (Despre oameni) Care se apropie, care se ataşează uşor de cineva; prietenos **(1)**. Cf. POLIZU, M. D. ENC.

3. (Învechit şi popular; despre boli) Contagios, molipsitor; (învechit, rar) lipitos. *Neunire în politie şi neînvoinţa în cetate, ciuma şi lângoare cea mai rea şi troajna cea mai lipicioasă iaste.* CANTEMIR, I. I. I, 141, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Din neîngrijire a se afla în oraş curăţănie pre uliţe şi la mahalale, urmează mai de multe ori aprindere de boale lipicioase, care pricinuieşte locuitorilor pătimire* (a. 1813). URICARIUL, I, 199. *Holera este boală epidemică şi lipicioasă.* HOL. 4^2/8. *Vărsatul vitelor şi al pasărilor este lipicios şi bolnăvitor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 94/7. *Ca să se curme tot feliul de întindere a boalei lipicioasă, s-au poruncit să înceteză tot feliul de comunicaţie.* AR (1829), 31^2/18. *Razele soarelui în timpul boalei lipicioase, adecă a ciumării, aduc perdere vitelor sau vietăţilor.* BOJINCĂ, A. I, 117/26. *Boalele cele lipicioase seau metehnile cele înprotiva scoposului căsătoriei şi vrăsta cea cu totul nepotrivită sânt legiuite împiedecări a căsătoriei.* COD. ŢIV. 12/31. *Ţara... este chinuită de foamete, de scăderea negoţului şi a meşteşugurilor, de boale lipicioase.* MARCOVICI, D. 254/9. [Pireul] *nu poate încă să se îndrepteze de urmările lipicioasei boale ce l-a cutrupit.* CR (1836), 751/58. *Patima aceasta se naşte şi prin răceală şi prin alte pricini; atunci e contagioasă (lipicioasă).* S. BĂRB. 15/15. *Dacă boalele lor sunt lipicioase, destul este de vor fi cinci într-o sală.* CUCIURAN, D. 95/11. *Nu sfătuiesc pe nimene să între în odaia unui bolnav, mai vârtos când ştie că bolnavul pătimeşte de o boală lipicioasă.* POVĂŢ. (1844), 25/9. *N-ar fi putut prinde loc dacă boala ar fi lipicioasă.* C. VÂRNAV, H. 42/3. *Această boală lipicioasă, la începutul ei, avea nişte simtome ca şi ale ciumei.* CORNEA, E. I, 39/24. *Care este pricina acestei boale? Este ea lipicioasă?* BREZOIANU, A. 103/22. *Dau miros negurilor şi pricinuiesc adesea friguri şi boale lipicioase.* MARIN, PR. I, 63/24. *Ciuma e o... boală lipicioasă ca râia.* MAN. SĂNĂT. 249/25. *Această epidemie nu e contagioasă (lipicioasă), nici nu e statornică ca alte epidemii.* BARASCH, M. III, 102/3, cf. POLIZU. *Ciuma, ca toate boalele mortale şi lipicioase, ca vărsatul, ca tifosul, ca lungoarea neagră, foarte periculoasă întâia oară, devine puţin violentă la cei cari au mai fost loviţi de ea.* GHICA, S. 31. *Acest tăciune... este şi o boală lipicioasă, molipsind toate firile la îmblătit.* I. IONESCU, B. C. 272/4, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Acei care cred cu tărie că de trupul lor nu se prinde cutare boală lipicioasă, nu se îmbolnăvesc, chiar când ei introduc înadins în sângele lor germenii acelei boale.* CONTA, O. F. 268. *Erezia samănă c-o boală lipicioasă.* EMINESCU, O. XIV, 166. *Unii... ar fi chiar bolnavi de o boală lipicioasă.* MANOLESCU, I. 39, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se propteşte cu amândouă mâinile de marginea biroului, ca şi cum s-ar feri de atingerea cu un bolnav de vreo boală lipicioasă.* V. ROM. ianuarie 1954, 77, cf. M. D. ENC., DEX, ALR II/I MN 57, 4 183/27, 36, 53, 102, 141, 192, 235, 250, 279, 284, 316, 833, ALRM II/I h 184, A II 6. ✧ F i g. *Ei încep să râdă şi râsul e boală lipicioasă; se ia de la unul la altul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 266. *Grecu-i boală lipicioasă Ce pătrunde pân la oasă!* ALECSANDRI, P. P. 90. ✦ (Învechit) Care transmite o boală infecţioasă. *Această boală... este cu atâta mai primejdioasă, cu cât veninul ei este lipicios.* AR (1829), 11^1/31. *Este foarte lipicioasă materia copturii lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 424/30. *Mai cumpănitoare şi mai înfricoşată ni se pare clasa veninurilor lipicioase (contagioase).* VASICI, M. II, 64/15. *Numai balele sunt lipicioase la această boală.* BREZOIANU, A. 571/9. ✦ F i g. Care se transmite (uşor) de la un individ la altul. *Bucuria e lipicioasă şi spiritul deşteaptă spirit.* FM (1846), 275^2/39. *Răul e lipicios ca ciuma şi ca rapăna.* RUSSO, S. 167.

II. Subst. (Bot.) **1.** S.f. Numele a două plante erbacee: **a)** plantă cu tulpina ramificată şi întinsă pe pământ, acoperită cu peri aspri şi necurbaţi, cu flori mici albastre-roşietice şi care creşte în locuri aride; (regional) lipici **(I 1 i)** *(Asperugo procumbens).* Cf. DAMÉ, $T._2$ 37, BRANDZA, FL. 369, BARCIANU, GRECESCU, FL. 413, TDRG, PANŢU, PL. 156, ŞĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 25, FLORA R.P.R. VII, 321, PRODAN-BUIA, F. I. 393; **b)** plantă a cărei tulpină secretă în partea superioară un suc cleios, cu flori roşii sau albe, care creşte prin fânete, păşuni, păduri, cultivată uneori ca plantă decorativă; lipici **(I 1 h)** *(Viscaria vulgaris).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 184, BARCIANU, GRECESCU, FL. 113, ALEXI, W., TDRG, PANŢU, PL. 156, CADE, SIMIONESCU, FL. 142, BORZA, D. 181.

2. S.f. Numele a două plante erbacee: **a)** plantă cu frunzele ovale şi cu flori albe dispuse câte trei în vârful ramificaţiilor tulpinii, care creşte prin locuri stâncoase *(Silene nemoralis).* Cf. BRANDZA, FL. 187, GRECESCU, FL. 108, PANŢU, PL. 156, CADE, BORZA, D. 160; **b)** (regional) miliţea **(2)** *(Silene nutans).* Cf. DDRF, TDRG. *Interesantă e iarba-roşioară..., neam cu lipicioasa, întâlnită pretutindeni în lungul drumurilor.* SIMIONESCU, FL. 120, cf. 131

3. S.f. (Regional) Turiţă **(1)** *(Galium aparine).* Cf. TDRG, PANŢU, PL. 156, CADE, BORZA, D. 74, FLORA R.P.R. VIII, 587.

4. S.f. (Regional) Turiţă **(2 a)** *(Agrimonia eupatoria).* Cf. BORZA, D. 12.

5. S.m. (Regional; în forma *lipicios)* Arin *(Alnus glutinosa).* Cf. BORZA, D. 16.

– Pl.: *lipicioşi, -oase.* – Şi: (regional) **limpiciós, -oásă** (ALR II/I MN 57, 4 183/47), **lipicós, -oásă** adj.

– **Lipi** + suf. *-icios.*

LIPICIOŞÍE s.f. (În dicţionarele din trecut) **1.** Viscozitate, adezivitate; (rar) lipiciozitate. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

2. Contagiune. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.
– **Lipicios** + suf. *-ie.*

LIPICIOZITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este lipicios **(I 1);** (învechit) lipicioşie **(1).** *Uscarea pe imprimate este corespunzătoare. Cerneala nu mai prezintă fenomenul de lipiciozitate.* în DCR.
– **Lipicios** + suf. *-itate.*

LIPICÍST s.m. (Învechit, rar) Adept al opiniei că o anumită boală este contagioasă (prin simplă atingere). *Se sâlesc lipicştii... a dovedi că boala se lăţăşte prin atingere.* C. VÂRNAV, H. 42/8.
– Pl.: *lipicişti.*
– **Lipici** + suf. *-ist.*

LIPICIÚNE s.f. (Învechit) **1.** Lipire **(I 1),** încleiere. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
2. Contagiune. *Despre caracterul climei în România şi Moldavia şi despre aşa-numita lipiciune (molivmă, lues) românească la a doua armată rusască.* FM (1844), 375²/9. *Toţi acei cari au avut prilej de a vide boala şi, fără să fie bătuţi la cap de ideia lipiciunei..., s-au încredinţat cu desăvârşire că holera nu să arată la fieştecare om tot într-un chip.* C. VÂRNAV, H. 97/20, cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.
3. Blefarită; (învechit, rar) lipie² **(2).** Cf. DDRF.
– Pl.: *lipiciuni.*
– **Lipi** + suf. *-ciune.*

LIPICÓS, -OÁSĂ adj. v. **lipicios.**

LIPÍDĂ s.f. (Mai ales la pl.) Substanţă organică grasă, insolubilă în apă, componentă a materiei vii, care prin oxidare produce energia organismului. *Conţin materie organică, în special lipide (substanţe grase).* AGROTEHNICA, I, 429. *Din grupul lipidelor simple fac parte: grăsimile neutre, ceridele şi steridele.* LTR², cf. BOTANICA, 8. *Hepato-pancreasul secretează fermenţi care ajută la digerarea tuturor părţilor componente ale hranei (protide, lipide, glucide).* ZOOLOGIA, 44, cf. DER. *Grăsimile (lipidele) se absorb sub formă de glicerină şi săpunuri.* ABC SĂN. 10. *Din grupa lipidelor face parte... colesterolul.* S. MARIN, C. B. 8. *Lipidele sunt prezente în toate celulele.* D. MED., cf. DEX, DN³.
– Pl.: *lipide.*
– Din fr. **lipide.**

LIPIDĂU s.n. v. **lăbidău.**

LIPIDEMÍE s.f. (Med.) Cantitate a lipidelor din sânge la un moment dat; lipemie. Cf. D. MED., M. D. ENC.
– Din fr. **lipidémie.**

LIPIDÉU s.n. v. **lepedeu¹.**

LIPÍE¹ s.f. (Învechit şi regional) Turtă **(I 1)** făcută din aluat de pâine (mai ales nedospit), coaptă de obicei pe vatră (şi umplută uneori cu brânză, cu mere, cu magiun etc.); (regional) clătită; (sens curent) pâine rotundă şi plată, cu coajă multă şi miez puţin. *Ia o pită, o pogace cu uleiu şi un lepiiu den coşniţa adzimelor care-i înaintea Domnului.* PO 277/16, cf. ANON. CAR, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 171, COSTINESCU, LM. *Cine-mi aducea lipie caldă de la târg?* JIPESCU, O. 41. *„Claponul" se vinde ca lipia caldă.* CARAGIALE, O. V, 353, cf. MARIAN, NA. 136, DDRF. *Când coace pâne, să facă mai ales copiilor lipină.* LIUBA–IANA, M. 99. *Pe-aşternut de lipii grămădesc adunatele poame.* COŞBUC, AE. 134, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Unii caută să mănânce lichiu, – pâne de grâu, – nespălat, ca să fie sătul tot anul.* PAMFILE, CR.213. *Plămădiră două rânduri de aluăţel: unul pentru colaci şi lipie şi prescură, altul pentru pâne şi colăcei, pe sama colindătorilor.* AGÎRBICEANU, S. 180, cf. MOLIN, R. B. 288, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Chioftele reci, sfertul de lipie... nu mă mai însoţeau de la un timp în gangul sucursalei lui Lazăr.* KLOPŞTOCK, F. 108. *În cerul gurii simţesc o dulceaţă de friptură şi de lipie caldă.* SADOVEANU, O. XIII, 883. *Mâncă... o bucăţică de lipie făcută cu ou pe deasupra.* MOROIANU, S. 94, cf. SCRIBAN, D. *Am rupt ieri lipia caldă şi am muşcat din ea.* CĂLINESCU, C. O. 273. *Aduceau din partea negustorilor din Obor mii de lipii calde încă şi pline pe coajă de făină.* CAMIL PETRESCU, O. III, 291. *Era alături o brutărie şi-au cumpărat ai tăi pâini şi lipii.* PAS, Z. I, 45. *Scoase o lipie galbenă..., moale şi gustoasă.* BARBU, PRINC. 94. *Rupea din ceva ce se găsea între nişte hârtii în geamantanul său, un fel de plăcintă sau era o lipie.* BREBAN, A. 26. *Palaneţul este un fel de lipie.* L. ROM. 1972, 419, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., H XVIII 175. *Capul e sprijinit pe un lemnuţ, înconjurat cu bumbac şi flori, care lemnuţ, împreună cu picioarele găinei, e împlântat într-un colac sau lipiu.* MÂNDRESCU, L. P. 198, cf. CONV. LIT. XX, 1013. *Om acoperi-o Cu lipie, Care-a pica a lor să fie!* MARIAN, S. 225, cf. VAIDA, com. LIUBA, VICIU, GL. 34, 47. *D-o lipie-i rămânea, D-un biet sărac că-mi venea Şi la mână i-o dădea.* MATEESCU, B. 38, cf. I. CR. IV, 159, 215, CABA, SĂL. 98, com. din BANAT, din FRATA – TURDA şi din ORAVIŢA, DENSUSIANU, Ţ. H. 323. *Păreţii din ce i-or face? Din liptii şi din plăcinte, Ca popa bine să cânte.* O. BÎRLEA, L. P. M. I, 170, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, L. COSTIN, GR. BĂN. I, 129, CIAUŞANU, V. 176, NOVACOVICIU, C. B. II, 13. *Duce ăoi la mireasă un coş cu plocon: neşte ăimble, lipii, zahar, mere.* GR. S. III, 349, cf. COMAN, GL., ALR I 776/144, 148, 158, 164, 190, 508, ALR II 4 015/27, ALR SN IV h 1 075, ib. h 1 077, ALRM SN III h 884, LEXIC REG. 71, ib. II, 81, TEAHA, C. N. 125, NALR–B I h 110/63. *Pe când ploau cârnaţi şi lipii calde* = când se întâmplau lucruri neobişnuite; în vremuri îndepărtate. Cf. ZANNE, P. III, 506. *Când se băteau oamenii cu lipii peste gură* = foarte demult. Cf. ZANNE, P. III, 597. *Lipie pe lipie Frunză vărvărie* (Oglinda). PĂSCULESCU, L. P. 91, cf. GOROVEI, C. 256, PAMFILE, C. 27, PASCU, C. 77. *Lipie peste lipie, Floarea-i verde liliechie* (Sfecla). GOROVEI, C. 342. ✦ (Mold.; în forma *litie)* Pâine mică rotundă de făină de grâu (ŞEZ. VII, 181) pentru anafură (PAMFILE, A. R. 139). Cf. a z i m ă, a n a f u r ă. ✦ (Prin Ban.) Pâine mare, coaptă sub ţest. Cf. REV. CRIT. III, 159, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 119. ✦ (Regional) Pâine necoaptă sau nefrământată bine; clisă. Com din BRAŞOV. ✦ P. a n a l. (Prin nord-vestul Transilv.) Cocoaşă la om. Cf. ALR II/I h 56.

– Accentuat şi: (regional) *lípie* (ALR SN IV h 1 075/705, 723, 728, UDRESCU, GL). – Pl.: *lipii* şi (regional) *lipie* (ALR SN IV h 1 075). – Şi: (învechit, rar) **lepíu**, (regional) **lipiu** (pl. *lipie* LB, COMAN, GL., ALR I 776/164, ALR SN IV h 1 075, ALR II/172, LEXIC REG. II, 81, *lipiuă* ALR SN IV h 1 075/102, *lipii* com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, *lipiuri* ALR SN IV h 1 075/102) s.n., **lipínă** s.f., **lípíni** (DENSUSIANU, Ţ. H. 323, REV. CRIT. III, 159, ALR II 4 015/27) subst. pl.

– Din scr. **lepinya**, magh. **lepény**.

LIPÍE² s.f. **1.** Palmă (peste obraz), (regional) l i p ă¹, l i p a n ă; bătaie. Cf. CADE, CIAUŞANU, V. 176, PAŞCA, GL.

2. (Învechit, rar) Blefarită; (învechit) lipiciune **(3)**. Cf. DDRF.

– Pl.: *lipii*.

– **Lipi** + suf. *-ie*.

LIPÍNĂ s.f. v. **lipie¹**.

LIPÍNI subst. pl. v. **lipie¹**.

LIPIOÁRĂ s.f. (Prin Munt.) Diminutiv al lui l i p i e¹. Cf. ALR II 4 024/705, ALR SN IV h 1 075.

– Pronunţat: *-pi-oa-*. – Pl.: *lipioare*.

– **Lipie¹** + suf. *-ioară*.

LIPIODÓL s.n. (Farm.) Produs radioopac, obţinut prin fixarea iodului pe o substanţă uleioasă, folosit în investigaţiile radiologice. Cf. M. D. ENC., DOOM².

– Pronunţat: *-pi-o-*.

– Din fr. **lipiodol**.

LIPÍRE s.f. Acţiunea de a (s e) l i p i şi rezultatul ei.

I. 1. Fixare, ataşare (cu ajutorul unei materii cleioase). Cf. l i p i **(I 1)**. *Adeogindu-se preste tot materialul acela, alimentare şi lipire îi procura.* ARISTIA, PLUT. 258/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Lipirea hârtiei, atât pe stea cât şi pe luceafăr, se face cu cocă de făină de grâu.* PAMFILE, CR. 129. *Aducerea la cunoştinţa publică prin lipirea pe pereţii unor anumite instituţiuni publice... a unor anumite acte juridice.* ENC. AGR. I, 78. *Adezivii în stare de dispersiune se întrebuinţează mai ales la lipirea pieilor uşoare.* LTR², cf. DP, DEX.

2. Împreunare, unire, asamblare (cu ajutorul unui adeziv, printr-un procedeu tehnic etc.), realizându-se un tot nedemontabil. Cf. l i p i **(I 2)**. *Ouele sau ovulele plantelor stau lipite de ovariu tocmai în locul lipirei marginelor foilor carpelare.* BARASCH, B. 27. *Modul de lipire a oaselor nazale.* CONTEMPORANUL, II, 20. *Cunoştinţa esenţială a meseriei stă în lipirea fierului. Însă această lipire se face sau prin suprapunerea celor două capete ale bucăţilor, sau prin îmbucarea unuia din capete.* PETICĂ, O. 469. *Lipirea moale se execută cu o compoziţie de cositor şi plumb.* IOANOVICI, TEHN. 181. *Cele două fluiere sunt întotdeauna paralele şi construite fie dintr-o bucată de lemn, fie separat şi reunite apoi prin lipire, legare sau ferecare în metal.* ALEXANDRU, I. M. 67, cf. LTR², DP. *Piesele se încălzesc înainte de lipire.* DER III, 139. ✦ (Învechit) Etanşare, astupare a crăpăturilor, a găurilor cu o materie vâscoasă. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU.

3. Fixare de ceva sau unul de altul (cu ajutorul unei materii cleioase sau prin alte mijloace, din alte cauze); prindere **(III)**, agăţare. Cf. l i p i **(I 3)**. *Scrobeala nu este tremurândă şi deasă, fără numai prin lăţirea şi lipirea băşicuţelor între ele.* BREZOIANU, A. 592/26. *Boabele se fac prin lipirea neregulată a altora mai mici.* CONTEMPORANUL, II, 467. *A doua categorie de forme structurale rezultă din aglutinarea sau lipirea microagregatelor.* AGROTEHNICA, I, 419.

4. Acoperire cu un strat de muruială **(2)** a pereţilor, planşeului etc. unei construcţii, realizându-se o suprafaţă netedă. Cf. l i p i **(I 4)**. Cf. DDRF. *Lipirea se face cu balegă de bou.* PAMFILE, I. C. 427.

II. 1. Apropiere foarte mare a unui lucru de altul; punere în contact imediat (astfel încât să se atingă) a unui lucru cu altul. Cf. l i p i **(II 1)**. *Printr-a gurilor lipire, Ţ-am adeverit amoriul cu credinţă şi iubire.* CONACHI, P. 99, cf. PONTBRIANT, D. *Dacă consoanele respective se articulează obişnuit, cu organele foarte apropiate sau lipite, încordarea determină o prelungire a apropierii sau lipirii.* IORDAN, STIL. 53.

2. Adăugare, ataşare, alipire. Cf. l i p i **(II 2)**. *Persoana întâia se deosebeşte prin lipirea lui „em" la a treia înmulţit.* CONTEMPORANUL, II, 357. ✦ (Învechit, rar) Încorporare, anexare. *De altfel, n-ar mai fi unire, ci anexare, lipire a unei părţi la alta.* XENOPOL, I. R. XIII, 118.

3. (Învechit, rar) Legare a cuiva de un anumit loc (interzicându-i să se strămute). *Regulamentul organic... i-a liberat... de lipirea la pământ.* KOGĂLNICEANU, S. A. 156.

III. (Învechit) Apropiere (sufletească), ataşare de cineva sau de ceva; aderare conştientă la ceva. Cf. l i p i **(III 1)**. *Toate acestea năştea lui Leo simţire de evlavie şi de lipire către dânsul.* CANTACUZINO, N. P. 107ᵛ/17. *Lipirea inimii de lucrurile ceale de jos ale pământului... vă opreşte şi vă împiedecă a vă apropiia la sfânta cumenecătură.* MAIOR, PRED. II, 270/7. *Patriotism adevărat este... râvna pentru binele de obşte, iar nu numai simţirea cea firească sau lipirea cea pricinuită din cele dintâiu obicinuinţe.* GOLESCU, E. 311/16. *Din bogăţia a tuturor lucrurilor îndestulare, de acolo a multora lipire, căci fieştecarele al său folos caută.* ARHIVA R. I, 162/27, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ce este exaltarea altceva decât o lipire de disperare?* STĂNESCU, R. 80. ✦ (Învechit) Unire, asociere cu cineva (pentru atingerea unui scop comun). *Nimic nu putea să supere pe Sigismund ca înstreinarea lui Mircea de către coroana Ungariei şi lipirea lui de Polonia.* F. AARON, I. I, 60/5. *Despre lipirea popilor româneşti la confesiunea unitariană iarăşi nu putea fi vorba.* BARIŢIU, P. A. I, 164.

– Pl.: *lipiri*.

– V. **lipi**.

LIPISCÁN s.m. v. **lipscan**.

LIPISCÁT s.n. (Învechit, rar; şi adjectival) (Stofă) provenită din Leipzig. Cf. BARCIANU. *Cu şalvari de lipiscat, Cinci galbeni cotul a dat.* POP., ap. TDRG.

– De la **Lipiska** (n. pr.) „Leipzig".

LIPÍŞ s.m. (Ornit.; regional) Păpăludă[1]; (regional) lipitoare (v. l i p i t o r **II 2**) *(Caprimulgus europaeus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 108.
– Pl.: *lipişi.*
– **Lipi** + suf. *-iş.*

LIPIŞÓR s.m. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Luncavița – Măcin). Cf. H XIV 374.
– Et. nec.

LIPIŞTOÁCĂ s.f. (Zool.; regional) Lipitoare (v. l i p i t o r **II 1**) *(Hirudo medicinalis, Hirudo officinalis)* (Prăvăleni – Brad). Cf. ALR I 1 188/90.
– Pl.: *lipiştoace.*
– Cf. l i p i.

LIPÍT[1] s.n. **I.** Faptul de a (s e) l i p i.
1. Cf. l i p i **(I 1).** *Se ducea la lipitul afişelor.* DDRF, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DEX. ✦ (Învechit, rar) Etanşare. Cf. COSTINESCU.
2. Cf. l i p i **(I 4).** Cf. COSTINESCU, DDRF. *Din oamenii duşi acolo ca să sape lut pentru lipitul caselor..., câtiva şi-au găsit sfârşitul vieţii prin surparea malurilor.* PAMFILE, DUŞM. 256, cf. CADE. *Cum să se ocupe el cu treburi de astea, să cheme femei la lipit, să-şi pună sluga ori pe altcineva să mătură şcoala?* DAN, U. 133. *Încălzirea pentru lipituri moi se face cu ciocane de lipit, cu lampa de lipit..., în cuptoare etc.* LTR² X, 243, cf. ALR I 1 677/542.
II. (Popular) Lipitură **(2).** *Să nu calci pe prispă până nu s-a usca lipitul, că-i rău pentru bătătură.* GOROVEI, CR. 17.
– V. **lipi.**

LIPÍT², **-Ă** adj. **I. 1.** (De obicei urmat de determinări locale introduse prin prep. „de" sau „pe") Fixat, prins, ataşat, agăţat de ceva (cu ajutorul unei materii cleioase ori prin alte mijloace); aplicat la ceva. *Atinsă cu mâna de căldare şi-i rămasără unghile la căldare lipite cu buricile degetelor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7[v]/2. *Peliţele trupului lui sânt lipite, toarnă preste el, nu se va clăti.* BIBLIA (1688), 381[1]/56. [Seminţele,] *de unsuros ce este* [conul,] *rămân lipite.* COD. SILV. 26, cf. KLEIN, D. 372. *Cu legături de o piele vânoasă... sânt rinichii, unul pe o parte şi altul pe alta lipiţi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 198/10. *Să va aşăza... în stâlp în malul portului, unde prin hârtii lipite să va da în cunoştinţă obştii fieşcare corabiie anume... de care felurime de producturi au încărcat* (a. 1832). DOC. EC. 499. *Calul... are capul ceva cam mare şi tare, botul cam adus, urechile lipite jos şi ceva cam lungi.* BREZOIANU, A. 531/31. *În locul pistonului este o membrană flexibilă lipită de buzele ei.* MARIN, F. 114/5. *Căutând aceste titve, văzui una mai mică, mai delicată; osul era alb şi luciu, dar nu avea nicio etichetă lipită pe ea.* NEGRUZZI, S. I, 217, cf. POLIZU. *Pe fatada teatrului... era lipit un afiş scris în limba grecească.* FILIMON, O. I, 227, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Într-o casă părăginită, fără uşi, cu hârtie lipită la ferestre,... îşi stabileşte cartierul general.* MAIORESCU, D. II, 90. *Afişele lipite pe păreţi îndeamnă publicul să vie.* CONV. LIT. XI, 81. *Cauţi noaptea adevăr Şi-ntâlneşti lipită-n file Viţa-i galbenă de păr.* EMINESCU, O. I, 108. *Ia vezi lipită... o bucăţică din „Opinia" jos.* CARAGIALE, O. VII, 122. *Graiul ei cel dulce şi viersul cu lipici ce avea îl făcu să-i rămâie tălpile lipite de locul unde sta.* ISPIRESCU, L. 35. *Se... văd adesea nişte corpuri cilindrice foarte subţiri şi lungi, ceva mai îmflate la capătul liber, iar cu celălalt lipite de corpul sferic.* CONTEMPORANUL, II, 31, cf. DDRF. *Se află sămănate pe stânci o mulţime de săhăstrii, unele în peşteri care sunt aşa de greu de atins, încât samănă cu cuiburi de rândunele lipite de stânci.* ARHIVA, X, 139. *Un brotăcel cerea ploaie, lipit pe o frunză de porumb.* SANDU-ALDEA, U. P. 20, cf. ALEXI, W. *Pergamentul e rupt şi lipit pe alt pergament.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 182. *Unde Ştefan pusese cărămidă lipită cu ciment, el a pus piatră tăiată, prinsă cu scoabe de fier.* IORGA, C. I. II, 28. *Un căpeţel de lumânare de ceară picura lipit de vergeaua de fier a patului.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 201. *Pe unele icoane tâlmăcirea slavonă este acoperită cu şuviţe de hârtie lipită.* PAMFILE, I. C. 413. *Într-o dimineaţă l-a găsit cu aripa lipită de geam, mort, îngheţat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 49. *Câteva rândunele intră şi zbor spre cuiburile lipite de marginea cafasului.* GÂRLEANU, N. 89, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Teoctist se căzni stângaci... să-l despoaie şi rupse mai mult decât desfăcu, cu piele cu tot, bucăţi din veşmântul putred, lipit de carne.* VOICULESCU, P. I, 180. *Pe uşă găsi lipită o hârtie roşie.* BART, E. 248. *Corpul este scurt, cilindric, la partea posterioară având o ventuză cu care stau lipite de stânci.* ENC. AGR. I, 52. *Cele două discuri sunt unite între ele prin 2 rondele strunjite în lemn şi lipite cu clei.* ENC. TEHN. I, 324. *Muştele rămaseră încleiate unele pe loc şi altele zburând cu biletul lipit de spinare.* ARGHEZI, P. T. 111. *Îi împodobiră creştetul capului şi braţele cu lumânări aprinse şi lipite cu puţin spermanţet topit.* CĂLINESCU, S. 525, cf. DL, DM. *O hârtie în chenar lipită pe o tablă de lemn arăta o săgeată roşie.* PREDA, R. 124. *Era împânzită de afişe mari lipite pe garduri şi pe clădiri.* BĂNULESCU, C. M. 243, cf. DEX. *Îl cată în şeafă, găseşte turta lichită.* GR. S. II, 338. ✧ F i g. *Întru chipul ei să vedea mândria... carea nu era lipită asupra feţii fratelui ei.* BELDIMAN, N. P. I, 83/12. *Ideile... era lipite de aceste.* VĂRNAV, L. 80[v]/16. *Nu voi ca să las ruşinea lipită la pomenirea mea.* HELIADE, L. B. III, 35/24. *Ne impunea prin zâmbetul lipit de figura sa larg deschisă, care încununa un trup sănătos şi voinic.* IORGA, P. A. I, 53. *Sunt aici, lipite de tavan, politeţea şi gândurile mele.* CAMIL PETRESCU, P. 67. *A rămas cu un deget alb şi fin ridicat în sus, ca şi când mistica populară ar fi fost lipită undeva pe tavan.* POPA, V. 192. *Visul rămase lipit de el şi îl însoţi de-a lungul orelor acelei zile.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 32. *Singurul camfor care mai ţinea lipiţi de suprafaţa sufletului meu fulgii falşi, desprinşi, ai culturii, era sentimentul tatălui meu.* ARGHEZI, S. XV, 9. *Cuvântul ce sta lipit pe buzele tuturor era: moarte.* CĂLINESCU, S. 692. *Cu somnul lipit de gene, acoperiţi de ţoale, picotăm.* STANCU, D. 186. *Sărăcia se ţinea lipită de dânsa.* POP., ap. PĂCALĂ, M. R. 158.
2. (Despre obiecte sau fragmente de obiecte) Împreunat, unit, asamblat cu ajutorul unui adeziv, printr-un procedeu tehnic etc., realizându-se un tot nedemontabil.

V. încleiat, sudat. *Argint lipit iaste.* BIBLIA (1688), 499¹/55. *Ţevile lor să fiiă tot cu arama lipite* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 168. *Călcăm suprafaţa, având grijă... să nu acoperim niciodată cu pământ partea unde sujetul este lipit cu altoiul.* BREZOIANU, A. 299/13. *Staminele şi pistilurile sunt lipite unul d'altul.* BARASCH, B. 26. *Foile rupte erau lipite şi cârpite fiecare la locul lor, cu o minuţioasă îngrijire.* GHICA, S. 678. *Este inventatorul tablourilor de scânduri lipite cu clei şi acoperite cu pânză sau ipsos.* FILIMON, O. II, 78. *Pe trupul părintelui începe a creşte un mugur care este fiul, şi care... sau se separă de părintele său, sau rămâne lipit ca o ramură de dânsul.* CONTA, O. F. 229. *S-a relevat că mortul purtase pe frunte... o roată de bronz cu alte patru rotiţe lipite pe margini în cruce.* PÂRVAN, G. 438. *Se văd două corpuri aproape identice, lipite şi formând o unitate desăvârşită.* OPRESCU, S. 127. *Împreunate şi lipite laolaltă, ele formează un tub care se înfăşoară pe toată lungimea cu coajă tânără de cireş.* ALEXANDRU, I. M. 41. *Antene totdeauna lipite într-un tub care înconjoară stilul.* PRODAN–BUIA, F. I. 481. ✦ (Învechit, rar) Etanşat. *Năuntrul ei poate să fie lipit pe amândoă feţele cu hârtie oliată.* BREZOIANU, A. 387/24. ✦ (Învechit, rar) Astupat, obturat. *Se nasc unii din copii cu răspunsurile şezutului, a udului, a nasului, a urechilor şi a gurii astupate cu o piele pe dinafară sau lipite pe dinlăuntrul lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 71/4, cf. 287/16. ✦ (Despre pleoape sau despre ochi) Care se deschide cu greu (din cauza unor secreţii patologice, a somnului, a oboselii); care este închis sau întredeschis (şi se deschide cu greu). *Într-un târziu rămase nemişcat, aşa, cu ochii lipiţi, şi gura se închise.* SADOVEANU, O. II, 370. *O vedea... pe Nica cu ochii lipiţi ca la soboli.* CAMIL PETRESCU, O. I, 26. *Ichim ridică privirea bleagă dintre pleoapele lipite şi se uită moale şi paşnic în jurul lui.* id. ib. 134. *Da, da,... rosti Ionici, ridicându-se în capul oaselor, cu ochii lipiţi.* CAMILAR, N. I, 15, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (Mai ales despre materii vâscoase, cleioase) Prins de ceva; aderat la... *Când ancora se smulge târându-se pe fund, adeseori găsim în pământul lipit de ghearele ei monede.* BART, S. M. 21, cf. 75. *Când rămâne mămăligă lipită de ceaun, să n-o mânânci, că-i năpaste.* ŞEZ. I, 17, cf. GOROVEI, CR. 175. ✦ (Popular) Crescut împreună cu altul (şi cu unele organe comune); îngemănat. *Copii adevăraţi, în vase mari de sticlă puşi în spirturi, care s-au născut pociţi şi alţii câte doi lipiţi.* GOLESCU, Î. 14. *Acelaşi progres de individualizare îl putem urmări şi în exemplul monştrilor dubli, a gemenilor lipiţi unul de altul.* RALEA, S. T. II, 92, cf. ALR II 5 148/723, 762, ib. 6089/705, 769, 784, 812, 876, 886, 987. ✦ (Învechit, rar) Care este în legătură cu ceva; aferent. *Proprietariul folosirei datoriu este să sufere toate însărcinările cele ordinare şi extraordinare ce sânt lipite către moşie.* COD. ŢIV. 193/6.

3. (Despre construcţii sau despre părţi ale lor) Acoperit cu un strat de muruială **(2)** (astupând găurile) şi netezit; muruit **(1),** (regional) lutuit. V. tencuit. *Să pui să facă zăci... odăi di lemn, dar bine lipite şi văruite pi dinlăuntru şi pi dinafară* (a. 1824). IORGA, S. D. XVI, 405. *Aceste grajduri vor să fie făcute de cărămizi crude, adică nearse, sau de gard, dar lipit bine de amândouă feţele.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 90/21. *Are un cazan aşezat într-o magazie de gard de nuiele, lipită cu pământ* (a. 1842). DOC. EC. 770, cf. POLIZU. *Ies pe bătătură, pe prispele lipite, Grămezi, grămezi copiii cu plete aurite.* BOLLIAC, O. 68. *Principele se instalează într-o colibă sub acoperiş de paie, având numai o odaie cu vatră şi o cămăruţă umedă, lipită cu pământ.* MAIORESCU, D. II, 100. *Prispa e lipită cu pământ galben.* DDRF, cf. MOLDOVAN, Ţ. N. 81. *Bârnele nu sunt lipite, căci altfel nu poate să răzbată aerul pentru a zvânta caşul.* PAMFILE, I. C. 28, *O prispă lipită cu pământ galben.* DELAVRANCEA, O. II, 298. *Locuinţele getice... erau de nuiele lipite cu pământ.* PÂRVAN, G. 134. *Văruite în toate culorile şi lipite cu pământ, casele lui Niţă... păreau o colivă stricată.* ARDELEANU, D. 14. *Căşăria... nu are deloc ferestre; e însă poditâ şi lipită cu lut.* DIACONU, P. 21, cf. ŞĂINEANU, D. U. *O lampă atârnată în părete lumina odaia... lipită pe jos cu lut.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 225. *Odaia era mică, lipită cu lut pe jos, dar curată.* C. PETRESCU, Î. I, 278. *De atunci vieţuieşte în dărăpănătura de nuiele lipită cu lut.* CONV. LIT. LXVII, 396. *Casa era clădită din bârne de stejar, lipită cu lut şi apoi stropită cu tencuială de var.* SADOVEANU, O. XVIII, 74. *Cuptorul era lipit cu humă.* CĂLINESCU, O. XIV, 18. *Este o mică locuinţă cu zidurile învălurate, lipite cu lut, cu prispa sprijinită în trei stâlpi.* VIANU, L. R. 445. *Noi avem bordeie mici, Bune de plugari voinici, Veltucite şi lipite Şi cu stuh acoperite.* ALECSANDRI, P. P. 391, cf. H XVII 5. *Pod lipit.* CHEST. II 214/1. *Casa striinilor Îi lipită, -i văruită, Dâinuntru-i otrăvită.* ARH. FOLK. III, 71. *Casăle nu erau din batrâni văcălite, numa liptite.* A III 10, cf. NALR–O III h 392/951. *Casa ta este lipită, Mie-mi pare cam gătită,* se spune, ironic, despre o femeie leneşă. Com. din PIATRA NEAMŢ.

4. (Cu referire la relaţiile feudale; despre oameni; urmat de determinări ca „de pământ", „pământului", „de moşie" etc.) Care nu poate pleca; care nu se poate stabili în alt loc, pe altă moşie. V. legat. [Omul] *lipit de moşie este într-adevăr rob. Noi n-avem voie să fugim.* ap. XENOPOL, I. R. XII, 108. *Lipiţi pământului erau ţăranii iobagi, sau vecinii, care trăiau pe pământurile boiereşti.* CV 1949, nr. 7, 6. *Atunci când ţăranii erau lipiţi de pământ..., limba nu se putea unifica.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 34, 14/3. ✧ Expr. **(Sărac** sau **calic, sărman) lipit (pământului** sau **de ţărână)** ori, regional, **lipit (pământului) de sărac** (sau **de sărăcie)** = foarte sărac **(3).** *Au rămas lipiţi pământului, ogoarele nesemănate şi vitele perite.* ASACHI, S. L. II, 291. *Toată-opinca-n puşcărie; Toţi legaţi, săraci lipiţi, Zac în ploaie pe gimie.* BOLLIAC, O. 192. *Noi suntem săraci lipiţi, ne hrănim cu cărbuni, suntem cărbunari cinstiţi şi pescuitori de bureţi.* GHICA, S. 412. *A rămas sărac lipit; n-are nici cu ce să plătească imiclicul slugilor.* FILIMON, O. I, 234. *A luat până şi cenuşa din vatră şi a lăsat oamenii săraci, lipiţi pământului.* I. IONESCU, M. 289. *I s-o scos averea la mezat..., o rămas lipită pământului şi şede la preutu' din sat.* ALECSANDRI, T. 258. *Baba cea zgârcită şi nebună a remas de tot seracă, lipită pământului.* CREANGĂ, P. 70. *Poţi fi sărac lipit şi incapabil a munci de două parale.* CARAGIALE, O. III, 207, cf. DDRF. *La sosârea lor în ţară, erau săraci lipiţi pământului.* SBIERA, F. S. 350. *Mi-a murit un bou din jug şi mi-am luat altu-n loc, că eu cu*

ei mă ţiu. Şi-am rămas lipit, boierule. SANDU-ALDEA, U. P. 84, cf. ALEXI, W., TDRG. *Ea ştia, din păţăniile bătrânilor, că de multe ori băile de aur cele mai bune lăsaseră săraci lipiţi pe proprietari.* AGÎRBICEANU, A. 215. *Însurătoarea feciorului lui Toma cu o fată săracă lipită stârnise de altminteri vâlvă în Pripas.* REBREANU, I. 369. *Erau săraci..., săraci lipiţi pământului.* DUMITRAŞCU, STR. 10, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Familia rămase atât de săracă lipită pământului, încât nu se mai putu ridica niciodată.* C. GANE, TR. V. 105. *M-au lăsat calic, lipit pământului.* SADOVEANU, O. XXI, 94. *Printre toţi verii, cumnaţii, nepoţii şi cumetrii, cel mai sărac, calic lipit pământului, era un văr primar.* BART, E. 35. *Acest diac era un ţânc de om iute ca priznelul. Avea opt copii şi era sărac lipit.* DAN, U. 88. *O vreme cumplită de iarnă îi lăsă în câteva zile săraci lipiţi pământului.* MOROIANU, S. 108, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 360, IORDAN, STIL. 280, 281. *Într-o ţară bogată,... sătenii sunt săraci lipiţi pământului, iar ostaşii nu pot mânca trei mese cu carne pe săptămână.* CAMIL PETRESCU, O. III, 195. *Pe Cătică nu-l plac fetele, e sărac lipit.* STANCU, D. 269. *Am ajuns lipiţi pământului.* H. LOVINESCU, T. 63, cf. DL. *Am fost proşti şi-am venit lipiţi pământului din Ungaria.* T. POPOVICI, SE. 44, cf. SCL 1960, 381, DEX. *El a rămas fără de părinţi şi sărac, sărac lipit pământului.* MARIAN, O. II, 137. *Boierul nostru a rămas iarăşi calic lipit pământului, ca şi mai nainte.* ŞEZ. I, 261. *Unu era bogat,... iar ălălalt sărac lipit pământului.* STĂNCESCU, B. 225. *Eu, fiind sărman lipit pământului, n-am nimică.* MARIAN, S. R. III, 59. *Fiindcă eşti sărac lipit,... să-ţi dau un dar, în lume să te îmbogăţeşti.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 120. *Ăl cu dreptatea rămăsese mai sărac de cum fusese, lipit pământului, fără niciun ban.* PAMFILE, D. 60, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Munceau cu toţii din zori în noapte, dar fără niciun spor, căci tot săraci lipiţi pământului rămâneau.* FOLC. TRANSILV. III, 367. *Sân sărac lipit, dă n-am nij la copii ce să le dau să mănânce.* O. BÎRLEA, A. P. II, 345. *Mai bine trăieşte un sărac lipit decât un bogat zgârcit.* PANN, P. V. III, 81/22, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 11, ZANNE, P. V, 564. (Cu parafrazarea expresiei) *Aici sânt prea mulţi bogaţi peste măsură şi iarăş prea mulţi lipiţi de săraci.* GT (1838), 53²/22. *Era odată un zgârcit..., ferfeniţos încât ai fi crezut că-i lipit pământului de sărăcie.* GANE, N. III, 12. ✦ (În sintagma) *Sărăcie lipită* = sărăcie foarte mare, sărăcie lucie (v. l u c i u). *Zoiţa şi Radu rămaseră orfani, ea de 15 ani, el de 13... Şi bani, nimic, sărăcie lipită.* C. GANE, TR. V. 246.

5. F i g. (Despre ochi sau despre privire) Orientat şi fixat asupra unui lucru. *Treizeci şi două! zise preotul cu ochii lipiţi pe masă.* REBREANU, I. 265. *Rămase pe peron... cu privirea lipită pe pervazul ferestrei.* id. P. S. 159.

II. 1. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Situat în apropiere de cineva sau de ceva, î n v e c i n a t, v e c i n **(I 1)**; pus în contact imediat (astfel încât să se atingă) cu altceva sau cu altcineva. *Lepitea-s oasele meale peliţeei meale.* PSALT. HUR. 83ᵛ/7. *Amu era grijite peste noapte cu două rânduri de şanţuri, un şanţ tocma pe lângă cară, iară alt rând de şanţuri mai departe de tabără şi amu lipiţi de şanţurile leşilor.* M. COSTIN, O. 79. *Văzură mortăciunea aruncată în cale şi leul sta lipit de mortăciune.* BIBLIA (1688), 255¹/34. *Ei aşa mergând lipiţi unul altuia, paveţă strivea paveţe.* CANTACUZINO, N. P. 158ᵛ/17. *În doao căsi, sus zidite, Una de alta lipite, Numai un zid îi desparte.* AARON, în ŞA II, 711. *Bolnavul se culcă cu trupul întins... şi cu mâinile lipite de trup.* DESCR. AŞEZ. 23/20. *Va merge deodată nu numai plântarea cu cartofle în două ogoare lipite unul de altul, dar şi acoperirea brazdelor.* I. IONESCU, C. 58/12. *Cu tine-n braţe şi tu de mine lipită, Petreceam zilele noastre.* CONACHI, P. 101. *Clina acoperişului cată să fie repede, păretele septentrional gros, lipit de vreun şopru.* BREZOIANU, A. 388/12. *Era la Eliada supra balustradei apartamentului celui lipit de templul zeei, aproape de piaţa publică.* ARISTIA, PLUT. IX/34. *A lor buze lipite arătau simţire Numai prin suspin.* NEGRUZZI, S. II, 32, cf. POLIZU. *Un june ca de douăzeci şi doi de ani... sta lipit de uşa galeriei ce duce la bucătăriile caselor.* FILIMON, O. I, 376. *Lipită de perete, semăna cuprinsă de mirare şi de spaimă.* BARONZI, I. G. 129/7. *Găsitu-l-am sub cort, Lipit de al său tată creştin, în luptă mort.* ALECSANDRI, POEZII, 345, cf. COSTINESCU. *Deschizând uşa de alături, găsesc pe generalul Duhamel cu urechea lipită de uşă ascultând.* LĂCUSTEANU, A. 190. *Cu fruntea lipită de jâlţul cuconului Dumitraki,... îşi spunea pe de rost lecţia.* CONTEMPORANUL, I, 146. *Ei au toţi paveze mari rotunde, din dosul cărora se ascund, lipiţi unii de alţii.* ODOBESCU, S. III, 119. *C-un zâmbet trist şi sfânt Pe buzele-i lipite, ce vinete îi sunt, Iar faţa ei frumoasă ca varul este albă.* EMINESCU, O. I, 88. *Ea încremenea ceasuri întregi, în picioare, dusă pe gânduri, cu tâmpla lipită de stâlpul cerdacului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 82. *El nici nu simţise că ele, ca să fie în mai mare siguranţă, se ţineau lipite de dânsul, una de o parte şi alta de cealaltă parte.* SP. POPESCU, M. G. 28. *Sub lampă, două mese, lipite una de alta şi acoperite cu o faţă de masă cenuşie.* DELAVRANCEA, H. T. 217. *Aşteptă câteva minute, cu fruntea lipită de geam, uitându-se lung înainte.* D. ZAMFIRESCU, A. 44. *Ea măsura din ochi cam unde-ar veni fiecare carte... şi le aşeza una lângă alta, lipite, ca pe nişte mici lespezi de pavaj.* SANDU-ALDEA, D. N. 40, cf. ALEXI, W. *O mogâldeaţă neagră se desluşi, lipită de scândurile pătuţului.* SĂM. IV, 123. *Vârtos să mă legaţi întâi cu funii Încinse de catarg, să stau acolo Lipit de el, dar oblu în picioare.* MURNU, O. 206. *Le-a poruncit să se pituleascâ jos, lipiţi cu pământul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 227. *Stau cu fruntea lipită de rogojina roasă.* GÂRLEANU, N. 90. *Sărutase mâna mă-sii şi rămăsese lipit de dânsa.* HOGAŞ, DR. I, 76. *Focul se face lângă zid, între două pietre lipite de el.* GR. S. II, 139. *S-ar fi putut întinde şi la el focul, atât de ameninţător în acele uliţi strâmte, cu clădiri lipite una de alta.* M. I. CARAGIALE, C. 21, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Stătea lipit de dânsul, apărându-şi locul cu îndârjire.* REBREANU, R. I, 138. *Două ferestre aproape lipite dau peste o boltă de viţă ruginită.* CAMIL PETRESCU, T. I, 527. *Păşi în vârful picioarelor, lipită de perete, să facă de strajă.* C. PETRESCU, C. V. 17. *Se vede că Luli şedea lipită de uşă, numărând secundele.* TEODOREANU, L. 195. *Sta nevăzută, lipită de pământ, până mă apropiam.* VOICULESCU, P. II, 305. *Noi mergeam lipiţi unul de altul, prin soare şi lumină, prin*

mirosul toporaşilor, prin primăvara aceea plină de viaţă. SADOVEANU, O. I, 85. *Este un şopron fără pereţi, pentru adăpostirea vitelor, lipit de casă sau de coşar.* ENC. AGR. I, 43. *Pielea de pe faţă e lipită de oase.* DAN, U. 117. *Această stare sufletească face ca buzele să stea foarte strâns lipite.* IORDAN, STIL. 52. *Îl ţine lipit de talia ei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Au rămas acolo, nemişcaţi, lipiţi de stâncă.* BOGZA, Ţ. 13. *Aşternutul e prea mic. Ca să ne cuprindă pe toţi sub el, trebuie să stăm lipiţi.* STANCU, D. 221. *Au dansat cu pântecele şi coapsele lipite, el cu obrazul pe gâtul ei.* VINEA, L. I, 229. *I-am făcut semn... spre o bancă scălciată lipită de gardul bisericii.* BĂNULESCU, C. M. 8, cf. DEX. *Stătu acolo lipit cu pământul, până când, – se vede că se făcuse ziuă, – auzi un om mânând boii.* PAMFILE, D. 82. *În casă era numai un copilaş, lipit de sobă.* IZV. XI, 62. *Grădina noastră e lipită cu a voastră.* Com. din BRAŞOV. *Stau aci lipit di-um părete.* O. BÎRLEA, A. P. III, 221. ✧ E x p r. **(A fi cu** ori **a avea) coastele lipite (de foame)** sau **(a fi) lipit de foame** = (a fi) foarte flămând. *Jupânul, lipit de foame, nu aştepta să-l cheme de două ori, ci fără şovăire se apropie de masa întinsă.* F (1890), 394. *Era cu coastele lipite de foame.* DDRF, cf. CADE, DEX, V. BREBAN, D. G. *Fie-ţi milă de o babă slabă şi neputincioasă şi mă lasă şi pe mine să frig la focul tău această bucăţică, că sunt lipită de foame.* MERA, L. B. 272, cf. ZANNE, P. II, 90. ✧ (Adverbial) *În unele soluri... agregatele sunt foarte turtite, cu feţe plane de separaţie şi muchii ascuţite, îndesat până la lipit aşezate.* CHIRIŢĂ, P. 185. ✦ S p e c. (Despre îmbrăcăminte) Strâns pe corp; mulat. *Ghiaurii au haine lipite pe ei;... Dar haina-mi e largă.* COŞBUC, P. I, 210. ✧ (Adverbial) *Rochie simplă, strânsă lipit pe trup.* CĂLINESCU, C. N. 122. ✦ (Învechit; despre localităţi, terenuri, teritorii etc.) Încorporat, anexat. *Domenu al statului, lipit Gura-Motrului ce este în alt judeţ; însă comuna a rămas în Mehedinţi.* I. IONESCU, M. 480. ✦ (Învechit, rar) Apropiat prin caracteristici. *Româna... se ţinu lipită de latină prin gramatică, de italiană şi spaniolă prin ziceri, de portugheză prin pronunţie.* NEGRUZZI, S. I, 264.

2. (Învechit) Adăugat, ataşat, alipit (în completare). *Un licuid, precum apa, alcoolul sau mercurul, se pune într-un reservoriu mare lipit în căpătâiul unui tub cu un mic diametru interior.* MARIN, F. 6/7. *Din o notă latinească, lipită ulterior de fiul său, constatăm că în 17 septembrie 1658 Caransebeşul a fost trădat păgânilor.* DR. IV, 78.

III. 1. (Astăzi rar) Ataşat, legat (sufleteşte) de ceva sau de cineva. *Să nu avăm inemă lipită la comoara peritoare aicea pre pământ.* CORESI, ap. GCR I, 23/3. *Mişelul suflet lipit să ţâne Preste tot ceasul, Doamne, de tine.* DOSOFTEI, PS. 202/11. *Cu sufletul cu tine la un loc lipită şi încleită să fiu bine mă ştiu.* CANTEMIR, I. I. I, 213. *El stăpânului ţării să fie credincios, adecă cu totul să fie lui dat şi din inimă să să ţie de el şi să-i fie lipit.* CARTE TREB. I, 44/9. *Să-ş arunce ochii săi... spre Elena asupra căria şi inima şi sufletul său sunt lipiţi.* MACHEN, 35ᵛ/10. *Atila pre ceialalţi fii ai săi nici într-o samă nu-i bagă, singur cătră acest mai mic are inima lipită.* MAIOR, IST. 51/5. *Guvernul acel din iad a lui Ţepeş răcise şi înstreinase iubirea tuturor de către dânsul; numai frica, spaima şi groaza îi mai ţinea lipiţi de dânsul.* F. AARON, I. I, 119/24. *Era cei mai lipiţi de Romil, pentru că nu-i pedepsea la urmările lor cele rele.* BELDIMAN, N. P. II, 125/20. *Flor ni spune şi mai energic că dacii sunt lipiţi de munţi.* HASDEU, I. C. II, 69. *Viaţa noastră naţională ne e lipită de biserică.* D. ZAMFIRESCU, Î. 124. *Rusanda rămânea lipită aci, de casa şi livada aceea.* POPA, V. 62. ✦ Care nu se desparte de cineva sau de ceva; care este nedezlipit de... *Acest nobil rob dar tânăr lângă patul său lipit Sta ca câinele ce geme lângă-al său stăpân iubit.* BOLLIAC, O. 110. *După ce a pornit şi a ajuns, a rămas lipit acolo unde a poposit, de teamă să se întoarcă.* ARGHEZI, P. T. 210. *Un mediu corupt, de cartofori, beţivi şi maniaci, lipiţi până noaptea târziu lângă masa de joc.* CONTEMP. 1954, nr. 383, 3/4. *Nu au stat lipiţi... de ecranele televizoarelor.* STĂNESCU, R. 33. ✦ (Învechit, rar; despre oameni) Aciuat; aşezat, stabilit. *Aflară acolo pre români cu nume de vlahi,... lângă care era lipiţi slavii.* MAIOR, IST. 64/2.

2. (Învechit; despre oameni) Devotat, dedicat cuiva; legat de cineva sau de ceva. *Află semenţia omenească... lipită de credinţa idolilor.* VARLAAM, C. 232. *Grecii văzură atâtea deosibite familii suindu-se pe tron una după alta, ei nu era lipiţi de niciuna.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 213/5. *În ceasul care dă început vietăţii, Lipit eşti dragostei sale şi nu te-ngriji nimică.* CONACHI, P. 273.

IV. (Regional) Leit. *Mi-e nevasta urâtă... Mă uitai şi eu la ea, Lichită Samodiva.* CIAUŞANU, V. 100.

– Pl.: *lipiţi, -te.* – Şi: (învechit, rar) **lepít, -ă** adj.

– V. **lipi.**

LIPITÁŞ s.n. **1.** (Învechit, prin Transilv.) Locuinţă (provizorie). *Lipitaşurile şi sălaşele ceale de noi făcute din trecuta vreame* (sfârşitul sec. XVIII). IORGA, S. D. XIII, 242.

2. (Regional) Bucată de lemn cu care se întregeşte (la un capăt) o grindă, o bârnă etc. (Munteni Buzău – Urziceni). Cf. CHEST. II 125/4.

– Pl.: *lipitaşuri.*

– **Lipit²** + suf. *-aş.*

LIPITÓI subst. (Regional) Clin rămas nearat (Strehaia). Cf. ALR SN I h 29/848.

– Pl.: ?

– **Lipit²** + suf. *-oi.*

LIPITÓR, -OÁRE adj., subst. (Atestat prima dată în 1637, cf. TDRG³) **I. 1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care lipeşte **(I 1, 2),** care ataşează un lucru de altul (cu ajutorul unei substanţe cleioase, prin sudare etc.). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., COSTINESCU, CADE, NOM. PROF. 50, 52. *Lipitor de afişe.* DL. *Avocatul... va deveni un senil lipitor de abţibilduri.* V. ROM. ianuarie 1965, 145, cf. DEX. *Lipitor de plăcuţe la scule aşchietoare.* L. ROM. 1981, 133.

2. Adj. (Regional; despre substanţe) Vâscos, cleios (Pecica – Arad). Cf. ALR SN V h 1508/53, ALRM SN III h 1 228.

3. Adj. (Învechit; rar; despre abstracte) Care aderă, care se ataşează la ceva. *Părerile... a cărora pilduire este foarte îndemnătoare şi lipitoare de tot cugetul.* PISCUPESCU, O. 107/11.

4. Adj. (Învechit, rar; despre boli) Contagios. Cf. ÎNDREPTAREA, 1. *Morb lipitoriu.* LM.

5. S.f. (Într-o poezie populară) Contagiune. *Tot gândind la tine, S-o lipi ceva de mine; Vo boală cu lipitoare, Să faci pe neica să moară.* MAT. FOLK. 237.

6. S.f. (Prin nord-vestul Transilv.) Mistrie **(1).** Cf. CHEST. II 373/1, ALR II/I h 241/47.

II. S.f. **1.** (Zool.) Vierme anelid de apă dulce, cu corpul alungit şi turtit dorso-ventral, care are la extremităţi câte o ventuză şi se hrăneşte cu sânge *(Hirudo medicinalis, Hirudo officinalis). Mreana, fiica Corbului, şi cu alalţi ai ei rude, lindini, păduchi, lipitori şi cârcei..., la gârlele Grumadzii Boului să dusă.* CANTEMIR, I. I. II, 54, cf. ANON. CAR. *Lipitorile sânt... unile negre, altile cenuşii.* AMFILOHIE, G. F. 308^{r}/11. *Când va înghiţi omul lipitoare* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 20, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Slobozitoarele de sânge doctorii sânt, ca şi lipitorile, de vremelnică uşurinţă şi n-au a face cu slobozirea cea firească a lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 381/15. *I s-au pus 20 lipitori unde au cerut trebuinţa* (a. 1837). DOC. EC. 673. *Punerea de lipitori.* VEISA, I. 143/4. *Cât pentru lipitori, voi arăta doftorului când va veni să mă vadă.* KOGĂLNICEANU, S. 43. *Eu n-am sânge nici cât într-un rac, şi încă să mai pun 15 lipitori.* FM (1845), 179^{2}/2. *La această patimă folosesc a se pune lipitori la locul durerei.* CORNEA, E. I, 109/14, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Biata Malcă, de frică, s-a încleştat de gâtul lui moş Nichifor şi s-a lipit de dânsul, ca lipitoarea.* CREANGĂ, P. 120. *Toată noaptea nu s-a putut odihni de durere. Se zvârcolea ca lipitoarea când îi dai sare.* ISPIRESCU, L. 252, cf. CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, BARCIANU, N. LEON, MED. 96, ALEXI, W. *Cârciumarii bagă lipitori în vin ca să se lipească lumea de vin ca lipitoarea.* CANDREA, F. 286. *Capetele lipitoarii au câte un disc.* BIANU, D. S., cf. TDRG, PASCU, S. 124, PĂCALĂ, M. R. 33, ŞĂINEANU, D. U. *E ceva urâcios, ceva de reptilă, de lipitoare, în soiul acesta de femeie.* BASSARABESCU, S. N. 156, cf. CADE. *Şi azi se mai vede la unii bărbieri din provincie borcanul plin cu apă în care se mişcă în voie lipitorile.* SIMIONESCU, F. R. 453. *Lipitorile se pun pe toate părţile trupului unde se îngrămădeşte sângele şi ameninţă cu ruperea unei vine.* VOICULESCU, L. 167, cf. SCRIBAN, D. *Când pungile laterale sunt pline cu sânge, lipitoarea poate să se hrănească mult timp din această rezervă de hrană.* ZOOLOGIA, 40, cf. M. D. ENC., DEX, H III 17, VII 149, XVIII 268. *Îşi pune lipitori, ca să-i sugă sângele cel rău.* PAMFILE, B. 61, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 188. *Vede-om peşte, un trântor de peşte aci-n dunga căii, în apă, şi o grămadă de raci, neşte lipitori... îl mânca.* O. BÎRLEA, A. P. II, 278. *Lipitoarea până nu cade nu zice: ajunge,* se spune despre omul lacom şi necinstit. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 508. *Lac mic, dar lipitori multe,* se spune atunci când pentru un avantaj sau pentru un câştig mic se luptă prea mulţi. ZANNE, P. IX, 634. *M-a trimit doamna de sus la a de jos Să-i duc peşte fără os (Lipitoarea).* ŞEZ. XIII, 24, cf. GOROVEI, C. 204. ✧ (Ca termen de comparaţie) (Sugerează ideea de parazitism, lăcomie etc.) *Foamea... ca o lipitoare ne suge sângele.* MOLNAR, RET. 91/4. *Se întinse acolo şi în pământul nostru ca o lepră sau ca o lipitoare sugătoare de sângele creştinilor.* SĂULESCU, HR. I, 219/3. *Acest fel de oameni sunt ca lipitorile, sunt fără discreţie, vin şi nu se mai dezlipesc.* C. A. ROSETTI, N. I. 81. *Buzele cele dulci ca lipitoarea te sug.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 26. *Se linguşeşte şi se lipeşte ca o lipitoare.* H IV 154. (Sugerează aspectul, culoarea) *Niciodată nu ţi-ai făcut aşa de frumoase sprincene,... parcă-s două lipitori umflate.* ALECSANDRI, T. 426. *E o femeie de vreo cincizeci de ani, destul de bine ţinută; cam prea dreasă la obraz: sprâncenile ca nişte lipitori.* CARAGIALE, O. II, 78. *Cucoana Raluca,... cu un zâmbet dulce pe faţa-i negricioasă şi în ochii ca păcura licărind supt două sprâncene ca lipitorile.* SĂM. IV, 433. *Îi era frică de acele sprâncene ca lipitorile.* SADOVEANU, O. XVII, 307. *Văzu că după el se suie pe piedestal un bărbat înalt şi sprâncenat, cu mustaţă neagră ca o lipitoare pe buză.* CAMIL PETRESCU, O. II, 512. (Sugerează felul mişcării) *Nevăzută, fata s-a strecurat în pâcla stătătoare Şi a orbăcăit, târâş ca o lipitoare.* ARGHEZI, V. 162. ✧ F i g. *Îşi aminti de unde venea... şi unde se ducea: profesori prinşi ca lipitorile de mintea candidatului.* TEODOREANU, L. 45. *Nişte lipitori, nişte râme... Slugi ipocrite.* VINEA, L. II, 58. *Ahmet surâse cu gura lui de lipitoare.* BARBU, PRINC. 180. *Strânge-ţi, leleo, buzele, Că le pişcă muştele. Strânge-ţi lipitorele, Că se văd fasolele.* ALECSANDRI, P. P. 340. ✦ Vierme anelid de apă dulce, de culoare neagră, care trăieşte în bălţi *(Aulastomum gulo).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 33, ENC. AGR. I, 356. ✦ F i g. Persoană care trăieşte din munca altora, e x p l o a t a t o r, p a r a z i t **(2);** persoană care se pretează la abuzuri, înşelătorii etc. *Un năred, supt Scorpie, se măhneaşte, nu numai de nepriiateni, ce şi de câteva lipitori cari îi scot banii* (a. 1704). FN 160. *M-am desfăcut de toate lipitorile mele, de toţi chinuitorii mei.* C. A. ROSETTI, N. I. 127. *De astă lipitoare Nici că ne putem scăpa!* SION, POEZII, 268/22, cf. FILIMON, O. II, 339. *Lipitorile satelor.* ALECSANDRI, T. 1 529, cf. COSTINESCU, LM. *Iată lipitoarea care suge sângele cel bun din inima femeilor!* CONV. LIT. XI, 90. *Greutatea de a-şi procura mijloacele de exploatare face ca plugarul să trăiască o viaţă cu totul precarie, copleşit pururea sub datorii pe la arendaşi şi pe la hangii, cămătarii şi lipitorile satului.* ODOBESCU, S. III, 358. *A abuza în acest mod de trebuinţele oamenilor... trebuie să rămâie o activitate specială a lipitorilor din ţara noastră.* EMINESCU, O. IX, 369. *Ei sunt intriganţi meşteşugiţi, lipitori nemiloase ale poporului, apăsători ai celor slabi.* ARHIVA, I, 34. *Astfel peri acest Stavarache, una din lipitorile cele mai hămesite ce au sângerat vreodată Ţările Române.* XENOPOL, I. R. IX, 100, cf. ZANNE, P. I, 508, VI, 307, TDRG. *De întorsătura aceasta a lucrurilor... s-au bucurat cei ce trăiau de pe urma mea, lipitorile.* M. I. CARAGIALE, C. 91, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Sadoveanu era privit de pe acum într-o măsură ca poporanist, pentru că discredita „lipitorile satului".* LOVINESCU, S. IV, 64, cf. BL I, 109, SCRIBAN, D. *Jos şperţarii! Jos lipitorile! Huo! Aşa păţesc cei care fură banii poporului.* H. LOVINESCU, T. 287. *Îşi populează romanul cu... lipitori ascunse, care-şi sug hrana din sângele infectat al cartoforilor şi amanţilor jefuiţi.* CONSTANTINESCU, S. II, 398. *Lipitorile astea nu se gândesc decât la interesele şi la învârtelile lor.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 32,

cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., H IX 6. *Dindărătul carului, Arendaşul satului, Lipitoarea dracului.* TEODORESCU, P. P. 296, com. MARIAN. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Nu mai am nicio lipitoare de creditor.* ALECSANDRI, T. 1 223. ✦ F i g. Persoană venită din altă localitate, stabilită undeva sau pe lângă cineva. Cf. LM, com. MARIAN, ALR I 381/229.

2. (Ornit.) Pasăre călătoare, nocturnă, insectivoră, de culoare cenuşie, cu corpul lunguieţ, cu aripi lungi, înguste şi ascuţite, cu coada trunchiată, cu gâtul scurt şi cu ciocul mic, puţin încovoiat; mulge-capre, păpăludă[1], (regional) lipiş *(Caprimulgus europaeus).* Cf. COSTINESCU, CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, CADE, SIMIONESCU, F. R. 127. *E prin părţile noastre, sub munte, o misterioasă pasăre de noapte, i se spune lipitoare.* VOICULESCU, P. II, 304, cf. ENC. AGR. IV, 83, SCRIBAN, D. *Activitatea lipitorii începe odată cu amurgul, atunci când ciobanii mulg oile.* BĂCESCU, PĂS. 275, cf. 108, 276, LINŢIA, P. 12, 15, L. ROM. 1970, 210, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., H IX 122.

3. (Ornit.; regional) Uliu *(Accipiter brevipes). Dentr-aceastea să nu mâncaţi den ele: vulturul... şi hăreţi şi păun şi lipitoarea.* BIBLIA (1688), 137[1]/7, cf. CONV. LIT. XXIII, 337, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 108.

4. (Iht.; regional) Chişcar *(Lampetra fluviatilis).* Cf. BĂCESCU, P. 36, 89.

5. (Regional) Nume dat unei insecte nedefinite mai îndeaproape. Cf. H XIV 85.

III. (Bot.) **1.** Numele a două plante erbacee din familia rubiaceelor: **a)** plantă cu tulpina dreaptă şi ramificată, cu frunzele aşezate câte patru în verticil şi cu flori albastre dispuse în fascicule terminale *(Asperula arvensis).* Cf. LM, DDRF, TDRG, PANŢU, PL. 156, CADE, BORZA, D. 25, FLORA R.P.R. VIII, 533, PRODAN–BUIA, F. I. 459; **b)** (şi în sintagmele *lipitoare de vopsit,* DDRF, BARCIANU, PANŢU, PL. 156, CADE, FLORA R.P.R. VII, 541, *lipitoare de colorat,* LM) plantă cu tulpina dreaptă în patru muchii, cu frunzele aşezate câte şase în verticil şi cu flori albe, întrebuinţată pentru extragerea unui colorant roşu *(Asperula tinctoria).* Cf. LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, PANŢU, PL. 156, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., FLORA R.P.R. VIII, 541.

2. (Regional) Garofiţă *(Dianthus carthusianorum).* Cf. BORZA, D. 59, ALR I 1 935/249, 748, 808, 820, 842, 850.

3. (Regional) Ciuma-apei *(Elodea canadensis).* Cf. BORZA, D. 63, FLORA R.P.R. XI, 42.

4. (Regional) Turiţă **(1)** *(Galium aparine).* Cf. BORZA, D. 74.

5. (Regional) Dentiţă *(Bidens tripartitus).* Cf. BORZA, D. 31.

6. (Regional) Cârligioare *(Bidens cernuus).* Cf. BORZA, D. 31.

7. (Regional) Buruiană-de-inimă *(Asperula humifusa).* Cf. BORZA, D. 25.

8. C o m p u s: *lipitoare-păsărească* = miliţea **(2)** *(Silene nutans).* Cf. BORZA, D. 160.

– Pl.: (adj.) *lipitori, -oare,* (s.m. şi f.) *lipitori.* – Gen.-dat. şi: (popular) *lipitoarii.* – Şi: (învechit) **lipitóriu, -ie** adj., s.m. şi f. COSTINESCU, LM.

– **Lipi** + suf. *-tor.*

LIPITÓRIU, -IE adj., s.m. şi f. v. **lipitor.**

LIPITÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar; despre boli) Contagios; (învechit şi popular) lipicios **(I 3)** *Cea mai bună pază împrotiva aceştii boale lipitoase este să fugă cineva din vreme din locul unde s-a vestit.* CR (1829), 58[2]/16.

– Pl.: *lipitoşi, -oase.*

– **Lipit[1]** + suf. *-os.*

LIPITÚRĂ s.f. (Atestat prima dată în 1634, cf. TDRG[3]) **1.** Îmbinare, asamblare (nedemontabilă) cu ajutorul unui adeziv, printr-un procedeu tehnic etc.; lipire **(I 2).** Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, COSTINESCU, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W. *La căldura din casă, se topesc îndată şi fac ca lipitura să se umezească întâi şi apoi să se desfacă.* PAMFILE, CR. 130. *Au fost născocite tinicheaua şi lipitura cu cositor.* ARGHEZI, B. 104. *Încălzirea pentru lipituri moi se face... în cuptoare.* LTR[2] X, 243, cf. DP, DER, DEX. ✦ Loc unde s-a făcut o lipire **(I 2);** loc de prindere a unui obiect de altul. *Bureţii... cată a-i tăia din piele pe din josul lipiturei lor şi a acoperi apoi locul cu alifia.* BREZOIANU, A. 291/17. *Nişte icoane de sticlă ajunse cioburi, dar pe care o mână meşteră le-ar fi adunat la loc, de nu se mai cunoştea nici lipitura ţăndărilor.* POPA, V. 248. *Ţeava curge pe la lipitură.* DL, cf. DEX.

2. (Popular) Pământ sau lut muiat cu apă, uneori amestecate cu balegă şi cu paie sau cu var şi nisip, cu care se acoperă pereţii, planşeul etc. construcţiilor realizându-se o suprafaţă netedă, m u r u i a l ă **(2);** strat de muruială aplicat şi netezit pe pereţii, pe planşeul etc. unei construcţii; (rar) tencuială. *Cojniţile... se lipesc pre dinafară, carea lipitură... împiadecă frigul.* ECONOMIA, 204/17, cf. LB, POLIZU. *Suprafaţa lemnelor se tesluieşte ca să se prinză lipitura sau tencuiala.* MANOLESCU, I. 24, cf. 251. *Pereţii sunt albi ca foaia de hârtie. În toată sâmbăta înnoieşte lipitura.* ADAM, R. 17. *Cele de pelin sunt bune căci, amărând lipitura casei, fac ca puricii să iasă din casă.* PAMFILE, I. C. 246. *Lipitura... se netezeşte cu o păstură udă ce şi-o înfăşură femeia în jurul mânii.* PĂCALĂ, M. R. 407. *În afară de lipitura cu lut galben a pereţilor şi a podelei, s-a constatat... şi o spoială albicioasă, bine netezită şi lustruită.* PÂRVAN, G. 663. *Cele patru rogojini pe care le avea sânt îndestulătoare ca s-acopere lipitura odăii noastre.* SADOVEANU, O. XXI, 92, cf. XVI, 145, LTR[2], DL. *Peste pereţi se aşternea o lipitură... subţire de lut.* H. DAICOVICIU, D. 139, cf. DEX, H XVIII 276, CHEST. II 86/74, 89, ALR I 1 677/805, ALR II/I MN 31, 2 183/141, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

3. (Popular; şi la pl. cu valoare de sg.) Numele unei boli manifestate prin slăbiciune, insomnii etc., ale cărei cauze pot fi, în mod obişnuit, spaima sau dragostea (şi care se crede că este provocată de un duh rău sau de un zburător). *Ce bine-a zis bunica: Să fugă fata mare de focul de iubit. Că-ncepe de visează, şi visu-n lipitură Începe-a se preface, şi lipitura-n zmeu, Şi ce-i mai faci pe urmă?* HELIADE, O. I, 189. *Ce spui tu, fă nebuno? Nu are nici zmeu, nici lipitură.* FILIMON, O. I, 203, cf. COSTINESCU, LM. *Zburătoriul... chinuieşte toată noaptea pre femeia ce are lipitură.* MARIAN, NA. 23, cf. DDRF, BARCIANU, N. LEON, MED. 136. *Dacă nu s-a mai prinde lipitura de mine nici acum, apoi nu cred că s-a mai*

apropia vreodată. SĂM. IV, 892. *Bolnavul de lipitură sare din somn, bâiguie și slăbește văzând cu ochii.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 101. *Când lipitura este provenită din dragoste, bolnavul visează noaptea, dacă e femeie, o arătare de bărbat, dacă e bărbat, o arătare de femeie.* BIANU, D. S., cf. CANDREA, F. 157, 224, 347, PAMFILE, DUȘM. 246, GOROVEI, CR. 59, ȘĂINEANU, D. U., H II 125, III 38, 333, IV 105, 141. *Cum se potolește vântul Cu pământul, Așa potolește Ceas rău cu lipitură Și cu întâlnitură.* TEODORESCU, P. P. 366, cf. 380. *La amiază de cale, Pe cea baltă lată, M-o întâlnit Roșață înfocată,... Roșață cu likitură.* ȘEZ. II, 91. *Cum se sparge târgul..., Așa să se spargă faptul Și lipitura Și zburătoriul.* MARIAN, NA. 24. *Cum te-am luat eu din pământul tău, Din tulpina ta, Din rădăcina ta, – Așa să iei... boala, lipitura.* MAT. FOLK. 587. *Pisti mări negri-oi arunca, Toatî boala lui, Toatî frica lui, Toatî lichitura lui.* GRAIUL, I, 330, cf. 499, ȘEZ. XV, 12, 67, 81, 96, 144. *Pesemne l-a prins lichiturile de frică.* I. CR. II, 285. *Tu ești apărător, să mă aperi. De frică, De lipitură, De săgetătură.* PĂSCULESCU, L. P. 120, cf. PAMFILE, B. 23, com. din UNGHENI – IAȘI, GR. S. IV, 362. *Păru lupului i bun de-afumat, di spăriet; da inima lupului îi bunî di lichiturî.* ARH. FOLK. IV, 212, cf. 222, ALR I 1 396/582, ALRT II, 177, FOLC. MOLD. I, 209. ✧ Expr. (Regional) **A băga** (pe cineva) **în lipituri** (sau **în toate lipiturile**) = a speria pe cineva foarte tare; a îngrozi. Cf. PAMFILE, B. 23.

4. (Regional; adesea depreciativ) Persoană (nedorită) venită din altă localitate, care se stabilește undeva sau pe lângă cineva; venetic. Cf. ARH. FOLK. I, 129, ALR I 381/191, 401. *Aveț ceva lipitură la casă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 144, cf. II, 21. ✦ (Rar) Epitet pentru o femeie necinstită, desfrânată. Cf. BL XIII, 30.

5. (Învechit, rar) Anexă (nesemnificativă); adaos, apendice. *Biserica orientală a românilor a fost considerată ca lipitură subordonată și în o parte a ei chiar încorporată la biserica reformată calviniană.* BARIȚIU, P. A. I, 163. *Să spuie curat și fără frică, cu care dintre cele patru religiuni vor ei să țină, la care să se alăture ca lipituri.* id. ib. 188.

6. (Med.; învechit, rar) Simfiză. *Fața dinainte... prezentează trei sau patru dungi transversale scoase afară, semne de lipitura părților de care era compus acest os în copilărie.* KRETZULESCU, A. 34/13, cf. 114/6, SCL 1960, 710.

7. (Familiar; în expr.) **A-i face** (cuiva) **lipitura** = a-i aranja cuiva o relație cu o persoană de sex opus. Com. din BUCUREȘTI.

– Pl.: *lipituri.*

– **Lipi** + suf. *-tură.*

LIPIȚÁN s.m. Rasă de cai de talie înaltă, folosiți îndeosebi la călărie și la tracțiune ușoară; p. restr. cal din această rasă. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 69, LTR², M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Se pot vedea prea frumoși cai de prăsilă... cu deosebire de rasa lipițană.* TURCU, E. 84. *Caii lipițani... sunt caracterizați printr-un mers elegant.* LTR². *Rase de cai mai importante sunt: lipițană, nonius și trăpaș.* ZOOLOGIA, 195.

– Pl.: *lipițani.*

– Din germ. **Lipitzaner.**

LIPIȚCÁN s.m. v. **lipscan.**

LIPÍU s.n. v. **lipie¹.**

LIPIÚȚĂ s.f. (Regional) Lipie¹ (Covasna). Cf. ALR SN IV h 1 075/192.

– Pronunțat: *-pi-u-.* – Pl.: *lipiuțe.*

– **Lipie¹** + suf. *-uță.*

LIPOBLÁST s.n. (Biol.) Celulă adipoasă. Cf. D. MED., DN³.

– Pl.: ?

– Din engl. **lipoblast.**

LIPOCÁIC s.m. Hormon pancreatic care contribuie la metabolizarea grăsimilor în ficat, prevenind astfel depozitarea lor și degenerescența grasă, secundară, a ficatului. Cf. M. D. ENC.

– Pronunțat: *-ca-ic.*

– Din engl. **lipocaic** (denumire comercială).

LIPOCÉL s.n. (Med.) Hernie cauzată de depuneri de grăsime. Cf. DN³, DEXI.

– Pl. ?

– Din fr. **lipocèle.**

LIPOCRÓM s.m. (Biol.) Pigment liposolubil de culoare galbenă care se găsește în grăsimea țesutului adipos. *În celulele piramidale se acumulează granulații de lipocrom.* PARHON, B. 86, cf. LTR², D. MED., DN³.

– Pl.: *lipocromi.*

– Din fr. **lipochrome.**

LIPODISTROFÍE s.f. (Med.) Distrofie a țesutului adipos. Cf. D. MED., DN³.

– Din fr. **lipodystrophie.**

LIPOFIBRÓM s.n. (Med.) Tumoare mixtă, formată din țesut adipos și țesut fibros; adipofibrom. Cf. DN³, DEXI.

– Pl.: *lipofibroame.*

– Din fr. **lipofibrome.**

LIPOÍD, -Ă adj., s.f. **1.** S.f. (Mai ales la pl.) Lipidă complexă, cu proprietăți diferite de ale lipidelor simple. Cf. MACAROVICI, CH. 634, LTR², M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

2. Adj. Care are aspect, structură, consistență de grăsime. Cf. L. ROM. 1976, 537, DN³.

– Pl.: *lipoizi, -de.*

– Din fr. **lipoïde.**

LIPOIDÓZĂ s.f. (Med.) Încărcare cu grăsimi a celulelor unui organ. Cf. M. D. ENC., DN³, DOOM².

– Pronunțat: *-po-i-.* – Pl.: *lipoidoze.*

– Din fr. **lipoïdose.**

LIPOLISTRU subst. (Prin Olt.; și în sintagma *strugure lipolistru)* Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape. Cf. H IV 97, 433.

– Accentul necunoscut.

– Et. nec.

LIPOLÍZĂ s.f. Descompunere a lipidelor (în procesul digestiei). *Lipoliza e una dintre cauzele principale de degradare a materiilor prime oleaginoase.* LTR[2], cf. D. MED., M. D. ENC., DN[3], DOOM[2].
– Pl.: *lipolize.*
– Din fr. **lipolyse.**

LIPÓM s.n. Tumoare benignă formată din țesut adipos. *Lipomele se arăt pe toate părțile trupului.* PAT. CHIR. 74[v]. *Extirpația... consistă... a diseca lipoma.* TURNESCU, MED. OP. 277[v]. *Lipomul să numără între tumorile de bună natură, căci el nu atacă sângele.* BIANU, D. S. *Îndepărtarea lipoamelor se face pe cale chirurgicală.* ABC SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DOOM[2].
– Pl.: *lipoame* și *lipomuri.* – Și: (învechit) **lipómă** (pl. și *lipome)* s.f.
– Din fr. **lipome.**

LIPOMATÓZĂ s.f. (Med.) Depunere anormală de grăsimi în diferite regiuni ale corpului. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *lipomatoze.*
– Din fr. **lipomatose.**

LIPÓMĂ s.f. v. **lipom.**

LIPOMIXÓM s.n. (Med.) Tumoare mixtă formată din țesut adipos și țesut mucos. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *lipomixoame.*
– Din fr. **lipomyxome.**

LIPÓN adv. (Grecism învechit) Așadar, prin urmare. *Lipon..., să știi bine că scaun de stăpânire nu vei mai ave* (a. 1821). ap. GÁLDI, M. PHAN. *Lipon, hai să ne pornim.* ALECSANDRI, T. 437, cf. T. PAPAHAGI, C. L.
– Din ngr. **λοιπόν.**

LIPOPEXÍE s.f. (Med.) Acumulare de grăsimi în țesuturile organismului. Cf. D. MED., DN[3].
– Din fr. **lipopexie,** germ. **Lipopexie.**

LIPÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Mold. și prin Bucov.; despre oameni, despre pielea lor, îmbrăcăminte etc.) Acoperit cu un strat de murdărie; răpănos, jegos. Cf. IORDAN, L. R. A. 191, SCRIBAN, D. *Eu nu mă spăl De zoioasă, De lepoasă.* MARIAN, S. R. I, 133, com. din PIATRA NEAMȚ. *Măi, da lepos mai ești!* Com. din BILCA – RĂDĂUȚI și din MARGINEA – RĂDĂUȚI, GR. S. VI, 151, ALR I/I h 131/516, ALR I 639, ib. 640/388, 397, 434, 502, 512, 522, 647.
– Pl.: *lipoși, -oase.* – Și: (regional) **lepós, -oásă** adj.
– **Lip[2]** + suf. *-os.*

LIPOSARCÓM s.n. (Med.) Tumoare malignă care se formează în țesuturile grase. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DOOM[2].
– Pl.: *liposarcoame* și (rar) *liposarcomuri* (V. BREBAN, D. G.).
– Din fr. **liposarcome.**

LIPOSCLERÓZĂ s.f. (Biol.) Transformare sclerozantă a unui țesut adipos. DN[3], DEXI.
– Pl.: *liposcleroze.*
– Din fr. **liposclérose.**

LIPOSOLÚBIL, -Ă adj. (Despre substanțe) Care este solubil în grăsimi. Cf. LTR[2], DL. *Vitamine liposolubile.* S. MARIN, C. B. 9, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *liposolubili, -e.*
– Din fr. **liposoluble.**

LIPOSTÍ vb. IV v. **lăbosti.**

LIPOȘÁ vb. I. Intranz. (Prin Transilv.) A fi inactiv; a stagna, a zăcea; a se distruge, a putrezi. Cf. CIHAC, II, 172, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Prez. ind.: *lipoșez.* – Și: **lipoșí** vb. IV. ALEXI, W.
– V. **lipos.**

LIPOȘÍ vb. IV v. **lipoșa.**

LÍPOT subst. (Prin nord-vestul Transilv.; cu sens neprecizat, probabil) Menire **(4),** rost[1] **(III 3).** *Să nu-i iasă-n drum Om fără lipot bun.* COMAN, GL.
– Et. nec.

LÍPOTĂ s.f. (Prin Olt.) Lovitură dată cu palma. Cf. BUL. FIL. VI, 228.
– Pl.: *lipote.*
– **Lipă[1]** + suf. *-otă.*

LIPOTÍ vb. IV v. **limpoti.**

LIPOTIMÍE s.f. (Med.) Leșin fără oprirea respirației și a activității cardiace. Cf. MAN. SĂNĂT. 370/25. *Lipotimii și sincope pot proveni din frică, din durere sau din emoragie.* TURNESCU, MED. OP. 25[r], cf. COSTINESCU, BIANU, D. S. *Când funcția centrului circulator din creier este tulburată pe neașteptate, dar pentru timp foarte scurt, apare o stare... de șoc numită lipotimie sau leșin.* BELEA, P. A. 176. *Persoane fără nicio suferință cardiovasculară pot să facă o lipotimie în urma unei emoții.* ABC SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *lipotimii.*
– Din fr. **lipothymie.**

LIPOTRÓP, -Ă adj. (Despre substanțe) Care previne acumularea de grăsimi în ficat, facilitând metabolismul. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *lipotropi, -e.*
– Din fr. **lipotrope.**

LÍPOV s.m. v. **lipovă[2].**

LIPOVÁN, -Ă s.m. și f. v. **lipovean[1].**

LIPOVÁNCĂ s.f. v. **lipoveancă.**

LÍPOVĂ[1] adj. (Într-o ghicitoare; cu sens neprecizat; substantivat) *Cățăluța, lipova, Linge câmpul otova* (Coasa). ȘEZ. VII, 81, cf. PASCU, C. 38, 44.
– Et. nec.

LÍPOVĂ² s.f. (Olt., prin Munt. şi prin Ban.) Varietate de struguri timpurii cu boabele mari, sferice, de culoare albă-gălbuie. Cf. BORZA, D. 182, H XI 5, 177, XIV 150, 186, L. ROM. 1981, 203, NALR–O IV MN 262, 2 185/934. ✧ (Cu determinări care indică specia) *Lipov alb.* H XI 5, cf. L. ROM. 1981, 203. *Lipov galben.* H XI 5, cf. L. ROM. 1981, 203.

– Pl.: *lipove.* – Şi: **lípov** (pl. *lipovi*) s.m.

– De la n. pr. **Lipova.**

LIPOVEÁN¹, -Ă s.m. şi f. (Astăzi rar) Membru al unei secte creştine din Rusia (ce practica asceza şi, uneori, la bărbaţi, castrarea), care a fost nevoit să emigreze din cauza persecuţiilor (v. s c a p e t **2**); (sens curent) persoană care face parte dintr-o populaţie de origine rusă, aparţinând acestei secte, stabilită în unele regiuni din estul ţării noastre şi care se ocupă mai ales cu pescuitul. V. m u s c a l¹ **(1),** r u s¹ **(1).** *Tot peştele ce să aduce de către lipovenii pescari cei din Turchia să cumpără de către precupeţi* (a. 1837). DOC. EC. 692. *Este mare... numărul acelora cari la o etate anumită se jugănesc. Aceşti din urmă sunt prea bine cunoscuţi... sub nume de lipoveni.* BARIŢIU, P. A. I, 446. *Lipovenii fug din Rusia şi trăiesc nesupăraţi în cultul lor pe pământul românesc.* EMINESCU, S. P. 140. *La unul dintre aceşti doi nenorociţi lipoveni... să-mi cumpăraţi de 5 lei icre negre.* CARAGIALE, O. VII, 426. *Mă uitam ca un lipovan spân la nurii şi podoabele naturii şi oftam.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 535, cf. DDRF, BARCIANU. *Lipoveanul cu femeia şi cu două fete încărcau un car cu fân.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 102. *Ceilalţi patru lipoveni, rude, cari-şi aveau prăvăliile tot în uliţa mare, de multe ori chemaseră la sfat pe Trifanov şi căutaseră să-l dăscălească.* SĂM. IV, 577. *Lipovenii aceştia nu sunt o naţiune aparte, ci numai o sectă religioasă.* ANTIPA, P. 742. *Din ape revărsate cum răsar... Îţi par un pâlc de lipoveni pescari.* PILLAT, P. 126. *Breasla lipovenilor (vânzători de obiecte aduse din Rusia).* N. A. BOGDAN, C. M. 178, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu lipsesc nici lipovenii cu floarea-soarelui, care-i căutată ca iarbă de leac.* IZV. XI, 222. *Îi părăsi apropiindu-se de un domn cu ochelari, cu barbă de lipovan şi cu lavalieră neagră.* C. PETRESCU, Î. II, 104. *A făcut rău lipovanul c-a luat-o. Trebuia să-şi ia o femeie ca şi cea dintâi: fără carte şi gospodină.* SADOVEANU, O. II, 162. *Aşa ziceau când se certau între ei lipovenii din baltă.* BART, E. 110. *Lipovenii, absenţi din viaţa oraşului timp de 50 de săptămâni, apăreau odată cu târgul.* ARGHEZI, B. 66. *Planul acesta al lipovenilor a fost spulberat.* LINŢIA, P. III, 35. *Aspectul fonetic al cuvintelor româneşti se schimbă în momentul când acestea sunt folosite de către lipoveni.* SCL 1958, 46, ib. 1959, 401. *O luă pe drumul ce venea... dinspre cherhanaua lipovenilor.* D. R. POPESCU, I. Ş. 27, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Pi Neculsia îl găsa... C-o fetiţî... di lipovan.* DIACONU, VR. 194. *Colo-n schelă, La Galaţi, Lipovenii Sânt bogaţi.* BALADE, II, 91. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Abia dacă întâlnii doi muscali lipoveni din cei ce locuiesc un sat învecinat.* ODOBESCU, S. I, 382. *În diferite ocupaţiuni ruseşti de mai târziu s-au mai adus apoi şi alţi colonişti lipoveni ca „pescari experimentaţi" de la gurile Volgăi.* ANTIPA, P. 742. *Cunoscuse un simpatic medic rus, fugar din Siberia, care se oploşise între sectanţii lipoveni, pribegi şi ei cu două veacuri în urmă din imperiul ţarilor.* SADOVEANU, O. XVII, 418. *Pescarii lipoveni turnau rachiul în farfurii.* BART, E. 323. *Barcagii lipoveni nu au ezitat să distrugă complet această colonie.* LINŢIA, P. III, 187. *Un bătrân bărbos, un milog necunoscut, cu o voce profundă de popă lipovan, cânta din Isaiia.* BARBU, Ş. N. II, 134.

– Pl.: *lipoveni, -e.* – Şi (popular) **lipován** s.m. şi f.

– Et. nec.

LIPOVEÁN², -Ă subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care locuieşte în Lipova sau care provine de acolo. *Lipovenii ţineau mult la fata Marei.* SLAVICI, O. II, 87.

2. S.f. (Prin sudul Transilv.) Varietate de struguri cu boabele mari. V. l i p o v ă². Cf. BORZA, D. 182.

– Pl.: *lipoveni, -e.*

– **Lipova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LIPOVEÁNCĂ s.f. Femeie care face parte dintr-o populaţie de origine rusă stabilită în unele regiuni din estul ţării noastre. V. r u s o a i c ă. *Ochii lui..., spălăciţi ca ai lipovencilor lascive, se micşorau şi se umezeau de plăcere.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 203. *Madam Fane, un fel de curcitură de nemţoaică... cu lipoveancă,... habar n-avea de soarta fetii.* KLOPŞTOCK, F. 177. *Servanta, o lipoveancă tânără..., îl cunoscuse pe Tino.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 68. *Dacă-şi lua o lipovancă dintr-ale lor, nu era mai bine?* SADOVEANU, O. II, 162. *Vorbirea pare a fi de lipoveancă.* CĂLINESCU, O. XIV, 26, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Căţeluşa lipovencii Linge câmpul otovencii* (Coasa). PASCU, C. 38, cf. GOROVEI, C. 113.

– Pl.: *lipovenci.* – Şi (popular) **lipováncă** s.f.

– **Lipovean¹** + suf. *-că.*

LIPOVENCÚŢĂ s.f. **1.** Diminutiv al lui l i p o v e a n c ă. *Lângă o poartă, pe pământul uscat, bătut cu prund, al hudiţei, un cerc de lipovencuţe cu rochii roşe fac, foarte harnice, o operaţie de gospodărie.* IORGA, P. A. I, 158.

2. (Ornit.; prin Bucov.) Sticlete *(Carduelis carduelis).* Com. din BUCOVINA.

– Pl.: *lipovencuţe.*

– **Lipoveancă** + suf. *-uţă.*

LIPOVENÉSC, -EÁSCĂ adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine lipovenilor¹, de lipoveni; privitor la lipoveni; care este specific lipovenilor. *Doao sanii lepovineşti... oi pune de ţi le face* (sfârşitul sec. XVIII). IORGA, S. D. XXI, 161. *Figura... arată o stradă din Jurilofca cu casele pescarilor lipoveni şi biserica lipovenească.* ANTIPA, P. 745. *Se întoarse cu o lingură lipovenească, scurtă-n coadă şi lustruită.* HOGAŞ, DR. I, 289. *Umblam..., liber şi nepăsător, în cămaşa mea în culori lipoveneşti.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 281. *Turla unui sat lipovenesc.* PILLAT, P. 126, cf. BĂCESCU, PĂS. 278. *Se întovărăşeşte cu prieteni şi iau împreună câte o birjă lipovenească, cu un sfânţih.* CAMIL PETRESCU, O. I, 177. *În diferite oraşe şi târguri moldoveneşti a luat fiinţă câte o colonie lipovenească.* SCL 1958, 46,

cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *L-o întâmpinat Şi l-o apucat... Beşica lipovenească.* MARIAN, D. 44. *Erau numai v-o trii casî ş-acelea lipovineşti.* ŞEZ. VIII, 55, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Umple cu galbeni poala,... Cu groşe Lipoveneşti, Cu dinari Moldoveneşti.* BALADE, II, 109.

2. S.f. (Prin Mold.) Varietate de struguri hibrizi. Cf. ALIL 1971, 65, 73.

– Pl.: *lipoveneşti.* – Şi: (învechit, rar) **lepovenésc, -eáscă** adj.

– **Lipovean**[1] + suf. *-esc.*

LIPOVENÉŞTE adv. Ca lipovenii[1], în felul lipovenilor. *Popa, acum drept ca o lumânare, îmbrăcat lipoveneşte,... se amesteca cu o plasă în spinare printre haimanalele şi pescarii Galaţilor.* VOICULESCU, P. II, 31. *Se îmbracă lipoveneşte.* DL, cf. DEX.

– **Lipovean**[1] + suf. *-eşte.*

LIPOVENÍ vb. IV. Intranz. (Într-o poezie populară) A hoinări. *Mă-nchinai cu cântecul, Ca lupul cu urletul: Cât trăieşte, lipoveneşte, Dacă puşca-l dobândeşte Dă pielea şi se plăteşte.* MAT. FOLK. 123.

– Prez. ind.: *lipovenesc.*

– V. **lipovean**[1].

LIPOVENÍME s.f. **1.** (Învechit, rar) Colectivitatea de lipoveni[1]. *Se vede că mireasa mea are cunoştinţi prin lipovenime.* ALECSANDRI, ap. CADE.

2. (Rar) Mulţime de lipoveni[1]; totalitatea lipovenilor. Cf. DM, DEX.

– **Lipovean**[1] + suf. *-ime.*

LIPOVENÍSM s.n. (Învechit, rar) Sectă creştină din Rusia care practica asceza şi, uneori, la bărbaţi, castrarea. *Despre sectele religioase din Rusia a se vedea prea instructiva publicaţiune: „Lipovenismul, adecă schismaticii sau rascolnicii şi ereticii ruseşti".* ap. BARIŢIU, P. A. I, 446.

– **Lipovean**[1] + suf. *-ism.*

LIPOVÍŢĂ s.f. v. **lapoviţă.**

LIPSANOTÉCĂ s.f. (Învechit) Tabernacol **(2).** *Capodopera chivotelor în fildeş din secolul al IV-a, odinioară numită lipsanoteca din muzeul din Brescia, e o adevărată lădiţă acoperită cu plăci de fildeş lucrate în basorelievuri ce reprezintă episoade din Biblie.* NAUM, IST. ART. 154, cf. 171.

– Pl.: *lipsanoteci.*

– Din it. **lipsanoteca.**

LIPSÁŞ adj. (Regional; şi substantivat) Lipsit **(1)** (Scărişoara – Abrud). ALR II /95.

– Pl.: *lipsaşi.*

– **Lipsă** + suf. *-aş.*

LÍPSĂ[1] s.f. **1.** Faptul de a nu se afla într-un loc (unde ar trebui să fie în mod obişnuit), absenţă; (urmat de determinări precedate de prepoziţia „de", învechit „întru", sau în genitiv) faptul de a lipsi[2] **(1),** de a nu se găsi, de a nu exista, de a nu se manifesta etc., criză, penurie, (învechit şi regional) nişte tă **(1);** (învechit, rar) lipsis. *Că den început omul neputred fost-au făcut, ce călcă zisa şi cu alalte daruri şi de Sfântul Duh luo lipsă.* CORESI, EV. 193. *Să bucurară foarte de Svinţia Sa..., jăluindu-şi supărările şi lipsa hranii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 156[v]/22. *Întru dăstulă lipsă dă pâine să afla.* R. GRECEANU, CM II, 179. *Nu doară de lipsa a păzitoriului vitejie iaste silită cetatea a să închina* (a. 1694). FN 36. *Hotărăşte a face noi ostaş[i], dară lipsa banilor zăticneşte* (a. 1703). ib. 142. *Nu este boală mai primejdioasă decât lipsa minţii.* ANTIM, ap. GCR II, 6/32. *Multă lipsă de p[â]nea... era peaste toţ lăcuitorii ţ[ă]râi* (a. 1719). IORGA, S. D. V, 101. *Terentie fu al doilea episcop... după Sosipatru şi a acestuia lipsă au plinit.* MINEIUL (1776), 187[r2]/19. *Măsoară câtă vărsare s-au făcut şi câtă lipsă de apă.* AETHIOPICA, 61[r]/16. *Nu te teme de lipsă întru ceva, că mai-nainte de acestea nu ai avut nimică, iară astăzi ai* (a. 1785). GCR II, 148/25, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Îi deprinsă pre dânşii întru răbdarea ostenelelor... şi a lipsei de bunătăţi.* PETROVICI, P. 42/12. *Înţelepciunea... ne face să răbdăm cu voinicie lipsa sau pierderea acestor bunătăţi.* GOLESCU, E. 226/9, cf. LB. *Chiar în acea lipsă de elementele cele curate ale pământului simţeam o nemulţumire.* HELIADE, L. B. III, 7/6. *Du-te, Mario, du-te; lipsa ta va întrista adunarea.* HRISOVERGHI, A. 91/2. *Vom izvodi alte cheltuieli, cum lipsă dă bani... şi alte multe ca acestea.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Astfel să sfârşeşte anul, în neştiinţă..., în lipsă de toate.* C. A. ROSETTI, N. I. 184. *Pătimeşte Arabia şi de lipsa apei.* RUS, I. III, 58/12. *Lipsa monetei însă îl împiedecă de a pute agiunge un asemine scopos.* IST. M. 202/17. *Mişcările cotişe, la care lipsa măciuliei espune necontenit acest plug, sunt mult mai puternice.* BREZOIANU, A. 56/29. *Amorţirea se zice lipsa seau întunecarea graiului şi a vorbei omului.* CORNEA, E. I, 31/30. *Mulţi din bolnavi au perit nu de boală, ce... de lipsă de agiutori.* C. VÂRNAV, H. 55/9. *Noi în toate clasele simţim amar lipsa drumurilor.* MĂS. GR. 8/24. *Este locul a zice un cuvânt şi... despre lipsa de băutură.* FĂTU, D. 11/21. *Această boală vine obicinuit... unde este lipsă de apă.* LITINSCHI, M. 164/15. *Animalele mor... din pricina lipsei aerului.* MARIN, PR. I, 12. *Pre lângă mortalitate, se adăogi şi lipsa hranii.* NEGRUZZI, S. I, 291, cf. POLIZU. *Ne imputam unul altuia lipsa de patriotism.* GHICA, S. 688. *Cine mă poate asigura că lipsa mea nu te va face să mă uiţi?* FILIMON, O. I, 345, cf. PONTBRIANT. *Pricina de căpetenie a înrăutăţirei soiului vitelor este lipsa unei hrăni îmbelşugate şi bune.* I. IONESCU, B. C. 21/26. *Lipsa de apă n-ar fi întârziat a introduce foamete... într-o armată.* HASDEU, I. V. 120, cf. COSTINESCU, LM. *Greutatea cea mare... era lipsa oricărui simţimânt dinastic în poporul român.* MAIORESCU, D. I, 14. *O altă cestiune ce a preocupat pe comisiune este lipsa de cărţi didactice.* ODOBESCU, S. II, 74. *La-nceput, pe când fiinţă nu era, nici neflinţă, Pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă... Fu prăpastie?* EMINESCU, O. I, 132. *În locul lipsei absolute de religiune pozitivă cearcă a pune principii filosofice morale.* id. S. P. 23. *Se puse să-i spuie... cât suferise ea de lipsa lui.* CARAGIALE, O. I, 48. *Acestea sunt urmările lipsei tale de prevedere.* id. ib. VI, 449. *Dl. autoriu dă aice dovadă de lipsa cea mai*

desăvârşită de ştiinţă. CONTEMPORANUL, II, 227, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., MURNU, GR., TDRG. *Nu putem regreta decât... desăvârşita lipsă de interes a autorităţilor.* PAMFILE, I. C. 81. *Tocmai Ion dovedea atâta nerecunoştinţă şi lipsă de respect.* REBREANU, I. 220. *Lipsa de ofiţeri nu poate fi o scuză.* id. P. S. 257. *Să dispreţuieşti publicul şi să i-o spui este o lipsă de tact.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 57. *O primă constatare se impune: lipsa zidurilor înconjurătoare.* id. ib. 208, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Domnul Tase pândise lipsa coanii Frosii, ca să-şi facă rost de bani de drum.* BASSARABESCU, V. 43, cf. CADE. *Cu lipsa ei de acţiune socială, viaţa scriitorilor evoluează într-un cerc de abstracţii ideologice.* LOVINESCU, M. I, 8. *Erau lacăte minuscule şi frivole..., dovedind o lipsă totală de seriozitate.* C. PETRESCU, C. V. 43. *Aş fi putut cu uşurinţă să mă consolez în timpul lipsei ei.* A. HOLBAN, O. I, 24. *Afinele crude sunt bune împotriva lipsei de sânge.* VOICULESCU, L. 16. *Lipsa lui Dionis şi jalea dadei mă speriaseră.* id. P. II, 58. *Pe alţii... lipsa aceasta a pâinii îi biciuieşte.* SADOVEANU, O. III, 315. *Observând lipsa lui Paul, îl căută.* id. ib. VII, 161. *Îl vedea întorcându-se, după o lipsă de săptămâni.* DAN, U. 44. *Se vorbea despre lipsa de nutreţ.* id. ib. 54, cf. SCRIBAN, D. *De cum taci din cântec, lipsa ta mă doare.* ARGHEZI, S. V, 244. *După o lipsă din Salamanca..., dă concurs pentru ocuparea catedrei.* CĂLINESCU, I. 144. *Bătrânul a luat cunoştinţă de lipsa obiectelor.* id. S. 540. *Ceea ce strică acestui poem... e... lipsa de atitudine hotărâtă.* PERPESSICIUS, M. I, 137. *Teoria sa rămâne... un impresionant document al lipsei de orgoliu.* BLAGA, Z. 256. *Pădurile rare... suferă de lipsă de apă.* AGROTEHNICA, I, 165. *Explică... lipsa de mlădiere a limbii române prin vicisitudinile istoriei.* IST. LIT. ROM. II, 104. *Nu mă crede însă în stare de această indiscreţie şi lipsă de eleganţă.* VINEA, L. II, 187. *L-a mustrat pe marele comic pentru lipsa lui de ideal social.* CONSTANTINESCU, S. II, 18. *Lipsa de oxigen a organismului se numeşte asfixie.* BELEA, P. A. 142, cf. DL. *Atâta dezorientare şi lipsă de curaj erau de neînţeles.* PREDA, R. 82. *Invocarea senilităţii şi a lipsei de înţelegere a noilor realităţi erau simple blufuri.* T. POPOVICI, S. 214, cf. SCL 1958, 321, ib. 1960, 953, ib. 1961, 51, 183, 184, L. ROM. 1961, 484. *Lipsa opoziţiilor... distinge vocalismul românesc de cel italienesc.* COTEANU, S. E. 9, cf. CL 1962, 131, L. ROM. 1966, 499, ib. 1967, 18, 19. *Lipsa de identitate în sensul de personalitate umană... este... avansată.* N. MANOLESCU, A. N. III, 42. *Şi-a asigurat vecinii de totala sa lipsă de proiecte agresive.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 14. *Lipsa unei „Arte poetice" a vremii noastre are ca urmare atâtea încercări variate.* V. ROM. martie, 1970, 90. *Lipsa de experienţă îşi spune cuvântul.* CINEMA, 1972, nr. 3, 31. *Lipsa de cultură solidă se manifestă prin incapacitatea abstracţiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 20, 5/1, cf. DEX, CL 1977, 262, L. ROM. 1979, 133, 134. *Regula jocului e să-ţi baţi joc... de lipsa de haz a poveştilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 17/1. *Femeia, folosindu-se de lipsa bărbatului,... s-a apucat... să moaie tot ce avea negru.* PAMFILE, DUŞM. 120. *Nimeni nu băgase în seamă lipsa lui Făt-Frumos.* POPESCU, B. I, 29. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Părerile membrilor lipsă nu se vor lua în băgare de seamă ca propuneri.* GHICA, A. 800. *O să avem câteva podini lipsă la poduri.* FILIMON, O. I, 183. *Florile au periantul simplu sau lipsă, de unde şi denumirea de apetale dată acestor plante.* GRECESCU, FL. 7, cf. DR. IV, 728. *Omul... râse..., arătând un dinte lipsă.* C. PETRESCU, Î. II, 137. *Venea peste două ceasuri şi celălalt om lipsă al casei.* PERPESSICIUS, M. I, 306. *Se ridică viforos, cu mâna lipsă şi mâneca prinsă în bete.* CAMIL PETRESCU, O. III, 113. *Numerele lipsă din pachet au fost distribuite între funcţionari.* ARGHEZI, S. XXV, 370, cf. DL, DEX. ✧ L o c. a d v. **În lipsă** = **a)** nefiind cineva de faţă, în timp ce lipseşte[2] **(4)** (cineva). *Se informase despre aspra cercetare făcută în lipsă-i.* FILIMON, O. I, 164, cf. COSTINESCU. *Unul dintr-înşii... răpi în lipsă pe scumpa mea surioară.* ODOBESCU, S. I, 155. *Orientalistul avu repede bănuiala că i se furase în lipsă tot restul argintăriei.* CĂLINESCU, S. 254. *Schimbarea... s-ar fi putut petrece cu el în lipsă.* PREDA, R. 177. *Îl vizită în lipsă.* id. ib. 227; **b)** (Jur.; în legătură cu verbe ca „a condamna", „a osândi") în contumacie. Cf. LM, DDRF, DL, DEX. *(Judecat) în lipsă.* V. BREBAN, D. G. ✧ L o c. p r e p. **În lipsa** (cuiva sau a ceva) = cât timp sau în timp ce lipseşte[2] **(4)** (cineva sau ceva); în absenţa (cuiva sau a ceva). *În lipsa prezidentului, cel mai mare la rang dintre judecători va împlini slujba sa.* REG. ORG. 159/11. *În lipsa mea a sosit o scrisoare recomandată.* C. A. ROSETTI, N. I. 78. *Recolta... ne apucăm a ne-o clădi... subt nişte largi şure sau, în lipsa ăstora, la câmp.* BREZOIANU, A. 101/18. *În lipsa altora, impresarii noştri se făcură profesori de declamaţie.* NEGRUZZI, S. I, 343, cf. POLIZU. *În lipsa ta, voi face ce-o sta-n a mea putinţă.* BOLLIAC, O. 176. *Acea mare revoluţiune... s-ar fi făcut chiar în lipsa fiecăruia dintre-acei cari... au avut cutezanţa a-i revendica paternitatea.* GHICA, S. 719, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *A introdus... o sentenţă... dată în lipsa mea în contra mea.* MAIORESCU, D. I, 382. *În lipsa mea... îl proclamaseră preşedinte.* LĂCUSTEANU, A. 127. *Nu ştiu cine-a fost pe la mine pe-acasă în lipsa mea.* CREANGĂ, P. 30. *În lipsa părintelui..., intram în ţinterim.* id. A. 4, cf. DDRF. *Dăscălimea o să urmeze înainte cu gazeta şi în lipsa lui.* CARAGIALE, O. VI, 109. *Poate că în lipsa mea să se fi întâmplat ceva.* CONTEMPORANUL, VII, 203. *Cunosc şi coloarea legăturii acestor cărţi..., vândute în lipsa mea la şcoală.* IORGA, P. A. I, 11, cf. TDRG. *S-a întâmplat... în lipsa lui.* REBREANU, P. S. 199, cf. ŞĂINEANU, D. U. *L-a găsit rece, în jâlţul biroului, ca un funcţionar adormit în lipsa şefului.* C. PETRESCU, C. V. 291. *Instinctul public presimte, în lipsa oricărei ştiri oficiale, dincotro vine primejdia.* COCEA, S. II, 640. *În lipsa ei, credeam că pot să-i pretind orice.* A. HOLBAN, O. I, 19. *În lipsa lui, zâna bălaie s-a stins.* SADOVEANU, O. I, 60. *În lipsa domnului Vintilă Brătianu..., ţara începe să fie guvernată de partidul democraţilor.* ARGHEZI, S. XXXIV, 298. *Oile, în lipsa păstorului şi a câinelui, stau nedumerite.* CĂLINESCU, C. O. 46. *În lipsa... unei tăbliţe utilizabile, am fost adus în situaţia de a nu-mi însuşi cititul şi scrierea.* BLAGA, H. 30. *În lipsa stăpânului..., cuvântul ei de rudă era foarte ascultat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 139. *Nu era o exclamaţie neghioabă, ci chipul lui de a se minuna... în faţa frumuseţii..., în lipsa unor cuvinte mai iscusite.* TUDORAN, P. 346, cf. DL. *În lipsa unor*

informații sigure, aceasta este o ipoteză. STOICESCU, S. D. 196. *Toate acestea... nu ar fi decât niște paliative, în lipsa pilonilor principali.* CINEMA, 1973, nr. 1, 12, cf. DEX. *În lipsa ei nu i se întâmplase nimic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 14/2. *Ai venit în lipsa mea, Oile mi le-ai luat.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 273. **În** (ori **din,** popular, **la) lipsă de...** sau **din lipsa...** = din cauză că (ceva sau cineva) lipsește[2] **(1);** neexistând (ceva), neavând (ceva). *În lipsa de pori..., pricinuiesc asprime ori frăgezime.* AMFILOHIE, G. F. 80[v]/6. *Însuși zădarnica fală... În lipsă de mintea-ntreagă ne umple de-ndestulare.* CONACHI, P. 287. *În lipsă de ploaie, trebuie a le uda.* BREZOIANU, A. 158/23. *Această neîmplinire de formalitate provenise numai din lipsa ambasadorului rusesc.* GHICA, S. 123. *În lipsă de pepiniere, doritorii... pot procura vlăstarii din pădurile naturale.* I. IONESCU, B. C. 342/23, cf. PONTBRIANT, D. *În lipsă de elefanți..., puse în fruntea liniei herghelii de cai.* HASDEU, I. V. 189, cf. COSTINESCU. *Am întrerupt... studiul regulat al limbei helenice în lipsă de învățător.* LĂCUSTEANU, A. 35. *În lipsă de un termen mai bine apropiat, li s-a zis scitice.* ODOBESCU, S. II, 196. *În lipsă de briciu, mă rade cu o custură.* CARAGIALE, O. III, 320. *Creștinismul, primit în lipsă de ceva mai bun, a fost amestecat cu ideile panteiste.* CONTEMPORANUL, II, 127. *Li se dă ciocani pentru ars în foc, în lipsă de lemne.* PAMFILE, A. R. 228, cf. CADE. *În lipsă de asin, călugărul fusese nevoit să încalece un cal mănăstiresc.* SADOVEANU, O. XIII, 309. *Banca l-a refuzat din lipsă de numerar.* ARGHEZI, S. XXXIV, 215. *Școala se închide din lipsă de învățător.* CĂLINESCU, O. XIV, 34, cf. DL. *Fraza... se tăiase din lipsă de spațiu.* CINEMA, 1972, nr. 3, 8. *Filmările au fost întrerupte... din lipsă de bani.* ib. 1974, nr. 3, 44. *O asemenea carte nu se putea scrie... din lipsa izvoarelor.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 59, cf. DEX. *Să-l scoată din luptă astfel, în lipsă de argumente și de dreptate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 10/2. *La lipsă de înghețată, braga ne răcorește.* ZANNE, P. III, 483. (Popular) **Pentru** (sau **la) lipsa...** = din cauză că lipsește[2] **(1)** (ceva sau cineva). *N-au mai putut mai mult a sta prin cetăți... pentru lipsa hranii.* M. COSTIN, O. 273. *O, câte nenorociri sânt de a să vedea într-o oaste, pentru lipsa banilor și a pâinii!* (a. 1694). FN 41. *Îl duru în suflet pentru lipsa prieteșugului său.* VARLAAM–IOASAF, 8[v]/17. *Să vedi... doauă beșici... dă care să slujăsc gândacii pentru lipsa de alti doauă aripi.* AMFILOHIE, G. F. 304[r]/13. *Porunca aceasta n-au plăcut ostașilor..., pentru lipsa hranii cailor.* ȘINCAI, HR. I, 120/22. *Aurelian va să remână necunoscut vremilor venitoare pentru lipsa scriitorilor.* MAIOR, IST. 36/11. *La lipsa unor ca acești autori..., ceața uităciunii i-au acoperit.* BUDAI-DELEANU, Ț. 63. *Aveau o mare părere de rău pentru lipsa de pământ.* SADOVEANU, O. V, 251. ◇ Expr. **A avea** (sau **a duce, a trage) lipsă de** (ori, învechit, **la)...** sau **a simți** (ori **a resimți, a duce) lipsa** (cuiva sau a ceva), **a fi** (ori **a se afla, a rămâne) în lipsă de...** = a fi lipsit **(1)** de..., a nu avea în cantitate suficientă; a nu avea atunci când este nevoie. *Să știm ceea ce au lipsă, să le dăm de ce le va fi trebuința.* CORESI, EV. 404. *De bine n-or avea lipsă, Ce vor avea de tot bine.* DOSOFTEI, PS. 112/11. *De pâne pe multe locuri duce lipsă, că nu rodisă.* NECULCE, L. 337. *O corună... are lipsă de bani* (a. 1704). FN 167. *Trăgea și ei mare lipsă la toate cu stăpânii lor* (a. 1774). GCR II, 102/18. *Lipsă având... de patroni și meșenați, închină ostăneala sa hârtiii.* BUDAI-DELEANU, Ț. 73. *Alte sate... rămân în lipsă dă bucate* (a. 1811). DOC. EC. 94. *Plaiurile... sunt în lipsă dă bucate* (a. 1819). ib. 231. *Ca să gândească romanii că evreii n-au lipsă de apă..., au tins tot haine ude pre ziduri.* BĂRAC, ap. GCR II, 241/36. *Dacă cineva ar avea lipsă de o moară..., se va mulțumi să frământe cu mâna grăunții.* BREZOIANU, A. 616/19. *Plângi și tu, societate! Ce ai lipsă de bărbați Cu curagiu.* SION, POEZII, 112/9. *Acest artist nu are lipsă de simțirea muzicală.* FILIMON, O. II, 235. *Românii, deși au lipsă de cultură, au însă inimi generoase.* id. ib. 14, cf. PONTBRIANT, D. *Nu vom putea înființa școli reale, de care țara noastră are lipsă.* MAIORESCU, D. I, 432. *Muma noastră avea lipsă de zestre.* LĂCUSTEANU, A. 23. *Simțiră lipsa de artilerie.* ODOBESCU, S. I, 14. *De-ar fi mulți ca dânsul..., puțină lipsă ar duce țara la nevoi.* CREANGĂ, A. 20. *De pământ nu duceau lipsă, căci satul era destul de mare.* CONTEMPORANUL, I, 783. *Femeia și copilul tău nu vor mai avea lipsă de nemic.* ib. II, 327. *Să aibă... ceva bani, ca să nu ducă lipsă în curgerea lunii ce urmează.* PAMFILE, CER. 71. *Omul apropiat de natură nu-i simte lipsa.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 103. *Fetele duceau lipsa galonaților.* STANCU, D. 391. *Nimeni... să nu ducă lipsă de nimic.* VINEA, L. I, 223, cf. DL. *Nu ducea lipsă de fete.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 102. *Această bunăvoință să nu-i fie retrasă și să nu ducă lipsa ei.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 9. *Oastea turcă ducea lipsă de alimente.* ib. 1974, nr. 3, 6. *Țara... n-a dus niciodată lipsă de oameni practici.* CINEMA, 1973, nr. 1, 35. *Filmul românesc îi resimte cu durere lipsa.* ib. 1974, nr. 5, 19, cf. DEX. *„Agonie și extaz" nu ducea lipsă de asemenea momente.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 17/3. *Sluga bună nu duce lipsă de stăpân.* ZANNE, P. IV, 600. **A fi lipsă de...** sau **a se simți lipsa** (cuiva sau a ceva) = (și în construcții negative cu sens pozitiv) a nu se găsi într-un loc unde ar trebui să fie; a fi penurie de... *De pâne încă era lipsă.* NECULCE, L. 206. *Era lipsă mare de apă de băut.* R. GRECEANU, CM II, 87. *Când e lipsă de bucate..., și mintea să tâmpește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 331. *Este o mare lipsă de cherestea* (a. 1833). DOC. EC. 522. *Îi ieșea înainte vreo femeie cochetă (de care nu era lipsă nici pe atunci).* FILIMON, O. I, 146. *De-atunci nu mai e lipsă în rai de nicio floare.* ALECSANDRI, POEZII, 330. *Pe aici e mare lipsă de apă.* CREANGĂ, P. 204. *Se trimit... și alte obiecte... de cari se știe că e mai multă lipsă în casa unde se trimit.* MARIAN, Î. 392. *Unde-i lipsă de noroc, Doina doinei are loc.* BELDICEANU, P. 112. *Se simte lipsa ploii.* Com. din CLUJ-NAPOCA. *Hoit să fie, de corbi nu e lipsă.* ZANNE, P. I, 487. **A fi** (sau, învechit, **a se afla) lipsă** = (despre persoane) a nu fi prezent, a absenta. *Să găsesc... acum 112 podari..., căci ceilalți să află lipsă* (a. 1813). DOC. EC. 154. *Unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada.* CARAGIALE, O. II, 217. *La Cetate, pârcălabul Arbore era lipsă.* SADOVEANU, O. XIII, 707, cf. SCRIBAN, D. *Nimeni n-a fost lipsă la apel.* VINEA, L. I, 23. *Căci cea oaie mărcușea, Nu era-n turmă ca ea, Și-acuma lipsă era.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 209. **A pune** (sau **a da) lipsă** (pe cineva) = a declara pe cineva absent. Cf. SCRIBAN, D. *Aici la noi căpiteniile l-au dat*

lipsă. SADOVEANU, O. VII, 289. *Pe drum se mai vedea... câte un flăcău alergând să ajungă mai repede, să nu fie pus lipsă.* PREDA, M. 93. **(Mai bine) lipsă** = (şi urmat de determinări introduse prin prep. „de") (mai bine) renunţ (la...), (mai bine) mă las (de...). *Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată; Dar lipsă d-a lui dragosti!* HELIADE, O. I, 189. *Lipsă, soro, de-aşa viaţă!* GORJAN, H. IV, 174/34. *Astfel de amor, zău, lipsă de la mine!* PR. DRAM. 134, cf. POLIZU. *Mai bine lipsă! mai bine sărac şi curat.* CARAGIALE, O. II, 47, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Decât aşa, mai bine lipsă!* SADOVEANU, O. XIX, 55. *Decât aşa grădină, mai bine lipsă.* COCEA, S. II, 62, cf. SCRIBAN, D. *Decât să te înfăţişezi aievea,... mai bine lipsă.* STANCU, D. 449. *Nişte imbecili. Mai bine lipsă.* VINEA, L. I, 174, cf. DL, DEX, V. BREBAN, D. G. *Decât cismă-ncăputată, mai bine lipsă de toată.* ZANNE, P. III, 116.

2. (Învechit) Stare de sărăcie **(3)** generală provocată de calamităţi naturale, de războaie etc.; p. ext. calamitate, catastrofă, nenorocire **(1)**, pacoste **(1)**; (astăzi mai ales la pl.) faptul de a-i lipsi[2] **(3)** cuiva cele necesare traiului, mizerie **(2)**, nevoie **(2)**, sărăcie **(3)**, (învechit şi regional) nistotă **(1)**, (învechit) meserătate **(1)**, mişelătate **(1)**, neajungere, (livresc) indigenţă, penurie, privaţiune. *Dentr-acesta lucru înţelege-vom cât iaste den preanălţare osândă şi lipsă şi piiardere.* CORESI, EV. 19. *Dumnezeu la atâta lipsă şi nevoie îl adusese.* URECHE, L. 105. *Râvniră traiul ceresc, lăcuind... în lipsă şi în sărăcie.* NEAGOE, ÎNV. 129/32. *Îl grijeşti la lipsă cu mână-ndurată.* DOSOFTEI, PS. 30/10. *Şi voiu pune pre voi lipsa şi râia.* BIBLIA (1688), 91[1]/29. *[A]u murit la Ţarigrad cu mari lipsă.* NECULCE, L. 170. *Saturn, groaznic, pare-ţi că să laudă, cu boală de opşte, cu lipsă, cu pustiire* (a. 1703). FN 24. *Iaste lipsă multă şi pier oamenii de foame.* R. POPESCU, CM I, 519. *Multă lipsă săracilor s-au făcut.* R. GRECEANU, CM II, 67. *De multă lipsă şi necinste ce avea... totă ţara ştie.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 346. *Eu aici, în ţară, n-am venit... de vreo sărăcie sau lipsă.* ANTIM, O. 227. *A căzut o zăpadă până la genunchie... şi a fost lipsă mare peste vară* (a. 1740). IORGA, S. D. XIII, 187. *Iob... şi Anna... sunt în multe primejdii şi lipse.* ŞINCAI, HR. II, 36/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *La atâta lipsă şi sărăcie au ajuns, cât să bägă slugă proastă la un stăpân.* MAIOR, PRED. I, 13/14. *Văzând... norodu... nu într-atâta lipsă, dar nici întru... îndestulare* (a. 1813). DOC. EC. 151. *Ajută tu fratelui tău... la lipsa lui şi la primejdia lui.* ŢICHINDEAL, F. 251/12. *S-au întâmplat lipsă şi au cumpărat lăcuitorii de la locuri depărtate* (a. 1823). DOC. EC. 271, cf. LB. *Trebuie să fim mulţămitori..., fără a căuta pricinuire la lipsa şi neputinţa noastră.* GOLESCU, E. 29/16. *Eu nu ştiam necazul... Lipsa-mi era streină.* HELIADE, O. I, 166. *Rodurile... să se afle... în păstrare, ca să se întrebuinţeze în vreme de lipsă.* REG. ORG. 106/29. *Să află încă în ţară îndestule producturi pentru întâmpinarea lipsurilor din nou ivite.* AR (1835), 26[1]/30. *Sânt însă prea scumpe şi nu să pot câştiga decât cu multe lipsuri.* BUZNEA, P. V. 147/3. *Oare lipsa... nu ar fi o impulsie şi o trebuinţă mai mare, la el, de a studia?* C. A. ROSETTI, N. I. 14. *Brutarii..., în vreme de... lipsă, să să sloboază a putea cumpăra făină* (a. 1842). DOC. EC. 760. *Au trup... harnic de a suferi mari ostenele şi lipse.* RUS, I. I, 120/13. *Prin însoţirea cu el ţ-ai trage lipsă... asupra capului tău.* FM (1844), 103[1]/10. *Săracul, cu toată lipsa, îi mulţămit de-a sa soartă.* CONACHI, P. 287. *Pricinile... erau... revolta ostaşilor, lipsa şi foametea.* BĂLCESCU, M. V. 256. *Lipsa este statornică în Francia..., fără a mai vorbi... de acele lipse atât de dese care însoţesc pe bogat şi pe sărac.* BREZOIANU, A. 646/3. *Mor de asfixie, de esces sau lipsă.* MAN. SĂNĂT. 21/14. *Avea să lupte... cu tot feliul de lipse şi neajunsuri.* BARIŢIU, P. A. II, 343. *Gândiţi la durerile..., la lipsurile trecutului lor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 184. *De se întâmplă să nu găsească într-o zi de lucru, lipsa şi foametea i se înfăţoşează îndată.* NEGRUZZI, S. I, 300. *Dăm peste-al lipsei chin.* BOLLIAC, O. 203. *Streinii... vin în ţara lor ca să scape de lipsă.* FILIMON, O. II, 14, cf. PONTBRIANT, D. *Îi aruncă fiinţa în toate lipsele sărăciei şi ale nevoiei.* HASDEU, I. V. 29, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 670. *Îmi venea în minte familia ce o credeam în lipsă.* CONTEMPORANUL, I, 152. *Lipsa... la unii e voluntară, la alţii e pentru că într-adevăr sunt lipsiţi.* EMINESCU, G. P. 44. *Neştiutor de deosebirea ce este între lipsă şi avere.* GANE, N. I, 102. *Poate să dai de vreo treabă, să ne mai săltăm din lipsă.* CARAGIALE, O. IV, 187. *Frumuseţea lor se ofilise de lipse şi osteneli.* id. ib. V, 367. *Ştia ce este necazul şi lipsa.* ISPIRESCU, L. 123, cf. DDRF. *Însumi cu lipsa mă lupt, rătăcind prin pustiuri străine.* COŞBUC, AE. 20, cf. BARCIANU, TDRG. *Văzându-se ameninţat de lipsă, caută... să se răzbune.* PAMFILE, A. R. 47. *Sufletul... are să îndure... mizerii şi lipsuri.* PĂCALĂ, M. R. 183. *Noi destul am răbdat şi nu ne-ai crezut la lipsuri.* LUNGIANU, C. 80, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A trăit zile de lipsuri.* COCEA, S. II, 501. *Mă durea atâta lipsă şi paragină.* VOICULESCU, P. II, 264. *Una după alta veneau suferinţele vechi ale lipsurilor, ale foamei.* SADOVEANU, O. III, 426. *În capitala Franţei a stat opt ani şi ceva..., luptând mai ales cu lipsa.* id. ib. XIX, 368. *Lipsurile începeau din nou.* CĂLINESCU, E. 178. *În caz de lipsuri generale, s-ar mulţumi să aibă minimul posibil.* id. C. O. 68. *La periferiile cu gospodării rustice, lipsa era mare.* BLAGA, H. 197. *După un an de lipsă, am să-mi răzbun pe toate câte le-am îndurat.* C. PETRESCU, A. R. 41. *Îndură... lipsuri de tot soiul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 550. *S-or fi săturat... de lipsuri.* STANCU, D. 500, cf. DL. *Strângerea celor de trebuinţă pentru o mai mare lipsă.* BARBU, PRINC. 5. *Începură să simtă lipsuri.* T. POPOVICI. S. 99. *Actriţa... cu figura alungită de suferinţe şi lipsuri.* CINEMA, 1974, nr. 2, 16, cf. DEX. *În timp de război şi de lipsuri se întâmplă unele schimbări în sufletele oamenilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/3. *Am şî iernat... la o lipţî ca asta.* DIACONU, VR. 107. *Îl pedepsăşti cu lipsa şî cu bataia.* ALR SN IV h 993/531. (Personificat) *Lipsa caută, nimic nu găseşte, Iar Căinţa în lacreme să strânge.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 404. ◇ Expr. **A fi** (ori **a se afla, a se găsi) în** (ori, învechit, **cu) lipsă** sau **a duce lipsă** (ori **lipsuri)** = a trăi într-o stare de mare sărăcie **(3)**, a nu avea mijloace de trai suficiente. *Iară tu, oame, ni-i hi cu lipsă, De-i hi spre Domnul cu mintea tinsă.* DOSOFTEI, PS. 182/17. *Că-s în lipsă şi în ticăinţă.* id. ib. 285/16. *Pâlcuri, fiind în lipsă, răsipesc averea nevinovaţilor* (a. 1703). FN 151. *Cela ce să află în lipsă e sărac.* PETROVICI, P. 314/19. *Simt un fel de*

plăcere... a fi în dureri, a fi în lipsă şi singur. C. A. ROSETTI, N. I. 83. *Deşi în mare lipsă aflându-mă, tot mai stau la gânduri.* CARAGIALE, O. VII, 535, cf. TDRG. *Lipsă nu duci, sănătoasă eşti.* SADOVEANU, O. II, 187. *Acelea dă-le sărmanilor care se află în mare lipsă.* id. ib. IX, 41. *Să mă bată Dumnezeu... dacă nu duc lipsuri.* CĂLINESCU, S. 41. *Dacă se găseau în lipsă, mâncau numai câte o jumătate de pâine.* id. C. O. 46. *Mă ocup eu să nu ducă nicio lipsă.* IL mai 1965, 31. ✦ (Învechit şi popular) Foamete datorată secetei; p. ext. secetă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pentru încetarea lipsei, aduse bucate pentru hrana tuturor.* F. AARON, I. II, 207/22. *Se zice că anul va fi cu lipsă, deci secetos.* PAMFILE, A. R. 10. *Vreme de lipsă, adecă la secetă.* id. ib. 224. *A fost lipsă mare acu patruzăci de ani.* GRAIUL, I, 38. *Iadul întreg e pe pământ, căci este lipsă desăvârşită.* PAMFILE, VĂZD. 124. *După ce lipsa ne omoară, În zădar mergem la moară.* ZANNE, P. V, 390.

3. Faptul de a nu fi complet, perfect, desăvârşit, imperfecţiune; faptul de a avea defecte, deficienţe, lacune, scăderi, cusur, defect, deficienţă, lacună, meteahnă **(3),** neajuns[1] **(1),** (livresc) carenţă. V. greşeală, eroare, racilă **(1),** tară[2] **(2),** viciu **(2).** *Găsit-am multă lipsă şi greşeale în scriptura lui, pentru neînţelesul limbiei şi cărţii greceşti.* N. TEST. (1648), V[r]/11. *A noastre simţiri... sunt cu lipse şi de multi ori ne amăgesc.* AMFILOHIE, G. F. 59[r]/6. *Mă voi sili s-arăt buna Şi reaua parte sau lipsă ce are Fieştecare stăpânie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 378. *Descoperindu-i mai sus zisa lipsă a mea, să alearge a mă ajutora.* PETROVICI, P. VI/14. *Nu numai să se slobozească de lipsele cele mai sus numite, ci să se şi săvârşească.* GRIGORIE, L. [prefaţă] 10/1. *Moralul acestui nenorocit înfăţoşa dovezile tutulor lipselor unei fiinţe.* CR (1834), 319[2]/4. *Te temi ca nu cumva... Vrun oaspe să-nsemneze acea mai mică lipsă Ori... vreo necurăţie.* NEGRUZZI, S. II, 267. *Mai îndreptează şi tu... erorile... şi împlineşte lipsurile.* GHICA, S. 220. *Această lipsă să ne servească de impuls... pentru a ne decide... ca să îmbrăţişăm literatura naţională.* F (1867), 322, cf. CIHAC, I, 670. *Instrucţiunea superioară este grea de dobândit, prin numeroasele lipse de care ea sufere.* ODOBESCU, S. II, 70. *Permiteţi-ne a vă arăta... de ce natură au fost acele lipsuri, acele neputinţe.* id. ib. 386. *Am putut vedea... mari lipsuri, atât în privinţa metodei, cât şi a cunoştinţelor.* EMINESCU, S. P. 247. *Să rabzi... toate lipsele de educaţiune ale unui şef.* CARAGIALE, O. II, 47. *Lipsurile expresiei mele vor fi covârşite... de înţelegerea d-tale.* id. ib. VII, 147. *Ştim că... putem micşora lipsele lor fireşti.* CONTEMPORANUL, I, 646, cf. DDRF, TDRG. *Trecând peste atâte lipsuri ale mele, mi-a înlesnit... să dau la iveală această închegare de şire.* PAMFILE, A. R. VII. *Le iubeşti cu toate imperfecţiunile, cu toate lipsurile pe care le-ar avea.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 227. *A citi numai pe Dekobra este o lipsă.* id. ib. 240. *În cercetarea scrierei de faţă se vor găsi oarecari lipsuri sau chiar erori.* N. A. BOGDAN, C. M. V, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *O armată ca a noastră mai are fără îndoială lipsuri.* SADOVEANU, O. XXI, 20, cf. SCRIBAN, D. *Bucureşti este... un oraş cu multe lipsuri.* CĂLINESCU, C. O. 189. *Volumul acesta... în ciuda oricăror lipsuri, rămâne o desfătare.* PERPESSICIUS, M. I, 329. *Calitatea actorilor te făcea să treci cu vederea lipsurile tehnice.* BLAGA, H. 148. *Acela... s-a alcătuit cu lipsurile şi neajunsurile mediului social.* RALEA, S. T. III, 22. *A izbutit să învingă... lipsurile... privind terminologia.* IST. LIT. ROM. II, 43. *Ne plângem... de lipsurile criticii dramatice.* CONSTANTINESCU, S. II, 88, cf. DL. *Renunţarea ar fi... o lipsă, o incapacitate.* PREDA, R. 119. *O lipsă în activitatea Asociaţiei noastre este slaba organizare a secţiei de interpretare.* CONTEMP. 1971, nr.1 292, 4/4. *Cunoaşte realizările, cât şi lipsurile existente.* CINEMA, 1974, nr. 4, 2, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

4. (Mai ales la pl.) Ceea ce lipseşte[2] **(1)** dintr-un ansamblu, dintr-o totalitate, dintr-un întreg; (despre bani sau despre alte valori) deficit, minus **(3).** *Când o va cântări..., va işi lipţă* (a. 1726). IORGA, S. D. XII, 31. *Nu va fi nicio lipsă, că toate ce va fi porunca împărăţiei să vor face.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 314. *Soarele cu totul aseamenea iaste, neavând vreo parte în dos sau cu lipsă, ci tot cu totul* (a. 1775). GCR II, 107/20. *Stihuri... căror nimic la sfârşit nu este lipsă.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 122[r]/5. *În untul de vitreol are lipsă 76 de grăunţe.* AMFILOHIE, G. F. 224[v]/10. *S-au mărginit întru a să încărca iarăşi această sare din locurile dă unde s-au dăscărcat, fără a să face pomenire dă vreo cheltuială sau lipsă* (a. 1837). DOC. EC. 661. *Baniţele... fiind mai mici..., ni se scoate lipsă în oricare alt port la tot productul cumpărat cu aceste măsuri* (a. 1846). ib. 901. *În administrarea averilor arhidiecezei..., nenumăratele lipse... cer coperire.* BARIŢIU, P. A. III, 495. *Ion-Vodă... forma o lipsă în istoria universală.* HASDEU, I. V. 213, cf. LM. *Pentru unii sunt prisoase tocmai acolo unde alţii constată lipsuri.* CARAGIALE, O. III, 103. *Vremea...,' nici să-i fi poruncit..., n-ar fi nimerit mai bine lipsurile hotarului.* AGÎRBICEANU. S. 373. *Că n-a fost legat de la început, ne-o dovedesc... lipsurile de la urmă.* RF I, 70. *Are la doagele capului sfinţiei sale puţină lipsă.* SADOVEANU, O. XIII, 145. *Intră... în apartamentul lui... spre a controla lipsurile.* CĂLINESCU, S. 248, cf. DEX. ✧ (În legătură cu verbe ca „a împlini", „a umple", „a îndeplini") *Eu îţi voi cere fără-ncetare Lipsa la toate tu să-mplineşti.* HELIADE, O. I, 109. *Trebuia să mai iau din odihnă un ceas, ca să împlinesc lipsa celui de aseară.* C. A. ROSETTI, N. I. 14. *4 000 recruţi... nici pe departe nu erau împlinite lipsele în regimente.* BARIŢIU, P. A. I, 663. *Împle lipsele istoriei cu întâmplări.* CONTEMPORANUL, II, 158. *Urma să îndeplinesc... unele lipsuri ale vremelnicei mele gospodării.* HOGAŞ, DR. I, 271. *A publicat... o importantă monografie asupra lui Ion Creangă, împlinind această lipsă.* SADOVEANU, O. XIV, 415. *A fost nevoie să vindeţi... vitele, ca să împliniţi lipsa.* CAMIL PETRESCU, O. I, 102. *Îi dăduse trei zile răgaz să împlinească lipsa.* VINEA, L. I, 103. *Colecţia... destul de desperecheată..., ca să-i regretăm lipsurile greu de împlinit.* CONSTANTINESCU, S. I, 90, cf. DL. *Lipsurile... au fost împlinite prin ipoteze.* H. DAICOVICIU, D. 6. ✦ (Adjectival) Care nu este complet, care nu este cât ar trebui să fie, incomplet. Cf. POLIZU. *Pentru brutar, idealul libertăţii ar fi dreptul de a impune... pâne lipsă la dram.* GHICA, S. 196, cf. TDRG, CADE. *Au găsit pâinea lipsă la cântar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 220. *A fost prins cu gestiunea lipsă.* PREDA, R. 87. ✦ (Prin

metonimie) Loc din care lipseşte[2] **(1)** ceva. *Privirea mi se îngropă în lipsa neagră a unei scânduri din susul păretelui dimpotrivă.* HOGAŞ, M. N. 88, cf. DL.

5. P. ext. (Învechit şi regional) Ceea ce este necesar **(I 1),** ceea ce este trebuincios, necesitate **(1),** nevoie **(1),** trebuinţă **(1),** (învechit şi regional) nîştotă **(2);** ceea ce se cere, cerinţă, (învechit) recerinţă, (livresc) imperativ. [Dacă] *nu va da loru lipsa trupului ce folosu e?* COD. VOR.[2] 60[v]/3. *Şi toţi... ducea pre slujba lu Dumnezeu usebi, usebi pre toată lipsa.* PALIA (1581), 299/23. *Să ştie a face tot lucrul pre lipsa celui loc sfânt.* ib. 301/5. *Nu era altă oaste... mai trainică la toate lipsele oşteneşti.* M. COSTIN, O. 256, cf. ANON. CAR. *Dumnealui..., cerându-i la vro mare lipsă a mea, să-m dea* (a. 1783). IORGA, S. D. XII, 105. *Lipsa vestirii... numai atunci o strică, dacă... este lege ca să să facă vestiri.* RÂNDUIALĂ, 11/8. *A împlini lipsa datoriei... de a tăcea tainile lor.* GHERASIM, T. 34[v]/4. *La toate... lipsele de orice fel de slujbe ale norodului a aceştii parohii, nu mă voi lenevi* (a. 1792). IORGA, S. D. XII, 189. *Banii le trebuie pentru alte lipse mai mari.* ŞINCAI, HR. II, 269/10. *Semânţa... ce mai întrece îţi va remânea pentru lipsa căsei.* ECONOMIA, 56/10. *Cele ce vă prisosesc preste lipsa voastră să le daţi săracilor.* MAIOR, PRED. II, 67/25. *Cei dă acolo îşi întâmpină trebuinţa lipsii, ca să nu pătimească* (a. 1813). DOC. EC. 149. *Tâlmăciţi folosul şi lipsa legilor.* PETROVICI, P. 21/25. *Să nu slobozim sânge când nu cere lipsa.* id. ib. 326/4. *Nori negri şi turburi însămnează grabnică şi fără de nicio lipsă ploaie.* CALENDARIU (1814), 79/24, cf. LB. *Sufletul lucră după legile voinţii, nu după legile lipsei, ca şi trupul.* ANTROP. 279/14. *Este femeie cinstită şi aceasta nu din lipsa virtuţii, ci din deprindere.* HRISOVERGHI, A. 86/23. *Să se poarte grijă şi de toate lipsele acelor trupe.* BARIŢIU, P. A. I, 43. *Nu s-au observat... cele mai neapărate lipse ce rezultă din natura serviciului public.* id. ib. III, 74, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Simte lipsa de a spune vorbe mari.* DAN, U. 123, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. *La oraş m-am împlinit lipsurile.* ALR I 1 362/85. *Am isprăvit tete lipţurile.* ib. 1 362/107. ✦ (Regional) Nevoie fiziologică; treabă **(6).** *Ajungându-l lipsa firei, să băgă în peşteră diript sine.* CALENDARIU (1814), 123/18, cf. ALR–B I h 114. ✧ Loc. adj. şi adv. (Învechit şi regional) **De lipsă** = necesar **(I 1),** trebuincios. *De lipsă cărtice pentru învăţătoriu* [Titlu]. CPÎ II. *Luând învăţătura cea de lipsă de la acea comişie.* AŞEZ. 6/3. *Meşteşugurile... mai de lipsă.* ŞINCAI, HR. I, 8/25. *Aceştia n-ar fi avut zaharaoa cea de lipsă.* id. ib. 120/27. *Alte mai multe de lipsă lucruri.* CALENDARIU (1814), 1/12. *Aritmetica iaste o măiestrie foarte de lipsă.* PETROVICI, P. 141/5. *Aducându-să cele dă lipsă... învăţături şi din locuri streine* (a. 1824). DOC EC. 331. *Să aducă toate celea de lipsă spre căsătorie.* FM (1844), 104[2]/32. *Aflăm de lipsă a mai observa.* BARIŢIU, P. A. I, 10. *A îmbogăţi limba cu cuvinte nouă de lipsă.* RUSSO, S. 52, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Alerga să-i dea explicările de lipsă în cutare proces.* AGÎRBICEANU, L. T. 170, cf. L. ROM. 1957, nr. 3, 83, DL, DEX, L. ROM. 1976, 253, V. BREBAN, D. G. ✧ Expr. (Învechit şi regional) **A(-i) fi** (sau **a avea) lipsă** (ori **de lipsă) (de, către, la** sau **să)** = a(-i) fi necesar **(I 1),** trebuincios, util, indispensabil (ceva sau cineva); a avea nevoie (de ceva sau de cineva). *Şi încă şi de aceasta lipsă e către deadevara spăsenie şi deadevăru a creade împelitatul Domnului nostru.* PSALT. 336. *Nu fu lipsă cum să-şi vândză pământurile sale.* PALIA (1581), 168/24. *Lipsă mi-au fost a scrie voao să vă îndemnu să vă luptaţi pentru credinţa sfinţilor.* N. TEST. (1688), 200[v]/15. *Cuvântul lui Dumnezău... iaste mai de lipsă creştinilor... ca şi cum iaste de lipsă lumina în vreme[a] întunerecului* (a. 1675). GCR I, 219/18. *Lipsă iaste... de cuvântul lui D[u]mn[e]zău ca şi de lumină* (a. 1683). ib. 270/3. *Cum va putea fi adevărat Domnul tuturor făpturilor a-i fi lipsă de nişte dobitoace ca acestea?* ANTIM, O. 105. *De lipsă este ca fieştecare... să ia sama.* AŞEZ. 8/17. *Mai în jos pomenire să va face, de lipsă va fi.* ib. 77/20. *De lipsă este şi la aceasta a lua sama.* INSTRUCŢIUNI, 7/3. *De capelan grecesc... are lipsă capela noastră* (a. 1791). IORGA, S. D. XII, 113. *Luând ei aminte la ce şi de ce are lipsă firea, ne-au scris orânduială.* MOLNAR, RET. 10/11. *Pentru puţină apă carea dai unui sărac când are lipsă, îţi făgăduieşte Dumnezeu tot ceriul.* id. ib. 95/2. *Învăţătura graiului frumos... scolasticilor învăţători le iaste de lipsă* (a. 1798). GCR II, 162/23. *Este lipsă de agiutoriu.* ŞINCAI, HR. I, 34/37. *Despre uneltele care sânt de lipsă la lucrarea pământurilor.* ECONOMIA, 19/22. *Celuia ce vrea să se spăsească înainte de toate îi iaste de lipsă ca să fugă de mândrie.* MAIOR, PRED. I, 3/2. *Poate îndestula... întru cele ce sânt de lipsă.* id. IST., 10/19. *Nu e de lipsă ca eu acum mai-nainte să o spun.* ŢICHINDEAL, F. 10/14. *E de lipsă ca să se descopere purtarea pruncilor înaintea învăţătorului.* PETROVICI, P. 45/11. *Doi învăţători nu sânt de lipsă.* id. ib. 121/3. *Pentru aceasta... morală, cultură îi este de lipsă.* ANTROP. 1/10. *La înghiţirea mâncărilor... trei clipele sânt de lipsă.* ib. 53/3. *Este foarte dă lipsă ca această berărie... să să popreascâ* (a. 1838). DOC. EC. 716. *Tu n-ai lipsă se pricepi.* FM (1845), 54[2]/25. *Pământul îi de lipsă.* BĂLCESCU, M. V. 574. *Ar avea lipsă mare de a merge la curte.* BARIŢIU, P. A. I, 413. *Nici de doftor avea lipsă.* PANN, E. II, 74/23, cf. POLIZU. *Ne e de lipsă o critică sănătoasă.* F (1867), 322, cf. LM. *Unul e de lipsă... Să sprijinească paşii fanaticei Vestale.* CARAGIALE, O. VI, 367. *La... cuţit e de lipsă să fie ceva parte făcută din aramă.* MARIAN, NA. 8, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *El însuşi avea lipsă de îmbărbătare.* AGÎRBICEANU, L. T. 368. *Nu mai are lipsă de învoirea părinţilor, căci e ficior june.* id. S. 241, cf. CADE. *N-avem lipsă de alt dascăl.* VLASIU, P. 235. *De ce aveţi lipsă aşa mare de car?* SADOVEANU, O. IX, 84. *Nu-i spusese nimeni..., dar... nici n-ar mai fi fost de lipsă.* DAN, U. 15. *N-aveam lipsă de nimică Să trăim.* PAMFILE, C. Ţ. 137, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 323, ALR I 1 362/112, 249. *La oraş tăt am cumpărat ce m-o fost dă lipsă.* ib. 1 362/315, cf. ALR SN V h 1 424. *Nu-i de lipţă.* ib. 1 424/27, cf. ALRM SN III h 1 172.

– Pl.: **(2, 3, 4, 5)** *lipsuri* şi (învechit) *lipse.* – Şi: (învechit şi regional) **lípţă** s.f.

– Postverbal de la **lipsi[2].**

LÍPSĂ[2] s.f. v. **elipsă.**

LIPSCÁN, -Ă s.m., adj. **1.** S.m. Negustor de mărfuri aduse de la Lipsca (Leipzig); p. g e n e r. negustor de articole de manufactură. *Venitul cotăritului din toată ţara, de la cei ce vând cu cotul, adecă:... lipţcanii..., abagerii i sucmănarii* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 12. *Să chemi pe toţi lipscanii la cămară* (a. 1794). ap. FILIMON, O. I, 217. *Neguţitorii lipiţcani, ce aduc marfă de Lipiţca* (a. 1799). URICARIUL, I, 88. *Dumnealui au dat-o lui chir Elefterie Ioan lipscanu* (a. 1808). FURNICĂ, I. C. 269. *Banii ce s-au orânduit a să împlini de la isnafurile neguţătorilor din Bucureşti, spre plata datoriilor ţării... 44 000 lipţcanii împreună cu cazaclâii* (a. 1812). DOC. EC. 146. *Corporaţia lipscanilor* (a. 1835). DOC. EC. 598. *Venind până în uliţa lipiscanilor, auzi că s-a dărâmat hanul lui Sf. Gheorghe.* CR (1838), 9[1]/40. *Mătuşico! Toate sunt bune,... dar pârdalnicului de lipscan ce-i facem? D-o afla unchiu, ne-am topit.* PR. DRAM. 252. *În oraşe,... se caută totdeauna a nu se lovi nimeni în comerciul său, sânt băcani, cizmari, lipscani, răchieri etc. pe cari nu-i puteţi lua să lucreze stradele.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 429. *Am să-l dau calfă la... un lipscan.* NEGRUZZI, S. I, 297. *Populaţiunea oraşelor se compunea de... gabroveni, bogasieri, lipscani şi zarafi.* GHICA, S. XIV. *Bucureştenii s-au pomenit cu dânsul deodată, lipscan mare şi bogat.* id. ib. 514. *Am văzut... lipscani şi bogasieri care îşi împodobesc magazinele cu marfă putredă.* FILIMON, O. I, 93. *Neguţătorii ce compuneau consiliul stărostiei erau aleşi dintre lipscani, giuvaergii, argintari.* id. ib. 239, cf. PONTBRIANT, D., HEM 2 812, COSTINESCU, LM. *Toate gătelile încărcate şi împestriţate ce lipscanii şi marşandele din Bucureşti vând cucoanelor de ţeară.* ODOBESCU, S. I, 385. *Întrebaţi pe orice biet lipscan.* CARAGIALE, O. III, 102. *Samsarii se întreabă să afle de-a murit Vrun negustor de bursă ori vrun lipscan falit.* MACEDONSKI, O. I, 45, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Parte din aceşti negustori erau numiţi lipscani.* N. A. BOGDAN, C. M. 131, cf. ŞĂINEANU, D. U., PUŞCARIU, L. R. II, 137, SCRIBAN, D. *„Lipscanii" vizitează cele două bâlciuri anuale de la Lipsca, de unde aduc stofe fine, museline, percale, imprimate, bumbacuri, olandă, dantele, parfumerii etc.* OŢETEA, T. V. 45. *E trecut în matricolă ca fiu de lipscan.* CĂLINESCU, O. XVII, 15. *O lume întreagă de negustori şi breslaşi,... lipscani, brutari, cârciumari şi măcelari.* VIANU, L. R. 51. *Călătorea fireşte cu chervanele pe care marii lipscani bucureşteni le trimiteau în fiece an ori la doi ani, la marele târg german.* CAMIL PETRESCU, O. I, 472, cf. DEX, L. ROM. 1980, 187, V. BREBAN, D. G. ◇ (Adjectival) *A fost neguţător lipscan în Craiova.* I. IONESCU, M. 464. *Ruşii mai ales, dar şi austriecii..., meşterii nemţi, negustorii braşoveni şi lipscani... au impus felul de viaţă al Apusului.* IORGA, V. F. 52. *Se înfăţoşase doamnei şi... nevasta marelui vornic de Ţara de Sus, şi ea ascunsă după un marabu meşteşugit, cărat de la Beci de negustorii lipscani.* BARBU, PRINC. 223. *Lipiscan cu ochii verzi, Să nu-l vezi, Să nu te-ncrezi, Că te bagă-n prăvălie Şi te-nşală c-o lămâie.* MAT. FOLK. 493.

2. Adj., s.m. (Persoană) care provenea din Lipsca (Leipzig). *Ştirea din gazeta lipscană era, din păcate (păcatele noastre), adevărată.* CARAGIALE, O. VII 129, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *lipscani.* – Şi: (învechit şi popular) **lipiscán,** (învechit) **lipţcán, lipiţcán, lipsicán** (PONTBRIANT, D., LM) s.m.

– **Lipsca** „Leipzig" (n. pr.) + suf. *-an.* – Pentru **lipiţcan, lipţcan,** cf. L i p i s k a (numele slav al oraşului).

LIPSCĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care provenea de la Lipsca (Leipzig); care avea legătură cu activitatea lipscanului **(1).** *I şcatulcă lepţcănească, de cele bune* (sec. XVIII). IORGA, S. D. XI, 64. *Marfă lipscănească* (a. 1823). URICARIUL, V, 58/12. *Văd şi căruţe uriaşe lipscăneşti, ca-n iarmaroacele de altădată de la noi.* SADOVEANU, O. X, 388.

2. Care aparţine lipscanilor **(2).** *Poetului Cerna să i se facă loc în cimitirul lipscănesc.* ARGHEZI, S. XXXIV, 34.

– Pl.: *lipscăneşti.* – Şi: (învechit) **lepţcănésc, -eáscă** adj.

– **Lipscan** + suf. *-esc.*

LIPSCĂNÍE s.f. **1.** (Învechit) Marfă adusă de la Lipsca (Leipzig); ceea ce provenea de la Lipsca. *De pe carăle cu lipscănii, câte 15 lei de car* (a. 1772). URICARIUL, XXI, 357. *15 (lei bani noi) de tot carul cu lipţcănie ce să va descărca* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 12, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 67, RĂŞCANU, L. 67, URICARIUL, XIX, 379. *Lipscănie..., bogasierie dă Turchia.* (a. 1833). DOC. EC. 542. *Carul cu marfă de lipscănie plătea bani 240.* FILIMON, O. I, 183, cf. COSTINESCU, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Se grăbeau să ajungă la timp potrivit, înainte de Paşte, cu lipscănia nouă, aşteptată de negustorii subţiri ai Bucureştilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 544, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

2. (Ieşit din uz) Prăvălie de lipscan **(1);** p. e x t. magazin mare. *Iar dughenile... vor da la slujba ajutorinţii câte douăzeci şi cinci lei lipţcănia şi câte douăzeci lei braşovenia* (a. 1786). URICARIUL, II, 47. [Fumăritul] *să vinde cu cărţi domneşti,... după vechiul obicei...: cinci lei şi as[pri] 66 prăvăliile cu marca de Beci, braşoveniile şi lipţicăniile* (a. 1808). IORGA, S. D. VIII, 86. *Te văzui... astăzi într-o lipţcănie pentru nunta de poimâne.* GORJAN, H. II, 165/37. *Eu îl urmai până la o boltă de lipscănie.* FILIMON, O. I, 266. *Marfă de băcălie, Braşovenie Sau lipscănie.* ALECSANDRI, T. 393, cf. COSTINESCU. *Mă voi duce să-mi găsesc un căpătâi. Voi intra la vreo lipscănie.* F (1875), 337, cf. DAMÉ, T., PASCU, S. 183, ŞĂINEANU, D. U. *Cele mai multe dughene le-au schimbat în cafenele. Băcălii şi lipţcănii le-au făcut harbuzării.* CONV. LIT. II, 91. *Nu se mai ia seama... cine face arcuri pentru trăsuri, cine e curelar ori are lipscănie.* PAS. L. I, 253, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

3. Meseria lipscanului **(1).** Cf. LM. *Alt oraş mare e Lipsca, vestit pentru iarmaroacele sale, de unde, înainte vreme, pe când nu erau trenuri, se aduceau mărfuri şi în ţara noastră (De-acolo a şi rămas numele de lipscănie).* MEHEDINŢI, P. 20, cf. ALEXI, W. *Epitropii îi puseseră întrebarea ce i-ar plăcea mai mult: blănăria,... bogaseria ori lipscănia.* IORGA, C. I. III, 138, cf. TDRG, H VII 485.

4. (Rar) Cartierul lipscanilor **(1).** *S-a hotărât a să face caldarâmuri de piatră..., podul ce să începe din*

podul cel mare al Mogoşoaiei şi merge pe lângă hanul lui Şărban-Vodă drept prin lipscănii până în poarta hanului Sfântului Gheorghe cel Nou. CR (1831), 33. *Negustorul ţinea casă mare mai la margenile Bucurescilor, iar în lipscănie, numai o baracă mai mare.* BARBU, PRINC. 232

– Pl.: *lipscănii.* – Şi: (învechit) **lipţcăníe, lipţicăníe** s.f.

– **Lipscan** + suf. *-ie.*

LIPSCĂNÍME s.f. Negustorime care se ocupa cu vânzarea de manufactură. *Negoţime (în care multă din lipscănime).* ZILOT, CRON. 352.

– **Lipscan** + suf. *-ime.*

LIPSCĂNOÁICĂ s.f. (Bot.; mai ales la pl.) Plantă ierboasă, din familia compozitelor, originară din America de Nord, cu tulpina ramificată, cu florile galbene-închise şi roşii-negricioase, care se cultivă la noi ca plantă ornamentală; albiniţe, catifeluţe, coconiţe, dalie, flori-ca-stelele, flori-de-sticlă, gherghine, gărgăuni, guriţa-cocoanei, lipscănoaie, nemţişor, obrazul-fetei, ocheşele, ochii-Anicăi, ochii-fetei, ochiul-Ancuţei, oltencuţă, scânteioară **(8),** scânteiuţă **(II 11),** steluţă **(III 2 k),** tufănică **(4)** *(Coreopsis tinctoria).* Cf. BARONZI, L. 136, TDRG, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., BORZA, D. 51, FLORA R.P.R. IX, 342.

– Pl.: *lipscănoaice.*

– **Lipscan** + suf. *-oaică.*

LIPSCĂNOÁIE s.f. (Bot.; regional) Lipscănoaică *(Coreopsis tinctoria).* Cf. ENC. AGR. IV, 230, BORZA, D. 51.

– Pl.: *lipscănoaie.*

– **Lipscan** + suf. *-oaie.*

LÍPSI¹ s.n. Dans modern în măsura de 6/4, apărut la Leipzig; melodie după care se executa acest dans. Cf. DN³, DEXI.

– Pl.: ?

– Din germ. **Lipsi.**

LIPSÍ² vb. IV. (Atestat prima dată în 1481, cf. TDRG³) **1.** I n t r a n z. (În opoziţie cu a p r i s o s i) A nu fi, a nu exista, a nu se afla (acolo unde ar fi trebuit să fie). *Am văzut că lipsesc poveştile şi cursul anilor din letopiseţul cel leşesc.* URECHE, L. 59. *De vor lipsi aceastea tocmele, să se certe.* PRAV. 42. *Câte trebuia la o nuntă domnească, nemică n-au lipsit.* M. COSTIN, O. 135. *Celor ce s-au întâmplat nepomenire au pus, ca să plinească cazna cea ce lipsiia den muncile lor.* BIBLIA (1688), 662²/51. *Puterea a cunoştinţii sfârşitului într-amândoi lipsiia.* CANTEMIR, I. I. I, 38. *În sânul lui Avraam... lipseşte toată durerea, grija şi suspinarea.* ANTIM, O. 193. *Apostrofu... să pune ca să să înţeleagă slova ce lipseşte.* VĂCĂRESCUL, GR. 120/1. *La aceasta lipseşte un dres pre măgulitoriu.* GHERASIM, T. 34ʳ/11. [Angaralele] *cu totu dă la streini lipsăscu* (a. 1820). DOC. EC. 240. *Semănăturile tot acelea: grâul, ovăzul, secara şi porumbul, lipsind rişca cu totul.* GOLESCU, Î. 17. *Când moralul lipseşte, Loghica şi metafizica nimic nu ne foloseşte.* MUMULEANU, ap. GCR II, 247/6. *Blândeţea este o vârtute carea împlineşte ceea ce lipseşte la lege pentru dreptul universale.* POTECA, F. 166/8. *De vor lipsi şi mijloacele aceste..., atuncea să cercetează pricina cu cerşuta scumpătate.* COD. ŢIV. 2/24. *Lipsesc mijloacele de a-l spijini şi a-l întări.* MARCOVICI, D. 121/18. *Produptele fireşti... le strămută în alt loc, unde lipsăsc.* RUS, I. I, 63/33. *Ferul... lipseşte în sânge.* VASICI, în BARIŢ, II, 120. *Gipsul se găseşte... în coprinsul Parisului..., dar lipseşte mai din toate celelalte localităţi ale Franţei.* BREZOIANU, A. 29/22. *Îngrijările de holeră începuse a se împuţâna, ba încă a şi lipsi, până când... boala iarăş au început a se arăta.* C. VÂRNAV, H. 8/3. *Îngălbineala pielei este tare mică sau lipseşte cu totul dacă suntem deprinşi cu apa rece.* FĂTU, D. 18/16. *Îndrăzneala n-ar fi mai puternică acolo unde lipsesc mijloacele d-a o învinge.* TEULESCU, C. 82/8. *Când progresul lipseşte, vine retrogradarea.* FILIMON, O. II, 246. *Te dedeseră afară pentru nişte bani ce lipseau.* ALECSANDRI, T. 381. *Când lipseşte ştiinţa, nu mai poate fi vorba de metodă.* CONTEMPORANUL, I, 757. *În zadar ne vom sili a lumina cestiuni asupra cărora lipsesc acum orice datine pozitive.* ODOBESCU, S. I, 417. *De aţi lipsi din lume..., Cezarul, chiar Cezarul, de mult ar fi căzut.* EMINESCU, O. I, 62. *E de mirare cum la un om aşa de superior să lipsească atâta ambiţiunea de întâietate.* CARAGIALE, O. V, 134. *Unde nu e nădejde de dobândă, lipseşte şi îndemnul de lucru.* SLAVICI, O. I, 55. *Văzând ca lipseşte vasul, începu a boci.* ISPIRESCU, L. 30. *Deşi Dâmboviţa curgea la vale, la o bătaie de puşcă, apa lipsea.* MACEDONSKI, O. III, 55. *Din fiecare porţie lipseşte câte ceva.* MARIAN, O. I, 161. *Sita... lipseşte la sătenii... mai scăpătaţi.* MANOLESCU, I. 64, cf. BARCIANU. *I se părea un lucru mititel..., din care lipsea sufletul robust al doritorilor de a trăi.* D. ZAMFIRESCU, A. 164. *Şase porci lipseau.* SĂM. 121, cf. ALEXI, W. *La masa diaconului... mai lipseau două scaune.* AGÎRBICEANU, A. 141. *În regiunea munţilor grâul lipseşte cu totul.* PĂCALĂ, M. R. 276. *Partea superioară, cu care se prindea de discul oglinzii, lipseşte.* PÂRVAN, G. 32. *Am constatat că lipsea scăunelul.* REBREANU, P. S. 19. *În Moldova a lipsit o clasă mijlocie.* IBRĂILEANU, SP. CR. 27. *Pitorescul lipseşte din opera lui.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 107. *Mirtul lipseşte în regiunile continentului.* RF I, 103. *Lipsea tocmai slova începătoare a numelui sub care era cunoscut.* M. I. CARAGIALE, C. 66, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Tipurile dramatice lipsesc cu totul.* LOVINESCU, S. IV, 48. *Nume de botez curioase... lipsesc din sistemul de denominaţie personală.* ARH. FOLK. I, 109. *Bourul lipseşte din vechea faună cinegetică a ţării.* VOICULESCU, P. I, 103. *S-au pus... ferestrele care lipseau.* C. GANE, TR. V. 181. *Este un gaz întrebuinţat acolo unde lipseşte petrolul.* ENC. AGR. I, 35. *Lipseşte întreaga silabă.* IORDAN, STIL. 44. *Sensul curentului electric se face prin deplasarea electronilor... către polul pozitiv unde lipsesc.* ENC. TEHN. I, 99. *Am în organismul meu ceva care lipseşte sau care doarme.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 13. *Lipseşte vălul palatin la partea superioară a gâtlejului.* DOMBROWSKI, P. 32. *În foarte puţine regiuni ale ţării lipseşte acest nume onomatopeic.* BĂCESCU, PĂS. 217. *Din vagon mai lipsea un material care fusese odinioară introdus: apa.* ARGHEZI, S. XXV, 260. *Din relaţiunea*

memorialistică... lipseşte evocarea călătoriilor sale. VIANU, L. R. 412. *Locul sutelor de mii de foi tipărite care au lipsit l-a ţinut cântecul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 92. *Pâinea lipseşte din mai toate casele.* STANCU, D. 509. *În Deltă... lipsesc copacii scorburoşi.* LINŢIA, P. III, 131. *Aparatul lipsea.* VINEA, L. I, 69, cf. GRAUR, F. L. 51. *Lipseşte... comparaţia cu Eminescu.* CIOCULESCU, I. C. I, 8, cf. DL, DM, CONTRIBUŢII, I, 13, ib. III, 44. *În Ţara Românească lipsesc martorii Sfatului Domnesc.* STOICESCU, S. D. 90. *Febra lipseşte sau este mică.* ABC SĂN. 34. *Stânele lipsesc sau sunt portative.* VUIA, PĂST. 12. *O civilizaţie orăşenească... ale cărei elemente sociale lipseau de la geto-daci.* PANAITESCU, C. R. 37, cf. H. MIHĂESCU, GR. 14, 15, 118, 127. *Concurenţa unor forme de teatru autentic lipsea.* IST. T. I, 90. *Lipsesc indicele de nume şi locuri.* C. GIURESCU, P. O. 9. *Din toate lipsea însă ceva: partea cea mai intimă... din activitatea revoluţionarilor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 47. *Lipseşte greutatea, dar lipseşte Şi viteza, şi plutirea.* STĂNESCU, D. S. 111. *Din bibliografie lipseşte studiul poate cel mai subtil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 9/4, cf. DEX. *Lipsesc din aceste peisaje... materiile grele, angoasante.* SIMION, S. R. III, 92. *Lipseşte un dicţionar exhaustiv al românei.* L. ROM. 1980, 459. *Dacă un fir sau două... lipsesc, pânza face lutunoi.* BREBENEL, GR. P. nr. 29. *Când ne-am uitat acolo..., juncu lipsea.* O. BÎRLEA, A. P. III, 311. *Lipseşte martie din post?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 70. ◇ (Cu determinări partitive) *Bagă de seamă împăratul că lipseşte din bucate mereu.* STĂNCESCU, B. 214. *Lapte, frate, nu ieşea, Că din oi că mai lipsea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 465. ◇ (În construcţii negative care au sens pozitiv) *Însă lăcomia nice pre atunce nu lipsiia.* M. COSTIN, O. 110. *Evgheniia... nu mai lipsiia de la besearică.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 113^{v}/16. *Nu lipsi den uliţile ei camătă şi vicleşug.* BIBLIA (1688), 398^{2}/56. *Gâlcevi şi tulburări nu vor lipsi într-acest şfert* (a. 1703). FN 144. *3 000 de sălahori să nu lipsască preste toţi anii, să lucredză la cetăţ.* NECULCE, L. 371. *Cât la bunătatea locului câte s-ar cerca, una măcar nu lipsiia.* CANTEMIR, I. I. II, 147. *Nici din pieptul acestui Lihinie au lipsit tirăniia.* C. CANTACUZINO, CM I, 21. *Nu vor lipsi domnii şi împăraţii din seminţiia Iudei* (a. 1760). GCR II, 70/37. *Nu lipsesc între sloveani de acele noroade care îşi urgisesc limba.* MAIOR, IST. 127/18. *Aristotel, Platon... să cade să nu lipsească de pe lângă cei ce scriu... în vorbitoare elinească.* VĂRNAV, L. 10^{v}/16. *Amara resuvenire a nesuferitului acelui logodnic... nu lipseşte din ideea-mi zi şi noapte.* PR. DRAM. 139. *Împrejurări favoritoare din afară nu lipsiră la dorinţa oamenilor.* BĂLCESCU, M. V. 28. *Ele slăbesc, dară pofta de mâncare nu lipseşte.* LITINSCHI, M. 162/13. *Cavaleri şi dame nu lipseau; adunarea era numeroasă.* NEGRUZZI, S. I, 100. *Vinul... nu lipsea după masa robilor lui Dumnezeu.* FILIMON, O. I, 309. *Cu această rânduială, uscăturele nu lipsesc niciodată din pădure.* I. IONESCU, M. 642. *În rai nicio minune plăcută nu lipsea.* ALECSANDRI, POEZII, 328. *Nu lipseau oameni de bunăvoinţă.* CONV. LIT. XI, 147. *Nu lipsea de la masă vin bun şi veselie.* CARAGIALE, O. III, 62. *Îndemnări ca să urmăm mai departe cu învăţătura nu lipseau.* SBIERA, F. S. 91. *Împroşcătura de stil virulent, figura provocatoare... nu lipsesc din ele.* IORGA, P. A. II, 311. *Inscripţiile nu lipsesc de pe monumentele publice de la Paris.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 96. *Sfezile... nu lipsesc şi au mai multe pricini.* PAMFILE, CR. 47. *Nu lipsesc... nici referinţele cu privire la etnografie.* GR. S. II, 180. *Nu lipsesc... nici exemple care dovedesc exact contrariul.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 34. *A urmat între ei o luptă îndelungată în care nici cuţitele n-au lipsit.* SADOVEANU, O. II, 385. *Suhatu-i scump; iarbă nu lipseşte, a dat Dumnezeu.* id. ib. III, 297. *În sculptura clasică nudul nu lipsea.* OPRESCU, I. A. IV, 127. *Mărgelele... nu lipsesc nici de la gâtul bătrânelor.* ARH. FOLK. VII, 41. *Din „emblema"... acestor vrăjitoare nu lipsea o pasăre.* BĂCESCU, PĂS. 186. *Cântecele citate nu vor lipsi din nicio antologie a liricei româneşti.* PERPESSICIUS, M. I, 106. *Consolatorii nu lipsesc, slavă Domnului!* VINEA, L. I, 242. *Nu lipseşte din spectacol nici amicul credincios.* CONSTANTINESCU, S. I, 47, cf. DL, DM. *În această prietenie n-au lipsit nici gelozia, nici exagerările.* PREDA, R. 39. *Stilul nu lipseşte, se poate distinge bine.* PRODAN–BUIA, F. I. 115. *O anume exagerare voită nu lipseşte.* N. MANOLESCU, C. M. 25. *Din această galerie nu lipseşte nici neamţul cel cu har la tehnică.* STĂNESCU, C. R. 27. *Resursele de talent şi iniţiativă nu lipsesc.* CINEMA, 1974, nr. 5, 5. *În numeroase scrieri... nu lipsesc nici enunţurile despre epoca lui Voltaire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 3/1. ◇ R e f l. (Învechit, rar) *Cuvintele cele bune, carele au zis D[o]mnul D[u]mnezăul vostru către, voi toate au venit voao, unul nu se-au lipsit dentru iale.* BIBLIA (1688), 171^{1}/45.

2. I n t r a n z. (Construit de obicei cu dativul; adesea la formă negativă cu sens pozitiv) A nu (mai) avea (ceva). *Boala nu-i lipseşte.* M. COSTIN, O. 325. *Straja nu-i lipseşte, Domnul o-ntăreşte.* DOSOFTEI, PS. 156/19. *Vrăjmaşului lipsiră sabiile desăvârşit.* BIBLIA (1688), 384^{1}/51. *Lacomului... nu-i lipseşte cugetul a nu gândi la bani.* N. COSTIN, ap. GCR II, 11/27. *Nemic să nu-i lipsască.* NECULCE, L. 204. *Ţie îţi lipseşti minte din cap.* CANTEMIR, ap. GCR II, 94/29. *Nu i-au lipsit nimic de care ochii lui au poftit.* R. POPESCU, CM I, 484. *Orice i-au pohtit inima lui nu i-au lipsit.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 337. *Nu lipsescu noao izvoade şi pricine de oaste* (a. 1695). FN 56. *Să n-ar lipsi bani acelui mare, nu ar fi fostu-să împreunat cu alţii* (a. 1703). ib. 152. *[Î]i lipsea frumsăţa chipului* (a. 1779). GCR II, 118/15. *Femeia în toată viaţa ei un bărbat să nu-i lipsească, fiind datoare a văduvi trei luni numai.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Despre şerpi... ne-au învăţat sapienţia că nu le lipseşte auzul.* ŞINCAI, în ŞA I, 665. *Lipsea ei inimă de a pute a să bucura.* CANTACUZINO, A. 79^{r}/19. *Purta cu sine şi de vânzare Seceri, cuţite... Şi nu le lipsea numa parale.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 94. *Banii... poate să-i lipsească, decât să-i prisosească* (a. 1822). DOC. EC. 258, cf. LB. *Vrea s-ajute, dar nu poate, căci puterea îi lipseşte.* CONACHI, P. 86. *Este cea mai de frunte... îngrijire, spre a se împlini cuvintele ce-i lipsesc... din cea latină şi elină.* EPISCUPESCU, PRACTICA, LI/24. *Îi lipseşte omului puterea de a-şi exprima cugetarea prin voce.* HELIADE, O. II, 368. *Acesta avea calităţi mari, dar îi lipsea blândeţea.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 155/13. *Îi lipsea lucrul cel mai trebuincios.* DRĂGHICI, R. 69/14. *De-mi va lipsi... corajul d-a purcede..., numai această hotărâre*

mă poate scăpa. HRISOVERGHI, A. 27/15. *Cuvintele ce ni lipsesc... au a se împrumuta de la acea italiană.* ASACHI, S. L. II, 346. *Ne lipsesc documentele istorice.* LAURIAN, F. 90/26. *Nu se putea înțelege cu creditorii, lipsindu-i mijloacele de a le plăti.* BĂLCESCU, M. V. 33. *Spune-mi, frate, ce-ți lipsește?* PR. DRAM. 104. *Lipsindu-le victoriile, a fost constrâns a preda Satmarul.* BARIȚIU, P. A. I, 239. *Puterea le lipsește.* R. IONESCU, C. 33/7. *Lui Catilina nu-i lipsi curajul, nici sângele cel rece.* TEULESCU, C. 70/19. *Concursul compatrioților noștri... nu ne va lipsi* (a. 1855). URICARIUL, X, 30. *Îmi lipsesc cuvinte ca să-mi arăt ideile.* NEGRUZZI, S. I, 257. *Aplicarea îmi lipsește și n-am darul însemnat A strica și a preface câte sânt de îndreptat.* ALEXANDRESCU, O. I, 178. *Vrei să-mi spui ceva și poate Cuvintele îți lipsesc.* SION, POEZII, 163/25. *Pildele nu ne lipsesc.* FILIMON, O. I, 126, cf. PONTBRIANT, D. *Îmi lipsește Molaticul talent... în conversațiune.* CONV. LIT. II, 25. *Îmi lipsea acest vițiu... d-a fi nerecunoscător.* BARONZI, I. G. 36/18. *Vă mărturisesc că-mi lipsește termenul parlamentar pentru a califica o asemenea procedare.* MAIORESCU, D. I, 251. *Îmi lipsește experiența slujbelor.* LĂCUSTEANU, A. 39. *Surdomuții... nu pot concepe nicio idee referitoare la simțurile ce le lipsesc.* CONTA, O. C. 140. *Îmi lipsesc cunoștințele.* CONTEMPORANUL, I, 412. *Exemplarului de la Bistrița îi lipsește o pagină de la început.* ODOBESCU, S. I, 355. *Nu ne lipsește decât varga magică.* EMINESCU, P. L. 48. *Le lipsește intenția de a se arăta altfel de cum sunt.* id. O. IX, 99. *Le lipsește puterea de a disprețui fleacurile.* CARAGIALE, O. V, 394. *Nu vezi tu că mie-mi lipsește ceva?* SLAVICI, O. II, 232. *Parale... îmi lipsesc.* MACEDONSKI, O. II, 52. *Un singur lucru li lipsea:... n-aveau niciun prunc.* MARIAN, O. I, 356. *Ori de câte ori le lipsește porumbul, mănâncă mămăligă... de orz.* MANOLESCU, I. 277, cf. BARCIANU. *Îi lipsește... chiar titlul.* SBIERA, F. S. 74. *Dacă omului nu-i lipsește nimic, e sănătos.* CANDREA, F. 218. *Niciunul Nu birui să-ntindă coarda de la Vârtosul arc, că ne lipsea puterea.* MURNU, O. 400. *De multe ori vrusese să intre în vorbă cu copilul, dar îi lipsise prilejul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 230. *Nu-i lipsea ciocănașul de țuică la nicio masă.* REBREANU, R. I, 150. *Lipsindu-le mijloacele de a străbate... în interiorul țării, ei s-au întors îndărăt.* N. A. BOGDAN, C. M. 4. *Tot așa se cheamă și boul căruia îi lipsește un corn.* DR. IV, 442. *Așa-numitele particularități lipsesc complet vorbirii curente.* RF I, 210. *Numai gustul nu-i lipsește.* M. I. CARAGIALE, C. 56. *I-a lipsit... d-lui Densusianu tocmai ceea ce avea d. Iorga.* LOVINESCU, S. IV, 91. *A descoperit că-i lipsește cutia de chibrituri.* C. PETRESCU, C. V. 50. *Mintea, mintea ar trebui să lipsească celor răi.* VISSARION, B. 261. *Îi lipsise acest curaj.* TEODOREANU, L. 202. *Adversarei mele îi lipseau spectatorii din saloanele unde ne războisem.* VOICULESCU, P. II, 211. *Omul dorește mai cu seamă ce-i lipsește.* SADOVEANU, O. V, 511. *Unui motor cu inducție îi lipsește suplețea.* ENC. TEHN. I, 342. *Dacă aveți de combătut o epidemie, vă lipsesc cele trebuincioase.* ULIERU, C. 71. *Ce lipsea concertului ambulatoriu era un repertoriu.* ARGHEZI, B. 111. *Clasicului îi lipsește sentimentul naturii.* CĂLINESCU, I. 25. *Lipsește acestei concepții doar implicatul polarității.* BLAGA, Z. 193. *Ceea ce îi lipsește... psihopatului e încrederea în realitate.* RALEA, S. T. II, 111. *Sunt în țara noastră munți înalți,... dar le lipsesc filoanele de aur.* BOGZA, Ț. 9. *Pământul neprășit rămâne galben..., din cauză că îi lipsește hrana.* AGROTEHNICA, I, 115. *Prezentării noastre îi lipsește exemplificarea.* CONSTANTINESCU, S. I, 157, cf. DL, DM. *Banii i-au lipsit aproape întotdeauna.* PREDA, R. 197. *Ne lipsesc informații suplimentare.* STOICESCU, C. S. 222. *Inima îi lipsește acestui animal.* ZOOLOGIA, 102. *Pentru alte sate ne lipsesc corespondențe în felul celei de la Câmpulung.* PANAITESCU, O. Ț. 199. *Verigile intermediare... ne lipsesc.* H. DAICOVICIU, D. 77. *Îi lipsește intuiția premergătoare.* N. MANOLESCU, C. M. 11. *Studioului îi lipsește o atitudine activă.* CINEMA, 1973, nr. 1, 27, cf. DEX. *Te-aș lua, Dar ce folos, că-ți lipsesc Toate câte-ți trebuiesc.* MARIAN, SA. 7. *Îi lipsește un smoc de păr din coamă.* VASILIU, P. L. 24. *Da' pentru că-mi lipsea ploconu, N-avea treabă nici coconu.* BALADE, II, 312. *Deodată se oprește, căci un galben îi lipsește.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 604. *Nu știu, hârtia-ți lipsește Sau doru nu te-ntâlnește.* FOLC. MOLD. II, 202. *Ce-ți lipsește, chelule? – Tichie de mărgăritar,* se zice când cineva vrea să aibă lucruri nepotrivite, fiind lipsit de cele necesare. Cf. DA II_2, 214. *Bună e și mămaliga, când ne lipsește pânea.* ZANNE, P. III, 609. ◇ E x p r. (Familiar) **A(-i) lipsi** (cuiva) **o doagă** (sau, popular, **o sâmbătă**) = a nu fi în toate mințile, a fi nebun, smintit, țicnit. *S-ar părea că lui Nagyszeghi îi lipsea o doagă, cum se zice pe la noi.* BARIȚIU, P. A. I, 221, cf. POLIZU. *Boierul nu e în toate apele, îi lipsește o sâmbătă.* ALECSANDRI, T. 1717. *Cel ce umblă mereu cercând este un nesăbuit, căruia trebuie să-i lipsească vro doagă.* ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, Î. 145, cf. DDRF. *Când un om e cam într-o parte, se zice că îi lipsește o doagă.* DAMÉ, T. 85, cf. ALEXI, W. *Cine știe... dacă mie nu-mi lipsește o doagă.* HOGAȘ, DR. I, 51, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Oamenii ăștia singuratici, când vii pe la ei, vezi că le lipsește câte-o doagă.* PREDA, M. S. 21, cf. L. ROM. 1974, 35. *El, lipsindu-i o doagă..., ie trei sute de lănțujele de aur și anină fiecării oi câte unul la grumaz.* MARIAN, O. II, 318. *I lipsește o sâmbătă (i lipsește o doagă).* PĂCALĂ, M. R. 130. *Mircea, Mircioagă, Pasăre oloagă, Căreia-i lipsește o doagă.* ZANNE, P. VI, 205. (Cu parafrazarea expresiei) *Măi, băiete,... ție-ți lipsește mult din doage.* CONTEMPORANUL, I, 556. ◇ I n t r a n z. (Învechit, rar; cu determinări introduse prin prep. „de") *Lipsea Dumnezeu oare de îngeri? Lipsea cerul de raze?* ALECSANDRI, P. II, 114.

3. I n t r a n z. A nu avea suficient, a(-i) fi neîndestulător; a(-i) fi necesar **(I 1),** a(-i) trebui; (învechit și regional) a(-i) fi (de) lipsă[1] **(5).** *Încă una-ți lipsește: tot cât ai, vinde și împarți mișeilor.* CORESI, EV. 432. *Răspunse Isav: „Nu lipsește, destulu-i să am aflat milă la domnu-mieu".* PO 115/2. *Nărodul prea aduce mult, mai mult decât ară lipsi pre lucru.* ib. 301/19. *Mi-au dat Bantăș 2 cai... pentru căci mi-au lipsit la nevoia mea* (a. 1592). DOC. Î. (XVI), 174. *Iar acum să ne gândim și tare să ne grijim de pre rândul oștilor ce va lipsi* (a. 1600). ib. 136. *Vin pretutinderea, nimărui nu lipsește.* URECHE, L. 125. *Să fie și la cumpănă deplin, nemică să nu-i lipsească.* PRAV. 76. *Nu le va da lor de carele le lipsescu trupului.* N. TEST. (1648), 177^{v}/15.

Averea mea, Doamne, nu-ţi lipseaşte, Că tu ai destul, de-ţi prisoseaşte. DOSOFTEI, PS. 19/5, cf. ANON. CAR. *Iar tu, ocârmuind ce mai lipseşte, te apucă de sfinţita junghere.* AETHIOPICA, 83ᵛ/19. *Mai-nainte până a nu să face zio, lipsind puţintel lucru, să-mi povesteşti o istorie.* HALIMA (1783), 10ᵛ/14. *Ca măsuratul oblu şi curând să să isprăvească, şapte oameni lipsăsc.* AŞEZ. 78/19. *Nemică altă lipsie franţozului decât norocire de a fi francmason.* GHERASIM, T. 32ᵛ/11. *Daţi-ne lemne şi altele ce lipsesc la zid* (a. 1812). GCR II, 209/30. *Gată cele ce lipsesc Celuia ce-l răstignesc.* AARON, în ŞA I, 587. *Bine ai venit, ţigănaş! Tocma ne lipseşte unul ca tine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 128. *Aci se cere învăţătură, aci lipseşte înţelepţie şi băgare de seamă.* PETROVICI, P. XXI/14. *Să poate să nu fi câştigat cineva lucruri ce-i lipsesc.* VÂRNAV, L. 48ʳ/13. *Ca să ajute cineva pe ceilalţi, trebuie să aibă ceea ce le lipseşte.* MARCOVICI, D. 227/1. *Ce îi lipseşte aşadar spre a înainta şi a se determina în ver un mod?* LAURIAN, F. 60/13. *Nimic nu mai lipsea gloriei lui.* BĂLCESCU, M. V. 381. *După toate acelea rezultate..., mai lipsea confirmarea din partea scaunului Romei.* BARIŢIU, P. A. I, 204. *Caută pe la mese dacă nu lipseşte oaspeţilor ceva.* NEGRUZZI, S. III, 203, cf. POLIZU. *Vând porumbul şi cumpără rachiul ce le lipseşte.* I. IONESCU, M. 126. *Portretul... l-am avut aici şi, prin urmare, nu ni lipseşte* (a. 1863). BARIŢ, II, 209. *Alături lângă dânsa nu-i fiinţă... Să dea hrana ce lipseşte copilaşului flămând.* CONTEMPORANUL, I, 489. *Un minut mai lipsea încă şi lupta vieţei avea să se sfârşească.* ODOBESCU, S. III, 307. *Într-o cameră rece... pare că lipseşte ceva.* EMINESCU, S. P. 13. *Dracul dă o raită pe la poarta iadului, să vadă ce lipseşte.* CREANGĂ, P. 147. *Ne lipseşte numai cronica specială pentru sărbătoarea naşterii.* CARAGIALE, O. II, 166. *Îi mai lipseau dar cei doi ani de călătorie.* SLAVICI, O. II, 35, cf. DDRF. *În pieptu-ţi furtunatec lipseşte-un larg adaos De linişte şi pace.* COŞBUC, P. II, 181, cf. BARCIANU. *Lipsea... un ideal mare, care să smulgă această societate şi s-o arunce mai departe.* IORGA, P. A. II, 9, cf. MURNU, GR. 32, TDRG. *Ce-ţi lipseşte îţi dăm noi împrumut şi ni-i vei plăti şi tu pe rând.* AGÎRBICEANU, S. 236. *Uneltele le-am adus să am cu ce face pentru noi câte ceva, când ne lipseşte.* id. ib. 545. *Tocmai îmi lipsea o masă ca asta!* REBREANU, I. 266. *Le lipseşte doar un biograf.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 229. *Căutară să-şi recruteze... braţele ce le lipseau, pentru ridicarea valoarei proprietăţilor lor.* N. A. BOGDAN, C. M. 106. *Binevoieşte a primi... pământ cât îţi lipseşte.* SADOVEANU, O. XIII, 22. *Nu-ţi lipseşte decât un cumpărător.* BART, E. 146. *Ceea ce le lipseşte este un număr mic de partizani.* ARGHEZI, P. T. 60. *Uite cine mai lipsea din oraşul ăsta!* STANCU, D. 339, cf. DL, CL 1957, 213. *Sufletu-mi freamătă ca o vioară şi totuşi ceva mai lipseşte.* LABIŞ, P. 249, cf. DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 607, ALR SN V h 1 424, ALRM SN III h 1 122. *Şi ce ţi-a lipsit, De ne-ai părăsit?* FOLC. OLT.–MUNT. II, 167. *Şoarecelui nu-i lipseşte, Că devreme-şi grămădeşte.* ZANNE, P. I, 661. ✧ (Urmat sau, rar, precedat de un verb la infinitiv sau la conjunctiv) *Nu va lipsi a munci, nece a să face foameni* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 462. *Lipsiia a se spăla când întra în cortul adevărăturiei.* PO 317/8. *[Î]i lipsea Iudei... să gonească dracii din oameni.* VARLAAM, C. 68. *Lipseşte să ştim că doauă limbi au fost la romanii cei de demult.* MAIOR, IST. 52/30. *Lipseşte dară să zicem că şi săracilor le-au rânduit Dumnezeu ceva venit.* id. PRED. II, 68/29. *Au lipsit a face arătarea cea diregătorească la cei mari.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 717. *Mai întâi lipseşte a vă încredinţa de iubirea de adevăr a pruncilor.* PETROVICI, P. 43/24. *Pricina acestor strămutări... a o căuta lipseşte.* ANTROP. 48/16. *Lipsea ca să adoapte dreptul de succesiune şi în sexul femeiesc.* BARIŢIU, P. A. I, 267. *Nu lipsea decât să se înalţe la catarge... steguleţe colorate.* BART, E. 47, cf. DL. *Pe prizonieri nu-i mai ţineau cu arcanu..., lipsea doar să le dea drumul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/1. *Podul ăsta ca să-l facă, Lipsea nora mai mică să moară.* PAMFILE, DUŞM. 252. ✧ (Urmat de determinări consecutive sau finale, introduse prin conj. „să", „ca să") *Nu mai lipsea decât pretextul ca să înceapă ostilităţile.* FILIMON, O. II, 102. *Nu le lipseşte nimic ca să fie fericiţi.* BARONZI, C. IV, 89/15. *Îmi lipsesc numai vreo câteva luni ca să împlinesc anii ceruţi de reglement.* LĂCUSTEANU, A. 171. *Puţin vă mai lipseşte ca să fiţi fericiţi.* CARAGIALE, O. VI, 456. *Nu-mi mai lipseşte decât inima uşoară pentru ca să-mi iau avânt.* SLAVICI, O. II, 81. *Nimic nu lipseşte acestei pânze ca să fie o capodoperă.* OPRESCU, I. A. IV, 28. ✧ Refl. pas. (Învechit, rar) *Să împrumuţi pre el oricât îi va trebui şi întru cât să va lipsi.* BIBLIA (1688), 137²/20. *De să lipseaşte cineva dentru voi de înţelepciune, ceară de la D[u]mnezău.* BIBLIA (1688), 909²/23. ✧ Expr. **Puţin** (învechit, **lucru**) (sau **nu mult, un fir de păr,** învechit, **cât s-ar rumpe un păr) lipseşte** (ori **a lipsit) (ca) să** (sau **că, de**) = cât pe-aci..., aproape să... *Puţin au lipsit de nu s-au năduşit de desime.* M. COSTIN, O. 189. *Aşe au lipsit de n-au luat domnia cât s-ar rumpe un păr.* NECULCE, L. 141. *Atâta să înfricoşă, cât puţin lipsi să-i fi fost şi soţie* (a. 1703). FN 121. *Puţin au lipsit să să răpuie.* SIROIU, 58ʳ/7. *Puţin lipsea ca să nu să bată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 337. *Puţin au lipsit să te socotesc că eşti Robinson.* DRĂGHICI, R. 60/2. *Împăratul, necăjindu-se de obrăsniciea lor, puţin lipsi ca să îi pedepsească.* GORJAN, H. I, 123/30. *În acea zi a lipsit foarte puţin de n-au aruncat pe episcopul... din fereastră pe stradă.* BARIŢIU, P. A. I, 418. *Îl socotea nebun şi puţin a lipsit să-l închidă.* NEGRUZZI, S. I, 203, cf. PONTBRIANT, D. *Puţin lipsea lui Dantès ca să fie nebun.* BARONZI, C. I, 139/19. *Puţin o lipsit ca să nu mă mai videţi.* ALECSANDRI, T. II, 21. *Puţin lipseşte să ne scrieţi despre domnii români în stilul admirator.* CONTEMPORANUL, I, 552. *Rădicase securea să-l lovească; un fir de păr a lipsit că nu i-a despicat tidva.* MIRONESCU, S. A. 59. *Nu mult a lipsit să rămân fără vedere.* I. BOTEZ, ŞC. 11. *I-a lipsit puţin şi Austriii şi întregii Europe să nu se prefacă într-un paşalic de-al Semilunei.* C. GANE, TR. V. 82. *Puţin a mai lipsit să nu fiu regent.* ARGHEZI, P. T. 282. *Puţin a lipsit să nu rămân acolo.* VOICULESCU, P. I, 15. *A lipsit puţin să-şi dea viaţa.* TUDORAN, P. 651, cf. DL, DM, DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Iată-l pe drumuri sau puţin lipseşte.* VINEA, L. II, 203. **Atât(a)** (sau **asta** ori lucrul, situaţia nedorită se indică printr-un cuvânt, o construcţie) **(îi) (mai) lipseşte** (sau **lipsea, ar lipsi, ar fi lipsit),** se zice în faţa unei perspective neplăcute, adăugată la o neplăcere deja existentă.

Turcii... le mai lipsăscu. NECULCE, L. 215. *Mai lipsea ca-n a lui furie să încurce lumea toată.* ASACHI, S. L. I, 224. *Atât ar mai fi lipsit, să se şi oprească persoanele private... de a subvenţiona şcoli reale.* MAIORESCU, D. I, 410. *Tot îmi spune şi-mi arată...; asta îmi lipseşte mie?* CONTEMPORANUL, I, 198, cf. DDRF. *Păi atât ţi-ar mai lipsi, să-mi spui ceva şi apoi ai vedea tu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 266. *Atât ar mai lipsi, să credeţi cinstit pe o slugă hoaţă.* VISSARION, B. 123. *Asta-mi mai lipsea! Buclucuri la bătrâneţă.* TEODOREANU, C. B. 28. *Ne mai lipsea şi o iarnă năprasnică.* SADOVEANU, O. XX, 91. *Asta ne mai lipsea acum.* BART, S. M. 113, cf. SCRIBAN, D. *Numai atât îmi lipsea.* STANCU, R. A. II, 15. *Eşti nebun? Asta-mi mai lipsea.* H. LOVINESCU, T. 146, cf. DL, DM. *Asta ar mai lipsi, să mă îmbolnăvesc.* T. POPOVICI, S. 239, cf. DEX. ✦ (Învechit) A avea lipsuri **(3),** lacune, a fi incomplet. *Unde lipseşte limba noastră cea românească şi nu avem cuvinte..., putem... să luăm cuvinte... din cea grecească.* MICU, L. 58. *Zestrea ei, câtă va fi lipsit, se va împlini dentru ale bărbatului.* PRAVILA (1814), 123/20, cf. CIHAC, II, 670, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. ✦ (Construit cu dativul; subiectul gramatical indică adesea ceea ce este dorit) A resimţi absenţa (cuiva sau a ceva), a duce dorul (cuiva sau a ceva), a tânji după (ceva). *Măcar trăiesc aici în prisos de toate..., patria-mi lipseşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Dă-mi numai pacea care-mi lipseşte, Pacea adâncă ce mi-ai răpit.* ALEXANDRESCU, O. I, 101. *Draga mamei, ce-ţi lipseşte?* COŞBUC, P. II, 211. *De un an şi jumătate ni lipsea fiinţa care ni îndulcea.* SBIERA, F. S. 100. *Dacă nu vine într-o zi la masă, îmi lipseşte ceva.* D. ZAMFIRESCU, A. 66. *Afecţiunea şi sfaturile dv. îmi lipsesc mult.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 198. *Străbaţi toată strada luminoasă cu o impresie de libertate care până în dreptul ei ţi-ar fi lipsit.* ARGHEZI, B. 98. *Spaţiul ne lipseşte mult.* id. S. XXV, 357. *Mulţumirea lui ar fi fost deplină, dacă nu i-ar fi lipsit Laura.* VINEA, L. I, 83. *Nu te-am văzut de trei zile. Îmi lipseai. Mi-era dor de tine.* DEMETRIUS, C. M. 47. *Fără ei... ne-ar lipsi cineva drag.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 5/2. *Un lucru tot îi lipsea şi-l ustura în suflet.* PAMFILE, CER. 49.

4. Intranz. (Despre persoane) A nu fi de faţă, a nu se găsi sau a nu se prezenta undeva într-un anumit moment; a absenta. *La leşi lipsiia hatmanii amândoi.* M. COSTIN, O. 77. *Au făcut silă noaptea la casa unui domn, lipsind domnul de acasă.* id. ib. 251. *Şi fiind de faţă, şi lipsind, tot într-un chip să dosădiia.* BIBLIA (1688), 657²/45. *Iară aceştia lipsind, bună nădejde avem că... din colţii noştri tot nu va scăpa.* CANTEMIR, I. I. II, 152. *Celor ce sunteţi de faţă şi celor ce lipsesc, tuturor, să vă dea sănătate.* ANTIM, O. 139. *De mi s-a tâmpla să lipsăscu eu de la schit..., nime... să n-aibă a să amesteca la acele vii* (a. 1751). C. GIURESCU, P. O. 288. *Murind sau lipsind vreunul dintr-înşii, să aibă a se pune altul în loc* (a. 1786). N. A. BOGDAN, C. M. 82. *Va putea bolnavul aştepta folos... mai vârtos la ţară fiind, unde, în pripă, lipseşte dohtorul* (a. 1795). ŞA I, 201. *Deacă vor fi trei şi unul va lipsi cu depărtare, destul sunt doi ca să dea hotărâre.* PRAVILA (1814), 15/6. *Împăratul lipsea.* GOLESCU, Î. 45, cf. LB. *Părinţi, soţi, fii, fraţi, rude... au lipsit.* HELIADE, O. I, 420. *În curgerea anului se va întâmpla să lipsească vreunul din... lăcuitori.* REG. ORG. 63/4. *Când lipseşti, nu să spune starea ş-întristarea mea.* PR. DRAM. 100. *N-am fost de faţă la învăţătură..., dar trebuie să spun la ce fel de învăţătură am lipsit.* KOGĂLNICEANU, S. 117. *Lipseam din odaie.* C. A. ROSETTI, N. I. 54. *Biletul nu s-au văzut, fiindcă proprietarul lipsea* (a. 1842). DOC. EC. 772. *Asemine carte... poate fi într-o casă, mai vârtos unde ară lipsi doftorul.* CORNEA, E. I, III/11. *Lucrul mă sileşte a lipsi uneori nopţile.* NEGRUZZI, S. III, 278. *Armeanul lipsea din odaie.* GHICA, S. 419. *Cetele tartare..., Lipsind oştirea noastră, în treacăt au prădat.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Cum ţi-ai petrecut timpul cât ai lipsit de lângă mine?* FILIMON, O. I, 276, cf. PONTBRIANT, D. *Genevieva lipsi aproape o oră.* BARONZI, I. G. 156/30. *Am lipsit de acasă* (a. 1868). BARIŢ, 216. *Nădăjduiesc că nu-i lipsi deseară la bal.* ALECSANDRI, T. I, 134, cf. CIHAC, II, 670. *Ştiind că voi lipsi de la catedră..., opiniunea mea este a fi înlocuit de cutare persoană.* MAIORESCU, D. I, 116. *Domnul lipsea, se dusese pentru un moment la consulul rusesc.* LĂCUSTEANU, A. 96. *Doi ani şi jumătate am lipsit din ţară.* CONV. LIT. XI, 87. *Unul numai dintre fruntaşi lipsea.* ODOBESCU, S. III, 234. *Învăţătorul lipsea din sat subt pretext de boală.* EMINESCU, S. P. 268. *Tot consiliul era adunat, lipsea numai prezidentul.* CARAGIALE, O. III, 148. *Doica... de-acasă lipsea.* MACEDONSKI, O. II, 131, cf. DDRF, cf. BARCIANU. *De multe ori mi se pare ciudat că lipseşti.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 87, cf. TDRG. *Va lipsi de la postul său.* PAMFILE, I. C. 238. *Căpitanul de jandarmi... lipsea, dus la Bucureşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 97. *Căuta cât mai des prilej să lipsească de acasă.* AGÎRBICEANU, A. 124. *Am lipsit la apel.* REBREANU, P. S. 216, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *La dejun, Mişu lipsi.* BASSARABESCU, S. N. 143, cf. CADE. *Lipseau trei sferturi de an... de acasă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 197. *Ea lipseşte din pricina unei distracţii de-a ei.* A. HOLBAN, O. I, 57. *L-au căutat în chilie, lipsea.* VOICULESCU, P. I, 167. *Într-o zi bătrânul lipsea de acasă.* SADOVEANU, O. V, 211. *Să nu cumva să lipseşti, că se face foc cuconaşu.* id. ib. VIII, 37. *Tu singură lipseai.* PILLAT, P. 162. *Chiteam... să nu cumva să lipsim de-acolo.* MOROIANU, S. 189. *Popa nu poate lipsi de la vecernie.* DAN, U. 131, cf. SCRIBAN, D. *Când lipsea, mă întrebam ce i s-a întâmplat.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 114. *Ministrul sănătăţii a lipsit, fiind plecat... la Paris.* ULIERU, C. 104. *De la masa familiei... lipseşte un om.* ARGHEZI, S. XXV, 340. *Dalberg lipseşte din oraş.* VIANU, L. U. 320. *Un funcţionar cu... proptele putea să lipsească de la serviciu.* VINEA, L. I, 33. *La vreo petrecere oarecare lipseşte muzicantul instrumentist.* ALEXANDRU, I. M. 23. *Lipseşti de atâţia ani.* TUDORAN, P. 60, cf. DL, DM. *Primarul, care ar fi trebuit să fie de faţă, lipsea.* PREDA, DELIR. 42. *Am lipsit atunci vreo săptămână de acasă.* BĂNULESCU, C. M. 255. *Lipsesc... de mai bine de douăzeci şi patru de ore.* BREBAN, A. 320. *Să ştii că lipsesc până mâine.* D. R. POPESCU, I. Ş. 139. *Vânzătoarea lipsea.* V. ROM. ianuarie 1974, 15, cf. DEX. *El are să plece departe şi-o să lipsească mult.* STĂNCESCU, B. 234. *El toată noaptea lipsea de acasă.* VASILIU, P. L. 195. *Într-o seară vede că băiatul lipseşte din casă.* PAMFILE, DUŞM. 14. *A lipsit de-acasă doi ani şi s-a întors cu doi bani.* ZANNE, P. V, 48. ✧ (În construcţii

negative care au sens pozitiv) *Sunt şi p-aici până la 100, aceştiia toţi nu lipsescu de lângă curtea împăratului.* URECHE, L. 122. *Nu-ţi lipsăsc din sfânta ta casă Cu făgadă şi cu jărtvă grasă.* DOSOFTEI, PS. 174/13. *Zavistnicii nu lipsesc din lume.* R. POPESCU, CM I, 549. *Niciodată de acum nu vor lipsi aceia carii vor sta împotrivă apostolilor.* ANTIM, O. 187. *Cel ce au zidit toate n-au lipsit nici va lipsi cândva* (a. 1785). GCR II, 148/27. *Oaspeţii nu vă lipsesc, toţi vă vizitarisesc.* MUMULEANU, R. 38/8. *De la porţile care stau deschise niciodată să nu lipsească pârcălabii şi locotenenţii.* BARIŢIU, P. A. I, 56. *Era printre bunii şcolari şi nu lipsea de la clasă.* VLAHUŢĂ, O. A. 96. *Românii, bineînţeles, nu lipseau.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 100. *Grigore n-a lipsit, firește, de la marea serbare.* REBREANU, R. I, 264. *Printre auditorii care se înghesuiau la cursurile lui, moldo-valahii n-au lipsit niciodată.* ARH. FOLK. II, 183. *Erau tot ăia de la revelion. Unu nu lipsea!* TOPÎRCEANU, O. A. II, 108. *Beizadelele lui Ipsilanti nu mai lipseau de nicăieri.* C. GANE, TR. V. 121. *Nu lipsea de la nicio şezătoare.* CĂLINESCU, C. O. 134. *Cât e de mică, dada Zvâca nu lipseşte.* STANCU, D. 137. *Din cârciumă nu lipsesc.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 233. (Construit cu dativul etic) *Atunci d-aci să nu-mi lipsiţi Şi credincioşii mei să fiţi.* TEODORESCU, P. P. 119.

5. Intranz. (Despre obiecte, însuşiri omeneşti, oameni etc.) A înceta să mai fie, să mai existe, a dispărea; (despre legi, reglementări, obiceiuri juridice) a-şi pierde valabilitatea, a se desfiinţa. *Care lucru dacă s-au făcut şi au lipsit* [armata], *tot Ardealul au plecat supt ascultarea Izavelei crăiesei.* M. COSTIN, O. 308. *Vor lipsi din faţă-i a tale giudeaţe.* DOSOFTEI, PS. 32/17. *Cei ce urăscu pre dânsul... să lipsască.* BIBLIA (1688), 402¹/46. *Numai deodată prin cetăţi să aşedze moscalii oşteni..., iară apoi... să lipsească oastea moschicească.* NECULCE, L. 211. *Gâlcevile dentr-înşii n-au mai lipsit, ci tot cându una să potoliia, alta să începea.* R. GRECEANU, CM II, 132. *Pentru ca să lipsească acest obiceai rău, au rânduit să se cheltuiască din casă trei sute de bani.* ANTIM, O. 331. *Pentru ca să lipsească gâlceava..., vor da banii* (a. 1715). ARHIVA R. II, 7. *Să ia satul Mileştii pentru Franciuci..., pentru căci satul Franciucii au lipsit din mâna lui* (a. 1720). URICARIUL, X, 87. *Încetează nesupunerea, deacă va lipsi pricina.* SIROIU, 50ᵛ/12. *Venitul acela, pentru ca niciodinioară să nu lipsască, l-au aşezat în averile bogaţilor.* MAIOR, PRED. II, 69/2. *Pentru ca să lipsească o cheltuială ca aceasta,... s-au găsit cu cale ca să să facă... spitaluri* (a. 1811). DOC. EC. 104. *Douăzeci bani... ce lua cantaragiii vămii, când întra în vamă, să lipsască* (a. 1819). URICARIUL, IV, 201/25. *Să lipsească cu totul mâhnirea şi năpăstuirea* (a. 1819). DOC. EC. 215. *Vrând Măria Sa ca să lipsească jafurile, a şi făcut pitac domnesc.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 74. *Linguşirea către cei mai mari... s-ar împuţina, de nu va fi mijloc cu totul să lipsească.* GOLESCU, Î.113. *Ca să lipsească orice cislă năpăstuitoare sătenilor...,* [satul] *să osebească... patru oameni... şi să-i dea întru slujba proprietarului.* REG. ORG. 62/26. *Şi aşa, va lipsi din politiie şi murdalâcu şi putoarea* (a. 1831). DOC. EC. 476. *Lipsească-ţi aceste idei.* NEGRUZZI, S. III, 309. *Aşa era odată românii, dar unirea... Cu vechea simplitate din inimi a lipsit.* ALEXANDRESCU, O. I, 84. ✦ (Învechit; despre însuşiri fizice şi psihice, sentimente etc.; adesea construit cu dativul persoanei) A-şi pierde din intensitate, din acuitate; a se diminua; a dispărea cu totul. *Să nu mă leapezi la vremi de bătrâneaţe, când va lipsi vârtutea mea.* BIBLIA (1688), 404¹/6. *Ciudindu-să, simt lipsindu-le mult îndrăznirea.* CANTACUZINO, N. P. 44ᵛ/9. *Libovnicul său asemine sâmte toată putere[a] sa lipsând şi alt sămn de viaţă nu mai dă.* MACHEN, 35ᵛ/8. *Mâhnirea să îţi lipsească, speriată să nu fii.* HELIADE, O. I, 457. *Curând i-au lipsit vederile şi blăstemul Olgăi se împlini.* NEGRUZZI, S. I, 54. ✦ (Învechit, rar; despre oameni) A nu avea puteri. *Lipsit-au cei putearnici a lui Israil,... până unde s-au sculat Devora.* BIBLIA (1688), 176²/22. ✦ Refl. (Învechit, rar; despre soare) A se întuneca, a dispărea; a apune. *Nu vedeam soarele ce luminează că să lipseaşte şi luna stricându-se?* BIBLIA (1688), 376¹/45.

6. Intranz. (Învechit; despre oameni) A pleca, a se îndepărta; a dispărea; a ieşi (dintr-o funcţie), a demisiona. *Muiarea iaste datoare să lipsească de la dâns până când să va întoarce de la acest feliu de greşală.* PRAV. 88. *Leşii, cum au lipsit craiul şvedzăscu de lângă Racoţii, îndată s-au îmbărbătat.* M. COSTIN, O. 176. *Sări în mare şi lipsi din ochii lor a tuturor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31ʳ/26. *Când ş-ar lepăda legea, atunce acela să lipsască şi să puie din fraţii lui.* NECULCE, L. 211. *Aleasără ca Vidra... cum mai curând dintre adunări să lipsască.* CANTEMIR, I. I. I, 48. *Cerca... să puie pă Ghiorghe vornic domnu şi să lipsească Antonie-Vodă, zicând că iaste bătrân şi slab.* R. POPESCU, CM I, 413. *Cine iaste păgân... să lipsească din beserică.* ANTIM, O. 65. *Desparţi-te de muiarea ta şi lipseşte din casa ta.* id. ib. 230. *I-au giudecat... să lipsească Simion Agapie şi cu feciorii lui de acolo, din Deleni* (a. 1741). URICARIUL, XXI, 268. *Trebuie să lipseşti de la mine.* SIROIU, 36ʳ/12. *I-au sâlit... să lipsască di pă moşie* (a. 1823). GHIBĂNESCU, S. I. X, 172. *Ca să-mi lipseşti din vedere, te-au depărtat de la mine.* CONACHI, P. 232. *Deodată lipseşte un om într-o familie.* NEGRUZZI, S. III, 406. *Sunt convinşi că... dacă ar lipsi ei, ţara s-ar cufunda.* GHICA, S. 269. cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dacă nu lipseşti din faţa mea, te fac bucăţi, ai înţeles?* SADOVEANU, O. XIV, 84. *Aidaţi noi, lipsiţi voi* (a. 1782). GCR II, 127/18. ✧ (Astăzi mai ales la imperativ; şi determinat prin „din ochii mei", „din faţa mea", „dinaintea mea", „de aici", „din vedere") *Lipseşte, pei din ochii-mi!* NEGRUZZI, S. II, 223. *Lipsească negrul stol de lacomi vânzători.* HASDEU, I. V. 217. *Lipsiţi de-aici, balaurilor!* ALECSANDRI, T. 79. *Să lipseşti, îţi zic.* id. T. 51. *Lipseşte, că-ţi scot ochii!* CONV. LIT. XI, 138. *Haiti! lipseşte dinaintea mea şi du-te unde-a dus surdul roata.* CREANGĂ, O. 151. *Lipseşti dinaintea mea, Spânule!* id. P. 277. *Să nu te văz! Lipseşti!* CARAGIALE, O. II, 272, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Tot aicea sânteţi? Lipsiţi din ochii mei!* SADOVEANU, O. X, 359. *Lipseşti! izbucni el deodată, scurt.* id. ib. XIV, 168. *Dă-mi răspunsul ori să lipseşti din faţa mea.* V. ROM., 1960, nr. 12, 79, cf. SCRIBAN, D. *Lipseşte odată din ochii mei!* H. LOVINESCU, T. 209, cf. DL, DM, DEX. ✦ Tranz. fact.

(Adesea cu determinări introduse prin prep. „din", „de la", „de lângă") A face să plece, a izgoni, a îndepărta; a scoate (dintr-o funcție). *Dulăii... dobitoacele... de pregiur Inorog a lipsi... au început.* CANTEMIR, I. I. II, 187, cf. ANON. CAR. *L-au lipsit din boierie ca pe un nevrednic de cinste.* R. POPESCU, CM I, 529. *Să-l lipsiț nu numai de la sfânta taină, ce și de la beserică.* ANTIM, O. 103. *N-am vrut să-i lipsim pre acei preoț din mahala.* id. ib. 330. *Unii au fost lipsiți di la locul acesta* (a. 1749). ȘTEFANELLI, D. C. 49. *Carele din neamul nostru s-ar ispiti să vânză... lipsit să fie din dania noastră* (a. 1758). URICARIUL, X, 235. *Pe Stavarachi să-l lipsești de lângă Măria Ta* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 261/12. *Spre a fi Șerban cu ai săi lipsit din moșia aceasta, îndestul era îndelungata nestăpânire* (a. 1785). URICARIUL, X, 102. *Pre Antion... l-au lipsit din dregătoria sa, trimițându-l în Persida.* ȘINCAI, HR. I, 74/19. *Poftim... ca fiecare luminat domn... nici să scadă sau să lipsească pe monastirea aceasta din cele rânduite spre ajutor* (a. 1799). URICARIUL, I, 102. *Unii... ar fi fost lipsiți din moșie* (a. 1800). ib. X, 140. *Episcopul lor fu lipsit din țeară.* MAIOR, IST. 255/26. *Pre paşa l-au lipsit din starea lui.* DIONISIE, C. 230. *Pentru a mântui țara..., nu e alt mijloc decât să lipsească pe Mihai din domnie.* F. AARON, I. II, 168/19. *Fugi, Adame, de la mine, Că te-am lipsit de la bine.* PAMFILE, CR. 153. *Din rai Domnu ti-o lipsât.* ARH. FOLK. V, 32. *Adam când s-o greșât, Domnu din rai l-o lipsât.* ib. IV, 108. ✧ Refl. pas. *Unde să vor prileji trei slove..., să să lipsească una.* M. COSTIN, O. 319. *Din izvodul neamului său s-au lipsit.* CANTEMIR, I. I. I, 62. *Decât va lua blestemul țărâi, mai bine să va lipsi den domnie.* R. POPESCU, CM I, 311. *Care să va arăta cu nesupunere... să să lipsească din isnaful acesta* (a. 1832). DOC. EC. 304. *Cu draci te vei munci, Din bine te vei lipsi.* PAMFILE, CR. 150. ✦ (Învechit, rar) A părăsi pe cineva trădându-l; a dezerta. *Să cerca acel hanu să s-închine la împărăția Mosculuì și să lipsască de subt împărățâia turculuì.* NECULCE, L. 37. ✦ (Cu determinările „din viață", „dintre vii", „din lume") A înceta să mai trăiască; a muri. *El lipsi din viață, înfruntat de fericitul Gherman, patriarhul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173ᵛ/32. *De vreme ce Monocheroleopardalis dintre vii au lipsit..., stăpânirea asupra dobitoacelor mie să mi se dea.* CANTEMIR, I. I. II, 48. *Jigania aceea dintre vii va lipsi.* id. ib. 105. ✧ Tranz. fact. *Cu nemilostivire îl lipsi Ioan pe Balduinu din lume.* MAIOR, IST. 227/7. *Orest... pre tiranul din viață cu totul îl va lipsi.* BELDIMAN, O. 12. ✧ Refl. *Mulți... cu păcatul măriei prinși fură și de tot periră și se lipsiră... și den dumnezeiasca slavă... căzură.* CORESI, EV. 14/1. *Cine nu se teme de Domnul moare de foame și se lipsește.* id. ib. 26/4.

7. Tranz. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau, rar, „de la") A face (pe cineva) să nu mai aibă ceva care îi aparține sau îi este necesar; a face (pe cineva) să îndure lipsa[1] **(1)** a ceva; a priva. *Noi să nu fim lipsiți de mila Măriei Sale cea crăiască* (a. 1659). IORGA, S. D. IV, 57. *Nu l-a lipsit de toată cinstea ce-i dedese mai nainte.* NEAGOE, ÎNV. 12/11. *Fură lipsiți de împărăția cerurilor.* id. ib. 188/31. *Îl lipsiră de ochi și-l răstigniră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44ʳ/8. *L-au lipsit de toată cinstea.* ANTIM, O. 221. *Mă rog... să nu rămân într-aceasta, nici să fiu lipsit de mila Măriei Tale.* id. ib. 231. *Gândesc că nu voi fi lipsit de dorerea mea* (a. 1773). IORGA, S. D. XII, 88. *Ți-au răsplătit ție aceasta..., vrând să mă lipsească pre mine de tine.* MINEIUL (1776), 205ʳ¹/28. *Am fi lipsiți de folosul care avem.* AMFILOHIE, G. F. 143ʳ. *Domnezeiasca bunetatea nici pre un om de aceasta bunetatea n-au lipsit* (a. 1793). ȘA I, 173. *De îngropare încă au fost lipsit.* ȘINCAI, HR. I, 61/30. *Pre toți nepoții lui de darurile cele preste fire îi lipsi.* MAIOR, PRED. I, 57/12. *Craiu Jundadel, pe care Lipsi de tron Ginghișhan cel mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 90. *Gălbeaza... pre mulți de toate oile i-au lipsit* (a. 1811). ȘA I, 846. *Sfatul cel nebun... lipsește pre oameni de lucruri.* ȚICHINDEAL, F. 96/15. *Iubitoriul de argint lipsește pe sărac de ajutorul al căruia folos este materialnic.* GOLESCU, E. 316/9, cf. LB. *Bunul mai mic... ne lipsește pre noi de dobândirea celui mai mare.* POTECA, F. 262/25. *A mele pasuri ne-ncredințate... De al tău reazem tu le-ai lipsit.* HELIADE, O. I, 152. *Putea să lipsească pe un oroșan d-a nu mai fi nobil în parte.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 84/8. *Ostașii... lipsea pe împărat de veniturile acelea.* id. ib. 163/9. *Dumnezeu îl lipsește de vreun lucru ce i să părea de mare preț.* MARCOVICI, D. 119/16. *Sfânta pronie poate să vă lipsască de acesta.* DRĂGHICI, R. 109/21. *Pentru ce vrei să mă lipsești de singur sintimentul ce mai pociu avea pentru dumneata?* HRISOVERGHI, A. 30/12. *Nu mă lipsi de soru-ta.* GORJAN, H. IV, 176. *Trândăvia știută... Lipsea d-agiutorul trebnic pre închisul parizian.* POGOR, HENR. 82/6. *Îl dă în judecata gubernului, aceasta-l lipsește de rang.* BARIȚIU, P. A. I, 240. *La vârsta de 15 ani, moartea o lipsise și de tatăl său.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Trântore învederat, M-ai lipsi într-o clipită D-a suge aer curat.* MUREȘANU, P. 16/11. *De lumină ea l-a lipsit.* ALEXANDRESCU, O. I, 220. *Puțina sa încredere în oameni îl lipsea de orice încredere în evenimente.* BARONZI, C. I, 190/10, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 670. *Ați falsificat alegerile, lipsind pe cetățeni de la liberul exercițiu al dreptului lor electoral.* MAIORESCU, D. II, 36. *Aceste împrejurări lipsindu-mă de documentele familiei..., m-am mărginit a începe descrierea neamului de la moșii mei.* LĂCUSTEANU, A. 8. *De soare îl lipsește pe bietul cerșetor.* CONTEMPORANUL, I, 174. *Firea i-a lipsit de ale trupului desăvârșiri.* ODOBESCU, S. I, 118. *Suntem lipsiți astăzi de acele garanții care ni le prezinta Tractatul de la Paris.* EMINESCU, O. XI, 24. *Să gust din bucătăria rafinată de care am fost o viață întreagă lipsit.* CARAGIALE, O. VII, 452, cf. DDRF, BARCIANU. *Au lipsit pre locuitorii Bucovinii de fericirea civilă.* SBIERA, F. S. 148. *Asmute Asupră-i groaza morții, lipsindu-l de odihnă.* SĂM. IV, 140, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să lipsesc țara de un viitor moralist?* CAMIL PETRESCU, T. I, 257. *Acum vă las, fiindcă nu pot lipsi copiii de prezența mea.* C. PETRESCU, C. V. 202. *Ne temeam ca patronul să nu ne lipsească de bunăvoința lui.* SADOVEANU, O. V, 456. *De toate aceste frumuseți... generațiile de școlari de azi sunt lipsite.* STREINU, P. C. I, 33. cf. SCRIBAN, D. *Să ne lipsească pe toți de așa muzică!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 7. *Coborârea în adâncimi... îl lipsește pe vorbitor de puterea de a*

transmite. VIANU, A. P. 19. *Întâlnim o țărănime aservită, lipsită de drepturi.* OȚETEA, T. V. 15. *Acolo popa n-o poate lipsi de sărutatul crucii.* STANCU, D. 34. *Lipsite de un ținut producător de hrană, nu pot cuibări.* LINȚIA, P. III, 235. *Soțul... a fost aproape neîntrerupt lipsit de drepturile sale.* VINEA, L. II, 89. *Găsește... afecțiunea de care a fost până atunci lipsit.* CONSTANTINESCU, S. V, 9, cf. DL, DM. *Se rugau... să nu le lipsească de timp frumos tocmai la o asemenea petrecere.* BARBU, PRINC. 5. *Ceilalți răzeși copărtași nu pot fi lipsiți de dreptul lor la participare.* PANAITESCU, O. Ț. 128. *Ar fi lipsit-o de brațele de muncă.* STOICESCU, C. S. 165. *Suntem lipsiți de adevăratul chip poetic al lui Dimitrie Bolintineanu.* STĂNESCU, C. R. 99, cf. DEX. *Am lăsat o mânzișoară... Și, dacă m-o necăji, Și de-aceea l-oi lipsi, La sărac oi dărui.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 291. *Dacă mă crezi vinovat..., lipsește-mă de orice ajutor.* PAMFILE, CER. 95. *E Dediu la închisoare, de trei ani lipsit de soare.* BALADE, III, 92. ✧ Refl. pas. *Vrednici era aceia a se lipsi de lumină și a să păzi întru-ntunearec ceia ce prea închiși au păzit pre fiii tăi.* BIBLIA (1688), 662[1]/26. *Pentru multe răotăți..., de domnie s-au lipsit.* R. GRECEANU, CM II, 58. *Preoții... de preoție ca niște neascultători să vor lipsi* (a. 1702). GCR I, 346/26. *Această... besearecă..., lipsindu-se de podoaba ei cea dintâi..., au luat iară această înfrumosețare* (a. 1706). IORGA, S. D. XV, 175. *Mulți oameni... să lipsesc de fericirea cea adevărată și statornică.* MICU, în ȘA I, 491. *Întâiu se va globi cu șase florinți..., iară a treia oară se va lipsi de deregătoria sa.* ȘINCAI, HR. III, 41/10. *Nicio dovadă... nu s-a văzut, din care să se poată judecata încredința cu ce chip neamul acesta... s-a lipsit de moșie* (a. 1800). URICARIUL, X, 143. *Acel căpitan... să se lipsească de slujbă și să se pedepsească* (a. 1814). URICARIUL, I, 203. *Unul ca acela... e vrednic să se lipsească de chemarea sa.* PETROVICI, P. 40/11. *Acestea niciodată de către nimenea nu să vor lipsi de a lor laudă.* POTECA, F. 32/11. *Atunce, de va fi el din rândul pogorâtorilor..., să va lipsi de câte va fi având prin testament.* COD. ȚIV. 106/19. ✧ (Învechit; cu determinări în dativ sau introduse prin prep. „de la") *Să nu lipsești simbriia săracului.* BIBLIA (1688), 143[2]/37. *Flămânzilor ai lipsit pâinea.* ib. 372[2]/17. *Au hotărât Sfinția Sa... blăstăm mare asupra cui ar lipsi aceste moșii de la mâna lui Costantin* (a. 1755). URICARIUL, XI, 365/3. *Moldova că ne-au lipsit, Mai bine am fi murit* (a. 1774). GCR II, 105/1. ✧ Expr. (Învechit) **A lipsi** (pe cineva) **de viață** = a lua viața cuiva. *Corbul cu toată nevoința sta... de viață să-l lipsească.* CANTEMIR, I. I. II, 56. *Nice are... beserica putere și drept spre cele vremelnice, cumu-i... a-i lipsi de viața aceasta vremelnică.* ȘINCAI, în ȘA I, 71. *Pe Musulmani Coranul învață A lipsi pe ghiauri de viață.* BUDAI-DELEANU, Ț. 372. *Apoi și ei cu sfat de obște l-au lipsit de viață.* DIONISIE, C. 207. *Dumnezeu... pentru aceasta i-au lipsit de viață.* DRĂGHICI, R. 37/27. (Refl. pas.) *Aceștia, ca și alți părtași ai lor, de viiață s-ar fi lipsit.* R. GRECEANU, CM II, 108. *Pentru aceasta te pedepsesc eu pe tine, ca să nu te înveți... a fura și după aceea să nu te lipsești de viiață fără de vreme* (a. 1781). ȘA I, 28. *Oricine... dă viiață să va lipsi* (a. 1788). GCR II, 127/40. *Câți voinici prin voi de viață S-au lipsit.* BUDAI-DELEANU, în ȘA II, 307. ✦ (Învechit, rar) A lipsi **(7)** (pe cineva) de cele necesare traiului, a aduce (pe cineva) într-o stare de lipsă[1] **(2).** *Iară-mpăratul, mirându-să de-a lui îndrăznire, l-au lipsit și l-au golit de la toată bogățâia și boeriia.* DOSOFTEI, V. S. martie 61[v]/18, cf. TDRG. ✧ Refl. *Să lipsește pă sine ca să-l îndăstuleze pă dânsul.* CANTACUZINO, N. P. 10[r]/20. ✦ (Învechit, rar; complementul indică un sentiment, o atitudine etc. față de cineva; cu determinări în dativ care indică persoana; calc după fr. *manquer de...)* A nu manifesta **(1),** a nu exprima. *El mi-au jurat pe cinstea lui că n-au scris Măriei Sale că lipsesc respect beizădelilor.* KOGĂLNICEANU, S. 122. *Făgăduiesc de a fi ascultătoriu păstoriului și dascalilor, de a nu le lipsi cinstea cuviincioasă.* id. ib. 123. ✧ Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „de") *Mie* [bonjuriștii] *nu mi-au lipsit niciodată de respect.* ALECSANDRI, T. I 424.

8. Refl. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de") A se dispensa de ceva (necesar) sau de cineva; a se priva, a renunța; (rar) a se debarasa. *De ajutoriul lui lipsescu-se.* CORESI, EV. 13, cf. MARDARIE, L. 166/14. *Te-ai lipsit de mintea ta cea întreagă.* NEAGOE, ÎNV. 55/14. *Petru... să nu să lipsească de o frumosețe... ca aceasta.* ANTIM, O. 14. *M-am lipsit de părinți Și plâng cu lacrimi fierbinți* (a. 1769). DR. V, 519. *Cuvântul acesta... numai de însuși cu altă asemănare să lipsește.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 72[v]/7. *Fă ca și eu să pătimesc, De cruce să nu mă lipsesc.* MICU, în GCR II, 187, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *De începătura cea de viață lipsindu-să, iș apropie moartea.* I. PAȘCA, M. 12/6. *Să mă lipsesc de rodul ostenelilor mele.* EPISCUPESCU, PRACTICA, LI/11. *Cu toată inima priimiu a mă lipsi eu și a da acelui tânăr.* FM (1844), 118[1]/11. *Silească-se stoicosul întru a sa nesimțire Să lucreze... a se lipsi de simțire.* CONACHI, P. 278. *Le era... absolut preste putință a se lipsi de ajutoriul acestora.* BARIȚIU, P. A. I, 116. *Nu voi să mă lipsesc de ea.* NEGRUZZI, S. I, 211, cf. POLIZU. *Eu, unul, m-aș lipsi de asemenea frumusețe.* FILIMON, O. I, 230, cf. PONTBRIANT, D. *M-aș lipsi chiar de împărăție, numai să te văd scăpat.* CONV. LIT. VI, 19. *Eu nu pociu să mă lipsesc d-un amic ca Mauriciu pentru o fată de casă.* BARONZI, I. G. 243/17. *De-ale tale daruri plăcute m-am lipsit.* CONV. LIT. XI, 5, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 670. *Mai bine se lipsesc de orice știință, decât să meargă o a căpăta.* ODOBESCU, S. III, 312. *N-ați pierdut nimica lipsindu-vă de colaborarea unui... așa brav mercenar al condeiului.* CARAGIALE, O. VII, 230. *Nu se putea lipsi de mulțumirea de a-i face această durere.* SLAVICI, O. I, 287. *Mă lipsesc de un așa odor.* ISPIRESCU, L. 327, cf. DDRF, BARCIANU. *Cine învață asta, de a se pute lipsi de avuție?* SBIERA, F. S. 305, cf. ALEXI, W., TDRG. *Am să ți-l duc până i-o ieși părul din căciulă, până s-o lipsi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 201. *Este un element spiritual de care omul în societate nu se poate lipsi.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 242. *Ladislau caută să se lipsească de cei rămași în urma luptelor, vrând să-i trimită îndărăt în Bizanț.* GR. S. I, 229, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cel ce cornărește se poate lipsi de serviciile celui ce mână.* RF I, 187, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Își urma legea interioară a spiritului creator ce se lipsește de experiență.* LOVINESCU, M. 15. *Preferă să se lipsească de acest amestec.* CAMIL

PETRESCU, T. I, 218. *Oamenii se lipsiseră de colaborarea lui.* id. N. 37. *Pălăria îi sări din cap şi el se lipsi de ea.* VISSARION, B. 120. *De aşa viaţă... mă lipsesc!* id. ib. 106. *Îmi aduse în gând o fetiţă plânsă..., de care m-aş fi lipsit bucuros.* VOICULESCU, P. II, 200. *Se lipsesc benevol de privilegiile castei lor.* SADOVEANU, O. XIX, 467, cf. SCRIBAN, D. *Neologismele au adeseori preciziuni ale înţelesului de care moralistul lapidar nu se poate lipsi.* VIANU, A. P. 260. *Fiul meu ar fi putut să se lipsească de aceste plăceri delicioase.* CĂLINESCU, S. 89. *Dacă-i iei, bine, dacă nu, mă lipsesc, că mai sunt cai în obor.* id. O. II, 48. *Tu te-ai lipsit... de viişoara asta.* VINEA, L. I, 96. *Te vedeai în ele destul de limpede, ca să te lipseşti de orice oglindă.* TUDORAN, P. 332, cf. DL. *Se lipseşte bucuros de acţiune, ca şi de cadrul ei.* N. MANOLESCU, A. N. III, 27. *Poezia cinematografică nu se poate lipsi de astfel de locuri comune.* CINEMA, 1973, nr. 2, 35, cf. DEX. *M-am lipsit de covrigul zilnic din recreaţia mare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 14/4, cf. BALADE, III, 215. *Te-ai lipsât d'i aist bini!* ARH. FOLK. II, 128. *Io mă lipsăs' d'e-mpărat.* O. BÎRLEA, A. P. I, 378. *Ne-am lipsit de viaţă Şi de-a raiului dulceaţă.* FOLC. MOLD. I, 253. (Refl. recipr.) *Nu se poate să ne mai lipsim unul de altul.* BART, E. 170. ✧ (Urmat de un verb la infinitiv mai ales precedat de prep. „de" sau la conjunctiv precedat de conj. „să", ca să") *Să nu ne lipsim ca să aducem darul Domnului după vremea lui.* BIBLIA (1688), 102¹/20. *Să să lipsească a face gâlcevi şi turburări ca acestea.* R. GRECEANU, CM II, 130. *Se lipseau de a lua de neveste nişte fete pentru care se răpune atâţia tineri.* ISPIRESCU, L. 233. ✧ Intranz. (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „de") *Ce ţ-au dat Dumezeu, cu aceea treieşte, De cele ce nu ai, cu bună voie lipseşte* (a. 1793). ŞA I, 176. ✧ Expr. (Regional) **A se lipsi ca Adam de rai** = a se lăsa păgubaş de..., a renunţa la.... Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Învechit) A rămâne fără ceva; a pierde **(II 1).** *Ahmet Aga, văzându-să dispărţit de Bulgaria, s-au lipsit de bărbăţie, în locul căria l-au cuprins diznădăjduirea.* ASACHI, I. 422/16. ✦ Tranz. (Învechit; urmat de un verb la infinitiv) A opri (pe cineva) de la...; a interzice (cuiva ceva). *Mă rog Măriii Tale... a-l lipsi cu totul a nu să întinde în moşiia mănăstirii* (a. 1801). DOC. EC. 67.

9. Intranz. (Învechit; mai ales în construcţii negative care au sens pozitiv; adesea urmat de un verb la infinitiv, la conjunctiv sau, învechit, rar, la gerunziu) A se da înapoi (de la ceva), a neglija, a întârzia sau a se abţine de la îndeplinirea unei obligaţii, a unei datorii; a se codi, a pregeta, a şovăi¹ **(III 1).** *În viiaţa lor nimica n-au lipsitu ce li s-au căzut păstoriei lor, că să nu facă.* URECHE, L.110. *Ei n-au lipsit a nu băga câte ceva zizanii* (a. 1652). GCR I, 158/38. *N-ar fi lipsit... a trimite asupra lor mulţime de urşi.* BIBLIA (1688), 658¹/1. *Nu lipsesc unii a nu zice că acest neam... nu-s de acei romani.* C. CANTACUZINO, CM I, 37. *Măriii Sale supărări de dat bani n-au lipsit a nu-i face.* R. GRECEANU, CM II, 135. *Mai la toate conacele nu lipsiia ca să nu se afle boiari ca să să întâlnească cu Măriia Sa.* R. POPESCU, CM I, 518. *Însă nu lipsesc de a priveghiia şi a găti adaosuri osteşeşti* (a. 1695). FN 55. *Măcar că iarnă iaste, iară ostaşii nu lipsesc a jefui* (a. 1703). ib. 129, cf. ANON. CAR. *Să nu lipsească învăţându-i pururea.* MINEIUL (1776), 17ᵛ¹/15. *Nu lipsi a te ruga pentru cei ce cântă şi să închină naşterii tale.* ib. 205ᵛ¹/35. *Asară am sosit şi eu din Craiova şi nu lipsii a nu face ştire dumneavoastră* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 73. *Nu lipsi a face ştiinţă să cheme pă leşi.* VĂCĂRESCUL, I. I, 51ᵛ/5. *Un dascal să nu lipsască a învăţa pe şcolarii săi.* CARTE TREB. I, 58/3. *Se dă poruncă... pădurarilor... ca să nu lipsască de a cerceta din vreme în vreme pădurile.* COD. SILV. 30. *Nu lipseşte notariul lui Bela a însămna cum că acei oameni au remas acolo.* MAIOR, IST. 95/5. *De care nu lipsim a înştiinţa Excelenţii Tale* (a. 1809). DOC. EC. 79. *Nu lipsim a înştiinţa* (a. 1815). URICARIUL, I, 235. *Dumnealor... nu vor lipsi de a vă faci întru toati punire la cale* (a. 1817). IORGA, S. D. XVI, 92. *Nu lipsesc a înştiinţa cinstitei logofeţii* (a. 1818). GHIBĂNESCU, S. I. X, 142. *Nu lipsii a cerceta starea şi întregimea fericitei dumitale sănătăţi* (a. 1824). IORGA, S. D. XXII, 165. *Nu lipse să ne facă ca să însămnăm.* VÂRNAV, L. 31ᶠ/5. *Nu lipsii cu plecăciune a înştiinţa* (a. 1829). DOC. EC. 452. *Nu au lipsit dar şi acum a mulţămi dătătoriului tuturor bunătăţilor.* DRĂGHICI, R. 70/31. *Eu nu voi lipsi a da... unele din drăgălaşele traduceri* (a. 1838). PLR I, 65. *Nu lipsăsc... de a-ţi arăta supunirea şi recunoştinţa me.* KOGĂLNICEANU, S. 51. *Cetele cazacilor... nu ar fi lipsit de a înnoi cruzimile.* ASACHI, S. L. II, 21. *Vistieria... nu lipseşte a face cunoscut că ceea ce iese din această fabrică este de o calitate bună* (a. 1839). DOC. EC. 728. *Deşi sunt săraci, ei însă niciodată nu lipsesc a împărţi cu cel mai sărac jumătate din... mămăliga sa.* FM (1846), 18²/28. *Nu voi lipsi a aduce întotdeauna cea mai de istov ascultare.* PR. DRAM. 149. *După culegere, nu lipsim de a uda stratul.* BREZOIANU, A. 237/24. *Georgie Basta, în scurta sa domnie, nu a lipsit a-şi răzbuna la calvini.* BARIŢIU, P. A. I, 134. *Cea mai mare parte a lectorilor mei nu vor lipsi a-mi da aprobarea lor.* BARASCH, M. I, III/19. *Curând n-a lipsit a se molipsi de aerul acestui oraş.* NEGRUZZI, S. I, 20, cf. POLIZU. *Cioclii... nu lipseau de-a arunca zdrenţe rupte de la ciumaţi, ca să răspândească contagiunea.* GHICA, S. 31. *N-am lipsit de a-i face diferite întrebări.* FILIMON, O. I, 330. *Mai întâi nu lipsesc a cerceta despre întregiunea sănătăţii matale.* ALECSANDRI, T. 423. *Pesimiştii nu lipsesc a ne arăta... fericirea de care se vorbeşte.* CONTEMPORANUL, I, 736. *Ureche nu lipseşte de a constata originea romană a românilor.* F (1877), 412. *El nu lipsi de a se mira şi a se plânge, văzând că... numele lor... era cu nedrept înjosit.* ODOBESCU, S. I, 405. *Nu poate lipsi de a esercita o mare atragere asupra popoarelor... puţin dezvoltate.* EMINESCU, S. P. 134. *În niciun incident de cazarmă... n-a lipsit să se amestece presa.* CARAGIALE, O. IV, 72. *Nu lipsesc a cerceta despre scumpa ta sănătate.* id. ib. VI, 426. *O observaţie... nu va fi lipsit de a o face oricine s-a ocupat cu lucrările biroului.* CONTEMPORANUL, VII, 159, cf. BARCIANU. *N-am lipsit să-i glorific.* SBIERA, F. S. 232, cf. ALEXI, W., TDRG. *Nu vom lipsi a trage mai jos concluziile acestor... constatări.* PÂRVAN, G. 262, cf. CADE. *El niciodată nu lipsea să mă poftească la bârlogul lui.* VOICULESCU, P. II, 56. *Dacă s-ar fi întors, n-ar fi lipsit a face la crâşmă popas.* SADOVEANU, O. X, 622. *Nu vom lipsi... să nu ne înfăţişăm la vreme.* id. ib. XI, 39, cf. DL,

DM, DEX. ✦ (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „de") A nu lua asupra sa, a e v i t a; a se abate de la ceva. *Cela ce va cunoaşte că iaste datoriu să pască cinstea altuia să cade să fugă den nainte-i cându-l va vedea că vine suduind, pentru să lipsească de pricina uciderii.* PRAV. 61. *Ştefan-Vodă... nu va lipsi în viaţa lui de poroncile crăieşti.* N. COSTIN, L. 178.

10. I n t r a n z. (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „de la", „la", „din", „de" sau construit cu dativul; calc după fr. *manquer)* A nu îndeplini o obligaţie sau o datorie, a se sustrage de la ceva; a omite. *Vremea trecând şi nevoind lipsi la datoriile mele, te rog... ca să dai acest răvaş Măriei Sale.* KOGĂLNICEANU, S. 78. *I-am dat parola de cinste, de la care un neguţător vechi niciodată n-a lipsit.* PR. DRAM. 145. *Omul are activitate potrivită cu nădejdile sale...; braţele sale nu vor lipsi de la lucrarea pământului.* BREZOIANU, A. 649/1. *Au lipsit de la datoria lor.* GHICA, S. XIX. *Cultivatoriul trebuie să nu lipsească pe fânaţele sale de această îmbunătăţire.* I. IONESCU, B. C. 95/26. *Nu-ţi lipsi din datoriă ca să stai cu noi când serviciul regelui te aşteaptă în altă parte.* BARONZI, C. I, 97/27, cf. COSTINESCU. *Am refuzat a-i cere congediu, fiindcă prin aceasta aş fi lipsit... demnităţii de deputat.* MAIORESCU, D. I, 115. *Aş lipsi de la datoria mea de om nepărtinitor de nu aş recunoaşte-o.* id. ib. III, 189. *Am lipsi tuturor credinţelor noastre cerând o asemenea măsură.* ODOBESCU, S. III, 347. *Am lipsit datoriilor mele de ministru devotat şi credincios.* XENOPOL, I. R. XIV, 29. *Întrunirile acestea domneşti lipseau de orice urmă de ceea ce am putea numi un „laisser aller" familiar.* C. GANE, TR. V. 232, cf. IORDAN, L. R. 457. *Îşi permite... să lipsească de la elementara datorie.* ARGHEZI, S. XXXIV, 218, cf. DL. ✦ (Despre lucruri; urmat de un infinitiv; în forma negativă care are sens pozitiv) A se produce cu certitudine, a fi în mod cert. *Au murit... de o moarte care, deşi nu fără pildă, nu lipseşte a fi extraordinară.* AR (1834), 1/33. *Ochii aşezaţi pe dedesubtul tunderii nu lipsesc de a încolţi.* BREZOIANU, A. 304/3. *Fiebinţeala nu va lipsi de a se produce cu repegiune.* FĂTU, D. 19/1. *Turburările nu vor lipsi de a izbucni mai curând sau mai târziu.* XENOPOL, I. R. XIV, 20.

11. R e f l. (Regional) A fi constrâns să apeleze la ajutorul cuiva; a fi nevoit să facă un lucru care nu-i convine. Cf. MAT. DIALECT. I, 151.

– Prez. ind.: *lipsesc;* imper. *lipseşte* şi *lipseşti.*

– Din ngr. **λείψω** (viit. lui *λείπω).*

LIPSICÁN s.m. v. **lipscan.**

LIPSICIÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Lipsit **(1);** sărac în ceva. *Secolul al 17-le este cel mai lipsicios în ştiri.* SBIERA, F. S. 69.

– Pl.: *lipsicioşi, -oase.*

– **Lipsi**[2] + suf. *-cios.*

LIPSÍNŢĂ s.f. (Învechit, rar) Lipsă, părăsire. *Temu-se de Domnul toţi sfinţii lui, că nu e lăsare* (p ă r r ă s i r e H, *lipsinţă* D) *temuţiloru d-insu.* PSALT. 59.

– Pl.: *lipsinţe.*

– **Lipsă**[1] + suf. *-inţă.*

LIPSÍRE s.f. Faptul de a (s e) l i p s i[2].

1. Lipsă[1] **(1).** Cf. l i p s i[2] **(1, 2).** *N-au putut suferi această lipsire de folos.* MINEIUL (1776), 4/16. *Lipsirea voinţii slobode mântuieşte de înfruntarea unei fapte rele criminaleşti* (a. 1788). ŞA I, 136. *Au aflat toate locurile adaugirilor ca să nu pătimească limba niciodată lipsiri.* MOLNAR, RET. 10/24. *Moartea este lipsirea vieţii.* MAIOR, P. 99/11. *Pentru lipsirea aceasta se deşteaptă într-însul acea mare necredinţă.* id. PRED. I, 134/23. *În locul lipsirii acestor câştiguri, puie-să gonirea lenevirii.* GOLESCU, Î. 65. *La acest leşin sunt toate puterile perite..., cu scăderea şi perirea căldurii trupului, şi nu se deosibeşte de mort cu alt semn decât cu lipsirea cangrenisitelor pete ale putreziciunii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 295/31. *Deprinzându-vă a vă stăpâni cu lipsirea de nişte asemene gusturi.* DRĂGHICI, R. 110/19. *Putem dovedi predomnirea unuia din elementele pământoase asupra celorlalte şi întreaga lipsire a unuia din ele.* BREZOIANU, A. 22/25. *Întemeindu-se cineva pe legea combinaţiei gazelor, pe lipsirea fenomenelor..., trebuie a conchide că aerul atmosferic nu este o combinaţie.* MARIN, PR. I, 67/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, cf. COSTINESCU, LM. *Să fie şi darea ajutorului, ca să nu rămână mănăstirea în lipsirea celor trebuincioase.* XENOPOL, I. R. XIII, 209, cf. DDRF, ALEXI, W., DEX. *Să plătiască câti cinci lii pântru siguranţie la vreme dă lipsire.* GRAIUL, I, 236. *La vreme dă lipsire li da la sârmani.* ib. 241. ✦ (Învechit) Insuficienţă; diminuare, reducere. *De la vremea ce au început să umble paralele aşa precum mai sus se arată, s-au simţit deodată lipsirea lor din Prinţipat* (a. 1843). DOC. EC. 797. *Atunci încep durerile bătrâneţelor a s-arăta ca nişte fulgere geroase prin mâini şi picere, până se statornicesc cu lipsirea umezelii seminţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 49/1. ✧ *Lipsirea minţii* = nebunie. *Lipsirea minţii... iaste mai rea decât toate sărăciile.* ANTIM, în GCR II, 5. [Sigismund Báthory] *foarte nestatornic, ameţit şi în tot ceasul mutat era, de unde se vede lipsirea minţii lui.* ŞINCAI, HR. II, 267/30. *Lipsirea ochilor* = orbire. *Suferi... lipsirea ochilor.* MINEIUL (1776), 72[v2]/13.

2. Absenţă. Cf. l i p s i[2] **(4).** *Luna nu are vreo datorie la a noastră filosofie de-acum, decât la lepădare şi lipsire din locul care e mai înainte ave.* AMFILOHIE, G. F. 97[r]/10. *Prea cuviosul Tulie n-a putut suferi lipsirea ta.* BELDIMAN, N. P. I, 157/13. *Lipsirea ta... îmi va pricinui moarte.* id. ib. II, 18/10. *Lipsirea lunii să face din umbra pământului întâmplat între soare şi între lună.* POTECA, F. 129/16. *Mai mult de lipsirea lui cea lungă decât de întoarcerea lui trebuie să se mire cineva.* HELIADE, L. B. I, 103/8. *Lunga sa lipsire din pământul de naştere depărtase de la dânsul scârboasa împilare.* id. ib. 138/6. *Radul, fratele lui Dan, ce era la turci, se folosi cu lipsirea lui Vlad din prinţipat.* F. AARON, I. I, 84/16. *Mihai lăsă pe oarecâtiva din boieri ca să cârmuiască ţara în vremea lipsirei sale.* id. ib. II, 258/21. *Printr-aceste felurite măsuri părinţii învăţându-se din an în an să cerceteze mai de aproape urmarea copiilor la şcoală, lipsirile au fost mai rari şi stredania mai cu denadinsul.* CR (1836), 170[1]/72. *În lipsirile mele se ocupa de acela din învăţători care avea... mai mare autoritate asupra elevilor.* BREZOIANU, Î. 80/27. *Lipsirea*

mea va şterge genele tale udate. BOLINTINEANU, O. 205. *Nu sunt trist ca acel călător care, după o lungă lipsire, se înturnă acasă.* id. ib. 366, cf. ŞĂINEANU, D. U.

3. Privaţiune, pierdere **(II 1);** decădere din drepturi; deposedare. Cf. l i p s i [2] **(6).** *Au fost mitropolit Ţării Româneşti în zilele lui Grigorie [Ghica Voievod] şi mai întâi episcop Rămnicului şi, dup[ă] lipsirea den Vl[ă]dicie, închinător sf[ă]ntu[lui Ant]onie* (a. 1698). IORGA, S. D. XV, 141. *Face de ştirea protopopului locului să nu îndrăzneşti a cununa pe nimine, supt lipsirea preoţiei* (a. 1762). id. ib. XII, 291. *Lipsirea de mâini şi de picioare ai răbdat.* MINEIUL (1776), 182[r2]/23. *A treea pedeapsă a osândiţilor va fi lipsirea de vedearea cea fericită.* MAIOR, PRED. I, 59/9. *Lipsirea iobagilor de... pământ cultivabil.* BARIŢIU, P. A. I, 388. ✦ (Învechit) Dispariţie; moarte. Cf. l i p s i [2] **(6).** *Să mâhni tot oraşul, primejde mare socotind şi scădeare de lipsirea acestuia sv[â]nt.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147[v]/14. *Amorul este dulce, dar el ne lasă, piere, Şi ce rămâne-n suflet, după a lui lipsire?* ALEXANDRESCU, O. I, 337. *Este dar cineva care să mă iubească atât de mult spre a se turbura până într-acest punct de lipsirea mea?* BARONZI, I. G. 417.

4. (Învechit, rar) Neexprimare a unui sentiment. Cf. l i p s i [2] **(7).** *Cât pentru lipsirea de respect către beizădele..., eu m-am dus îndată la Hufeland şi l-am întrebat de aceste pâre.* KOGĂLNICEANU, S. 119.

– Pl.: *lipsiri.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *lipsirei.*

– V. **lipsi[2].**

LÍPSIS subst. (Învechit, rar) Lipsă[1] **(1);** loc vacant. *Iar când, împotrivă, să va cunoaşte nedestoinic sau că nu are silinţa ce să cuvine la datoria unui dohtor spre căutarea şi tămăduirea bolnavilor, atunci să fie lipsis, rămâind a îngriji Divanul iarăşi pentru alt dohtor folositor al oraşului* (a. 1830). ARH. OLT. IX, 203, cf. GÁLDI, M. PHAN. 206.

– Pl.: ?

– Din ngr. **λείψις.**

LIPSÍT, -Ă adj. **1.** (Adesea cu determinări introduse prin prep. „de") Care este sau a rămas fără ceva; care nu (mai) are ceva. *Fratele sau sora goli fi-voru şi lipsiţi fi-vor de hrana dzileloru.* COD. VOR.[2] 60[r]/13. *Nu de veşmântul trupului iaste lipsit.* CORESI, EV. 239/7. *Bogat sânt şi m-am îmbogăţit şi de nimic nu sânt lipsit.* N. TEST (1648), 306[r]/23. *Această hrană slujaşte spre întărirea celor slabe şi lipsite de miere.* MOLNAR, în ŞA I, 114. *Lipsiţi de avere, sânt voioşi spre a lăuda pre alţii pentru căştig.* MAIOR, IST. 38/9. *Vârtoase-ncorda braţe lipsite d-orice armă.* HELIADE, O. I, 202. *O va vinde şi va rămâne... lipsit de toate mijloacele de vieţuire.* KOGĂLNICEANU, S. 167. *În acea epohă... ţara era încă lipsită de aşezăminte de cultură.* ASACHI, S. L. II, 83. *Ea creşte pe tărâmurile cele mai nisipoase, numai să nu fie cu totul lipsite de umezeală.* BREZOIANU, A. 119/1. *Ţara fiind pe atunci lipsită de esport, grâul nu avea altă căutare decât pentru consumaţia interioară.* GHICA, S. 32. *Copilaşii, sărmanii! zac în sat, Lipsiţi de hrana zilei,... când ţeara-i de scăpat!* ODOBESCU, S. I, 28. [Bulgaria,] *pe atunci lipsită de regent, stătea deschisă pentru orice atac străin.* EMINESCU, O. XIV, 145. *Lumina unui cer totdeauna lipsit de nori.* CARAGIALE, O. VII, 527. *Fiind însă lipsite de cântece şi de feluritele glume, aceste petreceri sunt monotone.* PAMFILE, A. R. 156. *Se zvântase bine pământul de-o săptămână lipsită de ploaie.* AGÎRBICEANU, A. 113. *Toate aceste lucrări în piatră sunt lipsite de orice fel de podoabă.* PÂRVAN, G. 624. *Moldova, în trecutul său, fu lipsită de manufactură.* N. A. BOGDAN, C. M. 134. *Biografia unei femei oneste e lipsită de evenimente.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 338. *Bărbia feminină... era lipsită de orice grăsime.* CAMIL PETRESCU, P. 7. *Stara Planina e lipsită de brazi cu desăvârşire.* SADOVEANU, O. XXI, 123. *Intrară... în case... cu bolţi joase şi coridoare lungi, lipsite de lumină.* DAN, U. 69. *La fel la sate ca şi la oraşe,... dacă acestea nu sunt lipsite de suprafeţe semănate.* DOMBROWSKI, P. 136. *Pentru pescuit îşi alege de obicei bălţile unde apa nu este prea adâncă... cu oglinzi sau ochiuri mai mici, lipsite de vegetaţie.* LINŢIA, P. III, 29. *Nu se pot creşte plante pe un sol lipsit de apă.* AGROTEHNICA, I, 117. *Frunzele sunt totdeauna întregi pe margini... şi adeseori lipsite de peţiol.* PRODAN–BUIA, F. I. 88. *Luna, un astru lipsit de aer şi de apă.* GEOLOGIA, 6. *Cele mai multe dintre aceste aşezări sunt aproape cu totul lipsite de arme de metal.* PANAITESCU, O. Ţ. 23. *Asemenea construcţii ar fi fost fără sens într-o regiune lipsită de populaţie.* IVĂNESCU, I. L. R. 63. *Să le găsească şi-alţi voinici Ce or fi de bani lipsiţi.* PĂSCULESCU, L. P. 266. (F i g.) *Fiind fără învăţătură, vor fi de pururea însătaţi şi lipsiţi, ca şi cum ar fi într-un loc secetos, fără de apă* (a. 1646). GCR I, 119/4. ✧ L o c. a d j. **Lipsit de mijloace** = care nu are cele necesare traiului; sărac **(3).** *Ajutorarea materială a membrilor ordinari lipsiţi de mijloace.* SBIERA, F. S. 381. ✧ E x p r. **A rămâne lipsit** = a fi în pagubă, păgubit. *Vra să zică aceşti neguţători străini au rămas lipsiţi?* SADOVEANU, D. P. 146.

2. S p e c. (Învechit şi popular) Care nu are avere; sărac **(3).** *Să-l dau cui va fi lipsit* (a. 1632). GCR I, 79/16. *Petrecură lipsiţi, păţâţi rău.* DOSOFTEI, V. S. [prefaţă] 4. *Nice era vestit de mare şi bogat, nice iarăşi lipsit.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 202[v]/26. *Bărbatul lipsit iubeaşte veselie, iubind vinul şi undelemnul spre avuţie.* BIBLIA (1688), 440[1]/56. *Să faci bine omului lipsit.* ANTIM, ap. GCR II, 8/14. *Să ajutoraţi şi pe creştinii cei lipsiţi.* id. ib. 28/27. *Să o vânză pă la lăcuitorii cei lipsiţi..., fără a face vreo altă încărcătură la preţ pentru câştig* (a. 1811). DOC. EC. 103. *Orice vă întreace voao, aceaea nu e al vostru, ci al acelor lipsiţi.* MAIOR, PRED. II, 74/5. *Primea însă şi pe alţii în audienţă, iară la oameni lipsiţi dăruia bani.* BARIŢIU, P. A. I, 456. *Când Radu-Vodă* [Şerban] *muri, pribeag şi lipsit, la Viena, în 1620, doamnă-sa era încă în viaţă.* IORGA, C. I. I, 84. *Gligoraş era unul dintre oamenii aceia ciudaţi... care, deşi trăiesc în aceleaşi împrejurări ca şi vecinii lor, totuşi rămân mereu săraci, mereu lipsiţi.* AGÎRBICEANU, A. 184. *Oricât ar fi de lipsiţi, nu-şi mărturisesc sărăcia.* PĂCALĂ, M. R. 108. *Astea toate le împărţea bătrânul îndată după ce sosea acasă, la familiile cele mai lipsite de pe uliţa Mică.* MOROIANU, S. 32. *Scriitorii lipsiţi, fără funcţii bine plătite şi sinecuri politice, să se bucure omeneşte de munca lor.* ARGHEZI, S. XXXIV, 19. *Dacă n-am fost aşa lipsită, nu m-am mai măritat al doilea.*

GR. S. V, 40. (Fig.) *Nimenea să iasă flămând sau lipsitu, ce toți să vă îndulciți aceștii bogăție dulce.* CORESI, EV. 118. ✧ (Substantivat) *Îi va judeca cum spune svânta evanghelie, pentru căci n-au dat celor lipsiți și celor neavuți.* VARLAAM, C. 124. *Din ce ți-au dat Dumnezău dă și tu lipsitului, bolnavului, neputinciosului.* id. ib. 311. *Datu-ne-au putere și bogăție ca să dăm celor lipsiți.* NEAGOE, ÎNV. 141/31. *Era și milostiv și iubitori de streini și cu osârdie da lipsiților.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 228^{v}/6. *Nu te depărta a face bine celui lipsit.* BIBLIA (1688), 430^{2}/23. *Să îmblânzim pre Dumnezeu, dând cu dragoste milă... lipsiților.* ANTIM, O. 38. *Să se dea... la săraci și la lipsiți.* id. ib. 343. *Faceți milostenie cât veți putea mai multă, dați săracilor, dăruiți lipsiților.* MAIOR, PRED. II, 168/30. *Era om bun de la natură, blând și milos către cei lipsiți și necăjiți.* BARIȚIU, P. A. I, 14. *Eu pot să subscriu numai pentru cutare județ anume, iar nu pentru ajutorul celor lipsiți în genere.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 192. *Coliba sărmanului lipsit.* NEGRUZZI, S. I, 34. [Banii] *să nu se împartă zilnic la cei lipsiți.* GHICA, S. 610. *Vestea acestei morți a întristat pe toți, din cauza însușirilor sale atât înnăscute, cât și dobândite, în cursul unei vieți pe care o petrecu iubind pe aproapele ei și miluind pe cei lipsiți.* C. GANE, TR. V. 242. *Hamalii purtau poveri din care n-aveau a se împărtăși cei flămânzi și lipsiți.* SADOVEANU, O. XII, 105. *Într-o privință podgorenii de-acolo înțelegeau oarecum să lepede și lipsiților ceva.* id. ib. XVI, 98. *Ajutoare în bani pentru cei lipsiți.* MOROIANU, S. 134.

3. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care nu prezintă o anumită caracteristică, proprietate, calitate etc.; căruia îi lipsește^{2} **(2)** o anumită însușire. *Se neștinre de voi lipsitu iaste de mândrie, se ceară de la D[u]mn[e]dzeu.* COD. VOR.^{2} 55^{v}/5. *Și sufletul și trupul iaste întunecat și lipsit de slava lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 159. *Nice sfatul Inorogului de îngemănarea gândului lipsit era.* CANTEMIR, I. I. II, 236. *Era lipsiț oamenii de suflet.* ANTIM, O. 60. *Spaniolii de acolo se îndemnară a adauge numelor articulii, de carii e lipsită limba cea latinească.* MAIOR, IST. 239/22. *S-au îndemnat, prin multe chipuri ca să facă pre neamul persilor nu lipsit de filosofie.* POTECA, F. 11/1. *O târăște după dânsul ca pe o parte streină a trupului, ce este lipsită de puterea simțirii și a mișcării.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 325/14. *Clirosul românesc era lipsit de învățătură sistematică.* MARCOVICI, D. III/17. *Satele sunt locuri lipsite de drepturile cetăților și a orașelor.* RUS, I. I, 80/11. *Lipsiți de cunoștințe... de artă militară, ei le învățară în mijlocul luptelor.* BĂLCESCU, M. V. 542. *Era în general violent, lipsit de tact și de prudență.* BARIȚIU, P. A. I, 373. *Fapte lipsite de bun simț.* NEGRUZZI, S. II, 259. *Unul, iscoditor trist de termini încornorați, Lipsiți de duh creator numește pe toți ceilalți.* GHICA, S. 171. *Trăsurile feței... arătau acum o mulțumire pacinică și lipsită de grijile ce muncise pe bietul fanariot.* FILIMON, O. I, 134. *Fuge spaima lipsită de rușine.* ALECSANDRI, POEZII, 230. *Aceste imputări... sunt lipsite de bună credință.* MAIORESCU, D. I, 108. *În ceasul biruinței, nu pot coprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de griji și de mustrare, de râvniri și de trufie.* ODOBESCU, S. I, 143. *Cele mai multe reflecțiuni ale presei sunt atât de lipsite de cuprins încât nu-s decât răsfrângerea interesului egoist.* EMINESCU, O. XV, 80. *Lipsiți cu desăvârșire de vreo falsă fudulie, intelectualii intră în toate localurile de consumație.* CARAGIALE, O. VI, 33. *În vremea asta... lipsită de orice credință, rostul literaților ar fi... să-i inspire un pic de credință.* id. ib. 226. *Am ascultat uimit peste douăzeci de strofe sonore, dar lipsite de sens și legătură.* VLAHUȚĂ, O. A. 100. *El îndrugă Prin somn un șir de vorbe lipsite de-nțeles.* COȘBUC, P. II, 188. *Cât folos aș fi tras eu... din sfaturile și poveștele lui cele... lipsite de orice egoism!* SBIERA, F. S. 133. *Vă întrebăm cine sunteți, că nu vi-s Părinții dintr-un neam lipsit de vază.* MURNU, O. 53. *În ele se varsă o sumă de afluenți, cari nu sunt lipsiți de însemnătate.* IORGA, C. I. III, 87. *Nu era desigur o femeie lipsită de învățătură.* id. V. F. 143. *Frumoasa mea țară săracă, Cu brațe lipsite de-al luptei fior Și buze ursite să tacă.* GOGA, POEZII, 113. *Nu e meserie care, dacă nu ești o secătură lipsită de orice pătrundere, să-ți aducă o silă de tine însuți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 44. *Traducătorul nu era lipsit de orice iscusință literară.* DR. I, 40. *Ceramica pictată..., ceramica incizată... sunt fenomene unice, lipsite de continuitate.* PÂRVAN, G. 563. *Nu e o chestie de disprețuit, nici lipsită de seriozitate.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 9. *O măsură... de apărare pe care o lua spiritul lui iubitor de liniște, lipsit de curiozitate.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 27. *Folclorul nu e lipsit, nici el, de complicații.* GR. S. IV, 90. *Nu e lipsit de importanță pentru problema distribuției geografice a poveștilor noastre.* DR. V, 31. *Credința... nu era lipsită de temei.* M. I. CARAGIALE, C. 50. *A fost înlocuit cu un politician lipsit de conștiință profesională.* LOVINESCU, M. 30. *Oricât de lipsit de stil, interiorul acesta de bogătaș nu e lipsit de intimitatea sentimentală a epocii.* CAMIL PETRESCU, T. I, 449. *Acest tineret mă irită fiindcă e lipsit de mister și de stil.* C. PETRESCU, C. V. 199. *Trecea în ochii unora drept o femeie simplă și lipsită de caracter.* C. GANE, TR. V. 40. *Cinstitele obraze boierești... socoteau lipsită de înțelepciune asemenea purtare.* SADOVEANU, O. XIII, 113. *Situația sociologiei în configurația științifică a timpului nu este deci lipsită de pitoresc.* D. GUSTI, P. A. 112. *Lipsit de pregătirea lingvistică necesară.* IORDAN, STIL. 87. *Aceste „deducțiuni" sunt lipsite de orice valoare probantă.* GR. S. II, 358. *Revărsarea sentimentală trece dincolo de justa măsură, într-un dialog lipsit de orice naturalețe.* VIANU, A. P. 181. *Ea individualizează și dă viață tonului chiar... în acele părți pe care până atunci artiștii le considerau lipsite de culoare.* OPRESCU, I. A. IV, 154. *Aceeași dragoste pentru ființele plăpânde, lipsite de apărare, stă la baza ciclului copilului.* id. S. 116. *Se poate să mă crezi atât de lipsită de demnitate?* ARGHEZI, S. XV, 99. *E un schimb de servicii corect și lipsit de umilință și nedreptate.* id. S. XXV, 63. *O luptă, fie și în joc, nu-i lipsită de primejdii.* CĂLINESCU, O. IX, 84. *Poate nu e lipsit de farmec a vedea cum scriitorul se străduia cu cuvântul.* PERPESSICIUS, M. I, 46. *El este lipsit și de mijloacele hotărâtoare ale caracterizării literare.* VIANU, L. R. 21. *El nu era cu totul lipsit nici de orgoliul bogăției sale.* BLAGA, H. 125. *Sculptura în care elementul formal e lipsit de emotivitate e o ilustrare a aceleiași aplicări către căutarea proporțiilor.* RALEA, F.

24. *Cei trei protagonişti nu sunt lipsiţi... nici de talent literar.* IST. LIT. ROM. II, 36. *Unele sunete ale drâmbei sunt câteodată lipsite de claritate.* ALEXANDRU, I. M. 29. *Încercarea nu mi se pare deloc concludentă, cel puţin pentru poezia lui Anghel, lipsită de patos.* CONSTANTINESCU, S. I, 36. *Îi voi explica... cât de lipsit de umor a fost doctorul Munteanu.* PREDA, R. 45. *Îşi aminti de viaţa lui atât de lipsită de griji.* T. POPOVICI, S. 72. *Nu putem admite cu nìciun chip că legile logicii... sunt lipsite de sens.* JOJA, S. L. 16. *Blestemă insula dacă le devin caii şi mai lipsiţi de putere.* BĂNULESCU, C. M. 74. *Pentru inocenţi, viaţa e un joc lipsit de gravitate.* N. MANOLESCU, A. N. III, 119. *Erau reci şi lipsite cu totul de imaginaţie.* BREBAN, A. 260. *Nopţile bucureştene sunt lipsite de specificul la care ne aşteptam.* CIOCULESCU, I. C. 143. *Spunea... bătrânul, ironic, lipsit de orice pietate.* ŢOIU, G. 8. *Vocativul este lipsit de rol sintactic.* L. ROM. 1980, 163. *Ce mai putem pretinde de la alte edituri, noi şi lipsite de experienţă?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 11/2. (Determinările indică simţuri, facultăţi fizice) [Ochii] *era şi lipsiţi şi de vedearea lumiei aceştiia.* CORESI, EV. 254. *Unii... sunt lipsiţi de un sens, precum de auz etc.* LAURIAN, F. 110/28. *Priveşte pe şchiopi cum cântă! plânsu-s-au vrodineoară Că sânt lipsiţi de păşirea cea slobodă şi uşoară?* CONACHI, P. 287. *Lipsit de vedere.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Lipsit de auz.* id. ib. 245. *De va fi lipsit de gust..., nu va fi... niciodată bucătar.* PENESCU, M. 29. *Dibuind prin ceaţă, ca un om lipsit de vedere, făcu câţiva paşi.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 272. ✧ (Substantivat) *A fi viclean şi fără dreptate în slujba patriei însemnează a fi un primitiv şi un lipsit de inteligenţă.* CARAGIALE, O. XX, 153. *Acest lipsit de cinste şi de lege... Nici de-un strop de apă nu e demn.* COŞBUC, P. II, 289. *Începură să pice lipsiţii de ocupaţie.* CĂLINESCU, S. 607. *Cel mai bine a priceput această absenţă fundamentală... lipsitul în genere de perspicacitate, Duiliu Zamfirescu.* N. MANOLESCU, C. M. 14. *Cei lipsiţi de credinţă şi cei slabi de înger şi lacomi se vor înşela şi-l vor crede.* PAMFILE, CER. 173. ✧ L o c. a d j. **Lipsit de minte** (sau **de minţi, de judecată, de dreaptă judecată,** învechit, **de dreptul înţeles**) = (şi substantivat) care nu are judecata clară; smintit[2] **(1);** nebun. *Nebun sau lipsit de minte.* PRAV. 967. *Ca o arătură e omul fără de minte şi ca viia e omul lipsit de minte.* BIBLIA (1688), 442[2]/2. *Mulţi împunşi d-un neastâmpăr,. d-un îndemn nebun porniţi, Vor să-şi suie-ale lor vise de dreptu-nţeles lipsiţi.* HELIADE, O. I, 119. *Nu socotiţi... că un ticălos lipsit de dreapta giudecată nu este vrednic de milă.* DRĂGHICI, R. 17/24. *Persoanele care sunt lipsite de minte nu sunt destoinice.* COD. ŢIV. 53/10. *Zace în pat lipsit de minte şi sărac.* FILIMON, O. I, 267. *Care-i, cine-i acest lipsit de minte?* ALECSANDRI, POEZII, 379. *E vorba de împărăţia lui Crin, pe care n-o pot lăsa eu s-o dea de râpă un lipsit de minţi!* CARAGIALE, O. II, 289. **Lipsit de viaţă** (sau **de suflare,** rar, **de suflarea vieţii,** învechit, **de însufleţire**) = mort. *Lăcustile... să par lipsite de viaţă.* AMFILOHIE, G. F. 140[v]/7. *Lipsit de suflare.* CONACHI, P. 87. *Soţia-mi lipsită d-a vieţii suflare Zăcea.* ALEXANDRESCU, O. I, 91. *El zace Lipsit de-nsufleţire.* PETICĂ, O. 200. **Lipsit de viaţă** = (despre culori) pal, şters, tern. *Totul de culoarea mată şi lipsită de viaţă.* VINEA, L. I, 15. **Lipsit de simţiri** = în stare de inconştienţă; leşinat. *Ghiţă rămăsese... ca lipsit de simţiri.* SLAVICI, O. I, 204. **Lipsit de sânge** = **a)** anemic, limfatic. *Anghelica se mai dă la fetele slăbuţe, lipsite de sânge.* VOICULESCU, L. 56; **b)** foarte palid; livid. *Avea faţa lipsită de sânge!* STANCU, R. A. II, 84. **Lipsit de interes** = neinteresant. [Filmele] *Sunt stupide şi lipsite de interes.* CINEMA, 1973, nr. 2, 10. ✦ (Învechit şi regional) Care nu e întreg la minte; smintit[2] **(1).** *L-ai dat să înveţe carte la un nebun şi lipsit.* PANN, P. V. II, 8/24. [Balaşa:] *Te furişezi pe sub gardurile oamenilor?... Şi faci semne la ferestrele caselor?* [Radu:] *E lipsită!* ALECSANDRI, T. 967. ✦ (Învechit, rar; despre simţuri) Redus, diminuat; pierdut **(3).** *Ochii n-au lumină, vederea-i lipsită.* DOSOFTEI, PS. 127/8. ✦ (Învechit, rar) Care nu este aşa cum trebuie; neorânduit. *Era... în mare supărare. Căci el venisă de curund şi lucrurile toate neaşădzate şi lipsite. Şi silie ca să plinească poruncile Porţii toate.* NECULCE, L. 206.

4. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", învechit, rar, „din") Căruia i s-a luat ceva, care este privat de ceva sau de prezenţa, de ajutorul cuiva. *Toţi să încalece, să vie la oaste cu plată, iar care n-a veni va rămânea podan şi lipsit din moşiile sale.* NECULCE, L. 222. *Părăsit de toţi iubiţii şi de rudeniile tale şi de toţi priiatenii tăi lipsit.* VARLAAM–IOASAF, 43[r]/9. *Unii se lasă mai în mulţi ani lipsiţi de această hrană cerească.* MAIOR, PRED. I, 97/7. *Acesta împreună cu chirosul îl declară lipsit de toate pământurile feudale.* SĂULESCU, HR. I, 407/4. *De frunze şi de cântec goi, Plâng codrii cei lipsiţi de voi.* COŞBUC, P. I, 90. *Doamna..., lipsită de singurul copil ce avuse..., purta grija ţesăturilor.* IORGA, V. F. 146. *Rămâne lipsit... de tovărăşia... lui Vodă şi de-a doamnei.* C. GANE, TR. V. 38. *Lipsite însă de omul lor, aceste adunări aveau să-şi piardă în curând orice interes.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/4. *Lipsit să fie... de darurile mele.* RETEGANUL, P. I, 79. *Ci e Dediu la-nchisoare, De trei ani lipsit de soare.* PĂSCULESCU, L. P. 201. *Corbea zace la-nchisoare, De trei ani lipsit de soare.* PAMFILE, C. Ţ. 26. *Du-te, neică, te mărită Şi de mine fii lipsită.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 331.

5. (Popular; urmat de determinări introduse prin prep. „din") Care a fost îndepărtat dintr-o funcţie, căruia i s-a luat o demnitate. *Din popie fu lipsit.* TEODORESCU, P. P. 264.

– Pl.: *lipsiţi, -te.*

– V. **lipsi[2].**

LIPSITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) **1.** Căruia îi lipseşte[2] **(2)** ceva. *Graiuri lipsitoare.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 58[v]. *Lipsitoare una de alta zicem aceale[i]a din care una arată lipsirea alti[i]a.* MOLNAR, RET. 59/18.

2. Care lipseşte[2] **(3);** necesar. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. ✧ (Substantivat) *Ei simţea trebuinţa de a-şi căştiga cele mai neapărat lipsitoare pentru viaţă.* FM (1846), 149[1]/6.

3. Care face să lipsească[2] **(3).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Bunul care într-aceeaş dată este şi lipsitoriu şi puitoriu, acela este bun covârşitoriu.* POTECA, F. 260/6.

– Pl.: *lipsitori, -oare.*

– V. **lipsi[2].**

LIPŞÍT s.m., adj. v. **lepşit.**

LIPTÁR s.n. v. **lictar.**

LÍPTAU s.n. (Rar) Brânză din lapte de oaie preparată în Transilvania şi în Ungaria. Cf. ENC. AGR. III.
– Pl.: ?
– De la n. pr. **Liptau** (regiune în Slovacia). Cf. germ. L i p t a u e r, magh. l i p t ó i [túró].

LIPTIOÍ vb. IV v. **limpoti.**

LÍPŢĂ s.f. v. **lipsă.**

LIPŢCÁN s.m. v. **lipscan.**

LIPŢCÁR s.m. (Regional) Negustor de pânzeturi, de stofe etc.; lipscan **(1)** (Cristeşti – Botoşani). Cf. ALR II 6 481/414.
– De la **Lipţcan,** cu schimbare de sufix.

LIPŢCĂNÍE s.f. v. **lipscănie.**

LIPŢICĂNÍE s.f. v. **lipscănie.**

LIPURÍE s.f. Eliminare de lipide prin urină; cantitate de lipide prezente în urină. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *lipurii.*
– Din fr. **lipurie.**

LIPÚŞ s.m. (Regional) Brusture (Căzăneşti – Slobozia). Cf. ALR SN III h 651/723.
– Pl.: *lipuşi.*
– De la **lipan[2],** cu schimbare de sufix.

LIRÁT, -Ă adj. (Bot.) În formă de liră[1] **(1).** *Limbul foilor profund divizat sau lirat.* GRECESCU, FL. 320, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vexilul cu unguicula dilatată în partea superioară, având formă lirată.* FLORA R.P.R. V, 225. *Frunze inferioare lirate, cu lobul terminal foarte mare.* PRODAN–BUIA, F. I. 221.
– Pl.: *liraţi, -te.*
– Din fr. **lyré.**

LÍRĂ[1] s.f. **1.** Instrument muzical cu coarde şi cutie de rezonanţă folosit de poeţi (în Antichitate) pentru a-şi acompania versurile. Cf. CANTEMIR, IST. 14. *Să adună... trecându-ş vremea cu cântece, atât din gură, cât şi din liră.* CĂLĂTORIE, I, 121[v]/11. *Cerca a risipi mâhnirea lui prin armonia liri[i] sale.* CANTACUZINO, N. P. 78[r]/17. *Zicând aceste cuvinte..., luă o liră (adică o muzică) şi cântă cu atâta meşteşug.* TELEMAHOS, 78[v]/25. *Prindea a zice cu lira sa cea de os de elefant.* MAIOR, T. 42/17, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Precum se istoriseşte de Orfeu, care scotea cu glasul lirii sale pe norod din pădure.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXIII/16. *Anticele lire abia avea câte o coardă, două.* HELIADE, O. II, 371. *Apollo se închipuieşte... ţinând... în stânga cetăra şi lira.* BOJINCĂ, A. I, 119/10. *Euterpia, muza muzicii, cu o liră sau o flaută în mână.* CĂPĂŢINEANU, M. 63/4. *Cânta versurile acompaniate de o liră sau de arfă.* SĂULESCU, HR. I, 137/2. *Papilele atinderii... în forma lirei (un istrument)... se împletesc.* ANTROP. 172/10. *Sunetele lirei tale... Aveau dulce argument.* ASACHI, S. L. I, 121, cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123[2]/29. *Să asamănă cu o liră (instrument ca o alăută).* IC. LUM. (1840), 59[2]/32. *Sub fereastra Aureei tremura pe-ncet sunet de liră.* FM (1845), 307[1]/9. *Este o liră cerească ale căriia toate coardele sunt pentru cer.* NEGULICI, E. I, 231/22. *O liră mai resună.* R. IONESCU, C. 9/2. *De trei ori am întins mâna şi-a mea liră-am apucat.* NEGRUZZI, S. II, 171. *O, poet făr' de cunună,... Ce-ai zvârlit tu acea liră?* SION, POEZII, 91/7. *Primul cap d-operă de sculptură din această sală este Apolon cu lira.* FILIMON, O. II, 53, cf. PONTBRIANT, D. *Luând o liră,... Se afundă în codrul adânc.* ALECSANDRI, POEZII, 506, cf. COSTINESCU, LM. *Un tânăr băiat,... pe o liră melodioasă, cânta cu glas dulce.* ODOBESCU, S. I, 199. *Cu mâna mea în van pe liră lunec.* EMINESCU, O. I, 201, cf. DDRF, BARCIANU, TIM. POPOVICI, D. M. *O strălucită liră puse-un crainic în mâinile lui Femiu.* MURNU, O. 6. *La piept îşi strânge lira văduvită.* GOGA, POEZII, 166. *Iubesc o Viorică din poveste Şi ei îi cumpăr flori şi-i zic din liră.* IOSIF, P. 40. *Natura întreagă devine o liră imensă şi Ossian începe să cânte.* PETICĂ, O. 281. *La geţi lira e desigur un instrument exclusiv religios.* PÂRVAN, G. 144, cf. RESMERIŢĂ, D., IVELA, D. M., ŞĂINEANU, D. U., CADE, CERNE, D. M. *Cucoşii... cu coada răsfirată ca o liră, începură a da sunet.* SADOVEANU, O. XI, 108. *Coarnele... curbate în formă de liră se izbeau între ele.* BART, S. M. 84, cf. SCRIBAN, D. *E o crimă să dai foc unui oraş vechi şi să cânţi din liră?* CĂLINESCU, S. 108, cf. ALEXANDRU, I. M. 366. *Apoi cântece s-auziră, De cimpoi şi de liră.* ISANOS, V. 73. *Apollon surâdea cuiva, cântând din liră muzelor.* BARBU, PRINC. 5. *Ridică o stelă înfăţişând pe Apollo... cu lira în mână.* PANAITESCU, C. R. 57, cf. DN[3], DEX. D. MUZ. 120. ✦ F i g. Inspiraţie artistică, talent, geniu (poetic); (concretizat) poem, odă, poezie. *Lira me cu armonie, prin a ei dulce cântări, Aduna pe lângă mine podoabele unei ţări.* HRISOVERGHI, P. 81/15. *Natura n-au îngăduit acestui poet a se arăta... cu lira... cea aurită decât numai atunce când au trebuit să cânte... zilele cele de aur.* ASACHI, I. II, 335/33. *De-acela râde, ce-n veci cerşeşte Cu a sa liră pe la palat.* C. A. ROSETTI, C. 201/4. *Căci lira mea curată De tine inspirată În nopţile senine Revibră pentru tine.* ARICESCU, A. R. 60/16. *Spre a-i învia ţărâna, lira-mi toată... Strigă şi iar strigă, chemând numele lui.* BOLLIAC, M. 64/3. *Poet cum poci a mă crede, când al lirei dumnezeu Încă nu vrea să-mi arate care este felul meu?* ALEXANDRESCU, O. I, 177. *Tu prezici pentru-a mea liră Viitoriul aurit.* SION, POEZII, 102/2. *Am auzit că lira lăsând-o la o parte În cârmuirea ţării ai fi luând tu parte.* BOLINTINEANU, O. 184. *Vom avea... prilejul a dovedi tainica înfrăţire ce uneşte aceste două popoare..., cântând..., fiecare pe lira sa naţională, cântări de acelaşi fel.* ODOBESCU, S. I, 192. *Liră de argint, Sihleanu.* EMINESCU, O. I, 31. *A lui liră multicordă a resunat la orce adiere ce s-a putut deştepta din mişcarea poporului nostru în mijlocia lui.* MAIORESCU, CR. II, 216. *S-ar îndura ea să sfarme o liră care e chemată s-o facă pe dânsa nemuritoare?* CARAGIALE, O. III, 272. *Mi-am dat viaţa altor scopuri, altor lupte a mea liră.* CONTEMPORANUL, II, 334. *Lumea ceasta de strânsură nu are nimic care să pună în vibrare*

coardele... lirei d-lui Sadoveanu. IBRĂILEANU, S. 4, cf. CADE. *N-a sunat zădarnic măiastra, sfânta liră, Căci visurile tale aproape se-mpliniră.* EFTIMIU, Î. 173. *Poema... ar vrea să spună din liră prin ce se deosebesc poeții de azi față ce cei din trecut.* STREINU, P. C. I, 80, cf. SCRIBAN, D. *O altă actriță celebră... făcea să freamăte lira poetului.* CĂLINESCU, O. XI, 130. *Ruinele și faima Cetății Neamțului... ispitiră lirele unor Hrisoverghi, Cârlova.* PERPESSICIUS, M. IV, 48. *Avea în momentul acesta 60 de ani și lira lui nu părea ostenită.* VIANU, L. R. 128. *Cu lira mea de grindini bântuită... Aș mai putea, în focul vârstelor, Cu tinerețea ta alături în arenă Pe nisipul roșu să cobor.* BLAGA, POEZII, 424. *Poetul trebuie să-și acorde lira în consonanță cu vocea maselor, cu aspirația lor.* V. ROM. mai 1954, 275. *Arghezi și-a îmbogățit lira și ne-a dăruit... unele dintre cele mai frumoase imnuri erotice din literatura română.* CONSTANTINESCU, S. I, 102. *Poetul l-a sâcâit cândva pe mai vârstnicul său confrate de liră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 7/1. ✦ Simbol, emblemă a muzicii, a poeziei sau a artei în general. *Nikita însuși este un cântăreț al faptelor străbune, el unește lira cu spada.* EMINESCU, O. IX, 214. *Amândoi își poartă atributele: poetul, lira, istoricul, pana.* CARAGIALE, O. VI, 484. *Ne dă culegerea de poeme, pe coperta căreia lira cu coardele rupte se încrucișează cu spada.* PERPESSICIUS, M. II, 202. *Excelența Sa spune că nu a venit aici cu lira de poet, ci cu o armată.* CAMIL PETRESCU, O. III, 360, cf. DEX, DN³, cf. D. MUZ. 120.

2. (La sg. art.) Numele unei constelații din emisfera boreală, alcătuită din 21 de stele, dintre care cea mai strălucitoare este steaua Vega; (popular) ciobanul-cu-oile. Cf. COSTINESCU, CULIANU, C. 54. *Lira ne-nsoțea la dreapta, iar Antares după noi.* COȘBUC, P. I, 317, cf. OTESCU, CR. 12. *Lira se numește ciobanul-cu-oile, steaua Vega fiind ciobanul, iar cele patru stele, oile.* PAMFILE, CER. 165, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR, DL, DEX.

3. Element decorativ în formă de liră¹ **(1)**, utilizat mai ales la mobilier. *Primul salon, cel mare, având pe pereți, în chenare mari și pătrate... lire mari și harfe, aurii și ele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 506, cf. DN³.

4. (Tehn.; în sintagma) *Liră de dilatație* = dispozitiv în formă de liră¹ **(1)** sau de buclă, care permite dilatarea fără deformare a unei conducte, la trecerea unor fluide foarte fierbinți. Cf. LTR, DL, DM, DEX, DN³.

5. (Tehn.) Priză **(4)** în formă de liră¹ **(1)**, folosită la vehicule cu tracțiune electrică. Cf. LTR, DL, DM, DN³.

– Pl.: *lire.* – Gen.-dat. și: (rar) *lirii.*

– Din ngr. **λύρα**, lat. **lyra,** it. **lira,** fr. **lyre.**

LÍRĂ² s.f. (Adesea urmat de determinări care indică țara unde a fost emisă sau metalul din care a fost făcută) Unitate monetară de bază (de aur sau de argint) folosită în diferite țări și în diferite epoci; (învechit) livră. *I să orânduia venit de o mie cinci sute de lire pe tot anul.* GOLESCU, P. 407/6, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 112²/11, STAMATI, D. *Liră să zice și livră.* IARCU, D. S. II, 438/5. *Primeam chirie câte o mie de lire pe zi.* GHICA, S. 382. *Starea ce lăsa fiului său... se compunea din 2 000 000 lire bani gata.* FILIMON, O. II, 381, cf. PONT-BRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Și așa, din răpciugos, lipsit drumeț, cum era, odată te pomenești că se joacă cu rilili, cu icușarii.* JIPESCU, O. 58. *Să plătească turcului 20 de lire.* CARAGIALE, O. II, 198. *Era o brățară..., iar bani o mulțime, fel de fel, unii... ca lira otomană.* SLAVICI, O. I, 335. *Tot să-i fi rămas bătrânului... zece mii de lire turcești.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 66, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II₁. *Găsise într-un beci o căldare plină cu lire turcești.* SANDU-ALDEA, D. N. 9. *A doua zi... și-aduse aminte... că are 20 de rile de aur.* MUSCEL, 61, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 144. *Cumpărașe cu cinzeci... de lei chila* [de grâu] *și vânduse cu șase lire.* CHIRIȚESCU, GR. 194, cf. RESMERIȚĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 170, NICA, L. VAM. 145, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cinci lire de aur.* SADOVEANU, O. XVI, 42, cf. SCRIBAN, D. *Au urmat imediat devalorizările corespunzătoare din zona de influență britanică și anume – lira australiană și sud-africană.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 6/4. *Sunt galbeni împărătești, lire turcești și ducați vechi, venețieni.* CAMIL PETRESCU, O. I, 260. *Două căldări de aur adunase bunicul tatii: râle turcești, mahmudele cu semne ciudate.* STANCU, D. 482. *Lirele turcești n-a vrut să le ia azi.* H. LOVINESCU, C. S. 64. *O vindea cu o mie de lire.* TUDORAN, P. 53. *Îi învăț pe hoți să strângă lire și nu creițari.* BARBU, PRINC. 53. *Ucizi pentru o jumătate de milion de lire?* CINEMA, 1973, nr. 2, 19, cf. DN³, DEX, V. BREBAN, D. G. *Cine-mi zice „puiul vine" Are-o liră de la mine.* POP., ap. GCR II, 310. *Fesul din cap îl lua Și de rile că-l umplea.* MAT. FOLK. 85. *Aveam cin'sute de lire.* ib. 235. *Vulpea... face și de rândul ăsta rost de o rilă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 212. *Ca să scape, trimitea butoaie ca ăle dă bere, pline cu aur, numa rile.* GRAIUL, I, 364, cf. VÎRCOL, V., CIAUȘANU, V. *Ș-apăi lăsau solți ca solți di crap în locu care zăceau ii și să făceau bani, cicî galbini și liri.* ALRT II 231, cf. 337. ✧ *Liră sterlină* (sau, învechit, *sterlingă, stirlingă, sterling)* = unitate monetară principală în Marea Britanie, egală cu douăzeci de șilingi **(1)**; moneda care o reprezintă. *În Englitera și în Indii prețu unui carat se socotește două lire stirlinge.* MĂS. GR. 189/19. *Posed câte zece și douăzeci de milioane de lire sterling.* GHICA, S. 444. *Îl trimise... la Galați... cu câteva lire sterlinge bacșiș.* SION, P. 91. *Anglia se îndatoră a plăti Rusiii câte un milion și două sute de mii de lire sterling pe lună.* FILIMON, O. II, 102, cf. LM, RESMERIȚĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M., 169, CADE. *Mărturisesc că nu știam ce va deveni lira sterlină.* TITULESCU, D. 389. *Lira sterlină se desparte de dolar.* CONV. LIT. LXVII, 58. *Era bună singură valuta: douăzeci și cinci lei lira sterlină.* ARGHEZI, P. T. 391. *Au o rentă de trei sau patru mii de lire sterline.* VIANU, L. U. 470. *Își susține prestigiul masculin prin valuta forte a lirei sterline.* CONSTANTINESCU, S. II, 391. *Mi-a lăsat o avere fabuloasă în lire sterline.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 12/4.

– Pl.: *lire.* – Și: (popular) **rílă,** (regional) **râlă** s.f.

– Din it. **lira.**

LÍREC, -Ă adj. v. **liric.**

LIRENCĂ s.f. (Învechit; cu sens neprecizat, probabil) Numele unui instrument muzical. Cf. IVELA, D. M.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?

– Cf. l i r ă¹.

LIRÉȚ subst. (Regional) Șură în care se ține fânul (Petrila – Petroșani). Cf. A III 17.
– Pl.: ?
– Et. nec.

LÍRIC, -Ă adj., subst. (Atestat prima dată în 1703, cf. T. CORBEA, ap. TDRG[3]) **1.** Adj. (Mai ales despre creații poetice) Care exprimă în mod direct stări afective, sentimente și emoții personale; (învechit) liricesc, (învechit, rar) liricon. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au pierdut în acea zi... o istorie a împărăției Romei, versuri lirice, cursul de matematică și o culegere de fabule.* AR (1829), 19[2]/44. *S-au mai ars încă o „Istorie a împărăției Romii", versuri lirece, un curs de matematică și o culegere de fabule.* CR (1829), 133[1]/28. *Poezie lirică.* HELIADE, GR. P. 44/1. *Erato, muza poeziei lirice.* BOJINCĂ, A. I, 101. *Norma, tragedie lirică.* ASACHI, N. I/2, cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 123[2]/38. *O poemă asupra voiajelor îl esercitase la poezia didactică, lirică și dramatică.* TEULESCU, C. 32/22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cu un cuvânt, din lirică, poezia devine epică.* CONV. LIT. IV, 144. *Am cetit... poesioarele lirice cuprinse în scrisoarea D-voastre.* ALECSANDRI, S. 33, cf. COSTINESCU, LM. *Cele 11 poesii lirice... nu mai pot avea astăzi această însemnare.* MAIORESCU, CR. I, V. *Poema epică, tragedia, comedia, poezia lirică erau sub asuprirea literilor elineşti.* ODOBESCU, S. I, 45. *Epică, lirică, narativă..., literatura se mărgineşte la a închipui imagini.* CARAGIALE, O. III, 296. *Recită... un fragment liric din „Cântecul clopotului" de Schiller.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 54, cf. DDRF, BARCIANU. *Publică... din scrierile sale lirice, epice și dramatice.* SBIERA, F. S. 326, cf. ALEXI, W. *Versurile lirice... sunt mai toate plicticoase.* IORGA, P. A. II, 16. *Poezia lirică apare la originile oricărei literaturi.* IBRĂILEANU, SP. CR. 11. *Poezii lirice cu caracter erotic se mai găsesc apoi împrăștiate prin diferite codice.* RF I, 190, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În evoluția poeziei lirice am stabilit un proces de subiectivizare.* LOVINESCU, S. V, 13. *Era o vreme de aprigă poezie lirică.* SADOVEANU, O. XX, 274, cf. SCRIBAN, D. *Se cunoaşte ignorarea în care a fost menținută poezia lirică a trubadurilor.* VIANU, L. R. 21. *Remarcabile sunt unele momente lirice.* IST. LIT. ROM. II, 82. *Talentul d-sale... se multiplica, de la poezia lirică la critica literară.* CONSTANTINESCU, S. I, 118, cf. DL, DM. *Romanul acesta este o sinteză, un basm și o operă lirică în același timp.* BARBU, PRINC. 7, cf. DEX, DN[3]. *Prozatorul atrage atenția asupra intruziunilor lirice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 15, 5/1. *La greci... existau mai multe limbi poetice: una a poeziei epice..., alta a poeziei lirice.* IVĂNESCU, I. L. R. 16. ✧ *Genul liric* = gen literar ce cuprinde creațiile în care accentul cade pe exprimarea directă de către autor a sentimentelor proprii. *Revenind la genul liric, vom putea constata o și mai pronunțată improvizație.* GR. S. II, 267, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ (Adverbial) *Termenul are rolul de a transfigura liric propriul său conținut.* CONV. LIT. LXVII, 161, cf. SCRIBAN, D. *Geniul poetic se revelă liric.* CĂLINESCU, I. 397. *Evocatorul... retrăia liric aceeași lume apusă.* CONSTANTINESCU, S. I, 31. *Poetul fantazează liric în marginile unui impresionism de șevalet.* CONTEMP. 1971, nr. 1 279, 3/6. *Poetul nu iubeşte, ci vorbeşte liric despre iubire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 11/2. *Transfigurează liric realul.* ib. 1980, nr. 44, 10/1.

2. S.f. Genul liric; poezie lirică, creație lirică. *În culegerea de astăzi se mai găsesc... multe bucăți de lirică subiectivă.* SĂM. IV, 339. *Nicio idee mare și luminoasă... să nu însufleţească această lirică searbădă.* PETICĂ, O. 437, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Trecând la tehnica liricei moderniste..., autorul constată o trivializare a lexicului.* DR. VII, 338. *Lirica este o împletire de imagini abrupte.* CONV. LIT. LXVII, 83, cf. SCRIBAN, D. *Acei ucenici ai poeziei ar trebui să deprindă din lecțiile maeștrilor liricei cel puțin tehnica discreției.* PERPESSICIUS, M. II, 412. *Motivul adânc al liricii este irațional-melodic.* VIANU, L. R. 145. *Marea forță educativă a liricii constă în faptul că cititorul... devine el însuși... erou.* CONTEMP. 1953, nr. 345, 4/1. *Nu puteau împinge lirica într-un nou climat.* CONSTANTINESCU, S. I, 126. *Incursiunile în lirică nu sunt recente.* V. ROM. aprilie 1970, 140, cf. M. D. ENC. *Erosul provoacă și întemeiază lirica.* SIMION, D. P. 282, cf. DEX[2]. ✦ Totalitatea operelor lirice (**1**) ale unui autor, ale unei epoci, ale unui popor etc. Cf. BARCIANU. *Își găseşte numeroase paralele în lirica populară.* RF I, 201. *Lirica noastră nu întrece lirica italiană sau lirica popoarelor slave.* LOVINESCU, C. VI, 90. *Un tezaur sufletesc vizibil... în lirica lui... au alcătuit... caracterul acestei semințiii daco-romane.* SADOVEANU, O. XIX, 474. *Lirica japoneză neinfluențată de Occident... se situează... dincolo de timp.* JUN. LIT. XXVI, 53. *Schițam... două zone... în atlasul liricei noastre contemporane.* PERPESSICIUS, M. IV, 214. *Nu avem în lirica spaniolă o Beatrice dantescă.* CĂLINESCU, I. 184. *Asupra dependenții sale de lirica d-lui Blaga e inutil să insistăm.* CONSTANTINESCU, S. I, 245. *Lirica lui Alecsandri este o efuziune de bună dispoziție rurală.* L 1965, nr. 17, 11/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Motivul vocilor poetice este însoțit în lirica lui Philippide... de o prezență celestă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7 12/1.

3. Adj. Care aparține poeziei (sau literaturii) lirice (**1**), care este caracteristic poeziei lirice, privitor la poezia lirică. *Aprobarea d-tale pentru modestul meu talent liric m-a atins până-n suflet.* CARAGIALE, O. VII, 34. *Numai un studiu întemeiat pe tot materialul liric... va putea răspunde la aceste întrebări.* RF I, 169. *Gândirea lui Pârvan este îmbrăcată în... elanuri lirice, metafore și simboluri.* D. GUSTI, P. A. 66. *Dacă ucenicia lirică și-ar fi împlinit ciclul..., volumele acestea... ar fi însemnat și pietre pentru temelii solide.* PERPESSICIUS, M. II, 413. *Scria o carte... într-un ritm liric cu desăvârşire nou.* BLAGA, Z. 183. *Universul liric... se reazemă pe o viziune cosmică a vieții.* CONSTANTINESCU, S. I, 99. *Demersul său liric se înscrie și într-un registru temporal.* SIMION, D. P. 60, cf. DEX. *Are un fel original de a colporta motive lirice din poeții generației sale.* V. ROM. aprilie, 1979, 33. *A dat un veritabil florilegiu liric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 23/4, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ (Adverbial) [Opera] *byronizează liric, epic și dramatic.* CĂLINESCU, I. 160. ✦ (Despre scriitori, mai ales despre poeți; adesea substantivat, m.) Care scrie poezii lirice (**1**) sau literatură lirică. *Craiul poeticilor liricilor.* COSMOGRAFIE, 96[v]/6. *Faimosul*

Béranger, puternicul liric al timpilor moderni, poet popular. ALEXANDRESCU, O. I, 66. *El era în acelaşi timp şi poet liric.* CONV. LIT. IV, 161, cf. COSTINESCU, LM. *Să se aşeze pe mormântul poetului liric Dimitrie Bolintineanu o piatră de marmură.* EMINESCU, S. P. 302. *Victor Hugo e un mare poet liric.* CARAGIALE, O. III, 59, cf. BARCIANU. *Fruntaşii lirici din principate în secolul al XVIII-lea n-au rămas decât în istoria literară.* IORGA, L. II, 468, cf. CADE. *I. Al. Brătescu-Voineşti, poetul liric al boierimii în descompunere.* LOVINESCU, S. V, 10. *Ca orice liric, d-na Papadat-Bengescu e lipsită de imaginaţie constructivă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 339. *Liricii toţi... s-au dedat totdeauna la un fel de cochetărie cu nemurirea proprie.* STREINU, P. C. I, 71, cf. SCRIBAN, D. *Natura nu este... un loc al reveriei solitare..., cum era pentru unii din poeţii lirici ai vremii.* VIANU, A. P. 47. *Culegerea... dezvăluie deodată un liric de o rară vigoare.* CĂLINESCU, C. O. 410. *Epigrama nedreaptă la adresa marelui liric ce este Paul Fort este răscumpărată.* PERPESSICIUS, M. II, 407. *Sunt lirici a căror simţire e mai mult o stare latentă.* CONSTANTINESCU, S. I, 130, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ Fig. (Despre persoane, stări, atitudini etc.) Sentimental, emotiv, sensibil; plin de entuziasm, exaltat, avântat. *Cele mai disparate spirite s-au putut întâlni:... horaţianul Ollănescu-Ascanio cu liricul ofiţer Şerbănescu.* MAIORESCU, CR. II, 339. *Lăsând la o parte atât frumuseţile lirice cât şi expresiunile puţin cuviincioase...., nu găsim în ea... decât numai o tendenţă comică.* ODOBESCU, S. I, 35. *Pentru convulsiuni lirice, râsul e mijlocul... cel mai rău.* EMINESCU, în MS. 1980, nr. 1, 40. *Atâta mi-a mai rămas şi mie! răspundea el pe un ton liric.* GANE, N. III, 159. *Publicul îl ştie din darea de seamă lirică... a confraţilor noştri de la „Aurora".* CARAGIALE, O. II, 124, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Patroana (aproape lirică): Eşti un adevărat suflet.* CAMIL PETRESCU, T. I, 435. *E mai mult un gest liric.* CONV. LIT. LXVII, 182. *Cunoştea mulţi profesori universitari care de pe catedră îşi începeau aventurile uneori numai lirice, alteori erotice.* TEODOREANU, L. 125. *Moartea lui timpurie la Palermo... a fost la noi deseori prilej de lamentări lirice.* SADOVEANU, O. XX, 449. *Sentimentală, lirică, visătoare, umbla c-un caiet de poezii.* BART, E. 363, cf. SCRIBAN, D. *Am starea lirică a cui şi-a lăsat în urmă o fiinţă dragă.* CĂLINESCU, O. XIV, 46. *Vocea avea parcă accente lirice.* PREDA, C. I. P. II, 51. *Laura... se afla într-una din acele stări lirice care îl intimidau.* VINEA, L. II, 96, cf. DL, DM. *Cum ar formula un reporter liric şi înaripat.* CINEMA, 1973, nr. 1, 6, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✧ (Adverbial) *Recită liric şi naiv..., dar fără „să apese" totuşi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 12.

4. S.n. Categorie estetică prin care eul creator îşi exprimă în opera de artă în chip nemijlocit reacţia faţă de fenomenele lumii exterioare şi faţă de propriile metamorfoze interioare. *Îmi închipuiam că liricului îi corespunde în lumea din afară un obiect distinct.* CONV. LIT. LXVII, 120. *Experienţa trecerii de la parodic la liric e un pas... neobişnuit.* STREINU, P. C. III, 41. *Liricul transcende materialitatea în planul poetic.* CONSTANTINESCU, S. I, 75. *Sfera liricului a fost dezvoltată cu precădere.* M 1965, nr. 2, 5. *Teatrul, romanul, poemul nu trebuie să se teamă de teatral, de romanesc, de liric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 32/3.

5. Adj. Care aparţine muzicii de operă; referitor la muzica de operă; de muzică de operă. *S-au pus în stare a da repertoriului liric acele splendide cadete d-operă.* FILIMON, O. II, 258. *Sicilia... dete lumei pe pateticul maestru Bellini, pe inventatorul şcoalei lirice.* id. ib. 312, cf. TIM. POPOVICI, D. M., RESMERIŢĂ, D., IVELA, D. M., CADE, CERNE, D. M., SCRIBAN, D. *Pentru femei, cariera dramatică şi lirică înseamnă, în primul rând, supeuri cu bărbaţi cărunţi şi bogaţi.* SADOVEANU, O. XIV, 24. *Interpretarea formală... i se dădea... pe scenele teatrelor lirice.* CONTEMP. 1954, nr. 384, 3/3, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Au suit pe podiumul de concert... ansambluri lirice.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 407, cf. D. MUZ. 120, V. BREBAN, D. G. ✦ (Despre voce) Care se caracterizează prin sonoritate calmă, lipsită de încordare; (despre cântăreţi) care are o voce dulce. *Aceste instituţiuni sunt nişte fabrici din cari ies... cântăreţi lirici pentru biserică.* CARAGIALE, O. V, 292, cf. CADE, DEX, DN[3], D. MUZ. 120, V. BREBAN, D. G. □ *Tenor liric.*

– Accentuat şi: *liric.* I. GOLESCU, C. – Pl.: *lirici, -ce.* – Gen.-dat.: *liricii* şi (învechit) *liricei.* – Şi: (învechit, rar) **lirec, -ă** adj.

– Din. fr. **lyrique.** Cf. it. lirico.

LIRICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Liric **(1).** *Câte sunt neamurile sau numirile ritmurilor noauăsprezece: epicon sau epicesc, liricon sau liricesc.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 123[r]/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Tragedie liricească* (a. 1820). în L. ROM. 1969, 318. *Anacreon... între cei vechi au stătut vestit liricesc poet.* MUMULEANU, R. VI/1. *Logofătu Scarlat Tâmpeanul... au întradus din limba franţozească în cea rumânească o carte ce o numeşte curs de literatură, întru care se coprind bucăţi liriceşti, apologuri, aligorii, ritorică.* CR (1829), 210[2]/2, cf. L. ROM. 1964, 414, 416, ib. 1966, 249.

– Pl.: *liriceşti.*

– **Liră**[1] + suf. *-icesc.*

LIRICITÁTE s.f. (Rar) Caracter liric **(1).** *Au renunţat la orice element de cadru sau anecdotă, ca fiind valori străine sferei de liricitate pură.* STREINU, P. C. I, 87, cf. L. ROM. 1989, 473.

– **Liric** + suf. *-itate.*

LIRICIZÁ vb. I. Tranz. (Livresc) A da caracter (excesiv) liric **(1)** (unei scrieri, unui fapt, unui sentiment etc.). Cf. BUL. FIL. III, 185, HRISTEA, P. E. 33, DEX–S, DN[3].

– Prez. ind.: *liricizez.* – Şi: **lirizá** vb. I. BUL. FIL. III, 185.

– **Liric** + suf. *-iza.* – **Liriza** < **lir**[ic] + suf. *-iza.*

LIRICIZÁRE s.f. (Livresc) Acţiunea de a liriciza şi rezultatul ei. *Aparenta liricizare de concepte spiritualiste şi animiste e mai degrabă un pretext de a sugera infinitul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 19/4, cf. DEX–S.

– Pl.: *liricizări.*

– V. **liriciza.**

LIRICIZÁNT, -Ă adj. (Livresc) Care liricizează. *Toată viziunea lui Grigorescu, mai ales în priveliştile din ţară,... este lirizantă.* CONTEMP. 1957, nr. 581, 6/1, cf. L. ROM. 1958, nr. 3, 14, HRISTEA, P. E., 33. *Partea a doua a cărţii cuprinde acest jurnal... apelând des la... clişeele mărturisirilor tânguitoare şi liricizante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 10/2.

– Pl.: *liricizanţi, -te.* – Şi: **lirizánt, -ă** adj.

– **Liriciza** + suf. *-ant.*

LIRICIZÁT, -Ă adj. (Livresc, rar) Care este plin de lirism **(2).** *Motivul baladic e deseori lirizat în lucrările lui Iosif şi o anume ceaţă de vis şi o brumă de nostalgie învăluie sâmburele epic.* CONSTANTINESCU, S. III, 270, cf. DEX–S.

– Pl.: *liricizaţi, -te.* – Şi: **lirizát, -ă** adj.

– V. **liriciza**.

LIRICOÍD, -Ă adj. (Rar) Care denotă lirism **(2)** exagerat. *Aduce prin esenţa sa câteodată liricoidă.* în L. ROM. 1958, nr. 3, 14, cf. HRISTEA, P. E. 33, L. ROM. 1976, 537.

– Pl.: *liricoizi, -de.*

– **Liric** + suf. *-oid.*

LIRICÓN adj. invar. (Grecism învechit, rar) Liric **(1).** *Câte sunt neamurile sau numirile ritmurilor noauăsprezece: epicon sau epicesc, liricon sau liricesc.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 123r/8.

– Din ngr. **λυρικόν.**

LIRÍSM s.n. **1.** Operă literară lirică **(1);** gen liric; stil liric. Cf. LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Acest fond este eminescianismul însuşi, substanţa lirismului său.* VIANU, L. R. 224. *Este... bine orientat în cadrul lirismului nostru contemporan.* CONSTANTINESCU, S. II, 280. *Lirismul eminescian tinde mereu mai evident spre o puritate de esenţă muzicală pe care poezia românească n-o mai cunoscuse până atunci.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 5/3. *Ştim că înaintea poeţilor lirici pe care îi cunoaştem a fost un lirism mai vechi.* ib. 1978, nr. 1, 20/2.

2. Inspiraţie lirică **(1);** atitudine lirică. *Poeziile lui trec peste marginea lirismului individual şi... reprezintă... un simţământ naţional.* MAIORESCU, CR. II, 307. *Lirismul nostru esenţial nu se traduce însă numai sub forma versului, ci copleşeşte şi celelalte forme literare.* LOVINESCU, C. IV, 52. *Iar azi lirismul meu e clar, vezi bine, Căci tuturor îşi dăruie secretul. Dar, ca să poţi ceti cândva în mine, Tu nu-ţi cunoşti, Zoile, alfabetul.* TOPÎRCEANU, P. 44. *„Cyrano de Bergerac", operă de mare lirism verbal..., a cunoscut cel mai mare succes de scenă.* SADOVEANU, O. XIX, 103. *N-ar fi de mirat ca lirismul secătuit, în metropolă, prin ermetism formal şi film suprarealist, să renască în poezia tânără a provinciilor.* CONSTANTINESCU, S. III, 68. *Din inegalitatea atât de strivitoare a celui de-al doilea volum al său, am selectat, totuşi, câteva ostroave de lirism autentic.* id. ib. 104, cf. DL. *Ne aflăm în faţa unui adevărat roman liric. El corespunde prozelor impregnate de lirism din perioada de creaţie a Hortensiei Papadat-Bengescu.* V. ROM. martie 1970, 111. *Scenaristul a ştiut să realizeze o operă plină de lirism.* CINEMA, 1973, nr. 1, 24, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ◇ F i g. *Lirismul şi satira se joacă pe-a lui frunte.* MACEDONSKI, O. I, 109.

3. Conţinut liric **(2)** al unei opere literare; mod de expresie specific poeziei lirice; predominare a trăsăturilor lirice. Cf. DDRF, BARCIANU. *Acest caracter al operei te ispiteşte să vorbeşti de lirismul lui obiectiv şi de obiectivismul lui liric.* IBRĂILEANU, S. 3. *Lirismul, după unii, dă măsura frumuseţii în orice gen literar.* id. ib. 137. *Lirismul lui Sadoveanu şi-a găsit puncte de reazăm şi în trecut, şi în prezent.* LOVINESCU, S. I. 30. *Nimic epic în această operă de introspecţiune şi lirism covârşitor.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 339. *În lirismul lui se găsesc regrete romantice, compromisuri cu filantropii.* SADOVEANU, O. XX, 451. *Lirismul simbolistului Anghel e cel puţin egal lirismului lui Iosif.* PERPESSICIUS, M. I, 3. *Romancier, d-l Mihail Sadoveanu este desigur foarte puţin, mai cu seamă din cauza acelui lirism organic în care respiră toate ficţiunile sale epice.* id. ib. II, 149. *Nu lirismul constituie materia plastică a unui roman.* CĂLINESCU, C. O. 304. *Graţia lui Neagoe dispune de un lirism ingenuu.* IST. LIT. ROM. II, 23. *Umorul descriptiv, deşi porneşte dintr-o atitudine lirică, e o diminuare a lirismului.* CONSTANTINESCU, S. II, 199, cf. DL. *Lipsa lirismului devine la Marin Sorescu unica sursă de lirism.* CONTEMP. 1970, nr. 1 231, 3/4, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

4. Manifestare (excesivă) a trăsăturilor subiective, a sentimentelor personale; sentimentalism; entuziasm; patetism. *Când citeşti ceva de un autor vestit pentru „... lirismul lui larg"..., trebuie să recunoşti îndată dacă „maestrul acela" scrie ca o bucătăreasă nedată la carte.* CARAGIALE, O. IV, 180. *Nu înţeleg înverşunarea d-sale contra lirismului pasionat al poetului Cincinat.* ANGHEL, PR. 151. *Pentru a parodia poezii trebuie să fii şi poet şi critic. Caragiale era numai critic. Poet în lirism nu era.* IBRĂILEANU, S. 82, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Împrejurările sentimentale rezolvându-se cu bine, a încetat fireşte şi lirismul patetic al tânărului meu colaborator.* LOVINESCU, M. 116. *Ideile generoase duc la dezordine, lirismul la catastrofe.* C. PETRESCU, Î. II, 89. *Atunci rosteşte el cuvinte de un lirism arzător.* SADOVEANU, O. XIX, 374, cf. SCRIBAN, D. *Se susţine în general că drama ar fi un gen literar care nu suportă un lirism exagerat.* BLAGA, Z. 124. *Humorul este o altă ipostază a lirismului sadovenesc.* V. ROM. octombrie 1955, 28. *Scuteşte-mă cel puţin de lirismul dumitale de fante.* VINEA, L. I, 291. *Individualismul arghezian e prezent şi în reconstituirile de atmosferă casnică, animate de un calm lirism.* CONSTANTINESCU, S. I, 80. *Este un poem... în care lirismul se automutilează, îşi restrânge până la anulare sfera de manifestare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 4/2. *Lirismul stă sub semnul particularului, iar din acest punct de vedere, principial, omul grec îl refuză.* CONTEMP. 1971, nr. 1 262, 9/3. *Cele două componente... sunt construite în ample perioade, reuşind performanţa de a uni solemnitatea cu un duios lirism.* CINEMA, 1973, nr. 1, 54. *Exprimarea crudă în mod abuziv împinge la lirism.* ib. 1973, nr. 2, 24, cf. DEX. *Îi pândea pe toţi şi fusese dovedit că era în slujba instituţiei de care pomenise cu atâta lirism.* PREDA, C. I. P. II, 52. ◇ F i g. *Dăliile dumitale, domnule*

grădinar, sunt în plin lirism şi mă uit la ele de peste garduri. ARGHEZI, S. VIII, 246.

5. Trăsătură sau cumul de trăsături lirice **(4)** dintr-o lucrare muzicală. *Sunt... lucrări cu reale calităţi melodice, pătrunse de un lirism sincer şi comunicativ.* M 1965, nr. 1, 5. *Avem de-a face cu un lirism care nu se individualizează la modul subiectiv.* ib. 1965, nr. 1, 8. *Bach, Haendel, Mozart sunt adesea de un lirism tulburător.* CĂLINESCU, C. O. 311. *Tocmai această muzică ne va dovedi ticăloşia multor lirisme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr.6, 17/2.

– Pl.: **(5,** rar) *lirisme.*

– Din fr. **lyrisme.**

LIRÍST, -Ă s.m. şi f. (În dicţionarele din trecut) Persoană care cântă cu lira[1] **(1).** Cf. COSTINESCU, LM.

– Pl.: *liriști, -ste.*

– Din fr. **lyriste.**

LIRIZÁ vb. I v. **liriciza.**

LIRIZÁNT, -Ă adj. v. **liricizant.**

LIRIZÁT, -Ă adj. v. **liricizat.**

LIROGHITÁRĂ s.f. Instrument muzical de forma unei lire[1] **(1),** cu coarde montate ca la chitară. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *liroghitare.*

– Din fr. **lyro-guitare.**

LÍRŢĂ s.f. (Regional) Strat de mucegai care se formează pe suprafaţa vinului (Scărişoara – Abrud). ALR SN I h 244/95. ✦ P. ext. Pieliţă **(I 2).** Com. din CÂMPENI. *Carne cu lirţe.* ib.

– Pl.: *lirţe.*

– Cf. l i ţ ă².

LÍRU adv. (Argotic; repetat; în expr.) **A lua** (pe cineva) **cu liru-liru** = a trata pe cineva cu amabilitate (nesinceră), a flata; a seduce; a înşela. Cf. L. ROM. 1978, 492.

– Creaţie spontană.

LÍRVĂ s.f. v. **lerlă.**

LIS[1], -Ă adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Regional) (Animal domestic, mai ales oaie, cal, câine) care are o pată albă pe frunte (DR. IV, 877, com. din BĂRĂTEAZ – ARAD, CHEST. V 75/72, ALR I 1 492/77, ALR II/76), pe bot (ALR II/76) sau pe picior (com. din SECEANI – ARAD). *Liseiu e lis în frunte.* LIUBA–IANA, M. 114, cf. CONV. LIT. XXXIX, 53, PUŞCARIU, ET. WB., SCL 1986, 313. *Pentr-un cal pinten şi lis, Şezui toată vremea-nchis.* VICIU, GL. *Am o scroafă, Lisă, lisă, parolisă, Purceii-s Lis, lis, parolis, Ţâţă sug, În tufă fug* (Şoarecii). ARH. FOLK. VI, 231, cf. CHEST. V 75/69, L. ROM. 1981, 559.

2. S.m. şi f. Nume dat de ciobani vitelor (H XVIII 305), cailor (LIUBA–IANA, M. 116) şi mai ales câinilor (H XI 147) de vânat (id. ib. VII 154) sau ciobăneşti (id. ib. V 122, XVIII 103).

– Pl.: *lişi, -se.* – Şi: **les, -ă** adj. Com. din CÂMPULUNG MOLDOVENESC.

– Din. sb. **lis,** ucr. **лис.**

LIS[2], -Ă adj. (Tehn.) Neted. *Proiectilele trase din arme cu ţevi lise (pentru alice) sunt de două feluri.* VÂN. PESC. octombrie 1964, 21, cf. MDN, DEXI.

– Pl.: *lişi, -se.*

– Din fr. **lisse.**

LIS[3], -Ă s.f., adj. **1.** S.f. (Prin Olt. şi Ban.) Pământ necultivat. Cf. H XVI, 47, BOCĂNEŢU, T. A. 251.

2. Adj. (Prin Ban.) Neted. *Pră valea lisă... Să ne dai, gazdă, o ţâră clisă.* ALRT II 33.

3. Adj. (Regional; despre părul câinilor) Lucios (Brădişorul de Jos – Oraviţa). H XVIII 142.

– Pl.: (adj.) *lişi, -se.*

– Cf. c l i s ă.

LISÁ vb. I. Tranz. A spăla şi a netezi lâna pieptănată. Cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Prez. ind.: *lisez.*

– Din fr. **lisser.**

LISABONIÁN s.m. Locuitor al oraşului Lisabona. *Lisabonienii serbează zioa de la 1 ianuarie 1852, adică... au câştigat o zi în această călătorie, mergând către răsărit.* BARASCH, M. II, 54/3.

– Pronunţat: *-ni-an.* – Pl.: *lisabonieni.*

– **Lisabona** (n. pr.) + suf. *-ian.*

LISÁRCĂ s.f. (Ornit.) **1.** (Prin Ban.) Lişiţă[1] **(1)** *(Fulica atra).* Cf. CADE.

2. (Regional) Cufundar *(Gavia arctica)* (Ghilad – Timişoara). ALR II 6 215/36.

– Pl.: *lisărci.* CADE, ALR II 6 215/36.

– Din sb. **lisarka.**

LISÁRE s.f. Operaţia de spălare şi netezire, prin întindere şi uscare, a benzilor de lână pieptănată, în scopul îndepărtării resturilor de grăsimi, a impurităţilor şi a firelor cu ondulaţii naturale prea puternice. Cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DOOM².

– Pl.: *lisări.*

– V. **lisa.**

LÍSĂ[1] s.f. Fruct acoperit cu o pojghiţă de zahăr candel. Cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 173, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Slugile Doamnei puneau acuş pe joasele mese castane fierte în zahăr, lisă de chitră.* BARBU, PRINC. 225.

– Pl.: *lise.*

– Din fr. **lissé** „grad de topire a zahărului pentru dulciuri".

LÍSĂ[2] s.f. (Med.) Turbare; mică leziune sublinguală care apare la animalele sau la persoanele bolnave de turbare. Cf. LM, BIANU, D. S., D. MED.

– Scris şi: *lyssa.* – Pl.: *lise.*

– Din fr. **lisses,** ngr. **λύσσα.**

LÍSĂ³ s.f. (Tehn.) **1.** Bară orizontală de lemn, de beton sau de oţel fixată între stâlpii unei balustrade. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

2. Bară metalică sau de lemn fixată perpendicular pe cadrele fuzelajului sau pe nervurile aripii unui avion. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *lise.*

– Din fr. **lisse.**

LÍSĂ⁴ s.f. v. **lizăˡ.**

LISCIÓTCĂ s.f. Cleşte de lemn pe care se înşiră perimetele de carmace. *Perimetele de carmace, fiecare înşirate pe câte un cleşte de lemn (lisciotcă), se prind separat cu sfoară.* GHELASE, U. P. 391.

– Pl.: ?

– Din rus. **лещедка.**

LISCOTÍ vb. IV. Intranz. (Prin Maram.) A rânji. LEXIC REG. 20.

– Prez. ind.: *liscotesc.*

– Et. nec.

LISÉI s.m., adj. **1.** S.m. (Regional) Nume de câine cu o pată albă în frunte (LIUBA–IANA, M. 114) sau cu părul lucios (H XVIII 142). Cf. PASCU, S. 312, MAT. DIALECT. I, 141.

2. Adj. Alb. PASCU, C. 37.

– Pl.: (adj.) *lisei.*

– **Lisˡ** + suf. *-ei.*

LISÉTĂ s.f. (Entom.; învechit) Nume dat unei insecte mici din familia coleopterelor care roade lăstarii viţei-de-vie şi ai arborilor fructiferi *(Altica oleracea). Liseta... se acaţă cu mai multă lăcomie de junii vlăstari.* BREZOIANU, A. 290/9.

– Pl.: *lisete.*

– Din fr. **lisette.**

LISÉTRU s.m. (Regional) Nume dat unei plante cu flori galbene care înfloreşte prin grădini odată cu liliacul (Goleţ – Caransebeş). L. COSTIN, GR. BĂN. 129. *Frunză verde de lisătru, Pe-al meu neică-l cheamă Pătru.* id. ib.

– Cf. l i s ă ⁴.

LISÉZĂ s.f. Maşină pentru spălat şi netezit panglici de lână după operaţia de laminare. DN³, DOOM².

– Pl.: *liseze.*

– Din fr. **lisseuse.**

LISFIÁ s.f. = **nisfea.** *Se vindea ieftin, sub cost, sub valoarea obşteaşcă: un icosar, trei lei în loc de patru..., o lisfiea – patru în loc de şase.* CONV. LIT. XLIV₂, 659, cf. CHIRIŢESCU, GR. 257.

LÍSFUNT s.m. (Învechit, rar) Unitate de măsură a greutăţii egală cu 14 pfunzi. *Lisfuntul are... 14 funţi.* MĂS. GR. 129/6.

– Pl.: *lisfunţi.*

– Din germ. **Liespfunt.**

LÍSNIŢ s.m. v. **lizniţ.**

LÍSNIŢĂ s.f. v. **lizniţ.**

LISOFOBÍE s.f. (Med.) Teamă morbidă de turbare. DN³, DEXI.

– Din fr. **lyssophobie.**

LISÓL s.n. v. **lizol.**

LISÓR s.n. (Regional; mai ales la pl.) Arc (la trăsură); resort. Cf. ALIL XXX, 130.

– Pl.: *lisoare.*

– Din rus. **лесора.**

LISOTRÍH s.m., adj. (Învechit, rar) (Persoană de rasă negroidă) cu părul lins. *Parte dintre lisotrihi formează... grupa tipurilor negre.* CONTEMPORANUL, II, 21. *Ei sunt în general inferiori oamenilor cu părul nelânos (lisotrihi).* ib.

– Pl.: *lisotrihi.*

– Din fr. **lissotrique.**

LISOVŢI adj. pl. (Învechit, rar; şi substantivat) (Cel) care trăieşte în pădure. *Jolcovschii hatmanul avea... 400 de căzaci lisovţi.* M. COSTIN, O. 69. *Căzacii, ce le dzicea lisovţii pre aceale vremi, i-au înfrânt... pre tătari.* id. ib. 70.

– Accentul necunoscut.

– Cf. ucr. л і с о в и й „de pădure".

LISTˡ s.n. (Învechit) Foaie, filă. *Să cauţi la sfârşitul Psaltirii şi pre numărul psalmilor şi a lisţurilor şi a rândurilor, le vei afla acolo.* DOSOFTEI, în BV I, 230. *Socoteaşte că numărul dintâiu iaste a psalomilor, al doilea a lisţurilor, al treilea a feaţilor.* id. ib. *Această poveaste Chedrinos sămnul 324, list 660, mai deschis... o spune.* CANTEMIR, HR. 369, cf. COSMOGRAFIE, 4ᵛ/4. *Pentru ca scriitoriul să nu aibă nemică a-m împuta, eu voi pune aice o însămnare ce el face la list 93.* GHERASIM, T. 10ᵛ/7. *Adevărat că alţii într-alt chip mărturisesc pentru aceasta, precum zice Alstediev, la Enchiclopedie, list 42.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 71ʳ/8. *Vezi... list 5, la partea întâiu.* TEMPEA, GRAM. 172/12. *Numerul cel aravicesc arată listul sau pagina întru carea se află lucrul sau cuvântul.* ECONOMIA, 224/4. *Vez pentru căsătorie listul 43.* CARAGEA, L. 66/16. *Iar pravelele împărăteşti pentru deosebitele obşteşti obiceiuri... legiuiesc aceste tom I, partea 2, cap. 44, lista 32* (a. 1819). URICARIUL, IV, 211/4, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 21, L. ROM, 1989, 528. ✦ (Învechit, rar) Însemnare făcută pe o foaie. *Să caute în pomealnicul cel mare la listul carele este aici pre marginea foai[ii]* (a. 1759). CAT. MAN. II, 276.

– Pl.: *listuri.* – Şi: (învechit, rar) **listă** s.f.

– Din slavon. **листъ.**

LISTˡ s.n. v. **lestˡ.**

LISTÁ vb. I. Tranz. **1.** A înscrie într-o listăˡ **(1).** Cf. MDN, DEXI.

2. (Informatică) A înregistra la imprimantă date, rezultate, programe, într-o formă accesibilă operatorului

uman. Cf. MDN, DOOM[2], DEXI. ✦ A tipări la imprimantă documente din calculator. Cf. DEXI.
– Prez. ind.: *listez.*
– Din fr. **lister.**

LÍSTAI adv. v. **liştav.**

LISTÁRE s.f. (Informatică) Acţiunea de a l i s t a **(2)** şi rezultatul ei. Cf. DOOM[2], DEXI.
– Pl.: *listări.*
– V. **lista.**

LISTÁT s.n. (Informatică) Faptul de a l i s t a **(2).** Cf. DEXI.
– V. **lista.**

LÍSTAV, -Ă adj., adv. v. **liştav.**

LISTAVÓI s.m. = (regional) **vistavoi.** ✧ E x p r. **A sta listavoi** = a sta lipcă. LEXIC REG. II, 15.

LÍSTĂ[1] s.f. **1.** (Adesea cu determinări introduse prin prepoziţia „de" sau în genitiv) Foaie, document, act (manuscris sau tipărit) care conţine o enumerare de obiecte, date, nume de persoane etc.; înşirare într-o anumită ordine de obiecte, date, nume de persoane etc.; tabel **(1).** V. b o r d e r o u, c a t a g r a f i e **(1),** c a t a l o g, i n d e x. *Ia-ţi listele şi zi prietenilor noştri de a se găti.* HELIADE, L. B. II, 62/24. *La Berlin se dă afară o gazetă ce se numeşte a holerii şi în numărul 15 coprinde o listă de 49 doctori streini care au venit la Berlin ca să facă băgări de seamă asupra holerii.* CR (1831) 296[2]/23. *S-au ecsportarisit seu – ocă trei sute noozeci şi trei..., precum în alăturata listă să arată anume* (a. 1833). DOC. EC. 532. *Câţi din tineri vor dori a urma cursurile arătate se vor îndrepta la redactoriul gazetei... şi se vor înscrie în lista şcolarilor.* CR (1834), 283[1]/40. *Noi aice ne mărginim numai a arăta lista cărţilor ce au ieşit de sub teascurile sale* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 342, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Lista în care trecem venitul se împarte în 19 linii.* PENESCU, M. 77. *Numele tuturor tovarăşilor... le avea scrise într-o listă.* GHICA, S. 417, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Scoate o listă şi-o dă lui Mircea.* BOLINTINEANU, O. 210. *Când aţi vedea listele de premianţi în România, v-aţi mira de suma lor cea mare.* MAIORESCU, D. I, 244. *Au venit... cu lista de casele însemnate.* LĂCUSTEANU, A. 183. *Ne pare rău că societatea de arte frumoase a primit pe lista manualelor sale... o carte care este cea mai rea din câte am văzut.* CONTEMPORANUL, I, 527. *Editorul a avut încă fericita idee de a preceda această crestomaţie printr-o notiţă literară în care se găsesc liste comentate de toţi scriitorii.* ODOBESCU, S. I, 353. *Uzez de pacienţa publicului pentru a-i înşira aicea o listă a averii noastre dramatice.* EMINESCU, S. P. 56. *Au două liste de preţuri.* id. ib. 227. *Pe urmă dă o listă foarte lungă de observaţii.* CONTEMPORANUL, III, 103. *Eu însumi am numărat, trecându-i într-o listă alfabetică, peste una sută cincizeci... poeţi lirici.* CARAGIALE, O. III, 241, cf. DDRF, ALEXI, W. *Pot face lista lor şi acuma, deşi a trecut de atunci atâta vreme, o jumătate de veac şi încă mai mult.* IORGA, P. A. I, 11. *Liste de diferite părţi de îmbrăcăminte se găsesc multe, în diferite foi de zestre.* PAMFILE, I. C. 342, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 135. *Liste de preţuri, în limbi streine, în foi, broşate, cartonate.* NICA, L. VAM, 145, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se fac atâtea confuzii în listele de pierderi.* C. PETRESCU, Î. II, 64. *Cum ştiţi, candida pe lista guvernului.* id. ib., 136. *Dar din nou îmi căzu sub ochi rugămintea mamei şi o listă de târguieli pe care să le aduc.* VOICULESCU, P. II, 192. *Lista boalelor înşirate după alfabet... înlesneşte folosinţa cărţii.* id. L. 7, cf. SCRIBAN, D. *Cunoştea pe degete lista proprietarilor de apartamente.* CĂLINESCU, S. 376. *Ridicase o foarte amuzantă, dar şi revoltătoare... listă de erori.* PERPESSICIUS, M. I, 242. *Se gândea oare în clipa aceasta dacă eu sunt sau nu pe lista celor ce vor fi ridicaţi la noapte?* BLAGA, H. 177. *Anunţă lista noului minister.* CAMIL PETRESCU, O. II, 186. *Să-mi faceţi lista tâlharilor răsculaţi.* STANCU, D. 148. *Acest dicţionar bilingv cuprinde... o listă cu numele de localităţi din Transilvania.* IST. LIT. ROM. II, 101. *Veniseră la cântălărie liste lungi de veşti rele.* CAMILAR, N. II, 8. *Cine n-ar subscrie o sumă oarecare ca să-şi vadă numele tipărit într-o carte cuprinzând lista boierimii adevărate?* VINEA, L. I, 136. *Pentru restul materialelor am întocmit o listă.* TUDORAN, P. 83. *Îşi făcea pentru perioade de luni întregi liste încărcate de autori şi cărţi.* PREDA, DELIR. 170. *N-am verificat încă dacă există pe listele voastre un astfel de nume.* T. POPOVICI, S. 198. *Cineva propuse să se numească o delegaţie care... să prezinte pentru ultima oară lista celor cerute de salariaţi.* BARBU, G. 155. *Marele vornic... a fost... primul în lista martorilor sfatului domnesc.* STOICESCU, S. D., 194. *Lista... s-ar putea lungi aproape la nesfârşit.* H. DAICOVICIU, D. 84. *Lista distribuţiei e'fireşte mai lungă.* CINEMA, 1973, nr. 2, 56, cf. M. D. ENC. *Iată câteva astfel de cazuri... „listră" (variantă pentru „listă").* CL 1973, 252, cf. DEX, DN[3]. *Şi-au înscris numele pe lista învingătoarelor.* SP. POP. 1979, nr. 9 133, 1/1. *Ştia precis ce mai este, alcătuind şi mici liste cu textele de publicat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 8/2. *Găsăşti şăsî prăjâni mai puţântel şi m-a dat pi listră cu şăsî prăjîni lipsî.* GRAIUL, I, 389, cf. GLOSAR REG. 45. ✧ *Listă civilă* = sumă de bani acordată prin constituţie sau prin lege, pe care o poate cheltui anual din fondurile statului o familie monarhică sau şeful statului, pentru nevoi personale. *Această sumă alcătuitoare de lista civilă a domnului i să va număra în câte a patra parte după acelaşi chip precum se vor strânge şi dajdiile.* REG. ORG. 29/9. *Ameninţarea şi ademenirea prin făgăduinţe... avea drept scopos... a mări lista civilă a domnului* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Majestatea Sa... cere să i se urce lista civilă.* COCEA, S. II, 570, cf. DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. (Învechit) *Listă de proscripţiune* = foaie pe care sunt însemnaţi cetăţenii pe care autoritatea de stat intenţionează să-i pedepsească, să-i pună în afara legii. V. şi p r o s c r i p ţ i e. *Se pregăteşte pentru voi o listă de proscripţiune.* GHICA, S. 648. *Administraţia şi armata stau la dispoziţia arendaşilor şi proprietarilor: liste de proscripţiuni contra ţăranilor mai independenţi.*

CARAGIALE, O. VII, 67. *Listă de subscripţie* = act, document pe care semnează cei care contribuie la adunarea unor fonduri pentru o operă de interes public sau particular. V. şi s u b s c r i p ţ i e **(2).** *Noi deschidem listă de subscripţie şi rugăm pe abonaţii noştri să trimeată cât vor crede de cuviinţă la adresa noastră.* CONTEMPORANUL, I, 704. *Camera a votat două mii de lei pentru a se înscrie în capul listei de subscripţie.* EMINESCU, S. P. 302. *Se hotărî a se face apel la public..., emiţându-se liste de subscripţii.* N. A. BOGDAN, C. M. 171. *Actualul primar... a lansat liste de subscripţie ca să dreagă drumurile târgului.* SADOVEANU, O. XIX, 432. *Liste de subscripţie au fost lansate în ţările occidentale... pentru constituirea unui fond de acţiune.* OŢETEA, T. V. 118. *Listele de subscripţie rămân mijloace brutale de asistenţă.* CĂLINESCU, C. O. 420. *Se lansează liste de subscripţie a 50 de bani de persoană, pentru ridicarea unui monument.* PERPESSICIUS, M. I, 10, cf. M. D. ENC. 926, DEX 906. *Listă neagră* v. n e g r u **(9).** (La pl.) *Liste electorale* = liste[1] **(1)** în care sunt trecuţi toţi cetăţenii cu drept de vot. V. BREBAN, D. G. ✦ (Mai ales în sintagmele *listă de bucate,* sau, rar, *de mâncare)* Foaie de hârtie sau de carton pe care sunt înscrise mâncărurile şi băuturile care pot fi servite într-un local de consum, împreună cu preţurile corespunzătoare. V. m e n i u. Cf. PONTBRIANT, D. *Lista de bucate a acelei mese prietenești era redactată întocmai după sistema de latinizare totală a limbei românești.* ODOBESCU, S. II, 337. *Băiete! aperitive, lista şi răcitori în lege! Să vie!* CARAGIALE, O, II, 213. *Corectorul acesta, într-acelaşi ceas revede o listă de bucate, un prospect medicinal şi o coală din noul volum de poezie.* GÂRLEANU, ap. PERPESSICIUS, M. I, 242, cf. RESMERIŢĂ, D. *Dă-mi lista! Chelnerul nu se clinti.* C. PETRESCU, Î. I, 5, cf. CADE. *Dionis întrebă ce-avem la masă. I se aduse lista: meniul era copleşitor.* VOICULESCU, P. II, 64. *Am studiat cu luare-aminte lista de bucate.* SADOVEANU, O. IX, 256, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a întins lista de bucate.* STANCU, R. A. II, 125. *I-a înscris în inventarul întreprinderii sale cu drept de a se ospăta de două ori pe zi..., dar numai din felurile trecute pe lista de bucate.* VINEA, L. I, 126, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ (Ironic; cu referire la ţinuta murdară, neîngrijită a cuiva) *Într-adevăr, lista de mâncare a lui nea Boilă poate fi întocmită după anume semnalmente vizuale şi olfactive.* CĂLINESCU, C. O. 89. ✦ Enumerare (orală şi nesistematică) de obiecte, fapte, întâmplări etc. *Le citeşte un lung discurs istoric moral, în care face lista cronologică a isprăvilor şi vitejiilor marilor strămoşi.* CARAGIALE, O. III, 59. *Pe lista celor de văzut urma numaidecât Forul roman cu toate ale sale.* BLAGA, H. 121, cf. DEX.

2. (Informatică) Lucrare întocmită la calculator, cuprinzând rezultatele prelucrării unor date. Cf. MDN.

– Pl.: *liste.* – Şi: (regional) **listră** s.f.

– Din fr. **liste,** it. **lista.**

LÍSTĂ² s.f. Pată albă şi îngustă la unii cai, care se întinde de la frunte la bot. [Semn particular] *lista, când albul se întinde... sub forma unei panglici înguste.* ENC. VET. 152.

– Pl.: *liste.*

– Din fr. **liste.**

LÍSTĂ³ s.f. v. **list[1].**

LISTĂU[1] subst. (Prin nord-vestul Transilv.) Orificiu prin care curge făina în postavă (la moară). Cf. ALR SN I h 175, ALRM SN I h 118.

– Pl.: ?

– Din magh. **lisztelő**[lyuk].

LISTĂU[2] s.n. v. **elesteu.**

LISTĂVIŢĂ s.f. v. **lăstaviţă.**

LISTÉL s.n. **1.** (Arhit.) Mulură mică, de secţiune dreptunghiulară, care însoţeşte o mulură mai mare sau care separă două muluri cu profil concav sau convex; suprafaţă plană care separă canelurile unei coloane. *Stilul geometric, redus adesea la ultima expresie a unui zigzag pictat sau gravat ori a unui listel sculptat e caracteristic.* PÂRVAN, G. 623, cf. M. D. ENC., MDN. ✦ Suprafaţă plană care separă canelurile unei coloane. DN[3], DEXI.

2. Cerc proeminent la circumferinţa monedelor. DN[3], DEXI.

– Pl.: *listele.*

– Din fr. **listel.**

LÍSTING s.n. (Informatică) Document rezultat în urma unei listări. Cf. MDN, DEXI.

– Pl.: *listinguri.*

– Din engl. **listing.**

LISTOPIRÁT s.m. (Învechit) *Am putut privi cum listopiratul Nicozara cu Simoria lui de zece inşi au prins o goeletă cu pavilion turcesc.* GHICA, S. 391, cf. ŞĂINEANU.

– Pl.: *listopiraţi.*

– Cf. p i r a t.

LISTOPIRATERÍE s.f. (Învechit) Îndeletnicirea listopiraţilor. *Am avut prilejul de a cunoaşte pe toate celebrităţile listopirateriei.* GHICA, S. 388.

– Pl.: *listopiraterii.*

– Cf. p i r a t e r i e.

LÍSTRĂ s.f. v. **listă[1].**

LISZTIÁN, -Ă adj. Care îi aparţine lui Liszt sau creaţiei lui; specific lui Liszt sau creaţiei sale; privitor la Liszt sau la creaţia lui. Cf. L. ROM. 1962, 560.

– Pronunţat: *-ti-an.* – Pl.: *lisztieni, -e.*

– **Liszt** (n. pr.) + suf. *-ian.*

LIŞ, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Înspăimântat, timid. CIHAC, II, 168.

2. (Ban.; în e x p r.) **A lăsa pe cineva liş** = a-i lua cuiva totul. Com. LIUBA.

– Pl.: *lişi, -e.*

– Cf. l i ş t a i.

LIŞĂCIOÁRĂ s.f. v. **lişicioară.**

LIŞÁI s.n. (Regional) Pecingine (Lăpuşna – Reghin). CANDREA, F. 223.
– Pl.: ?
– Et. nec.

LÍŞCĂ[1] s.f. (Regional) Nume dat unei păsări (H III 194, 386); lişiţă[1] (BĂCESCU, PĂS. 108).
– Pl.: ?
– Din bg. **лиска.**

LÍŞCĂ[2] s.f. (Regional) Numele unui peşte (H XI 27, 146, 196) mărunt (ALR I 1 746/792); soreaţă (H IX 27).
– Pl.: ?
– Cf. l i ş c ă[1].

LÍŞCOTĂ s.f. **1.** Epitet glumeţ dat unui copil neastâmpărat. SCRIBAN, D.
2. Liotă, ceată zgomotoasă de copii. SCRIBAN, D.
– Pl.: *lişcote.*
– **Lişcă**[1] + suf. *-otă.*

LIŞCOTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Lacom (la mâncare) (Săgeata – Buzău). *Om lişcotos la mâncare.* ALR I 783/710.
– Pl.: *lişcotoşi, -oase.*
– **Lişcotă** + suf. *-os.*

LÍŞEŢĂ s.f. v. **lişiţă**[1].

LIŞICIOÁRĂ s.f. (Regional) Diminutiv al lui l i ş i ţ ă[2]. H III 381.
– Pl.: *lişicioare.* – Şi: **lişăcioáră** s.f. DA II_2, 217.
– **Lişiţă**[2] + suf. *-ioară.*

LÍŞIŢĂ[1] s.f. (Atestat prima dată în 1703, cf. T. CORBEA, ap. TDRG[3]) **1.** Pasăre călătoare cu penajul negru şi cu o pată albă între ochi, cu carnea comestibilă, şi care trăieşte pe lângă ape; (regional) leşaică, lisarcă **(1)**, lişcă[1], sarcă, sărcea *(Fulica atra).* Cf. POLIZU. *O lişeţă ş-o raţă... sub preşedinţia gâştei s-au strâns de dimineaţă.* ALEXANDRESCU, O. I, 328, cf. PONTBRIANT, D. *Pe sus nagâţii ţipă, lişiţele dau la fund.* ALECSANDRI, P. III, 63, cf. CIHAC, II, 173, LM. *Leşiţele speriate se da afund şi se ascundeau în stuful... de pe mal.* ODOBESCU, S. I, 142. *Dă de un heleşteu şi văzând nişte lişiţe pe apă, zvîrrr! cu toporul într-însele.* CREANGĂ, P. 46, cf. DDRF. *Lişiţa e răspândită preste toată Europa.* MARIAN, O. II, 355, cf. CONV. LIT. XXIII, 337, BARCIANU. *Zburau speriate cârduri de raţe sălbatice, lişiţe şirete.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 137, cf. ALEXI, W., TDRG. *Acum, lotca sprintenă ca o lişiţă, tăiase Dunărea de-a curmezişul.* CHIRIŢESCU, GR. 20, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Lişiţele-încep să strige Ca de mama focului.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 34, cf. SIMIONESCU, F. R. *Să găsim vreo două-trei lişiţe dibuite într-un stuhăriş, departe.* VOICULESCU, P. I, 308. *Iazurile şi bălţile gemeau de raţe, lişiţe, gâşte şi gârliţi, lebede şi alte neamuri de sălbătăciuni aripate de apă.* SADOVEANU, O. X, 459, cf. STOICA, VÂN. 15, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 108, DL, DM. *În bălţile Brăilei s-au observat... lişiţa... şi sfrânciogul mic.* VÂN. PESC. 1960, nr. 1, 10, cf. DER. *Aici în Deltă... mai există şi lişiţe, nagâţi şi cormorani.* SORESCU, U. 24, cf. SCL 1966, 204, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., H VII 84, XII 374, PĂSCULESCU, L. P. 356, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALRM SN II h 530. ✧ E x p r. (Prin Munt.) **A fi lişiţă de foame** = a fi foarte flămând. Cf. UDRESCU, GL.
2. (Prin Mold.) Raţă leşească, v. l e ş e s c **(1).** Cf. BĂCESCU, PĂS. 108.
3. (Regional; şi în sintagma *lişiţă roşiatică,* CONV. LIT. XXIII, 337, BARCIANU) Cufundar *(Gavra arctica).* Cf. PONTBRIANT, D.
4. (Regional) Nume dat unor specii de pescăruş. V. n a g â ţ. Cf. ALR I 1 046/461, 476, 679, 684.
5. (Prin Mold. şi Bucov.) Epitet pentru un om care mănâncă mult. Cf. ALR SN IV h 1 087/551, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, I. CR. VI, 315. ✦ (La pl.) Epitet dat unui grup de copii flămânzi care se înghesuie să li se dea de mâncare. *Fugiţi, lişiţâlor!* ap. DA.
– Pl.: *lişiţe* şi *lişiţi* (ALR I 46/461, 476). – Şi: (regional) **lişeţă, léşiţă** (PONTBRIANT, D.) s.f.
– Cf. l i ş c ă[1].

LÍŞIŢĂ[2] s.f. **1.** (Olt., Munt. şi prin Dobr.; la pl.) Furculiţe (la car). Cf. DDRF. *Căpătâiele lişiţelor (furculiţelor)... se încrucişează peste inima carului.* DAMÉ, T. 10, cf. 9, 14. *Preoteasa s-a băgat supt leşiţele carului.* SANDU-ALDEA, U. P. 27. *Roatele roşii, Leucele roşii, Lişiţele roşii, Osiile roşii, Toate roşii.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 110, cf. TDRG. *Coţofene se numesc prin judeţul Ilfov căpătâiele lişiţelor ce se încrucişează peste inima carului.* PAMFILE, I. C. 133, cf. BOCĂNEŢU, T. A. 189, ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDACHE, M. E. 79, 97, 170, H II 3, 13, 29, 50, 88, 101, 207, 254, 271, V 16, XI 85, 147, XVI 4, RĂDULESCU-CODIN, 47, N. REV. R. XIV, 349, I. CR. VIII, 89, 519, COMAN, GL., ALR II/812.
2. (Regional) Parte a plugului **(I 1)** nedefinită mai îndeaproape (Boteni – Câmpulung). Cf. H V 55.
3. (Regional) Un fel de sanie pentru căratul lemnelor din pădure (Bănia – Orşova). Cf. ARH. FOLK. III, 150. *Lemnili le lega iar cu gujbi dă lemn. Cu lişiţîli adusa lemn dî la pădure.* ib. 80.
– Pl.: *lişiţe.* – Şi: **léşiţă** s.f.
– Din bg. dial. **лисица.**

LIŞMÁN s.m. (Regional) Păzitor de porci sau de boi. *La un cârd de boi... trebuiesc trei oameni, din care un lişman cu bună ştiinţă, pentru... a fi atât păscutul, cât şi adăpatul la vreme.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 18/23, cf. TDRG, PASCU, S. 341, DR. IV, 859, CADE, PAMFILE, C. 46, H X 368.
– Pl.: *lişmani.*
– Din ucr. **личман.**

LÍŞMIRIŢĂ s.f. v. **răzmeriţă.**

LÍŞNICE s.f. pl. v. **lizniţ.**

LÍŞTAI adv. v. **lişţav.**

LÍŞTAV, -Ă adj., adv. **I.** (Regional) **1.** Adj. Curat, sadea, veritabil. *Materia textilă ce conţine coaja teiului se vinde... crud, zis şi teiul lişteav (netopit).* ŞEZ. XVIII, 158. *Parcă-i lişteavă ţigancă.* I. CR. VI, 218. *Lapte lişteav de vacă.* PLOPŞOR, V. O. ✦ (Adverbial) Curat, limpede. *Vorbeşte listav.* DENSUSIANU, Ţ. H. 323.

2. Adv. Aidoma, leit. *Să te fereşti de omul roş, căci e liştai dracul în picioare.* CREANGĂ, P. 263, cf. DDRF, ALEXI, W., ZANNE, P. II, 394, SCRIBAN, D. *E liştuva Scaraoţchi.* ap. DA. *Samănă liştuva cu tat-su.* ib., com. din VICOVUL DE SUS – RĂDĂUŢI şi din STRAJA – RĂDĂUŢI.

II. 1. Adj. (Transilv.; despre gheaţă) Lucios. *Gheaţă liştavă.* HEM 3 060, cf. VICIU, GL., PĂCALĂ, M. R. 140. ✦ (Regional; despre terenuri) Lipsit de vegetaţie; gol. Com. din TURNU MĂGURELE. ✧ *Loc (gol) liştav* = loc unde a fost multă lume şi a rămas gol după plecarea oamenilor. Com. din BRAŞOV.

2. Adj. (Regional) Foarte ud, îmbibat de apă. *Sumanul ei negru, liştеav de apă.* SĂM. I, 327. ✧ *Apă liştеavă* = apă multă. IZV. V, 1. ✦ (Substantivat, f.) Apă multă provenită din revărsări sau din ploaie (I. CR. VIII 88); apăraie, lăcărie (CIAUŞANU, V. 176). (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce liştеavă de apă!* TOMESCU, GL. ✦ (Substantivat, f.) Apă mică curgătoare; gârlă. *Oamenii au ridicat un zăgaz de pământ... Oprită, liştеava şi-a adâncit matca.* STANCU, D. 205.

3. Adv. (Regional) Leoarcă, ciuciulete. *Ud liştеavă.* PLOPŞOR, V. O.

4. Adj. (Regional; despre apă) Tulbure, murdară; mlăştinoasă. *Dinspre munţi pogoară o funie de apă liştеavă, nămoloasă.* STANCU, D. 435.

5. Adj. (Ban.; despre mâncare) Fără gust; searbăd. CADE.

– Pl.: *liştavi, -e.* – Şi: **lístav, -ă, líştăv, -ă** (DA II$_2$), **líşteav, -ă, léşteav, -ă** (DA II$_2$) **lésteav, -ă** (ib.) adj., adv., **líştov, -ă** (ib.) adj., **líştuva, liştai, listai** (accentuat şi *listái* ALEXI, W.) adv.

– Et. nec.

LÍŞTĂV, -Ă adj., adv. v. **liştav.**

LIŞTĂVÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Regional) A (se) limpezi. Cf. DA.

– Prez. ind.: *liştăvesc.*

– V. **liştav.**

LÍŞTEAV, -Ă adj., adv. v. **liştav.**

LÍŞTOV, -Ă adj. v. **liştav.**

LÍŞTUVA adv. v. **liştav.**

LÍŞURI s.f. pl. v. **lifuri.**

LITAGÓG, -Ă adj. (Med.) Care uşurează expulzarea calculilor. DN^3, cf. DEXI.

– Pl.: *litagogi, -e.*

– Din fr. **lithagogue.**

LITÁNIC, -Ă adj. (Rar) Care sună ca o litanie **(1).** *Mai curat sună unele versuri litanice.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 182.

– Pl.: *litanici, -ce.*

– De la **litanie.**

LITÁNIE s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Rugăciune liturgică în care invocaţiile preotului sunt urmate de o scurtă formulă rostită de credincioşi; imnuri religioase intonate alternativ în timpul acestei rugăciuni. V. acatist, ectenie. *Punea năselia giosu de făcea litanie Sfintei pre la toate besearici.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 31^{v}/6. *Să se facă litanie pe la toate bisericile* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 220/22. *Aceiaşi o pot întări... şi litaniile ceale în zilele lui Carol celui Mare... scrise.* MAIOR, IST. 239/1. *Cinsteşte omul pre Dumnezeu... stând de faţă la blagocestivile litanii spre obşteasca mulţămire pentru bunătatea lui.* GOLESCU, E. 190/24. *„D[oa]mne miluieşte"... nu numai la hristiani era în obiceiu la litanii în toate veacurile, ci şi la Arrian să află.* POTECA, F. 286/6. *Cu glas tare citea rugăciunile de Ave Maria şi litaniile.* ASACHI, S. L. II, 101, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 670, LM. *Ridicaţi la cer litanii! Toţi cu frunţile-n ţărână, Bateţi sute de metanii!* CARAGIALE, O. IV, 351. *Lumea să poată veni cale de o săptămână de zile, cete-cete, cu praporele în vânt, cu crucile împodobite cu flori şi cântând psalmi şi litanii.* SLAVICI, O. II, 4. *Colindele în fond sunt himne religioase şi odată, în epoca preistorică, au servit ca litanii liturgice.* REV. CRIT. I, 49, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 51, id. ib. 129, ŞĂINEANU, D. U. *Din toată literatura lor nu s-au dezgropat decât litanii religioase.* COCEA, S. II, 306. *Schitu-şi mişcă, în litanii, tristul clopot.* LESNEA, A. 26, cf. SCRIBAN, D. *Ceea ce literatura romano-catolică a cunoscut sub numele de... litanii... literatura noastră a cunoscut sub numele de acatiste.* PERPESSICIUS, M. IV, 90. *Povestitorul nici nu-şi dă seama ce evocatoare sunt vorbele lui, domoale, debitate cu glas tărăgănat de ţârcovnic care îşi rosteşte litania.* TUDORAN, O. 132, cf. DL, DM, SCL 1958, 248, L. ROM. 1966, 42, CL 1967, 315, M. D. ENC., DEX, H. MIHĂESCU, GR. 91, CIAUŞANU, V. 176. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Am simţit desluşit picurându-mi în simţuri, ca o adiere şi ca o litanie a păstorilor răposaţi, acel fermecător început de baladă.* SADOVEANU, O. XVI, 609. *Măiestritul portret... se dezvoltă în jurul unei intuiţii centrale pe care o aproximează prin mai multe trăsături succesive: tainica lumină a figurii eroului, glasul său de litanie.* VIANU, A. P. 157. *Acolo dormise, acolo băuse numai apă, ascultând foşnirea infinită a omizilor, ca o litanie surdă.* BARBU, PRINC. 312. *Vraja lirică se urzeşte, cu toată repetarea de litanie a inflexiunilor interioare.* CONSTANTINESCU, S. I, 165. *Apoi continuam în gând cuvinte de adoraţie, acelea pe care nu i le spusesem vreodată, ca o litanie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31. 16/2. *Transilvanie, gândule bun..., clopot de litanie.* ib. 1979, nr. 18, 4/4. ✧ (Prin lărgirea sensului; fiind vorba despre un cult păgân) *Numa Pompilie... compusese pentru cultul zeilor nişte litanii atât de obscure în text, încât nici chiar preoţii nu le puteau înţelege.* FILIMON, O. I, 374. ✧ Fig. *În clar-obscurul unei atmosfere de ceaţă..., versurile cântă litania unui amor fără extaze, dar mişcător prin accentul profund.* LOVINESCU, S. IV, 586. *Aud cântând ţărâna adânci litanii line, Precum un schit în noaptea de brazi şi munţi bătrâni.* LESNEA, A. 41. *Are să mă îngroape fiecare cum o vrea în suflet... Au să-mi cânte litanii vorbele unora.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 53. *Două capre cu trei iezi... S-au sculat şi, rumegând*

Stihuri mute şi litanii, Scapă, rupt din când în când, Şirul negru de metanii. ARGHEZI, VERS. 411. *Mai în urmă, grupuri în cor intonează litanii bizare.* RALEA, S. T. I, 353. *O femeie încă bocea şi părea să nu mai termine litania ei veche.* PREDA, M. 83. *Iar până jos, în criptă, sub cupolă, Vibrând litanii stinse, în surdină, Se-ntind corole roze de lumină.* D. BOTEZ, în V. ROM. ianuarie 1960, 7. *Cântecele se transformă, în lumina unui astru străin şi halucinant... în litanii pentru un timp ucis şi uitat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 29/1. *Fervoarea cultică... îl face să intoneze adevărate litanii.* ib. 1973, nr. 36, 15/2. ✦ P. a n a l. Cântare, imn de prosternare; cântec; poezie (lirică). Cf. IVELA, D. M., CERNE, D. M. *Sarah Bernhardt e mai presus de laudă, de litanie şi de critică.* ARGHEZI, S. XXXIII, 69. *Nu puteau înăbuşi, cu toată strălucirea lor intensă, acele definitive litanii cu care poetul se apropie de izvoarele muzicii.* PERPESSICIUS, M. I, 173. *Este o lunecare spre o moarte indefinită şi o chemare fără nădejde în litaniile sale.* CONSTANTINESCU, S. II, 488. *Stephan Roll nu cântă litanii lui Urmuz, ci îl defineşte prin formule frapante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 41, 13/1. *Lunecă-n mâhnirea noastră vechi poeme, reci litanii.* ib. 1979, nr.12. 11/3.

2. P. e x t. (Învechit) Procesiune religioasă în timpul căreia slujitorii bisericii şi credincioşii intonează litanii **(1).** V. l i t i e **(1).** *El singur pe gios şi cu lăcrămi la litanie mergea.* CANTEMIR, HR. 384. *Au făcut aici... în Bucureşti mai întâi rugăciuni cu litanii, şi ieşiră afară, după aceea.* R. GRECEANU, CM II, 54. *Această icoană a sfintei Ana, la vreme de neploaie, scoţându-se cu litanie afară de monastire, îndată plouă* (a. 1723). URICARIUL, I, 401. *Nemţii au sosit şi au intrat în oraş cu pace..., ieşindu-le înainte cu litanie besericească, adecă preoţii... cu sfânta cruce în pridvorul bisericii.* DIONISIE, C. 179. *Această litanie au sosit la porţile curţei* (a. 1819). URICARIUL, VII, 78. *Acest crai de acum al Bavariei... umblă prin norodul lui... mai vârtos la o litanie, ce să face pe tot anul o dată.* GOLESCU, Î. 114. *S-au făcut în fiinţa Preasfinţiei Sale... proţesioasă litanie în şesul mănăstirei Frumoasa.* AR (1829), 145[1]/29, cf. DDRF.

3. F i g. Înşiruire de cuvinte, lungă, monotonă şi plictisitoare. *Dacă-ţi convine alăturata litanie în genul medieval..., dă-o la tipar.* CARAGIALE, O. VII, 431. *Iară o litanie lungă* (a. 1884). BARIŢ, II, 264, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pârvan ţinea nişte prelegeri, amestec de predică şi de litanie.* LOVINESCU, M. I, 85. *În timp ce bătea câte o ţintă în fiecare aripă..., îl procitea amintindu-i de toate puicile şi găinile răpite... O litanie ca o oraţie funebră.* VOICULESCU, P. II, 266. *Natural, nu pot să-mi molestez cetitorii cu aceleaşi veşnice litanii.* SADOVEANU, O. XIX, 431, cf. SCRIBAN, D. *Voi desprinde o pildă... cu litania cea reînnoită şi vecinic neostenită a văduvei de război.* PERPESSICIUS, M. III, 178. *Moşul sau baba mai rămân puţin cu mâna întinsă şi-şi mai cântă litania.* PAS, Z. I, 51, cf. DL, DM. *Logofătul îşi rostea litania lui, în greceşte, arătând nişte coloane cu cifre.* BARBU, S. N. 46, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *litanii.* – Şi: (învechit) **letánie** s.f.

– Din ngr. **λιτανεία,** slavon. **литания.** – Pentru sensul **(3),** cf. şi fr. l i t a n i e s.

LITÁR s.n. v. **lictar.**

LITÁRG s.m. v. **litargă.**

LITÁRGĂ s.f. Oxid de plumb cristalizat, de culoare galben-roşiatică, folosit în ceramică pentru smălţuit, la fabricarea sticlelor optice, în vopsitorie etc.; (învechit) litargir. Cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., NICA, L. VAM., 145, CADE, SCRIBAN. *Pentru plăcile negative materia activă este făcută din litargă.* ENC. TEHN. 393, cf. CANTUNIARI, L. M., 102, NOM. MIN. 204, MACAROVICI, CHIM. 377, LTR, MDT, LTR[2], IORDACHE, M. E. 60, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *litarge.* – Şi: **litárg** s.m. ALEXI, W.

– Din fr. **litharge.**

LITARGHÍE s.f. v. **letargie.**

LITÁRGIC, -Ă adj. v. **letargic.**

LITARGÍE s.f. v. **letargie.**

LITARGÍR s.m. (Învechit) Litargă. *Litargir... ca de 30 parale, picat mărunt.* DRĂGHICI, D. 149/23, cf. LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

– Din fr. **lithargyre.**

LITÁRGIU s.n. v. **letarg.**

LITÁRGO s.n. v. **letarg.**

LITARÓM s.n. v. **lictar.**

LITÁVRĂ s.f. (Mil.; învechit) Tobă, darabană. V. t â m p i n ă. *Puşti şi steaguri şi litavre şi toate ale oştii s-au luat de la neprieten.* N. COSTIN, LET. II, 69/5, cf. 71/45. *De trei ori avântul nostru crâncen pe târâşi se frânge... Pe litavre, nu se ştie,... curge sânge.* DAVILA, O. I, 94, cf. TDRG, T. PAPAHAGI. C. L.

– Pl.: *litavre.*

– Din rus. **литавра.**

LÍTĂR s.n. v. **litră[1].**

LITĂRÁL, -E adj. v. **literal.**

LÍTĂRĂ[1] s.f. v. **literă**

LÍTĂRĂ[2] s.f. v. **litră[1].**

LITĂU s.n. (Regional) Tinichea cu care se astupă gura cuptorului (de pâine) (Supuru de Sus – Carei). CHEST. II 323/380.

– Pl.: ?

– Et. nec.

LITCĂ[1] adv. v. **lipcă.**

LITCĂ[2] s.f. (Transilv.) Unealtă cu care se bate laptele spre a se alege untul; (regional) brighidău, mâtcă, roată. Cf. PAMFILE, I. C. 23, VICIU, GL.

– Pl.: ?

– Et. nec.

LITEÁN s.m. v. **litvean.**

LITEÁNCĂ[1] s.f. (Învechit) Femeie care locuia în Litvania (Lituania) sau care provenea de acolo; p. ext. catolică. *S-a găsit pentru frumoasa liteancă un mire care s-a așezat în zestrea de dar boieresc a miresei.* SADOVEANU, O. XVI, 556.
– Pl.: *litence.*
– **Litean** + suf. *-că.*

LITEÁNCĂ[2] s.f. (Regional) Soi de struguri din viile de la Liteanca. Cf. L. ROM. 1981, 204.
– Din n. pr. **Liteanca.**

LITEÁZĂ s.f. v. **litiază.**

LITERÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică cuvinte străine) A pronunța prin litera inițială a unor cuvinte obișnuite, de obicei nume proprii. DEX[2].
– Prez. ind.: *literez.*
– V. **literă.**

LITERÁL, -Ă adj. **1.** (Mat.; despre expresii) Care conține mărimi reprezentate prin litere. *Fracțiile literale să calculesc de pe tot acele regule.* ASACHI, ALGHEBRA, 18[r]/3. *Un șir de puteri literale... e și o progresie gheometricească.* EGT 74[v]/3. *Ecuațiile se mai deosibesc în ecuații numerice și ecuații literale, dupe cum datele din ecuație sunt exprimate prin numere sau prin litere.* ELEM. ALG. 57/13. *Aritmetica universală se subîmparte în aritmetica comună sau numerică și în aritmetica literală sau algebra.* LAZARINI, M. 4/1, cf. LM, RESMERIȚĂ, CADE. *Acestei nevoi îi răspund simbolurile literale ale algebrei.* VIANU, P. 103, cf. DEX, DN[3].
2. (Învechit) Literar **(1).** *Limba cea bene elinească să numește greacă literală.* VÂRNAV, L. 132[v]/8. *Acela citească cuvântul... obștit în foaia literală... a „Gazeti[i] Brașovului".* EPISCUPESCU, O. Î. XLI/6. *Norodul să împărtășa din înflăcărarea literală a căpeteniilor.* CR (1829), 230[1]/34. *Acest bărbat cugetă acum a pleca într-o călătorie literală la Eghipet.* AR (1829), 71[1]/31. *Ea va cuprinde... culegeri istorice, literale, morale* (a. 1829). PLR I, 27. *Cele trei facultăți (înlesniri) ale sufletului de unde ies toate talenturile literale sunt duhul, imaginația și sintimentul.* HELIADE, GR. P. 8/11. *Tot ești mânioasă de la mica noastră pricire literală.* HRISOVERGHI, A. 74/21. *Într-acest colegiu sunt: bibliotecă mare..., soțietate literală pentru cultura limbii.* GENILIE, G. 216/16. *Producțiile literale... vor ieși spre îmbogățirea repertoriului Teatrului Național.* GTN (1835), 1[2]/7. *Gazetă literală și industrială.* MN (1837), 1/3. *Să să silească a-și câștiga și a avea 1-a frumoasă învățătură literală.* NICHIFOR, P. X/20. *Aceste mici începuturi vor putea fi temeiurile celor... mari... progresuri literale la nația noastră.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, XI/8. *Toate limbele au început a lor carieră literală prin poezie.* ASACHI, P. I. *Am trebui să distingem aici idei religioase, politice, morale, industriale, literale.* LAURIAN, F. 15/21. *Numele... vor fi înscrise în frontispiciul acestui edificiu literal* (a. 1846). PLR I, 24.
3. Care se face, se reproduce, se interpretează, se prezintă etc. cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; exact, propriu, textual. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111[1]/47, NEGULICI. *Această procurație... este alcătuită în limba engleză, dar nu lipsesc a alătura tălmăcire literală după dânsa* (a. 1848). DOC. EC. 940, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *S-ar fi putut dumeri asupra înțelesului... cu agiutorul traducerii latine literale.* HASDEU, I. C. I, 4, cf. COSTINESCU, LM. *„Dătător de măsură" este traducerea literală* [din germană]. MAIORESCU, CR. I, 142. *Să dăm o însemnătate oarecare înțelesului literal al numirii poporane de Troian.* ODOBESCU, S. II, 140, cf. DDRF, BARCIANU. *Moare făcută pîftie – în înțelesul literal al cuvântului – de către țiganul răzbunător.* SĂM. IV, 918, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A protesta... înseamnă a ignora condițiile unei traduceri literare și nu literale.* LOVINESCU, C. IV, 99. *Metafora... poate fi... întrebuințată cu sensul literal.* IORDAN, STIL. 224, cf. SCRIBAN, D. *Pentru madam Ioanide „Fie-i țărâna ușoară" avea un înțeles literal.* CĂLINESCU, B. I. 366. *Nu e vorba, la d. Blaga, de un sens literal al tradiției.* CONSTANTINESCU, S. I, 260. *În sensul său literal, în grecește Apocalips înseamnă „dezvăluire".* V. ROM. iunie 1957, 129, cf. DL, DM, SCL 1958, 246. *Inducției nu i se poate acorda nicio „credibilitate" rațională, ci numai „credibilitatea" în sens literal, aptitudinea de a fi crezută.* JOJA, S. L. 170. *Să se ofere doar traduceri literale, pe care editura le va stiliza.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 30, 32/2. *„Cifrul" e inaparent și sensul literal se impune ca singurul legitim.* ib. 1970, nr. 44, 5/3, cf. L. ROM. 1970, 444, ib. 1974, 211, DEX, DN[3]. *Aparțin „școlii lui Benvenuto Terracini" în sensul literal al cuvântului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 19/1, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ (Adverbial) *Au vrut să explice literal vorbele altor limbi, fără să vază că* [româna]... *are proprii ale sale pentru dânsele.* FM (1847), 67[1]/25. *Multe din truparile ofiției dumnezeiești... sunt culese literal din compunerile S. Dionisie.* CALENDAR (1854), XXIX/7. *Să revenim la exemplul nostru... și să încercăm a-l traduce literal în alte limbi.* MAIORESCU, CR. I, 165. *Era literal fermecat... de privirile marelui bărbat de stat.* CARAGIALE, O. V, 66. *Slujește la masă în arhondaric – odaia de oaspeți, iar, literal, „odaia de boieri".* IORGA, P. A. I, 133. *Dacă noi nu am respecta literal clauza..., aliații ne-ar pedepsi.* ARH. OLT. II, 418, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Acest cuvânt] *„adio" otoman – înseamnă literal: „zâmbind-zâmbind".* SADOVEANU, O. XVI, 210, cf. SCRIBAN, D. *Cel de-al doilea termen... înseamnă literal „a crucii".* C. GIURESCU, P. O. 16. *Înțeles literal, mitul... ne poate părea absurd.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 27/2. ✦ Care se prezintă în formă scrisă; concret. *N-aș putea să aduc oarecum o dovadă palpabilă, o dovadă literală, că exprimăm prin aceasta un princip recunoscut... de însuși partidul conservator.* MAIORESCU, D. III, 217. ✦ (Despre scriere) Care se bazează pe litere **(1).** *Scriere literală propriu-zisă, care să noteze fonemele, au avut fenicienii.* GRAUR, I. L. 81.
– Pl.: *literali, -e.* – Și: (învechit, rar) **litărál, -e** adj. HEPITES, Î. 5[r]/24.
– Din lat. **litteralis,** fr. **littéral.**

LITERALICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Literar **(2);** (învechit, rar) literalnicesc. *Profesor în Literalicescul Institut Preparandial.* BOJINCĂ, A. I, 223/5.

– Pl.: *literaliceşti.*
– **Literal** + suf. *-icesc.*

LITERALICÉŞTE adv. (Învechit, rar) Cuvânt de cuvânt; literal **(3).** Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111²/7.
– **Literal** + suf. *-iceşte.*

LITERALITÁTE s.f. Calitatea de a fi literal **(3);** caracter literal. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111²/10, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D. *De aici o tendinţă spre literalitate, opusă oricărei teorii a vagului, sugestivului, aluzivului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 23, 4/3, cf. L. ROM. 1974, 455. *Trăsătura distinctivă a textului o reprezintă... literalitatea lui, el este menit să fie reprodus aidoma.* ib. 1979, nr. 15, 4/1. ◇ F i g. *Condamnată să fugă de cei pe care-i dorea, ea a trăit drama lui Oedip cu o înspăimântătoare literalitate.* ib. 1974, nr. 125, 32/2.
– **Literal** + suf. *-itate.* Cf. fr. l i t t é r a l i t é.

LITERALMÉNTE adv. În mod literal **(3);** p. e x t. absolut, riguros, strict **(1);** la propriu, de-a dreptul. *Voi împlini literalmente toate dorinţele tale.* FILIMON, O. I, 333. *Numele turcesc al Munteniei, Kara-Iflak..., se traduce literalmente „Negrul-Vlah".* HASDEU, I. C. I, 44. *Poporul de la sate n-are literalmente ce mânca.* EMINESCU, O. XII, 492. *Urcă, luată literalmente pe sus de un stol de fluturi nebuni, treptele scării de onoare.* CARAGIALE, O. III, 269. [Să fii] *literalmente aruncat pe drumuri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 393. *S-a întors literalmente fără franc, ba chiar cu o datorie la fratele ei.* REBREANU, R. I, 167. *Îl savura, îl mânca literalmente din ochi.* COCEA, S. II, 490. *Teribila tulburare... mă întorsese, literalmente, pe dos.* VOICULESCU, P. I, 302. *Dacă vânatul e o urmărire..., vânătorul e literalmente copleşit.* SADOVEANU, O. XX, 82. *Spre seară toate stufăriile erau încărcate literalmente de aceste păsări.* DOMBROWSKI, P. 83. *Ţara ameninţa să se înăbuşe literalmente în propria ei bogăţie.* VIANU, L. U. 100. *Sfatul ce mi s-a dat era să-ţi iei literalmente inima în dinţi la orice asalt al lor.* BLAGA, H. 59. *Ţările Europei atlantice... sunt literalmente inundate de produse culturale.* CONTEMP. 1953, nr. 35, 1/2. *Eram închis la Văcăreşti şi mă plictiseam literalmente.* VINEA, L. I, 406, cf. DL. *Literalmente m-am uitat minute în şir holbat la el.* PREDA, DELIR. 114, cf. DM. *Literalmente, e o mare de tineret care... inundă toate celelalte vârste.* V. ROM. iunie 1958, 70, cf. CONTRIBUŢII, III, 159, SCL 1963, 217. *M-a luat de mână şi m-a scos literalmente din cameră.* V. ROM. decembrie 1966, 19. *Paul se ridică literalmente pe vârfuri şi dădu din braţe.* BREBAN, A. 255. *Această triplă suprapunere determină literalmente serialul.* CINEMA, 1973, nr. 3, 23. *Nevasta lăptarului... a rămas literalmente cu gura căscată.* D. R. POPESCU, I. Ş. 467. *Tăbărî literalmente asupra stăpânului său.* ŢOIU, Î, 418. *Accentul... cade... pe notarea reacţiilor propriului corp, purtat literalmente de vânt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 20/3, cf. V. BREBAN, D. G.
– Din it. **letteralmente,** fr. **littéralement.**

LITERALNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, neobişnuit) Literar **(2);** (învechit, rar) literalicesc. *Statul literalnicesc.* PETROVICI, P. 350/2. *Districtul literalnicesc al Timişoarei.* id. ib. 355/6.
– Pl.: *literalniceşti.*
– De la **literal.**

LITERÁR, -Ă adj. **1.** Care se referă la literatură, care aparţine literaturii, care este în legătură cu literatura, care are calităţile recunoscute ale unei opere de literatură. *După gazeta literarie, cetatea Constantinopolei au fost bătută de 29 de ori.* AR (1829), 175²/1. *S-au întocmit la naţiile cele civilizate soţietăţi literarie.* MARCOVICI, R. 216/14. *Dorim ca pre lângă a sale îndeletniciri literare să deplinească şi aceasta începută.* ASACHI, S. L. II, 343, cf. VALIAN, V. *Înştiinţare literară.* FM (1840), 128²/19, cf. POEN–AAR.–HILL, V. II, 111¹/41. *Privind-o însă ca compunere literară, este departe de a fi o cap'd-operă.* MAG. IST. I, 251/19. *Opinii literarie* (a. 1845). BARIŢ, II, 301. *Ideile respândite prin aceste lucrări literare şi istorice izbucniră îndată în fapte.* BĂLCESCU, M. V. 537. *Astfel este însă starea noastră morală, ştiinţifică şi literară.* NEGULICI, E. I, 145/22, cf. STAMATI, D. *În recunoştinţa meritelor lui literarie binevoise a-l gratifica cu un inel de briliante.* BARIŢIU, P. A. II, 32. *Nu era vorba decât de o luptă filosofică şi literarie.* TEULESCU, C. 333/28. *Se aruncă... în dispute literare.* NEGRUZZI, S. III, 50, cf. POLIZU. *Foaiă politică şi literară.* DÂMBOVIŢA (1858), 1/3. *Premiu literariu.* ib. (1859), 2/30. *Pot spune cât era de dezvoltat într-acel om gustul literar şi artistic.* GHICA, S. 633. *Vor să-ncurce statul în pricini literare.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Am întreprins publicaţiunea unei reviste literare.* SION, P. 209. *O mare mişcare literară şi politică se agită în toată ţara.* FILIMON, O. II, 108, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Au perdut... gustul pentru lucruri literare.* BOLINTINEANU, C. II/4, cf. LM. *În materie de gust literar... discuţia e întotdeauna grea.* MAIORESCU, CR. II, 172. *Să lăsăm însă acum în urmă lucrările literare.* ODOBESCU, S. I, 306. *Spiritul literar al acestei epoci e corupt.* EMINESCU, S. P. 6. *Valoarea acelor cântece nu o poate tăgădui nimini, fiind apreţuite... de toată lumea adevărat literară.* MACEDONSKI, O. IV, 79. *Ce putem cere, ca valoare literară, unui copil de vârsta asta?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 39, cf. DDRF. *Conjuraţia caută să se ascundă întâi sub nişte forme literare.* XENOPOL, I. R. XIV, 79, cf. ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU. *Multe succese culturale şi literare ar fi putut înregistra această reuniune.* SBIERA, F. S. 174, cf. ALEXI, W. *A murit... tânărul scriitor... bine cunoscut cercurilor noastre literare.* SĂM. IV, 16. *El era să fie mijlocitorul... debutantului literar.* IORGA, P. A. I, 76. *Elemente mai potrivite ar putea avea acest gen literar popular.* PAMFILE, A. R. 32. *„Moriţa" şi opera literară a lui Eminescu... sunt dovezi definitorie despre puterea... geniului românesc.* SOVEJA, O. 8. *Valoarea literară a lui Erotocrit nu poate fi judecată după vederile învăţaţilor.* DR. I, 16. *A face critică literară este a face anatomia... unei opere de artă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 62, cf. RESMERIŢĂ, D. *I-a interesat valoarea literară şi folclorică a textelor culese, nu cea lingvistică.* RF I, 124. *Scriitorii... trăiesc adevărata viaţă literară sănătoasă.* BASSARABESCU, S. N. 136, cf. CADE. *A fixa memorialistic fizionomia vieţii literare.* LOVINESCU, M. 7. *Au fost la origine*

create de cineva ştiutor de carte, după unele modele literare. ARH. FOLK. I, 59. *Materialul variat: muzică, folklor literar foarte divers... ne impune la felicitări.* IZV. XII, 118. *Se agită... Şi-mi distruge fără milă Operele literare.* MINULESCU, VERS. 309. *Între scriitor şi zeţar se stabileşte o adevărată confraternitate literară.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 334. *Mai sunt necesari doi redactori, pentru cursive şi pagina literară.* CAMIL PETRESCU, P. 202. *Stătură aşa cum se obicinuia la şedinţele literare.* id. O. II, 119. *El pune ordine în anarhia literară de azi.* CONV. LIT. LXVII, 466. *Mi-am schimbat redingota, mai prozaică decât primele încercări „literare".* KLOPŞTOCK, F. 208. *Ajunsesem lângă Capşa, vestita cafenea literară.* VLASIU, D. 308. *În logica literară a vieţii, întâmplarea îşi păstra absurdul.* TEODOREANU, L. 126. *Eram un tânăr vulcan în plină erupţie literară.* VOICULESCU, P. II, 189. *Îmi acordase... un premiu literar destul de important.* SADOVEANU, O. XIX, 443. *Se încercă un ofiţer cu pretenţii literare să facă teorii.* BART, E. 368. *Desfăşurând o continuă şi încordată activitate în domeniul literar.* D. GUSTI, P. A. 74. *Revista cuprindea... chestii literare şi sociale.* MOROIANU, S. 121. *Trecutul nostru literar.* JUN. LIT. XXVII, 108, cf. SCRIBAN, D. *Munceşte serios... şi pe tărâm literar.* OPRESCU, S. 14. *Din colecţia lucrărilor lui politice şi literare am pus mâna pe câteva.* ARGHEZI, P. T. 144. *Istoricul literar este şi el un naturalist.* CĂLINESCU, C. O. 110. *Nu se poate vorbi de progres în materie de creaţie literară.* PERPESSICIUS, M. II, 412. *Conştiinţa literară a unora din poeţii latini.* VIANU, L. U. 15. *Drama ar fi un gen literar care nu suportă un lirism exagerat.* BLAGA, Z. 124. *Simbolismul a fost... o şcoală literară.* RALEA, S. T. I, 31. *Cercurile literare să cunoască o adevărată dezvoltare.* CONTEMP. 1953, nr. 352, 3/3. *Dumnealor se ocupă acum şi de educaţia ei literară.* VINEA, L. II, 33. *Oglinda conştiinţei diferitelor generaţii literare.* CONSTANTINESCU, S. II, 536, cf. DL. *Nu e o problemă să intri şi tu în presa literară.* PREDA, C. I. P. II, 156, cf. DM. *Procesul... literar... se desfăşoară într-un cadru politic şi social.* IST. LIT. ROM. II, 7. *I se prezise un viitor literar strălucit.* BREBAN, A. 219, cf. L. ROM. 1970, 444. *Autorul... a inventat totul... din necesităţi exclusiv estetice şi literare.* V. ROM. martie 1970, 27, cf. FORM. CUV. I, 169, M. D. ENC. *Un istoric literar fără simţ şi capacitate de critic nu poate exista.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 33, 3/1. *Era vorba de o modă literară sezonieră.* CINEMA 1973, nr. 2, 27. *„Discursul îndrăgostit" construit pe un întreg sistem de convenţii literare... are o întreagă mitologie.* SIMION, D. P. 31, cf. DEX, DN[3], L. ROM. 1980, 489. *Autorul întreprindea radiografia unor specii literare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 44, 9/1. ✧ *Proprietate literară* v. proprietate **(3).** ✧ (Adverbial) *Datoresc scrisul lor creşterii în Paris, căruia-i şi aparţin literar.* IORGA, V. F. 169. *Literar, el este expresia estetică a acestui suflet.* LOVINESCU, S. IV, 21. *Caută... să pledeze literar şi estetic pentru o mişcare spirituală declarat antiliterară.* STREINU, P. C. III, 323. *Un pedagog... învăţa pe oricine să scrie literar, după 20 de lecţiuni, prin imitarea marilor scriitori.* ARGHEZI, C. J. 88. *La cafenea..., le dispreţuieşte artistic şi literar.* id. P. T. 316. *Se traduce emotiv prin mâhnire sau, literar vorbind, printr-un nou „rău al veacului".* CĂLINESCU, C. O. 383. *Fluxul dinamic al progresului politic... aduce forme inedite, interesante literar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/1. *Faptul... derivă, literar, dintr-o legendă.* ib. 1980, nr. 44, 4/2. ✧ (Substantivat, n.) *Relaţia dintre social şi literar... nu este o relaţie între evenimente.* MANOLESCU, A. N. I, 25.

2. Care ţine de cultură, de instrucţia scrisă (şi sistematică); care se referă la disciplinele umaniste (filologie, istorie, filosofie etc.); (învechit) ştiinţific. *Din norocire pentru omenire, revoluţiile literare nu sunt aşa sfărmătoare.* CR (1829), 217[1]/33, cf. I. GOLESCU, C. *Din privinţa culturii literare, se numără arabii între cele dintâi popoare a Asiei.* RUS, I. III, 62/4. *Istoria omenească se suptîmparte în civilă, sacră şi literară.* LAURIAN, F. 194/18. *El analizează astfel... impresiunea spiritului său asupra conjuraţiunei, mai mult literară şi oratoară decât politică, a lui Catilina.* TEULESCU, C. 50/21, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *A primit de mic o distinsă educaţie literară franceză.* CARAGIALE, O. II, 170, cf. ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU. *Cealaltă Marie... va fi cunoscut ceva din bogăţia literară grecească a evului mediu.* IORGA, V. F. 142, cf. RESMERIŢĂ, D. *Era numit profesor de cunoştinţe literare.* BACOVIA, O. 219. *Profesor de partea literară (latină, română, franceză etc.).* CĂLINESCU, C. O. 231. *Cultura literară slavonă trebuie studiată amănunţit.* PANAITESCU, C. R. 19, cf. DN[3].

3. (Despre documente, mărturii etc.) Care se prezintă, se transmite etc. sub forma unor texte scrise. *Toate monumentele literare ale Ungariei din secolul XVI numesc în unanimitate astfel Ţara Românească.* HASDEU, I. C. I, 52. *Documentele literare ne arată că lepădarea lui „ŭ" final s-a operat încă în cursul sec. al 17-lea.* ARHIVA, I, 24. *Nu avem nici mărturii literare, nici monumentale de lucratul lânei.* PÂRVAN, G. 136. *Izvoarele literare sunt destul de numeroase.* PANAITESCU, O. Ţ. 24, cf. L. ROM. 1968, 204. ✧ (Adverbial) *Faţă de aceste fapte bine documentate literar, nu va fi de mirare să găsim numeroase fabricate celtice în Banat şi Oltenia.* PÂRVAN, G. 505.

4. (Învechit, rar) Literal **(3).** *Trupa întreagă a lui Hatvany a fost nimicită în sensul literar al cuvântului.* BARIŢIU, P. A. II, 541.

5. (Despre limbă, despre exprimare prin cuvânt) Care se prezintă sub o formă corectă, cultivată, normată; îngrijit; elegant. *Din punctul de vedere literar, găsim o limbă plină de franţuzisme.* CONTEMPORANUL, I, 717, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Dicţionarul... să conţină toate cuvintele din graiul românesc, literar şi vulgar.* SBIERA, F. S. 204. *E greu a spune sensul literar al cuvântului Şomuz (unguresc).* GHIBĂNESCU, S. I. I, 5. *Se aprovizionă cu... un praf, care în popor are un nume nu tocmai ştiinţific, nici tocmai literar.* HOGAŞ, DR. II, 125. *În afară de semnificaţiile literare..., primul însemnează „a intra (în casă)".* GR. S. II, 58. *Se poate ca... notarea lui... să fie datorită educaţiei urechei, la o persoană obişnuită cu notaţia dacoromânei literare.* ib. IV, 22, cf. CADE. *Accentul l-am notat numai în cuvintele în care e deosebit de accentul literar.* ARH. FOLK. V, 134, cf. SCRIBAN, D. *Nu tot ce se scrie capătă prin însuşi acest fapt caracter literar, adică formă literară.* SCL 1954, 154.

Acea limbă nu are încă, în forma ei literară, unitatea dorită. COTEANU, R. L. 10. *Scrierea... trebuie să contribuie la fixarea pronunţării literare.* L. ROM. 1980, 76. ◇ *Limbă literară* = aspectul cel mai corect al limbii naţionale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciştilor, a oamenilor de ştiinţă etc. şi care constituie o sinteză a posibilităţilor de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat. *Această formă nu se mai află în limba română literară.* CONTEMPORANUL, I, 723. *Cu toată unitatea limbei literare, pronuncia diferă în fiece provincie.* EMINESCU, S. P. 411, cf. ŞĂINEANU. *Au fost unionişti şi-n limbă, adică partizani ai unei limbi literare făcută pe baza ambelor dialecte.* IBRĂILEANU, SP. CR. 166, cf. RESMERIŢĂ, D. *Se arată... cât de greşită e exagerarea caracterului conservativ al limbei literare.* DR. VI, 489. *Altele au determinat... limba literară de astăzi.* RF I, 220. *Elementele lexicale aparţinând limbei literare..., nu ar avea reprezentanţi în acele limbi nouă.* GR. S. IV, 685, cf. CADE. *Masele populare... vor lua parte şi la formarea şi la aprecierea valorilor culturale – limbă literară, literatură.* LOVINESCU, S. IV, 65. *Acest „o" corespunde lui „au" din limba noastră literară mai veche.* ARH. FOLK. III, 39. *Într-o perioadă încă haotică a limbii noastre literare, scriitorul acesta poate aduce măcar un serviciu documentar.* SADOVEANU, O. XX, 296. *Limba latină apare fixată în limbă literară în sec. III înainte de Hristos.* PUŞCARIU, L. R. I, 184. *Purtătoare a culturii în adevăratul sens al cuvântului este, înainte de toate, limba literară.* IORDAN, L. R. 26. *Toate aceste culegeri... sunt redate în limba literară.* ARH. FOLK. V, 7, cf. SCRIBAN, D. *Nu i se părea lui Aron Densusianu însuşi marele Eminescu un stricător de limbă literară?* CONSTANTINESCU, S. I, 111. *Aceste opere oglindesc un anumit moment din dezvoltarea limbii literare.* VIANU, M. 136, cf. L. ROM. 1953, nr. 4, 48, SCL 1954, 156, ib. 1957, 209. *Limba literară este aspectul cel mai îngrijit al limbii comune care se conformează cel mai bine normelor existente.* GRAUR, I. L. 253. *În procesul de formare a limbii literare, unele forme dialectale intră în normele limbii literare.* MACREA, F. 101, cf. DL, DM. *Stilul literaturii artistice... este identificat uneori, impropriu, cu limba literară.* DER. *O parte din colaboratorii institutului au abordat probleme din domeniul limbii literare.* CL 1958, 311. *Se pune întrebarea dacă limba literară vorbită nu ar trebui considerată un stil lingvistic.* COTEANU, R. L. 58. *Slavona a rămas ca limbă literară de clasă.* PANAITESCU, C. R. 19, cf. M. D. ENC., DEX. *Formarea limbilor literare îmbracă aspectul unui proces de durată.* I. GHEŢIE, B. D. 44. *Deşi admise de limba literară, formele ca „acuma", „aicea"... sunt simţite ca populare.* L. ROM. 1980, 92. *Limba literară românească din epoca instaurării capitalismului este limba intelectualităţii româneşti.* IVĂNESCU, I. L. R. 677. ◇ (Adverbial) *Formele... sunt moldovenisme şi... nu trebuiesc întrebuinţate în româneşte literar.* CONTEMPORANUL, I, 359. *O transcriem literar.* PAMFILE, CER. 139. *Sunetele... sunt... notate literar.* ARH. FOLK. III, 37, cf. SCRIBAN, D. *Vorbeşte literar acela care nu se cunoaşte după vorbă din ce regiune este.* GRAUR, I. L. 73. *Poate fi pus să vorbească literar.* N. MANOLESCU, A. N. I, 227.

– Pl.: *literari, -e.* – Şi: (învechit) **literáriu, -ie** (pl. *literarii* şi, f., *literarie)* adj.

– Din fr. **littéraire,** lat. **litterarius.**

LITERÁRE s.f. Acţiunea de a l i t e r a şi rezultatul ei. DEX[2].

– Pl.: *literări.*

– V. **litera.**

LITERARICÉŞTE adv. (Învechit) Din punct de vedere literar **(1).** *Starea actuală a evoluţiunii creierilor omeneşti, care în cei 3 000 de ani, de când se poate urmări literaricește.* MAIORESCU, CR. II, 142. *Ziare şi reviste aşa de bine plătite, dar aşa sterpe literaricește.* CONV. LIT. XLII 85.

– **Literar** + suf. *-iceşte.*

LITERÁRIU, -IE adj. v. **literar.**

LITERARIZÁ vb. I. T r a n z. A da aspect literar **(5)** unui cuvânt, unui text etc.; (rar) a literaturiza. Cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *literarizez.*

– **Literar** + suf. *-iza.*

LITERARIZÁRE s.f. Acţiunea de a l i t e r a r i z a şi rezultatul ei; (rar) literaturizare. *Tendinţa de literarizare era atât de puternică în scrisul său.* CV 1949, nr. 6, 12, cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *literarizări.*

– V. **literariza.**

LITERARIZÁT, -Ă adj. (Despre cuvinte, texte etc.) Căruia i s-a dat un aspect literar **(5).** *Limba boierească, dar literarizată a lui Conachi.* IBRĂILEANU, SP. CR. 52, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *literarizaţi, -te.*

– V. **literariza.**

LITERÁT, -Ă s.m. şi f., adj. (Atestat prima dată în 1812, cf. ŞINCAI, ap. TDRG[3]) **1.** S.m. şi (rar) f. Persoană care deţine o instrucţie sistematică, î n v ă ţ a t; persoană care se ocupă cu literatura, om de litere, s c r i i t o r, (învechit) l i t e r a t o r. *Aci liniştitul literat şi filosof adună şi pune în cumpănă faptele şi întâmplările lumii* (a. 1829). PLR I, 18. *Până acum n-am vorbit de limba literaţilor români, ci de a poporului Daciei.* HELIADE, O. II, 289. *Cu cât literaţii românilor mai adânc tac, cu atâta urătorii de neamul românesc... se silesc a micşora ghinta romană.* BOJINCĂ, în ŞA II, 660. *Ne place... a vă aduce lauda ce se cuvine unui literat reformator* (a. 1836). PLR I, 38. *Latina... este limba comună a tuturor literaţilor Europei.* GENILIE, G. 159/13. *Literaţii români... sunt mai puţin de prejudecăţi necercetate împresuraţi.* ARHIVA R. I, 371/27. *Dialectul căstilesc... e limba literaţilor.* RUS, I. I, 146/30. *Vai de literaţii noştri pe carii aşteaptă omul a-i afla în clerul nostru* (a. 1845). BARIŢ, II, 298, cf. NEGULICI. *Un literat... se va afla rău dacă-l vom trimite la singurătate.* FĂTU, D. 118/10. *Literaţii croaţi au înţeles la moment însemnătatea acelei gratificaţiuni.* BARIŢIU, P. A. II, 32. *Oameni cari au ieşit la rând astăzi, literaţi, oameni*

politici, artişti..., era cunoscuţi sub nume de nemţi. RUSSO, S. 32. *Mulţi literaţi români au făcut feluri de disertaţii asupra începutului şi a construcţiei limbei noastre.* NEGRUZZI, S. I, 267. *Mă mănânc ne-ncetat Dorul ca să trec în lume Autoriu şi literat.* SION, POEZII, 271/5. *Literaţii... prin scrierile lor escitau amorul libertăţii în inimele germanilor.* FILIMON, O. II, 62, cf. ANTONESCU, D., LM. *În aceste împrejurări, noi, literaţii junimişti din Iaşi, am intrat în politică.* MAIORESCU, D. IV, 290. *Literaţii... îşi creează obişnuit iluzii voluntare.* CONTA, O. F. 479. *Noi ne simţim o datorie de a trage luarea-aminte a tuturor literaţilor noştri.* ODOBESCU, S. I, 492. *Nu trebuie nimeni să-şi facă o idee mică despre aceşti literaţi români.* EMINESCU, S. P. 63. *Ce frumos e să fii pus în rândul literaţilor!* GANE, N. III, 144. *D-voastră trebuie să-i încurajaţi pe tinerii literaţi români.* CARAGIALE, O. VI, 504. *La un examen comisiunea era compusă numai din literaţi şi filosofi.* CONTEMPORANUL, II, 200. *Iată droaia de nevolnici, strașnicii stihuitori, Literaţi, ce pentr-o odă bagă muzele-n fiori.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 61, cf. DDRF. *Aceste producţii... fiind publicate de marea revistă întemeiată... de un grup de literaţi.* XENOPOL, I. R. XIV, 109. *Poeţii şi literaţii... dau forma unor concepţii de împrumut.* ARHIVA, V, 17, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Literaţii de azi s-au întors spre direcţia sănătoasă.* SĂM. IV, 117. *Se vorbeşte de literaţi, de cei vechi şi de cei noi.* PETICĂ, O. 297, cf. CADE. *Mai cunoscut... din cauza legăturilor neîntrerupte cu literaţii de peste Prut... este cavalerul Constantin Stamati.* DR. I, 431, cf. RESMERIŢĂ, D. *A dat dovadă de talentul său de istoric şi literat.* RF I, 330, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Creator de noi năzuinţi, literatul trebuie să fie avangarda literară a societăţii.* LOVINESCU, S. IV, 200. *Era şi o distinsă literată, traducând cu măiestrie poezii româneşti în limba germană.* IZV. XIII, 110. *Ne-a reprezentat ca şi cum nu am avea literaţi de frunte.* CONV. LIT. LXVII, 271. *Ca lucrarea unui literat să poată fi apreciată, ea trebuie să vorbească nu numai de fapte.* COCEA, S. II, 311. *Hope era... literat de frunte.* C. GANE, TR. V. 161. *În persoana lui se găsea şi literatul inteligent, şi politicianul ager, şi generalul îndrăzneţ.* SADOVEANU, O. XIX, 402. *Scriitor şi literat de merit..., scria des.* MOROIANU, S. 157. *Literaţii de toate speciile se folosesc numai de „voi pleca".* IORDAN, STIL. 156, cf. SCRIBAN, D. *Prima dansatoare a fost foarte admirată, mai ales de artiştii şi literaţii timpului.* OPRESCU, I. A. IV, 145. *Literatul care nu este el însuşi un spirit critic... nu va folosi nimic de pe urma criticilor.* PERPESSICIUS, M. IV, 110. *În acest mod se exprimă un literat rafinat.* VIANU, L. R. 406. *Cartea aceasta... e fără îndoială cel mai interesant jurnal... ce a fost scris vreodată, de mâna vreunui literat.* BLAGA, Z. 205. *Interioriştii... sunt literaţi rătăciţi în pictură.* RALEA, S. T. I, 332. *Ion Budai-Deleanu este... cel mai de seamă literat al Şcolii Ardelene.* IST. LIT. ROM. II, 66. *D. Arghezi este singurul literat contemporan care a reuşit să dea consistenţă creatoare romanului fantastic.* CONSTANTINESCU, S. I, 105. *Îşi şi depăşeşte canonul, fiind pe pagini întregi pur şi simplu literat.* STĂNESCU, C. R. 30. *Omul de ştiinţă... era totodată şi un literat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 13/2. *Li se potriveşte afirmaţia fraţilor Goncourt despre un literat al vremii lor.* CINEMA, 1973, nr. 2, 13, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Vor participa... literaţi interesaţi de problematică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/1. *Poate pasiona deopotrivă pe literaţi şi pe oameni de ştiinţă.* MS. 1980, nr. 1, 25, cf. V. BREBAN, D. G.

2. Adj. Care deţine o instrucţie sistematică; cultivat, instruit. *Literat bărbat, cu ştiinţă, Luminilor închinat, S-a mutat la vecinicie.* MUMULEANU, P. 100. *Omul literat este acela a căruia meserie îl îndatorează a cultiva a sa minte.* ASACHI, S. L. II, 333. *E advocat tiner, iurist bun, om literat* (a. 1845). BARIŢ, II, 309. *Consiliurile următoare se adresează dar oamenilor literaţi.* MAN. SĂN. 64/9. *Astfel era Cesaru..., studios, literat, elocvent, desfrânat.* TEULESCU, C. 14/8. *Limba românească... era lipsită... de o societate de bărbaţi literaţi.* NEGRUZZI, S. III, 260. *Am aflat un capitan de bandiţi foarte literat.* BARONZI, C. III, 233/7, cf. LM. *Ceea ce este drept pentru români, este drept pentru toate popoarele europene literate.* MAIORESCU, CR. III, 271. *Era literat cu desăvârşire, inteligent şi progresist.* LĂCUSTEANU, A. 106. *Făcuse din poporul elen poporul cel mai literat ce s-a văzut până acum în lume.* ODOBESCU, S. I, 247. *Societatea s-a îngrijit şi a decis a face dânsa ceea ce nu făcuse publicul literat.* id. ib. II, 326. *Am cetit-o în manuscript mai multor persoane literate.* CONTEMPORANUL, II, 273, cf. BARCIANU. *N-au lipsit niciodată caligrafii..., călugării literaţi.* IORGA, V. F. 142. *D-ta eşti un om literat; iubeşti să te adânceşti în noianul gândirilor filosofice.* N. A. BOGDAN, C. M. 142. *Oameni foarte literaţi au scris la gazeturi.* BARBU, S. N. 214. *Naratorul însuşi... este un histrion genial, un Ioanide literat.* N. MANOLESCU, A. N. I, 266. ✦ (Învechit, rar; despre limbă) Care este cultivat prin scriere. *Limba lor literată... se făcu limba învăţaţilor.* SĂULESCU, HR. I, 61/22.

3. Adj. (Învechit, rar) Care cunoaşte şi utilizează scrierea. *La un popor literat..., variaţiunile paleografice sunt dese şi grăbesc deformaţiunea literelor.* HASDEU, I. C. II, 37.

– Pl.: *literaţi, -te.*

– Din lat. **litteratus.** Cf. germ. Literat, fr. lettré.

LITERATÓR, -OÁRE s.m. şi (rar) f. (Astăzi rar) Persoană care se ocupă cu literatura; literat **(1)**, scriitor. *Mulţi literatori au scris despre sublim şi s-au încercat a da definiţia lui.* HELIADE, O. II, 27, cf. I. GOLESCU, C. *Se vesteşte că... are a sosi în curând un mare număr de oameni învăţaţi, de literatori şi artizani.* AR (1835), 71[1]/51. *Literator într-un veac de literatură; om de salon şi de curte într-un veac de salon şi de curte.* CR (1838), 11[4]/52. *Între câţiva literatori serbi, unul, cel mai însemnat, este Vuk Stefanovici Karagici.* ASACHI, S. L. II, 340. *Mulţi literatori ne-au trimis documenturi rare.* ARHIVA R. I, 135/4, cf. VALIAN, V. *Ne va da... ştiri despre literatorii noştri.* DACIA LIT. XII/18. *S-au publicat multe disertăţii..., de mai mulţi literatori şi filologi ai naţiei făcute.* FM (1844), 209[1]/13. *Când cineva este învăţător de primul grad, nu este literator.* BREZOIANU, Î. 52/3, cf. STAMATI, D. *Se găsea... sub povăţuirile preţuitului literator dr. Pavel Vasici.* RUSSO, S. 151. *Dacă ar fi exact anul naşterii mele ce mi-l dau...*

literatorii români..., eu aş fi mai înaintat în bătrâneţe. KOGĂLNICEANU, S. A. 189. *Era totodată poet, jurnalist, literator.* NEGRUZZI, S. I, 338. *Această împregiurare este de natură a îndemna pe literatorii şi moraliştii noştri... să analizeze patimile omeneşti.* FILIMON, O. II, 350. *Atunci începu a se regula şi fixa ortografia limbei... ca o continuare pe calea celor mai dinainte literatori ai bisericii* (a. 1862). PLR I, 56, cf. PONTBRIANT, D. *Nişte simpli gramatici... nu pot să stea faţă cu adevăraţi literatori.* ALECSANDRI, S. 50, cf. COSTINESCU, LM. *Se înţelege că orice... literator... este la înălţimea culturii generale din timpul în care trăieşte.* CONTA, O. F. 430. *Literatori români, oameni de spirit şi de gust; au făcut încercări spre a ne pune pe o cale bună.* ODOBESCU, S. I, 32, cf. ALEXI, W. *Vom găsi... în Moldova o legiune de spirite critice şi de literatori.* IBRĂILEANU, SP. CR. 11, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A fost un elocvent şi bogat literator.* SADOVEANU, O. XIX, 103, cf. SCRIBAN, D. *A fost literator foarte distins înainte de a fi ministru.* PERPESSICIUS, M. IV, 158. *E o mentalitate moştenită de la unii literatori de acum o jumătate de veac.* CĂLINESCU, C. O. 322. *Cuvântul... a intrat în dicţionarul internaţional al tuturor literatorilor.* BLAGA, Z. 259. *Pentru a... înţelege adâncile cercetări prosodice..., ar trebui un literator cu dublă inteligenţă, filologică şi ştiinţifică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 5/1, cf. IVĂNESCU, I. L. R. 668, DEX, DN[3].

– Pl.: *literatori, -oare.*

– Din lat. **litterator,** fr. **littérateur.**

LITERATORÁŞ s.m. (Peiorativ) Literat **(1)** lipsit de valoare, mediocru. V. scriitoraş. *Dacă ar mai trăi Caro, nu l-ai da pe mulţi literataşi de astăzi, lătrători ca dânsul, dar nu ca dânsul inteligenţi.* GHICA, S. 354.

– Pl.: *literataşi.*

– **Literator** + suf. *-aş.*

LITERATÚRĂ s.f. **1.** (Învechit) Ansamblul cunoştinţelor literare **(1),** rezultat în urma unui studiu organizat; (sens curent) artă sau (concretizat) creaţie artistică al cărei mijloc de exprimare este limba, beletristică. *Au mai voit el a alege învăţătura literaturei şi a filosofiei.* MOLNAR, în ŞA I, 516. *Învăţ literatura, ştiinţele şi meşteşugurile cele frumoase.* MUMULEANU, C. 163/3. *Productul mintei şi a învăţăturilor unei naţie să numeşte literatură.* AR (1829), 19²/6. *Literatura (cele spre învăţătură) aceştii naţii... a adus nişte roduri.* CR (1829), 216²/27. *Domnului Sarsailă îi plesneşte în cap să scrie şi literatură.* HELIADE, O. I, 249. *Poate să le fie şi de alt folos nu puţin mai mare, făcând cultivire limbii şi literaturii ei.* CĂPĂŢINEANU, M. 3/19, cf. I. GOLESCU, C. *Ei... vorbesc literatură, pe care nu o pociu suferi.* HRISOVERGHI, A. 36/27. *Pentru cultura spirituală sânt: un teatru naţional...; Societate Filarmonică... pentru întinderea literaturii şi muzicii vocale.* GENILIE, G. 216/5. *Mai mulţi învăţaţi... se ocupă cu literatura clasică şi arheologia.* KOGĂLNICEANU, S. 196. *Sarcina de a scrie în o limbă încă neprelucrată la literatură... este mult mai simţitoare.* ASACHI, S. L. II, 328, cf. VALIAN, V. *Hotărî a se duce la cursul de literatură ca să-mi ia note.* C. A. ROSETTI, N. I. 46. *Literatura este hrana sufletului.* FM (1845), 217²/2, cf. NEGULICI, E. I, 147. *Un popor... în lipsă mare de literatură scrisă.* BARIŢIU, P. A. I, 435. *Viaţa nouă se tălmăceşte prin literatură nouă.* RUSSO, S. 48. *Limba română... abia de curând a intrat în cariera literaturei.* BARASCH, M. I, IV/7. *Amândurora le plăcea literatura.* NEGRUZZI, S. II, 156, cf. POLIZU. *Literatura şi artele să nu fie sacrificate ambiţiunii politice.* GHICA, S. 146. *Literatura geme după progres.* SION, C. X/3. *Literatura beletristică, pictura şi arhitectura îşi au de mult preoţii şi altarele lor.* FILIMON, O. II, 253, cf. PROT.–POP, N. D., PONTBRIANT, D., CANELLA, V., COSTINESCU, LM. *Necunoştinţa deosebirii sferelor în literatură merge paralel cu ignorarea competinţei autorităţilor în stat.* MAIORESCU, CR. I, 112. *Profesorii au declarat că au trecut literatura şi nu se mai văd capabili a mai preda lecţii.* LĂCUSTEANU, A. 228. *În literatură... se numeşte imaginaţiune facultatea de a inventa.* CONTA, O. F. 92. *Pe lângă literatură vom putea avea şi ştiinţă.* CONV. LIT. XI, 39. *Noi tindem la... formarea unei opiniuni în ştiinţă şi literatură.* CONTEMPORANUL, I, 225. *Ştiinţe, literatură, arte... îşi avură locul lor în acea sărbătoare naţională.* ODOBESCU, S. I, 494. *Artele şi literatura frumoasă trebuie să fie oglinzi de aur ale realităţii.* EMINESCU, S. P. 45. *Arta şi literatura sunt cele mai înalte manifestaţiuni ale mentalităţii unei naţiuni.* CARAGIALE, O. II, 177, cf. DDRF. *O foaie... zice că se va ocupa numai cu literatura, comerţul şi industria.* XENOPOL, I. R. XIII, 234. *Formele estetice, literatura şi artele împărtăşesc... acelaşi caracter.* ARHIVA, X, 21, cf. BARCIANU. *Îi era dragă literatura.* D. ZAMFIRESCU, A. 23, ALEXI, W. *Munceau numai de dragul literaturii şi nu erau luaţi de vântul altor ambiţii.* ANGHEL, PR. 12. *De la dânşii au luat... portul..., arta, literatura.* IORGA, V. F. 90. *N-a luptat... pentru păstrarea originalităţii în literatură.* RF I, 279, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se spune că literatura e un plus al vorbirii.* BACOVIA, O. 230. *Domnişoara se interesează de aproape de literatură.* CAMIL PETRESCU, T. II, 12. *Literatura nu este un act de narcisism.* CONV. LIT. LXVII, 169. *Profesorul de literatură se uita pe fereastră fredonând mintal o arie.* TEODOREANU, M. II, 8. *Trenul... nu şi-a câştigat încă dreptul de a intra în literatură.* SADOVEANU, O. VI, 207. *În rafturi... se înşirau... cărţi de ştiinţă, de literatură.* BART, E. 172. *A fost un umanist..., unind erudiţia cu arta şi literatura.* D. GUSTI, P. A. 91. *Nu-i o simplă întâmplare... apariţia în literatură a lui „don".* IORDAN, STIL. 45, cf. SCRIBAN, D. *Cu preferinţe în materie de literatură..., se crede obligat să dea probă de dragostea sa.* OPRESCU, I. A. IV, 10. *Face, conştient, literatură, scriind pentru un public viitor.* CĂLINESCU, C. O. 218. *Literatura, psihologia şi biologia... au cultivat... aspecte ale vieţii sufleteşti.* RALEA, S. T. III, 23. *Cronicile noastre... suplinesc adesea literatura beletristică.* IST. LIT. ROM. II, 24, cf. DL. *Epoca noastră... cere o literatură plină de forţă.* V. ROM. februarie 1957, 219. *Dacă îmi place muzica..., atunci trebuie să-mi placă şi literatura.* PREDA, R. 120, cf. DM, SCL 1961, 52, CL 1963, 132. *Nu numai în literatură contează... numele alese pentru personajele unui roman.* BĂNULESCU, C. M. 240. *Literatura... este un fenomen subiectiv.* STĂNESCU, C. R. 40. *Literatura sadoveniană e şi istorie, şi natură, fiind totodată mai*

mult decât atât. CONTEMP. 1971, nr. 1 302, 3/6. cf. M. D. ENC. *Literatura şi filmul se contrazic.* CINEMA, 1974, nr. 2, 47, cf. DN[3]. *Critica literară a analizat dramaturgia şi ca literatură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/4. ✧ *Literatură cultă* = literatură **(1)** care aparţine unor autori cunoscuţi ca atare şi transmisă prin scris. *Literatura noastră cultă va străluci odată cu o eternă lumină.* CONV. LIT. IV, 119. *Bucata rămâne... cu toate caracteristicile ei de literatură cultă.* IBRĂILEANU, S. 14. *În literatura cultă... e cunoscut subt numele de culoare locală.* ARH. FOLK. II, 40. *Folclorul întinerit cât şi literatura cultă sunt în vastă desfăşurare.* ARGHEZI, B. 157, cf. DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G. *Literatură populară* sau (învechit) *poporană* = literatură **(1)** cu caracter anonim şi oral, apărută în cadrul societăţilor de tip tradiţional. *Literatură poporană.* FILIMON, O. I, 407. *Suntem lipsiţi... de orice literatură populară.* CONV. LIT. IV, 38. *Pare a fi avut o idee sigură de ceea ce va să zică literatură populară.* EMINESCU, S. P. 306. *Cel mai potrivit mijloc pentru paralizarea efectelor rele ale culturii cosmopolite străine ar fi cunoştinţa... literaturii poporane orale.* SBIERA, F. S. 131. *Literatura populară atinge părţi din viaţa omului.* PAMFILE, I. C. 179, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Literatura populară a Ţării Oaşului e destul de bogată* ARH. FOLK. I, 135, cf. CADE. *Care e valoarea doinei în literatura populară?* IZV. XI, 57, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Literatura populară... a trezit interesul păturilor largi.* H. MIHĂESCU, GR. 101, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ Îndeletnicirea de a alcătui opere literare **(2)**; domeniul acestei îndeletniciri. *Să trăiască meţenatul sau patronatul literaturei ungureşti.* BR (1829), 44/28. *Noi toate ne ocupăm foarte de literatură.* HRISOVERGHI, A. 82/23. *Ţarevna... s-a îndeletnicit cu tot înadinsul în literatură, în istorie şi în alte ştiinţe.* ASACHI, I. I, 217/23. *Acei oameni... şi-au meritat famă naţională în literatură* (a. 1845). BARIŢ, II, 293. *S-a consacrat cu totul literaturei.* GHICA, S. 484. *E vreun biet păcătos pe care l-a perdut literatura.* BARONZI, C. III, 137/11. *Politica şi literatura fură amestecate şi confundate.* CONV. LIT. VI, 154. *Principesa se deosebise... prin o neobişnuită îndeletnicire în ale literaturei.* MAIORESCU, D. II, 132. *Se aruncă în literatură.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 34. *Era... cel mai destoinic în literatură.* HOGAŞ, DR. II, 127. *Se plagiază în ştiinţă..., după cum se plagiază şi-n literatură.* IBRĂILEANU, SP. CR. 91. *Literatura, pentru cel care o are în sânge, nu e altăceva decât un mod de a trăi.* TEODOREANU, M. U. 49. *Mă ocup în aparenţă de literatură, de vânătoare, dau chinină ţăranilor.* SADOVEANU, O. XIV, 112, cf. SCRIBAN, D. *Cu purtările dumitale deşuchiate ai compromis literatura.* ARGHEZI, S. XV, 125. *Ar fi trebuit să aştepte de la literatură şi pâinea şi casa.* PERPESSICIUS, M. IV, 7. *Discutau adesea de-ale literaturii.* BLAGA, H. 105. *Voi renunţa şi la literatură.* STANCU, R. A. II, 110. *Alecsandri... a umplut un spaţiu istoric literar cu opera lui diversă,... făcând din literatură o profesie.* CONSTANTINESCU, S. I, 20. ✦ (Peiorativ) Ceea ce este superficial, fictiv, opus realităţii ca atare; născocire, invenţie fără suport real. *Această modalitate... oferea... încă o zonă de studiu, şi anume gradul decalajului dintre actul de vorbire sau mai bine zis actul literatură şi actul comportare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 37. *Spune-i aşa, dacă vrei... Restul e literatură.* VINEA, L. I, 288. *A primit o scrisoare... Bineînţeles, cu toată literatura de ocazie.* H. LOVINESCU, T. 258. *Literatură! vor exclama cititorii.* H. DAICOVICIU, D. 46. ✧ E x p r. (Peiorativ) **A face literatură** = a ocoli esenţialul unei probleme utilizând artificii de exprimare. *Asupra amorului s-a făcut multă literatură.* BART, E. 221. *N-aş vrea să-şi închipuie cineva că eu am prostul gust să fac aici literatură.* CĂLINESCU, C. O. 99, cf. DL, DM, DEX, DN[3].

2. Ansamblul operelor beletristice ale unei epoci, ale unei ţări, ale unui grup social, ale unui autor etc.; suma manifestărilor literare **(1)** ale unei epoci, ţări etc. *Să întocmesc încă doao disertaţii: una despre începutul limbei româneşti, alta pentru literatura cea vechie a românilor.* MAIOR, IST. 232/9. *Neprietenii literaturei româneşti au izvodit feliu de feliu de minciuni.* CARCALECHI, C. 104/13. *Creşterea şi sporirea literaturii româneşti* (a. 1829). PLR I, 18. *Simţiţi adeseaori mâhniri amare ale sufletului pentru literatura rumânească.* HELIADE, GR. ROM. III/23. *Aruncându-şi cârtitoriul lingura şi în literatura românească zice: „Românii... n-au scris nicio carte în limba sa".* BOJINCĂ, R. 75/18. *Au trebuinţă a să îndeletnici şi în literatura acestor limbi* (a. 1837). DOC. EC. 662. *El petrece culegerea literaturii străine, cu a căria esenţă înfrumuseţează literatura naţională.* ASACHI, S. L. II, 333. *Este netrudit întru aflarea a orice acte interesante pentru istoria şi literatura naţională.* ARHIVA R. I, 138/16. *Literatura portugăleasc̆ă e deplină.* RUS, I. I, 135/5. *Se vor stârni încă mai mulţi unguri către literatura românească* (a. 1844). BARIŢ, II, 285. *Se pot atribui abuzului acestei facultăţi... fantasmatele teribile sau ridicule create de literatura noastră.* LAURIAN, F. 48/8. *Ramul învăţăturilor publice şi a literaturei naţionale* (a. 1849). URICARIUL, XIII, 378. *Iubirea ce ai pentru înaintarea născândei noastre literature..., dorinţa Domnii[i] Tale... au fost... motive puternice.* BREZOIANU, A. 5/10. *Mi-ar plăcea... să cunosc pe acel om... carele ar fi în stare de a scrie istoria literaturei române.* BARIŢIU, P. A. I, 121, cf. STAMATI, D. *Rătăcirea d-lui Lamartine prin literatura română îmi aduce aminte de o producţie care au făcut oarecare sensaţie.* RUSSO, S. 41. *Literatura noastră făcu un pas uriaş şi astăzi se numără cu mândrie între literaturile Europei.* KOGĂLNICEANU, S. A. 38. *Va întreprinde de a publica istoria literaturei române.* NEGRUZZI, S. I, 335. *Ne aruncăm ochii asupra literaturei străine şi de aici ne înturnăm la născânda noastră literatură.* DÂMBOVIŢA (1858), 3[2]/34. *El a îmbogăţit literatura română cu două scrieri de un adevărat merit.* GHICA, S. 63. *Literaturei române el ar fi fost de folos.* ALEXANDRESCU, O. I, 290. *Literatura noastră ar fi ajuns la mare grad de cultură.* FILIMON, O. I, 215, cf. PROT.–POP., N. D. *În „Istoria critică a literaturii române" noi vom analiza... această frumoasă rămăşiţă din evul mediu.* HASDEU, I. C. I, 30. *Cine n-a străbătut monumentele literaturei indiane, de curând răspândite în Europa?* BARONZI, I. C. I, 48/16. *O literatură... trebuie să-şi ieie izvorârea din geniul poporului.* ALECSANDRI, ap. SBIERA, F. S. 236, cf. COSTINESCU. *O parte a acestui interes s-a îndreptat şi spre literatura română.* MAIORESCU, CR. III, 4. *Chiar şi literaturile cele mai bine cultivate ale Europei moderne*

posedă puține... traducțiuni perfecte. ODOBESCU, S. II, 360. *Felul stilului... la un popor... se manifestează în literatura sa națională.* EMINESCU, S. P. 12. *Publicul... este indiferent față cu literatura și arta națională.* CARAGIALE, O. IV, 60. *Întemeiase... literatura română.* MACEDONSKI, O. III, 73. *E mare secetă în literatura noastră.* GHEREA, ST. CR. I, 7. *Posedăm o literatură de mai multe secole.* ARHIVA, I, 17. *Sunt considerați ca întemeietorii literaturei naționale.* CONV. LIT. VI, 1. *Cunoaște trecutul... literaturii românești.* IORGA, P. A. II, 7. *Literatura antică ne-a păstrat... mărturii.* PÂRVAN, G. 171. *Literatura... românească trebuie să fie cea mai înaltă manifestare a ființei noastre ca neam.* SOVEJA, O. 9, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Discuția... alunecă pe nesimțite spre literatura de după război.* BASSARABESCU, S. N. 136, cf. CADE. *Literatura și arta unei vremi oglindesc frământările... acelei vremi.* COCEA, S. II, 305. *Un tânăr prieten al literaturii mele m-a surprins cu ochii melancolici.* TEODOREANU, M. U. 225. *Au studiat... din punctul de vedere al literaturii... ruseți.* GRECU, P. 24. *În această epocă... am trecut la literaturile mai mari și mai vechi.* SADOVEANU, O. XX, 418, cf. SCRIBAN, D. *Cât de arbitrară era o asemenea distingere a dovedit-o desfășurarea ulterioară a tuturor literaturilor.* STREINU, P. C. I, 31. *Acest tânăr... inițiat în mai multe literaturi... era și un filolog eminent.* VIANU, A. P. 162. *Dante a creat... una din cele mai geniale opere a tuturor literaturilor.* OȚETEA, R. 198. *Trebuia... să judec pe Eminescu în cuprinsul literaturii române și al literaturii universale.* CĂLINESCU, O. XII, 3. *N-avem... individualități... pe care să le alăturăm individualităților literaturii universale.* PERPESSICIUS, M. IV, 35. *Poetul nu cunoaște nimic din literatura clasică a indienilor.* VIANU, L. U. 157. *Eram constrânși... de-a învăța o carte întreagă de istoria literaturii maghiare.* BLAGA, H. 138. *Se intensifică legăturile cu literatura Occidentului.* IST. LIT. ROM. II, 169. *O literatură destul de tânără... e literatura română.* CONSTANTINESCU, S. VI, 169, cf. DL. *Cumpără cărți de literatură contemporană.* PREDA, R. 119, cf. DM. *Reprezentau preludiul literaturii dintre cele două războaie.* V. ROM. martie 1970, 47. *Nu cunoaștem în literatura română un elogiu mai mare adus filozofiei kantiene.* REV. FIL. 1972, 1 351, cf. M. D. ENC., DN[3]. *În cadrul literaturii noastre, locul scrierilor lui Emil Gârleanu este considerabil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/1. *Scriitorul... a negat apartenențele literaturii sale la sămănătorism.* ib. 1980, nr. 45, 4/1. ✦ (Adesea însoțit de determinări care indică felul) Totalitatea operelor beletristice pe o anumită temă. *Era firesc lucru ca literatura patriotică din timpul lui Alexandru Ioan I să fie, afară de puține excepțiuni, slabă ca fond.* XENOPOL, I. R. XIV, 100. *În literatura specială pentru sărbătorile de iarnă... nu lipsește niciodată nota „spirituală".* SĂM. IV, 1. *Și sărăcia are literatura ei.* BACOVIA, O. 227. *Înjghebarea solidă a unei literaturi urbane.* LOVINESCU, S. V, 9. *Să sărim... din literatura cinegetică a anticilor, în sfera artelor vânătorești.* ODOBESCU, S. III, 68. *S-a publicat... atâta literatură de război.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 145. *Literatura picarescă cu vagabonzi reînvie.* CĂLINESCU, C. O. 240. *Literatura de război... cunoaște... o febrilă actualitate.* PERPESSICIUS, M. III, 32.

3. (Adesea însoțit de determinări care indică domeniul de referință) Ansamblul lucrărilor scrise care se referă la un anumit domeniu al cunoașterii umane, la o anumită știință, la un anumit domeniu profesional. *O literatură întreagă formează urbariile... și așezământurile pentru determinarea muncii.* KOGĂLNICEANU, S. A. 211. *Nu să simte tocmai forte în literatura bucătărească.* FILIMON, O. II, 51, cf. LM. *Sunt... familiarizați cu literatura dreptului francez.* EMINESCU, S. P. 275. *La aceeași încheiere ne duce și prezența unei literaturi religioase la români.* XENOPOL, I. R. VI, 204, cf. BARCIANU. *În ceea ce privește hidratarea ionului de hidrogen, indicațiile din literatură sunt diferite.* CHIRIȚĂ, P. 162. *Credințele... se leagă... de sărbătorile pomenite în literatura bisericească.* PAMFILE, CR. 224. *Putem aștepta stimulări de îmbogățire... a literaturei noastre științifice.* GR. S. II, 165, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vine să îmbogățească literatura noastră științifică relativă la problemele politice.* JUN. LIT. XXVIII, 67, cf. SCRIBAN, D. *Germanii... au creat în acest secol o literatură științifică vastă.* DOMBROWSKI, P. 13. *Literatura noastră a consemnat multe date asupra șoimilor.* BĂCESCU, PĂS. 200. *S-a amintit în literatura ornitologică din Europa.* LINȚIA, P. III, 233. *Își procurase literatură de specialitate.* BARANGA, I. 160, cf. DL, DM. *Stațiunile indicate în literatură... le considerăm dubioase.* FLORA R.P.R. V, 110. *În literatura noastră istorică s-a discutat... cu privire la semnificația termenului.* STOICESCU, C. S. 15. *Literatura economică românească a luat... în discuție această problemă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 301, 8/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *În literatura lexicografică mai veche, definițiile sunt apropiate de cele de azi.* L. ROM. 1981, 237. ✦ Totalitatea lucrărilor scrise referitoare la o anumită problemă, la un anumit subiect dintr-un domeniu dat; bibliografie. *Încercarea noastră... de a scrie protoistoria Daciei... va provoca o întreagă literatură.* PÂRVAN, G. 648. *Făurise literatură bogată și senzațională pe „cazul" Manlache.* POPA, V. 189. *La vremea aceea... nu exista o literatură a chestiei agrare.* SADOVEANU, O. XX, 118. *Am cercetat... literatura referitoare la această specie.* LINȚIA, P. III, 387. *Cerceta bibliotecile în căutarea puținei literaturi privitoare la un pământ care nu interesa pe nimeni.* TUDORAN, P. 51, cf. DL, DM. *Despre această dregătorie există o literatură destul de bogată.* STOICESCU, S. D. 193, cf. DEX. *N-am urmărit să citez toată literatura problemei.* IVĂNESCU, I. L. R. VIII, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ *Literatură muzicală* = totalitatea lucrărilor muzicale compuse pentru un anumit instrument. Cf. IVELA, D. M. *Îi născuse ideea de a lumina pe alții, încă nenărăviți, asupra literaturei muzicale.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 222. *Tehnica... o întâlnim... în literatura cultă a instrumentului.* ALEXANDRU, I. M. 128, cf. DM, DEX.

– Pl.: *literaturi.*

– Din lat. **litteratura,** fr. **littérature.**

LITERATURIZÁ vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A da caracter de literatură. *Ai rămas același. Literaturizezi viața.* C. PETRESCU, C. V. 21.

2. A literariza. Cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *literaturizez.*

– **Literatură** + suf. *-iza.*

LITERATURIZÁRE s.f. Acțiunea de a literaturiza și rezultatul ei.

1. Cf. literaturiza **(1).** *Ispita unei literaturizări... i-a împins pe acești scriitori să făurească o imagine falsă a realităților.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 9/2.

2. Cf. literaturiza **(2).** Cf. DEX, DN[3].

– V. **literaturiza.**

LÍTERĂ s.f. **1.** (Cu determinări care indică aspectul, forma, originea etc.) Fiecare dintre semnele alfabetice (scrise, tipărite, gravate, încrustate etc.) utilizate pentru reprezentarea grafică a fonemelor unei limbi; (învechit) slovă, buche. *Ce romanii cheamă litere slovenii zic slove.* MICU, în BV II, 425. *Batăr ș-ar fi ținut românii și literile! pentru că atunci cu slovele chirilești nu s-au putut folosi, fiindcă nici era pe lume.* ȘINCAI, HR. I, 43/30. *Ortografia... ne învață a ști ființa, firea, osăbirea litirilor și purcederea lor dintâi.* ALBOTEANU, GRAM. ROM. 1[r]/8. *Romanii... cu aceale litere seau slove au trăit în trebile sale.* MAIOR, IST. 249/16. *Pruncuții... au destul timp de a putea învăța cunoașterea literilor, a silabiza și a ceti.* PETROVICI, P. 137/4. *Mulți ani neavând litere (slove), prin spuneri sau ziceri se învăța unul de la altul.* TEODOROVICI, I. 26/21, cf. LB. *Cum le-or vedea la tipografie făcute de mine și apoi și cu litere latinești, numaidecât or să le tipărească fără parale.* HELIADE, O. I, 261. *La limba rumânească ne putem slujî cu aceste 24 dă litere, adică slove.* I. GOLESCU, B. 9/4. *Nenorocire... desnădejde... nu sunt decât niște deșarte cuvinte, o adunătură numai de litere.* HRISOVERGHI, A. 21/7. *O carte... este Noul Testament tipărit cu litere (slove) de aur pe hârtie de porțelană.* AR (1834), 124[1]/41. *Ca să scrim, ne slujim cu literile sau slovele, care sunt niște semne ce arăt sunetele unei limbi.* GR. R. (1835), 1/14. *Limba română... la început se scria cu litere latine.* ASACHI, S. L. II, 344. *I se dedese o diplomă scrisă cu litere de aur, prin care i se întărea stăpânirea peste toate provinciele.* BĂLCESCU, M. V. 433, cf. ISER. *Leterele... trebuie a se afle la toți popolii care au scrisoarea sau alte semne pentru a înfățișa sunetele.* BREZOIANU, Î. 173/16. *Figurile sau literile trase cu fosforul pe o tablă... devin luminoase.* MARIN, PR. I, 33/33, cf. STAMATI. *Și cu litere de aur versuri să vedea supt el, A cărora întocmire să înțelegea asfel.* PANN, E. II, 16/1. *Literile cirilice sunt pecetea slavonismului.* RUSSO, S. 59. *Literele scrise pe hârtie... s-au arătat acolo cu mult mai mari decât firește.* BARASCH, M. I, 16/15. *Pecetea... va purta tăierea capului... cu inscripții în litere românești* (a. 1856). URICARIUL, IV, 419/20, cf. POLIZU. *Credem în origina limbei române și mărturisim literele străbune.* NEGRUZZI, S. I, 348, cf. GHICA, S. 151. *S-au găsit fiere... grele și un inel de argint săpat cu litere și greu de circa 50 de dramuri.* I. IONESCU, M. 441, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, COSTINESCU. *L-oi învăța eu pe Răsvrătescu să scrie vornicului cu litere latine.* ALECSANDRI, T. I, 249, cf. LM. *Sunetul trecător caută a se transforma în litera statornică.* MAIORESCU, CR. II, 108. *Pronunțăm cuvintele scrise pe cari le citim când am văzut numai cele dintâi litere a fiecărui cuvânt.* CONTA, O. F. 472. *Se îmflă dinainte-mi De vânt deschisa carte Și literele-i moarte În lună joacă clar.* EMINESCU, O. IV, 193. *Să se vadă, săpate în litere de aur, cele douăsprezece semne ale Zodiacului.* CARAGIALE, O. IV, 282. *Îi puneam note... în catalogul meu, scris... cu cele mai frumoase litere gotice.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 155. *Nu-i mai zice regulă și-l scrie cu litere ordinare.* CONTEMPORANUL, VI, 63, cf. DDRF. *Litera „n" servește pentru notarea a... cinci sunete bine distinse.* ARHIVA, I, 20. *Se mai cerea introducerea literelor latine în locul buchilor slave.* XENOPOL, I. R. XII, 69. *Textul românesc va fi tipărit cu litere latine.* ARHIVA, R. I, 373/1. *O inscripție slavonească, în litere de aur, înconjoară tot steagul.* ARHIVA, X, 145. *Învârti din nou biletele lui în mână, se uită lung la literele lor.* D. ZAMFIRESCU, A. 174, cf. ALEXI, W. *În josul filei... se vede scris în litere bisericești.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 73. *Numele se scriu în litere de tipar.* IORGA, P. A. I, 43. *Copistul... scrisese ordinul ale căruia litere jucau acum înaintea ochilor lui Andrei Rizescu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 186. *Credeam că literele... din fruntea inscripției... privesc mai degrabă o divinitate orientală.* PÂRVAN, G. 277. *E iarăși iscălit Ioan Tăut, cu litere latinești.* DR. I, 27. *Abia dacă se mai deslușea o literă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 205, cf. RESMERIȚĂ, D. *Conține... multe cântece turcești, transcrise însă cu litere chirilice.* RF I, 191, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Avea o rochie cenușie,... la gât o broșă cu litere de argint.* BASSARABESCU, S. N. 60. *Linia literei finale trece prin arabescuri studiate, se întoarce asupră-și de câteva ori.* ARGHEZI, P. N. 76, cf. CADE. *Face legătura între documentul istoric scris cu litere chirilice și între mărturiile locale.* IZV. XI, 86. *E tipărită în limba germană, cu litere germanice.* ARH. FOLK. III, 159. *Așadar nu e o calomnie că domnișoara Boiu citește literile popești.* CAMIL PETRESCU, T. I, 33. *Pe o placă... sta scris... cu litere mari și groase acest avertisment funebru.* SADOVEANU, O. XXI, 167. *Pe o firmă albastră, enormă, scria cu litere albastre.* BART, E. 66. *Scriu – și litera îngheață.* PILLAT, P. 225, cf. SCRIBAN, D. *Mai observase niște clienți șopotitori, veșnic ocupați de gazete scrise cu litere slavone.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 287. *A reușit să construiască un aparat foarte ingenios care permite să graveze cu preciziune până la 100 de litere.* ENC. TEHN. I, 364. *O inscripție... înconjoară cu literele ei piesa întreagă și fiecare motiv sculptat.* OPRESCU, S. 174. *Copiii trebuiau să facă și ei, cum puteau, litera pe plăci.* CĂLINESCU, O. XIV, 117. *Erau impregnate cu litere de aur numele unui autor și titlul.* BLAGA, H. 135. *Dacă... înțeleg că literele formează rânduri, fraze, prind o semnificație oarecare și am o percepție.* RALEA, S. T. II, 136. *În capătul de jos al crucii sapă litere.* STANCU, D. 90. *Deschizi izvoade vechi și rare Cu scoarțele brodate-n alte vremi, În care orice literă tresare.* V. ROM. septembrie 1954, 57. *Micu... este primul învățat român care tipărește o carte cu litere latine.* IST. LIT. ROM. II, 41. *Îi place să urmărească..., de-a lungul literelor subțiratece și egale, trăsăturile care au scăpat de tirania caligrafică.* VINEA, L. I, 94. *Literele sunt elemente abstracte, pentru că pot fi folosite pentru oricare complex sonor.* GRAUR, I. L. 82. *Informațiile... de interes limitat au fost tipărite în cuprinsul textului cu litere mărunte.* ALEXANDRU, I. M. 8. *Soarele... făcea să lucească... numele corăbiei, scris... cu litere verzi, împrospătate de curând.*

TUDORAN, P. 10, cf. DL. *Se vedea o pancartă, pe care scria, cu litere de hârtie, „Brigada tineretului”.* PREDA, R. 124. *Scoase totuşi un teanc de foi acoperite cu litere mici, neînchegate.* T. POPOVICI, S. 43, cf. DM. *Aristotel... a introdus litere în locul subiectelor şi predicatelor concrete.* JOJA, S. L. 218. *Se înfăţişară morminte zdrobite şi cruci putrezite, pietre albe uitate, acoperite cu litere şterse.* BARBU, PRINC. 67, cf. CL 1964, 183, cf. L. ROM. 1966, 276, 279. *Toţi iscălesc cu litere greceşti.* C. GIURESCU, P. O. 196. *Fiecare literă are fiinţe În ea Şi nefiinţe.* STĂNESCU, D. B. 145, cf. M. D. ENC. *Se putea citi un nume scris cu litere microscopice.* V. ROM. ianuarie 1974, 9, cf. DEX. *Între 1570 şi 1780 au mai fost scrise şi alte cărţi româneşti cu litere latine.* L. ROM. 1980, 159, cf. SCL 1981, 19. *Asta-i o carte cu lităre veichi, are canonu la toţi sfinţii.* GR. S. V, 31. *Şi să scrie pe capac Tot ce am iubit cu drag, Cu litere aurite.* FOLC. MOLD. I, 575, cf. ALR SN IV h 923, ib. h 924. ✧ F i g. *Devenise proprietar pe prima literă a alfabetului fortunei.* FILIMON, O. I, 101. *Natura a făcut din inima femeii o carte scrisă cu litere cabalistice.* id. ib. 119. *Niciodată n-a simţit vibraţia sufletelor care au fost, în litera vie rămasă după ele, în opera pe care au izbutit s-o creeze.* IORGA, P. A. II, 180. *O linie formidabilă conturează trupu-i de taur, terminat printr-un cap de Napoleon, cu ochi albaştri, închişi în litera exotică a sprâncenelor negre.* ARGHEZI, P. N. 254. *Istoria îi va înscrie cu aceleaşi litere cu care a înscris pe Beethoven, Wagner, Liszt.* IZV. XIII, 301. *Era abia primul cuvânt, litera dintâi a celor ce trebuiau săvârşite nepregetat.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 15. ✧ *Literă mare* (sau *capitală, majusculă)* = (mai ales la pl.) literă **(1)** diferită de celelalte prin formă şi mărime, utilizată pentru scrierea iniţialei unui nume propriu, a unui cuvânt cu care începe o propoziţie, pentru individualizarea unui cuvânt într-un text etc. *Mi-a dat carta sa de vizită pe care era scris cu litere majuscule.* GHICA, S. 151. *Manuscrise slavone... scrise cu litere capitale şi minuscule.* ODOBESCU, S. I, 343. *Acest act frumos, pe pergament cu litere capitale... e redactat în limba slavonă.* id. ib. 434. *Literele majuscule slavone.* id. ib. 402. *Ale mele censuri erau mai adeseori scrise cu literă iniţială mare.* SBIERA, F. S. 94. *S-au păstrat literele majuscule, schimonosite după caractere greceşti.* BUL. COM. IST. I, 26, cf. CADE. *La literele mari se oprea şi iar începea să facă roate multe şi încurcate pe deasupra.* SADOVEANU, O. II, 357. *E aproape tot ce cuprinde mai semnificativ pentru noi acest cuvânt scris cu literă mare.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 303, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Literă mică* (sau *minusculă)* = literă **(1)** utilizată pentru scrierea substantivelor comune şi a altor cuvinte din interiorul unei propoziţii. Cf. ODOBESCU, S. I, 343. *Prepoziţiile şi conjuncţiile care figurează într-o firmă... se scriu cu literă mică.* IORDAN, G. 32, cf. CADE. *Tot aşa trec, cu literă mică, versurile lui Francis Jammes.* TEODOREANU, L. 9, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ E x p r. **Literă cu literă** sau **din literă în literă** = până în cele mai mici amănunte; aidoma, întocmai. *Publică din literă în literă legiuirea Divanului* (a. 1856). URICARIUL, X, 32. *O traducem aici din literă în literă, precum în tribunaluri se înregistrează... depunerile unui martur ocular.* HASDEU, I. V. 200. *Nu credem că ne va putea obliga cineva pe noi românii de a-i crede din literă-n literă.* EMINESCU, S. P. 401. *Totul se îndeplinise literă cu literă, cum au prevăzut planurile încă tuturor tăinuite.* C. PETRESCU, R. DR. 249. *Nu e nevoie să învăţaţi literă cu literă.* STANCU, D. 228. *Pagina 27 ai revăzut-o?... Literă cu literă.* BARANGA, I. 203, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. **A fi** (sau **a rămâne** etc.) **scris cu litere de aur** (sau **neşterse)** = a fi demn de a fi (re)amintit, păstrat în memoria colectivă. *În Istoria patriei... cu litere neşterse este însemnat începutul, numele, pământul şi driturile naţiei sale.* IST. M. III/7. *22 mai 1893 – zi care se va scrie cu litere de aur în istoria literaturii cazone.* CARAGIALE, O. IV, 371. *Din toată istoria neamului nostru, trei răspunsuri ar putea să rămână scrise cu litere de aur în vreo carte transcendentă.* C. GANE, TR. V. 130. **(A fi** sau **a rămâne scris cu) litere de foc** = (a fi consemnat, manifestat într-o) manieră pregnantă, energică, impresionantă. *De unde oar' vine a ta reverie?... Citeşti viitorul în literi de foc?* ALEXANDRESCU, M. 83. *Păretele lumii se întuneca şi pe faţa de cenuşe neagră... scăpăra litera de foc a sentinţelor, scrisă cu semnele vechilor scripturi.* ARGHEZI, P. T. 161. *Punctele negre şi literele de foc nu se vor şterge niciodată.* PERPESSICIUS, M. IV, 87. *Începuturile lui sunt gravate de câteva litere de foc eminesciane.* CONSTANTINESCU, S. I, 127. **A fi scris cu litere de sânge** = a fi marcat prin acte sângeroase. *Eu am văzut cu ce litere de sânge se poate scrie cuvântul ăsta, duel, domnule Andrei.* CAMIL PETRESCU, T. I, 51. ✦ Semn alfabetic care reprezintă un număr, un unghi, o figură, un indice; semn alfabetic care indică numărul unui paragraf, capitol etc. *Şi fiii au voie să dezmoştenească pe părinţi pentru pricinile arătate în cap. de mai sus, supt literele A, B, L, G.* COD. ŢIV. 122/22. *Toate cătăţimile arătate... supt literile a, b, c... să socoteşte de ajuns* (a. 1832). DOC. EC. 497. *Pe marginea circonferenţii să se însemneze cu litere cele opt părţi... ale lumii.* GENILIE, G. XIV/2. *Să vâre instrumentul... însemnat pe tabla de anatomie la figura 6, între literile a b.* CORNEA, E. I, 84/5. *Acul trece la litera următoare şi-şi face aici pauza.* MARIN, F. 15/34. *Lista... se împarte în 19 linii, după cum se vede la litera B.* PENESCU, M. 77. *La litera B, partea III, sunt şcoale de băieţi de prin comunele rurale cu indicare de numele satului.* I. IONESCU, M. 257. *Deschise un registru mare şi... citi la litera V.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 26. *Litera după a căreia potenţe este făcută ordinarea polinomului se numeşte litera principală sau ordinatorice.* CULIANU, A. 7. *Are paginile foilor numărate jos cu litere.* SBIERA, F. S. 74. *El a avut în vedere şi cele patru vârfuri de pari..., lăsând nereprodus tocmai pe cel mai complet, dat acum întâi de noi aici, sub litera A.* PÂRVAN, G. 22. *Scădem din exponenţii literilor de la deîmpărţit exponenţii... de la împărţitor.* ENC. TEHN. I, 61. *Îşi asumă sarcina redactării literei A din Dicţionarul Academiei.* VIANU, L. U. 208. *Orizonturile se notează cu litere mari, litere mici sau combinat, după natura şi intensitatea proceselor.* CHIRIŢĂ, P. 816. ✦ P. e x t. (Învechit) Fonemul reprezentat printr-o literă **(1).** *Uneori tot cuvântul până într-o literă e latin, numai cât literele sunt restoarse.* MAIOR, IST. 279/26. *Literile sânt întâiul element al*

vorbirei. ANTROP. 206/20. *Litera L... are în sine darul de a exprima simțiri de jale.* ODOBESCU, S. I, 206. [Fărșeroții] *vorbesc un dialect pur, remarcabil prin guturalizarea literei „r".* GR. S. IV, 13. ✦ P. ext. Scriere **(2).** *Acum vedea pentru întâia oară litera mărunță a Elenuții.* AGÎRBICEANU, A. 76. *Învățase să scrie pe nisip, că așa era atunci, Avea o literă frumoasă.* SORESCU, L. L. I, 131.

2. (Tipogr.; cu determinări care indică destinația, forma, aspectul etc.) Piesă din metal sau din lemn, de formă paralelipipedică, care are gravat la un capăt relieful unei litere **(1),** al unei cifre, al unui semn de punctuație etc. și care servește la imprimare. V. caracter. *Astăzi să numără la Paris 247 tipografii și anume 80 cu litere, 62 litografii și în aramă 103.* AR (1834), 137¹/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *El se poate servi cu dânsa, ca jețarul cu literele bine regulate al unei căștie de imprimerie.* ODOBESCU, S. II, 63. *Tipăriți-o cu litere cât se poate de mici.* EMINESCU, S. P. 36. *Literă. Așa se numește în tipografie tot paralelipipedul ce înfățișează la una din extremitățile sale relieful unei figuri a alfabetului.* ISPIRESCU, în L. ROM. 1965, 321, cf. ALEXI, W. *A părăsit câteva din tradițiile care-i dădeau o vădită originalitate până acum: tiparul cu litere șterse, hârtia rea.* SĂM. IV, 142. *În același timp, se lucrau la Iași cărți grecești cu o literă adusă din Veneția.* IORGA, C. I. III, 58. *Litere grase.* DA I$_1$, 105, cf. V. MOLIN, V. T. 43, CADE. *Nu mai citâm, ca să ne cruțăm litera tipografică.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 351. *L-a dat la tipografie... Otrava literelor i-a găunoșit pieptu'.* KLOPȘTOCK, F. 162, cf. SCRIBAN, D. *Nu se găsesc destule litere în tipografii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 477, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Plumb de litere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 6/1. ✧ *Literă de afiș* = literă **(2)** de format mare, confecționată de obicei din lemn, servind la imprimarea afișelor. Cf. V. MOLIN, V. T. 43, DL, DM.

3. Fig. (Adesea în corelație cu spirit) Sensul restrâns, strict, propriu al unui cuvânt, paragraf, text etc., v. literal; p. ext. expresia formală a gândirii unui autor. *Regina putea să introducă reforme după litera legii fundamentale numai cu învoirea dietei.* BARIȚIU, P. A. I, 360. *Să se redea țărei drepturile ei călcate, reintrând în litera și în spiritul tractatelor celor vechi.* GHICA, S. 625. *Această lucrare, în contra literei legei rurale, este generale, și de aceea nimeni nu se teme de pedeapsa legei.* I. IONESCU, M. 442. *Declarase în Cameră că va respecta constituțiunea în litera și în spiritul ei.* MAIORESCU, D. I, 54. *Să nu se facă abateri nici din litera, nici din spiritul donațiunilor legale ce s-au făcut acelor mănăstiri.* ODOBESCU, S. II, 39. *Un regim constituțional aplicat în asemenea condiții e... o ficțiune făcută după regula... de-a păzi litera, de-a nimici spiritul constituției.* EMINESCU, O. XI, 27. *După litera contractului, partea adversă este datoare să-mi plătească ce-i reclam.* CARAGIALE, O. IV, 371, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Statul român ar trebui să fie după însăși litera constituției și după spiritul realității națiunii, un stat țărănesc.* CONV. LIT. LXVII, 473. *Nu întrebăm..., după litera regulamentului, lucruri de judecată inedită și adâncă.* I. BOTEZ, B. I, 28. *Obrazul ei, după litera cărții profetului, avea nuanța dulce a oului de struț.* SADOVEANU, O. XVI, 166, cf. SCRIBAN, D. *Măsura... nu era contrară literei tratatului cu Rusia.* OȚETEA, T. V. 348. *Un Pallady însă se imită greu..., căci dincolo de literă... e spiritul.* OPRESCU, S. 74. *Litera legii poate fi călcată și se calcă.* BĂCESCU, PĂS. 241. *Aceste rânduri, cetite și mai ales înțelese în litera lor strictă, au toate șansele să fie socotite injurioase.* PERPESSICIUS, M. II, 410. *Paznic al ritualurilor sacre, pe care le respectă nu numai în litere, dar și în spiritul lor, Șun adoptă filosofia ce-i susține moralul.* CONSTANTINESCU, S. II, 223. *Ploua..., să se împlinească litera scrisă în cărțile marinăriei.* TUDORAN, P. 662, cf. DL. *Nu știu dacă a învățat el marxismul în toată litera lui, dar uite că i-au rămas în minte și alte lucruri pe care le aplică.* PREDA, C. I. P. II, 40, cf. DM, SCL 1958, 246. *Își păstra... părerile anterioare până la literă.* BREBAN, A. 326, cf. M. D. ENC. *În litera scenariului... există destul de multe personaje... lipsite de vibrație.* CINEMA, 1974, nr. 7, 5, cf. DEX. *Neconcordanța lor cu „litera" textului biblic... ar reflecta o caracteristică a modelului transpus.* L. ROM. 1980, 129. ✧ *Literă de evanghelie* v. evanghelie. ✧ Expr. **(A fi, a rămâne, a deveni** etc.) **literă moartă** = (despre o lege, un tratat, un proiect etc.) a nu mai avea valoare, a nu mai fi de luat în seamă, a cădea în desuetudine. *Știe citi mai mult decât literile cele moarte.* TEULESCU, C. 79/15. *Independența și unirea Germaniei rămaseră litere moarte.* FILIMON, O. II, 61. *Noul proiect, ferindu-se a face din prescrierea legii o literă moartă, declară învățământul elementar obligatoriu.* MAIORESCU, D. I, 397. *Le deslușeam inscripțiunile slavone... pe care ei... sunt învățați a le privi ca o literă moartă.* ODOBESCU, S. I, 401. *A înaintat o adresă... dar și aceasta a rămas tot literă moartă.* CARAGIALE, O. I, 205. *Avea toată dorința ca dispozițiile lui să nu rămână literă moartă.* XENOPOL, I. R. XIII, 183, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce urâte sunt testamentele de azi, călăuzite de litera moartă a „Codului civil", față de diatele bătrânilor.* C. GANE, TR. V. 324, cf. SCRIBAN, D. *Literatura clasică ar fi rămas și mai departe literă moartă, dacă spiritul pozitivist... nu i-ar fi insuflat o nouă viață.* OȚETEA, R. 38. *Ierodiaconul Iosif își sugrumase sufletul în litera moartă a pravilei.* CONSTANTINESCU, S. I, 68, cf. DL. *Planul meu... de reorganizare a armatei a rămas literă moartă.* PREDA, DELIR. 139, cf. DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

4. (La pl.) Ansamblul studiilor și al cunoștințelor umanistice, cuprinzând filologia, istoria, filosofia etc.; p. restr. literatură **(1).** Cf. VALIAN, V. *Voi să se desăvârșească... în litere, și mai cu osebire în elocință.* TEULESCU, C. 28/17. *Anul 1848, atât de priincios libertății popoarelor, a fost funest pentru litere.* NEGRUZZI, S. I, 335. *S-ar mulțămi... cu ceva mai multă încurajare dată literelor, științei și artelor.* GHICA, S. 137. *Intrăm în cariera literilor cu toată încrederea juneței.* ALEXANDRESCU, O. I, 65. *Mă găteam chiar a propune să alegem pe dl. V. Bumbac ca reprezentant al literelor din Bucovina.* SION, ap. SBIERA, F. S. 208. *Să-i încorajeze în splendida carieră a literilor.* FILIMON, O. II, 51. *Astfel sunt credințele religioase și ideile filosofice, sciințele, literele, artile.* BARONZI, I. C. I, 16/18, cf. COSTINESCU. *Assos a dat naștere la mulți oameni străluciți în litere.* BOLINTINEANU, O. 305,

cf. LM. *Direcțiunea de fapt a studiilor de astăzi este spre funcționarism... și nu spre litere sau științe exacte.* MAIORESCU, D. I, 350. *Văcărești au câștigat un titlu nepieritor de onoare în literile românești.* ODOBESCU, S. I, 251. *Au arătat starea ticăloasă în care e știința și literele la noi.* CONTEMPORANUL, I, 260. *Această aristocrație e șicanată în republica literilor.* EMINESCU, S. P. 375. *Republica literelor românești a fost până acuma un sat fără câini.* CARAGIALE, O. IV, 254. *Își luase licența în litere.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 196, cf. DDRF. *Studii de investigațiune și de scrutare în științe și în litere.* ARHIVA, I, 2. *Dacă... s-ar fi dedat culturii literilor, ar fi ajuns un mare filosof.* XENOPOL, I. R. VI, 19, cf. BARCIANU. *Intelectualismul său... făcuse din el un fiu foarte iubit al literelor franceze.* PETICĂ, O. 368. *Acest principe... era perfect educat în literele și artele vremii lui.* PÂRVAN, G. 166. *Taifasul... îmbrățișa numai lucruri frumoase: călătoriile, artele, literele, istoria.* M. I. CARAGIALE, C. 24, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se păstrase vechea Franță tradițională, cu gustul pentru litere.* LOVINESCU, C. IV, 159. *A rămas... un adept înflăcărat al literelor și al artelor.* CONV. LIT. LXVII, 61. *Îl însoțise..., făcându-și împreună cu el doctoratul în litere.* TEODOREANU, L. 216. *A hotărât... să las literele și să trec la politehnică.* VOICULESCU, P. II, 190, cf. SCRIBAN. *O nouă eră a început în istoria literelor europene.* OȚETEA, R. 209. *Logodnica lui, o studentă în litere, poartă pe piept cocarda roșie.* ARGHEZI, P. T. 28. *Don Quijote discută valoarea celor două profesii importante, armele și literile.* CĂLINESCU, I. 313. *Terorizează ținutul literilor române.* PERPESSICIUS, M. I, 3. *Episcopii sunt invitați să cultive literele.* VIANU, L. U. 12. *Eminescu nu mai este un simplu nume... din repertoriul divers al literelor naționale.* CONSTANTINESCU, S. II, 569, cf. DL, DM. *Neculce se vădește a fi cap și începătură al literelor românești.* STĂNESCU, C. R. 28, cf. M. D. ENC., DEX. *Resping... biroerația literelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr, 44, 8/4. *La apariția sa pe scena literelor românești, ilustrul personaj al lui Caragiale vorbea un grai de tip năsăudean.* L. ROM. 1980, 42. ◇ *Om* (sau, învechit, *bărbat) de litere* = literat. *Inima lui îl trăgea... către lumea învățată, către profesori, oameni de litere și către artiști.* GHICA, S. 621. *D. colonel I. Voinescu, cunoscut om de litere, consacră pe unul din fiii săi artei muzicale.* FILIMON, O. II, 207. *Le dă curagiul a se adresa către bărbații de litere și de știință* (a. 1862). PLR I, 186. *Fericită este memoria acestui bărbat ca om de litere.* MAIORESCU, D. I, 417. *Puținul îndemn la asemenea lucrări... se simte printre bărbații noștri de litere.* ODOBESCU, S. II, 355. *Ca om de litere și publicist..., mărturisesc... că am ajuns foarte simțitor la măguliri.* CARAGIALE, O. VII, 363, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Omul de litere... consacră toate momentele sale la lucrări utile.* D. GUSTI, P. A. 86, cf. SCRIBAN, D. *Oamenii de litere au luat apoi de bună această nouă nomenclatură artificială.* BĂCESCU, PĂS. 187. *N-a cultivat nicio legătură cu presa, cu oamenii ei de litere.* ARGHEZI, S. XXXIII, 37. *Un om de litere și un savant are un merit incontestabil.* CĂLINESCU, C. O. 63, cf. DL. *Cititorul... nu era „om de litere", pe care să-l inviți la braserie.* PREDA, C. I. P. II, 199, cf. DM. *Filmul românesc se afirma numai cu oameni de litere.* CINEMA, 1972, nr. 1, 9, cf. M. D. ENC., DEX. *Scriitorul s-a format în mediul oamenilor de litere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 20/1. *E veacul creării... Academiei Franceze, destinată a grupa pe cei mai reprezentanți oameni de litere.* MAGAZIN IST. 1985, nr. 1, 46. *Facultate de litere* = facultate în care se studiază filologia. *Cuprindea elita Facultății de Litere.* SADOVEANU, O. XX, 29.

5. (Învechit) Epistolă. *În urma literelor convocatoare ale ambilor arhipăstori români... s-au adunat chemații și trimișii românilor din toate părțile Transilvaniei.* BARIȚIU, P. A. III, 71. *Mă silește... să-ți scriu această leteră care are să formeze începutul unei corespondențe regulate.* FILIMON, O. I, 401, cf. LM. *Am primit litere dă la domnu pătrupop... că are să vină un domn preot din răgat.* STĂNOIU, C. I. 50. *Trimite-i o leteră, ceva, cu stil ca strămoșii noștri.* BARBU, S. N. 40.

– Pl.: *litere* și (învechit) *literi.* – Și: (învechit și popular) **léteră,** (popular) **litără** (ALR SN IV h 923, ib. h 924), (regional) **lítră** (ib. h 923/605) s.f.

– Din lat. **littera,** fr. **lettre,** it. **lettera.**

LITERÚȚĂ s.f. Diminutiv al lui l i t e r ă **(1);** literă mică. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *literuțe.*

– **Literă** + suf. *-uță.*

LÍTFĂ s.f. v. **liftă.**

LITFEÁN s.m. v. **litvean.**

LITHRACÉE s.f. Familie de plante erbacee dicotiledonate, cuprinzând mai multe specii care cresc mai ales în locuri umede (fânețe mlăștinoase, pe lângă râuri, pârâie, bălți). Cf. BRANDZA, FL., 215, GRECESCU, FL. 13, BORZA, D. 104.

– Din lat. **lythraceae,** numele științific al familiei de plante.

LITIÁR s.n. (Învechit, rar) Carte care conține litii **(2).** *Litiariu al sfântului schit a Doljeștilor, pre ceale 6 zile a săptămânii* (a. 1759). CAT. MAN. II, 275.

– Pronunțat: *-ti-ar.* – Pl.: ?

– **Litie** + suf. *-ar.*

LITIÁZĂ s.f. (Med.) Boală caracterizată prin formarea patologică de nisip sau de calculi în anumite organe sau în canalele excretoare. Cf. LM, BIANU, D. S. *Litiaza urinară este o boală care se ivește la animalele bine hrănite.* ENC. VET. 459, cf. CADE. *O boală cu nume străin i se pare bolnavului mai „interesantă" decât cea cu un nume obișnuit (...migrenă față de dureri de cap, calcul sau liteaza față de piatră etc.).* PUȘCARIU, L. R. I, 382. *Dintre aceste boli amintim colicele ce survin în litiaza renală.* BELEA, P. A. 174, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pronunțat: *-ti-a-.* – Pl.: *litiaze.* – Și: (rar) **liteáză** s.f.

– Din fr. **lithiase.**

LITIÁZIC, -Ă adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de litiază. DEX², cf. MDN.

– Pronunțat: *-ti-a-.* – Pl.: *litiazici, -ce.*

– Din fr. **lithiasique.**

LÍTIC¹, -Ă adj. Care se referă la liză². Cf. DN³, MDN.
– Pl.: *litici, -ce.*
– Din fr. **lytique.**

LÍTIC², -Ă adj. **1.** Care se referă la piatră (**I 1**); de natura pietrei. Cf. DN³, DEXI.
2. (Med.) Care se referă la litiază. DEXI.
– Pl.: *litici, -ce.*
– Din fr. **lithique.**

LITICÁȘ s.m. (Iht.; prin Transilv.; de obicei cu sens colectiv) Plevușcă. LB, POLIZU, BARCIANU, CIHAC, II, 174, LM, DDRF, DAMÉ, T., ALEXI, W., GHEȚIE, R. M.
– Et. nec.

LÍTIE s.f. (Atestat prima dată în 1632, cf. EUSTRATIE, ap. TDRG³) **1.** (Învechit) Procesiune religioasă. V. l i t a n i e (**2**). *Ieșiră împăratul... și cu patriarhul..., cu mare litie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27ᵛ/30. *Mergând cu litie la biserica din Vlaherne.* MINEIUL (1776), 163ʳ¹/6. *I-au ieșit înainte vlădicii... și cu litie l-au adus în cetate.* ȘINCAI, HR. II, 211/13, cf. III, 199/18.
2. (Învechit și regional) Serviciu religios făcut la miezul nopții, la toate sărbătorile mari; rugăciunile rostite sau cântecele intonate la acest serviciu religios. *Îngenunchind, fac litie asupra craiului.* N. COSTIN, L. 28/10. *Toți fiind îmbrăcați cu odăjdiile, au făcut litie și citanie ce se cade.* MAG. IST. IV, 139/5. *De cu sară vecernia, La miazănoapte litia.* BUD, P. P. 65, cf. BÎRLEA, B. I, 92. *Să ieș la giumătate litia afară.* ARH. FOLK. I, 215. ✦ Slujbă religioasă la ortodocși, care constă din rugăciuni pentru obținerea unor recolte bogate și pentru binecuvântarea celor aduse de credincioși ca jertfă. V. BREBAN, D. G. ✦ (Prin Mold. și Bucov.) Utrenie. ALR II/I MN 98, 2 755/386, 399, 478, ALRM II/I h 238.
3. (Olt.; glumeț; la pl.) Vorbe goale, palavre, nimicuri (CIAUȘANU, V.); minciuni (VÎRCOL, V.). ✧ *(Om) bun de litii* = poznaș, glumeț. Cf. ȘEZ. III, 36. ✧ E x p r. **A lua** (pe cineva) **cu litii** = a minți pe cineva. Cf. VÎRCOL, V.
– Pl.: *litii.*
– Din slavon. **литиꙗ.**

LITIÉRĂ s.f. **1.** Un fel de pat sau de scaun purtat de cai sau de oameni, întrebuințat ca mijloc de locomoție în Antichitatea romană, în Evul Mediu și (astăzi) în unele țări orientale; lectică. *Umbla mai mult pe jos pe stradele Romei decât în litieră.* TEULESCU, C. 12/2, cf. COSTINESCU. *Litieră cu gratii, Cușcă de aur.* EMINESCU, O. XV, 1 113, cf. ALEXI, W. *Corpul... rămânea ascuns în litieră.* ARH. OLT. II, 454. *Împărăteasa Irina... purtată în litieră de slujitorii în purpură.* SADOVEANU, O. XII, 32, cf. SCRIBAN, D. *Arhiepiscopia mea din Quadrata abia mi-a îngăduit să-mi cumpăr o litieră nouă.* KIRIȚESCU, G. 298. *Susținut de pajii săi, coboară din litieră... la poarta palatului.* ap. CĂLINESCU, I. 69. *Abia târziu, când tremurul încetează, este trimis acasă cu litiera.* VIANU, L. U. 320, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.
2. Stratul de frunze moarte, rămurele, bucăți de coajă, fructe și alte resturi vegetale și animale care acoperă pământul dintr-o pădure. Cf. DS, LTR, MDN, DEXI. ✦ Așternut (de paie) pentru vite. DS.
– Pronunțat: *-ti-e-.* – Pl.: *litiere.*
– Din fr. **litière.**

LITIGÁNT, -Ă s.m., adj. **1.** S.m. (Învechit) Persoană aflată într-un litigiu. *Asemenea duel e iertat în Paris, numai să fie ambii litiganți cu mâinile goale.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 118, cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU. [Un] *pârgar al satului... ia în primire pe litiganți, povățuindu-i de multe ori cu succes, ca să se împace.* PĂCALĂ, M. R. 347, cf. MDN.
2. Adj. Care se află în litigiu. *Amândoi regenții litigianți solicitau în mod egal favoarea.* EMINESCU, O. XIV, 128, cf. DEXI. ✧ *Parte litigantă* = fiecare dintre părțile care se află în litigiu, în fața unui organ de jurisdicție. Cf. LM. *Ceru... folosirea de către judecători... a limbii părților litigante.* SBIERA, F. S. 331, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Ipoteza ultimă este când niciuna din părțile litigante nu are titlu.* PR. DREPT, 240, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., MDN, DEXI.
– Pl.: *litiganți.* – Și: (învechit, rar) **litigiánt, -ă** adj.
– Din fr. **litigant.** – **Litigiant:** prin apropiere de *litigiu.*

LITIGIÁNT, -Ă adj. v. **litigant.**

LITIGIÓS, -OÁSĂ adj. Care provoacă un litigiu, care este sau poate fi obiectul unui litigiu ori este supus unor discuții în contradictoriu. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Lucrul se socotește litigios când există proces sau contestațiune asupra fondului dreptului.* HAMANGIU, C. C. 357, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Făuritorul de pricini litigioase și liquidatorul cauzelor de jurisdicție grațioasă.* KLOPȘTOCK, F. 5, cf. SCRIBAN, D. *Trebuie să-l somăm pe agresor să-și retragă trupele din regiunea litigioasă.* VINEA, L. I, 363. *Au semănat mei în locul litigios.* PANAITESCU, O. Ț. 94. *Mărturisind că noi înșine, admiratori nezgârciți... ai poetului, am păstrat multă vreme neîncredere față de producția litigioasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 30, 3/3, cf. DEX. *Toate problemele litigioase pot fi soluționate... pe calea tratativelor pașnice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 2/1, cf. V. BREBAN, D. G.
– Pronunțat *-gi-os.* – Pl.: *litigioși, -oase.*
– Din fr. **litigieux,** lat. **litigiosus.**

LITÍGIU s.n. Conflict între persoane, instituții, state etc. care poate forma obiectul unui proces, al unui arbitraj etc. *Ei sunt chemați a judeca mai toate aceste litigiuri.* GHICA, S. 589, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Unul din cele mai esențiale puncte de litigiu între biserica din Roma și cea din Constantinopol consista în luarea în posesiune a Bulgariei în privire spirituală.* EMINESCU, O. XIV, 151, cf. ALEXI, W. *Litigii mai ușoare se sfârșesc prin împăcare.* PĂCALĂ, M. R. 347, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E o mamă improvizată care nu părăsește locul până ce litigiul nu e aplanat.* SADOVEANU, O. XVII, 52. *Acțiunea comercială se aplică în litigiile cu obiect comercial.* ENC. AGR. I, 57, cf. IORDAN, L. R. A. 29, SCRIBAN, D. *Fratele meu... discuta nu știu ce litigiu despre etaj cu portarul gras și adormit.* PAPADAT-

BENGESCU, O. III, 59. *Avid de propuneri şi litigii, găsea lucrul foarte legitim.* CĂLINESCU, B. I. 44. *Prin creşterea îngrijorătoare a litigiilor, se născuseră o mulţime de paraziţi sociali, calomniatori şi denunţători de profesie.* V. ROM. septembrie 1954, 218. *Uneori marii dregători... împărţeau dreptatea sau „tocmeau" părţile în litigiu.* STOICESCU, S. D. 122. *Ia fiinţă... o direcţie generală a teatrelor care... judecă litigiile dintre actori.* IST. T. II, 14. *La 1594, Aron-Vodă porunceşte unor dregători ai săi privitor la un litigiu pentru un vad de moară la Mărtineşti.* PANAITESCU, O. Ţ. 217. *Orice luare de poziţie declarată aruncă puţină lumină... asupra problemelor de litigiu.* V. ROM. martie 1970, 94. *Epoca noastră vede puţin mai altfel lucrurile şi beneficiază de avantajul timpului, care e hotărâtor în litigiile din câmpul literelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 3/3, cf. DEX, L. ROM. 1978, 476. *Primul război mondial... a amânat numai scadenţa unor litigii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 4/1, cf. V. BREBAN, D. G. ◇ L o c. a d j. **În litigiu** = disputat, litigios. *Voieşte... să existe o înţelegere prealabilă asupra teritoriilor în litigiu din Asia.* GHICA, S. 130. *Oraşele în litigiu... nu le mai cerură îndărăt.* EMINESCU, O. XIV, 198. *Nu se pot lua în consideraţiune nemişcătoarele în litigiu, nici acele situate la o aşa depărtare încât să devină foarte dificile lucrările executive asupră-le.* HAMANGIU, C. C. 415. *Vor fi căutat de multe ori la aceste foruri orăşeneşti dreptatea în cauzele lor în litigiu.* PĂCALĂ, M. R. 68. *E în litigiu o chestiune care de multe ori a fost discutată.* GR. S. II, 363. *În informaţiile biografice ale d-lui Boutière pare să mai fie un punct în litigiu.* SADOVEANU, O. XIX, 440. *Toate acestea n-au rezolvat fundamental problemele istorice în litigiu.* IST. LIT. ROM. II, 8, cf. V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *litigii* şi (învechit) *litigiuri.*

– Din lat. **litigium,** fr. **litige.**

LITIÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin nord-vestul Munt.) A spune litii **(3),** snoave, glume, istorioare cu haz; (ironic) a bate câmpii, a trăncăni **(2),** a pălăvrăgi. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *litiesc.*

– V. **litie.**

LITINÁNT s.m. v. **leitenant.**

LITÍNĂ s.f. Oxid sau hidroxid de litiu, având proprietatea de a dizolva uraţii, întrebuinţat în medicină la tratamentul gutei sau al litiazei renale. Cf. BIANU, D. S., CADE, LTR, DN[3].

– Din fr. **lithine.**

LITIÓS[1], -OÁSĂ adj. (Prin nord-estul Olt.; despre persoane) **1.** „Care te ia pe departe". VÎRCOL, V.

2. Care e gata de scandal. VÎRCOL, V.

– Pronunţat: *-ti-os.* – Pl.: *litioşi, -oase.*

– **Litie** + suf. *-os.*

LITIÓS[2], -OÁSĂ adj. v. **letios.**

LITIRÁTĂ s.f. = **retiradă (2).** *Ni-a băgat într-o litirati.* DIACONU, VR. 135, cf. ALR SN IV h 1 2352E/514, LEXIC REG. II, 96.

LITISPENDÉNŢĂ s.f. (Jur.) Situaţie în care acelaşi litigiu a fost supus spre soluţionare în faţa a două organe de jurisdicţie de acelaşi grad. DEX[2], cf. MDN, DOOM[2].

– Gen.-dat.: *litispendenţei.*

– Din fr. **litispendance.**

LÍTIU s.n. (Chim.) Element chimic din familia metalelor alcaline, de culoare argintie, moale şi foarte uşor, existent în natură numai sub formă de săruri, utilizat în medicină, fotografie, electrotehnică etc. Cf. LM, PONI, CH. 29, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., NICA, L. VAM. 145, CADE, SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 136. *Bicarbonatul de litiu se găseşte şi în compoziţia unor ape minerale utilizate în terapeutică.* MACAROVICI, CH. 342, cf. MDT, LTR, DT, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Din fr. **lithium.**

LITOCÁRP s.n. Fruct fosil pietrificat. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *litocarpuri.*

– Din fr. **lithocarpe.**

LITOCÉRAS s.n. (Zool.) Gen de amoniţi fosili caracterizat prin cochilie larg răsucită şi cu deschidere circulară. DEX[2], MDN.

– Din fr. **lithocéras.**

LITOCLÁSĂ s.f. (Geol.; învechit) Nume general dat spărturilor sau fisurilor apărute în structura unei pietre. Cf. CANTUNIARI, L. M. 154.

– Pl.: *litoclase.*

– Din fr. **lithoclase.**

LITOCRÓM s.m. (Învechit, rar) Artist în litocromie. COSTINESCU.

– Pl.: *litocromi.* – Şi: **litohróm** s.m. COSTINESCU.

– Din fr. **lithochrome.**

LITOCROMÍE s.f. Procedeu tipografic de reproducere a unei picturi în culori. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110[2]/11, COSTINESCU, LM, CADE, DEX[2].

– Pl.: *litocromii.* – Şi: (învechit, rar) **litohromíe** s.f. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110[2]/11.

– Din fr. **lithochromie.**

LITOFÁG, -Ă adj. (Despre unele animale) Care scobesc rocile dure, în special pentru a se adăposti. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110[2]/35, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DEX[2]. □ *Moluşte litofage.*

– Pl.: *litofagi, -ge.*

– Din fr. **lithophage.**

LITOFÍT s.m., adj. **1.** S.m. (Învechit) Formaţie marină pietroasă, de formă arborescentă, secretată de polipi şi care seamănă cu madreporii. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110[2]/37, COSTINESCU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. Adj. (Bot.; despre plante) Care creşte pe stânci, pe roci sau pe bolovănişuri. Cf. DEX[2], MDN.

– Pl.: *litofiţi, -te.* – Şi: **litofítă** s.f. MDN.

– Din fr. **lithophyte.**

LITOFÍTĂ s.f. v. **litofit.**

LITOGENÉTIC, -Ă adj. Care ține de litogeneză **(2)**. *Tectonica, procesele magmatice și litogenetice au imprimat reliefului marile linii morfostructurale.* MG I, 149.
– Pl.: *litogenetici, -ce.*
– Din fr. **lithogénétique.**

LITOGENÉZĂ s.f. **1.** Disciplină în cadrul mineralogiei care studiază legile de formare a pietrelor **(I 1)**. Cf. LM, LTR[2].
2. Ansamblu de procese care au dus la formarea rocilor sedimentare. DEX, cf. V. BREBAN, D. G., MDN.
– Pl.: *litogeneze.*
– Din fr. **lithogenèse.**

LITOGLÍF s.m. (Învechit, rar) Gravor în piatră **(I 1)**. Cf. COSTINESCU, LM.
– Pl.: *litoglifi.*
– Din fr. **lithoglyphe.**

LITOGRÁF s.m. Persoană care se ocupă cu litografia **(1)**. *Litografi în Amsterdam au aflat o mașină ca să copieze muzica.* CR (1829), 257[2]/15. *Această somă astăzi cu greu ar găsi-o cel întâiu litograf* KOGĂLNICEANU, S. 215, cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110[2]/16, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Un litograf avea numai o biată presă, la care tipărea cărți de vizită.* CARAGIALE, O. IV, 28, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Tatăl său, director al unei școli de fete și litograf, se hotărăște să-și facă fiul cărturar.* SĂM. IV, 189, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Instantaneu, toți pictorii... o copiază..., toți litografii o reproduc.* LOVINESCU, S. IV, 123. *I-am spus că n-au ieșit foile de la litograf.* BRĂESCU, A. 251, cf. NOM. PROF. 52. *Profesorul litograf Parteni Antoni își stabilește o sucursală secretă a litografiei sale.* SADOVEANU, O. XIX, 467, cf. SCRIBAN, D. *Tabloul fu reprodus de litograful A. Boyot.* OPRESCU, S. 16, cf. M. D. ENC, DEX, DN[3].
– Pl.: *litografi.*
– Din fr. **lithographe.**

LITOGRAFÍ vb. IV v. **litografia.**

LITOGRAFIÁ vb. I. Tranz. A reproduce și a multiplica un text, o figură, un desen etc. prin procedeul litografiei **(1)**. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110[2]/24, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BUL. FIL. III, 265, SCRIBAN, D. *Manuscrisele pentru orice fel de lucrări ce se vor tipări, multiplica, litografia etc. vor fi prezentate în noua formă ortografică.* L. ROM. 1953, nr. 5, 13, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Pronunțat: *-fi-a.* – Prez. ind.: *litografiez.* – Și: (învechit, rar) **litografíi** vb. IV. L. ROM. 1965, 376.
– Din fr. **lithographier.**

LITOGRAFIÁT, -Ă adj. Obținut, multiplicat prin procedeul litografiei **(1)**. *Se va adaoge... câte o filă litografită cu titlul gazetei.* AR (1829), 207[2]/26. *În toate părțile vedem litografiate costumele dorobanților și ale boierilor de anii trecuți.* FM (1846), 70[2]/2, cf. PONTBRIANT, D. *Această foaie apărea... câte o coală in 8vo de text și o stampă cu figuri litografiate.* CONV. LIT. IV, 46. [Cartea] *(594 pag.... și 38 stampe litograf[iate]...) are meritul de a cuprinde... datele cunoscute asupra obiectului.* MAIORESCU, CR. III, 45. *A prefăcut inserțiunea litografiată în câte-un lung articol de fond.* EMINESCU, O. XII, 260. *Primul număr apăru litografiat în ianuarie 1892.* SBIERA, F. S. 385. *Soarele cade pe un tablou litografiat, vechi, cu rama pătată.* BASSARABESCU, S. N. 99. *Pe pereți, icoane litografiate – cele zugrăvite pe sticlă au dispărut de pe aici.* ARH. FOLK. I, 125. *Studiile de cosmografie le făceam numai pe niște foi litografiate.* I. BOTEZ, ȘC. 56. *A. Philippide, „Fiziologia sunetelor", curs universitar litografiat.* IORDAN, STIL. 64. *Reproduc... cursuri litografiate.* DR. XI, 328. *Ioanide le diminuase în foi litografiate.* CĂLINESCU, B. I. 92. *Emulul acestuia este maiorul Papazoglu,... autor al unor hărți litografiate.* VIANU, L. R. 101. *Au jertfit vreo două săptămâni... răsfoind... cursuri, în majoritate litografiate.* BLAGA, H. 167. *Pe peretele din dreapta era și o hartă a țării, nu tipărită, nici litografiată, ci desenată.* CAMIL PETRESCU, O. III, 29. *Zece-cincisprezece ani n-am văzut un curs litografiat.* V. ROM. aprilie 1970, 141, cf. M. D. ENC., DEX. *Suntem obligați să plecăm numai de la textul... litografiat.* IVĂNESCU, I. L. R. 650. ◇ Fig. *Romancierul îl va depăși în obsesii lascive, litografiate cu o ușurință păgubitoare echilibrului artistic.* CONSTANTINESCU, S. II, 308.
– Pronunțat: *-fi-at.* – Pl.: *litografiați, -te.* Și: (învechit, rar) **litografít, -ă** adj.
– V. **litografia.**

LITOGRÁFIC, -Ă adj. Care ține de litografie **(1)**, care se întrebuințează în litografie, care este multiplicat prin litografie; (învechit, rar) litograficesc. *Vânzătorul de cărți au statornicit... un institut litografic, adecă un mijloc de a tipări în piatră orice fel de lucruri ce să pot scri cu mâna.* CR (1829), 37[1]/26, cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110[2]/26, POLIZU, PONTBRIANT, D. *D. Bolliac a reprodus... într-un tabel litografic 58 bucăți, anume 28 petre și 30 cărămide.* HASDEU, I. C. II, 21, cf. COSTINESCU, LM. *Până astăzi stă închis institutul tipo-litografic.* EMINESCU, O. IX, 133, cf. DDRF, BARCIANU. *O cumpărasei în Vieana la institutul litografic.* SBIERA, F. S. 125. *S-a expus... lucrări tipografice, litografice și fotografice.* N. A. BOGDAN, C. M. 146, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se va organiza împrumutul cărților și al cursurilor litografice pentru examene.* D. GUSTI, P. A. 196, cf. SCRIBAN, D. *În loc de piatră litografică s-ar fi servit de gravura în lemn.* OPRESCU, S. 237. *Magistratul pare a nu fi citit... caietele litografice de drept.* ARGHEZI, S. XXXIV, 68, cf. FORM. CUV. I, 186, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Editările litografice ulterioare ale acestor cursuri reiau... acest text.* IVĂNESCU, I. L. R. 650. ◇ (Adverbial) Cf. SCRIBAN, D. □ *Aceste lucrări au fost multiplicate litografic.*
– Pl.: *litografici, -ce.*
– Din fr. **lithographique.**

LITOGRAFICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Litografic. *Redacția să fie îndatorită de a alătura o zugrăvire litograficească.* GT (1839), 67, cf. POLIZU.
– Pl.: *litograficești.*
– **Litograf** + suf. *-icesc.*

LITOGRAFICÉŞTE adv. (Învechit, rar) În manieră litografică. Cf. POLIZU.
– **Litografic** + suf. *-eşte.*

LITOGRAFÍE s.f. **1.** Procedeu de reproducere şi de multiplicare pe hârtie a unor texte, desene, figuri etc. prin utilizarea de negative gravate sau imprimate pe plăci de piatră calcaroasă specială. *Acestă tipărire... pentru ieftinătate s-au închipuit a se face în litografie* (a. 1833). URICARIUL, VIII, 202, cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110²/13, COSTINESCU, LM, DDRF. *Al doilea pamflet este o închipuită proclamaţie răspândită prin litografie.* XENOPOL, I. R. XIV, 50, cf. BARCIANU, ALEXI, W., V. MOLIN, V. T. 21, NICA, L. VAM. 145, ŞĂINEANU, D. U. *Era... scris întocmai, cu litere de litografie.* BASSARABESCU, S. N. 187, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Îl interesează... tehnica, pe atunci nouă, a litografiei.* OPRESCU, I. A. IV, 40. *Eu zic să te laşi de mecanică!... Şi să te apuci de litografie.* ARGHEZI, S. XV, 240, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Diferite procedee mecanice, de la clasicele tehnici ale gravurii, litografiei, până la imprimarea offset... circumscriu concret enunţul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 18/2, cf. V. BREBAN, D. G.

2. Lucrare (artistică) obţinută prin litografie **(1).** Cf. VALIAN, V. *Această carte se va îndeplini cu o colecţie de litografii de sujete osebite* (a. 1841). PLR I, 97, cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *Dacă li se dă vreo carte cu litografie,... ce fericire!* CONTEMPORANUL, I, 526. *O litografie colorată înfăţişa o femeie minunat de frumoasă.* D. ZAMFIRESCU, R. 21. *Când scoate prima fascicolă de litografii,... ea e primită cu admiraţie.* SĂM. IV, 189. *O să privească portretele şi litografiile de pe pereţi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 163. *Icoana s-a şters, iar în locul ei a rămas o litografie veche.* ARDELEANU, D. 50, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vizita la căpătâiul Mariei muribunde... trebuie să fi fost fixată sub forma vreunei litografii duioase.* LOVINESCU, S. I, 107. *În desene şi în litografii... e foarte înrudit cu Isopescu.* CONV. LIT. LXVII, 338. *Într-o litografie... se întâlnesc Moréas şi Verlaine.* JUN. LIT. XXVIII, 32, cf. SCRIBAN, D. *Am studiat câteva litografii de Daumier.* OPRESCU, I. A. IV, 50. *O litografie germană din Sibiu... ne arată păzitori români de cirezi în marginea oraşului.* CĂLINESCU, C. O. 193. *Altă litografie, ruptă într-un colţ, arăta bătălia de la Austerlitz.* CAMIL PETRESCU, O. II, 243. *De deasupra sobei de tuci, de pe o litografie, privea blând un păcurar cu fluierul pe buze.* V. ROM. iulie 1953, 89. *Pe peretele din stânga:... un pat, deasupra căruia se află o litografie după Meissonier.* H. LOVINESCU, T. 11. *Pe perete... era o litografie scorojită înrămată de el.* SORESCU, L. L. I, 6, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Grupajul de litografii de la galeria Galateea constituie o... punere în discuţie a unui cod semantic sintetic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 18/3, cf. V. BREBAN, D. G.

3. Atelier, secţie sau întreprindere în care se produc lucrări de litografie **(1).** *Astăzi să numără la Paris 247 tipografii, şi anume 80 cu litere, 62 litografii şi în aramă 103.* AR (1834), 137¹/9. *Bucureştii... are... 2 litografii.* GENILIE, G. 215/22. *Lucrându-i eu ca calfă la litografia pă podu Târgu de Afară... mi-au rămas dator lei 153 şi parale 24* (a. 1838). DOC. EC. 702. *Îţi voi respunde... despre proiectul ce ai de a veni în Paris, întemeindu-te pe făgăduinţa... de a-ţi da 12 galbeni pe lună la o litografie.* KOGĂLNICEANU, S. 215. *Sunt patru tipografii, două litografii.* TÂMPEANUL, G. 29/22, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Ieşit dintr-o litografie secretă..., acest ziar era interpretul unor idei demne.* EMINESCU, G. P. 16. *Ţi-am găsit un loc la o litografie, un loc plătit mult mai bine.* CARAGIALE, O. II, 246, cf. BARCIANU. *Bătrânul Menzel îşi mută litografia în Berlin.* SĂM. IV, 189, cf. ALEXI, W., CADE. *Profesorul litograf Parteni Antoni îşi stabileşte o sucursală secretă a litografiei sale în... Copou.* SADOVEANU, O. XIX, 467, cf. SCRIBAN, D. *Era nevoit să ia singur direcţia litografiei părinteşti.* OPRESCU, I. A. IV, 75, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *litografii.*
– Din fr. **lithographie.**

LITOGRAFIÉRE s.f. Faptul de a litografia. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Odobescu replică usturător într-un memoriu... multiplicat prin litografiere.* VIANU, L. R. 122, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pronunţat: *-fi-e-.* – Pl.: *litografieri.*
– V. **litografia.**

LITOGRAFÍT, -Ă adj. v. **litografiat.**

LITOHRÓM s.m. v. **litocrom.**

LITOHROMÍE s.f. v. **litocromie.**

LITOÍD adj. (Învechit, rar) Care are aspect de piatră **(I 1).** Cf. POLIZU.
– Pl.: *litoizi.*
– Din fr. **lithoïde.**

LITOLÓG s.m. Specialist în litologie. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110²/30, COSTINESCU, LM.
– Pl.: *litologi.*
– Din fr. **lithologue.**

LITOLÓGIC, -Ă adj. Referitor la litologie. Cf. PONTBRIANT, LM. *Pentru fiecare unitate genetică de sol se arată... răspândirea în ţară şi substratul litologic pe care s-a format.* CHIRIŢĂ, P. 7. *În primul caz se exprimă un facies litologic sau petrografic.* GEOLOGIA, 58, cf. DN³, DEX².
– Pl.: *litologici, -ce.*
– Din fr. **lithologique.**

LITOLOGÍE s.f. **1.** Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor sedimentare. Cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 110²/28, POLIZU, PONTBRIANT, COSTINESCU, LM, LTR, DEX, DN³.

2. Compoziţie mineralogică şi petrografică a rocilor sedimentare. DEX, DN³.
– Pl.: *litologii.*
– Din fr. **lithologie.**

LITOMETEÓR s.m. (Meteor.) Particulă de rocă în suspensie sau transportată de vânt, aflată în compoziţia atmosferei. DEX², MDN.

– Pronunţat: *-te-or.* – Pl.: *litometeori.*
– Din engl. **littometeor.**

LITONTRÍPTIC adj., s.n. (Med.; învechit) (Medicament) care dizolvă calculii din vezica urinară. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *litontriptici, -ce.* – Şi: **litontrític** s.n. BIANU, D. S.
– Din fr. **lithontriptique.**

LITONTRÍTIC s.n. v. **litontriptic.**

LITOPISEŢ s.n., s.m. v. **letopiseţ.**

LITOPISIŢ s.n., s.m. v. **letopiseţ.**

LITOPÓN s.n. Amestec de sulfură de zinc şi sulfat de bariu, de culoare albă, folosit în vopsitorie, în pictură, în cosmetică etc. în locul albului de plumb. *Industria chimică: Vopsele, lacuri, cerneluri..., materii prime principale: Litopon...* NOM. MIN. 210, cf. MACAROVICI, CH. 312, MDT, LTR, DT, DEX[2], DN[3].
– Din fr. **lithopone.**

LÍTOR s.m. (Mold.) Persoană care a fugit dintr-un loc (pe ascuns); fugar. *Litor* (a. 1847). URICARIUL, X, 403/15. POLIZU, CIHAC, II, 670, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Fă acasă, litore!* I. CR. V, 376. ✦ Locuitor la ţărmul mării. URICARIUL, X, 403/15.
– Pl.: *litori.*
– Cf. l i t o r a l.

LITORÁL, -Ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se află în vecinătatea sau pe ţărmul mării sau al oceanului, care aparţine ţărmului mării sau al oceanului, referitor la ţărmul mării sau al oceanului. *Şeful tuturor... cetăţilor litorale (de pre ţărmuri)... s-au sălit a opri... mişcarea.* AR (1829), 69[1]/23. *Această rasă lăcuieşte în Asia, Laponia şi câteva ţări litorale de Nord-America.* J. CIHAC, I. N. 16/25. *Prin cucerirea acestei provinţei litorale se-mplini dorinţa lui Petru a căpăta un ţermure pe Baltica.* SĂULESCU, HR. II, 458/5. *Acest tractat nu să atinge de navigaţia şi negoţul litoral (de-a lungul ţărmilor).* AR (1838), 388[1]/30, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111[2]/20, COSTINESCU, LM, BARCIANU. *Masculii rămân mai mult în lacurile litorale.* ENC. AGR. I, 245, cf. SCRIBAN, D. *Trăieşte în partea de nord a Europei şi Asiei... ca şi în regiunile litorale ale Oceanului Indian.* LINŢIA, P. III, 268. *Solul aluvionar... din grindul litoral este mai puţin fertil.* AGROTEHNICA, I, 295. *Arboraş... în mase mari... în regiunea litorală şi în Deltă.* PRODAN–BUIA, F. I. 257, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ✧ *Zonă litorală* = regiune a ţărmului mării sau al oceanului cuprinsă între limitele minime şi cele maxime ale fluxului şi refluxului, caracterizată printr-o intensă mişcare a apei, prin abundenţa luminii şi prin prezenţa unor ecosisteme specifice. Cf. DER, M. D. ENC., DN[3].

2. S.n. Fâşie de teren situată de-a lungul ţărmurilor unui ocean, al unei mări, al unui lac etc., udată de obicei de apele fluxului sau de valuri; p. e x t. regiunea ţărmului unui ocean, al unei mări, al unui lac etc. V. ţ ă r m, c o a s t ă. *O scriere... coprinde rodul cercetărilor sale... asupra părţii litoralului Mării Negre ce se află în preajma aceştii strimtori.* CR (1830), 11[2]/13, cf. STAMATI, D. *În virtutea suveranităţii sale... a deschis porturile sale după litoral comerţului tutulor naţiunilor.* CONCORDIA, 6[3]/31. *Pentru apărarea litoralului se pregătesc o mulţime de vase pentru tunuri.* TELEGRAFUL (1854), 19[2]/68, cf. PONTBRIANT, D. *Mircea cel Mare... cucerise litoralul bulgar al Dunării.* HASDEU, I. C. I, 4. *Îşi îndoiesc prevegherea ca să fie bine păzit litoralul Mediteranei.* BARONZI, C. I, 165/15, cf. BARCIANU, COSTINESCU, DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W. *Cu acest soi de industrie se vor ocupa... cei de pe litoralul Dunării şi* [al] *Mării Negre.* PAMFILE, I. C. 64. *Românii nomazi de pe litoralul Adriaticei se mişcă în modul următor.* DR. IV, 245. *Litoralul adriatic a fost... punctul de legătură între Orientul şi Occidentul european.* GR. S. I, 44, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Eu... cercetam ţărmul, fără seamăn pe întregul litoral al Mării Negre.* VOICULESCU, P. II, 259. *Ele sunt ca acele coline de nisip de pe litoralul Patagoniei.* STREINU, P. C. III, 113. *Dominaţia bizantină mai este menţinută numai în câteva cetăţi întărite de pe litoralul dalmatin.* ROSETTI, I. SL. 15, cf. SCRIBAN, D. *Puncte ornitologice... pe o navă ancorată... în largul litoralului ar aduce completări deosebit de valoroase.* BĂCESCU, PĂS. 24. *Nu departe în jos, pe litoral, urmează alte localităţi balneare.* CĂLINESCU, C. O. 194. *Între Amsterdam şi Rotterdam, litoralul olandez e presărat cu o serie de mici orăşele.* RALEA, S. T. I, 270. [Cormoranul moţat] *clocheşte pe insule şi pe malurile stâncoase ale acestora... până la litoralele Greciei.* LINŢIA, P. III, 167. *Cernoziomurile castanii s-au format... în Dobrogea centrală şi în lungul litoralului.* CHIRIŢĂ, P. 557. *Era... întoarsă în ţară ca dansatoare şi cântăreaţă la şantanele de pe litoral.* VINEA, L. I, 101. *Locuitorii satelor... de pe litoralul Mării Negre... cântă cu mare artă.* ALEXANDRU, I. M. 25, cf. DL. *Au mers... din Transilvania până pe litoral.* PREDA, C. I. P. III, 124, cf. DM. *Se cultivă ca plantă decorativă pe litoralul mediteraneean.* FLORA R.P.R. V, 21. *Pe litoralul maritim (Portiţa).* PRODAN–BUIA, F. I. 455, cf. DER, URSU, T. Ş. 231. *Există o vastă reţea de sanatorii amplasate în staţiuni de pe litoral.* ABC SĂN. 317. *Oraşele greceşti de pe litoralul dobrogean... făceau numaidecât comerţ de tranzit.* H. DAICOVICIU, D. 39, cf. M. D. ENC., cf. DEX, DN[3]. *Pentru grecii de pe litoral, momentul Burebista ar fi însemnat un moment de linişte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 19/2, cf. V. BREBAN, D. G.
– Pl.: (1) *litorali, -e* şi (2) *litoraluri* (DOOM[2]), (rar) *litorale.*
– Din. fr. **littoral.** Cf. lat. l i t o r a l i s.

LITORÁN s.m. v. **luteran.**

LITOSÉRIE s.f. Comunitate vegetală care creşte pe roci dure. LTR[2]. *Se vorbeşte de litoserie când* [comunitatea] *se stabileşte pe roci tari.* AGROTEHNICA, I, 397.
– Pl.: *litoserii.*
– Din fr. **lithosérie.**

LITOSFÉRĂ s.f. (În corelaţie cu a t m o s f e r ă şi h i d r o s f e r ă) Învelişul exterior solid al globului terestru socotit ca având o grosime de 1 200 km şi care

constituie scoarța Pământului. Cf. MACAROVICI, CH. 32, MDT, LTR, DT, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *litosfere.*
– Din fr. **lithosphère.**

LITOSTRÓT s.n. Pavaj pietruit al unei șosele; pavaj din mozaic. Cf. DN[3], DEXI.
– Pl.: ?
– Din fr. **lithostrotes.**

LITÓTĂ s.f. Figură de stil prin care se exprimă ceva negând sau atenuând contrariul. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111[2]/28, COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cum s-ar putea, de exemplu, pune în legătură litota și diminutivele, deși ambele servesc la exprimarea unei diminuări a realității?* COTEANU, R. L. 75, cf. CL 1959, 227, ROMÂNIA LITERARĂ, 1970 nr. 108, 28/1, DEX, DN[3]. *Atenuarea expresiei unei idei pentru a lăsa să se înțeleagă mai mult decât spune... corespunde definiției figurii de stil numită litotă.* L. ROM. 1980, 248, cf. V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *litote.*
– Din fr. **litote.**

LITOTIPOGRAFÍE s.f. Reproducere litografică a unei planșe imprimate cu caractere tipografice obișnuite. DEX[2], cf. MDN.
– Pl.: *litotipografii.*
– Din fr. **lithotypographie.**

LITOTÓM s.n. Instrument chirurgical folosit în litotomie. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., DN[3], DEXI.
– Pl.: *litotoame.*
– Din fr. **lithotome.**

LITOTOMÍE s.f. (Med.) Operație chirurgicală pentru extragerea calculilor din vezica urinară. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *litotomii.*
– Din fr. **lithotomie.**

LITOTOMÍST s.m., adj. (Învechit) (Chirurg) care face litotomii. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.
– Pl.: *litotomiști.*
– Din fr. **lithotomiste.**

LITOTRITÍE s.f. (Med.) Operație de spargere a calculilor vezicali în vederea extragerii lor. *Tăiatul pentru calculele cele mari..., litotrița pentru calculele capabile, prin micul lor volum, de a se supune zdrobirii.* MAN. SĂNĂT. 288/16, cf. COSTINESCU, DN[3], DEX[2], DOOM[2].
– Pl.: *litotritii.* – Și: **litotriție** s.f. COSTINESCU, DN[3], DEX[2].
– Din fr. **lithotritie.**

LITOTRITÓR s.n. (Med.) Instrument care servește la efectuarea litotritiei. Cf. COSTINESCU, DN[3], DEX[2].
– Pl.: *litotritoare.*
– Din fr. **lithotriteur.**

LITOTRIȚÍE s.f. v. **litotritie.**

LITÓU s.n. Desen sau tablou litografiat. DN[3], DEXI.
– Pl.: *litouri.*
– Din germ. **Litho.**

LITOVÁN s.m. v. **litvean.**

LÍTOVĂ s.f. v. **liftă.**

LITRÁ vb. I. Tranz. (Rar) A grada un vas (cu unități de capacitate). Cf. IORDAN, L. R. A. 238.
– Prez. ind.: *litrez.*
– V. **litru.**

LITRÁJ s.n. Capacitate a unui recipient măsurată în litri **(1)**. Cf. DN[3], DEX–S. ✦ Capacitate cilindrică a unui motor. *Pe piața americană vor sosi mașinile „Volga" și alte autoturisme sovietice, inclusiv microturismele de mic litraj.* RL 1960, nr. 4 759, cf. SCL 1964, 421. *Aici își fac apariția numai exemplare mature, de mare litraj.* V. ROM. ianuarie 1974, 35, cf. ALIL XXIV, 102, DN[3]. *Automobil de mic litraj.* DEX–S, cf. DEX[2].
– Pl.: *litraje.*
– Din fr. **litrage.**

LITRÁR s.m. (Regional) Pește mic, cântărind în jur de o litră[1] **(I 2)**. Cf. BĂCESCU, P. 36.
– Pl.: *litrari.*
– **Litră[1]** + suf. *-ar.*

LITRÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de a litra; gradare. *Litrarea vaselor.* IORDAN, L. R. A. 238.
– Pl.: *litrări.*
– V. **litra.**

LÍTRĂ[1] s.f. **I. 1.** Veche măsură de capacitate a cărei mărime a variat după regiuni și după epoci între 250 și 380 de mililitri (echivalentă astăzi cu 250 mililitri). *Venise... către el purtând... unsori, ca la o sută de litre* (a. 1642). GCR I, 101/4. *Pune untu de lemnu,... apă litră 1.* MÂNCĂRILE, 21/13, cf. LB. *Hrana lor... sporește... la o litră și cincizeci de dramuri pe zi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 37/2, cf. VALIAN, V. *20 urcioruș de câte o litră cincizeci dramuri* (a. 1845). DOC. EC. 840. *Se aduce a trece... un volum... de aer, spre exemplu 20 sau 30 de litre, printr-un aparat de curgere.* MARIN, PR. I, 61/32, cf. CIHAC, II, 670, LM. *Avea un găvănos ca de vro trei litre.* CONTEMPORANUL, III, 129, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CLIMESCU, A. 214, ENC. ROM., ALEXI, W., TDRG, CADE. *Îmi trebuie mie ceașca asta de o litră.* SADOVEANU, O. XVI, 104, cf. SCRIBAN, D. *Pun în apă o picătură într-un pahar de-o litră.* CĂLINESCU, O. IX, 380, cf. DL, DM, H. MIHĂESCU, GR. 118, M. D. ENC., DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, cf. ALR I 1 605, ALR SN IV h 1 029, ALRM SN II h 838. *Pahar de-o litră lua, În pimniță se ducea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 213. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prepoziția „de") Volumul de lichid corespunzător unei litre[1] **(I 1)**. *Mariia luo o litră de mir de nardos..., unse picioarele lui Isus.* CORESI, EV. 102. *Iacă Maria luă o litră de mir cu nard amestecat.* VARLAAM, C. 66. *Mariia, luând o litră de nardos topit..., unse picioarele lui Isus.* N. TEST. (1648), 122[r]/20. *Ia carnea de vacă și... pune*

preste ea o litră de vin albu. MÂNCĂRILE, 71/10. *Să mai scoatem... câte zece şî douăzeci parale dă litră* [de vin]. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Fierbe-le într-o litră de apă în şapte-opt clocote.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 227/22. *Pune maslinele într-o leşie făcută cu o litră de var nestins.* BREZOIANU, A. 332/26. *Acii cari sânt deprinşi cu... o litră de vin să se mărgineascâ în deprinderea aceasta.* C. VÂRNAV, H. 85/4. *În 29 litre apă sânt cel mai puţin 3 000 grăunţe.* BARASCH, M. II, 4/25. *Bea una după alta două litre de bragă.* CARAGIALE, O. II, 169. *Scoal' de-mi dă o litră de rachiu.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 14. *Adăugă aproape o litră de apă minerală.* M. I. CARAGIALE, C. 16. *Cu banul acela puteai să cumperi... o litră de bragă.* I. BOTEZ, ŞC. 17. *Fierbe o litră de apă în cinci minute.* SADOVEANU, O. III, 396. *Bău o litră de ţuică.* PAS, Z. I, 133, cf. DL, DM. *S-a dus până colea să ia o litră de ţuică.* PREDA, C. I. P. II, 152. *Am băut apă multă acasă, cam câte o litră.* SORESCU, U. 56. *Câţi stropi de rouă pe tărâţe, Atâtea litre de lapte în olcuţe.* MARIAN, S. R. III, 224. *Îi cinsteşte vatavul cu cinci litre de rachiu.* PAMFILE, CR. 162. *Adă-mi o litră de apă.* ALR I 345/381.

2. Veche măsură de greutate a cărei mărime a variat după regiuni şi după epoci între 250 şi 322 grame (echivalentă astăzi cu 250 grame). *Litre* (a. 1536). DERS. *A strâns toată bogata ei bogăţie..., vase de argint opt mii de litre.* DOSOFTEI, V. S. martie 5/23, cf. MAN. GÖTT. *Tutun ţ-am trimes... 1 legătură mare, oca 7, litre 3* (a. 1778). FURNICĂ, D. C. 40. *Oca se împarte şi în litre, pentru că 4 litre fac o oca.* ŞINCAI, Î. 48/23. *Să spânzură o greutate aproape ca de o litră.* AMFILOHIE, G. F. 31ʳ/5. *Ia minău o litră* (a. 1805). GRECU, P. 399, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Gloanţele grindinei era de feliurită mărimea, în carele s-au aflat şi câte de o litră.* AR (1829), 62²/39. *Să li s-adauge... carnea la o litră şi pâinea la o litră.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 74/9. *Spune-i... că din 20 ocă fer, 5 ocă, 3 litre au scăzut.* ASACHI, S. L. II, 299. *Litra are 100 dramuri.* MĂS. GR. 59/6, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Pentru ce să mă îngreuie cât un grosoman ce trage poate opt sute de litre?* NEGRUZZI, S. I, 40. *Scrumbia... nu se face mai mare decât o litră.* I. IONESCU, M. 94, cf. PONTBRIANT, D. *O cupă cavalerească de cinci litre.* BOLLIAC, ap. HASDEU, I. C. I, 133, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Litra e o veche măsură grecească.* IORGA, C. I. III, 229, cf. TDRG. *Un pud rusesc = 12 ocă şi 3 litre.* N. A. BOGDAN, C. M. 173, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, URSU, T. Ş. 231, H. MIHĂESCU, GR. 118, M. D. ENC., DEX, VICIU, S. GL. *Chiar să vrei s-o cântăreşti Nici o litră nu găseşti.* VASILIU, C. 54. *De cinci ori l-a cântărit, Tot cinci litre a venit.* PĂSCULESCU, L. P. 244. *Dac-ai vrea s-o cântăreşti, Nicio litră nu găseşti.* IZV. XII, 2, cf. ALR SN IV h 1 024, ALRM SN II h 833. *Iau cântaru, -o cântăresc, Nici o litră nu găsesc.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 597. *Într-adins s-o cântăreşti, Nicio litră nu găseşti.* FOLC. MOLD. I, 59. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prepoziţia „de") Cantitate de marfă, de materie solidă etc. corespunzătoare unei litre¹ **(I 2).** *Cât iaste la noi o litră de aur, aceasta iaste talantul jidovilor.* CORESI, EV. 283. *Să plătească la domnie 12 litre de argint.* PRAV. 6. *Bägă sv[i]nt[e]le moştii într-un sac cu 300 de litre de plumb şi o aruncă în mare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85ᵛ/13. *O litră de icre proaspete* (a. 1749). GCR II, 43/3. *1 litră arnici roşu* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45. *Să dea... câte cinci litre ceară* (a. 1748). URICARIUL, V, 318/22. *Băgând păgânul sfântul ei trup... într-un sac cu trei sute de litre de plumb..., îl aruncă în mijlocul mării.* MINEIUL (1776), 147ʳ¹/4. *Niciun dobitoc nu are atâta crieri ca omul, delfinul... abia are 3 litre sau 1 ½ funt.* CALENDARIU (1814), 104/1. *Se ia o jumătate de litră de rădăcină tăiată mărunt... de urzică vie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 487/18. *Însărcină împărăţia răsăritului cu un bir de două mii... de litre de aur.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 190/6. *2* [lei] *– o litră tămâi* (a. 1836). IORGA, S. D. XXII, 335. *Îmi scade, la fiteşcare trăgătoare jumătatea de baniţă, trei litre şi mai bine* (a. 1845). DOC. EC. 875. *Poftim să vezi câte cărţi luai mai deunăzi pe o litră de icre.* FM (1846), 216²/23. *Le trebuie până la trei litre de pâine.* BREZOIANU, A. 641/11. *S-a luat în vorbă..., învoindu-se a depune una miiă litre aur.* ARISTIA, PLUT. 374/24. *Să plătească la domnie 12 litre de argint.* KOGĂLNICEANU, S. A. 177. *Nu mai aveam decât o litră de tutun.* FILIMON, O. II, 34. *Oaia dă în genere trei litre de lână.* I. IONESCU, M. 364. *Pe tot anul s-adaugă câte o jumăta' de litră la greutatea oaselor.* BARONZI, C. II, 49/26. *Aveam şi noi câte... o litră de brânză.* HOGAŞ, DR. I, 249. *Destăinui o reţetă veche de mâncare de morcovi cu o litră de zahăr pisat.* CĂLINESCU, B. I. 20. *Mă trimese... să-i cumpăr o litră de zahăr bucăţele.* V. ROM. august 1955, 69. *S-o scumpit gurița tare, Cu şesezeci de parale... Şi-o litră de cuişoare.* MARIAN, H. 68. *Scoase un gârbăcel... Pe trei locuri plumbuit, Câte-o litră de argint.* PĂSCULESCU, L. P. 263. *La mijloc pecetluită Cu cinci litre de argint.* PAMFILE, C. Ţ. 27. *Zace Corbea-nchis... la gât pecetluit Cu cinci litre de argint.* BALADE, II, 233. *Face-un pol şi cinci parale Şi-o litră de scorţişoare.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 375. *Zace Corbea năduşit, Cu cinci litre de argint La uşă pecetluit.* FOLC. DOBR. 301. ✦ (Regional) Franzeluţă. Cf. ALR SN IV h 1 070/414.

3. Recipient cu capacitatea de o litră¹ **(I 1)** utilizat pentru a măsura lichide, alimente fluide sau semifluide etc. *1 litră de tinichea* (a. 1812). IORGA, S. D. XIX, 59. *Ei clăteau ocalele şi litrele coclite.* MACEDONSKI, O. III, 50. *Gărăfile şi litrele erau asemenea de lut.* PAMFILE, I. C. 391. *Cârciumarul tocmai sosise la masa lor cu o litră.* REBREANU, R. I, 132, cf. DL, DM, DEX, H X, 47. *Ajunse şi la litra de pe poliţă.* PAMFILE, DUŞM. 217, cf. COMAN, GL. *Dă litra cu gâtul strâmt.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 329. ✧ Expr. **A lua litra de coadă** = a deveni beţiv. Cf. CADE. **Vorbeşte din litră** = vorbeşte la beţie, vorbeşte ca un om beat. Cf. CIAUŞANU, GL. ✦ P. ext. Conţinutul recipientului cu capacitatea de o litră¹ **(I 1).** *Auzi! Ai ploscă? Ai, e bine! Tu mergi la cârciumă, ia cu tine Cinci litre mari de rostopcin.* COŞBUC, P. II, 243. *A luat o jumătate litră, a dat trei bani.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 113, cf. DEX. ✦ P. anal. (Regional) Sticlă de lampă (Negreni – Slatina). Cf. ALR II/I MN 142, 3 910/791, ALRM II/I h 383/791.

4. (Regional) Măsură pentru cereale al cărei volum este de aproximativ 20 de litri. *Ţitra noastră pare a fi mai mare.* Com. din LUPŞA – ABRUD, ALR I 1 604/65, 93, 94, 96, 98, 100, 103, 109, 136, 229, 249, 259, ib.

1 605/100, 140, 223, 227, 247. *Litra e o baniță.* ALR SN I h 182/250. *Cu litra se măsoară bucatele.* ib. IV h 1 029/219, cf. h 1 031/219, MAT. DIALECT. I, 78.

5. P. anal. (Regional) Una dintre cele cinci părți ale păpușii de bumbac. Cf. MAT. DIALECT. I, 78.

6. P. ext. (Regional) Măsură pentru suprafețe agrare egală cu un sfert de pogon; bucată de teren arabil cu această suprafață. *La capătul satului... sânt mai multe grădini din izlaz (litre).* LIUBA–IANA, M. 38, cf. CADE, com. din ORAVIȚA.

II. (Regional) **1.** Litru **(1).** Cf. PUȘCARIU, L. R. I, 363, DM. *Atuncea-z dă brândză, cari după cum o avut lapt'i d'e mult, o litrî, o feliți.* ARH. FOLK. V, 166, cf. CHEST. V 6/8, 25, 92, ALR I 1 602, ib. 1 603, ib. 1 604/49, ib. 1 605, ALR SN IV h 1 028, ib. h 1 029, ib. h 1 031, ib. h 1 032, ALRM SN II h 837, ib. h 838, ib. h 840, ib. h 841. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prepoziția „de") Volumul de lichid corespunzător unui litru **(I).** *Logodna e udată cu o litră de palincă la o masă comună.* ARH. FOLK. I, 153. *Să duše mama copilului cu... um pui fript..., o litră dă răchie.* ib. III, 49. *Râd'icâ paosu: duce o litră d'i vinars și pure un colac mai mńic.* ALRT II 51. *Femeițe... îndulcę o litără de palincă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 81.

2. Vas care are capacitatea de un litru **(1).** *Mi-i număra Galbenii cu lităra Și talerii cu mierța.* ȚIPLEA, P. P. 23. *Să măsoară laptele... cu litra sau cu găleata.* T. PAPAHAGI, M. 162, cf. ALR I 694/107. *Ai pus lităra cu vârv.* ib. 1 376/278. ✦ P. ext. Conținutul unui recipient cu capacitatea de un litru **(1).** *Fetele, până ce-s fete, Nu le vezi la crâșmă bete, După ce s-or mărita, Câte două beu litra Și nu s-or mai sătura.* FOLC. TRANSILV. III, 155. ✦ Măsură cu care se ia vama la moară. Cf. ALR SN I h 181.

– Pl.: *litre.* – Și: **(II,** regional) **litără** (pl. *lităre* ALR I 1 602/351, 355, ib. 1 604/109, ib. 1 605/269, 278, 290, 295, 298, 302, 305, 333, 335, 835, ALR SN IV h 1 031/353, ib. h 1 032, ALRM SN II h 840/353, ib. h 841, MAT. DIALECT. I, 78, *litere* ALR I 1 602/315, ib. 1 604/259, ib. 1 605/273, 285, 315, 337, 339, 341, 343, 345, 347, 354, 355, ALR SN IV h 1 031/346, ib. h 1 032/346, ALRM SN II h 840/346, ib. h 841/346, *litări* CHEST. V 6/92, ALR I 1 605/350, ALR SN IV h 1 031/349, ib. h 1 032, ALRM SN II h 840/349, ib. h 841) s.f., **lítăr** (ALR I 1 602/361, ib. 1 605/107, 116, 118, ALR SN I h 181/833, ib. IV h 1 028, ib. h 1 029/105, ALRM SN II h 837, ib. h 838/105, pl. *lităre* ALR I 1 605/107, 116, 118, ALR SN IV h 1 031/105, ib. h 1 032/105, ALRM SN II h 840/105, ib. h 841/105, *litere* ALR SN IV h 1 031/833, ib. h 1 032/833, ALRM SN II h 840/833, ib. h 841/833), **líter** (ALR SN IV h 1 029/334, ALRM SN II h 838/334, pl. *litere* ALR SN IV h 1 031/334, ib. h 1 032/334, ALRM SN II h 840/334, ib. h 841/334) s.n.

– Din ngr. **λίτρα.** CF. slavon. **литра.** – Pentru formele **lităr, liter** și sensul **II,** cf. germ. Liter, magh. liter.

LÍTRĂ² s.f. v. **literă.**

LITRIȘOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui litră¹; (regional) litruță. Cf. litră¹ **(I 3).** în DA II_2, 222.

– Pl.: *litrișoare.*

– **Litră¹** + suf. *-ișoară.*

LITROÁNCĂ s.f. Cană mare de tablă. Cf. LEXIC REG. II, 123.

– Pl.: *litroance.*

– **Litră¹** + suf. *-oancă.*

LITRÓI s.n. Măsură de capacitate (mare, plină); băutura pe care o conține. *Unu să opriește să bea un litroi dă ghin.* JIPESCU, O. 159.

– Pl.: *litroaie.*

– **Litră¹** + suf. *-oi.*

LITROSÁNIE s.f. (Prin nord-vestul Munt.; în expr.) **A fi pus** (sau **a se pune) pe litrosanie** = a împrăștia în dreapta și-n stânga, a cheltui fără măsură; a distruge. Cf. UDRESCU, GL.

– **Litrosi** + suf. *-anie.*

LITROSEÁLĂ s.f. (Regional; în loc. adv.) **Pe litroseală** = pe distrugere, pe nimicire. CIAUȘANU, V. 176, UDRESCU, GL.

– **Litrosi** + suf. *-eală.*

LITROSÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) salva, a (se) scăpa de cineva sau de ceva. *D-zeu... să-i trimiță ajutoriu carele să-l litrosească... de supt focul și sabia tătarâlor.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/13. *Din asemine lamentații se aprinse totala dorință a creștinilor ca să litrosească pamântul și cetatea sfântă de mânile necredincioșilor.* SĂULESCU, HR. I, 125/6, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 670, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, CADE, GÁLDI, M. PHAN. 206, SCRIBAN, D., L. ROM. 1972, 521, IVĂNESCU, I. L. R. 558, TDRG², UDRESCU, GL.

2. Tranz. (Regional) A nimici, a distruge, a prăpădi ceva sau pe cineva. Cf. LB. *Au intrat porcii-n grădină și mi-au litrosit tot ce-am avut.* I. CR. VII, 53. *Șobolanii mi-au litrosât puii de la trei cloțe!* CIAUȘANU, V. 176, com. PAȘCA. ✦ A termina, a sfârși. TODORAN, GL., LEXIC REG. II, 28. ✧ Refl. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 47. ✦ A mânca tot, a linge vasele. BUL. FIL. VI, 228.

– Prez. ind.: *litrosesc.* – Și: **(2) alitrosí** vb. IV. Com. PAȘCA.

– Din ngr. **ἐλύτρωσα** (aoristul lui λυτρόνω).

LITROSÍRE s.f. Acțiunea de a (se) litrosi și rezultatul ei. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W.

– Pl.: *litrosiri.*

– V. **litrosi.**

LITROSÍT, -Ă adj. **1.** Salvat, scăpat (de cineva sau de ceva). PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., UDRESCU, GL.

2. Prăpădit, nimicit, distrus. LB, LM, CIAUȘANU, V., 176 ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Curățat de bani (de avere etc.); lefter, ruinat. *A venit litrosit de la cărți.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *litrosiți, -te.*

– V. **litrosi.**

LÍTRU s.m. **1.** Unitate de măsură pentru capacitate egală cu volumul ocupat de un kilogram de apă pură la

temperatura de patru grade Celsius şi la presiunea de o atmosferă. *Cubul al căruia latură este a zecea parte din metru este unime de trup şi se numeşte litru.* HELIADE, A. 58/11. *Litru = 0,630 oca sau 252 dram.* BREZOIANU, A. 630/13. *Litru. Unimea măsurii de capacitate întrebuinţată în Francia.* MĂS. GR. 208/1. *Înfăţişează un balon de 10 până la 15 litri de capacitate.* MARIN, PR. I, 60/32, cf. COSTINESCU, LM. *Un balon de 6 litruri este astupat cu un bun dop de cauciuc.* ARHIVA, II, 146, cf. DDRF, CLIMESCU, A. 207, ENC. ROM., BARCIANU. *Mi-am procurat... un butoiaş de 140 de litri.* SBIERA, F. S. 360, cf. ALEXI, W. *Flori de soc se fierb cu vin până ce scad de la 3 litri la 1 litru.* PĂCALĂ, M. R. 254. *Alte două vase... cu o capacitate de c. 20 litri.* PÂRVAN, G. 309, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 134, ŞĂINEANU, D. U., CADE, IZV. XI, 143. *Un vas de cinci sute de litruri.* SADOVEANU, O. XVII, 120. *Ce e mai drept decât balanţa, decât litrul, decât metrul?* JUN. LIT. XXVI, 182. *Unui litru capacitate îi corespund... 100 litri de acetilenă, la o presiune de 10 atmosfere.* ENC. AGR. I, 37. *[Î]l expedia... în tinichelele albe mari de câte şaizeci până la şaptezeci de litri fiecare.* MOROIANU, S. 16, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 363. *Reducerea volumului e aproape de 10%, adică din 10 litri face 9 litri.* ENC. TEHN. I, 260. *Laptele se vinde în nişte donicioare de lemn, ceva mai mari de un litru.* BOGZA, Ţ. 28, cf. L. ROM. 1956, nr. 6, 33. *Se învoi să încarce trei sute de butoaie... a două sute de litri fiecare.* TUDORAN, P. 345, cf. DL, DM, URSU, T. Ş. 261, M. D. ENC., L. ROM. 1973, 213, SCL 1973, 672, DEX, CHEST. V 6/33, 92, ALR I 1 605, ALR SN IV h 1 028, ib. h 1 029, ALRM SN II h 837, ib. h 838, A III 1, NALR–O II h 375.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitatea de lichid egală cu un litru **(1).** *Va să zică că s-a operat pe 100 litruri de aer.* MARIN, PR. I, 62/19. *Se ia un vas de aramă... ce ia... mai mult de două litruri.* id. F. 160. *Ea ne dă pe toată zioa zece până la doisprezece litri de lapte.* GHICA, S. 539. *În urmă se toarnă două litruri de apă fiartă bine.* PAMFILE, I. C. 43. *Striga... O friptură de purcel! Un litru de vin.* AGÎRBICEANU, A. 47. *Nănaşii aduc plocoane... pogace şi 1 litru de vin.* PĂCALĂ, M. R. 165. *Trei litri de apă la un regiment de hârdaie.* BASSARABESCU, S. N. 110, cf. CADE, cf. ENC. AGR. I, 37. *Punem în vasul folosit... circa 5 litri de apă.* ENC. TEHN. I, 388. *Lăptăreasa turnă doi litri de lapte într-o cratiţă.* CĂLINESCU, S. 633. *Un litru de rachiu.* PERPESSICIUS, M. I, 256. *Adu-mi... o jumătate de drojdie... mai bine un litru, taică, un litru.* STANCU, D. 151. *Concentraţie... = 0,000 000 1g de ioni... la un litru de apă.* CHIRIŢĂ, P. 39. *Un accidentat a pierdut... doi litri de sânge.* BELEA, P. A. 98, cf. DL. *Bău cam la doi litri, până simţi că plesneşte.* T. POPOVICI, S. 207. *Are o concentraţie de peste 28 g săruri la litru.* ABC SĂN. 26. *Primea 20 l[itri] de lapte la muls.* VUIA, PĂST. 32. *Cantitatea de sulfat... creşte cu un kilogram la mia de litri de apă.* C. GIURESCU, P. O. 106, cf. DEX. *Într-un litru de spirt de vin se pune... oţet de vin.* IZV. XII, 232.

3. Vas care are capacitatea de un litru **(1).** Cf. CADE, DL. *Mai de curând se măsura şi cu litrul.* VUIA, PĂST, 32, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *El munceşte la Cârlig, Şi eu beu cu litru-n târg.* FOLC. MOLD. I, 173.

– Pl.: *litri* şi (învechit şi regional, n.) *litruri*, (regional, n.) *litre* (ALR I 1 605/363, 518, 582, 772, NALR–O II h 375/915).

– Din fr. **litre.**

LITRUÍ vb. IV. Tranz. (Bucov.) **1.** (Complementul indică un lichid) A măsura cu litrul (turnând dintr-un vas în altul). V. litra. Cf. DA II_2, 222.

2. (Complementul indică alcoolul) A rafina. Cf. DA II_2, 222.

– Prez. ind.: *litruiesc.*

– V. **litru.**

LITRÚŢĂ s.f. Diminutiv al lui litră[1].

1. Cf. litră[1] **(I 1).** *Numai să intru în casă..., să beau o litruţă de şliboviţă, să mai prind puteri şi plecăm.* STANCU, R. A. III, 389.

2. Cf. litră[1] **(II 2).** *Mila de la tătuţă, Ca şi mierea din litruţă.* MARIAN, NU. 246. ✦ (Regional) Măsură **(I 4)** cu care se ia vama la moară (Scărişoara – Abrud). Cf. ALR SN I h 181/95.

– Pl.: *litruţe.*

– **Litră[1]** + suf. *-uţă.*

LITUÁN, -Ă s.m şi f., adj. (Ieşit din uz) **1.** S.m. Lituanian **(1).** Cf. SCL 1963, 512.

2. Adj. Lituanian **(2).** [Autorul] *dă exemple... din limba lituană.* IORDAN, STIL. 127. *Vizitasem pavilioanele eston, leton şi lituan.* V. ROM. octombrie 1954, 171, cf. IZV. XI, 58. *Limba lituană este vorbită de vreo 3 milioane de oameni.* GRAUR, I. L. 198. *Alexandru Macedonski trăia în mitul unei ascendenţe domnitoare lituano-polone.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 12/1. ✦ (Substantivat, f.) Limba lituaniană. *Aceste forme se întâlnesc... atât în slavă, cât şi în lituană.* GR. S. I, 313. *Din cele 188 texte, numai cinci sunt povestite într-o limbă neromanică, negermanică şi neslavă, anume: lituana, greaca, albaneza, ciuvaşa şi malto-araba.* ARH. FOLK. II, 216. *Lituana... este cea mai arhaică dintre limbile indo-europene.* PERPESSICIUS, M. II, 238.

– Pronunţat: *-tu-an.* – Pl.: *lituani, -e.*

– Derivat regresiv de la **Lituania** (n. pr.).

LITUANIÁN, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** Sm. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Lituaniei sau care este originară de acolo; (învechit) lituan **(1).** DEX, cf. V. BREBAN, D. G.

2. Adj. Care aparţine Lituaniei sau populaţiei ei, privitor la Lituania sau la populaţia ei; (învechit) lituan **(2).** *Rădăcină care trebuie să fie înrudită cu cea lituaniană.* PÂRVAN, G., 257, cf. BUL. FIL VI, 21. *Trâmbiţa ucraineană,... truba lituaniană.* ALEXANDRU, I. M. 39. *Studiourile... lituaniene au reuşit să se impună.* CINEMA, 1973, nr. 1, 24, cf. DEX. *Statul lituanian ajungea astfel vecin cu cel moldovenesc.* IVĂNESCU, I. L. R. 425, CF. V. BREBAN, D. G. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de lituanieni. Cf. L. ROM. 1954, nr. 6, 107, DEX. *Este criticată şi opinia... după care termenul ar fi pătruns în limba română... direct din lituaniană.* L. ROM. 1981, 33, cf. V. BREBAN, D. G.

– Pronunţat: *-tu-a-ni-an.* – Pl.: *lituanieni, -e.*

– Din fr. **lituanien.**

LITURGHÍ vb. IV. Intranz. (Rar) Liturghisi *Până la acea epohă liturghea cu felon şi fără mitră.* SĂULESCU, HR. I, 120/2. *Preotul liturgheşte în biserică şase săptămâni de-a rândul.* PĂCALĂ, M. R. 190.

– Prez. ind. *liturghesc.*

– Derivat regresiv de la **liturghie.**

LITURGHIÁR s.n. v. **liturghier.**

LITÚRGHIC, -Ă adj. v. **liturgic.**

LITURGHÍE s.f. **1.** (În bisericile creştine) Parte principală a serviciului divin oficiat de preot în biserică, mai ales duminica şi în timpul sărbătorilor religioase; ordine, impusă prin tradiţie de o autoritate religioasă, a rugăciunilor şi ritualurilor săvârşite de preot cu acest prilej, mesă. *Leturghiia n-au tocmit Hristos să fie slujba a morţilor.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 559. [În postul mare] *nu se cade să cânte leturghiia lui Ion, numai sâmbătă.* PRAV. LUCACI, 207^{v}/1. *Amar aceluia popă ce cântă lit[u]rghie cu mânie.* IEUD, 182^{r}/16. *Deaca să va lăsa sf[â]nta letorghie..., să meargă acasă şi să se odihnească până luni dimineaţa* (a. 1640). GCR I, 89/35. *De va întra câine în biserică..., să nu se facă liturghie* (a. 1640). id. ib. 91/13. *Jârtvă să face cu svănta leturghie lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 201. *Întâia taină iaste botezul, a doa mirul, a treia liturghiia, cumenecătura, trupul şi singele lui H[risto]s.* (a. 1645). GCR I, 115/5. *Au fostu la liturghie arhiepiscopi şi episcopi.* URECHE, L. 87. *Odejdii de leturghie* (a. 1660). GCR I, 176/14. *Ieremia-Vodă fiind în beserecă la sfânta leturghie, i-au dat ştire.* M. COSTIN, O. 46. *Slujiia svânta liturghie la praznice dumnedzăieşti.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 207^{r}/10. *Să slujască liturghia acolo, în beserică de cortu.* NECULCE, L. 231. *Au pus preoţii lor de au făcut leturghie în corturi.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 327. *Nemţii..., făcând liturghie, au dat slavă lui Dumnezeu.* R. GRECEANU, CM II, 93. *Au ascultat toţi sfânta şi dumnezăiasca leturghie.* R. POPESCU, CM I, 530. *Taina liturghiei iaste prefacerea pâinii şi a vinului în trupul şi sângele Mântuitoriului nostru.* ANTIM, O. 373. *Nu cunosc starea şi slujba sfintei liturghii şi a sfintelor taine* (a. 1764). URICARIUL, I, 152/11. *Să-i aducă drept în biserica cea din curte, să asculte liturghia* (a. 1770). ARHIVA R. I, 264/7. *Preoţii să nu se cheme la judecată în vreme ce slujăsc sf[â]nta liturghie.* PRAV. COND. (1780), 72. *Trebue ei să înveţe cântările cele obicinuite la liturghie* (a. 1785). ŞA I, 107. *Bine ar fi să mă duc nu numai la liturghie, ci şi la vecernie astăzi, că e sărbătoare.* MAIOR, PRED. I, 161/29, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *De la ei, după ce se creştinară, poate, a intrat în biserică liturghia.* F. AARON, I. I, 33/26. *La paraclisul sf mitropolii..., preasfinţitul mitropolit au serbat liturghie.* AR (1834), 140^{1}/40. *S-a dus de a ascultat liturghia la biserica aceştii mânăstiri.* CR (1836), 4^{1}/42. *Să ducea dumineca ca să asculte liturghia.* BUZNEA, P. V. 15/10. *Aice clerul serbă o liturghie.* ASACHI, S. L. II, 235. *Patriarhul... are un număr mare de arhiepiscopi şi episcopi în giurul lui când face sfânta liturghie.* FM (1845), 115^{2}/17. *Ei celebrau o liturgie ca şi mai înainte.* BARIŢIU, P. A. I, 195. *De cele trei liturgii, a lui Ioan, a lui Vasilie şi Grigorie, să nu se atingă nimeni.* id. ib. I, 352. *În vestminte de sărbătoare asculta liturgia în biserica Sărindariu.* TELEGRAFUL (1854), 19^{1}/40. *În ziua de paşte şi a doua zi ascultă liturgia în paraclisul său.* NEGRUZZI, S. II, 156, cf. POLIZU. *Într-o duminecă la liturghie, scandal mare.* GHICA, S. 61. *Să se citească pân toate bisericile liturgia morţilor.* FILIMON, O. I, 320, cf. PONTBRIANT. *Bunul preot se ducea în toate zilele să facă liturgia la un sătuc puţin însemnat.* BARONZI, C. III, 17/2, cf. CIHAC, II, 670, COSTINESCU, LM. *Seminariştii... învaţă... leturgia.* CONV. LIT. IV, 38. *A doua zi de dimineaţă, postelnicul asistă la liturghie.* ODOBESCU, S. I, 441. *Nu e permisă liturgia în româneşte.* EMINESCU, O. IX, 147. *Slujeşte câte trei liturghii pe zi.* CREANGĂ, A. 78. *Nu putea rămânea sat de creştini fără liturghie.* CARAGIALE, O. I, 169. *În tot timpul sfintei liturghii el stetea ca pe jăratic.* SLAVICI, O. I, 89. *La unsprezece ceasuri, după leturghie, vom iscăli contractul.* CONTEMPORANUL, II, 248. *Românii... adoptară... pentru liturghia lor limba sacră a slavonismului.* ŞĂINEANU, Î. 68. *Stătu până către sfârşitul liturgiei.* MARIAN, O. II, 193, cf. DDRF. *Adunând la sfânta liturghie tot norodul... pune pe mitropolitul să săvârşească slujba.* XENOPOL, I. R. IX, 103, cf. BARCIANU. *În biserica episcopească... am asistat la o liturgie.* SBIERA, F. S. 128. *La mănăstire trag clopotele de leturghie.* ADAM, R. 54. *Sfârşi prin a asculta cu plăcere toată liturghia.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 82, cf. ALEXI, W. *Moşneagul ascultă... liturghia căzut în genunchi.* IORGA, P. A. I, 119. *Un popă cu barba cuvioasă Slujeşte-o liturghie.* GOGA, POEZII, 374, cf. TDRG. *La miezul nopţii... toacă de liturghie.* PAMFILE, CER. 12. *Seri triste ca un flaut ce plânge-n depărtare Păreau o liturghie la veştede altare.* PETICĂ, O. 58, cf. CADE. *Ascultară nemişcaţi, cu căpetele plecate, liturghia.* AGÎRBICEANU, A. 39. *Înainte de prânz, aşa cam după leturghie, mă înfăţişai la uşa... părintelui Ilarie.* HOGAŞ, DR. II, 49. *Au ascultat sfânta leturghie, s-au stropit cu agheasmă.* SOVEJA, O. 17. *Într-o duminică, tocmai în vremea liturghiei, bătu crunt pe tatăl său.* REBREANU, I. 217, cf. SEVERIN, S. 83, ŞĂINEANU, D. U. *Diavolul nu cutează să se apropie de un loc în care... s-a cântat şi săvârşit Sfânta Liturghie.* GALACTION, O. 82, cf. DR. VII, 473. *Cum ai îndrăznit să laşi poporul fără sfânta liturghie?* VOICULESCU, P. I, 125. *Am luat cuvântul în biserică la sfârşitul liturghiei.* SADOVEANU, O. XX, 511. *Începu să sune clopotele pentru leturghie.* BART, S. M. 57. *A doua zi, după liturghie, feciorii au altă masă comună.* ARH. FOLK. V, 69, cf. SCRIBAN, D. *Predominau scenele legate de liturghie.* OPRESCU, S. 178. *Trei buni seminarişti cântaseră intrarea în liturghie.* ARGHEZI, S. XII, 13. *Prinţul căpătă dreptul de a oficia liturghia.* CĂLINESCU, S. 9. *Se poate urmări ca leitmotivul unui aleluia întreţesut în aerul unei liturghii.* PERPESSICIUS, M. II, 386. *Să ţii o liturghie, stareţ sfânt.* BLAGA, POEZII, 60. *Liturghia noastră orientală, bisericile mici şi umile... şi-au găsit... poetul lor cel mare.* RALEA, S. T. I, 32. *Ceilalţi doi ascultau cuminţi ca la liturghie.* VINEA, L. I, 350. *Se pregăteşte să se ducă să nu scape... momentul începerii liturghiei.* PREDA, M. S. 33. *De leturghie clopotul când bate, Cu grabă merge-n strană să se-nchine.* ISANOS, V. 318. *Clopotul începu să tragă de liturghie.* T. POPOVICI,

SE. 252. *La Roma pe-atunci liturghia se slujea în greceşte.* PANAITESCU, C. R. 97, cf. DL, CL 1967, 314, DEX, L. ROM. 1977, 287. *Liturghia slavă la români este cu mult mai veche.* IVĂNESCU, I. L. R. 379. *S-au lăsat de popie Şi de sfânta leturghie De s-au dat în haiducie.* ALECSANDRI, P. P. 97, cf. RĂDULESCU-CODIN, 46. *Că fără de mine Nici popa nu ţine Nicio leturghie, Nicio botezie.* FRÂNCU-CANDREA, M. 195. *Popa lăturghie a tocat.* PĂSCULESCU, L. P. 149, cf. ALR II/I MN 98, 2 756, ALR II/I 239, MAT. DIALECT. I, 77. *Ies din sfânta mânăstire, De la sfânta leturghie, Toţi boierii la plimbare.* BALADE, II, 234. *Când toca de leturghie Eu eram cu mândra-n vie.* FOLC. OLT.-MUNT. I, 64. ✧ E x p r. **(A face** sau **a fi) liturghie cu bragă** = (a face sau a fi) un lucru superficial, contrar regulilor stabilite. *Botezul acelei colecţiuni de legi... a fost, cum s-ar zice, un fel de leturghie cu bragă.* GHICA, S. 469. *Un „adevărat ortodox" îi spune cu lacrimi... că popa... face liturghia cu bragă.* CARAGIALE, O. IV, 67. *Când se face o lucrare care nu-i după toată rânduiala, poporul zice: e liturghie cu bragă.* ŞĂINEANU, Î. 120, cf. DDRF, CADE, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✧ F i g. *Mai trage-i, părinţele, o liturghie.* DELAVRANCEA, ap. ŞĂINEANU, Î. 121, cf. DDRF. *Cară vinul Cu vadra..., C-am sfinţit d-o leturghie Cu părintele Ilie.* TEODORESCU, P. P. 557. *Ei toţi, amorezaţii vremurilor... adoptă aceeaşi liturghie sacră a misterului iubirii.* IORGA, P. A. II, 176. *La poalele estradei, se oficia liturghia supremei hotărâri, în învălmăşeala aceea de fracuri şi eşarfe.* KLOPŞTOCK, F. 111. *Liturghia ungerii talentelor a tăcut.* id. ib. 113. *De ce omul îmi sărutase ritual şi grav poalele rochiei, ce liturghie slujea, n-am putut şti.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 55. *Toţi... oficiau liturghia unui mit pe care îl credeau ochii lui buimăciţi.* PREDA, M. S. 195. *Clipa moartă sare să se culce În limita de apă din liturghia ceţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 25, 7/3. *Istoricul literar nu mai este doar un sacerdot care oficiază liturghia transsubstanţierilor estetice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 20/2. ✦ (Regional) Vecernie (Pecinişca – Băile Herculane). Cf. ALR II/I MN 99, 2 757/2, ALR II/I h 240/2.

2. Pomenire în cursul oficierii liturghiei **(1)**, de către preot, la cererea credincioşilor, a numelui unor persoane (în viaţă sau decedate); p. e x t. sumă de bani plătită preotului pentru a oficia această pomenire. *Să dai Măriia Ta celora ce vor face pomeană mie... şi leturghie şi lumânare* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 155. *Să-l îngroape şi să-i facă şi 3 liturghii fără bani.* ANTIM, O. 334. *Un falon şi stihari di urşenicu mohorât, închis, pentru liturghiia ce mai înainte sfinţită în svântul mari postu* (a. 1826). IORGA, S. D. XXII, 323. *Vindea... scump... liturghiile şi parastasele.* GHICA, S. 390. *Nici prin post, nici prin rugăciune, nici prin liturghii nu putem scăpa de dânsa.* CONTEMPORANUL, I, 711, cf. ŞĂINEANU, D. U. *De-aci înainte trebuia să mai împartă nu numai cu părintele Neagoe, ci şi cu fiul acestuia... liturghiile şi alte chicuşuri bisericeşti.* MOROIANU, S. 134. *A însemnat el însuşi cincisprezece nume din neamul său pentru a fi pomeniţi la liturghie.* OŢETEA, T. V. 72. *Am să dau o pălărie, Să-i ceteasc-o liturghie.* MARIAN, SA. 23. ✧ E x p r. **A da** (sau **a plăti) o liturghie** (sau **liturghii)** = a aduce preotului o ofrandă (în bani sau produse) pentru oficierea unei liturghii **(2)**. *Veţi fi siliţi a plăti fieştecare îndoit la liturghii şi sărindare ce veţi da ca să se răcească apa din căldarea Iadului.* HELIADE, L. B. III, 40/17. *Pe la schituri, sehăstrii, A dat multe liturghii, Că doar îi va împăca.* NEGRUZZI, S. I, 188. *Am dat la sfânta 40 de liturghii cu 40 de luminări.* CONV. LIT. XI, 62. *Începe... a plăti sărindare, acatiste şi liturghii.* MARIAN, NA. 3, cf. CADE. *Aş vrea să-ţi dau să dai popii o liturghie, să-mi pomenească băiatul.* MOROIANU, S. 92, cf. DL, DEX. *Din partea mea de moşie Dă, maică, o liturghie, Şi mi-o fă pomană mie!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 198. *Ş-oi să-i vând şi-o pălărie, Ca să-i dau o leturghie.* PAMFILE, C. Ţ. 320. *De păcat nu te-nfrica, Că liturgie voi da.* BALADE, III, 300. *La toţi sfinţii se ruga, Câte-o liturghie da.* FOLC. OLT.-MUNT. III, 416. *Dăm leturghie.* ALR II/I MN 98, 2 756/762. *Să plătească sărindari (douăzeci de leturghii).* ib. MN 106, 2 789/784. *Ne dă câte-un sărindari, câte-o leturghie.* ib. MN 106, 2 789/836.

3. P. e x t. Carte bisericească ce cuprinde textul şi ordinea rugăciunilor şi a ritualurilor liturghiei **(1)**; liturghier. *O dat acest dar limbii rumâneşti, s[fâ]nta liturghie scoasă pre limbă rumânească de pre elineaşcă.* DOSOFTEI, ap. CCR 224/5. *Două leturghii ce sunt la biserica gospod: una sârbească şi una românească* (a. 1799). IORGA, S. D. XVII, 1. *Dedesuptul Preacestii: dumnezeiasca liturghie* (a. 1805). GRECU, P. 329. *Nu înţeleg ceale ce se cetesc în sfânta liturghie şi întru alte cărţi besericeşti.* MAIOR, IST. 256/18. *Era de viaţă dătătoare Cruci acolo şi evanghelii sfinte... Miruri, paraclise, liturghii.* BUDAI-DELEANU, Ţ, 261, cf. LB. *Preoţii nu ştia mai mult decât să citească liturghia, evanghelia şi alte sfinte cărţi.* F. AARON, I. I, 161/20. *Varlaam... întru acest an au tipărit ceasloave şi liturghii.* FM (1848), 267²/13. *Se introdusese la strămunii noştri abecedarul şi liturgia lui Ciril.* HASDEU, I. C. I, 274, cf. CADE. *Scrise pomelnicul său împreună cu dania făcută bisericii (o leturghie, apostolul şi 9 minee).* ARH. OLT. II, 417, cf. ŞĂINEANU, D. U. *După cetirea Liturghiei, mitropolitul Iacob... cetise cartea de blestem a celor patru patriarhi.* C. GANE, TR. V. 298, cf. SCRIBAN, D. *Începuse cetirea sfintei liturghii.* BARBU, PRINC. 217. *Şi d-acolo că scotea Scaonu Domnului... Ş-o carte de lăturghie.* ARH. FOLK. VII, 89.

4. Ansamblul formelor muzicale compuse spre a fi intonate de cor în timpul serviciului religios al liturghiei **(1)**. *În această catedrală s-a cântat... faimoasa liturghie (messa) pusă pe muzică de celebrul compozitor Franz Liszt.* FILIMON, O. II, 58, cf. IVELA, D. M., CERNE, D. M., D. MUZ. 120.

5. (Popular) Prescură **(I)**. *Înfăşcase gologanii şi leturghia mamei, duhovnicul cel nou.* KLOPŞTOCK, F. 70. *Părăistasu [se face] cu colac mare..., cu leturghia (o prescure [mică]) şi nouă colăcei.* ALRT II 280. *Pe căpeţăl se pune un colac mititel numit leturghie.* ALR II/I h 172/848. *Capul dă ţărână, zece colaci ai mortului, cinci sute şi nouă aripioare, o năpurojnie, două lăturghii, o farfurie dă colivă, aia-i zlujba mortului.* ib. MN 86, 2 713/886. ✦ Semnul crucii imprimat pe prescură cu pistornicul. *Leturghie... este forma aia de cruce dată cu pristolnicu... deasupra pe căpeţăl.* GL. OLT.

– Pl.: *liturghii.* – Şi: (învechit şi regional) **leturghíe, leturgíe,** (învechit) **liturgíe,** (învechit, rar) **letorghíe,**

(regional) **lăturghíe, lătorghíe** (ALR II/I MN 98, 2 756/192, ALRM II/I h 239), **lătrughíe** (ALR II/I MN 98, 2 756/310, 313, ALRM II/I h 239), **luturghíe** (ALR II/I MN 99, 2 757/2, ALRM II/I h 239/2), (formă hipercorectă) **leturvíe** (RĂDULESCU-CODIN, 46) s.f.

– Din slavon. **литоургиꙗ,** ngr. **λειτουργία.**

LITURGHIÉR s.n. Carte bisericească ce cuprinde textul şi ordinea rugăciunilor şi a ritualurilor liturghiei **(1);** liturghie **(3).** Cf. LM, ENC. ROM., BARCIANU. *Am găsit numai psaltirea; de liturgieriu s[au] slubnic n-am dat.* SBIERA, F. S. 77, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Coresi... a putut să tipărească şi un liturghier.* DR. IV, 87, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DL. *Stăteau aici, ascunse în gropniţa de piatră..., liturghiere cu ferecături preţioase de aur.* BARBU, PRINC. 311. *Mulţi au studiat acest liturghier.* CL 1970, 352.

– Pronunţat: *-ghi-er.* – Pl.: *liturghiere.* – Şi: (învechit) **líturghiár** (CADE, SCRIBAN, D.), **liturgiér, liturgiár** (ŞĂINEANU, D. U., RESMERIŢĂ, D.) s.n.

– **Liturghie** + suf. *-ar.*

LITURGHISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A oficia serviciul liturghiei **(1).** *Iară popa ce-ş zace cu preuteasa şi va liturghisi, post 50 zile.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 222, cf. POLIZU, LM. *Fiecare preot este obligat ca să leturghisească.* MARIAN, S. R. I, 169, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU. *În ziua de Paşti liturgisi Veniamin Iliut în biserica sântului Niculai.* SBIERA, F. S. 397, cf. MURNU, GR. 33, TDRG, DHLR II, 546. *Preotul liturghiseşte în biserică şase săptămâni.* PĂCALĂ, M. R. 190, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Mâine liturghisesc împreună cu colegii mei, preoţi vecini.* GALACTION, O. A. I, 162, cf. SCRIBAN, D. ◇ Refl. impers. *Face o lumină... ca să ardă duminica şi în sărbători pe când se liturghiseşte.* MARIAN, Î. 33. *În biserica sântului m. m. Dimitrie se liturghiseşte ca şi mai înainte* (a. 1896). SBIERA, F. S. 80.

– Prez. ind.: *liturghisesc.* – Şi: **leturghisí, liturgisí** vb. IV.

– Din slavon. **литоургисати.**

LITURGHISÍRE s.f. Acţiunea de a liturghisi şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Ritualul de la liturgisire nu era observat ca prin celelalte biserici româneşti de aceeaşi confesiune.* SBIERA, F. S. 128. *Uneori, din graba liturghisirii şi a metaniilor, îşi uita un obraz nefardat.* ARGHEZI, B. 32. ◇ Fig. *Dar domnii pomi s-au şi schimbat. Şi-au ales, la o distanţă de câţiva paşi, locul de liturghisire.* id. S. VIII, 325.

– Pl.: *liturghisiri.* – Şi: **liturgisíre** s.f.

– V. **liturghisi.**

LITURGHISITÓR s.m., adj. (Persoană) care oficiază liturghia **(1).** *Banii adunaţi se împart... între preotul liturgisitor, cantorii bisericeşti şi pălimariu.* MARIAN, S. R. III, 82, cf. RESMERIŢĂ, D. *El..., liturghisitorul cel plin de evlavie..., este astăzi pradă grelei dezbinări cu sine însuşi.* GALACTION, O. 172. *Sunt doisprezece peşti în borcanul de cristal, ca doisprezece episcopi liturgisitori în odăjdii.* ARGHEZI, S. VIII, 122.

– Pl.: *liturghisitori, -oare.* – Şi: **liturgisitór** adj.

– **Liturghisi** + suf. *-tor.*

LITURGHÍST s.m. v. **liturgist.**

LITURGIÁR s.n. v. **liturghier.**

LITÚRGIC, -Ă adj., s.f. (Atestat prima dată în 1697, cf. TDRG[3]) **1.** Adj. Care ţine de liturghie **(1),** privitor la liturghie, care se referă la liturghie. Cf. PONT-BRIANT, D. *Abia în cărţile noastre liturgice moderne îl găsim menţionat.* HASDEU, I. C. I, 146, cf. COSTINESCU, LM. *O tipografie foarte frumoasă... tipărind cărţi liturgice în limba slavonă meridională.* F (1877), 469. *Mobile de biserică fără de însemnătate liturgică.* ODOBESCU, S. I, 451. *Spre a arăta solemnitatea actului liturgic al învierii, se cuvine fiecăruia de a avea... o lumânare aprinsă.* MARIAN, S. R. III, 74, cf. BARCIANU. *Trebuie... să fie privită ca sărbare principală acea cerimonie liturgică, care se face în biserica romano-catolică.* SBIERA, F. S. 349. *Cele spuse relativ la „anumite uzuri liturgice"... pot să se rapoarte... şi la slujirea în limba slavonă.* DR. I, 527. *Există texte liturgice în cea din urmă.* ARH. OLT. II, 410, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, ŞĂINEANU, D. U. *Auditorii... ascultă cu atenţia unui moment liturgic.* IZV. XII, 95. *Un grup dintre ei dădea... celelalte răspunsuri liturgice.* MOROIANU, S. 18, cf. SCRIBAN, D. *Din toate broderiile liturgice, cele mai venerate... sunt epitafele.* OPRESCU, S. 170. *La examen, profesorul îmi puse în faţă un text liturgic.* BLAGA, H. 202. *Limba slavă a fost folosită veacuri... în cărţile cele mai vechi liturgice.* CONTEMP. 1953, nr. 42, 1/3, cf. DL, DM. *Conţinutul Cazaniei lui Varlaam nu este în primul rând omiletic..., dar şi liturgic.* VARLAAM–SADOVEANU, 40. *Adoptarea unei forme liturgice presupune... existenţa unei forme de stăpânire adecvată.* PANAITESCU, O. Ţ. 66, cf. DEX, DN[3]. *Erau acolo flori... potire... smirnă Cu fumegări liturgice.* DOINAŞ, A. P. 267, cf. V. BREBAN, D. G. ◇ Fig. *Responsabilul (cu aceeaşi emoţie liturgică): Tovarăşe, astă- seară e seara cea mare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 185. *Înainte de a se apleca ca să-i spuie psalmul liturgic al cuvintelor de bunătate, ascultă în sală un şuier ciudat.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 78. *Slăvitele păsări subt aripi O poartă 'N liturgice zboruri Prelungi ca vieaţa.* BLAGA, POEZII, 148. *Tăcerea liturgică a amiezii Bucurescilor copleşea toată acea casă.* BARBU, S. N. 144. *Peştii... săreau... atraşi, mai ales în acea noapte liturgică, de apa fosforescentă.* BREBAN, A. 287. (Adverbial) *Veniţi să luaţi lumină! zise el liturgic.* CĂLINESCU, S. 73. *Liturgic astrul mă-ntâlneşte-n văi, Dezbracă patria de întuneric.* BLAGA, POEZII, 204. ◇ *Dramă* (sau *piesă) liturgică* = punere în scenă (în timpul slujbei religioase ori în afara ei) a unor texte sacre, acompaniate de muzică şi de cântece. *În Evul Mediu... religiozitatea... se realizează sub forma... dramelor liturgice.* STREINU, P. C. I, 83. *Avem de-a face... cu piesa liturgică „Irod".* IST. T. I, 111.

2. S.f. Ramură a teologiei care studiază istoria, formele şi interpretarea serviciului divin creştin. Cf. LM, ENC. ROM., BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *La seminar se predă liturgica.* CĂLINESCU, O. XIV, 53, cf. DL, DEX, DN[3].

– Pl.: **(1)** *liturgici, -ce.* –Şi: (învechit, rar) **litúrghie, -ă** adj. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111[2]/29.

– Din fr. **liturgique.** – Pentru sensul **(2),** cf. şi lat. med. liturgica, germ. Lithurgik.

LITURGÍE s.f. v. **liturghie.**

LITURGIÉR s.n. v. **liturghier.**

LITURGISÍ vb. IV v. **liturghisi.**

LITURGISÍRE s.f. v. **liturghisire.**

LITURGISITÓR s.m., adj. v. **liturghisitor.**

LITURGÍST s.m. (Învechit, rar) Persoană care studiază sistematic istoria, formele și semnificațiile liturghiei **(1).** Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111²/31, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pl.: *liturgiști.* – Și: **liturghíst** s.m. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111²/31.

– Din fr. **liturgiste.**

LITVÁNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Lituanian. [Cuvinte] *litvanice, germane, celte.* CP 233.

– Pl.: *litvanici, -ce.*

– **Litvean** + suf. *-ic.*

LÍTVĂ s.f. v. **liftă.**

LITVEÁN, -Ă s.m., adj. (Învechit și popular) **1.** S.m. Persoană care locuia în Litvania sau care era originară de acolo, p. ext. ucrainean, polonez; p. gener. străin (păgân). *Citească... din alți istorici, anume... Gvagnin litfan și mai ales și din cești mai de curând.* M. COSTIN, O. 258. *Au luat cetatea Smolensca, care o stăpânea leașâi, litfenii.* R. POPESCU, CM I, 258. *Se închina focului arzătoriu pe altarul templului din Vilna și a cărui stângere se părea litvanilor un semn de o nenorocire publică.* ASACHI, S. L. II, 31. *Am leacuri de păgâni: De tătari am o săgeată,... De litfeni un buzdugan Și de unguri un arcan!* ALECSANDRI, P. III, 214, cf. CIHAC, II, 173. *Regele Ludovic I... încercase deja de-a sili cu sabia pe litvanii și pe rutenii necredincioși să primească catolicismul.* EMINESCU, O. XIV, 166. *Principii poloni au luptat cu germani, ruși, litvani, pruși.* id. ib. XV, 1 112, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Nici dihonia de altădată nu mai e între litvani și leși.* DELAVRANCEA, O. II, 91, cf. ȘĂINEANU, D. U. *E litvan și are moșii de nu le mai știe marginile.* SADOVEANU, O. V, 604. *Litvanii și-au întors de la tătari dobânda și robii.* id. ib. XIII, 269, cf. IORDAN, T. 277. *Multe capete-am farmat De tătari și de lifteni Și de falnici ungureni!* ALECSANDRI, P. P. 169. *Ea nu-i fată de-mpărat Și-i chiar de litean bogat.* id. ib. 175. *Te calcă... litfeni necredincioși.* MARIAN, O. I, 109. *Nevastă i-am căpătat... Și nănași de litovan, Și cuscri de lipovan.* DENSUSIANU, Ț. H. 289. *Liteanu-i om viclean.* ZANNE, P. VI, 186. ✧ (Atribuind calitate ca un adjectiv) *Cheamă la arme... pe Alexandru, ducele Litvaniei, cu toată nobilimea litvană.* CONV. LIT. VI, 49. *El învoi negustorilor poloni și litvani introducerea nelimitată a orice soi de marfă.* EMINESCU, O. XVI, 187. *Adăugăm... corpul de curieri interni numiți „lipcani" sau tătari litfani cu uniforma lor leșească (curierii externi sau călărași).* ȘIO I, CLXXIX. *Obiceiul înrudirii cu străinii urmează și mai departe, căutându-se principese litvane sau chiar polone, catolice.* IORGA, C. I. I, 74. *S-ar fi găsit o fată de negustător litvan de la noi de la Liov.* SADOVEANU, O. XIII, 279.

2. Adj. Care aparține litvenilor **(1),** specific litvenilor. *Aceștia... vorbeau limba litvană, pe care Anca o învățase din deasa petrecere cu Svidrighelo.* ASACHI, S. L. II, 38. *Îl aștepta o deputațiune de boieri litvani, cu cari trecu pe la Cracovia.* id. ib. 43. *Stăpânea o regiune întinsă din Podolia sub supremația litvană.* EMINESCU, O. XIV, 193. *Ceilalți vindeau postavuri flamande... și postav litvan.* IORGA, V. F. 62. ✧ (Substantivat) *Litvanul* [respectiv] *însemnează propriu „câștig".* ȘĂINEANU, Î. 96.

– Pl.: *lifteni.* – Și: **litfeán, lifteán, liteán,** (regional) **litován** s.m.

– **Litva** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LIȚ[1] s.m. (Bot.; regional) Spin *(Carduus acanthoides)* (Frata – Turda). PAȘCA, GL.

– Din magh. **licium.**

LIȚ[2] s.n. v. **leaț.**

LÍȚĂ[1] s.f. Fascicul de fire subțiri de metal (răsucite), folosit drept conductor electric. *Sunt prevăzute cu câte un smoc de fire suple, provenite din fire de liță de aramă.* ENC. TEHN. I, 325, cf. V. BREBAN, D. G., MDN, DEXI.

– Pl.: *lițe.*

– Din germ. **Litze.**

LÍȚĂ[2] s.f. (Prin Ban.) Pielea obrazului; ten; p. ext. chip, înfățișare a cuiva. Cf. GIUGLEA–VÂLȘAN, R. S. 368, GĂMULESCU, E. S. 148. *Decât iel nimic n-a putut face, decât a știut carte ș-a scris liția fetii: a avut pe ea toate ca aur și cercei de aur.* GIUGLEA–VÂLSAN, R. S. 368. *Să nu negrească liția* [la fete]. ALRT II 10, cf. *Aia muiere... ie galbenă la liță.* ARH. FOLK. VI, 366, cf. 381, ALRM II/I h 83/4.

–Din sb. **lice** „față".

LÍȚĂ[3] s.f. (Regional) Bețișor folosit în unele jocuri de copii; țurcă[1] **(1).** *Învingătorul zvârle țurca, care în acest caz mai poartă și alt nume, liția.* PAMFILE, J. I, 39.

– Et. nec. Cf. p a l i ț ă.

LÍȚĂ[4] s.f. v. **leliță.**

LIȚĂDĂR s.m. (Prin Ban.) Persoană care face turte. V. t u r t a r. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.

– Pl.: *liță̆dări.*

– Et. nec.

LIȚÂȚÁR subst. v. **lățițar.**

LIȚCÁIE s.f. v. **lăscaie**[1]**.**

LIȚÉI[1] s.m. v. **liție̯n.**

LIȚÉI[2] s.n. v. **liceu.**

LIȚÉNȚ s.n. (Regional) Esență de oțet (Glimboca – Caransebeș). Cf. ALR II 6 146/27.

– Et. nec. Cf. magh. e c e t e s z e n c i a.

LIȚENȚIÁT, -Ă s.m. și f. v. **licențiat.**

LIȚÉRCĂ s.f. v. **lucernă[1].**

LIȚÉRIE s.f. v. **lucernă[1].**

LIȚÉRNĂ s.f. v. **lucernă[1].**

LIȚÉU s.n. v. **liceu.**

LIȚÉUM s.n. v. **liceu.**

LIȚIÁN s.m. v. **liție.**

LIȚÍCĂ s.f. v. **lelițică.**

LIȚINĂU s.m. v. **liție.**

LIȚIÓN s.m. (Bot.; regional) Cătină de garduri; (regional) lician *(Lycium halimifolium). Strălucul petrece mai cu seamă... pe liție.* MARIAN, INS. 98, cf. TDRG, PANȚU, PL. 51, 157, BORZA, D. 102, 252. *Parazitează pe liție, salcâm și alte plante lemnoase.* PRODAN–BUIA, F. I. 386, cf. ȘEZ. XV, 112. *Bănuind că e observat, predicatorul se trase înapoi după tufele de liție.* în ALIL XXIX, 299, cf. ARH. SOM. XIV, nr. 23, 462, ALR I 673/ 138.

– Pronunțat: *-ți-on.* – Și: (prin Bucov.) **lițiéan,** (prin Transilv.) **lițiénău** (ARH. SOM. XIV, nr. 23, 462), (regional) **lițiéi** (BORZA, D. 102) s.m.

– Din magh. **liciom.**

LIȚIȘOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui l i ț ă[4]; (regional) lițucă. *Tiucă, tiucă, pui di rață, Vin' la liță̂șoara-n brață, Tiucă, tiucă, pui di om, Vin' la lița să ti-adorm.* CARDAȘ, C. P. 149.

– Pl.: *lițiéșoare.*

– **Liță[4]** + suf. *-ișoară.*

LIȚITÁ vb. I v. **licita.**

LIȚITÁȚIE s.f. v. **licitație.**

LIȚITĂLÍ vb. IV v. **lițiétălui.**

LIȚITĂLUÍ vb. IV. T r a n z. și i n t r a n z. (Învechit, prin Transilv. și Ban.) A licita. *De nu e altă mijlocire de a plăti datornicilor, să pot lițiétălui... cărora ar da mai mult.* FUND. 16/32, cf. L. ROM. 1965, 375, SCL 1973, 673. *I-o lițiétălit casa.* ALR SN IV h 1 013/334.

– Prez. ind.: *lițiétăluiesc.* – Și: (regional) **lițiétălí** vb. IV.

– Din magh. **licitál.**

LIȚÚCĂ s.f. (Regional) Lițiéșoară (Nicșeni – Botoșani). Cf. SCURTU, T. 280, ALRM I/II h 287/412.

– **Liță[4]** + suf. *-ucă.*

LIU[1] interj., subst. **1.** Interj. (Popular, mai ales în cântece de leagăn; repetat; și cu valoare verbală) Cuvânt cu care se liniștesc copiii, pentru a-i adormi; nani. Cf. LM, TDRG, ARHIVA, XXXII, 200, DR. IV_2, 1 085, ib. VII, 396, ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. M. 200, ARH. FOLK. VI, 297, SCRIBAN, D. *Liuliu, liuliu, cu tata, Că tata te-a legăna Și te-a crește măricel Și te-a face frumușel.* SEVASTOS, C. 312. *Haida, liuliu, puiule, Puiule, puiuțule! Haida, liuliu cu mama.* MARIAN, NA. 317. *Liui, liui, liui, că tata nu-i, Că tatăl copilului, Pe drumul Sibiului.* id. ib. 326. *Liuliu, liuliu, culcă-mi-te, Pui de șearpe sugă-mi-te.* ȘEZ. III, 64. *Haide, liuliu, cu mama, Că mama te-a legăna Și din gură ț-a cânta.* ib. VII, 28. *Hai, nana, hai, nana, Liuliu, liuliu, cu mama, Că mama te-a legăna.* MAT. FOLK. 1 495. *Liule, liule, mama!* VICIU, GL. *Liule, liuliu, coconu!* ȚIPLEA, P. P. 111. *Nani-mi-te, liuliu-mi-te, pui de șearpe sugă-mi-te!* PĂSCULESCU, L. P. 172, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Liu, liu, liu, puiu tatii.* PAPAHAGI, M. 99. *Tată-său așa zicea: „Hei lule, puiu tatii, Numa mă-ta de-ar veni".* id. ib. 103, cf. ALR II/I MN 73, 2 658/ 27, 29, 95, 102, 105, 228, 346, 386, 399, 455, 478, 514, 520, 574, 812, 833, 836, 848, ALRM II/I h 200. *Și din gură că-i zicea: „Liu-liu, liu-liu, culcă-mi-te".* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 53. *Liu-liu, cu mama, Liu-liu, culcă-te, Șarpele sugă-mi-te.* FOLC. DOBR. 224. *Haide, nani, micușor, Dragu mamii puișor, liu, lui, liu, lui.* ib. 434. *Liulu, liulu, puiule, Mama ta îi singurea... Că tata băiatului Îi sluga-mpăratului.* ib. ✧ (Prin extensiune) *Liule-n car, liule-n căruță, Și-o cuprins mândru drăguță, Liule-n car, liule-n tileagă, Ș-o cuprins și nu i dragă.* ȚIPLEA, P. P. 50.

2. S.n. (Regional; în formele *liule, liuliu)* Leagăn. Cf. DR. IV, 1 085.

3. S.m. (Regional; în formele *liule, liuliu)* Copil mic. Cf. DR. IV, 1 085, ib. VII, 396.

– Și: **liui** interj., **liúle** interj., s.m., s.n., **lúle** interj., **liúliu** interj., s.m., s.n., **liúlui** (scris și *liu, lui)*, **liúlu** (FOLC. DOBR. 434), **liúlia** (scris și *liu-lia* com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR II/I MN 73, 2 658/102), **lululiá** (ALR II/I MN 73, 2 658/836) interj.

– Din ucr. **люлі, люлі.**

LIU[2] interj. (Adesea repetat) Cuvânt cu care se cheamă gâștele. Cf. PASCU, C. 174.

– Onomatopee.

LIUBÁR s.m. (Prin Ban.) **1.** Arbore tânăr și drept din care se fac scânduri înguste. Com. LIUBA, H XVIII, 174.

2. Fiecare dintre cele două prăjini folosite de cojocar la fixarea pieilor pentru a le curăța. Cf. LIUBA–IANA, M. 123.

– **Liubăi** + suf. *-ar.*

LIUBĂÍ vb. IV. (Prin Ban.) **1.** T r a n z. și r e f l. A (se) mișca în stânga și în dreapta; a (se) legăna. *Doi inși, când se luptă, se liubăiesc într-o parte și alta.* H XVIII 174. *Omul beat se liubăiește.* id. ib. *Un amorezat liubăiește iubita în brațe.* id. ib.

2. R e f l. A se lupta, a se bate. *Spătarii sau săbiașii... încă se liubăiau, adecă se băteau.* BOJINCĂ, A. I, 125. ✦ (În forma *lubăi)* A se lupta cu greutățile; a se chinui. *Ce mai faci, cum mai trăiești? – Iacă, ne lubăim cum putem.* Com. din ORAVIȚA. *Ne-am lubăit cu copiii.* ALR II/29.

– Prez ind.: *liubăiesc.* – Și: **lubăí** vb. IV.

– Cf. magh. l ó b á l „a legăna, a bălăbăni".

LIUBĂU s.m. v. **lurbăr.**

LIUBÉM s.n. (Franţuzism ieşit din uz) Apă de colonie. *Parfumurile, odicoloanele, pomădurile, liubemurile Didinii!* CARAGIALE, O. VI, 179, cf. ŞĂINEANU, D. U.
– Pl.: *liubemuri.*
– Din fr. [eau de] **Lubin.**

LIUBÉR s.m. v. **lurbăr.**

LIUBÍ vb. IV v. **iubi.**

LIÚBOV s.m. v. **libov.**

LIUBÓVNIC, -Ă adj. v. **ibovnic.**

LIÚCĂ s.f. v. **leliucă.**

LIÚDĂ s.f. v. **liude.**

LIÚDE subst. (Învechit) **I. 1.** S.m. (Şi cu sens colectiv) Om de rând (adesea străin) în raport cu fiscul, fie că era impozabil, fie că era scutit de impozite; contribuabil. *Acea vreme... s-au vândut acei rumâni..., fără de feciorii lor, lide 29* (a. 1723). IORGA. S. D. XXI, 312. *Să află numai 21 liude căsari şi 14 liude holtei* (a. 1760). FURNICĂ, D. C. 17. *Tot rufetul acesta a Ocnii cuprinde 225 liudi, adecă şaugăi, lăturaşi, curteni* (a. 1762). URICARIUL, II, 169. *20 salahori, 61 liude, care aceştia să fie scutiţi de tot birul visteriei* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 66. *Sfânta mănăstire Tismana... are milă orânduită prin luminatu hrisovul Măriei Sale lui vodă de liude 10 oameni streini* (a. 1779). ARH. OLT. II, 221. *Mai dovedirăm şi acum la această cercetare alţi liude cinci* (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 113. *Mănăstirea a căpătat voie să facă sat, prin aducerea de oameni străini, liuzi* (a. 1797). GHIBĂNESCU, S. I. I, 58. *Hrisovul la liude 24 dă neguţători pământeni din oraşu Bucureşti* (a. 1803). CAT. MAN. I, 527. *Din soma aceasta vor fi a se plăti acei legiuiţi pentru scutelnici, câte doi lei pe un liude* (a. 1814). URICARIUL, I, 42. *Pus-au şi analogie de bani, de casă sau de un lude câte 40 lei.* DIONISIE, C. 216. *Asămine şi doi liudi, oameni străini... să-i poată scuti... de birul vistieriei* (a. 1818). IORGA, S. D. XIX, 46. *Negreşit să va aşeza cu un simţitor adaos de liude* (a. 1819). DOC. EC. 228. *Am cunoscut sat cu o sută de case pe o jumătate lude.* GOLESCU, Î. 61. *S-a hotărât să se puie câte zece lei de liude pentru acoperirea cheltuielilor* (a. 1835). IORGA, S. D. XI, 30. *Cele patruzeci lude scutelnici: pescari, răcari, vânători... i-am împrăştiat în tot judeţul.* FILIMON. O. I, 101, cf. II, 364, CIHAC, II, 174, DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U, ZANNE, P. IV, 423.

2. S.n. (Mai ales în Munt.) Unitate fiscală în sistemul de impunere, cuprinzând două sau patru familii. *Sistemul împărţirii sumei de bir, ce se arunca asupra unui sat întreg, între mai multe lude, va fi părăsit* (a. 1821). IORGA, S. D. XI, 190. *Se strică şi se desputernicează... chipul împărţirii birului pe lude.* REG. ORG. 20/5, cf. BARONZI, L. 112/22. *Birul către stat se făcea în lude.* GHICA, S. XV. *Clucerul Alecu ... s-a dus după lude în plasa Tohani.* id. ib. 8, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

3. S.m. Infanterist; om de rând în armată; jandarm, pedestraş. *Ca deputat n-am vrut să fiu niciodată liude, ci călăraş.* KOGĂLNICEANU, ap. TDRG, cf. CIHAC, II, 174, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ocârmuirea Moldovei... găsi cu cale să îngăduiască în unele puncte, să cheme chiar în unele împrejurări, liuzi străini.* N. A. BOGDAN, C. M. 106, cf. ŞĂINEANU, D. U., BRĂESCU, M. B. 67. ◇ Expr. **Liude printre călăraşi** = codaş, a cincea roată la căruţă. *Tot mojicul s-aibă parte! Numai noi să fim abraşi Liude printre călăraşi.* ALECSANDRI, T. 41, cf. 234, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., BRĂESCU, M. B. 67. *Se primblă ca liude printre călăraşi.* ZANNE, P. IV, 423.

II. S.m. Numele literei „l" în alfabetul chirilic. *Au primit numele, carele moldovenii le-au dat..., schimbând numai pe N în lude.* CANTEMIR, HR. 306, cf. DDRF, CADE 36.
– Pl.: *liude* şi *liuzi, liudi* (IORGA, S. D. XIX, 46, ZANNE, P. IV, 423), *ludi* (ZANNE, P. IV, 423). – Şi: (Mold.) **liúdă, lúdă** s.f., (Munt.) **lúde** s.n., (învechit, rar) **líde** s.m., **(II) liúdie** (CADE 36) s.m.
– Din slavon. **людиѥ** „oameni", **людъ** „popor".

LIÚDIE s.m. v. **liude.**

LIUFTÁR s.n. v. **luftar.**

LIUGÁN s.m. v. **lighean.**

LIUI interj. v. **liu[1].**

LIÚICĂ s.f. v. **luică.**

LIÚLĂ s.f. (Regional; în expr.) **A face** (pe cineva) **liulă** = a uda pe cineva până la piele, a uda leoarcă (Isbiceni – Corabia). *Mă udă ploaia, de mă făcu liulă.* ALR SN III 844/886.
– Cf. liurcă[1].

LIÚLCĂ s.f. v. **luică.**

LIÚLE interj., s.m., s.n. v. **liu[1].**

LIULEÁ s.f. v. **lulea.**

LIÚLIA interj. v. **liu[1].**

LIULIŢÁ vb. I. Tranz. (Prin Munţii Apuseni) A legăna. Cf. L. ROM. 1984, 544.
– Prez. ind.: *liuliţez.*
– V. **liuliuţ.**

LIÚLIU interj., s.m., s.n. v. **liu[1].**

LIULIÚCA interj. (Regional) Strigăt cu care se cheamă gâştele (Totoreni – Beiuş). A I 22.
– Onomatopee. Cf. liu[2].

LIULIUÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold.) A le cânta copiilor pentru a-i adormi. Cf. CIHAC, II, 164, ŞĂINEANU, D. U. (Fig.) *Mă cuprinde vălul ei în braţă Şi mă liuluieşte-ncet şi mă răsfaţă.* în CL 1964, nr. 2, 267.
– Prez. ind: *liuliuiesc.* – Şi: **liuluí** vb. IV.
– V. **liuliu.**

LIULIURÚICĂ s.f. sg. (Prin Transilv.) Vinars, rachiu. SFC VI, 100, 101, com. din PARVA – NĂSĂUD.
– **Liur** + suf. *-uică* (prin reduplicare).

LIULIÚȚ interj., subst. **1.** Interj. Diminutiv al lui l i u l i u. *Hai, liuliuțu, pui de peşte.* MARIAN, NA. 317, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.
2. S.n. (Prin Maram.) Leagăn care se agață de grinda casei ori de creanga unui copac şi care se poate lua în spinare, când mama pleacă la drum. Cf. DR. IV, 1 085. *Tu chidrule, molidule,... Pleacă-ți tu vârfuțul, Să-mi anin eu liuliuțul.* BUD, P. P. 7. *Mi se şede cu drăguț Ca la pruncă cu liuluț.* BÎRLEA, L. P. M. II, 33, cf. LEXIC REG. II, 90.
3. S.m. (Prin Maram.) Copil mic (de leagăn). Cf. DR. IV, 1 085, ib. VII, 396, BUD, P. P. 7.
– Pl.: **(2)** *liuliuțe* şi *liuliuțuri,* **(3)** *liuliuți.* – Şi: **liuliúțu, liuliúța** (com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI), **liuliúță** (ib.) interj., **liulúț** s.n.
– **Liuliu** + suf. *-uț.*

LIULIÚȚA interj. v. **liuliuț.**

LIULIÚȚĂ interj. v. **liuliuț.**

LIULIÚȚU interj. v. **liuliuț.**

LIÚLU interj. v. **liu[1].**

LIÚLUI[1] interj. v. **liu[1].**

LIULUÍ[2] vb. IV v. **liuliui.**

LIULUIÁ interj. v. **liu[1].**

LIULUIÁC s.m. v. **liliac[2].**

LIULÚȚ s.n. v. **liuliuț.**

LIUNGURÁR s.m. v. **lingurar.**

LIÚNGURĂ s.f. v. **lingură.**

LIUNGURĂRÉŞTE adv. (Regional) Asemenea unui lingurar **(I)** (țigan); țigăneşte **(1)** (Cristeşti – Botoşani). *Li-am datu-li iară-i pi liungurăreşti.* ALR SN VII h 2 206/414, ib. h 2 207/414, cf. ALR II 4 643/414.
– **Liungurar** + suf. *-eşte.*

LIUNGURÍȚĂ s.f. v. **linguriță.**

LIÚNTRĂ s.f. v. **luntre.**

LIÚNTRE s.f. v. **luntre.**

LIUR s.m. sg. (Transilv. şi Mold.) Băutură alcoolică slabă, făcută din fructe; vin de proastă calitate, făcut din borhotul rămas în teasc amestecat cu apă; cighir, poşircă, tescovină. Cf. KLEIN, D. 372, LB, MOLNAR, 135[1]/6, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, CIHAC, II, 174, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., V. BREBAN, D. G., BREBENEL, GR. P., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., ALIL XXIX, 299, H XVII 226, 426, ALRT II, 81. *Acum nu se mai face liur.* ALR SN I h 241/141, ib. h 241/130, A II 12, LEXIC REG. 92.
– Şi: **liúră** (SCRIBAN, D., SCL 1950, 198) s.f. sg., **lior** (PONTBRIANT, D.), s.m. sg. **lóră** (ÎNV. VIN. 108, LM, ALIL XXVI, 147), **lúră** (ALIL XXVI, 151) s.f. sg.
– Din ucr. **люра,** magh. **lőre.**

LIÚRĂ[1] s.f. (Min.; regional) Vagonet cu care se transportă piatra extrasă din mină[1] **(1)** (REV. CRIT. IV, 144); vagon-platformă, v. p l a t f o r m ă **(4)** (LEXIC REG. II, 125).
– Pl.: *liure.* – Şi: **leoáră** (scris şi *lioară)* s.f. LEXIC REG. II, 125.
– Din germ. **Lore.**

LIÚRĂ[2] s.f. sg. v. **liur.**

LIÚRBĂ s.f. v. **lurbăr.**

LIURBĂÍ vb. IV v. **leorbăi.**

LIÚRBĂN s.m. v. **lurbăr.**

LIÚRBĂR s.m. v. **lurbăr.**

LIÚRBEN s.m. v. **lurbăr.**

LIÚRBER s.m. v. **lurbăr.**

LIÚRCĂ s.f. v. **leoarcă[1].**

LIUREÁ s.f. (Ornit.; regional) Ciocârlie *(Alauda arvensis)* (Ruptura – Strehaia). BĂCESCU, PĂS. 108.
– Formație onomatopeică.

LIÚŞCĂ adv. (Regional) De-o parte (Râmnicu Vâlcea). LEXIC REG. 82.
– Et. nec.

LIUŞTEÁN s.m. v. **leuştean.**

LIUT s.m. v. **lut[2].**

LIÚTER s.m. v. **luter.**

LIUTIREÁN s.m v. **luteran.**

LIUTORÁN s.m. v. **luteran.**

LIUTRÁN s.m v. **luteran.**

LÍVA s.f. (Învechit, rar) Sud-vest. *Corabnicii sfătuiră-se... cum se ierneadze în pristaniştea Critului, ce căuta spre liva şi către horu.* COD. VOR.[2] 43[v]/9. ✦ Nume dat unui vânt care suflă din sud-vest. *Rădică austru din ceriu şi aduse cu vârtutea sa liva* (c r i v ă ț C). PSALT. 157.
– Din gr. **λίβα,** slavon. **ливъ.**

LIVADÁR s.m. v. **livădar.**

LIVÁDĂ s.f. (Atestat prima dată la 1385, cf. TDRG[3]) **1.** (Şi cu determinările „de fân", „cu fân",

„de trifoi", „de lucernă") Porțiune de teren fertilă, situată de obicei la șes, pe marginea unei ape sau în jurul casei, acoperită cu vegetație ierboasă perenă și utilizată pentru cosit sau pentru pășunatul animalelor. V. delniță, izlaz, fâneață, pajiște **(1)**, trifoiște. *Să aibă a cosi și livezile cu fân, care le-a cosit și mai dănainte vreame* (a. 1684). IORGA, S. D. VII, 29, cf. ANON. CAR. *Va avea cineva... moșie,... livade de fân au pomet.* ANTIM, O. 345. *Un loc de liveade în dealul Tohanilor* (a. 1709). IORGA, S. D. V, 130. *Un ostrovaș săvârșiia încunjurarea apei plin de multe livezi, fiind toate udate împrejur.* AETHIOPICA, 46^{r}/22. *Trece prin flori, prin livede, Nu se uită, nici nu vede.* VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. III, 36. *Despre livezi sau locurile de cosit ceale firești.* ECONOMIA, 60/15, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Un pârâu... se plimbă liniștit Printr-o livede-nflorită, pe un pietriș curățit.* HELIADE, O. I, 121, cf. LB. *Locuri pentru hrană nu avem, livezi și izlaz nu avem* (a. 1843). DOC. EC. 781. *Tot tărâmul ce este supus la dese înundăciuni poate să deviie cu vreme o escelentă livede.* BREZOIANU, A. 115/21. *Într-o livede... pășteau în liniște vreo douăzeci de oi.* GHICA, S. 544, cf. POLIZU. *Ajungând într-o livede, În culcuș de vulpe vede Pui de corb nezburători.* ALEXANDRESCU, O. I, 222. *Dederă peste o livede de fân mare.* FILIMON, O. I, 407, cf. PONTBRIANT, D. *Ea vede-n așternutu-i flori vii ca-ntr-o livadă.* ALECSANDRI, POEZII, 322, cf. CIHAC, II, 174, COSTINESCU, LM. *În una din livezile-nverzite ale Africei... se rădică un cătun de bordeie.* CARAGIALE, O. V, 345, cf. DDRF. *Cât mac e prin livezi, Atâția ani la miri urez!* COȘBUC, P. I, 59, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Iarba livezilor cântă.* GOGA, C. P. 84, cf. TDRG. *Livezile se îmbunătățesc și numai bătătorindu-le cu oi.* PĂCALĂ, M. R. 275. *Popa fusese la câmp să supravegheze munca la o livadă a bisericii.* REBREANU, I. 70. *Livezi cu fân... le ziceau locurilor destinate pentru fânețe.* VUIA, PĂST. 173, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Trecură cinci ani de zile de la întâlnirea în livedea de fân.* VISSARION, FL. 11. *Barba-caprei... crește prin livezi umede.* VOICULESCU, L. 45. *Privirile îi alunecară peste livada verde... otava lor era necosită.* DAN, U. 4. *Multe livezi, adică fânețe, au luat naștere tot prin „curățirea" arborilor.* BUL. FIL. III, 179, cf. SCRIBAN, D. *Toate fecioarele În sate și pe livezi Te blestemă cu oase puse în cruce.* BLAGA, POEZII, 123, cf. SCL 1957, 107. *Printre livezi, prin câmpuri cu trifoi, Eșarfe lungi de flacără se leagă.* LABIȘ, P. 82, cf. MIHĂILĂ, D. 116. *Livezile de fân constituiau proprietăți individuale.* PANAITESCU, O. Ț. 131, cf. SCL 1969, 390, 391, 392, 393, L. ROM. 1969, 495, ib. 1972, 297, 305, DEX, H IV 86, V 29, 54, XIV 176, 307, XVI 9, 22. *Doar nu v-am păscut Tot prin livezi verzi.* CONTEMPORANUL, I, 432, cf. VÎRCOL, V. *Pleacă omul la livezile cu fânul de cosit.* PAMFILE, COM. 3, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, CHEST. IV 121/22, 42, V 21/68, ALR SN I h 122, ib. h 125, ib. h 140, ib. h 142, ALRM SN I h 86, ib. h 96, ib. h 98, ALR I 410/24, 26, 35, 45, 776, 782, 808, 815, 900, 932, ib. 411, ALR II 5 260/27, 36, 76, 812, 836, 848, 876, LEXIC REG. 54, 92, UDRESCU, GL. *Tși-am pascut La l'ivédzuri verdzi, La izvoare răși.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 217. *Când la livezi ajungea, Toate cosite erea.* ib. III, 56, cf. NALR–O III h 450. *De dimineață Joiana se sculă, Prin livede plecă.* FOLC. MOLD. I, 228. *Câte flori vara pe livezi, Atâția ani la miri le urez.* PORȚILE DE FIER, 193. *Se mărită livada cu casa,* se spune despre o căsătorie între oameni bogați, făcută din interes. Cf. CONTEMPORANUL, II, 288, ZANNE, P. I, 206. ✧ Fig. *Ai făcut știrbă livadă de dzăcărițea ta.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 236^{v}/26. *Ca un trandafir ai înflorit, părinte, în livadea d[u]mnezeiești sihăstrii arătat.* MINEIUL (1776), 105^{v}2/8. *Focul cel de veaci... acum are volnicie de a umbla rătăcind prin toate livezile.* MAIOR, PRED. II, 145/1. *Marele Sătana să vadă Urgisita făptură vodată Colo sus în cerească livadă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 220. ✦ (Popular) Loc îngrădit pe lângă casă, cultivat cu legume, flori etc.; grădină. Cf. ALR I 411/214, 218, 348, 370, 375, 388, 552, 578, ib. 674/214, 218, 348, 370, 375, 385, 388, 552, 578. ✦ (Învechit) Pajiște amenajată ca loc public de odihnă și agrement; parc **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Se meastecă în jocuri, se cufundă în dragosti, nu e livadă unde să nu meargă și ei cu volnicie a culeage flori de desfătări.* MAIOR, PRED. II, 176/26. *Livezile cu florile câmpului se împodobesc.* ȚICHINDEAL, F. 467/24. *În livezile de aici să află mai frumoasă flori decât într-ale noastre.* BUZNEA, P. V. 123/3. *Iată că sare din vecina și împodobita livadie o fecioară... în veșminte fluturoase.* FM (1845), 1^{1}/27. *De aici rezultă apoi că florile rare cari trebuiau să înfrumusețeze livedea se pierd înăbușite în belșugul vast al buruienelor, cari trebuiau plivite și distruse.* CARAGIALE, O. III, 76. ✦ (Prin Munt. și prin sudul Transilv.) Zonă inundabilă a unei ape curgătoare, unde iarba crește din abundență; (regional) zăpodie. V. luncă. Cf. ALR I 411/214, 218, 347, 348, 370, 375, 388, 552, 578, ib. 674/214, 218, 348, 370, 375, 388, 552, 578, ALR II 5 058/182, ib. 6 370/928. ✦ (Prin nord-vestul Olt. și prin Ban.) Loc de pe care s-a cosit fânul; cositură. V. pârloagă **(3)**. Cf. CHEST. IV 121/42, 173, NALR–O III h 452/926, 931, 994. ✦ (Olt.) Porțiune de pământ arabil lăsată nelucrată și necultivată. V. pârloagă **(1)**, țelină. Cf. H XVI, 10, 31, NALR–O IV h 585, ib. h 587.

2. (Și cu determinări introduse prin prep. „de", care arată felul culturii, aspectul etc.) Plantație de pomi fructiferi; pomet^{1} **(1)**. V. ogradă **(I 5)**, pomăret, pomărie **(1)**, pomăriște, pomărit **(2)**, sad. *Să închipuiește unuia ce ar face o livade frumoasă și să puie tot felul de pomet într-însa.* NEAGOE, ÎNV. 186/31, cf. ANON. CAR. *Acea mănăstire are... poieni și livezi, nuci și alți pomi roditori fără de număr, vii și grădini.* ANON. CANTAC., CM I, 109. *Livade cu pomet* (a. 1697). IORGA, S. D. XIV, 4. *Un șir de vii, grădini și livezi.* GENILIE, G. 222/2. *Cu cât va fi pământul mai roditoriu, cu atâta mai răsplătitoare este o livadă.* LITINSCHI, M. 108/3, cf. POLIZU. *Pintre livezile de meri, de peri și de duzi, se zăreau vreo zece... învelișuri cu streașină.* GHICA, S. 55. *Domnia-ta ai moșii, vii, livezi de pomi.* FILIMON, O. I, 155. *Cea mai însemnată treabă în cultura livezilor.* I. IONESCU, B. C. 116/31, cf. PONTBRIANT, D. *Ici pe culme și-n livadă, Vezi, cireșile s-au copt.* ALECSANDRI, POEZII, 563, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 174, LM. *Se văd... o livede de pomi sau o vălcea acoperită cu viță.* ODOBESCU, S. I, 23. *Mama, crezând că-s prin livadă, undeva, iese afară și începe a striga.* CREANGĂ, A. 64. *Părinții mei... se țineau cu o livede mică de*

măslini. CARAGIALE, O. II, 220. *Dete peste o livede cu pruni.* ISPIRESCU, L. 318. *Fiecare casă avea grădină şi livadă.* CONTEMPORANUL, II, 106, cf. DDRF. *Bâzâitul albinelor prin livada mirositoare îmi era drag.* PĂUNPINCIO, P. 110. *Pletele-mi bogate de vii şi de livezi Şi-olivii şi smochinii, naramzii, sicomorii... căzură în grămezi.* ANGHEL, ap. CONSTANTINESCU, S. I, 29. *Prin livezi albinele Şi-au pornit colinda.* IOSIF, P. 61, cf. TDRG. *Mai era o livadă întreagă... cu vreo 20 de aguzi bătrâni.* PAMFILE, I. C. 82. *Biserica, livezile, prisaca le-am văzut azi dimineaţă.* HOGAŞ, DR. II, 27. *În dosul şurii era o livadă.* REBREANU, I. 19. *Îmi întorsei ochii spre livadă, spre şirul perilor încărcaţi de rod.* C. PETRESCU, S. 178, cf. CADE. *Copilărie cu miros... de livadă,... şi de lacrimi.* TEODOREANU, M. II, 40. *S-a băut... multă ţuică, făcută chiar de văduv din livezile lui.* VOICULESCU, P. II, 257. *Ne-am văzut... într-o livadă de meri.* SADOVEANU, O. XIX, 299. [Fluturele] *noaptea îl vedem cercetând florile din grădini şi livezi.* ENC. AGR. I, 16, cf. SCRIBAN, D. *Se vedeau... o livadă cu pomi fructiferi şi câţiva butuci de vie.* CĂLINESCU, E. 49. *Livada, poiana, râul şi concertul în luncă... nu mai sunt în linia peisajului Alecsandri sau Coşbuc.* PERPESSICIUS, M. II, 124. *Eram nevoit să trec pe lângă un cimitir izolat în dunga unei livezi.* BLAGA, H. 79. *Ograda... se măreşte cu o livadă de caişi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 66. *Institutul va contribui să se valorifice, prin livezi..., terenurile improprii pentru agricultură.* AGROTEHNICA, I, 66. *Într-o livadă se pomeniră sub un copac.* TUDORAN, P. 198, cf. DL. *În stânga se întindeau livezi pe uşoare coline.* PREDA, R. 135. *Aş fi vrut să mai am răgaz... Să zidesc case, să pun livezi Şi vie să cresc.* ISANOS, V. 235. *E-n faţa mea... o albă înflorire de vişini în livadă.* LABIŞ, P. 79, cf. DM, DEX. *Alexandru o întrat în ogradă, s-o dus în livadă, s-o suit în măr.* VASILIU, P. L. 153. *Purcesai prin livezi, Văzui meri, peri înfloriţi.* PĂSCULESCU, L. P. 137. *Pe la vii, pe la livezi, Multă frumuseţe vezi.* RF I, 206, cf. ALR I 411, ib. 674/ 618, NALR–O III h 487, ib. h 488, ALR–M II h 480. ✧ F i g. *Livada încărcată a ţării noastre a căzut în prada omizilor veninoase.* ADAM, R. 35. *Şi-atât de frumoasă sporeşte zăpada, De parcă îşi scutură cerul livada.* LESNEA, VERS. 25.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Pădure tânără. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *livezi* şi (regional) *livăzi* (SCRIBAN, D., ALR I 411/107, 223, 578, NALR–O III h 450/957), *livade* (NALR–O III h 450/957), *livezuri.* – Şi: (învechit şi regional) **livádе** (pl. şi, regional, *livede* ib. h 450/955), **livéde, livádie** (pl. şi, regional, *livezii* NALR–O III h 450, *livedii* ib. h 450/957, *liveze* ib. h 450/955), (învechit) **liveáde,** (regional) **livédie** (SCL 1969, 391, 393, H V, 54), **levádă** (ALR I 411/388) s.f.

– Din bg. **ливада,** ucr. **левада,** ngr. **λιβάδι.**

LIVÁDE s.f. v. **livadă.**

LIVÁDIE s.f. v. **livadă.**

LIVÁN s.m. **1.** (Învechit) Tămâie **(1).** *Aduseră lui dar: aur şi livan şi smirnă.* CORESI, EV. 499. *Şi lapte e supt limba ta şi mirosul hainelor tale ca mirosul livanului.* BIBLIA (1688), 453²/41. *Se va înălţa mai vârtos decât livanul tămâia semenţia lui* (a. 1710). GCR I, 367/32. *Agiunsă la un câ[m]p frumos şi mirosea ca zmirna şi ca livanul* (a. 1784). id. ib. II, 133/27, cf. 167/11. *Suflând cu livan bună mireasmă duhovnicească.* GRECU, P. 370, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TEODOROVICI, I. 17, TDRG.

2. (Bot.; învechit şi popular) Arbust exotic din a cărui scoarţă se extrage tămâia; tămâie **(2)** *(Boswellia serrata). Chipul lui ca livanul, ales ca chedrii.* BIBLIA (1688), 454¹/39. *Livanul şi tarhonul* (a. 1773). GCR II, 97/30. *Făcu şi un schiptru de lemn de livan.* GORJAN, H. I, 47/6, cf. CIHAC, II, 671, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., V. BREBAN, D. G. *Frunză verde de livan, Mă suii la Bucăv în deal.* ŞEZ. XX, 129.

3. (Bot.; regional) Zâmbru *(Pinus cembra). Livanul creşte printre stânci.* COD. SILV. 20, BORZA, D. 131, 252.

4. (Bot.; regional) Levănţică *(Lavandula angustifolia).* BORZA, D. 97, 252.

– Pl.: **(2, 3)** *livani.*

– Din slavon. **ливанъ.**

LIVÁNCĂ s.f. = (regional) **alivancă.** Cf. COMAN, GL., CHEST. VIII 22/7, com. din ZAGRA – NĂSĂUD.

LIVÁNDĂ s.f. v. **lavandă.**

LIVÁNT s.m. v. **lavandă.**

LIVÁNTĂ s.f. v. **lavandă.**

LIVANŢÍCĂ s.f. v. **levănţică.**

LIVÁR s.n. v. **lictar.**

LIVÁRCĂ s.f. sg. (Regional) Zerul rămas de la prepararea brânzei (Vişeu de Sus). Cf. L. ROM. 1961, 128, 129, ALR I 1 068/348.

– Cf. l i v e j.

LIVĂDÁR s.m. Proprietar de livezi; paznic, îngrijitor de livezi. Cf. NOM. PROF. 13. *Am fost atent ... după ce învăţasem a fi livădar şi prisăcar.* SADOVEANU, O. XVI, 485. *Scriitorul, devenit şi livadar ca şi unii din gospodarii de pe aceeaşi stradă, trebuia să facă faţă cu cinste acestei noi ocupaţii.* V. ROM. aprilie 1961, 118. *Împăratu... vrea sî tai gâtu şî la şalalant livadari.* GRAIUL, I, 553.

– Pl.: *livădari.* – Şi: **livadár** s.m.

– **Livadă** + suf. *-ar.*

LIVĂDĂREÁSĂ s.f. (Rar) Femeie care îngrijeşte livezi. *Deşi dânsa era livădăreasă pricepută, s-a mirat de felul cum farmacistul şi-a întocmit* [livada lui]. V. ROM. 1961 aprilie, 116.

– Pl.: *livădărese.*

– **Livădar** + suf. *-easă.*

LIVĂNŢÍCĂ s.f. v. **levănţică.**

LÍVĂR¹ s.n. **1.** (Regional) Ţeavă, tub cu care se trage vinul din butoaie; sifon **(I 1),** tâlv **(2),** (regional)

trăgulă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, I. IONESCU, P. 254, CIHAC, II, 145, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

2. (Prin Mold.) Cric; macara. Cf. SCRIBAN, D., ALR II/I MN 151, 3 936/386, 399, 405, 414, 431, 520, 537, ALRM II/I h 408.

– Pl.: *livăre.* – Şi: **líver** (ALR II/I MN 151, 3 936/399, 431), **lévăr** (ib. 3 936/431), **livâr** (ib. 3 936/414), **lívur** (ib. 3 936/537) s.n., **lívâră** (ib. 3 936/520) s.f.

– Din ucr. **лівар,** rus. **ливер.**

LÍVĂR², -Ă adj. v. **liber³.**

LIVĂRÁR s.m. (Rar) Persoană care cântă din livără. Cf. TDRG. *Un livărar şi un cimpoieş.* ap. TDRG³.

– Pl.: *livărari.*

– **Livără** + suf. *-ar.*

LÍVĂRĂ s.f. (Rar) Instrument muzical primitiv cu coarde, întrebuinţat de cerşetori. Cf. TDRG.

– Pl.: *livere.*

– Cf. germ. L e i e r.

LIVĂZÚICĂ s.f. (Regional) Livejoară. Cf. TDRG, PASCU, S. 227, SFC VI, 98, 101, 102, 104, 105. *Şi-au dat berbecii într-o livăzuică să pască.* SBIERA, P. 217.

– Pl.: ?

– **Livadă** + suf. *-uică.*

LIVĂZÚIE s.f. (Regional) Livejoară. *Acolo o livezuie tot de trandafiri ce miroseau foarte frumos.* GORJAN, H. IV, 46/28. *Grămăzi mari de năsip acoperea livejuile şi umplusese scăldătoarea.* BUZNEA, P. V. 82/19, cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 134, SFC VI, 98.

– Pl.: *livăzui.* – Şi: (regional) **livezúie, livejúie** s.f.

– **Livadă** + suf. *-uie.*

LÍVÂR s.n. v. **livăr¹.**

LÍVÂRĂ s.f. v. **livăr¹.**

LIVDÉI s.m. (Într-o poezie populară) Nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. *Drumul ţie că ţi-oi da Prin foaia livdeiului Şi prin a costreiului.* PĂSCULESCU, L. P. 62.

– Et. nec.

LIVEÁDE s.f. v. **livadă.**

LIVÉDE s.f. v. **livadă.**

LIVÉDIE s.f. v. **livadă.**

LIVEGIOÁRĂ s.f. v. **livejoară.**

LIVÉJ s.n. v. **leveş.**

LIVEJOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui l i v a d ă; (regional) livăzuică, livăzuie, livezea. *Ograda ce au vândut Stanciul. O livejoară* (a. 1673). IORGA, S. D. V, 486, cf. CONV. LIT. XLIV$_2$, 268, SFC VI, 104. *Acolo o dat de livegioară, iar în livegioară, jos, era o scândurică cu nişte grăunţe pe ea.* VASILIU, P. L. 219, cf. LEXIC REG. 114.

– Pl.: *livejoare.* – Şi: (Mold.) **livegioáră** s.f.

– **Livadă** + suf. *-ioară.*

LIVEJÚIE s.f. v. **livăzuie.**

LIVÉNDĂ s.f. v. **lavandă.**

LIVÉNDULĂ s.f. v. **lavandă.**

LIVENŢÍCĂ s.f. v. **levănţică.**

LÍVER¹ s.m. (Într-o poezie populară; cu sens neprecizat, probabil) Şef, comandant (Mădulari – Drăgăşani). *Bună ziua, liverilor, Şi voi, ăi mai marilor, Şi voi, ciohodarilor!* ŞEZ. XII, 207.

– Pl.: *liveri.*

– Et. nec.

LÍVER² s.n. (Regional) Ivoriu, fildeş (Băişeşti – Fălticeni). GLOSAR REG. 45.

– Et. nec.

LÍVER³ s.n. v. **livăr¹.**

LIVERÁNT s.m. v. **liferant.**

LIVERÁNŢIE s.f. v. **liferaţie.**

LÍVERĂ adj. (Cu sens neprecizat, într-o ghicitoare) *Căţeluşa, livera, Paşte câmpul otova* (Coasa). PASCU, C. 174, cf. GOROVEI, C. 113.

– Et. nec.

LIVERVÓR s.n. v. **revolver.**

LIVÉŞ s.n. v. **leveş.**

LIVÉZ s.n. v. **leveş.**

LIVEZEÁ s.f. (Regional) Livejoară. *Acea livedzea goală, ce are măsură de un om, iaste a ta.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 236^{v}/19.

– Pl.: *livezele.*

– **Livadă** + suf. *-ea.*

LIVEZEÁLĂ s.f. (Regional) Faptul de a l i v e z i **(3)**; curăţire a unei păduri de uscături, de mărăcini etc. (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.

– **Livezi** + suf. *-eală.*

LIVEZÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A defrişa un loc împădurit, pentru a face imaş, livadă sau ogor; (regional) a runcui. Cf. BUL. FIL. III, 179, SCL 1970, 15, 19.

2. (Prin Olt.; complementul indică un teren) A lăsa să se înţelenească, a lăsa necultivat pentru a-l transforma în livadă. Cf. CV 1951, nr. 5, 25. *Livezâm* [pământul]. GL. OLT. [Pământul] *îl livezâm.* NALR–O IV MN 4, h 585/911. ◇ R e f l. [Pământul] *îl lăsăm să se livezească.* GL. OLT., cf. NALR–O IV MN 4, h 585/915.

3. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică o pădure) A curăţa de uscături, mărăcini, tufărişuri,

pentru ca să se poată dezvolta; (regional) a brănişti. UDRESCU, GL.

4. F i g. (Prin nord-vestul Munt.) A ucide. *Vino să te livezesc Şi pă loc să te isprăvesc.* GR. S. V, 29. *Vino să te livezesc, Cu tine să isprăvesc.* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *livezesc.*

– V. **livadă.**

LIVEZÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (Despre păduri tinere) Curăţat bine de uscături, de mărăcini, de tufişuri; (regional) brănişti. UDRESCU, GL.

2. (Despre fâneţe, islazuri) Curăţat de mărăcini şi de tufişuri. UDRESCU, GL.

– Pl.: *liveziţi, -te.*

– V. **livezi.**

LIVEZÍU, -ÍE adj. (Prin Bucov.) Violet. *Zisu-ţi-am când ţi-am zis ţie Să-ţi faci rochie livezie, Să-mi fii dragă numai mie.* MARIAN, H. 105, cf. LEXIC REG. 104.

– Pl.: *livezii.*

– Et. nec.

LIVEZÚIE s.f. v. **livăzuie.**

LIVIÁN s.m. şi f., adj. v. **libian.**

LIVÍD, -Ă adj. **I.** (Despre faţă, despre părţi ale feţei, p. e x t. despre alte părţi ale corpului omenesc) Care este albastru-verzui, violaceu, învineţit (de emoţie, de frig, de oboseală etc.); p. e x t. (despre oameni) cu obrazul învineţit; foarte palid **(1).** *Tremurând şi livid e Cain, fratricidul.* HELIADE, O. I, 394, cf. NEGULICI. *Pe corpul tău se-ntinse un rece frig de moarte Şi mâinile-ţi livide cu totul îngheţă.* R. IONESCU, C. 112/6, cf. BARCIANU. *I se lumina faţa sa lividă.* GHICA, S. 371, cf. PONTBRIANT. *Celălalt..., livid, fix, sperie prin un aer de ironie mortală.* HASDEU, I. V. 175, cf. COSTINESCU, LM. *Livid la faţă, desfigurat..., se zbătea între patru gardişti.* VLAHUŢĂ, O. A. 472, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Livid, cu vinele goale, cu ochii arşi de friguri..., a reapărut printre noi ca o fantomă într-un linţoliu.* LOVINESCU, C. IV, 58. *Am devenit livid şi am surâs ca un câine lovit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 13. *Se ridicau feţe livide, priviri înnebunite.* COCEA, S. II, 191, cf. SCRIBAN, D. *Buzele, altădată cărnoase şi niciodată carminate, erau acum livide şi subţiate de amărăciune.* CĂLINESCU, S. 15. *Momentul culminant e atunci când... jură moartea taurului şi păşeşte măsurat, grandoman, livid, înfăşurat în pelerină neagră... către animalul fioros.* RALEA, S. T. I, 337. *Slab şi livid şi aproape jerpelit, în nişte haine cadrilate.* VINEA, L. I, 156. *Era livid, descompus, pradă unei mari agitaţii.* V. ROM. aprilie 1957, 96, cf. DL. *Această lumină nu pătrundea însă chipurile decât pentru a le face livide.* PREDA, R. 255. *Buzele, până atunci livide, i se colorară violent, începând să-i tremure uşor.* T. POPOVICI, SE. 310, cf. DM, L. ROM. 1968, 42, FORM. CUV. I, 174, M. D. ENC. *După ce citeşte... toate rezultatele... devine livid.* CINEMA, 1974, nr. 2, 41, cf. DEX, L. ROM. 1979, 538, V. BREBAN, D. G. ✦ (Despre părţi ale corpului unor animale sau păsări) Vânăt **(I 1).** *Lividă era guşa curcanului, ca şi cum un început de gangrenă ar fi pus stăpânire pe dânsa.* ANGHEL, PR. 94.

2. (Despre lumină) Care este lipsit de intensitate, s t i n s, p a l[2] **(2)**, p a l i d **(2)**, p ă l i t[2] **(2)**; (despre surse de lumină) care răspândeşte o lumină rece şi slabă. *Acei oameni..., la livida lumină produsă prin atâtea scânteie resipite până-n fundul galeriilor suterane, abia putea deosebi cineva de sunt în adevăr fiinţe care viază sau nişte viziuni nopturne.* PELIMON, I. 132/25. *Trece ca osândiţii la ghilotină... într-o zi de execuţie cu lumina lividă.* C. PETRESCU, C. V. 357. *În ochi tu nu duci moartea şi perlele lichide În cari răsfrâng misterul văpăile livide.* ARGHEZI, VERS. 95. *Putregaiul lumina Cu pâlpâiri livide-n pâlcuri şi buchete.* LABIŞ, P. 393. *Lumina moale şi lividă Roditâ-i din acel venin Adus uitării să deschidă În aer ultimul declin.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 7/2, cf. M. D. ENC., DEX.

3. P. e x t. (Despre obiecte, fiinţe etc.) Care are o culoare plumburie, mohorâtă. *Prima stea care a scăpărat viu pe cerul livid ea a văzut-o.* COCEA, S. III, 23. *Îmbrăcat într-un palton livid.* CĂLINESCU, E. 400. *Îi aduce crucifixul livid pe lemnul roşu de mahon.* PERPESSICIUS, M. I, 298. *Şi ce reproşuri poate şi nedormite nopţi Curg în lividul sânge al strugurilor copţi.* LABIŞ, P. 154. *În cavalerul căror bolţi livide Petala dăruită va mai plânge?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 11, 4/1. (F i g.) *Există un hiatus... a cărui explicaţie nu poate fi căutată decât în zona lividă a psihopatologiei.* CINEMA, 1973, nr. 4, 18.

– Pl.: *livizi, -de.*

– Din lat. **lividus, -a, -um,** fr. **livide.**

LIVIDITÁTE s.f. Stare, înfăţişare a ceea ce este livid; s p e c. culoare violacee, paloare extremă a feţei. Cf. BARCIANU, COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *În lividitatea amurgului, cete continui de sălcii se târau în şanţurile de lângă linia ferată.* CĂLINESCU, C. N. 13. *Aştepta cu răceală şi cu un uşor dispreţ în lividitatea buzelor.* id. ib. 195. *Eminescu... păstrează... lividitatea luminii de lună pentru a proiecta zidirile.* id. O. XIII, 377, cf. DL, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Din fr. **lividité.**

LIVÍE s.f. (Învechit; în sintagma) *Friguri* (sau *frigură) de livie* = friguri galbene. Cf. BARCIANU. *Silita căsătorie E frigură de livie.* T. PAPAHAGI, C. L., cf. ZANNE, P. IV, 300, VI, 187.

– De la n. pr. **Livia** [= Libia].

LÍVING s.n. Cameră de zi (într-un apartament); living-room. *Locuinţa căpitanului, principalul urmăritor al agenţilor străini, constă dintr-un living – sufragerie – dormitor.* CINEMA, 1969, nr. 7, 10/1, cf. L. ROM. 1977, 592, DN[3].

– Pl.: *livinguri.*

– Din engl. **living** [room], fr. **living.**

LÍVING-ROOM s.n. (Anglicism) Cameră de zi (într-un apartament); living. L. ROM. 1977, 592, DN[3], DOOM[2].

– Scris şi: *livingrum* (DN[3]), *living room* (L. ROM. 1977, 592). – Pronunţat: *-rum*. – Pl.: *living-roomuri*.
– Din engl. **living-room.**

LIVÍNT s.m., adj. v. **levent.**

LIVINTÁR s.n. = (regional) **inventar** (Ciocăneşti – Iaşi). Cf. ALIL XXIII, 26, 39, ALR II/I MN 88, 2 714/365, ALRM II/I h 221/365.

LIVIOÁNĂ s.f. v. **lighioană.**

LIVIV s.m. (Bot.; regional) Coacăz *(Ribes rubrum)*. ŞINCAI, ap. BORZA, D. 148.
– Accentul necunoscut.
– Et. nec.

LIVIZÓR s.m. v. **revizor.**

LIVOJDÁR s.m. (Regional) Om care nu are casa lui proprie (Ciubanca – Dej). Cf. CHEST. II 8/322 a.
– Pl.: *livojdari*.
– Et. nec.

LIVÓN, -Ă s.m. şi f. (Învechit) Livonian (**1**). *Au leşii 2 arhiepiscopi şi 11 episcopi... la cneazia Litvei, 4 la livoni.* URECHE, L. 114, cf. S. C. ŞT. (IAŞI), 1959, 111.
– Pl.: *livoni, -e*.
– Derivat regresiv de la n. pr. **Livonia.**

LIVONIÁN, -Ă s.m. şi f., adj. (Rar) **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a regiunii baltice numite Livonia sau care este originară de acolo; (învechit) livon. *Livonianul nu spunea nimic, nu scotea un cuvânt.* BARBU, Ş. N. 10.
2. Adj. Care provine din Livonia, originar din Livonia. *Secretarul livonian le descrie ca pe adevărate latifundii.* BARBU, Ş. N. 301.
– Pronunţat: *-ni-an*. – Pl.: *livonieni, -e*.
– **Livonia** (n. pr.) + suf. *-an*.

LIVORNÉZ, -Ă adj. Care face parte din populaţia de bază a oraşului sau a provinciei italiene Livorno; care este originar din oraşul sau din provincia italiană Livorno. *Bărbierul livornez se puse pe lucru fără vreo observare.* BARONZI, C. II, 78.
– Pl.: *livornezi, -e*.
– **Livorno** (n. pr.) + suf. *-ez*.

LIVORVÉL s.n. v. **revolver.**

LIVORVÉR s.n. v. **revolver.**

LIVORVOÁRE s.n. pl. v. **revolver.**

LIVRÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică mărfuri, utilaje etc.) A furniza, a pune la dispoziţie, a preda (conform unei înţelegeri prestabilite). *Fabricele... nici că ar putea lifra atâta hârtie câtă pot aceste de aici* (a. 1873). BARIŢ, II, 231, cf. CADE. *Societatea tramvaielor ne întreabă dacă i putem livra o tonă de nituri.* CAMIL PETRESCU, U. N. 59. *Populaţia trebuie să livreze cantităţi însemnate de alimente.* VIANU, L. U. 359. *Se folosesc prăşitori livrate de industria noastră.* AGROTEHNICA, II, 94. *Marfa pe care le-am livrat-o era lipsită de importanţă.* VINEA, L. I, 405. *Tata n-a riscat să-şi epuizeze stocurile livrând papetăriilor produsul finit.* PREDA, C. I. P. III, 65. *Băncile nu mai aveau ce să mai livreze.* BARBU, S. N. 281. *Industria farmaceutică livrează acest medicament.* ABC SĂN. 110. *În loc de douăzeci de mii tone seminţe oleaginoase promise, au fost livrate doar cincisprezece mii.* D. R. POPESCU, I. Ş. 503, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ◇ (Prin extensiune) *Solurile... lipsite total de... fragmente capabile să livreze solului cationi bazici.* CHIRIŢĂ, P. 490. *O sensibilitate nervoasă... îl va livra succesiv unor „case de sănătate".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 19/1. ◇ Refl. pas. *Fondul propriu-zis pentru construcţie urmând a se livra la începerea lucrărilor.* CĂLINESCU, B. I. 504. *Aparatul... se livrează într-o cutie de lemn portabilă.* CHIRIŢĂ, P. 859.
– Prez. ind.: *livrez*. – Şi: (învechit, rar) **lifrá** vb. I.
– Din fr. **livrer.**

LIVRÁBIL, -Ă adj. Care se poate livra (imediat sau la un termen convenit). *Vânzarea... câtorva mii de vagoane de cereale, livrabile în doi ani, ar putea procura un avans.* TITULESCU, D. 69. *Se numeşte bogăţie... un bun mobilizabil, livrabil la dorinţă.* RALEA, S. T. III, 296, cf. DL, DM, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *livrabili, -e*.
– Din fr. **livrable.**

LIVRÁRE s.f. Acţiunea de a livra şi rezultatul ei; predare, furnizare. *Va fi nevoie... să susţină această dezvoltare prin livrări tot mai mari.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 266. *Convenirăca livrările... să se facă până la concurenţa unei sume rotunde.* CĂLINESCU, S. 265. *Ce se va alege din contracte, din livrări?* VORNIC, P. 159, cf. DL. *Mă îmbolnăvesc în ziua livrării.* T. POPOVICI, S. 179, cf. DM. *Ameninţarea... dovedeşte puterea deosebită... de care depindea chiar livrarea unor icre.* STOICESCU, S. D. 209. *A recomandat concernului Krupp să întrerupă orice livrări de arme cu destinaţia Varşovia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 52, 30/3, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *livrări*.
– V. **livra.**

LÍVRĂ s.f. **1.** Veche unitate monetară, utilizată în special în Franţa şi în ţările anglo-saxone, a cărei valoare a variat de la o epocă la alta. V. liră[2]. *Această piatră de diamant a fi vrednică ca la 5 milioane livre* (a. 1815). ŞA II, 216, cf. STAMATI, D. *A evaluat arenda fermei drept 150 de livre.* GHICA, S. 580. *Noi vom câştiga o sută mii de livre pe an.* BARONZI, I. G. 143/15, cf. GANE, N. III, 130, COSTINESCU. *Interesul ei era proteguirea însemnatului comerţ... care în 1782 se suise la 48 milioane de livre.* XENOPOL, I. R. IX, 208, cf. CLIMESCU, A. 263, BARCIANU, N. A. BOGDAN, C. M. 169, CADE. *Tată-său... ţi-a dat nu numai fata, ci şi o sută de mii de livre zestre.* CAMIL PETRESCU, T. II, 410. *În 1559, datoria publică a Franţei e evaluată între 39 şi 44 milioane de livre.* OŢETEA, R. 177. *Domnul controlor*

nu are-o livră-n ladă. CĂLINESCU, O. IX, 213, cf. GRAUR, CUV. Î. 120, L. ROM. 1957, nr. 5, 93, DL, DM, DEX. ✧ (Învechit) *Livră sterlină* (sau *sterling, sterlingă*) = liră sterlină, v. liră[2]. *Capital realizat de un milion de livre sterlingi* (a. 1848). DOC. EC. 943. *Începură a bombarda pe acest virtuos cu... pungi pline de livre sterlinge.* FILIMON, O. II, 328, cf. COSTINESCU. *În Englitera nu există nicio livră sterling în budgetul statului.* MAIORESCU, D. I, 286. *Cea mai mare... îi aducea... o livră sterling şi jumătate pe săptămână.* CONTEMPORANUL, I, 508. *Nu va face mare deosebire între mărcile imperiului germanic şi livrele sterline.* EMINESCU, O. IX, 165, cf. GANE, N. III, 130, ALEXI, W., N. A. BOGDAN, C. M. 128, ŞĂINEANU, D. U., CADE.

2. Veche unitate de măsură pentru greutate, folosită în special în ţările anglo-saxone şi în Franţa, a cărei mărime a variat, după epoci şi regiuni, între 380 şi 552 grame. V. liră[1]. Cf. DRLU, POEN.–AAR.–HILL, II, 112[2]/7. *Au ocaua de patru libre, toată libra sau litra de 12 unţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 467/9. *Trupul omenesc... trage 125 livre.* VEISA, I. 16/18. *Să toarne dasupra 1 livră... de rachiu sau spirt.* FACTOR, M. 9/13. *Aruncau ghiulele de cincizeci şi şease livre.* BĂLCESCU, M. V. 154. *Trei livre de făină de grâu dă numă şease livre de pâine.* BREZOIANU, A. 591/14. *Înainte de anul 1840, măsurile corente în Francia erau toana, livra etc.* MĂS. GR. 75/2. *Are trebuinţă de 7 livră (2 ½ oca) de frunză de dud.* BARASCH, M. I, 99/28. *Trebuie să tragă cel puţin 61 de livre.* GHICA, S. 551. *El coprindea fructe... şi jumătatea unei pâni de două livre.* BARONZI, I. G. 522/16, cf. COSTINESCU. *Dl. Marcel... învaţă greutăţile şi măsurile, înfăţoşând elevilor coţi, picioare, livre, uncii.* CONTEMPORANUL, I, 387. *La 1850 s-a cules borangic pentru 1400 livre.* PAMFILE, I. C. 83. *100 livre nemţeşti cântăreau 44 ocă în capăt.* N. A. BOGDAN, C. M. 173, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1962, 430, CL 1973, 262, DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (Învechit) Măsură de capacitate utilizată în special pentru cereale. V. liră[1] **(I 4).** *Împreună comparau livrele, greutatea grâului lor.* CHIRIŢESCU, GR. 205. *Pentru măsura cerealelor şi altor producte agricole apare kila... sau livra, egală cu 2¼ ocă.* N. A. BOGDAN, C. M. 173, cf. CADE.

– Pl.: *livre.* – Şi: (învechit) **libră** s.f.

– Din fr. **livre.**

LIVREÁ s.f. Costum purtat de oamenii din suita unui rege, a unui nobil etc., având însemne sau culori distinctive; îmbrăcăminte cu o anumită croială şi în anumite culori, purtată de personalul (masculin) al unei case; uniformă (împodobită cu galoane şi fireturi) purtată de personalul de serviciu din unele cluburi, hoteluri, restaurante etc. *Echipajul avea... doi lachei... din care unul... avea o livree foarte bogată.* CR (1838), 23[2]/41. *Purta livreaoa Înălţimii Sale.* VOINESCU II, M. 60/26. *Îmi refuza echipajuri nuouă, livrei şi găteli.* id. ib. 103/27, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 112[2]/14. *Cerut-au... O caretă în livrele, un costium de amazon.* ASACHI, S. L. I, 216. *Groomul (ficiorul) lui avea livrea nouă.* FM (1846), 190[1]/33, cf. STAMATI, D. *Iaşul..., strălucitor de trăsuri, livrele, toalete..., se zbuciuma.* RUSSO, S. 29, cf. POLIZU. *Fiindcă băietul este curăţăl, a să-l îmbrace c-o livrea frumoasă.* NEGRUZZI, S. I, 298. *Nicio livrea... costumul ciocoiului era întocmai ca şi al stăpână-său.* BOLLIAC, O. 215. *De la etatea de 12 ani, îmbrăcând livreaua, era aplicat... la diferite serviciuri domestice.* SION, P. 87. *Salonul... era totdauna păzit de cincizeci soldaţi armaţi şi învestmântaţi cu livreaua lui.* FILIMON, O. II, 118, cf. PONTBRIANT, D. *Un domestic, îmbrăcat într-o livrea foarte elegantă, se arătă pe pragul uşei.* BARONZI, C. III, 89/27. *Iaca tuţuianu... şi-o pus livreaua.* ALECSANDRI, T. 426, cf. COSTINESCU, LM. *Numai oameni în livrele galonate şi cu peruci pudrate.* ODOBESCU, S. III, 144. *Dări impuse asupra cailor, servitorilor, livrelelor a o mână de oameni avuţi reprezintă în genere o sumă neînsemnată.* EMINESCU, O. XII, 63. *Livrele cu galoane late... sunt asemenea.* CARAGIALE, O. V, 400. *Cu vizitiul şi feciorul îmbrăcaţi în livrele serioase..., ele se uită pe sub gene la Cuza.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Apare... un om înalt, chipeş, îmbrăcat într-o livrea galonată.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 113. *Pletele ţărăneşti tunse, livreaua îmbrăcată – de acum erau ai statului.* BACALBAŞA, M. T. 154, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dete hăţurile în mâna grăjdarului îmbrăcat... într-un soi de livrea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 163. *Avea tot ce-i trebuie: livrea, galoane, nasturi auriţi, fireturi.* C. PETRESCU, A. R. 41. *Poftiţi, zice roşcovanul sumecându-şi livreaua de catifea.* BRĂESCU, A. 168. *Îmi porunci... omul de sub şapca galonată şi livreaua arogantă.* VOICULESCU, P. II, 191. *Un vizitiu ras, în livrea albastră, cu nasturi galbeni, şfichiuia caii.* SADOVEANU, O. IV, 9. *Valeţii în livrele galonate... păreau nişte statui.* BART, E. 39, cf. L. ROM. 1963, 660, SCRIBAN, D. *I-a atins cu capătul bastonului tivul pelerinei livrelei.* CĂLINESCU, I. 77. *Trecerea lui... într-o trăsură străjuită de lachei în livrele... este aceea a unui om plin de sine.* VIANU, L. R. 412. *Am întrebat pe omul în livrea.* STANCU, R. A. I, 281. *O lua cu măreaţa lor trăsură,... pe capră cu un vizitiu în joben şi livrea.* VINEA, L. II, 13, cf. GRAUR, E. 49. *În faţa uşilor, slujitori în livrea.* VORNIC, P. 129. *Muscalul în livrea de catifea albastră le atingea rar spatele.* BARBU, G. 32. *Uşierii în livrele deschid uşile palatului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 11, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *livrele.* – Şi: (învechit, rar) **livrée** (pl. *livrei*) s.f. HELIADE, L. B. III, M. 46/9.

– Din fr. **livrée.**

LIVRÉE s.f. v. **livrea.**

LIVRÉSC, -Ă adj. (Despre opere, forme literare) Care provine din cărţi, care se întemeiază pe conţinutul cărţilor; (despre oameni de litere) care îşi fundamentează activitatea pe experienţa pur literară, fără legătură cu viaţa concretă, cu observaţia directă. *Acest poet... nu face parte din nicio şcoală... şi nu e deloc livresc.* IBRĂILEANU, S. 205. *Fibra religioasă a scriitorului se mai manifestă... sub formă pur livrescă.* LOVINESCU, S. V, 68. *Andrei, sentimental şi sincer, dându-şi totuşi seamă că e livresc.* CAMIL PETRESCU, T. I, 101. *Nu este în cartea lui nimic livresc, convenţional.* CONV. LIT. LXVII, 480. *Am căpătat de la ea noţiunea vie, nu livrescă, a exuberanţei irezistibile.* TEODOREANU, M. II, 513. *Cu cât e mai puţin livresc, cu atât e mai preţios.*

SADOVEANU, O. XIX, 333. *Cu nicio apropiere livrescă nu putem aproxima impresia de vastitate cerească pe care ne-o dau câteva din paginile noului volum al lui Arghezi.* STREINU, P. C. I, 32, cf. IORDAN, L. R. 341. *Teorii livreşti intervin adeseori în reflecţiile studentului în filosofie.* VIANU, A. P. 390. *E încă o dovadă a unui pesimism cu totul livresc.* CĂLINESCU, O. XII, 18. *Considerau pe Machiavelli un teoretician „livresc".* id. C. O. 370. *Strania povestire... se urzea... din asociaţii livreşti.* PERPESSICIUS, M. III, 1. *O asemenea literatură implică... numeroase ecouri livreşti.* CONSTANTINESCU, S. I, 173. *Autorul „Ţiganiadei" nu va deveni tipul livresc al savantului de cabinet.* IST. LIT. ROM. II, 67. *Provine dintr-o contaminare livrescă a personajului.* N. MANOLESCU, A. N. I, 235, cf. CL 1969, 327. *Schimbarea la faţă a fost... prea livrescă.* CINEMA, 1973, nr. 2, 15. *Nu e un scriitor livresc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 42, 7/2. *Surse, în esenţă, livreşti: poezia trubadurilor:... poezia neoanacreontică.* SIMION, D. P. 286, cf. DEX. *E realizat prin elegantă ironie livrescă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/1, cf. DN[3]. *Criticii fac o poezie livrescă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 10/2. ✧ (Substantivat, n.) *Vechea ştiinţă... declara livrescul o simplă poză superficială.* CAMIL PETRESCU, T. II, 116. *Ecranizările... nu plătesc tribut prea mare livrescului.* CINEMA, 1973, nr. 4, 35. *Livrescul participă la starea lirică.* SIMION, S. R. III, 101. *Discută... chestiunea livrescului la Sadoveanu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 9/1. *S-a vorbit astfel despre livresc, manierism, preţiozitate.* ib. nr. 16, 9/1. ✦ (Despre cuvinte, expresii, forme gramaticale) Care se foloseşte numai în cărţi şi în limbajul oamenilor culţi; care este preluat pe cale cultă. *Construcţiile „livreşti" ale scriitorilor sau ale oamenilor de ştiinţă sunt totdeauna mai mult sau mai puţin artificiale.* PUŞCARIU, L. R. I, 127, cf. DL, DM. *Acestea par a fi emoţiile fireşti, reale, imediate, descojite de terminologia lor livrescă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 41, 8/3, cf. DEX, DN[3]. *Formaţii româneşti compuse cu „mondo-"... aparţin zonei livreşti a vocabularului.* L. ROM. 1981, 338, cf. V. BREBAN, D. G. ✦ (Rar; despre limbi) Care este învăţat exclusiv din cărţi. [Limba franceză] *e o limbă livrescă pentru tine, n-ai amintiri în ea.* TEODOREANU, M. II, 60.

– Pl.: *livreşti.*

– Din fr. **livresque.**

LIVRÉT s.n. **1.** (Învechit) Cărticică; condicuţă. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., CADE.

2. (Şi în sintagmele *livret militar, livret de oaste)* Document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzând situaţia militară şi alte date privitoare la titular. *O dovadă despre acest raport unic şi solemn între chiar persoana regelui şi soldat sunt şi „livretele individuale".* MAIORESCU, D. III, 396. *E de ajuns să trimeată livretul sau foaia personală.* BACALBAŞA, M. T. 231. *Da-ncotro, măi flăcăi?... – Ne ducem la campanie să ne vizăm livretele.* SANDU-ALDEA, A. M. 125. *Articol din codul de război, ataşat în extras la livretul individual al soldatului.* PAMFILE, I. C. 238. *Trebuise să meargă până la reşedinţă, cu livretul de oaste, şi uitase.* GÂRLEANU, N. 10. *Un fel de livret lunguieţ şi îngust, având drept titlu... vorbe multe.* BASSARABESCU, S. N. 114. *Trăiţi, domnule locotenent, sunt negustor şi mi-am făcut datoria către ţară la 77. Iată livretul meu (şi întinde spre ofiţer cărticica).* SADOVEANU, O. XXI, 43. *Are grijă notarul să le ia morţilor livretele militare şi să-i însemne într-un registru.* STANCU, D. 416. *Romanii, după obiceiul lor, puneau inscripţii peste tot,... eliberau „livrete militare" săpate în plăcuţe de bronz.* COTEANU, S. E. 59. *Să fie cel al cărui livret militar l-am găsit la subsol?* D. R. POPESCU, I. Ş. 207, cf. V. BREBAN, D. G. ✧ (Tehn.) *Livretul utilajului* = document de evidenţă care cuprinde date privitoare la un utilaj (denumirea, anul fabricaţiei, producătorul, caracteristici tehnice, reparaţii etc.). DEX.

3. (Învechit) Tabla înmulţirii. Cf. COSTINESCU.

4. (Ieşit din uz; şi în sintagmele *livret de identitate, livret individual)* Document care serveşte ca legitimaţie; carte de identitate. *Livret de identitate.* COSTINESCU, ALEXI, W., cf. ŞĂINEANU, D. U. *Da-l mai cheamă şi A Catrinei, dacă te uiţi bine la livretul lui.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 292.

5. (Ieşit din uz) Libret (bancar). *Ne omoară, domnule prefect... ne fură banii de la livrete... Scăpaţi-ne din ghearele acestui director!* VLAHUŢĂ, S. A. II, 96. *De altminteri, cred că are ceva avere... Are şi livret la Casa de Economie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 75.

– Pl.: *livrete.* – Şi: **(3) livrétă** s.f. COSTINESCU.

– Din fr. **livret.**

LIVRÉTĂ s.f. v. **livret.**

LIVREZOÁNĂ s.f. v. **livrezon.**

LIVREZÓN s.n. (Franţuzism învechit) **1.** Faptul de a livra o marfă; livrare, furnizare. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111[2]/47, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. ✦ Marfă vândută sau furnizată. STAMATI, D.

2. Fragment de lucrare ştiinţifică sau beletristică, tipărit sau gravat; publicaţie în fascicule sau în broşuri separate; cărticică. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Acest dicţionar s-a publicat în livrezoane.* COSTINESCU, ALEXI, W.

– Scris şi: *livreson.* PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. – Pl.: *livrezoane.* – Şi: **livrezónă** (COSTINESCU), **livrezoánă** (POEN.–AAR.–HILL, V. II, 111[2]/47) s.f.

– Din fr. **livraison.**

LIVREZÓNĂ s.f. v. **livrezon.**

LÍVUR s.n. v. **livăr[1].**

LIZĂT s.m. Nume dat produsului de disoluţie a celulelor, a bacteriilor prin liză[2] **(1).** *Acest humus aparţine acelui grup de corpuri, care în fiziologie se numesc lizaţi.* CHIRIŢĂ, P. 124.

– Pl.: *lizaţi.*

– **Liză[2]** + suf. *-at.*

LÍZĂ[1] s.f. (Prin Mold.) Numele a două specii de muşcată: **a)** muşcată *(Pelargonium zonale).* BORZA, D. 125; **b)** muşcată creaţă *(Pelargonium radula).* id. ib.

Cf. DR². IX–X, 188, H X 354, 445, XII 281, A V 14, 15, 18, 26, VI 8, 10, 26, GLOSAR REG. 65.
– Pl.: *lize.* – Şi: **lísă** s.f. H X 354, 445, XII 281.
– Din germ. dial. [stinkete] **Liese,** magh. [büdös] **Lizi.**

LÍZĂ² s.f. **1.** Fenomen de dezintegrare şi dizolvare a unor elemente organice (ţesuturi, celule, microbi) sub acţiunea agenţilor fizici, chimici sau biologici. Cf. DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.
2. Diminuare treptată a intensităţii simptomelor unei boli. Cf. DN³, DEXI.
– Pl.: *lize.*
– Din fr. **lyse.**

LÍZĂ³ s.f. Cărucior cu două roţi folosit pentru transportul sacilor la moară, la siloz sau, în fabricile de hârtie şi în întreprinderile poligrafice, pentru transportul topurilor, baloturilor şi sulurilor de hârtie. Cf. DEX, L. ROM. 1983, 123, V. BREBAN, D. G.
– Pl.: *lize.*
– Et. nec.

LIZĂÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A râde mult; a se hlizi (Sânmihaiul de Câmpie – Reghin). TODORAN, GL. *Atâta s-o lizăit.* id. ib.
– Prez. ind.: *lizăiesc.*
– Cf. h l i z i.

LIZEÁSCĂ s.f. (Prin Munt.) Nume dat unui dans asemănător cu o sârbă. Cf. H IV 90, IX 205, ALR I 1 477/700.
– Et. nec.

LIZÉNĂ s.f. (Rar) Ornament arhitectural în formă de fâşie. *Pereţii exteriori, cu lizene şi arcade turtite, poartă şi ei urmele unor zugrăveli foarte bogate.* PĂCALĂ, M. R. 369.
– Pl.: *lizene.*
– Din germ. **Lisene.**

LIZERÉU s.n. (Anat.) Zonă de demarcaţie între două aspecte tisulare. DN³, DEXI.
– Pl.: *lizeree.*
– Din fr. **liseré.**

LIZEUZĂ s.f. (Franţuzism) Un fel de bolero purtat de femei peste cămaşa de noapte. *Pe umeri purta o lizeuză de lână palid-roză.* VINEA, L. II, 188, cf. DEX, DN³.
– Pronunţat: *li-zö-.* – Pl.: *lizeuze.*
– Din fr. **liseuse.**

LIZÍ vb. IV. R e f l. = (regional) **hlizi.** Cf. CIHAC, II, 139, LM, SCL 1950, 107, PAŞCA, GL., TODORAN, GL. *Nu te linzî!* ALR I 70/251. *Mă, nu te tăt lizî!* ib.70/270. *O-nceput şi să lizască.* ib. 71/337, cf. ALR I 1 151/278, 335, 337, 339, 357, 359, L. COSTIN, GR. BĂN. 130, LEXIC REG. 24.
– Şi: **linzí** vb. IV.

LIZÍBIL, -Ă adj. Care poate fi citit (cu uşurinţă); citeţ, legibil. *Este săpată o inscripţiune, de sus până jos foarte lizibilă.* I. IONESCU, M. 605, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1960, 238. *Ori nu ni s-a oferit codul, ori ele nu erau prea lizibile nici pentru autorul lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 16/4. *Partea a doua a cărţii cuprinde acest jurnal... retranscris de el într-o formă lizibilă.* ib. nr. 2, 19/2, cf. DEX, DN³. *Această ultimă strofă, perfect lizibilă, îi rămâne necunoscută.* MS. 1988, nr. 2, 8.
– Pl.: *lizibili, -e.*
– Din fr. **lisible.**

LIZIDÍNĂ s.f. (Ieşit din uz) Dizolvant al acidului uric, care se administrează împotriva gutei. Cf. BIANU, D. S.
– Pl.: *lizidine.*
– Din fr. **lysidine.**

LIZIÉRĂ s.f. **1.** Margine a unei păduri unde aceasta se interferează cu terenul neîmpădurit; p. e x t. margine a unei livezi, a unei localităţi, a unei provincii, a unei ţări etc. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *În cursul iernii, sub acoperământul pădurii şi pe liziera acesteia se acumulează mari cantităţi de zăpadă.* CHIRIŢĂ, P. 473. *Această viaţă la conace era răspândită pe toată liziera de nord a Olteniei.* VUIA, PĂST. 173, cf. DS. *Dinspre liziera de salcâmi, noaptea gemu într-o extraordinară explozie.* CAMILAR, N. I, 426. *Campania are misiunea să înainteze de pe liziera satului, să ia gara cu asalt şi să dea inamicul peste cap.* PREDA, M. 98. *Spre liziera pădurii sclipiră carapacele unor tanchete uşoare şi rapide.* BARBU, Ş. N. II, 289. *Locul ales pentru pânda cu bufniţa trebuie să fie cât mai liniştit..., lângă liziera de salcâmi.* VÂN. PESC. octombrie 1964, 21. *S-o târască până la liziera gutuilor.* BĂNULESCU, C. M. 81. *Aici, pe liziera verde a câmpiei române, Dunărea devine, mai mult ca oriunde, un mare fluviu.* CONTEMP. 1970, nr. 1 231, 10/4, cf. DEX. *Aliniamentul... se află pe liziera de nord-vest a localităţii.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 22, cf. V. BREBAN, D. G., A III 1. ◇ F i g. *Anton Pann..., un Matei Caragiale... s-au coborât şi ei în zona balcanică a lumii noastre, lizieră morală răsăriteană a continentului.* CONSTANTINESCU, S. II, 154. *Rămâne la liziera poeziei, prin prea multele concesii pe care le face actualităţii.* PERPESSICIUS, M. III, 256. *La liziera cu moartea, dragostea se munceşte să vieze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 5/3.
2. Fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. (de obicei de altă culoare) aplicată ca garnitură la cusăturile sau la pliurile unui obiect de îmbrăcăminte. V. p a s p o a l. Cf. DEX, V. BREBAN, D. G.
3. Margine longitudinală a unei bucăţi de ţesătură, pe care se imprimă marca fabricii şi calitatea ţesăturii. Cf. DEX, MDN.
– Pronunţat: *-zi-e-.* – Pl.: *liziere.* – Şi: (regional) **lizire** s.f. A III 1.
– Din fr. **lisière.**

LIZIGÉN, -Ă adj. Care provoacă o disociere sau o distrugere a celulelor. Cf. DEX, MDN.
– Pl.: *lizigeni, -e.*
– Din fr. **lysigène.**

LIZIMÉTRU s.n. Instalaţie specială cu ajutorul căreia se colectează şi se măsoară cantitatea de apă

infiltrată într-un anumit volum de sol în vederea studierii capacității de înmagazinare a apei pe diferite tipuri de sol. *Metoda de lucru mai des folosită este aceea a lizimetrelor.* CHIRIȚĂ, P. 283, cf. DEX.
– Pl.: *lizimetre.*
– Din fr. **lysimètre.**

LIZÍNĂ s.f. Aminoacid principal cu înalte calități nutritive, conținut în cantități variabile în majoritatea proteinelor vegetale și animale. Cf. ENC. VET. 174, MACAROVICI, CH. 582. *Aceștia mai conțin glucoză, fructoză... și baze azotoase (arginină, lisină).* FLORA R.P.R. VII, 361, cf. DEX, L. ROM. 1990, 97.
– Scris și: *lisină.* – Pl.: *lizine.*
– Din fr. **lysine.**

LIZÍRE[1] s.f. (Regional) Râs neruşinat (Bonț – Someș). COMAN, GL.
– Pl.: *liziri.*
– V. **lizi.**

LIZÍRE[2] s.f. v. **lizieră.**

LIZITÁ vb. I v. **licita.**

LIZITÁȚIE s.f. v. **licitație.**

LIZITÚRĂ s.f. (Prin Maram.) Râs[2]. Cf. LEXIC REG. 24.
– Pl.: *lizituri.*
– **Lizi** + suf. *-tură.*

LÍZNIȚ, -Ă subst., adj. (Prin nord-estul Transilv. și prin Maram.) **1.** S.m. Măr[1] pădureț. ALR–M II h 454.
2. Adj. (Despre pomi fructiferi) Nealtoit, sălbatic, pădureț. Cf. ALR–M II h 454, ALIL XXIX, 187, 188. ✦ (Regional) Sărăcăcios. I. CR. V, 152.
3. S.f. (Mai ales la pl.) Fruct. Cf. ALEXI, W., GHEȚIE, R. M. 241, PAȘCA, GL., ALR I 870/215, 217, 269, 355. *Lizniță̂le degeră iarna.* ALR I 880/269, cf. ALR–M h 479/237, 238, ALIL XXIX, 188.
4. S.m. Arbore fructifer. Cf. BL VI, 192, ALIL XIX, 210, ALR I 869/ 215, 217, 218, 269, 360, 361. ✦ (Regional) Prun (Borșa). Cf. ALR I 871/361.
5. S.n. Mulțime de arbori fructiferi; pomet[1]. *Avem în grădină lizniț.* GLOSAR REG. 45.
– Pl.: *lizniți, -e* și **(3)** *liznițuri* (ALR–M II h 479/237).
– Și: **lézniț, -ă** (ib. h 454), ALIL XXIX, 187, 209) adj., **lísniț** (CHEST V/66 supl.) s.m., **lísniță** (GHEȚIE, R. M. 241, PAȘCA, GL.), **lișniță** (ALEXI, W., GHEȚIE, R. M. 241, MAT. DIALECT, I, 24) s.f., **lișnice** (DR. II, 705) s.f. pl.
– Din ucr. **лисниця** „mere, pere pădurețe".

LIZOFÓRM s.n. (Ieșit din uz) Săpun lichid pe bază de formol, cu proprietăți antiseptice și dezodorizante puternice. Cf. BIANU, D. S.
– Din fr. **lyso**[zyme] + **form**[ol].

LIZÓL s.n. Emulsie de crezoli cu săpun folosită ca agent de dezinfectare. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 147. *Tot antiseptice sunt: creolina, formolul..., lisolul.* VOICULESCU, L. 27. *Crezolul brut solvit în soluție de săpun este lysolul.* MACAROVICI, CHIM. 501, cf. LTR, L. ROM. 1969, 337, DEX, DOOM[2].
– Scris și: *lysol.* – Și: **lisól** s.n.
– Din germ. **Lisol.**

LIZOZÍM s.n. v. **lizozimă.**

LIZOZÍMĂ s.f. Proteină cristalizabilă prezentă în salivă, în lacrimi și în albușul de ou, cu puternică activitate enzimatică asupra unor germeni patogeni. DEX, cf. DN[3].
– Scris și: *lisosimă.* DN[3]. – Pl.: *lizozime.* – Și **lizozím** s.n. ib.
– Din fr. **lysozyme,** engl. **lysozym.**

LIZUÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Prin Munții Apuseni) A se murdări; a se umple cu noroi. Cf. FRÂNCU–CANDREA, M. 102. *Copilu s-o lizuit cu magiun.* DR[2]. IX–X, 188, com. din CÂMPENI,
2. T r a n z. (Regional) A da cu lut pe jos; a lipi, a murui (Muereasca de Sus – Băile Olănești). Cf. NALR–O II h 197/909.
– Prez. ind.: *lizuiesc* și *lízui* (com. din CÂMPENI).
– Et. nec.

LLĂNOS s.n. pl. v. **liane.**

LOÁ vb. I v. **lua.**

LOÁBĂ s.f. v. **lodbă.**

LOÁBDĂ[1] s.f. v. **lodbă.**

LOÁBDĂ[2] s.f. v. **loptă.**

LOÁCĂNE s.f. pl. (Regional) Șuvițe de păr care atârnă dezordonat; lațe. Cf. DR. X, 293.
– Din germ. **Locken** (pl. lui *Locke).*

LOÁCȘE s.f. pl. v. **lașcă.**

LOÁDĂRE adj. v. **ledere.**

LOÁDBĂ s.f. v. **lodbă.**

LOÁGĂR s.n. v. **lagăr**[1].

LOÁGHER s.n. v. **lagăr**[1].

LOAIÁL, -Ă adj. v. **loial.**

LOAIALÍSM s.n. v. **loialism.**

LOAIALÍST, -Ă s.m. și f. v. **loialist.**

LOAIALITÁTE s.f. v. **loialitate.**

LOÁIETĂ s.f. v. **liotă.**

LOÁJĂ s.f. (Prin Ban.) Minciună **(I 1).** Cf. GĂMULESCU, E. S. 148.
– Pl.: ?
– Din sb. **laža.**

LOAM s.n. (Învechit, rar) Tip de sol format din lut, nisip şi substanţe organice. *Loamele sau pământurile franşe sunt acelea cultivate îndelungat timp şi care sunt cele mai roditoare.* I. IONESCU, B. C. 423/13.
– Pronunţat şi: *loum.* – Pl.: *loame.*
– Din engl. **loam.**

LOÁMPĂ s.f. v. **lampă**[1].

LOÁN s.n. v. **lăun.**

LOÁNDRĂ s.f. v. **landră.**

LOÁNHAŞ, -Ă adj. (Regional; despre apă) Călduţ (Voivozi – Marghita). Cf. ALR SN IV h 1 128/325.
– Pl.: *loanhaşi, -e.*
– Din magh. **lanyha,** dial. **lanyhâs.**

LOÁPTĂ s.f. v. **loptă.**

LOÁRE s.f. v. **luare.**

LOÁSPĂ s.f. (Prin Maram.; adverbial) Foarte ud; leoarcă. *M-o udat de tot îs loaspă.* ALR SN III h 844/353.
– Et. nec.

LOÁŞCĂ s.f. v. **laşcă.**

LOÁŞINĂ s.f. (Prin sudul Transilv.) Cui folosit pentru fixarea şinei de cale ferată minieră pe traverse. Cf. PAŞCA, GL.
– Pl.: *loaşine.*
– Din germ. **Laufschiene.**

LOÁŞTE s.f. (În dicţionarele din trecut) Soartă, noroc. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 175, ALEXI, W.
– Et. nec.

LOÁT, -Ă adj. v. **luat**[2].

LOÁŢE s.f. v. **laţe.**

LOÁVĂ s.f. (Prin Olt. şi nord-vestul Munt.) Timp sau moment prielnic (pentru dezvoltarea plantelor); p. ext. rod bogat; abundenţă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CIAUŞANU, V. 176, cf. LEXIC REG. 42. ✧ Expr. **A fi lovă mare** = a ploua la momentul prielnic unei bune recolte. Cf. BARONZI, L. 112. *A fost lovă mare. S-a lovit ploaia tocmai la timp.* id. ib. **A găsi loava** = a avea noroc în urma unui concurs de împrejurări favorabil. Cf. BOCEANU, GL. **A avea** (sau **nimeri) loava** (la ceva) = a avea noroc în întreprinderea unei acţiuni oarecare, a da lovitura. Cf. CIAUŞANU, V. 176, UDRESCU, GL. **A lovi loava** (pe cineva) = a i se întâmpla cuiva un lucru favorabil, în mod neaşteptat, a da norocul peste cineva. Cf. CIAUŞANU, V. 176. **A-şi găsi** (sau **a nu-şi găsi) loava** (cu cineva) = a (nu) îi merge bine, a (nu) se potrivi, a (nu) se înţelege cu cineva. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *loave.* – Şi: **lóvă** s.f.
– Postverbal de la **lovi.**

LOÁZĂ s.f. **I. 1.** (Popular; şi cu determinare „de vie") Viţă[2] **(1 1)** de vie, vie[1] **(1)** (LB, CADE, H XVIII 291, ALIL XXIX, 442, COMAN, GL., com. BENIUC, ALR I 1 710/51, 56, 75, 87, ib. 1 712/69, ALR II/36, ALR SN I h 224/105, LEXIC REG. II, 40, FOLC. TRANSILV. II, 614, ZANNE, P. IV, 485); spec. tulpină de vie[1] cu mlădiţele, cârceii şi frunzele (DDRF, CADE, SCRIBAN, D., H XVIII 3, 267); mlădiţă tăiată dintr-o coardă de viţă[2] **(I 1),** care se sădeşte în pământ pentru a da naştere la o plantă nouă (CIHAC, II, 177, H XVIII 268, ALR I 1 713, ALR II 6 108/29, 36, 47, 53, 76, ib. 6 109/29, 36, 47, 76); ciorchine mare de strugure (DOINE, 89). *Noi zicem viţei de viie loză.* LIUBA–IANA, M. 73. *Vine câte un grăuraş, Duce câte un struguraş, Vine câte-o cioară neagră, Duce câte-o loază întreagă Şi rămân butucii goi.* DOINE, 89. *Bună să fii, loza viinii, Struguri ghin cinie să să facă.* GRAIUL, II, 140. (Cu determinările „vinului") *Sunt trei flori d-alese... Loza vinului Din grai le grăia... „Eu sunt mai aleasă".* FRÂNCU–CANDREA, M. 196. *Trei flori d-aleasă, Ele se certară... Care îs mai mari: „Ba eu îs mai mare, Loza vinului, Că fără de mine Nu-şi cunună nime".* PAMFILE, CR. 78. *Loaza vinului.* ARH. FOLK. VII, 121. ✦ P. gener. Creangă (dintr-o tufă), ramură; grup de flori crescute dintr-o singură rădăcină, tufă. Cf. LM, CIHAC, II, 177, POLIZU, DDRF, CADE, GĂMULESCU, E. S. 149, ALR I 988/335, 554, ib. 1 710/10,11, ib. 1 712/69, ALR SN I h 226/36. *O grădină foarte frumos întocmită, având..., până la odăi, loze cu brazdă şi printr-însele flori şi copaci.* GOLESCU, Î. 16. *Aproape de poartă e o loază cu micsandre frumoase.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 261. *O bancă aşezată între două loaze cu rozete, cu petunii şi cu verbine.* id. ib. 307. ✦ (Învechit; prin analogie cu forma unei mlădiţe) Motiv ornamental în artele plastice. *2 cupe... cu loaze poluite* (a. 1588). DOC. Î. (XVI), 165. *Florile şi frundzele... una pe supt alta vârâte şi lozele una cu alta frumos împletite şi şerpii... printre frundze şi printre loaze să vârâia.* CANTEMIR, O. IV, 128. ✦ (Regional) Broderie, cusătură decorativă la costumul popular românesc (Vălcani – Sânnicolau Mare). Cf. ALR II 5 778/47. ✦ (Regional) Tescovină. *Se ferbe răchia de loză.* HEM III, 2 837, cf. GĂMULESCU, E. S. 149, H XVIII, 267, ALR SN I h 237/29, ALRM SN I h 160/29.

2. P. ext. (Regional) Vrej de fasole, de castraveţi, de dovleci etc.; lujer de cartofi. Cf. LB, LM, GĂMULESCU, E. S. 149, CONV. LIT. XX, 1013. *O loză de iederă, învârtită des pe tulpina plopului, de la rădăcină până în vârf.* MERA, L. B. 39, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 130, com. BENIUC, ALR SN I h 196.

3. Fig. (Învechit şi regional) Origine **(2),** obârşie **(4),** viţă[2] **(III 3).** *Românii adevărat de la Roma îşi trag numele său şi loaza* (a. 1801). N. POPOVICI, în ŞA I, 735, cf. GĂMULESCU, E. S. 149. *Loza bună îi tare scumpă,* se spune despre un om cinstit, cu origine aleasă. Cf. ZANNE, P. IV, 485.

II. 1. Fig. (În forma *loază;* cu referire la inutilitatea lăstarilor şi a copileţilor care cresc încâlciţi şi prea mulţi pe tulpina unor plante) Calificativ (glumeţ) dat unui copil strengar sau obraznic; elev leneş, chiulangiu; epitet depreciativ pentru un om de nimic, netrebnic sau pentru un om prost, fără valoare, secătură **(6).** *Suferind* [ţara] *ruşini şi groaze Sub cumplirea multor loaze.* I. VĂCĂRESCUL, P. 73/16. *Loază-mbăierată, Vită încălţată... parcă Tot prin strachini goale calcă.* PANN,

P. V. I, 102/8, cf. CIHAC, II, 177. *Pe mine să mă-nvăţaţi corajul tu şi cu mumă-ta, nişte loaze!* CARAGIALE, O. I, 103. *O loază ca tine nu mă opreşte pre mine în cale.* SLAVICI, N. II, 124, cf. DDRF, BARCIANU. *Până şi loazele mici, dintr-a întâia, căsca ochi mari ca nişte căţăluşi.* AL LUPULUI, P. G. 57, cf. CADE, CONTRIBUŢII, II, 223, L. COSTIN, GR. BĂN., com. CIORAN, com. din nordul TRANSILV., ZANNE, P. I, 693. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Vii să mă rogi pentru vreo loază de elev de-ai mei.* CARAGIALE, O. II, 114. ✦ (Învechit şi regional) Epitet depreciativ pentru un copil foarte slab, nedezvoltat sau pentru un om urât, diform; arătare, pocitanie. *Un bătrân pitic, şchiop, ciung... cum să rămâiu eu cu dânsul, bătu-l-ar pârdalnicu de loază îmbătierată.* GORJAN, H. IV, 176/12, cf. RĂDULESCU-CODIN, UDRESCU, GL. ✦ (La pl.) Năzbâtii, ştrengării, zburdălnicii. Cf. REV. CRIT. III, 159. *Copiii fac multe loaze.* ib. *De te-ai lua după loazele copiilor!* ib. ✦ (Regional) Nume dat diavolului. Cf. CANDREA, F. 115, I. CR. III, 286.

2. (Prin Ban. şi nord-vestul Munt.) Obiect mic, fără valoare (UDRESCU, GL.); (la pl.) vorbe neînsemnate, fără temei, fleacuri, glume, nimicuri (NOVACOVICIU, C. B. I, 12). *Nu-i glumă şi nu-i loază.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.✧ (Ca epitet, pus în faţa termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O loază de creion.* UDRESCU, GL.

III. 1. (Bot.; regional; mai ales în formele *lozǎ, lozie)* Nume dat mai multor specii de salcie[1]: **a)** iovă *(Salix caprea).* Cf. PANŢU, PL., ARH. SOM. VI, 462, BORZA, D. 153, ALR SN III h 628, ALRM SN II h 432, MAT. DIALECT. I, 78; **b)** (în sintagma *lozie pletoasă)* salcie pletoasă *(Salix babylonica). În poiană vede o căsuţă umbrită de nişte lozii pletoase.* CREANGĂ, P. 288, cf. DDRF, BORZA, D. 153. *Treceam iarăşi pârâul... înconjurat de lozii pletoase.* CARDAŞ, C. P. 27; **c)** răchită roşie **(1 c)** *(Salix purpurea).* Cf. ALR SN III h 627; **d)** răchită **(1 a)** *(Salix fragilis).* Cf. BARCIANU, PANŢU, PL., BORZA, D. 153, L. ROM. 1967, 48, 51. *Mugurii îmbobociţi ai loziei – numiţi mâţişori –... se duceau, în ziua de Florii, la biserică.* ŞEZ. XV, 59; **e)** salcie galbenă *(Salix alba vitellina).* Cf. BORZA, D. 153, MARIAN, S. R. III, 24. *Ouăle galbine se fac mai ales din frunză şi scorţă de lozǎ.* ap. MARIAN, S. R. III, 24; **f)** zălog[2] *(Salix cinerea).* Cf. TDRG, BORZA, D. 153; **g)** mlajă **(1 a)** *(Salix viminalis).* Cf. PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Lozele* (a. 1589). DERS 128. *Vând... o secătură la lacul cu loziile* (a. 1667). SAVA, DOC. I, 23. [Coşurile] *legându-le de grinzi cu nuiele de stejar şi lozie, în loc de otgoane.* N. COSTIN, LET. I A 64/21. [Satele] *s-au încheiat întru o stâlpitură... Spre răsărit, pe din sus de sfârşitul lozilor,... Piste bahnă* (a. 1754). IORGA, S. D. VII, 278. *O bâhnişoară cu puţineale lozii* (a. 1765). id. ib. V, 253. *Ţăsea din vergi de lozie paniere şi etere de păscuit.* ASACHI, S. L. II, 175. *Cele mai trainice* [nuiele] *sânt acele de lozie.* I. IONESCU, C. 167/21. [În pădure] *domină... fagul, dupe aceea vine carpenul, alunul, teiul şi lozii.* id. P. 492, cf. TDRG. *O coamă lungă de lozii şi de papură însamnă cotiturile unui pârâu.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 148, cf. GHEŢIE, R. M. *Coşul este o împletitură de nuieluşe de richită (lozie sau mleajă).* DAMÉ, T. 124. *Din freamătul de lozii s-alege-un cântec sfânt.* SĂM. IV, 685. *Călăreau... în susul apei Sucevei, pe lângă o luncă rară de lozii.* SADOVEANU, O. XIII, 157. *Rădăcini aţoase de trestii şi de loze.* LABIŞ, P. 366, cf. L. ROM. 1965, 73, H X 149, XII 300. *În gârlă te pui, de lozǎ te ţii.* SBIERA, P. 221, cf. VICIU, GL. *Mlădiţele de lozie de la biserică, în ziua de Florii,... se lasă afară sub streşina casei.* GOROVEI, CR. 116. *Stâlpările ce se dau în ziua de Florii – un fel de lozie.* PAMFILE, VĂZD. 152, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, din BAIA MARE şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. T. PAPAHAGI, M. 224, ALR I 1 926, ALR II/I MN 110, 2 807/353, 414, ALR SN III h 627, ALRM SN II h 431, A VI 26, IX 5, MAT. DIALECT. I, 180, ib. I, 261. *Du-te – iâe – şî sui-n lozu... Păcală o mârs şî l-o-mpins dî co' dîn loj în apă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 67. *Dacă vrem să aviem lozǎ, tăiem coarde din ălea de la lozǎ bătrână.* PORŢILE DE FIER, 263. ✦ Mlădiţă de salcie[1] întrebuinţată la împletitul coşurilor sau al altor obiecte. *Pe cap purta o coroană de papură şi în mână, un scheptru de lozii împletite.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 562. *Un coş mare de lozii de răchită.* ANTIPA, P. 66. *Se împleteşte... cu lozii întreaga vârşă.* id. ib. 99. *Diferitele împletituri de lozie şi papură... erau treaba bărbaţilor.* PÂRVAN, G. 135, cf. ŞĂINEANU, D. U., ALR I 1 735/394, A V 14. *Dacă vrem să avem lozǎ, tăiem coarde din alea de la lozǎ bătrână.* PORŢILE DE FIER, 263.

2. P. e x t. (Regional; cu sens colectiv în formele *lozǎ* şi *lozie)* Răchitiş, sălcet. Cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. IX, 157, ALIL XXX, 71, ALR II 6 390/365, ib. 6 393/365, 405, ALR SN II h 585/605, ALRM SN I h 396/605.

3. (Regional; în forma *loz)* Aluniş (Râmnicu Vâlcea). LEXIC REG. 82.

– Scris şi: *loasă* (SLAVICI, N. II, 124, com. CIORAN). – Pl.: *loaze.* – Şi: (regional) **lózǎ** (pl. *loze* şi *lozi* ALR I 1 710/10, 11, ib. 1 926/594), **lózie** (scris şi *losie* ALEXI, W.; pronunţat şi *lo-zie* ALR I 1 926/397; pl. *lozii* şi *lozie* ib.1 926/403) s.f., **loz** (pl. *lozuri* LEXIC REG. 82) s.n.

– Din v. sl. **лозꙗ.** – **Loză** < sb. **loza,** ucr. **лоза.** – **Lozie** < bg. **лозие,** sb. **lozje.**

LOÁZBĂ s.f. v. **lodbă.**

LOÁZNIC, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Nebunatic, ştrengar; nărod, prost. Cf. REV. CRIT. III, 159, LEXIC REG. II, 100. ✧ (Adverbial) *Umblă loaznic.* LEXIC REG. II, 100.

– Pl.: *loaznici, -ce.*

– **Loază** + suf. *-nic.*

LOB[1] s.m. **1.** (De obicei urmat de determinări sau cu precizări contextuale care indică locul unde se află sau organul căruia îi aparţine) Diviziune anatomică şi funcţională a unui organ intern la fiinţe (plămâni, creier, ficat etc.), delimitată prin fisuri sau cute adânci. *La suptstare plămânilor este făcută de un număr nesăvârşit de lobe au lojbe de chip şi de mărime osebite.* AMFILOHIE, G. F. 261[v]/16. *Beşicuţe rătunde care lasă vreoarecare locuri mici între o samă de micuşoare membrane, asemine celora ce unesc într-un loc lobile şi vârvurile de la ramurile grumazului.* id. ib. 262[r]/13. *Se împarte creierul mare... în doaă loburi (dăraburi).* ANTROP. 152/21. *Pe această faţă să vede împărţirile plămânului celui din dreapta în trei loburi.* KRETZULESCU,

A. 309/14. *Deaca paralizia isbeşte partea stângă a trupului, causa sa îşi are al ei mez în lobul drept al creierilor.* MAN. SĂNĂT. 259/29, cf. POLIZU, P. 99, 109, 177. *Un lob al cerverului.* BARONZI, C. IV, 76/1, cf. LM. *Autorul ajunge la concluziunea că „integritatea vederii este în raport cu integritatea loburilor occipitale... la câne".* ARHIVA, I, 125, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Fiecare plămân este împărţit în mai mulţi lobi.* BELEA, P. A. 373. *Un hepato-pancreas, constituit din lobi mari.* ZOOLOGIA, 57. *Separă lobul frontal al scoarţei de lobul temporal.* ib. 166, cf. URSU, T. Ş. *Leziunile predomină în lobul frontal.* ABC SĂN. 44. *Hipofiza... este formată dintr-un lob anterior şi un lob posterior.* ib. 194. ✧ Loc. adv. **În lobi** = într-o succesiune de crestături sub formă de lobi. *O cratiţă largă, cu marginile retezate în lobi şi decorată cu incizii.* PÂRVAN, G. 422. ✦ Spec. (De obicei în sintagma *lobul urechii)* Partea inferioară a urechii externe. Cf. LM. *Mamele au obiceiul de a găuri lobul urechii noului născut.* CANDREA, F. 254, cf. 51. *Razele lor focoase o cuprindeau din urmă; le avea pe gât şi pe lobul urechilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 287, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pe umerii obrajilor, pe lobul urechilor.* LOVINESCU, S. V, 216. *Îmi şuiera cald atingându-mi lobul urechii „Săraca dama ta".* CAMIL PETRESCU, P. 121. *Pudrat şi congestionat până în lobii urechilor, chema caii pe nume.* KLOPŞTOCK, F. 298. *Începu s-o poarte lin prin odaie..., sărutându-i uşor lobul urechii stângi.* CĂLINESCU, C. N. 364. *Obrazu-i era ras, afară de două fâşii înguste de păr castaniu sub lobii urechilor.* SADOVEANU, O. XVIII, 456, cf. SCRIBAN, D. *Din lobul urechilor... lipseau numai nişte cercei.* ARGHEZI, P. T. 191. *Lobul urechii era la toţi membrii familiei armonios arcuit.* CIOCULESCU, I. C. I, 89. *Va introduce în lobul urechii două mici aparate şi astfel auzul se va găsi în două poziţii fundamentale: „deschis" şi „închis".* CONTEMP. 1970, nr. 1 232, 10/4. *Ţeapănă de uleiuri şi complicată anume, coafura nu i se lasă întotdeauna până la rotunjimea lobilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 133, 18/1. *O şuviţă-i cădea peste lobul urechii drepte.* ŢOIU, Î. 141. ✦ P. anal. Parte (prelungită şi rotunjită sau proeminentă) a anumitor părţi ale corpului (la picior, la înotătoarea unor animale, păsări etc.). *Suturile lor prezentă un mare număr de loburi auxiliare.* ARHIVA, I, 6. *Piciorul... se decupează la cephalopode în lobi prevăzuţi cu ventuze.* ENC. AGR. IV, 50. *Degetele anterioare* [ale lişiţei] *au nişte lobi înotători scobiţi la articulaţii.* LINŢIA, P. III, 425. *Au două prelungiri anterioare..., numite lobi olfactivi.* ZOOLOGIA, 108. *Înotătoarea codată are lobii inegali.* ib. 111.

2. (Bot.) Fiecare dintre diviziunile, prelungirile, excrescenţele profunde şi, în general, rotunjite ale unui organ floral sau foliaceu, separate de rest prin crestături adânci. *Paltinul de occident se osibeşte prin foile sale cu trei lobe.* BREZOIANU, A. 485/16. [Arborele] *se deosibeşte prin foile sale în formă de unghi crăpat la vârf în două lobe.* id. ib. 489/31. *Fiecare stigmă* [a plopului negru] *are trei loburi, dintre care unul este atârnat în jos lângă ovariu.* BARASCH, B. 131, cf. LM, BARCIANU. *Staminele alterne lobilor corolei.* GRECESCU, FL. 15, cf. ALEXI, W. *Frunzele... cu 5–7 diviziuni şi ele divizate în lobi lineari.* PANŢU, PL. 144, cf. 145, ŞĂINEANU, D. U. *Frunze mijlocii, cu 5 lobi, dintre care 3 sunt bine dezvoltaţi.* ENC. AGR. I, 369. *Caliciu cu 5 lobi sau dinţi, erecţi sau curbaţi.* FLORA R.P.R. V, 349, cf. 485. *Macrosporangi cu 3–4 lobi rotunzi.* PRODAN–BUIA, F. I. 68, cf. 384. *Dacă adânciturile depăşesc un sfert din lăţimea limbului, porţiunile dintre ele se numesc lobi.* BOTANICA, 37. ✧ P. anal. *Un vestibul... în formă de trifoi... În dreapta, pe lobul stâng al trifoiului, pieziş, o fereastră mare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 223.

3. (Arhit.) Element de construcţie în formă de arc de cerc care, combinat cu alte elemente asemănătoare, formează un arc compus. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., V. BREBAN, D., DEX.

– Pl.: *lobi* şi (învechit, n.) *loburi, lobe.* – Şi: (învechit, rar) **lójbe** s.f. pl.

– Din fr. **lobe.**

LOB² s.n. (La jocul de tenis) Lovitură care constă în trimiterea mingii pe deasupra adversarului atât de sus încât acesta, de obicei, nu o poate ajunge cu racheta pentru a o trimite înapoi. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 87. *Îl solicită mult cu loburi în serie.* SP. POP. 1969, nr. 637, 4, cf. L. ROM. 1973, nr. 1, 31, DEX, DN³.

– Pl.: *loburi.*

– Din engl. **lob,** fr. **lob.**

LOBÁ vb. I. Tranz. şi intranz. (La tenis, p. ext. la alte jocuri sportive) A trimite mingea sus, peste adversar; a executa un lob². Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 87. *A încercat să lobeze, în loc să şuteze simplu, clar, pe jos.* SP. POP. 1969, nr. 693, 3, cf. L. ROM. 1973, 31, DEX, DN³.

– Prez. ind.: *lobez.*

– Din fr. **lober.**

LOBÁR, -Ă adj. **1.** Care aparţine lobului¹, privitor la lob¹. Cf. LM. [Bronhopneumonia] *se mai numeşte încă şi pneumonie lobară sau pneumonie cataralâ.* ENC. AGR. I, 504, cf. DEX, DN³.

2. (Rar; în forma *lobariu)* Care este format din lobi¹, care are lobi¹. Cf. LM. *Arterie lobarie.* ib.

– Pl.: *lobari, -e.* – Şi: (învechit, rar) **lobáriu, -árie** adj.

– Din fr. **lobaire.**

LOBÁRE s.f. (Cu referire la conturul frunzelor) Faptul de a fi divizat în lobi¹, de a fi format din lobi¹. *Frunze pe margini cu dinţi mari şi mici, însă fără tendinţă de lobare.* FLORA R.P.R. VI, 71.

– De la **lob¹.**

LOBÁRIU, -ÁRIE adj. v. **lobar.**

LOBÁT, -Ă adj. **1.** Care are lobi¹ **(1),** alcătuit din lobi¹; care are aspectul unui lob¹. *Tarsurile sunt turtite lateral, degetele anterioare legate până la prima articulaţie cu o membrană, restul lobat.* LINŢIA, P. III, 305, cf. CADE, DL, DM, DN, DEX, V. BREBAN, D. ✧ Compus: **prundăraş-lobat** v. prundăraş. ✦ (Despre marginile unor obiecte) Care are aspectul unei succesiuni de lobi¹; (p. ext. despre obiecte) care

are asemenea margini. *Spiritul nou ornamental cucereşte şi tipsiile de tip vechi..., cu margine lobată.* PÂRVAN, G. 198. *Cratiţa lobată cu cenuşa şi oasele calcinate ale mortului fusese pusă pe gura urnei.* id. ib. 422.

2. (Bot.; despre unele organe florale, foliacee etc.) Care este alcătuit din lobi[1] **(2),** care are lobi[1]; care are forma unui lob[1]. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Un contur pronunţat de frunză, fie simplă, fie lobată la bază, fie pur lanceolată.* PÂRVAN, G. 396, cf. SCRIBAN, D. *Rădăcini laterale prevăzute cu nodozităţi digitat lobate.* FLORA R.P.R. V, 77. *Spiculeţele se pot vedea mai bine dacă îndoim spicul, când acesta apare lobat.* PRODAN–BUIA, F. I. 600, cf. 401. *Dacă adânciturile depăşesc un sfert din lăţimea limbului, porţiunile dintre ele se numesc lobi, iar frunza este lobată.* BOTANICA, 37. ✧ (Adverbial) *Frunze late, lobat sectate.* PRODAN–BUIA, F. I. 505.

– Pl.: *lobaţi, -te.*

– Din fr. **lobé.**

LÓBĂ s.f. v. **lodbă.**

LÓBĂDĂ s.f. v. **lobodă.**

LOBÂDRÁG s.m. v. **lupidrag.**

LÓBBY s.n. (Anglicism) **1.** (Rar) Sală de aşteptare; s p e c. sala principală a clădirii unei bănci, unde se fac operaţiile bancare. DN[3], DEXI.

2. Grup de persoane care încearcă să influenţeze legislativul sau personalităţi politice, economice în favoarea unei cauze; grup de presiune. Cf. DEX[2], DOOM[2], DEXI. ✦ E x p r. **A face lobby** = a influenţa adoptarea (în guvern, în parlament etc.) a unor hotărâri prin crearea unei atmosfere favorabile sau defavorabile propunerii supuse votului. DEXI.

– Pronunţat: *lo-bi.* – Pl.: *lobby-uri.*

– Din engl. **lobby.**

LOBBYÍSM s.n. (Anglicism, rar) Sistem de influenţare a parlamentarilor, a funcţionarilor superiori de stat, a membrilor unor organisme internaţionale, de către anumite grupuri de afaceri, politice, etnice etc. prin intermediul unor agenţi, în vederea adoptării unor hotărâri favorabile acestor grupuri. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DEXI.

– Pronunţat: *lo-bism.* – Scris şi: *lobbysm* (DEX[2], NDU), *lobbism* (M. D. ENC., DEX).

– Din engl. **lobbyism.**

LOBBYÍST s.m. (Anglicism, rar) Persoană care face lobby. Cf. DN[3], DEXI.

– Pronunţat: *lo-bist.* – Pl.: *lobbyişti.*

– Din engl. **lobbyist.**

LÓBDĂ[1] s.f. v. **lodbă.**

LÓBDĂ[2] s.f. v. **loptă.**

LOBECTOMÍE s.f. Ablaţie chirurgicală a unui lob[1] **(1).** DN[3], DEXI.

– Pl.: *lobectomii.* – Gen.-dat.: *lobectomiei.*

– Din fr. **lobectomie.**

LOBÉLIA s.f. invar. v. **lobelie.**

LOBÉLIE s.f. Numele a două plante erbacee din familia campanulaceelor: **a)** plantă ornamentală, mică, cu tulpina ramificată, cu flori albastru-azurii dispuse în raceme terminale *(Lobelia Erinus, Lobelia cardinale).* Cf. LM. *Un mozaic plăcut din begonii de toate culorile..., în mijlocul cărora era scris un E de lobelii albastre ca marea de la Triest.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 325, cf. PANŢU, PL., SCRIBAN, D., SCL 1969, 396; **b)** plantă medicinală folosită pentru tratamentul astmei, al dispneei etc. *(Lobelia inflata).* Cf. LM, BIANU, D. S., DN[3], DEX[2].

– Şi: **lobélia** s.f. invar. LM, BIANU, D. S., PANŢU, PL.

– Din lat. **lobelia** (numele ştiinţific al plantei). Cf. fr. l o b é l i e.

LOBELÍN s.n. v. **lobelină.**

LOBELÍNĂ s.f. Alcaloid extras din lobelie, cu acţiune excitantă asupra centrului respirator, utilizat în tratamentul astmei, al dispneei etc. Cf. LM, BIANU, D. S. 429, NICA, L. VAM. 145. *Centrul respirator din bulb poate fi excitat cu ajutorul lobelinei.* BELEA, P. A. 269. *Citizina se poate izola din seminţe şi are acţiune stimulantă asupra centrului respirator şi vasomotor, înlocuind lobelina.* FLORA R.P.R. V, 74, cf. DEX.

– Pl.: *lobeline.* – Şi: **lobelín** s.n. LM, NICA, L. VAM. 145.

– Din fr. **lobéline.**

LÓBENIŢĂ s.f. v. **lubeniţă.**

LOBIDRÁG s.m. v. **lupidrag.**

LOBISDRÁG s.m. v. **lupidrag.**

LOBÍTĂ s.f. Inflamaţie a unui lob[1] pulmonar, de obicei de origine tuberculoasă. Cf. L. ROM. 1964, 264, DN[3], DEX[2].

– Pl.: *lobite.*

– Din fr. **lobite.**

LOBIZDRÁG s.m. v. **lupidrag.**

LÓBODĂ s.f. **1.** Numele mai multor plante din familia chenopodiaceelor: a) (şi în sintagmele *lobodă de grădină,* LB, CIHAC, II, 175, LM, BRANDZA, FL. 423, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 27, PRODAN–BUIA, F. I. 140, regional, *lobodă bună,* GRECESCU, FL. 505, CADE, PANŢU, PL., BORZA, D. 27, *lobodă albă,* PANŢU, PL., BORZA, D. 27, H XII 385, *lobodă domnească,* BORZA, D. 27, H III 132, XII 385, XVI 146, *lobodă bobată,* BORZA, D. 27, *lobodă porcească,* id. ib., *lobode roşii boiereşti,* id. ib., *lobode roşii de vărzare,* id. ib.) plantă cultivată (de culoare roşie), cu frunze triangulare, cele superioare aproape lanceolate, cu pedunculul fructelor cam de aceeaşi lungime cu fructele; (regional) lobodină, ştir[3] **(1 i),** talpa-gâştei (v. t a l p ă **I 1 f)** *(Atriplex hortensis);* p. r e s t r. frunzele comestibile ale plantei, folosite la prepararea

unor mâncăruri. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BRANDZA, FL. 423, BARCIANU, GRECESCU, FL. 505, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., BORZA, D. 27, ŞEZ. XV, 59, A VI 26; **b)** (şi în sintagmele *lobodă de drumuri,* GRECESCU, FL. 503, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 27, regional, *lobodă de câmp,* PĂCALĂ, M. R. 19, rar, *lobodă lucitoare,* BRANDZA, FL. 422, *lobodă albă,* BORZA, D. 27) plantă cu frunzele verzi-strălucitoare pe partea superioară şi albe-argintii pe cea inferioară, cu pedunculul fructelor mai scurt decât fructele şi care creşte prin locuri virane, dărâmături, saline, pe lângă locuinţe *(Atriplex nitens).* Cf. BRANDZA, FL. 422, GRECESCU, FL. 503, PANŢU, PL., BORZA, D. 27; **c)** (şi în sintagmele *lobodă sălbatică,* GRECESCU, FL. 504, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 27, PRODAN–BUIA, F. I. 141, rar, *lobodă tartarică,* BRANDZA, FL. 422) plantă cu frunzele adânc dinţate, aproape lanceolate, cele inferioare triangulare, cele superioare lanceolate întregi, cu flori verzui dispuse într-un spic terminal fără frunze, şi care creşte prin dărâmături, locuri umede şi sărate, pe lângă drumuri *(Atriplex tatarica).* Cf. BRANDZA, FL. 422, GRECESCU, FL. 504, PANŢU, PL., BORZA, D. 27; **d)** (şi, rar, în sintagma *lobodă litorală,* BRANDZA, FL. 423) plantă de culoare alburie cu frunzele cărnoase, liniare sau liniar-lanceolate, ascuţit dinţate sau întregi, cu flori verzui monoice, dispuse în spice lungi, rigide, şi care creşte prin locuri sărate şi pe malul mării; (regional) căpriţă *(Atriplex litoralis).* Cf. BRANDZA, FL. 423, PANŢU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 300, BORZA, D. 27; **e)** (şi în sintagmele *lobodă porcească, Atriplex oblongifolia,* BORZA, D. 27, regional, *lobodă roşie, Atriplex rosea,* BRANDZA, FL. 423, *lobodă cu frunze înguste, Atriplex patula,* id. ib.) numele unor plante erbacee, cu flori verzui monoice, dispuse în glomerule reunite în spice, cu frunzele inferioare dinţate, cele superioare lanceolate sau ovale, şi care cresc pe lângă drumuri, garduri, ziduri sau dărâmături. V. căpriţă, ştir[3] **(1 k).** Cf. BRANDZA, FL. 422, 423, GRECESCU, FL. 503, PANŢU, PL., BORZA, D. 27; **f)** (şi, regional, în sintagmele *lobodă bolundă,* BORZA, D. 46, *lobodă câinească,* id. ib., *lobodă nebună,* id. ib.) plantă cu tulpina erectă, alburie, cu frunze romboidal-ovale, dinţate mărunt şi mate, cu flori alburii dispuse în glomerule grupate în raceme aproape nefoliate, cu seminţe netede lucitoare şi care creşte prin locuri cultivate şi necultivate; (regional) căpriţă, laba-gâştei, piciorul-caprei (v. p i c i o r **I 1 b),** piciorul-gâştei (v. p i c i o r **I 1 c),** spanac-alb, spanac-porcesc, spanac-sălbatic (v. s p a n a c **I 2),** talpa-gâştei (v. t a l p ă **I 1 c),** trepădătoare (v. t r e p ă d ă t o r **II 2)** *(Chenopodium album).* Cf. SIMIONESCU, FL. 200, BORZA, D. 46; **g)** (regional; şi, prin Transilv., în sintagma *lobodă puturoasă,* PANŢU, PL., BORZA, D. 46) spanac-porcesc (v. s p a n a c **I 2)** *(Chenopodium hybridum).* Cf. BORZA, D. 46; **h)** (regional) iarba-drumurilor *(Chenopodium urbicum).* BORZA, D. 46. Cf. ST. LEX., ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., LB, POLIZU, CIHAC, II, 175, LM. *Iată brânduşe..., lobodă şi drob.* ODOBESCU, S. III, 173. *În mijlocul unei grădini pustii,... lobodele şi buruienele crescuse mari în tufe negre-verzi.* EMINESCU, P. L. 29. *În locul tufelor de busuioc şi ocheşele crescuseră mărăcini şi lobodă.* CONTEMPORANUL, V, 105. *Ştirul şi loboda sânt două verdeţuri cari vin pe la începutul verii.* ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 174. *Buruienele ce strică porumbul sunt:... loboda albă şi roşie, răcoina, mesteca, cicoarea, pălămida.* DAMÉ, T. 62, cf. 184, ALEXI, W., TDRG. *O sumă de buruieni rădăcinoase, precum ar fi holbura, chirul,... loboda albă şi roşie.* PAMFILE, A. R. 72, cf. DHLR I, 259, 273, BULET. GRĂD. BOT. V, 54. *La nevoie se mănâncă... jir, ştir, lobodă, ceapă.* PĂCALĂ, M. R. 116. *Îi trag gard, pui lobodă pe el.* KLOPŞTOCK, F. 33. *Mi-ai plătit cu o samă de lobode.* VLASIU, A. P. 273, cf. DS, ROSETTI, L. R. III, 95, SCRIBAN, D. *Ştie să distingă... loboda şi drobul, vâzdoaga şi siminocul.* VIANU, L. R. 115. *Într-o oală de pământ, pusă de-a dreptul pe jar, fierbe o ciorbă de lobodă.* BOGZA, C. O. 221. *Suia... pe o potecuţă şerpuită prin verdele vălmăşag de pir, de lobodă, de scaieţi.* VINEA, L. I, 54, cf. MIHĂILĂ, Î. 71. *S-a mâncat bine... cu cartofi, fasole, urzici,... ştir, lobodă.* SORESCU, L. L. I, 72. *Se pun la fiert într-o oală cu apă frunze de lobodă, frunze de sfeclă, cozi de ceapă.* S. MARIN, C. B. 54. *Triburi de lobode... Se simt deodată parcă-mpuţinate.* DOINAŞ, A. P. 196, cf. H II 11, 26, III 325, V 415, X 534, XII 385, XVI 146, XVII 15. *Frunză verde lobodă,... Gura lumii-i slobodă.* TEODORESCU, P. P. 319. *Drăguţu mi-o fost cătană Ş-o pus împăratu pană, Pană şi lobodă, Nu-i lumea slobodă.* ŞEZ. III, 54. *Frunză verde lobodă, Toată lumea-i slobodă.* BIBICESCU, P. P. 169, cf. CARDAŞ, C. P. 65, VASILIU, C. 55. *Frunzuliţă lobodă, În curte la Ştefan-Vodă Multe carâte-au sosit.* PĂSCULESCU, L. P. 203. *Eu tinăr ca loboda, Ea bătrână ca mama.* BÎRLEA, C. P. 118, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 10. *Când oi zâce lobodă, Asară la Ştefan-Vodă Mulţi boieri s-au strâns la vorbă.* IZV. XII, 285, cf. GREGORIAN, CL. 59, CHEST. VIII 7/25, ib. 76/2, 34. *Frunză de lobodă, Calea vi-i slobodă!* ARH. FOLK. VII, 65, cf. ALR II 5 173/784. *Duminica-i trandafir, Lunea-i lobodă cu ştir.* FOLC. TRANSILV. III, 127. *Dragostea de văduvă, Ca dzama de lobodă.* ŞANDRU–BRÂNZEU, JINA, 70. (Glumeţ) *Rumenele lobode Vor de-acuma-n văduvie Să trăiască slobode.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 37. (Cu sens colectiv) *Aleargă... în loboda, în ştevia, în cucuta de lângă gard.* STANCU, D. 206. ✧ *Lobodă puturoasă* (sau, regional, *lobodă pute a ţâri,* GRECESCU, FL. 500, BORZA, D. 46) plantă urât mirositoare, cu tulpina târâtoare difuz-ramificată, cu frunze peţiolate romboidal-ovale albe-cenuşii şi făinoase pe ambele părţi, cu flori verzi dispuse în glomerule, formând raceme nefoliate, cu seminţe lucitoare foarte fin punctate, şi care creşte pe marginea drumurilor şi pe ziduri; susai-puturos (v. s u s a i[1] **4),** (regional) buruiană-de-bubă-rea, spanac-puturos (v. s p a n a c **I 2)** *(Chenopodium vulvaria). Cufureala...* [porcii] *o capătă din mâncarea lobodelor celor puturoase.* ŞINCAI, în ŞA I, 690. *Mâncarea lobodelor celor puturoase* [de către porci]. ECONOMIA, 101/24, cf. CIHAC, II, 175, GRECESCU, FL. 500, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 46. (Regional) *Lobodă albă* = spanacul-ciobanilor (v. s p a n a c **I 2)** *(Chenopodium bonus-henricus).* Cf. BORZA, D. 46. (Regional) *Lobodă mică = Chenopodium wolfii.* id. ib. ✧ E x p r. **A se plimba** (sau **a umbla) ca vodă prin** (sau **în) lobodă** = a umbla fără grijă (dându-şi importanţă). Cf. ZANNE, P. IV, 686, TDRG, CADE, IORDAN, STIL. 100, 280, SCRIBAN, D., DM, IZV. XVI, 28. ✦ P. e x t. Mâncare gătită din lobodă **(1 a).** *Mi-ai fos', neico,*

odată, Ca şi loboda bucată. Loboda-i bucată bună, Tot s-o mânşi o dată-n lună! FOLC. OLT.–MUNT. I, 161.

2. (Bot.; regional) Ghirin *(Halimone portulacoides).* BORZA, D. 119.

3. Compuse: (prin Mold.) **lobodă-galbenă** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H XVI 146; **lobodă-ţigănească** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H X 319.

– Pl.: *lobode.* – Şi: (regional) **lóbădă** (BARONZI, L. 136, LM, DS, A V 33, VI, 26, IX 5), **lóbudă** (com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI) s.f.

– Din v. sl. **лобода**.

LOBODÍNĂ s.f. (Bot.; prin Ban. şi Olt.) Lobodă **(1 a)** *(Atriplex hortensis).* BORZA, D. 27. *Umblă sora prin grădină, Să culeagă lobodină.* NOVACOVICIU, ap. L. COSTIN, GR. BĂN. 130. *Mă mână mama în grădină Dup-un fir de lobogină.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.

– **Lobodă** + suf. *-ină.*

LOBODÍŢĂ s.f. (Bot.; regional, în compusul) **Lobodiţă-de-munte** = mierea-ursului (v. miere **II)** *(Pulmonaria rubra).* BORZA, D. 140.

– **Lobodă** + suf. *-iţă.*

LOBODÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Maram.; despre plante) Tufos. *Măieranu-i lobodos, Mândru-i tânăr şi frumos.* T. PAPAHAGI, M. 224.

– Pl.: *lobodoşi, -oase.*

– **Lobodă** + suf. *-os.*

LOBOJÁNĂ s.f. (Bot.; regional) Năfurică, peliniţă **(1 b)** *(Artemisia annua).* Cf. BORZA, D. 253.

– Cf. lobodă.

LOBÓNŢ s.m. Nume dat ostaşilor care luptau de partea Imperiului Habsburgic în timpul mişcării antihabsburgice din Ungaria şi Transilvania. *Pre nemţi îi chema lobonţi.* MICU, în ŞA I, 230. *Au tăiat 700 de lobonţi (au înseamnă că lobonţi s-au numit cei ce ţinea cu Casa Austriei, iară curuţii carii era împrotivitorii ei).* ŞINCAI, HR. III, 215/22. *Avuse şi el, în junie, O ibovnică, anume-Anghelină, Care de-un lobonţ, în curuţie, Fu răpită.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 263. *Fiind acum june, Să făcu curuţ; şi de vitejie Bătu în lobonţ cât să dusă minune.* id. T. V. 36, cf. 159. *Românii... dintre cei uniţi s-au bătut alături cu imperialii sub nume de lobonţ, cei neuniţi în partea lui Rákóczi sub nume de curuţi.* BARIŢIU, P. A. I, 226, cf. 26, 128. *Vidrenii, petrecându-şi în Găina, au fost surprinşi de curuţi şi lobonţi.* FRÂNCU–CANDREA, M. 72, cf. MARIAN, NU. 77, M. D. EMC., DEX, TDRG[3].

– Pl.: *lobonţi.*

– Din magh. **labanc.**

LOBOŞTÉLNIŢĂ s.f. (Bot.; regional) Nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape (Râmnicu Vâlcea). Cf. T. PAPAHAGI, C. L., DR[2]. IX–X, 188. *Ştirul creştea, nu prea creştea, Da loboştelniţa moarte-şi făcea. Crescură loboştelniţa pân' la toartele cerului!* MAT. FOLK. 1 129.

– Cf. lobodă, ştirelniţă[1].

LOBOTOMÍE s.f. Operaţie chirurgicală care constă în secţionarea unor fibre nervoase din interiorul creierului. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *lobotomii.* – Gen.-dat.: *lobotomiei.*

– Din fr. **lobotomie.**

LOBOZITÚRĂ s.f. = **slobozitură.** Prima făină de grâu măcinată de o piatră de moară nouă. *Ia... lobozitură de moară.* MARIAN, NA. 38, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

LÓBTĂ s.f. v. **lodbă.**

LÓBUDĂ s.f. v. **lobodă.**

LOBÚL s.m. Subdiviziune anatomică şi funcţională a unui lob[1] **(1)**; lob[1] mic. Cf. LM, SCRIBAN, D. *În unele cazuri de demenţă senilă... lobulul hepatic se colora în mod intensiv cu coloranţii grăsimilor.* PARHON, B. 20, cf. DL, DM. *Lobulii laterali... sunt mărişori.* PRODAN–BUIA, F. I. 406, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D.

– Pl.: *lobuli* şi (învechit, n.) *lobule* (KRETZULESCU, A. 123/22).

– Din fr. **lobule.**

LOBULÁR, -Ă adj. Care are forma unui lobul; care este împărţit în lobuli; care aparţine unui lobul. Cf. LM, DN[3], DEX[2].

– Pl.: *lobulari, -e.*

– Din fr. **lobulaire.**

LOBULÁRE s.f. (Cu referire la conturul frunzelor) Faptul de a fi divizat în lobuli, de a fi format din lobuli. *Frunze pe margini dinţate, cu tendinţă de lobulare.* FLORA R.P.R. VI, 79.

– De la **lobul.**

LOBULÁT, -Ă adj. (Despre frunze) Prevăzut cu lobuli, format din lobuli. Cf. LM. *Frunze pe margini cu câţiva dinţi mari, aproape lobulate.* FLORA R.P.R. VI, 70. *Frunze... lobate, lobii crenat-lobulaţi.* PRODAN–BUIA, F. I. 320.

– Pl.: *lobulaţi, -te.*

– Din fr. **lobulé.**

LOBULÍTĂ s.f. (Med.) Inflamaţie a unui lobul. DN[3], DEXI.

– Pl.: *lobulite.*

– Din fr. **lobulite.**

LOBUŞÓR subst. Diminutiv al lui lob[1]. Cf. lob[1] **(2).** *Corolă albă,... formată din 5 petale libere,... întregi, marginate sau bilobate, rar ascuţite, la vârf adesea cu un lobuşor îndoit spre interior.* FLORA R.P.R. VI, 326.

– Pl.: ?

– **Lob[1]** + suf. *-uşor.*

LOBÚT s.n. (Învechit) **1.** Băţ scurt şi gros pe care soldaţii turci se deprindeau să-l arunce la mare înălţime. V. gerid. Cf. ŞIO II$_2$, 73. *Îndrăznind a-l mângâia cu lobuturi, până ce i-au spart şi capul.* ap. ŞIO II$_2$, 73.

2. Desagi cu hrană pe care îi poartă caii pe gât. RUDOW, XIX, 424.

– Pl.: *lobuturi.*

– Din tc. **lobut.**

LOC s.n. **I. 1.** Punct sau porţiune determinată din spaţiu. *Să ştii cumu se-au prins neşte meşteri den Ţarigrad cum vor treace aceale corabii la locul cela strimtul ce ştii şi Domniia Ta* (a. 1521). DOC. Î. (XVI), 95. *Căzumu în locu cu năsipu, lăsară corabiia.* COD. VOR.[2] 47[v]/6. *Cire sui în pădurea Domnului şi cire stătu în locul sfântu a lui?* PSALT. SCH. 69/13. *Sui-se codrrii şi deştingu-se câmpii în loc* (l o c u l H) *ce ai urdzitu lor.* ib. 336/1. *Proidiiu printru loc coperit mirurat pără la casa Dzeului.* PSALT. 80. *Iată-i locul unde puseră el.* CORESI, EV. 135. *Se cheamă acel loc Verzava.* PO 69/23. *Şi Iosif grăbi, că i se încinsease inima cătră frăţiorul său şi căuta loc unde ară putea plânge.* ib. 154/13. *Sălăşluiaşte-l în loc aurit* (cca 1590–1610). DR. II, 303. *Arată-ne locul cel de sus a direpţilor şi cel de gios a păcătoşilor.* VARLAAM, C. 167. *Au zidit Pătru-Vodă mănăstirea Galata în vale şi nu după multă vreme s-au risipit, care loc şi până astăzi să cunoaşte.* URECHE, L. 198. *Nu-ş va purta mantiia... când va mearge la feredeu sau şi într-alt loc ascuns.* PRAV. 298. *În cutare loc ţi-am vândut boul.* EUSTRATIE, PRAV. 2. *Locul ţestului, unde zăcea ţestul capului lui Adam.* MARDARIE, L. 130/19. *În ce loc au mâncat păsările şi au lins câinii sângele lui.* NEAGOE, ÎNV. 54/29. *Au sosit leşii cu tabăra lor la un loc ce să dzice Cornul lui Sas.* M. COSTIN, O. 59. *Are Niprul în trei locuri praguri.* id. ib. 124. *Au însărat într-acel loc în Sion.* DOSOFTEI, PS. 290/16. *Aceasta era în ţara Eghipetului, la un loc ce să cheamă Tamma.* id. V. S. Septembrie 25[v]/35. *Singur Hristos au ţinut iubirea de striini, când au venit la dânsul năroade multe la un loc pustiu.* CHEIA ÎN. 17[r]/4. *În locuri neumblate întinseră corturi.* BIBLIA (1688), 657[2]/24. *Să aibă grijă şi de loc pă unde va băga turcii şi tătarii în Ardeal.* IST. Ţ. R. 53. *Ferecându-i, i-au dus şi i-au pus la închisoare pe unul într-un loc, pre altul într-alt loc.* NECULCE, L. 311. *În toate părţile să împrăştiiară..., niciun loc necălcat, necutreierat nu lăsară.* CANTEMIR, I. I. II, 7. *Decheval încă nu într-un loc şedea, nici fără de mare grijă să afla.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Veni în locul care-i porunci Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM I, 90. *Iar oştile lui ajunseră pre oştile Ierimiei-Vodă la un loc anume Jajcea.* id. ib. 136. *Fiind şi locurile strâmte şi cu nevoie de trecut, nu prea putea trece.* R. POPESCU, CM I, 502. *Cât greu iaste pre biata ţeară, dă vreme ce în cinci locuri a să lucra foarte greu era.* R. GRECEANU, CM II, 172, cf. ANON. CAR. *Să veade de departe, că iaste la loc înalt.* ANTIM, O. 50. *Iară chir Pantasi nu i-a spus la vun loc unde să fie singur, numai mai vârtos în târgu* (a. 1748). IORGA, S. D. XII, 49. *Fiind acele vii la loc foarte cu greu şi, nedându-ne mâna a le ţine, m-am socotit şi le-am vândut* (a. 1751). C. GIURESCU, P. O. 287. *Judecătorii... să se adune... la locul cel orânduit.* PRAV. COND. (1780), 52. *Varga să fie lungă, ca să ajungă la locul unde să aşază harta.* AMFILOHIE, G. F. 29[r]/16. *Aceşti steli stau tot într-un loc.* id. ib. 127[v]/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX, DRLU, LB. *Nici au fost departe de locul în care se aşezase cu toată oastea.* ŞINCAI, HR. I, 4/6. *6 lacăte la biserică i la porţi şi la alte locuri* (a. 1802). DOC. EC. 71. *Şi pune-l să şază la soare, la un loc unde bate soarele fierbinte* (a. 1805). GRECU, P. 395. *Ahtum fu omorât în locul bătăliei de oastea lui Cianadin.* MAIOR, IST. 121/3. *Sus în văzduhul întunecos, Este un loc... Cărui zic filosofii haos.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 73. *Târgul nu este prea mare, dar să află la loc foarte desfătat.* CHIRIAC, 171. *Vor avea trebuinţă a muta ocnile dă cărbuni dă la un loc la altul* (a. 1811). DOC. EC. 108. *Veniţi cu mine acolo la locul căpăţinilor, ca să vedeţi cumplita privealişte, să vedeţi ce aţi lucrat.* MAIOR, PRED. I, 103/2. *Un vultur, şezând într-un loc înalt, pândea.* ŢICHINDEAL, F. 5/13. *Craiul este dator în toate aceste zile să iasă afară la un loc hotărât.* GOLESCU, Î. 114. *Neavând loc statornic, ci într-o parte şi într-alta.* TEODOROVICI, I. 82/4. *În toate locurile de politii mari cum este aceasta,... aceste dreptăţi să păzeşte* (a. 1824). DOC. EC. 334. *Îndatorat d-a trăi în curtea crăiască, se făcu ş-acilea plăcut ca şi în toate locurile.* PLEŞOIANU, T. I, 3/4. *Să se ungă tot locul roşeţii bubelor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 445/28. *Banii fieştecare, spre siguranţă, îi va număra la locurile cele de jos însemnate* (a. 1829). PLR I, 19. *Patria e locul unde sufletul e pironit.* HELIADE, O. I, 404. *Locurile prin care se sloboade trecerea* (a. 1832). DOC. EC. 498. *Locul cel nalt... să vede dă departe.* I. GOLESCU, C. 325. *Numirile cele vechi ale celor mai mari locuri din Roma.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 5. *Pân' acum nu sunt nebună ca să hotărăsc să merg La un loc unde băcanii şi cizmarii toţi alerg.* PR. DRAM. 113. *Locurile unde gustasem oarecare plăcere.* MARCOVICI, C. 20/18. *Numai aşa să înfige în minte şi... memorie poziţia locurilor şi nu să uită.* GENILIE, G. XII/33. *Armia de către Transilvania... se retrase în locuri grele.* F. AARON, I. I, 53/4. *Locul şi proprietarul cofetăriei fiind descrişi, daţi-mi voie a începe acum şi istoria.* KOGĂLNICEANU, S. 97. *A ajuns pe malul Bistriţei, la un loc mai deschis.* ASACHI, S. L. II, 175, cf. VALIAN, V. *Atunci locul era singuratic.* C. A. ROSETTI, N. I. 141. *Ea ne învaţă a cunoaşte pământul... ca un loc în care vieţuieşte neamul omenesc.* RUS, I. I, 1/8. *Am arătat toată starea şcoalelor aşa precum e, precum am văzut-o în loc, iară nu din palat.* VASICI, în BARIŢ, II, 104. *Într-un loc pustiu şi tainic.* CONACHI, P. 85. *Se întoarse la locul luptei.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Se păstrează cartofii în locuri aşijderea scutite de ger.* BREZOIANU, A. 114/3. *Se vindecă ungându-se locul acela cu oleuri spirtoase.* CORNEA, E. I, 22/7. *Epidemia aceasta trece încet dintr-un loc în altul.* C. VÂRNAV, H. 32/2. *Cantitatea de acid carbonic se adaugă în locurile cele locuite.* MARIN, PR. I, 65/19. *Ca să nu se cunoască locul, coperiră groapa cu gunoi de la vite.* BARIŢIU, P. A. I, 102, cf POLIZU. *Eu ştiu locul unde să-l poţi găsi.* NEGRUZZI, S. III, 418. *Tata a trebuit să se ţie pe lângă aceea ce purta rodul plăcerilor sale, şi fiul pe lângă locul unde a văzut că au rămas oasele mamei.* BOLLIAC, O. 33. *Niciun loc al bucătăriei nu trebuie scăpat din vederea stăpânei.* PENESCU, M. 28. *Aveam poruncă... să nu părăsim locul.* GHICA, S. 18. *Peştera, ce se-ntinde departe subt pământ, Prin drumuri rătăcite în loc necunoscut Îşi are răsuflarea.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Locul de predilecţiune al lui Gheorghe era chioşcul din grădină.* FILIMON, O. I, 201. *S-a pus aici şi hotarul între*

Austria şi România... de la locul unde trece peste prepăstii spre muntele Secu. I. IONESCU, M. 35, cf. PONTBRIANT, D. *Aproape de locul bătăii... zidi monastirea Galata.* HASDEU, I. V. 194. *Au îndrăznit... a pătrunde În locuri necălcate de pas de om.* ALECSANDRI, POEZII, 318, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 145. *Locul pe care ne-am fost oprit era încununat de o dumbravă verde de brazi.* BOLINTINEANU, O. 329. *Învăţătorii satelor sunt mai departe de locul unde se face bugetul.* MAIORESCU, D. I, 163. *Nu dormeam niciodată două nopţi la un loc.* LĂCUSTEANU, A. 59. *Spectrul solar... iese întrerupt, în o mulţime de locuri, prin nişte dungi de culoare neagră.* CONTEMPORANUL, I, 177. *Mucezeala a stricat colţurile paginilor la mai multe locuri.* ODOBESCU, S. I, 355. *Iar ceru-ncepe a roti În locul unde cade.* EMINESCU, O. I, 171/24. *Nişte porci, spărgând gardul într-un loc, se înădise în grădină la păpuşoi.* CREANGĂ, A. 123. *Să te duci pe pământ, în ce loc ţi s-o părea mai potrivit.* CARAGIALE, O. II, 218. *Drumeţul se bucură când o zăreşte din culmea dealului pleşuv, căci, venind despre locurile rele, ea îl vesteşte că a scăpat norocos.* SLAVICI, O. I, 115. *Ajunseră la locul unde se afla herghelia.* ISPIRESCU, L. 28. *Ca într-o panoramă i se arăta... şi pădurea întunecată, şi toate locurile pe unde hoinărise cu băieţii din sat.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 14. *În locul unde e azi şipotul, a murit odată o fecioară tânără şi frumoasă.* BACALBAŞA, M. T. 206, cf. DDRF. *Ele se văd şi în alte locuri în valea Cislei.* ARHIVA, I, 312. *Un număr mai mic de sate cărora le-a fost imposibilă posedarea unui loc lângă ape curgătoare, au ales aşezarea lângă văi ce au apă din izvoare.* MANOLESCU, I. 10. *E-ntuneric şi plin de spaime locul.* COŞBUC, P. I, 133, cf. GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU. *Într-un loc era pintre dealuri o vale mai întinsă.* SBIERA, F. S. 11. *Învingătorul trecu Dunărea cu socoteală, departe de locul pe care-şi oprise ochii.* IORGA, P. A. 256. *Zugrăveala nu e cea de la început, nici într-un loc, nici în celălalt.* id. V. F. 54. *Năuntru-i stau neprinse de otgoane Corăbiile poposind la locul Opririi lor.* MURNU, O. 220. *O taină simt că m-a legat de locul Unde-am rămas nedumeririi pradă.* GOGA, POEZII, 207, cf. TDRG. *Locul de răsărire al soarelui, pentru aceeaşi localitate, se schimbă în curgerea anului.* PAMFILE, CER. 26. *Să fie greu suişul la locul strălucit.* PETICĂ, O. 152. *Se ridica jalea moldovenilor căzuţi pe locul de cinste.* DELAVRANCEA, O. II, 92. *Vedeam locul unde stam aşezat în bătaie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 139, cf. CDDE. *Gardul de nuiele făcea bolfe mari, sprijinite de stâlpi, în multe locuri.* AGÎRBICEANU, S. 129. *Nu locul unde a pierit, ci punctul de plecare al expediţiei... este special accentuat.* PÂRVAN, G. 50. *Cunoşteam lupta pe care o cunosc exploratorii locurilor virgine.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 102. *Domnişoara Elena mergea la tribunal, loc despre care bătrâna vorbea şoptit.* id. ib. II, 225. *Va fi el undeva vreun loc unde fericirea noastră să nu fie urâtă nimănui.* SOVEJA, O. 54. *În locul gol din jurul groapei rămase numai generalul.* REBREANU, P. S. 22. *„O noapte furtunoasă" ţine o noapte şi se petrece într-un loc.* IBRĂILEANU, S. L. 33. *Răzvrătirea este comună tuturor generaţiilor tinere din orice timp şi din orice loc.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 285, cf. RESMERIŢĂ, D. *N-ar fi voit să creadă în ce... josnice locuri mergea acel impunător domn.* M. I. CARAGIALE, C. 13. *Câte o pereche dansează în locul liber de la mijloc.* A. HOLBAN, O. I, 103. *Se instalează la picioarele mele, totdeauna într-un loc anume hotărât de mine.* id. ib. II, 332. *I-au spart capu-n două locuri, încât au ameţit ghietu' om.* BĂNUŢ, T. P. 9. *Pe câmp se ivesc, unul câte unul, locurile cunoscute din apropiere.* BASSARABESCU, V. 26, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *Pielea măslinie... e nouă şi pătată numai în două locuri.* LOVINESCU, S. V, 185. *Pe o stradă din acele locuri, am intrat în grădina unui restaurant.* BACOVIA, O. 235. *Într-un loc erau cărţi de vizită, trimise probabil cu flori.* CAMIL PETRESCU, P. 91. *Nu-i mai aştepta la locul ştiut.* id. O. II, 27. *Bucuria a trecut de bulumacii conacului şi s-a întins... în toate locurile unde se aflase ceva din şuvoiul durerilor lui.* POPA, V. 332. *Acum era tot pe locul pe care se culcase seara.* VISSARION, B. 113, cf. SCRIBAN, D., LTR. *Peste rană, în locul cu lovitură, punem o cârpă înmuiată în doctorii.* VOICULESCU, L. 240. *Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea.* SADOVEANU, O. III, 51. *Monahii... intrară în locul sfânt.* id. O. XII, 22. *Focul n-a putut fi potolit, căci izbucnise din patru locuri deodată.* BART, E. 268. *Creşte prin păduri, în locuri umbroase şi umede.* ENC. AGR. I, 74. *Era... la câţiva paşi mai încoace de locul unde-l zărise.* DAN, U. 47. *Curentul electric este produs într-un loc îndepărtat.* ENC. TEHN. I, 124. *Pictori care... iubesc natura... locurile la care vin să se adape turmele.* OPRESCU, I. A. IV, 24. *Spini din cununa Mântuitorului, cu care se pot atinge locurile bolnave ale trupului spre a le tămădui.* ULIERU, C. 54. *Cuibul este clădit după locul unde e aşezat.* DOMBROWSKI, P. 84. *Am văzut-o în toate locurile pe unde i-am cercetat numele.* BĂCESCU, PĂS. 281. *Înainte de a fi fost al monahilor, locul fusese al şerpilor, într-adevăr.* ARGHEZI, S. XII, 17. *O frică reciprocă îi paralizează pe locurile unde se află.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Oraşul Iaşi este făcut la loc frumos.* id. O. XIV, 133. *O vizită pe front... la locul unde au fost jurămintele... îl pune pe Radu Comşa în faţa realităţii.* PERPESSICIUS, M. III, 44. *Lumea de dincolo, Câmpiile Elizee, erau locuri ale fericirii.* VIANU, L. U. 341. *Dar locurile cele mai frumoase – unde le-ai văzut?* BLAGA, H. 123. *Am trecut iarăşi pe lângă locul în care fusese odinioară cafeneaua lui Miltiade.* STANCU, R. A. II, 42. *Furtunarii cuibăresc de cele mai multe ori pe insule oceanice..., câteodată însă şi pe locuri deschise.* LINŢIA, P. III, 188. *O silea să treacă, zi de zi, an de an, prin locurile în care suferise o grea dezamăgire şi umilinţă.* VINEA, L. I, 192. *Ştie să înoate şi cunoaşte locurile.* H. LOVINESCU, T. 175. *Cinci ţevi de puşcă se îndreptară asupra lor din cinci locuri.* TUDORAN, P. 285, cf. DL. *Trăsese... şapte gloanţe de revolver. Pe el îl găurise în două locuri.* PREDA, R. 207. *Pregătim un loc cât mai înalt pentru cuiburi.* ISANOS, V. 34. *Uniforma albăstruie era ruptă în multe locuri.* T. POPOVICI, S. 27, cf. DM. *Descoperi legături neaşteptate între punctul de plecare şi numeroasele locuri ce-l înconjoară.* JOJA, S. L. 18. *Case noi, mai bune sau făcute la repezeală, din chirpici, sparte la spate, umpluseră locul.* BARBU, G. 85. *Locurile pietroase din Carpaţi.* PRODAN–BUIA, F. I. 452. *Numele de „curtean"... derivă de la „curte" care era locul unde se adunau curtenii.* STOICESCU, C. S. 15. *Se află în locul de unire a capului cu toracele.* ZOOLOGIA,

56. *O săgeată l-a atins în acest tendon..., singurul loc vulnerabil de pe tot corpul.* ABC SĂN. 11. *Locul Se numea pe-atunci Pera Boji.* SORESCU, L. L. I, 31. [Dajdia] *se strângea în natură... într-un loc anume.* PANAITESCU, O. Ţ. 80. *Şi celelalte locuri din preajmă mă cheamă.* BĂNULESCU, C. M. 266. *Tinde a străbate în depărtarea locurilor şi în viitorul timpurilor.* N. MANOLESCU, C. M. 18. *Fu dus de localnici într-un loc unde se aflau doi mauri care ştiau limba castiliană şi genoveză.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 28. *Îi arătă şi locul de unde se forma garnitura.* BREBAN, A. 7. *În valea Tisei nu sunt locuri şi izvoare sărate.* PANAITESCU, C. R. 80. *În acel loc avea să fie amplasat Forul lui Traian.* MAGAZIN, IST. 1970, nr. 3, 64, cf. M. D. ENC. *Aş merge către locul în care sper.* CIOCULESCU, I. C. 66. *Un avion cu pasageri aterizează forţat într-un loc foarte impropriu.* CINEMA, 1974, nr. 2, 17. *Odaia este ea însăşi un vast univers de obiecte, locul unei neîntrerupte aventuri.* SIMION, S. R. III, 271. *Semnificative sunt... menţiunile referitoare la... locul bătăliei de la Călugăreni.* MS. 1975, nr. 2, 10, cf. DEX. *Avea un belciug gros, ce înălţa puţin în acel loc covorul.* ŢOIU, G. 22. *În locul indicat aştepta o doamnă tânără.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/1. *Blestemat să fie locul Unde nu s-a aprins focul.* ALECSANDRI, P. P. 270. *Aş gândi să nu mai viu Prin locul ăsta pustiu.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 145. *Turmele lui nu sta mult într-un loc.* MARIAN, T. 306, cf. GRAIUL, II, 102. *O nemerit şi ala fecior chiar în locu ala.* CANDREA, Ţ. O. 34. *Să vie cu oştile în cutare loc la bătălie.* VASILIU, P. L. 101. *Bată-te focul, noroc, De te-aş prinde la un loc, Să-ţi dau foc.* PAMFILE, C. Ţ. 230, cf. CHEST. IV 84/68, 982, ib. 87/20, 149, ib. 98/149, ALR I 1 368/1, ALR II 5 133/316, 334, ALR SN III h 820, ib. h 904, ib. V h 1 295/682, ALRM SN II h 739, NALR–O II h 199/979, ALR–M III h 543/229. *Rânjeşte ca ursul De bubuie tot locul.* BALADE, II, 11. *Spre bine să-i îndrumaţi Şi spre locul Cu norocul.* FOLC. TRANSILV. III, 283. *Se uită, locu-nsemnează, După a stelelor rază.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 125. *Când a plecat n-a mai nimerit locurle-alea.* O. BÎRLEA, A. P. II, 17. ✧ (În cazul dativ cu valoare locativă) *Locului va sta până când poate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 195. *Ceasornicul merge şi-n zioa de astăzi, însă apostolii stau locului.* KOGĂLNICEANU, S. 53. *A sta locului.* BARONZI, L. 46/18. *Şi-mprejurul foculni Trei tătari stând locului Şi frigând un miel furat.* ALECSANDRI, POEZII, 414. *Spre a corespunde la adevăratele trebuinţe ale naţiunii, am stat locului, căutând mijloace practice de a realiza ceea ce trebuia făcut.* ODOBESCU, S. II, 399. *Noi locului ne ţinem, cum am fost aşa rămânem.* EMINESCU, O. I, 124. *Comandanţii împărăteşti fură înconjuraţi în cetatea Prilapos şi ţinuţi locului ca prizonieri.* id. O. XIII, 127. *Numai dacă vremea ar sta locului am putea vedea lămurit ce-i etern.* id. S. P. 291. *Nu e bine când stai locului.* CREANGĂ, P. 241. *Căruţa sta locului.* CARAGIALE, O. I, 239. *Nu vezi tu că lumea e mare şi că pământul stă locului?* SLAVICI, O. I, 98. *Aproape o jumătate de ceas trecuse şi steluţa parcă sta locului.* CONTEMPORANUL, VI, 23. *Stejarul... 300 de ani creşte ne-ntrerupt, 300 de ani stă locului.* MARIAN, O. I, 405. *Simina sta Locului, de spaimă.* COŞBUC, P. I, 252, cf. DDRF. *Stam uimit locului şi mă uitam în toate părţile.* SBIERA, F. S. 16. *Este virtute de a privi răul drept în faţă, de a-l necesita să steie locului.* id. ib. 304. *Generalul se opri locului, uitându-se la el.* D. ZAMFIRESCU, A. 34. *Şi-n ochii lui ardea mânia oarbă Când vreun moşneag sta locului o clipă.* GOGA, POEZII, 79. *Lisandru... rămase şi el o clipă ca pironit locului.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 27, cf. TDRG. *În aceste zăpodii apa nu se curge în lături, ci rămâne locului.* PAMFILE, A. R. 18. *Bătrânul stă locului răsuflând din adânc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 130. *Şi Stoica, rotofei şi îndesat, rămase locului.* GÂRLEANU, N. 11. *Picioarele i se ţintuiră locului.* id. ib. 145. *De pe drum se opreau locului.* SOVEJA, O. 37. *Cât despre Sandu, nici el nu încremenise locului.* id. ib. 78. *Ursoaica s-a sucit puţin locului şi s-a uitat îndărăt.* LUNGIANU, C. 51. *Ruşinea îl ţintuise locului.* REBREANU, I. 30. *Şovăi locului; voi să se întoarcă să cumpere un singur trandafir măcar.* ARDELEANU, D. 116. *Preşedintele, după ce a rămas câteva clipe locului, iese uimit.* CAMIL PETRESCU, T. II, 458. *Toma se opri locului cu sprâncenele uşor ridicate a nedumerire.* id. O. I, 36, cf. CADE. *Ce-mi stai parc-ai prins rădăcină locului?* C. PETRESCU, R. DR. 242. *S-a oprit locului ca trăsnit.* COCEA, S. II, 53. *Uneori el merge pe stânci, în timp ce eu stam locului.* A. HOLBAN, O. II, 419. *Şi dintr-odată îl pironi locului.* SADOVEANU, O. III, 43. *Acum aşteptarea nu mai trebuie să stea sperioasă, locului, în el.* VOICULESCU, P. I, 43, cf. SCRIBAN, D. *Se repede la Anişoara, dar rămâne locului, pironită de o privire a lui Marcel.* KIRIŢESCU, G. 98. *Şi cum se făcuse beznă şi sticletele orbit rămase locului,... milostivitu-s-a de dânsul piticul.* ap. CONSTANTINESCU, S. I, 82. *Zbiară – când stă locului pe o cracă.* BĂCESCU, PĂS. 290. *Ascultătorii stau locului.* ARGHEZI, P. T. 201. *Se vedea cât de colo că ideea... îl pironea locului.* CĂLINESCU, S. 35. *M-a lăsat locului deodată şi s-a depărtat.* VINEA, L. II, 81, cf. L. ROM. 1956, nr. 6, 50. *Metisul rămase locului, uitându-se... cu priviri înnebunite.* TUDORAN, P. 621. *L-am văzut întâi că se opreşte locului, pe urmă se apropie de căruţă şi se reazimă de loitră.* PREDA, Î. 119. *Ele sunt lăsate locului 15–20 de minute.* ABC SĂN. 385. *L-a prins de fundul cioarecilor şi l-a ţinut locului.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 441. *Un popor care a stat locului.* PANAITESCU, C. R. 118. *Realitatea pulsează grăbit şi lunecă printre degetele celui ce vrea să o ţintuiască o clipă locului.* CINEMA, 1974, nr. 2, 6. *Am rămas locului lângă movila de pepeni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 9/1. *Se opriră deodată ca înlemniţi locului.* MARIAN, T. 21. *Mama pe drum când va merge... Ea locului că va sta Şi la copii va căta.* id. î. 586. *N-o mai stat mult locului, fără a luat-o la fugă spre popa.* VASILIU, P. L. 211. *Rămâne locului prostit şi tremură.* PAMFILE, A. R. 101. *Şi aşa stăm locului până om vedea.* PORŢILE DE FIER, 3. ✧ Fig. *Mi-i Domnul... loc de scăpare şi de mântuinţă.* DOSOFTEI, PS. 44/9. *Loc de şuvăit şi parte de năzuit nu va mai avea.* CANTEMIR, I. I. II, 10. *Să gătească loc înverzit, La raiul cel înflorit.* ARH. FOLK. V, 85. *După malul cel mărginit al vieţii întinz a mea vedere ca să zăresc locul ce mi s-a hotărât de lăcaş nou.* MARCOVICI, C. 10/18. *Sufletul, la loc menit, Pasă mângâiet.* ASACHI, S. L. 74. *S-ar putea, mi se pare, să s-apropie cineva de această chestiune prin trei locuri.* BARONZI, I. C. I, 29. *Este un loc în inima mea la care cuvântul „tată" niciodată n-a pătruns.* CONV.

LIT. IV, 134. *N-am lăsat neobservate locuri mai apropiate interesului bine înțeles al nostru și ne-am alipit de cercuri cu mult mai depărtate?* EMINESCU, O. XIV, 921. *Atunci când omul, în orice chip, a ajuns la locul unde putința începe să se atingă cu neputințele sale, înceată a mai gândi.* SLAVICI, O. I, 61. *Este așa de aproape de noi acest loc fiindcă este înlăuntrul nostru însuși.* IORGA, P. A. II, 375. *Locul existențial este chiar semiîntunericul, mucedul și obiectualul degradat.* N. MANOLESCU, A. N. 68. *Eu am undeva un loc sfânt.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 50. ✧ (Cu determinări care indică destinația locului **I 1**) *Iubii dulce frămseațe caseei tale și loc de sălaș slavei tale.* CORESI, PS. 63/1. *N-au gândit... că ară fi el în gura turcilor și în loc de peire* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 132. *Toți boiarii-și picnea locurile de lăcuit unde vedea beseareci frumoase.* MOXA, 403/40. *Vă veți duce în locul cel de munci.* VARLAAM, C. 87. *Aceastea certări să vor da nu numai celora ce vor... nămi case... ce și alte locuri de odihnă ce vor fi.* PRAV. 175. *Loc de joc.* MARDARIE, L. 148/9. *Loc de judecată.* id. ib. 243/28. *Sosând la locul sfârșitului, întâi, pre porunca împăratului, tăiară pre svântul Vavila.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6^{r}/36. *Răpaosă sufletele... la loc de odihnă.* id. PS. 510/4. *Paie și săturări multe sunt la noi și loc de odihnit.* BIBLIA (1688), 16^{2}/10, cf. DRLU. *Locurile cele de iernat.* ȘINCAI, HR. I, 2/34. *Își căuta... loc de odihnă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 83. *Moșii noștri... Cerca lăcaș sau loc de odihnă.* id. în ȘA I, 302. *Loc de negoț.* GOLESCU, Î. 81. *Și locul de osândă nu mă mai îngrozește.* HELIADE, O. I, 169. *Loc dă alergat, dă plimbare.* I. GOLESCU, C. *Au început iarăș a încunjura muntele, ca doar va găsi loc îndămânatic de lăcuință.* DRĂGHICI, R. 48/19. *De m-aș duce în mijlocul lor sfârâmat de durere, să caz într-un loc public.* HRISOVERGHI, A. 21/17. *Am visat loc de privelișteși eșafod.* id. ib. 46/28. *O cetate din cele mărginașe... o făcu loc de adunare pentru cei nemulțumiți.* F. AARON, I. I, 82/1. *Căuta cum ar putea mai iute să ajungă la un loc de siguranță.* ASACHI, S. L. II, 62. *Nu au conducătoriu, nu au loc de adunare.* VASICI, în BARIȚ, II, 166. *Bun loc de scăpare este Transilvania pentru cei din Ungaria.* BARIȚIU, P. A. I, 27. *Cei condamnați fuseră conduși la locul de pierzare.* id. ib. 316. *Odihnește sufletul robului tău în loc de pace.* NEGRUZZI, S. I, 254. *Casa lui a devenit locul de întâlnire al tuturor oamenilor de talent.* GHICA, S. 632. *Casa lui devenise un loc public unde se adunau toți paraziții Bucureștilor.* FILIMON, O. I, 254, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mai sunt și alte locuri de petrecere.* CONTEMPORANUL, I, 108. *Această sală pardosită cu lespezi, loc de ospețe și de dans în zilele călduroase ale verii.* ODOBESCU, S. I, 127. *Numai țăranii proprietari de pământ aveau dreptul de-a veni și a se consulta în locul de consiliu.* EMINESCU, O. XV, 1 154. *Un singur loc de intrare este.* id. P. L. 103. *Aici e locul de întâlnire a trei buni camarazi și prieteni.* CARAGIALE, O. II, 51. *La un colț de curte unde îi păru a fi un loc de pârleaz.* ISPIRESCU, L. 76. *Domnul își mai făcuse și locuri de desfătare.* XENOPOL, I. R. IX, 103. *Galații căzuse la rolul unor locuri de încărcare pentru negutitoreștele prădăciuni ale turcilor.* id. ib. X, 114. *Aș fi preferit Viena ca loc de studii universitare.* SBIERA, F. S. 112. *Ei se mărginiră să aibă în mâinile lor locurile de trecere peste apele mărginașe.* IORGA, C. I. III, 100. *Loc mai visat pentru hodină nu-mi puteam închipui că se găsește pe pământ.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 222, cf. TDRG. *Locul de pândă al lui Ștefăniță.* DELAVRANCEA, O. II, 102. *Un al patrulea tip, cu noduri la locul de prindere în mâner, pare a fi instrumentul notat... la Muncaci.* PÂRVAN, G. 485. *Sunt locuri de închinare către zeul suprem.* id. ib. 722. *Să ajungă cel dintâi la locul execuției.* REBREANU, P. S. 19. *Oficii poștale organizate... la fiecare loc de oprire... se desemnă mai târziu cu denumirea de poște.* N. A. BOGDAN, C. M. 148. *Țărmul drept al Dunării era locul de întâlnire.* RF I, 162. *Sosind la locul întâlnirii, constată că luminile sunt stinse.* A. HOLBAN, O. I, 30, cf. CADE. *Este necesar ca apa să fie cât se poate de rece și să ajungă în primul rând la locul de tăiere.* IOANOVICI, TEHN. 365. *Când ajunseră și ei la locul de întrecere văzură lume strânsă.* VISSARION, B. 22. *Casa lui Vodă Constantin se prefăcu în locul de întâlnire al tuturor agenților poliției moscovite.* C. GANE, TR. V. 142, cf. DS. *Loc de dormit este sub șopron.* SADOVEANU, O. III, 241. *După o aventură galantă în lumea mare, fusese expediat de familie la loc de pocăință în Valahia.* BART, E. 105. *Mulți se opreau în drum privind cu mirare... spre locul de sport.* id. ib. 113. *Spezele de transport până la locul de destinație privesc pe vânzător.* ENC. AGR. I, 1. *Mont St. Michel, un celebru loc de pelerinaj.* OPRESCU, I. A. IV, 28. *Locurile lor de cuibărit sunt exclusiv în pădurile compacte.* DOMBROWSKI, P. 123, cf. LTR. *Un loc de recreație este mizerabil fără un concert de ape.* CĂLINESCU, S. 114. *Se orientă spre alte locuri de reuniune nocturnă.* id. ib. 367. *Și hagialâcul de-al treilea începea prin locuri de petrecere.* PERPESSICIUS, M. III, 10. *Să le găsească la han loc de dormit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 69. *Locurilè de clocit se găsesc deseori departe de uscat.* LINȚIA, P. III, 97, cf. DL. *Apariția străjii ca loc de pază.* STOICESCU, C. S. 155. *La locurile de popas este necesar să se acorde corpului odihna.* ABC SĂN. 368. *Închiriază pe timpul iernii loc de adăpost.* PANAITESCU, C. R. 119. *Locul spectacolului este scobitura unui deal unde se așează spectatorii.* IST. T. I, 83. *Romula-Hispalis este locul de înălțare a monumentului onorific.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 4. *Teatrul trebuie să fie nu numai un loc de petrecere și distracțiune.* MS. 1988, nr. 1, 27. *Terasa aceea... servește ca loc de destindere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/2. *Cât haiducii o zărea, Loc de fugă nu găsea.* ALECSANDRI, P. P. 59. *Și-i cu loc de odihnit.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 498. *Cine mă scoasă din sat N-aibă loc de alinat.* MARIAN, Î. 354. *Cum de n-ai găsit nicăieri loc de mas?* VASILIU, P. L. 18. *Locul lui de hoție era Lunca Mare.* id. ib. 241. *Sapa-n mână mi-a luat, Loc de groapă mi-a săpat.* PAMFILE, C. Ț. 49, cf. CHEST. VI 4/3. *S-aducă mâncare La loc de prânzare.* BALADE, III, 38. *Și iar se ducea... La o mănăstire, Loc de pomenire.* ib. 162. ✧ *Unitate de loc* = regulă caracteristică teatrului clasic care cere ca acțiunea unei opere dramatice să se desfășoare în același loc. V. și u n i t a t e **(3)**. *Rezultă pentru tragedia greacă un caracter particular...: unitatea de loc.* CONV. LIT. IV, 149. *Au căutat să dovedească... necesitatea unităților de loc și de timp.* ib. 149. (Lingv.) *Nume de loc* = toponim. V. și n u m e **(I 1)**. *Bătăliile, tratatele, generalii izbăvitori ai acestei*

puteri poartă nume de locuri românești. KOGĂLNICEANU, S. 61. *Cât privește... numele de persoane și de locuri..., acest material e delicat și adesea nesigur ca explicare filologică.* PÂRVAN, G. 647. *D-sa a căutat pentru fiecare nume de loc să stabilească forma cea mai veche.* DR. VII, 366. *Numele de locuri ale unei regiuni oarecare pot fi studiate din diverse puncte de vedere, după preocupările celui care le cercetează.* IORDAN, N. L. I, III. *Nume de persoane sunt mai multe decât nume de locuri.* GRAUR, N. P. 92. *Numeroase nume de locuri arată... lucrarea de îndepărtare a uriașelor păduri.* PANAITESCU, C. R. 27. *O bună parte din numele de locuri – macro- sau micro-toponime – s-a format de la nume de persoană.* L. ROM. 1980, 53. *Inscripțiile latinești... conțin numai nume proprii, de locuri și de oameni.* ib. 1981, 79. (Lingv.) *Loc de articulare* = punct de articulare, v. p u n c t **(IV 1).** (Gram.) *Adverb de loc* = adverb care arată locul unei acțiuni sau al unei stări. *Un adverb de loc poate avea funcțiune mai mult ori mai puțin modală.* IORDAN, STIL. 172. (Gram.) *(Complement) circumstanțial de loc* sau *complement de loc* = complement circumstanțial care arată locul unde se petrece o acțiune, punctul de plecare, direcția sau limita în spațiu a unei acțiuni. *Alături de complementul circumstanțial de loc apare și un complement direct.* L. ROM. 1980, 504. *Circumstanțialul de loc este un constituent al enunțului, care indică reperele spațiale ale situației de comunicare sau ale situației comunicante.* GRAM. ROM.[3] I, 487. (Gram.) *(Propoziție) circumstanțială de loc* = propoziție care arată locul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă. *Propozițiile circumstanțiale de loc se pot construi cu toate timpurile modului indicativ, rareori cu condițional-optativul sau prezumptivul.* GRAM. ROM.[2] II, 293. (Mat.) *Loc geometric* = curbă, respectiv suprafață, ale cărei puncte au o proprietate geometrică comună. Cf. LM., MELIK, G. 19, CADE, LTR, DT, DER. *Locul geometric al punctelor egal depărtate de un plan dat este format din două plane paralele cu planul dat, egal depărtate de planul dat.* GEOM. SP. 39, cf. M. D. ENC. (F i g.) *Sufletul fiecărui om complex este ca locul geometric al tuturor contradicțiilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 5/1. *Trilogia permite descoperirea mai multor locuri geometrice.* ib. 1979, nr. 8, 16/2. ✧ L o c. a d j. **De peste** (sau **din) tot locul** = din toate părțile. *Moșiia de peste tot locul și viia și pomi[i] și tot* (a. 1563–1564). DOC. Î. (XVI), 97. *Am vândutu... parte tătâne-meu... din câmpu, din păduri, din tot locul unde i să va vini parte lui* (a. 1592). ib. 173. ✧ L o c. a d v. **Pe unele** (sau, regional, **pe une) locuri** ori (rar) **pe locuri** = ici și colo, pe alocuri. V. și u n e l o c u r i. *Rar pre une locuri i să arăta lucrurile de blăstămăciune.* NECULCE, L. 318. *Pe une locuri am auzit.* BUDAI-DELEANU, Ț. 78. *S-au luat pe unele locuri.* id. ib. 100. *Uscatul pe une locuri se scutură foarte tare.* GENILIE, G. 123/4. *Tinde a dispare, pe unele locuri a și dispărut.* GHICA, S. 222. *Ale dracului sisteme de-a critica mai sunt pe unele locuri.* CONTEMPORANUL, I, 755. *Omătul se pusese pe une locuri până la brâu.* CREANGĂ, A. 30. *Marea de spice galbene era mâncată, pe locuri, de mici câmpuri intrate în stăpânirea florilor.* MACEDONSKI, O. III, 14. *Un cui de lemn numit „popă", pe unele locuri „ciocârlie".* BREBENEL, GR. P. (1907), nr. 25, cf. TDRG. *Pe unele locuri pelița plesnise abia văzut.* AGÎRBICEANU, A. 295. *Se mai întâlnesc și vara, fără să clocească, pe unele locuri.* LINȚIA, P. III, 206. *De la o vreme bagă de seamă că barba popei începe a se înroși pe une locuri.* VASILIU, P. L. 21. **În** (sau **peste, pe, prin, la) tot locul** (sau, regional, **loc),** (învechit) **în toate locuri** = pretutindeni, în toate părțile. V. și t o t[2] **(II 1, 2).** *Blagosloviți Domnul, toate făpturele lui; în totu locul vlădiciia lui.* PSALT. SCH. 334/9. *În tot locul și pururea iaste dator... a se nevoi noi toți după învățăturile a sventilor părinți.* PRAV. LUCACI, 172. *Dumnedzău...întru toată lumea iaste; în tot locul iaste.* VARLAAM, C. 61. *Să lauzi neîncetat pre... ziditorul nostru cel înțelept și zioa și noaptea și în tot ceasul și în tot locul.* NEAGOE, ÎNV. 1/12. *Cine atâta... lume... ar fi putut apăra peste tot locul?* M. COSTIN, O. 263. *Ferice va fi preste tot locul Cine-și pune-n Dum[n]ezău nărocul.* DOSOFTEI, PS. 487/1. *Să-i laude cu focuri Sfântul nume-n toate locuri.* id. ib. 494/14. *Multu e cela ce au căzut în tot locul.* BIBLIA (1688), 594[1]/14. *Arsuri și alte reale pren tot locul să vedea.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *S-au tins în jos, preste tot locul, de au făcut oraşă și sate.* ANON. CAR., CM I, 84. *Multe răotăți... făcuse... în tot locul pre unde piciorul lui călcase.* R. GRECEANU, CM II, 75. *Nu au căzut peste tot locul.* id. ib. 167. *În tot ceasul și în tot locul.* ANTIM, O. 8. *Toată suflarea... Cânte pre Domnul peste tot locul.* id. ib. 325, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Te voi chema spre ajutor în zmeritul mieu lăcaș, în singurătatea câmpiilor și în tot locul.* MARCOVICI, D. 31/1. *Preste tot locul fură învinși goții.* MAIOR, IST. 23/13. *Frigul este cea mai des următoare boală în tot locul.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 171/31. *Va spune peste tot locul că n-am îndrăznit să-i caut în față, că m-a făcut să plâng și să mă roșesc.* HRISOVERGHI, A. 90/21. *Ne înlesni a-l urmări și a-l oborî în mezul unui chiot de bucurie... ce răsuna în tot locul.* ASACHI, S. L. II, 128. *În tot locul mi-au pus pedece.* VASICI, în BARIȚ, II, 39. *Și astăzi peste tot locul se aude din gură în gură* (a. 1846). PLR I, 22. *Ești silit peste tot locul să zici că-mi ești frate.* NEGRUZZI, S. III, 409. *Gonit... de putere, fu-n tot locul biciuit.* BOLLIAC, O. 112. *Azi te caut în tot locul.* SION, POEZII, 59/10. *Mă urmărește în tot locul.* FILIMON, O. I, 153. *Peste tot locul erau mobile, tablouri și arme vechi.* CONV. LIT. II, 50. *Peste tot locul spiritul nu se mai mulțămi cu însemnarea întâmplării, ci începu a cerceta cauza pentru care s-au produs.* ib. IV, 179. *O carte plăcută în care formulele costelive ale mecanicei... sunt mai peste tot locul.* ODOBESCU, S. II, 15. *Se laudă peste tot locul că are să-i ieie pădurea.* CONV. LIT. XII, 4. *De-i urma fie norocul, Fie idealurile, Te urmează în tot locul Vânturile, valurile.* EMINESCU, O. IV, 396. *Deteră voie să meargă prin toate locurile.* ISPIRESCU, L. 8. *Alergă în odăiță, la podul cu râu, în uliță, încoace și încolo, peste tot locul.* CONTEMPORANUL, II, 9. *Apoi au scotocit peste tot locul și-au ridicat toate bogățiile și odoarele mânăstirei și le-au cărat la București.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 133. *Era de aur pe tot locul.* COȘBUC, P. I, 122. *Se sileau să alerge cu ei peste tot locul.* SBIERA, F. S. 15, cf. TDRG. *Oamenii rătăceau pe câmp... ținându-și zilele... cu stârvurile risipite peste tot locul.* PĂCALĂ, M. R. 54. *Luându-le, în cele din urmă, peste tot locul.* RF I, 239, cf. CADE. *Să-l freci cu spirt... peste tot*

locul. DAN, U. 51. *Peste tot locul învie acelaşi dor de podoabă, de expansiune.* ARGHEZI, P. T. 21. *Ca ea-ţi porţi şi tu prin tot locul Sângele, râsul, Norocul şi focul.* BLAGA, POEZII, 201, cf. L. ROM. 1956, nr. 6, 50. *Luă puntea în lung, mirosind în tot locul, apoi se întoarse.* TUDORAN, P. 145, cf. DL, DM, DEX. *Nu mai vorbim de acele poetici... unde la tot locul se descoperă izvoare străine.* PAPU, C. N. 21. *Cei mai buni fotbalişti români, răspândiţi peste tot locul, se mobilizează când este vorba de apărarea prestigiului sportului naţional.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/1. *În tot locul voi privi, Pe mămuţa voi striga, Ca să văd de nu cumva S-a răspunde de-undeva.* MARIAN, Î. 514. **Până la un** (sau **până într-un) loc = a)** până la un punct; până la un moment. *L-or duce... păn' la un loc.* NECULCE, L. 269. *Au venit până la un loc şi apoi au făcut carele încătro au putut.* R. GRECEANU, CM II, 75. *Numai până la un loc l-au petrecut.* ŞINCAI, HR. III, 26/36. *Vorbi foarte frumos, până la un loc, apoi de acolo ne lovi.* VASICI, în BARIŢ, II, 116. *Ea citi scrisoarea până la un loc.* FILIMON, O. I, 132, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.; **b)** într-o măsură oarecare. *Într-acest an numai până la un loc lucrând-o, au lăsat-o să să usuce.* R. GRECEANU, CM II, 137. *Până la un loc poci mărturisi că ai şi dumneata dreptate.* PR. DRAM. 142. *Amintesc încă şi o mărturie a mea, care până la un loc ne poate da o îndestulă lumină asupra chipului cum se pornesc povestirile şi legendele.* PAMFILE, CER. 97, cf. M. D. ENC., DEX. (Regional) **În uibul locului** v. u i b **(1).** (Regional) **De loc** = din timp, devreme. Cf. ALR I 319/831, 837, ib. 1 063/856. ◇ L o c. a d v. şi a d j. **În** (sau **pe) loc = a)** (care se desfăşoară) în spaţiul (restrâns) în care se află, se manifestă (cineva sau ceva), fără a depăşi limitele acestuia. *Eu... aice pre loc mai bine pot cunoaşte împregiurările decât dumneata în Iaşi.* KOGĂLNICEANU, S. 226. *Genunchii i se-ndoaie, încât cade chiar pe loc.* ASACHI, S. L. I, 210 *Înfigându-şi dinţii şi unghiile în armăsariul tatar, îl făcu să se întoarne pe loc.* id. ib. II, 41. *Unde ţi-l iau de gulerul fermenelii şi unde ţi-l sucesc în loc şi dau brânci cerdarului înainte.* PR. DRAM. 230. *Capătă cineva acest îndoit efect într-un chip mai folositor arzând acolo pe loc mărăcinii.* BREZOIANU, A. 30/10. *Învăluie capul animalului cu o pânză mare, care să reţie în loc aburii.* id. ib. 576/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Mă lupt şi vuiesc Şi ca o nebună În loc mă-nvârtesc.* ALECSANDRI, POEZII, 123, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 145, LM. *Bătălia se învârteşte în loc.* MAIORESCU, D. II, 106. *Care dintr-înşii avu zile scăpă cu fuga înapoi; alţi mulţi periră pe loc.* ODOBESCU, S. I, 425. *O rotaţiune pe loc, imens de repede, care e-n stare să sfarme cazanul când esplodează.* EMINESCU, O. XV, 297. *Închipuieşte-ţi că pe o roată mişcată-n loc s-ar lipi un fir de colb.* id. P. L. 52. *Îi pune mâna în guler, îl întoarce-n loc şi-ncepe să-i arză câteva palme.* CARAGIALE, O. III, 44. *Îl apucă de gât şi-l învârteşte în loc.* id. ib. VI, 238. *La oborârea lemnului bun de chiristea... nu trebuie iar acolo pe loc a-l jupui şi de coajă.* COD. SILV. 13, cf DDRF. *O vedea prin casă că se-nvârte-n loc.* COŞBUC, P. I, 244. *A cârmit calu-n loc şi s-a-ntors 'napoi.* SANDU-ALDEA, U. P. 108. *Ar trebui să le lucreze pe loc.* N. A. BOGDAN, C. M. 128, cf. TDRG. *Învârtindu-se în loc, spune ăstuia o glumă, celuia o pâcâlitură.* PAMFILE, CR. 183. *După un pas spre tren, se întoarse în loc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18. *Nimic nu se opune ca mai toată industria ceramică de tip celtic să fie fabricată chiar pe loc.* PÂRVAN, G. 217. *Flăcăii... ţopăie pe loc, ridicând tălpile.* REBREANU, I. 12. *Bologa, întorcându-se pe loc, o urmărea.* id. P. S. 215, cf. CADE. *Căruţaşii au răsucit oiştea în loc.* POPA, V. 126. *Se răsucea pe loc, pândea, tresărea.* id. ib. 148. *Am să mă întorc în loc şi-am să ies.* SADOVEANU, O. XIV, 325. *Anume făcut, s-ar putea zice, ca o lume întreagă să se frământe pe loc.* id. ib. XIX, 100. *Când ne-am întors pe loc, vasul s-a aplecat.* BART, S. M. 52. [Valurile mării] *aşa se amestecă şi se zbat în loc.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 43. *După un examen lung, acolo pe loc,... cu capul acoperit de comprese reci, o urcaseră pe canapea.* id. ib. 242. *I se părea că aude un fel de frământare pe loc dinapoia clanţei.* CĂLINESCU, B. I. 182. *Acelea care luară boccelele cu lucruri fură sfătuite să le lase pe loc.* id. S. 278. *Trăsura fu cât pe ce să se răstoarne în Neajlov, răsucită în loc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 149. *Maşina de semănat... se întoarce pe loc.* AGROTEHNICA, II, 71. *Câinele sărea câţiva paşi, se învârtea în loc lătrând scurt, apoi alerga din nou înaintea omului.* PREDA, Î. 59. *Fuseseră, în timpul războiului, mobilizaţi pe loc.* id. R. 222, cf. DM. *Aparatul se lăsă uşor pe pistă şi frână lung, învârtindu-se în loc la capătul ei.* BARBU, Ş. N. II, 288, cf. M. D. ENC. *Sigur că s-ar putea vorbi şi despre o anume bătaie pe loc.* CINEMA, 1974, nr. 2, 43, cf. DEX. *Îl văzui aşteptând, tropăind uşor pe loc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/2. *Când în loc mi se-nvârtea, Când la vale s-aducea.* ALECSANDRI, P. P. 99. *Tinerii o rămas gospodari aici, pe loc.* VASILIU, P. L. 45. *Întoarnă calul în loc şi dă să pornească spre casă.* id. ib. 77. *Şi mergea pe drum, mergea, Murgu-n loc se frământa.* PAMFILE, C. Ţ. 25 (Cu referire la felul de a dansa unele dansuri populare; adesea repetat) *Şi pe loc, pe loc, pe loc Să v-arete neica joc.* PĂCALĂ, M. R. 237. *Jupânesele... se agăţară de grumajii boierilor, – şi, mai întâi tot pe loc, pe loc, pe loc, – apoi tot mai repede, până ce porniră un vârtej negru în bătaia rumână a flacărilor.* SADOVEANU, O. I, 54. *Horele sunt mândre... unele liniştite... altele repezi... bătute vijelios pe loc.* STANCU, D. 408, cf. ALR II 3 245/682; **b)** (în legătură cu acţiuni ca „a sta", „a se opri", „a rămâne") (care stă, care este ţinut, oprit) în acelaşi loc; fără a se (mai) deplasa; (stând) nemişcat, neclintit. *Stătu în loc fiiu' său Manoil.* MOXA 402/14. *În loc au stătut Petchii Iştuan şi Ştefan-Vodă.* M. COSTIN, O. 161. *Porunci dimonilor... să stea pre loc, să nu să mişte nice-ntr-o parte.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31^{r}/29. *Lăsară pre loc trupul sv[i]ntei.* id. ib. octombrie 65^{v}/6. *Ei nu credea, sta pe loc.* NECULCE, L. 44. *Ar mai fi zăbăvit turcii pre loc.* NECULCE, L. 358. *El acolo gândise să şază pre loc.* ANON. CANTAC., CM I, 179. *Au mai rămas o zi acolea pre loc.* R. GRECEANU, CM II, 42. *Pre ostaşi i-au oprit în loc.* ŞINCAI, HR. I, 55/12. *Numai armaşii fug de înaintea biruitorilor protivnici, iară ţăranii stau pre loc.* MAIOR, IST. 8/16. *Fugind alţi lăcuitori..., românii din bunăvoia lor steteră pe loc.* id. ib. 34/22. *Nu vra să rămâie în loc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 125. *Mişcarea să stea în loc.* I. PAŞCA, M. 10/27. *Căpeteniile şi oştenii rămân lemniţi, stau pe loc, rădicându-şi ochii deasupra muntelui.* BELDIMAN, N. P.

I, 148/21. *Cu groază şi cutremur să stăm pe loc cu frică.* HELIADE, O. I, 198. *Ţipă Că stau roatele pe loc.* ASACHI, S. L. I, 237. *Avem a plini o datorie; tu a o mântui cu fuga, iar eu, rămâind pe loc..., să răscumpăr fericirea domnitorului.* id. ib. II, 59. *El rămase o secundă în loc.* C. A. ROSETTI, N. I. 178. [Scrisoarea] *adresează-o la Zam..., căci acolo o sta poşta în loc.* VASICI, în BARIŢ, II, 157. *Alergau înaintea ostaşilor ce se răzleţeau, silind a-i opri în loc şi îndemnându-i prin vorbe şi prin semne a se întoarce la bătaie.* BĂLCESCU, M. V. 510. *A mai rămas câteva zile în loc.* BARIŢIU, P. A. I, 92. *Staţi pe loc, nu fugiţi!* id. ib. 538. *Ei au stat întâi pre loc acolo.* ARISTIA, PLUT. 73/21. *A strămutat numai pe acel profesor, iar toţi ceilalţi au rămas pe loc.* KOGĂLNICEANU, O. V, 72. *Tună tare şi ea stă în loc.* NEGRUZZI, S. III, 243. *Auzim un tun, era avertismentul să stăm pe loc.* GHICA, S. 400. *Frunză verde măr creţesc, Stau în loc şi mă gândesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 400. *Stătu puţin în loc.* FILIMON, O. I, 105. *Se opriră în loc.* id. ib. 407. *Atunci, la vederea lui, n-am putut să mă ţin de a nu sta în loc.* BARONZI, M. 590/15. *Deodată fugarii s-opriră pe loc.* ALECSANDRI, P. I, 127. *Am stătut în loc, neputând trece trăsura.* LĂCUSTEANU, A. 116. *El stătu pe loc atunce.* CONTEMPORANUL, I, 718. *Se răpezi către cutezătorii tineri şi cu ochirea-i fulgerătoare îi opri în loc.* ODOBESCU, S. I, 110. *Orice noroc Şi-ntinde-aripele, Gonit de clipele Stării pe loc.* EMINESCU, O. IV, 397. *Toate steteau în loc, numai Făt-Frumos mergea mereu.* id. P. L. 4. *Unul care iera mai ogârjit, mai răpănos şi mai răpciugos, neputând ieşi din glod, rămase pe loc.* CREANGĂ, P. 75. *Căpitanul comandă oprirea pe loc.* CARAGIALE, O. I, 174. *Stăi pe loc!* id. ib. II, 128. *Mintea-i sta în loc asupra gândului.* SLAVICI, O. I, 279. *Sta în loc uimită.* ISPIRESCU, L. 17. *El porunci să stăm pe loc.* DELAVRANCEA, O. II, 29. *A stat aşa în loc parcă vroia ceva, apoi iar a pornit.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 167, cf. DDRF. *Apoi stăturăm pe loc, să ne asigurăm.* XENOPOL, I. R. IV, 24. *Şi soarele mirat sta-n loc.* COŞBUC, P. I, 58. *Liniştite-n urmă toate Tac şi stau pe loc.* id. ib. II, 17. *Stătu pe loc şi întoarse capul spre tovarăş.* SANDU-ALDEA, U. P. 71. *Numai la satul Goroslău tabăra lui Sigismund se opri în loc şi aşteptă lupta.* IORGA, P. A. II, 270. *Cealaltă jumătate din oştire, Oprindu-se în loc, rămase acolo.* MURNU, O. 38, cf. TDRG. *Ceilalţi rămâneţi toţi pe loc şi spuneţi Femeilor din casă s-aibă grijă De-a pregăti o masă-n toată sala.* id. ib. 46. *Unii stau în loc, ficşi, la suprafaţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 207. *Stai pe loc, tată, şi nu mai lua nicio hotărâre nouă.* AGÎRBICEANU, S. 82. *O apucai de mână şi o ţinui pe loc.* HOGAŞ, DR. I, 127. *Geţii vor rămâne pe loc.* PÂRVAN, G. 54. *Tânărul cel îndatoritor... rămase puţin în loc, uitându-se după ea.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 229. *Sângele negru urcat la cap nu se roteşte, ci stă pe loc, închegat.* id. ib. II, 369. *Obiectele din privelişte alergau în urma noastră... până la dealuri, care stăteau pe loc.* IBRĂILEANU, A. 118. *El trebuie să stea mereu liniştit pe loc.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 113. *Rămâneţi pe loc, băieţi, le-a spus colonelul, mai staţi 15 zile.* ARGHEZI, P. N. 48, cf. CADE. *Nu ţin seama de evoluţie, ci vor să se menţină pe loc.* LOVINESCU, S. V, 11. *Miron Iuga rămase pe loc ca un stâlp.* REBREANU, R. I, 146. *Pasul meu încet se oprea în loc.* BACOVIA, O. 171. *Am stat o clipă-n loc s-ascult, Ce freamăt lung s-aude?* TOPÎRCEANU, O. A. I, 239. *Mioara... a oprit pe Ema în loc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 9. *Nici în cărţi întregi nu s-ar fi putut spune mai mult decât şi-au spus ei, fără niciun semn, privindu-se lung, el încremenit în loc, pe jumătate întors.* id. O. II, 74. *Caii struniţi au ţintuit căruţa pe loc.* POPA, V. 111. *Un bocet chinuit i-a încleştat fălcile şi l-a ţintuit în loc.* id. ib. 115. *Staţi pe loc şi ascultaţi.* VISSARION, B. 78. *Se opri în loc, se miră.* id. ib. 112. *De cele mai multe ori se iscau întorsături neaşteptate,... care-l opreau pe protopop în loc.* VOICULESCU, P. I, 121. *Mă ţine-n loc o clipă dorinţa la Pompei.* PILLAT, P. 27. *Bătrânul Dumbravă mai stătu puţin în loc, cu sprâncenele uşor încruntate, privindu-l cum se duce.* SADOVEANU, O. V, 88. *O vreme flăcăul rămas pe loc, îi auzi tot mai slab şi mai departe zăngănitul sabiei.* id. ib. VII, 398. *După ce a sărutat mânuţa aceea rece, îngheţată, a rămas pe loc, neliniştit.* BART, E. 182. *Nu stăm în loc nici în vremea rugăciunii.* DAN, U. 53. *Eul bacovian este-nflpt pe loc, ca un pom, ca o piatră.* CONSTANTINESCU, S. I, 156. *Vi se împotriveşte popa, deputatul cel mai statornic în sate al stărilor pe loc.* ARGHEZI, P. T. 12. *Soldatul în luptă nu stă pe loc când îşi vede tovarăşul căzând.* CĂLINESCU, C. O. 44. *Le porunci gardienilor să rămână pe loc.* STANCU, R. A. IV, 260. *La cele cinci focuri trase la repezeală din carabina sa, au rămas pe loc cinci pelicani.* LINŢIA, P. III, 176. *Se străduia să lovească iepurele de tablă care... fugea stând pe loc.* TUDORAN, P. 18, cf. DL. *S-a oprit pe loc şi a protestat, spunând că nu e adevărat.* PREDA, R. 55. *Stătea coloana pe loc şi ne odihneam.* id. ib. 141, cf. DM. *Vor rămâne pe loc.* STOICESCU, C. S. 153. *Numai aceşti autohtoni au putut impune, rămaşi pe loc,... vechea denumire dacică.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 4. *Eu eram acela care mă duceam şi veneam, pe când el sta pe loc.* A. HOLBAN, O. I, 231, cf. M. D. ENC., DEX. *Amândoi rămaseră câteva secunde pe loc privind.* ŢOIU, G. 23. *Gimnastica s-a terminat, iar elevii rămân pe loc.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 3/2. *Stau aşa, pe loc, gândindu-mă să prind iepurele de la apus şi iepurele de la răsărit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 7/2. *Stăi pe loc să ne-ntâlnim, Două vorbe să grăim.* ALECSANDRI, P. P. 59. *Să stau în loc m-aş aprinde.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 124. *Cerna-l asculta Şi pe loc îmi sta.* MARIAN, INS. 338. *Stăi în loc, nu mă-mpuşca!* id. O. II, 360. *Stau în loc şi mă socot.* HODOŞ, P. P. 95. *Stau în loc şî mă gândesc.* GRAIUL, I, 284. *Toată oastea stătu pe loc.* PĂSCULESCU, L. P. 68. *Dar când fură la mijloc, Au stat plugurile-n loc.* PAMFILE, A. R. 107. *De plouă ploaie cu foc, Cătana nu stă pe loc.* id. C. Ţ. 287. *Stă omul şi-l priveşte, Şade-n loc şi se cruceşte.* BALADE, II, 90. *S-au oprit în loc cei trei voinici şi s-au sfătuit ce să dreagă şi cum să facă.* FOLC. TRANSILV. III, 345. *Nu pot sta pe loc, Că sunt de soroc.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 178. *Şi mocanul blestemat A stat în loc şi-a oftat.* ib. 290. *Ieste nişte aţă... de ţâie coşu pă loc.* O. BÎRLEA, A. P. III, 221. *Stă oastea-n loc şi să miară, Să fie urmă de fiară Ori poate de zânişoară?* NUNTA, 28. **Din loc** = **a)** (care porneşte, care se deplasează, care începe) de acolo de unde se află (cineva sau ceva). *Au purces din loc cu tabăra legată de cară.* M. COSTIN, O. 73. *Preste veaci din loc nu să clăteaşte Cine-n Ierusalim lăcuiaşte.* DOSOFTEI, PS.

439/9. *S-ar putea clăti din loc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 114. *Are nădeajde că tot pământul l-ar putea muta din loc cu măiestriia sa, laudă necumpătată!* MAIOR, PRED. I, 140/29. *Dumneaei sălta din loc, parcă aştepta pe cineva.* HELIADE, ap. GHICA, S. 156. *De multă frică ce avea..., nici din loc cuteza să se mişte.* DRĂGHICI, R. 40/4. *Toate cele le răstoarnă din loc, toate le strămută.* ASACHI, S. L. I, 218. *Femeile lor să nu se poată depărta din loc.* BARIŢIU, P. A. I, 114. *Cei de la Odorhei nu s-au mişcat din loc.* id. ib. 379. *Nu se mişcă din loc.* FILIMON, O. I, 152. *Vie valuri mari de foc, Nici că m-or clinti din loc.* ALECSANDRI, P. II, 13. *Stai culcat, c-adormi îndată, Numai nu mişca din loc.* CONTEMPORANUL, I, 198. *Nu puteţi mişca nebunul din loc, rămâneţi în şah.* CONV. LIT. XII, 1. *Mutarea din loc a unei mase ponderabile* [este] *mişcare.* EMINESCU, O. XV, 326. *Cezara nu se mişca din loc..., tăcea ca peştele.* id. P. L. 83. *Urnesc bolovanul din loc.* CREANGĂ, A. 165. *Stă neadormit zi şi noapte, tot întruna, fără să se clintească din loc.* id. P. 311. *Sania se dezlipeşte cu greu din loc.* CARAGIALE, O. II, 148. *Furnica nu răstoarnă muntele, dar îl poate muta din loc.* SLAVICI, O. I, 54. *Nu se mai puteau mişca din loc.* ISPIRESCU, L. 29. *De-abia se putea urni din loc.* MARIAN, O. I, 373, cf. DDRF. *Vlad atacă pe turci în întuneric, cunoscând obiceiul lor de a nu se mişca noaptea din loc.* XENOPOL, I. R. IV, 24. *Abia se urnea din loc de groasă şi grasă ce era.* SBIERA, F. S. 5, cf. TDRG. *Împărăteasa tăcea şi gemea ca un bivol care stă să mute pământul din loc.* PAMFILE, CER. 17. *Trăsese din loc fotoliuri grele.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 46, cf. CADE. *Trenul se urneşte din loc.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 11. *Trăsura... scârţâi, trosni şi-o porni din loc.* COCEA, S. II, 43. *Pleacă adânc fruntea în piept, se rupe din loc şi porneşte pe drum înainte.* POPA, V. 121. *Boierul... arată un bolovan... şi îndeamnă pe un ţăran să-l prăvale din loc.* SADOVEANU, O. XX, 502. *Nu se clinti din loc.* BART, E. 159. *Femeia nu le poate urni din loc.* DAN, U. 27. *Vehiculul n-a pornit din loc.* ENC. TEHN. I, 272. *Poate fi urnit din loc.* CĂLINESCU, C. O. 152. *Armeanul nu se urni din loc.* TUDORAN, P. 230, cf. DL. *Gabi se smulse din loc şi porni.* PREDA, R. 194, cf. DM, M. D. ENC. *Mâna-n coamă că-i punea, Din loc nici că mi-l clintea.* ALECSANDRI, P. P. 79. *O roată s-a smintit din loc şi toată greutatea carului lăsându-se pe acea roată, de atunci carul mare se învârteşte tot îndărăt.* PAMFILE, CER. 164. *Vorbele alea... mişcau piatra din loc.* STĂNCESCU, B. 229. *Abia o mie de oameni puteau s-o urnească* [stânca] *din loc.* VASILIU, P. L. 125; **b)** (despre abstracte) (a începe să funcţioneze, să înainteze de unde se afla). *N-avea teren solid pe care să-şi poată... aplica puterile spre a urni inteligenţa din loc.* EMINESCU, O. XIV, 370. **De pe loc** = (care porneşte, care se desfăşoară) din starea de nemişcare. *Faci reclamă mergând sau de pe loc?* SAHIA, N. 104, cf. DL, DM. □ *A sări de pe loc. Săritură de pe loc.* **Din loc în loc** = **a)** (care se desfăşoară) dintr-un loc într-altul; de colo până colo. *I-au purtat din loc în loc până la apa Bârladului.* URECHE, L. 80. *Cela ce va fi luat plată ca să aducă neşte negoţ den loc în loc... acesta iaste dator să plătească* (a. 1646). N. A. BOGDAN, C. M. 44. *Mearsem îmblând din loc în loc, până ce sosâm în Laodichiia.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 153^{r}/18. *Şi-i goniia ca pre o fiiară sălbatică din loc în loc.* NECULCE, L. 198. *Fugind den loc în loc..., i-au găsit Hristea vistier.* R. POPESCU, CM I, 435. *Tot pribeag au fost, den loc în loc fugind.* R. GRECEANU, CM II, 57. *Să se plimbe din loc în loc.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 346, cf. LB. *Se muta din loc în loc.* ŞINCAI, HR. I, 210/25. *Gintă nomadă la greci este aceea carea nu are lăcaş stătătoriu, ci umblă din loc în loc.* MAIOR, IST. 146/3. *Caii ce vor trebui ca să umble din loc în loc* (a. 1811). DOC. EC. 120. *Marturii... nu să pot a sili ca să vie să marturisască, nici ca să meargă din loc în loc fără de voinţa lor.* PRAVILA (1814), 73/15. *Mergând din plasă în plasă şi din loc în loc..., să aduci înaintea dumitale pă vreo câţiva din lăcuitorii fieşcăruia sat* (a. 1819). DOC. EC. 215. *Umblarea iaste mişcare din loc în loc.* GRIGORIE, L. 197/3. *Zboară... din om în om, din loc în loc şi dintr-o împărăţie la altă împărăţie.* POTECA, F. 360/25, cf. I. GOLESCU, C. *Viaţă nomadă (din loc în loc umblătoare).* BOJINCĂ, R. 27/20. *Pribagă din loc în loc, Ardea cu necontenire întru a dragostei foc.* HRISOVERGHI, P. 60/1. *De acolo am înţeles de ce şi băieşii sunt sănătoşi, pentru că tot umblă cu şatra pe uscat... din loc în loc.* ASACHI, S. L. II, 298. *A voastră socotinţă din loc în loc se mută.* NEGRUZZI, S. II, 247. *Din loc în loc aş trece în climele streine.* ALEXANDRESCU, O. I, 143. *El aleargă din loc în loc, întocmai ca albina din floare în floare.* FILIMON, O. II, 57. *Aceste tunuri... lesne se strămut din loc în loc.* HASDEU, I. V. 82. *Tunetul se poartă vuind din loc în loc.* ALECSANDRI, P. I, 193. *Vânătorii îşi povestesc... cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc şi cum s-a făcut nevăzută.* ODOBESCU, S. III, 17. *Părăsit de toţi, gonit din loc în loc..., căzu curând sub loviturile poteraşilor trimişi să-l prindă.* EMINESCU, O. XIV, 127. *Acest termen călătoreşte din loc în loc.* id. ib. XV, 365. *Necunoscând pe nime şi umblând din loc în loc, m-am rătăcit.* CREANGĂ, P. 288. *De opt ani rătăceşte-aşa din loc în loc, a cheltuit tot.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 229. *Şi anii iarăşi au trecut şi ea şi-a urmat stăpânii din loc în loc.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 66. *Au izgonit-o din loc în loc, până când sărmana de dânsa a găsit ascunzătoare într-o peşteră.* PAMFILE, CR. 117. *A radiat la depărtări mari, dusă din loc în loc de curentul vieţei păstoreşti.* GR. S. I, 67, cf. CADE. *Strămutat din loc în loc..., am ajuns în gazdă la o văduvă tinerică.* VOICULESCU, P. I, 14. *L-au purtat aşa din loc în loc.* SADOVEANU, O. XIII, 66. *Uneori o prinde cel ce o aude şi îşi aduce aminte de ea, o poartă chiar din loc în loc.* VIANU, A. P. 94. *Se întrunesc în cârduri sau stoluri mari şi zboară hoinărind din loc în loc.* DOMBROWSKI, P. 87. *Au fost popoare migrante, nomade, mergând din loc în loc.* CĂLINESCU, C. O. 195, cf. DL, DM. *Îi călăuzesc din loc în loc dacă e nevoie.* PANAITESCU, O. Ţ. 25. *Ne mutam uşor din loc în loc.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 48, cf. M. D. ENC., DEX. *Păşteau mergând din loc în loc pe islazul comunei.* ŢOIU, Î. 296. *Merg aşa, din loc în loc, fără niciun ţel.* V. ROM. aprilie 1979, 7. *Ea din loc în loc sărea, Spini în urmă-i răsărea.* ALECSANDRI, P. P. 38. *Pustiul cel de dor Mă poartă din loc în loc, Ca pe-un om fără noroc.* HODOŞ, P. P. 39. *Ş-o să zbor din loc în loc.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 361; **b)** (care se află) la distanţă, ici şi colo; (care se află) în diverse locuri, pe ici pe colo. *Văzut-aţi trecând din loc în loc Vreun om, vreun câine sau*

dobitoc? BUDAI-DELEANU, Ţ. 194. *Varul... este destul de a-l căra pe ogoare şi a-l împărţi în grămăgiuni mititele din loc în loc.* I. IONESCU, B. C. 437/8. *Se aşază din loc în loc bucăţi de trunchi de răchită.* id. M. 92. *Iar, din loc în loc, fulgeră o rimă rară, arătând cântăreţului că nu s-a înşelat, că, da, acesta e drumul cel bun.* IORGA, P. A. II, 113. *Din loc în loc, peste cupe, ca să nu se desfacă roata sub apăsarea apei, obezile sunt ţinute de nişte speteze.* PAMFILE, I. C. 182. *Din loc în loc se văd clar doar indicaţiile unui nivel inferior.* PÂRVAN, G. 182. [Imagini poetice] *răsar abia din loc în loc, nu ca element dominant.* CONV. LIT. LXVII, 153. *Din loc în loc, valuri de ierbăriş tresăreau speriate de o apă ascunsă.* POPA, V. 179. *Observatori vegheau din loc în loc.* SADOVEANU, O. VII, 76. *Nu era prea târziu ca să nu întâlnească din loc în loc oameni.* id. ib. O. IX, 143. *Case mici se ridică din loc în loc.* BART. S. M. 42. *Din loc în loc grupuri de soldaţi îşi frecau mâinile în jurul focului.* CĂLINESCU, C. O. 142. *Treceau... caprele cu ugerele pline, oprindu-se din loc în loc în faţa caselor.* id. ib. 192. *Acţiunea romanului urmează această bifurcare de afluenţi, cu întretăieri şi suprapuneri din loc în loc.* PERPESSICIUS, M. I, 228. *În puzderia lor, infinit sclipitoare, apar din loc în loc bucăţi mari de sticlă colorată.* BOGZA, C. O. 281. *Firele telefonice sunt tăiate din loc în loc.* STANCU, D. 139. *Ochiuri de apă, din loc în loc, aruncau sclipiri moarte, ca de argint.* id. R. A. I, 206. *Se măsoară din loc în loc suprafaţa golurilor de semănat.* AGROTEHNICA, II, 73. *Din loc în loc se vedeau un fel de platforme.* TUDORAN, P. 202. *Spinări goale de piatră seacă, întrerupte din loc în loc.* BĂNULESCU, C. M. 153, cf. M. D. ENC., DEX. *Apele leneşe curgeau înainte şi petele lucioase de ulei sclipeau din loc în loc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 16/3. **La un loc** = (care sunt) împreună, laolaltă. *Să aibă parte cu Iuda şi cu Ariia la un loc* (a. 1594). DOC. Î. (XVI), 104. *Închisese pre Hmil hatmanul cu moscalii la un loc.* M. COSTIN, O. 175. *Ieşise câte 5–6 la un loc... şi da în tătari cu sineţele.* id. ib. 191. *Şi în scurtă vreme s-au strâns toate obuzurile la un loc.* NECULCE, L. 288. *Şi s-au strânsu şi ei la un loc cu slujitorii.* id. ib. 289. *Şi aşea, cu toţii la un loc să să adune, ca pentru nevoia ce le sta asupră, sfat de obşte să facă.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *Noaptea să şază amândoi la un loc.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 302. *Nefiind toată oastea împărătească la un loc, i-au prăpădit pă toţi.* id. ib. 327. *Aceastea toate fiind împreunate la un loc, arăta o dragoste peste măsură către Dumnezeu.* ANTIM, O. 138. *Să va osândi la un loc cu Iuda.* id. ib. 357. *Acei hotarnici li-au strâns toati cumpărăturili... pârcălabului la un loc* (a. 1766). SAVA, DOC. I, 92. *Numai copii de un soiu să şadă la un loc.* CARTE TREB. I, 166/3. *Numai atâtea lemne trebuie să se leage la un loc, câte să poată merge pe apă, fără primejdie.* COD. SILV. 46. *De nu ar fi strâns ţiganii mai înainte la un loc nu i-ar fi putut înarma.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 79. *Divanul au orânduit într-adins, ca să ia acele cară să le strângă la un loc, la fabrica de postav* (a. 1809). DOC. EC. 82. *De ar fi adunaţi la un loc toţi cei trei sute optsprezeace părinţi,... nu ar îndrăzni a face o judecată ca aceasta.* MAIOR, PRED. II, 47/27. *La un loc i-au adunat* [pe cei osândiţi]. BELDIMAN, E. 5/20. *Diseară ne vom aduna cu toţii, la un loc.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 73. *Ceale ce răsipit de dumnezeieştii şi înţelepţii bărbaţi s-au grăit, adunându-le la un loc, le voi spune.* GRIGORIE, L. 9/1. *Căci multe lucruri adunate la un loc fac un ce mare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 40/7. *Fiecare familie are ceasuri de nelucrare în care toate mădularele ei să adună la un loc.* MARCOVICI, D. 28/8. *Văzui a lor buze cum la un loc s-au lipit.* HRISOVERGHI, P. 53/8. *O mulţime de insule la un loc se zice arhipelag.* GENILIE, G. 122/24. *Românii, adevăraţi proprietari acelor pământuri şi mai mare la număr decât tustrele acele clase la un loc, erau o naţie numai tolerată.* ASACHI, S. L. II, 191. *Când s-adună la păşune treisprezece la un loc?* id. ib. I, 227. *Numai... actele relative la naţiunea noastră... culese la un loc ar da un volum respectabil.* BARIŢIU, P. A. I, 17. *Cu dânşii la un loc.* NEGRUZZI, S. II, 24. *Am adunat toate bărcile la un loc.* GHICA, S. 413. *Unind jafurile la un loc, ne vom cumpăra moşii.* FILIMON, O. I, 144. *Când s-ar face socoteala şi s-ar aduna la un loc tot pământul, s-ar găsi mai mult decât ce au dreptul se aibă.* I. IONESCU, M. 542. *Câinii latră la un loc.* ALECSANDRI, P. III, 8. *Vede cineva trei oameni la un loc care petrec patru şi cinci ceasuri* (a. 1881). PLR I, 46. *Acei ce potrivesc la un loc părţile zidirii sunt cu toţii cârmuiţi de adevăruri geometrice.* CONTEMPORANUL, I, 203. *Cine nu ştie câte poate juneţea şi iubirea adunate la un loc!* ODOBESCU, S. I, 147. *Regatul asanizilor, ţinut la un loc numai prin putere brută, se desfăcu.* EMINESCU, O. XIV, 153. *El recomandă voievodului multă precauţiune..., pentru ca, trăind la un loc c-o soţie schismatică, să nu răcească el în credinţa lui adevărată.* id. ib. 191. *Pe la Sfântul Andrei îmblă şi ei mai câte mulţi la un loc.* CREANGĂ, P. 121. *Culege o poală de somnoroasă, pe care o fierbe la un loc cu o vadră de lapte dulce.* id. ib. 214. *Eu trăiesc în casă..., la un loc cu stafia lui.* CARAGIALE, O. VI, 258. *Băură fiecare cât trei inşi la un loc.* SLAVICI, O. I, 118. *Ionică era de vârsta mea; amândoi la un loc am fi împlinit douăzeci de ani, vârsta unui flăcău.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 157. *S-au adunat mai marii împărăţiei la un loc ca să aleagă împărat.* MARIAN, O. I, 11, cf. DDRF. *Văzuse acolo munteni, sârbi, ţigani, greci şi italieni amestecaţi la un loc.* XENOPOL, I. R. VI, 36. *Vezi chipuri sinistre grămadă-ntr-un loc.* COŞBUC, P. I, 142. *Buciumul libertăţii... n-au putut ca să nu trezească şi pre românii bucovineni, să-i adune la un loc.* SBIERA, F. S. 159. *Toată lumea asta, strânsă la un loc, părea că nu pricepe ce vreau unii de la alţii.* D. ZAMFIRESCU, A. 24. *Urmaşul său... îl duse la Dealul, îngropându-l la un loc cu tatăl.* IORGA, C. I. I, 14. *Uraganul... vrea să-i vadă la un loc Pe bieţii călători pe valuri.* GOGA, POEZII, 210. *Vârsta lor la un loc putea să facă trei secole.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 73, cf. TDRG. *Maria îşi deshamă caii şi-i pune la iesle, la un loc cu boii.* PAMFILE, CR. 111. *Eu nu sunt ca tine, la un loc cu toate prietenele.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 173. *Trăia la un loc cu moşneagul.* GÂRLEANU, N. 10. *Tacitus... îi enumeră la un loc cu alte neamuri germanice.* PÂRVAN, G. 223. *Sortiţi să trăiască la un loc, ar fi fost mult mai bine să se înţeleagă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 303, cf. CADE. *Toate aceste împrejurări la un loc... i-au înlesnit această bogată literatură.* LOVINESCU, S. VIII, 173. *Toate astea însă la un loc denotă C-a luat-o goală, fără nicio dotă.*

TOPÎRCEANU, O. A. I, 203. *Omul acesta trebuie urmărit pas cu pas, mai mult decât tot Călmățuiul la un loc.* POPA, V. 97. *Fu lăsat să locuiască la un loc cu prinții-șorii.* VISSARION, B. 204. *Era ca un harapnic cu care îi biciuia la un loc pe bogați, pe politicieni, pe profesori.* VLASIU, D. 26. *Au stat mojicii la un loc cu boierii.* SADOVEANU, O. I, 182, cf. SCRIBAN, D. *Caută în garderob, scoate un maldăr de tacâmuri, la un loc cu panglici, o pereche de mănuși etc.* KIRIȚESCU, G. 125. *Aceste celule sunt asociate mai multe la un loc.* ENC. TEHN. I, 396. *Prietenii săi se strâng la un loc.* OPRESCU, S. 247. *Caragiale... a lăsat mai multe tipuri decât toți prozatorii veacului trecut la un loc.* CONSTANTINESCU, S. II, 37. *Documente se găsesc răspândite la un loc cu acte privind alte sate și regiuni.* C. GIURESCU, P. O. 9. *Ziua sfârșește cu un imn de înfrățire pe care opt țări deosebite îl cântă la un loc.* ARGHEZI, P. T. 23. *Toate muierile la un loc nu sunt Sultănica.* CAMIL PETRESCU, O. I, 122. *Clocește bucuros la un loc cu țigănușul și cu cormoranul mic.* LINȚIA, P. III, 44. *Câștigă cât noi toți la un loc și tot nu-i ajunge.* DEMETRIUS, C. 15. *Strânge la un loc o parte din fondul arhivistic propriu.* CIOCULESCU, I. C. 49. *Te arunc în hambar la un loc cu Spânu.* TUDORAN, P. 283, cf. DL. *Am pus vânatul nostru la un loc.* ISANOS, V. 291. *Trăiau câte două sau trei familii la un loc.* T. POPOVICI, S. 132, cf. DM. *Specificul deducției sintetice constă în faptul că pune la un loc... elemente din exterior cu elemente preformulate.* JOJA, S. L. 147. *Se căznea să strângă tagma hoților la un loc.* BARBU, G. 405. *Ei singuri, cu toții la un loc, să-și facă cisla între dânșii.* PANAITESCU, O. Ț. 208. *O îngrijitoare înseamnă foarte multe la un loc.* BĂNULESCU, C. M. 275. *E însă un om tare, mai tare decât toți cei de aici la un loc.* BREBAN, A. 88. *Stau la un loc amintiri de la persoane diferite.* A. HOLBAN, O. II, 335, cf. M. D. ENC. *Toate la un loc... pot face mult în această direcție.* CINEMA, 1974, nr. 6, 15. *Bolintineanu pune la un loc rozele și briliantele în bătaia muzicală a valurilor.* SIMION, D. P. 151, cf. DEX. *Unsprezece tomuri... adunate la un loc între coperțile îmbrăcate.* ȚOIU, G. 12. *Eu nuiele că-mi tăiam Și la un loc le legam.* MARIAN, H. 19. *Să-i lăsăm, Petre, să trăiască la un loc așa amestecați.* VASILIU, P. L. 24. *Nici să vă găsiți, Nici să mai vorbiți, La un loc să nu fiți.* PAMFILE, CER. 131, cf. ALR SN I h 5. *L-adună la un loc.* PORȚILE DE FIER, 288, cf. ZANNE, P. III, 382. (Pleonastic) *Vor paște niște vite împreună la un loc.* PRAV. 19. (Cu referire la capacitatea de concentrare intelectuală, întărește ideea verbului „a aduna") *Adună-ți toată iscusința la un loc.* PR. DRAM. 219. *Nu-ți puteai bine aduna mintea la un loc.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 358. **La** (sau, învechit, **în**) **fața** (sau, învechit, **starea**) **locului** = în locul **(I 1)** respectiv. V. și față, stare **(VI 1).** *Mergând la fața locului, au deslușit hotarăle aceĭ[i] părți* (a. 1758). SAVA, DOC. I, 84. *Viind aice la fața locului, am strâns pe toți răzășii* (a. 1766). id. ib. 88. *Și să dea... bani, după prețul cu care va umbla cărbunii acolo în fața locului* (a. 1811). DOC. EC. 108. *Vru însuși a mearge în fața locului, ca să vadă acea fărădelege.* MAIOR, PRED. II, 48/30. *Să i se facă căzuta certare cu bătaie acolo, în fața locului* (a. 1823). DOC. EC. 293. *Treaba... în fața locului apare cu totul altfeli de cum o vedem prin rapoartele protopopilor.* VASICI, în BARIȚ, II, 62. *Este de neapărată trebuință a să face o scumpă cercetare la fața locului.* PR. DRAM. 163. *A decis... ca să mai studieze o dată această țară la fața locului.* BARIȚIU, P. A. I, 468, cf. POLIZU. *Ați arătat... chiar la fața locului carele din amândoi reprezântează mai bine adevăratele interese ale țării* (a. 1860). SBIERA, F. S. 240, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 145. *Mergând la fața locului, au văzut că era foarte puțin făcut.* MAIORESCU, D. I. 260. *Cu scrupuloasa îngrijire pe care i-o cunoaștem, le-a cules de la fața locului.* ODOBESCU, S. II, 414. *Se traduc aici, la fața locului, în cheltuieli bugetare.* EMINESCU, O. XII, 494. *Am mers la fața locului, spre a constata adevărul.* id. S. P. 251. *S-au hotărât împărații... să fie în București, la fața locului.* CARAGIALE, O. I, 298. *El pipăi... trupul și căută cu tot dinadinsul, ca să vadă dacă nu cumva ucigașii au uitat ceva la fața locului.* SLAVICI, O. I, 166. *S-a făgăduit că va merge însuși la fața locului.* DELAVRANCEA, O. II, 37. *Ajunse la starea locului.* MARIAN, O. I, 11, cf. DDRF. *Predică... printr-un legat trimis la fața locului.* XENOPOL, I. R. III, 34, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Veneau la el, la fața locului.* SBIERA, F. S. 322, cf. TDRG. *Primăria orânduiește... cercetare la fața locului.* PAMFILE, A. R. 28. *Merg la fața locului să anchetez faptul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 333. *Veni comisiunea la fața locului.* PĂCALĂ, M. R. 155. *Ovidius, care a fost la fața locului, nu-l cunoaște.* PÂRVAN, G. 171. *Rezultatele unor descoperiri, pe care conducătorul săpăturilor la fața locului mi le-a comunicat.* id. ib. 479. *Adunarea de material la fața locului.* DR. I, 3, cf. CADE. *Ucigașul se dă pe față negreșit, în fața locului unde și-a săvârșit omorul.* POPA, V. 239. *A venit la fața locului cu automobilul.* id. ib. 186. *Domnul mergând la fața locului..., răci atât de rău, încât a doua zi nu se mai putu urni din pat.* C. GANE, TR. V. 72. *Copoii și ogarii se aflau sosiți la fața locului, cu oamenii lor și cu vătaful Păun.* SADOVEANU, O. XIV, 128. *Amândoi plecară... să cerceteze cazul la fața locului.* BART, E. 107. *Deci cercetarea monografică la fața locului nu se poate face la întâmplare.* D. GUSTI, P. A. 125. *Când aceste motive sunt pictate la fața locului, ele nu sunt însă altceva decât niște schițe sumare.* OPRESCU, I. A. IV, 154. *Să cerceteze la fața locului.* ARGHEZI, S. XXXIV, 225. *Examen la fața locului.* CĂLINESCU, C. O. 258. *Lucrurile ar fi sfârșit rău dacă, din fericire, nu pica la fața locului Jeromillo, mulatrul.* id. I. 130. *Găsindu-ne la fața locului, s-a făcut că am simțit odată în noi ca un imbold actoricesc de a reconstitui asasinarea lui Iuliu Cezar.* BLAGA, H. 121. *După ce termini, pui o monedă sub scrumieră, pe noptieră, și pleci, cu grija să nu lași nimic compromițător la fața locului.* CAMIL PETRESCU P. 106. *Aceasta, natural, este numai o presupunere pe care numai cercetările întreprinse la fața locului ar putea-o verifica.* LINȚIA, P. III, 235. *Am să fac o cercetare la fața locului.* VINEA, L. II, 40. *Când începe construcția unui mare vapor, la fața locului e trimis un om din viitorul echipaj.* TUDORAN, P. 104, cf. DL. *Cum arată acești țărani? Ai să vezi la fața locului.* PREDA, R. 254, cf. DM. *Veni la fața locului și mătură tot ce găsi la gunoi.* N. MANOLESCU, A. N. III, 45, cf. DEX. *Lampa de benzină... o folosea... și pentru a spori la fața locului lumina, și pentru a zvânta coperțile grele.* ȚOIU, G. 10.

Ajunseră la starea locului. MARIAN, T. 25. *Şî-mi aduşe işî la faţa locului.* GRAIUL, I, 519. **Pe** (sau **în, de, din, de pe**) **loc** ori (regional) **de cât loc** = imediat; îndată, numaidecât. *Îndată au zis gloatelor să să întoarcă şi în loc s-au întors şi singur.* M. COSTIN, O. 86. *În loc ni s-au luat soarele de desimea muştelor.* id. ib. 166. *Omul să descoperi să să arate şi îndată cum să arătă, îi şi trecu în loc.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 75r/30. *Au năvălit ca nişte hiiari sălbatece asupră-i şi în loc l-au omorât.* N. COSTIN, L. 593. *Din loc ce au fugit au şi purces gonaşii după dânsul, ca să-l prindă.* id. LET. II, 129/7. *Pe loc au căzdut de au murit.* NECULCE, L. 17. *L-au lovit cataroia, de voie re, ş-au murit în loc.* id. ib. 82. *Văzui pe Chesarul în mijlocul casei... şi, de loc, călcând doi paşi, am îngenunchiat turceşte.* VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. I, 284. *Lovi pre acel boiiariu în cap şi muri în loc.* ALEXANDRIA (1794), 31/4. *Au stat de loc întru odihnă.* ŞINCAI, HR. I, 58/22. *Şi n-am şezut cu râmătorii niciun ceas, ci de loc i-am scos afară* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 150. *Dumnezeu pe loc să ne treznească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 199. *Divanul totdeauna îndată ce au priimit de la cei mai mari stăpânitori poruncă pentru această pricină, au şi dat pă loc şi el poruncile sale* (a. 1811). DOC. EC. 98. *Mergând de loc la solu',... au deschis cuvânt.* DIONISIE, C. 205/8. *De pe loc au dat a crede că au gânduri duşmăneşti.* BELDIMAN, E. 47/14. *Şi de loc arătându-se tabacii cu jalbă către Domnia Mea, li s-au dat răspuns să aibă îngăduială* (a. 1824). DOC. EC. 332. *Tot versul ce îl aude Pe loc îl face-a sălta.* HELIADE, O. I, 122. *Nici cată mult la ele, le ia de loc pe sine* [armele]. id. ib. 319, cf. I. GOLESCU, C. *S-au rădicat o furtună foarte straşnică şi cu atâta pornire, încât pe loc s-au rupt funia.* DRĂGHICI, R. 25/24. *Acesta aer nu-l putem răsufla, pentru că de loc ne îneacă.* ANTROP. 107/21. *De loc i s-au pus 20 lipitori* (a. 1837). DOC. EC. 673. *Nimeri cu piatra cea colţoasă pe tatar în cap, încât el căzu mort pe loc.* ASACHI, S. L. II, 75. *Toţi soldaţii carii căzură în mâna facţiozilor fuseră de loc omorâţi sau schilăviţi.* GT (1839), 84. *Fură poftiţi de loc la palat.* VASICI, în BARIŢ, II, 17. *De loc am înţeles că pasul acesta şi în Petersburg era cunoscut, şi de către cei înţelepţi neaprobat.* FM (1844), 172[1]/33. *Aţi slobozit luminată poruncă...; care s-au pus de loc în urmare* (a. 1844). DOC. EC. 828. *Aduşi fiind la deregătoria locală, marturisiră de loc fapta.* FM (1845) 194[1]/9. *Pe loc făcui să-mi cază jos şapca din cap.* PR. DRAM. 126. *De pe loc se văzu-n lume urzindu-se colibi, sate, cu adunare de oameni şi popoare înjghebate.* CONACHI, P. 299. *Aşa, mă pusei de loc pe lucru.* BREZOIANU, Î. 29/2. *Pe loc un drăcuşor... pregăti toate cele trebuitoare.* NEGRUZZI, S. I, 88, cf. POLIZU. *Pustnicul nostru pe loc se duse, îşi rase barba, se pieptănă.* ALEXANDRESCU, O. I, 213. *De loc toţi oamenii începură a se mişca, care către Buda, către movila de încoronare.* F (1867), 277, cf. CIHAC, I, 145, LM. *El pe loc atunci pricepe Şi începe a se-nvârti.* CONTEMPORANUL, I, 198. *Nu-şi pierdu cumpătul şi pe loc îi dete în gând să ceară ajutor de la o veche prietină a lui.* ODOBESCU, S. III, 243. *Vorbele iubirii moarte Vinovate-mi stau in faţă... Dulcea lor zădărnicie Nu mă-ndur s-o pun pe foc, Deşi-mi stau atât de triste Că nu pot muri pe loc.* EMINESCU, O. I, 125. *Crâşmăriţa cum ne-a văzut, pe loc ne-a sărit înainte şi ne-a dus de-o parte, într-o odaie mare.* CREANGĂ, A. 96. *Şi cum porneşte acesta, Ipate şi pică în loc.* id. P. 176. *Chipu-i galben pe loc învineţi.* CARAGIALE, O. VI, 350. *Muri pe loc.* ISPIRESCU, L. 319. *Şi doar numai cât ne-am făcut cruce şi pe loc a pierit.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 169. *Pichetele care vor observa că contrabandiştii trec prin puncte pe unde nu pot fi văzuţi au dreptul să-i împuşte pe loc.* BACALBAŞA, M. T. 74, cf. DDRF. *Vom trimite să te spânzure pe loc.* XENOPOL, I. R. VI, 172, cf. GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU. *Nu plumbi curgeau, ci râu de foc Şi liniintregi cădeau pe loc.* COŞBUC, P. II, 41, cf. BARCIANU. *Vedea bine că de nu va pleca acum, pe loc, nu va mai putea.* SANDU-ALDEA, D. N. 285, cf. TDRG. *I-a văzut picioarele subţiri şi păroase şi pe loc s-a priceput cu cine are de-a face.* PAMFILE, DUŞM. 170. *A fost o minune că n-a rămas moartă pe loc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 282. *Flăcăul încremeni pe loc.* HOGAŞ, DR. I, 65. *Eu aş fi vrut să vie pe loc plecarea, acuma, că ştiam ce ochi au să mă plângă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 204. *Ar pleca pe loc afară să se mai liniştească.* SOVEJA, O. 64. *Îi pieri pe loc orice urmă de somn.* REBREANU, P. S. 82. *Pe loc a înghеţat marinarul.* VLASIU, D. 177. *Şi într-alt chip de-ar fi ieşit din Iaşi, pe loc l-ar fi omorât!* C. GANE, TR. V. 17. *Pe loc au început a se văieta.* SADOVEANU, O. II, 41. *De ce n-am fost anunţat pe loc?* BART, S. M. 101, cf. SCRIBAN, D. *Când Sultanul Mahomet... înţelege... că aceasta din urmă este o unealtă politică în mâinile mamei sale, el o ucide pe loc.* VIANU, A. P. 35. *Tot ce-am visa ar deveni pe loc realitate.* CĂLINESCU, C. O. 401. *E înjunghiat pe loc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 50. *Unii mor pe loc.* STANCU, D. 157, cf. DL. *O înhăţase şi o citise pe loc, avid.* T. POPOVICI, S. 229, cf. DM. *Ne prinse acasă, eu ziceam să ne prindă pe loc.* SORESCU, L. L. I, 14, cf. DEX. *Traducând pe loc, nu se putea opri mai mult asupra unui cuvânt dificil sau ambiguu ca înţeles.* MS. 1975, nr. 1, 13. *Chiril... se constituise pe loc într-un fel de ucenic benevol.* ŢOIU, G. 10. *Ce-ai uitat, ei îţi aduc repede aminte, restituindu-ţi pe loc gândul pierdut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/1. *Începe pe loc A zice cu foc.* ALECSANDRI, P. P. 66. *Cum se culcă, -n loc adoarme.* MÂNDRESCU, L. P. 144. *Pă loc, cum au strigat, La dânsul au alergat.* MARIAN, SA. 232. *Ea pe loc se întoarce primenită.* PAMFILE, CER. 147. *Pe loc paloşe scotea.* BIBICESCU, P. P. 269. *La Niculcia sî duce Şî di cât loc mni-o vide, Înaintia îi işă.* ŞEZ. V, 62. *Sufletul că l-a mustrat Şi de loc s-a spânzurat!* VICIU, S. GL. *Scoate-o ş-o aprinde, că pe loc om fi la tine.* VASILIU, P. L. 57. *Tu pe loc să întorci toate din casă cu gura în jos.* PAMFILE, DUŞM. 119. *Să ne fierbi aici pe loc Vro cinci vedre de rachiu.* PAMFILE, CR. 179. *De cât loc îl vede, îl strâgă: „Poartă, gânscarule, bine gânştile!".* GR. S. II, 337. *Are un pândaş cu cornu în frunte care de cât loc te vede, te prinde.* ib. 336, cf. ALR I 311/831, 837, ib. 322/9, 12, 24, 26, 28, 30, 40, 45, 61, 63, 65, 77, 107, 116, 190, 270, 370, 831, 865, ib. 328/1, 5, 12, 28, 45, 61, 77, 79, 100, 107, 190, 308, 370, ib. 340/1, 5, 24, 28, 30, 61, 63, 79, 825, 831, 837, 850, ib. 424/61, ALR II 3 139/2, 29, 836, NALR–MB I h 6/552. *Gratiile, ca de foc, Se topea toate pe loc.* BALADE, II, 182. *Îndată ce mi-l vedeau, Pe loc se şi-nspăimântau.* ib. V, 219. *Şi din grajd pe loc o scos Nouă iepe.* FOLC. MOLD. I, 301. *Dacă*

n-avem vreme să le scoatem de loc, stau şi trei ceasuri. PORŢILE DE FIER, 37. *De tragi vro câteva, Pe loc îţi vine-a juca.* NUNTA, 186. *Într-o zi de vară, De loc ieşea din curte afară.* ib. 257. (Pleonastic) *Îndată pă loc... mare ajutorinţă au făcut boierilor.* R. POPESCU, CM I, 404. ✧ Expr. **A sta** (sau **a se ţine, a rămâne, a încremeni) ţintuit** (sau **înţelenit, pironit, înfipt) locului** (ori **pe loc)** sau **a sta încremenit locului** = **a)** a sta neclintit, fără a se mişca. *Nemişcarea pentru dânsa era moartea şi lucrurile i se păreau că devin rigide dacă stăteau încremenite două zile locului.* ANGHEL, PR. 3. *Rămase pironit locului cu arma pe umăr.* CHIRIŢESCU, GR. 8. *Rămaseră amândoi înfipţi locului.* GÂRLEANU, N. 43. *Copilul rămăsese pironit locului.* REBREANU, I. 19. *Rămase pironit pe loc.* REBREANU, P. S. 26. *Am rămas pironită locului.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 180. *Mut de spaimă, rămase pironit locului, neştiind ce să facă.* C. GANE, TR. V. 101, cf. DL. *Vasile Catrina rămase un timp ţintuit locului, gol, neştiind ce să mai facă.* PREDA, Î. 38, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Rămase pironită locului de uimire.* STĂNCESCU, B. 218; **b)** a înceta. *Îndată ce d-sa îşi arătă nasul pe uşă, zgomotul haotic, ca prin farmec, stă înţelenit locului.* CARAGIALE, O. III, 53. **A sta** (sau **a şedea) la un loc** (ori, regional, **locului)** = a sta liniştit, a fi cuminte. *Stăi, Leo, locului!* CANTACUZINO, N. P. 56^{v}, cf. POLIZU. *Merge-voi tot înainte Făr-a mă-ngriji de drum? Ori aş face mai cu minte Să stau locului d-acum?* ALECSANDRI, POEZII, 402. *De aud strigându-se în casă: „şedeţi locului"..., atunci nu e semn bun.* MARIAN, S. R. I, 80, cf. DDRF, DL, DM. *Stăi locului, mă!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 118, cf. M. D. ENC., DEX. *Staţi locului, că îndată-s gata!* MARIAN, T. 331. (Familiar) **A nu (putea) sta locului** (sau **la un loc, pe loc,** regional, **în loc)** = **a)** a alerga încoace şi încolo, a nu avea astâmpăr; a se mişca încontinuu. V. şi sta **(II 1).** *Nu sta locului nicicum.* HELIADE, O. I, 234. *Aştept răspuns. Nu pot sta locului.* CARAGIALE, O. VII, 65. *Numa' te pomeneai cu goarna că da deşteptarea şi până ieşea luceafărul nu stăteai locului, neam, neam, neam!* PETICĂ, O. 204. *Nu mai putea sta locului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 546. *Mă arde, iaca, nu pot sta pe loc.* SADOVEANU, O. I, 44. *Nu sta locului cât e picul: ca apa de munte se frământa şi făcea şi făcea zvon.* id. ib. V, 331. [Pasărea] *nu stă nicio clipă locului.* BĂCESCU, PĂS. 324. *Bidivii, care, de focoşi ce sunt, nu pot sta locului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 47. *Nici mările... nu pot să stea locului.* TUDORAN, P. 202. *Nu poate sta locului mai mult decât câteva clipe.* PREDA, C. I. P. II, 36. *Şi nici locului nu mai pot sta.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 6. *Bidineaua nu stă o clipă locului.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 44, cf. DEX; **b)** a se schimba mereu. *Dumnezeu... au poruncit la un loc să nu stea norocul.* M. COSTIN, O. 322. **A o lua** (sau, regional, **a o rupe) din loc** = **a)** (şi în forma **a lua din loc)** a pleca, a porni de undeva, a (se) urni. *Condeiul nu lua din loc.* GANE, N. III, 144. *Calul are mai multe năravuri:... nu ia din loc sau e cu zopor la luătură.* DAMÉ, T. 51. *Pisicuţa, ori de câte ori o lua prea răpede din loc, obosea numaidecât.* HOGAŞ, DR. I, 295. *A luat-o din loc amândoi.* IZV. XIII, 262. *A nu lua din loc.* SCRIBAN, D. *Într-o zi a luat-o din loc, ca şi fratele mamei care plecase la oraş.* STANCU, D. 242. *Haide, mătuşo, ia-o din loc!* PAS, Z. IV, 102, cf. DL. *Ne apucarăm să buşumăm caii, îi învelirăm cu nişte pături şi eu mă gândii s-o luăm din loc.* PREDA, Î. 86, cf. DM. *Pe urmă o luăm iar din loc şi mergem mai înainte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 4/2. *Abia am luat-o din loc, era greutate, nu glumă.* UDRESCU, GL. *Când văd alta mai frumoasî, O iau din loc şi-o şterg acasî.* FOLC. MOLD. II, 345; **b)** a pleca (repede); a o şterge. *Ai luat-o prea din loc şi nu trebuia aşa, că tu ai sânge iute.* STĂNOIU, C. I. 180. *O ia repede din loc, popa.* STANCU, D. 35, cf. DL, DEX. *Când am văzut că m-apucă noaptea acolo, am rupt-o din loc.* UDRESCU, GL. *Mâţu, când le-aude la iel la gât, o ie din loc şi du-te!* O. BÎRLEA, A. P. I, 126; **c)** (regional) a începe o activitate. *Cum stai cu coasa? – Am rupt-o din loc.* UDRESCU, GL. **A-i sta** (cuiva) **mintea în loc** (sau **locului)** = a nu mai înţelege nimic; a rămâne foarte mirat, năucit, uluit. *Mintea îi sta locului!* MARIAN, O. II, 41. *Sunt întâmplări în faţa cărora mintea stă locului.* SLAVICI, O. I, 61. *Spune nişte prostii de-ţi stă mintea în loc.* Com. din CLUJ-NAPOCA. **A-i sta** (cuiva) **inima în loc** = a simţi o emoţie puternică. *Nimănui nu-i stătuse inima în loc cum îi stătuse bătrânului, când s-a năpustit în cărare umbra covrigată a lui Firicel.* POPA, V. 110. **A bate (pasul) pe loc** = a face ceva fără a realiza niciun progres. Cf. DL, DM, DEX. **A sta** (ori **a şedea, a se opri, a rămâne) pe** (sau **în) loc** = a nu (mai) progresa, a nu se (mai) dezvolta; a nu se (mai) schimba, a rămâne la fel cum era înainte. V. şi sta **(II 1).** *Această tocmală să stea pre loc.* PRAV. 4. *Nu creşte şi stă pe loc.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 411/30. *Tăria cea din josul lor stă pe loc.* id. ib. 420/14. *Tot poporul stă pe loc.* ASACHI, S. L. I, 269. *Duhul omenesc ar rămânea tot pe loc.* NEGRUZZI, S. I, 235 *Viaţa curge mereu, nu stă pe loc.* id. ib. 303. *Se cer mai întâi două condiţiuni fără care teatrul va sta pe loc.* FILIMON, O. II, 200. *Se va schimba şi soarta teatrelor..., nefiindu-ne iertat a sta mai mult timp în loc, nici a retrograda.* id. ib. 201. *Dacă omenirea e destinată la un progres nemărginit, viaţa averilor ei nu poate sta pe loc.* EMINESCU, O. XV, 1 139. *Un popor care nu merge înainte stă pe loc.* CARAGIALE, O. VI, 135. *Vremea s-a oprit în loc.* REBREANU, P. S. 153. *Purul sânge junimist a rămas câtva timp în loc.* LOVINESCU, S. VIII, 92. *Totul era rămas pe loc, în afara oricărei epoci, într-o absolută neistoricitate.* CĂLINESCU, O. III, 97 *Şedea pe loc cu lucrările.* id. C. O. 63. *Ziua nu s-a oprit în loc, totul a mers mai departe.* BOGZA, Ţ. 34. *Cu preţul unor umiliri trecătoare, va sta pe loc.* VINEA, L. I, 322. *Nu vedeam de ce ar sta pe loc un om de afaceri.* BĂNULESCU, C. M. 238. *Nu poţi ajunge pe cineva din urmă dacă tot stai pe loc.* CINEMA, 1973, nr. 21, 13. *Adevărata viaţă fusese oprită în loc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 4/2. *O disciplină ştiinţifică nu stă pe loc..., de aceea progresul ei este inevitabil.* L. ROM. 1980, 68. *Lătunoaia joacă-n joc, Pânza bună şede-n loc.* MARIAN, H. 137. *Inimioară, stăi pe loc, Că-ţi pun lacăt la mijloc.* PAMFILE, C. Ţ. 232. **A ţine** (pe cineva sau ceva) **pe** (sau **în) loc** = a împiedica să se dezvolte, să evolueze, să progreseze. V. şi ţine **(III 5).** *Eu cred că asistăm la o prefacere a sufletului românesc... pe care însă împrejurări vrăjmaşe nu numai că l-au ţinut în loc, dar l-au tulburat.* VLAHUŢĂ, S. A. *Ele n-au avut altă politică decât de a ne ţine pe loc, de a opri reformele.*

XENOPOL, I. R. XIII, 154. *Austria era ţinută în loc prin luptele naţionale lăuntrice.* id. ib. XIV, 13. *Nu sunt... despus... a-i ţine pe loc în lucrările lor.* SBIERA, F. S. 207. *Dumneata ţii lucrările pe loc.* CĂLINESCU, S. 41. *Cine i-a putut ţine în loc două sute de ani?* CAMIL PETRESCU, O. II, 31. **A ţine** (pe cineva) **pe loc** = a împiedeca pe cineva să înainteze. *Demni urmaşi ai vitejilor plăieşi cari au ţinut în loc pe mândrul Sobieski.* CARAGIALE, O. III, 92. **A sta pe loc ca turta-n foc** v. turtă **(I 1). A nu-l prinde** (pe cineva) **vremea în loc** v. prinde **(VIII 6),** vreme **(I 5). A sta la un loc** (cu cineva) v. sta **(II 2, V 3). A sta grămadă** (sau **roi**) **la un loc** v. sta **(IV 1). A ţine la un loc** v. ţine **(II 8). Minte de se opresc apele** (sau **de stă soarele**) **în loc** = spune minciuni foarte mari, gogonate. V. şi minţi **(1),** opri **(1),** soare **(I 1).** *Minte de se opresc apele în loc.* STANCU, D. 312. **A se învârti locul** (cu cineva) v. învârti. **A ţine locul** = a sta în loc. *N-au vrut să ţie Nicio minută locul, ci în pripă Merseră care încătro în răsipă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 206. **A sta în loc** (de cineva) = a fi împiedicat de la săvârşirea unei acţiuni. V. şi sta **(I 1).** *Nu stăm noi în loc de ei.* CĂLINESCU, S. 496. (Mil.) **Pe loc repaus** (sau, învechit, **repaos**) = **a)** comandă care indică ieşirea soldatului din poziţia de exerciţiu şi adoptarea unei poziţii mai libere, fără a părăsi însă locul pe care-l ocupă în formaţia respectivă; poziţie adoptată în urma acestei comenzi. *Din când în când oprea trupa, îi dădea „pe loc repaoz".* BACALBAŞA, S. A. I, 11. *Sergenţii comandau: „...Pe loc repaos!"* SADOVEANU, O. II, 390. *Se pot invoca... diversele comenzi din limbajul militar:„...Pe loc repaos!"* IORDAN, STIL. 278, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să stea aşa, ca un ostaş pe loc repaos!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/4; **b)** (familiar; cu determinarea „la cap") incapacitate de gândire. *Umbla vorba... că are „pe loc repaos" la cap.* SADOVEANU, O. II, 75. (Prin Munt.) **A fi în uibul locului** v. uib **(1).** (Prin nord-vestul Munt.) **Pe unde locuri** v. unde **(I 4). A fi om în tot locul** = a fi om adevărat, întreg, în toată puterea cuvântului. *Să-mi zică copil mie, care ştiu merge călare, ştiu vâna, mie, care sunt om în tot locul.* GANE, N. II, 154. ✦ (Prin Ban.; în sintagma) *Pe loc* = numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 123, ALR I 1 477/30, 45, 49.

2. Spec. (Adesea cu determinări care arată destinaţia, folosirea, calitatea sau proprietăţi ale solului etc.) Bucată, porţiune, suprafaţă (delimitată) de teren (agricol), pământ (cultivabil). *În locu de păşiure acie me bagă.* PSALT. SCH. 67/17, cf. CORESI, PS. 55/9. *Am vândut 4 locuri* (a. 1579–1580). DOC. Î. (XVI), 99. *Am vândut o fune de loc în capul Ruşeţului de Jos* (a. 1592). ib. 102. *Se-au sculatu Danu şi cu Micul şi au împresurat locurele noastre* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/8. *3 fălci în deal... le-am vândut... cu ştirea tuturoru megiaşilor, şi din sus, şi din josu, şi den crucişul locului* (a. 1797). ib. 80/15. *Mărturisăscu cu cest adevărat zapis al meu... pentru ce i-[a]m dat loc în Peceşte, după de[a]ll* (a. 1611). ŞTEFANELLI, D. C. 1. *Oricine să va afla c-au tăiat pădure sau au săpat... pre locul altuia... să nu ia nemică dentr-aceaia roadă.* PRAV. 3. *Au făcut el moară pre locul lor şi nu i-au întrebat.* ib. 25. *S-au fost vinit lui Andruşco neguţătoriul pivniţa, cu loc cu tot, şi în lung şi în lat* (a. 1650). IORGA, S. D. VII, 103. *Locuri arate.* MARDARIE, L. 120/32. *Le au împărţit hotară şi ocine şi locuri de sate şi târguri.* SIMION DASC., LET. 63. *Carele se-au făcut pren bogate locure* (a. 1652). ÎNDR. LEG., în BV I, 203/16. *O bucată de loc din hotarul târgului Vasluiului* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 75. *Acestor veteranii... le da... locuri de casă, de vii, de grădini.* M. COSTIN, O. 260. *Purcesese Ştefan-Vodă la munte, să aleagă loc de mănăstire.* id. ib. 179. *Şi să hie cu cele doo părţi... o giumatat[e] de sat... cu locuri de prisăci şi cu vad de moar[ă] în Stemnic* (a. 1673). GHIBĂNESCU, S. I. I, 163. *Am vândutu casa cu tot locul casii* (a. 1673). ŞTEFANELLI, D. C. 7. *Târgul... mi l-ai dat cu uric, cu locul lui tot.* DOSOFTEI, PS. 196/2. *Am dat... pe o curătură ci se cheamă la Podul Frumoasei, în locul satului,... drept douăzăci de taleri* (a. 1678). SAVA, DOC. I, 24. *Am vândut a noastre drepte ocini şi moşii, poieni, săpaturi, loc de arat şi de cosât* (a. 1688). id. ib. 38. *Fiind dator cu doi lei vornicului Lepădat, îi puni amanet un pog[on] de loc stârpu* (a. 1689). SAVA, DOC. I, 47. *Alesu-i-au şi loc de cas[ă] la Floriani* (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. *Le va da locuri pre la sate, pre la oraşă, de casă, de vii, de grădini.* N. COSTIN, L. 125. *Amar de... pustiire au rămas locurile pre acolo.* NECULCE, L. 42. *Locurile acelea, dupe vechiul obiceiu, le împărţiia ostaşilor bătrâni, ca de acolo plata lor să-şi ia.* C. CANTACUZINO, CM I, 30. *Eu de a mea bună voie..., fiindu-mi aceste case cu locul lor vânzătoare, făcut-am tocmeală cu dumnealui jupânul Mihul de i le-am vândut* (a. 1701). FURNICĂ, I. C. 6. *Nici cu un mijloc să nu se împresoare locul cel strein cu al mănăstirei.* ANTIM, O. 345. *Fiind mai în sus loc de heleşteu, m-am apucat şi eu încă de an de am săpat şanţ* (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 18. *Acei oamini, după ce s-au măsurat locul, au fugit* (a. 1734). SAVA, DOC. I, 71. *I-am vândut zăce pogoane de vii lucrătoare şi doao pogoane de loc stârpu.* (a. 1755). C. GIURESCU, P. O. 289. *Au venit înaintea Domniei Mele... cu un zapis pentru un loc de casă şi cu ogradă ce l-au cumpărat* (a. 1757). URICARIUL, X, 60. *Această bucată de loc au fost osăbită* (a. 1766). SAVA, DOC. I, 90. *Stăpânul moşii[i] alege cel mai bun loc... pentru trebuinţa lui.* PRAV. COND. (1780), 86. *Curăţitul locului unde să oboară şi să taie pădurea.* COD. SILV. 4. *Având un loc, pe care are şi casă* (a. 1791). IORGA, S. D. VII, 9. *La pofta ochilor să aduc toate avuţiile şi agoniselele lumii aceştiia:... moşii, locuri, ţarini, câmpuri.* MICU, în ŞA I, 79. *Nu avea loc de agiuns să le dea câtva pământ.* ŞINCAI, HR. I, 159/13. *Au dat... a lor dreaptă ocină şi moşie... cu iazuri, cu loc de fân, cu păduri* (a. 1800). URICARIUL, X, 142. *Trebuia ori piatra din capul şanţului să se scoată, ori să se cuprindă mult loc stârp în* vatră (a. 1805). ib. 219. *Acelora le-au dat loc de lăcuit dincoace de Dunăre.* MAIOR, IST. 196/20. *Locuri de moşie Le dedusă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 79. *Din locul sterp nimic răsare.* id. ib. 332. *Am cercetat şi am măsurat cu prăjina locul de cosit* (a. 1822). ŞTEFANELLI, D. C. 380. *Un asemenea loc de ar fi în ţara noastră, nu numai nu l-ar semăna, ci ar fugi de el ca de cel mai mare vrăjmaş.* GOLESCU, Î. 13. *Căutându-şi loc de locuinţă.* TEODOROVICI, I. 42/11. *Bunătatea casii cea de priinţă, de ţinerea sănătăţii, este a fi pe loc uscat şi înalt.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 17/9.

Loc dă grâu, dă mei – loc dă sămănături. I. GOLESCU, C. *Locurile... acoperite de verdeaţă.* CĂPĂŢINEANU, M. 51/19. *Dealurile şi toate locurile era îmbrăcate cu vii mult roditoare.* DRĂGHICI, R. 28/15. *Izlazul... împărţit în multe locuri prin văi* (a. 1835). DOC. EC. 585. *Se va începe a se măsura locurile.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 63. *Îngrăşarea şi curăţirea locurilor... îi dau mijloace de a plăti un preţ mulţumitor.* id. S. 86. *Au reîmpoporat locurile părăsite şi le-au cultivat.* ASACHI, S. L. II, 190. *Şi este atâta lucru şi pe moşiia noastră: un petec de loc, de luom pământ de o[a]le* (a. 1843). DOC. EC. 802. *Locul naintea gimnaziului nostru... îl pretind românii pentru şcoala gimnastică.* VASICI, în BARIŢ, II,108. *Locul de arat este un pământ priimitor de a produce prin cultură.* BREZOIANU, A. 13/6. *Năutul... nu cere nici aşa mari îngrijiri, niciun loc prea bun.* id. ib. 107/26, cf. ISER. *Aşa-numiţii zileri, cu loc mai puţin de cultivat..., să facă câte 2 zile.* BARIŢIU, P. A. I, 384. *Legea agrarie însemna numai împărţirea... locurilor de muncă.* TEULESCU, C. 6/19. *A fost... un loc hleios.* NEGRUZZI, S. I, 184, cf. POLIZU. *A zidit un teatru... pe locul unde se vede astăzi un felinar.* GHICA, S. 44. *Cât sânge aste locuri setoase înghiţiră!* ALEXANDRESCU, O. I, 117. *Acest teatru a fost zidit pe locul Slătineanului.* FILIMON O. I, 210. *Îndeobşte grâul se seamănă la loc nou.* I. IONESCU, B. C. 269/13. *Pădurile aici sunt atât de multe, cât oamenii le stârpesc numai pentru a deschide locuri de plugărie.* id. M. 43, cf. PONTBRIANT, D. *Din locuri pustii fac grădini.* CONV. LIT. IV, 42, cf. CIHAC, I, 145. *Un loc de casă în Bucureşti.* LĂCUSTEANU, A. 72. *Locuri virane.* id. ib. 197. *Fiinţele organice, care se aflau pe locul ce era odată sub ape n-au putut fi silite să părăsească regiunile ce se ridicau.* CONTA, O. F. 297. *Locuri de păşune din Herţegovina.* EMINESCU, O. IX, 214. *Se cultivă locurile sărace cari cer proporţional munci multe.* id. ib. XV, 369. *Fratele cel mare să ia locul şi casa cea despre răsărit.* CREANGĂ, P. 15. *Pieţele, ogrăzile, locurile virane sunt mări şi lacuri.* CARAGIALE, O. II, 162. *În creierii munţilor era să meargă mai greu ca pe loc şes.* id. ib. 290. *O falce sau o jumatate de falce de loc.* MARIAN, NU. 142. *Locul de islaz îl sporeşte de la ½ de pogon de cap de vită la un pogon întreg.* XENOPOL, I. R. XII, 128, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Se apucă fratele meu, înainte de toate, de îngrăşarea locurilor şi de ararea şi grăparea lor cu unelte noauă.* SBIERA, F. S. 322, cf. TDRG. *Când omul se duce la sămănatul grâului, aruncă în capul locului cu grâu în sus.* PAMFILE, A. R. 105. *Locul ce-l avea de muncă nu-i era de ajuns.* id. D. 101. *Locurile reci de munte abia produceau grâu de primăvară, ovăz.* AGÎRBICEANU, A. 73. *Fugind de binele din satul lor, se aşezară pe un loc liber.* PĂCALĂ, M. R. 56. *Făcu pe locul lui un grajd.* GÂRLEANU, N. 20. *La câmp... era mult loc de lucru.* PÂRVAN, G. 136. *Locul pe care sta: casa, curtea, erau îngrădite strâmt.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 205. *Avea locuri şi case şi vite multe.* REBREANU, I. 20, cf. RESMERIŢĂ, D. *Să aibă... a stăpâni acea moşie în tot locul de ţarină şi din vatra târgului.* N. A. BOGDAN, C. M. 33. *Toamna* [stânele]... *se stricau, iar primăvara se construiau din nou..., pentru a se evita ca oile să doarmă pe acelaşi loc gunoit.* VUIA, PĂST. 39, cf. CADE. *Mormane de cărămizi pă locul meu?* KLOPŞTOCK, F. 33. *Locuri de păşunat se găsesc mai cu seamă în zona muntoasă nelocuită.* ARH. FOLK, III, 27. *Iată, desigur, proprietarul acestor locuri.* COCEA, S. I, 4. *Casa lor era aşezată lângă locul de păşune al satului.* VLASIU, A. P. 33. *El puse deci să se zidească Curtea Nouă, în Dealul Spirei, pe locul viitor mânăstirei Mihai-Vodă.* C. GANE, TR. V. 115. *Aşa loc de vânat şi Dumnezeu din ceruri l-ar fi văzut şi ar fi zis: „Aferim!"* SADOVEANU, O. V, 26. *După defrişarea locului şi facerea drumurilor, liber este fiecare să-şi lucreze lotul de pământ cum vrea.* BART, E. 281. *O găsim pe câmpuri şi locuri inculte.* ENG. AGR. I, 34, cf. DR. XI, 125. *Avea nişte locuri de fân.* MOROIANU, S. 207. *Nici locul nostru nu e întabulat pe noi.* DAN, U. 5. *Le-au fost dăruite mai multe locuri de casă.* ARGHEZI, B. 113. *Un loc în lăţime de douăzeci de stânjeni din grădina lui.* CĂLINESCU, O. XVII, 12. *Lângă gard, locul e neted.* VIANU, L. R. 358. *Locul era pe-atunci cuprins de arini stingheri şi de pajişte.* BLAGA, H. 16. *Nu putu dovedi că el e proprietarul locului, căci nu avea niciun fel de zapis.* CAMIL PETRESCU, O. II, 89. *I s-a dat o palmă de loc la marginea satului.* STĂNCU, D. 45. *Rândurile semănăturilor trebuie să fie orientate de la nord la sud pe locurile plane.* AGROTEHNICA, II, 71, cf. DL. *Au ales un loc şi au început să muncească să-şi facă o casă.* PREDA, R. 10, cf. DM. *Cum de te-ai apucat a lucra fără ca să te interesezi mai întâi al cui e locul ce ai început a-l ara?* MARIAN, S. R. I, 218. *Locuri nisipoase şi umede.* PRODAN–BUIA, F. I. 495, cf. URSU, T. Ş. 231. *Se pot distinge în sate locuri rezervate pentru anumite culturi speciale: cânepa, inul..., locurile de fâneaţă.* PANAITESCU, O. Ţ. 89. *Fiind însă vorba de un loc cu suprafaţă redusă, era mai obişnuit ca fiecare familie să-şi aibă aria sa.* id. ib. 135, cf. M. D. ENC, DEX, ALIL XXV, 8. *Loc viran la marginea satului.* L. ROM. 1980, 526. *Merg cu toţi pe cale Să aleagă-n vale Loc de monastire Şi de pomenire.* ALECSANDRI, P. P. 186, com. din MAXENU – BUZĂU. *Pentr-o ţâr' de loc de casă, Nu iau fata cea rămasă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 436. *Pe locul unde a fost arborele... făcură o biserică de lemn.* MARIAN, T. 13. *Numai loc de casă-mi lasă.* DOINE, 28. *Şi locul rămâne-ogor.* BIBICESCU, P. P. 138. *Am şapte fălci de loc.* GRAIUL, II, 524. *Peste câmpuri m-am uitat, Ca s-aleg un loc curat.* PĂSCULESCU, L. P. 19. *Acu nu le mai poate ţine oili, locurili s-a strimtat.* GR. S. V, 13, cf. CHEST. II 73/46, 47, 65, 76, 89, 105, IV 44/136, ib. 65/149, ib. 84/740, ib. 92/68, 162, 174c, ib. 93/393, ib. 100/42, 566b1, ib. 129–15, 42, ALR I 390/1, 255, 259, 359, ib. 411/94, ib. 915/103, 158, 227, 259, 675, 960, 990, ib. 648, ALR II/I h 178/349, ALR II 5 058/27, 47, 141, 279, 316, 325, 262, 386, 728, 762, 769, 812, 848, 876, 886, 928, ib. 5 059, ib. 5 060/27, 682, ib. 5 064/316, 386, 728, 762, ib. 5 065/141, 157, 182, 346, ib. 5 073/105, 157, 235, 279, 346, 353, 531, 728, 876, ALR SN I h 3/833, ib. h 6, ib, h 119/192, ib. h 122, ib. h 140, ib. h 142, ib. III h 811/102, ib. h 814/551, ALRM SN I h 21, ib. h 84/192, ib. h 86, ib. h 96, ib. h 98, ib. II h 636/551, NALR–O III h 431, ib. h 493, ALR–M III h 544, ib. h 547, ib. h 788/228, ib. h 789, ib. h 801, MAT. DIALECT. I, 108. *Meşterii grăbea, Sforile-ntindea, Locul măsura.* BALADE, III, 8. *Mi-i locu' gloduros Nu mai pocu merge pe jos.* ib. 192. *Ai zis că la primăvară Vom ara loc de*

secară. FOLC. TRANSILV. III, 25. *Mai nainte că mergea..., vedea locul negru şi pârlit.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 38. *O avut treizăş de fălşii de loc.* O. BÎRLEA, A. P. III, 263, cf. FOLC. MOLD. II, 768. *Omul începe să-şi ducă gunoiul... şi după aia începe să cureţe locul.* PORŢILE DE FIER, 101. *Mai bine-n capul locului decât pe faţa ariei.* PĂSCULESCU, L. P. 107. *Omul învăţat o palmă de loc n-are, dar şi lumea toată, ţeara lui* (= cel învăţat oriunde s-o duce, îşi găseşte pâinea sa). Cf. ZANNE, P. V, 349. ◇ E x p r. **Din** (sau, popular, **de la) capul locului** ori (învechit, rar) **dinceputul locului** = înainte de a începe ceva, înainte de a face primul pas; de la (bun) început; în prealabil. V. şi c a p. *Am vândut un laz... de fânaţ cât iaste tot şi cu... runcuri de păscut şi cu to[a]t[ă] pădure, cât au fost al nostru dinceputul locului* (a. 1652). ŞTEFANELLI, D. C. 4. *Eu ţi-am spus-o din capul locului.* PR. DRAM. 143. *S-a opus din capul locului la înfiinţarea unui episcopat unit.* BARIŢIU, P. A. I, 326, cf. POLIZU. *Din capul locului să se pună lucrul pe calea bună* (a. 1870). SBIERA, F. S. 242. *A te abate de la această regulă este... a-ţi înstrăina din capul locului pe cetitor.* CONV. LIT. VI, 72. *Din capul locului aruncăm un văl de neîncredere asupra acestei încercări.* MAIORESCU, D. I, 190. *Fie acestea zise din capul locului, ca nu cumva... vreunui cititor... să-i vină răul gând de a lepăda cartea ta din mână.* ODOBESCU, S. III, 11. *Proiectul căzu din capul locului, găsindu-se că n-are perspectivă de succes.* EMINESCU, O. XIV, 78. *Trebuie să întâmpinăm din capul locului o neînţelegere.* id. ib. XV, 1 162. *Nu mă dumeream cum de n-o văzusem tot astfel din capul locului.* GANE, N. III, 35. *S-a condus din capul locului într-un chip cu totul fals.* CARAGIALE, O. V, 384. *Când într-o discuţie, două păreri deosebite s-au ivit asupra unui lucru, el se declară din capul locului în contra amândurora.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 39, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU. *Acel care călăuzise din capul locului mişcarea... recunoscu de la început pe fruntaşul literaturii nouă.* IORGA, C. I. II, 81. *O lacună care izbeşte din capul locului... este omisiunea totală... a unei discuţii.* DR. I, 464. *N-avem nicio dovadă că „afin" a fost din capul locului numele mirtului.* RF I, 101. *Am voit, din capul locului, să-mi calc hotărârea.* M. I. CARAGIALE, C. 70, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *I-am spus tărăşenia, de la capul locului.* IZV. XI, 89. *Dacă se poate vorbi, din capul locului, de o metodă, în acest capricios gen al evocărilor.* DR. VII, 413. *Din capul locului, autorul are un mare coeficient de bunăvoinţă.* CONV. LIT. LXVII, 478. *„Pa!" a avut din capul locului acest aspect de „cuvânt" monosilabic.* IORDAN, STIL. 49, cf. SCRIBAN, D.. *S-o spunem din capul locului: Nicolae Filimon este un scriitor mult mai puţin artist decât Costache Negruzzi.* VIANU, A. P. 57. *A vădit o structură compusă, din capul locului, pe care n-a depăşit-o.* CONSTANTINESCU, S. II, 106. *Această lume e din capul locului o mizerabilă vale a plângerii.* CĂLINESCU, S. 691. *Maiorescu însuşi nu s-ar fi grăbit să ne atragă atenţia din capul locului.* VIANU, L. R. 141, cf. DL. *Alte materiale nu vă dau... V-o spun din capul locului.* PREDA, R. 131, cf. DM. *Subliniem însă, din capul locului, că preţuirea deducţiei sintetice se face greşit în dauna celei analitice.* JOJA, S. L. 143. *A arăta din capul locului ce este astăzi limba română.* COTEANU, S. E. 7. *Ne-am putea din capul locului întreba.* N. MANOLESCU, C. M. 225. *Apariţia este din capul locului inexplicabilă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 15. *Bucolismul volumului... e din capul locului localizat prin coloritul particular al vocabularului.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 178. *Se grăbeşte să anunţe din capul locului că această autobiografie nu conţine „nimic senzaţional".* CIOCULESCU, I. C. 61. *Ar fi însemnat ca, din capul locului, să renunţe la independenţa sa militară.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 8, cf. DEX. *Îl indispuse din capul locului.* ŢOIU, Î. 223. *Am avut impresia din capul locului că nu e atât de înalt cât mi se relatase.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 14/2. *Această instituţie trebuie să fi existat însă din capul locului.* IVĂNESCU, I. L. R. 182. *Această supoziţie... cade din capul locului.* L. ROM. 1981, 251. *Cu mine s-a arătat foarte prietenos, din capul locului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 13/1. *Îţi spuneam din capul locului să-ţi alungi pre toţi voinicii de pe lângă curte.* MARIAN, T. 314. *Să-mi fi spus din capul locului, mamă hăi!* VASILIU, P. L. 182. **Cum îl rabdă locul?,** se spune despre cineva cu purtări rele. *Cum îl rabdă locul, Doamne?* COŞBUC, P. I, 247, cf. DL, DM. ✦ (Învechit şi regional; adesea cu determinări posesiv-genitivale) Proprietate agrară, moşie; p. g e n e r. proprietate. *Mâncară Iacov şi locul lui pustiniră.* PSALT. SCH. 258/14, cf. CORESI, PS. 219/3. *Fericaţi de pridăditii ceia ce-i scotu alţii de pre locurele loru pentru dereptate* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 466/24. *M-am jeluit la megiiaşii de pre împrejurul locului* (a. 1563–1564). DOC. Î. (XVI), 96. *Întâiu au luat locul în Prisacă şi Vale Gruiului... şi şăzutul casei a trie* (a. 1595–1596) ib. 105. *Şi au dat o jerbie... cu parte de loc, pământ şi sat, şi cu tot venitul* (a. 1636). URICARIUL, X, 45. *Când vor găsi niscare comoară pre loc domnesc sau pre loc călugăresc..., giumătate iaste a besearicii.* PRAV. 81. *De va afla neştine mascur sau dulău... făcând pagubă la locul lui.* EUSTRATIE, PRAV. 4. *N[e]-am vorovit până sintem vii să ne înpărţim locurile ficiorilor noştri, să nu ne blastăme... dacă om muri* (a. 1684). ŞTEFANELLI, D. C. 8. *I-au dat Măriia Sa din locul domnesc împrejuriul bisericii cât i-au trebuit.* R. POPESCU, CM I, 537. *Despre fundul grădinii se loveşte cu locul mănăstirei Radului-Vodă* (a. 1701). FURNICĂ, I. C. 6. *Să fie volnici... a dejmui nisce părţi de moşie... şi să-şi ia din a zecea din ţerine... şi din livedzi cu pomi şi din tot locul* (a. 1741). URICARIUL, X, 59. *S-a mai lăţitu ei pe altu locu ominesc* (a. 1754). IORGA, S. D. VII, 63. *Să deie câte o para de stup şi din grădini cu legumi... şi din tot locul cu tot venitul moşiei, după obiceiu* (a. 1757). GHIBĂNESCU, S. I. I, 78. *Având ei un loc... şi dându la mănăstire la Horece* (a. 1761). IORGA, S. D. VII, 94. *Din locul târgului Băii s-a dăruit de cătră răposatul Mihai Racoviţ[ă]... această moşie* (a. 1789). id. ib. 241. *Să împuternicesc... a-şi lua întru a lor stăpânire... părţile lor... şi tot venitul din tot locul* (a. 1806). URICARIUL, X, 239. *Vama, Slătioara şi Frumosul sânt locuri mănăstireşti* (a. 1843). ŞTEFANELLI, D. C. 423. *Cultivă în sfârşit fiecare petic din locul său cu aceeaşi grijă ca când n-ai avea altă moştenire.* BREZOIANU, A. 133/25. *Să nu mai dea zeciuieli din vin, grâu şi din celelalte producte care se fac pe locurile lor şi ale bisericelor.* BARIŢIU, P. A. I, 143. *De ar muri socrul, ca să-i apuc locul.* PANN, P. V. 103. *Locul l-am vândut eu.*

LĂCUSTEANU, A. 26, cf. DDRF. *Se găsi că unele locuri bisericeşti sunt încălcate de primăria oraşului.* SBIERA, F. S. 368. *Logofătul intră în locurile oamenilor.* SANDU-ALDEA, U. P. 161, cf. TDRG, I. CR. V, 52. *S-a întrebat dacă vor să-şi hotărnicească şi ei locurile.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 277. *E pe partea de loc a Odobăceştilor.* GÂRLEANU, N. 8. *A doua zi în zori cutreiera hotarul, să cerceteze mai bine toate locurile viitorului său socru.* REBREANU, I. 229, cf. RESMERIŢĂ, D. *N-am apucat vrajba dintre neamuri pe locul tatii din Concordia.* KLOPŞTOCK, F. 72. *Aici îs locurile ciocoiului celuia.* SADOVEANU, O. III, 17. *Stăpâna locului se aşează în jilţul ei.* id. ib. VIII, 57. *Moşul lasă locul cui îi place.* DAN, U. 17. *Tu... să-mi furi locul din gura copiilor mei.* id. ib. 18. *Erau îndatoraţi să prăşească păpuşoiul de pe locurile mânăstirii.* CĂLINESCU, O. XIV, 17. *Pământul întreg al satului liber este împărţit în locuri aşezate neregulat, dar care cuprind de la o vreme întreg pământul arabil al obştii.* PANAITESCU, O. Ţ. 166. *Împărţirea pământului pe locuri nu mai ţine seama de genealogia obştii.* id. ib. 165. *Dragi îmi sunt boii şi locul.* JARNÍK–BÂRSEANU, 438. *Lasă-mă să mă rotesc, Că-i pe loc împărătesc.* MARIAN, H. 37. *Astă fată-mi place mie, Că-i cu loc şi cu moşie.* id. NU. 17. *De acasă până la loc (parcelă, ştiuc unde e comasat), plugul se ducea.* BREBENEL, GR. P. (1907), nr. 25. *Păntr-un dor, mânca-l-ar focu, Mîi-am lăsat satu şî locu.* T. PAPAHAGI, M. 37, cf. CHEST. IV 18/30, ALR II 3 201/29, ALR SN I h 5, ib. h 9, ALRM SN I h 5. *Nu te duci la locul tău?* PORŢILE DE FIER, 45. *Pentru loc şi pentru casă Mi-am pus toanta după masă.* NUNTA, 302. ✧ *Loc agesc* = dare nedefinită mai îndeaproape, care se plătea în ţările române în epoca feudală. *Asupra vinaţilor sânt atâtea cheltuiele: vădrărit şi obiceiul stărostesc... şi loc agescu şi părcălăbii şi leu de bute* (a. 1760). URICARIUL, I, 32. *Am făcut ca să aibă această scuoală şi o pivniţă care să fie scutită de camănă, de bezmăn, de bour, de branişte, de cepărit, de pivnicerit, de loc agesc şi de toate dările* (a. 1765). ib. II, 275. ✦ Aşezare, regiune, teritoriu, ţinut; p. e x t. ţară **(I 3).** *Vreamu se nutămu întru locurele [a]sieşti.* COD. VOR.[2] 42[r]/7. *Şi va ură pre voi sufletul mieu şi voiu face să fie pustii oraşele vostre şi eu voiu pustii pre locurile vostre* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 11. *Lăcuiia afară în loc pustii.* CORESI, EV. 57. *Numărul sălaşelor şi locurelor unde-au descălecat gloata lu Israil.* PO 5/15. *Adună toţi oamenii acelui loc şi tocmi nuntă.* ib. 98/13. *Fost-au mulţi oameni buni dinprejurul locului* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/20. *De veţi întreba domnevoastră de astă parte de locu de încoace, să ştiţi... că e bine şi pace* (a. 1599–1600). DOC. Î. (XVI), 118. *Acesta se rădică şi pridădi supt mâna lui ţări multe şi pre aceale locuri cu totul.* MOXA, 351/29. *Astădzi toate locurile să găteadză de svântul post.* VARLAAM, C. 29. *Era culesul viilor pre cealea locuri.* id. ib. 223. *Să vie la arhiereul de pre acel loc* (a. 1640). CCR 146/28. *Într-acei păstori ce au nemeritu locul acesta, fost-au şi Dragoş..., pre carile cu toţii l-au pus mai mare şi purtătoriu lor de grijă.* URECHE, L. 65. *Vasilie-Voievoda, domnul şi biruitorul ţării Moldovei, socotind neputinţa şi slăbiciunea acestui loc...* PRAV. V. *L-au întrebat ce loc iaste acesta şi de ce stăpân ascultă.* SIMION DASC., LET. 64. *Să păzim obiceaiul locului* (a. 1652). CCR 171/8. *Era o cetate într-o lature de loc.* NEAGOE, ÎNV. 184/15. *Nu era încă cu oameni deşi aceale locuri aşezate pre aceale vremi.* M. COSTIN, O. 250. *Si ş-au slobodzât într-înşii focul Prin izrailime prin tot locul.* DOSOFTEI, PS. 258/20. *Veniră oamenii locului, aflându-mă goală mă-mbrăcară.* id. V. S. noiembrie 152[v]/4, cf. LB. *S-au tras mai la mijloc către locurile mai înalte.* ŞINCAI, HR. I, 27/21. *Eu voiu da voao... lipsă de pâine în toate locurile voastre.* BIBLIA (1688), 592[1]/36. *L-au izgonit de la mare şi den Asiia şi den ţările armenilor, supuindu-le locul supt stăpâniia Râmului.* N. COSTIN, LET. 37. *Şi-l tot bătea neamţul pe turcu şi luasă mult loc neamţul de la turcu.* NECULCE, L. 88. *Din Prut încolo să fie loc tătărăscu.* id. ib. L. 311. *În loc ca acesta Inorogul vieţuind, măcar că în tot feliul de desfătări şi de îndămânări să afla.* CANTEMIR, I. I. II, 8. *Locuri mai bune de a lăcui căutându-şi, într-aceste părţi ale Apusului au venit.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *Aşa fiind, multă vreme au trecut tot ei oblăduind acea parte de loc.* ANON. CANTAC., CM I, 83. *Au fost la turci multe stăpâniri: unul ţinea o parte dă loc, altul alta.* R. POPESCU, CM I, 229. *Locurile acelea... să câştigă cu multe vărsări de sânge.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 282. *În bogate locuri.* ANTIM P. XXVIII. *Să cinstească... pre boiari şi stăpânitorii locului său.* id. O. 359. *Au umblat rătăcit prin multe locuri.* AETHIOPICA, 84[r]/17. *Aceasta am scris eu, popa Iacov...; din dregătorie am întărit şi eu, protopopul locului* (a. 1776). IORGA, S. D. XIII, 171. *Se închină... cu toate locurile stăpânirei sale.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Întâmplările a persoanelor şi a locurilor şi încă de multe ori şi a vremii.* CARTE TREB. I, 62/7. *Se dă poruncă prin deregătorii de-acolo a locului.* COD. SILV. 30. *Să adună laolaltă asupra stăpânirei locului, satului, ţinutului* (a. 1788). ŞA I, 139. *Beserica pe acestea locuri ascunse au obicinuit a le chema iaduri.* MICU, în ŞA I, 44. *După ce s-au lăţit bulgarii în locurile acestea, s-au sumeţit şi au început a strica şi a prăda cetăţile.* ŞINCAI, HR. I, 129/21. *Dăduse... mai multe locuri ale Ardealului.* id. ib. III, 3/20. *Să mergem la judecătoriul locului* (a. 1802). ŞA I, 552. *Iar de să vor şi bate să aleagă locul carile iaste mai cu greu luat, nu carile iaste pre lesni luat.* HERODOT[2], 335. *N-au venit el geaba pă aste locuri.* SLĂTINEANU, A. 12. *Până când s-au rădicat Crai Atila să împerăţească într-acel loc al Dachiei?* MAIOR, IST. 114/8. *Mulţime multă de norod mersease prin locuri pustii după Domnul.* id. PRED. II, 66/7. *Să fie numiţii îndatoraţi a da... stăpânirii locului a zecea parte din cărbunii ce să vor scoate* (a. 1811). DOC. EC. 108. *Ţara grecească este locul cel mai iubit al muzelor.* ŢICHINDEAL, F. 404/28. *Veni craiul locului aceluia* (a. 1816). ŞA II, 319. *Cunoscute fiindu-ne atât starea locului... şi obiceiurile acelor sălăşluitori..., am socotit că să cuvine cu drept cuvânt să să osibească judeţu în trei stări* (a. 1819). DOC. EC. 225. *Clima acestui loc nu este mai călduroasă decât a noastră.* GOLESCU, Î. 123. *Lăcuitori a acestui loc al Moldaviei, vă facem ştire* (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 85. *A să sili oblăduitorul şi stăpânitorul acelui loc... spre a aduce fieşcare lucru ce este trebuincios* (a. 1824). DOC. EC. 331. *Vreme îndestul este în mijloc, de când negura îndoielilor ţine pe D-voastre... în locuri streine* (a. 1826). URICARIUL, X, 89. *Vremea împreunării este sorocită de fire... după*

clima locului. EPISCUPESCU, PRACTICA, 57/21. *Lăsând cineva moştenirea ori legatum pe numele lui Hristos, le va lua biserica locului.* COD. ŢIV. 105/27. *Pământenii să fie judecaţi după obiceiul locului şi turcul să nu poată pedepsi pe niminea.* CR (1831), 50²/13. *Tot într-aceeaşi vreme vor trimite porunci către ocârmuitorii judeţilor şi alţi dregători ai locurilor.* REG. ORG. 7/31. *Din toate locurile, părţile, ţările.* I. GOLESCU, C. *Trimişi să cerceteze starea acelor locuri, întorcându-se, au spus căpitanului lor că-n cetăţuie era numai... veselie.* MARCOVICI, VEL. 28/14. *Sub liniile tropice... soarele... bate drept, iar nu chezăşit, precum către aceste locuri.* DRĂGHICI, R. 67/30. *Au asigurat... aşezământurile de învăţătură publică în părţile acestea de loc.* CR (1834), 277²/30. *Ferdinand ceruse de la Papa a-i întări stăpânirea locurilor aflate de Columb.* GENILIE, G. 36/17. *Pribagă-n aceste locuri, m-am temut să nu greşesc Prin a me necunoştinţă.* HRISOVERGHI, P. 12/4. *Orice, din verice parte de loc din striinătate, vor voi să aducă..., porumb, mei orz şi ovăz, va fi slobozi a le emportarisi* (a. 1834). DOC. EC. 552. *Locul priimi nume statornic de Dacia.* F. AARON, I. I, 2/17. *Îndată ce am trecut în Silezia, alt port, alte năravuri şi altă idiomă de limbă ne-au vestit că nu mai eram în aceiaşi ţară, măcar că amândouă aceste locuri sunt tot supt o stăpânire.* KOGĂLNICEANU, S. 8. *Căutând clime mai blânde şi locuri mai îndămânatice de locuit.* ASACHI, S. L. II, 205. *La locurile unde se găseşte astfel de apă, să se întrebuinţeze cea mai limpede şi mai moale apă.* DESCR. AŞEZ. 34/13, cf. VALIAN, V. *Toate locurile pe unde trecea era arse şi pustiite.* ARHIVA R. 108/26. *Au urmat citirea... unui ţircular episcopesc către protopresbiterul locului* (a. 1846). BARIŢ, II, 326. *La Arad au fost... ca să cerce locul... spre a să aduce drumul-de-fier* (a. 1847). id. ib. 343. *Crezuse mai potrivit... a-l zugrăvi după culoarea locului şi vremii noastre de atunci.* PR. DRAM. 19, cf. ISER. *După Belgrad, au căzut mulţime de alte locuri fortificate.* BARIŢIU, P. A. I, 72. *Beutura de apă rece este potrivită pentru... toate locurile.* FĂTU, D. 9. *S-a statornicit pe aceste locuri.* NEGRUZZI, S. III, 215. *Iaca tot tineretul locului.* id. ib. 211, cf. POLIZU. *Erau în stare a cunoaşte acele locure neîmblate.* CCR XIV. *Temperatura şi rodnicia locurilor unde îşi târa lunga sa copilărie.* BOLLIAC, O. 33. *Am umblat multe locuri, dar nu m-am mulţumit.* ALEXANDRESCU, O. I, 237. *Apăra cineva oare aste locuri fericite?* SION, POEZII, 261/8. *În locurile unde aceste materiale sunt scumpe se fac uluce de lut.* I. IONESCU, M. 323, cf. PONTBRIANT, D. *Românii istrieni... sunt venetici în locurile aceste.* CONV. LIT. II, 2. *A păstrat în totul dialectul locului de unde cântecele sunt culese.* ib. IV, 119, cf. CIHAC, I, 145. *Pasărea ce pleacă în locuri depărtate Se-ntoarce iar în ţara de unde a plecat.* BOLINTINEANU, O. 4. *Pentru a face pe copii să înveţe cu plăcere..., ar trebui a întreprinde voiajuri... prin mai multe din locurile despre care trebuie să capete idei.* CONTEMPORANUL, I, 192. *Girafa... se hrăneşte din frunzele copacilor înalţi a locurilor calde.* CONV. LIT. XI, 268. *Făcură şi ei feluri de năzdrăvănii şi de jocuri minunate şi nevăzute locurilor noastre.* ODOBESCU, S. I, 136. *Ţărănimea... acelor locuri începu să curgă spre siguranţă la Constantinopol.* EMINESCU, O. XIV, 150. *De eşti om rău, departe de pe locurile acestea!* CREANGĂ, P. 90. *Aibi milă de familia mea rămasă departe în străine locuri.* CARAGIALE, O. II, 103. *Au mâncat... pe tăcute şi pe nebăute, după obiceiul locului.* id. ib. 257. *Pe timpul lui Alexandru cel Mare se aflau în locurile unde erau şi pe timpul lui Traian.* CONTEMPORANUL, II, 276, cf. DDRF. *Locul îi plăcu aşa de mult, încât rămase acolo şi coloniză ţara.* XENOPOL, I. R. III, 36, cf. GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU. *De pe-aceste locuri eu Nu m-aş duce niciodată.* COŞBUC, P. II, 169, cf. BARCIANU. *Locurile nu erau nici muntoase, nici şesuri.* SBIERA, F. S. 16. *Cea de-a doua influenţă bizantină vine prin grecii... care petrec o mare parte din viaţa lor în locurile răsăritene.* IORGA, V. F. 51. *Da, în zadar schimb locurile şi caut să-mi deschid ochii.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 215, cf. TDRG. *La prăşitul de al doilea este obicei prin unele locuri ca să se rupă vârful frunzelor.* PAMFILE, A. R. 87, cf. CDDE. *Cinstite vornic de loc! D-zeu să-ţi dea noroc.* PĂCALĂ, M. R. 170. *Singurul glas al locurilor acestora e numai glasul vântului.* HOGAŞ, DR. I, 9. *Documente indubitabile de prezenţa şi dăinuirea într-un anume timp şi loc a neamului scitic.* PÂRVAN, G. 5. *Un pietrar ţăran... şi-a luat drept model tipul etnografic al locului.* id. ib. 124. *Nu ai trecut degeaba prin ţara şi locul meu.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 172. *Scriitorul povesteşte drumul material al Oltului prin locuri diferite.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 213, cf. RESMERIŢĂ, D. *Aceste locuri produceau... cei mai buni şi mai frumoşi cai din regiunile înconjurătoare.* N. A. BOGDAN, C. M. 18. *O altă chestiune este şi acea privitoare la coborârea meglenoromânilor în locurile pe care le ocupă astăzi.* RF I, 159. *Patria fărşeroţilor... a fost şi este şi astăzi Albania, de unde se răspândiră apoi în multe locuri.* GR. S. IV, 2, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *Lirismul se nuanţează şi el după... locul de formaţie al scriitorilor.* LOVINESCU, S. V, 16. *Oamenii locului s-au depărtat cu paşi arari şi greoi în ploaia plumburie.* CONV. LIT. LXVII, 395. *Părea în fiecare loc că vine din altă parte, că e ambasadorul unei ţări îndepărtate.* TEODOREANU, L. 49. *Dacă era duminică ori sărbătoare, popa locului se trezea cu el în biserică.* VOICULESCU, P. I, 119. *Se duce la episcopul locului să-i ceară mângâiere.* C. GANE, TR. V. 38. *În curând nimeni pe acele locuri nu-şi va mai aduce aminte că odinioară umblau pe-acolo români în straie albe.* SADOVEANU, O. IV, 123. *Venea să-şi facă observaţiile astronomice pentru calculul orei adevărate a locului.* BART, E. 132. *În cinstea... Săditorului de viţă pe-aste locuri Strivesc pios ciorchini cu boabă-nvoaltă.* PILLAT, P. 204, cf. SCRIBAN, D. *Alecsandri întoarce privirile de la ceea ce este specific locului.* VIANU, A. P. 79. *Toţi îşi dau seama că locul unde se găseau nu le era prielnic.* OPRESCU, I. A. IV, 157. *Părăseam locul unde m-am zbătut atâţia ani.* ULIERU, C. 124. *Mica burghezime a locului... era încântată de a fi în situaţia să ajute o asemenea „mărime".* CĂLINESCU, S. 299. *Nu mă va opri să oftez... după alte timpuri şi alte locuri.* PERPESSICIUS, M. IV, 177. *Tata l-a descoperit după douăzeci de ani, ca unul care ar fi trecut doar ieri prin părţile locului.* BLAGA, H. 54. *Pleacă în lume, peregrinează în diferite locuri.* RALEA, S. T. II, 15. *Cunosc seama locului şi poate să miros ce gânduri anume au.* CAMIL PETRESCU, O. III, 155. *Să fie după obiceiul locului.* id. ib. I, 83. *Nu-mi*

plăcea să mai trăiesc pe locurile astea. STANCU, R. A. I, 25. *În unele locuri din ţară se cântă din ţitere rudimentare.* ALEXANDRU, I. M. 123. *Cunoşteau din istorisiri obiceiurile locului.* TUDORAN, P. 30, cf. DL, DM. *Firul acestor tainice cărări Doar pădurarul locului îl ştie.* LABIŞ, P. 110. *Ecologia priveşte animalele în legătură cu locul lor de trai.* ZOOLOGIA, 3. *Asupra locului de formare al românilor în sudul Dunării n-avem nicio ştire.* PANAITESCU, C. R. 109. *Va imprima o pecete hotărâtoare civilizaţiei din aceste locuri.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 4, cf. M. D. ENC., DEX. *Rămâne nelămurită alternanţa formelor... în aceleaşi locuri şi zone lingvistice.* L. ROM. 1980, 232. *Maramureşul este locul unde au fost elaborate primele texte literare româneşti.* ib. 1981, 85. *De ştii locurile bine, Nu mă-i duce tu pe mine?* ALECSANDRI, P. P. 207. *Locurile... unde a petrecut el mai multă vreme şi astăzi se numesc după numele lui.* MARIAN, T. 332. *A mea mândră... Departe-i şi La loc rău, Unde nu pot merge eu.* HODOŞ, P. P. 89. *Venise străinătate multă şi cuprinsese locu.* GRAIUL, I, 38. *De cine mîi-e mîie jele Nu pe-aieştę locuri şede.* CANDREA, Ţ. O. 32. *Ce vânt te poartă pe tine tocmai pe locurile „aieştea"?* VASILIU, P. L. 63. *Rău aţi făcut dacă aţi venit, Că la noi e locul pustiit.* PAMFILE, B. 26, cf. ALR–M III h 627/227. *Tu trăieşti pe loc străin, Eu cu lacrimi şi suspin.* FOLC. TRANSILV. III, 72. (F i g.) *Să ne deşteptăm într-acele tainice locuri ale veşniciei.* MARCOVICI, D. 18/10. ✧ *Locurile sfinte* = ţinuturile menţionate în textele religioase ca fiind acelea în care a trăit şi a propovăduit Isus Hristos. V. şi s f â n t **(5).** *Luând de la moşu-său îngerescul chip călugăresc..., mearse pre la svintele locurile Ierusalimului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42^{v}/10. *Sosând la locurile s[fi]nte, să-nchinară şi voroviră cu s[fi]nţi părinţi.* id. ib. octombrie 56^{r}/36. *Craii creştineşti... să bătea pentru sfinte locuri..., Pentru Ierusalim şi cel sfânt A Mântuitorului mormânt.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *Peregrinase vreo doi ani pe la locurile sânte.* BARIŢIU, P. A. I, 419, cf. POLIZU. *Vestita chestiune a locurilor sfinte.* GHICA, S. 370, cf. COSTINESCU, LM. *Am simţit în mine cucernica mulţumire ce inspiră credincioşilor un peregrinagiu la locurile sfinte.* ODOBESCU, S. I, 439. *Scaunul papal se sileşte... de a smulge din puterea păgânilor prin mâinile credincioşilor Locurile sfinte ale mântuirii oamenilor.* EMINESCU, O. XIV, 116. *Domnitor al locurilor sfinte şi al Orientului întreg.* id. ib. XV, 387. *Chestia locurilor sfinte aprinsese iarăşi războiul între cele două puteri.* XENOPOL, I. R. XII, 132, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Cutare Ioan sau Grigore a vizitat locurile sfinte.* DR. I, 34, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *Ai umblat la locurile sfinte?* SADOVEANU, O. XII, 36. *Alungaţi... din locurile sfinte, ei s-au aşezat aici.* BART, S. M. 48. *Când au pornit cruciaţii să libereze Locurile Sfinte, cei mai grăbiţi şi mai viteji au fost călări.* VINEA, L. I, 396. ✧ L o c. a d j. **Din** (sau **de prin) partea** (ori **părţile) locului** sau **de** (ori **din,** învechit, **despre) loc** = care este din (sau de prin) regiunea despre care se vorbeşte, b ă ş t i n a ş, l o c a l n i c **(2)**; care se află (situat) sau se manifestă în regiunea despre care se vorbeşte sau aparţine acesteia, l o c a l **(I 1).** V. şi p a r t e **(II 1).** *Rugămu-nă noi şi ceia despre locu se nu iasă întru Ierusalim.* COD. VOR.^{2} 14^{r}/12. *De va fi vamă batrână şi omul va fi de loc..., nu-l vor creade.* PRAV. 46. *Vor scrie cărţi domnii unul la alalt... să-i ceară ca pre nişte oameni de loc.* ib. 184. *Episcopul să nu preoţească în poporul altuia vlădic, nice liturghie să cânte fără de rugămente şi făr' de voia celui de loc.* EUSTRATIE, PRAV. 39/15. *Că să le dea* [tătarilor]*... ocine în ţară, nu suferiia cei de loc şi de moşie, ungurii.* SIMION DASC., LET. 63. *Era săimeni de toţi, cu cei den Ţara Muntenească şi cu cei de loc, de aicea,... 1 000.* M. COSTIN, O. 169. *Simion-Vodă... pre sfatul iarăş boierilor celor de loc, au purces din Bucureşti.* id. ib. 55. *Îndereptat calea... de un om de loc.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 246^{r}/23. *O leage va fi celui de loc şi celui ce se va apropiia nemearneculuí lângă voi.* BIBLIA (1688), 48^{1}/56. *Tot mai bine ştiu cei de loc decât cei streini.* NECULCE, L. 5. *De va îndrăzni cineva veri ce feal de obraz ar fi..., au de loc, au streini, să strice au să strămute ceva dintru aceastea..., să fie afurisit.* ANTIM, O. 343. *Ei nu ştiu hotarul altor sate, ce ştiu mai bine ţărani acei de loc* (a. 1712). IORGA, S. D. VII, 112. *Au tăgăduit banii..., că se ajunsăse cu judecătorii cei de loc* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III 256/5. *Să fie întărită foaia de zestre şi de către arhiereu sau de către episcopi din partea locului.* PRAV. COND. (1780), 94. *Să dă poruncă... la toţi neguţătorii... care vând cu amăruntu marfa din Ţara Turcească sau din loc, ca să plătească... cinci la sută pentru această marfă* (a. 1803). DOC. EC. 73. *Copaci roditori, atât din cei din partea locului, cât şi mulţime streini.* GOLESCU, Î. 8. *Un econom din partea locului a câştigat... 20 galbeni.* BREZOIANU, A. 128/30. *Această tuse este o boală de loc.* CORNEA, E. I, 33/25. *Mulţime mare de oameni din loc şi din toate părţile.* BARIŢIU, P. A. I, 104. *Numai armăsari şi iepe sunt primiţi să alerge; cai, nu, şi nu de alt soi decât de loc.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. POLIZU. *Caut să iei mai bine una de aici, de loc.* CONTEMPORANUL, I, 106. *Oamenii din partea locului spun că toate aceste movile sunt din timpul unei bătălii ce s-a dat la Hotin.* ODOBESCU, S. II, 168. *Cel din urmă învăţător, preotul din loc, au fost foarte neglijent.* EMINESCU, S. P. 250. *La această şcoală vin aproape regulat 15 copii din Mânjeşti... şi numai opt din loc şi din cotune apropiate.* id. ib. 251. *Un monşer din partea locului intră să le aducă ştirea.* CARAGIALE, O. V, 358, cf. BARCIANU. *Petrecui vreo trei- patru zile pe la nişte neamuri din loc şi de pe împrejur.* SBIERA, F. S. 101. *Poetul îi arăta că nu-s din partea locului.* SANDU-ALDEA, U. P. 69. *Boierii din partea locului dezbăteau asupra primejdiei.* IORGA, C. I. II, 205, cf. TDRG. *Ceea ce numesc oamenii de loc „Arşiţi" nu este altceva decât un întrerupt lanţ de coline.* HOGAŞ, DR. I, 30. *Cei din partea locului se grăbeau la strunga unde se făcea numărătoarea.* SOVEJA, O. 73. *S-a expus tot felul de produse ale pământului,... vaci şi buhai atât de loc, cât şi importaţi.* N. A. BOGDAN, C. M. 146. *Chiriaşii caselor din partea locului.* M. I. CARAGIALE, C. 21. *Inteligenţa rumână din loc şi jur.* BĂNUŢ, T. P. 3. *Releva ecoul pe care primejdioasa jivină îl trezise... în închipuirea poporului din partea locului.* ARH. FOLK. I, 41. *Sămănăturile din partea locului erau mititele.* POPA, V. 175. *Râde şi-şi aduce aminte cu glas tare despre o iubire a lui cu o ţigancă de prin partea locului.* SADOVEANU, O. IV, 111. *Grecii... se pretind că sunt cei*

mai vechi locuitori pe ţărmurile din partea locului. BART, E. 34. *S-a hotărât el să cheme într-o zi... pe fruntaşii din partea locului la o adunare.* MOROIANU, S. 138. *Clopotele din partea locului bat fără a fi trase.* CĂLINESCU, I. 269. *Va trebui să afle comoara... ascunsă prin fostele aşezări getice, de prin partea locului.* PERPESSICIUS, M. IV, 37. *Căutam în amintire dacă nu cumva profesorul îmi făcuse vreo aluzie să-i duc ceva de prin părţile locului.* BLAGA, H. 113. *Acesta, fiind din partea locului, putea să fie de mare folos.* CAMIL PETRESCU, O. II, 12. *S-a îmbătat ca rumânii din partea locului.* STANCU, D. 11. *Sunteţi cumva de prin partea locului?* id. R. A. II, 256. *Nu era de prin partea locului.* PREDA, R. 28. *Cinstite staroste de loc..., Noi drept îţi spunem.* NUNTA, 156. ✧ Loc. adv. **În** (sau **din, la, prin, de prin) partea** (sau **părţile) locului** (sau **locurilor**) = în (sau din, la etc.) regiunea despre care se vorbeşte. V. şi parte **(II 1).** *Au adus de-acolo ceva miere... şi am înţeles că la partea locului ar fi ceva căutare* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 84. *Îmi scrie cu pretenţie, pesemne să însămeţeşte că nu poci veni eu în partea locului* (a. 1786). id. ib. 137. *Căci alt fân în partea locului nu mai este* (a. 1809). DOC. EC. 75. *Neguţitorii ce să află în partea locului* (a. 1811). ib. 87. *Rărimea lăcuitorilor ce sunt în partea locurilor noastre... să pricinuieşte din streina, nesuferita şi vrăşmăşeasca otcârmuire.* GOLESCU, Î. 110. *Lăcuitorii poporeni... ce au vii în partea locului...* (a. 1842). DOC. EC. 769. *Pântre felurile de arburi... se cuvine a alege pe aceia a căror vânzare, în partea locului, dă mai mult folos.* BREZOIANU, A. 361/24. *Timpul e prea frumos în partea locului.* BARONZI, C. I, 153. *Se întoarse la partea locului de unde era.* EMINESCU, O. XIV, 137. *E om văzut în partea locului.* CARAGIALE, O. II, 267. *Poate că omul o fi şezând prin partea locului, pe Dealul Spirii.* id. ib. VI, 6. *De când drumurile erau mai umblate, se vorbea mereu despre nenorociri întâmplate mai ici, mai colo, prin partea locului.* SLAVICI, O. I, 137. *Aşa se cheamă Dunărea nouă prin partea locului.* SANDU-ALDEA, U. P. 41. *Oamenii seceraseră prin partea locului.* PAMFILE, D. 118. *Ne îndemna să rămânem în stână, trăgându-ne luarea aminte... asupra lupilor ce rătăceau câteodată prin părţile locului.* HOGAŞ, DR. I, 59. *Şef în partea locului se cheamă capul ocolului pădurilor.* SOVEJA, O. 25. *Ceva... se va fi petrecut în legătură cu trecerea şi popasurile armatelor romane prin părţile locului.* GR. S. I, 93. *Se auzeau venind din partea locului ţipete.* M. I. CARAGIALE, C. 65. *Te-o aduce însă primejdia prin părţile locului şi vei avea onoarea să mă întâlneşti.* BĂNUŢ, T. P. 18. *Ciobanii angajaţi la păscutul turmelor de oi în partea locului nu primesc... altă remuneraţie.* DR. VII, 405. *Nici picior de vardist nu se zărea prin partea locului.* COCEA, S. II, 43. *Boierul... porunci... să se ducă şi să caute vreun izvor prin partea locului.* VISSARION, B. 226. *Dumneata, boierule, nu eşti de mult prin partea locului.* SADOVEANU, O. III, 251. *Spitalul e ocupat tot de locuitorii Deltei – că altul nu-i în partea locului.* BART, E. 374. *Macaturi de lână ţigaie..., care se făceau, prin partea locului, mai totdeauna vinete, verzi sau vişinii.* MOROIANU, S. 11, cf. SCRIBAN, D. *Casa lui de piatră... nu se va ridica niciodată la valoarea... celorlalte înfăptuiri răsărite prin părţile locului.* CĂLINESCU, C. O. 268. *Casa îi era mică, cum sunt toate prin partea locului.* id. O. XIV, 14, cf. DL, DM, DEX. *S-a întâmplat însă că s-au abătut prin partea locului nişte vremuri foarte grele.* FOLC. TRANSILV. III, 362. ✧ Expr. (Învechit) **A nu avea nici foc, nici loc.** = a nu fi acasă nicăieri, a fi străin pretutindeni. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU. ✦ (De obicei însoţit de determinări care indică proveniența, originea) Regiunea, ţara, localitatea în care s-a născut cineva sau din care provine ceva. *Fieştecine numele său... la locul naşterii sale să şi-l spue.* ANTIM, O. 196, cf. LB. *Aşadară patria lui Iustinian seau locul naşterei lui au fost în Dachia Mediteranea.* MAIOR, IST. 203/7. *Locul naşterii lui Isus Hristos.* TEODOROVICI, I. 8/8. *Urăsc locul naşterii mele şi cu mâhnire privesc asupra copiilor miei.* MARCOVICI, VEL. 46/17. *Ea îşi amintea ca prin un vis dulce: părinţii, locul naşterii sale, patria.* ASACHI, S. L. II, 216. *N-am aflat nutremânt sufletesc în locul naşterii mele.* VASICI, în BARIŢ, II, 166. *Auzi, dumneata, să ajungă până la a le fi ruşine să zică că sunt români, când toate neamurile din lume o socotesc de cinste să-şi sprijine locul naşterii.* PR. DRAM, 208, cf. ISER. *Oricui e drag locul ce l-a născut.* NEGRUZZI, S. II, 28, cf. POLIZU. *Aşa în a mea râvnă, pe locul părintesc, Fiu al astor ruine, ţărâna lor slăvesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Ajungând la Bucov, locul naşterii sale, porunci să adune pe toţi boierii.* FILIMON, O. I, 287. *Şi-au semnat data şi locul naşterii lor.* MAIORESCU, CR. II, 325. *De-aş fi încă o dată... în locul meu natal.* EMINESCU, O. I, 8. *Nu-ţi mai pese de locul naşterii autorului.* CARAGIALE, O. VII, 417. *Este la dânsa o tradiţie... ce corespunde locului ei de baştină.* XENOPOL, I. R. XIII, 7, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Horodnicul de Jos, locul meu natal.* SBIERA, F. S. 83. *Numai un singur uric am găsit, dar şi acesta fără loc şi fără dată.* id. ib. 69. *În ea Anton, fiul lui Pann, îşi desluşeşte numele cărturăreşte, Anton Pantaleon, adăugând de bună seamă după locul de origine al tatălui său: „Petrovanu".* IORGA, P. A. II, 14, cf. TDRG. *Celelalte izvoare... lăsând un nume şi la locul de origine, îl aduc totuşi... în altă ţară.* PÂRVAN, G. 280. *Sunt exemplare autentice sud-vestice, bogat împodobite... întocmai ca la locul lor de origine.* id. ib. 412. *Acţiunea se petrece în locul de baştină al scriitorului.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 72. *Locul de origine a acestui element românesc este la răsărit de Drina.* GR. S. II, 414. *Din combinarea acestor concluzii despre locurile de origine ale istroromânilor... se desprinde constatarea sigură.* RF I, 156. *Aveau prilejul să se îndepărteze de locurile lor de obârşie.* ib. 163, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *Fiindcă în locul în care ne-am născut pesemne că şi ţărâna are sufletul ei.* POPA, T. 48. *Pe la 1733 s-a întors în locul său natal.* GRECU, P. 18. *A strâns tot ce se lega de... suferinţele şi bucuriile aşezărilor din locul lui de naştere.* SADOVEANU, O. XIX, 217. *Locul lor de baştină e aici.* id. ib. XII, 192. *Torturată de nostalgie, avea viziunea rătăcitoare din locul ei natal.* BART, E. 307. *Mă duc la locul de naştere... al scriitorului.* CĂLINESCU, C. O. 217. *Sunt imprimate locul şi anul: Dublin, 1715.* id. S. 247. *Aş vrea să vă povestesc această existenţă de la peisajul de sat balcanic al Slivinului, locul de naştere al lui Anton Pann.* PERPESSICIUS, M. II, 220. *Părăsesc locul băştinaş, vagabondând dintr-un loc în altul.* LINŢIA, P. III, 449,

cf. DL. *Locul naşterii îi era... indicat în toate fişele de poliţie.* PREDA, R. 247, cf. DM. *Mai păstra legături cu locul de baştină.* IST. LIT. ROM. II, 103. *Depărtarea Umilitului de locurile de origină a şters amănuntele.* BĂNULESCU, C. M. 278, cf. M. D. ENC. *Există o comuniune între om şi locul lui de baştină.* CINEMA, 1974, nr. 2, 4, cf. DEX. *Adunase arhiereii şi cărturarii pentru a afla mai mult, îndeosebi unde va fi locul naşterii acestui Mesia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/4. ✧ L o c. a d j. **De loc din...** (sau **de pe...**) = originar din..., născut în... *Au dat seamă toţi că ei sânt oameni de loc din Rădăşăni* (a. 1750). URICARIUL, X, 184. *Între aceşti era şi Ioan Micu, de loc din comuna Sad.* BARIŢIU, P. A. I, 338. *Patrusprezece mii de cumani, de loc de pe malul stâng al Dunării.* EMINESCU, O. XIV, 102. *Sunt vasluian, de loc din satul Floreşti.* GANE, N. II, 90. *Mărculescu, de loc din comuna Focşani şi actualminte cu locuinţa în Rusciuc.* ŞEZ. II, 239. *Mihai Racoviţă, de loc însă din Ţara-de-Jos, drese amândouă bisericile doamnei Elena Rareş.* IORGA, C. I. II, 199. *Şerban... ţinea ca doamnă pe o Maria..., de loc din Bulgaria.* id. V. F. 37. *Dintre ei se alesese şi intrase în sfat un subofiţer de artilerie, de loc din Rusciuc.* SADOVEANU, O. XXI, 107. *De loc din insula Zante, venise la Dunăre.* BART, E. 324. *Gh. T. Kirileanu, de loc din Holda Broştenilor.* VASILIU, P. L. 14. ✧ E x p r. **A fi de** (sau **din**) **loc** (sau **de locul lui, ei** etc.) **din...** (sau, **de..., de pe..., de prin..., dinspre...**) = a fi originar din..., a fi născut în... *Era de loc de Milasa.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 30^{v}/7. *El era de locul lui din ţinutul Putnei.* NECULCE, L. 32. *Ghica-Vodă s-au spus de unde este de locul lui.* id. ib. 25. *Den oraşul Ieşului, de loc este din Cordun* (a. 1785). DR. I, 27. *Dă unde eşti dă loc?* BACALBAŞA, M. T. 167. *Jiorj Sperea era de loc de pe lângă râuleţul Şomuz.* SBIERA, F. S. 45, cf. TDRG. *Era de locul lui dinspre Rucăr.* SOVEJA, O. 50. *Baba se mutase cu tot calabalâcul tocmai la Matca, de unde era de locul ei.* POPA, V. 223. *Dar de unde eşti matale de loc?* id. ib. 183. *Vrasăzică, de loc eşti tot de prin părţile noastre.* SADOVEANU, O. VII, 11. *Eu sunt de locul meu de aproape de Bueeag.* id. ib. 22. *Vasile Mucenica, un sergent cam bătrâior, era de loc de prin Moldova.* GALAN, Z. R. 40, cf. DL, DM, M. D. ENC, DEX. *Lucrez acolo, de loc sunt din altă parte.* V. ROM. aprilie 1979, 7. *Noi suntem de loc din Bucureşti.* SEVASTOS, N. 112. *Fiul tău: Lazăr Ureche, Ce-i din loc din Rodna Veche.* FOLC. TRANSILV. III, 216. (Învechit) **A fi de un loc** (cu cineva) = a fi originar din acelaşi loc **(I 2)** (din care e originar cineva). *Acelui Givei s-au încredzut... ca unui priiaten şi ca unuia ce era de o limbă şi de o ţară şi de un loc* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 181 ✦ Distanţă, depărtare; interval. *Şezu departe, loc de o săgetare.* PO 68/6. *Lăsaţi loc mijloc între cârdure.* ib. 111/25. *Era atât loc încă, cât de-abiia să agiungea cu glonţurile unii pre alalţi.* M. COSTIN, O. 154. *I-au gonit tătarii câtva loc.* id. ib. 162. *I-au eşit înainte Antioh-Vodă loc de o milă.* N. COSTIN, LET. II, 49/5. *Este mult loc de unde au tras până la mănăstire.* NECULCE, L. 8. *Se fugă pedestru pre lângă rădvanul... lui Diocletian vreo câtva loc.* ŞINCAI, HR. I, 36/35. *O parasangă este loc ca de treizeci de stadii.* MAIOR, IST. 212/9. *Dă la Craiova şi până la Bucureşti este un loc depărtat, cale peste 40 dă ceasuri* (a. 1809). DOC. EC. 77. *Le resădim în martie, pe strat, şi lăsăm loc mai mult pântre dânsele.* BREZOIANU, A. 178/12, cf. DDRF. *Mergând el loc depărtat.* I. CR. II, 171, cf. TDRG. *La sapa întâia se prăşeşte ristavul, locul dintre două rânduri de păpuşoi.* PAMFILE, A. R. 74. *Curând, la o bună porţie de loc, a ţâşnit din arătură în limpezişul drumului o javră roşcată.* POPA, V. 108. *Însă mai avem o bucată bună de loc, băgă de samă starostele.* SADOVEANU, O. XI, 27. *Şi-aşa peste o movilă, mai mergând loc ca o chilă.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 124. ✦ (Rar) Perioadă de timp. *Omul cuprinde un loc în vreme.* EMINESCU, P. L. 41, cf. DDRF. *Unde rămâne, deci, loc, în acelaşi an, pentru al doilea duce român, Radu Negru din Făgăraş.* XENOPOL, I. R. III, 24, cf. DL.

3. Spaţiu care poate fi ocupat, care este disponibil, liber. *Rogu-te, spune-m, iaste loc la casa tătâni-tău unde am putea sălăşui?* PO 77/26. *A fugi n-am unde, În ceriu nu-i loc.* VARLAAM, C. 10. *Dumnedzău iaste necuprins; loc nu iaste să-l poată încăpea.* id. ib. 61. *Nu era loc a călca pre pământu, ci pre trupuri de om.* URECHE, L. 190. *Nu era lor loc în sălaş.* BIBLIA (1688), 790^{1}/16. *L-au înfăşat pre dânsul şi l-au pus în iasle, pentru că nu aveau ei loc în casă.* ANTIM, O, 195. *S-ar cuveni să nu mai aibă cinevaş loc să umble de mulţimea carelor.* GOLESCU, Î. 23. *Să li se dea multă apă de băut la masă, ca să nu aibă multe bucate loc în stomah.* DESCR. AŞEZ. 18/13. *Lasă loc trecerii aerului, pentru a preîntâmpina înăbuşirea şi arderea de sine.* BREZOIANU, A. 120/1, cf. ISER. *Preoţii... uniţi nu pot fi trimişi la monastiri, ori au funcţiune, ori nu, căci cu nevestele şi pruncii n-au loc în acelea.* BARIŢIU, P. A. I, 189. *La împărţeala mormântului nu va avea mai mult loc decât săracul.* NEGRUZZI, S. I, 243, cf. POLIZU. *Peria deschide porii şi lasă loc slobod umezelilor să se evaporeze.* PENESCU, M. 18, cf. CIHAC, I, 145, LM. *N-avem aici loc de găzduit.* ODOBESCU, S. I, 156. *Şi poate că nici este loc Pe-o lume de mizerii Pentr-un atât de sfânt noroc.* EMINESCU, O. I, 185. *În cadrul în care încap... poeţi de însemnătatea lui Gh. Sion este loc pentru multă lume.* id. S. P. 127. *Pentru babă sita nouă nu mai avea loc în cui.* CREANGĂ, P. 5. [Albinele] *umblau bezmetice, de colo până colo, neavând loc unde să se aşeze.* id. ib. 238. *Ce piedică ţi-era el în lumea asta largă, unde e loc pentru toţi?* CARAGIALE, O. VI, 292. *Potriveşte d-ta aşa, ca... să putem avea loc în biroul d-tale pentru dezbatere.* id. ib. VII, 273. *Unde se adăpostesc o sută mai e loc pentru o biată de fată săracă.* SLAVICI, O. II, 19, cf. GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU. *Unde-i loc să sapi morminte.* COŞBUC, P. I, 84, cf. BARCIANU. *Nici loc să stai, nici drum să treci.* id. ib. II, 43. *N-avea loc decât pentru 15 şcolăriţe.* IORGA, V. F. 159. *Nenumărat şi felurit era norodul florilor, de nu-l mai încăpea locul.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 125. *Între Carpaţi şi Dunăre nu e loc pentru alţi thraci, decât pentru geţi.* PÂRVAN, G. 42. *Abia de era loc pentru cele 100–150 minuscule locuinţe.* id. ib. 471. *În şură şi sub şopron n-aveau loc carele.* REBREANU, I. 11. *Văzu pe perete, între două icoane, un loc gol.* id. P. S. 148, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Nici pentru cler nu era loc de-ajuns.* SADOVEANU, O. XIX, 13. *Galetul marinarului e uşor, hrănitor şi cuprinde puţin loc.* id. ib. XXI, 25, cf. SCRIBAN, D. *Nici la tipografiile statului n-au loc scriitorii.* ARGHEZI, S. XXV, 113. *Era*

evident că făcea aceasta nu pentru a evita atingerea vecinului, ci spre a-i răpi cât mai puțin loc. CĂLINESCU, O. I, 23. *Îmi croisem loc cu coatele, printre ceilalți.* BLAGA, A. 110. *Fata se mai culcă și pe jos ca să avem noi loc mai mult în pat.* STANCU, D. 174. *Mâncăm pe lângă ziduri, în picioare. Dacă n-avem loc la masă, n-avem și pace!* id. ib. 234. *E loc destul aci, la mine.* VINEA, L. II, 237. *Suie-te colea, pe capră..., că-n spate nu mai ai loc.* TUDORAN, P. 13. *Era o cușcă mică, atât cât aveau loc biroul și două scaune.* PREDA, R. 191. *N-aveai loc să te miști de căruțe.* id. î. 81. *Oamenii s-au sfiit să pună case, ca să aibă stafiile loc, Lărgime, să treacă-n deal, în vale, libere.* SORESCU, L. L. I, 137. *Pădurea, pe culme, mai tace... Iar uneori vârfu-și desface, Dând vântului loc să colinde.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/3. *E loc pentru toți în casa mea.* ib. nr. 3, 8/4. *Sapa și făcea loc cam cât ar fi încăput împărăteasa.* VASILIU, P. L. 47. [Șarpele] *loc de coadă nu mi-avea, La câmp, vere, că ieșea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 69. *Îi cam făcu loc la spate.* ib. IV, 138. *N-am loc diloc în pat eu?* O. BÎRLEA, A. P. III, 110. ✧ F i g. *În capul meu mi se pare că nu este loc pentru dumnealor.* C. A. ROSETTI, N. I. 16. *A nu lăsa loc la credințe greșite.* GHICA, S. 148. *Nu era loc în inimi decât pentru virtuțile acelea.* id. ib. 648. *De-aceea le vine la îndemână partizanilor vechilor credinți de a găsi în ele loc măcar pentru liberul arbitru.* CONTA, O. F. 35. *Se vor găsi poate unii care să zică... că, prin urmare, rămâne destul loc liber și pentru acțiunile libere.* id. ib. 39. *Găsitu-s-ar-fi oare loc În pieptul de copilă Pentru atât de mult noroc Și pentru-atâta milă?* EMINESCU, O. XV, 929. *Munca este legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneși.* id. S. P. 127. *De la o vreme nu mai rămâne loc pentru suflet.* CONTEMPORANUL, II, 180. *Sub fruntea aceasta calmă era loc destul pentru multe furtuni.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 99. *Scrisul ei este mare, cu litere ascuțite, ocupă loc mult și încape foarte puțin pe foaia de hârtie.* A. HOLBAN, O. I, 30. *Neavând loc în buget, doctorul găsise mijlocul s-o plătească din alte fonduri.* BART, E. 314. *Mai era loc pentru închipuire.* RALEA, S. T. I, 30. ✧ E x p r. **A nu (mai) avea loc (de** cineva) = **a)** a fi incomodat de cineva. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** a pricinui cuiva neajunsuri, a se lega mereu de cineva. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A încurca locul** v. î n c u r c a. **A face** (sau **a da**, rar, **a lăsa) loc** = **a)** a se da la o parte ori a da la o parte pe cineva sau ceva pentru a permite trecerea sau pentru ca altcineva sau altceva să ocupe loc(ul) **(I 3).** *Au lăsat de bunăvoia sa crăia și fără vărsări de sânge au dat loc Racoțeștilor.* M. COSTIN, O. 310. *Călugărița feace loc împărăteasii pre patul ei..., de ședzu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 90^{r}/15. *Sfântul Vasian îi feace loc să șadză la mănăstirea carea și până astădzi să chiamă pre numele ei.* id. ib. noiembrie 113^{v}/29. *Să biruiaște dară cel mai prost de cel mai bun pururea și dă loc celui mai mare.* MINEIUL (1776), 198^{r2}/19. *Îmi face loc printr-însa să trec preste hotară.* HELIADE, O. I, 177. *În vizuinile lor făcură loc creștinilor.* ASACHI, S. L. II, 69. *Gubernatorul să va duce curând, făcând loc lui Miko.* VASICI, în BARIȚ, II, 139. *Da' de unde o să-l cunoască mojicul, să-i facă loc?* PR. DRAM. 228. *Facem... aici loc la unele episoade.* BARIȚIU, P. A. I, 238. *Facem loc postulatelor naționali din a. 1791 și pe aceste pagine.* id. ib. I, 538. *Să facă loc oștilor să intre.* NEGRUZZI, S. I, 228, cf. POLIZU. *Popor, faceți loc! Trece-un călător!* BOLLIAC, O. 84. *Făcură loc acelui angel al morții.* FILIMON, O. I, 336, cf. COSTINESCU. *Aceștia făcură loc cumanilor, ce au stătut timp îndelungat.* EMINESCU, O. XIV, 158. *Cucoana îmi face loc lângă dumneaei.* CARAGIALE, O. II, 31. *Făcând loc cu respect lui Cațavencu să treacă.* id. ib. VI, 114. *Duțu o luă, deci, pe Lina... și o trecu peste șanț, apoi îi făcu loc prin desiș.* SLAVICI, O. I, 350. *Le făcu loc apelor să se împreune.* ISPIRESCU, U. 56. *Dorințele noastre vor fi împlinite atunci când se va scoborî de pe tron pentru a face loc altui domn.* XENOPOL, I. R. XIII, 48. *Loc făcându-le să treacă, Ierbi și flori pe câmp s-apleacă.* COȘBUC, P. II, 18. *Profesorii străini de pe la școlile mijlocie știau bine că erau așăzați la ele numai provizor și că trebuiau numaidecât să facă loc celor indigeni.* SBIERA, F. S. 227. *La mijloc este găurit pentru a face loc unei osii.* PAMFILE, A. R. 61. *Faceți-mi loc,... să văd ce n-am mai văzut.* id. CER. 110. *Ruxandra... făcu loc în mânăstirea Pobrata și fratelui ei ucis.* IORGA, V. F. 19. *Pe unele le petreceau chiar până la ușă, făcându-le loc prin mulțime.* AGÎRBICEANU, A. 88. *Și lumea i-a făcut loc.* GÂRLEANU, N. 97. *Îi făcu loc pe poartă.* BUJOR, S. 71. *Cei de pe trepte se feresc în lături, îmbulzindu-se ca să facă loc.* SOVEJA, O. 21. *Ia, faceți loc, măi, oameni!* REBREANU, P. S. 22. *Faceți-mi loc, băieți!* id. I. 21, cf. CADE. *Faceți puțin loc pe masă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 82. *A rămas pe scară și face loc altcuiva să treacă.* POPA, V. 216. *Faceți loc, vă rog... numai oleacă... fiți buni...* SADOVEANU, O. V, 107. *Arendașul sta cam sfios... gata parcă să facă loc în orice clipă boierului.* id. ib. XIX, 23. *Zâmbind fericită, cu ochii febrili,* [bolnava] *îi făcu loc doctorului pe pat.* BART, E. 384. *Americanului i se făcu loc în cercul protipendadei.* id. ib. 147. *Toți se dau la o parte..., făcându-i loc.* DAN, U. 78, cf. SCRIBAN, D. *Oile trec liniștite, făcându-le loc.* ARGHEZI, P. T. 204. *Doi oameni cu cazmale ședeau lângă groapă și făcură loc între ei.* CĂLINESCU, S. 28. *Să-i facem loc să doarmă.* STANCU, R. A. IV, 275, cf. DL. *Trec mașinile în goană, Haide, faceți loc!* FRUNZĂ, Z. 62, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Face-ți-mi loc, că eu viu.* MÂNDRESCU, L. P.198. *Cei mai mulți loc îmi făcea.* MARIAN, SA. 12. *Ia fă-mi frate-o țâr' de loc!* DOINE, 154. *Numai floarea soarelui Șede-n poarta raiului, Face loc sufletului Și odihnă trupului.* MARIAN, Î, 476. *Și ei ne vor face loc să trecem.* FUNDESCU, L. P. 30. *Fă-mi și mie loc în rai.* ALEXICI, L. P. 139; **b)** a dispărea pentru a permite să apară sau să se manifeste altceva. *Împărăția romană... trebui să se sfarme ca să facă loc unei organizări progresive.* BĂLCESCU, M. V. 21. *Noaptea trecu, ca să dea loc zilei fatale.* FILIMON, O. I, 336. *Cum de obiceiul pământului și „pravila împărătească" au făcut loc cu atâta ușurință tuturor gogomăniilor clocite pe malurile Senei?* EMINESCU, S. P. 32. *Banda de fir de la gât dispare, făcând loc unui guler răsfrânt.* IORGA, V. F. 61. *Presimțirea vieții sălbatice a primelor vietăți și a naturii a pierit, lăsând loc unicei existențe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 104. *Tot cuprinsul apropiat mi se ștergea dinainte, dând loc unor vederi mai învechite.* id. ib. 196. *În sufletul lui Radu, sentimentul de vinovăție și rușine făcu loc unuia de neliniște.* AL. PHILIPPIDE, S. II,

34. *Fluența superficială a primei versiuni a făcut loc unei mișcări mai încete.* id. ib. IV, 123. *Putem privi „sămănătorismul" literar ca încheiat, pentru a face loc naționalismului politic.* LOVINESCU, S. IV, 54. *Feuerbach părăsește obsesia lumii transcendentale, făcând loc aspectului material al existenței.* CONSTANTINESCU, S. I, 250. *Va trebui să treacă o generație până când sarcasmul trivial al lui Heliade să facă loc ironiei literare a lui Titu Maiorescu.* VIANU, A. P. 24. *Agitația lui dete loc unei înțelepte prudențe.* ARGHEZI, P. T. 132. *Feminitatea și schițismul d-rei O. C. fac loc unei narațiuni cursive.* PERPESSICIUS, M. III, 96. *Dacă realitatea nu ne oferă elemente noi..., conștiința se întunecă și face loc altor elemente.* RALEA, S. T. II, 56. *Expresia de uimire din ochii lui făcu loc uneia de jale și de resemnare.* VINEA, L. I, 74. *O degradare atât a sintaxei, cât și a logicii, pentru a face loc unui amoralism logic.* JOJA, S. L. 32. *Exuberantul personaj liric care dansa în ploaie a făcut loc unui personaj liric grav.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 1/3. (Folosit ca ordin, ca poruncă) **Loc!** = dă-te în lături!, fugi!, fereşte-te! Cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 145. *(Intră cu sabia în mână) Loc!* CARAGIALE, O. VI, 368. *Loc, mă! loc să treacă moș Vornicul..., să treacă moș Vlad...!* SOVEJA, O. 31, cf. SCRIBAN, D. *Loc... loc. Faceți loc să treacă lectica ilustrei madone Giului Fornese... loc!* KIRIȚESCU, G. 324. **A-și face loc** (sau **locul**) = **a)** a da la o parte (pe cineva sau ceva) pentru a putea trece sau pentru a ocupa (un) loc **(I 3).** *Prin astfeliu de iarmaroc A mei oaspeți își fac loc.* ASACHI, S. L. I, 254. *Prin îndesirea adunării își făcu loc un curier.* id. ib. II, 144. *Eu, făcându-mi loc printre dame..., am alergat la celălalt capăt al galeriei.* NEGRUZZI, S. I, 38, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Funcționărașul își face loc cu pardon.* CARAGIALE, O. III, 153. *Îmbrâncește... fă-ți loc larg.* id. ib. VII, 231. *Ceea ce covârșește – prisosul – se limpezește și-și face loc să iasă la iveală.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 403. *Un rumân își făcu însă loc și se așează în fața mea.* SANDU-ALDEA, U. P. 61, cf. TDRG. *Băiatul își făcuse loc sub spini și acolo murise.* PAMFILE, DUȘM. 15. *Își făcu loc prin mulțime și ieși din birt.* AGÎRBICEANU, A. 422. *Își face loc încet.* GÂRLEANU, N. 102. *Celții caută să-și facă loc violent spre E[st] și S[ud].* PÂRVAN, G. 291. *Drumul urcă întâi anevoie, până ce-și face loc.* REBREANU, I, 9, cf. CADE. *Se rugă să-l mai îngăduie barem o zi, până și-o putea face loc în altă parte.* VISSARION, B. 30. *Își făcu loc anevoie... pe ușa prea strâmtă pentru el.* A. HOLBAN, O. II, 330. *Trebuia să-ți faci loc cu mâna să treci.* IZV. XI, 36. *Stroie își făcu loc cu trupul lui mare.* SADOVEANU, O. VII, 34. *Penelopa,... c-o mișcare bruscă a coatelor, își făcu loc.* BART, E. 82. *Își făcură loc printre mesele din prăvălie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 116, cf. DL. *Sterian își făcu loc spre tribuna improvizată.* PREDA, R. 17, cf. DM, M. D. ENC., DEX; **b)** a apărea, a se manifesta. *Vom ajunge a bănui și țeara și epoca în carele cântul elenic și-a făcut loc în limba română.* ODOBESCU, S. I, 214. *Nu era cu putință ca ea să-și facă loc în Principate.* XENOPOL, I. R. X, 25. *Firesc a fost ca, alături de lucrurile grecești..., să-și facă repede loc... acele vase de pastă fină cenușie.* PÂRVAN, G. 196. *Trăia o viață obscură în care lumina își făcea loc încet.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 370. *În adâncul inimii lui adevărul... își făcea, nemărturisit, loc tot mai mult.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 131. *O lumină... își face loc în unele minți, în unele suflete.* SADOVEANU, O. XIX, 43. *Schițele... încep la Corabia... și se termină la Nicopole, cu notări în care-și fac loc din ce în ce mai mult civilii.* OPRESCU, S. 43. *O erezie, cu urmări regretabile, e pe cale de a-și face tot mai mult loc în conștiința unora din artiștii noștri, pictori, poeți și muzicanți.* BLAGA, Z. 322. *Alături de aceste practici mistice și superstițioase își fac locul preocupări speculative.* JOJA, S. L. 179. **A prinde loc** v. p r i n d e **(VII 7).** ✦ Spațiu ocupat sau destinat a fi ocupat de cineva sau de ceva. *Dulceața amu Duhului Sfânt, când întru curate inimi vine și întru iale loc află.* CORESI, EV. 192. *Să dea mie peșterea înduplecată a lui... și să dea mie... loc de îngrupare între voi.* PO 73/22. *Cămilelor încă loc am tocmit.* ib. 78/21. *N-are loc Svenția Sa într-înima celui păcătos.* VARLAAM, C. 72. *Vădzind că n-are loc nice în Ardeal, s-au sculat cu toată casa lui... și au mărs în Beci, la împăratul nemțăsc.* M. COSTIN, O. 55. *Dumnezău... te-a rumpe de unde ți-i locul.* DOSOFTEI, PS. 173/18. *Floarea ce să treace... să destramă cu totul Și nu-și mai cunoaște locul.* id. ib. 350/10. *Și află loc și dormi acolo.* BIBLIA (1688), 20^2/13. *Așăza piatra la gura fântânii, la locul ei.* ib. 21^1/5. *S-a dus la locul lor în Țara Leșască.* NECULCE, L. 277. *S-a dus în Țara Cazăcească, că în Țara Ungurească loc nu avea.* R. POPESCU, CM I, 389. *N-au loc nicăiri în țară a sta să se apere.* R. GRECEANU, CM II, 20. *Cu luare-aminte la locul lui îl pune* (a. 1805). GRECU, P. 102. *Aceeași vocală se aduce înapoi la locul ei.* MAIOR, IST. 274/26. *Culcă-te tu aciia, că aciia îți iaste locul.* ȚICHINDEAL, F. 475/24. *Tot lucrul nu ar fi fost nemică, dacă numai o parte nu ș-ar fi avut locul său.* VÂRNAV, L. 38^v/4. *De silloghismu mai jos în locul său să va zice.* POTECA, F. 98/18. *Toate aceste deosebite și felurite așezări omenești se adun... și se arăt în rând pe la locurile lor.* EPISCUPESCU, O. Î. XXIX/21. *Cu cât se vor ține oscioarele nemișcate pe la locurile lor, cu atât mai curând se alin durerile.* id. PRACTICA, 450/26. *Versuri rău orânduite le pune la locul lor.* HELIADE, O. I, 122. *La locul lor stau toate, ca moartea neclintite.* id. ib. 179. *O altă mulțime de netămăduiți cari se îndeasă la porțile spitalurilor ca să dobândească locul celor morți.* MARCOVICI, C. 22/26. *Toți... s-au așezat fieștecare la locul său.* DRĂGHICI, R. 59/24. *O furtună... și stânci de piatră mișca din locul lor.* id. ib. 111/26. *Locul meu este lângă bărbată-meu.* HRISOVERGHI, A. 26/26. *Mihul hatmanul, care cuprinsă un loc la dreapta tronului.* ASACHI, S. L. II, 143. *Așeza pe cisternă și împregiur atâtea pietre, încât locul cisternei se făcu necunoscut.* id. ib. 168. *S-ar apuca să schimbe din locul ei o mobilă.* C. A. ROSETTI, N. I. 36. *O săptămână întreagă steteră mesele așternute, la care putea cuprinde loc toți carii venea.* FM (1846), 21^1/4, cf. ISER. *Se pune firul metalic la locul său.* MARIN, PR. I, 56/11. *O clasă de animale care se numesc zoofite (animale plantice) care sunt pironite în locul lor.* BARASCH, M. I, 26. *Cauți loc în Rai!* NEGRUZZI, S. I, 93. *Biserica sfântului Sava... era în locul din bulevard unde este astăzi statua lui Mihai Viteazul.* GHICA, S. 100. *Puse ocheanul iarăși la locul lui.* FILIMON, O. I, 414, cf. PONTBRIANT, D, COSTINESCU, CIHAC, I, 145, LM. *Locurile la banchetul vieții sunt numărate.* CONV.

LIT. IV, 223. *La dispoziţiunile tranzitorii, unde are loc un asemenea amendament, acolo voi propune însumi ca să nu se împuţineze numărul şcoalelor.* MAIORESCU, D. I, 528. *Oştirea era aşezată la locul ei sub arme.* LĂCUSTEANU, A. 154. *În locul lui menit din cer Hyperion se-ntoarse.* EMINESCU, O. I, 178. *Ne pune dracul de urnim o stâncă din locul iei, care era numai înţinată.* CREANGĂ, A. 28. *Primim... scrisoarea de mai jos, căreia ne grăbim a-i da loc cu bucurie în coloanele noastre.* CARAGIALE, O. V, 421. *Şofron durmea la locul lui, în uşa grajdului, cu capul pe prag.* SLAVICI, O. I, 221. *Le trimese la locul lor.* ISPIRESCU, L. 7. *Lipsind... deputaţi, punându-se exemplariele pe locurile lor (în Cameră), s-ar fi perdut* (a. 1883). BARIŢ, II, 257. *În mijlocul furtunoaselor lupte de zi au găsit mai toate loc.* MACEDONSKI, O. IV, 6. *Bâjbâi în ungher sub râşniţă, găsi toporul la locul lui.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 14. *Şi sergentul s-a întors la locul lui.* BACALBAŞA, M. T. 171, cf ŞĂINEANU. *Nevasta,... locuri pe laviţi făcând, E suflet şi inimă toată.* COŞBUC, P. II, 47, cf. BARCIANU. *Înaintea locului fiecăruia lucesc linguri, cuţite şi furculiţe de argint.* IORGA, V. F. 74. *Ochii s-au deprins cu liniile şi fiinţa ta intimă sufere dacă-ţi clinteşte cineva un vas de pe o consolă... ori cel mai mic lucru care ocupă un loc bine definit pentru tine în spaţiul odăiei tale.* ANGHEL, PR. 3. *În obezi sunt sfredelite 12 locuri pentru schiţe sau spiţe.* PAMFILE, I. C. 129. *Nu e la locul lui.* DELAVRANCEA, O. II, 57. *Casa noastră se pare că s-a răsturnat, nimic nu mai e la locul său.* AGÎRBICEANU, A. 416, cf. CDDE. *Aceste mici bestii şi-ar fi avut locul lor lângă om.* PÂRVAN, G. 628. *Ştiu c-am uitat că am tată şi mamă şi loc şi neam. Mi-am uitat şi numele.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 183. *Divinul îşi poate afla loc în această intimitate omenească modestă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 45. *Zi cu zi simţea însă că locul lui nu este aici.* REBREANU, I. 233. *Locul chingii este regiunea ce se întinde îndărătul coastelor dinainte.* ENC. VET. 117, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *Să încuie bine şi să ascundă cheia la locul ei.* REBREANU, R. I, 243. *Dacă aţi avea un loc chiar aici, ar fi, pentru mine, realizarea unei dorinţi de neaşteptat.* BACOVIA, O. 221. *În curte nu se mişca nimic de la locul lui.* POPA, V. 33. *Aici îi e locul gătit.* VISSARION, B. 256. *Nu mai are nici oraş, nici stradă, nici loc pe pământ.* TEODOREANU, C. B. 83. *Astfel câinele îşi luă locul şi umblă într-un cârd de urători pe la ferestrele gospodarilor.* VOICULESCU, P. II, 53. *O tristă şi prea interesantă povestire despre doamna Sultana... îşi are locul aici.* C. GANE, TR. V. 45. *Ana se întoarse până la oglindă şi puse sticluţa la locul ei.* SADOVEANU, O. V, 101. *Muncitorii se înghesuiau... să prindă loc la lucru.* BART, E. 289. *Cel dintâi lucru ce-ţi izbea privirea era o gaură mare din tavan, locul burlanelor.* DAN, U. 136, cf. SCRIBAN, D. *Se crede că cilindrele sunt la locul lor.* ENC. TEHN. I, 363. *În rândul lor îşi află loc şi ipoteza noastră.* PERPESSICIUS, M. IV, 23. *Bucăţi inacceptabile... îşi găsesc locul în ediţiile de azi.* VIANU, L. R. 39. *Fiecare se aşază la locul lui ca o jucărie mecanică.* RALEA, S. T. I, 278. *Era la locul ei şi măciuca de fier.* CAMIL PETRESCU, O. II, 64. *Vechii puşcăriaşi îşi căutau locuri mai comode.* STANCU, R. A. V, 79. *Acum sunt la locul lor şi scrâşnesc frecându-se de fierul vaporului, peste valurile cenuşii, care ne lovesc cu violenţă din pupa.* TUDORAN, O. 116, cf. DL. *Căută clădirea direcţiei C.F.R., dar n-o văzu. În locul unde fusese spumega un ghem de flăcări.* T. POPOVICI, S. 23, cf. DM. *Crearea unei teorii nu seamănă cu dărâmarea unui hambar, cu construirea, în locul lui, a unui zgârienori.* JOJA, S. L. 18. *Toate erau puse la locul lor.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 21. *Ciocanul se afla la locul lui.* BREBAN, A. 32. *Orchestra îşi luase locurile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 18/9, cf. M. D. ENC. *Se pomeneşte despre jacobini... după locurile de sus ocupate de jacobini.* CIOCULESCU, I. C. 38. *Toţi câţi beau din acea cupă de aur o puneau îndărăt la locul ei.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 11. *Eul se dădea ruşinat la o parte, lăsând locul vastelor fresce.* SIMION, S. R. III, 82, cf. DEX. *În acest context îşi găseşte un loc definit şi problematica saşilor din sudul principatului.* MS. 1988, nr. 1, 31. *Partidul ei... a câştigat 80 la sută din locurile în parlament.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 20/1. *N-ar avea loc şi pomană Cine m-a făcut catană.* ALECSANDRI, P. P. 294. *În tufa mohorului, unde-i locul corbului.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 204. *În locul ei făcu altă biserică.* MARIAN, T. 59. *Şezi în locu măturii, Parcă eşti Mama-Pădurii.* id. H. 32. *Acolo ţi locu, Acolo ţi sorocu.* ŢIPLEA, P. P. 98. *În sara dintâi de şăzătoare merg fără furci ca să-şi apuce loc.* BREBENEL, GR. P. (1907), nr. 27. *Care unde şi lângă cine apucă loc în sara de ocupat locurile acolo şade iarna întreagă.* id. ib. *O dus-o vântul de nici nu i se mai cunoştea locul.* VASILIU, P. L. 93, cf. ALR I 297, ib. 422/85, 217, 230, 298, 320, 335, 347, 571, ib. 890/578, ALR II 3 268/47, 279, 325, 514, 537, 682, 705, 791, ib. 5 179/29, 235, 325, 362, 723, 791, ib. 6 662/791, 886, ALR–M III h 625/232. *Hai să mai schimbăm o clipă locul, să mai călăresc şi eu.* FOLC. TRANSILV. III, 399. *Piatra care nu se mişcă din locul ei prinde muşchi.* PĂSCULESCU, L. P. 110. *Nechematul (la masă) n-are loc.* ZANNE, P. IV, 222. *Goştului nechemat îi locu după uşă.* id. ib. 207. *Să-ţi alegi loc la mijloc de masă.* id. ib. 343. *Ei, ştiu eu ce ţi-ar fi locul!* (= ce ai merita, în sens peiorativ). Cf. CIAUŞANU, V. 176. *Două sabii şi doi domni nu încap la un loc.* ZANNE, P. IV, 345. *După ce mănâncă bătaie, duce scaunul la locul lui,* se spune despre cel care nu ascultă decât de bătaie. Cf. ZANNE, P. IV, 267. *I-a găsit numai locul,* se spune despre un lucru furat. Cf. ZANNE, P. IX, 485. ◇ F i g. *Un gând iase, iară în locul lui mai multe întră.* VARLAAM, C. 277. *La înţelepţi purtători de oşti loc n-are vestea aceasta.* M. COSTIN, O. 299. *Cuvântul lui Dumnezeu să îneacă şi n-aduce niciun rod în inimile oamenilor acelora ce... n-au lăsat într-însele loc primitor cuvântului.* MARCOVICI, D. XV/4. *Durerea va ocupa locul ei.* C. A. ROSETTI, N. I. 177. *Cei cinci articli de lege... sunt mult mai bine cunoscuţi decât să mai ocupe şi aici loc.* BARIŢIU, P. A. I, 135. *Cel întâi ce găsi loc în inima ei fu un ofiţer.* NEGRUZZI, S. I, 21. *Invidia îşi găseşte locu.* id. ib. 100. *Această lipsă de instrumente... lasă locuri goale în armonie.* FILIMON, O. II, 278. *Primăvara cu lăcrimioare În locul iernii vine zâmbind.* ALECSANDRI, P. II, 79. *Atunci eraţi preocupaţi de o cestiune mai urgentă, astăzi... avem locul liber pentru o discuţie matură.* MAIORESCU, D. I, 124. *Pe acest stadiu aşadar îşi va găsi abia locul său lucrul cel fundamental al tehnicei.* EMINESCU, O. XIV, 266. *Egoismul sâmţual... să*

nu mai afle loc în inima lui. SBIERA, F. S. 311. *Dăm loc acestor acte ce vorbesc despre familia lui Tudosă.* id. ib. 162. *Ființa unui „mai bine" și-a aflat loc întotdeauna în inima omului.* PAMFILE, A. R. 1. *O, să nu-ți închipui că ai vreun loc în toate astea!* KIRIȚESCU, G. 93. *Suntem mâhniți că nu avem locul pentru a le da cuvenita publicitate.* ARGHEZI, S. XXV, 357. *Trebuie să ne străduim să le aplicăm pe fiecare la locul ei.* JOJA, S. L. 133. *Toate la locul lor, deși trăim o revoluție.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 14/3. *L-a fermecat... cu pesec de la fântână, Ca să n-aibe loc ș-odihnă.* HODOȘ, P. P. 96. ✧ *Loc de muncă* (sau *de producție)* = întreprindere, instituție etc. în care o persoană își desfășoară activitatea. Cf. POLIZU. *Casa lui e în același timp locuință și loc de muncă.* RALEA, F. 20, cf. DL. *Să părăsească locul de muncă.* PREDA, R. 27, cf. FD I, 150, DM. *Ventilație artificială se realizează la locurile de muncă.* ABC SĂN. 18, cf. M. D. ENC., DEX. *A-i apropia... de viitoarele lor locuri de muncă.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 2/2, cf. FD III, 194. *Știți câte locuri de muncă au fost create în țara noastră?* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 26, cf. L. ROM. 1989, 40. *Loc de veci* = mormânt **(I I).** Cf. DL, DM. *E condus spre locul de veci de un popor de copii.* BĂNULESCU, C. M. 200, cf. M. D. ENC., DEX. *Până și ăi din șirul hoților din Bran și-au luat locuri de veci la Râșnov.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/4. ✧ L o c. a d j. (Învechit) **La loc** = care se află acolo unde trebuie, unde se potrivește; potrivit. *Ce ajutor, nea Udreo?... Nu este la loc vorba: pe semne d-alianță Ai vrut s-aduci cuvântul.* HELIADE, O. I, 225. *Să știe Și mama că tu-n fața străinilor vorbești Ce nu-i la loc.* COȘBUC, S. 14. *Nu plânge, dragă! Plânsul e dat de Dumnezeu, Dar nu e întotdeauna la loc.* id. ib. 86. **La locul lui (ei** etc.) = care este, care se poartă, se manifestă așa cum se cuvine; potrivit. *D-l Marțian... va fi la locul său, numai să-și cunoască bine oamenii.* VASICI, în BARIȚ, II, 189. *Popii și nemeșii români făcuseră descoperirea că acel mitropolit nu ar fi la locul său; căci... i-ar plăcea băutura.* BARIȚIU, P. A. I, 157. *Ca tot ce nu e la locu-i va cădea trufia lor.* ALEXANDRESCU, M. 23, cf. COSTINESCU. *Corul satirilor începu a nu mai fi la locul său.* CONV LIT. IV, 161. *Fraze fără niciun folos... nu sunt la locul lor într-un asemene raport.* id. ib. 240. *Aici d. Densusianu, care înainte nu prea era tare în ale literaturii române, pare a fi astăzi ceva mai la locul său.* MAIORESCU, CR. II, 220. *A fi apoi și însultător, în acea critică, nu e faptă de om la locul său.* CONTEMPORANUL, I, 753. *Susceptibilitatea nervoasă ce o afectează „Românul" nu mai este la locul ei.* EMINESCU, O. XI, 41. *În geografie memorarea fiind la locul ei, elevele stau bine.* id. S. P. 257. *Când da câte-o vorbă dintr-însul, vorba era vorbă, la locul ei, de nu-l putea răpune te mieri cine.* CREANGĂ, P. 142. *Poate că strofele ce am să transcriu nu vor fi tocmai la locul lor aici.* ODOBESCU, S. III, 122. *Spăimântătoarea idee mă săgetă din nou... și atunci mi se păru așa de firească, așa de dreaptă și la locul ei, încât crezui că m-am născut cu ea și niciodată nu mă părăsise.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 31, cf. DDRF. *O a doua adunare poporană ar fi fost la locul său, dar... n-a fost convocată.* SBIERA, F. S. 251. *Fiecare lucru ce poartă pare la locul lui.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Se bucură Minerva de purtarea-i Cuminte și la locul ei, că-i dete Chiar ea întâi paharul cel de aur.* MURNU, O. 34. *Domnule, fii rezervat și la locul dumitale!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 151. *Mi se pare că ceva nu-i la locul lui aici în Văleni.* AGÎRBICEANU, A. 197. *Precauția e foarte la locul ei.* DR. I, 403. *În poezie, imprecizia și interpretarea subiectivă a peisajului este la locul ei.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 169. *Ea a fost femeie la locul ei, năcăjită de multe ori, veselă câteodată, nu s-a uitat că are bărbat bețiv.* SADOVEANU, O. I, 78. *Negustor în Iași, om la locul lui.* id. O. V, 280. *Îndeobște însă cei mai mulți erau gospodari foarte la locul lor, care respectau legile și regulamentele.* MOROIANU, S. 149, cf. SCRIBAN, D. *Nicăieri „realismul" lui Courbet nu este mai la locul său ca în tablourile în care a reprezentat nuduri.* OPRESCU, I. A. IV, 20. *Am făcut toate aceste considerații cu o oportunitate care, se va vedea, este întru totul la locul ei.* CONSTANTINESCU, S. VI, 152. *Iată o întrebare foarte la locul ei.* PERPESSICIUS, M. IV, 221, cf. DL. *Ideea i se păru la locul ei.* PREDA, D. 115. *Sandu, ce ginere la locul lui,... o iubește pe fată.* id. R. 207, cf. DM. *Lungu era un om la locul lui.* SORESCU, L. L. I, 27, cf. M. D. ENC., DEX. *Asemenea scuze nu sunt la locul lor.* MS. 1988, nr. 4, 27. *Arată o preocupare de forma „literară" a cuvântului, care nu era la locul ei acolo.* VASILIU, P. L. 3. *Toate-s bune la tine și la locul lor.* id. ib. 158. ✧ L o c. a d v. și a d j. **La** (sau, învechit, rar, **în) loc** = (care se află) acolo unde sau așa cum era mai înainte, unde sau cum stătea sau era de obicei. *Îi dzicea că... toată avuția sa va pune la mijloc numai să-l puie iar în loc în scaunul crăiei ungurești.* M. COSTIN, O. 289. *Să să roage lui D[u]mn[e]dzău să-i tămăduiască idolul și să-l facă să stea iarăș la loc unde-au stătut.* DOSOFTEI, V. S. februarie 58^{r}/31. *Sv[â]nt[u]l tocmi bucățealele toate careaș la loc și la-ncheietură, toate mădularele.* id. ib. noiembrie 117^{v}/11. *Îndată le-au tocmit podurile la loc.* N. COSTIN, LET. II, 17/19. *I-au crescut nasul la loc.* NECULCE, L. 27. *Au poruncit să se puie iar la loc, precum au fost așăzat de Costandin-Vodă.* R. POPESCU, CM I, 533. *Rădicarea adaosului haraciului n-au îngăduit nicicum să nu fie, ci iară la loc o au pus.* R. GRECEANU, CM II, 136. *Antioh cel Mare... au pus la loc birurile slujitorilor besearicii, ceale ce au fost iertat Ptolemeu Filadelful.* ANTIM, O. 310. *Ce pagubă să va cunoaște că va fi făcut, să-l facă... să o puie la loc.* id. ib. 329. *Și blagoslovindu-l preotul, îi veniră mâinile la loc* (a. 1750). GCR II, 57/10. *Au pus la loc odihna și pacea între turci.* ȘINCAI, HR. III, 214. *Când, după ce vor cercare nu vor găsi nimic, atunci... să astupe gropile la loc* (a. 1811). DOC. EC. 108. *O să-mi dea și mie o sumă bună, că să-mi pui la loc călușeii mei.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 63. *Se albește de apăsarea degetului și cu ridicarea lui se roșește la loc.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 221/12. *Mahomet a mea simțire mi-o statornicea la loc!* HELIADE, O. I, 443. *Putea lesne să-și puie oștirile la loc.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 75. *Cornul va crește la loc.* ASACHI, S. L. II, 299. *Primăvara este mai lesne albinelor de a pune la loc perderea lor.* BREZOIANU, A. 553/14. *Să-i reașeze în vetrele lor, să le facă casele la loc.* BARIȚIU, P. A. I, 396. *Îi lipi mâna la loc.* NEGRUZZI, S. I, 265. *Peste zece zile eram în păr la loc, că se umpleau golurile cu alți panduri.* GHICA, S. 16. *Banii aceștia vor veni la loc înzeciți.* FILIMON, O. I, 182. *D. ministru de atunci... a*

şters această subvenţiune şi numai comisia budgetară şi Camera au înscris-o la loc. MAIORESCU, D. I, 295. *Când au venit doctorul, gura era la loc.* LĂCUSTEANU, A. 25. *Împinse bolovanul la loc.* EMINESCU, P. L. 129. *Fata împăratului Roş răpede pune capul lui Harap Alb la loc.* CREANGĂ, P. 278. *A tencuit zidul de la poartă şi mi-a bătut numărul 6 d-andoasele; să-l pui mâine să mi-l întoarcă la loc.* CARAGIALE, O. VI, 53. *El îşi luă căciula mocănească, îi descusu puţin fundul, vârî banii în ea şi cusu iar fundul la loc.* ŞLAVICI, O. I, 375. *Mara începu să facă iar la loc grămezile de struguri.* id. ib. II, 66. *Capul... se lipi îndată, cum îl puse la loc.* ISPIRESCU, L. 6. *Aş vrea... să te faci la loc, să-ncaleci pe Voitiş.* DELAVRANCEA, O. II, 63. *Du-te la loc, îi strigă căprarul.* BACALBAŞA, M. T. 164, cf. DDRF, TDRG. *Maica Domnului i-a pus mânele de aur la loc.* PAMFILE, CER. 154. *Atunci mi-au venit şi vederile la loc.* id. D. 50. *Ia uneori o carte..., o aruncă la loc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 127. *Dasem şi eu căciula pe spate. Mi-am tras-o la loc.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 192. *Se întoarse la loc.* REBREANU, P. S. 34. *Cineva a încercat să pună totul la loc ca mai înainte.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 173. *Ele însă, topindu-se de râs, îl apăsau pe umeri şi-l puneau cu sila pe scaun la loc.* BASSARABESCU, S. N. 27, cf. CADE. *A înşirat baba toate parascoveniile doar de... te-o face om la loc.* KLOPŞTOCK, F. 16. *După zilele astea încruntate şi pline de ruşine, venea la loc o linişte necuprinsă.* POPA, V. 230. *În primul moment n-a simţit nicio durere şi şi-a aşezat ea singură degetul la loc.* A. HOLBAN, O. II, 323. *Îşi frecă, zâmbind, nasul ascuţit, îşi trase dinspre ureche la loc cravata soioasă şi tuşi încetişor.* SADOVEANU, O. VII, 383. *Puse scândura la loc.* DAN, U. 149, cf. SCRIBAN, D. *Lasă, c-o lipesc la loc.* KIRIŢESCU, G. 144. *Manevraţii... pot asigura... punerea la loc a blocurilor.* ENC. TEHN. I, 356. *O mai aşteaptă două minute..., să puie totul la loc.* ARGHEZI, P. T. 202. *Da drumul apei în găleata sau doniţa cumpărătorului, vârând cepul, cu o lovitură scurtă, la loc.* id. B. 109. *Străinul, însă, aruncă volumul la loc, pe masă.* id. S. 135. *Scoaseră pistoalele din buzunar, le controlară să vadă dacă sunt încărcate, le puseră la loc.* STANCU, R. A. IV, 48. *Unul câte unul, cei strigaţi se ridicau în picioare, răspundeau „prezent" sau „aici" şi se aşezau, cuminte, la loc.* VINEA, L. I, 22, cf. DL. *Se ridică numaidecât, dar în aceeaşi clipă se lungi la loc şi gemu.* PREDA, D. 81, cf. DM. *Putea să-i umple punga la loc.* BĂNULESCU, C. M. 295. *Mâini nevăzute deschideau canaturile duble ale unei uşi, trăgându-le pe urmă, la fel de misterios la loc.* N. MANOLESCU, C. M. 88, cf. M. D. ENC., DEX. *Te-am văzut cum ieşi din foc... Şi intri de bunăvoie la loc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/4. *Puiul la loc l-oi pune.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 378. *I-l dădu să-l suie la loc.* STĂNCESCU, B. 249. *În curele că-l strângea, Oasele la loc venea.* PĂSCULESCU, L. P. 254. *Eu după dânsa m-oi lua, Şi vârtutea la loc ţi-oi da.* PAMFILE, B. 27. *Eu am zâs s-o lese la loc, Ea mi-a aruncat-o-n foc.* GR. S. II, 332. *Şî-l luvai şî-l puş la loc.* ARH. FOLK. III, 89, cf. ALR II 3 268/53, 105, 157, 192, 219, 334, 346, 353, 414, 899, 987. *Uşa la loc închidea Şi de frică tremura.* BALADE, II, 107. *Băga maţile la loc.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 197. *L'e puńe acęle toate la loc.* O. BÎRLEA, A. P. III, 140. *Puse capul la loc, mâinile la loc.* FOLC. MOLD. I, 219. *Au încercat să taie copacul, dar unde dădeau o dată, de două ori mai mult creştea copacul la loc.* PAMFILE, C. 13. ✧ L o c. a d v. **La loc** = din nou, iar. *Părul o să crească la loc.* CĂLINESCU, O. XIV, 87. *Acum nu mai putea să adoarmă la loc.* TUDORAN, P. 255. *Dacă rupeai din ea o bucată, bucata creştea la loc.* VASILIU, P. L. 164. ✧ L o c. v b. **A lua** (sau, învechit, **a apuca) locul** = a înlocui. *Nişte patimi ticăloase au apucat locul sentimenturilor celor nobile.* MARCOVICI, D. 40/22. *Cu acest chip sărăcia ia locul bogăţiii.* id. ib. 232/1. *Se va cunoaşte atunci că hidrogenul a luat locul aerului.* MARIN, PR. I, 6. *La cea mai mică greşeală..., capul vinovatului se spânzura... şi el nu mai apuca să putrezească, când îi lua locul.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Cartoaflele sunt chemate a lua, aici, în munte, locul prunilor.* I. IONESCU, M. 334. *Industria mare a luat locul industriei mici.* ib. 735. *Corabia cu vapor ia locul corabiei cu pânză.* EMINESCU, O. XIV, 940. *Fie ginerele, fie vreun nepot îi lua locul.* SLAVICI, O. II, 47. *În ziaristică, şantajul a luat locul controlului şi supravegherii morale.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 362. *Se ridica pe malul Dâmboviţei, unde i-a luat locul apoi alte reşedinţe.* IORGA, V. F. 73, cf. TDRG. *Să vie cei care au să ia locul paharnicului, al pârcălabilor, al comisului.* DELAVRANCEA, O. II, 163. *Rhodos îi ia aproape total locul.* PÂRVAN, G. 205. *În secolele Romei imperiale cititul luase de mult locul ascultatului.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 109. *Unui scriitor de talent nu-i poate lua nimeni locul.* LOVINESCU, M. 124. *Unii şi-au ridicat la început scuturile împotriva materialismului istoric şi a criticei gheriste, care tindea să ia locul estetismului maioresciian.* id. S. VII, 165. *Parcă contenesc o vreme fulgii, pentru a le lua pe dată alţii locul.* KLOPŞTOCK, F. 239. *Acum trenul luase locul şoselei vrăjite, şi asta mă întrista.* VOICULESCU, P. II, 57. *Mecanicul ia locul marinarului.* BART, E. 121. *„Scrofulos" a luat locul lui „scrupulos".* IORDAN, STIL. 40. *Prezentul, luând locul perfectului compus, produce impresia unui instantaneu fotografic.* VIANU, A. P. 412. *Clasa dăscălească lua locul boierimii.* CĂLINESCU, O. XIV, 56. *Obiecţiilor... le ia locul câteva din cele mai pregnante caracterizări.* PERPESSICIUS, M. IV, 164. *Încordarea lua locul desfătării blânde de altădată.* RALEA, S. T. II, 204. *Normelor latinei culte le luaseră locul deprinderile populare.* COTEANU, S. E. 60. *Când o senzaţie de tensiune locală ia locul zvâcniturilor dureroase de la nivelul abcesului..., s-a constituit colecţia de puroi.* ABC SĂN. 7. *Reprezentanţii obştii care judecă şi iau locul adunării poporului sunt de obicei în număr de 12.* PANAITESCU, O. Ţ. 55. *Hotelul şi restaurantul vor lua locul gospodăriei.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 21. *Aerul viciat de fum de ţigară luase locul aerului plin de mirosuri apetisante.* CINEMA, 1973, nr. 1, 57. *O realitate ia locul altei realităţi.* D. R. POPESCU, I. Ş. 163. *Locul armelor este luat de aparate, iar lucrurile frumoase îmbătrânesc.* SIMION, S. R. III, 157. *Locul definiţiilor este luat rar de explicaţii bazate pe sensul elementelor componente ale cuvântului compus.* L. ROM. 1981, 56. *Locul căutătorului de expresie nouă... este luat acum de scriitorul şi savantul matur.* MS. 1988, nr. 4, 10. *Presiunii ideologice i-a luat locul presiunea materială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 1/1. ✧ E x p r. **A(-i) lua** (cuiva)

locul = a (se) aşeza în locul **(I 3)** altuia. *Când se vor stinge de tot, populaţia română surplantată i va lua locul.* EMINESCU, O. XV, 83. *Corpul defunctei... fu ridicat şi purtat de şase mari boieri ai ţării... schimbaţi din timp în timp cu alţi boieri, care le luau locul.* C. GANE, TR. V. 20. **A-i veni** (cuiva) **mintea** (sau **minţile) la loc** v. m i n t e **(4),** v e n i **(A III 3). A-i veni** (cuiva) **inima** (sau **sufletul) la loc** v. i n i m ă, s u f l e t **(I 1),** v e n i **(A III 3).** (Rar) **A-i veni** (cuiva) **faţa la loc** v. v e n i **(A III 3). A nu avea capul la loc** v. c a p. **A-i sări inima din loc** v. s ă r i[2] **(6). A ceda** (cuiva) **locul** = a se da la o parte pentru ca altcineva să-i ocupe locul **(I 3).** *Mâine putem ceda locul acelor care s-ar bucura mai mult de încrederea domnitorului.* MAIORESCU, D. I, 340. *Prezidentul Cabinetului de la 27 aprilie 1876... cedează locul ministerului mai omogen fondat de I. C. Brătianu.* id. ib. II, 48. *Tot ce vrea să domnească sub forma unei dogme... trebuie sau să cedeze locul sau să se... purifice prin cugetare.* EMINESCU, O. XIV, 264. *Domnitorul însă nu era deloc dispus acuma chiar a-i ceda locul.* XENOPOL, I. R. XIII, 17. *Se arată dispus să-ţi cedeze locul.* LOVINESCU, S. VIII, 37. *După afirmarea directivei de curent, a cedat locul d-lui G. Ibrăileanu, comentator sociolog în marginea operelor de artă.* CONSTANTINESCU, S. V, 5. *Juca cărţi cu calcul şi amabilitate, dar se degaja repede, cedând locul.* CĂLINESCU, S. 283. *Şi acuma chiar stau cu papucii în picioare, gata să cedez locul altuia mai bătrân.* A. HOLBAN, O, II, 322. **A-şi afla** (sau **găsi) locul** = a se stabili, a se aşeza undeva, într-un loc potrivit; a se aciua. *Dacă răul prisoseşte..., cum poate să-şi găsească locul şi hrana trebuitoare ca să crească şi să se facă copaciu?* MARCOVICI, D. XIII/23, cf. BARCIANU. *Şi-a găsit şi locul!* CONTEMPORANUL, VII, 3. *Într-o colectivitate, orice sforţare îşi găseşte locul ei.* REBREANU, P. S. 40. *Aşează-te şi tu undeva, găseşte-ţi locul, că nu mai eşti copil.* VLASIU, D. 5. *Îşi aflară fiecare locul.* DAN, U. 150. *Să-mi aflu locul.* CONSTANTINESCU, S. I, 195. *Parcă îşi găsise locul ei.* CĂLINESCU, S. 61. *Când un mort nu-i răzbunat, nu-şi găseşte locul dincolo.* H. LOVINESCU, T. 124, cf. DL, DM. *Relele, arză-le focul, Tot la mine-şi află locul.* RETEGANUL, CH. 53. **A nu-şi (mai) afla** (sau **găsi) locul** (ori **loc**) sau **a nu-l (mai) ţine** (ori **a nu-l mai încăpea, a nu-l prinde) locul** v. a f l a, g ă s i, p r i n d e **(VII 7),** ţ i n e **(I 5). A pune** (pe cineva) **la locul lui (ei** etc.) = a da cuiva o lecţie de bună-cuviinţă, a(-i) arăta ce se cuvine şi ce nu. *Ghica va şti să-i puie la locul lor.* LĂCUSTEANU, A. 92. *Vedeţi, domnilor, că am dreptate, mă duc să-l pui la locul lui!* id. ib. 186, cf. TDRG. *Va lua măsurile necesare ca Gherasim Tulbure să fie pus la locul său.* SADOVEANU, O. XIV, 30. *Părintele îi punea la locul lor.* MOROIANU, S. 134, cf. SCRIBAN, D. *Domnule, nu e frumos să vorbeşti într-o limbă pe care n-o pricepe toată societatea... Aşa a pus Tasse la locul lui pe un ungur la Tuşnad, care vorbea ungureşte cu nevastă-sa la masa noastră.* KIRIŢESCU, G. 210. *Când se întrec în glumă, îi pune la locul lor.* CĂLINESCU, O. XIV, 21. *Provocatorii vor fi puşi la locul lor.* STANCU, R. A. III, 8, cf. DL, DM, M. D. ENC, DEX. **A sta pe** (sau **la, în) locul său** v. s t a **(V 2). A ţine locul** (cuiva sau a ceva) sau **a(-i) ţine loc** = a înlocui (pe cineva sau ceva), a suplini. V. şi ţ i n e **(IV 5).** *Cei ce ţin locul lui Hristos sunt preoţii.* ANTIM, O. 173. *Cel mijlociu de doo ori ţine locul atributului.* POTECA, F. 105/14, cf. I. GOLESCU, C. *Aceşti ţin locul părintelui lor.* COD. ŢIV. 26/28. *Cânepa, la trebuinţă, poate să ţiie încă locul hameiului.* BREZOIANU, A. 129/16. *Cât pentru plantele alpine, cată a le acoperi iarna cu paie sau feregă, ca să ţiie loc zăpadei care le adăposteşte în ţara lor natală.* id. ib. 413/2. *A ţinut lângă leagănul meu locul tătâne-meu.* NEGRUZZI, S. III, 385. *O materie de conversaţie... ţine... locul unei petreceri plăcute.* PENESCU, M. 11. *Legea scrisă trebuie să ţie locul voinţei arbitrare.* GHICA, S. 197. *Două copilişe... ţineau de minune locul Aristiţii şi Calipsiţii din acea farsă.* FILIMON, O. II, 19. *Să meargă un alt coleg să-i ţie locul.* MAIORESCU, D. I, 391. *Să ţie locul d-lui profesor Daniileanu.* id. ib. 452. *Ţine pe pământ locul stăpânului lumii.* CARAGIALE, O. II, 264. *Se pricepea Abu-Hasan să-i ţină locul.* id. ib. 265. *Şi eu, sluga nevrednică a domnului meu, îi ţiu locul.* ISPIRESCU, L. 141. *Urmărirea lor o fac alţii, oamenii domnului... aceia care-i ţin locul acolo.* IORGA, C. I. I, 208. *Două scaune... sunt gătite acolo. Pe unul ar sta domnul, pe celălalt... aga, ce ţine locul sultanului.* id. V. P. 112, cf. TDRG. *M-am învoit cu Petrescu să-mi ţie locul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 311. *Ei nu erau gata şi a trebuit să le ţiu locul.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 323. *Se vedea... ţinând la strană locul tată-său, care încărunţise.* SOVEJA, O. 77. *Oaia ţâni locu omului.* DIACONU, VR. 89. *Senzorialul ţine, deci, locul lirismului.* LOVINESCU, S. IV, 629. *În lungul lui concediu îl numi... ca să-i ţină locul.* id. ib. VIII, 107. *Să-mi dai flăcăul dumitale, să-i ţie locul.* KLOPŞTOCK, F. 258. *N-a mai dat nici de jandarmii pe care-i ştia, nici de alţii să le ţie locul.* POPA, V. 174. *Oranjadă în pahare speciale, în care un tub de sticlă delicat ţine locul paiului.* A. HOLBAN, O. I, 45. *Tronul Munteniei fu ocupat de fratele lui Nicolae Mavrocordat, Ion, pe care-l trimiseră turcii să ţie locul prizonierului.* C. GANE, TR. V. 22. *Simple declaraţii şi mărturii ţineau locul certificatelor de naştere.* SADOVEANU, O. XX, 253. *Doctorul Barbă Roşie... ţinea locul unui chirurg italian.* BART, E. 376, cf. SCRIBAN, D. *Sunt sora secretarei dumneavoastră... şi am venit să-i ţin locul.* id. S. 450. *Când la vreo petrecere oarecare lipseşte muzicantul instrumentist, o fată sau o femeie îi ţine locul.* ALEXANDRU, I. M. 23. *Ardea câte un fanar afumat, ţinând locul oamenilor de veghe, toropiţi.* TUDORAN, P. 45, cf. DL, DM. *El i-a ţinut locul.* BARBU, PRINC. 5. *Construcţia numită acuzativul cu „pe" se foloseşte când obiectul direct este...* [exprimat prin] *nume de persoane..., chiar când ţin locul operelor literare, artistice etc.* COTEANU, S. E. 48. *Sima, fost al doilea vistier,... a ţinut temporar locul domnului.* STOICESCU, S. D. 126. *Ele sunt departe de a ţine locul unei hotărnicii.* PANAITESCU, O. Ţ. 155. *Personajele nu apelează la cuvinte de prisos..., propoziţia lapidară ţinând locul unei mai lungi conversaţii.* CINEMA, 1973, nr. 1, 10, cf. M. D. ENC. *M-a rugat să-i ţin locul câteva clipe, explică doamna.* V. ROM. ianuarie 1974, 15, cf. DEX. (Ironic) *Ignoranţa ţine a-nvăţăturei loc.* NEGRUZZI, S. II, 181. *Titlul... ţinea locul învăţăturii.* EMINESCU, S. P. 276. (Cu parafrazarea expresiei) *Spălările îndeplinesc locul băilor.* DESCR. AŞEZ. 61/24. *Apa îndeplineşte cu folos locul tuturor alifiilor.* id. ib. 67/22.

A ține loc de... = a fi întrebuințat ca..., a servi drept... V. și ține **(IV 5).** *Ascultă pe unchiul tău ce-ți ține loc de părinte și de mamă.* ASACHI, S. L. II, 280. *Fiecare corespunde numelui unei ginți de indieni și îi ține loc de pajură.* MAIORESCU, CR. III, 282. *Religiunea le ține loc de... filozofie.* MAIORESCU, D. I, 141. *Acolo am văzut o uliță strâmtă între case negre, vechi... care ține loc de bazar.* EMINESCU, O. XV, 229. *Ele pot ținea loc... de o scrisoare mai lungă.* CARAGIALE, O. VII, 459. *Luase înțelegere cu prietenul său ca dimineața, când va sosi Duțu, să-l primească el singur, ca ținând loc de subprefect.* SLAVICI, O. I, 387. *Să-mi ții loc de fiu Până vei fi viu.* COȘBUC, P. II, 164. *Haina dedesubt se cheamă zăbun..., iar dacă ține loc de pieptar, ghiordie.* IORGA, V. F. 76. *Fiind mai mare decât dânsul, îi ținuse și loc de mamă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 269, cf. CADE. *Copacul genialității ce-și înfige rădăcinile în huma pământului, de pildă, este o imagine care... ține loc de argumentație în temele tuturor tradiționaliștilor.* LOVINESCU, S. IV, 299. *Un sentiment puternic poate să ție loc de talent.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 380. *Face asta copilul căruia i-am ținut loc de mamă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 271. *Simfonia la care lucrez îmi ține loc, în inimă, de nevastă.* id. ib. II, 106. *Asta ne mai ține loc de apă rece.* SADOVEANU, O. XXI, 59. *Bătrâna ședea pe butucul care ținea loc de scaun.* DAN, U. 50. *Două-trei picături de parfum... țin loc de alte cheltuieli.* ARGHEZI, P. T. 366, cf. DL, DM. *În fiecare dimineață, aici e raiul puilor de rață, de nagât și de bâtlan. Trestiile le țin loc de tobogan.* SORESCU, U. 25, cf. M. D. ENC. *El le-a învățat carte și le-a ținut loc de tată.* MS. 1975, nr. 2, 39, cf. DEX. *Istoriile concentrate... țin astăzi loc de cea mai eficientă reclamă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 9/1. **A-și încălzi locul** v. încălzi. **A lua** (sau, prin Transilv., **a ocupa) loc** = a se așeza, a ședea **(I 2).** V. și ocupa **(I 4).** Cf. POLIZU. *Lua totdauna loc față în față cu dânsa.* FILIMON, O. II, 21. *Luă loc la masa noastră.* id. ib. 45. *Îi invită să ia loc.* CONTEMPORANUL, I, 109. *Du-te și ia loc în capul mesii.* CARAGIALE, O. VI, 166, cf. BARCIANU. *Pe urmă luă loc.* REBREANU, P. S. 183. *Apoi luă loc lângă Ortansa, la tacâmul adus în grabă de Ioana.* A. HOLBAN, O. I, 7, cf. CADE. *Nici n-a vrut să ia loc pe scaun.* C. PETRESCU, Î. II, 85. *Abia luă loc pe bancă și duba porni.* SAHIA, N. 84. *Domnu Costică luă loc.* SADOVEANU, O. VII, 32. *Nu vreți să luăm loc la cafeneaua de peste drum?* ARGHEZI, S. XV, 132. *Luarăm loc pe-o bancă în fața unei fântâni săritoare.* BLAGA, H. 173. *Luai loc pe marginea patului.* STANCU, R. A. II, 69. *A luat loc în birja străveche.* VINEA, L. II, 138, cf. SCL 1956, 50, cf. DL. *Îi invită pe amândoi să ia loc.* PREDA, R. 62. *Ia loc în bancă.* id. ib. 86, cf. DM. *Gligor n-a mai zis nimica și nici n-a luat loc.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 391. *Noii sosiți iau loc la masa unde, în colțul cel mai adăpostit, Pantazi și Povestitorul se credeau feriți de musafiri nedoriți.* N. MANOLESCU, A. N. III, 91. *Ne-a invitat să luăm loc pe fotoliile adânci.* BĂNULESCU, C. M. 161. *Am luat loc, dar vroiam să mă ridic repede.* id. ib. 259, cf. DEX, L. ROM. 1977, 339. *În încăperea cea mare, mai luminoasă, iau loc oaspeții de vază.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/2. (În formule de politețe) *Ia loc, te rog!* C. PETRESCU, C. V. 321. *Luați loc, vă rog.* DAN, U. 146. *Poftiți! Poftiți! Luați loc, domnișoară.* STANCU, R. A. II, 410. *O, vă rog să luați loc. Domnul secretar trebuie să vină numaidecât.* DEMETRIUS, C. 27. *Ia loc, domnule.* H. LOVINESCU, T. 314. **A puți locul (sub** cineva) **de lene** v. puți **(1). A (nu-și) avea loc(ul)** (undeva) = a (nu) fi potrivit (undeva). *Cuvântul de unificare nu-și poate avea locul în cazul ce se discută.* KOGĂLNICEANU, S. 125. *Poate vei zice că Man este un nebun... Aceasta, însă, nu are loc.* VASICI, în BARIȚ, II, 32. *Cererea profesorilor e prea pretențioasă și, după părerea mea, n-are loc.* id. ib. 80. *Astă slovă... se vârî... în limba noastră, unde nicicum nu-și avea loc.* NEGRUZZI, S. I, 261, cf. POLIZU. *Acest defect constă în niște dese înclinări din cap și convulsiuni pectorale repetate..., fără a-și avea locul.* FILIMON, O. II, 205. *Acest episod istoric... nu-și cam are locul într-o revistă muzicală.* id. ib. 290. *Cea dentâi conține regulele absolut necesarii ale cugetării, fără cari nu-și are locul nicio întrebuințare a inteligenței.* EMINESCU, O. XIV, 389. *Măsuri brute nu-și au de fel locul.* id. S. P. 53. *Pentru ca o atare explicare să-și aibă locul, ar trebui ca românii să se fi aflat ca locuitori ai șesului muntean.* XENOPOL, I. R. III, 21. *În romane, însă, astfel de caritați nu-și au locul.* PERPESSICIUS, M. IV, 138. (Cu parafrazarea expresiei) *Buna gândire ne făcu să pricepem că nimic nu este mai fără loc decât aceste plângeri sterpe.* BREZOIANU, Î. 86/27. (Sport) **Pe locuri!** = prima parte a comenzii prin care se dă startul în probele atletice de alergare. □ *Pe locuri! Fiți gata! Start!* ✦ Loc **(I 3)** pe care îl ocupă sau poate să-l ocupe cineva într-o sală de spectacol, într-un vehicul etc. Cf. DRLU. *Eu poimâne mă pornesc la Viena, împreună cu Vasilică Canta. Mi-am și luat locurile.* KOGĂLNICEANU, S. 208, cf. ISER, POLIZU, CIHAC, I, 145. *Toate administrațiunile publice, fără excepție, au locuri gratuite și permanente la teatru.* CARAGIALE, O. VI, 498. *Locurile din căruța poștii erau ocupate.* SBIERA, F. S. 110, cf. TDRG. *Îi trebui Laurei un timp destul de lung ca să obție un loc pentru copil în spitalul civil din oraș.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 60. *Adelaida își alesese cea dintâi locul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 95. *Mă așezasem deci pe locul meu, lângă fereastră, cu pardesiul încheiat și o tocă ușoară de drum trasă aproape pe ochi.* CAMIL PETRESCU, P. 35. *Nu s-a putut odihni în tren, din pricină că nu erau locuri.* SADOVEANU, O. XIX, 218, cf. SCRIBAN, D. *Teatrul cu două mii de locuri.* CĂLINESCU, O. XVII, 29. *Unul din foștii mei colegi... descoperise calea spre o întreagă serie de bilete pentru un loc în picioare.* BLAGA, H, 148. *Acolo, de pe locul său confortabil, Lucu a cunoscut pe eroii de cretă și cărbune ai ecranului.* VINEA, L. I, 105. *Urcă într-un autobuz. Găsi un loc.* PREDA, R. 123. *Dar iată, sună după zece minute și trebuie să alergați la locurile voastre foarte iute.* SORESCU, U. 76. *Sunt la un concert foarte bun... și, prin nu știu ce întâmplare, locul meu e chiar lângă Dania.* A. HOLBAN, O. I, 97. *La Brăila se va construi un nou hotel, cu 200 de locuri.* RL 1977, nr. 10 324. *Locurile sunt rezervate pe baza acestei numerotări.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 3/6. ✦ (Filos.) Formă fundamentală de organizare a materiei, spațiu[1] **(I I);** categoria filosofică ce corespunde acestei noțiuni. *Locul, care toate le cuprinde, este mai mare decât toate.* N. COSTIN, ap. GCR II, 13/18. *Agonisim ide[e]a ariei (locului) prin împrumutătoare înlocare.*

VÂRNAV, L. 35^{v}/19, cf. LM. *Noi nu avem nici timp, nici loc Şi nu cunoaştem moarte.* EMINESCU, O. I, 177. *Trei părţi sunt sau cu totul neocupate, sau ocupate cu operarea schimbărilor de loc, formă ori posesiune a aceloraşi obiecte.* id. ib. XIV, 949. [Voiam] *să încetez să mai fiu timpul şi să nu mai fiu nici locul Şi să pot să fiu din toate fără ca să fiu nimic.* MACEDONSKI, O. I, 71. *Existând dincolo de timp şi de loc..., Creatorul şi geniul... sunt două eterne idei platonice.* CONSTANTINESCU, S. II, 380. ✦ (Anat.; regional; însoţit de determinări) Placentă; p. ext. pântecele mamei. *Pentru că li-e lor tuturor* [fraţilor] *dentr-u[n] loc naşterea.* PRAV. LUCACI, 175, cf. LB, ISER, CIHAC, I, 145, LM. *Până a treia zi de la naştere,* [femeia] *trebuie să nască numaidecât şi locul sau casa.* MARIAN, NA. 134, cf. TDRG. *Să îngroape locul în care s-a zemislit copilul.* GOROVEI, CR. 226, cf. CADE, URSU, T. Ş. 231, DENSUSIANU, Ţ. H. 232. *Nu i-o născut locu.* MAT. DIALECT. I, 78.

4. Scriere sau parte, pasaj într-o scriere unde apare o anumită informaţie sau relatare. *Am scris acest letopiseţ, carile, de pre în multe locuri nu să va fi nemerit,... cela ce va fi înţeleptu nu va vinui.* URECHE, L. 58. *De discălicatul cel dintâi cu români... nimica nu pomeneşte, numai amelită la un loc.* id. ib. 242. *La carea cu ce meşteşuguri spurcate şi ce vicleşuguri fără de lege s-au slujit, pre larg la locul său s-au pomenit.* CANTEMIR, I. I. II, 59. *Să veade în multe locuri ale sfintei Scripturi.* ANTIM, O. 17. *Într-alt loc iară zice că: „Să cade să se înalţe fiiul omenesc".* id. ib. 134. *Cum scrie S. Nichifor la locul mai sus adus.* ŞINCAI, HR. I, 139/23. *Nu o-am putut scrie în limba noastră cât să o înţăleagă toţi..., că pre unele locuri să usăbeşte vorba, pentru lipsa şi scăderea cuvintelor în limba românească.* MOLNAR, în ŞA I, 111. *Locuri de acestea... dovedesc că aici nu poate fi vorba decât de doi traducători deosebiţi.* GRECU, P. 28. *Să vede... şi dintru alte locuri a canoanelor* (a. 1801). ŞA I, 541. *Engel, la locul mai sus anumit, zice.* MAIOR, IST. 128/6. *Precum în multe locuri ne arată Sfânta Scriptură.* id. în ŞA I, 829. *Că-i numa o alegorie în multe locuri.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 68. *Am socotit a tălmăci acest loc.* id. ib. 204. *Din multe locuri le-am cules dintru ale altora înţelepţi învăţături* (a. 1807). ŞA I, 736. *Autoriul însămnează în vreo căteva locuri cetirile ce să cade să facă.* VÂRNAV, L. 19^{r}/29. *Trebue să însemnezi... locurile scriitoriului de unde ai cules fieşce.* POTECA, F. 156/27. *Am văzut scris într-un loc cum că... munţii... sunt însă totdeauna acoperiţi cu omăt.* DRĂGHICI, R. 68/2. *Mă voi îndeletnici în aceeaşi vreme şi la locul lor asupra boalelor.* BREZOIANU, A. 13/1. *Vom descrie toate aceste scule la locul lor.* id. ib. 509/12, cf. ISER. *Îndreptările poroncite de noi vor urma şi de acum înainte pe la locurile unde se vor dovedi asemene greşeli* (a. 1848). URICARIUL, X, 25. *Mitropolitul românilor devenise, precum s-a arătat la locul său, cu totul subordonat superintendentului.* BARIŢIU, P. A. I, 211. *Despre aceasta... va mai fi vorba la alt loc.* id. ib. 359. *Deschide* [cartea] *în alt loc.* NEGRUZZI, S. I, 59, cf. POLIZU. *Mai sunt şi alţi celebri pictori, ale cărora nume se vor vedea la locul lor.* FILIMON, O. II, 80. *Toate aceste îmbunătăţiri se vor arăta, pe rând şi la locul lor.* I. IONESCU, M. 6, cf. COSTINESCU, LM. *Însă totuşi o aflăm... în atâtea locuri, încât nu mai poate încăpea îndoială că aşa se rezumă credinţa răposatului profesor.* MAIORESCU, CR. III, 78. *Vrea să şteargă din ea, ca neautentice, locurile citate mai sus.* EMINESCU, O. XIV, 225. *Veţi vedea şi dv., la locurile însemnate cu un cerc roşu, că la corectura întâia acele greşeli nu existau.* CARAGIALE, O. VII, 317. *Conţinea, între altele, următorul loc menit a jigni mai cu seamă pe domnitorul român.* XENOPOL, I. R. XIV, 53, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *M-am mărginit... la citarea şi comentarea unor locuri din Testamentul Nou.* SBIERA, F. S. 224. *Jităria este partea din recolte ce şi-o iau jitarii când recoltele sunt în ajunul de a fi strânse de pe câmp, după cum vom vedea la locul cuvenit.* PAMFILE, A. R. 28. *Principalele locuri din Ovidius care descriu aspectul geţilor.* PÂRVAN, G. 167. *Acele locuri cari în româneşte au suferit mai multe schimbări le vom da mai pe larg.* DR. I, 18. *În mai multe locuri se găseşte iscălitura lui Iancu Scorţaru.* ib. 27. *De ce e mai încărcată, în unele locuri chiar înghesuită de prea multă încărcare, versiunea a doua?* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 123. *În diferite locuri ale studiului său... particularităţile... sunt explicate printr-o influenţă... a aromânei.* GR. S. II, 371. *În puţinele locuri infinitivul indică scopul.* RF I, 229, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *Weigand observă într-un loc că nu i-a fost cu putinţă să noteze graiul femeilor din Muzakje.* GR. S. IV, 12. *La acest loc găsim nimerit să menţionăm şi apariţia curioasă a unui alt critic.* LOVINESCU, S. IV, 292. *Schiţele de portret ale lui M. Dragomirescu... le-am reprodus la locul lor.* id. ib. VIII, 94. *Diferă prin punctuaţia mai precisă şi intervenţii de editor în locurile controversate.* STREINU, P. C. III, 178, cf. SCRIBAN, D. *Citarea lor în locurile respective este precisă.* BĂCESCU, PĂS. 191. *Mi-am cules din noi citatele, arătând noile locuri de consultare.* CĂLINESCU, O. XII, 4. *Sunt nenumărate locurile unde pasiunea... este relevată.* PERPESSICIUS, M. IV, 151. *O operă monumentală, a cărei idee fundamentală a fost reluată în multe locuri.* VIANU, L. R. 25. *Stabilirea locurilor paralele din două opere deosebite.* id. L. U. 9. *Pentru o mai puţin penibilă înţelegere a tuturor locurilor în care Goethe ne vorbeşte despre demonic, ne-am îngăduit schiţarea unei deosebiri între demonicul magic şi demonicul creator.* BLAGA, Z. 271. *Lungind în unele locuri viersul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 41. *Cartea de citire e falsificată în multe locuri.* STANCU, D. 304. *Spre orientare, vom da însă la locurile indicate şi caracterizările evidenţiate de el.* LINŢIA, P. III, 5, cf. DL, DM. *În acelaşi loc Maiorescu notează: „cu tata încă nimica".* N. MANOLESCU, C. M. 28. *Zugrăvirea în locuri diferite a personajelor domneşti identice.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 18. *Să aduc unele lumini unor locuri care pot părea obscure.* A. HOLBAN, O. I, 11, cf. M. D. ENC. *Într-un loc se vorbeşte de altarul care uită pacea Domnului.* SIMION, S. R. III, 362, cf. DEX. ✧ *Loc comun* v. comun.

II. 1. Poziţie ocupată de cineva sau de ceva într-un ansamblu, într-o ierarhie; rang[2] **(1),** treaptă[1] **(2);** p. ext. importanţă. *Iacov şi Ioan... cerşură locul cel mai de cinste.* VARLAAM, C. 56. *De va scăpa şi va fugi, tu în locul lui vei fi.* NEAGOE, ÎNV. 58/12. *Şi la cela veacu cinstea şi locul lui să se afle cu Iuda şi cu Ariia* (a. 1674). FURNICĂ, I. C. 5. *Fietecarea în partea împăratului său şi la ceata monarhiii sale locul cel mai de frunte şi stepăna cea mai nainte ţinea.* ÇANTEMIR, I. I. I, 32.

Părțile metafisicii așa să cade a le pune, că în locul cel dintâi să fie ontologhiia. MICU, L. 19. *Ce lucru putea ceare mai puțin Dumnezeu de la noi, decât ca el să țină locul cel dintâiu întru inima noastră?* MAIOR, PRED. II, 152/31. *Între ceale viețuitoare... cel mai de pre urmă loc... ținea.* I. PAȘCA, M. 2/2. *Și aceștia după dânșii să urcă, și în locul acestora alții mai mici urmează.* GOLESCU, Î. 104. *Focul să ție locul cel mai de sus, iar pământul, pre cel mai de jos.* POTECA, F. 28/23. *Strămutare a sogetului în locul atributului.* id. ib. 98/21. *Grecia era tare prin situația locului ei.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 46, cf. I. GOLESCU, C. *Pretutindenea să dă bătrâneților locul cel mai de cinste.* MARCOVICI, D. 173/3. *Are cineva tot ce trebuie pentru a-ș cere locul său de om în societate.* HRISOVERGHI, A. 43/2. *Se vede că așa-zisa xenofobie a lui... nu are decât un loc de importanță secundară.* KOGĂLNICEANU, S. 37. *Prevedeau în căderea domnului lor putința de a ajunge în locul lui.* ASACHI, S. L. II, 165. *O, iubire și tu, tinerețe! De nu o fi un Dumnezeu..., apoi voi sunteți în locul lui.* C. A. ROSETTI, N. I. 139. *În cât pentru importanță, locul dintâi e al voinței.* LAURIAN, F. 23/8. *Nu e destul ca o nație să-și aibă un loc pe charta lumei.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Eliotropul... ocupă cel dântâi loc între plantele erboase.* BREZOIANU, A. 443/8, cf. ISER. *Nu va mai găsi loc în soțietate.* MAN. SĂNĂT. 7/23. *Trebue să-și ia un loc oarecare în societate.* NEGRUZZI, S. I, 25, cf. POLIZU. *O, poeți, veți putea dobândi prea lesne cu poeziile voastre un loc în aceste caste.* BOLLIAC, O. 42. *Locul lui Ioan Câmpineanu era însemnat la curte.* GHICA, S. 621. *Cineva poate să zică Că e prost și dobitoc, Mă iertați, nu e nimică, El e bun pentru-al său loc.* SION, POEZII, 11/5. *La zile de restriște patria ne-a găsit la locul nostru.* FILIMON, O. I, 402. *Săcerătoarea care s-a părut giurului vrednică a ținea locul cel dântâi a fost aceea trimisă... din Londra.* I. IONESCU B. C. 223/24, cf. PONT-BRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 145. *Acestui fel de oameni să nu le fie îngăduit a ocupa locul cel de frunte în mișcarea intelectuală a poporului lor.* MAIORESCU, CR. II, 103. *El va suplini locul părintelui meu.* LĂCUSTEANU, A. 54. *Literatura spaniolă nu pretinde a ocupa un loc principal în literaturile europene.* CONTEMPORANUL, I, 182. *Ciocoimea... se urcă repede în locul vechii aristocrații.* EMINESCU, S. P. 113. *Nepotrivirea cu un loc de onoare mi s-a părut totdeauna mai onorabilă când este în paguba persoanei.* CARAGIALE, O. VII, 248. *Poate că am făcut prea mult acordându-i primul loc în această disertațiune.* MACEDONSKI, O. IV, 14. *Își face cineva o idee despre criza prin care țara a trebuit să treacă, pentru a ajunge cu un minut înainte la locul pe care-l râvnește între națiile civilizate?* XENOPOL, I. R. XIV, 54, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Spre a apuca și eu în viața publică... un loc potrivit cu vederile și aspirațiunile mele, am căutat să studiez.* SBIERA, F. S. 143. *Cel din stânga, loc de cinste la turci,... e pentru oaspete.* IORGA, V. F. 103. *Pentru căpătarea întâiului loc în magistratură avusese sprijinul boierului Mărescu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 190. *Conștient de locul ce-l ocupa în familie, stătea și el culcat în apropiere.* HOGAȘ, DR. I, 138. *Un loc intermediar între șiragurile de perle... și colierele masive îl ocupă colanele.* PÂRVAN, G. 446. *Vrei un loc în societate.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 363. *Așa se explică locul important pe care-l ocupă în literatura unor femei copiii, mai ales cei nenorociți.* IBRĂILEANU, S. L. 125. *Și-a asigurat un loc de glorie în istoria comicului universal.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 247, cf. RESMERIȚĂ, D. *A figurat la loc de cinste.* N. A. BOGDAN, C. M. 19. *Fixarea locului ce ei ocupă în cadrul celorlalte populațiuni.* RF I, 155, cf. ȘĂINEANU, D U., CADE. *Locul și-l datorește, în primul rând, calităților morale indispensabile oricărui critic.* LOVINESCU, S. VIII, 239. *Trebuie apoi să repunem la locul lui respectul cuvântului dat.* VISSARION, B. 7. *Îl prețuia acordându-i un loc de cinste în prezent și în viitor.* TEODOREANU, M. U. 34. *Numai pentru cuvintele acestea merită Grigore Ghica un loc al lui de frunte în istoria țării.* C. GANE, TR. V. 87. *O oală mare cu vin sta drept în mijlocul mesei, la locul de cinste.* SADOVEANU, O. I, 216. *Americanului i se dase locul de cinste, la mijloc.* BART, E. 110. *Ea și-a câștigat un loc de cinste printre celelalte științe.* D. GUSTI, P. A. 114. *Urmașii acestor români săceleni au azi în provincia de peste Dunăre locuri de frunte.* MOROIANU, S. 172. *Ar fi, desigur, un util exercițiu critic a fixa locul proeminent al d-lui Arghezi în evoluția genului.* CONSTANTINESCU, S. I, 112. *Între aceste lucrări primul loc îl ocupă cercetarea lui E. Albert Bielz.* DOMBROWSKI, P. 16, cf. LTR. *Filologi ca Ovid Densusianu și Sextil Pușcariu ocupă locul de frunte în dezvoltarea actuală a filologiei.* PERPESSICIUS, M. III, 89. *Premisele teoretice ale comparatiștilor acordă un loc mic influențelor interne.* VIANU, L. U. 8. *Fiecare își fixează locul în ierarhia socială după participarea la una din aceste societăți în care pătrunde treptat.* RALEA, S. T. II, 100. *Locul din frunte era mereu... păstrat pentru Vasile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 117. *Mă face să simt exact care e locul meu în ierarhia conducerii.* PREDA, R. 132. *Oameni de știință arabi, care ocupă un loc de frunte în istoria filozofiei și științei universale.* JOJA, S L. I, 286. *Gradul de conservatorism depinde de locul dialectului în ansamblul social.* COTEANU, S. E. 156. *În ordinea preferințelor mele de lectură, romanul a ocupat mult timp unul din ultimele locuri.* N. MANOLESCU, A. N. I, 11. *Timpul va avea grijă să pună valorile la locul lor.* V. ROM. aprilie 1970, 124. *Și-a înscris numele la loc de cinste printre oamenii înaintați ai vremii sale.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 32. *Opera își are cu adevărat locul în lumea muzicii.* CONTEMP. 1971, nr. 1 289, 9/3. *Li se făcuse chiar un loc special.* A. HOLBAN, O. I, 68. *Locul lui Arghezi în lirica românească a constituit un obiect repetat de dispută neîncheiată nici astăzi.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 19. *Pune la loc de frunte culegerea de poezii.* CIOCULESCU, I. C. 70. *Am arătat recent locul ironiei în opera lui Caragiale.* id. C. 71. *Problemele dezvoltării cinematografiei în România ocupă un loc important.* CINEMA, 1974, nr. 4, 2. *Acele ierarhii ale preocupărilor ce au însoțit permanent munca lui de creație, între care istoria și filologia dețineau un loc de frunte.* MS. 1975, nr. 1, 20. *Și care-i locul tău în lumea nemărginită?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 3/2. *La atletism ocupă locul întâi pe județ.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 3/2. *Locul idiomului traco-dac în ansamblul indo-european nu a fost stabilit.* L. ROM. 1980, 282. ◇ L o c. a d v. **În** (sau, rar, **din) primul loc** = înainte de

toate, în primul rând, mai ales. V. şi p r i m[3] **(1 a).** *Aceasta era părerea în primul loc a dascălilor şi cărturarilor greci.* XENOPOL, I. R. X, 202, cf. TDRG. [Grecii] *aduceau aici în primul loc vinul.* PÂRVAN, G. 558. *Ziaristica purcede din... nevoia de informaţie, în primul loc.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 242. *Se cunosc în primul loc mai bine Suceava,... Iaşii... şi ţările dinspre miază-noapte.* N. A. BOGDAN, C. M. 2. *Avem în primul loc o serie de localităţi cercetate de Densusianu.* RF I, 145, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Este de remarcat, din primul loc, că... aduc imaginea dublă a ziaristului şi a artistului.* CONSTANTINESCU, S. I, 64. *Materialul nostru completează în primul loc aceste grave lipsuri.* BĂCESCU, PĂS. 180. ✧ E x p r. **A(-i) lua** (cuiva) **locul** = a ocupa funcţia altuia. *Al căreia loc au luat Bela.* ŞINCAI, HR. I, 222/21. *Mâine altu-mi va lua locul în lung şirul bătăliei.* CONTEMPORANUL, I, 241. *Va găsi pe cineva carele să voiască a-i lua locul.* ODOBESCU, S. III, 306. *Aici dăinuia veche ură contra feudalităţii franceze, şi Jacob de Artevelde luase locul lui Peter de Coning.* IORGA, P. A. II, 294. *Eu voi să-i iau locul!* PETICĂ, O. 211. *El, dac-a văzut că i-am luat locul, dă necaz mi-a făcut boala asta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 122. *C. Dobrogeanu-Gherea luase locul lui Amerigo Vespucci al noului continent descoperit de T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VII,186. *Hebert, care a luat locul lui Marat..., cere... sute de capete în fiecare zi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 550. *Doctorul Barbă Roşie îi luase locul la spital.* BART, E. 392. *Fiii suportă greu ca locul tatălui să fie luat de un uzurpator.* CĂLINESCU, C. O. 386. *Se prăpădise şi boier Drăculea şi-i luase locul ginere-său.* STANCU, R. A. 43. *Aşa-i rostul, Georghieş, când unul cade..., altul îi ia locul.* H. LOVINESCU, T. 237. ✧ C o m p u s e: (Gram.; învechit) **locul-numelui** sau **(în-)loc-de-nume** (ori **-de-numire)** = pronume. V. şi n u m e **(II 1).** *Etimologhiia are opt părţi: numele, locul-numelui, graiul, părtăşiia, zicerea, punerea înnainte, legătura, pre mijloc arancare.* ST. LEX. 220[r]. *În-loc-de-nume iaste care în loc de nume se pune.* ib. 241. *Părţile...* [cuvântului] *sânt opt: numele, graiul, înpărtăşârea, încheiarea, în-loc-de-numirea, întâie-punerea, spre-graiul, legătura.* MACARIE[1], GRAM. 3[v], cf. SCL 1954, 34. ✦ (Cu determinări în genitiv sau urmat de adjective posesive ori, învechit, în dativul posesiv) Ipostază, situaţie, împrejurare în care se găseşte cineva sau ceva. *De unde erai să le iei toate acestea, să fi fost în locul lui Robinson?* DRĂGHICI, R. 45/9. *Enumăram nenorocirile lui şi, deşi le găseam dureroase, ziceam că m-aş socoate fericit dacă aş fi în locul său.* C. A. ROSETTI, N. I. 26. *În locul dumitale aş demasca pe şiretul acela.* NEGRUZZI, S. III, 152. *Alţii în locu-mi ar descri poate Acele tonuri neimitate.* ALEXANDRESCU, O. I, 207. *De eram în locul acelor admiratori..., am fi aplaudat.* FILIMON, O. II, 197. *Aş vrea să fii măcar un ceas în locul meu.* MAIORESCU, D. I, 27. *Ce aş face eu în locul unei femei?* CONTEMPORANUL, I, 112. *Eu în locu-i aş fi căzut în braţe-i ş-aş fi uitat tot.* EMINESCU, O. XV, 230. *Alt stăpân, în locul mieu nu mai face brânză cu Harap Alb cât îi lumea şi pământul.* CREANGĂ, P. 230. *De ce nu sunt eu în locu-ţi?* CARAGIALE, O. VII, 249. *Aş vrea să fiu în locul dumitale.* BACALBAŞA, M. T. 228. *Altu-n locul lui nici nu le-ar fi băgat în samă.* PAMFILE, COM. 37. *Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu.* DELAVRANCEA, O. II, 73. *Ştiţi ce-aş face în locul dumneavoastră?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 61. *Altul în locul lui ar fi făcut avere.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 42, cf. CADE. *Eu, în locul dumitale, m-aş grăbi să răspund.* SADOVEANU, O. VII, 605. *În locul dumitale, eu aş pipăi terenul.* CĂLINESCU, O. IV, 26. *În locul lui vodă, eu nici nu vă mai judecam.* CAMIL PETRESCU, O. I, 361, cf. DL. *Eu, să fiu în locul doamnei, aş fi foarte fericită că soţul meu se îngrijeşte aşa de aproape de mine.* KIRIŢESCU, G. 55. *Dacă aş fi eu în locul lor, ştiu eu ce i-aş face.* PREDA, DELIR. 10, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ E x p r. (R e f l.) **A se pune în locul** (cuiva) = a se închipui în situaţia cuiva pentru a-l putea înţelege. V. şi p u n e **(C I 1).** *Cineva trebuie să să puie pe sine în locul celui ce au scris.* CARTE TREB. II, 104/17. *Pune-te în locul meu.* NEGRUZZI, S. III, 386, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Să închipuim în mintea noastră ca cum am fi în locul lui.* DRĂGHICI, R. 115/11.

2. Post[2] **(2),** slujbă, funcţie; for, autoritate. *După moartea lui Iovav..., se domni, în locul lui Iovav, Hujan.* PO 125/22. *Luţiian... în locul Givei, şi Jupan în...*[al] *Manei, fiindu toţi de bunăvoie lăsaţi şi aleşi* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 179. *Va porni tot nărodul sau oraşul asupra giudeţului, să-l scoată dentr-acel loc, de la acel scaun.* PRAV. 71. *În locul nostru urmând domnia lui Ion Gheorghe Ştefan-Vodă, din mila lui Dumnezeu domn ţării Moldovei* (a. 1657). SAVA, DOC. I, 18. *Amu era domn Radul-Vodă îl locul Tomşei-Vodă.* M. COSTIN, O. 65. *În loc de hatman.* NECULCE, L. 69. *Au murit şi s-au pus în locul lui Bogdan-Vodă.* R. POPESCU, CM I, 237. *Să le dea pe Dumitraşco, fecior lui Cantemir-Vodă, să le fie domn în locu tătâne-său.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 304. *Să fie domn Grigorie... în locul tătâne-seu* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 253/12. *În locul lui... au urmat Aurelian.* ŞINCAI, HR. I, 29/7. *În locul lui fu ales împerat Aurelian.* MAIOR, IST. 25/26. *Hotărârile ce se vor da de către stăpânire sau de către locurile judecătoreşti.* COD. ŢIV. 3/13. *„Nu" zice el către un prieten al său care ţinea un loc foarte însemnat lângă împăratul.* MARCOVICI, VEL. 14/13. *Cuvinte căpătară destul de frumoase, şi la locul cel mai înalt şi la miniştri.* VASICI, în BARIŢ, I, 44. *Fu numit mare vizir în locul lui Ibraim-paşa.* BĂLCESCU, M. V. 242. *Episcopului unit... să i se dea loc cu vot deliberat în consiliul gubernului.* BARIŢIU, P. A. I, 413. *Mergea pe la Rusalii cu familia sa la episcopul din Blaş..., ceea ce nu a plăcut la locurile mai înalte.* id. ib. 544. *Ştiuse prin iscusinţa sa a-şi ţinea locul.* NEGRUZZI, S. II, 152, cf. POLIZU. *Am cerut ministrului să mă numească în locul vacant de director la Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni.* GHICA, S. 217. *Reuşi... a dobândi pentru protegiatul său un loc de stipendist în conservatoriul din Neapole.* FILIMON, O. II, 313, cf. PONTBRIANT, D. *În ceasul acela nime dintre noi nu şi-ar fi dat locul său nici măcar pe un tron.* ALECSANDRI, ap. VIANU, A. P. 75, cf. CIHAC, I, 145, LM. *Se va publica concurs pentru locurile vacante.* MAIORESCU, D. I, 284. *Neputând să-ţi ţiu locul vacant, am numit pe colonelul Voinescu.* LĂCUSTEANU, A. 170. *Semnalăm faptul locului competent şi cerem a se lua măsuri.* EMINESCU, O. IX, 194. *Lipsind episcopul, nu se mai numi altul în locu-i.* id. ib.

XIV, 191. *Să-l lase împărat în locul său.* CREANGĂ, A. 154. *Nu d-voastră veţi avea mai multă încredere faţă cu înaltele locuri... decât prefectul.* CARAGIALE, O. VI, 126. *Locul de vicepreşedinte este încă vacant.* id. O. VII, 202. *La toamnă va căpăta un loc în şcoala statului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 53. *Trece din Muntenia unde lasă locul lui Alexandru Iliaşi.* XENOPOL, I. R. VI, 69. *Locul lui îl ocupă... un favorit al împăratului.* SBIERA, F. S. 35. *Şi totuşi al lui era un loc în învăţământul superior.* IORGA, P. A. II, 43. *De asemenea am mai văzut că locul şefului de birou de la meserii e de-asemenea liber.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 161. *La acest boier, cică, veni într-o zi un românaş ca să-i ceară vreun loc de slujit.* PAMFILE, CER. 93. *Când au ajuns la oraş, locurile se prinseseră şi ei au rămas tot fără lucru.* id. D. 58. *Cerea cu stăruinţă pentru a zecea oară un loc într-un tribunal aproape de Bucureşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI. P. 186. *În vacanţa asta de Paşti se va umplea cu siguranţă locul vacant.* AGÎRBICEANU, A. 32. *Avusese asigurat un loc de contabil la o bancă.* REBREANU, P. S. 284, cf. RESMERIŢĂ, D. *Căţărare desperată către locurile cele mai de sus.* RF I, 337. *Locurile pe care le-a ocupat le-a meritat, desigur.* LOVINESCU, M. 79. *E vacant locul de acuzator public la Tribunalul extraordinar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 421. *Mare logofăt al Patriarhiei, unul dintre cele mai de vază locuri ale coloniei greceşti din Fanar.* C. GANE, TR. V. 150. *S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea.* SADOVEANU, O. VIII, 110. *N-ai vreo bucăţică de pământ ca s-o vinzi şi... să pui mâna pe un loc de medic de oraş mare?* ULIERU, C. 57. *I s-a oferit un loc în câmpul muncii la o cooperativă.* CĂLINESCU, C. O. 131. *Pune condeiul jos şi lasă-mi locul vacant.* STANCU, R. A. IV. 420. *Locul acestui dregător a fost luat de cupar.* C. GIURESCU, P. O. 148. *El visează şi visează la locul de subdirector general din Ministerul Artelor.* PERPESSICIUS, M. IV, 181. *I se găseşte un loc de practicant la Tribunalul din Botoşani.* VIANU, L. R. 208. *Nu s-au acordat locurile necesare pentru completarea corpului profesoral.* AGROTEHNICA, I, 46, cf. DL. *Locul său în gospodărie este să ţină socotelile.* PREDA, D. 123, cf. DM, M. D. ENC. *A lăsat locul d-lui Maiorescu.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 28, cf. DEX. *Găsiră ei loc, amândoi la un stăpân, se tocmiră şi isprăviră.* STĂNCESCU, B. 247.

III. Loc **(I 1, 4)** potrivit pentru a face sau pentru a spune ceva; p. ext. ocazie, prilej. *Locu de feleleatu preemeaşte de greşală giudeţu.* COD. VOR.[2] 35[r]/7. *Şi nu e în vreamea aceasta giude şi prorocu..., nece locu se giunghemu între tire.* PSALT. SCH. 515/14. *De nu va hi loc să dăm milostenie pre ascunsu, noi să dăm şi la arătare, cu smerenie.* VARLAAM, C. 359. *Să cădea... să nu te învrednicesc de întrebare, nici loc de răspuns să nu-ţi dau.* VARLAAM–IOASAF, 110[v]/24. *Mă vei ierta, iubite cititoriule, căci nu ţ-am scris aceste semne la locul său.* M. COSTIN, O. 165. *Nu este aicea locul de a dezbate adevărul acesta.* CARTE TREB. I, 142/10. *Lasă, fătu-mieu, lasă Suspinul şi toată voia rea, Că aici nu-i loc de a să supăra!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 327. *Locul este dar a zice şi de adevărul de crezut.* POTECA, F. 131/16. *Este locul a zice un cuvânt şi despre întrebuinţarea apei în mică cătime.* FĂTU, D. 11. *Este aici locul ca să cunoaştem coprinsul diplomei a doua din 1701.* BARIŢIU, P. A. I, 215. *Ne pare rău că suntem siliţi a lăsa loc la coniecturi.* id. ib. 339. *Aici este locul să spunem că în judeţul Mehedinţi se află un sat în munţi, deasupra de Baia de Aramă.* I. IONESCU, M. 96. *Aici e locul de a analiza cestiunea proprietăţii teritoriale la români.* HASDEU, I. V. 42, cf. LM. *Locul pentru îmbunătăţiri fundamentale va fi la bugetul pentru 1876.* MAIORESCU, D. I, 230. *În Cameră este locul a vorbi.* id. ib. III, 413. *Până atuncea este, crez, aici locul să spun următoarele...* CARAGIALE, O. II, 11. *Aici este locul a reaminti numele unei persoane stimabile.* MACEDONSKI, O. IV, 21, cf. DDRF. *Stipulaţie elastică ce lasă loc putinţei unor interpretări deosebite şi contrazicătoare.* XENOPOL, I. R. XIV, 44, cf. ŞĂINEANU, TDRG. *Putem dară afirma, fără a lăsa prea mult loc ipotezelor, că geţii din masivul carpatic începuseră mişcările lor spre V[est].* PÂRVAN, G. 237. *Nu este locul aici... a da o descriere mai amănunţită a tuturor formelor de profile.* id. ib. 586. *Cred că e locul să ne ocupăm de ele aici.* GR. S. I, 14. *Nu este locul aici de a preciza nici timpul, nici împrejurările.* N. A. BOGDAN, C. M. 104. *Nu era locul să vorbim acolo, în capul scărilor.* C. PETRESCU, S. 166, cf. ŞĂINEANU, D U., CADE. *Înainte de a intra în amănuntele problemei, e locul să precizăm poziţia „sămănătorismului".* LOVINESCU, S. VIII, 133. *Nu e locul de a o supune unei cercetări şi discuţii.* id. ib. 196. *Precât văd, grăi el, nu-i loc de întârziere.* SADOVEANU, O. V, 644. *Aici e locul să divulg prima taină.* id. ib. XIX, 456. *E locul să menţionăm... prefacerea stilului său critic.* STREINU, P. C. III, 245, cf. SCRIBAN, D. *Este poate locul să amintesc... că acest fenomen e destul de rar în artă.* OPRESCU, I. A. IV, 115, cf. SCL. 1950, 272. *Dar aici, locul e să facem alte observaţii.* CONSTANTINESCU, S. II, 432. *Nu e locul să intrăm în studiul istoriei.* ARGHEZI, B. 126. *Nu este aici locul unei demonstraţii mai largi.* CĂLINESCU, C. O. 342. *Nu este locul să stăruim pentru câte farmece se cuprind în povestirile acestea.* PERPESSICIUS, M. IV, 131, cf. DL, DM. *Este poate locul să insistăm asupra afirmaţiei anterioare.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 18, cf. M. D. ENC., DEX. *A ridicat un braţ în semn că nu era loc pentru efuziuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 19/3. *Nu era loc de stat pe gânduri şi pe ales.* STĂNCESCU, B. 130. *Locul este să mulţămesc cu adâncă recunoştinţă d-lui Gh. T. Kirileanu.* VASILIU, P. L. 14, cf. ALR SN V h 1 438, ALRM SN III h 1 177. *Nu e locu de lăsat, Locu e de spânzurat* [hoţul]. FOLC. OLT.–MUNT. IV, 223. *Unde-l veţi căta Şi mi-l veţi afla, Nu-i daţi loc defel a sta.* ib. V. 142. *Nu e loc de joc* (= nu e vreme de a petrece). Cf. ZANNE, P. IV, 407. ◇ Expr. **A avea** (sau, rar, **a lua**) **loc** = a se întâmpla, a se petrece, a se produce; a se manifesta. V. şi a vea. *Aşa schimbări şi prefaceri nu au loc.* ŢICHINDEAL, F. 445/5. *Deosibite stări împrejur pot să aibă loc.* I. PAŞCA, M. 4/25. *Cea din lăuntru mângâiere a cugetului celui curat trebuie să aibă loc de fericire prea mare.* GOLESCU, E. 156/2. *Aicea au loc şi cele ale ipocrisiei.* POTECA, F. 254/15. *Într-atâta numai are loc... întrebuinţarea drepturilor proprietăţii, încât prin aceasta nu să vatămă drepturile unui al triile.* COD. ŢIV. 62/2. *Celelalte năpârliri au loc după şeapte-opt zile.* BREZOIANU, A. 565/6. *Întâmplarea are loc acum în anul 1803.* NEGRUZZI, S. III, 149, cf. POLIZU. *Toate peripeţiile câte au avut loc... sunt consemnate.* GHICA,

S. 717. *Bătălia avusese doar loc chiar la fruntarie.* HASDEU, I. C. I, 92, cf. CIHAC, I, 145, LM. *Negreşit că o schimbare în modul de a privi pe criminali şi în feliul pedepselor trebuie să aibă loc.* CONTEMPORANUL, I, 713. *Nicio cunoştinţă nu poate avea loc în noi... fără cea unitate a conştiinţei care premerge tuturor datelor intuiţiunilor.* EMINESCU, O. XIV, 409. *Duminica... avu loc „balul filantropic".* REBREANU, P. S. 42. *Unirea va avea sau nu loc după cum se vor rosti dorinţele poporaţiilor moldo-valahe pentru dânsa sau în contre ei.* XENOPOL, I. R. XII, 201. *Întrunirea... avea să aibă loc îndată.* SBIERA, F. S. 201, cf. TDRG. *Se pare că facerea funiilor din teiu avea loc pe o scară extinsă în vechime.* PAMFILE, I. C. 230. *Întrebase pe Elena în ce fel crede ea că ar putea avea loc nunta la Bucureşti.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 106. *O convorbire cu subiect strategic avusese loc între cele două verişoare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 16. *Amestec cu populaţia străină... a avut loc şi în Muntenia.* RF I, 149. *Avuseseră loc transformări în ea?* A. HOLBAN, O. I, 31, cf. CADE. *Nu, nu, acest duel nu poate avea loc.* CAMIL PETRESCU, T. I, 10. *Careul nu avea loc, însă, din cauza muzicei.* POPA, V. 212. *Opt zile mai târziu... avu loc botezul.* C. GANE, TR. V. 19. *Aceleaşi ziare dau amănunte asupra pitoreştilor spectacole medievale care au avut loc cu acest dureros prilej.* SADOVEANU, O. XX, 24. *Jocul de cărţi nu era permis decât în zile mari, la balurile care aveau loc de câteva ori pe an.* BART, E. 137. *Ele pot trăi în apă graţie bulelor de aer pe care le înmagazinează... atunci când are loc fluxul mării.* ENC. AGR. I, 74. *Întâmplările din Cluj... trebuie să fi fost adeseori frământate cu prilejul întâlnirilor... care aveau loc în fiecare vară.* MOROIANU, S. 130, cf. SCRIBAN, D. *Emisiunea nu are loc.* ENC. TEHN. I, 183. *Se cuvine să ne oprim puţin asupra evenimentelor care au loc în acest oraş.* OPRESCU, I. A. IV, 136. *Sosirea lor pare a nu avea loc înaintea lui aprilie.* DOMBROWSKI, P. 160. *Între mine şi cetăţean a avut loc următorul dialog.* CĂLINESCU, C. O. 85. *În după-amiaza de Sânt-Ilie avea loc o petrecere în aer liber.* BLAGA, H. 38. *Am văzut însă că acest proces... poate avea loc nu numai în viaţa speciei, dar şi în aceea a individului.* RALEA, S. T. II, 62. *Întâmplările care au avut loc vreodată pe faţa pământului... nu cuprind nicio imagine pe care să n-o reproducă fantezia copioasă... a norilor.* BOGZA, C. O. 48. *Peste câteva zile au să aibă loc două nunţi.* STANCU, R. A. II, 103. *Sosirea acestei păsări are loc în ultimele zile ale lunii martie.* LINŢIA, P. III, 28. *Eliminarea fierului are loc şi sub acţiunea... altor acizi organici.* CHIRIŢĂ, P. 41. *În urma catastrofalului cutremur... care a avut loc aseară..., digurile au fost rupte.* H. LOVINESCU, T. 199, cf. DL. *Întâlnirile cu Anny aveau loc la el acasă.* PREDA, R. 185, cf. DM. *Înăuntrul fiecărei forme de judecată are loc acelaşi proces dialectic spre concret.* JOJA, S. L. 70. *Pentru perioadele vechi era nevoie şi de o subliniere a împrejurărilor în care au avut loc evenimentele lingvistice.* COTEANU, S. E. 8. *Organizarea... să fi avut loc în timpul domniei acestuia.* STOICESCU, C. S. 62. *Aici are loc fecundarea.* ZOOLOGIA, 39. *Reacţia dintre antidot şi toxic nu poate avea loc decât dacă otrăvurile n-au fost absorbite.* ABC SĂN. 40. *Dezbaterea... a avut loc la 30 aprilie 1879.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 13. *Un principiu moştenit din misterele medievale care, înainte vreme, aveau loc, printre altele, în această piaţă.* IST. T. I, 95. *Prânzul a avut loc în linişte.* BĂNULESCU, C. M. 159. *A avut loc un adaos de populaţie, venită din altă parte.* C. GIURESCU, P. O. 220. *E suficient ca 5 să protesteze gălăgios pentru ca zisa conferinţă să nu mai aibă loc.* CINEMA, 1973, nr. 1, 53, cf. M. D. ENC. *Îmi scrie... şi despre plecarea... care va avea loc la 15 ale acestei luni.* MS. 1975, nr. 2, 11, cf. DEX. *A avut loc la Timişoara o sesiune organizată de Facultatea de Filologie-Istorie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/2. *Întrecerile... au avut loc pe sectoare.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 4/3. *Ni se pare greu de crezut că a avut loc transformarea... în prima silabă a cuvântului.* L. ROM. 1980, 179. *O definitivare a întregii lucrări a avut loc în cursul lunilor septembrie şi decembrie 1970.* IVĂNESCU, I. L. R. VII. *În acele vremi a avut loc întâmplarea.* RETEGANUL, P. I, 11. **A da loc (la...)** = a avea drept urmare; a da posibilitatea; a determina, a prilejui, a provoca. V. şi d a. *Urmând italianii obiceaiul acestuia, începură şi ei a da loc articulărilor în limba sa.* MAIOR, IST. 238/25 *De veţi primi chiar în discuţie amendamentul ce se propune, veţi da loc la o discuţie foarte spinoasă.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 274. *Fiecare dintre atributele divinităţii poate să dea loc la o demustrăciune de tot acest gen.* LAURIAN, F. 133/22. *Aceasta ar trebui să dea loc la o măsură disciplinară în contra judecătorului.* MAIORESCU, D. I, 171. *Această descoperire a dat loc la presupuneri.* CONTEMPORANUL, I, 134. *Ele dau loc la cele mai diferite esplicări.* EMINESCU, O. XV, 69. *Această schimbare... dă loc la deosebite reflecţii din partea presei străine.* CARAGIALE, O. V, 376. *Asta putea să dea loc la bănuieli.* SLAVICI, O. I, 150. *Proiectul ar putea fi periculos, căci ar da loc la lupte între noi.* XENOPOL, I. R. XIII, 229, cf. TDRG. *Lipsa de diplomaţie a lui nenea Guţă a dat loc la multe scene hazlii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 133. *Vase de bronz... care pătrundeau până departe spre Dunăre..., dând loc la imitaţii în pământ ars.* PÂRVAN, G. 319. *Termenul acesta de humorist dă loc la neînţelegeri.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 246. *Vorbirea lor dă loc la ironii.* GR. S. II, 388. *Principiul şi-a pierdut preciziunea..., dând loc la rezultate deplorabile.* LOVINESCU, S. VIII, 25, cf. CADE. *Acest amestec dă loc la o consumaţie foarte ridicată.* ENC. TEHN. I, 314. *Cartea d-lui Eugen Ionescu, „Nu"... a dat loc, prin categoricul negaţiei şi fermentul ei de îndoieli, unor aprige discuţii.* CONSTANTINESCU, S. VI, 67, cf. SCRIBAN, D. *Din această specie... posed patruzeci şi opt exemplare, care nu dau loc însă la observaţii mai întinse.* DOMBROWSKI, P. 95, cf. SCL, 1950, 272. *Iar de vreme ce postul trebuie să fie universal şi ca nimic să nu dea loc la ispită, Sinodul ar trebui să intervie.* ARGHEZI, P. T. 15. *Cristeii roşii din ţara noastră nu dau loc la nicio observaţie specială.* LINŢIA, P. III, 421, cf. DL, DM. *Gândirea devine laxă... putând da loc la confuzii voite şi nevoite.* JOJA, S. L. 277. *Contactul dintre alergen şi anticorpul specific dă loc la o reacţie.* ABC SĂN. 22, cf. M. D. ENC. *Familia de cuvinte ar putea da loc unei cercetări aparte.* CIOCULESCU, I. C. 54, cf. DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Nici locul să dai la gânduri mişele.* BUDAI-DELEANU, T. V. 104. (Învechit) **La loc de nevoie** = în împrejurări grele, la necaz. V. şi n e v o i e **(3).** *Sântu oameni... necredincioşi,*

vicleni, prieteşugul nu-l ţin la loc de nevoie. URECHE, L. 125. *Doamne, te mutaşi departe La loc de nevoaie.* DOSOFTEI, PS. 32/2, cf. TDRG.

IV. (În locuţiuni) L o c. a d v. şi a d j. **În loc** = în schimb; ca înlocuitor, ca succesor. *Sâmtu datori a plăti toate datoriile acelora domni ce le stau în locu... au morţi, au ieşiţi de bunăvoie den domnie* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 179. *De nu să poartă cum să cade unui boierin, să-l scoaţă şi să puie altul în loc.* M. COSTIN, O. 89, cf. LB. *Iar curăţindu-se ciupercuţele şi răsărind altele în loc, atunci să s-amestece... o jumătate de bora de Veneţia.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 123/10. *Şi să pună altele în loc cu viclenie.* COD. ŢIV. 93/30. *N-am putut face a nu da alta în loc* (a. 1846). BARIŢ, II, 318. *Curăţa partea gratiei pe care a fost strat şi pun în loc frunza cea nouă de care s-au aninat gândacii.* BREZOIANU, A. 566/15. *Pe mine mă veţi pune în loc.* NEGRUZZI, S. III, 386, cf. POLIZU. *Nu poate decât... a slăbi credinţa anterioară fără a pune în loc noţiunile positive.* CONV. LIT. IV, 47. *Mii întregi se risipesc, Alte mii în loc sosesc!* ALECSANDRI, P. II, 16. *Se depărtează judecătorii de instrucţie şi se pun alţii în loc.* MAIORESCU, D. I, 179. *Când iubita mă trădează, În loc alta găsesc eu.* CONV. LIT. XI, 116. *Altul să-ţi vie în loc.* CARAGIALE, O. VII, 256. *Şcoala... se desfiinţă în anul 1818, fără ca să se fi pus alta în loc până în anul 1827.* SBIERA, F. S. 147, cf. CADE. *Căutarea unui om în loc ajunsese de pomina satelor.* POPA, V. 8. *Să spui celora care au furat găinile să aducă altele în loc.* id. ib. 42. *A căzut unul, se suie în loc altul.* SADOVEANU, O. XII, 142. *Pune în loc oameni de care e sigur.* STANCU, R. A. IV, 164. *Ei împreună sfărâmă ordinea morală şi socială pentru a pune în loc propria dezordine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 16/2. *Cum îl scot afară, toţi cad arşi şi a doua zi vin alţii în loc.* PAMFILE, CER. 38. *Puiculiţă, draga mea, Lasă, nu te supăra; În loc să ai bucurie Că eşti fată de fetie.* id. C. Ţ. 134. *Foaie verde busuioc, Şi să vie alta-n loc!* FOLC. MOLD. I, 164. ✧ L o c. c o n j. **În loc să...** (sau **ca să..., ca... să...**) = (indică raportul de opoziţie sau de comparaţie dintre două idei, acţiuni etc.) decât. *În loc să-l pedepsească, aude dintâiaşi dată un cuvânt din gura domnului.* R. POPESCU, CM I, 556. *În loc să-i răspunză după cuviinţă, îl mustră pentru cheltuielile lui.* GOLESCU, E. 359. *În loc să ne folosim, să plătim acum şi dă la noi.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. *În loc să se strângă şi să se vindece locul, s-a deschis mai vârtos.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 349/15. *În loc să mă îndrepteze pe calea cea adevărată a fericirei, mă povăţuia cum să câştig bogăţii.* MARCOVICI, C. 18/19. *S-au spăriet în loc să se bucure.* DRĂGHICI, R. 156/1. *În loc să susţie drepturile fiului său, întreţinea în ascuns relaţii criminale cu Ferdinand.* ASACHI, S. L. II, 199. *Sunt nişte copăcei cari, în loc să aducă vătămare unor plantaţii, le adăpostesc şi le apără.* BREZOIANU, A. 365/1. *În loc să fie potrivită asimulaţiunii sau desvoltării ţesuturelor..., nu se combină cu dânsele fără numai ca să... le ucigă.* MAN. SĂNĂT. 23/4. *În loc să se bucure, ea se sparie.* NEGRUZZI, S. I, 157. *În loc să râzi de alţii, mai bine râzi de tine.* ALEXANDRESCU, O. I, 194. *În loc să adoarmă ca cocoana, se lăsa în visările cele mai fermecătoare.* SION, P. 78. *În loc să aducă cu dânşii luminele Europei civilizate, nu aduc decât viciul.* FILIMON, O. I, 97, cf. LM. *În loc ca Principele străin să ne fi înstrăinat pe noi, el s-a indigenat pe sine... şi germanul tinde a se face român.* MAIORESCU, CR. III, 143. *Acel corp, în loc să cadă în direcţiunea verticalei lui, va cădea cu câţiva milimetri spre apus.* CONTEMPORANUL, I, 20. *O conştiinţă care-ar pătrunde până-n detalii mai curând ar răpi câte ceva din frescheţea... reprezentărei, în loc să-i adaoge.* EMINESCU, O. XIV, 273. *Toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cârlani.* CREANGĂ, A. 13. *Dacă m-ar omorî pe mine, mi-ai juca hora la soroace, în loc să-mi faci pomană.* CARAGIALE, O. VI, 257. *Fiul împăratului, în loc să asculte rugăciunea, dete drumul ogarului.* ISPIRESCU, L. 296. *În loc să râd, Romeo, te plâng, amicul meu!* MACEDONSKI, O. II, 92. *Mi se pare că, în loc să înaintăm, ne lăsăm în jos, ne scufundăm încet în adâncul mării.* VLAHUŢĂ, R. P. 43. *În loc să fie deşteaptă şi să păzească..., ea a adormit.* MARIAN, O. I, 311. *În loc însă ca Mavrocordat să facă ca alţi domni,... el împlini lipsa din banii lui.* XENOPOL, I. R. IX, 13. *În loc ca să-i împace, Pe satiri, râsu-i face Mai răi.* COŞBUC, P. II, 53. *În loc să se căsătorească îndată,... a preferit să mai petreacă un an de zile la moşioara părinţească.* SBIERA, F. S. 179. *Şi, în loc să stea ca până acum vreme de un ceas la oglindă, se îmbrăcă repede.* SANDU-ALDEA, D. N. 32. *O creştină, în loc să ţină ziua asta,... s-a apucat să toarcă.* PAMFILE, DUŞM. 126. *Păi tu, în loc să-ţi vezi de treabă, vrei să dai foc satului, să dărâmi biserica, să răstorni lumea.* PETICĂ, O. 210. *Iarba creşte atât de rară, încât, în loc să îndulcească vederea, pătează, ca o pecingine, faţa galbenă a locului.* GÂRLEANU, N. 7. *Lumea, în loc să umble, stă grămădită.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 7. *În loc să apuce ca de obicei spre brazi, coborî încet până la capătul satului.* SOVEJA, O. 47. *Ba, în loc să umbli după cai verzi, mai bine ţi-ai căuta şi tu vreun post pe undeva.* REBREANU, I. 277. *Câteva muşte, în loc să rămână în urmă, mergeau cu noi.* IBRĂILEANU, A. 117. *Se îndreaptă la vale către Calea Victoriei, în loc s-o ia în sus, spre casă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 33, cf. CADE. *În loc să-i sărut ochii, îi atinsei buzele într-o arsură de foc.* LOVINESCU, S. V, 34. *În loc să taie la stânga, a făcut-o la dreapta.* POPA, V. 175. *În loc să sărăcească din pricina gurilor de adaos, dimpotrivă, sporea.* VOICULESCU, P. I, 86. *Ipsilanti, în loc să meargă la o mănăstire,... rămase la Curtea Nouă.* C. GANE, TR. V. 132. *Răcnea în gura mare în loc să vorbească omeneşte.* SADOVEANU, O. III, 314. *În loc să se întoarcă spre casă, Stamate o luă încet la vale.* BART, E. 56. *În loc să stea frumos şi să se roage cu gândul la Dumnezeu, multe din ele se mişcau.* MOROIANU, S. 168. *Vine omul ostenit... şi, în loc să... se hodinească, trebuie să adune lucrurile.* DAN, U. 53. *În loc să compătimim pe cel izbit de soartă, ne compătimim pe noi înşine.* IORDAN, STIL. 36. *În loc să caute o reînnoire a artei..., a fost ferm convins că o serveşte mai bine rămânând fidel sănătoasei noastre tradiţii.* OPRESCU, S. 104. *În loc să contribuie la clarificarea acestor probleme, mai mult le-au încurcat.* DOMBROWSKI, P. 178. *În loc să fie lăsaţi într-ale lor, sunt la tot pasul sâcâiţi.* PERPESSICIUS, M. IV, 138. *În loc să mai fie haiduci, erau călugări cu glugi pe cap negre.* VIANU, L. R. 413. *Cineva, din distracţie, în loc să zvârle o*

scrisoare în cutia de scrisori, o zvârle într-o cutie de gunoaie. RALEA, S. T. II, 59. *În loc să tacă, îi plăcea să vorbească câte în lună şi în stele.* BOGZA, Ţ. 21. *Plouă în loc să ningă.* STANCU, R. A. I, 69. *În loc să continui să faci glume nesărate, mai bine ţi-ai cere scuze.* H. LOVINESCU, T. 10. *În loc să se îndrepte într-acolo, merse... spre barcazul acostat.* TUDORAN, P. 25, cf. DL. *Uite la ce se gândeşte, la leafă, în loc să-şi vadă liniştit de bătrâneţe.* PREDA, M. S. 148, cf. DM. *În loc să fie cutremurat de lipsa de sens a Istoriei, o descrie cu sânge rece.* N. MANOLESCU, C. M. 62. *În loc să tragă pe lângă..., a tras direct.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 56, cf. M. D. ENC., DEX. *În loc să povestească şi să expună oral amintirile..., el a preferat să redacteze un text scris.* MS. 1975, nr. 2, 18. *Copilul, în loc să tacă, plângea şi mai abitir.* POPESCU, B. II, 8. *În loc să-i puie căpăstru-n cap, el îl prinde de coadă.* VASILIU, P. L. 101. *Da' io-n loc să mă topĉesc mai tare mă socoĉesc.* MAT. DIALECT. I, 113. *În loc să plângă fetele, Se vaietă nevestele, Care au avut luaţi Câte doi şi trei bărbaţi.* ZANNE, P. IV, 98. (Învechit) **În loc ce...** = **a)** în timp ce, în vreme ce, pe când. *În loc ce-au vrut hi să te închini şi să tămâiedzi beseareca [...], iară tu te duseşi de o aprinseşi.* VARLAAM, C. 429. *Fu numit Petru, în loc ce-l chema Leon.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 57^{v}/19. *În loc ce era închinători idolilor şi dracilor, îndată să feace închinători şi slujitoriu domnului H[risto]s.* id. ib. noiembrie 132^{r}/29. *În loc ce aştepta să vie poroncă de slobozenie, au venit împrotivă.* ARHIVA R. II, 6/4; **b)** în loc să..., v. loc (IV). *În loc ce-ar hi să-mi priască, Vor de rău să mă grăiască.* DOSOFTEI, PS. 382/13. *În loc ce te-ai bucura că mergi să te-aduni cu D[u]mn[e]zău, tu plângi.* id. V. S. octombrie 57^{r}/5; **c)** cu toate că, deşi. *În loc ce ar fi a grăi voao s-ar Domnul vrea şi amu a fi vii, să facem ceasta sau ceaea, e acmu lăudaţi-vă întru măriile voastre.* CORESI, L. 155/5. *În loc ce era să se închine lui Hristos şi să să mire de putearea lui şi să creadză, acolea să lepădară d-ins şi de binele lui şi şi-l goniră.* VARLAAM, C. 176. *În loc ce am avut şi avem nădeajde de mântuinţă din mâinile turcilor păgâni, acum de la dumneavoastră să ne vie peire, care nădejde la noi va să fie în deşărt.* IST. Ţ. R. 22. (Învechit) **În loc cum...** = ca şi când. *Văzu dracul pre Isus, oamenilor strigă:„Ce e mie şi ţie, Isuse!" în loc cum ai zice: „Ce ne iaste împreună, mie şi ţie, că ai mei sunt oameni câţi mi se pleacă. Şi cu ce cuvânt goneşti-mă dentr-înşi?".* CORESI, EV. 377, cf. 391, 534. (Învechit) **În loc că...** = în timp ce, pe când; însă. *Tu eşti văduvă numai până deseară şi numai de râs, în loc că eu sunt văduvă de otâta vreme şi în adevăr.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 425. *Să nu crezi că pentru scumpete îţi trimet cărţile neplătite de aici, căci dacă le-aş plăti eu, apoi nu le-ar mai trimete, nemaiavând cel de la poştă bani a lua, în loc că dacă nu le plătesc, apoi ei, având bani a lua, le trimet la adresul lor.* id. S. 11. ◇ loc. prep. **În loc de...** sau **în locul...** (învechit, **în loc...**, **în loc a...**) = în schimbul..., pentru...; drept..., ca... *Dând mie reu în locu de bire.* PSALT SCH. 121/2. *Şi în loc de a sparge şi a răsipi şi a clădi mai mare jitniţa, să ne nevoim să răsipim ceale păcate ce-s băgate întru suflete-ne.* CORESI, EV. 404. *Puseră spre mine rău în loc de bine.* id. PS. 310/5. *Că-şi sânt, în loc de tată şi de fecior, fiastri sau cumnaţi.* PRAV. LUCACI, 170. *Pintru mare credinţă, în loc de peceţ pusu-n[e]-am degetele* (a. 1579–1580). DOC. Î. (XVI), 99. *Luară cărămidă în locul pietrilor.* PO 40/23. *Au lăsat în locul său soţia sa, Duminecă, şi omul său, Luţiian, să strângă rămăşiţele sale* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 181. *Deaderă moştiile sfintei Vineri în loc de dajde.* MOXA, 400/24. *Să-i aducem Sfinţie[i] Sale în loc de mir darure de câ[n]tare.* IEUD, 161. *În loc de bucurie, fiul mieu, iau scârbă.* VARLAAM, C. 85. *În loc de împreunare, mai mare vrajbă şi zarvă şi dispărţire s-au făcută.* URECHE, L. 72. *Nu să vor certa în loc de furi.* PRAV. 39. *Au trimis în locul meu pe iubiţii mei fii.* NEAGOE, ÎNV. 178/19. *Mânca oamenii papură uscată în loc de pâine.* M. COSTIN, O. 195. *Acmu în locul mielului aducem jărtva cea fără sânge.* DOSOFTEI, PS. 89/2. *În loc de sânge au curs lapte şi apă din tăietură.* id. V. S. septembrie 10^{r}/33. *Au ales pre ea în loc de lumină a o avea.* BIBLIA (1688), 655^{2}/26. *I-au venit, în loc de agonisită, mare răsipă.* N. COSTIN, LET. II, 25/2. *L-au pus pe un cal îndărăpt cu... coada în mâini, de o ţinea în loc de frâu.* NECULCE, L. 91. *Şi cu apa în locul văzduhului a să sluji firea au agiutorit-o.* CANTEMIR, I. I. I, 64. *În loc de fulgi, tulie, şi în loc de peri, pene ş-au luat.* id. ib. 114. *În loc de slavă... el îl ocări.* ANON. CANTAC., CM I, 188. *Mihai-Vodă, în loc de dar, i-au spânzurat.* R. POPESCU, CM I, 326. *Au trimis pă cinstitul dregătoriu al Măriii Sale..., ca în locul Măriii Sale să fie nun.* R. GRECEANU, CM II, 167. *Aş pohti... să vă fac un ospăţ sufletesc, după putinţă, punând în loc de bucate... cuvântul cel de bună vestire.* ANTIM, O. 194. *Să să jvnghe în locul tău.* AETHIOPICA, 76^{r}/18. *Crucea luând în loc de armă.* MINEIUL (1776), 102^{v1}/13. *De nu place cuiva spiţă, zică, în loc de spiţă, fealiu.* MICU, L. 39/5. *Se deşteaptă... albinele a zidi alţi faguri noi, în locul celor vechi, mucezi.* MOLNAR, în ŞA I, 112. *Începând a vărsa sânge creştinesc, în loc de cel păgânesc.* ŞINCAI, HR. I, 244/1. *În loc de Iolachiu pune lazur* (a. 1805). GRECU, P. 81. *Limba românească fu izgonită... şi în locul-ei băgară cea sloveneaşcă.* MAIOR, IST. 253/7. *În loc de apă Cu fiere mult amară îi adapă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 317. *În loc de a birui, sântem osândiţi a geame supt cumplită tirániia diiavolului.* MAIOR, PRED. I, 37/2. *Viermi întru cari în locul sângelui sânt niscai puroi.* I. PAŞCA, M. 13/3. *Şi au fost ei în loc de fecior.* TEODOROVICI, I. 108/21. *În loc cu mâna goală, poţi freca pe bolnav şi cu o flanelă.* C. VÂRNAV, H. 102/19. *Cartea ce va fi în loc de regulă a credinţei în vremea fiitoare după noi va fi noua scriptură.* POTECA, F. 141/23. *Se bea în loc de apă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 286/19. *Pe călător opreşte şi tuciul câmpenesc Ne-nsuflă-n locul zilii o sfântă mângâiere.* HELIADE, O. I, 75. *Atuncea să îndatoreşte moştenitoriu să deie pe alt rob în locul aceluia.* COD. ŢIV. 104, cf. I. GOLESCU, C. *În loc însă d-îndreptare, văz că răul s-a lăţit.* PR. DRAM. 109. *În loc de dragoste, ea găseşte cu adevărat o supunere oarbă.* MARCOVICI, D. 111/20. *În loc de sabie ş-au pus în brâu toporul.* DRĂGHICI, R. 60/27. *În locul tău mă voi duce eu mai bine.* HRISOVERGHI, A. 9/15. *Acest limbaj în gura ţăranilor, în loc de a linişti, întărâtă reacţiunea.* KOGĂLNICEANU, S. 215. *Sighismund, văzând că în locul făcliei Imeneului se aprindea torcia Belonei, rechemă pe ambasadorii petitori.* ASACHI, S. L. II, 98. *Să bea apă*

cât de multă proaspătă la masă în loc de vin şi bere. DESCR. AŞEZ. 14/15. *Îl îmbrăţişai, în locul tău.* C. A. ROSETTI, N. I. 56. *Să să dea şi pă la sate tot baniţe de fier în locul celor de lemn* (a. 1846). DOC. EC. 888. *În loc de a comanda de război, el, împreună cu toată cavaleria, au trecut în partea duşmanului.* IST. M. 190/7. *Substanţe ce esist prin sine înseşi, în loc de a fi desfăcute din realităţi prin un proces artificial.* LAURIAN, F. 47/31. *Te rog a-mi fi gata a-mi da blagoslovenia în loc de tată.* PR. DRAM. 154. *Acei doftori..., gândind că ne uşurează, în loc de-a ne scăde răul, ne-l însutesc.* CONACHI, P. 281. *În loc de a-şi risipi puterile..., ea le concentrează.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Poate cineva să puie, în locul pailor, frunze uscate de mazăre, măzăriche, bob.* BREZOIANU, A. 120/17. *În loc de oricare alt răspuns se comandă foc.* BARIŢIU, P. A. I, 495. *Se întrebuinţează în locul cărbunelui de pământ.* MARIN, PR. I, 44/33. *Omorâse pe demagogi şi plebea, în loc d-a omorî pe senatori şi pe nobili.* TEULESCU, C. 15/1. *Pagubă... că n-a avut la el o daltă în loc de credă.* NEGRUZZI, S. I, 89, cf. POLIZU. *Şezuse pe scaunul domniei şease ani în loc de trei.* GHICA, S. 37. *Care e ursita mea?... A cânta, în loc de-a plânge Asuprirea tuturor.* SION, POEZII, 55/6. *Ne vor procura ocaziunea de a le face un elogiu în loc de critică.* FILIMON, O. II, 207. *În loc de un singur suveran apar pe scenă trei principi.* HASDEU, I. V. 128. *Acum, în loc de arme curate, lucitoare, Eu văd că se preferă hulirea mânjitoare.* ALECSANDRI, POEZII, 469, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 145, LM. *Şi în locul templului mult visat te-ai deşteptat într-un haos de ruine.* MAIORESCU, CR. I, 254. *Dl. Pompilian... a descris în loc de prefacerea nimfelor de efemeră în insecte pe a celor de ţânţari.* CONTEMPORANUL, I, 421. *Tânărul rege, în loc de a îmbrăţişa cu foc apărarea ţinuturilor sale, fugi cu desfrânata sa curte dinaintea vrăjmaşilor.* ODOBESCU, S. I, 4. *A primi în locul unei vorbe româneşti bune una latină... nu mi se pare consult.* EMINESCU, O. XV, 101. *Na-ţi bani, în locul grâului ce mai ai a lua.* CREANGĂ, P. 160. *În loc de societate aşezată şi-nchegată, n-avem decât o lume de strânsură.* CARAGIALE, O. III, 97. *În loc de-a râde, Lina se dete puţin înapoi.* SLAVICI, O. I, 339, cf. DDRF. *În mâncarea de carne de oaie cu orez, în locul ardeiului ţăranul presară în strachină peste mâncare piper pisat.* MANOLESCU, I. 259. *În loc a spori ca în alte ţări pe protivnicii guvernului, făcuse din adunarea deputaţilor numai un birou de înregistrare pentru propunerile stăpânirei.* XENOPOL, I. R. XIV, 31. *Am s-apuc, în loc de fluier, Puşca cea cu rece şuier!* COŞBUC, P. II, 168, cf. BARCIANU. *O umplurăm cu unt în loc de untură.* SBIERA, F. S. 89. *Are păduchi în loc de bani.* MARIAN, INS. 476. *Poartă în loc de căciulă o lungă pălărie cilindrică.* IORGA, V. F. 67, cf. TDRG. *Alte documente, în loc de piatră de hotar, vorbesc despre stâlpi.* PAMFILE, A. R. 22. *Zice „cea" în loc de „hăis".* DELAVRANCEA, O. II, 86. *Un cleric subţirel care abia avea câţiva fulgi în loc de barbă.* AGÎRBICEANU, A. 37. *Stăteam lungit cu faţa în sus, cu capul pe şa în loc de căpătâi.* HOGAŞ, DR. I, 233. *Muntele, în loc de a fi lăsat cu forma lui conică, este tăiat în scări.* PÂRVAN, G. 474. *La masă erau acum trei în loc de doi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 375. *Lumea a prins a-i zice „dascăle", aşteptând să-i sărute mâna în locul părintelui Matei.* SOVEJA, O. 78. *În loc de ziduri groase şi înalte... construiau cetăţi de pământ.* DR. I, 156, cf. 172. *În locul margaretelor... aflându-se aici nişte narcise.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 201. *În locul articolului enclitic găsim prepoziţionalul.* RF I, 81. *Noroc că-i veni tot ei în gând să ia o sfoară şi să lege cum o putea cămaşa, în loc de buton.* BASSARABESCU, S. N. 19, cf. CADE. *În loc de a-şi urma cariera preoţească, pentru care se pregătise, o părăsi.* LOVINESCU, VII, 10. *În loc de asta, văd că pleacă la Paris.* CAMIL PETRESCU, T. I, 94. *În loc de „acum", ziceam „amu".* I. BOTEZ, ŞC. 15. *Nu puteam să-l las să pătimească pe degeaba în locul meu.* POPA, V. 228. *N-ar fi bine să-l omorâm pe el în locul fratelui său?* VISSARION, B. 330. *În loc de apă el turna oţet peste vin.* C. GANE, TR. V. 175. *În locul unui geam spart se afla fixată o scândură.* SADOVEANU, O. VII, 31. *La altar, în locul icoanelor străine, Mă aştepta obrazu-ţi şi îmi zâmbea plăpând.* PILLAT, P. 235. *În laboratoare e întrebuinţată... în locul gelatinei animale.* ENC. AGR. I, 81. *În locul Anei am dus-o la lege pe sora ei.* DAN, U. 37. *„Dimon" în loc de „demon".* IORDAN, STIL. 34, cf. SCRIBAN, D. *În locul acordurilor sumbre şi lente ne întâmpină seninele accente ale bunei amintiri.* VIANU, A. P. 45. *În loc de dinţii absenţi, maxilele sunt îmbrăcate cu plăci cornoase.* DOMBROWSKI, P. 32. *În locul muncitorilor calificaţi, fură aduşi să „lucreze" în ateliere hamalii din gară, promovaţi tehnicieni.* ARGHEZI, B. 198. *În loc de palton avea o haină de piele îmblănită.* CĂLINESCU, S. 34. *În loc de încheiere, două cuvinte despre destinul predestinat al schiţei.* PERPESSICIUS, M. III, 96. *Vino, tinere, Ia ţărnă un pumn Şi mi-o presară pe cap în loc de apă şi vin.* BLAGA, POEZII, 87. *În locul gestului puneau vorba.* RALEA, S. T. II, 117. *În loc de cojoc, porţi zăbun.* STANCU, D. 194. *Masculii foarte bătrâni au aproape întotdeauna patru pene ornamentele pe cerbice, în loc de trei.* LINŢIA, P. III. 46. *În loc de bun găsit, îl luă la rost.* TUDORAN, P. 85, cf. DL. *În loc de mâncare, îi puneau în traistă... prune acre şi ceapă.* PREDA, Î. 19, cf. DM. *Brâncoveanu poruncea slugilor să dea trei bani... în loc de unul.* STOICESCU, C. S. 33. *În locul aplicării arsenicului se poate scoate... nervul.* ABC SĂN. 44. *În loc de sate care umblă pe bătrâni, întâlnim sate care umblă pe părţi.* PANAITESCU, O. Ţ. 152. *Puneţi în locul trenului avionul şi în locul trăsurii automobilul.* N. MANOLESCU, C. M. 147. *Armata germană număra 300 000 de oameni, în loc de 100 000.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 14. *Se naşte familia patriarhală... în locul matriarhatului care predomina până atunci.* PANAITESCU, C. R. 31, cf. M. D. ENC. *„Mângâierea"... subliniază politica guvernanţilor, de a căuta instigatori, în loc de a cerceta cauzalitatea socială a răscoalelor.* CIOCULESCU, C. 66. *Poetul vede, în locul stăpânilor şi al sclavilor, boieri şi slugi.* MS. 1975, nr. 1, 13, cf. DEX. *Atunci văzduhul se umplea de stropii sărăţi, încremeniţi în aer, cum ţi s-ar aşterne pe gene, în loc de zăpadă, un strat fin de sare de lux.* ŢOIU, G. 9. *În cazuri din astea apare, în locul solidarităţii, o bucurie răutăcioasă.* V. ROM. aprilie 1979, 6. *Tot această cauză explică şi apariţia nominativului în locul acuzativului.* L. ROM. 1980, 219. *Se desluşeşte dincolo de uşi un minotaur chinuit de crampe ce-n loc de prinţi înfulecă păpuşi.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 6/2.

Tu-n loc de mulţumită, Ca o fiară flămânzită, Toată stâna mi-ai răpit. ALECSANDRI, P. P. 56. *Şi în loc de două flori Puie-şi ai mei ochişori.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 40. *Doi răţoi în loc de boi.* MARIAN, H. 128. *Dacă o putea păzi..., apoi îi dădea, în loc de simbrie, un mânz d-al ei.* STĂNCESCU, B. 262. *M-a trimes tata-n locul lui.* GRAIUL, I, 241. *Când colo, ei erau doi cai în loc de unul.* VASILIU, P. L. 169. *Fii tu naş în locul meu Şi eu fin în locul tău.* PĂSCULESCU, L. P. 205. *Mere-aş şî eu-n loc de carte, Să-ţ văd oĭii tăi, măi badé.* T. PAPAHAGI, M. 24. *În loc de pernă-o crenguţă, La cap cu a mea drăguţă.* FOLC. TRANSILV. III, 163. *Fiu eu mire-n locu tău.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 463. *Io nu zâc să nu-l mânc – zâce – da' tu tragi în locu lui!* O. BÎRLEA, A. P. III, 17. *În locul pitei, mălaiu*, se spune despre sărăcie. Cf. ZANNE, P. IV, 83.

– Pl.: *locuri* şi (învechit) *locure.*

– Lat. **locus.**

LOCÁ vb. I. Tranz. (Latinism învechit) **1.** A pune, a aşeza ceva într-un anumit loc **(1 1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Surorile limbei româneşti... remaseră mai libere întru locarea articlilor-pronume înainte seau înapoi, macar că în urmă mai mult se plecară a le loca înainte decât după cuvente.* CP 78, cf. LM.

2. (Complementul indică terenuri, case etc.) A da sau a lua în folosinţă temporară în schimbul unei plăţi[1] **(2);** a arenda, a închiria. Cf. LM.

– Prez. ind.: *lochez.*

– Din lat. **locare.**

LOCÁCE adj. invar. v. **locvace.**

LOCACITÁTE s.f. v. **locvacitate.**

LOCÁF s.n. (Regional) Nume dat unei unelte de pescuit. Cf. BARONZI, L. 94, DA II_2, 231.

– Pl.: ?

– Et. nec.

LOCÁL, -Ă adj., s.n. (Atestat prima dată la 1814, cf. TDRG[3]) **I.** Adj. **1.** Care ţine de un anumit loc, caracteristic unui anumit loc; care se referă la un loc determinat; dintr-o anumită zonă, regiune, ţinut; din partea locului, din localitate; localnic. *Stăpânirea locală (a locului) a hotărât... a statornici încurări anuele (pe tot anul o dată).* CR (1829), 112[1]/21. *Dreptul său... a i să îndrepta prin cinstitul consulat sau oblăduirea locală.* EPISCUPESCU, O. Î. XLVIII/18, cf. I. GOLESCU, C. *A da sămi deosăbite la giudecătoria locală.* COD. ŢIV. 42/14. *Având stăpânire locală, ea era cea mai fericită parte a Daciei.* F. AARON, I. I, 28/21. *Templul Dianei,... despre care evenimânte aminteză tradiţiunile locale şi ruinele.* ASACHI, S. L. II, 207, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[1]/30. *Aflarăm... pe faţata casei dregătoriei locale o cărămidă romană.* FM (1846), 138[2]/32, cf. DOC. EC. 922. *O amestecătură... de nisip dulce sau pământ de burieni cu pământ local.* BREZOIANU, A. 353/6. *Îngrijirea de securitatea locală şi provincială.* BARIŢIU, P. A. I, 368. *Oareşicare modificaţii... nimerite pentru împregiurările locale.* LITINSCHI, M. 41/12. *Clima locale este determinată prin presinţa sau absinţa munţilor, văilor, lacurilor.* BARASCH, B. 60, cf. POLIZU, PELIMON, I. 84/5. *Manierele locale... ale fiecărei naţiuni.* FILIMON, O. II, 353, cf. CONV. LIT. VI, 69, COSTINESCU, LM. *De ce voieşti să alungi acel om local din Buzău, care are interese în localitate.* MAIORESCU, D. IV, 411. *Se vor încrucişa caii locali cu caii de alt soi aduşi din altă ţară.* CONTA, O. F. 255. *Cuvinte vechi şi locale.* ODOBESCU, S. I, 217. *Cercul unic şi prea mărginit a unui comic local.* EMINESCU, O. XIV, 257. *Figuri de comedie umană în costum local românesc.* CARAGIALE, O. VII, 501. *Pronunţarea locală a păstrat... câteodată sunetul mai vechi.* ARHIVA, I, 181, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În Veneţia... resida, ca şef al grecilor locali, un arhiepiscop de Filadelfia.* IORGA, L. I, 27. *A fost din vechime la noi o industrie locală a ţărancelor române.* PAMFILE, I. C. 287. *Dintre vânturile locale mai amintim aici vântul care... se numeşte austru.* PĂCALĂ, M. R. 12. *Nu cunoaştem la geţi... zei locali.* PÂRVAN, G. 660. *Negoţul de producte locale.* N.A. BOGDAN, C. M. 96, cf. VUIA PĂST. 211, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Operatorul conduce becul... de-a lungul marginilor pieselor de sudat, pentru a obţine astfel o încălzire locală puternică.* IOANOVICI, TEHN. 164. *O gazetă locală a găsit bun prilej pentru un articol senzaţional.* VOICULESCU, P. II, 255. *Ei vorbeau între dânşii despre pricini locale şi de familie.* MOROIANU, S. 131. *Moldovenismul... apare în vorbirea locală a altuia.* STREINU, P. C. II, 215, cf. SCRIBAN, D. *Trimite curentul unei pile locale.* ENC. TEHN. I, 139. *Prilej de a provoca, pentru motive locale, o răscoală.* OŢETEA, T. V. 131, cf. DR. X, 96. *Lumina într-un tablou rezulta din... tonul local.* OPRESCU, I. A. IV, 145. *I-au stricat prestigiul local.* ARGHEZI, S. XV, 94, cf. CĂLINESCU, C. O. 251, PERPESSICIUS, M. III, 199, BLAGA, H. 118. *Un colecţionar de specifice locale.* RALEA, S. T. III, 267. *Medicul local îl găsi perfect sănătos.* PREDA, R. 27, cf. PANAITESCU, O. Ţ. 198, H. DAICOVICIU, D. 53. *A făcut... unele speculaţii de ordin local.* BĂNULESCU, C. M. 159. *Specificitatea locală e fixată într-un spirit antisămănătorist.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 143. *8 jucători ai echipei locale.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 3/4. *Articolele sale publicându-le în foaia locală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/1. ✧ (Întărit prin „cu totul", „definitiv", „mai") *Iconiţa jupanului Drăghici ştie a ne respunde şi la alte întrebări de o însemnătate mai locală.* ODOBESCU, S. I, 397. *Enciclopedismul de care se vorbeşte, referitor la atâţia scriitori naţionali, are un sens cu totul local.* CONSTANTINESCU, S. III, 141. *Ne-a arătat mai întâi ceea ce e indiscutabil autohton, ceea ce e definitiv local: natura românească.* RALEA, S. T. I, 14. ✧ (Adverbial) *Comediile... cele mai multe... prea local scrise.* EMINESCU, S. P. 56. *Capetele de sudat se încălzesc local până la înmuiere.* IOANOVICI, TEHN. 174, cf. SCRIBAN, D. *Intensitatea fenomenelor de suprafaţă nu ar putea creşte local.* PARHON, B. 111. ✧ *Autorităţi locale* sau, învechit, *ocârmuire locală* = autorităţi care exercită funcţii administrative pe un teritoriu restrâns, delimitat, potrivit împărţirii teritoriale a statului. *Ocârmuirea locală.* AR (1834), 56[1]/34. *A priimit... cu o mare bunătate cererile ce i-au adresat autorităţile locale pentru interesul negoţului.* CR (1836), 110[1]/56. *Avea totodată ordine... să ceară concursul autorităţilor locale ca să aresteze pe orice refugiat.* GHICA, S. 410. *Aceste lucrări*

se fac prin autorități locale, fără intervenirea administrației centrale. MAIORESCU, D. I, 402. *Măria Sa dă ordin ministrului să fie gata spre a începe împreună inspecțiile de rigoare la autoritățile locale.* CARAGIALE, O. III, 43. *Trimițând în Ardeal o delegațiune... cu misiunea de a îndupleca autoritățile locale să-i înapoieze beizadelele.* C. GANE, TR. V. 125, cf. BART, E. 128. *Drept recunoștință, autoritățile locale i-au ridicat o piatră de amintire.* MOROIANU, S. 183. *Cetele de panduri organizate de autoritățile locale... sunt atrase în oștirea lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 154, cf. CĂLINESCU, C. O. 335, DL, DM, DEX. *Resurse locale* = resurse ale unei întreprinderi provenind din posibilități proprii sau de pe teritoriul restrâns pe care se află ea. Cf. DL, DM, DEX. *Culoare locală* v. culoare. ✦ (Substantivat; rar) Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăiește; om din partea locului; localnic. Cf. SCRIBAN, D. *I-am întrebat pe locali.* id. ib.

2. (Despre nume) Care se referă la un loc, de loc. V. toponimic. *Ar fi otios din parte-ne a grămădi aci denumiri locale datorite pozițiunii muntoase sau vălene a teritoriului.* HASDEU, I. C. I, 49. *Această mapă...cu numiri locale românești a fost reprodusă.* SBIERA, F. S. 125, cf. DR. I, 426. *Multe din numele locale de origine slavă la noi nu sunt decât traducerea în slavonește a numelor române.* ib. IV, 1 351. *Numele locale... la noi au fonetism slav.* PUȘCARIU, L. R. I, 323.

3. (Med.; în opoziție cu general) Care se referă, care se aplică etc. la o anumită parte a corpului sau la un anumit organ. *Junghiul este o sminteală locală, care îndată sau mai târziu se aprinde și se face generală.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 193/17, cf. 263/23. *Bolnavul se ferește de mijloacele care pot aduce o prea mare întărâtare și caută boala locală astfel după cum o căuta mai-nainte.* DESCR. AȘEZ. 88/16. *Mesenteriul... se supune inflamației și obstrucției... Este și această patimă suferită și nesuferită, iute și îndelungată, locală și totală.* CORNEA, E. I, 55/2. *Băi locale se zic acelea în care se scaldă numai partea bolnavă a trupului.* MAN. SĂNĂT. 153/28, cf. FĂTU, D. 23. *Simptomele supurației sunt locale și generale.* CONTEMPORANUL, I, 791, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Baia de soare este generală (peste tot) ori locală, numai la partea bolnavă.* VOICULESCU, L. 261. *Se întrebuințează aplicațiuni locale iritante.* ENC. AGR. I, 10, cf. SCRIBAN, D. *Afecțiunea e cu totul locală, și anume la încheieturi, cu tendința spre anchilozare.* CĂLINESCU, S. 441. *După rănire, vasoconstricția locală are ca rezultat o diminuare a hemoragiei.* ABC SĂN. 187. ✧ *Anestezie locală* = anestezie făcută numai la partea corpului care trebuie supusă unei intervenții chirurgicale sau unui tratament medical. *Anestezia locală să poate obține prin aplicarea de gheață asupra părții de operat.* BIANU, D. S. 52, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Tratament local* = tratament care se aplică direct pe locul bolnav. *Există un tratament local al leziunilor eczematoase și un tratament general de desensibilizare a organismului.* BELEA, P. A. 568, cf. DL, DM. *Rinitele... cedează la un tratament local cu dezinfectante obișnuite.* ABC SĂN. 314, cf. M. D. ENC., DEX.

4. (Gram.) Care indică locul, privitor la loc. *Această înlocuire a pronumelui relativ prin adverbul relativ local a trecut și în dialectul nostru.* GR. S. II, 260. *Deși adverb local, înțelesul modal predomină.* IORDAN, STIL. 172. *Majoritatea complementelor temporale, locale și modale sunt adverbe.* id. ib. 237.

5. (Mat.) Referitor la un singur punct sau la un mic domeniu din plan sau din spațiu. M. D. ENC., DEX–S.

II. S.n. **1.** Clădire sau grup de încăperi, în special de utilitate publică (ocupate de o întreprindere, de o instituție etc.). *Celelalte cheltuieli ale bucătăriii, precum lemnile, lumânările și localu școlarilor, vor fi pă seama mea* (a. 1835). DOC. EC. 594, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[1]/36. *Să nu intrăm niciodată de-a dreptul în localele cele mai calde.* FĂTU, D. 71. *În localul comisiunei a intrat.* BARIȚIU, P. A. I, 372, cf. POLIZU. *Are un local cel puțin de trei ori cât magazinele Luvrului din Paris.* GHICA, S. 572. [Galeria] *se află în localul Academiei Belelor- Arte.* FILIMON, O. II, 90, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Dacă societatea înaltă din București voiește să aibă o operă italiană,... să contribuie singură pentru a avea un local.* MAIORESCU, D. I, 282. *Localul... era cumpărat și destinat acestui institut cu hrisov domnesc.* LĂCUSTEANU, A. 242. *Reducând o școală primară la elementele reale..., vom recunoaște că-i trebuiesc...: local, învățător și cărți.* ODOBESCU, S. III, 349. *Trebuia să traversez mai multe săli* [ale spitalului]; *mirosul acestor localuri e infect.* CONTEMPORANUL, I, 27. *A avut loc o întrunire în localul clubului conservatorilor din București.* EMINESCU, O. XI, 452. *S-au împlinit șaptezeci și cinci de ani de la instalarea în București a primului local de baie.* CARAGIALE, O. IV, 96, cf. DDRF, BARCIANU. *În localul acestei soțietăți... se puneau toate la cale.* SBIERA, F. S. 176, cf. SĂM. IV, 326. *În tot localul prefecturii nu mai e nimeni.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 69. *46 localuri publice (prăvălii, crâșme, meserițe).* PĂCALĂ, M. R. 95. *Când s-a înființat aici școala satului, comuna s-a însărcinat să dea un local potrivit.* REBREANU, I. 83, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Din cauza unui conflict cu zbirii..., au asediat localul poliției.* CAMIL PETRESCU, T. II, 190. *Localul... în care sunt rezervate sălile din parter pentru arta preistorică.* CONV. LIT. LXVII, 28. *Alegerile au început ș-am fost pe la câteva localuri de vot.* SADOVEANU, O. XIX, 166. *Un abator cuprinde: localuri industriale, administrative și sanitare.* ENC. AGR. I, 2, cf. SCRIBAN, D. *Dorind să construiască un local de operă, deschide un concurs.* OPRESCU, I. A. IV, 131. *Mi-au pus în vedere... să închid, în plasa mea, localurile tuturor negustorilor din opoziție.* ULIERU, C. 19. *Fusese în tinerețe liftier în local.* ARGHEZI, P. T. 273. *Ambasada... este proprietară a localului ei.* CĂLINESCU, C. O. 300. *S-au deschis în ultimul an... trei localuri de teatru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 16/1.

2. (Mai ales cu determinări care arată specificul) Local **(II 1)** special amenajat unde se servește publicului mâncare, băutură, cafea etc. (și unde se oferă, seara, un program muzical-distractiv). V. bar, birt, bodegă, cabaret, cafenea, restaurant. *M-a purtat pe la toate localurile de petrecere.* SLAVICI, O. I, 382. *Merserăm răpede spre localurile cele vesele, în cari se îneacă în vin chinul cel greu.* CONTEMPORANUL, III, 570. *Localuri de lux și... cochete budoare.* IORGA, P. A. II, 350. *Un vast local cu... licăriri de pahare și... zăngăniri de farfurii.* ANGHEL, PR. 29.

Spirturi făcute din cereale se desfac... prin localurile de băuturi. PAMFILE, I. C. 190. *Grupul... își mutase sediul, pentru restul serii, într-un local de noapte.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 128. *Mă târăște seară de seară prin toate localurile... de lux.* CAMIL PETRESCU, T. II, 102. *Era vestit în toate localurile de zi și de noapte.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Se prăbuși pe ușa localului de aperitive, iar ceata de amici... îl urmă.* id. C. V. 59. *Apar în localuri de petrecere bărbați vopsiți, îmbrăcați cu eleganță feminină.* SADOVEANU, O. XIX, 401. *Aici e local de consumație.* BART, E. 371. *Mă voi duce... din local în local.* ARGHEZI, B. 18. *Bea șampanie într-un local public european.* CĂLINESCU, S. 261. *Perigrinări... prin localuri periferice, prin grădinile de vară.* CONSTANTINESCU, S. II, 184. *Umbla teleleu... prin toate localurile și se îmbăta.* PREDA, M. S. 30. *Localul e intim, îmbrăcat în panouri lungi, gălbui, din paie de orez.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 22/2.

3. (Învechit și regional) Construcție, clădire; casă. V. l o c a l i t a t e **(2).** *Este un local prea simplu clădit, bine învălit, și în care vegetalii pot fi scutiți de geruri.* BREZOIANU, A. 386/29. *Acest local comunică printr-o ușă din dos cu pometul.* id. ib. 509/5, cf. POLIZU. *Singura mângâiere... era de a contempla din depărtare chioșcul din grădina banului, acel local în care văzuse... soarele trecutei sale fericiri.* FILIMON, O. I, 269, cf. PONTBRIANT, D., ALR II/I h 219/762. *Bucurie nemaipomenită... c-a dat și iei dă lume și d-atâta... localuri.* O. BÎRLEA, A. P. I, 163. ✦ (Învechit și regional) Încăpere cu destinație specială, aflată într-o clădire. *Închisoarea Brandei era în unul din turnurile cetății..., au cercetat localul și un atare unghi misterios.* ASACHI, S. L. II, 56. *Acest local cată să aibă toate instrumentele... destinate pentru fabricația untului și a brânzei.* BREZOIANU, A. 509. *Ferește vitele de molimă... curățind localul lor.* id. ib. 578/14. *Cât ține această îndoită destinație a acelor locale, n-am putut... să păstrez într-însele aerul la treapta de curățenie.* id. î. 76/3, cf. POLIZU. *De curățenia localului bucătăriei atârnă curățenia bucatelor.* PENESCU, M. 28. *Localul acesta* [cămara] *trebuie să fie cât... mai aproape de lăcuința gazdei.* id. ib. 38, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Să d'eșkid'e ușa la moară, să bagă-aicę..., aiĉ iera localu morii.* O BÎRLEA, A. P. III, 221. ✦ (Învechit, rar) Locaș[1] al sufletelor celor morți. *Deschisu-s-a vrodată pământul, ca să știe a morților localuri seau iadul cel de chin.* MUREȘANU, P. 26/6.

4. (Învechit, rar) Suprafață de pământ; teren, loc. *Plante uricioase care... umbresc mari locale și strică calitatea fânaților.* BREZOIANU, A. 34/2. *Localul unei grădine de legumi.* id. ib. 142/7. *Este mai favorabil grădinilor de pomi... un local la jumătatea unei coaste.* id. ib. 293/29.

– Pl.: (adj.) *locali, -e,* (s.n.) *localuri* și (rar) *locale.* – Și: (învechit, rar) **locále** adj. invar.

– Din lat. **localis, -e,** fr. **local.** – **Locale** < it. **locale.**

LOCÁLE adj. invar. v. **local.**

LOCALEMÉNTE adv. (Învechit, rar) În manieră locală; (învechit, rar) localicește. Cf. COSTINESCU.

– Din fr. **localement.**

LOCALICÉȘTE adv. (Învechit, rar) În manieră locală; (învechit, rar) localemente. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[1]/40.

– **Local** + suf. *-icește.*

LOCALÍSM s.n. **1.** Atitudine care se manifestă prin supradimensionarea tradițiilor și valorilor locale, regionale etc. în comparație cu cele ale altor zone ale unei țări sau ale lumii; supraapreciere a ceea ce este local. *Statul cel nou, după modelul francez,... ar fi dorit să-l întemeieze cezarii de la sfârșitul Evului Mediu, suprimând, pe cât era cu putință, localismul cu tradițiile și tendințele lui.* IORGA, P. A. II, 316. *Critica română... acuzase opera caragialiană de localism, deci de românism excesiv.* CONSTANTINESCU, S. I, 124. *Caracterul... comun* [al poeților sămănătoriști] *și un anume localism... le dă un aer de rudenie spirituală.* id. ib. III, 273. *Importantă este înviorarea la care asistăm, ieșirea din strictul localism.* CONTEMP. 1966, nr. 1 030, 1/1.

2. (Lingv.) Variantă a gramaticii cazurilor, în care relațiile cazuale sunt reduse la opoziții de localizare și direcție. *Această completare îl apropie... pe Pușcariu de teoreticienii localismului, al cărui precursor mi se pare a fi atât prin clarele intuiții privind mecanismele intime ale limbii, cât și prin viziunea de ansamblu a sistemului – sintactic și semantic – fundamental.* L. ROM. 1981, 3139.

– **Local** + suf. *-ism.*

LOCALÍST, -Ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Lingv.) Adept al localismului **(2).** *Se deschide (la 1827) seria așa-numiților localiști în explicarea cazurilor.* PUȘCARIU, L. R. I, 140. *Pentru Pușcariu, ca astăzi pentru localiști, distincția subiect vs. obiect nu mai are valoarea din gramatica tradițională.* L. ROM. 1981, 318.

2. Adj. Care se referă la localism **(2),** care aparține localismului. *Savantul român* [Sextil Pușcariu] *poate fi considerat un precursor al teoriei localiste moderne.* L. ROM. 1981, 317.

– Pl.: *localiști, -ste.*

– **Local**[ism] + suf. *-ist.*

LOCALITÁTE s.f. **1.** Așezare omenească (oraș, comună, sat etc.) care formează o unitate administrativă. Cf. I. GOLESCU, C. *Hotărârile date afară în mai toate localitățile de corpul alegător.* CR (1836), 180[1]/32. *Multe din localitățile acestei țări întinse rămaseră deșerte.* ASACHI, S. L. II, 190, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[1]/44. *Consiliile obștești să poruncească, în fiecare județ, o cercetare de marnăriile fiecăria localități.* BREZOIANU, A. 25/5. *Se află localități din care spițierul lipsește.* MAN. SĂNĂT. 85/6. *Câteva localități fortificate și de mare importanță strategică.* BARIȚIU, P. A. I, 266, cf. POLIZU, GHICA, S. 558. *O localitate... cu o climă mai dulce.* SION, P. 51. *Călătorul... voiește a vizita această localitate.* FILIMON, O. I, 307, cf. PONTBRIANT, D. *Se oprește în capitala Moldovei... ca într-o localitate dopotrivă simpatică și sicură.* HASDEU, I. C. I, 7, cf. CONV. LIT. VI, 32. *De ce voiești să alungi acel om local din Buzău care are interese în localitate?* MAIORESCU, D. IV, 411. *Voi îndeplini cu cea mai mare plăcere*

datoria... de a însemna pe harta ţării toate localităţile interesante. ODOBESCU, S. II, 159. [Împăratul] *să ia mai întâi cu puterea celelalte oraşe, localităţi şi ţinuturi.* EMINESCU, O. XIV, 91. *Gazda mea,... amicul Legrand, om cunoscut în localitate.* CARAGIALE, O. II, 200, cf. DDRF. *Tocmeala... trebuie să se supună la împrejurările localităţei şi la preţurile curente.* XENOPOL, I. R. XII, 109, cf. PLR I, 500, SĂM. IV, 649, ALEXI, W. *Una din bisericile acestor localităţi.* IORGA, C. I. I, 45. *Locul de răsărire al soarelui, pentru aceeaşi localitate, se schimbă în curgerea anului.* PAMFILE, CER. 26. *Localitatea era... primejduită de înec.* CHIRIŢESCU, GR. 7. *Era venit de un an de zile în localitate.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 334, cf. PĂCALĂ, M. R. 11, PÂRVAN, G. 330. *Localităţile sau târgurile mai de samă ale Moldovei.* N. A. BOGDAN, C. M. 2. *Localitatea dispunea... şi de fânețe.* VUIA, PĂST. 212, cf. CADE. [Pentru descântece] *se cheamă cele mai vestite babe din localitate sau din satele vecine.* ARH. FOLK. III, 165, cf. C. GANE, TR. V. 124. *Cotnarii e o localitate mai veche decât descălecarea Moldovii.* SADOVEANU, O. XX, 66, cf. BART, S. M. 23, D. GUSTI, P. A. 131. *Prin alte câteva localităţi mai răsărite din Ardeal... se găseau şcoale primare.* MOROIANU, S. 12, cf. SCRIBAN, D. *Localitatea... era încântătoare ca aşezare.* ULIERU, C. 93. *Te-ai întrebat ce devin aşazisele aşezăminte, oraşele, toate localităţile?* ARGHEZI, S. XV, 168. *Localitatea de munte unde îşi ţinea familia.* CĂLINESCU, S. 345, cf. DL, DM. *Localitatea lor de baştină...* [era] *comuna Şinca.* IST. LIT. ROM. II, 46. *Purtau corespondenţa satului cu alte localităţi.* PANAITESCU, O. Ţ. 199, cf. IST. T. I, 108, M. D. ENC., DEX. *Localităţile provinciale aparţin eternităţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 9/2. *A fost un om dintr-o localitate oarecare, din lumea asta.* O. BÎRLEA, A. P. II, 107. ◇ L o c. a d j. **Din localitate** = din oraşul sau din satul despre care este vorba, din partea locului; local **(I 1);** localnic. *O interesantă scrisoare sentimentală a unui înalt personaj din localitate.* CARAGIALE, O. VI, 110. *Administrarea locală a oraşelor şi a satelor... trebuie să o lăsăm tutulor celor capabili din localitate.* MAIORESCU, D. III, 142, cf. MACEDONSKI, O. III, 27. *Un tip caraghios din localitate, a cărui amintire îi înveselea întotdeauna.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 184. *Domnitorul găsi de cuviinţă să poronceasca... mai ales negustorilor din localitate.* N. A. BOGDAN, C. M. 46. *Un tânăr avocat... din localitate, deprins să fie bine luat în seamă.* BASSARABESCU, S. N. 156. *Aţi avut afacere cu vreo persoană din localitate.* SADOVEANU, O. V, 195. *Unei văduve bătrâne din localitate îi murise vaca.* ARGHEZI, P. T. 49. *În ciuda doctorului din localitate,... pare să-şi fi uitat de moarte.* PERPESSICIUS, M. IV, 99. *Foştii mei colegi de pe vremuri la şcoala germană din localitate.* BLAGA, H. 148, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Învechit) **De localitate** = care ţine de oraşul sau de satul despre care este vorba; care se referă la un loc determinat; local **(1 1).** *S-a combătut legea, considerându-se cauza de inundaţiune ca cestiune de localitate.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 67. *Spiritul de localitate, de municipalitate reapărea pretutindeni.* BARONZI, I. C. I, 164. ✦ (Învechit) Întindere de pământ delimitată pe baza unor caracteristici distinctive; regiune **(1),** ţinut[1] **(II 3),** zonă[1] **(2).** *Boalele... eteroghene sânt toate întâmplătoare ale localităţii... şi ale meşteşugului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 158/11. *Limba latină volgare..., dupre deosebite localităţi, au luat mai în urmă caractere particulare..., s-au transformat în cea toscană (italiană), în Galia în cea franceză.* ASACHI, S. L. I, 42. *Arhitectura şi dispoziţia acestor feluri de şure se modifică de pe localităţi.* BREZOIANU, A. 388/7. *Proporţia sa se ţine de temperatura aerului şi de masele de apă ce se evaporă în oarecare localităţi.* MARIN, PR. I, 65/3. *A reprezinta bine epoca şi localitatea operilor ce se pun pe scenă, fără a se face erori şi anacronismuri neiertate.* FILIMON, O. II, 199, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✦ (Învechit) Porţiune delimitată de teren, bucată de pământ, loc cu anumite caracteristici sau în care se dezvoltă un anumit fenomen, o anumită activitate etc.; spaţiu[1] **(II 1).** *Dacă localităţile îngăduiesc, cată a pune pe aceeaşi linie şi în direcţia de la resărit la apus pimniţele pentru rădăcine.* BREZOIANU, A. 401/19. *Între localităţile de distracţiune se deosibeşte grădina principelui primat..., dupe a cărui înălţime se destinde privirei una din cele mai delicioase panorame.* FILIMON, O. II, 59. *Luă calea către Bucureşti şi se aşează în mănăstirea Cotroceni şi pe câmpia dimprejurul ei, formând din această localitate un lagăr fortificat.* id. ib. I, 270. *Mi-ai scris să intru fără grijă după zece ceasuri la numărul 9, strada Catilina... M-am transportat la localitate pentru ca să-ţi repet că te iubesc.* CARAGIALE, O. VI, 34. ✦ (Învechit, rar) Proprietate a corpurilor fizice de a ocupa un loc în spaţiu[1] **(I 1).** *Toate lucrurile trupeşti în lume sânt supuse la legea localităţii, adică fiecare trup umple o parte mărginită din spaţiul universului, care se cheamă locul... în trei dimensiuni: lungime, lăţime şi adâncime.* BARASCH, M. II, 3. ✦ (Învechit) Particularitate locală; împrejurare, situaţie locală; natura, însuşirea unui loc. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[1]/44. *Vase, coşuri de cules flori ş. c. l. intră încă în mobiliarul obligat al orticultorului, care le modifică de pe localităţile, trebuinţele şi mijloacele sale.* BREZOIANU, A. 398/15. *Fiecare va putea a-şi feluri procedeele sale cu chipul cel mai conform cu localităţile sale sau cu gusturile sale.* id. ib. A. 313/17, cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU.

2. (Învechit) Local **(II 1).** *Senatul... publica şi o proclamaţiune amerinţătoare, pe care o afipsa pe la porţi şi pe la localităţile publice.* BARIŢIU, P. A. II, 88. *Fabrica aceasta de bere este aşezată într-un palat vechi... O parte dintr-însul este aranjată ca otel garnit, a doua servă de localitate pentru fabricarea berei.* FILIMON, O. II, 163. ✦ (Învechit) Construcţie, spaţiu închis amenajat într-un anumit scop etc. *Un puţ comun curtei de păsări..., spălătoriei... şi cuptorului... se vede între aceste trei localităţi.* BREZOIANU, A. 511/15. *În căzi şi în alte localităţi în care nu putem înota, scăldătoarea... nu trebuie să aibă mai puţin de 20 gr. r.* FĂTU, D. 16.

– Pl.: *localităţi.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *localităţei.*
– Din fr. **localité.**

LOCALIZÁ vb. I. **I.** T r a n z. şi r e f l. A (se) limita, a (se) restrânge la un anumit spaţiu, la un anumit loc; a (se) fixa, a (se) afla într-un spaţiu determinat. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[1]/42, POLIZU, PONTBRIANT,

D., PROT.-POP., N. D., LM. *În scop de a preveni sau cel puțin de a localiza un eventual război regulat, încearcă acum obișnuita acțiune diplomatică.* MAIORESCU, D. II, 48. *Vor a localisa reforma Austriei și uită intenționat că este și o Transilvanie, care cere aceeași autonomie.* EMINESCU, S. P. 42. *Au izbutit a localisa macar incendiul.* id. O. IX, 384, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Sărurile dau solului anumite culori răspândite uniform... sau localisate în pete.* CHIRIȚĂ, P. 93, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Toate revoluțiile noilor burghezii rămân localizate în interiorul țărilor care le-au făcut.* VIANU, L. U. 285. *Manganul se localizează în părțile plantelor mai bogate în vitamine.* AGROTEHNICA, I, 208, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Despre senzații, dureri, boli etc.) *Dăm, așadară, numele de sensăciune afecțiunilor plăcute sau neplăcute care se localisează în organele sensurilor.* LAURIAN, F. 25/33. *Frenologii au crezut că diversele facultăți și dispoziții ale sufletului sunt localisate în diversele protuberanțe ce creierul le are pe suprafața sa.* CONTA, O. F. 53. *Sub tâmplă i se localiza mai adesea durerea de cap.* VLAHUȚĂ, S. A. 196, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Durerile sunt localizate de obicei în jurul ombilicului.* BELEA, P. A. 175. *Avicenna... consideră că facultățile intelectuale depind de condițiile fiziologice și sunt localizate în cavitățile creierului.* JOJA, S. L. 256. *Microbii ajunși în țesuturile din jurul dintelui se localizează la acest nivel, dând abcesul.* ABC SĂN. 7. *Strabismul poate fi localizat la un singur ochi.* ib. 344. *Durerile deveneau din ce în ce mai ascuțite și, cu trecerea zilelor, se localizau.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 20/2. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se așeza, a se stabili (definitiv) într-un loc; a se statornici. Cf. POLIZU, BARCIANU. ✦ Tranz. A determina în spațiu (și în timp) un fapt, o acțiune etc. *Putem... localiza centrul percepțiunii vizuale.* ARHIVA, I, 125. *Toate celelalte izvoare literare și epigrafice sunt unanime în a localiza pe... carpi în Moldova.* PÂRVAN, G. 41. *Prezența... unor forme arătând un fenomen analog nu ne permite să localisăm cu certitudine genesa pronunțării.* GR. S. II, 379. *Fenomenele lingvistice particulare... nu le putem localiza geograficește.* RF I, 75. *Evenimentul este... precis localizat și în chip identic aproape la toți cronicarii.* ARH. FOLK. I, 82. *Aud răspicat și alt glas cunoscut parcă, dar pe care nu-l mai puteam localiza nicăieri.* BLAGA, H. 235. *Încetul cu încetul ajungem să putem localiza în mod precis obiectele.* RALEA, S. T. II, 109, cf. DL, DM. *Nu... putem localiza... diferitele evenimente ale istoriei.* H. DAICOVICIU, D. 121. *Dacă... noi întârziem să vă localizăm și vă prinde foamea, puteți pescui pește.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 30/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Geografic și istoric, acțiunea nu este localizată cu precizie.* L. ROM. 1980, 295. ◇ Refl. pas. *Adevărul este că nimic nu se localizează mai greu ca sunetul greierilor de noapte... Ți se pare în același timp că pleacă din zece cuiburi din pământ și din văzduhul de jur-împrejur.* ARGHEZI, S. VIII, 207.

2. Tranz. (Folosit și absol.) A da un caracter local unei opere literare, a o adapta la condițiile specifice, istorice, sociale etc. ale unei epoci, ale unei regiuni etc. *Aleseră din repertoriul francez și german... și, traducând, prelucrând, uneori localisând, reprezentațiile începură.* NEGRUZZI, S. I, 343. *Vodevil în două acte, localizat de d. S. Michălescu.* FILIMON, O. II, 353. *Se puseră pe lucru traducând, localisând, compunând un șir de piese.* CONTEMPORANUL, I, 776. *Nu e de mirare ca fiecare cântăreț iscusit să cate a și-l însuși* [cântecul], *a-l localisa.* ODOBESCU, S. I, 217. *Comedie în două acte, localisată cu îndemânare de D. Manolescu.* EMINESCU, S. P. 353. *Gazeta nu mai conținea decât știri... Le traduceam din gazete străine și le localizam.* CARAGIALE, O. I, 214. *S-a luat numai după un singur autoriu francez* [de aritmetici]. *A lăsat unele părți, a schimbat două-trei exemple, a localizat măsurile vechi.* CONTEMPORANUL, VI, 59, cf. ALEXI, W. *Așa ceva voia să facă principele moldovean..., să imite pe Heliodor, să-l localizeze.* IORGA, L. I, 357, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Schiller reia această temă, îmbogățind povestirea..., localizând-o mai precis.* VIANU, L. U. 308. *Jucau... o piesă de teatru, localizată probabil după Kotzebue.* BLAGA, H. 33, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Scris și: *localisa.* – Prez. ind.: *localizez.*

– Din fr. **localiser.**

LOCALIZÁBIL, -Ă adj. Care poate fi localizat (în spațiu și timp), posibil de localizat. *O Sucidava foarte precis localizabilă există în Dacia olteană.* PÂRVAN, G. 253. *Cuvântul... în înțeles de „tabără de corturi"... este localizabil numai în greacă.* DR. I, 479. *Textul a putut părea localisabil... în regiunea retoromană.* GR. S. I, 359. *Acest text e neutru, localizabil oriunde.* CĂLINESCU, I. 288, cf. DEX-S. *Personajul... trece prin spații vag localizabile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 8/2.

– Scris și: *localisabil.* – Pl.: *localizabili, -e.*

– Din fr. **localisable.**

LOCALIZÁRE s.f. Acțiunea de a (se) localiza și rezultatul ei.

1. Limitare, restrângere la un anumit spațiu, la un anumit loc; fixare într-un spațiu (sau timp) determinat. Cf. localiza **(1).** Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., ARH. FOLK. II, 70. *Omul ras se luminează, acțiunea briciului depășind localizarea facială.* TEODOREANU, M. U. 210. *Este de ajuns să vezi dacă, în localizarea unei scene descriptive, sunt folosite nume de animale realmente din localitatea pomenită, pentru a-ți da seama dacă scriitorul se inspiră din popor sau din birou.* BĂCESCU, PĂS. 409. *Obiectivul...* [inconștientului] *e rareori precis. El nu cunoaște localizarea în spațiu, nici determinarea precisă în timp.* RALEA, S. T. II, 61. *Alternanțele consonantice se realizează... între consoane aparținând unor clase de localizare diferite.* CL 1965, 386. *Localizările istorice se estompează, ne aflăm într-un timp ancestral al obârșiilor.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 136. *Localizarea tranzitorie în spațiul închis al hanului... favorizează tehnica discontinuă a povestirilor.* L. ROM. 1980, 295. ◇ (Cu referire la senzații, boli, dureri etc.) *La această agravare contribuie mult așa-zisele puncte de localizare a boalei, care devin din ce în ce mai numeroase.* CONTA, O. F. 197. *Cyon dovedește existența simțului spațial – fără ca eu să admit totuși și localizarea pe care el pretinde că a găsit-o.* id. O. C. 43.

Depresiunea melancolică pare a fi o latură simptomatică în raport cu o anumită localizare a procesului general ce determină demența senilă sau cea arteriosclerotică. PARHON, B. 104. *Se susține că localizările nervilor sunt difuze.* id. O. A. I, 84. *Aceleași legi conduc localizările spinale și pe cele ale nucleilor nervilor cranieni.* id. ib. 140. *Durerea „corticală" este mai promptă, cu localizare precisă.* ABC SĂN. 28. *Localizarea* [antraxului] *se face în general pe față, pe gât și alte părți descoperite ale corpului.* ib. 86. ✧ *Localizări cerebrale* = legarea diverselor procese psihice de anumite regiuni ale scoarței cerebrale. *Fenomenele afaziei... dovedesc localizări cerebrale deosebite pentru cuvântul vorbit, pentru cuvântul scris și pentru înțelesul cuvântului.* MAIORESCU, L. 23, cf. DL, DM, DN[3], DEX. ✦ Determinare în spațiu (sau în timp) a unui fapt, a unei acțiuni etc.; precizare a spațiului (sau a timpului) unui fapt, al unei acțiuni etc. *Examinarea situației teritoriale... va ajuta și la localizarea evenimentelor.* PÂRVAN, G. 51. *Împrejurările povestite... ne confirmă localizările date mai sus pentru campania din a. 29.* id. ib. 89. *Succesiunea formelor... ne face să nu punem niciun temei pe epenteza lui „i" pentru localizarea textului.* RF I, 278, cf. DL. *Localizarea... provinciei Dacia Malvensis este, poate, cea mai controversată problemă din istoria Daciei romane.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 2. *Se îngrădeau mai multe vii împreună, formând... o ogradă. Aceste ogrăzi aveau fiecare numele ei..., servind ca mijloc de localizare a viei respective.* C. GIURESCU, P. O. 83. *Ne propunem să discutăm o serie de trăsături lingvistice specifice acestui text, în scopul unei localizări mai sigure.* L. ROM. 1980, 140. *Nu putem să afirmăm... că faptele de limbă din texte nu ne permit o localizare mai precisă.* IVĂNESCU, I. L. R. 509. ✦ (Tehn.) Detectare și precizare a poziției unui obiect, a locului unui defect dintr-o piesă, a unui zăcământ în scoarța terestră, a unui post de radioemisiune etc. *Verificarea tuturor mașinilor, precum și localizarea deranjamentelor se face în chip automat.* ENC. TEHN. I, 171, cf. DN[3], M. D. ENC., DEX.

2. Adaptare a unei opere literare străine (mai ales a unei piese de teatru) la specificul unei țări; (concretizat) operă literară adaptată pentru a corespunde anumitor condiții de loc sau de timp. *Să ne fie iertată localizarea în traducere.* MAIORESCU, CR. III, 221. *Consiliul permanent să se ocupe a cerceta și a examina toate publicațiunile... și, alegând dintre ele,... să se ofere premie la cele mai bune traducțiuni și localisări.* ODOBESCU, S. II, 75. *Va fi ușor de-a vede că localizarea piesii... făcută după o traducere... nu va ave o valoare tocmai însemnată.* EMINESCU, S. P. 343. *O bună localizare e aproape tot așa de grea ca și o lucrare originală.* CARAGIALE, O. V, 255. *De multe ori se strecoară pe scena românească localizări netrebnice.* SĂM. IV, 895. *Numeroasele traduceri și localizări, care umpleau altădată scena noastră, au început să se împuțineze.* PETICĂ, O. 387, cf. DR. I, 35, II, 255, LOVINESCU, S. V, 73. *Celelalte povestiri sunt... localizări și prelucrări din alți scriitori.* CONSTANTINESCU, S. II, 229. *Anumite localizări ale acțiunii poeziilor... ne fac să credem că autorul a fost..., poate, originar din Lipova sau din împrejurimi.* ARH. FOLK. VII, 132. *Din cele 4 povestiri populare..., una... e mai aproape de povestirile realiste și cu aer de specifică localizare, provincială.* PERPESSICIUS, M. III, 320, cf. VIANU, L. R. 337, DL, DM, DN[3]. *Asistăm... la o localizare a legendei sacre în peisajul românesc.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 115. *Localizarea subiectului și a personajelor din lumea grecească este, în spațiul nostru, practic curentă.* MS. 1975, nr. 1, 13.

– Scris și: *localisare.* – Pl.: *localizări.*

– V. **localiza.**

LOCALIZÁT, -Ă adj. **1.** Care este fixat într-un anumit loc; limitat, restrâns pe un anumit spațiu. Cf. ALEXI, W. *Expresie autohtonă a unui socialism localizat.* LOVINESCU, S. V, 33. *Această limbă vorbită aparține... unui loc și unui timp, adică unei regiuni și unui moment istoric; ea este localizată și datată.* VIANU, S. 92. *Tot așa se arată viața sa și în mod exterior concentrată, localizată.* N. MANOLESCU, C. M. 109. *Dă glas stării de spirit sau de suflet..., câteodată de-a dreptul neîncrezătoare în vindecarea rănilor localizate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 20/4. ✧ (Despre boli, dureri etc.) *Vasiliad umbla să descopere la moș Costache o atingere a sistemului nervos, vreo infecție localizată.* CĂLINESCU, O. III, 135. *Semnul principal este durerea, care poate fi localizată sau difuză.* BELEA, P. A. 171. *Adipozitatea crescută poate îmbrăca uneori forme generalizate sau, dimpotrivă, localizate.* ABC SĂN. 17. *În cazul unor alterări localizate ale peretelui aortei, pot apărea dilatații aortice.* ib. 41. *Apendicita acută se poate complica cu peritonită localizată sau generalizată.* ib. 43. ✦ Determinat în spațiu (și timp). *Am adăugat și două-trei hărți de răspândire a numelor păsărilor... mai precis localizate.* BĂCESCU, PĂS. 196, cf. DM, DEX.

2. (Despre creații literare) Care a fost adaptat la specificul local, la condițiile istorice, sociale etc. ale unei epoci, ale unei regiuni etc.; care a dobândit prin adaptare caracteristici specifice unui anumit loc, unui anumit timp. *Multe din piesele localizate, drame ori comedii, nu tocmai rele în original.* CARAGIALE, O. V, 254. *Vorbind de o piesă localizată..., în care localizatorul... pune în gura unui tip graiul ardelean șarjat, ridiculizat, Eminescu protestează.* IBRĂILEANU, SP. CR. 163. *Aceste balade sunt simple transmiteri, prezentând numai caracteristicile unor variante localisate.* GR. S. II, 267. *Un catalog al tuturor pieselor tipărite, românești, streine sau localizate.* IZV. XIII, 37.

– Scris și: *localisat.* – Pl.: *localizați, -te.*

– V. **localiza.** Cf. fr. l o c a l i s é.

LOCALIZATÓR, -OÁRE adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care localizează **(2)**, care adaptează o operă literară. *La plagiat, meșterul localizator uită să spuie pe afiș cum că piesa... este ieșită din închipuirea și condeiul autorului adevărat.* CARAGIALE, O. V, 255. *Localizatorul măcar atâta trebuie să-nțeleagă că datorește autorului original.* id. ib. VII, 221. *Localizatorul* [unei piese] *... pune în gura unui tip graiul ardelean șarjat, ridiculizat.* IBRĂILEANU, SP. CR. 163, cf. LOVINESCU, S. IV, 614. *Macedonski este un localizator inteligent.* VIANU, L. R. 428, cf. DL, DM.

2. Adj. (Rar) Care precizează, care fixează în spațiu (și în timp). *Pentru funcțiunea localizatoare a limbii personajelor lui Caragiale, am dat câteva exemple.* VIANU, S. 93.

– Pl.: *localizatori, -oare.*

– Din fr. **localisateur.**

LOCALIZÁȚIE s.f. (Învechit) Faptul de a localiza; (învechit, rar) localizăciune. Cf. POLIZU, LM, ALEXI, W.

– Scris și: *localisație.* – Pl.: *localizații.* – Și: (învechit) **localizațiúne** (scris și *localisațiune,* pronunțat *-ți-u-)* s.f. LM.

– Din fr. **localisation.**

LOCALIZAȚIÚNE s.f. v. **localizație.**

LOCALIZĂCIÚNE s.f. (Învechit, rar) Faptul de a localiza; (învechit) localizație. *Corpul nu este nici pentru sine, nici prin sine. El nu e decât aparițiunea celui invisibil, localisăciunea celui infinit.* LAURIAN, F. 183 bis/22.

– Scris și: *localisăciune.* – Pl.: *localizăciuni.*

– **Localiza** + suf. *-ăciune.*

LOCÁLNIC, -Ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este din partea locului; care ține de un anumit loc; care se referă la un anumit loc; local **(I 1).** *Să scrie niscari scrisori... domnului catihet sau localnicului director.* PETROVICI, P. 123/4. *Lucrul... nu poate avea trebuință de alte dregeri, decât de oarecare, în parte, ce se ating curat de interesuri numai localnice* (a. 1831). URICARIUL, II, 219. *Aceasta ți-au adus isbânda, dar nu... năravurile și localnicile văpseli.* HRISOVERGHI, A. 72/6. *Spre cercetarea numitei cărți dogmatice s-au făcut sinod localnic.* SĂULESCU, HR. I, 121/25. *Să răduiască localnică cercetare prin Giudecătoria ținutală* (a. 1839). URICARIUL, V. 11/8. *Am crezut a ne face plăcuți cetitorilor noștri..., dându-i un color mai localnic* (a. 1850). PLR I, 30, cf. COSTINESCU. *Sunt aspiranți localnici, cu familia și cu casa din o anume comună și atunci ar fi, poate, bine să fie acolo învățători.* MAIORESCU, D. IV, 540. *Blajina localnică stăpânire ne-a îngăduit să trăim ca în sânul lui Avram.* ODOBESCU, S. III, 218, cf. DDRF, BARCIANU. *Drumurile pe care... le făceam cu prilejul necurmatelor vizite care se obișnuiau între „boierii" localnici.* IORGA, P. A. I, 19. *Putem alege... în zile de sărbătoare pe cel mai frumos din porturile noastre naționale, dar aceasta nu însemnează că vom purta portul național general, ci unul localnic.* PAMFILE, I. C. 340. *În colorit și concepție..., aceste opere au imprimată pecetea localnică.* PĂCALĂ, M. R. 472. *Geții localnici au respins pe intruși.* PÂRVAN, G. 127, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Vechii termeni localnici se păstrează.* DR. VII, 67, cf. CADE. *Cei localnici nu mai dovedeau să îngroape morții.* C. GANE, TR. V. 383. *Îi judecă... cu o îngăduință pe care ne îndoim c-o merită acest rod specific al intrigăriilor localnice.* SADOVEANU, O. XIX, 281. *Noi, românii localnici, nu înțelegeam să vorbim cu ei decât în limba noastră.* MOROIANU, S. 162, cf. SCRIBAN, D. *Oltenia va fi guvernată de un Divan compus din un boier mare trimis de la București... și cinci boieri localnici.* OȚETEA, T. V. 352, cf. ARH. FOLK. VII, 124, CĂLINESCU, S. 624, BLAGA, H. 229, GRAUR, F. L. 117. *O categorie... o formau așa-numiții mocani localnici.* VUIA, PĂST. 36. *O femeie localnică se sculase de cu noapte ca să pregătească bucate pentru ai casei.* PANAITESCU, O. Ț. 23, cf. L. ROM. 1964, 421, ib. 1966, 249. *Un grup de tineri localnici... cer ocârmuirii învoirea de a reprezenta câteva piese în limba națională.* IST. T. II, 42, cf. SCL 1970, 358, DEX, L. ROM. 1988, 270. ◇ Expr. **A fi localnic din...** = a fi originar din..., a fi de loc din... *Izbutise la concurs... un alt domn..., care însă era localnic din Buzău și își avea familia în Buzău.* MAIORESCU, D. IV, 410. *Acel musafir să nu fie localnic din Bagdad.* CARAGIALE, O. II, 256. *Prietenii Domniei mele... sânt localnici din Craiova.* IORGA, C. I. III, 245.

2. S.m. și f. Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăiește; om din partea locului. *Acei localnici de bun neam, boieri, să cerceteze izvorârea acestii pricini* (a. 1785). URICARIUL, I, 120. *El e singurul localnic care n-a căpătat friguri.* NEGRUZZI, S. I, 318. *Dacă localnicii americani n-ar fi întrebuințat coaja de chinină în contra frigurilor, poate această boală ar bântui și acum omenirea.* CONTEMPORANUL, I, 609. *Localnicii... ziseră bodaprosti de o întâmplare ca asta.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 120, cf. ALEXI, W. *Asemenea scrieri făcute de localnici... sânt rarisime în secolul al XVIII-lea.* IORGA, L. I, 502. *Localnicii aleseră și ei plecătorile: de-o parte mieii și sterpele, noatinii de alta.* AGÎRBICEANU, S. 365. *O puternică influență străină... rafinează atât gustul, cât și putința de exprimare plastică a localnicilor.* PÂRVAN, G. 192. *Un... tablou comparativ între numărul ocupațiilor localnicilor moldoveni.* N. A. BOGDAN, C. M. 102, cf. RF I, 74, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ARH. FOLK. I, 122. *Văd puțin mai jos și vreo două gospodării singuratice, de localnici săraci.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 161, cf. C. PETRESCU, R. DR. 166. *Localnicii nu se prea îmbulzesc în magaziile de antichități.* CONV. LIT. LXVII, 210. *Mi-am arătat în cuvinte prea tari nemulțumirea că... un localnic mă puse la locul meu.* VOICULESCU, P. I, 80. *După dezamăgiri și pagube, localnicii singuri au ajuns să găsească o soluție înțeleaptă.* SADOVEANU, O. XX, 7. *Localnicele din Săcele... poartă și ele astăzi tot mai puțin aceste gingașe marame.* MOROIANU, S. 198, cf. IORDAN, STIL. 111, SCRIBAN, D. *Nu este... adevărat că localnicii nu-și dau seama de înțelesul expresiei.* DR. X, 355. *Localnicii... se supun unui imperativ central, de interes strict privat.* CONSTANTINESCU, S. II, 135, cf. ARH. FOLK VII, 39. *Țipetele lor caracteristice de vânătoare fiind bine cunoscute nu numai localnicilor, dar și sezoniștilor.* BĂCESCU, PĂS. 205. *Localnicii, elvețieni reci dar hotărâți, vor asculta cu religiozitate protestantă enunțarea noilor table ale legii.* ARGHEZI, P. T. 22. *Localnicii erau gospodari străbalnici, dar cam nevoiași.* BLAGA, H. 41. *E o localnică.* STANCU, D. 352. *Localnicii, în loc să i se plece la picioare,... au venit înarmați.* CAMILAR, N. I, 235. *Nimeni nu se uita la el mai mult ca la alți localnici.* TUDORAN, P. 543, cf. DL, DM. *Castelul nu mai era... închis pentru localnici.* PREDA, M. S. 28. *Modul de identificare a localnicilor prin nume proprii.* COTEANU, S. E. 59. *Străinul... este un observator mai bun decât*

localnicii. N. MANOLESCU, A. N. III, 114. *Erau necunoscuţi în cercul restrâns al localnicilor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 30. *Localnicii mânuiesc săbii încovoiate cu lama lăţită la capăt.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 140, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1981, 559. *O ceată periculoasă de hoţi... păgubea pe localnici şi pe călători.* FOLC. TRANSILV. III, 393.

– Pl.: *localnici, -ce.*

– Din rus. **локальный** (după cuvinte terminate în *-nic).*

LOCÁNDĂ s.f. v. **locantă.**

LOCANDIÉR, -Ă s.m. şi f. v. **locantier.**

LOCANDIOĂRĂ s.f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui locandă. *Astă locandioară... se află în partea stângă a drumului.* BARONZI, C. II, 128.

– Pronunţat: *-di-oa-.* – Pl.: *locandioare.*

– **Locandă** + suf. *-ioară.*

LOCANDÍST s.m. (Învechit, rar) Locandier. *Era făcută ca să mărească şi mai mult părerile de reu ale nefericitului locandist pe care-l ruina.* BARONZI, C. II, 129, cf. ALEXI, W.

– Pl.: *locandişti.*

– **Locandă** + suf. *-ist.*

LOCÁNTĂ s.f. (Învechit) Local (mic şi modest) în care se serveşte mâncare şi băutură şi care poate oferi adăpost peste noapte drumeţilor, han; birt, ospătărie. *Slobod fiind a ţinea şi pe viitorime locante... în încăperile de sus* (a. 1836). DOC. EC. 650, cf. NEGULICI. *Patronul locandei îi pofti să se ducă pe la casele lor.* FILIMON, O. II, 172, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D. *Ţinea o mică locandă pe drumul de la Bellegarda.* BARONZI, C. II, 126. *Vezeteul trăsurii... ne duse la cea mai bună locantă.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 591, COSTINESCU. *La locanda unde mă duseră era aşa de scump ca la cele întâi hoteluri din Londra.* BOLINTINEANU, O. 275, cf. LM. *Aduc la cunoştinţa onoratului public că am deschis o locantă de lux la băile Slănicului.* GANE, N. III, 183. *I-a venit foame şi a întrebat pe un vătăşel de strada unde e vreo locandă.* CARAGIALE, O. V, 306. *Pâinea... se prefăcea în pesmeţi şi o vindea pe la locănţi.* CONTEMPORANUL, V, 200, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO I, XXV. *Da locantă nu e în târg – ducă-se la locantă! Ce caută pe urechile lui fii-meu?* D. ZAMFIRESCU, T. S. 97, cf. ALEXI, W. *Dacă nu găsiseră câţiva „franci" pentru „locanta" de lângă casa lui Paşcanu, locuinţă n-aveam cum plăti.* IORGA, P. A. I, 74, cf. TDRG. *Cei vreo doi sorcoveţi ce mai rămăseseră..., curând se topiră şi ei la locanta lui Borş.* HOGAŞ, DR. II, 48, cf. CADE. *De mult ţinea locantă... toţi mâncau la ea şi cheltuiau banii acolo.* SADOVEANU, O. II, 235, cf. GÁLDI, M. PHAN. 206, SCRIBAN, D., SCL 1950, 76. *Unul... fura din case, altul fura mantalele din cuierele locantelor.* CĂLINESCU, I. 111, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 478. *Arătă sătenilor îngrămădiţi în stânga şi în dreapta unei locante cu obloane.* CAMIL PETRESCU, O. III, 501. *După îndelungată osteneală, ajunse la locanta domnului Maicu.* STANCU, R. A. V, 89. *Frizerii, cafenele, birturi şi alte felurite locante nu prea înţesate de muşterii.* TUDORAN, P. 14, cf. DL, CONTRIBUŢII, II, 34, 46, DM, DEX, DN³, SCL 1978, 650, ib. 1980, 251, L. ROM. 1983, 241, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.

– Pl.: *locante* şi (învechit, rar) *locănţi.* – Şi: **locándă** s.f.

– Din ngr. **λοκάντα.** – **Locandă** < it. **locanda.**

LOCANTIÉR, -Ă s.m. şi f. (Învechit) Persoană care ţine o locantă; (învechit, rar) locandist. *Ieşiră certându-se, fără să-şi ia măcar noapte bună de la locantier.* FILIMON, O. II, 172. *În dăşărt fură toate ameninţările locandierului.* id. ib. 327. *Locantierul ne vorbi despre un vulcan ce s-ar fi aflând în apropierea satului.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., DM, CONTRIBUŢII, III, 158, DEX, SCL 1978, 650, ib. 1980, 251.

– Pronunţat: *-ti-er.* – Pl.: *locantieri, -e.* – Şi: **locandiér, -ă** s.m. şi f.

– Din ngr. **λοκάντιερις.** – **Locandier** < it. **locandiere.**

LOCÁRE s.f. (Învechit, rar) Acţiunea de a loca şi rezultatul ei; aşezare, punere. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Surorile limbei româneşti... remaseră mai libere întru locarea articlilor-pronume.* CP 78.

– Pl.: *locări.*

– V. **loca.**

LOCÁŞ¹ s.n. **1.** (Astăzi rar) Construcţie în care locuieşte sau poate locui cineva, locuinţă, casă, domiciliu; încăpere, odaie; p. ext. orice construcţie în care se poate adăposti cineva, sălaş, (învechit, rar) locfire. *Vulpile viezuini au şi pasările ceriului cuiburi, iară eu lăcaş nu am, nici cât să-mi plec odinioară capul.* CORESI, EV. 251. *Ca un om nemearnic te aciuiedzi prin lăcaşuri omeneşti.* VARLAAM, C. 332. *Va arăta casa sau lăcaşul cuiva... ca să meargă să-l ucigă.* PRAV. 310. *Câţi nu-l asculta..., el îi gonea din lăcaşurile lor.* NEAGOE, ÎNV. 76/17. *Pravila din bătrâni a otomanilor apără a intra bărbatul strein la lăcaşul femeiesc.* M. COSTIN, O. 297. *Se face călugăr... petrecând cu lăcaşul la locul unde au văzdut Daniil prorocul videniile.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116^{r}/4. *Hunii... sculându-să şi locuri noauă de lăcaşuri cercând..., asupra gotthilor au căzut.* CANTEMIR, HR. 256. *S-au tras către Ţara Leşască, cu oamenii lor, cerând de la leaşi locuri de lăcaş.* R. POPESCU, CM I, 355. *Au lăsat lăcaşul cel pământesc.* ANTIM, O. 225. *Se făcu cutremur mare..., atâta cât au căzdut ceale înalte şi mai frumoase lăcaşuri.* MINEIUL (1776), 162^{V2}/37. *S-au dus cu lăcaşul în Deva, de unde... s-au mutat în Braşov.* ŞINCAI, HR. II, 291/35. *Mestecarea romanilor celor aşezaţi cu lăcaşul în Dachia cu fămeile dăceşti.* MAIOR, IST. 12/26. *Va face cineva casă pre locul altuia... sau va face lăcaş preste lăcaşul altuia.* PRAVILA (1814), 83/23. *Aceşti ticăloşi... să află robiţi din lăcaşurile lor.* BELDIMAN, N. P. I, 110/15. *Petreceţi astfel în placide locaşe... streapădul lui Marte N-atinse încă pacea acestor adăpoaste.* HELIADE, O. I, 308. *Până în sară abia au agiuns... până la lăcaşul său cel de vară.* DRĂGHICI, R. 160/24. *Omul mai ales este director a*

naturei pe pământ..., înfrumuseţându-l cu ţarini, grădini şi lăcaşuri. GENILIE, G. 106/14. *Când se întoarce de la duşă la lăcaş..., să nu piarză prilejul d-a bea câteva pahară de apă.* DESCR. AŞEZ. 54/29, cf. VALIAN, V. *Fericitul locaş al tinereţelor sale îl lăsă între multe lacrămi.* FM (1844), 109¹/36. *Locaşul arindaşului va avea în curtea de păsări două comunicaţii.* BREZOIANU, A. 508/20. *Vii cu cete multe de tâlhari şi prădători S-aduci jale în locaşul unor pacinici muncitori.* NEGRUZZI, S. I, 119, cf. POLIZU. *Locaşul meu servă iarna adesea de adăpost binefăcător călătorilor... surprinşi de vijelii.* SION, P. 197. *Dăm cititorilor noştri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc... şi alte amărunte originale ale acestui locaş.* FILIMON, O. I, 108, cf. PONTBRIANT, D., CONV. LIT. IV, 206, COSTINESCU, LM. *Să te depărtezi nesilit de nimene de locaşul de odihnă şi pace şi să iei lumea în cap..., s-ajungi a te odihni pe bolovanii pustietăţilor.* CONV. LIT. VI, 19. *Va vedea acea stafle negreşit, îndată ce va intra noaptea în locaşul ei.* CONTA, O. F. 96. *Nimeni n-a afla locaşul, unde ea s-ascunde tainic.* EMINESCU, O. I, 83. *Plăteşte chirie..., părăseşte-ţi locaşul, te mută în altul.* id. S. P. 316. *Îmi vine a crede că aţi şi ajuns... în lăcaşul dv. din Lipsca.* CARAGIALE, O. VII, 109, cf. DDRF. *Astfel de locaşuri se ridică zilnic către suprafaţa pământului..., sunt multe bordeie cari se ridică.* MANOLESCU, I. 7, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pe unde mai nainte Şedea Tiest..., acum avea locaşul Feciorul său Egist.* MURNU, O. 67, cf. TDRG, CADE. *Aceste două suflete care-şi trăiau aparte fiecare viaţa sub acoperământul aceluiaşi locaş.* BART, E. 60, cf. SCRIBAN, D., GRAUR, F. L. 117, DL, DM, L. ROM. 1967, 244, HRISTEA, P. E. 217, M. D. ENC., DEX. *În mijlocul unei cămări, gătită ca un locaş de zână, se afla un pat... de aur.* POPESCU, B. III, 70. *S-a născut un Domn prea bun, În locaşul lui Crăciun.* PAMFILE, CR. 57. *Îi dă drumul prin oraş, Să-şi mai vadă-al său locaş.* FOLC. MOLD. I, 187. *Domnul sfânt vă dăruiască Locaş pentru domnia-voastră... Să sălăşluiţi Pe cei neavuţi.* NUNTA, 214. *Mai fericit este cineva cu strâmt trai în locaşul său, decât toate desfătările în casele străine* (= nicăieri nu este ca acasă). Cf. CANTEMIR, IST. 96, ZANNE, P. III, 206. *Locaşul săracului foc şi viaţa-i pară de foc,* se spune despre viaţa foarte grea a omului sărac. Cf. CANTEMIR, IST. 154, ZANNE, P. V, 556. ✧ F i g. *Cine are ascultare..., acela este lăcaşul tuturor bunătăţilor.* ANTIM, P. 26. [Sufletul către trup] *Eu te voi părăsi... neputând să mai lăcuiescu într-un lăcaş unde diavolul iaste stăpân* (a. 1750). GCR II, 48/22. *Zavistnice vrăjmaş! Şi tu, ficlene, altul!... fiţi precum aţi fost lăcaş al răutăţii.* ZILOT, CRON. 336. *Gândirea mea, ca o streină în lăcaşul său, îmi cercetează fiinţa.* MARCOVICI, C. 11/18. *Pe ţermura înflorită... Loc astăzi a desfeterii şi vesel şi dregălaş, Naturii de mulţemire şi măiestriei lecaş.* POGOR, HENR. 4/20. *Acea tânără simţire Ce-n singurătate numai îşi are locaşul seu.* NEGRUZZI, S. II, 12. *Până încă arta să nu-şi vâre mâna în astă pădurice, ea era locaşul naturii.* BOLLIAC, O. 214. *Plânse încă câtăva vreme, apoi se linişti şi un somn dulce luă în curând ospeţie în acest locaş zbuciumat.* CONV. LIT. IV, 79. *Din raiul nălucirei Pentru ce m-ai deşteptat? Din locaşul fericirei Pentru ce m-ai depărtat?* ALECSANDRI, P. II, 98. *Ideea cea nouă, născută din adâncimea unui cap cugetător..., părăseşte locaşul tainic al formării intelectuale.* MAIORESCU, CR. II, 120. *Este de ajuns a mânca numai inima duşmanului, căci se presupune că sufletul acolo îşi are locaşul.* CONTEMPORANUL, II, 50. *Din ale voastre suflete mai bune Duraţi locaşul lumii viitoare.* VOICULESCU, POEZII, I, 25. *Chipul meu de lut, ce n-a ştiut Să fie sufletului un locaş.* PILLAT, P. 157. ✧ E x p r. (Popular) **A da** (cuiva) **locaş** = a primi pe cineva în casă; a adăposti, a găzdui. *Un norod strigă către mai-marele lui să nu dea lăcaş ostaşilor streini* (a. 1694). FN 41. *Un copilaş... Se roagă să-i dau lăcaş.* I. VĂCĂRESCUL, P. 10/20. *Va pedepsi straşnic pe aceia ce îi vor da locaş seau îl vor scăpa.* BĂLCESCU, M. V. 377. *Asia nu-mi dă locaş şi nici Europa.* COŞBUC, AE. 20, cf. DEX. (Învechit) **A lua locaş** = a se adăposti. *În umbrele crângului a luat locaş suflarea păcei, în tăcere neturburată.* CONV. LIT. IV, 187. ✦ (Cu determinări ca „sfânt", „dumnezeiesc", „de rugăciune" etc.) Biserică; mănăstire; schit; (rar) templu. *Veselesc cetatea lui D[u]mnezeu, sv[i]nţi lăcaşul lui cel înalt.* BIBLIA (1688), 396¹/57. *M-am apucat de am înălţat din temelie acest sfânt lăcaş.* ANTIM, O. 327. *Dumnezeieştile lăcaşuri cu luminatele tale daruri împodobeşti.* id. ib. 410. *Daniile lăsate prin diiată ca să dea la sf[i]ntele lăcaşuri.* PRAVILA (1814), 167/7. *Cei mai mulţi nu avem fără numai părinteşti şi strămoşeşti zidiri ale caselor noastre şi lacaşurile credinţei noastre* (a. 1815). URICARIUL, I, 242. *Văd o veche monăstire... Spre locaşul mântuirei paşii mei a îndreptat.* NEGRUZZI, S. II, 16. *Vizitam odată locaşurile sfinte, Măreţe suvenire din vremi ce-au încetat.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Am intrat în locaşul lui Dumnezeu.* FILIMON, O. I, 94. *Au făcut mult omor..., ucigând şi călugării şi poporul adăpostit în sânul acelui sfânt locaş.* CONV. LIT. II, 9, cf. 19. *Domnul Ştefan, viteaz mare..., Locaş sfânt creştinătăţei astăzi vrea să facă dar.* ALECSANDRI, P. I, 32. *În locaşul lui Dumnezeu... toţi oamenii sunt deopotrivă.* CONV. LIT. VI, 8. *Domnitorul... opri pe comisul Comăneanu la uşa sfântului locaş.* MAIORESCU, CR. II, 16. *Un simţimânt de recunoştinţă acordat adevăratului ctitor al sfântului locaş.* ODOBESCU, S. I, 392. *Oamenii... au uitat de mult cărarea ce duce la locaşul icoanelor.* CARAGIALE, O. IV, 80. *Dar cine-i Vesta ceea? ce templu e acesta... Locaş de mântuinţă şi pavăză cerească.* id. ib. VI, 319. *Omul abătut din cale... venise să turbure liniştea sfântului locaş.* SLAVICI, O. I, 201. *Banii ne trebuie... să clădim locaşe pentru iertarea păcatelor noastre.* DELAVRANCEA, O. II, 196. *A plecat cu oastea-ntreagă Loc de sfânt locaş s-aleagă.* COŞBUC, P. I, 84. *Mai plăcute să fie lui Dumnezeu aceste locaşuri de rugă şi de evlavie.* SBIERA, F. S. 19. *Proprietarul moşiei... mai totdeauna singur făcea locaşul bisericesc.* id. ib. 365. *Prisosul de bani de la ridicarea unui locaş dumnezeiesc se păstra.* PAMFILE, COM. 2. *La praznice mari, nici jumătate din credincioşi nu mai încăpeau în sfântul şi vechiul locaş.* AGÎRBICEANU, S. 224. *Simţeau... nevoia de a avea aproape de ei un locaş de rugăciune.* N. A. BOGDAN, C. M. 35. *Râvna lui cea mai scumpă în viaţă era să vadă înălţându-se un sfânt locaş de piatră.* REBREANU, I. 224, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Acei boieri de altădată şi-au răscumpărat multe răutăţi, clădind lăcaşuri sfinte.* SADOVEANU, O. XIX, 452. *Întreaga pictură stoarce*

uimirea tuturor oaspeţilor acestui sfânt locaş de închinare. MOROIANU, S. 174, cf. SCRIBAN, D. *Ctitorii bisericii... nu au atâtea degete... câte minuni se află în sfântul locaş.* VIANU, A. P. 179. *Li se vor fi dat în mâini toate cărţile mânuite de preot în sfântul locaş.* CĂLINESCU, O. XIV, 43. *Dimensiunile unui schit de forma hexagonală a locaşurilor de rugăciune.* VINEA, L. II, 108. *Oamenii au locaşuri de rugăciune proprii.* PANAITESCU, C. R. 44. *Şi eu m-oi face Un mic dăscălaş La cel sfânt locaş Şi pe la icoane Oi duce plocoane.* ALECSANDRI, P. P. 9. *Să facă o sfântă mănăstire... Ca locaş de cununie şi de botezuri să fie.* MARIAN, SA. 249. *Biserica St. Treimi... un locaş sânt şi dumnezeiesc.* id. T. 70. *Eu m-oi preface Chiar în dăscălaş, În sfântul locaş.* PAMFILE, C. Ţ. 133. ✦ (Adesea cu determinări care indică felul) Clădire în care se desfăşoară activitatea unei instituţii publice; sediu. *Îl priveşti cătând să afle în a artelor locaşe Nu icoane renumite..., Ci tabloul melancolic unde-un june-amorezat Stă jălind.* NEGRUZZI, S. II, 12. *Judecătorii au chemat pre un om... în locaşul dreptăţii.* CONV. LIT. IV, 28. *Mergea la cancelarie, băga vină pentru stricăciunile întâmplate locaşului.* VOICULESCU, P. I, 119. *Şcoala de catiheţi de la Folticeni... e un locaş de chin şi istovire a minţii.* SADOVEANU, O. XX, 502. *Fosta clădire... găzduieşte acum două lăcaşuri scenice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 16/2. ✦ P. a n a l. Loc ferit, spaţiu amenajat, construcţie (de cult) care oferă protecţie, ocrotire etc. *Să i se dea un venit în vro monăstire şi..., în orice vreme şi locaş, împăratul să-i dea titlul de preastrălucit.* BĂLCESCU, M. V. 252. *O zidire Ce pe muche se ridică, locaş trist nelocuit..., mănăstirea învechită, Feodală cetăţuie.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *La noi, ca şi aiurea, mănăstirile n-au fost, odinioară, numai locaşuri de retragere.* ODOBESCU, S. II, 41. *Moştenitorul firesc al acestui locaş de pace, a[l] acestei grădini închise ca o odaie.* EMINESCU, P. L. 99. *El mergea, frate, mergea, Pân'ce-n codru agiungea Drept la fagul Mihului, Locaşul voinicului.* ALECSANDRI, P. P. 208. ✦ P. a n a l. (Urmat de determinări) Mormânt; (popular) loc de veci. *Sub biserica asta nouă sunt catacombele monastirii... oasele morţilor... le dezgroapă din umedul lor locaş.* NEGRUZZI, S. I, 215. *Pe-a săracilor morminte numai iarbă verde creşte, Te salut, locaş cucernic sermanului muncitor.* id. ib. II, 17. *Aveam durerea a-i întovărăşi remăşiţele la ultimul locaş.* GHICA, S. 68. *Acolo au odihna, locaş adânc, tăcut, Eroi ce mai-nainte mult zgomot au făcut.* ALEXANDRESCU, O. I, 67. *Însoţiră rămăşiţele mortale ale acestui celebru artist până la locaşul etern.* FILIMON, O. II, 316. *Ai tăi vechi şi dragi tovarăşi, capul, armele plecând, La lăcaşul tău de moarte te duc jalnic suspinând.* ALECSANDRI, P. I, 198. *Un conduct funebru... ducea la ultimul său locaş pe un june.* MACEDONSKI, O. IV, 15. *S-apropie trist de locaşul celui părăsit... şi, dând din cap, prinde a vorbi mortului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 162. *Ducem visuri şi nevoi Într-un locaş de ţernă.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 76. *Domnul Ştefan fu zidit în lăcaşu-i de marmură şi piatră.* SADOVEANU, O. XIX, 14. *Chateaubriand şi-a găsit locaşul de veşnicie... în cântecul valurilor.* CĂLINESCU, C. O. 339. *Să fi văzut atunci cu câtă veselie erau purtaţi către locaşul cel din urmă.* VIANU, L. R. 413. ✦ P. a n a l. (În concepţiile religioase) Loc, spaţiu imaginar în care se află Dumnezeu, sfinţii, îngerii, zeii, sufletele celor morţi etc. *Să hie lăcaşu sufletului lui cu Ariia într-unu locu* (a. 1658). IORGA, S. D. XVI, 193. *Lăcaşul şi traiul nostru este în ceruri.* NEAGOE, ÎNV. 18/4. *Roagă... ca să dea puteare dintru înălţimea lăcaşului său.* ANTIM, O. 22. *L-ai făcut de au câştigat lăcaşurile şi fericirile ceale cereşti.* id. ib. 132. *Scumpul şi neînduratul nu să va sălăşlui în lăcaşurile cele vecinice* (a. 1746). ap. TDRG. *Mama mea s-a dus la locaşul unde locuiesc dreptii.* C. A. ROSETTI, N. I. 112, cf. PONTBRIANT, D. *S-au pogorit din fericitele locaşuri ale Olimpului, ca să deprindă patimele omeneşti.* CONV. LIT. IV, 20. *Dulcea-mi mângâiere... A pierit, s-a dus cu tine În locaşul de lumine... Şi eu plâng pe-al tău mormânt.* ALECSANDRI, P. I, 175. *A fost odinioară să se facă în locaşul zeilor... o nuntă strălucită.* CARAGIALE, O. III, 325. *Mesenii... -nchinară La zeii fericiţi cari-au locaşul În cerul larg.* MURNU, O. 219. *Cerul fiind locaşul lui Dumnezeu... şi al cetelor îngereşti, stelele sunt făcliile ce se aprind noaptea, spre a lumina sfânta lume a celor fără de sfârşit.* PAMFILE, CER. 153. *E oare om... care să poată să-şi scape sufletul din locaşul morţilor?* CĂLINESCU, S. 577. *Germanii spun că eroii se duc la Walhalla, locaşul fericirii.* PANAITESCU, C. R. 42. *Iată c-ajungea La locaşul Domnului Şi la poarta raiului.* TEODORESCU, P. P. 90. (F i g.) *Sufletul închipuit ca un castel cu... apartamente (concentrice), cel din centru e... locaşul lui Dumnezeu însuşi.* CĂLINESCU, I. 219. ✦ P. a n a l. Loc de adăpost sau de culcuş al animalelor, al păsărilor etc. *Liliacul răspunse: „... Tot locul locaşului mieu... iată că a-l afla nu pot".* CANTEMIR, IST. 155. *Păsările... îş vor şti schimba lăcaşurile sale.* ANTIM. O, 108, cf. PONTBRIANT, D. *Locaşurile animalelor domestice.* BREZOIANU, A. 505/19. *Cu pasuri regulate, eu măsur al tău pod, Bahlui! locaş de broaşte!* ALECSANDRI, P. I, 202. *Întrebe pe un vierme ce naşte într-o floare De-i pasă dacă planta, plăpând locaş al său..., veştejeşte, moare Sub dintele lui rău.* BOLINTINEANU, O. 192. *Munţii îs locaşu vulturilor.* SCRIBAN, D. ✦ Loc, spaţiu (limitat), întindere (mărginită); teritoriu locuit de o populaţie; aşezare. *Să întind cu lăcaşul multe neamuri foarte, unile după alalte stând, până la Moetis.* CANTEMIR, HR. 61. *Neamul Rascian cât mai curând să-l ducem în ţănuturile sau lăcaşurile de ei mai înainte avute.* ŞINCAI, HR. III, 161/26. *Locaşurile lor cele bătrâne au fost preste Dunăre.* id. ib. I, 70/15. *Dachii cei ce era cu lăcaşurile sale mai către Dunăre... toţi au fugit şi s-au tras mai înlontru în Dachia.* MAIOR, IST. 7/19. *Pământul... este lăcaşul neamului omenesc.* GENILIE, G. 1/17. *Între Piatra Detunată Ş-al Sahastrului Picior..., Acolo de rea furtună E lacaşul cel cumplit.* ASACHI, S. L. I, 169. *Moleşirea a intrat în locaşul voinicilor.* BĂLCESCU, M. V. 556. *Italia, acel locaş al soarelui şi al poeziei.* FILIMON, O. II, 78. *Sunt două popoare dopotrivă antice,... absolutamente diferite prin locaş şi prin tulpină.* HASDEU, I. C. I, 77. *Pe câmpul cel de moarte, Crunt locaş de rele soarte, S-a lăsat acum deodată O tăcere-nfricoşată.* ALECSANDRI, P. II, 18. *Tu, Doamne,... ai întocmit lumea şi frumoasă ne-ai lăsat-o nouă, locaş de vieţuire.* SLAVICI, O. I, 113. *Voinţa mea e să nu curgă sângele pe*

locaşul meu ohavnic. DELAVRANCEA, O. II, 70. [S-au deschis] *porţi de peşteri. Izvoare nouă au izbucnit din aceste lăcaşuri subpământene.* SADOVEANU, O. XIX, 251.

2. (Tehn.) Spaţiu lăsat liber într-o piesă sau într-un sistem tehnic, în care urmează să intre un element al unei alte piese sau al unui alt sistem tehnic pentru a forma un tot în funcţionare. Cf. DAMÉ, T.$_2$ 37. [Colţarul cu limbă] *are dispozitivul unui briceag... Prezentă... matca, plăselele sau locaşul.* PAMFILE, I. C. 117. *Plăcile sunt distanţate între ele... prin locaşuri speciale.* ENC. TEHN. I, 393. *Locaşul suveicii poate fi cu cădere liberă.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 464. *Capătul gros al tangonului se fixează solid în barcă printr-un locaş cu pană.* GHELASE, U. P. II, 117, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, A IV 3.

– Pl.: *locaşuri* şi *locaşe.* – Şi: **lăcáş, lecáş** s.n.

– Din magh. **lakás** (prin apropiere de *loc).*

LOCÁŞ², -Ă s.m. şi f. (Învechit, rar) Locuitor. *Acel nărod băsărăbesc, sculându-să de pe câmpii Basarabiii, să să fie tras spre pădurile Oltului şi acolo deciia să fie rămas locaşi; de la carii şi astăzi familia Băsărăbeştilor în Ţara Românească să trage.* CANTEMIR, HR. 470.

– Pl.: *locaşi, -e.*

– **Loc** + suf. *-aş.*

LOCAT s.n. v. **lacăt.**

LOCATÁR, -Ă s.m. şi f. **1.** Persoană care locuieşte **(I 1)** într-o casă. *Aceasta ar fi şi făcut-o, daca n-ar fi aflat casa deşeartă de locatari.* BARONZI, I. G. 374. *În cursul locaţiunei..., micile reparaţiuni (reparaţiuni locative)..., prin uz, sunt în sarcina locatarului.* HAMANGIU, C. C. 362, cf. ALEXI, W. *Moştenise servitoarea locatarei care plecase în Algeria.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 222, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Telefonul... e tocmai jos şi pentru serviciul tuturor locatarilor.* A. HOLBAN, O. I, 102, cf. CADE. *În curte, aceleaşi distracţii observate, mereu, în anii cât a fost locatar.* BACOVIA, O. 243. *Noi suntem locatari în aceeaşi clădire.* CAMIL PETRESCU, T. I, 308. *Uneori întâlnea un locatar de la alt etaj.* C. PETRESCU, C. V. 41, cf. SCRIBAN, D. *Pensiunea... este atât de pregnant zugrăvită, începând cu patroana şi trecând printre figurile tuturor locatarilor.* CONSTANTINESCU, S. II, 390. *Chiria... la locatarii cei mai săraci echivalează aproape cu cifra venitului muncii.* ARGHEZI, P. T. 36. *Casa... e în abandon pe afară, dar curat întreţinută înăuntru de noii locatari.* CĂLINESCU, C. O. 249. *Era învăţată cu felul de viaţă al locatarului.* VINEA, L. I, 55, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3. (F i g.) *Micul aparat leagă pe locatarii aceleiaşi epoci.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 21. ✧ (Prin extensiune) *Acest fapt... întrerupe prietenia dintre ea şi locatarii de drept ai celulei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 8/3.

2. Arendaş. *Cultivatorul fiind un simplu locatar sau arendaş.* GHICA, S. 600, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

– Pl.: *locatari, -e.*

– Din fr. **locataire.**

LOCÁTEC s.n. v. **locatic.**

LOCÁTIC s.n. (În dicţionarele din trecut) Taxă de magazinaj. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Rar) Arendă, chirie. Cf. LM.

– Pl.: *locatice* şi (rar, m.) *locatici* (ALEXI, W.). – Şi: **locátec** s.n. LM.

– **Loc** + suf. *-atic.*

LOCATÍV, -Ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la locaţie **(I 1);** care se referă la casele închiriate. Cf. COSTINESCU. *Micile reparaţiuni (reparaţiuni locative)... sunt în sarcina locatarului.* HAMANGIU, C. C. 362, cf. ALEXI, W. *Convenţiuni locative.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *O altă sarcină importantă a instanţelor constă în apărarea drepturilor locative.* PR. DREPT, 723, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. ✧ *Valoare locativă* = venitul pe care îl poate aduce un imobil, o construcţie, un apartament în cazul închirierii acestora. *Care este valoarea locativă a unei poverni ori velniţe.* EMINESCU, O. XI, 429. *Legea cere ca stabilimentele industriale să fie evaluate... după valoarea lor locativă, adică după suma cu care s-ar putea închiria.* id. ib. 430, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN^3. *Spaţiu locativ* = ansamblul încăperilor locuite sau destinate a fi locuite de cineva, pentru care se poate încheia un contract de locaţie; p. e x t. autoritate care se ocupă cu administrarea acestor spaţii. *Juristul adusese rubedeniile de la ţară... spre a simula respectarea spaţiului locativ.* CĂLINESCU, S. 205, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Fond locativ* = totalitatea suprafeţelor de locuit aflate în proprietatea statului şi închiriate populaţiei. Cf. M. D. ENC.

2. S.n. (Şi în sintagma *cazul locativ)* Caz al flexiunii nominale în unele limbi, care arată locul unde se petrece acţiunea verbului. *Asimilaţia deplină proactivă se găseşte... în gen., dat., locativ sng. msc. şi neutru a declinaţiei compuse (hotărâte) a adjectivelor.* EMINESCU, O. XIV, 452, cf. 462. *Ablativ (locativ) al celor trei declinări... se păstrează destul de bine încă în aromână.* GR. S. I, 218, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Relaţiunea se poate combina cu locul, în acest chip ajungem să avem locative de relaţiune.* DR. VII, 285. *Raportul local între o parte a frazei şi alta poate fi exprimat şi prin dezinenţe, care în unele limbi au o formă anume numai pentru cazul locativ.* PUŞCARIU, L. R. I, 147, cf. SCRIBAN, D. *Limba indo-europeană avea şi cazul locativ, care indica locul unde se situează acţiunea verbului.* GRAUR, I. L. 150. *Uneori în locuţiunile verbale apare, alături de verbe, substantivul în cazul dativ în funcţiune de locativ.* SG I, 43, cf. II, 10. *Locativul răspunde la întrebarea „unde", „în ce loc".* DL, cf. DM, SCL 1960, 381. *Locativul rămâne un caz deosebit de toate celelalte.* IST. L. ROM. I, 125, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Formă de acuzativ sau de genitiv cu valoare de locativ.* IVĂNESCU, I. L. R. 151. ✧ (Adjectival) *În română, dativul locativ e cristalizat într-un număr restrâns de expresii, cu caracter vechi popular.* SCL 1960, 385. *Ideea locativă se exprimă uneori prin ablativ instrumental.* IST. L. ROM. I, 250.

– Pl.: *locativi, -e.*

– Din fr. **locatif.**

LOCATÓR, -OÁRE subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care dă în locaţie **(1 1)** un bun material. Cf. COSTINESCU, LM. *Locatorul este dator... de a trăda locatarului lucrul*

închiriat sau arendat. HAMANGIU, C. C. 361. *Dacă din aceste viții... derivă pentru locatar o daună oarecare, locatorul este dator a-l dezdauna.* id. ib. 362, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ (Învechit, rar) Arendaș. *Arindașul esploietă câmpul cărui îi este locator (chiriaș) cu contract.* BREZOIANU, A. 500/31.

2. S.n. (În sintagma) *Locator radio* = radiolocator. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *locatori, -oare.*

– Din lat. **locator,** fr. **locateur.**

LOCÁȚIE s.f. **I. 1.** Dare sau luare în folosință temporară a unui bun mobil sau imobil în schimbul unei plăți; închiriere; arendare; (învechit și popular) năimire **(1).** *Condițiunile generale ale producerei agricole a județului, precum proprietatea, locațiunea ei, capitalurile, creditul, munca.* I. IONESCU, M. 280, cf. PROT.–POP, N. D., LM. *Se cheamă închiriere locațiunea edificiilor și aceea a mișcătoarelor.* HAMANGIU, C. C. 359. *Arendare, locațiunea fondurilor rurale.* id. ib., cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Îi mai rămâneau destule... în caseta de siguranță luată în locațiune la Banca Națională.* CĂLINESCU, S. 618, cf. DL, DM, DEX, DN[3]. ✦ (Învechit, rar) Închiriere a unui loc sau a unei loji la teatru. Cf. COSTINESCU. ✦ Chirie plătită pentru anumite lucruri luate în folosință temporară. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN[3]. ✧ *Taxă de locație* = taxă care se plătește drept sancțiune pentru depășirea termenului de încărcare sau de descărcare a vagoanelor de cale ferată, a autovehiculelor sau a vapoarelor de marfă din porturi. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. (Jur.; în forma *locațiune;* și în sintagmele *contract de locațiune, locațiunea lucrărilor, locațiunea lucrurilor)* Contract prin care una dintre părțile contractante se obligă să procure și să asigure celeilalte părți folosința unui lucru pentru un timp determinat în schimbul unei sume de bani. *Obiectul contractului de locațiune este un lucru sau o lucrare.* HAMANGIU, C. C. 358. *Locațiunea lucrurilor este un contract.* id. ib. *Locațiunea lucrărilor este un contract prin care una din părți se îndatorește, drept un preț determinat, a face ceva pentru cealaltă parte.* id. ib. 359, cf. DEX, DN[3]. *Contract de locațiune... în virtutea căruia o persoană numită locator se obligă să asigure altei persoane numită locatar folosința integrală sau parțială a unui lucru sau prestarea unui serviciu.* DDC. *Locațiunea lucrărilor (serviciilor).* ib. ✦ Convenție prin care o persoană (fizică sau juridică) dobândește dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului în schimbul unor beneficii care îi revin acestuia din urmă; concesiune. *Condițiunile de locațiune ale proprietăților statului.* I. IONESCU, M. 286. *Se consideră ca o locațiune orice concesiune timporară a unui imobil, drept o prestațiune anuală.* HAMANGIU, C. C. 359. *Locațiunea veniturilor statului aduce enorme foloase.* SEVERIN, S. 24.

3. (Mar.) Determinare a poziției unei nave în larg. DN[3], DEXI.

4. (În dicționarele din trecut) Așezare într-un anumit loc sau într-o anumită ordine; aranjare, dispunere, (învechit) orânduire **(1).** Cf. LM, BARCIANU.

II. 1. Loc unde se află ceva, unde se petrece ceva, s i t u a r e; localizare, amplasare. Cf. DEXI. □ *A fost construit un nou edificiu pe aceeași locație. Vom anunța locația simpozionului. S-a găsit o locație bună pentru noua construcție.*

2. Sediu al unei instituții, al unei firme etc. Cf. DEXI.

– Pl.: *locații.* – Și: **(I) locațiúne** (pronunțat *-ți-u-)* s.f.

– Din fr. **location,** lat. **locatio, -onis.** – Sensul **II** < engl. **location.**

LOCAȚIÚNE s.f. v. **locație.**

LÓCĂ s.f. (Med. vet.) Denumire dată unor boli infecțioase ale puietului de albine, provocate de un bacil care atacă larvele. *Ministerul Agriculturii și Silviculturii... să ia măsuri pentru combaterea bolilor la albine și să acorde o deosebită atenție lichidării „locei".* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 859, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, NALR–O IV MN 264, 2 197, ib. h 693. ✧ *Loca americană* = boală infecțioasă a larvelor de 48–50 de ore, provocată de *Bacillus larvae.* Cf. M. D. ENC. *Loca europeană* = boală infecțioasă a larvelor de 3–4 zile, provocată de *Bacillus pluton;* putrezirea puietului. ib.

– Gen.-dat.: *locei.*

– Din fr. **loque.**

LÓCBAIDĂN s.n. v. **locbaităl.**

LÓCBAITĂL s.n. (Germanism regional) Daltă (de scobit). Cf. GLOSAR REG. 45, FLOREA, T. F. 320.

– Pl.: *locbaitâle.* – Și: **lócbaitel** (FLOREA, T. F. 320), **lócbaidăn** (GLOSAR REG. 45, FLOREA, T. F. 320), **lógbaităn** (scris și *log-baităn* FLOREA, T. F. 320) s.n.

– Din germ. **Lochbeitel.**

LÓCBAITEL s.n. v. **locbaităl.**

LOCEALĂU s.n. v. **loceolău.**

LOCEARLĂU s.n. v. **loceolău.**

LOCEOGĂU s.n. v. **loceolău.**

LOCEOLĂU s.n. (Prin Maram., Transilv. și Ban.) Stropitoare **(II 2).** *Lociolău* (a. 1891). ap. TAMÁS, ET. WB., cf. ALR II 2 554/53, 64, 316, 334, ALR SN IV h 1 041, ALRM SN II h 857, LEXIC REG. 71, MAT. DIALECT. I, 204.

– Pl.: *lociolaue.* – Și: **locealău** (ALR SN IV h 1 041/346, ALRM SN II h 857/346), **locearlău** (ALR II 2 554/316, ALR SN IV h 1 041/316), **locerlău** (ALR II 2 554/64, pl. *locerleie* ib.), **loceorlău** (ib. 2 554/53, ALR SN IV h 1 041/53, 349, LEXIC REG. II, 106), **loceogău** (LEXIC REG. 71) s.n.

– Din magh. **locsoló.**

LOCEOLÍ vb. IV v. **leocei.**

LOCEORLĂU s.n. v. **loceolău.**

LOCERLĂU s.n. v. **loceolău.**

LOCFÍRE s.f. (Învechit, rar) Locaș[1] **(1).** *Doamne, iubiiu dulce frumuseațea casei tale și locfirea*

(locul-mutare H, loc de sălaş C², locul sălaşului D) *slaveei tale.* PSALT. 44.

– **Loc + fire** (calc după slavon. **мѣстопрѣбываниѥ**).

LOCH s.n. (Nav.) Instrument cu care se măsoară distanţa parcursă de o navă şi viteza de deplasare a acesteia. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113²/18, CADE, ABC MAR. *Mihule, tu să mă aştepţi pe mine, să aruncăm lochul.* TUDORAN, P. 179. *Lochul trebuie să fie montat în axul navei.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ✦ (Tehn.) Dispozitiv folosit la aterizarea avioanelor. *Pentru aterizaj, dispozitivul întrebuinţat este un loch ce întrerupe motorul şi trimite comenzile la zero.* ENC. TEHN. I, 181.

– Scris şi: *loc.* POEN.–AAR.–HILL., V. II, 113²/18. – Şi: **loh** (ABC MAR.), **log** (TUDORAN, P. 179) s.n.

– Din fr. **loch.** – **Log** < engl. **log.**

LOCÍ vb. IV. Tranz. şi intranz. (Prin Ban.; despre pisici, câini etc.) A bea lingând sau sorbind; (regional) a leorpăi. Cf. ANON. CAR., GĂMULESCU, E. S. 148, L. COSTIN, GR. BĂN. 130.

– Prez. ind. pers. 3: *loceşte.*

– Din sb. **ločem** (prez. ind al lui *lokati).*

LOCIURÍ vb. IV v. **leocei.**

LÓCK-OUT s.n. (Anglicism) Închidere a unei întreprinderi şi concediere în masă a muncitorilor pe timp limitat, pentru a-i forţa să accepte anumite condiţii. *Ne zbatem... între greve, lock-auturi, speculă şi concluziuni.* SADOVEANU, O. XIX, 181, cf. DEX, L. ROM. 1975, 176, DN³, L. ROM. 1993, 574.

– Scris şi: *lock-aut.* – Pronunţat: *loc-aut.* – Pl.: *lock-outuri.*

– Din engl. **lock-out.**

LOCMÁ s.f. (Învechit) **1.** Preparat culinar (dulce) foarte gustos, de provenienţă turcească; p. ext. mâncare gustoasă. Cf. I. GOLESCU, C. *Nu-ţi cere inima ceva locmale?... – N-am vreme, că-s grăbit... – Pe nemâncate?* ALECSANDRI, T. 136. *Ce dulceţi bune făcea! Ce locmale, Baclavale!* id. ib. 341, cf. CIHAC, II, 591, DDRF, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 239, ALEXI, W. *Dulceţuri, cozonace şi sumă de locmale.* ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1963, 69, DEX.

2. Fig. Câştig, venit considerabil; sumă mare de bani; afacere avantajoasă, câştig neaşteptat, chilipir. *Văzând şi domnul că nu-i merge în pământul Moldovei, fiind învăţat în Ţara Românească cu venituri mai mari, au scris la Ţarigrad... să se mazilească... şi o cerea una ca aceasta fiind învăţat cu locmale mai mari* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 200/18. *Lui vodă foarte îi plăcu locmaua, adică mulţimea de bani ce luă de la mitropolitul Dionysie.* ZILOT, CRON. 75. *Oare aceste bogăţii multe şi atâtea mii de scumpete pentru mine să fie gătite?... Nu te amăgi... Nu este de nasul tău această locma! Un astfel de noroc... poate să-ţi aducă nescai ticăloşii mari.* GORJAN, H. IV, 92/11. *Ce locma îmi cade în mână, când cu gândul nu gândeşti, şi mă despăgubesc de toate cu prisos.* PR. DRAM. 167, cf. POLIZU. *Papugii Aici alergau, Lipsiţi de parale Şi sembogăţeau Înghiţând locmale.* ALECSANDRI, T. 138, cf. DDRF, ŞIO II$_1$, 239. *Să stai tu la-ndoială, când îţi cade aşa locma în mână!* D. ZAMFIRESCU, T. S. 32, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu au de a face cu un concurent sosit în ultimul moment să le smulgă locmalele de la gură.* C. PETRESCU, O. P. II, 241. *Locmaua sau pomana câtorva zeci de milioane anual.* COCEA, S. II, 575, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ✧ Loc. adv. şi adj. **Cu locmaua** = în cantitate mare, foarte mult; cu toptanul. [Avocatul] *cerea... parale cu locmaua.* KLOPŞTOCK, F.122.

– Pl.: *locmale.* – Şi: **lucmá** s.f. POLIZU, ALEXI, W., CIHAC, II, 591.

– Din tc. **lokma.**

LOCMAGIÚN s.n. (Învechit) Preparat alimentar sau farmaceutic, dulce, cu aspect de pastă, având proprietăţi afrodiziace, şi care era folosit împotriva impotenţei. *Laptele de nucă de cocos... este cel mai de frunte pentru dulceaţa de locmagiun, deşteaptă adormita simţire a tinereţelor la bătrâneţe.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 493/25. *Apa de ismă de grădină, de mătăcină... sânt asemenea pentru cele mai de frunte dulceţuri de locmagiunuri.* id. ib. 506/22. *La orice fel de locmagiun punem într-o oca şi jumătate de zahar o oca de apă.* PENESCU, M. 48, cf. ŞIO I, 277, POLIZU.

– Pl.: *locmagiunuri.*

– Din tc. **lokmacun.**

LOCMĂLÚŢĂ s.f. (Învechit) Diminutiv al lui locma. Cf. TDRG 921.

– Pl.: *locmăluţe.*

– **Locmale** (pl. lui *locmă)* + suf. *-uţă.*

LOCO-[1] Element de compunere care înseamnă „loc" şi care serveşte la formarea unor substantive ca locomişcare, locomutare. Cf. DEX, DN³.

– Din fr. **loco-.**

LÓCO[2] adv. (Cu referire la destinaţia unei scrisori, a unui colet etc.) În aceeaşi localitate în care se află şi expeditorul. *Venerabilului d. Zaharia Trahanache... Loco.* CARAGIALE, O. VI, 85. *D-lui A. S. Loco.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 261, cf. ALEXI, W. *La dirigintelui oficiului poştal, loco, a comunica unde se găseşte aparatul telefonic.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 66, cf. CADE, DL, DM, FORM. CUV. I, 252, DEX, L. ROM. 1978, 491, DN³. ✧ (Adjectival) *Scrisorile loco se ridică dimineaţa până-n ziuă.* CARAGIALE, O. VI, 382. ✦ (Cu referire la mărfuri; precedă un substantiv, ca determinare locală) La locul de producţie sau la un punct fix de transport. *Află... preţul diferitelor calităţi de scânduri, la Galaţi şi loco gară.* C. PETRESCU, Î. II, 199, cf. DL, DM, DEX, DN³.

– Din lat. **loco** (ablativul lui *locus).*

LOCOCÉL s.m. v. **lugocel.**

LOCOMÍ vb. IV v. **lăcomi.**

LOCOMÍE s.f. v. **lăcomie.**

LOCOMIŞCÁRE s.f. (Învechit, rar) Locomoţie **(1).** *Preumblările de desfătare au agiuns în proporţia*

mizloacelor urieşe a locomişcărei. ROM. LIT. 33²/14, cf. URSU, T. Ş. 231.

– Pl.: *locomişcări.* – Gen.-dat. şi: *locomişcărei.*

– **Loco-**[1] **+ mişcare.**

LOCOMOBÍL, -Ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre maşini de forţă sau prelucrătoare) Care poate fi deplasat la locul de utilizare, având, în acest scop, roţi, tălpi, patine etc. *Fabricanţii englezi fac maşini locomobile ce nu sfarmă paiele.* I. IONESCU, B. C. 482, cf. COSTINESCU. *Construind o maşină locomobilă în miniatură.* EMINESCU, O. IX, 141, cf. BARCIANU, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. S.f., (învechit) s.n. Maşină de forţă deplasabilă pe roţi, alcătuită dintr-un generator de abur care foloseşte combustibili inferiori (paie, lemn etc.) şi un motor care serveşte la punerea în mişcare a altor maşini (agricole, forestiere etc.). *El însuşi fusese silit să ducă o locomobilă cu şase bivoli.* KOGĂLNICEANU, O. V, 8. *În fundul curţii lucra o treierătoare cu o locomobilă de putere de patru cai.* GHICA, S. 543. *S-au introdus în judeţ 12 machini de trierat cu locomobile.* I. IONESCU, M. 150. *Lucrează de minune şi maşina de bătut purtăreaţă, ce-i zic locomobilă.* id. B. C. 498. *Prima locomobile..., aruncând, prin gura coşului ei funinginit, nori negri de fum.* CARAGIALE, O. IV, 288. *Avea o locomobilă... care lucra cu foc de paie şi mâna vara o maşină de trierat.* SLAVICI, O. I, 226, cf. DDRF, BARCIANU, NICA, L. VAM. 145. *În general, machinele de genul acesta sunt aşezate pe roate, pentru a putea fi transportate din loc în loc şi se numesc locomobile.* PONI, F. 169, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Astăzi începe treierul orzului... În clipa asta a dat drumul locomobilei.* SADOVEANU, O. XII, 455, cf. SCRIBAN, D., AGROTEHNICA, I, 25. *Locomobila pufăie din ce în ce mai repede.* CAMILAR, N. I, 313. *Locomobila e folosită în special pentru lucrări agricole, pentru tăiat lemne etc.* LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Accentuat şi: *locomóbil.* ALEXI, W., SCRIBAN, D. – Pl.: *locomobili, -e.* – Şi: (învechit, rar) **locomóbile** s.f.

– Din fr. **locomobile.** – **Locomobile** < it. **locomòbile.**

LOCOMÓBILE s.f. v. **locomobil.**

LOCOMOBILITÁTE s.f. (În dicţionarele din trecut) Capacitatea, însuşirea de a se mişca dintr-un loc într-altul. Cf. COSTINESCU, LM.

– Din fr. **locomobilité.**

LOCOMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcomos.**

LOCOMOTÍV[1] s.n. v. **locomotivă.**

LOCOMOTÍV², -Ă adj. **1.** (Tehn.; învechit) Locomotor **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Vom avea pune înaintea cititorilor noştri deslusirea unei maşine locomotive (mişcătoare) izvodite de un tânăr german.* CR (1838), 39²/20, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113²/31, I. IONESCU, V. 61, NEGULICI, STAMATI, D., CALENDAR (1862), 50, PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Machină locomotivă.* COSTINESCU, cf. LM, BARCIANU, L. ROM. 1978, 13.

2. (Despre facultăţi şi sisteme ale corpului omenesc) Locomotor **(2).** *Capacităţile ireductibile ale sufletului omenesc ne par a fi... facultatea personală..., facultatea locomotivă sau această energie prin care scuturăm nervele locomotive şi producem toate mişcările voluntare corporale.* LAURIAN, F. 29/21. *Leziunile măduvei spinării aduc adeseori turburări locomotive.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *locomotivi, -e.*

– Din fr. **locomotif.**

LOCOMOTÍVĂ s.f. Vehicul motor de cale ferată, cu sursă de energie proprie sau străină, folosit pentru a remorca şi a deplasa vagoanele. *Încingă-se pământul de căile ferate; Locomotive, fabrici mulţească-se-n tot locul.* HELIADE, O. I, 382. *Acelelalte trăsuri care urma locomotivului au stătut pe loc.* AR (1839), 30²/37. *Locomotiv (car cu aburi).* ib. (1841), 297. *Descoperirile noue vor trece de la o ţară la alta cu iuţala locmotivii.* PROPĂŞIREA, 209²/24, cf. UNIVERSUL (1846), 65, STAMATI, D. *Descoperirea locomotivei a dat drumurilor de fier adevărata misie ce are să împlinească.* MĂS. GR. 25/7. *Cocsul... se întrebuinţează mai cu seamă spre încălzitul locomotivelor.* MARIN, PR. I, 44/33, cf. POLIZU. *Un material rulant de 110 locomotive.* GHICA, S. 451. *Ingineri mecanici... inventară primele locomotive mişcate de abur.* FILIMON, O. II, 56, cf. PONTBRIANT, D. *Se credea la poarta Siberiei, a cării suflare îl agiungea cu răpeziciunea unei locomotive diabolice.* HASDEU, I. C. I, 221. *Surâdea... parcă ar fi fost încântat că se preîmbla într-o locomotivă aşa de bună.* BARONZI, C. V, 75. *Clopoţelul suna a treia oară, locomotivul fluiera, trenul pleca.* F (1870), 214. *Trebuie multă învăţătură păn' ce ne deprindem... a conduce o locomotivă.* CONTEMPORANUL, I, 273. *Locomotiva, cu lungul ei şir de vagoane, se substituie calului, căruţei, diligenţei.* EMINESCU, O. XIV, 940. *Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei.* CARAGIALE, O. I, 80. *Geamlâcul... adăpostea vagoanele la care se afla înhămată frumoasa locomotivă.* MACEDONSKI, O. III, 75, cf. DDRF, PONI, F. 170, BARCIANU, ALEXI, W. *Răsuflarea rară şi gravă a locomotivei... îmi adăugă adânca părere de rău.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 17. *Locomotiva... se strecora ca o şopârlă uriaşă pe subt coastele şi răpele nepăsătoare.* REBREANU, P. S. 117. *O bruscă decapturare de vapori, pentru cilindrul unei locomotive în mers.* GALACTION, O. 132, cf. NICA, L. VAM. 145, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Elisabeta intră îndârjită ca o locomotivă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 503. *Sticleau roş ochii de lup ai locomotivelor.* TEODOREANU, M. III, 31. *Dacă dobitocul se întâmpla să sufere de tignafes, tusea...* [îl] *făcea să pufăie ca o locomotivă.* I. BOTEZ, ŞC. 131. *Locomotiva trenului de marfă... părea că se repede orbiş în cireadă.* BART, S. M. 83, cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 161. *Stăteau prost peisajului vagoanele târâte de locomotive.* ARGHEZI, P. T. 198. *Un mic şurub dacă lipseşte unei locomotive, funcţionarea e periclitată.* CĂLINESCU, O. VI, 23. *Poate inspira frică năpustirea neaşteptată într-o gară a unei locomotive.* RALEA, S. T. I, 293. *Prăbuşindu-se între munţi, locomotivele şuieră speriate.* BOGZA, C. O. 330, cf. GRAUR, CUV. Î. 145. *Se apropie de locomotivă... şi, ridicând capul, îi zâmbi mecanicului.* TUDORAN, P. 13. *Tendinţele în construcţia locomotivelor urmăresc*

simplificarea... acestora. LTR[2], cf. DL. *Cele două locomotive gâfâiau prin văile și prăpăstiile munților.* PREDA, DELIR. 307, cf. DM. *În gară la Bălgrad uiia cu întreruperi o locomotivă de manevră.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 461, cf. L. ROM. 1966, 277, 280, CL 1968, 83. *Locomotive vechi, terasamente, greieri străbăteau Copilăria mea.* STĂNESCU, D. S. 88, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Cuptorul duduind ca o locomotivă în plin travaliu.* ȚOIU, G. 21, cf. L. ROM. 1978, 15, ALR SN III h 871, ALRM SN II h 689. ◇ F i g. *Locomotivă de mică viteză, careta nu mai punea de la o poștă la alta decât două ore.* MACEDONSKI, O. III, 27. *Ea nu aude... nici locomotiva din gâtul lui conu Costache.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 223.

– Pl.: *locomotive.* – Gen.-dat. și: (popular) *locomotivii.* – Și: **locomotív** s.n.

– Din fr. **locomotive,** germ. **Lokomotive.**

LOCOMOTÓR, -OÁRE adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la locomoție **(1);** de locomoție, pentru locomoție; (învechit) locomotiv[2] **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[2]/29, NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Adj. (Anat.; și în sintagmele *aparat locomotor, sistem locomotor)* Care ajută la locomoție **(2);** care se referă la locomoție, de locomoție **(2);** locomotiv[2] **(2).** *Somnul este absolut necesar pentru repausarea sistemului locomotor* F (1874), 18. *Mușchi locomotor.* SCRIBAN, D. *Zona de proiecție a analizatorului locomotor este situată în regiunea în care apar și impulsurile nervoase.* ABC SĂN. 30. *Izvoare care se folosesc în cura externă în boli locomotorii.* ib. 84. *Cura cu băi de nămol se prescrie în boli ale aparatului locomotor.* ib. 383.

3. Locomotivă cu motor electric. Cf. DM, DN[3].

– Pl.: *locomotori, -oare.* – Și: **locomotóriu, -ie** (pl. *locomotorii)* adj.

– Din fr. **locomoteur.**

LOCOMOTÓRIU, -IE adj. v. **locomotor.**

LOCOMOTRÍCE adj. (Med.) Locomotoare (v. l o c o m o t o r **2).** *Facultate locomotrice.* SCRIBAN, D. *Insuficiența solului în cobalt asimilabil a dus la îmbolnăvirea animalelor de ataxie locomotrice.* AGROTEHNICA, I, 215.

– Din fr. **locomotrice.**

LOCOMÓȚIE s.f. **1.** Mișcare, deplasare dintr-un loc într-altul, (învechit, rar) locomișcare. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113[2]/35, NEGULICI. *Nu-i veni ideea să... aplice* [invenția] *la navigațiune sau la locomoțiune.* FILIMON, O. II, 55, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Această specie odată constituită, având... puteri mari de locomoțiune, s-a răspândit pe toată suprafața uscată a pământului.* CONTA, O. F. 314. *Apucase vesel și în goana mare drumul casei, lăsând călărețului libera facultate... de a-și urma calea cu orice alt mijloc de locomoțiune.* ODOBESCU, S. III, 190. *Vaporul e aplicat la locomoțiune.* EMINESCU, O. XIV, 940. *Velocepedia poate fi privită ca un element istoric, dacă este luată ca una din treptele locomoțiunii mecanice.* ARHIVA, X, 7, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Puținele călătorii ce se făceau erau lăsate la întâmplare, fără să se aibă o părere... despre drumuri, locuri, mijloace de trai și de locomoțiune.* SĂM. IV, 559. *Mijloacele foarte repezi de locomoție încă nu fuseseră inventate.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 172, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 135. *Tot pe catalige vin fetele și feciorii la fântână...; felul acesta de a umbla nu e un joc,... ci un mijloc de locomoțiune ca oricare altul.* DR. V, 4, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mijloacele de locomoțiune rapidă înlesnesc vizitarea frumoaselor ctitorii.* SADOVEANU, O. XIV, 449, cf. SCRIBAN, D. *Un ingenios gen de propulsor... a soluționat problema locomoțiunii cu barca.* ENC. TEHN. I, 296. *Se adunară, venind cu diferite mijloace de locomoțiune, în general cu tramvaie.* CĂLINESCU, S. 507. *Telegrafia electrică ca și locomoțiunea prin vapor sunt minunile veacului nostru.* PERPESSICIUS, M. III, 331, cf. DL, DM. *Le vom mulțumi urecheaților și, cu mare emoție, vom schimba mijlocul de locomoție.* SORESCU, U. 33, cf. DEX, DN[3].

2. Funcțiune a organismelor vii care constă dintr-un complex de mișcări realizate prin mecanisme și organe speciale, datorită căreia animalele și omul se deplasează activ în spațiu. *Comunicațiunea influssului nervos cu organele locomoțâunii și mișcării, adică cu o porțiune oarecare a sistemului muscular.* MAN. SĂNĂT. 330/10. *Facultatea animalelor a se mișca dintr-un loc într-altul (locomoțiunea).* BARASCH, M. II, 156/12. *Mersul biped... a eliberat mâinile de funcția de locomoție.* ZOOLOGIA, 190, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *locomoții.* – Și: **locomoțiúne** (pronunțat *-ți-u-)* s.f.

– Din fr. **locomotion.**

LOCOMOȚIÚNE s.f. v. **locomoție.**

LOCOMUTÁRE s.f. (Învechit, rar) Mișcare dintr-un loc într-altul; mutare, deplasare. *Nu e nicio locomutare putincioasă.* BARONZI, C. VI, 202.

– Pl.: *locomutări.*

– **Loco-[1] + mutare.**

LOCOPÁZNIC s.m. (Învechit, rar) Custode. Cf. GRECU, P. 243/3.

– Pl.: *locopaznici.*

– **Loc + paznic.**

LOCOȘÁG s.n. v. **lăcșag.**

LOCÓT s.n. v. **lacăt.**

LOCOTÁR s.m. v. **lăcătar.**

LOCOTÁREȚ, -Á adj. (În dicționarele din trecut) Flecar; (învechit) locotăreț, locotitor. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 146, LM.

– Pl.: *locotareți, -e.* – Și: **leocotáreț, -ă** adj. LB.

– **Locoti** + suf. *-areț.*

LOCOTĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Învechit) Flecar; (învechit) locotareț, locotitor. Cf. KLEIN, D. 372, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 17.

– Pl.: *locotărești, -e.*

– **Locoti** + suf. *-ăreț.*

LOCOTENÉNT s.m. **1.** (Învechit; şi în sintagma *locotenent domnesc)* Persoană care ţinea locul unui demnitar (domn, rege, arhiereu etc.). V. caimacam, regent (**I 1**). *S-au mazâlit domnul Ţerii Rumâneşti..., deci, fiindcă eu sânt orânduit un logotenente al domniei la regenţă, face trebuinţă să purcez.* VĂCĂRESCUL, IST. 289. *Au pus de-aci înainte locumtenenţi ca să o stăpânească.* TEODOROVICI, I. 334/2, cf. I. GOLESCU, C. *Transilvania..., atârnată de Ungaria, să guverna de voievozi, locotenenţi ai regilor.* ASACHI, S. L. II, 121. *Andrei Bathori... dete drum dietei şi, numind pe Gaspar Corniş locotenent al său peste toată armia, trămise îndată porunci straşnice în toate părţile crăiei.* BĂLCESCU, M. V. 353. *Arhiereul Iustin Edesis locotenent de episcop al Romanului* (a. 1852). URICARIUL, III, 247. *Educaţiunea... politică* [a lui Pompei] *subt Sylla, căruia-i fusese elev şi locoteninte, îi da încrederea senatului.* TEULESCU, C. 30/22, cf. POLIZU. *Se duce să facă vizită locotenentului domnensc.* GHICA, S. XII. *Carol d'Anjou... orândui locotenent în Sicilia pe ducele de Montfort.* FILIMON, O. II, 267, cf. PONTBRIANT, D., LM. *În mijlocul pregătirilor..., chemă la palat pe foştii locotenenţi domneşti.* MAIORESCU, D. I, 34. *Eu sunt orânduit un logotenente domniei la regenţă.* ODOBESCU, O. I, 282. *Sire,... ambiţia sufletului său este de a fi în Orient cel întâi locotenent al Maiestăţii Voastre.* CONV. LIT. XII, 45, cf. DDRF. *În Transilvania... îi recunoscu titlul de locotenent general al regelui unguresc.* XENOPOL, L. R. IV, 238. *O corespondenţă se încinge... între locotenentul patriarhiei şi domnul român.* id. ib. V, 183, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 70, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Locotenent de mitropoli.* CĂLINESCU, O. XIV, 66, cf. DL, DM, DEX, DN[3]. ✦ (Rar) Reprezentant al unui domn român pe lângă Poarta Otomană; (învechit) chehaia. *Turcii îl considerau ca locotenentul, „chehaiaua" acestuia.* IORGA, L. II, 574. *Apariţiile...* [lui Carol al V-lea] *în imperiu, unde-l reprezinta un „locotenent"..., erau rare.* id. P. A. II, 319.

2. Grad de ofiţer superior sublocotenentului şi inferior locotenentului-major, corespunzător ca funcţie de bază comandantului de pluton; (învechit) porucic, v. chehaia; persoană care are acest grad. *Să numeşte ofiţeri subalternu un ofiţeri ce este supt altul, după cum un locotenent... supt un capitan.* VÂRNAV, L. 144[r]/8. *Promise locotenentului... rang de colonel.* BARIŢIU, P. A. I, 252. *Drept resplata neutralităţii sale, urma să fie primul locotenente sau comandantele general al cavaleriei.* TEULESCU, C. 45/6. *A trămis câte un căpitan, un locotenent... ca să puie în aplicare legea miliţiilor.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 335. *Tânăr ofiţer de lănceri..., locotenentul Arsenie Timofeevici.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Ajungând la Islaz..., găseşte un locotenent oacheş şi mărunţel.* GHICA, S. 161. *Căpitanul, locotenentul şi sublocotenenţii se plătesc de către Ministerul de rezbel.* I. IONESCU, M. 272. *Armata naţională se împărţea în regimente, subdivize în despărţiri de 500 de oameni, sub hodnogi, vatavi sau locotenenţi.* HASDEU, I. V. 140, cf. LM. *Afară de căpitan, la o companie sau escadron erau 2 parucici (locotenenţi)* (a. 1893). URICARIUL, XXII, 439. *Peste o sută de căpitani şi locotenenţi îşi înaintează cererea de ieşire din armată.* MAIORESCU, D. IV, 99. *M-am silit a face să dobândească gradurile de locotenent şi căpitan.* LĂCUSTEANU, A. 29, cf. CARAGIALE, O. II, 7. *A fost locotenent în armată şi s-a bătut c-un căpitan.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 229. *Locotenentul Teacă... se pomeni cu comandantul regimentului.* BACALBAŞA, M. T. 9, cf. BARCIANU, SBIERA, F. S. 132. *Un locotenent... ale cărui mustăţi teribile comandau în casa prinţesei.* D. ZAMFIRESCU, A. 65. *Locotenentul de la mortiere comandă: – Foc!* SANDU-ALDEA, U. P. 135. *Locotenentul de marină... tipăreşte o broşură.* SĂM. IV, 159, cf. ALEXI, W. *Pe cel mare* [fiu] *l-a văzut locotenent cu cariera făcută.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 126. *Sosi în Parva un locotenent de vânători imperiali.* REBREANU, P. S. 42. *Era marinar francez, participând ca locotenent de vas lângă amiralul Pourichon.* ARH. OLT. I, 407, cf. ŞĂINEANU, D. U. *S-a întors de la Iaşi... licenţiat în drept, locotenent în rezervă.* BASSARABESCU, S. N. 132, cf. CADE. *Doi locotenenţi de rezervă... pe cari un capriciu al împrejurărilor îi transformase în ofiţeri.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 11. *Elevii din şcoala militară îşi fac un ideal din locotenentul instructor.* CAMIL PETRESCU, P. 78. *Locotenente, a sosit ceasul execuţiei... Ţi-ai făcut rugăciunea?* C. PETRESCU, Î. II, 77, cf. NOM. PROF. 71. *Punea pe cele drumuri plutonul sfârâmat de oboseală al locotenentului.* POPA, V. 89. *Am luat parte la expediţia din Balcani ca locotenent de infanterie.* SADOVEANU, O. XXI, 9. *Şeful poliţiei... părăsise armata ca locotenent.* BART, E. 33. *Am fost locotenent în trei roşiori.* KIRIŢESCU, G. 133, cf. IORDAN, STIL. 113, BUL. FIL. VI, 33, SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 260. *Se înrolează voluntar în armata rusească şi dobândeşte... gradul de locotenent.* OŢETEA, T. V. 87. *Trăiţi, domnule colonel, domnul locotenent... nu a venit.* ARGHEZI, S. XV, 68. *Recunoscu pe cei doi fraţi..., unul căpitan şi altul locotenent.* CĂLINESCU, O. III, 165. *Conduceam pe Lionel, locotenent în rezervă, la regimentul său.* BLAGA, H. 150. *Grupul soldaţilor îl comanda... un locotenent.* STANCU, D. 382, cf. GRAUR, CUV. Î. 249, DL, CONTRIBUŢII, II, 170, DM. *Doctorul privea ceasul unui locotenent în uniformă.* D. R. POPESCU, I. Ş. 24, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 242, DN[3], L. ROM. 1982, 169. *M-a furat un corturar, Corturarul, om deştept, S-a-mbrăcat locotenent.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 452. *A venit domnul locotenent.* PORŢILE DE FIER, 43, cf. ALIL XXIX, 298. ✧ *Locotenent-major* = grad de ofiţer imediat superior locotenentului şi inferior căpitanului, corespunzător ca funcţie de bază comandantului de pluton sau de companie; persoană care are acest grad. Cf. BARCIANU, DL, DM, FORM. CUV. I, 79, DN[3]. *Locotenent-colonel* = grad de ofiţer superior mai mare decât maiorul şi inferior colonelului, care poate comanda un batalion sau un regiment; persoană care are acest grad; (învechit) podpolcovnic. *Locotenent-colonelul prusian Krenski fusese silit să plece din ţară.* MAIORESCU, D. I, 30. *Au luat în căsătorie pe căpitanul Coressi (astăzi locotenent-colonel).* LĂCUSTEANU, A. 30, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 71, SCRIBAN, D. *Ei ştiu că un locotenent-colonel Macri ameninţă cu palmele şi pe un civil.* ARGHEZI, S. XXXIV, 55. *Cununia între Caty şi locotenent-colonelul Remus... se făcu în cerc cu totul intim.* CĂLINESCU, S. 515, cf. DL, DM, L. ROM. 1969, 25, FORM. CUV. I, 32, M. D. ENC., DEX, DN[3]. (Învechit) *Locotenent-comandor* = grad de ofiţer

din aviația sau din marina militară, corespunzător celui de maior din armata de uscat; persoană care avea acest grad. Cf. NOM. PROF. 71, DL, DM, DEX, DN[3]. *General-locotenent* = grad de ofițer superior corespunzător gradului de colonel în trupele de uscat și în forțele aeriene militare, situat în ordine ierarhică între general-maior și general-colonel; persoană care are acest grad. *Planul acelei companii... pretinde neaparat ca generalul-locotenente comitele Frideric de Scherfenberg să intre cu o parte de armată în Transilvania.* BARIȚIU, P. A. I, 48. *Locotenent-general* = (în vechea armată franceză) grad de ofițer superior celui de colonel în armata de uscat și în marină, corespunzător gradului actual de general de divizie; persoană care purta acest grad. *Fu întărit în gradul de locotenent-general.* BARONZI, C. II, 164, cf. BARCIANU. ✦ Secund[1] **(2).** *Se ocupă de vas... secundul..., locotenentul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 195.

– Pl.: *locotenenți.* – Și: (învechit) **locotenénte, locoteninte, locutenénte** (LM), **locumtenénte, loculteném** (ȘINCAI, HR. II, 224/23), **logotenénte, locuținént** (PONTBRIANT, D.) s.m.

– Din it. **luogotenente, locotenente.** – **Locuținent:** prin apropiere de *ține.*

LOCOTENÉNTE s.m. v. **locotenent.**

LOCOTENÉNȚĂ s.f. (Învechit) **1.** Funcția de locotenent **(1),** de locțiitor. Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. Formă de guvernare provizorie, organ administrativ-politic care ținea locul monarhului sau al domnitorului și care, în timpul absenței lor, exercita atribuțiile acestora. V. regență, căimăcămie. *Grija de afacerile bisericești și scolastice... o transpuse iarăși gubernului (locotenenței) din Ungaria.* BARIȚIU, P. A. I, 519. *Suptiscălitul are onoarea a face cunoscut onorabilei locotenențe această împrejurare* (a. 1848). DOC. EC. 952, cf. POLIZU. *Popularitatea locotenenței mergea descrescând.* GHICA, A. 38. *Trăiască locoteninţa Și ministerul iubit.* ALEXANDRESCU, O. I, 350. *Relațiunea mea ce am făcut-o la provocarea locuțintii ungurești în privința școalelor* (a. 1896). BARIȚ, II, 126. *Arăta odată c[ezaro] r[egeștii] locuțiențe a Transilvaniei dibăcia sa în uzuarea limbei germane* (a. 1866). ib. 131. *Veni de sus la locuțiință... o provocare ca să înveghieze* (a. 1867). ib. 147. *Am recurs la locotenția din Buda pentru concesiunea de a putea publica o foaie enciclopedică* (a. 1896). PLR I, 214, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, DN[3]. ✧ *Locotenență regală* = guvernare provizorie exercitată (de una sau) de mai multe persoane în timpul minoratului, al absenței sau al bolii unui monarh; regență. *În timpul vacanței tronului, adunările întrunite vor numi o locotenență regală compusă din trei persoane.* HAMANGIU, C. C. XXVIII. *Locotenență domnească* (sau, rar, *princiară)* = (în epoca modernă, în Țara Românească și în Moldova) guvernare provizorie instituită în timpul cât tronul rămânea vacant sau pe timpul absenței domnului; persoanele care făceau parte din această guvernare; căimăcămie. *Onorabilei locotenențe domnești* (a. 1848). DOC. EC. 952. *Această petițiune... la care a luat parte și onor. ministru al locotenenței princiare.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 76. *Locotenența princiară de la 1848... dete decretul.* FILIMON, O. II, 10, cf. LM. *În urma abdicării silite a lui Alexandru Ioan I..., guvernul trece de fapt asupra locotenenței domnești.* MAIORESCU, D. I, 3. *Îl roagă... să întărească locotenența domnească.* LĂCUSTEANU, A. 164. *Alegerea unui alt guvern, care... va purta numele de locotenență domnească a Țării Românești.* XENOPOL, I. R. XII, 89, cf. CADE. *Regulamentul sancționat de locotenența domnească în 1866.* D. GUSTI, P. A. 210, cf. SCRIBAN, D. *În așteptarea noului domn, se instituise o locotenență domnească.* CĂLINESCU, O. XIV, 71. *Locotenența domnească... recunoscută oficial.* CAMIL PETRESCU, O. III, 61. *Mihai Viteazul a lăsat în Moldova o locotenență domnească.* STOICESCU, S. D. 125, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *locotenențe.* – Și: (învechit) **locotenínță, locuțiínță, locuțínță, locuțiénță, locuținție, locoténție** s.f.

– Din it. **locotenenza, luogotenenza,** lat. med. **locumtenentia.** – Variantele cu *-ț-:* prin apropiere de *ține.*

LOCOTENENȚIÁL, -Ă adj. (Învechit) Care se referă la funcția de locțiitor, de locotenent **(1);** al locotenenței. *Înălțatul crăiescul locumtenențiale consiliu al Ungariei* [Titlu]. MAIOR, în ȘA I, 825. *P. Maior de Dicio Sent Marton... la înaltul consilium locumtenențial unguresc, crăiesc al cărților revisor.* BOJINCĂ, R. 11/3, cf. GHEȚIE, R. M.

– Pronunțat: *-ți-al.* – Pl.: *locotenențiali, -e.* – Și: **locumtenențiál, -ă, locumtenențiále** adj.

– Din it. **luogotenenziale.** – **Locumtenențial** < lat. med. **locumtenentialis.**

LOCOTENÍNTE s.m. v. **locotenent.**

LOCOTENÍNȚĂ s.f. v. **locotenență.**

LOCOTÉNȚIE s.f. v. **locotenență.**

LOCOTÍ vb. IV. Intranz. și tranz. (În dicționarele din trecut) A vorbi mult și fără rost, a flecări; a vorbi de rău (pe cineva), a bârfi. Cf. KLEIN, D. 372, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 146, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *locotesc.*

– Cf. lat. loquitari.

LOCOTÍRE s.f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a locoti și rezultatul ei. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 146, LM, ALEXI, W.

– Pl.: *locotiri.*

– V. **locoti.**

LOCOTITÓR, -OÁRE adj. (În dicționarele din trecut) Flecar; (învechit) locotareț, locotăreț. Cf. LB, LM.

– Pl.: *locotitori, -oare.*

– **Locoti** + suf. *-tor.*

LOCOTÍȚĂ s.f. (Bot.; regional) **1.** Arbust cu numeroase ramificații, cu frunze compuse, cu flori albe,

grupate în inflorescenţe scurte; clocotiş *(Staphylea pinnata)*. Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S., PANŢU, PL., BORZA, D. 164.

2. Mărul-lupului (v. m ă r[1] **2 a)** *(Aristolochia clematis)*. Cf. BORZA, D. 22.

– Pl.: *locotiţe*.

– Cf. c l o c o t i ş.

LOCOTRACTÓR s.n. Locomotivă de mică putere, de obicei cu motor diesel, folosită pentru manevre în staţii, în triaje, în ateliere etc. Cf. NOM. MIN. I, 110. *Locotractorul are viteză mică şi forţă de tracţiune mare.* LTR[2], cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *locotractoare*.

– Din fr. **locotracteur.**

LOCOŢIITÓR, -OÁRE s.m. şi f. v. **locţiitor.**

LOCOŢINĂTÓR, -OÁRE s.m. şi f. v. **locţiitor.**

LOCRIÁN adj. (Despre un mod muzical) A cărui tonalitate începe şi se termină pe nota „si". Cf. IVELA, D. M.

– Pronunţat: *-cri-an*.

– **Locri** (n. pr.) + suf. *-an*.

LÓCSIE s.f. (Ornit.; livresc) Forfecuţă *(Loxia curvirostra)*. Cf. POLIZU, CONV. LIT. XXIII, 337, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Loxia aceasta este o pasăre comună şi permanentă în Munţii Neamţului.* BĂCESCU, PĂS. 301.

– Scris şi: *loxie*. – Pl.: *locsii*. – Şi: **lócşie** s.f. CONV. LIT. XXIII, 337, BARCIANU.

– Din lat. **Loxia** [curvirostra], numele ştiinţific al păsării.

LÓCŞĂ s.f. v. **laşcă.**

LÓCŞIE s.f. v. **locsie.**

LOCŞÓR s.n. Diminutiv al lui l o c; loculeţ, (învechit şi regional) locuţ.

I. Mică porţiune determinată în spaţiu (având o anumită caracteristică sau o anumită destinaţie). Cf. l o c **(I 1)**. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 225, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Un locuşor de câteva palme.* HASDEU, I. C. I, 178, cf. CIHAC, I, 145, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Trebuie să fie undeva un locşor de trecere.* REBREANU, P. S. 269, cf. PASCU, S. 166. *Se punea iarna şi războiul de ţesut, aşa încât bietele gazde... abia dacă mai găseau câte-un locşor pe unde să se strecoare.* MOROIANU, S. 185, cf. DL, DM, DEX. *De la noi dumbrava-n jos, Este-un locuşor frumos. Numai sălcii şi rogoz.* PAMFILE, C. Ţ. 130. *Fiecare locşor îmi aducea aminte de ea.* id. CER. 95, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. (Pleonastic) *Pe drumul rămas înapoia noastră, se luminează... un locşor mic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 149. ✦ Mică porţiune pe corp, pe piele. *Ţi-a mai rămas un locuşor pe trupul tău supus la metehne.* ISPIRESCU, L. 139, cf. L. ROM. 1980, 210. ✦ Mic spaţiu disponibil într-o publicaţie, într-o scriere, într-un text. *Nădăjduiesc că se va găsi un locşor în coloanele dv. pentru modesta mea încercare lirică.* CARAGIALE, O. VII, 333. *Caricatura... îşi va găsi şi ea un locşor în „Povestea vorbii"* (a. 1896). PLR I, 452. (Pleonastic) *Mai-nainte de a fi rupt hârtia, s-a uitat bine la ea,... dacă n-a mai rămas pe o parte ori pe alta vrun mic locşor...* [pentru] *calcule de ocazie.* SLAVICI, O. I, 108.

2. Bucată mică de pământ (cultivabil); mic teren delimitat; mică proprietate (agrară). Cf. l o c **(I 2)**. *Mi-au făcut bine cu bani... pentru care i-am zălojit o părtice de locuşor dreaptă a mea, făr' nicio pricină* (a. 1806). ŞTEFANELLI, D. C. 324. *Au mai fost un locşor la mahala, cumpărat de amândoi cu 5 lei pol* (a. 1809). id. ib. 343, cf. LM. *Îşi cumpără în Cernăuţi un locuşor lângă biserica catedrală şi-şi zidi pe el o casă.* SBIERA, F. S. 396. *Când... s-a simţit nevoie de mai multe locuşoare de sămănat, fiecare a căutat să-şi pună stăpânire pe bucata lui.* PAMFILE, A. R. 1. *Rămânea cu trei locşoare, bune, rele, cum sânt.* REBREANU, I. 78. (Pleonastic) *Aflând... locşor mic, îl cumpără şi zidi o besearică.* MINEIUL (1776), 78[v] 1/22. ✧ *Locuşor de casă* = teren destinat pentru clădirea unei case. *Mi-am cumpărat un locuşor de casă.* LM. ✦ Mică bucată de pământ necesară pentru un mormânt. *În curtea bisericii vechi, vezi cruci de piatră... Parcă ai vrea să afli ce locşor a căzut la fitecine dintre cei ce odihnesc acolo.* DELAVRANCEA, S. 214. *Cine-o face ce-am făcut N-aibă locşor în pământ.* PĂSCULESCU, L. P. 203. ✧ *Locuşor de repaus* = mormânt, loc de veci. Cf. LM. ✦ (Învechit, rar) Sicriu, coşciug. *Muri... şi-l unseră pre el cu aromat şi-l puseră, în Eghipet, într-un locşor.* PO 179/24, cf. DHLR II, 452.

3. Parte mică de spaţiu ocupată de cineva sau de ceva sau pe care cineva sau ceva poate să se aşeze, să stea etc. Cf. l o c **(I 3)**. *Lăsă oraşul, de lăcuia afară la un locşor.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 246[v]/11. *Multe şi nenumerate locuşoare, unde vitele se pot adăposti.* I. IONESCU, B. C. 325/12. *Nici o cetate nu voia să-i dea un locşor unde să trăiască în pace.* ODOBESCU, S. III, 292. *Ia-mi, rogu-te, un bilet... şi confirmă-mi din vreme că pot conta pe locşorul meu.* CARAGIALE, O. VII, 24. *Ştiu bine că la bucătărie s-ar găsi vreun locşor biet şi pentru mine.* id. ib. 248. *Vezi icoana aceea..., fă-i un locuşor... în pervaz.* SĂM. IV, 806. *Îşi găsea[u] un locşor... şi aşteptau muşterii, cari nu întârziau să vină.* CHIRIŢESCU, GR. 165. *D-abia şi-a făcut locşor la mijloc lampa.* BASSARABESCU, S. N. 98. *Nu ne-am mai gândit decât să ne găsim un locşor de dormit.* BLAGA, H. 110. *Lucu îşi căută un locşor să se cuibărească.* VINEA, L. I, 323. ✧ F i g. *În tot felul se cerca, sărmana, să-şi facă un locşor, cât de mic, în inima lui cea rece.* ODOBESCU, S. III, 308. *În inima mea destule rele au putut încăpea, dar n-a fost locşor într-însa şi pentru groaznicul parazit verde* [al invidiei]! CARAGIALE, O. II, 170. *Trebuie să ne rezervăm în noi înşine un locşor... în care să sălăşluiască adevărata noastră libertate.* NEGULESCU, F. R. 295. ✦ Parte mică de loc **(I 3)** ocupată de cineva sau de ceva în mod obişnuit sau care i se cuvine cuiva de drept. *Se puse de mătură casa, rândui fiecare lucru la locuşorul lui.* ISPIRESCU, L. 396. *De ei am îngrijit, Bun locşor că le-am gătit... Tot sub talpa iadului.* TEODORESCU, P. P. 44. *Acolo să vă rotiţi, Un locşor bun să chitiţi Pentru cinstea mândrului nostru-mpărat.* NUNTA, 46.

4. (Familiar) Serviciu modest, slujbă umilă, post mic, funcţie convenabilă. *Ne-am simţit siliţi a-i croi un locşor de care nici cunoscuta d-sale modestie să nu se înspăimânte.* ap. ODOBESCU, S. III, 94. *Sânt două catedre vacante în capitală, să te prezinţi la concurs, să-ţi ai mai întâi un locşor sigur.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 173. *Eroul nostru cu un locşor bun, cu lefşoară grasă, trăgând nădejdea deputăţiei.* GHEREA, ST. CR. I, 259. *S-a gândit să se facă funcţionar, fericit să găsească un locşor de impiegat, cu leafă sigură.* REBREANU, O. IX, 40. *Poate că se va găsi şi un locşor pentru sluga dumneavoastră.* ARGHEZI, S. XV, 158.

5. (Anat.; regional) Placentă; (regional) locuţ **(3).** Cf. ALR I/II h 207, ALRM I/II h 289, NALR–M h 212.

– Pl.: *locşoare.* – Şi: **locuşór,** (regional) **lucşór** (NALR–M I h 212) s.n.

– **Loc** + suf. *-uşor.*

LOCŞORÉL s.n. (Regional) Diminutiv al lui locşor **(1).** *Fusei pe unde am iubit, Găsii locşorel pârlit, Iarba verde suspinând.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 104. *Ce folos dac-am venit! Găsâi locşorel pârlit Şi pe mândruţa-n pământ.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 370.

– Pl.: *locşorele.*

– **Locşor** + suf. *-el.*

LOCŢIITÓR, -OÁRE s.m. şi f. Persoană care ţine locul alteia într-o funcţie şi care îndeplineşte o parte din îndatoririle acesteia; suplinitor, (învechit) locotenent **(1),** (învechit, rar) locţiner, locuţinent. V. substitut **(1).** *Este ales şi prehotărât de Dumnezeu a fi locoţiitorul său pre pământ.* CR (1829), 154²/16. *Subsemnatul cancelar, locţiitor al consului Franţei în Ţara Românească* (a. 1829). DOC. EC. 433, cf. I. GOLESCU, C. *Erau... numai promaghistraţi (locuţiitori), adecă în locul maghistraţilor.* BOJINCĂ, A. II, 67/15. *Părinţii şi învăţătorii sânt pentru tineri locoţiitorii Dumnezeirei.* MARCOVICI, D. 53/25. *Pari, locu-ţiitor al marinei engleze̦şti, a făcut... nişte încercări spăimântătoare.* GENILIE, G. 61/5. *Locoţiitorul lui Ţepeş... a fost puruncit ca să urmeze cu statornicie sistema de bătălie întrebuinţată până acum.* F. AARON, I. I, 124/11. *Marele preot dalai-lama, dupre cum cred relighioşii sei, locoţiitoriul lui D-zeu.* SĂULESCU, HR. II, 382/11. *Am intrat inginer-locoţiitor.* BUZNEA, P. V. X/21. *Monarhul au înfiinţat... posturi de locoţiitori.* ASACHI, I. 373/18. *Numi de locoţiitoriu al seu în Moldova pe un Marcu.* IST. M. 125/10. *Împăratul îl denumise locuţiitoriu sau vicerege al Ungariei.* BARIŢIU, P. A. I, 268, cf. KOGĂLNICEANU, O. V, 32, PONTBRIANT, D. *Această adevărată slugă a noastră..., locuţinător de la Cetatea Albă, ne-a servit cu dreptate şi credinţă.* HASDEU, I. C. I, 89. *Locoţiitor de ghenerar.* ALECSANDRI, T. 1 387. *Fusese chemat... pentru a i se citi firmanul prin care era numit locţiitor domnesc al ţării.* BOLINTINEANU, O. 252. *Clucer mare, caimacam (locţiitor) al banatului Craiovei.* LĂCUSTEANU, A. 9. *Locu-ţâitorul ţerii... a primit felicitările şi adresele de loialitate.* F (1879), 189. *Alungarea episcopilor fără drept şi recunoaşterea locţiitorului orânduit de patriarh.* EMINESCU, O. XIV, 198. *Gheneral-lieutenant şi locţiitor împărătesc Pavel Dimitrievici Kisseleff.* CARAGIALE, O. III, 235, cf. DDRF. *Acest domn român trebuia să fie numai un locţiitor al domnului străin.* XENOPOL, I. R. XIII, 54, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Locţiitorul împăratului la comanda supremă a pornit ofensiva.* PÂRVAN, G. 113. *Cele scrise făgăduim a ţine... în veci, noi şi locţiitorii noştri.* N. A. BOGDAN, C. M. 29. *Locţiitorii comandează tot aşa de bine ca şi superiorii.* SEVERIN, S. 70, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pintilie bouarul, locţiitor provizor de strajă.* POPA, V. 23, cf. IORDAN, L. R. 117, SCRIBAN, D. *Sanctitatea Sa vicarul lui Crist... şi locţiitorul proto-apostolului Petru pe pământ.* KIRIŢESCU, G. 304. *Prigoana a continuat şi mai nemiloasă sub locţiitorul lui Tudor.* OŢETEA, T. V. 77. [Arhiepiscopul] *purtător al supratitlurilor de mitropolit al Ungro-Vlahiei şi locţiitor al Cappadociei.* ARGHEZI, B. 31. *Propusese lui Ioanide să-i dea drept locţiitoare pe soră-sa, Mihaela.* CĂLINESCU, S. 449. *Locotenentul Zăgănescu nu e decât locţiitor la comanda roatei de pompieri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 535, cf. GRAUR, F. L. 154, DL, DM, CONTRIBUŢII, II, 89. *Atribuţiile marelui ban... le prelua locţiitorului său la Craiova.* STOICESCU, S. D. 168, cf. SCL 1967, 521, HRISTEA, P. E. 167, FORM. CUV. I, 64, M. D. ENC., DEX, I. GHEŢIE, B. D. 523, L. ROM. 1977, 10. (Fig.) *După ce apune soarele, orice licurici crede că el îi e – locţiitorul.* BLAGA, Z. 22. ✧ (Adjectival) *Erau numai doi redactori locţiitori.* VLASIU, D. 78. ✧ (Prin extensiune) *Această femeie... este chiar singura damă în şcoală şi locţiitoarea mamelor... copiilor.* CONTEMPORANUL, II, 131.

– Pronunţat: *-ţi-i-.* – Pl.: *locţiitori, -oare.* – Şi: (învechit) **locoţiitór, -oáre** (scris şi *loco-ţiitor),* **locuţiitór, -oáre** (scris şi *locu-ţiitor),* **locoţinătór, -oáre, locuţinătór, -oáre, locuţiitór, -oáre** s.m. şi f.

– **Loc** + **ţiitor** (după fr. *lieutenant,* it. *luogotenente).*

LOCŢIITORÍME s.f. (Învechit, rar) Guvernare suplinitoare, aflată în părţile importante ale Imperiului Roman târziu, care primea şi îndeplinea dispoziţiile venite de la guvernarea centrală. *Marele Constantin... împărţi toată împărăţia romanilor în două părţi de căpetenie, în Răsărit şi Apus, rânduind capitala Răsăritului să fie Constantinopolu, iară a Apusului, Roma. Fiescarea parte căpătă două locţiitorimi generale.* BOJINCĂ, A. II, 71/13.

– Pronunţat: *-ţi-i-.* – Pl.: *locţiitorimi.*

– **Locţiitor** + suf. *-ime.*

LOCŢINÉR s.m. (Învechit, rar) Locţiitor. *Legatii erau vicarii, adecă locţinerii ducilor, cei ce împlineau poruncile acestora.* BOJINCĂ, A. II, 151/17.

– Pl.: *locţineri.* – Şi: **locţiniér** s.m. BOJINCĂ, A. II, 135/16.

– De la **loc** + **ţine,** prin apropiere de cuvinte româneşti terminate în *-er.*

LOCŢINIÉR s.m. v. **locţiner.**

LOCUÍ vb. IV. **I.** Intranz. **1.** (Despre oameni; de obicei cu determinări locale) A-şi avea domiciliul undeva, a fi stabilit[1] **(1).** *Fie curtea lor pustinie şi în fsatele lor nu fie cire se vie (va vie* CC², *lăcui* D). PSALT. 134. *Topiră-se toţi ce viu (lăcuiesc* D) *în Hanaan.* ib. 311. *Întru căşcioare amu lăcuia atunce, ce*

se cheamă colibi. CORESI, EV. 190. *Tatăl tuturora carii lăcuiesc în corture.* PO 23/24. *Lăcuia în Ierusalim un om, anume Lazăr.* VARLAAM, C. 283. *Jelearii... lăcuiesc în casa mea.* ZOBA, S. 35. *Scot acel izvor până în faţa pământului pentru binele şi răpaosul a mulţi ce lăcuiesc pre acel loc* (a. 1646). GCR I, 118/21. *În oraşu mare... multe fealuri de oameni lăcuiescu.* URECHE, L. 117. *Călugăriţa... va lăcui la altă mănăstire.* PRAV. 193. *Va lăcui la ţară pentru să-ş hrănească părinţii.* ib. 298. *Cetăţâle toate s-or face... şi vor sta cu pace, Să lăcuiască şi să petreacă... Slugile tale.* DOSOFTEI, PS. 227/21. *Zidiţ case şi lăcuiţi şi răsădiţ grădini.* BIBLIA (1688), 512[1]/34. *Semeţiia inimii tale te-au rădicat pre tine lăcuind în gaurile pietrilor.* ib. 595[1]/9. *Orăşani şi cărtulari mari, oamenii carie lăcuia în zile vechi la cetatea cea vestită a Athinei* (sec. XVII). CAT. MAN. I, 381. *Au făcut cetatea Hevron... unde au lăcuit Avraam.* N. COSTIN, LET. I, 53/13. *Un păstoriu... cu simbria a tot satului în carile lăcuia, din dzi în dzi viaţa îşi sprijenia.* CANTEMIR, I. I. II, 126, cf. ANON. CAR. *Lăcuiră în Nazaretul Galileii.* ANTIM. O. 318. *Am lăcuit în Surduc* (a. 1742). IORGA, S. D. XIII, 136. *La Eghipet... soarile şi văzduhul este mai herbinte, precum vestescu cei ce lăcuiescu acolo* (cca 1750). GCR II, 64/37. *Locuitorii... au fost scutiţi de aceste dăjdii, fiindcă locuiesc în loc strâmt* (a. 1763). ŞTEFANELLI, D. C. 70. *Oroodant... va vâna satul şi va pedepsi cu pierderea cea cu totul a celor ce lăcuiesc într-însul.* AETHIOPICA, 10[v]/15. *Unii lăcuiesc din sus de şcoală, alţii din jos.* CARTE TREB. I, 226/19. *Pentru aşezarea bucatelor... podul casei în carea lăcuieşti... încă nu e prea bun.* ŞINCAI, în ŞA I, 684. *Ajutora obştea cu vreo lucrare de meşteşug... spre înfrumuseţarea ţării întru care se află lăcuind* (a. 1793). FURNICĂ, I. C. 161, cf. KLEIN, D. 368. *Târgul de la Braşov, în care lăcuiesc români.* MAIOR, IST. 173/10, id. PRED. II, 129/28. *Care lăcuiaşte mai aproape..., pre acela îl cheamă mai adeaseori la ospăţ.* ŢICHINDEAL, F. 213/12. *Toată averea ei nu era altă decât... o colibă întru carea lăcuia.* BELDIMAN, N. P. II, 34/13. *Aciia lăcuiesc mulţi... de neam mare, care au moşii prin prejur.* GOLESCU, Î. 11, cf. LB. *O agonisită stare de avere, de nu mai mult de o casă de lăcuit.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 42/16. *Monastirea Agapia şi Văraticul, unde lăcuiesc călugăriţile* (a. 1828). IORGA, S. D. XVI, 165. *O moşie dimpreună cu... robii ce lăcuiesc acolo.* COD. ŢIV. 105/7. *În ostroavile caraibice lăcuie oameni sălbatici.* DRĂGHICI, R. 159/18. *În vârful muntelui locuia un bătrân păstoriu.* ASACHI, S. L. II, 268, cf. VALIAN, V. *Avea un frumos şi mare palat... sau vreun alt loc frumos de locuit.* BĂLCESCU, M. V. 280. *Să nu fie silit a locui în casă... străină.* BARIŢIU, P. A. I, 169. *Un strein care locuieşte în munte.* NEGRUZZI, S. III, 206, cf. POLIZU. *Au putut deveni proprietari pe casele în care locuiau.* GHICA, S. 571. *Locuiam în Iaşi... ca funcţionar.* SION, P. 55. *În una din acele trei uliţe locuia un neguţător.* FILIMON, O. I, 145, cf. PONTBRIANT, D. *Pre această întindere de pământ s-a aflat locuind... 42 905 familii.* I. IONESCU, M. 40. *Mulţumită fie îngrijirilor Blondelei, tristul meu apartament se făcu de locuit.* BARONZI, M. II, 574/9. *Cavalerii ce locuiau în acel castel cu sute de ani în urmă.* CONV. LIT. II, 51, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 511, LM. *Se retrage în simpla casă bulgărească în care locuia.* MAIORESCU, D. II, 87. *Locuiam într-o casă ţărănească.* LĂCUSTEANU, A. 56. *Casa în care locuiţi... a fost construită de curând.* CONTEMPORANUL, I, 204. *Nişte chilii... din care abia două mai erau de locuit.* ODOBESCU, S. I, 149. *Ce se petrece în acea cămăruţă unde-aş vrea să locuiesc eu.* EMINESCU, P. L. 86. *Mi se notifică trimiterea ceculuí la adresa... unde locuiesc de două luni.* CARAGIALE, O. II, 199. *Cumpărase casa cu loc cu tot şi locuia în ea.* SLAVICI, O. I, 62. *Locuiam într-o casă... cu acoperiş de şindrilă.* MACEDONSKI, O. III, 33. *Eram pe atunci profesor la Liceul „Alecsandri"... şi locuiam acolo.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 123, cf. DDRF. *Socotea pe ţăran ce locuia pe moşia proprietarului ca un chiriaş al pământului.* XENOPOL, I. R. XII, 129, cf. BARCIANU, JAHRESBER. V, 114. *Locuia în centrul oraşului, în cetate.* SBIERA, F. S. 112. *Violonistul locuia în două odăiţe joase, în fundul unei curţi.* D. ZAMFIRESCU, A. 50. *Vedea până în depărtare strada frumoasă... în care locuia.* SANDU-ALDEA, D. N. 33, cf. ALEXI, W. *Un hazliu dăduse... ulicioarei unde locuiau bătrânele porecla de „strada celor trei parce".* ANGHEL–IOSIF, C. L. 74, cf. TDRG. *„Casa mică" este odaia unde locuieşte întreaga familie vara şi iarna.* PAMFILE, I. C. 441. *De două luni el locuieşte peste drum.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 231. *În crângul ăsta locuiau cincizeci de mineri.* AGÎRBICEANU, A. 107. *Discipolii săi... vor fi locuit prin peşteri, pe vârfurile neumblate ale munţilor.* PÂRVAN, G. 161. *Petru Aron să nu mai fie îngăduit a locui în Hotin.* N. A. BOGDAN, C. M. 27. *Locuia pe liniştita stradă a Modei, la catul al doilea al unei clădiri.* M. I. CARAGIALE, C. 37, cf. DR. IV, 154, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Locuia intr-o uliţă din jurul Palatului Justiţiei.* LOVINESCU, M. I, 68. *Sunt... pe gânduri, neştiind unde voi locui.* BACOVIA, O. 221. *Tatăl lui Ber-Căciulă locuia într-un sat aproape de capitală.* VISSARION, B. 20. *Locuiau la marginea oraşului.* VLASIU, A. P. 402. *Familia domnitoare locuia, pare-se, la vechea curte de pe malul gârlei.* C. GANE, TR. V. 62. *Locuieşte... la marginea pădurii Tudorani, într-o casă cu turnuleţe.* SADOVEANU, O. III, 560. *Uşile şi ferestrele... de la camera spaţioasă de locuit a stăpânului.* MOROIANU, S. 16. *Mama... pleacă să locuiască la fecior, între străini.* DAN, U. 124. *Până acum au locuit în provincie.* KIRIŢESCU, G. 50, cf. SCRIBAN, D. *În cartierul Fanarului... locuiseră şi ambasadorii străini.* OŢETEA, T. V. 30. *În curtea Universităţii unde eram bibliotecar şi locuiam.* ARGHEZI, S. XV, 16. *Furturile se comit de persoane locuind chiar sub acoperământul casei mele.* CĂLINESCU, S. 249. *Locuia în vecinătatea noastră, în a treia sau a patra casă.* BLAGA, H. 13. *Căsuţa ţărănească în care actriţa se încăpăţâna să locuiască mereu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 108. *Pe toţi oamenii care locuiesc la oraş cei de la ţară îi cred înstăriţi.* STANCU, R. A. II, 10. *Locuieşte într-o cămăruţă de doi pe doi.* VINEA, L. I, 139, cf. DL. *Doctorul Munteanu locuia într-un cartier de vile.* PREDA, R. 61, cf. DM. *Stăpânirea asupra casei de locuit... trebuie să fie diferită.* PANAITESCU, O. Ţ. 106, cf. M. D. ENC., DEX. *Săhastrul... locuia într-o peşteră încunjurată din toate părţile de stânci.* MARIAN, T. 251. *În curţile celea locuia Petrea Viteazul.* VASILIU, P. L. 136. *Aista nu locuia la Ieş; locuia măi di vali.* DIACONU, VR. 94. *Într-o pădure mare*

se afla ca pădurar un om şi o femeie, cari... locuiau într-un bordei. PAMFILE, DUŞM. 215. *În casa cu bârne subţiri în pereţi, nu locuieşte primaru.* ZANNE, P. IV, 555. (În descântece) [Boală de stomac] *tie du în văi...! Acolo să lăcuieşti, Acolo să vecuieşti.* GRAIUL, I, 22. *Tu cel pierit, răspierit..., te voi trimite peste Marea Neagră... Tu acolo să vieţuieşti, Tu acolo să locuieşti.* PĂSCULESCU, L. P. 141. *Bubă-galbenă... În Marea Roşie... să sălăşluieşti, Acolo să lăcuieşti.* GR. S. V, 61. ✧ (Cu referire la locuri imaginare considerate ca sediu pentru fiinţe supraomeneşti, sfinţi, suflete ale celor morţi, duhuri etc.) *Deşideră şi cumple-se sufletul mieu în curţile Domnului... Ferice de cei ce viu (lăcuesc* D) *în casa ta, în veacu de veacu laudă-te.* PSALT. 173. *Toţi reu făcătorii lăcui-vor în focul nestinsu de veaci.* ib. 337. *Da-voiu voao şi altura a mulţi... să lăcuiţi în raiu.* COD. TOD. 208. *Împărăţia ceriului unde lăcuesc toţi aleşii ai lui Dumnezeu* (a. 1642). BV I, 127. *Casa lui iaste toată lumea în care lăcuiaşte şi domneaşte.* VARLAAM, C. 225. *Slăviţi pre Domnul care lăcuieşte-n muntele Sionul.* DOSOFTEI, PS. 30/12. *Dzâsă svântul: „... dimone spurcate, câtă vreame-i de când lăcuieşti aicea?".* id. V. S. ianuarie 29^{v}/14. *Împărăţiia ceriului... ne dăruiaşte noauă Hristoase, fiul lui Dumnezeu, să o găsim şi să lăcuim acolo într-însa întru veaci nesfârşiţi.* CHEIA ÎN. 16^{r}/20. *Muntele care au binevoit D[u]mnezeu să lăcuiască într-însul.* BIBLIA (1688), 402^{2}/22. *Lângă apele tale ceale curate şi d[u]mnedzăieşti... lăcuiesc pururea veselindu-să ceatele derepţilor.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Dracii... îl aruncă... în pământul întunerecilor celor vecinice, unde nu iaste lumină, nici lăcuiesc oameni, ci durere vecinică.* MICU, în ŞA I, 91. *Un codru în care să zicea din bătrâni că lăcuiesc cele frumoase.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 122. *Prin râpe, vâltori şi răspântii lăcuiesc duhuri necurate.* id. ib. 209. *Adâncurile cerului închipuiesc o mică parte a templului în care lăcuieşte mărirea lui Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 320/20. *Cine poate să ţ-o spuie? Cel ce în cer locuieşte.* CONACHI, P. 290. *Se spune despre iad, unde cei răi... vor locui în locuri întunecoase.* TEULESCU, C. 81/28. *Ai avut trei surori... dar le-au răpit trei zmei care lăcuiesc pe tărâmul celalt.* FILIMON, O. I, 422. *Sufletele morţilor, locuind acuma în cealaltă lume, nu se mai arată pe pământ.* CONTA, O. F. 375. *Zeii nemuritori... locuiesc în Olimp.* ODOBESCU, S. III, 294. *O păreche de case... în care se zice că locuia necuratul.* CREANGĂ, P. 301. *Poporul... crede în fiinţa unui spirit ce locuieşte în Dunăre, în lacuri sau în mare.* PAMFILE, DUŞM. 290. *În cuibul smeritului lăcuieşte dracu.* POP., ap. GCR II, 374. *Moarte, moarte, unde eşti, În ce parte locuieşti?* HODOŞ, P. P. 155, cf. FOLC. OLT.–MUNT. III, 320. *În inima tăcutului locuieşte dracul.* ZANNE, P. II, 766. ✧ Fig. *Svănta cruce..., putearea celuia ce s-a răstignit... lăcuiaşte într-ănsa.* VARLAAM, C. 50. *Sufletul lăcuiaşte în trup ca într-o casă.* id. ib. 176. *Tu, creştine, vrând... a zidi casă sufletească fără... deşertare, întru carea în veaci poţi să lăcuieşti* (a. 1644). GCR I, 112/21. *Întru învăţătura lor nu vor rătăci: că simţiia întru eişi lăcuind d[u]hul adevărăriei.* N. TEST. (1648), 190^{v}/18. *Socoteaşte cu mintea... şi-m spune şi-n care pământ lăcuiaşte lumina* (a. 1683). GCR I, 267/35. *Ştiinţa înţelepciunii nu în scaunele trufaşe şi înalte, ce în capetele plecate şi învăţate lăcuiaşte.* CANTEMIR, I. I. I, 76. *Nobilitatea sufletului celui cuvântător şi nemuritor ce lăcuieşte în noi.* GOLESCU, E. 212. *Pacea cea veche-n sânu-mi mai mult nu lăcuia.* HELIADE, O. I, 172. *Va veni ziua în care... în sânul meu va lăcui iarna.* ASACHI, S. L. II, 335. *Meschine interese ce-n mici inimi locuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 261. *Flacăra privirei Şi graţia zâmbirei În ochii ei se joacă, Pe buze-i locuiesc.* id. ib. 96. *Însufleţirea care rezistă pe cântarul minţii e vrednică să locuiască trainic în sufletul omului.* REBREANU, P. S. 71. *Cineva într-o zi te-a luat, Euridike, În întunericul meu locuieşti, De atunci, ca o stea în fântână.* BLAGA, POEZII, 265. *Greu-i doru, de poveşte, La inimă locuieşte.* GR. S. II, 299. *Crivăţul, după închipuirea poporului, locuieşte într-o fântână.* ARH. FOLK. II, 28. (Despre divinitate, îngeri etc.) *Priimindu-l pre el întru inimă... ca să nu lăcuiască întru ea altă ceva fără singur H[risto]s* (a. 1642). GCR I, 101/35. *Cine va mânca de trupul mieu şi va bea de singele mieu va lăcui în mene şi eu într-ănsul.* VARLAAM, C. 38. *[Î]ntr-a cărui suflet Domnul lăcuieşte, Acela de nimică nu mai jelueşte.* M. COSTIN, O. 327. *În pântecele ei au lăcuit... Fiul şi cuvântul lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 42. *Îngerii lui Dumnezeu vor lăcui întru tine.* MAIOR, PRED. I, 3/29. ✦ A sta **(V 1)**, a se afla undeva (temporar sau definitiv) constrâns de anumite împrejurări. *Băgându-i în temniţă dedesupt, unde lăcuiesc tâlharii, multă vreme au trecut până a le face divanurile.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 299. *Fiind trebuinţă de a să face pentru bolnavii ce vor lăcui într-acest spital... bucătărie* (a. 1829). DOC. EC. 441. *În acea ocnă nu lăcuiescu alţi arestaţi, decât numai aceia ce sânt orânduiţi pă toată viaţa* (a. 1836). ib. 642. *În cabina ce îi era pusă la dispoziţie,... secretarul a locuit... până în ziua plecării vaporului din port.* BART, S. M. 120. ✦ P. anal. (Despre animale, păsări, insecte etc.; rar, despre plante) A-şi avea cuibul, vizuina, adăpostul etc., a trăi într-un anumit loc, într-un anumit mediu etc.; a se afla răspândit într-o anumită zonă, a popula un anumit teritoriu, o anumită regiune. *Pasările ceriului prămăndescu* (petrecu V, *vor lăcui* D) *de mijloc de piatră.* PSALT. 214. [Ursul] *la bârlogul lui nebântuit să lăcuiască pofteşte.* CANTEMIR, I. I. I, 129. *Lăcuiesc acolo bălauri şi pasări ce să numesc struţocamili.* ANTIM. O. 255. *Broaştele tâmpurarie... primăvara lăcuiesc în apă, iară vara pre uscat.* ŞINCAI, în ŞA I, 668. *Aceşti gândaci... se-şi facă a lor cămăruţe... şi aceli odihne făcute de lăcuit asupra frunzilor.* AMFILOHIE, G. F. 305^{r}/10. *Grăunţul de muştar... se face copaci, cât vin paserile ceriului şi lăcuiesc în ramurile lui.* MAIOR, PRED. I, 3/23. *Vulturul... zice lumii din marele său zbor: „Pământul mi-este leagăn, dar lăcuiesc în cer".* HELIADE, O. I, 154. *Multă vreme în Francia a făcut să lăcuiască aceste insecte în stupi de pământ ars.* BREZOIANU, A. 549/10. [Insecta] *locuieşte în larva fluturilor.* BARASCH, B. 265. *Un cotoi sau o pisică... din soiul acela ce-n păduri locuieşte Şi pe copaci trăieşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 211. *Spadonul... locuieşte mai mult în Oceanul Atlantic.* FILIMON, O. II, 23. *Fiinţele vii cari locuiesc aproape de faţa mării sunt cu desăvârşire despărţite de cele de la adâncime.* CONTEMPORANUL, II, 431. *Locuia prin codrii aceia şi muma-pădurii..., o buruiană singuratică cu tulpina în*

solzi. I. BOTEZ, ŞC. 13. *Fâsa de pădure... locuieşte în toate pădurile cu frunziş din ţară.* DOMBROWSKI, P. 188. [Căldăraşul mic] *locuieşte aproape în toată Europa şi Siberia.* id. ib. 122. *Lopătarii... locuiesc în toate cele cinci continente.* LINŢIA, P. III, 14. *Aceşti porumbei... locuiau prin stâncăria peretelui abrupt.* id. ib. III, 215. *În pădurea Pinului, Unde corbii locuiesc.* ALECSANDRI, P. P. 147. *Pasăre galbănă..., Să ştiu ce pasăre eşti, Să ştiu und'e lăcuieşti.* T. PAPAHAGI, M. 39. *Să ducea la o gaură. Acolo locuia un urs.* ARH. FOLK. III, 101.

2. I n t r a n z. (Învechit; despre oameni; mai ales cu determinări temporale) A se aşeza (temporar) şi a rămâne **(1)** undeva sau la cineva o vreme; a se opri **(2)**, a poposi **(1)**; (regional) a mânea. *Sosimu întru Ptolimaida. Şi sărutămu fraţii şi lăcuimu întru o dzi la dinşii.* COD. VOR.[2] 13[v]/5. *Demânreaţă se nă ducemu în cea cetate şi vremu lăcui acie într-un anu.* ib. 65[v]/7. *Nu mi se cade numai acicea... să lăcuiescu, ce mi să cade să mă duc să propoveduiescu leagea Domnedzeului mieu* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 146/9. *Adu-ţi aminte de zua simbetei... tu şi feciorul tău şi fata ta... şi venitul tău care lăcuiaşte la tine.* PARACLIS (1639), 251. *Lăcuind ei în Galileii, dzise lor Isus.* VARLAAM, C. 203. *Lăsă Nazaretul, veni şi lăcui în Capernaum.* N. TEST (1648), 62/4. *Cantemir bei cu ordi[i]le lui... pre acele vremi lăcuia în Bugeac.* M. COSTIN, O. 58. *Au ieşit toţi lăcuitorii Cameniţâi pe porţi afară... Şi i-au aşedzat... pe lângă cetate, să lăcuiască.* NECULCE, L. 45. *Lăcui sfântul într-acea sfântă mănăstire mai mult de un an.* ANON. CANTAC., CM I, 90. *Toate ghintele aceale... şi-au subpus şie Dachia şi au lăcuit câtăva vreame acolo.* MAIOR, IST. 33/26. *Aşa era datina varvarilor, să lăcuiască până la o vreame într-o ţeară.* id. ib. 55/10. *Cetatea Ptolemaiada, unde de multe ori lăcuia prorocul Ilie.* TEODOROVICI, I. 19, cf. LB. *Unde să locuiască această mulţime de învăţători timp de o lună?* CONV. LIT. IV, 240. *Vechile neamuri ce locuise pe acest pământ* [Moldova], *rând pe rând sau împreună.* N. A. BOGDAN, C. M. 1. *Merje... pâm' pădure... ca pădurariu,... sara lăcuieşt'e-aicę.* O. BÎRLEA, A. P. II, 388. ✦ (În religia creştină; de obicei urmat de determinările „în veac", „în veacul veacului", „în vecia veacului" etc.) A continua să existe, să fie; a rămâne **(3)** neschimbat, a se menţine, a se păstra în conştiinţa oamenilor; a dăinui, a dura, a persista, (învechit şi popular) a sta **(VII 2)**. *Frica lui Dumnedzău curată lăcuiaşte în veaciia veacului.* PSALT. HUR. 14[v]/24. *Cuvântului viului Dumnedzeu şi cel ce lăcuiaşte în veaci.* COD. VOR.[2] 72[v]/9. *Faptele mărilor tale sântu ceriurele. Iale pieru, e tu lăcuieşti* (t r ă i e ş t i D). PSALT. 210. *Lauda lui lăcuiaşte* (p e t r e a c e D) *în veacul veacului.* ib. 240. *Zilele meale ca umbra trecură... E tu, Doamne, în veac lăcuieşti.* CORESI, PS. 275/14. *Acel loc sfânt întru carele vor lăcui direptii în veaci* (a. 1642). GCR I, 99/32.

3. I n t r a n z. (Învechit; despre oameni; mai ales urmat de determinări locale ca „în lume", „pe lume", „pe pământ" etc.) A fi, a se găsi într-un anumit loc, a s e a f l a, a s t a **(V 1)**; a exista, a trăi **(1)**, a viețui **(1)**. *Toţi carii lăcuiescu pre lume.* PSALT. HUR. 27[r]/2. *Se spămănte-se de Domnul tot pământul, de elu rădică-se toţ ce viu (carii lăcuiescu* HD*) pre lume.* PSALT. 57. *Topi-se pământul şi toţi ce viu (carii lăcuiescu* D*) spre-insu.* ib. 149. *În acesta chipu voiu pustii pământul până într-atâta, cum vrăjmaşii voştri carii lăcuiescu întru elu se vor mira* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 11/11. *Ome, nu lăcuieşti tu ca să mânânci fără saţiu, ce să mânânci cât să fii viu.* CORESI, EV. 402. *Legătură să ni faci nice cu ei, nice cu dzeii lor. Să nu-i laşi ei în pământul tău a lăcui.* PO 258/7. *Cuvântul trup fu şi lăcuia întru noi şi văzum slava lui.* CORESI, ap. CCR 14/10. *Lazar, deaca-l învise H[risto]s, 30 de ai lăcui încheiaţi pre lume* (cca 1600–1650). GCR I, 141/5. *Le arată... calea pocăinţii şi celora ce pre ceastă lume poftesc să lăcuiască* (a. 1632). id. ib. I, 76/18. *O, voi bărbaţi jidovi şi toţi ceia ce lăcuiţi prespre toată lumea, socotiţi cuventele meale.* VARLAAM, C. 141, cf. MARDARIE, L. 141/16. *În ce parte de lume este Moldova... Cine au lăcuit mai nainte de noi pe acest pământ.* M. COSTIN, O. 241. *Oamenilor acelor ce lăcuia pre pământ, patriarşilor, apostolilor ş-altor sfinţi au arătat Dumnezeu lucrurile ceale ce au fost.* CHEIA ÎN. 5[v]/1. *De toţi creştinii foarte să păzdia curăţia şi nu lăsa să lăcuiască între ei nici elin, nici jidov.* MINEIUL (1776), 143[r]/12. *Cetăţeanul cel bun, adecă omul cel ce lăcuiaşte între oameni.* MICU, în ŞA I, 506. *Vai, vai celora ce lăcuiesc pre pământ.* GRECU, P. 197. *Cine dintră noi nu s-ar îneca, de ar lăcui supt apă?* MAIOR, PRED. I, 228/23, cf. LB. *Privea ca familia sa... toată mulţimea oamenilor ce lăcuia atunci pre pământ.* MARCOVICI, D. 292/22. *Norodul ce lăcuieşte Sub a ta oblăduire.* CONACHI, P. 39. *Teoria evoluţiunei ne arată cum s-au făcut nenumăratele feliuri de fiinţi cari au locuit pe pământ.* CONTEMPORANUL, I, 719. *Dacă un mediu se modifică pe nesimţite,... el va modifica pe fiinţele organice ce locuiesc acolo.* CONV. LIT. XI, 166. *Barbatul său locuia într-o pădure.* ISPIRESCU, L. 58, cf. DDRF. *Locuise în păduri, la râuri şi în bălţi, în locuri greu de străbătut.* PANAITESCU, O. Ţ. 25. *El socotea că pe lume nu mai locuieşte nime, făr' decât el şi cu soră-sa.* VASILIU, P. L. 232. ✧ F i g. *Lăcuieşte în toate ale naturii şi ale omenirii o putinţă şi o neputinţă,... şi un alt mai lămurit şi prea puternic duh.* EPISCUPESCU, O. Î. XIV/1. *Buruienile se fierb mai puţin, spre ţinerea mirosului în care lăcuieşte şi puterea lucrării lor.* id. PRACTICA, 488/22. *Personalitatea subiectului se poate dubla ori multiplica. În acelaşi individ locuiesc două persoane diferite.* RALEA, S. T. II, 14. ✧ T r a n z. *Zilele anilor vieţii meale n-au ajuns la zilele anilor vieţii părinţilor miei, care zile au lăcuit.* BIBLIA (1688), 36[2]/15. ✦ A sta **(V 1)** (definitiv sau temporar) undeva, a fi aşezat, a fi situat într-un anumit loc (prestabilit), într-un anumit fel etc. *Aşa sânt lăcuiţi varvarii: întâi sânt lidii, oameni cu argint... Şi apoi sânt frighii, cu oi multe.* HERODOT[2], 270. *Fieşcare soldat avea posta sa... Manipulii era locuiţi în acel rând în care trebuiau să-şi urmeze.* BOJINCĂ, A. II, 167/1.

4. I n t r a n z. (Învechit; urmat de determinări modale) A-şi duce, a-şi petrece viaţa într-un anumit fel, a duce un anumit trai **(2)**; a trăi **(2)**. *Lăcuieşti însuţi leagea ferindu.* COD. VOR.[2] 16[r]/4. *În Domnul upuvăiiu cum dzise sufletului mieu: prămăndeaşte (lăcuiaşte* CC[2], p e t r e a c e D) *prin codri ca pasărea.* PSALT. 16. *Să veţi... lăcui cu tărie în ţara voastră, Da- voi eu pace* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 6/24. *Rugă ei cum să se*

tămăduiască şi să lăcuiască în pridădirea credinţei (cca 1569–1575). GCR I, *10/33. *Nădăjduiaşte spre Dumnezeu şi lăcuiaşte întru rugă şi în rugăciuni.* CORESI, L. 503/20. *Fraţilor, să ne nevoim ca pre învăţătura şi pre voia lui Dumnezeu să lăcuim.* id. EV. 328, cf. TEXTE ROM. (XVI), 564, DHLR II, 449. *Au dat noao prea cu cuviinţă şi cu dragoste a lăcui, cu dragoste şi cu împreunare* (a. 1580). CCR 35/21. *Spurcămu-ne sufletul în păcate şi în părăsire amu lăcoit* (ante 1600). CUV. D. BĂTR. II, 215/10. *De către bătrâneţe bine va lăcui* (a. 1620). în DR. V, 600. *De vrem face aşea şi vrem lăcui cu aceaste învăţături..., ne vrem afla îr-adereapta scaunului lui Dumnedzeu.* IEUD, 170. *Într-aceea slavă şi într-aceea mărire vor lăcui încununaţii împărăţiei ceriului.* VARLAAM, C. 95. *Să lăcuiască neştine frumos şi drept ca să nu vinuiască pre nimenea* (a. 1652). CCR 169/2. *Era departe într-un ostrov şi... lăcuia tot în flămânzie şi în golătate.* NEAGOE, ÎNV. 185/4. *Vai de cela ce să va afla că au lăcuit în traiu şi în viaţă spurcată.* id. ib. 139/10. *Părăsând lumea, să dusă... şi, aflând acolo o peşteră, lăcui călugăreaşte.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 72[r]/15. *Să lipsească pizma şi... să lăcuiască toţi într-o dragoste ca nişte adevăraţi creştini.* ANON. CANTAC., CM I, 194, cf. LB. *Voiu să ştiu de viiaţa voastră cum lăcuiţi.* ALEXANDRIA, 87/5. *Fata Genarului locuia singură ca un geniu într-un pustiu.* EMINESCU, P. L. 11. *În privinţa aceasta, cel mai aproape de cinste locuieşte plugarul.* JUN. LIT. XXVI, 183, cf. CADE. (F i g.) [Sufletul] *de să află întru nepurtare de grijă şi lăcuind întru necurăţie.* MICU, în ŞA I, 91. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu" sau însoţit de determinări ca „laolaltă", „împreună" etc.) A-şi petrece viaţa împreună, în acelaşi loc cu cineva, a c o a b i t a, a c o n v i e ţ u i, a t r ă i **(4)**; s p e c. a avea raporturi conjugale. *N-ai lăcuit bine cu vecinul tău* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/8. *Să lăcuiască bărbatul cu muierea în frica lui Dumnezeu.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 559. *De se va tâmpla a fi o nuntă ca aceasta* [între veri], *pentru neştiinţă... ei se nu se despartă de acii, ce se lăcuiască, însă se cade acestora de un păcat ca cesta a se griji.* PRAV. LUCACI, 281/5. *Acel pământ nu era lor destul cum într-una să poată lăcui.* PO 45/26. *Featele noastre luaţi voi şi lăcuiţi cu noi, cest ţinut fie în putearea voastră.* ib. 116/19. *Mare-i noauă veselie, cându... cu Domnezeu vom lăcui* (ante 1601). TEXTE ROM. (XVI), 336. *Cine va călca şi va sparge această legătură... să lăcuiască cu Iuda şi cu Arie la un loc întru netrecuţi veci* (a. 1631). MAG. IST. I, 124/29. *Iuda... cu apostoli[i] lăcuiia.* IEUD, 168. *Fiiul lui Dumnedzău... pentru voi pre pământ să arătă şi cu oamenii lăcui.* VARLAAM, C. 227. *Tatăl... o va găsi... în casa sa, unde lăcuiaşte cu dânsa.* PRAV. 102. *Bărbatul sau muiarea... se îndeamnă a lăcui într-un loc şi a face pace.* ib. 143. *Făr' gâlceavă lăcuiesc.* MARDARIE, L. 106/11. *Cine să va amesteca... să lăcuiască întru locu cu Iuda şi să fie neiertat* (a. 1670). ap. C. GIURESCU, P. O. 263. *Cât iaste petrecerea de bună Când lăcuiesc fraţâi împreună.* DOSOFTEI, PS. 453/14. *Să dusă la loc neîmblat şi necălcat, de lăcui cu herile.* id. ap. GCR I, 253/1. *Tu şi cu Inorogul mare dragoste aveaţi şi odânăoară într-un loc nedespărţiţi lăcuiţi.* CANTEMIR, I. I. II, 111. *Ş-au dat obştească datorie, odihnindu-se în Domnul, lăsând... iubitului ei soţ, lăcuind amândoi numai 2 ani, necovârşită mâhnire.* R. GRECEANU, CM II, 199. *Bărbatul şi muiarea... să lăcuiască nedespărţiţi.* ANTIM, O. 374. *Cum voi putea eu să lăcuiesc cu tine întru o casă* (cca 1705). GCR I, 353/23. *Iaste lucru făr'de leage a lăcui împreună cu sluga cea de casă.* AETHIOPICA, 32[r]/2. *Omul... împreună cu alţi oameni lăcuiaşte şi petrece.* MICU, în ŞA I, 492. *Feţele cele cununate amândouă sfânt să locuiască împreună.* ŞINCAI, HR. III, 39/37. *Porunci celor cinci fii ai săi ca să lăcuiască împreună.* MAIOR, IST. 58/27. *Faceţi-vă bune aşezământe Şi lăcuiţi dăpreună aice.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 81. *Oare pentru ce lăcuiesc oamenii prin oraşe şi prin sate aşa laolaltă?* PETROVICI, P. 214, cf. LB. *Socotea că s-au spurcat vorbind sau lăcuind c-un eretic.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 211. *Rămaseră tinerii locuind împreună şi dezmierdându-se.* în DR. I, 53. *Spune-m[i], fătul mieu, cum lăcuiaşti cu fata mea, Ruxanda.* ALEXANDRIA, 138/16. *Cineva când locuieşte Cu magarul cel trândav, Or păr din el să lipeşte, Or că vrea un alt năravu.* PANN, P. V. I, 60/5. *Fiul unui ciorbagiu, cu care Coletti locuia într-o odaie.* GHICA, S. 158. *Ea locuieşte împreună cu tată-său în nişte case boiereşti.* FILIMON, O. I, 116. *Ţăranii liberi... locuiesc laolaltă într-un sat.* EMINESCU, O. XV, 114. *Mă voi duce în persoană la moşia unde locuieşte ea cu familia.* CONV. LIT. IV, 114. *La Viena am locuit împreună.* SLAVICI, O. II, 102. *Grecii... locuise împreună cu strămoşii italicilor şi ai celţilor.* CONTEMPORANUL, II, 440. *Se hotărâră să locuiască împreună spre a nu se prea înstrăina unii de alţii.* XENOPOL, I. R. XII, 55. *Elementul românesc de pe vremea când strămoşii locuiau laolaltă.* DR. I, 195. *Micul Zapis... fu lăsat să locuiască la un loc cu prinţişorii.* VISSARION, B. 204. *Era profesoara ei şi pe deasupra locuiau împreună.* TEODOREANU, L. 27. *Mama doamnei Ecaterina urmase pe fiica ei la Bucureşti şi locuia împreună cu familia Ipsilanţilor.* C. GANE, TR. V. 117. *Locuieşte cu mine în aceeaşi casă.* SADOVEANU, O. VII, 180. *A trecut vălcelul dintre biserică şi casa părintelui Radu, cu care locuia împreună.* MOROIANU, S. 179, cf. IORDAN, STIL. 165. *Toţi ceilalţi, cu care locuiam, îşi dormeau în ritmuri felurite somnul lin şi nepăsător.* BLAGA, H. 47. *Colega mea locuia cu părinţii.* PREDA, R. 47. *Doi bărbaţi la un loc tot pot lăcui, iar două muieri într-o casă nicicum pot trăi.* I. GOLESCU, cf. ZANNE, P. II, 292, id. ib. VIII, 317. *Cu ce dascăl lăcuieşte, Aşa carte-alcătuieşte.* PANN, P. V. I, 7/15. *Cu şchiopul împreună de vei lăcui, te-nveţi şi tu a şchiopăta.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 720. *Foamea şi ruşinea Nu se pot deloc uni, Într-un loc a locui* (= omul flămând uită de ruşine şi iese în lume). PANN, P. V. III, 32/24, cf. ZANNE, P. III, 560. ✧ F i g. *Iubeaşte Dumnăzău... pre cel ce cu înţelepciunea într-un loc lăcuiaşte.* BIBLIA (1688), 656[1]/17. *Sufletul* [zice:] „... *o ticăloase trupule..., puţină vreme... ne rămâne a mai lăcui împreună*" (a. 1750). GCR II, 47/21. *Amorul numai cu libertatea lăcuieşte.* HELIADE, L. B. I, 55/28. *Iasma încruntată Ce-i zice Sărăcia! El locuia cu dânsa Din frageda-i junie.* BOLLIAC, O. 174. ✦ (Învechit) A avea relaţii de dragoste în afara căsătoriei; a trăi **(4)**, (popular) a se ţine **(IV 8)**. *Ei căuta muieri curate a lăcui cu iale să nască Mesie.* PO 8/21. *Muiarea cu*

bărbatul ce vor lăcui aşa fără leage... vor putea să se despartă fiecând. PRAV. 136. *Arată şi fetile lor, când vor să lăcuiască cu împăratul, le arată întâi... care-i îi va plăcea împăratului.* HERODOT², 244. *De să va afla dormindu cu muiare care au lăcuit cu bărbat, să-i ucideţi pre amândoi.* BIBLIA (1688), 142²/8. *Lumea zice că el... este hotărât a o lua, mai ales că acum şi locuiau împreună.* NEGRUZZI, S. I, 47. ✧ R e f l. *Vei întra la ea şi te vei lăcui cu ea şi va fi ţie muiare.* BIBLIA (1688), 141²/23.

II. T r a n z. **1.** (Învechit; subiectul este o persoană sau un grup de persoane; complementul indică o locuinţă, un spaţiu delimitat, un loc) A ocupa pentru mai multă vreme. *Se duse întru cetate mare ce lăcuia un împărat mare* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 153/3. *Se cunoaşte pre locul ce lăcuiaşte şi pre haine ce poartă.* PRAV. 191. *Strâmbătăţile vor nemernici ceia ce lăcuiesc Samariia.* BIBLIA (1688), 587¹/9. *Să desluşească cu grijă... ce este... a lăcui o casă.* POTECA, F. 184/30. [Fânul] *nu s-au măsurat... din pricina nesupunerii celor ce lăcuiesc această moşie* (a. 1835). DOC. EC. 581. *O cetăţuie veche... De cine au fost lăcuită şi zidită, n-am putut ca să aflu.* KOGĂLNICEANU, S. 4. *Arinişurile de pescari locuite.* ASACHI, S. L. II, 124. *Un cazan aşezat în tinda casii ce lăcuieşte* (a. 1842). DOC. EC. 771. *Silistra, oraş mare şi frumos, locuit de neguţători bogaţi.* BĂLCESCU, M. V. 56. *În oricare palat..., fără să ştie cel care îl locuieşte, este un drum ascuns.* NEGRUZZI, S. III, 406. *Omul sălbatic... şi stâncile ce locuia.* BOLLIAC, O. 33. *Peştera adâncă în vechime locuită De al muntelui sfânt pusnic.* ALEXANDRESCU, O. I, 75. [Uliţa] *era locuită de bogasieri.* FILIMON, O. I, 145. *Vânzarea porumbului... din toate satele locuite de clacaşi.* I. IONESCU, M. 180. *Celelalte mari artere ale oraşului erau locuite de boieri.* CONV. LIT. VI, 7. *Odăile locuite de cămăraşi şi de obştea curtenilor.* ODOBESCU, S. I, 127. *Să se ştie departe de-acest prag Al casei locuite de cea mai rea femeie.* COŞBUC, P. I, 141. *Catrina... locuia încă la 1665 casa lor de lângă Arsenal.* IORGA, C. I. I, 47. *Tăcerea casei pe care nimeni nu o mai locuia de multă vreme.* SADOVEANU, O. III, 268. *Corpul de case locuit de vecina d-sale.* ARGHEZI, P. T. 143. ✧ (Implică ideea unei şederi temporare într-un loc) [Nisa] *cu climă sănătoasă şi pentru aceea cercetată şi lăcuită de un mare număr de străini.* RUS, I. I, 265/30. *Vestita Cetate a Neamţului locuită vara de vitele fugărite de strechie.* CREANGĂ, A. 73. ✧ (Complementul indică locuri mai ales imaginare, considerate ca sediu pentru fiinţe supraomeneşti, suflete ale celor morţi, duhuri etc.) *Lăcaşul ce lăcuieşte Dumnedzău... să cheamă besereca.* VARLAAM, C. 232. *Sionul, Măgura cea mică ce-a lăcui Domnul.* DOSOFTEI, PS. 217/2. *Un codru... Lăcuit numa de mândre zâne.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 121. *Umbrele lor lăcuiesc munţii.* HELIADE, L. B. I, 231/16. *Toate dumbrăvile au fost locuite de silfide şi de triade.* BARASCH, M. I, 22/6. *Comorile domneşti... se păzesc De iesme, tauri negri, ce iadul locuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Templul... îl locuieşte Acela ce pământul şi cerul stăpâneşte.* id. ib. 143. *Locuită de umbre, noaptea pare Mută de groază.* ALECSANDRI, POEZII, 302. *Adâncimile Tartarului erau locuite de umbre purtând formele lor pământeşti.* ODOBESCU, S. I, 212. *Oreadele locuiau înălţimile.* VIANU, L. U. 341. *Un mândru lac... locuit de zâne.* ISANOS, V. 293. *Al treilea bălaur au început a grăi: „... mi-au sosit şi mie timpul să ies la lume şi să locuiesc nourii".* SBIERA, P. 311. ✧ (Subiectul este un animal, o pasăre etc.; complementul indică un anumit mediu, un anumit loc) *Crocodilul, calul mării stau uimiţi şi vor a şti Dacă apa sau pământul le e dat a lăcui.* SION, POEZII, 146/18. *Sălbatice păduri Locuite-odinioară De urşi mari, de mari vulturi.* ALECSANDRI, POEZII, 652. *Peştera,... cu bolţile-i locuite de miriade de lilieci.* ODOBESCU, S. I, 342. *Fundul mărilor este locuit de alte specii.* CONTEMPORANUL, II, 431. *Vizuina, după aspect, era locuită de vulpi.* LINŢIA, P. III, 94. ✧ F i g. *Acest lăcaş este lăcuit de pacinica nevinovăţie.* GHERASIM, T. 174ᵛ. *Stelele mi se vor părea lumi locuite de amor.* NEGRUZZI, S. II, 49. *Privea cu jale lungă... La cerul fără margini de doruri locuit.* ALECSANDRI, POEZII, 505. ✧ R e f l. p a s. *Ardealul... de aceştia valahi acum să lăcuiaşte.* C. CANTACUZINO, CM I, 34. *Acest din urmă sat să lăcuieşte mai tot de ungureni* (a. 1814). IORGA, S. D. V, 524. ✧ R e f l. i m p e r s. *De când s-au lăcuit acest târg, n-au fost obicei a să lua vreun venit* (a. 1806). URICARIUL, X, 212. *Camera ţeranului cuprinde maximum două camere ce se pot locui.* MANOLESCU, I. 36. ✦ (Învechit; despre organe ale corpului omenesc) A-şi avea locul, a se afla, a se găsi. *Văzut-aţi voi cândva vreo inimă şi ştiţi că ea lăcuiaşte de partea stângă a peptului.* PETROVICI, P. 220. *Oarecare umflătură a pântecelui şi a locului matcii, ce este lăcuită din josul poalelor, între băşica udului şi între maţul şezutului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 210/13. ✦ (Subiectul este o boală; complementul indică un organ al corpului sau corpul) A pune stăpânire pe... *Deşi lăcuieşte această boală mai cu seamă murele trupului, are o mare comunicaţie cu abureala feţii lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 419/14. *Fug multe boale, care uşor ne-ar lăcui, de am trăi numai cu un feliu de nutreţi.* ANTROP. 41/8. (Prin extensiune) *Prinţipul duhului vieţii şi al înţelepciunii minţii... lăcuieşte organul cel mare al creierilor capului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXI/3. ✦ (Subiectul este o populaţie, un neam, o colectivitate etc.; complementul indică un spaţiu, un teritoriu, o regiune) A ocupa pentru a se aşeza, pentru a se stabili; a fi răspândit; a popula. *Auziţi aceastea toate limbile, socotiţi toţi vietorii* (c e v i e ţ i C, *carii lăcuiţi* D) *pretutindirea pământu.* PSALT. 92. *[Î]şi lăsară cetăţile şi... să dusără înlontrul pre Marea Neagră şi lăcuiră cetatea Misimvriei.* HERODOT², 299. *Câţi lăcuiesc acela pământ au aur mult.* ib. 270. *Moisi să ne dea noao cetăţi să lăcuim.* BIBLIA (1688), 168¹/35. *Adunaţi pre bătrânii toţi ce lăcuiescu pământul la casa D[o]mnului D[u]mn[e]zăului vostru.* ib. 589¹/5. *Stăpânea... şi lăcuia acest pământ* [Dacia] *acele neamuri ce le zicea dachi şi gheţi.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Mulţime de oameni den toate părţile romane, acela împărat, ca să lăcuiască şi să salăşluiască pământurile acestea şi cetăţile, au adus.* id. ib. 32. *Neamurile ce o lăcuiesc sânt toate sălbatece.* IST. AM. 84ᵛ/10. *Hunii cuprinsese ţerile de dânşii* [de romani] *mai nainte locuite.* ŞINCAI, HR. I, 63/16. *Traian... au dus în Dachia nemărginită mulţime de oameni romani, spre a lăcui oraşele şi satele.* MAIOR,

IST. 9/16. *Au cuprins și Dardania și o au lăcuit.* id. ib. 45/20. *Dacia a fost lăcuită de noroade și mai nainte de descălicarea romanilor într-însa.* HELIADE, O. II, 285. *Să scape din ace pustietate și să meargă la locuri lăcuite de oameni.* DRĂGHICI, R. 143/3. *Toate acestea... de unde se observează? De pe acest glob ceresc ce-l lăcuim.* GENILIE, G. 1/16. *Se mai aflau atunci în Ardeal niște oarde ce locuiau munții de către resărit.* BĂLCESCU, M. V. 311. *Poporul Moldovei... cât și străini din deosebite nații ce locuiesc acest acum nenorocit pământ* (a. 1848). URICARIUL, X, 2. *Ocupaseră comitatele locuite mai mult de... protestanți.* BARIȚIU, P. A. I, 22. *Partea aceea a Dobrogei care nu este locuită decât de turci și de tătari.* KOGĂLNICEANU, O. V, 46. *Astea tâmplându-se în părțile Traciei locuite de români* (a. 1858). CCR XIII/1. *Cometă cu lungi coade..., De ce vrei să arzi globul ce noi îl locuim?* ALEXANDRESCU, O. I, 269. *Omogenitatea poporului ce locuiește aceste părți ale Orientului.* CONV. LIT. XII, 47. *Poalele septentrionale ale Olimpului... sunt astăzi locuite de români.* ODOBESCU, S. I, 216. *Povestea veche că-nainte urieșii locuiau pământul.* EMINESCU, S. P. 288. *Dacă am afla misterul..., am pute locui lumea stelelor.* id. P. L. 25. *Țările locuite de ei... deșteptau pofta de stăpânire a puternicilor zilei.* SBIERA, F. S. 168. *Nu e loc... decât pentru geți, care locuiau compact malul drept.* PÂRVAN, G. 42. *Să fim vrednici de minunatul pământ pe care-l locuim.* SADOVEANU, O. XIX, 221. *Pământul Țării de Foc era locuit pe atunci de două neamuri de oameni.* TUDORAN, P. 574. *Procesul de romanizare... s-a produs și s-a menținut pe întreg teritoriul locuit și astăzi de români.* PANAITESCU, C. R. 12. ✧ Absol. *La leat 1765... țara Valahii, precum este știut, nici a 10 parte nu era lăcuită* (a. 1811). DOC. EC. 117. *Pământul este lăcuit, deci și planeții.* VÂRNAV, L. 117^{r}. *Moldova, fiind mai puțin locuită, va fi avut între 400–500 000 de oameni.* XENOPOL, I. R. X, 120.

2. Tranz. (Învechit; complementul indică oameni, populații etc.) A așeza într-un anumit loc; a coloniza, a stabili. *Într-această țară îi voi lăcui, pentru că eu stăpânesc acest pământ.* HERODOT^{2}, 196. *Nu le făcea Darie împărat alt rău, ce-i lăcui la Marea Roșie, la cetatea Anbei.* ib. 296. *Înaintea ta iaste pământul cel bun, lăcuiaște pre tată tău și pre frații tăi.* BIBLIA (1688), 36^{2}/2. *Au scos pre părinții voștri den Eghipet și au lăcuit pre ei în locul acesta.* ib. 202^{2}/46. *Drumul mare este prin mijlocul a câteva sate de unguri, aduși și locuiți aice de domnii români.* NEGRUZZI, S. I, 193, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 511, TDRG, DL, DEX. *S-astupe-acolo, să nu cunoască nime peșteře-aia uře-o fost iei lacuit.* O. BÎRLEA, A. P. III, 275. ✧ Refl. *Moșteniră Samaria și să lăcuiră în cetățile ei.* BIBLIA (1688), 279^{2}/42, cf. 126^{1}/29, FM (1844), 289^{1}/20. *Multe familii bogate, ce se locuiseră în țară, pribegiră.* NEGRUZZI, S. I, 144, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 511.

– Prez. ind.: *locuiesc.* – Și: (învechit) **lăcui** (pers. 6 și *lăcuie*), (învechit, rar) **lăcoí** vb. IV.

– Din magh. **lak**[ik] (prin apropiere de *loc*).

LOCUÍBIL, -Ă adj. În care se poate locui **(1 1)**, care poate fi locuit, bun de locuit. *Cumpăr casă locuibilă, apropiere tramvai* (a. 1934). în DA II$_{2}$, 235. *Înțelege un adevărat edificiu al viitorului drept douăzeci la sută spațiu locuibil și optzeci la sută colonade.* CĂLINESCU, S. 659. *Casa cea veche... cu puțină cheltuială o facem locuibilă.* VINEA, L. II, 236, cf. DL. *Nu era interzis nimănui să pătrundă și în clădirea locuibilă.* PREDA, M. S. 28, cf. DM, SCL 1958, 256, L. ROM. 1959, nr. 5, 59, DEX. ✦ (Rar) În care trăiesc oameni. *Se auzea lătratul îndepărtat al câinilor, încât te-ai fi crezut la marginea lumii locuibile, de unde încep Pădurile și Animalele exotice.* CĂLINESCU, C. O. 25.

– Pl.: *locuibili, -e.*

– **Locui** + suf. *-ibil.*

LOCUIBILITÁTE s.f. (Neobișnuit) Însușirea de a fi locuibil. Cf. DA II$_{2}$, 235, SFC VI, 65, 67.

– Pronunțat: *-cu-i-.*

– **Locuibil** + suf. *-itate.*

LOCUINCIÓS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Locuibil. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 35.

– Pronunțat: *-cu-in-.* – Pl.: *locuincioși, -oase.*

– **Locuință** + suf. *-ios.*

LOCUÍNȚĂ s.f. **1.** Loc unde locuiește **(1 1)** cineva, construcție în care locuiește sau poate locui cineva în mod statornic; casă, apartament, încăpere; domiciliu, (rar) locaș^{1} **(1)**, (învechit) odaie^{1} **(2)**, sălaș **(1)**, șezut **(II 1)**. Cf. MARDARIE, L. 141/15. *Ei șed cu lăcuința mai aproape unul de altul.* CARTE TREB. I, 226/9. *Au a lor obicinuită lăcuință într-un mare încuviințat palat.* IST. AM. 5^{v}/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sânt îmbrăcați prost, au lăcuințe proaste.* GOLESCU, Î. 11, cf. LB. *Să se păzească curățenia trupului, a rufelor și a... lăcuinței.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 440/27. *Mobilile cele trebuincioase... spre podoaba lăcuinței.* COD. ȚIV. 103/13, cf. I. GOLESCU, C. *Să-și clădească lăcuințile regulate..., cu grajduri și cu îngrădirile trebuincioase.* REG. ORG. 99/7. *Nici întru o parte videa semn de lăcuințe omenești pe acele locuri.* DRĂGHICI, R. 38/25. *Locuințile cele umilite, parte în pământ, parte deasupra durate.* ASACHI, S. L. II, 222, cf. VALIAN, V. *Locuința arindașului nu este așezată chiar în centru.* BREZOIANU, A. 512/4. [Lumânările] *destinate pentru locuința împăratului erau făcute cu arsenic.* BARIȚIU, P. A. I, 16. *Nicio lăcuință nu se zărea în acea vale a morții.* RUSSO, S. 139. *În fundul acestii ticăloase locuințe se văd două ferestre mari.* NEGRUZZI, S. III, 219, cf. POLIZU, BOLLIAC, O. 110. *Nimica nu-i lipsește, mâncare și locuință bună.* GHICA, S. 438. *Locuințe confortabile pentru toate necesitățile vieții.* SION, P. 52, cf. PONTBRIANT, D. *Ea se înecă de lacrime văzând ticăloasa mea locuință.* BARONZI, M. II, 574/23, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 511, LM. *Locuința mea nu este departe de piața Episcopiei.* MAIORESCU, D. III, 462. *Omul, în starea sa firească, are trebuință de puține lucruri: mâncarea, locuința, îmbrăcămintea.* EMINESCU, S. P. 100. *Și-au închiriat o locuință cu două încăperi.* SLAVICI, O. II, 166, cf. MACEDONSKI, O. III, 33. *Am numărat douăzeci de case... și bordeiele, ce numai a locuință nu seamănă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 142, cf. DDRF, MÂNDRESCU, UNG. 170. *Privire generală asupra locuinței țăranilor noștri.*

MANOLESCU, I. 7. *Sfaturi igienice pentru creşterea copiilor, locuinţă, hrană* (a. 1897). PLR I, 485, cf. BARCIANU. *M-am strămutat într-o locuinţă foarte modestă.* SBIERA, F. S. 353, cf. JAHRESBER. XI, 44, ALEXI, W. *Acea îmbrăcăminte şi locuinţă care se preschimbă în urma jocului înrâuririlor străine.* IORGA, C. I. I, 106. *[Î]i duse În dormitor... în umbroasa locuinţă.* MURNU, O. 392, cf. BIANU, D. S., TDRG. *O locuinţă curată, caldă şi îmbălsămată.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 172. *Ajunseră la locuinţa notarului.* AGÎRBICEANU, A. 195. *Locuinţele erau podite cu lut galben.* PÂRVAN, G. 181, cf. DR. I, 204, PASCU, S. 44. *Această ceară... servea la afumat prin locuinţe.* N. A. BOGDAN, C. M. 59. *Slugile... huzureau într-o locuinţă deosebită.* M. I. CARAGIALE, C. 48, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Pictorul... îmi dase adresa locuinţei sale.* A. HOLBAN, O. I, 123, cf. CADE. *I s-ar fi cuvenit altă locuinţă decât înspăimântătorul lui bordei de troglodit.* LOVINESCU, S. VIII, 45. *Locuinţa unui comandant în ajun de luptă nu poate fi necinstită.* CAMIL PETRESCU, T. II, 213. *N-aveam ce mânca şi n-aveam locuinţă.* VLASIU, A. P. 435. *Ace[a]sta trebuie să fie locuinţa dragomanului.* C. GANE, TR. V. 163. *Locuinţa lui de singuratic, cu ziduri tari albe, acoperită cu olane roşii.* SADOVEANU, O. III, 367. *La vârsta de nouăzeci de ani îşi ducea oaspeţii... până la uşa dinafară a locuinţei.* MOROIANU, S. 29, cf. SCRIBAN, D. *Chirii fabuloase pentru locuinţe nepotrivite.* ARGHEZI, P. T. 36. *Locuinţele... sunt îndeobşte suficiente şi confortabile.* CĂLINESCU, O. V, 67. *Locuinţa lui este asaltată de curioşi.* VIANU, L. U. 185. *Locuinţa nu mai seamănă cu o căsuţă izolată între pomii unei grădini.* RALEA, S. T. I, 186. *Păstra o cheie a locuinţei.* VINEA, L. I, 54, cf. CL 1956, 122, DL, DM. *În locuinţe, plantele din cameră ajută la condiţionarea aerului.* ABC SĂN. 19. *Păstori[i] nu aveau locuinţe stabile şi locuiau în colibe.* VUIA, PĂST. 14. *Cel ce avea casă, locuinţă în sat, avea şi drept la participare la câmp, la pădure şi la apă.* PANAITESCU, O. Ţ. 110, cf. M. D. ENC., DEX. *Locuinţa stătornică... era... dincolo de râul Suceava.* MARIAN, T. 326, cf. A I 13, O. BÎRLEA, A. P. II, 337. *Lăcuinţă curată şi spre răsărit sănătatea ţi-a-ntărit.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 317. ✧ (Cu referire la o construcţie cu destinaţie specială) *Aceasta era... călugăriţă, de mică dată de la părinţi la lăcuinţa ficioarelor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 113ʳ/35. *Cutrierând lăcuinţele călugăreşti..., dându-să în voroavă cu părinţii.* id. ib. noiembrie 110ᵛ/30. *Lăcuim împreună cu alţii în cetate sau sat întru o lăcuinţă de obşte.* MICU, L. F. 214. ✧ F i g. *Tu, Doamne sfinte, în ruda direaptă-Ţ gătezi lăcuinţa, carii drag te-aşteaptă.* DOSOFTEI, PS. 41/6. *Soarele-şi termină al său drum şi s-afundă... în locuinţa nopţii.* HELIADE, O. I, 313. *Inima omului este locuinţa răului şi capul lui, locuinţa minciunii.* EMINESCU, O. XV, 60. *Orice dor e scris să moară Inima când ţi-o cunoaşte... E-o frumoasă locuinţă, Ce păcat că e pustie!* VLAHUŢĂ, S. A. I, 42. *Din pământ, din locuinţa Mamei tale, ieşi zâmbind, Prahova.* COŞBUC, P. I, 164. ✧ *Locuinţă lacustră* v. l a c u s t r u. *Locuinţă palustră* v. p a l u s t r u. ✦ P. a n a l. (În concepţii religioase, în basme sau în legende) Loc, spaţiu imaginar în care sălăşluiesc Dumnezeu, sfinţii, îngerii, alte fiinţe supranaturale sau sufletele celor morţi; locaş[1] **(1).** *Mi-am rădicat ochii miei cu rugă către tine, Doamne,... Din ceriu unde-ţi iaste lăcuinţa, Ţ-am căutatu-ţi cu toată priinţa.* DOSOFTEI, PS. 437/5. *Acesta sv[â]nt s-au mutat la petrecerea şi lăcuinţa îngerilor.* id. V. S. decembrie 213ᵛ/14. *Iad,... locuinţa cea întunecoasă, groaznică, înspăimântătoare, în care criminalii îşi spală nelegiuirile.* TEULESCU, C. 24/23. *Locuinţ-adâncă A unei groazneci iesme, ce sângiuri o hrănesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 121. *În acele timpuri eroice, zeii părăseau locuinţa lor cerească.* CONV. LIT. IV, 149. *Întrebă despre Scorpie şi locuinţa ei.* ISPIRESCU, L. 9. *O, tu, cerescule Părinte, Care în cer ai locuinţe.* TEODORESCU, P. P. 106. ✦ (Învechit; cu determinarea „sfântă") Locaş de cult; biserică. *Pentru sv[â]nta lăcuinţa aceasta şi a toate cetăţi, oraşe şi sate... D[o]mnului să ne rugăm* (a. 1643). CCR 225/18, cf. GCR I, 240/34. ✦ (Cu determinări ca „ultimă", „eternă") Mormânt. *Dricul... ducea la ultima locuinţă pe un bărbat de stat.* GHICA, S. 654. *Se adună, denaintea sau sub fereştile casei unde se află mortul, nouă femei cântătoare..., să-l conducă la locuinţa eternă.* MARIAN, Î. 229. ✦ (Rar) Loc de popas unde un călător poate găsi găzduire, odihnă etc.; han. *Au zidit ş-au hotărât să fie Pentru călători o desfătată Lăcuinţă, cum ş-ospătărie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 147. ✦ P. a n a l. Loc de adăpost sau de culcuş al animalelor, al păsărilor etc.; cuib, sălaş **(1),** vizuină. *Deosebite feliuri de ghioci... A lor lăcuinţe... esti în fundul mării.* AMFILOHIE, G. F. 313ᵛ/5. [Florile] *gătează încă şi hrana a multor feliuri de jivini mici carile fac lăcuinţa lor în sinul acestora.* id. ib. 245ʳ/11. *Au scos omul înaintea lăcuinţei şarpelui pâne, sare şi au început a chema pre şarpe să se împace.* ŢICHINDEAL, F. 149/15. [Castorii] *îşi fac la malurile râurilor măiestroase lăcuinţe cu doauă sau trii rânduri.* J. CIHAC, I. N. 38/1. *Furnicele trăiesc în locuri ascunse... sau chiar în locuinţe dinadinse făcute.* BARASCH, B. 268, cf. POLIZU. *Sărmanul urs, ce singur în verdea-i locuinţă... Dormea atunci.* ALEXANDRESCU, O. I, 347. *Ramurile lor slujesc de lăcuinţă paserilor celor cântătoare.* I. IONESCU, B. C. 113/6. *Ce lumină de minune Învaţă pe dobitoace... A-şi preface locuinţa Până încă a nu ninge.* CONACHI, P. 294. *Diferiţi şoareci de câmp... sapă în sol pentru locuinţele lor... tot felul de găuri şi canale.* CHIRIŢĂ, P. 395.

2. (Învechit; cu referire la o ţară, la o provincie, la un oraş etc.) Loc unde este stabilit, unde este statornicit cineva, loc de domiciliu (stabil); reşedinţă, (învechit) şedere **(3).** *Lăcuinţa* [cetatea] *cea de mai înainte a fugarilor celor de la dânşii.* AETHIOPICA, 34ᵛ/18. *Acum, la văleatul 1788, aflându-mă strămutat cu lăcuinţa spre vreme în cetatea Nicopolii.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Grija celui fără de sfârşit... au atocmat... a noastre trupuri în stare care ne găsim cu lăcuinţa întru a noastră planetă.* AMFILOHIE, G. F. 119ʳ/15. *Ostaşii aceii nu se aşezară cu lăcuinţa în Ardeal.* MAIOR, IST. 95/13. *Sibiiul... iaste şi lăcuinţa episcopului românesc* (a. 1814). ŞA II, 207. *Ţăranii... să află cu lăcuinţa pe pământurile stăpânilor* (a. 1818). GCR II, 222/1. *Complicată este deosebirea oamenilor dintre dânşii...; deosebita lucrare a climii feţii locului naşterii, a creşterii şi a lăcuinţii... dau şi o deosebită faţă, color pielii.* EPISCUPESCU, O. Î. 18/28. *Se minunează de frumuseţea acestui oraş, declarându-l că e vrednic de a fi... locuinţa unui domn mare.* BĂLCESCU,

M. V. 132. *Le porunci ca să se mute cu locuința la Sibiiu.* BARIȚIU, P. A. I, 239.

3. (Învechit) Locuire **(1)**, domiciliere; stabilire **(1)**, statornicire **(1)**. *Prinzând... a-și face gătire de lăcuință și, tăbărând lângă țărmurile apei Tisii, au stătut.* C. CANTACUZINO, CM I, 75. *Bieții săraci de moldoveni... alerga și năzuia aicea în țară, așăzându-să la locurile de lăcuință supt oblăduirea domnului.* R. POPESCU, CM I, 565. *Curțile ceale împărătești... (avându-le aceastea spre lăcuință) satrapii, când nu iaste împăratul de față.* AETHIOPICA, 13^{v}/2. *De vreame ce pohtești să-ț fie lăcașul lângă mare, să fie îndelungată lăcuința și sălașul tău* (a. 1760). GCR II, 71/7. *L-au rugat să-i dea loc de lăcuință.* TEODOROVICI, I. 168/4. *Fiind trebuință de a să face... 9 odăi pentru lăcuința oamenilor epistați ce vor sluji în trebuința bolnavilor* (a. 1829). DOC. EC. 441. *Locul lăcuinței lor ar fi pe trei munți.* CĂPĂȚINEANU, M. 62/9. *Osebitele prețuri ce vor urma în fieșcare locuri de lăcuință.* REG. ORG. 62/8. *Au despărțit... pământul în cincisprezece părți, dintre care unele după locurile lăcuinței.* BOJINCĂ, A. I, 40/7. *Robinson... au început iarăș a încunjura muntele, ca doar va găsi loc îndămănatic de lăcuință.* DRĂGHICI, R. 48/20. *Lăcuința proprietarului la moșia sa nu poate să-i aducă... mai mult folos decât acela ce-l are în oraș la casa sa.* TÂMPEANUL, G. 53/4. *Mă grăbesc... a spune ce am văzut mai admirabil pe timpul locuinței mele la Valdenai.* BREZOIANU, Î. 22/32. *În timpul locuinței sale la Viena, dete mai multe probe de eminentul său talent.* FILIMON, O. II, 310. *Zidirile lumei toate... aici spre lăcuință de Dumnezeu sunt lăsate.* CONACHI, P. 294. [Goții,] *în timpul locuinței lor în nordul Dunării, au stat pururea pe la gurile marelui fluviu.* ARHIVA, I, 323. *Vorbim o limbă... foarte puțin răspândită peste hotarele de locuință ale neamului nostru.* SĂM. IV, 49. *Fiind originari din alt sat..., nu aveau drept la delniță, ci numai la locuință.* PANAITESCU, O. Ț. 110.

4. (Învechit, rar) Convietuire, locuire **(3)**. *Adăugând din coasta lui, face, cu socotință, Pre Eva, dându-i ajutoriu spre bună lăcuință.* ANTIM, O. 241.

– Pl.: *locuințe* și (învechit) *locuinți.* – Gen.-dat.: *locuinței* și (învechit) *locuinții.* – Și: (învechit) **lăcuínță** s.f.

– **Locuí** + suf. *-ință.*

LOCUINȚIȘOÁRĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui locuință **(1)**. *Dumneata ești acasă, la Carei, în locuințișoara dumitale.* T. POPOVICI, S. 184.

– Pronunțat: *-cu-in-.* – Pl.: *locuințișoare.*

– **Locuință** + suf. *-işoară.*

LOCUÍRE s.f. Faptul de a locui.

1. Stabilire **(1)**, statornicire **(1)** (permanentă) cu locuința **(1)** într-un anumit loc (oraș, țară etc.); viețuire **(4)**, (învechit) ședere **(3)**. Cf. locui **(1 1)**. *Rugămu-ne de dulci cinstiți împărații noștri, de ținutu-i, de biruire, de lăcuire, de pace.* CORESI, LIT. 21^{r}/15. *Precum amânduror cea mai multă lăcuire în năsipurile Araviii să ne fie și mai denainte s-au pomenit.* CANTEMIR, I. I. I, 80. *În Constantinopol cu bucurie remaseră și ei aci spre lăcuire.* BOJINCĂ, R. 95/31. *Mulți serbieni... fugând..., se și așezară aci spre lăcuire.* id. ib. 84/33, cf. I. GOLESCU, C. *Popoarele care au lăcuire statornică și lucră pământul se numesc cetățănite.* RUS, I. I, 68/24. *Topografia sau descrierea locurilor menite spre lăcuirea oamenilor.* id. ib. 79/6, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *N-avem altă mai vechie mărturisire despre locuirea acestei peșteri, decât capela.* ODOBESCU, S. I, 341, cf. PHILIPPIDE, P. 148, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX. ✦ Rămânere (definitivă) într-un anumit loc, din cauza anumitor împrejurări. [Arestații] *să pot feri despre sănătate în acea lucrătoare* [ocnă], *unde sânt cei mai mulți cu lăcuirea pentru totdeauna, fiind acea ocnă mai bine căutată* (a. 1836). DOC. EC. 642. ✦ (Învechit) Locuință **(1)**, domiciliu. *Iaste cortul lui în Salim și lăcuirea lui în Sion* (a. 1658). CCR 108/20, cf. LB, BARCIANU.

2. (Învechit) Rămânere pentru o vreme undeva; oprire **(1)**, poposire. Cf. locui **(I 2)**. *Trei praznice prăznuia iudeii: praznicul Paștilor..., cându-și făcură căscioare de pomenirea lăcuirei den pustie și de acea muncă a lor de acolo.* CORESI, EV. 190.

3. (Învechit) Convietuire; viață în comun în societate. Cf. locui **(I 4)**. Cf. MARDARIE, L. 247/6. *Mai multe familii să sfătuiră cum ar face... o soțietate cu lăcuirea împreună.* BUDAI-DELEANU, Ț. 348. ✦ (Cu referire la bărbat și femeie) Coabitare, raporturi conjugale, trai împreună. *Muiarea sa, bărbatul ei, neveasteei sau generelui... nu se cuvine să fie această lăcuire.* PRAV. LUCACI, 376/18.

4. Loc (regiune, zonă etc.), așezare unde se află stabilit un grup de oameni, o populație. *În sud-vestul Olteniei se constată o locuire illirică.* H. DAICOVICIU, D. 41.

– Pl.: *locuiri.* – Și: (învechit) **lăcuíre** s.f.

– V. **locui.**

LOCUÍT[1] s.n. **1.** Faptul de a locui; locuire **(1)**, viețuire **(4)**. *Băgă acie flămândzii și feaceră cetăți în fire (de lăcuită* C[2], *de lăcuit* D, deagonisită H). PSALT. 232. *A pustiei lăcuită gustară și toată viața lumiei părăsiră.* CORESI, EV. 13, cf. TDRG[3].

2. (Învechit) Loc de locuire **(1)**, de stabilire **(1)**; așezare, locuință **(2)**. *Fu lăcuitul lor din Mesa, când merg până la Sefar, muntele răsăritului.* PO 40/7. *Așa se chiema derept aceaea pre nume... după numele lor..., după lăcuitul lor în pământul biruiturei lor.* ib. 126/15. *A mearge la lăcuita aceaea ce nimea cu minte nu o poate ajunge* (sec. XVI). ap. HEM 624. ✧ (Învechit; calc după magh. *lakóhely*) *Loc de lăcuită* = așezare, locuință **(1)**, locaș[1] **(1)**. *Tocmi tătâni-său și fraților săi loc de lăcuită și deade lor uric în pământul Eghipetului.* PO 167/1. *I-ai dus prin putearea ta la loc sfânt de lăcuită al tău.* ib. 229/1.

– Și: (învechit) **lăcuít** s.n., **lăcuítă** s.f.

– V. **locuí.**

LOCUÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre teritorii, așezări omenești etc.; în opoziție cu nepopulat, pustiu **I 4**) Pe care se află oameni; în care locuiesc oameni; plin cu locuitori **(II)**; populat. [Europa] *este cel mai mic, dar cel mai lăcuit și mai luminat* [continent]. CR (1829), 124[2]/22, cf. I. GOLESCU, C. *Cuantitatea de acid carbonic se adoagă în locurile cele locuite.* MARIN, PR. I, 65/20. *Odată... acest târg a fost mai locuit, cum se cunoaște*

din multe case ce sunt acum pustii. NEGRUZZI, S. I, 194. *Ţările despotice... sunt cele mai sărace şi cele mai puţin locuite.* GHICA, S. 190, cf. PONTBRIANT, D. *Arse şi ruină Theba..., oraşul cel bine locuit al cilicienilor.* CONV. LIT. IV, 58. *Ideile asupra aceloraşi lucruri variază cu indivizii, cu popoarele..., cu regiunile locuite.* CONTA, O. F. 505. *Lava... nu ajunse păn' la partea locuită.* CONTEMPORANUL, II, 270. [Sahara] *se credea... un ocean uniform de năsip, totuşi şi aice se află localităţi locuite între pustiile îngrozitoare.* ib. II, 380. *Să fi stat atâta amar de ani fără nume în o ţară locuită.* ARHIVA, I, 65. *Domnii dăruiesc moşii locuite... celor ce făceau vitejii la oşti.* XENOPOL, I. R. VI, 98, cf. ALEXI, W. *I-o insulă... Nu-i tare locuită, Ci-i roditoare.* MURNU, O. 264. *Unde odinioară era apă, acum e pământ locuit.* BART. E. 124. *Cuiburi clădite pe copaci, departe de centrele locuite.* LINŢIA, P. III, 9, cf. DL, DM, DEX. ✧ (Despre spaţii delimitate, case, încăperi) *Era casă, căscioară locuită Ce-i astupa nămeţii intrarea umilită – Bordei de muncitor.* BOLLIAC, O. 96. *Scări de piatră frumos săpate duceau la nivelul locuit.* PÂRVAN, G. 468. ✧ (Prin analogie) *Într-un cuib de barză neagră, am găsit odată douăzeci şi unu de cuiburi locuite.* DOMBROWSKI, P. 139. ✧ (Despre univers, corpuri cereşti etc.) *Aşezământuri de sferi au ceriuri... nevăzute în ochii noştri şi preste tot lăcuite.* AMFILOHIE, G. F. 131^{r}/1. *O pusteire unui planet lăcuit.* VÂRNAV, L. 117^{v}/8. ✧ L o c. a d j. **De locuit** = care poate fi locuit[2] **(1);** locuibil. Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Învechit; despre oameni) Care locuieşte **(I 1)** într-un anumit loc; care este stabilit[2] **(1),** care trăieşte **(3)** undeva; trăitor **(2).** *Ioan... s-au ivit din preaslăvită zemisliciune de rod arhieresc şi de la pustietate lăcuit şi tot norodul alerga la dânsul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 177^{v}/24. *Asemănarea neamurilor lăcuite sub deosebite clime.* POTECA, F. 246/3. *Ceea ce mă mângâie, scumpa mea, este că te afli prea bine locuită aci.* BARONZI, I. G. 495.

– Pl.: *locuiţi, -te.* – Şi: (învechit) **lăcuít, -ă** adj.

– V. **locui.**

LOCUITÓR, -OÁRE adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** (Despre o persoană, un grup de persoane, o populaţie etc.) Care locuieşte **(I 1),** care este stabilit cu locuinţa, care trăieşte **(3)** într-un loc determinat (un sat, un oraş, o regiune, o ţară etc.); trăitor **(2).** Cf. MARDARIE, L. 129/7. *15 ghinte streine în Dachia întrate şi lăcuitoare.* MAIOR, IST. 20/6. *Basternele era noroade lăcuitoare în stânga Nistrului.* id. ib. 47/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Numele vlahilor celor prin numiţii munţi lăcuitori.* BOJINCĂ, R. 39/12, cf. VALIAN, V. *Acest feliu de pilde poligamice... să nu aibă influinţă... asupra popoarălor creştine lăcuitoare în aceleaşi ţări cu mahomedanii.* FM (1844), 199[1]/13. *Dieceze... administrate de episcopi locuitori în alte ţări.* BARIŢIU, P. A. I, 399, cf. POLIZU. *Se cunoaşte că oastea... sta din romani locuitori în Tracia.* CCR XIV, cf. CIHAC, II, 511, LM. *Manuscripte româneşti..., prescrise în mare parte, cu litere minuscule şi cursive cirilice, de călugării locuitori în mănăstire.* ODOBESCU, S. I, 344. *Primi instrucţia de-a rândui pentru românii locuitori în eparhia sa un episcop propriu.* EMINESCU, O. XIV, 155. *Cea mai mare parte din triburile locuitoare în Sahara trăiesc din tâlhării şi războaie.* CONTEMPORANUL, II, 376, cf. BARCIANU. *Alexandru primeşte solii... de la celţii locuitori la golful ionic.* PÂRVAN, G. 48. *Populaţiile noastre păstoreşti, cele mai multe locuitoare în regiuni muntoase.* DR. V, 529. ✧ F i g. *Însuş acesta duh sfânt lăcuitoriu să credem... că se sălăşuiaşte întru noi.* CORESI, EV. 194.

2. (Învechit; de obicei cu determinări ca „împreună", „dimpreună" sau introduse prin prep. „cu") Care locuieşte **(I 4)** cu cineva; care conviețuieşte, care duce trai comun cu cineva. *Vor fi într-o casă nişte oameni mulţi lăcuitori.* PRAV. 271. *Lăcuitoriu dimpreună.* MARDARIE, L. 247/7. *Au mare dulceaţă către bărbat spre a face să să încredinţeze căutăturile ceale femeieşti acelor împreună lăcuitoare.* AETHIOPICA, 37^{v}/21. *Cel ce împreună vorbitoriu şi împreună lăcuitoriu eşti cu stăpânul.* MINEIUL (1776), 53^{v1}/15. *Omul... este cetăţan, adecă cu alţii împreună lăcuitoriu.* MICU, L. F. 8. *Un om preste toţi mai înţălept... cu noi lăcuitoriu.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 351. *Să înveţe o ghintă, sau vecină, sau împreună cu alta lăcuitoare, limba altiia, de lipsă a fi se veade.* BOJINCĂ, R. 18/2. *Dobitoacele domesnice şi sălbatece... trebuiesc în tot chipul... împuţinate şi mai cu seamă cele împreună lăcuitoare cu oamenii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 94/21.

3. (Învechit, rar) Care locuieşte **(I 3),** care se află, se găseşte undeva (în lume, pe sau în pământ etc.); existent, trăitor **(1).** *Cu meşterşug gheometricesc... părţile lumii cu hireşe hotară a însămna şi neamurile a lumii lăcuitoare cu ale sale numere a le numi.* CANTEMIR, HR. 59. *Cu ce socoteală cineva cele peste ceriu sau cele în chentrul pământului lăcuitoare a cunoaşte ar ispiti.* id. I. I. II, 66. ✧ (Prin analogie) *O parte din indivizii ce compun o varietate vor trece în regiunea vecină peste indivizii remaşi neemigraţi din varietatea locuitoare în această regiune.* CONV. LIT. XI, 248.

4. (Învechit, rar) În care locuiesc oameni; locuit[2]. Cf. DHLR II, 449. ✧ (Învechit; calc după magh. *lakóhely*) *Loc lăcuitoriu* = locuinţă, casă, sălaş. *Moisi... zise lor:„... În şase dzile voi munciţi, a şaptea zi iară sfântă o ţineţi: sâmbăta odihnei Domnului... Nici într-un loc lăcuitoriu să nu aţiţaţi foc".* PO 297/26.

5. (Învechit, rar; despre abstracte) Care durează multă vreme; (cu determinarea „de pururea") veşnic. *La ceriu de vom strânge, atunce adevăr afla-ne-văm bogaţi... într-acea nescăzută şi lăcuitoare bogăţie.* CORESI, EV. 295. *Bucuria lu Dumnezeu... şi fericirea de pururea lăcuitoare... ce are Dumnezeu de se veseleaşte de lucrure-ş.* id. ib. 319, cf. DHLR II, 450.

II. S.m. şi f. **1.** Persoană care locuieşte **(I 1),** care are domiciliul obişnuit într-un loc determinat (într-un sat, într-un oraş, într-o regiune, într-o ţară etc.). V. c e t ă ţ e a n. *Audziiu măiestrii multe de vietorii (ale lăcuitorilor C[2]) împregiuru.* PSALT. 52. *Toţi lăcuitorii dentr-alt pământ veniia în Eghipet cum să cumpere grâu.* PO 145/15. *Gonindu-i prin munţi, scos-au şi pre aceşti tătari, carii au fostu lăcuitori la Moldova.* URECHE, L. 62. *Să va prileji neştine să fie locuitoriu într-un sat.* PRAV. 27. *Nevoia ce va veni... asupra oamenilor ce vor fi lăcuitori în Ţara Moldovei.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 119/3. *Dintr-acea ţară... lăcuitoriu.* MARDARIE, L. 260/6. *Să scoţ lumii la vedere... din ce*

izvor şi seminţie sânt lăcuitorii ţării noastre. M. COSTIN, O. 241. *Răutăţi... făcea-n ţară Lăcuitorii cei de ocară.* DOSOFTEI, PS. 377/8. *Celor ce se află lăcuitori supt stăpânirea noastră, preasfinţitului mitropolit Teodosie.* BIBLIA (1688), [prefaţă] III/4. *Era un om serac, carile într-o păduriţă, supt o colibiţă, era locuitoriu.* CANTEMIR, IST. 70. *Această cărticea... să fie bine priimită de lăcuitorii acestuiaşi loc* (a. 1700). GCR I, 340/21, cf. C. CANTACUZINO, CM I, 3. *Să ia fumăritul dă la tot omul, câţi vor fi lăcuitori pe baltă* (a. 1701). IORGA, S. D. V, 341. *Împăratul Persului, căruia apă în pumni oarecare lăcuitoriu, din priinţa inimii sale..., au dus lui.* N. COSTIN, ap. GCR II, 2/31. *Oameni care sânt lăcuitori mai din sus de Strajă... pe Moldova* (a. 1737). ŞTEFANELLI, D. C. 36. *Pedeapsa cea de moarte iaste oare folositoare şi neapărat trebuincioasă spre... buna rânduială a lăcuitorilor celor de obşte* (a. 1773). GCR II, 87/15. *Au luat cetatea nevătămând nici pre unul din lăcuitori.* AETHIOPICA, 35^{r}/12. *Ieşea o mulţime de bani şi ţara foarte se tocmea şi se împlea de lăcuitori* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 261/34. [Pravila] *aceasta iaste cea mai de folos nu numai pentru buna petreacerea lăcuitorilor, ci şi pentru cinstea lor* (a. 1780). GCR II, 124/13. *Ostroave uscate a cărora rodurile nu îndestulează pe locuitori* (a. 1777–1782). FURNICĂ, I. C. 47, cf. PRAV. COND. (1780), 74. *Canaluri a cărora apă lesneşte lăcuitorilor toate chipurile de a lucra a lor ţarini.* IST. AM. 9^{r}/18. *Acei lăcuitori... sânt supt poli depărtaţi, 90 de grade de la ecfatore.* AMFILOHIE, G. F. 178^{r}/1. *Lăcuitorii satelor acelora să fie datori a slugi credincios.* ŞINCAI, HR. I, 344/33. *Lăcuitorii târgoveţi pe tot anul dând la sf. mănăstire acele câte 35 oca ceară* (a. 1806). URICARIUL, X, 220. *Traian... singur au cutezat asupra lăcuitorilor de lângă Dunăre a se scula cu răsboiu.* MAIOR, IST. 10/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cărţi tipărite ca să ştie fieştecare lăcuitor ce este dator.* ZILOT, CRON. 71, cf. LB. *Lăcuitorii...* [Europei] *sânt peste 170 milioane.* CR (1829), 124^{2}/23, cf. AR (1829), 62^{2}/8. *Lăcuitorul... va voi să-şi ţie vite de slujbă şi de hrană.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 90/15, cf. I. GOLESCU, C. *Lăcuitorul câmpenesc găseşte în felul vieţuirei sale multe bunătăţi.* MARCOVICI, D. 211/12. *Dreptăţi şi îndatoriri pe care toţi lăcuitorii... sânt deopotrivă datori a le păzi.* COD. ŢIV. 1/10. *Au ieşit toţi lăcuitorii Cameniţâi pe porţi afară,... pe lângă cetate să lăcuiască.* NECULCE, L. 45. *Locul priimi nume statornic de Dacia, lăcuitorii – de daci.* F. AARON, I. I, 2/17. *Se va spune... lăcuitorii cu al lor număr, caracter, limbă, religie.* GENILIE, G. XI/22. *De la domnia lui Ştefăniţă nu putea veni alta decât asuprirea locuitorilor.* ASACHI, S. L. II, 135. *Breslele se alcătuiau... de deosebitele categorii ale... locuitorilor din oraşe.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Poporul român este cel mai vechi locuitoriu în această ţeară.* BARIŢIU, P. A. I, 540. *Educaţiunea, ocrotirea obştească... dau lăcuitori buni şi îndatoraţi.* RUSSO, S. 165, cf. TEULESCU, C. 44/12. *Vei fi cunoscând pe toţi locuitorii de primpregiur.* NEGRUZZI, S. III, 214, cf. POLIZU. *În preajmă-i e cetatea! Ai ei locuitori Ruina-i azi cu fală arăt la călători.* ALEXANDRESCU, O. I, 68, cf. SION, P. 212. *Pe acest plai se află locurile de hrană ale locuitorilor.* I. IONESCU, M. 56, cf. PONTBRIANT, D., HASDEU, I. C. I, 12. *Vreu ca tot locuitorul să fie representant al naţiunei.* ALECSANDRI, T. 30, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 511, LM. *Prezenţa de monedă multă în o ţară nu hotăreşte deloc asupra bogăţiei locuitorilor.* CONV. LIT. XI, 10. *Umblau mai mult noaptea..., ferindu-se a deştepta băgarea de seamă a drumeţilor şi a locuitorilor.* ODOBESCU, S. I, 147. *Locuitorii capitalelor mari au totdeauna... câte o patimă specifică.* CARAGIALE, O. IV, 15. *Locuitorii duc o viaţă... întunecată de nevoi şi de sălbătăcie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 142, cf. DDRF. *Locuitorii celor trei districte mărginaşe îl aşteptau cu ramuri în mână.* XENOPOL, I. R. XII, 90. *Locuitorii au părăsit comuna şi s-au refugiat în munţi.* TURCU, E. 55, cf. BARCIANU. *Toţi locuitorii ţării... săriră ca un singur om.* SBIERA, F. S. 161. *Oameni dezgheţaţi... sunt mai toţi locuitorii acestui câmp întins şi rodnic.* SANDU-ALDEA, D. N. 58, cf. ALEXI, W. *Locuitorii satelor, temeiul ţerii în mai toate privinţele, sânt numai români.* IORGA, C. I. I, 193. *Madrigalele... sunt şi ele un gen străin, bineînţeles, locuitorului de suburbie.* ANGHEL, PR. 153, cf. TDRG. *A chemat la el pe toţi locuitorii împroprietăriţi pe moşia lui.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 277. *Locuitorii posedau... munţii, pădurile, câmpiile... şi toate beneficiile cuvenite comunelor libere.* PĂCALĂ, M. R. 42. *O emigrare a locuitorilor agricultori din susul Moldovei.* N. A. BOGDAN, C. M. 4, cf. RF I, 74, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Moldova* [e] *un rai şi locuitorii ei, cei mai fericiţi oameni din lume.* C. GANE, TR. V. 40. *Nu cunoşteam pe nimene dintre locuitorii uliţii.* SADOVEANU, O. III, 356. *Locuitorii...* [insulei] *aveau faima celor mai iscusiţi marinari.* BART, S. M. 47. *Primele bătăi în toaca de fier a bisericii... vesteau locuitorilor satului ziua Naşterii Domnului.* MOROIANU, S. 91, cf. SCRIBAN, D. *Locuitorii urmează uneori pravilele împărăteşti, iar alteori obiceiul pământului.* OŢETEA, T. V. 35. *Îşi propune să ne ofere o imagine globală a locuitorilor din preajma Vâlcovului.* CONSTANTINESCU, S. I, 50, cf. ULIERU, C. 21. *Locuitorii au avut toată răbdarea trebuincioasă ca să descânte pământul sec şi să-l fertilizeze.* ARGHEZI, B. 128. *Locuitorii sunt păstori, pescari sau vânători.* VIANU, L. U. 382, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 168. *Satele din împrejurimi sunt şi azi pline de locuitori.* BOGZA, C. O. 122. *Într-un mic orăşel de provincie,... locuitorii au ieşit în pragul caselor, să stea la taifas.* H. LOVINESCU, T. 357, cf. DL, DM. *Mulţi dintre locuitorii porturilor erau... marinari sau pescari.* JOJA, S. L. 186. *Marele vornic... dădea „strânsoare" locuitorilor ca să găsească ucigaşul.* STOICESCU, S. D. 199. *Spectatori, pe lângă invitaţii castelului, erau şi locuitorii satului.* IST. T. II, 94, cf. M. D. ENC., DEX. *Al pustiei locuitor, Sânt-Ioan Botezător.* MARIAN, S. R. I, 199, id. T. 168. *S-o-nmulţât locuitori[i] satului.* GR. S. V, 84. ✧ (În religia creştină sau în mitologie; cu referire la divinitate, la fiinţe supraomeneşti, la sufletele celor morţi etc. care se află în locuri imaginare considerate ca sediu al fericirii depline sau al pedepsei veşnice) *Pre Adam făcu Dumnedzău lăcuitoriu raiului.* VARLAAM, C. 178. *Numai întru împărăţia ceriului veţi fi lăcuitori desăvârşit.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 238/15. *Hristos... era întru adâncul sufletului lui Dimitrie lăcuitoriu.* ANTIM, O. 181. *Pre cei ce o au iubit pre ea cu mare ticăloşie îi face lăcuitorii gheenii.* MICU, în ŞA I, 83. *Mi-aş lăsa aicea lutoasa*

despuiere..., să zbor până la tine De ce nu poci, o scumpe lăcuitor ceresc! HELIADE, O. I, 76. [Eroii] *meritară a avea un loc între fericiții locuitori ai Olimpului.* CONV. LIT. IV, 150. ✧ (Cu referire la persoane cu domiciliul într-o construcție cu destinație specială, precum casă, mănăstire, hotel etc.) *Avramie dascal... era lăcuitori în Mitropolie.* R. POPESCU, CM I, 499. *Fiece casă... va lăsa să se vază pe fațada sa numele locuitorilor ș-al locuitoarelor.* BARONZI, I. G. 51, cf. COSTINESCU, LM. *Din zidurile unei case vechi se desprinde o atmosferă care are o influență asupra locuitorilor casei.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 63. *Acea relativă familiaritate dintre locuitorii aceluiași coridor de hotel.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 90. (F i g.) *Se considera într-un castel ai cărei locuitori erau păpușile sale.* RALEA, S. T. II, 153.

2. (Cu determinări ca „pământului", „globului", „Terrei", „din lume", „a toată lumea" etc.) Persoană care locuiește **(I 3)**, care trăiește pe pământ, care populează pământul; (la pl.) populație. *Apostolii... noao viața a ceriului, lăcuitorilor de pre pământ, învățară.* CORESI, EV. 2. *Auziți aceasta toate limbile, luați aminte toți lăcuitorii pământului* (a. 1651). GCR I, 155/5. *Cântați Domnului în strune..., Lăcuitorii din lume Să-i audză sfântul nume.* DOSOFTEI, PS. 336/11. *Doauă mari cercuri* [cereşti]... *nu sânt aceleşi spre toți lăcuitorii pământului.* AMFILOHIE, G. F. 175^{r}/8. *Între lăcuitorii pământului nostru de pururea se află 600 000 de bolnavi.* PETROVICI, P. 319/4. *S-a zis că pe atuncea locuitorii Terrei Era mai sus de oameni cu mintea, cu puterea.* HELIADE, O. I, 375. *De ar fi Dumnezeu răzbunător, ar cufunda pământul împreună cu toți lăcuitorii lui în neființă.* MARCOVICI, D. 445/14. *Omul este lăcuitorul a toată lumea.* ANTROP. 4/7. *Ideea frăției generale,... ideea de cosmopolitism ca ultimul ferice al locuitorilor globului.* BOLLIAC, O. 45. *Ce... rău ar face o stea, un comet mare, Care să arză globul ș-ai lui locuitori!* ALEXANDRESCU, O. I, 87, cf. LM. *Să ne-nchipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte..., locuitorii acestei lumi... ar pricepe toate celea absolut la fel și în proporțiunile în care le pricepem noi.* EMINESCU, P. L. 24. ✧ (Prin analogie; cu referire la animale, păsări, pești etc.) *Din sus de acestea, sânt lăcuitoare jiganii multe și sânt iazări și pustietăți.* HERODOT^{2}, 200. *Dobitoace... să cheamă lăcuitori de pământ.* AMFILOHIE, G. F. 292^{v}/2. *Pești și păserele, Lăcuitori de prin țernă, din aer și umezele.* CONACHI, P. 270. *Cunoști șerpele cel mare, de câmpii locuitoriu.* SION, POEZII, 147/13, cf. LM. *„Cauza-i", răspunde lupul, „e că-s mulți locuitori Colțoși și răsvrătitori".* CONTEMPORANUL, I, 61. *Hrana... trebuie să cadă ca un feliu de mană pentru locuitorii adâncului.* ib. II, 432. *Ciocârlia de Bărăgan este un locuitor foarte frecvent în câmpiile de stepă.* DOMBROWSKI, P. 164. [Călifarul alb] *frecvent locuitor al lagunelor.* LINȚIA, P. III, 94. ✧ (Învechit; cu referire la presupuse ființe de pe alte planete sau de pe alte corpuri cereşti din univers) *Or fi alți pământuri ori lumi cu lăcuitori.* AMFILOHIE, G. F. 119^{r}/1. *Au lăcuit-o cu atâte mii de planeți, dând lor un număr necuprins de lăcuitori.* id. ib. 134^{r}/7. *Se desputa întruna... de are lăcuitori luna.* BUDAI-DELEANU, Ț. 149. ✦ (Învechit, rar; cu determinarea „de oameni") Întemeietor al unei așezări omenești. *Pre tine domnul Apolon la Liviia te trimite lăcuitoriu de oameni.* HERODOT^{2}, 239. ✦ (Învechit și regional; și cu determinări ca „de pământ", „de aici") Autohton, băștinaș. *Aceaia va fi leagea lăcuitoriului și venitului de laturi, care lăcuiașe la voi.* PO 220/6. *De va veni către voi nemearnecul în pământul vostru..., o leage să fie întru voi și la acel nemearnic și la cel lăcuitoriu de pământ.* BIBLIA (1688), 100 bis^{1}/44. *Scoțând pre lăcuitori, moșteniră țeara cu statornicie.* MAIOR, IST. 9. *Pe-aici locuitorii... nu primesc în gazdă pe străinii Veniți din altă parte.* MURNU, O. 110. *Locuitor d-aici.* ALR I 444/103. ✦ (Învechit) Oameni de rând, oameni simpli; supuși. *Văzându boiarii și lăcuitorii Țărâi Moldovei moartea lui Arburie hatmanul.* URECHE, L. 135. *Poruncim... tuturor oamenilor domnești și boierești și locuitorilor să nu îndrăznească peste această carte a noastră* (a. 1747). ȘTEFANELLI, D. C. 44. *Ceale drepte ale stăpânilor moșiilor ce au asupra lăcuitorilor.* PRAV. COND. (1780), 211. *Fețe osebite și lăcuitori a unuia* [sic!] *țări pot să cadă întru gălcevi... cu ceialalții* (a. 1793). ȘA I, 177. *Domnul, dintr-ale lui greșale, își împuținează lăcuitorii și rămâne și țara nelucrată.* GOLESCU, P. 210/20. *E belă-a ta mireasă, Elisa cea formoasă, La care se închină ai tăi locuitori.* MUREȘANU, P. 111/16. *Păn'la anul viitori Să văd un coșări mai mare La bietul lăcuitori.* SION, POEZII, 124/5. *Ne-ați luat moșiile și ne-ați făcut una cu locuitorii.* ALECSANDRI, T. 972. *Ar trebui... statu să-nchirieze pământu la locuitori... Am plăti mai mult ca arindașii.* GRAIUL, I, 49.

– Pronunțat: *-cu-i-*. – Pl.: *locuitori, -oare*. – Și: (învechit) **lăcuitór, -oáre** adj., s.m. și f.

– **Locui** + suf. *-tor*.

LOCUITORÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparține locuitorilor (de rând). [Case] *lăcuitorești* (a. 1835). ap. C. GIURESCU, P. O. 178. *O condică în care se află... planul economic unde se arată toate împărțirile făcute, adecă a locurilor boierești și locuitorești.* I. IONESCU, B. C. 365/10. *Cerbii... făceau stricăciuni stogurilor locuitorești în poienile pădurilor.* CONV. LIT. XI, 98.

– Pronunțat: *-cu-i-*. – Pl.: *locuitorești*.

– **Locuitor** + suf. *-esc*.

LOCUITORÍME s.f. (Învechit, rar) Totalitatea locuitorilor **(II)**; populație. *Cetatea Devei totdeauna a avut....locuitorimea sa.* F (1876), 197.

– Pronunțat: *-cu-i-*. – Pl.: *locuitorimi*.

– **Locuitor** + suf. *-ime*.

LOCUIȚIITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **locțiitor.**

LOCÚL s.m. **1.** (Bot.) Cavitate a unui fruct în care se află semințele; lojă. *Ovariu,... loculele multiovulate, stilurile complect libere.* GRECESCU, FL. 12, cf. DN^{3}, DEX^{2}.

2. (Învechit, rar; în forma *loculă*) Lojă (într-o sală de spectacol). Cf. COSTINESCU.

3. (Arheol.) Cavitate săpată în pereții mormintelor din epoca romană, în care se depunea trupul celui mort. *Pe toată întinderea pereților acestor încăperi, a cubiculelor..., stau scobite mormintele,... loculi numite*

de arheologii moderni, adâncitură de formă rectangulară. NAUM, IST. ART. 39, cf. 171, DN[3], DEXI.

– Pl.: *loculi.* – Și: **locúlă** (pl. *locule)* s.f.

– Din fr. **locule.** – Pentru sensul **3,** cf. lat. l o c u l u s „sicriu".

LOCULÁR, -Ă adj. (Bot.; despre flori sau despre fructe) **Care este împărțit în loculi (1); care are loculi; (despre semințe) care este închis în alveole; loculicid.** *Rod locular.* COSTINESCU, cf. LM, DN[3], DEX[2]. ✧ **(Precedat de un numeral, indică numărul de locule)** *Ovariul unilocular... Ovariu 5-locular.* GRECESCU, FL. 12. *Capsula, fiind împărțită la bază prin pereți membranoși, devine 3 sau 5 locular.* PRODAN–BUIA, F. I. 151. *Ovar superior 1-4 locular.* id. ib. 424. *Floarea masculă cu 3 stamine, 1-locular.* id. ib. 557. ✧ (Substantivat) *Fructele sunt lungulețe, au câte 5 semințe; la timpul maturației... coprind într-un pericarpiu cinci loculari, 5 semințe.* BARASCH, B. 148.

– Pl.: *loculari, -e.*

– Din fr. **loculaire.**

LOCULÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care are despărțituri; compartimentat. *Pictorii au table loculate.* LM.

– Pl.: *loculați, -te.*

– **Locul** + suf. *-at.*

LOCÚLĂ s.f. v. **locul.**

LOCULÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparține unui loc **(I 1).** Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *loculești.*

– **Loc** + suf. *-ulesc.*

LOCULÉȘTE adv. v. **locurește.**

LOCULÉȚ s.n. Diminutiv al lui l o c.

1. Locșor **(1).** Cf. POLIZU, CIHAC, I, 145, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Locșor **(3).** *Vezi icoana aceea..., fă-i un locușor, un loculeț mititel în pervaz.* SĂM. IV, 806.

– Pl.: *loculețe.*

– **Loc** + suf. *-uleț.*

LOCULICÍD, -Ă adj. (Bot.; despre fructe) Care are loculi (1); locular. *Fructul uscat, capsulă loculicidă.* GRECESCU, FL. 19. *Fructul, o capsulă cu dehiscență loculicidă.* PRODAN–BUIA, F. I. 92.

– Pl.: *loculicizi, -de.*

– Din fr. **loculicide.**

LOCULTENÉNT s.m. v. **locotenent.**

LOCUMTENÉNT s.m. v. **locotenent.**

LOCUMTENENȚIÁL, -Ă adj. v. **locotenențial.**

LOCUMTENENȚIÁLE adj. v. **locotenențial.**

LOCURÉȘTE adv. (Învechit, rar; despre împărțirea terenurilor agricole) Pe locuri **(I 2)** cultivabile. *Nu iaste delnițe să să poată hotărî, ce este cumpărătură locurește și fălcește* (a. 1638). ap. PANAITESCU, O. Ț. 167, cf. I. GOLESCU, C.

– Și: **locuiéște** adv. I. GOLESCU, C.

– **Locuri** (pl. lui *loc)* + suf. *-ește.*

LOCUSTÁR s.m. v. **lăcustar.**

LOCÚSTĂ s.m. v. **lăcustă.**

LOCUȘÓR s.n. v. **locșor.**

LOCUTENÉNTE s.m. v. **locotenent.**

LOCUTÓR s.m. (Lingv.) Persoană care formulează un enunț; persoană care vorbește (cu cineva); vorbitor. Cf. LM. *Locutorul „pune în cod"... mesajul, iar auditorul îl recepteaza.* SCL 1957, 453. *Ca „indicatori" ai rolului de locutori..., numele sunt „punctate" de discontinuitate.* L. ROM. 1989, 266. *Când se folosește de graiul local, locutorul... introduce... în vorbirea sa elemente din vorbirea standard.* ib. 1980, 223. *Cele două pronume „eu" și „dumneavoastră" rămân referențial nedeterminate în întregul text, conservând doar semnificația categorială codificată în limbă „locutor" vs „interlocutor".* SCL 1990, 188. *Interogativul aparține planului locutorului.* GRAM. ROM.[3] I, 279, cf. DEXI.

– Pl.: *locutori.*

– Din fr. **locuteur.**

LOCÚȚ s.n. Diminutiv al lui l o c; locșor.

1. (Învechit și regional) Locșor **(1).** Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 145. ✦ (Cu determinarea „de vecie") Mormânt. *La locuțu de vecâie Unde-o fost Adam d-întâie.* T. PAPAHAGI, M. 80.

2. (Învechit și regional) Locșor **(2).** Cf. LB. *Pă drăguță o luat Și numai o d-îngropat D'int-un fun' d'e țemeteu, Unde-i locuțu mai rău.* T. PAPAHAGI, M. 102. *N-aș mai da locuțu pe care-l mai am la alții în parte.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 387.

3. (Anat.; regional; cu determinarea „prunculuí") Placentă; (regional) locșor **(5)** (Budești – Sighetul Marmației). Cf. ALR–M I h 212/222.

– Pl.: *locuțuri.*

– **Loc** + suf. *-uț.*

LOCÚȚIE s.f. v. **locuțiune.**

LOCUȚIÉNȚĂ s.f. v. **locotenență.**

LOCUȚIÍNȚĂ s.f. v. **locotenență.**

LOCUȚIITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **locțiitor.**

LOCUȚINĂTÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **locțiitor.**

LOCUȚINÉNT s.m. v. **locotenent.**

LOCUȚÍNȚIE s.f. v. **locotenență.**

LOCUȚIONÁL, -Ă adj. Care are funcția de locuțiune; care se referă la o locuțiune. [S-a creat] *pe baza*

celuilalt cuvânt din locuțiune un verb, căruia grupul locuțional i-a lăsat moștenire înțelesul factitiv. SCL 1956, nr. 1–2, 44. *Formații locuționale.* ib. 1964, 412, cf. DN³.

– Pronunțat: *-ți-o-*. – Pl.: *locuționali, -e.*

– **Locuțiune** + suf. *-al.*

LOCUȚIÚNE s.f. **1.** (Învechit) Cuvânt, vorbă; fel (particular) de a vorbi, de a exprima o idee, un gând, un sentiment etc.; formulare scurtă, construcție sintactică concisă care exprimă, de obicei figurat, o idee, expresie. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 113²/37. *Ne mierăm când un cuvânt român sau o locuție pământeană pică din condeiul nostru.* RUSSO, S. 93, cf. PONTBRIANT, D. *Engel confundase zicerea slavică „planina" cu locuțiunea latină: „planum".* HASDEU, I. C. I, 54, cf. COSTINESCU, LM. *Când zic... „curajos ca un leu"..., primesc locuțiunea oarecum ca un semn convențional pentru gândirea abstractă a unei calități.* MAIORESCU, CR. I, 31. *Cu propășirea realismului modern, se șterg legende și povești, proverbe și locuțiuni* (a. 1877). PLR I, 295. *Locuțiunile și proverbele sunt proprietatea exclusivă* [a] *unui popor.* CONV. LIT. XI, 82. *În dicționariul dlui Codrescu nu se explică această locuțiune.* CONTEMPORANUL, I, 102. *Cele mai... caracteristice locuțiuni populare și proverbe.* ODOBESCU, S. II, 398. *Filologii clubului ar putea să se ocupe... cu strângerea locuțiunilor și proverbelor.* EMINESCU, S. P. 234. *Societatea noastră academică este rugată a consfinți adoptarea acestei locuțiuni.* CARAGIALE, O. I, 314. *În scrisoare găsim locuțiunile: „necuvios", „năravˮ.* ARHIVA, I, 61. *O interesantă urmă rămasă în popor... este și locuțiunea românească „a paște păcatul pe cineva".* ȘĂINEANU, I. 69, cf. DDRF. *De aici apoi și locuțiunile amenințătoare: „... i-oi scoate eu gărgăunii din cap!"* MARIAN, INS. 213, cf. ALEXI, W. *Căciula, personificând bărbăția, intră într-o mulțime de proverbe și locuțiuni proverbiale.* PAMFILE, I. C. 363. *Regionala locuție dacoromânească, „am vrut să mă înec = era să mă înec" nu constituie cazul unei estropieri, ci-i de cea mai autentică proveniență.* RF I, 208, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Caragiale a întrebuințat o limbă a sa, monstruoasă, dar plină de sevă, vie, o culegere de locuții ajunse legendare.* LOVINESCU, S. I, 230. *Când un cuvânt primește un sens nou, acest înțeles nou îl introducem sau îl simțim de obicei și în locuțiunile care mai păstrează accepțiunea veche.* PUȘCARIU, L. R. I, 111, cf. SCRIBAN, D. *N. Filimon... ne-a lăsat un document atât de tipic pentru vremea sa, notând costume, locuțiuni și moravuri.* VIANU, A. P. 66. *Creangă era un om plin de umor țărănesc,... gata să învăluie pe convorbitor cu un potop de locuțiuni populare.* CĂLINESCU, O. XI, 226. [În „Țiganiada",] *la tot pasul se întâlnesc locuțiuni populare.* IST. LIT. ROM. II, 84. *Lexicul, pitorescul locuțiunilor, sintaxa variază de la individ la individ.* CONSTANTINESCU, S. II, 145, cf. DL, DM, DEX.

2. (Lingv.; mai ales cu determinări care indică valoarea morfologică) Grup de cuvinte care are un înțeles unitar și care se comportă, din punct de vedere gramatical, ca o singură parte de vorbire. *Cuvântul se întrebuințează în legătură cu prepoziții, formând locuțiuni adverbiale.* DR. I, 233, cf. CADE. *O prepoziție se găsește într-o locuțiune adverbială.* DR. XI, 5. *Citate... pentru diverse alte adverbe sau locuțiuni adverbiale.* IORDAN, STIL. 171, id. L. R. 793. *Frazele acestui context se leagă... prin conjuncții sau locuțiuni adverbiale și conjuncționale.* VIANU, P. M. 152. *Atributul prepozițional... se construiește cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale compuse cu „de".* SCL 1954, 113. *Ca și expresiile, locuțiunile sunt tot un complex frazeologic care, spre deosebire de acestea, se caracterizează și printr-un rol gramatical bine determinat.* SG I, 37. *Locuțiunile prepoziționale au o componență deosebită.* ib. II, 92, cf. DL, DM. *În fiecare din locuțiunile verbale..., prezența verbului este obligatorie.* CL 1958, 290. *Locuțiunea prepozițională „de-a": de-a ulii și porumbeii.* COTEANU, S. E. 47, cf. T. LINGV. GEN. 171, CL 1972, 369, M. D. ENC., DEX, DN³. *Superlativul relativ al unei locuțiuni adjectivale:... „cea mai de apoi".* L. ROM. 1980, 530, cf. SCL 1993, 554.

– Pronunțat: *-ți-u-*. – Pl.: *locuțiuni.* – Și: (învechit) **locúție** s.f.

– Din fr. **locution,** lat. **locutio, -onis.**

LOCVÁCE adj. invar. (Livresc) Care vorbește mult; guraliv, limbut, vorbăreț **(1).** Cf. LM. *Dandu făcu ochii mari și deveni locvace.* REBREANU, O. IX, 122, cf. SCRIBAN, D. *Mania clasificatoare a locvacelui Mya Lak.* CONSTANTINESCU, S. I, 86, cf. DL, DM, L. ROM. 1961, 345, SCL 1963, 215. *Știe să ducă o discuție... este locvace, sprințar, convingător.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 19/1, cf. DEX, DN³, ALIL XXIX, 547, D. ENC. ◇ Fig. *O acțiune negativă de subminare sistematică a altora, locvace sau tacită după împrejurări și oameni.* LOVINESCU, S. V, 394.

– Scris și: *locuace* (SCRIBAN, D.). – Și: **locáce** adj. invar. LM.

– Din fr. **loquace,** lat. **loquax, -acis.**

LOCVACITÁTE s.f. (Livresc) Însușirea, obișnuința, pornirea de a fi locvace; limbuție; (familiar) logoree. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.–POP., N. D. *Față cu loquacitatea* [lui Mihalache], *îi pare bine că nu i-au scris încă nimica* (a. 1869). BARIȚ, II, 223. *Am fost de o locvacitate copioasă și susținută.* IBRĂILEANU, A. 79, cf. RESMERIȚĂ, D. *Încheia triumfător într-o cascadă de replici care reduceau la neant locvacitatea prea încântată de sine a omului cu lămâia.* C. PETRESCU, O. P. 40, cf. SCRIBAN, D. *Bolnava... căpăta bună dispoziție și locvacitate.* CĂLINESCU, S. 671. *Locvacitatea lui Rică e... psihologică.* CONSTANTINESCU, S. II, 148, cf. DL, DM, DEX², DN³. ◇ Loc. adv. **Cu locvacitate** = folosind foarte multe cuvinte; cu impetuozitate, năvalnic, tumultuos. *Fata vorbea puțin de tot, probabil numai afirmații, un fel de ison la tot ce-i spunea cu locvacitate omul însemnat.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 290.

– Scris și: *loquacitate.* – Și: (învechit) **locacitáte** s.f. PROT.–POP., N. D.

– Din fr. **loquacité,** lat. **loquacitas, -atis.**

LOCVÁȚIE s.f. (Învechit, rar) Flecăreală, pălăvrăgeală, vorbărie. Cf. I. GOLESCU, C.

– Scris și: *locuație.* – Pl.: *locvații.*

– Cf. locvace.

LÓCZEC s.n. (Germanism regional) Un fel de ferăstrău cu care se taie cercuri şi se fac găuri; coadă-de-şoarece (Hangu – Piatra Neamţ). Cf. GLOSAR REG. 45.
– Pl.: *loczecuri.*
– Din germ. **Lochsäge.**

LOD[1] s.m., s.n. v. **lot**[1].

LOD[2] s.n. (Regional) **1.** Oblon de lemn la fereastră. *O căsuţă cu ferestre apărate de loduri verzi şi acoperită cu olane roşii.* CARAGIALE, O. III, 270. *La orânda-mpărătească de la marginea pieţii, Vezi lumină printre loduri până-n faptul dimineţii.* IOSIF, P. 62, cf. GR. S. IV, 313, ib. V, 45, com. din BRAŞOV, CHEST. II 187/64, 67, L. ROM. 1959, nr. 5, 87.
2. (La pl.) Fiecare dintre scândurile lungi şi înguste fixate de-a curmezişul furcilor în construcţia pereţilor adăposturilor pentru vite din câmp (Năsăud). Cf. CHEST. V 39/48.
– Pl.: *loduri.* – Şi: **lud** s.n. CHEST. II 187/ 67, ib. V 39/48.
– Din săs. **Läden.**

LODÁ vb. I v. **lăuda.**

LODÁVĂ s.f. v. **lodbă.**

LODÁNC s.n. v. **loding.**

LÓDBĂ s.f. **1.** (Mai ales în Mold., Bucov., Transilv.) Scândură groasă făcută din despicătura unui trunchi[2] **(2)** de copac, cioplită numai cu securea şi având diferite întrebuinţări. V. b l a n ă, f o a s t ă n. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, SIMA, M. 184, JAHRESBER. XVI, 226. *Pereţii sunt înjghebaţi din loadbe grosolane ce se încheie la muchi.* IORGA, ap. CADE. *La odăi te sui pe nişte scări de lespezi de piatră mari sau lozbe de lemn.* PAMFILE, I. C. 426, cf. JAHRESBER. XXVI–XXIX, 30. [La locuinţa păstorilor] *din jos în sus se aşază pe lângă furcile din dos... lodbe una peste alta şi se leagă la capete de furci cu gânjuri.* PRECUP, P. 11. *Pe alocurea se bate în pământ pe lângă furci încă un par, iar lodbele pereţilor se aşază una peste alta între furci şi parii aceştia.* id. ib. *Pereţii erau formaţi din lobde, fixate din afară la colţuri între doi pari înfipţi în pământ şi furci.* VUIA, PĂST. 79. *Se mai zărea şi-o cocină din lobde groase de fag şi-un grajd scund.* V. ROM. ianuarie 1956, 33, cf. FRÂNCU–CANDREA, M. 102. *Pod de lodbe, coteţ de lodbe.* Com. din FRATA – TURDA, cf. COMAN, GL., CHEST. II 78/295, 353, V 43/65, ALRM II/I h 277/260, ALR II/I MN 114, 3 765/260, ib. MN 125, 3 838/284, TEAHA, C. N. 239, ALIL XXIX, 299. ✦ (La pl.) Ghizd (la fântână). *Să mănânce o bucată de pâne şezând pe lodbele (disdelele) fântânei.* MARIAN, NA. 125. *Găleata... am izbit-o de lobde.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 308. *Pe garduri şi pe marginea pridvorului şi pe lobdele fântânii era plin de copii şi de mujeri.* id. ib. III, 32, cf. CHEST. II 455/1, ALR SN III h 852/272. ✦ (Învechit şi regional) Pat[1] **(1)** făcut din patru ţăruşi bătuţi în pământ peste care se aşezau nişte scânduri; pat[1] mic şi jos. Cf. ALIL XXIX, 299. ✦ Loc pe cuptor unde dorm, de obicei, copiii; păcel lângă vatră (Corneşti – Târnăveni). Cf. VICIU, GL., CHEST. II 325/283. ✦ Placă de lemn, de forma unei uşi, care acoperă lada unei canapele. Com. din LUPŞA – TURDA.
2. (Regional) Bucată de lemn tăiată sau despicată dintr-un trunchi[2] **(2)** de copac, întrebuinţată ca lemn de foc sau în construcţii. Cf. CIHAC, II, 175. *Odată venise lui Oşlobanu rândul să cumpere lemne... şi găseşte un ţăran de la Sasca, pare-mi-se, ori de la Baia, cu un car încărcat cu lodbe de fag.* CREANGĂ, A. 82. *Pe o faţare bine bătută sunt dispuse mai întâi trei sau patru lodbe verticale în formă de coş.* PONI, CH. 129, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Arborul de tisă se curmă şi se despică pe loc cu toporul în mai mulţi gălătuşi şi lobde – şi aşa se scoate din pădure.* POPOVICI–KIRILEANU, B. 52. *Maria... se învârti o bucată printre loazbele răsturnate, apoi se lăsă jos.* DUNĂREANU, CH. 207. *Un lung convoi de cară grele trecea spre cine ştie ce casă privilegiată care se îngrijeşte de pe acuma pentru nevoile de iarnă. Cară pline, până sus, cu loadbe grele.* IORGA, P. A. II, 400. *Cei săraci îşi săpau bordeie în pământ, punând pe deasupra loazbe sau trunchi de lemn.* PAMFILE, I. C. 435, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Despică o lobdă pentru foc, băgă carul subt şopru şi apoi se duse însprе ocol.* MIRONESCU, S. A. 45. *Boierul întoarse calul şi izbi pe om spre roatele carului şi spre lobdele încărcate.* SADOVEANU, O. IV, 328. *În odaie era călduţ şi bine, lobde întregi de lemn ardeau cu flăcări lungi în sobă.* id. ib. V, 354, cf. SCRIBAN, D., SCL 1958, 386, ib. 1966, 461, 487. *Sărmanul nu era în stare să ducă nicio lodvă bună, necum un copaci întreg cu rădăcină cu tot!* SBIERA, P. 180, com. MARIAN, ŞEZ. VIII, 159, RĂDULESCU-CODIN, 47, VÎRCOL, M. 86. *Para se-nălţa, Lozbele sărea, Lemnele-mi ardea.* PAMFILE, C. Ţ. 44. *Mă sui* [în copac] *să desprind lozbele de sus şi apoi să le rătez de la rădăcină.* id. S. V. 29, cf. J. II, 152, com. din MARAMUREŞ. *Adă vro patru lodve să le taie, să fie lemne de foc.* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI, din STRAJA – RĂDĂUŢI şi din HORODNIC – RĂDĂUŢI, IORDAN, L. M. 201, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CV II 1950, nr. 4, 33, CHEST. II 100/348, ALR I 984/214, 215, 360, 396, 510, 532, 550, 552, 576, 795, ALRM II/I h 277/928, ALR II/I MN 114, 3 765/928, ALR II/784, ANT. LIT. POP. I, 387, LEXIC REG. 61, ib. II, 76. *Para se nălţa, Lozbele sărea, Lemnele-mi ardea, Jar că rămânea.* BALADE, II, 199, cf. III, 460, UDRESCU, GL. ✧ L o c. a d v. **Cu lospa** = cu forţa, cu puterea; silit. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 47. *Il ia cu lospa.* id. ✦ (Prin Munt.) Bucată; parte dintr-un întreg divizat în două. [Dovleacul] *îl spărgeam în două... Puneam o lobă într-o parte şi alta alături, le înveleam bine, mai aprindeam un foc uşor deasupra şi pe urmă scoteam de supt spuză lobele coapte, cu un miros de te îmbăta.* SĂM. IV, 728. *O lobă de dovleac.* SCRIBAN, D., cf. LEXIC REG. 82. ✦ S p e c. (În forma *labdă)* Stavilă la moară (Făget – Moineşti) Cf. ALR I 1 843/578.
3. (Regional) Aşchie mare desprinsă dintr-un buştean când este cioplit cu securea. Cf. COMAN, GL., UDRESCU, GL.
4. (Regional) Bucată de pământ; brazdă de pământ, g l i e. *Când pământul este prea tare, când cormana plugului, în loc să răstoarne ţărâna măruntă, răstoarnă bolovani, losbe, bulgări mari,... înainte de a sămăna,*

aceşti bolovani trebuiesc sfărâmaţi. PAMFILE, A. R. 58. *Arată cât taie, atât la săpat..., cât şi la prăşit..., cu sapa, observându-se bine atât lungimea lozbei sau bucăţii de pământ, cât şi adâncimea ei.* id. ib. 75, cf. ALR I 950/510, GL. OLT. ✦ (Rar; în forma *lodbă)* Bucată de carne. Com. LIUBA.

5. (Regional; în forma *lospă)* Fulg mare de zăpadă. UDRESCU, GL. *Vin lospe mari de zăpadă, ş-aşterne pe ninsoare.* id. ib.

– Pl.: *lodbe.* – Şi: **lódvă, lótvă** (VICIU, GL.), **lótbă** (CIHAC, II, 175), **lóbdă, loádbă, loábdă** (SCL 1959, 404), **lábdă** (ALR I 1 843/578), **lóbtă** (CIHAC, II, 175), **lósbă, lóspă, lózbă, loázbă, lóbă** (RĂDULESCU-CODIN, 47, COMAN, GL., CHEST. II 100/348, ALR I 984/795, ALR II/784, ALR SN III h 852/272, UDRESCU, GL.), **leóbă** (SCL 1966, 461, ALR II/I MN 114, 3 765/928, ALRM II/I h 277/928), **loábă** (COMAN, GL.), **lórbă** (LEXIC REG. II, 76), **lodávă** (LEXIC REG. 82) s.f.

– Din ucr. **лодва.**

LÓDEN s.n. Stofă de lână groasă şi păroasă, de obicei impermeabilă. LTR. *Un dolman larg de loden verde se vedea cât de colo că fusese croit pentru o persoană mai corpolentă.* CĂLINESCU, S. 15. *Se ridică grandios în dolmanul său de loden.* id. ib. 37, cf. DL, DN, L. ROM. 1961, 346. ✦ Pardesiu (raglan) confecţionat dintr-o astfel de stofă. Cf. DL, DN, DEX.

– Pl.: *lodene* şi *lodenuri* (DN³).

– Din germ. **Loden,** fr. **loden.**

LÓDER s.m. (Prin Ban.) Meseriaş care prelucrează piei, care confecţionează obiecte din piele; pielar. *Mai fiece zi le vedeai trecând pe la baba Ţăuţoaia şi din târg numărau lodierii pe degete.* N. REV. R. II, 227. *În Banat, opincarii (argăsitorii, duvarii, loderii), ca şi ceilalţi meseriaşi, se numesc maistori.* PAMFILE–LUPESCU, CROM. 207.

– Pl.: *loderi.* – Şi: **lódier** s.m.

– Din germ. **Lohgerber** „tăbăcar".

LODÍCUL s.m. (Bot.) Solzişor situat la baza florii gramineelor. Cf. LM. *Glumelele se deschid din cauza presiunii, exercitată de acei solzişori numiţi lodicule, care în epoca înfloririi devin foarte turgescenţi.* SANDU-ALDEA, S. 82. *Între palee şi ovar se mai află uneori nişte bractee rudimentare numite lodiculi.* PRODAN–BUIA, F. I. 600. *La baza florii se găsesc doi solzişori (lodicule), care probabil reprezintă resturile corolei.* BOTANICA, 174, cf. DN³, DEXI.

– Pl.: *lodiculi.* – Şi: **lodículă** s.f.

– Din germ. **Lodicul.** – **Lodiculă** < fr. **lodicule.**

LODÍCULĂ s.f. v. **lodicul.**

LÓDIER s.m. v. **loder.**

LÓDING s.n. **1.** (Învechit) Mic recipient în care se punea praful de puşcă la vechile arme de foc; tigăiţă **(3).** Cf. ANON. CAR., DR. IV, 155.

2. (Prin Transilv.) Bucată de lemn atârnată la gâtul porcului, ca să nu poată fugi; jujeu. Cf. MAT. DIALECT. I, 24.

3. (Regional) Lovitură (Haţeg). TODORAN, GL. *Mergi să nu-ţi dau un lodânc.* id. ib.

– Pl.: *lodinguri.* – Şi **(2, 3,** regional) **lodânc** s.n.

– Din magh. **lóding** „cartuşieră".

LÓDOS subst. Vânt din sud-vest, nefavorabil pentru pescuitul marin şi care bate în regiunea Mării Negre tot timpul anului. Cf. ANTIPA, P. 356, LTR, L. ROM. 1960, nr. 5, 31, SCL 1961, 615, ib. 1987, 511, 514.

– Accentuat şi: *lodós.* SCL 1987, 511. – Pl.: ? – Şi: **lódus** subst. LTR.

– Din tc. **lodos.**

LÓDUS subst. v. **lodos.**

LÓDVĂ s.f. v. **lodbă.**

LOESS s.n. Rocă sedimentară neconsolidată, de origine eoliană, de culoare galbenă-cenuşie, cu aspect poros, formată mai ales din praf silicos şi argilos. *Geologul... dezgropase din loesul de la Lahr mai multe oase de om.* CONTEMPORANUL, I, 411, cf. VI$_1$, 84. *În stepă, omul se scufundă în pământ, fie în bordeie pe jumătate îngropate, fie de-a dreptul în grote excavate în loess.* PÂRVAN, G. 179, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În România solul de pădure s-a format pe loess, pe aluviuni vechi, argile, marne.* ENC. AGR. IV, 406, cf. CANTUNIARI, L. M. 154, CHIRIŢĂ, P. 16. *Solurile formate din loess... au un conţinut suficient de potasiu.* AGROTEHNICA, I, 195, cf. DN, PRODAN–BUIA, F. I. 460. *Loessul este o rocă slab cimentată, fărâmicioasă, de culoare galbenă.* GEOLOGIA, 29, cf. L. ROM. 1966, 360. *Săpam... panta asta a dealului cu strat adânc de loess.* BĂNULESCU, C. M. 41.

– Scris şi: *loes.* – Pronunţat: *lös.* – Pl.: *loessuri* (DOOM²).

– Din germ. **Loess,** fr. **loess.**

LOESSOÍD, -Ă adj. (Despre sol) Care conţine loess; cu aspect de loess. *Sol crud loessoid.* CHIRIŢĂ, P. 640, cf. 247. *Nisipurile fluviale fine şi nisipurile loessoide adânci... sunt cele mai bune.* AGROTEHNICA, I, 309, cf. 457. [Câmpia Română] *este alcătuită aproape exclusiv din aluviuni şi material loessoid.* MG I, 102. *În regiunile de câmpii şi podişuri... s-au acumulat depozite loessoide.* ib. 145, cf. HRISTEA, P. E. 33, L. ROM. 1976, 537.

– Pronunţat: *lö-.* – Pl.: *loessoide.*

– **Loess** + suf. *-oid.*

LOF s.n. (Nav.; învechit) Parte a navei care se află în bătaia vântului. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Din fr. **lof.**

LÓFTĂ s.f. v. **loptă.**

LOG s.n. v. **loch.**

LOGÁ vb. I. Refl. (Informatică) A stabili o conexiune prin intermediul calculatorului. V. accesa. □ *Se loghează la Yahoo.* ✦ A se identifica. □ *Utilizatorul se loghează.*

– Prez. ind.: *loghez.*

– Din engl. **log** [in, off].

LOGAÉDIC, -Ă adj. (Despre versuri) Care este alcătuit din anapeşti şi iambi sau din dactili şi trohei. Cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *logaedici, -ce.*
– Din fr. **logaédique.**

LOGARÍTM s.m. (Mat.) Putere la care trebuie ridicat un anumit număr pozitiv, numit bază, pentru a obţine un număr dat. *Aceşti numeri întorc înmulţirea în adunare şi împărţirea în scădere şi să numesc logoritmi.* EGT 72[v]/2. *Fiecare termen al celui d-al doilea este logaritmul corăspunzător celii dintăi.* HELIADE, A. 109/5, cf. I. GOLESCU, C. *Neper află logaritmii.* SĂULESCU, HR. II, 401/24, cf. VALIAN, V. *Esponentul „n" care împlineşte această funcţie se numeşte logaritm.* POENARU, E. A. 211/27. *Asupra aceştii observaţii este întemeiată teoria logaritmilor.* G. POP., E. 157/18, cf. NEGULICI. *Tocmai asupra acestei analogii s-a aşezat teoria logaritmilor.* ELEM. ALG. 201/25, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *O sistemă de logaritmi se defineşte printr-o sistemă de două progresiuni, una geometrică... şi alta aritmetică.* CULIANU, A. 179, cf. DDRF. *Era savant şi eu socot Că pricepea filosofie Şi logaritmi, cine mai ştie.* COŞBUC, P. II, 255, cf. BARCIANU, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Valoarea... este logaritmul numărului care exprimă înălţimea coloanei de apă în centimetri.* AGROTEHNICA, I, 163, cf. DL, DM. *Pe grafic constatăm: logaritmii sunt reprezentaţi prin abscise.* ALGEBRA, IX, 226. *Un număr mai mare decât 1 are logaritmul pozitiv.* ib. 227, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. (Glumeţ) *Hei, bade Ioane, de ce nu sădeşti în grădina matale şi câteva rânduri de logaritmi?* BLAGA, H. 101. ◇ *Logaritm zecimal* (sau, rar, *vulgar)* = logaritm a cărui bază este numărul 10. *Printre diferitele sisteme..., cari se pot imagina în număr infinit, sistema logaritmilor cu baza zece, numiţi logaritmii vulgari sau zecimali, are proprietăţi particulare.* CULIANU, A. 189, cf. DL, DM. *Ei se numesc logaritmi zecimali şi se notează cu semnul lg fără niciun indice.* ALGEBRA, IX, 234. *În aplicaţiile pe care le vom face de aici înainte vom utiliza numai logaritmi zecimali.* ib. 237, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Logaritm neperian* (sau *natural)* = logaritm a cărui bază este numărul „e" = 2,718. Cf. DL. *Logaritmul neperian din 2 se notează L2 sau ln2.* ALGEBRA, IX, 234, cf. M. D. ENC. *Tabel* (sau *tablă, tabelă) de logaritmi* = (carte care cuprinde) tabele cu logaritmul unor numere, cu care se pot calcula logaritmii tuturor numerelor; (învechit, rar) tablă logaritmică. Cf. CADE, DL. *Pentru calcule care cer o precizie mai mică se întrebuinţează tabele de logaritmi cu 4 zecimale.* ALGEBRA, IX, 240, cf. M. D. ENC. 920, DEX.
– Pl.: *logaritmi* şi (învechit, n.) *logaritme* (VALIAN, V., PONTBRIANT, D., BARCIANU, CADE), *logaritmuri* (I. GOLESCU, C.).
– Din fr. **logarithme,** germ. **Logarithmus.**

LOGARITMÁ vb. I. Tranz. A găsi logaritmul unui număr sau al unei expresii algebrice. Cf. CHIRIŢĂ, P. 342, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *logaritmez.*
– V. **logaritm.**

LOGARITMÁRE s.f. Acţiunea de a logaritma şi rezultatul ei. Cf. DN[3], DEXI.
– Pl.: *logaritmări.*
– V. **logaritma.**

LOGARÍTMIC, -Ă adj. Care se referă la logaritmi; care cuprinde logaritmi; care se face cu ajutorul logaritmilor. *Bine este a face espresiile mai simple mai nainte de a aplica socoteala logaritmică.* HELIADE, A. 119/10, cf. I. GOLESCU, C. *Tot calculul logaritmic se poate săvârşi printr-o singură adunare.* POENARU, E. A. 226/28. *Aici se cuvine să dăm felurite exemple..., ca să dăm elevului silitor prilej a se deprinde cu calculul logaritmic.* ELEM. ALG. 209/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Sistema logaritmică.* id., cf. RESMERIŢĂ, D. *Pentru uşurinţă, ne servim de diagrame logaritmice în care timpul... se dă pentru lungimi.* IOANOVICI, TEHN. 359. *Înălţimea coloanei de apă... se exprimă... în valori logaritmice.* AGROTEHNICA, I, 163. *Capacitatea de apă, exprimată în procente de greutate a solului, creşte după o curbă logaritmică.* ib. 340. *Calcul logaritmic.* DL, cf. DM. *Graficul funcţiei logaritmice rezultă imediat din variaţia funcţiei exponenţiale.* ALGEBRA, IX, 228, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◇ *Ecuaţie logaritmică* = ecuaţie în care intră logaritmul necunoscut. *Trebuie întotdeauna să vedem dacă rădăcinile ecuaţiei din urmă verifică ecuaţia logaritmică dată la început.* ALGEBRA, IX, 273, cf. M. D. ENC., DEX. (Învechit, rar) *Tablă logaritmică* = tabel (sau tablă) de logaritmi, v. tablă[1] **(II 1).** Cf. LM.
– Pl.: *logaritmici, -ce.*
– Din fr. **logarithmique.**

LOGARITMICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Logaritmic. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *logaritmiceşti.*
– **Logaritm** + suf. *-icesc.*

LOGATÓM s.m. (Telecomunicaţii) Cuvânt artificial monosilabic fără semnificaţie, format din trei sunete (consoană–vocală–consoană), folosit pentru aprecierea unei transmisiuni telefonice sau a audiţiei într-o sală. Cf. LTR, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *logatomi.*
– Din fr. **logatome.**

LOGĂCEÁ s.f. v. **lugocel.**

LOGĂU s.n., s.m. v. **lugău.**

LÓGBAITĂN s.n. v. **locbaităl.**

LÓGE s.f. v. **lojă.**

LÓGHER subst. (Prin Transilv.) Arie pe care se treieră cerealele. Cf. COMAN, GL., CHEST. II 400/375.
– Pl.: ?
– Cf. germ. Lager.

LÓGHIC s.m. v. **logic[1].**

LÓGHICĂ s.f. v. **logică.**

LOGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Logic² (1). *Au scris cuvinte şi poslanii cu loghiceşti răspunsuri.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 22ᵛ/24. *În une hotare loghiceşti sau filosofeşti..., elineşti zic şi latineşti cuvinte.* CANTEMIR, I. I. I, 4. *De multe spiţe sau chipuri ale adevărului loghicesc am grăit.* MICU, L. 180/1. *În lipsa loghiceştii lămuriri, avem pragmaticeasca, simţita lămurire.* VÂRNAV, L. 144ʳ/8. *S-au apucat să dovedească în cărţile loghiceşti ce au scris.* POTECA, F. 49/22. *Filosofia este o ştiinţă loghicească.* id. ib. 66/24, cf. I. GOLESCU, C., VEISA, I. 171/27, POLIZU, DDRF. *Să descurce şi ei gâcitoarea loghicească a străinului.* SADOVEANU, O. XII, 60. *Ce spun eu acum se cheamă rânduială loghicească.* id. ib. XIII, 705, cf. IORDAN, L. R. 342, L. ROM. 1964, 252, 418. *Numai dumnealui ştie să se pună de-a curmezişul, aflând piedici loghiceşti acolo unde căminarul vedea numai şesul necuprins al înţelegerii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 14/2. ✦ (Învechit, rar) Care are cunoştinţe în domeniul logicii, care se ocupă de logică, specialist în logică. *Să va sfătui împreună cu cărţile dascalilor loghiceşti celor mai de curând.* GRIGORIE, L. 274/17.

– Pl.: *loghiceşti.*

– **Loghică** + suf. *-icesc.*

LOGHICÉŞTE adv. v. **logiceşte.**

LOGHICÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A reflecta (3); a se gândi profund, a cugeta, a medita. *Fiindcă loghica învaţă a afla adevărul şi altora a-l arăta... şi adevărul este sau arătat sau crezut,... cel ce să loghiceşte de amândouă va îngriji.* POTECA, F. 71/14. *Câte învaţă cei ce să loghicesc de moduri şi de anagoghi.* id. ib. 107/27.

– Prez. ind.: *loghicesc.* – Şi: **loghisí** vb. IV. L. ROM. 1965, 373.

– De la **loghică.**

LÓGHIOS s.m. (Grecism învechit, rar) Savant, învăţat. *Nu am răspuns bine, precum m-au întrebat acest loghios?* C. STAMATI, P. 309. *Aşa este, nenecuţă, că l-am păcălit bine pe acest loghios.* id. ib. 313, cf. GÁLDI, M. PHAN. 206.

– Pl.: *loghioşi.*

– Din ngr. **λόγιος.**

LOGHIÓTAT s.m. (Grecism învechit) Învăţat grec; titlu dat dascălilor greci (din epoca fanariotă). *Te rog să-mi spui, loghiotate, care evghenis ca mine mai învaţă istoria Moldovei?* C. STAMATI, P. 312. *De vreme ce vezi, loghiotate, că am învăţat a ceti..., nu sunt la îndoială că voi învăţa a scrie.* NEGRUZZI, S. I, 12. *Cu domniile fanarioţilor se întrodusese în ţară o mulţime de dascaleci (loghiotaţi), ca institutori prin casele boereşti.* GHICA, S. 258. *Loghiotatul nu se turbura de înţelegeai sau nu.* id. ib. 259. *Astfel sânt dascălii greci, loghiotaţii care năucesc pe bieţii şcolari români.* ALECSANDRI, T. XIII, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, DEX.

– Accentuat şi: *loghiotát* (DOOM²). – Pl.: *loghiotaţi.*

– Din ngr. **λογιώτατος.**

LOGHISÍ vb. IV v. **loghici.**

LOGHISIÁN, -Ă s.m. şi f. v. **logician.**

LÓGIA¹ s.f. v. **logie.**

LOGIÁ² vb. I. I n t r a n z. (Învechit, rar) A locui, a sta (temporar) undeva; a se instala, a se încartirui. Cf. ALEXI, W.

– Prez. ind.: *logiez.*

– Din fr. **loger.** Cf. germ. l o g i e r e n.

LÓGIC¹ s.m. (Învechit) Logician. *Au stătut loghici mai înainte de a să cerca cum să să socotească.* VÂRNAV, L. 12ʳ/10. *S-au încredinţat că un om nu poate fi... bun logic, de nu va fi ortodox.* E. ASACHI, Î. 22/5. *Unii logici disting două sintesi.* LAURIAN, F. 80/11. *Zenone, logicul acestei şcoale.* id. ib. 164/17. *Noi dăm acest lucru ritorilor şi logicilor.* NEGULICI, E. I, 267/25. *Formos despre aceste cuvântează chirie Antonie..., loghicul cel mare şi vestit.* MICU, L. 107/22. *Logicii... numesc metod analitic sau analisă pe acela care senalţă... de la simplu la compus.* ZALOMIT, E. F. 86/28. *Iată că te-ai prins cu raţionamentul, dumneata, adică unul din cei mai fruntaşi logici pe cari îi cunosc.* BARONZI, C. III, 235/5, cf. LM. *O parte a adevărului dedus din ea... s-a exprimat de logicii vechi.* MAIORESCU, L. 58. *Vechea şi celebra întrebare cu care se socoteau oamenii a împinge pe logici la strâmtoare... e aceasta: „Ce este adevărul?"* EMINESCU, O. XIV, 390.

– Pl.: *logici.* – Şi: (învechit) **lóghic** s.m.

– Din ngr. **λογικός.** Cf. şi it. l o g i c o.

LÓGIC², -Ă adj. **1.** Care este conform cu regulile logicii **(1, 2),** care se referă la logică; bazat pe principiile logicii; coerent, corect, firesc, întemeiat, raţional. Cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 114²/21. *Să-i zici că, numind el pe limba română limba dacilor, carii au rămas după Aurelian aici, cade în acea greşeală logică.* FM (1847), 10/38. *E peste putinţă de a recunoaşte alte procese logice.* LAURIAN, F. 91/30. *Aceste simple concluzii logice mă silesc a zice.* BARASCH, M. II, 72/4, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *O concluzie logică elementară trebuie să se admită în fiecare cap.* MAIORESCU, D. III, 198. *Înlănţuirea logică a unui foarte întins şir de idei... cere o tărie mai mare a gândirii abstracte.* id. CR. III, 58. *Credea... să pună lumea în orânduială numai prin propriul aparat al deducţiunilor logice.* EMINESCU, O. XI, 18. *Parenteza întrerupe mersul logic a[l] vorbirii prin o observaţiune intercalată.* id. O. XIV, 310. *Poetul trebuia să-şi caute tot efectul, ce voia să obţină, într-o combinaţiune logică.* MACEDONSKI, O. IV, 62. *Fiecare fapt povestit de ea i se părea desfăcut dintr-o înlănţuire logică... de împrejurări.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 252. *Raţionamentul lui era, de altfel, simplu, dar logic.* BACALBAŞA, M. T. 99, cf. DDRF. *Acest principiu logic... este prea deseori uitat de istorici.* XENOPOL, I. R. III, 11, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *În afară de aceste constatări foarte logice pe care le-a făcut poporul..., toate celelalte cauze care provoacă boalele fiindu-i necunoscute, a trebuit să le găsească o explicaţie.* CANDREA, F. 98. *Pentru toate imaginile şarpelui în Dacia... am avea o*

explicare unică și logică. PÂRVAN, G. 641, cf. CADE. *Romantismul reprezintă... o abatere a lirismului din câmpul speculației logice spre propria matcă.* LOVINESCU, S. V, 13. *Logice sunt amândouă soluțiile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 37. *I se pare de prisos orice analiză logică.* id. ib. 153. *Fragmente de descântece care se urmează fără legătură logică între ele.* ARH. FOLK. III, 36. *Obicinuiesc să trag din întâmplările zilnice cele mai vulgare consecințe logice.* COCEA, S. I, 4. *Întoarse vorbele pe toate fețele, supunându-le unui riguros control logic, dar sufletul îi era iritat și îndoit.* CĂLINESCU, O. I, 77. [Sunt] *caractere ale fantezismului, ce nu se prea uită la raporturi logice.* PERPESSICIUS, M. III, 149. *Definind un lucru prin contrariul lui nu obținem totdeauna o anulare logică.* VIANU, L. R. 140. *Moștenirea aristotelică se realizează într-o viziune logică a universului.* RALEA, F. 21, cf. DL, DM, DN². *Sistemul răspunderii solidare... are, ca o consecință logică, organizarea autonomă a repartiției.* PANAITESCU, O. Ț. 207. *Categoriile nu pot fi puse alături una de alta, ci derivate..., reflectând sistematica obiectivă într-o sistematică logică.* JOJA, S. L. 15, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Din motive de ordin logic și gramatical, numai predicatul, singur, nu este suficient.* CL 1978, 103. ✧ (Substantivat, n.) *Logicul e considerat ca esențial extratemporal.* JOJA, S. L. 110. ✧ (Adverbial sau în construcții cu valoare adverbială) *În acest chip se traduce logic și factic misterioasa origine a vechiului nume turc al Munteniei.* HASDEU, I. C. I, 107. *E de spaimă ceea ce zici! Nu, este logic.* BARONZI, I. G. 637/4, cf. COSTINESCU. *Monoteismul conduce în mod logic la panteism.* CONTA, O. F. 394. *Deci i-am sugerat eu să moară, chiar dacă logic n-am avut nicio răspundere.* A. HOLBAN, O. II, 222. *E logic să credem că balada a fost creată nu mult după petrecerea evenimentului.* ARH. FOLK. II, 22. *Se forța... să argumenteze strâns și logic întreg procesul și apărarea de care avea nevoie.* BART, S. M. 77. *A patra observație reiese în mod firesc, logic, din constatările precedente.* D. GUSTI, P. A. 81. *Ultimul exemplu ne duce în mod logic la „scurtările" cu aspect trivial.* IORDAN, STIL. 48. *El putea mai ușor și în mod mai logic accentua conturele.* OPRESCU, S. 66. *Că Belgia stă sub influența franceză este cu totul logic și normal.* id. I. A. IV, 53. *Funcțiunile lui se vor desluși logic.* ARGHEZI, P. T. 140. *Așa ar fi logic, dar te pui cu justiția militară?* CĂLINESCU, B. I. 531. *Noțiunea de individ presupune în mod logic un organism pluricelular.* RALEA, S. T. II, 87. *Regimul din Moldova rezultă în chip logic din regimul stăpânirii în comun a pământului.* PANAITESCU, O. Ț. 132. *Complinirea, din punct de vedere logic, este făcută de propoziția ce urmează.* L. ROM. 1980, 507. ✧ (Despre sentimente, stări sufletești, trăsături de caracter, factori morali etc.) *Dominante în spiritul eruditului profesore este dorința și talentul simplicității logice.* CONV. LIT. II, 32. *Anatomia și fiziologia comparată a creierilor,... studiul comparativ al tuturor teoriilor științifice* [sunt] *considerate... fapte logice ale sufletului.* CONTA, O. F. 109. *Clasicul cultivă stările clare, logice; romanticul, stările de noapte, ilogice.* CĂLINESCU, I. 27. ✦ (Despre om și despre facultățile lui mintale) Care judecă, raționează bine, corect, cu justețe. *Îl aflase în toate cu judecată, mare și logic.* BARONZI, C. II, 9/12. *Vei înțelege cât de logic spirit are amicul tău.* id. I. G. 650/14. *El aștepta să fie clericul cât se poate de logic în argumentările sale.* AGÎRBICEANU, A. 306. *T. Maiorescu* [a fost]... *polemist inciziv, concis, mai presus de toate logic, aristocratic în toate manifestările sale publice și literare.* LOVINESCU, S. VIII, 25. *E logic și substanțial, informat și clar în obiecțiile de metodă pe care le aduce studiului limbii latine.* CONSTANTINESCU, S. VI, 25. *Spirit logic și formalist, Maiorescu e un conservator.* id. ib. 55, cf. DM. ✧ (Substantivat) *Și de la gară unde pleci? Nu știu. Atunci de ce te duci la gară? întrebă un logic.* ARGHEZI, P. T. 286. ✦ P. ext. (Despre realizări spirituale ale omului, despre manifestări lingvistice și artistice ale acestuia și despre trăsături, calități etc. ale acestor manifestări) Care există, care este conceput sau alcătuit conform caracteristicilor ori regulilor rațiunii. *Operile lui Platone sânt publicate supt forma de dialoguri fizice, logice, morale.* LAURIAN, F. 175/24. *Cuvântarea lui Rosetti păcătuia prin alcătuirea ei logică.* XENOPOL, I. R. XII, 106. *Ultima interpretare ce i s-a dat* [lui „ortoman"] *este aceea de „voinic, viteaz", logică până la un punct.* DR. V, 543. *Sintaxa logică începe cu Port Royal.* ib. VII, 288. *Filologii profesionali... privesc limba ca un produs logic.* LOVINESCU, S. IV, 216. *Polemici disprețuitoare cu caracter mai mult logic și formal.* id ib. VIII, 67. *Dogmele creștin-ortodoxe... arată că ortodoxismul nu e religie de discuție logică, ci credință totală în creatorul lumii.* CAMIL PETRESCU, P. 388. *Realismul și acurateța logică a științei sunt... tot forme de purificare.* CONV. LIT. LXVII, 261. *Asemenea versuri nu puteau fi concepute original, în spiritul organizării logice a limbii franceze.* STREINU, P. C. III, 19. *Compoziția era... echilibrată, logică, fără afectație de originalitate.* OPRESCU, S. 73. *Propozițiile capătă o evidență logică imediată.* CĂLINESCU, I, 26. *Structura logică și gramaticală a strofei.* VIANU, L. R. 406. *Această cultură logică ne-a lăsat mai ales un alt aspect dialectic: „opoziția contrariilor".* RALEA, S. T. III, 11. *Niciun vers nu constituie o unitate sintactică și logică de sine stătătoare.* CIOCULESCU, I. C. I, 39. *Jocul sentimentelor are suflu dramatic, replica are concentrare și înlănțuire logică.* IST. T. II, 131. *Poetul inventează, acum, noi forme de a rupe coerența logică a poemului.* SIMION, S. R. III, 51.

2. (Despre forme, tipuri etc. de existență sau de manifestare a faptelor, a evenimentelor etc. naturale și sociale) Care există, care se dezvoltă sau evoluează conform unei coerențe interne, unor necesități naturale, obiective etc. *Civilizația de astăzi este fapta logică a părăsirii hainelor vechi.* RUSSO, S. 16. *Prin o masă de lucruri logice..., el treptat [i]i conduce în numele binelui, o dreptului.* CALENDAR (1862), 49/20. *Trei forme fundamentale ale constituțiunii... nu sunt numai trei forme fundamentale logice, ci... sunt totodată trei epoce istorice.* EMINESCU, O. XV, 1154. *O unitate internă și o sistematizare logică a faptelor reale.* D. GUSTI, P. A. 78. *Lumea începe de oriunde, pretutindeni logică și egală.* ARGHEZI, S. XXV, 57. *Structura acestei mentalități... își are originea... în mecanismul logic... al lumii antice.* RALEA, S. T. III, 19. *Acest lucru... reiese ca un fapt logic din atribuțiile oamenilor buni.* PANAITESCU,

O. Ţ. 199. ✦ Întemeiat, îndreptăţit; firesc. *Nu văd nicio putinţă logică de a găsi o unitate de sistem.* MAIORESCU, D. III, 237. *Nu există nicio necesitate logică de a conchide că două fiinţi asemănătoare sunt numaidecât înrudite.* CONTA, O. F. 284. *Variaţiile de opinie se pot număra, având totdeauna o justificare logică dictată de o experienţă nouă.* LOVINESCU, S. VIII, 169. *Istoria este imaginea concretă a elementelor raţiunii, dialectica vie a unei necesităţi logice.* RALEA, S. T. III, 78, cf. DN², M. D. ENC., DN³.

3. (Tehn.; în sintagma) *Circuit logic* = circuit electronic sau electromecanic folosit în tehnica calculatoarelor electronice, cu ajutorul căruia se pot efectua operaţii logice elementare. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. ENC.

4. (Informatică; în sintagma) *Schemă logică* = reprezentare grafică a unui algoritm în vederea programării, folosind simboluri corespunzătoare operaţiilor de executat. D. ENC., cf. DEX.

– Pl.: *logici, -ce.*

– Din fr. **logique,** germ. **logisch,** it. **logico.**

LOGICAMÉNTE adv. (Rar) În mod logic; logiceşte. Cf. SCRIBAN, D.

– Din it. **logicamente.**

LÓGICĂ s.f. **1.** Ştiinţă a demonstraţiei care studiază condiţiile, formele, tipurile şi legile raţionării corecte; p. ext. obiect de învăţământ în cadrul căruia se studiază această ştiinţă. *Învăţasă tot feliul de carte elinească... şi toată ritorica şi loghica..., cât toţ să mira de-nţălepciunea ei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 161ᵛ/12. *Toată învăţătura loghicăi pre limba noastră în curând să videm.* CANTEMIR, I. I. I, 7. *Loghica... dă oarecare orânduieli asupra descoperirii de la fire lucrurilor.* AMFILOHIE, G. F. 7ʳ/14. *Ca mai bine să poată înţelege ce iaste loghica, trebuie mai întâi să spunem neşte lucruri, care vor fi de ajutoriu a înţelege cele ce apoi mai pe larg să vor zice.* MICU, în ŞA I, 372, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Istoria, gheografia, loghica... trebuie bine să se înveaţe.* ŢICHINDEAL, S. 27/24, cf. VÂRNAV, L. 137ʳ/14, GRIGORIE, ap. GCR II, 253/13. *Când moralul lipseşte, loghica şi metafizica nimic nu ne foloseşte.* MUMULEANU, ap. GCR II, 247/7. *Părţile filosofiei teoretice sânt loghica şi metafisica.* POTECA, F. 63/8. *Toate învăţăturile ce se vor învăţa vor urma după tipul cărţilor orighinale... D-ta vei paradosi... istoria, loghica, ritorica, mithologhia* (a. 1828). URICARIUL, VII, 172. *Oriunde şi când ne las la îndoială, atunci ne ajută acolo logica şi ne încredinţează matematica în felul ei de adevăr.* EPISCUPESCU, O. Î. XIII/4, cf. I. GOLESCU, C. *Având judecare bună, uşor îşi face ideea, carea după regulele loghicei o îndreaptă şi aşa îşi face conţepturi plăcute.* ANTROP. 228/10. *Să va deşchide în anul viitor şcolar şi un curs de... logică* (a. 1 837). DOC. EC. 662. *Dintâi trebuie ca să învăţ ritorica, loghica şi filosofia.* KOGĂLNICEANU, S. 65. *N-au învăţat nicio loghică, n-au citit pe Virgil, nici Schiller.* FM (1844), 202¹/14. *Logica ne învaţă uzul facultăţilor noastre, adecă modurile de aplicare ale minţii.* LAURIAN, F. 8/20. *Se limitase aplicăciunea logicei la operăciunile intelectuale şi acesta e înţelesul clasic al acestui termin.* id. ib. 79/3. *Educaţia intelectuală este... objetul unei învăţături speciale, numită logică.* BREZOIANU, Î. 124/17, cf. POLIZU. *Un vulpoi coprins de boală..., Logica ştiind de rost, Făcu plan ca să vorbească Şi să predice-n pustii.* ALEXANDRESCU, O. I, 297, cf. PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D., LM. *Logica ştiinţifică datează de la Aristoteles.* MAIORESCU, L. 7. *John Stuart Mill este citat la capătul cărţii între autorii întrebuinţaţi la lucrarea manualului de logică.* CONV. LIT. XI, 199. *Cea mai abstractă dintre ştiinţi, logica, călăuz trebuintoriu.* CONTEMPORANUL, I, 203. *Pentru a judeca n-au aşteptat oamenii pe Aristot păn' ce au compus logica lui.* ib. 349. *Învăţături elementare de gramatică, de logică şi de estetică.* ODOBESCU, S. II, 363. *Logica... are de obiect cercetarea legilor ce domnesc asupra lucrării organului gândirii omeneşti.* EMINESCU, O. XI, 409. *Distingem ştiinţa regulelor sensibilităţii, numită estetică, de ştiinţa regulelor inteligenţei, numită logică.* id. O. XIV, 388, cf. DDRF. *S-a găsit printre cărţile şi manuscriptele de studiu... un curs de logică.* XENOPOL, I. R. X, 178, cf. ENC. ROM. *S-ocupă din juneţă numai cu filosofie; Logica-i o jucărie pentru minţile lor!* COŞBUC, P. II, 125, cf. ALEXI, W. *Oricât de mari ar fi divergenţele formale între logică şi gramatică, în fond ele nu se contrazic.* GR. S. II, 90, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Fără să-i fi fost elev propriu-zis, decât doar la logică, D. Caracostea a apucat ultimii ani ai profesoratului lui T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 201. *Logica asta pură sfârşeşte iremediabil în marasmul incertitudinilor.* CAMIL PETRESCU, T. I, 291. *Băieţii... învăţaseră greaca antică..., logica, morala.* C. GANE, TR. V. 110. *Domnul Ciolac e profesor de matematică, nu de logică.* SADOVEANU, O. XVIII, 538. *Logica are nevoie de noţiuni clare, bine definite.* PUŞCARIU, L. R. I, 129. *Aristotele a formulat principiile logicii.* SCRIBAN, D. *Audiază... cursuri de logică.* VIANU, L. U. 301. *Se obişnuieşte de o bucată de vreme în logică să se deosebească două feluri de judecăţi, unele de valoare sau apreciere şi altele de constatare.* RALEA, S. T. II, 219. *Era... profesor de logică şi psihologie la liceul de la Mânăstirea Dealului.* VINEA, L. I, 112. *Logica, prin delimitarea riguroasă a noţiunilor, stabileşte relaţii de judecată fără controverse.* CONSTANTINESCU, S. I, 263, cf. DL, DM. *Metoda inductiv experimentală..., deşi ocupând un loc de seamă în istoria logicii, păstrează un caracter metafizic.* JOJA, S. L. 8, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. FIL., cf. D. ENC. ✧ *Logică formală* (sau *generală)* = logica clasică, de tradiţie aristotelică, care studiază formele logice fundamentale (noţiunea, judecata, raţionamentul), precum şi principiile gândirii. *Logica generală, deci partea care ar trebui să constituie doctrina raţiunei pure, trebuie să se despartă cu totul de logica aplicată.* EMINESCU, O. XIV, 389. *O luptă... duceau şi „Convorbirile literare", o luptă în Olimp, în numele gândirii pure şi al logicii formale.* CĂLINESCU, C. O. 285. *Trebuie să distingem în gândire elementul formal – studiat de logica formală –, care este acelaşi în toate timpurile şi la toate popoarele.* IVĂNESCU, I. L. R. 4, cf. M. D. ENC., DEX, D. FIL., D. ENC. *Logică modală* = ramură a logicii care studiază raporturile dintre necesitate, posibilitate, imposibilitate şi contingenţă. Cf. M. D. ENC., D. FIL., DREV, D. ENC. *Logică matematică* (sau *simbolică)* = ramură a

logicii care cercetează operatorii logici şi elaborează calcule logice, găsindu-şi importante aplicaţii în electronică, automatică, lingvistică, cibernetică, matematică etc.; logistică. Cf. DL, DM. *Acest organon... nu înlătură... nici logica matematică.* JOJA, S. L. 14. *Logica simbolică este, în primul rând, logica gândirii matematice şi a ştiinţelor care depind de ea.* id. ib. 219, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. FIL., D. ENC. ✦ P. ext. Carte, tratat sau manual de logică **(1).** *Alte cărţi pentru toate, cu de tot răspunsul, şi loghice de-agiuns.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 64^v/8. *Cetească şi ceale ce am zis în loghică de judecata cea adevărată.* MICU, L. F. 124/2. *Această loghică care s-au tălmăcit în limba noastră este o alcătuire* [a] *unui mare metafizician.* VÂRNAV, L. 6^v/20. *Loghică... s-au tipărit de Kir Grigorie, de carele iaste şi tălmăcită.* GRIGORIE, ap. GCR II, 251/28. *Pe urmă... am tradus cursul de matematică al lui Francoeur, logica lui Condillac* (a. 1836). PLR I, 40, cf. PROT.–POP., N. D. *De la Mill, în cele trei citate, autorul... n-a luat ideile nouă, căci acestea se găsesc în orice logică elementară.* EMINESCU, S. P. 378, cf. CADE, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. Fel de a gândi (conform regulilor logicii **1**); gândire corectă, coerentă; raţionament corect, consecvent şi temeinic; argumentaţie, demonstraţie. *S-au găsit unii de s-au căutat în loghică să vază de sânt au ba. Care mărturie lor este aceasta (eu gândesc, deci eu sânt).* AMFILOHIE, G. F. 15^v/15, cf. VEISA, I. 171/24, VALIAN, V., NEGULICI. *O logică greşită a oarecare idei bune au adus pe români în urmă la consecuenţile de astăzi.* RUSSO, S. 57. *Trebuie şi un dram de logică, de dreaptă judecată.* GHICA, S. 459. *Începe a te face să-ţi pierzi logica şi bunul simţ.* FILIMON, O. I, 373. *Crimele ce se execută astăzi în lungul şi latul terrei... logica şi raţiunea le atribuie viciurilor şi nepăsărilor administraţiunei.* I. IONESCU, M. 252. *Logica sa este strivitoare.* BARONZI, I. G. 620/20. *Omenirea a făcut uz de imaginaţiune; ea a proces prin poesie, mai înainte de a procede prin logică.* CONV. LIT. II, 37, cf. COSTINESCU, LM. *Derivaţia fiind imediată, poate fi dovedită printr-o logică puternică, care convinge chiar minţile ordinare.* CONTA, O. C. 151. *Omer-Paşa... a cauzat o mare pierdere ştiinţei, când a ruinat biblioteca de la Alexandria cu logica lui turcească.* EMINESCU, O. XV, 1143. *Logica bogatului... pare foarte slabă săracului.* CARAGIALE, O. III, 281. *Ţi-ai pus în minte să faci pe afurisitul – şi numaidecât ţi-ai şi înjghebat o logică de ocazie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 242. *Logica e foarte elastică, iar mintea noastră foarte şugubaţă.* CONTEMPORANUL, VII, 122. *Lipsa lor de logică, care-i făcea să nu înţeleagă cele mai simple lucruri, pune iar stăpânire pe ei.* XENOPOL, I. R. V, 190. *Logica nu-şi are locul când dă omul de năcaz.* COŞBUC, P. II, 131. *Altă viziune, altă gândire, peste obişnuita logică.* IORGA, P. A. II, 149. *În lipsa urmelor istorice, vom face o scară de dezvoltare sau regresare, numai după logică.* PAMFILE, I. C. 252, cf. CADE. *Logica luptătorului e condiţionată de scopul pe care-l urmăreşte.* IBRĂILEANU, SP. CR. 98, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Critica lui T. Maiorescu se menţine, aşadar, într-o intransigenţă ideală, absolută, pornită numai din logică şi nu din contingenţe.* LOVINESCU, S. VIII, 153. *Toată lumea ascultă cu interes pe bătrâna servitoare... cam vorbăreaţă şi cu o logică foarte a ei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 39. *În structura gândirii, logica este condiţionată de memoria adevărată a faptelor trăite.* BART, E. 231, cf. SCRIBAN, D. *Ideile pe care le propaga el le cunoaştem azi exprimate într-o limbă mult mai riguroasă şi cu mai strânsă logică.* OPRESCU, I. A. IV, 11. *Din ce soi de logică scot aceşti sensibili proba comodei laşităţi... este destul de greu de ghicit.* ARGHEZI, S. XXV, 94. *Logica e o cucerire a omului, o funcţie căpătată treptat.* CĂLINESCU, C. O. 287. *Felix fu silit să recunoască o anume logică în panteismul extravagant al bătrânului.* id. O. III, 280. *Veleitatea lui Stendhal era de a se conduce totdeauna de raţiune, de logică.* VIANU, L. U. 451. *Logica mea... părea închegată şi fără greş.* BLAGA, H. 26. *Nu toţi nevropaţii sunt lipsiţi de logică.* RALEA, S. T. II, 76. *Iertaţi-mă, nu pricep. Nu văd logiça.* VINEA, L. I, 342. *Logica aceasta este apodictic hazlie.* CONSTANTINESCU, S. II, 50, cf. DL, DM. *Această imagine... izbeşte, la prima vedere, modul nostru de a înţelege conceptul de logică.* JOJA, S. L. 17, cf. DN^2, M. ENC., DEX, D. ENC. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *după) logică* = (în mod) coerent, legat, armonios; corect, judicios. *Dacă vom călca sănătos şi după logică, vom avea limbă şi literatură precum şi originalitatea noastră.* RUSSO, S. 97. *Şincai era în primul rând un intelectual care ştia să se exprime cu logică şi claritate.* IST. LIT. ROM. II, 51. ✧ (Cu determinări care exprimă sentimente, factori morali etc.) *Motivele determinante sânt acele justificări pe cari logica patimei sale le scoate din fundul sufletului.* EMINESCU, O. XI, 437. *Din punct[ul] de vedere al logicei sentimentelor, poezia trebuia să se isprăvească în momentul culminant.* IBRĂILEANU, S. 136. *Logica afectivă şi asociaţiile de idei pe baza unui sentiment sânt frecvente ca şi în viaţa reală.* id. S. L. 11. *E greu de închipuit ceva mai bombastic, mai lipsit de logică, mai obositor pentru spirit... decât oricare din aceste construcţii imense, adevărate modele de rău gust.* OPRESCU, I. A. IV, 133. *Acolo... unde inconştientul afectiv e mai vizibil ca oriunde e în procesul logicii afective.* RALEA, S. T. II, 17. *Logica... sentimentelor aruncă asupra lumii judecăţi de apreciere, de valoare.* id. ib. ✦ Fel (propriu, special) de a concepe, de a judeca, de a analiza, de a proceda etc.; concepţie, judecată, analiză. *Logica după care se conduce poezia joacă, în adevăr, într-o analiză critică cel mai important rol* (a. 1880). PLR I, 340. *Aplicaţi poeziei o asemenea logică, proza devine îndată nelogică.* MACEDONSKI, O. IV, 76. [Cerea] *regulamentelor o logică mai adaptabilă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 137. *Imaginaţia populară... află o explicaţie în lumea supranaturală de fantasme..., cu logica ei specială.* ARH. FOLK. I, 43. *Trebuia să ghicesc profilul cu mijloacele logicii plastice, să-l deduc din trăsăturile care se vedeau.* VLASIU, D. 363, cf. SCRIBAN, D. *Detalii... împreunate... în ciuda oricărei logici şi necesităţi reale, în ciuda mai ales a bunului simţ.* OPRESCU, I. A. IV, 133. *O logică mai sistematică în acţiunea de simplificare pe care o îndeplineşte câteodată literatura.* RALEA, S. T. I, 85. ✦ (Mai ales precedat de determinări care arată caracterul particular, special etc. al modului de a gândi) Îndreptăţire, justificare, motivare, raţiune[1] **(2),** temei

(II 2). *Limba română e o limbă deosebită acum, şi... cuvintele ei s-au format şi se formează după regule... ce îşi au logica în istoria noastră.* RUSSO, S. 70. *Seriozitatea taciturnă a domnului Iftimie aduce, fără logică, un râs sonor, atât de tineresc.* TEODOREANU, C. B. 268. *Anastasia, fără niciun soi de logică, se ridică speriată în picioare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 689, cf. DL, DN^2, DM, DEX, D. ENC.

3. (Cu referire la existenţă, la evenimente, fapte, acţiuni, lucruri etc.) Coerenţă internă; organizare, alcătuire, structură. *Legi... care în realitate erau desfiinţate prin logica evenimentelor.* BARIŢIU, P. A. I, 345. *Este o logică a evenimentelor care înfruntă şi întrece toate slăbiciunile şi toate şovăirile firii omeneşti.* ODOBESCU, S. III, 441, cf. CARAGIALE, O. I, 88. *Locul din mesaj... fusese introdus de însuşi principele şi era deci rostirea propriului său gând, ne-o spune întâi logica lucrurilor.* XENOPOL, I. R. XIV, 66. *Tăcu un moment, disperată. Păru a găsi firul logicei lucrurilor.* D. ZAMFIRESCU, A. 134. *Ambiţii... care nu corespund nici cu logica lucrurilor, nici cu ceea ce au putut păstra izvoare vrednice de crezare.* IORGA, P. A. II, 287. *Toată istorisirea bătrânului avea o logică desăvârşită.* POPA, V. 227. *Erau convalescenţii evacuaţi din spitale, care reintegrau cei dintâi vetrele, după logica lucrurilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 168. *Logica faptelor... ne determină să socotim geneza lor ca fiind anterioară oricăror începuturi de civilizaţie rudimentară sau aşezământ de stat.* GR. S. II, 44. *Domnul şi cucoana ascultă consternaţi, reduşi la tăcere de „logica faptelor".* SEBASTIAN, T. 120. *Înţelese că lucrurile au o logică în sine, numai interpretarea lor diferă, de la om la om ori de la veac la veac.* SADOVEANU, O. IX, 162. *Declaraţia e conformă cu logica internă a evenimentelor.* OŢETEA, T. V. 6. *Fondul şi rezultatul discuţiei pot fi uşor deduse din... logica faptelor.* id. ib. 243. *Etape normale în logica firească a evoluţiei naturale şi dirijate a lucrurilor.* BĂCESCU, PĂS. 413. *Ceea ce se întâmplase era în logica istoriei.* CĂLINESCU, S. 14. *Cele mai nepătrunse din tainele acestei lumi au o logică.* PERPESSICIUS, M. III, 188. *Mă aşteptam la asta... Nu era în logica destinului meu.* H. LOVINESCU, T. 83.

– Pl.: *logici.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *logicei.* – Şi: (învechit) **lóghică** (pl. şi *loghice,* gen.-dat. şi *loghicăi)* s.f.

– Din lat. **logica.** Cf. fr. l o g i q u e, germ. L o g i k. – **Loghică** < ngr. **λογική.**

LOGICÉŞTE adv. În mod logic; din punct de vedere logic. *În spunerea cea mare omul să socoteşte loghiceşte.* MICU, L. 102/1. *Să facă analisul limbii atât gramaticeşte, cât şi logiceşte.* HELIADE, GR. ROM. XXXII, cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 114^2/39. *De aceea judecăm Drept şi logiceşte Că niciunu n-are drept Cum se dovedeşte.* FM (1845), 7^1/36, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Îi face să-şi întunece ideile prin introducerea unor cuvinte pe cât logiceşte de prisos, pe atât urâte la auz.* MAIORESCU, CR. I, 177. *Din discuţiile urmate în ambele adunări, se vede că moţiunea votată rezultă logiceşte din votul trecut al lor.* EMINESCU, O. IX, 375. *D. Maiorescu trage concluzia că nu ştiu să discut logiceşte.* GHEREA, ST. CR. III, 213, cf. DDRF. *Nu s-a tratat pân-acum, la noi,... într-o închegare logiceşte atât de strânsă..., problema asta mare... a naţionalităţii în artă.* SĂM. IV, 759. *Să o considere... expresiunea unui adevăr logiceşte bine întemeiat.* CONV. LIT. XLIII, 833. *A spune un lucru care... nu poate fi înţeles logiceşte.* PETICĂ, O. 443. *Logiceşte nu e... corect a extinde, la orice filozofie, ceea ce este adevărat numai pentru o determinată modalitate de a înţelege filozofia.* CONV. LIT. LXVII, 67. *Principiul identităţii abstracte nu e logiceşte fals, ci numai limitat.* JOJA, S. L. 45, cf. DEX.

– Şi: (învechit) **loghicéşte** adv.

– **Logic**[esc] + suf. *-eşte.*

LOGICIÁN, -Ă s.m. şi f. Specialist în logică **(1);** persoană care are cunoştinţe temeinice în domeniul logicii; p. e x t. persoană care judecă, care gândeşte conform metodelor logicii, persoană care raţionează riguros, clar, coerent. *Loghisienii zic asămine.* VÂRNAV, L. 145^v/18, cf. COSTINESCU. *Admitem teza..., cum ziceau logicienii.* EMINESCU, O. XII, 226. *Alţi logiciani... o privesc ca un soi de product spontaneu.* id. ib. XIV, 910. *Luăm... asupră-ne a convinge pe cel mai încarnat logician... că eroarea nu este de partea noastră.* MACEDONSKI, O. IV, 84. *Izbucneşte într-un râs zgomotos şi... îţi filozofează rece, ca cel mai sever logician.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 374. *D. Maiorescu are un frumos talent şi e un logician distins.* GHEREA, ST. CR. III, 229. *Această teză e susţinută şi azi de psihologi şi logiciani.* CONV. LIT. XXX, 257, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Logicienii poeziei puteau fi mulţumiţi.* STREINU, P. C. III, 179. *Gramaticianul, de care era dublat logicianul, a introdus în lingvistică noţiunile filozofice de subiect, predicat şi obiect.* PUŞCARIU, L. R. I, 128, cf. SCRIBAN, D. *Când însă moralistul şi logicianul priveşte la spectacolul lumii externe, pana sa devine mai puţin ingenioasă.* VIANU, A. P. 122. *Un logician de forţa şi pătrunderea lui Camil Petrescu îmi va da desigur dreptate.* id. ib. 393. *Un popor de logicieni nu poate fi în acelaşi timp un popor religios sau muzical.* RALEA, S. T. III, 129. *Junimismul... a stilizat un tip intelectual estet, logician elegant.* CONSTANTINESCU, S. II, 541, cf. DN^2. *Adevărul e o valoare puţin interesantă pentru logicianul Russell.* JOJA, S. L. 241. *El ocupă un loc de mâna întâi în istoria gândirii mai ales ca metodolog, logician şi matematician.* id. ib. 330, cf. M. D. ENC., DEX. *Colegi ai mei de generaţie, unii distinşi logicieni..., sânt rezervaţi în aprecieri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 7/3.

– Pronunţat: *-ci-an.* – Pl.: *logicieni, -e* şi (învechit) *logiciani, -e.* – Şi: (învechit, rar) **loghisián, -ă** s.m. şi f.

– Din fr. **logicien.**

LOGICÍSM s.n. **1.** Concepţie potrivit căreia matematica poate fi dedusă din logică **(1),** reducând matematica la logică. *Nu şi-a lărgit îndeajuns logicismul..., până la depăşirea punctului de vedere epistemologic.* CONV. LIT. LXVII, 184, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. FIL.

2. Tendinţă de utilizare a metodelor logicii **(1)** în alt domeniu al ştiinţei. *Intuiţionismul e o reacţie empiristă împotriva logicismului.* JOJA, S. L. 110. *Logicismul e... curentul care contrapune logica psihologiei.* id. ib. 230.

– Din fr. **logicisme.**

LOGICÍST, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al logicismului. Cf. DEX, DN[3].

2. Adj. Care se referă la logicism. Cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *logicişti, -ste.*

– Din fr. **logiciste.**

LOGICITÁTE s.f. (Rar) Caracter logic; logică **(2).** *El... afirmă logicitatea inducţiei.* JOJA, S. L. 165.

– **Logic** + suf. *-itate.*

LÓGIE s.f. (Arhit.) **1.** Galerie încorporată unei clădiri, acoperită şi deschisă spre exterior printr-un şir de arcade susţinute de coloane sau de pilaştri, folosită fie ca degajament sau element decorativ al clădirii din care face parte, fie ca tribună. *Soarele cade spre apus incendiind toată Veneţia privită din loggia.* CAMIL PETRESCU, T. II, 173. *O loggia cu coloane răsucite, dând spre lac, constituie o splendidă izbândă arhitectonică.* CĂLINESCU, C. O. 191. *Pe loggia palatului de la Curtea Nouă prima rază de soare făcu să sclipească marmura.* BARBU, PRINC. 5, cf. M. D. ENC, DEX, DN[3]. *Loggia de marmură dantelată şi pardosită cu frunză de aur.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 4, 19/1, cf. L. ROM. 1983, 493.

2. Construcţie de tipul logiei **(1),** independentă sau aparţinând parterului unei clădiri, şi care servea iniţial ca tribună. *Loggia a fost folosită mult în arhitectura italiană clasică, înălţată cu câteva trepte deasupra solului şi accesibilă direct din afară, şi constituia o construcţie independentă.* LTR[2] 299, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Balcon mărginit în părţile laterale şi la partea superioară cu panouri pline sau traforate, servind la protejarea încăperilor de lumina directă a soarelui. Cf. LTR[2], DEX, DN[3].

– Pl.: *logii.* – Şi: **lógia** s.f. DN (scris şi *loggia).*

– Din it. **loggia.**

LOGÍSTIC, -Ă adj., s.f. **1.** Adj. (Învechit; în sintagma) *Logaritmi logistici* (sau *logaritme logistice)* = logaritmi utilizaţi în astronomie şi în care 0 este logaritmul lui 3 600. Cf. ANTONESCU, D., SCRIBAN, D.

2. S.f. Logică matematică (simbolică). *Logistica, urmând exemplul matematicii, construieşte sisteme formale bazate pe axiome care au o valoare convenţională.* JOJA, S. L. 221, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. Adj. Care se referă la logica matematică (simbolică). *Raportul între formulele unui sistem logistic.* JOJA, S. L. 221.

4. S.f. (Învechit) Parte a aritmeticii sau a algebrei care se referă la cele patru operaţii fundamentale; calcul. Cf. LM.

5. S.f. Ansamblu de operaţii care asigură desfăşurarea unei acţiuni sau a unei activităţi (în special militare) de amploare (mijloace de transport, de aprovizionare, de depozitare, de echipament, de hrană etc.). D. ENC.

– Pl.: *logistici, -ce.*

– Din fr. **logistique.**

LOGISTICIÁN, -Ă s.m. şi f. Specialist în logistică **(2).** *Un mare număr de logisticieni admit existenţa unei logici filozofice pornind de la Aristotel şi a unei logici simbolice, matematice sau pozitive.* JOJA, S. L. 220, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pronunţat: *-ci-an.* – Pl.: *logisticieni, -e.*

– Din fr. **logisticien.**

LOGO-[1] Element de compunere care înseamnă „cuvânt", „vorbă", „vorbire" şi care serveşte la formarea unor substantive. Cf. FORM. CUV. I, 21, 22, 133, 140, 252, M. D. ENC., DEX.

– Din fr. **logo-,** gr. **λόγος** „cuvânt, discurs".

LÓGO[2] s.n. Combinaţie de elemente grafice care constituie emblema unei mărci comerciale, a unei firme, a unei societăţi etc. şi care asociază unui nume sau unei sigle anumite motive sau culori, destinate să faciliteze identificarea de către public. Cf. DOOM[2].

– Pl.: *logouri.*

– Din fr. **logo,** engl. **logo.**

LOGOÁNĂ s.f. v. **logodnă.**

LOGOCĚL s.m. v. **lugocel.**

LOGOCÍŢĂ s.f. v. **lugăciţă.**

LOGOCLONÍE s.f. (Med.) Defect de vorbire care constă în repetarea unei silabe la mijlocul sau la finalul unui cuvânt. Cf. D. MED., DEX, DN[3], D. PSIH.

– Pl.: *logoclonii.*

– Din fr. **logoclonie.**

LOGODÁN s.m. (Regional) Bărbat care cere în căsătorie o femeie, p r e t e n d e n t; persoană (din familie) care mijloceşte o căsătorie, care peţeşte; (învechit şi popular) peţitor **(1),** (învechit şi regional) logoditor **(1)** (Valea Lungă – Pucioasa). Cf. ALR II/I MN 77, 2 672/762, ib. MN 78, 2 673/762, ALRM II/I h 205/762.

– Pl.: *logodani.*

– **Logodi** + suf. *-an.*

LOGÓDĂ s.f. v. **logodnă.**

LOGODEÁLĂ s.f. (Regional) Logodnă **(1)** (Strehaia). Cf. ALR II/I h 158/848.

– Pl.: *logodeli.*

– **Logodi** + suf. *-eală.*

LOGODEÁSĂ s.f. (Prin sudul Mold.) Logodnică. *Auz cî ti-ai însurat... Aşeea nu ń-i logodeasa, Şi-aşeea cî ńi-i ţapa, Cari să mă pui-n ea.* DIACONU, VR. 201.

– Pl.: *logodese.*

– **Logod**[nic] + suf. *-easă.*

LOGODÍ vb. IV. R e f l. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „cu") A se uni, a se lega prin (ceremonia de) logodnă **(1),** a se angaja (solemn) pentru o căsătorie viitoare; (învechit şi regional) a se fidanţa, a se încredinţa, a se jurui, a se obrăci **(1),** a se tocmi **(2),** (învechit, rar) a se arvuni. *Să va tocmi un om cu o fămeaie şi să va logodi.* PRAV. 168, cf. ANON. CAR. *Cel mai mic de 7 ani nu să sloboade a să logodi.* PRAVILA (1814), 96/17, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Ai pus gând să te logodeşti negreşit astă-seară Cu acest mic al tău supus.* PANN, E. III, 89/6. *Pintre dânşii unul este, Cu care m-am*

logodit. NEGRUZZI, S. II, 75, cf. POLIZU. *Mă logodisem cu Bălăşica.* GHICA, S. 25. *M-am logodit... De-acum ziceţi să cânte muzica... să-nceapă balul.* ALECSANDRI, O. V, 474, cf. LM 351. *Contele voieşte să se logodească cu mine.* EMINESCU, O. VII, 130. *Nu te duci la Pocovnicu Iordache să te logodeşti cu fata a mai mare?* CARAGIALE, O. I, 141. *Am ieşit de-acolo pocăit: m-am logodit şi m-am însurat.* id. ib. 147. *Făcură vorbă şi iute... se logodi.* ISPIRESCU, L. 33. *Acesta... împlea târgul de minciuni, cum că mă ia, că m-am logodit cu dânsul.* CONTEMPORANUL, II, 110, cf. DDRF. *Fiul său logodindu-se cu o damă mare din Boemia, părinţii acesteia pretindeau ca viitorul ginere să ajungă şi el într-o stare mai strălucită.* XENOPOL, I. R. VI, 44, cf. BARCIANU. *Eugenia şi Octavia se logodiră la începutul lui martie.* AGÎRBICEANU, A. 121, cf. RESMERIŢĂ, D. *Am să mă logodesc cu fata lui Domşa.* REBREANU, O. V, 39. *Se auzea, nehotărât, că domnişoara Olimpia s-a logodit.* SADOVEANU, O. IX, 160, cf. BL VI, 80. *Se logodeşte cu orice fată din popor ieşită în cale.* CĂLINESCU, C. O. 270. *Desigur, m-am logodit chiar în seara asta la restaurant.* VINEA, L. II, 50, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Eu, dacă-oi izbândi, Cu tine m-oi logodi.* ALECSANDRI, P. P. 137. *Să-i spui că m-am logodit.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 140. *Cu nim' n-am vorbit Cân' m-am logodit.* GRAIUL, I, 58. *Mâni îmi e Duminecă, Logodeşte-se domn tânăr.* PAMFILE, C. Ţ. 63. *S-ajungă flăcău bun de-nsurat, să se logodească la vreme cu o fată frumoasă.* id. DUŞM. 18, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Şi mi te grăbeşti Să te logodeşti.* BALADE, I, 284. *Când te-ai logodit Cu cine-ai vorbit?* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 144. *Spune-i că mă logodesc.* ib. 381. (F i g.) *Eroul adevărat se logodeşte cu moartea pentru virtuţi mari.* LM 351. *Ni-am auzât Cî s-a logodit Cu negru pământ.* DIACONU, VR. 106. ✧ R e f l. r e c i p r. *Să-i dea pe fie-sa lui, daca s-au logodit.* R. POPESCU, CM I, 453, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Faceţi ce vreţi, vă logodiţi şi vorbiţi pântre fiară.* PANN, E. III, 90/5, cf. LM 351. *De trei luni de zile ne-am logodit.* CARAGIALE, O. VI, 451, cf. CADE. *Curând l-a ochit o fată mai îndrăzneaţă... şi se logodiră.* VOICULESCU, P. I, 53. *Se spunea că el şi Luchi se logodiseră.* PREDA, DELIR. 181, cf. DEX, V. BREBAN, D. *Haideţi să ne logodim, C-amândoi ne potrivim.* ALECSANDRI, P. P. 27. *Până boii veţi tocmi, Amândoi ne-om logodi.* MARIAN, NU. 146. *Te cam chindiseşte Şi te cam găteşte Să ne logodim.* PAMFILE, CER. 131, cf. ALR II/I h 157. *Fire-ai pustie de coastă, Tu fuseşi pe ieri a noastră. Câţi pe tine se-ntâlniră Doi cu doi se logodiră.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 740. *După ce nu era tineri, Se logodiră şi vineri.* PANN, P. V. II, 148/18, cf. MARIAN, NU. 88, ZANNE, P. IV, 418. ✧ T r a n z. (Complementul indică persoana care este dată ca logodnic sau ca logodnică) *Au... logodit pă fii-său cu fata lui Ioan Cantacuzino.* R. POPESCU, CM I, 232. *S-au ajuns în cuvinte şi au logodit pă coconi.* id. ib. 400. *Întinzând dreapta, Nafsicleu îi da pre copilă şi o logodea.* AETHIOPICA, 6^{v}/12. *Logodeşte pre fata sa Constantina lui Mavrichie.* ŞINCAI, HR. I, 111/16. *Pre Maria, fata lui, o au logodit cu Emanuil, fratele său.* id. ib. 256/23, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Logodi pe un frate al său vitrig cu o fată a lui Ieremia Moghilă.* F. AARON, I. II, 247/12, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ai uitat că dăm masă mare astăzi... de ziua bună că mă duc la Paris şi că logodim pe Guliţă cu Luluţa.* ALECSANDRI, O. V, 444, cf. COSTINESCU, LM 351. *Nu prea era obicei să fure femeile, de vreme ce logodeau copiii de mici.* CONTEMPORANUL, III, 11, cf. DDRF. *El merse într-o zi la Deleni... şi, fără să spună nimic boierului, puse să se aducă înaintea lui pe copila acestuia în vrâstă de 9 ani şi o logodi cu fiul său.* XENOPOL, I. R. IX, 48, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, MIHĂILĂ, I. 151, M. D. ENC., DEX. *N-ar avea loc în pământ Cel care m-a logodit.* PAMFILE, C. Ţ. 258, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR II/I h 157/431. *Anii de căsătorit că-l ajungea Şi ei, mări, că-l logodea. Sâmbătă, bradu-i făcea, Dumînică se cununa.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 304. (Învechit; complementul indică persoana pe care cineva şi-o face logodnică; şi construit cu pronumele în dativ) *Când are hi un împărat mare să-ş logodească şie o fată de ţăran şi de rudă mică, să o ia să-i hie lui împărătească, atunci toată semenţia fetei aceia are avea bucurie mare.* VARLAAM, C. 229. *Şi atâta mi-i de dragă, cât priimăsc să o logodesc, să-m fie mireasă nestricată.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163^{r}/8. *Dă-i ei, de logodnă, fiul mieu, inel de ţî-o logodeşte.* id. ib. 163^{r}/14. *Iată acest inel al meu..., te logodesc în faptă.* PANN, E. III, 98/3. (Construit cu dativul pronumelui personal) *S-au rugat... să ste să-i logodească o fată a lui Ilie c-un ficior a Brâncovanului.* NECULCE, L. 181. *Nu avea dar nimic a bănui din partea cârmuirii, cu atât mai mult încă că-şi logodise pe fiul său Pătraşcu cămăraşul cu fiica domnului.* BĂLCESCU, în DL. *S-a văzut... multe familii logodindu-şi copiii încă din faşă.* MARIAN, NU. 4. (Construit cu dativul etic) *Nişte peţitori... Pe Voica cerea Să mi-o logodească.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 99. (F i g.) *Ai logodit văpaia cu apele-n vâltoare, Să mâne sumedenii de mori şi de cuptoare.* ARGHEZI, C. O. 26. *Pi Corbea l-am logodit cu fata din Carpina, Vinită din Slatina.* DIACONU, VR. 213. [Pe Corbea] *l-am logodit cu jupâneasa Carpena, Adusă din Slatina.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 183. ✧ I n t r a n z. (Subiectul indică persoana care îşi ia logodnic sau logodnică) *El zice: „Nu-mi trebuie staroste". Logodeşte, îi lasă daruri, Fata se miră.* VLAHUŢĂ, O. A. 500, cf. TDRG. *Frunză verde măr domnesc, Mă dusei să logodesc.* MARIAN, O. I, 214. *Logodii pe nevăzute, Luai sluta dintre slute.* id. SA. 83. *Fata logodi şi în ziua nunţii plângea în şir.* ŞEZ. I, 69. *Logodesc, fac nunta şî de, dupî nuntî sî trag şî iei la bârlogu lor.* GRAIUL, I, 337. *Nouă ani că-mi văduvea, Nici mai mult că nu ţinea Şi cu altul logodea.* MATEESCU, B. 98. *Să stăm, să hodinim, În codru să logodim.* PAMFILE, C. Ţ. 153. *Am ven't să peţim şi să logodim.* id. CER. 57. *Logodeşte şi pune nunta-n trei săptămâni.* GR. S. III, 349. *Ai logodit C-o fatî din Prahova.* DIACONU, VR. 204, cf. ALR II/I h 157. *Maică, când am logodit, Mai bine să fi murit!* FOLC. OLT.–MUNT. III, 663. (Subiectul indică persoana care săvârşeşte ceremonia de logodnă) *Soacra... ia inelele de logodeşte, făcând cruce fiecărui din logodnici.* SEVASTOS, N. 54. ✧ (Prin extensiune; despre păsări) Cf. MUSCEL, 36. ✦ T r a n z. şi r e f l. (Învechit, rar; în limbajul bisericesc; construit cu dativul) A (se) consacra, a (se) dărui, a (se) dedica; a se făgădui. *Logodit-am pre voi unui bărbat, să vă pui fecioară curată, nu altuia, ce*

numai lui Isus Hristos. VARLAAM, C. 231. *Vezi, o oame creştine, când veri iubi pre Dumnedzău, cu toate câte are sufletul omului de la Domnul Dumnedzău, decii cu toate te pleci şi te logodeşti lui Dumnedzău.* id. ib. 302.

– Prez. ind.: *logodesc.*

– Din slavon. **лагодити** „a se aduna (pentru a vorbi)". Cf. l o g o d n ă.

LOGODÍCI s.m. sg. (Regional; în sintagma) *Logodiciul păsărilor* = nume dat zilei de 3 martie, în care nu se lucrează, ci sunt sărbătorite păsările, despre care se spune că în această zi „se logodesc" şi încep să-şi pregătească cuiburile; dragobete. Cf. MUSCEL, 36.

– **Logodi** + suf. *-ici.*

LOGODÍE s.f. (Regional) Starea de logodnic sau de logodnică; perioada de logodnă **(1).** Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Rău mi-a părut de junie Şi fetii de logodie.* MAT. FOLK. 270.

– **Logodi** + suf. *-ie.*

LOGODÍNŢĂ s.f. (Învechit, rar) Logodnă **(1).** Cf. EUSTRATIE, ap. TDRG[3]. *De să va prileji undeva vreo logodinţă* (a. 1645). ap. TDRG. *Să va tocmi un om cu muiarea sa, dentăi la logodinţa lor.* PRAV. 169, cf. CADE, DS.

– Pl.: *logodinţe.*

– **Logodi** + suf. *-inţă.*

LOGODÍRE s.f. Acţiunea de a (s e) l o g o d i şi rezultatul ei; logodnă **(1).** *Pentr-aceea logodire iase din sărăcie toată semenţiia aceea şi agiunge... la toată avuţiia.* VARLAAM, C. 229, cf. LB, I. GOLESCU, C., ISER. *Cum o s-o faci această logodire?* PANN, E. II, 89/16, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM 351, MARIAN, NU. 165, DDRF. *Dar n-are ea inel Ca semn al logodirii?* COŞBUC, S. 113, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 257, CADE. ✦ F i g. (Bis.; învechit) Consacrare, dăruire, dedicare. *Şi mă învredniceşte... a mă împreuna... de viaţă făcătoarelor tainelor tale; nu spre greutate..., ci spre curăţire şi sfinţire şi spre logodire vieţii şi împărăţiei ce va să fie* (a. 1702). GCR I, 346/6.

– Pl.: *logodiri.*

– V. **logodi.**

LOGODÍT[1] s.n. (Învechit şi popular) Faptul de a s e l o g o d i; logodnă **(1).** *Ţi-aş cumpăra: Inel de argint Pentru logodit... Pantofi de cutie Pentru cununie.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 477. (F i g.) *Logoditul sufletelor şi înimelor voastre.* LM 351.

– V. **logodi.**

LOGODÍT[2]**, -Ă** adj. Legat prin logodnă **(1)** cu cineva; (învechit) obrăcit **(1),** (regional) încredinţat. V. l o g o d i t o r **(2).** *De vor apuca să nu facă nunta,... de vor fi numai logodiţi..., aceştia să nu să cearte.* PRAV. 219. *O fată... era logodită după un domn de Italia.* M. COSTIN, O. 250. *Era, când veni la credinţă, de 18 ai, logodită cu Tahmir.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26[v]/4. *Giupâneasa lui... încă era logodită.* NECULCE, 229, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Logodita crăiasă a Ungariei va merge cu a sa curte la Milano.* AR (1831), 496[2]/9. *Oh, Arghire preaiubite şi cu mine logodite!* BĂRAC, A. 63. *Făceau o urzeală lungă..., în care se putea ascunde copila logodită din cap până în picioare.* GHICA, S. 34, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Nina zice că n-ar fi exclus să ne întoarcem de la băi cu ei logodiţi.* REBREANU, O. IX, 192, cf. DS. *Chira e logodită.* STANCU, D. 493. *Care va să zică, recită el, doamna era logodită.* VINEA, L. II, 50, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H XII, 34. *Sânt nevastă tinerea, Logodită de iarnă Şi fugită dă vară.* POP., în CONTEMPORANUL, VII, 248. *Că io-s fată logodită.* MAT. FOLK. 1 471. *A murit o fată mare, Fată mare logodită, Cu toată zestrea gătită!* PAMFILE, C. Ţ. 196. (Învechit; cu determinări în dativ) *A lu Isus Hristos născutul, aşa era logodită amu muma lui, Mariia, lui Iosif nainte, până nu se adunase, află-se aibând în maţe de Duhul Sfânt.* CORESI, TETR. 2. *De va fi cumva vro muiare logodită tătâne-mieu..., nu poci a me însura cu nusa.* PRAV. LUCACI, 229[v]/10. *Să o facă nevastă curată logodită şie şi însuşi cu sine să hie mire ei.* VARLAAM, C. 231. *Fiind logodită, muma lui, Maria, lui Iosif nainte, până nu să adunasă ei, află-să îngreuiată den Duhul Sfânt.* N. TEST. (1648), 3[v]/20. *Ş-au călcat el pe inimă..., în locul său lăsând pre fata sa, Maria, logodită craiului de Ceh.* M. COSTIN, O. 279. (F i g.) *De pe atunci... făceam distincţia între vorbele mărităte, cum le spuneam noi, şi vorbele logodite. Eminescu era plin de asemenea logodne, împărecheri rare şi neaşteptate.* SADOVEANU, O. XX, 276. ✧ E x p r. (Familiar) **Ca un ţap logodit** v. ţ a p **(I 1). Parcă eşti un ţap logodit** v. ţ a p **(I 1). A-i fi** (sau **a fi cu) ochii logodiţi** ori **a umbla** (sau **a avea) ochii logodiţi** = **a)** (despre oameni) a fi cu ochii umflaţi (de băutură sau de nesomn); p. e x t. a fi beat. *Gândeşte să nu mai lase în bute Şi umblă cu ochii logodiţi. Pe unul el vede ca doi.* PANN, P. V. I, 128/3, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 350. *L-am văzut eu, era cu ochii logodiţi, abia se sculase.* UDRESCU, GL. *La mine să nu te uiţi, Că mi-s ochii logodiţi.* id. ib.; **b)** (despre femei) a fi legată prin logodnă **(1).** UDRESCU GL. ✦ (Substantivat) Logodnic(ă). *Cela ce are logodită mire iaste.* N. TEST. (1648), 108[v]/3. *Un an vei fi logodita mea.* F (1871), 283, cf. LM 351, DDRF. *Belciug se oferise să schimbe el inelele logodiţilor.* REBREANU, I. 173. ✦ (Glumeţ) Vândut (pe un preţ de nimic). *Se vede că i-a fost scris tot el să răsplătească şi păcatele... caprei* [mărităte], *ale gânsacului logodit.* CREANGĂ, P. 58.

– Pl.: *logodiţi, -te.*

– V. **logodi.**

LOGODITÓR, -OÁRE subst., adj. (Învechit şi regional) **1.** S.m. Bărbat care cere în căsătorie o femeie, pretendent la căsătorie; (şi la f.) persoană care mijloceşte o căsătorie, care peţeşte; (învechit şi popular) peţitor **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Ei cred că dacă colindătorii stau pe pat, le stau logoditorii.* PAMFILE, CR. 51, cf. T. PAPAHAGI, C. L., DS. *Au venit logoditori pentru fată.* DL. *Să-ţi trimită peţitori, Peţitori, logoditori.* DOINE, 160. *Că mie-mi vin peţitori, Peţitori, logoditori.* MAT. FOLK. 308, cf. ALR II/I MN 78, 2 673/723, 728, 769, ib. 2 674/723, 728. *Voicăi că-i venea Nişte peţitori, Vezi, logoditori.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 99. *Logoditori de ţi-o veni, Mări, tu să te măriţi.* ib. 304. (F i g.) *Logoditorii*

noştri vor fi cerul cu stelele, pământul cu arborii şi verdeţile toate, cu soarele deasupra în splendidă maiestate. LM 351.

2. Adj. Care (se) logodeşte. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM 351. *A vinit băieţi mulţi logoditori.* ALR II/I MN 78, 2 674/769.

– Pl.: *logoditori, -oare.*

– **Logodi** + suf. *-tor.*

LOGODITÚRĂ s.f. (Învechit, rar) Logodnă **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., LM 351.

– Pl.: *logodituri.*

– **Logodi** + suf. *-tură.*

LOGODÍŢĂ s.f. v. **lugăciţă.**

LOGÓDNĂ s.f. (Atestat prima dată în 1624, ap. TDRG[3]) **1.** Înţelegere, legământ solemn prin care un bărbat şi o femeie se angajează să se căsătorească, (învechit şi regional) a ş e z ă m â n t; promisiune de căsătorie între logodnici, (regional) î n c r e d i n ţ a r e; ceremonie (religioasă) şi petrecere organizate pentru a consfinţi un astfel de legământ; logodire, (învechit, rar) logodinţă, logoditură, (regional) logodeală. *Solilor... le au mulţumitu, iară de logodnă au îndelungat într-altă dată.* URECHE, L. 126. *Au căutat lui Vasilie-Vodă a aşedza şi logodna fetii sale.* M. COSTIN, O. 133. *Dă-i ei, de logodnă, fiul mieu, inel de ţi-o logodeşte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163[r]/14. *Au mărs la Ţarigrad, la împărăţâie, având pără cu Ştefan-Vodă, ficior Radului-Vodă, pentru logodna ce făcusă cu fiică-sa, Catrina.* NECULCE, L. 68. *Au aşedzat logodna cu fiica Brâncovanului.* id. ib. 118. *Să trăptăluiaşte... o logodnă de cinste, cu arătare de sfârşât bun* (a. 1701). FN 98. *Atuncea şi logodna au săvârşit, dând inele după obicei.* R. GRECEANU, CM II, 162. *La... logodnă, au fost aicea în ţară cu mare veselie.* R. POPESCU, CM I, 400. *Zice că i-a fost puse în foaia de zestre la logodnă* (a. 1725). URICARIUL, VII, 16. *Un inel... s-au dat dar de către tatăl mieu maicii la logodnă.* AETHIOPICA, 44[v]/3. *Am aşezat şi despre logodne şi despre stătornicia sau nestătornicia contracturilor.* RÂNDUIALA, 1/13. *Nu l-au socotit nevrednic de logodna fetei.* ŞINCAI, HR. I, 229/38. *Au trimis... soli pentru logodna pruncilor.* id. ib. 259/25, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *La facerea logodnii iaste mai întâi cerşută să fie voinţa părinţilor.* PRAVILA (1814), 96/15. *Însămnare ce am făcut cheltuiala din început logonii fiicii mele* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207, cf. LB. *Paradigme pot să fie două logodne făcute cu deosebite muieri.* POTECA, F. 161/10, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, POLIZU. *Mai întâi peţitorii şi colăcerii cu aldamaş; după ei logodnă cu archiereu, cu diaconi, cu preoţi.* GHICA, S. 33, cf. PONTBRIANT, D. *Ăsta-i planul Bârzoilor... şi chiar astăzi au de gând să facă logodna.* ALECSANDRI, O. V, 451, cf. COSTINESCU, LM. *Ancuţa, sărmana,... vedea cu groază apropiindu-se minutul logodnei sale cu Andronic.* ODOBESCU, S. I, 135. *De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă.* CARAGIALE, O. I, 147. *Îi bine să ia inelul de logodnă ce se află în degetul Ilenei Sânzianei.* ISPIRESCU, L. 25. *În sfârşit se învoiesc pe când să meargă la logodnă.* SEVASTOS, N. 51. *După ce părinţii tinerilor s-au învoit pe deplin în privinţa zestrii, urmează încredinţarea sau logodna.* MARIAN, NU. 165, cf. DDRF. *Masa cu tubulhanele, veselie şi jocuri, nu numai boierii, ci toată slujitorimea, cât se cădea la o logodnă domnească.* XENOPOL, I. R. IX, 48, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., TDRG. *Tace şi rabdă logodna, tace şi rabdă întreaga săptămână de nuntă.* PAMFILE, CER. 17. *Ce veseli erau Dinu şi Florica în sara logodnei!* BUJOR, S. 33. *Simţi verigheta de logodnă în inelarul stâng.* REBREANU, P. S. 159, cf. SEVERIN, S. 84, DR. VI, 225, 226, ŞĂINEANU, D. U., CADE, GR. S. V, 45, DR. VIII, 124. *Logodna sau „aşezământul..." va fi peste o săptămână.* IOVESCU, N. 85. *Te-ai dus la dragostea ta pecetluită cu logodnă.* SADOVEANU, O. II, 52, cf. SCRIBAN, D. *Se simţea iarăşi nubil ca în tinereţe şi trecea prin criza, cu totul cerebrală, a logodnei.* CĂLINESCU, S. 120. *Logodna la care asistă şi tânărul Staroveanu e un nou prilej de înstrăinare şi de melancolie.* PERPESSICIUS, M. I, 297. *A fost, prin voinţa lor..., o logodnă şi un legământ.* CAMIL PETRESCU, O. II, 76. *Purta hlamida ei..., darul de logodnă al lui Arghir.* VINEA, L. II, 140. *Buiumaş... fuge apoi, ca să observe mai departe comedia logodnei Dinei.* CONSTANTINESCU, S. II, 253, cf. MIHĂILĂ, Î. 151, M. D. ENC., DEX, H I 121, 190, 331, II 119, 245, V 56, XI 234. *Asta-i masă fără dar, dă la logodnă.* GRAIUL, I, 178. *Păcat că nu-s cununat, Că de mult te-aş fi lăsat. N-am mai face logodna, Bună seara, draga mea!* PAMFILE, C. Ţ. 310. *Logolna să făcea noaptea.* GR. S. V, 14, cf. ALR II/I h 157, ib. h 158, LEXIC REG. 54. (În credinţele populare) *Când în ajunul logodnei va fi pâclă, promoroacă, rouă, e semn că casa lor va fi îmbelşugată.* ŞEZ. VI, 21. *Promoroaca din ajunul unei logodne prevesteşte fericirea căsătoriei care va urma.* PAMFILE, VĂZD. 66. *Să nu faci logodnă sau cununie în zi de vineri, că o fi vai de capul tău şi al copiilor tăi.* PĂCALĂ, M. R. 162. ✧ F i g. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu") *Ploaia rămâne să plângă Logodna semănţelor blânde Cu lutul bătrân, stors de vlagă.* VOICULESCU, POEZII, I, 30. *Arunc vestmânt cărunt şi-n răzvrătire Logodna mea cu bătrâneţea stric.* id. ib. II, 70. *Este un scriitor a cărui logodnă cu cinematograful mai stă sub semnul întrebării.* CINEMA, 1974, nr. 5, 9. ✦ (Rar) Text religios prin care se oficiază legământul de a se căsători. *Începe preotul funcţionar a le ceti mai întâi logodna, de cumva aceasta nu li s-a cetit mai nainte, şi apoi cununia.* MARIAN, NU. 439. ✦ Interval de timp dintre ceremonia de logodnă **(1)** şi nuntă. *De-acum logodnei punem capăt, Curând începem nuntă mare.* BENIUC, V. 103. *Chiar în timpul logodnei... a avut de suferit de pe urma necurmatului ei amestec.* VINEA, L. II, 13. *Logodna durează prea mult.* id. ib. 17. *Logodna dura prea mult, fără să-i ducă la căsătorie.* PREDA, DELIR. 181, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (În limbajul bisericesc) Unire cu divinitatea printr-o viaţă (monahală) fără păcate. [Semănţia omenească] *îmbrăcată cu haina cea luminată a sfântului botedz. Şi-i deade inel de logodnă, darul Duhului Svânt.* VARLAAM, C. 232. *Ş-au împlut nevoinţa dobândind logodnă cu-mpăratul ceresc.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55[r]/10. *Nu fu sălniciia firii ca să rumpi tu legătura logodnii tale ceii nepreţuite.* MAIOR, PRED. II, 125/17. ✦ (Învechit, rar) Legătură care realizează o unitate, un tot unitar. *Atâta otărâtură stătu într-amândouă*

bisericile, de nu să pot vedea cu dragoste..., cum Răsăritul cu Apusul n-ar fi fost logodna lui Hristos. URECHE, L. 73. (F i g.) *De pe atunci... făceam distincția între vorbele mărităte, cum le spuneam noi, și vorbele logodite. Eminescu era plin de asemenea logodne, împărecheri rare și neașteptate.* SADOVEANU, O. XX, 276.

2. (Învechit, rar) Garanție, zălog prin care se certifică sau se întărește o logodnă **(1)**. *Să ne trimiți dum[nea]voastră prin omul acesta al nostru izvodul cel adevărat, iscălit de dum[nea]ta cum și de cuconașii dumetale, împreună cu logodna, deplin* (a. 1819). IORGA, S. D. XI, 72. *Că iată și noi am trimis de la noi logodnă o tabachere cu un inel cu adiamante și doaozăci de galbini* (a. 1819). id. ib.

– Pl.: *logodne.* – Și: (învechit și regional) **logónă,** (regional) **logóndă** (DR. VI, 225, H V 56, XI 234, ALR II/I h 158), **logónnă** (ALR II/I h 157/886, ib. h 158/728, 886), **logórnă** (I. GOLESCU, C., MARIAN, NU. 165, TDRG, DR. III, 833, VI, 226, VIII, 124, SCRIBAN, D., ALR II/I h 158/872), **logólnă, logódă** (LM), **logoánă** (ALR II/I h 158/836, LEXIC REG. 54, GL. OLT.) s.f., **logón** (ALR II/I h 158/812) s.n.

– Din slavon. **лагодьнъ, -ьно, -ьна** „în bună înțelegere".

LOGÓDNIC, -Ă s.m. și f. (Atestat prima dată în cca 1540, ap. TDRG[3]) Persoană care s-a logodit cu cineva (considerată în raport cu acesta); (la pl.) pereche logodită; (învechit) obrăcinic. *Acea fămeaie... nu va fi datoare să îmble după logodnic.* PRAV. 168. *Pentru sudalma unii feate logodite poate să părască la giudeț tatăl ei și logodnicul ei.* id. ib. 237. *Nebăgând samă focul în carele fu aruncată, nice gândi de logodnic și urmă după Pavel și de-aciia mearsă la Antiohia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26^{v}/5. *Caută acolea, într-acea mare cetate despre apus, cum să împreună acei crăiești logodnici* (a. 1703). FN 120. *Ștefan-Vodă, logodnicul fetei, are proastă politie.* R. POPESCU, CM I, 453. *Au părut lui Iacov puțin 7 ani a sluji pentru Rahila, logodnica lui.* ANTIM, O. 14. *Logodnica cheamă către sine pre iubitul mire.* id. ib. 113. *Aș vrea să văd pre logodnica cea întru toate mie prea dulce.* AETHIOPICA, 33^{v}/17. *Nu-i pot popri ca să nu trăiască cu necuviință cu a lor logodnice.* IST. AM. 65^{v}/21. *Au ținut formoasă nuntă cu Constantina, logodnica sa.* ȘINCAI, HR. I, 111/20. *Înțăleasă a logodnicii tristă tâmplare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 188, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Cată în tricliniu pe logodnica regelui varvar.* FM (1845), 323^{2}/26, cf. ISER. *Săntul înger să păzească Pre scump logodnicul meu.* NEGRUZZI, S. II, 75. *Să cumpăr diamanturile ce trebui să dau frumoasei mele logodnice.* id. ib. III, 109, cf. POLIZU. *Ginerele nu era totdeauna sigur că a văzut bine fața logodnicei sale.* GHICA, S. 42, cf. PONTBRIANT, D. *Dacă mi-i logodnică, de ce-mi zice cherapleș?* ALECSANDRI, O. V, 456, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 175, LM 351. *Vrednici erau amânduoi logodnicii de asemenea podoabă.* ODOBESCU, S. I, 76. *E-ntinsă-n haine albe, cu fața spre altar, Logodnica lui Arald.* EMINESCU, O. I, 88. *Părinții și logodnicul plâng întruna văzând-o cum se canonește.* CARAGIALE, O. II, 234. *Asta să fie logodnica mea.* ISPIRESCU, L. 35. *Cum au ajuns la casa logodnicului, pun pe mireasă în fundul patului, unde stă fără a pune mâna pe nimic.* SEVASTOS, N. 62, cf. DDRF. *Logodnicii vin în Muntenia cu o pompoasă întovărășire.* XENOPOL, I. R. VI, 34, cf. BARCIANU. *E cea din urmă modă... pentru logodnici.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 202, cf. ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 338, RESMERIȚĂ, D. *Își aduse aminte de logodnica sa, căreia... îi făgăduise o pereche de cercei.* CHIRIȚESCU, GR. 58, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Logodnică de-a pururi, soție niciodată.* ARGHEZI, V. 47, cf. CADE. *După ora de extaz... în salonul familial al logodnicei..., la plecare, poetul se oprea pentru restul nopții în camera fetei din casă.* LOVINESCU, M. 73. *Nu se răspunde așa unei viitoare logodnice.* C. PETRESCU, C. V. 196. *Duios ca un logodnic cânta domol izvorul.* VOICULESCU, POEZII, I, 7. *Se zice c-ar fi găsit un logodnic, cine-o fi acela.* SADOVEANU, O. IX, 160, cf. SCRIBAN, D. *Rămâne o viață întreagă... credincios logodnicii lui ideale.* CĂLINESCU, C. O. 15. *Logodnicul se-nfioară ca de-o chemare și pleacă.* PERPESSICIUS, M. I, 63. *După moartea ei, s-a nimerit ca Lionel, fratele meu, să cunoască pe fostul logodnic.* BLAGA, H. 133. *Mânca seara în familia logodnicei lui și nu venea decât către miezul nopții.* CAMIL PETRESCU, O. III, 178. *Logodnica... însă nu s-a lăsat înduplecată cu una, cu două.* VINEA, L. II, 52. *Pantazi cade într-un fel de decrepitudine, după moartea logodnicei.* CONSTANTINESCU, S. II, 180. *Ei rămăseseră... ca doi logodnici pe care părinții au grijă să-i lase singuri.* TUDORAN, P. 348. *Logodnicul vine-n amurg, Vesele pletele-i curg.* ISANOS, V. 209, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 84. *Ei, asta e bună, n-am să-mi las logodnica la ora aceasta singură într-o instituție goală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Logodnica-i când plânge, Varsă lacrime de sânge.* ALECSANDRI, P. P. 378. *Jupâneasa Carpina Nu e logodnica mea.* PAMFILE C. Ț. 27, cf. ALR I 279/782. ✦ (La m. sg.; în limbajul bisericesc) Termen consacrat pentru a-l denumi pe Hristos, pentru a defini relația dintre el și călugărițe. *Îndrăgit-au cu maica, fiica până-n moarte, Pre H[risto]s de-ș luasă logodnic în soarte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136^{r}/17. ✦ F i g. (La f.) Fată tânără care își dedică viața lui Hristos. *Iară pentru credință să cheamă logodnică lui Dumnedzău, căci c-au luat trup și singe dentru dănsă.* VARLAAM, C. 232. *Am venit să fiu logodnică D[o]mn[u]lui mieu H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164^{r}/16. ✦ F i g. Persoană consacrată unui ideal, unei cauze etc. *La douăzeci și cinci de ani terminase cariera de logodnic al revoluției.* VINEA, L. I, 18.

– Pl.: *logodnici, -ce.* – Gen.-dat. f. și: *logodnicii.* – Și: (regional) **logórnic, -ă** (I. GOLESCU, C., L. ROM. 1959, nr. 5, 84), **logólnic, -ă** (ALR I 279/782), **logótnic, -ă** (DA II$_2$, 237, ALIL XXIX, 204) s.m. și f.

– **Logodnă** + suf. *-nic.*

LOGOFĂT s.m. (Atestat prima dată în 1398, cf. DERS) **1.** Mare dregător, membru al Sfatului domnesc din Țara Românească și din Moldova; (și în sintagmele *mare logofăt, logofăt mare, logofătul cel mare)* cel dintâi dregător din ierarhie în Moldova și al treilea în Țara Românească (după marele ban și marele vornic), iar din secolul al XVII-lea primul dregător al domniei, șef al cancelariei domnești, care păstra pecetea domnească, având sarcina de a supraveghea redactarea

actelor oficiale interne şi externe ale Divanului domnesc şi de a aplica sigiliul; în Moldova secolului al XVII-lea conducea (în lipsa domnitorului) sfaturile Divanului domnesc, fixând ordinea lucrărilor, dând directive şi raportând domnului hotărârile luate de Divan; cap al curtenilor, mai avea şi dreptul de a hotărnici şi de a decide în litigii de moşii; persoană care deţinea acest titlu. V. c a n c e l a r. *Aceasta o am vândut dumisale logofătului celui mare Ghianghei* (a. 1631). GCR I, 75/18, cf. II, 91/20. *Tocmit-au şi boiari mari în sfat, de chivernisala ţărâi ş-a pământului Moldovii: logofăt mare, giudecătoriu şi alesătoriu de ocine, ispravnic pre o frunte de oameni de ţară, ce sânt curteni şi giudecătoriu tuturor, cine-s cu strâmbătăţi în ţară şi luător de samă tuturor ispravnicilor celor ce sânt la curtea domnească.* URECHE, L. 70. *Ştefan-Vodă... au trimis înaintea craiului pre Tăutul logofătul şi pre Isac vistiernicul.* id. ib. 101. *După tocmala şi nevoinţa Măriii Sale domnului datu-s-au învăţătură şi mie unui mai mic şi nice de o treabă a Măriii Sale rob, Evstratie biv logofet, de am scos aceaste Pravile.* PRAV. VI. *Logofătul cel mare dvoreşte să-şi ia dzua bună, că i-au venit veste de boală foarte grea giupânesăi.* M. COSTIN, O. 136. *N-am văzut letopiseţul lui Evstratie logofătul.* id. ib. 242. *Adus din Ţarigrad de Dumitraşco logofătul.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 66^{r}/7. *Am scris eu, bătrânul, sluga dumnealor Stoica Ludescul logofăt* (a. 1682). ARHIVA, I, 252. *Darie Donici serdar, care pre urmă la alţi domni au agiuns şi logofăt mare.* NECULCE, L. 264. *Logofătul cel mare: iaste înaintea tuturor celoralalţi şi la toate sfaturile iaste prezident şi director.* CANTEMIR, S. M. 186/7. *Pre Drăghici logofătul l-au trimis cu solie la Ardeal.* ANON. CANTAC., CM I, 175. *La Moldova logofătul cel mare poartă toiag.* R. POPESCU, CM I, 361. *Pe Radul Dudescul... logofăt mare l-au făcut.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 344. *Duminecă, au venit Toma logofăt de la Ţarigrad* (a. 1699). FN 189. *Au mers la gazda cea gătită pentru dânsul la casele Sturzei logofăt.* GHEORGACHI, LET. III, 296/31. *Bogdan-Vodă, domnul Moldaviei,... trimise întâi sol pe Tutuc logofătul, care fu priimit de împăratul.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Neprimite vor fi ciocotniţiile logofeţilor celor înşelători.* MICU, în ŞA I, 94. *Sulţerus... rău au înţeles locul unei diplome la Prai în Annale tipărită, precum şi locul logofătului Grecean, noului istoric al românilor...,* [care] *au scris numai de unele familii.* MAIOR, IST. 189/13. *Rânduiala-i bună păntru hăi mari... Logofeţi, vistiernici şi păharnici, Care prin rânduială sânguri Iau şi împart a ţării venituri.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 335, cf. LB. *Află de cuviinţă a ademeni pe Turcia, încunoştinţând-o... şi mijlocind pace prin trimiterea logofătului Tăutu.* ASACHI, S. L. II, 83. *Să se rânduiască pe d-lui logofătul Costachi Conachi, spre a urma cercetarea cuviincioasă* (a. 1839). URICARIUL, V, 10/17. *Cel mai mare rang boieresc e banul... Vin apoi vornicii (portarii), logofeţii (cancelarii).* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 17. *Polonii din înaintirea armiei, cunoscând soarta războiului, au arătat dorinţă de pace, care se şi încheie de 1459, prin logofătul Dobroş.* IST. M. 84/5. *Logotetul cel mare, adecă marele cancelar, are supt sine mulţi logoteţi* (a. 1847). MAG. IST. V, 43. *Trămise cu o nouă solie pe spătarul Radu şi pe logofătul Mirişte.* BĂLCESCU, M. V. 273. *Făcu o piramidă de patruzeci şi şepte căpăţine, vârful căria se încheia prin capul unui logofăt mare.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Mihai-Vodă Sturdza... încredinţase trebile domniei vărului şi ministrului său favorit, logofătului Costache Sturdza.* GHICA, S. XI. *Din acele vechi familii se trăgea marele logofăt Dumitrachi Cantacuzin.* SION, P. 63. *N-ai încotro să te întorci de postelnici, logofeţi şi vistieri.* FILIMON, O. I, 126. *Domnul dete jalba marelui logofăt să o citească.* id. ib. 290, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 671. *Au luat în căsătorie pe Sevastiţa, fiica marelui logofăt Nestor.* LĂCUSTEANU, A. 18. *Acest costum era ceea ce am putea numi azi o uniformă de logofăt mare.* ODOBESCU, S. II, 217. *Marele logofăt era un tânăr frumos.* CARAGIALE, O. III, 264. *Zburase spre alt cuib – spre al fetei marelui logofăt Alecachie.* MACEDONSKI, O. III, 124, cf. DDRF. *Treaba logofătului era cu deosebire întocmirea hrisoavelor şi punerea pe ele a peceţei domneşti cea păstrată de dânsul.* XENOPOL, I. R. III, 174. *Mânăstirea Golia, zidită de Ioan Golia, mare logofăt.* id. ib. VI, 29, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Întâmpinăm iarăş pre un Sima, ca logofăt însărcinat cu facerea uricelor şi cu atârnarea peceţii domneşti la ele.* SBIERA, F. S. 54. *Câţi logofeţi şi vornici nu se schimbă În noaptea ta cu visuri zbuciumate.* GOGA, POEZII, 224, cf. TDRG. *O cancelarie cu un logofăt şi mai mulţi diaci pentru redactarea actelor.* BUL. COM. IST. V, 27. *Marele logofăt avea în păstrarea sa sigiliul sau pecetea domnească, ce se aplica... spre a garanta autenticitatea.* ib. 92, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Domniţa Ruxandra luase prin 1775 sau 1776 pe Nicolae Balş, viitor mare logofăt.* C. GANE, TR. V. 88. *Georgie-Vodă a stat în sfat cu Miron logofăt şi cu Buhuş hatman.* SADOVEANU, O. X, 176, cf. SCRIBAN, D. *Steagurile de curteni în Moldova depindeau de marele logofăt.* OŢETEA, T. V. 49. *Iordachi, la rândul lui fiu al unui Lupu, mare logofăt, ridicase în iunie 1801 bisericuţa din Dumbrăveni.* CĂLINESCU, O. XI, 14, cf. PERPESSICIUS, M. I, 54. *Ce-i pasă boierului Costache Rosetti că e arestuit, când unchiul lui e mare logofăt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 116. *Letopiseţul cantacuzinesc anonim, atribuit în trecut logofătului Stoica Ludescu.* CIOCULESCU, I. C. 9, cf. DL. *Miron Costin... arată că slujitorii se aflau sub comanda hatmanului, iar curtenii – sub aceea a logofătului.* STOICESCU, C. S. 65. *Erau numiţi prim-sfetnici banii, vornicii şi logofeţii, adică dregătorii cei mai importanţi ai sfatului domnesc.* id. S. D. 29. *Racoviţă Cehan, mare logofăt, scrie către părcălabul unui ţinut.* PANAITESCU, O. Ţ. 209, cf. H. MIHĂESCU, GR. 155. *Tudor din Drăgoieşti a fost mare logofăt... sub şase domni.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 15, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 317, DEX. *Nu la impunerea unei limbi literare unice de tip muntean... se referea logofătul moldovean.* IVĂNESCU, L L. R. 580. ✧ *Al doilea logofăt* sau *logofăt al doilea,* (rar) *logofăt mic,* (învechit) *vtori logofăt* = locţiitorul marelui logofăt. *Logofăt al doilea, hotărâtoriu de ocine în toată ţara.* URECHE, L. 71. *Logofăt al doilea, în toată vremea dvorbitoriu înaintea domnului şi fecior de boier ales.* SIMION DASC., LET. 23, cf. GCR I, 290/35. *Costandin Brâncoveanul... fusese vtori logofăt mai nainte.* R. POPESCU, CM I, 444. *Au trimis... pe Răducanul Cantacuzino biv vtori logofăt.* R. GRECEANU, CM II, 167. *Începu logofătul al doilea a*

zice jurământ. ANON. BRÂNCOV., CM II, 277. *Condică... care s-au alcătuit şi s-au scris de mine, prea plecată slugă Gheorgachi, al doilea logofăt.* GHEORGACHI, LET. III, 287/11. *Vtori logofăt, pre lună 100 lei* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 384. *Logofătul al doile începu a ceti anaforaua. Domnul asculta.* NEGRUZZI, S. I, 305, cf. FILIMON, O. I, 303, ENC. ROM. *Documentele menţionează şi un număr de dregători subalterni, precum: logofătul al doilea,... vornicei, spătărei etc.* BUL. COM. IST. V, 40, cf. CADE. *În sfârşit sosi logofătul al doilea, vestind-o că doamna Mărioara o aşteaptă.* C. GANE, TR. V. 184, cf. SCRIBAN, D., DL. *Al doilea logofăt numit, în unele documente de la sfârşitul sec. al XV-lea şi începutul celui următor, şi logofăt mic.* STOICESCU, S. D. 176. *Printre „boierii divanului" se numărau de asemenea... logofeţii de vistierie.* id. ib. 62, cf. L. ROM. 1973, 317, DEX. *Al treilea logofăt* sau *logofăt al treilea,* învechit, *treti logofăt* = secretarul marelui logofăt. *Logofăt al treilea, cărtulari, scriitoriu bun, dvorbitoriu totdeauna lângă domn.* URECHE, L. 71. *Şi pune logofătul al treile picete domnească în răvaşe.* NECULCE, L. 382. *Evstratie, carele au fost şi logofăt al triele la răpăosatul părintele nostru.* CANTEMIR, HR. 136. *Iară tretii logofăt punea pecetea domnească şi toate răvaşele le scria la condică.* CANTA, LET. III, 177/27, cf. GHEORGACHI, LET. III, 299/35. *1 200 lei pe an, treti logofăt, pe lună 100 lei* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 384. *Veni şi beizadeaua, întovărăşit de treti logofăt Iordache Zlatonit.* FILIMON, O. I, 179, cf. ENC. ROM. *Logofătul al treilea alege crucile.* IORGA, V. F. 109. *Probabil că a existat încă din sec. XV... şi un treti logofăt sau al treilea.* BUL. COM. IST. V, 95, cf. CADE. *Era un post de încredere, căci logofătul al treilea pecetluia scrisorile private ale domnului.* C. GANE, TR. V. 276, cf. SCRIBAN, D., DL. *În sec. al XVII-lea, al treilea logofăt avea un rol deosebit de important în organizarea cancelariei domneşti.* STOICESCU, S. D. 185, cf. DEX. ◇ C o m p u s: **vel-logofăt** = mare logofăt **(1).** *Jupan Radul vel-logofăt* (a. 1652). MAG. IST. I, 126/14. *Am socotit domnia mea... şi cu tot sfatul nostru, dumnealor boierii cei mari, d-lui Tudosie Dubău vel-logofăt, d-lui Gavriliţă Costache vel-vornic* (a. 1686). N. A. BOGDAN, C. M. 47. *Blăstămat era boierul de pe atunce ce avea supt ascultarea lor breasla, cumu-i la vel-logofăt curtenii, la vel vornic hânsarii, la hatman călăraşii.* N. COSTIN, LET. II, 26/22. *Au chemat pe Tudosie Dubău vel-logofăt.* NECULCE, L. 126. *Pre acest Costandin Brâncoveanul vel-logofăt cu caftan l-au îmbrăcat.* R. GRECEANU, CM II, 15. [Constantin Mavrocordat] *a patra zi au boierit după obicei: Sandul Sturza vel-logofăt.* CANTA, LET. III, 177/4. *Rânduiala cinstei boieriilor aşa s-au urmat obiceiul, cum arată în gios: vel-logofăt, vel-vornic de Ţeara-de-Gios, vel-vornic de Ţeara-de-Sus.* GHEORGACHI, LET. III, 291/38. *Acest zapis, viind de faţă aceşti mai sus numiţi vânzători înainte me, am iscălit şi cu Constantin vel-logofăt* (cca 1787). GHIBĂNESCU, S. I. X, 136. *Dumneata, vel-vistier, să cercetezi această cerere ce face dumnealui biv vel-logofăt* (a. 1819). DOC. EC. 199. *Era şi jupân Radu biv vel-logofăt Udrescu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 273. *Vel-logofătul Manolachi Grădişteanu nu se mai ridica de la icoane.* BARBU, PRINC. 5, cf. MIHĂILĂ, D.

2. (În perioada Regulamentului organic) Ministru **(1).** Cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 671, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., L. ROM. 1973, 317. ◇ *Marele logofăt (al dreptăţii)* sau *logofătul cel mare (al dreptăţii), logofătul dreptăţii,* (învechit) *vel-logofăt al dreptăţii* = ministrul justiţiei. *Trei caimacami se vor însărcina...: prezidentul înaltului Divan, ministru trebilor dinlăuntru şi marele logofăt sau ministrul dreptăţii.* REG. ORG. 7/4. *Logofătul dreptăţii... au împărtăşit acestui sfat un eczemplar de pe Săbornicescul Hrisov.* SOB. HRIS. 55. *Rangurile ţării care le dă domnul... sânt cele următoare: vel-ban..., vel-logofăt al dreptăţii.* TÂMPEANUL, G. 16/3. *Au împărtăşit acea anaforă logofătului dreptăţii* (a. 1844). URICARIUL, III, 45. *Marele logofăt* [este] *aşezat între diosebitele trepte de judecătoriii şi între domn.* REGUL. ORG. 254/4, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, S. C. L. 15. [Costache Conachi] *a ocupat rangurile şi funcţiile de comis, agă,... mare logofăt al dreptăţii.* IST. LIT. ROM. II, 184, cf. L. ROM. 1973, 317. *(Marele) logofăt al credinţăi* (ori *al pricinilor bisericeşti)* sau *logofătul pricinilor* (ori *trebilor) bisericeşti, logofătul bisericesc, logofătul credinţei* (ori *al cultelor)* = ministrul cultelor. *Marele logofăt al pricinilor bisericeşti.* REG. ORG. 75/7. *O comisie alcătuită subt prezedenţia mitropolitu[lu]i de logofătul pricinilor bisericeşti.* ib. 191/8. *Marele logofăt al credinţei* (a. 1833). DOC. EC. 524, cf. CR (1834), 286²/5. *Au numit din parte-i pe dumnealui marele logofăt al credinţei* (a. 1842). DOC. EC. 768. *Logofătul trebilor bisericeşti... este dator a priveghea de a să păzi toate câte s-a legiuit pentru mănăstirile neînchinate.* REGUL. ORG. 333/5. *Domnul, prin mijlocirea marelui logofăt al pricinilor bisericeşti, priveghează ca tot chirosul din Valahia să se poarte cu bună orânduială.* ib. 333/12. *Boieri zişi din starea întâia..., de la agă şi spătar până la logofăt al credinţei.* GHICA, S. XIV. *Se scoală Costache Cornescu, logofătul bisericesc (ministru cultelor), şi zice că era de prisos să aresteze pe nepotul său.* id. ib. 712, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Pentru „adevăratul poet" nu a gândit decât milostivul logofăt al cultelor, d-l Ureche.* CONTEMPORANUL, II, 338, cf. DDRF. *Logofăt bisericesc.* PRETORIAN, D. C. 62, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1973, 317. ✦ (Învechit, rar) Judecător. *Cantalaria divanului judecătoresc din Bucureşti. Secţia civilă: logofătul, ajutorul acestuia, reghistratorul, scriitorii.* REG. ORG. 71/7. *Optsprezece cantelarii pentru optsprezece tribunaluri de întâia cercetare: logofeţi, reghistratorii, scriitori, câte trei pentru fieşcare tribunal.* ib. 74/7.

3. (Învechit) Titlu (onorific) dat unor boieri de ţară, care constituiau o breaslă de slujitori şi care serveau, în caz de război, sub comanda marelui logofăt **(1).** V. r o ş u **(II 1).** *Noi, boiarii ce ne-au fost luat pre răvaşele domneşti, pre nume Tudor, logofetu ot Vlădeni, şi Voico* (a. 1583–1585). CUV. D. BĂTR. I, 39, cf. LM, ENC. ROM. *În privinţa logofeţilor din sate..., ei constituiau o breaslă boierească, având o situaţie particulară faţă de fisc.* BUL. COM. IST. V, 97, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Toţi aceşti descendenţi de mici boieri – fie că aveau titluri de armaş, logofăt etc., fie că nu posedau asemenea titluri, alcătuiau aceeaşi categorie*

socială..., plătind birul de curte, numit apoi birul de roşii sau ruşala. STOICESCU, C. S. 55, cf. 47. ✦ (Prin lărgirea sensului) Boiernaş; om înstărit. *Învăţat şi procopsit, logofăt, cu greutate, om cu stare.* CONTEMPORANUL, II, 26. *Logofătul a lăsat-o pe soţâia lui şî a luat pe sărvitoarea.* GRAIUL, I, 98. *Merg de se tocmesc să lucreze la un logofăt o zi, două.* PAMFILE, D. 54.

4. (Învechit; şi în sintagmele *logofăt scriitor, logofăt mic)* Secretar al unei cancelarii; persoană care redacta actele într-o cancelarie (domnească); persoană care copia acte, documente, manuscrise etc.; funcţionar (într-o cancelarie); logofeţel. V. copist, diac, grămătic, pisar, scrib, scriitor **(I 2)**, secretar **(I 1)**, uricar **(1)**. *Logofătul* (cărtularul COD. VOR., cărturaliul BIBLIA 1688), *aşezând mulţimea, zise: „Bărbaţi efeseani, cine iaste om carele n-ară şti pre oraşul Efesului?"* N. TEST. (1648), 161^{r}/19. *Fost-au mulţi boiari mărturie... Şi am scris eu, Nei log[o]făt, ot Plăviceani* (a. 1650). GCR I, 136/3, cf. MARDARIE, L. 236/3. *Porunci Farao ispravnicilor norodului şi logofeţilor, zicând: „Să nu mai adaogeţ să daţi paie norodului pentru facerea cărămizii".* BIBLIA (1688), 42^{1}/32, cf. ANON. CAR. *Porunci Costandin-Vodă tuturor logofeţilor domneşti de scriseră cărţi.* ANON. CANTAC., CM I, 219. *Au chemat grămăticul grecesc, logofătul rumânesc, azagiu turcesc şi au început a învăţa cărţi a scrie.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 278. *Şi am scris eu, mult păcătos... log[ofătul] Ion Mold[oveanu]* (a. 1732). IORGA, S. D. XIII, 170. *Şi eu smerit..., fiind logofăt la dumnealui 5 ani, am arătat pre larg toate* (a. 1794). URICARIUL, XI, 269, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Gloata căuta logofăt şi au găsit pe un preutul Ioan* (a. 1819). URICARIUL, VII, 82. *Neştiind noi să ne iscălim, ne-au iscălit logofătu scriitor* (a. 1825). DOC. EC. 358. *Niciun logofăt nu iaste fără de condei.* GRIGORIE, L. 211/4, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Se vor orândui pe la judecătorii procuratori, logofeţi, condecari şi un număr trebuincios de scriitori, vechili şi aprozi.* REG. ORG. 154/22. *Pentru întocmai copie, sluger Georoceanu, logofătu spitalului* (a. 1834). DOC. EC. 548, cf. POLIZU. *După ce-a sfârşi cartea, s-a face un logofăt şi a câştiga şi el boierie ori s-a tocmi vechil la niscai răzăşi şi şi-a zice avocat.* NEGRUZZI, S. I, 297. *Am auzit cu urechile mele pe logofătul mitropolitului.* FILIMON, O. I, 233, cf. PONTBRIANT, D. *Florea a spus logofeţilor celor mici cum şi cum; şi aceia au scris apoi aşezământul neamului.* CONV. LIT. IV, 188, cf. COSTINESCU, LM. *Logofătul...: deschide călimara de la brâu.* ODOBESCU, S. I, 438, cf. ALEXI, W., DR. III, 431. *Pentru redactarea diferitelor acte, hrisoave, cărţi domneşti* [erau]...: *gramatici, logofeţi, diaci, pisari.* BUL. COM. IST. V, 95. *Slujbaşul, cărturarul era o slugă, un logofăt, sub starea... de răzeş.* CĂLINESCU, O. XIV, 20, cf. DL. *Toţi marii dregători din Ţara Românească aveau pe lângă ei câte un logofăt.* STOICESCU, S. D. 80, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 317, DEX. *Pânzele... să se-nălbească, Ştii, ca coala de hârtie, Când o dai din prăvălie Logofeţilor să scrie.* TEODORESCU, P. P. 559. *Doi logofeţi... Toată ziua scriu la cărţi, Iară noaptea pun peceţi.* CARDAŞ, C. P. 72. *Ş-aceea-i cănţălarii, Şăd trii logofeţ[i] şî scrii, Pi trii coali di hârtii.* VASILIU, C. 91. *Acest preot... Cu-a lui feţi, buni logofeţi, Cu-a lui fete, preotese.* PĂSCULESCU, L. P. 17. *La mitropolie Este-un logofăt de scrie.* PAMFILE, C. Ţ. 121. *Şed logofeţi şi-m scrie, Socoteam că-m scrie mie, Da iei scrie-n miliţie.* GR. S. IV, 330. *Poartă condei la ureche ca să-i zicem logofete.* PANN, P. V. I, 170/3. *Fie popă cine o fi şi pârcălab cine o vrea, neica Ion tot logofăt.* ZANNE, P. VI, 163, cf. 419. ✧ *Logofăt de Divan* = secretar al Divanului domnesc, care consemna dezbaterile şi urmărea îndeplinirea hotărârilor luate. *20 logofeţi de Divan câte 10 lei unul, pe lună două sute lei* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 385, cf. ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D. *Constantin Mavrocordat a desfiinţat slujitorii civili, lăsând în Ţara Românească numai pe postelnicei, ca ultimă treaptă bisericească, iar în Moldova pe logofeţii de divan.* OŢETEA, T.V. 49, cf. L. ROM. 1973, 317. *Logofăt de taină* = secretar particular al domnului. *Alesese vro 5, 6 logofeţi de taină.* NECULCE, L. 382. *Ales-au şase logofeţi de taină, de sta înaintea lui, cetea răvaşele.* CANTA, LET. III, 177/26. *Logofătul de taină, adecă cămăraşul de izvoade, carele în vechile vremi au avut şi odaie osăbită în curte, de să numea cămara de taină, la care cămară scria şi uricarii, şi diecii de divan.* GHEORGACHI, LET. II, 292/31. *Scrisu-au cel adevărat hrisov la scaunul Domniei Mele în oraşul Iaşului... de boieriul nostru, Şărban, logofet de taină.* SOB. HRIS. 30. *Doi logofeţi de taină câte 20 lei unul, pe lună 40 lei* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 384. *Eu sânt logofătul De taină a Măriii Sale.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 225. *Logofătul său de taină (secretariul) intrând în camera lui şi salutându-l până jos, după obicei, îi dete în mână o scrisoare.* FILIMON, O. I, 170, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, CONTRIBUŢII, III, 172, L. ROM. 1973, 317, M. D. ENC., DEX. *Logofăt de vistierie* (sau *de cămară)* = secretar al vistieriei domneşti. *L-au făcut logofăt de visterie.* R. GRECEANU, CM II, 56. *Fiind logofăt de visterie, ai făcut iscălitura visterului celui mare, de vreai să furi 17 pungi de bani.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 317. *Logofătul de visterie... de la domnia lui Constantin-Vodă Mavrocordat s-au obicinuit a se îmbrăca cu caftan.* GHEORGACHI, LET. III, 292/29. *După al doilea* [logofăt] *vine logofătul de cămară sau vistierie.* BUL. COM. IST. V, 93, cf. OŢETEA, T. V. 49. *Logofeţii de vistierie... ajutau la ţinerea socotelilor vistieriei.* STOICESCU, S. D. 221, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 317, DEX. *Logofăt de obiceiuri* = maestru de ceremonii (al curţii domneşti). *Credincioşi boieri veliţi ai Divanului Domniii Mele..., pan Fotache Ştirbei vel-log[ofăt] de obiceiuri, pan Grigorie Ralea vel-hatman* (a. 1814). TES. II, 368. *Logofătul de obiceiuri îngrijise despre toate.* FILIMON, O. I, 109, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., L. ROM. 1973, 314, DEX. ✦ (Popular; ironic) Persoană care pretinde că ştie carte şi poate învăţa şi pe alţii; profesoraş; persoană care ştie să scrie, conţopist, scribălău. V. cărturar. *Logofătul nostru ştie toate. Şi cum s-ar putea să nu ştie şi ce este în acea carte, când n-ar fi scrisă.* HELIADE, O. II, 10. *Sânt logofăt să te-nvăţ Cu cuţit să scrii pe băţ.* PANN, P. V. I, 170/5, cf. LM. *Ei, dar voi, logofeţilor, aţi isprăvit şcoala?* ap. TDRG. *Logofete brânză-n cui, lapte acru-n călămări, chiu şi vai prin buzunări,* se spune celor care s-au înşelat crezând că învăţătura îi va face bogaţi. Cf. CREANGĂ, A. 11, SCRIBAN, D., TDRG, L. ROM. 1973, 318, ZANNE, P. IV, 419.

✦ (Munt.; şi în sintagma *logofăt de strană)* Dascăl de biserică. Cf. BUCUŢA, în DA. *La dalbele monastiri, Ler, Doamne, Ler, Slujescu-mă nouă preoţi şi cu nouă logofeţi.* TEODORESCU, P. P. 43, cf. ALR I 580/926.

5. (Adesea urmat de determinări ca „boieresc", „de moşie", „de la curte" etc.) Administrator de moşie; supraveghetor al feciorilor boiereşti. V. e c o n o m, i n t e n d e n t, i s p r a v n i c, v ă t a f **(II 2),** v e c h i l **(3).** *200 lei cari le-am plătit... la lugofătul Anton di pi nişti mieri* (a. 1809). ŞTEFANELLI, D. C. 343. *Logofete Ioane,... Am venit să mă jăluiesc.* ALECSANDRI, T. 527, cf. ŞĂINEANU, Î. 121. *Iar dumneata, logofete, să nu te mai mişti de pe pământurile acestea..., că aici ai găsit fericirea cea adevărată!* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 205. *Învăţă toate chichiţele care ţin loc de şcoală logofeţilor de moşie.* SANDU-ALDEA, D. N. 16. *Avea ca isprăvnicel-logofăt un rumân din Gălbioara.* id. U. P. 148. *În vremea asta logofeţii şi contabilii nu stau cu mâinile în sân.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 54. *Logofătul scrie toate daravelele moşiei.* SEVERIN, S. 85. *Vizitiul, Radu, băiatul logofătului din curte, era un copil de cincisprezece ani.* BASSARABESCU, S. N. 133, cf. CADE. *Apariţia inevitabilă a logofătului moşiei, tânăr harnic şi devotat, încheie triunghiul vieţii.* LOVINESCU, S. V, 122. *A fost logofăt pe la diferite moşii.* REBREANU, R. I, 84. *Tocmai atunci picară şi câţiva bărbaţi ursuzi..., că logofătul de la curte nu le dase nici bani, nici mălai.* VOICULESCU, P. I, 232. *Şedea mai mult la ţară..., de unde îşi cârmuia împărăţia: la început pe jos ori călare, cu logofeţii după el.* id. ib. II, 233. *Logofătul slobozea vinul în cofe albe.* SADOVEANU, O. I, 233. *Cu grele stăruinţi ajungea la cunoaşterea buchilor şi a ceaslovului vreun fecior de logofăt boieresc.* id. ib. XIX, 47, cf. SCRIBAN, D. *Harapnicul logofătului... le cresta carnea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 19. *Logofeţii boiereşti erau, după câte ştia el, acum toţi în sat.* id. ib. II, 205. *Au auzit logofeţii şi l-au pârât boierului că îndeamnă rumânii la răscoală.* STANCU, D. 38. *Oricâtă încredere aş avea eu în moş Toader, logofătul, e mai bine să fie acolo.* VINEA, L. II, 199. *Bătrânul îşi făcea în fiecare zi drum pe-aici, se uita la oameni cum muncesc..., ca un logofăt pus să ţină seama de munca lor.* TUDORAN, P. 87, cf. DL, M. D. ENC., L. ROM. 1973, 318. *Nu mai rămăseseră în sate decât cei bătrâni, logofeţii şi pândarii boierilor, scutiţi de mobilizare.* D. R. POPESCU, I. Ş. 62, cf. DEX. *Pleca Călin la Poiană, Da-n gazdă unde trăga? La logofătu Neţa.* GRAIUL, I, 59, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Cu logofătul pleca Şi la Călin se ducea.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 450. *Aştepta la capătu lanului, ca să vie un logofăt boieresc.* O. BÎRLEA, A. P. II, 493. *Toţi boierii mi-o săruta, Logofeţii de la curte Mi-o sărută pe obraz.* FOLC. MOLD. I, 112. ✦ P. g e n e r. (Urmat de determinări care indică domeniul) Administrator. *Logofăt de moară.* NOM. PROF. 47, cf. CHEST. V 27/46. ✦ P. e x t. Fecior boieresc. *Poftim! ca şi când eu, Bălaşa, la vârsta me, aş face cu ochiu logofeţilor.* ALECSANDRI, T. 942, cf. TDRG, NOM. PROF. 12.

6. (Popular; şi în sintagmele *logofăt de sat* ori *de comună* sau *logofătul satului)* Notar comunal; primar. *Bătrânii spun că satul se cârmuia de patru aleşi, având în capul lor pe logofăt. Acesta din urmă purta pecetea satului şi făcea orice-i plăcea.* HEM I, 849, cf. LM. *Da şi să-mi iei cloşca pentru o scrisorică cât palma, e păcat de Dumnezeu, logofete!* PETICĂ, O. 205, cf. CADE. *Când... e vorba de un scop determinat ce se poate atinge numai prin învăţătură, cum ar fi acela de a ajunge logofăt (= notar)..., ţăranul recunoaşte folosul ştiinţei de carte.* GR. S. V, 71, cf. SCRIBAN, D. *Era Gheorghe Roşca. Apoi bunicu-tău, Gheorghe Ionescu, Care era logofăt, adică notar.* SORESCU, L. L. I, 142, cf. L. ROM. 1973, 318. *Preoteasa unui popă trăia în bune legături cu logofătul satului.* ŞEZ. IX, 57. *El ştia carte... şi ajunse pârcălab, apoi logofăt de comună şi din logofăt, pomojnic.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 34. *Să veniţi la noi la curte, S-aduceţi un logofăt, Să vă fac un testament, Să vă dau averea toată.* IZV. XV, 70, cf. ALR II/836. *Femeia o avut on amant, logofătu satului... adică un conducător a comunii.* O. BÎRLEA, A. P. III, 142.

7. (Popular; ca termen de adresare) Domnule, omule, nene. *Ia fă-te încoace, logofete, să vorbim... Până când ai să faci tot la drăcii?* CONV. LIT. XI, 67. *Logofete Dinule, N-asculta minşunile.* GRAIUL, I, 325. *Calul nu ţi-i de vânzare, logofete? – Ba de vânzare, gospodare.* PAMFILE, J. II, 257. *– Buna vreme, logofete. – Cum ţi-e habarul, băiete? – Tot de bine, măi stăpâne.* FOLC. MOD. I, 280.

– Pl.: *logofeţi.* – Şi: (învechit) **logofét,** (învechit, rar) **lugofăt, logotét** s.m.

– Din slavon. **логофетъ, логоѳетъ.** Pentru **logotet,** cf. şi ngr. λ ο γ ο θ έ τ η ς.

LOGOFCÉL s.m. v. **logofeţel.**

LOGOFÉT s.m. v. **logofăt.**

LOGOFETEÁSĂ s.f. (Şi în sintagmele *marea logofeteasă* sau *logofeteasa cea mare)* Soţia logofătului **(1).** *Lo[go]feteasa* (a. 1578). DERS. *Au dat rând giupâneselor, de la logofeteasa cea mare păn' la comisoaie.* GHEORGHACHI, LET. III, 309/12. *O scrisoare din 7208 de la Ana logofeteasa, giupâneasa logofătului Solomon Bârlădeanul, prin care să cuprinde că părintele ei... au avut sat întreg* (a. 1800). GHIBĂNESCU, S. I. X, 203, cf. I. GOLESCU, C. *La judecatori[a] Doljului,... se vând cu mezat cele următoare: pădurea de pă moşia Negoeştii a d-ei logofeteasa Smăranda Brăiloaica.* CR (1834), 288²/28. *A deschis fabrică de tabac în satu Cândeşti, proprietatea dumneaei marei logofetese Elenca Filipeasca* (a. 1847). DOC. EC. 933, cf. POLIZU, HEM I, 521, LM. *Stăpâna de odinioară a acestor minunăţii fusese marea logofeteasă Marghioliţa Sorescu, soţia marelui logofăt.* CARAGIALE, O. III, 263, cf. DDRF. *Apoi logofeteasa Ileana, altă soră a lui Ieremia.* IORGA, V. F. 26, cf. TDRG, PASCU, S. 25. *A intrat în foişor logofeteasa Maria, îmbujorată la obraz şi purtând un chersin de plăcinte.* SADOVEANU, O. XVIII, 64. *O mare logofeteasă... n-avea cultură superioară unui absolvent a trei clase primare.* id. ib. XIX, 49. *Vorbeşte de unirea sa cu dumneaei Maria,... naşi fiind marea logofeteasă Anica Bibeasca.* VIANU, L. R. 364. *Când trecu prin dreptul ei, logofeteasa putu să vadă că se aflau trei morţi cu chipurile galbene descoperite, învăluiţi cu lauri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 510, cf. SCL 1955, 327, L. ROM. 1973, 316, DEX.

– Pl.: *logofetese.*

– **Logofăt** + suf. *-easă.*

LOGOFEȚÉL s.m. Copist, grămătic; slujbaș, funcționar. *S-au scris hrisovul acesta... de Isar logofcelul* (a. 1692). în DA II$_1$, 239. *Niciun ban să nu le oprească sărdariul, nici leu de car, nici opt de om pedestru la purces, nici bani de paidas, nici de leafa logofețelului..., nici bacșișii lipcanilor* (a. 1741). URICARIUL, IV, 402/20, cf. 24/20. *Judecătoriul fieștecăruia județ să aibă logofețel, să fie și să se numească al județului și să ție condică, întru care să treacă toate cărțile de judecată ce se întâmplă.* PRAV. COND. (1780) 78. *[Î]mi spunea un logofețel la București, cum că la acel război au fost față, fiind slugă pe acea vreme la maiorul Mavrodin.* DIONISIE, C. 181. *Pentru că să află slujind la poruncile domnești..., să ție și un logofețel* (a. 1823). DOC. EC. 302. *Acei mici... logofeței ai Divanului și ai vistieriii... nu știu nici carte românească.* GOLESCU, Î. 62. *Să scoateți copii întocmai după aceasta și, prin logofeței isprăvnicatului într-adins îndată să trimiteți, ca să să citească în tot ținutul județului* (a. 1829). DOC. EC. 450, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Tinere logofețel, ia spune-mi, cum îți merg trebușoarele?* FILIMON, O. I, 198, cf. LM. *Atâtea ciupeli și dăruieli... ce le pui în mâna milogilor de logofeței.* JIPESCU, O. 63, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acest străin era cum am zice un logofețel de târg, nu tocmai boier, dar nici țăran.* GANE, ap. DDRF, cf. SCRIBAN, D., DL, L. ROM. 1973, 316, DEX. *Trei dă logofeței, Câtetrei știe condei.* GRAIUL, I, 159. *La masă s-așeza Cu cincizeci de veri primari, Ca cincizeci de ghinerari, Cu cincizeci de nepoței, Cincizeci de logofeței.* PĂSCULESCU, L. P. 261.

– Pl.: *logofeței.* – Și: (învechit, rar) **logofcél,** (regional) **logofițél** s.m.

– **Logofăt** + suf. *-el.*

LOGOFEȚÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține logofătului, care se referă la logofăt, specific logofătului; format din logofeți. Cf. I. GOLESCU, C. *O avere întreagă strânsă zi cu zi prin hoție logofețească timp de patruzeci și cinci de ani!* SANDU-ALDEA, D. N. 16. *La 9 martie 1636 domnul trece în „ceata logofețească" pe Jipa din Rătești.* STOICESCU, C. S. 52, cf. 53.

– Pl.: *logofețești.*

– **Logofăt** + suf. *-esc.*

LOGOFEȚÍ vb. IV. Intranz. **1.** A exercita funcția de logofăt **(1).** *În vechiul grai administrativ,... se întrebuințau verbi specifici pentru aproape fiecare boierie în specie: „a vornici", „a logofeți", „a spătări" etc.* HEM III, 3 197.

2. A îndeplini slujba de logofăt **(5)** la o moșie. *Iani Livaridi fu adus în țară de un unchi al lui care logofețea de multă vreme pe o mare moșie boierească.* SANDU-ALDEA, D. N. 10, cf. PAMFILE, A. R. 249, SCL 1970, 15. (Glumeț) *Bătrânul se duse să mai logofețească și pe lumea cealaltă și lasă nepotului său... moștenire.* SANDU-ALDEA, D. N. 16.

– Prez. ind.: *logofețesc.*

– V. **logofăt.**

LOGOFEȚÍE s.f. **1.** Demnitatea de logofăt **(1);** perioadă în care cineva exercita această funcție. Cf. I. GOLESCU, C., HASDEU, I. V. 98, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, L. ROM. 1973, 316, DEX. ✦ (Urmat de determinări care precizează domeniul, rangul) Funcția sau rangul de ministru. *Logofătul trebilor bisericești, al căria rang va fi deopotrivă întru toate cu al logofeții[i] Țării-de-Jos..., este dator a priveghea de a să păzi toate câte s-a legiuit pentru mănăstirile neînchinate.* REGUL. ORG. 333/6. *Numai câteva boierii: logofețiile și vorniciile cele mari, de Țara-de-Sus și de Țara-de-Jos, cu vistieriile, se mai dau pământenilor.* GHICA, S. 294.

2. (Adesea determinat prin „domnească", „marea" etc.) Instituția care era condusă de (marele) logofăt; p. ext. personalul care făcea parte din această instituție; clădire în care funcționa această instituție. Cf. ANON. CAR. *Capigiul... a descălecat la scară și, intrând în casă la logofeție, a zis să facă arătare beiului că are a vorbi cu Măria Sa.* DIONISIE, C. 196. *Fieșcare judecătorie căria i se va face cunoscută de către logofeția cea mare vreo vânzare prin mezat va fi datoare să o publicarisească prin afișe.* CR (1831), 294, cf. I. GOLESCU, C. *Ea ținea în mână un pergament, pe care-l dădu lui Brutu, care-l depuse pe masa logofeției.* ASACHI, S. L. II, 145. *Și fătu și tineretu și bărbățimea și fămeietu și bătrânimea și domnu și logofeția să-nvețe legea păstrării, a-nțelepciunii și a naltii ominii.* JIPESCU, O. 65. *La început se îndoiesc dregătoriile care cer mai mult lucru: logofeția, vornicia, postelnicia.* IORGA, C. I. II, 158, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu toate aceste mai încap și boierii Măriei Sale și răzeșii chiaburi, și mulți alții, care sânt în trecere, având de-a face cu logofeția domnească.* SADOVEANU, O. XIII, 732. *Iar după aia..., am ajuns în vremea lui Ion-Vodă diac la logofeția cea mare.* id. ib. XVIII, 13, cf. DL. *În geamurile logofețiilor și ale hătmăniei nu ardea nicio lumină.* BARBU, PRINC. 168. *Cei mai mulți dintre marii vornici și logofeți... au ocupat și înainte deregătorii de sfat la marea logofeție.* STOICESCU, S. D. 69, cf. DEX. ✦ (Urmat de determinări care precizează domeniul de activitate) Minister; departament. Cf. POLIZU, COSTINESCU. ✧ *Logofeția dreptății* (sau *cea mare*) ori *marea logofeție* = ministerul justiției. *Către cinstita logofeție cea mare a Țării-de-Gios de la Iordachi Râșcanu căminar, după luminata carte a Măriii Sale lui vodă* (a. 1818). GHIBĂNESCU, S. I. X, 141, cf. DOC. EC. 286, 527. *Până atunci însă marea logofeție va strânge toate trebuincioase acturi..., care să slujască de temei la lucrarea aceștii legiuiri.* REG. ORG. 65/1. *Judecătoria județului Argeș înștiințează logofeției dreptății din 23 ale trecutului fevr[uarie]... cum că s-a slobozit de subt secfestru averea lui Atanasie Diamandi.* CR (1833), 12^2/2. *Logofeția dreptății... atrage atenția că în „Soborniccscu Hrisov" nu se precizează până la ce grad se întinde dreptul de protimisis al neamurilor la răscumpărare* (a. 1834). SOB. HRIS. 54. *În urmă, logofeția dreptății... au cerut de la acel divan... o trebuitoare pliroforie* (a. 1839). URICARIUL, V, 10/26. *Acea hotărâre... încredințându-se că este dreaptă și după toate cerutele formalități, va îndrepta-o acel divan cu raport către logofeția dreptății.* REGUL. ORG. 259/18. *Acești procurori... vor fi sub atârnarea logofețiii dreptății* (a. 1848). URICARIUL, X, 26. *Eram copist în cancelaria*

logofeției dreptății, care în timpii moderni s-a numit Ministerul Justiției. SION, P. 166, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Fiind chemați starostele și câțiva dintre păscarii mai de samă la logofeția dreptățe..., starostele arătă că astfel s-a urmat din cele mai vechi vremuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 183, cf. ȘĂINEANU, D. U., DOC. EC. 286. *Logofeția credinței* (sau *bisericească*) ori *marea logofeție a pricinilor bisericești* = ministerul cultelor. *Cu cinste văzându-să porunca cinstitei mari logofeții* [a] *pricinilor bisericești de la 26 ale trecutului april,... către direcțiia spitalurilor* (a. 1832). DOC. EC. 508. *Logofeția credinții, către vechilul mănăstirii Coziii, cuviosul părintele Metodie Cotmăneanu* (a. 1833). ib. 523, cf. 524. *Marea logofeție a bisericeștilor* [pricini] *la toți igumenii mânăstirilor.* CR (1834), 286[1]/1. *Prin înțelegere cu departamentul dinlăuntru și cu logofeția bisericească vor face cele ce să atinge de căderile fiecăria* (a. 1846). DOC. EC. 904, cf. COSTINESCU, LM. *Logofeția pricinilor străine* = ministerul de externe. *Către cinstita domneasca visterie, de la logofeția pricinilor streine* (a. 1817). DOC. EC. 177, cf. 182, 195. *Nota... ce încă de atunci s-au priimit la logofeția streinilor pricini* (a. 1824). ib. 327. ✦ Tribunal; instanță judecătorească. *Din povodul căria cerire... logofeția n-au lipsit mai întăi a cerceta cu pătrunzătoare luare-aminte arătatele mai jos documente* (a. 1844). URICARIUL, III, 45, cf. BARCIANU, L. ROM. 1980, 549. ✦ (Regional, ieșit din uz) *Logofeția satului* = cancelaria, secretariatul unei primării rurale. *Adevărata... naintare dreaptă a națiii stă... în a alege sfătuitori la logofeția satului, la județ și aleși pintru adunările țării.* IIPESCU, O. 12, cf. DDRF, TDRG.

– Pl.: *logofeții.*

– **Logofăt** + suf. *-ie.*

LOGOFIȚÉL s.m. v. **logofețel.**

LOGOGRÁF s.m. **1.** Denumire dată la vechii greci unui scriitor în proză, în special istoric. *Toate alcăturile lor le făcea în stihuri, vrând a să numi poetici și nu logografi.* VĂCĂRESCUL, GR. 166/4, cf. I. GOLESCU, C., LM, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, I, 120. *Primele informații le deținem... de la un logograf din Milet.* H. DAICOVICIU, D. 12, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Persoană care compunea pledoarii și discursuri, în Grecia antică. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Logografii câștigau... parale vânzându-și discursurile.* MINERVA, cf. SCRIBAN, D. *Pledoariile lui Isocrate, Isaios, Demostene și ale altor logografi și oratori cuprind o întreagă tehnică a dovezii.* JOJA, S. L. 152, cf. DN[3], DEXI.

3. (Rar) Scriitor de discursuri din vechea Grecie, care folosea scrierea prescurtată. V. s t e n o g r a f. Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *logografi.*

– Din ngr. **λογογράφος.** Cf. fr. l o g o g r a p h e.

LOGOGRÁFIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la logografie. Cf. I. GOLESCU, C., LM.

– Pl.: *logografici, -ce.*

– Din ngr. **λογογραφικός.** Cf. fr. l o g o g r a p h i q u e.

LOGOGRAFÍE s.f. **1.** Arta logografului **(1, 2).** Cf. I. GOLESCU, C., MINERVA.

2. Metodă de scriere rapidă. V. s t e n o g r a f i e. Cf. LM.

– Din ngr. **λογογραφία,** fr. **logographie.**

LOGOGRÍF s.n. **1.** Joc distractiv, asemănător cu anagrama, care constă în deducerea unui cuvânt (sau a unor cuvinte) din altul, prin adăugarea, eliminarea sau inversarea de litere sau de silabe. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 114[2]/41, AR (1844), 284[2]/43, 308[2]/56, CALENDAR (1847), 70/15, NEGULICI, STAMATI, D. *Alerga viața lor întreagă după un cuvânt nou, o regulă ingenioasă, o logogrifă.* RUSSO, S. 36, cf. 37, MUREȘANU, P. 158/1, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Eu nici nu fac, nici nu gâcesc logogrifuri.* ALECSANDRI, T. I 156, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ȘĂINEANU, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., MINERVA, FORM. CUV. I, 140, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. F i g. Limbaj obscur, ininteligibil; lucru greu de descifrat; p. e x t. enigmă. *Postelnicul Andronache credea că descifrase logogriful din inima grecei.* FILIMON, O. I, 119, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., MINERVA, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *logogrifuri* și *logogrife* (CADE, SCRIBAN, D.), (învechit, m.) *logogrifi* (LM). – Și: (învechit, rar) **logogrífă** s.f.

– Din ngr. **λογόγριφος,** fr. **logogriphe.**

LOGOGRIFÁR s.m. (Învechit, rar) Persoană care face logogrifuri **(1);** p. e x t. persoană care trebuie să descifreze un text, un limbaj etc., să clarifice, să deslușească o enigmă. *Nu mă duc de-aici păn'ce n-oi afla censămnează paroscovenia asta de răvaș... Eu nici nu fac, nici nu gâcesc logogrifuri... Îs spițer..., da nu logogrifar.* ALECSANDRI, T. I 156.

– Pl.: *logogrifari.*

– **Logogrif** + suf. *-ar.*

LOGOGRÍFĂ s.f. v. **logogrif.**

LOGOGRÍFIC, -Ă adj. Care se referă la logogrif **(1).** Cf. DEX, DN[3]. ✦ P. e x t. Care este scris ilizibil. Cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *logogrifici, -ce.*

– Din fr. **logogriphique.**

LOGOJEÁN, -Ă s.m. și f. v. **lugojean.**

LOGOJENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Regional) Care aparține lugojenilor **(1);** în felul lugojenilor; de lugojean. Cf. L. ROM. 1981, 251.

– Pl.: *logojenești.*

– **Logojean** + suf. *-esc.*

LOGOJÍNĂ s.f. = (prin Ban.) **rogojină[1] (1).** Cf. L. ROM. 1981, 252, ib. 1983, 136, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.

LOGOJINÉR s.m. = (prin Ban.) **rogojinar.** Cf. L. ROM. 1981, 252, ib. 1983, 136.

LOGOLÍȚĂ s.f. (Într-o ghicitoare; cu sens neprecizat, probabil) Spânzurătoare **(3)**. Cf. DR. III, 732, TAMÁS, ET. WB. 510. *Logoliță loga Spânzură-n Moldova* (Cântarul). PAMFILE, C. 18, cf. PASCU, C. 228.
– Pl.: ?
– Cf. magh. l ó g ó „care atârnă, care spânzură".

LOGÓLNĂ s.f. v. **logodnă.**

LOGÓLNIC, -Ă s.m. și f. v. **logodnic.**

LOGOMACHÍE s.f. v. **logomahie.**

LOGOMAHÍE s.f. Dispută, polemică (lipsită de importanță) în jurul unor termeni; p. e x t. vorbărie, pălăvrăgeală. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 114²/45, ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Am spus că orice discuție e zadarnică, e goală logomahie; dacă evită a ne spune ce înțeleg dumnealor prin „reacție", ce mâncare e aceea despre care fac atâta vorbă.* EMINESCU, O. XI, 278. *Dogme despre a cărora înțeles, cuprins și mod de exprimare vuia mereu o logomahie și insipidă, și plină de contraziceri.* id. ib. XIV, 135. *Dar parcă te văd supărat că-ți împuiez capul c-o așa nesărată logomahie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 550, cf. GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D. U. *Logomahia... n-are alt scop decât să-i ascundă incompetența, amețind cu vorbe deșerte pe cetitor.* CONV. LIT. LXVII, 346. *Nu ți se pare că ai împrumutat ceva din logomahia pelticului Demostenes care-și răpunea dușmanul strigându-i în fața mulțimii?* I. BOTEZ, B. I, 210, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1961, 53, DEX, DN³.
– Și: (învechit) **logomachie** s.f. ANTONESCU, D., LM, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., L. ROM. 1961, 53.
– Din lat. **logomachia,** fr. **logomachie.**

LOGOMÉTRU s.n. (Fiz.) Instrument cu care se măsoară raportul dintre două mărimi electrice. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³.
– Pl.: *logometre.*
– Din fr. **logomètre.**

LOGÓN s.n. v. **logodnă.**

LOGÓNĂ s.f. v. **logodnă.**

LOGÓNDĂ s.f. v. **logodnă.**

LOGONEVRÓTIC, -Ă adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de logonevroză. Cf. DN³, DEX–S.
– Pl.: *logonevrotici, -ce.*
– Din fr. **logonévrotique.**

LOGONEVRÓZĂ s.f. (Med.) Complex de tulburări ale exprimării articulate a cuvintelor; bâlbâială, gângăveală. Cf. D. MED., DN³. *Bâlbâiala se poate transforma în logonevroză când se dublează cu nevroza aferentă ei.* D. PSIH, cf. DEX–S.
– Pl.: *logonevroze.*
– Din fr. **logonévrose.**

LOGÓNNĂ s.f. v. **logodnă.**

LOGOPÁT, -Ă adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de logopatie. Cf. DN³, DEX–S.
– Pl.: *logopați, -te.*
– Derivat regresiv de la **logopatie.**

LOGOPATÍE s.f. (Med.) Tulburare de natură psihică a vorbirii, care constă în exprimarea confuză a gândurilor. Cf. ENC. ROM., D. MED., DEX, DN³.
– Pl.: *logopatii.*
– Din fr. **logopathie.**

LOGOPÉD, -Ă s.m. și f. Specialist în logopedie. Cf. DEX, DN³, L. ROM. 1979, 496. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) □ *Medic logoped.*
– Pl.: *logopezi, -de.*
– Din rus. **логопед.** Cf. fr. l o g o p è d e.

LOGOPÉDIC, -Ă adj. Care ține de logopedie; privitor la logopedie. Cf. DN³, DEX–S.
– Pl.: *logopedici, -ce.*
– Din fr. **logopédique.**

LOGOPEDÍE s.f. Ramură a medicinii și a pedagogiei care studiază, tratează și corectează defectele de vorbire (mai ales la copii). *Fonetica își găsește o aplicare practică și în logopedie, în reeducarea celor cu defecte de vorbire, în învățământul surdo-muților.* L. ROM. 1953, nr. 3, 19, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. *Logopedia propune metode și procedee adecvate fiecăreia din tulburările de limbaj.* D. PSIH.
– Din rus. **логопедия.** Cf. fr. l o g o p é d i e.

LOGOPLEGÍE s.f. (Med.) Imposibilitate de a pronunța unele sunete sau unele cuvinte; alalie. Cf. D. MED., DN³, DEX–S.
– Pl.: *logoplegii.*
– Din fr. **logoplégie.**

LÓGOR s.n. (Prin Ban.) Drojdie de vin; (regional) groșală. Cf. CADE, ALIL XXVI, 147, DSR, H XVIII 267. *După ce a fiert vinul și s-a limpezit, se trage de pre logor.* HEM 2 837, cf. ALR I 1 719/40.
– Și: **lágăr** s.n. ALR SN I h 251/47, ALIL XXVI, 147.
– Din sb. **logor.**

LOGORÉE s.f. Vorbire excesivă, nestăpânită și incoerentă, întâlnită în stări de excitație patologică proprie maniacilor sau de excitație psihică caracteristică stărilor de beție, de angoasă etc. *Istoricul bolii actuale: Debut aparent prin criză de neliniște... După deșteptare, logoree.* CĂLINESCU, S. 237, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, D. PSIH., DSR. ✦ (Adesea familiar) Înclinare de a vorbi mult și fără rost; flecăreală, limbuție. Cf. DL, DM. *Cum e cu putință... ca nimeni să nu reacționeze împotriva logoreii... de care suferă?* N. MANOLESCU, A. N. I, 260, cf. FORM. CUV. I, 140. *O logoree filosofardă, scăldată într-o baie de erotism coclit, transformă volumul într-un op aproape imposibil de citit până la capăt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 11/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. *Cartea... riscă să cadă în logoree și aforistică facilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 9/4.

– Gen.-dat.: *logoreei* şi (rar) *logoreii.*
– Din fr. **logorrhée.**

LOGORÉIC, -Ă adj. (Livresc) **1.** (Şi substantivat) (Persoană) care vorbeşte mult şi uneori incoerent. *Voluminosul căpitan – conferenţiar universitar, logoreic pedant căruia îi vine de hac francheţea brutală a căpitanului Mogrea.* PERPESSICIUS, M. III, 43, cf. ALIL XXVII, 235, DEX–S.

2. Care ţine de logoree, privitor la logoree. *A marcat, fără exagerare, o epocă, mai mult decât un impuls pentru inundaţiile logoreice, de după aceea.* PERPESSICIUS, M. III, 180. *În cazul de faţă... avem de-a face cu o glumă inofensivă care devine plicticoasă prin dilatarea logoreică şi absenţa gravităţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 8/3.

– Pronunţat: *-re-ic.* – Pl.: *logoreici, -ce.*
– Din fr. **logorrhéique.**

LOGORÉŞ s.m. (Prin Transilv.) Ciorchine de strugure pe care nu s-au format încă (toate) boabele (BUDAI-DELEANU, LEX.) sau de pe care au fost culese toate boabele (CV 1950, nr. 5, 31). *După ce-ai mâncat boambele, mie-mi mai dai logoreşu.* CV 1950, nr. 5, 31.

– Pl.: *logoreşi.*
– **Logor** + suf. *-eş.*

LOGORISEÁLĂ s.f. v. **logoroseală.**

LOGÓRNĂ s.f. v. **logodnă.**

LOGÓRNIC, -Ă s.m. şi f. v. **logodnic.**

LOGOROSEÁLĂ s.f. (Prin Munt. şi Olt.) Vorbe multe, argumente pentru a convinge pe cineva; sfat **(2)**, înţelegere, învoială. *După multă logoriseală, obijduitul negustor se duse acasă, de unde se întoarse tot în aceea seară cu o sumă de lucruri pe care le zălogi cămătarului.* MACEDONSKI, O. III, 142, cf. CIAUŞANU, V. 176.

– Pl.: *logoroseli.* – Şi: **logoriseálă** s.f.
– **Logorosi** + suf. *-eală.*

LOGOROSÍ vb. IV. Refl. recipr. (Grecism învechit, rar) A stabili o înţelegere cu cineva; a se sfătui **(2)**. *Se spunea că unuia, a cărui maică... trăgea să moară, nu i-a dat învoială acasă până ce el nu s-a legăturit şi logorisit, cu aprig jurământ, că va peţi şi se va logodi cu anume fată.* CIAUŞANU, R. SCUT. 81, cf. GÁLDI, M. PHAN. 206, CIAUŞANU, V. 176.

– Prez. ind.: *logorosesc.*
– Cf. ngr. λογαριάζω „a socoti, a calcula".

LÓGOS s.n. (Atestat prima dată în 1776, cf. TDRG[3]) **1.** (Adesea ironic) Cuvântare, discurs. *Au făcut dascălul domnesc logos, adecă cuvânt, către toată adunarea norodului în biserică.* DIONISIE, C. 167. *C. A. Rosetti se mărginea a-şi arunca în lume logosurile apocaliptice.* EMINESCU, O. XII, 40, cf. 39. *Sfinţia Sa îşi netezea barba, bea cu smerenie, îşi lingea buzele, mai bea câte nitel..., părea muncit de gândul să rostească un logos.* MACEDONSKI, O. III, 10, cf. DDRF. *Ei! ce mai logos! doar nu plec de veci!* ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU. *Ţinu înaintea publicului... următorul logos.* ap. TDRG. *Cu chiu cu vai, logosul se sfârşi.* D. ZAMFIRESCU. T. S. 60, cf. ALEXI, W. *În scaunul metropolitan,... veni pe urmă grecul Ignatie, om învaţat care ştia să ţie logosuri franţuzeşti.* IORGA, L. II, 376, cf. RESMERIŢĂ, D., MINERVA, CADE. *Virgil Probotă îşi încheie logosul, cu mâna pe umărul lui Dinu.* C. PETRESCU, Î. II, 269. *Am intrat în cabinetul directorului care mi-a ţinut un logos scurt, dar sever.* I. BOTEZ, ŞC. 73, cf. KLOPŞTOCK, F. 66, DR. VIII, 393. *Ar fi prezis că-i va fi „cariera strălucită", ceea ce umplu pe părinţi de atâta bucurie, încât ei nu mai auziră sfârşitul logosului preoţesc.* C. GANE, TR. V. 157, cf. GÁLDI, M. PHAN. 206, SCRIBAN, D., CADE. *Se întoarce acasă şi, înainte de a se spânzura, ţine un logos lui Gangu.* PERPESSICIUS, M. I, 289, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 436. *Fane şi Lucu aşteptau ca în preajma unui logos testamentar sau a unei revelaţii.* VINEA, L. I, 423, cf. H. MIHĂESCU, GR. 181, M. D. ENC., DEX, DN[3], IVĂNESCU, I. L. R. 603, DSR.

2. Termen folosit în filosofia antică pentru a denumi ordinea cosmică, raţiunea cosmică sau destinul, o ipostază a divinităţii, cuvântul divin. Cf. ENC. ROM. *Opera de artă era concepută acolo ca întrupând efectiv esenţa ideală a lumii, logosul universal.* VIANU, L. R. 141. *Erau vreo 15 lucrări de popularizare şi interpretare a filosofiei Vedanda, ce mi le-a întins mâna secretă a unui universal logos.* BLAGA, H. 97, cf. JOJA, S. L. 61, 190, M. D. ENC, DEX. *Acceptase cucuta ca pe un elixir al logosului nemuritor.* ŢOIU, Î. 143, cf. D. FILOZ., DN[3]. *Îşi duc existenţa şi acţiunea lor după aceleaşi legi ale unuia şi peste tot acelaşi logos.* MS. 1988, nr. 1, 23.

3. (Teol.) Forţă mijlocitoare între Dumnezeu şi lume, pe care teologii creştini au identificat-o mai târziu cu Isus. Cf. ENC. ROM., MINERVA. *Logosul sau verbul revelator al divinităţii, a doua întrupare a lui Dumnezeu, e „Cuvântul" Apostolului Ioan.* CĂLINESCU, O. XIII, 96. *Iniţial, concretele echivalate transcendentului au fost puţine: cuvântul revelat, scris sau auzit, şi însăşi întruparea în carne a Logosului. Li s-au adăugat mai târziu: biserica vizibilă, ca un fel de trup al lui Hristos,... sinoadele ecumenice.* BLAGA, T. CULT. 178, cf. 24, 26, 27, DER. *Vom duce cu noi aceste biblii-mitologii, frumos, cel de pe urmă sânge de suliţă, pe cruce, în dragostea de Logos purtat evlavios.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 4/1, cf. M. D. ENC., DEX, D. FILOZ. *Însuşi Fiul lui Dumnezeu, Logosul, s-a întrupat ca să participe... la realitatea şi istoria noastră.* RL 1996, nr. 1 755, 2/5.

– Pl.: *logosuri.*
– Din gr. **λόγος.**

LOGOSTEÁ s.f. (Regional; cu sens neprecizat, în descântece şi în cimilituri, ca determinant al cuvântului „stea") *De-a ieşi stelele, să număr „o stea, logostea, două stele, logostele" pân-a crăpa de ziuă.* DELAVRANCEA, O. II, 106. *Tu, stea, Logostea, Toate stelele să stea, Numai tu să nu stai.* PAMFILE, CER. 184, cf. DR. II, 441, T. PAPAHAGI, C. L., L. ROM. 1958, nr. 5, 20. *O stea, logostea! Adă-mi dragostea mea!... Două stele, Logostele! Aduceţi dragostile mele!* MARIAN, V. 97, cf. ŞEZ. IV, 20, MAT. FOLK. 685, 1 200, I. CR. III, 178,

FOLC. OLT.–MUNT. IV, 381, PASCU, C. 61. *Câte stele logostele, Lucesc sub picioarele mele* (Neaua). GOROVEI, C. 238.

– Pl.: *logostele.*

– De la **stea,** prin analogie cu cuvinte de tipul *făt-logofăt.*

LÓGOŞ s.m. (Învechit) Pitic **(I 1).** *Râsă mult de bozul aceala, pentru că iaste un chip de om micu, logoşi.* HERODOT[2], 151. *Văzui de-a stânga parte mulţâme de logoşi preste samă de negri.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45[v]/30. *Neşte logoşi mititei, îmblând după dânsul, dzâcea: „Nu mai dea D[u]mn[e]dzău altul ca acesta pre pământ".* id. ib. 69[r]/3. *Au fostu în lucrurili războaielor mai îndrăzneţ..., la stat mic, cât abiia de trecea de un logoş.* N. COSTIN, C. 341, cf. ANON. CAR. *N-au stătut cucoş fără creastă, nici logoş fără tălpijic* (ante 1774). ap. DLRV 170, cf. CUGETĂRI, I. 45[v]. *Acolo se văd urieşi, care deodată se fac logoşi* (a. 1790). ap. EMINESCU, S. P. 325, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., JAHRESBER. V, 114, TDRG, DR. IV, 155, 804, CL 1970, 89, L. ROM. 1981, 252, DSR. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Firea nu după mărimea trupului duhurile în cumpănă a tocmirii au împărţit, ce la stârvul... vârtos* [al cămilei] *duh logoş şi fricos au pus.* CANTEMIR, IST. 90.

– Pl.: *logoşi.*

– Et. nec.

LOGOŞÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A scădea, a se micşora. *Precum şi faţa şi floarea părului o nădeşte, macar că statul trupului de mijlocie i s-au schimonosit şi s-au logoşit.* CANTEMIR, IST. 36, cf. TDRG, DLRV.

– Prez. ind.: *logoşesc.*

– V. **logoş.**

LOGOTENÉNTE s.m. v. **locotenent.**

LOGOTÉT s.m. v. **logofăt.**

LOGOTÍP s.n. (Tipogr.) Reunire a două litere într-un singur corp grafic; ligatură. Cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 140, DEX, DN[3].

– Pl.: *logotipuri.*

– Din fr. **logotype.**

LOGÓTNIC, -Ă s.m. şi f. v. **logodnic.**

LOGOTRIVÍ s.f. (Grecism învechit, rar) Discuţie. Cf. GÁLDI, M. PHAN. 206.

– Pl.: ?

– Din ngr. **λογοτριβή.**

LOGÓU s.n. v. **lugău.**

LOGÓV s.n. v. **lugău.**

LOGOVÍPERĂ s.f. (Neobişnuit) Femeie clevetitoare. *Faimoasa „logoviperă" a saloanelor bucureştene îi găsise o poreclă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 361. *Dulcea ei mătuşă, acea „logoviperă", gura rea a Bucureştilor, care... o mai şi ura acum de moarte.* id. ib.

– Pl.: *logovipere.*

– **Logo-[1] + viperă.**

LOGRÍNDĂ s.f. v. **oglindă.**

LOGUDORÉZ, -Ă adj. (În sintagma) *Dialectul logudorez* = dialect al limbii sarde care se vorbeşte în centrul şi nord-vestul Sardiniei. *N-au rămas urme decât în italiană şi sardă (dialectul logudorez).* DR. I, 252. ✧ (Substantivat, f.) *Logudoreza are diferenţieri.* ib. II, 817. [Cuvânt păstrat] *numai în logudoreză.* CL 1965, 325, cf. 386. ✦ (Substantivat, n.) Cuvânt care aparţine acestui dialect. *O serie de cuvinte... s-au transmis în unele limbi romanice:... „semel" numai în dialectele italiene, „sus" numai în logudorezul „sue".* CL 1965, 325.

– Pl.: (s.n.) *logudoreze.*

– Din it. **logudorese.**

LOH[1] interj. (Prin sudul Ban.) Opreşte! Stai! Stop! Cf. DR[2]. IX–X, 188, CV 1951, nr. 5, 27.

– Din sb. **lok.**

LOH[2] s.n. v. **loch.**

LOHÁIZĂM s.n. v. **lohaizăn.**

LOHÁIZĂN s.n. **1.** (Germanism, prin Mold. şi prin Bucov.) Priboi[1] **(I 1),** dorn. Cf. FLOREA, T. F.

2. (Regional) Un fel de cleşte folosit de cizmari pentru găurirul unor bucăţi de piele utilizate pentru confecţionarea sau ornarea încălţămintei. Cf. MÂNDRESCU, I. G. 18, 65.

– Pl.: **(1)** *lohaizăne.* – Şi: **(1) loháizăm** (FLOREA, T. F.), **loháizăr** (id. ib.) s.n.

– Din germ. **Locheisen.**

LOHÁIZĂR s.n. v. **lohaizăn.**

LOHÁNCĂ s.f. (Regional) Lighean (pentru spălat rufe, lână etc.). Cf. L. ROM. 1992, 282, COMAN, GL. *Faŝ apî ŝartî ş-o pui* [lâna] *în lohancî.* ALRT II 197, cf. 336.

– Pl.: ?

– Din rus. **лоханка.**

LOHĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A merge încet, alene (Bonţ – Gherla). Cf. COMAN, GL.

– Prez. ind.: *lohăiesc.*

– Et. nec.

LOHÉR s.m. v. **luhăr.**

LÓHIE s.f. (Med.; mai ales de pl.) Scurgere uterină sangvinolentă, apoi seroasă, care se produce în perioada lăuziei timp de 10–20 de zile după naştere. *Toată curgerea, atât a sângelui, cât şi a umezelii roşiatice şi a băloasei albe să numeşte lohie de către doftorii moşitului.* CHIRIACOPOL, D. Î. 83/10. *Curgerea lohiilor... ţine până la a 14-a sau cel mult până la a 16-a zi a lehuziei.* id. ib. 83/14, cf. 82/13. *În general, femeile care alăptează au lohii mai puţine.* BIANU, D. S., cf. TDRG, MINERVA, GÁLDI, M. PHAN, 206, DA II_2, 239.

Lohii fiziologice, lohii întâlnite în lăuzia normală; în primele 3–4 zile după naştere sunt sanguinolente, apoi serosanguinolente şi ulterior seroase, cu miros fad. D. MED., cf. DN^3, L. ROM. 1986, 466, ib. 1989, 126.

– Pl.: *lohii.*

– Din ngr. **λόχια.** Cf. fr. l o c h i e s.

LOHIOMETRÍE s.f. (Med.) Tulburare caracterizată prin absenţa scurgerii normale a lohiilor în cursul lăuziei. Cf. D. MED., DN^3.

– Pronunţat: *-hi-o-.* – Pl.: *lohiometrii.*

– Din fr. **lochlométrie.**

LOHIORAGÍE s.f. (Med.) Abundenţă de lohii. DN^3, DEXI.

– Pronunţat: *-hi-o-.* – Gen.-dat.: *lohioragiei.*

– Din fr. **lochiorragie.**

LOHOÁME subst. **1.** S.f. pl. (Prin nord-vestul Olt.) Cantitate mare de fructe. Cf. GR. S. V, 121.

2. S.f. (Regional; cu sens colectiv; în forma *lohoană)* Fructe crude (Strehaia). CV 1952, nr. 2, 38.

– Şi: (regional) **lohoánă** s.f.

– Et. nec.

LOHOÁNĂ s.f. v. **lohoame.**

LOHÓN[1] s.m., s.n. v. **lăun.**

LOHÓN[2] s.n. **I.** (Prin Olt.; la sg.; cu sens colectiv) **1.** Corpuri străine rămase în cereale după ce acestea au fost treierate şi vânturate. *Ţârţuriche... ceapa ciorii... neghină... încurcătoare... Tăciune... Lohoane... grâul nostru e plin de lohoane...* SORESCU, L. L. III, 109, cf. ALIL XXX, 407, LEXIC REG. II, 15. *Grâu cu lohon.* NALR–O IV h 622/926. [Grâu] *are holoane pin el.* ib. h 622/932. ✦ Pleavă **(I 1).** *Hai să scoatem grâul din lohon.* UDRESCU, GL. ✦ Grămadă de gunoi de grajd, paie etc. *E plin grajdul de lohon.* UDRESCU, GL.

2. P. e x t. Boabe de grâu, de ovăz etc. amestecate cu gunoaie, pământ, neghină etc. Cf. DA II_2, 240, ALIL XXX, 407, CIAUŞANU, V. 176, NALT–O IV h 622/928. *Lohon de grâu.* id. ib. h 622/919.

3. Amestecătură de paie, fân, coceni, surcele etc.; tohoc **(1),** teanc. *De mult nu s-a mai măturat lohonul din curte.* UDRESCU, GL.

II. (La pl.) **1.** (Prin sud-vestul Transilv.) Duhuri necurate despre care se crede că pot pricinui rău copiilor abia născuţi. *Prin Ţara Haţegului, duhurile cari cearcă să vatăme copiii de curând născuţi se numesc boglodate, – „dihănii spurcate" sau lohoane.* PAMFILE, DUŞM. 269. *Copilul, îndată la venirea sa pe lume, e întâmpinat de o mulţime de primejdii şi duhuri necurate, care se numesc „lohoane".* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 232, cf. 323.

2. (Regional) Menstruaţie (Peştişani – Târgu-Jiu). *Are ale poalelor, are lohoane.* ALR II 4 210/836.

– Pl.: *lohoane.* – Şi: **loón** (UDRESCU, GL.), **holón** s.n.

– Et. nec.

LOHONÓS, -OÁSĂ adj. (Olt.; despre cereale care au fost treierate) Care este amestecat cu neghină şi cu alte impurităţi. Cf. CIAUŞANU, V. 176, NALR–O IV h 622/921, 931. *Grâu holonos.* NALR–O IV h 622/915.

– Pl.: *lohonoşi, -oase.* – Şi: **holonós, -oásă** adj.

– **Lohon**[2] + suf. *-os.*

LOIÁL, -Ă adj. Care îşi îndeplineşte obligaţiile asumate; cinstit, credincios, devotat, fidel, leal, statornic. *Ei ştiu... că d-ta vrei autonomia Transilvaniei neştirbită şi egală îndreptăţire a tuturor locuitorilor ei, că ai fost şi eşti loial.* VASICI, ap. BARIŢ, II, 137. *Este junele cel mai loial din Veneţia.* LĂZĂRESCU, S. 47/6, cf. STAMATI, D. *Oamenii loiali şi sinceri... trebuie să se mărturisească după cum a fost şi chiar pe când este în dezavantajul lor* (a. 1855). MS. 1988, nr. 4, 20, cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, LM, 352. *Andrei, cum îl ştii. Tăcut, serios, dar loial.* BOLINTINEANU, O. 318, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu erau în stare nici să priceapă, nici să înţeleagă că cineva poate fi... cetăţean loial şi devotat.* SBIERA, F. S. 285. *N-a fost niciodată o lege care să pedepsească pe acel care nu e loaial.* SĂM. IV, 301. *La moarte un judeţ întreg ar fi plâns la groapa „eminentului nostru prieten" şi „adversarului nostru loial".* IORGA, P. A. II, 33. *Pe toţi lucrătorii cinstiţi şi loiali de la noi... îi lega o solidaritate sinceră.* RF I, 335. *Lângă această copilă cu şase ani mai tânără, loială, firească,... găsea o reconfortare.* C. PETRESCU, C. V. 369. *Am fost loială cu dânsul.* A. HOLBAN, O. II, 305. *Ce putea să facă? S-o dea afară pe drumuri? S-o oprească ţiitoare? Şi, loial, s-a însurat cu ea.* VOICULESCU, P. II, 237. *Era mândru, loial şi incapabil de vreo josnicie.* VIANU, L. U. 451. *Se vor convinge în curând, pe bază de fapte, că el e un tovarăş loial.* CAMIL PETRESCU, O. II, 706. *E în ea o voinţă care îl pândeşte... Da, Trude Resch nu e loială.* VINEA, L. I, 56. *Ca şi când le-ar fi lăsat anume acest răgaz, ca un adversar loial, uraganul nu mai zăbovi.* TUDORAN, P. 435. *Pentru a fi loial şi sincer cu alţii..., scriitorul trebuie mai întâi sau în acelaşi timp să îndure proba de foc a sincerităţii faţă de sine însuşi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 8/3, cf. CINEMA, 1972, nr. 3, 38/2, M. D. ENC., DEX, DN^3, SCL 1981, 466, DSR. *Mult mai multe au fost... reacţiile de solidarizare... a confraţilor loiali.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 1/1. ✧ (Adverbial) *A ucide în carceră fără giudecată nu este loial.* ASACHI, E. D. 32. *Să scrie ceva bine şi loial asupra denumirei mele la Consiliul imperial, să vedem cine-i va zice ceva.* VASICI, ap. BARIŢ, II, 41. *Îţi mulţumesc – loial, cald – îţi mulţumesc. Ne-ai salvat banca!* CAMIL PETRESCU, T. I, 434. *Nu i-am arătat loial exact cu cine are de-a face.* A. HOLBAN, O. II, 261. *Norma cinstită, loial respectată, a oricărui exerciţiu de perfecţionare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 11/3. ✦ (Despre sentimente, acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă loialitate. *Vede... afecţia loială a sclavilor.* CODRESCU, C. I, 11/22. *Frumos e omul, Doamne, când mintea e regină Şi simţul, ce ca şerpe spre rele îl închină, Supus, loial şi drept.* MUREŞANU, P. 65/4. *Să adune el din tot corpul naţiunei... scânteile spiritului public şi să le concentreze spre un scop morale, loiale şi naturale comun* (a. 1866). PLR I, 220, cf. MAIORESCU, CR. II, 236. *Blac... se închină cu loială supunere regelui.* EMINESCU, O. XIV, 190. *Lăcomia lui era loială.*

VOICULESCU, P. II, 233. *Opinia noastră publică restrânsă a fost, rând pe rând, neutră loială şi definitivă, neutră temporară.* ARGHEZI, S. XXXIV, 108. *Refuză gândul unei lupte loiale, se repezi asupra lui înnebunit de dorul răzbunării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 17/1. *El exercită astfel nu numai o critică aplicată, a operelor şi a autorilor, remarcabilă prin finețea analizei şi prin procentul... de judecăți loiale.* ib. 1979, nr. 5, 11/3.

– Pl.: *loiali, -e.* – Şi: (rar) **loaiál, -ă** (DEX²), (învechit, rar) **loiále** adj.

– Din fr. **loyal.**

LOIÁLE adj. v. **loial.**

LOIALEMÉNTE adv. v. **loialmente.**

LOIALÍSM s.n. (Rar) Loialitate. Cf. DN³, DEX², DOOM².

– Şi: (rar) **loaialísm** s.n. DEX².

– Din fr. **loyalisme.**

LOIALÍST, -Ă s.m. şi f. Persoană loială. Cf. DN³, DEX².

– Pl.: *loialişti, -ste.* – Şi: (rar) **loaialist, -ă** s.m. şi f. DEX².

– Din fr. **loyaliste.**

LOIALITÁTE s.f. Însuşirea de a fi loial; cinste, devotament, statornicie, fidelitate, lealitate, statornicie, (rar) loialism. *Îndoindu-se de loialitatea turcilor, Mailat au giuruit că va veni.* ASACHI, S. L. II, 202, cf. PLR I, 220, COSTINESCU, LM. *Mascarea interesului personal cu loialitatea pentru coroana Sf. Ştefan.* EMINESCU, O. XIV, 189, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Această tendință, manifestată... uneori cu izbire în sâmțămintele lor de naționalitate, de loialitate şi de patriotism, amărî şi oțărî mult pre aceştia.* SBIERA, F. S. 285. *Între cuceririle cele mai târzii, dar cele mai însemnate, ale culturii morale a unui popor, e loaialitatea.* SĂM. IV, 301, cf. ALEXI, W. *Un sentiment... bărbătesc de o loialitate desăvârşită.* LOVINESCU, S. VIII, 100. *Națiunea turcă are... o loialitate profundă.* TITULESCU, D. 529. *Dă o impresie de loialitate, de profundă şi aspră bunătate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 174. *Doamna T. l-a iubit atât... nu numai datorită frumuseții lui bărbătești, sportive, cât mai ales pentru un soi de loialitate şi delicatețe.* id. P. 40. *Dovedi o memorie fenomenală a numelor... şi a unor imemoriale procese de loialitate sau de ingratitudine.* C. PETRESCU, Î. II, 140. *Ți-o spun – dar ai să înțelegi? – ți-o spun din loaialitate.* SEBASTIAN, J. 37. *Loialitatea şi dragostea filială sunt elemente primordiale şi gemene ale moralității noastre.* JUN. LIT. XXVI, 51. *În vechea practică a cavaleriei s-au format... idei şi sentimente în legătură cu valoarea vitejiei, a onoarei, a fidelității şi a loialității.* VIANU, L. U. 112. *Englezii îşi arogă cea mai înaltă perfecție a caracterului, a nobleții, a cavalerismului, a loialității.* RALEA, S. T. I, 278, cf. CIOCULESCU, I. C. I, 19. *Guvernul este hotărât să le admită numai în cazul unor dovezi ferme de loialitate.* VORNIC, P. 91. *Auzind Înălțimea Mea de credința şi nestrămutata loialitate a lui, îi dau din grație... principatul Valahiei.* BARBU, PRINC. 199, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. PSIH. *Actorul a evidențiat cu finețe şi subtilitate... loialitatea acestui tânăr.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 4, 16/4, cf. DSR, DEX².

– Şi: (rar) **loaialitáte** s.f. DEX².

– **Loial** + suf. *-itate.*

LOIALMÉNTE adv. (Învechit, rar) În mod loial; conform loialității. Cf. COSTINESCU.

– Şi: **loialeménte** adv. COSTINESCU.

– Din fr. **loyalement.**

LOIÁN s.n. v. **noian.**

LÓICĂ s.f. v. **leucă¹.**

LOIDÓR s.m. v. **luidor.**

LÓIETĂ s.f. v. **liotă.**

LÓINTRĂ s.f. v. **loitră.**

LÓIŞ, -Ă adj., adv. (Prin Mold.) Pieziş **(I 1)**, strâmb. *Am îndreptat hotarul cu Rebegea, fiindcă mergea loiş.* Com. din PIATRA NEAMȚ, cf. GLOSAR REG.

– Pronunțat: *lo-iş.*

– Cf. l e u c a ş, l e u c i ş.

LOITRÁNĂ s.f. (Regional) Loitră **(3)** (Balinteşti – Bârlad). Cf. DA II_2, 240, H III 18.

– Pl.: *loitrane.*

– **Loitră** + suf. *-ană.*

LOITRÁR s.n., s.m. **I. 1.** S.n., (rar) s.m. (Regional, mai ales în Olt.) Loitră **(3).** Cf. SCL 1957, 107, com. MARIAN, ALR I 819/18, 370, 375, 526, LEXIC REG. 82, NALR–O III h 388. ✦ (Prin Bucov. şi prin Mold.) Scoarță **(I 5)** (la car sau la căruță). Cf. GLOSAR REG.

2. S.n. (Regional) Fiecare dintre cei doi carâmbi (de sus şi de jos) ai loitrei **(3);** (regional) loitrete **(1)** (Teregova – Băile Herculane). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.

3. S.n. (Prin Transilv.) Coşul carului sau al căruței, alcătuit din cele două scoarțe **(I 5)** şi din cele două funduri, în care se încarcă fân, snopi etc. Cf. MAT. DIALECT. I, 285, TEAHA, C. N. 104, 239. ✦ (Prin Transilv. şi prin Olt.) Cantitate de fân, de snopi etc. corespunzătoare unui loitrar **(I 3).** Cf. CIAUŞANU, V. 176. *Dă-mi un loitrar de otavă.* LEXIC REG. II, 46. *Am adus un loitrar de fân.* MAT. DIALECT. I, 179. *Împrumută-mă cu un loitrar de fân.* ib. 212, cf. 285.

4. S.n. (Prin Bucov.) Grătar pentru nutreț fixat de peretele grajdului, deasupra ieslei. V. şi l o i t r ă **(5).** Com. din BILCA – RĂDĂUȚI. *Nutrețul se dă vitelor de mâncare în scară sau în loitrariu.* CHEST. II 419/243.

II. S.m. (Iht.; regional) Obleț **(II)** *(Alburnus alburnus, Alburnus lucidus)* (Pocioveliște – Beiuş). Cf. BĂCESCU, P. 36, 117. *Să nu faci ciorba numai din loitrari, că iese amară.* ap. BĂCESCU, P. 133, cf. CL 1971, 275, ib. 1986, 29.

– Pl.: (s.n.) *loitrare* şi (s.m.) *loitrari.* – Şi: **leoitrár** s.m. NALR–O III h 388/950.

– **Loitră** + suf. *-ar.*

LOITRÁŞ s.n. (Regional) Bucată de lemn care uneşte ţepuşele **(I 2)** de la căruţă sau de la car (Crucea – Câmpulung Moldovenesc). Cf. A V 15, GLOSAR REG.

– Pl.: *loitraşuri.*

– **Loitră** + suf. *-aş.*

LÓITRĂ s.f. **I.** (Învechit) Scară **(I 1)** lungă care se întrebuinţa la asaltul cetăţilor. *Suindu-să a lui spătari pre loitră să surpe s[fâ]nta icoană.* DOSOFTEI, V. S. mai 124r/24. *Îmbla moldovenii împregiurul taberii leşeşti să amăgească pre leşi să iasă den tabără la harţ, ce având leşii loitre, să suia pe şanţuri şi rănea pre mulţi moldoveni de a lui Pătru-Vodă.* N. COSTIN, L. 360. *Având loitre gata, au oborât gardul târgului şi, intrând în târg, au tăiat pre turcii den Brăila.* id. ib. 525. *Frenţe şi cu cătanile... căuta loitre şi pripelece, ca să de năvală să saie preste zâdi.* NECULCE, L. 286. *Scările de asediu erau gata: imitate după acele întrebuinţate atunci în Germania, ele conservară în limba noastră militară până şi numele lor cel nemţesc: „loitre".* HASDEU, I. V. 103. *Domnitorul cu oastea lui a încunjurat Caşinul, poruncind oştirii să taie lemne ca să facă loitre şi prepelece pentru a da năvală.* ARHIVA, I, 91, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET, TAMÁS, ET. WB.

2. (Prin Transilv. şi prin vestul Mold.) Scară **(I 1).** *Pune loitrea la pod.* MÂNDRESCU, L. P. 110, cf. CHEST. II 219/274, ALR II/I MN 134, 3887/228, 235, com. din MONOR – REGHIN, A V 33, 35. *Pune loitrea la şopru.* MAT. DIALECT. I, 179. ✧ E x p r. (Prin Transilv.) **Acum mă cobor pe loitre,** formulă ironică prin care cineva refuză să facă ce i se cere. Cf. MAT. DIALECT. I, 179. *Ajută-mi să strâng frânul. – Acum mă cobor pe loitre.* ib. ✦ P. r e s t r. (Prin Transilv.) Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai scării **(I 1),** în care intră fusceii; carâmb. Cf. ALR II/I MN 134, 3 888/250, 310, ALRM II/I h 343, A I 31.

3. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale carului sau ale căruţei, în formă de scară **(I 1),** care se sprijină în partea de jos pe vârtej şi pe perinoc **(I),** iar în partea de sus se prinde de leuci; (popular) draghină, (regional) loitrană, loitrar **(I 1),** loitrete **(2).** Cf. KLEIN, D. 371, 372. *Maistorul nu-i găteşte lui... roate, loitre şi osii,... ci îl învaţă cum să poată el singur a face de acelea.* PETROVICI, P. 76/22, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 572²/34, POLIZU, I. IONESCU, M. 711, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 176, LM. *În căruţă nu era nici scaun, nici fân, ci unul dintre porcarii unsuroşi mâna caii stând în picioare, iară ceilalţi doi şedeau pe leutrele vopsite în verde.* SLAVICI, O. I, 118. *Iau o rotilă de plug şi-o pun pe o loitră de car cu un capăt pe teleagă.* MARIAN, NU. 700. *Deasupra policioarei de pe osie, care se zice şi masă, se pune un ferchedeu la a cărui capete se pun stulpizi, ca să ţină lada sau loitrele.* LIUBA–IANA, M. 106. *Loitrele nu alcătuiesc decât părţile laterale ale carului.* DAMÉ, T. 11, cf. 7, 10, 15, ALEXI, W., TDRG. *Păreţii carului sunt constituiţi la căruţe prin draghine sau loitre.* PAMFILE, I. C. 133. *Rama de scândurele, aplicată deasupra osiilor, reprezintă loitrele.* PĂCALĂ, M. R. 423. *Îi pregăti merinde în traistă şi ea însăşi agăţă traista de loitră.* REBREANU, I. 454, cf. DR. II, 598, RESMERIŢĂ, D. *Smulgea o loitră de la o căruţă.* AL LUPULUI, P. G. 156. *Loitra are forma unei scări aşezată în lat.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Uite bâta mea: băgată colo sub loitra carului!* GALACTION, O. 289. *Printre loitrele căruţei, priveam ceaţa care plutea pe argintul apei.* VLASIU, A. P. 333. *Avem două loitre: câte una de ambele părţi.* PRIBEAGUL, P. R. 86. *Se înţepeni în mâni cuprinzând loitrele şi se întoarse în poziţia cea bună, încredinţând... lui Dumnezeu zilele şi oasele sale.* SADOVEANU, O. X, 192, cf. SCRIBAN, D., LTR. *Unde urcuşul se dovedea anevoios, mai ajutam şi noi bietului dobitoc, împingând de loitre.* BLAGA, H. 53. *Omul nu căzu, că se sprijini cu mâna de loitra carului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 241. *S-a întors cu carul acasă încărcat cu porumb până la loitre.* STANCU, D. 74, cf. LTR². *Moromete... o vedea doar cum se ţine cu mâinile de loitră şi calcă prea aproape de roată.* PREDA, M. 71. *Câini lătrând înfuriaţi trăgeau de lanţul care-i lega de loitre.* T. POPOVICI, S. 345, cf. CIORĂNESCU, D. ET. *Sta răzimată de loitră, cu mâinile împreunate la piept.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 195, cf. TAMÁS, ET. WB., M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., H II 117, 245, IV 56, 139, 156, V 72, 83, VII 184, XI 283, XII 140, 204, 261, XVI 10, XVII 8. *Dumnezeu... a luat carul, l-a desfăcut în bucăţile din care era făcut şi a scos afară parte cu parte:... loitrele cu inima, scaunul, vârtejul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 61, cf. 348. *După ce-o uns osia, împinge plesna de la umere la loc, bagă roata, pune plesna de la cap şi vâră lioca cu capul de sus în belciugu de la lioitre.* BREBENEL, GR. P. *L-or legat cu mânile între roate la loitră şi l-or bătut peste cap.* GRAIUL, II, 114. *M-am culcat cu capu pă loitre.* BL III, 163, cf. GREGORIAN, CL. 59, BUL. FIL. VI, 228, ALR I 819, ib. 833, ALR II 5 231/95, 228, 260, 812, 836, 848, 872, 876, 886, 899, ib. 5 232/105, A II 8, 12, V 14. *Să rămâie un odolean, Să-mi fac de-un cărucean Cu roate de magheran, Cu loitrele de plop.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 100, cf. NALR–O III h 388, ib. IV h 653.

4. (Regional) Îngrăditură compusă din drugi şi pretce care se fixează pe podul¹ **(IV 4 d)** carului, pentru a transporta snopi, fân etc.; (regional) corlată, loitriţă **(3).** Cf. H III 72, VAIDA, A I 21.

5. (Prin Bucov.) Grătar pentru nutreţ fixat de peretele grajdului, deasupra ieslei; loitrar **(I 4).** *Să pune de sară fân în loitră pentru vite.* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI, CHEST. II 419/241, ALR I 819/385, ALR SN II h 316, ALRM SN I h 200. ✦ (Regional) Instalaţie prin care se aruncă în grajd nutreţul, ca pe un scoc, din pod în iesle (Marginea – Rădăuţi). Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

6. (Regional) Scară **(I 1)** (la moară) (Topliţa). Cf. ALR SN I h 173/228.

7. (Prin Transilv.) Suport în formă de scară, care se agăţa de grinzi în vechile case ţărăneşti şi de care se atârnau cărnuri şi cârnaţi. *În casele mai vechi, de sub tavan, legat de grinzi, atârnă un stativ... numit loitră, de care se atârnă cărnuri şi cârnaţii.* VUIA, Ţ. H. 115.

8. (Prin Munt.) Fiecare dintre cele două stinghii transversale legate cu tei de mâinile¹ cutiţei (v. m â n ă¹ **II 13)** la leasa de pescuit. *Tălpile saltelei au fiecare la partea superioară, pe toată lungimea lor, o serie de 12 găuri... în care intră capetele unor pari de câte 3–4 m lungime, numiţi mânile cutiţei...; de aceste mâni sunt*

legate cu tei două leaţuri transversale numite loitre. ANTIPA, P. 613, cf. CL 1971, 275.

– Accentuat şi: *loítră.* SCRIBAN, D., H V 83, RĂDULESCU-CODIN, Î. 348, ALR I 819, ib. 833/18, 746, ALR II 5 231/848, 872, 886, 899, ib. 5 232/848, 872, 876, 886, 899, NALR–O III h 388, ib. IV h 653. – Pl.: *loitre* şi (regional) *loitri* (ALR I 819/122, 170, 214, 295, 308, 320). – Şi: (regional) **lóitre** (pl. şi *loitri,* MAT. DIALECT. I, 179), **leutră, leóitră** (H III 72, scris şi *lioitră),* **lióitre** (ALR I 819/158, 166, 249, 251, 315, pl. *lioitre* ib. 819/249, 251, 315 şi *lioitri* ib. 819/158, 166), **liótră** (POLIZU), **lóintră** (H VII 184), **lúitră** (ib. II 254) s.f.

– Din germ. dial. **loitr** (= *Leiter*), sb. **lojtra,** ucr. **лойтра,** magh. **lajtra.**

LÓITRE s.f. v. **loitră.**

LOITRÉT s.m. v. **loitrete.**

LOITRÉTE s.m. (Prin Olt.) **1.** Fiecare dintre cei doi carâmbi (de sus şi de jos) ai loitrei **(3);** (regional) loitrar **(2).** *Carâmbul de sus, suletele, loitretul, drăghinarul de sus, drucul de sus sau carângul.* DAMÉ, T. 10, cf. 15, TDRG, PASCU, S. 39. *Lemnele cele lungi se numesc carâmbi, suleţi, loitreţi, drugi, druci sau carânghi şi sunt: unul jos, care se reazimă pe scaun şi vârtej, iar altul sus, care se reazimă pe lioici.* PAMFILE, I. C. 133, cf. H IX 18, IORDACHE, M. E. 97, DSR, NALR–O IV MN 257, 2 115/949, 957, 962.

2. Fiecare dintre cele două loitre **(3).** Cf. NALR–O III h 388.

– Pl.: *loitreţi.* – Şi: **loitréţ, loitrét** s.m.

– **Loitră** + suf. *-ete.* – **Loitreţ:** sg. refăcut după pl.

LOITRÉŢ s.m. v. **loitrete.**

LOITRÍŢĂ s.f. **1.** (Regional) Diminutiv al lui l o i t r ă **(2)** (Monor – Reghin). Cf. GLOSAR REG.

2. (Prin Transilv.) Fiecare dintre cele două loitre **(3).** Cf. ALR I 819/266, 355.

3. (Prin Transilv.) Fiecare dintre cele două bare lungi de lemn care se fixează peste capetele curmezişurilor, paralel cu loitrele **(3),** pentru a transporta snopi, fân, scânduri etc. Com. din RUPEA, GREGORIAN, CL. 59, ALR SN I h 63, ALR II 5 231/272, MAT. DIALECT. I, 212.

4. (Prin Transilv.) Fiecare dintre cele două prăjini care servesc la căratul căpiţelor de fân până la locul unde se clădeşte claia. Cf. CONTEMPORANUL, VII, 69, BRAN, S., ALR SN I h 130/272.

– Pl.: *loitriţe* şi *loitriţi* (ALR II 5 231/272, ALR SN I h 63/272). – Şi: **leoitríţă** s.f. Com. din RUPEA.

– **Loitră** + suf. *-iţă.*

LÓITRU s.m. v. **lotru.**

LOJ s.n. v. **lojă.**

LOJÁR s.n. (Prin Mold.) Culcuş (de lup). Cf. DA II_2, 240. *Când lupul se deşteaptă din somn, din lojarul său, cu gura închisă, se zice că nu poate mânca deloc vite în acea zi.* ap. PAMFILE, S. T. 118, cf. PORUCIC, E. 473.

– Pl.: ?

– Din ucr. **ложе** „culcuş", adaptat după *cuibar.*

LÓJĂ s.f. **I.** (Adesea determinat prin „masonică") Asociaţie de francmasoni; loc unde se desfăşoară întâlnirile membrilor unei asemenea asociaţii. *Doao urzăli de lojuri deosăbite de cele care le-au dat scriitorul catehizmului, aceste eu am socotit că nu trebuie să le las.* GHERASIM, T. $11^v/9$. *Pentru aceasta nu-l lua afară din loj.* id. ib. $45^r/8$, cf. $182^r/1$. *Doftor şi francmason, unul din cei precinstiţi a celor 22 de lojuri, aşăzat în Paris* (a. 1787). CAT. MAN. II, 175. *Aseară am fost la loja masonică unde fu primirea Creţeanului.* C. A. ROSETTI, N. I. 182, cf. 52. *Aproape doi ani cât a stat în Germania şi puţin în Viena, s-a făcut şi membru într-o lojă de murari liberi.* BARIŢIU, P. A. I, 499, cf. STAMATI, D. *Era iniţiat în societăţile francmasonice, judecând după intimitatea sa cu doctorul Tavernier, venerabilul logei din Bucureşti.* GHICA, S. 332, cf. LM, MAIORESCU, D. I, 100. *Mereu îmi dă zor să mă-nscriu şi eu numaidecât în Loja 3 a Bunilor Templieri.* CARAGIALE, O. VII, 232, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Odată cu noi a plecat cuvântul către toate lojile dinspre răsărit, ca să ne dea pe loc ajutorul de care avem nevoie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 117, cf. 118. *Le arată că în lojile masonice sunt mulţi negustori din lumea întreagă, la care ei se vor putea adresa ca la nişte fraţi.* V. ROM. decembrie 1954, 91. *Prin descinderile în lojile masonice s-au descoperit... documente care arătau că mulţi demnitari în funcţiune se adunau în loji.* PREDA, DELIR. 295, cf. 212, M. D. ENC., DEX, DN^3. (F i g.) *Ca societate secretă, slujnicăria are maeştrii ei, lojile... ei.* FILIMON, O. I, 371.

II. 1. (Adesea cu determinări care arată destinaţia) Încăpere de mici dimensiuni sau gheretă situată în apropierea intrării unor clădiri şi destinată unor servicii de pază sau de îndrumare a publicului. *Cetăţeanul portar reintră în loja sa înălţând din umeri.* BARONZI, I. G. 84/29, cf. 192/8. *O portiţă, mai lipită de lojea portarului, era pentru trecerea oamenilor curţii.* id. C. III, 196/14, cf. ŞĂINEANU. *Trecând pe lângă loja portarului, Anna luă numărul camerii lui.* D. ZAMFIRESCU, A. 182, cf. MINERVA, CADE, LTR^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3.

2. Fiecare dintre compartimentele cu un număr redus de locuri, situate pe unul sau pe mai multe rânduri în jurul unei săli destinate spectacolelor, dezbaterilor publice etc. *Au fost de două ori la teatru..., unde li s-au dat lojii cu totul deosăbite.* AR (1829) $247^1/26$, cf. I. GOLESCU, C. *Îţi voi trimite biletul lojii mele.* HRISOVERGHI, A. 80/23. *Ochii tânărului... se opriră pe o frumoasă figură a unei femei... din lojă, aplecată şi aţintită cu totul asupra ştenii.* GTN (1836), $35^2/33$. *Persoanele care au făcut cerere a li se păstra lojile sânt poftite de a lua a lor bileturi.* AR (1837) $394^1/28$, cf. $394^1/23$. *Directorul... a fost silit odată a să ruga de toţi cei ce privea în partere, în loji şi în galerii ca să înceteze a fumega tabacul.* F. DUM. I, $96^2/3$. *Dacă mă duc câteodată la teatrul franţuzesc..., sânt norocit dacă am cheltuit numai douăzăci de lei şi încă nu mă duc în lojii.* KOGĂLNICEANU, S. 79, cf. 97, VALIAN, V. *Aceste toate le vinzi ca să strângi bani..., să ai cu ce lua o lojie*

de rândul întâi la teatrul francez. DACIA LIT. 34/30. *Loja este a mea, şi eu pociu să iau în dânsa pe cine vreau.* FM (1840), 311[1]/3. *Am auzit că lojile le-au vândut mai toate.* PR. DRAM. 194. *Sub guvernul fanarioţilor, într-un teatru larg, cu trei rânduri de loge, se schiţa ideea de un teatru naţional.* FM (1845), 124[1]/24. *La ipodrom, apartamentele lor se găseau în dreapta lojei împărăteşti.* ib. (1846), 230[2]/36. *La fiecare lature ale acestui local cercular, se vede tribune sau lojii spre trebuinţa comisarilor preţeluitori şi a strigătorilor lor.* CODRESCU, C. II, 208, cf. NEGULICI, 246/30, STAMATI, D. *Unii dintr-înşii aveau corturi în care se aşezasă... ca în cele întâi loje a reprezentaţiei teatrale.* CALENDAR (1856), 46/10. *Câţi săraci am putea face fericiţi cu abonamentul unei loje la teatru...?* NEGRUZZI, S. I, 253. *Întâia lui treabă este... să-şi cumpere ochilari sau lornetă cu care să uită seara obrăzniceşte prin toate lojele teatrului.* id. P. T. 286. *Când sună în teatruri orchestre sgomotoase Şi-n loji ovale şiruri, prin lustruri luminoase Se-mplânt pe albe sânuri zambile, amarant.* BOLLIAC, O. 70. [Era] *un teatru în toată forma, cu parter, cu stale, cu scenă şi cu mai multe rânduri de loje.* GHICA, S. 44. *Sala teatrului... avea trei rânduri de loji tapetate cu postav roşu.* FILIMON, O. I, 226. *Privea prin toate logile ca să găsească vreo frumuseţe necunoscută încă de dânsul.* id. ib. 228, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Noi ceilalţi profităm cu modestie de lojele curţii, care sânt cele mai bune.* BARONZI, M. I, 186/19. *Nu trecură zece minute şi-n loje se prezintă un cavaler.* ALECSANDRI, O. P. 131. *Toate lornetele din sală se ţintiră spre acea lojă.* id. ib., cf. COSTINESCU, LM. *Era gândul de a face la teatru o reparaţiune radicală, de a se preschimba rândurile lojelor.* MAIORESCU, D. I, 277. *Domnitorul fiind rezemat cu mâinile de rezemătoarea din afară a lojei, au deschis plicul.* LĂCUSTEANU, A. 75. *Aseară v-am zărit într-o lojă, pe care o ocupaţi la reprezentaţia de binefacere dată în folosul săracilor.* EMINESCU, O. XV, 1 227. *Când să se ridice perdeaua, unul din loja din dreapta a galeriei începe să strige vesel pe altul din loja opusă.* CARAGIALE, O. I, 13. *Orice gazetar... se bucură şi de câte o loje tot fără bani.* id. ib. V, 244. *Piesa e foarte-aplaudată... Dar lojile sunt goale sau date fără plată.* MACEDONSKI, O. I, 49. *Săptămâna trecută l-am văzut la teatru, dichisit, pomădat, tăia cu ochii damele din loji.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 152. *Ar trebui să se ia pentru loji măsurile pe care jandarmii le iau pentru câte un „cetăţean turmentat" de la galerie.* BACALBAŞA, S. A. I, 290, cf. DDRF. *S-aprinde un rând întreg de lumini electrice... pe dinaintea celor trei rânduri de loji.* SP. POPESCU, M. G. 87, cf. ENC. ROM. *Din act în act mai mult avânt Şi privitorii-n loje sunt Frapaţi.* COŞBUC, P. II, 256, cf. BARCIANU. *Lojile sunt în adevăr goale.* SĂM. IV, 162, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, BASSARABESCU, S. N. 46, CADE. *Eram într-o seară la teatru, în lojă cu mama, sora şi mătuşa logodnicului meu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 75. *Vremea a adus în fotoliile de orchestră şi în loji spectatori mai puţin veliţi.* C. PETRESCU, C. V. 79. *Din semiîntunericul încăperii se înălţa răcoarea..., înviorând obrajii cucoanelor şi clătinând broderiile din loji.* KLOPŞTOCK, F. 93. *L-a văzut din lojă, la Opera de Stat din Viena.* A. HOLBAN, O. II, 76. *Apariţia ei în lojă solidariza ochii galeriei cu binoclurile lojelor.* TEODOREANU, M. II, 70. *Preţurile erau cam pipărate: un galben loja din rândul întâi.* C. GANE, TR. V. 396. *Duminica trecută, pe când mă uitam în sală, văd într-o lojă o doamnă frumoasă.* SADOVEANU, O. XVII, 106. *Loja de la Operă îmi aduce aminte de Manet.* JUN. LIT. XXVIII, 32, cf. SCRIBAN, D. *Şeful de cabinet... i-a oferit gratuit loja de la galerie.* ARGHEZI, S. XV, 124. *Punea note, oral, la actori, prilej de prezentare a unora în lojă.* CĂLINESCU, B. I. 397. *Schiller... asistă dintr-o lojă... la desfăşurarea piesei.* VIANU, L. U. 306. *Doctorul... fu văzut în loja de onoare.* STANCU, R. A. II, 334. *Am reţinut două loji pentru oficiu.* VINEA, L. I, 81, cf. LTR[2]. *Jur-împrejurul sălii se vedeau un fel de loji, separeurile.* PREDA, DELIR. 110. *Ofiţerul sări în picioare, ieşi din lojă şi în foyer îşi trase un glonte în piept.* T. POPOVICI, S. 238, cf. DER, CL 1963, 170, CIORĂNESCU, D. ET., L. ROM. 1964, 286, IL mai 1965, 37. *În 1872, actorul focşănean... îşi înzestrează oraşul natal cu o sală de spectacole, având două rânduri de loji, stal şi galerie.* IST. T. II, 49. *Loja oficială... are acces direct din exterior.* CONTEMP. 1971, nr. 1287, 4/4. *Dostoievski comentează de unul singur spectacolul, aşezat cumva într-o lojă incomodă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 28/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], SCL 1985, 189. ◇ *Loja orchestrei* = spaţiul dintre scenă şi primul rând de scaune, situat sub nivelul scenei şi, de obicei, sub planşeul sălii, unde stă orchestra la spectacolele acompaniate de muzică; fosa orchestrei. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Mai ales la pl.) Totalitatea persoanelor care se află într-o lojă **(II 2).** *Mearsă la un teatru cu măimuţa sa..., care prin o perspectivă ochea la loje şi pe parter.* FM (1840), 310[2]/32. *Fericita copilă... se prezintă cu modestie, salută lojele şi parterul, zâmbindu-le graţios.* ALECSANDRI, O. P. 131. *Cei doi soţi răspundeau râzători pe deasupra capului meu lojii în care se aflau părinţii Voicuţei.* MIHĂESCU, D. A. 219. *În timpul jocului meu, foarte simplu şi schiţat cu câteva slabe linii, lojile, stalurile, galeriile şi parterul urlau de plăcere, în picioare.* ARGHEZI, S. XV, 10. ✦ (Învechit, rar) Fiecare dintre încăperile de mici dimensiuni, amenajate în interiorul unui teatru, în care se îmbracă şi se machiază actorii; cabină. Cf. COSTINESCU, CADE, LTR[2].

3. (Învechit, rar) Cuşcă pentru animalele dintr-o menajerie. *D. Martin a intrat în loja (colivia) tigrului cu mâna plină de sânge.* CR (1833), 11, cf. COSTINESCU.

III. P. a n a l. **1.** (Bot.) Cavitate, compartiment în interiorul unui ovar al unui fruct sau al unei antere. *Fructele... au forme variate şi neregulate; în interior spre bază sunt împărţite în două loji, iar către vârf devin uniloculare.* ENC. AGR. I, 637, cf. LTR[2]. *Păstăi erecte... cu disepiment dorsal, împărţind păstaia în două loje.* FLORA R.P.R. V, 307, cf. 293. *Fiecare loje cu 2 placente, multiovulate.* ib. 469. *La fructul matur lojele se desfac începând de la bază în sus.* PRODAN–BUIA, F. I, 95, cf. 236, 320. *În interiorul lui se găseşte o cameră sau mai multe, care se numesc loji.* BOTANICA, 70, cf. DEX, DN[3], D. ENC. ✦ Fiecare dintre cele două părţi ale staminei, care conţin polenul. *Partea din stamină în formă de sac, care conţine polenul. Se compune din conectiv şi 2 loji.* ENC. AGR. I, 254. *Lojele anterelor obtuze în partea inferioară.* PRODAN–BUIA, F. I. 430, cf. DER, M. D. ENC, DEX.

2. (Anat.) Cavitate în care se află un organ intern sau o altă formație anatomică. *Abces al lojelor mandibulare.* A. POP., CHIRURG. 300, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC.

3. (Zool.) Fiecare dintre compartimentele, despărțite prin septe, din interiorul cavității interne cu funcție digestivă, la animale din încrengătura celenteratelor. *Cavitate digestivă* [la actinie]... *prezintă pereți despărțitori numiți septe, care o împart în cămăruțe anumite loji.* ZOOLOGIA, 22. *Fiecărei loji îi corespunde în afară un tentacul.* ib. 23.

– Pl.: *loji* și (ieșit din uz) *loje.* – Și: (învechit) **lójie** (pl. *lojii*), **lóge** (pl. *loge, logi)* s.f., (învechit, rar) **loj** (pl. *lojuri*) s.n.

– Din fr. **loge.**

LOJĂSNĂ s.f. v. **lojesnă.**

LÓJBE s.f. pl. v. **lob[1].**

LOJEÁSCA s.f. art. v. **lăzească.**

LOJÉSNĂ s.f. (Învechit) Uter; mitră[2] **(1).** *Sfânt Domnului cheamă-se tot născutul unul dentâi, ce-i desfăcea lojesna.* CORESI, EV. 520. *Sfințește-mi tot dentâiul, unul născut, desfăcându-i lojăsna în feciorii lui Izrail.* id. ib. 517, cf. DHLR II, 513, T. PAPAHAGI, C. L.

– Și: **lojăsnă** s.f.

– Din slavon. **ложесьно.**

LÓJIE s.f. v. **lojă.**

LOJNIȚÁR s.m. (Transilv.) Persoană care împletește lese. Cf. CIHAC, II, 177, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *lojnițari.* – Și: **lozniță̂r** s.m. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– **Lojniță** + suf. *-ar.*

LÓJNIȚĂ s.f. (Mold. și nordul Transilv.) Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele, cașul etc.; p. ext. (și în sintagmele *lojniță de piatră, lojniță-n pământ,* com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI) cuptor (sau groapă) peste care se pune această leasă. *I-au aprins și niște lozniț[i] cu poamil[e] ce era pe lozniț[ă]* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 258. *Aceste rădăcini le usucă la foc pe lozniță.* IST. AM. 81[v]/14. *Prúni a căror roadă... parte se usucă și se afumă la lozniță.* I. IONESCU, P. 352. *Locuitorii* [continuă] *să usuce și perje la lozniță.* id. D. 200, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 177, DDRF, GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T.[2] 37, BARCIANU, ALEXI, W, TDRG. *Sub lemne se face un cotlon ca la lozniță.* PAMFILE, I. C. 174. *Losnița se face de către gospodarii cari au perji mulți.* id. ib. 233, cf. 490. *Drept uscătoare ieftină, dar proastă..., găsim... lojnița (coșul de uscat, leasa de poame).* COMȘA, N. Z. 56, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Rădăcinile de nalbă mare... se usucă încet, la un cuptor, așa cum s-ar usca prunele pe lojniță.* VOICULESCU, L. 197, cf. SCRIBAN, D. *Amenajarea de loșnițe în regiunile producătoare de prune.* SCÂNTEIA, 1950, nr. 2 789, cf. M. D. ENC., DEX, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI și din MARGINEA – RĂDĂUȚI, CHEST. II 70/253a, ib. 439/170, 227, VIII 98/7, ALR I 873/614, A V 14, VI 19, 26, FOLC. MOLD. II, 788. ✧ (Regional) *Prune de lojniță* = soi de prune târzii (folosite, probabil, pentru a fi uscate sau afumate) (Somova – Tulcea). Cf. ALR II 6 082/682.

– Pl.: *lojnițe.* – Și: **lózniță** (pl. și *lozniți*), **lósniță, lóșniță** s.f.

– Din ucr. **лозниця.**

LOLACHÍU s.n. v. **liliachiu.**

LÓLĂ[1] s.f. **1.** (Prin Transilv. și Ban.) Termen de respect folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o soră (VICIU, GL.) mai mare; lală. V. l e l e, ț a ț ă. Cf. ANON. CAR., SCRIBAN, D., SCURTU, T. 282. *Tu lolă, adă o țâră de apă.* VICIU, GL.

2. (Regional; depreciativ) Epitet dat unei femei proaste (VICIU, GL.) sau neîngrijite, urât îmbrăcate (SCRIBAN, D.). *Ești ca o lolă.* VICIU, GL.

– Pl.: *lole.*

– Cf. l a l ă.

LÓLĂ[2] s.f. (Regional) Ciorbă sau supă de post (Boșorod – Hațeg). *Zămuri de post:... lola de sămânță de curcubătă.* CHEST. VIII 33/5.

– Cf. l o l o t ă[1].

LOLĂÍ vb. IV v. **lălăi.**

LOLĂNDRÓS, -OÁSĂ adj. (Prin sudul Transilv.; mai ales despre femei) Care poartă haine largi, care se îmbracă fără gust. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 87.

– Pl.: *lolăndroși, -oase.*

– **Loleandră** + suf. *-os.*

LÓLĂTĂ s.f. v. **lolot.**

LOLEÁNDRĂ s.f. (Prin nordul Munt.) Haină largă și lungă până în pământ; (regional) laibăr. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 47.

– Pl.: *lolendre.*

– Cf. b u l e a n d r ă.

LOLÉTE s.m. (Regional) Epitet (depreciativ) pentru un om mare, voinic și prostănac (Domașnea – Băile Herculane). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.

– **Lolă[1]** + suf. *-ete.*

LOLLÁRZI s.m. pl. (Ist.) Participanți la mișcarea țărănească în secolul al XVI-lea din câteva țări din Apusul Europei, îndreptată împotriva Bisericii Catolice. Cf. DN[3], DEXI.

– Din germ. **Lollarden.**

LOLOÁȚĂ s.f. (Regional; mai ales la pl.) **1.** Lațe de păr nepieptănate, încâlcite, murdare. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DR. X, 293. ✦ (Prin nord-vestul Munt.; depreciativ) Femeie neîngrijită, dezordonată, murdară. Cf. UDRESCU, GL. *A umbla loloață.* id. ib. ✦ (Regional; în forma *loloț)* Termen de adresare către o fetiță cu părul zbârlit, ciufulit. Com. din FĂGĂRAȘ. *Taci, loloțule, nu te mai băga și tu în vorba noastră!* ib.

2. Smocuri de lână care se desprind din blana oilor (mai ales când năpârlesc). *Loloții... se desprind din lână și se prind prin spini.* PAMFILE, I. C. 5, cf. CADE. *Pică loloațe de pe ea.* VICIU, GL. ✦ (Regional) Fire lungi de lână care ies dintr-o țesătură (Gura Sărății – Buzău). *Saricǎ cu loloațe lungi.* ALR II 3 333/728.

3. (Prin sud-vestul Transilv.) „Nimicuri, înnodături, încâlciturí". VICIU, GL.

– Pl.: *loloațe.* – Și: **lolóță** s.f., **lolóț** (pl. și, m., *loloți)* s.m., s.n.

– Cf. l a ț e.

LOLOÁZĂ s.f. (Regional) Gălăgie, larmă. Cf. ALEXI, W.

– Cf. l o l o t.

LÓLOT s.n. (Prin Transilv.) **1.** Zgomot confuz de voci; gălăgie, larmă; strigăte, țipete. *De lolot, uiete și strigăte Suna împrejur locurile toate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 205, cf. LB, ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 164, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 11, ALR II/I h 28/310, TEAHA, C. N. 239. ✦ (Regional) Hohot de râs (Lăureni – Târgu Mureș). *Râd cu lolot.* ALR I 70/231.

2. (În forma *lolotă)* Bâlbâială, gângăveală; bolboroseală. *Vra bietul atunci ceva să zică, Dar numa lolotă neînțeleasă S-aude, căci limba nu-i răspică Niciun cuvânt cu vreo noimă aleasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 419, cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *lolote.* – Și: **lólotă** (POLIZU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., ALR II/I h 28/310, TEAHA, C. N., accentuat și *lolótă* ALEXI, W.), **lólătă** (LM) s.f.

– Formație onomatopeică.

LÓLOTĂ[1] s.f. (Prin Munții Apuseni) Rachiu slab, de proastă calitate; poșircă **(2)**. Cf. PAMFILE, I. C. 225, CADE, FRÂNCU–CANDREA, M. 102.

– Cf. l o l ă[2].

LÓLOTĂ[2] s.f. v. **lolot.**

LOLOTÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Transilv.) **1.** A face gălăgie; a striga, a țipa[1] **(1)**; a lărmui. Cf. LB, ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 164, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., SCL 1984, 502.

2. (Învechit, rar) A bâigui, a bolborosi. Cf. PONTBRIANT, D.

– Prez. ind.: *lolotesc.*

– V. **lolot.**

LOLOTÍRE s.f. (Prin Transilv.) Acțiunea de a l o l o t i și rezultatul ei; (rar) lărmuire. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

– Pl.: *lolotiri.*

– V. **loloti.**

LOLÓȚ s.m., s.n. v. **loloață.**

LOLOȚÁTĂ s.f. (Regional) Nume dat unui soi de struguri albi (Pietroasa de Jos – Mizil). *Pe aici sunt diferite feluri de struguri... tămâioasă, băsicată, lolo-țată, scăiancă... Aceștia toți sunt struguri albi.* H II 165.

– **Loloață** + suf. *-at.*

LOLÓȚĂ s.f. v. **loloață.**

LOLOȚÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Regional; despre firele de lână) A (se) încâlci, a (se) înnoda. Cf. CADE. *Lâna s-a loloțit.* VICIU, GL. ✧ P. e x t. (Depreciativ) *Ce tot loloțești acolo?* id. ib.

– Prez. ind.: *loloțesc.*

– V. **loloață.**

LOLOȚÍT, -Ă adj. (Regional) Încâlcit, înnodat. *Scoaterea canurei din pieptene cu ciupirea se face greu și canura ieșită este loloțită.* PAMFILE, I. C. 8.

– Pl.: *loloțiți, -te.*

– V. **loloți.**

LOM[1] s.n. **1.** (Prin Ban., Olt., nordul Transilv., Maram. și Bucov.) Morman de arbori doborâți, de crengi uscate și rupte căzute pe pământ, grămadă de vreascuri. Cf. ANON. CAR., CL 1961, 221, CL 1968, 70, ib. 1973, 43, GĂMULESCU, E. S. 148, com. LIUBA, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI. *Dacă i trece izvoru..., acolo-s mult'e lomuri doborâț de vânt.* T. PAPAHAGI, M. 166. *Mai adună acum și lomurile, dacă ai terminat lemnele.* SUFL. OLT. I, 24. *Să aduceți lemne de brad și lomuri ca să faceți un foc foarte mare.* CHEST. V 180/32, cf. ARVINTE, TERM., LEXIC REG. 104. *S-o dat ș-o făcut o colibuță... de lomuri.* O. BÎRLEA, A. P. I, 366. ✦ (Adverbial) Culcat la pământ; făcut grămadă. Cf. NOVACOVICIU, C. B. 13. ✧ (Prin analogie; cu referire la persoane) *Să-l vezi fără suflare, Aducându-l lom pe poartă.* CONV. LIT. XXVII, 58. ✧ E x p r. (Regional) **A fi lom de ostenit** sau **a fi obosit lom** = a fi foarte obosit, extenuat. Com. din ORAVIȚA. *Mi-s lom de ostenit.* ib., cf. L. ROM. 1991, 306. (Regional) **A merge lom** = a merge în dezordine, la întâmplare. Com. din STRAJA – RĂDĂUȚI. (Prin sud-vestul Transilv.) **A se face lom de friguri** = a slăbi de puteri, a se vlăgui. Cf. H XVIII 315. ✦ (Prin Bucov., Olt. și Maram.) Îngrămădire de bușteni, de crengi, de vreascuri, amestecate cu pietre și mâl, aduse de șuvoaiele ploilor sau de viiturile apelor. Com. din STRAJA – RĂDĂUȚI, CHEST. IV 59/840, MAT. DIALECT. I, 260, GLOSAR REG. 65, NALR–O II h 334, ALR–M III h 679. ✦ (Prin nord-vestul Olt.) Gard făcut din crengi rupte, din mărăcini. Cf. BUL. FIL. VI, 228, GĂMULESCU, E. S. 148, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI, GR. S. V, 121.

2. (Prin Ban., Bucov. și Olt.) Pâlc de arbori tineri, de arbuști deși în pădure, cu crengile împletite unele într-altele (care încurcă exploatarea lemnului). Cf. GĂMULESCU, E. S. 148, 149, LEXIC REG. 104.

3. (Prin Ban.; în forma *lomură)* Impuritate, gunoi. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120. *Laptele-i plin de lomuri.* id. ib. ✦ Fir de praf, de murdărie, de gunoi intrat în ochi. *Mi-a picat un lom în ochi.* Com. din ORAVIȚA, cf. ALRM II/I h 12, ALR II/I MN 4, 6 826/2, 29.

– Pl.: *lomuri* și *lomure.* – Și: **lómură** s.f., **lómburi** s.n. pl. (ALR–M III h 679/236), **holm** (ARVINTE, TERM.) s.n.

– Din sb. **lom,** ucr. **лом.** – **Lomură:** sg. refăcut după pl.

LOM[2] s.n. Drug de fier, cu un capăt lat și ascuțit, cu care se sapă gropi în pământ, se sparge piatra ori se scoate din piatră pavaj sau care se folosește la urnitul și

transportul greutăţilor; raz[1] **(1).** Cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 305. [Omul] *scoate chiatrî..., lăsa lomu şî sî duše şî li-aduše apî, mâncari.* ARH. FOLK. IV, 172, cf. 222, ALR I 1 830/940. ✦ Rangă specială de oţel folosită în lucrările de aşezare a şinelor de cale ferată. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *lomuri.*

– Din ucr. **лом.**

LOM³ s.n. (Prin Maram.) Grămadă de lucruri vechi, nefolosite, inutile; boarfe, catrafuse. Cf. TAMÁS, ET. WB., CL 1968, 70, ŢIPLEA, P. P. 112. *Spuńem, mamo, -ad'evărat, Cu ce apă m-ai scăldat? Cu apă d'e pă lomuri, Să-m petrec tăt în gânduri.* id. ib. 39, cf. LEXIC REG. 9.

– Pl.: *lomuri.*

– Din magh. **lom.**

LOMĂÍ vb. IV v. **lomui.**

LOMBÁGO s.n. v. **lumbago.**

LOMBALGÍE s.f. (Med.) Durere localizată în regiunea lombară, provenită dintr-o afecţiune a coloanei vertebrale lombare, a rinichilor, a organelor genitale feminine etc. V. l u m b a g o. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *lombalgii.* – Şi: **lumbalgíe** s.f. DEX, DN³.

– Din fr. **lombalgie.**

LOMBALIZÁRE s.f. (Med.) Anomalie a coloanei vertebrale, în care unele vertebre iau forma de vertebră lombară. Cf. DEX, DN³.

– După fr. **lombalisation.**

LOMBÁR, -Ă adj. Care se referă la regiunea şalelor (v. ş a³ **II**), care ţine de şale, din regiunea şalelor. *Artirile lombere... nasc din aortă.* KRETZULESCU, A. 365/3. *Vertebrele lombare se vor putea cunoaşte dupe lipsa acestor... caracteruri.* id. ib. 23/9, cf. I. IONESCU, V. 63, POLIZU, P. 24, 153, URSU, T. Ş. 231, PONTBRIANT, D., LM. *Masajuri sistematice... d-a lungul şi d-a curmezişul muşchilor lombari.* CARAGIALE, O. VII, 47. *Brâul are de scop principal... sprijinul muşchilor lombari (din şale).* MANOLESCU, I. 191, cf. ALEXI, W. *6 vertebre, numite vertebre lombare, formează baza regiunei şalelor.* ENC. VET. 6, cf. SCRIBAN, D. *Stiletul din regiunea lombară s-a găsit înfipt în epidermă.* CĂLINESCU, O. V, 330. *Sciaticul iese din al cincilea şi al şaselea segment lombar.* PARHON, O. A I, 23. *Durerile încep în regiunea lombară şi iradiază în jos.* BELEA, P. A. 174. *Dureri în abdomen şi regiunea lombară (şalelor).* ABC SĂN. 34, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *lombari, -e.* – Şi: (învechit) **lumbár** (PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.), **lombér** adj.

– Din fr. **lombaire.**

LOMBARD[1] s.n. (Ieşit din uz) **1.** Instituţie de credit care acordă împrumuturi având drept garanţie efecte publice (acţiuni, obligaţiuni, titluri de rentă etc.), obiecte de valoare etc. depuse ca gaj; casă de amanet, munte de pietate (v. m u n t e **4**). Cf. GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Împrumut care are drept garanţie efecte publice (acţiuni, obligaţiuni, titluri de rentă etc.) sau obiecte de valoare etc. depuse ca gaj. Cf. ENC. ROM. *Procentul pentru avansuri pe efecte se numeşte dobândă sau lombard sau chiar şi avans.* PANŢU, PR. 55, cf. 46, ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. III, 607, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *lombarduri.*

– Din germ. **Lombard**[geschäft].

LOMBÁRD[2], -Ă subst., adj. **1. 1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Lombardiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie care locuieşte în Lombardia. *Deosebirile dialectale sânt de tot însemnate, aşa că normanul nu înţelege pe gascon, lombardul pe locuitorul din Romagna.* XENOPOL, I. R. III, 56, cf. BARCIANU.

2. Adj. Care aparţine Lombardiei sau lombarzilor[2] **(I 1),** privitor la Lombardia sau la lombarzi; originar din Lombardia; caracteristic Lombardiei sau lombarzilor; (învechit, rar) lombardic, lombardicesc. *Oraşul Milan serbează al şaptelea centenar al victoriei de la Legnano... repurtate prin liga lombardă.* EMINESCU, O. IX, 114. *S-a păstrat... străvechea coroană de fier, coroană făcută după porunca unei regine lombarde.* CARAGIALE, O. IV, 48. *Medicul lombard Rosso... pune în primejdie prin stăruinţele sale suirea lui Mihnea, fiul lui Alexandru al II-lea, în tronul tatălui său.* XENOPOL, I. R. V, 24. *În dialectele alpine lombarde întâlnim formele „buč", „boš".* GR. S. I, 52. *Unii îşi dădeau cu părerea că vorbim spaniola..., alţii ne mutau pe câmpiile lombarde.* BLAGA, H. 198. *Adjectivele compuse care exprimă însuşiri legate de origine sau de loc... sunt frecvente mai ales din a doua jumătate a acestui secol: „Dicţionariu... lombardo-veneticesc".* FORM. CUV. I, 169, cf. 192. ✦ (Substantivat, f.) Dialect nordic al limbii italiene, vorbit în Lombardia. *Corespunzător... noţiunei de „turburare a sufletului, nemulţumire, nelinişte" în vechea lombardă şi aquilană.* GR. S. II, 3.

3. S.m. pl. (Învechit) Nume dat în Evul Mediu (iniţial în Franţa) negustorilor de origine italiană care făceau comerţ cu metale preţioase sau cu produse alimentare şi care împrumutau bani pe amanet. *La urmă au grozăvit-o cu totul prin amestecul de neguţitorie a uliţii lombardilor.* GHERASIM, T. 88[r]/8. *Lombarzii fură cei dintâi cari întroduseră comerciul de bancă în Francia.* ENC. ROM.

II. S.m. (Învechit) Longobard **(1).** *Lombardii au adus schimbarea cea mare în limba italiană, cu descălecarea lor în Italia.* MAIOR, IST. 275/2. *Lombardii, din limba sa cea nemţească, au ţinut datina de a sfârşire cuvintele în consonantă.* id. ib. 275/4. *Legătura lombardilor cu a franţozilor nu afla el folos a fi.* NICOLAU, P. II, 324/19. *Se apucă Iustinian d-a birui Africa şi Italia şi făcu ceea ce făcură şi franţezii... împrotiva vizigoţilor,... lombarzilor şi sarasenilor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 197/5. *Lombardii despre Baltica vin şi se aşază în Italia.* GENILIE, G. 17/1. *Cel din urmă rege gepid omoară pe Alboin, regele lombarzilor.* EMINESCU, O. IX, 1 110. *Lombarzii cheamă pe avari, cari esterminează o parte a naţiunii.* id. ib. XV, 1 109, cf. ŞĂINEANU.

– Accentuat şi: *lómbard.* DER. – Pl.: *lombarzi, -de* şi (învechit, m.) *lombardi.*
– Din fr. **lombard,** it. **lombardo,** germ. **Lombard.**

LOMBARDÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A depune, ca garanţie pentru un împrumut, efecte publice, obiecte de valoare etc.; a amaneta. *A lombarda înseamnează a lua un împrumut pe efecte publice ce se depun ca gaj.* PANŢU, PR. 54, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, M. D. ENC., DEX. *Din cele 2 466 de verbe neologice în „-a",... câteva se explică prin germană,... hibridiza, intabula, gira, lombarda.* SCL 1976, 488, cf. DN[3].
– Prez. ind.: *lombardez.*
– Din germ. **lombardieren.**

LOMBARDÁRE s.f. (Învechit) Acţiunea de a l o m b a r d a şi rezultatul ei; operaţie financiară care constă în acordarea unui împrumut garantat cu titluri de stat, cu obiecte de valoare etc. Cf. GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU. *Efectele publice, cotate la bursă, se potrivesc ca gaj sau amanet pentru lombardări.* PANŢU, PR. 54. *Negustorii puteau face împrumuturi garantate cu mărfurile lor. Bancherii care acordau aceste credite fiind italieni, operaţia a păstrat numele de lombardare.* OŢETEA, R. 61, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *lombardări.*
– V. **lombarda.**

LOMBÁRDIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Lombard[2] **(I 2).** *Înşală şi se înşală acel ce din limba lombardică şi furlană se sileşte a arăta însuşirea vechei limbi italieneşti.* BOJINCĂ, în MAIOR, IST. 36/33.
– Pl.: *lobardici, -ce.*
– Din fr. **lombardique.**

LOMBARDICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Lombard[2] **(I 2).** *Carl cel Mare... lipseşte de scaun pre craiul lombardicesc.* NICOLAU, P. II, 325/9.
– Pl.: *lombardiceşti.*
– **Lombard[2]** + suf. *-icesc.*

LOMBARTRÍE s.f. (Med.) Artroză a articulaţiilor vertebrelor lombare; lombartroză. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *lombartrii.* – Şi: **lumbartríe** s.f. DN[3].
– Din fr. **lombarthrie.**

LOMBARTRÓZĂ s.f. (Med.) Artroză a articulaţiilor vertebrelor lombare; lombartrie. Cf. DEX, DN[3], DOOM[2].
– Pl.: *lombartroze.*
– Din fr. **lombarthrose.**

LÓMBĂ s.f., adj. (Regional) (Vită) care are coarnele apropiate. Com. din COLEŞTI – VAŞCĂU.
– Pl.: *lombe.*
– Cf. l o m b u r i.

LÓMBE s.n. pl. (Anat.; învechit) Şale (v. ş a[3] **II**) (la om şi la animale); lumbus. *Diametru antero-posterior... este foarte mare la unghiul sacro-vertebral şi la lombe.* KRETZULESCU, A. 31/24. *Pielea spatelui şi a lombelor (cărnurile de pe şes).* I. IONESCU, D. 483, cf. DN[3], DEXI.
– Din fr. **lombes.**

LOMBÉR adj. v. **lombar.**

LOMBOSCIÁTICĂ s.f. (Med.) Durere lombară cu iradiere pe traiectul nervului sciatic. Cf. DEX, DN[3].
– Pronunţat: *-sci-a-.* – Gen.-dat.: *lombosciaticii.* DOOM[2].
– Din fr. **lombo-sciatique.**

LOMBOSTÁT s.n. Corset medicinal pentru imobilizarea regiunii lombare. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *lombostate.*
– Din fr. **lombostat.**

LÓMBOŞ, -Ă adj., s.m. **1.** Adj. (Regional; despre coama unui cal) Stufos. Cf. DR. V, 293, TAMÁS, ET. WB.
2. S.m. (Prin Transilv.) Nume dat unui bou (cu coarne mari). Cf. JAHRESBER. XII, 159, DR. V, 293, CHEST. V 76/1, cf. 76/8.
– Pl.: **(1)** *lomboşi, -e.*
– Din magh. **lombos** „rămuros, frunzos". Cf. l o m b ă.

LOMBOTOMÍE s.f. (Med.) Incizie a peretelui lojii lombare. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *lombotomii.*
– Din fr. **lombotomie.**

LOMBRICOÍD, -Ă adj. (Rar) **1.** Care are forma unui vierme. *Ascaridele lombricoide sau limbricii.* BIANU, D. S. 793.
2. Care este folosit împotriva limbricilor; de limbrici. *Viermifug lombricoid.* BIANU, D. S. 667.
– Pl.: *lombricoizi, -de.* – Şi: **limbricoíd** s.n. L. ROM. 1976, 536, 537.
– Din fr. **lombricoïde.** – **Limbricoid:** prin apropiere de *limbric.*

LOMBRICÓS adj. (Med.; învechit, rar) Care se referă la muşchii mici situaţi în palma mâinii sau în talpa piciorului şi care ajută la mişcarea degetelor. *Muşchii lombricoşi... slujesc a încovoia falanga dintâiu a degetelor.* KRETZULESCU, A. 222/20. ✧ (Substantivat, m.) *Lombricoşii de la picior sânt întocmai ca acei de la mână; adică se prind de tendoanele muşchiului încovoietor.* id. ib. 257/7.
– Pl.: *lombricoşi.*
– Cf. fr. l o m b r i c a l.

LOMBROZIÁN, -Ă adj. Care se presupune că este caracteristic pentru personalitatea psihică a criminalului, caracteristic antropologiei criminale. *Alt nebun,... alt farseur sau alt exemplar de criminal lombrozian, servit de inteligenţă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 299. *După înfăţişare se arăta ca un anormal. Un tip lombrozian.* VOICULESCU, P. I, 107.
– Pronunţat: *-zi-an.* – Pl.: *lombrozieni, -e.*
– Din it. **lombrosiano.**

LÓMBURI s.n. pl. v. **lom[1].**

LOMÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A frânge, a rupe. Cf. CL 1970, 52, 57, ib. 1973, 43.

– Prez. ind.: *lomesc.*
– Din sb. **lomiti.**

LOMÍT, -Ă adj. (Învechit, prin Ban.; despre copaci, crengi) Frânt, rupt şi căzut pe jos. *Prin pădurea încrucişată, lomită, cale făcând, apa le lua.* N. STOICA, în CL 1970, 57.
– Pl.: *lomiţi, -te.*
– V. **lomi.**

LOMOÍT, -Ă adj. v. **lomuit.**

LOMPÁŞ s.n. v. **lămpaş.**

LÓMPĂ s.f. v. **lampă[1].**

LOMPĂU[1] s.n. (Prin Transilv.) Felinar portativ care se poate ataşa la căruţe pe timp de noapte; (regional) lămpaş. *Pe uliţa mândri-i tină, Nu pot me' fără lumină; Pe uliţa mândri-i tău, Nu pot me' fără lompău.* ŞEZ. XIX, 175, cf. LEXIC REG. II, 81.
– Pl.: *lompăuri.*
– **Lompă** + suf. *-ău.*

LOMPĂU[2] s.n., s.m. (Prin Transilv.) **1.** S.n. (Bot.) Tigvă **(I 1a)**; tâlv **(1)** *(Lagenaria siceraria).* Cf. SCL 1959, 217, TAMÁS, ET. WB., ALR SN I h 200.
2. S.n., s.m. P. restr. Tigvă **(I 2)**, tâlv **(2)**; spec. tigvă (sau furtun) cu care se trage băutura din butoi. Cf. KLEIN, D. 372, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 512, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BL II, 59, SCL 1958, 97, ib. 1959, 217, TAMÁS, ET. WB., CABA, SĂL. 98, PAŞCA, GL., COMAN, GL. *Pepeni di-acei de lupou.* ALR SN I h 200/346, cf. ALR II 6 161/235, 325, 334, 346. *Tragi* [vinul din butoi] *cu lompău sau cu guma.* ib. 6 160/235. *Trage vinu cu lupău.* ib. 6 161/235. *Lompău de curcubetă.* ib. 6 161/250, cf. MAT. DIALECT. I, 24.
– Pl.: *lompaie* şi (învechit, m.) *lompăi* (LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF). – Şi: **lumpău** (TAMÁS, ET. WB., PAŞCA, GL., COMAN, GL., MAT. DIALECT. I, 24), **lămpău** (BL II, 59, TAMÁS, ET. WB), **lopău** (BL II, 59, SCL 1958, 97, ib. 1959, 217, TAMÁS, ET. WB., CABA, SĂL. 98), **lupău** (SCL 1958, 97, ib. 1959, 217, TAMÁS, ET. WB., ALR SN I h 200/334, ALR II 6 160/334, ib. 6 161/325, 334; pl. *lupauă* ALR SN I h 200/334, ALR II 6 161/325, 334), **lupóu** (pl. *lupoaie* şi *lupoauă* ib. h 200/346) s.n.
– Din magh. **lopó**[tök].

LOMPÚCĂ s.f. (Regional) Felinar; (regional) lămpaş (Moisei – Vişeul de Sus). GLOSAR REG. 45.
– Pl.: ?
– **Lompă** + suf. *-ucă.*

LOMUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** A curăţa pădurea de lom[1] **(1)** (Rădăuţi). Cf. LEXIC REG. 104.
2. (În forma *lomăi)* „A încâlci" (Iablaniţa – Vânju Mare). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.
– Prez. ind.: *lomuiesc.* – Şi: **lomăí** vb. IV. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 120.
– **Lom[1]** + suf. *-ui.*

LOMUÍT, -Ă adj. (Regional) Frânt de oboseală; ostenit (Oraviţa). Com. din ORAVIŢA. *Sunt tot lomoit.* ib. ✦ (În forma *lomoit)* Plictisit (Pecica – Arad). Cf. ALR II 3 700/53. *Mi-s lomoit.* ib.
– Pl.: *lomuiţi, -te.* – Şi: **lomoít, -ă** adj.
– De la **lom[1].**

LOMULÉŢ s.n. (Prin Olt.) Diminutiv al lui lom[1] **(1)**; gard de mărăcini. Cf. GĂMULESCU, E. S. 149, GR. S. V, 121. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Sub un lomuleţ de gard, Şede Sbangă pitulat.* MAT. FOLK. 1 243, cf. GR. S. V, 84.
– Pl.: *lomuleţe.*
– **Lom[1]** + suf. *-uleţ.*

LÓMURĂ s.f. v. **lom[1].**

LOMURÉLE s.f. pl. (Prin Ban.) Diminutiv al lui lomuri (cf. lom[1] **1)**; rămurele rupte. Cf. ARH. FOLK. III, 150. *Cum spală apa toace petrişelili, Toace lomurielili, Aşa să să spiele Ion Dă toace făcăturile.* ib. 118.
– **Lomuri** (pl. lui *lom[1])* + suf. *-ele.*

LOMURÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Ban. şi Maram.) Plin de gunoaie, de impurităţi, de lomuri (v. lom[1] **3).** *Tăt colţu-i lomuros la voi.* L. COSTIN, GR. BĂN. 130, cf. NOVACOVICIU, C. B. 13. *Grâu lomuros.* ALR–M h 827/232.
– Pl.: *lomuroşi, -oase.*
– **Lomuri** (pl. lui *lom[1])* + suf. *-os.*

LONCOTÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Munt. şi prin Olt.) A vorbi fără înţeles în timpul somnului sau al unei boli; a aiura. Cf. TOMESCU, GL., LEXIC REG. II, 15. ✦ A vorbi ce nu trebuie. LEXIC REG. II, 15.
– Prez. ind.: *loncotesc.*
– Cf. locoti, lăncoti.

LONDINIÁN s.n., adj. **1.** S.n. (Geol.) Etaj ce reprezintă eocenul inferior din Anglia; ypresian. *Londinianul are subdiviziuni cu valoare de etaje.* LTR. *Londinianul e construit din argile... cu numeroase crustacee... şi moluşte.* LTR[2], cf. DN[3], DEXI.
2. Adj. Care aparţine londinianului **(1).** DN[3], DEXI.
3. S.n. Serie de straturi geologice din londinian **(1).** Cf. DEXI.
– Pronunţat: *-ni-an.* – Pl.: *londinieni, -e.*
– Din engl. **londinian.**

LONDONÉZ, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care locuieşte în Londra sau care este originară de acolo. [Era] *o londoneză autentică, avea plenipotenţă asupra acelei educaţii precoce.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 130, cf. SCRIBAN, D., DEX, L. ROM. 1977, 149.
2. Adj. Care aparţine Londrei sau locuitorilor ei; privitor la Londra sau la locuitorii ei; (rar) londonian. *Aţipi... în suflet cu imaginea confortabilă a unui club londonez elegant şi aristocratic.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 39. *Succesul fu atât de mare, încât presa londoneză atribui*

această operă penei lui Lord Byron. C. GANE, TR. V. 162, cf. SCRIBAN, D. *M-am adresat... secției de textile a marelui muzeu londonez.* OPRESCU, S. 161. *Un lustru de cristal care sclipește la Versailles, între oglinzi, devine în ceața londoneză suspect.* CĂLINESCU, C. O. 278. *Ediția londoneză a tragediei este interzisă în Franța.* VIANU, L. U. 180. *Ce zici de ciorăpeii ăștia?... Ia pune mâna: sunt londoneji.* VINEA, L. I, 357. *Buenos-Aires înflorea prin strădania bancherilor londonezi.* TUDORAN, P. 502. *Acest strălucit avocat și procuror londonez a pledat cu strălucire.* JOJA, S. L. 160. *Soarele neobișnuit de cald al acestei ierni londoneze.* CONTEMP. 1970, nr. 1231, 4/3, cf. DEX. *Imaginea fidelă a unor monumente cu reputație turistică din spațiul londonez.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 18/3.

– Pl.: *londonezi, -e* și (familiar, m.) *londoneji.*

– Din it. **londonese.**

LONDONIÁN, -Ă adj. (Rar) Londonez (2). *Distracții londoniene.* PERPESSICIUS, M. II, 194.

– Pronunțat: *-ni-an.* – Pl.: *londonieni, -e.*

– Din fr. **londonien.**

LONDONIÉRĂ s.f. (Învechit, rar) Femeie de serviciu. *Ar fi dormit până la cafea, dacă Iuşka, londoniera, care venise să strângă paturile, nu l-ar fi întrebat.* CONV. LIT. XLV, 371.

– Pl.: *londoniere.*

– Din germ. **Lohndienerin.**

LONGALĂU s.n. v. **lăngălău.**

LONGÁNIM, -Ă adj. (Învechit) Care are multă răbdare; răbdător. Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, SCRIBAN, D.

– Pl.: *longanimi, -e.*

– Din lat. **longanimis, -e.**

LONGANIMITÁTE s.f. (Învechit) Însușirea de a fi răbdător; răbdare multă. Cf. PROT.–POP., N. D., COSTINESCU, ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Din lat. **longanimitas, -atis,** fr. **longanimité.**

LÓNGE s.f. (Turcism învechit) Loc de întrunire a corporațiilor de meseriași; casă de adunare a rufeturilor; p. ext. camera meseriașilor; membrii acestei camere. *Să nu deschidă prăvălie fără de știrea și longea rufeturilor lor* (a. 1785). ȘIO II_2, 73. *Aceia dimpreună... să aibă a să strânge și a veni la longea lor în zile de sărbători* (a. 1823). DOC. EC. 302. *Carii din meșterii ce sânt slobozi a tocmi lucru să va găsi înșelător..., cu cercetare la deplină adunarea longii lor, să să pogoare din meșter a fi lucrător la alții* (a. 1823). ib. 303, cf. ȘIO I, 35, 224, id. ib. II_2, 73. ✦ Adunare, întrunire a membrilor corporației de meseriași, în vederea discutării unor probleme de interes general. *Să se strângă la un loc spre a face longe, după obiceiul rufetelor* (a. 1785). ȘIO II_2, 73. *Pricinele ce să va întâmpla..., meimar-başa dimpreună cu bătrânii rufetului... făcând longe, după obiceiul lor, să le cerceteze, să le judece* (a. 1823). DOC. EC. 304. *La zi orânduită să să facă longe, ca să cerceteze pricinile ce să va întâmpla* (a. 1824). ib. 328.

– Pl.: *longe* și *longi.*

– Din tc. **longa.**

LONGERÓN s.n. v. **lonjeron.**

LONGÉV, -Ă adj., s.m. și f. (Livresc) Longeviv. Cf. FROLLO, V. 311, LM, L. ROM. 1977, 43, DN³.

– Pl.: *longevi, -e.*

– Din it. **longevo.**

LONGEVITÁTE s.f. Durată lungă a vieții unui individ, a unui grup, a unei specii; p. ext. durată de viață. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, $116^2/45$. *Acestea sânt numai plante vivace cu rădăcinile perpendiculare,... a căror longevitate este mai obicinuit proporționată cu adâncimea pământului vegetal.* BREZOIANU, R. 116/11. *În tablele statistice... am văzut cât de mare este influența meseriilor și a ocupațiunilor vitale asupra longevității.* BARASCH, I. 161/3, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Printre bănățeni s-au cules esemplele celei mai estraordinare longevități, bunăoară de peste 160 de ani.* HASDEU, I. C. I, 232, cf. COSTINESCU, LM. *O deosebire oarecare de longevitate trebuie să fie între popoare ca și între indivizi.* CONTA, O. F. 175. *Longevitatea stă în raport direct cu mortalitatea.* CARAGIALE, O. IV, 24, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Sunt longevități absolut primejdioase și Coco, papagalul favorit al coanei Adela,... se încăpățâna să trăiască.* ANGHEL, PR. 41. *Trecând la individualitățile izolate..., observăm iarăși că longevitatea nu este partea scriitorului român.* IBRĂILEANU, S. 106, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Agavele... au o longivitate destul de mare, dar înfloresc numai o dată și apoi mor.* ENC. AGR. I, 85, cf. SCRIBAN, D. *Episodul... acestei iubiri învăpăiate îl povestește Manole autorului într-o seară, lămurindu-i și taina longevității lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 299. *Te alegeam stăpân pe tine, Coco, fără siguranța vastei tale longevități și fără influența ei asupra duratei noastre?* ARGHEZI, S. XXV, 72. *În anume condiții, longevitatea constituie o povară pentru individul însuși.* CĂLINESCU, O. VI, 385. *Țin să amintesc un caz foarte interesant despre longevitatea acestei acvile.* LINȚIA, PĂS. II, 176. *Iată secretul longevității românilor: nimeni nu se grăbește.* PREDA, C. I. P. II, 89. *Foarte important pentru a candida la longevitate este de a nu întrerupe total orice activitate odată cu ieșirea la pensie.* ABC SĂN. 227. *Ajunsese să fie dat exemplu de longevitate.* SORESCU, L. L. I, 45. *N-au mai rămas... decât greoii nuci, campioni ai longevității.* BĂNULESCU, C. M. 152. *Mama mea se înscria în această tradiție de longevitate feminină a familiei ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Longevitatea caracatiței se pare că este determinată de hormoni.* RL 1977, nr. 10 307, cf. DN³, D. ECOL. ✧ Fig. *Din nenorocire, tratatele nu mai au longevitatea pe care o aveau înainte.* EMINESCU, O. XIII, 262. *Nu pot ura revistei... decât să aibă sănătatea și longevitatea „Convorbirilor literare".* CARAGIALE, O. IV, 416. [Reviste] *în rândul cărora trebuie trecute și „Convorbirile", atât prin longevitatea lor, cât și, mai ales, prin strălucitul lor trecut* (a. 1937). PLR I, 258. *Criticul întreține longevitatea artei.* RALEA, S. T. I, 129. *Febrilitatea contemporană*

nu mai poate admite longevitatea idealurilor. id. ib. III, 52. *Organizată astfel riguros de Boileau, teoria genurilor avea să beneficieze de o longevitate remarcabilă.* V. ROM. iulie 1958, 114. *Longevitatea omului de litere ține de puterea sa de a-și pricepe măsura și de a refuza orice megalomanie și falsuri în ceea ce-l privește.* CINEMA, 1974, nr. 4, 1/29. *De aici, desigur, și succesul acelui... serial care a bătut multe recorduri de longevitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 16/3.

– Pl.: (rar) *longevități.* – Gen.-dat. și: (învechit) *longevității.* – Și: (rar) **longivitáte,** (învechit, rar) **lungevitáte** (I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D.), **lungivitáte** (I. GOLESCU, C.) s.f.

– Din fr. **longévité.** – **Lungevitate, lungivitate:** prin apropiere de *lung.*

LONGEVÍV, -Ă adj., s.m. și f. (Persoană) care trăiește mult, depășind media de viață obișnuită; (livresc) longev. Cf. DN. *Începem prin a fi vârstnici între 60–70 de ani, bătrâni între 75–90 de ani și longevivi după 90 de ani.* CONTEMP. 1972, nr. 1 344, 8/2, cf. DEX. *Longeviv și tenace, lucid, deși nu strălucit, a dus mai departe școala românească de pictură, ca profesor și rector al Academiei ieșene.* ib. nr. 1 615, 9/4, cf. L. ROM. 1977, 43. *Factori care determină ca unele persoane să atingă vârsta marilor longevivi în condiții fizice și psihice bune.* RL 1977, nr. 10 251, 2/4. *Studiile pe longevivi au demonstrat că persoanele care își mențin această greutate... au cea mai lungă durată de viață.* SCÂNTEIA, 1978, nr. 11 555, cf. DN^3, L. ROM. 1979, 493, 501, 502. *Informațiile despre acest ultim deceniu din viața ei longevivă le-am căpătat de la nepoata ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 40, 9/1.

– Pl.: *longevivi, -e.*

– **Longev**[itate] + suf. *-iv.*

LONGILÍN, -Ă adj. (Despre oameni) Care se caracterizează prin lungimea membrelor; cu membre lungi și subțiri; cu siluetă zveltă. Cf. DEX, DN^3. ✧ (Antrop.) *Tip longilin* = tip constituțional caracterizat prin dezvoltarea preponderentă în lungime a segmentelor corporale. M. D. ENC.

– Pl.: *longilini, -e.*

– Din fr. **longiligne.**

LONGITÚDĂ s.f. v. **longitudine.**

LONGITUDINÁL, -Ă adj., s.f. **1.** Adj. Care este așezat, dispus în direcția lungimii; care se întinde, se propagă etc. de-a lungul; care este paralel cu lungimea (unui corp, a unui obiect etc.). *Vinele... acestea să împart în vinele longitudinale de dinainte și vinele longitudinale de dinapoi și în vinele transverse, prin care cele de dinainte comunică cu cele de dinapoi.* KRETZULESCU, A. 437/10, cf. NEGULICI. *Arburii... cari înfățișează... inele sau gâlci, dungi lungitudinale.* BREZOIANU, A. 370/32. *Paralisia nu love̦ște decât jumătatea fe̦tei, nasului, limbei... O linie longitudinală care trece prin simfisa frunții și a bărbiei... este linia de otar între partea sănătoasă și partea bolnavă.* MAN. SĂNĂT. 260/8. *Aceste vibrațiuni lungitudinale... le obține cineva prin fricțiuni repetate ce se esercetă sau cu postav îmoiat..., sau cu o pele ori cu o stofă.* MARIN, F. 400/25, cf. 416/4. *S-arată la arbori maladia... că fibrii longitudinali... se învârtesc și atunci toate cercurile lemnoase primesc o direcțiune curbă.* BARASCH, B. 68, cf. PROT.–POP., N. D., ANTONESCU, D. 254, COSTINESCU, LM. *O mărime pururea descrescândă, ale cărei linii longitudinale convergează într-un singur punct.* EMINESCU, O. XV, 282. *Lucrări de mare valoare antropologică în care se cuprind... diametrul longitudinal..., diametrul parietal.* ARHIVA, I, 278, cf. BARCIANU. *Dacă... cercetăm direcția văilor deosebim: văi transversale, care taie muntele în curmeziș, și văi longitudinale, care merg în lungul lui.* MEHEDINȚI, G. F. 136, cf. ALEXI, W. *Peretele circular... are niște șențulețe longitudinale.* PAMFILE, I. C. 238. *Culmile, străbătute de o mulțime de văi longitudinale și transversale, se resfiră în toate direcțiunile.* PĂCALĂ, M. R. 5. *Mărimea* [caselor]... *în secțiune longitudinală.* PÂRVAN, G. 379, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Poartă o rochie..., croială chimono, însă pe spinarea umerilor și a brațelor lipsește din mâneci o fâșie longitudinală.* CAMIL PETRESCU, P. 71. *Reliefurile, având în medie un metru lărgime, s-ar putea ușor suprapune, așa încât fâșia triplată n-ar mai avea decât 70 metri de desfășurare longitudinală.* CONV. LIT. LXVII, 335, cf. SCRIBAN, D. *Șarpanta cuprinde două grinzi longitudinale.* ENC. TEHN. I, 347. *Esofagul prezintă pliuri longitudinale și formează la unele păsări o dilatare.* DOMBROWSKI, P. 32, cf. 140, MDT. *Cizmele lui răsfrâng... lumini longitudinale.* ARGHEZI, B. 28. *Macaralele... alunecau duse pe podul rulant longitudinal.* CĂLINESCU, S. 850, cf. DT. *Partea anterioară a grumazului* [stârcului] *are pete negre longitudinale.* LINȚIA, P. III, 24. *Prașila mecanică nu se poate face decât în sens longitudinal.* AGROTEHNICA, II, 48. *Înclinarea longitudinală nu poate ajunge la amplitudini mai mari de câteva grade, datorită formei vaporului.* TUDORAN, O. 19. *În sens longitudinal cu orientarea culmilor deluroase, terasele prezintă deformări din ce în ce mai mari.* MG I, 170. *Perii sunt dispuși pe tulpini și ramuri în șiruri longitudinale.* FLORA R.P.R. V, 107. *Frunze pe partea inferioară cu o brazdă adâncă, longitudinală.* PRODAN–BUIA, F. I. 168. *Prin contractarea mușchilor longitudinali, corpul se scurtează.* ZOOLOGIA, 25. *În inspirație... cupola diafragmatică coboară și diametrul longitudinal al toracelui crește.* ABC SĂN. 309, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. ✧ (Adverbial) *Subîmpărțirea nervului nu se poate face decât longitudinal.* CONTA, O. C. 42. *Acheniile sesile,... fusiforme, longitudinal multicostate.* GRECESCU, FL. 23. *Mașinile leagă plasele printr-o serie de ațe... dispuse longitudinal, în timp ce împletirea manuală se face totdeauna pe o direcție transversală.* GHELASE, U. P. 10. *Distribuitorul... este format din cilindri scobiți longitudinal.* AGROTEHNICA, II, 40. *Fruct păstaie roșcat brună,... longitudinal răsucită.* FLORA R.P.R. V, 25. *Mușchii sunt alcătuiți din fibre; unele dintre acestea sunt dispuse circular, iar altele sunt orientate în lungul corpului, longitudinal.* ZOOLOGIA, 25. *Fiecare pagină este încadrată longitudinal într-un triplu chenar.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 37.

2. S.f. Nervură de metal care se aplică în sens longitudinal (1) pe fundul unei nave, pe bordaje sau sub

punte, pentru a întări tablele învelişului. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *longitudinali, -e.* – Şi: (învechit) **lungitudinál, -ă,** (învechit, rar) **longitudinále** (ANTONESCU, D. 254) adj.

– Din fr. **longitudinal.** – **Lungitudinal:** prin apropiere de *lungime.* – **Longitudinale** < it. **longitudinale.**

LONGITUDINÁLE adj. v. **longitudinal.**

LONGITÚDINE s.f. **1.** Coordonată geografică ce reprezintă distanţa de la primul meridian spre est sau spre vest, până la un anumit punct de pe glob, măsurată în grade, minute şi secunde pe ecuator; (învechit) lungime. Cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. 117[1]/3, NEGULICI. *Între aceste esperiencii, cea mai decisivă este aceea ce fu făcută... de către comisiunea longitudinilor din Paris.* MARIN, F. 379/18, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Geţii şi dacii conservau absolutamente aceleaşi două feliuri de trai: sub orice latitudine sau longitudine geografică ei îşi căutau, fiecare aparte, câte o normă teritorială stereotipă.* HASDEU, I. C. I, 246. *Ţările cunoscute de geografii antici greci şi romani formau o întindere mai considerabilă de la vest la est decât de la nord la sud, de aici numele de latitudine (lăţime) dat dimensiunilor pământului de la nord la sud şi acela de longitudine (lungime) dat dimensiunei de la vest la est.* DRĂGHICEANU, C. 55, cf. CANELLA, V., COSTINESCU. *Fiecare mare, la rândul său, s-a subîmpărţit în alte regiuni deosebite între dânsele..., prin latitudinea sau longitudinea geografică.* COV. LIT. XI, 226. *S-a descoperit în ţara Barboa, cam... la 23 grade de longitudine orientală, un lac.* CONTEMPORANUL, III, 79. *Latitudinea şi lungitudinea geografică, considerate împreună, poartă numirea de coordinate geografice.* CULIANU, C. 77, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Tradiţia cartografică antică, chiar fără grade de longitudine şi latitudine..., a procedat în spiritul în care am lucrat şi noi.* PÂRVAN, G. 250, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., MDT. *Când vorbeau de „drepturile omului", corifeii marii revoluţii se gândeau mereu la acest om, mereu egal cu el însuşi, indiferent de latitudine sau longitudine, de vârstă, de rasă ori de religie.* RALEA, S. T. III, 34, cf. DT. *Niciunul nu ştia cum se măsoară pe hartă longitudinea şi latitudinea unui punct dat!* TUDORAN, P. 191. [România] *este situată în sud-estul Europei..., între 43°37'07" şi 48°15'06" latitudine nordică şi 20°15'44" şi 29°41'24" longitudine estică.* MG I, 11, cf. L. ROM. 1963, 344. *Jules Verne străbate pământul în lung şi-n lat, foloseşte sextantul pentru a stabili longitudinea şi latitudinea celor mai pierdute puncte de pe glob.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 15/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ECOL. ✧ F i g. *Este... acest sectarism compatibil cu comprehensiunea de diverse latitudini şi longitudini care se cere criticului?* PERPESSICIUS, M. II, 291. ✦ (Astr.) *Longitudine cerească* = (şi eliptic) una dintre coordonatele ecliptice. Cf. ENC. ROM., M. D. ENC., DEX.

2. (Astăzi rar) Lungime a unui corp. Cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., LM, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D. *Corpurile* [clădirilor], *mai întinse în longitudine decât în înălţime, păreau dispuse la distanţe egale.* CĂLINESCU, S. 645. ✦ (Rar) Lungime a unui text. *Şi-a elaborat ipoteza – o lectură în longitudine şi reinterpretarea filosofică a întregii piese – printr-o expunere scenică nuanţată şi bine gradată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 16/2.

– Pl.: *longitudini.* – Şi: (învechit) **longitúdă** (NEGULICI, COSTINESCU), **lungitúdine, lungitúdă** (VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. 117[1]/3), (învechit, rar) **lungitúdină** (COSTINESCU) s.f.

– Din it. **longitudine,** fr. **longitude.** – Variantele cu *lung-*: prin apropiere de *lungime.*

LONGIVITÁTE s.f. v. **longevitate.**

LONGLINE s.n. (La jocul de tenis) Minge plasată în lungul liniei. Cf. L. ROM. 1973, 31, DN[3].

– Pronunţat: *longláin.*

– Din engl. **long-line.**

LONGOBÁRD, -Ă s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Triburi migratoare ale germanilor răsăriteni care au locuit în Antichitate în bazinul inferior al fluviilor Elba şi Dunăre şi care în secolul al VI-lea s-au stabilit în nordul şi în centrul Italiei; (şi la sg.) persoană care aparţinea acestor triburi; (învechit) lombard. *Cine dară este carele nu foarte să se mire încă de atâtea dease întăriri şi prăzi ale sarmaţilor, goţilor... şi ale longobardilor.* C. CANTACUZINO, CM I, 70. *Alzeco..., luând slujbă de la Trimoald, craiul longobardilor, a dobândit Beneventul spre lăcaş.* ŞINCAI, HR. I, 127/31. *Neamurile acestea, până la anul 680, au fost de mai multe viţe şi naşteri; pentru că au fost nemţi subt nume de longobardi, ostrogoţi.* id. ib. 130/15. *La anul Domnului 553, longobardii... îi bătură pre ghepide.* MAIOR, IST. 54/18. *Lombardii sau langobardii au adus schimbarea cea mare în limba italiană, cu descălecarea lor în Italia.* id. ib. 275/2. *Longobardii au început a vorbi italieneşte... după ce au fost cuprins ei Italia.* BOJINCĂ, în MAIOR, IST. 23/5. *Craiul longobarzilor,... părăsând Panonia, se şi duseră şi întemeiară o crăie.* F. AARON, I. I, 23/21. *Longobardii, la 568, se aşăzară în Italia nordică, numită până astăzi Langobardia.* SĂULESCU, HR. I, 89/2. *La 560 d. H., longobarzii, sub riga lor Alboin..., au părăsit Panonia şi o parte a Daciei.* IST. M 13/24. *Avarii chemaţi de longobarzi esterminează pe gepizi.* EMINESCU, O. XV, 1 127. *În acel şes al Banatului se şi întâlnesc mai târziu încă trei sate gepidice, după distrugerea gepizilor de longobarzi.* XENOPOL, I. R. II, 27, cf. ENC. ROM. *În Italia de nord... langobarzii au stăpânit de la 568 până la 774.* DR. II, 353, cf. 377. *Longobarzii... obişnuiau să puie, în vârful unei prăjini la mormântul tinerilor morţi în război sau departe de casă, un porumbel cioplit din lemn.* ARH. FOLK. VII, 130. *Invaziile hunice... au stârnit o migraţie spre Occident a celorlalte naţii, precum longobarzii, care luară drumul spre Roma.* CĂLINESCU, O. XII, 71. *Papii cheamă pe franci împotriva longobarzilor.* VIANU, L. U. 137. *Între izvoarele Vistulei şi ale Oderului, se deschide „poarta Moraviei"... Pe acolo a trecut grosul năvălitorilor, hunilor, ostrogoţilor, longobarzilor.* PANAITESCU, C. R. 21. *În Italia, elementul autohton îl formează celţii,*

etruscii, popoarele samnite şi altele...; aşezarea popoarelor germanice, longobarzii şi ostrogoţii, au format elementul deosebitor în Evul Mediu italian. id. ib. 114, cf. 78, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparţine longobarzilor, al longobarzilor; privitor la longobarzi. *În munţii Abruzilor..., pe timpul lui Paul Diaconul, istoricul regatului longobard, se auzea vorbindu-se limba bulgară.* XENOPOL, I. R. II, 74. *De doi ani e mort viteazul Rege-al ţării longobarde.* COŞBUC, P. II, cf. ENC. ROM. *Forma... nu este decât o simplă grafie, pe care nu se poate clădi... ipoteza originii unui radical longobard trecut în bulgaro-turcă.* DR. VII, 233, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *longobarzi, -de* şi (învechit, m.) *longobardi.* – Şi: (învechit) **langobárd, -ă** s.m., adj.

– Din lat. **Longobardus,** it. **longobardo,** germ. **Longobard.** – **Langobard** < lat. **Langobardus,** fr. **langobard.**

LONGRÍNĂ s.f. **1.** Grindă de lemn, de beton armat sau de oţel profilat, aşezată sub fiecare dintre cele două şine ale căii ferate, în lungul lor, pentru a repartiza încărcătura vehiculelor pe o suprafaţă de teren mai mare. Cf. LTR, LTR^2, DN^3. ◇ *Longrină de deraiere* = grindă de lemn cu secţiunea dreptunghiulară sau şină de oţel fixată pe traverse, paralel cu şinele căii ferate (spre interiorul căii), în curbe sau pe poduri, pentru a reduce pericolul de deraiere. Cf. LTR. *La podurile metalice, longrinele de deraiere se realizează printr-o construcţie metalică.* LTR^2, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Grindă de lemn, de oţel sau de beton armat, folosită drept cofraj lateral pentru o îmbrăcăminte rutieră de beton, în cursul executării acesteia. Cf. LTR, LTR^2, M. D. ENC., DEX, DN^3.

3. Element component al sprijinirii unei galerii de tunel, constituit dintr-o piesă de lemn rotund, cu lungimea unui inel de tunel, aşezat în lungul tunelului şi destinat să preia presiunea terenului. Cf. LTR^2. *Longrinele se aşează simetric faţă de planul vertical de simetrie al tunelului.* ib.

– Pl.: *longrine.*

– Din fr. **longrine.**

LONGSÉT s.n. (Sport) Set cu prelungiri. Cf. L. ROM. 1973, 115. *Se intră în long-set.* ib. 1973, 31, cf. DN^3.

– Scris şi: *long-set.* – Pl.: *longseturi.*

– Din engl. **long-set.**

LÓNJĂ s.f. Piesă sau instalaţie mobilă ajutătoare, folosită în procesul de învăţare sau de perfecţionare a unor mişcări acrobatice în gimnastică, a unor sărituri în apă etc. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3.

– Pl.: *lonje.*

– Din fr. **longe.**

LONJERÓN s.n. (Tehn.) Grindă longitudinală, din metal sau din lemn, aşezată în scheletul unei construcţii (pod, cale ferată etc.) sau în cadrul unei instalaţii, al unei maşini, al unui agregat etc. pentru a le mări rezistenţa. Cf. MDT, CV 1951, nr. 5, 24, DT, LTR^2. *Acest procedeu a fost introdus în sectorul vagoane, la longeroanele pentru şasiul vagonului-cisternă.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 4 861. *Înainte vreme, un longeron era sudat de doi oameni în patru ore.* ib., cf. M. D. ENC., DEX., DN^3.

– Pl.: *lonjeroane.* – Şi: **longerón** s.n. LTR^2, DN^3.

– Din fr. **longeron.**

LONTRÁŞ s.m. v. **luntraş.**

LÓNTRU adv. v. **înăuntru.**

LOOK s.n. (Anglicism) Felul cum arată cineva (sau ceva); aspect. *Cu un look... bine adus din maşina de tuns, se străduia... să închege un discurs.* ROMÂNIA LITERARĂ, 2001, nr. 19, cf. DOOM^2.

– Pronunţat: *luc.* – Pl.: *lookuri.*

– Din engl. **look.**

LOÓN^1 s.m., s.n. v. **lăun.**

LÓON^2 s.n. v. **lohon**^{2}.

LOOPING s.n. Figură de zbor acrobatic, în care avionul execută o buclă în plan vertical sau oblic. Cf. SCL 1957, 365, DL, DM, M. D. ENC., L. ROM.1973, 32, DN^3, DEX^2.

– Pronunţat: *lúping.* – Pl.: *loopinguri.*

– Din engl. **looping.**

LOPÁI s.n. (Regional) Loc plan pe vârful unui munte sau al unui deal (Cavnic – Baia Mare). Cf. TAMÁS, ET. WB., MAT. DIALECT. I, 260.

– Pl.: ?

– Din magh. **lapály.**

LOPÁR s.n. **1.** (Prin Ban.) Placă de lemn pe care se răstoarnă mămăliga; (popular) cârpător, (regional) lopitău. Cf. CADE, GĂMULESCU, E. S. 149, H XVIII 25, 45, L. COSTIN, GR. BĂN. 130, ARH. FOLK. VI, 381. [Mămăliga] *se lasă să „pufăie" ca să se poată pune cu uşurinţă pe „lopari".* CHEST. VIII 15/6, cf. 15/20, ALR I 697/30, 75, 79, 87.

2. (Prin Ban.) Lopată **(II 2)** rotundă cu care se bagă pâinea în cuptor sau mălaiul sub ţest **(I 1).** Cf. CHEST. V 41 supl., 78 supl. *Am luat mălaiu şî l-am pus pră lopari şî l-am turcît... am pus ţăstu pră iel.* ALRT II 22, cf. ALR II/27, NALR–B III h 478.

3. (Prin Ban. şi Olt.) Lopată **(I 1)** cu care se curăţă şi se scoate gunoiul din grajd, din strungă etc. Cf. CHEST. V 17 supl., 61 supl.

4. (Regional) Fiecare dintre cele două cuie groase de fier care se află la capetele grindeiului morii (Chizătău – Lugoj). Cf. ALR SN I h 160/76.

– Pl.: *lopare.*

– Din sb. **lopar.**

LOPÁTĂ s.f. **I. 1.** Unealtă^1 **(2)** formată dintr-o placă de fier sau de lemn (uşor concavă), prevăzută cu o coadă (de lemn), cu care se ridică sau se aruncă pământ, pietriş, nisip, zăpadă, gunoi etc.; (regional) şuflă^1 **(1).** *Pruncii... Cu lopata la Paşti să nu să bată* (a. 1675). GCR I, 219/1. *Priimi să curăţască ieşitorile,... sv[â]nt[u]l... [i]ndată luă lopata şi mătura şi-ncepu.*

DOSOFTEI, V. S. decembrie 196^{v}/17, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 233. *Sălbateca aceaea hiară... cu lopată vârtoasă o plesneaşte.* MOLNAR, RET. 5/14. *Hârleţul... iaste o lopată de fer, ascuţită la vârv.* ECONOMIA, 118/16. *Lucruri ale mănăstirii... 1 plug cu hearile lui, 3 lopeţi dă lemn* (a. 1802). DOC. EC. 69. *Un ostaş, luând jeratec cu o lopată de fier, îl aruncă* (a. 1805). GRECU, P. 271, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *De steag, o lopată prelungă avea.* id. Ţ. 95. *Încălecând mături sau lopată..., strigoile zboară.* id. ib. 215. *A ieşit satul de a curăţit cu lopăţ[i] zăpada* (a. 1808). IORGA, S. D. XIII, 172. *S-a cheltuit pe unieltele ţehului cele de săpat, adecă pe sapă şi pe lupată* (a. 1820). id. ib. XII, 216, cf. LB. *Zidari, dulgheri, găleţi, lopeţi şi toate celelalte trebuincioase* (a. 1829). DOC. EC. 443, cf. I. GOLESCU, C. *Făcu a se reteza c-o lopată de fier vârfurile furnicarilor.* FACTOR, M. 19/15. *Cu o lopată asvârlă pământul asupra acestei grotii.* BREZOIANU, A. 143/10. *Mobilariul grajdului se compune din... lopeţe, mături, hârdaie.* id. ib. 506/31. *Între uneltele agronomiei mai sânt sapa, hârleţul, lopata ş.a.* LITINSCHI, M. 29/9, cf. POLIZU. *Piatra de fier..., amestecată cu cărbunele de pământ..., să le ia cu lopata şi să le arunce în cuptor.* GHICA, S. 558. *Voi lua un hârleţ şi o lopată.* SION, P. 183. *Varul astfel acoperit se stinge..., se împrăştie cu lopata.* I. IONESCU, M. 315. *Grădinariul, după ce seamănă, bate faţa stratului cu dosul lopeţei.* id. B. C. 476/21, cf. PONT-BRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 176, LM. *Hârburile de oale vechi, de care lopata muncitorului se ciocneşte sub brazdă.* ODOBESCU, S. II, 236. *Afâna pământul pentru ca să-l ridice apoi cu lopata şi să-l arunce în roaba plină.* SLAVICI, O. I, 316, cf. DDRF. *Zidarul mai întrebuinţează lopata, sapa şi cazmaua.* DAMÉ, T. 104. *Obolul! că ridic lopata Şi-ţi trag până te-mbăt.* COŞBUC, P. I, 310, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Strigoii... pornind călări pe vătraie sau pe lopeţi spre locul de întâlnire.* CANDREA, F. 241. *Lopeţile sfâşiară albul aşternut, dându-l la o parte.* ANGHEL, PR. 132, cf. TDRG. *Strigoii... se duc prin văzduh la un munte, călări pe câte o lopată.* PAMFILE, DUŞM. 150. *Pentru a-l face* [vinul de prune], *se iau 5 baniţi de prune într-un hârdău, se strujesc bine cu o lopată de lemn.* id. I. C. 234, cf. DHLR I, 260, 273. *Cu lopata în mână, spintecau mormanele de omăt.* BUJOR, S. 105. *Aşa de otova erai tu pe la spete, încât ar fi zis cineva că eşti bătut cu lopata.* HOGAŞ, H. 60, cf. PASCU, S. 145, NICA, L. VAM. 146, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cocsul mărunt... este împins lateral cu ajutorul lopeţii.* IOANOVICI, TEHN. 117. *Ţărâna era scoasă cu vârful lopeţii.* C. PETRESCU, R. DR. 56. *Mă trudesc pe şuşea toată zâulica... dă-i cu grebla, cu tărăbonţul şi cu lopata.* POPA, V. 135, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 241, 279, ROSETTI, L. R. III, 93, SCRIBAN, D. *Lopata lor scotea..., în loc de pământ, grămezi de nămol.* ARGHEZI, S. XV, 115. *Luau nisip... şi-l aruncau cu lopeţile într-o sită.* CĂLINESCU, S. 338. *Un şanţ săpat de curând, că se vede proaspăt malul de aruncătură din lopată.* CAMIL PETRESCU, O. III, 435. *Şterseră urmele, frământând şi vânturând zăpada cu lopeţile.* STANCU, R. A. IV, 133, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 19, GRAUR, F. L. 51, 141, L. ROM. 1956, nr. 1, 10, CL 1956, 31. *Doi tineri muncitori cu lopeţi pe spate.* H. LOVINESCU, T. 282. *Cu lopata în mână, întorcea o brazdă.* PREDA, M. S. 219, cf. SCL 1958, 239, 356, MIHĂILĂ, Î. 51. *M-am dus cu lopata la lucru... Am săpat gropi.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 370, cf. L. ROM. 1970, 264, M. D. ENC., GĂMULESCU, E. S. 35, 67, DEX, SCL 1980, 244, ib. 1983, 45, CL 1986, 114, 116. *Ad-o sapă şi-o lopată, Să-mi fac casă-ntunecată.* MARIAN, Î. 8. *Iă o sapă ş-o lopată Şi haideţ la ea la groapă, Dăm ţărâna la o parte.* GRAIUL, I, 111. *Unde n-o încălecat omul pe lopată... şi zbură, nu alta.* VASILIU, P. L. 94. *Să-ţ iai sapă şi lopată Şi să-m faş pământ grămadă.* ARH. FOLK. III, 70, cf. V, 22, ALR II 5 223/95, 537, 574, 876, 928. *Turcii scrum că se făcea Şi Badiul se apuca Cu lopata de-i strângea.* BALADE, II, 125. *Trage neamţul cu grenata, Noi răspundem cu lopata.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 348. *Ăla prins-a-ncărca cu lopata... la arjinţ.* O. BÎRLEA, A. P. I, 500. *Lopata grămădeşte şi sapa răsipeşte* (= unul adună şi alţii cheltuiesc). Cf. PANN, P. V. III, 77/7, ZANNE, P. V, 391. *Cu acu le strânge Şi cu lopata le risipeşte* (= pe cât de greu se câştigă banul, pe atât de uşor se cheltuieşte). ZANNE, P. V, 612. *Ca feciorul lui ban gata Răsipeşte cu lopata,* se spune despre omul foarte cheltuitor. Cf. PANN, P. V. III, 69/24, ZANNE, P. V, 392. *Dintr-un lemn faci* (sau *se face) şi cruce şi lopată* (= dintr-un om bun pot ieşi şi copii buni, şi copii răi sau din acelaşi lucru poate ieşi şi ceva bun, dar şi ceva rău). Cf. BARONZI, L. 53, DDRF, ZANNE, P. I, 203. *Muierea fără bărbat, ca lopata fără coadă.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 300. ✧ (În descântece) *Cu mânecile suflecate, Cu nouă lopeţi în spate, Să vă duceţi... La pârâul lui Iordan Şi să-l curăţaţi.* PĂSCULESCU, L. P. 142. *Ţi-a descânta... Cu nouă lopeţi, Cu nouă săgeţi.* PAMFILE, B. 59. *A plecat Maica Domnului Pă cali, pă cărari, Cu nouî lopeţi, Cu nouî sapi... Diochiu... sî-l scoaţî.* GR. S. III, 327. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Era om de peste treizeci de ani, înalt..., cu mâinile ca nişte lopeţi.* REBREANU, P. S. 69. *Cheieru-n mână că-i da: Să vezi, cheia cât lopata, Lacătul cât baniţa.* BALADE, II, 29. ✧ (Prin metonimie) *Lopeţi lucrau la şanţuri şi parapete.* SADOVEANU, O. II, 19. ✧ Loc. adv. **Cu lopata** = în cantitate mare, din belşug, din abundenţă; cu toptanul. *Ca să-şi recorească veninul, a luat înjurături şi mi-a azvârlit cu lopata, voind să mă turtească şi mai multe nu.* GHICA, S. 458. *Diamantele şi rubinele sunt aruncate pe dânsa cu lopata.* FILIMON, O. I, 230. *Arendaşului... au să-i vină galbenii cu lopata.* I. IONESCU, M. 500. [Discuţii] *de răspântii şi de cafenele..., curaj cu chila şi minciuni cu lopata.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 108, cf. CADE. *Galaction... are talent să dea la alţii cu lopata şi cu carul.* COCEA, S. II, 481. *Banii..., când îi aveţi din belşug, îi aruncaţi cu lopata pe băutură.* BART, E. 293, cf. SCRIBAN, D. *Aţi adunat bani cu lopata. – Am adunat... Dar nu destui.* STANCU, R. A. II, 195, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ţi-oi da galbeni cu lopata, De te-i logodi cu fata.* PAMFILE, C. Ţ. 165. *Îi da banii cu lopata Şi nu îi mai număra.* BALADE, II, 45. ✧ Expr. (Regional) **A avea carnea pusă cu lopata** = (despre oameni şi animale) a fi cărnos, musculos, îndesat. Cf. CIAUŞANU, V. 176. (Popular) **Nu e** (sau, rar, **nu merge) cu lopata, ci cu judecata** = dreptatea nu se face cu forţa (sau cu bătaia). Cf. PANN, P. V. III, 29/8, ISPIRESCU, U. 6. *Nu mergea aşa. Aici nu-i cu lopata, îi cu judecata.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 258, cf. DDRF, PAMFILE, J. III, 90, CADE, MAT. DIALECT. I, 230. *Stai, frate Ionică, că*

nu ie cu lopata, şi ie cu judecata! O. BÎRLEA, A. P. II, 204. *Nu merge cu lopata, Ci cu judecata.* ZANNE, P. V, 366. (Familiar) **Sapa şl lopata** = încetare a vieţii; moarte **(1),** deces. V. şi s a p ă[1]. *Măseaua – cleştele, ohtica – sapa şi lopata.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 266. *Beţia o vindecă sapa şi lopata.* PANN, P. V. I, 111/7. *Dacă la patruzeci n-am putut, la optzeci ce o să poci, D-aci-nainte sapa şi lopata.* id. P. V. III, 155/10. *Numai sapa şi lopata Gândeam să ne despărţească.* NEGRUZZI, S. III, 8. *Sunt bolnav prăpădit şi... singura mea speranţă* [sunt] *sapa şi lopata.* CONV. LIT. IV, 140. *Când dă omul preste o... nevoie: sapa şi lopata are să-l scape.* ISPIRESCU, U. 78, cf. CADE. *De-acu sapa şi lopata! Cântă oftiga într-însele, saracele!* SADOVEANU, O. III, 381, cf. IORDAN, STIL. 99, SCRIBAN, D. *Ce speranţă să mai am eu: ca mâine sapa şi lopata.* CĂLINESCU, O. IV, 192. *Acum, nene, e şi cam târziu... Sapa şi lopata.* STANCU, R. A. II, 8, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Mândru şiobănaş... Că ni s-a-nsurat... – Şini l-a cununat? – Sapa şî lopata.* GR. S. II, 362, cf. ZANNE, P. III, 467, V, 549. (Regional) **Bătut cu lopata** = (mai ales despre pomii fructiferi) cu foarte multe fructe. [Părul] *parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea.* CREANGĂ, P. 293, cf. ZANNE, P. V, 392. ✧ (Cu referire la partea lată a uneltei) *Lopata lui* [a urlezului]. BREZOIANU, A. 64/16. *Ciocul... are forma unei mici lopeţi.* MARIAN, O. II, 308. [Lopeţile] *se compun dintr-o coadă şi o lopată (partea lată).* PAMFILE, I. C. 147. *Ciocul... turtit şi lăţit la vârf în formă de lopată.* LINŢIA, P. III, 13. [Plantă] *cu rădăcini neîngroşate..., stigmat lăţit în formă de lopată.* FLORA R.P.R. V, 407. *Cele două perechi de apendice... au forma unor lopeţi.* ZOOLOGIA, 57. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Hurducă matahala din gură, hirjind nişte dinţi ca lopeţele.* CONV. LIT. VI, 28. *Palma cât o lopată, cu şase degete, a omului care fusese în ţara fachirilor.* I. BOTEZ, ŞC. 44. *Statură de uriaş,... palme cât lopeţile.* BĂNULESCU, C. M. 130. *Avea dinţii ca lopata, amintind de grăunţele de porumb numite dintele-calului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 30, 18/1. *Beli nişte dinţi de gândeai că sânt lopeţi.* STĂNCESCU, B. 250. *Ninge ca lopeţile.* ALR SN III h 799/102. *Fulzî cât lopeţâle.* ib. h 799/833, cf. MAT. DIALECT. I, 230. ✦ Cantitate de material cât se poate lua o dată cu această unealtă. *Peste toate o lopată de ţărână se depune.* EMINESCU, O. I, 134. *M-am jurat: când o cădea a dântâi lopată de pământ pe coşciugul lui, eu să fiu în braţele tale.* CARAGIALE, O. VI, 263, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. (F i g.) *O lopată de vânt izbi cu furie obrajii stafidiţi ai celor trei babe.* IOVESCU, N. 30. ✦ (Rar) Faptul de a lucra cu lopata **(I 1),** munca cu lopata. *Sânt sătul de biruri grele Şi de plug şi de lopată.* ALECSANDRI, P. I, 69.

2. Vâslă; ramă[2]; (regional) opacină. *În lopăţ vâslind..., răpegiunea apii îndată-l va duce la malul dintâiu.* CANTEMIR, ap. GCR I, 327/13. *Umblă fără frică pre deasupra mării... şi cu lopată vârtoasă o plesneşte uneori.* MOLNAR, în ŞA I, 326. *Au tras podul mult la deal cu odgoanele, apoi, dându-i drumul, trăgea cu lopeţile împotriva apei.* CHIRIAC, 130, cf. LB. *N-auzeam... Pă undă, subt cer lucios, Decât sunetul lopeţii.* HELIADE, O. I, 281. *Se lasă Într-al undei curs... cu mica sa lopată.* C. A. ROSETTI, C. 174/7. *Fără pânze ori lopeţi, el puse două roate pe lângă corabie, pe care le învârtea aburul.* FM (1846), 264[2]/26. *Bărcile piraţilor... pot cu opt lopeţi desfide orice vapor.* GHICA, S. 391. *S-a dus cu şaică veche... De taie Dunărea-n două Şi trage la opt lopeţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 395. *Lua sinte cu lopeţi şi, trecând cataractele, vinea până la Cladova.* I. IONESCU, M. 77, cf. PONTBRIANT, D. *Cele opt lopete recăzură în mare deodată.* BARONZI, C. VIII, 187. *Sub lunga sa lopată, Gondoleta saltă lin.* ALECSANDRI, P. I, 168, cf. COSTINESCU, LM. *Doi vâslaşi... cu lopeţile spumegă faţa apei.* ODOBESCU, S. III, 110. *Un pod umblător... străbate lacul, împins cu lopeţi.* id. ib. I, 386. *Luntrea... încet înaintează în lovire de lopeţi.* EMINESCU, O. I, 154. *Ajungând pe luciul înalt al mării, el aruncă cârmă şi lopeţi în apă.* id. P. L. 97. *Bravul gondolier îi trage câteva tritonului cu coada lopeţii.* CARAGIALE, O. II, 163. *Pluteam spre Triest. Dăspicam marea cu lopeţile.* DELAVRANCEA, O. I, 248, cf. DAMÉ, T. 126, BARCIANU. *Zgomot de lopeţi de luntre izbind în apă.* SANDU-ALDEA, U. P. 48, cf. ALEXI, W. *Puse mâna pe lopeţi şi începu să le împlânte în apă.* SĂM. VI, 381. *N-are vase cu lopeţi şi oameni Să-l ducă-n spatele întins al mării.* MURNU, O. 69. [De strapazane] *se leagă cu câte o ujbă... de piele lopeţile sau babaicele.* ANTIPA, P. 467, cf. TDRG. *Lopata, vâsla, opăcinea sau băbăicea.* PAMFILE, I. C. 72. *Poduri... mânate de lopeţi ori vâsle.* N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu se pricepe deloc să mânuiască lopata şi ghionderul.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 80. *A apucat lopeţile şi ne-a dus în tăcere la celălalt ţărm.* SADOVEANU, O. XVII, 502. *Ghiniile merg la lopeţi, merg greu de tot.* CAMIL PETRESCU, O. III, 492. *Barca... se lasă uşor înainte la fiecare mişcare a lopeţilor.* BART, S. M. 28, cf. SCRIBAN, D. *La întoarcere au să tragă amândoi la lopeţi.* STANCU, D. 520, cf. DL, DM, DEX. *Cu lopeţile vâslind, Cu pânzele fâlfâind, Un caic mare, bogat.* ALECSANDRI, P. P. 124. *Şaica mică-şi desprindea, Cu lopata c-o mâna, Latul Dunării tăia.* TEODORESCU, P. P. 309, cf. ŞEZ. II, 23. *Işa, işa, copii, la lopată, S-ajungem noi mai îndată. Acolo când ajungea, Sta, din cârmă să oprea.* PĂSCULESCU, L. P. 244, cf. ALR SN III h 841, ALRM SN II h 661. *Să-mi facă două lopeţi, Să-mi taie Dunărea-n piez.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 584. *Până a nu lua cârma în mână, întâi la lopată să te înveţi.* Cf. I. GOLESCU, C., ZANNE, P. V, 135. *Lopata, când bate în apă, sperie pe peşti şi-i scapă.* Cf. I. GOLESCU, C., ZANNE, P. V, 392. ✧ E x p r. **A trage la** (sau **din) lopată** (sau **la lopeţi, cu lopeţile)** v. t r a g e **(IV 1 b).**

II. P. a n a l. Nume dat unor unelte sau unor obiecte care se aseamănă ca formă cu o lopată **(I 1),** având diferite întrebuinţări.

1. Unealtă de lemn, cu coadă lungă, cu care se vântură boabele de cereale (la arie); (regional) lopăţică **(II 1).** *Lopata* [este] *în mânile lui şi curăţi-va area lui şi aduna-va grâul în jitniţe e pleavele va arde în focul nestins.* TETRAEV. (1574), 204, cf. CCR 11/12. *O lopată de vânturat ce alege grâul de pleave.* VARLAAM, C. 22. *Căruia i-e lopata în mâna lui şi curăţeaşte aria lui.* BIBLIA (1688), 791[1]/51. *În mâna lui iaste lopata şi vântură pleavă din grâu.* ANTIM, O. 66. *Se toarnă jumătate merţă de grâu la mijloc şi trei oameni cu lopeţile scormolesc.* I. IONESCU, C. 176/6. *Vânturâ orzul cu lopata* (a. 1847). URICARIUL, X, 404. *Lopata slujeşte a*

întoarce grăunții, a-i face purcoaie. BREZOIANU, A. 68/19, cf. COSTINESCU, LM. *Lopata... este de lemn și slujește la vânturatul bucatelor la arie.* DAMÉ, T. 36. *Va avea într-o bună zi tot ce trebuie la casă..., furci și lopeți pentru arie.* SANDU-ALDEA, D. N. 140, cf. TDRG. *Grohăitul sau grohăirea se face cu lopata de lemn, care are o parte lată... și o coadă.* PAMFILE, A. R. 212. *Se înarmase cu o lopată ușurică, îndemânatecă... adevărată lopată de grânari.* CHIRIȚESCU, GR. 173, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Ovăzul și grâul... erau vânturate prin aer de lopeți.* ARGHEZI, B. 106. *Simțea usturimea prafului și a cojilor spulberate... Ridica grâul cu lopata.* CAMIL PETRESCU, O. I, 26, cf. L. ROM. 1962, 105. *Cân venia turcii, oamenii să strângea, să ducea fuga... lăsa pătule, lopata-nfiptă-n grâu.* GRAIUL, I, 9. *Lua o lopată scăfârmată Și dădu și el o dată. Ce fuse bun căzu jos la pământ, Ce fuse rău să dusă în vânt.* PĂSCULESCU, L. P. 21, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR SN I h 81, ALRM SN I h 59. ✧ Expr. **A da la lopată** = a vântura boabele de cereale. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Orzișor pisat, La vânt vânturat, La lopată dat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 16.

2. Unealtă de lemn cu coada (foarte) lungă, pe care se pune aluatul (de pâine, mălaiul etc.) pentru a fi băgat în cuptor sau cu care se scoate pâinea, mălaiul etc. după ce s-au copt; (regional) lopățică **(II 2)**, lopar **(2)**, (învechit, rar) pală[3]. Cf. LB, I. GOLESCU, C. *Făina de păpușoi... se presură pe lopata cu care se bagă paștile în cuptor ca să se coacă.* MARIAN, S. R. III, 9. *O turtiță... o coc în gura cuptorului. După ce s-a copt turtița, o iau cu lopata.* id. ib. I, 142, cf. BARCIANU, TDRG. *După ce dau pânea în cuptor, noaptea... merg în grădină cu lopata ridicată.* PAMFILE, CR. 6, cf. PĂCALĂ, M. R. 429, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pe lopată de lemn, cu mâner de vreo 3 metri lungime, se răstoarnă din coșară aluatul frământat, apoi se introduce în cuptoriul ars bine cu lemne.* PRIBEAGUL, P. R. 97. *A rămas un malai în cuptor, trei pe vatră și lopata căzută.* SADOVEANU, O. V, 341. *Cașul... îl rupeau în bucăți, cum ai rupe aluatul de pâine, înainte de a-l vârcolui și a-l băga cu lopata în cuptor.* MOROIANU, S. 14, cf. SCRIBAN, D. *Copăi de frământat aluatul, scafe, lopeți.* ARGHEZI, B. 104, cf. DL, DM, DEX. *Și-mi fă iute o turtă lată, Să nu-ncapă pe lopată.* ALECSANDRI, P. P. 310. *Cu bărbatul beutor Nu-i face pită-n cuptor; Când ai face câteodată, Nu-i făină, nici lopată!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 465. *Nu știu face mălai dulce, Pe lopată nu-l știu pune.* MARIAN, H. 59. *Pe lopată se presură făină ca să nu se lipească aluatul.* ȘEZ. VIII, 88, cf. ALR II 4 002. *Colaci făcea, Pe lopată-i învârtea Și-n cuptor îi arunca.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 109, cf. NALR–O II h 266.

3. (Învechit și regional; și în sintagmele *lopată de fier,* PONTBRIANT, D., PAMFILE, I. C. 145, *lopată de picior,* ALR I 943/28, 79, *lopată de săpat,* ib. 943/26, 63) Cazma; (regional) hârleț. Cf. ALR I 943/75, 77, 93, 103, 361, 798, 839.

4. (Regional) Unealtă de spart gheața; (regional) ceaglă (Ciocănești – Vatra Dornei). Cf. ALR II 6 794/ 365.

5. (Regional; și în sintagmele *lopată de lipit,* A III 1, *lopată de maltăr,* TEAHA, C. N. 239, *lopată de măltărit,* id. ib.) Mistrie **(1)**; (regional) lopățică **(II 4)**. Cf. ALR II/I h 241.

6. (Regional; și în sintagma *lopată mică,* ALR SN I h 23/29, ALRM SN I h 17/29) Otic **(1)**; (regional) lopățică **(II 5)**. Cf. ALR SN I h 23/228, ALRM SN I h 17/228.

7. (Regional) Unealtă[1] **(2)** ciobănească de lemn cu care se amestecă în zerul pus la fiert, pentru a se alege urda sau cașul; (regional) lopățică **(II 6)**. Cf. H XVI 330, CHEST. V 140/68, NALR–O IV h 787.

8. (Regional) Un fel de căuș cu care, la moară, se ia făina sau mălaiul din troacă **(3)** și se bagă în sac; (regional) lopățică **(II 7)**. *Se slujește morarul...* [de] *lopata... cu care se ia făina.* PĂCALĂ, M. R. 468. *Tot dădeau cu lopata în lada unde curgea, cald, mălaiul.* SORESCU, L. L. I, 48. *Lopata și merticul.* H II 29. *Din moldă, făina se bagă cu lopata în saci.* Com. din SĂLIȘTE – SIBIU.

9. (Regional) Bucată de lemn, lungă și subțire, cu care se lovește mingea la oină sau la alte jocuri; (regional) lopățică **(II 10 b)**. Cf. SCRIBAN, D. [Se joacă] *de-a hapucu cu două lopeț.* ALR SN V h 1 292/365, ib. h 1 294/192.

10. (Rar) Paletă **(2)** (din plastic) cu care se lovesc muștele pentru a le omorî; lopățică **(II 16)**. *Cumpărase două lopeți de sită și urmărea muștele cu ele.* ARGHEZI, P. T. 363.

III. P. a n a l. Nume dat unor părți ale unor instalații, ale unor mecanisme, ale unor obiecte din gospodărie etc. care se aseamănă ca formă cu o lopată **(I 1)** și care au diferite întrebuințări.

1. Pală[4], paletă **(2)**. *Joule a introdus înlăuntrul unui vas cilindric o roată cu lopeți.* EMINESCU, O. XV, 1 173, cf. 1 174. *Iuțeala* [vasului]... *nu putea fi decât să fie sporită prin faptul că roțile, neavând linguri sau lopeți, urmau să alunece pe apă, în loc să lupte cu împotrivirea ei.* MACEDONSKI, O. III, 167. *Propulsorul nautic... aplicat la partea din urmă a vasului... conține 4 lopeți.* ENC. TEHN. I, 297. *Lopețile nu pătrund decât foarte puțin în elementul lichid.* ib. I, 298.

2. Fiecare dintre scândurelele fixate la circumferința roții la moara de apă, în care lovește apa și pune roata în mișcare; aripă, cupă, pală[4], paletă **(2)**, (regional) lopățică **(III 1 a)**. *Departe de câteva sute de pași de la râuleț..., moara a rămas părăsită, cu lopețile rupte.* SLAVICI, O. I, 115, cf. DDRF. *Pe creasta nopții moara seacă Macină lumină-n gol. Lopeți se-nalță și s-apleacă.* BLAGA, POEZII, 144, cf. H II 146, ALR II 6 739/ 899, ALR SN I h 157. *Lopeț are moara a nemțască.* ib. h 157/29, cf. NALR–O IV MN 276, 2 415/990, 997.

3. (Regional) Fiecare dintre aripile unei mori de vânt; fofează (Vălcani – Sânnicolau Mare). Cf. ALR II 6 737/47.

4. (Regional) Capătul de fier al fusului roții de apă a joagărului, care se învârtește în scobitura unei bârne (Peștișani – Târgu Jiu). Cf. ALR II 6 425/836.

5. (Prin Maram. și prin Mold.) Cui gros de fier care se află în capătul grindeiului morii de apă, pe care acesta se învârte. Cf. GLOSAR REG.

6. (Regional) Partea lată la bardă (Băiești – Băile Govora) Cf. IORDACHE, M. E. 90, NALR–O IV MN 286, 2 486/922.

7. (Regional) Parte de lemn a ragilei **(1)** și a piepteneului **(2)**, în care sunt înfipți dinții de fier; (regional) pat[1] **(5 i)**, lopățică **(III 9)**. Com. din NICOLINȚ – CARAȘ SEVERIN și din PÂRVOVA – CARAȘ SEVERIN, ALR II 5 988/605.

8. (Regional) Fiecare dintre cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței, la capetele cărora se află cele patru fofeze și care se învârtesc în timpul depănatului; cruce, fofelniță, (regional) lopăcioară **(III 3)**, lopățică **(III 10 a)**, lopiscă **(II 2)**. Cf. ALR SN II h 453. *Lopeț de depănat.* ib. h 453/346, cf. NALR–MB 2 245/494.

9. (Regional) Stinghie scurtă fixată perpendicular la unul dintre capetele bazei lungi a rășchitorului, care reprezintă corpul acestuia; cruce, (regional) lopăcioară **(III 2 b)**, lopătuță **(3)**, lopățică **(III 7)**, lopiscă **(II 1)**. Com. din LUGAȘU DE JOS – BIHOR.

10. (Regional) Limbă la meliță; (regional) lopățică **(III 11 a)** (Seceani – Arad). Cf. NALR–B III h 404/58.

IV. P. a n a l. Nume dat unor părți ale corpului omenesc sau al animalelor, care se aseamănă ca formă cu partea lată a unei lopeți **(1 1)**.

1. (Regional; și în sintagmele *lopata umărului,* NALR–B I h 106/65, *lopata de la mână,* ib. h 106/10, *lopata mâinii,* NALR–MB I MN 263, 303/464, 483) Omoplat, scapulă; (învechit și popular) spată[1] **(1 1)**, (regional) lopățică **(IV 1)**. Cf. ALIL XXX, 199, ALR II/I MN 35, 2 198/463, ALRM II/I h 111/463.

2. (Regional) Fiecare dintre oasele scapulare la animalele patrupede; spată[1] **(I 2)**, (regional) lopătiță **(II 2)**, lopățică **(IV 2)**. Cf. DR. V, 318.

3. (Regional) Fiecare dintre cei doi dinți din față, la om și la animale. Cf. DR. V, 288, ALIL XXX, 200. *Are două lopeți late, cu strungăreață la mijloc.* UDRESCU, GL. *I-au dat lopețile mânzului.* id. ib.

4. (Regional) Carapace a broaștei țestoase; (învechit și popular) țest **(II 2)**, (popular) țeastă **(2)** (Cămărzana – Satu Mare). Cf. ALR I 1 178/343.

– Pl.: *lopeți* și (învechit și regional) *lopețe, lopete, lopate.* – Gen.-dat. și: (învechit) *lopatei* și *lopeței.* – Și: (învechit și regional) **lupătă** s.f.

– Din v. sl. **лопата.**

LOPÁTIC, -Ă adj. (Regional) Smintit[2] **(1)**, zănatic, zăpăcit **(1)**. Cf. CIAUȘANU, V. 176, LEXIC REG. II, 61.

– Pl.: *lopatici, -ce.*

– Cf. l o p a t ă.

LOPĂCIOÁRĂ s.f. **I.** Diminutiv al lui l o p a t ă **(I 1)**; lopățică **(I 1)**. Cf. LB, LM. ✧ (Ca termen de comparație) *Înalt, șui, cu brațe lungi și palme ca niște lopecioare.* VOICULESCU, P. I, 28.

II. P. a n a l. Nume dat unor unelte care se aseamănă ca formă cu o lopăcioară **(I)**, având diferite întrebuințări.

1. (Regional) Vătrai **(I 1)**, lopățică **(II 3)** (Lelești – Beiuș). Cf. A I 21.

2. (Regional) Mistrie **(1)**, (regional) lopățică **(II 4)** (Poiana – Beiuș). Cf. A I 36.

3. (Regional) Unealtă[1] **(2)** ciobănească de lemn cu care se amestecă în lapte pentru prepararea diferitelor produse (CHEST V 61/26) ori după ce s-a pus cheagul (CHEST. V 139/26) sau cu care se desface în bucăți laptele închegat pentru prepararea cașului (ib. 82/26); lopățică **(II 6)** (Crișiorul de Sus – Vașcău). *După ce s-a zăruit* [laptele închegat], *să creapă în mai multe părți cu lepecioara.* CHEST. V 82/26.

III. Nume dat unor părți ale unor obiecte sau ale unor unelte din gospodăria țărănească, care se aseamănă ca formă cu o lopăcioară **(I)** și care au diferite întrebuințări.

1. (Prin Transilv.) Partea de jos a jugului, pe care se sprijină gâtul boilor; poliță[1] **(2 f)**, (regional) lopățică **(III 5 a)**. Cf. REV. CRIT. IV, 337, ALR SN II h 335/235, ALRM SN I h 217/235, TEAHA, C. N. 239.

2. (Prin Transilv.) Parte a rășchitorului: **a)** (în forma *lepecioară)* fiecare dintre cele două crăcane care se află la unul dintre capetele bazei lungi a rășchitorului. Cf. A I 34; **b)** stinghie scurtă fixată perpendicular la capătul crăcanelor; cruce, (regional) lopată **(III 9)**, lopățică **(III 7)**. Cf. CL 1990, 143, com. din VAȘCĂU, A I 13, TEAHA, C. N. 238, 239, ALR–T 2 242/297.

3. (Regional; de obicei la pl.) Fiecare dintre cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței, la capetele cărora sunt așezate cele patru fofeze; cruce, fofelniță, (regional) lopățică **(III 10 a)**, lopiscă **(II 2)**. Com. din APALINA – REGHIN și din MĂNĂȘTUR – CLUJ, ALR SN II h 453/235, ALR–T 2 245/297, 299, 303, 310, 311, 312.

– Pl.: *lopăcioare* și (regional) *lopăciori* (ALR–T 2 245/299, 312). – Și: (învechit) **lopețioară** (LM), (regional) **lopecioară, lopicioară** (A I 13, 36, TEAHA, C. N. 239), **lepecioară, lepicioară** (TEAHA, C. N. 238), **lopocioară** (ALR SN II h 335/235) s.f.

– **Lopată** + suf. *-ioară.*

LOPĂÍ vb. IV v. **leopăi.**

LOPĂRTÁ vb. I. R e f l. (Regional) „A se închina cuiva" (Mehadia – Orșova). L. COSTIN, GR. BĂN. 130.

– Prez. ind.: *lopărtez.*

– Cf. l o p ă r t a t.

LOPĂRTÁT, -Ă adj. (Regional) Pleoștit, turtit (Rusca Montană – Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 20. *Cu căciula lopărtată.* id. ib. 121.

– Pl.: *lopărtați, -te.*

– Cf. l o p a r.

LOPĂTÁ vb. I. (Atestat prima dată în 1793, cf. TDRG[3]) **1.** I n t r a n z. A vâsli. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 176, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Barca intră în fluviu; patru vâslași lopătau voinicește, iar cârmaciul stătea în picioare.* TAFRALI, S. 17. *Deoarece apa era foarte repede, el cârmi luntrea... și începu a lopăta din toate puterile.* SĂM. VI, 326. *Moșneagul lopăta din toate puterile, urmărind pe fugari, cari nu mai erau departe.* ib. 381, cf. TDRG, CADE. *Întorceau luntrea... și lopătau ca s-ajungă în cotlonul de unde plecaseră.* SADOVEANU, O. XVIII, 206, cf. BUL. FIL. IX, 157. *Lopătează întotdeauna împotriva apei.* PERPESSICIUS, M. III, 78. *Lopătează vânjos, spre mijlocul Dunării.* STANCU, D. 521. *Două fete lopătau cu hărnicie la o barcă în formă de casă, cu ferăstruicile spoite.* V. ROM. octombrie 1955, 131. *Dumneata știi lopăta?... luntrea a început a li se învârti nărăvaș în cercuri.* GALAN, B. I, 195, cf. DL, DM. *Lopătează în bărci până la epuizare, căutând un loc uscat.* ROMÂNIA LITERARĂ 1970, nr. 88, 4/3, cf. DEX. ✧ F i g. *Amorul numai-ndată Lopătând a ostenit.* C. A. ROSETTI, C. 174/14. *Între mizeria de acasă și splendoarea depărtărilor marine... lopăta cu gândul.* G. M. ZAMFIRESCU,

M. D. II, 67. ✧ P. ext. (Despre păsări) *Soldatul zâmbea blajin unor berze ce lopătau cu aripi largi peste dealuri.* GALAN, Z. R. 361. *Cerul deasupra, albastru, adânc, cu păsări care lopătau leneș sub nori albi, pufoși.* BARBU, Ș. N. 8.

2. A folosi lopata **(I 1)**; a arunca cu lopata diferite materiale. Cf. GHEȚIE, R. M. *Pornesc banda..., rupe din cărbune și pornește la vale..., până dau jos întreg peretele: fără scoc, fără să lopătez.* DAVIDOGLU, M. 11, cf. DL, DM. ✧ Fig. *Roirea zăpezilor nu s-a ogoit niciun pic. Toată noaptea a nins așa, lopătând.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 201.

3. Tranz. A întoarce boabele de cereale cu lopata **(II 1)** (pentru aerisirea și răcirea lor). V. vântura. Cf. SCRIBAN, D., DEX., UDRESCU, GL. ✧ Refl. pas. *Când observăm asemenea gângănii* [molii de grâu], *trebuie să se lopăteze cât mai des.* ION BOTEZ, STR. 49. *Orezul se vântură, se lopătează și nu se așază decât în straturi de 30–50 cm grosime.* ENC. AGR. IV, 295. *Sămânța se descoperă și se lopătează bine.* AGROTEHNICA, I, 99. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) A scormoni cu lopata grâul rămas în pleavă pe arie și a-l aduna la steajăr **(2)**. Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lopătez.* – Și: (învechit și regional) **lopăți** (PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 176, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BUL. FIL. IX, 157, UDRESCU, GL.), **lopeți** (PONTBRIANT, D.) vb. IV.

– V. **lopată.**

LOPĂTÁR s.m. **I. 1.** Persoană care lopătează **(1)**; vâslaș. *Le ieșiră înainte robi și lopătari.* SLĂTINEANU, A. 117, cf. LB, I. GOLESCU, C. *De la corăbiile care sânt la Riga au murit 6 căpitani de corabie și 150 de mateloți (lopătari).* CR (1831), 170, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Mână vesel, lopătare, De la Lido la San-Marc.* ALECSANDRI, P. I, 168, cf. COSTINESCU, LM. *Nu băgase de seamă că lopătarii depărtaseră corabia.* ISPIRESCU, L. 25. *Puțin lipsit-a dacilor, cei ageri săgetari, Și flotei egiptenilor, ca vrednici lopătari, Să cotropească... cetatea Romei.* OLLĂNESCU, H. O. 198, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Eu... n-am corăbii. Nici lopătari cu care să-i dau drumul Pe spatele cel necuprins al mării.* MURNU, O. 83, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Patru lopătari... sărutară mâna preotului, poftindu-l să intre în barcă.* GALACTION, O. 187. *Fu din nou... trimis la galere..., lopătar în fundul unei corăbii, trăgând din vâslă alături cu pușcăriașii.* C. GANE, TR. V. 270. *Lopătarii... s-au încordat odată toți la porunca vatamanului lor, bătând cu lopețile de o parte și de alta, ca din aripi.* SADOVEANU, O. XVIII, 176. *O, lopătar, o, frate, prin visu-ți ce femeie... Așteaptă pe pribeagul plecat de la cămin.* PILLAT, P. I, 42, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cincizeci de nevodari. Patruzeci de lopătari... Mie, taică, să mi-i dai.* PĂSCULESCU, L. P. 175. *Mână, mână lopătare, Ca s-ajung la țărmu meu.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 313.

2. Persoană care lucrează cu lopata **(I 1)**. Cf. PASCU, S. 91, IORDAN, L. R. A. 162. *Era lopătar de cărbuni, bărbat tăcut, uscat și tare ca o iască.* VORNIC, P. 200, cf. DL, DM, DEX. *Zece lopătari tocmește... Pune-i, maică, greu să sape.* TEODORESCU, P. P. 528. *Ea că mi-și tocmea Vreo cinci-șase săpători, Vreo cinci-șase lopătari.* MATEESCU, B. 51. *Să-mi aduci Patruzeci de săpători, Nouăzeci de lopețari.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 510. ✦ (Rar) Persoană care lopătează **(3)** boabe de cereale. Cf. NOM. PROF. 63.

3. Persoană care face sau (rar) care vinde lopeți **(I)**. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 176, LM. *Avea dada..., Ca lopătarii și ca ciurarii, Ca toți țâganii..., un armăsari.* CONTEMPORANUL, I, 620, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., com. din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ.

II. 1. (Regional) Lopată de pâlne (Plugova – Băile Herculane). Cf. NALR–B III h 478/21.

2. (Neobișnuit; la pl.; probabil) Copaci folosiți la confecționarea corăbiilor și vâslelor. *Om grecu, înțălept și meșter..., poate el să facă vasă și să află lopatari mulți... acolo.* HERODOT², 262, cf. 721.

III. 1. (Ornit.) Pasăre călătoare din ordinul ciconiiformelor, de mărimea unei berze, de culoare albă, cu gâtul și picioarele lungi, cu ciocul lățit spre vârf ca o lopată și cu un moț de pene pe cap; cosar, (regional) lopățică **(V 3)** *(Platalea leucorodia).* Cf. POLIZU, LM. *Nutrețul principal al lopătariului sunt... diferite vietăți de apă.* MARIAN, O. II, 308, cf. CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. XII, 118, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, F. R. 93. *Lebedele și pelicanii, lopătarii... trăiesc într-o împărăție puțin tulburată.* SADOVEANU, O. XX, 82, cf. CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 108, LINȚIA, P. III, 5, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Rar) *Lopătar moțat* = gâscă sălbatică cu moț *(Rhynchaspis clypeata).* LM.

2. (Și adjectival; în sintagma *cerb lopătar)* Specie de cerb cu coarnele lățite în formă de lopeți și cu corpul puternic *(Cervus dama).* Cf. STOICA, VÂN. 16. *Se încheie și perioada de vânătoare la... cerb lopătar.* VÂN. PESC. octombrie 1964, 20, com. din TĂRCĂIȚA – BIHOR și din VAȘCĂU.

3. (Rar) Specie de pește nedefinită mai îndeaproape *(Zeus gallus).* LM.

– Pl.: *lopătari.* – Și: (regional) **lopețár** s.m.

– **Lopată** + suf. *-ar.* – **Lopețar:** de la *lopeți* (pl. lui *lopată).*

LOPĂTÁRE s.f. Acțiunea de a lopăta.

1. Vâslire. Cf. lopăta **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Grăbind lopătarea cu ale sale brațe vânjoase..., sosi în sfârșit la malul dorit.* ODOBESCU, S. I, 145, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. ✦ Lovitură de vâslă. *Câteva lopătiri.* BUL. FIL. IX, 157. *Marin vâslea repede, cu lopătări largi și armonioase.* GALAN, B. I, 357, cf. DL, DM.

2. Vânturare a boabelor de cereale. Cf. lopăta **(3)**. *Se continuă cu lopătarea.* AGROTEHNICA, II, 36.

– Pl.: *lopătări.* – Și: (regional) **lopățíré, lopețíre** (PONTBRIANT, D., ALEXI, W.) s.f.

– V. **lopăta.**

LOPĂTÁȘ s.m. (Învechit; probabil) Funcționar care avea în grijă executarea unor corvezi puse în seama vâslașilor. *Lopatași* (a. 1615). D. BOGDAN, GL. 72.

– Pl.: *lopătași.*

– **Lopată** + suf. *-aș.*

LOPĂTÁT s.n. Faptul de a lopăta.

1. Lopătare **(1)**, vâslire. *Unda curgătoare ducea vasul Pe ocean întâi cu lopățitul, Apoi și pe adierea cea*

mai bună. MURNU, O. 200. □ *Lopătatul împotriva cursului apei obosește peste măsură.*

2. (Prin Munt.) Lopătare **(2)**, vânturare **(2)**. *Porumbul... face „gărgărițe"; te snopește cu „lopătatul".* CONV. LIT. XLIV$_2$, 657. *Noi cu lopățitul, voi cu mătureala, acu-l dăm gata.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *lopătaturi.* – Și: (regional) **lopățít** s.n.

– V. **lopăta.**

LOPĂTĂRÍȚĂ s.f. (Învechit, rar) Soția lopătarului **(1 3)**. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lopătărițe.*

– **Lopătar** + suf. *-iță.*

LOPĂTĂU s.n. v. **lopitău.**

LOPĂTĂC s.n. (Prin Ban.) **1.** Lopată **(II 2)** mai mică (L. COSTIN, GR. BĂN. 32, 130) cu care se bagă pâinea în cuptor (Cf. ALR II 4 002/2, NALR–B III h 478/21).

2. Limbă la meliță (Cărbunari – Moldova Nouă). Cf. NALR–B III h 404/9.

– Pl.: *lopătâce.*

– **Lopată** + suf. *-âc.*

LOPĂTÍȚĂ s.f. (Prin Ban. și Transilv.) **I.** Unealtă[1] (2) cu care se vântură boabele de grâu (Densuș – Hațeg). Cf. VICIU, GL.

II. (Anat.) **1.** Omoplat, scapulă; (învechit și popular) spată[1] **(I 1)**. Cf. CADE, GĂMULESCU, E. S. 149, DENSUSIANU, Ț. H. 323, ALR I 116/11, 28, 30, 49, 56, 61, 63, 65, 75, 77, 79, 87, ALR II/I MN 35, 2 198/2, 4, 8, 27, 29, 36, 47, 53, 64, 76, 105, ALRM II/I h 111, NALR–B I h 106.

2. Fiecare dintre oasele scapulare la animalele patrupede; spată[1] **(I 2)**. Cf. DR. V, 317, 318, 319, 322, CADE, GĂMULESCU, E. S. 149, H XVIII 175. (Într-un descântec) *Am mețurat răsĕlili, Am mețurat ameță-lil'i,... Dân lopăcĭță. Dân crii capului... Leac, Maică Merie, Lu marva asta să-i fie!* ALRT II 24. ✦ Spată[1] **(I 2)** (mai ales de porc), uneori și cu partea musculoasă de pe porțiunea superioară a membrelor anterioare, folosită în alimentație. Cf. CADE, GĂMULESCU, E. S. 149. *Cârnați, Cârnați, Ieși, gazdă, de ne dați, Lopociță, Lopociță.* PAMFILE, CR. 11, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 130. *Duse mama copilului... la moașă: un colac mare..., un pui fript sau găină, o lopăcĭță.* ARH. FOLK. III, 49, com. LIUBA, cf. NALR–B I h 106/46. *Scoâm... lopăcĭțâli.* PORȚILE DE FIER, 140.

– Pl.: *lopătițe* și *lopătiți* (ALR I 116/45, 63, 65, 75, 87, ALR II/I MN 35, 2 198/2, 76, 105, NALR–B I h 106). – Și: **lopotíță** (ALR I 116/28, 49, ALR II/I MN 35, 2 198/27, ALRM II/I h 111/27, NALR–B I h 106, accentuat și *lópotiță* ALR I 116/56, NALR–B I h 106), **lăpotíță** (NALR–B I h 106) s.f.

– Din sb. **lopatica.**

LOPĂTOÁIE s.f. Augmentativ al lui l o p a t ă **(I 1)**. Cf. PASCU, S. 114, IORDAN, L. R. 310, BUL. FIL. VII–VIII, 111, GR. S. VI, 142.

– Pl.: ?

– **Lopată** + suf. *-oaie.*

LOPĂTÓS, -OÁSĂ adj. Care are formă de lopată **(I 1)**, ca o lopată. *Dinți lopătoși.* ALAS 23 VIII 1936, 2, ap. IORDAN, L. R. A. 191. *Printre trestii și cele câteva sălcii... se plimbă... vidrele cu cap turtit și coada lopătoasă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 641.

– Pl.: *lopătoși, -oase.*

– **Lopată** + suf. *-os.*

LOPĂTÚȚĂ s.f. (Regional) **1.** Un fel de lopățică **(II 3)** cu care se scoate cenușa (Totoreni – Beiuș). Cf. A I 22.

2. Unealtă ciobănească de lemn cu care se amestecă zerul care fierbe, ca să nu se afume; (regional) lopățică **(II 6)** (Băița – Beiuș). Cf. A I 35.

3. Parte a rășchitorului, în formă de „T", opusă crăcanelor; cruce, (regional) lopățică **(III 7)** (Ineu – Arad). Cf. ALIL XXX, 208, ALR SN II h 448/64, ALRM SN I h 292/64.

– Pl.: *lopătuțe.*

– **Lopată** + suf. *-uță.*

LOPĂȚEÁ s.f. v. **lopățică.**

LOPĂȚEÁUĂ s.f. v. **lopățică.**

LOPĂȚÍ vb. IV v. **lopăta.**

LOPĂȚÍCĂ s.f. Diminutiv al lui l o p a t ă.

I. 1. Lopată **(I 1)** mai mică. Cf. ANON. CAR., LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, PASCU, S. 170, 174, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Iei baliga cu lopețica.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 243. *O lopățică-mi făcui Și zăpada-mi curățiі.* BALADE, III, 68. *O lopețică cioplii, Cărăruie că-mi făcui De la țarc și pân' la apă.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 275. *Lopățică încarcătică, țuști, în poietică* (Lingura). GOROVEI, C. 203. ✧ (Cu referire la partea lată a uneltei) *Făina în ceaun se mestecă prin ajutorul unui băț cu sau fără lopățică la un capăt..., numit făcăleț.* PAMFILE, I. C. 195.

2. (Învechit și regional) Lopată **(I 2)**, vâslă. Cf. POLIZU, ALR SN III h 841, ALRM SN II h 661. *Mână luntrița, mână cu lopoțâca.* ALR SN III h 842/141. [Barca] *o mână c-o lopățea.* ib. h 842/157.

II. P. a n a l. Nume dat unor unelte sau unor obiecte care se aseamănă ca formă cu o lopățică **(I 1)**, având diferite întrebuințări.

1. (Prin Transilv.) Lopată **(II 1)**; (regional) vânturește. Cf. VICIU, GL., ALR SN I h 81, ALRM SN I h 59.

2. (Prin Munt. și Olt.) Lopată **(II 2)**. Cf. ALR II 4 002/728. [Bagă pâinea] *cu lopețaua în cuptori.* ib. 4 002/836.

3. (Și în sintagma *lopățică de foc,* POLIZU, DDRF) Vătrai **(1 1)**; (regional) lopăcioară **(II 1)**, lopiscă **(I 1)**. Cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., A III 16.

4. (Regional; și în sintagma *lopoțică de văcăluit,* ALR II/I h 241/53) Mistrie **(1)**; (regional) lopată **(II 5)**, lopăcioară **(II 2)**. Cf. ALR II/I h 241, A III 17.

5. (Regional) Otic **(1)**; (regional) lopată **(II 6)**. Cf. DAMÉ, T. 36. *Oticul... poate avea și forma mai lată, când chiar se numește lopățică.* PAMFILE, A. R. 37, cf. ALR SN I h 23, ALRM SN I h 17, A III 16.

6. (Regional) Unealtă[1] **(2)** ciobănească de lemn cu care se amestecă în zerul pus la fiert pentru a se alege urda sau caşul sau cu care se amestecă laptele ca să nu se prindă când fierbe; (regional) lopată **(II 7)**, lopăcioară **(II 3)**. *Laptele odată închegat... se strânge la un loc cu lopăţica şi se pune pe strecurătoarea ce e aşezată pe hârzob.* DAMÉ, T. 69. *Laptele de oi închegat..., după ce s-a frământat, se adună laptele cu lopăţică şi se pune în strecurătoare... ca să se scurgă de zer.* PAMFILE, I. C. 33, cf. H I 62, 99, III 386, VIII$_2$ 98, 109, 142, 161, 220, 260, 283, IX 59, 483, XII 327, XVI 247, com. FURTUNĂ. *Lopăţica cu care se mestecă laptele când fierbe.* CHEST. V 61/74. *După ce s-a pus cheagul, laptele se mestecă cu lopăţica.* ib. 139/24, ib. 137/24, 74, 89, 138/74, 139/74, 140/74, 89, 145/46, 94, A V 12, VI 20, NALR–O IV h 787.

7. (Regional) Mică unealtă[1] **(2)** care se foloseşte la moară pentru a ajuta curgerea făinii în troacă **(3)** (DDRF); un fel de căuş cu care se pune mălaiul în sac (H IX 396); (regional) lopată **(II 8)**. *Nistor trecu în fund, spre lădoi, şi răscoli cu lopăţica făina care se strânsese într-o moviliţă mare.* SADOVEANU, O. III, 287. *Din când în când, un gospodar încărca o lopăţică de făină din postavă şi se apropia de dânsul.* id. O. V, 269.

8. (Regional) Mai[2] **(II 1)** de bătut rufele (Balş). Cf. ALR II 3 373/876.

9. (Pescuit) Unealtă manuală în formă de scândurică netedă şi subţire, folosită la împletitul plaselor pescăreşti; caloneţ, spată[1] **(III 2)**, (regional) spetează **(II 12)**. *Sirecurile... se împletesc pe o scândurică lată specială, numită... lopăţică.* ANTIPA, P. 514. *Legarea nodului se face cu ajutorul caloneţului sau a lopăţicii de lemn.* GHELASE, U. P. II, 15.

10. (Regional) Nume dat unor bucăţi de lemn de forma unui „V", folosite la jocuri (de copii): **a)** scândurică, folosită ca o pârghie, la jocul „de-a puricele" (v. p u r i c e **II 4**). *Să ia o lopăţică pe care o pune cu un capăt în gropiţă... În gropiţă, peste capătul lopăţelei se pune mingea. Unul trânteşte cu un băţ peste capătul de sus al lopăţelei.* ŞEZ. II, 63; **b)** bucată lungă şi îngustă de lemn cu care se loveşte mingea la oină sau la alte jocuri cu mingea; (regional) lopată **(II 9)**. Cf. CIHAC, II, 176, ALR SN V h 1 292/605; **c)** bucată lungă şi îngustă de lemn cu care se lovesc pietrele în cădere, la jocul de batere a pietrelor, după ce acestea au fost aruncate în sus. *Se fac lopăţele mici cu care se bat pietrele.* PAMFILE, J. I, 60.

11. Nume dat unor obiecte de forma unei linguri, de lemn, de metal sau de plastic, folosite în gospodărie, în cofetării etc.: **a)** (prin Mold.) un fel de lingură de lemn cu care se amestecă sau se netezeşte mămăliga. Cf. MARIAN, Î. 200, CADE. *Un slujbaş al curţii tăpşea mămăliga c-o lopăţică.* SADOVEANU, O. V, 374, cf. ŞEZ. VIII, 88. *Mămăliga... se mestecă, se tăpuşeşte cu lopăţica.* CHEST. VIII 15/9. *După şi s-o mestecat..., sî tipăreşti măliga cu lopăţâca muiată în apă.* ib. VIII 15/29, cf. ALR I 697/ 526, NALR–B h 474/82; **b)** un fel de lingură (de metal) mai mare pentru servit friptura, rasolul etc. *12 furculiţe..., 9 linguri de ceai..., 1 lopăţică pentru rasol.* CR (1831), 228. [În] *cei trei miei sugari fripţi haiduceşte..., trei inşi, cu câte-o lopăţică lată în mână, a bătut fiecare în câte unul din sugaci până ce a căzut coaja de pe ei.* MOROIANU, S. 82. *Când păsările fură bine rumenite, bărbosul..., cu ajutorul unei lopăţele de lemn, le aşează pe un taler.* CĂLINESCU, S. 719; **c)** (regional) un fel de linguriţă cu care se mănâncă oul fiert moale. Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î.; **d)** un fel de linguriţă plată din lemn, plastic etc. cu care se mănâncă îngheţata la pahar. □ *Când i-am dat îngheţata la pahar, copilul a scăpat lopăţica pe jos.*

12. Un fel de linguriţă pentru medicamente, pentru substanţe chimice etc. *Obiectele... care fiecine, cu puţine cheltuieli, le poate ave la ţară... câteva lopăţele mici pentru datul doftoriilor mai grasă.* LITINSCHI, M. 167/21. *Lopăţele de celuloid..., una pentru sulfat de bariu.* CHIRIŢĂ, P. 863.

13. (Med.) Nume dat unor instrumente, unor piese etc.: **a)** (învechit) un fel de instrument ajutător în chirurgie. *Pentru această tăiere a aţii limbii...* [se foloseşte] *o lopăţică subţire de lăţimea degetului celui mare, scobită la vârf.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 138/17. *Se ardică limba şi se ţine cu mâna cea stângă, cu lopăţica în sus vârâtă cu scobitura ei în aţă.* id. ib. 138/23; **b)** (popular) atelă. *Am cules de la marginea drumului un căţelandru lovit de căruţă şi i-am pus în lopăţele piciorul frânt.* SADOVEANU, O. XVIII, 495. *Dacă ai pe cineva să-ţi tragă osul la loc şi să-l potrivească între două lopăţele, într-o săptămână, două îmbli.* GALAN, Z. R. 274, cf. DL, DM, DEX. *Un lup cu piciorul rupt roagă pe Făt-Frumos să-i lege piciorul în lopăţele şi să-l ungă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 63, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *I-am pus mâna în lopăţele.* A VI 26. *Pă lupu-l ię şi-l l'eagă la picior cu nişte lęmńe – lopeţęle, cum îi spuńem noi.* O. BÎRLEA, A. P. II, 278.

14. Scândurică (cu crestături) folosită la scărpinat. *În vremea căldurilor..., într-o îmbrăcăminte destul de sumară, înarmat c-o lopăţică crestată, cu care să se poată scărpina la spate şi după grumaz.* SADOVEANU, O. XVI, 511. *Pentru locurile de pe groasa-i spinare, unde unghia sa lată nu biruia, avea o lopăţică de lemn cu crestături pentru scărpinat.* CĂLINESCU, O. XI, 226.

15. (Învechit şi popular) Obiect de lemn cu care se aplică lovituri în palme sau la tălpi, drept pedeapsă. *Cu aşa numita lopăţea a bate la pălmi nu să poate suferi.* CARTE TREB. I, 138/28. [La datina numită „vergel[1]"] *numirea de vergelat s-a făcut după vergeaua („băţ" sau „jordă" de alun ori o „lopăţică" de „şindilă"...) cu care se face pedepsirea.* RF I, 108. *Pe acuzat îl iau pe sus,... îl duc în jurul bisericii şi la fiecare colţ de biserică îl bat la tălpi cu nişte lopăţele, dându-i loviturile rânduite de crai.* ib. 110.

16. Obiect de forma unei mici lopeţi de plastic cu care se lovesc muştele pentru a le omorî; (rar) lopată **(II 10)**. *Iată şi lopăţica de muşte.* TEODOREANU, C. B. 262.

17. (Regional) Un fel de botniţă (de lemn, de sârmă) pusă viţeilor după înţărcare, ca să nu mai sugă; (regional) scândură **(2 o)**. Cf. ALR II 5 674/157, 386.

III. P. a n a l. Nume dat unor părţi ale unor instalaţii, ale unor mecanisme, ale unor unelte agricole, ale unor obiecte din gospodărie etc., care se aseamănă ca formă cu o lopăţică **(I 1)** şi care au diferite funcţii.

1. (Regional) Parte a morii: **a)** (la pl.; şi în sintagma *lopăţelele roţii,* ALR SN I h 157/157) lopată **(III 2)** la

roata morii. Cf. ALR SN I h 157; **b)** titirez **(I 2),** hădărag. Cf. H III 38, IV 11, ALR SN I h 172/141; **c)** (pe teritoriul județului Neamț) bucată de lemn care ține teica. Cf. A V 28.

2. (Regional; la pl.; în sintagma *lopățelele vântului*) Aripi la vânturătoarea agricolă. Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 69, TEAHA, C. N. 239.

3. Parte a plugului: **a)** (regional) bucată de fier care unește coarnele; punte **(II 1 d).** Cf. ALR SN I h 20, A V 33; **b)** (învechit, rar) cormană, răsturnătoare (v. răsturnător **3).** *Corman, lopățică de tuci în forma trapezului.* BREZOIANU, A. 54/21; **c)** (regional) piesă fixată în cele două scobituri din podul osiei; schimbătoare (v. schimbător **III 2);** (regional) cocârlă, mână[1] **(II 3 a).**

4. (Regional) Parte a carului: **a)** fiecare dintre stinghiile care leagă carâmbii loitrelor; spetează **(II 2 a).** Cf. H X 539, ALR SN II h 348, ALRM SN I h 232; **b)** (la pl.) bucățele de lemn care fixează oiștea în crucea carului, a căruței, a trăsurii etc. Cf. A V 35; **c)** fiecare dintre cele două stinghii care formează partea de sus și de jos a cârceiei prin care se leagă tânjala de protap; fălcea. *Fălcelele, lopățelele sau fofezele cârceiei.* DAMÉ, T. 13, cf. MARIAN, D. 59, ALR II 5 086/260, 272, 284, 346; **d)** bucată de lemn care leagă cele două părți laterale ale cârceiei; pop[1] **(I 2 b).** *Lopățica, spetează... sau popul cârceiei.* DAMÉ, T. 13. *Cârceia... se numesc două lopățele ca de două palme de lungi și de-un lat de mână de late, prinse la mijloc prin o a treia lopățică mai scurtă.* MARIAN, D. 59, cf. ALR II 5 087/362, 365, 520.

5. (Regional) Parte la jug: **a)** partea de jos a jugului, pe care se sprijină gâtul vitelor; poliță[1] **(2 f);** (regional) lopăcioară **(III 1).** Cf. DDRF, DAMÉ, T. 13, SCRIBAN, D., ALIL XXIX, 299, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR SN II h 335, ALRM SN I h 217, A III 7; **b)** bulfeu; (popular) spetează **(II 6).** Cf. DAMÉ, T. 13, 17, PAMFILE, I. C. 138, BOCĂNEȚU, T. A. 151, ȘĂINEANU, D. U., CADE, FD II, 158, H I 23, VIII$_1$ 78, 109. *Lopățele sunt acelea ce împreună umărul cu podhorniță.* MARIAN, D. 60, com. FURTUNĂ, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR SN II h 336, ALRM SN I h 218, A V 14, VI 19, 22, 26.

6. (Regional) Parte la războiul de țesut: **a)** (și în sintagma *lopățică cu borte,* ALR SN II h 478) muierușcă **(II).** *Cuiu... se vâră într-una din găurile lopățicei spre a împiedeca sulul de-a se da înapoi.* DAMÉ, T. 136. *O dăltuitură prin care pătrunde o lopățică plină cu găuri, care se mai numește și muierușcă..., lopățea, scândurită.* PAMFILE, I. C. 274, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ALR SN II h 478, ALRM SN I h 306, A V 14; **b)** fiecare dintre cele două brațe ale vătalelor; spetează **(II 4 a).** *Vatalele se alcătuiesc din... brațe,... fofeze, lopățele, mâini.* DAMÉ, T. 135, cf. PAMFILE, I. C. 273, ALIL XXIX, 66, ALR SN II h 476, ALRM SN I h 304; **c)** (în forma *lopițea)* tălpig **(1)** (Arieșeni – Vașcău) Cf. ALR I 1 288/93; **d)** piesă mobilă la războiul de țesut mecanic. *Lopățica... acționată de axul războiului... face o mișcare de plutire în sus și în jos.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 312. *Lopățica nu va mai putea sălta, iar ciocul, platina și ița... vor rămâne jos.* id. ib. 311.

7. (Regional) Stinghie scurtă fixată perpendicular la unul dintre capetele bazei lungi a rășchitorului, care constituie corpul acestuia; (regional) lopată **(III 9),** lopăcioară **(III 2 b).** Cf. CL 1990, 143, ALIL XXX, 208, com. din BISTRIȚA, din CÂMPULUNG MOLDOVENESC și din MIROSLĂVEȘTI – IAȘI, ALR SN II h 448, ALRM SN I h 292, NALR–O IV h 714/906, ALR–M IV h 888, ALR–T 2 242/256, 260, 261, 267, 275, 340.

8. (Regional; la pl.) Aripi pe grindeiul de la piuă (Covasna). Cf. ALR II 6 471/192.

9. (Regional) Parte de lemn a ragilei **(1)** sau a pieptenelui **(2),** în care sunt fixați dinți ascuțiți de fier; (regional) lopată **(III 7).** *Lopățica și coada pieptenului sunt înflorate cu flori încrustate.* PAMFILE, I. C. 7, com. din RODNA – NĂSĂUD, din STROIEȘTI – SUCEAVA, din DOBRENI – NEAMȚ și din BURU – CLUJ, ALR II 5 988/219, 365, 520, 551, A V 21.

10. (Regional; mai ales la pl.) Parte la vârtelniță: **a)** fiecare dintre cele două stinghii încrucișate, la capetele cărora sunt așezate cele patru fofeze și care se învârtesc în timpul depănatului; cruce, fofelniță, (regional) lopată **(III 8),** lopăcioară **(III 3),** lopiscă **(II 2).** Com. din SĂCĂTURA – ALBA și din AGHIREȘ – SĂLAJ, ALR SN II h 453, ALR–M IV h 889, ALR–T 2 245; **b)** (în forma *lopețele)* fiecare dintre fofezele aflate în cele patru capete ale fofelnițelor (Negrești – Baia Mare). Cf. ALR SN II h 452/346.

11. (Prin Maram. și Transilv.) Parte la meliță: **a)** limbă; (regional) lopată **(III 10).** Cf. NALR–MB 1 229/635, ALR–T 1 229/265; **b)** (la pl.) cele două scânduri paralele între care se mișcă limba, constituind corpul meliței; fălcele. Com. din GALȘA – ARAD și din RUNCU SALVEI – NĂSĂUD, ALR II 5 982/353.

12. (Regional) Bucată de lemn cu care se răsucește frânghia ferăstrăului, pentru a întinde pânza de tăiat; cordar, pană[1] **(II 1 d).** Cf. DAMÉ, T. 86, PAMFILE, I. C. 121, CADE, A V 33.

13. (Prin Maram.; la pl.) Fiecare dintre piesele, asemănătoare cu niște scoabe[1] **(I 1),** care țin jugul joagărului între corfe, pentru a nu sări de la locul lui; (regional) cioacă. Cf. ALR II 6 443/353, 362.

14. (Regional) Pedala de la scăunoaie **(1),** pe care dulgherul apasă cu piciorul, pentru a fixa lemnul de cioplit; (regional) lopiscă **(II 4),** tălpig **(1)** (Sânmihaiu Almașului – Zalău). Cf. ALR SN II h 558/284.

15. (Regional; în forma *lopățeauă)* Fiecare dintre cele două laturi, fixate în unghi drept, care alcătuiesc colțarul de dulgherie sau de tâmplărie (Bârsana – Sighetul Marmației). Cf. ALR II 6 646/353.

IV. P. anal. Nume dat unor părți ale corpului omenesc sau al animalelor, care se aseamănă ca formă cu o lopățică **(I 1).**

1. (Învechit și regional; și în sintagmele *lopățica umărului,* CIHAC, II, 176, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ALIL XXX, 199, *lopățică la spinare,* ALR II/I MN 35, 2 198/431, ALRM II/I h 111/431, *lopoțică la mâini,* NALR–B I h 106/2) Omoplat, scapulă; (învechit și popular) spată[1] **(I 1),** (regional) lopată **(IV 1),** lopătiță **(II 1).** Cf. LEX. MARS. 244, DDRF, DM, DEX, ALIL XXX, 203, 204, ALR II/I MN 35, 2 198/235, 260, ALRM II/I h 111/235, 260.

2. (Regional) Spată[1] **(I 2)** la animale patrupede; (regional) lopată **(IV 2),** lopătiță **(II 2).** Cf. DR. V, 318, STOICA, VÂN. 16. ✦ (Regional) Partea musculoasă a piciorului din față al mielului, folosită în alimentație (Mihăileni – Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN IV h 1 094/ 574.

3. (Regional; în forma *lopoțea)* Greabăn la cal sau la bou (Voiniceni – Târgu Mureș). Cf. ALR II/I MN 35, 2 196/235.

4. (Prin Mold.) Laba cârtiței. *Lăbuțele cârtiței, numite lopățele, zice că să fie de leac pentru vindecarea bubelor.* ȘEZ. V, 128.

V. 1. (Bot.) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze pețiolate și dințate, cu flori mari, liliachii, care crește prin pădurile umbroase și umede din regiunea montană și subalpină *(Lunaria rediviva).* Cf. BARONZI, L. I, 137, DDRF, BRANDZA, FL., 134, DAMÉ, T. 187, id. T.[2] 89, BARCIANU, GRECESCU, FL. 65, JAHRESBER. VIII, 164, ALEXI, W. *Lopețica se pisează mărunt, se sară binișor și apoi se bagă în ciorapi, ca să ajungă la tălpile picioarelor* [împotriva frigurilor]. PĂCALĂ, M. R. 258, cf. 23, PANȚU, PL. 158, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 101.

2. (În forma *lopățea)* Numele unei plante din familia umbeliferelor *(Ferulago galbenifera).* BORZA, D. 69.

3. (Ornit.; regional) Lopătar **(III 1),** cosar *(Platalea leucordia).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 337, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 108.

– Pl.: *lopățele.* – Gen.-dat.: *lopățicii* și *lopățicei.* – Și: **lopățeá,** (regional) **lopățeáuă, lopețícă, lopețeá, lopețeáuă** (com. din SEBIȘ – VAȘCĂU și din GALȘA – LIPOVA, ALR II/I h 241/53, ALR II 4 002/836), **lopoțícă** (pl. și *lopoțice* NALR–B I h 106/2), **lopoțeá, lopițeá, lupețícă** (H X 539, ALR SN I h 23/784), **lupățeá** (H X 539, NALR–O IV h 787/904, ALR–T 2 245/365) s.f.

– **Lopată** + suf. *-ică.* – **Lopățea, lopețea, lopoțea** etc.: cu schimbare de sufix.

LOPĂȚÍE s.f. (Regional) Lopățică **(I 1)** (Sereca – Orăștie). MAT. DIALECT. I, 260.

– Pl.: *lopății.*

– **Lopată** + suf. *-ie.*

LOPĂȚÍRE s.f. v. **lopătare.**

LOPĂȚÍT[1] s.n. v. **lopătat.**

LOPĂȚÍT[2]**, -Ă** adj. (Învechit, rar) Care are formă de lopată **(I 1),** în formă de lopată **(I 1).** *Coarnele sunt lungi, supțiri și întoarse înapoi, iar la cei bătrâni sunt la vârv lopățite.* J. CIHAC, I. N. 52/21.

– Pl.: *lopățiți, -te.*

– V. **lopăți.**

LOPĂȚÓI s.n. (Învechit, rar) Augmentativ al lui l o p a t ă **(I 1).** *Când fierberea se domolește, mestecă cu un lopățoi.* BREZOIANU, A. 601/1.

– Pl.: *lopățoaie.*

– **Lopată** + suf. *-oi.*

LOPĂȚÚIE s.f. (Prin Ban.) Lopățică. GREGORIAN, CL. 59.

– Pl.: *lopățui.*

– **Lopată** + suf. *-uie.*

LOPĂU s.n. v. **lompău**[2].

LÓPĂVIȚĂ s.f. v. **lapoviță.**

LOPÂRȚÓC s.n. (Regional) Crăcană de cules fructe (Râmnicu Vâlcea). LEXIC REG. 82.

– Pl.: *lopârțoace.*

– Et. nec.

LOPECIOÁRĂ s.f. v. **lopăcioară.**

LOPETÁRIȚĂ s.f. (Regional) Planșetă pe care se întinde aluatul pentru tăieței; (regional) lopitău (Petrila – Petroșani). Cf. A III 16.

– Pl.: *lopetarițe.*

– **Lopată** + *-ariță.*

LOPETĂU s.n. v. **lopitău.**

LOPEȚÁR s.m. v. **lopătar.**

LOPEȚEÁ s.f. v. **lopățică.**

LOPEȚEÁUĂ s.f. v. **lopățică.**

LOPEȚÍ vb. IV v. **lopăta.**

LOPEȚÍCĂ s.f. v. **lopățică.**

LOPEȚIOÁRĂ s.f. v. **lopăcioară.**

LOPEȚÍRE s.f. v. **lopătare.**

LOPICIOÁRĂ s.f. v. **lopăcioară.**

LOPÍSCĂ s.f. **I.** Nume dat unor unelte care se aseamănă cu o lopățică **(I 1),** având diferite întrebuințări.

1. (Prin Maram.) Vătrai **(I 1);** lopățică **(II 3).** Cf. ALR I 685/337, 339.

2. (Regional) Otic **(1);** (regional) lopată **(II 6),** lopățică **(II 5)** (Bonț – Gherla). Cf. TAMÁS, ET. WB., PAȘCA, GL. ✦ (Regional) Bucată mică de scândură, în formă de lopățică **(I 1),** folosită în gospodărie la răzuit (Vâlcele – Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 78. *Fă-mi o lopiscă cu care să curăț troaca.* ib.

3. (Regional) Lopată **(I 2)** la luntre, lopățică **(I 2)** (Voievozi – Șimleul Silvaniei). Cf. ALR SN III h 841/325, ALRM SN II h 661/325.

II. Nume dat unor părți ale unor unelte din gospodăria țărănească.

1. (Prin vestul Transilv. și Maram.) Stinghie scurtă fixată perpendicular la unul dintre capetele bazei lungi a rășchitorului, ce reprezintă corpul acestuia; cruce, (regional) lopată **(III 9),** lopățică **(III 7),** lopăcioară **(III 2 b).** Cf. ALIL XXX, 208, com. din TĂMĂȘEȘTI – BAIA MARE, ALR SN II h 448, ALRM SN I h 292, A I 22, 24, 26, 35, TEAHA, C. N. 239.

2. (Regional) Fiecare dintre cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței, la capetele cărora se află cele patru fofeze, și care se învârtesc în timpul depănatului; cruce, fofelniță, (regional), lopățică **(III 10 a),** lopăcioară **(III 3).** Cf. TAMÁS, ET. WB., com. din LUGAȘU DE JOS – ORADEA, ALR SN II h 453/272.

3. (Regional; în forma *lopițcă)* Muierușcă **(II)** la războiul de țesut; (regional) lopățică **(III 6 a)** (Remetea – Beiuș). Cf. A I 12.

4. (Regional) Pedala de la scăunoaie **(1)**, pe care dulgherul apasă cu piciorul pentru a fixa lemnul de cioplit; (regional) lopățică **(III 14)**, tălpig **(1)** (Boiul Mare – Baia Mare). Cf. TAMÁS, ET. WB., ALR SN II h 558/272.

III. (Iht.; prin Transilv.; în formele *lopișcă, lopiște)* Numele unui soi de pește cu multe oase și carnea puțin gustoasă; (regional) lătiță *(Alburnoides bipunctatus).* Cf. BĂCESCU, P. 36, 117, 184. *Lopiștea-i ciolănoasă și nu așa de bună ca mreana, cleanul și crapul.* id. ib. 117.

– Pl.: *lopișe* și *lopiști* (ALR SN II h 453/272, MAT. DIALECT. I, 78). – Și: **lopíșcă** (PAȘCA, GL., ALR SN I h 448/310, ALRM SN I h 292/310, ib. II h 453/272, ib. h 558/272, A I 22, 24, 26, 35, TEAHA, C. N. 239), **lopíțcă** (A I 12), **lopíște** s.f.

– Din magh. **lapicka.**

LOPISCÚȚĂ s.f. **I.** (Regional) Obiect de lemn pe care se așază gacii, ca să stea frumos împăturiți (Crișteleс – Șimleul Silvaniei). Cf. CHEST. VI 27 supl.

II. (Regional; în forma *lopișcuță)* Plantă meliferă nedefinită mai îndeaproape (Dridif – Făgăraș). Cf. CHEST. VI 15 supl.

– Pl.: *lopiscuțe.* – Și: **lopișcúță** s.f.

– **Lopiscă** + suf. *-uță.*

LOPÍȘCĂ s.f. v. **lopiscă.**

LOPIȘCÚȚĂ s.f. v. **lopiscuță.**

LOPÍȘTE s.f. v. **lopiscă.**

LOPIȘTOÁNE s.f. pl. (Regional) Membre (mâini și picioare) lungi (Bonț – Gherla). PAȘCA, GL.

– **Lopiște** + suf. *-oaie.*

LOPITĂU s.n. (Prin Transilv.) Bucată de lemn rotundă, pătrată sau dreptunghiulară, pe care se răstoarnă mămăliga sau pe care se taie carnea, ceapa, zarzavaturile etc.; fund, (popular) cârpător, (regional) lopar **(1).** Cf. DR. II, 901, FD II, 97, TAMÁS, ET. WB., COMAN, GL., ALR I 697/251, 289, 290, 576, ALR SN IV h 1 034/284, ALRM SN II h 853/284, MAT. DIALECT. I, 78. ✦ Scândură lată, planșetă pe care se frământă sau se întinde aluatul (pentru tăieței, pentru plăcintă etc.) sau pe care se dă aluatului dospit forma de pâine, pregătindu-l pentru a fi băgat în cuptor. *Vai, cât e de minunat lopitãul ăsta nou!* Com. din LUPȘA – CÂMPENI, ALR II 3 996/250, 260, 284, ALR SN IV h 1 053, A III 12, 16, 17. ✦ (Regional) Lopată **(II 2),** (regional) lopar **(2)** (Ilva Mică – Năsăud). *După ce dospește și crește,* [pita de mălai] *se pune pe frunze de curechi, apoi pe lopată (lopitău) și se bagă în cuptor.* CHEST. VIII 22/15.

– Pl.: *lopitauă* (ALR I 697/251, 290, ALR SN IV h 1 034/284, ib. h 1 053/260, MAT. DIALECT. I, 78) și *lopitaie* (com. din LUPȘA – CÂMPENI, ALR SN IV h 1 053/250, A III 12), *lopiteie* (ALR I 697/576). – Și: **lopetău** (A III 16), **lopătău** (ib. III 17), **lepitău** (ib. III 12) s.n.

– Din magh. **lapító.**

LOPÍȚCĂ s.f. v. **lopiscă.**

LOPIȚEÁ s.f. v. **lopățică.**

LOPOCIÓARĂ s.f. v. **lopăcioară.**

LOPOSTÁNI s.m. pl. v. **lopoștani.**

LOPOȘTÁNI s.m. pl. (Bot.; prin Transilv.) Călțunași *(Tropaeolum maius).* Cf. BORZA, D. 173.

– Și: **lopostáni** s.m. pl. PANȚU, PL.

– Et. nec.

LOPOTÍȚĂ s.f. v. **lopătiță.**

LOPOȚEÁ s.f. v. **lopățică.**

LOPOȚÍCĂ s.f. v. **lopățică.**

LÓPTĂ s.f. (Prin Transilv., Bucov., Ban. și Maram.) **1.** Minge **(1).** *Raza aceaea* [de lumină] *se va arunca înapoi cum se aruncă înapoi lopta când o zvârli de părete.* ȘINCAI, în ȘA I, 647, cf. KLEIN, D. 372. *Au ochiat o loptă și au lovit-o.* ȚICHINDEAL, F. 455/9. *Ce deschilinire iaste între vestmântul acesta și între o loptă?* PETROVICI, P. 133/17, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 513, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., TAMÁS, ET. WB., L. ROM. 1969, 506, GĂMULESCU, E. S. 149, VAIDA, CABA, SĂL. 98, com. din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ și din STRAJA – RĂDĂUȚI, L. COSTIN, GR. BĂN. 130. *Lopta se face din zdrențe o' de burete de meșteacăn.* ARH. FOLK. VII, 104. *Alegem două partide. Luăm o bâtă... Fuge cel care bate la sămn. Bate trei lopț.* ib. *Hai să ne jucăm cu lobda.* CV III, nr. 5, 27. *Aruncă di la unu la altu lopta.* ALR II/I h 66/36. *Prind loapta.* ALR SN V h 1 293/192, cf. LEXIC REG. 24, ib. II, 86. *Le-am cumpărat copiilor o loaptă de gumă.* MAT. DIALECT. I, 179, cf. TEAHA, C. N. 239. *Pentr-o fată cât o labdă, Stau feciorii să se bată. Pentru-o fată cât o ghindă, Stau feciorii să se-mpungă.* FOLC. TRANSILV. II, 393, cf. 613, NALR–B III h 593. ✧ (Ca termen de comparație) *Se ia un pumn de pământ, se udă și, făcându-se dodoloț,... remâne în mâni ca o cotcă (loptă).* ECONOMIA, 7/7. *Fărămiturile de ceară să se adune... și în pumni, ca loptele, boboloașe să se facă.* TOMICI, C. A. 74/1. *Îi dădu una cu piciorul* [la mâță], *de sări cât colo ca o loptă.* PAMFILE, DUȘM. 113. *Să-nfoaie ca o loftă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 130. ✧ (Prin Ban. și sudul Transilv.) *Loptă mică* (sau *lungă)* = oină[1]. Cf. L. ROM. 1984, 407. ✧ (În construcțiile): **a)** *de-a lopta* (sau *lapta), d-a lapta-n țir, d-a lopta-n țul* = oină[1] (ALR SN V h 1 292/53); numele unui joc cu mingea (MAT. DIALECT. I, 77); **b)** *d-a lopta* ori *de-a lopta pe* (sau *în, din) părete* (sau *pereți), d-a lapta d-o prinde* = joc în care se aruncă mingea pe perete (și se bate din palme), apoi se prinde. Cf. ALRM SN III h 1 096; **c)** *de-a lopta* = joc în care se face o gaură în pământ, în care se pune cu un capăt o scândurică, iar pe aceasta o minge și apoi cu un băț se lovește capătul de sus al scândurii, pentru ca mingea să fie aruncată în sus. Cf. ALR II 4 381/279, 353; **d)** *de-a lopta* = joc vechi (GĂMULESCU, E. S. 149, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 121) de copii (GHEȚIE, R. M.), care poate fi și între două echipe și care se desfășoară după anumite reguli. Cf. ARH. FOLK. VII, 104. ✦ Joc de copii cu mingea. Cf. HEM 609, PAMFILE, J. III, 48, H XVIII 6, 60, 284, 308.

2. (Regional) Bulgăre, cocoloș; minge **(2).** *Ceara o opăreaște și o fă lopte.* TOMICI, C. A. 159/17, cf. 167/16.

Ceara să face bruş, minge sau loptă. Com. din CRISTELEC – ŞIMLEUL SILVANIEI. *Loptă de neauă.* ALR I 1 251/56, 333, cf. ALR SN V h 1 501.

– Pl.: *lopte* şi *lopţi.* – Şi: **láptă** (pl. *lăpţi* ALR II 4 347/250, 284), **lábdă, lóbdă** (pl. şi *lobzi* NALR–B III h 593/86), **loáptă, loábdă** (TAMÁS, ET. WB., LEXIC REG. 24), **lóftă** s.f.

– Din magh. **lopta,** dial. **lapta,** sb. **lopta. – Labdă, lobdă, loabdă** < magh. **labda.**

LÓPTOŞ s.m. (Regional) Lăstun *(Delichon urbica)* (Boiu Mare – Baia Mare). Cf. ALR SN III h 702/272, ALRM SN II h 514/272.

– Pl.: *loptoşi.*

– Et. nec.

LORÁN s.n. (Nav.) Sistem de radionavigaţie pentru distanţe mari, care constă în determinarea poziţiei unei aeronave cu ajutorul semnalelor emise de o reţea de staţii terestre ale căror coordonate sunt cunoscute. Cf. DN[3], DEX[2].

– Din engl. **loran,** fr. **loran.**

LORANTACÉE s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase, rar ierboase, fanerogame, angiosperme, cuprinzând în majoritatea lor plante parazite. Cf. BRANDZA, FL. 430, 258, GRECESCU, FL. 17.

– Din fr. **loranthacées.**

LORÁR s.m. Persoană însărcinată în Antichitate cu biciuirea sclavilor condamnaţi. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *lorari.*

– Din lat. **lorarius.**

LÓRĂ s.f. sg. v. **liur.**

LÓRBĂ s.f. v. **lodbă.**

LÓRBERT s.n. v. **lurbăr.**

LORCĂÍ vb. IV v. **leorcăi.**

LORCĂIÁLĂ s.f. v. **leorcăială.**

LORCĂÍT[1] s.n. v. **leorcăit[1].**

LORCĂÍT[2], -Ă adj. v. **leorcăit[2].**

LORD s.m. **1.** Titlu nobiliar în Anglia, ereditar sau conferit de monarh; persoană care poartă acest titlu. Cf. MOLNAR, ap. TDRG[3]. *Şcot, hirurg anglicesc... pe lord Mártnai... către Hina l-au petrecut* (a. 1804). ŞA I, 571. *Sfetnici...* [monarhului] *supt nume de viziri, De ministri, de lorzi şi pairi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 355. *Blândeţea lordului, căinţa... se arăta că are despre greşeală ce a făcut.* HELIADE, L. B. I, 197/16, cf. I. GOLESCU, C. *Uliţa ce duce la parlament este plină de oameni ai poliţiii trebuincioşi a apăra pe lorzii cei împotriva reformii.* CR (1831), 290. *Mi s-a întâmplat a citi cum că au ieşit de supt tipari din lord Byron „Strigoiul" şi „Luarea Corintului"* (a. 1838). PLR I, 65. *În casa de sus a lorzilor să mai dădură... cereri multe în treaba sclavilor din America.* GT (1838), 26. *Aş dori să ascult acel curs, fiindcă o să se vorbească de lord Byron.* C. A. ROSETTI, N. I. 46, cf. STAMATI, D. *Venise lord William Paget, ilustru ambasador al Angliei.* BARIŢIU, P. A. I, 225. *Lângă câţiva lorzi englezi, şădea generalul rus.* NEGRUZZI, S. I, 328, cf. POLIZU. *Avea dreptate nobilul lord.* GHICA, S. 652. *Unii din lorzi..., în marele lor entuziasm, începură a bombarda pe acest virtuos cu bijuterii şi pungi pline de livre sterlinge.* FILIMON, O. II, 328, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Acelaşi lord ar fi zis că... pe lângă respectul datorit* [legilor],... *se datoreşte respect şi autorităţii.* MAIORESCU, D. I, 215. *Lordul Malmersbury, ministrul Foring-Oficiului.* CONV. LIT. XII, 50. *Pe lângă cerbi, a mai zugrăvit... lorzi şi ladies engleze.* ODOBESCU, S. III, 169. *Voim să vorbim de dizolvarea parlamentului, anunţată de lord Beaconsfield.* EMINESCU, O. XI, 59. *Predecesorii lordului Lytton în India rămăseseră surzi la plângerile sale.* CARAGIALE, O. V, 12, cf. DDRF. *Lordul drept spre dânsul vine Şi descalică degrabă.* COŞBUC, P. I, 144, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Un poet laureat... şi un fruntaş al ţării, lângă lorzii în virtutea vechiului lor sânge.* SĂM. IV, 842. *Presa londoneză atribui această operă penei lui lord Byron.* C. GANE, TR. V. 162. *La păstrăvii apelor Ardealului, obişnuiau odinioară să vie lorzi englezi.* SADOVEANU, O. XX, 221. *Răposatul lord Oxford-Asquith, marele om de stat englez.* MOROIANU, S. 52. *Sarcina de a convinge Poarta să accepte acordul de la Viena a fost încredinţată lordului Strangford.* OŢETEA, T. V. 347. *Se coboară din bărbaţi de stat şi din lorzi.* ARGHEZI, S. XV, 163. *Trupa joacă în castelul lordului.* CĂLINESCU, C. O. 185. *La moşia lordului Bolingbroke citeşte Voltaire, pentru întâia oară în public, noua lui operă.* VIANU, L. U. 172, cf. DL, DM, CONTRIBUŢII, III, 30, M. D. ENC. ◇ P. ext. (Cu referire la comportamentul unei persoane) *Adăuga cu eleganţa unui lord.* COCEA, S. I, 62. *Cu toate „sentimentele" şi „corectitudinea" lui de lord, prinţul e detronat.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 33. *Kir Iani nu fuma lulea, ci trabuc, ca lorzii.* TUDORAN, P. 11.

2. Termen care intră în componenţa titlului oficial purtat de unii înalţi demnitari englezi. *Lordul canceler şi toată curtea.* NEGRUZZI, S. III, 337. *Lordul maior, primarul Londrei.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *lorzi.*

– Din engl. **lord.**

LORDÓZĂ s.f. (Med.) Curbură fiziologică a coloanei vertebrale în regiunea cervicală şi lombară, convexă spre partea din faţă a corpului, care devine exagerată în rahitism, malformaţii, paralizii etc. şi care poate fi asociată uneori cu cifoza şi scolioza. Cf. BIANU, D. S., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *lordoze.*

– Din fr. **lordose.**

LOREÁT, -Ă s.m. şi f. v. **laureat.**

LORÉN, -Ă adj. Care este originar din Lorena; care aparţine Lorenei; care se referă la Lorena. *Acest curent va da „Mizeriile războiului" ale lorenului (din Nancy) Jacques Callot.* IORGA, P. A. II, 199. *Subiectul se*

găseşte în literaturele populare neogreacă, sârbă, croată, ungară, lorenă. PAMFILE, D. 45.
– Pl.: *loreni, -e.*
– De la n. pr. **Lorena.**

LORENTÍNĂ s.f. (Farm.) Praf cristalin galben, inodor, puţin solubil în apă, care se întrebuinţează în tratarea plăgilor ca antiseptic. Cf. LTR.
– Şi: **loretínă** (BIANU, D. S.) s.f., **loretín** (NICA, L. VAM. 146) s.n.
– Din fr. **lorentine,** germ. **Lorentin.**

LORÉTĂ s.f. (Învechit) Femeie de moravuri uşoare. *Pe loretele ceva mai de sus, când ele au căpătat, cu vârsta, ceva esperiinţă despre lucrurile vieţei, cu anevoie le înşăli.* FM (1846), 189[1]/37, cf. CONTRIBUŢII, I, 80.
– Pl.: *lorete.*
– Din fr. **lorette.**

LORETÍN s.n. v. **lorentină.**

LORETÍNĂ s.f. v. **lorentină.**

LÓRI[1] s.m. Mamifer lemurian din India şi Ceylon, lung de circa 25 cm, care se hrăneşte mai ales cu fructe şi seminţe *(Loris gracilis). Pogonii şi lorişii, magoţii şi gibonii Pe cap se întrecea.* HELIADE, O. I, 131. *Loriul doarme toată ziua.* LM, cf. M. D. ENC, DEX, DN[3], L. ROM. 1986, 376.
– Pl.: *lori.* – Şi: (învechit) **lóriş, lóriu** s.m.
– Din fr. **loris.**

LORÍ[2] vb. IV. Intranz. (Regional) A lucra cu mare grabă, a da zor (Câmpofeni – Târgu Jiu). Cf. L. ROM. 1962, 262.
– Prez. ind.: *loresc.*
– Et. nec.

LORÍCĂ s.f. **1.** (Latinism) Armură medievală; cuirasă, platoşă. *Lorica sau zale, un fel de tunică, cămaşă ţăsută de fier spre a apăra... pieptul şi pancia (pântecele).* ASACHI, S. L. II, 235. *Sub manta poartă lorică..., în mâna dreaptă un topuz şi la coapsă sabie.* BĂLCESCU, M. V. 532. *Purta un cojocel subţire care-i învălea pieptul ca o lorică.* PELIMON, I. 40/11, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Lorica sau cămaşa de zale... se purta pe trup de către călăreţi.* XENOPOL, I. R. I, 83. *Romanii... înarmaţi uşor, cu o simplă lorică, cu lănci... şi cu săbii scurte.* PÂRVAN, G. 106. *Opaiţele, platoşele şi loricele... dezgropate pe alocuri din mucezeala pământului.* C. PETRESCU, R. DR. 41. *S-a rupt în lorica unui păgân lancea domnului duce.* SADOVEANU, O. XI, 23, cf. DL, DM, DEX.
2. (Bot.) Carapace silicioasă la diatomee. DEXI.
– Pl.: *lorice.*
– Din lat. **lorica.**

LÓRIŞ s.m. v. **lori**[1].

LORÍT, -Ă adj. (Regional) Sprinten, vioi, iute; energic, viguros (Câmpofeni – Târgu Jiu). Cf. L. ROM. 1962, 262.
– Pl.: *loriţi, -te.*
– V. **lori**[2].

LÓRIU s.m. v. **lori**[1].

LORNETÁ vb. I. Intranz. (Rar) A privi prin lornietă. Cf. POLIZU, LM. *Teatru... cu dame care lornetează mâncând dragele.* IBRĂILEANU, S. L. 106.
– Prez. ind.: *lornetez.*
– V. **lornetă.**

LORNETÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de a lorneta şi rezultatul ei; privire prin lornietă. Cf. POLIZU.
– V. **lorneta.**

LORNÉTĂ s.f. v. **lornietă.**

LORNIÉTĂ s.f. Binoclu mic (cu mâner) folosit la spectacole; p. ext. lornion **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Adu-mi mai curând lorneta.* PR. DRAM. 106, cf. ALBINEŢ, M. 201. *Cu graţie cochetă Ţine-n brâncă o lornetă.* ASACHI, S. L. I, 263, cf. AR (1839), 363, POEN.–AAR.–HILL, V. II, 117[2]/24, CALENDAR (1859), 40, NEGULICI, STAMATI, D. *Să-şi cumpere ochilari sau lornetă cu care se uită seara... prin toate lojele teatrului.* NEGRUZZI, S. I, 237, cf. POLIZU. *Ai adus vreo mantelică, vreo lornietă, vreun lornion.* BOLLIAC, O. 167. *Ce lorneta! Te-arată mai frumoasă!* ALEXANDRESCU, O. I, 192, cf. PROT.–POP. N. D., PONTBRIANT, D. *Pe baronul... îl studiase prin ajutorul unei lornete minunate.* BARONZI, C. IV, 25. *Să se uite cu lorneta la tablouri minunate.* CONV. LIT. IV, 61. *Toate lornetele din sală se ţintiră spre acea lojă.* ALECSANDRI, O. P. 131, cf. COSTINESCU. *Doamnele şi domnişoarele îşi luară lornetele de la ochi.* GANE, N. II, 208, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lorgnete... montate în baga.* NICA, L. VAM. 146, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, L. ROM. 1955, nr. 4, 29, DL, DM, URSU, T. Ş. 231, M. D. ENC., DEX, DN[3], SCL 1981, 18.
– Scris şi: *lorgnetă, lornettă* (COSTINESCU). – Pronunţat: *-nie-tă.* – Pl.: *lorniete.* – Şi: **lornétă** s.f.
– Din fr. **lorgnette.**

LORNIÓN s.n. **1.** Ochelari (plianţi) cu mâner pe care îi foloseau mai ales femeile; p. ext. lornietă. *Din voiaj ce ne-ai adus?... vreo lornietă, vreun lornion?* BOLLIAC, O. 167. *O doamnă în vârstă... o măsură prin lornion de jos în sus.* C. PETRESCU, C. V. 181. *Privea paturile printr-un lorgnon ţinut în mâna cu numeroase inele şi brăţări.* id. Î. II, 71. *Despica în două perdeaua cea grea, scrutând mulţimea... prin lornionul de baga.* KLOPŞTOCK, F. 297. *O staţiune răcoroasă..., cu domnişoare purtând trenă şi lorgnoane.* RALEA, S. T. III, 305. *Îi mai sporea feminitatea..., ducând la ochi lorgnionul... cu sticle simple, fără dioptrii.* CAMIL PETRESCU, O. III, 67. *Bâbătii cu lornioane priveau.* STANCU, R. A. I, 231, cf. GRAUR, F. L. 163, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ Ochelari fixaţi pe nas cu ajutorul unui resort; ţvicăr. Cf. CADE, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Artistul nu-i reprezentase şi lorgnonul, de care cel imortalizat în bronz nu se putuse despărţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/3.
2. Monoclu. Cf. PROT.–POP., N. D. *Lucian şi-apropie lornionul de ochi.* BARONZI, C. IV, 157, cf. COSTINESCU.

Strigă..., văzând între alţii pe domnişorul cu lornionul la ochi. BOLINTINEANU, O. 449. *Un june curtezan... O chioreşte cu lornionul.* EMINESCU, O. I, 162, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., BL II, 244, DL, DM.

– Scris şi: *lorgnon, lorgnion, lorneon* (PROT.–POP., N. D.). – Pronunţat: *-nion.* – Pl.: *lornioane.*

– Din fr. **lorgnon.**

LOSÁNGE s.n. pl. v. **losanj.**

LOSÁNGIU s.n. v. **losanj.**

LOSÁNJ s.n. (Geom.; franţuzism învechit) Romb **(1).** Cf. EGT 4^{v}, POENARU, G. 44, ASACHI, E. III, 109, FIS. 62, PROT.–POP., N. D., COSTINESCU. *Un tub de steclă înlăuntrul căruia sun înşirate, în formă de spirală, mici losange de metal.* PONI, F. 223, cf. URSU, T. Ş. 231.

– Pl.: *losanje.* – Şi: **losángiu** (FIS. 62, PROT.–POP., N. D., COSTINESCU) s.n., **losánge** s.n. pl., **lozánj** (POENARU, G. 44, G. POP, G. 11), **lozáng** (EGT 4^{v}) s.n.

– Din fr. **losange.**

LÓSBĂ s.f. v. **lodbă.**

LOSCOBÁI s.f. pl. v. **lostopană.**

LOSCOBÍNĂ s.f. v. **lostopană.**

LOSCOBOÁIE s.f. v. **lostopană.**

LOSCOBÓI subst. v. **lostopană.**

LOSCOPÁNĂ s.f. v. **lostopană.**

LOSCOTÍ vb. IV v. **lăscoti.**

LOSCOVOÁIE s.f. v. **lostopană.**

LOSDAPÁN subst. v. **lostopană.**

LOSNICIOÁRĂ s.f. v. **lăsnicior.**

LOSNICIÓR s.m. v. **lăsnicior.**

LOSNIŞÓR s.m. v. **lăsnicior.**

LÓSNIŢĂ s.f. v. **lojniţă.**

LOSOD s.m. (Regional) Nume dat unui peşte nedefinit mai îndeaproape (Cotu Lung – Brăila). Cf. H I 170.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *losozi.*

– Et. nec.

LÓSPĂ s.f. v. **lodbă.**

LOSPĂTÚRĂ s.f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Aşchie mai mică decât lodba **(2),** desprinsă cu toporul sau cu barda dintr-un trunchi sau dintr-o scândură; surcea **(I 1),** ţandără **(1).** Cf. COMAN, GL. *Adună câteva lospături s-aţâţăm focul.* UDRESCU, GL.

2. Ţandără **(1)** care se desprinde, prin cioplire, dintr-o piatră sau dintr-un alt corp solid. Cf. UDRESCU, GL. *Nu sta lângă mine când cioplesc la piatră, că-ţi sare o lospătură-n ochi.* id. ib.

3. Fulg apătos de zăpadă. Cf. UDRESCU, GL. *Curg lospăturile de zăpadă în roiuri, s-a pus pe ninsoare.* id. ib.

– Pl.: *lospături.*

– Cf. l o s p ă.

LOSPÉŢ s.n. (Regional) Fulg (mare) de zăpadă (Fundata – Zărneşti). Cf. ALR I 1 249/772. *Lospeţuri mari.* ib.

– Pl.: *lospeţuri.*

– **Lospă** + suf. *-eţ.*

LOSTÁN s.m. v. **lăstun.**

LOSTĂRÍE s.f. (Învechit) Ospătărie, cârciumă, (rar) osterie. *La o parte este lostărie, unde sânt mulţime de meşcioare şi scaune.* GOLESCU, Î. 42. *La mâna stângă a aceştii alee, multe lostării şi birturi.* id. ib. 45. *N-are noroc să-l vază, cu celebrele grădini dimprejur, cu lostării.* PERPESSICIUS, M. I, 60, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. 478, 480, CONTRIBUŢII, II, 14, 18, 31, 46.

– Pl.: *lostării.*

– Din it. **l'osteria,** prin aglutinarea articolului.

LÓSTICĂ s.f. v. **lostriţă.**

LÓSTIŢĂ s.f. v. **lostriţă.**

LÓSTOCĂ s.f. v. **lostriţă.**

LOSTOCÚŢĂ s.f. (Regional) Lostriţă. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *lostocuţe.*

– **Lostocă** + suf. *-uţă.*

LOSTÓN[1] adj. (Regional) Sănătos (Bonţ – Gherla). PAŞCA, GL.

– Pl.: *lostoni.*

– Et. nec.

LOSTÓN[2] s.m. v. **lăstun.**

LOSTOPÁIE s.f. v. **lostopană.**

LOSTOPÁN s.m. v. **lostopană.**

LOSTOPÁNĂ s.f. (Mai ales în Mold. şi prin estul Munt.) **1.** Bucată mare de pământ, de piatră, de gheaţă etc. V. b o l o v a n, b u l g ă r e. *De ar fi pământul cât de cleios..., de s-ar rădica brazdele în lostopăni oricât de lungi, gerurile ce au să urmeze îl vor priface în ţerână.* I. IONESCU, C. 6/24. *În loc de ţărână, pământul se răstoarnă în lostopane ce nu se fărâmă toată vara.* id. M. 327, cf. CIHAC, II, 176, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Piatra stăpânitoare... samănă coasta sau adâncul cu frânturi şi lostopane.* IORGA, P. A. I, 93, cf. ANTIPA, P. 783, TDRG, PAMFILE, J. II, 152. *Cormana plugului... răstoarnă bolovani, losbe, bulgări mari, loscoboi... sau lostopane de pământ.* id. A. R. 58, cf. PASCU, S. 291, DR. IV, 830, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se cojesc din pereţi lostopăi mari de var.* VOICULESCU,

POEZII, I, 117. *Săpară adânc sub un preval groapa..., o astupară cu lostopani de pământ.* id. P. I, 183, cf. IORDAN, STIL. 198, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII–VIII, 105. *Îl văzuse... pe bătrân, nu o dată, dând deoparte cu toiagul asemenea lostopani de pe fundul... privalurilor.* V. ROM. martie 1954, 50. *Un lostopan de pământ înghețat.* GALAN, B. II, 9, cf. DL, L. ROM. 1962, 321, DM, DEX. *Să ară loscobini..., brazda nu se desface.* H V 148. [Viermele] *stă îngropat în malurile de sub apă, de unde-l scociorăsc oamenii, scoțând lostopane (bucăți late) de pământ.* ȘEZ. IV, 116, cf. I. CR. II, 219, ib. III, 251. *Lostopane de gheață.* ap. PAMFILE, VĂZD. 143, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI, I. CR. VIII, 88, PORUCIC, E. 62, ALR SN I h 33, ALRM SN I h 26, LEXIC REG. 66, GLOSAR REG., UDRESCU, GL., PASCU, C. 56. ✦ Bucată mare de lemn, buștean. *Ea aduce lostopanele de brad, pe care o mașină le taie în bucățele.* IORGA, ap. CADE.

2. Fulg (mare) de zăpadă. *Lostopene mari de zăpadă cădeau, de ce cădeau, mai mare glod se făcea pe străzi.* N. REV. R. II supl., nr. 18, 93, cf. PAMFILE, VĂZD. 167. *Cum ningi di tari cu lostopăni de omăt.* ALR SN III h 799/520.

3. Bucată dintr-o materie moale, vâscoasă. *Țâșnea... sânge înnegrit și puroi în lostopane galbene și putrezite.* POPA, V. 160, cf. SCRIBAN, D. ✦ Număr mare, mulțime. *Acest vărsat începe a să ivi de la a patra sau a cincea zi a bolii și a ieși în loscobăi de pete roșii, de tot felul de mărime.* PISCUPESCU, O. 260/15. *Se poate vedea la această boală a blândii, în loscobăi de umflături ghinduroase și tari... în fața pielii trupului, de mărimea mazării, a fasolii și a bobului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 251/22.

4. (În formele *lostopană* și *lostopină)* Epitet depreciativ pentru o femeie grasă și voinică, vânjoasă; bașoaldă. Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.

– Pl.: *lostopane* și *lostopene, lostopăni.* – Și: **lostopán** (pl. *lostopani)* s.m., **lostopắn** (CIHAC, II, 176) subst., **lostopấn** (BARCIANU, ALEXI, W.) s.m., **lostopáie** (pl. *lostopăi),* **loscopánă** (SCRIBAN, D.), **lostopínă** (LEXIC. REG. 66, UDRESCU, GL.), **loscobină** s.f., **lostorán** (GLOSAR REG.) s.m., **losdapán** (PORUCIC, E. 326) subst., **loscobắi** s.f. pl., **loscobói** (I. CR. VIII, 88) subst., **loscoboáie** (pl. *loscoboi),* **loscovoáie** (pl. *loscovoi* SCRIBAN, D. și *loscovoaie* ALR SN I h 33/987, ALRM SN I h 26/987), **roscobáie** (pl. *roscobăi* SCRIBAN, D.), (prin Olt.) **roscoboáie** (ALR SN I h 33/682, ALRM SN I h 26/682) s.f. pl., **șteolopánă** (SCRIBAN, D.) s.f.

– Et. nec. Cf. s t o l o h a n.

LOSTOPÁRNIȚĂ s.f. = (Bot.; regional) **rostopalniță.** Cf. BUJOREAN, B. L. 382. *Te legi la cap cu lostoparniță pisată.* PAMFILE, B. 21. *Se pune la buric legătură de lostoparniță pisată.* id. ib. 35.

LOSTOPÁSCĂ s.f. v. **rostopască.**

LOSTOPẮN subst. v. **lostopană.**

LOSTOPĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre pământ, stânci etc.) Cu lostopane **(1).** Cf. DM.

– Pl.: *lostopănoși, -oase.*

– **Lostopană** + suf. *-os.*

LOSTOPÁN s.m. v. **lostopană.**

LOSTOPÍNĂ s.f. v. **lostopană.**

LOSTORÁN s.m. v. **lostopană.**

LÓSTOSĂ s.f. v. **lostriță.**

LÓSTOSTE s.f. v. **lostriță.**

LÓSTOTE s.f. v. **lostriță.**

LÓSTOȚĂ s.f. v. **lostriță.**

LÓSTOV[1] s.m. v. **lăstun.**

LÓSTOV[2] s.m. v. **lostriță.**

LÓSTOZĂ s.f. v. **lostriță.**

LÓSTREȚĂ s.f. v. **lostriță.**

LÓSTRIȚĂ s.f. Pește răpitor, din familia salmonidelor, asemănător cu păstrăvul, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare și cu dinții puternici, care trăiește în râurile de munte și este ocrotit de lege; (regional) lostocuță, puică **(II 6),** șaldaie *(Hucho hucho).* Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C. *Apele de munte scot cei mai gustoși pești: păstrăvi, lostrețe.* GENILIE, G. 187/13, cf. POLIZU. *Mii de cerbi și ciute În râuri de cristale se plec ca să se uite La... lostrițe.* BOLLIAC, O. 134, cf. BARONZI, L. 94, COSTINESCU, CIHAC, II, 176, LM. *Un pește pe care românii munteni din Bucovina îl numesc lostucă, cu accentul pe silaba primă.* MARIAN, O. II, 121, cf. CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Carnea lostriței este foarte apreciată.* ANTIPA, F. I. 205. *Lostrițele... se aduc proaspete la târg și se vând încă din vechime, cu prețuri foarte mari.* id. P. 118. *Păstrăvi, lostoțe și lipeni.* ap. TDRG. *Procedeul uscării este cel obișnuit, mai ales pentru lostucă și păstrăvi.* PAMFILE, I. C. 73. *Peștii răpitori cum sunt: știuca, somnul..., lostrița.* ATILA, P. 58. *La înfățișare, lostrița se aseamănă cu păstrăvul.* id. ib. 201. *Ia gustă mai bine din iastă maioneză, e de lostriță, un pește foarte rar.* HOGAȘ, DR. II, 195. [Vorbeai] *cu atâta pasiune... de undițele moderne, de păstrăvi, de lostrițe.* IBRĂILEANU, S. L. 96, cf. CADE. *În frunte vine lostrița..., pește de neam, cu carnea cea mai gustoasă.* SIMIONESCU, F. R. 209. *Lostrița... era prădalnică! Hulpavă de pește.* VOICULESCU, P. I, 46. *O lostriță bătu cu putere apa la adânc, împrăștiind stele și oglinzi sfărâmate.* SADOVEANU, O. VII, 382. *Se favorizează depunerea icrelor de crap, șalău, știucă, lostriță.* ENC. AGR. I, 287, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 36. *Lostrița sau lostuca... este cel mai mare și mai prețuit salmonid din râurile noastre.* C. ANTONESCU, P. 76. *Mândra mea-i fată codană, Jucăușă ca o mreană, Cu părul făcut cosiță, Lins ca solzii de lostriță.* CORBEA, A. 31, cf. DL, DM. *Lostrița purta, fără răgaz, război cu lumea peștilor mărunți.* VÂN. PESC. 1960, nr. 7, 6, cf. M. D. ENC., DEX, H IX 154, X 4, 21, 68, 96, 107, 152, 583, XI 274, XII 288, 301, 309. *Se-ntoarseră c-o mulțime de pești îndărăpt,*

precum: păstrăvi, lostoce, lipeni. MARIAN, T. 47, cf. ŞEZ. III, 70, ALR I 1 746/556, ib. II 6 239/365, A V 7, 14, 21, GLOSAR REG. 45. ✧ *Lostriţă de lac* = specie de lostriţă aclimatizată pentru a trăi în apa lacurilor *(Salmo lacustris)*. Cf. ATILA, P. 203. *Lostriţă de mare* = specie de lostriţă care trăieşte în mare *(Salmo marină)*. id. ib. 203.

– Pl.: *lostriţe* şi *lostriţi* (CADE). – Gen.-dat. şi: *lostriţii*. – Şi: (învechit) **lóstreţă,** (regional) **lóstruţă** (SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 36) s.f., **lóstruţ** (SCRIBAN, D.) s.m., **lóstiţă** (ANTIPA, F. I. 205, ATILA, P. 504, H X 21, 68, 583), **lóstuţă** (H X 96, 107), **lóstoţă** (CIHAC, II, 176, COSTINESCU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., pl. şi *lostoţi* CADE), **lóstică** (CADE, MARIAN, INS. 56, pl. *lostici),* **lóstucă** (accentuat şi *lostúcă* GLOSAR REG.) s.f., **lóstuc** (pl. *lostuci* ALR II 6 239/365) s.m., **lóstocă** (accentuat şi *lostócă* com. MARIAN, pl. şi *lostoci),* **lóstugă** (A V 7, GLOSAR REG., accentuat şi *lostúgă* GLOSAR REG.), **lóstosă** (ANTIPA, F. I. 205, TDRG, JAHRESBER. XXIII–XXIX, 30, ŞĂINEANU, D. U., C. ANTONESCU, P. 49), **lóstoză** (ANTIPA, F. I. 205, ANTONESCU, P. 49), **lóstote** (H X 4, 152), (învechit) **lóstoste** (ANON. CAR.), (regional) **lóşniţă** (ATILA, P. 504) s.f., **lóstov** (SCRIBAN, D.) s.m.

– Cf. ucr., rus. л о с о с ь „somon".

LÓSTRUŢ s.m. v. **lostriţă.**

LÓSTRUŢĂ s.f. v. **lostriţă.**

LÓSTUC s.m. v. **lostriţă.**

LÓSTUCĂ s.f. v. **lostriţă.**

LOSTÚG s.m. v. **lăstun.**

LÓSTUGĂ s.f. v. **lostriţă.**

LOSTUN[1] s.m. (Învechit, rar) Guzgan, şobolan (sec. XVII). Cf. CUV. D. BĂTR.[2] I, 277, DR. III, 446, 447.

–Accentul necunoscut. – Pl.: *lostuni.*

– Et. nec.

LOSTÚN[2] s.m. v. **lăstun.**

LÓSTUŢĂ s.f. v. **lostriţă.**

LÓŞCĂ s.f. v. **laşcă.**

LOŞÍT, -Ă adj. = (prin Olt.) **moleşit.** Cf. CIAUŞANU, GL.

LOŞNIŞÓR s.m. v. **lăsnicior.**

LÓŞNIŢĂ[1] s.f. (Prin Munţii Apuseni) „Strigoaie". FRÂNCU-CANDREA, M. 102.

– Pl.: *loşniţe.*

– Et. nec.

LÓŞNIŢĂ[2] s.f. v. **lojniţă.**

LÓŞNIŢĂ[3] s.f. v. **lostriţă.**

LÓŞTE s.f. pl. v. **laşcă.**

LOŞTI s.f. pl. v. **laşcă.**

LÓŞTINĂ s.f. (Regional) Şes mic puţin mai adâncit faţă de regiunea înconjurătoare; (regional) văiugă[1], zăpodie **(1)** (Petreştii de Jos – Turda). Cf. ALR II 5 058/250.

– Pl.: *loştini.*

– Cf. p l o ş t i n ă.

LOT[1] s.m., s.n. **1.** S.m., s.n. (Învechit) Măsură pentru greutăţi de o jumătate de uncie (16,66 grame). *2 păhară de argint... să le cumpăneşti care câte grivne* [să tragă] *şi câte măsuri şi câţi luţi* (a. 1645). IORGA, B. R. 93. *4 loţ[i] şofran turcesc* (a. 1747). id. S. D. XII, 45. *2 loţ[i]... frunzişoară* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 80. *Câţi loţi trebuie la un funt* (a. 1785). ŞA I, 127. *Se amestecă 15 loţi de argint cu un lot de aramă.* ŞINCAI, în ŞA I, 664. *Loţi de cipcă de aur* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146. *Terpentin curat 2 loţi.* CALENDARIU (1814), 174/6. *13 până la 14 loţi de ceară stoarsă.* TOMICI, C. A. 51/20. *Fiarea se stoarce în ficat... în 24 de ceasuri până la 48 de loţi se stoarce.* ANTROP. 65/23. *Ia ¾ de funt unt-de-lemn, 4 loţi ceară galbină... şi le topeşte peste cărbuni aprinşi.* FM (1844), 333²/5. *În toate zilele întră în noi 65 loţi de osigen.* ib. (1846), 214¹/2. *Lotu are... 4 dramuri.* MĂS. GR. 112/14, cf. POLIZU. *Una unţă sau două loturi, 12¹/2 dramuri.* CUPARENCU, V. 48/3, cf. LM, BARCIANU, JAHRESBER. X, 197. *Doi loţi de elefterie fac mai mult ca o majă de aur* (= cinstea şi omenia valorează mai mult decât orice). BERTOLDO, în ŞA I, 354. ✦ (Regional; la pl., în forma *loturi)* Greutăţi cu care se cântăreşte marfa (ALRM SN II h 830/228); (la sg., în forma *lot)* greutate de 5 kg (NALR – B III h 584/71). ✦ Măsură de capacitate a unui recipient având 42 de picioare **(IV 1)** cubice. *Lodu (butea de mare)... are 42 footuri cube.* MĂS. GR. 86/3.

2. S.m. (Învechit) Fir cu plumb. Cf. LM, MÂNDRESCU, I. G. 66, JAHRESBER. X, 197.

– Pl.: (m.) *loţi* şi (n.) *loturi.* – Şi: **lod, lut** s.m., s.n.

– Din germ. **Lot.**

LOT[2] s.n. (Atestat prima dată în 1785, cf. ŞINCAI, ap. TDRG[3]) **1.** Porţiune de teren precis delimitată (destinată unei anumite întrebuinţări), p a r c e l ă; parte dintr-un întreg care se împarte între mai multe persoane; p. e x t. întindere, suprafaţă. Cf. VALIAN, V. *La noi un lot de pământ este de patru hectare.* GHICA, S. 547. *Vânzarea pământurilor în loturi mici la ţărani.* MAIORESCU, D. IV, 467, cf. DDRF. *Vor cumpăra în loturi mici proprietăţi d-ale statului.* HAMANGIU, C. C. XXXIX. *Lunca Senei..., aurită cu lanuri de grâu şi însângerată de loturi de trifoi roşu, i-o minune.* SANDU-ALDEA, D. P. 49, cf. ALEXI, W. *D-l administrator a chibzuit... să facă o anchetă asupra loturilor fictive.* ANGHEL, PR. 175, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ţăranii trebuie să devină proprietarii... loturilor de pământ din satul lor.* TITULESCU, D. 176. *Nici n-a clipit când i-am arătat pe plan lotul nostru.* C. PETRESCU, R. DR. 253. *Locuitori vremelnici... să nu ia dreptul băştinaşilor la împărţirea loturilor.* SADOVEANU, O. XXI, 292. *O mai bună întrebuinţare şi rentabilitate a lotului de pământ.* D. GUSTI, P. A. 126, cf. SCRIBAN, D. *Caută să se descurce*

cu loturile care li s-au lăsat după împărțirea pământurilor către săteni. STANCU, R. A. I, 340, cf. SCL 1955, 128. *Lui Gh. Lazăr i s-a cerut să dovedească utilitatea acțiunii sale pedagogice...* [prin] *măsurarea unui lot de pământ.* COTEANU, R. L. 52, cf. DL. *Mă duc cu frati-meu cu caii pe la lot, unde aveam pepeni.* PREDA, M. S. 142, cf. DM, FD II, 155. *Lotul familial reprezenta o formă specială de proprietate.* PANAITESCU, O. Ț. 10. *Putea să-și cumpere un lot de casă.* BARBU, G. 14. *Alții trebuiau să samene cucuruz pentru vite, în lotul comunal.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 179, cf. CL 1968, 83. *Pădurarul lotului de sus al Ocolului silvic.* ROMÂNIA LITERARĂ 1970, nr. 103, 6/1, cf. M. D. ENC., DEX, PORUCIC, E. 318, ALR SN I h 9, ALRM SN I h 5, ARVINTE, TERM. 154. ✧ F i g. *Satan... își reclamă lotul de stăpânire pământească și vrea să-și croiască o împărăție.* LOVINESCU, S. I, 118. *Cu câtă pasiune își cultiva lotul acesta cu care-l împroprietăriseră muzele.* PERPESSICIUS, M. I, 146. ✦ (Jur.) Parte care se atribuie fiecărui moștenitor, dintr-un întreg care face obiectul partajului. *Copărtașul la o împărțeală conservă privilegiul său asupra bunurilor coprinse în fiecare lot.* HAMANGIU, C. C. 437.

2. Grup de ființe sau de obiecte cu trăsături comune. *Dacă... să va afla la cineva scrisori pecetluite..., va fi supus și la ștraf, plătind și pentru scrisori dă fieșcare lot câte o rublă* (a. 1829). DOC. EC. 439, cf. IORDAN, L. R. A. 480, BUL. FIL. IX, 157, DR. XI, 333. *În acest lot* [de orășeni] *a trecut prin acizii satirei pe mahalagiu, pe micul burghez și pe intelectualii demagogi.* CONSTANTINESCU, S. II, 19. *Lotul acestor detractori... era copleșit de incompetență în materie de artă.* id. ib. 105, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Grup de sportivi selecționați în vederea formării unei echipe sau care alcătuiesc deja o echipă. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84, ib. 1972, 533. *Loturile republicane de baschet se pregătesc.* ROMÂNIA LITERARĂ 1977, nr. 10 300, cf. DEX. *Lotul olimpic cuprinde... nu mai puțin de 24 poloiști.* SPORTUL 1979, nr. 9 133, 1/1. *Mulți jucători... au fost notați pentru lotul național lărgit.* ib. 1979, nr. 9 134, 3/9. ✦ Grup de produse identice sau asemănătoare, fabricate simultan sau succesiv; grup de produse identice sau asemănătoare, expediate în același timp sau sosite în același timp. Cf. BARCIANU, JAHRESBER. X, 197. *Fabricile... închiriază instalațiile cu ora sau pe loturi de materiale.* PREV. ACCID. 42, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Grup de scrieri literare (aparținând aceluiași gen literar, aceleiași specii literare sau aceluiași autor), de comentarii, de traduceri etc. *Întâi un bun lot de „momente" și după aceea un și mai bun lot de povestiri orientalo-populare.* PERPESSICIUS, M. IV, 128. *Volumul al doilea... aduce... un lot de traduceri.* id. ib. IV, 123. *Locul său este... în lotul acelei poezii aristocratice.* CONSTANTINESCU, S. I, 194. *În acest lot* [al fantasticului] *mai singularizat al operei lui Ion Luca, expresia se menține în canoanele clasice.* id. S. II, 176. *Poate tot romanul fantastic, tot senzația unui lirism magic... să fie lotul în care d. Eliade se poate mai firesc realiza.* id. ib. 512.

3. (Învechit) Bilet de loterie, l o z[1]; ceea ce îi revine posesorului unui bilet câștigător, câștigul dobândit. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 118[1]/13, STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *Mi-a picat lotul cel mare.* LM. *S-a tras lotăriile noastre!... La amândouă am câștigat loturile mari!* CARAGIALE, O. I, 149, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. ✧ F i g. *Viața publică le apare ca o loterie specială, în care cei șmecheri sânt destinați să câștige un lot mare.* SADOVEANU, O. XX, 144. ✦ Joc de noroc (cu numere, cu bile, cu zaruri etc.); ceea ce se câștigă la un astfel de joc. Cf. I. GOLESCU, C. *Un fanfaron mare, Care la lot ar pune suflarea omenească.* ALEXANDRESCU, O. I, 194. *Cugetam să dedic cuiva o poezie... Făcui deci, pentru asta o mică jucărie, Făcui, zic, lot.* SION, POEZII, 170/7. *Un porttabac cu muzică... Ăsta parcă-l mai puseseși o dată la lot; aveam și eu un număr.* CARAGIALE, O. VI, 237, cf. DL, DM. ✦ F i g. Soartă, destin; noroc. *Ești crudă; dar în lume acesta mi-a fost lotul.* MACEDONSKI, O. II, 29. *Mizeria e lotul lui.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *loturi.*
– Din fr. **lot.**

LOT³ s.n. v. **lut.**

LOTÁȘ[1] s.m. (Rar) Persoană care a primit un lot² (1) de pământ; țăran împroprietărit. Cf. SCRIBAN, D., SFC I, 82, L. ROM. 1991, 283.
– Pl.: *lotași.*
– **Lot²** + suf. *-aș.*

LOTÁȘ[2] s.m. v. **lăutaș.**

LOTĂRÍE s.f. v. **loterie.**

LOTĂTÚRĂ s.f. (Prin nordul Munt.) Numărul firelor, din pânza pe care se coase sau se brodează, pe sub care se trece acul cu firul de ață sau de lână. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
– Pl.: *lotături.*
– **Luat¹** + suf. *-ătură.*

LÓTBĂ s.f. v. **lodbă.**

LOTCAGÍU s.m. (Regional) Barcagiu, luntraș; lotcaș (Somova – Tulcea). Cf. ALR SN III h 843/682, ALRM SN II h 662/682.
– Pl.: *lotcagii.*
– **Lotcă** + suf. *-agiu.*

LOTCÁR s.m. (Regional) Barcagiu, luntraș; lotcaș (Viile – Medgidia). Cf. H II 244.
– Pl.: *lotcari.*
– **Lotcă** + suf. *-ar.*

LOTCÁȘ s.m. Barcagiu, luntraș; (regional) lotcagiu, lotcar. Cf. NOM. PROF. 64. *Lotcașul părăsi cârma.* în BUL. FIL. IX, 157, cf. DR. XI, 333.
– Pl.: *lotcași.*
– **Lotcă** + suf. *-aș.*

LÓTCĂ s.f. (Atestat prima dată la 1782, cf. TDRG³) Barcă pescărească ușoară, îngustă, cu prora și pupa ascuțite și ridicate, mânuită cu ajutorul lopeților **(I 2).** *Cheltuiala lotcilor ci s-a făcut la Galați* (a. 1806–1807). IORGA, S. D. VI, 203, cf. DDRF, DAMÉ, T. 126, BARCIANU. *Au sosit de la Giurgiu niște lotce.* D. ZAMFIRESCU, R. 97.

Câte-o liotcă lipovenească trece-n josul apei, uşoară ca o umbră. SĂM. II, 436, cf. ALEXI, W. *Se îndreptă repede spre o lotcă şi sări în ea.* TAFRALI, S. 14. *Nu se mai ducea la colibă să se urce în lotcă, ca să ia drumul mărei.* SĂM. VI, 366, cf. ANTIPA, P. 464, TDRG, PAMFILE, I. C. 72. *Urmărea... şiragurile lotcilor trase pe mal.* CHIRIŢESCU, GR. 126, cf. ATILA, P. 118, PASCU, S. 231, JAHRESBER. XXVI–XXIX, 30, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se prăvălise pe o parte, din luntre de-a dreptul în lotcă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 80. *Plutea într-o lotcă pe un ostrov de argint.* TEODOREANU, L. 40. *Plescăind din labe de lopată, Stol de lotci acopăr răsăritul.* VOICULESCU, POEZII, I, 235. *L-am văzut stând în lotcă şi pescuind.* SADOVEANU, O. XVI, 629. *O lotcă se desprinde-ncet. Lopata... cade cadenţând singurătatea.* PILLAT, P. I, 62, cf. SCRIBAN, D. *Nişte pescari... fuseseră cu lotcile lor până departe pe Dunăre.* CAMIL PETRESCU, O. II, 61, cf. SCL 1956, 198. *Aţi ancorat lotcile pe canale?* H. LOVINESCU, T. 408. *Pe ţărm..., se mai ghiceau nişte lotci negre, trase pe nisip.* TUDORAN, P. 35, cf. DL. *Întreaga lui viaţă în lotc-a petrecut-o.* LABIŞ, P. 429, cf. L. ROM. 1958, nr. 5, 61, HRISTEA, P. E. 268, L. ROM. 1973, 287, M. D. ENC., DEX, H II 254, VII 95, XIV 340, 432, ALR SN III h 839/682, ib. h 840/682, ib. h 842/ 682, ALRM SN II h 659/682.

– Pl.: *lotci* şi (regional) *lotce.* – Şi: **leótcă** (SCRIBAN, D., scris şi *liotcă*), **lútcă** (CIHAC, II, 179, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GHEŢIE, R. M., TDRG, JAHRESBER. XXVI–XXIX, 30) s.f.

– Din rus. **лодка.**

LOTENÁNT s.m. v. **leitenant.**

LOTERÍE s.f. **1.** (Învechit, rar) Fond în care se strângeau sume de bani pentru a fi folosite în scopuri de binefacere. *Având câte ceva foarte rău stricat împrejurul casii şi neavând de nicăirea îndemână, mi-am căotat a lua din banii luteriii* (a. 1795). IORGA, S. D. XII, 119. *Neaşteptând cărămidaru, am căutat să-i plătesc din banii loteriii, că după aceasta nu mai puteam căpăta ţiglă şi rămânea casa necoperită* (a. 1795). id. ib. 119.

2. Joc de noroc la care se participă cu bilete numerotate, dintre care, prin tragere la sorţi, unele sunt declarate câştigătoare, dând dreptul posesorilor lor la premii în bani, în obiecte de valoare etc., l o t o **(2)**; tombolă. *Dobândiră de la loterie o sumă mărişoară de bani.* PETROVICI, P. 259. *Populaţia Parisului plăteşte co[n]tribuţie (bir) din venituri din gazete, cărţi de joc,... din lotării.* CR (1829), 169[1]/20. *Nu aştepta a-ţi face stare din vreo moştenire nenădăjduită sau din vreo lotărie.* MARCOVICI, D. 11/5. *Să va giuca în loterie 135 bucăţi de bijuterii (odoară de aur).* AR (1834), 104[1]/31, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Acele tablete întocmai ca biletele de lotărie... se puseră în pălăria lui Maximilian.* FILIMON, O. I, 355, cf. PONTBRIANT, D. *Ştiură să mă afle cu sorţile de loterie ce jucară în toamna trecută* (a. 1872). BARIŢ, II, 182, cf. COSTINESCU, LM. *Speculaţiuni care au mai mult caracterul de loterii.* CONV. LIT. XI, 51. *S-a hotărât a se face o lotărie şi la redacţie se vor găsi bilete de vânzare.* CONTEMPORANUL, I, 704. *A apărut... un anunţ pentru redeschiderea loteriei în favorul terminării catedralei.* EMINESCU, O. XII, 229. *Plânge în urma tragerii unei loterii, fiindcă a pierdut ce n-a câştigat.* CARAGIALE, O. V, 146. *Am pus la loterie o puşcă inglezească minunată, nu luaţi vro două, trei numere?* I. NEGRUZZI, S. I, 169, cf. DDRF, BARCIANU. *Era ca un om peste care cade deodată norocul unui câştig de loterie.* SANDU-ALDEA, D. N. 139, cf. ALEXI, W. *Giuvaericalele puse la loterie ca să poată împlini ratele la timp.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 234, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A organizat loterii cu porttabacuri cu muzicuţă.* LOVINESCU, M. 21. *Toate-i merg din plin, câştigă la toate loteriile.* SADOVEANU, O. XX, 174, cf. SCRIBAN, D. *Crede a fi găsit biletele de loterie,... cu deznădejde căutate.* VIANU, A. P. 126. *Ar fi câştigat bani la bursă sau la loterie.* id. L. U. 475. *Ploi de raze, cascade de parfum, coşuri cu inele, bilete de loterie.* ARGHEZI, P. T. 69. *Aşteaptă în faţa unui tablou imens..., veşnic pus la loterie.* id. S. XXXIV, 91. *Joacă la loterie pe numărul cinci, poate câştigi.* CĂLINESCU, O. IX, 231. *Biletele de loterie, în care-şi punea nădejdea, sunt... pe măsura visătorului.* PERPESSICIUS, M. IV, 7. *Micul profit al loteriei, la care* [ipistatul] *iese singur câştigător.* CONSTANTINESCU, S. II, 59. *Fericitul acela care a câştigat un elefant la loterie.* TUDORAN, P. 55, cf. DL, M. D. ENC., DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Ar fi ca o loterie ce s-ar trage etern.* EMINESCU, O. XV, 25. *Viaţa publică le apare ca o loterie specială în care cei şmecheri sunt destinaţi să câştige un lot mare.* SADOVEANU, O. XX, 144. ◇ F i g. *Dumnezeu a făcut din oameni o loterie în folosul morţii.* HRISOVERGHI, A. 61/6. *Numai un amor poate avea cineva şi acela nu se uită. Aceasta este o loterie a inimei.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Loteria absurdă a soartei ne-a condamnat să pierdem...* [cu Eminescu] *o operă de un nivel mondial.* SĂM. IV, 121. *Succesul devine o chestie de noroc, o loterie cu numere proaste şi bune.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 56. *Au şanse mai mult la loteria nenorocirilor.* SADOVEANU, O. IX, 138. *Fericirea şi nefericirea îs uneori o loterie.* SCRIBAN, D. ◇ E x p r. **A trage la loterie** = a scoate, a extrage numerele (sau numărul) câştigătoare de premii în bani, în obiecte de valoare etc. Cf. ALAS 13 mai 1923, 4/4. ✦ F i g. Situaţie, întâmplare, întreprindere în care hotărâtor este hazardul, norocul, şansa. Cf. I. NEGRUZZI, S. I, 67. *Toţi merită să trăiască... şi viaţa să nu mai fie o loterie mincinoasă* (a. 1900). PLR I, 513. *Căsătoria... este un fel de loterie: nu ştii niciodată peste cine dai.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 106. *Războiul... nu trebuie să fie o loterie. Intri în război când ştii că ai să câştigi!* SADOVEANU, O. VIII, 36, cf. SCRIBAN, D. *Profesorul declară de la început că bacalaureatul e o loterie.* ARGHEZI, S. XXV, 185. *Întreţinerea, dezvoltarea, complexitatea...* [talentelor] *e o loterie mai dificilă decât însăşi apariţia acestora.* ROMÂNIA LITERARĂ 1970, nr. 106, 6/3, cf. L. ROM. 1978, 490. ✦ Clădire, încăpere în care se desfăşoară un joc de noroc. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D. *Se revărsau pe trotuare siluete grăbite ieşind sau intrând... din berării, din loterii, din tutungerii.* STĂNESCU, C. R. 8.

3. (Cu determinări) Instituţie de stat care organizează şi patronează loteria **(2)**. *Cumperi nişte bucăţi de hârtie tipărită... şi aştepţi câştigul marii loterii naţionale.* SADOVEANU, O. XX, 145. *Banca mea... e o*

biată colectură a loteriei de stat. VINEA, L. II, 213. *Mâine e tragerea loteriei de stat.* id. ib. 218.
– Pl.: *loterii.* – Şi: (învechit) **lotărie, luterie, lutrie** (ALEXI, W.) s.f.
– Din fr. **loterie.**

LOTIFÓRM, -Ă adj. Care are forma unui boboc de lotus. M. D. ENC. *Ornamentele lotiforme sunt frecvente în arta decorativă egipteană.* ib. *Capitel lotiform.* ib., cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *lotiformi, -e.*
– Din fr. **lotiforme.**

LOTIŞÓR s.n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui l o t[2]; lotuleţ. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lotişoare.*
– **Lot[2]** + suf. *-işor.*

LOTIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** A împărţi un teren în loturi[2] **(1);** a parcela. Cf. DEX.
2. A împărţi în loturi[2] **(2)** o cantitate de material, o mulţime de obiecte etc. Cf. DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *lotizez.*
– **Lot[2]** + suf. *-iza.*

LOTIZÁRE s.f. Acţiunea de a l o t i z a şi rezultatul ei. *Propuneri pentru crearea de noi cartiere, lotizări etc.* LEG. EC. PL. 491, cf. MDT, DEX, DN[3].
– Pl.: *lotizări.*
– V. **lotiza.**

LÓTO s.n. **1.** Joc de societate la care participanţii, având în faţă cartoane imprimate cu diferite numere, trebuie să le acopere cu jetoanele corespunzătoare, pe măsură ce acestea sunt scoase, la întâmplare, dintr-un săculeţ sau dintr-o grămadă; p. e x t. cartoanele şi jetoanele folosite la acest joc. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 118[1]/46, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Nu-şi închipuia decât un enorm joc de loton, într-o numeroasă familie.* CARAGIALE, O. IV, 90. *Pe toate mesele jucau în arşici, loto, cărţi.* CONTEMPORANUL, III, 571. *Femeile, când nu lucrează, joacă loton ori sinonime.* CONV. LIT. XVIII, 198. *În toată strada... nu era decât un singur joc de loton: al cucoanei Săftica.* SĂM. IV, 634, cf. ALEXI, W., TDRG. *Jucăm sub ochii plini de dragoste ai tatei... până la ceasul hotărât pentru loton.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 301. *Feciorul Glanetaşului petrecea de multe ori în casa învăţătorului... cântând ori jucând loton şi durac.* REBREANU, I. 221. *Lotoane (jocuri) de lemn, simple, vopsite..., sculptate.* NICA, L. VAM. 146, cf. ŞĂINEANU, CADE. *Simplicitatea vieţii de mici funcţionari,... cu sindrofiile lor însufleţite de loton.* LOVINESCU, S. I, 14, cf. BL IV, 107. *Jucau loton, astupând numerele, din lipsă de fişe, cu boabe de porumb.* CĂLINESCU, C. N. 168. *Venea dulceaţa şi cafeaua. Îndată după aceasta se începea lotonul.* SADOVEANU, O. II, 286. *Se mânâncă plăcinte şi se joacă lotto.* id. ib. XIX, 177, cf. SCRIBAN, D. *Jucau table unii, alţii jucau loton.* STANCU, R. A. II, 366, cf. DL, M. D. ENC., DEX.
2. (Adesea urmat de determinări) Loterie **(2);** bilet de loterie. *Loto central.* DL, cf. DM. *Loto săptămânal cu cornul abundenţei din care curg bancnotele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 7/2, cf. M. D. ENC., DEX.
– Scris şi: *lotto.* – Pl.: (rar) *lótouri* (DEX). – Şi: (ieşit din uz) **lotón** (pl. *lotoane)* s.n.
– Din fr. **loto, it. lotto.**

LOTOCÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin vestul Transilv. şi prin Maram.) **I.** A produce un zgomot caracteristic lovind apa. V. p l e o s c ă i **(2),** p l e s c ă i **(3).** Cf. VAIDA, VICIU, GL., CABA, SĂL. ✦ A clăti rufe. LEXIC REG. 20. ✦ A umbla prin apă murdară sau prin noroi. Cf. LEXIC. REG. 24.
2. A vorbi fără rost; a flecări, a trăncăni. Cf. LEXIC REG. 9, ib. 20, 71.
– Prez. ind.: *lotocesc.*
– Formaţie onomatopeică. Cf. l i o c i.

LOTOFÁG s.m. (Mitol.) Persoană care făcea parte dintr-un trib de pe coasta Cirenaicii, care se hrănea cu fructele de lotus **(1);** consumator de lotus. Cf. I. GOLESCU, C., LM. *Soţii mei voiau să steie-acolo Cu lotofagii spre-a mânca din lotus Şi a uita de-ntorsul lor în ţară.* MURNU, O. 144, cf. FORM. CUV. I, 141.
– Scris şi: *lotophag* (LM). – Pl.: *lotofagi* şi (neobişnuit) *lotofagţi* (I. GOLESCU, C.).
– Din fr. **lotophag.**

LOTÓN[1] s.n. (Învechit, rar) Lotus **(2).** Cf. I. GOLESCU, C. *Cunună de flori dă loton.* id. ib.
– Pl.: *lotonuri.*
– Din ngr. **λωτῶν** (gen. pl. al lui λωτός).

LOTÓN[2] s.n. v. **loto.**

LÓTOR s.m. v. **luter.**

LÓTOS s.m. v. **lotus.**

LOTRÁME s.f. (Învechit) Lotrime. Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 14.
– **Lotru** + suf. *-ame.*

LOTREÁN[1] s.m. (Prin Olt. şi Munt.) Lotru **(I 1);** hoţ; haiduc. Cf. VÎRCOL, V. *Cântă, cuce, numai mie, C-o să plec în haiducie, Cine mi-e voinic lotrean Vie să-l pui căpitan.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 371. *Când eram voinic lotrean,... beam vinu făr' de bani.* ib. II, 515, cf. V, 271.
– Pl.: *lotreni.*
– **Lotru** + suf. *-ean.*

LOTREÁN[2], -Ă s.m. şi f. Persoană care este originară din regiunea Lotrului sau care locuieşte în această regiune. *Aceşti lotreni făceau comerţ graţie aşezării lor la margine, chiar la hotarele ţării, în Transilvania.* PANAITESCU, O. Ţ. 237.
– Pl.: *lotreni, -e.*
– **Lotru** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LOTRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) De lotru **(I 1);** hoţesc, tâlhăresc. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
– Pl.: *lotreşti.*
– **Lotru** + suf. *-esc.*

LOTRÉŞTE adv. (Învechit şi popular) În felul lotrilor **(I 1)**, ca lotrii; hoţeşte, tâlhăreşte; pe furiş. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vină-n casă, omeneşte, Nu sta sub fereşti, lotreşte.* BALADE, III, 143.
– **Lotru** + suf. *-eşte.*

LOTRÉŢ s.m. (În poezia populară) Lotru **(I 1)**, lotrean[1]. *Rădică-mi, mândro, brâneţu, Că mă prăpădeşte lotreţu!* MAT. FOLK. 172. *Da, lotreţe, dumneata, Io pă mândra nu ţi-oi da, Odată cu viaţa mea.* GEORGESCU-TISTU, B. 31. *Mândruţo,... nu mă lăsa, Că mi s-a rupt brâneţu Şi mă biruie lotreţu.* GR. S. III, 171, ib. IV, 132. *De-oi începe a cânta..., Lotreţu va auzi Şi-nainte ne-o ieşi.* FOLC. MOLD. I, 182.
– Pl.: *lotreţi.* – Şi: **lutréţ** s.m. GEORGESCU-TISTU, B. 43.
– **Lotru** + suf. *-eţ.*

LOTRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit şi popular) A duce viaţă de lotru **(I 1)**, furând, jefuind; a tâlhări; p. e x t. a haiduci. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 129, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 147, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCL 1970, 15. *Lesne-i, bade, a fi lotru, Până-i frunza verde-n codru, Dacă frunza-ngălbineşte, S-alege care lotreşte.* RETEGANUL, CH. 121. *Tot am zis că n-oi lotri, Pân' oi mai îmbătrâni, Să ştiu vorbi cu domnii Prin roşteiu temniţii.* DOINE, 285. ✦ R e f l. (Regional) A se face, a deveni lotru **(I 1)**. *Vara să lotresc rău oaminii p-aclo, fură tăt, şi oi, şi porci.* TEAHA, C. N. 239.
– Prez. ind.: *lotresc.*
– V. **lotru.**

LOTRÍE s.f. (Învechit) Faptă de lotru **(I 1)**; hoţie, tâlhărie (la drumul mare); p. e x t. haiducie. *Dumnezeu pre nimea nu bate, ce numai pentru păcatele şi pentru lotriia.* CORESI, ap. DHLR II, 324. *De înlăuntru, dentru inima oamenilor ies cugetele reale..., lotriile, vrăjmăşiile.* N. TEST. (1648), 50^{r}/22, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 222. *Făcând protestaţie... pentru acea rebelie şi lotrie şi pentru spargerea şi stricarea sf[i]ntei besearici* (a. 1765). IORGA, S. D. XIII, 253, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Făcu să înceteze lotriile.* SĂULESCU, HR. I, 214/16. *Companii întregi pleacă la prăzi, la furate..., locuitorii sunt ruinaţi. Atunci purtarea războiului e degradată la lotria publică.* BARIŢIU, P. A. I, 84, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 147, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DR. VIII, 206, CL 1969, 303. *Crişmăriţă Anisie, Fă-mi cămeşe de lotrie, Ce-oi fura tot ţi-oi da ţie.* RETEGANUL, CH. 50. *Lua-te-aş, fată, lua. Da' ai un frate-n cătănie Şi-i dus pe lotrie.* ŞEZ. VII, 165, cf. ALR II 2 882/76.
– Pl.: *lotrii.*
– **Lotru** + suf. *-ie.*

LOTRÍME s.f. Mulţime, ceată de lotri **(I 1)**, de haiduci; (învechit) lotrame. *Un străbun de-al meu, un răzvrătit, Ce cu lotrimea s-a fost înfrăţit.* BENIUC, M. 121.
– **Lotru** + suf. *-ime.*

LOTRÍRE s.f. (Învechit, rar) Acţiunea de a l o t r i şi rezultatul ei. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 147, ALEXI, W.
– V. **lotri.**

LOTRIŞÓR s.m. **I.** Diminutiv al lui l o t r u **(I 1)**. Cf. LEX. MARS. 210, 223.
II. (Bot.; regional) Burete-galben; (regional) urechiuşă **(II b)** *(Cantharellus cibarius)*. Cf. BORZA, D. 192, L. ROM. 1981, 588, 593.
– Pl.: *lotrişori.*
– **Lotru** + suf. *-işor.*

LOTRÍT[1] s.n. (Învechit, rar) Faptul de a l o t r i. Cf. PONTBRIANT, D.
– V. **lotri.**

LOTRÍT[2] s.n. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu, aluminiu şi fier, cristalizat, de culoare verde, descoperit pe valea Lotrului. CANTUNIARI, L. M. 102, cf. M. D. ENC, DEX, DN[3].
– **Lotru** (n. pr.) + suf. *-it.*

LOTRÓI s.m. (Învechit, rar) Hoţ, tâlhar. Cf. ANON. CAR.
– Pl.: *lotroi.*
– **Lotru** + suf. *-oi.*

LOTROMÁN s.m., adj. (Prin Ban. şi Transilv.) **1.** S.m. Hoţ, tâlhar **(1)**; (învechit şi popular) lotru **(I 1)**; p. e x t. haiduc. Cf. REV. CRIT. IV, 144, DR. IV, 861, SCRIBAN, D., ALR II 2 881/36. *Un lotroman care omoară oamini.* ALR SN IV h 981/2.
2. Adj. Chipeş, voinic. *Dragu mi-i calu bălan Şi neicuţa lotroman.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 121.
– Pl.: *lotromani.*
– **Lotru** + suf. *-oman,* prin analogie cu *hoţoman, ortoman.*

LOTROMÁNCĂ s.f. (Prin Transilv.) Hoaţă; (învechit şi popular) loatră (v. l o t r u **I 1**). Cf. SCRIBAN, D.
– Pl.: *lotromance.*
– **Lotroman** + suf. *-că.*

LÓTRU, LOÁTRĂ s.m. şi f., adj. **I.** S.m. şi f. **1.** (Învechit şi popular) Persoană care fură (la drumul mare), hoţ, tâlhar **(1)**, (regional) lotrean[1], lotreţ; (p. e x t.) haiduc; voinic, viteaz. *Lotru* (a. 1512–1521). DERS, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 129, 209, 223. *Lotrul şi hoţul şi tălhariul.* MICU, L. F. 55, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Îţi voi afla stăpân..., noaptea să-i păzăşti casa bine de lotri.* ŢICHINDEAL, F. 99/2, cf. LB. *În multe provinţii să înmulţăsc tâlharii şi lotrii ci ţin drumurile cele mari.* AR (1829), 43/2, cf. I. GOLESCU, C. *Avea putere legiuitoare peste aprinzetori, lotri şi furi spărgători de uşi.* BOJINCĂ, A. II, 58/20. *Asemine forteţe agiunse a fi încuibătoare de lotri.* SĂULESCU, HR. I, 133/1. *Un călăuz ne povestea mai multe trăsuri crâncene a unui lotru, care răspândise cutremur în acel ţinut.* FM (1846), 20[1]/24, cf. STAMATI, D., POLIZU. *De ce nu porţi sabia mai tare, dacă eşti lotru de noapte.* F (1866), 52, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 176, LM. *Înfierau pe iobagii români cu denumirea legală de lotri sau de tâlhari.* ODOBESCU, S. III, 519, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 67, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cer şi râuri, munţi şi codri... Să*

mi-i dai, să pot... cu dor de lotru Să te fur, vrăjită vale. PILLAT, P. II, 50. *A găsit... un călăreț de olac ucis și jefuit de lotri.* SADOVEANU, O. XVII, 148, cf. SCRIBAN, D. *Îndatoririle mortuare pentru soțul ei, răpus de lotrii ciobani.* PERPESSICIUS, M. III, 368, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 292, SCL 1955, 120, CONTRIBUȚII, I, 116, DL, L. ROM. 1959, nr. 1, 48, M. D. ENC., DEX. *O ceată de voinicei, Lotri, puișori de zmei.* ALECSANDRI, P. P. 209. *Se temea să îmble prin păduri, ca să nu fie... prădați de lotri.* SBIERA, P. 269. *Se oprea... În mijlocul codrului, Unde-i e drag lotrului.* RETEGANUL, TR. 20. *Ieste-un pom mare-nflorit, Face poame de argint. Da... vin lotrii să le fure.* HODOȘ, P. P. 72. *Toată lumea-m zice lotru, Că-am furat un lemn din codru.* EPURE, P. 71. *Armele lotrului.* MAT. FOLK. 798, cf. FRÂNCU–CANDREA, M. 102, com. LIUBA, GR. BĂN, com. din POIANA – VAȘCĂU, din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ și din TIMIȘOARA. *Lotrii se vorbiră Pe străini s-omoară.* PAMFILE, CR. 76, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Pe cărarea lotrului, Pe culmița codrului.* DENSUSIANU, Ț. H. 296. *Ia liagă-n tu bârnețu, Că mă prăpădești lotru.* DIACONU, VR. 160, cf. GR. S. V, 121, ARH. FOLK. V, 167. *L'i-am pus la cai la pișuare fieriĭ, ca să nu puată lotri[i] să-i dăspiedĭ'iși, să-i furie.* ALRT II 34. *O furat de la omu ăla nește lotri.* ALR I 1 430/69, cf. 28, 75, ALR II 3 428/29, 36, 53, 64, 76, ALR SN IV h 983, ALRM SN II h 792, NALR–B III h 591. *Măi, Darie, pui de lotru, Ce ții drumul strâmt din codru.* ANT. LIT. POP. I, 436, cf. LEXIC REG. II, 40. *Cine-mi zice mie lotru Să meargă cu mine-n codru.* FOLC. TRANSILV. II, 484. *Dară lotru-i hoginit, Nu-i ca mine ostănit.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 206. *Lumea-mi zice pui de lotru, Că țin calea strâmtă-n codru.* FOLC. MOLD. II, 667. *Domnii fac pe om lotru.* ZANNE, P. IV, 347. *De atunci se-nmulțesc lotrii, de când se-nmulțesc și legile.* id. ib. V, 379. ✧ F i g. *Ursule..., Pașnice pusnic, lotru somnoros... visător de miere.* VOICULESCU, POEZII, II, 63. *Te cunoști, mândră, cunoști... Te cunoști pe ochișori... Că ești loatră de feciori.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 249. *Toată lumea mă vorbește Că sunt lotru de neveste.* HODOȘ, P. P. 166. ✧ (Rar) *Oțetul celor* (sau *oțet de) patru lotri* = oțet preparat cu plante medicinale. [La amețeală] *folosește:... spirtul de amoniac (de țiperig) și oțetul celor patru lotri.* CORNEA, E. I, 99/28. *Oțet de patru lotri (hoți).* id. ib. II, 117/21. ✦ (Familiar, cu o nuanță de glumă sau de admirație) Persoană isteață și șireată; (cu nuanță afectivă) copil neastâmpărat, strengar. Cf. DL, DEX. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Un câine fuge spăriet. Șuieră-un lotru de băiet.* EMINESCU, O. IV, 195.

2. (Învechit) Om ticălos, nemernic; răufăcător. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 114. *Să sculase nișteș lotri dă peste Olt cu un domn ce-i zicea Paisie.* ANON. CANTAC., CM I, 147. *Era...* [între dorobanți] *un lotru, carele s-au rămășit cu ceilalți... că el sângur va întiri tot târgul.* ȘINCAI, HR. 281/17. *Vintilă vornicul... au fost pribeag la moldoveni, cu mulți lotrii, ca să fie domn* (a. 1845). MAG. IST. I, 214/5. *Să nu vă închinați acelui tâlhariu și lotru, feciorul lui Filip.* ALEXANDRIA, 49/7, cf. BARIȚIU, P. A. I, 91. *Îndemnau pe Mircea să fugă. – Dar pe unde?... de vreme ce ziceți că lotrii stau la poartă.* ODOBESCU, S. I, 90, cf. GHEȚIE, R. M. *O fac pe smeriții, și când colo-s nișteș lotri! Umblă cu înșelăciuni.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 73. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Să știi Domniia Ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet-beg, mai vârtos de Domniele Voastre* (a. 1521). DOC. Î. (XVI), 95. *Lâng-o lele de nevastă Iese lotru de bărbat Cu stavila de la pat Și mă taie-n lung și-n lat.* RETEGANUL, CH. 25. *Bat la mândra la fereastă... Iesă-un lotru ge barbat... El cu boata m-o picat.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 159. ✧ (Adjectival) *Cel fecior lotru și tare greșit.* CORESI, ap. DHLR II, 309. *Rău și spurcat și lotru.* id. ib.

II. Adj. **1.** (Prin Transilv. și Maram.) Iute în mișcări, sprinten, vioi; ager la minte, deștept, isteț; șmecher **(1)**, șiret[3]; (mai ales despre copii) neastâmpărat, zburdalnic. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, CIHAC, I, 146, II, 176, CONTEMPORANUL, VII, 69, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., DL. *Bunică-sa, Mărie, încă ageră și loatră ca o nevăstuică, îi cunoștea... pe toți.* ALIL XXIX, 299, cf. CL 1968, 313, DEX. *Frunză verde de tușlean, Mutu-i lotru și viclean.* MARIAN, SA. 117. *Fata..., fiind încă și foarte loatră, îl fărmecase cu totul.* id. T. 297, cf. BRAN, S., VAIDA. *Zise mândra că nu-s lotru, Dar vie cu mine-n codru, Să-i arăt cât sunt de lotru.* DOINE, 214. *Cânele-i tare lotru.* VICIU, GL. *Om lotru de lucru.* FRÂNCU–CANDREA, M. 102. *Nice mândra nu-i prea loatră, C-a legat câniș de șatră.* BUD, P. P. 59, com. din FRATA – TURDA și din MONOR – REGHIN. *Cu omuțu care-i lotru, D-ai trăi și-n verde codru.* BÎRLEA, L. P. M. II, 330. *Am o soacră ca ș-un drac... Să puńe pă vatră lată Și mă faće că nu-s loatră.* T. PAPAHAGI, M. 8, cf. PAȘCA, GL. *Hăi tu codru, cáńe lotru, Învață-mă și pă mińe Ș̆ă siu lotru ca și tińe! Că tomna bătrâńeșt', Primăvara-ntińereșt'.* ALRT II 160, cf. ALR I 247/351, ib. 1 568/341, ib. 1 516/351, ib. II 3 675/353, ib. 3 695/353, A V 20, LEXIC REG. II, 81. *Copilu dumnitale-i tare lotru.* MAT. DIALECT. I, 78. *Tăț puii îs lotri, afară de unu.* ib. ✦ Care nu poate păstra un secret; flecar. *Eu, mândrucă, te-aș iubi, Nu te-ai știut păstori, C-ai avut o gură loatră Și ni-o știut lumea toată.* BÎRLEA, L. P. M. II, 32, cf. T. PAPAHAGI, M. 8. ✦ Bucuros, vesel, binevoitor, prietenos. Cf. LB, SCRIBAN, D. *Dacă-i pâcică plugu, atunșa-i lotru (voios), că după plug a avę rǫdă bună.* ALRT II 106. *Gândit-ai, mândruț, în tine, Că ți-ai bate joc de mine, Dacă mi-s loatră cu tine.* FOLC. TRANSILV. I, 250. ✧ (Despre câini) *D'e lotru șe-i, dă din cǫdă.* ALR II 3 223/228.

2. (Prin Mold. și Transilv.) Mulțumit de sine, m â n d r u; încrezut, îngâmfat, fudul. Cf. DDRF. *Îi loatră cu* [= de] *feciorii ei.* I. CR. II, 218, cf. BUL. FIL. IV, 61, SCRIBAN, D., SCL 1955, 120, L. ROM. 1959, nr. 1, 48. *Vai, mândră cămeșă face, Mă-sa-mpunge, fata scoate, Și de loatră nu mai poate.* MARIAN, NU. 253. *Nu te ține, bade, lotru, Nu-s ai tei boii și carul.* RETEGANUL, TR. 165, cf. DOINE, 108, ȘEZ. II, 42, COMAN, GL., ALR SN V h 1 254 ib. h 1 256/574, ALRM SN III h 1 064, A V 2, 14, 15, 16, 20, LEXIC REG. II, 117. ✦ Frumos îmbrăcat. Cf. A V 18. ✧ (Adverbial) *E îmbrăcat lotru.* I. CR. V, 96.

3. (Prin Transilv.; mai ales despre câini) Rău **(A I 1)**, care mușcă; periculos. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 176. *La turmele de oi se cer câni lotri.* LM, cf. DDRF, BARCIANU, CABA, SĂL. 90. [Câinele] *ăi sclab, nu-i lotru.* ALR I 1 156/295. *Șerpe lotru.* ALR I 1 184/231.

– Pl.: *lotri, loatre.* – Şi: (învechit, rar) **lóitru** s.m. POGOR, HENR. 229/25.
– Din pol. **lotr, sb. lotar.**

LOTRUŞÁG s.n. (Regional) Haiducie (Ineu – Arad). Cf. ALR II 2 882/64.
– Pl.: *lotruşaguri.*
– **Lotru** + suf. *-uşag.*

LÓTU s.m. v. **lotus.**

LOTULÉŢ s.n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui l o t[2]; lotişor. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lotuleţe.*
– **Lot**[2] + suf. *-uleţ.*

LOTUNÓI, -OÁIE subst. v. **lătunoi.**

LÓTUR s.m. v. **luter.**

LOTUROÁIE subst. pl. v. **lătunoi.**

LÓTUS s.m. **1.** (Mitol.) Plantă care creştea pe litoralul mediteranean african, cu fructe comestibile, care conţineau o substanţă ce producea pierderea memoriei. *Mănâncă iarba ce-i zic lotos, pentru că să faci multă acolo şi iaste dulci.* HERODOT[2], 246. *Şi aceştiia mănâncă lotos.* ib. 246. *De însămnat este încă... vestita plântă lotus.* RUS, I. III, 20/27, cf. LM. *Soţii mei voiau să steie-acolo Cu lotofagii spre-a mânca din lotus Şi a uita de-ntorsul lor în ţară.* MURNU, O. 144, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Nume dat mai multor plante acvatice din familia nimfeaceelor, cu flori albastre, mari, plăcut mirositoare *(Nymphaea coerulea)* sau trandafirii, care cresc în apele Nilului *(Nelumbo nucifera),* ori albe *(Nymphaea lotus thermalis);* (învechit, rar) loton[1]. *Planta ce a produs această floare este acvatică (de apă) şi seamănă cu lotu sfinţit al egiptenilor.* CR (1838), 8. *Prelungeşte colonada-i pe-o fantastică grădină Ce mirează flori de lotus în oglinda unui lac.* ALECSANDRI, P. III, 84, cf. LM. *Mimosa simţitoare ori lotusu-azuriu.* MACEDONSKI, O. I, 224. *Obraznica albină Ascunsă ca-ntr-o floare de lotos, care-i plină de pulberea cea dulce.* COŞBUC, S. 145, cf. ALEXI, W. *Mi-e inima biată o floare de lotus.* GOGA, POEZII, 382. *Tremură-n bazinuri buchetele de lotuşi.* ANGHEL, ap. CONSTANTINESCU, S. I, 30, cf. PANŢU, PL. 367, ŞĂINEANU, D. U. *Cu narcişi, cu crini, cu lotuşi, Timpul cald s-apropie.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 193. *Gestul de potir oferit lunii al lotuşilor.* TEODOREANU, L. 40. *Libelule şi lotus.* ARGHEZI, S. XV, 135. *În acest rai Creşteau platani şi lotuşi.* CĂLINESCU, O. IX, 379. *Cântă fetele..., iar florile de lotus aud cântarea şi se miră.* BLAGA, L. U. 23, cf. DL, DM, CL 1962, 75, M. D. ENC., DEX.

3. Motiv decorativ în forma florii de lotus **(2),** frecvent în monumentele egiptene şi în artele asiatice. Cf. DEXI, NDU.

4. Poziţie de meditaţie a practicanţilor yoga, şezând, cu călcâiele aşezate deasupra genunchiului opus. Cf. DEXI, NDU.

– Pl.: *lotuşi.* – Şi: (învechit) **lótos,** (învechit, rar) **lótu** s.m.
– Din lat. **lotus.** – **Lotos** < ngr. **λωτός.**

LÓTVĂ s.f. v. **lodbă.**

LOŢ s.m. (Mar.; mai ales prin Ban.) Pilot[1] **(1)** de cataracte. Cf. L. ROM. 1962, 640.
– Pl.: *loţi.*
– Din germ. **Lotse.**

LOŢIONÁ vb. I. T r a n z. A spăla, a curăţa sau a fricţiona cu o loţiune, în scop igienic sau terapeutic. *Şi-a loţiunat spinarea, peptul şi pântecele cu apă sedativă.* MAN. SĂNĂT. 128/16. *Loţiună şi injectă cuibul emoragiei cu licuidul următor.* ib. 257/13. *Loţiună-i suprafăţele vecine.* ib. 257/20, cf. DEX.
– Pronunţat: *-ţi-o-.* – Prez. ind.: *loţionez.*– Şi: (învechit) **loţiună** (prez. ind. *loţiún)* vb. I.
– Din fr. **lotionner.**

LOŢIONÁRE s.f. Acţiunea de a l o ţ i o n a şi rezultatul ei; loţiune **(1).** Cf. DEX.
– Pronunţat: *-ţi-o-.* – Pl.: *loţionări.*
– V. **loţiona.**

LOŢIONÁT, -Ă adj. Care a fost spălat, curăţat sau fricţionat cu o loţiune **(2).** Cf. DEX.
– Pronunţat: *-ţi-o-.* – Pl.: *loţionaţi, -te.*
– V. **loţiona.**

LOŢIUNÁ vb. I v. **loţiona.**

LOŢIÚNE s.f. **1.** Spălare, curăţare sau fricţionare cu o loţiune **(2),** mai ales în scop igienic sau terapeutic; loţionare. *Întrebuinţează acest licuid în loţiuni pe trup.* MAN. SĂNĂT. 117/17, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., CADE. *Îşi făcea loţiuni de colonie pe tot trupul.* TEODOREANU, M. II, 222. *Loţiunile se fac ştergând pe bolnav cu o cârpă... înmuiată în apă rece.* VOICULESCU, L. 198, cf. SCRIBAN, D., DL, URSU, T. Ş. 231.

2. Preparat cosmetic sau farmaceutic lichid folosit pentru îngrijirea pielii sau a părului. Cf. N. LEON, MED. 157. *Loţiune calmantă făcută din flori de tei.* BIANU, D. S. *Loţiuni pentru păr.* NICA, L. VAM. 146, cf. SCRIBAN, D. *Din dumnezeiasca loţiune Amarilys... se luase cu nemiluita.* VINEA, L. I, 75, cf. M. D. ENC., DEX. *Această preparare consista dintr-o loţiune de apă caldă şi îmbălsămată cu aromate.* ARH. OLT. II, 451.
– Pronunţat: *-ţi-u-.* – Pl.: *loţiuni.*
– Din fr. **lotion.**

LÓUFĂR s.m. v. **laufăr.**

LOURÚSCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

LOURÚŞCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

LÓVĂ s.f. v. **loavă.**

LOVĂŢ s.m. **1.** (Învechit şi regional) (Bun) ochitor. Cf. GĂMULESCU, E. S. 149, SCL 1986, 247. *Puşcaş bun, bun lovăţ.* ALR SN III h 725/36, cf. ALRM SN II h 540/36.

2. (Învechit, rar; în forma *loveţ)* Cumpărător. Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 321.

– Pl.: *loveți.* – Și: **lovéț** s.m. ANON. CAR., PASCU, S. 321.

– Din sb. **lovac** „vânător", „bun ochitor".

LOVEÁLĂ s.f. (Popular) **1.** Lovitură. *De acmu înainte și lei și paralei... tot cu o lovală va prăpădi i se păru.* CANTEMIR, IST. 196, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, TDRG, CADE. *Până când ești năcovală, Rabdă sufere loveală.* PANN, P. V. II, 34/7, cf. ZANNE, P. V, 448.

2. Potrivire **(II 1),** asemănare; corespondență; conformitate. ✧ L o c. a d v. **Pe loveală** = potrivit cu dimensiunile cerute; pe măsură, pe potrivă. *Cum să lungiți voi grosu* [= grinda], *dacă nu-l tăiarăți pe loveală.* STERESCU, N. 1052. ✧ E x p r. **A-i fi** (cuiva) **la loveală** = a i se potrivi **(II 1)** (cuiva), a-i corespunde, a-i fi asemănător. *Vreau să încalec pre tine, călușul meu, dar una nu mi-i la loveală: tu cal frumos și eu tot zdrențos.* CĂTANĂ, P. B. II, 76.

3. Potrivire **(II 5),** coincidență. *În cele din urmă, controlorul trebui să renunțe... Și, ciudată loveală, nici stăpâna casei nu se mai arăta ca să-i zâmbească din cadrul ferestrei.* CAZABAN, V. 101. ✦ (Regional) Vorbă de spirit, glumă spusă la timpul potrivit (Boureni – Băilești). LEXIC REG. 30.

– Pl.: *loveli.*

– **Lovi** + suf. *-eală.*

LOVÉI s.m. pl. v. **lovele.**

LOVÉLE s.f. pl. (Argotic) Bani, parale (v. p a r a[3] 3). Cf. BARONZI, L. 112, 149. *Are mulți lovei.* REV. CRIT. III, 159. *N-are lovele.* ZANNE, P. II, 601. *Vede lovele, bididia! Îi ține la căldurică.* ALAS 21 I 1923, 5/3. *A luat (bilet) de cl. II, că nu-i ajungeau lovelele.* DR. VII, 165, cf. CADE, DR. XI, 143, BL II, 119, 165. *Dacă-mi dai dezlegări și lovele de cheltuială, plec să-i iau urma.* VOICULESCU, P. II, 20. *Cu lovele la căldurele.* BUL. FIL. IV, 135, cf. IORDAN, STIL. 343, 351, SCRIBAN, D., DM, L. ROM. 1961, 67, SCL 1970, 687, DEX, CL 1985, 60, L. ROM. 1986, 471, SCL 1992, 261. *Dacă sunt lovele, ajungi departe.* I. CR. III, 345, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Dă-mi... lovele.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 121. *Nu sunt lovele.* CIAUȘANU, GL., cf. GR. S. VII, 118. *Când or veni lovelele (vremea potrivită).* PAMFILE, J. II, 152.

– Și: **lovéi** s.m. pl.

– Din țig. **lové.**

LOVÉȚ s.m. v. **lovăț.**

LOVÍ vb. IV. **1.** T r a n z. A atinge o țintă cu o săgeată, cu un proiectil etc.; a nimeri un obiectiv. *Îndată zise vitejilor săi să-l săgete cu săgeți, să-l lovească și să-l strice.* NEAGOE, ÎNV. 78/28. *Așe îndrepta pușca de bine, cât nu era niciodată să nu lovească ori cal, ori om.* NECULCE, L. 239, cf. 78. *Vezirul, lovit cu trei gloanță, ș-au dat sfârșitu.* R. POPESCU, CM I, 497. *Lovindu-l Loav... cu 3 săgeți, au murit.* ANTIM, O. 281. *Arunca cu săgeți asupra lor... nu ca să-i rănească, ce cât ca să le poprească meargerea înainte, lovindu-i cu nemereală.* AETHIOPICA, 52[r]/11. *Și vulpi, iepuri, căprioare cu grămezile lovea, Că la arc altul ca dânsul asemenea nu era.* PANN, E. II, 42/5. *Vânătorii ies cu puștile și lovesc știuci.* I. IONESCU, D. 57, cf. PONTBRIANT, D. *Mierlușcă,... nu am o pușcă Ca să te lovesc!* CONV. LIT. II, 7. *Fulgeră-n cer o săgeată, Vâjâie, vine, lovește Scutul.* ALECSANDRI, P. II, 13. *Au... întins o pușcă pe fereastră și o luase la cătare ca să mă lovească.* LĂCUSTEANU, A. 127. *Dibui pe ucigaș în turnul cel înalt și cu o împușcătură îl lovi drept în cap.* ODOBESCU, S. I, 103. *Bățul* [la țurcă] *e lovit.* PAMFILE, J. I, 37. *Acest vânat poate fi lovit cu ușurință, deoarece... astăzi omul are la dispoziția lui carabina cu lunetă, cu care nu dă greș.* SADOVEANU, O. XX, 223. *Copiii... adesea o luau la țintă, lovind cu pietricele sărmana pasere.* BART, S. M. 70. *Putea să întindă ața și arcul... și să lovească burta câinelui.* D. R. POPESCU, I. Ș, 475. *Scoate pistolu când văzu că vine la el... și trasă-n ea...* [Pasărea] *să-mputernici, că n-o lovi bine.* GRAIUL, I, 45. *Revolverul mi-l scotea, Spre Dragoș că-l îndrepta, Din el foc că slobozea, Pe Dragoș că îl lovea.* PAMFILE, C. Ț. 69. *Dar să-ț spun cum c-am văzdut Câ'e-on om pă gios căzdut, Loit greu la trupul lui D'e gloanță.* T. PAPAHAGI, M. 53, cf. ALR I 1 219. ✧ F i g. *Puse-o floare-atunci-n arcu-i, Mă lovi cu ea în piept.* EMINESCU, O. I, 236. *Mi-ai pus întrebări care loveau de-a dreptul răspunsurile mele gata făcute.* ARGHEZI, S. XXV, 29. ✧ R e f l. p a s. *De v-ați faci găini să zburați în ceru..., încă nu veți scăpa din mânule tătarâlor, să vă întoarceți înapoi, lovindu-vă de acestea sigeți.* HERODOT[2], 232. ✧ I n t r a n z. *Au și lovit în gura unii puști turcești, de au sfărmat-o.* NECULCE, L. 9. *Împușcam cu cea mai mare băgare de seamă, fără a lovi măcar o dată în semn.* FILIMON, O. II, 180. *Gloanțele... Le ungea cu untdelemn, Ca să lovească la semn.* BALADE, II, 158. ✧ E x p r. **A lovi cuiul în cap** = a aduce argumentul hotărâtor într-o discuție. *Pețitorul (cel bătrân) încetișor aduce vorbă pe departe, iar fata... observă că se apropie momentul când pețitorul „lovește cuiul în cap" [spune scopul vizitei].* PRIBEAGUL, P. R. 119, cf. ZANNE, P. V, 221. (I n t r a n z.; regional) **Unde chiorăște și unde lovește,** se zice când spusele cuiva nu au nicio legătură cu discuția care se poartă, când cineva înțelege cu totul altfel spusele cuiva. Cf. PANN, P. V. I, 10/21, ZANNE, P. IV, 304. ✦ (Învechit, rar) A apuca, a prinde **(I 1).** *Câte suflete le pute ajunge* [uriașul], *le love cu mâinile lui și le da în iezeru acela.* GCR II, 199/28, cf. MIHĂILĂ, Î. 197, 235.

2. T r a n z. A face (pe cineva sau ceva) să vină în contact cu un corp (sau cu o parte a lui) printr-o mișcare bruscă, executată cu putere; a izbi, (familiar) a șterge **(II 1).** Cf. EV. SL.-ROM. 110[r]/8. *Cine te va lovi pre o bucă, întoarce și alaltă.* CORESI, EV. 338. *Unul va lovi pre alalt cu piatră au cu pumnul* (a. 1582). CCR 67/16. *De te va lovi neștine preste falcă, întoarce-i lui și ceaealaltă.* VARLAAM, C. 264, cf. N. TEST. (1648), 7[v]/18. *Au zvârlit unul cu un os și l-au lovit în cap.* M. COSTIN, O. 98. *S-au răpezât cu sulița de l-au lovit în piept.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25[v]/29. *Se vor certa doi oameni și vor lovi pre aproapele lui cu piatră au cu pumnul.* BIBLIA (1688), 54[1]/43. *Pre unul l-au lovit cu sabia, dar n-au murit.* NECULCE, L. 217, cf. ANON. CAR. *Îndată îl loviră cu sabiile, de-l făcură fărâme.* R. POPESCU, CM I, 384. *Lovind cu sulița în pântece pre Azail..., l-au omorât.* ANTIM, O. 273. *Făr' de pază să porniia a treia oară și iarăș rădicând mâna era ca să-l lovască.*

AETHIOPICA, 82^{v}/23. *Au lovit cu piciorul pre mumă-sa.* MOLNAR, în ŞA I, 340. *De vei lovi şarpe cumplit, mai rău se întărâtă.* GRECU, P. 340. *Îl lovi cu ciocanul în frunte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 423. *Tot să răpezea ţapul şi-l lovea pre taur.* ŢICHINDEAL, F. 172/23. *El, deodată aruncând voinicește cu toporul, l-au lovit în cap.* DRĂGHICI, R. 65/26. *Au lovit uluba căruţii pă unul dintr-înşii* (a. 1837). DOC. EC. 672. *În salon să nu mai intri..., că o să te lovesc odată cu ceva în cap.* PR. DRAM. 249. *A ridicat cuţitul asupra mea. L-am apucat de mână în minutul când era să mă lovească.* NEGRUZZI, S. III, 325. *Şi când s-apropie bine, Îl loveşte c-un picior Atât de greu în spinare.* ALEXANDRESCU, O. I, 303. *Îl lovea cu nuiaua peste spate.* FILIMON, O. I, 191, cf. PONTBRIANT, D. *Scoate un stilet..., vrând să lovească pe domn.* LĂCUSTEANU, A. 118. *Rădică baltagul ca să-l loveşti în creştet.* ODOBESCU, S. III, 124. *Se repezi şi-l lovi în obraz cu pumnul, umplându-l de sânge.* CARAGIALE, O. II, 125. *Adormi cum puse capul jos, de parcă l-ai fi lovit cu muchia în cap.* ISPIRESCU, L. 212. *Şapte turci pe el săriră Şi şapte săbii-l şi loviră.* COŞBUC, P. II, 43, cf. ALEXI, W. *O loveşte* [pe capră] *cu securea şi ea cade jos.* PAMFILE, CR. 196. *Omul în frământarea luptei nu mai e om, îl loveşti, nu-l doare.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *În loc de răspuns, femeia îl lovi cu palma peste gură.* AGÎRBICEANU, A. 390. *El observă dacă loviturile i se dau după număr, dacă nu-l lovesc prea cu duşmănie.* RF I, 110, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În lupta aceasta şi-au pierdut auzul la amândouă urechile, lovindu-l cu pumnu-n nas.* BĂNUŢ, T. P. 10. *Zapis porni înainte, dar când scăpau crăcile îndoite şi izbeau în urmă, loveau pe boier de-l găureau.* VISSARION, B. 222. *Mi-a dat numai o palmă..., că au intervenit câţiva clienţi revoltaţi... când a vrut să mă lovească iar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 29. *Şarpele când îţi iese înainte, dai cu ciomagul de-l loveşti, ca să-ţi aperi viaţa.* id. O. I, 60. *Femeia a început a răcni şi a se lupta, lovind monstrul în cap cu maiul de rufe.* SADOVEANU, O. XI, 61. *Omul îl lovi cu pumnul peste gură.* DAN, U. 108. *Un individ grăbit... o lovi aşa de tare, încât crezu că i-a rupt umărul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 285. *L-a lovit cu ciubota lui groasă în coasta sângerată.* ARGHEZI, S. XV, 19. *Baba se răsteşte* [la fată].... *şi moşul o loveşte cu un bici.* CĂLINESCU, O. IV, 191. *Se trase înapoi, clătinându-se, de parcă l-ar fi lovit cineva în cap.* TUDORAN, P. 228. *Se aruncă peste el şi-l lovi cu pumnul drept în faţă.* PREDA, Î. 67. *Tu loveai cu varga o viperă cu corn.* LABIŞ, P. 204. *Îl lovi cu vârful bocancului în călcâi.* V. ROM. martie 1970, 5. *Cu baltagul l-oi lovi, Cu pământ l-oi înveli.* ALECSANDRI, P. P. 5. *Îl lovi cu vătrarul în frunte.* RETEGANUL, P. II, 59. *Palma-n pumn o prefăcea, Preste faţă o lovea, Sângele de-o năpădea.* ŞEZ. II, 33. *Sabia şi-o-nvârtea, Pe şerpe-l lovea.* MARIAN, INS. 344. *Peste faţă o lovea De sângele o năpădea.* FRÂNCU-CANDREA, M. 221. *Toţi pe mine m-a-ncolţit, După ceafă m-a lovit.* PĂSCULESCU, L. P. 37. *Când însă era pe-aci, pe-aci să-l lovească, un câne începu să latre şi ciobanul se trezi din somn.* PAMFILE, CER. 95. *El o murit că l-am lovit în cap.* T. PAPAHAGI, M. 170. *Dă cu ştergura din mână şi loveşte pe cine-i în faţă.* ARH. FOLK. VII, 105, cf. ALR I 1 438/28, 75, 77, 93, 173, 278, 285, 530, 803, 860, 880, ib. 1 441, ALR SN IV h 972. *O-ndrăznit să mă lovască.* ib. h 972/219, cf. ALRM SN II h 787, ib. h 788. *M-o lovit p-o latură d-obraz.* ALR–M I h 51/227. *Iovan Iorgovan, Braţ de buzdugan, Sabia scotea, În vânt o-nvârtea, Pe şarpe-l lovea, Trupu-i zdrumica.* ANT. LIT. POP. I, 315. *Săbioara îşi trăgea, Peste foale îl lovea.* BALADE, II, 53. *Doicin se repezea, Cu buzduganu-l lovea, După cal mi-l dobora.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 150. *L-o lovit bărbatu-so ăla a iei c-on lemn păstă picior.* O. BÎRLEA, A. P. II, 81. (Glumeţ) *Şi dacă s-ar afla vreo minciună, Să mă loviţi cu un pahar de vinars în gură.* FOLC. TRANSILV. III, 286, cf. 254. ◇ F i g. *Ai fost lovit de trădare.* CONV. LIT. IV, 243. *Biet rob lovit de biciul urii.* GOGA, POEZII, 363. *Frumoasa mea, opreşte-te, nu mă lovi, Eu sunt un vas fragil În care doarme Veşnicia.* V. ROM. ianuarie 1974, 49. (Sugerează ideea de surpriză puternică şi neplăcută) *Pretenţia ne loveşte prin contrastul între ceea ce ni se anunţă şi ceea ce ni se dă în adevăr.* CARAGIALE, O. V, 398. *Te loveşte... pretenţia lor de a nu fi nişte simpli făuritori de basme.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 224. *Realitatea vieţii l-a lovit dureros.* N. MANOLESCU, A. N. 37. ◇ E x p r. (Familiar) **A lovi** (pe cineva) **la mir** v. m i r[1]. (Familiar) **A lovi** (pe cineva) **în numele Tatălui** v. n u m e. (Regional) **A lovi** (pe cineva sau ceva) **să-i meargă colbul** = a lovi pe cineva sau ceva cu toată puterea, zdravăn. Cf. DL I, 488. (Familiar) **A lovi** (pe cineva) **în călcâi** = a nu-şi atinge scopul. Cf. DDRF I, 181, ZANNE, P. II, 31. (Familiar) **A-l lovi** (pe cineva) **unde-l doare** = a-i spune cuiva lucruri neplăcute, dureroase. *Ştiu că multor nu le place Unde-i doare să-i loveşti.* SION, POEZII, 8/22, cf. ZANNE, P. II, 600. (Rar) **A lovi** (pe cineva) **în mânecă** v. m â n e c ă. (Familiar) **A lovi** (pe cineva) **în ceafă c-un bulgăre de iască** sau **l-a lovit cu un bulgăre de iască în spate şi se vaită că-l doare în coastă** = a spune vorbe nechibzuite, nepotrivite. Cf. ZANNE, P. I, 196, II, 65. **A lovi** (pe cineva) **în pălărie** v. p ă l ă r i e **(1). (A fi) lovit cu leuca în cap** v. l e u c ă. **Parc-ar fi lovit de praştie,** se spune despre un om care nu este chiar în toate minţile. Cf. ZANNE, P. IV, 554. **Lovit cu mâneca ţundrei** = prostănac. id. ib. III, 417. **Lovit în inimă** = mâhnit, dezolat. *Dacă se întâmplă o poznă, lovit în inimă e mai cu seamă Măria Sa domnul.* SADOVEANU, O. XIII, 60. ◇ (Complementul indică obiecte, suprafeţe etc.) *Cu toiagul Marea Roşie lovi curmeziş.* CORESI, EV. 65. *Cu acela toiag lovi Moisi piatra în pustii şi ieşiră 12 izvoară.* VARLAAM, C. 46. *Întinse Aaron cu mâna toiagul şi lovi ţărâna pământului.* BIBLIA (1688), 44^{2}/5. *Simţ aceea ce aş simţi când aş vedea un om înfuriat lovind cu palma sa o piatră.* C. A. ROSETTI, N. I. 62. *Căci oaspeţii cei tineri purtând cojoc cu glugă, Izbeau în tact pământul, lovind baltage-n fugă.* EMINESCU, O. XV, 986. *Iată-l acum cu ce duşmănie loveşte pietrele cu bastonul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 247. *La fiecare pas piciorul lui drept lovea, cu un zgomot sec, pardoseala.* COCEA, S. II, 515. *Mergând spre sat, pe cărare lovea cu bâta spinii.* DAN, U. 62. *În fiecare secundă peste 150 milioane particule... lovesc ecranul.* ENC. TEHN. I, 108. *O azvârlitură puternică lovi fereastra şi o acoperi cu un covor alb.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 264. *Lovi furios o piatră cu piciorul.* T. POPOVICI, S. 77. ◇ (Subiectul indică o masă de apă) *Valul greu când le loveşte...,* [Luntrile] *sună a pustie.* CONV. LIT. VI, 16. (F i g.; complementul indică

abstracte) *Noi ne-am făcut datoria lovind răul unde l-am găsit.* CONTEMPORANUL, I, 373. *Izbucniră voci apropiate, ce loveau supărător tăcerea.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 19. [Nemesis] *loveşte trufia şi fericirea.* RALEA, S. T. III, 18. ◇ Refl. (Despre fiinţe) *Au scos un cuţit de supt perină... şi s-au lovit cu cuţitul întru inimă.* M. COSTIN, O. 251. *Lovindu-se la daltă..., s-au omorât.* ŞINCAI, HR. I, 246/10. [Bolnavii de isterie] *se lovesc cu pumnii în piept.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 299/30. *Adeseori oamenii lucrând se lovesc şi se stâlcesc la vreo parte a trupului.* CORNEA, E. I, 91/34. *Se lovea cu pumnul peste cap, când vedea că nici dascălul nu putea să-i tălmăcească bine ceva.* CREANGĂ, A. 134. *Se lovi cu palma peste obraz şi-ncepu să fluiere-n sec.* CARAGIALE, O. II, 321. *Căzu pe spate de se lovi cu ceafa-n tocila din dosul lui.* SLAVICI, O. II, 134. *Scoate cuţitul şi se loveşte în inimă.* CONTEMPORANUL, VI, 14. *Generalul se lovea şi mai tare peste genunchi şi râdea.* D. ZAMFIRESCU, A. 35, cf. ALEXI, W. *Începu să se lovească cu pumnii în cap, bâiguind.* REBREANU, P. S. 99. *I-am luat o colivie spaţioasă, cu plafonul rotund, ca să nu se lovească la cap şi să-şi jupoaie penele.* A. HOLBAN, O. I, 214. *Dumneata, când te loveşti, râzi?* SADOVEANU, O. III, 386. *A fost un râs mare, dar ne-am şi speriat că se lovise la cap.* MOROIANU, S. 211. *Se aplecă de teamă să nu se lovească.* DAN, U. 50. *Zice că s-a lovit la cap ori la mână cu o aşchie de piatră.* CĂLINESCU, O. IX, 293. *M-am lovit la tâmplărie, din greşeală, c-o teslă.* STANCU, R. A. II, 97. *Unde te-ai lovit aşa?* H. LOVINESCU, T. 172. *Deodată sări în sus, ca ars, mai-mai să se lovească în tavan.* TUDORAN, P. 29. *Împăratul făcu un pas înapoi, se lovi cu palma peste frunte, se uită la împărăteasă.* RETEGANUL, P. II, 30. *Din pat îmi sărea, Cu palmele se lovea Şi din grai aşa zicea.* BALADE, III, 172. *Te loveşti la un deget şi te doare trupul tot.* ZANNE, P. II, 106. *Când cotul se loveşte, toată mâna pătimeşte.* id. ib. 91. *Cine piatra rostogoleşte Pă el să loveşte.* id. ib. I, 250. ◇ Refl. pas. *O parte a grumazului o dă slobodă înspre a să lovi.* AETHIOPICA, 82^{v}/19. *Cu palma se loveşte pe cilindrul de lemn gros şi sucala se învârteşte.* PAMFILE, I. C. 260. ◇ Refl. recipr. *Doi se băteau pe plajă cu pumnii, se loveau cu picioarele.* D. R. POPESCU, I. Ş. 21. ◇ Intranz. *Cu acela toiag lovi Moisi în mare.* VARLAAM, C. 46. *Lovi-n piatră cu toiagul.* DOSOFTEI, PS. 371/3. *Bate cu mâna şi loveaşte cu piciorul şi zi: „Bine e".* BIBLIA (1688), 537^{1}/35. *Să te lupţi, iar nu să loveşti cu sabie.* AETHIOPICA, 82^{r}/22. *A lovi începură pregiur sine În toate părţi, cum putea mai bine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 279, cf. LB. *Un taur... În sec loveşte, punge Şi sparge cu piciorul pământul.* HELIADE, O. I, 319. *Puind dalta şi lovind cu ciocanul să răşluia câte o bucată mare din piatră.* DRĂGHICI, R. 54/1. *Loveşte cu cuţitul în masă.* HRISOVERGHI, A. 60. *Vlad Ţepeş se încruntă... Tresare, se repede, loveşte-n trunchiul tare, Dar, umilit, el cade şi scapă gios pumnalul.* ALECSANDRI, POEZII, 327. *Porcii selbateci lovesc cu rătul într-o parte înainte de a avea colţi.* CONV. LIT. XI, 268. *Şi lovind în faţă,-n spate, ca şi crivăţul şi gerul, Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul.* EMINESCU, O. I, 148, cf. 59. *Cucoana loveşte tare cu umbreluţa peste braţul drept al birjarului.* CARAGIALE, O. II, 31. *Lovea cu toporul în fruntea boului şi înfigea cuţitul drept în inimă.* SLAVICI, O. II, 24. *N-a fost acesta, tată, să nu loveşti în el* [cu iataganul]! COŞBUC, B. 15. *Să apucă iar de hârtii. Le forfecă... şi, prefăcându-se că ar fi găsit un clinciu, lovi cu palma peste ele.* CHIRIŢESCU, GR. 100. *Fata lovi cu picioarele în cal.* GÂRLEANU, N. 15. *Loveşte cu ce are la îndemână.* CAMIL PETRESCU, T. I, 231. *Apoi se mişcă repede, înălţă cravaşa şi lovi de câteva ori.* SADOVEANU, O. XXI, 186. *Se retrase câţiva paşi, lovind cu ciomagul în dreapta şi în stânga.* ULIERU, C. 89. *Mâna cu care a lovit i-a rămas strepezită.* ARGHEZI, B. 63. *Negru la faţă, ridică şi lovi drept în capul flăcăului.* PREDA, Î. 66. ✦ A accidenta. *Poetul suferise un accident, îl lovise o maşină şi suferise tulburări cerebrale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 13/4. ✦ Fig. A atinge (pe cineva) cu vorba, a ofensa, a jigni, a insulta; a provoca cuiva o durere sufletească, o suferinţă morală. *Nice îi lovi cu cuvânt de bănat, ce cu blând şi linicel glas le dzâsă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 177^{v}/33. *Chiar când fiul său o loveşte, tot îşi aduce aminte că este maică* (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 46. *A-i trata în mod ireverenţios, a-i lovi şi a-i insulta, nu... este periculos.* GHICA, S. 137. *Lovit fiind în adâncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său.* CREANGĂ, P. 189. *Asupra mea se năpustiră... Onoarea mea o nimiciră... Mă înjosiră, mă loviră.* MACEDONSKI, O. I, 38. *Dojana preotului îl şfichiuia ca un bici de foc. Numai ticăloşii sunt astfel loviţi în faţa lumii.* REBREANU, I. 78. *Nu-i mai arunca cucoana Safta vorbe rele, n-o lovea, dar nici cu zâmbet, nici cu vorbă blândă n-o dăruia.* SADOVEANU, O. V, 56. *Mă loviseră cu batjocura lor. „Şchiopule", îmi strigaseră.* STANCU, D. 503. *Fata nu zise nimic, nu plânse, nu dădu niciun semn că hotărârea o lovea, dar continuă să se ducă la şcoală.* PREDA, R. 75. (Intranz.) *Nu voiam să lovim aşa de tare, dar... nu ne vom sfii de a da pe faţă cugetările noastre.* CONTEMPORANUL, II, 406. *Mâraie şi loveşte de câte ori îşi aduce aminte de destinul lui.* SADOVEANU, O. XII, 63. *Presupusa lipsă de eleganţă morală a omului capabil a lovi postum... apare consemnată.* GRIGURCU, C. R. 35. ◇ (Subiectul este „vorba", „tonul" etc.) *Ale ei cuvinte inima-mi lovea.* SION, POEZII, 279/15. *Asemenea vorbe mă loveau foarte dureros.* CONTEMPORANUL, II, 108. *Vorbele lui Ilie loviseră pe George drept în suflet.* REBREANU, I. 24. *Tonul indiscret şi glasul ascuţit... îl loviseră ca un denunţ.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 46. (Intranz.) *Mustrarea ta ce-mi vine de departe, Loveşte-adânc şi-ncepe să mă doară.* GOGA, POEZII, 97. *Cuvintele, ele loviseră şi făcuseră o rană care nu se mai vindeca.* PREDA, C. I. P. II, 183. ✦ Fig. A exprima o dezaprobare faţă de ceva; a condamna, a înfiera. *O asemenea carte e o ruşine pentru noi şi mi-ar părea rău dacă pân-acuma n-a lovit-o încă nimene.* CONTEMPORANUL, I, 445. *Cu cât va fi mai mare înălţimea morală de la care observă artistul societatea descrisă..., cu atâta râsul lui (e vorba de satiră) va lovi mai tare.* GHEREA, ST. CR. II, 97. *În numele cărei stări de lucruri, a cărei clase se ridică Caragiale, când ia biciul să lovească noua stare?* IBRĂILEANU, SP. CR. 248. ✦ Fig. A produce o senzaţie (neplăcută) asupra simţurilor. *Aude cineva o mulţime de lucruri, care trebuie să alunece făr-a lovi... o căutătură liniştită.* HRISOVERGHI, A. 89/4. *Urechea lovită de cacofonie nu cunoaşte pe*

soara cea armonioasă a limbei italiene. ASACHI, S. L. II, 338. *Deodată urechea lui fu lovită de vocea nazală şi ascuţită a unui precupeţ.* FILIMON, O. I, 278. *Pe drum, pe lângă dânsul cu pasuri regulate Toţi binecredincioşii încet, tăcuţi treceau... Şi pasurile line loveau a sa ureche.* CONV. LIT. II, 15. *Un miros deosebit de peşte râncezit te loveşte când intri de afară.* CONTEMPORANUL, VI, 33. *O tristă şoaptă Urechea mi-a lovit.* COŞBUC, P. II, 269. *Sunetul acelui glas..., schimbându-şi cadenţa la fiecare silabă, ne lovea nelămurit urechea cu accentele binecunoscute a mii şi mii de prieteni morţi.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 47. *Mirosul de slănină afumată îl lovea drept în faţă.* C. PETRESCU, C. V. 138. *Vorba asta i-a lovit auzul... şi o rosteşte ca pe o bucurie a fiinţii lui.* SADOVEANU, O. XXI, 212. *Vocea inutilă, corcită din curcan şi papagal, loveşte timpanul.* ARGHEZI, S. XXV, 346. *Ne lovea în nas duhoarea care izvora din trupul şi din hainele lui.* STANCU, D. 290. *Un abur umed, puturos, îl lovi în obraz.* T. POPOVICI, S. 26.

3. T r a n z. A aplica cuiva lovituri **(2, 3)**; a bate. *Să nu vie să mă lovească.* BIBLIA (1688), 241/47. *Era batjocorit de toţi, până şi de muieri şi de prunci, lovea-l cu călcâiele, lovea-l cu pălmile preste obraz.* MAIOR, PRED. 120/10. *Aurariul ameţit nu mai caută Cine l-au lovit... Şi împinge mulţimea întârâtată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 406. *Cine pre tatăl au muma sa va lovi, acela cu moartea morţiei să moară.* CCR 67/8. *Măgarul îl lovea Şi carul nu mergea.* ALEXANDRESCU, O. I, 311. *Ostaşii biruitori loveau şi vindeau pe cei robiţi.* ODOBESCU, S. I, 15. *Fetele împăratului întâmplându-se de faţă când a lovit spânul pe Harap-Alb, li s-au făcut milă de dânsul.* CREANGĂ, P. 208. *Cu cele două coade tăiate, el începu să lovească pe Sanda.* CARAGIALE, O. II, 313. *Pe fratele său mai mare, care-l lovise într-o zi, îl urmărise prin toată curtea cu un cuţit.* MACEDONSKI, O. III, 24. *O femeie, sub pretext de a fi fost lovită de soţul său, poate să-l dea-n judecată.* CONTEMPORANUL, VII, 58. *Ion, scos din fire, se repezi la ea s-o lovească.* REBREANU, I. 91. *S-a apropiat de mine..., am crezut că o să mă lovească.* CAMIL PETRESCU, P. 355. *Îşi loveşte... muierea cu picioarele.* STANCU, D. 236. *A fost lovit pe cale când se întorcea acasă.* SADOVEANU, O. XIII, 544. *Ar fi putut tăbărî pe el ceilalţi... şi l-ar fi lovit.* PREDA, M. S. 13. *Tot vinul cât am avut, Tot dânsul mi l-a băut Şi, când zic ca să plătească, El vrea ca să mă lovească.* BALADE, II, 10. ✦ F i g. A aduce prejudicii, pagube, a l e z a; s p e c. a ştirbi reputaţia, prestigiul, onoarea cuiva. *Se vedeau loviţi de moarte mai vârtos în drepturile şi privilegiile lor religioase.* BARIŢIU, P. A. I, 346. *Nu suntem noi competenţi ca cu ocaziunea budgetelor să lovim legile în fiinţă.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 183. *El s-a retras în tăcere, lovit în simţirea sa ca şi în amorul său propriu.* CONV. LIT. II, 53. *Consiliile rurale de prin sate... caută a lovi interesele cele mai legitime ale proprietăţii mari.* MAIORESCU, D. I, 66. *Protestând... în numele demnităţii lovite şi al tratatelor.* EMINESCU, O. IX, 111. *Amarnic m-a lovit în avere şi în cinste!* CREANGĂ, A. 158. *Să stăruiască a se retrage proiectul asupra ţuicii, care loveşte interesele cetăţenilor alegători.* CARAGIALE, O. IV, 22. *Societatea, clasa conducătoare au săvârşit, faţă de o mulţime de oameni, un mare păcat, acela că i-au lovit pentru o vină pe care n-au făcut-o.* IORGA, P. A. II, 336. *Pravila să lovească pe fericiţii vieţii, nu pe cei ce sufăr de foame şi umilinţă.* SADOVEANU, O. XVII, 83. *Acum au făcut ca să mă loviţi şi d-voastră în poziţiunea mea de la şcoală.* CĂLINESCU, O. XIV, 95. *Nu cauţi decât să mă loveşti. Nu înţelegi nimic.* VINEA, L. II, 51. *Noua măsură financiară... îl loveşte şi pe el.* CIOCULESCU, C. 74. *Cine iubeşte tradiţia... nu face din cultura trecutului un instrument de a lovi pe contemporani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 3/2. ✧ R e f l. p a s. *S-au făcut reduceri acolo unde nu trebuia, s-a lovit învăţământul primar.* MAIORESCU, D. I, 93, cf. 366. *Aceste credinţe... se văd lovite de pronunciamentul lui Cerniaeff* EMINESCU, S. P. 188. *Se scotea îndată o dajdie nouă, fără a lua în băgare de seamă dacă se lovea prin ea interesele locuitorilor.* XENOPOL, I. R. X, 146. ✧ I n t r a n z. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") *Acelea şepte puncte lovesc în... decretele respective ale împăratului.* BARIŢIU, P. A. I, 189. *Din toate privilegiile Moldaviei, ale relegei rămăseseră încă neatinse şi intriga voia a lovi şi în aceste.* NEGRUZZI, S. I, 242. *Ajunsese a se forma un grup hotărât a se opune... articolelor cari loveau în drepturile şi în autonomia ţării.* GHICA, S. 483. *Arendaşii... lovesc şi în plugăria şi în păstoria cultivatorilor săteni.* I. IONESCU, M. 287. *Ar fi o ruşine pentru toată ţara când s-ar găsi un ministru printre noi care să lovească în simţămintele româneşti.* MAIORESCU, D. IV, 623. *De la artă nu putem cere altăceva decât să nu lovească în moralitate.* CONTEMPORANUL, I, 652. [Adversarii politici] *lovesc direct în ideile pentru a căror sprijinire suntem hotărâţi a ne consuma viaţa.* CONV. LIT. XI, 201. *Lovind cu măciuca în demnitatea unui om înseamnă a uita că măciuca are două capete.* EMINESCU, S. P. 74. *Am fost lovit aşa de crud în dignitatea mea, încât nu mai pot tăcea.* CARAGIALE, O. VI, 148. *O femeie care loveşte în bunele moravuri trebuie închisă.* CONTEMPORANUL, II, 131. *Diversele seminţii cari locuiesc aice în ţară... se vor sâmţi lovite în limba lor.* SBIERA, F. S. 269. *În viaţa ta... n-ai lovit în aproapele tău.* SADOVEANU, O. II, 53. *Unul din învăţători combate cu vehemenţă propunerea mea, arătând că ea loveşte în cei mai de seamă reprezentanţi ai comerţului din comună.* ULIERU, C. 27. *Voiesc să lovească în mine.* CĂLINESCU, O. III, 189. ✦ (Învechit; subiectul este Dumnezeu) A pedepsi **(2)**. *Dzise Domnul lui Moisi: „Încă cu o bătaie voiu lovi pre Faraon şi pre Eghipet".* PO 212/28. *Trimiţând mâna mea, voiu lovi pre tine şi pre norodul tău cu moarte.* BIBLIA (1688), 45[1]/53. *Lovi-voi pre ei cu moarte şi-i voi piarde.* MAIOR, PRED. I, 129/13. *Pentru lucrul cel nevrednic... Îmblânzitu-s-a acuma şi părintele duios, Spre a noastră vindecare ni loveşte şi ni iartă.* ASACHI, S. L. I, 60. *Te loveşte Dumnezeu!* CARAGIALE, O. II, 287. *Dumnezeu nu loveşte decât pe acela pe care vrea să-l pedepsească.* SLAVICI, O. I, 146. *Să te gândeşti la Dumnezeu, care nu doarme şi care te loveşte... în ce ţi-e mai drag.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 256. ✦ (Învechit, rar) A înţepa. *Porunci D[u]mn[e]zeu viermelui, de dimineaţă, a doa zi, şi lovi tigva şi se uscă.* BIBLIA (1688), 596[2]/46.

4. R e f l. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", „în" şi care indică obstacolul) A da peste o piedică, a se izbi (din neatenţie) de...; a se ciocni de... *Norii... să lovesc de munţi şi să împărţesc.* AMFILOHIE,

G. F. 153^{v}/10. *Balena... se loveşte de stanii cei din mare.* ŞINCAI, în ŞA I, 667. *Se slobod vânturile din visteriile sale, se lovesc în casa aceaea şi nu o pot clăti.* MAIOR, PRED. I, 1/12. *Lovindu-să de neşte lade, El încă peste ceialalţi cade.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 291. *Se teame prin întunearec, ca nu cumva să se lovească de ceva cu capul.* ŢICHINDEAL, F. 18/1. *Se poticneşte în tufe de spini împungători şi se loveşte de steniuri de piatră vătămătoare.* BOJINCĂ, R. 62/21. *Lovindu-se de o piatră..., îndată ş-au deschis ochii.* DRĂGHICI, R. 34/18. *Apa începu a se încreţi... şi, cu putere lovindu-să de râpile lacului, unea răsunetul său către freamătul arborilor.* ASACHI, S. L. II, 126. *Acum însă ce iese, d-oi alerga pân casă, De m-oi lovi d-un scaun, de sobă şi de masă.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *Crescut-au* [doi brazi]... *Pân-au dat să se lovească De fereastra-mpărătească.* ALECSANDRI, P. II, 185. *Îi căzu puşca de pe umeri; cocoşul se lovi de scară; împlutura se descărcă cu zgomot.* ODOBESCU, S. III, 193. *Fiecare îşi face drumul lui în linie dreaptă până ce se loveşte de-o piedică.* EMINESCU, O. XV, 1166. *Se loveşte cu capul de zid şi-şi turteşte pălăria.* CARAGIALE, O. VI, 38. *Lovindu-se în căderea lui de masa tocilei..., se rănise rău la cap.* SLAVICI, O. II, 140. *Poate-n oglindă vreo albină... se va lovi.* BACOVIA, O. 140. *E în zbuciumul lui violent ceva din îndârjirea sterilă cu care o pasăre se loveşte de sârmele coliviei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 151. *Când doctorul intră..., se lovi de prag.* SADOVEANU, O. VII, 190. *Călca orbeşte prin gropi, se lovea de pietre.* BART, S. M. 73. *Preotul se lovea adesea de leaţul de deasupra uşii împărăteşti.* DAN, U. 137. *Lângă poartă mă lovii de o femeie.* ULIERU, C. 51. *Brişca sări deodată, lovindu-se de un mal, căzu într-o albie.* CĂLINESCU, O. III, 96. *Privim apele spumoase cum se lovesc de marginea şoselei.* STANCU, D. 118. *Un exemplar* [de găinuşă] *s-a lovit de sârmele de telegraf... şi-a fost prins viu.* LINŢIA, P. III, 234. *Se întinse cu braţele înainte, lovindu-se cu bărbia de podea.* PREDA, DELIR. 14. *Tu eşti, Lae? m-a întrebat Parasca după ce s-a lovit de mine.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 21. *D-oi, bade,-n ocolul tău, Puteare-aş să umblu eu Tot cu mânile-n şolduri, Nu m-oi lovi de stoguri, Cu mânile tot în şele, Nu m-oi lovi de tânjele.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 461. *Eu sunt mititică şi în pământ cresc, Afar' de mă scoate, de toţi mă lovesc* (Piatra). PĂSCULESCU, L. P. 94. (Tranz.) *Trebuia să-ţi pleci capul, ca să nu ţi-l loveşti de pragul de sus al uşii când intrai în tinda-i scundă.* MOROIANU, S. 183. ✧ Fig. *Formele şi schimbul... se loveau de alte ticăloşii ale cumpărătorilor* (a. 1774). N. A. BOGDAN, C. M. 56. *Corabia vieţii să apropie... se loveşte... se fărâmă, piere!* MARCOVICI, C. 53/24. *Ei... se lovesc de ceruri prin sufletul lor.* CONV. LIT. IV, 150. *Dorul..., Cătând în vremi trecute un suvenir slăvit, Se-mpiedică în zboru-i şi cade, se loveşte de piatra mormântală a celor ce-am iubit.* ALECSANDRI, P. I, 194. *De la observarea numai platonică începurăm a ne lovi de realitate.* CONTEMPORANUL, I, 2. *El a avut să se lovească de multe piedici în calea sa de bravură.* CĂRAGIALE, O. III, 316. *Erau tăceri lungi... şi uneori gândurile mele parcă se loveau de ale lui şi tresăreau.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 32. *Sufletul se lovi de această realitate nevrednică şi se stinse.* IORGA, P. A. II, 10. *Influenţa poeziei simboliste s-a lovit de puterea de rezistenţă nu numai a unei inerţii fireşti, dar chiar şi a unei critici metodice.* LOVINESCU, S. IV, 138. *Mă lovesc de un refuz!* C. PETRESCU, R. DR. 86. *Harnica şi fructuoasa anchetă a comparatismului s-a lovit însă de două serioase neajunsuri.* VIANU, L. U. 8. *Ipoteza aceasta se loveşte de aceleaşi obiecţiuni.* RALEA, S. T. II, 33. *O lectură a presei timpului se loveşte astăzi de două greutăţi.* N. MANOLESCU, C. M. 286. *Se lovea de cenzura redactorului-şef care-l obliga să se limiteze la simpla descriere a faptelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/1. (Intranz.) *Voroava mea nu de ascuţite, ce de căptuşite urechi ar fi lovit.* CANTEMIR, I. I. I, 108. ✧ Expr. **A se lovi cu capul de pragul de sus** (sau **de deasupra** ori **şi de sus şi de jos**) = a dobândi experienţă în urma unor întâmplări nefericite. *Până când nu vom învăţa, lovindu-ne cu capul de pragul şi de sus şi de jos..., până atunci n-o să vedem altă decât două sau trei partide politice vrăjmăşindu-se.* GHICA, S. 198, cf. ZANNE, P. III, 320. ✧ Refl. recipr. *Îmbulzindu-să, oamenii să lovie ei în de ei.* NECULCE, L. 145. [Norii] *plutesc lovindu-se şi mestecându-se unii cu alţii, se îngroaşă.* AMFILOHIE, G. F. 153^{r}/11. *Mă mir cum la reprezentaţie nu ne lovim în capite.* PR. DRAM. 184. *S-au lovit piept în piept cu ciocoiul.* GHICA, S. 64. *Se lovea piept în piept cu trecătorii după drum.* FILIMON, O. I, 128. *S-au lovit amândoi în zbor aprins.* CONV. LIT. IV, 175. *La ieşire se loveşte cu Miţa, care intră foarte agitată.* CARAGIALE, O. VI, 179. *Se lovesc doi copii cap în cap.* CANDREA, F. 59. *Ramurile goale se loveau unele de altele tremurând ca de frig.* GÂRLEANU, L. 42. *Picioarele... se loviră unul de altul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 95. *Când vru să iasă, se întâlni piept în piept cu dânsa. Erau să se lovească.* BASSARABESCU, S. N. 77. *Se lovi cap în cap cu o muscă aidoma.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 42. *Aci în Veneţia m-am lovit piept în piept, în piaţa San Marco, cu Max Hangerliu.* CĂLINESCU, S. 100. *Când se lovesc două oale, se sparg amândouă,* se spune despre doi oameni nepricepuţi, care întreprind ceva şi nu reuşesc. Cf. ZANNE, P. IV, 6. ✦ Fig. A veni în contradicţie cu...; a se confrunta. *Caracterele antitetice se lovesc unul de altul în dezvoltarea lor.* EMINESCU, S. P. 334. *Dialogul e febril, replicile se întretaie, se lovesc şi se înfruntă.* AL. PHILIPPIDE, D. IV, 93. *O dificultate părea că se loveşte de cealaltă.* ENC. TEHN. I, 268. (Refl. recipr.) *Să lămurim plângerile, ce se lovesc unele cu altele.* MAIORESCU, D. I, 564. *Ideile se lovesc între ele.* RALEA, S. T. III, 79. ✦ Fig. A avea de-a face cu cineva care poate pune piedici. *Faptul este că îndată ce vrei să alegi în ţară o astfel de comisiune trebuie să te loveşti de mai mulţi miniştri.* MAIORESCU, D. IV, 439. *Că de, nu poţi să nu le dai, că te loveşti de ei când nici n-ai gândi şi în tot ceasul pot să facă rău mânăstirii.* STĂNOIU, C. I. 86. ✦ Tranz. Fig. A face ca atenţia, privirea cuiva să se îndrepte într-o anumită direcţie; a atrage. *Primul obiect care îi loveşte privirea este monasterul călugărilor dominicani.* FILIMON, O. I, 307. *Ceea ce a lovit mai ales luarea aminte a naturaliştilor a fost forma... conică a munţilor vulcanici.* CONTEMPORANUL, II, 262, cf. 139. *Ceea ce lovea atenţia erau ochii, extraordinari de lucioşi şi de mari.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 184.

5. Tranz. A bate repetat (mai ales cu o unealtă) într-un corp tare pentru diferite scopuri practice;

(p. ext.) a prelucra prin ciocănire. *O poartă gotică... lăsată într-un zid de piatră lovit grosolan cu ciocanul... îţi dă intrare deasupra şanţului.* IORGA, P. A. I, 139. *Loveşte rar şi ritmic butoiul gol dogarul.* PILLAT, P. 84. ◇ Intranz. *Icniturile surde ale unui târnăcop se aud lovind undeva departe.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 207. *Aceştia le înroşesc în foc, le fac din nou zimţi, lovind cu dalta ascuţită pe o singură parte a secerii.* PAMFILE, A. R. 116, cf. 186. *Trei zile visătorul îşi făuri visarea: Când mângâia cu mâna, când crud lovea cu dalta.* PILLAT, P. 16. *Lovind cu securea, îşi spunea că, dacă pomul va cădea în urma unor lovituri cu soţ, se vor întoarce acasă.* T. POPOVICI, SE. 298. *Cât eşti nicovală suferă; cât eşti ciocan loveşte.* ZANNE, P. V, 447. ✦ A produce, prin bătăi ritmice sau prin atingere puternică, sunetul caracteristic al unui instrument muzical. *Fiecare artist avea două tumbelechiuri,... pe care le lovea cu ciocanul după oarecare reguli.* FILIMON, O. I, 110. *Prin gălăgia mulţimii pătrundeau bătăile sacadate ale darabanei agitate şi lovite cu putere de pumnul ursarului.* ULIERU, C. 86. *Tobe cu două membrane... pe care le lovea cu ciocanul.* ALEXANDRU, I. M. 15. ◇ Refl. pas. *Toate coardele, lovindu-să, o răsunare oarecare dau.* CANTEMIR, I. I. I, 41. ✦ (Subiectul indică vâslele) A izbi (ritmic) apa. *Nimic s-auzia în fire, Decât a vâslelor sunet, ce lovind odată Apa ta, despica valul c-o sunare minunată.* HRISOVERGHI, P. 76/1. ✦ Intranz. (Despre ceasornice) A emite sunete ritmice. Cf. ZANNE, P. III, 94. *Ceasul umblă, loveşte, Şi vremea stă, odihneşte,* se spune cu aluzie la cei ce disprețuiesc bârfele. id. ib. ✦ Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A bate cu degetul sau cu pumnul în uşă, în fereastră etc. *Am lovit în uşe, s-a deşteptat speriată cucoana.* ARGHEZI, S. XXXIV, 19. *Un pumn lovi violent în uşă.* CĂLINESCU, O. III, 270. *Când intri, ia seama La podul cu vama, La numărul casei, La curtea Frumoasei. Cu sunet de soartă Loveşte în poartă!* BLAGA, POEZII, 205. ◇ Expr. **A lovi cu pumnul în masă,** ca manifestare a mâniei. *Şerbescu loveşte cu pumnul în masă.* GÂRLEANU, N. 69. *Zbieră, lovind cu pumnul în masă.* I. BOTEZ, ŞC. 47. **A lovi din palme** = a-şi izbi palmele una de alta; a bate din palme. *De poruncşti, eu voi lovi din palme, Ritma-voi, goală, pasul baiaderii.* PILLAT, P. 36. *Lovi din palmele lui negricioase, mici şi subţiri.* CAMIL PETRESCU, O. I, 29. ✦ (Subiectul este o pasăre) A bate cu aripile apa sau aerul. *Se ridică mai mulţi* [pelicani]..., *întind grumazele, lovesc apa cu înotătoarele.* LINŢIA, P. III, 178. ✦ Intranz. (Despre peşti; cu determinarea „din coadă") A mişca, a da. *Şi îndată* [ştiuca] *lovind din coadă, făcu pe Aleador un cosăcel şi îl ascunse pe fundul mării.* ISPIRESCU, L. 45.

6. Tranz. A atinge uşor, fără violenţă. *La mâna cea legată tot pipăie, cercând Să afle unde-i vena; apoi loveşte-ncet, Păzind... rana.* NEGRUZZI, S. II, 270. *Paserea uşoară Ce-n faptul dimineţii... zboară, Lovind a sa aripă de rouă şi de flori.* ALECSANDRI, P. I, 139. *Şi ea-l loveşte-ncetişor, zâmbind, cu palma peste gură.* COŞBUC, P. I, 183. *Adierea vântului lovea ghindă de ghindă şi-i dezmierda frunzele* [stejarului]. CHIRIŢESCU, GR. 24. *Mă lovi uşor cu palma peste gură.* HOGAŞ, DR. I, 168. *Îl lovi uşor cu floarea peste braţ.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 106. *Călăreţul străin lovi uşor cu cravaşa umărul lui Mânecuţă.* SADOVEANU, O. XXI, 410. *Cel ales trebuie să ajungă, la ridicare, cu capul grinda, de cele mai multe ori să o lovească chiar.* ARH. FOLK. V, 59. *Salcâmii staţiei începură să alunece pe dinaintea trenului, lovind uşor cu frunzişul streaşina vagonului.* CĂLINESCU, O. I, 9. *Un iepure... Loveşte cu urechea prin aer fulgii mici.* LABIŞ, P. 196. ◇ Refl. recipr. *Cântau, lovindu-se unii pe alţii în glumă cu gloanţe de pâne.* FILIMON, O. I, 188. ◇ Intranz. *Duhul mezonopţii trece şi-ngrozire răspândi; De douăsprezecie oare cu-aripa-n clopot lovi.* NEGRUZZI, S. II, 120. (Fig.) *O dulce şi caldă-ntristare Şi nota uşoară* [a flautului] *lovea în perdele.* PETICĂ, O. 53. ◇ (Subiectul logic sau gramatical indică razele soarelui) *Sânt un alt feliu de planeti, că să întorc au umblă împrejurul soarelui şi să luminează cu mijlocire razilor soarelui care le loveşte au bat pe deasupra trupurilor lor.* AMFILOHIE, G. F. 122^{v}/18. *Toţi ochii de luceferi, de paseri şi de flori, Loviţi ca de lumina rozatică din zori.* ALECSANDRI, POEZII, 277. *Razele pătrunseră prin uşă şi-i lovirâ.* EMINESCU, P. L. 26. *Se zărea o limbă de pământ, roşcată în lumina răsăritului care o lovea pieziş.* TUDORAN, P. 192. (Intranz.) *Îmbrăcămintea craiului,... tot diiamanturi şi robine, mărgăritariu, întru care lovind soarele să părea că alt soare răsare.* IST. Ţ. R. 97. *Soarele,... cu razele tocma în trula din mijloc lovind, răsărea.* CANTEMIR, IST. 131, cf. ANON. BRÂNCOV., CM II, 331.

7. Refl. (Învechit) A se întinde până la...; a se mărgini **(1);** a se învecina. *Li să loveşti locul di spre Marea Neagră... şi să începi din locul Vivlăsului.* HERODOT^{2}, 69. *În capu despre amez... să loveşte cu locul car[e] l-a cumpărat domna Mariia Băl[ă]ceanca* (a. 1694). IORGA, S. D. XII, 5. *Despre fundul grădinii se loveşte cu locul mănăstirei Radului-Vodă* (a. 1701). FURNICĂ, I. C. 6. *Dăspre amiază-noapte... să loveşte în capă[t] cu hotaru Gropşani* (a. 1755). ARH. OLT. II, 41. *Puţin mai jos, unde se lovesc Fideleşenii, în coastele Lorânteştilor, s-au făcut bour* (a. 1766). URICARIUL, XIX, 34. *Pomătul... dispre Ciuluc, undi s-a lovit în capite cu moşie Spanciocanii* (a. 1785). IORGA, S. D. VII, 238. *Pădure începând din Chetroasa Mare... şi pâr' în groapa cornilor, unde să loveşte cu Chehaia* (a. 1820). C. GIURESCU, P. O. 325. *Partea aceasta de moşie se loveşte cu rezeşii Satului Nou.* I. IONESCU, P. 483. (Fig.) *Dincolo de zare... se loveşte cerul cu pământul în hotare.* DAVILA, V. V. 100. ◇ Intranz. *Cumpărându-şi vase de mare, pre marea ceea ce loveşte la Gdansca au mers.* M. COSTIN, O. 259. *A fost preot domnesc în târgu în Orhei şi loveşte pără în hotarul târgului* (a. 1689). IORGA, S. D. XVI, 395. *Hotarul... iesă peste pădure şi loveşte în fântâna Tofanei* (a. 1732). URICARIUL, XVII, 198. *Pe unde au fost şi arături să cunosc hotarăle, să cheamă Priloagile, şi de acolo loveşte la Fântâna Putredă* (a. 1738). IORGA, S. D. XI, 58. *Acel loc loveşte... păn[ă] în locul lui Dorofei* (a. 1754). ŞTEFANELLI, D. C. 55. ◇ Tranz. *Hotarăle a toată Schythia loveaşte hotarâle Indiii despre partea crivăţului.* CANTEMIR, HR. 60. ✦ Intranz. A trece, a străbate, a apuca pe la... *Luându-şi pe doamnă-sa cu tot ce au avut, au lovit prin Moldova pre la Suceava şi au trecut în Ţara*

Leşască. N. COSTIN, LET. II, 4/31. *Au luat Siretul în sus ş-au lovit pe la Cernăuţi la Şletin în ţara lui.* NECULCE, L. 97.

8. T r a n z. (Învechit şi regional) A năvăli (cu oaste) asupra cuiva sau a ceva; a ataca. *Slugile lui loviră pre ei noaptea şi-i bătură.* PO 49/9. *Trimiseasă Bogdan-Vodă pre Corpaciu hatmanul său de i-au lovitu cu o mie de oameni.* URECHE, L. 132. *Să nu vă lovască undeva nisca[i]va tâlhari pe drum.* HERODOT^2, 18. *I-au trimis să lovască Iaşii fără veste.* M. COSTIN, O. 197. *Stătu viteaz Porfirie cu a sa oaste, Pre pizmaşii lui D[u]mn[e]dzău lovind din coaste.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 170^r/24. *Şi căzu asupra lor noaptea el şi slugile lui şi-i lovi pre ei şi-i goni.* BIBLIA (1688), 9^2/30. *Să margă să lovască pre Duca-Vodă la Domneşti.* NECULCE, L. 77, cf. 189. *Oastea cu Moisi sărdariu au lovit târgul fără veste.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 319. *Porni pe Atabeghi... în Europa să lovească Andrianupoli.* VĂCĂRESCUL, IST. 252. *Marţi dimineaţa au lovit turci[i] străjile nemţeşti* (a. 1788–1789). IORGA, S. D. XXII, 55. *După bătaia aceasta, dachii s-au tras la munţi, dară Lusie..., lovindu-i, i-au întors în fugă.* KLEIN, în ŞA I, 226. *Lovind fără de veste pre varvari, cincizeci de mii au tăiat.* ŞINCAI, HR. I, 27/25. *Lovi pe turci cu atâta iuţime, Cum cade tunetul din nălţime.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 170. *Turcii... Prin trei locuri fără veste să-i lovască se grăbesc.* BELDIMAN, O. 33/26. *Fieştecare coloană va merge la locul de lovit ce-i era însămnat.* AR (1829), 66^2/48. *Romanii abia domoliră pe cartaginezi şi loviră alte noroade.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 45. *După multe călătorii, propune reginei Elisabeta a merge el însuşi... să lovească pe ispanioli.* GENILIE, G. 41/14. *Cungiurase pe rebel şi la podul din gios de Vaslui... l-au lovit, l-au înfrânt.* ASACHI, S. L. II, 111. *Ştefan era de socotinţă ca să lovască... chiar pe sultanul însuşi.* ARHIVA R. I, 107. *Alergau prin pădure să-i lovească pe la spate.* BĂLCESCU, M. V. 121. *Mearsă la machidoneani... şi-i loviră* [pe tătari] *noaptea de trei părţi.* ALEXANDRIA, 21/6. *Vezirul voise în adevăr să lovească pe Eugen dintr-odată de ambele părţi.* BARIŢIU, P. A. I, 265. *Lovind pre acei ostaşi fără veste, i-au spart.* NEGRUZZI, S. I, 179. *Decise... a lovi pe austriaci chiar în fortificaţiile lor.* FILIMON, O. II, 62, cf. HASDEU, I. C. I, 14. *Fără a se opri, turcii mearseră de loviră pe greci.* CONV. LIT. II, 9. *În curând trebuie să ne lovească, căci soarele-i pe-asfinţite.* ALECSANDRI, T. 1 497. *Un sol turc ajunge ş-astfel le vorbeşte: – Cu cincizeci mii oameni paşa vă loveşte.* BOLINTINEANU, O. 69. *De i-om lovi pe toţi deodată-n casă, Mă tem să nu plăteşti prea scump pedeapsa Păcatelor şi amar să nu ne fie.* MURNU, O. 276. *Ş-a adunat plăieşii şi-a adulmecat pe Mohamed, lovindu-l de dinapoi.* DELAVRANCEA, O. II, 14, cf. DDRF. *Lovindu-i în miezul nopţei, dezbrăcându-i i-au legat.* N. A. BOGDAN, C. M. 99. *A doua zi îl lovesc hoţii, îl pradă, îi ucid calul şi cu greu îi respinge.* SADOVEANU, O. IV, 110. *Hasan-Paşa cu Mihnea-Vodă, din porunca lui, alergau prin pădure să-i lovească pe la spate.* VIANU, A. P. 37. *Cârjalii au năvălit în două cete: prima... a lovit iarmarocul.* OŢETEA, T. V. 94. *A lovit prin surprindere oştile lui Petru Şchiopul.* STOICESCU, C. S. 292. *Îşi adună toată oştirea ce avea cu dânsul şi-i lovi peste noapte.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 11. *Tătarii, văzându-se şi din această parte loviţi şi măcelăriţi..., să băgară în toate răcorile.* MARIAN, T. 258. *O lovit pe pandurii din plaiu Vâlcan.* GRAIUL, I, 15. (F i g.) *Nedreptăţile seculare vrei să le loveşti şi să le învingi.* SADOVEANU, O. XIX, 315. ✧ I n t r a n z. *Oastea lui Matei au prădat toată Ţara de Gios şi au lovit şi la schitul părintelui Parthenie şi au luat toate podoabele bisericii* (a. 1642). C. GIURESCU, P. O. 25. *Amândouă oştile stau întrarmate şi are voie hiecarele să şi lovască.* VARLAAM, C. 149. *Află vreme... ca să lovască fără veste de iznoavă asupra lui Alixandru-Vodă.* URECHE, L. 167. *Odănăoară lovind fără veaste varvarii ca neşte heri sălbatice luară pre mulţi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121^r/16. *Au lovit pre la Floriani şi au aprins casăli dumisale fratelui nostru* (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. *S-au pornit şi oştile Mosculuí..., unele trecând pre la Cameniţa în jos, altele au lovit pe la Nemirova.* N. COSTIN, LET. II, 109/17. *N-au vrut să lovască noaptea, temându-să să nu răpuie oameni.* NECULCE, L. 79. *Făcut-au sfat ca să meargă să lovească la Petrovarodin.* R. GRECEANU, ÇM. II, 84. *Lovind noi pe la casa lui fără veste..., îndată au venit la noi* (a. 1741). URICARIUL, II, 29/8. *Lovind străjile lui Leon-Vodă, s-au biruit Matei aga.* ŞINCAI, HR. III, 19/25. *Tot atunci loviseră şi tătarii în Moldova.* BARIŢIU, P. A. I, 269. *Turcii temuţi veneau cu îndrăzneală, loveau cu putere.* IORGA, P. A. I, 168. *Leşii au şi trecut apa Nistrului... şi au lovit la Şipinţi.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 71. *Meşteşug de război n-au avut, căci n-au râvnit la bunurile altora; au deprins numai să se apere..., repede lovesc, cu repejune se retrag.* SADOVEANU, O. XIII, 961. *Au lovit leşii în oastea ungurească din aripa despre Şcheia.* MARIAN, T. 286. ✦ I n t r a n z. (Învechit; despre un animal de pradă) A tăbărî asupra cuiva; a se năpusti **(1)**, a se repezi **(II 1)**. *De către zioă întâmpinându-l un lup mârşav, era gata să lovească spre dânsul.* ŢICHINDEAL, F. 98/6. ✦ R e f l. r e c i p r. (Despre armate, grupuri de oameni) A se lupta, a se bate. *Ieşi craiul Sodomului, Gomorului şi Adamiei... şi se loviră în zăpodiia Siddimului.* PO 48/14. *Acesta adună oşti mari... de să lovi cu grecii.* MOXA, 351/13. *Purceasă la războiu şi să lovi cu Maxentie şi-l pobedi şi împărăţia Râmului luă.* VARLAAM, C. 363. *Lovindu-să oştile de faţă, iară pierdu Iliaş-Vodă războiul.* URECHE, L. 74. *Să gătiră şi începură a să lovi oştile.* NEAGOE, ÎNV. 74/20. *S-au lovit oştile..., au înfrânt Racoţi bulucul cel din frunte al turcilor.* M. COSTIN, O. 313. *S-au împreunat de s-au lovit cu Maxentie la Râm.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17^v/7. *Nu ţineţi vrajbă lor şi să nu vă loviţi cu dânşii la războiu.* BIBLIA (1688), 126^1/46. *Va merge Şeremet degrabă în gios, de va agiunge în Bugeac şi va începe a să lovi cu tătarâi.* NECULCE, L. 213. *Văzând leaşâi mulţimea turcilor şi a tătarâlor, n-au cutezat să se lovească.* R. POPESCU, CM I, 302. *La Comana au străjuit, Destul cu turcii s-au lovit, Mulţi dintr-înşii au doborât* (a. 1769). în DR. V, 514. *Lovindu-se oştile fraţilor, rămase biruit sultan Musa.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. *Trecând iarăşi Dunărea, s-au lovit cu bulgarii.* ŞINCAI, HR. I, 165/22. *Purtând lucrul războiului..., se lovi cu protivnicii.* MAIOR, IST. 3/9. *Năvălind apoi de toată parte, Era tocma să să şi lovească, Când Parpangel, sărind, îi desparte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 205. *Taberele*

amândouă, ş-una-ntr-alta năvălesc: Se-mping, se lovesc, pătrunde o ceată-n alta. HELIADE, O. I, 102. *Aspru se loviră cu grecii, pre carii îi şi învinseră.* BOJINCĂ, R. 55/12. *Căută mântuirea sa în propunere de pace; drept care, pe când aveau a se lovi oştile, se înfăţoşă... în fruntea unei deputaţiuni.* ASACHI, S. L. II, 96. *Porni spre Dunăre... să se lovească cu Mustafa Paşa.* BĂLCESCU, M. V. 59. *Să loviră oştile trei zile şi începură turcii a fugi.* ALEXANDRIA, 63/4. *Sub „ţeara Aluta", pe unde trecuse el înainte de a se lovi cu Basarab Banul, Raşid înţelege anume Făgăraşul.* HASDEU, I. C. I, 68. *Românii noştri s-o lovit cu toată oastea lui Sobieţchi şi, după o luptă crâncenă, o fost biruiţi.* ALECSANDRI, T. 1 485. *Amândouă părţile se loviră la satul Romaneştii din Dâmboviţă, dar vitejia pribegilor înfrânse pe oamenii domniei.* ODOBESCU, S. I, 115. *În buzdugane să ne lovim ori în luptă să ne luptăm.* ISPIRESCU, L. 42. *În anul 76 înainte de Hr. s-au lovit pentru întâia oară legiunile romane cu Dacii.* CONTEMPORANUL, II, 276. *Genialul voievod de la Suceava..., lovindu-se faţiş cu însuşi cuceritorul Bizanţului, făcea cu moldovenii săi istoria.* LOVINESCU, S. IV, 38. *Două vorbe să grăim Şi-n arme să ne lovim.* ALECSANDRI, P. P. 59, cf. H IV 64. *Colea la muntele sec, Unde voinicii se-ntrec: Tare strigă d-un voinic... Cu cine să se lovească, Inima să-şi izbândească?* ANT. LIT. POP. I, 342, cf. A V 6. *Cu suliţele-ncepeau, Suliţele se frângeau, În lături le lăpădau. Buzduganele trăgeau Şi-ncepeau de se loveau.* BALADE, II, 53. ◇ (Regional; despre oi) *Dacă oile îs prea zburdalnice şi se lovesc la un loc cu coarnele şi cu capetele, însemnează trăznete din cer, furtună cu tunete.* MARIAN, S. R. I, 121. [Berbecii] *să lozesc.* ALR I 1 768/345.

9. T r a n z. (Subiectul gramatical sau logic este o boală) A se abate asupra..., a veni peste..., a cuprinde (vătămând, producând un efect negativ etc.). *Pre Meandrie îl lovi boală.* HERODOT[2], 187. *Lovindu-i fără zăbavă... boală.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 182[r]/28. *L-au lovit cataroia... ş-au murit.* NECULCE, L. 82. *I-au fost lovit lăngoarea, de murea.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 306. *L-au lovit frigurile şi dintru acelea au şi murit.* ŞINCAI, HR. I, 51/26. *Lovindu-l lăngoarea..., a murit* (a. 1801). IORGA, S. D. V, 556, cf. LB. *L-a lovit guturaiul sau lângoarea.* HELIADE, O. II, 387. *Mai multe persoane au fost lovite de ciumă.* CR (1831), 210. *L-a lovit boala.* I. GOLESCU, C. *Un om lovit de o silnică lungoare... s-au izbăvit.* VEISA, I. 20/4. *Holera începe a scădea... Vro zece zile am fost lovit de simptome destul de înspăimântătoare.* KOGĂLNICEANU, S. 227. *Lovit la picioare de paralizie, fu nevoit a se înturna.* ASACHI, S. L. II, 85. *Vede un om căzând, lovit de epilepsie.* C. A. ROSETTI, N. I. 108. [Boala] *Loveşte mai mult pe tineri.* CORNEA, E. I, 90/21. *Moare lovit de gută.* BARIŢIU, P. A. I, 279. *A fost lovit de o boală nemilostivă.* GHICA, S. 671. *Mă loveşte guturaiul de frig.* FILIMON, O. I, 376, cf. PONTBRIANT, D. *Eşti tu lovit de-o boală ce trupul îţi slăbeşte?* CONV. LIT. IV, 85. *L-a lovit iar apoplexia.* CARAGIALE, O. I, 251. *Deodată însă tresări ca lovită de un junghi.* SLAVICI, O. II, 143. *L-o lovit damlaua.* CONTEMPORANUL, II, 330. *Dacă păsările n-ar fi lovite de boală, ouăle în casa ţăranului ar fi nenumărate.* MANOLESCU, I. 267. *Fu îndată lovit de o damla (gută) la crieri.* SBIERA, F. S. 397. *Într-o zi căzu la pat, lovită de dambla.* DUNĂREANU, CH. 9. *Tot astfel se procedează la norvegieni, când omul e lovit de dambla.* CANDREA, F. 30. *Ce, nu ne poate lovi guta?* AGÎRBICEANU, A. 462. *Femeile... tânjesc multă vreme, lovite de o boală misterioasă şi fără leac.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 16. *În mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua!* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Fu lovit de paralizie şi silit la răstignirea pe pat.* ARGHEZI, P. N. 187. *Boala crudă care a lovit pe poet a oprit abia la începutul ei o operă care ar fi mers... la un apogeu măreţ.* SADOVEANU, O. XIX, 426. *Mi s-a bătut ochiul stâng, de cum l-a lovit beteşugul.* DAN, U. 119. *Lovit la scurt timp şi de afazie..., murea într-un spital parizian.* STREINU, P. C. III, 72. *Îşi zbârcea uşor fruntea, ca şi când o durere de cap o lovea dintr-odată.* CĂLINESCU, S. 367. *La altceva nu te poţi aştepta când un om a căzut o dată lovit de dambla.* id. O. IV, 190. *Încremeni, ca lovit de dambla.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23. *Câinii, ca loviţi de turbare, latră, latră.* STANCU, D. 77. *Un ochi i se vedea lovit de albeaţă.* TUDORAN, P. 35. *Altu joacă-o ţârişoară Şi-l loveşte, Doamne,-o boală, De trei luni nu se mai scoală.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 360. *Vineri boala o lovi Şi sâmbătă şi muri.* MARIAN, NU. 65. *Pă maic-o love ńişte munci cam greľe.* ALEXICI, L. P. 165. *Cu mâna la inimioară, Parc-ar fi lovit di-o boală.* GRAIUL, I, 72. *Cine e lovit de boală în zi de marţi nu se mai scoală.* I. CR. II, 211, cf. CANDREA, F. 218, com. din ŢEPEŞ VODĂ – CONSTANŢA, PAMFILE, DUŞM. 295, CIAUŞANU, GL. (În imprecaţii) *Lovască-i cutremurul lui Cain* (a. 1718). URICARIUL, XI, 301. *Să-l lovască bubele... şi tremurul lui Cainu* (a. 1783). IORGA, S. D. XVII, 48. *Livi-te-ar jigodia, potaia dracului!* CARAGIALE, O. II, 96. *Du-te ţipă ea, să nu mai auz de voi. Lovi-v-ar cataroiu ăla rău!* PREDA, Î. 18. *Lovi-te-ar musca cânească!* MARIAN, INS. 397. *Lovi-o-ar în ochi albeaţa, C-are să-mi mânânce viaţa.* PAMFILE, C. Ţ. 213. *Lovască-te colera!* A I 24. *Îl cunosc, lovi-l-ar boala.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 383. ◇ F i g. *Întreaga acţiune legislativă a lui T. Maiorescu a fost lovită de o paralizie totală.* LOVINESCU, S. VIII, 48. *Ziarul încetează însă subit de-a trăi, de Sfintele Sărbători, lovit de o stranie lingoare.* ARGHEZI, S. XXXIV, 155. ◇ R e f l. p a s. *S-au lovit cu boala ciumei şi s-au săvârşit* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 266/13. *S-au lovit în Viena de holeră 6 persoane şi niciuna n-au murit.* CR (1831), 279. ◇ I n t r a n z. *Lovit-au boală în dobitoace, cât la unii oameni n-au rămas nici c-o vită.* MUSTE, LET. III, 77/3. *Într-a în casa unde a lovit ciuma, fără să fie siliţi de vreo necesitate.* POTECA, F. 332/3. ◇ E x p r. (Învechit) **A-l lovi** (pe cineva) **nevederea** = a orbi. *Pre împăratul l-au lovit nevedeare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 90[r]/27. (Învechit) **(A fi) lovit de stârpiciune** = (despre pământ, terenuri) lipsit de fertilitate; steril. *Fără o fericită espoziţie, pământurile cele mai bune sânt lovite de sterpiciune.* BREZOIANU, A. 22/4. [Caprele] *găsesc un nutreţ plăcut în bălării, rugi, mărăcini, în sfârşit în locurile ţelinoase şi lovite de sterpiciune.* id. ib. 542/11. (R e f l. i m p e r s.; prin Transilv. şi Ban.) **I s-a lovit rău** = a avortat. Cf. MARIAN, NA. 74, ALR II/I h 1 44/172. (I n t r a n z.) **A lovi la inimă** v. i n i m ă. ◇ (Subiectul indică o nenorocire, un necaz etc.) *Mâine te va lovi rău să n-ajungi a veni la-ntrebare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 146[r]/20.

Mari jăli m-a lovit (a. 1804). IORGA, S. D. XXI, 164. *Ce întâmplare oare să-l fi mai lovit?* DRĂGHICI, R. 161/8, cf. POLIZU. *Dezastrele... lovise armata franceză din Spania.* FILIMON, O. II, 61. *Atâta nefericire... o lovise fără cruțare.* CARAGIALE, O. III, 255. *Nenorocirile ce lovesc pe semenii noștri nu trebuie să ne lase nesimțitori.* CONTEMPORANUL, I, 704. *M-a lovit un necaz; mi-a murit un bou din jug.* SANDU-ALDEA, U. P. 84. *Nici mi-e gândul Să vă vorbesc de treburile obștii, Ci numai de nevoia mea, de răul Ce-n casă mă lovi în două chipuri.* MURNU, O. 18. *Toată înfățișarea lui arăta ce adânc fusese lovit* [de nenorocire]. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 283. *Destăinui că l-a lovit cea mai mare nenorocire care putea să i se întâmple în acest ceas.* C. PETRESCU, C. V. 367. *Îi povesti îngrozitoarea întâmplare, nenorocirea care o lovise.* VOICULESCU, P. II, 228. *Asupra țării au venit răutățile una după alta, într-același număr ca cele care au lovit pe egipteni.* SADOVEANU, O. XII, 409. *Nenorocirile mari... loveau direct pe subiectele vorbitoare.* IORDAN, STIL. 35. *A fost singurul meu sprijin în nenorocirea care m-a lovit.* VINEA, L. I, 268. *Participând la acțiunile... pentru ajutorarea popoarelor din diferite regiuni ale globului lovite de calamități.* ABC SĂN. 114. ✧ (În imprecații; familiar) *Lovi-te-ar norocul, tu tot acilea ești?* CĂLINESCU, O. IX, 425. (E x p r.) **A-l lovi** (pe cineva) **moartea** = a muri. *Pre ascuns clevetea pre de-aproapele... ca fără veaste să-i lovească moartea.* MAIOR, PRED. I, 63/25. *Moartea îl lovise înainte ca el să fi așezat hârtiile în ordine.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 173. (În imprecații) *Lovi-l-ar moartea!* SORESCU, L. L. I, 97.

10. T r a n z. (Subiectul gramatical sau logic este o stare fiziologică, psihică, afectivă) A cuprinde (pe neașteptate), a pune stăpânire (pe cineva). *Spun de Vasile-Vodă că den beserică l-au lovit gânduri de purcesul logofătului.* M. COSTIN, O. 137. *Lovindu-i seate, scoasă apă cu ruga din loc săc de-i adăpă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 135^{v}/33. *De vedem pre altul căscând..., ușor ne loveaște.* ANTROP. 112/15. *Pe boierul îl lovea câteodată dorul patriei.* ASACHI, S. L. II, 299. *Să-l ferească Dumnezeu să nu mă lovească o dată arțagu că, pe legea mea, i-oi face de ce o căpăta de la mine a spune morților.* PR. DRAM. 210. *De o lovea jalea după părinți, cânta de jale, de făcea pe toți să plângă.* SION, P. 76. *Privind a sale fapte, ades mă lovea râsul.* NEGRUZZI, S. II, 240. *Pre Ziria o a lovit o spaimă ca de trăsnet.* CONV. LIT. IV, 188. [Fericirea] *lovindu-ne, poate, prin contrastul cu starea noastră sufletească, să ne pricinuiască plăcere sau neplăcere.* CONTEMPORANUL, I, 736. *Își pune de mai înainte în gând să dovedească ceva care i-au lovit mintea în chip neașteptat.* ARHIVA, I, 66. *Dar când bătrânul gârbovit Sfârși romanța, m-a lovit Pe negândite plânsul.* IOSIF, PATR. 40. *Din colțul unde mă lovise bucuria primului amor, i-am înălțat imnul adorațiunei.* KLOPȘTOCK, F. 308. *Lovit de gândul acesta, mai năprasnic decât de zece gloanțe odată, a pornit în neștire, clătinându-se ca un om beat.* POPA, V. 239. *M-a lovit și pe mine, nu știu de unde, dorul să port o floare, în soarele ăla de amiază.* SEBASTIAN, J. 44. *Lovit de dor, scot sunet de aur greu.* VOICULESCU, POEZII, I, 266. *Își aminti dintr-odată visul din ajun și-l lovi o jale adâncă.* SADOVEANU, O. I, 418. *Tata fu repede lovit de plictiseală.* BLAGA, H. 10. *Poetul se vaită în glumă de fericirea care l-a lovit.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 174. *Își trase scaunul mai aproape și îi arătă lui Niki o față parcă lovită brusc de tristețe.* PREDA, DELIR. 111. *Era primăvară, mă uitaseră în câmp... și m-a lovit o foame.* D. R. POPESCU, I. Ș. 393. *Înghițea, bietul, o dată Și-l lovea dorul de fată.* ALECSANDRI, P. P. 5. *Scrisei două, trei rânduri, Mă loviră nește gânduri, Nește gânduri fiorate, De la mândra mea lăsate.* RETEGANUL, TR. 95. *Maică, măiculița mea! De te-a lovi dor de mine, Ia drumuțul de-a lungu.* MARIAN, Î. 353. *Mă lovesc grele gânduri.* PAMFILE, C. Ț. 291. *Mă lovește somnu.* ALR I 161/283. *M-o lovit urâtu.* ALR SN V h 1 246/836. *Îl loveșt'e mîila pă copil.* O. BÎRLEA, A. P. II, 275. *Amoru când te lovește, Sicriu ți-l pregătește.* FOLC. MOLD. II, 308.

11. I n t r a n z. și t r a n z. (Învechit și regional; subiectul indică ploaia, ninsoarea, gerul etc.) A veni, a cădea, a se abate (pe neașteptate) asupra cuiva sau peste ceva; a prinde **(VIII 6).** *Lovisă niște răceale și ploi cu ninsori.* M. COSTIN, O. 85. *Toată iarba cea den câmpu au lovit piatra și toate leamnile... le-au sfărâmat.* BIBLIA (1688), 45^{2}/26. *Când au ajuns cu obuzul pe Siret..., i-au lovit o ploaie cu ninsoare.* NECULCE, L. 107. *Pe la naștere lui H[risto]s a lovit frigu mare* (a. 1772). IORGA, S. D. XVII, 128. *Deodată un frig mare, aspru și un ger cumplit i-a lovit.* ARH. FOLK. I, 70, cf. ALR II 6 123/182, 325. ✦ (Subiectul este fulgerul, trăsnetul) A atinge, a izbi. *Săgețile fulgerilor ca dintr-un arc bine încordat al norilor la țintă vor lovi.* MINEIUL (1776), 82^{r1}/4. *Va lovi trăznetul în căsile lor.* ȘINCAI, în ȘA I, 650. *O înviforată fortună De cele ce fulgeră și tună... Spun că multe fulgere loviră Între țiganii învrăjbiți.* BUDAI-DELEANU, Ț. 424. *Trăsnetul... lovește în trunchiul înflorit.* CONV. LIT. IV, 86. *Eroul... se înamorează, ca lovit de trăsnet, de tânăra eroină.* CARAGIALE, O. IV, 154. *Trăsnetul, lovind, ne nimicește simțirea în o clipală.* CONTEMPORANUL, II, 441. *Iar într-o noapte va lovi* [fulgerul]! *Și brazii-n flăcări or vorbi.* COȘBUC, P. I, 82. *Acesta cade lovit ca de trăsnet.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 41. *Trăsnetul, lovind un stejar bătrân, a scos la iveală un cazan cu galbeni.* CĂLINESCU, C. O. 181. *Catargele fumegau ca brazii loviți de trăsnet.* TUDORAN, P. 468. ✧ E x p r. **A rămâne ca lovit de trăsnet** v. t r ă s n e t. ✦ (Subiectul este vântul) A bate, a sufla **(I 1).** *Un vânt lovea ciudat numai dintr-o parte.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 218. *Vântul m-a lovit în față.* CĂLINESCU, O. IX, 125. (F i g.) *Dar un vânt de biruință se pornește îndelung Și lovește rânduri, rânduri în frunzișul sunător.* EMINESCU, O. I, 144. *Se gândea... lovită ca de un vânt, cutremurată în pacea-i sufletească, că trebuie să aibă și ea partea ei în lume.* SADOVEANU, O. V, 68. ✦ (Învechit; subiectul este soarele) A răspândi căldură puternică; a dogori. *Și lovi soarele pre capul lui Iona și leșina.* BIBLIA (1688), 596^{2}/49. *Soarele m-au lovit, căldura m-au pălit.* CANTEMIR, I. I. II, 811. *Soarele lovea cu mare putere și strălucire.* SADOVEANU, O. IX, 170.

12. R e f l. și r e f l. r e c i p r. (Învechit și popular) A avea însușiri, trăsături, caracteristici comune cu cineva sau cu ceva, a s e a s e m ă n a, a s e p o t r i v i; a fi la fel, unul cu altul, a fi deopotrivă. *În hronologhie încă nu se lovește cu alții.* ȘINCAI, HR. I, 45/36. *Luară aminte că limba românilor celor dincolo de Dunăre nu se*

loveaşte întru toate cu limba românilor cestor dincoace de Dunăre. MAIOR, IST. 175/30. *Datinile românilor... cu totul se lovesc cu datinile vechilor romani.* BOJINCĂ, R. 99/20. *Urşii c-ursul ursăresc În danţuri nu se lovesc.* PANN, P. V. II, 163/25. *Ambele aceste dialecte... apropie pe români de albanezi mai mult chiar decât de italiani, cu cari noi suntem încuscriţi numai după tată, pe când cu ceilalţi ne lovim după amendoi părinţii.* HASDEU, I. C. I, 292. *Gospodăria ei nu se lovea nu numai cu-a preutesei din sat, dar nici cu-a multor vechilişe de primprejur.* CONTEMPORANUL, V, 99. *Iarăş nu ne lovim în păreri.* REBREANU, R. I, 38. *Te cam loveşti cu mine, răspunse Ion.* VISSARION, B. 114. *Vină, lele, să fugim, Că noi bine ne lovim Şi la ochi şi la sprincene.* F (1873), 4. *Haide, mândro, să fugim, Amândoi să pribegim, Că noi bine ne lovim.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 57. *Frate-său s-au bucurat foarte tare pentru că* [acea coroană] *se lovea aşa de bine cu coroana miresei sale.* SBIERA, P. 97. *Vino dar să ne-nsoţim, Că noi bine ne lovim Şi la stat şi la purtat Şi la dulce sărutat.* MARIAN, SA. 8. *Hai, fină, să ne iubim, Că amândoi ne lovim Şi pe ochi şi pe sprincene Ca doi golumbi albi la pene!* HODOŞ, P. P. 60, cf. I. CR. I, 122, com. din ORAVIŢA. *Mă lovesc la faţă cu iăl.* ALR I 1 343/815, ib. 1 390/530, 554, 588. *Că noi ne lovim... Ca şi frunza-n fagi, Ca şi două fragi.* BALADE, I, 318. *Ochi ca mura am mai găsit Într-un codru înverzit, Dar cu-ai mei nu s-au lovit.* FOLC. MOLD. II, 565. *Cu plovişoveńi[i] da..., cu ăia... ńe cam lovim.* PORŢILE DE FIER, 166. *Om cu om nu să loveşte.* ZANNE, P. II, 370. ✧ Expr. (Regional) **A se lovi de** (sau **din**) **ani** = a fi de aceeaşi vârstă cu cineva. *Nu rău cuvânt ai zis, om bun; da nu ştiu dacă ne lovim de ani.* VASILIU, P. L. 76. *Se lovesc de ani.* A II 8. ✦ A fi conform cerinţelor, felului, specificului, situaţiei etc. cuiva sau a ceva; a se potrivi **(II 1).** *Ei privesc şi socotesc aseamene lucruri numai despre partea aceaea care să loveşte cu poftele sau plăcerile lor.* CARTE, TREB. I, 76/16. *Iată că trimeţ copie de câţi bani am primit eu de la dumneata şi câţi am trimis eu [la] dumneata până astăzi, ca să vedem lovescu-să şi la dumneata aşa* (a. 1787). FURNICĂ, I. C. 145. *Trebuie luat bine seama, ca oltoiul cu trupina... să se lovească laolaltă.* ŞINCAI, în ŞA I, 694. [Trebuie] *să se lovească lemnul ramului în lemnul trupinei.* ECONOMIA, 130/1. *Ceteraşul de ar fi cât de ştiutoriu, de nu se vor lovi laolaltă strunele, rău va cetera.* MAIOR, P. 86/2. *Vorba ta n-are Niciun haz şi e dă minte goală. De când te cunosc tot proroceşte, Grăieşti, dar niciuna ţi să loveşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 392. *La toate cinste şi omenie împreună... Aicea foarte se loveaşte o istorie arăpească.* ŢICHINDEAL, F. 270/1. *Să cânte toţi împreună pentru că să se lovească unul cu altul la glas.* PETROVICI, P. 236/1. *Sub stare muşchii cei întingători a picioarelor se înting şi... această poziţie cu odihna niciun pic nu se loveaşte.* ANTROP. 194/11. *S-o lovi, nu s-o lovi, iacă el biet ţ-o vorbi.* PANN, P. V. II, 147/26. *Un june... ale căruia mustăţi, barbă şi păr negru foarte mult îngrijite se lovea oarecum cu acest costum popular.* BARONZI, C. IV, 103. *Uite şaua, ia să văd de se loveşte Şi s-o pun pe cal.* CONTEMPORANUL, I, 851, cf. PAMFILE, J. II, 152, STERESCU, N. 1 051. *Tu vei face piesele să se lovească întocmai.* VISSARION, B. 305. *Nu se potrivea aşa ceva aici, nu se lovea deloc.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 279. *Strânse bucatele toate câte el le socoti Că pentru Paşti s-ar lovi.* MARIAN, SA. 305, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 13. *Nu găsi pe nicio fată căria să i se lovească papucul.* ŞEZ. V, 67. *Ciurciuveaua nu se loveşte la tocul ferestrii.* CIAUŞANU, GL., cf. ALR SN IV h 1 023/36, A III 2, V 14, 16, VI 26, 33, MAT. DIALECT. I, 179. *Se lovi ca musca în lapte* sau *se lovi ca mireasa la moară,* se spune când cineva vorbeşte cu totul nepotrivit. Cf. ZANNE, P. I, 564. *Se loveşte ca fasolea în ziua de Paşti* (= nu se potriveşte). id. ib. III, 548. *Socoteala d-acasă nu se loveşte cu cea din târg.* id. ib. V, 605. ✧ Refl. impers. *Tu mireasă,... nu se loveşte să mergem la cununie..., că a mea parte am găsit-o hăt de multişor ş-amu într-acolo mi-i gândul s-o pornesc.* VASILIU, P. L. 92. ✧ Expr. **A se lovi ca nuca de perete** v. nucă.

13. Refl. impers. (Învechit şi regional) A se întâmpla să fie într-un anumit fel; a se nimeri. *Nu zice că au învins..., ci numai că au vrut să facă aceasta, dacă nu i s-au lovit.* ŞINCAI, HR. II, 51/24. *Gurile rele umblau ele să vâre zizanie, da' nu se lovea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 238. *O trebuit un tălmaci... Am găsit un niamţ care ştia* [englezeşte] *(s-o logit de-o ştiut).* GR. S. I, 128. ✧ Intranz. *De-a lovi o bătălie, Ţi-oi trimite carte ţie.* BUD, P. P. 40. *Mă duc în cătunie Şi lozeşte-o bătălie – Şti-mă focul... Oare când oi înturna!* T. PAPAHAGI, M. 21, cf. 224. ✧ Expr. **A o lovi** = a o nimeri (bine). *Văzuşi, nene, ce bine a lovit-o sărăcia de hagiu!* CARAGIALE, O. II, 223. *De câte ori vin..., parcă aş veni lângă o pădure! O lovişi, zise ea, uită-te în partea aceea şi vezi parcul.* PREDA, R. 150.

14. Refl. (Regional) A se alege, a rămâne cu un câştig de pe urma unei afaceri. [Cu mânzaţii] *merem la Sighii, Cu bani frumoş' ni-om lo[v]i.* PĂCALĂ, M. R. 238. ✦ Tranz. (Şi cu determinarea modală „cu nimic") A plăti cuiva mai puţin decât merită obiectul de vânzare. *Omul care a vrut să-mi cumpere purceii m-a lovit cu nimic.* CIAUŞANU, GL. *I-am muncit dă m-am spetit şi m-a lovit cu douăzeci dă lei.* în L. ROM. 1959, nr. 3, 66. ✦ Refl. recipr. (Şi cu determinarea „cu târgul") A ajunge la înţelegere asupra preţului, a cădea la învoială. *Ce zici, jupâne, ne lovim cu târgu?* ALECSANDRI, ap. CADE. *Şini vre sî-nveţi sî duşę la dânsu, îi plătę cât sî putę lovi.* GRAIUL, I, 477.

– Prez. ind.: *lovesc.* – Şi: (regional) **luví** vb. IV. ALR I 1 219/5, 363, 364, 387.

– Din v. sl. **ловити** „a vâna, a prinde, a pescui".

LOVIDRÁG s.m. v. **lupidrag.**

LOVÍNCĂ s.f. (Argotic; mai ales la pl.) Ban; (popular) para[3] **(3).** Cf. GR. S. VII, 99, BUL. FIL. II, 204, ib. IV, 182, IORDAN, STIL. 351, GRAUR, E. 37.

– Pl.: *lovinci.*

– Cf. lovele.

LOVINESCIÁN, -Ă adj. Care îi aparţine lui Eugen Lovinescu, specific lui Lovinescu; în genul operei lui Lovinescu. *Voinţa de îndrumător... consta numai din negarea afirmaţiilor lovinesciene.* STREINU, P. C. II, 242. *A spune doar atât despre magnifica personalitate lovinesciană e nu numai a nu vedea fizionomia-i morală,*

dar a-i omite dimensiunile umane cele mai de preț. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 7/1. *Ceea ce părea a fi, și într-o măsură era, rezultatul unei relative constrângeri exterioare se revelează în chip paradoxal până la urmă ca fiind substratul cel mai adânc al spiritului lovinescian.* ib. nr. 111, 9/3. *Noi nu suntem totdeauna de acord cu subtila teorie lovinesciană.* STĂNESCU, C. R. 47, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 9/1.

– Pronunțat: *-ci-an.* – Pl.: *lovinescieni, -e.*

– **Lovinescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

LOVÍRE s.f. Acțiunea de a (se) lovi și rezultatul ei.

1. Atingere a țintei; lovitură **(1)**, ochire **(3)**. Cf. lovi **(1)**. *Omorî vulturul c-o lovire de săgeată.* CĂPĂȚINEANU, M. 71/19. *Lovirea săgeții pregătită lui Ștefan nemeri în ochi pe mântuitoriul său, care căzu mort.* ASACHI, S. L. II, 238. *La bâlciuri făcea senzație în barăcile cu surprize mecanice consecutive lovirii unei ținte de metal.* CĂLINESCU, S. 482. (Fig.) *Inima săgetată De-a amoriului lovire și aprinsă de-a lui pară Trebuie ori să iubească, ori să răbde și să moară.* CONACHI, P. 84. ✦ Descărcare a proiectilelor unei arme de foc și efectul produs de aceasta; lovitură **(1)**. *Făcând... un cerc împrejurul lui Basta, cătând a-l păzi de lovirile tunurilor românești, ce grindinau din toate părțile.* BĂLCESCU, M. V. 500. *Piei... pe cari le-ntindeau pe ziduri pentru a neutraliza izbirile mașinilor de asediu și a slăbi lovirea proiectilelor.* EMINESCU, O. XIV, 106.

2. Izbitură, lovitură **(2)**. Cf. lovi **(2)**. *Cu lovirea talpelor lovindu-se d[u]hul..., mișcându-se arepile, să preumblă.* BIBLIA (1688), 654²/19. *L-au tocat în cap cu o săcure, din care lovire au și murit.* ȘINCAI, HR. I, 128/10. *Raimondo face-n dreapta și lasă curs lovirii Și îl izbește-n frunte.* HELIADE, O. I, 328. *Puțin îmi pasă dacă sângele meu va curge subt lovirea mânii mele sau subt lovirea mânii unui gâde.* HRISOVERGHI, A. 48/7. *Pre mine treaz mă farmecă Lovirea crudei darde.* ASACHI, S. L. I, 154. *La lovirea cea mai mică, Omul spăimântat de moarte ar fi tremurat de frică.* CONACHI, P. 268. *Pricinile acestei patimi sânt... lovirile cumplite la cap.* CORNEA, E. I, 118/8. *Iute... paloșul am scos... C-o cruntă lovire i-am prăvălit jos.* NEGRUZZI, S. II, 32, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Paloșele albe, ciocnindu-se-n loviri:.., dau moarte cruntă.* CONV. LIT. VI, 58. *Fără lovire de sabie sau vărsare se sânge, puse mâna pe frumosul și bogatul oraș.* EMINESCU, O. XIV, 123. *Gânditu-te-ai tu bine Ce vrei să faci – Consoarta-ți trăiește, și voiești C-o singură lovire vieața să-i răpești!* MACEDONSKI, O. II, 154, cf. DDRF. *Săbiile acestea serveau... la tăiat cu lama prin lovire.* PÂRVAN, G. 506. *Probele prin lovire verifică tenacitatea materialelor.* IOANOVICI, TEHN. 389. *Zări... arătarea cumplită a omului cu securea gata de lovire.* DAN, U. 22. ✧ Fig. *Fiecare pas în viață-i o păsire către moarte!... Dar lovirea ei nu cruță nicio vârstă, nicio stare.* HRISOVERGHI, P. 39/7. *Doamne, pentru că tu ai dat moartea..., fă-mă să poci să sufer durerile lovirilor ei.* C. A. ROSETTI, N. I. 26. *Știind că amoriul nu sufere biruință, Cât chip, prin depărtare, să scape de-a lui lovire.* CONACHI, P. 83. *Vedeam colea un tată cum sufere lovire, Căci nu-și deprinsă fiii a ști cei sânt și drept.* MUREȘAN, P. 27/17. [Scrisoarea] *îmi proba ce dureroasă și sigură fu lovirea ce o detesem.* BARONZI, M. II, 577/31. *O! țara mea duioasă!... Copiii-ți de iubire Te lasă fără vreme! Ei cad, seceraţi grabnic de-a morței grea lovire.* ALECSANDRI, P. I, 223. *Tu pătimești, copile, de-a dragostei lovire, De-a dragostei durere.* I. NEGRUZZI, S. II, 122. ✧ Loc. adv. **Cu o lovire** = dintr-odată. *Socoti că favorabil prilej altul n-a găsi... Ca să poată cu-o lovire acea rușine spăla.* NEGRUZZI, S. I, 116. ✧ Expr. **A da lovirea (cea) de moarte** = a da cuiva lovitura finală, definitivă. *Dicționarul academic... le dă lovirea de moarte, căci prin adunarea la un loc a tuturor deșănțatelor lor cuvinte și ziceri ridicului a ieșit la lumină.* CONV. LIT. XI, 77. *Acum câțiva ani această nenorocită sistemă de meremet era p-aci, p-aci să-i dea lovirea cea de moarte.* ODOBESCU, S. II, 514. ✦ Fig. Acțiune hotărâtă, fermă întreprinsă asupra cuiva pentru atingerea unui scop. *Cele dântâi ale lor loviri au trebuit să fie îndreptate împotriva armatei.* BĂLCESCU, M. V. 601. *Socotii că popularitatea sa e destul de mare ca să înfrunte senatul printr-o lovire îndrăzneață.* TEULESCU, C. 46/14. *A provoca... o lovire indirectă, dar dureroasă, în candidatura lui Enric de Valois.* HASDEU, I. V. 55. *Se va simți pe ici, pe colo și necesitatea unei loviri directe în contra nulităților.* MAIORESCU, CR. II, 219. *Trebuia o lovire mai straşnică, mai hotărâtoare ca să rupă unirea lor.* ODOBESCU, S. I, 223. *Chiajna... socoti vremea numai bună pentru o nouă și desăvârșită lovire asupra boierilor răzvrătitori.* id. ib. 151.

3. Bătaie dată de cineva cuiva cu mâna sau cu un obiect; lovitură **(3)**. Cf. lovi **(3)**. *Fața obrazului tău cea dulce și luminată o ai dat spre lovire de palme și spre scuipire.* NEAGOE, ÎNV. 182/7. *Capul, mâinile... trebuie să fie cruțate de tot fealiu de bătăi, loviri de palme, cu pumnul.* CARTE TREB. I, 138/24. *Prin mijlocire de o lovire, clătire trupului a veni mult mai repede.* AMFILOHIE, G. F. 90ᵛ/17. *I[su]s au pătimit cu trupul... multe loviri și rane.* ȘINCAI, în ȘA I, 43. *Spatele meale au dat spre bătăi și falcile meale spre lovire.* GRECU, P. 356. *Cele mai ușoare loviri pot să-i pricinuiască moarte.* MARCOVICI, C. 42/23. *Sânt... și soldați trimeși la muncă silnică pentru jignirea sau lovirea superiorului.* IORGA, P. A. I, 148, cf. BIANU, D. S. *O examinează doctorul al cărui glas se aude dictând grefierului: „... vânătăi provenite prin lovire".* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 253. *Lovirea superiorului se pedepsește cu ocna.* BRĂESCU, A. 149. *A bătut-o bărbatu-său și a venit să-mi ceară certificat... Nu are nici urmă de lovire.* ULIERU, C. 2. *Privirea îl doare ca o lovire cu bulgări.* PERPESSICIUS, M. III, 140. *Certurile sau „sfâzile", uneori cu lovire.* STOICESCU, C. S. 369. ✦ Fig. Prejudiciu, daună, lezare; spec. știrbire a onoarei, a prestigiului, a reputației cuiva. *Pe când calomnia putea omorî, ea nu mai are acea putere; astăzi un om învăluit în onorabilitatea sa poate foarte bine nesocoti acele loviri.* GHICA, S. 144. *Cea mai mare lovire dată teatrului fu oprirea lui Momolo de a mai închiria sala pentru reprezentațiuni române.* FILIMON, O. I, 216. *Dispoziținea cea nouă... este o lovire adusă libertății presei.* MAIORESCU, D. I, 168. *Întrebați... ce înseamnă această lovire ce se face proprietății?* LĂCUSTEANU, A. 124. *Muntenegrul redus*

de a lucra în interesul Serbiei... Aceasta a fost o lovire amară dată tradiției. EMINESCU, S. P. 188. *Candidatura amicului nostru politic... este pusă la adăpost de orice loviri din partea administrației.* CARAGIALE, O. VI, 92. *Lovirea în poziținea mea de la școală.* CĂLINESCU, O. XIV, 99.

4. (La pl.) Izbire repetată a unui obiect de altul; sunetul produs de aceasta; lovitură **(5)**. Cf. l o v i **(5)**. *Prășitul constă din lovirea pământului cu tăișul sapei și din tragerea pământului până la mușuroiul popușoiului.* PAMFILE, A. R. 75. *Iau ciocan cu ciocan și-l curăță de grăunțele cari n-au căzut prin lovirile bețelor.* id. ib. 228. *Se aud intermitent Loviri de sape.* CAMIL PETRESCU, V. 67. ✧ (Fiind vorba despre vâsle) *Nu se auzea decât lovirile regulate ale vâslelor.* CONV. LIT. II, 52. *Luntrea... încet înaintează în lovire de lopeți, Legănând atâta farmec și atâtea frumusețî.* EMINESCU, O. I, 154. ✦ Bătaie în ușă, în poartă. *Se auzi câteva loviri în poarta curții.* FILIMON, O. I, 265. ✦ Bătaie ritmică a clopotului; sunet de clopot. *Bătaia* [clopotului] *a stătut, dar el tot sună – ca inima mea – lovirea a stătut, dear durerea tot este.* C. A. ROSETTI, N. I. 58. ✦ Producere a sunetelor unor instrumente muzicale prin atingerea repetată a coardelor sau prin bătăi ritmice. *Tactul..., într-un vălmășag cadențat, aducea deodată, la unele loviri de arcuș, aceeași tunică de satin pembea... lângă același frac negru.* CONTEMPORANUL, III, 214. *Târându-ne amorțiți spre oraș, ne luă în primire o tarantelă cu loviri de castaniete dintr-o cârciumă.* BLAGA, H. 114. [Instrumente] *care sună... prin lovire, frecare, ciupire ori suflare.* ALEXANDRU, I. M. 20. (F i g.) *Nu razele reci ale lunii i-au făcut mulțumirea, ci sunetul coardei dinăuntru, la lovirea acelora.* CARAGIALE, O. III, 53.

5. Atingere (ușoară), lovitură **(6)**. Cf. l o v i **(6)**. *Schimbările celi minunate a văpselilor să dau la a lor osebite așezământuri din purtare soarelui și la osebite loviri de la a sa lumină.* AMFILOHIE, G. F. 154^{r}/2. *Alții zic că o coasă bună trebuie să dea la lovire un sunet subțire și prelung.* PAMFILE, A. R. 129. *Și a rămas în acest turn bătrân și tare un clopot care se înfioară subt o ușoară lovire și sună prelung și armonios.* SADOVEANU, O. IV, 111.

6. (Învechit) Atac, acțiune ofensivă asupra inamicului; lovitură **(7)**. Cf. l o v i **(8)**. *Den fuga și din răsipirea acei fără de veaste loviri ai lor..., îmbărbătând oastea, iarăși cătră bătaie s-a pornit.* C. CANTACUZINO, CM I, 76. *Romanii fac și ei loviri cu mare pornire.* BELDIMAN, N. P. I, 20/17. *Datorie neapărată am a apăra drepturile și slobozenia țării împotriva lovirilor celor nedrepte și a nu îngădui ca vrăjmași înfuriați să se înarmeze.* MARCOVICI, D. 479/9. *Îndată după sosirea batalionului belgic..., s-au hotărât o lovire.* AR (1834), 131^{1}/35. *A vrut, fără să mai cerce vălmășaguri și nevoi, C-o lovire să sfârșească războiul cel dintre noi.* POGOR, HENR. 27/8. *Buciumurile de aramă au dat semnalul lovirei.* ASACHI, S. L. II, 237. *Armia dușmanilor... din zi în zi se împuținа prin lovirile lăturalnice a moldovenilor.* ARHIVA, R. I, 108/23. *Află că lovirea generală încă nu s-au făcut.* FM (1844), 361^{2}/30. *Să fi întârziat cu o singură clipă lovirea din dos, dușmanii ar fi avut spațiu deschis ca să fugă.* HASDEU, I. V. 92. *Căzură sub numeroasele loviri ale dușmanului.* ODOBESCU, S. I, 91. *Lovirea lui Tomșa și intrarea cu alte oști în săraca țară moldovenească se punea la cale într-o încăpere bogat înflorită cu podoabe apusene.* SADOVEANU, O. V, 669. *O amenințare grea se ridica... că vor veni cu lovire și năvală asupra orașului.* BLAGA, H. 229. ✧ (Ieșit din uz) *Lovire de stat* = lovitură de stat (v. l o v i t u r ă **7**). *O astfel de istorie seamănă mai mult cu un vis decât c-o lovire de stat.* TEULESCU, C. 71/13. *Conjurațiunile..., lovirile de stat, toți și toate au jurat și jură în numele sacru al libertății.* GHICA, S. 186. *Un revoltant încearcă cu arma în mână a face o lovire de stat.* ap. MAIORESCU, D. I, 59. ✦ Încăierare, ciocnire, luptă (între două armate sau grupuri adverse). *Oștile turcești cu cele nemțești lovire între dânșii n-au avut.* R. GRECEANU, CM II, 100. *În două loviri..., două corposuri turcești... s-au învins.* AR (1829), 77^{1}/22. *Lovirea nu semăna a bătălie comandată de generali, ce era o luptă de omor între dușmani însetați de sânge.* ASACHI, S. L. II, 27. *Lovirea se începu, lupta luminată de flăcări era înfricoșată.* IST. M. 89/11. *Cele de întâi loviri ale austriacilor cu turcii au fost în aprilie.* BARIȚIU, P. A. I, 507. *Lovirile erau zilnice când cu leșii, când cu ungurii.* RUSSO, S. 188. *Alergă către inemici care trecea Esna. Lovirea fu crâncenă.* TEULESCU, C. 132/22. *La sunet de bucium cu toți alerga În câmpul lovirei, spre-a patriii scăpare De oarde păgâne.* MUREȘAN, P. 96/5. *Lângă Nistru... trebuia să se fi întâmplat ultima lovire decisivă între dânșii.* HASDEU, I. C. II, 49. *Și alte izvoare... vorbesc de o lovire a turcilor cu muntenii.* XENOPOL, I. R. III, 85. *A stat față la acea lovire pe care au făcut-o cavalerii noștri cu maurii.* SADOVEANU, O. XI, 95. ✧ (Prin analogie) *Sfădindu-se* [vierul și leul], *au venit și la lovire..., unul pe altul se încruntară.* ȚICHINDEAL, F. 32/6. *Îi plăcu zburdul lor, lovirea berbecească în capete, fugărirea unul după altul.* VOICULESCU, P. II, 47.

7. F i g. (Învechit) Atac, acces al unei boli; lovitură **(8)**. Cf. l o v i **(9)**. Cf. I. GOLESCU, C. *Din mânie se nasc... loviri de gută, friguri.* CALENDARIU (1844), 59. *Răpciune, înțepeneală sau spetire. Aceste loviri sânt mai mult varietăți ale aceleiași boale.* BREZOIANU, A. 571/13. *Empligia va să zică lovirea apoplesiei (dambalei) pe giumătate de trup.* CORNEA, E. I, 63/14.

8. F i g. (Învechit) Nenorocire **(1)**, necaz **(1)**; lovitură **(9)**. *Dar soarta, ce pe lucruri de bine e pizmașă, Îi dete o lovire, din toate cea mai rea.* C. A. ROSETTI, C. 190/8. *Oborât subt astă nouă lovire, ridica numai ochii la cer și suspina.* NEGRUZZI, S. I, 228. *Se naște-a mea durere Și pieptul meu să poarte Lovirea aștii soarte E prea fără putere.* ALEXANDRESCU, O. I, 338. *Se întoarse iarăși în București, dar aci avea să întâmpine noi loviri.* FILIMON, O. I, 269. *La crudele loviri De care îi spuneam că tinerețea mea Fusese apăsată, o lacrimă naivă Scăpa din ochiul ei.* CONV. LIT. II, 22. *Eroii lui sufer fără dé vină lovirile unei sorți adesea străine de caracterul lor.* EMINESCU, S. P. 350.

9. (Învechit) Dezlănțuire a unor fenomene atmosferice; (învechit) lovitură **(10)**. Cf. l o v i **(11)**. *Nimic nu lipsea: ploaia, vântul, tunetul și grindina, a căria lovire au fost așa de puternică, încât puține fereștî și acoperișuri au putut scăpa de furia aceasta.* AR (1835), 64^{1}/12. ✦ Izbitură, lovitură produsă de trăsnet, de fulger

sau de altă sursă de electricitate. *O lovire de fulger... câteodată face stricăciuni.* AMFILOHIE, G. F. 159ʳ/4. *Se întâmplă câteodată ca turme întregi de animale seau grupe de oameni să fie uciși fără ca fulgerul să cadă pe dânșii. Acest fenomen, numit lovire indirectă, poate fi explicat.* PONI, F. 229. *Așa subtrage o puternică lovire electrică sau fulgerul într-o clipită plantelor și vietăților puterea vieței.* VASICI, M. 37/28. (F i g.) *O lovire de trăsnet pentru bătrânul părinte.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Simții un fel de lovire electrică.* BARONZI, M. II, 435/17.

10. (Învechit) Accentuare (a unui cuvânt, a unei silabe); accent, (învechit, rar) lovitoare (v. l o v i t o r **3**). *Lovirea sau înălțarea viersului este înălțare sau apăsare întru glas.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 10ᵛ. *Lovire subțire... să pune unde să cade a lovi cu glasul.* TEMPEA, în ŞA I, 323. *Va preda: cetania curată, fără opintele sau poftorire sau rupere a cuvintelor, dar foarte desluşită, cu sporiu şi cu lovirea cuvântului la acțent sau oxie* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201. *Orice lovire de cuvinte nepotrivită vechilor feluri de loviri de cuvinte este absurdă.* STĂNESCU, C. R. 35. *Accentul, denumit în epocă lovire... sau înălțare..., este folosit ca mijloc de clasificare a cuvintelor.* L. ROM. 1981, 49.

– Pl.: *loviri.*

– V. **lovi.**

LÓVIŞTE s.f. **1.** (Învechit) Bulboană, vâltoare **(1).** *Întinzându-şi mânule, Chinops le lovi pre mare şi să feace o lovişte mare în mare, de spărie pre toți şi peri dintre ochii lor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30ᵛ/28, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TDRG, PASCU, S. 253. ✦ F i g. Tulburare, dezordine, zguduire. SCRIBAN, D.

2. Loc umed, mlăştinos (DDRF, JAHRESBER. V, 114, ALEXI, W.); loc cu apă, unde trăieşte peştele (LB, PONTBRIANT, D., LM).

3. (Regional) Ținut accidentat, acoperit de păduri, cu mult vânat (Săpata de Sus – Piteşti). UDRESCU, GL. *Hai pe lovişte la deal, că sunt de toate: iepuri, vulpi, lupi.* id. ib.

– Pl.: *lovişti.*

– Din v. sl. **ловиште** „loc de vânătoare".

LOVÍT¹ s.n. Faptul de a l o v i.

1. (Învechit; în forma *lovită*) Lovltură **(2).** *Toată lovita lui omoară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 250. *Tandaler, oblicind scutu,-ntinse Şi sprijini groaznica lovită, Dar în bucăți scutul i să frânsă.* id. ib. 418, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 121, L. ROM. 1958, nr. 3, 46. ✦ (Regional) Trântă (Răchita – Lugoj). ALR I 1 439/75.

2. (Învechit, rar) Atac (cu armată). *Fără sfat au făcut Vasilie-Vodă lovitul tătarâlor.* M. COSTIN, O. 122.

– Şi: (învechit şi regional) **lovítă** s.f.

– V. **lovi.**

LOVÍT², -Ă adj. **1.** Care a fost lovit cu putere; care a suferit o lovitură **(2).** *I se tâmplă de orbi, nici rănit fiind, nici lovit.* HERODOT², 324, cf. ANON. CAR. *Dușile de picături mari produc în părțile lovite o mare struncinare.* FĂTU, D. 93. *Înamoratul se ridică şi pleacă obidit, ținându-se de amândouă părțile lovite.* CARAGIALE, O. III, 81. *Ştie bine lecția,... să nu te lași păcălit, lovit, împuşcat, înjunghiat ca orice nătărău.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/2. (F i g.) *A soarelui mireasă lovită, fulgerată, Din ceruri cade-n mare lucind ca o săgeată.* ALECSANDRI, P. III, 323. ✦ F i g. Prejudiciat, păgubit; jignit, ofensat. Cf. LB, POLIZU. *Comediile au răzbunat bunul simț lovit.* CONV. LIT. VI, 157, cf. LM. *Cel mai mare popor se simte lovit în el.* EMINESCU, O. XV, 72. *Moş Roată, simțindu-se lovit până în suflet, răspunse atunci.* CREANGĂ, A. 155. *Ii părea bine că ea s-a întors la Socodor: era lovită şi simțea lovitura.* SLAVICI, O. I, 293. *Sunt unii care s-ar simți loviți la ideea despărțirei de bunuri.* CONTEMPORANUL, II, 319, cf. ALEXI, W. *Ție are să-ți putrezească oasele p-aici, hulit, lovit, sărac şi neînțeles.* ULIERU, C. 60. *Altfel cum aveau să mai trăiască ei doi, amândoi loviți?* PREDA, C. I. P. II, 55. ✧ (Substantivat) *Hameleonul, ca şi cum ceva ştire n-ar fi avut..., ca cum de primejdie fără veste mintea şi-ar fi pierdut,... de unul şi de altul întrebând, îmbla şi către toți chip de zălod şi față de lovit arăta.* CANTEMIR, O. IV, 227. *Doi ochi în care deodată se ațâțase ura celui horopsit şi lovit.* SADOVEANU, O. V, 123.

2. Atins de o armă; rănit. *Paserea lovită cădea la picioarele pomului.* BARONZI, C. 35. *Am fugit înainte..., ca un ostaş lovit.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 357. *„Ia vezi tu de n-ai vreo pătăranie după gloanțele cele de ieri"... Piciorul lovit i se închircise în carne, ca sub cleşte, de cârcel.* POPA, V. 133. *Cazacul lovit horcăia aspru, cu fața în jos.* SADOVEANU, O. V, 534. *Acea sabie a lucit o clipă ca o lună nouă... Munteanul lovit sau care chiuise numai vestire aducea ajutoarele.* id. ib. XIII, 720. *O găinuşe sălbatică se învârteşte, lovită.* CĂLINESCU, O. XVII, 34. *Eşti lovit? – La genunchi... – Caută şi leagă-i cu ceva piciorul... Să nu i se scurgă sângele.* STANCU, R. A. I, 85. *Am lăsat caii loviți în mocirlă.* id. ib. 80. *Fiarele lovite Mor cu privirea-ntoarsă către el.* LABIŞ, P. 112, cf. ALR I 1 426/679. ✧ (Substantivat) *Mergând împreună cu dumnealui dohtoru chiar acolo unde era lovitul căzut..., s-au găsit umflat la stomah* (a. 1837). DOC. EC. 673. ✦ Care a fost atacat; asupra căruia a năvălit cineva. (Substantivat) *Sub noul atac, loviții se dau parcă înapoi.* SĂM. IV, 567.

3. Izbit unul de altul; care s-a lovit **(4)** de un obstacol. *Fulgerarea... scapără din două pietre lovite.* ARGHEZI, S. VIII, 53. ✦ (Despre obiecte) Cu urme de lovituri **(5),** deformat. *Goarna, de alamă veche, lovită, ciocănită, cu buzele strâmbe.* STANCU, D. 212. ✦ (Tipogr.; despre litere) Ştirbit (din cauza izbiturilor); cu defect. Cf. MOLIN, V. T. 45.

4. Atins uşor. *Originea acestui instrument cu coarde lovite... se pierde în negura timpului.* ALEXANDRU, I. M. 97.

5. Cuprins, copleşit de o stare fiziologică, de o boală, de o stare sufletească etc.; asupra căruia s-a abătut ceva; s p e c. contaminat. *Fereşte vitele de molimă, despărțindu-le de vitele lovite.* BREZOIANU, A. 578/14. *Boala este atât de molipsitoare, că o turmă o ia trecând măcar o dată pe un câmp trecut de o turmă lovită.* id. ib. 579/19. ✧ (Substantivat) *Oricare au fost pintre loviții de această epidemie, încredințați că nu este lipicioasă, n-au întrebuințat niciun fel de măsuri.* C. VÂRNAV, H. 39/17. *Cei loviți de aceasta se cuprind de o durere de cap.* CORNEA, E. I, 116. *Un lovit de ciumă.* NEGRUZZI, S. II, 239. *Mureau 44 la sută din cei loviți de*

angină. CONTEMPORANUL, IV, 499. *Totul este chinuitor pentru cel lovit de această calamitate.* PREDA, R. 13.

6. (Învechit şi regional) Care se potriveşte, p o t r i v i t; care se aseamănă, a s e m ă n ă t o r. *Nu veţi afla pildă mai lovită cu carea să se poată tâlcui năuciia şi nebuniia păcătoşilor.* MAIOR, P. 146/11, cf. LB. *Era păr logit (= lovit, potrivit) cu păru păcurarului, că pe atunci nime nu se tundea.* COM SAT. V, 31. *Tare-s loziţi.* ALR I 1 390/554. [Potcoava la cal mi-a făcut-o] *chiar lovită.* ALR SN V h 1 344/29. *Şi nevastă-sa-i lovită cu el.* MAT. DIALECT. I, 180, cf. FOLC. TRANSILV. II, 614. ✦ (Prin Ban.; despre cuvinte) Care rimează. *Să cântă asta, numa noi nu ştim... Îs vorbe lovici.* ARH. FOLK. III, 66.

– Pl.: *loviţi, -te.*

– V. **lovi.**

LOVÍTĂ s.f. v. **lovit**[1].

LOVITÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S.m. (Regional) Persoană care loveşte **(1)**; ochitor, ţintaş. *Dacă ţurca nu-i prinsă, atunci unul care-i mai chitaciu (bun ochitor şi lovitor) o ia.* PAMFILE, J. I, 37, cf. 116.

2. Adj. (Învechit şi regional) Care loveşte **(2)**, care izbeşte cu putere. *La cuvânt nestătătoare şi cu inima ca valurile mării în toate marginile lovitoare ai fost şi eşti.* CANTEMIR, I. I. II, 81. *Cu 99 de cozi lovitoare Şi pălitoare Loviţi-l, Păliţi-l!* MARIAN, V. 24. ✧ F i g. Care aduce un prejudiciu, o pagubă; p. e x t. nefavorabil, dăunător. *Acele reducţiuni pentru profesorii judeţeni ar fi cu mult mai lovitoare decât pentru profesorii din Iaşi şi Bucureşti.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 238. *Au luat reaua deprindere de a denatura costumul naţional şi a-l încărca cu atâtea frumuseţi, încât devine imposibil şi lovitoriu în simţul cel simplu şi de bun-gust al poporului nostru.* FILIMON, O. II, 352, cf. LM. *Această cale ar fi împotriva intereselor generale a ţărei şi... rezultatele la care am ajunge ar fi lovitoare onoarei şi mândriei noastre naţionale.* CONV. LIT. VI, 156. ✦ F i g. (Învechit) Care impresionează puternic; izbitor. *Rău stau clerurile bisericelor române... Iaca şi aici un exemplu lovitoriu.* BARIŢIU, P. A. I, 331. *Exemplu şi mai lovitor, un copil este adus acasă cu un picior rupt, părinţii încep a-l bate.* CONTEMPORANUL, I, 646. *În contra mea de mult a fost întinsă o persecuţiune pentru ideile mele de progres; şi aceasta v-o pot proba prin un fapt anterior din cele mai lovitoare.* CREANGĂ, ap. CĂLINESCU, O, XIV, 95. *Să le apere* [interesele ţării]... *cu argumente lovitoare.* SBIERA, F. S. 138, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 40.

3. S.f. (Învechit, rar) Accent. *Păzind la scrisoare orthografia, adecă la cuvinte lovitoarea, apăsătoarea, împreunătoarea* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201.

– Pl.: *lovitori, -oare.*

– **Lovi** + suf. *-tor.*

LOVITÚRĂ s.f. **1.** Izbire într-o ţintă cu un proiectil, cu o săgeată etc.; nimerire a ceea ce s-a ochit; lovire **(1)**. *Timuş perit de glonţ de tun..., după care lovitură până a triia zi au stătut mort.* M. COSTIN, O. 163. *Nu să va atinge de dânsul mână, pentru că cu pietri îl vor ucide, au cu lovitură să va săgeta.* BIBLIA (1688), 53[1]/10. *Apăsă în jos şi, răzămând sulița spre lovitură mai repede, cu răpegiune răneaşte pre tot omul ce-i cade înainte.* AETHIOPICA, 57[v]/13. *De va fi lovitura săgeţii din părtenia cea stângă a jumătăţii creierilor, pătimeşte părtenia cea dreaptă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 323/25. *După ce s-au ostenit întru vânarea unei fiare, ochind-o, în urmă încoardă cu luare aminte săgeata lui spre a-i putea da o lovitură nemerită.* ASACHI, S. L. II, 125. *Simţi o lovitură tare şi o săgeată, în deşert, în stânga... Văzu a doua oară scânteierea cuţitului.* SADOVEANU, O. III, 300. ✦ (Şi cu determinări ca „de puşcă", „de pistol", „de tun") Descărcare a unei arme de foc; efect produs de această descărcare şi sunetul care se propagă la descărcare; lovire **(1)**. *Atrage asupră-i deodată trei moldoveni miliani cari... detunau asupră-i lovituri mortale.* ASACHI, S. L. II, 93. *Capul tunarilor priimi printr-o bombă o astfel de lovitură, încât nu rămase piele pe trupul său care să nu fie arsă.* BĂLCESCU, M. V. 519. *Într-o bună dimineaţă, acest Leuşteanu se găseşte asasinat cu trei, patru lovituri de puşcă.* KOGĂLNICEANU, O. V, 45. *Pistolul ţăcăneşte şi nu ia foc... Aude ş-o a treia ş-o a patra lovitură.* GHICA, S. 394. *Numai astfel se putu apăra de lovitura a două gloanţe îndreptate asupră-i.* FILIMON, O. I, 118. *Veneau amatorii de vânătoare a se exersa la lovituri cu carabina şi cu pistolul.* ib. ib. II, 180. *Când vine* [ursul] *să facă stricăciune, îl ia la cătare şi-l culcă jos dintr-o lovitură de puşcă.* I. IONESCU, M. 96. *Aude nu departe de noi amândoi o lovitură de pistol. Vuietului urmează un ţipăt.* CONV. LIT. IV, 44. *Ea a fost rănită de un vânător şi adaugă un alt caz la multele cazuri ce mai înainte ai văzut, de păsări ucise sau rănite de loviturile de puşcă.* CONTA, O. F. 440. *O mână criminală... i-a pus pumnalul în mână, obligându-o să-şi tragă în inimă o lovitură de revolver.* CARAGIALE, O. IV, 398. *Umbrele se desfac în două şi pier între culise. Se aud lovituri de tunuri.* MACEDONSKI, O. II, 193. *Secuii, fiind ei acuma mai slabi, o rup la fugă chiar de la prima lovitură de tun.* XENOPOL, I. R. XII, 38. *În toate zilele în zori şi sara la amurg se dădea câte o lovitură de tun, precum şi în ziua onomastică a împăratului.* N. A. BOGDAN, C. M. 121. *Femeile rămân din nou în noapte... După un timp se aud lovituri de tun.* CAMIL PETRESCU, T. II, 402. *Legă de asta focurile de armă, loviturile de tun de azi după-amiază..., le povesti zguduit ce ştia despre lupta din faţa cazărmii.* id. O. III, 366. *Ei n-auziră împuşcătura: o lovitură de pistol seacă şi uscată, parcă s-ar fi rupt un vreasc.* SADOVEANU, O VII, 267. *Loviturile lui mergeau foarte rar în deşert. Trăgea cu carabina şi în cameră, făcând demonstraţii.* id. ib. XX, 212. *În cursul vânătorii, un mistreţ fu împuşcat cu o exactitate surprinzătoare..., autorul loviturii fusese Ciocârlan.* CĂLINESCU, S. 418. *De ce trag? De ce trag tunurile? (Loviturile continuă).* H. LOVINESCU, T. 164. *Ochitorul puse mâna pe puşcă şi le luă pe toate la rând, fără greş, stârnind la fiecare lovitură sunetele flaşnetei.* TUDORAN, P. 19. *Dumitrana se afla lângă servanţii primului tun şi comanda tirul. Urmau două lovituri una după alta.* BARBU, Ş. N. II, 297. *Ieri dimineaţă au fost trase câteva lovituri de tun.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 19. ✧ *Lovitura glonţului* = sunetul înăbuşit al glonţului care se aude după ce s-a tras focul; locul în care glonţul nimereşte în ţintă sau în corpul ţintit. Cf. STOICA, VÂN. 16. ✦ (Rar; determinat prin „de tun") Distanţă aproximativă, echi-

valentă cu cea până la care poate ajunge un proiectil. *Peste o jumătate de oră am plecat pe câmpia Turnului, la distanță de o lovitură de tun de Nicopoli.* LĂCUSTEANU, A. 44.

2. Atingere bruscă și puternică, izbitură; lovire **(2)**, (învechit) lovit[1] **(1)**. *Dintr-acea... lovitură va prileji de va lepada.* EUSTRATIE, PRAV. 3. *L-au lovit în cap, den care lovitură au fost Vasile vornicul multă vreme rănit.* M. COSTIN, O. 98. *Și vor fi voao... întru cuie în călcâile voastre și întru lovituri în ochii voștri până unde veț peri.* BIBLIA (1688), 171[1]/36. *Lupul cu iute fereală lovitura în deșert îi scoasă.* CANTEMIR. I. I. I, 98, cf. ANON. CAR. *Etiopeanul iarăș lovindu-l, supunâdu-să loviturii, să făcea cum că puțin au rămas ca să cadă cu fața în jos.* AETHIOPICA, 82[v]/20. *Mai tare te-ai îngrozi atuncea de ar fi cu o singură lovitură să tai capul la toate rudele tale.* MAIOR, PRED. II, 197/26. *Mergându-i în deșert lovitura, Căzu pe față și își rupsă gura.* BUDAI-DELEANU, Ț. 281. *Corabia... fără veste căpătă o lovitură, cât căzu tânărului cârma din mâni* (a. 1816). ȘA II, 320. *Și de jos, iară din pricina loviturii în apă cu așa iuțeală, să rădică un nor întrupat de acele mărunte stropituri.* GOLESCU, Î. 144, cf. LB. *Catariul se pricinuiește... mai vârtos din leșinătoare durere și usturime de tăieturi, strivituri, lovituri.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 320/32. *Se întărâtă și se ațâță această boală... din lovitură și sminteală de cap.* id. ib. 333/16. *Îi pare că și simte că îl străpunge fierul Și fuge de lovire și lovitura cade Pe un pilastru ce e în căpătâiul punții.* HELIADE, O. I, 316. *Până în momentul ce-l va preceda lovitura securei, capul tău și coroana ducală vor fi împreunate.* id. L. B. II, 161/14. *Simțirea cea de... lovitură sau de apăsătură, iarăș sângele o face prin mijlocirea pielii.* VEISA, I. 23/25. *Tânărul își mai venea în fire și îndată iarăși alerga cu mai mare căldură către corabie, pe care marea o strica cu înfricoșate lovituri.* BUZNEA, P. V. 177/23. *Pieptul său să vedea încă sângerat, rănit, pătruns De lovitura de care... au fost răpus.* POGOR, HENR. 86/22. *L-au străpuns cu pomnarul înaintea răpitorilor și însuși căzu sub loviturile lor.* ASACHI, S. L. II, 215, cf. POLIZU. *Calul, care sta gata, cu un picior în vânt, Îi dă o lovitură și-l culcă la pământ.* ALEXANDRESCU, O. I, 344, cf. PONTBRIANT, D. *Sânt unele emoțiuni morale ca unele fapte fizice, ți se dă o lovitură violintă în cap, te răstoarnă.* BARONZI, M. II, 508/25. *Un stupid mizantrop căutând pieirea sub o lovitură străină sau din propria sa mână.* CONV. LIT. IV, 118, cf. COSTINESCU, LM. *Găsiră... trupul unui copil mort de o lovitură, pe care o primise, precum se vede, cu patul puștii în ceafă.* SLAVICI, O. I, 160. *După ce starostele se încredința că juncanul nu e amețit cu spirt, ucenicul îi dedea lovitura în frunte.* id. ib. II, 125. *Mulți dintre cei ce fugeau fură omorâți prin loviturile zgurei înfocate aruncate de vulcan.* CONTEMPORANUL, II, 267, cf. DDRF. *Lovește-n principesa cu palma peste-obraz. Plesnesc obrajii rumeni de largă lovitură.* COȘBUC, P. II, 201, cf. BARCIANU. *Înc-o lovitură strașnică în moalele capului l-a prăvălit pe pântece.* SANDU-ALDEA, U. P. 28, cf. ALEXI, W. *Ape învălmășite, vuind, ciocnindu-se de malurile ce se năruie de loviturile îngrămădite.* IORGA, P. A. I, 89. *Un biet arbore uitat, ce așteaptă lovitura mântuitoare a securei.* ANGHEL, PR. 64, cf. TDRG. *Statua aceasta prestigioasă ținea... în mâna stângă o lance care, vibrând, părea că amenință cu lovitura.* PAMFILE, DUȘM. 327. *Sunt înzăuați cu platoșe făcute din plăci de fier sau de curea groasă, care-i apără de lovituri.* PÂRVAN, G. 106. *Închidea ochii și căuta să amâne cel puțin lovitura, dacă n-o poate ocoli.* REBREANU, I. 235, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-a repezit cu pumnalul în ea – de-au icnit amândoi în lovitură.* POPA, V. 317. *Valurile lepăiesc ușor și la fiecare lovitură malul se surpă, într-o fărâmare ușoară.* SADOVEANU, O. III, 80. *Și s-a destins c-o săritură de pardos, dând o lovitură iute și piezișă cu sabia încovoiată.* id. ib. XIII, 727. *Ea alunecă încet înainte, prăvălindu-se pe o parte și pe alta, amețită parcă de loviturile valurilor.* BART, S. M. 18. *Explozivele dau impresia unor mișcări „seci"... ca niște lovituri.* IORDAN, STIL. 85, cf. SCRIBAN, D. *„Crima"... se mărginește la o lovitură bună dată cu ciomagul în cap.* VIANU, A. P. 206. [Amazoanele] *toate erau măiestre în lovituri sigure, în mânuirea balistrelor.* CĂLINESCU, I. 182. *Abia atunci simți o lovitură ca de ciocan.* id. S. 214. *Pesemne că îl călcase pe picior sau îi dăduse o lovitură serioasă în stomac.* VINEA, L. II, 14. *Matei (clătinându-se ca sub o lovitură): Silă!* H. LOVINESCU, T. 84. *Loviturile în chilă se repetă și vasul vibrează din adâncul lui.* TUDORAN, O. 120. *Acesta sprijini cu ciomagul său, dar lovitura era atât de tare, că n-o putu opri de tot.* PREDA, Î. 66. *Era ca și când... ar fi primit amândoi o lovitură invizibilă, care îi năucise.* id. R. 168. *Lovitura poate să nu aducă plăgi.* ABC SĂN. 105. *Mulți îmi respectau pumnii și loviturile fulgerătoare.* V. ROM. aprilie 1979, 5. *Gărzile lui Irod au ieșit împrăștiind lumea cu lovituri scurte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15. *Greu paloș că ridica, Multe lovituri îi da.* FOLC. OLT.– MUNT. III, 412, cf. NALR–MB I h 106/615. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", indică obiectul cu care se lovește) *Căpătă două lovituri de sabie, ce-l nevoiră a se retrage.* ASACHI, S. L. II, 153. *Pe toată ziua trebuie să primesc o lovitură de stilet sau să dau o lovire de secură.* NEGRUZZI, S. III, 462. *Aceste vorbe au fost pentru inima mea o lovitură de cuțit.* LĂCUSTEANU, A. 242. *O zgârietură de bold, ca și o lovitură omorâtoare de topor, provoacă reacțiunea organică care se silește să reziste atacului.* CONTA, O. F. 221. *Se văd îngrozitoarele lovituri de sabie pe trupurile goale.* CONTEMPORANUL, I, 400. *Alte orașe, târguri și țări trecură fără luptă și ceartă, fără lovitură de sabie și vărsare de sânge, în mânile împăratului.* EMINESCU, O. XIV, 123. *Să-i zbori capul dintr-o singură lovitură de sabie.* CREANGĂ, P. 225. *Numai lovitura de par îl biruise.* REBREANU, I. 40. *Balaban a asasinat brut, cu rari lovituri de cuțit și cu progresive strangulări, o bătrână călugăriță.* ARGHEZI, P. N. 259. *Am avut și eu onoarea să dau o lovitură de spadă.* SADOVEANU, O. XI, 23. *Eu am să dau lui Catalan o lovitură de jungher și el are să cadă.* id. ib. XIII, 226. *Putea foarte lesne să capete o lovitură de cuțit între umerii lui încovoiați.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 257. *Își omoară iubita cu o sută una lovituri de pumnal.* CĂLINESCU, C. O. 430. *Lovitura de cazma a rivalului său.* PERPESSICIUS, M. I, 234. *O lovitură de măciucă în capul maiorului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 244. *Un protonotar apostolic ciuruit de lovituri de pumnal.*

KIRIȚESCU, G. 420. *Se gândiră să-l asasineze cu o lovitură de cuțit la ieșirea din teatru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 15. *Loviturile de buzdugan... îi slăbiră mai de tot puterile.* MARIAN, T. 151. *Dese lovituri de baltag răstoarnă stejarii uriași,* se spune în cazul când și cel mai puternic poate fi învins prin stăruință. ZANNE, P. I, 289. *La un car de oale destulă e o lovitură de măciucă.* id. ib. IV, 10. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", indică partea corpului cu care se lovește) *L-a răsturnat cu o lovitură de picior în pântece.* CARAGIALE, O. II, 10. *Coperindu-și cu o mână ochiul, pe care cocoșul i-l crăpase dintr-o lovitură de cioc,... Vergea ieși în pridvor.* MACEDONSKI, O. III, 62. *Se duse la Ber-Căciulă și cu o lovitură de picior îl făcu să sară din somn.* VISSARION, B. 26. *Spaniolul, fără nicio vorbă, îi dase o lovitură de picior în burtă.* BART, E. 273. *Împlântau cuțitul în lemn... cu o lovitură de pumn.* DAN, U. 113. *Îi trezi cu lovituri de picior.* STANCU, R. A. IV, 175. *Stârcul purpuriu... stă privind cu multă răbdare în apă, timp îndelungat, până ce vine în apropiere vreun peștișor... pe care-l săgetează cu o lovitură sigură de cioc.* LINȚIA, P. III, 29. *Cu o lovitură de picior îi stinsei lampa.* PREDA, C. I. P. II, 72. *Încerca... aproape un fel de teamă, de a nu primi vreo lovitură de copită... Măgărușii stăteau însă nemișcați.* BREBAN, A. 22. ◇ (Ca termen de comparație) *Numele ce au auzit... ca o lovitură fioroasă de pumn i-a împins de au păsit îndărăt un pas.* CONV. LIT. IV, 188. *Rău îmi pare, mamă, c-am mai venit acasă... Pentru doamna Bologa șoapta aceasta a fost ca o lovitură de măciucă.* REBREANU, P. S. 181. *Flăcăul primi ocara ca o lovitură de cuțit.* id. I. 28. *Închisei ochii; ceafa prinse a mă durea, o durere surdă, ca după o lovitură de măciucă.* SADOVEANU, O. IV, 83. *Acele priviri dușmănoase... ea le simțea în inimă ca niște lovituri de cuțit.* BART, E. 307. *Un junghi scurt, ca o lovitură de stilet, îl chemă, cu tresărire, la realitate.* VINEA, L. I, 85. *Satira e ca o lovitură de pumn.* CINEMA, 1974, nr. 7, 7. ◇ Fig. *Sv[â]nt[u]l sloboade glas mare din secrii... și așea căzu gios Onisifor, de să trânti în lovitura glasului sv[â]nt[u]lui.* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 89[r]/9. *Sub lovituri de cuget, a voastre munci alină Durerea dinăuntru – sunt balsam, sunt favor.* BOLLIAC, O. 104. *Era o furtună cumplită, așa cum numai le poate ridica puterea iubirii și ar fi căzut mânat de loviturile ei.* CONV. LIT. IV, 95. *Inima lui de pulbere îl umili, primind lovitura unei clipe, singură în veșnicie și nemuritoare.* N. MANOLESCU, A. N. III, 112. *Mii de icoane morale pot să-ți arăt, care demonstrează aceste repezi lovituri ale norocului.* MS. 1975, nr. 1, 19. ◇ *Lovitura de grație* sau (învechit) *lovitura din* (sau *de pe) urmă, lovitura cea (mai) din urmă* = **a)** lovitură **(2)** mortală. *La semnul dat de carnefice cu muchea securii spre capul condamnatului, îi se dete lovitura de grație.* BARIȚIU, P. A. I, 317. *Omul... se lăsă să cază în genunchi, ca o vită ce-și pleacă sub lovitura din urmă grumazul.* CARAGIALE, O. I, 65. *Capul rotund... sta plecat, așteptând lovitura din urmă.* SADOVEANU, O. II, 15. *Agita o măciucă cu coadă lungă și subțire, cu care trebuia să dea lovitura de grație.* id. ib. XIV, 130; **b)** ceea ce distruge definitiv pe cineva sau ceva. [Imperiului], *după un trai de o mie de ani, i se dă... cea mai de pe urmă lovitură.* IST. M. XXIII/17. *Catarina II era decisă a da... lovitura cea din urmă Imperiului Otoman.* BARIȚIU, P. A. I, 485. *Proclamația din Islaz... veni a da lovitura de grație acelei politice tenebroase* (a. 1862). PLR I, 56. *Prin acest pitac se dedea cea mai din urmă lovitură stării fanariotului.* FILIMON, O. I, 248. *Nu stătu la gând de a le da această de pe urmă lovitură.* XENOPOL, I. R. VI, 72. *Pardon, pardon, îl întrerupse în cele din urmă notarul, vrând să-i dea lovitura de grație.* REBREANU, I. 213. [Austria] *căuta să-și câștige partizani politici... în scopul ca într-o zi să deie lovitura de grație micilor principate.* N. A. BOGDAN, C. M. 74. *În loc să-i ia apărarea,... dădu lovitura de grație.* CĂLINESCU, O. I, 55. *Nu văd în tine un suflet care fierbe, adăugă acesta apăsat, ca și cum i-ar fi dat lovitura de grație.* VINEA, L. I, 17. *Apariția logisticii a dat oare lovitura de grație logicii filosofice?* JOJA, S. L. 219. (Glumeț) *La urmă a venit tânărul copil de casă... să ciocnească și el, cu același ou cu care dedese lovitura de grație.* CARAGIALE, O. IV, 172. *Ultima lovitură* (sau *lovitura decisivă)* = lovitură **(2)** care desăvârșește o acțiune distrugătoare. *Greaca crezu că a sosit timpul să dea lovitura decisivă.* FILIMON, O. I, 221. *Mai-marii Sibiului se simțeau destul de tari pentru a încerca atunci ultima lovitură.* PĂCALĂ, M. R. 54. *Caragiale dă lui Jupân Dumitrache ultima lovitură: Jupân Dumitrache însărcinează pe Chiriac cu paza „onoarei lui de familist".* IBRĂILEANU, S. 45. *Lovitură de moarte* sau *lovitură mortală,* (învechit) *lovitura morții* = **a)** lovitură **(2)** care pricinuiește moartea cuiva. *Cruță pe soțul meu... Ah, mă rog, nu-i da lovitura morții!* NEGRUZZI, S. III, 143. *Omul care-așteaptă a morții lovitură.* ALECSANDRI, POEZII, 302. *Vor tocmai să-i dea lovitura de moarte, când iată că... marele paharnic și un paj împărătesc abat lovitura.* EMINESCU, O. XIV, 149; **b)** ceea ce răpune definitiv pe cineva sau care distruge cu totul ceva. *Acest arbore secular al privilegiilor primise o lovitură de moarte.* KOGĂLNICEANU, S. A. 202. *Guvernul cată a veghea... ca vicleșugul să nu se străcoare la vânzarea acestor animali, care ar da o lovitură de moarte prăsirii.* BREZOIANU, A. 540/18. *Libertatea conștiinței luase lovitura de moarte.* BARIȚIU, P. A. I, 145. *„Cuvintele din bătrâni" și „Magnum Etymologicum" ale d-lui Hasdeu sunt de la sine lovitura de moarte a dicționarului academic.* MAIORESCU, CR. II, 204. *Această nuvelă pentru doamna Știrbei au fost o lovitură de moarte.* LĂCUSTEANU, A. 179. *Supuind criticei întreaga metafizică, Kant i-a dat lovitura de moarte.* GHEREA, ST. CR. II, 31. *Deocamdată nu poate da această permisiune... Acest refuz a fost o lovitură de moarte.* SBIERA, F. S. 415. *Agricultura a dat lovitura de moarte acestei culturi mănoase.* PAMFILE, I. C. 86. *Școala veche a lui Mureșanu suferi... aspra și greaua lovitură a morții si direcția nouă se ivi mândră și înfloritoare.* PETICĂ, O. 430. *Comunismul a primit lovituri mortale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 2. ◇ Loc. adv. **Dintr-o (singură) lovitură** ori **cu o (singură) lovitură** = dintr-odată, deodată. *Împăratul îl ținu anume de rău pentru o purtare atât de nebărbată și de mișelească, prin care se nimiciseră dintr-o singură lovitură multiplele silinți și cheltuiele pentru recâștigarea Bulgariei.* EMINESCU, O. XIV, 141. *Oh! Atunci noi vizionarii de-am putea în clipa mare Am sfărma cu-o*

lovitură piedestalul nedreptății. CONTEMPORANUL, I, 567. *Unul din aceştia... a ucis dintr-o lovitură pe un coleg al său de suferinţi.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *El c-o lovitură Din mare spre uscat împinse vasul, De-am zis în noi c-aici ne-o fi sfârşitul.* MURNU, O. 156. *Sfoara s-a rupt şi dintr-o lovitură Nicola i-a împlântat lama în pieptul spaniolului.* BART, E. 273. ✦ (Concretizat) Zgomot cauzat de o atingere bruscă şi puternică. *În miez de noapte s-aude prin tăcere O surdă lovitură, un vaiet de durere.* ALECSANDRI, POEZII, 298. *La lovitura mersului meu greoi, s-a întors.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 192. *Se auzeau numai loviturile grele ale copitelor.* id. ib. II, 125. *Deschise o uşă, intră singură înăuntru, deretică ceva în pripă, fiindcă se auziră lovituri de scaune izbite.* CĂLINESCU, O. III, 28. *O linişte adâncă, întreruptă numai ici, colo de loviturile încete ale unui cioc.* LINŢIA, P. III, 177. *Răsunară două lovituri, ca două puncte rare ţintuite în parchet.* VINEA, L. I, 179. *Pocniră câteva lovituri înfundate şi se auzi glasul lui Dobre.* BARBU, Ş. N. II, 130.

3. (Mai ales la pl.) Atingere dură (repetată) dată de cineva cuiva, cu mâna, cu bățul, cu biciul etc. sau pe care cineva o primeşte de la altul; bătaie; lovire **(3).** *Îndată ce i-au dat a treia lovitură, cei doi privighitori... îl dau jos întins pre spate.* GHERASIM. T. 100[r]. *După legi nu era slobod vinovatului să se dea mai mult de patruzeci de toiage, iară a lui H[risto]s lovituri fură nenumărate.* MAIOR, PRED. I, 110/23. *Cruciş Împărţea lovituri dese.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 281. *Uneori se vede cineva constrâns a alerga la lovituri cu bastonul.* BREZOIANU, A. 533/21. *Puse de-i traseră treizeci de lovituri cu corbaci de curea triplă.* BARIŢIU, P. A. I, 489. *Iapa... mai leşinată de atâtea lovituri şi plesnituri ce primise, se pomeni că iese din pădure.* CONV. LIT. VI, 30. *În fine, după atâtea lovituri ce au dat cailor, au căzut.* LĂCUSTEANU, A. 128. *A cârmui copiii prin lovituri şi ocări poate oricine.* CONTEMPORANUL, I, 763. *El arătă o hărnicie vie asemenea acelui şarpe care, zdrobit de lovituri, tot [î]şi dovedeşte viaţa sa trainică în estremităţile cele mai depărtate.* EMINESCU, O. XIV, 147. *Ia, aşa am ameţit şi eu, stăpâne, când mi-ai dat cu frâul în cap... şi cu asta am vrut să-mi întorc cele trei lovituri.* CREANGĂ, P. 196. *Descoperindu-şi umerii, le-a arătat tuturor urmele loviturilor.* CARAGIALE, O. II, 280. *O bătea cu o vargă de mesteacăn păn ce sângele începu a curge şiroaie; atunci încetă cu loviturile.* CONTEMPORANUL, II, 188. *Îşi ducea palmele roşite la gură şi sufla de zor, să... le răcorească. La a şasea lovitură exclamă din toată inima: „Iartă-mă, părinţele!".* VLAHUŢĂ, S. A. II, 135. *Pentru ce ai mâncat o lovitură?* BACALBAŞA, M. T. 181. *Se repeziră asupra lui..., lovindu-l fără alegere în toate părţile, fără ca niciuna din lovituri să curme nodul vieţii.* XENOPOL, I. R. X, 71. *Şi-apoi cu frâul a lovit Ponciş în ochi fugarul, Cu ochii-nchişi şi fulgerat De spaima loviturii, Se-nalţă roibu.* COŞBUC, P. I, 197. *Două ciomege... Să ne luăm ciobăneşte. Şi câte lovituri m-ei da, atâtea pahare vei bea.* DELAVRANCEA, O. II, 97. *Desprinzând biciul de la geantă, încep să-l bat...* [Câinele] *tace sub ploaia de lovituri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 75. *Ea scoase un ţipăt de spaimă la lovitura cea dintâi.* AGÎRBICEANU, A. 167. *Atunci loviturile moşneagului înfuriat curseră ploaie.* GÂRLEANU, N. 14. *Îl bat la tălpi cu nişte lopăţele, dându-i loviturile rânduite de crai.* RF I, 110. *Acum se treziră şi gemeau sleiţi, buimaci de loviturile îngrozitoare ale lui Manlache.* POPA, V. 269. *Şi răsuci biciul şi-i plesni lui Zapis o lovitură peste spatele ce era îmbrăcat pe dedesubt cu zale.* VISSARION, B. 219. *Îl bătu cu varga... Apoi, ars de lovituri, îşi urni tot trupu-nainte.* SADOVEANU, O. III, 453. *Oamenii sunt înţepaţi ca porcii şi încovoiaţi subt lovitură ca vitele mari.* ARGHEZI, O. XXXIII, 43. *Nu-i luă în seamă loviturile, se apără cu uşurinţă... să nu fie lovit în cap.* PREDA, Î. 67. *Îi dădu câteva lovituri dezordonate în cap.* id. R. 106. *Îi trase un pumn între ochi. Lovitura fusese precisă, grea!* T. POPOVICI, SE. 297. *Capul era uşor plecat pe umărul drept, iar faţa îi era atât de umflată de lovituri, încât ochii dispăruseră aproape.* V. ROM. august 1955, 25. *Al doilea crai, executorul, merge în fruntea alaiului cu vinovatul, el observă dacă loviturile i se dau după număr.* ARH. FOLK. II, 3. *La calul cel bun, o lovitură numai îi este îndestul.* ZANNE, P. I, 349. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", indică obiectul cu care se loveşte) *A murit... în urma hemoptiziei ce i se pricinuise de loviturile de paturi de puşcă în piept.* GHICA, S. 686. *Două lovituri de bici... fură de ajuns ca să pună trăsura în mişcare.* FILIMON, O. I, 108. *Ne-a deşteptat ca şi cum ai deştepta pe un om ce doarme... cu o lovitură de cnută.* EMINESCU, S. P. 31. *Îi dau o lovitură de biciuşcă.* CARAGIALE, O. I, 144. *La fiece cuvânt, o lovitură de gârbaci.* id. ib. II, 314. *Câinele turbat căzu subt ploaia de lovituri de ciomege.* SANDU-ALDEA, U. P. 26. *Tribunalul cel neînduplecat hotărâse pentru fiecare fruct mărunt o lovitură de toiag.* SADOVEANU, O. XXI, 147. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Concluzia brutală şi directă ca o lovitură strică pentru mine tot farmecul povestirii care mă furase până atunci.* VOICULESCU, P. II, 202. *Toate sânt după voinţa lui, îi aruncă el răspunsul, ca o lovitură de bici.* SADOVEANU, O. XI, 83. ✦ (Concretizat) Locul unde a fost lovit cineva sau ceva; contuzie, pălitură; rană[1] **(1).** *Căutătură blajină... La un ochi era măhniţăl,... de lovitură.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 35[v]/27. *Asemenea se pun lipitori şi pe la lovituri mari, cu umflătură şi învineţeală.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 474/29. *Izbi cu pumnu-n masă spre vioară, Şi-n marmur carnea pumnului a rupt; Cald sângele-a ţâşnit din lovitură.* COŞBUC, P. I, 140, cf. CANDREA, F. 223, BIANU, D. S. *Apa de plumb se ia gata de la farmacie..., se fac comprese pe părţile umflate şi dureroase, pe lovituri cu vânătăi.* VOICULESCU, L. 32. *Avea o lovitură c-o muchie de bardă, la tâmplă.* SADOVEANU, O. XVI, 138. *Loviturile de pe craniu şi maxilare se reproduceau din loc în loc de-a lungul braţelor.* ARGHEZI, S. XV, 12. *În loviturile capului... se poate produce o contuzie a creierului.* ABC SĂN. 109. ✧ *Lovitură de topor* = scobitură pe care unii cai o au la marginea de sus a gâtului, la joncţiunea cu greabănul, care este considerată ca un defect şi micşorează frumuseţea calului. ENC. VET. 111. ✦ Fig. (Mai ales în legătură cu verbe ca „a primi", „a suferi", „a încasa" etc.) Prejudiciu, lezare, daună (materială sau morală) adusă unei persoane sau intereselor cuiva; spec. ştirbire a onoarei, a prestigiului cuiva; mijloc de a scădea valoarea unei păreri, a unei teorii etc. *Voi singuri daţi exemplul şi-i invitaţi la ură, Deschideţi*

rană nouă prin noua lovitură. BOLLIAC, O. 201. *De când s-au bolnăvit în Europa viermii de mătase, s-a dat o lovitură teribilă industriii vermiale a femeilor noastre.* I. IONESCU, M. 374. *Vrăjmăşia cu care străinii îşi îndoiră loviturile lor îi nevoiră a nu mai ţine nicio margine în cercetările lor.* CONV. LIT. VI, 155. *Eu nu cred că ţara aceasta a putut să uite lovitura cea mare ce i s-a dat de partidul democratic prin afacerea Strousberg.* MAIORESCU, D. I, 486. *D. Sturza atacă legea ca o lovitură anticonstituţională şi antinaţională, convoacă numeroase adunări publice.* id. ib. IV, 106. *Au găsit pe sărmana sora mea puţin satisfăcută în menajul său şi aceasta au fost o lovitură morală pentru muma noastră.* LĂCUSTEANU, A. 28. *Loviturile date bisericii au desfiinţat poliţia morală pe care o exercita aceasta în alte vremi.* EMINESCU, S. P. 223. *Acuma ştiu oamenii noştri ce au a spera de la marele ţar şi credem că predilecţia pentru Rusia a suferit o grea lovitură.* id. O. XII, 235. *Încă o lovitură dată presei.* CARAGIALE, O. III, 213. *Am voit să cruţ opinia publică de o lovitură scandaloasă..., astăzi însă am fost lovit aşa de crud în dignitatea mea, încât nu mai pot tăcea.* id. ib. VI, 148. *Dacă ar fi aşa, atunci ar fi în adevăr o lovitură pentru articolul meu, pentru că eu văd tocmai în Eminescu pe cel mai caracteristic reprezentant al curentului de care e vorba.* GHEREA, ST. CR. III, 59. *Ştirbirea învăţământului românesc era însă o lovitură în cugetarea naţională.* XENOPOL, I. R. XII, 51. *Legea municipală de la 1698 sancţionă aceste măsuri şi dete astfel o grea lovitură comunei şi bisericii din Răşinari.* PĂCALĂ, M. R. 57. *Atacul lui M. Vinicius spre Dacia... e totuşi o puternică lovitură împotriva autorităţii lor.* PÂRVAN, G. 65. *De data asta tradiţia avea să sufere o grea lovitură. Acest vlăstar al unei vechi familii de militari nu se împacă deloc cu cariera militară.* AL. PHILIPPIDE. S. IV, 82. *Să impuie... ca... Rusia să aibă singură dreptul de navigaţie pe Marea Neagră. Aceasta fu o lovitură foarte simţită şi de moldoveni, cari tot mai făceau oarecare comerţ pe apă.* N. A. BOGDAN, C. M. 117. *Timp de un veac şi mai bine am fost zguduiţi economiceşte şi sufleteşte, suportând, ca pe vremea năvălirilor, loviturile cele mai contrarii.* JUN. LIT. XXVI, 172. *Să suferim lovitura oamenilor, nădăjduind întru mila lui Dumnezeu!* SADOVEANU, O. XI, 29. *Cade ea însăşi sub loviturile boierilor moldoveni ridicaţi împotriva uneltirilor.* VIANU, L. R. 83. *Morala erotică a devenit, sub loviturile noii psihologii, mai indulgentă.* RALEA, S. T. III, 24. *Scriitorul este o lampă aprinsă care luminează bolţile întunecate, unde se plănuiesc loviturile nedrepte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 38. *Orânduirea feudală susţinută de Imperiul Otoman primea o lovitură puternică.* IST. LIT. ROM. II, 7. *Frescă socială în care evoluează generaţia de intelectuali hrăniţi cu noua concepţie politică sub loviturile căreia se clatină imperiul rus.* CONSTANTINESCU, S. V, 11. *Loviturile primite în încredere provoacă cele mai mari dureri.* PREDA, R. 26. *În scrisoarea bătrânului e cu adevărat o lovitură bizantină.* BĂNULESCU, C. M. 314. *Nimic nu te doare mai rău ca lovitura ce-o primeşti de la fratele tău.* IZV. XIII, 19. ✧ Expr. **A (-i) da o lovitură** (sau, rar, **lovitura**) = a acţiona în detrimentul..., a-i produce o pagubă, o vătămare, un neajuns. *Mitropolitul Teofil, prin trecerea sa la unire cu Roma, dedese partidei reformate... o lovitură din cele grele.* BARIŢIU, P. A. I, 171. *Aceea ce mi-a zis mi-a dat o lovitură atât de groaznică, încât zău nu ştiu cum mai am putere de vorbesc.* NEGRUZZI, S. III, 386. *Încurajează crima şi dă o lovitură aspră virtuţei.* FILIMON, O. II, 348. *Zise... cu răsfăţare, vrând să-i dea o lovitură periculoasă: – Cel puţin eşti cam indiscret.* BARONZI, M. II, 386/3. *D-sa care face parte din „Junimea"... A uitat d-sa loviturile înspăimântătoare şi fără milă date de această grupă producerilor monstruoase?* CONTEMPORANUL, I, 281. *Îşi poate oricine închipui lovitura ce „doftoraşul" i-o dete Porţiei, când îi spuse că el are s-o părăsească.* CARAGIALE, O. II, 120. *Cu câtă rea voluptate se răped toţi să dea lovitura micului pătimaş în gloria acestui poet, al cărui talent strica liniştea atâtor mediocrităţi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 420. *Consiliul şcolar protestează la domn contra acestei loviturii date corpului didactic.* XENOPOL, I. R. XIII, 131. *Năprasnica lovitură ce-i dăduse T. Maiorescu ca prim ministru, suspendându-l din Comisia Dunăreană, pentru atitudine nepatriotică.* LOVINESCU, O. VIII, 88. *Cuvioşii părinţi... pârâră pe diaconul fără potcap la Ministerul Instrucţiunii, poate şi cu intenţia ascunsă a cuiva de a-i da o lovitură în poziţia de institutor.* CĂLINESCU, O. XV, 91. *Actorii plecaţi pe front, cenzura germană..., toate acestea dau o grea lovitură mişcării teatrale.* IST. T. II, 100. *Declararea Delosului „porto-franco" şi mai apoi reclădirea Corintului de către Cezar... au însemnat tot atâtea loviturii date comerţului grecesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 13, 19. ✦ (Rar) Pedeapsă (de la Dumnezeu). *Doamne, dacă nu se mişcă niciun pai de pe pământ Fără ştirea ta..., Spune, pentru ce adesea lovitura ta-i nedreaptă?* VLAHUŢĂ, O. A. I, 10. *Cu toate acestea, dacă-i scris să facă acest drum, are să primească şi el în frunte lovitura de la Dumnezeu şi are să se supuie.* SADOVEANU, O. XIII, 286.

4. Izbire (puternică) de un obstacol, de un obiect aflat în cale. *Dar se pricinuieşte această amorţeală... din căzături şi loviturii grele ale capului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 325/29. *Aceste plante se întrebuinţează mult în medicină contra rănilor de loviturii, tăieturi, căderi etc.* BARASCH, B. 210. *Nu băga de seamă nici la loviturii ce suferea când se împiedeca de vreo piatră.* ISPIRESCU, L. 58.

5. (Adesea la pl.; şi urmat de determinări introduse prin prep. „de") Izbire repetată a unui obiect cu un altul (mai ales cu o unealtă), pentru a-l prelucra, a-l repara etc.; zgomotul produs de aceasta; lovire **(4).** *Că scânteia amnarului, până a nu se stinge, iasca aprinde, iară stângându-să, a doa şi a triia lovitură poftește.* CANTEMIR, I. I. I, 122. *La fiecare lovitură, acul trece la litera următoare.* MARIN, F. 15/33. *Întâiele loviturii de sapă se deteră în casa din strada Corderiei.* BARONZI, I. G. 239. *Se aud loviturii de ciocane pe nicovală, ca la o făurărie în plină activitate.* CARAGIALE, O. VI, 493. *Instrumentele şi armele şi le gătesc din piatră prin lovitură ori apăsare.* F (1882) 265. *Omul de marmoră pe care dalta lui însuşi l-a cioplit,... bucuros de câte ori o aşchie de simţire părăsită a sărit de pe conturul sigur care se desemna sub loviturii.* IORGA, P. A. II, 187. *Ascult cântecul ritmat al loviturilor târnăcopului.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 215. *După ce a strivit toate spicele, ucide,*

adecă mărunţuşează şi paiele, scoţându-le afară prin lovituri piezişe. PAMFILE, A. R. 200. *Ce de ţipete până să scoată oţelul acesta* [al sabiei], *ce de lovituri, Şmil, primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.* DELAVRANCEA, O. II, 45. *Iscusiţii strămoşi dădeau aici cele din urmă lovituri de ciocane.* AGÎRBICEANU, A. 380. *Un glas ascuţit de oţel... ţipă scurt, de afară, sub lovitura răpede şi fără veste a unui ciocan metalic.* HOGAŞ, DR. I, 253. *Doi soldaţi bătrâni săpau groapa, scuipându-şi des în palme şi hăcăind a osteneală după fiece lovitură de târnăcop.* REBREANU, P. S. 11. *Oscilările ciocanului... descarcă fiecare lovitură pe o nicovală.* ENC. TEHN. I, 267. *Toate aceste calităţi... erau evocate prin felul cum artistul înţelegea să dea ultimele lovituri de daltă.* OPRESCU, I. A. IV, 116. *Simt rumoarea confuză, fierul răsună; ecoul îndepărtat repetă loviturile.* CĂLINESCU, I. 292. *Luptau cu materia, tresărind de inexplicabila ei rezistenţă la fiecare lovitură de ciocan.* BLAGA, Z. 102. *Lovind cu securea, îşi spunea că dacă pomul va cădea în urma unor lovituri cu soţ, se vor întoarce acasă.* T. POPOVICI, SE. 298. *Răsunau loviturile de ciocan, de fierărie.* PANAITESCU, C. R. 41. *Trunchiurile copacilor pier sub lovitura „piezişă" a topoarelor.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 136. *Cu o lovitură numai copacul nu să doboară.* ZANNE, P. I, 143. *Până când eşti nicovală, rabdă loviturile, iar când ajungi ciocan, loveşte cât poţi.* id. ib. V, 447. ✦ (Mai ales la pl.) Bătaie repetată, ciocănire (în uşă, în poartă, în geam etc.); zgomotul produs de aceasta. *Sânt gata să iasă. S-aud lovituri în poartă.* HRISOVERGHI, A. 108/1. *Se auziră mai multe lovituri în uşa bisericii.* FILIMON, O. I, 274. *Trei lovituri resunară în uşă.* BARONZI, C. I, 72. *Deodată, pe când somnul şi ochi, şi minte fură, A curţei poartă sună de-o surdă lovitură.* ALECSANDRI, POEZII, 350. *Când era să se înceapă o nouă partidă, se aud trei lovituri rare în geam.* CARAGIALE, O. III, 157. *Nu-şi mai aduce aminte la ce se gândea atunci... a fost trezită de câteva lovituri la uşa din faţă.* id. ib. 271. *Are şi el magazin şi procedează la fel, sfârşind prin a aplica lovituri puternice în duşumea cu muchea unui capac de pian.* N. MANOLESCU, A. N. III, 24. ✦ Izbitură (puternică) cu pumnul, cu palma în masă, ca manifestare a mâniei sau pentru a atrage atenţia cuiva. *Maiorul face patru paşi mari şi trage o puternică lovitură cu palma pe masă. Stan Popescu tresare cu ochii cârpiţi.* CARAGIALE, O. III, 160. *Mathis se repede şi scoate un fel de geamăt, dând o lovitură puternică pe masă.* CONTEMPORANUL, II, 327. *Am dat o lovitură de pumn în masă, cu oarecare nerăbdare. Pe urmă m-am liniştit.* SADOVEANU, O. XIX, 350. *O lovitură de pumn pe lemnul biroului prezidenţial şi un glas cu timbru de bas abia obţinură o aproximaţie de linişte.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 22. *Tacâmuri şi farfurii răsunară deodată. Lovitură de pumn în masă, tălmăci Lucu.* VINEA, L. II, 305. ✧ (Învechit, rar) *Lovituri de palme* = aplauze. *Cu lovituri de palme toţi cei din theatru lăudară acest frumos şi adevărat vers.* NICOLAU, P. II, 224. ✦ (Mai ales la pl.) Mişcare, bătaie repetată în apă a vâslelor şi zgomotul produs de aceasta. *Săltă iute-n luntre... Câteva voiniceşti lovituri de lopată avântară micul vas departe de coastă.* ODOBESCU, S. I, 141. *La fiecare lovitură de vâslă, barca noastră aluneca în faţa unor noi palate.* C. GANE, TR. V. 163. *Loviturile lopeţilor grele împing barca înainte.* BART, S. M. 56. *Nu se auzeau niciun fel de lovituri de lopeţi de gondolă.* BARBU, Ş. N. I, 305. ✦ (Adesea la pl.) Mişcare, bătaie repetată în aer a aripilor de păsări; zgomotul produs de aceasta. *Se deşteptă din zăpăceala ce-l cuprinse, auzind nişte ţipete ascuţite şi lovituri de aripi deznădăjduite.* MARIAN, O. I, 146. (F i g.) *Piesa se ţine prin pitorescul limbajului,... fără lovitura de aripă care...* [la Shakespeare] *duce subit de la vulgar la nobil şi până la sublim.* IORGA, P. A. II, 182. ✦ (Adesea la pl.) Bătaie repetată într-o toacă, într-un gong, mişcare de oscilaţie a unui pendul la un ceas de perete, mişcare a limbii clopotului lovindu-se de pereţii lui şi sunetul ritmic produs de acestea. *Sună încă clopotul de loviturile ciocanului... Lovirea a stătut.* C. A. ROSETTI, N. I. 58. *Fieştecare din loviturile clopotului acestuia este un pas către eşafod.* NEGRUZZI, S. III, 386. *Deodată în întinderea serii, Mărunte lovituri de toacă plouă... Bătăi zoresc în poarta mănăstirii.* SĂM. IV, 148, cf. LOVINESCU, S. IV, 452. *El primeşte, seara, raportul primului gardian, care a primit înaintea lui raportul tuturor gardienilor, adunaţi la trei lovituri de clopot.* ARGHEZI, P. N. 64. *Flăcăii băteau toaca cu satâre grele cu cozi lungi...; cu dreapta ţineau coada aproape de tăiş, cu stânga cumpăneau loviturile din celălalt capăt.* I. BOTEZ, ŞC. 21. *Un sunet cristalin măsură unsprezece lovituri la o pendulă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 267. *A fost prima lovitură de gong.* H. LOVINESCU, T. 151. ✦ (Mai ales la pl.) Producere a sunetelor unor instrumente muzicale prin atingerea repetată a coardelor sau prin bătăi ritmice. *Lovitura în cobză, în tambur, în chitară, în arpă, în clavir şi cele asemenea.* I. GOLESCU, C. *Toba cu o lovitură numai nicicum îţi cântă.* ZANNE, P. IV, 665. ✦ F i g. Fiecare dintre zvâcnirile inimii sau ale pulsului. *Ideea naţională, căriia am închinat şi vom închina, până va fi viaţă în noi, toate cugetările, toată lovitura inimii, toate puterile noastre* (a. 1860). SBIERA, F. S. 240. *Pieptul i se umfla sub puterea loviturilor inimii rănite în care sângele se zvârcolea.* REBREANU, P. S. 317. *Se trezea câteodată... cu lovituri puternice în coşul pieptului.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 172. *Şi loviturile inimii... răsunau în urechile ei, ca bătăi de clopot pentru slăvirea acelei clipe de vară şi de tinereţe.* TEODOREANU, U. C. 30. ✦ (Rar) Ieşire bruscă a aerului în aparatul fonator. *Combinaţiuni de două vocale produse cu aceeaşi lovitură de expiraţiune.* ARHIVA, I, 165.

6. Atingere uşoară, fără violenţă; lovire **(5).** *Pendula, de n-ar fi atârnat sus, ar merge în direcţia loviturii ce i-am dat.* EMINESCU, O. XV, 297. *Îi dete o lovitură uşoară cu o nuieluşă la spate.* CARAGIALE, O. II, 331. *Îi plăcu din nou rochia pariziană care, la lovitura unui gest,... zbura în jurul ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 339. *Cu o lovitură uşoară pe gât a alungat calul.* STANCU, R. A. II, 63. ✧ (Prin analogie) *Acesti valuri ori lovituri d-a aerii, viind a lovi asupra timpanului de la urechile noastre..., poartă la spiritele noastre această simţire.* AMFILOHIE, G. F. 65^{v}/2. *Aflăm că sunetul se formează prin loviturile ilăului şi ale ciocanului ce se află în urechea de mijloc.* CONTEMPORANUL, I, 257.

7. (Mil.) Încăierare, ciocnire, luptă; atac armat puternic executat asupra inamicului; lovire **(6).** *Niciun*

berbece să putea afla..., că a doa lovitură nici aştepta. CANTEMIR, I. I. II, 42. *De atuncea şi din cea ce în mai trecutele zile păţise cu loviturile fără veste, s-au aflat şi din ei periţi.* C. CANTACUZINO, CM I, 77. *Oştile din Asia trimisă, Care a sprijinire nu putură Năvala muntenilor iuţită Frunte cu cea dintii lovitură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 259. *În lovitura aceasta din partea rusească a murit un maior.* CR (1829), 55[1]/21. *O scrisoare de peste Olt vesteşte două lovituri ce s-au făcut acolo la 26 şi 27 maiu, la satul Cireşul... între turci şi între ostaşi rumâni.* ib. 91[1]/4. *Toată armia musulmană se întoarse în răsipă spre baltă, lăsându-şi coastele şi spatele expuse loviturilor noastre.* BĂLCESCU, M. V. 122. *Trecu Dunărea la Essling şi dete prima lovitură arhiducelui Carol.* FILIMON, O. II, 62. *Împăratul însă, meditând a mai da ungurilor o a treia lovitură, a mai trămis o nouă oştire care să înainteze mai sus.* HASDEU, I. C. I, 14. *Tradiţiunea zice că s-au urmat aci bătălii şi că loviturile erau pornite de pe un alt deal ce stă împotrivă.* ODOBESCU, S. II, 171. *Numărul lor părea că nu va ajunge pentru a întreprinde cu el o lovitură puternică asupra vrăjmaşului.* EMINESCU, O. XIV, 148. *D. ministru nu pare îndestul de emoţionat de lovitura echipajului şalupei bulgare.* CARAGIALE, O. II, 12. *Peste trei luni, de Paşti, cădea lovitura turcească. Regatul lui Dicomes... nu se mai relevă prin nimic deosebit.* PÂRVAN, G. 92. *Până la ziuă duşmanul va încerca, în sfârşit, şi pe la noi o lovitură.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 18. *Noaptea se dau numai lovituri cu oameni puţini.* CAMIL PETRESCU, U. N. 284. *Paloşenii aşteptară să primească lovitura, dar ziua trecu şi ei nu fură supăraţi pe meterezele lor.* VISSARION, B. 338. *Slujitorii din săniile din urmă fuseseră mai slobozi; însă mai cu seamă asupra lor se îmbulzea stolul de cazaci. Cea dintâi lovitură... se îndreptă către sania Călimanilor.* SADOVEANU, O. XIII, 618. *Juntele militare dau periodic lovituri.* CĂLINESCU, C. O. 438. *Era şi ea convinsă că o lovitură militară din afară se va produce în curând.* id. S. 735. *Încercuitorii sunt încercuiţi la rândul lor. Bang, bang, două lovituri pe flancuri şi ruşii sunt curăţaţi.* H. LOVINESCU, T. 17. *Pricinile căderii sunt interne şi nu loviturile barbare.* PANAITESCU, C. R. 66. *O lovitură dată din acest sector ar fi dus trupele noastre pe cea mai scurtă direcţie spre centrele vitale ale Germaniei.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 26. *Prima lovitură va fi îndreptată împotriva parţilor.* H. DAICOVICIU, D. 98. *Prima lovitură distrusese un tanc inamic.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 23. ✦ Acţiune îndrăzneaţă venită prin surprindere, care găseşte pe cineva nepregătit şi care determină o schimbare de situaţie sau aduce un mare avantaj. *Deşi comandantele fortăreţei avea... pe capul conspiraţilor în mâinile sale..., totuşi el crezu că va fi mai bine... cu o lovitură să pună mâna pe toţi.* BARIŢIU, P. A. I, 308. *Atrăgându-şi o neîncredere de ambele părţi, el pieri sub loviturile unei coaliţiuni universale.* HASDEU, I. V. 37. *Roşii din Senat,... pentru a dovedi curăţia onor. d-lui coleg..., voiră cu aceeaşi lovitură să-l ridice pe acesta şi să-l cufunde pe d. Kogălniceanu.* EMINESCU, O. XI, 37. *Stai oleacă: mai am două lovituri şi-l regulez eu pe domnul Wiest! Şi mută calul.* CARAGIALE, O. III, 150. *„Boierii", în loc de a se pleca lui Mircea, încearcă o nouă lovitură, când tocmai Mircea moare pe neaşteptate.* XENOPOL, I. R. V, 18. *El pregăteşte lovitura în ascuns, prinde pe capii mişcării la o întrunire a lor din casa lui Mavrocordat şi îi surghiuneşte peste Dunăre.* id. ib. XII, 60. *Peste trei luni, de Paşti, cădea lovitura turcească* [peste Brâncoveanu]. IORGA, P. A. II, 273. *Iar ăsta îşi cheltuieşte acum ultimele resurse vânând la întâmplare ceea ce numesc ei o lovitură.* BASSARABESCU, S. N. 54. *Va fi o lovitură!* C. PETRESCU, R. DR. 188. *Elefterescu îşi păstra la urmă lovitura cea mare... Ştia aşa de bine că joacă o carte mare, definitivă.* POPA, V. 224. *Puneau la cale gazeta de a doua zi. Inventau câte o lovitură de senzaţie ori un şiretlic la adresa cenzurii.* SADOVEANU, O. VII, 239. *Se lăcomise în speranţa unei mari lovituri care să-l salveze, se încurcase în socoteli.* BART, E. 239. *Neputând altfel să-i împiedice a pleca, Tudor i-a arestat. Această lovitură a rupt legătura dintre Tudor şi Ipsilante.* OŢETEA, T. V. 26. *Cu o singură lovitură, prefectul a câştigat şi moşia şi a zvârlit şi pe îndreptăţiţi la şaizeci de kilometri de oraş.* ARGHEZI, S. XXXIV, 201. *Stănică nu urmărea nimic special, aştepta numai, înfrigurat, lovitura care să-i schimbe cursul vieţii.* CĂLINESCU, O. IV, 24. *Dăm la iveală toate dedesubturile... Lovitură! Desfiinţăm minunea.* STANCU, R. A. II, 275. *Gândea acum să încerce, cum se zice în zilele noastre, să încerce o ultimă lovitură, cu care să-şi recâştige prestigiul.* TUDORAN, P. 582. ✧ *Lovitură de stat* = schimbare bruscă (însoţită de manifestări publice sau acte de violenţă) în conducerea unui stat, efectuată de un grup de persoane aparţinând aceloraşi clase sau partide cu cele aflate la putere; (învechit) lovire de stat (v. lovire **6**). *Am văzut îndoita alegere a lui Cuza-Vodă... şi lovitura de stat.* GHICA, S. XVII. *Domnitorul Cuza, la 2 mai 1864, făcând lovitura de stat, a luat puterea suverană din mâna proprietăţiei fonciarie şi a datu-o în mâna muncitorilor.* I. IONESCU, M. 190. *Să schimbăm constituţiunea, dar nu prin lovitură de stat, ci tot prin calea constituţională.* MAIORESCU, D. I, 330. *Lovitura de stat de la 1864 şi mai ales modul cum s-a făcut secularizarea monastirilor... au lovit de paralizie toate instituţiile independente.* id. ib. II, 156. *Apărătorul libertăţii parlamentare contra unei lovituri de stat şi-a terminat procesul-verbal.* CARAGIALE, O. V, 85. *Deşi memorandul nu conţine nicio aluzie la lovitura de stat, lăsa să se întrevadă adânca nemulţumire.* XENOPOL, I. R. XIII, 116. *Şi-a luat îndoitul angajament să respecte o constituţie smulsă prin lovitură de stat şi să încerce zdrobirea partidului ţărănesc.* COCEA, S. II, 562. *Trebuie să intervină lovitura de stat a lui Cuza, spre a realiza eliberarea ţărănimii.* SADOVEANU, O. XX, 452. *Rezistenţa lui Şuţu avea să fie înfrântă printr-o lovitură de stat.* OŢETEA, T. V. 130. *Am citit despre lovitura de stat din Ecuador.* CĂLINESCU, C. O. 426. *Lovitura de stat a suveranului trebuia deci să dea ţării folosinţa drepturilor şi libertăţilor ei democratice.* VIANU, L. R. 344. *Să ne mai mirăm că pentru Cuvier globul terestru trecea prin „catastrofe", ce se succed, ca nişte lovituri de stat în viaţa politică a continentului?* BLAGA, Z. 84. *Acei care triumfă într-o lovitură de stat... nu mai fac... nicio deosebire între cei care au fost mai aprinşi şi cei care au fost doar călduţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 627. *Ea prezintă utopic lovitura de stat a suveranului, pentru remedierea situaţiei creată de politicianism.* CIOCULESCU,

C. 46. *Evenimente erau, în secolul al XIX-lea, războaiele sau loviturile de stat.* N. MANOLESCU, C. M. 135. *Lovitura de stat de zilele trecute n-a fost, propriu-zis, o surpriză.* CONTEMP. 1971, nr. 1294, 9, cf. L. ROM. 1977, 597. *Amorezul se transformă în spadasin, dejoacă o lovitură de stat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 17. *Au izbândit bolşevicii, adică un grup extremist, care condusese lovitura de stat împotriva primei înjghebări liberale din istoria Rusiei.* ib. 1992, nr. 1, 9. (Fig.) *Prin asta echilibrul şi raportul ce există între silaba intonată... şi cele neintonate... se strică şi trebuie restituit prin o lovitură de stat.* EMINESCU, S. P. 410. *Lovitură de teatru* = acţiune, întâmplare bruscă şi neaşteptată, care şochează sau care impresionează profund. *Au asimilat perfect toate trucurile, toate efectele, toate loviturile de teatru.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 292. *Se mai întâmplă o lovitură de teatru.* SADOVEANU, O. XX, 474. *Nu este vorba numai de sobrietatea literaturistică,... cât de acea tehnică – să-i zicem – a „loviturii de teatru".* STREINU, P. C. II, 226. *Şi asistăm, atunci, la o serie de intrări misterioase, în genul acelor lovituri de teatru convenţional.* PERPESSICIUS, M. III, 191. *Nu va lipsi nimic din ceea ce dă farmec filmelor de acţiune: înfruntări,... lovituri de teatru.* CINEMA, 1974, nr. 2, 50. *Lovitură de bursă* = speculaţie îndrăzneaţă sau schimbare bruscă a cursurilor bursei, care îi îmbogăţeşte pe unii şi îi sărăceşte pe alţii. Cf. CADE. *Speculanţii se dedau... la aşa-numitele lovituri de bursă.* ENC. AGR. I, 88. *Aici cunoaşte pe... cavalerul loviturilor de bursă.* OPRESCU, S. 235. ✧ Expr. **A da lovitura** (ori **lovituri**) sau **a da** (rar, **a face, a încerca**) **o lovitură** = a obţine un succes (important şi) neaşteptat, a reuşi într-o acţiune surprinzătoare care determină o schimbare de situaţie sau aduce un avantaj substanţial. *Desagii!... iată-i colo! Acolo în ei este fericirea şi raiul. Ca să-i capeţi, nu ai decât o lovitură să dai.* SION, P. 145. *Să-ncerc norocul – poate fac O lovitură...* CARAGIALE, O. IV, 331. *Răstălmăceşte textele, uneori chiar când sunt îndărătnice, le mai dă câte o lovitură.* ARHIVA, I, 66. *Arendaşul dădu lovitura, sigur de izbândă. Căci dacă oamenii... şi-ar lua locuri de la vreun arendaş mai îndepărtat, vitele nu se pot trimite la păşune.* SANDU-ALDEA, D. N. 209. *Dacă-ţi rupi picioarele, dai lovitura..., te ia... de bărbat.* CAMIL PETRESCU, P. 121. *Nu va ezita să dea lovitura pe care o doreşte.* COCEA, S. II, 662. *Nu jecmănea, nu mintea, nu înşela: da lovituri cinstite.* VOICULESCU, P. II, 233. *De când cu procesul ăsta, îi curg orăteniile în coteţ de s-a speriat şi el! A dat lovitura!* P. CONSTANT, R. 88. *„Te-am văzut cu o damă bine", „ai dat o lovitură",... „sper că nu e numai platonic".* CĂLINESCU, E. O. II, 11. *Numai tu, Caty, ai fi în stare să dai lovitura.* id. S. 129. *S-a măritat... sunt câţiva ani de atunci...– Ei, a dat lovitura!* CAMIL PETRESCU, N. 51. *Joc, dau lovitura şi rămân acolo.* VINEA, L. II, 62, cf. SCL, 1960, 953. *Pirgu dă abia atunci marea lovitură, ajungând după război, prefect, deputat, senator, ministru plenipotenţiar.* N. MANOLESCU, A. N. 88. *Marile beneficii ce le aduce ca în cazul loviturii date cu „Aeroportul".* CINEMA, 1972, nr. 2, 44. *Dai o lovitură în numele adevărului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 2. *Dând lovitura cu „Almanahul"..., reuşise el să cumpere cea mai mare anticărie.* ŢOIU, G. 7. (Regional) **A da lovitura la lada cu maimuţe** = a nu izbuti, a eşua. GR. S. VII, 131. ✦ Fig. Faptă a unui răufăcător; tâlhărie, furt, crimă. *Peste două luni, eu, la Bucureşti, nu mai aveam niciun ban şi plănuiam o nouă lovitură.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 307. *O lovitură de 67 000 de lei de la 3 la 6 luni închisoare.* ARGHEZI, P. N. 379. *Punea la cale... toate loviturile nocturne.* BART, E. 325. *Nu i-a fost greu ucigaşului... să dea lovitura când a ajuns la un loc sigur.* POPA, V. 95. *Dăduse vreo treizeci de lovituri, din care agonisise un pumn de boarfe.* CĂLINESCU, C. O. 438. *În admiraţia pentru o frumoasă lovitură peste criteriile morale, făcută de un îndrăzneţ, de un om certat cu legea, stă interesul nuvelei picareşti.* id. I. 92. *Pădurile mari erau întotdeauna păzite de spioni ageri ca şi de tâlharii care pregăteau vreo lovitură.* CAMIL PETRESCU, O. II, 148. *Poate ar fi mai bine să întărim paza. – Nu foloseşte. În noaptea asta n-o să se mai repete lovitura.* STANCU, R. A. I, 95. *Tribulaţiile lui Scatiu, grobian erou de sursă balzaciană, gata de mari lovituri... sunt înfăţişate cu destulă şansă artistică.* N. MANOLESCU, A. N. I, 129. *După judecata bătrânului, acest Băltăreţu nu putea fi decât un borfaş de rând, venit în recunoaştere, pe lumină, pentru ca la noapte... să încerce o lovitură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 16.

8. Atac, acces al unei boli; îmbolnăvire; (învechit) lovire (7). *Un copil care se îngreoia şi să chinuia în lovitură de cumplită boală.* MINEIUL (1776), 169r1/1. *Se întâmplă mai des şi mai târziu, de este o urmare a junghiului lor sau din răceala sau lovitura capului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 125/16. [Privirea] *se încrucişează suferind... o lovitură în nevrele optice ale vederii.* CORNEA, E. II, 117/30. *La 26 octombrie se serbează Sf Dumitru, zi rea de lovituri.* CANDREA, F. 212. *Blestemu de muncă, Ca lovitura de ciumă.* ZANNE, P. IX, 235. ✦ (Învechit şi regional; şi la pl.) Epilepsie. *Au lovit pe această doamnă a lui Ştefan-Vodă nevoie, lovitură, îndrăcire, cât s-au spăriiat toţi.* ANON. BRÂNCOV., CM. II, 347. *Lovitură* [e] *boala* [care] *se mai numeşte şi ducă-se-pe-pustiu.* PAMFILE, B. 44. *Dumnezeu să te ferească De dragostea femeiască, Că îţi dă zgâlţâituri, Junghiuri pe la-ncheieturi Şi boală cu lovituri.* id. C. Ţ. 97. *Cine lucrează în această zi, va suferi de lovituri.* id. S. T. 37. ✦ (Şi în sintagma *lovitură de dambla)* Paralizie. *L-au lovit de... cataroi, şi după acea lovitură au mai trăit încă o săptămână.* N. COSTIN, LET. II, 36/33. *Cu lovituri de dambla.* I. GOLESCU, C. *Împăratul... fu răpit de o lovitură de dambla.* ARHIVA, X, 23. ✧ *Lovitură de iele* = paralizie a unei jumătăţi a corpului (atribuită în credinţele populare ielelor); hemiplegie; (regional) dambla, pişcătură de iele, pocitură[1] **(4).** Cf. BIANU, D. S.

9. Fig. Supărare **(I 2),** durere sufletească; necaz **(1),** neajuns[1] **(2),** nenorocire **(1);** (învechit) lovire **(8).** *El atuncea gonituri, lovituri şi netămăduite rane... cu ce minte socotiţi că din tabla inimii sale le va putea şterge?* CANTEMIR, I. I. II, 164. *Înţeleg să sufere cineva nenorocirile, să sufere loviturile soartei, ticăloşiile ce sunt în condiţia lui.* C. A. ROSETTI, N. I. 81. *Iuţile şi oţăritele ale întâmplărilor lovituri, bucuriile cu suspinuri amestecate... şi necontenitele învârtituri ale vieţii.* ARHIVA R. I, 37/21. *Ca să adaoge boalei mai multe*

suferinţe şi o lovitură mai mult. MAN. SĂNĂT. 10/5. *Îl condolez, îl şi rog să poarte şi această lovitură cu îndătinata-i răbdare* (a. 1875). BARIŢ, II, 190. *Intrarea oştilor streine..., moartea tinerei şi virtuoasei soţii... şi exilul amicilor... Au fost... trei lovituri de sub cari nu s-a mai putut rădica.* GHICA, S. 649. *Greaca, văzând marea ipocrizie şi falsa resignaţiune cu care ciocoiul primea aceste lovituri groaznice, se spăimântă.* FILIMON, O. I, 133. *Grele lovituri de-a soartei susţinusem.* CONV. LIT. II, 22. *Dus apoi de aceste lovituri se aruncă într-un timp zgomotos.* ib. IV, 62. *Mumă-mea fu izbită de cea mai dureroasă şi mai nenorocită lovitură.* LĂCUSTEANU, A. 36. *Cu cât mai târziu va fi întâlnirea, cu atât mai vrăjmaşă şi mai socotită lovitura.* CARAGIALE, O. III, 63. *M-ar mai putea iubi după răul ce i-am făcut, după lovitura crudă... pe care i-am dat-o?* id. ib. VI, 465. *Toate aceste erau o grea lovitură pentru dânsul.* SLAVICI, O. II, 167. *Marea lovitură pentru noi fu moartea mamei!* SBIERA, F. S. 99. *Toate aceste întâmplări au fost pentru mine... lovituri morale.* id. ib. 237. *Cu moartea Marioarei se stinse cea din urmă pâlpâire de nădejde în sufletul lui. Primise lovitura cu supunere, cu smerenie.* SANDU-ALDEA, D. N. 286. *Bătrâneţea-i pregătea însă grozava lovitură a uciderii a întregului ei neam la Constantinopol.* IORGA, V. F. 38. *Erau întâile lovituri, întâiul gest ireparabil, după care avea să urmeze ruina.* ANGHEL, PR. 11. *Bătui la porţile străine; În lovitura mea plângea Splendori de doruri în ruine.* PETICĂ, O. 75. *Loviturile soartei.* CADE. *Are să fie o grea lovitură pentru el.* CAMIL PETRESCU, T. I, 144. *Se detesta că a fost şi a rămas un prost revoluţionar, nepregătit să întâmpine cu stoicism loviturile.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 76. *De când a murit Raluca..., eu am căzut tare din ce eram înainte. Ce vrei? Aşa lovitură cumplită.* SADOVEANU, O. I, 312. *Şi cred că, atunci, mai ales, îmi lipsea ceva: prea am fost nepregătit la lovituri.* id. ib. III, 325. *Loviturile destinului le-am primit printr-un ordin de serviciu.* BART, E. 226. *Radu a simţit cât a mai trăit această grea şi nemeritată lovitură a sorţii.* MOROIANU, S. 179. *Ilustrul filosof... ne învaţă... că trebuie să primim cu resemnare şi loviturile soartei, nu numai bucuriile ei.* KIRIŢESCU, G. 340. *Când primeşte întâia lovitură şi visarea sa filantropică se spulberă, cade în demenţă.* CĂLINESCU, C. O. 176. *Ce copilărie... nu şi-a avut dezmoştenitul ei, peste care au plouat loviturile şi insultele?* PERPESSICIUS, M. III, 140. *Schema povestirii unei perechi de îndrăgostiţi, pe care... loviturile sorţii îi împiedecă să se unească.* VIANU, L. U. 52. *Ştirile pe care le aducea Deivos fură o adevărată lovitură pentru el, deşi se aşteptase la mari greutăţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 139. *O nesimţire aşa cum urmează după marile lovituri ale sorţii.* VINEA, L. II, 120. *Îi spusese că loviturile cele mai rele n-au venit încă.* PREDA, DELIR. 166. *Această lovitură este cea mai mare durere care putea zgudui pe Rosetti.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 49.

10. Izbitură a fulgerului, a trăsnetului; (învechit) lovire **(9).** *Merge-vor bine nemerite loviturile fulgerilor şi ca dentru un bun încordat arc al norilor îl ţântea... Şi den mânie zvârlitoare de pietri să vor arunca grindinile.* BIBLIA (1688), 654²/47. *A fost pentru mine ca o lovitură de trăsnet.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 20. ✧ *Lovitură de trăsnet* = eveniment şocant, întâmplare neprevăzută care impresionează profund. *Aceste două scrisori fu pentru Păturică o lovitură de trăsnet. Averile sale... acum erau risipite ca praful în vânt.* FILIMON, O. I, 296. *Oroarea de pânditoarea lovitură de trăsnet a fatalităţii ar fi fost un chin de fiecare clipă.* SADOVEANU, O. XXI, 162. *În materie de toalete trebuie să urmaţi prima inspiraţie... lovitura de trăsnet. Ce-ar însemna să mai vedeţi şi altele? Impresia s-ar risipi, n-aţi mai avea senzaţia aceea totală, copleşitoare, care este secretul marilor pasiuni pentru o toaletă.* KIRIŢESCU, G. 47. *Dar lucrul era prea grav, prea neaşteptat. O lovitură de trăsnet!* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 134.

11. (La unele jocuri de cărţi) Figură la care fiecare jucător dintr-o partidă contribuie cu o carte, una dintre cărţile jucate bătându-le pe celelalte, iar cartea respectivă îi asigură jucătorului ei succesul într-o asemenea figură. *Panicu se grăbi de a pierde şi cele din urmă lovituri şi dădu locul lui Pantazi.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. ✦ Aruncătură la un joc cu zarul. *Cel mai în vârstă învârteşte în mână zarul... Care va să zică, cel mijlociu având 19 puncte, al treilea, care, din două lovituri a avut d-abia 8, cu ce mai poate câştiga?* CARAGIALE, O. IV, 51.

12. (Sport) Ansamblu de mişcări raţional coordonate, folosit pentru manevrarea obiectului de joc, în vederea obţinerii unui maxim de eficacitate. *Dacă la jocul de biliard făcea vreo lovitură frumoasă, să zicea „à la Paganini".* FILIMON, O. II, 326. *O luptă unde fiecare mişcare are precizia unui schimb de lovituri de floretă.* CAMIL PETRESCU, P. 74. *O lovitură scurtă de rachetă, şi glasul ei anunţă triumfător: „22–20".* SEBASTIAN, T. 85. *Un pumn greu de vânt îi astupă gura, răzbindu-l până în fundul bojocilor şi-l clătină ca o lovitură de box.* VOICULESCU, P. II, 142. *Câţiva ofiţeri îi urmăreau cu admiraţie măiestria loviturilor* [de biliard]. BART, E. 217. *Tot aşa loviturile mingilor la tenisul de cameră, care de aceea şi a fost numit „ping-pong".* IORDAN, STIL. 93. *Cu fiecare nouă lovitură înţelegi că scrima este o adevărată încântare.* CINEMA, 1974, nr. 7, 21. *Lovituri decisive care puteau schimba soarta calificării.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 2. *Celălalt aplica lovituri joase.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 10. ✧ *Lovitură de pedeapsă* = sancţiune acordată de arbitru pentru o incorectitudine comisă de un jucător al unei echipe, care constă într-o lovitură **(12)** executată de adversar în condiţii avantajoase. Cf. DL, L. ROM. 1973, 115, DEX. *Lovitura de pedeapsă... a fost însă ratată.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 3, cf. DEX. *Lovitură de colţ* = lovitură **(12)** executată dintr-unul din unghiurile terenului de joc al echipei în apărare, de către un jucător al echipei de atac; corner. Cf. L. ROM. 1973, 115. *Lovitură liberă* v. l i b e r³. *Lovitură de picior căzută* = dropgol. Cf. DEX.

– Pl.: *lovituri* şi (învechit, rar) *loviture.*

– **Lovi** + suf. *-tură.*

LOVITURÓS s.m. (Regional; depreciativ) Epileptic. *Boala se mai numeşte şi „ducă-se pe pustiu", iar cel bolnav, cu înţeles de batjocură, se numeşte lovituros.* PAMFILE, B. 44.

– Pl.: *lovituroşi.*

– **Lovitură** + suf. *-os.*

LOVÓR s.n. v. **lavoar.**

LOVORVÉR s.n. v. **revolver.**

LOXODRÓMĂ s.f. Curbă trasată pe o hartă reprezentând globul terestru, care taie meridianele geografice sub un unghi constant, folosită în navigația maritimă și fluvială; (rar) loxodromie, (învechit, rar) loxodromică. Cf. MDT, SCL 1953, 150, LTR[2], M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *loxodrome.* – Și: (rar) **lozodrómă** s.f. SCL 1953, 150.
– Din engl. **loxodrome.**

LOXODRÓMIC, -Ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la loxodromă. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 120[1]/23, LM, SCRIBAN, D., DEX, DN[3]. ✦ (Adverbial) În mod loxodromic **(1).** SCRIBAN, D.
2. S.f. (Învechit, rar) Loxodromă. Cf. LM.
– Pl.: *loxodromici, -ce.*
– Din fr. **loxodromique.**

LOXODROMÍE s.f. (Rar) Loxodromă. Cf. SCRIBAN, D.
– Pl.: *loxodromii.*
– Din fr. **loxodromie.**

LOZ[1] s.n. **1.** Bilet de loterie. *Fiește care loz trebuie să câștige cel puțin 500 f. m. c.* GT (1839), 108, cf. LM, MÂNDRESCU, I. G. 66, JAHRESBER. X, 197, ALEXI, W., NICA, L. VAM 146, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BL VIII$_2$, 210. *Sperau oamenii că vor da peste lozul cel mare.* RL 1978, nr. 10 336, L. ROM. 1978, 14. ✧ F i g. *Tăcerea, care-i aur controlat, Te va-ndrepta spre lozul cu noroc, Iar tu – un simplu sâmbure de-alună – Te vei schimba-ntr-un sâmbure de foc.* MINULESCU, VERS.336. *Singura ei vină este de a fi tras, la naștere, lozul nefericit.* N. MANOLESCU, A. N. I, 175. ✧ *Loz în plic* = joc de noroc cu bilete închise în plic, dintre care unele sunt declarate câștigătoare, având și suma inscripționată pe ele. *Cumpărasem o pungă întreagă de loz în plic.* PREDA, M. S. 42.
2. (Comerț; ieșit din uz) Acțiune cu câștiguri care se trag la sorți. CADE.
3. (Argotic; cu sens colectiv) Bani. Cf. GR. S. VII, 118, BUL. FIL. IV, 182, IORDAN, STIL. 351, CL 1985, 60.
– Pl.: *lozuri.*
– Din germ. **Los.**

LOZ[2] s.n. (Prin nord-vestul Munt.) Strat gros care se formează deasupra prunelor fermentate pentru țuică. Cf. UDRESCU, GL. *A căzut lozul, poșirca trebuie făcută; altfel se trezește.* id. ib.
– Pl.: *lozuri.*
– Cf. l o a z ă.

LOZ[3] s.n. v. **loază.**

LOZÁNCĂ s.f. Numele unei hore; melodie după care se dansează acest dans. Cf. VARONE, D.
– Cf. l o z e a s c a.

LOZÁNG s.n. v. **losanj.**

LOZÁNJ s.n. v. **losanj.**

LOZÁR s.n. (Regional) Loc cu sălcii (Cavnic). MAT. DIALECT. I, 261.
– Pl.: ?
– **Loază** + suf. *-ar.*

LÓZĂ s.f. v. **loază.**

LOZĂRÍE s.f. (Regional) Loc cu lozii (Drăguşeni – Tecuci). Cf. H III 138.
– Pl.: *lozării.*
– **Loză** + suf. *-ărie.*

LÓZBĂ s.f. v. **lodbă.**

LOZBÍȚĂ s.f. (Prin sud-vestul Transilv.) Despicătură de copac. CV 1950, nr. 5, 31.
– Pl.: ?
– **Loazbă** + suf. *-iță.*

LOZDOÁBE subst. pl. (Regional) Scânduri groase care se folosesc pentru garduri. Com. BENIUC.
– Cf. l o d b ă.

LOZEÁLĂ s.f. (Prin nord-vestul Munt.; mai ales la pl.) Vorbărie fără sens; aiureală, bazaconie; delir. Cf. UDRESCU, GL. *Ce lozeli sunt astea?* id. ib.
– Pl.: *lozeli.*
– **Lozi** + suf. *-eală.*

LOZEÁSCA s.f. art. v. **lăzească.**

LOZÉNIE s.f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Copil mic, slăbănog **(2)**, pipernicit. Cf. UDRESCU, GL. ✧ (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce lozenie de copil și-ăsta! Parcă e o arătare!* id. ib.
2. Om care a zăcut, slăbănog **(3)**, uscat[2] **(I 6).** Cf. UDRESCU, GL. ✦ Om de nimic, netrebnic **(2)**; (regional) loază **(II 1).** Cf. UDRESCU, GL.
3. (La pl.) Lucruri mărunte, fără însemnătate. Cf. UDRESCU, GL. *Ia adunați lozeniile astea.* id. ib. *Ați umplut casa de lozenii.* id. ib. ✦ E x p r. **A avea lozenii la cap** = a spune cu totul altceva decât ceea ce se discută; a bate câmpii. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lozenii.*
– **Loază** + suf. *-enie.*

LOZÉU subst. (Argotic; cu sens colectiv) Bani. Cf. IORDAN, STIL. 351.
– De la **loz.**

LOZGLÓJI s.m. pl. v. **răzlog[1].**

LOZÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Olt. și Munt.) A vorbi mult și fără rost; a sporovăi, a trăncăni[1] **(2).** Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 175, ALEXI, W. *Însoară-te, mă Târziule, și nu mai lozi aici, cu copiii.* SORESCU, L. L. I, 113, cf. RĂDULESCU-CODIN, 47, VÎRCOL, V., TOMESCU, GL. 277. ✦ (Prin Olt.) A glumi. Cf. SCRIBAN, D. ✦ A vorbi fără sens (în somn, din cauza unei

boli etc.); a delira. Cf. CIAUŞANU, V. 176, ALR II/I h 108/791, LEXIC REG. 82, UDRESCU, GL.

– Scris şi: *losi.* CIHAC, II, 175. – Prez. ind.: *lozesc.*

– V. **loază.**

LÓZIE s.f. v. **loază.**

LOZINCÁR s.m. (Peiorativ) Persoană care debitează fraze asemănătoare cu lozincile[1] **(2).** V. d e m a g o g. *A fost o găşculiţă acolo, de lozincari şi de demagogi.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 203.

– Pl.: *lozincari.*

– **Lozincă**[1] + suf. *-ar.*

LOZINCÁRD, -Ă adj. (Peiorativ) Care are caracter de lozincă[1] **(2);** care foloseşte formal lozincile[1]. *Tonul lozincard se manifestă şi în vorbărie, la fiecare ocazie.* V. ROM. ianuarie 1954, 183, cf. DEX. *Ei sânt ţepeni, lozincarzi, încrâncenaţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, 18, 17/1, cf. DN[3]. ✧ (Adverbial) *Criticul... nu vede realitatea în toată complexitatea ei..., viziunea lui despre viaţă e livrescă şi simplificatoare,...se exprimă lozincard.* V. ROM. septembrie 1963, 177.

– Pl.: *lozincarzi, -de.*

– **Lozincă**[1] + suf. *-ard.*

LOZÍNCĂ[1] s.f. **1.** (Învechit) Parolă **(4)** militară. Cf. I. GOLESCU, C. *Lozinca sau parola de recunoaştere era cuvântul... (opincă), la care celalalt răspundea... (par).* GHICA, S. 95, cf. COSTINESCU. *Ajungând la santinela de la scara din dos, le-am dat parola (lozinca) şi am trecut.* LĂCUSTEANU, A. 144. *Stăi... Lozinca!!* CARAGIALE, O. VI, 490, cf. DDRF, JAHRESBER. X, 1970, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN D. ✧ E x p r. **A da lozinca** = **a)** a răspunde bine, cu parola cerută. *Stăpânirea vinea mai des noaptea şî trebuia să dai lozinca.* GRAIUL, I, 203; **b)** a răspunde bine la o ghicitoare. *Dă-ţi lozânca! Ce vrei? Ce-i una? La bună, mulţi nebuni s-adună.* ib. 44.

2. Formulare concisă a unei idei, a unui îndemn, a unui protest etc., d e v i z ă; (şi peiorativ) formulare pregnantă destinată să reţină atenţia şi utilizată pentru propagandă politică, publicitate etc. *Glasuri scurte şi răguşite, ce păreau porunci şi lozinci.* MACEDONSKI, O. III, 60. [„Pe curajoşi îi ajută norocul"] *a fost lozinca poporului român.* XENOPOL, I. R. XIII, 168. *„Aceasta este părerea mea şi o împărtăşesc", e o vorbă legendară, care ar putea fi foarte bine lozinca lui Moş Teacă* (a. 1895). PLR I, 439. *Nicio poartă-a curţii nu se va deschide nimănui. Gruie, asta mi-e lozinca.* DAVILA, V. V. 161. *Toţi acei cari au rămas în vechea ţară îngustă nu pot avea decât... o singură lozincă: unirea.* IORGA, P. A. II, 367. *Mai mult decât orişicând, lozinca tuturor românilor adevăraţi trebuie să fie: „Îndărăt – spre poporul nostru!"* SOVEJA, O. 8. *Fraza aceasta devenise lozinca lui electorală.* REBREANU, I. 275. *E lozinca în slujba căreia îşi pune răbdarea de a suferi orice.* LOVINESCU, S. I, 193. *„Oameni şi iar oameni" e lozinca noastră cea nouă.* SADOVEANU, O. XX, 326. *Prin ştiinţă şi prin practică, iată lozinca universităţii.* D. GUSTI, P. A. 191. *Acestor tineri pasionaţi de cugetare le revine sarcina de a explica lozincile mari.* JUN. LIT. XXVI, 236, cf. IORDAN, L. R. 152. *Propunem lozinca: Înainte, de la Maiorescu!* CONSTANTINESCU, S. VI, 530. *Gavrilcea... începu să militeze în sânul unei formaţii efemere de aspect democrat,... debitând... lozincile zilei.* CĂLINESCU, S. 135. *Paşoptismul devenise o firmă profitabilă, când nu era o lozincă rău mistuită.* VIANU, L. R. 126. *Se agită frenetic pălăriile, se strigă lozinci antidinastice.* CAMIL PETRESCU, O. I, 627, cf. GRAUR, F. L. 191. *Se strigă lozinci, se cântă.* H. LOVINESCU, T. 48. *Revoluţionară faţă de conservatori şi conservatoare faţă de revoluţionari; neîncrezătoare în propriile ei lozinci.* IST. T. I, 208. *La noi lozinca conducătorilor noştri morali este: „luaţi treaba în serios".* V. ROM. martie 1970, 110. *Cinstirea patriei nu înseamnă lozincă festivistă.* STĂNESCU, R. 199. *Ca nişte bice ale voinţei colective, lucrează... diferite lozinci.* CROHMĂLNICEANU, R. L. II, 140. *Ele îi aparţineau lui Pavelescu şi ţineau loc de orice altă lozincă.* ŢOIU, Î. 111. *Lozincile acestei alianţe... sunt elocvente şi generoase.* MS. 1988, nr. 1, 31. *Striga lozinci până îşi pierdea glasul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 14.

3. Formulare scrisă (pe un zid, pe un gard, pe pancarte etc.) cuprinzând o revendicare, o atitudine politică, socială etc. *Afişe cu „Dreptatea socială", câteva placarde cu lozinci.* CAMIL PETRESCU, T. I, 179. *Peretele ne întâmpină cu lozinci de propagandă electorală.* BLAGA, H. 118. *Nu credeau deci în această lozincă, pe care o citeau zilnic pe pereţii uzinelor în care munceau.* PREDA, C. I. P. II, 57. *Au apărut pe zidul fabricii o mulţime de lozinci antifasciste.* T. POPOVICI, S. 205. *Lipeau afişe pe garduri şi scriau lozinci pe zidurile caselor.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 234. *Se aflau scrise următoarele lozinci.* D. R. POPESCU, I. Ş. 280. *În ultima vreme... dau cu ochii de o inscripţie cu roşu, în stil „lozincă de sezon".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 9. ✦ Pancartă. *Să vezi ce-o să mai fie! mi-a spus ceteraşul în vreme ce scoteam o lozincă din şură.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 27.

– Pl.: *lozinci.*

– Din germ. **Losung.**

LOZÍNCĂ[2] s.f. (Bot.; regional) Lăsnicior *(Solanum dulcamara).* BORZA, D. 253.

– Pl.: *lozinci.*

– **Loază** + suf. *-incă.*

LOZINCĂRÍE s.f. (Cu sens colectiv; peiorativ) Şir de fraze asemănătoare cu nişte lozinci[1] **(2).** *E prima oară că se descrie gigantica minciună... a unei lozincării democrate, pentru a acoperi o tiranie reală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 24/3. *Asta fără lozincărie.* CINEMA, 1973, nr. 1, 53/4. *Fără vorbe late, fără lozincărie, el luptă împotriva tuturor celor ce insultă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 17/1.

– **Lozincă**[1] + suf. *-ărie.*

LOZIOÁRĂ s.f. (Bot.) Diminutiv al lui l o a z ă; lozişoară, lozită, (regional) lozuţă. *Frunză verde lozioară, La leliţa bălăioară Trag voinicii cą la moară.* MARIAN, H. 23. *Frunzuleană lozioară, Prutule, apă vioară, Face-te-ai neagră cerneală!* SEVASTOS, C. M. 14. *S-o lua' maica prin ţarî, C-o snice di lozâuarî, Sî ni strângî grămăgioarî.* ŞEZ. VII, 125. *Frunză lozioară, Dragă Mărioară, Ian mai ieşi afară!* CARDAŞ, C. P. 107.

Ş-am dzâs verde lozâoară, La moară sălşioară Să maşină grâu di vară. GRAIUL, I, 411. *Frundzî verdi lozâoarî, M-ai iubit on an ş-o varî.* VASILIU, C. 104. *La moară la Sălcioară, Verde lozioară, Se macină grâu de vară.* I. CR. IV, 25. *Foaie verde lozioară, Leliţică bălăioară, Cu rochiţa roşioară.* PAMFILE, C. Ţ. 102. *Zice verde lozioară, Am primit o veste-aseară.* id. ib. 176. *Frunză verde lozioară, Ziua toată până-n seară, Tot ne îmbracă şi ne spală.* ARH. FOLK. V, 9. *Foaie verde lozioară, Inimioară, inimioară, Ce-mi stai tristă şi amară?* ANT. LIT. POP. I, 33. *Frunzuleană lozioară, Prea iubită sorioară, Când te văd seara pe-afară Arde inima-mi cu pară.* NUNTA, 300.

– Pronunţat: *-zi-oa-*. – Pl.: *lozioare.*

– **Loază** + suf. *-ioară.*

LOZÍRE s.f. (Regional) Acţiunea de a l o z i şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU.

– Scris şi: *losire.* PONTBRIANT, D., BARCIANU.

– V. **lozi.**

LOZIŞOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui l o a z ă **(I 1);** lozioară, lozi̯ţă, (regional) lozuţă. *Drumul cel ce mearge de la Grămeşti... O văliugă... Neşte lozişoare* (a. 1765). IORGA, S. D. V, 253, cf. PASCU, S. 163. *Numa el că mni-o tremăs, pă-o crangă de lozâşoară, Să mă mărit, că să-nsoară.* ŢIPLEA, P. P. 13. *Pe atâta cunosc că-i vară, Pe-o biată de lozişoară.* BUD, P. P. 44. *Frunză verde lozişoară, Am drăguţă domnişoară.* BÎRLEA, L. P. M. I, 265.

– Pl.: *lozişoare.*

– **Loază** + suf. *-işoară.*

LOZÍŢĂ s.f. Diminutiv al lui l o a z ă **(I 1);** lozioară, lozişoară, (regional) lozuţă. *Of! loziţă înfrundzâtă! Inima mi-i-i împărţâtă... Prin toată lumuţa mea!* SBIERA, F. S. 97.

– Pl.: *lozi̯ţe.*

– **Loază** + suf. *-i̯ţă.*

LÓZNIC subst. (Prin Ban.) Spalier de viţă-de-vie. Cf. GĂMULESCU, E. S. 150.

– Pl.: ?

– Din sb. **loznik.**

LOZNICIOÁRĂ[1] s.f. (Regional) Diminutiv al lui l o z n i ţ ă. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *loznicioare.*

– **Lozniţă** + suf. *-ioară.*

LOZNICIOÁRĂ[2] s.f. v. **lăsnicior.**

LOZNICIÓR s.m. v. **lăsnicior.**

LOZNIŞÓR s.m. v. **lăsnişor.**

LOZNIŢÁR s.m. v. **lojniţar.**

LÓZNIŢĂ s.f. v. **lojniţă.**

LOZÚŢĂ s.f. (Prin Mold.) Lozişoară. *Apucă muchia puţin la deal, păn' supt coastă la braz[i], prin lozuţe* (a. 1630). ŞTEFANELLI, D. C. 3.

– Pl.: *lozuţe.*

– **Loază** + suf. *-uţă.*

LOZODRÓMĂ s.f. v. **loxodromă.**

LUÁ vb. I. T r a n z. **I.** (Predomină ideea de apucare, de ridicare, de manipulare)

1. (Complementul indică un obiect) A apuca (cu mâna) pentru a ţine sau a folosi, pentru a duce cu sine sau a muta în altă parte. V. p r i n d e **(I 1).** *Luo brâul lui Pavelu şi-ş legă picioarele sale.* COD. VOR.[2] 14[r]/3. *Ia* (a p u c ă D, p r i n d e H) *armă şi scut şi stă agiutoriu mie.* PSALT. 61. *I[su]s H[ri]s[tos], după cină, luo pită şi blagoslovi şi frâmse.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 105. *Fariseii... luară pietri să arunce într-însul.* id. EV. 168. *O luo petra patriarhul cel mare de o desveace* (a. 1550–1600). GCR I, 8/13. *Adormi Adam... şi... zidi-toriul... luo os de-i feace soţ.* MOXA, 346/32. *Luo trupul lui I[su]s de-l înfăşură cu pânză curată* (a. 1642). GCR I, 101/4. *Ei adusără pânile şi peştii. Şi deaca le luă,* [Iisus] *dzise să şadză nărodul pre iarbă.* VARLAAM, C. 193, cf. MARDARIE, L. 297/6. *Luând Ieremiia cheile sv[â]ntului Sion, le-au aruncat spre soare* (a. 1650). GCR I, 148/39. *Ei mai rău întărâtându-să, iarăş luară pietri de-l împroşca.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29[r]/20. *Au luat un căftan şi-au pus în spatele lui Dumitraşco beizădeaoa.* NECULCE, L. 115. *Luo sapa sluga cea mare... şi începu de săpă pân-ajunse de moaştele sfântului.* ANON. CANTAC., CM I, 100. *Luând sabiia lui, îi tăie capul.* MAIOR, PRED. I, 148/13, cf. LB. *Să-şi treacă din vreme, luă pila, dalta, Care decât sceptrul sunt mult mai uşoare.* HELIADE, O. I, 126, cf. I. GOLESCU, C. *Luând o săgeată, au tras asupra lui Robinson.* DRĂGHICI, R. 168/1. *Ieri, nu mai departe, luă crucea şi se jură pe sănătatea lui... că mă iubeşte.* NEGRUZZI, S. I, 51, cf. POLIZU. *Niculae ia scrisoarea, o bagă în sân.* GHICA, S. VIII. *El luă condei şi hârtie şi scrise lui Caragea.* FILIMON, O. I, 174, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Mihai se scoală şi le mulţumeşte Şi, luând paharul, astfel le vorbeşte.* BOLINTINEANU, O. 31. *Trage scaunul mai lângă mine, ia hârtie şi scrie.* LĂCUSTEANU, A. 120. *Luă cartea lui Zoroastru, deschise unele file.* EMINESCU, P. L. 50. *Ia poftim, cumătre, zise ea luând scăuieşul şi punându-l deasupra groapei.* CREANGĂ, P. 32. *A luat o bărdacă, a umplut-o cu vin.* CARAGIALE, O. II, 258. *Pitarul... lua ocheanul şi se uita lung spre drumul cel mare.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Luau vro carte şi mai citeau, până să le vie somn.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 66, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Iau câte o nuia de alun, îi pun ată, plumb şi cârlig.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 108, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Jandarmul, după ce a luat arma, n-a mai ştiut ce să facă cu ea.* POPA, V. 15. *Luă... şi ceaşca cu cafeaua pe care dintr-o înghiţitură o dădu pe gât.* MOROIANU, S. 164. *Luă sticla cu vinars şi o duse la gură.* DAN, U. 21, cf. DR. I, 425, IORDAN, L. R. 447, ROSETTI, I. L. R. VI, 134, SCRIBAN, D. *Luă un pachet de cărţi... şi le depuse în mijloc, în scopul de a fi tăiate.* CĂLINESCU, O. III, 24. *A luat scrisoarea şi a pus-o în buzunarul de la piept.* VINEA, L. I, 6. *Luă un pachet de ţigări şi aprinse una.* PREDA, R. 95, cf. SCL 1969, 224, L. ROM. 1972, 80, DEX. *Ia, zău, coasa şi-l coseşte.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 277. *Fata... ia brâul şi se-ncinge.*

HODOŞ, P. P. 48. *Luă o piatră şi o bägă sub limbă.* GRAIUL, I, 90. *O luat säbiuţa ş-o pus-o la brâu.* VASILIU, P. L. 167, cf. ALR I/I h 105. [Rufele] *le luom şi le chitim şi le punem sus.* ALR SN V h 1 231/872. *Dacă-ţi pare că-i departe, Ia pana şi-i scrie carte.* BALADE, III, 251. *Bănişorii că-i lua, La chimir că-i aşeza.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 228. *Să luăm cheia cu cercelul, Să deschidem cu ea cerul.* ib. V, 115. *Luo bîşul şî pomîi o dată.* O. BÎRLEA, A. P. III, 18. *Costică, batista-ţi pică. Ia-o, Leană, şi-o rădică,* se spune când doi tineri se iubesc cu înfocare. ZANNE, P. III, 22. (Absol.) *Nu lua! Cartea este înveninată!* ASACHI, S. L. II, 134. ✧ (Cu determinările „în mână", „în mâini", învechit, „a mână") *Luând în mână strugurii, storşuiu în păhar.* PO 137/26. *Luară toţi stâlpări de finic în mănule sale.* VARLAAM, C. 69. *Luă a mână secriiaşul şi să sui în car.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 87^{r}/7. *Iar în loc dă năsip şi ţărână, Tot grăunţă dă aur iei în mână.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 325, cf. LB. *Moşneagul... ie toiagul bătrâneţelor în mână, apoi iese din casă şi porneşte spre împărăţie.* CREANGĂ, P. 80. *A luat un pistol în mână şi s-a ridicat până la fereastă.* CONV. LIT. IV, 23. *A început prin a lua în mână şi a vă ceti corespondenţa diplomatică depusă pe biuroul Camerei.* MAIORESCU, D. II, 182, cf. TDRG. *Recitesc o carte pe care din copilărie n-am mai luat-o în mână.* BLAGA, Z. 316. *Am luat în mână un picior de pasăre.* STANCU, D. 416. [Şoferul] *luă din nou volanul în amândouă mâinile.* PREDA, R. 69. *A nu consuma nicio picătură de alcool... înainte de a lua în mâini volanul maşinii.* ABC SĂN. 11. *Zmeul... a luat-o în mâni* [căpăţâna] *ca pe o minge.* SBIERA, P. 180. *Muierea ie ulciorul în mână.* VASILIU, P. L. 70. *Barosu-n mână lua Şi de lucru s-apuca.* PĂSCULESCU, L. P. 29. *Armele şi le-ncingea, Paloş în mână lua.* PAMFILE, C. Ţ. 39. ✧ (Construit cu dativul pronumelui personal) *Ia-ţi vâsla şi ad-o-ncoace.* SANDU-ALDEA, U. P. 42. *Îşi luă un trenţ de sac să-l aştearnă jos, pe iarbă verde.* VISSARION, B. 12. (Construit cu dativul etic) *Sapa-n mână mi-a luat, Loc de groapă mi-a săpat.* PAMFILE, C. Ţ. 49. ✧ Refl. pas. *Luându-se o bucăţică de piatra-iadului de un capătâi, cu un peticel de hârtie, spre a nu se arde degetele.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 357/8. *Se ia o putină curată, se pune în ea făină.* PAMFILE, I. C. 191. *Se iau la lăsatul secului rămăşiţe de la masă şi se aruncă afară în toate părţile câte puţin.* id. A. R. 98. ✧ (Urmat de determinări introduse mai ales prin prep. „din", „de pe", indicând locul unde se află obiectul în momentul acţiunii, ceea ce implică ideea mişcării, a deplasării lui) *Ia plicul de pe mescioară, pecetluieşte-l cu pecetea de pe tăviţa cu călimările.* GHICA, S. 5, cf. COSTINESCU. *Iau pălăria din cui, cobor iute scările.* EMINESCU, S. P. 285. *Te văd că eşti un băiet isteţ..., poate şi harnic; sameni a fi ştiind de unde să iei lucrul şi unde să-l pui.* CREANGĂ, P. 152. *Fii băiat de treabă, mă, că iau pe sfântul Niculae din cui.* CARAGIALE, O. VI, 12. *Mănâncă... măr luat din sân.* COŞBUC, P. II, 68. *Luarăm din cămară o tigaie, o umplurăm cu unt.* SBIERA, F. S. 89. *S-a mărginit să ia o bucată de lemn de la gura sobei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 147. *Ajuns acasă, luă din gura podului securea.* DAN, U. 22, cf. SCRIBAN, D. *A şters colbul cu o zdreanţă pe care a luat-o dintr-un cui.* POPA, V. 49. *A insistat să mă plimbe în gondolă, luând vâsla din mâna barcagiului.* CĂLINESCU, S. 100. *Străinul... luă de pe masă un volum.* id. ib. 135. *A luat... din pumnul ei alb şi catifelat cealaltă lumânare aprinsă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 76. *Ia arma de pe umăr, o încarcă.* STANCU, D. 49. *Prietenul meu a luat sticla din mâna chelnerului şi a turnat în pahare.* PREDA, R. 44. *Îmi luai coasa din cui Şi mi-o pusei pe spinare.* ALECSANDRI, P. P. 259. *Luă paloşul din cui şi-l duse mamonului.* RETEGANUL, P. V, 77. ✧ (Urmat de determinări care indică instrumentul utilizat pentru apucare) *Când seminţele plutesc încă, se grăbesc a le lua cu o strecurătoare.* BREZOIANU, A. 195/10. *A luoa cerneală cu un condei.* COSTINESCU. *Cu grebla se adună firele cari au căzut din furcă, pe acele ce nu s-au putut lua cu furca.* PAMFILE, A. R. 137. *Ia jar din sobă cu lopăţica.* CADE. *Cumnată-meu îl ia cu cleştele, îl pune pe nicovală.* STANCU, R. A. I, 37. [Laptele] *pi urmă, dacă să-ncheagă, lom cu lingura din ciubăr şi-l punem în straichină.* GRAIUL, I, 16. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „în", arătând că apucarea se face cu gura, cu ciocul, cu ghearele etc.) [Copilul] *nu lua ţâţa în gură miercurea şi vinerea.* VARLAAM, C. 386. *Cucoşul... găseşte o punguţă cu doi bani. Şi cum o găseşte, o şi ia în clonţ.* CREANGĂ, P. 64. *Când a vrut să se scoale să-l ieie-n cănci Caraoschi, atunce cucoşelul a bătut din aripi ş-a cântat.* ŞEZ. I, 184. [Pasărea] *fură inelul de la copil şi, luându-l în cioc, zboară cu el în sus.* RETEGANUL, P. II, 18. *Şi la casă nu-i negoţ Cât să ia un pui în clonţ.* id. CH. 116. *N-am aflat fân niciun strop, Cât să ia pasărea-n cioc.* DOINE, 172. ✧ Expr. **A lua armele (în mână** ori **în mâini)** sau **a lua arme (asupra** cuiva) = a se înarma, a se pregăti de luptă (contra cuiva). *Unii dintră săcui au luat arme asupra prinţipului Sighismundus.* MAIOR, IST. 106/16. *Adunând câţva dintră ruşi, au luat arme asupra lui Burilă.* id. ib. 228/16. *Dacă aţi luat armele odată, Trăbuie într-însele a vă deprinde.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 112, cf. POLIZU. *Grecii... luară armele în mâni.* FILIMON, O. I, 279. *Poporul german... luă armele în mână.* id. ib. 354, cf. BARCIANU., ALEXI, W., CADE, DL. **A lua condeiul** (sau **pana) (în mână)** = **a)** a începe să scrie ceva. *Acesta îmi era scopul când am luat pana în mână.* GHICA, S. 718. *Înainte de a lua noi pana în mână ca să descriem pe ciocoi.* FILIMON, O. I, 95. *Luasem pana să-ţi răspund la scrisoarea dumitale.* CARAGIALE, O. VII, 180. *Numai când ai cu deplină claritate în minte aceste elemente, iei condeiul în mână.* CĂLINESCU, C. O. 364. *Când lua condeiul să scrie; debita naivităţi exasperante.* id. S. 13; **b)** a deveni scriitor. *Ardeam a lua condeiul, mă întristai că nu poci, simţii durere văzând că nu ştiu nimic.* C. A. ROSETTI, N. I. 40. *Creangă luă pana în mână.* CĂLINESCU, O. XIV, 85. **A lua focul cu mâna** (cuiva) v. foc. **A lua** (ceva) **de coadă** v. coadă. ✦ (Complementul indică o fiinţă) A apuca (cu mâinile, cu braţele) pentru a reţine, pentru a (con)duce undeva sau pentru a supune unei acţiuni (cu forţa); p. ext. a înhăţa, a înşfăca; spec. (complementul indică animale sălbatice) a captura, a vâna. V. prinde **(I 1, 3).** *Luaţi-l pre el şi-l aruncaţi întru întunearecul cel din afară.* MAIOR, PRED. I, 72/7. *Luaţi-l de-l daţi norodului.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Luaţi-o şi puneţi-i pe frunte Năframă neagră.* CARAGIALE, O. VI, 359. *Unchieşul... m-a luat lângă sine*

şi-apoi a început a-mi povesti. SBIERA, F. S. 12. *Există un asemenea şarpe. Îl cunosc jugănarii şi-l iau de-l vând.* PAMFILE, DUŞM. 229. *Fetele... iau apoi o mâţă şi-i dau drumul prin casă.* id. CR. 34. *Ăştilalţi mai mici luau oaia şi o duceau târâş.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 50, cf. ŞĂINEANU, D. U., DEX. *El cârlanul şi-l lua, La ciochine şi-l lega Şi cu roibul iar pleca.* ALECSANDRI, P. P. 88. *Şi când l-o luat odată, măi, şi când l-o rădicat în sus, tocmai în mijlocul apei... l-o zvârlit.* VASILIU, P. L. 37. (Construit cu dativul etic) *Mi-l ie moşneagul şi mi-l cetluieşte.* id. ib. 66. *Pe Corbiţă că mi-l lua Şi-n ţapă că-l înfigea.* BALADE, II, 19. *Gheorghiţă că mi-l lua, La-mpărat că mi-l ducea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 512. ✧ (Cu determinări care indică partea corpului sau veşmântul de care se apucă) *Luo-lu elu miiaşul de mânră, deaci mearrse şi-lu întrebă.* COD. VOR.[2] 26[v]/1. *Aceasta dzise şi-l lua de mână şi-l sui în corabie.* VARLAAM, C. 200. *Luându-l de grumadz cu stânga, l-au rădicat de cerbice.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25[v]/20. *„Ne rugăm, nu lăsa ţara...!" Şi-l luară de mâini.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 276. *Şi-l luo Alexandru de coamă* [pe Ducipal] (a. 1794). ŞA I, 197. *Acesta-l trezeşte şi-l rădică Apoi luându-l de susuoară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 295. *Mumă-sa, luându-l de mână, îl prezentă.* ASACHI, S. L. II, 146. *L-am luat de spate şi l-am dat pe uşă afară.* NEGRUZZI, S. I, 212. *O luă de mână-ndată Şi pe zid o îndreptă.* BOLLIAC, O. 94. *Luă pe cluceru de mână şi-l trase în odaia d-alături.* GHICA, S. 9. *Ei luară pe bietul Cărăbuş de subţiori şi-l duseră târâş-grăpiş în sacnasiu.* FILIMON, O. I, 235. *Te-oi lua frumos de spate şi te-oi da afară.* ALECSANDRI, T. 915, cf. CIHAC, I, 147. *Împăratul zâmbi, apoi îl luă de mână pe Făt-Frumos, ca şi când ar fi vrut să-i spuie ceva în taină, şi-l trase la o fereastră.* EMINESCU, P. L. 10. *Luară pe babă de păr şi-o izbiră cu capul de păreţi.* CREANGĂ, P. 13. *Mă lua frumuşel de bărbie... şi-mi trăgea un pui de răbuială ca aceea, pe la bot.* id. A. 46. *Ai lut-o de mijloc şi te uitai la ea aşa galeş.* CARAGIALE, O. II, 225, cf. DDRF, BARCIANU. *L-a şi înşfăcat un arap..., l-a luat de picioare şi tiva cu el pe scări* SANDU-ALDEA, U. P. 51, cf. TDRG. *Apoi eu într-o zi o iau de coade şi o arunc...* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 81. *Feciorul o luă uşor de mână şi-i zise cu glasul parcă muiat în lacrămi.* AGÎRBICEANU, S. 579, cf. CADE. *Profesorul să-l ia pe băiat nu de urechi, ci de bărbie.* I. BOTEZ, B. I, 114. *Zapis luă pe tat-su de mână.* VISSARION, B. 325. *Luând pe Văcărescu de mână, ieşiră amândoi.* C. GANE, TR. V. 127. *După ce-a sfârşit, l-a luat frumos de mână şi... i-a spus.* MOROIANU, S. 171. *Te iau de un picior şi te azvârl peste şapte hotare.* DAN, U. 98. *Logofătul Dobre o luă de guşă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22. *S-a întors şi a luat-o de umeri.* id. ib. 51. *Am lut-o de umere şi-am scos-o binişor afară.* STANCU, D. 27. *L-am luat* [şarpele] *de coadă... şi, cât era de lung, am început să-l învârtesc ca pe o frânghie deasupra capului.* PREDA, Î. 13. *Flăcăul... se apropie de câine, îl luă de ceafă şi-l aruncă mai încolo.* id. ib. 59. *De subsioară-l lua Ş-acas' d-abia mi-l ducea.* TEODORESCU, P. P. 570. *El mă ia de cârpuşoară Şi mă dă pe uşă-afară.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 462. *Atunci ştiu împăratul că aceşti copii sunt copiii lui, îi luă de după grumazi şi îi sărută fierbinte.* RETEGANUL, P. II, 39. *Îi luă de gât p-amândoi, îi ucise şi-i aruncă în gârlă.* STĂNCESCU, B. 242. *O luat-o de cosiţă.* ŞEZ. I, 77. *Toţi vin la acesta, îl iau de mâni şi de picioare, îl trântesc în groapă.* ib. II, 59. *Voi luaţi-l de suman, Ziceţi: „Hai la căpitan!"* ib. IV, 132. *L-o lot cu mâna de dupa cap.* ALR II 3 197/836. *M-o luat de guşe, am crezut că mă sugrumă.* ib. 3 589/130. *O ia dă mână şi să duce şi joacă.* ib. 4 334/95, 791. *Antofiţă de păr că-l lua, Tot de mal că mi-l trântea.* PAMFILE, DUŞM. 298. *Dar voinicul Voinea La cerb năvălea, De coarne mi-l lua.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 84. (Refl. recipr.) *Vă rog, luaţi-vă strâns de mână şi priviţi spre medium.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 99. (Fig.) *L-a luat dorul de spate: „Un' te duci, iubite frate?"* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 137. *Mi-o ieşit orbalţu-n cale, De mâni, de picioare luatu-m-o, La pământ datu-m-o.* ŞEZ. I, 117. ✧ (Cu determinări care arată că acţiunea se face cu gura, cu coarnele etc. sau cu ajutorul unui instrument) *Jură-să Domnul asupra sfinţilor lui: „Pentru căci, iată, zile vin preste voi şi vor lua pre voi cu arme".* BIBLIA (1688), 592[1]/24. *Un crocodil mare şi groaznic ieşind,... pentru ca să-l înghiţă în fălci îl luă.* CANTEMIR, I. I. II, 11. *Poate vrun buhai înfuriat i-a veni de hac: l-a lua în coarne şi-o scăpa de supărare.* CREANGĂ, P. 66. *I-a ieşit un bivol înainte, l-a luat în coarne şi l-a buchisit.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 170. *Un bou semeţ l-a şi luat în coarne.* MARIAN, S. R. I, 259. *Ar trebui să-l iei în coarne şi să-i verşi maţele, zise bivolul.* VOICULESCU, P. I, 2. *Pe mârzac îl retezea Şi în lance că-l lua, Mort în câmp îl arunca.* ALECSANDRI, P. P. 198. *Boii-n coarne c-ar lua-o.* TEODORESCU, P. P. 362. *El alergă după ea, o prinse şi, luând-o în coarne, o aruncă în leagănul de mătase ce purta în spinare.* ŞEZ. I, 162. *În gură m-a luat, jos că m-a trântit.* PAMFILE, DUŞM. 231. *Pe mine m-o luat în cornul drept.* PORŢILE DE FIER, 14. *Arapu m-a apucat, Cu cangea m-a luat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 497. (Construit cu dativul etic) *Cu dinţii de brâu mi-l lua.* ib. 538. ✧ (Complementul indică animale; determinările, introduse prin prep. „de", indică frânghia, căpăstrul etc. cu ajutorul cărora se face acţiunea) *Îşi ia boii de funie şi porneşte cu ei spre târg.* CREANGĂ, P. 39. *Descălecam şi-mi luam calul de frâu.* SANDU-ALDEA, U. P. 65. *A luat caii de căpăstru, a întors căruţa înapoi şi a purces la drum.* POPA, V. 268. *Iau caii de căpăstru.* PREDA, Î. 121. *Îs flămând şi trudit..., zise cuconu Filip cu glasu-i gros, descălecând şi luând calul de căpăstru.* SADOVEANU, O. VIII, 51. *Caii de frâu că-şi luau.* TEODORESCU, P. P. 439. *Ia-mi tu calul de dârlog.* SEVASTOS, P. 195. *Luând calul de frâu.* SBIERA, P. 32. *Baba... luă* [boul] *de funie şi plecă.* FUNDESCU, L. P. I, 119. [Calul] *De căpăstru mi-l lua, De mare paltin îl lega.* PAMFILE, DUŞM. 309. ✧ (Complementul indică o parte a corpului cuiva) *Tânărul luă cu transport mâna suferindului.* FILIMON, O. I, 268. *De aş cuteza să iau mâna ta întru ale mele.* NEGRUZZI, S. III, 358. *Îi luă faţa în mâni şi o sărută.* EMINESCU, P. L. 49. *Gândea cum i-ar lua capul ei de aur în mâni..., să-i prindă mânuţa ei albă.* id. ib. 57. *Ea luă mâna lui în mâna sa.* CONV. LIT. XI, 149. *Se târâse ca o râmă dinaintea lui Andrei luându-i mâna în mâinile lui.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 203. *M-am apropiat şi i-am luat mâna.* CAMIL PETRESCU, P. 15. *Frumoasă doamnă, zise el venind către ea şi luându-i mâna, bucură-te!* SADOVEANU, O. XI, 48. *El luă o mână*

a fetei, o întoarse şi sărută prelung podul palmei. CĂLINESCU, S. 114. *Mâna Domniţei luat-am şi-am zis: Acesta e degetul care-ar putea Să-i poarte inelul.* BLAGA, POEZII, 201. *Femeia îi luă braţul de lângă cot şi îl strânse.* PREDA, R. 121. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **la** (sau **de**) **braţ** (ori, glumeţ, **la braţetă**) sau **a lua braţul** (cuiva) = a-şi trece braţul pe sub braţul altcuiva (în semn de intimitate). V. şi braţ, braţetă. *Chiar neflind un geniu, neavând stare, e destul să-ţi iei soţia la braţ.* C. A. ROSETTI, N. I. 57. *Zicând aceste, îl luă la braţ.* CONV. LIT. I, 65. *Colonelul... mă ia la braţ şi mă trece în salon.* LĂCUSTEANU, A. 193. *Mă luă de braţ pe stradă.* EMINESCU, P. L. 131. *Mă luă la braţ.* CARAGIALE, O. III, 344. *Am luat braţul nevesti-mi şi m-am întors spre el.* CAMIL PETRESCU, U. N. 32. *O luase de braţ, atrăgând-o spre plaja pustie.* BART, E. 206. (Refl. recipr.) **Ia-te** (sau **poţi să te iei**) **de mână cu el** (ori **cu ea**) sau **puteţi să vă luaţi de mână,** se spune despre cei care se potrivesc la fapte (rele). V. şi mână[1] **(I 1).** Cf. DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Aceşti feliu de dregători..., luându-să de mână, sânguri mânca veniturile de obşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 381. (Refl. recipr.) **A se lua de gât cu** (cineva) v. gât. (Refl. recipr.) **A se lua de brâu cu** (cineva) v. brâu. (Refl.) **A se lua cu mâinile de păr** (sau **de cap**), se spune despre cineva care este foarte supărat, care e disperat. V. şi păr[1] **(I 1).** *Când... auzi de cele ce se întâmplase, se luă cu mâinile de păr.* ISPIRESCU, L. 121. □ *Văzând cele scrise de candidat, se luă cu mâinile de cap.* **A lua** (pe cineva) **de moţ** v. moţ[1] **(1). A lua** (pe cineva) **de urechi** v. ureche **(A I 1).** (Învechit) **A lua** (pe cineva) **de grumaz** (sau **de grumazi**) v. grumaz. (Regional) **A lua** (pe cineva) **de beregată** = a apuca pe cineva de gât (pentru a-l speria, pentru a-i cere socoteală etc.). *Era bun la socoteli, dar domol la obor; nu ştia să se răstească, să ia de beregată pe samsar, când se îndrăcea.* CHIRIŢESCU, GR. 206. **A lua** (pe cineva) **de guler** = **a)** a prinde, a aduce pe cineva cu forţa. *Făr' a mă întreba, făr' a-i răspunde, Mă luă dă guler şi dă o spată Şi zbură în sus cu mine ca vântul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 321, cf. DEX; **b)** a cere cuiva socoteală pentru cele făcute. DEX. (Refl. recipr.) **A se lua** (cu cineva) **de piept** v. piept **(I 1). A(-l) lua** (pe cineva) **în piepturi** (sau **cu pieptul**) v. piept **(I 4). A lua** (ceva) **în piept** v. piept **(I 1).** (Refl. recipr.) **A se lua de păr** v. păr[1] **(I 1). A (se) lua la** (sau **în colţi, la colţ**) = a (se) certa; a fi gata să se încaiere. *Chir Ştefan ăla şi coconu Eftimie s-au luat la colţ pentru o floare.* PR. DRAM. 237, cf. ZANNE, P. I, 434, DEX. (Regional) **A lua-n coarne** (pe cineva) = a certa, a cicăli, a repezi pe cineva. UDRESCU, GL. (Refl. recipr.) **A se lua în coarne** (cu cineva) v. corn. (Regional) **A lua** (pe cineva sau ceva) **în picioare** = **a)** a călca în picioare. *În învălmăşeala aceasta, Sinan fu luat în picioare de către chiar oamenii săi.* F. AARON, I. II, 195/1. *Cârja lui moş Neacşu fusese luată în picioarele haidăilor.* SOVEJA, O. 21; **b)** a disprețui; a nesocoti. *Slava împărăţiei rămase luată în picioare de toate neamurile.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 209, cf. BARONZI, L. 40, ZANNE, P. II, 82. *Copiii m-au luat în picioare.* CIAUŞANU, GL. (Regional) **A lua** (pe cineva) **în gură** = a bârfi pe cineva. *Că ne-o luat satu-n gură, Că noi suntem de-o măsură.* DOINE, 38. **A lua taurul de coarne** v. taur **(I).** (Familiar) **A lua purceaua de coadă** (sau **de nas**) v. purcea **(1).** (Regional) **A lua la mână** = (complementul indică grâne) a curăţa, a alege, a selecţiona. *Grânele, după ce erau vânturate şi „prefăcute", adică „luate la mână" pentru curăţire, erau încărcate în vapoare.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 211. ✦ P. ext. (Urmat de determinări sau de propoziţii care arată locul, scopul, urmarea) A exercita o acţiune asupra cuiva pentru a-l face să se apropie de sine, să meargă în altă parte, să se aşeze sau pentru a-l supune la... *Luo Domnul Dumnedzeu omul şi puse el în raiul dulceţiei.* PO 17/1. *Luo derept acea Avraam Izmail pre ficiorul său... şi tăie împregiur piialea.* ib. 55/17. *Luă Isus pre cei doispredzece şi începu a grăi lor.* VARLAAM, C. 54. *Luo pre Basarabă Laiotă, ca să-l ducă la Ţara Munteneasc㠕 să-l puie domn.* URECHE, L. 89. *Femeile iau pe Leonaş în mijloc, se joacă cu dânsul.* FILIMON, O. II, 351. *Sunt oameni aievea luaţi de pe uliţă şi puşi pe scenă.* EMINESCU, S. P. 345. *Ia un ţăran... şi pune-l deodată în mijlocul New Yorkului.* CARAGIALE, O. VII, 445. *Ieremia, ajutat de doi marangozi luaţi de la şantier, băteau scândurile punţii.* TUDORAN, P. 109. *Dacă ei o greşit ş-o mâncat din pom, D[umne]zeu i-o luat şi i-o dat afară.* VASILIU, P. L. 249. *Ia pe unul, dă în altul.* L. ROM. 1952, nr. 1, 38. ✧ Refl. pas. *Nu se mai puteau lua băieţii de pe băncile scoalei ca să se urce pe scenă.* NEGRUZZI, S. I, 342.

2. (Cu determinări care indică partea corpului unei fiinţe, p. ext. partea îmbrăcămintei, pe care se sprijină ceva; adesea construit cu o locuţiune adverbială) A pune, a aşeza (pe cineva sau ceva) (pe...); p. ext. a purta (în...). *Ca vulturul coperi cuibul său şi spre puii săi jelui; tinse arepile sale şi preimi ei şi luo-i* (i-au încărcatu-i D) *în umărul său.* PSALT. 314. *Patul său rădică-l şi-l luă a umăr.* VARLAAM, C. 109. *Luatu-l-am pre el preste braţul mieu.* BIBLIA (1688), 587[1]/55. *Au luat el întâi pre umerile sale un braţ de lemne.* ANTIM, O. 88. *Luându-l pe bietele braţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 210. *Luându-şi traista în umere, au găsit într-însa nişte cartofle.* DRĂGHICI, R. 84/9. *Robinson luând broasca în spate, au dus-o acasă.* id. ib. 85/1. *Luă-n braţ pe al său fiu.* ASACHI, S. L. I, 189. [Ursul] *a luat pre un vânător subsuoară.* NEGRUZZI, S. I, 319. *Îl iau în spinare.* GHICA, S. 386. *Dupre aceea-l leagă cu alta şi-l ia în spate.* I. IONESCU, M. 404. *Făt-Frumos..., luându-şi buzduganul de-a umăr, merse mereu pe dâra de piuă.* EMINESCU, P. L. 7. *El o luă pe braţe şi începu să fugă cu ea prin furtună.* id. ib. 9. *Până te-i mai odihni, ia furca-n brâu şi până mâni dimineaţă să găteşti fuioarele aceste de tors.* CREANGĂ, P. 5. *Ciocârlanul o lua pe aripioarele sale şi o ducea* [pe drumeaţă]. id. ib. 94. *Îi iau în braţe.* CARAGIALE, O. II, 99. *Îi luă d-a spinare.* ISPIRESCU, L. 63. *Fata... luă mâţele la subţiori... şi plecă.* id. ib. 179. *Luându-l d-a umeri, plecă cu el.* id. U. 40. *Un soldat ia-n spinare pe Gheorghe.* BACALBAŞA, M. T. 181, cf. DDRF. *Îşi lua coşul în spate şi pornea la port.* SANDU-ALDEA, D. N. 10. *Când venea toiul muncii, îşi luau coasele pe umere.* id. U. P. 83, cf. ALEXI, W., TDRG. *Un om mai voinic ia în spate sacul.* PAMFILE, DUŞM. 20. *Seara iau astfel de boabe în gură şi apoi, ieşind de trei ori afară, aruncă boabele cu ochii*

închişi. id. A. R. 99, cf. CADE. *Domnul căpitan îl ia în palmă, se iută la el.* TOPÎRCEANU, O. II, 52. *Sisoe s-aplecă grăbit şi luă o piatră-n gură.* id. ib. 273. *Manlache... a luat ţâncul între genunchi.* POPA, V. 46. *Mă ia ciuş.* STANCU, D. 13. *Mă ia pe genunchi.* id. ib. 38. *Tata l-a luat pe frate-meu în cârcă, l-a dus la şcoală.* id. ib. 293. *Infirmiera-şefă... strânse fişele, le luă sub braţ.* PREDA, R. 139. *Luă măciuca între două degete şi începu s-o învârtească uşor şi liniştit prin aer.* id. ib. 64. *Ie-mă-n braţe de mă strânge.* ALECSANDRI, P. P. 339. *Luă iarăşi toporul pe umăr şi... se duse drept spre tufa din pădure.* MARIAN, O. I, 11. *Vai, mândră, cată să mor, Ia-mă-n poală şi-mi dă flori.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 103. [Pipăruş] *luă calul după cap ca p-un miel şi-l sui în vârful dealului.* RETEGANUL, P. V, 37. *Îşi luă dăsagii la spinare şi apucă înspre casa lui fratesău.* STĂNCESCU, B. 226. *Vasile-şi ie măciuca subsuoară şi porneşte.* VASILIU, P. L. 126. *Îl luă în cârcă şi, când îl dete jos, murise pe jumătate.* PAMFILE, D. 76, cf. ALR I 1 091/800, cf. ALR II/I h 91. *Mama-ş lo copilu-n poală.* ib. h 91/833. *Caii la grajd îi băga..., Şeale pe braţe lua.* BALADE, II, 24. *Cuculeţule,... Ia-mă-n aripioare!* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 43. *Luă turcul la spete.* ib. 134. *Cuculeţule, Porumbacule,... Ia-mă-n unghioară, Scoate-mă la ţară.* ib. V, 176. (F i g.) *Dumnedzău nu o lasă* [biserica], *ce o au luat în umere ca oaia cea pierdută.* DOSOFTEI, PS. 435/13. *Simt... că mă covârşeşte povara ce mi-am luat-o pe umeri.* PERPESSICIUS, M. IV, 8. ✧ E x p r. **A lua** (pe cineva) **în braţe** = **a)** a cuprinde sau a ridica pe cineva cu braţele; a strânge în braţe (în semn de afecţiune), a î m b r ă ţ i ş a. *Luându-l ficiorii în braţă.* NECULCE, L. 336. *Luundu-l Simeon în braţe..., au zis.* ANTIM, O. 32. *Luându-l frumuşel în braţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 277. *Şi-l mai sorbea cu ochii, şi-l mai lua în braţe.* HELIADE, O. I, 395. *Am luat femeia leşinată în braţă.* ASACHI, S. L. II, 129. *Luând-o în braţe, o duse în apartamenturile ei.* NEGRUZZI, S. I, 157. *L-a luat în braţe şi l-a sărutat.* GHICA, S. 659. *Când se născu copilul..., Un bătrân îl luă în braţe, strigând cu bucurie.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *O luă în braţe şi o puse pe divan.* FILIMON, O. I, 120. *Un om o luă dar în braţe.* ODOBESCU, S. I, 166. *Văzând Spânul cât e de frumoasă fata împăratului, odată se răpede s-o ieie în braţe.* CREANGĂ, P. 277. *Îl lua* [pe copil] *în braţele ei, îl dezmierda.* EMINESCU, P. L. 31. *Părintele l-a luat în braţe.* CARAGIALE, O. I, 33. *Luă în braţe copilaşul şi toiagul în mână.* ISPIRESCU, L. 12. *L-au luat în braţe şi l-au ridicat de trei ori în sus.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 64. *Căpitanul îi ia în braţe, le cumpără acadele.* SOVEJA, O. 51. *Fetiţa se plângea de oboseală, de aceea bărbatul o luă în braţe.* CĂLINESCU, B. I. 118. *L-am luat în braţe şi, plângând mereu, s-a lipit de mine.* CAMIL PETRESCU, P. 22. *Cercase de câteva ori s-o ia pe Rusanda în braţe.* POPA, V. 318. *Îşi luase pruncii în braţe.* STANCU, D. 6. *O auzea gemând şi atunci o lua în braţe s-o ocrotească.* PREDA, R. 13. *În braţe-o lua, În caic intra.* ALECSANDRI, P. P. 117. *Îi venea să-l ia în braţe şi să-l sărute.* STĂNCESCU, B. 228. *Ia copilul în braţe.* ŞEZ. I, 121. *El în braţe mi-o lua, În rădvan că mi-o punea.* PAMFILE, C. Ţ. 50, cf. ALRM II/I h 93. *Ia pe dracu în braţe, până treci gârla.* ZANNE, P. VI, 587. (R e f l. r e c i p r.) *Învinşi şi învingători... îşi dau dreapta şi se iau în braţe.* RUSSO, 128; **b)** a apăra, a susţine; a lăuda. *Tu, Doamne, ţ-ai luatu-ţi oastea-n braţe.* DOSOFTEI, PS. 254/13, cf. DEX. **A-şi lua capul în mâini** (sau **în mână**) ori **a-şi lua tâmplele între mâini** = a-şi prinde capul între mâini din cauza grijilor, a supărării, a deznădejdii. *Îşi ia capul în mână şi plânge.* CARAGIALE, O. VI, 150. *Cu deznădejde, Giuseppe îşi luă tâmplele între mâini.* VINEA, L. II, 241. *Se aşează pe o bancă şi îşi luă capul în mâini.* PREDA, R. 164. (Învechit) **A-şi lua capul a mână** = a înfrunta o mare primejdie. *Ş-au luat capul a mână şi s-au învârtejit... de au mers la Cadâr-paşă.* ANON. CANTAC., CM I, 174. **A lua puşca** (sau **arcul) la ochi** (sau **la cătare)** = a pune arma în poziţie de tragere, a se pregăti să tragă cu arma; a ochi. *Atunci Petrea îşi încordă arcul, îl luă la ochi, săgeata zbură şi... se văzu trupul lui Malaspina căzând.* id. ib. II, 86, cf. DEX. **A-şi lua picioarele** (sau **tălpile) la spinare** v. p i c i o r **(I 1),** t a l p ă **(I 1). A-şi lua picioarele** (sau **călcâiele) de-a umeri** (ori **pe umeri, la umăr,** învechit, **a umăr)** v. u m ă r **(I 1). A-şi lua inima-n dinţi** = a-şi învinge sentimentele de frică sau de teamă, a se hotărî la o acţiune care cere curaj, a se îmbărbăta. V. şi i n i m ă. *Îmi luai inima în dinţi, ieşii din cabinetul meu de lectură.* HELIADE, O. I, 258. *Îşi ia inima în dinţi şi funia în traistă.* PANN, P. V. I, 68/23. *Îmi iau... inima-n dinţi.* GHICA, S. 393. *Unul de ai noştri îşi ie inima în dinţi.* CONV. LIT. II, 43. *Îşi ia inima în dinţi şi se duce la curte.* CREANGĂ, P. 156. *Mi-am luat inima în dinţi şi-am bătut hotărât în poartă.* CARAGIALE, O. V, 201. *Îmi iau inima în dinţi şi-ţi scriu această carte.* id. ib. VI, 426. *Şi-a luat inima in dinţi şi-a plecat de la Arod.* SLAVICI, O. II, 68. *Luându-şi inima în dinţi, intră înăuntru.* ISPIRESCU, L. 86. *De astă dată nu se mai opri sfiicios pe la poartă, ci-şi luă inima-n dinţi şi dete drept înainte.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 13. *La una din petreceri, îmi luai inima în dinţi.* SBIERA, F. S. 180. *Turcalete şi-a luat inima în dinţi.* GALACTION, O. 295. *Într-o bună zi mi-am luat chiar inima-n dinţi şi... i-am prezentat cucoanei personal o poezie.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 380. *Şi-a luat inima-n dinţi şi i-a răspuns lui Manlache fără înconjur.* POPA, V. 25. *Şi-au luat inima-n dinţi ş-au intrat.* SADOVEANU, O. XXI, 19. *Neavând încotro, părintele îşi luă inima în dinţi Şi începu iar.* MOROIANU, S. 142. *Luându-şi inima în dinţi, se apropie de năsălie.* CĂLINESCU, S. 754. *Îşi ia inima în dinţi... şi pleacă.* STANCU, D. 61. *Îşi ia inima în dinţi Şi funia în traistă.* ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 4. *Înima-n dinţi că-şi lua.* TEODORESCU, P. P. 675. *Îşi luă inima în dinţi şi se lăsă jos din copaciu.* MARIAN, INS. 211. *Şi-a luat inima în dinţi şi i-a spus.* FOLC. TRANSILV. III, 332. (Învechit) **A-şi lua capul în poale** (sau **în poală**) = **a)** a porni (orbeşte) la fugă. Cf. ZANNE, P. II, 46; **b)** a se preface că nu vede, că nu aude nimic. id. ib. V. şi c a p, p o a l ă **(I 2).** (Popular) **A(-şi) lua** (sau **a şi-o lua) în cap** = a face după cum vrea, a nu ţine seama de nimeni; a se încăpăţâna. *A-şi lua (aşa) în cap.* ZANNE, P. II, 53. *A şi-o lua în cap.* UDRESCU, GL. (Popular) **A (o) lua în gât** = a se angaja cu toată râvna la un lucru; a se încăpăţâna. V. şi g â t. *A lua în gât.* LM. *A o lua în gât.* ZANNE, P. II, 162, cf. DL. **A(-şi) lua poalele în cap** v. p o a l ă **(I 1). A lua** (pe cineva) **pe gurgui** = a goni pe cineva. ZANNE, P. III, 178. (Regional) **A(-şi) lua pe dracul după cap** = a intra într-o încurcătură, a da de un mare necaz. *Tare*

mă tem, nu cumva să-mi ieu pe dracul după cap. CREANGĂ, P. 161. **A lua piatră în gură** = a susține, a afirma ceva cu mare jurământ. Cf. ZANNE, P. II, 184.

3. (Complementul indică de obicei obiecte de îmbrăcăminte, încălțăminte etc.) A pune pe sine, pe corp (v. îmbrăca), în picioare (v. încălța), pe cap etc. *Drept aceaea și călțuni iau..., ca să poată călca spre șarpe și spre scorpiia.* CORESI, EV. 30. *Elu să ia altă cămeașă.* PRAV. LUCACI, 164. *Un ponteriu cu rochie luară.* BUDAI-DELEANU, în ȘA I, 297. *Fiii doamnei s-au dezbrăcat de vestmintele cele prețioase și luară pe acele italiene.* ASACHI, S. L. II, 159. *Deși eram negata, am luat un șal și am primit-o.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Luă ipingeaua pe sine.* FILIMON, O. I, 137. *Din întâmplare, iei cămașa... pe dos.* ȘEZ. III, 46. *De la 8 ani înainte, copiii încep a lua una câte una din hainele părinților.* MANOLESCU, I. 235, cf. BARCIANU, CADE, DL, DEX. *Luă pălăria cea stricată pe cap.* RETEGANUL, P. I, 9. *Ie sumanul cel rău și se duce.* VASILIU, P. L. 72, cf. ALR I 1 361/18. *A luvat țoalili pi dos.* ALR II 3 145/2. *Luoț pălăriili-n cap.* ib. 3 180/2. ✧ (Construit cu dativul pronumelui personal) *Acel frate,... luându-și straiul său, au mers și au ieșit la pustie* (a. 1808). GCR II, 200/20. *Își luă pălăria.* NEGRUZZI, S. I, 303. *Albert și-a luat mantaua.* id. ib. III, 218. *Dan își luă lunga sa manta de-a umere.* EMINESCU, P. L. 48. *Își ia cojocul între umere... și tiva, băiete!* CREANGĂ, P. 114. *Mi-am luat iar paltonul... și am ieșit binișor.* CARAGIALE, O. VI, 189. *Să ne luăm ipingelele.* id. ib. VII, 31. *Își luă niște haine curate, dară fără podoabe.* ISPIRESCU, L. 16. *Vă luați pe voi cataveicile, că nu se pornește nimeni la drum, în octombrie, ca la hora din sat.* SP. POPESCU, M. G. 24. *Luându-și scurteica pe umeri, s-a strecurat binișor până-n pragul tinzii.* SANDU-ALDEA, U. P. 31. *S-a sculat și și-a luat o fustă pe ea.* id. ib. 184. *Și-a luat pălăria și s-a dus glonț la cârciumă.* REBREANU, I. 36. *Își luă pe umeri un sumăieș.* SADOVEANU, B. 31. *Își luă rochia cea bună.* DAN, U. 12. *Și-a luat bunda pe umeri.* id. ib. 120. *Luându-și ciorapii, ieși pe ușă.* CĂLINESCU, S. 154. *Își luă el un cojoc.* MARIAN, O. II, 98. *Până-și ia buhaiu-n spate, Trecut-a de miez de noapte.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 174, cf. ALR SN VI h 1 635. *Îș ię pălăria.* ib. h 1 635/27. ✧ (Familiar; cu determinări care indică persoana îmbrăcată, introduse prin prep. „pe") [Dacă moare,] *îl spălăm frumos, lom haiți pe iel, îl punim acolo-n copârșău.* ARH. FOLK. V, 131. □ *Ia o haină mai groasă pe tine.* ✧ Expr. **A lua** (ceva) **la purtare** = a începe să poarte foarte des, (aproape) zilnic, lucrurile de sărbătoare. V. și purtare **(II)**. Cf. CADE, DL, DEX. **A-și lua nasul la purtare** sau **a(-și) lua nas** v. nas[1] **(1)**. (Învechit) **A lua un caftan** v. caftan. **A-și lua cămașa** (sau **rochia** etc.) **în cap** = a pleca în mare grabă. *Luându-ș cămeșa în cap, fuge apucând ulițele mai large.* BUDAI-DELEANU, T. V. 136. *Rochia... ți-o poți lua în cap să te duci de unde ai venit.* DAN, U. 18. (Glumeț) **Ia(-ți) ușa în cap** (sau **în spate**), i se spune cuiva pentru a-l îndemna să iasă (mai repede). V. și ușă **(1)**. *Ia ușa-n cap, că nu-i de stat.* COȘBUC, P. II, 235. *Ia-ți ușa în cap și piei dinaintea mea!* ȘEZ. I, 89, cf. ZANNE, P. III, 423. ✦ (Complementul indică un anumit fel de haine, o ținută) A începe să poarte; a adopta. V. pune **(A II 1)**. *Luo pre sine veșmintele văduiești.* PO 133/1. *Să-și iei iar portul cel vechiu.* NECULCE, L. 293, cf. COSTINESCU. *Mulți primari, mai toți notarii, mulți cârciumari au luat costumul orașelor.* MANOLESCU, I. 87. *Domnii își luară în locul vechilor... căciuli... acele urâte pălării.* IORGA, V. F. 78. *Țâpat-a haina mărcească Ș-a luat călugărească.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 486. ✧ Expr. **A lua doliu** (sau, popular, **haine de jale**) = a se îmbrăca în negru; a se cerni. Cf. COSTINESCU, ISPIRESCU, L. 60. *Ia haine de jale, o țeară, și te întristează.* id. M. V. 60, cf. CADE. **A lua vălul** v. văl **(I 1)**. **A lua rasa** = a se călugări. Cf. COSTINESCU.

4. (Învechit, astăzi mai ales cu determinările „sus" ori „de jos") A duce, a purta (ceva sau pe cineva) de jos în sus (pentru a așeza la un nivel mai înalt); a înălța. V. ridica **(I 2)**. *Iau în sus.* LB. *Cucoșul... ia de jos cu bucurie* [punguța]. CREANGĂ, P. 67. *Aplecă-te și ia de pe jos ce ți-o da de mână.* ISPIRESCU, L. 191. *O luă de jos și o băgă în sân.* id. U. 12. *Baba-i o momâie-n grâu... Când o prind pe punte-odată, O iau sus și-o dau în râu.* COȘBUC, P. I, 107, cf. ALEXI, W. *Luăm căldarea de jos.* PORȚILE DE FIER, 59. *Căciula poate să cadă și-n glod și o ia și o scutură și-i tot căciulă* (= greșeala bărbatului este mai ușor de iertat). ZANNE, P. III, 38. ✧ Fig. *Doamne,... către tire luaiu sufletul mieu.* CORESI, PS. 234/10. (Refl.) *Doamne Domnul nostru, că ciudatu e numele tău prespre tot pământul. Că se luo mare cuviința ta pre asupră de ceriu.* PSALT. 10. *Se luo mare frămusațea ta pre mai sus de ceriu.* CORESI, ap. GCR I, 11/18. ✦ (Învechit, rar; cu complementul „luare") A aduce jertfă (cu ardere de tot) lui Dumnezeu. *Luați de la voi voao luare Domnului... Vor aduce începăturile Domnului: aur, argint, aramă.* BIBLIA (1688), 65[1]/25. *Când veți mânca voi den pâinele pământului, veți lua luare osăbire D[o]mnului.* ib. 107[1]/10. ✦ (Învechit, rar; complementul indică pânzele unei corăbii) A întinde (pe catarg); a înălța, a ridica **(I 2)**. *Suflă austrul... Deaci luară veatrila și venreră întru Critu.* COD. VOR.[2] 43[v]/12. ✦ (Învechit, rar; complementul indică albia unei ape) A face să se ridice; a înălța. *Lua-vor riurele matcele sale.* PSALT. 194. ✦ (Rar; complementul indică o parte a corpului) A deplasa (în sus), a face să fie mai la vedere; a înălța, a ridica **(I 3)**. V. scoate **(IV 1)**. *Ce curat mănâncă!... Și n-ar lua capul din farfurie, să-l omori.* DELAVRANCEA, O. II, 328.

II. (Predomină ideea de înlăturare, de scoatere)

1. (Adesea cu determinări care indică unde sau la cine s-a aflat inițial obiectul) A da (ceva) la o parte, a îndepărta (de pe...), a înlătura; a da jos, a coborî; p. ext. a trage înapoi, a retrage **(1)**. *Era peștere și piatra zăcea spr-însa. Grăi Isus: „Luați piatra!"* CORESI, EV. 96. *Luo șalele de pre cămile.* PO 78/21. *Luo veadra de pre umăr.* ib. 80/5. *Luară piiatra de pre groapă.* VARLAAM, C. 63. *Luând-o de la foc, alt oțet îi pune* (a. 1805). GRECU, P. 30, cf. LB. *Vizită adesea fructele, pentru a lua pe acelea ce încep a se strica.* BREZOIANU, A. 316/30. *De pe capu-i șalul am luat.* NEGRUZZI, S. II, 32. *Lua din când în când mucul lumânărilor, ca să dea mai multă lumină.* FILIMON, O. I, 178, cf. PONTBRIANT, D. *Ia-mi... vălul cel negru de pe față.* CONV. LIT. IV, 11. *Dede poruncă să ieie jos steagurile negre.* ib. 23. *Chiar atunci luase ceaunul de pe foc, să mestece mămăliga.* CREANGĂ, P. 147.

Răspunse Harap Alb... galbăn la față, de parcă-i luase pânza de pe obraz. id. ib. 222. *A lua spuma.* BARCIANU. *De obicei gunoiul nu se ia de pe arie îndată.* PAMFILE, A. R. 145. *Servitoarea, care luase de pe masă farfuriile,... scăpă jos o lingură.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 27. *Luă ceaunul de pe foc.* DAN, U. 53. *Lua degetele de pe geam și le privea unul după altul distrat.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 310. *Lua scaunul de acolo.* CĂLINESCU, O. XIV, 114, cf. DL. *Ia mâna de pe mine.* PREDA, R. 66. *Ia pânza de pe obraz.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 149. *I-au ieșit calului înainte,... au luat de pe dânsul pușlile și disagii.* SBIERA, P. 227. *Din garafă dacă beai pe jumătate, când o luai de la gură ea tot plină era.* VASILIU, P. L. 164. *Ia masa, că nu mănânc.* ȘEZ. IV, 221. *Iau stavila să pornească moara.* ALR II 6 728/833, cf. ALR SN I h 80, ib. h 153, ib. h 246. *Lua-voi samarul și se va vedea amarul.* ZANNE, P. I, 641. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Zamfir își ia cu mâinile mâlul cleios de pe obraji.* CAMIL PETRESCU, U. N. 364. *Când și-au luat mâna de la ochi, s-au și văzut în țară cunoscută.* SBIERA, P. 96. *Copiliță de la munte, Ie-ți tu părul de pe frunte, Că ți-au ieșit vorbe multe.* RETEGANUL, TR. 92. ◇ Refl. pas. *Împliniră nedestoinicia cailor, luându-se mai întâi frânele.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 23. *Acestor bolnavi nu li se poate da nicio încredere,... luându-se dimprejurul lor toate acele lucruri cu care se pot sminti.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 309/24. *Se ia oala sau ceaunul de la foc și se toarnă într-o strecurătoare.* PAMFILE, I. C. 27. *După ce săpunul s-a sleit, se ia sloiul deasupra.* id. ib. 61. ◇ (Figurat și în contexte figurate) *Luați ușa... și se între împăratul slaveei.* PSALT. 40. *Luați ușa ceriului, de să între împăratul slaveei.* CORESI, EV. 177. (Refl. pas.) *Să luo tăriia ceriului ca o pânză și văzu pre Domnul nostru* (a. 1691). GCR I, 288/24. *Învățământul nu se luă de pe noua temelie șubredă.* SBIERA, F. S. 146. ◇ (Complementul indică spiritul, manifestări ale intelectului, abstracte; subiectul indică divinitatea) *Nu lepăda mere de fața ta și duhulu sfântu al tău nu lua de la mere.* PSALT. 99. *Nu lua de rostul mieu cuvântu de-adevăr...., că în judecările tale upovăiiu.* CORESI, PS. 335/13. *Ia de pre noi, tu Doamne, mânia ta* (ante 1600). TEXTE ROM. (XVI), 340. *Domnezeu au luat de pre mine împuțăciunea.* PO 102/2. *Dumnezeu ia sarcina aceea și o pune asupra celuilaltu.* R. GRECEANU, CM II, 111. ◇ Expr. **A-și lua ochii** (sau **privirea) de pe** (sau **de la, din**) (ceva) = **a)** a privi în altă direcție. *Nu-și mai lua ochii până ce punctul acela nu se desprindea bine în larg.* BART, S. M. 60. *Kir Iani nu-și putea lua ochii din ceafa lui.* TUDORAN, P. 11. *Le era parcă cu neputință să-și mai ia privirea unul de la altul.* PREDA, R. 177. *Au citit tot întruna, fără să-și iaie ochii de pe carte.* SBIERA, P. 153; **b)** a-și îndrepta atenția spre ceva. *Niciodată casa domnitoare nu-și luase ochii de la Transilvania.* BARIȚIU, P. A. I, 74. **A nu-și lua ochii** (sau **privirea) de la** (sau **de pe**) (cineva sau ceva) = a privi cu insistență pe cineva sau ceva. *Își țintuise ochii și de la el nu-i lua.* PANN, E. II, 37/10. *Nu își mai ia ochii de la dumneata.* LĂCUSTEANU, A. 260. *Oaspeții nu-și mai luau ochii de la dânsa.* ISPIRESCU, L. 39. *Eminescu îl privește lung, milos – nu-și poate lua ochii de la el.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 424, cf. DDRF. *Nu-și lua ochii de la două vrăbii.* AGÎRBICEANU, A. 33. *E un copil foarte nostim, nu-și mai lua ochii de la mine.* SADOVEANU, O. IV, 22. *Evantia nu-și lua ochii de pe el.* BART, E. 317. *Gabi nu-și mai lua ochii de pe ea,... o privea.* PREDA, R. 192, cf. DEX[2]. *Ziaristul nu-și mai putea lua ochii de la tânăra ducesă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 15/4. **A lua** (sau, refl. pas., **a i se lua**) (cuiva) **o piatră (de moară) de pe inimă** (sau **de pe cuget, suflet** etc.) v. piatră **(I 1).** (Refl. pas.) **A i se lua** (cuiva) **o greutate** (sau, popular, **un greu**) **de pe inimă** (ori **de pe suflet, de pe piept**) = a scăpa de o mare grijă. *Simții că mi se luă o greutate de pe inimă.* NEGRUZZI, S. I, 10. *Ion oftă și se înseninâ la față parcă i s-ar fi luat o greutate de pe piept.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 240. *Parcă mi s-a luat o piatră de pe suflet!* SADOVEANU, O. I, 175, cf. DEX. *I se luase un greu de pe inimă.* SBIERA, P. 195. (Refl. pas.; regional) **A i se lua** (ceva) **de pe suflet** v. suflet **(I 8). A(-și) lua o grijă (de pe cap)** sau **a-și lua grijile,** (refl.) **a se lua de-o grijă,** (intranz.) **a-și lua de-o grijă** = a scăpa de o grijă sau de griji, a înceta să mai fie îngrijorat. *Îmi luasem oarecum grijile; nu mai aveam la ce să gândesc, ce să doresc, ce să aștept.* GANE, N. II, 200. *Să vă luați o grijă.* GÂRLEANU, N. 112. *Acu hai să mai stăm de vorbă, că tot e zi de lucru, și ne-am luat de-o grijă.* SADOVEANU, O. VIII, 14. *Pregăti toate singur,... ca să-și ieie de-o grijă.* id. ib. X, 545. *Parcă își luase o grijă.* VINEA, L. II, 50, cf. DEX. **A-i lua** (sau, refl. pas., **a i se lua**) (cuiva) **o perdea** (ori **perdeaua) de pe ochi** v. perdea **(I 1).** (Refl. pas.) **A i se lua albeața de pe ochi** = a începe să gândească, să judece. *Când vârsta li trezește mintea, li se ia albeața de pe ochi și încep a înțelege ce-au învățat la școală.* EMINESCU, S. P. 262. **A-și lua gândul de la...** = a înceta să se gândească la ceva; a nu mai spera să obțină ceva, a-și pierde nădejdea de ceva. *De atunce-și luase gându spre domniie.* M. COSTIN, O. 135. *Nu puteam să-mi iau gândul de la pușcă.* CARAGIALE, O. VI, 29. *Îl ascultam, fără voia mea,... nu-mi puteam lua gândul de la el.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 34. *Fata... și-o luat gândul de la toate.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 358. *Nu-și putea lua gândul de la cal.* STĂNCESCU, B. 140. *Împăratul și-a luat gândul de la fi-sa.* ȘEZ. III, 74. *Îț luai gându di casă, di masă.* GRAIUL, I, 492. *Ar fi, bade, mult mai bine Să-ți iei gândul de la mine.* FOLC. TRANSILV. II, 121. *Mireasa noastră cu flori, Ia-ți gândul de la feciori.* NUNTA, 280. **A(-și) lua nădejdea (de...** sau **de la...,** regional, **despre)** v. nădejde **(1). Parcă** (sau **ca și cum) ai lua** (sau **a luat** etc.) (ceva) **cu mâna,** se spune pentru a arăta că ceva dispare foarte repede, dintr-odată. *Se șterse o dată* [cu năframa] *și îndată-i trecu osteneala ca și cum ai fi luat-o cu mâna.* BOTA, P. 98. [Bătrâna,] *uitând necazul, de parcă i l-ar fi luat cineva cu mâna, zise cu voce blândă.* BRĂESCU, A. 90. *S-au risipit norii, de parcă i-ar fi luat cineva cu mâna.* STANCU, D. 108, cf. ZANNE, P. II, 263. (Regional) **A-i lua** (cuiva) **calea** (sau **drumul) din picioare** = a scuti pe cineva de un drum. V. și cale. *Mărită-te, fată mare, De-mi ia drumul din picioare.* CIAUȘANU, V. 176. **A-i lua** (cuiva) **păpușoiul de pe foc** v. păpușoi **(II 2).** (Regional) **A lua oalele de la foc cu munca** (cuiva) = a pune pe altul să facă un lucru greu în locul său. *Bine mai știi a lua oalele de la foc cu munca altuia!* MARIAN, O. II, 97. **A-și lua mâna de pe** (cineva) v. mână[1] **(I 1).** (Regional) **A-și lua** (sau

a nu-şi mai lua) gura de pe (cineva) = a (nu) conteni să cicălească, să certe, să vorbească de rău pe cineva. *Văzând că ciobanii nu-şi mai iau gura de pe dânsul..., îi trecu toată răbdarea.* MARIAN, T. 293. *Mai bine Să-şi ia gura de pe mine.* UDRESCU, GL. *Dar aşa le fac tot bine, Nu-şi iau gura de pe mine.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 291. (Regional) **A-şi lua răcorile** v. răcoare **(I 2).** ✦ (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte; şi construit cu dativul pronumelui personal) A da jos (de pe sine); a scoate **(III 4).** V. dezbrăca. *I-au luat căftanul din spate.* NECULCE, L. 63. *Hector luă de pe cap coiful său şi-l depuse, strălucind, pe pământ.* CONV. LIT. IV, 59. *Luându-şi pălăria din cap, o pune pe iarbă la pământ.* CREANGĂ, A. 238. *Luându-şi căciula din cap.* ISPIRESCU, L. 217. *Niciodată nu-şi lua cuşma din cap.* MARIAN, O. II, 89, cf. TDRG, CADE. *Îşi luă pălăria de pe cap.* DSR. ✧ Expr. **A-şi lua pălăria** (sau **căciula** etc.) **(din** ori **de pe cap)** = a-şi scoate pălăria (sau căciula etc.) pentru a saluta sau în semn de respect. *Tatăl îşi ie pălăria din cap... Mi să pare că se închină.* DRĂGHICI, R. 82/15. *Albert îşi ia pălăria cu înfăţişarea respectului.* NEGRUZZI, S. III, 236. *Îşi strânse fermeneaua la piept şi-şi luă caucul din cap.* FILIMON, O. I, 100. *Dricul ajungându-i,* [ţăranii] *căciulile-şi luară.* MACEDONSKI, O. I, 46, cf. DL, DEX. *Nu-şi luă pălăria de pe cap.* RETEGANUL, P. I, 9. *Îi învăţă baba să-şi ia pălăriile din cap.* id. ib. II, 38. *Îşi luă Toderaş pălăria jos de pe cap.* id. ib. II, 76. *Cu clopul luat Înaintea cinstitului împărat.* FOLC. TRANSILV. III, 261. **A-şi lua căciula** = a ruga cu smerenie pe cineva, a se umili în faţa cuiva. Cf. ZANNE, P. III, 47. ✦ (Complementul indică o boală, o suferinţă fizică sau psihică, p. ext. o frământare, o tulburare) A face să dispară; a vindeca; a alina. *Nu-i doftor leacuri să-m deie, Boala din trup să mi-o ieie.* POP., ap. GCR II, 306. *Mi-o luat toată durerea.* ŞEZ. III, 20. *De s-ar afla cineva Să-mi ia dorul din ficaţi.* HODOŞ, P. P. 35. *Scrie două şi trei rânduri Şi mi-l prinde nişte gânduri. Ia-mi tu, Doamne, gândurile, Ca să-mi gat io rândurile.* id. ib. 66. *Ce mi-i da, dragul mătuşii, să-ţi iau astă durere de pe inimă?* PAMFILE, D. 37. (În descântece) *Luaţi durerea de la N. Din creştetul capului.* MARIAN, D. 327. ✧ Expr. **A lua boala** (sau **durerea** etc.) **cu mâna** v. mână[1] **(I 1).** (Absol.) **A lua cu căuşul de la inimă** v. căuş. ✦ (Învechit) A face să dispară, a desfiinţa; a face să înceteze; a lăsa la o parte, a exclude dintr-un ansamblu, a elimina, a scoate **(III 2).** *Ia de la mere împutare şi batgiocurile, că mărturiile tale cerşuiu.* PSALT. 252. *Îngerul Domnului deştinse depreură cu Azaria feciorii în cuptoriu şi luo* (scutură D) *văpaia despre cuptoriu.* ib. 329. *Apostoleasca besearecă de pururea să o aibă întreagă şi sănătoasă, să o păzească, nici să adaugă, nici să ia nemica.* CORESI, EV. 3. *Să-l cinstim numai cu aceaea cu care el au lăsat, nece adaugem, neci luom.* id., în TEXTE ROM. (XVI), 570. ✧ Absol. *Nice adaugem, nici să luom.* PO 67/16. ✧ Expr. **A lua afară** = (calc după magh. *kivesz,* germ. *ausnehmen)* a exclude; a excepta. *Au întors S. Scriptură în limba grecească, luând afară cărţile împăraţilor.* ŞINCAI, HR. I, 60/12. *Au şi murit biata împărătească Irina după scurt timp, plină de laude, de vei lua afară că ş-au orbit feciorul.* id. ib. 145/14. *Rareori cresc pe vârvul munţilor, luând afară mesteacănul, carele şi în Grenlandia... încă creşte.* id., în ŞA I, 657. *Trebuie să ieie afară alegaţia cea rea.* AARON, în CONTRIBUŢII, III, 114, cf. LB. *Europa are cai mai mulţi şi mai buni ca alte păţi a lumii, singură Arabia luându-o afară.* RUS, I. I, 95/30, cf. BARCIANU. ✦ Refl. (Învechit şi popular; despre fenomene ale naturii, anotimpuri) A înceta să mai existe, a trece; (despre aştri) a nu mai putea fi văzut (deşi continuă să existe), a pieri de dinaintea ochilor; a dispărea. *Priveaşte pânră se va loa lunra.* PSALT. HUR. 61^{v}/9. *Luci-va în dzilele lui dereptate... pără lua-se-va lura.* PSALT. 141. *Ni s-a luat soarele de desimea muştelor.* M. COSTIN, O. 166. *Au căzut puţintel omăt şi iară s-au luat.* MUSTE, LET. III, 126/10. *Zăpada... abia s-au luat până la blagoveştenii.* DIONISIE, C. 193. *Începe a se lua omătul.* MARIAN, O. II, 74. *Iarna nu s-a mai luat.* SADOVEANU, P. S. 213. [Roua] *se ia, se ridică după ce se ridică şi soarele.* PAMFILE, VĂZD. 67. *Zăpezile s-au luat.* VISSARION, B. 263. *Umbla desculţă de când se lua zăpada şi până toamna târziu.* MOROIANU, S. 112. *Dis-de-dimineaţă – mai mult râme şi coropişniţe; după ce s-a luat umezeala, – larve şi insecte.* DOMBROWSKI, P. 89. *Afară se luau ceţurile primăvăratice.* V. ROM. octombrie 1955, 148. *Era mai bine ca negura să nu se mai ieie, pân' nu vor ajunge ei după zarea aceea vânătă.* CAMILAR, N. I, 8. *Se luaseră ceţurile şi soarele cel rotund şi roşu începuse a lumina.* BARBU, PRINC. 252, cf. DEX. *Iaca roua s-a luat, Ibovnica m-a lăsat.* PAMFILE, C. Ţ. 297, cf. PODARIU, FL. 53. *Frunză verdi măr rotat, Cât îi muntili di nant, Tot omătu s-o luat.* IZV. XVI, 145. *Negura nu s-a lua Până când vei înturna.* FOLC. TRANSILV. III, 112. (Fig.) *Ca umbra când treace luaiu-mă, cutremuraiu-mă ca nuialele.* CORESI, PS. 312/14. *Ie-te, ceaţă, negură,... Di pe inimuţa mea.* MÂNDRESCU, L. P. 20. ✧ Tranz. fact. *Primăvara-i muma noastră, Ie zăpada de pe coastă Şi bruma de pe fereastră.* MARIAN, H. 78. *Vara... Ia zăpada de pe coastă Şi bruma de pe fereastră.* ŞEZ. I, 48. *Primăvara... Ia ometul de pe coastă.* ib. II, 199. ✦ (Adesea cu determinări introduse prin prep. „din", „de la") A scoate **(III 3)** din locul în care se afla, unde s-a format, unde a fost fixat; a desprinde; a extrage; a smulge **(3).** *Văzuiu omul că cu toată dulceaţa îngerii socotiia şi pădzie sufletul lui, până cându-l luară din trupu* (ante 1550). GCR I, 2/37. *Ziditoriul... luo os de-i feace soţ.* MOXA, 346/32. *Iosif cu Nicodim de pre cruce luară cu adevăr trupul lui H[ri]s[tos] mort* (a. 1642). GCR I, 101/19, cf. VARLAAM, C. 84. *Te veri turna iară în pământ, den care eşti luat.* PO 21/3. *Altoirea... consistă a trasplanta un mugur sau o ramură luată de la un arbore la un alt arbore.* BARASCH, B. 35. *Elementele luate din pământ... s-au prefăcut în bunuri mobile.* EMINESCU, O. XV, 364. *Clorul poate... lua hidrogenul apei spre a forma acid clorhidric.* MARIN, PR. I, 17/29. *Se repede şi ia spanga de la puşcă.* CARAGIALE, O. VI, 28, cf. CADE. *Luă icoana din perete şi o puse pe pat.* BART, E. 344. *Prinţesa, râzând, luă dintr-un săculeţ... o sămânţă de floarea-soarelui.* CĂLINESCU, S. 164. *Crisnicul... luă din ţâţâni toate geamurile şcolii.* DAN, U. 139, cf. DL, DEX. *Copilul luă un bumb de argint de pe cămaşă.* RETEGANUL, P. II, 38. (Fig.) *Icoana ţării mele din suflet nu mi-o iei.* PILLAT, P. 168. ✧ Absol. *Ia dintr-un buzunar şi bagă*

într-altul, se spune despre cel zgârcit. Cf. ZANNE, P. III, 36. *Ia dintr-un sin şi bagă într-altul.* L. ROM. 1952, nr. 1, 38. ✧ R e f l. p a s. *L-au scos Domnul Dumnezeu din raiu, să lucreze pământu, dintre care s-au luat.* ANTIM, O. 225. *Ce se iau din pământ? Elemente ce nu i se mai restituie.* EMINESCU, O. XV, 364. ✦ (Popular; complementul indică corpul sau o parte a corpului) A desprinde, a detaşa de întreg, a r e t e z a **(1)**, a t ă i a **(I 1)**; p. e x t. a lovi, a nimeri. *Ia trupul de cap.* NEGRUZZI, S. III, 298. *Făt-Frumos îi luă un picior cu săgeata* ISPIRESCU, L. 5. *Băiatul... întinse arcul şi, zburând săgeata, luă o limbă bălaurului.* id. ib. 342, cf. DDRF, TDRG, CADE. *Cu paloşu să-i ie capul.* TEODORESCU, P. P. 476. *Peste porţi de n-o zbura, Îndată capul i-oi lua.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 199. *Stai, turcule,... Nu lua capul Marcului.* ib. 234. ✧ E x p r. **A(-i) lua** (cuiva) **capul** = a decapita. *Lua-va de la tine Faraon capul tău.* PO 138/21. *Luându-i capu, îl trimiseră la craiul.* MAIOR, IST. 121/4. *I-a luat capul, adică i-a tăiat capul.* I. GOLESCU, C. *Lui Ipsilant... trămisese... să-i ia capul.* GHICA, S. 16. *A pus un termen tiraniei lui Mavrogheni, luându-i capul.* GHICA, S. 619. *Ţi-oi lua capul.* SBIERA, P. 118. *Noi capul ţi-l vom lua.* ŞEZ. I, 77. *Pintea capu că-i lua.* BIBICESCU, P. P. 319. *N-ai face porânca mea, Capu di la trup Ţ-oi lua!* BALADE, II, 229. *Când pe Enea-l aducea..., Sta gealapi capu să-i ia.* ib. III, 138. *Rămăşag ei că-mi făcea, Care pe car' s-o-mbăta Capul, măre, să i-l ia.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 233. (R e f l. p a s.) *La cei doi... li se luară capetele.* BARIŢIU, P. A. I, 105. (Regional) **A(-i) lua** (cuiva) **moţul** sau **a(-i) lua din păr** = a tunde pentru prima oară un copil, tăindu-i-se un smoc de păr. *Copilul mic, până nu „i se ia din păr", nu trebuie tuns, căci capătă dureri de cap.* CANDREA, F. 239. *Împlineşte sorocul Ştefan şi vrem să-i luăm moţul... o să fie o petrecere!...* STANCU, D. 233. **A lua pasărea din zbor** = a fi un vânător foarte iscusit, bun ochitor. Cf. DEX. *Un vânător ce ie paserea din zbor.* POMPILIU, B. 19. ✦ (Popular) A rade **(2)**; a bărbieri. *Îşi luase cu briciul mustaţa.* CAMIL PETRESCU, O. II, 51. *Mustaţa moşneagului era... despărţită prea larg în două, căci era luată uşor cu briciul la mijlocul buzei de sus.* id. ib. 81. *Pe obrazul luat bine în brici se iveau vinişoare roşii.* BARBU, PRINC. 5. *Încă niciodată n-a fost putut lua părul de pe el.* COM. SAT. V, 109. ✦ (Popular; complementul indică ceea ce este în plus, ceea ce prisoseşte) A îndepărta la prelucrare, la ajustare etc. *Ia mărginile la blăni* [= scânduri]. ALR II 6 461/784.

2. (De obicei cu determinări introduse de prep. „de", „de la", „de lângă", „din", arătând locul unde se afla mai înainte, sau construit cu dativul pronumelui personal) A îndepărta (pe cineva) de undeva sau de lângă cineva; a îndepărta (pe cineva) de... *Ia-me (scoate-mă* DH) *de la dracul mieu, Dzeu, şi de ce se rădică spre mere scoate-me.* PSALT. 111. *Să mă ia afară pre mine den ceastă casă.* PO 138/9. *I-au luat din calea cea strâmbă.* DOSOFTEI, PS. 375/3. *Păgânii... Domnul mi i-au luat din spate, Că mă-ncungiurară cu şiraguri.* id. ib. 403/14. *Bine au lucrat sau rău împăratul Aurelian când au luat leghioanele... din Dachia.* ŞINCAI, HR. I, 31/8. *Să mă ia de lângă tine.* NEGRUZZI, S. II, 8. *O cântăreaţă privighitoare... să uite tot nu putuse De unde a luat-o omul vrăjmaş.* ALEXANDRESCU, O. I, 225. *Veni... un moment când nu mă putui căi îndestul că l-am luat de la ţară.* CARAGIALE, O. I, 236. *Iată, neică, streaja vine Şi te ia de lângă mine: Und' te-o duce nu e bine!* TEODORESCU, P. P. 378. *Peste noapte se sculă, îşi luă tovarăşul de lângă fata împăratului şi-l puse binişor într-alt pat.* STĂNCESCU, B. 256. *Săriţ,... luvaţî-l di pi miňe.* ALR II 3 593/2. *Ia-l de pe mine, că-l omor,* se spune despre cel care se laudă, deşi este lipsit de puteri. Cf. BARONZI, L. 55, NEGRUZZI, S. I, 250, L. ROM. 1952, nr. 1, 38, ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 46, ZANNE, P. II, 601. ✧ R e f l. şi r e f l. p a s. *Să se ia necuratul, să nu vază slava Domnului.* CORESI, PS. 427/. *Ceare ce voiu face ţie mai nainte decât mă voiu văznesi de la tine...De mă vei vedea luându-mă de la tine..., va fi ţie aşa; şi de nu, nu se va face.* BIBLIA (1688), 266¹/17. *Nu atunci s-au luat oastea şi dicastiriile provinciale din Dachia când lăsă Aurelian Dachia, de sub stăpânirea romanilor.* MAIOR, IST. 44/5. ✧ E x p r. **A lua** (pe cineva) **de pe capul** (cuiva) = a scăpa pe cineva de o persoană care stă prea mult sau insistă supărător cu o cerere. *Vezeteu! ia-l de pe capul mieu!* CREANGĂ, P. 66. (Învechit) **A lua** (pe cineva) **din scaun** = a detrona. [Paşa] *l-au luat din scaun şi au dat domniia... feciorului său.* M. COSTIN, O. 195. *Au luat pre Ghica-Vodă din scaun şi l-au dus la Poartă.* ANON. CANTAC., CM I, 181. (Regional) **A lua** (pe cineva) **de pe picioare** = a convinge pe cineva să facă ceva ce n-ar fi dorit. □ *L-o luat de pe picioare să-i vândă calul.* Com. din CÂMPENI.

3. (Mai ales cu determinări care arată o măsură sau nume de materii, de obicei în formă nearticulată, adesea introduse prin prep. „din", „cu", învechit, „dintru", „de") A scoate (ceva) în cantitate limitată. [Avraam] *luo pâine şi apă cu o ploscă.* PO 67/24. *Lua fietecare den sângele oii aceiia şi ungea amândoi stâlpii uşii lui* (a. 1699). GCR I, 331/25. *Au zidit, luund pământ şi tină, Pre omul cel dintâi.* ANTIM, O. 241. *Luând cu o strachină dintru cleiul cel slab, toarnă preste săpături şi preste flori* (a. 1805). GRECU, P. 74. *Dumnezeu, luând lut, au făcut pre om.* KLEIN, în ŞA I, 78. *Însuşi, luând ţărână, din pământ au făcut trupul omului.* MAIOR, PRED. I, 62/24. *Din... crestături se poate lua şi câte o piele cât jumătatea de linte.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 129/24. *Iau din oarece o parte.* I. GOLESCU, C. *Ia alifie şi te unge unde te doare.* id., în PR. DRAM. 65. *Zulnia... ia apă şi îl stropeşte.* CONACHI, P. 86. *Amestecăm acest gunoi, luăm o a treia parte, în locul căria punem gunoi nou.* BREZOIANU, A. 238/13. *Ea luă o mână de lacrimi din baie şi stropi grădina.* EMINESCU, P. L. 22. *Dacă Enachi se punea pe gene-i, ea îndată lua apă rece şi-şi spala faţa.* CREANGĂ, P. 6. *Apa ciuruia şi o lua cu năstrape şi cu căuşe de aur.* ISPIRESCU, L. 38, cf. DDRF. *Luă apă în pumnii făcuţi găvan.* CHIRIŢESCU, GR. 132. *Ar fi putut lua ei apă şi din bulboanele din vale.* AGÎRBICEANU, S. 536. *Patriarhul luă cu sapa pământ.* C. GANE, TR. V. 21. *Cu o mână nesigură, luă apă cu o linguriţă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 110. *Monseniorul luă puţină ţărână în mână.* CĂLINESCU, S. 30. *Preotul lua cu o lingură din grâul fiert porţii mari.* BLAGA, H. 84. *Luaţi o linguriţă de untdelemn.* RALEA, S. T. I, 87. *Luară o probă.* PREDA, R. 124, cf. DEX. *A găsit nişte păr de colilie făcut ca peria; a luat şi din el.* STĂNCESCU,

B. 271. *Apă-n cofe o luat.* ŞEZ. I, 76, cf. II, 200. *El stropeşte cu apa luată din nouă izvoare.* DR. II, 219. *Când era copii la oi, mergea devreme de lua apă.* GR. S. IV, 75. ✧ Absol. *Tu m-ai făcut din tină, luând cu sfânta ta mână.* DOSOFTEI, PS. 467/12. *Pe furiş a aruncat* [un somnifer] *în bărdaca gazdei, aşa cât poţi lua pe vârful degetelor.* CARAGIALE, O. II, 261. *Ca şi cum ar fi fost aici şi c-o lingură aş fi luat.* DELAVRANCEA, O. II, 40. ✧ Refl. pas. *Li se ia din părul capului şi din sânge şi cu acestea se afumă toţi cei bolnavi.* PAMFILE, DUŞM. 199. ✧ Expr. **A(-i) lua** (cuiva) **sânge** = a face să curgă, printr-o incizie, o cantitate de sânge (pentru a obţine o descongestionare, pentru analize etc.). *Îi ia sânge.* I. GOLESCU, C. *O să luăm sânge de la toată partea dreaptă.* MAN. SĂNĂT. 6/10. *Îmi pare că iau sânge.* NEGRUZZI, S. II, 270, cf. VALIAN, V., POLIZU, LM, COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., CADE. *Moş Simion... lua sânge la cai.* BRĂESCU, A. 52. *Moş Avram a luat sânge calului alb.* SADOVEANU, O. V, 135, cf. DL, DEX. *Punea pelin pisat la inimă şi lua bolnavului sânge de la braţ.* PAMFILE, B. 37, cf. ALRM II/I h 165, ALR II/I MN 57, 4 184/405, 414, 514, 520, 531, 537, 574, 646, 848. *Îi ia sânge rău.* ib. 4 184/872, cf. A VI 26. (Refl. pas.) *A trebuit să li se ia sânge.* BARIŢIU, P. A. I, 317. (Fig.) *Organele congestionate ale trupului naţiunilor îşi luau sânge.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 32. (Regional) **A lua** (cuiva) **din urmă** sau (rar) **a lua urma** (cuiva) v. urmă **(1).** ✦ A culege, a strânge, a recolta; p. ext. a obţine (roade, produse etc.). *Muiarea..., văzând că pomul e bun de mâncare,... luo den plodul a lui.* PO 19/3. *Smochinile... culease mainte de 70 de ai şi încă cu lapte, ca-n cel ceas luate.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106/24. *Din cele ce au sămănat în pământul acela, însutit au luat roadă.* ANTIM, O. 260. *De când's mândrele-n lume, Seamăn grâu şi iau tăciune.* RETEGANUL, TR. 154. ✧ Refl. pas. *Cât face venitul acel de fân care s-au luat de pe locurile cele de păşune.* AŞEZ. 74. *După ce s-au luat mierea, se întorc iarăşi ştiubeiele cu gura în jos.* I. IONESCU, M. 380. ✦ A reduce proporţiile prin luarea unei părţi; spec. (Mat.) a face o scădere **(3);** a scădea **(3).** *Daca voi lua 30 din 40 de părţi ale aceluiaşi lucru şau 3 din patru părţi e totuna.* EMINESCU, O. XV, 180, cf. 183. □ *Trebuie să mai luăm din lărgimea rochiei.* (Eliptic) □ *Am luat de ambele părţi.* ✧ Refl. pas. *S-o luat* [= s-a scăzut]. ALR SN IV h 931/260.

4. (Mai ales construit cu dativul) A face să nu mai aibă, să-i lipsească, să piardă (fără intenţia de a-şi însuşi ceva). *Luaţi amu de la elu talantulu şi daţi aceluia ce are zeace talanţi.* CORESI, EV. 315. *Această jiganie... e iubitoare de oameni... şi cine-i ia puii ei ea rabdă.* id. ib. 510. *Împărţitoriul au numărat viaţa ta şi ţi-au luat împărăţiia.* MOXA, 350/36. *Luaţi de la dâns talantul.* VARLAAM, C. 244. *Nu iaste bine a lua pâinea cuconilor ş-a o arunca câinilor.* id. ib. 250. *Dacă le-au luat armele leşii, au intrat cu sabiile într-înşii.* M. COSTIN, O. 62. *Iaste mai bine să mori de foame decât să iai pita săracilor.* ANTIM, ap. GCR II, 7/35. *Fa, colanul ţi-oi lua, Şi-napoi nu l-oi mai da!* ALECSANDRI, POEZII, 460. *Ordonă adjutantului... să-mi ia sabia.* LĂCUSTEANU, A. 62. *Vezeteul... prinde cucoşul şi, luându-i punguţa din clonţ, o dă boierului.* CREANGĂ, P. 64. *Când a vrut fata să i-o ieie, căţeluşa a muşcat-o.* id. ib. 294. *Am dezarmat pe un subcomisar de serviciu, luându-i sabia.* CARAGIALE, O. III, 156. *Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap.* SLAVICI, O. I, 54. *El se apropie de fată..., îi luă inelul ce era în degetul cel mic.* ISPIRESCU, L. 251. *Ion îi luă sticla.* REBREANU, I. 18. *Râzi, fiindcă mi-ai luat carabina.* POPA, V. 14. *Cea mai decisivă probă era aceea de a-i lua lui Sufleţel bastonul din mână.* CĂLINESCU, S. 45, cf. DEX. *Cum să mi-o luaţi aşa degrabă, nu se poate!* SEVASTOS, N. 48. *Mânuşiţa i-o-ntindea, Cununiţa i-o lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 21. (Absol.) *D[o]mn[u]l mi-au dat, D[o]mn[u]l mi-au luat* (ante 1683). CCR 120/24. *Aş lua de la mine şi aş da la ai săi.* DELAVRANCEA, O. II, 26. *Nimeni nu zice „ia-mi, Doamne", ci „dă-mi, Doamne".* ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 5. *Dă-ne, Doamne, nu lua!* ZANNE, P. VI, 548. *Cine zice: „Doamne, ia-mi"?* (= darul nu se refuză, când i se oferă cuiva o ocazie favorabilă, un avantaj etc.). Cf. UDRESCU, GL. (Refl. pas.) *Feaceră Ierusalimul Ca o cramă când i să ia vinul.* DOSOFTEI, PS. 267/4. *E o trăsătură a istoriei noastre: mult ni s-a luat, dar parcă mai mult am dat noi de bunăvoie.* LOVINESCU, S. IV, 144. (În credinţele populare) *Cel căruia i se ia umbra trebuie să moară.* EMINESCU, S. P. 323. *I se iau apele la trei sfârşituri de lună.* PAMFILE, DUŞM. 164. ✧ (Complementul indică o funcţie, o situaţie socială, un drept, o favoare etc.) *Toată dregătoriia de la dânsu vor lua.* VARLAAM, C. 12. *Cinstea care i-o dedese mai întâiu nu i-au lut-o.* NEAGOE, ÎNV. 12/15. *Au făcut strâmbătate de i-au luatu-i putearea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 53^{v}/11. *S-au mâniet di i-au luat darul.* NECULCE, L. 340. *Luară libertatea naţiunei.* FILIMON, O. II, 46. *Dacă veţi găsi... că-i fals raportul meu..., să-mi luaţi încrederea şi rangul.* CONV. LIT. II, 22. *Art. 273... l-am regulamentat aştfel..., spre a lua făcultăţii ceea ce-i era atribuit până acum.* MAIORESCU, D. I, 307. *Luase de la o clasă drepturile politice.* XENOPOL, I. R. XIV, 84. *Îmi luase dirigenţa bibliotecii şi o dete unui tânăr.* id. ib. 298, cf. SCRIBAN, D. (Refl. pas.) *Pentru preotul ce va mărturisi strâmb,... să i să ia popia de tot* (a. 1652). GCR I, 160/20. *Care popă va da paştile să le poarte mireni pre de afară, de nu le va da cu mâna lui, să i să ia popie* (a. 1675). id. ib. 217/23. *Li s-au luat tot prilegiul de a putea întra şi ieşi.* ŞINCAI, HR. I, 257/33. *Fu degradat din toate funcţiunile... În aceeaşi zi i se luară şi decoraţiunile.* BARIŢIU, P. A. I, 16. *Funcţiunea de ministru al finanţelor i s-a luat.* id. ib. 20. *Noi nu voim a zice ca să li se ia iniţiativa legislativă.* MAIORESCU, D. I, 66. *Nu se poate lua libertatea unui om privat.* id. ib. 105. *S-au luat fiecărui individ dreptul de a-şi face însuşi dreptate.* id. ib. 208. *Oare luatu-ni-s-a dreptul de a petiţiona?* EMINESCU, S. P. 39. *I se lua jurisdicţiunea în afacerile matrimoniale.* SBIERA, F. S. 213. ✧ (Complementul indică o însuşire fizică sau intelectuală, o calitate, o capacitate, o stare fizică sau sufletească etc.) *Domnedzeu... dereaptă grăirea n-au luat de la domnul mieu.* PO 78/7. *Acesta îndată începu cu rău, de-i luă sănătate.* VARLAAM, C. 214. *Pă cine va să piiarză Dumnezeu, îi ia sfatul.* R. GRECEANU, CM II, 90. *Apropiindu-se de râul Nilului, să vea afla acolo un crocodeal şi vedearea aceluia îi ia pofta carea avea ca să ia apă* (a. 1713). GCR II, 7/35. *O casă mare Îţi ia*

odihna toată. NEGRUZZI, S. II, 254. *Le iau puterile, le tâmpesc mintea.* GHICA, S. 442. *Fața acea de ingeri îi lua toate puterile, de câte ori o zărea.* CONV. LIT. IV, 159. *Cuvintele multe... iau ideii vioiciunea intuitivă.* EMINESCU, S. P. 314. *Biblia ne povestește de Samson, cum că muierea, Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea.* id. O. I, 159. *Nu-l ducem noi la spânzurătoare numai așa de flori de cuc, să-i luăm năravul.* CREANGĂ, P. 332. *Vorbele lui Dandanache mi-au luat toată puterea, mi-au frânt inima.* CARAGIALE, O. VI, 157. *Fericirea asta nu mi-or putea-o lua.* CONTEMPORANUL, VII, 215. *Demonul literar le ia această putere.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 271. *Femeia aceasta îl stăpânea. Îi luase tot curajul.* BASSARABESCU, S. N. 60. *Slăbiciunea li se întindea în trup, luându-le și curajul și vlaga.* TUDORAN, P. 461. (În credințele populare; acțiunea este atribuită unor puteri supranaturale) *Cela ce ia mana, post 7 leati.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 228. *Poate c-au luat strigoaicele mana de la vaci.* CREANGĂ, A. 45. *Lua laptele vacilor și mana bucatelor.* SANDU-ALDEA, U. P. 89, cf. CANDREA, F. 170. *Asta-i baba Rădoaie... A venit să ia mana grâului.* PAMFILE, A. R. 111. *Nenorocirea cea mai mare pentru o gospodină e atunci când dușmanii îi iau mana.* id. I. C. 19, cf. DUMITRAȘCU, STR. 8. *Au purces N. pe cale... A întâlnit-o o samcă... Carnea i-o mâncatu, Toate puterile i-o luatu.* MARIAN, NA. 34. *Dai apoi cu cărbune peste prag, ca să nu iei somnul copiilor.* id. ib. 360, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *În inimă l-o săgetat, Sănătatea i-o luat.* T. PAPAHAGI, M. 134. *Unele femei, prin descântece, ia mana de la alte vite.* CHEST. V 161/70, cf. ALR II 4 240/27, 53, 235, 334, 365, 399, 666, 705, 728, 762, 886, 928. *Vrăjâtoare care știe luva lapćili.* ib. 4 240/2, cf. MAT. DIALECT. I, 125. ✧ Loc. vb. **A-i lua** (cuiva) **onoarea** = a dezonora. *Cel ce-mi ia onoarea îmi răpește Un lucru ce nu-l face pe dânsul mai bogat.* CONV. LIT. II, 24. ✧ Expr. **A(-i) lua** (cuiva) **locul** = a (se) așeza în locul altuia; a ocupa funcția altuia; a înlocui. *Al căreia loc au luat Bela.* ȘINCAI, HR. I, 222/21. *Îi lua locul.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Când se vor stinge de tot, populația română surplantată i va lua locul.* EMINESCU, O. XV, 83. *Unii și-au ridicat la început scuturile împotriva materialismului istoric și a criticei gheriste, care tindea să ia locul estetismului maiorescian.* LOVINESCU, S. VII, 165. *C. Dobrogeanu-Gherea luase locul lui Amerigo Vespucci al noului continent descoperit de T. Maiorescu.* id. ib. 186. *Parcă contenesc o vreme fulgii, pentru a le lua pe dată alții locul.* KLOPȘTOCK, F. 239. *Le luau locul.* C. GANE, TR. V. 20. *Locul căutătorului de expresie nouă... este luat acum de scriitorul și savantul matur.* MS. 1988, nr. 4, 10. **A-i lua** (cuiva) **și cămașa (de pe el)** v. cămașă. **A-i lua** (cuiva) **și cenușa din vatră** v. cenușă, vatră **(I 2). A-și lua bucățica de la gură** = a se lipsi de hrană, a se priva de multe în favoarea cuiva. □ *Părinții își luau bucățica de la gură ca să dea copilul la școală.* **A(-i) lua** (cuiva) **pielea** = a jupui; p. ext. a omorî, a distruge pe cineva. V. și piele **(I 1).** Cf. LM. *Și-l ucisese ca să-i ia pelea.* ISPIRESCU, L. 256, cf. CADE. *La picior că te-aș crunta, Cu țeava că te-aș umfla, În pripă pielea ți-aș lua!* BALADE, III, 129. *Cân' să-i termine pielea dă loat, țapu a fugit cu pielea pă iel.* O. BÎRLEA, A. P. I, 130. **A(-i) lua** (cuiva) **(și) pielea (de pe el)** sau **a lua șapte** (ori **nouă) piei de pe** (cineva) = a pretinde de la cineva mai mult decât poate da; spec. a extorca pe cineva (de bani). V. și piele **(I 1).** *A luat pelea de pe sărman.* ALECSANDRI, T. 548. *Am să iau și pielea de pe voi.* STANCU, D. 230. *Ar lua și pielea de pe om.* H. LOVINESCU, T. 98, cf. DL. **A-i lua** (cuiva) **îmbucătura din gură** = a trăi din munca altuia. *Mulți trăiesc prin aceea că iau îmbucătura din gura celuilalt.* EMINESCU, O. XIV, 949, cf. ZANNE, P. III, 582. **A-i lua** (cuiva) **pâinea de la** (ori **din) gură** sau (învechit și regional) **a-i lua** (cuiva) **pita (de la gură)** = a lipsi pe cineva de posibilitatea de a-și câștiga existența. V. și pâine **(1),** pită **(I 1).** *Îi ia pâinea din gură.* I. GOLESCU, C. *Le luăm pânea din gură, ca să mâncăm noi, ăștia, pește de Țarigrad.* FILIMON, O. I, 188. *A lua pita cuiva.* ZANNE, P. IV, 85, cf. CADE, DL. *Ați venit să ne luați pâinea de la gură.* PREDA, R. 210. (Refl. pas.) *Ni se ia pâinea de la gură... nu se respectă dreptul nostru.* BART, E. 294. **A-și lua (bucățica) de la gură** = a se lipsi de hrană, a se priva de multe în favoarea cuiva. *A-și lua de la gură.* ALEXI, W. □ *Părinții își luau bucățica de la gură ca să dea copilul la școală.* **A-i lua** (cuiva) **apa de la gură** (sau **de la moară**) = **a)** a lipsi pe cineva de mijloace. V. apă, moară **(1); b)** a intimida pe cineva; a-i lua pofta de a vorbi, de a cânta, de a lucra. *Pun mâna pe o țeșitură,... strigând înfricoșat, ca să-i iau* [ursului] *apa de la moară.* MARIAN, NA. 248, cf. COMAN, GL. **A-i lua** (cuiva) **scândura de sub picioare** v. scândură **(1).** (Refl. pas.) **A i se lua** (cuiva) **scara** = a face pe cineva să piardă posibilitatea de a dobândi ceva. Cf. ZANNE, P. III, 365. **A-i lua** (cuiva) **comanda** = a înlătura pe cineva de la conducerea unei unități militare, dintr-un post de conducere. *Lui Lascy luându-i comanda, o dete mareșalului general comite Haddik.* BARIȚIU, P. A. I, 509, cf. DEX. (Refl. pas.) *Se luase comanda de la leneșul Maximilian.* BARIȚIU, P. A. I, 72. **A-i lua** (cuiva) **ochii** (sau **văzul, vederile, vederea)** = **a)** (adesea prin exagerare; și, învechit, în forma **a lua** pe cineva **de ochi)** a face pe cineva să orbească pe moment. *Te ia dă ochi, adică îți întunecă ochii cu lucirea lui.* I. GOLESCU, C., cf. LM. *Aruncă cu țărână în ochii lupului de-i luă vederile.* ODOBESCU, S. III, 245. *Toarnă o movilă de galbeni, cari străluceau la soare, de-ți luau ochii.* CREANGĂ, P. 69. *Sclipituri cari-ți luau ochii.* CARAGIALE, O. II, 268. *Străluceau fireturile pe el de-ți luau ochii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 167; **b)** a impresiona foarte puternic, a zăpăci, a ului pe cineva; a fermeca. *Subjugarea Bosniei luă ochii popei.* EMINESCU, O. XIV, 77. *Știu să ia atât de bine ochii bizantinilor, încât îi dădură drumul.* id. ib. 90, cf. DEX. *Un rând de haine aurii, ce-ți lua vederile de frumusețe.* FUNDESCU, L. P. I, 46. *Un palat mare și frumos, încât de strălucire îți lua ochii.* id. ib. 88. *Când priveai la ea, îți lua vederea.* FOLC. TRANSILV. III, 386. **A-i lua** (cuiva) **auzul** = (adesea prin exagerare) a asurzi. *Îți lua auzul ciuruirea apelor.* GORJAN, H. II, 60/14. *Clopotele mari și mici sunau la o sută de biserici de luau auzul.* GHICA, S. 654. *Avea o biciușcă... cu care pocnea de-ți lua auzul.* CREANGĂ, P. 107. *Câmpiele vuiau de-ți lua auzul.* ISPIRESCU, L. 7. *De la intrare, o gălăgie drăcească îți lua auzul.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 96, cf. TDRG. *Prindeau... a țipa și țivli de-ți lua auzul.*

MARIAN, T. 18. *Paserele cântau... de-ţi luau auzul.* ŞEZ. II, 110. *Carele scârţâiau, De auzul ţi-l luau.* FOLC. MOLD. I, 282. (Construit cu dativul etic) *Se cutremură pământul şi mi-ţi lua auzul.* ISPIRESCU, M. V. 22. (Refl. pas.) *Lui i s-au luat auzul.* DIONISIE, C. 171. **A(-i) lua** (cuiva) **sufletul** (sau **viaţa, zilele,** învechit, **duhul**) = **a)** (subiectul indică divinitatea) a lăsa pe cineva fără viaţă. *Când îm vei lua viaţa, Mă rog, Doamne, să-ţi vădz faţa.* DOSOFTEI, PS. 346/15. *Să rugară lui D[u]mn[e]dzău să le ia s[u]fl[e]t[e]le şi să nu fie daţ pre mâna lui Dechie.* id. V. S. octombrie 76/30. *Şi acum, stăpâne D[oa]mne, ie sufletul mieu de la mine.* BIBLIA (1688), 596²/35. *Lua-vei duhul lor şi să vor sfârşi.* ANTIM, O. 120. *Stăpâne,... nu văd care a fost trebuinţa să ne dai viaţa şi să ne-o iei aşa, într-o clipă.* C. A. ROSETTI, N. I. 25, cf. LM. *Eşti drept – sărac, bogat, frumos, urât, le iei sufletul la toţi.* STĂNCESCU, B. 291; **b)** a ucide. V. şi suflet **(I 3),** viaţă **(I 1).** *Maria... puse cursă neprevăzătorului ei fiu adoptiv şi-i luă viaţa.* EMINESCU, O. XIV, 137. *Poate că tu îi bărăni atunci să-mi iei sufletul din mine.* CREANGĂ, P. 151. *Mai bine ia-mi zilele!* DELAVRANCEA, O. II, 97, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX. *O să-ţi iau zilele.* TEODORESCU, P. P. 598. *Când şi-au zărit popa băietul spintecat,... se temea popa şi cu preuteasa să nu li ieie şi lor zilele de la un timp.* SBIERA, P. 15. *Aş vrea să-i iau zilele.* RETEGANUL, P. IV, 42. *I-a luat zilele.* MARIAN, T. 353. *Fii bun şi-m ia şi zilele.* RETEGANUL, P. III, 59. (Refl. pas.) *Omul ucide cu răutatea lui şi, ieşind d[u]hul, nu se mai întoarce, nici mai întoarnă sufletul care s-au luat.* **A-şi lua (singur) viaţa** (sau **zilele**) = a se sinucide. V. şi viaţă **(I 1).** *Cronicile îi arătau luându-şi singuri viaţa în ceţăţile împresurate.* C. PETRESCU, R. DR. 41. *O femeie îşi luase zilele.* id. S. 5. **A-i lua** (cuiva) **răsuflarea** = a sufoca. *Aceştia nu simt încă laţul care îi sugrumă, până nu le va lua răsuflarea* (a. 1864). BARIŢ, II, 104. **A-i lua** (cuiva) **suflarea** (sau **respiraţia**) = a face pe cineva să respire foarte greu (din cauza unei emoţii foarte puternice). *Inima îi tremura, îi lua respiraţia cum i se zbătea sub sânul stâng.* AGÎRBICEANU, L. T. 255. [Fetiţa] *mereu se întâlneşte cu lucruri care o uimesc, unele o şi înspăimântă, luându-i suflarea.* TEODOREANU, M. U. 215. **A(-i) lua** (cuiva) **minţile** (ori **mintea**) sau **a lua** (pe cineva) **din minţi** (ori **din minte,** regional, **de minte**) = a face pe cineva să nu mai raţioneze, să-şi piardă controlul, judecata; a zăpăci; a scoate din fire pe cineva. V. şi minte **(1).** *Le-a luat Dumnezeu minţile.* NECULCE, L. 250, cf. LB, PONTBRIANT, D. *Dumnezeu... i-a luat mintea.* CARAGIALE, O. VI, 270, cf. BARCIANU. *Pesemne că i-o luat mintea atâta durere.* POPA, V. 169. *Iai fata de minte şi-o duci la tine.* BENIUC, V. CUC. 60. *Când vrea Dumnezeu să piardă pe om, mai întâi îi ia minţile.* ZANNE, P. VI, 659. **A(-i) lua** (cuiva) **mirul** v. mir¹ **(1).** (Regional) **A(-i) lua** (cuiva) **maul** v. mau **(1). A(-i) lua** (cuiva) **vorba din gură** v. gură. **A-i lua** (cuiva) **piuitul** v. piuit **(1).** (Refl.; regional) **A i se lua dinspre suflet** v. suflet **(1 6).** (Popular) **A-i lua** (cuiva) **Avram sporul** = **a)** a da de belea. *Pe unde mi le ajungea, p-acolo le lua Avram sporul.* ISPIRESCU, U. 53, cf. ZANNE, P. VI, 17; **b)** a îngheţa, a muri de frig. ZANNE, P. VI, 17. **A-i lua** (cuiva) **cuvântul** = a întrerupe vorba cuiva; a opri pe cineva să vorbească. Cf. ZANNE, P. II, 535. ✦ (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „din", „de sub") A scoate de sub conducerea, de sub influenţa cuiva. *Luă dân stăpânirea cherchejilor Gaza şi 9 cetăţi şi politii în Asia.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Aceste organe sunt luate... de sub autoritatea puterii executive.* MAIORESCU, D. I, 169. (Refl. pas.) *Bulgaria încă s-au luat de subt patriarhia Romei.* ŞINCAI, HR. I, 162/2. ✦ (Complementul indică timpul de care dispune cineva sau care este alocat pentru ceva) A face să consume sau să piardă, să irosească. *Iartă-mă că-ţi iau atâta timp cu cetirea epistolei* (a. 1869). BARIŢ, II, 171. *O jumătate de ceas... mi-a luat-o Creţeanu.* C. A. ROSETTI, N. I. 16. *Să nu regretaţi puţinele momente ce vă mai iau în continuarea acestei controverse.* MAIORESCU, D. I, 366. *V-aş lua un timp prea îndelung... prezentându-vă, cu aceleaşi amănunte ca până aci, alte două cercuri de rămăşiţe archeologice.* ODOBESCU, S. II, 424. *Excelenţa lucra la un memoriu diplomatic important, care îi lua tot timpul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 142, cf. CADE. *Grijile împărăţiei îi luau tot timpul.* VISSARION, B. 18. *Şcoala îi lua restul timpului.* A. HOLBAN, O. I, 17. *Componenţa acesteia luă mult timp.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 14/1. ✦ (Rar; complementul indică un anumit spaţiu) A ocupa **(I 4).** *În odaie... era o sofa joasă acoperită cu scoarţe ţărăneşti, care lua jumătate din încăpere.* CAMIL PETRESCU, O. II, 661. ✧ Expr. **A lua loc** v. loc. ✦ (Popular; subiectul gramatical sau logic indică o fiinţă imaginară malefică, mai ales ielele, un duh rău etc.; complementul indică o parte a corpului) A face să paralizeze, să devină inutilizabil; (complementul indică o persoană) a face să se îmbolnăvească, să-şi piardă graiul, minţile, să paralizeze, să se desfigureze. V. damblagi, izbi, poci **(2),** şoimări. [Diavolul] *ia limba să nu poată grăi.* VARLAAM, C, 205, cf. POLIZU. *Un vânt rece, pesemne, a dat peste dânsa, sărmana!...Ielele i-au luat gura şi picioarele.* CREANGĂ, P. 15, cf. ALEXI, W., CADE. *Numaidecât îl zvârli înspăimântată, ţipând ca luată de iele.* VOICULESCU, P. II, 247. *E o fudulă, o luată din iele, n-are toate sâmbetele.* VIANU, A. P. 171. *Vorbeşte, Iancule, sau ţi-a luat dracu limba?* PREDA, D. 90, cf. DEX, MAT. DIALECT. I, 230. *O ie rusaliile.* ALR II 4 231/516. (În imprecaţii) *Lua-te-ar rusaliile să te ieie.* ib. 4 231/537. ✧ Refl. pas. *Ce nu te scoli? – Nu pot... Mi s-au luat picioarele.* CONTEMPORANUL, V₂, 526. ✧ Loc. adj. **Luat din** (sau **de) iele** (ori **din** sau **de rusalii, din sfinte, din** ori **de vânt, în** ori **din devânt, de vântul rău)** = cu minţile rătăcite, paralizat (parţial) sau desfigurat din cauza ielelor. *Când mi-a deschis..., tremura şi clănţănea din dinţi, ca luată de rusalii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 238, cf. ALEXI, D., CADE. *Măre, mă băiete, sărit eşti, luat din iele eşti, nu ştiu.* STĂNCESCU, B. 138. *A fi luat din devânt.* ZANNE, P. VI, 543. *Cântă de parcă-i luat din sfinte.* PAMFILE, DUŞM. 262, cf. ALR II/I h 127. *Îi luat de rusale.* ib. h 127/666. *Îi luat din rusalii.* ib. h 127/987, cf. ALR II 4 231/478. *Luat de vântul rău.* NALR–MB I h 43/458. (Învechit) **Luat din** (sau **de) minte** = cu mintea rătăcită; nebun **(I 1).** *Stăpânul nostru nici nebun, nici luat de minte ieste.* CANTEMIR, IST. 276. *Începu a tremura şi a grăi aiurea ca un luat din minte.* HALIMA (1783), 20ʳ, cf. PONTBRIANT, D. ✧ Expr. **A-l lua** (pe cineva) **din iele** (sau **din cele sfinte, din** ori **de**

rusalii, din devânt) = a se îmbolnăvi, a deveni slut, pocit din cauza ielelor. *Or nu se născuse deplin, or, născut deplin, să-l fi luat din iele.* DELAVRANCEA, O. II, 173. *L-a luat din ăle sfinte.* CIAUŞANU, V. 176. *A-l lua dân dăvânt.* COMAN, GL. *L-a lot din iele.* ALR II/I h 127/762, cf. ALR II 4 231/514, 769, 791, 812. *Te ia din rusalii.* ib. 4 231/848. *Îl ia de rusalii.* ib. 4 231/899. **A-i lua** (cuiva) **gura** = **a)** a produce cuiva paralizia gurii. Cf. ZANNE, P. II, 195; **b)** a face pe cineva să tacă. id. ib.; **c)** a face pe cineva de ruşine. id. ib. **A-i lua** (cuiva) **gura şi picioarele** v. picior **(I 1). A fi luat din căluşi** (sau **din căluş)** = a se îmbolnăvi. *Se mai crede că acel străin care s-ar apropia în timpul jocului de flamură cade jos, se îmbolnăveşte (e luat din căluşi).* PAMFILE, S. V. 62. *Cine nu poartă la el pelin în săptămâna Rusaliilor, poate să fie luat din căluş.* STANCU, D. 512.

III. (Predomină ideea dobândirii prin bună înţelegere sau legal)

1. (Complementul indică ceea ce îi aparţine sau i se cuvine subiectului ori care îi este dăruit, oferit, trimis etc.) A intra în posesia sau în folosinţa sa..., a obţine (în stăpânire, în folosinţă); p. ext. a accepta să intre în posesia... ori să folosească, a căpăta, a primi **(I 1).** *Caută la mine ce iaste al tău şi-l ia.* PO 107/12. *De să vor da banii păn' la anul..., s[ă] aibă aş lua locul* (a. 1611). ŞTEFANELLI, D. C. 1. *Au fost luat Miloş... 2 vaci cu viţei pentru o deatorie ce au fost plătit Miloş* (a. 1626). GCR I, 74/3. *Le faceţi bine şi le daţi împrumut şi nemică n-aşteptaţi să luaţi.* VARLAAM, C. 264. *Să nu-l mai ia stăpânu-său, ce să-i dea alt bou, sănătos.* PRAV. 49, cf. MARDARIE, L. *Tot omul poate să-şi ia bucatele de la cela ce i le ţine şi i le păzeaşte* (a. 1652). GCR I, 162/1. *Au dat ştire la oameni, de ş-au luat vita, care o au cunoscut.* M. COSTIN, O. 146. *Mâinilor meale vei da curăţâie, Să iau de la tine dar cu bogăţâie.* DOSOFTEI, PS. 52/4. *Argintul lui n-au dat pre camătă şi daruri pentru cei nevinovaţi n-au luat.* BIBLIA (1688), 385²/ 37. *Să aibă a luarea sfântul schit această sare deplin în toţi anii de la gura ocnei* (a. 1869). IORGA, S. D. XIV, 3. *Frâncul, viind la sultan Baizit, multe daruri au luat.* R. POPESCU, CM I, 253. *Ş-au luat ei oile di la turcu şi-au fugit* (a. 1753). ŞTEFANELLI, D. C. 53. *Au luat partea cea mai mare din pradă.* ŞINCAI, HR. I, 231/26. *Neguţătorul, luând aurul, s-au dus* (a. 1802). ŞA I, 550. *Luându-şi partea, se duse fără voia tătâne-său în ţară departe.* MAIOR, PRED. II, 117/28. *Cela ce va avea datorie şi să va fi tocmit să ia vreun lucru în preţ în loc de bani.* PRAVILA (1814), 3/2, cf. LB. *Vingătorii luară stâlparea şi cununa.* HELIADE, O. I, 209. *Toate darurile ce au luat.* COD. ŢIV. 11/29. *Dacă unul şi acelaş lucru s-au lăsat, o dată numai va lua lucrul legatariul.* ib. 101/29, cf. I. GOLESCU, C. [Columb] *se duce însuşi în Ispania la Ferdinad şi Isabela,... de la carii, abia după opt ani! a luat trei mici corăbioare.* GENILIE, G. 24/28. *Nu voiesc a lua de la tine alt dar decât caţa ta.* ASACHI, S. L. II, 269. *Este temere că, pe când românii ar pofti a avea mai mare influinţă spre mănăstiri, să nu ieie sârbii şi mănăstirea aceasta* (a. 1845). BARIŢ, II, 315. *Ce a fost mai însemnat între antichităţile găsite le-a luat dl Mavros.* NEGRUZZI, S. I, 203. *Dusese spre vânzare O oaie de la care Lua lână tot anul.* ALEXANDRESCU, O. I, 373, cf. PONTBRIANT, D. *Mauriciu luă pe cel mai frumos din toate buchetele.* BARONZI, I. G. 269. *Făt-Frumos... se duse să-şi aleagă calul ce trebuia să şi-l ieie.* EMINESCU, P. L. 18. *După ce ţi-i împlini anii, să ai a lua din casa lui ce-i vrea tu.* CREANGĂ, P. 146. *Ia-i şi adă banii!* SLAVICI, O. II, 66. [Hainele] *le opri şi le luă în locul simbriei.* ISPIRESCU, L. 9. *Lanurile... cele mai bune le luau pentru dânşii.* SBIERA, F. S. 7, cf. ALEXI, W. *Luaţi fiecare ce aţi cules.* GÂRLEANU, N. 58. *Domiţian nu deschise nici caietul, nu luă nici floarea.* BASSARABESCU, S. N. 37, cf. CADE. *Procletul a venit să-şi ia tainul.* VOICULESCU, P. II, 266. *Popa a mâncat şi a băut la praznic, a luat pomenile.* SADOVEANU, O. I, 110. *Luă hrana oferită de poliţai.* BART, E. 65. *A luat o avere gratis.* CĂLINESCU, S. 183. *Aveau dreptul... să ia ei pământul.* PANAITESCU, O. Ţ. 142, cf. DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 11/4. *Ie-ţi, măi, câte ţ-or trebui şi du-te în plata lui Dumnezeu.* VASILIU, P. L. 151. *Luat-au românii slănina Şi boierii căpăţâna.* PĂSCULESCU, L. P. 37. *Ceea ce i-o plăcea Aia ea să-şi ia.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 41. *De unde nu-i, nici Dumnezeu nu are ce lua.* ZANNE, P. V, 19. *Nu lua ce nu poţi da, că mult te vei căi.* id. ib. VIII, 306. *Ai dat un cazan mare şi ai luat o căldare.* id. ib. III, 93. *A luat ca zestre toţi iepurii din comună.* id. ib. IV, 692. (Glumeţ) *Ia-l pe pune(-l) jos,* se spune când cineva nu mai are ce să primească. Cf. PAMFILE, J. II, 295, UDRESCU, GL. ◇ Absol. *Mai ferice iaste mai vârtos a da decâtu a lua.* COD. VOR.² 12ʳ/10. *Şi păcătoşii pre păcătoşi împrumuteadză, ca să ia asemenea.* VARLAAM, C. 264. *Aştept a lua.* ST. LEX. 171ᵛ/2. *Cine nu dă nu ia.* CONV. LIT. XI, 13. *Darul şi folosul lui nu însemnau nimic în lăcomia pătimaşă cu care unul da şi altul lua.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 132. *Care avea mai mult lapte..., ăla era baci şi după baci luva ceilalţi oameni.* PORŢILE DE FIER, 280. *Cât dai, atâta iei.* ZANNE, P. V, 242. *Să ai să iei!,* se zice când cineva a rămas păgubit şi nu are cum să mai recupereze paguba. Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL. *Popa are mână de luat.* PĂSCULESCU, L. P. 108. ◇ Refl. pas. *Carele n-are, şi ce are lua-să-va de la el.* N. TEST. (1848), 45ᵛ/10. ◇ (Complementul indică abstracte) *Au luat darure şi bunătate de la Dumnezeu.* CORESI, EV. 93. *Vă botedzaţi... şi luaţi darul Duhului Svânt.* VARLAAM, C. 142. *Aşa luund adeverinţa de la Tomşa, au deşchis cetatea.* URECHE, L. 174. *Acesta au luat de la Dumnezeu dar de înţelepciune.* ANTIM, O. 253. *Fieştecine orice bine va face, acela va lua de la Domnul ori sluga, ori cel slobod.* MARCOVICI, D. 33/18. *A lua succesiunea.* ALEXI, W. *Nu e vorba de împrejurări ulterioare, cum ar fi, de pildă, faptul de a fi luat succesiunea.* LOVINESCU, S. VIII,. 170. ◇ Expr. **A lua în** (ori, învechit, **întru) stăpânire** (sau **în posesiune)** (ceva sau pe cineva) = **a)** a deveni proprietar; a se face stăpân. V. şi stăpânire **(1).** *După mutarea soţii[i] meli din viiaţă, îndată va lua şi moara în vecinica stăpâniri* (a. 1835). C. GIURESCU, P. O. 463. *Împuternicesc pe numitele jeluitoare a-şi lua întru a lor stăpânire... partea aceasta* (a. 1806). URICARIUL, X, 239. *N-a mai căutat să le iaie în stăpânire.* SBIERA, F. S. 20. *Veniţi să vă luaţi în stăpânire părţile de moşie.* SADOVEANU, O. XIV, 38. *Cuprindea un mare număr de sate, în parte luate în stăpânire de boieri.* PANAITESCU, O. Ţ. 31. *Sunt mijloace de a lua în stăpânire moşiile.* id. ib. 183. (Glumeţ) *Se dusese să*

ia în posesiune jeţul lui de muşama. CARAGIALE, O. III, 160. *Dracul, după ce văzuse omul plecând, şi l-a luat în stăpânire pentru el, după cuvântul omului.* PAMFILE, D. 118; **b)** (subiectul indică sentimente, senzaţii etc.) a pune stăpânire pe cineva; a cuprinde, a copleşi. *Un simţământ de neagră înstrăinare mă lua în stăpânire.* BLAGA, H. 73. *O prospeţime înrourată, de munte, mă lua iarăşi în stăpânire.* id. ib. 123; **c)** (şi, învechit, în forma **a lua posesiune de...**) a deveni dominant. *Acesta e noul dogm care a luat posesiune de societăţile regenerate.* CONV. LIT. II, 41. *Comentariul literar cunoaşte o... „democratizare", luând în posesie un domeniu.* GRIGURCU, C. R. 11. (A b s o l.) **A lua cu o mână şi a da cu alta** (sau **cu zece**) v. mână[1] **(1). A lua** (ceva) **înapoi** (sau **îndărăt**) = a retrage ceva dat, oferit, dăruit etc. *Să-i ia toată avearea înapoi.* PRAV. 190. *Mi-am luat şi eu moşiile înapoi.* NECULCE, L. 273, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Regina...ţi-ar lua îndărăt averile.* NEGRUZZI, S. III, 288, cf. PONTBRIANT, D. *De ce mai dă Dumnezeu fericire, dacă e să i-o ia înapoi!?* CARAGIALE, O. VI, 24. *Să facă bine să-şi ia darul înapoi.* ISPIRESCU, U. 106. *Ce concese într-o parte căută pa altă parte să iaie îndoit înapoi.* SBIERA, F. S. 290. *Luaţi-vă vitele-ndărăt, că nu le mai vrea boierul pe moşie.* SANDU-ALDEA, U. P. 98. *Dacă e să-mi iau calul îndărăt, să-mi plătească el măcar câte trei lei pe zi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 46, cf. CADE. *Ce s-a câştigat pentru cei mulţi nu se mai poate lua înapoi.* SADOVEANU, O. XX, 401. *Atunci am luat colacul înapoi.* PORŢILE DE FIER, 38. **A lua caimacul** v. caimac. **A umbla să ia două piei de pe (o) oaie** sau **a lua două piei de pe o oaie** = a urmări sau a obţine un câştig exagerat. V. şi oaie **(1).** *Dorinţa de a lua două piei după o oaie.* FILIMON, O. II, 7. *Umblă să ia două piei după oaie.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 17. **A umbla** (ori **a porni**) **după** (sau **a căuta**) **cai morţi să le ieie potcoavele** = a-şi pierde vremea cu lucruri fără rost, fără importanţă sau imposibil de găsit. V. şi potcoavă **(1).** *Să caute cai morţi ca să le ieie potcoavele!* MARIAN, T. 198. ✦ Spec. (Învechit; complementul indică scrisori) A ajunge în mâna destinatarului; a primi **(I 1).** *Ieu vreo epistolie de la preten.* LB. *Am luat carte dă la cutare.* I. GOLESCU, C. *De când s-au pornit, n-am luat nicio scrisoare de la dânsa.* DACIA LIT. 281, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

2. A-şi face rost de ceva, a-şi procura (ceva); a găsi (pe cineva sau ceva). *De unde erai să le iei tu toate aceste, să fi fost în locul lui Robinson?* DRĂGHICI, R. 45/9. *Cât pentru plăcile de sticlă, trebuie să îngrijim a le lua necolorate, netede.* BREZOIANU, A. 151/22, cf. PONTBRIANT, D. *Fiecare, văzând cât de mult poate lua de la noi, va fi gata a ne da tot atâta în schimb.* ODOBESCU, S. II, 106. *Iau hrana lor... din regnul vegetal.* EMINESCU, în MS. 1980, nr.1, 20. *Mi-i de-a mirarea de unde ai să-l iei, dacă n-are fiinţă pe lume.* CREANGĂ, P. 194. *Cei din casă... iau apă din altă parte.* CĂLINESCU, C. O. 72. *Dă unde să luăm noi două mii dă saci de orz?* CAMIL PETRESCU, O. II, 66. *De unde să ia el materie primă?* PREDA, R. 133. *Şi în Moldova era acelaşi drept şi darea asupra celor ce luau sare de pe moşia lor.* PANAITESCU, O. Ţ. 134, cf. DEX. ✧ (Complementul indică abstracte) *Luă prilej.* NEGRUZZI, S. II, 155. (R e f l. p a s.) *Nu sunt lucruri ce se produc unde vroieşte cineva, ci ele se ieu de unde s-au produs.* CONV. LIT. VI, 70. ✧ E x p r. **A nu şti de unde să iei pe** (cineva) = a nu-şi aduce aminte în ce împrejurări ai cunoscut pe cineva. Cf. DL. *Nu mă cunoşti tu pe mine? – Nu, n-am de unde să te iau!* RĂDULESCU-CODIN, L. 98, cf. UDRESCU, GL. **Ia, dacă ai de unde** sau **ia(-l) de unde nu e** (ori **nu-i),** se spune despre cineva (sau despre ceva) care nu se mai găseşte acolo unde era mai înainte, care este de negăsit. V. şi u n d e **(I 1).** Cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 295, DEX. *Ia moşneagu de unde nu-i.* ŞEZ. I, 4, cf. ZANNE, P. II, 602. (R e f l. p a s.) **(Nici) asta nu se ia din drum** v. drum.

3. A intra în posesia unui lucru plătind contravaloarea lui în bani; a cumpăra. V. t â r g u i **(2).** *Adus-am şi alţi bani a lua grâu.* PO 153/13. *Să-mi trimiţ[i] dumneata 20 de coţ[i] de postav albastru închis, de care a luat şi părintele Bistriceanul* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 29, cf. MARDARIE, L. *„Nu lăsa bolta să o ia alţii!" Eu am răspuns că nu-mi trebuie să-mi bag banii miei în mardale* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 95. *Când luom pe bani, lucrul să zice cumpărătură.* MICU, L. F. 303. *Am aflat pentru moşiia Toporu că ai cumpărat-o dumneata; pentru care foarte bine mi-a părut când am auzit că ai luat-o dumneata* (a. 1810). DOC. EC. 84. *Având eu o viişoară... pe moşia sfintei mănăstiri Golia, cu locul ei, cât l-am luat* (a. 1811). URICARIUL, X, 119, cf. LB. *Banii cuveniţi... pentru câtăţimea sării ce luăm* (a. 1836). DOC. EC. 618. *Neavând bani, nu au luat cărţile, ci m-au rugat să le păstrez.* VASICI, în BARIŢ, II, 172. *A plecat..., mergând iar marfă să ia Din alte ţări depărtate.* PANN, P. V. II, 59/3. [Proviziile] *le lua... scump.* NEGRUZZI, S. II, 236, cf. PONTBRIANT, D. *Mă dusesem la port ca să ieu un postav cafeniu.* BARONZI, C. I, 26/3, cf. LM, COSTINESCU. *Proprietarul impunea fiecărui din supuşii săi de a lua atâta rachiu pe an.* EMINESCU, S. P. 98. *Eu ţi-oi lua de la Fălticeni o pălăriuţă.* CREANGĂ, A. 62. *Ia-mi, rogu-te, bilet pentru miercuri dimineaţa.* CARAGIALE, O. VII, 24. *Gătită... cu flori de cutie, luate din Târgu-Jiu.* MACEDONSKI, O. III, 137. *Dac-aş găsi, momentan aş lua una.* BACALBAŞA, M. T. 150, cf. DDRF. *Mi-a murit un bou din jug şi mi-am luat altu-n loc.* SANDU-ALDEA, U. P. 84, cf. TDRG. *Ofiţerul intrase în prăvălia unui armurier..., luase un revolver.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 39. *Luau aceştia produse ruseşti pe care le duceau spre vânzare în Principate şi mai departe, în Turcia.* N. A. BOGDAN, C. M. 61, cf. CADE. *Cu 60 de lei luam un costum de haine.* CAMIL PETRESCU, T. I, 384. *Bună săcure! De unde ai luat-o?* POPA, V. 251. *Ei văd... că daţi parale pentru ce luaţi.* SADOVEANU, O. XXI, 72. *Evantia îşi luase o maşină de cusut.* BART, E. 305, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 174. *Un zarzavagiu spune unei cocoane în faţa unui morman de ceapă: „Ia, cocoană, acum cât mai e!"* CĂLINESCU, C. O. 67. *Ne-au luat pe nimic pământurile.* STANCU, D. 103. *Cu patruzeci de lei, iau amândouă căruţele.* PREDA, Î. 85. [Maşinile] *de unde le iau? Şi cu ce bani?* id. R. 227, cf. DEX, DSR. *Şi ia-mi pilotă-mbrăcată.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 421. *Fetei moşneagului nu-i lua nimică, pentru că nu vrea baba să lese pe moşneag să-i cumpere şi ei câte ceva.* SBIERA, P. 211. *Birău d-aci din sat Ce năframă mi-o luat!* MÂNDRESCU, L. P. 70. *Ce-o dat lelea pe cercei Şi-ar putea lua viţei.* MARIAN, H. 73. *Luai cârpe la neveste.*

DOINE, 285. *Până-i vinde tu doi boi, Să ne iei un făgădău.* ALEXICI, L. P. 131. *Mi-am vândut o cămeşioară Şi-am luat o săbioară.* PAMFILE, C. Ţ. 270. *Na-ţi treizeci de bani, ca să ne iai două batiste.* id. DUŞM. 79, cf. CABA, SĂL. 90. *Deşchide, Doamne, traficele cu tutun, să luăm şi noi ţâgări făcute.* POP., în GR. S. II, 326, cf. ALR SN VI h 1 687. [Voinicel] *Cu saia îmbăirată,... Cotul cinci galbini luată.* BALADE, II, 183. *Calul meu, căluţul meu, Eu, frate, când te-am luat..., Bani cu ghiotura c-am dat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 61. *O ducea-n Bucureşti Şi-i lua haine domneşti.* ib. V, 216. *Tu gân[d]eş[ti] că ţ-îi lua vacă cu gâcitoarea?* O. BÎRLEA, A. P. III, 118. *Ne ducem la măcelar şi luăm carne.* PORŢILE DE FIER, 94. *Săpun iei, săpun trebuie să mănânci.* ZANNE, P. III, 357. ✧ A b s o l. *Cine ie pe datorie plăteşte de două ori.* id. ib. V, 252. ✦ A obţine de la cineva (un bun) fără despăgubire, pe temeiul unei hotărâri judecătoreşti sau în urma dispoziţiei unei autorităţi, a c o n f i s c a, a r e c h i z i ţ i o n a; a pune sub sechestru, a s e c h e s t r a **(1)**, (învechit) a p o p r i **(1)**, a z e b e r i; a trece din proprietatea particulară în proprietatea statului, a e t a t i z a, a n a ţ i o n a l i z a **(2)**. *Bucatele fără preţu şi făr'de bani le lua.* URECHE, L. 210. *Avuţiia ce au avut, toată au luatu-oă împărăţiia.* M. COSTIN, O. 88. *Or mai strânge şi vite, că trimisese slujitori prin ţară de lua a cui găsie.* NECULCE, L. 233. *Au luat clopotele după la mănăstiri de le-au făcut tunuri.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 338. *Luându-i averile cele prea mari.* ŞINCAI, HR. I, 233/14. *Multe vite le luase oamenii cei împereteşti.* MAIOR, IST. 208/16. *Simţea îndoita greutate d-a nemulţumi aristocraţia luându-i fără indemnitate o posesiune eridetară.* TEULESCU, C. 7/20. *Proprietatea este sacră, nu poate fi confiscată, nu poate fi luată decât pentru utilitate publică.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 553. *Statul român nu va face niciun pas de cultură înainte până când nu va lua toate moşiile din mâna proprietarilor actuali.* MAIORESCU, D. I, 78. *Muscalii au luat brutăriile, să facă pâine pentru soldaţi.* LĂCUSTEANU, A. 177. *Proletarii ar face o nedreptate luând pământul proprietarilor.* XENOPOL, I. R. XII, 107. *Mai făcea apoi şi comerţ de vite cornute, luând cu sila iarna fânaţele strânse ale norodului.* N. A. BOGDAN, C. M. 46. *Vezi tu, băiatule, stăpânirea asta maşteră, care le-a luat şcolile şi i-a silit să meargă la şcoala ungurească.* MOROIANU, S. 19. *I-au luat toate hârtiile, căci l-au prins acasă, dar a scăpat fugind spre fereastră.* CAMIL PETRESCU, O. II, 135. *Nu ţi-aş lua boii pentru nimic în lume.* STANCU, D. 261. *Regele a luat din temple „topoarele de aur" şi preoţii nu mai au cu ce să bată în „porţile vremii".* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 139, cf. DSR. *Starostele la noi în sat Toate hainele din casă, Chiar şi vaca ne-a luat.* ARH. FOLK. V, 9. ✧ A b s o l. *Luând de la boierul cutare, dedea unui alt boier.* HASDEU, I. V. 41. ✧ R e f l. p a s. *Greci cărora să luasă tot ce avea.* M. COSTIN, O. 180. *Vă întorc tot ce vi s-au luat.* CANTACUZINO, N. P. 160^{r}. *Luându-li-se şi toată bogăţia.* ŞINCAI, HR. I, 256/30. *În caz de a nu vota precum voieşte curtea,* [averile] *se iau şi se dau altora care-i fac pe voie.* BARIŢIU, P. A. I, 12. *Grâu, orz, ovăz... se luau de capanlii de la săteni.* GHICA, S. VI. *Nu înţelegem ca, strămutându-se din locuri cultivate în altele necultivate..., să li se ia şi recoltele.* I. IONESCU, M. 288. *Pe timpul acesta se luase de la familia Sbierea moşia Ţibeni.* SBIERA, F. S. 81. *Casa nu i s-a luat.* PREDA, C. I. P. II, 140. *Un nemiş se plânge că i s-a luat o vacă.* PANAITESCU, O. Ţ. 49. ✦ (Folosit şi a b s o l.; şi în l o c. v b. **a lua (cu) împrumut** sau cu determinări ca „pe datorie" ori, învechit, „cu datorie") A obţine ca împrumut; a împrumuta, a se îndatora, (învechit) a se aprumuta. *Luă împrumut la un boairin şi-i deade galbenii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120/19. *Zlotaşi... luasă cu datorie.* NECULCE, L. 194. *Au luat bani împrumut.* R. POPESCU, CM I, 385. *E detoriu, adecă poate să-ţi plătească cu ce au luat de la tine.* MICU, L. 328/1, cf. LB. *Însemnata sumă sânt datori a o lua împrumut* (a. 1829). DOC. EC. 449. *Din casa provincială luaseră mai toţi magnaţii bani împrumut.* BARIŢIU, P. A. I, 365, cf. PONTBRIANT, D. *Luase iar bani cu procente orbeşti.* CARAGIALE, O. III, 11. *A lua cu împrumut.* DDRF. *A lua împrumut.* BARCIANU, cf. ALEXI, W. *Vei lua împrumut.* DAN, U. 103. *Opt sute de galbeni luă de la maica Fevronia... şi-l mai vedem dator cu încă 10 galbeni olandezi către un grec.* CĂLINESCU, O. XI, 18. *M-au omorât datoriile, coane, am tot luat cu împrumut de ici, de colo.* id. S. 187. *Am luat, la strâmtoare, bucate pe datorie.* STANCU, D. 67, cf. SCL 1961, 308, DSR, ALR I 1 593. *Am luvat bań împrumut.* ib. 1 593/12. *Veşmintele luate împrumut nu ţin cald.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 11, cf. ZANNE, P. III, 431. *Şi făina şi aluat Tot împrumut le-a luat.* ZANNE, P. III, 544. (R e f l. p a s.) *S-ar lua de la casa de depuneri o sumă de 300 000 lei.* MAIORESCU, D. I, 277. ✧ E x p r. **A lua pe răboj** v. r ă b o j **(I 1). A lua (bani) cu** (sau, învechit, **în, pe, spre) camătă** (ori **cu dobândă**) = a împrumuta de la cineva bani plătind dobândă. V. şi c a m ă t ă. *Am trebuit în urmă să iau bani pe camătă.* BUDAI-DELEANU, LEX. *Capitalele vă lipsesc..., cată să le luaţi cu camătă şi camăta ar sorbi avutul vostru.* BREZOIANU, A. 651/6. *Mulţime de ianiceri şi de arendaşi turci, de la cari ei luaseră bani în camătă pentru cumpărarea domniei.* BĂLCESCU, M. V. 26. *Au luat cu dobândă.* NEGRUZZI, S. I, 87. ✦ E x p r. **A lua lecţii** (sau **meditaţii, ore**) = a fi ajutat la învăţătură de către un profesor în afara şcolii. V. şi l e c ţ i e. *Îşi îmbunătăţeşte acasă cunoştinţele luând lecţii umanistice.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 51. *Am luat lecţii de elenă.* C. A. ROSETTI, N. I. 20. *El lua lecţii... împreună cu Vasile Alecsandri.* KOGĂLNICEANU, S. 5. *Începu a lua lecţiuni de clavir.* FILIMON, O. II, 307. *Lua lecţiuni de sculptură.* CARAGIALE, O. III, 104, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Luau acolo lecţii de limba engleză.* PREDA, R. 186. *Luam în vacanţe lecţii de desen cu un profesor din Buzău.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 12/1. □ *A luat ore de franceză. Anul acesta ia meditaţii la matematică.*

4. (Complementul indică o sumă de bani, o remuneraţie etc.) A încasa, a primi **(I 1).** *Cela... luase cinci talanţi.* VARLAAM, C. 244. *Spun să hie luat bani de la Constantin-Vodă.* M. COSTIN, O. 197. *Au luat di la Dima starosti bani pe şândilă* (a. 1687). SAVA, DOC. I, 33. *Au luat leafă.* NECULCE, L. 266. *Plată încă luară.* ANON. CANTAC., CM I, 183. *Să ştie cându îşi vor lua banii lor.* R. GRECEANU, CM II, 112. *După tocmeala ce am făcut cu dumnealui, am luat aceşti bani, suma cât scrim mai sus* (a. 1701). FURNICĂ, I. C. 6. *De la aga*

M[a]nolache am lovat tal[eri] 2 000 (a. 1770). id. ib. 22. *Arătând capetele celor uciși, lua făgăduiții bani.* MAIOR, IST. 48/19. *Regialele fiind luat bani de la el, au stătut de au îmblânzit pe împăratul.* DIONISIE, C. 203. *Măcar cinci-șase milioane dă bani să luăm deocamdată din țară.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Triizeci mii galbini... boierul nostru au luat astă-toamnă la Galați pentru păpușoii ce i-au vândut.* ASACHI, S. L. II, 296. *Amanet punând moșia, am luat 200 de galbeni.* C. A. ROSETTI, N. I. 23. *Sper să iau pe dânsul cel puțin o mie de franci.* GHICA, S. 542. *Numai din grâu a luat peste 1 400 galbeni.* I. IONESCU, M. 553. *Nu vei lua mai mult de șease la sută din suma aceasta.* BARONZI, C. II, 176/1, cf. LM. *Gratificații pecuniare am luat mai multe de la domnitor.* LĂCUSTEANU, A. 74. *Fieștecare cetățean ia câte o leafă bună.* CARAGIALE, O. VI, 63. *Eu, de regulă, la gazetă luam pentru un articol ca acesta 50 de lei.* id. ib. VII, 425. *Vor lua un procent... mare pentru slujba lor.* CONV. LIT. XI, 9. *Câți bani ai tu de luat de la stăpân?* SANDU-ALDEA, D. N. 12. *Luau câte 5 franci pe zi.* id. U. P. 84, cf. ALEXI, W. *După ce colindătorii au isprăvit de cântat..., și-au luat plată.* PAMFILE, CR. 45. *Lua de la moșie... până la douăzeci și două de mii de lei pe an.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 280, cf. CADE. *Bani nu i-ai luat.* POPA, V. 88. *Ai să iei parale.* TEODOREANU, C. B. 13. *M-am hotărât să-mi cumpăr una nouă... când voi lua cea dintâi leafă.* SADOVEANU, O. IV, 15. *Eu îi duc la domnu' Filip și luăm arvună.* id. ib. VIII, 64, cf. SCRIBAN, D. *Lua bani buni pe sumanii lui.* CĂLINESCU, O. XIV, 20. *Luând... leafă 600 lei.* id. ib. 67. *Ceilalți n-au luat nimic..., trebuie să împărțim câștigul.* TUDORAN, P. 226. *Ar fi fost „păcat de Dumnezeu" să-l vândă* [pământul] *și să ia bani pe el.* PREDA, R. 247, cf. DEX, DSR. *Să-l prefacă în bani* [vițelul] *și-apoi să trăiască din aceea ce-a lua pe dânsul.* SBIERA, P. 273. *El 'ngroapă doi-trei morți Și ia doisprezece zloți.* RETEGANUL, CH. 38. *Ai să iei parale.* ȘEZ. I, 125. *O luat... suta.* VASILIU, P. L. 62. *Înainte, cân' căpăta omu un franc, icea că multe parale a luat.* GR. S. IV, 116. *Dai cu ciocanu Ca să iei banu,* se spune celor care câștigă făcând o muncă ușoară. ZANNE, P. V, 62. ✧ Expr. **A lua în** (sau, regional, **la) mână** v. mână[1] **(I 1). A-și lua plata** v. plată[1] **(3).** (Învechit) **A lua plată** sau **a-și lua plata** = a fi răsplătit pentru faptele sale bune. *Toți văm lua plată, cineș după lucrul său.* CORESI, EV. 113. *Să veri face bine, lua-veri plată.* PO 22/12. *Luară și plată mila lui Dumnedzău pentru truda lor.* VARLAAM, C. 192. *Fă jărtfa cea direaptă, Să iai de la Domnul plată.* DOSOFTEI, PS. 18/24. *Ș-or lua direpții plata.* id. ib. 324/6. *De tine fiind învățat, H[ristoa]se, cu patimile au biruit moartea, Ananiia cel pururea slăvit de la tine plată luând.* MINEIUL (1776), 3^{v1}/9. (Învechit) **A-și lua răsplata** (sau **răsplată, răsplătirea, răsplătire)** = a primi ceea ce i se cuvine, pe măsura faptelor sale (bune sau rele). *Fieștecare va aduce faptele sale, ca să-și ia răsplătire.* MARCOVICI, C. 14/10. *Nu este cu putință ca făcătorii de rele să nu-și ia răsplătire.* id. ib. 18/27. *Luă... o aspră răsplătire pentru toate crimele ce săvârșise.* FILIMON, O. I, 300. *Mergi să-ți iei dreapta răsplată de la dreptul Ziditor.* ALECSANDRI, P. I, 198. *Să-ți iei, pentru tăcerea haină, răsplătire.* CARAGIALE, O. VI, 351. (Regional) **A-și lua ostafcă** v. ostafcă. (Învechit) **A(-și) lua cinste** (sau **cinstea)** = a primi aprecieri laudative, recompense (morale). *Cine se va afia pre muncă..., acela are a lua mainte cinstea!* CORESI, EV. 91. *Luându-și cinstea cea cuviincioasă de la Antiohi-Vodă, s-au învârtejit.* R. GRECEANU, CM II, 258. (Regional) **A-și lua rafta (de la viață)** v. raftă. (Regional) **A-și lua rapta și mândașu** v. raftă. ✦ (Complementul indică impozite, taxe, vamă etc., p. ext. cantitatea reținută) A percepe **(2).** *Trimisă să ia a zecea din boi în toată țara.* URECHE, L. 199. *Bir lua din vistieriia Râmului.* M. COSTIN, O. 255. *Lua dijmă după moșâile țărâi.* R. POPESCU, CM I, 521. *Zapciii să aibă a lua zeciuiala.* PRAV. COND. (1780), 13. *Turcii n-au a mai lua bir de la Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 63. *A lua birul.* VALIAN, V., cf. PONTBRIANT, D. *A lua dări mari.* LM. *Mahometanii luau biruri grele bieților creștini.* ISPIRESCU, M. V. 14. *Vama Bistriței ardelene lua pentru o măsură de seu... patru dinari.* PAMFILE, I. C. 57. *Vameșii... luau de la neguțitorii noștri trecători câte 3 groși de un car.* N. A. BOGDAN, C. M. 37. *Acesta lua o dijmă și avea interes ca fiecare vie să fie îngrădită.* PANAITESCU, O. Ț. 124. *Deșugubina o lua domnul.* id. ib. 212. (Fig.) *Suiși-te întru nălțime, robișI robime, luaș dări întru oameni.* BIBLIA (1688), 402^{2}/27. *Am fost silit să stau la-nvoială... și să-i dau ca bir tot al zecele din copiii supușilor mei. Și azi vine ca să-și ia birul.* EMINESCU, P. L. 6. ✧ Refl. pas. *Să se ia contribuțiuni mult mai puține de la locuitori.* BARIȚIU, P. A. I, 76. *Zeciuieli... s-au luat în toate timpurile.* id. ib. 117. *Dieta... a decis a se lua dare tot numai de la țăranii iobagi.* BARIȚIU, P. A. I, 270. *Crâșmăritul se lua prin abuz.* XENOPOL, I. R. IX, 41. *La barieră la Pitești..., unuia i se ia dublu.* PREDA, Î. 98. *Era dată... ca să se poată lua zeciuiala.* PANAITESCU, O. Ț. 118. ✦ (Complementul indică plata pentru un serviciu prestat sau contravaloarea unui obiect) A cere, a pretinde **(1).** *Episcopii uniți să nu ia nicio taxă pentru hirotonisiri.* BARIȚIU, P. A. I, 410. *Ne luase la fiecare câte doi gologani.* CARAGIALE, O. II, 183. *Da' pi betili cela ci mi-i lua?* BACALBAȘA, M. T. 145. *Cât ia pentru o pereche de ghete?* CADE. *Lasă că nu ți-am luat mult.* BRĂESCU, A. 168. *Avea printre ei și școlari cărora nu le lua nimic.* TUDORAN, P. 46. *Prețurile pe care le lua erau mici.* BREBAN, A. 82. ✧ (Complementul indică dobânda la o sumă de bani dată împrumut) *Datornicilor... nu le lua camătă.* CORESI, EV. 17. *El împrumuta pe toți junii cu bani, luându-le dobânzi nespuse.* FILIMON, O. I, 146. *El luase dobânzi cam sărate.* CARAGIALE, O. II, 231. *Jefuiește pur și simplu, luând camătă strigătoare la cer.* CĂLINESCU, C. O. 171. ✦ (Complementul indică o sumă de bani sau alte foloase materiale necuvenite) A pretinde **(1);** a primi **(1 1).** *Argintul său nu dede într-aslamu și mâzdă spre nevinovați nu luo.* PSALT. 622. *Se întoarseră iar îndărăt spre calea periciunei și lua mită și întorcea dreptatea.* NEAGOE, ÎNV. 25/29. *Cine-l aducea lua plașcă.* M. COSTIN, O. 174. *Argintul nu-și dă-n leafă, Nice voiaște-n feațe Luând mâzde-n giudeațe.* DOSOFTEI, PS. 42/24. *Mite de la toți lua.* R. POPESCU, CM I, 529. *Au fost luat mită.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 316. *Judecătoriul ce luă mită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 318. *Îi depărtați de la ispita de a lua bani.* HELIADE, O. I, 256. *Lua de la toți mită.* NEGRUZZI, S. II, 239. *Să nu ieie mită.* EMINESCU,

S. P. 202. *A luat un bun bacşiş de la Vodă.* CARAGIALE, O. III, 45, cf. DDRF, TDRG, CADE. *Au nenorocit ţara cu nedreptăţile lor, cu mitele ce le luau.* C. GANE, TR. V. 92. *Au intrat în sfera comediei defectele unanim recunoscute, cum ar fi obiceiul de a lua bacşiş.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/3.

5. (Adesea cu determinările „în chirie", „cu chirie") A folosi (ceva) un timp determinat contra plată. V. închiria. *Până acum încă nu sântem aşăzaţi, ci am luat vreo câteva odăi cu chirie.* KOGĂLNICEANU, S. 73. *Am luat o cabină, fiindcă lumea coprinse toate locurile.* C. A. ROSETTI, N. I. 172. *Ar fi mai lesne să se hrănească omul în pământurile luate cu chirie.* I. IONESCU, M. 158. *Luase cu chirie locul viran de pe Podul Mogoşoaii.* CARAGIALE, O. I, 10. *Hanul poţi să-l dai cu chirie; tot Popa vrea să-l ia.* id. ib. VI, 273. *Luând aceste odăi, rămâneţi angajat tot timpul.* IBRĂILEANU, ap. CĂLINESCU, C. O. 138, cf. TDRG, CADE. *Probele de marfă se găseau... la o căsuţă luată cu chirie pe trei luni de la o văduvă sărmană.* SADOVEANU, O. XIII, 223. *Trăia luând cu chirie pământ.* CĂLINESCU, S. 21, cf. SCL 1956, 43. *Dacă cumva vă mutaţi, spuneţi-mi, să iau eu odaia dumneavoastră.* PREDA, R. 228, cf. SCL 1961, 308, DEX. *Ia-ţi, bădiţă, cal cu plată.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 105. *Dragostea nu e moşie Ca să mi-o iei cu chirie.* ŞEZ. I, 112. ✧ Expr. **A(-şi) lua reşedinţa** sau (învechit) **a lua cvartir** = a se stabili undeva pentru ca să locuiască. *Mă voi aşeza în Timişoara, unde am luat cuartir.* VASICI, în BARIŢ, II, 164. *Când, în cursul războiului... Prozorovski îşi luă reşedinţa la Iaşi, visteria Moldovei trebui să cheltuiască.* IORGA, V. F. 81. *La Curtea Veche, unde-şi luară noii voievozi reşedinţa.* C. GANE, TR. V. 181. *Vara, din cauza căldurilor..., ambasada îşi lua reşedinţa la Terapia.* BART, E. 39. (Refl. pas.) *Cuartier mi s-a luat în suburbiul Fabrik.* VASICI, în BARIŢ, II, 165. ✦ (Complementul indică terenuri; şi cu determinările „în arendă", „cu arendă", „cu chirie", „în parte") A primi în arendă; a arenda. *De va lua neştine vreun pământ de la vreun om sărac ca să-l are şi să vor fi tocmit, să le fie în parte.* PRAV. 11. *Moşiia mănăstirii Sinaia să răzoreşte cu moşiia Comarnec..., luată fiind cu arendă* (a. 1801). DOC. EC. 67. *Iau ceva în arendă.* LB, cf. I. GOLESCU, C. *Să ia moşiile cu arendă îndoită.* FILIMON, O. I, 193. *Ar fi mai lesne să se hrănească omul în pământurile luate cu chirie.* I. IONESCU, M. 158. *El a luat multe moşii şi pre unele le-au subarendat.* id. ib. 465, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU. *Popa avea 20 de pogoane... şi mai lua în fiece an 10–15 pogoane de la boier.* SANDU-ALDEA, U. P. 12. *Măcelarii... îşi aveau scaune luate în arendă de la oraş.* IORGA, C. I. III, 176. *Luai în arendă o moşie de-a Academiei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *Ia în arendă venitul podului de pe Jijia.* N. A. BOGDAN, C. M. 49. *Luase în arendă vreo două moşii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 42. *Baronul..., luând cu arendă... moşia Dumbrăveni, aduce pe Gheorghe Eminovici ca scriitoraş.* CĂLINESCU, O. XI, 13. *Şeful ocolului silvic a luat în arendă acest teritoriu.* LINŢIA, P. III, 442. *Luau în arendă în mai multe provincii.* PANAITESCU, C. R. 54, cf. DEX. *Auz c-a luat şi moşâi cu arândă.* GRAIUL, I, 226. *Parcă a luat în arândă vorba,* se spune despre cei vorbăreţi. ZANNE, P. II, 829. ✦ (Cu determinările „amanet", „zălog") A primi sau a pretinde ca amanet. *Să vei lua veşmântul vecinului tău zălog, iară să i-l dai lui, ainte de ară apune soarele.* PO 253/20. *Strângătorii acestui venit să fie volnici să fie a lua zăloage de la cărăuşi* (a. 1823). URICARIUL, V, 63/7. *O goarnă... mi-au luat-o perceptoriu zălog..., pentru un rest de parale.* MIRONESCU, S. A. 29. *L-a luat amanet de la cineva.* CĂLINESCU, S. 58, cf. ALR I 450. *Io ieu zălog.* ib. I 450/578. ✦ (Complementul indică mijloace de locomoţie) A utiliza (contra cost) pentru propria deplasare. *Sunt silit... să iau un car cu boi.* C. A. ROSETTI, N. I. 147. *Luai un flacru şi vizitai oraşul.* NEGRUZZI, S. I, 67. *Voi lua cea dintâi trăsură ce voi întâlni.* BARONZI, C. I, 75. *Ia o birjă şi vino-ntr-o clipă.* CARAGIALE, O. VI, 109, cf. BARCIANU. *Am luat trenul şi am venit iar.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 201, cf. CADE. *E mai plăcut... să iei o brişcă din Obor şi să dai o fugă până la Bogdana.* LOVINESCU, S. IV, 139. *Vreau să iau o trăsură.* CAMIL PETRESCU, U. N. 136. *Lua seara un automobil ca să plece.* A. HOLBAN, O. I, 96. *Am luat îndată trenul.* CĂLINESCU, S. 96. *Luă poşta urnită de cai foarte flegmatici.* CĂLINESCU, O. XVII, 32. *Luarăm o trăsură.* BLAGA, H. 240. *Am cerut plata şi am luat primul tren.* RALEA, S. T. I, 260. *N-ai vrea să luăm totuşi autobuzul?* PREDA, R. 54. *Doctorul... luă tramvaiul spre casă.* id. ib. 142. *Noi... luam un taxi şi fugeam la teatru.* CINEMA, 1973, nr. 1, 34, cf. L. ROM. 1986, 147. *La şase seara luam metroul spre Piaţa Aviatorilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/1.

6. (Complementul indică abstracte care precizează sensul lexical; adesea în loc. vb.) A dobândi; a-şi însuşi. *Tărie luase ei a scoate şi a goni duhurele necurate.* CORESI, EV. 80. *Vor vrea să ia den lucirea lumineei lui frâmseaţe.* id. ib. 407. *Curăţiia ceaea ce n-am ştiut o am luat.* VARLAAM, C. 47. *Nu ţi să cade să iai de la mene bine.* id. ib. 252. *Datoriu iaste fiecare om..., pentru mult bine ce-am luat de la dâns.* id. ib. 212. *Să preuţi, luând acesta dar şi fără voie de la cine era arhiereu locului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44r/2. *Mari faceri de bine vor lua, căci D[u]mn[e]dzău... au aflat pre ei luişi vreadnici.* BIBLIA (1688), 653²/14. *Mare slavă au luat adevărat şi cinste nemuritoare Ptolomeu, împăratul Eghipetului, pentru tălmăcirea Bibliei în limba elinească* (a. 1703). GCR I, 348/17. *Arătând faţa ta posomorâtă către priiatenul tău..., te lipseşti de cinstea ce iai de la el.* ANTIM, ap. GCR II, 6/13. *Aceaste cine le va ţinea foarte mare folos va lua din iale în viiaţa sa.* MICU, L. F. 235. *Am luat slobozie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Luând putere mare focul, nu putea niminea să-l stingă.* DIONISIE, C. 204. *Nu-şi poate lua din creştere tăria* [oaselor]. EPISCUPESCU, PRACTICA, 431/17. *Robinson... de mic au luat re creştere.* DRĂGHICI, R. 72/28. *Anghelina au luat de zestre şi frumuseţile surorei sale.* ASACHI, S. L. II, 310. *Sultanul hotărî a potoli... acea răscoală, până a nu se întinde şi a lua mai multă putere.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Îşi luaseră educaţiunea cu el împreună.* BARIŢIU, P. A. I, 257. *Luând călăuzire din cerul înstelat.* NEGRUZZI, S. II, 193. *Am putea să luăm o prea mare încredere.* BARONZI, I. C. I, 40. *Drepturile care ni se cuvin... trebuie să le luăm pe altă cale.* EMINESCU, S. P. 38, cf. CADE. *A pus Dumnezeu nemurirea în coarnele Satanei şi ne-a pretins s-o luom şi s-o*

avem. VISSARION, B. 108. *Copacii iau puteri pe-un an.* BLAGA, P. 168. *Discursul a luat uneori finețe sadoveniană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/1. ✧ Loc. vb. (Învechit) **A lua botezul** = a se boteza. *Luaiu butedzul întru Iordan.* IEUD, 173^{r}/15. *Mergând aceştia către dânsul ca să ia botezul.* MINEIUL (1776), 34^{v2}/13. (Învechit) **A lua credinţă** sau **a(-i lua) credinţa** (cuiva sau la ceva) = a crede pe cineva sau ceva; a se încrede în cineva sau în ceva. V. şi credinţă. *Şi toţi viii, cine cred întru mine, nu vor muri în veaci. Iai credinţa aceasta?* CORESI, EV. 95. *Spre toate acestea greşiră lui iară şi nu luară credinţă ciudelor lui.* id. PS. 211/13. *Toţi cei vii, ce vor creade în mene nu vor muri în veaci; să iai această credinţă* (a. 1669). GCR I, 187/38. *Luând întreagă credinţă că iaste pocăinţă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55/15. *De va veni vrăjmaşul tău să cază la iertăciune, să nu-i iai credinţa.* ANON. CANTAC., CM I, 198. *Alexandru să milostivi spre ei şi le luă credinţa şi-i slobozi să se ducă pre la moşiile lor.* ALEXANDRIA (1797), 73/18. (Învechit) **A lua vindecare** = a se vindeca. *Acela bolnav... au luat vindecare.* CORESI, EV. 58. (Învechit) **A lua învăţătură** = a învăţa. *Luaţi învăţătură să nu cândva mânie-se Domnul.* id. PS. 5/7. (Învechit) **A lua izbăvire** = a se izbăvi. *Lumea să bucură luând izbăvire.* MINEIUL (1776), 210^{r2}/35. (Învechit) **A(-şi) lua izbândă** = a izbândi. *N-ar fi luat turcii acea izbândă.* R. GRECEANU, CM II, 77. *Vă luaţi izbândă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 170. *Au sosit timpul să-şi ie isbândă.* ŞINCAI, HR. I, 179/20. (Învechit) **A lua răzbunare** = a se răzbuna. *Socoti că a dobândit prilej de a lua răzbunare despre vîclenia Poloniei.* F. AARON, I. II, 227/15, cf. VALIAN, V. *Este fericirea de a fi iubit sau un fel de răzbunare ce iau asupra morţii?* C. A. ROSETTI, N. I. 110. (Popular) **A lua călează** = a se căli. *I-am dus colea, să ia călează.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 308. (Popular) **A lua gânduri** = a gândi. *Şi cum mi-o ierta, Ce gânduri lua? De drum se gătea.* PAMFILE, C. Ţ. 55. ✧ Expr. (Popular) **A lua (drept) obicei** sau **a lua obiceiul** (ori **învăţul, deprinderea, năravul** etc.) = a se obişnui. *Luându-şi acea deprindere, vor îndestula cu slujba cealealalte datorii a lor.* CARTE TREB. I, 54/6. *Drept adevăr pe minciună ia deprindere să crează.* CONACHI, P. 287. *Luase drept obicei a cere.* NEGRUZZI, S. I, 241, cf. POLIZU. *Au luat reaua deprindere de a denatura costumul naţional.* FILIMON, O. II, 352, cf. COSTINESCU. *A lua un învăţ.* LM, ALEXI, W. *Luase obicei... a-şi coase mânicile contaşului şi, vârându-şi picioarele într-însele, dormea fără grijă.* CREANGĂ, A. 111. *Se vede pentru întâia oară obiceiul nou luat de la apuseni.* IORGA, V. F. 61, cf. TDRG, CADE. *Luase obiceiul fumatului în Ţara Românească.* MOROIANU, S. 206, cf. SCRIBAN, D. *Academia Română a luat obiceiul de a-şi alege membrii la o vârstă mai tânără.* CĂLINESCU, C. O. 63. *După deprinderea luată în ultimul timp, venea la baracă.* TUDORAN, P. 111, cf. DEX. (Refl. pas.) *Drept aceea s-au luat obicei cu vreame şi bulgarii... a se chiema vlahi.* MAIOR, IST. 140/7. *S-a luat obiceiu de a-i învinovăţi că strică moralitatea.* CONTEMPORANUL, I, 708. *S-a luat obiceiu în vremile din urmă ca să se saramureze grâul cu felurite compoziţiuni.* PAMFILE, A. R. 109. (Învechit şi regional) **A lua obraz** v. obraz **(3).** (Învechit) **A lua iertare** (sau **iertăciune**) = a primi iertare. *Aceia împreună vor lua iertăciune de păcate.* CORESI, EV. 69. *Tu de ierţi,... iai de la Dumnedzău iertăciune.* VARLAAM, C. 27. *Degrabă să luom de la D[u]mnezeu iertare.* MINEIUL (1776), 44^{v2}/32. (Învechit) **A lua binecuvântare** (sau **blagoslovenie, binezicere**) = a primi binecuvântarea cuiva. *Să ia lucrătorii blagoslovenie de la Dumnezeu.* CORESI, EV. 87. *Au luat mai întâiu blagoslovenie.* URECHE, L. 68. *Să ia... blagosloveniie.* R. POPESCU, CM I, 557. *Ambii luară binezicerea bătrânului şi ieşiră prin calea cea secretă.* ASACHI, S. L. II, 60. *M-am decis... să iau binecuvântarea bisericească pentru căsătoria mea.* SBIERA, F. S. 281. ✦ (Complementul indică ştiri, informaţii, explicaţii, dispoziţii, ordine etc.) A i se aduce la cunoştinţă; p. ext. a beneficia de avantajul aflării; a prelua de la cineva; a primi **(I 5).** *Porâncă Adam o au luat, den pomul ce ştie binele şi răul să nu mănânce.* CORESI, EV. 50. *Creştea[m] întru jidovime mai mult de vârstnicii miei în ruda mea, mai cu mare râvne fiind către rânduialele carele am luat de la părinţii miei.* N. TEST. (1648), 251^{v}/9. *Măriia Sa porunca împărătească luând, îndată poruncă la toţi au dat...ca să să gătească.* R. GRECEANU, CM II, 177. *Toate poruncile sale de la cea mai mare comişie, care slujeşte peste tot ţinutul, le vor lua.* AŞEZ. 5. *De unde ai luoat-o asta?* COSTINESCU. *Să caute, să afle izvorul mântuirii, Din cărţile Sibilei luând destăinuiri.* CARAGIALE, O. VI, 308. ✧ Expr. **A lua informaţii** (sau **informări,** învechit, **pliroforie**) = a obţine informaţii; a se informa. *Mai în trecutele zile am luoat Domniia Mea pliroforiie cum că unii dintre ciocănaşii ocnii Telegii... au dat pricină... a urma cele împotriva datoriii* (a. 1824). DOC. EC. 320. *Să ia informaţiuni autentice... despre războiul civile.* BARIŢIU, P. A. I, 232. *Informaţiunile luate de domn confirmând recomandaţiunea Câmpineanului, călugărul Grigorie fu chemat la palat.* GHICA, S. 622. *Luase... informări despre mine.* SBIERA, F. S. 299. *După informaţiunile luate,* [cuţitul] *pare a fi fost găsit într-un mediu...* PÂRVAN, G. 524, cf. CADE. (Mil.; învechit) **A lua limbă** = a obţine informaţii. V. şi limbă. *Au mărs... de au luat den oastea lui Constantin-Vodă limbă.* M. COSTIN, O. 196. *I-au triimis să ie limbă.* NECULCE, L. 55. *Capii armiei ascultară şi raportul iscoadelor ce trămiseseră ca să ia limbă despre turci.* BĂLCESCU, M. V. 156. (Învechit) **A lua înştiinţare** (sau **vestire**) ori **a lua (de) ştire, a lua ştiinţă, a lua (de) veste (de** ori **despre)** = a afla. *Împăratul turcilor, luând vestea de călcătura păcei..., război face.* M. COSTIN, O. 285. *Luând această veste.* NECULCE, L. 72. *Au luat veste cum că au sosit baş-capigi-baş împărătesc.* R. GRECEANU, CM II, 122. *Să ia ştiinţă de toate curgerile lor.* VĂCĂRESCUL, IST. 246. *Luară ştire turcii.* id. ib. 258. *Luase de ştire că s-au împlinit uciderea.* CANTACUZINO, N. P. 78^{r}. *Împărăteasa, dacă au luat această înştiinţare, s-au ridicat din Crâm.* DIONISIE, C. 170. *Grecii luasă de veste, având jidovi triimeşi, Ca să-i înştiinţeză de mişcările din Ieşi.* BELDIMAN, E. 75/21. *Toate vestirile ce luăm asupra stării dinlăuntru a Greciii... sânt foarte plăcute.* CR (1829), 314^{1}/28. *Am luoat înştiinţare că păzitorii de acolo să supără în angarali* (a. 1830). DOC. EC. 460. *Luă ştiinţă despre soţia şi fiii săi.* ASACHI, S. L. II, 42. *Luând veste de venirea sa.* GORJAN, H. I, 2/25. *Va lua ştirea.* BARIŢIU, P. A. I, 249. *Cesaru, luându de*

ştire..., popri deocamdată legioanele. TEULESCU, C. 133/22. *A luat de ştire.* GHICA, S. 411. *Luai de ştire că tu ş-alţii ca tine Mă defăimaţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 242. *Luând ştire că Ipsilant a intrat în ţară, îşi împărţi oştirea în două părţi.* FILIMON, O. I, 270. *Luând înştiinţare că s-ar fi iscat ciuma vitelor..., a împărţit următoarele măsuri.* I. IONESCU, B. C. 335. *Luase ştiinţă că muscalii s-au retras.* LĂCUSTEANU, A. 151. *Mircea luase ştire despre urmările pribegilor.* ODOBESCU, S. I, 425, cf. DEX. (Refl. pas.) *Îndată ce să va lua ştire.* COD. ŢIV. 34/15. (Intranz.; învechit) **A lua de veste** sau **a-i lua** (cuiva) **de veste** = a băga de seamă; a observa **(2).** *Până să-i iau de veste, s-a făcut nevăzut prin hăţiş.* GHICA, S. 284, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D. (Învechit) **A lua răspuns** = a primi un răspuns[2] **(2).** *Acesta răspuns luă, că nu să cadă a număra dragostea creştinului de câte ori va ierta greşala deaproapelui său.* VARLAAM, C. 26. *Luară răspuns în somn să nu să întoarcă către Irod, ce pre altă cale să s[ă] întoarcă la ţara lor.* N. TEST. (1648), 4[r]/34. *Nu va lua răspunsu de la unchii săi.* NECULCE, L. 164. *Răspuns ca acesta luând, nu puţin să întristară.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *Răspunsul luându-şi, iarăşi s-au învârtejit înapoi.* R. GRECEANU, CM II, 169. *La acest fel de cereri ce au cerut au luat acest feliu de răspuns solii.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 282. *De la toţi am luat răspuns că aceasta este cea de acum mai mare politicească chibzuire a otcârmuitorilor Europii.* GOLESCU, Î. 105. *Am dat jalbă către sfatul administrativ..., dar, spre a mea mare nenorocire, nu am luat de la dânsul niciun răspuns îndestulător* (a. 1833). DOC. EC. 527. *Bezădelile au luat răspuns di la Măriia Sa vodă di pi cartea care i-au scris însuşi de aici.* KOGĂLNICEANU, S. 50. **A lua act (de)** (ceva) = a constata; a lua în seamă. *Să ne mărginim a lua act de anunţarea lor.* MAIORESCU, D. IV, 576. *Ia act de dreapta cerere.* EMINESCU, S. P. 121. *Nu ne rămâne decât să luăm act de răspunsul sus-numitei reviste.* CARAGIALE, O. III, 118. *Ea nu-i vorbeşte, parcă nici nu ia act de existenţa lui.* IBRĂILEANU, S. L. 23. *Am luat act! ne declară omul.* SADOVEANU, O. XIX, 346. *Iau act de rugămintea dumneavoastră.* PREDA, DELIR. 272. *Luăm act de viaţa noastră spirituală prin acest muzeu ideal al literaturii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 5/4. *Philippide nu putea lua act de această concepţie.* IVĂNESCU, I. L. R. 57. **A lua notă (de)** (ceva) v. notă **(I 1).** **A lua (la) cunoştinţă (de** sau **despre,** învechit, **pre)** (ceva) = (calc după fr. *prendre connaissance)* a fi înştiinţat; a afla; a se informa. V. şi cunoştinţă. *Suntem datori să luăm şi aici încai pre câteva la cunoştinţă.* BARIŢIU, P. A. I, 136. *Luând cunoştinţă de tractatul de la Berlin..., autoriză pe guvern a se conforma voinţei colective a Europei.* MAIORESCU, D. II, 178. *Eu pot lua cunoştinţă prin ele de lucruri percepute de oamenii ce se află la cele mai mari distanţe de mine.* CONTA, O. F. 462. *Am luat cunoştinţă despre sistemizarea lui definitivă.* SBIERA, F. S. 246. *Ai luat cunoştinţă.* REBREANU, P. S. 205. *După ce am luat cunoştinţă, am plecat.* BRĂESCU, A. 163. *Luai numaidecât cunoştinţă... de superioritatea poziţiei mele.* VOICULESCU, P. II, 211. *Apariţia dicţionarului putea trece drept un fenomen de care luau cunoştinţă numai puţini iniţiaţi.* SADOVEANU, O. XIX, 456. *Cine ia cunoştinţă de una din formulările exacte ale ştiinţelor nu primeşte nicio veste...despre momentul sufletesc particular al persoanei.* VIANU, A. P. 17. *De dezavuarea ţarului... a luat cunoştinţă la 18–19 martie 1821.* OŢETEA, T. V. 4. *Ne promiteam să luăm la cunoştinţă la primul prilej.* PERPESSICIUS, M. IV, 135. *„Istoria Syndipii filozoful", de care va fi luat cunoştinţă Anton Pann.* VIANU, L. R. 56. *Luăm cunoştinţă de perenitatea fiinţei omeneşti.* RALEA, S. T. III, 26. *Am cercetat... materialul despre care am luat cunoştinţă.* LINŢIA, P. III, 387. *Cultura i-a făcut să ia cunoştinţă de ei înşişi.* PREDA, R. 84, cf. L. ROM. 1977, 593. **A lua comanda** = a nota, a înregistra cererea unui client pentru un serviciu, pentru produse etc., spec. pentru mâncăruri şi băuturi. □ *Chelnerul a luat comanda.* ✦ (Învechit şi popular; complementul indică o stare fizică sau psihică, un sentiment, o senzaţie etc.) A trece la...; a dobândi; p. ext. a simţi **(4).** *Dulceţiei amu nu poate lua saţiu.* CORESI, EV. 27. *Luaş atâta bănat căce nu ţ-am cinstit pre hiiul tău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 146[v]/25. *Au slobozit nemţii câteva tunuri de au stricat un vas turcesc, dar turcii n-au luat nicio spaimă.* IST. Ţ. R. 26. *Multă bucurie au luat toţi.* R. GRECEANU, CM II, 139. *Multă voie rea au luat.* id. ib. 146. *Au luat oarece durere pentru ticăloşiile rele.* HALIMA (1783), 150[v]. *Uneori, răzămat în scaun, lua puţintel somn.* DIONISIE, C. 219. *Câtă învioşire ieu oamenii şi dobitoacele!* DRĂGHICI, R. 72/31. *În mirarea ce-au luat, s-au spăriet.* id. ib. 236/28. *Luai mare bucurie că ne cunoscurăm.* GORJAN, H. II, 137/22. *Din romanţul Ameliei luase cea mai mare antipatie asupra... bărbaţilor.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Voi lua grozava satisfacere pentru astă insultă.* CONV. LIT. IV, 134. *A lua dezgust.* TDRG. *Dumneavoastră mare frică veţi lua.* SEVASTOS, N. 106. *Ca să ne luăm şi noi satisfacţia, grănicerii fură înălţaţi la rangul de eroi.* VOICULESCU, P. II, 156. *O luat ură.* ALR I 1 545/243. *Ş-o luat ură pă el.* ib. 1 545/339. *Ai luat urgii pi mini.* ALR II 3 712/414. ✧ Loc. vb. **A lua îndrăzneală** (sau, învechit, **îndrăznire)** = a îndrăzni. *Luară îndrăznire svenţii oteţi şi începură a să întreba cu Arie.* VARLAAM, C. 136. *Vezirul luă îndrăzneală şi merse la împăratul.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *M-au silit de a lua această îndrăzneală să descriu cele bune ce am văzut.* GOLESCU, Î. 70. *Luă îndrăzneală a împinge şi deschise uşa colibei.* HELIADE, L. B. I, 195/3. *Au luat îndrăzneală de a merge şi către partea unde crăpasă pământul.* DRĂGHICI, R. 119/13. *Ieu îndrăzneala a spune că te iubesc peste măsură.* ALECSANDRI, T. I, 54. *Feciorul cel mai mare ie îndrăzneală şi zice.* CREANGĂ, P. 184. *Iau îndrăzneala a-ţi trimite... chipul meu.* CARAGIALE, O. VII, 284, cf. CADE. (Învechit) **A lua scârbă** = a se scârbi. *În loc de bucurie,... iau scârbă.* VARLAAM, C. 85. (Învechit) **A(-şi) lua odihnă** = a se odihni. *Turcii de-abiia au luat odihnă la Beligrad.* R. POPESCU, CM I, 457. *Stam să-mi mai iau odihnă.* HELIADE, O. I, 167. (Învechit) **A lua ameţeală** = a ameţi. *La cap luă ameţeală.* PANN, E. II, 123/3. (Învechit) **A lua uşurinţă** = a se uşura **(4),** a i se alina cuiva suferinţa. *Să mă tămăduiesc şi să iau uşurinţă.* id. ib. III, 14/17. (Învechit) **A lua însufleţire** = a se însufleţi. *Geniul... lui Pisano, luând însufleţire..., deschise cel dintâi drumul... Renaşterei.* ARHIVA, X, 11. (Popular) **A lua răcoare** = a se răcori. *Am intrat în*

căldătoare Doar un pic, să iau răcoare. PARASCHIVESCU, C. Ţ. 129. ✧ E x p r. **A lua curaj** (sau **inimă**) = a căpăta curaj. *Au putut răspunde focului căzacilor, luând mare inemă.* M. COSTIN, O. 151. *Luând inemă... de la sv[â]ntul, să luptă cu Lie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 86^{v}/5. *Cum vede că-i vine ajutor, ia curaj.* GHICA, S. 114. *Luă curagiul a scrie contelui.* FILIMON, O. II, 291. *Îmi iau curajul a-l combate.* MAIORESCU, D. I, 214, cf. TDRG. *Mi-am luat curajul să-ţi scriu.* AGÎRBICEANU, A. 258. *Văzând retragerea românilor, luase inimă şi vrea a-i desface şi a-i reschira de tot.* VIANU, A. P. 446. (Regional) **A-şi lua suflet** v. s u f l e t **(I 1).** (Învechit) **A-şi lua răsuflarea** = a respira **(1);** a se odihni **(1),** a se linişti. *Să stăm un minut, ca să-mi iau răsuflarea.* MARCOVICI, C. 46/7. **A(-şi) lua vânt** = **a)** (despre cai, p. e x t. despre mijloace de transport) a începe să meargă foarte repede (scăpând de sub controlul conducătorului). *Moşule, ia sama de ţine bine telegarii ceia, să nu ieie vânt.* CREANGĂ, A. 88. *Calul ia vânt.* CARAGIALE, M. 45. *Aşa şovăiesc şi par a-şi dibui direcţia toate şlepurile mari şi grele când pornesc de la mal, până-şi iau vânt.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 371. *Surul îşi luă vânt spre herghelie.* GÂRLEANU, N. 16. *Anticul taxi luase vânt.* VINEA, L. II, 275, cf. SCL 1956, 207, DEX^{2}. [Sania] *îş ie vânt.* ALR SN II h 360/537; **b)** (şi în forma **a-şi lua avânt)** a dobândi elan. *Îi dădea o lovitură..., ba şi două, dacă-şi lua vânt bine.* CARAGIALE, O. II, 332. [Farfuridi:] *(Luând vânt) Când zicem dar 64, zicem plebicist.* id. ib. VI, 131. *Nu! urmă, luându-şi avânt.* SLAVICI, O. II, 116. *Taurul a stat o clipă în loc, spre a-şi lua vânt.* SANDU-ALDEA, U. P. 27. *Apoi deodată-şi iau avânt Şi lupta-ncepe săltăreaţă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 195. *Într-un avânt repede ieşiră în calea călăreţilor păgâni, se opriră, se înţepeniră parcă în picioare, luară vânt, se opintiră; cu icniri izbiră topoarele, gemând făcură vânt coaselor.* SADOVEANU, O. II, 212. *Cei doi îşi luară iar vânt şi loviră din nou.* PREDA, DELIR. 44. **A(-şi) lua viteză** = (despre vehicule) a începe să meargă cu viteză; (despre persoane) a face ca vehiculul pe care îl conduce să meargă cu viteză. *Închise bine uşa* [maşinii]. *Deodată luă viteză.* PREDA, R. 106. *Motociclistul se urcă, îşi luă viteză.* id. ib. 185. □ *Maşina ia viteză.* **A(-şi) lua avânt** = a porni cu avânt; a se dezvolta. *Insurecţiunea luase un avânt însemnat.* GHICA, S. 627. *Spiritul de asociaţie... a luat un mare avânt la noi.* CARAGIALE, O. V, 446. *Mai ales un avânt însemnat luă această chestiune prin lucrările lui Boucher de Perthes.* ARHIVA, I, 280. *Activitatea epitropiei luase... avânt.* SBIERA, F. S. 368. *Aproape toate ramurile activităţii româneşti au luat avânt.* PAMFILE, I. C. 472. *„Viaţa noastră"... trebuie desfăcută de ce o împiedică să-şi ia un avânt mai larg, mai liber.* LOVINESCU, S. IV, 93, cf. SCL 1956, 207. *Mişcarea pentru unificare naţională a poporului român luase un avânt mare.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 18. ✦ P. e x t. (În l o c. v b. şi e x p r.) L o c. v b. **A lua înălţime** = (despre mijloace de deplasare în aer) a se înălţa. □ *Balonul a luat înălţime prea mare. Avionul a decolat şi a luat înălţime.* ✧ E x p r. **A lua pământ** = a ateriza. *Avionul luase pământ şi sălta uşor pe roţile de cauciuc.* BARBU, P. 331.

7. (Adesea determinat prin „asupra sa", popular „asupră-şi", învechit „asupra sufletului", „asupra capului") A se obliga să..., a se însărcina cu..., a se angaja la...; a-şi asuma. *Un vacar... va lua asupra sa un bou să-l pască.* EUSTRATIE, PRAV. 2. *Luând asupra sa şi asupra papei şi asupra bisericei acela giurământ.* M. COSTIN, O. 285. *Să ia boierii asupra capetelor sale această grijă.* MUSTE, LET. III, 18/7. *Să nu fie volnici a face tocmeli şi a lua asupra lor namestii şi zidiri, dacă nu ştiu meşteşugul* (a. 1823). DOC. EC. 304. *Iau asupră-m oarece lucru să-l săvârşesc.* I. GOLESCU, C. *El ş-au luat acum a împlini sarcina de bucătariu.* DRĂGHICI, R. 75/16, cf. POLIZU. *Ca să nu-mi pierd omenia, luând lucrul pe mine, trăbuie să-i plătesc* (a. 1847). BARIŢ, II, 337, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Luase asupra-şi o misiune din cele mai măreţe.* BARIŢIU, P. A. I, 42. *A luat asupra-şi... a continua cu cercetările pe terenul istoriei bisericeşti.* id. ib. 122. *Să s-arate la-mpăratul trebuia neapărat, Având ş-aceasta pricină luată asupra sa.* PANN, E. I, 107/11. *Din prietenia pentru munteni, Moldova lua asupră-şi de a-i încumetri cu regatul polon.* HASDEU, I. C. I, 7, cf. CIHAC, I, 147, LM. *N-am putut lua asupră-mi de a mă uni cu propunerea făcută de guvern.* MAIORESCU, D. I, 184. *Chestia aceasta... o iau asupra-mi.* LĂCUSTEANU, A. 174. *Au luat asupră-le... aceste vesele, dar nu puţin primejdioase îndatoriri.* ODOBESCU, S. I, 31. *A luat asupră-şi întreţinerea... tuturor şcolilor.* EMINESCU, S. P. 144. *Să ieie asupră-le apărarea acestor băieţi.* id. ib. 194. *Asta era treaba lui şi a luat-o foarte binevoitor asupră-şi.* CARAGIALE, O. I, 34. *Îşi va pune toate puterile cum să-şi sfârşească slujba ce luă asupră-şi.* ISPIRESCU, L. 14, cf. DDRF. *Care din voi e mai stăpân pe el însuşi să ia pânda aceea.* DELAVRANCEA, O. II, 109, cf. BARCIANU. *Fu necesitat... să iaie asupră-şi învăţământul.* SBIERA, F. S. 199. *Trăducerea... ar fi luat-o asupra sa directorul.* id. ib. 283. *Fratele acestuia luă puterea, pe când doamna gătise moştenirea fiului ei Constantin.* IORGA, C. I. I, 87. *Un braşovean... se gândi a lua asupră-şi editura cărţilor româneşti ce ieşeau la Buda.* id. ib. II, 139. *Un avocat care s-ar hotărî şi s-ar ţine să nu ia decât pricini drepte... ar rămânea numai cu clientela nedreptăţiţilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 45, cf. CADE. *Luase editura revistei.* LOVINESCU, S. VIII, 19. *S-a desfăcut imediat... de I. Slavici, în urma plecării lui la Sibiu pentru a lua conducerea „Tribunei".* id. ib. 168. *Chinuită de remuşcări, îşi luase asupra-i vina neînţeleasă pentru nenorocita întâmplare.* BART, E. 258, cf. SCRIBAN, D. *Un bancher... ia tutela copiilor fratelui său.* CĂLINESCU, C. O. 288. *Fusese nevoit să-şi ia asupră-şi grija cumnatei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 106. *Dintru început îşi luă asupră-şi drepturi de soţie şi de mamă.* VINEA, L. II, 306. *Tinerii noştri... luau asupra lor sarcinile acestora.* TUDORAN, P. 52. *Cât timp... o să mai iau asupra mea oalele sparte ale altora?* PREDA, R. 202. *Domnia... a luat asupra ei şi aprobarea înfrăţirii.* PANAITESCU, O. Ţ. 182, cf. DEX. ✧ A b s o l. *Au luat asupra lui.* NECULCE, L. 138. *Luând asupra lui şi făgăduind împăratului că el va aşăza lucrurile..., împăratul foarte s-au bucurat.* R. GRECEANU, CM II, 218. ✧ E x p r. **A lua sarcina** (sau **îndatorirea,** învechit, **însărcinarea, datoria)** = a se angaja la ceva; a-şi asuma o obligaţie. *Nicio trudă nu ne va părea prea grea ca să punem în lucrare îndatorirea ce luăm asupră-ne* (a. 1840). PLR I,

94. *Pentru ce nu vă aduceţi aminte în tot cursul vieţii de datoriile ce luaţi asupră-vă prin botez?* MARCOVICI, D. 188/22. *Acele persoane răspunzând... că nu pot lua asupra lor însărcinarea de a arăta opinia obştei* (a. 1848). URICARIUL, X, 8. *A luat sarcina de-a stârpi jafurile boierilor.* GHICA, S. 6. *Au luat asupră-le greaua însărcinare de a forma o muzică dramatică română.* FILIMON, O. II, 214. *Ai avut bunătatea a-mi promite că vei merge... şi vei lua însărcinarea în cauza mea* (a. 1869). BARIŢ, II, 221. *Acestea sunt misiunile încredinţate de providenţă acelora ce au luat sarcina de conducători morali ai societăţii.* ODOBESCU, S. I, 242. *Mulţumi pentru a sa denumire şi luă îndatorirea de a sprijini scopul asociaţiunii din toate puterile sale.* id. ib. 503. *Îmi păru foarte bine că luasem sarcina întreţinerii şi educaţiei acestui tânăr.* CARAGIALE, O. I, 236. *Şi-a luat sarcina de a da acest răspuns... bătrânul ziarist George Bariţiu.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 13. **A(-şi) lua obligaţia** (sau **obligaţii**) = a se obliga la ceva; a-şi asuma anumite răspunderi. *Statul a luat obligaţiunea... de a face ca justiţia să fie o realitate.* MAIORESCU, D. I, 209. *Îşi luase o obligaţie faţă de el însuşi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 124. *Ce obligaţii ţi-ai luat tu faţă de mine?* CĂLINESCU, S. 97. *Mi-am luat obligaţia de a nu povesti.* PREDA, R. 123. **A(-şi) lua răspunderea** (sau **răspunderile, responsabilitatea**) = a se declara şi a se socoti răspunzător de ceva; a-şi asuma o anumită obligaţie (morală). *Aş lua o responsabilitate mare a-l recomănda* (a. 1865). BARIŢ, II, 106. *Iau toată răspunderea.* MAIORESCU, D. I, 315. *Redacţia susnumitei reviste ori îşi va lua, ori nu-şi va lua acea răspundere.* CARAGIALE, O. III, 117. *Nu pot lua asupra mea toate răspunderile.* REBREANU, P. S. 126. *Am hotărât să-mi iau răspunderea.* IBRĂILEANU, ap. CĂLINESCU, C. O. 138. *Primăria comunală... nu poate lua răspunderea întâmplărilor.* BĂNUŢ, T. P. 24, cf. CADE. *Mă voi supune, fără a-mi lua responsabilitatea.* CĂLINESCU, B. I. 564, cf. DEX. **A lua grija** = (cu determinări genitivale) a se obliga să se îngrijească de (ceva). *La început îmi luasem eu grija corespondenţei.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 455. *Luai grija casei mele.* TEODORESCU, P. P. 271. *Iar de când mă măritai, Floricica lepădai,...Grija casei o luai.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 136. *Acum m-am însurat, Grija casei c-am luat.* NUNTA, 94. **A(-şi) lua angajamentul** (sau **un angajament**) = a se angaja, a se obliga (verbal sau în scris) la... *Luam angajamentul de-a fi totdeauna uniţi.* GHICA, S. 177. *Apărea în foi volante... un lung manifest iscălit de trei sute de comercianţi, prin care aceştia-şi luau angajamentul solemn de a susţine candidatura.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 129. *Nici nu ţi-ai luat vreun angajament.* CĂLINESCU, S. 84. *Să vă luaţi angajamente care se pot respecta.* PREDA, R. 132. *Regele dacilor îşi lua angajamentul să nu-i mai primească în ţara lui.* PANAITESCU, C. R. 62. *Revista şi-a respectat angajamentele luate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/3. **A lua în antrepriză** (sau **antrepriza, în întreprindere**) = a se angaja ca antreprenor. *Să ia antrepriza teatrelor publice.* FILIMON, O. II, 223. *Ei luau în întreprindere vămile, ocnele.* XENOPOL, I. R. X, 104, cf. DEX^2. **A lua comanda** = a fi numit la conducerea unei unităţi sau a unei acţiuni (militare). [Columb] *luă comanda acestei mici scadre.* GENILIE, G. 25/8. *I se dete ordin de la Viena ca să treacă la Transilvania cu scop... de a lua comanda.* BARIŢIU, P. A. I, 69. *Ibrahim... luase comanda trupelor egiptene.* GHICA, S. 128. *Alexandru luă în persoană comanda cavaleriei.* PÂRVAN, G. 47, cf. DEX. **A lua conducerea** (sau **direcţia, cârma, cârmele, frânele**) **(în mână** ori **în mâini)** = (cu determinări genitivale) a fi numit la conducerea unei instituţii. *Luând în mâinile tale cârmele besearicii, la ocârmuitoriul H[risto]s ai venit, apostole!* MINEIUL (1776), 4^{r2}/14. *Luând ea frânele gubernului, a continuat negoţierile.* BARIŢIU, P. A. I, 236. *Iau direcţiunea instrucţiunii publice în mână.* MAIORESCU, D. I, 127. *Manolache Băleanu au luat cârma guvernului.* LĂCUSTEANU, A. 146. *Caimacamul au luat frânele guvernului.* id. ib. 169. *Aristide Pascal luase direcţia Naţionalului.* XENOPOL, I. R. XIII, 90. *Luând în viguroasele... sale mâni frânele dirigenţei din diversele lor staturi naţionale, au făcut din ele puterneca şi respectata Germanie de astăzi.* SBIERA, F. S. 380, cf. TDRG. *Un nepot de soră luase conducerea comerţului.* BART, E. 322. *Este nevoit să ia singur direcţia litografiei părinteşti.* OPRESCU, I. A. IV, 75. *Luă direcţia şcolii normale.* CĂLINESCU, C. O. 229. **A lua** (ceva) **în mână** = a ajunge să dispună de ceva, să aibă sub conducerea sa. *Au luat ungurii prezidiile cetăţilor în mâna lor.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 328. *Luaţi în mână treburile publice.* TEULESCU, C. 80/16. *Colonelul Câmpineanu luase în mână apărarea drepturilor României.* GHICA, S. 173. *Îi părea că poate a fi momentul psihologic de a lua în mână interesele Porţii.* id. ib. 471, cf. COSTINESCU. *Sibienii luară în mâna lor această îndatorire.* PĂCALĂ, M. R. 48, cf. CADE. *Veţi lua în mână afacerile.* SADOVEANU, O. XIV, 33. *Luase în mână trebile pământului.* POPA, V. 7. **A lua iniţiativa** = (calc după fr. *prendre l'initiative)* a întreprinde cel dintâi ceva, a porni o acţiune; a iniţia ceva. *S-a votat în unanimitate... mulţemire între altele şi pentru iniţiativa ce au luat... în memuarul seu* (a. 1856). URICARIUL, X, 35. *Să luăm iniţiativa la pactul naţional, la unitatea românilor.* BOLLIAC, O. 240. *N-a îndrăznit... să ia el iniţiativa.* GHICA, S. 646. *A luat iniţiativa a îmbunătăţi hrana muncitorilor.* I. IONESCU, M. 305, cf. COSTINESCU. *Eu nu reclam a mi se recunoaşte alt merit decât acela de a fi luat eu mai întâi această iniţiativă.* ODOBESCU, ap. MAIORESCU, D. I, 271. *Presa bucureşteană şi cea ieşeană au luat iniţiativa.* CONTEMPORANUL, I, 704. *Boierii... luau iniţiativa în toate cestiunile politice.* SBIERA, F. S. 333. *Luaseră de vreo câteva săptămâni iniţiativa înfiinţării unei trupe permanente de teatru românesc transilvan.* BLAGA, H. 148. **A(-şi) lua libertatea** v. l i b e r t a t e. **A-şi lua voie** (sau **voia, îngăduinţa, permisiunea**) = (mai ales în formule de politeţe) a-şi îngădui ceva, a-şi permite; a-şi lua libertatea. *Îmi iau voie a trămite aci alăturatul tractat.* VASICI, în BARIŢ, II, 193. *Să-şi ia permisiune.* EMINESCU, S. P. 414. *Îmi voi lua voia a ceti dar.* MACEDONSKI, O. IV, 11, cf. BARCIANU. *În cazul unui răspuns favorabil, îşi va lua voie să vină în persoană.* REBREANU, I. 87. *Îmi iau îngăduinţa... să vă rog.* CĂLINESCU, C. O. 172. **A lua** (ceva) **în primire** v. p r i m i r e **(I 1). A lua** (pe cineva) **în primire** = **a)** a primi pe cineva spre supraveghere, în evidenţă; a-i purta cuiva de grijă. V. şi p r i m i r e **(I 1).** *Ioan Asan, după ce-şi luă în primire fata, trimise*

îndărăt suita ei întreagă. EMINESCU, O. XIV, 113. *Trebuie să merg a-l lua în primire de la gară.* CARAGIALE, O. VII, 22. *Elevii dumitale... o să-i ia în primire tovarăşa Ciobanu.* PREDA, R. 202. *Un picolo îl luă în primire... şi-l conduse.* VINEA, L. I, 21; **b)** (familiar) a întâmpina pe cineva dându-i un lucru de făcut; p. ext. a primi pe cineva cu reproşuri, a certa. *Îl ia în primire: – Ia pune, mă, mâna aici să vârâm fânul ăsta în şură.* CĂLINESCU, C. O. 21. □ *A ajuns târziu acasă şi au luat-o părinţii în primire.* **A lua apărarea** (cuiva sau a ceva) sau (învechit) **a lua** (pe cineva sau ceva) **în apărare** = a apăra pe cineva sau ceva de o învinuire, de o nedreptate, de un atac din partea cuiva. V. şi apărare. *Se mai încercă o dată... a lua în apărare pe poporaţiunea rurală în contra tiraniei.* BARIŢIU, P. A. I, 387, cf. COSTINESCU. *Ia apărarea insultelor aduse în sus-zisa revistă.* CARAGIALE, O. III, 119. *Consistoriul episcopesc... lua totdeauna pre confesionalii săi în apărare.* SBIERA, F. S. 365. *Ai luat apărarea unei femei insultate.* D. ZAMFIRESCU, A. 49, cf. TDRG, CADE. *O ruga să-i ia apărarea.* A. HOLBAN, O. I, 17. *Vă mai roagă să vă milostiviţi şi să-i luaţi apărarea.* SADOVEANU, O. VIII, 73. *Nu vrem să luăm apărarea trădătorilor.* ARGHEZI, S. XXXIV, 72. *Este de prisos a lua apărarea memoriei lui N. Iorga.* CĂLINESCU, C. O. 93. *Ţi-ar fi luat apărarea, te-ar fi trimis la tatăl tău.* TUDORAN, P. 302. (Învechit) **A-şi lua soarta** (sau **sorţul**) = a accepta ceea ce îi este hotărât, destinat. *Luându-şi sorţul, Ioan mearse în Asiia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28^{v}/4. **A(-şi) lua rolul** = a-şi asuma o anumită menire, o anumită acţiune; a-şi aroga o calitate. *Am uitat că dl Nanianu şi-a luat rolul de a apăra sanctuarele ştiinţelor.* CONTEMPORANUL, I, 240. *Romanii luau definitiv la Dunăre rolul civilizator al celţilor.* PÂRVAN, G. 724. *„Farul"... şi-a luat rolul de a populariza „Viaţa nouă".* LOVINESCU, S. IV, 105. **A(-şi) lua osteneala** v. osteneală **(2).** (Învechit) **A(-şi) lua osteninţa** v. osteninţă **(2). A şi-o lua asupră** = a se supăra pentru o vorbă care consideră că-l vizează. Cf. SCRIBAN, D. *Baba şi-o luă asupră şi fuga la găină şi dă-i şi bate-o, să plece şi să-i aducă şi ei bogăţii ca cocoşul moşului.* STĂNCESCU, B. 285. (Învechit şi regional) **A lua** (pe cineva) **asupra sa** (sau, regional, **pe seamă, în chezăşie**) = a fi chezaş pentru ceva sau pentru cineva; a garanta. *Şi-l vor lua ei asupra lor şi-i vor face zapis cum că nu va avea nicio nevoie.* AXINTE URICARIUL, ap. GCR II, 18/35. *Îl ia pă samă.* ALR SN IV h 1 010/182. *Ieu în chizaşâie.* ib. h 1 010/886. (Învechit) **A(-şi) lua** (ceva) **pe suflet** (sau **asupra sufletului**) = a-şi asuma întreaga răspundere. V. şi suflet **(I 8).** *Au luat asupra sufletului lui că nu vor avea nicio nevoie.* NECULCE, L. 174. ✦ (Complementul indică slujbe, funcţii, situaţii sociale, ranguri, titluri etc., p. ext. instituţia condusă) A dobândi; a accepta. V. primi **(I 3).** *Deci-i rămăseseră doi feciori, Nemitor şi Amulie; Nemitor luo domniia.* MOXA, 355/9. *Au luat domniia.* M. COSTIN, O. 108. *Şărban-Vodă domniia au luat.* R. GRECEANU, CM I, 55. *Au luat Gligorie-Vodă domnia.* ANON. CANTAC., CM I, 197. *Mitropolia n-am luat-o cu sila.* ANTIM, P. XXV. *Luând slujbă de la... craiul longobarzilor.* ŞINCAI, HR. I, 127/31. *Obedeanu şi Câmpineanu luară câte un rang.* C. A. ROSETTI, N. I. 23. *Aş fi luat slujbe politice.* id. ib. 113. *Mă duc să-mi iau slujba de temnicer.* NEGRUZZI, S. III, 269. *Şi-a luat rangul de pitar.* FILIMON, O. I, 97. *Nu luaseră slujbe în timpul acestui domn.* id. ib. 247. *Odobescu au luat ministerul de rezbel.* LĂCUSTEANU, A. 147. *Hanul Boris... luă curând după aceea titlul de rege.* EMINESCU, O. XIV, 79. *După moartea lui Robert, luară guvernul Balduin II... şi... Ioan de Brienne.* id. ib. 112. *Peste un an va da un examen greu,... după care va lua o slujbă cu leafă bună.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 53. *Îşi luă titlul de împărat şi rege.* SBIERA, F. S. 212. *Un anume Joldea... luă domnia ca Ioan-Vodă.* IORGA, V. F. 19. *Am luat, aşa, deocamdată, o slujbă la... percepţie.* GÂRLEANU, N. 67. ✧ Expr. **A lua tronul** (sau **scaunul**) = a obţine domnia, a se încorona ca monarh. *Au biruit pă socru-său şi au luat scaunul.* R. POPESCU, CM I, 233. *Dan... a luat tronul... din mâna lui Mircea.* IORGA, C. I. I, 5. *Noul rege va lua tronul lui David.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 14/4. (Învechit) **A lua caftan de domnie** (ori **steag, coroana, sceptrul**) = a ajunge domn sau împărat; a fi învestit în demnitatea respectivă. *Au luoat Ştefan-Vodă schiptrul Ţării Moldovii.* URECHE, L. 23. *De acolea luo Ştefan-Vodă steagul ţărâi Moldovei şi să duse la scaunul Sucevii.* id. ib. 83. *Au luat steag de la împărăţie.* id. ib. 183. *Au luat căftan de domniie.* M. COSTIN, O. 104. *Tarcinie luă coroana.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 7. ✦ (Rar; complementul indică o rugăminte, o cerere) A primi favorabil; a accepta. *Ia-le la tine rugăciunile loru, slugilor tale.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 338. *De milă să nu se mai prăpădească oraşele şi satele şi atâta sumedenie de oaste, s-a înduplecat a lua cererea împăratului şi mâine le este nunta.* ISPIRESCU, L. 111.

8. (Învechit şi popular; complementul indică ceva neplăcut, împovărător) A primi fără voia sa ori a accepta să-i revină; a îndura, a suporta **(4).** *Derep tire preimii (luomu* H, am suferit D) *imputare, coperi ruşirea faţa mea.* PSALT. 132. *Spune şi de gonire şi de dosadă ce se cade să ia credincioşii creştini... pentru cuvântul lui.* CORESI, EV. 71. *Grăieşte către ai săi ucenici... de chinu şi de muncă ce vrea să ia el pentru toată lumea.* id. ib. 88. *Mielul lu Domnedzeu... va lua păcatele lumiei.* PO 7/6. *Acela s-au arătat ca să ia păcatele noastre şi păcat nu iaste într-îns niciunul* (ante 1618). GCR I, 48/36. *Noi vom lua acest greu.* MOXA, 344/8. *Pre cruce au luat moarte Domnul Hristos.* VARLAAM, C. 80. *Nici într-un chip nu vru... să ia blestemul ţării asupra sa.* URECHE, L. 205. *Argintul nu-şi dă-n leafă Să-şi ia blăstăm în ceafă.* DOSOFTEI, PS. 42/22. *Cu oamenii n-au osteneală, Să ia bătăi pentru agoniseală.* id. ib. 239/18. *Ocărâle năroadelor veţi lua.* BIBLIA (1688), 599^{2}/13. *Apoi de la părinţi blăstămare am luat.* CANTEMIR, I. I. I, 57. *Multe munci au luat.* ANON. CANTAC., CM I, 99. *Decât va lua blestemul ţărâi, mai bine să va lipsi den domnie.* R. POPESCU, CM I, 311. *Ei au luat moarte cumplită.* id. ib. 433. *D[u]mnezeul nostru, prin cruce luând patimă.* MINEIUL (1776), 205^{v1}/13. *Bade, nu-ţi lua belea!* ŞEZ. I, 103. ✧ (Complementul indică un instrument cu care se aplică lovituri) *Veţi lua fiecare câte o sută baltage... pe talpe.* NEGRUZZI, S. I, 24. ✧ (Subiectul indică un abstract) *Libertatea conştiinţei luase lovitura de moarte.* BARIŢIU, P. A. I, 145. (Cu determinările „asupra sa", „asupră-şi", învechit, „spre sine") *Dumnezeu dăruieşte omului mila sa, că au luat*

spre sine firea lui cea căzută. ANTIM, O. 120, cf. POLIZU. *Lua asupra lui învinuirea.* PREDA, R. 133. ✧ Expr. **A lua bătaie** = a fi bătut. *Bătăi ce au luat acei boieri am lăsat să scrie muntenii.* MUSTE, LET. III, 9/25. *Groaznica bătaie ce luase Tilu.* BĂRAC, T. 10, cf. LM. *Ai să iei bătaie.* I. CR. III, 150. *A luat oleacă de bătaie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 31. (Familiar) **A o lua pe cocoaşă** (sau **pe coajă**) ori **a o lua** = a fi bătut. Cf. L. ROM. 1972, 240. (Familiar) **A(-şi) lua (o belea, un necaz** etc.) **pe cap** (sau, învechit, **capului)** = a se angaja la ceva care produce neplăceri. *Mi-am luat pe cap oficie onorifice.* VASICI, în BARIŢ, I, 189. *Şi-a luat cineva capului vro belea.* ISPIRESCU, U. 78, cf. ALEXI, W. *Ce să-mi ieu pe cap necaz.* SEVASTOS, C. 119. *Să nu iau pe cap năcaz.* DOINE, 26. **A(-şi) lua pedeapsa** (ori **osânda, osândire)** = a suferi o condamnare; a fi pedepsit. *Luo osândire, că... lepădat fu cu crucea lui.* CORESI, EV. 465. *Mai mare osândă vom să luom.* ANTIM, O. 27. *Va lua pedeapsa sa.* CANTACUZINO, N. P. 34^{r}. *Işi ia pedeapsa cu totul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 316. *Însuşi ş-au luat pedeapsa.* ASACHI, S. L. II, 161. *Cel ce să va dovedi într-asemenea faptă să va da în judecata cremenală spre a-şi lua osânda* (a. 1842). DOC. EC. 764. *Eu, când ochii am închis, Când mi-am luat osânda.* ALECSANDRI, POEZII, 444. (Învechit) **A lua certare** (sau **certătură)** = a fi pedepsit. *Acei... vor lua muncă şi certare de la Domnusău.* VARLAAM, C. 246. *Certare ce va lua asupra sa.* PRAV. 117. *Nu va lua mai multă certare, ce ca şi cel vinovat.* ib. 1202. *Îş ia fieşcare certătură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 316. (Învechit) **A lua judeţ** = a fi judecat. *Veri întru Ier[usa]lim se sui şi acolo giudeţu dereptu aceastea se iai de la menre?* COD. VOR.^{2} 34^{r}/2. (Familiar) **A lua ţeapă** = a fi păcălit. □ *A luat ţeapă la vânzare.* ✦ (Complementul indică durata) A primi drept condamnare, drept pedeapsă. *Dacă îi bagă pe-ăia la apă, iau cincisprezece ani.* PREDA, R. 32.

9. A dobândi (ceva) prin solicitare, prin cereri, prin stăruinţe; (complementul indică o aprobare, un înscris etc.) a obţine. *De la ei carrte luaiu spre fraţii ceia dintru Damascu.* COD. VOR.^{2} 19^{v}/5. *Den acealea se sfinţeaşte... viiaţă sfântă oamenilor carii vor lua preţul la giudecată.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 569. *Oarecâte şi-ar ceare neştine în numele tău, neoprit va lua de la tine.* DOSOFTEI, PS. 505/7. *Mi-am zis că nu poci să purced până nu voi lua audienţă dă la împăratul.* VĂCĂRESCUL, I. II, 14^{v}. *Toate câte cereţi rugându-vă să credeţi că veţi lua şi va fi vouă.* MARCOVICI, D. 441/13. *Luam biletul de intrare în Linz.* C. A. ROSETTI, N. I. 142. *Lăpuşneanu..., fugind la Constantinopol, izbutise a lua oşti turceşti.* NEGRUZZI, S. I, 137. *Viu să cer ajutorul domniei tale ca să iau acest mansup.* FILIMON, O. I, 168. *Am luat încuviinţarea colegilor mei.* GHICA, S. 710. *Acest regulament... trebuie să fie aprobat de ministru, luând şi avizul consiliului permanent.* MAIORESCU, D. I, 303. *Să dispună din oficiu pensionarea lor..., luând însă şi „avizul consultativ al comitetului".* IST. T. II, 16. ✧ Expr. **A(-şi) lua voie** (sau **învoire) (de la)** (cineva) = a obţine învoire, permisiune de la cineva. *Să ia voie... de la giudeţ.* PRAV. 100. *Logofătul... ş-au luat voie să margă spre case-şi.* M. COSTIN, O. 137. *Luându-ş voie de la maică-sa..., mearsă la epi[i]scopul şi să botedză.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 54^{v}/35. *Luând după cum se cade şi voie de la sf[â]nta şi muma noastră beseareca cea mare, s-au dat în tipografie de s-au tipărit.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/51. *Luându-şi acea voie de la poartă.* NECULCE, L. 209. *El, luându-şi voie să vie, şi pre Şărban comisul Vlădescul cu dânsul au slobozit.* R. GRECEANU, CM II, 17. *Nu luase voie de la sf[â]ntul.* MINEIUL (1776), 160^{v1}/25. *Măcar că au luat voie de mai nainte de ghenar a lucra,... au ajuns a face începerea lucrului tocmai după ghenar* (a. 1824). DOC. EC. 325. *Până acum nu şi-a mai luat voie de la nimini.* PR. DRAM. 167. *După ce işi luă voie..., S-a-ntors către caramanul Şi-ncepu să-i zică.* PANN, E. II, 53/13. *Regele Wladislaw să nu poată porni războiu contra Ungariei fără ca mai întâi să fi luat învoire de la Mircea-Vodă.* EMINESCU, O. XIV, 172. (Popular) **A lua jurământ de la** (cineva) = a obţine o promisiune (întărită cu jurământ). *Luând giurământ de la tine.* ŞINCAI, HR. I, 240/5. *Luă de la fiecare jurământul că se va lepăda de hoţie.* PAMFILE, COM. 6. ✦ (Complementul indică o diplomă, o calificare etc.) A obţine (în urma unui examen). *Un doctor vestit venise..., Diplome ce-n academii luase, cum el zicea, Prin ţări care niciodată Nu au figurat pe hartă.* ALEXANDRESCU, O. I, 309. *După examenul ce dete..., luă diploma de maestru.* FILIMON, O. II, 313. *Şi-a luat libera practică în ţară, a fost numit medic al oraşului.* ULIERU, C. 56. *Doctorul care şi-a luat diploma nu mai urmăreşte publicaţiile de specialitate.* CĂLINESCU, C. O. 34. *Mi-am luat şi brevetul.* TUDORAN, P. 31. ✧ (Complementul indică note, calificative etc.) *Am luat premii.* LĂCUSTEANU, A. 35. *În toate clasele primare... a luat tot premiul întâi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 83. □ *A luat 8 la matematică. Lua la şcoală numai calificative bune.* ✦ (Complementul indică examene, probe, clase etc.) A susţine cu succes; a promova **(1),** a trece **(I 9).** *Au luat studiile în Franţa.* LĂCUSTEANU, A. 13. *Am luat licenţa în Franţa.* MAIORESCU, D. I, 356. *E uşor de luat bacalaureatul.* CONTEMPORANUL, II, 119. *După ce şi-a luat licenţa,... Andrei căpătă... un post.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 168, cf. CADE. *Licenţa nu şi-a luat-o.* CĂLINESCU, C. O. 24. *Ţi-ai luat examenul, primul.* H. LOVINESCU, T. 11. *Ar fi trebuit să fi luat câte două clase într-un an.* PREDA, R. 76. *Rămâi inginer în Bucureşti după ce îţi iei examenul de stat.* id. ib. 160. *Am urmat liceul fără frecvenţă şi mi-am luat bacalaureatul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 21/2. ✧ Expr. **A lua o notă bună** (sau **rea)** = a căpăta o notă bună (sau rea). Cf. DEX.

10. (În expr.) **A lua pauză** = a se întrerupe pentru scurt timp dintr-o activitate, a-şi acorda un răgaz. Cf. L. ROM. 1956, nr. 5, 11. *Şi-acum eu zic să luăm o pauză.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 167. **A(-şi) lua vacanţă** (sau **concediu)** = a beneficia de o întrerupere a muncii, a învăţăturii etc. pentru odihnă, pe o perioadă determinată (prin anumite reglementări); p. ext. a-şi întrerupe activitatea. *Cluburile luaseră vacanţă.* VOICULESCU, P. I, 58. *Să aibă grijă de ea, să-şi ia concediu şi să se refacă.* PREDA, R. 219. (Complementul indică durata) *O să-mi iau vro două luni de vacanţie.* C. A. ROSETTI, N. I. 127. (Învechit) **A(-şi) lua vreme** = a avea sau a-şi face timp pentru ceva. [Aceşti sfinţi] *luând vreame să să sfătuiască, împărţâră avearea lor la mişei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^{r}/28. *Când şi când Luându-ţi vreme şi rând, Bei puţin vinars sau vin.* AARON, în ŞA II, 708.

IV. (Predomină ideea obținerii cu forța sau prin viclenie)

1. (Complementul indică un bun care aparține altuia) A-și însuși pe ascuns ori fără niciun drept, prin înșelăciune, cu forța. V. f u r a, j e f u i, p r ă d a **(2),** (rar) h o ț i, (familiar) c i o r d i, s u b t i l i z a **(4),** s u s t r a g e **(2),** ș p a r l i **(2),** ș t e r p e l i **(2),** (învechit și familiar) s f e t e r i s i, (regional) c i u ș d i, h ă r ș n i, ș p i l u i, ș u c h e a[2], ș u c h i r i **(1).** *Mamonul învață să apucăm și să luăm cum putem.* VARLAAM, C. 163. *Călugărul ce va fura... să întoarcă tot ce va fi luat.* PRAV. 184. *Alerga tătarii, lovind... țărănimea și le aducea capetele și lua bani.* M. COSTIN, O. 82. *Unul mai lacom la bani au luat banii și l-au tăiat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 160[r]/3. *Argintul mieu și aurul mieu ați luat și ceale alease ale meale și ceale bune ați băgat în casele voastre.* BIBLIA (1688), 590[1]/35. *Să li de înapoi ce le-ar fi luat.* NECULCE, L. 215. *Le-au jefuit casele, luându-le tot ce au avut.* ANON. CANTAC., CM I, 161. *A șaptea poruncă zice să nu furăm, iară noi luom de față, cu sila.* ANTIM, O. 33. *De am luat cuiva ceva cu strâmbul, să-l dăm înapoi.* id. ib. 187. *Au luat într-ascuns un cal armenesc.* AETHIOPICA, 34[r]/25. *După ce la curte veniră, Luară ce mai găsiră* (a. 1769). în DR. V, 513, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Trei tâlhari, ducându-se la casa unui țăran numit Tudor,...i-au luat toți banii ce avea.* CR (1836), 37. *Ai luat nedrept.* NEGRUZZI, S. II, 258, cf. POLIZU. *M-au jăfuit, mi-au luat tot ce aveam în chimir.* GHICA, S. 25. *Găsiră ocaziune a jefui poporul, luând de la săteni însutit decât li se ordona.* I. IONESCU, M. 253, cf. PONTBRIANT, D. *Făt-Frumos luă alți cai chiar din grajdiul Genarului.* EMINESCU, P. L. 12. *Dar ceasul și cu inelele cum ți le-a luat?* CARAGIALE, O. IV, 107, cf. DDRF. *Ne-au luat păsunea domnii, fără lege și-ntrebare.* GOGA, POEZII, 103. *Acești funcționari luau, fiecare, cât putea.* PĂCALĂ, M. R. 50, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Hai să dăm o muche de săcure stăpânului și să luăm noi cămila.* VISSARION, B. 118. *Ori pe unde îi afla,... le lua banii.* C. GANE, TR. V. 195. *Dacă aș prundui ulițele cu ceea ce au luat unii și alții din averea comunei,... poate aș umple gropile.* SADOVEANU, O. V, 20. *Lua bani, lua lucruri.* id. ib. XIX, 37. *Trecuse... la literatura romanelor..., luându-le pe ascuns din biblioteca școalei.* BART, E. 104. *Barca n-o putuse lua, că era păzită de santinelă.* id. ib. 276. *Pretindea că Creangă luase un manuscris.* CĂLINESCU, O. XIV, 147, cf. DEX. *Trage podul, măi podar, Să trec la ăl cârciumar... Că e putred de bogat Și să-i ieu nu e păcat.* TEODORESCU, P. P. 293. *Vi-l pot lua și cu puterea, dar nu voi.* RETEGANUL, P. I, 15. *Scoală, părinte, că eu îți ieu colacii!* VASILIU, P. L. 151. *Nimene să nu îndrăznească a lua vreo monedă din acea uriașă comoară.* PAMFILE, COM. 15. *Îi răsar deodată niște hoți înainte, îi iau toți banii, îl bat măr și-l lasă-n drum.* id. DUȘM. 56. *Ce-o fost bun, tot o luat.* DR. V, 36. *Spune iute ce-am luat, De astfel m-ai condamnat Și-n temniță m-ai băgat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 247. *M-o luvat tot, m-o jupuit.* ALR I 1 430/5. *O luvat tot ce, bietului, am avut.* ib. 1 430/18. *Păgânii vin și ne ia averurle noastre.* ib. 1 430/900. *Te pupă în bot și-ți ia din pungă tot.* ZANNE, P. II, 680. ◇ A b s o l. *Cu sila poți lua omului, dar cu sila nu-i poți da.* CADE. ◇ R e f l. p a s. *Cându-i negură și nea, Atuncea caii se ia; Cându-i negură și bură, Atuncea caii se fură.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 464. *Când e ceață prin Bârgău, Atuncea caii se ieu.* MARIAN, SA. 189. ◇ E x p r. **A lua** (ceva) **cu japca** = a pune stăpânire cu de-a sila, pe nedrept. *Să nu poată lua cineva cu japca din aceste merișoare.* ISPIRESCU, U. 60. *Cam cu japca l-am luat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 137. **A lua cu hapca** v. h a p c ă. (Regional) **A lua cu rostopala** v. r o s t o p a l ă. **A lua luleaua neamțului** v. l u l e a. ✦ P. e x t. (Popular; complementul indică iubita sau iubitul, soția ori soțul cuiva) A face (pe altul) să piardă în favoarea proprie. □ *Nu vă temeți, că nu vă iau drăguțul.*

2. (Complementul indică un teritoriu, o țară, o cetate, un oraș etc.) A pune stăpânire pe ceva cu puterea armată; a cuceri, a ocupa **(I 1),** (învechit) a cuprinde, a dobândi, a prinde **(VII 1),** (astăzi rar) a stăpâni **(2).** *Gătindu-să ca să bată cetatea, să o ia.* URECHE, L. 187. *Schimbasă împărăția pre veziriul în scârbă, că n-au fost harnic de a lua tabăra căzăcească.* M. COSTIN, O. 83. *Au luat sultan Murat Vavilonul.* id. ib. 119. *Moșii noștri n-au mers cu săgeate Când au luat țara.* DOSOFTEI, PS. 143/12. *De acolo s-au pogorât la Dii, la Cladova, și le-au luat acele cetăți de la turci.* IST. Ț. R. 27. *Toma, după ce-au agiunsu la Brăila, a trie dzi au și luat cetatea Brăilii.* NECULCE, L. 282. *Au luat vo 2–3 cetăț în marginea Bosniii.* id. ib. 355. *N-au luat și n-au supus țări, câte n-au vrut.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Turcii ocoliră Oradiia Mare și o bătură 40 de zile și o luară cu totul.* ANON. CANTAC., CM I, 181. *Mergând la Sevastie cetate, o au luat.* R. POPESCU, CM I, 229. *Beligradul turcii au luat.* R. GRECEANU, CM II, 50. *Au luat cetatea nevătămând nici pre unul din lăcuitori.* AETHIOPICA, 35[r]/11. *Luă Beligradul de la unguri.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Darie împărat luo Eghipetul și să întoarsă la Persida.* ALEXANDRIA (1794), 8/15. *Luă țara turcească într-o zi și ucisă pre Criz împărat.* ib. 54/1. *Traian au luat Mesopotamia.* ȘINCAI, HR. I, 9/28. *Șesurile ceale de către Tisa le luase Atila, craiul hunilor.* MAIOR, IST. 35/15. *Niște cărți hicleane carele scriia la niște vrăjmași, să vie cu oaste să ia acel loc.* PRAV. (1814), 161. *Romanii traseră la Africa, luară cetatea Clupes.* NICOLAU, P. II, 193/6, cf. LB. *Au luat cutare cetate.* I. GOLESCU, C. *La 1474 au luat Târgoviștea, capitala țării muntene.* ASACHI, S. L. II, 84. *A împins oștirea lui înapoi și a luat urbea.* ARISTIA, PLUT. 68/9. *Ne-a venit poruncă să luăm Plevna.* GHICA, S. 19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Nu reuși a lua orașul, ci pierdu multă oaste... în zadar.* CONV. LIT. VI, 49, cf. LM. *I se prezintă... generalii... sosiți de la Lovrea, pe care o luaseră la 22 august.* MAIORESCU, D. II, 90. *Regele român sosește puternic ca furtuna, încunjură și ia orașul.* EMINESCU, O. XIV, 104. *Am luat-o cu sabia.* ISPIRESCU, M. V. 46. *Dacă toți ostașii mei ar fi ca voi,... aș lua Buda.* DELAVRANCEA, O. II, 194, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Turcii luară în 1475 Mangopul.* IORGA, V. F. 14. *Peste câțiva ani..., Ștefan năvălea în Pocuția și o lua pentru câtva timp.* id. C. I. II, 188. *Ulise..., despre care Se zice că, luptând de tine alături, Luase Troia.* MURNU, O. 35, cf. TDRG. *Alexandru ia orașul geților.* PÂRVAN, G. 47, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Trupele noastre au luat Muntele Roșu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 423. *Zic că*

nemții... le-ar fi luat toate cetățile. SADOVEANU, O. VII, 284. *Cu jertfe nemaipomenite, inamicul ia punctele de sprijin din jurul portului.* id. ib. XIX, 82, cf. SCRIBAN, D. *Cuprinse numaidecât teritoriile..., luând și ceva în plus.* CĂLINESCU, C. O. 28. *Turcii au surprins avant-posturile rușești și le-au respins, luând chiar o redută.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 5, cf. DEX, DSR. *Dacă... turcii luau Viena și ajungeau pe Rin și pe Baltica.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 19/3. (Cu forma negativă a participiului) *Ienicerii strigau că... stau atâtea țieri în lume neluate.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. ◇ Refl. pas. *Așijderea s-au luat și cetățile Dunării, Smail, Brăila și altele* (a. 1777). IORGA, S. D. XXII, 58. *Adrianupoli se luă de vezirul la asaltul... cel dântâiu.* VĂCĂRESCUL, IST. 252/17. *Italia și Africa abia se luaseră și trebui să le ia d-al doilea, căci lăcuitorii se ridicară cu revoluție.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 202. [Cetatea] *s-au luat de moldoveni după un asediu lung.* ASACHI, S. L. II, 223. *Țara s-au sfârșiet, parte luându-se ca teritorii cetățenilor sub nume de raia.* IST. M. XXVIII/8. *Cetatea s-a luat și s-a dat pradă oștirilor.* ARISTIA, PLUT. 345/28. *Cetatea aceasta nu se poate lua nici cu un chip.* NEGRUZZI, S. I, 325. *În seara sosirii noastre se lua Turnu Măgurelelor de către generalul Langeron.* LĂCUSTEANU, A. 42. *Adrianopolul... se ia fără rezistență.* EMINESCU, O. XV, 112. *Apoi se luă Bucov și se văzu că întreaga creastă întărită fusese părăsită.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 5. ◇ Loc. adj. (Învechit; în forma negativă a supinului) **De neluat** = de necucerit. V. inexpugnabil. Cf. PONTBRIANT, D. ◇ Expr. **A lua cu armele** (sau, învechit, **cu arma, cu arme, cu sabia**) = a pune stăpânire (pe ceva) făcând uz de arme. *Featele meale ai adus ca cu arma luate.* PO 106/22. *Gândi cu sabiia să o ia.* URECHE, L. 140. *N-au surpat păgânii bisericile Țarigradului, precum îl luoase cu sabiia.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/18. *Bulgaria o au ținut șie ca luată cu arme.* ȘINCAI, HR. I, 183/6. *Trei fete de-mpărat Cari cu sabia le-au luat Din mijloc de Țarigrad.* BALADE, II, 161. *Și ei beau și se cinsteau Cu trei fete de-mpărat Aduse din Țerigrad, Cu sabia le-au luat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 237. □ *Își luase tronul cu armele.* **A lua cu asalt** = **a)** a cuceri printr-un atac hotărâtor. *Atacară cetatea Rohatin, au luat-o cu asalt și au prădat.* ASACHI, S. L. II, 101. *Curuții îl luară cu asalt.* BARIȚIU, P. A. I, 241, cf. COSTINESCU. *Dupe ce luă cu asalt un rând de metereze, căzu rănită.* ODOBESCU, S. I, 16. *Făcură atac asupra unei tării zidite pe-o clină de munte..., pe care-o și luară cu asalt.* EMINESCU, O. XIV, 93. [Cumanii] *se-ntoarseră spre țărmul mării..., luară orașul cu asalt...și făcură înfloritorul port asemenea pământului.* id. ib. 105. *Crassus... le ia cu asalt cetatea.* PÂRVAN, G. 87. *Marea redută Grivița... a fost luată cu asalt.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 4; **b)** a obține ceva cu forța. *Locurile de rangul al doilea erau luate cu asalt.* FILIMON, O. II, 18. *Căpeteniile franțuzești luară oarecum cu asalt hotărârea consiliului de război.* EMINESCU, O. XIV, 175. *Iată-i toți porniți să ia nemurirea cu asalt.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 61. **A lua în stăpânire** (sau **în posesiune**) = (complementul indică un teritoriu, o țară etc.) a ocupa (cu forța); a trece sub cârmuirea sa. *Casa de Habsburg luă în posesiune principatul Transilvaniei.* BARIȚIU, P. A. I, 151. *Împăratul Leopold I... luase în posesiune definitivă principatul Transilvaniei.* id. ib. 163. *Au luat în posesie insula Perim.* FILIMON, O. II, 169. *Ținuturile luate acum în stăpânire de români.* CARAGIALE, O. V, 370. *Luă în stăpânire Hotinul, ca pașă al cetății.* IORGA, C. I. II, 103. **A lua înapoi** (sau **îndărăt**) = a recuceri prin luptă, a recâștiga. *Au luat îndărăpt mai multe cetăți.* ȘINCAI, HR. I, 103/4. *Claudie au luat înapoi Dachia.* MAIOR, IST. 25/3. *A luat înapoi cetățile pe care i le răpiseră oamenii lui Lysimachos.* PÂRVAN, G. 60. **A lua poziție** v. poziție (2). ✦ (Complementul indică bunuri materiale) A dobândi prin luptă de la inamic, a captura; a-și însuși ca pradă în urma unei bătălii, a jefui. *Rimleanii..: și Ieursalimul arseră, și ce era în cetate luară.* CORESI, EV. 305. *Au luat și câteva steaguri de la leși și pușci.* M. COSTIN, O. 74. *Vo 200 di tunuri au luat.* NECULCE, L. 332. *Făcură năvală mare... și luară câteva tunuri.* ANON. CANTAC., CM I, 125. *Auzind cum că au luat filistinii chivotul în război, să cuprinse de multă întristare.* ANTIM, O. 274. *Multă moarte au făcut, luându-le toate câte au avut în tabără.* ȘINCAI, HR. I, 128/2. *Pre mulți dintr-înșii robiră, arme, cai mulți, bani, vistierie multă luând de la unguri.* MAIOR, IST. 80/3. *Luând arma celui pe care... biruisă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 250. *Luaseră flotele... împăraților Asiei.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 65. *L-a bătut..., luându-i treizeci de tunuri și toate munițiunile.* BARIȚIU, P. A. I, 42. *Ioan Asan... ia pradă tot ce găsește în tabăra inamicului.* EMINESCU, O. XIV, 111. *Luase un steag de la inamic.* CARAGIALE, O. I, 169. *Atâtea prăzi luaseră.* ISPIRESCU, M. V. 16. *Îl bate... în o luptă crâncenă..., luând de la turci... 32 de steaguri.* XENOPOL, I. R. VI, 12. *Covoarele scumpe..., pe care geții le luaseră acum ca pradă.* PÂRVAN, G. 60. *Luându-i steagurile..., le-au dus în cetatea getică Genucla.* id. ib. 78. *O luptă însemnată fu dată de o parte din oastea și vasele plutitoare moldovenești ale lui Ștefan-Vodă cel Mare împotriva turcilor, care atacase și luase de acolo multă avere.* N. A. BOGDAN, C. M. 10. *Au dăruit un orologiu de aur soldatului Grigore Ion, care purta stindardul și care-l luase de la vrăjmaș.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 4. ✦ (Adesea cu determinările „prizonier", „rob", „în robie", „în captivitate", învechit, „prins", „în pradă") A face (pe cineva) prizonier, a captura; a face (pe cineva) rob, a robi. *70 de ai sânt de cându-i poporul cetățâi... în Vavilon, den dzua ce i-au luat în pradă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106^{v}/9. *Lovind fără veste varvarii..., luară pre mulț și pre fiiusău Theordul.* id. ib. noiembrie 121^{r}/17. *Pre un Țical pașea, cu câteva corăbii de oaste, l-au luat viu.* M. COSTIN, O. 63. *Au scos toți robii, câți luasă.* id. ib. 105. *Mai bine de 50 000 robi au luat.* NECULCE, L. 342. *Au mersu Zboroschi la Dașova... și au luat mulți turci și turcoaice.* R. POPESCU, CM I, 308. *Au luat pre împăratul Agag rob.* ANTIM, O. 275. *Călcă Iașii și luă pă domnul Ipsilant prigionier.* VĂCĂRESCUL, I. II, 33^{r}. *El au luat... pă crai în robie.* CANTACUZINO, N. P. 50^{r}. *Roma îi lua robi și pe urmă îi trimitea romani.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 132. *Îl luă în captivitate.* BARIȚIU, P. A. I, 490. *Țara pustiindu-se adese de năpădirile dușmănești, domnii o împoporau cu prinșii ce luau de la vecinii lor.* NEGRUZZI, S. I, 193, cf. POLIZU. *Pe el, copii! Luați-l: el are să-mplinească Ce ne-a zis proorocul din porunca cerească.* ALEXANDRESCU, O. I, 217. *Bavarezii reușiră a*

dezarma pe maghiar şi a-l lua prizonier. FILIMON, O. II, 63. *Vreo cinci mii de români ce luaseră turcii robi în război.* ISPIRESCU, L. 30, cf. BARCIANU. *Îi luau robi.* LĂCUSTEANU, A. 47. *Ajunse soţia lui Ştefan cel Mare; acesta o luase în robie în 1473.* IORGA, V. F. 9. *Bogdan să înapoiască Poloniei pe toţi prinşii din războiul ce urmase între ei, precum şi Sigismund să restituie Moldovei pe toţi oamenii ce i-ar fi luat în diferite împrejurări.* N. A. BOGDAN, C. M. 32. *Se apropie de mine şi-mi spuse că el nu va lăsa arma din mână când o fi să-l ia prizonier.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 37. *Luau turcii pe atunci fete şi muieri în robie.* STANCU, D. 11. *A înconjurat... detaşamentul otoman, luând prizonier şi pe comandantul lui.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 6. *Lasă-l să se ducă, că doară nu l-am luat rob.* VASILIU, P. L. 56. (Refl. pas.) *Nu s-au luat roabă.* AETHIOPICA, 72^{v}/1. ✧ Expr. (Învechit şi popular) **A lua** (pe cineva) **plean** v. plean. ✦ A aresta. *Apropie-se miiaşul, luo-lu elu şi dzise se-lu leage cu doao lanţure de fierru şi întreba cinre iaste şi ce fapt-au.* COD. VOR.^{2} 17^{v}/8. *Care iaste Mareş? Zise: – Eu sânt. – Ia-l!* R. POPESCU, CM I, 413. *Ia-i, ceauş!... Închide-i pe amândoi la gros.* GHICA, S. XVII. *Ia-i, d-le subcomisar, sunt pungaşi!* CARAGIALE, O. VI, 235. *Pe protopopul... l-au luat şi l-au dus în internare.* REBREANU, P. S. 47. *Ce-i mă, jăndarule?... Ai venit să mă iei şi pe mine?* POPA, V. 118. *Luaţi-l! strigă el către feciorii boiereşti.* SADOVEANU, O. VIII, 105. *A venit miliţia şi i-a luat.* PREDA, M. S. 15. ✦ (La jocul de şah) A elimina una dintre piesele adversarului. □ *I-a luat un pion. A luat calul, apoi regina.*

3. Fig. (Învechit şi popular; subiectul gramatical sau logic indică stări fiziologice, psihice, afective etc.) A cuprinde (pe neaşteptate), a pune stăpânire (pe cineva); a copleşi. *Ele ieşiră, fugiră de la mormânt, luo-le ele un cutremur şi un teamăt.* CORESI, EV. 135. *Luă frică pre toţi şi lăuda pre Dumnedzău.* VARLAAM, C. 270. *Pre Dumnezeu mi-i nedeajde şi nu mă ia frică.* DOSOFTEI, PS. 185/1. *Te lua groază de urlete multe.* id. ib. 218/5. *Întristăciuni luară pre cei ce lăcuia la Filistiim.* BIBLIA (1688), 50^{1}/35. *Îndoit i-au luat pre ei mâhnirea şi suspinul pomenirilor celor trecute.* ib. 657^{2}/47. *Mă ia mirare de atâtea minunate întâmplări.* SLĂTINEANU, A. 92, cf. LB. *Un foc se-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate.* HELIADE, O. I, 186. *M-a luat o spaimă.* I. GOLESCU, C. *Îmi îngălbeneşte faţa, fiori cu răcori mă ia.* PANN, E. I, 11/9. *Mă ia groază!* NEGRUZZI, S. III, 199. *Când te uitai noaptea după movilă, te lua jalea.* GHICA, S. 24, cf. PONTBRIANT, D. *Adineaori o luă somnul puţin.* BARONZI, M. I, 475. *A lua pe cineva mânia.* CIHAC, I, 147. *M-a luat groaza când am trecut pe lângă lan şi l-am văzut câtu-i de mare.* CREÂNGĂ, P. 157. *Mă ia fior de moarte.* CARAGIALE, O. VI, 328, cf. DDRF. *Mă iau fiori.* BARCIANU. *Când se uitau la pământ, îi lua ameţeala.* id. ib. 160, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Când o vedea pe Ana umblând de colo până colo... o luau călduri.* DAN, U. 15, cf. SCRIBAN, D. *Peste ea o broboadă mare de lână groasă, ca să n-o ia frigul până la Braşov.* MOROIANU, S. 34. *Luaţi de panică, noi, copiii, porneam de fiecare dată, fără de a schiţa măcar vreun început de protest.* BLAGA, H. 71. *Când am auzit cum îi spune ei, odată m-a luat ceva de spinare, ca un frig.* PREDA, Î. 50, cf. DEX. *Mereu mă iau la fiori Din tălpi până-n susuori Într-un ceas de nouă ori.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 91. *Când o văd mă iau fiori.* DOINE, 68. *Văleu, că mă iau fiori.* ŞEZ. IV, 238. *Văzui şi cele surori, Mă prindeau calde sudori, Mă luau grele fiori.* PAMFILE, C. Ţ. 230. *Mă ieu, maică, fiori Din brâu până subsuori!* MARIAN, SA. 93. *Pintea lângă foc remase, Dară somnul îl luase Şi un vis rău a visat.* RETEGANUL, TR. 48. *Când îl văz mă ia sudori.* BIBICESCU, P. P. 169, cf. ALR II/I h 116/219. *M-o lua[t] zgârci prim pântice.* ib. h 116/235. *Mă ia urâtu.* ALR SN V h 1 246/172. *Mă iẹu fiori.* ALR II/I MN 53, 2 307/235. *M-o luat frică de câte am auzât.* ib. 2 307/836. *Dragostea-i ca beutura, Când o beai, te ia căldura.* FOLC. TRANSILV. II, 80. *Când acolo mi-ajungea,... Frig de moarte că-l lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 55. (Construit cu dativul etic) *Când somnu că mi-l luva, Iacă furii că-m vińa.* ALEXICI, L. P. 39. ✧ (Subiectul indică o boală) *Mă ia o boală.* LB. *L-au luat frigurile.* COSTINESCU. *Mă iau frigurile.* BARCIANU. *M-o luat mătrici.* ALR I 152/360. *L-o luat cufureala.* ALR–M h 157/229. *Dar Făt-Frumos ce-mi făcea? Friguri de moarte-l lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 56. (În imprecaţii) *Hi, lua-v-ar dalacu!* ALECSANDRI, T. 394. *Lua-te-ar boalele! Lua-te-ar ciuma! Iar te-ai îmbătat?* DUNĂREANU, CH. 7, cf. DL. *Lua-i-ar boala de duşmani, Că de-ar fi vreo doi sau trei, De mult terminam cu ei.* FOLC. TRANSILV. III, 223. ✧ Expr. **A-i lua** (cuiva sau la ceva) **frica** (sau **spaima,** învechit, **de frică**) ori **a lua frică (de...)** = a se teme de cineva sau de ceva, a se înfricoşa. V. şi spaimă **(1).** *Luară frică.* CORESI, EV. 345. *Vor loa frică de Dumnedzău.* PRAV. LUCACI, 210^{2}/2. *Ca să-i ia spaima toţi, nu de alta să apuca, ci de cazne groaznice şi vărsări de sânge.* URECHE, L. 183. *Vădzându-mă, mulţi vor lua frică Şi lumea vor lăsa într-o nemică.* DOSOFTEI, PS. 132/9. *Să-i ie oamenii de frică.* NECULCE, L. 80. *Vrând să se arăte şi straşnic, ca să-l ieie boierii de frică* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 266/22, cf. LM. *Cu asta a voit spânul să-şi arate arama şi să facă pe Harap Alb să-i ieie şi mai mult frica.* CREANGĂ, P. 208. *Şi boieriul... luase frica turbincăi.* id. ib. 307, cf. DEX. **A-l lua** (pe cineva) **grijile** (sau **grija**) = a fi copleşit de griji; (urmat de determinări genitivale) a se preocupa tot timpul de ceva. *L-a luat grija casei.* PONTBRIANT, D. *Dar, de când m-am măritat, Grija casei m-au luat.* SEVASTOS, C. 227. *Dacă te-i mărita, Grijile mi te-or lua.* id. N. 164. *Grija casei m-a luat.* BIBICESCU, P. P. 175. **A-l lua** (pe cineva) **înainte** = a copleşi pe cineva. *Le-a trece lor zburdăciunea când or fi mari şi i-or lua grijile înainte. Nu te teme, că n-or scăpa de asta.* CREANGĂ, A. 38. *Îl luase înainte... furtunile acelor vremi de frământare.* SADOVEANU, ap. DDRF, cf. TDRG. (Refl.) **A se lua de** (sau **pe**) **gânduri** (ori, popular, **de gând,** regional, **pe cugete, de grijă**) = a începe să-şi facă griji, a se îngrijora. V. şi gând. *M-am luat dă gânduri.* I. GOLESCU, C., cf. POLIZU, LM, BARCIANU. *Se cam lua şi el pe gânduri de năzdrăvăniile lui.* CREANGĂ, P. 323. *Se luaseră vecinii de gânduri.* ISPIRESCU, U. 121. *Ne luasem de gânduri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 304. *Mă luasem de gând!* SĂM. IV, 26. *Se ia şi nevasta de gânduri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 155. *Luându-se de grijă, fiii ei au dezgropat-o într-o noapte.* DUMITRAŞCU, STR. 6, cf. CADE, DEX. *Când nu poţi dormi, te iai pe cugete.* SBIERA, P. 253. *Secerea că şi-o strica Şi pe gânduri se*

lua. MARIAN, SA. 120. *Se luase de gânduri bietul om.* RETEGANUL, P. I, 43. *Azi aşa, mâine iar aşa, se luă, bietul, de gânduri cu atâta bătaie.* STĂNCESCU, B. 247. *Vecina cu casa-n rând, Eu m-am luat cu ea de gând, Că iese în poartă şi geme, Bărbatul de min' şi-l teme.* DOINE, 257. [Împăratul] *s-a luat pe gânduri..., nu-i venea deloc la socoteală să lase cârmuirea unei aşa de mari ţări unui prost.* ŞEZ. I, 97. *Se luaseră de gând bieţii ciobani de paguba ce încercaseră de când venise fata.* PAMFILE, DUŞM. 95. (Refl.; regional) **A se lua de mirare** = a fi cuprins de mirare. *Se luă şi vulpanul de mirare ce ochi focoşi are lupul.* PLOPŞOR, C. 16. ✦ (Impers.; urmat de determinări care indică senzaţia, introduse prin prep. „cu") A fi cuprins de o anumită stare fiziologică neplăcută. *Bătrânul a ieşit din pătură şi-i e cald şi îl ia cu fiori.* DELAVRANCEA, H. T. 36. *Că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri şi stă ghemuit în pat.* id. O. II, 57. *Mă ia cu cald.* TDRG. *Inculpatul se sucеşte de colo până colo, parcă l-ar lua cu frig.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 256. *Îl luă întâi cu dureri de cap, cu fiori şi junghiuri în spate.* AGÎRBICEANU, S. 208. *Te ia cu frig fără să vrei... Gura sobei deschisă..., un singur cărbune abia scânteiază.* BASSARABESCU, V. 29, cf. CADE. *Te poate lua cu călduri, fără să ai „febră".* CĂLINESCU, C. O. 356. *Noaptea mă ia cu ameţeală şi cu înecăciune.* CAMIL PETRESCU, O. II, 207. *Simţi că te ia cu leşin.* STANCU, D. 52. *M-a luat cu frig. Sunt istovită.* VINEA, L. I, 232, cf. DL. *A lua cu cald pe cineva.* L. ROM. 1968, 35. *A lua cu friguri.* NALR–MB I h 97/503.

V. (Predomină ideea stabilirii unor relaţii între persoane)

1. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „ca", „drept", învechit, „de") A angaja (pe cineva) într-un serviciu sau pentru a presta o muncă, a tocmi **(I 4)**, (învechit şi popular) a năimi **(2)**; a-i oferi cuiva o funcţie, a încadra, a numi. V. primi **(II 3).** *Luo doo fete să-i slujască cu hrană* (a. 1581–1619). GCR I, 6/14. [Ucenicul] *au desăvârşit meşteşugul papugirii şi... voieşte a-l mai luoa pă un an cu simbriie ca pe o calfă* (a. 1837). DOC. EC. 695. *Acest om a venit în primăvara trecută, rugându-mă... a-l lua în slujba tipografiii* (a. 1838). ib. 703. *Vasilie-Vodă..., aflând în acest tânăr... un consiliar..., l-au luat între curtenii săi.* ASACHI, S. L. II, 12. *A avut un gând dumnezeiesc, de au luat pe tânărul ăla strein de dascăl.* PR. DRAM. 246. *Împărăteasa luă pe fiu-său de coregent al monarhiei austriece.* BARIŢIU, P. A. I, 454. *Luă pe Heidendorf de interpret.* id. ib. 463. *Ei iau şi lucrători cari lucrează cu ziua.* GHICA, S. 577. *E de mare necesitate să-şi ia un cicerone.* FILIMON, O. II, 71. *Îl luase ca dragoman.* LĂCUSTEANU, A. 83. *Nu-ţi iei o slugă vrednică.* CREANGĂ, P. 201. *Atunci, am luat un reporter special.* CARAGIALE, O. II, 24. *Îşi ia o soră de caritate sau mai multe, după mijloace.* id. ib. VII, 44. *Pe care din boierii cei bătrâni să ia de povăţuitor.* ISPIRESCU, L. 15. *Mă luă în casa sa boieriul Giorgiu Flondor ca învăţătoriu la doi copii ai săi.* SBIERA, F. S. 102, cf. CADE. *I-ai amărât atât de mult..., luând ca miniştri astfel de oameni.* C. GANE, TR. V. 92. *Arhitectul o luase drept secretară de câţiva ani.* CĂLINESCU, S. 111. *La câmp, când avem zor, mai luăm sărăcani cu ziua.* STANCU, D. 301. *Fiindcă un fierar are neapărat trebuinţă de un ajutor, îl luase ucenic pe Mihu.* TUDORAN, P. 110. *Regizorul vrea să facă un film, luându-l ca scenarist pe Fănuş Neagu.* CINEMA, 1973, nr. 1, 26. *Luat de tânăr ca secretar al lui Cuza, el era antiteza vie a prinţului.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 25, cf. DEX, DSR. ✧ Refl. pas. *Li se luară, fireşte că mai cu seamă băieţilor, dascăli străini pentru a-i învăţa carte.* C. GANE, TR. V. 116. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **pe** (sau **spre, de) pricopseală** v. pricopseală **(1).** ✦ (Adesea cu determinările „părtaş", „tovarăş" etc.) A-şi face (pe cineva) părtaş **(1)** asociat. *Îl luase... părtaş.* ŞINCAI, HR. I, 229/29. *Să-l ia tovarăş la parte.* CARAGIALE, O. V, 445. *Dacă n-a plecat Lupu, îl luăm în combinaţie.* id. ib. VII, 556. *L-am rugat să mă ia tovarăş cu o sută de oi.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *N-am mai cântat cu el, mi-am luat şi eu altu de seama mea.* ALEXANDRU, I. M. 329. ✦ (Mai ales cu determinările „la dans", „la joc" etc.) A invita (pe cineva) să danseze, să joace împreună. *Ia pe cucoana Caliopi şi face un tur de valţ.* NEGRUZZI. S. III, 64. *Cavalerii iau câte o damă.* id. ib. 176. *Luând şi pe draci şi pe drăcoaice la joc.* CREANGĂ, P. 310. *Îi părea rău că n-a luat-o el pe Persida la joc.* SLAVICI, O. II, 95. *S-a sculat de pe scaun şi zor-nevoie să-l ia iar la danţ.* CARAGIALE, O. III, 21. [Candidatul] *vrea s-o ia de zor la polcă.* id. ib. VI, 210. *Alexandru însă nu-i mai dete timp, ci o luă la vals.* BASSARABESCU, S. N. 148. *Noi... luam tineretul la danţ.* SADOVEANU, O. XIX, 205, cf. DEX. *Mergi la joc, nu te ia nime.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 478. *La joc nu vă ia nime.* RETEGANUL, CH. 106, cf. ALR II 4 334/95. *Frumuşică-s, vai de mine, Şi la joc nu mă ia nime.* MARIAN, H. 57. (Glumeţ) *Au luat la joc cârsteii Pe-o răţuşcă – vai de mine!* COŞBUC, P. II, 37.

2. (Adesea cu determinări care arată calitatea, gradul de rudenie, introduse prin prep. „de") A accepta (pe cineva) ca rudă; spec. a primi (pe cineva) în familia sa, a adopta; a-şi asuma grija cuiva pentru a-l creşte. *Şi-l ia fecioru..., să-i fie ocean bunătăţiei.* PRAV. LUCACI, 254r/2. *Iară mi-am luat ginere de pre sor.* id. ib. 182. [Pe copil] *luându-l acel părinte, l-au învăţatu-l viaţă călugărească.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13r/12. *Murind un frate ş[i] rămânindu-i o cuconiţă mică..., o luă la sine.* id. ib. octombrie 92v/6. *L-au luat gineri.* NECULCE, L. 113. *De mic l-au fost luat şi l-au fost crescut.* R. POPESCU, CM I, 232. *Îi luă în grija sa ca să-i crească.* BARIŢIU, P. A. I, 20. *Părinţii mei m-au părăsit şi tu m-ai luat.* NEGRUZZI, S. III, 277. *El m-a luat lângă dânsul şi m-a crescut cu cea mai caldă îngrijire.* FILIMON, O. I, 322. *O rudă a lui... l-a luat pe lângă dânsul.* CONV. LIT. IV, 45. *A luat ginere* [pe un student]. EMINESCU, S. P. 363. *[Î]şi ie un suflet de noră întocmai după chipul şi asemănarea celei dentâi.* CREANGĂ, P. 7. *Mulţi trăgeau nădejdea să-l ieie de ginere.* id. ib. 142. *Poveţele... oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald... au gonit... şi pornirile şi deprinderile rele.* CARAGIALE, O. I, 33. *I-am luat... sub nemijlocita mea îngrijire.* SBIERA, F. S. 421. *Când s-a făcut băiat de fo paispce ani, l-a luat un rumân din Poduleşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 120. *N-avea nici opt ani când o luă s-o crească unchiul ei.* BART, E. 38. *Decât să-l ia cine ştie cine, mai bine luaţi-l dumneavoastră* [în îngrijire]. CĂLINESCU, S. 71. *Ie copilul şi să mi-l creşti.* VASILIU, P. L. 33. *Tot suntem noi singuri: să-l luăm ca de fecior*

al nostru. id. ib. 93. (F i g.) *Oricum va fi, copilă, senină ţi-e privirea, Blândeţea, bunătatea de soră te-au luat.* ALEXANDRESCU, O. I, 282. ✧ E x p r. **A lua** (pe cineva) **de suflet** v. s u f l e t **(I 6).** ✦ S p e c. (Învechit şi popular; complementul precizează calitatea conferită unei persoane) A face (pe cineva) să-i devină soţie (v. î n s u r a), logodnică, concubină sau soţ (v. m ă r i t a), logodnic. V. c ă s ă t o r i, l o g o d i. *Muiare luai şi dereptu aceaea nu pociu veni.* CORESI, EV. 413. *Un Constantinu-şi luo muiare pre o sor dereaptă a unui Teodor.* PRAV. LUCACI, 271^{r}/12. *Sameh... luo doao muieri.* PO 23/22. *Luatu-şi-au doamnă de mare rudă.* URECHE, L. 84. *Nu poate... un bărbat să-şi ia doo muieri sau muiarea să-şi ia doi bărbaţi.* PRAV. 132. *Luat-au muiare.* MARDARIE, L. 204. [Moise] *muiare harapcă au luat.* BIBLIA (1688), 102^{1}/49. *În tot chipul fă ca să iai muiare bună, smerită şi înţeleaptă şi ascultătoare* (a. 1691). GCR I, 291/12. *Să-şi ia şie muiere străină.* ŞINCAI, HR. I, 220/28. *Cârtise asupra fraţine-său, căce ş-au luat muiare neagră.* MAIOR, PRED. II, 64/24, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Cere să-şi ia o consoartă.* FILIMON, O. I, 313, cf. PONTBRIANT, D. *Principiul şi credinţa statornică a mea era să iau o consoartă prin înclinaţie.* LĂCUSTEANU, A. 68, cf. DDRF, BARCIANU. *Să-mi iau o soţie care să mă respecteze.* SBIERA, F. S. 279. *Luase pe bărbatu-său prin bună înţelegere.* D. ZAMFIRESCU, A. 20. [Domnitorul] *stă peste 6 ani în Moldova, unde ş-a luat şi soţie.* N. A. BOGDAN, C. M. 76, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Trebuia să-şi ia o femeie ca şi cea dintâi.* SADOVEANU, O. II, 162. *Îşi luă o ţiitoare de prostime.* CĂLINESCU, O. XIV, 77. *Să-ţi iei o nevastă care ştie tunde şi rade.* VINEA, L. II, 310, cf. CL 1963, 345. *Vai de mine, ce păcat, Ce nevastă mi-am luat.* MARIAN, NU. 9. *Aceea va lua bărbat bogat.* ŞEZ. I, 146. *Frumoasă nevastă-ai luat.* BIBICESCU, P. P. 276. *Ce mai nevastă-şi luă!* ŞEZ. V, 129. *M-a scris cu cerneală albastră, Când era să-mi iau nevastă.* PAMFILE, C. Ţ. 287. *Rău bărbat îţi luasăi, surată!* PLOPŞOR, C. 63. *Frunzuliţă trei zmişele, Mă-nsurai şi-m luai muiere.* GR. S. V, 87. *Tinerel m-am însurat Şi femeie mi-am luat.* NUNTA, 93. *Îi plăcea maichii hora şi luă bărbat cimpoiaş.* ZANNE, P. IV, 378. ✧ (Complementul indică persoana; cu determinări care îi precizează calitatea conferită, adesea introduse prin prep. „de") *De va neştine botedza vro fată şi apoi o va lua neveastă..., să se împarţă unii ca aceştia.* PRAV. LUCACI, 218^{r}/14. *Am vrut să o iau pre ea mie muiare.* PO 45/8. *Isac era de 40 ani când luo pre Răveca muiare.* ib. 83/21. *Au adus Ştefan-Vodă pre Mariia din Mangop, de o au luat luiş doamnă.* URECHE, L. 89. *Nu va vrea să o ia muiare.* PRAV. 203. *Iosife, fiiul lui David, nu te teame a lua pre Maria muiarea ta, că ce e întru ea a să naşte den D[u]hul Sv[â]nt iaste.* N. TEST. (1648), 3^{v}/26. *Ş-au fost luat o slujnică ţiitoare.* NECULCE, L. 23. *După Vil au împărăţit la asiriiani Semiramis, muiarea lui, cari ş-au luat bărbat pre fiiu-său.* ANTIM, O. 255. *Au luat şie muiere pre Eudoxia.* ŞINCAI, HR. I, 68/31. *Cain au luat pre soru-sa muiare.* TEODOROVICI, I. 47/3. *S-au însurat, luând pre Harmina, fiia Vinerii, sie muiere.* BOJINCĂ, A. I, 134. *A luat de soţie pe doamna Beti Lee.* MARCOVICI, C. 3/20. *Bogdan propusă... a contracta o încuscrire, luând de soţie pe Elisabeta.* ASACHI, S. L. II, 83. *Este o nebunie a iubi pe un om ce nu-l poţi lua de soţ.* C. A. ROSETTI, N. I. 91, cf. POLIZU. *Consimţi să ia de soţ pe complicele lui Bontilă.* FILIMON, O. I, 400. *Care din boierii-mi vrei bărbat să iei!* BOLINTINEANU, O. 44. *Mi se pare că era odată vorba să iei pe Zoe de femeie?* id. ib. 380. *Luă de soţie pe fata lui Rareş-Vodă.* ODOBESCU, S. I, 86. *Vrei dar ca un bărbat pe care nu-l iubeşti... să te ia de soţie?* EMINESCU, P. L. 76. *Nu ştiu pe cine va lua de bărbat.* CONTEMPORANUL, I, 11. *Aleargă... să întrebe pe mama lui dacă-i dă voie să ia pe Oana de soţie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 503. *N-ar voi să mă iaie de soţ.* SBIERA, F. S. 276. *Ea luase de bărbat pe un Ştefan-Vodă, cu care avu trei fii.* IORGA, C. I. I, 73. *Da o ie de nevastă?* GÂRLEANU, N. 134. [Regele] *ia de soţie o elenă din Istria.* PÂRVAN, G. 166. *Să ştii că te iau de nevastă.* REBREANU, I. 81. *Să ia de nevastă pe Sultana.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. *De soţie şi-au luat O copilă din cel sat.* ALECSANDRI, P. P. 20. *Să iau fata lui muiere.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 435. *Dacă nu i-a fost împărţită s-o ieie pe dânsa de soţie, mai mult nu se însoară, ci se duce la călugărie.* MARIAN, T. 335. *Era să o ieie de soţie.* RETEGANUL, P. IV, 53. *Şi-mi zice s-o ieu de nevastă.* SEVASTOS, P. 198. *Eu l-aş lua de bărbat pe flăcăul ăsta.* STĂNCESCU, B. 154. *Luă de nevastă pe fata din dafin.* FUNDESCU, L. P. I, 27, cf. ALR SN V 1 265. *O luvat-o di muiere sau di nivastă.* ib. 1 265/2. *Pe tine te vreu Bărbat să te ieu.* BALADE, III, 224. *Eu oi să te iau... Soţioară mie.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 30. *Cu toată cuscria noastră, Am să te iau de nevastă.* FOLC. MOLD. I, 121. (F i g.) *Îndrăgit-au cu maica, fiica până-n moarte Pre H[risto]s de-ş luară logodnic în soarte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136^{r}/17. ✧ (Calitatea conferită persoanei se subînţelege din context) *Nu ţi se cade ţie să iai muiarea fratelui tău.* CORESI, EV. 540. *Ceea ce-ş va lăsa bărbatul de să ia altul, să se leapede de beseareca.* id., în TEXTE ROM. (XVI), 221. *Cine va înşela fata şi nu o va lua, poşt 3 ai, închinăciuni 50 în dzi.* PRAV. LUCACI, 206^{r}/4. *Fărtatu-tău soru-ta să nu o ia..., că se grăiesc fraţi sufleteşti.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 90/4. [Fată] *de rudă mică să o ia să-i hie lui împărătească.* VARLAAM, C. 229. *El încă va să ia fată de leah.* URECHE, L. 183. *Să ia fratele său muiarea lui şi să rădice sămânţa fratelui său.* N. TEST. (1648), 57^{v}/5. *Să ie pi ficiorul lui Mihai-Vodă.* NECULCE, L. 339. *Ion Ţiganul a luat acmu de cărund o ţigancă a noastră* (cca 1700). IORGA, S. D. XVI, 303. *Făcu-au şi alte nunte şi veselii multe într-acest an de feciori de boieri de ţară şi streini care au luat fete de boieri.* R. POPESCU, CM I, 539. *Unul luund fata altuia, altul feciorul altuia..., s-au amestecat şi s-au unit.* C. CANTACUZINO, CM I, 55. *Luat-au... coconul pre cocoana stolnicului Balş.* R. GRECEANU, CM II, 143. *Au căutat în ţara lui o fată tânără şi frumoasă... şi o au luat şi-i este doamnă.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 321. *S-au căsătorit, luând pre Furia Savina.* ŞINCAI, HR. I, 19/30. *Ca să-i fie stăpânirea legiuită, lepădându-şi muierea, luă pre fata cea mai mare a lui Theodor Lascari.* MAIOR, IST. 231/14. *Eşti fericită cu un bărbat ce-l iubeşti, pe care l-ai luat din amor.* HRISOVERGHI, A. 25/18. *Tu pe mine m-ai luat văduv.* PR. ROM. 213. *Toată lumea zicea că el o iubeşte şi că este hotărât a o lua.* NEGRUZZI, S. I, 47. *Cum să lase pe fiul său să ia o mojică, să se încuscrească el cu un clăcaş!* GHICA, S. 288. *Măria Sa mi-a poruncit să iau pe o nepoată a lui*

Calimah-Vodă din Iaşi. FILIMON, O. I, 174. *Mă întrebă dacă mi-a plăcut copila. I-am răspuns că mi-a plăcut şi m-am hotărât să o iau.* LĂCUSTEANU, A. 70. *Dumneta umblai să iei pe Desdemona?* CONV. LIT. II, 23. [Sava:] *Adevărat îi... că boieru vrea să se-nsoare din nou?* [Ioana:] *I-o trăsnit ca să ieie pe cucoana Caliopi.* ALECSANDRI, T. 337. *Puindu-şi odată-n minte de a lua pe Cezara vrând-nevrând, lui îi erau toate mijloacele binevenite.* EMINESCU, P. L. 91. *Şi mie unuia să-mi fie ruşine să iau pe aceea care-mi place! Auzi vorbă!* GANE, N. III, 49. *Nu-ţi face una copii, iei alta.* CREANGĂ, P. 118. *Anco! Dè ce n-ai vrut să mă iei pe mine? Eu tot te iubesc.* CARAGIALE, O. VI, 295. *Eu sunt de vină dacă n-a luat Codreanu pe Persida.* SLAVICI, O. II, 87. *Eu te voi lua, dacă tu mă alegi.* ISPIRESCU, L. 32. *N-o să-l iau, răspunse Lia Mândrului voinic.* COŞBUC, P. II, 83. *Doamne, oare chioară am fost eu când l-am luat pe el?* SANDU-ALDEA, U. P. 148. *De când o luase pe Leana, toate-i mergeau din plin.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 25. *Fata acestui Antoniu luă pe grecul Catacalo.* IORGA, C. I. III, 115. *Auzi dumneata, să ia fată străină, abia venită, fără un ban de zestre!* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 169. *Primarul, de când o luase, era mereu prepuielnic.* AGÎRBICEANU, A. 389. *Fata cea mai frumoasă şi mai cuminte din sat lua pe flăcăul cel mai voinic şi mai frumos.* BUJOR, S. 32. *I-a trăsnit prin minte gândul să ia pe Ana!* REBREANU, I. 78. *Sora mea va lua pe cel ce l-o socoti vrednic de rangul, de frumuseţea şi de iubirea ei.* VISSARION, B. 320. *Domniţa Ruxandra luase... pe Nicolae Balş, viitor mare logofăt.* C. GANE, TR. V. 88. *Ar fi trăit fericită dacă n-o lua un tiran ca tata.* SADOVEANU, O. XXI, 328. *Am luat-o pe Margareta din interes, pentru că e bogată.* KIRIŢESCU, G. 218. *Eu aş lua-o bucuros, s-o scap de mizeria asta.* CĂLINESCU, O. IV, 25. *Petrucchio umblă după zestre, păsându-i puţin cum e femeia pe care o ia.* id. C. O. 184. *Uite, Petruţa lui Nedelcu... De ce n-o iei?* CAMIL PETRESCU, O. I, 14. *A luat o femeie bălană, cu obrazul rotund.* STANCU, D. 176. *Mă implora să divorţez şi să-l iau.* VINEA, L. II, 235. *Dac-ar fi fată, n-ar mai lua-o nimeni.* H. LOVINESCU, T. 51. *A mea, când am luat-o, n-avea nici cinci parale.* TUDORAN, P. 167. *Ai ei se împotriveau să ia un coate-goale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 12/2. *Puiculiţă, chip frumos, Eu te-aş lua bucuros.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Haide, bade, de mă ia, Pân'ce-s pruncă tinerea.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 44. *Joacă, măi, pe fata mea, Ş-apoi vină şi o ia, Că-ţi dau şese boi cu ea.* MARIAN, H. 20. *Câtu fu vara de mare, Tot ziceai că mi-i luare.* MARIAN, NU. 93. *Dacă tu nu mi-i lua, Nouă ani te-oi blăstema.* HODOŞ, P. P. 128. *Ea zice să-i iau fata.* BIBICESCU, P. P. 380. *De-aş ajunge ş-atâta, Să văd mândru ce-a lua.* ŢIPLEA, P. P. 44. *Popa ţ-o făcut pacostea, ca să ieie el pe fata-mpăratului.* VASILIU, P. L. 24. *Taci, dragă, nu mai ofta, Că de el m-oi libera, Pe tine nu te-oi lua.* PAMFILE, C. Ţ. 244. *De vei loa pe soru-mea, Nimica nu ţ-oi făcea.* GIUGLEA–VÂLSAN, R. S. 212, cf. ALR II/I MN 110, 2 802/987. [Busuiocul] *îl pune sup perină, ca să viseze pe cine ia.* ib. 2 802/876, cf. MAT. DIALECT. I, 108. *El de tânăr s-a-nsurat, Mândră fată şi-a luat.* BALADE, II, 211. *Unde s-a văzut... Să ia sor pe frate.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 39. *Ieşi afară şi te roagă Să moară bărbatul tău, Să rămâi, să te ieu eu.* FOLC. MOLD. I, 158. *Nu-l loa nicio fată d-acolo.* O. BÎRLEA, A. P. II, 7. *Vezi mama, apoi ia fata.* ZANNE, P. IV, 468. (F i g.) *Ba ni l-am văzut, Că ni s-a-nsurat. – Pi cini a luat? – Pi negru pământ.* GR. S. II, 362. ✧ A b s o l. *Însura-m-aş, însura! Nu ştiu de unde aş lua.* DOINE, 83. ✧ (Acţiunea este decisă de părinte sau din însărcinarea acestuia, conform unor vechi obiceiuri) *Feciorului mieu nu-i veri lua muiare dentru featele Canaanului.* PO 75/16. *Acolo fiiului mieu muiare să iai.* ib. 76/4. *Ia mie ceastă fată să-mi fie muiare.* ib. 116/4. ✧ E x p r. **A lua** (pe cineva) **în căsătorie** (sau, popular, **cu, în) cununie** = a se căsători cu cineva. *Arată unii că ar fi luat în căsătorie şi pe fiica lui Ioan Cantacuzino.* VĂCĂRESCUL, IST. 252/. *Au dat fabrica nepoatei Măriii Sale, ce au luat-o în căsătoriie fiiul dumnealui vornicului Băleanu* (a. 1823). DOC. EC. 282. *Junele Rakoczi, făcând cunoştinţă cu Carolina Amalia..., o şi luă în căsătorie.* BARIŢIU, P. A. I, 229. *Elena... au luat în căsătorie pe marele clucer.* LĂCUSTEANU, A. 10. *Acesta a luat în căsătorie o princesă bizantină.* EMINESCU, S. P. 130. *Luând-o în căsătorie.* ISPIRESCU, U. 120. *Vlad... luase în căsătorie pe o nepoată a ei.* IORGA, V. F. 19. *Egist, în ciuda soartei, Luă în căsătorie pe femeia Lui Agamemnon.* MURNU, O. 2, cf. TDRG. *Femei... gete, luate în căsătorie de scythi.* PÂRVAN, G. 438. [Ducele] *a luat în căsătorie... pe osoasa nepoată a lui Franz-Joseph.* VIANU, A. P. 161. [Îmi propuse] *să iau în căsătorie pe sora miresei.* ULIERU, C. 49. *A luat fără voia lui în căsătorie „pe un ţăran".* PANAITESCU, O. Ţ. 194. *Regele sasanid... le-a luat în căsătorie.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 37. *Vrea s-o ie cu cununia.* TEODORESCU, P. P. 116. *Am s-o iau în cununie.* PODARIU, FL. 62. ✦ R e f l. r e c i p r. (Învechit şi popular; şi cu determinări introduse prin prep. „cu") A se căsători. *Feciorii ai treii veri nu-s apăraţi de-a se luarea.* PRAV. LUCACI, 243^{r}/15. *De se va găsi smântă, nice într-un chip se nu se ia.* id. ib. 179. *Nice naşa frate-tău sau sora să se ia, că iaste sânge mestecat.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 90/13. *N-am auzit să fie trăit bine amândoi, de cum s-au luat* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. *Zice că nu ne putem lua.* C. A. ROSETTI, N. I. 91, cf. POLIZU. *Nici tu, nici eu, ieri când veneam, nu gândeam c-o să ne luăm.* SION, P. 83, cf. COSTINESCU. *De când se luaseră, duceau... dorul unui copil.* CARAGIALE, O. II, 149. *Ne putem iubi şi fără ca să ne luăm* SLAVICI, O. II, 97. *Nu cred să-l fi iubit vrodată pe tata şi nu ştiu de ce s-au mai luat aceşti oameni.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 29, cf. PAMFILE, S. T. 19, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Treaba-i pusă la cale mai de mult, la toamnă au să se ieie.* MIRONESCU, S. A. 90. *Ne luasem din dragoste, săraci amândoi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 21. *Când ne-am luat, cine mai dansa ca el?* C. PETRESCU, Î. II, 247. *După ce ne-am luat, bre, câte-am îndurat!* SADOVEANU, O. II, 69. *Sunt cincizeci şi doi de ani de când ne-am luat.* DAN, U. 56. *Aşa ne-am obişnuit de când ne-am luat.* ARGHEZI, S. XV, 23. *Mi-a plăcut... Ioana şi-aş vrea să ne luăm.* CĂLINESCU, C. O. 16. *Lui i-a plăcut Ana şi s-au luat.* POPOVICI, SE. 7, cf. DEX. *Ne-am lua şi nu ne lasă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 58. *O-nflorit pometu-n coastă; O-nflorit, da n-a lega, Până noi nu ne-om lua.* MÂNDRESCU, L. P. 52. *Ne-am iubi şi nu putem, Ne-am lua, nu ne-ndurăm, Mai mare păcat avem!* PAMFILE, C. Ţ. 125, cf. ALR II/I h 159. *Când v-oţi întâlni, Atunci*

v-oţi lua. FOLC. OLT.–MUNT. V, 171. *Căci cu tine beau, mâncăm, Dar să nu crezi că ne luăm.* FOLC. MOLD. I, 107. *Se ia fata cu băiatul.* PORŢILE DE FIER, 52. (Popular; cu determinările „împreună", „laolaltă", „amândoi", „unul pe altul", „la un loc") *Noi tot suntem singuri şi unul şi altul. N-ar fi bine să ne luăm amândoi?* DUNĂREANU, CH. 78. *Oare e drept, Ana, avem să ne luăm împreună?* CONTEMPORANUL, II, 284. *Să ne luăm amândoi.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 63. *Nu e rost să se ia amândoi.* STĂNCESCU, B. 33. *Hai, mândro,... Să ne luăm amândoi!* HODOŞ, P. P. 74, cf. ALR II/I h 159. *Să ieu amândoi.* ib. h 159/27. *S-o luat laolaltă.* ib. h 159/260. *Să ieu unu pă altu.* ib. h 159/310. *Să ieu la un loc.* ib. h 159/386. *Amândoi să ne luăm.* MAT. DIALECT. I, 107. (Învechit şi popular; cu determinările „în nuntă", „întru nuntă", „cu cununie") *De-acii înainte... se se ia întru nuntă.* PRAV. LUCACI, 222^{v}/3. *Nice acestora nu se cade a se lua în nuntă.* id. ib. *Petre i Zamfira, nefiind nicio rudenie, pot a se lua cu cununie* (a. 1813–1820). ARH. OLT. II, 215. ✦ Spec. (Regional) A face (pe cineva) frate de cruce; (învechit şi popular) a prinde **(IX 8).** *Vin' de mă scoate Din gură de şearpe, Că te-oi lua frate Şi ţi-oi lua parte.* TEODORESCU, P. P. 449. ✧ Refl. recipr. *Noi amândoi să ne luom fraţi de cruce!* ALR II/I h 159/157.

3. A primi (pe cineva) la sine acasă pentru un anumit timp, dându-i adăpost (şi mâncare); a găzdui. *Flămândului frânge pâinea ta, mişeii şi striinii ia-i în casa ta.* CORESI, EV. 51. *L-au luatu-l în casă şi preste puţână vreame sosî de fu mai mare preste toţi în casa ei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 62^{v}/26. *L-au luat în saraiul împărătesc.* NECULCE, L. 279. *Îl luase acasă la dânsul, unde a şezut mai mulţi ani.* GHICA, S. 662. *În locul acestui chiriaş străin am luat pe un bun prieten român.* SBIERA, F. S. 275, cf. CADE, DSR. (Fig.) *Ferice de cine li-i aleasă, De-i vei lua la sfânta ta casă.* DOSOFTEI, PS. 206/15. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **în gazdă** = a oferi cuiva locuinţă (şi masă) contra cost. *Diaconul luă în gazdă.* CĂLINESCU, O. XIV, 71. ✦ A primi (pe cineva) pe lângă sine (sau într-un loc apropiat, de care dispune) în vederea unui scop (pentru a fi sub porunca sa, în grija sa, pentru a-l învăţa, pentru a-i fi ajutor etc.). *Deaca crescu voinic, el fu cunoscut de Priam; deci-l luo la dâns* (a. 1620). CUV. D. BĂTR. I, 352/17. *Mehmed... luase şi pe nepotul său... lângă dânsul.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Să înveaţă pre cei ce i-au luat ca să-i înveaţe.* MICU, L. F. 175, cf. LB. *Împărăteasa... a scris episcopului ca să mai ia lângă sine câţiva teologi catolici.* BARIŢIU, P. A. I, 404. *Copilul... Luat a fost la curte, căci prea era frumos.* COŞBUC, P. II, 198. *Vodă îl lua la curte ca să-i fie de ajutoriu la trebile domniei.* SBIERA, F. S. 12. *Îl scoase din şcoală şi-l luă la ţară pe lângă dânsul.* CONV. LIT. IV, 137. *Prinse dragoste de el şi-l luă pe lângă dânsul.* ISPIRESCU, L. 22. *Maica Aegidia, econoama, i-a făgăduit că-i va lua copila.* SLAVICI, O. II, 6. *Am luat la învăţătură pă copilul bărbierului.* RF I, 190, cf. CADE. *Îl luasem cu mine ca mus pe cea dintâi faga care lucra la adâncirea canalului.* BART, E. 32. *Toţi s-au întristat auzind că ai luat pe Stavrachi pe lângă Măria Ta.* C. GANE, TR. V. 77. *A fost chemată şi fi-mea..., ca să-i ia la şcoala de analfabeţi.* PREDA, R. 209, cf. DEX. *Pentru frumseţea lor, au luat împăratul şi pe ceilalţi doi la curte.* SBIERA, P. 120. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **sub protecţia** (sau **sub oblăduirea, aripa, tutela, îngrijirea** etc.) **sa** (ori **lui, lor** etc.) sau **a lua** (pe cineva) **sub protecţie** (ori **sub aripă**) = a oferi cuiva ocrotire. V. şi aripă. *Înţelegând eu a ta cauză a fi dreaptă, te-am luat sub al meu patronagiu.* ASACHI, S. L. II, 195. *Să-i fie milă de ţeară, să o ia sub protecţiunea sa.* BARIŢIU, P. A. I, 11. *Se încercau să-i ia sub tutoratul lor.* id. ib. 409. *Am să te iau subt îngrijirea mea.* FILIMON, O. I, 122. *Ar fi fost mai bine... să-l fi luat guvernul sub tutela sa.* id. ib. II, 272. *Te-au luat subt speciala, nalta sa protecţiune* (a. 1870). ap. SBIERA, F. S. 243. *Mulţămeşte cucoanei că... ai dat peste bielşug, luându-te sub aripa dumisale.* CREANGĂ, P. 330. *A avut noroc negustorul meu! Cucoana Arghiriţa l-a luat sub aripă.* CARAGIALE, O. VI, 412. *Să luăm sub ocrotirea noastră toate semiinţiile de neamul nostru, al românilor.* ISPIRESCU, M. V. 48. *Trimit lui Basta... o rugăminte de a-i lua sub scutul său.* XENOPOL, I. R. VI, 56. *Vechea colonie grecească Tyras a fost luată direct sub ocrotirea romană.* PÂRVAN, G. 103. *M-am milostivit şi l-am luat sub aripa mea.* SADOVEANU, O. XXI, 384. *Pe Evantia o luase de la început sub protecţia lui.* BART, E. 366. *Lenora o luase sub ocrotirea ei, în aşa fel că devenise persoană inviolabilă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 116. *Dumnezeu îl ia sub ocrotirea sa.* CĂLINESCU, O. XII, 28. *Era deci timpul ca şi aceste păsări... să fie luate sub protecţie.* LINŢIA, P. III, 187. *Stăpânirea obştilor ţărăneşti a fost luată sub oblăduirea domniei.* PAŃAITESCU, O. Ţ. 204. (Regional) **A lua** (pe cineva) **la hogeag** = a deveni stăpânul cuiva, dându-i o slujbă măruntă, un mic folos. Cf. ZANNE, P. III, 186.

VI. (Predomină ideea de a primi în sine sau de a se prinde de ceva)

1. A mânca sau a bea (în cantitate mică, pe apucate, v. gusta); a înghiţi; p. ext. a-şi pune o cantitate, o porţie (de mâncare sau de băutură), a se servi **(4);** a comanda şi a consuma (într-un local). *Patrusprădzeace dzile sântu astădzi de cându aşteptaţi nemâncaţi... Deaci rrogu voi se luaţi hrană.* COD. VOR.^{2} 46^{v}/10. *Luaţi şi mâncaţi, că acesta iaste trupul mieu.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 105. *Luaţi de mâncaţi! Acesta iaste trupul mieu ce-i pentru voi dat* (ante 1618). GCR I, 52/2. *Luaţi şi mâncaţi.* IEUD, 190^{r}/7. *Ceia ce... iau sv[â]nta nafură..., aceia vor fi îndulciţi şi sătui de dragostea lui D[u]mn[e]dzău* (a. 1661). GCR I, 181/36. *Iau, îndulcescu-mă.* MARDARIE, L. 213. *I[su]s..., bl[a]g[o]s[lo]vind* [pâinea], *frânse şi zis[e]: „Luaţi, mâncaţi, acesta e trupul mieu".* BIBLIA (1688), 770^{2}/44. *În loc de priceştenie, să iai agheazmă.* ANTIM, O. 237. *Luă şi sorbi îndată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 186. *Pohtiţi, ceaiul să-l luaţi.* PR. DRAM. 107. *Noi mâncăm la tractir... şi seara luăm numai o friptură.* KOGĂLNICEANU, S. 74. *Intrarăm într-o cafenea şi luarăm o cafea.* C. A. ROSETTI, N. I. 69. *Noi luăm ceai.* id. ib. 145. *Iubitorul de apă răce va lua bucate uşoare.* FĂTU, D. 9. *Vino... să luăm dulceaţă şi cafea împreună.* FILIMON, O. I, 140. *Ea dete, ca totdeauna, bună-ziua lui Mauriciu... şi-l învită a lua o ciocolată cu dânsa.* BARONZI, I. G. 142. *Vom descinde ca să luăm cafeaoa în grădină.* id. C. V, 59. *Hai degrabă, Săftico, să luăm un ceai.* ALECSANDRI, T. 88. *L-am găsit luând ceai cu adjutanţii săi.* LĂCUSTEANU, A. 179. *Am*

mers să luăm ceaiul împreună acasă. CONTEMPORANUL, I, 24. *Ia poftim, cinstite părinte, de-ţi lua din masa noastră oleacă de gustare ş-un pahar, două de vin.* CREANGĂ, A. 95. *Eu, după ce am luat dulceaţa, mă pregătesc să sorb din cafea.* CARAGIALE, O. I, 275. *Aide să luăm un aperitiv.* id. ib. II, 46. *Veţi lua câte un păhar de vin cu mine?* CONTEMPORANUL, II, 244. *Am luat puţină gustare.* SBIERA, F. S. 427, cf. TDRG. *Flăcăii... treceau mereu supt umbrare de luau câte un pahar de vin.* GÂRLEANU, N. 36. *Putem trece dincolo să luăm şi cafeaua.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 55, cf. CADE. *Popa... luase cafea şi dulceaţă în cerdac.* BRĂESCU, A. 91. *S-a întrebat judecătorul, uitându-se la ceas şi luând o înghiţitură din cafeaua acră.* POPA, V. 201. *Uite, copiii mei, luaţi, mâncaţi!* VISSARION, B. 266. *A doua zi, după ce mai luară o gustare, suita plecă înainte.* id. ib. 321. *Cina, pe care o luam în comun, se prelungea până târziu.* SADOVEANU, O. XX, 215. *La ce staţie se poate lua o gustare?* id. ib. XIV, 27. *Nu vrei să iei şi tu un pahar cu noi?* DAN, U. 127, cf. SCRIBAN, D. *De ce nu vrei, taică, să iei un pahar de vin cu noi?* ULIERU, C. 119. *Luai o gură de apă.* CĂLINESCU, I. 137. *O invită să ia o prăjitură.* id. S. 594. *Stă, fumează şi citeşte şi ia ceaiul.* VINEA, L. I, 18. *Luaţi, mâncaţi!* H. LOVINESCU, T. 120. *Luaţi, mă, ţuică,... mai am un butoiaş.* PREDA, Î. 80. *Au luat aldămaş cu oameni buni din sat.* PANAITESCU, O. Ţ. 145, cf. DEX. *Unde îşi închipuia bunul său ucenic că vor lua cina?* ŢOIU, G. 21. *M-am dus cu Ştefan şi am luat câte o cafea cu lapte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/1. *Ajungă-te jalea mea, Mândruţo, la cina ta... Când vei lua o-mbucătură, Să se facă piatră-n gură.* HODOŞ, P. P. 130. *Mai ia vreo trei pahare, ca să fie mai cu curaj.* PAMFILE, D. 97, cf. ALR I 757/510, 536, 542, 558, 596, 614, ALR II 757. *Am luat un mezelic.* ib.757/200. *Am luat o zacustă.* ib. 757/402, cf. ALR II 4 050/455, 605, 705, 728, 769, 876, 928. *Luom o ţâr' de fliuştuc.* ib. 4 050/172. *Luom câte-o gustare.* ib. 4 050/551. *Lom orjona.* ib. 4 052/192. *Să mai lom un mizilic.* ALR SN IV h 1 085/728. *Antofiţă ce făcea? Lua de bea şi mânca.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 77. ✧ (Construit cu dativul pronumelui personal) *Se coborâră amândoi în sala de mâncare ca să-şi ia ceaiul.* FILIMON, O. II, 26. *După o lungă pauză, în care vreme şi-a luat dulceaţa,... am înţeles că fac rău cercând să-l silesc la destăinuiri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 259. ✧ (Cu determinarea „în gură", accentuează ideea de frugalitate a gustării) *Nimic a lua în gură poate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 319. *N-am luat în gură toată ziua nimic.* COSTINESCU. *Bucatele le-au făcut afumate, arse şi sleite, de nu mai era de chip să le poată lua cineva în gură.* CREANGĂ, P. 292, cf. DDRF, DEX. *N-a mai luat nimic în gură.* DAN, U. 55. *Staţi jos, că vă aduc şi ceva de luat în gură.* CAMIL PETRESCU, O. II, 166. *N-am luat nimic în gură de la prânz.* STANCU, D. 208. *Aşa horilca o beau, Zinu-n gură nici nu-l iau.* T. PAPAHAGI, M. 32, cf. ALR I 757. *Am luat ceva în gură.* ib. 757/760, cf. ALR II 4 050/886. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „din", cu valoare partitivă) *Nici n-a luat din bucate.* PONTBRIANT, D. *Era să ia din bucate.* ISPIRESCU, U. 106. *Ar hi ruşine să iau întâi eu dân masa dumneavoastră.* O. BÎRLEA, A. P. I, 165. (Fig.) [Literatura naţională] *este izvorul din care are să ieie fiecare.* EMINESCU, S. P. 12. ✧ Absol. *Să amu însetoşarem, să luom, nemică să ne oprim, că văm tot avea, de vrem bea.* CORESI, EV. 154. *Târgovăţul mândru nimic nu vru să ia.* NEGRUZZI, S. II, 299. *Venea cu harabalele gemând. Nu lua cât îl îmbiau.* CHIRIŢESCU, GR. 199. *Ne aşezarăm la masă şi începurăm a lua, care de unde apucarăm.* HOGAŞ, DR. II, 31. *Luaţi de vă răcoriţi!* VISSARION, B. 190. *Vasile rămase tăcut şi lua rar şi pe gânduri din strachină.* SADOVEANU, O. VIII, 99. *Ia Anghelache,... că mai am un butoiaş.* PREDA, Î. 89. *Mane cu stânga lua, Cu dreapta se înarma.* ALECSANDRI, P. P. 73. ✧ Expr. **A lua masa** v. masă[1] **(I 2).** **A lua cuminecătură** = a se cumineca, a se împărtăşi. *Să luom cuminecătura.* CORESI, ap. GCR I, 25/16. *Ascultaţi toţi carei vor să priimească şi să ia sfânta cuminecătură.* id. EV. 109. (Regional) **A lua focul în gură** = a se împărtăşi. V. şi foc. Com. din fostul judeţ Ilfov. (Regional) **A lua foc cu gura** v. foc. (Învechit) **A lua credinţa** = a gusta o mâncare sau o băutură pentru a se asigura că nu este otrăvită. *Paharnicul a luat credinţa, după aceea a trecut împăratului cupa.* SADOVEANU, O. XV, 366. (Familiar) **A (o) lua la măsea** = a bea peste măsură. V. şi măsea **(I 1).** *Vorbele dascălului Pandele păreau rostite în vânt, potrivite cu felul său de-a fi, când o lua la măsea.* PAS, Z. I, 225, cf. DEX. (Regional) **A (o) lua la** (sau **în) cap** ori **a lua apă la cap** = a se îmbăta. Cf. MARIAN, NA. 269. *A luat apă la cap.* ZANNE, P. II, 51. *Dacă lua cât de cât la cap, începea să spună vorbe pocite pe ungureşte.* AGÎRBICEANU, L. T. 246. *A luat la cap.* PRECUP, P. 49. *A lua la cap.* CHEST. VIII 110/32. *A luat-o-n cap.* I. CR. III, 287. ✦ (Complementul indică o substanţă, un preparat etc. cu un anumit efect asupra sănătăţii, spec. un medicament) A înghiţi; a-şi administra. *Au luat ierbi şi au început a vărsa otrava, cu mare cumpănă de viaţă.* M. COSTIN, O. 68, cf. LB. *Urmează a lua pentru stadiul cel de al doilea, de la a patra zi, această băutură de doctorie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 187/29. [Cucoanele] *şedea sus pe şchele cu boierii cei străini..., amu sănătoase mai nainte de a lua doftorii.* ASACHI, S. L. II, 298. *Nu voia a lua doftorii.* DESCR. AŞEZ. 141/6. *O rugai să mai ia o doctorie.* C. A. ROSETTI, N. I. 55. *Foloseşte la această boală... oţetul luat în toată dimineaţa.* CORNEA, E. I, 36/15. *De nu va lua într-o zi medicamente, trebuie să moară.* NEGRUZZI, S. I, 207. *Am luat o doză mare de mercuriu.* id. ib. 208, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *El luă medicamente pre tari.* CONV. LIT. IV, 45. *Va inventa... o văpsea de păr de luat pe dinăuntru.* CARAGIALE, O. III, 30. *Neştiind ce leacuri să ia.* ISPIRESCU, U. 70. *Dacă luăm o doză de chinină, trec frigurile.* CONTEMPORANUL, II, 32, cf. DDRF, BARCIANU. *Luai... câteva prafuri de chinină.* SBIERA, F. S. 101, cf. ALEXI, W., TDRG. *Ceru aspirină, dar n-o luă.* BART, E. 213, cf. SCRIBAN, D. *Luaţi un calmant inofensiv.* CĂLINESCU, C. O. 42. *Dacă se întâmplă să vă fie rău, luaţi o pastilă din acestea.* PREDA, R. 64. *Am luat şi eu un medicament.* id. C. I. P. III, 100. *Bolnavul, luând un purgativ, agravează boala.* ABC SĂN. 43. *Să iau otravă, să mor.* ŞEZ. I, 75. *Omul ce a luat salce şi-a înnoit sângele.* ib. IV, 184. *Luând mătrăguna, bolnavul întâi înnebuneşte şi, când îşi vine în fire, se trezeşte sănătos.* PAMFILE, B. 15. *Până-n casă că intra, Şi o otravă lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 180. (Construit cu

dativul pronumelui personal) *De patru nopți nu-și mai luase pastila.* SADOVEANU, O. XIV, 32. *Bolnavul își poate lua singur medicația.* ABC SĂN. 281. (Cu determinări partitive) *Vei lua zilnic din acest medicament.* CĂLINESCU, C. O. 358. ✧ Refl. pas. *Să se afle ce fire de otravă s-a dat și s-a luat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 368/7. *Aceste frunze... s-amestec pe din două cu zahar și se ia câte o linguriță, două, în loc de dulceață.* id. ib. 495/29. *Băutura aceasta oprită se lua numai într-o mică câtățime.* DESCR. AȘEZ. 12/22. [Petele de pe piele] *se vindecă cu decoctul..., luându-se 15 zile dimineața și seara.* CORNEA, E. I, 14/22. *La această patimă folosește a se lua decoctul de nalbă mică.* id. ib. 110/24. *În caz de dureri abdominale nu se vor lua purgative.* ABC SĂN. 43. *Mătrăguna se ia ori se dă în trei lumini.* PAMFILE, B. 15. ✦ **A** trage, a aspira pe nas; spec. (complementul indică tutun, v. priza[1], sau droguri) a-și administra (inspirând sau pe cale orală). [Zise] *luând o mare priză de tabac.* NEGRUZZI, S. I, 234. *Un clasic zgomotos, un Boileau care a luat opiu sau a băut gin.* CĂLINESCU, I. 29. ✧ Expr. **A lua aer** (sau, învechit, **a-și lua aerul**) = a respira aer curat; p. ext. a se plimba în acest scop. *Mergea a lua aer proaspăt dimineața pă câmp.* CANTACUZINO, N. P. 125[v]. *Să-ș ia aerul, adică să răsufle.* I. GOLESCU, C. *Iau aer curat.* FILIMON, O. II, 92. *Familia regală venea câteodată a lua aer.* BARONZI, I. G. 190/3, cf. COSTINESCU, TDRG, CADE. *Eu ies să ieu oleacă de aer.* TEODOREANU, M. II, 134. *Spre seară a ieșit singură să ia aer de mare.* BART, E. 161. **A lua vânt** = a respira. Cf. CADE. **A-și lua piper în nări** v. piper **(I 1).** (P. ext.) **A lua (o) baie** (sau **un duș**) = (calc după fr. *prendre un bain* ori *une douche)* a face o baie, a se îmbăia (sau a face un duș). *Pogorârăm la Dunăre să luam câte o baie rece.* FILIMON, O. II, 11. *La ora 11 să ia o baie.* LĂCUSTEANU, A. 251. *Împăratul... luă... o baie în apele Selefului.* ARHIVA, X, 23, cf. SCRIBAN, D. *Astăzi nu mi-e bine, sunt obosită,... nu am luat baie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 28. *A lua un duș.* L. ROM. 1981, 562. **A lua o baie de aburi** = a face o baie de aburi. *A trebuit să iau o baie de aburi.* C. A. ROSETTI, N. I. 88. ✦ Expr. (Popular) **A lua în pântece** = (despre femei) a rămâne însărcinată. V. și pântece **(I 3).** *Fericita Fecioara Maria era de 15 ani când au luat în pântece de la Duhul Sfânt.* ANTIM, O. 316. *Preacurata... au lepădat* [otrava ispitei], *cu glasul arhanghelului luând în pântece și născând pre H[risto]s.* MINEIUL (1776), 3[v2]/10. *Fecioara au luat în pântece și rămâne fecioară.* MAIOR, PRED. III, 56/19. *Împărăteasa simți că a fost luat în pântece.* ISPIRESCU, L. 245, cf. CADE, DL. *Iată Fecioara în pântece va lua și va naște un fiu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/3. **A lua pui** (ori **mânz, ied, vițel**) sau **a lua în pântece** = (despre femele) a intra în gestație. *Se cunoaște că* [iapa] *a luat în pântece.* BREZOIANU, A. 526/10. [Vaca] *ar lua viță.* ALR I 1073/842. [Iapa] *ia mânz.* ALR II 5 532/812. [Iapa] *ia pui.* ib. 5 532/848. [Caprele] *să ieie ied.* A III 1. (Eliptic) [Oaia] *s-o știricit, nu mai pot'e lua, îi starpă.* A I 31.

2. (Popular; subiectul indică vase, recipiente) A avea capacitatea de...; a cuprinde. *Era acolo șase vase de piatră... car[e] lua câte doao sau trei veadre* (a. 1698). GCR I, 317/31. *Vasul poate... lua atâtea litre.* LM. *Vasul lua câte două vedre.* DDRF. *Ceașca cea mare... putea lua... 75 dramuri de cafea.* ap. TDRG, cf. DEX. ✧ (Prin extensiune) *Beți și mâncați cât v-o lua burta.* GRAIUL, I, 143. *O mâncat fieștecare cât i-o luat pielea.* ALR I 296/217. *A mâncat... la nuntă cât le-a luat burta.* ib. 296/798, cf. ALR II 3 439/682, 723, 728, 791, 886. *Îi bea cât mi-o loa foalele.* ib. 3 084/95. ✦ Expr. **A fugi cât îl** (sau, intranz., **îi) iau picioarele** (ori **cât pot lua picioarele)** = a fugi din toate puterile, a alerga cât îl țin picioarele. *A fugit înapoi cât îi lua picioarele.* TDRG. *Poruncise vezeteilor să mâie caii cât le-ar putea lua picioarele.* MARIAN, T. 150. *Se aruncă pe un cal sprinten și porni la fugă cât puteau lua picioarele acestuia.* id. ib. 188. [Fata] *a fugit înapoi cât îi lua picioarele.* SEVASTOS, P. 69, cf. ZANNE, P. 409. **Cât îl** (sau, intranz., **îi) ia gura** = cât îl ajută vocea. [Surugiii] *trăsneau din bici, chiuiau cât le lua gura.* GANE, N. 131. *Cânta cât îl lua gura.* POPA, V. 44. *Cântau cât le lua gura.* RETEGANUL, P. IV, 68. *Să văieta cât o lua gura.* ȘEZ. V, 23. **A striga** (sau **a țipa, a răcni) cât îl** (ori, intranz., **îi) ia gura** (sau **capul)** = a striga din răsputeri; p. ext. a protesta vehement. V. și gură. [Maghiarii] *strigau cât le lua gura, zicând că nu vor să se facă tributari nici la papa Romei.* BARIȚIU, P. A. III, 20. *Puteam să strigăm cât ne-ar fi luat gura.* GHICA, S. 153. *O scoase afară și începu să țipe cât o lua gura, bătând-o.* SION, P. 139. *Încep a răcni cât îmi lua gura.* CREANGĂ, A. 113. *A strigat cât îi lua gura.* ISPIRESCU, U. 51. *Tăbărâseră pe ea și-i cărau la pumni, Ilinca striga afară cât o lua gura.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 190, cf. DDRF. *Leaturile din urmă aruncau „capelele"-n sus, strigând cât le lua gura.* BACALBAȘA, M. T. 143. *Își punea coșul pe un scăunel și striga cât îl lua gura.* SANDU-ALDEA, D. N. 11. *Strigă cât o lua gura.* AGÎRBICEANU, A. 340. *Căpitanul răcnea cât îl lua gura.* BRĂESCU, A. 149. *Ana... începu să strige cât o lua gura.* DAN, U. 33, cf. SCRIBAN, D. *Au venit alergând în sat, țipând cât îi lua gura că au apărut și la noi marțienii.* H. LOVINESCU, T. 159. *Aude pe un om strigând câtu-i lua capul.* SBIERA, P. 226. *Un biet om muncea în noroi și țipa cât îl lua gura că nu mai poate.* STĂNCESCU, B. 227. *Țipă cât îi luă gura.* ȘEZ. I, 67. *Bieții boieri strigă cât le ia gura: – Ajutor...!* PAMFILE, DUȘM. 39. *Strigă cât îl ie gura.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. (Intranz.) **Cât îi iau vederile** sau **cât iei cu ochii** (ori **cu ochiul)** = cât poate cuprinde cu privirea. *Vedeai numai focuri în toate părțile, cât luai cu ochiul.* GHICA, S. 24, cf. TDRG, CADE. *A arat... Cât îți luau vederile.* TEODORESCU, P. P. 154.

3. (Popular) A contracta (o boală contagioasă). Cf. POLIZU, LM, ALEXI, W. *A luat febră tifoidă.* IBRĂILEANU, ap. CĂLINESCU, C. O. 137, cf. CADE. *Acasă,... descântătoarea mi-a găsit niște semne care s-ar fi ivit dintr-un vărsat porcesc, luat din scăldătoare.* KLOPȘTOCK, F. 224. *A luat un gutunar.* TEODOREANU, M. II, 348. *Se îmbolnăvește de tifos, luându-l de la soldații bolnavi din spitalul militar.* CĂLINESCU, O. XI, 31. *Iei și tu oftica.* STANCU, D. 310, cf. DEX. *A luat o gripă.* DSR. *Ia copilul vânt în nas.* MARIAN, NA. 146. *Ai luat boală de la mine.* BIBICESCU, P. P. 39. ✦ Refl. (Despre boli) A fi contagios; a se molipsi. *Dar nu se ia? – Deloc; n-ai nicio grijă.* CARAGIALE, O. II, 221, cf. SCRIBAN, D. *Boala se ia, mă lămurește Lefterie.* STANCU, D. 309, cf. ALRM II/I h 163, ib. h 164, ALR II/I MN 56, 4 182/102, 141, 235,

250, 705, 723, 728, 762, 769, 872, 886, 899, 928, ib. MN 57, 4 183/769, 848, 876. *S-o luat beteşugu de pe el.* ib. 4 182/228. (F i g.) *Râsul e boală lipicioasă; se ia de la unul la altul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 266. *Dragostea din ce se ie? Din ciubuc şi din lulea.* MARIAN, H. 31. *S-a luat căscarea din om în om.* ALR II/I MN 10, 6 869/728. *Să luo căscatu pe noi.* ib. 6 869/833. ✦ R e f l. (Despre substanţe) A se lipi de..., a adera la...; s p e c. (despre vopsele) a se desprinde, a se şterge din locul unde a fost aplicat şi a se prinde de altceva. *Malul este alb ca varul, dar se ia pe haine.* PAMFILE, I. C. 382. *Văpseaua de pe gard s-a luat pe haina mea.* SCRIBAN, D. *Prin viteza rotaţiei, apa se lua pe curea.* CĂLINESCU, C. O. 418, cf. DEX, RĂDULESCU-CODIN, Î. 280. ✧ T r a n z. *Pe copite iau în fugă faţa negrului pământ.* EMINESCU, O. I, 148. *A construit... un soi de ţarc de scânduri pentru ca rumegătura să nu fie luată pe tălpile picioarelor.* CĂLINESCU, C. O. 72. ✦ R e f l. (Despre îmbrăcăminte) A se aşeza strâns, a se mula pe corp. □ *Puloverul se ia frumos pe corp.*

4. (Cu determinări care se referă la culoare, gust, miros, p. e x t. aspect etc.) A căpăta, a dobândi. *Luă piatra glas de om.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107^{v}/27. *Ar putea cineva să o numească regina lăptucelor, atât de uriaşă... şi luând un gust dulce.* BREZOIANU, A. 193/23. *Un mare număr de corpi pot lua aceste trei stări.* MARIN, PR. I, XI/22. *Ceaiul vărsat prin pahare luă o văpsea purpurie.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Chipul său dulce şi plăcut ia o espresiune sălbatică.* GHICA, S. 179. *Marea luă o culoare mai întunecată.* BOLINTINEANU, O. 270. *Faţa sa devenea din ce în ce mai profundă... şi luă un aspect fantastic.* EMINESCU, P. L. 114. *Stoluri de berze..., luând uneori, în bătaia soarelui, străluciri orbitoare.* SANDU-ALDEA, U. P. 8. *Neliniştea aceasta nu ia înfăţişarea comică pe care o întâlnim de obicei în asemenea împrejurări.* IORGA, L. II, 501. *A lua un gust rău.* TDRG. *Şi stropii căzând, în amurg, iau culori De sineală, de aur, de sânge.* BACOVIA, O. 37. *Obrajii... iau un ton pal.* CĂLINESCU, C. O. 65. *Din imaginile confuze ale copilăriei a luat contur o figură de fată.* id. ib. 303. *Mai caracteristică este culoarea pe care mineralele o iau prin încălzirea în flacără până la topire.* GEOLOGIA, 12. *Se întăreşte, luând duritatea metalelor.* ABC SĂN. 26. □ *A luat formă ovală. Mâncarea a luat miros de mucegai.* ✧ (Subiectul indică abstracte) *Era în toată ţara o agitaţie surdă... care... lua forme făţişe.* CARAGIALE, O. III, 147. ✧ (Subiectul indică unităţi lexicale) *Cuvântul... luă înţelesul de „ogor".* CONTEMPORANUL, I, 560. *Luând accepţiuni diferite.* PERPESSICIUS, M. III, 26. ✧ L o c. v b. **A lua trup** = (mai ales în limbajul bisericesc) a se întrupa. *Se sculă Domnul den moarte şi se sui în ceriu şi şezu cu Dumnezeu şi tatăl şi cu luarea (ce se zice, cu trupul ce luo).* CORESI, EV. 299. *Dumnezeu... să face om, luând trup.* ANTIM, O. 131. *Nimeni să nu socotească că, luând trup, s-au micşorat ceva din mărirea cea dumnezeiască.* id. ib. 200. *Pe lângă aceste puteri ale minţii..., au luat şi trup după cuviinţă.* GOLESCU, E. 60. [Lui Creangă] *senzaţia i se prezintă înainte cu bogăţia ei de culori..., gata să ieie trup sub condei.* VIANU, A. P. 117. ✧ E x p r. **A lua (un) caracter** (sau **caractere**) = (urmat de determinări) a dobândi anumite caracteristici, a deveni într-un anumit fel. *Limba latină volgare... este muma de toate cele limbi... care, apoi, dupre deosebite localităţi, au luat mai în urmă caractere particulare.* ASACHI, S. L. I, 42. *Dacă tusea ar lua caracteri pismătareţi şi ar deveni hronică, ar da o băutură recoritoare.* BREZOIANU, A. 576/20. *Noua revoluţiune luă nu numai caracter politic, ci totodată religios.* BARIŢIU, P. A. I, 22. *Răscularea lua un caracter din ce în ce mai grav.* GHICA, S. 108. *Studiul... ia un caracter de lucrare de seminar pur formală.* LOVINESCU, S. IV, 314. *Conversaţia lua un caracter serios.* BART, E. 210. *Dezbaterile... au luat un caracter aproape public.* CĂLINESCU, C. O. 89. *Obiceiurile... luaseră un caracter... mai riguros.* TUDORAN, P. 233. *Problema a luat un caracter politic.* PANAITESCU, C. R. 106. **A lua chip** (sau **formă, înfăţişare,** învechit, **faţă) (de)** = (urmat de determinări) a se înfăţişa cu un alt aspect, a dobândi aspect de... *Chip de trup de om spre el luo şi pre pământ vru să vieţuiască.* CORESI, EV. 2. *S-au smerit împăratul ceriului şi au luat chip de şerb.* VARLAAM, C. 70. *Cu porunca lui D[u]mn[e]dzău luând piatra chipul lui, o-mproşca cu pietri.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107^{v}/30. *Hristos luund chip omenescu, mulţimea dumnezeirii idolilor s-au zdrobit.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Au luat chipu omului.* ANTIM, O. 125. *După forma care o vei lua cu bulla noastră.* ŞINCAI, HR. I, 241/14. *S-au întrupat om şi au luat chipul omului păcătos.* MAIOR, PRED. I, 90/22. *Luând chip de tinără copilă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 286. *Luaţi formele voastre de la insect şi vierme.* HELIADE, O. I, 361. *Ferul aratrului (plugului) luă formă de spadă.* ASACHI, S. L. II, 165. *Fosforul... poate lua forme regulate.* MARIN, PR. I, 33/18. *Dascalul acesta lua în ochii mei un chip măreţ.* NEGRUZZI, S. I, 6. *Ceea ce numesc unii libertate ia fel de fel de forme.* GHICA, S. 188. *Sufletu-i ferice luat-au forma vie De-o mică, drăgălaşă, duioasă ciocârlie.* ALECSANDRI, POEZII, 323. *Astfel pusă întrebarea, lucrul ia cu totul altă faţă.* MAIORESCU, D. I, 127. *Luă deci chip de amazoană.* ISPIRESCU, U. 51. *Toate împrejurările dinafară... luau o formă... şi o însemnare deosebită în alcătuirea acestui basm.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 27. *Aici vârful lăncii e lipsit de aripile tăişului, luând forma unei simple frigări.* PÂRVAN, G. 513. *Castanii luau forma lor de bucheturi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 337. *Oaspetele mersese atât de departe cu travestirea, încât îşi luase chiar înfăţişarea Morţii Roşii.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 40. *Misticismul lui Francis Jammes... s-a localizat până a lua o formă strict regionalistă.* LOVINESCU, S. IV, 212. *Puhoiul de sânge revărsat din el... luase forma trupului.* POPA, V. 161. *Obiecte care pentru închipuirea mea luau în fiecare clipă altă înfăţişare.* A. HOLBAN, O. I, 29. *Ţinutul îşi lua din nou înfăţişarea lui obişnuită.* VOICULESCU, P. I, 32. *Eliminau atâtea detalii,... încât ceea ce rămânea lua o formă impersonală şi rece.* OPRESCU, I. A. IV, 117. *Boala... a luat, şi din pricini ereditare, forma nervoasă.* CĂLINESCU, C. O. 419. *Picturile naive de pe prora bărcilor luau înfăţişare de sirenă.* PERPESSICIUS, M. I, 67. *Curentul platonic... va lua forme oarecum organizate.* VIANU, L. U. 26. *Câmpul luase înfăţişarea pustie, de cenuşă.* BLAGA, H. 65. *Localizată la literatură, criza ia forme anarhice.* CONSTANTINESCU, S. I, 126. *„Junimea" luase formă politică hotărâtă.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 27. *În proză, acest*

proces... luase forma unei triple preferinţe. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 11/1. **A lua proporţii** v. p r o p o r ţ i e **(3). A lua amploare** (sau **dimensiuni,** popular, **întindere,** învechit, **lărgimi)** = (şi urmat de determinări) a se extinde; a căpăta amploare. *Lucrările Dunării au luat o mare întindere.* AR (1835), 4[1]/22. *Pe cât va îşi va lua fabrica o mai mare întindere, să vor asemăna* [lumânările] *chiar cu cele de... spermanţet* (a. 1849). DOC. EC. 957. *Fabricaţia fosforului a luat oarecare întindere.* MARIN, PR. I, 37/29. *Sămânţa credinţii... luase o întindere mai mare.* NEGRUZZI, S. I, 240. *Oraşele au luat o întindere fără măsură.* GHICA, S. 591. *Iau dimensiuni gigantice.* EMINESCU, S. P. 22. *Negoţul va lua nişte lărgimi mai întinse.* SBIERA, F. S. 139. *Dacă aceşti pictori şi câţiva sculptori ar fi rămas singuri, poate că mişcarea lor n-ar fi luat amploarea pe care a cunoscut-o în a doua jumătate a secolului.* OPRESCU, I. A. IV, 88. *Tragedia măruntă... ia dimensiuni astronomice.* CĂLINESCU, C. O. 278. *Mişcarea de eliberare şi unitate naţională luase o mare amploare.* MAGAZIN IST., 1967, nr. 1, 18. *Se uitau cum focul lua din ce în ce mai multă întindere.* POPESCU, B. I, 9. **A lua prefacere** (sau **prefaceri, schimbare,** învechit, **preobrajenie)** = a suferi o transformare, a prezenta modificări. *Berbecele preobrajenie ca aceasta luând,... după firea lupului codrii, câmpii şi munţii a cutreiera începu.* CANTEMIR, I. I. II, 43. *În părţile nordului, aratrul a luat nişte îmbunătăţitoare prefaceri.* BREZOIANU, A. 52/32. *Starea de mai nainte nu luă nicio prefacere* (a. 1850). PLR I, 140. *Aşteptă cu sânge rece prefacerea ce putea să ia lucrurile.* FILIMON, O. I, 258. *Trecură câteva ore fără ca magica panoramă să ia vreo schimbare esenţială.* id. ib. 399. *Îi vedea, moşule dragă, ce prefacere are să ia împărăţia.* CREANGĂ, P. 230. *Luă o prefacere însemnată valoarea obiectelor de trebuinţă poporaţiei.* N. A. BOGDAN, C. M. 137. ✦ (Cu determinări care indică aspectul, comportarea, felul de a fi al cuiva) A-şi însuşi, a adopta; a manifesta. *Ia tonul măreţ şi ameninţător al repauzatului Hangerliu.* GHICA, S. 368. *Streinul... ia în faţa mea o postură înţepată.* id. ib. 416. *Luând un ton imperios, le-am zis.* LĂCUSTEANU, A. 121. *Închipuiţi-vi-l... venind în faţa scenii, luând o poză demnă şi începând să debiteze o tiradă.* CARAGIALE, O. III, 60. *Ia poză, trece cu importanţă printre mulţime.* id. ib. VI, 141. *Atitudinea aproape protectoare pe care o va lua consecvent regele get.* PÂRVAN, G. 56. *Luând o atitudine duşmănoasă faţă de procesul de formaţie a civilizaţiei noastre.* LOVINESCU, S. V, 16. *Preşedintele luase atitudinea frumoasă a primului exemplu dat.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 41. *Toată persoana lui luă o atitudine solemnă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 48. *Luând o atitudine curioasă,... holbă ochii la femeie.* id. ib. XXI, 65. *Americanul îşi luă aceeaşi mască enigmatică, rigidă.* BART, E. 85. *Luând o figură fanatică,... observă cu ironie.* CĂLINESCU, S. 164. *Luaţi o ţinută gravă.* id. C. O. 42. *Creangă lua atunci cea mai solemnă mină.* id. O. XIV, 116. *Ţăranul s-a despărţit de mine foarte satisfăcut şi convins probabil, după tonul ce-l luasem, că a şi câştigat procesul.* BLAGA, H. 143. *Demonstrativ, doctorul luă o poză exagerată.* VINEA, L. II, 65. ✧ E x p r. **A(-şi) lua aere (de...)** = a adopta o (anumită) atitudine de superioritate, de asemănare cu cineva important. *Luase aere de duci, de conţi, de baroni.* EMINESCU, O. XII, 488. *Observase de mai multe ori la ea obiceiul acesta de a-şi lua aere aristocratice faţă cu el.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 176. *De când se aşezasă în noile locuinţe, îşi luară aere de suverane.* AGÎRBICEANU, A. 453. *Mândria şi aerele ce-şi lua scandalizase oraşul.* BART, E. 38. *Mitropolitul, luându-şi aere importante.* CĂLINESCU, O. XIV, 83. **A(-şi) lua (un) aer (de...)** = **a)** a adopta o (anumită) atitudine (de...); a vrea să pară... *Luând un aer umilit..., el cuprinse cărarea giunei.* ASACHI, S. L. II, 241. *Am strigat, luând un aer... cât mai melodramatic.* NEGRUZZI, S. I, 49. *Nu lua acest aer de blândeţe.* id. ib. III, 352. *Ia un aer doctoral.* GHICA, S. 375. *Luând un aer nevinovat..., îl strânse în braţe.* FILIMON, O. I, 120. *Şi-şi lua un aer timid şi ruşinos.* VLAHUŢĂ, N. 16. *Îşi lua din nou aerul ei demn.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 141. *Lua un aer înţelepţesc.* A. HOLBAN, O. I, 304. *Candoarea şi cochetăria fireasc a fetei luau în ochii ei un aer de trufie.* BART, E. 164. *Luă un aer tragic, în stilul portretului ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 331. *Totul se reduce la un meşteşug de a lua un aer grav şi sobru.* CĂLINESCU, C. O. 157; **b)** a dobândi aspectul, înfăţişarea de... *Celebrele catacombe... luaseră până în fine aerul unei adevărate academii libere.* CARAGIALE, O. V, 453. *Cronica literară... trebuia, fatal, să ia un aer de tranzacţie şi să se refugieze în subtilităţi stilistice.* LOVINESCU, S. IV, 293. **A lua atitudine** = a-şi afirma (cu hotărâre) punctul de vedere; a lua poziţie. *Atitudinea luată de Ipsilante începuse să deschidă ochii lui Vladimirescu.* GHICA, S. 628. *Atitudinea de luat în politica externă era de o însemnătate... capitală pentru ţară.* MAIORESCU, D. III, 3. *Atitudinea ce va lua-o România faţă cu complicaţiunea orientală.* EMINESCU, O. IX, 151. *Luă... o astfeliu de atitudine, încât se cunoscu dindată că el nu intenţionează activarea autonomiei bisericeşti.* SBIERA, F. S. 335. *A luat atitudine împotriva poeziei noi.* LOVINESCU, S. IV, 210. *Nu ştiuse care e atitudinea ce se ia în familie în astfel de cazuri.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 346. *Să poată lua atitudine.* ARGHEZI, S. XXXIV, 138. *Nu voi putea decât să iau o simplă atitudine teoretică.* CĂLINESCU, C. O. 305. *Cu o juvenilă îndrăzneală luam atitudine chiar şi împotriva părerilor expuse de Henri Poincaré!* BLAGA, H. 144. *A luat şi o atitudine ostilă misticismului.* CONSTANTINESCU, S. I, 64. *Nu poţi lua decât o singură atitudine.* PREDA, R. 110. *Interese superioare... i-au impus, aşadar, lui Ştefan atitudinea pe care a luat-o.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 8. **A lua poziţie** v. p o z i ţ i e **(3, 5).**

5. (Complementul indică elemente de cultură materială sau spirituală, idei, imagini etc.) A împrumuta (din... sau de la...), a prelua[2], a-şi însuşi; s p e c. a plagia. *Botezului cinul şi tipicul luat-am de la Ioan Botezătorul şi de la Hristos.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 559. *De acolo multe luând şi lipind de ale noastre..., am scris acest letopiseţ.* URECHE, L. 58. *Mult mă mir de unde au luat aceste basne.* M. COSTIN, O. 243. *Doo feluri de tunsuri au luat ardelenii noştri de la râmleni.* id. ib. 271. *Am lungit cuvântul, luând din „Apocalips".* DOSOFTEI, PS. 295/11. *De au scris după aceaea unii dascali... împotriva minciunii pângăritului aceluia, de la acesta au luat pricinile şi a scrie şi a lăsa*

scrisori bune şi cu tărie. BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/13. *Schimbas-atunce portul, de luas-orânduiala nemţască.* NECULCE, L. 159. *Din cel bulgăresc* [hronic] *această poveaste din cuvânt în cuvânt să o fie luat.* CANTEMIR, ap. GCR I, 362/39. *Din „Psaltire"... iau cântările măririi dumnezeieşti.* VĂCĂRESCUL, I. I, 8^{r}. *Pentru cuvintele cele luate din streine dialecturi.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 6^{v}. *Privileghionul acesta l-am luat din annalectele lui Carol.* ŞINCAI, HR. I, 256/15. *Luat-au nemţii de la ghintele sloveane a numi aşa pre italiani.* MAIOR, IST. 137/15. *Acea datină o au luat romanii de la oarecare neam din ceale din Italia.* id. ib. 248/3. *Izvoditoriul... de la cine au luat această poveste.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 100. *Datina aceaea, carea au luat-o babele noastre, de cred că ar fi în stare a vindeca o boală, nu ajunge o ceapă.* PETROVICI, P. 322/1. *Romanii luară astă lege de la atenieni.* ARISTIA, PLUT. CXII/10. *De unde ar putea lua mai bune idei.* CĂPĂŢÎNEANU, M. 6/30. *Şi-au luat scenele chiar dintre societate.* NEGRUZZI, S. III, 259. *Teatrul este dator a lua, dintre costumele etnografice, pe acelea care reprezintă mai bine obiceiul de învesmântare naţional.* FILIMON, O. II, 356, cf. COSTINESCU. *Dacă vă asemănaţi cu Franţa de acum 300 de ani, de ce îi luaţi formele de cultură ai anilor din urmă?* MAIORESCU, CR. I, 393. *În loc a se mărgini autoriul... a lua o carte mai pe larg din altă limbă..., trebuie să facă o lucrare mai ostenitoare.* CONTEMPORANUL, I, 48. *Clasa înaltă a societăţii noastre... luase de la grecul constantinopolitan... tot bizantinismul.* EMINESCU, S. P. 113. *Costumul apusean... înlocuieşte... pe cel răsăritean din care luase atâtea elemente.* IORGA, V. F. 67. *Din Egypt îşi ia învăţătura şi Decaneus.* PÂRVAN, G. 158, cf. CADE. *Zugrăvirea sfintelor icoane am luat-o numai de la sfinţii părinţi.* GRECU, P. 22. *Nu lua din ea decât suferinţa cântecului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 23. *Cine mai ia astăzi idei din Maiorescu şi Carp, spirite hibride şi timorate?* CONSTANTINESCU, S. VI, 56, cf. DEX. *O luţt modă... nţuă.* ALR II 3 352/219. ✧ R e f l. p a s. *D-acolo... s-a luat cuvântul de scrie în cărţi.* ISPIRESCU, U. 84. *Astea s-a luat din bătrâni.* GR. S. IV, 113. ✧ A b s o l. *Ai noştri, luând de la greci, pentru ca să se înţeleagă mai bine ce sânt, le zic papistaşi.* C. CANTACUZINO, CM I, 61. *E mai lesne a lua din hronic decât din imaginaţie.* HRISOVERGHI, A. 82/3. ✧ (Subiectul logic sau gramatical indică elementul preluat) *Îndreptările sau legile... să cade să fie luoate din firea omului.* MICU, în ŞA I, 492. *Inscripţiunea cea luată de Caryophilus din băile Erculane face dintr-însa o staţiune militară.* HASDEU, I. C. I, 270. *Motivele de inspiraţie... erau de cele mai multe ori luate din istorie.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 285. *Subiectul schiţelor e luat din viaţa de toate zilele.* LOVINESCU, S. IV, 323. *Schiţele din acest volumaş sânt toate luate din mediul militar.* SADOVEANU, O. XIX, 116. *Figurile care-l interesau nu erau luate dintre pământeni.* OPRESCU, I. A. IV, 109. *Materialul necesar formaţiei personalităţii poate fi luat nu numai din ceea ce se petrece înăuntrul nostru.* RALEA, S. T. II, 108. *Pasajul este luat din finalul nuvelei.* id. ib. 63. ✧ (Complementul indică nume, denumiri, supranume, adesea precedate de prep. „de") *Luase acest nume poreclă, de le zicea lor samareani.* CORESI, EV. 155. *Au luat numele cest de acum, moldovan şi muntean.* M. COSTIN, O. 241. *Au descălăcat bulgarii în Misia, carea după aceea au luat nume de Bulgaria.* MAIOR, IST. 140/15. *Acest frumos oraş... au luat numire de Parisul cel nou.* GOLESCU, Î. 92. *Coribut, luându-şi adevăratul său nume, cearcă a înnoi relaţiunile cu Vasilie-Vodă.* ASACHI, S. L. II, 25. *Monastirea... luase astă numire de la părâul ce curge aproape.* NEGRUZZI, S. I, 214. *Îmbrăţişase credinţa lui Mahomed, luând numele de Hasan.* GHICA, S. 476. *Moda... luase numele lui.* FILIMON, O. II, 326. *Şi-n Asia supusă, clădind movili de morţi, Luase titlul falnic de „Spada 'Naltei Porţi".* ALECSANDRI, POEZII, 344. *S-a reîntemeiat... şi apoi a luat numele de noul Severin.* I. IONESCU, M. 593. *Locul a luat numirea de Pereriţa.* ODOBESCU, S. II, 226. *Florile... luară numele lăcrămioare.* EMINESCU, P. L. 22. *Bătrâna lui doamnă Despina... se călugărise, luând numele de Platonida.* IORGA, C. I. I, 11. *Când pe hotarele moşiilor erau copaci, aceştia se înfierau în Moldova cu marca domnească şi... luau numele de bouri.* PAMFILE, A. R. 22. *Aceste distanţe luară denumirea de poşte.* N. A. BOGDAN, C. M. 150, cf. CADE. *Numele de Maiorescu... şi l-a luat mai târziu, poate din înrudirea lui prin mamă cu Petru Maior.* LOVINESCU, S. VII, 9. *Nepoţii lui de soră... vor şi lua mai târziu numele de Ghica.* C. GANE, TR. V. 77, cf. SCRIBAN, D. *Maurii botezaţi se reîntorc la islamism, luându-şi nume arabe.* CĂLINESCU, I. 125. *Panţârii moldoveni au luat numai numele de la poloni.* STOICESCU, C. S. 208. *Substanţele care opresc durerea... au luat denumirea de anestezice.* ABC SĂN. 28. ✧ E x p r. **A lua** (ceva) **aminte** (sau, învechit, **mente**) = a ţine seamă de ceva, a nu trece cu vederea. *Cu toată nevoinţa ceteaşte şi ia aminte, ascultă scriptura şi fă.* CORESI, EV. 5. *Noi nu mulţemim lui Dumnezeu... şi nu luom noi aminte darea lui ceaea bună.* id. ib. 63. *De veri se cunoşti ce iaste Domnedzău şi cum iaste a i se închina lui, ascultă şi ia aminte.* PRAV. LUCACI, 197^{r}/7. *Loaţi amente ce grăiaşte Dumnedzeu* (a. 1619). GCR I, 53/31. *Nu vom băga în samă mila lui, nice vom lua amente îndelunga răbdarea lui.* VARLAAM, C. 20. *Carele-s grăite de el a le lua aminte şi a le păzi* (a. 1644). GCR I, 112/27. *Nimeni nu lua aminte un lucru care în gând nu încape.* M. COSTIN, O. 136. *De rugăciune să-mi iai aminte.* DOSOFTEI, PS. 45/15. *Oamenii miei, să-mi luaţi aminte Leagea ce v-am dat.* id. ib. 255/15. *Nu luaţi aminte că e lucrul vostru.* MAIOR, PRED. I, 69/25, cf. LM, DDRF. (R e f l. p a s.) *Aşişdere şi fraţii de surorile sale să se ia mente.* PRAV. LUCACI, 224^{r}/4. *Să se ia aminte a nu se însura sau a se mărita înde sine.* ib. 230^{r}/13. *Poate grămăditoriul să sporească, luându-să aminte această mai nainte păzire.* GRIGORIE, L. 271. (T r a n z. şi i n t r a n z.) **A lua aminte (la)** (ceva) sau (învechit) **a(-şi) lua aminte** (ceva), **a lua aminte(a)** (cuiva sau la ceva), (r e f l.) **a se lua aminte (de)** = a observa **(1)** ceva, a băga în seamă, a remarca; a examina cu atenţie ceva, a observa **(2)**; a fi atent la ceva, a asculta ceva. *Luaţi-vă amente sinre şi toată turrma, întru ceaea ce voi Duhulu Sfântu puse-vă cercetători.* COD. VOR.^{2} 11^{r}/6. *Se nu ia amente prilăstitoriloru.* ib. 83^{v}/8. *Fariseii judeca pre Hristos încă până nu-şi luase ei aminte cuvântul lu Hristos sau înţelesul lui.* CORESI, EV. 197. *Lot nu se luo aminte.* PO 63/24. *Faraon... luo aminte cum că ară vedeare de vis şi, făcându-se zuo, era cu suflet trist.* ib.

139/25. *Nu eşti luat amente de Dumnedzău.* VARLAAM, C. 254. *Noi socotind şi luând aminte, găsit-am multă lipsă şi greşeale în scriptura lui.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 9/10. *Luaţi aminte, fraţilor, şi socotiţi.* NEAGOE, ÎNV. 164/23. *Tu, Doamne sfinte, Te milostiviseşi de-ţi luai aminte Gloata ta cea sfântă şi-i erai povaţă.* DOSOFTEI, PS. 214/20. *Luând aminte spre răsărit de la peşteră, vădzum închipuitură de podoabă de bărbat groaznic.* id. V. S. octombrie 81^{r}/11. *Am trimis pre ei... ca să ia aminte pământul.* BIBLIA (1688), 120^{2}/25. *Ia-te aminte pre tine, să nu se lăţească inema ta şi vei uita pre D[o]mnul D[u]mnezeul tău.* ib. 130^{2}/11. *Şi pocaianie le-am dat lor şi nu-m luară aminte* (a. 1691). GCR I, 289/11. *Domnilor, trebuia a lua amintea firea cea mişală oamenească.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/23. *Şi luas-aminte.* NECULCE, L. 163. *Aceasta a Lupului atâta siială şi la voroavă atâta fereală aminte luând.* CANTEMIR, IST. 83. *Luaţi-vă aminte de proroci mincinoşi.* ANTIM, O. 135. *Ia-te aminte, deaca ai venit la doftor, să nu te duci netămăduit.* id. ib. 234. *Ia aminte la corabiia ce iaste astăzi în vad.* MINEIUL (1776), 161^{r1}/10. *Tu, cetitorule! ia aminte!* ŞINCAI, HR. I, 129/33. *Se cade a lua aminte că... toate aşa le scrie notariul.* MAIOR, IST. 66/8. *Vă luaţi aminte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 86. *Caută a lua aminte.* id. ib. 165. *Cum puteam,... luând aminte, să nu aseamăn.* GOLESCU, Î. 2. *Orice scriţi, luaţi aminte prea jos a nu vă lăsa.* HELIADE, O. I, 120, cf. I. GOLESCU, C. *Deseori luă aminte la smintelile ce au făcut.* ASACHI, S. L. 185. *Luând ţărei aminte..., lăcrămai ca un părinte.* CONACHI, P. 42. *La cuvintele doicii foarte aminte lua.* PANN, E. I, 94/5. *I-am luat aminte.* NEGRUZZI, S. III, 90, cf. POLIZU. *Luaţi aminte că fac cărţile!* FILIMON, O. I, 181, cf. CIHAC, I, 147. *Să luăm aminte... că asemenea hatâruri... se făceau numai pe seama unui om.* ODOBESCU, S. II, 33. *Luaţi aminte doară la muştruluiala ce v-am făcut.* CARAGIALE, O. I, 95. *Luă aminte la toate amănunturile.* ISPIRESCU, L. 75. *Ia aminte bine, Că-n bonton sânt pravili grele pentr-un necioplit ca tine.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 78, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ascultă dară Şi ia aminte sfaturilor mele.* MURNU, O. 10, cf. CADE. *Nu e om să ia aminte la asemenea mofturi.* C. PETRESCU, C. V. 156, cf. SCRIBAN, D. *Ia aminte... că mi-e fata şireată.* STĂNCESCU, B. 144. *Luă aminte la toate.* FUNDESCU, L. P. I, 65. *Ia luaţi, flăcăi, aminte, Să nu mă daţi de necinste.* PAMFILE, C. Ţ. 290. *Luaţi aminte, să ştiţi bine, Că şi împăratul vine.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 128. (R e f l. p a s.) *Cel ce stă să se iei aminte ca să nu cază.* DRĂGHICI, R. 90/11. *Să se ia bine aminte că acestea le scrie un conservativ.* EMINESCU, S. P. 190. *Fără să lase a se lua aminte, trăgea cu coada ochiului la Pârvu.* CARAGIALE, O. II, 310. (În forma negativă a participiului) *Să nu mă laşi, Doamne sfinte, Neluat de tine-aminte.* DOSOFTEI, PS. 233/6. (Învechit şi popular) **A lua** (ceva) **în** (ori **la**) **cap** (sau **în minte,** învechit, **întru**) = a reţine ceva în memorie; a învăţa. V. şi c a p. *Iar lucrurile întunecoase să le urâm şi să luom întru minte judecata ceaea ce va să fie.* CORESI, EV. 174. *Au făcut pe obşte a lua în minte nişte prepusuri pre răle pentru tagma întreagă.* GHERASIM, T. 24^{r}. *Luam pre bine în minte tot ce îmi promitea ea.* CANTACUZINO, N. P. 96^{r}. *Omul cel nebun... ceea ce ştie i se pare că e tot ce se poate şti..., pentru aceea căci au luat el în cap, de ar fi şi strâmbe.* ŢICHINDEAL, F. 231/19. *A lua în cap.* BARONZI, L. 44, cf. ZANNE, P. II, 53. *Învaţ-acestea, rege drept şi bun, Şi ia-le-n cap, căci ţie ţi le spun.* COŞBUC, P. II, 290, cf. CHEST. VIII 110/32. (Învechit) **A lua** (ceva) **în urechi** = a asculta. *Luaţi în urechi cuvintele meale.* N. TEST. (1648), 136^{v}/14. **A lua lumină** = a se inspira. *Ai noştri oameni ai locului,... luând lumină şi dentr-alte izvoade vechi..., o au săvârşit* [tălmăcirea Sfintei Scripturi]. BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/45. *Numeroşi scriitori ai deceniului 1890–1900 au luat lumină de la acea mişcare generoasă.* SADOVEANU, O. XX, 441. ✦ A face o reproducere după realitate, după original. *Parcă mi-ar lua semnalmentele.* CARAGIALE, O. II, 203. *Greu e să vezi pe un om... buchisind toate pietrele de la biserici şi luând copii de pe ele.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 270. □ *A lua amprentele digitale.* ✧ E X P r. **A lua** (ceva) **în scris** = a nota, a consemna. Cf. VALIAN, V., ALEXI, W., CADE. *Întotdeauna când pleca el la vânat, trebuia să ia în scris toate câte avea în casă şi împrejurul casei, căci, altfel, ce rămânea nescris i le lua zmăul.* ŞEZ. I, 225. **A lua o fotografie** (sau **fotografii, poze**) = a face fotografii; a fotografia. *Altă fotografie e luată pe plaje.* A. HOLBAN, O. I, 18. *Domnii cu straie nemţeşti au luat fel de fel de fotografii.* POPA, V. 104. *Încă nu puteam lua poze.* VOICULESCU, P. I, 96. *Fotografia... luată cu această ocazie arată felul cum sunt aşezate cuiburile.* LINŢIA, P. III, 164. *În fotografie, luată mai din faţă, capul pare iarăşi ridicat.* CIOCULESCU, I. C. I, 88. *Superbele fotografii ale galaxiilor luate de la observatorul de la Mont Palomar.* MS. 1980, nr. 1, 26. **A lua vederi** = a obţine imaginile succesive ale obiectelor în mişcare pe o peliculă cinematografică. V. şi v e d e r e^{1} **(4).** *Sunt dispuse în jurul arenei aparate de luat vederi.* ENC. TEHN. I, 149. *Ochiul magic, mereu treaz, al camerei de luat vederi.* CINEMA, 1973, nr. 2, 49. *Preşedintele Kennedy este ucis în faţa camerelor de luat vederi.* ib. 1974, nr. 2, 30. *Camera de luat vederi înregistrează aceleaşi gesturi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 17/3. (R e f l. p a s.) [Obiectivele sunt dispuse] *pemiţând să se ia imagini foarte oblice.* ENC. TEHN. I, 372. (Popular) **A lua în chip** v. c h i p.

6. (În e x p r.) **A lua apă** = **a)** (despre ambarcaţiuni) a lăsa apa să pătrundă în interior printr-o spărtură; a se umple de apă. *Partea cea mai de jos a corabiei... începuse a lua apă.* DRĂGHICI, R. 10/18. *Întrând atâta mulţime de oameni, numai ca de o palmă* [caicul] *nu luoa apă.* id. ib. 33/29. *A luat apă corabia.* CARAGIALE, O. VII, 458. *O corabie ce luase apă... începu a se cufunda.* SĂM. VI, 328. *Singură lotca lui putea zbura, ca lăstunul, când era nevoie, fără să ia apă.* CHIRIŢESCU, GR. 53, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX. *Corabia a luat apă* (= situaţia a devenit dificilă). Cf. ZANNE, P. V, 205; **b)** (popular; despre membre) a reţine apa în ţesuturi. [Boul] *o luat apă la un chicior.* ap. HEM 1 292. (Regional) **A lua umezeală** = a deveni igrasios. *O luat umezală.* ALR SN III h 846/284. **A lua foc** = **a)** (despre materiale inflamabile, clădiri etc.) a se aprinde; p. e x t. a se produce un incendiu. *Puţin mai aprinzătoare decât smoala şi mai greu de-a se stânge când ar fi luat foc.* AMFILOHIE, G. F. 201^{v}/16. *S-aprinseră-acestea, ş-apoi lemnăria Luă foc întreagă.* HELIADE, O. I, 129, cf. LM.

Luase peste noapte foc palatul. CARAGIALE, O. II, 293, cf. DDRF, BARCIANU. *Să fi bătut numai niţel vântul, lua pădurea foc.* SANDU-ALDEA, U. P. 69, cf. ALEXI, W., TDRG. *Casa lua foc.* N. A. BOGDAN, C. M. 81, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un cazan mare cu petrol luă foc.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 38. *Luase foc cu toate turlele lui.* CAMIL PETRESCU, T. II, 225. *Începu să strige, de parcă luase foc mănăstirea.* ULIERU, C. 46. *Luau foc rezervoarele cu benzină.* BOGZA, C. O. 308. *Scăpără – iasca ia foc.* STANCU, D. 332. *Uite cum bate ăla la poartă, parcă a luat foc undeva.* PREDA, D. 73, cf. DEX. *Au înfierbântat-o..., încât numai să iaie foc şi să ardă.* SBIERA, P. 34. *Luase grâul foc.* VASILIU, P. L. 77. *Socotind că a luat foc staulul, baba a dat fuga.* PAMFILE, CR. 114. *Focu mi se aprindea, Tot câmpu foc că-mi lua.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 104; **b)** (despre persoane) a se înflăcăra, a se entuziasma. Cf. DA II_2, 150; **c)** (despre arme de foc) a se descărca. *Pistolul ţăcăneşte şi nu ia foc.* GHICA, S. 393. *N-o lua foc puşca.* ALEXANDRESCU, O. I, 348. *Puştile... nu iau foc defel.* MARIAN, S. R. I, 200. *Foc pistolul nu lua.* FOLC. DOBR. 294; **d)** (despre instrumente) a produce flacără; a se aprinde. *Bricheta nu lua foc.* VINEA, L. I, 9. (Popular) **A-i lua** (cuiva) **părul foc** = a avea mari neplăceri. *Nu se pute juca cineva* [cu ele], *că-i lua părul foc.* ISPIRESCU, U. 50. *N-avea gură românul să zică ceva ori să se jeluiască cuiva, că îi lua părul foc şi era vai de măiculiţa lui.* id. L. 14.

VII. (Predomină ideea deplasării în spaţiu)

1. (Adesea determinat prin „cu sine" sau construit cu dativul pronumelui personal) A duce (pe cineva) cu sine. *Atunce Pavelu luo bărrbaţii a doao dzi demâreaţa... şi mearrse în băsearecă.* COD. VOR.^{2} 16^r/13. *Luo el dracul întru măgură înnaltă foarte şi arătă lui toată împărăţiia lumiei şi slava ei.* CORESI, TETR. 204. *Ia-ţi feciorul şi te du în pământul Morieei.* PO 70/8. *Acea slugă, luund pre Răveca, duse-se.* ib. 81/19. *Fratele tău du-te de-l ceartă..., de nu te va asculta, ia cu tine ş-altul.* VARLAAM, C. 211. *Luo pre sus pre el diavolul întru s[â]nta cetate.* N. TEST. (1648), 5^v/22. *L-au luat leşii la crăia lor, crai să le fie.* M. COSTIN, O. 309. *Ieremio, tu să iai pre tot norodul mieu, pre izrailteani, şi să mergi cu dânşii în robie la Vavilon* (a. 1650). GCR I, 148/7. *Luatu-te-am den staulul oilor şi te-am făcut numit după numele celor mari carii sânt pre pământ.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/42. *Trimis-au de-au luat pre viziriul la Ţarigrad.* NECULCE, L. 359. *Luundu-şi muierile şi copiii,... a-şi căuta locuri de aşezământ au început.* C. CANTACUZINO, CM I, 74. *Au luat cu sineşi pre Lot.* ANTIM, O. 257. *Mă luă şi mă dusă cu sine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 330. *Filosoful, luând pe fiiul împăratului, l-au dus la casa lui* (a. 1802). GCR II, 189/15. *Luă în iatacul său pe cel mai frumos tânăr.* GORJAN, H. I, 3/22, cf. POLIZU. *Se duse la Iaşi, luând cu sine pre Antioh.* NEGRUZZI, S. II, 140. *Văzând eu aceasta, îl luai cu mine.* ALEXANDRESCU, O. I, 112. *Tata mă lua cu dânsul prin judeţ.* FILIMON, O. I, 122, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Viu mâine să vă iau să vă arăt mai multe case.* LĂCUSTEANU, A. 187. *Ia-mă şi pe mine..., că ţi-oi fi de mare folos.* EMINESCU, P. L. 17. *Am să iau nepotul cu mine şi am să-l duc la Broşteni.* CREANGĂ, A. 18. *Mă întâlnisem după-amiazi cu un prieten, care-mi propusese să mă ia la masă.* CARAGIALE, O. III, 120. *Mergi în sat, ia pe primar şi oricâţi oameni găseşti... şi vino cu ei.* id. ib. VI, 293. *Zmeul luă pe fată şi merseră în grădină.* ISPIRESCU, L. 20, cf. ALEXI, W. *Mă luară cu dânşii la ţară.* SBIERA, F. S. 108. *Solii munteni veniseră la Sibiu... pentru a lua pe frumoasa domniţă.* IORGA, V. F. 16. *Mă roagă tainic să te iau cu mine.* GOGA, POEZII, 281. *Luaţi-mă şi pe mine!* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *M-a luat la o parte şi mi-a şoptit.* id. ib. 32. *Geţii părăsiră din nou oraşul lor..., luând cu ei călări atâţia copii şi atâtea femei.* PÂRVAN, G. 47. *Împreună cu alţi flăcăi, lua pe... George.* REBREANU, I. 40, cf. CADE. *Danton a luat deoparte pe Fabre.* CAMIL PETRESCU, T. II, 364. *Unul din prieteni îl luă la cursul... lui T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 50. *Speriat, Leon a luat-o deoparte şi i-a şoptit.* POPA, V. 25. *Unchiul se mândrea cu nepoţica şi o lua pretutindeni cu el.* BART, E. 39. *Ileana e luată la Iaşi.* CĂLINESCU, O. XIV, 28. *Mă lua cu el, ca să ies puţin din atmosfera tristă de-acasă.* BLAGA, H. 92. *Îl lua tata la plug.* STANCU, D. 291. *Se prăpădeşte fetiţa... Luaţi-o cu dumneavoastră.* H. LOVINESCU, T. 208. *Nu pot să sufăr să-mi vină cineva la mine în vizită cu copilul... Nici eu nu-l iau pe al meu.* PREDA, R. 224. *Mă pomenesc cu muierea asta a mea că mă ia deoparte.* id. Î. 101. *Mă luase mama într-un fel de recunoaştere.* SORESCU, L. L. I, 101, cf. DEX. *Îi şi luă cu el la palat.* STĂNCESCU, B. 161. *Apoi nevasta-şi lua Şi-napoi cu ea pleca.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 490. *Când merge mirele cu nuntaşii să ia mireasa, nu i se dă drumu' în ogradă aşa cu uşurinţă.* ŞEZ. I, 33. *După slujbă, popa n-o avut încotro şi l-o luat acasă.* VASILIU, P. L. 124. *Să-i iei Şi tu ca să-i porţi Prin rai şi prin iad.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 41. ✧ (Complementul indică obiecte) *Luaţi şi... bani cu voi.* PO 152/4. *Nimic n-ai adus cu tine într-această lume, nimic nu vei lua.* NEAGOE, ÎNV. 9/27. *Oasele lui Ştefăniţă-Vodă luând boierii cu sine, au purces deodată pre Nistru în sus.* M. COSTIN, O. 201. *Trebuie să luom împreună cu noi 5 lucruri.* ANTIM, O. 36. *Luând daruri cu sine, s-au dus.* ŞINCAI, HR. I, 172/17. *Luându-ş de drum pită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 71. *Iau cu mine oarece.* I. GOLESCU, C. *Luând îndestulă hrană, au mers cu Robinson la acea corabie.* DRĂGHICI, R. 26/8. *El luă cu sine spre suvenir portul păstoresc.* ASACHI, S. L. II, 42. *În voiagele sale lua cu sine parchete de lemn mirositor.* TEULESCU, C. 21/4. *El îşi lua cu el... cartea lui Zoroastru şi căuta în ea dezlegarea întrebărei.* EMINESCU, P. L. 68. *Ea a mâncat la pere şi ş-a luat la drum câte i-a trebuit.* CREANGĂ, P. 290. *A luat cheia la dumnealui.* CARAGIALE, O. II, 101. *Luă cu dânsa o surcea... şi o duse acasă.* ISPIRESCU, L. 364. *Ia-ţi toiagul tău şi du-te.* COŞBUC, P. II, 81. *Numai preotul Năstase îşi luă umbrela.* GÂRLEANU, N. 42. *Iar eu, luându-mi stolul de corăbii, Pornii la drum.* MURNU, O. 38. *Îşi va lua o carte să citească pe drum.* A. HOLBAN, O. I, 44. *Ei începură să părăsească ţara, luând cu ei ce brumă de avere aveau.* C. GANE, TR. V. 193. *Îşi luară toiegele şi porniră.* SADOVEANU, O. III, 77. *A luat destule averi cu sine şi trăieşte în pribegie.* id. ib. XIII, 123. *Să nu-i prăpădească lucrurile ce nu le poate lua acum.* DAN, U. 124. *Mai sunt astfel de gramofoane... pe care le iei ca un geamantan unde vrei.* CĂLINESCU, S. 35. *Îşi luară valizele şi ieşiră pe culoar.* id. O. I, 24. *Am luat cu mine, ca să mă distrez*

serile, unul din volumele „Corespondenței" lui Stendhal. PERPESSICIUS, M. II, 404. *Luarăm acolo... câteva pâini, niște oao, de, să ai acolo pe drum, să nu cheltui banul.* PREDA, Î. 80. *Ca să nu ne-ntoarcem chiar cu mâna goală, hai să luăm sfecla asta.* SORESCU, U. 55. *Luase caietul cu el.* ȚOIU, G. 18. *Când ia mirele zestrea miresei acasă, mireasa să puie în ladă o păpușă.* ȘEZ. II, 195. *Ș-o luat fiecare fecior bani de cheltuială.* VASILIU, P. L. 148. *S-o-mpiedica, Bucate-o vărsa, 'Napoi c-o pleca Altele să ia.* BALADE, III, 24. *Cruce cu dreapta-și făcea, Cobilița și-o lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 20. *A luat cheia, dar lacata a rămas,* se spune despre o femeie destrăbălată, pentru care măsurile de pază ale bărbatului ei nu folosesc la nimic. Cf. ZANNE, P. III, 99. ✧ (Complementul indică animale) *Luo acea slugă 10 cămile... și se duse.* PO 76/9. *Adus[ă] un catâr și-l luă și-l dus[ă] la chilie* [pe părintele său] (cca 1692). GCR I, 304/29. *Ia-ți calul și... să mergem la țară amândoi* (a. 1800). id. ib. II, 179/8. *Pădurariul ia dobitocul.* NEGRUZZI, S. I, 330. *Ia-ți porcul de-aici și ieși afară.* CREANGĂ, P. 83. *Flăcăii cei glumeți luaseră cu dânșii vreo câteva găini.* POPA, V. 13. *Abia sosită acasă, am luat calul.* CĂLINESCU, S. 75. *Ia-ți murgul și ți-l aleargă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 232. *Pe sară o luat caprele și le-o dus acasă.* VASILIU, P. L. 83. *Flăcăul... și-a luat turma și doi câni și plecă spre moșioara sa.* PAMFILE, CER. 93. (Construit cu dativul etic) *Cheile că mi-și luva.* ALEXICI, L. P. 2. (R e f l. p a s.) *Să va lua în cireada lui vreo vită streină de la plug.* PRAV. 12. *Vacile se duc dimineața la cireadă și se iau sara.* PAMFILE, I. C. 18. ✧ F i g. (Complementul indică abstracte, stări sufletești etc.) *Iaste nemurire întru rudenia înțelepciunii și în prietășugul ei veselie bună... Împrejuram cercând pentru ca să o iau pre ea la mine.* BIBLIA (1688), 656²/16. *I-au ascuns un secret ce nu voia a-l lua cu dânsa în mormânt.* ASACHI, S. L. II, 119. *Placa stricată a luat cu dânsa o mulțime de emoții.* A. HOLBAN, O. I, 233. *Nevasta m-a lăsat Ș-a luat, luat cu ea Sărmana inima mea!* ALECSANDRI, P. P. 310. *Eu mă duc, mândră, la Blaj Și-ți iau și doruțul tău, Dar nu ți-l voi ținea rău.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 112. *Inima nu ți-o mai simțeai la locul ei, de se întâmpla s-o vezi, că parcă ți-o lua cu dânsa.* STĂNCESCU, B. 109. ✧ (Cu determinări care indică locul de unde este dus cineva sau ceva) *Alese Davidu șerbulu său și luo elu de la turmele oiloru.* PSALT. 162. *Luându-mă de-aciia acei 2 bătrâni, trecum prin porțâle ce mai sus dzâsăm.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46ʳ/29. *Și-ș luară fiii lui Israil podoaba lor și îmbrăcămințile lor de la muntele lui Horiv.* BIBLIA (1688), 63²/2. *Luând pe împărăteasa de acasă, au dus-o la biserică.* GOLESCU, Î. 21. *Hrana ce am apucat a lua din corabie era foarte puțână.* DRĂGHICI, R. 22/19. *Au venit... cu caleașcă și m-au luat de acolo.* LĂCUSTEANU, A. 146. *Viu să vă iau de la gară.* CARAGIALE, O. VII, 529. *În anul în care m-am însurat, l-am luat din curtea tatii și l-am pus paznic și vier la vie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80. *Veneau uneori amândouă, luându-l de la tribunal.* TEODOREANU, L. 149. *Bătrâna mai are de luat ceva de prin casă.* DAN, U. 124. *Uneori o lua de la coafor sau o însoțea în vizite.* PREDA, R. 185. *Vreau să te rog să-mi dai căruța și caii, să iau niște materiale de la gară.* id. Î. 118. ✧ (Cu determinări care indică mijlocul de transport cu care este dus cineva sau ceva) *În corabiia noastră să luom pre Hristos.* CORESI, EV. 271. *Î-au luat îndată în corabie.* DRĂGHICI, R. 20/28. *Îl lua în căruța de poștie și-l ducea surghiun.* GHICA, S. X. *La basci, un bărbat din rudele miresei o lua pe cal și fugea.* CONTEMPORANUL, VI, 1. *Îl mai luau în căruțe oamenii cu treabă spre Dunăre.* SANDU-ALDEA, U. P. 53. *Tu nu ții minte c-am venit acolo La voi cu Menelau după Ulise, Ca să-l luăm la Troia în corăbii.* MURNU, O. 399. *El nu-i vinovat, alții l-au luat noaptea cu barca.* BART, E. 349. *Întâlnea... un creștin de omenie, care-l lua în căruță.* DAN, U. 42. *Zorea cu traista în băț, cu nădejdea că, de va avea noroc să întâlnească vreun creștin mai acătării, o să-l ia în vreo căruță.* CAMIL PETRESCU, O. II, 209. *Au luat-o cu o mașină și au dus-o la București.* PREDA, C. I. P. II, 402. *O furai, domnule, O luai pe cal și-o făcui muierea ta.* SORESCU, L. L. I, 112. *A luat-o pe dânsa și pe soacră-sa în rădvan.* SBIERA, P. 220, cf. DOINE, 302. *Îl ia pe om în trăsură și pleacă înapoi.* ȘEZ. IV, 181. *Cân' fuse luat dă Noe-n corabie, orătania s-apucasă să roază fundu corăbiii.* GRAIUL, I, 156. *A luvat lemńe-n car ș-o plecat acas'.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 221. (R e f l. p a s.) *În această ambulanță, la plecare aproape nu s-au luat doctorii.* SADOVEANU, O. XXI, 22. ✧ (Subiectul indică un mijloc de transport) *M-a luat un camion până la Iași.* DL, cf. DEX. *Mașina ne-a luat până la...* DSR. ✧ E x p r. **A(-și) lua bună ziua** (sau **ziua bună**) v. z i **(II 2). A-și lua rămas-bun** sau **a-și lua bun-** (sau **bunul**) **rămas** v. r ă m a ș[1] **(1). A(-și) lua adio** (de la cineva) = a se despărți de cineva (pe timp îndelungat sau pentru totdeauna), rostind o formulă de salut. *Luă și de la acest credincios companion un dureros adio.* ASACHI, S. L. II, 175. *Luându-și unul de la altul eternul adio, părăsiră academia.* FILIMON, O. I, 357. *Își luă adio, promițând de a veni.* NEGRUZZI, S. I, 111. *Era un adio care luam de la copiii mei.* LĂCUSTEANU, A. 267. *Toți ostașii tineri, spunea plutonierul major Ioan Doltu, luându-și adio de la camaradul său, găseau la el întotdeauna un sfat.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 2. (Glumeț) **A-și lua rămas-bun de la călcâie** = a pleca pe furiș, fără a spune nimănui nimic. *Îndată ce m-am sculat de la masă, luându-mi rămas-bun de la călcâie, fuga la scăldat.* CREANGĂ, A. 60. (Livresc) **A-și lua concediu** (de la cineva) = (calc după fr. *prendre congé)* a-și lua rămas-bun. *A-și luoa congediul.* COSTINESCU. **A-și lua** (de la cineva) **bună seara** (ori, popular, **seara bună**) v. s e a r ă **(I 1). A-și lua noapte bună** = a saluta pe cineva la despărțire seara târziu. *Își luară noapte bună.* CARAGIALE, O. III, 273. **A-și lua la revedere** v. r e v e d e r e. **A-și lua adio** (de la ceva) = a socoti ceva ca pierdut pentru totdeauna. Cf. DEX. (Popular) **A(-și) lua sănătate bună** (de la cineva) = a se despărți de cineva la plecarea într-o călătorie, rostind o formulă de salut. Cf. RETEGANUL, P. V, 7. (Popular) **A(-și) lua iertăciune (de la...)** = a-și cere iertare de la cineva; a se despărți de cineva. *Di cătră toți ș-au luat iertăciune.* URECHE, L. 191. *Luând iertăciune de la bătrânul, s-au dus la sfintele locuri de la Ierusalim.* MINEIUL (1776), 18ᵛ²/36. *Grăbește a lua lui iertăciune de la Hersilia.* CANTACUZINO, N. P. 21. *Când vine vreamea ca să se cuminece, părăsesc vrajba, o lasă la ușa besearicii, luându-și*

iertăciune. MAIOR, PRED. I, 101/20. *Tinerii, cu aşea urmări, cu greu este să să procopsească, dacă nu-ş vor lua iertăciune de la părinţii lor.* DRĂGHICI, R. 13/18. (Glumeţ) *Iapa... ştie el unde-a duce-o: să-şi ieie iertăciune de la boi.* CREANGĂ, P. 47. (Familiar) **A(-şi) lua catrafusele** v. c a t r a f u s e. (Popular) **A(-şi) lua traista şi ciubucul,** se zice despre un om foarte sărac care pleacă fără să aibă ce să ducă cu el sau ce să lase în urmă. Cf. ZANNE, P. III, 407, DL, DEX. **A-şi lua lumea în traistă** v. t r a i s t ă[1] **(1). A(-şi) lua lumea-n cap** v. c a p, l u m e. (Învechit) **A lua munţii** (sau **munţii şi pustiile, crângul) în cap** = a porni la întâmplare; a cutreiera. V. şi c r â n g. *Am fugit... Şi necunoscând drumul, am luat munţii şi pustiile în cap şi iată c-am nemerit aicea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 83[r]/10. *Au făcut turcii multe răutăţi şi prăda în Ţara Muntenească, că au luat munţii în cap şi pre unde au găsit bejenii, au tot prădat.* NECULCE, LET. II, 437/13. *Au încălecat pe cal şi au luat crângul în cap.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 313. **A şi-o lua în traistă** v. t r a i s t ă[1] **(1).** ✦ **A** duce cu sine (pe cineva) ca însoţitor, ca apărător etc. *Luo voinici şi sutaşi şi currse spre ei.* COD. VOR.[2] 17[v]/3. *Ordele lui le-au luat hanul cu sine.* M. COSTIN, O. 111. *Fugind de gâlceavă, luă cu sine 2 călugări şi mearsă la părţâle lui Steno.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 93[v]/23. *Luând toate oştile, s-au dus drept la Beci.* R. POPESCU, CM I, 456. *Luând Constandin-Vodă o seamă de tătari, au venit... în Bucureşti la scaon.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 290. *Au pornit..., luând cu sine ostaşii cei de prin pregiur.* ŞINCAI, HR. I, 213/22. *Cei mari luară cu dânşii toate slugile lor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 172. *Acest om luase cu dânsul şi o slugă.* DRĂGHICI, R. 103/30. *Luai pe unul dintre călugări cu mine, ca să-mi serve de ghidă.* FILIMON, O. I, 310. *Eu am zis însumi Genevievei a lua pe Mauriciu cu dânsa ca s-o apere.* BARONZI, I. G. 169. *Poţi să iei cu dumneata şi doi soldaţi.* LĂCUSTEANU, A. 149. *Omul şi l-a luat mai mult ca un tovarăş, ca un ajutor.* ODOBESCU, S. I, 378. *Harap Alb, luându-şi oamenii săi, încalecă şi el şi pornesc spre împărăţie.* CREANGĂ, P. 274. *Să mergem să luăm doi oameni din companie, ca să ridicăm pe Tache pantofarul.* CARAGIALE, O. VI, 32. *S-au sculat... împăratul şi împărăteasa şi, luând cu dânşii vro câţiva boieri mari,... s-au dus la unchiaş acasă.* ISPIRESCU, L. 16. *Îşi luase cu el pe pândaru' Ion în care avea nădejde.* SANDU-ALDEA, U. P. 85. *Nu găsise pe nimeni mai însemnat care s-o conducă şi luase cu sine pe Raul.* A. HOLBAN, O. I, 46. *Luându-şi... medicul şi 40 de servitori, ea porni.* C. GANE, TR. V. 289. *Îi lua după el* [pe lăutari]. CAMIL PETRESCU, O. I, 21. *Luaţi pe cineva cu dumneavoastră, nu vă duceţi singură.* PREDA, R. 209.

2. (Şi cu determinările „cu sila", „cu de-a sila" etc.) A duce cu sine (pe cineva) fără voia acestuia (făcând uz de forţă); p. e x t. a fura, a răpi[2] **(1).** *Slugile lui Avimela cu puterea era luaţi.* PO 69/11. *Pre Ştefan-Vodă... l-au mazilit, luându-l în obeadzi din Ţara Muntenească.* M. COSTIN, O. 63. *Au mărs să-l iei cu de-a sila.* NECULCE, L. 270. *Au luat pre Matei aga cu sila..., de l-au dus la Mehmet Abaza-paşa.* ANON. CANTAC., CM I, 151. *Tudor... e luat de doi tâlhari, cari-l duc la iazul morii.* GHICA, S. 112. *Nu călca în acele localuri... decât... atunci când era luat cu sila.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 36, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Plecau să se plimbe; luau cu forţa şi pe Alexe.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 341. *L-o luat şi l-o dus într-o odaie ş-o pus lacată la uşă.* VASILIU, P. L. 61. *S-o slobodzit lupu ş-o luat o oaie.* ARH. FOLK. III, 84. [Fiarele] *s-apropie de sat şi... înşeală păcurariul, ia câte o oaie.* PORŢILE DE FIER, 5. ✧ E x p r. **A lua** (pe cineva) **pe sus** = a duce pe cineva fără voia lui; s p e c. a aresta. Cf. POLIZU. *Până să scoată pistoalele din buzunar..., era şi luat pe sus.* GHICA, S. 265. *Te-ai dus cu jandarmii, ai călcat casa lui Caţavencu, l-ai luat pe sus şi l-ai dus la poliţie.* CARAGIALE, O. VI, 108. *L-au luat într-o noapte pe sus de la poliţie... ziceau că făcuse ruble de hârtie.* id. ib. 445, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Am venit să te iau pe sus.* COCEA, S. II, 36. *Luată pe sus de arnăuţii curţii, tânăra femeie fu aruncată într-un car mocănesc.* C. GANE, TR. V. 191, cf. DEX. *Îl prinse şi, luându-l pe sus, îl duse şi-l dete pe mâna lui Irimie-Vodă.* MARIAN, T. 286. (Învechit şi regional) **A lua** (pe cineva) **în(tre) spângi** (sau **în spangă**) v. s p a n g ă. **A lua** (pe cineva) **în baionetă** = a duce pe cineva cu forţa, sub ameninţarea baionetei. *Ia pe hoţi în baionetă şi mi-i aduce la Samos.* GHICA, S. 407. **A(-l) lua** (pe cineva) **Dumnezeu** (sau **Domnul, Cel-de-Sus** ori **moartea) (de pe pământ** ori **din lume)** = (în concepţia creştină) a muri. *Luo el Domnedzeu.* PO 26/11. *Dzâlele li s-or afla pline Cându-i va lua Domnul la sine.* DOSOFTEI, PS. 240/18. *O moarte grabnică l-au luat din lume.* GHERASIM, T. 91[r]. *Gândind la cel întâi* [bărbat] *pre care moartea i l-a luat.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Mai bine că l-a luat Dumnezeu.* GHICA, S. 158, cf. LM. *Se hotărî să-şi îngroape singur copilul... pe care i-l luase Cel-de-Sus.* ap. ŞĂINEANU, I. 174. *Dacă i-ar fi luat Dumnezeu, ce mi-ar fi?* CREANGĂ, P. 31. *Dumnezeu mi-a luat pe tatăl ce-mi dedese.* ISPIRESCU, L. 148. *L-a luat Dumnezeu.* CANDREA, F. 219, cf. TDRG, DEX. *Mai bine te-ar lua Dumnezeu.* DAN, U. 116. *A venit moartea pe coastă, Ne-a luat pre mama noastră.* MARIAN, Î. 283. *Când ţi-o fi ţie mai bine, Să vie popa la tine, Cetind evanghelia, Doară te-o lua moartea.* FOLC. TRANSILV. III, 18. *Moartea nu vine când o chemi, ci te ia când nu te temi.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 5, cf. ZANNE, P. II, 623. *Moartea, ras, neras, te ia.* ZANNE, P. III, 334. (Cu parafrazarea expresiei) *Ia de spre pământu cel ca acela, că nu i se cade a vie.* COD.VOR.[2] 22[r]/6. *Rugam pe bunul creator ca să nu te ia de la noi.* FILIMON, O. I, 348. *Doamne,... Ie-mi bărbatu Şi-mi dă altu.* MARIAN, H. 69. (R e f l. p a s.; învechit) *Luminat să-mi stai înainte, cu veaselă faţă şi cu vedeare de bucurie, când mă voi lua de pre pământ, îndreptătoriul mieu* (a. 1715). GCR II, 17/28. (Popular; peiorativ) **A(-l) lua** (pe cineva) **dracul** (sau **toţi dracii, mama dracului, Aghiuţă** etc.) = **a)** a muri. *Pân'ce dracu te-a lua, Nemică nu ţi-a-ajuta!* MARIAN, H. 1. (În imprecaţii) *Dascalii... dracul să-i iaie! ţi-au stricat proforaua.* NEGRUZZI, S. I, 9. *Dracul să te ia!* id. ib. III, 286, cf. COSTINESCU, TDRG. *Lua-l-ar dracul să-l ia!* CAMIL PETRESCU, O. I, 21. *Ne-a trimis împăratul la război, împăratul şi grofii, lua-i-ar dracu!* STANCU, D. 420, cf. DEX. *Chiar şi ieri, lua-l-ar dracu, Puţin de nu mi-a spart capu.* MARIAN, SA. 3, cf. ZANNE, P. VI, 473, 619; **b)** a intra într-o mare încurcătură, a fi în mare pericol. V. şi d r a c. *Dracul te-a luat! O să mori!* STANCU, D. 280.

A(-i) lua în piepturi (sau **cu pieptul**) v. piept **(I 1). A lua** (pe cineva) **ca din oală** v. oală **(I 1). A lua** (pe cineva) **ca din strachină** v. strachină **(1).** (Prin Transilv.) **A lua** (pe cineva) **cu şupa** v. şupă[2] **(I).** (Regional) **A lua** (pe cineva) **în căruţă** (sau **împrejur**) = a face pe cineva de ruşine. Cf. ZEITSCHRIFT, XLVIII, 214. ✦ Spec. (Popular; mai ales cu determinările „în" sau „la armată" ori „cătănie", „de miliţie", „cătană" etc.) A duce (pe cineva) ca să-şi satisfacă serviciul militar sau la război; a duce în armată sau pe front. *A lua la miliţie.* POLIZU. *Îi iau la oaste.* GHICA, S. XII. *Viitorul ei soţ o să fie luat la oaste.* FILIMON, O. II, 254. *Dintr-aceşti 1 478 de oameni luaţi în armată, câţi oare se vor mai fi aflând trăind?* I. IONESCU, M. 267. *O podidi-o plânsul de dorul lu' Radu al ei, luat la oaste.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 180, cf. BARCIANU. *Din nouăsprece feciori câţi o tras sorţi..., o luat doi.* BĂNUŢ, T. P. 32. *Mamelor le compune scrisorile pentru feciorii luaţi la oaste.* LOVINESCU, S. IV, 371. *Oameni vârstnici au fost luaţi la oaste.* PERPESSICIUS, M. IV, 119, cf. DEX. *Hârtie că-i venea, Hârtie de la domnie, Ca să-l ia de miliţie.* TEODORESCU, P. P. 622. *La catane m-a luat.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 319. *M-o luat neamţul cătană.* MÂNDRESCU, L. P. 163. *Acuma vrea să ni-l ia la oaste.* RETEGANUL, P. III, 8. *Şi m-au prins şi m-au legat... Şi la sorţi că m-au luat.* SEVASTOS, C. 274. *Luni cătană l-a luat.* DOINE, 45. *Iau voinici la cătunie.* ŞEZ. I, 50. *M-a luat în miliţie.* ib. IV, 139. *Toţi i-o luat la cătane.* ib. V, 31. *Bate, Dqmne, neamţu-n drum, M-o luat şî n-am fos' bun.* CANDREA, Ţ. O. 25, cf. ALR II 2 966/2, 105. *M-o luat cătană.* MAT. DIALECT. I, 109. *De când sânt ostaş luat, Eu pe-acasă n-am mai dat.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 221. *Mi-l luară-n cătănie.* ib. IV, 304. *Se face prost, să nu-l ia cătană.* ZANNE, P. IV, 301. ✧ Refl. pas. *Cu amăruntul şi respicat arată fealurile oamenilor care lipseaşte să se ia la această oaste nouă... pre cei ce mână viaţă nomadă.* MAIOR, IST. 141/4. *Acei 1 000 puşcaşi se luau din tot locul unde tăbăra armia.* BĂLCESCU, M. V. 85.

3. (Subiectul gramatical sau logic indică elemente ale naturii) A ridica (ceva) din locul în care se găseşte şi a purta cu sine. *Ieşi un vihor mare din noor şi lua o piatră mare foarte în el şi o purta vântul ca o frundză* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 148/8, cf. POLIZU. *Un vânt violent... lua corabia cât era de mare şi o învârtea.* GHICA, S. 382. *Râul a luat podurile.* COSTINESCU. *Luaţi-mă etern cu voi, O, valuri, vecinice valuri!* EMINESCU, O. XV, 985. *Se umflă Bistriţa din mal în mal, de cât pe ce să ieie casa Irinucăi.* CREANGĂ, A. 28, cf. LM, DDRF. *Apa te ia şi te bagă pe supt sloi.* SANDU-ALDEA, U. P. 36. *Valurile acestea în veşnic neasâmpăr mă vor lua ca pe o jucărie.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 224. *Vântul lua de undeva câte-o semânţă.* GÂRLEANU, N. 123. *Bunicul pleacă binişor ca fumul luat de vânt.* TEODOREANU, C. B. 38. *Veniseră din sat ca să vadă cum a luat apa podul.* SADOVEANU, O. VIII, 30. *Nevoia... întinde mâinile celor rămaşi pe ţărm către cei luaţi de ape.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 15. *Apele de ploaie nu vor putea lua aceste substanţe fertilizante.* ENC. AGR. I, 18. *Sute de elefanţi şi de boi au tras trunchiurile până la ţărmul fluviului care le-a luat la vale.* CĂLINESCU, O. IX, 53. *A năvălit peste sat prăpădul apelor, a luat garduri, case şi vite şi păsări.* STANCU, D. 121. *Se întâmplă... ca sămânţa din semănăturile de primăvară... să fie... luată ea însăşi de vânt.* AGROTEHNICA, I, 273. *Vântul lua domol fumul trabucului.* TUDORAN, P. 11, cf. DL. *Vede o undă mare apropiindu-se de el şi luându-l ca pe o peană.* RETEGANUL, P. III, 5. [Cenuşa] *a luat-o vântul.* STĂNCESCU, B. 48. *Intră droşca-n apă, dar... o iau talazurile, nenişorule, şi se îneacă.* PAMFILE, DUŞM. 39. ✧ (Figurat şi în contexte figurate) *Ana se simţea luată de apă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 9. *În ciuda-mpotrivirii, fluviul despărţirii m-a şi luat cu el.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 109. *Gândurile, suspinul vântului, singurătatea îi luară sufletul ca pe o undă şi i-l duseseră îndărăt, în lumina anilor tineri.* SADOVEANU, O. I, 75. ✧ Expr. **A(-l) lua** (pe cineva) **apa** = a se lăsa antrenat de ceva. Cf. DDRF. (Regional) **A(-l) lua** (pe cineva) **apele** = a intra într-o încurcătură. Cf. COMAN, GL. ✦ (Complementul indică sunete; subiectul logic sau gramatical este „vântul", „furtuna" etc.) A face să se audă mai slab. *Un glas, luat repede de vânt, răcni în întuneric.* SADOVEANU, O. I, 90. □ *Furtuna lua strigătele lor disperate de ajutor.*

VIII. (Predomină ideea modului de a trata sau de a considera)

1. (Cu determinări modale) A trata (pe cineva sau ceva) într-un anumit fel. *L-a legat şi l-a luat cu asprime, ca să spuie unde s-a mistuit hoţul.* FILIMON, O. II, 343, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *S-o luăm uşurel.* CĂLINESCU, C. O. 328, cf. DL. *Ia ascultă, nu mă lua tu pe mine ca ăia care umblau pe-aici anii trecuţi cu „Oastea Domnului".* PREDA, Î. 124. *De mă vei lua cu asprime, Nimic n-afli de la mine.* TEODORESCU, P. P. 104. ✧ (În contexte care arată modul de adresare sau sunt reproduse cuvintele adresate de cineva cuiva) *S-au pomenit că-l cheamă Nicolae Rătescu, carele..., luându-l cu felurimi de vorbe amăgitoare..., l-au înduplecat de au iscălit acea scrisoare* (a. 1839). FURNICĂ, I. C. 405. *Dar îi ţinu, aşa luându-i Nestor: „Fereascâ Dumnezeu ca voi să mergeţi La vasul vostru astfel de la mine, Ca de la un calic, sărac cu totul".* MURNU, O. 44. *Luaţi-o, vă rog, direct.* ARGHEZI, S. XXV, 253. *Stai jos, Paţanghele, ia stai jos, mă ia el.* PREDA, Î. 103. *Alicsandru... m-a luat cu altele şi a început să-mi explice de ce merg oamenii mai uşor înapoi.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 479. *Cinstite vornice,... Nu ne lua cu cuvântul Ca şi volbura şi vântul, Că să ştii că de nimică Din ce spui nu ne e frică.* TEODORESCU, P. P. 179. *Acum trei ani iar m-a luat să le plătesc.* GR. S. IV, 117. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **repede** (sau **cu repedea, iute**) = a obliga pe cineva să acţioneze fără a-i lăsa timp să se gândească. V. şi repede **(I 1).** *Nu mă lua iute..., că mă zăpăcesc.* FILIMON, O. I, 252. *Ha, ha, ha!... răpide mi-l luaşi pe bietul dorobanţ, nene!* ALECSANDRI, T. 400, cf. LM, DDRF. *Să-l ia repede, să-l zguduie, să-l ameţească.* CARAGIALE, O. VI, 506. *Soldaţii, luaţi repede, îşi aşezau ranitele pe poliţi, strângeau paturile şi se găteau de frecat cazarma.* BACALBAŞA, S. A. I, 27. *Axinia se uită lung la mine, neînţelegând de ce-o luam aşa de repede.* HOGAŞ, DR. I, 120. *Luat aşa repede, Demian încremeni zăpăcit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 265. *M-a luat repede, să mă sperie.* STANCU, D. 26. *Luată prea repede, nu şi-a dat seama ce s-a-ntâmplat.* SORESCU, L. L. I, 50. **A lua** (pe cineva) (sau **a o lua**) **cu**

binele (sau **cu binişorul, cu frumosul,** învechit, **cu bine,** prin Transilv., **cu buna**) = a trata pe cineva (sau a proceda) cu blândeţe, cu înţelegere, cu bunăvoinţă faţa de cineva supărat, irascibil sau îndârjit. *Ighemonul luă pre Filimon... cu bine, să să leapede de D[o]mn[u]l H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 218^{v}/24. *Socoti... să-l iaie cu buna.* BUDAI-DELEANU, T. V. 74. *O iau cu binişorul, adecă o mângâi ca să nu să mânie.* I. GOLESCU, C., cf. POLIZU. *Moş Corbul, luat cu binişorul..., mărturiseşte.* FILIMON, O. II, 343. *Să-l luăm cu binele.* BARONZI, I. G. 483, cf. LM. *M-au luat ei cu binişorul şi m-au dus iar la şcoală.* CREANGĂ, A. 7, cf. CARAGIALE, O. VI, 95. *O luară cu binişorul – singurul mijloc de a se înţelege cu dânşii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 96, cf. DDRF. *Te puteai înţelege uşor cu ei,... dacă numai îi luai cu binişorul.* SBIERA, F. S. 114. *A început să-l ia cu binişorul.* SANDU-ALDEA, U. P. 146. *Ia-l cu frumosul şi spune-i cuvinte blajine.* MURNU, I. 20, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Socoti că e mai potrivit să-l ia cu binişorul.* V. ROM. aprilie 1955, 162, cf. DEX. *De-ar fi tata sănătos, Mi-a plăti câlţii de tors, L-oi lua cu binişorul Şi mi-a plăti şi fuiorul.* MARIAN, H. 78. *Îl va lua cu buna, cum ştiu muierile, şi el nici că se va mai gândi la voi şi la turmă.* RETEGANUL, P. I, 15. (R e f l.) **A se lua cu binele** (sau **bine, cu binişorul,** prin Transilv., **cu buna**) **(pe lângă** ori **cu)** (cineva) = a măguli pe cineva pentru a-i câştiga bunăvoinţa. *Tuhutum s-au luat cu buna pre lângă români, ca... pre dânsul să şi-l aleagă loruşi domn.* MAIOR, IST. 79/10. *A se lua bine pre lângă cineva.* LM. *S-a luat cu binişorul pe lângă el.* CARAGIALE, O. III, 37. *Începu s-o linguşească şi să se ia cu binele pe lângă dânsa.* ISPIRESCU, L. 47. *Se luară cu binele pe lângă Mihai.* id. M. V. 48. *Începu să vorbească târgoveţului despre avantagiile pe care le are un soldat să se ia bine cu „gradele".* BACALBAŞA, M. T. 150. *Ruja, de o bucată de vreme, se luase bine cu dânsa.* GÂRLEANU, N. 31, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Neculcea... cu turcii că-mi vorbea, Cu binele se lua.* TEODORESCU, P. P. 546. **A lua** (pe cineva) **cu vorba (înainte)** v. v o r b ă **(16). A lua** (pe cineva) **pe** (sau **de) departe** (ori **cu ocoliri)** = a începe (cu cineva) o discuţie prin ocoluri, prin aluzii, cu scopul de a obţine astfel ceva sau de a-i comunica ceva neplăcut. *Am înţeles... Nu trebuia să mă iei aşa pe departe.* CARAGIALE, O. II, 286. *Ia vezi tu... ia-l pe departe.* DELAVRANCEA, O. II, 363, cf. DDRF, TDRG. *A doua zi mă luă cu ocoliri: „Ce-o să te faci"?* BLAGA, H. 157, cf. DEX. **A lua** (pe cineva) **cu măgulele** (sau **cu măguliri)** ori (r e f l.) **a se lua cu măgulele** (sau **cu măguliri) pe lângă** (cineva) = a măguli, a linguşi pe cineva. *Au socotit că mai bine e a să luare pe lângă neveste cu măguliri.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 284. *A început Gâtlan a-l lua cu măgulele.* CREANGĂ, A. 94. *Calul... o propteşte în cale şi o ia cu măgulele.* id. P. 273, cf. SCL 1970, 500. (Familiar) **A lua** (pe cineva) **cu liru-liru** (sau **cu lugu-lugu)** = a trata pe cineva cu multă amabilitate; a flata. Cf. L. ROM. 1978, 492. **A lua** (pe cineva) **cu răul** sau (popular) **a lua** (pe cineva) **(cu) rău** = a trata pe cineva cu asprime. *Când mă lua cineva cu răul, puţină treabă făcea cu mine.* CREANGĂ, A. 70, cf. TDRG, DEX. *Pe sor-sa certa, Cu rău o lua Şi mi-o ispitea Cam de ce nu va Pe nimeni să ia.* TEODORESCU, P. P. 652. *Nu mă lua, mândră, rău!* RETEGANUL, TR. 109. (R e f l.; regional) **A se lua cu răul pe lângă** (cineva) = a ajunge în relaţii proaste cu cineva; a se pune rău cu cineva. Cf. UDRESCU, GL. **A lua** (pe cineva) **cu ameninţări** = a ameninţa pe cineva. Cf. DL, DEX. *A luat pe fată cu ameninţări, ca să zică că el este mântuitorul.* FUNDESCU, L. P. I, 122. **A lua** (pe cineva) **(cam) de sus** v. s u s **(I 6). A lua lucrurile (aşa) cum sunt** sau **a lua** (pe cineva ori ceva) **cum este** = a se împăca cu situaţia sau cu felul de a fi al cuiva. *Am să te duc totuşi să-l cunoşti. Dar să-l iei cum este.* REBREANU, I. 447, cf. DL, DEX. **A lua** (pe cineva) **din** (sau, învechit şi familiar, **de) scurt** v. s c u r t **(I 3). A lua** (pe cineva) **la sigur** (sau **la fix)** = a ataca pe cineva de-a dreptul, cu dovezi evidente şi cu precizie, fără a-i lăsa posibilitatea de a se eschiva. V. şi s i g u r **(I 1).** *Îi iau la sigur.* CARAGIALE, O. VI, 188. □ *Ştiam cum stau lucrurile şi l-am luat la fix.* **A lua** (pe cineva sau ceva) **în serios** v. s e r i o s **(2). A (o) lua în tragic** v. t r a g i c **(2). A lua** (ceva) **(în) uşor** v. u ş o r^{4} **(B 4). A lua** (ceva) **în glumă** (sau **a o lua de glumă**) = a trata ceva cu multă uşurinţă, a nu acorda suficientă atenţie. *A o lua de glumă.* POLIZU. *Iau în glumă împrejurările cele mai grave.* CARAGIALE, O. VI, 505, cf. CADE. *Totdeauna ai luat totul în glumă.* H. LOVINESCU, T. 190. *În cazul când Ilie ar fi spus ceva,... să ia lucrurile în glumă.* PREDA, D. 132. (Mai ales în limbajul bisericesc) **A lua** (ceva) **în deşert** = a batjocori; a nesocoti. *Să nu iai numele D[o]mnului D[u]mnezăului tău în deşărt.* BIBLIA (1688), 129^{2}/12. *Să nu luom numele Domnului în deşărt.* ANTIM, O. 33. *A-l compara... cu Falstaff, creaţiunea genială a lui Shakespeare, înseamnă a lua în deşert orice consideraţie de bun simţ literar.* SĂM. IV, 205. *Luau numele lui Dumnezeu în deşert.* IORGA, V. F. 93. *Luăm în deşert instituţiile ţării şi aşezămintele ei!* LOVINESCU, S. IV, 15. *Ca să nu luăm în deşert numele lui Dumnezeu, acele timpuri trebuie să le simţim în noi.* SADOVEANU, O. XX, 10, cf. SCL 1956, 40. (Învechit) **A lua în har** v. h a r. **A lua** (pe cineva sau ceva) **în râs** (sau **în bătaie de joc, în batjocură, în zeflemea,** învechit, **în batjoc)** = a-şi bate joc de cineva sau de ceva. *Să ruga... pentru ceia ce-l lua în batgioc şi-l bătea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68^{v}/24. *Înţelepciunea fu luată în râs.* MARCOVICI, D. 462/22. *Iau în batjocură libertatea religiunei catolice.* BARIŢIU, P. A. I, 189. *Mă iei în râs.* NEGRUZZI, S. I, 90, cf. CIHAC, I, 147, LM. *Rolul lor este d-a lua în râs relele năravuri ale omenirei.* ODOBESCU, S. I, 31. *Mă luă în râs c-un aer foarte grobian.* EMINESCU, O. XV, 229. *N-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în râs!* CREANGĂ, A. 127. *Pe toţi îi lua în zeflemea.* ISPIRESCU, U. 104. *Fetele, auzind chiuiturile prin cari sânt luate în râs şi batjocură, înghit noduri.* MARIAN, S. R. I, 269. *Mic de stat, cu umerii cam ridicaţi..., luând pe toată lumea în zefiemea* (a. 1892). PLR I, 241, cf. DDRF. *Nicicând plugarul nu-l luaţi în râs de sus.* COŞBUC, P. II, 135, cf. BARCIANU. *Flăcăii l-au luat cam în bătaie de joc.* SANDU-ALDEA, U. P. 15, cf. ALEXI, W. [Calului] *i se zicea tablabaşa, nume pe care poporul l-a luat în batjocură.* IORGA, V. F. 109, cf. TDRG. *Când Ghiţică al popii l-o lua în zeflemea..., Niculăiţă o să se ruşineze.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 87. *Unii-l mai şi luau în râs.* LUNGIANU, C. 80. *Învăţătorii ceilalţi, după ce au auzit povestea asta, l-au luat în râs.*

MOROIANU, S. 165, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dispreţuiţi-mă ca până acuma, dar nu mă luaţi în râs.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 433, cf. SCRIBAN, D. *Ambiţia aceasta de reformator n-a întârziat... să fie luată în râs.* N. MANOLESCU, C. M. 33, cf. DEX. *Bietul arap credea că cei ce-l fac urât îl iau numai în batjocură.* SBIERA, P. 228. *Socotea că acesta îl ie numai în batjocură.* MARIAN, T. 320. *Începură a-l lua în râs.* ŞEZ. I, 209. *Nici nu mai cuteza să iasă-n sat, că toate fetele şi femeile o luau în batjocură.* VASILIU, P. L. 19. *Cei bolnavi sunt luaţi în râs când umblă după descântec.* PAMFILE, B. 12, cf. ALR SN VI h 1 634/235. (Învechit) **A lua** (ceva sau pe cineva) **în hulă** = a defăima; (popular) a huli. *Ce ieri laudă astăzi în hulă iau.* CANTEMIR, IST. 85. **A lua** (pe cineva) (sau **a se lua**) **peste picior** v. picior **(I 1). A lua** (pe cineva) **peste umăr** v. umăr **(I 1). A lua** (pe cineva) **în răspăr** v. răspăr[2] **(1).** (Familiar) **A lua** (pe cineva) **la vale** v. vale[2] **(1).** (Popular) **A lua** (pe cineva) **în derâdere** = a-şi bate joc de cineva cu vorba. *Nu-i de înţeles de ce ar fi luat în derâdere.* PAMFILE, I. C. 25. (Livresc) **A lua** (pe cineva sau ceva) **în deriziune** = a-şi bate joc de cineva sau de ceva. *Câtă vreme avu oarecare trecere la Ministerul de Externe, fu luat în deriziune de aristocraţie.* CĂLINESCU, S. 17. *Spaniolii înşişi luau în deriziune numele prea lungi şi pompoase.* id. I. 111. *E luată în deriziune absurditatea sistemului penal.* id. C. O. 277. (Familiar) **A lua** (pe cineva sau ceva) **în băşcălie** = a-şi bate joc de cineva sau de ceva. Cf. DL. (Argotic) **A lua** (pe cineva) **la** (sau **peste**) **mişto** v. mişto **(2). Nu mă lua aşa** = nu mă trata, nu-mi vorbi în felul acesta, nepotrivit. *Nu mă lua aşa..., că mă vei da afară, că îţi fac un balamuc să mă pomeneşti câte zile-i trăi.* XENOPOL, ap. TDRG, cf. CADE, DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Uite ce e,... nici aşa să nu mă iei,... eram doar la intrare,... v-am văzut.* PREDA, R. 161. (Regional) **A lua** (pe cineva) **cu otuzbirul** v. otuzbir **(II).** (Regional) **A lua** (pe cineva) **în răzghios** v. răzghios. **A lua** (pe cineva) **împrejur** = **a)** a ocoli, a evita pe cineva. *De ce mă iei împrejur?* ALR SN V h 1 409/682; **b)** a înconjura (un obiectiv militar). Cf. LB; **c)** a zori pe cineva cu vorba, cerându-i socoteală. Cf. PUŞCARIU, L. R. I, 357, ZANNE, P. II, 199. (Regional) **A lua la zor** (pe cineva) v. zor[1] **(1).** (Regional) **A lua** (pe cineva) **la ghiermete** = a-i cere cuiva socoteală. *Şi unde mi le-au luat ele la ghiermete şi mi le-a tras o răfuială de râdea lumea de pe lume.* CONTEMPORANUL, IV, 505, cf. SCRIBAN, D. **A o lua moldoveneşte** v. moldoveneşte. (Regional) **A lua** (pe cineva) **cu o perdea mai sus** v. perdea **(IV).** (Regional) **A lua** (pe cineva) **(mai pe** sau **la) subţire** (sau **subţirel)** = a se purta cu şiretenie, cu dibăcie. V. şi subţire **(IV 4).** *A lua la subţire.* DDRF. *A lua subţirel.* TDRG. *Frumos vorbeşti, nepoată, şi subţirel mă iei.* OLLĂNESCU, ap. TDRG. *Ia s-o iau mai pe subţire.* STĂNCESCU, B. 195. (Refl.; popular şi familiar) **A se lua cu politică pe lângă** (cineva) v. politic **(I 2). A lua** (pe cineva) **la trei parale** v. para[3] **(1). A lua** (pe cineva) **la** (sau **în) trei parale** v. para[3] **(1).** (Familiar) **A lua** (pe cineva) **la trei păzeşte** v. păzi **(I 4).** (Popular) **A lua** (pe cineva) **cu huo** (sau **cu huideo**) = a huidui pe cineva. *Cui are să-i fie milă!? Te-or lua cu huideo.* CONTEMPORANUL, V[1], 3, cf. DL, DEX[2] 466.

✦ (Popular; cu determinări substantivale care indică o acţiune, introduse prin prep. „la") A supune (ceva sau pe cineva) unei acţiuni. *Am luat la citire pe Jouffroy.* C. A. ROSETTI, N. I. 34. *Avusese în cuget a lua la reviziune starea popilor româneşti.* BARIŢIU, P. A. I, 142. *Pompieru-l luă la descusut.* SANDU-ALDEA, U. P. 165. *Le punea seara iar în albie, dimineaţa iar le lua la spălat.* SORESCU, L. L. 41. *O luase la întrebări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 14/4. *Mă ie la schingiuit.* ALECSANDRI, P. P. 259. *Mi-o luat-o corbii la ciocnit şi la ciupit, de mai să-i scoată ochii.* VASILIU, P. L. 118. *L-o luat la mustrat.* id. ib. 154. *Îl ia la vânturat.* ALR II 5 306/812. ✧ Refl. pas. *Untul rânced se îndreaptă dacă se ia la bătaie cu de două ori mai mult lapte.* PAMFILE, I. C. 24. *Se ia laptele la bătut cu un bătător.* id. ib. 25. ✧ Expr. **A lua** (ceva sau pe cineva) **în** (sau **la) cercetare** (ori **la cercetat, la verificare)** = **a)** a supune ceva sau pe cineva la o examinare (severă). *Luându-se în... amăruntă cercetare, s-a aflat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 211/3. *Este foarte cu putinţă... să ia cestiunea în cercetare mai târziu.* MAIORESCU, D. I, 171. *În urmă, s-a luat şi cazul mieu în cercetare.* CONTEMPORANUL, II, 230. *Dacă vine* [comandantul] *însoţit de vreun intendent şi ne ia la verificare...* BRĂESCU, A. 261. *Lua în cercetare acte, condici, hârtii, venituri şi cheltuieli.* VOICULESCU, P. I, 119. (Refl. pas.) *Discursurile... s-au luat din nou în examinare.* BARIŢIU, P. A. I, 198. *Nu s-a luat încă în cercetare proiectul de lege.* MAIORESCU, D. I, 194; **b)** (şi, popular, în forma **a lua la întrebare)** a supune pe cineva la un interogatoriu. *Fuseră daţi în judecată ostăşească şi luaţi în cercetare cât se poate mai severă.* BARIŢIU, P. A. I, 312. *Mărturisirile celor doi oameni luaţi la cercetare.* SLAVICI, O. I, 155. *O lăsam să plângă, să se liniştească, şi iar o luam la cercetat.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 281. *Atuncea bărbatul sare Şi mă ia la întrebare.* MARIAN, SA. 81. *Mă luară la-ntrebare, La dubit şi scărmănare.* id. ib. 191. *O luat baba la cercetat.* VASILIU, P. L. 90. (Popular) **A lua** (pe cineva) **la** (ori, popular, **în) spovedit** (sau **la spovedanie)** = a supune pe cineva unei chestionări, unui interogatoriu. *Luat la spovedanie, Scorvarubă mărturisi că din noaptea când se despărţise nu mai văzuse pe Amoaşei.* VOICULESCU, P. II, 27. *Când îl lăsa doctorul, îl lua căpitanul... la spovedit.* BART, E. 219. *A luat-o-n spovedit.* HODOŞ, P. P. 177. (Popular) **A lua** (pe cineva) **la roată** = a obliga pe cineva să răspundă unor întrebări. *Slujitorii, cum o ajuns la stână, l-o şi luat la roată.* VASILIU, P. L. 49. *S-o dus la flăcău să-l ieie la roată că cine i-o făcut batjocura aceea.* id. ib. 98. **A lua** (pe cineva) **la rost** v. rost[1] **(III 1).** (Învechit) **A lua** (pe cineva) **la răspundere** = a obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale; a trage la răspundere. *Împăratul Leopold ia la răspundere pe gubernul din Ardeal.* BARIŢIU, P. A. I, 191. **A lua** (pe cineva) **la răfuială** v. răfuială **(2). A lua** (pe cineva) **la refec** v. refec **(2).** (Popular) **A lua** (pe cineva) **la tărbacă** (sau **la tărbăceală)** = a-şi bate joc de cineva; a batjocori; a ocărî. V. şi tărbacă **(I 1),** tărbăceală **(1).** Cf. ZANNE, P. IV, 644. **A lua** (pe cineva) **în pleasnă** (sau **în pleasna biciului)** v. pleasnă **(1). A lua** (pe cineva) **în şfichi** v. şfichi[2] **(I 2).** (Regional) **A lua în porneală** = (complementul indică animale) a mâna.

Luai oile-n porneală, Să le duc la păşuneală. ALECSANDRI, P. P. 265. (Regional) **A lua** (pe cineva) **la pornit** = a face pe cineva să pornească la drum, să plece. *Mama... mă şi ia răpede-răpede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie.* CREANGĂ, A. 122. (Popular) **A lua (pe) dinapoi** (sau **de dindărăt**) = (complementul indică un animal) a îndemna să meargă; a îmboldi. *Să luăm dinapoi vitele... şi să le ducem la curte la numărătoare.* SANDU-AEDEA, U. P. 92. *Voinicul de ficior... au luat oile pe dinapoi şi au trecut pe moşia zânelor să le pască acolo.* SBIERA, P. 36. [Juninca] *au luat-o pe dinapoi şi au început s-o mâne spre casă.* id. ib. 189. *A doua zi, dis-de-dimineaţă, ia oile de dândărăt şi, fluierându-le, le duse taman la târg.* STĂNCESCU, B. 180. *Apoi* [porcii] *i-o luat dinapoi, să-i aducă acasă.* VASILIU, P. L. 125. (Regional) **A lua** (pe cineva) **la descântat** = a bate pe cineva. Cf. ZANNE, P. VI, 542. ✦ (Popular; cu determinări introduse prin prep. „în", „la") A simţi (şi a manifesta) anumite sentimente faţă de cineva. *L-au luat iară în dragoste şi în milă.* NECULCE, L. 28. *În bună dragoste l-au luat.* R. GRECEANU, CM II, 252. *Hasan-paşa... mă luă în multă dragoste.* VĂCĂRESCUL, IST. 286. *Luă în multă prietenie pe Antioh.* NEGRUZZI, S. II, 144. *Mă îndemnă şi mai mult a lua în antipatie pe acest poet servil.* ODOBESCU, S. I, 31. *Părintele mă ia la dragoste.* CREANGĂ, A. 7. *Măriuţă, porumbiţă,... Ie-mă la a ta iubire.* MARIAN, H. 158. *A luat-o-n dragostă* [pe fată]. ALR II 4 388/36. (Refl. recipr.) *Nu te lua cu nimenea în pizmă.* PANN, P. V. III, 21/9. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **la inimă** = a îndrăgi pe cineva. *Mihai îl luase foarte la inimă, îi arăta mare încredere.* BĂLCESCU, M. V. 453. (Refl. recipr.) **A se lua dragi** (sau **în dragoste**) = a se îndrăgosti unul de altul. *Astăzi se văd, mâne se vorbesc, poimâne se iau în dragoste.* ARHIVA, II, 478. *Ne-am luat dragi Din ziua de Paşti.* ŞEZ. I, 114.

2. (Învechit şi popular; complementul indică un duşman; mai ales cu determinări modale) A ataca. *Tătarii şi turcii l-au luat pre dănainte.* ANON. CANTAC., CM I, 174. *Luase pre turci pă denapoi.* R. GRECEANU, CM II, 39. *Grosul armatei îi va lua în flanc şi-i va zdrobi.* FILIMON, O. II, 103. *Trimise o seamă de oaste, care trecu Dunărea pe la Calafat, spre a lua pe Mihai de pe la spate.* ISPIRESCU, M. V. 21, cf. BARCIANU, TDRG. *Arbore îi luă pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului.* DELAVRANCEA, O. II, 29. *Tettius Iulianus... a trecut în valea Mureşului şi a coborât spre Tisa, pentru ca să ia din două părţi pe sarmaţii iazygi.* PÂRVAN, G. 116. *Batalioanele inamicului, luate din coastă, începură a se mişca.* SADOVEANU, O. II, 48. *De la spate să-i luăm.* TEODORESCU, P. P. 479. *Tu să iai mijloacele, Eu oi lua marginele Şi pe turci noi i-om tăia.* BALADE, II, 39. (Cu determinări care indică arma, unealta etc. cu care cineva este atacat, lovit, străpuns) *Şi-mpreună fură umorâţ sv[i]nţii Mina şi Ermoghen, că-i luară în cuţâte slugile împăratului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 208r/5. *Război vom da Tuturor pizmaşilor..., De-i vom lua-n suliţe şi-i vom rătedza.* id. PS. 197/4. *Luându-i în săbii, prea puţini au scăpat.* DIONISIE, C. 177. *Pe copii îi luau în iatagane ori în suliţe şi-i ucideau.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Soldaţii lui Irod... îi iau în vârfurile lăncilor.* PAMFILE, CR. 159. *Uite că ei nu stau!... Să-i luăm în furci!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 404. *Şi în lance că-l lua, Mort în câmp îl arunca.* ALECSANDRI, P. P. 198. *Te-oi tăia, te-oi împuşca, O-n sabie te-oi lua?* POMPILIU, B. 66. ✧ Absol. *La al treile loc, au luat mai despre Zvancea, ce şi acolea s-au apărat leşii tare.* M. COSTIN, O. 79. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **pe neaşteptate** (sau **fără veste,** familiar, **pe nepusă masă,** regional, **cu nepus în masă**) = a nu-i da timp cuiva să se dezmeticească; a ataca pe neaşteptate; a-i face cuiva o surpriză neplăcută. *Albu-Împărat, luat fără veste, abia încropi jumătate de oaste.* VISSARION, B. 48. *Argatul, luat fără veste, s-a nedumerit.* POPA, V. 333. *Aşa pieriseră toţi, luaţi fără veste, loviţi pe întuneric* TUDORAN, P. 139. *Schimbă pe neaşteptate lovitura..., pocni în măciuca celuilalt, care, luat fără de veste, o scăpă din mână.* PREDA, Î. 67. *Fu luat fără de veste în ajunul Anului Nou de o carte care îl nelinişti.* id. DELIR. 171. *Luaţi pe neaşteptate, apărătorii uitară să ridice podul.* V. ROM. ianuarie 1974, 32. *Iată, Bolocean sosea Şi făr'de veste că-i lua.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 288. *L-a luat cu nepus în masă.* I. CR. I, 15. □ *I-a luat pe nepusă masă.* **A lua** (pe cineva) **prin surprindere** v. surprindere. ✦ (Cu determinări modale sau instrumentale, mai ales în expr.) A ataca (pe cineva) cu scopul de a-l lovi, de a-l bate, de a-l goni; p. ext. a lovi. *L-a luat în şfichiul biciului.* GHICA, S. 41. *Când aud ţivlituri de cele nemţeşti, îmi vine să-i ieu cu toropala* [pe lăutari]. ALECSANDRI, T. 991. *Aveam de gând... să trimit repede pe Chiriac pe poarta de din dos pe maidan ca să-i iasă înainte şi eu să-l iau pe la spate.* CARAGIALE, O. VI, 8. *Biciul învârteşte şi s-apucă, neico, cam în şficiu să-l ieie.* CONTEMPORANUL, III, 629. *Mulţimea, luată în şfichiuri, se frământă şi porneşte încet.* SADOVEANU, O. I, 337. *Mai bine să se strecoare neobservat, decât să se pomenească pe neaşteptate luat pe la spate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/2. *Zi-li să se care în clipă, să nu aştepte să-i ia cineva cu drucul.* SBIERA, P. 114. *Fugi, cucule, de-acole, Că te-oi lua c-o nuie.* SEVASTOS, C. 25. *Te-o lua cu paliţa.* BIBICESCU, P. P. 194. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **în** (sau **la) pumni** = a începe să bată pe cineva (cu pumnii). V. şi pumn **(2).** *Mai mult de ciudă că i s-au văzut banii, a luat în pumni pe cioban.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 74. (Refl. recipr.) *Gata-gata să se ia în pumni.* STANCU, D. 78. **A lua** (pe cineva) **în** (sau **la) palme** v. palmă[1] **(2).** (Refl. şi refl. recipr.; popular) **A se lua la luptă** (sau, învechit, **la arme,** regional, **la lupte**) = a începe să se lupte; a se ataca reciproc; p. ext. a se bate (corp la corp). *Apusul şi Răsăritul s-au luat la luptă.* BĂLCESCU, M. V. 581. *Dintre toţi vrăjmaşii cu care s-a luat la arme a ieşit biruitor.* id. ib. 612. *Amândoi voinicii se luară la luptă.* FILIMON, O. I, 424. *Se lua cu dânsul la luptă dreaptă şi totdeauna ursul cădea mort la pământ.* ODOBESCU, S. III, 186. *Se luară la luptă.* ISPIRESCU, U. 119. *Se luară la luptă cu saigii.* N. A. BOGDAN, C. M. 100. *La luptî sî lua Zî di varî pânî-n sarî.* DIACONU, VR. 168. *Ei de brâie s-apucară Şi la luptă se luară.* ALECSANDRI, P. P. 99. *Să luară la luptă.* RETEGANUL, P. P. III, 70. *Să ne luăm la luptă dreaptă.* STĂNCESCU, B. 100. *Ei la luptă s-au luat.* ŞEZ. II, 5. *Şi la luptă să lua.* BIBICESCU, P. P. 324. *Se luară la luptă.* FUNDESCU, L. P. I, 34. *Or la luptă să ne luăm, Or în săbii să ne tăiem.* GRAIUL, I, 119. *S-o luat la luptă cu zmeul.*

VASILIU, P. L. 81. *Or în săbii ne tăiem, or la luptă că ne lom.* VÎRCOL, V. 32. *Dă de prăpastia cea adâncă a bălaurilor, cu cari se ia la luptă.* PAMFILE, DUȘM. 52, cf. ALR II SN IV h 974. *Să ieu la lupte.* ib. h 974/2. (Popular) **A lua** (pe cineva) **la** (ori, regional, **în) bătaie** (sau, regional, **la bătăi)** = a începe să bată pe cineva. *Baba se duce în poiată, găbuiește găina, o apucă de coadă și o ia la bătaie.* CREANGĂ, P. 69. *O lua spurcata... la bătăi.* ISPIRESCU, L. 66. *Sinan paşa umbla cu vicleşuguri, să apuce oastea românească la largul lui, ca să o ia la bătaie de toate părțile.* id. M. V. 29, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *A adunat toți cioroii în jurul lui și i-a luat la bătaie.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 176, cf. SCRIBAN, D. *Părea că are de gând să-l ia la bătaie.* PREDA, D. 143, cf. L. ROM. 1961, 15. *La bătaie m-a luat.* TEODORESCU, P. P. 641. *Mira-te de nu i-o lua la bătăi.* STĂNCESCU, B. 41. *Pescarul..., cum era necăjit, luă pe băiat la bătaie.* id. ib. 247. *Și-l ia la bătaie.* ȘEZ. I, 7. *A pus mâna pe el și l-a luat la bătaie.* PAMFILE, DUȘM. 60. *Straşnic l-o luat în batai.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. (R e f l. r e c i p r.) **A se lua la bătaie** = a începe să se lupte; a se încăiera. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Să se ia la bătaie cu oştile.* id. ib. 43. *Cât p-aci să se ia la bătaie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 311, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Strigoii se adună pe haturi sau hotaruri de moşii și sate și acolo se iau la bătaie.* PAMFILE, DUȘM. 150. *Mi-era frică să nu se fi luat la bătaie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 180. *Te iei la bătaie cu el?! Dacă nu săream eu să-l ating, te-ar fi tăiat cu cuțitul.* PREDA, D. 90. *Nişte câni se luaseră la bătaie de la un stârv.* STĂNCESCU, B. 307. [Cocoşii] *să ia la bătai-amândoi.* ALR SN II h 376/769. *La bătaie se lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 269. (R e f l.) **A se lua** (de cineva) = a căuta cuiva ceartă. *La armată nu se iau de nime.* EMINESCU, S. P. 123. **A lua** (pe cineva) **cu prăjina** v. p r ă j i n ă **(1). A lua** (pe cineva) **cu reteveiul** v. r e t e v e i. **A lua** (pe cineva) **cu resteul** v. r e s t e u. (Regional) **A lua** (pe cineva) **cu furca lungă** v. f u r c ă. (Regional) **A lua** (pe cineva) **la briptă** v. b r i p t ă. **A lua** (pe cineva) **la** (sau **în**, învechit, **de, pe) goană** = a goni, a fugări pe cineva; a alunga, a izgoni. V. și g o a n ă. *Luându-i tătarâi în goană..., care încotro au putut, au plecat fuga.* M. COSTIN, O. 194. *Când i-u venitu-i toană, Au luat mişel în goană.* DOSOFTEI, PS. 384/22. *Stăpânul său ia pe toți zmeii în goană.* BUDAI-DELEANU, T. V. 94. *Îl iau pă goană.* I. GOLESCU, C. *Episcopii... nu-l mai putea lua la goană.* BARIȚIU, P. A. I, 87. *Propaganda catolică ar fi fost luată... la goană.* id. ib. 183. *Arbur Hatmanul din urmă de goan-acum i-au luat.* NEGRUZZI, S. I, 130. *L-ar lua de goană.* GHICA, S. 412. *Cavaleria i-au luat în goană.* LĂCUSTEANU, A. 89. *Copoii... îl luară în goană prin pădure, îl prinseră și-l făcură mici-fărâmici.* ODOBESCU, S. III, 246. *Eu te pot lua din curte și la goană.* ARGHEZI, S. V, 240. *Ne ia la goană mama.* STANCU, D. 13. *Băieții neastâmpărați l-au luat la goană cu pietre, până l-au răpus.* LINȚIA, P. III, 199. *Fugi, oiță, din poiană..., Că te ieu lupii la goană.* MARIAN, H. 17. **A lua** (pe cineva) **pe** (sau **la) fugă** = a goni, a fugări pe cineva; a alunga, a izgoni. V. și f u g ă. *Turcii sunt bătuți și luați pe fugă de la Viena.* BARIȚIU, P. A. I, 153. *Poporul îi luă la fugă pe toți acei delegați ai comisiunei.* id. ib. 379. *Turcii au fost luați pe fugă.* EMINESCU, O. IX, 156. *Parcă nu i-au luat pe fugă?* SADOVEANU, O. I, 168, cf. DEX^2 402. *Pe fugă mă luară.* ȘEZ. I, 296. ✦ R e f l. r e c i p r. (Popular; cu determinări introduse prin prep. „la") A se lupta; (cu sens atenuat) a se întrece (cu anumite mijloace). *Luându-se la luptă dreaptă.* ISPIRESCU, U. 35. *Se luă la luptă cu câinele.* id. ib. 56. *S-o luat amândoi la luptă.* VASILIU, P. L. 134. *În săbii să ne tăiem Ori la braţe ne luăm?* PAMFILE, CR. 92. ✧ E x p r. **A se lua la** (ori, regional, **pe) întrecere** (sau, popular, **la întreacăt,** regional, **la întrecare)** = (și cu determinări care arată natura concurenței, introduse prin prep. „în") a căuta s-o ia înaintea celuilalt într-o acțiune; a se întrece. *Luându-se la întrecere, Ercule îi rămase pe toți.* ISPIRESCU, U. 69. *Se lua cu el la întrecere.* SANDU-ALDEA, U. P. 14. *Se ia la întrecere cu ea și uneori chiar o întrece.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 250. *Se putea lua la întrecere chiar cu căpitanul.* SADOVEANU, O. II, 32. *Se lua la întrecere cu cei mai tari.* BART, E. 135. *Când îl vedea pornind în sărituri uşoare de ogar, se lua cu el la întrecere.* VIANU, A. P. 207. *Două echipe s-au luat la întrecere.* CĂLINESCU, C. O. 146. *Deseori în grădina mea... câte doi sau trei cocori se luau la întrecere în fugă.* LINȚIA, P. III, 408. *Lucu îl pândea din depărtare și se lua la întrecere cu el.* VINEA, L. I, 96. *La întoarcere o să venim pe sus și-o să ne luăm la întrecere.* TUDORAN, P. 299. *Călăreții... se luau la întrecere.* PREDA, Î. 43. *La întreacăt te-ai luat Pe gheața lucioasă.* TEODORESCU, P. P. 57, cf. ALR II 3 565/27, 95, 130, 172, 531, 605, 646, 666, 705, 728, 791, 899, 987. *S-o luat la-ntrecare.* ib. 3 565/682. *Voinicii s-adunau Și la-ntrecere se luau, Dar să sară nu puteau.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 235. **A se lua la trântă** (sau **piept la piept)** = a se lupta cu cineva corp la corp. *Era aproape a se lua pept la pept.* BARONZI, I. G. 182. *Copiii fac larmă, râd, se iau la trântă.* IOSIF, P. 34. *Amândoi, cu mână goală, se luară iar la trântă.* EFTIMIU, Î. 120. *Ne luam* [cu băieții] *la trântă.* BRĂESCU, A. 104, cf. STOIAN, PĂST. 71. *Vină și te ia la trântă cu mine, ca să vezi ce ți-or păți oasele.* SADOVEANU, E. 221. *Sta cu picioarele depărtate, ca unul care ar fi gata să se ia la trântă.* VINEA, L. II, 291, cf. DEX. *S-a luat la trântă cu zmăul.* ȘEZ. II, 54. *Se luară amândoi la trântă, că-i mai dreaptă.* CĂTANĂ, P. B. I, 91. *Se ieu la trântă.* VASILIU, P. L. 126. **A se lua în goană** (sau **la fugă,** regional, **la alearga)** = a se lua la întrecere în fugă. *Avea o... fată slujitoare care se lua în goană cu ogarii.* ISPIRESCU, L. 323, cf. DL. *Aaa, cu ala mă iau eu la fugă?* ARH. FOLK. III, 100, cf. ALR II 3 565/95, 172. *S-o luat la fugă.* ib. 3 565/325. (Popular) **A se lua la prinsoare** = a pune pariu cu cineva. *Se luau la prinsoare că nici în cer nu se găsea mai mare frumusețe.* ISPIRESCU, L. 16, cf. DL. ✦ R e f l. r e c i p r. (Popular; și cu determinarea „la harță") A se certa; a se încăiera. *Când doi artişti mari se iau la harță, tabloul e frumos.* I. NEGRUZZI, S. I, 229. *Luându-se la harță cu trei soldați, a căzut străpuns de baionete.* GHICA, S. 523. *Nimeni... nu se încumetase a se lua la harță cu Colăcel.* SOVEJA, O. 20. *De la ce v-ați luat, oameni buni?* POPA, T. 43. *Copiii s-au luat de la împărțeala unei cutii cu bomboane.* TEODOREANU, M. U. 393. *De multe ori... se luau la harță.* SADOVEANU, O. II, 85. *Marinarii francezi și italieni... de obicei se luau la harță.* BART, E. 242, cf. BL

VI, 59. *Din una, din alta, s-au luat la harță.* STANCU, D. 292, cf. L. ROM. 1957, nr. 5, 77. *Ei la harță se lua, Pe giurământ s-apuca Stăpânii să hărățească Și slugile să privească.* ALECSANDRI, P. P. 198. *Da din ce vă luarăți, fă?* SORESCU, L. L. I, 46. *Dân ce v-ați luat?* ALR II 3 602/705. *Din ce v-ați luat?* UDRESCU, GL. ◇ E x p r. **A se lua la** (sau, învechit, **în**) **ceartă** (ori, popular, **la sfadă**) = a se certa. V. și s f a d ă. *Să lua în ceartă.* MINEIUL (1776), 120[r2]/32. *Luându-se la ceartă, trag cu pistoalele unul într-altul.* GHICA, S. 47, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Doi învățători..., de nuanțe politice diferite, s-au luat la ceartă din discuție și apoi la bătaie.* ULIERU, C. 52. *Îi spusese că nu e bine să se ia la ceartă cu oamenii.* PREDA, D. 72, cf. DEX. *Te iai cu toți la ceartă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 46. *S-a luat la ceartă cu baba.* PAMFILE, COM. 51. (Învechit) **A se lua în cuvinte** (sau **în vorbe**) = a se certa. *Să luară... în cuvinte.* MINEIUL (1776), 120[r2]/32. *Au început de aici a să lua urât în vorbe.* BĂRAC, T. 54. (Popular) **A se lua în** (sau **de**) **gură** v. g u r ă.

3. A se opri la (ceva) pentru a supune cercetării, a a l e g e; (cu determinări modale) a examina (ceva sau pe cineva) dintr-un anumit unghi de vedere, într-un anumit fel. *Luați începătura a toată adunarea fiilor lui Israil după rudeniile lor, după carele moșii lor..., socotiți-i pre ei.* BIBLIA (1688), 93[1]/6. *Fețele... în pătrate întru una luându-să și, precum s-au zis, măsurându-să.* AȘEZ. 92. *Toate părțile vreunui lucru, de le vei lua împreună, fac totul, adecă întreg acel lucru.* MICU, L. 62. *Luând lucrul de altă parte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 300. *Să ne mai luăm ideile noastre de la începutul lor.* VÂRNAV, L. 70[v]/9. *Să nu cumva să luoăm acest cuvânt nesocotit mai pe larg.* GOLESCU, E. 146. *Să cerceteze însușirile lucrului, luându-se spre sfătuire mai multe simțiri.* POTECA, F. 124/10. *Nici iarăși nădăjduiesc lucruri peste putință, Ci toate le iau măsurat.* PANN, E. IV, 37/17. *Francezul, italianul, maghiarul și otomanul, luați ca popoli..., astăzi sânt cu totul altceva de ceea ce erau.* FILIMON, O. II, 20. *Să lăsăm de o parte logica... și să luăm matematicile.* CONTEMPORANUL, I, 203. *Luând lucrurile mai de aproape,... noi recunoaștem elemente de întărire și speranțe legitime pentru viitor.* ODOBESCU, S. III, 429. *Să luăm, bunăoară, cuvântul „samă".* EMINESCU, S. P. 310. *Vom lua mai întâi un caz simplu, unde forța se transmite numai în formă de căldură.* id. O. XV, 1181. *S-o luăm și pe partea ailaltă, să vedem ce-ai să mai zici.* CARAGIALE, O. VI, 66. *Să luăm o pereche... și să presupunem că specia are tendință de a varia.* CONV. LIT. XI, 168. *Lucrarea mea se ocupă cu deosebire de fenomenele de civilizație luate în prima lor fază de imitație pură.* LOVINESCU, S. IV, 126. *Rusanda a înțeles să ia lucrurile altfel.* POPA, V. 51. *În fiecare stampă s-ar zice că e vorba de un pătrat, luat la întâmplare.* OPRESCU, I. A. IV, 137. *Indiferent de chipul cum se accentuează luat singur.* IORDAN, STIL. 48. *Nu luați aceasta altminteri decât ca pe una din cele... mai reușite butade ale poetului.* PERPESSICIUS, M. III, 149. *Luați oricare din preocupările adânci ale istoriei continentului nostru.* RALEA, S. T. III, 11. *Uite, să te luăm pe tine. Să zicem că vei ajunge profesor.* T. POPOVICI, S. 116. *A lua fenomen de fenomen ori grupuri de fenomene.* COTEANU, S. E. 7. *Criticele reprezintă, luate în sine, o operă durabilă?* N. MANOLESCU, C. M. 12. *Autorul are ambiția de a face din Rostogan un reprezentant tipic al graiului ardelenesc luat în totalitatea sa.* L. ROM. 1980, 44. (Construit cu pron. „o" cu valoare neutră) *Luând-o pe zile, constat: lunea bate recordul serialelor ecranizate.* CINEMA, 1973, nr. 3, 38. ◇ R e f l. p a s. *Acești doi diftongi... tot deodată să iau la pronunțare.* VĂCĂRESCUL, GR. 116/8. ◇ L o c. a d j. (Popular) **Luat la seamă** = care se bucură de atenție, de considerație. *Om de treabă și luat la seamă.* MARIAN, NA. 85. ◇ E x p r. **A lua în considerație** (sau **în considerare, în seamă,** învechit și popular, **în băgare de seamă,** învechit, **în vedere, în privire, în privință, în socotință**) = a ține seama de..., a avea în vedere; a da atenție. V. și c o n s i d e r a ț i e. *Numai o povățuire luați-o în socotință și lucrați materia mai încolo după dânsa.* PETROVICI, P. 215. *Trebuiește luată în cea mai scumpă băgare de seamă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 168/19. *Să ia în băgare de seamă socotelile ce va trimite pentru aceste cheltuieli* (a. 1829). DOC. EC. 452. *Va lua în băgare de seamă mărginirile.* COD. ȚIV. 2/21. *Luoat-ai în băgare de samă atâte mari faceri de bine ce-ai câștigat de la Dumnezeu?* DRĂGHICI, R. 152/22. *Împrejurările noastre pă lângă ale altor săteni sânt mai vrednice de loat în băgare de seamă* (a. 1837). DOC. EC. 660. *N-au luat în băgare de samă cuvintile sus arătate.* ASACHI, S. L. II, 331. *Ia în privire nu numai rodirea de mijloc a pământului, dar și cheltuielile moșiei.* I. IONESCU, C. 251/23. *Au luat în vedere nu numai folosul acei mânăstiri, dar și al exploatațiii ocnelor* (a. 1846). DOC. EC. 903. *Luând în privire... duhul războinic al oltenilor.* BĂLCESCU, M. V. 594. *Întrebuințăm numai șease grăunți de un clopot, luând în băgare de seamă că resadurile sânt destinate la niște dimensii mult mai mari.* BREZOIANU, A. 221/21. *Trebui de luat în privință poziția locurilor și clima.* LITINSCHI, M. 11/8. *Luase în de aproape considerațiune...partea politică.* BARIȚIU, P. A. I, 76. *Comisiunea, luând în băgare de seamă părerile celor două adunări, va trimite fără întârziere la reședința congresului lucrările sale.* KOGĂLNICEANU, S. A. 153, cf. POLIZU. *Li se va lua în băgare de seamă reclamația.* NEGRUZZI, S. I, 280. *Memorandele... vor fi luate în foarte serioasă considerațiune.* GHICA, S. 642. *Îl va lua în de aproape băgare de seamă.* FILIMON, O. I, 382, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Luăm în privire acele întâmplări ale vieței intelectuale.* MAIORESCU, CR. II, 111. *Binevoiți, domnilor, a lua în considerațiune ceea ce susțin.* id. D. I, 150. *Luând în privire întrebuințarea limbii slovene în cele oficioase.* F (1877), 507. *Se luase în vedere numai fabricarea de hârtie ordinară.* EMINESCU, S. P. 220. *Vom lua în considerație trecutul.* CARAGIALE, O. VI, 117, cf. BARCIANU. *La așăzarea posturilor în viitoriu va lua în privire... pre acei indivizi carii vorbesc și scriu limbile țării.* SBIERA, F. S. 264, cf. ALEXI, W. *Mai e încă un amănunt de luat în considerare.* PÂRVAN, G. 234. *Războiul... a mai dus la un rezultat vrednic de luat în seamă.* SADOVEANU, O. XIX, 93. *Sunt luate în considerație toate fenomenele fonetice.* IORDAN, STIL. 71. *O să-și vie el în fire, când o vedea că nu-l ia nimeni în seamă.* PREDA, D. 98. *Când luăm în considerație sistemul vocalic în întregime, constatăm că numai cel*

spaniol seamănă mai bine cu cel românesc. COTEANU, S. E. 9. *Trebuie luate în considerație cu multă atenție extrasistolele.* ABC SĂN. 156. *Trebuie luat în considerație fiecare factor care contribuie la constituirea spectacolului teatral modern.* IST. T. I, 15. *Observațiile de față vor putea fi luate în considerare la ediția a doua a dicționarului.* L. ROM. 1980, 556. *Cel dintâi factor determinant al limbii, care trebuie luat în considerare de lingvist, este actul (sufletesc sau spiritual) de gândire exprimat prin limbaj.* IVĂNESCU, I. L. R. 4. *Hoțul, luând în băgare de samă vorbele strigoiului, îl întreabă că el de ce se duce să ia copilul popii.* PAMFILE, DUȘM. 159. (R e f l. p a s.) *A se lua în scumpă băgare de seamă și a s-afla care din două cresc.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 176/17. *Propunerea a ajuns... la o discuție serioasă, luându-se în considerare.* MAIORESCU, D. I, 45. *Merită a se lua în de aproape considerație.* LĂCUSTEANU, A. 37. **A lua** (pe cineva) **la ochi (buni)** v. o c h i **(A I 2). A lua în discuție** (sau **în dezbatere,** învechit, **în discutare)** = a supune unei analize sau unei confruntări de opinii. *Îmi cer voie a lua în discutare singurul punct practic din observațiunile d-lui N. Ionescu.* MAIORESCU, D. I, 215. *Să nu luăm în discuție decât argumentele cele mai serioase.* TITULESCU, D. 291. *Se găsesc intenții foarte rezonabile sau măcar vrednice de a fi luate în discuție.* CĂLINESCU, C. O. 425. *Nu-i încă timpul a lua în dezbatere întregul grafic al romanului românesc.* PERPESSICIUS, M. II, 69. *Să luăm... în discuție alte neajunsuri ale teoriei.* BLAGA, Z. 51. *Congresul de la Paris... luase în discuție... și reorganizarea și unirea celor două Principate.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 18. *E cazul să fie luate în dezbatere denivelările dintre specii în interiorul genului dramatic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/1. (R e f l. p a s.) *Convoacă dieta... și se ia în discusiune afacerile țării.* BARIȚIU, P. A. I, 519. *O secțiune în care să se fi luat în discuție și „evoluția ideologiei literare".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 5/1. **A lua** (ceva sau pe cineva) **la** (sau **pe) rând** (sau **de-a rândul,** popular, **pe de rând,** învechit, **de rând)** = a trece de la unul la altul sau dintr-un loc într-altul fără a omite pe nimeni sau nimic. *Comoara nu să găsește când ici, când colea săpând, Ci lesne să nemerește când iei pământul de rând.* PANN, P. V. II, 90/2. *Ne ia de-a rândul să-i recităm epistola lui Boileau.* GHICA, S. 657. *Cetele de colindători pornesc de obicei de la o margine de sat, luând casele de-a rândul pe o uliță.* PAMFILE, CR. 40. *Ia stai o clipă, moșule, să luăm lucrul pe de rând.* POPA, V. 168. *Șefii poștelor... erau datori să ia la rând un număr egal din toate naționalitățile.* BART, E. 289. *Felix luă pe rând fiecare sertar al scrinului.* CĂLINESCU, O. IV, 146. ✦ (Însoțit de determinări, adesea introduse prin prep. „ca", „drept, „de") A considera (ceva sau pe cineva) ca fiind într-un anumit fel, ca având o anumită calitate; a aprecia, a socoti **(2).** *Luatu-l-am ca pre un vinovat și mă spariiu d-ins ca de un giudeț.* VARLAAM, C. 88. *Luând semn de piezi răi orașului..., lovește pe frati-său.* M. COSTIN, O. 251. *Sfântul tău nume... 'L iau într-o nemică.* DOSOFTEI, PS. 178/4. *Negreșit trebuie să luoăm cinstea cea către Dumnezeu ca o dogmă netăgăduită.* GOLESCU, E. 187. *Dumneata mă mustrezi că am luat de nimică tulburarea dumitale la scrisoarea pârâtoare ce a trimis domnul Hufeland.* KOGĂLNICEANU, S. 122. *Raza sa de pe urmă luneca prin ferestruica închisorei, în care mărinimoasa vergură o luă ca cel de pe urmă adio al vieței.* ASACHI, S. L. II, 58. *Le-ai luat totdauna ca niște pricini ale unei mumi vitrege.* PR. DRAM. 213. *Acel răspuns... l-a luat ca insultă.* BARIȚIU, P. A. I, 490. *Doi corpi se combină în mai multe proporții, luându-se unul dintr-înși drept unitate.* MARIN, PR. I, XXVII/34. *Atunci te luam drept un mizantrop.* FILIMON, O. I, 402. *Violonistul francez lua acest înțelept consiliu drept o necutezare.* id. ib. II, 324. *Sfiala lui o luă drept dovada statorniciei.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Luă acest surâs ca o promisiune.* BARONZI, I. G. 241. *Categoria mea de declarare trebuie s-o luați de autoritate.* MAIORESCU, D. I, 151. *Toate vorbele lui Francesco, ea nu le lua decât de glumă.* EMINESCU, P. L. 77. *Oricine comite fapta numai dacă ia întru nimic viața sa proprie.* id. O. XIV, 903. *De m-ar fi auzit cineva, m-ar fi luat drept nebun!* GANE, N. III, 122. *Boierul m-a luat de nebun.* CREANGĂ, P. 157. *El a fost luat de unii ca un apostol.* CARAGIALE, O. III, 131. *De nimic lucru iei tu că am pierdut inelul?* ISPIRESCU, L. 107. [Răvașele] *dau... o făgăduială de Anul Nou, care poate fi luată și ca o constatare.* IORGA, V. F. 107. *Îi plăceau toate hotărârile pentru luptă, se însufleța pentru reușita pe care o lua sigură.* AGÎRBICEANU, L. T. 195. *Suntem mai în grabă înclinați a-l lua drept imediat vecin al Macedoniei.* PÂRVAN, G. 55. *Interior modest, care ar putea fi luat drept atelier.* CAMIL PETRESCU, T. II, 133. *Drept ce o lua?* C. PETRESCU, C. V. 257. *Acest accident eu îl luam drept o mângâiere.* SADOVEANU, O. XIX, 41. *Tablourile sale pot fi luate ca niște mari studii în alb.* OPRESCU, I. A. IV, 16. *Ficțiuni... de ordin nuvelistic ce nu pot fi luate drept adevăr biografic.* CĂLINESCU, O. XVII, 33. *Numai acele intropatii le resimțim ca fiind de natură estetică, cari nu sunt luate drept posibile întregiri ale realității.* BLAGA, Z. 51. *A fost luat drept bărbat și om matur de foarte timpuriu.* BĂNULESCU, C. M. 241. *Lua pe Antimireanu drept critic și filosof* GRIGURCU, C. R. 35. *Am priceput că suntem în continuare luați drept proști.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 1/1. *Nimenea nu-l cunoștea, Tot de morcan Îl lua, Tot cioban Îl socotea.* TEODORESCU, P. P. 476. *Baba l-a luat dă copt.* MARIAN, SA. 272. *Luați-mi vorbele mele drepte și adevărate.* PAMFILE, CER. 45. ✧ R e f l. p a s. *Eroul nostru s-ar putea lua de om frumos.* FILIMON, O. II, 21. ✧ E x p r. **A o lua de bună** v. b u n. **A lua** (ceva) **drept bani buni** v. b a n. **A (nu) lua** (ceva) (cuiva) **(în** sau, regional, **a) nume de rău** ori **a (nu) lua** (ceva) (cuiva) **(în) rău** = a (nu) interpreta greșit (cele spuse de cineva); a (nu) se supăra (pe cineva). V. și n u m e **(I 1).** *Luați rău vorbele mele.* COSTINESCU. *Bulgarii o luaseră a nume de rău domnitorului lor, Boris, că-i silise să primească o religie care punea frâu poftei lor de a prăda.* EMINESCU, O. XIV, 97. *Ar fi... a recunoaște absolut natura reprezentațiunei dramatice, când am lua-o-n rău actorului că pune... greutatea cea mai gigantică pe impresiunile văzute ce le reproduce prin jocul său.* id. ib. 245. *Să nu luați în nume de rău când mă veți auzi.* ISPIRESCU, U. 2. *Vă rog a nu-mi lua în nume de rău.* BĂNUȚ, T. P. 16, cf. DEX 703. **A lua (în** sau, regional, **a) nume de bine** (pe cineva sau ceva) ori **a-i lua** (cuiva ceva) **în nume de**

bine = a considera pe cineva sau ceva drept bun; a ține la cineva sau la ceva. *Veți lua în nume de bine oferta mea.* CARAGIALE, O. VII, 481. *Văzuse că împăratul o lua în nume de bine.* ISPIRESCU, L. 22, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Să luăm de bine.* SADOVEANU, O. I, 217, cf. DL, DEX^2 703. *Acum luați în nume de bine cinstit orșagul nostru.* PAMFILE, CR. 45. **A lua** (pe cineva) **de olac** v. olac (2). ✦ A înțelege, a interpreta (ceva) într-un anumit fel, dintr-un anumit punct de vedere. *Ia cuvântul acesta în noima poeticilor latinești.* BUDAI-DELEANU, Ț. 133. *Lesne văd de trebuie a să lua spunerea universale sau particolare.* POTECA, F. 95/10. *Deși ideea de fermă coprinde deodată ideea unei întinderi oarecare de tărâm..., noi o luăm aici în înțelesul său cel mai strâns.* BREZOIANU, A. 499/15. *Nu trebuie... să luăm această aserțiune într-un sens absolut.* CONV. LIT. II, 41, cf. CADE. *Expresiile trebuiesc luate într-un sens cu totul literar.* CĂLINESCU, O. XXII, 18. *Definiția lui, citată din „Geniu pustiu", dată romanului, care este „metafora vieții", în acest înțeles trebuie luată.* CONSTANTINESCU, S. II, 561. *Filosofia este luată aici în sens de morală.* PANAITESCU, C. R. 43. *O poveste scurtă pe care trebuie s-o luați cum vreți.* CINEMA, 1972, nr. 1, 21. *Termenul de „conflict" trebuie luat în sensul mai larg pe care i-l acordă Wellek și Warren.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 10/3. ✦ (Însoțit de determinări, adesea introduse prin prep. „ca", „drept", învechit, „de") A considera (pe cineva sau ceva) drept altcineva sau drept altceva decât este; a confunda. *Luam lumina fulgerului drept lumina zilei.* HRISOVERGHI, A. 59. *Versurile poate-n loc de bine să le ia Și n-o să priceapă rana ce pătimesc pentru ea.* PANN, E. I, 112/11. *Nu cumva m-ai luat de vro preoteasă?* NEGRUZZI, S. I, 99, cf. POLIZU. *Strig din clopotniți unde s-urcase... cei ce luase Drept avantposturi.* BOLLIAC, O. 145. *Luând pe bietul bătrân drept cerșetor, îi zise cu ironie.* FILIMON, O. I, 256, cf. PONTBRIANT, D. *Avu o crisă pe care am lut-o drept un atac simplu de nerve.* BARONZI, C. V, 229. *Nu ți-e teamă să nu te ia drept vreun muscadin?* id. I. G. 53. *Luând dorința simpatiilor lor drept realitate..., escomptau izbânda francezilor.* MAIORESCU, D. I, 24. *Aduce aminte de o poveste, în care o fată... ia un pai drept bârnă.* EMINESCU, O. XV, 1216. *Această hartă trebuia să fie studiată bine de astronomi, ca să nu facă greșeala de a lua o stea drept o planetă.* CONTEMPORANUL, I, 748, cf. DDRF, TDRG. *Ai aerul de a mă lua drept bunică-ta.* HOGAȘ, DR. I, 74, cf. CADE. *Eu m-am mai domolit, dar apucătorul dă el a luat domoleala mea drept îngăduință.* KLOPȘTOCK, F. 35. *Putea fi luat tot așa de bine drept ofițer.* DAN, U. 142, cf. SCRIBAN, D. *Portretul bunicei, luat drept al Elenei, era una din distracțiile de căpetenie propuse vizitatorilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 14. *La Milano, lungile lui haine orientale și chelia din creștetul capului îl fac a fi luat drept preot.* VIANU, A. P. 85. *Poezia o cântă Mignon..., care poate fi luată de mulți drept o spaniolă.* CĂLINESCU, I. 197. *Ar fi putut fi luat... drept un țipar.* TUDORAN, P. 540. *Drept cine mă iei?* PREDA, R. 155. *Luându-le drept bomboane..., copiii de 2–3 ani le înghit cu ușurință.* ABC SĂN. 208. *Ești mereu luat drept altul.* D. R. POPESCU, I. Ș. 103, cf. DEX. *Moare împușcat, luat drept altul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 9/3. *Boierul ie pe cioban ca de cârmuitorul moșiei.* VASILIU, P. L. 76.

4. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „drept", „ca", „de", învechit, rar, „pentru") A prefera (pe cineva sau ceva) în vederea unui anumit scop, a alege (în urma unei examinări, a unei deliberări); a adopta. *Să luom pildă.* ANTIM, O. 158. *Ei au luat pentru emblimă câinele și ș-au dat nume de mopsi.* GHERASIM, T. 139^v. *De prilej luând nerânduiala..., Ieși la locurile știute, unde-l aștepta de ai săi trii sute.* BUDAI-DELEANU, Ț. 245. *Aleageți voauă căpetenii și luați legi bune.* ȚICHINDEAL, F. 319/22. *Lua-vom... Drept archetip de viață adamiana stare.* HELIADE, O. I, 387. *S-au luat de temei învățăturele Testamentului Vechi și Nou.* MARCOVICI, D. XIX/7. *Orice alte banițe nu pot fi niciodată luate de temei* (a. 1845). DOC. EC. 875. [Sfatul,] *luând de temei hrisoavele răposaților..., a chibzuit ca despre cererea mănăstirii de clacă și dijmă să rămâie lăcuitorii telegeni nesupărați* (a. 1846). ib. 903. *În loc de confesiune religioasă a luat de țintă naționalitatea genetică.* BARIȚIU, P. A. I, 151. *Densitatea aerului luându-se drept unitate la temperatura de 0°.* MARIN, PR. I, 5/30. *Sylla... luase tăierea drept toată politica sa.* TEULESCU, C. 14/25. *Se hotărăște... să primească lupta cu turcii, luând drept bază de operațiune Ploieștii.* GHICA, S. 105. *Vom lua... averea ca termen de comparațiune.* id. ib. 230. *Luând de autoritate pe biograful său Bernani, arătăm că el se născu în anul 1814.* FILIMON, O. II, 297. *Luând de bază cifrele din tabela de mai sus..., putem face calculul.* I. IONESCU, M. 194. *Teatrul antic lua de subiect pasiunile cele mai generale.* CONV. LIT. II, 30. *Ai știut să urmezi părințeștile povețe, luând drept deviză tăcută a scrierei tale faimoasele versuri din „Arta poetică".* ODOBESCU, S. II, 26. *S-a luat ca normă jumătatea prețului.* CARAGIALE, O. VII, 209. *Pentru valorile îndeobște mari, voi lua drept termen de comparație prețul unei chile de grâu.* ARHIVA, I, 141. *Această pretensiune a moștenitorilor o luă guvernatorul Bucovinii ca motiv.* SBIERA, F. S. 406. *Potrivnicii noștri și-au luat ca semn al lor crucea!* GÂRLEANU, N. 84. *Cunoaștem fibule cu chipuri de animale..., luând mai ales calul ca motiv ornamental.* PÂRVAN, G. 32. *Legenda lui Bogdan,... de a-și fi inaugurat domnia prin vânătoarea unui respectabil, dar înfiorător bour sau zimbru, după care și-ar fi luat chiar țara marca sa.* N. A. BOGDAN, C. M. 19. *Și-a luat și el drept temă, ca mai toți scriitorii generației sale, conflictul dintre tată și fiu.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 263. *Pre voi, bătrânilor oșteni, v-a luat de martori.* SADOVEANU, O. XIX, 14. *Vru din nou să ia martori pe cei din față.* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *Aceasta e luată ca unitate de măsură a poeziei.* PERPESSICIUS, M. I, 26. *Pentru înțelegerea evoluției modurilor și timpurilor, luăm ca bază schema timpurilor simple din latină și din româna actuală.* COTEANU, S. E. 68. *Luăm ca sistem de referință simțurile omului.* STĂNESCU, R. 114. *Orice gând uman poate fi luat ca temă.* CINEMA, 1972, nr. 3, 48. *Luându-și soția drept victimă, imaginează... planul crimei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 11/1. *Parcurgerea integrală a scrierilor luate ca bază pentru cercetarea de față.* L. ROM. 1981, 46. ✧ Expr. **A lua (de ori drept, ca) exemplu** (sau **pildă, model) (de la** ori, învechit, **de, din,** învechit și regional, **de pe**) = a-și alege ca model; a imita exemplul altuia; a se inspira

din... *Să nu ia pildă vrăjmaşii voştri de voi.* CORESI, EV. 202. *Luară pildă de pre capul acei hiară năsâlnice.* URECHE, L. 66. *Turcii dau acum spahiilor timaruri, de la aceia de atuncea luând pildă.* C. CANTACUZINO, CM I, 30. *Trebuie,... luând pildă de pe faptele sfântului, să ne asemănăm lui.* ANTIM, O. 56. *De vă iubiţi spăseniia voastră, luaţi pildă de la cei mai nainte de voi.* MAIOR, P. 29/17. *Vedeţi, fiilor, şi luaţi pildă din aceste.* DRĂGHICI, R. 117/8. *De la cele întâi a mele compuneri am luat de model scrisul italian.* ASACHI, S. L. I, 43. *Gândiţi-vă la suflet şi luaţi de la mine Pildă a face bine.* ALEXANDRESCU, O. I, 219. *Ar fi bine să-i luăm de esemplu.* FILIMON, O. II, 134. *Ia exemplu de la soţia d-tale.* CARAGIALE, O. VII, 11. *Luând pildă de la domnul lor.* ISPIRESCU, M. V. 24, cf. CADE. *Pildele să nu le luăm de la dictatori.* SADOVEANU, O. XX, 9. *Portrete pe care le execută luându-se... de model pe sine.* OPRESCU, I. A. IV, 14. *Un sculptor l-ar putea lua drept model pentru Apollo.* CĂLINESCU, C. O. 366. *Mesenii iau pildă de la naş.* STANCU, D. 183. *Daco-geţii sunt luaţi ca exemplu de poetul „Odelor".* PANAITESCU, O. Ţ. 18, cf. DEX. *Luom pildă dă la cutare.* ALR II 3 486/36. *Ię pildă di pi altu, nu lua di pi tine.* ib. 3 486/574. **A lua (ca** sau **de, drept) martor pe Dumnezeu** (sau **cerul, Dumnezeirea)** = a-şi întări spusele invocând divinitatea. *Luând drept martor pre Dumnezeu, se declarează cavalerul Rucsandei.* ASACHI, S. L. II, 23. [Omul pe] *care-l vedeam jurându-se... şi luând martură Dumnezeirea... este un trădător.* NEGRUZZI, S. I, 51. *Juram a mea iubire La altar, luând de martur tainica Dumnezeire.* CONV. LIT. XI, 259. *Se bătu cu mâna dreaptă pe piept, luând o clipă cerul ca martor.* CĂLINESCU, S. 41. **A(-i) lua** (cuiva) **partea** (sau **parte**) v. p a r t e **(III 1).** (Învechit) **A lua partida** (cuiva) v. p a r t i d ă **(2).** (Învechit) **A lua izvod** = a se documenta din..., a se întemeia în documentare pe... V. şi i z v o d. *Se scrie domniei voastre că, luând izvod ce au răzeşii pe neamuri, să cercetaţi foarte cu ameruntul* (a. 1815). URICARIUL, X, 85. **A lua ca** (sau **de) pretext** ori (învechit) **a lua pricină** = a folosi ceva ca motiv, drept pretext. *Dintr-acest răspuns iau şi eu pricină ca să astup gurile mirenilor.* ANTIM, O. 172. *Să se ia de pretext „munca" d-lor ştiinţifică?* MAIORESCU, D. I, 362. *Le-au dat saltele de paie..., luând de pretext că trebuie să deprinză copiii cu viaţa soldăţească.* LĂCUSTEANU, A. 243. *Maiorescu, luând ca pretext comediile lui Caragiale, a formulat teoria contemplaţiei estetice.* CONSTANTINESCU, S. II, 105. (Învechit) **A lua (de) prilej** v. p r i l e j **(2).** ✧ (Complementul indică fraze, cuvinte etc.) A se opri la... (pentru a folosi, pentru a modifica etc.). *Ei ieu frasa nemţească şi schimbă fiecare cuvânt cu unul românesc.* CONV. LIT. XI, 77. *Să luăm aceste cuvinte, care vor fi împărţirea cuvântului acestuia al nostru, şi să alcătuim laudele lui.* ARHIVA R. I, 40/23. ✧ E x p r. **A lua altă vorbă** v. v o r b ă **(7).** ✦ A prefera (pe cineva sau ceva); a alege. *Îl luasă dintre ceilalţi boieri.* NECULCE, L. 25. *Eu am trebuit să iau aicea un număr de mijloc.* PETROVICI, P. 120. *A lua un medic de pre întâmplare.* MAN. SĂNĂT. 14/18. *Spune-mi, dacă-ţi va trebui un cizmar, pe care-l vei lua?* EMINESCU, O. XV, 1 144. ✦ (Complementul indică o părere, o metodă etc.) A alege (şi a pune în practică); a accepta, a adopta. *Au lăsat toate alte socotele şi au luat aceasta, să se ducă la Ianoş.* R. POPESCU, CM I, 285. *Luă toate precauţiunile necesare.* FILIMON, O. I, 118. *Nu a luat nici măcar precauţiunea elementară.* MAIORESCU, D. I, 531. *Să se ştie... ce mijloace să se iaie spre o ţintă sau alta.* SBIERA, F. S. 138. *Metoda este ansamblul principiilor de comportare în ştiinţe,... pe care un cercetător le ia faţă de problemele lui.* VIANU, L. R. 9. *Amintind prevederile magice pe care le-a luat spre a-l feri de rele.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 162. *Protocolul a fost luat în urma adreselor comandamentului districtului militar.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 90. ✧ E x p r. **A lua (o) hotărâre** (sau **decizie, rezoluţie)** = a adopta o anumită hotărâre; a (se) decide, a (se) hotărî. *Lua totdeauna hotărârile cele mai primejdioase.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 50. *Au luat o mai înţeleaptă... hotărâre.* DRĂGHICI, R. 163/11. *Importanţa cazului şi scutirea timpului îl nevoiră a lua o grabnică deciziune.* ASACHI, S. L. II, 57. *Să nu se încumete a lua deciziuni în cauze mai grave.* BARIŢIU, P. A. I, 140. *Ai putut lua o asemenea sumeaţă hotărâre?* NEGRUZZI, S. I, 45. *Nu ştia ce deciziune să ia.* FILIMON, O. I, 396. *Arendaşul cu advocatul public au luat hotărârea de a strămuta clăcaşii.* I. IONESCU, M. 643. *A luoa o rezoluţie.* COSTINESCU. *Aceste considerente m-au făcut să iau deciziunea.* LĂCUSTEANU, A. 231. *Luă hotărârea de a deveni pictor de vânătoare.* ODOBESCU, S. III, 139. *Luă hotărâre nestrămutată a ţinea feciorii şi viitoarele nurori pe lângă sine.* CREANGĂ, P. 3. *Cu o zi înainte de a lua fatala hotărâre, arătase semne de nelinişte.* CARAGIALE, O. II, 118. *Se uită ameţită, parcă i-ar fi frică să ia aşa iute o hotărâre.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 218. *Luai deciziunea definitivă.* SBIERA, F. S. 278, cf. TDRG. *Lucrul e prea obscur... pentru a lua vreo hotărâre definitivă.* PÂRVAN, G. 270. *A luat o hotărâre pe care nu o putea ocoli.* CAMIL PETRESCU, T. II, 49. *Când sfârşi, hotărârea lui era luată.* C. PETRESCU, C. V. 336. *Luase o hotărâre neobişnuită.* POPA, V. 23, cf. CADE. *Privea tulbure şi parcă luase o hotărâre.* SADOVEANU, O. VII, 385. *Luase o rezoluţiune în adevăr demnă.* CĂLINESCU, O. XIV, 94. *Legea îngăduie să luăm unele hotărâri cu caracter financiar, fără licitaţie publică.* VINEA, L. I, 38. *Luând o hotărâre, se duse.* TUDORAN, P. 464. *Hotărârea... o luă într-o seară.* PREDA, R. 247. *Luase hotărârea de a face şi jurnalistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 12/3. (R e f l. p a s.) *S-a luat hotărârea d-a se admite Eliad în adunările noastre.* GHICA, S. 711. *S-a luat o hotărâre solemnă.* MAIORESCU, D. I, 206. *Bănuieşte că un plan întreg nu-i e ştiut, că hotărârile s-au luat fără el.* CAMIL PETRESCU, T. II, 125. *Hotărârea ce se luase era ca fiul lor să plece singur.* VISSARION, B. 217. *Nu se ia nicio hotărâre.* DAN, U. 131. *Hotărârea se lua totuşi undeva în forul ei interior.* PREDA, R. 43. **A lua măsuri** (sau **măsura, o măsură,** învechit, **mijloace)** = a adopta un procedeu sau mijloace în vederea modificării unei situaţii sau pentru a preveni un rău. *Readunasă partizile personale şi politice în una, singura ţintitoare a lua măsurile cuvenite.* ASACHI, S. L. II, 140. *Măsură ce trebuie luată de câte ori se ameninţă de acea boală substanţa unui arbure.* BREZOIANU, A. 281/29. *Să ia măsuri privitoare la interesele generale.* MAIORESCU, D. I, 220. *Sunt... mijloace ce le-a luat statul totdeauna de a preveni acest rău.* id. ib. 507. *El avea un inamic cu mult*

mai periculos..., în contra căruia se sfiise să ia măsurile cuvenite. EMINESCU, O. XIV, 86. *Trebuie să protesteze contra măsurii ce ați luat.* CARAGIALE, O. VII, 59. *O măsură instinctivă de apărare pe care o lua spiritul lui iubitor de liniște.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 27. *Măsurile acestea de pază pe care le lua însemnau că Ipsilanti nu era deloc liniștit asupra soartei sale.* C. GANE, TR. V. 133. *Luăm măsuri și facem cum e mai bine.* SADOVEANU, O. VIII, 168. *Se vedeau atinși în interesele lor prin măsurile legale ce era nevoit să le ia.* ULIERU, C. 93. *Autoritatea se codește mereu de a lua măsuri.* CĂLINESCU, O. XIV, 87. (R e f l. p a s.) *Nu se iau măsuri energice pentru stârpirea omizilor.* PAMFILE, I. C. 235. *Pentru această faptă nu s-a luat nicio măsură.* CĂLINESCU, O. XIV, 95. **A lua dispoziții** (sau **o dispoziție**) = a adopta anumite măsuri; a dispune. *Luă... dispoziții ca toate porțile fortăreței să se încuie.* BARIȚIU, P. A. I, 308. *Îmi luasem toate dispozițiunile și eram gata de plecare.* GHICA, S. 716. *Luase dispoziții ca oaspeții săi să nu cerce cea mai mică lipsă.* FILIMON, O. I, 186. *A crezut de cuviință... de a lua alte dispoziții.* MAIORESCU, O. I, 86. *Eu, luând dispoziții pentru primirea domnului, am făcut un program.* LĂCUSTEANU, A. 211. *Nu pot lua nicio dispoziție în această privință.* EMINESCU, S. P. 264. *Guvernul local a luat dispozițiile cele mai nimerite de a șicana.* N. A. BOGDAN, C. M. 75. *Mi se pare că am luat dispoziții în privința asta.* SADOVEANU, O. VIII, 141. (R e f l. p a s.) *Toate dispozițiunile se luaseră.* FILIMON, O. I, 255. *Se luară oarecari dispoziții.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 22. (Învechit) **A lua concluziuni** (sau **conclus**) = a trage o concluzie; a conchide. Cf. TDRG. (R e f l. p a s.) *Se luară de aici multe concluze.* BARIȚIU, P. A. I, 46. *Rezultatul... îl vei avea de la mine îndată după ce se va fi luat vreun conclus* (a. 1883). BARIȚ, II, 262.

5. (Complementul indică informații asupra dimensiunilor, aspectului etc.) A obține prin măsurători, cu aparate speciale etc. *Medicul îi ia tensiunea.* PREDA, M. S. 335. [Temperatura] *o mai iau eu mai târziu.* id. R. 181. ◇ E x p r. **A(-i) lua** (cuiva) **măsură** v. m ă s u r ă (I 2). **A lua** (cuiva) **pulsul** sau **a-și lua pulsul** v. p u l s.

IX. (Predomină ideea de începere a unei acțiuni)

1. (Învechit și popular; urmat de un verb la infinitiv) A se apuca de (ceva); a începe, a porni **(II 1).** *În limba rumânească au luat a să grăi dumeneca cea mare.* VARLAAM, C. 147. *Noi am luat a ne posti preste zi.* id. ib. 352. *Cum au luat a fi el mai-mare oștilor, multe stricăciuni... au făcut.* R. GRECEANU, CM II, 24. *Mai târziu au luat și ei așa a se chiema.* MAIOR, IST. 162/14. *Strămoșii românilor și a italianilor cei vechi au luat a întrebuința articulii după nume.* id. ib. 244/1. *Și ai luat a te da cu capul de vatră Ș-ai strigat că de azi înainte nu mai șezi fată.* SEVASTOS, N. 130. ◇ R e f l. (Mai ales urmat de o determinare substantivală introdusă prin prep. „de", „la") *Să să știe de când m-am luoat cu Radu de descălie* (a. 1819). IORGA, S. D. XIX, 82. *Nerămânându-i stare de vreun negoț să se ia, Închirie o căscioară.* PANN, P. V. II, 59/11, cf. POLIZU, CIHAC, I, 147, REȘMERIȚĂ, D. *Hai, mă oameni, luați-vă iar de lucru, îi îndemnă dorobanțul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 9. *S-au luat ei iarăși la cercat drumul, că doară ar nimeri acasă.* SBIERA, P. 68. *O să se ia și el de carte, n-are încotro.* UDRESCU, GL. *S-a luat bine de meserie.* id. ib. (R e f l. r e c i p r.) *Aud... pe Themistocli luându-se la înjurături cu niște nevăzuți.* GHICA, S. 397. *Noi băieții, ca băieții, ne luam la hârjoană.* CREANGĂ, A. 40. ◇ R e f l. (Urmat de un verb la infinitiv, la conjunctiv sau de o propoziție introdusă prin conj. „de") *Când să va prileji doi oameni să să ia a să prici den cuvinte.* PRAV. 85. *Iată că a bl[ago]sl[o]vi m-am luat, bl[a]g[o]sl[o]vi-voiu și nu voiu întoarce.* BIBLIA (1688), 114[1]/21. *Vrăjmășia dulăului a-i povesti* [Lupului] *mă luaiu.* CANTEMIR, IST. 71. *Nu neamul cel mult s-au luat a învăța limba neamului celui mai puțin.* MAIOR, IST. 52/7. *Iarăși învinsă pre turci și de acia să luă a-i goni.* id. ib. 202/16. *Regimentele... se luară a goni pe ostașii lui Răzvan.* BĂLCESCU, M. V. 221. *Badea, de urâtu ei, S-o luat a hăitui.* id. RETEGANUL, TR. 30. *Lăsând caii în sama tovarășilor mei, mă luasăm să mă duc acasă.* ȘEZ. I, 147. *Cu ciobanul se lua, Amândoi de se băteau.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 186. (Urmat de un verb de care se leagă prin conj. „și"; presupune ideea luării unei decizii) *S-au luat fără veste ș-au lovit despre Harkov.* NECULCE, L. 345. *Cum vine duminecă, Ipate și cu Chirică se ieu și se duc la horă în sat.* CREANGĂ, P. 163. *Sfânta Dumineca se ia și se întoarnă sângură acasă.* id. ib. 225. *Ne luăm noi și pornim c-o trăsură ușoară spre pâcla nu prea depărtată a înălțimilor.* SADOVEANU, O. X, 393, cf. BL VI, 59, L. ROM. 1961, 8. *M-am luat și m-am dus.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 9. *S-au luat și au încălecat îndată.* SBIERA, P. 42. [Băiatul] *s-au luat și s-au suit pe un copaciu de frica fiarelor.* id. ib. 34. *Voinicul Florilor s-a luat și s-a dus la zmeu să-i fure calul.* id. ib. 75. *Se luă Alexandru, mai supărat ca totdeauna, și merse către casă.* RETEGANUL, P. V, 51. *Apoi dar să ne luptăm, zise zmeul. Și se și luară.* STĂNCESCU, B. 100. *M-am luat Și am plecat pe drumul lui Traian.* MARIAN, Î. 15. *S-a luat omul cel sărac într-o noapte și s-a dus în vârful unui munte.* ȘEZ. I, 240. *Unde se ia moșneagul și se duce.* ib. II, 110. *După ci sî strâng, apu sî ieu și s-aleg 2–3 flăcăi.* MARIAN, S. R. I, 58. *Împacă el cum împacă lucrătorii și apoi se ia și se duce la o vrăjitoare.* MERA, L. B. 201. *S-o luat și s-o tăt dus până ce-o-noptat.* CANDREA, Ț. O. 34. *După ce-o gătit de grăit, s-o luat și s-o-nturnat acasă.* VASILIU, P. L. 111. *Măi, să vă luați și să vă duceți de-aici!* id. ib. 127. *Se ia și se duce la curtea împăratului.* PAMFILE, D. 65. *S-a luat și s-a dus la un alt vecin.* id. ib. 121. ◇ I n t r a n z. (Urmat de un verb de care se leagă prin conj. „și" sau de o propoziție introdusă prin conj. „de"; implică ideea luării unei decizii) *Acest om s-au făcut om rău daca au luat... și s-au cununat cu această fămeaie.* PRAV. 168. *Am luat de i-am hrănit cu mugur, ca cuconii miei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 82[v]/12. *Cu acei bani luat-a și a plătit o datorie* (a. 1598). URICARIUL, X, 113. *Am luat și m-am dus unde vedeam cu ochii.* CONTEMPORANUL, VI[1], 50. *Să iei și să pleci.* BL V, 68. *După aceasta, ia baba și îmbracă mai bine pe cal cu o piele de urs.* SBIERA, P. 41. *O luat și s-o-mbrăcat c-un suman bun.* VASILIU, P. L. 72. *O luat ș-o făcut nunta cu dânsul.* id. ib. 114. *Drumețul o luat ș-o tăiet hoitu-n două.* id. ib. 116. *Nouă meșteri mari, Luați de-o ziditi, Să nu mi-o trudiți.* PAMFILE, C. Ț. 23. *O luat și s-o dus.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Luaț și*

vă laț. ALR II 4 537/520. (Construit cu pron. „o" cu valoare neutră) *Sunt cartofori... de dimineață au luat-o.* CARAGIALE, O. III, 149. *O luăm a doua oară de la 1821?* id. ib. VI, 129. *N-o lua repede, Măria ta. Nu te pune cu cotnarul.* DELAVRANCEA, O. II, 96. *Cu ce nu se obișnuiește omul, mai cu seamă dacă o ia de mic?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 275. *Așa cum o iei, înseamnă că vrei să-mi spui ceva care mă va contraria.* CĂLINESCU, S. 625. *S-o iau de alaltăieri dimineață, că fiecare v-ați văzut de treabă și n-ați băgat de seamă.* PREDA, Î. 20. *Ea pare să fi luat-o din pripă cu cititul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 10/2. *Se gândea, Se socotea Ce să facă, cum s-o ia.* TEODORESCU, P. P. 688. ✧ Expr. **A (o) lua de la** (sau **din) capăt** (sau **de la început, de la cap**) = a începe sau a reîncepe o acțiune. *La științele judecății trebuie să iei lucrul vecinic de la-nceput.* EMINESCU, O. XV, 175. *Am s-o iau și eu din capăt și poate cu tine, care ai trecut pe la părintele Duhu, să mă pot desluși.* CREANGĂ, A. 87. *Începuseși să-mi spui istoria de aseară.* [Jupân Dumitrache:] *Stai s-o iau de la cap.* CARAGIALE, O. VI, 5. *Dacă v-ați aduce aminte... ar fi și pentru mine mai ușor, pe când așa, va s-o iau de la început.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 341. *Acum o iau iar de la început!* LOVINESCU, S. VIII, 243. *E bine s-o iau de la început.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 186. *Vraciul și vânătorul rămaseră pentru a doua noapte și luară veghile de la capăt.* VOICULESCU, P. I, 177. *O lua de la capăt, cu ochii lacomi, căutând să prindă mai mult decât era în scrisoarea care i se părea prea scurtă.* BART, E. 22. *Am luat lucrurile de la capăt și... am refăcut studiul.* CĂLINESCU, O. XII, 4. *Au înțeles că totul o să fie luat din nou de la început.* CAMIL PETRESCU, O. I, 141. *După ce om da o raită pe la casele noastre, s-o luăm de la cap.* TUDORAN, P. 659. *Stăi, Anghelache... Stăi s-o luăm de la cap.* PREDA, Î. 77. *Simțea că-l pierde și lua totul de la început.* T. POPOVICI, S. 248. *Înseamnă că trebuie s-o luăm de la capăt!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 474. *Voi nu vedeți că v-a prins aici dimineața Și că riscați să luați totul de la început?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 4/3. (Regional) **A lua ziua de la capăt** v. z i **(I 2).** (Livresc) **A lua ofensiva** = a începe o ofensivă; a ataca. *Să luăm ofensiva.* LĂCUSTEANU, A. 143, cf. CADE. *Noi trebuie să răzbim prin iuțeală și să luăm ofensiva.* SADOVEANU, O. XXI, 23. *Spre a da curagiu la ai săi, ia ofensiva și trece podul.* VIANU, A. P. 448. **A lua cuvântul** (sau, învechit și popular, **vorba, vorbă,** învechit, **cuvânt, graiul, parola**) = a începe să vorbească (cu cineva); a vorbi (în public); a aduce în discuție. V. și v o r b ă **(15).** *Goleman luă cuvântul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 82. *Tânăr Boroșmândru luă graiul.* id. ib. 112. *Luând vorbă cu 2 bătrâni neguțitori, mi-au zis...* GOLESCU, Î. 107. *Procurorul ia cuvântul, cerând condamnarea acuzatului.* RUSSO, S. 322. *Luă parola și espuse înaintea lui Cesar starea Galiei.* TEULESCU, C. 122/6. *Luând cuvântul, protestă cu energie.* GHICA, S. 641. *Atunci Petre ia cuvânt: „Așa-i rândul pe pământ".* ALECSANDRI, P. I, 107, cf. COSTINESCU. *Am fost silit să iau cuvântul.* MAIORESCU, D. I, 163. *Spânul... nu-și pierde cumpătul și, luând vorbă, zice împăratului...* CREANGĂ, P. 229. *O să ia deseară cuvântul ca să ne combată.* CARAGIALE, O. VI, 87. *Se sfia să iaie cu noi vorba despre aceasta.* SBIERA, F. S. 7. *După câtva timp, Niță Mândrea luă vorba.* SĂM. IV, 6. *Când ei deajuns mâncară și băură, Luă cuvântul și-ncepu moș Nestor.* MURNU, O. 48, cf. TDRG. *He, nepoate, luă vorba Vlad. Geaba te superi.* SOVEJA, O. 26. *Văzând părintele Radu că guvernatorul Ardealului a rămas surd la stăruința delegației..., a luat atunci el cuvântul.* MOROIANU, S. 152. *Fata... a luat îndată vorba de altele.* POPA, V. 310. *Și acum să luăm vorba noastră despre lume.* VISSARION, B. 275. *Luă cuvântul, spunându-le... că a intervenit o schimbare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 119, cf. L. ROM. 1956, nr. 6, 30. *Își făcu loc spre tribuna improvizată și luă cuvântul.* PREDA, R. 17. *Regele a luat cuvântul.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 28. *Eu nu cred, luă vorba cel mai bătrân, că leacurile noastre au fost spuse celor pătimași de unul din noi.* PAMFILE, D. 52. *Ius-bașa, om cu minte, Luă vorba mai-nainte Și le zise...* BALADE, II, 94. ✦ R e f l. (Popular) A porni **(I 1),** a pleca **(B 1).** *După ce caii să păscură bine, Iară se luară în călătorie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 88. *Noi cu plugul ne-am luat De cu seara ce-a-nserat.* TEODORESCU, P. P. 148. *Să luă... la drum.* RETEGANUL, P. IV, 5. *Eu m-am luat cu glas mare până în ceriu și cu lacrimi până în pământ... Nimeni în lume nu m-o auzit.* ȘEZ. II, 94. *S-o luat Petrea, haide, haide.* ARH. FOLK. VII, 118. ✧ Expr. **A se lua cu** (cineva) = **a)** a porni la drum împreună cu cineva. *Ne-ntrebară pentru maică-mea, cine-i și de unde s-au luat cu noi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 153[r]/24. *Cu dânsul s-au mai luat un copil de turcu.* NECULCE, L. 24. *Se ia cu dânsa și se duce acasă la ea.* GHICA, S. 438. *Gerilă atunci se ia cu Harap Alb și pornesc împreună.* CREANGĂ, P. 241. *De la Iafa, s-a luat Iusuf cu mai mulți călători și au mers pe catâri la Ierusalim.* CARAGIALE, O. II, 195, cf. DEX. *Domnul oștile lăsa, Cu ciobanul se lua.* ALECSANDRI, P. P. 208. *S-au luat și o coteicuță cu dânșii.* SBIERA, P. 115. *Să ia popa meu cu muierea mortului... și merg.* RETEGANUL, P. P. II, 64. (Construit cu dativul etic) *Turma și-a uitat Și mi s-a luat Tot cu Negru-Vodă.* PAMFILE, C. Ț. 20; **b)** a se întovărăși, a se asocia cu cineva. *Așa pățești, dacă te iei cu niște bicisnici.* CREANGĂ, P. 252. *S-a luat cu niște derbedei.* C. PETRESCU, C. V. 228, cf. SCL 1970, 500, DEX, CIAUȘANU, GL. *Cu domnia cin' s-o lua Să moară nespovedit.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 201. *Spune-mi cu cine te iei, ca să-ți spun cine ești.* ZANNE, P. IV, 197. (R e f l.; popular) **A se lua cu** (cineva sau ceva) = a-și petrece vremea cu cineva sau cu ceva și a uita de o grijă, de o preocupare etc., a s e d i s t r a; a se preocupa de ceva care-i distrage atenția. *Ziua ca ziua... mă mai ieu cu caprele, dar noaptea... toate stihiile năpădesc pe mine.* ALECSANDRI, T. 616, cf. CIHAC, I, 147. *Să ia omul ista la drum cu vorba și, când te trezești, cine știe unde a ajuns.* CREANGĂ, P. 119. *Se mai ia și el cu cântecul.* REV. IST. I, 37, cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U. *M-am luat cu ziua târgului.* SADOVEANU, O. II, 213, cf. SCRIBAN, D. *Nu mă uitai, că mă luai cu păsările.* SORESCU, L. L. I, 124. *Bine că nu ne dăm noi seama, că ne luăm cu altele.* id. ib. 147, cf. DEX. *De-ai venit, bine-ai venit, Trandafirul meu iubit! Că cu tine mă mai ieu, De-mi alin necazul greu.* ALECSANDRI, P. P. 360. *Parale dați pentru carne..., eu m-am luat cu alți mușterii, iar voi atunce ați fugit!* ȘEZ. II, 117. *Fata a mers la prietena ei, au lucrat împreună, dar seara, luându-se cu alte celea,*

a uitat s-o poftească. PAMFILE, DUȘM. 149, cf. FURTUNĂ, C. 138, UDRESCU, GL. (Cu determinări modale) *Uneori uit focul ce-i pe noi și ne luăm grăind împreună.* NĂDEJDE, ap. TDRG. (Eliptic) *Mă duc la țară ca să mă mai ieu.* REV. IST. I, 37. *Ieșea la portiță să se mai ieie.* id. ib. cf. ȘĂINEANU, I. 161, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. [La război] *dacă nu mori, poate că te mai iei și mai uiți.* POPA, V. 339, cf. BL VI, 52. *Nu horesc de gazdă mare, Că horesc de supărare, Astăzi beau, mâne mă iau.* DOINE, 203. (Refl.) **A se lua cu treaba** v. treabă **(2).** (Refl.; popular) **A se lua cu gândurile** = a se adânci în gânduri. Cf. BL VI, 52. (Refl.; popular) **A se lua cu luleaua (lui Dumnezeu)** = a se ameți, a se îmbăta. *Se vede că m-am luat ieri cu luleaua.* CREANGĂ, P. 134, cf. ZANNE, P. III, 209. *A se lua cu luleaua lui Dumnezeu.* id. ib. VI, 678, cf. CADE. ✦ A reveni la...; a continua. *Mateo luă iarăși liniștea sa dinainte.* FILIMON, O. I, 336. *Să luăm șirul povestirei.* id. ib. II, 223. *Își luă îmbletul obicinuit, care era cu totul magistral.* BARONZI, C. I, 144. *Vorbele conului Tase își luau iar șirul.* GÂRLEANU, N. 80. *Ai fi zis că Manlache se întorcea acum pentru o clipă, să ia viața de unde-i pierduse firul.* POPA, V. 50.

2. (Complementul indică un drum, o direcție etc.) A porni pe..., a apuca pe..., a se angaja pe... *Până într-o vii, au ținut drumul orașului, iară dentre vii, au luat Bahluiul în sus.* M. COSTIN, O. 146. *S-au suit cu munții alături în sus..., au luat poteca preste munți.* id. ib. 193. *Au luat Siretul în sus și au lovit pe la Cernăuți.* NECULCE, LET. 97. *Au lăsat drumul Branului și au luat alt plai.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 291. *Iau drumul știut și merg până în sară.* BUDAI-DELEANU, T. V. 77. *Au socotit să iaie alt drum, spre a cunoaște și alte locuri.* DRĂGHICI, R. 97/11. *Drumul îl luă pe la Mediaș.* BARIȚIU, P. A. I, 486, cf. POLIZU. *Mă hotărăsc a lua drumul cel mai scurt.* NEGRUZZI, S. III, 209. *Luau... drumul pe la Cernăuți.* GHICA, S. XVII. *Luai calea ce duce la Giurgiu.* FILIMON, O. II, 7, cf. PONTBRIANT, D. *Mână vesel, lopătare!... Ia de-a lung canalul mare.* ALECSANDRI, P. I, 168, cf. LM. *Împăratul Germaniei... luă drumul peste Serbia.* EMINESCU, O. XIV, 95. *Ioan Asan... luă direcțiunea spre Târnovo.* id. ib. 113, cf. ALEXI, W. *Luă calea pe la Târgoviște și București ca să găsească alte inscripții la Constantinopol.* IORGA, C. I. I, 211, cf. TDRG. *Morăriță a luat poteca spre moară.* SOVEJA, O. 40. *Ca să nu se încurce, s-a gândit să ia calea pe malul apei.* POPA, V. 143. *Am luat poteca la vale.* VOICULESCU, P. II, 89. *Crucișătorul Elisabeta avusese ordin să plece în aceeași zi din Constanța și să ia drumul tot spre Kersonez.* BART, S. M. 18. *Luase drumul drept pe sus, pe deal.* CAMIL PETRESCU, O. I, 51. *Luăm în urcuș coasta.* STANCU, D. 63. *Ia cărarea de sub coastă.* RETEGANUL, TR. 81. *El descăleca, Poteca lua.* PAMFILE, C. Ț. 67. *Pune șaua pe murgu Și ia drumul de-a lungu.* id. ib. 260. *Iar el drumul apuca: Lua drumul Cu fuga Și codrul Cu poteca.* BALADE, II, 96. *Drumul prin pădure lua.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 279. (Cu determinări genitivale care indică destinația) *Am luat drumul Giurgiului.* BOLINTINEANU, O. 263. *Au plecat, luând drumul Brașovului.* LĂCUSTEANU, A. 97. *Luară cu toții drumul Stambulului.* C. GANE, TR. V. 17. *În toată graba, el luă drumul Brașovului.* id. ib. 146. *Luă drumul Sibiului.* IORGA, P. A. II, 266. *Luaseră... drumul Hebrului.* PÂRVAN, G. 237, cf. CADE. *A luat drumul imașului, să ajungă cât mai repede acasă.* POPA, V. 64. *Regimentul trecu în valea Vidului, luând drumul Lovcei.* SADOVEANU, O. XXI, 165. *La noi, flăcăii iau calea codrului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 42. *Iei drumul casei de sub coastă.* STANCU, D. 279. *Subprefectul... a luat drumul Moldovei.* id. ib. 418. ✧ Expr. **A lua curba** (sau **ocolul)** = (despre vehicule sau despre conducătorii lor) a coti, a vira. *Surugiii luară ocolul în goană.* CAMIL PETRESCU, O. II, 167, cf. DL., DEX[2] 252. (Popular) **A(-și) lua drumul** (sau **calea, poteca,** popular, **potecuța)** = a pleca **(B 1),** a porni **(I 1).** V. și cale, potecă. *De acolo luund drumul, au sosit la Roman.* URECHE, L. 85. *Au luat calea spre Țara Leșască.* M. COSTIN, O. 289. *Într-acolo drumu-și luă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 284. *El drumu și-a luat.* NEGRUZZI, S. II, 300. *Își lua drumul singur spre casă.* GHICA, S. 657. *Luând drumul spre fundul grădinii, se făcu nevăzut.* FILIMON, O. I, 140. *Luă drumul spre acea țeară.* ISPIRESCU, U. 38. *Într-un târziu, când crede că opera e consumată,... își ia drumul spre casă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 335. *I-am văzut... că iau calea către mine.* COȘBUC, F. 113, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cârduri de păsărele... se adună înainte de a-și lua drumul în zbor peste apa Mării Negre.* BART, E. 168. *Și-au luat drumul una câte una.* POPA, V. 89. *Fără șovăire, acest cârd și-a luat calea spre sud.* LINȚIA, P. III, 9, cf. L. ROM. 1957, nr. 5, 77. *Ce mai, vedem noi... Ne-am luat drumul.* PREDA, Î. 81. *Se săturase și el și își luase drumul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/4. *Drumul turcii că-și luară.* TEODORESCU, P. P. 638. *Că azi, mâne, iau drumul,... Astăzi, mâne, iau calea.* RETEGANUL, TR. 62. *Dar Iosiv grăia Drumul de-a lua.* FRÂNCU–CANDREA, M. 195. *El ș-o luat de-acolea drumul spre nouri și-n scurt o ajuns acasă.* VASILIU, P. L. 105. *Drumul de-am lua, Aidi să ne grăbim, Aidi spre Vitleim.* PĂSCULESCU, L. P. 12. *Să-l faci drept..., că altmintreli să-ți iei potecuța d-aici.* PAMFILE, D. 106. *Cu soru-sa se săruta, Drumul, nene, că și-l lua.* BALADE, II, 63. *Acasă drumu-și lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 261. *Și-a pregătit puțână pâine... și-și loară drumu-n pustietate.* O. BÎRLEA, A. P. I, 162. *Țolu pe chioru și ia-ți drumul la Pitești.* ZANNE, P. III, 404. (Regional) **A(-și) lua drumul** (sau **calea) în picioare** = a porni la drum. V. și cale. *Ca să iei drumul în picioare, să te duci la nuntă,... trebuie să ai măcar cu ce să te îmbraci ca lumea.* STANCU, D. 327. *Ai luat dumneata drumul în picioare, ca să tuni tocmai în Valea Cucului.* BENIUC, V. C. 48. (Regional) **A lua drumul la picior** v. picior **(I 1).** (Învechit) **A lua urma** v. urmă **(1). A(-și) lua câmpii** v. câmp. (Familiar) **A(-și) lua valea** v. vale[2] **(1). A lua drumul** (sau **drumurile)** = (adesea cu determinări genitivale sau prepoziționale care arată destinația) a se îndrepta spre... *Tot grâul din văile râurilor Missisipi și Missouri va lua în viitor același drum.* EMINESCU, S. P. 214. *Vagoanele iau drumul Bulgariei.* STANCU, D. 214. *Piese de schimb fabricate în aceste uzine iau drumul centrelor mecanice pentru repararea tractoarelor.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 886. *Se mișcă... printre grămezile de bani ce luau drumul focului.* BĂNULESCU, C. M. 70. *Grânele luau drumurile spre interiorul țării.* id. ib. 112. **A(-și) lua drumul înainte** = a-și continua drumul, a merge înainte. *Luară drumul înainte.* FILIMON, O. I, 415.

Îşi ia drumul înainte. CREANGĂ, P. 237, cf. DL. **A lua drumul** (sau **calea**) = (cu determinări genitivale, adjectivale sau introduse prin prep. „spre") a alege un anumit fel de a proceda, o soluţie, o comportare etc.; a avea o anumită evoluţie. *Cale nedereaptă ia* (l a s ă H, o d ă î n l a t u r i D). PSALT. 253. *Câmpineanu n-a ezitat un singur moment d-a lua această cale.* GHICA, S. 641. *Văzutu-te-am în pace suind scara mărirei Şi-n pace luând calea augustă-a nemuririi.* ALECSANDRI, POEZII, 331. *Direcţia administraţiei bisericeşti şi poziţia ierarhilor rânduiţi în ţară luară calea bătută şi normală.* EMINESCU, O. XIV, 186. *O puternică civilizaţie locală... luase din plin drumul spre formele fierului occidental.* PÂRVAN, G. 348. *Politica internă a monarhiei ar lua calea federalistă.* id. S. P. 181. *E calea cea mai greşită ce putea lua un artist.* id. ib. IV, 251. *În această vreme... nu se ştie precis ce drum va lua arta franceză.* OPRESCU, I. A. IV, 106. *Ceva... arăta fără milă Manuelei mizeria drumului pe care luase.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 367. *Multe din ele au luat calea pribegiei mai spre sud.* LINŢIA, P. III, 397. *Ea luase calea dragostei fugind cu un bărbat.* BĂNULESCU, C. M. 197. *De urâtu inului, Luai drumu vinului.* MÂNDRESCU, L. P. 142. *De urâtul cânepii, Luai calea uliţei.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 532. **A lua altă cale** (sau **alt drum**) = a încerca în alt fel. V. şi c a l e, d r u m. *A luat altă cale, ca s-ajungă la realizarea scopurilor sale.* GHICA, S. 121, cf. DL. **A lua o direcţie** (sau, învechit, **îndreptare**) = **a)** a se mişca în direcţia..., a se îndrepta spre... *O corabie ce se fereşte de Scylla, luând direcţiunea opusă, se-neacă-n Charybde.* EMINESCU, S. P. 3. *Văzurăm vânatul luând năprasnic o direcţie cu totul opusă nouă.* CONV. LIT. XI, 99. *Ele trebuiesc căutate în toate păturile de pe suprafaţa pământului, luând în genere direcţiunea tot spre răsărit.* ib. 259. *Frunzele... vor lua iarăşi direcţia de mai nainte.* ib. 268; **b)** a adopta ca principiu conducător; a se îndrepta spre... *Spiritul meu luase o direcţiune cu totul opusă abstracţiunei materiei.* FILIMON, O. II, 8. *Direcţiunea care a luat-o tinerimea aceasta în majoritate este de a-şi face practica sa pe spinarea justiţiabililor.* MAIORESCU, D. I, 351. *Unde au predomnit doctrinele senzualiste, poezia, arta au luat o direcţiune materialistă.* CONV. LIT. II, 31. *Puterea există; de la îndreptarea ce va lua atârnă succesul său.* ib. VI, 176. *Un prieten m-a întrebat asupra direcţiei pe care o ia arta română.* CĂLINESCU, C. O. 291. *De ce spaima lui luase chiar această direcţie?* PREDA, C. I. P. II, 83. **A lua un curs** (ori **cursul, un mers**) = (urmat de determinări) a se desfăşura într-un anumit fel; a se orienta spre... *Prevăzând cursul ce puteau lua lucrurile, ar fi dorit a se depărta.* ASACHI, S. L. II, 136. *Afacerile... luară un curs mai accelerat.* BARIŢIU, P. A. I, 43. *Împreună cu averea sa luă cursul cheltuielilor şi al desfrânărilor sale.* TEULESCU, C. 19/4. *Faptele lui Mavrogheni luau un curs cu totul contrariu.* ODOBESCU, S. I, 308. *Fără îndoială că războiul ar fi luat... un mers mai favorabil.* XENOPOL, I. R. IX, 213. **A lua alt drum** = (despre acţiuni, procese mintale etc.) a-şi schimba cursul. *Împrejurările... au făcut ca lucrurile să ia alt drum.* GHICA, S. 102. *Cât ce... zări* [satul], *gândurile sale luară deodată alt drum.* AGÎRBICEANU, A. 44. **A lua largul** v. l a r g. ✦ (Popular; construit cu pron. „o" cu valoare neutră) A porni într-o direcţie oarecare; a pleca **(B 1).** *Eu, Alexandru Machedon, împărat a toată lumea, o luai şi până aicea venit-am.* ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 167/21, cf. LB, POLIZU, LM. *Ş-o luăm noi de la popa Oşlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gând să umblăm tot satul.* CREANGĂ, A. 42. *O iau înapoi fără să ştiu pe unde merg.* CARAGIALE, O. VI, 47. *Ieşind din şcoală, Trică a luat-o... drept spre pod.* SLAVICI, O. II, 10. *După ce se odihnea câte nitel, iar o lua la drum.* ISPIRESCU, L. 56. *Se hotărî a se duce acasă... şi o luă la drum.* id. ib. 212. *Încalecă şi o ie către câmpul de luptă.* REV. CRIT. I, 228, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Unii, mai grăbiţi, o luară spre casă.* AGÎRBICEANU, S. 540. *Când fu asupra prânzului, o luarăm spre mănăstire.* HOGAŞ, DR. II, 22, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *O luă la deal în sus, într-acolo-i regimentul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 369. *O luă iar la drum, întinzând cu dârzenie pasul.* id. O. II, 209. *Am lut-o spre Concordia.* KLOPŞTOCK, F. 226. *Cotiră în uliţa primăriei şi o luară în lung.* SADOVEANU, O. VIII, 107. *A nădăjduit că e o pădure şi a luat-o într-acolo.* POPA, V. 74. *O luă spre ţara lui Soare Împărat.* VISSARION, B. 379. *O luă liniştit spre cortul lui Stanciu, pentru rămas bun.* VOICULESCU, P. II, 79. *Toţi patru o luară agale spre birou.* BART, E. 163. *Au luat-o la drum devreme.* DAN, U. 129, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 319, SCRIBAN, D. *O luăm spre dreapta la Agapia.* CĂLINESCU, C. O. 249. *Cu chipiile pe cap, am luat-o iarăşi spre liceu.* BLAGA, H. 74. *Au luat-o ei în frunte, noi după ei, pe uliţele satului.* STANCU, D. 145. *O luau spre adâncul pădurii.* id. ib. 254. *Îşi tăie drum prin gloată şi o luă agale spre restaurantul „Coroana".* VINEA, L. I, 21. *Încotro o luăm?* TUDORAN, P. 13, cf. DL. *Maşina întoarse şi o luă înapoi spre centrul oraşului.* PREDA, R. 95. *Cei rămaşi în viaţă fugiseră în pădure, o luaseră care încotro.* D. R. POPESCU, I. Ş. 169, cf. DEX. *O luă în jos pe uliţă, fără să ştie precis ce face.* ŢOIU, Î. 37, cf. DSR. *A luat-o încolo spre televiziune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/2. *Toate o luară care-ncătrău.* RETEGANUL, P. III, 31. *O luă şi el înainte şi se duse acasă.* STĂNCESCU, B. 33. *O luă îndărăt spre oraş.* id. ib. 253. *El o ia gemând prin curte.* BIBICESCU, P. P. 190. *O ia atunci ulioaica spre miazăzi şi zboară şi zboară, iute ca gândul.* MERA, L. B. 66. *Cătă casă să luvă.* ALEXICI, L. P. 131. *Pescarul şi-a strâns ce avea şi a luat-o plin de gânduri spre casă.* PAMFILE, DUŞM. 69. *Pe el noaptea-l apuca, Nu ştia-ncotro s-o ia.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 55. *Am luat-o d'e-acolo d'i la plug şî m-am duz.* O. BÎRLEA, A. P. III, 224. (Construit cu dativul etic) *Pre drum că mi-o lua.* BIBICESCU, P. P. 308. ✧ (Cu determinarea „pe jos", care indică modul cum se face deplasarea) *O luăm repede pe jos pân'la teatru.* CARAGIALE, O. VI, 59. *O luase pe jos înaintea ei.* SANDU-ALDEA, U. P. 36. *O luăm pe jos, prin clisa groasă.* CĂLINESCU, C. O. 253. *Noi o luăm pe aici pe jos.* BOGZA, Ţ. 65. *Deşi Gavril locuia departe, o luă pe jos.* T. POPOVICI, S. 76. ✧ I n t r a n z. (Învechit şi popular; cu determinări locale care implică alegerea unui anumit drum, a unui traseu) *Au luat cu oastea pe deasupra Copoului.* M. COSTIN, O. 188. *De-acolo au luat asupra Nistrului ş-au trecut tocma la Movilău.* NECULCE, L. 34. *Au luat în sus pe supt munţi.* id. ib. 376, cf. I. GOLESCU, C. *Luând pe la Sibiiu şi Braşov, ei*

trecură munții. BĂLCESCU, M. V. 273. *O caleașcă..., făcând în stânga, luă la deal pe lângă zidul Sf. Spiridon.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Apucasem drumul spre casă, luând prin scurta ulicioară.* id. ib. 676. *Ei au luat tot prin munte până la Câmpulungu.* GR. S. III, 12. (Popular; construit cu pron. „o" cu valoare neutră) *Sărutând mâna bunicăi, am luat-o prin Boboiești iar cu bunicul.* CREANGĂ, A. 25. *A luat-o pe sub mitropolie la stânga.* CARAGIALE, O. II, 232. *O iau prin dosul primăriei.* id. ib. VI, 80. *A luat-o întâi ocolit, prin popușoaie.* POPA, V. 237. *Toader o luă pe cărarea de alături.* DAN, U. 157. *O luase pe Grivița, apoi pe Calea Victoriei.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 354. *O luase pe drumuri scurtate.* CĂLINESCU, S. 61. *Am luat-o pe acest drum.* PREDA, R. 37. *Mai apucă hățurile, mai ia-o prin șanț, ajunseră aproape de piață.* id. Î. 82. *Au lăsat șoseaua și au luat-o peste miriști.* id. ib. 62. *O luă precipitat pe o stradă lăturalnică.* T. POPOVICI, S. 127. *Luați-o pe vale, să nu vă muște câinii.* SORESCU, L. L. I, 14. *O luă pe drumul ce venea printre case răzlețe.* D. R. POPESCU, I. Ș. 27, cf. DEX. *Luând-o de-a lungul gardului de cărămidă, descoperi spărtura făcută în zid.* ȚOIU, Î. 30. *Iarăși au luat-o tot pe drumul acela.* SBIERA, P. 94. *Întrebă pe fata împărarului pe un' s-o ia să se ducă la soru-sa mijlocie.* STĂNCESCU, B. 97. *De-ați loa-o pe vâlcea Și, mâre, că le-ați vedea Cum sclipesc ca stelele.* BALADE, II, 172. ✧ Refl. *Aflăm peștera, luându-ne pre o cărărușe.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 81[r]/4. *Dincătro te-ai luat de-ai nemerit aicea?* id. ib. octombrie 83[r]/3. *Să luasă... în urma obuzului.* NECULCE, L. 252. *Luându-se pre lângă dealuri, ascuns și apărat de cotiturile lor, înaintează răpide asupra guardiei de săcui și de sârbi.* BĂLCESCU, M. V. 508. *Se luară spre Ungaria către Marmația.* BARIȚIU, P. A. I, 276. *M-am luat de la casa mea.* DDRF. *De-aici hai să ne luăm încet... și să ne suim pe măgura cea rotundă unde se-nalță cetatea Devei.* SADOVEANU, O. X, 384. *Iar în urma lor, Mulți voinici cu dor S-au luat cântând Ș-au venit plângând.* ALECSANDRI, P. P. 14. *Mă luai spre apus.* id. ib. 285. *Prin codri m-aș lua.* POMPILIU, B. 19. *Pentru că nu putea nimeri acasă, s-au luat așa prin pădure.* SBIERA, P. 35. *S-au luat îndărăpt spre foc.* id. ib. 172. *Te-i lua pe cale, Pe cărare, Pe drumul cel mare.* MARIAN, D. 182. *S-a luat din șatră În șatră.* id. SA. 275. *S-a luat feciorul pe jos.* RETEGANUL, P. II, 12. *Deci de-aicea ne-am luat, Spre pădure am plecat.* id. TR. 71. *S-au luat maica prin țară Cu bocceaua subsuoară.* SEVASTOS, C. 219. *Amândoi se iau prin pădure.* ȘEZ. II, 201. *De-ar veni luna lui mai..., Să mă iau pe lunca lungă.* BIBICESCU, P. P. 163. *Pe ulițe s-o luat.* id. ib. 357. *Să luvau ei, să dușeau.* ALEXICI, L. P. 71. *M-am luat pă lângă râu.* ȚIPLEA, P. P. 10. *S-o luat pe drum Mihăilaș până la împăratu, cu care o făcut târgu.* CANDREA, Ț. O. 40, cf. BUD, P. P. 71. *Luatu-s-a, dusu-s-a, În turișul cailor.* PAMFILE, CR. 119. *M-am luat d'e la casa mea, D'e la masa mea, Sănătos Și voios.* T. PAPAHAGI, M. 132. *Ș-apoi ei că se lua, Pe uliță că-mi pleca.* BALADE, II, 17. *No, apă s-o luat uomu, să dusă pă drum.* O. BÎRLEA, A. P. III, 227. *Prin târguri s-a luat Și negoațe scumpe-a căutat.* NUNTA, 218. *Mă luai pe ist cornișor de casă; întâlnii patru lări, călări* (Cântarul). GOROVEI, C. 59. (Construit cu dativul etic) *Gheorghe că mi s-a luat Pe drum lat, neînturnat.* MARIAN, Î. 576. ✧ Fig. (Sugerează ideea de a proceda într-un anumit fel) *I să închinase și hatmanii leșăști, neavând încătro lua.* M. COSTIN, O. 175. *Socotind că State o luase greșit, începu el să stăruie din nou pe lângă bătrân.* CAMIL PETRESCU, O. II, 101. ✧ Expr. **A o lua înainte** = **a)** a porni înaintea cuiva, a merge în fața cuiva (pentru a-l conduce). *Hai, Oarță! Ia-o înainte! Oarță plecă, purtând cazmalele și hârletul pe umăr.* C. PETRESCU, R. DR. 50, cf. DEX; **b)** a începe o acțiune înaintea altcuiva. Cf. VALIAN, V. *Bocăneț o luă înainte cu râsul și râseră și ceilalți cu mare înveselire.* C. PETRESCU, Î. II, 12. **A i-o lua** (cuiva) (sau **a-l lua** pe cineva) **înainte** (ori **pe dinainte**) = a întrece pe cineva, a sosi undeva sau a săvârși ceva înaintea altuia. *Îl iau pă dinnainte.* I. GOLESCU. *Sârbii, grecii și patrioții... ne-au luat înainte.* ALECSANDRI, T. 135. *Și cât pe ce, cât pe ce să nu-l ieie carul înainte.* CREANGĂ, P. 41. *Ar fi o rușine să lăsăm pe Bulgaria să ne ia înainte.* CARAGIALE, O. IV, 104. *Imagini prea bine cunoscute îmi defilau pe dinaintea ochilor..., prietenii care-mi luaseră înainte.* BRĂESCU, A. 156. *Le-a luat-o înainte, ușor, cu câțiva kilometri și curând nu i-a mai văzut deloc.* POPA, V. 144. *Inferiorii... sunt în stare a-i lua înainte.* CĂLINESCU, C. O. 73. *Să nu i-o ia altul înainte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 120. *Am sosit prea târziu. Mi-a luat-o alta înainte.* VINEA, L. I, 175. *El se decisese, parcă de frică, să i-o ia înainte și să preîntâmpine ceva.* PREDA, M. S. 115, cf. DEX. *Împărăteasa îi luase înainte; pusese diavolii să se bată în capete.* PAMFILE, CER. 19. (Regional) **A lua** (pe cineva) **înainte** = a contrazice pe cineva; a distrage pe cineva de la cele spuse. *Sv[â]nt[u]l îl luă înainte de-i zâsă: „... Nice un lucru nu-i mai bun și mai cu folos ca aceaea când murim pentru credința cea bună".* DOSOFTEI, V. S. septembrie 15[v]/30. *Boierul luându-i înainte* [pe țărani] *cu glume, a înghițit gălușca și a tăcut molcum.* CREANGĂ, A. 167. (Învechit și regional) **A lua** (ceva sau pe cineva) **pe dinainte** = a întrece (dintr-un anumit punct de vedere). *Durorile mormântului încungiurarăm, luarăm pre denainte cursele morții* (a. 1658). CCR 103/1. [Pădurenii] *jucau, chiuaiau, râdeau, dar Iorgovan ar fi voit să-i vadă ieșiți din fire, ca să-l ieie și pe el pe dinainte.* SLAVICI, O. I, 217. **A-l lua** (pe cineva) **gura pe dinainte** (sau, regional, **înainte**) = a se destăinui fără să vrea, a spune ceva ce va regreta apoi că a spus. V. și gură. *Atunci, de bucurie, mă luă gura pă dinainte și mulțumii cu glas mare.* GORJAN, H. I, 133/8. *L-a luat gura pe dinainte.* PANN, P. V. I, 52/14. *S-ar cuveni să mărturisesc, în toată naivitatea, că m-a luat gura pe dinainte.* NEGRUZZI, S. I, 263, cf. POLIZU. *M-o luat gura înainte.* ALECSANDRI, T. 511. *Mă ia gura pe dinainte.* ODOBESCU, S. I, 45. *Să nu-l ia gura pe dinainte.* ISPIRESCU, U. 112. *D-ar fi fost logofătul Baloș, l-ar fi luat gura pe dinainte ș-ar fi strigat: bu-bu-bum!* DELAVRANCEA, O. II, 175, cf. DDRF. *L-a luat gura pe dinainte.* N. A. BOGDAN, C. M. 93. *Gura îl lua pe dinainte și-mai tare îl întârâta.* VLASIU, A. P. 73, cf. L. ROM. 1957, nr. 5, 77. *L-a luat gura pe dinainte.* ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 4, cf. ZANNE, P. II, 191. *Îl lua gura pe dinainte.* ȚOIU, G. 15. (Cu parafrazarea expresiei) *Îl luase gura pe dinaintea tactului și abnegației.* C. PETRESCU, A. R. 24. **A o lua din loc**

v. loc. **A o lua razna** v. razna **(1).** (Regional) **A o lua în porneală** = (despre animale) a porni la păscut. *Cerbul... o lua în porneală şi nu mai da pe la izvor iar, până a doua zi pe la amiază.* CREANGĂ, P. 224, cf. DL, DEX. (Refl.) **A se lua după** (sau, învechit, rar, **de la**) (cineva sau ceva) = **a)** a porni şi a merge undeva în urma cuiva sau după ceva; a se ţine de cineva sau de ceva. Cf. I. GOLESCU, C. *Cucoşul... nu se lasă, ci se ia după trăsură.* CREANGĂ, P. 64. *Se ia bagabonţii laie după dumneata.* CARAGIALE, O. VI, 3. *Se luară mieii după mine.* ISPIRESCU, L. 301. *Fără ca nepoţeii să se ia... după el.* SEVASTOS, N. 52, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Copiii îşi întrerupseseră jocul şi se luaseră după mine.* CAMIL PETRESCU, P. 16. *M-am luat tiptil după Rola.* BRĂESCU, A. 29. *Ioan se sui la rândul al doilea; mă luai după dânsul.* SADOVEANU, O. I, 136, cf. SCRIBAN, D. *Şoarecii se luau după ei.* CĂLINESCU, C. O. 100. *S-a luat după noi. A intrat în cârdul nostru.* STANCU, D. 204. *Ceilalţi s-au luat după dânsul, unul câte unul.* TUDORAN, P. 264, cf. DL. *Mă iau după tata la deal printre târşuri Şi brazii mă zgârie, răi şi uscaţi.* LABIŞ, P. 37, cf. CL 1965, 295, DEX, DSR. *Se luase după ei un căţel.* STĂNCESCU, B. 342. *S-a luat şi mâţul după dânsa.* ŞEZ. I, 184. *Umbra se lua după el şi-i arăta cu mâna masa.* PAMFILE, COM. 14; **b)** a porni împreună cu cineva la drum; a i se alătura cuiva. *Părăsind la 1864 şcoala, pentru a se lua după trupa de teatru... prin România.* MAIORESCU, CR. II, 293. *Flămânzilă... se ia după Harap Alb şi pornesc tustrei înainte.* CREANGĂ, P. 241. *Câinele cel mare al Urcăneştilor... se luase după car.* DAN, U. 108. *Se luase în mai după o ceată de panduri din oastea lui Tudor Vladimirescu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 17, cf. DL, DEX. *Luaţi-vă după mine, Să-l vedeţi la faţă bine.* PAMFILE, C. Ţ. 75; **c)** a fugi după cineva sau după ceva (pentru a-l ajunge, pentru a-l alunga, pentru a-l prinde etc.). V. urmări **(1).** *Purcedzând, să luă după dânsul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^{v}/2. *S-au luat... după turci cu socoteală ca,... unde i-ar ajunge, să-i bată.* R. GRECEANU, CM II, 92. *Moscalii s-au luat după dânşii a-i goni.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 149/32. *S-au luat după dânşii şi pre mai mulţi i-au tăiat.* ŞINCAI, HR. I, 129/13, cf. LB. *Trecând o nuntă de câini prin preajma lor, s-a luat cu sburături după dânsa.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 314/7, cf. I. GOLESCU, C. *Celălalt rob..., după care s-au luoat în goană sălbaticii.* DRĂGHICI, R. 166/29. [Câinele] *se ia după un ied sălbatec.* NEGRUZZI, S. I, 59, cf. POLIZU. *S-au luat repede după două fetiţe.* GHICA, S. 219. *Mă luasem după o turturică.* ALECSANDRI, T. 951, cf. CIHAC, I, 147, LM. *Când mă uit înapoi, doi hojmalăi se şi luase după mine.* CREANGĂ, A. 6. *Într-o zi se luă după un iepure.* ISPIRESCU, L. 8, cf. BARCIANU. *M-am luat după hoţ.* SANDU-ALDEA, U. P. 74, cf. ALEXI, W., TDRG. *Văzând că trăsese într-un pui, nu s-a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căuta prin lăstar.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 228. *Cum îl vede trecând, se ia după el şi-l apucă de haină.* BASSARABESCU, V. 47, cf. CADE. *Se lua după câte unul, dar nu-l putea prinde.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 257. *Încălecară amândoi pe cai şi se luară după vite.* SADOVEANU, O. V, 383. *După mine s-a luat... ţapul lui Bicoi.* STANCU, D. 97. *Am văzut pe fereastră un om care s-a luat după el.* LOVINESCU, T. 131, cf. DL. *Am pus mâna pe un par şi m-am luat după Beleagă.* PREDA, Î. 26. *Ne luam după iepuri.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 342, cf. DEX. *Un vânător s-a luat după o căprioară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 12/2. *Toma iute-ncăleca, Dupe Mane se lua Şi mereu, mereu striga.* ALECSANDRI, P. P. 74. *După duşmani se lua.* id. ib. 197. *Dragoş-Vodă şi ceilalţi inşi se iau repede după dânsul.* MARIAN, T. 45. *Zmăul să luă după dânsul.* ŞEZ. I, 68. *Oaste el îmi rădica, După Gruia se lua.* BALADE, II, 47. *Dar şarpele se mişca, După el că se lua, Dintr-o dată-l înghiţea.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 184. *Straja după ea se lua... Şi pe dânsa o prindea.* ib. 263; **d)** a porni undeva orientându-se după cineva sau după ceva. *Auzii că mă cheamă, mă luai îndată după glas şi intrai în iatacul boierului.* GHICA, S. 9. *Să se ia după drumul robilor... şi să meargă până vor ajunge.* ISPIRESCU, L. 58. *Dacă se luă după firul pre unde se desfăşurase aţa, se întoarse la lumină pre unde intrase.* id. U. 120. *Mă iau după fir şi ce să văz?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 110. *S-au luat după dâra aceea şi au mers şi au mers, cine ştie cât prin pădure.* SBIERA, P. 83. *Fata babei s-a tot dus acasă, dară a moşneagului s-au luat tot după apă.* id. ib. 206. *Să nu vă luaţi după semnul ce vi se va ivi spre apus.* MARIAN, T. 42. *Se luă după busuiocul care creştea pe urma fratelui său.* STĂNCESCU, B. 206. *După dâră se lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 260; **e)** a se conduce într-o acţiune după ceva sau după cineva. *După unele ca acelea ne luăm şi uităm pre Dumnezău.* VARLAAM, C. 183. *S-au luat leşii după apa Oltului şi au mai adaos... o slovă, M, de le zic molteni, adecă oltean.* M. COSTIN, O. 246, cf. LB. *Ia-te după vorba lui Caragea.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61. *După socoteala critică de se vor lua, nicio micşorare nu urmează asupra românilor.* MAIOR, IST. 72/9. *Luându-să după pilda fraţilor lor din Fagaraş, au părăsit acele locuri.* IST. M. 38/21. *Au ajuns a fi... foarte bine văzut de către împăratul Leopold, care se şi lua după consiliul lui.* BARIŢIU, P. A. I, 287. *Făt-Frumos se luă după povaţa calului.* FILIMON, O. I, 428, cf. LM. *Cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luându-se după gurile cele rele.* CREANGĂ, A. 60. *Iar te iei după vreo bănuială de-a dumnealui.* CARAGIALE, O. VI, 44. *Ca o neghioabă, m-am luat după vorba dumnealui.* DELAVRANCEA, O. II, 355. *Până acum judecam omul luându-ne după inspiraţi, după poieţi.* GHEREA, ST. CR. I, 59, cf. BARCIANU, TDRG. *Nu se mai ia nimeni după faima neamului.* DAN, U. 2, cf. IORDAN, STIL. 45, SCRIBAN, D. *Să nu ne luăm după câte se aud.* STANCU, D. 151. *Navigatorii calculează în fiecare zi... locul unde se află, luându-se după soare sau după stele.* TUDORAN, P. 250. *Luaţi-vă şi voi după ce există.* STĂNESCU, R. 102. *Nu te lua după impresii, că te înşală.* CINEMA, 1973, nr. 4, 16. *S-au luat după vuietul cel de bontănitură şi au mers până acolo.* SBIERA, P. 172. *Să-ntrebăm pe cel dintâiu om ce ne-a ieşi în cale şi după răspunsul lui să ne luăm.* PAMFILE, D. 46; **f)** a adopta modelul..., a imita; a urma sfatul cuiva. *Greşât să ia după altul ce nu poate spune întocma ca acela.* I. GOLESCU, C. *Tu nu trebuie niciodată să te iei după cei mari.* PR. DRAM. 127. *S-a luat şi dumnealui după aceia ce vor să ne strice limba.* ib. 155, cf. POLIZU. *Vroiţi voi după dânsul cu toţi să vă luaţi?* ALECSANDRI, T. II, 140. *S-a luat după istoria românilor predată de*

d. Lambrior la şcoala militară. CONTEMPORANUL, II, 271, cf. LM. *Sunt înclinaţi a crede..., luându-se după Tomaschek.* PÂRVAN, G. 119, cf. CADE. *Măi, de ce sânteţi voi ticăloşi şi cântaţi falş! de ce nu vă luaţi după mine?* SADOVEANU, O. XXI, 112. *S-a deschis şcoala, m-am luat şi eu după ceilalţi.* STANCU, D. 291, cf. DL. *Totdeauna mi se întâmplă aşa când mă iau după alţii.* PREDA, R. 113, cf. DEX. *Fata asta nu se ia după mine!* CIAUŞANU, GL. *Ai tu, Golea..., De mine n-ai ascultat, După Stan că te-ai luat, Capul fript că ţi-ai mâncat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 259. *Să nu vă luaz după Păcală.* O. BÎRLEA, A. P. III, 87. *Omul este ca oaia, se ia după altul.* ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 8, cf. ZANNE, P. I, 571. (Refl.) **A se lua pe** (sau **în, după,** învechit, **spre) urma** (sau **pe urmele**) (cuiva sau a ceva) ori (tranz.) **a-i lua** (cuiva) **urma, a-i lua** (pe cineva) **din urmă,** (intranz., popular) **a-i lua** (cuiva) **din urmă** = a porni şi a merge undeva conducându-se după urmele lăsate de cineva sau de ceva; a urmări. *O ciută veni împotriva noastră... şi, luându-ne pre urma ei, sosâm la alte râpi şi primejdii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79r/33, cf. I. GOLESCU, C. *Poporul armat se luă pe urma lor şi-i risipi.* BARIŢIU, P. A. I, 276. *Plecavoi, ah! plecavoi, luând urmele tale, Să te-ntâlnesc ferice.* ALECSANDRI, P. III, 313. *Am să le ieu urma toată seara ca un prepelicar.* id. T. 454. *Poliţia de îndată s-au luat în urma lor.* LĂCUSTEANU, A. 112. *El se urcă pe cal... Atunci se ia, tiptil, tiptil, pe urma ei.* CREANGĂ, P. 144. *Când vrea se face pasere măiastră... şi ie-i urma, dacă poţi!* id. ib. 246. *Imediat mă luai pe urmele lui.* CARAGIALE, O. II, 26. *I-am luat urma acasă, de acasă la cafenea.* id. ib. VI, 209. *Ş-apoi meargă păgubaşul să-i ia urma, să-l apuce.* CONTEMPORANUL, I, 851. *Mă ieu iară pe urma reţelor.* MARIAN, O. I, 297, cf. DDRF. *Doi câini... se luaseră spre urma companiei de peste Dunăre.* SOVEJA, O. 35. *Eu cred că de-acolo i-om lua urma.* SADOVEANU, O. VII, 29. *Până să-i luăm urma, s-a dus calul.* STANCU, D. 253. *Se iau tot pe urma cenuşii.* RETEGANUL, P. I, 44. *Ajunseră, luându-se după urma lui Busuioc, taman seara.* STĂNCESCU, B. 196. *A fost mult până ne-a luat urma, că vin ele după noi acum.* id. ib. 275. *Dânsa, văzând că nu mai vine..., îl ia din urmă.* ŞEZ. V, 133. *În urma lor s-o fost luat o capaucă.* VASILIU, P. L. 133. *Rău Novac s-a mâniat, Pe urma lui s-a luat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 196. (Cu parafrazarea expresiei) *Urmuliţa i-o lua.* id. ib. IV, 60. (Refl.) **A se lua pe urmele** (cuiva sau a ceva) ori (tranz.) **a lua urma** (sau **urmele)** (cuiva) = a urma modelul..., a se orienta după...; a avea aceeaşi soartă cu...; a succeda. *Şi ficiorul său, Bogdan-Vodă, urma lui luasă.* URECHE, L. 111. *Mă simţ prea mic Şi nevrednic să iau urma unui mare mucenic.* ALEXANDRESCU, O. I, 173. *După ce am răsfoit cartea ta, m-am luat în adevăr cu plăcere pe urmele tale de vânător.* ODOBESCU, S. III, 3. *Pann se luă pe urmele lor.* IORGA, P. A. II, 15. *Se gândea...la zestrea ei,... el, care luase urmele lui taică-său.* DEMETRIUS, A. 225. **A o lua la** (sau, regional, **de) fugă** (ori, popular, **de-a fuga, de fuga, într-o fugă)** sau (popular) **a lua fuga,** (refl., popular) **a se lua la fugă** = a porni foarte repede, alergând; a fugi. V. şi fugă. *N-au perit... aşea mulţi den munteni, c-au luat devreme fuga.* M. COSTIN, O. 150. *Cari încătro fuga luară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 72, cf. LB. *El se credea apărat de cavalerie, când aceasta... o ia de-a fuga.* BĂLCESCU, M. V. 221. *Trupele... se răspândiră, o luară d-a fuga.* TEULESCU, C. 128/10, cf. COSTINESCU. *Amândoi, în întunerecul nopţii, o luară d-a fuga prin păduri.* ODOBESCU, S. I, 90. *Insurgenţii... o luară la fugă.* EMINESCU, O. XIV, 82. *Creştinii luară fuga ca animale sălbatice speriate din culcuşul lor de noapte.* id. ib. XV, 1 121. *Mocanii luaseră fuga, lăsând ierbăria în mâna gvardiei.* CARAGIALE, O. III, 128. *Turcii... o luară d-a fuga.* ISPIRESCU, M. V. 24. *Dochia... se aruncă pe un cal şi ia fuga.* ARHIVA, II, 475. *Câinele se trase înapoi înspăimântat şi o luă la fugă.* VOICULESCU, P. I, 7, cf. DL. *Opresc căruţa şi muierea asta a mea... o ia la fugă spre ea.* PREDA, Î. 16. *Un băieţel murdar şi cu picioarele goale a luat-o la fugă speriat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/3. *Se luă la fugă după dânsul.* MARIAN, O. II, 45. *Luntraşul aude, o ia tot într-o fugă din easă, se aruncă în luntre şi hai!* RETEGANUL, P. IV, 75. *O luă d-a fuga.* FUNDESCU, L. P. I, 122. *O luva la pădure die fugă.* GRAIUL, I, 6. *Mama lui Dumnezeu ia fuga şi strică vatra cuptorului.* PAMFILE, CER. 167. **A o lua la goană** sau **a o lua goana** = a porni foarte repede, alergând; a fugi. V. şi goană. *A sărit în sus şi a luat-o goana spre cel dintâi canton.* POPA, V. 65. *Ardeai bice cailor, o luai la goană.* STANCU, D. 254. *Cârciumărul încălică repede şi o luă la goană înaintea noastră.* PREDA, Î. 88. **A o lua la sănătoasa** v. sănătos **(7).** (Învechit) **A o lua pe picior** (sau **pe picioare)** ori (tranz., popular) **a lua fuga pe picior** = a începe să fugă (din toate puterile); a pleca în grabă, a fugi. V. şi picior **(I 1).** *Întorcându-şi spate, În tufe o luasă acum pe picioare.* BUDAI-DELEANU, T. V. 74. *Rămâi, mândruţo, cu dor, Io iau fuga pe picior.* HODOŞ, P. P. 194. (Refl.; învechit) **A se lua pe picior = a)** a încerca să treacă fără a fi văzut; a se strecura. Cf. LB; **b)** a pleca. Cf. BARCIANU. **A o lua la pas** (sau **la trap, la galop) = a)** (despre cai) a începe să meargă la pas (sau la trap, la galop). *Caii mergeau încet..., cotind spre Copou... o luară la trap.* TEODOREANU, M. II, 99. *Când* [caii] *ajunseră unul lângă altul, goana se opri şi perechile o luară la pas.* PREDA, Î. 44, cf. DEX. □ *Caii o iau la galop.* (Prin metonimie) *Eu am plecat, a răspuns al lui Teican, cotind de uliţă şi luând-o la trap în altă parte.* PREDA, Î. 53; **b)** (despre oameni) a începe să meargă încet (sau în mare grabă). *O luă la pas spre casă.* id. ib. 53. **A o lua la tălpi** v. talpă **(I 1). A o lua la papuc** v. papuc[1] **(I).** (Tranz.) **A(-şi) lua zborul** v. zbor[1] **(2).** (Popular) **A o lua în vânt** = a porni în zbor; a zbura. *Şoimul o ie-n vânt.* TEODORESCU, P. P. 64. (Tranz.) **A(-şi) lua pasul** v. pas[2] **(I 2). A o lua la tălpăşiţă** sau (tranz.) **a(-şi) lua tălpăşiţa** (ori **tălpăşiţele)** v. tălpăşiţă **(2). A o lua peste câmp** = a se abate de la subiectul vorbirii; a aiura. ZANNE, P. I, 130. (Regional) **A o lua (cu) hăbăuca** = a porni la întâmplare, fără o ţintă precisă; a o lua razna. *În sărbători o luam hăbăuca prin cele sate, pe unde ştiam că se fac hori.* CREANGĂ, A. 104, cf. SCL 1970, 500. (Regional) **A o lua de-a chioara** = a porni fără să cunoască drumul. *De acum s-o luăm de-a chioara şi unde ne-a fi scris acolo vom ieşi.* CREANGĂ, A. 30. (Regional) **A lua hăis şi cea** = (despre atelaje) a merge spre stânga (sau spre dreapta). *Lom hois şi cea.* ALR II 5 637/260. **A lua hăisa** (sau **ceala)** = a acţiona într-un

anumit fel. *Când noi vroiam să făcem hoisa, ne sfătuiai să luăm ceala.* ALECSANDRI, T. 233. (Regional) **A o lua pe pârtie bună** = a merge pe drumul cel bun, a nu greşi într-o acţiune. Cf. GRAIUL, I, 337. (Regional) **A o lua pe altă beregată** = a se îneca (cu mâncarea). Cf. ALR II/I h 47/812. ✦ (Subiectul indică un drum, o apă curgătoare etc.; construit cu pron. „o" cu valoare neutră) A-şi schimba direcţia, a coti spre... *Un braţ mai scurt o ia la stânga.* REBREANU, I. 50. *Drumul... o lua puţin spre dreapta.* CAMIL PETRESCU, O. I, 15, cf. DL.

3. (Complementul indică spaţii largi, distanţe etc.) A parcurge **(1),** a străbate **(4).** *Lăsă cinstea ce i să aştepta de la-mpăratul şi slava şi luă muntele întru carele însuşi glasul d[u]mn[e]dzăiesc audzî.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103^{r}/7. *Cale de o sută de miluri... o lua numai în trei ceasuri.* GORJAN, H. II, 9/27. *Ia de-a lungul dealurile... Tot prin locuri necălcate şi prin păduri neumblate.* BĂRAC, A. 34. *A lua două poşte.* POLIZU. *Caii..., când era pământul desfundat de ploi, d-abia puteau lua o poştă într-o zi.* GHICA, S. XVII. *A lua cale multă.* BARONZI, L. 42, cf. TDRG, DL, DEX. *Să zbor la Târgu Frumos, Să ieu târgu, uliţa, Să-mi privesc ibovnica Pe braţele altuia.* SEVASTOS, C. 136. (Cu determinări modale) *Sultanul veniia den jos, luând ţara în lungu.* R. GRECEANU, CM II, 34. *Stânce, dealuri, colnice, d-arând le iau pe toate Din margine la alta.* HELIADE, O. I, 76. *Luând de-a lung pământul, merg spre împărăţie.* CREANGĂ, P. I, 112. *Cum iei pământul în galop Şi cum te-aşterni ca un potop De trăsnete-n pustiu!* COŞBUC, P. 101. *Iai câmpiile de-a latul.* id. ib. 179. *Să-nalţă roibu-nviforat, S-azvârle-n lături şi, turbat, Ia câmpu-n goană.* id. ib. 197. *Îndreptă acum luntrea spre a lua Dunărea în curmeziş şi a trece dincolo.* SĂM. VI, 325. *Mulţumirea cea mare e de a lua pieptiş muntele stâncos.* CĂLINESCU, C. O. 153. *De la Cameră şi Senat începură a sosi reporterii, luând şi ei treptele câte două.* VINEA, L. I, 326. *Să iaie munţii frunziş şi să caute sapa.* SBIERA, P. 58. *Luând dealul de-a lungul.* RETEGANUL, P. P. 76. *Să mă duc la Câmpulung La grajdiul lui Ianuş turc Şi să iau grajdiul de-a lung, Să-mi aleg un cal porumb.* SEVASTOS, C. 286. *Murgul că-şi lua Drumul cu fuga De parcă zbura.* MARIAN, O. I, 102. *Drumu d'-a lungu luvară, La capătu satului.* ALEXICI, L. P. 169. *Luă uliţa de-a lungul Şi crişmuţele de-a rândul.* PAMFILE, C. Ţ. 76. *Şi ia drumu de-a lungu.* MÂNDRESCU, L. P. 39. *A luat târgu de-a lungu.* id. ib. 179. *Măiculiţa Corbii... Lua târgul Tot d-a lungul Şi uliţi d-a curmezişul. Pe unele se-ndrepta, P-altele se rătăcea.* BALADE, II, 234.

X. (În loc. vb. şi expr.) Loc. vb. **A lua fiinţă** sau (învechit) **a-şi lua fiinţa** = a se înfiinţa. *Literatura rumânească... a început a-şi lua fiinţa sa* (a. 1836). PLR I, 37. *Cele mai frumoase versuri ce au luat fiinţă în literatura noastră.* MACEDONSKI, ap. LOVINESCU, S. IV, 563. *În august 1852 se publică ofisul domnesc prin care luă fiinţă instituirea unei bănci de stat a Moldovei.* N. A. BOGDAN, C. M. 171, cf. SCL 1957, 156. [Brigada] *luă astfel fiinţă.* PREDA, R. 130, cf. DEX. *Şanţul a luat fiinţă în dreptul satului Lunguieţul.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 2. **A lua naştere** v. naştere **(III). A lua viaţă** v. viaţă **(I 1). A lua înţelegere** = **a)** a se înţelege, a se pune de acord. *Principele răspunde evaziv că va lua înţelegere cu ministrul-prezident.* MAIORESCU, D. III, 11. *Să... ia înţelegere prealabilă cu dânşii.* LĂCUSTEANU, A. 121. *Ia îndată înţelegere cu dumnealor.* CARAGIALE, O. VII, 220. *Seca Lena şi Mara au luat înţelegere ca ea să mai rămâie până după hirotonisirea lui Munteanu.* SLAVICI, O. II, 50. *Luară înţelegere ca într-un ceas să se întâlnească acasă la unul dintre ei.* SĂM. IV, 467. *Iau... înţelegere cu Măgdălina.* SADOVEANU, O. X, 328. *Vorbirea din ochi e un fel de a lua o înţelegere iute asupra situaţiei.* CĂLINESCU, C. O. 81; **b)** (învechit) a înţelege. *Luând înţelegere şi deli-sultan..., s-au sculat.* R. POPESCU, CM I, 561. *Am priimit cinstită scrisoarea dumitale şi am luoat înţelegere de cele poruncite* (a. 1818). DOC. EC. 191. **A lua distanţă** = a se distanţa, a se îndepărta. Com. din CLUJ-NAPOCA. (Învechit) **A lua ispită** = a fi ispitit. *Cea gingaşă foarte, căriia n-au luat ispită piciorul ei a călca pre pământ, pentru gingăşie şi moliciune, va deochea pre bărbatul ei.* BIBLIA (1688), 147^{1}/41, cf. MARDARIE, L. 217. (Popular) **A lua greşeli** = a greşi. *Or fi luat greşeli naintea părinţilor.* TEODORESCU, P. P. 167. (Învechit) **A lua săvârşire** = a se încheia; a se realiza; (învechit şi regional) a se săvârşi **(1).** *Vânzările... într-alt chip nu pot lua săvârşirea lor.* PRAVILA (1814), 41/27. (Învechit) **A lua strămutare** = a se strămuta[1] **(1).** *Atunci pământul din centru luând a sa strămutare.* CONACHI, P. 271. (Învechit) **A lua năvălire** = a năvăli **(2).** (Fig.) *Orbiri de patimi iau năvălire!* I. VĂCĂRESCUL, P. 52/34. (Învechit) **A lua clătire** = a se clătina; a deveni nesigur. *Patima sufletului Ardazirii şi a me luasără clătire.* CANTACUZINO, A. 59^{r}. (Învechit) **A lua zdrobire** = a se zdrobi. *Prin credinţă făcându-te ca o piatră de mare preţ, n-ai luat zdrobire.* MINEIUL (1776), 99^{v2}/15. **A lua o dezvoltare** = a se dezvolta. *Esportul de grâne luase... o dezvoltare profitabilă.* EMINESCU, S. P. 213. *Ştiinţele spiritului iau o dezvoltare... însemnată.* CONV. LIT. IV, 180. *Mulţămită dezvoltării luate de şcolile noastre superioare..., s-au îndeplinit importante progrese.* ARHIVA, I, 2. *În ultima vreme, eseistica a luat o dezvoltare enormă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 257. *A luat o dezvoltare mai mare în vremea lui Mihai Viteazul.* STOICESCU, C. S. 90. (Cu parafrazarea construcţiei) *Dizvoltarea ce au luat la noi teatrul naţional.* ASACHI, S. L. II, 253. *Propaganda Eteriei... nu şi-a luat adevărata ei dezvoltare decât pe la 1818.* GHICA, S. 95. (Învechit) **A lua refugiu** = a se refugia. *Prin documente îl vedem pe Vladislav Iagello numindu-l pe Petru amic şi ginere şi luând refugiu la acesta când avea nevoie de bani.* EMINESCU, O. XIV, 199. ✧ Expr. **A lua început** (sau, învechit, **începutul, începere, începătură)** = a se naşte, a apărea, a se înfiinţa; a începe. *De când şi cu ce mijloc au luat această stăpânire începerea ei.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Draga prietenie... luase începătură.* CANTACUZINO, N. P. 116^{v}/. *Limba latinească de la craiul Latinus au luat început a se chiema aşa.* MAIOR, IST. 232/20. *Am ajuns la întrebarea cum au luat început fiinţele pe pământ.* CONTEMPORANUL, I, 185. *Luară începutul petrecerile necurmate, aşa ziua, aşa noaptea.* F (1884), 226. *Mişcarea folcloristă nu luase încă început.* CĂLINESCU, O. XIV, 143. (Învechit) **A lua început** (sau **începătură, purcedere)** ori **a-şi lua începutul** = a se trage de la...; a-şi avea originea la... *Această în besearică maicii lui D[u]mn[e]dzău întrare..., sărbătoare*

minunată şi de toată lumea luând începătură din poveaste ca aceasta. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 138^{v}/6. *Eu sânt cel dentâi, adecă dentru care sânt toate, de unde şi omul mai vârtos au luat începătura.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/11. *Înţăleptul englez de la care masoneria au luat început ne dă pilde.* GHERASIM, T. 88^{v}. *De la graiuri purcedere au luoat.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 100^{r}. *Filosofia... şi-au luat începutul din gândirea minţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XI/11. **A lua contact cu** (cineva) = **a)** a stabili o legătură cu cineva. [Ornitologul] *a luat contact... cu mai mulţi cercetători.* ap. DOMBROWSKI, P. 19. *Să vină peste graniţă spre a lua contact cu noi.* CĂLINESCU, S. 161. (R e f l. p a s.) *Contact cu Occidentul se luase direct.* IST. LIT. ROM. II, 26; **b)** (Mil.) a ajunge în imediata apropiere a inamicului şi a începe primele lupte. *Patrulele de cavalerie luaseră chiar contact cu el.* SADOVEANU, O. XXI, 109. **A lua legătura** (sau **legătură) cu...** = a stabili un contact, o relaţie cu... *Să iei legătura cu mine dacă ai nevoie de informaţii.* PREDA, D. 188. *Până ieri n-am putut lua legătură cu cineva din Ministerul Afacerilor Externe.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 8. (Învechit) **A lua recurs** = a adresa o plângere, a face apel (la cineva). *Declară că voieşte să ia recurs la împăratul.* BARIŢIU, P. A. I, 103. (R e f l. p a s.) *Se decide a se lua recurs la gubern şi la curte în contra acelor funcţionari şi domni feudali cari pun în prinsoare pe fiii preoţilor, storc taxe, onorarii şi decime de la popi.* id. ib. 337. **A lua parte** v. p a r t e **(I 2).** **A lua seamă** (sau, i n t r a n z., învechit, **de seamă**) v. s e a m ă **(III).** (Învechit) **A(-i) lua seama** (cuiva) v. s e a m ă **(III).** **A-şi lua seama** (sau, i n t r a n z., învechit, **de seamă**) v. s e a m ă **(III).** (Regional) **A-şi lua seama la vorbă** v. s e a m ă **(III).** (Regional) **A nu-şi lua seama** v. s e a m ă **(III).** (Jur.) **A(-i) lua** (cuiva) **interogatoriul** = a supune pe cineva unui interogatoriu; a interoga. Com. din CLUJ-NAPOCA.

– Scris şi: *luoa.* – Pronunţat: *lu-a* şi (regional) *lua.* – Prez. ind.: *iau* şi (regional) *ieu,* pers. 2 *iei* şi (învechit şi regional) *iai,* pers. 3 *ia* şi (regional) *ie,* pers. 4 *luăm* şi (învechit şi regional) *luom,* pers. 5 *luaţi,* pers. 6 *iau* şi (regional) *ieu;* perf. s.: pers. 1 *luai,* pers. 3 *luă* şi (învechit şi regional) *luo;* m. m. perf. pers. 1 *luasem,* pers. 2 *luaseşi* şi (popular) *luasei;* conjunct.: pers. 1 *să iau* şi (regional) *să ieu,* pers. 2 *să iei* şi (învechit şi regional) *să iai,* pers. 3 *să ia* şi (învechit) *să iaie,* (popular) *să ieie,* (regional) *să ie,* pers. 4 *să luăm* şi (învechit şi regional) *să luom;* imper.: *ia* şi (regional) *ie;* part.: *luat;* ger.: *luând* şi (învechit) *luund.* – Şi: (învechit şi regional) **loá** (prez. ind. pers. 4 *lom,* part. *lot* LM, VICIU, GL., ALR II 4 220/762), **luvá** vb. I.

– Lat. **levare.**

LUÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi arestat, care poate fi ridicat (v. r i d i c a **I 8).** Cf. BUL. FIL. VI, 28. *Este agăţabil (luabil) 'poate fi ridicat de poliţie'.* IORDAN, STIL. 355.

– Pronunţat: *lu-a-.* – Pl.: *luabili, -e.*

– **Lua** + suf. *-bil.*

LUÁRE s.f. Acţiunea de a l u a şi rezultatul ei.

I. 1. Apucare (cu mâna) pentru a ţine sau a folosi, pentru a duce cu sine sau a muta în altă parte. Cf. l u a **(I 1).** Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D. ✧ *Luarea armelor* = pregătire de luptă; înarmare. Cf. COSTINESCU.

2. (Rar) Aşezare pe (ceva); punere **(I 1).** Cf. l u a **(I 2).** *Popoarele slavice... întrebuinţau... luarea pământului pe cap.* PANAITESCU, O. Ţ. 96.

3. (Învechit, rar) Aducere de jertfă (prin ardere de tot); prinos **(1).** Cf. l u a **(I 4).** *Nu veţi aduce...* [pe altar] *altă tămâie, luare jârtvă, şi turnare să nu turnaţi pre dânsul.* BIBLIA (1688), 61^{2}/55. *Aduse fieşcarele ce-l trăgea inima..., au adus luarea D[o]mnului la toate faptele mărturiei.* ib. 65^{1}/54. *Au adus luări de aur D[o]mnului.* ib. 65^{2}/2. *Când veţi mânca voi den pâinele pământului, veţi lua luare osăbire D[o]mnului.* ib. 107^{1}/10. *Veţi lua... pâine şi veţ da D[o]mnului luare întru rudele voastre.* ib. 107^{1}/12. ✧ *Luare de rod* = jertfă din roade ale câmpului. *Va pune pre jârtăvnic, luare de rod iaste, jârtvă, miros de bună mirosire D[o]mnului.* ib. 70^{1}/41.

II. 1. Dare la o parte a unui obiect, îndepărtare (de pe...), înlăturare. Cf. l u a **(II 1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *După câteva zile în urma luării inelului, vedem că iese... o substanţă.* BREZOIANU, A. 278/31, cf. POLIZU. *Luarea gunoiului se face de obicei tocmai în ajunul treierului.* PAMFILE, A. R. 145. ✧ (Regional) *Luare din păr* = tundere pentru prima oară a unui copil, tăindu-i-se un smoc de păr. *Până la luarea din păr, copilul nu se tunde, căci capătă dureri de cap.* CANDREA, F. 37. (Învechit, în Transilv.) *Luare afară* = (calc după magh. *kivesz)* excepţie; exceptare, excludere. *Leage firii foarte mult să întinde şi toate lucrările ceale volnice fără de nicio scoatere sau luoare afară a vremii sau a locului.* MICU, L. F. 99/3. *Nefiind vreo escepţie sau luare afară în diplomatul ţerei, el... a scos afară pe turci şi pe tătari.* ŞINCAI, HR. III, 33/21, cf. LB, PONTBRIANT, D. ✦ Desprindere din locul în care se afla, unde a fost fixat. ▭ *Tabloul înfăţişează luarea lui Hristos de pe cruce.* ✦ (Popular) Dispariţie a unui fenomen al naturii. *Primăvara, după luarea omătului, când acesta se topeşte şi se scurge.* PAMFILE, A. R. 29.

2. Îndepărtare a cuiva dintr-o funcţie; lipsire a cuiva de o funcţie, de o demnitate, de un drept. Cf. l u a **(II 2).** *Destituire... însemnează... luarea dreptului acelui om de a mai ocupa vreodată în toată viaţa lui vreo funcţiune în ramul învăţământului public.* MAIORESCU, D. I, 346. ✧ (Învechit) *Luare din scaun* = înlăturare de la domnie; detronare. *Luarea lui vodă din scaun.* DIONISIE, C. 164. ✦ Lipsire a cuiva de ceva (fără intenţia de a-şi însuşi acest lucru). Cf. l u a **(II 2).** (În credinţe populare) *Luarea manii de la vaci sau luarea laptelui priveşte, se înţelege, pe strigoii... vii.* PAMFILE, DUŞM. 185.

3. Scoatere de ceva (mai ales de materii) în cantitate limitată. Cf. l u a **(II 3).** Cf. I. GOLESCU, C. ✧ *Luare de sânge* (sau, învechit, *a sângelui)* = scoatere, prin incizare, a unei cantităţi de sânge (pentru a obţine o descongestionare, pentru analize etc.). *Trebuieşte a se întâmpina... cu luare de sânge dintr-un picior.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 149/16. *Au întrebuinţat alte leacuri, precum luarea de sânge, lipitori, ventuze.* VEISA, I. 162/9. *La asemenea patimi, neajungând luarea sângelui şi curăţenia, se întrebuinţează doftorii slăbitoare.* CORNEA, E. I, 2/10. [Boala] *se vindecă cu luarea sângelui de mai*

multe ori. id. ib. 38/24, cf. POLIZU. *Recomandă luarea imediată de sânge.* CĂLINESCU, B. I. 658. ✦ (Popular) Adunare, strângere, colectare a unei substanțe (în vederea utilizării sau a îndepărtării ei). *Chișleagul este ceea ce rămâne în oală după luarea smântânii.* PAMFILE, I. C. 24. ✧ *Luare din urmă* = adunare de pământ din urma lăsată de cineva, în scopul practicării unei vrăji. *Luarea din urmă, făcutul, deochietul, făcutul de dragoste, toate se reduc... la unul și același princip.* EMINESCU, S. P. 324.

4. Lipsire a cuiva de ceva. Cf. l u a **(II 4).** *Românii împingeau spre luarea averilor din mâinile grecilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 196. ✦ (Popular; în sintagma) *Luare din iele* = apoplexie, paralizie. *Damblaua se mai numește și luat (luare) din iele.* PAMFILE, B. 26.

III. 1. Primire **(I 1);** preluare. Cf. l u a **(III 1).** *A dobândi iarăș neamul său și a să întoarce la patrie, spre a cărora luare pre mine m-au lăsat moștenitor tatăl mieu.* AETHIOPICA, 36^{v}/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *La luare nemulțămitor, este mojâc la dări și la adunări fără haz și neplăcut.* GOLESCU, E. 342. *E vorba pentru țară? Voi înapoi vă dați, Când nu e de luare, ci este ca să dați.* BOLINTINEANU, O. 156. ✧ *Luare în stăpânire* (sau *în posesie)* = obținere a stăpânirii sau a dominației asupra... *Luare în posesiune.* BARIȚIU, P. A. I, 501. *Unul din cele mai esențiale puncte de litigiu între biserica din Roma și cea din Constantinopol consista în luarea în posesiune a Bulgariei în privire spirituală.* EMINESCU, O. XIV, 151, cf. BARCIANU. *Acestea se întâmplau... curând după luarea în stăpânire statornică a Moldovei de nord-est.* PÂRVAN, G. 68. *Punându-i o mână pe genunchi, cu un gest de luare în posesie.* C. PETRESCU, C. V. 190. *Strângerea fu puternică și implacabilă, ca o luare în posesiune.* id. Î. II, 223, cf. SCRIBAN, D. *I-a asigurat rolul precumpănitor pe care l-a avut luarea, în anul 1919, a Universității din Cluj în stăpânire.* DR. X, 5. *Luarea în posesiune a obiectului căruia îi este predestinat.* STĂNESCU, R. 98. *Luare înapoi* = retragere a unui dar, a unui obiect împrumutat etc. Cf. PONTBRIANT, D.

2. Intrare în posesia unui lucru prin plătirea contravalorii lui în bani; cumpărare. V. t â r g u i r e **(2).** Cf. l u a **(III 3).** *I se va înlesni luarea otcupului vămilor.* GHICA, S. 513. ✦ Obținere a unui bun de la cineva, trecere în proprietatea altcuiva fără despăgubire (pe temeiul unei hotărâri judecătorești). Cf. l u a **(III 3).** *Luarea... mobilelor de la un datornic.* PONTBRIANT, D. *Luarea salinelor de către visteria domnească... și apoi... monopolizarea sării de către stat.* PAMFILE, I. C. 397.

3. Încasare a unei sume de bani, a unei retribuții. Cf. l u a **(III 4).** *Din luna viitoare... să înceapă darea și luarea paralelor mărunte două drept una* (a. 1843). DOC. EC. 793. *Un catastih de dare și luare.* FILIMON, O. I, 237, cf. POLIZU. *Din când în când, la epoca luării lefii,... se întorcea mai întunecat ca de obicei, mai amețit.* SADOVEANU, O. III, 456. ✦ Percepere de taxe, impozite, biruri etc. Cf. l u a **(III 4).** *Eu n-am putut să păgubesc cinstita vistierie cu luarea havaietului și vamă* (a. 1811). DOC. EC. 125. *N-au fost obiceiu a se pune nart, ci au fost slobozi a vinde acest fel de lucruri cu prețul ce le dă mâna..., s-au și făcut porunca Vistieriei, ca să înceteze de a nu mai urma acest fel de luări* (a. 1818). FURNICĂ, I. C. 303. [Străinii] *vor plăti vădrărit câte doisprezece bani vechi de toată vadra, nesupărându-să cu luarea a doi lei de pogon* (a. 1828). IORGA, S. D. XVI, 166. *Să treacă cu vederea neînsemnătorul folos ce s-ar produce din luoarea vămii* (a. 1839). DOC. EC. 723. *Luare de producte, accize, contribuțiuni.* BARIȚIU, P. A. I, 38. *A intrat cu arătura și cu luarea dijmei chiar în pământurile delimitate sătenilor.* I. IONESCU, M. 527. *Au luat... târgulețele... parte prin forță, parte în contra luării de tribut.* EMINESCU, O. XV, 112. *Incursiuni trecătoare pentru luarea dijmelor.* PANAITESCU, C. R. 79. ✦ Primire de bani (la cerere) sau de alte foloase materiale necuvenite. Cf. l u a **(III 4).** *Vai de judecătoriul... ce va mitui... sau va strica dreptatea pentru luare de mită.* PRAV. COND. (1780), 46. □ *Au fost arestați pentru luare de mită.*

4. (Cu determinarea „în arendă") Primire în arendă, a r e n d a r e; primire în folosință pe timp limitat. V. î n c h i r i e r e. Cf. l u a **(III 5).** *Țăranii și orășeanii nu să vor primi la cumpărarea sau luarea în arândă a vânătoriei.* COD. SILV. 49. ✦ (Determinat prin „zălog", „în amanet") Primire, reținere a unui obiect ca amanet. Cf. l u a **(III 5).** *Deacă nu venea vreun senator la adunare, se pedepsea prin luarea a oareșice lucru a lui în amanet (zălog).* BOJINCĂ, A. I, 54/13.

5. (Învechit; în sintagma) *Luarea botejunei* = primirea botezului; botezare. *Deade lacul acesta chip derept luarea botejunei.* CORESI, EV. 145. ✦ (Învechit) Primire a unei știri, informații etc. Cf. l u a **(III 6).** *Îndat*[ă] *după luare poroncii aceștie să spuneți și să poronciți lui Lupu... să plătească negreșit triizăcișipatru lei* (a. 1786). ȘTEFANELLI, D. C. 168. ✧ *Luarea comenzii* = notare, înregistrare a cererii unui client pentru un serviciu, pentru produse etc., s p e c. pentru mâncăruri și băuturi. *Pe terasă..., până la luarea comenzii, conversam.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 14/4.

6. Angajare a unei răspunderi (morale sau materiale) cu privire la ceva sau la cineva; asumare. Cf. l u a **(III 7).** *Acesta va fi argumentul de căpetenie pentru luarea lor pe seama statului român.* XENOPOL, I. R. XIII, 183. *S. Mehedinți nu era critic literar în momentul luării direcției bătrânei reviste.* LOVINESCU, S. VIII, 45. ✧ (Învechit) *Luare în grijă* = asumarea răspunderii, a grijii (pentru ceva). Cf. POLIZU. (Învechit) *Luarea comenzii* = preluarea conducerii. *Cât pentru luarea comandei vasului,... asta era datoria sa ca al doilea ce era.* BARONZI, C. I, 10. *Luare în primire* = primire a unui bun în evidență, în custodie. *În comisia pentru luarea în primire a drumului de fier s-a numit d-nii Carada, Stănescu și colonel Arion.* EMINESCU, O. XI, 55. *Este rugat să semneze de luare în primire.* VINEA, L. I, 38. ✦ Dobândire, acceptare a unei funcții, a unui titlu etc. *La luarea domniei n-au cheltuit mai nimic la Poartă.* NECULCE, L. 133. *Toți aceștia care cheltuiesc la vremea lor bani buni cu luarea unui grad aveau un interes să pretindă a se respecta cu strictețe ceremonialul față de noii candidați.* CĂLINESCU, I. 145.

7. Obținere a unei diplome în urma unui examen; promovare **(1).** Cf. l u a **(III 9).** *Nu i se dădu definitivatul decât după luarea licenței.* CĂLINESCU, C. O. 231. ✦ Dobândire prin solicitare, prin cereri, prin stăruințe etc.; obținere la solicitare. Cf. l u a **(III 9).** *Să predea banii supt luare de dovadă de a lor priimire* (a. 1848). DOC. EC. 945.

IV. 1. Însuşire abuzivă a unui bun. Cf. l u a **(IV 1).** *Părăsit-ai de-a luarea cu nedireptul.* VARLAAM, C. 209. *Nu puţine luări şi jafuri de la toţi făcea.* R. GRECEANU, CM II, 138. *Veniia la Divan, la domn, oameni de să jăluia de luările acelea.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 315. *Să-i fie iertate toate răutăţile..., stricări de moşii, luări de orice averi.* ŞINCAI, HR. I, 299/33. *Divanu, văzând această pătimire şi luări de bani, care după dreptate nu pot fi suferite, orânduieşte... să facă cercetare* (a. 1812). DOC. EC. 145. *Să se ridice nevoia aceea supărătoare, ce de la o vreme obicinuise a se face unuia şi altuia cu luarea caselor prin sâlnicie* (a. 1815). URICARIUL, X, 257. *Ni s-a dat cartea Preasfiinţiei Tale...ca sî nu se supere cu ace nedreaptă luare de fânaţ* (a. 1819). id. ib. 203. *Luxul şi luarea cea făr' de dreptate ne-au stins din faţa pământului.* GOLESCU, Î. 35. *De la cea dintâi dregătorie şi până la cea din urmă, n-am contenit luări neprăvelnicite de la acest norod, care nu-şi are nici hrana din toate zilele.* id. ib. 64. *Petre, vătaful dă pescari,... au făcut luări fără temere, năpăstuind pă acei meşteri* (a. 1822). DOC. EC. 249. *Veţi rămânea dumneavoastră în răspundere pentru neîngrijirea la datoria ce aveţi a apăra pă lăcuitori dă verice hrăpiri şi luări nedrepte* (a. 1829). ib. 450. *Cea mai mare durere a cauzat luarea cu forţa a bisericei din Făgăraş.* BARIŢIU, P. A. I, 324. *O altă biserică, mai veche,... ar fi aparţinut... tot oamenilor, de la cari ar fi trecut la moldoveni prin vânzare ori prin luare silită.* N. A. BOGDAN, C. M. 14. ✧ *Luare cu japca* = trecere a unui bun în propria stăpânire cu de-a sila, pe nedrept. Cf. SCL 1956, 40. (Învechit) *Luare fără drept* = uzurpare. SEVERIN, S.

2. Cucerire a unui teritoriu, a unei ţări, a unei cetăţi, a unui oraş etc. cu puterea armată; ocupare **(1),** (învechit) c u p r i n d e r e; trecere în propria stăpânire prin forţă. Cf. l u a **(IV 2).** *Luarea Nineviei.* BIBLIA (1688), 600[1]/27. [Sobieski,] *după luarea Cameniţii de la leaşi, crăiia până acum.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 324. *Teodoric Amal, craiul ostrogotilor şi al Italiei, nesuferind luarea Sirmiului..., au trimis pre Peţa Comitul... cu oaste în contra bulgarilor.* ŞINCAI, HR. I, 95/15. *Antioh, căpătând înştiinţare despre învingerile lui Iuda şi despre luarea Ierusalimului, au căzut întru deznădăjduire.* TEODOROVICI, I. 261/3. *Nu este niciun stat care să amenînţeze luarea celorlalte aşa tare ca acela ce se află în grozăviile războaielor civile.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 110/4. *Au ieşit de supt tipari, din lord Byron, „Strigoiul" şi „Luarea Corintului"* (a. 1838). PLR I, 65. *Toate aceste, la luarea cetăţei s-au prădat de învincitori.* ASACHI, S. L. II, 226, cf. POLIZU. *Moldova pierduse, prin luarea Bucovinei, cele mai frumoase ţinuturi ale sale.* GHICA, S. XVII. *După luarea oraşului, soldaţii se împrăştiară în toate direcţiile.* HASDEU, I. V. 103. *Spre închiderea cercului de blocadă la apus, se arată necesară luarea marei redute turceşti.* MAIORESCU, D. II, 99. *Am şezut acolo până la luarea cetăţei prin asalt.* LĂCUSTEANU, A. 41. *Grecii,... dupe luarea Ţarigradului, se dase afund fugind.* ODOBESCU, S. I, 121. *Cu căderea Poloniei şi luarea Basarabiei se începe o nouă epocă a influenţei austriece.* EMINESCU, S. P. 92. *Planul Sevastopolului cu luarea turnului Malacof.* CARAGIALE, O. III, 17. *Toate casele erau pline cu răniţi după luarea oraşului.* CONTEMPORANUL, I, 402, cf. BARCIANU. *Evreii..., veniţi destul de târziu, în cea mai mare parte după luarea Bucovinei de Austria,... erau alcătuiţi în bresle.* IORGA, C. I. III, 129. *Unde putea duce un astfel de domn şi alţii ca el, decât la luarea Basarabiei!* C. GANE, TR. V. 143. *Împăratul îşi dădu seama că oştile lui nu ajung pentru luarea cetăţilor din munţi.* PANAITESCU, C. R. 51. ✧ *Luare cu asalt* = cucerire printr-un atac hotărâtor. *Poarta Roşie este unul din vechile bastioane ale Vienei, a căruia luare cu asalt era încredinţată românilor.* FILIMON, O. II, 73. *Puse în frunte-i pe iscusitul întru ale statului, Theodor Lascaris,... carele-n ziua luării cu asalt a capitalei se ridicase pe tron.* EMINESCU, O. XIV, 99. *Expatriarhul Ioan... căzuse în mâinile lui la luarea cu asalt a oraşului.* id. ib. 151. ✦ Dobândire (a unor bunuri materiale) prin luptă de la inamic, c a p t u r a r e; însuşire ca pradă în urma unei bătălii, j e f u i r e. *Atât la devlet, cât şi aici, arăta că are 20 000 dă oaste şi... făcea luările şi jafurile.* VĂCĂRESCUL, IST. 295. *Se folosiră mai bine de biruinţă, făcură luări mai mari.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 15. *Episodul luării steagului turcesc a avut un puternic ecou în rândul ostaşilor de pe front.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 4.

3. F i g. Cuprindere (bruscă) a cuiva de o stare fiziologică, psihică, afectivă etc.; copleşire. V. e m o ţ i o n a r e. Cf. l u a **(IV 3).** Cf. POLIZU.

V. (Predomină ideea stabilirii unor relaţii între persoane)

1. (În sintagmele) *Luare de nevastă* = căsătorie. Cf. POLIZU. *Luare de suflet* = adopţie. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Primire **(II 3)** (a cuiva) într-un grup. *În luna lui fevruarie prăznuia romanii luoarea lui Romulus întră dumnăzei.* MICU, în ŞA I, 240.

VI. 1. (Bis.; învechit; în sintagma) *Luarea trupului şi sângelui lui Hristos* = cuminecare. Cf. l u a **(VI 1).** *Cum piiardem pentru păcat darul ce-l dobândim la botedzu, aşea şi pentru luarea trupului şi singelui Domnului H[risto]s iarăşi ne împreunăm în besearica lui.* VARLAAM, C. 35. ✦ (Regional) Poftă de mâncare. Cf. L. ROM. 1962, 262. *Nu mâncă, nu bea,... n-are loare.* VICIU, GL. ✦ Înghiţire a unei substanţe, a unui preparat etc. cu un anumit efect asupra sănătăţii, s p e c. a unui medicament; administrare; doză. *Se tămăduiesc lesne... cu luarea de două dramuri de sirop.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 128/11. *Cu buna vieţuire a metodului şi luare de floare de pucioasă trec.* id. ib. 246/25. *Topirea pietrelor şi a întăriturilor de rinichi... se face cu luarea acestor hapuri.* id. ib. 274/18. *Sânt foarte folositoare de la începutul luării hapurilor.* VEISA, I. 39/11. *Preparaţia (facerea) medicamentelor... şi doza sau luarea lor.* CORNEA, E. I, IX/15. *A recurge azi din proprie iniţiativă la luarea unui antibiotic constituie o mare greşeală.* ABC SĂN. 39. ✧ (Popular) *Luare în pântece* = intrare în gestaţie; perioadă de gestaţie. [Gestaţia este] *luarea în pântece şi vremea cât ţine aceasta.* BREZOIANU, A. 524/31. (Regional) *Luare de apă* = nume dat unei boli de vite (Băileşti). H V 19.

2. (Învechit, rar) Dobândire a unui aspect, a unei înfăţişări. Cf. l u a **(VI 4).** *Se sculă Domnul den moarte şi se sui în ceriu şi şezu cu Dumnezeu şi tatăl şi cu*

luarea (ce se zice, cu trupul ce luo). CORESI, EV. 299. *Din fecioară curată trup luând şi dintr-însa ieşind cu luarea, unul iaste fiiul.* MINEIUL (1776), 196^{v1}/4. ✦ Adoptare (de către cineva) a unui aspect, a unei comportări etc. *Vagmistrul comandă luarea pasului de marş reglementar.* SANDU-ALDEA, U. P. 130. ✧ *Luare de atitudine* = afirmare (hotărâtă) a propriului punct de vedere; luare de poziţie. *Atât întrebarea, cât şi exclamarea însemnează „luare de atitudine" din partea subiectului vorbitor.* IORDAN, STIL. 72. *Tendinţa limbii vorbite... este să înlocuiască simpla „constatare"... prin luare de atitudine.* id. ib. 245. *Toate aceste luări de atitudine prin artă se întâlnesc pe planul virtual al ideilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 18/4. *Luare de poziţie* = afirmare (hotărâtă) a propriului punct de vedere; luare de atitudine. *Orice luare de poziţie declarată aruncă puţină lumină, dacă nu întotdeauna asupra problemelor fundamentale, cel puţin asupra punctelor de litigiu.* V. ROM. martie 1970, 94. *Câtă eficienţă are această „luare de poziţie" a vedetei?* CINEMA, 1973, nr. 4, 10. *Grija pentru sublinierea fiecărei „luări de poziţie"... încearcă pedant adevărul.* ib. 1974, nr. 2, 19. *Câteva din luările sale de poziţie, în scris, au fost date publicităţii în ultimii doi ani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 12/2.

3. Preluare, însuşire a unor elemente de cultură materială sau spirituală, idei, imagini etc. Cf. l u a **(VI 5).** *Dintr-acea amestecătură a rumânilor şi a varvarilor, cu dările şi luorile ce făcea între ei..., valahii au răsărit limbă noao din cea veche a lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 33. *Ne-ar fi permisă o luare* [literală]... *a localizărilor lui Ptolemaeus.* PÂRVAN, G. 264. ✧ (Învechit) *Luare-aminte (de)* = respectare **(2)**; respect **(2).** *Luoarea-aminte de legi, întemeierea neputregiciunii.* BIBLIA (1688), 655^{1}/42. *De vrea socoti cineva ceale ce s-au lucrat la voinţa dumnezeilor ori la ocârmuirea acelora făr'de luare-aminte.* AETHIOPICA, 86^{r}/1. *Dritul moştenirii se păzi până la această epohă cu mare luare-aminte.* IST. M. 144/16. *Luare-aminte* sau (învechit, rar) *luare a minte* = **a)** atenţie; băgare de seamă (la ceva). *Cu cinste şi cu luare-aminte judecă şi grăiaşte.* MICU, în ŞA I, 183. *Cerceta cu luare-aminte ceale ce era scrise.* AETHIOPICA, 72^{r}/6. *Să între în cercetare foarte cu luare-aminte.* PRAV. COND. (1780), 52. *Mai vârtos să-i facă să aibă toată luarea-aminte când el celorlalţi copii spune, învaţă.* CARTE TREB. I, 154/20. *Numai o căutare a unui dascal destoinic şi deştept va putea deştepta şi înviia luarea-aminte a şcolarilor săi* (a. 1785). ŞA I, 105. *Toate cu luare-aminte le ceteşte.* ŞINCAI, HR. I, 55/29. *Fieştece lucru nou... întie stârneşte o de obşte luare-aminte* (a. 1804). ŞA I, 567. *Luare a mente.* LB. *Toate acestea le privea el cu mare luare-aminte.* DRĂGHICI, R. 28/18. *Dintru-ntâi mă asculta cu luare-aminte, cu nădejde că-i voi ajuta a dobândi slavă sau bogăţie.* BUZNEA, P. V. 133/8. *Începu... cu luare-aminte... să cerceteze locurile.* ASACHI, S. L. II, 125. *Ce mai de căpetenie luare-aminte a orticultorului cată să se oprească asupra inscripţiilor plantelor.* BREZOIANU, A. 412/19. *Mai toate acelea zece puncte... merită cea mai de aproape luare-aminte a lectorilor.* BARIŢIU, P. A. I, 33. *Se uită cu luare-aminte şi cunoaşte pe Amelia.* NEGRUZZI, S. III, 227. *Esaminase cu multă luare-aminte faţa fanariotului.* FILIMON, O. I, 262, cf. PONTBRIANT, D. *Te-ascult cu toată luarea-aminte.* ALECSANDRI, T. 570, cf. COSTINESCU. *În timpul din urmă, mişcarea... literară a României începe a fi un obiect de mai mare luare-aminte pentru Europa apuseană.* MAIORESCU, CR. III, 3. *Să aruncăm acum ochii asupra unui cântic cules în poporul nostru şi să citim cu toată luarea-aminte ce merită.* ODOBESCU, S. I, 208. *Metodele pedagogice... ar merita serioasa luare-aminte a actualilor studenţi.* EMINESCU, S. P. 234. *Ascultă cu luare-aminte ce ţi-oi spune.* CREANGĂ, P. 191. *Să urmăm cu toată luarea-aminte pe savantul naturalist.* CARAGIALE, O. V, 200. *Acum el asculta cu luare-aminte şi dedea mereu din cap.* SLAVICI, O. I, 246. *Credem că cetitorii iubitori de ştiinţă ne vor urma şi ne vor da toată luarea a minte.* CONTEMPORANUL, II, 195. *Începură a cocheta ca nişte domnişoare cari voiesc să merite luarea-aminte a cuiva.* ib. III, 5. *Voi n-o să pricepeţi bine vremurile astea decât dacă veţi asculta cu luare-aminte şi cele care mai au să urmeze.* MACEDONSKI, O. III, 33. *Totul era să înlăture cu luare-aminte orice umplutură, să găsească cuvântul precis.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 77, cf. BARCIANU. *În necontenita luare-aminte la noua înconjurime în care mă aflam,... nu mai cugetam atât de intensiv la împrejurimea din casa părinţească.* SBIERA. F. S. 93, cf. ALEXI, W. *Boierul asculta cu luare-aminte.* SANDU-ALDEA, U. P. 105. *E vorba... de tristele certe de persoane care ocupă de o bucată de vreme luarea-aminte a românilor din Braşov.* SĂM. IV, 46. *Mai mare luare-aminte şi tăcere... domneşte.* IORGA, C. I. I, 167. *Niciodată nu-l privise cu luare-aminte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 24, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În special merită luare-aminte cele două tipuri de şefi* [de pe metopă]. PÂRVAN, G. 123. *Se uită cu atâta luare-aminte, încât ar zări o scânteie, de-ar fi măcar şi la marginea pământului.* SOVEJA, O. 64. *Se făcu roşu de luare aminte.* REBREANU, P. S. 22. *După ce-l ocoli o dată cu luare-aminte, poposi din nou.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 42. *Am privit mai cu luare-aminte şi am îngheţat, căci... chipul din fotografie îmi părea acum cunoscut.* CAMIL PETRESCU, P. 91. *Luă... şarpele în mână şi-l privi cu luare-aminte.* VOICULESCU, P. II, 256. *Mergeau fără să bage în samă, cu luarea-aminte furată de neîntreruptul şuvoi de oameni care curgea pe uliţi.* SADOVEANU, O. III, 177. *Se petrece un lucru vrednic de luare-aminte în ţara aceea.* id. ib. XIX, 71. *Încă prin anul 1676, Wipfer trezeşte luarea-aminte asupra unui caz.* CĂLINESCU, O. XIII, 36. *Încercările de metafizică materialistă ale gânditorului român mi-au ţinut luarea-aminte.* BLAGA, H. 89. *Această luptă măruntă... îi absorbi toată luarea-aminte.* VINEA, L. II, 267, cf. SCL 1956, 40, 41, 46. *Lăutarul cu scripca în mână asculta cu luare-aminte.* ALEXANDRU, I. M. 145. *Îşi aţinti luarea-aminte într-acolo.* TUDORAN, P. 208. *El avu tot timpul să se uite cu luare-aminte la ceilalţi.* ŢOIU, Î. 206, cf. L. ROM. 1963, 517, ib. 1969, 145, ib. 1976, 168, ib. 1977, 160. *Criticii care s-au aplecat cu luare-aminte asupra personalităţii sau operei lui Titu Maiorescu au consultat toate sau aproape toate tipăriturile sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 9/1. *Se uită mai cu luare-aminte şi vede sus o babă.* PAMFILE, DUŞM. 214. (Cu intercalarea unor determinări) *Cea dintâi lucrare a minţii noastre iaste închipuirea*

cea proastă, adecă: fără de luare bine aminte. MICU, L. 25. *Genovezii... au ţintit luarea lor aminte asupra Crimeii.* ASACHI, S. L. II, 208; **b)** grijă (pentru ceva sau faţă de cineva). *Luarea-aminte a pădurariului trebuie să fie ca el să le dea voie şi să le areate locu de făcut focu fără primejdie.* COD. SILV. 5. *Cu luare-aminte la locul lui îl pune* (a. 1805). GRECU, P. 102. *Deschide-ţi ochii şi bagă de seamă cu luare-aminte să nu o faci galbenă sau verde* (a. 1805). id. ib. 392. *Nu fără luare-aminte şi sfială umblăm.* MAIOR, în ŞA I, 842. [Toate patimile] *lăcuiesc împrejurul scaunului împărătesc ascunse supt o închipuire mincinoasă, priveghind toate cu mare luare-aminte asupra inimii craiului.* BELDIMAN, N. P. II, 154/1. *Cu luare-aminte au coborât şi au descoperit oareşice.* DRĂGHICI, R. 97/29. *Nu cere din partea muncitorului decât luarea-aminte de a-i culege gustoasele fructe.* BREZOIANU, A. 318/20. *Se scoală... cu luare-aminte.* NEGRUZZI, S. II, 209. *Cu cât înaintau mai înlăuntrul ţerei, cu atâta Traian mergea mai cu luare-aminte.* CONTEMPORANUL, II, 294. *La această înjunghiere sau înţepare trebuie multă luare-aminte.* PAMFILE, DUŞM. 199. *Trebuie să fiu necontenit cu cea mai mare luare-aminte ca să nu mă rătăcesc.* SBIERA, F. S. 112. *Datoriile preoţeşti şi le îndeplinea cu cea mai mare luare-aminte.* GALACTION, O. I, 173. *Domnia Sa e foarte corect îmbrăcat în haină neagră..., pieptănat cu luare-aminte, aşa ca să-şi ascundă cu puţinul păr cărunt chelia lucie.* SADOVEANU, O. IV, 18. *A pregătit cu luare-aminte totul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 11, cf. SCL 1956, 46. *Să fim cu luare-aminte asupra acestui început.* TUDORAN, P. 76. *S-o fiarbă tare cu luare a minte.* SBIERA, P. 119; **c)** (astăzi rar; adesea la pl.) observaţie **(1)**, constatare; cercetare, examinare, observaţie **(2)**. *Singură această luare-aminte ajunge spre adeverire.* MAIOR, IST. 242/30. *Te poftesc să iei oarecare luări-aminte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 67. *Această luare-aminte întăreşte ceea ce am dovedit.* VÂRNAV, L. 90^{r}/3. *Au început a-şi face în sine aceste luări-aminte.* DRĂGHICI, R. 126/14. *Aceste luări-aminte... l-au mai întărit.* ASACHI, S. L. II, 23. *Îndrăznesc a însemna oarecare luări-aminte.* CONACHI, ap. DDRF. *Publicul a cetit în foiletonul „Albinei"... nişte luări-aminte a domnului D. G.* RUSSO, S. 3. *Tribunalul... va fi dator a împărtăşi mai întâi copia întărită de starea acestei administraţiuni consiliului de familie, care, având a face luări-aminte asupra împrejurărilor administraţiunei tutelei, le va adresa tribunalului.* HAMANGIU, C. C. 107, cf. DDRF. (Cu intercalarea unor determinări) *El încheie luările sale aminte cu o rară statornicie.* AR (1829), 234^{1}/13; **d)** mustrare, reproş, observaţie **(3)**. *Vi se face totodată aspră luare-aminte la necuviinţa de a vă duce la crâşmă.* ap. MAIORESCU, D. II, 30. (L o c. a d j.) **Cu (mare) luare-aminte** = atent; grijuliu. *Numa cel cu mare luare-aminte, cel silitoriu a deprinde toate ţerimoniile bisericeşti.* BELDIMAN, N. P. I, 8/10. *Fiţi cu luare-aminte nu cumva... să faceţi pe copiii voştri să piarză încrederea ce au către voi.* MARCOVICI, D. 46/3. *Erau mai cu luare-aminte la mersul sorţii.* NEGRUZZI, S. III, 119, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Mintea mea zăpăcită e mai cu luare-aminte la altele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 178. *Am fost cu luare-aminte şi la ceea ce mă îndemni să cercetez.* id. ib. XIII, 682, cf. L. ROM. 1963, 138. *Fiţi deci cu luare-aminte.* RETEGANUL, P. I, 11. (E x p r.) **A(-i) atrage** (sau, învechit, **a opri, a chema, a trage**) (cuiva) **luarea-aminte** (ori, rar, **luare-aminte, luare-amintea**) = **a)** a face ca atenţia cuiva să se îndrepte într-o anumită direcţie. *Geniul cel estraordinar al acestui june... au atras asupră-i luarea-aminte a învincitoriului.* ASACHI, S. L. II, 84. *Provinciile moldoromâneşti din veacuri au tras asupră-şi luarea-aminte a vecinilor* (a. 1840). PLR I, 78. *Către mijlocul veacului trecut, teoria veni să chieme luarea-aminte a agronomului asupra acestui sistem.* BREZOIANU, A. 85/20. *Arbustul ierbos numit paţachină... a tras luarea-aminte a speculanţilor.* id. ib. 128/28. *Altele sânt de natură a chema din partea Domniilor Voastre o deosebită şi serioasă luare-aminte.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 123. [E bine] *Să-mi atrag luare-aminte a bărbaţilor din ţară.* EMINESCU, O. I, 137. *Câteva pasage... îi atrag toată luarea-aminte.* CONTEMPORANUL, I, 798. *Copila asupra căreia îmi atrăsese luarea-aminte amicul... mă preocupa.* SBIERA, F. S. 180. *Câteva studii însemnate... atrăseseră luarea-aminte a lumii judecătoreşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 168. *Acest element original al materiei... a trebuit să încânte pe tot omul luminat şi să atragă simpatica lui luare-aminte asupra poporului nostru.* LOVINESCU, S. VIII, 241. *Satul lui de la poalele muntelui poate opri luare-aminte a unor cărturari.* C. PETRESCU, R. DR. 34. *La fereastră apăru în chip de lebădă Odette cea adevărată, încercând zadarnic să-i atragă luarea-aminte.* CĂLINESCU, S. 811. *El mi-a atras luare-aminte asupra unor noi poeţi români.* BLAGA, H. 105. (Cu intercalarea determinărilor) *Toate interesurile trag luarea ei aminte.* MARCOVICI, D. 100/6. *Vizitaţi adesea pe aceşti nenorociţi asupra cărora să cheamă luarea voastră aminte.* id. ib. 221/6. *Acest element original al materiei... a trebuit să încânte pe tot omul luminat şi să atragă simpatica lui luare-aminte asupra poporului nostru.* MAIORESCU, CR. III, 24; **b)** a atrage atenţia (cuiva) asupra unui fapt, a face (pe cineva) atent la (ceva); a avertiza (pe cineva), a preveni[1] **(1)**. *Am cinste de a vă atrage luarea-aminte că... eu sânt gata să închei tranzacţia* (a. 1850). DOC. EC. 984. *Permiteţi-mi dar, în calitatea mea de membru onorific al zisei comisii, să atrag luare-amintea d-voastre.* ALECSANDRI, S. 5. *Noi ne simţim o datorie de a atrage luarea-aminte a tuturor literaţilor noştri.* ODOBESCU, S. I, 492. *Nu mă pot opri de a atrage luarea-aminte a publicului asupra acestei lipse foarte dăunătoare.* CONTEMPORANUL, II, 317. *Atragem luarea-aminte asupra unui singur lucru.* EMINESCU, O. XIV, 954. *Mi-a dat drumul..., după ce mi-a atras cu mustrare luarea-aminte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 40. *A venit... să-i atragă luarea-aminte.* REBREANU, P. S. 172. *De la o vreme i-am permis din nou să vină, dar atrăgându-i luarea-aminte să evite să întâlnească pe...* CAMIL PETRESCU, P. 19. *Atrag luarea-aminte a înţeleptului vizir că ştirea vine de la leşi.* SADOVEANU, O. X, 298. *Atragem luarea-aminte asupra puternicei impresii de unitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 13/3; **c)** a atrage atenţia asupra sa; a se face remarcat. *Atrăgea luarea-aminte pretutindene or pe unde se înfăţişa.* BARONZI, C. V, 168. *Acesta e un lucru care atrage luarea-aminte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 21/1. ✧ (Tehn.) *Luare de vederi* = a obţine imaginile succesive ale obiectelor în mişcare pe o peliculă cine-

matografică. *Ajustarea distanței necesare între obiectivele luării de vederi.* ENC. TEHN. I, 369. *Respectându-se legile de mai sus la luarea de vederi.* ib. 371.

VII. 1. Ducere cu sine a unei persoane sau a unui obiect. Cf. l u a **(VII 1).** *Luarea miresei și aducerea ei în casa bărbatului.* I. IONESCU, M. 489. ✧ *Luare de ziua bună* (sau *de bun-rămas)* = despărțire de cineva, rostind la plecare o formulă de salut. *Vizita de luare de zâua bună.* NARCHIS, 115^{r}. *A sale cuvinte de luarea de ziua bună s-au priimit cu obștești urări a oaspeților.* AR (1834), 142^{1}/48. *Să primească acest de pe urmă tom a „Arhivii" ca o luare de ziua bună.* ARHIVA R. II, IV/10. *Acum și mirele... merge înăuntru, ca să asculte oratia urărilor și luarea de rămas bun în mijlocul lacrimilor.* IORGA, C. I. I, 180. ✦ (Învechit, rar; în sintagma) *Luarea rudei* = perpetuarea neamului, a spiței. *Va rămânea fecior spre luarea rudeei.* CORESI, EV. 545.

2. Ducere cu sine a cuiva fără voia acestuia (făcând uz de forță); p. e x t. răpire **(1).** *Au înțeles de luarea lui Mihai-Vodă din Ieși.* NECULCE, L. 191. *L-au dus în Țara Leșească...* [Doamna,] *auzind de luarea domnu-său, s-au dus în Țara Munteneasă.* R. POPESCU, CM I, 458, cf. PONTBRIANT, D. ✧ *Luare la oaste* (sau, învechit, *într-ostași, la miliție)* = recrutare. *Recrutația ieste luare la oaste din lăcuitorii statului.* GENILIE, G. 142/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

VIII. 1. (În sintagmele) *Luare în* (sau *de) râs* (sau *peste picior,* livresc, *în derâdere)* = batjocorire; zeflemea. *Mângâindu-să pentru chemarea ce s-au părut lor spre batjocură, prin luarea în râs a mândriei acelui.* AETHIOPICA, 79^{r}/6. *O ating cu ironii și luări în râs.* GOLESCU, E. 358. *Zeul luării în râs sau batjocurii.* CĂPĂȚINEANU, M. 91/5. *Viața este o ghiduș luare în râs sau o înaltă zidire.* HRISOVERGHI, A. 36/5. *Răspunse bătrânul c-un zâmbet de luare în râs.* NEGRUZZI, S. I, 91. *De luarea în râs noi ne temem.* id. ib. II, 173. *Care luare în râs poate fi mai mare decât aceea de a nu te încrede în mine?* FILIMON, O. I, 153. *În loc de secundări,... n-a găsit... decât luări peste picior.* SBIERA, F. S. 123. *Dau... o făgăduială, care poate fi luată însă și ca o constatare, de luare în râs sau mustrătoare.* IORGA, V. F. 107. *Luarea în râs a unor atari muncitori.* PAMFILE, A. R. 81. *O întrebă, parcă în luare de râs.* CHIRIȚESCU, GR. 179. *Să dreg puțin nuanța de luare în râs.* VOICULESCU, P. II, 70, cf. SCL 1956, 40. *Memorabilă ni se înfățișează luarea în derâdere a manierismului lui Beniuc.* GRIGURCU, C. R. 66. ✦ (În sintagma) *Luare la bătaie* = începere a unei bătăi. Cf. SCL 1956, 40.

2. (În sintagme) *Luare în considerație* (sau *în considerare)* = faptul de a ține seama de..., de a avea în vedere, de a da atenție. *Ar avea dificultate de a vota luarea în considerațiune a unui budget.* MAIORESCU, D. I, 156. *Se pune la vot luarea în considerare a proiectului de lege.* id. ib. 437. *Să se respingă luarea în considerație.* id. ib. II, 160. *Confuzia eticului cu esteticul a înglobat...în sine și confuzia etnicului, adică luarea în considerare a artei numai prin raportarea ei față de „popor".* LOVINESCU, S. IV, 162. *Rezumarea la două comparații împiedecă luarea în considerare a mai multor aspecte și reduce astfel complexitatea operației.* RALEA, S. T. III, 19. (Învechit) *Luare de seamă* = **a)** atenție, băgare de seamă. *Își face trebile sale... cu sârguință și luare de samă.* CARTE TREB. I, 52/25. *Mai cu luare de samă scrie același Istvanfi despre Moldova.* ȘINCAI, HR. II, 260/26. *Uitându-se unul la altul cu mare luare de seamă.* SLĂTINEANU, A. 74. *La isprava lucrurilor acestora e lipsă de vreame lungă, de minte întreagă, luare de seamă, grije osebită.* MAIOR, PRED. I, 67/8. *Așteptând cu luare de samă, Minunat acest lucru-i pare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 207. *Priveam la dânsul cu mare luare de seamă.* GORJAN, H. I, 152/28. *Vreadnică de luare de samă iaste și aceasta.* CALENDARIU (1844), 103/4; **b)** grijă (pentru ceva). *Luarea de samă pe mulți mântuiește* (a. 1783). ȘA I, 29. *Întru alegerea voivozilor și deregătorilor era cu mai multă luare de samă.* NICOLAU, P. 313. *Nu ar putea cineva zice destul cât folosește această luare de seamă spre ferirea de pricini.* POTECA, F. 83; **c)** cercetare, examinare. *S-au descoperit prin luări de samă că lumina este una după alta, adică să să lase a să vede cu trecire de vreme.* AMFILOHIE, G. F. 56^{r}/2. *După o dreaptă luare de samă, el au găsit că laturile atocmate... era împărțite.* id. ib. 64^{r}/12. *Luările de samă... pentru stelile statornice... mi-au arătat că nu să suie mai mult decât 3 000 de steli.* id. ib. 129^{r}/9, cf. LB. (Cu intercalarea unei determinări) *Aproape de adevăr este a crede că luarea sa de seamă se va fi întins și asupra preoților de mir.* F. AARON, I. I, 166/7; **d)** observație **(1),** constatare. *Între această luare de seamă, el făcu mult oftat.* CANTACUZINO, N. P. 107. *Să-l dați ca să cetească pruncii și faceți cu acea ocasie luări de samă.* PETROVICI, P. 112. *Luare de seamă. De unde au ieșit aceste multe.* TEODOROVICI, I. 30. *Arătarea (tabla)... îți va arăta locul al însuși sistemei, unde ai însemnat fieșcare observație (luare de seamă).* POTECA, F. 156/23. *S-au făcut această luare de samă că corăbiile ce sta pe ancoră..., nemaiputând sta pe loc, au rădicat ancorele.* AR (1829), 15^{2}/20. *După luarea de seamă a fisiologhilor, mai mulți feciori se nasc.* CALENDARIU (1844), 106/1; **e)** reproș. *Părinți! Iertați-mă pentru această luoare de seamă!* ȚICHINDEAL, F. 6/14. (Învechit) *Luare de grijă* = grijă; băgare de seamă. *Cu osebită luare de grijă le vom face cunoscute* (a. 1795). ȘA I, 200. *Luare în discuție* = supunere spre analiză sau la o confruntare de opinii. *Procedura este lărgită prin luarea în discuție a unor considerente de ordin semantic.* L. ROM. 1980, 484. ✦ Considerare a unui lucru sau a unei persoane ca fiind într-un anumit fel, ca având o anumită calitate; apreciere, socotire **(2);** înțelegere, interpretare într-un anumit fel, dintr-un anumit punct de vedere. Cf. l u a **(VIII 3).** *Am învățat ce sunt figurile sau tropii, cum se cheamă luarea totului drept parte și a părții drept totul.* CARAGIALE, O. III, 65. ✦ Considerare ca fiind altcineva sau altceva decât este; confundare. Cf. l u a **(VIII 3).** Cf. PONTBRIANT, D.

3. (Astăzi numai în sintagme) Alegere, adoptare (a unei metode, a unei decizii etc.). Cf. l u a **(VIII 4).** *Luarea sau mutarea legii mai înainte... fără niceo zăbavă să să ia înainte.* AȘEZ. 7. ✧ *Luare ca martor* = alegere (a cuiva) ca martor al dreptății sale. *Oamenii cu brazdele în cap reprezintă... luarea pământului însuși ca martor.* PANAITESCU, O. Ț. 97. *Luare a unei hotărâri* = adoptare a unei hotărâri; hotărâre. *Spre a arăta luarea unei hotărâri, la sfârșitul convorbirii sau după o deliberare a subiectului vorbitor, limba populară și*

familiară utilizează formula „și gata". IORDAN, STIL. 289. *Luare de* (ori *a unor) măsuri* (sau *a măsurilor)* = adoptare a unui procedeu, a unor mijloace pentru modificarea unei situații sau pentru a preveni un rău. *Luare de măsuri paliative.* BARIȚIU, P. A. I, 150. *Să putem ajunge la luarea măsurilor de asigurare pentru viitor.* FILIMON, O. I, 276. *În luarea măsurilor pentru delăturarea răului am întrat în oarecari conflicte.* SBIERA, F. S. 397. *Venisem aci să obțin luarea unor măsuri.* CAMIL PETRESCU, T. II, 515. *Totalitatea datelor obținute vor determina luarea unor măsuri.* ABC SĂN. 32. *Numai îndrăzneala lui Cercel... a determinat promisiunea luării de măsuri.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16. *Luarea unor precauții* = adoptarea unor măsuri de prevedere, de prevenire a unor consecințe. *Noua lectură critică va fi scutită... de luarea unor precauții care i-ar sărăci și desfigura interpretările.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 4/4. (Învechit) *Luare de concluze* = faptul de a trage o concluzie, de a conchide. *Au participat și alți iezuiți la dezbateri și la luarea de concluze.* BARIȚIU, P. A. I, 336.

4. Obținere de date cu ajutorul unor instrumente; măsurare. *La luarea temperaturii în gură, termometrul este așezat sub limbă.* ABC SĂN. 159.

IX. (În sintagmele) *Luare de cuvânt* (sau, învechit, *înainte)* = vorbire (în public). *Să nu grăim niciodată așa iute întru luările înainte a noastre.* ȚICHINDEAL, F. 10/25. *Era cunoscut în toată uzina prin luările lui de cuvânt.* PREDA, R. 163. *A aflat că luarea aceea de cuvânt a lui Gâtlan... a fost cu cântec.* id. M. S. 23. [Editura] *a publicat... o culegere de interviuri, luări de cuvânt sau expozeuri despre autorii traduși.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 23/1. *Luare la fugă* = plecare în grabă. *Căminarul își înăbușă nestăpânita dorință de luare la fugă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 14, 14/4. *Luarea zborului* = pornire în zbor[1] **(1).** SCL 1956, 38.

X. (În sintagmele) *Luare de contact* = stabilirea unei legături, a unei relații cu cineva; faptul de a intra în contact cu ceva. *Această vizită va avea de obiect o luare de contact cu guvernul român.* TITULESCU, D. 441. *Luarea aceasta de contact cu ghettoul capitalei Poloniei... a fost o revelație înfricoșată.* SADOVEANU, O. XX, 490. *Îi închiseseră în subsol, pe fiecare în câte o celulă, și avuseseră grijă ca... nicio luare de contact să nu fie posibilă.* STANCU, R. A. III, 102, cf. SCL 1956, 50. (Jur.) *Luarea interogatoriului* = interogare. *După luarea interogatoriului, audiența urmează să aibă loc a doua zi.* LOVINESCU, S. V, 103.

– Scris și: (învechit) *luoare.* – Pronunțat: *lu-a-.* – Pl.: *luări.* – Gen.-dat.: *luării* și (învechit, rar) *luarei.* – Și: (învechit și regional) **loáre,** (învechit) **luóre** (pl., învechit, *luori, luore* L. ROM. 1960, nr. 3, 94) s.f.

– V. **lua.**

LUÁT[1] s.n. Faptul de a l u a.

I. 1. Desprindere din locul în care se află, unde a fost fixat. Cf. l u a **(II 1).** *Laboratorul de scalpare și de luatul pielei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 7/3.

2. (Învechit; în sintagma) *Luatul sângelui* = luare de sânge, v. l u a r e **(II 3).** Cf. l u a **(II 3).** *Luatul sângelui este deșărtarea sângelui din vâna cea groasă de la gât.* LITINSCHI, M. 141/6. ✦ Recoltat al unor produse. *Se strânge mierea și ceara fără ca la luatul acestor producte să se omoare sau măcar să se dea de știre albinelor.* I. IONESCU, M. 383.

3. Lipsire a cuiva de ceva. Cf. l u a **(II 4).** *După horă știa ea ce urma, luatul batistei și fluieratul seara la poartă ca să ieși să ți-o dea.* PREDA, DELIR. 28. (În credințele populare) *Ciobanii, ca să apere oile de vrăji și de luatul manei, se scoală în ziua de Sf Gheorghe în zori de ziuă și buciumă.* MARIAN, S. R. III, 210. *Prin unele părți din Transilvania, cu privire la luatul manii de la vaci se crede următoarele.* PAMFILE, DUȘM. 187. *Pasărea caută insecte între oi și luatul laptelui este o simplă „fabulă".* BĂCESCU, PĂS. 275. *Fapt cu luatul.* TEODORESCU, P. P. 375. *Luatul manei.* ȘEZ. II, 17. *Luatul manei.... Când unei vaci i se ia mana, vaca tot rage, nu mânâncă bine.* ȘEZ. IV, 125. ✦ C o m p u s e: (popular) **luatul-din-iele** sau **luatul-ielelor** = nume dat unei boli (interne). Cf. FORM. CUV. I, 71. *Pe lângă schilodire sau pocire, rusaliile mai aduc, celor ce le nesocotesc poruncile, și felurite boli lăuntrice, precum: luatul-din-iele.* PAMFILE, S. V. 35; **luat-din-vânt** (sau **-de-vânt)** = **a)** nevralgie. CANDREA, F. 224, PAMFILE, B. 44; **b)** pojar **(3).** CANDREA, F. 224, PAMFILE, B. 44.

II. 1. Primire a unui obiect, a unui bun (în stăpânire sau în folosință). Cf. l u a **(III 1).** *Dumnealui este dator să răspundă la dat, precum și la luat au fost, iar de este ca să dau eu zestre, bucuroasă sânt să dau* (a. 1779). URICARIUL, XXI, 350. *Datul și luatul ce să întâmplă între țăranii cei proști să se facă supt mărturiia preotului.* PRAV. COND. (1780), 112. *Noauă tuturor de obște ni să pricinuiește pagubi, ca unii ce sântem supuși deverului negoțului de daturi și de luaturi* (a. 1833). DOC. EC. 531. *Se călcau unii pe alții... la luatul colacului.* DAN, U. 100. [Mirele] *Ți-a cumpărat un fes... Jupânească Mireasă, Nu te grăbi cu luatul Cum te-ai grăbit cu măritatul.* NUNTA, 207. *El cu luatul, noi cu răbdatul.* UDRESCU, GL.

2. Încasare (a unei sume de bani). Cf. l u a **(III 4).** [Părinții] *au rămas îndatoriți din luaturi și socoteale, în viiață fiind.* PRAVILA (1814), 143/21. *Cursul banilor să umble după acest mijloc și la dat, și la luat* (a. 1822). DOC. EC. 266. *S-a dat bilanul anumi și pre larg arătător de toati datoriile și luaturile, precum au urmat* (a. 1825). IORGA, S. D. V, 269. *Mă însărcinez cu cercetare socotelilor... celor în parte daturi și luaturi a casierilor* (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 325. *Ni să pricinuiește pagubi, ca unii ce sântem supuși deverului negoțului de daturi și de luaturi* (a. 1833). DOC. EC. 531. *Ținem isvod de daturi și luaturi.* I. IONESCU, C. 244/22. *Doi contabili, unul însărcinat cu luaturile și altul cu daturile.* id. M. 301. *Luatul banilor.* DDRF. ✦ Percepere de taxe, impozite, vamă etc. *Măsurătoarea să să facă dă vinăricerii domnești, dar să umble orânduitul împreună cu vinăricerii domnești, la scris, la măsurat i la luatul banilor* (a. 1818). IORGA, S. D. XXII, 175.

3. (În sintagma) *Luat în primire* = faptul de a primi un bun în custodie. Cf. l u a **(III 7).** Cf. SCL 1956, 40, 48. ✦ (Învechit) Primire a unei funcții. Cf. l u a **(III 7).** *Mihai-Vodă făcusă și cheltuială la Poartă la luatul domniei.* NECULCE, L. 184.

III. 1. Însușire abuzivă sau pe ascuns a unui bun. V. f u r a t. Cf. l u a **(IV 1).** *Acesta îndemna pre Grigorie-Vodă tot la luat și pre toț boierii moldoveni îi*

sărăcie. NECULCE, L. 319. *Omul cu gropiţe în obraji are obiceiul luatului.* GOROVEI, CR. 130.

2. Cucerire a unei cetăţi, a unui oraş etc. Cf. l u a **(IV 2).** *Multe ar hi putut a lucra Vasilie-Vodă... după luatul cetăţii Sucevei.* M. COSTIN, O. 144. *În Ţara Ungurească, la luatul cetăţii Laurinum..., multe rele au făcut creştinilor.* R. POPESCU, CM I, 356. ✦ L o c. a d v. **Pe luate** = dobândind (cu forţa) de la cineva; câştigând. *Dacă e vorba pe luate, pentru ce să n-o iau eu?* DDRF. *„Hai să ciocnim pe luate", se zice când se ciocnesc ouă roşii şi cine a spart are dreptul să ia şi oul care s-a spart.* UDRESCU, GL.

IV. (Popular) Faptul de a se căsători cu cineva; căsătorie; concubinaj. Cf. l u a **(V 2).** *Hai, bade, să ne iubim, La luat să nu gândim.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 56. *Hai, mândră, să ne iubim, La luat să nu gândim.* MARIAN, NU. 83. *Nu ţ-am facut ca sî pcei. Ţ-am facut ca sî* [mă] *iei. – Nu mni-[i] di luatu tău, Cî mne-i scos un numi rău.* VASILIU, C. 101. *Tu beldim şi eu beldim, La luat să ne gândim.* PAMFILE, C. Ţ. 132. *Sloboziţi drăguţul meu, Că azi e anu-ncheiat De când ne-am încredinţat Şi-o vint vremea de luat.* BALADE, III, 186.

V. (Învechit, rar) Dobândire a unei însuşiri, a unei caracteristici etc. Cf. l u a **(VI 4).** *Cu cuviinţă făcu ei spre luatul sfântului duh şi puteare deade lor, nu ca morţii să învie..., ce păcatele să lase.* CORESI, EV. 130. *Cine va vedea ceva întru Tatălu, aceaea va vedea şi întru Fiiul, nu pre luatul fireei, ce după fire, că cui e tăriia tocma, tocmaş ştie şi firea.* id. ib. 186.

VI. Ducere cu sine a unei persoane sau a unui obiect. Cf. lua **(VII 1).** *Obicei la luatul miresei.* ŞEZ. I, 33.

VII. (În sintagma) *Luat în deşert* = batjocorire. Cf. l u a **(VIII 1).** Cf. SCL 1956, 40.

– Pronunţat: *lu-at.* – Pl.: **(II 1)** *luaturi.*

– V. **lua.**

LUÁT², -Ă adj. (Popular) **1.** Bolnav; paralizat. *I-i luvat pişoru.* ARH. FOLK. VI, 381. ✦ Cu mintea rătăcită; nebun **(I 2),** (învechit, rar) luatic. (Regional) şoimănit **(I 2).** *Eşti loat?* Com. din ORŞOVA. [Copil] *luọt.* ALR II/836. (Cu determinarea „de minte") *Nu este nebun, nici luat de minte este.* CANTEMIR, IST. 276. ✧ (Substantivat) *Ca luaţii de minte, nu pricepea.* id. ib. 134.

2. Care ţine pe cineva în căsătorie; căsătorit; care trăieşte în concubinaj. *În loc să plângă fetele, Se vaietă nevestele Care au avut luaţi Câte doi şi trei bărbaţi.* ZANNE, P. IV, 498. *Sânt luaţi, da, dar nu sânt cununaţi.* ALR II 4 392/791.

– Pronunţat: *lu-at.* – Pl.: *luaţi, -te.* – Şi: (regional) **loát, -ă** (pronunţat şi monosilabic ALR II/836), **luvát, -ă** adj.

– V. **lua.**

LUÁTIC, -Ă adj. (Învechit, rar; cu determinarea „de minte") Cu mintea rătăcită; nebun **(I 2),** (popular) luat² **(1).** *Ca să lucreaze ca luatic de minte nu pricepea.* CANTEMIR, IST. 158.

– Pronunţat: *lu-a-.* – Pl.: *luatici, -ce.*

– De la **luat²,** prin analogie cu *lunatic, tomnatic.*

LUĂTÓR, -OÁRE subst., adj. **I.** S.m. (Învechit, rar) Cel care sprijină, care susţine; cel care întăreşte. *Apucară-me în dzua reului meu şi fu Domnul rădicătoriu mie (luotoriul mieu* C², întăritura mea D). PSALT. 26.

II. 1. S.n. (Învechit; în sintagma) *Luător de muc* = mucar. *Fă şi luotoriu de muc.* PO 263/21.

2. S.f. (Învechit, rar) Găleată de scos apa. *Şi marea... şi opritorile şi luotorile şi căldările şi cârligele şi năstrăpile.* BIBLIA (1688), 310¹/59, cf. TDRG.

3. S.m. şi f. (Învechit) Cel care lipseşte pe cineva de ceva. *Toţi ce seţi împregiurul lui aducu darure fricos şi ce ia (luotoriului* C², *luătoriului* D) *sufletele giudecilor, mai fricos de împăraţii pământului.* PSALT. 152. *Toţi cei primprejurul lui aduce-vor daruri celui înfricoşat şi luătoriului duhurilor boiarilor, groaznic lângă împăraţii pământului.* BIBLIA (1688), 406¹/7. ✦ (Popular) Demon (care lipseşte vacile de lapte). Cf. T. PAPAHAGI, M. 224. *Ce vedeau se-nspăimântau... Luătoarea laptelui Mi-e slujnica dracului.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 92.

III. 1. Adj., s.m. (Cel) care pune stăpânire pe un bun. [Zahei] *din apucătoriu fu miluitoriu, din luătoriu fu dătătoriu.* VARLAAM, C. 346, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. ✦ Adj. (Rar) Acaparator. *Părintele Onufrei, dând ca din întâmplare de mâna pictorului, care conţinea vro câteva piese de aur, crezu că ce-i găsit îi bun găsit şi, strângând cu multă amiciţie şi intenţie luătoare mâna acestuia, gândi că are multă cauză a se depărta.* EMINESCU, P. L. 83.

2. S.m. (Învechit şi regional) Cumpărător (LB, ALR I 1 574/98, ALR SN IV h 1 020/325) de vite (BUL. FIL. II, 289, PAŞCA, GL., com. din JINA – SEBEŞ).

3. S.m. (Învechit; în sintagmele) *Luător de camătă* = cămătar. *Sânt ca o rudă de şarpe luotorii de camătă.* CORESI, EV. 344, cf. 427. *Luător de sold* = soldat. *Oastea moldo-română din acea epohă nu era compusă din soldaţi, adecă luători de sold (simbrie).* ASACHI, S. L. II, 234. ✦ Cel care primeşte foloase necuvenite. *Luătoriu de mită.* MARDARIE, L. 175/14.

4. S.m. (Învechit; în sintagma) *Luător în năimeală* = cel care ia ceva cu chirie; arendaş. *Să fie cu putinţă luătorilor în năimală întrebuinţarea lucrului.* COD. ŢIV. 186/26.

5. S.m. (Învechit) Cel care primeşte, care acceptă ceva neplăcut, împovărător. *Au cu aceea a se chinui... ca neşte luotori de soartea împlută de nedereptate fiindu.* CORESI, EV. 448. *Domn Domnedzeu milosârd şi milostovnic,... greşalelor răiilor şi păcatelor luotoriu.* PO 294/4.

IV. S.f. (Învechit) Cucerire prin luptă. *Luotoarea Moldovei.* ap. DHLR II, 453.

V. Adj. **1.** (Învechit; despre boli) Contagios. [Boală] *luatoare.* VULCAN, ap. URSU, T. Ş. 231.

2. (Învechit şi popular; în sintagme şi locuţiuni) *Luător de seamă* = **a)** inspector. *Tocmit-au şi boiari mari în sfat..., logofăt mare, giudecătoriu şi alesătoriu de ocine, ispravnic pe o frunte de oameni de ţară... şi luător de samă tuturor ispravnicilor celor ce sânt la curtea domnească.* URECHE, L. 70. *Pe luătoriul de samă Mihail Cantacuzenul l-au dăruit cu căftan.* ŞINCAI, HR. III, 168/36; **b)** supraveghetor **(1).** *Au fost oareşcare împedicări... dintr-un felvaltăr neamţu ce avem în sat luătoriu de samă* (a. 1800). ŞTEFANELLI, D. C. 285. *Învăţătoriul să pună acum... luători de samă preste cei*

mici, când se joacă. PETROVICI, P. 122/27, cf. DDRF. *Era pus pescariu şi luătoriu de samă..., ca nu cumva să cuteze cineva să meargă şi să prindă peşte.* SBIERA, P. 117. (F i g.) *Să nu laş să să-nfrunteadze de cumpliţii luătorii de samă, la-nfricatul tău giudeţ.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 169^{v}/28. *Vor veni asupra noastră oştile cereşti şi taberile nepriiatenilor... luotorii de seamă şi voivozii văzduhului.* MICU, în ŞA I, 90; **c)** observator^{2} **(1).** *Doauă arce cereşti au curcubee, numai de să va găsi luătoriul de samă, în drept aşăzământ.* AMFILOHIE, G. F. 162^{r}/13, cf. LB. *Luător-aminte* = observator^{2} **(1).** *Un observator (luător aminte) au făcut socoteala după calendarile de Paris şi a departamenturilor că în Franţa se află 1 700 043 doftori.* AR (1834), 74 1/39. *Un luător aminte îndată ar fi cunoscut că acel atelagiu... avea o formă... moldovenească.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Luător de socoteli* = controlor; inspector. *Luătorul de socotele asupra tutulor cheltuielilor statului.* GENILIE, G. 140/20. ✧ L o c. a d j. **Luător-aminte** sau **luător de seamă** (ori, învechit, **a minte**) = atent; ascultător; grijuliu. *Unii sânt cu bune năravuri, luători de samă şi cu rânduială.* CARTE TREB. I, 24/10. *Când e pruncul luătoriu de samă, atuncea înţeleage.* PETROVICI, P. 34. *Să fie luători-aminte.* VÂRNAV, L. 71^{r}/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Tatăl, luător-aminte.* NEGRUZZI, S. II, 142. *Amândoi, luători-aminte.* id. ib. III, 174. *Luător a minte.* BARCIANU. *Prin ţipetul ei cel ascuţit şi pătrunzător face apoi şi pe alte paseri luătoare de samă.* MARIAN, O. I, 302. *Prinzând de veste despre ceea ce au ei de gând să facă cu dânsul, era foarte luătoriu de samă.* id. T. 82, cf. SCL 1956, 48, 50, 53, 54. (Substantivat) *Cei luători de samă au prilej de a-ş arăta râvna.* CARTE TREB. II, 14/17. *Este atât gânditor şi lucrător, cât şi luător de seamă gândului şi a lucrului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 277/1. *Luătoriul aminte, cetitoriul gazetei..., în ea vede înfăţoşate toate interesantele întâmplări de carile el însul atârnă* (a. 1829). PLR I, 26. *Luătorul aminte asupra celor cuprinse într-aceste două părţi ale precuvântării noastre şi de adevărul lor să va încredinţa.* MARCOVICI, D. XI/1.

VI. Adj. (În locuţiuni) L o c. a d j. **Luător în râs** (sau **în batjocură**) = batjocoritor. [Avea] *faţa puţin veştedă, dar învioşată de nişte ochi verzi şi luători în râs.* GANE, N. I, 128. *Nu-i treaba mea să împletesc colţuni, zise baciul cu un aer luător în râs.* id. ib. II, 45. *Începu să o dojenească cu nişte vorbe cam luătoare în râs.* ISPIRESCU, L. 234. *Nu credeam şi nici n-aş fi crezut vreodată că... un creier deştept şi cultivat să fie ironic şi luător în râs.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 458, cf. DDRF. *Noi ne simţiserăm jigniţi... prin tonul uşurel şi luător în batjocură... în care călătorul francez vorbise de trecutul nostru.* SĂM. IV, 701. *Slugile... aveau vorba muşcătoare şi luătoare în râs.* CĂLINESCU, O. I, 25. ✧ L o c. a d v. **Luător în râs** = batjocoritor. *Cu ce să te ţinem? Zise luător în râs..., vezi bine că şomăm.* CĂLINESCU, S. 238.

– Pronunţat: *lu-ă-.* – Pl.: *luători, -oare.* – Şi: (învechit) **luotór, -oáre,** (regional) **lăutór, -oáre** (DA II$_{2}$, 120, BUL. FIL. II, 289, com. din JINA – SEBEŞ) subst., adj.

– **Lua** + suf. *-ător.*

LUĂTÚRĂ s.f. **I.** (Popular) Cantitate de fân care se poate lua **(I 1)** o dată cu furca. Cf. DDRF.

II. (Învechit) Primire de bani; încasare. Cf. POLIZU. ✦ Impozit. *Din pricina luăturilor (dabilelor), toţi negustorii care erau cu putere şi cu avere au fugit în alte ţări străine* (a. 1631). N. A. BOGDAN, C. M. 42. ✦ Confiscare. Cf. POLIZU.

III. (Învechit) **1.** Însuşire a unui bun pe nedrept sau cu forţa. *Mai multă osârdie şi-au aratat şi strâmbătatea ce s-au făcut sfintei mănăstiri..., văzindu-o că s-au pustiit din luătura acelor sate* (a. 1716). URICARIUL, V, 373/20. ✦ Dorinţă de acaparare; rapacitate **(2).** *Nimică bun nu era într-însul, numai lăcomie şi luătură nespusă.* N. COSTIN, LET. II, 38/3, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

2. Trecere în propria stăpânire a unui teritoriu; cucerire. *Luotura Ardealului.* DHLR II, 344, cf. POLIZU.

IV. (Învechit, rar) Înfiere, adopţie. *Şi-l ia fecioru... Această întăriciune şi învăţătură a-ş lua fecior Şi-ncă şi dereptă mărturia ce ia ceastă luotură de feciori şi ocini el bagă.* PRAV. LUCACI, 254^{r}/12.

V. (Învechit şi popular) Înghiţire a unui medicament. *O ia prea de dimineaţă, pe nemâncate,... îngrijind la fiecare luătură a amesteca în gură o scoarţă de lămâie.* MAN. SĂNĂT. 155/27. *Din acest amestec se ia de trei ori..., aşa ca din aceste luături să se isprăvească amestecul.* MAT. FOLK. 551.

VI. (Popular) Pornire din loc. *Calul are mai multe năravuri:... nu ia din loc sau e cu zopor la luătură.* DAMÉ, T. 51. ✧ E x p r. **N-are luătură** = **a)** nu e bun de nimic. ZANNE, P. II, 602; **b)** (despre animale de tracţiune) nu face efort. id. ib.

– Pronunţat: *lu-ă-.* – Pl.: *luături.* – Şi: (învechit) **luotúră** s.f.

– **Lua** + suf. *-ătură.*

LÚBĂ[1] s.f. **1.** (Bot.; mai ales în Transilv.) Dovleac *(Cucurbita pepo, Cucurbita maxima).* Cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, CONV. LIT. XXIII, 570, DDRF, BRANDZA, FL, 154, SIMA, M. 184, N. LEON, MED. 24, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, PAMFILE, A. R. 179, PANŢU, PL. 158, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 54, FRÂNCU–CANDREA, M. 102. ✧ (Regional) *Lubă domnească* = dovleac *(Cucurbita maxima).* ALR SN I h 198/102, ALRM SN I h 137/102.

2. (Bot.; regional) Pepene verde, v. p e p e n e **(I 1 b)** *(Citrullus vulgaris).* Cf. CIHAC, II, 177, BARCIANU, BORZA, D. 49.

3. P. a n a l. (Regional; în sintagma) *Lubă goală* = ţeastă **(1)** (Miceşti – Alba Iulia). ALR I/I h 7/136.

– Pl.: *lube.*

– Din v. sl. ***luba*** (cf. l u b e n i ţ ă).

LÚBĂ[2] s.f. (Regional) Epitet depreciativ pentru un cal slab; mârţoagă (Vâlcele – Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 78. *Ne, lubă, ne!* ib.

– Postverbal de la **lubăi.**

LUBĂÍ vb. IV v. **liubăi.**

LUBĂNÍŢĂ s.f. v. **lubeniţă.**

LÚBEN s.m. v. **lubene.**

LÚBENE s.m. (Munt.) Nume dat unor plante din familia cucurbitaceelor: **a)** (şi în sintagma *lubene tur-*

cesc, H II 326, ALR I 855/725, ib. 856/725, 730, 735, 740) dovleac *(Cucurbita maxima).* Cf. ALR I 856/710, 725, ALR SN I h 198, ALRM SN I h 137; **b)** dovleac *(Cucurbita pepo).* Cf. DDRF, SCRIBAN, D., ALR I 855/710, 725, 730, 735, 740. Cf. H II 79, 326, XI 321. *Albina zbărrr! dup-o floare de lubene, unde se pitise ca s-audă ce va zice.* POP., ap. HEM 1 650. *Era nouă morți. Şedea ca lubenii.* GEORGESCU-TISTU, B. 35. ✧ (Regional) *Lubene scoromnic* = pepene galben *(Cucumis melo).* Cf. ALR I 857/740.

– Pl.: *lubeni.* – Şi: **lúben** s.m. DDRF, H II 79, 326, ALR I 856/730, 740.

– Din v. sl. ***lubenь*** (cf. l u b e n i ț ă).

LUBENICIOÁRĂ s.f. (Bot.; prin Olt.) Zămoşiță *(Hibiscus trionum).* Cf. BORZA, D. 84, H V 208, XI, 95.

– Pl.: *lubenicioare.*

– **Lubeniță** + suf. *-ioară.*

LÚBENIȚĂ s.f. **1.** (Bot.; şi în sintagma *lubeniță verde,* BORZA, D. 49) Pepene verde *(Citrullus vulgaris).* Cf. ANON. CAR. *Preaslăvita lumbiniţa* (a. 1773). GCR II, 98/20. *Legumile... cărnoase, precum sânt: pepenii, lubeniţele.* ECONOMIA, 125/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., TOMICI, C. A. 33, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 177. *Ce bine-mi vor prinde aceste lebeniţe răcoritoare!* F (1871), 559. *Pot să mănânce toți în casă... lubeniță..., iar mamele niciodată nu vor mânca, până nu vor da din acea roadă mai întâi celor răposați.* MARIAN, Î. 394, cf. CONV. LIT. XXIII, 571, DDRF, BRANDZA, FL. 154, GRECESCU, FL. 389, N. LEON, MED. 41. *Se coace în cuptor harbuz (pepene verde, lubeniță), se scurge zeama şi se bea.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 158, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Pepeni verzi, harbuji,... boşari sau lubeniţe.* PAMFILE, A. R. 174. *Regimul alimentar din zilele de post nu e tocmai neigienic..., porumbele, corcoduşe, lubeniţe sunt nutremântul cel mai obişnuit.* PĂCALĂ, M. R. 116, cf. PASCU, S. 265, PANȚU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pepenii verzi (Citrullus vulgaris) zişi în Moldova harbuzi, iar în Ardeal lubeniță, originari din sudul Africei, sunt cultivați la noi pe suprafețe întinse.* SIMIONESCU, FL 352, cf. ENC. AGR. IV, 536, SCRIBAN, D. *Râse gros, scuturându-şi nasul lemnos, cu capul lui lung ca o lubeniță.* CAMIL PETRESCU, O. I, 77. *Trântoresc încă în ţărâna udă, culcate, lubeniţe lungi, vărgate, târzii.* STANCU, D. 251, cf. L. ROM. 1953, nr. 2, 41. *Le-a spus că pădurarul are în grădină niște lubeniţe dulci ca mierea.* BENIUC, M. C. I, 75, cf. BORZA, D. 49, L. ROM. 1962, 257. *Lăsând babele să-şi cumpere vinete din piață şi lubeniţe, îşi aminti de grănicer.* D. R. POPESCU, I. Ş. 22. *Pricina frigurilor sânt poamele crude, castraveți, lubeniță şi răceală.* H V 38, cf. IX 4, XI 5. *Fire-a-ți pieptu-o grădiniță Şi ţițele lubeniță.* CONV. LIT. X, 208. *Du-te, badeo, du-te-n draci, Te-am iubit şi acum nu-mi placi C-ai mustață la guriță Ca ghiță la lubeniță.* MAT. FOLK. 928, cf. FRÂNCU-CANDREA, M. 102. *S-a săturat ţiganul de lubeniță.* I. CR. III, 283. *O dată ce nu ai porc gras la Crăciun şi cuțit pe vremea lubeniţelor, asta nu înseamnă nicio fericire.* PAMFILE, CR. 197. *Harbuzul, lubeniţa, pepenele verde... samănă la frunze şi viţe cu dovleacul.* ŞEZ. XV, 41. *Foaie verde peliniță, Ioniță şi iar Ioniță, De-ai fi vrej de lubeniță, Te-ar purta dada la ţâță.* CIAUŞANU, V. 69, cf. BUL. FIL. VI, 228, ALR I 857/49, 131, 194, 230, 792, 805, 890, 896, 898, ALR SN I h 199, ALRM SN I h 138, com. din MORĂRENI – TOPLIŢA, TEAHA, C. N. 38, 46. *Să-i ramână capu ca lub'eńiţa, Să sa miŕe lumea!* FOLC. OLT.–MUNT. I, 294. *Am o fântână cu ghizdurile verzi Şi cu apa roşie (Lubeniţa).* MAT. FOLK. 537. *Am o baltă cu malurile verzi, Cu apa roşie Şi cu peştii negri (Lubeniţa).* ŞEZ. XIII, 24. *Am o lădiță Plină cu călugăriţe (Lubeniţa).* ib. 24. ✧ (Cu determinări care indică specia) *Lebeniță albă, lebeniță de Arad, lebeniță ţigledă, lebeniță de Lovrin, lubeniță de Craiova, lubeniță roşie, lubeniță sârbească.* ✧ E x p r. (Olt.) **Sătul lubeniță** = foarte sătul. Cf. CIAUŞANU, GL.

2. (Regional) Pepene galben *(Cucumis melo).* Cf. ALR I 857/40, 268.

3. (Regional) Numele a două plante din familia cucurbitaceelor: **a)** (şi în sintagma *lubeniță mică,* BORZA, D. 54) dovleac, bostan, (regional) luboi *(Cucurbita pepo).* Cf. COTEANU, PL. 31, MOLNAR, I. GOLESCU, C., COSTINESCU, CIHAC, II, 177, N. LEON, MED. 24, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 179, PANȚU, PL. 22, 158, BULET. GRĂD. BOT. XV, BUJOREAN, B. L. 369, SCRIBAN, D., BORZA, D. 54, L. ROM. 1959, nr. 5, 80, 81, nr. 6, 54, GR. S. I, 137, ALR I 855/122, 156, 158, 160, 164, 166, 170, 174, 178, 180, 190, 690, 700, 720, 984; **b)** (şi în sintagmele *lubeniță albă,* ALR I 856/960, *lobeniță de ţară,* ib. 856/156, *lobeniță de copt,* ALR SN I h 198/157) dovleac *(Cucurbita maxima).* Cf. ALR I 856/30, 59, 100, 103, 186, 269, 690, 720, 980, 984, ALR SN I h 198, ALRM SN I h 137.

– Accentuat şi: *lubeńiță* (LB, ALR I 855/122, 164, 166, 170, 178, 700, ib. 856/103, ib. 857/49, 79, 131, ALR SN I h 199, ALRM SN I h 138), *lubéniță* (ALR I 856/960, ib. 857/230, 898). – Pl.: *lubeniţe* şi (regional) *lubeniți* (ALR I 855/700, ib. 856/103, ALR SN I h 199). – Şi: (învechit, rar) **lúmbiniță,** (regional) **lúbiniță** (ALR SN I h 198/705, ALRM SN I h 137/705, accentuat şi *lubiniță* ALR I 857/40, ALR SN I h 199/29, ALRM SN I h 138/29), **lubăniță** (ALR I 856/100), **lébeniță** (accentuat şi *lebeniță* ALR I 856/269, ib. 857/268, ALR II 6 347/260, ALR SN I h 199, ALRM SN I h 138), **leábeniță** (BORZA, D. 49), **lébiniță** (BORZA, D. 49, ALR SN I h 199/27), **líbiniță** (BULET. GRĂD. BOT. XV, BORZA, D. 54, GĂMULESCU, E. S. 150, ALR I 855/158, 600, ib. 856/690, ALR SN I h 199/316, ALRM SN I h 138/316, accentuat şi *libiniță* ALR I 855/690), **lóbeniță** (BUL. FIL. VI, 228, BORZA, D. 54, L. ROM. 1959, nr. 5, 80, 81, GĂMULESCU, E. S. 150, GR. S. I, 137, ALR I 855/160, 174, 190, ALR SN I h 199/784, accentuat şi *lobeniță* ALR I 855/156, ib 856/156, ALR SN I h 198/172, ALRM SN I h 137/172), **bobeniță** (ALR SN I h 199/848), **bérbeniță** (ALR I 855/290, 295), **bérbiniță** (ib. 855/285), **rúbelniță** (ib. 857/900) s.f.

– Din v. sl. ***lubenica*** (cf. bg. л у б е н и ц а, sb. l u b e n i c a).

LUBENIȚĂRÍE s.f. Loc unde se cultivă lubeniţe; pepenărie **(1).** *Au intrat goi în lubeniță şi şi-au luat fiecare câte două în braţe.* D. R. POPESCU, I. Ş. 542.

– Pl.: *lubeniță.*

– **Lubeniță** + suf. *-ărie.*

LÚBINIȚĂ s.f. v. **lubeniță.**

LUBÍŢ s.m. (Bot.; atestat prima dată în 1805, cf. TDRG[3]) **1.** Numele a două plante din familia crucifere-lor: **a)** plantă cu frunze întregi cordate, cu flori mici de culoare galbenă, din ale cărei seminţe se extrage un ulei folosit în industria săpunurilor; (regional) gălbenuş, gălbenuşul-inului, oul-inului *(Camelina sativa).* Cf. CIHAC, II, 151, GHEŢIE, R. M., DAMÉ, T. 186, BRANDZA, FL. 139, BARCIANU, GRECESCU, FL. 72, TDRG, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. I, 581, III, 615, IV, 344, BORZA, D. 38; **b)** (în forma *lubiţă)* oul-inului *(Camelina microcarpa).* Cf. GRECESCU, FL. 72, BORZA, D. 38.

2. Golicică *(Myagrum perfoliatum).* Cf. COTEANU, PL. 26, LB, POLIZU, CIHAC, II, 151, LM, CONV. LIT. XXIII, 571, ALEXI, W., BORZA, D. 112.

– Accentuat şi *lúbiţ.* CADE. – Pl.: *lubiţi.* – Şi: **lubíţă** (CONV. LIT. XXIII, 571, BARCIANU, GRECESCU, FL. 72, TDRG, PANŢU, PL., BORZA, D. 38, 112; accentuat şi *lúbiţă* CADE) s.f.

– Din bg. **любица,** sb. **ljubica.**

LUBÍŢĂ s.f. v. **lubiţ.**

LUBÓI s.m. (Prin sudul Transilv.) Dovleac *(Cucurbita pepo, Cucurbita maxima).* Cf. ALR I 855/186, ALR SN I h 198/182, ALRM SN I h 137/182.

– Pl.: *luboi.*

– **Lubă** + suf. *-oi.*

LUBREFIÁ vb. I v. **lubrifia.**

LUBREFIÁNT s.m. v. **lubrifiant.**

LÚBOV s.m. v. **libov.**

LUBÓVNIC s.m. = (învechit) **ibovnic.** *Somnul nu putu închide ochiul tânărului ibovnic.* CANTACUZINO, N. P. 27[r]. *Te rog, povăţuieşte-mă către lubovnicul meu.* id. ib. 113[r].

LÚBRIC, -Ă adj. (Livresc; despre persoane) Excesiv de senzual; desfrânat; libidinos. Cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Caliban... lubric şi rânjitor.* LOVINESCU, C. IV, 55. *Amorezat a fost mereu..., niciodată senzual ori lubric.* RALEA, S. T. III, 168. *Pe-aici a fost odată lume fină, Călcau pe plajă labe de boieri, Mureau în valuri trupuri de slănină, Crescute-n lene lubrice muieri.* BENIUC, M. 63, cf. DEX. ✧ (Substantivat) *Sunt cinci tablouri pe care imaginaţia lui de lubric lucid le împânzeşte cu tonuri de halucinantă sexualitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 4. ✦ (Substantivat, n.) Lubricitate. *În acest vis dezlânat luăm contact cu o realitate dureroasă, cu o senzaţie copleşitoare de singurătate, resimţită de un tânăr minat de complexe adolescentine, cu oroare de lubric şi promiscuitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 8/2. *Viaţa afectivă a eroului se mişcă între... dragoste şi lubric.* T februarie 1969, 80. ✦ (Despre gesturi, sentimente, acţiuni etc.) Care exprimă, care trădează o senzualitate exagerată; care aţâţă senzualitatea; lasciv. *Nicio aluzie... la privirile lubrice ce se abăteau pe umerii rotunzi, pe braţele ei goale.* VLAHUŢĂ, D. 288, cf. CADE. *O dorinţă lubrică slujită numai de vagul didactic al unor elementare cunoştinţe anatomice.* TEODOREANU, M. II, 232. *Reprezentarea lubrică a posesiunii impure zguduie în fine pe Gheorghidiu.* VIANU, A. P. 387. *Asemenea gesturi pasionale, unele de-a dreptul lubrice, nu cadrează cu baletul clasic, decent.* CĂLINESCU, S. 806. *Poate a vârât...* [în sertar] *cine ştie ce drăcii lubrice, pe care se ruşinează să i le vadă servitoarea când deretică.* id. B. I. 161. *Amorurile lubrice ale Anişoarei..., nora prinţului.* PERPESSICIUS, M. III, 353. *Cuvântul... provoacă revulsia, prin evocarea lubrică şi scatologică.* CONSTANTINESCU, S. I, 70. *Spuse numele cu poftă indecentă..., frământând în palme oul cu cavitatea lui lubrică.* PREDA, R. 212. *Am descifrat misterul otrăvirilor de crin Şi lubricul descântec din buze pe pocale.* LABIŞ, P. 273. *O mână molatecă, caldă, îl apăsa lubrică de-a lungul gâtului, claviculelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 28/3. *Ura cu intensitate persoane pe care nici nu le văzuse şi aţâţa focul sacru al scalpului cu o plăcere lubrică.* ib. 1971, nr. 118, 17/3, cf. DEX, DN[3]. ✧ (Adverbial) *Un smoc de păr creţ şi roşcat strălucea lubric.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 68, cf. SCRIBAN, D. *Şuşu chiţcăia lubric.* ŢOIU, Î. 187.

– Pl.: *lubrici, -ce.*

– Din fr. **lubrique.**

LUBRICÁRE s.f. (Tehn.) Introducere a unui lichid într-un sistem tehnic (sondă, conductă etc.) aflat sub presiune. Cf. LTR[2], DEX, DN[3].

– Din it. **lubricare.**

LUBRICATÓR s.n. (Tehn.) Dispozitiv de forma unui tub montat deasupra instalaţiei de siguranţă de la capul sondei, care serveşte la efectuarea operaţiei de lubricare. Cf. LTR, DEX, DN[3].

– Pl.: *lubricatoare.*

– Din germ. **Lubrikator,** fr. **lubricateur.**

LUBRICITÁTE s.f. Senzualitate excesivă, l a s c i v i t a t e; desfrâu; obscenitate. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Faunul este imaginea lubricităţii bestiale ce-şi are sediul în fiecare om.* MACEDONSKI, O. IV, 100, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Obsedat de lubricitate...* [sufletul] *a luat forma, încă de mult, a unui singur organ.* ARGHEZI, B. 22. *Nu era posedat de lubricitate, nu lua parte la convorbiri deşănţate.* CĂLINESCU, S. 118. [Poezia] *transcrie într-o muzicalitate paralelă cu aceea minulesciană o lubricitate fantastică, un rafinament verbal.* PERPESSICIUS, M. I, 152. *Constantinopolul, la răscrucea a două continente şi a atâtor drumuri de mare şi de uscat, a adunat încă de mult toate elementele pasiunii, lubricităţii, viţiului şi lăcomiei.* RALEA, S. T. I, 297. *Conştiinţa lui este oglinda deformatoare în care omul apare desfigurat, cu rânjet şi lubricitate de gorilă.* CONSTANTINESCU, S. II, 235. *Întâlnim creaturi din actele cărora ţâşnesc dobitocia îngâmfată a măgarului, laşitatea guzganului, lubricitatea maimuţei.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 74, cf. DEX, DN[3].

– Din fr. **lubricité.**

LUBRIFIÁ vb. I. T r a n z. A introduce un lubrifiant între suprafeţele de contact ale unor corpuri solide

care se freacă între ele; a unge, (rar) a lubrifica. Cf. DM, DEX, DN[3]. ◇ F i g. *Se vând pe piață tot felul de alifii bune pentru lubréfiat conștiințele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 234.

– Pronunțat: *-fi-a.* – Prez. ind.: *lubrifiez.* – Și: **lubrefiá** vb. I.

– Din fr. **lubrifier.**

LUBRIFIÁNT, -Ă s.m., adj. (Tehn.) **1.** S.m. Substanță vâscoasă sau sub formă de pulbere, care se introduce între suprafețele de contact a două corpuri solide cu mișcare relativă, pentru a forma un strat subțire care să înlocuiască frecarea uscată cu una fluidă și să împiedice sau să reducă astfel uzura, încălzirea etc. *Materialele care se întrebuințează la uns se numesc lubrifianți.* IOANOVICI, TEHN. 352. *Prin ungere interpunem între suprafețele corpurilor în mișcare un strat subțire de lubrifiant, care va umplea golurile, corectând ceea ce piatra de polizor sau mâna omenească nu a putut face.* ORBONAȘ, MEC. 92. *Lubrifiantele de origine vegetală și animală sunt foarte aderente și au cele mai bune caracteristici de ungere.* Id. ib. 99. *Depozitul de combustibil și lubrefianți să fie așezat într-un loc ferit.* AGROTEHNICA, I, 517, cf. LTR[2], L. ROM. 1959, nr. 6, 90. *A fost angajat... gestionar la magazia de lubréfianți.* IL mai 1960, 33. *A servit... pentru a fabrica benzină, motorină și lubrifianți.* CONTEMP. 1966, nr. 1 004, 1/5, cf. DEX, DN[3].

2. Adj. Care lubrifiază, care unge. Cf. DOOM[2]. ◇ F i g. *În categoria scatologică și lubrifiantă a imaginației argheziene, senzația odoratului fetid și nevroza erotică sunt sugerate cu o mare virtuozitate artistică.* CONSTANTINESCU, S. I, 65.

– Pronunțat: *-fi-ant.* – Pl.: (m.) *lubrifianți* și (n.) *lubrifiante,* adj. *lubrifianți, -te.* – Și: **lubrefiánt** s.m.

– Din fr. **lubrifiant.**

LUBRIFIÁNȚĂ s.f. (Tehn.) Proprietate a unui material de a putea fi întrebuințat ca lubrifiant. Cf. LTR, DEX, DN[3].

– Pronunțat: *-fi-an-.*

– Din **lubrifi**[ant] + suf. *-anță.*

LUBRIFICÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A lubrifia. *Uleiuri generoase îi lubrifică mecanismul.* ARGHEZI, S. XXXIII, 64.

– Prez. ind.: *lubrífic.*

– Din it. **lubrificare.**

LUBRIFICÁRE s.f. (Rar) Lubrifiere. *Convingându-se că măruntaiele mașinii erau intacte, își scoase haina de pe el și procedă la lubrificare.* CĂLINESCU, C. N. 75.

– Pl.: *lubrificări.*

– V. **lubrifica.**

LUBRIFICATÓR s.n. (Tehn.) Dispozitiv de ungere a coroanei șinelor de cale ferată folosit pentru a micșora uzura și rezistența la înscrierea în curbe a vehiculelor. Cf. LTR, LTR[2], N. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *lubrificatoare.*

– Din fr. **lubrificateur.**

LUBRIFICÁȚIE s.f. (Tehn.) Lubrifiere. *S-au preocupat... de partea strict teoretică a lubrificației cu gaze.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 6, cf. DN[3].

– Din fr. **lubrification.**

LUBRIFIÉRE s.f. Acțiunea de a l u b r i f i a și rezultatul ei; lubrificație, ungere, (rar) lubrificare. *Un ulei bun trebuie... să aibă o putere de lubrifiere îndeajuns de mare.* SOARE, MAȘ. 98, cf. LTR, LTR[2], DEX, DN[3].

– Pronunțat: *-fi-e-.* – Pl.: *lubrifieri.*

– V. **lubrifia.**

LUBZÁ vb. I v. **lugza.**

LUBZUÍ vb. IV v. **lugzui.**

LUC s.m. v. **luciu[1].**

LUCÁCI[1] s.m. (Regional) Bucătar (la nuntă); (regional) lucar (Secășeni – Oravița). Cf. ALR II/I h 163/29.

– Pl.: *lucaci.*

– Et. nec. Cf. s u c a c i.

LUCÁCI[2] s.n. (Regional) Fereastră mică aflată pe acoperișul casei, prin care iese fumul la clădirile fără horn (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC REG. 82.

– Pl.: *lucace.*

– Et. nec.

LUCÁNICĂ s.f. (În dicționarele din trecut) Cârnat (LB, POLIZU, CIHAC, II, 671, BARCIANU); caltaboș (PONTBRIANT, D., DDRF,); sângerete (LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.).

– Accentuat și: *lucanícă.* BARCIANU, ALEXI, W. – Pl.: *lucanice.* – Și: **lucănică** s.f. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M.

– Din lat. **lucanica.**

LUCANÍDĂ s.f. (Zool.; la pl.) Specie de coleoptere mari din care face parte rădașca; (la sg.) exemplar din această specie. Cf. DN[3], DEXI.

– Pl.: *lucanide.*

– Cf. lat. l u c a n u s „rădașcă".

LUCÁR s.m. (Regional) Bucătar (la nuntă); (regional) lucaci[1] (Secășeni – Oravița). Cf. ALR II/I h 163/29.

– Pl.: *lucari.*

– Et. nec. Cf. l u c a c i[1].

LUCÁRII s.f. pl. Sărbătoare a pădurilor sacre, pe care romanii o celebrau la 19 sau la 21 iulie. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Din lat. **Lucaria.**

LUCÁRNĂ s.f. **1.** Fereastră mică, amenajată în acoperișul cu pantă mare al unei construcții, în scopul luminării și aerisirii podului sau a încăperilor aflate la nivelul podului ori pentru a permite ieșirea pe acoperiș. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., CADE. *Urcă treptele, traversează podul și se strecoară pe acoperiș, pe o lucarnă.* A. HOLBAN, O. II, 332. *Lucarnele au început să fie folosite din secolul XII, fiind așezate la partea superioară a*

fleşelor clopotniţelor, ulterior au fost amenajate şi pe acoperişul bisericilor şi clădirilor civile. LTR[2], cf. DEX, DN[3].

2. Fereastră mică amenajată într-o uşă, într-un perete etc. *Odinioară, regimul celular consista în a ţine închis pe deţinut tot timpul,... a-l controla pe lucarnă, de proporţiile unui ceas deşteptător, la fiece oră din zi şi noapte.* ARGHEZI, P. N. 51. *Lucarne împerecheate în peretele panoramei, ca ferestrele de vapor, îţi permiteau să vezi pe Napoleon călare.* id. B 66. *În stânga o uşă lucrată, de stejar, cu o mică lucarnă de privit intrarea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 223, cf. DEX.

– Pl.: *lucarne.*

– Din fr. **lucarne.**

LÚCĂ s.f. v. **luncă.**

LUCĂNICĂ s.f. v. **lucanică.**

LÚCĂR subst. (Regional) Poiană (în pădure) (Isbiceni – Corabia). Cf. ALR SN II h 587/886, ALRM SN I h 398/886.

– Pl.: ?

– Cf. l u c ă.

LÚCE s.f. (Latinism învechit) **1.** Lumină. Cf. ANON. CAR. *Ca lucea din tenebre din rău binele iese.* HELIADE, O. I, 385. *Steaua asemănată speranţei fugătoare Care-şi uneşte lucea cu sara-ncântătoare Ş-aduce mângâiere omului pătimaş.* NEGRUZZI, S. II, 133, cf. LM. *Străpuns de douăzeci şi trei de ori Din întuneric cine la luce te-a chemat?* I. NEGRUZZI, S. V, 294. ◇ F i g. *Ei la românime sânt luci căutătoare, Vrednici totdeauna de dreaptă urmare.* BOJINCĂ, în ŞA II, 724.

2. F i g. Strălucire, splendoare, frumuseţe. *Regala copiliţă investă straie proaste... Vestmântul prost nu copre prea nobila ei luce Şi cât mai e într-însa măreţul şi gentilul!* HELIADE, O. I, 310. *Iartă spirtu-mi de-a ta luce îmbătat. Pierdu partea-şi pământească.* FM (1846), 200[1]/29. *Deprinderilor lumei voieşti a te supune Prin lucea mincinoasă deşertelor gătiri?* NEGRUZZI, S. II, 36.

– Pl.: *luci.*

– Din lat. **lux, -cis.**

LUCEÁFĂN s.m. v. **luceafăr.**

LUCEÁFĂR s.m. **I.** (Astron.) **1.** (Şi în compusele **luceafărul-de-dimineaţă** sau **-dimineţii, -zorilor, -de-zi, -zilei,** regional, **-de-către-ziuă, -boului**) = planeta Venus văzută înainte de răsăritul soarelui; steaua-dimineţii. *Din maţe ainte de luceafăru născuiu-te.* PSALT. 238. *Din pântece te-au născut, mainte De luceafăr, al tău sfânt părinte.* DOSOFTEI, PS. 388/17. *Luceafărul ştie-al său rând* (a. 1683). GCR I, 267/25. *Întru stărnutarea lui va luci lumină şi ochii lui chip de luceafăr.* BIBLIA (1688), 381[1]/48. *Fiiul... iaste născut din Tatăl mai nainte decât luceafărul.* ANTIM, O. 31. *Au doară în zilele tale am tocmit lumina cea de dimineaţă, şi luceafărul şi-au văzut rândul său?* MICU, ap. GCR II, 158/23, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Observează trecerea luceafărului pe drept soare.* GENILIE, G. 54/13. *Dar luceafărul, a zilei, la apus s-a cufundat.* ASACHI, S. L. I, 203. *Când răsare dimineaţa se zice luceafărul-de-dimineaţă sau Lucifer.* RUS, I. I, 9/21, cf. POLIZU. *Pe când se ridica luceafărul-de-ziuă, eram la Moviliţa.* GHICA, S. 242. [Venus] *se arată totdeauna către epoca răsăritului şi apusului soarelui şi a priimit numele de steaua-dimineţei sau luceafărul-dimineţei.* DRĂGHICEANU, C. 157. *Trecu o zi, trecură trei Şi iarăşi noaptea vine Luceafărul deasupra ei Cu razele-i senine.* EMINESCU, O. I, 171. *În calea lui se călăuzea de pasările zburătoare, de luceafărul-zilei, de stelele de noapte.* GANE, N. I, 12. *Luceafărul-de-ziuă de acum trebuie să răsară; haidem să pornim la drum.* CREANGĂ, A. 126. *Luceafărul-boului nici nu s-a fost ridicat bine pe cer, până când el s-a şi fost sculat.* CONV. LIT. VI, 103. *Când apune găinuşa şi răsare luceafărul-de-demineaţă, atunci îndată se şi face ziuă.* MARIAN, O. II, 243, cf. DDRF. *Luceafăru-i gata s-apuie, Iar Carul spre creştet se suie Cu oiştea-n jos.* COŞBUC, P. II, 7. *Luceafărul-de-ziuă scânteia parc-ar fi fost scos din foc.* SANDU-ALDEA, U. P. 128. *Când se ivi luceafărul deasupra, Obişnuitul sol al dimineţii, S-apropie de insulă şi vasul Pe mare plutitor.* MURNU, O. 220. *Prin Bucovina, unii spun că Maica Domnului e o stea care se află lângă lună. Tot pe acolo se zice că Maica Domnului este luceafărul-de-dimineaţă.* PAMFILE, S. T. 30. *Când s-o crăpa de ziuă şi s-or stinge stelele, voi pândi luceafărul meu de dimineaţă.* DELAVRANCEA, O. II, 261. *S-a ridicat din marginea zării luna nouă, apoi luceafărul-de-ziuă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 90. *Lucea tainic luceafărul, vestind răsăritul soarelui.* REBREANU, P. S. 323. *Îşi aţintea privirea asupra albei scânteieri a luceafărului răsărind.* M. I. CARAGIALE, C. 35, cf. CADE. *Luceafărul-de-ziuă ieşise deasupra munţilor pe o fâşie sură de nour.* SADOVEANU, O. VII, 399. *Îi sticlise în ochi luceafărul-zorilor.* id. ib. 404. *Meandrele gârlelor nu se vedeau printre sălcii, dar în apa grea a matcii, la cotul din stânga, se oglindea viu luceafărul-dimineţii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 148, cf. DL, DEX, M. D. ENC[2]. *Vede stele pe cer,... luceafărul-de-dimineaţă, apoi zorile de ziuă.* PAMFILE, CER. 155, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, BL VI, 202, H I 194, II 4, 33, 65, 121, 126, 149, ALR I 1 225, ALR II 2 464. ✦ (Popular) Moment al dimineţii când se vede pe cer luceafărul-de-dimineaţă. *Şi veni asupra lor David şi-i lovi pre ei de la luceafăr până în desară şi a dooa zi.* BIBLIA (1688), 219[1]/15. *Mai întâi peţitorii..., după ei logodnă cu ziafet toată noaptea până la luceafărul-de-zi.* GHICA, S. 33. *Cunoştea... şi luceafărul-de-dimineaţă, când trebuie să fie în picioare plugarul şi păstorii.* SADOVEANU, XXI, 386.

2. (Şi în compusele **luceafărul-de-seară** sau **-înserării,** regional, **-de-decuseară, (-cel)-de-noapte, -de-miezul-nopţii, -ciobanilor, -ciobănesc, -păstorului**) = planeta Venus văzută seara. *Steaoa ceea căriia zicem noi luceafărul-cel-de-noapte... drept peste Italia apune.* M. COSTIN, O. 245. *Face găiunuşa şi luceafăr-de-sară şi raliţa despre miază-noapte.* BIBLIA (1688), 367[1]/6, cf. MICU, ap. GCR II, 159/15, LB, I. GOLESCU, C. *Luceafărul-de-decusară este drept la orizon.* BUZNEA, P. V. 110/6, cf. POLIZU, LM. *De cealaltă parte se ivea luna, însoţită de luceafărul-de-noapte.* GANE, N. I, 60. *Se mira de razele ce ieşea din luceafăr şi căuta cu mare dorinţă să cunoască care din candelele atârnate în cer ar fi aceea a fetei împăratului.* ISPIRESCU, L. 247. *Când răsare luceafărul-de-seară... se începe seara.* MARIAN,

S. R. I, 109, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Din cerul frumos se lăsa pe Vultureasca lui jalea neagră a unui sfârşit de neam, pentru al cărui priveghi luceafărul-de-seară scânteia singuratic în fundul cerului.* SANDU-ALDEA, D. N. 31. *Dar mai ales numesc ţăranii steaua-ciobanului... pe Venera ca luceafăr-de-seară.* OTESCU, CR. 4, cf. 460. *Voi aştepta să răsară luceafărul-de-seară.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 224, cf. TDRG. *Acest din urmă nume îl poartă de obicei luceafărul-de-seară – Venus, – numit şi luceafărul-ciobanilor.* PAMFILE, CER. 163. *Vede stele pe cer, luceafărul-de-miezul-nopţii.* id. CER. 115, cf. CHIRIŢESCU, GR. *O altă stea se aprinse în tăriile cele mai de sus ale cerului... era luceafărul-de-seară.* HOGAŞ, DR. I, 243, cf. CADE. *Luceafărul stingher Şi tainic S-aprinde iar pe cer.* TOPÎRCEANU, B. 34, cf. STOIAN, PĂST. 72. *La răsărit, ca o candelă, luceafărul-înserării.* I. BOTEZ., ŞC. 133. *Şi, trist, pe poarta serii spre umbrele pieirii Ieşea, pălit şi rece, luceafărul iubirii.* VOICULESCU, POEZII, I, 174. *Sus, în vitrina amurgului, se aprinse luceafărul tânăr.* id. P. II, 231. *A răsărit luceafărul-de-sară.* SADOVEANU, O. XVII, 64. *Az-noapte secera lunii a strălucit lângă luceafăr, într-un cer de senină catifea albastră.* ARGHEZI, S. VIII, 312. *Luceafărul-de-seară ardea ca un nod de flacără albă între stelele palide ca nişte ţinte alămii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 28. *Ridică degetul mâinii drepte şi-i indică sus pe boltă luceafărul-de-seară.* BARBU, PRINC. 185. *Petrea Viteazu îi luceafărul-de-sară.* VASILIU, P. L. 147. *Se vesti pentru întâiaş dată luceafărul-de-seară pe cerul pe care până atunci nu plutea decât luna.* PAMFILE, CR. 117, cf. H II 4, 33, 82, 120, 126, 263, X 573, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, BL VI, 202, ALR I 1 225/5, 100, 122, 125, 160, 215, 320, 333, 335, 348, 350, 355, 357, 402, ALR II 1 225. ✦ (În basme) Semn din naştere de formă asemănătoare cu un luceafăr **(I 1, 2)** şi despre care se crede că prevesteşte celui însemnat un destin deosebit. *Se însură şi făcu trei fete: una cu soarele-n frunte, alta cu luna în spate, iar cea mai mică cu luceafărul-de-dimineaţă... în frunte.* FILIMON, O. I, 421. *Pe umere aveau câte un luceafăr, pe piepturi semnul lunei şi a soarelui.* MARIAN, O. I, 4. *Soarele ţi s-a scrie în frunte, Doi luceaferi În umerile obrazului.* id. Î. 16. *O scuos o fatî care-avea soareľe-n kept şî luna în spatî şî doi luŝeafîri pi umăr.* O. BÎRLEA, A. P. II, 342.

3. C o m p u s e: **luceafărul-porcesc** (sau **-porcilor,** rar, **-porcului)** = numele popular al stelei Aldebaran din constelaţia taurului; (regional) deşteptătorul. *Trebuie să mă întorc acasă până o ieşi luceafărul-porcilor.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Pe steaua Aldebaran ţăranii o consideră ca luceafăr, numindu-l luceafărul-porcesc sau porcarul.* OTESCU, CR. 21, cf. 464. *Steaua Aldebaran este numit luceafărul-porcesc sau porcar, care are alături vierii, porcii sau scroafa cu purcei.* PAMFILE, CER. 170. *Faţa holdelor nu se dezbrobodise bine de vâlnicul nopţii; iar luna, pălită de durerea apropiatei despărţiri, sta încă la sfat cu luceafărul-porcilor.* CHIRIŢESCU, GR. 131, cf. H I 351, II 82, 121, IV 75, IX 145, XVI 24; (popular) **luceafărul-din-zori** (sau **-dimineţii, -zorilor, -de-zori)** = nume dat stelei Sirius din constelaţia câinele-mare; (popular) zorilă[1] **(5).** *Steaua Sirius, frumoasa stea din câinele-mare,..., e numită de ţărani zorilă... sau luceafărul-din-zori, căci răsare tocmai în zori.* OTESCU, CR. 459, cf. 465, PAMFILE, CER. 174, CADE, H I 351; **luceafărul(-cel-mare-)de-miezul-nopţii** (sau **-cel-frumos)** = steaua Vega din constelaţia lirei; regina stelelor. *Steaua Vega e numită şi luceafărul-cel-mare-de-miezu-nopţii sau luceafărul-cel-frumos..., precum şi regina-stelelor.* OTESCU, CR. 39, cf. 40, PAMFILE, CER. 165, CADE; **luceferii-mici** = nume dat unor stele nedefinite mai îndeaproape. Cf. OTESCU, CR. 463, PAMFILE, CER. 175. ✦ (Învechit, rar) Lumină, strălucire. *Glas cuvântului cheamă-se şi sfeaştnic lumineei şi luceafărul soarelui şi voinic împăratului... au propoveduit ş-au preavestit Domnul.* CORESI, EV. 528.

4. P. g e n e r. Stea, astru. *Începu a podobi ceriul cu steale şi cu luceaferi, cu soarele şi cu luna.* MOXA, C. 345/28. *Ce mare dintâi arătare lumii şi care loveşte mai mult a noastre simţiri esti acest luceafăr plin de razi, care noi îl numim soare şi izvorul cel mai mare al luminii.* AMFILOHIE, G. F. 95^{v}/5. *Luna... este, după soare, cel mai mare luceafăr ce să vedi în ceri.* id. ib. 97^{r}/6. *Cerul e al meu templu... Luceafării lui raze de viaţă-mi răspândesc.* HELIADE, O. I, 302. *Îmi spune că ochii mei Seamănă cu doi luceferi.* PR. DRAM. 114. *Eu m-aş duce păn' la lună: Cu luceferi m-aş juca.* SION, POEZII, 71/2. *Arbori, luceferi, umbre şi luna de pe cer Asistă la-nsoţirea morţii cu asprul ger.* ALECSANDRI, P. III, 242. *Născută-n faptul zilei cu faţa-n răsărit, Luceferii, văzând-o, mai viu au strălucit.* id. ib. 310. *Vedem că se desprinde ca săgeata-nflăcărată, Lunecând în întunerec de pe bolta înstelată, Un luceafăr luminos.* CONV. LIT. XII, 32. *Şi luceferii ce tremur-aşa reci prin negre cetini, Tot pământul, lacul, cerul... toate, toate ni-s prietini.* EMINESCU, O. I, 155. *Luceferi ce răsar din umbră de cetini... O să-mi zâmbească iar.* id. ib. 218. *Ceriul era limpede şi luceferii sclipitori râdeau la stele.* CREANGĂ, P. 56. *De la nouri, către soare, Printre lună şi luceferi, Stele mândre lucitoare.* id. ib. 221. *Sunt iarăşi toţi sorii, toţi luceferii, toate stelele şi calea robilor.* CARAGIALE, O. III, 67. *Un luceafăr se aşează pe fruntea ei şi aşa strălucea de orbea pe cei ce se uitau asupra dânşilor.* ISPIRESCU, L. 38. *Când răsăritul se brăzdează De zâmbetul mândrilor zori, În cer se sting rază cu rază Luceferii luminători.* CONTEMPORANUL, VI, 77. *Se zice că ursitoarele când au dăruit-o la naştere, una a luat... foc şi lumină din lumina şi focul luceferilor celor mai strălucitori.* HOGAŞ, DR. II, 144. *Am plecat pe vântul serii ca pe-un negru armăsar Şi-am sosit în ţara voastră când luceferii răsar.* EFTIMIU, Î. 11. *Noaptea cădea tot mai pripită,... gătită cu diademele luceferilor întârziaţi.* KLOPŞTOCK, F. 267. *Din marele belşug ceresc, cădeau steluţe, stele şi luceferi prin noapte şi prin veacuri.* TEODOREANU, M. I, 195. *Luceferi ard de veghe sus.* PILLAT, P. 6. *Pe vârfuri troienite luceferii scânteie.* id. ib. 26. *Nu se fereşte... să-l înjure de luceferi, de anafură, pe primar.* STANCU, D. 275. *Îmbătrânesc luceferii. Îmbătrânesc şi fetele.* id. R. A. II, 13. *Umblam printre luceferi răsfrânt în niciodată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 3/2. *Luceferii străluceau ca pietrile cele scumpe şi găinuşa să pitula după o pală de nouraş.* CARDAŞ, C. P. 10. *Colo-n şesul cel frumos Joacă un luciu luceafăr.* VICIU, COL. 150. *Luceferii.. ni-s veri*

primari. ŢIPLEA, P. P. 5. *Cuscri, Lucefeńii Şî druşt'ele, St'elele.* T. PAPAHAGI, M. 119. *Doi luśefiri mari I-a ţânut cununa.* DIACONU, VR. 106. *Iana ce-mi făcea? În urmă rămânea Şi-n gârlă sărea, Da şi se-neca, Soarele după ea. Dumnezeu îi vedea, Pe ei nu-i răbda, Pe ei că-i făcea Doi luceferi.* PAMFILE, CER. 134. *Tu mńi-i aduśe... Luśeferi fiśiori Şî stţelele feţcele.* MAT. DIALECT. I, 121. *În călătoria mea, Nu s-aprinde nicio stea, Nici luceferii nu vin Să-mi lumine, că-s străin.* FOLC. MOLD. I, 356. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Derept aceia şi îngerul cela mare căzu; atunce era lumina-i ca un luceafăr, iară acum iaste întunecat.* CORESI, EV. 359. *Atunce se ivi lumina de învăţătura lui Metodie ca un mărgăritariu den scoică şi ca un luceafăr de supt nouri.* MOXA, 386/22. *Ca un luceafăr înaintea direptului soare, lui Hristos, curse Ioan martur pocăinţei.* VARLAAM, C. 459. *Ca neşte luceaferi luminoş[i] vă va duce la împăratul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166^{v}/5. *Voi străluciţi înaintea lui Dumnezeu ca nişte luceafări.* MARCOVICI, D. 249/23. *Din a mării sânuri se rădică ca un vis Şi scânteind prin văzduhuri ca un luceafăr aprins.* HRISOVERGHI, P. 60/16. *Corpul meu alb străluceşte Ca luceafăr minunat.* NEGRUZZI, S. II, 128. *De dânsul este plin, Crezând că neamul nostru d-atunci e fericit De când el ca luceafăr a răsărit pe lume.* id. ib. 206. *Vreu ca sufletul meu revărsat în sufletul lui să plutească în fericire ca doi luceferi în zori.* CONV. LIT. IV, 116. *Mai puternic mă uimesc Doi ochi mari, negri, ce lucesc Ca doi luceferi pintre stele.* ALECSANDRI, POEZII, 523. *O zare de lumină neobicinuită... sub razele lunei creştea ca un luceafăr albicios.* ODOBESCU, S. I, 166. *Vedeam uneori noaptea cum zboară ghiulele aprinse, roşii ca nişte luceferi.* SANDU-ALDEA, U. P. 46. *Şi eu l-am iubit... Mă uitam la el ca la un luceafăr.* CAMIL PETRESCU, I. I, 211. *Pe movila Braniştei un foc se aprinse şi lucea ca un luceafăr în liniştea amurgului.* SADOVEANU, O. V, 647. *Trecea ca un luceafăr un tren electric.* CĂLINESCU, O. IX, 229. *Ochişorii tăi frumoşi Sânt ca doi luceferi roşi.* ALECSANDRI, P. P. 112. *Voinicul înarmat... Drăgălaş e şi frumos Ca luceafăr luminos.* id. ib. 290. *Împăratul avea o fată frumoasă ca un luceafăr, încât la soare te puteai uita, dar la ea, ba.* POPESCU, B. II, 72. *Împăratul ălui ţinut avea trei fete frumoase ca nişte luceferi.* STĂNCESCU, B. 85. *Ochişorii nu ţi-s teferi, Că m-au ars ca doi luceferi.* PAMFILE, C. Ţ. 108. *Numai ce văd un voinic frumos ca un luceafăr, călare pe un cal ca un zmău.* id. DUŞM. 286. *Oḱi-i luĉesc ca doi luĉefiri.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Tocma-n fundul grajdului Zări ochii Albului... Ştii, ca para focului, Luceafărul cerului.* BALADE, II, 30. *Ochişorii lui... Luceferi de noapte, Două mure coapte.* ib. III, 259. ◇ F i g. *Să facă să lucească pe câmpurile noastre Luceafărul victoriei.* HELIADE, O. I, 355. *Eu eram... luminat în întunecimea nopţii de doi luceferi mai luminoşi decât stelele cerului.* CONV. LIT. IV, 245. *Ochii tăi, luceferi cu tainice luciri, Răsfrâng toată văpaia cereştilor iubiri.* ALECSANDRI, POEZII, 276. *Curăţia, luceafăr luminos, Luceşte-n cer,... nimic, nicio fiinţă Nu poate s-o atingă.* CARAGIALE, O. VI, 329. *Scoase o garofiţă sălbatecă şi binişor înfipse în pletele Olguţei roşul luceafăr al dedeochiului.* TEODOREANU, M. I, 352. *Ochii lui, doi luceferi ce ard.* VISSARION, B. 167. *Orbit, îi zăream numai luceferii privirii.* PILLAT, P. 30. *Şi-mi pare că văd pe la geamuri lucind Luceferii Bistriţei noastre.* FRUNZĂ, Z. 56. *Să ai un geam al tău să te aştepte, Luceafăr cristalin, învăpăiat, Spre el ca volbura să urci pe trepte În ceasul lung, târziu şi aşteptat.* BRAD, O. 16. *Din clonţul ei cădeau Silabe de luceferi.* DOINAŞ, A. P. 177.

5. F i g. Călăuzitor, îndrumător. *Să va lumina zuoa şi va răsări luceafărul întru inimile voastre.* N. TEST. (1648), 187^{v}/24. *Eu sânt rădăcina şi ruda lui D[a]v[i]d şi steaoa luminoasă şi luceafărul.* ib. 320^{v}/13. *Pronia îndurată a sfărmat fatale fere Ş-a doritului luceafăr ni răsare-acum scânteia.* ASACHI, S. L. I, 49. *Soarele dulce acum răsare În pieptu-mi veşted ce-abia suspină; Luceafăr falnic acum păşaşte În drumul negru ce m-a crescut.* BOLLIAC, M. 79/5. *Tu nu mai eşti în visu-mi luceafărul pe mări.* EMINESCU, O. IV, 432. *De ce, luceafăr, te-afunzi, în zare, Mă laşi în urmă-ţi tot mai departe?* VLAHUŢĂ, S. A. I, 49. *Această lege... să-ţi rămână luceafăr strălucitoriu în toată calea vieţii!* SBIERA, F. S. 424. *Luceafărul menit ca să-mi răsară Atât a zăbovit, Că nu mai vreau să ştiu dacă s-a stins Ori eu dac-am orbit.* VOICULESCU, POEZII, I, 65. *Omenirea a schiţat intenţii de a-şi muta luceafărul călăuzitor din nordul violenţei în răsăritul blândeţii.* SADOVEANU, O. XX, 256. (Cu referire la divinitate) *Deacă nu ne sânt toate vinele străbătute de razele religiei şi nu ne încălzim de acest luceafăr dumnezeesc,... atunci religioşi nu vom fi niciodată.* FM (1846), 275^{2}/7. *Tu, luceafăr splendid al universului, până când vei suferi aceste crime ce se comit mai adesea în numele tău?* FILIMON, O. I, 365.

6. F i g. Personalitate deosebită; persoană cu calităţi remarcabile. *Un luceafăr să iveaşte, Care va lumina toate, Noroade, neamuri şi gloate.* AARON, în ŞA I, 585. *În pădurile umbroase, craiul d-ai săi părăsit Acelui vrăjmaş luceafăr urmează nedumirit.* POGOR, HENR. 172/10. *Mă socotesc ferice... a supune aceste mărturisiri cunoştinţei stăpânitorului, căruia providenţa i-a încredinţat fericirea acestui popol şi care priveşte în M[ăria] Ta luceafărul luminării lui.* FM (1844), 325^{1}/27. *Ştefan e un luceafăr luminos.* RUSSO, S. 172. *Se cred genii, luceferi luminători.* GHICA, S. 55. *Literatura a pierdut în el pe unul dintre luceferii săi.* id. ib. 68. *Nu se văd răsărind luceferi pe orizonul literelor.* id. ib. 268. *Apărură pe orizonul picturei cei mai mari luceaferi ai acestei sublime arte.* FILIMON, O. II, 79. *Moartea lui Ion-Vodă fu semnal de peire pentru trei miniştri, credincioşi până în fine luceafărului libertăţii naţionale.* HASDEU, I. V. 169. *Nu ştiu ce şi cum să vorbească, ceea ce au pus la mirare pe Brătianul, carele credea că-s tot atâţia luceferi intelectuali ai r[omâni]lor* (a. 1867). BARIŢ, II, 213. *Doi luceferi strălucesc: Ştefan-Vodă cel frumos Ş-o copilă, chip duios.* ALECSANDRI, POEZII, 160. *În fruntea acestei Fundăciuni create de Soţietate va sta tot numele Domniei Voastre ca luceafăr conducătoriu pentru viitorime* (a. 1876). ap. SBIERA, F. S. 202. *Sculptorul francez, unul din luceferii acelei epoce..., văzuse adesea pe frumoasa ducesă.* ODOBESCU, S. III, 56. *Alecu Văcărescu, luceafăr trecător din secolul din urmă.* id. ib. 121. *Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,... C-acuma din pleiada-ţi auroasă şi senină Se stinse un luceafăr,*

se stinse o lumină. EMINESCU, O. I, 1. *Focul sacru e cu desăvârşire stins din generaţiunea aceasta?... Două, trei lucefere s-au stins în infinit, după ce au aruncat o vie lucire.* MACEDONSKI, O. IV, 5. *Luceafărul circului era domnişoara Henriette.* CARAGIALE, O. I, 19. *În faţa numelor colegilor universitari şi luceferilor politici... avea un recul voit.* TEODOREANU, M. II, 95, cf. DL. *Anicuţă,... Luceafărul satului, Salba împăratului.* ALECSANDRI, P. P. 112. *Iată, mări, că de-odată Un luceafăr se arată Cu chip vesel şi domnesc Şi cu mersul voinicesc.* id. ib. 175. ✧ (Ironic) *Vouă, dar, strălucitori luceferi ai viciilor,... vouă dedic această slabă şi neînsemnată scriere.* FILIMON, O. I, 94. *Am avut şi noi astfel de luceferi ai rătăcirii şi pierzării şi cât rău ne-au făcut nu se poate spune.* IORGA, C. I. II, 53. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *La ochii lui apare un luceafăr de fetică.* ALECSANDRI, POEZII, 364. *S-a arătat... Un luceafăr de-mpărat.* id. P. P. 394. *Pe cer s-a arătat Un luceafăr de-mpărat.* PAMFILE, CR. 60.

II. P. a n a l. **I.** (Bucov., Mold.) Obiect care simbolizează un luceafăr **(I 4)** şi cu care umblă colindătorii cu ocazia sărbătorilor Crăciunului. V. s t e a. *Trei ţânci de-o şchioapă, cu steaua şi luceafărul, încotoşmaţi şi albi de omăt..., intrară în odăiţa caldă.* SĂM. IV, 39. *Prin Bucovina, prin jud[eţul] Suceava ca şi prin jud[eţul] Tecuciu... copiii umblă şi cu luceafărul, care este făcut tot ca o stea.* PAMFILE, CR. 129.

2. (Prin nord-vestul Mold.) Motiv ornamental în ţesătură. Cf. SCL 1978, 178.

3. (Prin Munt.) Parte a piciorului la cal situată în imediata apropiere a şoldului, pe care părul[1] **(I I)** este dispus în formă de stea. Cf. DR. V, 320.

4. (Bot.; regional) Mică plantă erbacee din familia compozitelor *(Scorzonera rosea).* Cf. PANŢU, PL.

III. (Învechit şi popular; adesea ca nume propriu) Lucifer. *Unul dintru îngeri, ce-l chema Luceafăr, carele era mai mare îngerilor..., acesta se mândri şi dzise că va pune scaunul său mai presus de Dumnedzău.* VARLAAM, C. 378. *În acele de trup şi suflet ucigătoare şi omorâtoare oceaniei să te lege legături..., în care legături Luceafărul şi Iuda au căzut.* CANTEMIR, ap. ŞĂINEANU, I. 61. *Au dat dumnezeu şi lu Tucheli groful cădere den cinstea lui... tocma ca luceafărului.* R. GRECEANU, CM II, 75. *Păcatul mândriei au avut puteare de au pogorât pre Luceafăr până la cele mai de jos prăpăstii ale iadului.* ANTIM, O. 49. *Satana... era înger şi să numiia Luceafăr, pentru multă lumină ce avea.* id. ib. *Credeţi voi doară că luceafărul carele până atunci au avut o stăpânire aşa lungă şi largă preste sufletul vostru... vă va da pace?* MAIOR, P. 143/14. *Unde umbreşte darul tău, Mihaile Arhanghele, de-acolo se alungă puterea diavolului, că nu sufere să rabde lumina ta luceafărul cel ce a căzut.* AGÎRBICEANU, A. 280.

– Pl.: *luceferi* şi (învechit şi popular) *luceaferi,* (regional) *luceafări* (ALR II 1 225), (învechit, rar, n.) *lucefere.* – Şi: (regional) **luceáfăn, luceáfîr, lusceáfăr** (ib. 1 225/166, 180), **ruceáfăr** (ib. 1 225/65), **nuşceáfăr** (ib. 2 465/172) s.m.

– Lat. **Lucifer.**

LUCEÁFIR s.m. v. **luceafăr.**

LUCEÁLĂ s.f. (Învechit) Strălucire; p. e x t. splendoare, frumuseţe. Cf. I. GOLESCU, C. *Apa crăiesii... întinde pelita de zbârcituri, o netezeşte şi-i dă faţă şi lucelă de frumuseţe.* PISCUPESCU, O. 301/13. *O tăcere, o luceală Preste tot domnea-mprejur.* I. VĂCĂRESCUL, P. 13/3. *Lin revărsa luceala Argintului Selena.* id. ib. 27/2, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CIHAC, I, 148, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 448, CONTRIBUŢII, II, 71.

– **Luci** + suf. *-eală.*

LUCEÁŢĂ s.f. (Învechit, rar) Lucire; lumină. Cf. I. GOLESCU, C., GHEŢIE, R. M.

– Pl.: *luceţi.*

– **Luci** + suf. *-eaţă.*

LÚCED, -Ă adj. (Învechit şi regional) Luminos, strălucitor; lucios. *Mai lină decât umbra dă vară, Mai dragă decât vremea sărină, Mai lucedă dă steaua dă sară Deh! vină-mi, dragă suflete, Vină!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 125. *Într-o zi fără nor şi lucedă Tocma pe vremea când să coc fragi, Toate mersără prunce tinere La fragi.* id. ib. 309. *Rasa etiopică este cea mai nouă şi mai după urmă răsărită, de chip luced negru şi de toată faţa pielii trupului ei.* EPISCUPESCU, O. I. 21/5. *Lacrămile cele multe... A-nceput din ochi să curgă şi să pice în jos şir, Ca mărgăritarul luced când să varsă dintr-un fir.* PANN, E. V, 67/12, cf. LM, DR. IV, 830. *Părul viţelului este luced,... aşa cât tot sclipeşte.* MAT. DIALECT. I, 24.

– Pl.: *lucezi, -de.*

– Lat. **lucidus, -a, -um.**

LUCEFERÁNT, -Ă adj. (Învechit, rar) Strălucitor; (învechit, rar) lucerant. *Iar căpitanii-avanţă luceferanţi ca stela Ce poartă după sine teribila sa coamă.* HELIADE, O. I, 340.

– Pl.: *luceferanţi, -te.*

– De la **luceferi.**

LUCEFERÉL s.m. (Mai ales în poezia populară) Diminutiv al lui l u c e a f ă r **(I 1, 2, 4).** *Şi-i juca prin dezmierdare soarele pe chipul ei Şi-i jucau pe cei doi umeri doi d-argint luceferei!* COŞBUC, P. II, 137, cf. CADE. *Puii nu-s mai mult, Căci s-au prefăcut Stele mărunţele Şi luceferele.* MARIAN, O. I, 117. *D-amândouă părţile, Scris câmpul cu florile, Iar în cei doi umerei, Scrişi cei doi luceferei.* TEODORESCU, P. P. 52. *Iar în peptul lui Scris îmi este, scris Soarele şi luna... În îmbi umerei, Doi luceferei.* id. ib. 49. *Şi pe cei doi umerei Luceau doi luceferei; Lucea luna cu lumina Şi soarele cu căldura.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 513. *Între doi umeri d-ai lui Luce-mi doi luceferei.* VICIU, COL. 35. *Mi-a pus în spate luna. În piept soarele, În doi umerei Doi luceferei.* PÂRVESCU, C. 76. *Pune-ţi-oi Pe umerele Două luceferele.* id. ib. 77. *În cei doi d-albi umerei Lucea doi luceferei.* MATEESCU, B. 11. *Cam din spate, cam, din piept, Scris mi-e luna şi soarele, Într-amândoi umerei Scris mi-e doi luceferei.* PĂSCULESCU, L. P. 9. *Mai sânt doi luceferei Pe amândoi umerei, Strălucesc ca soarele, Să se vază nopţile.* PAMFILE, CR. 97. *Pus-o luna Cu lumina, Soarile Cu razăle, Cu doi, trei luseferei, Cu stele pă lângă ei.* DENSUSIANU, Ţ. H. 164. *Pre faţa*

Fiiului Scrisă-i raza soarelui Şi pe fruntea-i luna plină, Luna plină cu lumină. Iar pre a lui umerei Strălucesc luceaferei. BÎRLEA, B. I, 92. *Pe umerele, Două luceferele.* GR. S. VI, 119. *Scris pe dânsul ce găsea?... În cei doi umerei Găsea doi luceferei.* BALADE, III, 66. *În cei doi d-albi umerei Lucea doi luceferei.* ib. III, 73. *Ieu n-am pe nima-n lumie, Dzecât numai sângur luna Sî śei doi lusefeŕei.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 50. *Doi luceferei, Ca doi ochi ai tăi, Să mă joc cu ei.* id. III, 22. *Cam pe-ai lui doi umerei, Joacă doi luceferei.* FOLC. DOBR. 5. *Pe două deluşele, Stau două săgeţele; Sub două săgeţele Sânt doi luceferei, Te vezi mereu în ei* (Sprâncenele). GOROVEI, C. 353. *Moară ferecată; Cioară spărcăietoare; Doi luceferei; Două brazde trase pe o poieniţă; Ş-o claie dărâmată* (Capul). ISPIRESCU, ap. GCR II, 371. *La margine de crâng – două blăni de blid; – lângă două blăni de blid – doi luceferei; – lângă doi luceferei – o moară ferecată* (Sprâncenele, ochii şi gura). GCR II, 370, cf. TEODORESCU, P. P. 246. *Sub două muchi de crâng, Doi luceferei; Sub doi luceferei, O moară ferecată* (Capul). GOROVEI, C. 39. *Am doi umerei, Doi luceferei; Până unde-i arunc Până acolo ajung* (Ochii). GOROVEI, C. 248, cf. PASCU, C. 74. (F i g.) *Doi luceferei, Ospeţiorii mei, Treceţi d-odihniţi Şi vă veseliţi!* TEODORESCU, P. P. 459.

– Pl.: *luceferei* şi (popular, n.) *luceferele.*

– **Luceafăr** + suf. *-el.*

LUCEFERÍ vb. IV. Intranz. A străluci. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., T. PAPAHAGI, C. L. *Cocoana era cu stem..., unde luceferea prin casă de-ţi lua vederile!* STĂNCESCU, B. 221.

– Prez. ind.: *luceferesc.*

– V. **luceafăr.**

LUCEFERIÁN, -Ă adj. v. **luciferian.**

LUCEFLÉNDER s.m. (Popular) Lucifer. *Iată că vine Ilie Pălie să vă popească, să vă pârjolească, şi după el Luceflenderu să vă ia suflengheru.* ISPIRESCU, L. 293, cf. DDRF, DR. I, 261, ŞĂINEANU, D. U.

– Şi: **lucefléngher** s.m. DR. I, 261.

– Cf. luceafăr, ciocoflender, lipcioflender.

LUCEFLÉNGHER s.m. v. **luceflender.**

LUCÉR s.m. (Într-o poezie populară) Luceafăr. *Lucezit-o, lucezit, Un lucer mândru, galbân, D-aceea nu-i lucezire, Ci e sfântă mânăstire.* BÎRLEA, L. P. M. I, 132.

– Pl.: *luceri.*

– **Luci** + suf. *-ar.* Cf. luceafăr.

LUCERÁNT, -Ă adj. (Neobişnuit) Strălucitor. *Timonul carului este... lucerant.* HELIADE, O. I, 347.

– Pl.: *luceranţi, -te.*

– De la **luci.** Cf. luceferant.

LUCERÉNSI s.m. pl. (Rar) Luceri. Cf. ARISTIA, PLUT. XLVII/24.

– Din lat. **Lucerenses.**

LÚCERI s.m. pl. Numele unuia dintre cele trei triburi în care Romulus a împărţit cetatea Romei; (rar) lucerensi. Cf. ARISTIA, PLUT. XLVII/24.

– Din lat. **Luceres.**

LUCERNÁRIA subst. pl. v. **lucernariu.**

LUCERNÁRIU s.n. (Arhit.) Ochiuri rotunde sau pătrate care străpung tavanul şi prin care pătrunde lumina la etajul de sus al unei catacombe. *Papii îşi pun toată grija la împodobirea lor* [a catacombelor], *străpung lucernarii, adaugă scări, lărgesc galeriile.* NAUM, IST. ART. 36. *Lumina venea şi de la acele lucernaria..., care străpungeau tavanul.* id. ib. 40.

– Pl.: *lucernarii.* – Şi: **lucernária** subst. pl.

– Din it. **lucernario.**

LUCÉRNĂ[1] s.f. **1.** Nume dat mai multor plante furajere perene din familia leguminoaselor: **a)** (şi în sintagma *lucernă de Banat,* ENC. AGR. III, 616, BORZA, D. 108, *lucernă albastră,* BORZA, D. 108) plantă cu tulpina dreaptă, cu frunzele trifoliate şi cu flori albastre-violacee dispuse în raceme terminale lunguiețe; (regional) bulbecei, culbeceasă, ghizdei, trifoi **(1 f)** *(Medicago sativa).* Cf. ŞINCAI, în SCL 1973, 673, ECONOMIA, 68/7, COSTINESCU, CONV. LIT. XXIII, 571, DDRF, BRANDZA, FL. 103, 554, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 164, ALEXI, W., TDRG, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 324, REV. CRIT. VIII, 132, DS, SCRIBAN, D., ENC. AGR. III, 615, BORZA, D. 108, FLORA R.P.R. V, 127, PRODAN–BUIA, F. I. 293, M. D. ENC. *Luzerna se seamănă în martie pe la sfârşitul lunei.* I. IONESCU, B. C. 91/31. *Lucerna, trifoiul, în clăi Să fie-adunate mai iute.* HOREA, C. 33; **b)** (şi în sintagma *lucernă galbenă,* ENC. AGR. III, 616, BORZA, D. 108, FLORA R.P.R. V, 125) culbeceasă *(Medicago falcata).* Cf. LM, BRANDZA, FL. 103, GRECESCU, FL, 164, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., ENC. AGR. III, 616, BORZA, D. 108; **c)** (şi în sintagma *lucernă neagră,* LM, BORZA, D. 108) trifoi **(1 g)** *(Medicago lupulina).* Cf. BRANDZA, FL. 102, BORZA, D. 108. *La căldură mare rabdă viţa-de-vie, popuşoiul,... luţerna şi hrişca.* LITINSCHI, M. 12/21. *Luţerna se va cosi până ce nu înfloreşte de tot.* id. ib. 81/8. *Vedem că usturoiul, sparanga, luţerna... sânt venite în Europa din Asia Occidentală.* CONTA, O. F. 242. *Prin nutreţ sau nătreţ poporul înţelege acele plante cari slujesc ca hrană pentru vite în curgerea iernii, cum sunt: paiele de cereale,... fânul, păringul, luţerna ş. a.* PAMFILE, A. R. 149. *Lucerna, luţerna sau luţărna a început a fi cultivată în anii din urmă.* id. ib. 150. *A început să se răspândească cultura plantelor de nutreţ, cum este luţerna şi trifoiul.* PĂCALĂ, M. R. 276, cf. NICA, L. VAM. 146. *Am prăsit semânţă... de lucernă.* COMŞA, N. Z. 46. *Rapiţa, lucerna* [erau] *iremediabil compromise.* COCEA, S. II, 65. *M-am întins pe o brazdă de luţernă şi stam cu ochii spre cer.* VLASIU, D. 193. *Ş-acolo în câmp, la margine, o dumbravă întinsă de mesteceni se dezvăluia deodată, luminând câmpurile de luţernă din jur.* SADOVEANU, O. III, 353. *Lucerna, trifoiul, gramineele de nutreţ otăvesc după ultima coasă.* ENC. AGR. IV, 332. *Pe Filip îl culcă pe lada de campanie, peste care aşezase un sac plin cu lucernă cosită şi uscată.* CĂLINESCU, S. 510,

cf. LINȚIA, P. III, 66. *Pentru asolamentele cu ierburi perene, cea mai bună cultură este lucerna în amestec cu pirul sau cu alte graminee.* CHIRIȚĂ, P. 627. *Lucerna trebuie semănată devreme, după ce a trecut pericolul de îngheț.* AGROTEHNICA, II, 67. *Trase boii de funie lângă șirul de clăi și, fără să-i mai dejuge, le puse dinainte un braț de lucernă olojită adusă de-acasă.* V. ROM. mai 1958, 56. *Lucerna, trifoiul, în clăi Să fie-adunate mai iute.* HOREA, C. 33. *Iepurele de câmp se hrănește cu iarbă, trifoi, lucernă, muguri... și alte plante.* ZOOLOGIA, 166. *Pe lanurile de lucernă... s-au observat pui de iepure de diverse mărimi.* VÂN. PESC. octombrie 1964, 4. *Era odată un lan de lucernă pe-aici, pe undeva!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 178. *Avea un plaț de niciun iugăr, cu pomi și lucernă.* BREBAN, A. 35, cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 74. *Niște fâpturi cu ochii ca floarea de lucernă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 21/1, cf. SCL 1973, 671. *Mirosea toată casa a fân și a lucernă și a câmpie.* D. R. POPESCU, I. Ș. 51, cf. H V 352, com. din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ și din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR SN I h 141, h 142, ALRM SN I h 97, ib. h 98, A I 12, 13, 21, 22, 23, 26, 35, II 12, III 1, 3, 4, 16, 17, 19, IV 5, V 28.

2. (La sg.; cu sens colectiv) Loc semănat cu lucernă[1] **(1 a)**, cultură de lucernă; lucernieră. *Bivolaru mâne cu caii-n luțernă.* SANDU-ALDEA, U. P. 115. *Ia coasa la spinare și pleacă la luțărnă.* C. PETRESCU, R. DR. 242, cf. A V 33. ◇ Expr. **A scăpa în lucernă** = a se îmbăta. Cf. LEXIC REG. II, 28.

– Pl.: *lucerne.* – Și: (popular) **luțérnă,** (învechit) **luzérnă,** (regional) **luțéndră** (REV. CRIT. VIII, 132, BUL. FIL. IX, 160, FD II, 162, BORZA, D. 108, ALR SN I h 141/537, ib. h 142/537, ALRM SN I h 98/537), **lițérnă** (BORZA, D. 108, ALR II 5 253/431, A I 13, 21, 22, III 1, com. din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ, A I 23), **lățărnă** (ALR SN I h 141, ib. h 142), **lițércă** (BORZA, D. 108), **lițérie** (BORZA, D. 108, ALR II 5 253/405, 431, 463) s.f.

– Din germ. **Luzerne,** fr. **luzerne.**

LUCÉRNĂ² s.f. (Latinism învechit) Lampă cu ulei. *Asupra acestui princip se întemeiază construcția lucernei... și a celor mai multe lampe atârnate.* MARIN, F. 105/37. *Se așează un pat, o lucernă arzândă.* ARISTIA, PLUT. 169/27. *Nici a merge noapte undeva altfel fără numai în car precedat de lucernă.* id. ib. 230/26, cf. LM.

– Pl.: *lucerne.*

– Din lat. **lucerna.**

LUCERNIÉRĂ s.f. Loc semănat cu lucernă[1] **(1 a);** cultură de lucernă; (regional) lucernă[1] **(2).** Cf. COSTINESCU. *Vechile pășuni cu iarbă săracă au fost transformate în luțerniere.* SADOVEANU, O. X, 448. *Se scot toate vitele afară la câmp, pe livezi, pe islazuri și fânațe cosite, în trifoi și lucerniere.* ENC. AGR. I, 356. *Miriștea... nu oferă decât o pășune ocazională, după cum tot așa și ogoarele sterpe, trifoiștile și lucernierele.* ib. IV, 507, cf. SCRIBAN, D. *Humusul... se găsește în cantitate mai mare în lucernieră decât în asolament.* ASOLAMENT, I, 440.

– Pronunțat: *-ni-e-.* – Pl.: *lucerniere.* – Și: (popular) **luțerniéră,** (învechit) **luzerniéră** (COSTINESCU) s.f.

– Din fr. **luzernière.**

LÚCEU s.n. v. **luciu²**.

LUCEZÍ vb. IV. Tranz. (Într-o poezie populară din Maram.) A străluci² **(1).** *Colo sus la răsărit, Mândră-i sara de Crăciun, Lucezit-o, lucezit Un lucer mândru galbân.* BÎRLEA, L. P. M. I, 132.

– Prez. ind.: *lucezește.*

– V. **luced.**

LUCEZÍRE s.f. (Într-o poezie populară din Maram.) Acțiunea de a lucezi și rezultatul ei. *Lucezit-o, lucezit Un lucer mândru galbân. D-aceea nu-i lucezire, Ci e sfântă mânăstire.* BÎRLEA, L. P. M. I, 132.

– V. **lucezi.**

LUCHIÚM subst. (Turcism învechit, rar) Un fel de tencuială. Cf. CIHAC, II, 590, ȘIO I, 277.

– Și: **lichiúm** subst. CIHAC, II, 590.

– Din tc. **lökün** „chit făcut din var și ulei".

LUCI¹ s.m. v. **luciu¹**.

LUCI², -CE adj. v. **luciu²**.

LUCÍ³ vb. IV. **1.** Intranz. (Despre aștri sau despre alte surse de lumină) A produce lumină; a răspândi lumină sau a reflecta lumina primită; a lumina. *Venim la munte nalt unde nice soarele nu luciia, nice copaci era.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79ʳ/20. *N-au ținut mult acel nouraș... și au și lucit soare cu mare hierbințeală.* NECULCE, L. 244. *Soarele străbate cu razele sale pântre ei și lucie încă foarte mândru pântre mărgărităroasele picături.* CANTACUZINO, N. P. 111ʳ/10. *Încep a luci stele rând una câte una.* HELIADE, O. I, 188. *Scânteioase stele, Ce-au lucit noaptea preste tărie, Încep s-apună.* ASACHI, S. L. III, 294. *Soarele... lucea și ceața deodată-l înveli.* C. A. ROSETTI, N. I. 171. *Cele mai multe dintră stele... lucesc cu lumină tare strălucitoare.* RUS, I. I, 4/20. *Făcându-se din ce în ce mai mult noapte,... zăriră lucind în depărtare un foc.* BĂLCESCU, M. V. 388. *Soarele ce-apune a doua zi lucește.* R. IONESCU, C. 17/11. *Noaptea făclii de stele sute În aer să lucească când soarele-a asfințit.* NEGRUZZI, S. II, 275. *Și stelele deasupra pe lunca părăsită Luceau ca niște candeli aprinse p-un mormânt.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Soarele... lucea de o lumină stranie.* FILIMON, O. I, 336. *Văzu lucind ca o stea farul Planierului.* BARONZI, C. II, 56/31. *Pe cerul-nalt lucește un râu albiu de stele.* ALECSANDRI, P. III, 78, cf. CIHAC, I, 148. [Luna] *pe fruntea nopții lucește diafană Ca diamantul limped pe-o frunte africană.* MACEDONSKI, O. II, 109. *Rumena ei față, Mai mândră decât luna când luce pintre ceață.* I. NEGRUZZI, S. II, 119. *În rama ferestrelor cerul se decolora peste arborii mari și o singură stea mai lucea stăruitoare, departe, peste acoperișuri.* ANGHEL, PR. 7. *Astrul morții Lucește singuratice.* PETICĂ, O. 71. *Luna... lucește ca o lamă de săcure.* D. BOTEZ, P. O. 29. *Crucea Sudului lucise de multe ori deasupra mea.* VOICULESCU, P. II, 196. *Pe zarea asfințitului, lucea tristă... secerea fină a lunii.* SADOVEANU, O. II, 276. *A privit neîntrerupt spre abisul de taină și albastru în care lucea singuratec astrul morții.* PERPESSICIUS, M. I, 64. *Soarele luci și umplu de fulgere albe și orbitoare zăpezile.* STANCU, R. A. IV, 158. *Fă-ți stelele mai tainic să lucească.* LABIȘ,

P. 121. *Sfântul soare sus lucea, Vremea prânzului era.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 494. *Razele soarelui luceau fierbinte.* MARIAN, T. 90. *Ziua soarele luceşte, Faţa i se vesteşeşte.* id. H. 73. *Luci, Soare, luci, Că ţi-oi da un pumn de mei Şi-o pereche de papuci.* PAMFILE, J. II, 104. *Unde Oltu să coteşte Şi soarili când luceşte Alunişu înverzeşte, Haiduci cai potcovieşte.* GR. S. III, 172. *Soarele lucea Şi ei se lupta.* BALADE, II, 206. *Soarele-o luci Şi mi l-o-ncălzi.* ib. III, 44. ✧ (Construit cu dativul etic) *Jur pe jurul poalelor Luce-mi stele mărunţele.* BIBICESCU, P. P. 233. ✧ (Despre radiaţii luminoase) *Lumină luce* (a u r ă s ă r i t D) *derepţilor.* PSALT. 202. [Steaua] *poate de mult s-a stins în drum În depărtări albastre, Iar raza ei abia acum Luci vederii noastre.* EMINESCU, O. I, 234. *O lumină stranie începuse să lucească peste satul adormit.* PREDA, DELIR. 35. ✧ F i g. *Şi-ntr-al meu suflet, al meu amor Nu are noapte, în veci luceşte.* HELIADE, O. I, 79. *Mergeţi după pilda lui Mesia... şi faceţi să lucească în mijlocul întunericului o lumină făcătoare de bine şi mântuitoare.* MARCOVICI, D. 221/15. *Oare darul ce de timpuri şi de barbari s-a păstrat, Când senină soarta luce, fi-va astăzi defăimat?* ASACHI, S. L. I, 47. *Ea se întrista că... nicio rază de mărire va luci vodinioară asupra fiiului ei.* id. ib. 116. *În faţă vă luceşte Cuvântul „Anatema"!* NEGRUZZI, S. II, 122. *Privea pe interlocutori ca să vază de luceşte pe fruntea lor vreun semn de contie sau baronie.* FILIMON, O. II, 128. *Văz lucind în ochii acuzatorului fulgerul luminos al turbării.* BARONZI, C. I, 93/2. *Un fulger, o scânteie de vecinică iubire Din ochii tăi pornită, în sânu-mi au lucit.* ALECSANDRI, P. I, 128. *Pe fruntea ta senină, Lucea-n splendoarea toată scânteia cea divină Ce zeii, spre-a lor fală, voiseră să-ţi dea.* CARAGIALE, O. IV, 310. *Fulgerul spiritului său nemuritor luceşte astăzi mai viu decât oricând.* SADOVEANU, O. XX, 469. ✦ (Despre ochi, privire; adesea cu determinări care arată cauza) A avea o strălucire specifică, vie, care trădează un sentiment puternic, o stare fizică deosebită; a scăpăra[1] **(3)**, a scânteia **(2)**, a sclipi **(2)**, a sticli **(1)**, a străluci[2] **(1)**. *Ochii... acuma de mulţămire lucesc.* HRISOVERGHI, P. 63/9. *Din cap, ca aluna mic, Luceau ochii lui pitic.* ASACHI, S. L. I, 188. *Ochii cei negri în adunare Ştiu mult mai bine de a luci.* C. A. ROSETTI, C. 177/15. *Din desişul sprincenelor luceau doi ochi galbeni-căprii.* GHICA, S. 277. *Ochii-i luceau ca de strigoi.* FILIMON, O. I, 293. *De vrei ochii să-ţi lucească..., Hai cu mine-n codrul verde.* ALECSANDRI, P. I, 17. *Ochi care lucesc vânăt.* ODOBESCU, S. III, 64. *Singuri voi, stejari, rămâneţi De visaţi la ochii vineţi, Ce luciră pentru mine Vara-ntreagă.* EMINESCU, O. I, 122. *Dar ochii mari şi minunaţi Lucesc adânc, himeric.* id. ib. 172. *Sub arcurile sprincenilor, luceau doi ochi negri şi plini de foc.* DUNĂREANU, CH. 177. *Ochii luceau negri, ca două bucăţi de cărbune.* ANGHEL, PR. 38. *Privirea ei... luceşte de bucurie.* REBREANU, I. 17. *Lui Pascu îi luciră ochii mici, suri şi trupul lui puţin şi slab se cutremură uşor.* AGÎRBICEANU, S. P. 112. *Ochii albaştri ca platina, lucind, fremătând de viaţă.* CAMIL PETRESCU, P. 7. *Ochii vineţi i-au lucit ca muchea uneltelor de oţel.* COCEA, S. II, 257. *Îi luceau ochii când vorbea despre ea.* VOICULESCU, P. II, 25. *Ochii comitesei luceau de o bucurie pe care el o înţelese bine.* SADOVEANU, O. XI, 80. *Ne-a privit cu îndrăzneală cu ochii lucind de băutură.* id. ib. XIX, 29. *Ochii ei albaştri ca faptul înserării Lucesc ca doi luceferi.* PILLAT, P. 30. *Ochii luciră mai viu.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 288. *Ochii îi luceau în cap de parcă ar fi fost faruri.* STANCU, R. A. III, 205. *Ochii ei mari... luceau de spaimă în faţa acestei lumi necruţătoare.* PREDA, R. 76. *Privirea ei lucea absorbită, întoarsă în sine.* id. ib. 95. *Ochii înfundaţi ai soldatului luciră.* D. R. POPESCU, I. Ş. 174. *Era om tânăr şi ochii luceau în capul lui ca la un drac.* POPESCU, B. III, 88. *Faţa albă ca zăpada, Ochii lucesc ca icoana.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 331. ✧ E x p r. **A-i luci ochii departe** = a dori altceva decât ceea ce i se oferă. Cf. BARONZI, L. 45, ZANNE, P. II, 348.

2. I n t r a n z. (Despre obiecte cu suprafaţa netedă sau despre lucruri etc. pe care cade lumina) A reflecta lumina; a străluci[2] **(1)**. *Piatra, mărgăritul lucesc cu credinţă.* DOSOFTEI, PS. 150/2. *Smeragdu... luceşte la lumina soarelui.* AMFILOHIE, G. F. 214ʳ/5. *Balaur de lumină cu coada-nflăcărată Şi pietre nestimate lucea pe el ca foc.* HELIADE, O. I, 189. *Cernegura pinoasă va luci de-a nopţei stele.* ASACHI, S. L. I, 131, cf. I. GOLESCU, C. *Nu suferi... nici vara catifeaua, Nici iarna să lucească nu vrei mătăsăria.* NEGRUZZI, S. II, 190. *O lacrimă din pleoapa-i luci precum luceşte Pe geana Aurorei o rouă.* BOLLIAC, O. 97. *Oştirea se adună Şi steagul o umbreşte Şi arma-le luceşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 267. *Coifurile luceau în raza lunei.* CONV. LIT. IV, 156. *Şoimul... poartă-o zale ninsorie, Ce luceşte de departe sub seninul luminos.* ALECSANDRI, P. III, 81. *Mă îndreptai către iaz, care se vedea lucind la vale, puţin mai sus.* BOLINTINEANU, O. 350. *Cu mândrie admiraţi Cum ard şi lucesc cristale, oglinzi, aur şi dantele.* CONV. LIT. XI, 71. *Naltele lor sulişe... luceau la soare ca spicurile pe holdă.* ODOBESCU, S. I, 172. *Pe pieptul moartei luce de pietre scumpă salbă.* EMINESCU, O. I, 88. *S-apropie de fereastră şi se uită în grădină... la portocale, ce luceau prin frunze.* id. ib. P. L. 74. *Izbuti a face să lucească armele ca oglinda.* ISPIRESCU, L. 3. *Picuri de ploaie lucesc pe florile-n sute de chipuri.* COŞBUC, P. II, 62. *Pe măsuţa de lângă divan lucea un chiup mic de sticlă.* SĂM. IV. 37. *Turnurile fabricilor luceau în lumina roşiatică a asfinţitului.* DUNĂREANU, CH. 70. *Ameninţătoare luceau cuţitele de plug.* ANGHEL, PR. 85. *Frunzişul pădurii lucea închis, în verde întunecat.* AGÎRBICEANU, S. P. 17. *Îşi întoarse ochii spre Mara, al cărei obraz lucea dulce în lumina albăstrie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 96. *Faţa flăcăului lucea de sudoare.* REBREANU, R. II, 204. *Mă uit la ornicul de aur ce lucea pe masă.* BRĂESCU, A. 87. *În stradă luceau bălţi proaspete, ca nişte oglinzi.* SADOVEANU, O. V, 18. *În cele dintâi luciri roşii de răsărit îi lucesc dinţii şi cornul pe care-l ţine strâns la şold.* id. ib. XXI, 46. *Ude, negre, luceau cheiurile de piatră de-a lungul portului aproape gol.* BART, E. 233. *Aşa ghete frumoase şi care luceau aşa de bine!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 10. *Turlele de tablă ale bisericilor din satele risipite în văi lucesc din loc în loc.* CĂLINESCU, O. I, 23. *Iarba lucea plină de rouă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 710. *Lucesc panglicele de beteală, parcă ar fi de argint.* STANCU, D. 179. *Clopotul acela de pe catarg lucea aşa de tainic în umbra amurgului.* TUDORAN, P. 154. *Frunzele prunilor luceau ca smaraldul.* T. POPOVICI,

s. 185. *Avea niște solzi de luceau parcă erau pietre scumpe.* STĂNCESCU, B. 245. *Armăsari, Negri ca corbii, Lucesc ca șerpii.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 169. *Nu tot ce lucește este aur.* ZANNE, P. I, 115. *Și tina lucește când soarele o izbește.* id. ib. 295.

3. Intranz. Fig. (Despre idei, reprezentări vizuale, sentimente etc.) A apărea, a se manifesta cu putere, brusc (și pentru scurt timp); a scăpăra[1] **(4).** *O cugetare de speranță luci într-însul.* BARONZI, C. VII, 116/16. *În mintea lui Tudor lucise... speranța ademenitoare de a-și însuși... titlul cu care până atunci poporul numai îl salutase.* XENOPOL, I. R. X, 67. *Deodată îi luci în minte icoana Mariei.* SADOVEANU, O. V, 33. *Atunci îi luci pe față o rază de bucurie.* id. ib. 321. *Eteriștii au făcut să lucească în ochii lui Tudor nădejdea că va putea fi numit domn.* OȚETEA, T. V. 28.

4. Intranz. Fig. (Despre oameni) A se remarca, a se distinge în mod deosebit, a face o impresie puternică (prin calități sau prin fapte); a străluci[2] **(2),** (livresc) a bria. *Numita ceată... întru care Lucea persoane la arătare.* ZILOT, CRON. 350. *Femeile toate voiesc să lucească: la oraș prin duh, la țară prin inimă.* VOINESCU II, M. 16/17. *Mult erau ei tineri, mult erau frumoși... Astfel ei luceau Printre ceilalți oameni.* CONV. LIT. IV, 150.

– Prez. ind.: *lucesc,* pers. 3 și (învechit și popular) *lúce;* imper. și: (popular) *luci.*

– Lat. ***lucire** (= *lucere).*

LUCI[4], -CE adj. v. **luciu[2].**

LUCIÁ vb. I. Tranz. **1.** (În dicționarele din trecut) A șlefui[1] **(1),** a netezi **(1).** Cf. CIHAC, I, 148, LM.

2. (Prin sud-vestul Transilv.) A mângâia pe obraz. ALR I/II h 235, ALRM I/II h 316. *Îl luciu cu palma.* ALR I/II h 235/100. *Îl lucii pe obraz.* ib. h 235/122.

– Prez. ind.: *luciez* și (regional) *lúciu, lúcii,* pers. 3 și (regional) *lucíe* (ALR I/II h 235/200).

– V. **luciu[2].**

LUCIÁRE s.f. v. **luciere.**

LÚCICAȘ s.n. v. **lucicoș.**

LÚCICOȘ s.n. (Transilv.) Mâncare din varză cu carne de porc sau de oaie. Cf. CV 1950, nr. 4, 33, com. din BOARTA – COPȘA MICĂ, din CÂMPENI și din OCNA MUREȘ.

– Pronunțat: *luci-coș.* – Pl.: *lucicoșuri.* – Și: **lúcicaș** s.n. CV 1950, nr. 4, 33.

– Din magh. **lucskos, lucskos** [káposzta].

LUCÍD, -Ă adj. **1.** (Astăzi rar) Clar, limpede; luminos, strălucitor **(1).** *Deodată se iviră atâtea mii de lampe, Cât aerul se fece de tot senin și lucid; Castelul tot străluce și pare că-i o scenă.* HELIADE, O. I, 315. *Prunci-angeli ai răcoarei, cu arip' diafane Lucide ca-adamantul, Formați-vă în rouă, din rouă-n picături.* id. ib. 358. *Din univers abia zărim niște puncturi lucide.* GENILIE, G. 6/7. *Fața pământului este o grădină... râurată... de nenumărate lacuri și bălți lucide.* id. ib. 105/17, cf. NEGULICI. *Poți avea o cameră îmbrăcată cu tapete, așternută pe jos cu piatră lucidă.* FILIMON, O. II, 39, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU. *Aripile... sunt ca la cărăbuși lucide și străvăzătoare.* MARIAN, INS. 64, cf. ALEXI, W. *Era dimineață lucidă, Cu muguri apoși, cu cer nud.* CONV. LIT. LXVII, 309. *În paloarea lucidă a nopții cu lună, ruinele vechiului arsenal creșteau transfigurate de tăcere.* VINEA, L. II, 224. *Foliolele frunzelor lucide, penat-fiolate.* PRODAN–BUIA, F. I. 366.

2. (Despre momente sau perioade ale unei boli psihice, p. ext. ale stării unui bolnav) În care revine capacitatea de a gândi logic, în care revine conștiința. *Eram acolo singură... singură cu Ema,... așteptând un moment lucid al agoniei sale spre a-i întreba inima.* BARONZI, M. IV, 514/5. *Numai după izbucnirea nebuniei, în intervalele lucide, în care se arătau însă felurite forme de degenerare etică,... devenise lacom de bani.* MAIORESCU, CR. II, 298. *Uneori avea și momente lucide în care arunca o vorbă izolată în legătură cu discuțiile acelora din jur.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 13/3.

3. (Despre oameni) Care are o minte clară, care este conștient de realitate, a cărui înțelegere nu este prejudiciată de afecte, la care predomină rațiunea; care înțelege și exprimă clar lucrurile; (despre facultățile intelectuale ale omului sau despre manifestări, acțiuni, realizări ale lor) care dovedește înțelegerea clară, exactă a realității, care este rezultatul unei gândiri profunde neprejudiciată de afecte. *Avu un moment noțiunea lucidă a nebuniei sale, dar se simțea mânată înainte ca de o putere străină.* D. ZAMFIRESCU, R. 170, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lucid, Vlahuță ne-a dat o poezie de analiză psihologică sau de efecte dramatice.* LOVINESCU, C. VI, 102. *N-au reușit niciodată să inspire încredere conștiinței mele critice lucide.* id. M. 20. *E în el o suferință lucidă, totul e văzut ca prin sticlă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 113. *Se împrietenise cu acest vânjos și frumos actor în urma unei cronici lucide și entuziaste în același timp.* id. N. 4. *Surâsul amical de pe buze... ascundea o cruntă și lucidă cunoaștere a slăbiciunilor omenești.* C. PETRESCU, C. V. 102. *Nu sunt sentimental, nici beat, sunt lucid.* VLASIU, D. 97. *Lucid, mă înspăimântam eu însumi de proporțiile ce putea lua și la ce hotărâre mă putea împinge.* VOICULESCU, P. I, 302. *Inteligența lui așa de lucidă trebuia să zâmbească acestei amare tristeți.* SADOVEANU, O. XX, 241, cf. SCRIBAN, D. *Era o păpușă în care veghea la cârmă un creier lucid și prudent.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 364. *Senzația morală nouă pe care o încerca ministrul era aceea suavă de a subjuga... o ființă atât de personală și de lucidă, totuși, sub raport intelectual.* CĂLINESCU, S. 280. *Ioanide, fire lucidă și analitică, complica pe Dan Bogdan, al cărui suflet era mai elementar.* id. B. I. 43. *Ar fi izbutit să dea corp și viață acelor disertațiuni când lirice, când frenetice, totdeauna lucide, turburătoare.* PERPESSICIUS, M. III, 273. *D-l George Mihail Zamfirescu e numai scriitor, negreșit unul din cei mai lucizi.* id. ib. IV, 227. *Prin Shakespeare,... întreaga omenire a devenit mai lucidă, mai clară și mai adâncă în înțelegerea omului.* VIANU, L. U. 68. *În vederea studiului care avea să arate firul roșu, gândul central, mai mult sau mai puțin lucid al operelor sale, el și-a făcut o sumedenie de însemnări.*

BLAGA, Z. 189. *Ibrăileanu era lucid şi onest.* RALEA, S. T. III, 219. *Inteligenţa sa lucidă caută în ficţiune mai mult o verificare ştiinţifică decât o emoţie umană şi o realitate transfigurată.* CONSTANTINESCU, S. I, 235. *A apărut un om... naiv şi în acelaşi timp lucid.* PREDA, R. 171. *Făcuse tocmai el, atât de lucid şi ironic de obicei, gestul acela nesăbuit.* T. POPOVICI, S. 55. *Nu pare mai grozavă pedeapsă, decât aceea de a fi deplin lucid, în toată puterea de creaţie şi închis la un loc cu nebunii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 5/1. *Se dovedeşte a fi tare şi lucid în afaceri.* BĂNULESCU, C. M. 275, cf. DEX. *Marile lor suflete se întâlnesc şi în conştiinţa lucidă ce o au despre tristeţea lor fără leac.* CONTEMP. 1970, nr. 1 227, 2/3. *Avea un scris ordonat, sigur, lucid, matur.* D. R. POPESCU, I. Ş. 567. *Puterea geniului său, întâlnit cu maturitate lucidă... ajunge la aceleaşi efecte.* PAPU, C. N. 92. ✧ (Substantivat) *Ştiu, eşti un lucid, un inteligent şi o stofă aleasă, am văzut eu.* MIHĂESCU, D. A. 216. *Un lucid şi un echilibrat este şi Ilie Moromete, eroul preferat al lui Preda.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 5/2. ✦ (Adverbial) În mod conştient; raţional, judicios. *Arareori parcă şi-ar înţelege lucid ciudata soartă, dar e pe loc iar buimăcit de câte i se-ntâmplă.* CARAGIALE, O. III, 187. *Individul prezintă o figură energică şi în capul puternic o minte lucid agresivă.* ARGHEZI, P. N. 114. *Ceea ce nu poate admite conştiinţa apuseană este nedreptatea legală... executată lucid, deliberat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 329. *Nu lăsase să-i treacă nicio zi, niciun ceas, fără să le folosească lucid, cu patimă, fără odihnă.* id. O. I, 602. *El osândeşte fără cruţare regimul de privilegii,... arătând lucid realităţile.* SADOVEANU, O. XX, 450. *Tragedia lui devine o problemă pe care o analizează lucid.* CONSTANTINESCU, S. I, 39, cf. DL. *Creaţia trebuie condusă lucid, deliberat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 95, 2/3, cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *lucizi, -de.*

– Din fr. **lucide,** lat. **lucidus, -a, -um.**

LUCIDITÁTE s.f. **1.** (Astăzi rar) Limpezime, claritate; strălucire. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., COSTINESCU. *Faţa rotundă, masivă... era de o luciditate quasi artificială.* CĂLINESCU, O. I, 48. *Invadaţi de luciditatea acută a dimineţii, am remarcat că eram numai doi civili.* BLAGA, H. 226.

2. Deplinătate a funcţiilor intelectuale; starea celui conştient. *După câteva momente de luciditate, cădea într-un somn greu ca plumbul.* COCEA, S. II, 132, cf. SCRIBAN, D. *Toate sforţările sale de luciditate din ultima vreme îl istovise intelectualiceşte.* CĂLINESCU, S. 545. *Avea... momente în care îşi pierdea luciditatea... Cine ştie ce se petrecea în mintea lui?!* VINEA, L. I, 279. *O solitudine maniacală îl împinge la un solilocviu pe muche de cuţit, între luciditate şi demenţă.* CONSTANTINESCU, S. I, 156. *Romanul este aproape un poem al dragostei exaltate şi acaparatoare până la pierderea lucidităţii, până la căderea într-o îndelungă transă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 15/4 cf. DEX, DN[3].

3. Calitatea de a fi lucid **(3).** V. a c u i t a t e, c l a r v i z i u n e, p e r s p i c a c i t a t e. *Dumnezeu făcu ca fumul cel gros al avariţiei să întunece luciditatea unei asemeni cugetări.* BARONZI, C. VIII, 232/18, cf. LM. *Nu s-ar putea ca cineva, trăind, să aibă momente de-o luciditate retrospectivă?* EMINESCU, P. L. 65. *Această scădere principală a învăţământului public de pe atunci a avut o înrâurinţă... foarte stricăcioasă asupra lucidităţii minţii mele.* SBIERA, F. S. 93, cf. ALEXI, W. *Cu o luciditate rară, înţelese că şi ea iubea pe căpitan.* D. ZAMFIRESCU, A. 142. *Ţi se pare ciudat ca un om să raţioneze cu aşa luciditate în vis.* SĂM. IV, 305. *Poetul pesimist şi romantic, metafizicianul nebulos şi înalt era un animal prea bizar... pentru luciditatea şi pozitivismul raţionalistului Panu.* IBRĂILEANU, S. 113. *Caragiale, la cafenea... era un om extrem de inteligent, un observator de o luciditate crudă.* id. S. L. 113, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Luciditatea inteligenţii lui pretindea să-l regizeze şi să-l raţionalizeze.* LOVINESCU, S. II, 76. *Câtă luciditate, atâta existenţă şi deci atâta dramă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 350. *Îl privi iarăşi cu luciditatea-i atroce.* C. PETRESCU, C. V. 23. *Prin nu ştiu ce sforţare, îmi împărţii în zece prezenţa de spirit şi-mi multiplicai luciditatea.* VOICULESCU, P. II, 84. *Avea... în raţionament luciditatea şi vigoarea pe care i le dădeau sentimentul dreptăţii.* SADOVEANU, O. XIX, 392. *Realismul său, luciditatea sa purced dintr-o inimă dreaptă şi blândă.* id. ib. XX, 270. *Câte un critic admiră aceste subtilităţi polemice până a le arăta ca semn neîndoielnic... al lucidităţii creatoare.* STREINU, P. C. III, 263. *Autorii comici ai epocii vor urma mai de grabă drumurile lui Caragiale şi, prin dialog şi observaţie, prin lucidităţile ironiei,... vor aduce contribuţia lor la progresele realismului.* VIANU, A. P. 278. *Ascultătorului din marea masă nu-i trebuie vreo pregătire de luciditate, adică de idei, ci un anume exerciţiu.* CĂLINESCU, C. O. 351. *Danton al d-lui Camil Petrescu..., un colos... de luciditate politică, de diplomaţie.* PERPESSICIUS, M. IV, 248. *În veghea entuziastă, în luciditatea sporită, nu ne dam deloc seama că mai târziu aveam să ne gândim tocmai la acest timp.* BLAGA, H. 146. *Budai-Deleanu a pornit de la fapte de... interes local şi naţional, pe care... le-a apreciat cu luciditate.* IST. LIT. ROM. II, 76. *Simţise cum... el, întreg, făcut nu din facultăţi ca luciditatea, logica, voinţa, ci unitar ca un bloc de piatră desprins dintr-o culme, se ducea către ea.* DEMETRIUS, A. 55. *E prea multă nebunie în dragostea ta... Frumuseţea omului e măsura şi luciditatea.* H. LOVINESCU, T. 82. *Inovaţiile lui, deşi au luciditatea inteligenţii artistice, nu pornesc dintr-o poziţie speculativă.* CONSTANTINESCU, S. I, 35. *Luciditatea, voinţa, tenacitatea Ancăi puteau sălăşui... într-o femeie de la oraş.* CIOCULESCU, C. 35. *Peste o săptămână, două, trei, Stamate revenea la el; avea nevoie de ordinea, de siguranţa, de luciditatea spiritului său.* V. ROM. aprilie 1957, 79. *Numai luciditatea nu m-a călăuzit în acţiunile pe care le-am întreprins.* PREDA, R. 44. *Cu o luciditate rea e descrisă familia, orizontul ei obtuz şi iminenţa decrepitudinii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 8/4. *Ceea ce presupune romanul românesc este dublarea mistificaţiei de luciditate, destrămarea iluziei.* N. MANOLESCU, A. N. I, 233.

– Pl.: (rar) *lucidităţi.*

– Din lat. **lucuditas, -atis,** fr. **lucidité.**

LUCIÉRE s.f. (În dicţionarele din trecut) Şlefuire **(1),** netezire **(1).** Cf. LB, CIHAC, I, 148, LM, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pronunţat: *-ci-e-*. – Şi: **luciáre** s.f. CIHAC, I, 148, LM.
– V. **lucia.**

LUCIETÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Neted **(1)**, lucios **(1)**. Cf. CIHAC, I, 148.
– Pronunţat: *-ci-e-*. – Pl.: *lucietori, -oare.*
– **Lucia** + suf. *-ător.*

LUCIETÚRĂ s.f. (Învechit, rar) Netezime **(1)**. Cf. CIHAC, I, 148.
– Pronunţat: *-ci-e-*.
– **Lucia** + suf. *-ătură.*

LÚCIFER s.m. (Adesea ca nume propriu) Căpetenie a diavolilor, satană, scaraoţchi, tartor; p. gener. demon, diavol, drac. V. luceafăr **(III)**. *Pe loc cum s-a-mpodobit, Ca luciper s-a trufit.* MUMULEANU, C. 133/19, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Luţiperul, în inima omului, ocroteşte curvia, iubirea de arginţi, zavistia, făţărnicia.* PAMFILE, D. 7. *Dintre toţi îngerii... lui Dumnezeu, s-a răzvrătit într-un rând unul, numit Lucifer.* id. S. T. 76. *Hei, şovăielnice Lucifer, Azi nimenea nu se îndoaie!* BENIUC, V. 115, cf. SCL 1969, 161, ib. 1973, 676. *Rău m-a bate luţiferul, Cel ce-i tare ca şi fierul.* T. PAPAHAGI, M. 192, cf. ARH. OLT. XXI, 269, ALR II/I h 184, ib. MN 95, 2 744/235, 272, 279, 284. ◇ Fig. *Omizi, voi ultimi luciferi, Cu peri băloşi pe trupul hâd, V-aud prin pomii fructiferi, Croncănitoare ca şi ieri!* SORESCU, S. 30.
– Accentuat şi: *lucifér.* ALEXI, W., ALR II/I h 184/36. – Pl.: *luciferi.* – Şi: (popular) **lúţifer** (accentuat şi *luţifér* ALR II/I h 184/130), (regional) **luţifír** (ALR II/I MN 95, 2 744/272), **lúciper, lúţiper** s.m.
– Din fr. **Lucifer.** – Pentru variantele cu *-ţ-*, cf. germ. Luzifer.

LUCIFERIÁN, -Ă adj. Care îi aparţine lui Lucifer, caracteristic lui Lucifer; p. ext. demonic, satanic; luciferic. *Iată ce făcu ambiţiunea luciferiană a clerului din religiunea lui Crist.* FILIMON, O. II, 123. *Un somn pe canapeaua desfundată a comisariatului şi o ţigare îi redau zâmbetul lucèferian şi regatul de himere.* CĂLINESCU, E. 402. *Omul romantic... ieşise din epoca luciferiană, sfărâmătoare de legături, a Revoluţiei franceze.* VIANU, L. R. 220. *Conceput ca un „geniu sterp", sfâşiat între veleităţi de creaţie ştiinţifică şi avid de viaţă,... el este un donjuan luciferian.* CONSTANTINESCU, S. II, 493.
– Pronunţat: *-ri-an.* – Pl.: *luciferieni, -e.* – Şi: (rar) **luceferián, -ă** adj.
– Din fr. **luciférien.**

LUCIFÉRIC, -Ă adj. Privitor la Lucifer, care îi aparţine lui Lucifer, caracteristic lui Lucifer; p. ext. demonic, satanic; luciferian. *Proclamă puterea gestului şi a cuvântului omenesc într-o pornire de orgoliu luciferic.* VIANU, L. R. 382. *Geniul este conceput... ca treapta cea mai înaltă a puterii luciferice a omului.* id. P. 82. *Diavolul întrupat în bărbat se lecuieşte de fericirea presupusă a pământenilor... reîntorcându-se în iad; acolo... condiţia lui luciferică este cu mult mai suportabilă.* CONSTANTINESCU, S. II, 155. *Minus-cunoaşterea – sub haina ei luciferică – potenţează progresiv misterele, tocmai pentru a echilibra procesul de atenuare permanentă a acestora prin mijlocirea cunoaşterii pozitive.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 23/4. *Blaga vorbeşte de cele două cunoaşteri, cunoaşterea paradisiacă şi cunoaşterea luciferică, dar aceasta mai mult cu numele, fiindcă el vorbeşte de un domeniu paradisiac şi unul luciferic.* CONTEMP. 1970, nr. 1231, 7/3. *Dumnezeirea... în opera sa este a doua direcţie lirică, oarecum păgânească şi luciferică la origine.* STRĂINU, P. C. I, 73. *Icoană laică, acel chip luciferic de tinereţe devine în timp un prototip.* STĂNESCU, R. 203, cf. DN³. ◇ (Substantivat) *Ar rezulta în mod principial că... enigmaticul şi lucifericul specific estetic nu este o lumină eminamente în sine, extragalactică în raport cu galaxia socialităţii umane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 29/1.
– Pl.: *luciferici, -ce.*
– **Lucifer** + suf. *-ic.* Cf. germ. luziferisch.

LUCIFERÍNĂ s.f. Substanţă proteică secretată de diferite animale (licurici, peşti etc.) care, prin oxidare, devine luminoasă. Cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: (rar) *luciferine* (DEX²).
– Din fr. **luciférine.**

LUCIFERÍSM s.n. (Rar) Caracter luciferic. Cf. DN³, DEXI.
– **Lucifer** + *-ism.*

LUCIFÓB, -Ă s.m. şi f. (Despre unele animale) Care se fereşte de lumină. Cf. DN³, DEX².
– Pl.: *lucifobi, -e.*
– Din fr. **luciphobe.**

LUCIFÚG, -Ă adj. (În dicţionarele din trecut) Care nu suportă lumina, care prezintă simptomul fotofobiei. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 120²/27, LM, COSTINESCU.
– Pl.: *lucifugi, -ge.*
– Din it. **lucifugo.**

LUCIGÁU s.n. (Bot.; regional) Rogoz **(1)** (Ciumeghiu – Salonta). Cf. ALR I 1 913/315.
– Et. nec.

LUCIÍRE s.f. v. **lucire.**

LUCIITÓR, -OÁRE adj. v. **lucitor.**

LUCÍME s.f. (Învechit, rar) Strălucire **(1)**, lumină. *Grăiia fiilor lu Israil... carii vedea lucimea obrazului lu Moisi când afară ieşiia.* PO 297/16, cf. ANON. CAR., PASCU, S. 140, DHLR II, 328.
– **Luci**³ + suf. *-ime.*

LÚCIN s.m. (În credinţele populare) Sărbătoare care se ţine în ziua de Sfântul Luca, cu scopul de a păzi oamenii sau vitele de lup ori de boli. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *În ziua de 17 octombrie, Sf[ântul] Osie, prin unele părţi, se serbează lucinul, spre a fi oamenii feriţi de lupi.* PAMFILE, S. T. 62. *În ziua de sf[ântul] Osie (17 octombrie) se prăznuieşte lucinul,*

ca să fie feriți de lupi. GOROVEI, CR. 172, cf. CADE. *Lucinu vińe acum,... să țińe tot d'e viťe, să nu să stângă d'e boale.* DENSUSIANU, Ț. H. 209. *Pe toamnă avem lucinu; vińe minťenaș acu, la cinci zâle după Vińerea Maŕe.* id. ib. 213. *Toamna se ține o sărbătoare numită lucin, către zăpostâtu dă Crăsun. Aia țâńim pintru marvă.* ARH. FOLK. III, 45.

– Din slavon. **лоучинъ** adj. „a(l) lui Luca".

LUCÍNĂ s.f. (Bucov.) Poiană **(1)**, luminiș; culme a unui deal. *Muntele Găina... sus se hotărăiește cu lucina... Putnii* (a. 1768). IORGA, S. D. XXI, 154. *Colo în mijlocul lucinei celeia un copaci mare.* F (1887), 520. *Frumoase și-ncântătoare sânt fânațele și fânăcioarele, lucinile și luminișurile când sunt înverzite și împănate cu tot felul de flori mirositoare.* MARIAN, O. I, 58. *Cocoșul... petrece... prin locurile cele deschise ale munților, adică prin lucini, preluci.* id. ib. II, 213. *Îmblând ei... cu turmele lor dintr-un munte într-altul, dintr-o lucină și prelucă într-alta, iată că dau... de un plai.* id. T. 231, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RF II, 77, DR. V, 896, VI, 546, BUL. FIL. III, 180, SCRIBAN, D. *Pe cel deal, pe cea lucină, Este-o creangă de sulcină, Bate vântul și-o clatină Din vârv pân' la rădăcină.* Com. MARIAN.

– Accentuat și: *lúcină.* BARCIANU. – Pl.: *lucini.*

– Din ucr. **лучина.**

LUCÍND, -Ă adj. **1.** (Astăzi rar) Care lucește[3] **(1)**; lucitor **(I 1)**, strălucitor **(1)**. *Cât soarele de-naltă, lucindă cât și el, Trăiască.* ALECSANDRI, POEZII, 500. *Printre stele vede una... Mișc-abia lucindă În adânca depărtare.* CONV. LIT. XI, 272. *Sub stelele lucinde ale cerului, împoporezi marea cea plutitoare și pământul cel roditor.* ODOBESCU, S. III, 40. ✧ F i g. *România gemea... Subt jugul... osmanului feroce. Fatală și rea cobe-ncepuse Demiluna A se-nălța lucindă pe Dacia smerită.* HELIADE, O. I, 201.

2. Care lucește[3] **(2)**; lucitor **(I 3)**. *Brațele-ți n-au semeni, sânt albe ca albeața Coloanelor lucinde palatului regale.* HELIADE, O. I, 344. *Maurii din Vega se jură că pe sus Se primblă o hurie lucindă ca zăpada.* ALECSANDRI, P. III, 76. *Apele lucinde-n dalbe diamante.* EMINESCU, O. I, 9. *Din ce în ce te stingi... Dâră lucindă și, de melci, Tandră arsură.* STĂNESCU, D. S. 108. ✧ F i g. *O lume feerică în mintea ta crea; Și-n sferele-i întinse, lucinde, răpitoare, Gândirea-ți înșelată ferice rătăcea.* R. IONESCU, C. 13/11.

– Pl.: *lucinzi, -de.*

– V. **luci[3].**

LUCIÓLĂ s.f. (Entom.; livresc) Licurici *(Lampyris noctiluca). Lucioli scânteietoare Trec în aer, stau lipite de luminărele-n floare.* ALECSANDRI, P. III, 54. *Lumea-n rouă e scăldată, Lucioli pe lacuri zboară.* EMINESCU, O. IV, 507. *Flori albastre de cicoare, Fulgerări de luciole... Joacă-n raza luminoasă a electricului fard.* MACEDONSKI, O. I, 163, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Este într-adevăr o îndrăzneală să pornești viu și voinic, asociat cu inefabilul, la cucerirea insulei cu luciole.* ARGHEZI, T. C. 85, cf. DL, DEX, DN[3].

– Pronunțat: *-ci-o-.* – Pl.: *luciole* și (învechit) *lucioli.*

– Din it. **lucciola,** fr. **luciole.**

LUCIÓR, -OĂRĂ adj. Diminutiv al lui l u c i u[2]; (mai ales despre apă) care are luciu[2] **(II)**; strălucitor **(1)**. Cf. TDRG, CADE, DL. *Dar de unde ești, dragul lelii? – îl întrebă lelea Irina. – De-aici a noua țeară! răspunse junele, de preste apa lucioară.* RETEGANUL, P. IV, 65. *Io zińit d'e peţâtori, Peţâtori d'e noauă țară, D'e pă apă lucioară.* T. PAPAHAGI, M. 95, cf. 121. *Strânsă calu-mpintenaș, La soacră-sa-i mintenaș, La soacră-sa-a noua țară, Peste apa lucioară.* FOLC. TRANSILV. I, 206. *Luciu, lucior, Îi pun coadă de fuior* (Acul). GOROVEI, C. 4. ✧ *Pere lucioare* = varietate de pere cu coaja gălbuie și gust dulceag. ȘEZ. V, 68.

– Pronunțat: *-ci-or.* – Pl.: *luciori, -oare.*

– **Luciu[2]** + suf. *-ior.*

LUCIÓS, -OÁSĂ adj. (Atestat prima dată ante 1703, cf. T. CORBEA, ap. TDRG[3]) **1.** Care lucește[3] **(1)**, care strălucește (răspândind lumină), l u c i t o r **(I 1)**, l u m i n o s, s t r ă l u c i t o r **(1)**; plin de lumină, l u m i n a t. V. l u c i e t o r. *Norul cel lucios și roșu ce ni-l face nevăzut Păstrează-n brazde de aur urma pă und-a trecut.* HELIADE, O. I, 96. *N-auzeam de departe Pă undă, subt cer lucios, Decât sunetul lopeții.* id. ib. 281. *Puzderie de stele lucioase.* NEGRUZZI, S. II, 134. *Soarele... între alte corpuri era el cel mai lucios.* SION, POEZII, 141/23, cf. PONTBRIANT, D. *De pe-a Ericinei crânguri cu luciosul orizon... Alergați cu duioșie,... Ștergeți lacrimele mele.* CONV. LIT. XII, 33. *Ei înaintau uimiți de raza lucioasă ce-i trăgea spre sine și le sorbea vederile.* ODOBESCU, S. I, 167. *Toată acea lată și oablă câmpie se arăta scăldată într-o lumină gălbuie și lucioasă.* id. ib. III, 194, cf. DL, DEX. ✦ (Despre ochi, privire) Care are o strălucire vie, specifică; cu reflexe strălucitoare; lucitor **(I 1)**. *Acea damă arăta: Că avea coadă pe spate, C-al ei păr în galben bate Și că ochi lucioși purta.* ALEXANDRESCU, O. I, 223. *Adevărat tip meridional cu ochii săi înfundați și lucioși.* BARONZI, C. II, 129/30. *Lupul e... cu ochii lucioși și așezați pieziș către bot.* ap. TDRG. *Era foarte brună,... cu ochii mari, negri și lucioși ca smoala.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 89. *Își dezveli într-un rânjet sardonic dinții galbeni, privindu-ne pe rând cu ochii lui lucioși de bolnav de friguri.* VOICULESCU, P. II, 198, cf. DL. [Pe] *acela cu privirea fixă și lucioasă îl doboară somnul și de aceea ține ochii așa holbați.* PREDA, R. 79. *Privirea acestor bolnavi este fixă, cu ochii mari, lucioși și cu clipirea rară.* ABC SĂN. 62, cf. DEX. ✦ F i g. (Despre oameni) Cu o expresie de seninătate, de veselie, de fericire. *Pe trotoarul Cafenelei Corso întoarseră capetele, întrezărind înlăuntru decolteuri de femei, figuri zâmbitoare și lucioase.* CONV. LIT. LXVII, 299. *Îți aduc altă mireasă... Ian vezi cât e de frumoasă, De subțire, de lucioasă.* ALECSANDRI, P. P. 114.

2. Care răsfrânge lumina, care lucește[3] **(2)** (datorită unui luciu[2] **(II 1, 2)** natural sau obținut pe cale artificială), l u c i t o r **(I 3)**; lustruit; neted; p. e x t. alunecos. *Coif lucios și... paloș mândru.* SLĂTINEANU, A. 35. *Torentu... Rotind întins coloana în argintii undări... Și aruncând și spuma-i lucioasă în stropiri.* C. A. ROSETTI, C. 57/5. *Antracitul este o varietate de cărbune... mai lucios.* MARIN, PR. I, 43/6. *Fruntea sa albă și lucioasă nu pierduse nimic din mândria sa ordinară.* BARONZI,

I. G. 560/19. *Începură... să curgă cârnații din Arles,... langustele cu coaja lucioasă.* id. C. I, 66/7. *O bombă groasă... din văzduh căzuse pe marmura lucioasă.* ALECSANDRI, P. II, 88. *Fierul taie brazde lungi Ce se înșiră-n bătătură ca lucioase negre dungi.* id. ib. III, 41. *Fata avea un armăsar adevărat arăbesc,... alb tot ca laptele, părul lucios ca sideful.* CARAGIALE, O. I, 19. *Se uită lung la tăiușul lucios.* id. ib. II, 322. *O verdeață moale, lucioasă și smălțuită cu flori risipite.* DELAVRANCEA, S. 221. *Ștergea cu o batistă vărgată sudoarea de pe capul lui pleșuv și lucios ca un pepene verde.* MACEDONSKI, O III, 5. *În fund sunt... vișinii cu frunza lucioasă.* IORGA, P. A. I, 22. *Le deschise Lucioasa poartă și-i pofti năuntru.* MURNU, O. 166. *Pe parchetul lucios... schița pașii acestui danț din alte vremuri.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 157, cf. TDRG. *Sapele... prin muncă s-au făcut lucioase.* PAMFILE, A. R. 81. *Se iau paiele sfărâmate și lucioase, se scutură bine în coarnele furcilor și se aruncă spre partea unde se va face șura.* id. ib. 210. *Sărută-mi blând fruntea mea pală Și mângâie-mi părul lucios.* PETICĂ, O. 55. *Bidiviul lui Pitache, gras ca pepenele și lucios la păr.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 56. *Boii erau înalți, pietroși, largi în spate, cu coarne mari, puternice, lucioase.* AGÎRBICEANU, S. 10. *Vindeau... vase de pământ... cu smalț negru lucios.* PÂRVAN, G. 608. *Obrajii lui erau uscați, cu pielea lucioasă.* REBREANU, P. S. 217. *Ai fi crezut că plânge, dacă, în ochi, o tremurare neastâmpărată de cearcăne lucioase n-ar fi dat la iveală un pic de veselie speriată.* BASSARABESCU, S. N. 39, cf. CADE. *M-a pus să privesc fix un nasture de metal lucios.* CAMIL PETRESCU, T. I, 299. *Bătrânul nu-l cunoștea... pe negustorul cu șerpar lat, burduhănos și cu fața neagră lucioasă.* id. O. II, 26. *În pod, într-o ladă,... se iveau lucioase și nerăbdătoare pâlniile tromboanelor.* KLOPȘTOCK, F. 297. *A oftat cu năduf,... chinuindu-și între degetele albe, cu unghii sclipitoare, mustăcioara dumisale neagră și lucioasă.* POPA, V. 191. *A tras din teacă... un cuțit mare și lat,... lucios ca argintul.* VOICULESCU, P. II, 277. *Trecură dincolo, pe podișul lucios, prin tăcerea tainică a înserării.* SADOVEANU, O. III, 86. *Se arătă în prag și cucoana Safta, groasă, cu pielea obrazului lucioasă, cu ochi rotunzi.* id. ib. V, 53. *Alunecarea razelor de soare pe anume materii masive și lucioase, oprirea lor pe unele stofe, totul este redat în mod desăvârșit.* OPRESCU, I. A. IV, 58. *Fragmentele ieșite din sălcii ale întortocheatului Olt, rece și lucios ca o lamă.* CĂLINESCU, C. N. 23. *Trăsura trasă de cei doi cai lucioși ajunsese în dreptul bisericii.* id. O. IV, 92. *Bunica stă pe prag, sprijinită în toiagul ei lucios.* STANCU, D. 328. *Zăpada întărită de ger scârțâia... sub tălpigile late și lucioase ale săniilor.* id. R. A. IV, 66. *Rocile poliminerale se dezagregă mai repede decât cele monominerale,... cele cu suprafața neregulată sau poroasă mai repede decât cele lucioase.* CHIRIȚĂ, P. 24. *Își corecta la răstimpuri tenul lucios.* VINEA, L. I, 16. *Luați-mă-ntre voi Și-adăpostiți-mă în grajdul vostru, Alături De scuturile crupelor lucioase.* JEBELEANU, S. H. 31. *Paietele și pietrele lucioase.* TUDORAN, P. 219. *Coborî... o suită numeroasă, apoi de trei ori pe atâți servitori negri... cu pielea lucioasă.* id. ib. 256. *Scoase... o cochilie mare, acvatică, cu o cavitate lucioasă.* PREDA, R. 212. *Lemnul acela lucios și mort... îi umpluse de bătături și bășici palmele crude.* id. M. S. 50. *Îi displăcea capul lui... ras cu briciul, lucios și perfect rotund.* T. POPOVICI, S. 252. *Țărâna... și-a căpătat pe față Lucioase, triste pojghițe de gheață.* LABIȘ, P. 63. *Găsi o rampă lucioasă de lemn. Urcă încet, pisicește.* BARBU, Ș. N. II, 86. *Smalțul dentar dur și lucios.* ABC SĂN. 131. *Lacul brun și lucios al dulapurilor se tocise.* BĂNULESCU, C. M. 165. *Ușoara rănire a unei cochete ce a avut orgoliul de a păși cu tocuri cui pe stâncile lucioase.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 24/1. *Scoate paloșul Lucios Și-i retează capul Jos.* TEODORESCU, P. P. 633. *O scos on cal frumos Cu păr negru și lucios.* VASILIU, C. 185. *Cai tot potcoviți, Pe gheață lucioasă, Sticlă-alunecoasă.* FOLC. DOBR. 71. (Întărit prin repetare) *Așa de frumos era oul și lucios, lucios încât parcă-i era milă să puie mâna pe dânsul.* ISPIRESCU, L. 266. ✧ F i g. *Un suflet lucios, pe suprafața căruia alunecă fără nicio aderență peisajele abjecte ale vieții.* RALEA, S. T. III, 167. ✦ Lustruit (din cauza uzurii). *Un costum... lucios pe la coate.* VINEA, L. I, 107.

3. F i g. (Despre oameni) Remarcabil, renumit. (Peiorativ) *Am zis talente „delicate și strălucitoare". Poate că era mai bine să zic „lucioase".* CAMIL PETRESCU, T. II, 349.

– Pl.: *lucioși, -oase.*

– **Luciu**[2] + suf. *-os.*

LUCIOȘÍE s.f. (Învechit, rar) Limpezime, claritate. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 120[2]/23, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 148.

– Pl.: *lucioșii.*

– **Lucios** + suf. *-ie.*

LÚCIPER s.m. v. **lucifer.**

LUCÍRE s.f. Acțiunea de a l u c i[3] și rezultatul ei.

1. (Adesea cu determinări sau în contexte care precizează sursa) Răspândire de lumină; lumină vie și strălucitoare; lumină puțin intensă, difuză sau de scurtă durată, f u l g e r a r e, l i c ă r, l i c ă r i r e, s c â n t e i e **(I 2)**, (livresc) s c i n t i l a ț i e; scăpărare **(2)**, scânteiere **(2)**, strălucire **(1)** (produsă de un astru sau de un alt izvor luminos); (la pl.) raze luminoase. Cf. l u c i[3] **(1)**. *În lumiră săgeatele tale mearge-voru, în lucire* (l u c o a r e a D) *de fulgeru armele tale.* PSALT. 322, cf. CORESI, PS. 424/9, MARDARIE, L. 111/23. *Soarele și luna vor întuneca și stealele vor apune lucirea lor.* BIBLIA (1688), 590[2]/3. *S-au arătat soarele cu toată strălucitoarea lumină și cu toată lucirea sa și deodată au perit întunerecul.* TEODOROVICI, I. 36/15, cf. LB. *Obosit de ostenală se oprește și, la lucirea fulgerilor... vede că se află aproape de o colibă ocolită de bălării și de tufe.* HELIADE, L. B. I, 194/22. *Scapără lucirea Din candela ce arde.* id. O. I, 213. *Luam lucirea fulgerului drept lumina zilei.* HRISOVERGHI, A. 59/20. *Al iadului întunerec cel grozav să desfăcu Și în vecinică lucire de zio să prefăcu.* POGOR, HENR. 129/16. *În zadar, lună, lucești. Căci nu vreu a ta lucire.* FM (1846), 232[1]/34. *Neputând bine a distinge la lucirea lunei tapiseriele expuse, se repeziră iute, crezând că aceea ce se vedea era tabernacolul.* ARISTIA, PLUT. 331/12. *O, glob etern în*

aer! lucirea ta rămâne Pe când se schimbă toate şi pere pe pământ. R. IONESCU, C. 90/5. *Mi se părea că biserica se învârteşte cu mine şi nişte luciri scânteioase umblau împregiurul meu.* NEGRUZZI, S. I, 54, cf. POLIZU. *Un soare care-apune Păstrează aurita-i lucire de rubin.* BOLLIAC, O. 82, cf. PONTBRIANT, D. *Nu arde pe ceruri a lunei lucire?* CONV. LIT. IV, 15. *O rază tristă c-o palidă lucire... speranţa aruncă.* ib. 49. *La lucirea acestor două torţe,... văzu sclipind sabiele şi muschetoanele a patru gindarmi.* BARONZI, C. I, 121/30, cf. 236/23. *În poiana tăinuită, unde zbor luciri de lună, Floarea oaspeţilor luncii cu grăbire se adună.* ALECSANDRI, P. III, 54, cf. CIHAC, I, 148, COSTINESCU. *Omul, deşteptat de primele luciri ale zorilor, nu voieşte să crează că îndată are să se facă ziuă.* ODOBESCU, S. III, 441. *A faclelor lucire, răzbind prin pânza fină, Răsfrâng o dureroasă lumină din lumină.* EMINESCU, O. I, 96. *Când soarele a apus, a asfinţit, când nu se vede, dar este o lucire în urma lui şi întuneric încă nu s-a făcut.* MARIAN, S. R. I, 108, cf. DDRF. *O dungă de soare s-arată Şi-i creşte pe şesuri lucirea.* COŞBUC, P. II, 9, cf. BARCIANU. *Pe glugile de ciocani de prin curţi luna zvârlea luciri de bronz.* SANDU-ALDEA, D. N. 201, cf. ALEXI, W. *Amurgul are astăzi luciri ca de mătasă.* PETICĂ, O. 62. *Luna plină... îşi trimese până la mine întâile luciri fantastice şi mişcătoare ale razelor sale argintii.* HOGAŞ, DR. I, 270, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ne trimeteai iar la părinţi..., Sub soarele cu luciri fierbinţi.* VOICULESCU, POEZII, I, 221, cf. DHLR I, 147. *La lucirea slabă a unui felinar se zări chipiul ofiţerului.* SADOVEANU, O. II, 79. *După ce ieşiră la drum înspre lucirea răsăritului, mai auziră o vreme murmurul şi zumzetul nunţii.* id. ib. XI, 37, cf. SCRIBAN, D. *În lucirea focurilor de stână...* [lipitoarea] *o vezi ades evoluând lin, ca o imensă rândunică neagră.* BĂCESCU, PĂS. 275. *Vreo stea când cade din tării Fără să vrei, spre ea te ţii, Şi poala-ţi potriveşti, s-o prinzi. Lucirea numai i-o cuprinzi.* BLAGA, POEZII, 375. ✧ F i g. *Dumnedzeu de austru vire... Şi lucirea lui ca lumira fi-va.* PSALT. 321. *Ceia ce vor vrea să ia den lucirea lumineei lui* [Hristos] *frâmseaţe şi către adeverita şi buna viaţă să se derepteaze.* CORESI, EV. 407. *Soarele derept iaste Dumnezeu, cum iaste scris că tuturora întru un chip luminează lucirea dulceţiei sale.* id. ib. 439, cf. BIBLIA (1688), 386²/18. *O Dumnezeul mieu!... Cereasca lucire dragostei tale, depărtând temerea, îi însuflă o norocită încredere.* MARCOVICI, D. 355/16. ✦ F i g. (Învechit) Mărire **(IV 5)**, glorie; celebritate, faimă. *Traian..., după ce au luat chivernisala dălogilor împărăţiii, vrând destrămate şi încurcate lucrurile împărăţiii... să le descălce şi lucirii lor cei dintâi să le dea.* CANTEMIR, HR. 186. *Slava, cu toată lucirea sa să iveşte lui ca cea mai negreşită mijlocire a câştiga pă Ibersilia.* CANTACUZINO, N. P. 24ʳ/16. *A vedea pe un monarh uitând mărimea cinului său cel înalt către cei ce dau lucirea tronului său.* id. ib. 149ʳ/18. ✦ F i g. (Rar; la pl.) Manifestare a inteligenţei, a unui talent etc. (şi care impresionează puternic). *Această nouă latură a multiplelor lui lucirĭ* [ale lui Hasdeu] *îl abate şi mai mult înspre veşnic frământata legiune literară.* SADOVEANU, O. XIX, 143. *În răutatea lui Barabas nu scânteiază nicio lucire omenească.* VIANU, L. U. 85. ✦ (Adesea urmat de determinări care arată felul sau cauza) Strălucire specifică, luminoasă, vie în ochi, în privire, care trădează un sentiment puternic, o senzaţie intensă, o stare fizică deosebită etc.; privire strălucitoare, vie, pătrunzătoare care trădează un sentiment puternic; scăpărare **(3)**, scânteiere **(2)**, sclipire, sticlire **(1)**, strălucire **(1)**. *Toate contribuiesc a mări lucirea şi frumuseţea ochilor.* C. A. ROSETTI, N. I. 19. *Morand tresări, o lucire stranie... ţâşni din pleoapele sale.* BARONZI, I. G. 276/9. *În fundul acestei priviri convorbitorul său crezu a observa o lucire de înţelegere.* id. ib. 466/17. *Ce ochi... pasările toate, la via lor lucire, Ar crede că salută a zorilor ivire!* MACEDONSKI, O. II, 117. *Ochii i se aprinseră într-o lucire de izbândă.* REBREANU, I. 52. *Fata tresări de mulţumire. Lucirea ochilor ei străbătea întunericul nopţii şi se înfigea în sufletul lui.* id. ib. 81. *Violenţa vorbelor,... lucirea febrilă a ochilor,... îl făcură să se întrebe dacă nu cumva are de-a face cu un nebun.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 185. *În privire îi apare o lucire vie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 218. *Îl priveau acum fără sfială, cu o lucire schimbată şi prietenoasă.* POPA, V. 53. *Ochii căpătau o lucire de animal care se pregăteşte să fugă.* A. HOLBAN, O. I, 114. *Prietenul nu se mai sătura privind, cu un surâs straniu îngheţat pe gură şi o lucire sălbatică în ochi.* VOICULESCU, P. I, 70. *Sub genele-i lungi ochii aveau luciri fugare.* SADOVEANU, O. III, 27. *Privirea-i ascuţită se topi într-o lucire catifelată.* BART, E. 152. *Ai întors privirea ta care nu trebuia să poarte decât scântei peste scântei şi luciri fără umbre.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 146. *E oricum femeia de totdeauna, cu luciri animalice în ochi.* RALEA, S. T. I, 330. *În ochii bătrânului se aprinse o scurtă lucire, ca la dihăniile care rătăcesc noaptea prin codri.* TUDORAN, P. 38. *Salută zâmbitor pe preşedinte şi pe cei de faţă cu luciri de gheaţă în ochi.* VORNIC, P. 158. *Privirea femeii avu o lucire.* PREDA, R. 91. *Lucirea graţioasă indică starea maximă de încântare a privirii.* SIMION, D. P. 155.

2. Strălucire produsă prin reflectarea luminii pe suprafaţa netedă a unui obiect, reflex luminos sau strălucitor produs de unele corpuri (metale, pietre preţioase etc.). *Arepile porumbului argintite şi în mijloc de umerele lui în lucire* (î n l u c i t e C², p o l e i t ă H) *de aur.* PSALT. 127, cf. CORESI, PS. 173/1. *Faţa mărilor se numeşte luciu pentru lucirea sa.* GENILIE, G. 114/13. *Persicele... au pelea pufoasă şi bumbăcoasă; le curăţă acest puf cu peria, ca să dea pelii lor lucirea aceea purpurie.* BREZOIANU, A. 319/14. *Tăierea adaugă lucirea diamantului î[n]mulţind numărul feţelor lui.* MARIN, PR. I, 41/13. *Rapiditatea spre lovire... şi lucirea armelor le ascundea feţele.* ARISTIA, PLUT. 357/13. *Când, ademenit de lucirea sa, vor a-l urma mai adânc, amăgitor ca vedenia celui ce doarme, strălucitorul metal piere.* NEGRUZZI, S. II, 44. *Este atras mai mult de lucirea aurului.* FILIMON, O. II, 110. *Culoarea şi lucirea...* [aurului] *nu pot a nu atrage atenţiunea sălbatecilor.* HASDEU, I. C. I, 253, cf. PONTBRIANT, D. *Luciri de arme crunte pătate roş cu sânge Pe care-o rază vie din soare se răsfrânge.* ALECSANDRI, P. III, 289. *Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar Ş-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar?* EMINESCU, O. I, 83. *A părului lucire s-o deie luna plină.* id. ib. 94. *Dar turcii uitau tot aşa de uşor trădările... de îndată ce se arată ochilor...*

lucirea aurului. XENOPOL, I. R. IX, 223, cf. BARCIANU. *Pulberea roşie se stingea, se mohora şi apa lua luciri de oţel.* SANDU-ALDEA, U. P. 101, cf. ALEXI, W. *Ochii tăi ascund curată Lucirea mării de smarald.* PETICĂ, O. 47. *Strălucea departe o lucire de ape.* C. PETRESCU, S. 9. *Pielea albă şi netedă avea luciri de sidef.* CAMIL PETRESCU, U. N. 92. *Privirea „miresii" mele amintea lucirile coifului unchiului de la „jandari"".* KLOPŞTOCK, F. 46. *Iată câteva suspine de dragoste, curate ca o lucire de izvor.* SADOVEANU, O. XIX, 246. *Camarazii, înveseliţi de departe de lucirea apei, grăbesc pasul şi se apropie cu nădejde.* id. ib. XXI, 76. *Bancurile de chefali se recunosc după lucirea apei.* GHELASE, U. P. II, 334. *Dintre crengi ne-ademeneau luciri de marmură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 4, 6/3. ✦ (Rar) Suprafaţă strălucitoare a unor obiecte, a unei ape, care răsfrânge razele de lumină; luciu[2] **(II 1, 2).** *Trecurăm la pas podul pe deasupra lucirilor schimbătoare şi furişate ale undelor.* SADOVEANU, O. IV, 113. *Când şi când ieşeau deasupra unor luciri de ape.* id. ib. XIII, 158. *Mi s-a părut că văd jos, pe îngusta lucire de apă, o lebădă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 5/3. *Zbârcindu-şi Lucirea frunţii, prinde să răcnească De-ntunecata lui vecinătate.* DOINAŞ, A. P. 164. ✦ (Învechit, rar) Întindere de apă. [India] *iaste încungiurată cu mare şi cu luciiri adânci.* VARLAAM–IOASAF, 6[r]/19.

3. F i g. Apariţie bruscă (şi de scurtă durată), înfiripare a unui gând, a unui sentiment, a unei reprezentări vizuale etc.; scăpărare[1] **(4).** *O lucire neaşteptată se văzu deodată trecând prin mintea lui şi-i lumină faţa.* BARONZI, C. I, 118/3. *Atunci... mai conservasem fără voia mea câteva luciri de speranţă.* id. M. IV, 610/28. *Ea poartă haine scumpe, uşoare, descântate,... Prin care tainic saltă luciri de forme albe.* ALECSANDRI, P. III, 311. *Junele inteligenţe zăreau orice lucire a ştiinţei printr-un prism de naţionalitate şi inimile tuturor elevilor... erau p-atunci toate înflăcărate de dorul ţării.* ODOBESCU, S. III, 328. *Luciri de idealuri aprind a lui privire, Pe când noi stăm sub greaua şi trista amorţire A viselor.* PETICĂ, O. 184. *Are ca o lucire bucuroasă de explorator... A găsit ce poate trezi în mine dorinţa.* CAMIL PETRESCU, P. 87. *Plecând de la mormântul părintesc,... în nourii care i se frământau în minte, întrezărise o lucire: se gândise să se repeadă la Ungureni.* SADOVEANU, O. V, 565. *Între peisagiile nouă şi profilurile fugare s-au amestecat atâtea luciri din anii de demult.* id. ib. XIX, 225.

– Pl.: *luciri.* – Şi: (învechit, rar) **luciire** s.f.

– V. **luci[3].**

LUCÍŞ s.n. (Într-o poezie populară) Suprafaţă a unei ape; luciu[2] **(II 2).** Cf. DL. *Pe lucişul Dunării... Iată-mi vine şi soseşte Şi la maluri se opreşte Un caic împodobit.* TEODORESCU, P. P. 558.

– Pl.: ?

– **Luciu[2]** + suf. *-iş.*

LUCIŞÓR, -OÁRĂ adj. (Într-o ghicitoare) Diminutiv al lui l u c i u[2]. Cf. l u c i u[2] **(I 1).** *Ce e luci, lucişor, coadă de fuior?* (Acul). PASCU, C. 57.

– Pl.: *lucişori, -oare.*

– **Luciu[2]** + suf. *-işor.*

LUCÍT, -Ă adj. Care luceşte[3] **(2),** care are luciu[2] **(I 1).** Cf. I. GOLESCU, C., CADE. *Să lepăd conduri luciţi?* PAMFILE, CR. 149. ✦ E x p r. **A fi sărac lucit pământului** = a fi foarte sărac; a fi sărac lipit pământului, a fi sărac luciu (v. l u c i u[2] **I 5).** Cf. LEXIC REG. II, 15. ✦ (Prin Olt.; despre vorbe) Limpede, răspicat **(2).** Cf. VÎRCOL, V. ✦ (Învechit, rar; despre oameni) Distins, remarcabil. *De-a lungul se înşiră lucita adunare, Precum pe-o selbă scumpă s-înşir mărgăritare.* I. NEGRUZZI, S. II, 155.

– Pl.: *luciţi, -te.*

– V. **luci[3].**

LUCITÓR, -OÁRE adj., s.n. (Atestat prima dată ante 1703, cf. T. CORBEA, ap. TDRG[3]) **I.** Adj. **1.** Care luceşte[3] **(1),** care produce şi răspândeşte lumină sau care este luminat; lucios **(1).** *În ceriu şi lac prevezi Stol de lucitoare stele.* ASACHI, S. L. I, 176. *Soarele se apropia de apus şi discul său cel lucitor se cufundă în sânul munţilor.* id. ib. II, 222. *Deschide iarăşi ochii şi vede lucitoare O stea ce o pierduse şi care o iubea.* C. A. ROSETTI, C. 182/20. *Vedem acolo un număr mare de punturi lucitoare.* RUS, I. I, 4/9. *Se va dobândi o flacără gălbenie puţin lucitoare.* MARIN, PR. I, 7/22. *Din răsăritul mândru l-apusul lucitor El auzi prin visu-i mii, mii de mii de şoapte.* ALECSANDRI, P. III, 197, cf. CIHAC, I, 148. *Închideţi ochii voştri, o! Stele lucitoare.* MACEDONSKI, O. II, 182. *Luna şi stelele... sunt mai mari şi mai lucitoare de cum se par oamenilor de pe pământ.* SBIERA, F. S. 17. *Câte stele lucitoare La un loc cu sfântul soare Pentru mine stau să joare Că-s de treabă foarte tare.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 398. *Cerul l-a împodobit cu soare Şi cu stele lucitoare.* IZV. XII, 159. *Juraţi, stele lucitoare, Că-s copilă nepătată.* BALADE, III, 221. ✦ (Despre lumină) Intens, puternic, viu. *Când apune lucitoare Lumina-i purpurătoare, Făgăduieşte el oare Soarele cel viitor?* HELIADE, O. I, 94. ✦ (Despre ochi, privire) Care are o strălucire specială, vie (ce trădează un sentiment puternic, o anumită stare de spirit); scăpărător **(3),** scânteietor **(2).** *Nişte ochi mari şi lucitori.* CONV. LIT. IV, 110. *O scăpărare furioasă îi ţâşni din ochii negri, lucitori ca două mărgele vii.* REBREANU, I. 28. *Titu se înfiinţă exact la întâlnire şi ascultă introducerea avocatului cu ochii lucitori de admiraţie.* id. ib. 275. *Ochii i-au rămas lucitori.* POPA, V. 237. *Capul mirelui se arăta... cu ochii aţintiţi lucitori.* SADOVEANU, O. II, 210. *Cuconu Vasilică începu să râdă cu poftă, privind-o cu ochi lucitori.* id. ib. V, 64. *Roşu, congestionat, cu ochii lucitori, o atrăgea spre masa lui.* BART, E. 370. *S-a întors... spre mine cu ochii poznaşi şi lucitori.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 193. *O privea cu pupile lucitoare.* CĂLINESCU, S. 269. ✦ F i g. Vestit, renumit, celebru. *Frate, frate, viţă mare! Fie-ţi viţa lucitoare Ca raza sfântului soare!* ŞĂINEANU, Î. 36.

2. F i g. Minunat **(3),** splendid. *Au îmbrăcat pre prunc cu lucitoare şi crăieşti faşuri.* M. COSTIN, O. 297. *Podoabe vrednice cinstii a vechilor cavaleri, De loviri nestrăbătute, lucitoare la vederi.* POGOR, HENR. 188/3. *Cetatea cea vestită cu... temple lucitoare.* CONV. LIT. XI, 271. ✦ Remarcabil, evident, manifest. *Cel ce avea mai multă vestire după dânsul era cavalierul d'Omal, tânăr prinţ cunoscut prin acea sumeţie şi prin acel lucitor*

curaj. POGOR, HENR. XI/18. *Nesocotirea aparenţelor lucitoare sta în sufletul lui alături de unele înclinări ce s-ar fi părut cu totul străine de fiinţa sa.* BLAGA, H. 125.

3. Care răsfrânge lumina, care luceşte[3] **(2)** (datorită unui luciu[2] **II 1, 2** natural sau dobândit prin mijloace artificiale); neted; lucios **(2).** *Bucăţeli de pământ pietroase şi negre, pline de... mici peliţe lucitoare printr-ins.* AMFILOHIE, G. F. 207[v]/12. *Fac una din cele mai frumoase podoabe, prin florile lor lucitoare ca un smalt.* BREZOIANU, A. 445/7. *Să privim ceva la acest trandafir... Faţa d-asupra foilor sale este lucitoare, lustruită, slujind ca un acoperiş feţei de jos.* BARASCH, M. I, 24/4. *În privinţa învelişului, trebuie să observăm dacă foile sânt netede sau aspre, lucitoare sau nu.* id. B. 19. *Buzele... mai lucitoare decât marmora.* FILIMON, O. I, 378. *Sămânţa de trifoi... bună este groasă, plină, gălbuie bătând în liliachiu şi foarte lucitoare.* I. IONESCU, B. C. 87/24. *Omida... îşi schimbă pielea pentru a deveni nimfă netedă şi lucitoare.* CONV. LIT. VI, 63. *El ca pe-o mireasă moartă o-ncunună despre zori Cu-n văl alb de promoroacă şi cu ţurţuri lucitori.* ALECSANDRI, P. III, 11. *Iepuraşu-n trei picioare Saltă, fuge uşurel, Pe zăpada lucitoare Săpând urme după el.* id. POEZII, 358. *Se mişc batalioane a plebei proletare, Cu cuşme frigiene şi arme lucitoare.* EMINESCU, O. I, 62. *Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.* id. ib. 148. *Unde-s cavalerii cu spade lucitoare?* MACEDONSKI, O. I, 248. *Brazdele ogorului frăgezit de ploaie lunecau uşoare pe cormana lucitoare.* SANDU-ALDEA, U. P. 7. *Ornicul vechi de perete îşi primbla încet umbra limbii lucitoare pe scoarţa albăstrie.* SĂM. IV, 39. *Bogatul păr ce-n unde lucitoare Cădea pe umeri.* CERNA, P. 146. *Bursunele sunt un fel de rugină roşie portocalie cu pete lucitoare.* PAMFILE, I. C. 382. *Fasolea albă are bobul alb, lucitor.* id. A. R. 184. *Aş vrea să fug către mările lucitoare.* PETICĂ, O. 272. *Privea brazdele lucitoare cu dragoste pătimaşă.* REBREANU, I. 268. *Valuri după valuri se perindau de jur-împrejurul insulei, purtând pe coama lor largi şi lucitoare fâşii albe de coajă de fag.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 10. *Tata a oftat adânc, împingând cu lingura... cele două jucării lucitoare.* SAHIA, N. 60. *Stam acolo de paza capcanei, pe prundurile lucitoare, spunând poveşti.* VOICULESCU, P. I, 19. *Din legătură, zvâcni nervos un căpşor zburlit, cu nişte ochi sclipitori, ca două gămălii lucitoare.* BART, E. 82. *Forma ouălor scurt-ovală, coaja netedă şi lucitoare, culoarea verde-albăstruie.* DOMBROWSKI, P. 123. *Sabia e grea şi lucitoare.* CĂLINESCU, O. IX, 77. *Mai departe se vedeau negre păduri de fag,... dominate în fund de crestele lucitoare ale munţilor pleşuvi.* id. B. I. 65. *Surorile mele nu poartă şir de icuşari de aur lucitori, sunători.* STANCU, D. 8. *Căzuse de-a berbeleacul de pe cal ofiţerul din frunte, care purta coif lucitor de război pe cap.* id. R. A. II, 20. *Spre piept este o bandă lucitoare roşu-purpurie.* LINŢIA, P. III, 214. *Pescarii-şi desfăşoară năvodul lucitor Ce-n gândul lor se-ncarcă de-o pradă grea.* JEBELEANU, S. H. 50. *Îşi legăna capul cu pielita trandafirie, lucitoare şi unsuroasă.* T. POPOVICI, SE. 80. *Iubeam... Şi şerpii cei cu solzii lucitori.* LABIŞ, P. 163. *Frunze pe faţă pronunţat lucitoare.* FLORA R.P.R. VI, 66. *Avea părul negru, lucitor.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 422. *Un paloş tremurător Şi la soare lucitor... Are să-l înfioreze Şi capul să i-l reteze.* TEODORESCU, P. P. 104. ✦ (Despre culori) Strălucitor **(1),** intens, viu **(VI 5).** *Fructu său este lunguieţ, cu carnea galbenă... şi a cărui pele este de un galben-roşcat lucitor.* BREZOIANU, A. 335/5. *La stânga... lanuri de porumb de un verde închis şi lucitor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 56. *Masculii cu roşu lucitor pe cap, spate şi piept.* BĂCESCU, PĂS. 301. ✧ (Adverbial) *Aloiul... părându-se la vedere ca nişte bucăţi de sticlă de butelcă... Vederea lor e negru lucitor prin resfrângere.* MAN. SĂNĂT. 87/13.

II. S.n. (Regional) **1.** Mistrie (Feneş – Alba Iulia). Cf. ALR II/I h 241/102.

2. Pieptene des (Feneş – Alba Iulia). Cf. ALR II 3 394/102.

– Pl.: *lucitori, -oare.* – Şi: (regional) **luciitór, -oáre** adj. ALR II/I h 241/102, ALR II 3 394/102.

– **Luci**[3] + suf. *-tor.*

LÚCIU[1] s.m. (Prin nordul Mold. şi estul Transilv.) Numele a două specii de arbori din familia pinaceelor: **a)** pin[2] **(1 a)** *(Pinus silvestris).* Cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 131, H X 419, ALR I 1 949/227, 556, 571, 573, 576, 578, A V 33, ARVINTE, TERM. 154; **b)** jneapăn *(Pinus pumila).* Cf. ALR SN III h 626/574, ALRM SN II h 433/574; **c)** larice, zadă *(Larix decidua).* ALRM SN II h 426/228. ✧ (Regional) *Brad luc* = brad alb. Cf. ARVINTE, TERM. 154.

– Pl.: *lucii.* – Şi: **luci** (pl. *luci* ALR I 1 949/227, 573, 576, 578, A V 33, ARVINTE, TERM. 154), **luc** (pl. *luci* ALR I 1 949/556, 571, ALRM SN II h 426/228, ARVINTE, TERM. 154) s.m.

– Din magh. **luc, lues.**

LÚCIU[2]**, -IE** adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care răsfrânge lumina; care luceşte[3] **(2),** care străluceşte[2] **(1);** lucios **(2),** lucitor **(I 3).** *Când iară Moisă pogorâia despre muntele Sinaiului, a mână aducând cile doao table ale adevărăturiei şi nu ştiia cum obrazul lui luciu ară fi.* PO 296/28. *Picioarele lui asamănă-să aramei lucie.* N. TEST. (1648), 305[r]/22. *L-au pus* [pe prunc] *cu manca în carătă lucie de aur.* M. COSTIN, O. 297. *Unde sânt încălţăminle cele lucii, unde sânt cele de mătase?* ap. TDRG, cf. ANON. CAR. *Se putea vedea marea cea uneori limpede şi lucie ca cristalul.* MAIOR, în ŞA II, 341. *Apucam să-mi scot lucea săbioară.* BUDAI-DELEANU, T. V. 92. *Aci din stâncă vie se azvârlea afară Şiroaie spumegoase de chiare lucii unde.* HELIADE, O. I, 312. *În perlă foarte lucie În urmă o preface.* ASACHI, S. L. I, 251. *Mărgăritar nu poate, gândesc, să se găsească A fi atât de luciu şi neted într-un şir.* BOLLIAC, O. 75. *Fata are-n sân o salbă De frumoase flori de crin Şi zăpadă pe-a ei faţă Şi păr luciu de argint.* ALECSANDRI, POEZII, 396. *Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă Ce sate şi câmpie c-un luciu văl îmbracă.* EMINESCU, O. I, 69. *S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta.* id. ib. 146. *Faţa apei lucie ca o oglindă.* ISPIRESCU, L. 34. *Treceau veseli flăcăii prin sat Cu luciile coase pe-un umăr robust.* COŞBUC, P. II, 203. *Cazacii şi muntenii porniră în sus, de-a lungul Dunării lucii de îngheţ ca oţelul.* IORGA, P. A. II, 256. *Din zori de zi veniră şi tot şesul Fu plin de călăreţi... Şi arme lucii.* MURNU, O. 241, cf. TDRG, CADE. *Plecat peste unda lucie,*

își caută chipul. VOICULESCU, P. I, 38. *Pe alocuri în întinderi, se înmlădia o apă limpede și lucie.* SADOVEANU, O. I, 51. *Pânze lucii de apă, strânse după topitul zăpezilor, se arată ca niște oglinzi.* id. ib. III, 80. *Familia se adună la masa albă... cu tacâmuri lucii, pentru fiertură.* ARGHEZI, S. VIII, 81. *Un pod, aruncat peste miile de șine, revărsate într-o rețea de pâraie lucii, unește... parcă două orașe.* id. B. 95. *Dacă templele dorice ar fi făcute din aur luciu, ar fi niște bijuterii enorme.* CĂLINESCU, C. O. 319. *Mă uit la întinderea ei lucie, alunecoasă, cu reflexe mereu schimbătoare și nu știu de ce-mi vine această bizară idee că marea a sugerat fabricarea mătăsii.* RALEA, S. T. I, 294, cf. DEX. [Muntele] *era mai luciu decât oglinda.* RETEGANUL, P. I, 41. *Nimica nu-și târguia, Fără lucie sabia.* BIBICESCU, P. P. 285. *Nu ie pană și hârtie, Da o lucie sabdie.* ȚIPLEA, P. P. 26. *Căluțul lui, negru, pintenog, Luciu ca și un corb.* FRÂNCU-CANDREA, M. 193. *Sub albă rochioară Încingea luce săbioară.* BALADE, II, 40. *Oprea o luce săbioară.* FOLC. OLT.-MUNT. IV, 574. *Luciu, lucește, Luciu, strălucește, La gard mereu împletește* (Acul). PAMFILE, C. 15, cf. PASCU, C. 61. *Luciu, lucior, Îi pun coadă de fuior* (Acul). GOROVEI, C. 4, cf. PASCU, C. 57. ◇ F i g. *Porunca D[o]mnului lucie iaste, luminând ochii.* BIBLIA (1688), 387¹/57. ✦ (Despre privire) Cu reflexe strălucitoare. *Privirea lui neagră și lucie dovedea o noapte dormită liniștit și o sănătate splendidă.* ARGHEZI, S. XV, 69. ✦ (Învechit) Plin de fast; luxos, elegant. *Nici de un folos nu vă sânt hainele cele lucii dupre dinafară.* NEAGOE, ÎNV. 109/23. *Haine... lucii purta, părându-i că și acelea la mărie părtinesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 79, cf. 78.

2. (Despre corpuri sau părți ale lor) Cu lustru, lustruit; neted **(1)**; p. e x t. alunecos. *Aurul poate birui războiul,... că e săgeată lucie și se înfige lesne la inimă de om.* MOXA, 369/5. [Inorogul] *cu capul clătind,... pasirea cu picioarele de neted și lucie cornul lui a să lipi nu putea.* CANTEMIR, I. I. II, 71. *Să se ungă* [luptătorul]... *cu untdelemn, ca să fie luciu, să alunece mânile, să nu se poată apuca.* ANTIM, ap. TDRG. *Aceasta se face numai dintr-o pânză lucie, carea se întinde pre o ramă de lemn.* ȘINCAI, în ȘA I, 645. *Niște lemn negru, foarte luciu.* IST. AM. 80ᵛ/5. *Osul era alb și luciu.* NEGRUZZI, S. I, 216. *Simțul general (așa-numit a[l] pipăitului) ne dă știință despre... însușirile... de moale, aspru, vârtos, neted, grunțuros, luciu ș.a.* CONV. LIT. VI, 36. *Se ridica un mândru palat de o marmură ca laptele, lucie și albă.* EMINESCU, P. L. 5. *Cele opt perechi zburau... ca pe podele lucii.* SLAVICI, O. II, 92. *În această imensitate pustie, pe un drum luciu ca oglinda, Ionică, înhămat la sănioară, mă duce-n goană.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 158. *Acolo se mai vedeau sau se mai văd încă pietrele de marmură lucie care acopereau două domnițe moarte tinere.* IORGA, C. I. I, 39. *Parchetele deveneau lucii ca oglinda.* ANGHEL, PR. 5, cf. TDRG. *Fagi cu coaja albă și lucie, aproape ca mesteacănii, el nu mai întâlnise într-alte păduri.* AGÎRBICEANU, A. 65. *Această piatră rotundă... slujește de masă călătorilor, cuvânt pentru care a devenit lucie.* HOGAȘ, DR. I, 32. *Soseau caii înșăuați și încăpestriți, bătând cu copitele dalele lucii de piatră.* SADOVEANU, O. XI, 41. *În crăpăturile scoarței înfig țiclenii bine fiece bob* [de porumb], *cu partea dură, lucie înăuntru.* BĂCESCU, PĂS. 304. *Pe tigva cheală, lucie ca bostanul turcesc, căpitanul purta o bonetă.* TUDORAN, P. 10. *Semințe foarte lucii.* PRODAN-BUIA, F. I, 153, cf. DEX. *Fiind podelile tare lucii, să durigă chiar sub pat.* RETEGANUL, P. V, 14, cf. ALRM II/I h 107. *Lucie, Policie, Frunză varzalicie* (Fasolea). GOROVEI, C. 140, cf. PASCU, C. 77. ◇ F i g. *Pornirile lui, de tânără voluptate, păreau a aluneca pe fața lucie a unui suflet străin.* D. ZAMFIRESCU, A. 57. ✦ (Despre pământ) Lunecos, moale¹ **(I 2)**. CHEST. IV, 61/893. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Lustruit prin uzare. *Observă că era îmbrăcat cu un costum de șeviot negru, ros și luciu.* VINEA, L. I, 407. ✦ (Despre piele, p. e x t. despre părți ale corpului) Fără crețuri, fără zbârcituri, î n t i n s; catifelat, mătăsos. [Viermii de mătase] *când se fac pre pântece lucii și sclipesc... e semn că le-au venit vremea să se închidă.* ȘA I, 704. *Un sânge purpuriu văpsi pelea lui lucie ca atlazul.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Își privi mult fața-i uscată și albă, cu frunteș lucie, cu ochii mari și împainjeniți de boală.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 88. *Sub fruntea lucie ca de marmoră, ochii stăteau neclintiți, fără să clipească.* SADOVEANU, O. XIV, 192. *Mâinile erau lucii ca sideful.* CĂLINESCU, O. III, 223. ✦ (Despre păr) Lins, întins. Cf. DR. V, 293, ALR I 16/94, 164, 584.

3. (Învechit și popular; despre terenuri, locuri) Întins, plan **(7)**. *O imensă câmpie lucie, bătută ca-n palmă.* CARAGIALE, O. IV, 285. *La fugă se arunca, Pe câmp luciu se-nșira.* ALECSANDRI, P. P. 107, cf. BALADE, II, 185. ✦ (Despre ape) Cu suprafața liniștită, lipsită de valuri. *Alp își ardică capul și caută către mare; ea însă era lucie ca fața unei sticle.* HELIADE, L. B. I, 234/23. *Marea, lucie ca oglinda, se încrețea câteodată de săltările peștilor.* BARONZI, C. VIII, 122/26. *Valurile... se potoleau până ce apa rămase lucie ca oglinda.* TUDORAN, P. 195. ✦ (Despre drumuri) Fără hopuri sau făgașe; drept, plat, uniform; lin. *Fierul taie brazda felii, și, pe câmpul ce-nverzește, Dunga lucie și neagră ca un șarpe se lungește.* BELDICEANU, P. 64. *Eu merg încet cu un buchet de toporași în mână pe dunga subțire și lucie a cărării.* PETICĂ, O. 302. *Către amiază ajunseră la apa Bistriței. Trecură pe pod de gheață și găsiră cale lucie spre târg.* SADOVEANU, O. X, 546.

4. (Învechit, rar) Luminos, clar, limpede. *Se ridicară încet, încet prin aerul luciu.* EMINESCU, P. L. 50. *Noaptea era lucie, aerul părea nins de razele lunei.* id. ib. 92. (F i g.) *Când ea dormea,... o făcu să vadă, într-un vis luciu ca oglinda, cum trebuia să fie-mbrăcată.* id. ib. 23.

5. (Despre locuri, terenuri) Pe care nu se găsește nimic; deșert, gol. *Nici pădure, nici crâng, nici izvoare. Numai câmpie lucie în dreapta și în stânga.* ap. TDRG. *Gerul dă aripi de vultur cailor în spumegare, Ce se-ntrec pe câmpul luciu, scoțând aburi lungi pe nare.* ALECSANDRI, POEZII, 12. *Nu mai rămânea turcilor decât o pustietate întinsă și lucie.* ISPIRESCU, ap. CADE. ◇ E x p r. **Sărăcie lucie** = sărăcie totală, absolută. *În casa trândavului e sărăcie lucie.* PANN, P. V. I, 155/15. *Măi! Dar ce sărăcie lucie pe aici pe la rai, zise Ivan.* CREANGĂ, P. 308. *Amândoi bătrânii dădură ortul popii, rămâind în urma lor casa toacă și o sărăcie lucie.* ISPIRESCU, L. 286, cf. DDRF. *Goniți de sărăcia lucie de prin cine știe care insule grecești ale Mediteranii,...*

erau ursiți să pună mâna pe întreaga viață negustorească a schelei. CONV. LIT. XLIV$_2$, 210. *Văduvia-i sărăcie lucie.* REBREANU, I. 11, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cu aceeași îndrăzneață cuviință omul a intrat și a ieșit, pe rând, dintr-o sărăcie într-alta și mai lucie.* VOICULESCU, P. I, 219. *Sărăcia lucie a oamenilor care trăiesc din piatră seacă.* BOGZA, C. O. 354. *N-au nici de unele. Sărăcie lucie. Podul gol, staulul gol.* PAS, Z. III, 278. *Sărăcie lucie, nu-i așa?* VINEA, L. I, 115, cf. DL, DEX. *O cocioabă de casă dărăpănată, iar înlăuntru gol pușcă, sărăcie lucie.* ȘEZ. I, 259, cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 22, ZANNE, P. V, 578. (Cu parafrazarea expresiei) *Tribunalul închis, lipsă lucie de afaceri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 47. ✦ E x p r. **Sărac luciu** = foarte sărac, sărac lipit pământului. *L-a băgat în judecăți... și l-a lăsat sărac luciu.* DELAVRANCEA, S. 19, cf. DDRF, DL, DEX. *Dumnezeu a plecat odată singur pe drum și s-a întâlnit cu un om nevoiaș, sărac luci.* PĂMFILE, DUȘM. 15, cf. CIAUȘANU, GL.

II. S.n. **1.** Aspectul unui corp neted datorat reflexiei regulate a luminii pe suprafața lui; lucire **(2),** lustru, reflex luminos (natural sau obținut cu ajutorul unor mijloace artificiale); suprafață foarte netedă, lucioasă. Cf. LB. *Cărbunele acesta are adesea luciul și sunetul unui metal.* MARIN, PR. I, 44/11. *Se ascunde luciul armelor în umbra dumbrăvii.* CONV. LIT. III, 141. *Ca și când ar fi împrumutat ochiul său luciul de la metalul ce-l văzu, începu să strălucească plin de bucurie.* ib. IV, 62. *Luciul înnegrit al văpselilor, trăsurile uriașe și nemlădiite ale obrazelor... făcea să nască în inimă o sfioață și cuvioasă îngrijare.* ODOBESCU, S. I, 153. *Pe ulița mare e o circulație vie..., acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.* CARAGIALE, O. I, 57. [Ouăle] *se ung cu slănină sau cu untură de porc ca să aibă luciu.* MARIAN, S. R. III, 42. *Trebuia ca... ei să devină niște oameni egoiști,... doritori de câștig și socotind cea mai degrădătoare faptă omenească trădarea, o nimică lângă luciul aurului.* XENOPOL, I. R. X, 110, cf. TDRG. *Cea de pe urmă rază de lumină... cădea rătăcită și pieziș din depărtările apusului, pe luciul metalic și înalt al turnului.* HOGAȘ, DR. I, 243. *Firesc a fost ca, alături de lucrurile grecești... să-și facă repede loc... acele vase de pastă fină cenușie cu un frumos luciu la suprafață.* PÂRVAN, G. 196, cf. CADE. *Sublocotenentul gărzii... străbate umbra curții pavate, cu luciul cozoroculuí de lac: salută.* ARGHEZI, P. N. 268. *Cuțitul a început să se întunece pierzând încet-încet luciul.* VOICULESCU, P. II, 277. *Molibdenul este un metal destul de rar, de culoare albă fără luciu.* ENC. TEHN. I, 405. *Privind în oglinda mare din fața patului, nu desluși în luciul ei nimic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 334. *Sclipea în aerul înghețat luciul tăios al coifurilor.* id. ib. II, 149. *Renii îi duc pe luciul zăpezii, duminica, la biserici.* SADOVEANU, O. XIX, 120. *Fiecare frunză a căpătat un luciu aproape metalic.* OPRESCU, I. A. IV, 39. *Creștetul, aripile, spatele și coada, negre cu luciu vânăt.* DOMBROWSKI, P. 57. *Oamenii și animalele au luciu de statuete de Saxa.* CĂLINESCU, S. C. L. 110. *Și-acolo e lumină, o lumină albă, ca luciul argintului vechi.* STANCU, R. A. II, 7. *Depune un singur ou, de culoare albă, netedă, fără luciu.* LINȚIA, P. III, 190. *Semințele... își pierd luciul pe măsură ce se învechesc.* AGROTEHNICA, II, 29. *Ochii lui bazedovieni, pe al căror luciu sticlos părea că se oprise o lacrimă înghețată, galopau divergent ca doi cai nărăvași.* VINEA, L. I, 349. *Luciul normal al părului dispare și ia un aspect mat.* BELEA, P. A. 564, cf. DL. *Peri simpli pe tulpini și pe frunze, mai adesea cu luciu mătăsos.* FLORA R.P.R. V, 136. *Stratul intern... este... format din celule plate al căror luciu ușurează alunecarea sângelui.* ABC SĂN. 45, cf. DEX. *Ele puneau pietrile cele scumpe jos și la luciul lor își căuta hrana trebuincioasă.* SBIERA, P. 244. ✧ F i g. *Pe luciul politic... lunecă.* NEGRUZZI, S. II, 246. *Națiile care s-au rostogolit prin văile lumii au trebuit să îmbrace luciul înșelătoriei și lunecușul minciunei ca să trăiască.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 73. ✧ E x p r. **A da luciu** = **a)** a lustrui; a face să lucească (v. l u c i² **2).** *Vezi luciul ăla de la bielă? Eu l-am dat.* SAHIA, N. 30. *Lumina... amiezii, care da luciu feții lui măslinii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 51; **b)** a da strălucire, frumusețe. *Aerul de estetism... dă un luciu poemelor.* CONSTANTINESCU, S. I, 247. ✦ F i g. Strălucire, splendoare; măreție. *Marele Constantin în luciul lumii aceștiia... cu mărire nespusă și să nu să mândrească, ci mai vârtos să se arate desăvârșit pildă smereniei.* ANTIM, O. 118. *Pre cât ele, cu spiritul dezvoltat, cu inima plină de aspirări frumoase, străluceau de luciul civilizației, pe atât ei rămâneseră acoperiți de vechea rugină.* CONV. LIT. VI, 8. *La Ștefan drept voi merge Și luciul de pe frunte-i cu spada mea voi șterge.* ALECSANDRI, POEZII, 198. *Satira* [latină] *nu se cufundă cu Persiu în întuneric; un nou luciu o aștepta sub puternica peană a lui Juvenal.* ODOBESCU, S. I, 49. *Se așteaptă a vedea răsărind din umbrele trecutului luciul vreunui mare fapt național.* id. ib. III, 512. *Poate mai târziu, când timpul va șterge luciul sentimentelor, va putea despica momentul ceea ce azi e o năvală unică, impetuoasă.* CONV. LIT. LXVII, 300. *Poetul introduce o disproporție și un luciu de basm.* CĂLINESCU, O. XIII, 373, cf. DEX. ✦ Aspect lucios pe care îl capătă unele obiecte, stofe etc. prin uzare; lustru. *Cât timp te-aș fi putut iubi..., călcându-ți până la luciu același costum de student sărac?* PREDA, C. I. P. II, 327, cf. DEX.

2. (Adesea determinat de „apei", „mării") Suprafață a unei ape (liniștite, fără valuri, care poate da reflexe luminoase); lumină, oglindă **(2),** (popular) luciș, (rar) luciuș **(1).** *Ochii lui nu să sătura[u] privind luciul mării.* DRĂGHICI, R. 88/22. *Fața mărilor se numește luciu pentru lucirea sa.* GENILIE, G. 114/13. *Spre amiazăzi se dischidea luciul apelor lacului.* ASACHI, S. L. II, 113. *Pe luciul Dunărei... se afundă și se rădică un iatagan scânteitor.* RUSSO, S. 137. *O voi asemăna cu Atalanta alergând pe luciul valurilor.* NEGRUZZI, S. I, 64, cf. BARONZI, L. 70. *Gondola... ne primblă împreună Pe luciul lin al mării.* ALECSANDRI, P. I, 155. *Pe luciul apei, alte stele și altă lună se întrec în strălucire.* BOLINTINEANU, O. 350. *Mă credeam... pe luciul albastru al vreunui lac.* CONTEMPORANUL, I, 22. *Ea era întinsă pe al ei așternut, mai albă decât albul nufăr care plutește pe luciul apei.* ODOBESCU, S. III, 306. [Împăratul] *se uită uimit pe luciul lacului.* EMINESCU, P. L. 10. *O broască ieșise pe luciul apei.* ISPIRESCU, L. 34. *Palatele... S-ascund printre frunze cu poame din basme Privindu-se-n luciul pârâului clar.* MACEDONSKI, O. I, 141. *Pe luciul apei, tremură vine albastre și roșii.* VLAHUȚĂ, R. P. 39.

Bărcile alunecau pe luciul neted. DUNĂREANU, CH. 50. *Pe luciul apei lunecând o barcă.* GÂRLEANU, N. 105. *Lungă, largă şi pleşuvă se întindea Şeştina ca un luciu de apă, încremenită sub o reţea de umbră.* HOGAŞ, DR. I, 93. *Un lac Cu nuferi de argint pe luciu de oţel.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 334. *Păsări de apă albe... îşi plesnesc piepturile de luciul Dunării.* SAHIA, N. 40. *Pe luciul apelor se zări de departe un punct negru care se mişca.* C. GANE, TR. V. 165. *Câte-o raţă se desprindea brusc din cârd şi cădea greoi pe luciu, tulburându-l.* SADOVEANU, O. I, 129. *O boare umedă, alunecând din sus pe luciul apei, pipăia şovăitor frunzele sălciilor încolăcite.* BART, S. M. 80. *Copacul... se întinde pe luciul unei ape.* CĂLINESCU, C. O. 153. *Mătasea broaştei face opac luciul apei.* RALEA, S. T. I, 271. *Păsări contopindu-se în luciul apei cu propria lor imagine.* BOGZA, C. O. 39. *În neclintitul luciu tremur vii Toţi brazii de pe ţărmuri, bolta goală.* ISANOS, V. 294. *Luciul devine o fermecătoare oglindă de smarald.* CONTEMP. 1970, nr. 1 231, 10/1. *Căi de turci în foc ardea Şi lumina se-ntindea Pe luciul Dunărei, Pe valurile mărei.* ALECSANDRI, P. P. 126. *Pe luciul Dunărei... Tare-mi vine d-un caic Cu postav verde-nvălit.* TEODORESCU, P. P. 636, cf. 550. *Sus pe luciul Dunării... Straşnic vine de-un caic Cu postav roş învălit.* PAMFILE, C. Ţ. 81, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, BALADE, II, 138, FOLC. OLT.–MUNT. IV, 127. ✧ (Învechit, rar) *Luciul mării* = nivelul mării, v. n i v e l **(II 1).** *Dudul este priimitor de a prospera în ţările calde la 130 stânjeni d-asupra luciului mării.* BREZOIANU, A. 560/9.

3. (Învechit şi popular; determinat de „mării", „oceanului") Întinsul, largul sau adâncul mării sau al oceanului. *Iară deaca treace luciul mărei aceştia, atunci să izbăveaşte de toată usteninţa şi de toată frica.* VARLAAM, C. 158/22. *Căzu în luciul mării* (a. 1675). GCR I, 224/28. *S-au prăpădit Chinops în luciul mării, ca şi oarecând faraon.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31ᵛ/8. *Iară Lot în Sodom să mântui ca den luciul mării* (a. 1691). GCR I, 293/9. *Doresc cei ce sânt bătuţi de furtună în luceul mării să sosască la liman* (a. 1745). BV II, 85. *Fiind aruncat în luciul mării.* MINEIUL (1776), 27ʳ¹/21, cf. LB. *Alţii... petrec luciul mării, călătoresc ţări necunoscute* (a. 1829). URICARIUL, VIII, 107. *Faţa pământului este o grădină nemărginită, udată pe laturi de luciile oceanelor şi mărilor lumii.* GENILIE, G. 105/13, cf. PONTBRIANT, D. *Venea din portul Marsiliei şi înainta în luciul mării.* BARONZI, C. II, 62/22, cf. BARCIANU. *Când eşti în luciul mării şi tună, Anevoie o să scapi de furtună.* PANN, P. V. I, 145/15, cf. ZANNE, P. I, 210. ✦ (Învechit) Întindere mare de apă; mare² **(1).** *Au trecut preste luciurile ceale mari către Ierusalim.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie decembrie 190ʳ/18. *După ce s-au unit luciul cu ţărmurile, aicea tăind apei o gură* (a. 1773). GCR II, 93/7. ✦ F i g. (Învechit; cu determinări genitivale sau precedate de prep. „de") Imensitate, nemărginire, noian **(II 1).** *Eu sânt luciul fărălegii şi prăpastia pierzării.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 53ʳ/12. *Minunează întru mine mila ta cea bogată şi luciul cel nemărginit al milostivirii tale.* MINEIUL (1776), 101ʳ²/8. *Înotând eu luciul aceştii vieţi* (a. 1784). ap. TDRG. *Într-un luciu de necazuri înot c-o vecinică luptă, Făr-ajutor şi odihnă.* HRISOVERGHI, P. 31/1.

4. (Învechit şi popular; cu determinări genitivale sau precedate de prep. „de") Întindere, cuprins. *Lăsând într-o parte... părinţii şi luciul cel mare de ţară creştinească, mearsă... la acea limbă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 185ᵛ/13. *Soarele să roteşte însoţit, ca un erou, de planeţii ce înoată pe luciul lumii împrejuru-i.* GENILIE, G. 128/19. *Mândrul pohodnic... De ce stă ş-apoi aleargă pe luciul de câmpie, Când mai încet, când mai tare?* CONACHI, P. 261. *Când ale lor cete pe luciul câmpiei Semeţ înaintară..., Electrică schinteie simţii.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. [Vânătorul] *aşteaptă, ispiteşte, caută, măsoară luciul zăpezei fără de cărare.* ODOBESCU, S. III, 42. *Pi lušiu câmpului merî-un tinerel mislian, Cu cal alb şî dobroźian.* DIACONU, VR. 269.

– Pl.: (adj.) *lucii* şi (s.n.) *luciuri,* (învechit, rar) *lucii.* – Şi: (învechit şi popular) **luci, -ce** adj., (învechit, rar) **lúceu** s.n.

– Postverbal de la **luci³.**

LUCIÚŞ s.n. **1.** (Rar; cu determinarea „mării") Luciu² **(II 2).** *Noi fiind de-a pururea ca într-un luciuş al mării.* ap. TDRG³. *Luciuşul mării.* PASCU, S. 363.

2. (Regional) Faţa gealăului (Nucşoara – Câmpulung). Cf. ALR II 6 689/784.

– Pl.: ?

– **Luciu²** + suf. *-uş.*

LUCMÁ s.f. v. **locma.**

LUCOÁRE s.f. **1.** (Învechit; astăzi rar) Lumină, strălucire (produsă de un izvor de lumină); lucire **(1).** *Întru amiadzădzi în cale vădzuiu, împarte, din ceriu, mai vârrtos de lucoarea soarelui, iuo-mi străluci luminră şi ceia ce merrgea cu menre toţi cădzură spre pământu.* COD. VOR.² 38ᵛ/10. *Brazdeei ei adăpaşi şi înmulţit-ai vipturile ei, în picăturile ei veselescu-se în lucoare* (l u c i n d u c², l u m i n r ă [n] d u h). PSALT. 122. *Brazdei ei adapaşi şi înmulţişi grăurele ei în picăturile ei, veselescu-se în lucoare.* CORESI, PS. 165/9. *Ai tocmit şi luna să crească, să scadză, Să-şi ia de la soare lucoare şi radză.* DOSOFTEI, PS. 27/13. *Făându-ş[i] bucurie de vedearea aceii lucori.* id. v. s. noiembrie, 133ʳ/20, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., cf. STAMATI, D. *Stelelor a dat lucoare, Serilor suspin duios.* F (1868), 37, cf. CIHAC, I, 148. *Pe părul tău reşede lucoarea de aur a soarelui, cerul se reoglindează în privirea ta.* F (1876), 290. [Apele Mureşului] *se roşesc şi se luminează, oglindind lucoarea flăcărilor ce stârneşte pretutindeni apriga sete de răzbunare a ţăranilor.* ODOBESCU, S. III, 534. *Neputând ţine ochii ţintă la cuptor, căci o orbise lucoarea.* ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Lucoarea unei vetre în care ardeau în vâlvătăi dărâmături de copaci.* SADOVEANU, O. X, 35, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, CL 1981, 21, SCL 1981, 657, L. ROM. 1982, 183. (F i g.) *Lucoare a împărăteasca ei faţă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 167ᵛ/4. ✦ F i g. Glorie, mărire **(IV 5);** fast, splendoare. *Tinerel şi verde dafin împlântat-am dinioare Şi-nălţat-am către ceriuri cu rugi pofte umelite Ca să vadă şi românii cele ramuri înflorite, Ce urzesc cununi de laudă şi dau numelui lucoare.* ASACHI, S. L. I, 66. *Au văzut pe domnitoarea Rosiei cungiurată*

de toată lucoarea măririi şi a puterii sale. id. I. 360/16. ✦ (Învechit, rar; la pl.) Raze **(1).** *Vedea limpede străluminatele şi dragele lucori a soarelui.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178^{r}/17. *Dzua nu-ţi va fi de soare Zăduvu, ce-ţi va fi răcoare. Nice luna te-a păli-te Noaptea cu lucori herbinte.* id. PS. 431/16. ✦ (Rar) Fulger. *Pleoapa sinistră de foc erau lucorile unei furtuni îndepărtate.* IBRĂILEANU, A. 202.

2. (Învechit) Lumină (a zilei); zi **(I 1).** *Pri-ntunearec faci lumină Ca şi-ń lucoare senină.* DOSOFTEI, PS. 468/18. *Însuş pe astă lume trecătoare Din haos un sânt libov o scoasă Şi dragoste, cu întia lucoare, Îi suflă în mădulările ghieţoase.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 131. *Iată că ziua dorit-a sosit şi-n senină lucoare Ziua de-a noua pe cer se ridică din carul lui Foibos.* COŞBUC, AE. 88.

3. Fig. (În textele religioase) Lumina pe care Dumnezeu o revarsă în sufletele oamenilor. *Ochii lumineadză Din sfânta ta lucoare, din senină radză.* DOSOFTEI, PS. 39/10. *Preste noi să lucească Lucoare dumnedzăiască.* id. ib. 314/2. *Cu lucoarea duhului ne-am luminat.* id. ib. 503/17.

4. Fig. Ceea ce aduce claritate în mintea omenească, ceea ce ajută să se înţeleagă limpede şi adânc; lumină spirituală. *Că şi de Moscova luceaşte lucoare* (a. 1683). BV I, 269. *N-au avut mângâiere de a lumina cu lucoarea evangheliii pe fiul său Siatoslav.* ASACHI, I. I, 7/23. *Tu eşti azi chiămată să reverşi lucoare Simţ şi energie dulcilor surori.* MUREŞANU, P. 148/11. *Orbirea aţâţase o lucoare în mine Şi dibuiam în genunile lăuntrice, pline De presimţiri şi vedenii luminoase.* VOICULESCU, POEZII, I, 220. *Pentru mine era ca o lucoare aruncată asupra unui fenomen aflat până în acel moment într-o beznă brăzdată doar de vibraţiile părelnice ale intuiţiei.* V. ROM. ianuarie 1974, 87.

5. Lumină de slabă intensitate, difuză ori intermitentă; rază de lumină abia perceptibilă; licărire. *La lucoarea lunei şi, în lipsa acesteia, cu fânare, se întreprindea o asemene vânătoare.* ASACHI, S. L. II, 114. *Reverberile podului nu mai slobozeau decât o lucoare sarbădă şi murindă.* FM (1846), 180^{1}/2, cf. LM. *O palidă lucoare din ţărnă a zbucnit.* CONV. LIT. VII, 64. *El înfruntă, împreună cu călăreţul, toate primejdiile, aprinzându-se ca el, la zgomotul armelor, la lucoarea împuşcăturilor.* ODOBESCU, S. I, 378, cf. TDRG. *Munţii... acum erau nişte ipotetice blocuri de întuneric masiv, profilate pe întunericul universal diluat în puţina lucoare a stelelor.* IBRĂILEANU, A. 88, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Focul se risipea şi murea. La lucoarea lui roşie, se aşeză cu faţa în sus pe pământul gol.* SADOVEANU, O. IX, 33. *Soarele se scufundase la asfinţit şi balta cu pădurile ei afunde de trestii începea să se acopere de lucoarea amurgului.* id. ib. X, 485. ✧ Fig. *Meşteşugitul vizir crezu că ar fi bine să facă a străluci dinaintea ochilor lor o mincinoasă lucoare de pace.* BĂLCESCU, M. V. 87.

6. Strălucire a obiectelor şi a pietrelor preţioase ce reflectă lumina; v. sclipire, strălucire **(1).** *Aur cu lucoare vearde Ţ' va slobodzî radze de nu ti-i încreade.* DOSOFTEI, PS. 216/5. *Diademul de emiră, ce răspândea o lucoare ademinitoare, îi aminti viitoriul ameninţătoriu.* ASACHI, S. L. II, 56. *Un fulger de-oţel şi-o lucoare de-aramă.* COŞBUC, AE. 40. *În urechi două toarte de spijă a căror lucoare îi da înfăţişarea unei zâne de basm.* CONV. LIT. XLIV$_{1}$, 207.

– Pl.: *lucori.*

– Lat. ***lucor, -oris.***

LUCÓR s.m. (Învechit, rar) Lumină, strălucire (produsă de un izvor de lumină); lucire **(1),** (învechit) lucoare. *În a cerului tărie şease stele scânteiază Ş-între cete fără număr răspândesc mai viu lucor.* ASACHI, S. L. I, 117.

– Pl.: *lucori.*

– Din it. **lucore.**

LUCRÁ vb. I. **1.** Tranz. A face să existe; a crea, a înfăptui. V. produce^{1} **(III 1),** realiza **(1).** *Noi... nu lucrăm fapte bune.* VARLAAM, C. 229. *Cu ce-am fost datori, iată, am lucrat.* id. ib. 248. *Sculă de lucrat dichis.* ST. LEX. 168/2. *Nu ieşea din chilie până nu cetea psaltirea toată. Şi deaciia ce mai rămânea de dzi lucra până la şease ceas.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110^{v}/22. *Dumnedzău să vadză Şi să ia aminte cine ce lucreadză.* id. PS. 175/6. *Însuş D[u]mn[e]zău le lucrează toate.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/18. *Nu ştiu de acmu înainte ce a vrea Dumnădzău să mai lucredzi.* NECULCE, L. 294. *Puterea lui Dumnezeu pren fire le lucrează.* C. CANTACUZINO, CM I, 57. *Într-acest an numai până la un loc lucrându-o, au lăsat să să usuce şi aşa au învălit-o.* R. GRECEANU, CM II, 257. *Ce să fie lucrat el în domniia lui nimeni nu scrie.* R. POPESCU, CM I, 236. *Să nu lucreaze într-aceale zile nimică lucru trupesc.* ANTIM, O. 358. *Lucrând tămăduiri,... gonitoriu ai fost năluci-rilor drăceşti.* MINEIUL (1726), 127^{v2}/37. *Vor veni să lucreze ceva la sfânta biserică* (a. 1758). IORGA, S. D. XII, 70. *Când vrea împăratul să lucreze aceasta, toţi într-un suflet alerga şi se ruga să-l iarte şi să nu-l piardă.* MAIOR, în ŞA I, 73. *Îş[i] petrec vremea, în carea n-au alte să lucre, cântând cântările creştineşti* (a. 1785). ib. 107. *Vor da sama fieştecarele de ce au lucrat.* VARLAAM–IOASAF, 121^{r}/9. *Parte a filosofiei... noi în limba românească o chiemăm lucrătoare, pentru că ne învaţă ce trebuie să lucrăm.* MICU, L. F. 3. *Faptele noastre, ce lucrăm pentru spăsăniia sufletului şi pentru împărăţiia ceriurilor, să fie stătătoare.* MAIOR, PRED. I, 2/6. *Îi poruncesc ca să pună lucrul la o parte şi să nu lucre nimica.* PETROVICI, P. 54. *Cele ce lucrăm muncind în 10 ani numai într-o zi le pierdem, lăsându-ne patria.* GOLESCU, Î. 127. *Toate ce au lucrat oamenii întru această largă şi mare lume.* TEODOROVICI, I. 30. *Să cuvine a lucra cele bune.* POTECA, F. 130/30. *Subt el uniţi la bine puteţi multe lucra.* HELIADE, O. I, 268. *Mă simt foarte norocit lucrând ceva cu condeiul.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 3/4. *Să lucrăm fapte bune.* MARCOVICI, D. XVIII/17. *Dacă vreodată nu lucra ceva, se socotea prea nenorocit.* DRĂGHICI, R. 141/3. *Nu credea... ca Despinca să fie lucrat o astfel de faptă cruntă.* GORJAN, H. IV, 210/9. *Să să tipărească... feluri de manuscripte ce profesorii au lucrat şi vor mai lucra de aici înainte* (a. 1837). DOC. EC. 662. *Cu meşterii lor, Solomon a lucrat templul său din Ierusalim.* GENILIE, G. 11/19. *Iacă o păreche de gratii, parcă-s lucrate la strung.* ASACHI, S. L. II, 295. *Astă-seară o trecui lucrând scrisoarea Grantei.* C. A. ROSETTI, N. I. 46. *Se vor face*

pregătiri pentru o istorie a patriei lucrată astfel ca să fie vrednică de asemene titlu. IST. M. XV/13. *Chipul acesta de altoit este cel mai lesnicios de lucrat.* BREZOIANU, A. 273/8. *Lumânările să fie bine lucrate, cu seu bun, curat* (a. 1833). DOC. EC. 525. *Dieta... nu a vrut să lucre nimic ca corp legislativ.* BARIȚIU, P. A. I, 362. *Edificiul efemer lucrat de fanarioți.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Căci el singur se pricepe Ce ispită poate fi, De ce surpă peste gloată Ce-au lucrat o vară toată.* BOLLIAC, O. 93. *Eu,... mișcat de această dorință, am lucrat astă cărticică.* PENESCU, M. VIII. *Orice este lucrat de om... este rezultatul combinării a două puteri distinse una de alta.* GHICA, S. 565. *Văz că o duc foarte bine, și eu o să-i imitez; O să-i întrec de se poate, nimic n-o să mai lucrez.* ALEXANDRESCU, O. I, 175. *Cu toate la un loc Ea-și lucreaz-o-nvelitoare.* ALECSANDRI, POEZII, 262. *Negreșit că mult-puținul ce au lucrat românii în domeniul artelor n-a fost numai și numai invențiuni ale lor.* ODOBESCU, S. II, 251. *Moldovenii lucrau numai straie moldovenești.* EMINESCU, S. P. 226. *Eu nu lucrez nimica; mă joc desenând cai verzi pe pereți.* id. P. L. 98. *Biata noră... trebui... să-i arete ce-a lucrat.* CREANGĂ, P. 7. *Să-mi lucrez racla cu mâna mea.* id. ib. 319. *Îi va scrie în curând, după ce va fi isprăvit niște haine pe cari le lucrează pentru copii.* CARAGIALE, O. VII, 35. *Sunt niște zugravi proști – cari lucrează decorațiile.* id. ib. III, 108. *După atâtea suferințe, societatea a înțeles că e mai folositoriu a lăsa pe fiecare să lucreze ce va vroi.* CONTEMPORANUL, II, 257. *Și tot mai lucrează: poezii, nuvele, critice, cronici teatrale.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 37. *Flanela albă lucrată într-un cârlig este industrie casnică.* MANOLESCU, I. 173. *Acum câteva zile s-a dezvălit... un mic bust de marmură, lucrat cu îngrijire.* IORGA, P. A. II, 7. *Țesătură gingașă, subțire, Lucrată de femei.* MURNU, O. 112. *Vechii blidari lucrau blide de cositor.* PAMFILE, I. C. 172. *La toate câte lucrează pentru copil le-a pus panglici albastre.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 173. *Clericul se ascunse mai bine în largul palton de iarnă lucrat de croitorul seminarului.* AGÎRBICEANU, A. 59. *Monumentul... fusese lucrat, fără îndoială, de un biet pietrar țăran.* PÂRVAN, G. 124, cf. 29. *Consimți ca fetele să-și lucreze o rochie modernă.* REBREANU, I, 171, cf. 62. *I-aș țese și i-aș lucra drept podoabă o mantie bogată și grea.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 113. *Croitorii au fost siliți să lucreze uniforma fără plată.* N. A. BOGDAN, C. M. 98. *Aceste miniaturi sunt lucrate de un maestru bijutier.* LOVINESCU, S. V, 99. *Oftând, palate de-ți lucrez, Eu știu și bine-a dărâma.* BACOVIA, P. 95. *A lucrat hainele copiilor.* A. HOLBAN, O. I, 314. *Îi răspunse că nu vrea să fie tulburată fiindcă-și lucrează teza de doctorat.* TEODOREANU, L. 33. *L-au adus și pe dânsul să lucreze tot ce trebuie.* SADOVEANU, O. XXI, 43. *Defilăm prin fața forturilor Hamilton și Lafayette, lucrate pe niște insule stâncoase.* BART, S. M. 38. *Multe le dădea să le lucreze în sat pe la cele mai iscusite țesătoare.* MOROIANU, S. 38. *Lucrase rochia primului bal.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 230. *Niciodată un tablou nu fusese lucrat în întregime în mijlocul naturei.* OPRESCU, I. A. IV, 154. *Meștește, lucrând acasă ceea ce ar putea să cumpere.* CĂLINESCU, C. O. 72. *Murise pictorul care își lucrase tablourile în ultimii ani ai vieții cu pensula legată de mână.* STANCU, R. A. I, 172. *Mă duceam la Tulcea și lucram bărci pentru pescari.* TUDORAN, P. 23. *Să-i trimeată o flanelă lucrată de mâna ei.* PREDA, DELIR. 29. *Ei lucrează vase cu ornamente.* PANAITESCU, C. R. 28. *A. Tarkovski lucrează un film științifico-fantastic.* CINEMA, 1972, nr. 2, 42/1. *Lucram diferite cusături de mână.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 70. *Croiește și lucrează pantaloni de dimie.* BĂNULESCU, C. M. 130. *Reprezentația pare lucrată... în grabă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 16/1. *Orice lucra Noaptea se surpa!* ALECSANDRI, P. P. 187. *De cine doru se leagă... Nu mai lucră-n câmp nimic.* HODOȘ, P. P. 37. *Dă de grijă băietanului ce să lucreze.* VASILIU, P. L. 96. *Da ce să lucru? Ia, am fost pă ici, pă colea.* T. PAPAHAGI, M. 167. *Zidul rădica, Dar orice lucra Noaptea se surpa.* BALADE, III, 8. *Dumnezeu să dea belșug în țară, Grâu mult și secară, Să avem ce lucra la vară.* FOLC. TRANSILV. III, 280. *De s-ar face dealul luncă, Să văd pe puica ce lucră.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 107. *Ceea ce e prin putința ta, aceea numai să încerci a lucra.* GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 310. *Mai bine ar tot mânca Decât ceva ar lucra,* se spune despre omul leneș. ZANNE, P. II, 617. *Pe cea vale nourată Vine-o fiară-ncornorată, De meșteri străini lucrată* (Corabia). GOROVEI, C. 100. ✧ (Complementul indică un abstract) *Fărădeleage lucra-veți pre pământu.* PSALT. HUR. 48^{r}/17. *Derept aceaea cu venirea a trupului său, Domnul Dumnezeul nostru lucră tuturor spășenie.* CORESI, EV. 209. *Cine lucrează dereptate.* id. PS. 30/1. *Trufașii lucrară răutate.* DOSOFTEI, PS. 412/16, cf. 350/2. *Voi sânteți episcopi creștinilor pre denlăuntru lucrând tainele, ca cuvântul lui D[u]mn[e]zău să să adaogă... spre noroade.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/43. *Începea a lucra ficleșug asupra țării.* IST. Ț. R. 18. *Mare strâmbătate și greu păcat cu noi ai lucrat, o, în lumină ponegrit, coarbe.* CANTEMIR, I. I. II, 57. *Au socotit... ca pentr-însul să lucreze acele hicleșuguri ale lor.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 341. *Să lucrăm în viia Domnului spășeniia sufletelor noastre.* ANTIM, O. 96. *Cel ce iubește și lucrează virtutea... într-această omenească viață dobândește... fericire.* GOLESCU, E. 166. *Întărește sufletul spre a putea lucra binele.* MARCOVICI, D. 184/9. *Au lucrat fapte rele.* ȘEZ. II, 107. (Refl. pas.) *Și mai multă ocară s-ar fi lucrat de n-ar fi fost Brebul.* CANTEMIR, I. I. I, 46. *Se lucrează nelegiuirea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXIX/21. *Obținu marele dragomanat Alexandru Mavrocordat..., care știu să deie acestui post, prin canalul căruia se lucra mai ales politica din afară a turcilor.* XENOPOL, I. R. X, 108. ✧ Fig. *Ceștii lumi ea lucrează moarte.* CORESI, PS. 364/9. *Frumseațea sfântului duh care lucrează toate.* MINEIUL (1776), 2^{v1}/31. *Ce lucrează în noi luarea în samă a pedepselor celor din iad?* (a. 1783). ȘA I, 54. *Daniel..., Pre care-a plăcut naturii a-l lucra-n miniatură.* NEGRUZZI, S. I, 206. *Sufletele dreptilor nu lucrau aice nimică.* SBIERA, F. S. 17. *Mocnea uscat o boală, care lucra în adâncul organismului un mister periculos.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 129. *Of, jalnică, tristă soarte, Vai, ce lucră cruda moarte!* POP., ap. PĂCALĂ, M. R. 227. ✧ Refl. pas. *Să lucra tare mănăstirea Cașinului.* M. COSTIN, O. 180. *Văd toate ce să lucrează în ceriu și pre pământ.* CHEIA ÎN. 4^{v}/17. *Mai mult nu scrie, nici ce s-au lucrat în zilele lui, într-acei doi ani.* N. COSTIN, L. 175. *Cetatea lucrându-să,*

nu multă vreame acolo au şăzut. R. GRECEANU, CM II, 73. *Să lucrară* [corăbiile] *în şasă luni.* ALEXANDRIA (1794), 71/6. *Valentinian după a căruia voie se lucra toate.* ŞINCAI, HR. I, 54/3. *Aciia să lucrează luntri mari pentru mărfuri.* GOLESCU, Î. 19. *Sânt multe fabrici întru care să lucrează stambe.* id. ib. 128. *Atunci să se deschiză şi să se lucreze o fântânea la o mână sau la amândouă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 330/14. *Aceste toate s-au lucrat într-acestu an.* NECULCE, L. 366. *Ştiinţa aceasta... însemnează locurile unde s-au lucrat cele mai interesante fapte fireşti şi omeneşti.* GENILIE, G. 3/21. *La asemenea cazane nu să lucrează prefaceri de rachiuri* (a. 1844). DOC. EC. 820. *Zugrăvirea s-a lucrat de profesorul de desen* (a. 1852). IORGA, S. D. XV, 261. *Mulţimea aceasta de picturi s-au lucrat în zece ani.* FILIMON, O. II, 146. *Erau şi piese dramatice, care se lucrau sau se prelucrau.* MAIORESCU, D. I, 280. *Nimic... ce se lucrează de mâna omului.* ODOBESCU, S. II, 103. *Monedele latine... nu se mai lucrează în Polonia.* IORGA, C. I. III, 13. *După ce doagele s-au lucrat, s-au prins într-un fund.* PAMFILE, I. C. 167. *Schiţa nu este o specie de proză care se lucrează cu uşurinţă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 272. *Au făcut prognitic de cele ce se vor lucra în ţară după aceea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 69. *Preciziunea şi iuţeala cu care se lucrau armele de tot felul.* CĂLINESCU, O. XVII, 26. *Drumul de fier tocmai se lucra.* TUDORAN, P. 52. *Zidul se-nchega Şi ce se lucra Noaptea nu cădea.* BALADE, III, 29. (Fig.) *Cu setea acestui păhar să lucra mântuirea sufletelor omeneşti.* ANTIM, O. 13. ✧ Refl. impers. *Ştiam că ele vin din partea unui mare iubitor al folclorului românesc, care ţinea să se lucreze cât mai mult şi mai bine în acest domeniu.* ARH. FOLK. V, 6. ✧ Expr. **A nu avea ce lucra** = a nu avea altceva mai bun de făcut (decât...). *Dracu n-are ce lucra, îşi bagă coada prin toate.* PR. DRAM. 103. *Bădiţa Vasile n-are ce lucra? Hai şi noi, măi băieţi, să dăm ajutor la drum.* CREANGĂ, A. 8. *Fata de-mpărat n-are ce lucra, făr' spune copiilor săi că mai este lume locuită de oameni ca ei.* F (1883), 171. *Foai verdi ca nalba, N-avea dracu şi lucra.* DIACONU, VR. 243, cf. IORDAN, STIL. 75. *N-avu mama ce lucra, De tânăr mă însura.* MARIAN, H. 79. *N-avea murgul ce lucra, Cu picioru-n pământ da.* HODOŞ, P. P. 76, cf. MAT. DIALECT. I, 117. *Când fu joi de dimineaţă, N-avea naiba ce lucra?* FOLC. OLT.–MUNT. II, 231. **A lucrat ce-a lucrat** sau **mai lucra ce lucra** = a lucrat (sau lucra) un timp (sau o cantitate) oarecare (şi...). *A lucrat ce-a lucrat, pe urmă nu şi-a mai putut opri nerăbdarea.* REBREANU, I. 36. *Femeia, acasă, mai lucra ce lucra; dar tot femeia năucă.* VASILIU, P. L. 214. (Popular) **Ce-a dres şi ce-a lucrat** = a făcut ba într-un fel, ba într-altul (şi...). *Ce-a dres şi ce-a lucrat Că unui negustoriu le-a dat.* MARIAN, H. 1. (Regional) **Lucră ce-i lucra** = încearcă în toate felurile (să faci), dar... *Maică, lucră ce-i lucra, După urât nu mă da.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 274. **Bună treabă mi-aţi lucrat!,** formulă care exprimă admiraţia sau dezaprobarea. *Bună treabă mi-aţi lucrat voi aicea!* ODOBESCU, S. I, 84. (Popular) **Ce lucra?** sau **de lucru ce-mi lucrează?,** formulă care atrage atenţia asupra celor ce urmează în relatare. *Dară maica ce lucra? – Pe la pâne frământa.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 172. *Iovan ce lucra? După el se lua.* MARIAN, INS. 340. *Caterina..., De-astă-vară-ncoace, Lucru ce-a lucrat?* FOLC. OLT.–MUNT. V, 92. *Lucru ce-l lucrează? Flori îmi răsădeşte.* FOLC. DOBR. 94. (Învechit) **A lucra război** (sau **bătaie, zavistie, lucrul vrăjbii**) = a începe război (sau luptă, vrajbă etc.). [Împăratul] *război... lucrează.* DOSOFTEI, PS. 219/16. *Iară acum noi, chemându-l în numele păcii, cum vom lucra lucrul vrăjbii?* CANTEMIR, I. I. II, 25. *Lucrează acea sângeroasă bătaie.* HALIMA (1783), 26. (Refl. pas.) *Lucrându-se aceste războaie..., au fost venit la Brăila şi Ioan-Vodă.* AMIRAS, LET. II, 119/33. (Învechit) **A lucra pace** = a încheia pace. *Aşa lucraşi cu dânsul iarăşi pace.* ZILOT, CRON. 334. (Învechit) **A lucra de pace** = a duce tratative de împăcare. (Refl. impers.) *Când se lucră de pace între doi învrăjbiţi, nu cel scârbit, ci cel ce au făcut scârba să meargă să-şi ceară iertăciune.* MAIOR, P. 136/21. (Învechit) **A-şi lucra voia (şi pofta) sa** = a-şi pune în aplicare dorinţele. *Aflând organe ca aceale pren care a-şi lucra voia şi pohta sa, îndată le-au arătat mod cu carele să poată aduce domnului şi ţării turburare.* R. GRECEANU, CM II, 233. ✧ (Învechit; cu determinări în dativ) *Cându-i începea a-i tremura trupul..., la gura lui... mânile lui nu le putea duce..., nici alalt trup nu-i era lui de folos sau să-i lucreaze ceva.* CORESI, EV. 58. (Complementul indică un abstract) *Sufletul ocări nu-i lucrează.* DOSOFTEI, PS. 437/15. *Mărire celui ce lucrează prin tine tuturor tămăduiri.* MINEIUL (1776), 47^{v2}/20. (Absol.) *Lucrat-ai upuvăitorilor spre tire dintre fii[i] oamenilor* PSALT. SCH. 53/10. (Refl. pas.) *Celoru ce iubescu pre Dumnezeu toate să lucrează întru bine* (a. 1698). GCR I, 318/9. *Celor ce iubesc pre Dumnezău toate li să lucrează spre bine.* MARCOVICI, D. 114/3. ✧ (Cu complementul „lucru") *Datori sânteţi să daţi răspuns lui Dumnezeu şi pururea să lucraţi lucrul lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 174, cf. 62. *Fu într-o dzi când Iosif ară fi mergând în casă să-şi lucreaze lucru.* PO 135/18. *Dzise apostolilor să lucreadze lucru de hrană.* VARLAAM, C. 258, cf. 120, PRAV. 24. *Şi cui va fi giudeţ...va plăti căruiaş pre lucrurile ce or fi lucrat.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 188^{2}/33. *Câţi lucreadză lucruri apostoleşti.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/24. *Pentru lucrul ce lucrase aievea a să căi... nu putea.* CANTEMIR, I. I. II, 52. *Au mersu la mănăstire ca să lucreze lucrul.* R. GRECEANU, CM II, 32. *Măriia Sa... au lucrat în zilele noastre lucru sfânt şi plăcut lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 387. *Fieştecarele să-ş poată lucra lucrurile sale* (a. 1787). ŞA I, 565. *Era datina romanilor a ţinea robi mulţi cu care îşi lucra lucrurile sale.* MAIOR, IST. 15/28. *Îş lua plata... după cât lucru lucra.* GR. S. I, 127. (Refl. pas.) *Nu să află de lucrurile lor ce s-ar fi lucrat.* M. COSTIN, O. 243. *Lucrurile între muritori nu atâtea să isprăvesc ce le poftişte voia, ca câte să lucreadză ce le dă mâna şi vremea.* CANTEMIR. I. I. I, 57. *Să ne... domirim măcară de ale aceştii ţări lucruri şi fapte ce într-însa den bătrânii ani s-au întâmplat şi s-au lucrat.* C. CANTACUZINO, CM I, 8. ✦ (Cu complementul „lege") A întocmi. *D-sa împreună cu guvernul a lucrat toate legile.* MAIORESCU, D. I, 533, cf. 325. (Refl. pas.) *Legea instrucţiunii s-a lucrat de fostul Consiliu de Stat.* CONV. LIT. IV, 239. ✦ (Complementul indică meserii, ocupaţii) A practica^{2} **(2).** *Thespesie şi Anatolie lucra meşterşugul tătânelui lor.*

DOSOFTEI, V. S. noiembrie 138r/7. *Te-oi face de-i lucra slujba asinului.* id. ib. septembrie 23v/34. *Lucraţi pentru dragostea mea meşterşugul vostru.* ANTIM, O. 5. *De la toţi cei ce să neguţătoresc şi lucrează meşteşugul cizmării[i] să ia pe tot anul po taleri 2* (a. 1823). DOC. EC. 291. *Cu cât romanii nu îngrijiseră meşteşugul ostăşesc, cu atâta perşii îl lucraseră.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 209. [Agricultura,] *meseria... cea mai veche ce a lucrat omul.* MARCOVICI, D. 211/17. *Nu lucrează decât meşteşugul zlătăriei şi fierăriei* (a. 1774). N. A. BOGDAN, C. M. 58. *Toţi câţi au dughene... şi lucrează şi rachierie... să aibă a asculta de staroste* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 62. *El lucra ciubotărie.* CONTEMPORANUL, I, 165. ✦ Refl. unipers. (Învechit) A se întâmpla, a se petrece **(II 5).** *Derept aceaea preaslăvită lucră-se şi se deşchise ceriul.* CORESI, EV. 510. *Femeia trebuie să ştie ceea ce să lucrează în sufletul bărbatului său.* MARCOVICI, D. 166/7. *Toate ce s-or mai lucra de acmu înainte vremea viitoare va arăta.* NECULCE, L. 316.

2. Intranz. (Cu sensul precizat de context) A desfăşura o activitate (fizică sau intelectuală), a îndeplini o muncă **(3)**, a munci; a fi ocupat cu ceva. *Să spui părintelui mieu de ce-am lucrat pre pământ ş-am chinuit.* CORESI, EV. 179. *Luo Domnul Dumnezeu omul şi puse... cum să lucre şi să păzească el.* PO 17/3. *Ce lucraţi sf[â]nta domerecă?* (a. 1550–1600). GCR I, 9/12. *Socotiţi crinii câmpilor cum cresc, nu lucră, nece torc.* N. TEST. (1648), 8v/34. *N-au lucrat atâta, cât da samă înaintea împărăţiei.* M. COSTIN, O. 109. *Au lucrat pen pregiurul cetăţii, tocmind zidiurile şi şanţurile.* id. ib. 94. *În deşert s-a trudi lucrând omul.* DOSOFTEI, PS. 442/7. *Pentru căci nu putea să lucreaze, ieşi la schit* (a. 1692). GCR I, 304/17. *Să lucredze cum au lucrat şi mai înainte.* NECULCE, L. 382. *O mie de ani în fântânele catranului să lucreadze.* CANTEMIR, I. I. I, 68, cf. ANON. CAR. *Duminecile... nici să vindeţ, nici să cumpăraţ..., nici să lucraţ.* ANTIM, O. 28. *Ţăranii lucreadză pe moşiia stăpânului său* (a. 1712). IORGA, S. D. VII, 112. *Precep îndată din ce pricină şi temeiu un dascal lucrează.* CARTE TREB. I, 108/4. *El trebuie să lucrează şi să facă ce e bun şi de cinste.* MICU, L. F. 87. *Măcar că-şi iau plata sa, totuşi nu lucră cu sârguinţă.* MAIOR, PRED. II, 247/20. *A lucra nu le place.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 325. *Un bătrân..., după ce din destul vara au lucrat, au şezut la o umbră să se odihnească.* ŢICHINDEAL, F. 441/18. *Omul când e în voie bună... mai... bine lucră.* PETROVICI, P. 72/21. *La acest feliu de locuri lucrează şi zioa cu lumânarea.* GOLESCU, Î. 25. *Bărbatul cel căsătorit lucrează cu mai multă îndrăzneală.* MARCOVICI, D. 161/3. *De obşte vorbind, este mai lesne a crede, decât a lucra.* id. ib. 348/2. *Am lucrat şi la dumnealui câtăva vreme* (a. 1836). DOC. EC. 644. *Cel ce lucră în durere Va secera cu mângâiere!* ASACHI, S. L. I, 128. *A lucra să agonisască sânt nedeprinşi.* ARHIVA R. I, 67/2. *Eu nu te văd lucrând ca pe dânsa.* I. POP, L. 39/15. *Necatholicii sunt obligaţi a ţinea şi sărbătorile catholicilor şi a nu lucra întru acelea.* BARIŢIU, P. A. I, 293. *Lucrează în minele de cărbuni.* MARIN, PR. I, 70/14. *Nenorocitul acela de arhivar lucrează zi şi noapte.* KOGĂLNICEANU, O. V, 31. *Dumnezeu în multe prin oameni lucrează* (a. 1846). PLR I, 23. *Un argat din curte, din curtea boierească, O prinde... s-o ducă să muncească, Căci ştie a lucra.* BOLLIAC, O. 99. *Ei iau şi lucrători cari lucrează cu zioa.* GHICA, S. 577. *Ţ-aşi da ceva de lucrat, Căci vezi cât lucru şi eu.* MUREŞANU, P. 176/22. *Iată ce înţelesuri şi ce cugete rele Vrăjmaşii fără lege dau scrierilor mele. Apoi pas de lucrează în aste vremi de jale.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Era dator să lucreze mai multe ori pe zi.* FILIMON, O. I, 123. *Mai departe, lucrând iute, un flăcău ş-o fată mare De tot snopul îşi dau gingaş o furişă sărutare.* ALECSANDRI, P. III, 67. *Colo, lângă lampă, într-un mic ietac, Vezi o fată care pune ață-n ac;... O vezi, printr-o albă perdea străvezie, Cum mereu lucrează.* EMINESCU, O. IV, 363. *Lucra toată săptămâna ca un bărbat, pentru nimica toată.* CREANGĂ, A. 26. *Jos repausul dominical!... Să lucrăm!... lucraţi, domnilor!* CARAGIALE, O. II, 213. *Oamenii lucrează mai cu inimă.* SLAVICI, O. I, 250, cf. DDRF. *Este greu unei femei, chiar cu cea mai bună vedere, ca să lucreze, de exemplu să coase, în altă parte în interiorul casei decât împrejurul şi în apropierea ferestrei.* MANOLESCU, I. 48. *Se uită la ceasornic şi explică Annei că lucrase până atunci.* D. ZAMFIRESCU, A. 25. *Deschiseră hambarele, apoi începură a lucra.* SĂM. IV, 27. *Călugării cari lucrează la o parte într-un câmp se uită la noi.* IORGA, P. A. I, 156. *Vigoarea nesecată a pământului pe care lucra de douăzeci şi cinci de ani parcă îi dăruise ceva din viaţa lui.* ANGHEL, PR. 56. *Când au răgaz, lucrează şi pentru alţii.* PAMFILE, I. C. 46. *Evdochiţa a lui Secuianu a lucrat în ziua de Sfânta Vineri.* DELAVRANCEA, O. II, 81. *Până atunci lucrase în odaie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 284. *Pentru ce nu mergeţi dumneavoastră acolo să lucraţi?* AGÎRBICEANU, A. 51. *Meşterul care a făcut originalul lucrase la oraş.* PÂRVAN, G. 16. *Oamenii să lucreze mai mult până-n prânz, că tot îi plătea destul de scump.* REBREANU, I. 56. *Caragiale... lucra încet, chinuit de setea de a face tot mai bine.* IBRĂILEANU, S. 38. *Concepe şi lucrează oare scriitorul aşa, pe negândite?* AL. PHILIPPIDE, S. III, 32. *Din cei de altădată, care au lucrat la „Viaţa românească", au dispărut atâţia!* TOPÎRCEANU, O. A. II, 334. *Unii lucrau, iar alţii dau porunci.* VISSARION, B. 297. *Lucram de dimineaţa până noaptea la un birou.* A. HOLBAN, O. I, 251. *Lucram şi ne gândeam la cei plecaţi.* VLASIU, A. P. 61. *Lucrară toţi noaptea întreagă.* VOICULESCU, P. I, 25. *Meşterii zugravi ce-au lucrat au avut astfel de cărţi în limba slavonă şi limba greacă.* GRECU, P. 25. *Rar venea adierea slăbită a unui cântec de fată, care lucra undeva, la o fereastră.* SADOVEANU, O. III, 356. *Noi trebuie să lucrăm aici..., suntem în ţara noastră.* BART, E. 292. *Două ţesătoare harnice, care lucrau din zorii zilei şi până seara, puteau ţese mai două sărici într-o zi.* MOROIANU, S. 186. *În regiunea de munte..., omul... lucra cu trudă îndoită.* BĂCESCU, PĂS. 355. *De câtăva vreme lucra în acord, la un institut.* CĂLINESCU, S. 17. *După vechea lui deprindere, nu conteneşte să lucreze nici în vremea aceasta.* VIANU, L. U. 208. *Nu l-am văzut lucrând, dar din cele auzite aminteşte pe Van Gogh.* BLAGA, Z. 315. *Pentru dormit şi pentru mâncat, voi lucra.* STANCU, R. A. V, 115. *Când nu mai lucra..., demonul observaţiei se cheltuia în puterea neostenită a improvizaţiei verbale.* CIOCULESCU, C. 62. *Lucrez în pat, ca pe vremea studenţiei.* PREDA, R. 20. *Ne merge destul de greu. Tata*

nu poate lucra. T. POPOVICI, S. 188. *El visa să întemeieze un vast laborator, în care, sub conducerea sa, să lucreze un număr considerabil de meşteri şi colaboratori.* JOJA, S. L. 341. *În decursul anilor au lucrat aici unii dintre medicii bucureşteni de frunte.* ABC SĂN. 73. *Şi de-aia toată ziua, în genunchi, pe asfalt, lucrăm.* SORESCU, U. 5. *Marais îşi face un punct de onoare să lucreze fără dublură cascadoricească.* CINEMA, 1973, nr. 2, 41. *Lucra... printre diverse sorturi de lână.* BREBAN, A. 259. *Am început să lucrez cu ei în aer liber.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 4/5. *Un medic rămâne medic oriunde ar lucra.* ŢOIU, G. 16. *Un sfert din inginerii americani lucrează în afara Statelor Unite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/4. *La mama pe când eram, De lucram, de nu lucram, Mamei tot dragă eram.* ALECSANDRI, P. P. 308. *De lucrat, voi fi lucrat. Dar gurit' am căpătat!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 380. *Vinerile le cinstesc, Nu lucru, să păcătesc.* MARIAN, S. R. I, 105. *Fă-mă pasere pe luncă, Să văd mândra unde lucră.* HODOŞ, P. P. 57. *Alăturea lucrează cu faţa înăbuşită de zăpuşală nevasta dumitale.* CARDAŞ, C. P. 7. *Agiungă-t'e dor d'e mine Unde ţi lucra mai bine.* ŢIPLEA, P. P. 63. *Lucram până nu mai puteam.* GRAIUL, I, 226. *Se uita la meşteri cum lucrau.* VASILIU, P. L. 34. *Meşterii silieau Şi mereu lucrau.* PAMFILE, C. Ţ. 21. *De zâd s-apuca Şî ii tot lucra.* DIACONU, VR. 254. *Dacă ń-a hîi plăt'ită mai bini, am hi lucrată şî noi mai bini.* ALR II 3 547/95. *Corbule,... Tu nu eşti bun de lucrat, Dară eşti bun de zburat.* BALADE, II, 13. *Şi de luni, cum s-o sculat, Până sâmbătă a lucrat.* FOLC. TRANSILV. III, 276. *Înainte de zăpostit, trei zile să ţinem să nu lucrăm.* PORŢILE DE FIER, 4. *Doarme bine, mănâncă bine, de lucrat ar lucra puţin.* ZANNE, P. II, 502. *Vorbeşte puţin şi lucrează mult.* id. ib. 838. ✧ Refl. impers. *Ar trebui să ştim cum se lucra în ateliere sau fabrici.* CONTEMPORANUL, I, 276. *S-a dezbătut întrebarea dacă n-ar fi bine să se lucreze duminicile.* EMINESCU, S. P. 235. *Se lucrează tot timpul în birou.* CAMIL PETRESCU, T. I, 382. *Ziua şi noaptea se lucra, scurmând zadarnic fundul mării.* BART, E. 391. *Tot satul o să-l aducem..., dacă se lucră împreună, în înţelegere şi-n unire!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 13. *Nu se lucrează în joia mănioasă.* PAMFILE, B. 55. *În ziua Sf. Andrei nu se lucră, ca dihăniile să nu mânânce vitele.* GOROVEI, CR. 6. ✧ P. ext. (Subiectul este „mâinile") *Mărule lui în coş lucrară.* PSALT. 168. *În moştenirea ce priimise Lara, nu vedea cineva... decât nişte domene lăcuite de inimi cârtitoare şi mâini care lucra în silă şi cu părere de rău.* HELIADE, L. B. I, 138/4. *Mâinile îi lucrau sprintene, degetele se mişcau îndeletnice.* VOICULESCU, P. II, 147. *Mâinile lor lucrau repede.* SADOVEANU, O. II, 92. ✧ P. anal. (Subiectul indică o unealtă) *Cuţitul trăieşte... pentru că lucrează, pentru că taie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 3/3. ✧ (Cu determinări introduse mai ales prin prep. „la", care indică obiectul muncii sau locul unde se prestează munca) *Să vor tocmi neşte lucrători să lucreadze împreună la fiece lucru.* PRAV. 335. *Lucra la vase bărbăteşte... şi să gătiia pre mare.* M. COSTIN, O. 127. *Să meargă cu 2 000 dă oameni la Hotin, să lucreze la cetate.* R. GRECEANU, CM II, 222. *Cine a lucrat la întocmirea acestei pravili?* PRAV. COND. (1780), 5. *Ţiiu ceva în minte ca şi când lucru la aritmetică.* MICU, L. 112/2. *Pune puţintel comid şi lucrează la icoane* (a. 1805). GRECU, P. 86. *Au început a lucra la cetate.* TEODOROVICI, I. 64/8. *Rămase... lucrând la cărţi.* PLEŞOIANU, T. I, 5/14. *Să îndemneze stăpânirea pe lăcuitorii din zece sate a lucra la semănatul susamului* (a. 1831). DOC. EC. 489. *Au început... a-i pune a lucra la cetate.* NECULCE, L. 158. *Această istorie la care lucrez de la plecarea mea din ţară... se află acuma sub tipar.* KOGĂLNICEANU, S. 235. *Un francez îmi adu-ndată să-mi lucreze la bucate.* ASACHI, S. L. I, 217. *Ei... lucra la reparaturi de mori.* BARIŢIU, P. A. I, 460. *Am cunoscut bărbaţi lucrând l-al ţărei bine.* ALEXANDRESCU, O. I, 294. *Începu tabloul, lucră câtva timp la dânsul.* FILIMON, O. I, 316. *Lucra la o tapiserie.* BARONZI, I. G. 64/3. *Toate partidele au lucrat... la realizarea acestui mare program.* MAIORESCU, D. III, 107. *Cu vremea voi disecta aceste noţiuni până acolo până unde aş ajunge pentru trebuinţa metodologiei la care lucrez.* EMINESCU, O. XIV, 400. *Este o istorie lungă această poezie la care va trebui să lucreze multă vreme.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 67. *Mulţi din ei refuzau a mai lucra la boieresc.* XENOPOL, I. R. XIV, 23. *Mă scoase la tablă şi-mi dete de rezolvit o temă cam lungă şi grea; am lucrat la ea până spre finea oarei.* SBIERA, F. S. 101. *Ea ziua tot lucra la pânza mare.* MURNU, O. 399. *Oamenii se îngrijesc de coasă, de furcă, de greblă şi de toate celelalte unelte de lucrat la fân.* PAMFILE, A. R. 152. *În colţul uliţei... lucrează nişte zidari la soclul casei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 72. *Cele două legiuni lucrau... la drumul roman tăiat în stâncă pe malul Dunării.* PÂRVAN, G. 101. *Îşi petrecea timpul prin cafenele şi lucra noaptea la o gazetă.* CAMIL PETRESCU, P. 14. *Eu lucram la şuşea.* POPA, V. 106. *Lucra la o horbotă.* SADOVEANU, O. II, 159. *Un agent sanitar... lucra la dezinfectarea şi deratizarea vapoarelor.* BART, E. 98. *Inventatorii au lucrat foarte mult pentru fotografierea aeriană.* ENC. TEHN. I, 371. *Lucrase la grajd şi trecuse cu furca patru care de fân în pod.* ARGHEZI, S. XV, 199. *La ce mai lucrezi?* CĂLINESCU, S. 555. *S-a dus în coliba din grădină pentru a lucra la „Don Carlos".* VIANU, L. U. 314. *Iarna lucrez la ferestraie.* STANCU, D. 499. *Lucrează la o arhondologie a tuturor provinciilor româneşti.* VINEA, L. I, 138. *Lucrez la studiul despre care am vorbit.* H. LOVINESCU, T. 243. *Aveau obligaţia să lucreze la morile lor.* CIOCULESCU, I. C. I, 13. *Marele om de cultură nu a uitat s-o roage pe soţie să aibă grijă de notele sale privitoare la „Istoriologia umană" la care tocmai lucra.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 55. *E vorba de emisiunea la care lucrez acum* CINEMA, 1973, nr. 3, 42. *Zi de zi am lucrat la corabia cu şapte pânze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 6/1. *Lucrez la cămeşa ta, Cu aţică de-o para.* PAMFILE, C. Ţ. 318. *La lemne cioplind cărămidar nu te faci, nici meşter de lemne lucrând la cărămidă.* ZANNE, P. V, 180. (Construit cu dativul etic) *Toată vara mi-ai lucrat La o masă de bumbac Ca să meri după diac.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 452. ✧ Fig. *Nenorocirile suferite... au lucrat la alipirea naţiei israelite de Iehova.* CONTEMPORANUL, II, 123. *Toate sistemele ideologice lucrau la stăvilirea acestui mers revoluţionar.* LOVINESCU, S. IV, 42. *Ei lucrează nestingheriţi la înălţarea pe această cale a spiritului nostru public.* id. ib. VIII, 251. *Sporturi violente şi flirturi îmi sunt cu atât mai inamice cu cât*

lucrează la distrugerea sacrei feminități. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 89. *Există puteri superioare, care, lucrând la mântuirea universului, urmează linii ideale.* JOJA, S. L. 28. ◇ Refl. impers. *Trebuie să citească... mai cu samă literatura populară, la a cărei adunare se lucrează de o vreme încoace.* CONV. LIT. XI, 244. *Acum se lucrează la organizarea transporturilor.* SADOVEANU, O. XIX, 174. *Ziua și noaptea se lucra la încărcarea vapoarelor.* BART, E. 19. *Tocmai în acea vreme se lucra de zor la calea ferată.* MOROIANU, S. 155. ◇ P. anal. (Subiectul indică o unealtă) *Lopețile lucrau la șanțuri și parapete.* SADOVEANU, O. II, 19. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu", „în", „pe", care indică domeniul sau mediul în care se desfășoară o activitate) *Lucrând eu în țarină, mi-ai dzâs: „Fiiule Teofile, depărtași-te de la D[o]mn[u]l".* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58^{v}/25. *Toți îi va da îndărăpt celui mai dintâi, ca de izvod cu aceea să poată lucra.* AȘEZ. 81. *Pe complexa claviatură a unei imense orge, un titan maestru-organist lucrează fără un moment de repaos.* CARAGIALE, O. III, 69. *Târgul de Munte este o urbe care lucrează foarte mult cu țuica.* id. ib. IV, 22. *Toate fabricile săseşti din țara vecină lucrau cu lâna ce venea din principatul muntean.* IORGA, C. I. III, 108. *Boala este extrem de rară, interesând pe cei care lucrează cu animale.* ABC SĂN. 20. (Expr.; în limbajul bisericesc) **A lucra în via Domnului** = a îndeplini serviciul de preot. *Am silit... de am lucrat în via Domnului.* ANTIM, P. XXV. ◇ (Contextul indică efortul depus pentru a realiza ceva) *Au lucrat până li s-au spart hainele.* R. POPESCU, CM, I, 242. *Mai bine de o lună de când... lucrez de a tăia, cu cuțitul meu, scoarța.* ASACHI, S. L. II, 258. *El, ce lucra cât trii, nu putu să-și adune ceva din agonisita sa.* id. ib. 277. *Lucrează ca niște boi și se bolnăvesc.* CONTEMPORANUL, VI, 26. *Nu-i vorbă, ani de zile lucrez ca un paingăn Și pânza mea ajunge la craiul și la papa.* CĂLINESCU, O. XII, 81. ◇ P. anal. (Subiectul indică un animal) *Asinul poate să viețuiască și să lucreze de la douăzeci și cinci până la treizeci de ani.* BREZOIANU, A. 533/26. *Castorul încântat, Făr'a mai zăbovi, S-apucă de lucrat.* ALEXANDRESCU, O. I, 321. *Și pe grumazii noștri s-apasă jugul de lemn al boului ce lucrează.* EMINESCU, O. XV, 75. *Păianjenul... lucrează singur, făcându-și mari pânze.* CĂLINESCU, C. O. 45. (Întărit prin repetare) *Din veac în slujbă viermii sânt. Sub glie-i văd lucrând, lucrând.* BLAGA, POEZII, 349. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „la", învechit „a" sau, învechit și popular, în dativ) A face ceva în folosul cuiva sau a ceva; a servi **(6)**, a sluji **(II 1).** *Cându se vor adunra oamenrii depreură a lucra lui Dumnedzeu.* PSALT. HUR. 84^{r}/22. *Cu voi prespre totu anul fuiu lucrându Domnului cu toată smerita mândrie.* COD. VOR.^{2} 9^{v}/13. *Lucrați Domnului în veselie.* PSALT. SCH. 205. *Nimea nu poate a doi domni lucra.* CORESI, EV. 214. *Nu știți... că eu vă lucredzu, iară vo[i] vă lăudați?* IEUD, 234/9. *Iată câți ai ți-am lucrat și nice o dată zisa ta n-am călcat.* VARLAAM, C. 13. *Și au mersu fieștecarele întru cugetul inimii lui ceii reale a lucra la alți dumnezăi.* BIBLIA (1688), 633^{1}/53. *Lucrează bărbatului* [său] *bine, iară nu rău* (a. 1694). GCR I, 312/35. *Nu se cade în postul mare... să lucredzu oltarului său.* PRAV. LUCACI, 207^{v}/7. *Câți stăpâni se numără, carii au oameni de aceii în moșiile sale, ce le lucră lor spre plătirea căștigului.* MAIOR, IST. 91/24. *Iobagii... să lucre la domni câte 4 (patru) zile în săptămână.* BARIȚIU, P. A. I, 117. *Care mare boier lucrează la vreun meseriaș d-ai noștri?* BOLLIAC, O. 238. *Când e timp frumos, țăranul lucră la domni.* XENOPOL, I. R. XII, 30. *Apoi mai lucrez și la boier.* SADOVEANU, O. V, 318. *Acum lucrează maistrului cu plată.* CĂLINESCU, O. XIV, 109. *Ți-am lucrat și grâul meu la voi în pod mere.* T. POPOVICI, SE. 591. *Am doi servitori, Cari îmi lucră să se omoare* (Mâinile). GOROVEI, C. 224. (Fig.) *Era feciorul lui cel mai mare la sat (lucrând aiavea întru el bunătăților).* CORESI, EV. 30. ◇ Expr. (Regional) **A lucra somnului** = a se lăsa cuprins de somn. Cf. CHEST. II 533/20. ✦ A presta un serviciu. *Tipografia națională lucrează... mai ieftin.* EMINESCU, S. P. 119. *Câștiga binișor din jalbele oamenilor, fiindcă lucra mai ieftin.* REBREANU, L. 82. ✦ A învăța, a studia. *Astăzi am început a lucra latinește.* C. A. ROSETTI, N. I. 10. *Atunci profesoara... duse pe fata cea mare în clasă unde lucrau șepte sau opt dintre tovarășele ei.* CONTEMPORANUL, II, 188. *Lucra și raționa și înmulțea și împărțea, până ce umplea toată tabela cu cifre.* HOGAȘ, DR. II, 124. ◇ Tranz. *Învățătoriul caută să aibă grijă de ceale ce lucră învățăceii săi.* PETROVICI, P. 39/23. *Am lucrat numai puțin gramatica și puțin Descartes.* C. A. ROSETTI, N. I. 11.

3. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A munci împreună cu cineva, a realiza ceva împreună cu cineva; a colabora. *Să lucredze cu oamenii lor.* NECULCE, L. 382. *Îi obliga ca să lucreze oareșicum în permanență cu gubernul.* BARIȚIU, P. A. I, 43. *A contractat de timpuriu buna deprindere de a fi totdeauna în relațiuni bune cu cei cu care lucrează.* I. IONESCU, M. 464. *Lucrează numai cu cei necontestați.* LOVINESCU, S. VIII, 205. *Să cunoști oamenii cu care lucrezi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 80. *O să lucrez cu ei și o să-i sprijin.* PREDA, R. 128, cf. VINEA, L. I, 74. *Nu este ușor... să lucrezi cu „idoli" sau cu „monștri sacri".* CINEMA, 1974, nr. 6, 2. ◇ Refl. impers. *Au simțit acuma cum și în ce chip se lucră cu așa feliu de oameni răi.* PETROVICI, P. 69. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu", „din", care indică obiectul, instrumentul etc. de care se servește cineva) A se folosi de..., a opera cu..., a se servi de... *Cela ce luase cinci talanți lucră cu nușii și agonisi alți cinci talanți.* VARLAAM, C. 244. *Pătru... începu a lucra când cu sabia, când cu brațul.* CONV. LIT. VI, 95. *Să lucreze cu mașina.* EMINESCU, S. P. 101. *Părintele lucra din lopeți.* CARAGIALE, O. II, 226. *Cât v-a tras pe sfoară, numai cu un bilet a lucrat?* id. ib. VI, 179. *Ceilalți păscari începură a lucra cu lopeți.* CONTEMPORANUL, VI, 45. *Câteva prietene ale cucoanei Anicuței stăteau în cerc, lucrând care cu acul, care cu iglița.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 77. *Don sergent... venea cumplit, lucrând cu pumnul și cu cotul.* SADOVEANU, O. II, 376. *Lucra cu croșetul subțire de os minuni albe ca zăpada.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 86. *Lucru... cu rândeaua.* PREDA, R. 73. *Dacă omul lucră cu mașinile..., realizează venituri mai mari.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 68. *Plugul se ruginește dacă nu lucrezi cu el.* ZANNE, P. V, 506. ◇ Refl. impers. *Aci vedem că se lucrează cu registru.* CĂLINESCU, I. 114. *Se*

lucrează doar cu ciocane de miner. id. O. IX, 261. *Cu capul se lucră mai greu decât cu sapa şi cu lopata.* ZANNE, P. II, 42. ✧ (Prin analogie) *Că drăguţ feciorul tău... Turcii cum mi l-or tăiat, Cu copita am lucrat, Până groapa i-am gătat Şi în ea l-am îngropat.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 498. ✧ (Determinarea indică un abstract) *Aveţi datorie neîncetată, şi cu cuvântul, şi cu fapta să lucraţi.* ANTIM, O. 366. *Lucram fiecare cu cuvântul... la dezvoltarea naţionalităţii române.* GHICA, S. 252. *Aristotele concepe arta actorului ca aceea care lucră cu materialul tonului în opoziţiune cu celelalte arte.* EMINESCU, O. XIV, 225. *Nu numai cu cuvântul lucra cu priinţă pentru binele întregii Bucovine, ci şi cu fapta.* SBIERA, F. S. 238. *El lucrează numai cu corelaţii, niciodată cu simple şi spontane asociaţii.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 125. *Când e vorba de arta populară, lucrăm cu noţiuni nu pe deplin lămurite.* OPRESCU, S. 151. *Inteligentul lucrează cu idei.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Timpul e mai ales apanajul vieţii interioare, fiindcă n-am lucrat de ajuns de obiectiv cu el.* RALEA, S. T. III, 47. *Un realizator lucrează cu propriile sale idei.* CINEMA, 1972, nr. 1, 8/4. *Politicianul – necunoscând patima şi lucrând cu mintea – nu ştiuse ce este puterea asupra oamenilor şi evenimentelor.* N. MANOLESCU, C. M. 130. (F i g.) *Orice politică practică nu poate lucra decât cu elementele cari-i sunt date.* EMINESCU, O. XI, 17. *Poezia nu lucrează neapărat cu adevăruri generale.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 22. *Nişte expresii cu care lucrează cercetările lingvistice.* VIANU, L. R. 16. *Abstracţia lucrează cu ajutorul disocierii prin variaţii concomitente.* RALEA, S. T. II, 183. [Critica şi literatura] *lucrează cu un material lunecător.* CONSTANTINESCU, S. II, 323. ✦ (Urmat de determinările „cu mâinile", „cu braţele", „cu palmele") A desfăşura o activitate fizică, a munci fizic. *Într-aceastea zile toţi era opriţi să nu lucreaze cu mânile.* CORESI, EV. 145. *Lucrează cu mâinile tale ca să afle săracii pâinea ta.* NEAGOE, ÎNV. 156/22. *Am lucrat cu măinile şi câte am grăit cu limba cine va vrea să le socotească.* ANTIM, P. XXV, cf. I. GOLESCU, C. *Trebuia să lucreze o zi pe săptămână... cu braţele.* XENOPOL, I. R. XII, 18. *Lucra cu palmele în târg: văruia, căra apă, spăla cămăşi.* SADOVEANU, O. III, 450. *Puteam să lucrez cu braţele.* STANCU, R. A. II, 16.

4. I n t r a n z. A fi în mişcare, în acţiune, a a c ţ i o n a; a desfăşura o activitate într-o direcţie oarecare, a a c t i v a. *Dzice Domnul alor săi să lucredze, dând noauă învăţătură.* VARLAAM, C. 259. *Cu dânşii să lucreze împotriva lui Costandin-Vodă Brâncoveanul, ca să-l scoată din domnie.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 295. *Dumnezeul izbândirilor slobod au lucrat.* ANTIM, O. 106. *El lucrează din încredinţarea şi din simţitoarea ştiinţă a datoriilor sale.* CARTE TREB. I, 190/13. *Ei sânt lipsiţ... de plecăciunea a lucra după gândul direpţ şi de cinste* (a. 1793). ŞA I, 179. *Pururea lucra împotriva creştinilor.* ŞINCAI, HR. I, 42/9. *Când ţi s-ar părea să lucri împrotiva părerii lor, foarte să-ţi iai sama.* MAIOR, PRED. II, 118/4. *Gândesc cei mai mulţi înaintea simţirii şi vorbesc şi lucrez înaintea gândirii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 278/15. *Orice poruncă e dată, voi în odihnă lucraţi Şi d-o grăbire nebună nicidecum nu vă-ndemnaţi.* HELIADE, O. I, 121. *Să lucrăm în interesul binelui obştesc.* MARCOVICI, D. 250/3. *Pe acel temei, episcopul şi Simeon parcalabul începură a lucra, a răspândi în cetate ştiinţa despre evenimentele urmate dincolo de munţi în Moldova.* ASACHI, S. L. II, 181. *Este dureros când omul nu are o patrie pentru care să lucreze.* C. A. ROSETTI, N. I. 107. *Judecătorii urmează a lucra în pricina asta în cuget curat* (a. 1845). DOC. EC. 859. *Cunoştea intenţiunile împăratului, ştia să lucre în spiritul aceluia.* BARIŢIU, P. A. I, 525. *El a zis că a lucrat... cu aprobarea Camerelor.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 82. *Au lucrat... pentru cultura limbei.* NEGRUZZI, S. III, 260. *Au lucrat pe tainâ.* BOLLIAC, O. 106. *Era dintre boierii aceia cari lucrau de mulţi ani pentru redobândirea drepturilor strămoşeşti.* GHICA, S. 623. *Este o generaţiune întreagă care lucrează pentru dobândirea... libertăţii ţiganilor.* SION, P. 104. *Cronicarul oriental Raşid... lucra după fântâne oficiale când descrie o invaziune mongolă.* HASDEU, I. C. I, 12. *Slavii lucră, mişcă mereu* (a. 1870). BARIŢ, II, 227. *Te va împinge păcatul şi vei lucra împotriva acestui sfat.* CONV. LIT. VI, 17. *Domnitorul românilor... să nu lucreze de capul său.* MAIORESCU, CR. III, 123. *Domnul dormea pe trandafiri, iar capii revoluţiei lucrau ziua şi noaptea.* LĂCUSTEANU, A. 110. *Românii... lucrează împreună spre a duce limba lor la o stare de cultură necesară oricărei limbi.* ODOBESCU, S. I, 351. *Omul care lucrează supt impresiunile momentului... e un om fără caracter.* EMINESCU, S. P. 26. *Românii noştri ştiu a lucra pe tărâmul dramatic.* CARAGIALE, O. V, 245. *El a lucrat după capul său şi după poveţele amicilor săi.* SBIERA, F. S. 65. *Povestiră cum au trebuit să lucre după capul lor.* AGÎRBICEANU, L. T. 249. *Căutau să lucreze în interesul independenţei patriei lor.* N. A. BOGDAN, C. M. 89. *Lucrează în cadrul conştiinţii tale morale, ca şi cum ai lucra pentru eternitate.* LOVINESCU, S. VIII, 180. *Cancelarul ei a lucrat cu perseverenţă pe lângă sublima Poartă.* C. GANE, TR. V. 88. *Acela are rânduiala să umble şi să lucreze pentru omul lui.* SADOVEANU, O. XIII, 101. *Afacerea pusă la cale era sigură; trebuia lucrat repede şi hotărât, profitând de-o noapte neagră, fără lună.* BART, E. 327. *Ne-am gândit să lucrăm în mod practic.* D. GUSTI, P. A. 253. *Părintele Trandafir... a lucrat numai pentru povăţuirea sufletească a poporenilor săi.* VIANU, P. A. 120. *Alţii vor lucra: în comisiuni, în subcomisiuni şi-ntr-alte ramificaţii divizionare.* ARGHEZI, S. XXV, 143. *El însuşi lucrase secret.* CĂLINESCU, B. I. 234. *Tonul povestirilor... este, prin definiţie, complice, asemeni unui prestidigitator care ar lucra descoperit.* PERPESSICIUS, M. III, 150. *Un mare bancher din centru lucrează printr-un bancheraş de periferie.* VINEA, L. II, 217. *Cu toţii lucrau în cea mai deplină taină.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 11. *Trebuie să lucrăm mai ştiinţific.* CINEMA, 1972, nr. 3, 4/2. *De-o fi bine, de-o fi rău, Fă după cuvântul meu, Nu lucra de capul tău.* ANT. LIT. POP. I, 321. (Subiectul indică o colectivitate) *Cabinetul din Viena lucra... prin agenţii săi şi prin partida catolică din Transilvania pentru ca să-şi supună sieşi această ţară.* BARIŢIU, P. A. I, 294. *Consiliul permanent... lucrează sub prezidenţa mea.* MAIORESCU, D. I, 452. *Camerele au lucrat aproape în permanenţă pierzându-şi zadarnic vremea.* EMINESCU, O. XI, 71. *Asociaţiuni numeroase lucrează în acest sens.* ARHIVA, I, 17. *Majoritatea adunării se căi în curând de*

repejunea cu care lucrase. XENOPOL, I. R. XIII, 27. *Fu şi mai sigur că... cele două bănci vor lucra împotriva lui.* AGÎRBICEANU, A. 479. *Consiliul nostru de disciplină va lucra foarte repede.* SADOVEANU, O. III, 392. *Toate ţările înaintate lucrează pentru a avea o aviaţie cât mai rapidă şi mai practică.* ENC. TEHN. I, 363. *Poliţia merge împotriva principiilor în numele cărora s-ar putea zice că lucrează.* ARGHEZI, S. XXXIV, 23. *Oaste de intelectuali... lucrează de zor în toată ţara.* CĂLINESCU, S. 55. *Noua comisie lucră peste o jumătate de an.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 14/1. (Subiectul indică un abstract) *Iară focul încă se cheamă Duhul Sfânt..., iară el în multe chipure lucrează, că încălzeaşte şi arde, luminează şi curăţeaşte.* CORESI, EV. 192. *Aşa au lucrat pizma încă din ceputul lumii.* ANON. CANTAC., CM I, 139. *Neocolit lucrează puterea lui.* ANTIM, O. 177. *Ştiinţa are datorie de a lucra cu energie pentru a mărgini ideea în sfera până unde este adevărată.* CONV. LIT. IV, 124. *Doctrina şi cultura trebuie aşadar să lucre-ntr-acolo.* EMINESCU, O. XIV, 28. *Unde nu pot birui rugăciunile, stăruinţele şi umilirile părinţilor, încep să lucreze intrigile.* CARAGIALE, O. IV, 78. *Acest mare interes al Rusiei este sprijinit şi de altele, care lucrează în acelaşi sens.* XENOPOL, I. R. XII, 162. *Cele două stiluri sunt deopotrivă carpatice..., ele lucrează paralel.* PÂRVAN, G. 681. [Principiul compensaţiei] *lucrează şi în domeniul vorbirii umane.* IORDAN, STIL. 43. ✧ F i g. *Mulţimea conjuncţiei „şi" în „Cântarea României" lucrează ca un „legato" muzical.* VIANU, P. A. 45. *Frumuseţea şi cu moartea Lucrează peste noi.* BLAGA, POEZII, 333. *Şedinţele acestea erau bune, lucrau pentru el.* PREDA, D. 107. ✧ R e f l. i m p e r s. *Agitaţiunea era mai aparentă, se lucra mai pe faţă.* GHICA, S. 703. *Nu se lucrează prea mult în această cameră.* MAIORESCU, D. III, 418. *El nu ştie niciodată despre frumuseţea acţiunii sale şi nici nu-i vine în minte cum că s-ar putea lucra şi simţi şi altfel.* EMINESCU, O. XIV, 924. *Să comunicaţi după fiecare şedinţă.. că v-aţi întrunit şi că aţi discutat, ca să ştie lumea şi ministerul că în judeţul meu se lucrează.* ULIERU, C. 81. ✧ E x p r. **A lucra pe coarda lui** = a nu se amesteca nimeni în afacerile lui, a acţiona după cum crede. Cf. ZANNE, P. IV, 316. ✧ (Despre natură sau fenomene ale naturii) *Oamenii nu pot şti puterile ce lucră în comete.* ŞINCAI, în ŞA I, 653. *Turcii... încă nu s-au aşădzat păn-acmu. Ce, precum va mai lucra vremea, va arăta la rândul său.* NECULCE, L. 332. *Toată firea... lucrează zi şi noapte, sporind către îmulţire.* CONACHI, P. 270. *Al doilea fel de atracţiune lucrează din contra în corpurile de diferite nature.* BARASCH, M. I, 44/16. *Soarele... nu lucrează decât prin căldură.* CONTEMPORANUL, I, 343. *Două puteri cari lucrează în senz opus se echilibrează.* EMINESCU, O. XV, 309. *Lucrează natura.* CARAGIALE, O. VII, 163. *Atmosfera lucrează ca o sită.* ENC. TEHN. I, 104. *Natura lucrează singură.* CĂLINESCU, O. IV, 151. ✦ (Despre un organ, o parte a corpului etc., p. e x t. despre facultăţi ale omului) A-şi desfăşura activitatea specifică; a funcţiona. *Mintea fără voroavă lucrând aceasta, mai vârtos... înalţă-se ruga.* CORESI, EV. 277. *Să înceapă mai viu a lucra sângele.* KOTZEBUE, U. 26^{r}. *Mintea... aşea să cade să lucreaze.* MICU, L. 93/2. *Fiinţa nematerialnică lucrează în trup.* POTECA, F. 215/2. *Începe pulsul iarăşi a lucra.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 270/19. *Un organ sănătos lucrează şi fonctiună cu un mod normal.* MAN. SĂNĂT. 17/1. *Cu pulpanele antereilor rădicate în brâu, ca să lase picioarelor libertatea de a lucra după cerinţele jocului.* FILIMON, O. I, 195. *Plămăile... nu mai lucrează libere.* CONV. LIT. IV, 139. *Mie unuia, deaca cumva mi-a plăcut vreo vânătoare, apoi a fost tocmai din acelea în care picioarele şi mânele au mai puţin de lucrat.* ODOBESCU, S. III, 15. *Trebuie ca sufletul acestei naţiuni vechi să lucreze cu toată vigoarea sa de fier.* EMINESCU, S. P. 38. *Legile după cari lucrează organele noastre sunt înnăscute şi au lucrat pururea cu aceeaşi ordine.* id. O. XV, 154. *Pentru individ e nevoie ca, în împrejurările grele, crierul să lucreze cât se poate mai răpede.* CONTEMPORANUL, VI, 94. *Beşica lucrează ca un aspirator.* ENC. AGR. I, 41. *La adăpostul acestei toropeli, asemănătoare unei beţii, mintea lucra cu înfrigurare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 57. *Creierul lucra chinuit de o febră chinuitoare.* BART, E. 205. *Geniul este inteligenţa care lucrează ca natură, conciliind sensibilul cu spiritualul, finitul cu infinitul.* CĂLINESCU, O. XIII, 267. *Subconştientul antrenat lucrează chiar când conştientul a încetat să mai fie preocupat.* RALEA, S. T. II, 25. *Aveau o memorie care nu lucra prin şocuri totale.* BĂNULESCU, C. M. 284, cf. ALR II/I h 101. ✦ (Cu sensul precizat de context) A acţiona într-un anumit fel; a proceda **(2).** *Au lucrat bine.* CORESI, EV. 37. *Aşa trebuie lucrat, adică să să numească,... în rubrica cea dinlăuntru.* INSTRUCŢIUNI, 10. *Aşa să lucreze cu dânşii, cum au lucrat el cu bulgarii.* ŞINCAI, HR. I, 196/2. *Aşa lucrează muscalii* (a. 1805). GRECU, P. 91. *Tocma aşa să vă închipuiţi că au lucrat Dumnezeu şi cu căsătoria.* MAIOR, în ŞA I, 843. *Oare bine sau rău el lucrează Dându-să supt a zânii pază.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 291. *Unii învăţători socotesc că lucră bine când se ostenesc a îndemna pre prunci spre luarea-aminte cu chipuri sau iconiţă.* PETROVICI, P. 29/18. *Vorbeşte şi lucrează astăzi într-un chip şi mâine într-altul.* GOLESCU, E. 233. *Se lucrăm precum cugetăm.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XIII/9. *Lucrăm mai bine dacă dăm adese oilor sare să lingă.* I. IONESCU, C. 188/20. *Gubernatorii provinciilor nu lucrau după norme uniforme.* BARIŢIU, P. A. I, 358. *Aleargă în adevăr de la moşie la moşie, dar lucrează cam ciudat: stăruie şi nu pre.* CONV. LIT. XII, 12. *Să-i ajute şi să fie datori în tot timpul a le prinde parte, nici să cuteze altmintrelea a lucra.* ODOBESCU, S. I, 98. *Aice putem vedea cât de înţelepţeşte au lucrat etimologiştii.* CONTEMPORANUL, II, 136. *Ei au îndeplinit o datorie de curăţenie de suflet şi de curaj..., siguri fiind că au lucrat cu vrednicie.* XENOPOL, I. R. XII, 97. *Pe aceştia din urmă i-au îndopat cu brânză, dar cu ceilalţi nu era de lucrat aşa.* IORGA, P. A. II, 324. *Tradiţia cartografică antică... a procedat în spiritul în care am lucrat şi noi.* PÂRVAN, G. 250. *Fireşte că felul de a lucra a lui Grigore nu putea fi făţiş.* C. GANE, TR. V. 85. *Lucră tihnit şi cu atenţie.* SADOVEANU, O. XXI, 229. *Adevărul e că nici bărbaţii noştri politici, şi îndeosebi cei foarte ambiţioşi, nu lucrează într-altfel de stil!* ARGHEZI, S. XXV, 198. *Să lucrăm cu socoteală şi cu duhul blândeţii.* CĂLINESCU, O. IX, 49. ✧ R e f l. i m p e r s. *Dacă după această învăţătură oblu să va lucra, mare scurtarea lucrului de acia să va naşte.* AŞEZ. 89. *La*

gâcitura aceasta se lucră precum urmează. ŞINCAI, în ŞA I, 632. ✦ (Învechit, rar) A fi apt să procreeze. *Mulţi cuconi s-au aflat de micşori atăta de tari la fire, căt au putut lucra ca şi cei mari bărbaţ... Cum au fost Solomon de unsprădzeace ai când au născut pre fiiusău, pre Rovoam.* PRAV. 259. ✦ (Rar) A lupta. *Şi-n urmă, şi-mpregiuru-i, şi-n laturi semănate, Zac sute de cadavre cu capete sfărmate. Şi astfel ne-mpăcatul Ursan mereu lucrează Şi spre apus prin sânge mereu înaintează.* ALECSANDRI, P. III, 290.

5. Intranz. (Despre instrumente, aparate, arme etc., p. ext. despre grupuri de arme) A funcţiona. *Lucra puşcile de îmbe părţile.* M. COSTIN, O. 154. *Plugul lucră trăgând în pământ brasde.* BREZOIANU, A. 73/27. *Artileria începe a lucra cu putere.* MAIORESCU, D. II, 106. *Caloriferul nu mai lucra deloc.* CARAGIALE, O. VII, 33. *Admirabila maşină... trebuie să lucreze supusă.* SADOVEANU, O. XXI, 17. *O dragă gigantică lucra adâncind canalul navigabil.* BART, E. 110. *Era ca o maşină stricată şi care nu mai lucrează.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 209. *Aceste pompe pot lucra cu totul sub apă.* ENC. TEHN. I, 268. *Pivele lucrează şi acum.* CĂLINESCU, C. O. 248. *Motoarele nu lucrează fără aer.* PREDA, C. I. P. III, 33. *De o parte şi de alta a drumului i se aştern în cale... vaste ogoare pe care lucrează agregate complicate.* CINEMA, 1974, nr. 2, 11. (Fig.) *Fiecare element artistic lucră ca unitate ne-ntreruptă.* EMINESCU, O. XIV, 283. ✦ (Despre întreprinderi, instituţii etc.) A fi în activitate; a funcţiona. *Vor lucra tipografiile.* ANTIM, O. 335. *Banca... poate lucra şi ca munte de pietate.* I. IONESCU, M. 303. *Presupunem că o fabrică lucrează cu abur, când vedem deasupra ei un horn înalt care fumegă.* EMINESCU, O. XV, 1182. *Urmele de zgură de fier, de la atelierele care au lucrat aici.* PÂRVAN, G. 480. *Portul cred că o să lucreze bine, a fost un an bun agricol.* BART, E. 191. *Peste 32 de uzine lucrează fără încetare.* ENC. TEHN. I, 415. *Oficiul Intercultural şi de Turism nu lucrează decât dupăamiaza.* VINEA, L. I, 20.

6. Intranz. A avea o urmare, o anumită influenţă, a produce un efect. *Apa cea de ploaie... în multe chipuri lucreadză, pre câmpi şi pre codri.* VARLAAM, C. 113. *În valurile vicleşugurilor tăvălindu-să (poate fi răutatea îndoit şi întreit să lucredze, fortuna slobodzind), semn fără semn... îl chinuia.* CANTEMIR, I. I. II, 68. *Pentru întoarcerea lui Pavel nici învăţătura apostolilor au lucrat, nici puterea minunilor.* ANTIM, O. 84. *Mirul... viiază şi lucrează cu taină.* MINEIUL (1776), 159[r1]/27. *Pildele adeseori lucră mai mult, adecă mai tare inima o mişcă* (a. 1804). ŞA I, 570. *Lâna lucrează într-această împregiurare... prin unsurosul ei usuc care ucide insectele.* BREZOIANU, A. 83/20. *Aceste cauze încetează de a lucra.* MARIN, PR. I, XXXVI/23. *Admiterea unei puteri vitale, deosebite, care să nu fi lucrând în lumea anorganică, e justificată.* EMINESCU, O. XV, 1178. *Am început să mă încălzesc... ori magnetismul..., ori electricitatea lui Matei,... nu ştiu ce e..., dar lucrează.* CARAGIALE, O. VI, 205. *Rămânând pătura externă de celule, adecă ectodermul, în contact direct cu mediul..., o sumă de condiţiuni de existenţă lucrau direct asupra ectodermului, forţându-l să se specializeze ca organ de simţire.* ARHIVA, I, 295. *În istorie nu lucrează numai lucrurile adevărate.* XENOPOL, I. R. XIV, 63. *Se ştie ce puternic lucrează vocalele româneşti unele asupra altora în sensul unei apropieri reciproce.* RF I, 141. *În miile de şcolari şi studenţi ai generaţiei de azi lucrează mai departe formele acestor poeţi.* LOVINESCU, S. IV, 28. *Invidia e îngrozitoare şi dacă unul poftеşte averea altuia şi acela o păzeşte, otrava începe să lucreze.* VISSARION, B. 292. *Seva primăverii nu lucra numai în arborii vechi şi în florile grădinilor.* SADOVEANU, E. 82. *Acest... gen de inducţie lucrează în mod invers inducţiunii clasice.* ENC. TEHN. I, 343. *Simţirile care ne sunt familiare lucrează treptat şi transformă expresia feţei.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 27. *Modelele n-ar fi putut lucra cu succes decât întâmpinate de predispoziţia autorului.* VIANU, P. A. 54. *Timpul lucrează în favoarea literaturii.* CINEMA, 1972, nr. 3, 29/2. *Ca nişte bice ale voinţei colective, lucrează necontenit diferite lozinci.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 140. *Timpul lucrase nemilos, marile lor spirite reuşiseră însă să-şi salveze noblеţea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 15/4. ✦ (Şi urmat de determinări introduse prin prep. „asupra") A acţiona având o influenţă sau urmări asupra cuiva sau a ceva. *Este una din acele fapte de pre cum lucrează cineva asupra sa sau asupra altora.* MAN. SĂNĂT. 14/22. *Poezia... a lucrat mai puţin asupra organizaţiei autorităţilor.* BOLLIAC, O. 41. *Totalităţile... au lucrat deprimătoriu asupra inimei mele* (a. 1867). BARIŢ, II, 136. *Cum lucrează o asemenea scriere asupra celorlalţi?* MAIORESCU, CR. II, 111. *Şi noi prin dovezile noastre nu putem lucra decât asupra judecăţei.* CONTEMPORANUL, II, 235. *Două puteri opuse lucrează asupra unui şi aceluiaş punct.* EMINESCU, O. XV, 302. *Critica trebuie să răspundă... prin ce mijloace această creaţiune artistică lucrează asupra noastră.* GHEREA, ST. CR. II, 12. *Acest din urmă agent, mediul, lucrează fără încetare asupra caracterului.* XENOPOL, I. R. XIII, 16. *Acesta este marele motiv care lucrează asupra sufletului.* ARHIVA, X, 84. *Vârsta, condiţiile de viaţă tot mai diverse lucrează asupra naturii personagiului.* IBRĂILEANU, S. L. 34. *Iată geneza realităţii sociale, adică condiţiile care lucrează fără încetare asupra ei.* D. GUSTI, P. A. 116. *Asupra percepţiei noaptea lucrează deosebit ca ziua.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 35. *S-ar părea că o operă străină a lucrat asupra unei opere naţionale.* VIANU, L. U. 8. *Eul absolut îşi creează singur rezistenţa, asupra căreia să poată lucra, un non-eu pasiv şi plastic.* BLAGA, Z. 84. *Inconştientul... lucrează asupra acestuia în mod indirect.* RALEA, ST. II, 42. *Aceştia par emisari la dispoziţia femeii, care lucrează asupra tânărului cu mijloace satanice.* CONSTANTINESCU, S. II, 159. ✧ Refl. impers. *I-ar da prin minte că s-ar putea lucra asupra cuvântului.* STĂNESCU, R. 8. ✧ Expr. **A lucra asupra** (a ceva) = a prelucra. *Metafizicii, luând datele ştiinţelor, lucrează asupra lor.* CONTEMPORANUL, II, 129. ✦ Spec. (Despre medicamente, substanţe chimice, tratamente) A-şi face efectul (asupra unui organism); a acţiona asupra... *Tocma aşa lucră şi piatra pucioasă.* ŞINCAI, în ŞA I, 642. *Hapurile... străbat în tot trupul de caută materiile cele purtătoare de boale şi lucrează fără încetare.* VEISA, I. 38/21. *Cu cât lucrează mai încet această cură, cu atât mai sigur depărtează boala.* DESCR. AŞEZ. 7/23. *Deschilinitele producte ale pământului din*

care trăim lucrează asupra organismului omenesc (a. 1840). PLR I, 77. *Amendamenţii se întrebuinţează adesea într-un chip chimic, lucrând nu asupra plantei, ci împregiurul ei.* BREZOIANU, A. 23/18. *Bromul lucrează cu energie asupra materiilor organice.* MARIN, PR. I, 21/35. *Otrava lucrează. – Oh! M-aţi otrăvit, nelegiuiţilor!* NEGRUZZI, S. I, 164. *Te întrebam daca veninele lucra de-asemene şi c-o aceeaşi energiă asupra oamenilor.* BARONZI, C. IV, 127. *Cafeina lucrează asupra nervului vag în special.* CONTEMPORANUL, VI, 92. ✧ (Învechit; cu determinări în dativ) *Acum nu-i mai lucra nicio medicină, deprins fiind cu ele.* NEGRUZZI, S. I, 208. *Nu-mi lucrează alte doctorii.* id. ib. ✧ Tranz. (Învechit) *Acestea amestecându-se, se dă cu lingura de masă, la două ceasuri câte una, până va lucra două, trei ieşiri.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 480/3. ✦ Tranz. (Rar) A avea drept rezultat, a realiza. *Biata morişcă, Deşi avea un pic De porumb şi hrişcă, Nu lucra nimic.* ALECSANDRI, POEZII, 122. *Şi oile lucrează lapte, brânză şi smântână.* SORESCU, U. 13. ✦ Tranz. (Învechit; complementul indică abstracte) A produce[1] **(II 1).** *Înlăuntrul inimei... bunătăţi lucrează.* CORESI, ap. DHLR II, 452. *Toate praznicile domneşti bucurie... sufleteşti lucrează, iară sufletului lumină şi frumseaţe câştigă-i.* id. ib. ✦ Refl. unipers. A se produce[1] **(II 2).** *Meteorile sânt toate fenomenele câte să lucrează în aer prin electricitate şi evaporaţie.* GENILIE, G. 111/7.

7. Tranz. (Complementul indică materiale, substanţe) A trece din stare brută în stare finită; a prelucra **(1).** *Lucrând o taftă foarte subţire, lucru minunat şi... de o frumsăţă aleasă* (a. 1750–1780). GCR II, 84/37. *Aş fi lucrat pieile lamilor, fiind tare greu a le purta aşa vârtoase.* DRĂGHICI, R. 141/26. *Lucrează lână.* CREANGĂ, A. 72. [Cânepa] *trebuie neapărat să o topească în apă şi apoi iarăşi să o meliţe şi să o lucreze.* PAMFILE, A. R. 170. *Era şi firesc la popoarele din câmpia dunăreană să fi lucrat lâna, atunci când aveau atâtea oi.* PÂRVAN, G. 136. *Mecanic o să mă fac. Să lucrez fierul şi să umblu cu maşinile.* STANCU, D. 302. *Acuma lucri lână doar ca să nu stai dăgeaba.* GR. S. V, 41. (Prin analogie) *Oltul lucrează betonul care încet îi uneşte pe toţi.* BOGZA, C. O. 185. (Fig.) *Fire de păianjen lucrate-n vis de zâne!* MACEDONSKI, O. II, 99. *Îi plăcu înfăţişarea lui războinică, încruntarea frunţii late, nasul frumos, drept, ochii adânci, împlinind cu noblеţe o faţă trasă, lucrată de focul lăuntric.* VOICULESCU, P. I, 253. *Când îmbătrânesc, capetele lor sunt atât de lucrate de vreme..., încât par opera unui sculptor.* BOGZA, C. O. 298. ✧ Refl. pas. *Această buruiană putea să se lucreze ca inul.* DRĂGHICI, R. 52/12. *Lemnul trunchiurilor mari este roşior, prea tare şi prea greu; cu toate acestea, se lucrează bine şi este stimat de către xilografi.* BARASCH, B. 153. *Sunt două feluri de pământ care se lucrează de olari.* I. IONESCU, M. 436. *Cealaltă jumătate* [de iţă] *se lucrează întocmai.* PAMFILE, I. C. 266. *Fierul s-a lucrat la noi intensiv de abia după venirea celţilor în Carpaţii nordici.* PÂRVAN, G. 676. *În Târgu-Neamţ se lucrează lâna.* CĂLINESCU, O. XIV, 17, cf. ALR II 6 615/260. (Fig.) *Unde grâul mândriei ceaea bună şi strugurul curăţiei nu se lucrează, acolo e foamete mare.* CORESI, EV. 25. ✧ (Subiectul indică ceea ce serveşte la prelucrare) *Fiindcă butoiul lucrează mult pieile, este bine ca acestea să stea câtva timp fără agitaţie.* TEHN. TĂB. 34. ✧ (Subiectul indică ceea ce este prelucrat) *Un căpătâi trebuie dat la rindea ca să se vadă înfăţişarea lemnului când e lucrat.* BARASCH, B. 43. [Ceramica] *e lucrată, în general, fără roată.* PÂRVAN, G. 663. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu", care indică felul cum se prelucrează materialul respectiv) *Toate acestea era lucrate cu flori cum se obicinuia în epoca de atunci.* BARONZI, C. II, 115. ✧ Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în" sau, rar, „pe", care indică materialul prelucrat) *Un bust ce părea lucrat în marmură.* EMINESCU, P. L. 84. *Materialul în care lucrează* [artistul] *este uimitor de nou.* CONSTANTINESCU, S. I, 27. *Materialul pe care umoristul descriptiv lucrează e... de fragilă proveniență.* id. ib. II, 199. (Fig.) *Alţi inspectori... lucru în pământ cultivat* (a. 1860). BARIŢ, II, 39. ✦ (Complementul este „pământul", „via" etc.) A săpa, a ara etc. (făcând să devină productiv); a cultiva. *Preţurele lucrătoriloru celora ce au lucratu agrele voastre lăsaţi de voi, strigă.* COD. VOR.[2] 66[v]/1. *Când veri lucra pământul nu va da ţie plodurele sale.* PO 23/1. *Va lua asupra sa să lucreadze o vie.* PRAV. 4. *Puse* [Dumnezeu] *pre dânsul în grădină ca să o lucreaze.* BIBLIA (1688), 2[2]/4. *L-au scos Domnul Dumnezeu din raiu să lucreze pământul.* ANTIM, O. 225. *Au descoperit lucrătoriul obiceiul, cel mai cu folos, de-a lucra şi a îngrăşea pământurile sale.* AMFILOHIE, G. F. 12[r]/15. *Au să lucreze ţarina ca şi mai nainte* (a. 1802). ŞA I, 547. *Nu era deprinşi ca barbarii a face încurse printr-alte ţeri şi a prăda, ci a lucra pământurile în toţi anii.* MAIOR, IST. 33/14. *Alţii să le lucre moşie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 336. *Tovel, cu stăruinţă lucrând pământul, au aflat rudele cele de aramă.* TEODOROVICI, I. 49. [Pământul] *lucrează-l şi îmbilşugheză-l cu mâinile tale.* MARCOVICI, D. 12/13. *Lucră pământul spre a dobândi nişte articule de neguţătorie.* RUS, I. I, 66/15. *A lucra pământul va să zică a resturna, prin ajutorul instrumentelor ce le numesc aratorii culcuşul unui pământ vegetal, pentru a-l găti spre creşterea plantelor.* BREZOIANU, A. 11/4. *De vreţi a vă domiri: Este-al braţului pământul; A-l lucra, nu a-i robi.* BOLLIAC, O. 204. *Cum aş putea lucra pământul dacă nu l-aş îngrăşa?* GHICA, S. 539. *Plugarul... asudă toată-ziua lucrând pământul.* FILIMON, O. I, 209. *Se apucară de lucrat mult pământ.* I. IONESCU, B. C. 11/12. *Omul care lucrează câmpul ce aduce 30–40 de mierţe de grâu primeşte 6 şilingi.* EMINESCU, O. XIV, 949. *Să prăsească şi să lucreze viţa.* ISPIRESCU, U. 103. *E lucru nevrednic pentru oameni dedaţi la arme să se apuce de lucrat pământul.* XENOPOL, I. R. III, 51. *Preuţii... i-am găsât... lucrându-şi înşişi ţarinile.* SBIERA, F. S. 119. *Capetele trunchiurilor se caută de obicei a fi drumurile pe cari agricultorii pot umbla ca să-şi lucreze pământul.* PAMFILE, A. R. 19. *Are vite puţine, nu mai răzbesc nici să o gunoieze, nici să o lucre cumsecade.* AGÎRBICEANU, S. 453. *Geţii băştinaşi nu-şi părăseau vechea lor deprindere de a lucra pământul.* PÂRVAN, G. 132. *Ei lucrează pământul.* SADOVEANU, O. VII, 206. *Liber este fiecare să-şi lucreze lotul de pământ cum vrea.* BART, E. 281. *E proprietar de domenii imense, pe care... le lucrează cu sclavi.* CĂLINESCU, C. O. 175. *Nu v-aţi lucrat pământu pă care vi l-am dat?* CAMIL PETRESCU, O. I, 53.

Tu ştii că Pena Zapateu îşi lucrează via cu prizonieri? STANCU, R. A. I, 50. *N-avea el cum să mai lucreze pământul.* PREDA, R. 247. *Tu făureşti unelte ca şi mine. Lucrezi pământul. Poate scrii cărţi.* ISANOS, V. 104. *Să lucreze cu învoială pământ străin.* STOICESCU, C. S. 104. *Plânge-mă, mamă, cu dor, Că ţi-am fost voinic fecior Şi de grijă ţi-am purtat, Ogorul ţi l-am lucrat.* ALECSANDRI, P. P. 295. *Din goniseala lui cum lucră pământu.* ALR II 5 049/325. ✧ Refl. pas. *Pământuri cari prin ani mai mulţi numai o dată să lucră.* AŞEZ. 72. *Viile mănăstirii... s-au lucrat de toate lucrurile până la sapa după lăstar* (a. 1802). DOC. EC. 72. *Pământul cel negru... se lucră mai bine* (a. 1806). ŞA I, 679. *Unde se lucră pământul bărbăteaşte şi unde înfloresc manufacturile, adecă meşteşugurile, acolo nu ştiu oamenii ce e lipsa.* PETROVICI, P. 337. *Pământul mai nu se lucra decât numai de robii romanilor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 172. *Pământul nu se lucră cu atâta strădanie.* RUS, I. I, 188/32. *Se poate lega plugul ca să se lucreze pământul.* I. IONESCU, M. 320. *Coeziunea şi aderenţa mare a argilei fac ca solurile bogate cu argilă să se lucreze greu.* CHIRIŢĂ, P. 88. *Ogorul nu se lucrează continuu.* PÂRVAN, G. 658. *O moşie ca Movileni astăzi se lucrează cu pagubă.* SADOVEANU, O. XIV, 55. *Cu cât un pământ conţine un procent mai mare de apă, cu atât el se lucrează mai greu.* ENC. AGR. I, 69. *În ere tulburi nu s-a putut lucra pământul.* CĂLINESCU, O. XIV, 8. *Înainte de semănat, se lucrează solul cu grapa sau cultivatorul.* AGROTEHNICA, II, 56. ✧ (Subiectul este „pământul", „via" etc.) *Acest pământ bine lucrat este roditor.* LITINSCHI, M. 6/8. *„Via mare boierească" era lucrată, pentru vinul boierului, prin clăci.* PANAITESCU, O. I, 141. *În vechime nu tot pământul obştii era lucrat.* id. ib. 157. ✧ (Complementul indică cultura) *Moldovanul... simţeşte nevoie de a lucra plânte.* I. IONESCU, C. 10/1. *Calitatea pepenilor atârnă mai puţin de la felul sămânţei şi mai mult de la chipul cum au fost lucraţi.* PAMFILE, A. R. 178. (Refl. pas.) *În Moldova nu se lucrează bobul.* I. IONESCU, C. 8/10. [Păpuşoii] *cari nu se vor lucra... se vor lăsa să-i năpădească mohorul.* PAMFILE, A. R. 72. ✦ (Regional) A da aluatului forma de pâine (pentru a-l coace în cuptor). *Cucoana s-a supărat Că e pâne de lucrat.* MARIAN, S. R. I, 27, cf. DR. VII, 85, ALR I 1 847/26. ✦ (Regional) A repara, a drege (Baia Mare). Cf. ALR SN V h 1 342/349, ALRM SN III h 1 128/349. ✦ Tranz. (Învechit) A perfecţiona. *Să lenevesc a-şi lucra şi a-şi iscusi limba sa.* MICU, în ŞA I, 232. (Fig.) *Autorul trebuie... să-şi lucreze mai mult succesele decât operele.* CARAGIALE, O. III, 279. ✧ Refl. pas. *Plugarul, a căruia înţelegere s-a lucrat, cinsteşte meseria sa.* MARCOVICI, D. 219/13. ✧ (Subiectul indică ceea ce este supus perfecţionării) *Comorile de imagini superbe deja lucrate de creatorii limbei poetice.* EMINESCU, O. XIV, 234. *Rolul însuşi e lucrat după un tip general.* id. ib. 266. ✦ (Complementul indică informaţii, date, documente etc.) A prelucra **(1)**; (complementul indică acte) a rezolva **(2)**. *Oficiul statistic adună la materiale brute, dar nu le lucrează.* I. IONESCU, M. 199. *Îmi zise că n-aş fi lucrat bine tema.* SBIERA, F. S. 101. *Lucrate cu o deosebită silinţă..., observările... fac din această operă a d-lui Hasdeu o carte de mare folos pentru ştiinţă în genere.* MAIORESCU, CR. III. 53. ✧ Refl. pas. *Am nevoie să mi se lucreze chiar mâine hârtiile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 71. ✦ Tranz. fact. (Învechit, rar) A face să accepte, a obişnui. *Să-ţi înveţi trupul şi să-l ţii şi să-l lucrezi cu postul şi ajunul, ca să nu surpi sufletul tău în propastiia păcatelor.* CORESI, EV. 402. ✦ (Învechit, rar; complementul indică mine) A exploata. (Refl. pas.) *În Ardeal... au fost aurăriile şi alte băi... de sare, de fier, care... prin români mai toate se lucră.* MAIOR, IST. 49/16. ✦ (Învechit, rar) A converti la credinţa creştină. *Să le ducă lumina d[u]mnedzăieştii strigări..., mearsă de sosî la acea limbă nelucrată, carea o lucră.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 185^{v}/14.

8. Tranz. Fig. A pune la cale; a urzi[1] **(II 4)**. *Albert craiu... nimic însemnat împotriva turcilor n-au lucrat.* M. COSTIN, O. 280. *Au scris la Poartă de toate ce-au lucrat.* NECULCE, L. 208. [Vidra,] *cu tirăniia ce face şi cu lăcomiia ce lucreadză,... acmu şi soldzii peştelui să-l radză şi să-l vânedze sub apă va.* CANTEMIR, I. I. II, 58. *Era veche slugă Porţii turceşti şi iscusit foarte întru cele ce începea să lucreze.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 320. *Nu mai lucrează împreună pentru mine lungirea nunţii spre vreame cu măsură.* AETHIOPICA, 34^{r}/13. *Au înştiinţat pre Ştefan de toate cele ce lucrase în ascuns Albreht.* IST. M. 117/19. *În marea lor temere, ei... răspândesc minciuna că fiii patriei dupe pământul exilului sânt dezuniţi, că lucrează vânzarea* (a. 1850). PLR I, 140. *Nime nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu cât mai vârtos a lucra ceva.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Iată puţine, taică, din multele-mi păcate, Iată crime ce astăzi nu poci să mai lucrez.* ALEXANDRESCU, O. I, 295. *Auzi ce lucră dumnealor pe dedesubt în Bucureşti!* CARAGIALE, O. VII, 226. ✧ Refl. pas. *S-au lucrat zavistia şi răutatea în Moldova şi-n Ţara Românească, de pizma lui Şerban-Vodă.* NECULCE, L. 100. *Au iscodit şi au aflat dă toate ce să lucrează în Ţara Persilor.* R. POPESCU, CM I, 540. *Taurul..., văzând că i să lucră pentru piiale, au arătat leului coarnele.* ŢICHINDEAL, F. 39/22. *Împrejurul nostru se lucrează o revoluţie minunată, fără turburare.* GENILIE, G. 63/24. *Lupul dar îşi urmează A sa nelegiuire, Căci de ce se lucrează Craiul n-are ştire; Ba câte lupul spune Le ia toate de bune.* ALEXANDRESCU, O. I, 198.

9. Tranz. (Familiar) A încerca sau a izbuti să compromită (pe cineva), să facă să-şi piardă poziţia, funcţia, prestigiul etc. prin uneltiri; a înşela (pe cineva) prin manevre complicate şi ingenioase. *Stăi, Montano, că te voi lucra eu!* CONV. LIT. IV, 92. *Şi, zi, mă lucraşi, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cinstea obrazului... pentru ca să-mi faci pontul cu scrisoarea.* CARAGIALE, O. VI, 122. *Coane Zahario, dă-i zor! Trebuie să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Caţavencu.* id. ib. 145. *Lasă că te lucrez eu în ochii d-ei...* D. ZAMFIRESCU, T. S. 31. *Amiroase cum aceia îl lucrează pre la spate.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 68. *Cine-a putut să ne lucreze şi să ne smulgă pâinea de la gură?* C. PETRESCU, R. DR. 252. *Chiriacescu... n-a mai avut ce face cu un capsoman ca el şi l-a lucrat se vede pă la ăi mari.* KLOPŞTOCK, F. 192. *Ăştia sunt perioii şefului şi te lucrează când nici nu ai de gând.* P. CONSTANT, R. 105. *N-a vrut să... plătească, lucrându-l apoi pe prezident, când acesta a vrut să intre la Academie.* CĂLINESCU, C. O. 170. *Kir Ianulea era un pehlivan din Tulcea, care*

îi lucra cu mult talent şi pe englezi şi pe egipteni. BOGZA, A. Î. 330. *Măgarul de Blându va încerca să ne lucreze.* STANCU, R. A. IV, 43. *Parcă-mi spune inima că m-a lucrat, Cânele Negru, la Divizie.* CAMILAR, N. I, 162. *Şi lasă-l pe mâna mea... Să vedeţi ce i-oiu lucra.* PĂSCULESCU, L. P. 231. *Ia sai, turc Bulibaşa..., Ia-l în vale la ceşmea Şi lucrează-l cum ai vrea!* BALADE, III, 95. ✧ Expr. **A lucra** (pe cineva) **în foi de viţă** = a unelti împotriva cuiva cu multă dibăcie, astfel ca cel în cauză să nu-şi dea seama. *Toată lumea îşi amintea cum îl „lucrase în foi de viţă" pe Tudor Vladimirescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 358. ✦ (Regional) A se răzbuna (pe cineva) (Lipovăţ – Vaslui). Cf. ALR I 1 437/510. *Ti-oi lucra io.* ib.

10. Tranz. (Argotic) A fura. IORDAN, L. R. A. 495.

– Prez. ind.: *lucrez* şi (popular) *lúcru,* pers. 6 şi (învechit, rar) *lucrez, lúcru.*

– Lat. **lucrare** „a câştiga, a economisi". Cf. lucru.

LUCRÁRE s.f. Acţiunea de a lucra şi rezultatul ei.

1. Creare, facere. Cf. lucra **(1).** Cf. ST. LEX. 173^{v}/2. *Cu pricina lucrării acei cetăţi, nesuferite greutăţi... de la păgâni au venit.* R. GRECEANU, CM II, 226. *Îmi pare cum că am aflat altă meşteşugire mai iute la lucrare.* AETHIOPICA, 31^{v}/7. *A face iaste a avea în sine pricina lucrării.* GRIGORIE, L. 147/3. *Numai această sfântă biserică să aibă menghina şi lucrarea ei, iar altul să nu fiie nimeni slobod nici a face menghină, nici a lucra* (a. 1824). DOC. EC. 321. *Din cei noi filosofi încă au fost şi aceia ce s-au îndeletnicit la lucrarea ştiinţelor practice.* POTECA, F. 52/27. *I-am întrebuinţat la lucrarea aceştii cărţi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLVI/32. *Lucrarea şi împistrirea vestmintelor se ţine şi până în zioa de astăzi la români.* BOJINCĂ, A. I, 77/19. *Îmbogăţit cu asemine preţioase odoare se pusă la lucrarea Hronicii românilor.* ARHIVA R. I, 3/16. *În asemenea catigorie să găsesc şi tăbăcăriile, unde să întrebuinţează mult foc în lucrare* (a. 1844). DOC. EC. 814. *Mânau sute de mii de robi cu biciul... la lucrarea edificiilor colosale.* GHICA, S. 186. *M-au întrebat dacă mă ocup cu lucrarea bugetului.* LĂCUSTEANU, A. 173. *Autorii întrebuinţaţi la lucrarea manualului de logică.* CONV. LIT. XI, 199. *Lucrul acesta chiar se cheamă „lucrare din topor".* PAMFILE, I. C. 125. *Nu mai avea nimic de-a face cu fapta, cu lucrarea.* VOICULESCU, P. I, 39. *Altă putere, altfel de lucrare Mi-au apărut acolo-n vale, jos.* LABIŞ, P. 265. ✧ Fig. *Şi spre lucrarea lucrurilor ceale bunele să ne rădicăm.* CORESI, EV. 222. *Niceunul nu va fi căruia să nu-i fie moartea un neurmat îndemn şi prea puternic bold spre lucrarea faptelor celor bune.* MAIOR, P. 3/3. *Cuvântul practic hotărăşte voirea spre lucrarea cuviinţei.* POTECA, F. 68/15. *Se apucă filosoful din Hale de lucrarea cârtirii sale.* BOJINCĂ, R. 67/25. *Insuflă lucrarea virtuţii şi iubirea de dreptate.* MARCOVICI, D. III/7. ✦ Fel de execuţie, de realizare; model. *O biserică catedrală... ce are o lucrare deosebită atât năuntru, cât şi pe afară.* GOLESCU, Î. 133. *Această icoană de o lucrare preţioasă... va fi pentru totdeauna... un monument al slăvii Înălţimii Sale marelui duc.* CR (1836), 17^{1}/21. *Între paturi este o masă coperită cu un covor greu şi de o lucrare aleasă.* I. IONESCU, M. 417. ✦ Organizare, structură. *Mai întâi statul albinelor. Ce ordine, măiestrie, armonie în lucrare.* EMINESCU, P. L. 106.

2. Efort fizic sau intelectual (depus într-un anumit scop); muncă **(2).** *Bărrbaţi, ştiţi că dintru aceasta lucrare avutul nostru iaste.* COD. VOR.^{2} 4^{v}/9. *Dobitoacile ceale ce sânt împreună lucrătoare la lucrarea cea cu osteneală.* AETHIOPICA, 68^{r}/10. *Cu lucrarea şi osteneala trupului şi a duhului se cheamă şi se îndulceşte somnul.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 40/28. *Meseria este o vieţuire cu lucrarea mâinelor.* GENILIE, G. 135/1. *Creşte-ţi fiii în învăţul cu lucrarea şi cu osteneala.* BREZOIANU, A. 246/7. *Nu face din camerele de culcat... cabinetul tău de lucrare.* MAN. SĂNĂT. 25/23. *Face să reînvieze spiritul de unire şi dorinţa de lucrare.* GHICA, A. 717. *Avem o carte de lectură care este rezultatul lucrării de doi ani a mai multor pedagogi.* CONV. LIT. XI, 212. *Trebuie să facă o lucrare mai ostenitoare.* CONTEMPORANUL, I, 48. *Cum nu lucrează, cum nu priveghează cel puţin lucrarea sclavilor lui, trebuie să sărăcească.* EMINESCU, O. XV, 1 142. *Lucrarea este dar legea firii omeneşti şi cine nu lucrează greu păcătuieşte.* SLAVICI, O. I, 58. *O viaţă atât de lipsită de orice lucrare şi plină de atâta trândăvire trebuia să desfacă viaţa de familie.* ARHIVA, I, 46. *Se întinde îndatorirea lucrării la şosele asupra tuturor locuitorilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 57. *Ca să nu rămâie acolo lucrarea cu două braţe mai puţin, grăbeşte-te şi du-te.* SADOVEANU, O. IX, 81. *Bulgarii... şi-au pus scriitorii la lucrare.* ARGHEZI, S. XXXIV, 182. *Frunză verde iarbă mare, Luni, marţi, miercuri nu-i lucrare.* MARIAN, H. 137. *Domnu-i ajuta Şi le aducea Var şi cărămidă..., Că-i lucrare lungă!* BALADE, III, 19. *Că dragostea-i boală mare, Rău te uscă pe picioare, Nu-ţi dă pace la lucrare, Nici hodină la culcare.* FOLC. TRANSILV. III, 160. *Mai grea lucrarea cu mintea decât cu mâna.* ZANNE, P. VIII, 308. *Nu sta din lucrare, ca să ai de mâncare.* id. ib. 309. *Multa lucrare face meşterul bun.* id. ib. v, 412. ✧ Compus: (învechit) **împreună-lucrare** sau **lucrare-dimpreună** (ori **-laolaltă)** = conlucrare. *La aceste trebuie multă căltuială şi multă împreune-lucrare despre partea dajnicilor* (a. 1793). ŞA I, 178. *A voastră împreună-lucrare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 227. *Însuşita gândire şi lucrare dimpreună aduce pre prunci la băgarea de samă.* PETROVICI, P. 37/1. *Arată că ei sânt gata a priimi şi a întări cu iscăliturile lor poliţa dă 100 mii lei..., dar cer următoarea împreună-lucrare din partea stăpânirii* (a. 1829). DOC. EC. 449. [Gogoşile de mătase] *îndoite sânt productul unicolor al unei lucrări laolaltă a doi gândaci cari s-au închis împreună.* BREZOIANU, A. 556/6. ✦ Exercitare a unei activităţi. *Nu va putea el să intre în lucrarea slujbei sale de nu va da mai întâi bună... chezăşie.* REG. ORG. 155/30. *Toţi amploaiaţii să fie răspunzători pentru faptele lor, în lucrările slujbei lor* (a. 1848). URICARIUL, X, 10. *Sunteţi oprit de lucrarea diaconiei.* CĂLINESCU, O. XIV, 89.

3. Activitate (în general); acţiune; înfăptuire. *Că acmu e vreamea lucrăriei..., ca după aceasta răpaus şi veselie să secerăm.* CORESI, EV. 255. *Îl opriia pre el Petru de la lucrarea mântuirii noastre.* ANTIM, O. 9. *Sufletul nu lucrează mai mult prin trup, şi aşa trupul remâne fără de lucrare şi este mort.* ŞINCAI, în ŞA I, 672. *Şi tufele şi arbori[i] primăvara* [trec] *de la... odihnă la*

lucrare. I. PAŞCA, M. 12/21. *Să să ferească numitul fabricant a nu urma nicio lucrare la acest meşteşug al său* (a. 1826). DOC. EC. 373. *A priveghea în spaimă, a-şi deseca puterea În infernal precuget, în ampie lucrare.* HELIADE, O. I, 212. *Pruncul în pântecele mumii... nu face încă nicio lucrare cu organele sale.* VEISA, I. 3/17. *El atribuia protecţiunei lui Dumnezeu rezultatul ce câştiga din lucrările întreprinse în numele său.* ASACHI, S. L. II, 244. *Dezvoltarea absolută a cugetării şi a lucrării omeneşti în timp şi în spaţiu.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Cu toată modestia ce are guvernul pentru lucrările întreprinse de el, ar trebui să recunoască că domnul Bacaloglu are dreptate.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 47. *Se făcură noi încercări pentru reînfiinţarea Societăţii Filarmonice. C. Aristia fu însărcinat cu această lucrare.* FILIMON, O. I, 215. *Timpul, averea, tăria morală... sunt în veci pierdute pentru lucrarea cea trebuincioasă şi cea adevărată.* MAIORESCU, CR. I, V. *O viaţă nu atât lungă, cât plină de fapte şi de lucrări folositoare.* ODOBESCU, S. I, 329. *Întrebarea despre capacitatea femeilor pentru cele mai înalte feliuri de lucrare priveşte... un număr mic de femei.* CONTEMPORANUL, VII, 50. *Am căutat şi voi căuta a trage pe Magheru în sfera noastră de lucrare.* GHICA, A. 425. *Prima lucrare a acestui ministeriu a fost netezirea căii pentru activitatea sa ulterioară.* SBIERA, F. S. 248. *Se uită de vreo două ori la ceas, ca omul care a întârziat prea mult la masă şi pe care îl aşteaptă... vreo lucrare de seamă.* SANDU-ALDEA, D. N. 132. *Locul strâmt..., o îmbulzeală care împiedică orice lucrare folositoare.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 341. *Introducerea legiuirei... printr-o lucrare comună între cârmuitorii locali şi ocupanţii ruşi.* N. A. BOGDAN, C. M. 115. *Concepeam moartea numai ca o lucrare progresivă de transformare a vieţii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 31. *Atâta ştii să faci, să cari, să ari, Nu eşti în stare de lucrări mai mari.* ARGHEZI, S. V, 240. *Aceşti venerabili bărbaţi sunt învoiţi laolaltă să împiedice lucrarea ta măreaţă.* CĂLINESCU, O. IX, 58. *Cu ajutorul lui Dumnezeu vor izbuti în această lucrare.* STANCU, R. A. III, 386. *Obştea, adică lucrarea în comun..., este generală tuturor popoarelor.* PANAITESCU, O. Ţ. 52. *Bărbatul mai crede în lucrarea necuratului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/2. ◇ P. anal. *Foarte rar să tâmplă ca la marginea pădurilor... sau la câmpu limpede, unde soarele poate să aibă mai multă lucrare, să nu poată afla pe totu anul atâta de multă ghindă sau jiru.* COD. SILV. 24. *Vântul... iuţeşte lucrarea focului.* BREZOIANU, A. 396/5. ◇ (Urmat de determinări care indică specificul activităţii respective) *Birui gloata nu cu vârtutea trupului, nu cu a armelor lucrare, ce cu cuvântul.* BIBLIA (1688), 662²/24. *Lucrarea socială trebuie să tindă a sui pe cei de jos la un nivel mai înalt de capacitate.* GHICA, S. 228. *Se simte... insuficienţa partidului liberal pentru orice lucrare legislativă.* MAIORESCU, D. III, 42. *El fu amestecat în toate marile lucrări diplomatice.* CONV. LIT. XI, 235. *Pentru lucrarea administrativă şi de cancelarie i-ar rămânea în acest timp 28 de zile.* EMINESCU, S. P. 260. *Cultura de până atunci se prefăcea în lucrare politică.* XENOPOL, I. R. XIV, 95. *Lucrările preparative pentru facerea unei constituţiuni.* SBIERA, F. S. 160. *Dânsul... cunoaşte lucrările de birou tot aşa de bine.* REBREANU, I. 343. *Îmi vorbea domol... despre lucrările-i nenumărate de la birou.* SADOVEANU, O. III, 433. *Translatorul avea drept la două camere în palatul de vară, ca să fie în permanenţă la îndemâna lucrărilor de cancelarie.* BART, E. 39. *Este cea mai remarcabilă lucrare inginerească din ultimul timp.* ENC. TEHN. I, 349. *Nu ne putem amesteca în lucrările lui de laborator.* CĂLINESCU, C. O. 404. *Numeroase nume de locuri arată, la noi în ţară, lucrarea de îndepărtare a uriaşelor păduri.* PANAITESCU, C. R. 27. *Când supraveghea lucrările la cetate i-a venit din nou mazilirea.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 5. *Pericolul care ne paşte lucrarea creatoare constă în a proslăvi un idol.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 13/12. ◇ (Urmat de determinări care arată caracterul mental al activităţii) *Cea dintâiu lucrare a minţii noastre iaste închipuirea cea proastă.* MICU, în ŞA I, 373. *Gonitoriu de toată lucrarea diavolească.* MAIOR, PRED. II, 239/20. *Face pre minte a slăbi cu lunga lucrare.* GRIGORIE, L. 262/2. *Cele compuse să nasc din cele semplice prin lucrarea minţei.* POTECA, F. 58/17. *Puterea cea adormită de mulţimea grijilor şi a lucrărilor minţii se deşteaptă cu împuţinarea lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 289/26. *Imaginaţia mea se află în lucrarea ei cea dintâi şi încetul cu încetul se apropie de lumina închipuirilor confuze.* HELIADE, L. B. II, 17/21. *Fără ştiinţă, cugetul minţii sărac de alte îndeletniciri şi din fire ne-ncetat fiind în lucrare, alt nu face decât a se da după meditarea de multe peiroase fapte.* GENILIE, G. 4/21. *Un fizic vestit,... autor unei scrieri minunate asupra lucrărilor imaginaţiei, voisă dinpreună cu teoria să unească şi cercarea.* CR (1834), 287²/22. *Sufletul său începea ca să-şi ia iarăş lucrările sale cele naturale.* BUZNEA, P. V. 188/24. *Cuget chiar neschimbător... Carele-n a sa lucrare mai... se înaintează.* ASACHI, S. L. I, 220. *Frumosul are atâtea nuanse delicate şi fugitive, lucrările imaginaţiei atâta trebuinţă de ale rezonului ca să poată ajunge ţinta lor.* ALEXANDRESCU, O. I, 66. *A critica este uşor, însă pare a fi o lucrare a minţii omeneşti.* MAIORESCU, CR. I, 245. *Ţăranul va avea deci ca elemente pentru lucrarea fanteziei tot numai satul.* GHEREA, ST. CR. III, 315. ◇ (Învechit) *Punere în lucrare* = punere în practică; aplicare. *Transacţiile seau punerile în lucrare după tractatul de Londra.* AR (1829), 128²/12. *Punerea în lucrare a acelei hotărâri.* DRĂGHICI, R. 163/7. *Beneficiul atâtor cheltuiele ar scăpa întreg din mâinele plantatorului, daca i-ar amâna punerea în lucrare la o epocă atât de depărtată.* BREZOIANU, A. 369/24. *Se apropie punerea în lucrare a legii.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 338. *Au început a se vedea... de la punerea în lucrare a Regulamentului organic.* I. IONESCU, M. 283. *I s-ar cere garanţii pentru punerea lor în lucrare.* EMINESCU, O. IX, 309. *Ele n-au avut altă politică decât de a împiedica... punerea în lucrare a prencipiilor mântuitoare.* XENOPOL, I. R. XIII, 154. (Învechit) *Lucrare în oaste* = stagiu militar. *Încă şi iertarea de lucrare în oaste era sămn de dăruire.* BOJINCĂ, A. II, 156/17. ◇ Loc. adj. şi adv. (Învechit) **În lucrare** = (care se află) în timpul exercitării serviciului, (care se află) în funcţie. *De trei părţi episcopi ce se vor afla în lucrare, al Râmnicului, Buzău şi Argeşu.* REG. ORG. 1/13. *Mitropolitul şi episcopii cei în lucrare... să vor alege dintre bisericaşii pământeni.*

ib. 190/9. ✧ Expr. **A (se) pune** (sau **a fi, a intra) în** (ori **la) lucrare** = a (se) aplica în practică, v. practic **(5).** *De cum am venit la judeţ am pus în lucrare a o afla adevărata stare a judeţului* (a. 1819). DOC. EC. 196. *Ocârmuitorul fieşcăruia judeţ... să ia aminte a se pune în lucrare legiuirea alegerii.* REG. ORG. 5/11. *Îngriji a pune în lucrare măsurile cuviincioase după instrucţia ce i s-a dat.* F. AARON, I. I, 169/9. *Nicio trudă nu ne va părea grea ca să punem în lucrare îndatorirea ce luăm asupră-ne* (a. 1840). PLR I, 94. *Lasă-mă să pun în lucrare puterea... ce simţ în mine.* C. A. ROSETTI, N. I. 43. *Era în lucrare o reformă radicală.* BARIŢIU, P. A. I, 496. *Planul... se şi puse în lucrare.* NEGRUZZI, S. I, 319. *Îşi puneau în lucrare întunecoasa lor intenţiune.* FILIMON, O. I, 216. *S-a pus în lucrare legea cea nouă.* MAIORESCU, D. I, 429. *Fiece epocă, fiece popor chiar se precepe într-alt fel a pune în lucrare acea nobilă dorinţă.* ODOBESCU, S. II, 254. *Aceste drepturi i s-au dat primăriei pentru a le pune în lucrare.* EMINESCU, O. IX, 367. *Pune-l în lucrare, fără să mi-l mai comunici.* CARAGIALE, O. IV, 174. *Schimbările făcute de ele să intre în lucrare după ce vor fi fost încuviinţate.* XENOPOL, I. R. IV, 97. *A şi început să-şi puie în lucrare hotărârea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 55. *Să le arăte... singurele mijloace de îmbogăţire ce ar putea cu folos să fie puse în lucrare şi ajutate.* N. A. BOGDAN, C. M. 87. *Pasiunea pentru „cuvintele încrucişate"..., farmecul ghicitorilor noastre populare sunt probe indiscutabile despre existenţa unui asemenea dar* [de a ghici] *şi despre plăcerea de a-l pune în lucrare.* PUŞCARIU, L. R. I, 119. *Listele sunt gata! gata şi capcanele! Întârzie să intre în lucrare.* C. PETRESCU, A. R. 37. (Învechit) **A fi în lucrare** = a acţiona. *Iaste taina pocăinţii întocma cu sfântul botez, în cinste şi în lucrare.* ANTIM, O. 90. *Marile Dumnezeu, în Sfânta Scriptură, îndoit să zice a fi în lucrare: spre chivernisirea neamului omenesc, certând şi miluind.* id. ib. 176. (Învechit) **A (se) pune în lucrare** = a face să devină activ, a activa ceva. *Pentru a se pune în lucrare iarăşi emoroidele, să se iaie pătimaşului sânge la trei luni.* CORNEA, E. I, 122/17. *Cuvântări, lacrimi, lacrimaţii, banchete, tot fusese pus în lucrare.* XENOPOL, I. R. XIV, 28. *Aceste cuvinte puneau în lucrare un farmec deosebit tocmai asupra minţii mai puţin înzestrate.* id. ib. 100. ✦ (Mai ales la pl.) Activitate a unei societăţi, a unei asociaţii, a unui for academic etc., desfăşurată, de obicei, în cadrul unei şedinţe. *Decretui a se modera lucrările edictului incvisitoriu.* SĂULESCU, HR. II, 299/6. *Va fi singurul director care va cârmui lucrările soţietăţii* (a. 1845). DOC. EC. 854. *Acea comisiune îşi începu lucrarea sa.* BARIŢIU, P. A. I, 381. *Declară deschise lucrările Obşteştei Adunări.* GHICA, S. 487. *Putem intra astăzi în secţiuni... îndată ce se vor termina lucrările din secţiuni.* MAIORESCU, D. IV, 201. *Lucrările societăţii ar merge ca şi mai nainte.* CONV. LIT. XI, 11. *În curând această conferinţă îşi va reîncepe lucrările.* CARAGIALE, O. V, 405. *Stă la lucrările parlamentului până-n sărbători.* SADOVEANU, O. VIII, 205. *A participa efectiv la lucrările Academiei este deci o înaltă cinste.* D. GUSTI, P. A. 202. *Întâmplător el a deschis şi lucrările Conferinţei de la Teheran.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 24. ✦ Operaţie sau ansamblu de operaţii efectuate cu ajutorul maşinilor, al utilajelor, al unor materiale etc., precum şi al manoperei specifice, pentru a se realiza ceva; (concretizat) ceea ce face cineva; obiect, construcţie, sistem tehnic etc. realizate prin mijloace specifice. *Din pricina lucrărilor cari să fac... prin machina pneumatică..., să să puie în recipienti o beşică deşartă.* AMFILOHIE, G. F. 137^{v}/2. *Cedrul Libanului... slujeşte la mai multe feluri de lucrări.* BREZOIANU, A. 488/38. *Ce lucrare însemnată a esecutat acest împărat peste Dunăre?* GHICA, S. 165. *Ai fost domnitor mare, Lucrări neperitoare În urmă-ţi ai lăsat.* ALEXANDRESCU, O. I, 356. *Pentru asemenea lucrări de restaurare se înţelege că trebuiau tăietori de piatră.* MAIORESCU, D. II, 463. *Cealaltă faţă reprezentă o lucrare şi mai complicată.* ODOBESCU, S. I, 395. *Erau lucrări întărite înaintate pentru apărarea localităţilor de dindărătul lor.* EMINESCU, O. XIV, 124. *Casele se dărâmau şi lucrarea începuse din aripa unde altădată era odaia albastră.* CARAGIALE, O. I, 28. *Şi-a scos din dulap ghergheful cu o lucrare de mult începută.* SLAVICI, O. II, 183. *Toate lucrările de plan şi de parcelare sunt sfârşite.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 214. *Sfârşea fiecare dintre multele lucrări migăloase ce se cer la alesul aurului.* AGÎRBICEANU, A. 201. *Carele, plugurile şi toate lucrările în lemn... erau treaba bărbaţilor.* PÂRVAN, G. 136. [Este] *biserica cea nouă ale cărei lucrări vor începe în curând.* REBREANU, I. 77. *E lemnul de brad pentru catarguri şi cel de stejar pentru lucrări maritime şi pentru doage.* N. A. BOGDAN, C. M. 128. *Caut fraţi pentru o lucrare ca aceea pe care voim s-o facem acuma.* SADOVEANU, O. XXI, 389. *La fiecare pas ocolim lucrări, eşafodagii, canale desfundate.* BART, S. M. 42. *Al doilea capitol este privitor la tehnica lucrărilor mecanice.* ENC. AGR. I, 101. *Din dărâmăturile lucrărilor noului „Palace", un glas de lucrător strigă un nume plebeian de femeie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 126. *Lucrare edilitară.* LTR. *Lucrare rutieră.* ib. *Lucrare maritimă.* ib. *Vedem colosalele lucrări ale barajului.* CĂLINESCU, C. O. 251. *Vin... lucrători streini, care încep lucrările cu înfrigurare.* CONSTANTINESCU, S. II, 9. *Totuşi, muncise acolo trei ani... şi ar fi rămas până la terminarea uriaşei lucrări.* TUDORAN, P. 49. *Avea loc pentru ronduri mijlocii, dar se gândea să facă totuşi ceva triunghiular; desenă lucrarea şi i-o arătă bătrânului horticultor.* PREDA, M. S. 168. *Ea trebuie tratată prin lucrări protetice.* ABC SĂN. 141. *Pentru toate aceste lucrări erau meşteri şi arhitecţi în diferite oraşe.* PANAITESCU, C. R. 57. *Arhitectul... e menit, după doi ani de la începerea lucrărilor, să-şi refacă planurile.* IST. T. II, 20. *Cireş înflorit, Şearpe-ncolăcit, Poruncă de Domn, Lucrare de om.* PĂSCULESCU, L. P. 88. ✧ Fig. *Îmi părea grozav a-mi închipui amorul atât de nedrept, încât să voiască a-şi strica el însul lucrările lui.* NEGRUZZI, S. I, 49. *Când s-a manifestat – zic – ideea despre infinit, a fost lucrare numai a poeziei, a poeziei intime.* BOLLIAC, O. 39. ✧ *Lucrări publice* (sau, învechit, *de bine public)* = lucrări **(3)** desfăşurate cu cheltuiala şi sub supravegherea statului. *În Anglitera... cele mai însemnate lucrări de bine public se fac de companii autorisate de parlament.* FM (1844), 129^{1}/12. *Cele patru strade principale sunt împiedicate pentru că este un conflict între municipalitate şi Ministerul Lucrărilor Publice.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 165. *Din partea guvernului nostru s-a*

dus la Berlin ministrul lucrărilor publice. MAIORESCU, D. II, 17. *Ministrul lucrărilor publice.* CARAGIALE, O. VIII, 67. *El mai înființează departamentul lucrărilor publice.* XENOPOL, I. R. XII, 136, cf. SCRIBAN, D. *În acest timp, căpitanul... se îndrepta spre Ministerul de lucrări publice.* TUDORAN, P. 233. *Lucrările publice înghițeau toate veniturile.* PANAITESCU, C. R. 66. *Lucrări de mână* (sau *de mâini)* = ceea ce e făcut cu mâna; lucru de mână, v. l u c r u **(III 1).** *Sunt lucrări de mâni cari sunt geniale.* GHICA, S. 233. *Aveau în casele lor ateliere de lucrări de mână.* SION, P. 74. *Broderiile și toate lucrările de mână ale jupâneselor noastre sunt cunoscute încă din veacul XV.* PAMFILE, I. C. 310. ✦ S p e c. (La pl.) Săpături arheologice. *Pe la 1840 s-au făcut lucrări la Dealu.* IORGA, P. A. II, 439. *Arheologii cari au făcut lucrări de amănunt, pe teren,... au relevat cu dreptate direcția NV din care venea spre Dacia influența celtică.* PÂRVAN, G. 710. ✦ Ceea ce creează, ceea ce face Dumnezeu; operă, realizare a divinității. *Nici aceasta cu adevărat fără de mare a lui Dumnezeu lucrarea nu iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 70. *După ce să săvârșește lucrarea sfântului botez, urmează sfântul mir.* ANTIM, O. 373. *Aceasta trebuie să se socotească mai vârtos lucrare a bunului celui Preaînalt.* POTECA, F. 273/14. *Cine se poate îndoi pentru lucrarea cuvântului lui Dumnezeu în inimile cele bune?* MARCOVICI, D. XV/15. *Lucrarea lui Dumnezeu asupra zidirilor sale.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Dumnezeu acest puternic, a cărui suntem lucrare.* NEGRUZZI, S. II, 10. *Privită de aproape, se vede lucrarea dumnezeiască.* SIMION, D. P. 154. ✦ (Învechit, rar) Acțiune a unui fenomen natural. *Acesta mi-au dat conoștința adevărată celor ce sânt a ști, tocmirea lumii și lucrarea stihiilor.* BIBLIA (1688), 655²/44. ✦ (Învechit) Faptă. *Domnul m-au trimis pre mine să fac toate lucrările aceastea.* BIBLIA (1688), 108¹/42. *Cea dintâi a ta lucrare.* CANTACUZINO, N. P. 148ᵛ. *Lucrarea cea bună este în sine și din sine bună.* MICU, L. I, 30. *Episcopul... au cerut de la papa a nu face parte la espediținea crucierilor în Palestina, având el nevoie a creștina pe cumani, care lucrare o și întreprinse.* ASACHI, S. L. II, 47. ✧ E x p r. **A (se) pune în** (sau **la) lucrare** = a începe, a pune în lucru, v. l u c r u **(III 1);** a (se) înfăptui. *Se pune în lucrare... clădirea zidurilor.* R. GRECEANU, CM II, 256. *Rânduieli... grabnice la lucrare a pune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 382. *Provocându-le pe aceste... la împotrivire din ce în ce mai îndărătnică în contra atentatului pus în lucrare de elementul domnitor asupra națiilor conlocuitoare.* XENOPOL, I. R. XII, 16. *Înainte de a pune în lucrare călătoria sa în Germania, voi să vază Neapole.* FILIMON, O. II, 325. *Cutare industrie poate ajunge a fi păgubitoare pentru un întreprinzător, care ar pune-o în lucrare fără ajutor.* CONV. LIT. XI, 108.

4. Studiu scris asupra unui subiect; scriere, (livresc) op². *Va găsi cele mai multe ale științii, având alte lucrări din cele ce se aștepta.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 106/17. *Necunoscând limbele și, prin urmare, necunoscând lucrările țărilor vecine, ei n-au putut să desăvârșească opera lor.* KOGĂLNICEANU, S. 235. *Avem încercări, avem fragmente din istoria bisericei, dar nu dăm însă nicăiri de o lucrare sistematică, întreagă.* BARIȚIU, P. A. I, 121. *Lucrările lor literare asupra vechilor autori clasici.* GHICA, S. 93. *Lucrări de religiune sau de morală.* BARONZI, I. C. I, 148. *De atunci încoace s-au ivit în literatura noastră multe alte lucrări.* MAIORESCU, CR. I, VI. *Nu cunosc lucrările acestor învățați.* CARAGIALE, O. IV, 273. *Prin frumoasa sa lucrare asupra datinelor și moravurilor noastre a adus un însemnat serviciu.* MACEDONSKI, O. IV, 27. *Lucrarea care să arate acest raport ar fi foarte prețioasă.* MANOLESCU, I. 10. *O lucrare acum uitată... este un poem scris de Romul Scriban.* XENOPOL, I. R. XIV, 106. *Sunt capitole desăvârșite în această lucrare.* SĂM. IV, 15. *În cele ce urmează, vom da alte povestiri, cari lipsesc din pomenita lucrare.* PAMFILE, CR. 109. *O lucrare asupra comerțului... se dovedește... promițătoare.* PÂRVAN, O. 558. *Scriitorul a încercat s-o concentreze în două din lucrările sale.* LOVINESCU, S. V, 27. *Mai dă la lumină... și lucrări în proză.* SADOVEANU, O. XX, 467. *Am urmărit în lucrarea de față dezvoltarea prozei literare românești.* VIANU, A. P. 5. *Din colecția lucrărilor lui politice și literare am pus mâna pe câteva.* ARGHEZI, S. XXXIV, 268. *Amintește... o lucrare bibliografică de mai mici proporții.* PERPESSICIUS, M. IV, 143. *În lucrările ce și-au luat sarcina să analizeze ideile estetice ale lui Goethe se trec cu vederea reflexiile sale atât de fertile asupra demonicului.* BLAGA, Z. 253. *Culoarea irisului este greșit dată în multe lucrări consultate.* LINȚIA, P. III, 96. *Le făcea rost de parale..., bani pentru vreo carte, vreo lucrare.* VINEA, L. I, 364. *Insuficiența materialului documentar face ca lucrarea de față să aibă mai multe scăderi.* ALEXANDRU, I. M. 7. *Un neamț, de pildă, ar fi conceput lucrarea ta în trei volume.* PREDA, R. 180. *A devenit celebru prin lucrările sale privind fiziologia.* ABC SĂN. 74. *Nespecialistului îi trebuie o lucrare de sinteză.* H. DAICOVICIU, D. 6. *Un limbagiu academic în gura lui Nae Ipingescu ar nimici toată lucrarea.* N. MANOLESCU, C. M. 239. ✦ (Și în sintagmele *lucrare scrisă, lucrare de control)* Probă scrisă susținută periodic de către elevi sau studenți pentru verificarea cunoștințelor, e x t e m p o r a l, sau pentru trecerea unor examene. *Lucrare bună pentru clasa a V-a gimnazială.* CONV. LIT. XI, 156. *Intenția de a spune totul și insuficiența de a o exprima m-au dus la rezultatul unei lucrări pe care bunul Miron... mi-a notat-o cu trei.* LOVINESCU, M. 27. *Acum toate lucrările pe aripa catedrei!* KLOPȘTOCK, F. 240. *Îl încuie cu tema la lucrarea scrisă într-o clasă și se depărtă pentru o oră, două.* CĂLINESCU, O. XI, 89. *Îmi analizează în clasă, cu satisfacție, lucrările scrise.* BLAGA, H. 70. *Tuie aflase de la Turtulă, care-mi citea lucrările scrise în cancelarie, că-mi încerc norocul în literatură.* STANCU, R. A. II, 147. *La examenul anual..., la lucrarea scrisă, dădu din colț în colț.* PREDA, R. 117. *Tratase subiectul liber la lucrarea scrisă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 7/1. ✧ *Lucrarea de diplomă* (sau *de licență)* = lucrare scrisă de către studenți la sfârșitul cursurilor universitare și susținută în fața unei comisii de specialitate pentru obținerea diplomei de licență. Cf. L. ROM. 1965, 165. *Șef* (sau *șefă) de lucrări* = numire dată calității de lector în anumite facultăți. *Se pronunța... un nume, al unei domnișoare șefă de lucrări.* PREDA, R. 57. ✦ (La pl.) Ansamblu de activități didactice specifice pentru verificarea cunoștințelor. *Premierea lucrărilor seminariale reușite.* SBIERA, F. S. 394. ✦ (Și în sintagma *lucrare de*

artă) Creație artistică în domeniul picturii (v. t a b l o u), al sculpturii, al muzicii etc. *Acest salon era tapițat cu lucrările pictorilor moderni.* BARONZI, C. III, 246. *Impresia proprie a lucrării de artă.* MAIORESCU, CR. I, 8. *Flacăra mistuieşte lucrările pensulei, tâlharii jăfuiesc comorile.* ODOBESCU, S. I, 184. *Din câte odoare am la mine-n casă, Ţi-oi face darul cel mai scump şi mândru, Acest urcior meşteşugit ce este Întreg de-argint cu buzele aurite, Lucrarea lui Vulcan.* MURNU, O. 254. *Este clar un scit călare, lucrare tratată în felul popular.* PÂRVAN, G. 31. *În noaptea Sfintei Învieri se scotea de la locul ei... preafrumoasa icoană arătând Învierea Domnului, care era tot lucrarea lui Mişu Popp.* MOROIANU, S. 174. *Aici admiră în original... unele lucrări mai însemnate de la Luvru.* OPRESCU, I. A. IV, 142. *Sub un aşa tavan se pitesc şi lucrările înghesuite ale sculptorului Dimitriu.* ARGHEZI, S. XXXIII, 12. *În anul acesta... crea cea mai desăvârşită lucrare de pictură naturalistă.* BLAGA, Z. 101. *După ce mai întâi se cântase ruptă în bucăţi,... lucrarea era reluată apoi în întregime.* PREDA, R. 119. *Ne atrag atenţia lucrările unor tineri artişti.* CONTEMP. 1971, nr. 1 293, 617. *Programul a cuprins lucrări de compozitori spanioli.* RL 1978, nr. 10, 346. *Unii artişti au pentru dischetele care le ies din mâini grija muzeografilor la lucrarea unică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 17/1. *E singura lucrare pe care... şi-a semnat-o.* STĂNESCU, R. 30.

5. Prelucrare a unui material brut. *Divanul... dă... voie şi slobozeniie pentru scoaterea, lucrarea şi vânzarea cărbunilor dă piiatră* (a. 1811). DOC. EC. 107. *În meşteşugul clădirii,... al lucrării metalelor scumpe,... aveam poteci care nu erau şi ale altora.* IORGA, C. I. II, 3. *Pieptănatul este începutul lucrării lânii celei adevărate.* PAMFILE, I. C. 6. *Ei aduceau din Orient cunoştinţa artelor somptuoase, a lucrării metalelor preţioase.* PANAITESCU, C. R. 84. ✦ (Şi cu determinările „pământului", „câmpului", „solului", „de pământ", „de cultură", „agrotehnică", „agricolă", învechit, „câmpenească") Cultivare a pământului; (la pl.) ansamblu de operaţii de arat, de semănat, de recoltat etc. executate în vederea cultivării pământului. *Lucrarea câmpului* (a. 1785). ŞA I, 108. *S-au dat spre lucrarea pământului.* ŞINCAI, HR. I, 28/2. *Trăia cu prăzi ce le făcea prin ţerile împărăţiei romanilor, iară nu cu lucrarea pământului.* MAIOR, IST. 33/27. *Despre lucrarea pământului şi despre manufacturi.* PETROVICI, P. 336/2. *Se vor însemna regule... despre mai bună lucrare a pământului* (a. 1829). PLR I, 27. *Aduseră cu sine din Transilvania idei mai bune de industrie şi lucrarea pământului.* F. AARON, I. I, 38/10. *Cu dreptate dară nădăjduim... că lucrarea pământului va fi cinstită.* KOGĂLNICEANU, S. 5. *S-au îndeletnicit numai cu lucrările câmpului.* ASACHI, S. L. II, 338. *Pământul da de la sine, fără muncă şi lucrare.* CONACHI, P. 296. *Sânt pământuri pentru care o singură lucrare ar fi îndestul.* BREZOIANU, A. 77/7. *Pământul prundos..., prin prea multă lucrare, ajunge neroditoriu.* LITINSCHI, M. 5/13. *Grăbnicia lucrărilor de pământ... îi îngroziră.* TEULESCU, C. 134/18. *La lucrarea pământului cultivatorul trebuie... să ţie pământul întotdeauna curat de buruiene.* I. IONESCU, B. C. 41/27. *Lipsa de îngrăşare a pământului şi... lucrarea sa de tot proastă.* CONV. LIT. XI, 122. *Venitul frumos şi sigur a lucrărei de pământ implică adeseori în sine nemulţămirea cu starea de agricultor.* EMINESCU, O. XV, 101. *Următorul tablou arată lucrările agricole pe care săteanul era nevoit să le facă.* XENOPOL, I. R. XII, 128. *În silvicultură sarcinile... impun vaste lucrări de cultură forestieră.* CHIRIŢĂ, P. 6. *Lucrarea solului.* id. ib. 192. *Lucrarea pământului are ca îndemn tot neapărata nevoie de pâne.* PAMFILE, A. R. 3. *Lucrarea pământului se face cu instrumentele de mână, sapa şi hârleţul.* PĂCALĂ, M. R. 275. *Băştinaşii... nu prea au tragere de inimă pentru lucrarea pământului.* N. A. BOGDAN, C. M. 36. *Ciudată afacere cu metode înapoiate de lucrare a pământului.* SADOVEANU, O. XIX, 19. *Este obligat... a supraveghea lucrările de cultură.* ENC. AGR. I, 71. *Ţăranul nu avea – ca azi – baze ştiinţifice şi îndrumarea agronomului pentru începerea diferitelor lucrări ale câmpului.* BĂCESCU, PĂS. 389. *Lucrările trec din toamnă în primăvară.* ARGHEZI, S. XXV, 104. *Câteodată... îşi aducea aminte de treburile gospodăriei, de lucrările câmpului.* BLAGA, H. 27. *Semănatul... este una din cele mai însemnate lucrări agrotehnice.* AGROTEHNICA, II, 38. *Nu toţi ţăranii dispun de bani pentru lucrări.* PANAITESCU, O. I, 128. *Lucrarea pământului, izvorul bogăţiei.* ZANNE, P. VIII, 307. ✧ *Lucrarea plugului* = arat. *Stâncile împiedica lucrarea plugului.* I. IONESCU, M. 529. ✦ Cultivare. *În lucrarea bobului, cultivatorii bagă foarte mult în seamă paiele lui.* I. IONESCU, B. C. 258/4. *Secara, în privinţa lucrării ei, seamănă cu grâul.* id. ib. 275/10.

6. (Învechit) Exploatare a unei mine (în special de sare). *Ne rugăm ca... să arăţi unde să cuvine răzvrătirea lor...., căci din pricina aceasta toată lucrarea ocnei au stătut* (a. 1832). DOC. EC. 511. *A descrie modul lucrării minelor.* NEGRUZZI, S. I, 312. *Vuietul acesta cunoscut nu-i plăcu..., pentru că tatăl său n-a avut niciun câştig din lucrarea băilor.* AGÎRBICEANU, A. 69.

7. (Învechit) Operaţie matematică. [Împărţirea] *cea cu numărul însoţit să face cu trei lucrări: întâi să împărţeşte, al doilea să înmulţeşte şi al treilea să trage.* AMFILOHIE, E. 36. *După fieştecarea lucrare aritmeticească să le spuneţi următoarea morală.* PETROVICI, P. 312. *Aritmeticii, voind să ştie de li se fac bine lucrările, îş fac cercarea.* POTECA, F. 187/29. *Este vorba de o lucrare (operaţie) de finanţe ca să tămăduiască amestecătura în care se află Po[a]rta pentru lipsa banilor.* CR (1830), 421²/17.

8. (Învechit) Acţiune (a unei substanţe, a unui fenomen fizic). *Se desleagă dintr-însa în maţe prin lucrarea veninului şi a mustului splinii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 257/31. *Meteorile... focoase se fac prin lucrarea electricităţii.* GENILIE, G. 111/10. *Cea mai de căpetenie măsură ce are să ia cineva... este de a feri pe cât va sta cu putinţă vinul de lucrarea aerului.* BREZOIANU, A. 604/2. *Oxidu roşu de fosfor... este ferit de lucrarea oxigenului.* MARIN, PR. I, 35/14. ✧ E x p r. **A pune în lucrare** = a face să acţioneze. *Pun iarăşi otrava în lucrare spre a se mântui de tiranul lor.* XENOPOL, I. R. VI, 152. ✦ (Gram.; învechit) Acţiune a verbului. *Ce este neamul: este prin care arătăm pre graiurile a însemna lucrare, pătimire sau stare.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 42ʳ. *Graiurile care însemnează pricină, unealtă sau chipul lucrării.* id. ib. 99ʳ. ✦ (Învechit) Efect al unei substanţe, al unui medicament etc. *Căldura*

soarelui are lucrare firească a dărui copacilor... putere spre creştere. ANTIM, O. 58. *Învaţă doftorii de a cunoaşte la putere şi lucrare ierbilor.* AMFILOHIE, G. F. 11r/17. *Obiceiurile poamelor au osebite lucrări în doftorii.* id. ib. 247r/9. *Voi cerceta întâi firea pucioasei şi lucrările ei.* POTECA, F. 125/21. *Lucrarea orânduitelor doctorii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 156/25. *Acestea sânt dar lucrările băilor calde şi reci.* id. ib. 486/17. *S-au cercat a se putea feri de aceasta hultuindu-se vitele..., dar aceasta nu au avut de-a pururea dorita lucrare.* AR (1829), 11¹/44. *Aceşti copaci dau mirodenii aromatice şi atâta lucrare fac mai vârtos asupra hainelor, încât şi după o cale de vreo câteva ceasuri să cunoaşte omul ce au trecut prin vreunul dintr-acele rădiacuri.* BUZNEA, P. V. 135/10. *Cunosc lucrarea ei şi ştiu ce influenţă are asupra sănătăţi[i] trupului.* DESCR. AŞEZ. 3/30. *Ipsosul... nu are nicio lucrare* [asupra semănăturilor]. I. IONESCU, C. 38/1. *Se cuprind... preparaţia (facerea) medicamentelor..., puterea, lucrarea, aplicaţia şi doza.* CORNEA, E. I, IX/14. *Gunoaiele vegetabile nu au ace repede lucrare ca gunoiul animal.* LITINSCHI, M. 21/14. *Dacă oarecare apă se deosebeşte de celelalte prin... o lucrare mai deosebită în trupul omenesc, atunce acea apă se numeşte minerală.* FĂTU, D. IV. *Otrava încă nu începuse a-şi face lucrarea.* NEGRUZZI, S. I, 163. *Umezeala răzbate la miez şi varul nu poate să aibă nicio lucrare.* I. IONESCU, B. C. 273/7. ✧ Expr. **A-i face** (cuiva) **lucrare** = a avea efect asupra cuiva. *De mult ai început cura? – De altăieri. – Ciudat, mie* [izvorul] *numărul 3 nu-mi face lucrare.* GANE, N. III, 191. ✦ (Învechit) Influenţă. *Voiu să vă spuiu... a fieştecăriia bunătate, puterea şi lucrarea ce are.* ANTIM, O. 47. *Avea mare lucrare asupra celor obşteşti.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 165/2. *Socotesc dregătoriile publice o neguţătorie particulară..., dar însă atât e mai vătămătoare, cât se întinde mai mult lucrarea ei.* GENILIE, G. V/18. *Două pietre frecate împreună dau lumină şi dobândesc puterea de a trage la dânsele alte trupuri asupra cărora mai nainte nu aveau nicio lucrare.* MĂS. GR. 4/17. *Puterea productivă a naturei..., concentrând lucrarea ei asupra sufletului omenesc.* CONV. LIT. IV, 224. ✦ Urmare a unei acţiuni; rezultat. *Cu lucrarea se osebeşte focul cel adevărat de la focul zugrăvit.* MAIOR, PRED. II, 154/6. *Înţelegerile cele lămurite îşi arată lucrarea lor.* POTECA, F. 61/15. *Această măsură urmată mai în toate locurile va ave lucrarea cea mai folositoare asupra îmbelşugării lăcuitorilor.* AR (1835), 27¹/9. *Prin lucrarea tuturor acestor cauze..., diferă de toţi ceilalţi oameni.* HASDEU, I. C. I, 173. *Asupra acestei ape neîncepute suflase Berta un descântec misterios, a cărui lucrare se simţi îndată.* SADOVEANU, O. XI, 57. ✦ (Învechit, rar) Eficienţă. *Pielea joacă un rol foarte însemnat în curăţirea sângelui şi are o lucrare chiar mai mare decât aceea care se face prin plămâni, rinichi etc.* F (1890), 371. ✦ (Învechit, rar) Impresie. *Ce lucrare au făcut asupra mea vorbele.* NEGRUZZI, S. III, 358. ✦ (Învechit) Fenomen, proces. *Dintre acestea urmează cum că lucrările care să cheamă firești nu să pot imputa omului.* MICU, L. F. 161/5. *Cunoştinţa lucrării firii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 156/24. *Este o lucrare a prefacerii organismului.* id. ib. 307/25. *Legile lumei,... lucrarea în contra lor e izvorul răului.* CONV. LIT. IV, 122. *Lucrarea prin care iau naştere ideile în chipul arătat mai sus se numeşte abstracţie.* CONTA, O. C. 66. *Se menţine atâta dizgregaţia moleculelor unui corp, până ce prin vro lucrare internă... se împiedecă reîmpreunarea lor.* EMINESCU, O. XV, 1213. *Dacă admirăm, fără nicio rezervă, un peisagiu frumos de pildă, tot astfel rădem de un lucru ridicol, fără ca să ne dăm seama. Acestea sunt lucrări ale instinctului.* AGÎRBICEANU, A. 268. ✦ (Învechit) Dezvoltare, avânt. *Glasul său ia tărie şi lucrare.* CANTACUZINO, N. P. 25v. *Negoţul este în mare lucrare, căci este trecerea tutulor mărfurilor ce vin din Viena, din Lipsia şi din alte locuri.* GOLESCU, Î. 17. *Spre înlesnirea comunicaţiilor celor dinlăuntru şi spre a da comerciului mai multă lucrare, ministrul trebilor dinlăuntru va îngriji a să drege drumurile cele mari.* REG. ORG. 104/21. *În ianuarie îngrăşărea vitelor este în cea mai mare lucrare.* I. IONESCU, C. 2/9.

9. (Învechit) Funcţionare. (Cu referire la organe anatomice) *Cea mai mare parte a făpturii trupului şi a lucrării organelor lui este necunoscută.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXII/8. *Ficatul..., învârtoşându-se, se închide în lucrările sale, se umflă.* CORNEA, E. I, 52/18. *Sistemul nervos nu ar putea să se întârâte, fără ca lucrarea fierii, sângelui şi umorilor să se vatăme.* MAN. SĂNĂT. 18/9. *Apa răce deşteaptă lucrarea normală a organelor.* FĂTU, D. 8. (Cu referire la sisteme tehnice) *Întrebuinţarea electricităţii în lucrarea telegrafului este descoperirea cea mai minunată.* I. IONESCU, B. C. 387/4. ✧ Expr. **A (se) pune în lucrare** = **a)** (despre sisteme tehnice) a face să acţioneze. *Un morariu într-o provinţie la Olanda au alcătuit o moară ce nu să pune în lucrare nici prin vânt, nici prin apă.* CR (1829), 258²/6. *Toate maşinele vor fi puse în lucrare cu abur, cu apă, cu mâni omeneşti seau cu alte mijloace.* ODOBESCU, S. II, 113. *S-au pus în lucrare uneltele,... s-au dat toate semnalele de alarmă.* SADOVEANU, O. XIV, 431; **b)** a (se) pune în funcţie, a (se) inaugura, a (se) deschide. *Între berăriile ce se află ascunse acum aici este una care s-a pus în lucrare dă curând* (a. 1838). DOC. EC. 716. *O considerabilă fabrică de celuloză..., pusă în lucrare în anul 1890.* TURCU, E. 48; **c)** (despre organe anatomice) a funcţiona (sau a face să funcţioneze). *Acest eveniment este mai mult decât de ajuns pentru a face să-şi pună plămâiele în lucrare cu îndoite puteri.* CONV. LIT. IV, 214; **d)** (despre sentimente) a face să acţioneze. *Aceste simţiri* [morale]... *muma e datoare... a le pune în lucrare.* PENESCU, M. 6.

10. Fig. (Învechit) Intrigă, uneltire, lucrătură **(2).** *Să se păzească acel viteaz comandant de lucrările pe ascuns a neprietenului.* FN 137.

– Pl.: *lucrări.*

– V. **lucra.**

LUCRÁŞ s.m. (Învechit şi regional) Muncitor (harnic). Cf. KLEIN, D. 373, BUDAI-DELEANU, LEX. *Periclitează viaţa lucraşilor nefericiţi.* F (1871), 570. *Oamenii din sat îl socoteau lucraş de mâna întâia.* T. POPOVICI, SE. 7, cf. ALR I 323/273, ib. 455/283. ✦ (Regional) Muncitor care lucrează cu cai închiriaţi pentru a trage trunchiurile din pădure (Ineu). Cf. ALR II 6 420/64.

– Pl.: *lucraşi.*

– **Lucra** + suf. *-aş.*

LUCRÁT[1] s.n. (Atestat prima dată în 1563, cf. CORESI, L. 241/14) Faptul de a lucra.

1. Cf. lucra **(1).** *Meşterii speciali în lucratul opincilor nu le croiesc însă astfel.* PAMFILE, I. C. 45.

2. Cf. lucra **(2).** *Se ocupă cu cărăuşia, lucratul la pădure.* DR. VII, 57. ✧ Expr. **A se pune pe** (sau, rar, **la) lucrate** (ori **pe lucrat**) = a se apuca de lucru în mod stăruitor. Cf. TDRG[3]. *Să ne mai lăsăm de furate şi să ne punem şi la lucrate.* RETEGANUL, P. II, 46.

3. Cf. lucra **(7).** *Să cere a să trimite şi de aici, din Bucureşti, câteva cujniţe pentru lucratul fierului, cu meşterii ţigani fierari cei trebuincioşi* (a. 1812). DOC. EC. 142. *Au perşii multă îndămânare... în gătirea pieilor, lucratul aurului.* RUS, I. III, 71/6. *Meseriaşii din târg se ocupa mai cu seamă cu bo[i]tul lânelor şi cu lucratul pielelor.* I. IONESCU, M. 393. *Dinţii... de regulă îi găsim roşi până lângă gingeni, din pricină că se servesc cu dânşii la lucratul pieilor.* CONTEMPORANUL, II, 306. *Lemnărie înseamnă meşteşugul lucratului lemnului spre a le da forme trebuincioase.* PAMFILE, I. C. 113. *Nu avem nici mărturii literare, nici monumentale, de lucratul lânei.* PÂRVAN, G. 136. *Era şi lipsa cunoştinţilor de conservatul şi lucratul lui.* IZV. XI, 28. ✦ (În sintagma) *Lucratul pământului* (sau *al câmpului)* = cultivarea pământului. *Lucratul pământului e lăţit peste toată Europa.* RUS, I. I, 105/9. *Omul nu poate fi singur la lucratul pământului.* I. IONESCU, B. C. 344/11. *Geţii de pe ambele maluri ale Dunării nu se lasă de lucratul pământului.* PÂRVAN, G. 104. *Unii se apucă de lucratul câmpului.* SBIERA, P. 253.

4. (Învechit, rar) Intrigă; lucrătură **(2).** *Cât de ascunsu iaste un ghiuluş, ce nu-i lipsescu vrăjmaşii de casă, carii vădesc lucratele lui* (a. 1694). FN 40.

– Pl.: *lucrate.*

– V. **lucra.**

LUCRÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre un obiect) Făcut, realizat; creat, confecţionat. *Au aflat un cap de lemn foarte cu măiestrie lucrat.* ŢICHINDEAL, F. 62/14. *Pă jumătate lucrat.* I. GOLESCU, C. *Natura... au urzit aice o tărie ce ar putea fi de model fortificărilor lucrate despre regulile artei.* ASACHI, S. L. II, 233. *Făcea versuri d-acelea ca din topor lucrate.* ALEXANDRESCU, O. I, 183. *Faţada o are decorată cu statuie de marmură albă, foarte bine lucrate.* FILIMON, O. II, 98. *Ea poartă haine scumpe, uşoare, descântate, Din fire de painjen, ţesute şi lucrate.* ALECSANDRI, POEZII, 310. *Stâlpişori uniţi sus prin arcade... lucrate toate cu dăltiţa.* ODOBESCU, S. I, 395. *Şi abajurul şi toate cele lucrate cu igliţa în fel de fel de feţe.* CARAGIALE, O. I, 141. *Dintre lucrurile confecţionate nu aduceau decât pălării gata lucrate la ei.* IORGA, V. F. 63. *Pat lucrat cu dalta.* MURNU, O. 119. *Lănci... cu totul primitiv lucrate şi fără nicio podoabă.* PÂRVAN, G. 361. *Îmi era drag să privesc... la un sfânt săpat în fildeş, lucrat fin, mărunt.* SADOVEANU, O. III, 269. *Pălăria e gata şi e foarte bine lucrată.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 371. *Maşinărie meşteşugită lucrată numai din fier.* CĂLINESCU, O. XIV, 111. *Haina lucrată, fie şi nepurtată, îşi pierde preţul ei,* se spune despre fetele care şi-au pierdut fecioria. ZANNE, P. II, 184. ✧ (Substantivat) *Deaca iaste răsplătire celor lucrate în viaţă, nemuritoriu iaste sufletul.* GRIGORIE, L. 291. *Brâul cel sclipitor mă păzi... şi colanul, lucratul de meşterii fauri.* MURNU, I. 73. ✦ (Despre texte, scrieri etc.) Întocmit, alcătuit. *Opera lucrată mai pe urmă o am supus judecăţii oamenilor destoinici.* ARHIVA R. I, 371/6. *O atitudine demnă şi absolut independentă; „răceală şi discreţie" până un moment dat... ş-atunci – tranc un discurs lucrat cum ştie el.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 128. *Romanul social rural, lucrat în frescă, pe proporţii mari.* LOVINESCU, S. V, 37. *Când înclină prea mult spre contur, lunecă în decorativ, ca în „Cireşul lui Lucullus", culegere mai puţin sugestivă, lucrată la rece.* CONSTANTINESCU, S. I, 31. ✦ Care a luat fiinţă, care s-a produs. *Hrana lucrată la suprafaţa mării trebuie să cadă ca un feliu de mană.* CONTEMPORANUL, IV, 432.

2. (Despre unităţi de timp) În care s-a desfăşurat o activitate. *Neştire de întâie ceas lucratu să ia astăzi plată dereaptă* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 78/10. □ *Ore lucrate. Zile lucrate.*

3. (Despre materiale) Prelucrat; transformat. *O piatră lucrată.* GHERASIM, T. 177[v]. *Trimiseră în Ispania lui Riga Carol Cuint... aur lucrat.* GENILIE, G. 40/11. *Insecta... trăieşte în lemne lucrate (mobile, grinzi, scânduri).* BARASCH, B. 243. *Carul cu aramă lucrată.* FILIMON, O. I, 183. *Aşezată între stânci,... cu turnuri tari şi prevăzută cu întăriturî îndrăzneţ înaintate şi lucrate cu tot meşteşugul cuvenit, cetatea asta dădea un puternic punct de razim pentru baza de operaţiune.* EMINESCU, O. XIV, 90. *Iaste un loc însemnat de negoţ pentru... piele lucrată.* CONTEMPORANUL, IV, 37. *Importăm... piei lucrate.* CONV. LIT. XI, 42. *Se introducea negreşit produsele şi fabricatele străinătăţii... ca... pielărie meşteşugit lucrată.* N. A. BOGDAN, C. M. 13. *Cu lemnul lucrat şi cu postavul făceau negoţ.* SADOVEANU, O. XX, 506. *Pune-i talanga lui de cositor lucrat.* CĂLINESCU, I. 230. *Spaniolii parfumau mănuşile, pieile lucrate în general.* id. ib. 296. *Cele mai multe erau scânduri, însă lucrate îngrijit.* TUDORAN, P. 197, cf. ŞEZ. V, 104. ✧ Fig. *Organismul unui caracter, lucrat până-n nervii săi cei mai fini.* EMINESCU, O. XIV, 269. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „în", care indică materialul din care este confecţionat obiectul) *Şi-atunci mai scoase şi... iconiţă Lucrată-n aur – sfânta troiţă.* BOLLIAC, O. 155. *O păreche de cercei lucraţi în aur.* FILIMON, O. I, 197. *Dolomana lucrată numai în fir de argint.* CONV. LIT. IV, 172. *De plafond lucrat în aur stau suspense mii lumine.* CONTEMPORANUL, I, 125. *Raclele de sfinţi posedă câte o colecţiune de braţe, picioare, ochi, mâni şi chiar prunci lucraţi în aur.* ODOBESCU, S. I, 260. *Asupra cărţilor culcate-n colţ era aninat în cui bustul în mărime naturală, lucrat în ulei, a[l] unui copil.* EMINESCU, G. P. 20. *Şapte şfeşnice atârnau din tavanul lucrat în sidef în feluri de sclipituri.* CARAGIALE, O. II, 268. *Prăselele de aur lucrat în nestemate.* id. ib. VI, 323. *L-a încununat cu o cunună de laur, lucrată-n argint.* SBIERA, F. S. 194. *Iar pe măscioara lucrată în sidefuri... se mai află pe o tăviţă verde... o mică ceaşcă.* VIANU, A. P. 245. *Străinile, pierzându-şi încheieturile şi topindu-şi-le în vreme, par lucrate în cocă de ceară.* ARGHEZI, S. XII, 12. *Descrierea Veneţiei cu palatul dogilor, renumit pentru ale lui... „scosuri" (basoreliefuri) lucrate în aur.* PERPESSICIUS, M. I, 61. *Tot capul îi părea lucrat în inimă de stejar.*

CAMIL PETRESCU, O. I, 84. *Spada-n flori de crini pe şold apasă Cu mânerul ei lucrat în corn de taur.* CONSTANTINESCU, S. II, 409. ✦ (Despre exprimarea prin cuvinte) Elaborat, cizelat. *Limba noastră... nu-i de ajuns lucrată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 101. *Vom aduce stările împrejur prin nişte idee curat lucrate* (a. 1837). PLR I, 50. *Nişte traduceri lucrate la înţăles, dar aspru sunătoare, sunt nesuferite* (a. 1838). ib. 64. *Chiar cei mai puternici scriitori par să neglijeze tot mai mult scrisul migălos şi lucrat.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 37. *Limba filozofică românească devenea o provincie a altor limbi romanice, mai lucrate.* BLAGA, G. 169. *Totul este lucrat la Creangă şi fiecare rând constituia un triumf al migalei.* V. ROM. 1965, nr. 4, 454. ✦ Împodobit, decorat. *Tavanul... era de grinzi şi uluci de stejar, frumos lucrate.* FILIMON, O. I, 265. *Vase atât de frumos lucrate.* ARHIVA, I, 264. *Femeile poartă... lanţuri frumos lucrate de bronz.* PÂRVAN, G. 534. *Patru ploşti, frumos lucrate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 97. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu") *Acest drum este frumos lucrat cu alee de tei şi plopi.* GOLESCU, Î. 119. *Lăsă în urmă... până şi haina lui de gală în floarea fierului, lucrată cu fir de aur.* EMINESCU, O. XIV, 82. *O piescioară mai spălăţică, lucrată pe măsură, cu altiţe şi bibiluri.* CARAGIALE, O. VII, 454. *Pe ambele feţe de masă lucrate cu flori... se văd chipuri.* IORGA, V. F. 104. *Ştiu, în general, că avea două pături acoperite cu perne lucrate cu pui.* A. HOLBAN, O. I, 190. *Vase lucrate cu ornamente graficate.* PANAITESCU, C. R. 2. *Cârligu-i de scutar Nu-i de-alun, nici de stejar, Ci de aur tot săpat, Cu pietre scumpe lucrat.* ALECSANDRI, P. P. 202. *În el stă mărita nună Şi ţine-n mână o cunună Strălucită, luminată, Cu pietre scumpe lucrată.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 123. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „în", care arată modelul cu care este împodobit obiectul) *Se opri dinaintea unui pavilion lucrat în stil oriental.* FILIMON, O. I, 105. *Acel chioşc de lemnărie, lucrat numai în cafasuri,... era aşezat pe o coastă surpată.* ODOBESCU, S. I, 138. *Expune... şi un minunat covor cu vulturul, lucrat în şir de şase.* SĂM. IV, 604. *Atelierele... încep să-şi schimbe stilul, dând precădere plăcilor subţiri lucrate în gravură.* PÂRVAN, G. 677. *Cu zeci şi zeci de sfeşnice aurite cu câte trei ori cinci braţe fixate pe pereţi, cu tavanele lucrate în casete adânci.* CAMIL PETRESCU, O. II, 400.

4. (Despre pământ) Muncit pentru a da roade; cultivat. *Trecea printr-o ţară, o parte lucrată ş-alta înecată.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 151. *Planta ce remâne rustică, dar puternică şi nutritoare în câmpii lucraţi, devine fină şi delicată.* BREZOIANU, A. 140/19. *Pământul lucrat bine.* NEGRUZZI, S. II, 265. *Coastele de pe dinafară a muntelui ierau acoperite de ogoare foarte bine lucrate.* CONTEMPORANUL, II, 266. *Sunt plantate toamna într-un pământ bine lucrat.* ENC. AGR. I, 88. *Câmpurile bine lucrate.* CĂLINESCU, C. O. 266. *Aceasta nu dovedeşte că primenirea aerului s-a făcut mai slab în parcela lucrată.* AGROTEHNICA, I, 115. *Se cumpără... numai din pământul lucrat pentru agricultură.* PANAITESCU, O. Ţ. 165. *Şi pământu-i supărat Că nu să vede lucrat.* GR. S. II, 279. ✧ (Substantivat) *Pământul cela lucratul, grăsime sadurilor adauge-le.* CORESI, EV. 33. ✧ (Despre roade, culturi) *Câmpurile vor fi acoperite de roade, mai bine lucrate.* KOGĂLNICEANU, S. *De aici aveai o vedere dintre cele mai încântătoare..., cu sate mari gospodăreşti, cu zerile de mii de holde lucrate minunat.* MOROIANU, S. 143.

– Pl.: *lucraţi, -te.*

– V. **lucra.**

LUCRATÍV, -Ă adj. **1.** (Despre ocupaţii, activităţi etc.) Care aduce bani, care aduce un profit, un avantaj; bănos, profitabil; avantajos, rentabil. *Toscanii avea optusprezece frumoase urbi mari, construite şi pentru întinderea comerciului lucrativ.* ARISTIA, PLUT. 355/26. *De câte ori i s-a prezentat ocaziunea de a fi altceva decât medic, a preferat alte profesiuni mai lucrative decât cea de medic.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 1, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 120²/20. *Cultivatorul nu va putea niciodată să exercite industria sa într-un chip lucrativ.* I. IONESCU, B. 239, cf. PONTBRIANT, D. *Lucrarea curat intelectuală sau artistică nu se poate zice că este lucrativă la noi.* MAIORESCU, D. II, 456. *S-a pus pe o meserie mult mai lucrativă, politica.* EMINESCU, O. XII, 220. *În nicio parte de lume, poezia n-a constituit şi nu ar putea constitui o industrie prea lucrativă.* CARAGIALE, O. IV, 68, cf. GHEŢIE, R. M. *Strămutarea posesiunei s-a făcut în mod singular sau universal, lucrativ sau oneros.* HAMANGIU, C. C. 470, cf. ALEXI, W. [Grecii] *aveau toate funcţiile lucrative.* IORGA, I. L. I, 234, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Câţi ornitologi de ai noştri au urmărit-o în codrii seculari de molizi, deci cu scop pur lucrativ – ca să se conchidă că-i rară?* BĂCESCU, PĂS. 260. *Şi acolo meseria lucrativă e socotită ca o eroare.* CĂLINESCU, O. IV, 74. *Îndeletnicirile lucrative de odinioară dispar treptat.* VIANU, L. R. 418. *Preocupările lucrative ale demnitarilor bisericii... sunt stigmatizate.* IST. LIT. ROM. II, 77. *Găsim uneori asemenea instrumente în mâna unor instrumentişti populari amatori, care le folosesc fără vreun scop lucrativ.* ALEXANDRU, I. M. 69. *Şi-a convertit dezagregarea într-o întreprindere lucrativă.* CONSTANTINESCU, S. I, 43. *Au trecut anii şi... ea a devenit baza unei simple conlucrări lucrative.* CINEMA, 1973, nr. 3, 9, cf. DEX². ✧ (Glumeţ) *Lui Cioran i s-ar putea reproşa că este primul care a folosit valorile lucrative ale blasfemului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 13/3. ✧ (Ironic) *Răposatul Strat, cu bunul său simţ, caracteriza de minune fiinţa şi tendenţele democraţiei lucrative.* EMINESCU, O. XI, 294. ✧ (Rar; despre câştiguri) *Erau unele funcţiuni publice fără leafă; remuneraţia titularului era lăsată în seama vredniciei sale, s-o facă cât putea mai lucrativă.* GHICA, S. 39. ✧ (Despre plante, recolte) *Hanus, una din cele mai lucrative plante.* I. IONESCU, D. 424. *Recolte lucrative.* id. M. 340. ✦ P. ext. Folositor, util. *La vârsta aceea el se credea demn să facă o muncă utilă, lucrativă, nu să fie ospitalizat ca într-un azil de infirmi.* CĂLINESCU, O. XI, 207.

2. (Despre persoane) Care are puterea de a lucra **(2),** care lucrează. *O comunitate lucrativă, în care să intre bărbaţi şi femei în vârstă.* KOGĂLNICEANU, O. V, 17, cf. LM. [Literaţi] *lucrativi de mâna a treia.* EMINESCU, O. XI, 28. *Destinele lui vor fi în mâna cunoscutei dinastii lucrative.* PERPESSICIUS, M. IV, 237.

– Pl.: *lucrativi, -e.* – Şi: (învechit, rar) **lucrătív, -ă** adj. GHEŢIE, R. M.

– Din fr. **lucratif,** lat. **lucrativus, -a, -um.**

LUCRATIVITÁTE s.f. (Rar) **1.** Caracterul a ceea ce este lucrativ **(1).** *Nu se gândeşte la promovarea adevărului, ci la lucrativitatea profesiei.* CĂLINESCU, C. D. 106.

2. Capacitatea de a fi lucrativ **(2),** de a lucra **(2);** activitate. *Aparițiunea şi lucrativitatea acestor trei surori torcătoare* [ursitoarele]. MARIAN, NA. 158. *Se află în ne-ntreruptă mişcare şi lucrativitate.* id. O. I, 58.

– **Lucrativ** + suf. *-itate.*

LUCRĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Învechit) **1.** Activ, productiv. Cf. CANTEMIR, ap. DDRF, BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, CDDE, PASCU, S. 104.

2. Eficace. Cf. PASCU, S. 104, SCRIBAN, D.

3. (Despre icoane) Făcătoare de minuni. *Preaslăvită lucrăreață şi svântă icoană a Svinții[i] Sale.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 1^{v}/4, cf. TDRG.

4. (Despre cuvinte) Folositor. *Cuvânt lucrăreț, înțălepciune tuturora.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 131^{1}/26, cf. TDRG.

– Pl.: *lucrăreți, -e.*

– **Lucra** + suf. *-ăreț.*

LUCRĂȘÍȚĂ s.f. (Regional) Femeie muncitoare. *Mândrulucă ca ş-a mea Nici văd, nici oi vedea, Că de mare lucrăşiță Face cocoşi la guriță.* F (1886), 418. *Şi-ncă-i lucrăşiță bună, Că-ntr-o lună Toarce-o lână.* MARIAN, SA. 168.

– Pl.: *lucrăşițe.*

– **Lucraş** + suf. *-iță.*

LUCRĂTÓR, -OÁRE subst., adj. **I.** Subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care depune un efort fizic sau intelectual pentru a face ceva, persoană care lucrează **(2)** în special cu mâinile sau cu alt mijloc pentru a-şi câştiga existența; (învechit) robotnic. V. m u n c i t o r^{2}. *Viia va da altor lucrători, care vor da roada în vremea sa.* VARLAAM, C. 224. *Să va afla că iaste altui lucrătoriu.* PRAV. 4. *Au adunat din toate dintr-acelea părți şi olate lucrători şi au zidit... pod peste Dunăre.* M. COSTIN, O. 256. *Piatra ceaea... nu socotiră lucrătorii la zid ce zidiră.* DOSOFTEI, PS. 405/6, cf. LEX. MARS. 221, ANON. CAR. *Săpa cu ceialalți lucrători la temeaiele besearicilor.* ANTIM, O. 117. *Priveghitorii şăd acolo pentru ca să plătească lucrătorilor şi să închiză loja.* GHERASIM, T. 85^{r}. *Deaca vei trage simbria şi plata lucrătoriului, îi tragi hrana.* MICU, L. F. 302. *Vrednic iaste lucrătoriul Să i se plătească sporiul* (a. 1816). ŞA II, 326. *Toate fructurile, în anul al şaptelea, şerbilor, şearbelor, lucrătorilor... şi tuturor fiarelor pământului spre nutreț să fie.* TEODOROVICI, I. 372/18, cf. LB. *Minutul întru care un an se sfârşeşte... este de mare interes... pentru un părinte de familie muncitor în mijlocul lucrătorilor lui.* MARCOVICI, D. 3/10. *Să se adune şi materialele cu lucrătorii trebuincioşi spre a face pod pe Dunăre.* BĂLCESCU, M. V. 84. *Un lucrător prețios.* BREZOIANU, A. 79/27. *Lampa lucrătorului slobozea lumină.* NEGRUZZI, S. III, 282, cf. POLIZU. *Sunt mai toți meseriaşi, lucrători, meşteri.* GHICA, S. 560. *Cea mai bună maşină este aceea care cere mai puțini lucrători.* I. IONESCU, B. C. 488/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Starea înapoiată a țării de atunci, fără industrie proprie, fără ingineri, fără lucrători.* MAIORESCU, D. I, 17. *Starea materială a lucrătorului ar trebui să fie însutit mai bună.* EMINESCU, O. XII, 212. *Aristotele... a fost poate cel întâi şi cel mai mare lucrător ştiințific.* id. ib. XV, 1 146. *Lucrătoarele, pornind noaptea de la fabrică..., sunt expuse obrăzniciei stâlpilor de cafenele.* id. S. P. 237. *Un director general... află că inginerul cutare... încarcă foile de plată cu nume de lucrători fictivi.* CARAGIALE, O. IV, 66, cf. DDRF. *Tendințele socialiste... frământau pe marea mulțime a lucrătorilor din Paris.* XENOPOL, I. R. XII, 19. *Vorbea româneşte cu nişte lucrători.* SBIERA, F. S. 119, cf. ALEXI, W. *M-am oprit în faţa unei case, deasupra căreia nişte lucrători... zoreau s-o dezvăluie.* ANGHEL, PR. 11, cf. TDRG. *Dacă apa-i puțină pe vale, închid lucrătorii apa făcând un fel de iaz.* PAMFILE, I. C. 104. *Lucrătorii din curte se puseră mai cu râvnă pe muncă.* AGÎRBICEANU, A. 384. *Cei doi lucrători, vrând-nevrând, trebuiau să urmeze pilda lui.* REBREANU, I. 57. *La geamul unei fabrici o pală lucrătoare Aruncă o privire în zarea de azur.* BACOVIA, O. 54. *Iar lucrătoarei cu obraji ca ceara, Când iese din umil atelier, Îi prinzi mărgele fine şi mărunte... Pe părul care-i flutură pe frunte.* CAZIMIR, L. U. 38. *I-a dat ca ajutoare câțiva lucrători.* CAMIL PETRESCU, P. 332. *Bonurile, pe care le furase pentru o lucrătoare de la fabrica de cuie, fusese găsite pe înserat.* KLOPŞTOCK, F. 157. *Trenul surprinsese, la barieră, o lucrătoare cu copilul în braţe.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 13. *Lucrătorii de acolo nu se vedeau când intră.* VISSARION, B. 300. *Întră prin stânga un lucrător cu o ladă de scule.* SEBASTIAN, J. 31. *El nu găsi lucrători în țară.* C. GANE, TR. V. 135. *Urmăreau mişcările lucrătorilor.* SADOVEANU, O. VII, 273. *Munca lucrătorului a fost depusă în interesul şi deci pe răspunderea patronului.* ENC. AGR. I, 33. *Din dărâmăturile lucrărilor noului „Palace", un glas de lucrător strigă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 126. *Azi era apelul lucrătorilor la masa de prânz.* ARGHEZI, B. 141. *Toți erau lucrători şi lucrătoare.* CĂLINESCU, S. 305. *Lucrătorule cu şorțul de piele albastră, Tu ştii că frumoase sunt Numai lucrurile ieşite din puteri omeneşti.* BLAGA, POEZII, 97. *Închipuiți-vă un lucrător intrat recent într-o fabrică.* RALEA, S. T. II, 12. *Cunoşti cumva o lucrătoare mărunțică?* STANCU, R. A. IV, 90. *Am şi lucrători buni.* DEMETRIUS, C. M. 34. *Toaca a fost împrumutată de lucrătorii de la diferite şantiere de construcții.* ALEXANDRU, L M. 31. *Am vorbit şi cu lucrătorii – sunt doi şi un maistru.* TUDORAN, P. 368. *O lucrătoare... se simte bine, îşi creşte copiii.* PREDA, R. 83. *Clasa stăpânitoare se diferențiază de păturile supuse ale sclavilor, pescarilor şi lucrătorilor.* PANAITESCU, C. R. 36. *Lucrătorul cel chel îşi ridică privirea cu furie.* BREBAN, A. 125. *Corupea pe lucrători să facă modificări.* N. MANOLESCU, A. N. 12. *Ici-colo, echipe de lucrători stăteau la taifas, cu țigara în colțul gurii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 14/2. *Ieşi afară, soacră mare, Că ți-aducem lucrătoare.* MARIAN, H. 94. *Suntem peste tot nouă lucrători.* VASILIU, P. L. 69. *Ş-o dzâs acolo iel către lucrătorii aşeia.* O. BÎRLEA, A. P. II, 527. *Lucrătorul mănâncă unde lucrează.* ZANNE, P. V, 394. ◇ (Urmat de un substantiv care indică specializarea, calificarea) *Lucrătorii meşteri* (a. 1823). DOC. EC. 288. *Ispirescu (un lucrător tipograf).*

MACEDONSKI, O. IV, 27. *Lucrătorul tipograf este colaboratorul prețios al scriitorului.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 334. *Mașinistul șef și secretarul sindicatului lucrătorilor tipografi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 184. *Lucrător topitor.* NOM. PROF. 18. *Lucrător asociator.* ib. 51. *El dormise în timpul zilei... în haina unui lucrător zidar.* ARGHEZI, S. XII, 18. *Douăzeci și șase de lucrători brutari fabrică pâine.* CĂLINESCU, C. O. 239. *Stă 9 luni într-un lagăr din fosta Serbie, unde muncește ca lucrător sondor.* ALEXANDRU, I. M. 305. *Permiteau... ușurarea muncii lucrătorilor minieri.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 31. ✧ (Domeniul în care lucrează cineva poate fi dedus din context) *Lucrătorii de la Căile Ferate intrară în grevă.* STANCU, R. A. II, 78. *Conferința a fost audiată de... lucrători din direcțiile Departamentului școlilor.* G. ÎNV. 1961, nr. 634, 2/4. *Acolo l-au dat jos pe primar și-au pus în locul lui un lucrător de la „Astra".* LĂNCRĂNJAN, C. I, 19. *Erau astfel sate de butnari, de lucrători de covoare.* PANAITESCU, O. I, 204. *Această datorie a fiecăruia din noi nu poate fi onorată altminteri decât printr-o angajare a tuturor lucrătorilor cinematografiei.* CINEMA, 1974, nr. 5, 3. ✧ *Lucrător calificat* = muncitor care are o calificare într-un anumit domeniu. Cf. NOM. PROF. 8. *În jurul gării și atelierului se așezase în pripă o îngrămădire destul de amestecată de lucrători calificați.* SADOVEANU, O. XX, 261. *Camerele de muncă dispun de comisiuni pentru examinarea lucrătorilor cu oarecare vechime în fabrici, în vederea acordării titlului de lucrători calificați și de maiștri.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 27. *Lucrător al statului* = funcționar. Cf. CĂLINESCU, O. XIII, 113. *Lucrător cu pana* (sau, învechit, *în condei)* = scriitor. *Lucrătorii cu pana sunt, după indicațiile autorului, „îngâmfați".* MS. 1975, nr. 2, 25. (Adjectival) *Om... în condeiu lucrătoriu.* BELDIMAN, O. 23. *Lucrător specialist* = muncitor cu specializare într-un anumit domeniu. Cf. NOM. PROF. 8. *Lucrător de* (sau *la) pădure* ori (regional) *lucrătorul pădurii* (ALR II 6 411/605), *lucrător la butani* (ib. 6 420/346) = persoană care taie și fasonează lemne în pădure (v. b u t u c a r ă ș, s t â n j e n a r) sau care trage lemnele cu caii (v. ș l i p a r, ț u g a ș). *Care lucrător la pădure sau cioban de munte nu și-a onorat, când și când, prânzul din mămăligă rece cu o ghionoaie la țăpușă?* BĂCESCU, PĂS. 380, cf. ALR II 6 411/36, 53, 64, 76, 105, 172, 219, 260, 272, 346, ib. 6 420/29. *Lucrător pe mare* (sau, regional, *de vapor,* ALR SN III h 858/325, ALRM SN II h 669/325, *lucrătorul haieului,* ALR SN III h 858/346) = marinar. *Mulți dintre locuitorii porturilor erau... „lucrători pe mare".* JOJA, S. L. 186. ✦ (Și în sintagmele *lucrător cu ziua,* ALR I 455/125, *lucrător de zi,* ib. 455/170, 360, 400, *lucrător cu brațele,* ib. 455/764, 990, *lucrător cu mâinile,* ib. 455/116, 990, *lucrător cu palmele,* ib. 455/80, 542, *lucrător de pământ,* ib. 455/257, 285, *lucrător de câmp,* ib. 455/18, *lucrător cu sloboda,* ib. 455/406) Pălmaș; zilier. Cf. POLIZU, LM, ALR I 455.

2. S.m. și f. Persoană care prelucrează un material (pentru a face din el un obiect). *Lucrătoriu de leamne.* MARDARIE, L. 135/4. *Verze crude..., cărora sângur starețul le era lucrătoriu.* VARLAAM–IOASAF, 178^{r}/13. *Lucrătorilor de rășină să fie slobod a lua de arsu numai rămășițele.* COD. SILV. 33. *Lucrătoriu de mătase* (a. 1815). ȘA II, 211. *Înțeleptul este lucrătoriu de piei.* POTECA, F. 303/11. *Se zice a fi fost cea mai bună lucrătoare de lână și econoamă de casă.* BOJINCĂ, A. I, 211/12. *Se întâmplă și lucrătorilor de metale.* CORNEA, E. I, 96/24. *Tot ce privește pe legătorul de cărți și lucrătorul de carton.* ODOBESCU, S. II, 94. *E un împrumut al podoabei gotice și totodată și al lucrătorilor de piatră cari erau deprinși s-o croiască.* IORGA, C. I. III, 18. ✧ (Sensul este sugerat de context) *Va lăsa să lucreze întreprinderea sa, îndemnându-să lucrătorii ca să aducă la desăvârșire fabricația tabacului* (a. 1847). DOC. EC. 934. *Lucrătorii le dau astfel cu ajutorul ciocanelor, îndoindu-le muchia.* PAMFILE, I. C. 156. *24 Chitari (lucrători)* (a. 1820). N. A. BOGDAN, C. M. 102. *Lucrătorii le dădeau voie să intre în sala unde dospea aluatul.* CĂLINESCU, O. IV, 79. *A descris mediul lucrătorilor tăbăcari.* CONSTANTINESCU, S. I, 50. *Metalul ce curge printre brațele lucrătorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 19/2. ✦ (Și cu determinări precum „de pământ", „al pământului", „de ogoare", „agricol", învechit, „la pământ", „de câmp") Persoană care cultivă pământul, care muncește pe câmp (în special cu mâinile). *Lucrătoriul așteaptă cinstitul rrodu al pământului.* COD. VOR^{2}. 66^{v}/10. *Și viia o va da altor lucrători ce vor da lui rod în vreamea sa.* CORESI, EV. 296. *Deaca va veni domnul viei, ce va face lucrătorilor acelora?* VARLAAM, C. 224. *Pravile... pentru plugari, pentru lucrătorii viilor.* PRAV. 1. *De să va tocmi vreun lucrător și de va lua asupra sa să lucreadze o vie..., să plătească stăpânului.* ib. 4. *Tocmindu-să cu lucrătorii câte un denar pre zi, trimise pre ei în viia sa.* N. TEST. (1648), 25^{v}/21, cf. MARDARIE, L. 130/18. *S-au împreunat cu ceia ce lucrează la vii..., lucrând viile alăturea cu alți lucrători.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51^{r}/11. *Fiind secerișul mult, trebuie și lucrători mulți.* ANTIM, O. 365. *Atuncea veni și ispravnicul lucrătorilor* (a. 1795). ȘA I, 206. *Să tocmească lucrători la viia lui* (a. 1805). GRECU, P. 327. *Nu e făgăduită lucrătorilor de câmp mare plată la sfârșitul culesului?* MAIOR, PRED. I, 185/21. *Lucrătorii de pământ s-ar chema foarte norocoși când și-ar cunoaște binele lor.* ȚICHINDEAL, F. 106/21. *Lucrătoriul de pământ... are lipsă de a cunoaște această măiestrie.* PETROVICI, P. 141/5. *Trebuie să meargă în muntele Aventin și să se mestece cu țereanii sau lucrătorii de pământ.* BOJINCĂ, A. I, 125/7. *Domnează în provințiile noastre o temperatură schimbătoare cu căldură și răceală, însoțită de o săcetă care nicicum nu mângâie pe lucrătoriul de pământ.* AR (1834), 89^{1}/16. *Câmpia este acoperită cu lucrători europeni.* CR (1836), 112^{1}/1. *Satele sânt... lăcuite mai cu samă de lucrători de pământ.* RUS, I. I, 80/13. *Se văzu nu târziu lucrătoriul de pământ.* IST. M. 47/1. *Un lucrător de pământ... culegea într-un câmp mic secerișuri îmbilșugate.* BREZOIANU, A. 10/3. *Chemau în ajutor pe români, când ca servitori, când ca lucrători în parte.* BARIȚIU, P. A. I, 391, cf. POLIZU. *Numărul lucrătorilor pământului formează masa impozantă a populațiunei.* I. IONESCU, M. 278, cf. PONTBRIANT, D. *Avuția lucrătorilor într-o țeară băltoasă se capătă prin muncă.* HASDEU, I. C. I, 226, cf. LM. *La culesul viilor, un tânăr băiat sta în mijlocul lucrătorilor.* ODOBESCU, S. I, 199. *Pământul se secătuie*

din ce în ce mai mult şi acum lucrătorii fug din patrie. EMINESCU, O. XIV, 944. *Multe adevăruri biologice au fost cunoscute şi puse în practică de lucrătorii de pământ.* CONTEMPORANUL, I, 248. *Ţăranul improprietărit e superior lucrătorului şi ţăranului arendaş.* XENOPOL, I. R. XII, 104. *Alţi lucrători... iau aceste paie cu furcile.* PAMFILE, A. R. 210. *Împreună, cei doi lucrători coseau din răsputeri.* REBREANU, I. 56. *Îţi aduc lucrători din Bucovina câţi pofteşti.* SADOVEANU, O. VIII, 196. *Preotul secerase... la rând cu lucrătorii.* DAN, U. 143. *Acest hotar... n-a împiedicat nici relaţiile economice de tot felul:... lucrători la muncile viei, cărăuşia.* C. GIURESCU, P. O. 44. *Lucrător agricol.* L. ROM. 1974, 455, cf. ALR SN I h 14, ALRM SN I h 8. *Gata-i şina, ţiupăńiasă, Că-ţ vin lucrători-acasă.* MAT. DIALECT. I, 106. *Pământul, cât de bun, fără lucrători sălbatic rămâne.* ZANNE, P. I, 238. ✧ (În texte religioase) *Lucrător al viei lui Hristos* (sau *a Domnului)* ori *lucrător în via Domnului* = preot. *Tot omul înţelept datoriu iaste... a cunoaşte pre adeveriţii lucrătorii ai viei lui H[risto]s* (a. 1642). GCR I, 97/23. *Lucrători ai viii Domnului.* FILIMON, O. II, 122. *Lucrătoriu în via Domnului.* SBIERA, F. S. 280. ✧ (Adjectival; prin metonimie) *Au crescut prin creşterea populaţiunei, a braţelor lucrătoare pământului.* I. IONESCU, M. 284.

3. S.f. (Regional; şi în sintagma *lucrătoare la zi,* ALR II 6 487/192) Femeie care coase şi cârpeşte pentru alţii. ib. 6 487/728, 812.

4. S.m. (Învechit) Persoană care făptuieşte, care săvârşeşte ceva (bun sau rău). *Despărţiţi-vă de la menre toţi lucrătorii fără-de-legiei.* PSALT. HUR. 4^{v}/3, cf. MARDARIE, L. 242/24. *Strâmbătatea şi lucrătorul ei pururea viptul căii sale mănâncă.* CANTEMIR, I. I. II, 63. *De sfinţenie lucrătoriule.* MINEIUL (1776), 135^{r1}/36. *Lucrătorii faptelor bune... se fac vrednici de mari resplătiri* (a. 1785). URICARIUL, I, 104/3. *Lucrătorii strâmbătăţii vor fi încuiaţi întru durere cea neîncetată.* VARLAAM–IOASAF, 1152/8. *Lucrătorii nedreptăţii.* MAIOR, PRED. III, 51/22. *Fur fără de frică, tâlhar, nemărginit lucrător de nedreptate.* TEODOROVICI, I. 48/15. *Făgăduieşte nepedepsire lucrătorilor nedreptăţii şi stricătorilor năravurilor.* MARCOVICI, D. 375/14. *O adunare de mai mulţi râvnitori găseşte frumosul literaturei şi o adunare de mai mulţi lucrători îl face comun* (a. 1881). PLR I, 45. *Au putut... lucrători şi canoniţi ai ideii să se lepede de prizonierul tău, să-l alunge.* ARGHEZI, P. N. 8. ✧ (Fiind vorba despre divinitate) *Dumnezeului să ne rugăm,... făcătorul cetelor de foc şi lucrătorul puterilor celor fără de trup.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 104. ✧ *Lucrătoriul cel drăcesc* = diavolul. *Au doară tu eşti lucrătoriul cel drăcesc.* VARLAAM–IOASAF, 110^{v}/16.

5. S.m. (Învechit) Slujitor. *Îl numiră... lucrător dă Dumnezeu.* VĂCĂRESCUL, I. I, 15^{v}. *Ea pune pe seama neobositului lucrător al lui Crist următoarele creaţiuni succesive.* HASDEU, I. C. I, 140. (Cu determinări în dativ) *Lucrători Evangheliei fi-văm.* CORESI, EV. 213. *Crescând cu bune-mvăţături, să fèace fierbinte lucrători poruncilor lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 69^{v}/22. *Era cu mare căldură lucrătoriu poruncilor lui D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776), 102^{v2}/21. [Îl face] *vrednic luptător sarcinii vieţii lui şi lucrător obştescului folos.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 43/8.

6. (Mai ales cu determinări care arată domeniul de activitate; calc după rus. *работник)* Persoană care activează într-un anumit domeniu, ca angajat al statului. □ *Mandatul de aducere va fi pus în executare de către lucrătorii de Poliţie.*

II. Adj. **1.** (Învechit) Care lucrează **(1),** care înfăptuieşte ceva; care pricinuieşte, care cauzează ceva. *Pricina cea lucrătoare a sfântului botez şi a tuturor celorlalte taine iaste Dumnezeu.* ANTIM, O. 373. *Puterea cea lucrătoare de toate.* MINEIUL (1776), 26^{r2}/27. *Cei învăţaţi niciodată cu speriinţa n-au simţit cum că această mişcare răsare de la suflet, ca dintr-o pricină lucrătoare.* MICU, L. 145. *Să numeşte pentru aceasta şi ştiinţa lucrătoare a virtuţii.* GOLESCU, E. 55. *Nu se poate hotărî... care este pricina cea lucrătoare a boalei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 394/8. *Puterile fisice lucrătoare.* FM (1846), 149^{1}/16. *În repartiţiunea nedreaptă a puterilor lucrătoare există învederat o mare lacună.* GHICA, S. 607. ✦ (Învechit, rar) Practic. *Să zice „practică filosofie", adecă „lucrătoare", pentru că arată ce trebuie să lucrăm.* MICU, în ŞA I, 371. *Meşteşugurile ceale făcătoare şi lucrătoare.* GRIGORIE, L. 147. ✦ (Învechit, rar; despre datini, reguli etc.) Care este în vigoare, obişnuit. *Să fie hotărâte... după regule lucrătoare atunce* (a. 1819). URICARIUL, I, 127, cf. LM.

2. Care munceşte, care lucrează **(1).** *Oameni lucrători cu plugul şi cu sapa* (cca 1660–1680). GCR I, 178/19. *În scurtă vreme să pot face creştini înţălepţi..., căsaşi lucrători, însuraţi cinstiţi* (a. 1785). ŞA I, 98, cf. BUDAI-DELEANU, LEX, LB. *Au organizat 19 batalioane spre formarisirea armiii lucrătoare.* AR (1835), 43^{1}/51. *O perpetuă schimbare de domn nicicând nu va apropia clasa stăpânitoare de clasa lucrătoare.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 60, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Avem o mare mizerie a claselor lucrătoare.* OPRESCU, I. A. IV, 85. *A conţine şi a îndeplini numeroasele tendinţe ale lumii lucrătoare.* VIANU, L. R. 77, cf. ALR I 455/12, 106, ALR II 6 487/848. *Eu-s ţărancă de la sate, Tu cauţi fete bogate, Eu-s ţărancă lucrătoare, Tu cauţi tot domnişoare.* FOLC. TRANSILV. III, 166. ✧ (Despre mâini) *Mânuţele lucrătoare Merg în pământ la răcoare.* MARIAN, Î. 520. ✧ *Albină lucrătoare* = (şi substantivat, f.) fiecare dintre albinele femele sterile care aprovizionează stupul cu nectar şi polen, hrăneşte larvele şi regina, construieşte fagurii, ventilează, curăţă şi apără stupul. *Ciumă căşunată prin clocirea şi stricarea ouălor şi a nimfelor pe care albinele lucrătoare nu le-au nutrit de pe trebuinţă.* BREZOIANU, A. 555/10. *Un stup coprinde o regină,... trântorii... şi lucrătoarele sau albinele cele adevărate.* id. ib. 547/10. *Albinele cele lucrătoare înghimpă foarte dureros.* MARIAN. INS. 177, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *Lucrătoarea, biata, e şi soldat. Arma ei de apărare temută este o suliţă cu zimţi, prin care se varsă veninul.* SIMIONESCU, F. R. 316, cf. SCRIBAN, D. *Lucrătoarele pot să fie o sută de mii, regină – numai una.* ARGHEZI, S. VIII, 57. *În orice stup se află 3 feluri de albine, adică: lucrătoarele, matca şi trântorii.* H XI 59. *Furnică lucrătoare* = fiecare dintre furnicile femele sterile, aptere, destinate să aprovizioneze şi să apere furnicarul, să îngrijească ouăle şi nimfele. *Furnicile lucrătoare sunt doicele cele mai fidele pentru această tineră progenitură streină.* BARASCH, B. 269.

Fiecare societate se împărţeşte în femeiuşte, bărbătuşi şi furnici lucrătoare. MARIAN, INS. 233. [Furnicile] *trăiesc viaţă socială: lucrătoare, bărbaţi, femei.* SIMIONESCU, FL. 339. *Lucrătoarea, măruntă, nearipată, cu antenele ca rupte la mijloc.* id. ib. 340. (Regional) *Cal lucrător* = cal folosit la diverse lucrări. Cf. DR. V, 99. (Învechit) *Împreună* (sau *dimpreună) lucrător* = colaborator. *Această bună chiverniseală nu putem noi înşine să o săvârşim după cum să cade de nu vom avea dimpreună lucrători şi slujitori.* ANTIM, O. 365. *Să ne facem împreună lucrători voinţii acelora.* AETHIOPICA, 86^{v}/10. (Prin analogie) *Dobitoacile ceale ce sânt împreună lucrătoare la lucrarea cea cu osteneală.* AETHIOPICA, 68^{r}/10. ✦ (Învechit şi regional) Harnic. *Au doară toate muierile de acolo sânt aşa de lucrătoare?* HERODOT^{2}, 252. *Au aşăzat înaltul Sfat, în carele nu târziu cea mai mare lucrătoare persoană s-au arătat a fi Menşicov.* ASACHI, I. 313/4. *Acesta îşi luă de nevastă o fetiţă tinără şi lucrătoare.* FM (1844), 124^{1}/23. *Ca el să fi avut noroc, se cere ca să fi fost mai înţelept, să fi devenit mai lucrător.* EMINESCU, O. XV, 177, cf. SCRIBAN, D. *D-zeu să te miluiască, fata mea, că eşti bună la inimă şi lucrătoare şi tare sunt mulţumită cu slujba ce mi-ai făcut.* MERA, L. B. 230. *Maica mea ai lucrătoare, Şî te-ai du' şî ne-ai lăsat.* GR. S. VII, 52, cf. ALR II 3 708/362. *Omul lucrător De pâne nu duce dor.* ZANNE, P. V, 394. (Glumeţ) *Era odată un om lucrător Ce-ara pe după cuptor.* F (1883), 2.

3. (Despre intervale de timp) În care se lucrează **(2).** *Zioa serbătoare... s-a disputat cu zioa lucrătoare de mâine.* ARISTIA, PLUT. 314/30. *Cu doi sfanţi pe oră în zilele lucrătoare şi trei sfanţi în zi de sărbătoare li se dă destule mijloace ca să contribuiască la acele pavele pe care le strică.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 323, *Şease luni lucrătoare.* EMINESCU, S. P. 259, cf. DDRF. *Era într-o zi de sărbătoare şi el umbla îmbrăcat ca în zi lucrătoare.* SANDU-ALDEA, D. N. 183. *Ei vând şi cumpără ca şi în zilele lucrătoare şi petrec fără măsură.* IORGA, I. L. I, 430, cf. TDRG. *Îl cicălea... în toate zilele anului, şi în cele lucrătoare, şi în sărbători.* SADOVEANU, O. XVII, 171. *Diurnă de 5 lei „pe zi lucrătoare".* CĂLINESCU, C. O. 263. *Fusese un noroc că focul izbucnise în zi lucrătoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 227. [Evidenţa] *costului mediu pentru ora lucrătoare cu elementele componente.* LEG. EC. PL. 203. *Încercai nu duminica, ci în zilele lucrătoare.* PREDA, C. I. P. II, 396. *Săracul n-are soare, Nici zile de sărbătoare, Ci tot zile lucrătoare.* ALECSANDRI, P. P. 169. *N-am nici zi de sărbătoare, Numai zile lucrătoare.* BIBICESCU, P. P. 143, cf. ZANNE, P. V, 561. ✦ (Regional; substantivat, f.; şi în sintagmele *zi de lucrătoare, zi de lucrători)* Zi **(II 3)** în care se lucrează **(2);** zi lucrătoare. *La ele şi sărbători Şi zile de lucrători Tot una să socotesc, Tot într-un chip să gătesc.* MUMULEANU, C. 127, cf. LM. *Pe iarnă de nouă ori, Că-s mai multe sărbători. Pe vară de patru ori, Că-s mai multe lucrători.* F (1883), 155. *Se-ntrebe-i zise, de-i cu drept că este vreo serbătoare, mare şi cu cruce, ori de-i lucrătoare.* CONTEMPORANUL, III, 554, cf. TDRG. *Şi-n zile de sărbătoare, şi-n zile de lucrătoare, îl vedeau toţi îmbrăcat în aceleaşi haine vechi şi cârpite.* VISSARION, B. 81. *Lucrăm cât zice legea şi mai ales peste lege, lucrăm şi nu ne mai mântuim, nu-i nici sărbătoare, nici lucrătoare.* PAS, L. I, 133. *Cân îi zî de lucrătoare, Toate helea mă doare.* GR. S. I, 124. *Mai multe lucrători, mai puţine sărbători.* ib. III, 166, cf. PĂSCULESCU, L. P. 167, ALR II 3 267/172, 705. *Să vii vara de cinci ori, Că-s mai multe sărbători, Şi iarna de trei ori, Că-s mai multe lucrători.* BALADE, III, 131. *Pe vară de patru ori, Că-s zile de lucrători.* FOLC. DOBR. 253. *În zi de lucrătoare toate oasele mă doare, iar în zi de sărbătoare niciun oscior măcar mă doare.* ZANNE, P. V, 394. ✦ (Învechit; despre viaţă) Care constă, care este constituit din muncă. *Nici să se dea din vieţuire lucrătoare cu lenevirea în cea şezătoare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 75/27. *Au făcut mai mult bine decât voi în sfera vieţii lor cei lucrătoare.* MARCOVICI, D. 179/3. *Fieşcare om, înainte de a începe o viaţă lucrătoare, trebuie neapărat să petreacă un period a dezvălirei.* FM (1845), 129^{1}/3.

4. (Învechit şi regional; despre pământ) Care se lucrează **(7),** care se cultivă în fiecare an. *Întie numai acele materii metalicioase se lucra, care se afla în pământul cel lucrătoriu.* FM (1844), 102^{1}/18. *Pământul dat clăcaşilor de către proprietarii singuri este de 90 016 pogoane lucrătoare.* I. IONESCU, M. 134, cf. ALR I 1 229/90, 283, 285. ✦ Spec. (Învechit; despre vie) Roditor; pe rod. [Are] *multe vii într-acest deal al Uricheştilor, lucrătoare* (a. 1734). IORGA, S. D. VII, 56. *Trei hirte de vie lucrătoare* (a. 1766). id. ib. 329. *3 firte de vii lucrătoarea şi 5 firte de loc sterpu curăţatu* (a. 1791). id. ib. 80. *În ziua aceea erau puse spre vânzare mai multe moşii,... patru vii lucrătoare, două vii părăginite.* FILIMON, O. I, 239. *Când via s-a ridicat şi după 3 ani a fost „dată pe rod", ea devine „viie bună", „viie făcătoare" sau „viie lucrătoare".* C. GIURESCU, P. O. 80. ✦ (Învechit; despre ocnele de sare) Care se află în exploatare. *Face cerere ca să înceapă tăierea sării... la ocna lucrătoare* (a. 1836). DOC. EC. 637. *Dacă dar să vor ridica* [aceşti lucrători] *după cererea ce să face din partea cinstitei Logofeţii..., negreşit că şi ocnele vor fi puţin lucrătoare* (a. 1839). ib. 722. *Puţurile din care se scoate sarea se împart în ocne lucrătoare şi ocne părăsite.* FILIMON, O. I, 294. ✧ P. ext. (Despre ape navigabile) *Începându-să priimirea* [sării] *dă la 1 martie şi săvârşindu-să la 30 octomvrie, când este şi plutirea vaselor pă Dunăre lucrătoare* (a. 1836). DOC. EC. 617.

5. (Învechit) Care acţionează; activ. *Dacă sânt de obşte lucrurile judecării, din carele una este pătimitoare şi alta lucrătoare.* GOLESCU, E. 82. *La cea dintâiu mintea este pătimitoare, iar la celelalte lucrătoare.* POTECA, F. 210/30. *Este mai mult imitator de ale altora decât din sine lucrător şi neputincios de stăpânirea sineşului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XVIII/27. *Acest eu este atât gânditor şi lucrător, cât şi luător de seamă gândului şi a lucrului.* id. ib. 277/1. *Craiul se află în deplină sănătate şi foarte lucrătoriu, îndeletnicindu-se cu punerea la cale a casei sale.* AR (1829), 241^{1}/45. *Un popor... să se arate lucrător pe calea adevărată a reformei.* CONV. LIT. VI, 157, cf. SCRIBAN, D. ✧ Spec. (Despre organe) *Organele cele simţitoare şi lucrătoare.* POTECA, F. 85/27. *Trupul este un organ compus din mai multe organe lucrătoare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXIX/7. ✦ (Învechit, rar) Plin de avânt; avântat, dezvoltat. *Comerciul metalelor preţioase este atât de*

lucrător, încât întrece tot ce ar fi putut cineva să vază în vreme mai mult d-un veac. CR (1836), 30.

6. (Gram.; învechit; despre verbe) Activ. *Voroava cea lucrătoare întru acest chip să mută întru cea pătimitoare.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 99r. *Dă sineș lucrător.* I. GOLESCU, C., cf. DDRF.

7. (Învechit) Care are un efect benefic, cu acțiune benefică; eficient. *Depururea... a părintelui lucrătoare puteare.* DOSOFTEI, PS. 507/6. *Iaste pocăința lucrătoare și bine priimită înaintea lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 217. *Nu este altă mijlocire spre îndreptarea lor, decât lucrătoare pedeapse.* CARTE TREB. I, 134/12. *Nu se mai cunoaște nici sârguința firii de îndreptare, ce este lucrătoare și nelipsită în toate.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 173/4. *Dreptul real, cu atârnarea către lucruri, are putere lucrătoare asupra tuturor persoanelor.* COD. ȚIV. 3/28. *Înțelepciunea este lucrătoare și trebuie să se lupte.* CĂPĂȚINEANU, M. 30/20. *În loc de a priimi pe strein... cu răceală și de a privi chinurile lui fără compătimire lucrătoare, vom zice: și el este om.* MARCOVICI, D. 489/13. *Nădăjduiește că va afla în ocârmuire și în obștescul interes acestui pământ o lucrătoare protecție spre a putea păși singur către scoposul ce ș-au propus.* CR (1834), 342²/22. *Acest somn la oameni slabi, bolnavi, mult lucrătoriu... e folositoriu.* ANTROP. 214/20. *Propășirea cea sporitoare a luminilor în țările moldo-române,... înrâurirea norocită și lucrătoare a învățăturei publice... au vădit trebuința a publica un jurnal periodic* (a. 1841). PLR I, 96. ◇ Spec. (Despre substanțe, medicamente etc.) *Apă... ce se zice că pururea e lucrătoare.* CORESI, EV. 192. *Mirul cel mai lucrătoriu decât focul.* MINEIUL (1776), 159rl/25. *Acest puternic și minunat leac este pentru boalele astenice și hronice... la care este mai de o seamă lucrător.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 498/5. *Toate ceaiurile... sânt lucrătoare prin apa lor.* id. ib. 31/1. *Un leac sănătos și cu putere lucrătoare.* VEISA, I. 36/15. *Aerul... este asemenea unul din principii mai lucrători în viața plantelor.* BARASCH, B. 3, cf. LM.

III. Subst. **1.** S.n., s.f. (Învechit și regional) Atelier; (învechit și regional) lucrătorie. *Nu face din camerele tale de culcat... nici scriitoriul tău, nici lucrătoriul tău.* MAN. SĂNĂT. 25/25. *D-asupra acestui plan dântâiu era un lucrătoriu întins.* BARONZI, C. III, 198, cf. COSTINESCU, LM. *Se vedea în lucrătoare muncind cât șapte și adunând creițari pe creițari.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 2, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Se învață a lucra... și are bani cu ce să-și deschidă lucrătoarea.* RETEGANUL, ap. CADE.

2. S.f. (Regional) Fierărie. Cf. ALR I 1 840/180, 190.

3. S.f. (Regional) Piesă la mașina de plisat. Cf. NOM. PROF. 38.

4. S.f. (Prin Ban.) Locomotivă. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 130.

– Pl.: *lucrători, -oare.*

– **Lucra** + suf. *-(ă)tor.*

LUCRĂTOREÁSĂ s.f. (Regional) Țărancă (Nucșoara – Câmpulung). ALR II 2 874/784.

– Pl.: *lucrătorese.*

– **Lucrător** + suf. *-easă.*

LUCRĂTORÍE s.f. (Învechit) Atelier. *Partea meseriașilor se vedea la lucrătoriile sale.* ARISTIA, PLUT. 390/19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Să viiă cu dânsul a face un ocol într-acele lucrătorii.* BARONZI, I. G. 142, cf. COSTINESCU. *De ce să n-aibă satu și orașu lucru lui rumânesc, făuriia lui, lucrătoriili lui și școalile lui de meșteri?* IIPESCU, O. 70, cf. ALEXI, W. *Să-rființăm lucrătorii pentru țeserea lânii, mătăsii.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D. ◇ Fig. *Ah! Simțibilul amor ș-au stabilit lucrătoriile înfocatelor sale darde în sânul vostru.* NEGRUZZI, S. III, 63. *Prin asta abia artistul simte puterea sforțătoare a dezvoltărei, deși nu cunoaște lucrătoria unde a fost gătită schelea pentru această agitațiune pacifică.* EMINESCU, O. XIV, 217.

– Pl.: *lucrătorii.*

– **Lucrător** + suf. *-ie.*

LUCRĂTORÍME s.f. (Regional) Mulțime de lucrători. Cf. ALIL XXVII, 182.

– **Lucrător** + suf. *-ime.*

LUCRĂTÚRĂ s.f. **1.** Mod în care este realizată o lucrare manuală. *Lucrul roatelor, lucru ca roatele carului;... și lucrătura lor, toate vărsate.* BIBLIA (1688), 247²/43. *Zadarnic s-ar apleca cineva mai aproape ca să-i vadă lucrătura.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 13. *Lucrătura venețiană din epoca lui Lorenzo Celso.* C. PETRESCU, R. DR. 64. [Bijuteriile] *nu aveau pietre prețioase, dar valorau prin raritatea lucrăturei.* BART, E. 304, cf. SCRIBAN, D. *Ce ciudat! Un preot poartă spadă, ca un căpitan de oști! U, ce lucrătură! Văd și ceva scris pe tăiș.* KIRIȚESCU, G. 308. *O altă cădelniță, într-o minuțioasă și frumoasă lucrătură gotică, a fost trimisă.* OPRESCU, S. 172. [Inelul] *nu e mare lucru, însă lucrătura e interesantă.* CĂLINESCU, S. 553. *Lucrătura e făcută de meșteri italieni.* BARBU, PRINC. 35. *Mă gândesc tot timpul cum aș putea obține o lucrătură aparte.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 124, 19/2. *Mare-i și frumoasă* [clădirea]... *Dar, cum este ea, Zău, pe legea mea, C-aia lucrătură Și ferecătură Mi-e de-nvățătură.* TEODORESCU, P. P. 468, cf. BALADE, III, 31. ◇ Fig. *Din Stravinski... nu-i plăcea decât lucrătura miniaturală, capriciul care să nu-i depășească ființa mică.* A. HOLBAN, O. I, 217.

2. Fig. Intrigă, uneltire împotriva cuiva. *Acolo au fost lucrături de culise.* CAMIL PETRESCU, T. I, 206. *Lică Cartojan nu se aflase străin de „lucrătura" de la club.* C. PETRESCU, Î. II, 135. *Am avut toată viața droaie de intrigi, de așe-zisele lucrături.* V. ROM. 1954, nr. 4, 39. *Atunci însă când în comportarea unui apropiat ceva nu era în regulă – o înșelătorie, o lucrătură, o sforărie, o delațiune – „asta nu se face" revenea ca un leitmotiv.* CONTEMP. 1970, nr. 1 269, 2/7.

– Pl.: *lucrături.*

– **Lucra** + suf. *-ătură.*

LUCRĂȚÉL, -EÁ adj. (Regional) Diminutiv al lui lucrat². Cf. lucrat² **(1).** *Cearceaf în picățel D-a lui doamnă lucrățel.* TEODORESCU, P. P. 78. *Dalbă pernă picățică Tot de Ioana-i lucrățică?* FOLC. DOBR. 116.

– Pl.: *lucrăței, -ele.* – Și: **lucrățícă** adj.

– **Lucrat²** + suf. *-el.*

LUCRĂȚÍCĂ adj. f. v. **lucrățel.**

LUCRĂȚÍV, -Ă adj. v. **lucrativ.**

LUCRÉLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este util; pragmatic. *Să cuvine a să feri cineva de a arăta fenomene fisice din ipothezii metafisice, fără numai de să va afla și într-acelea ceva lucrealnic (pragmatic).* POTECA, F. 138/20. *Nefiind putință a să afla a pururea hotărâri lucrelnice la început numaidecât, atuncea sânt destoinice și cele numelnice.* ib. id. 149/4.
– Pl.: *lucrelnici, -ce.*
– **Lucra** + suf. *-elnic.*

LUCRIȘÓR s.n. (Învechit, rar) Lucruşor. N. COSTIN, ap. GCR II, 11/25, cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lucrișoare.*
– **Lucru** + suf. *-işor.*

LUCRÓI, -OÁIE adj. (Învechit și regional) Căruia îi place să lucreze; harnic. *Te du la albină de te-nvață câtă-i de lucroaie.* DOSOFTEI, ap. HEM 1 819/32. *Oare afla-să-va în pustie om mai lucroi decât mine?* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D., PASCU, S. 117, ROSETTI, L. R. I, 122, ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 130. *Om lucroi.* ALR II/284. ✧ (Substantivat) *În pohte iaste tot acel fără de lucru, iasă mânule lucroilor la nevoință.* DOSOFTEI, ap. HEM 1 819/32. ✧ *Albină lucroaie* = matcă. MARIAN, INS. 144.
– Pl.: *lucroi, -oaie.*
– **Lucra** + suf. *-oi.*

LÚCRU s.n. **I.** (Învechit) Câştig, profit; folos; (învechit şi regional) treabă **(5).** *Răbdarea spre lucru-i ieşi.* CORESI, EV. 323. *Niciu[n] saţiu nu le iaste lor de dobânde, ce de pururea de lucrul dobândeei şi de aprinderea pohtei în mai multă pohtire fi-vor.* id. ib. 431. [Zachei,] *ca un iubitoriu de argint şi de lucruri iubitoriu, mult aur vrea de să adune.* id. ib. 451, cf. LM, DHLR II, 452, DR. III, 820, GR. S. I, 339. ✧ L o c. a d v. **Fără (de) lucru** = **a)** fără folos, fără profit; zadarnic. [Diavolul] *sileaşte ca... deşerţi şi fără de lucru să ne facă şi fără de folos ruga.* CORESI, EV. 327. *Nici iarăş fără de lucru goni pre ei* [pe cei zece bărbaţi stricaţi] *după leage, ce şi milă le deade şi leagea păziia.* id. ib. 424. *Făr' lucru* (a. 1600–1630). CUV. D. BĂTR. I, 280. *Nefiindu putinţă* [preoţilor] *să să hrănească fără de muncă şi fără de lucru,... în toate zilele să ţie slujbă* (a. 1675). GCR I, 219/31. *Să-ş ţie dumnealui aceşt[i] rumâni şi cu dealniţile cu bun[ă] pac[e], pentru că am umblat noi ca nişt[e] oamen[i] făr' de lucru* (a. 1687). IORGA, S. D. VII, 29; **b)** pe nedrept; abuziv; (învechit) fără (de) treabă. *Fără lucru au întrat el într-acea moşie* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 57/15, cf. 59/5.

II. 1. (Adesea în construcţii cu verbul „a face"; cu sensul precizat de context) Ceea ce face, ceea ce săvârşeşte cineva; acţiune, faptă, întreprindere. V. t r e a b ă **(3).** *Dau ştire domnietale za lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au ieşit den Sofiia* (a. 1521). DOC. Î. (XVI), 95. *Acela nu iaste ascultătoriu şi ultătoriu, ce făcătoriu lucrului acela, fericatu întru facirile sale fi-va.* COD. VOR[2]. 58[r]/8. *Tu credinţă ai, iară eu lucru amu; arrată-mi credinţa ta din lucrurele tale.* ib. 60[v]/9. [Îngerii] *merg la Dumnezeu să se închine şi duc lucrurile toate înaintea lui H[ri]s[tos] de la toţi oamenii* (ante 1550). GCR I, 1/10. *Atunce va căuta împăratul H[risto]s către ceia de-a stânga sa şi va zice aşa: „Aduceţi-vă lucrul şi vă priimiţi preţul!"* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 457/35. *Dă-le loru, Doamne, după lucrul lor...; după lucrul mărilor sale dă-le lor.* PSALT. 47. *Părinţii noştri spuseră noao lucru ce fapt-ai în zilele lor.* ib. 83. *În tot lucrul tău pădzească tine cel mare Domnul* (a. 1562–1571). TEXTE ROM. (XVI), 341. *Lucrure care va cinsti H[risto]s la judecare caută* (a. 1564). BV I, 519/33. *Aşa să se lumineaze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vază ale voastre bune lucrure.* TETRAEV. (1574), 206. *Acmu li să dă după lucrul loru* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 360/12. *Credinţa fără de lucru moartă iaste.* CORESI, EV. 4. *Să nu ne iubim cu cuvântul numai, ce şi cu lucrul şi cu adevărul.* id. ib. 469. *Lucrul fără de credinţă mort iaste.* PRAV. LUCACI, 235[r]/12. *Sluga înainte spuse pre rând toate lucrurile ce era el isprăvit.* PO 82/3. *Iuda, leu tinăr, pre mare lucru ai sosit, drag făt.* ib. 174/3. *Multe lucrure şi seamne lăsai spre voi* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 44/7. *Cineş dupre al lui lucru primi-va judecată* (a. 1610). GCR I, 44/18. [Dumnezeu] *va da... unora pentru răbdare a lucrure bune mărire şi cinste..., iară unora pentru mănie... urăţie şi mănie* (ante 1618). id. ib. 51/6. *Cu rugăciunile tale îndireptează-mă spre lucrure bune.* PARACLIS (1639), 250. *Va învăţa pre alţii a face lucrure bune.* PRAV. GOV., în BV I, 111. *Ascultaţi, oameni iubitori la oameni, adâncul şi blândeaţele ce feace Dumnedzău derept lucru[re]le noastre cele hitleani.* IEUD, 211/16. *Sufletele noastre să podobim cu lucruri bune, lui Dumnedzău să îngăduim cu fapte bune.* VARLAAM, C. 74. *Minunatu-i Dumnedzău întru toate lucrurile sale!* id. ib. 197. *Câte părţi are pocăinţa?... a treia, lucrul, adecă fapturile ceale bune* (a. 1645). GCR I, 115/23. *Îi zicu sveti Ştefan-Vodă... pentru lucrurile lui cele viteşti.* URECHE, L. 111. *Când vor fi împrotiva vreunui om bun şi vestit de lucruri bune,... atunce-l vor munci.* PRAV. 66, cf. MARDARIE, L. 242/25. *Mare este Dumnezeu şi minunate lucrurile lui* (a. 1657). SAVA, DOC. I, 18. *Acolo vor sta toţi aseamenea, robii şi despuitorii, bogaţii şi measerii,... fieşcarele cu ale sale lucrure* (a. 1669). GCR I, 185/29. *Să nu părăsească craiul lucrul carele l-au început, neîndoindu-să de agiutorul de la toată Italia.* M. COSTIN, O. 284. *Om cu fire amestecătoare la lucruri mari.* id. ib. 289. *Dzâce D[o]mn[u]l... „Curund, Ananie, s[u]fl[e]t[u]l ţi-i lepăda". Şi lucrul luă urma cuvântului, că preste şeapte luni muri Anania.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 104[r]/29. *Mânule meale... sânt săci... şi nu poci face nice leac lucru cu dânsele.* id. ib. noiembrie 152[r]/21. *Evnomie au zis că numai credinţa sângură, fără de lucrure bune, poate spăsi pre om* (a. 1678). CP 370/16. [Înţelepciunea] *învăţătoare iaste ştiinţii lui D[u]mn[e]zău şi alegătoare de lucrurile lui.* BIBLIA (1688), 656[1]/34. *Ai învăţat norodul tău pren lucrure ca aceastea că trebuie direptul a fi iubitoriu de oameni.* ib. 658[2]/24. *Nu avem niciun folos căci ne chemăm creştini, de nu vom avea şi lucruri să urmeaze numelui* (a. 1691). GCR I, 292/28. *Să nu facă vreun lucru ce nu*

este cu cale şi pă urmă să vie vreo primejdie pământului. IST. Ţ. R. 21. *Înştiinţa la împărăţâie de toate fapteli Ducăi-Vodă... Mai mult îşi strâca numele lui cu aceste lucruri.* NECULCE, L. 120. *Lucrurile lui poftie să fie lăudate.* id. ib. 206. *Hameleonul... îndată socoti că din doauă lucruri unul tot va putea isprăvi.* CANTEMIR, I. I. 15. *Fiind tânăr dăzmierdat, făcea lucruri copilăreşti sau... nebuneşti.* R. POPESCU, CM I, 390. *Grăbiia pă turci..., chivernisind lucrul, ca să nu vie primejdie pământului.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 288. *Cela ce aleage vreamea la tot lucrul nu iase den vreame* (a. 1699). GCR I, 331/15. *Înaintea puterii lui Dumnezeu nu iaste niciun lucru cu anevoie.* ANTIM, O. 144. *La lucrurile ceale mari trebuiesc şi mari meşteşugiri.* AETHIOPICA, 62^{v}/16. *Pământul şi ceriul de lucrul tău să minunează, Dimitrie, că în trup viaţa tuturor celor buni o ai împodobit.* MINEIUL (1776), 16^{r1}/26. *Au fost întru aceea vreame un călugăr înţelegătoriu lucrurilor lui Dumnezeu.* VARLAAM–IOASAF, 21^{r}/8. *Cu lucruri vrednice să dobândească cele duhovniceşti.* ŞINCAI, HR. I, 251/20. *Numai unul Dumnezău poate să facă lucru peste putinţă.* AMFILOHIE, G. F. 16^{r}/14. *Norocul,... lucruri mari îndrăznind, niciodată până acum nu te-au înşelat.* MAIOR, IST. 84/20. *Neputând face nemica lucru vrednic de făţoşarea cea împerătească, după doaă luni de zile porni cu oastea a se înturna către casă.* id. ib. 213/11. *Poetul zice că omul e aşa de ticălos, cât face lucruri care dobitoacele nu le fac.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 367. *Pentru ce să ne grăbim... într-un lucru care Poftieşte mai multă judecare?* id. ib. 401. *Veade toate lucrurile lui Romil fără a să turbura.* BELDIMAN, N. P. I, 134/1. *Să să ajute care vor fi săraci... la vreo boală îndelungată i la îngroparea vreunuia sau la alt lucru sufletesc ce să va găsi cu cale* (a. 1824). DOC. EC. 328. *Ceaea ce iaste mai întâiu cu gândirea, aceasta iaste mai pre urmă cu lucrul.* GRIGORIE, L. 164, cf. LB. *Nu e... altul dator să-i îngăduiască pilduirea lui cea rea..., că tot lucrul strejuit se jinduieşte mai mult; dar aceasta şi foloseşte pe stat spre aplecarea tutulor la căsnicie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 43/19, cf. 44/28. *Astfel era starea crăiei Siriei, când Antioh, ce făcuse lucruri mari, s-apucă de războiu.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 53, cf. I. GOLESCU, C. [Căsătoria] *este un lucru mai serios ca toate.* PR. DRAM. 139. *În orice lucru pune temeiu numai pe blagoslovenia lui Dumnezeu şi pe munca ta.* MARCOVICI, D. 10/27. *Simţimânt de vendetă (răzbunare), care simţimânt în astă ocaziune s-au aleat cu acel al amorului, deseori producătoriu de lucruri vrednice de mirare.* ASACHI, S. L. II, 51, cf. 295. *Fiind legat cu asemenea oameni,... poci face multe lucruri bune.* C. A. ROSETTI, N. I. 37. *Ce obosit sunt!... Ce lucru bun se face în lumea aceasta fără osteneală?* PR. DRAM. 125. *Omul, care simte traiul său scurt, ar dori ca tot lucrul să se îndeplinească în acest moment iute.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Numai doue reforme... le-a susţinut... în deplina convicţiune că el cu acestea face un lucru plăcut lui D[umne]zeu, un mare bine omenimei.* BARIŢIU, P. A. I, 510. *Ariadne a devenit în capul lucrurilor şi comanda statul.* ARISTIA, PLUT. 20/1. *Să fie cu răbdare un lucru începând, Pre care să-l sfârşască cu grabă şi curaj.* NEGRUZZI, S. II, 192, cf. 261, POLIZU. *Văz cu-ncredinţare Că-n fapta cea mai mică şi-n lucru cel mai mare Deopotrivă eşti.* ALEXANDRESCU, O. I, 126, cf. PONTBRIANT, D. *Aice-n Ieş, pe la d-voastră, toate lucrurile se fac pe dos..., dar pe la noi, în provinţie, ne apucăm de gioc cum amurgeşte.* ALECSANDRI, T. 443, cf. CIHAC, I, 148. *Sileşte-te şi dumneata, te rog, de organizează-ţi polcul... – Mă voi sili, dar prea cereţi lucrurile iute.* LĂCUSTEANU, A. 205. *El avea plecare a face lucruri nepotrivite cu demnitatea tronului.* CONV. LIT. XI, 1. *Astăzi ne-am permis o mulţime de lucruri... foarte nepermise.* EMINESCU, P. L. 69. *Trebuie să fie ceva neînţeles de mintea noastră, de vreme ce a făcut lucruri peste puterea omenească.* CREANGĂ, P. 87. *Nu-mi pare rău dacă ştii să faci lucrurile cuminte.* CARAGIALE, O. VI, 77. *Lucrurile cele mai însemnate din viaţă trebuie să se facă înaintea tuturor.* CONTEMPORANUL, II, 287. *Bun lucru a fost războiu.* BACALBAŞA, M. T. 65. *I se treceau o mulţime de lucruri pentru care alţii... ar fi făcut „pluton de pedeapsă".* id. ib. 167, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Eu n-am învăţat a ceti şi scrie: sunt lucruri care mi-au venit de la sine.* IORGA, P. A. I, 9, cf. TDRG. *Să înfăptuiască lucruri peste firea şi puterea lui.* JUN. LIT. XXVIII, 30. *Ceea ce făcuseră era drăguţ, iar lucrurile frumoase sunt puţine.* CAMIL PETRESCU, P. 353, cf. 11. *A început să plângă încetişor, liniştită, cuminte, aşa cum făcuse toate lucrurile în viaţa ei.* POPA, V. 224. *Cel mai bun lucru pe care-l putem face în sara asta de Sfântu Vasile e să mai bem câte ceva!* SADOVEANU, O. I, 120. *Lucrul început cu paharul... se isprăvea cu bâta şi cuţitul. O îngropăciune aducea după ea alte două-trei.* DAN, U. 68. *Lucrurile să iasă bine şi creştineşte.* PERPESSICIUS, M. IV, 120. *Numai la lucruri bune nu te poţi aştepta de la ei.* H. LOVINESCU, T. 98. *Era... acuzat de lucruri foarte grave pe care le-ar fi comis.* PREDA, R. 57. *Ai făcut un lucru de ispravă.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 376. *Şi-şi tot mână slugile Să-i trimiţ eu buzele; Dară, zău, n-am nebunit Să fac lucru-aşa pocit.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 405. *Ia te uită la chir Iani or şi la Tudorachi-al nostru... S-au boierit. Da parcă nu ńi-ar vini să crez că umblă cu lucru cinstit.* GRAIUL, I, 213. *Am o soacră ca ş-un drac, Niciun lucru nu-i pă plac.* T. PAPAHAGI, M. 8. *Badea, dacă pricepea, Alte lucruri începea. S-apuca de mi-i pândea Şi pe turci mi-i omora.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 223, cf. 247. *Tot lucrul la început e greu.* BĂRAC, ap. GCR II, 235/8. *Nu te apuca de lucruri mari.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Cine necredincios este în vorbă viclean este şi în lucru.* ZANNE, P. II, 807. *Lucruri mari să săvârşesc fără a le făgădui.* id. ib. VIII, 308. *Lucrul de noapte râde ziua de el* (= ceea ce se pregăteşte în taină adesea are un rezultat neaşteptat de rău). id. ib. I, 53. *Mâncarea de demineaţă şi însurătoarea de tânăr sunt lucruri bune.* id. ib. III, 639. (Învechit; cu sensul întărit prin „faptă" de care se leagă prin conj. „şi") *Surzi sântem de lucrurile şi faptele celor mai de demult.* C. CANTACUZINO, CM I, 5. *Dumnezeu... să-l judece dupre lucrurile şi fapta ce au făcut.* R. GRECEANU, CM II, 247. *Ne vădesc lucrurile şi faptele că nici ascultăm pe Hristos, nici îl iubim.* ANTIM, O. 82. *Toate lucrurile şi faptele noastre le va aduce Dumnezeu la judecată.* MICU, în ŞA I, 77. *Omul, încât este cetăţean, adecă cu alţii împreună lăcuitoriu, trebuie să-şi îndrepteze şi să-şi întocmească faptele şi lucrurile sale.* id. L. F. 8. *Nu*

se mărgineşte numai de a cunoaşte, ci şi de a aprecia lucrurile şi faptele. D. GUSTI, P. A. 106. (Învechit; cu determinări care atribuie cuvântului sensul de „faptă rea") *Iuo sântu zavisture şi rrăzboaie, acie e netocmeală şi toate rrealele lucrure.* COD. VOR.[2] 63[v]/7. *Dzi de dzi sufletul dereptului cu fărădeleage lucrurele munciia.* id. ib. 86[v]/10. *Cade-se... să ne nevoim den cel lucru rău spre cela bunul.* CORESI, EV. 26. *Nici bucate nu-ş putea duce la gură, nici beare,... pentru lucru necuvios ce făcuse.* id. ib. 58. *Cum aş face derept aceaea aşa mare rău lucru şi cum să greşesc.* PO 135/13. *Se mestecară în lucruri fără de leage.* MOXA, 347/39. *Cu reale lucrure ale lui... covârşiia pre muncitorii dentâiu.* ib. 380/7. *Oricine-ş va zăloji casa pentru să să facă... toate fealiurile de lucruri reale,... să va certa.* PRAV. 174. *Va certa Dumnedzău cu munca de vac pre cât vor face împrotiva dumnezăieştilor pravile lucrure fără leage.* ib. 270. *Pre une locuri i să arăta lucrurile de blăstămăciune.* NECULCE, L. 318. *Plecarea spre mene cu lucrure fără de leage* (a. 1700). GCR I, 366. *Să nu urmeze multe lucruri necuviincioase, precum vedem că se fac în bogate locuri.* ANTIM, P. XXVIII. *Nu simţiţi că-n proaste lucruri voi vedeţi numai minuni?* EMINESCU, O. I, 157. (Învechit; cu determinări substantivale în genitiv, nume de acţiuni, care precizează fapta) *Lucrul păcatului să-l lepădăm.* CORESI, EV. 45. *Aşa iaste şi lucrul postului, că acela ce-l va ţinea postul cumsecade... mare folos va avea acela de la Dumnezeu.* id. ib. 49. *Fericit iaste tot omul cela ce... socoteaşte lucrul spăseniei după cuvântul Domnului.* id. ib. 72. *Văzând patru sv[i]nţi îngeri, carii îi opriia de la lucrul muncilor, credzură întru D[o]mn[u]l H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136[r]/34. *Robii Sionului din rău întorsu-i-ai şi mine... mă ia din lucrul chinului.* MOLITVENIC (sec. XVII), 305. ✧ *Lucrul dracului* (ori *diavolului, Satanei, diavolesc)* sau *lucruri drăceşti* = faptă reprobabilă, în dezacord cu principiile creştine; ceva dubios, care creează neplăceri. *Cum nu iaste lucrul Satanei când ară urî acea dereptătură şi ziditură a trupului lui Hristos?* CORESI, EV. 93. *S-au botezat şi se-au făgăduitu cruciei, iară ei au făcut lucrul diavolului şi s-au pierdut* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 352/5. *Au fost lucru dievolesc că au adunat acolo atâte copile tinere şi cu tineri depreună ca să-i tragă la păcate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 147. *Vezi lucru dracului! Cum au ştiut el a-i întâlni, ca să-i îndemne la păcat!* id. ib. 176. *Dumneata să faci bine să te porţi cum se poartă toată lumea şi să nu-mi faci casa de râs, c-apoi se face lucrul dracului.* PR. DRAM. 209. *Ieşind din casă, ziceam în mine: „Asta este lucru dracului! Ei sunt înţeleşi, ce-o mai fi şi asta?"* LĂCUSTEANU, A. 192. *Se întâmplă lucrul dracului, că până să spui o vorbă, auzii pe vornic mormăind ca un urs: „Sărac de sângele tău, moldovene!".* DELAVRANCEA, O. II, 95. *Dar vezi lucrul dracului, că dac-a murit ea, s-a îndrăgostit puştiul de popă de fii-sa.* STĂNCESCU, B. 212. *Fereşte-te de lucruri drăceşti.* ALAS 9 IX 1923, 7/3. ✧ (Învechit) L o c. a d v. **Fără de lucru** = fără să acţioneze. *Duhul cel de viaţă... dătătoriu... fără de lucru azăcea.* I. PAŞCA, M. 2/18. *Umezealele să zacă fără de lucru* [asupra plantelor]. id. ib. 11/1. (În limbajul bisericesc; adesea în relaţie cu l o c. a d v. „cu cuvântul") **Cu lucrul** = înfăptuind, cu fapta. *Nu cu [cu]vântul numai, ce şi cu lucrul se arrate credinţa.* COD. VOR.[2]/13. *Pentru aceaea face Hristos aşa, ca să ne arate... calea năltimei... Să împle toate cu trupul sfinţiei lui şi cu lucrul.* CORESI, EV. 92. *Cu cuvântul sau cu lucrul... vom ajuta cuiva* (a. 1642). CCR 163/24. *Să creadem tare de înviere, carea Domnul ne-au arătat noaă nu numai cu cuvântul, ce şi cu lucrul.* VARLAAM, C. 270. *Strigă Hristos cu cuvântul, cu lucrul, cu viiaţa, cu moartea, ca să ne întoarcem către-însul.* id. ib. 280. *Dumnedzău... întâi cu cuvinte învăţând, apoi şi cu lucrurile arătând.* DOSOFTEI, PS. 500/2. *Şi cu lucrul, şi cu cuvântul, şi era prea luminată.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/35. *Am săvârşit cu lucrul păcatul.* ANTIM, O. 142. *Au greşit cu cuvântul, cu lucrul sau cu gândul* (a. 1815). URICARIUL, II, 232. ✧ E x p r. (În limbajul bisericesc) **A fi lucru** = a deveni faptă; a se înfăptui, a se realiza. *Zise Hristos bolnavului: „Scoală!" şi aciiaş învăţătură lucru fu.* CORESI, EV. 62. *Zise: „Fie ţie cum veri" şi vindecă fata ei... Cuvântul lucru fu.* id. ib. 326. *Gândul Sfinţiei Sale lucru fu* (a. 1680–1695). GCR I, 312/19. ✦ (Învechit, rar) Împlinire, înfăptuire, realizare. *Atunce avăm a înţeleage aflând strigându-se lucrul cuvintelor prorocilor.* CORESI, EV. 535.

2. (Mai ales la pl.; adesea cu sensul precizat de context) Întâmplare, eveniment (istoric). *Nevoile derept câte lucrure vin pre noi* (a. 1564). BV I, 520. *Când va veni* [Isus]... *întru venitul amu al doilea,...* [îngerii] *sta-vor înaintea lui... Noi, păcătoşii şi greşiţii, ce văm face când văm mearge la acela lucru?* CORESI, EV. 38. *Urechi, dacă au trecut Nistrul, îndată au mers unde era alţi boieri pribegi, de au aşteptat sfârşitul lucrului* (a. 1625). GCR I, 73/29. *Lucrurile carile ne-au dat noaă svânta besearecă să le prăznuim noi astădzi...: înnoirea Învierei a Domnului nostru, lui Isus Hristos.* VARLAAM, C. 97. *Duhul Svânt curăţeaşte pre om... şi-i dă în capul lui... ştiinţă să ştie de lucrurile ce vor hi înainte.* id. ib. 142. *Să află şi de alţii semnate lucrurile Ţărâi Moldovei.* URECHE, L. 57. *Să nu ne arătăm istorici de lucruri turceşti decâtu de ale noastre.* id. ib. 121. *Neştiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă.* M. COSTIN, O. 48. *Scriitorii cei streini... n-au trecut cu pomenirea şi de lucrurile ţărâi noastre Moldovei şi cât ştim de lucruri trecute în ţara noastră, mai mult dintru dânşii ştim.* id. ib. 123. *Prorociia lucrurile ceale viitoare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 35[r]/17. *Niceo înţălepciune omenească altă nu-i, decât luarea aminte primejdiilor şi lucrurilor viitoare.* N. COSTIN, L. 35. *De-r hi avut Mihai-Vodă cumpăt bun, să fie mai grăbit lucrul,... ar hi apucat de-r hi scăpat.* NECULCE, L. 191. *Ale lucrurilor pre aceasta vreme trecute istorie... a se şirui... după cursul vremilor.* CANTEMIR, IST. 3. *Nimeni nu să poate domiri de niciun lucru, de nu mai nainte au au văzut, au au auzit.* C. CANTACUZINO, CM I, 3. *Cine iaste acela care să poată... să istorisească lucrurile ce au fost ale ţării?* id. ib. 7. *Cunoscându-şi lucrurile că-i sânt împotrivă...., au socotit de au scris carte la Măriia Sa Nicolae-Vodă.* R. POPESCU, CM I, 562. *Nu-i ajungea mintea să socotească mai departe lucrurile cele viitoare.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 314. *Pot ca mai pre lung şi mai pre larg lucrurile rumâneşti să le scrie... şi cunoscute să le facă.* MICU, în ŞA, I, 224. *De vrea socoti Engel lucrurile fără prejudecare, calea cea neatedă*

putea să o afle. MAIOR, IST. 150/25. *Având arhivurile ceale vechi ale domniei Moldovei pe mâna sa, prea bine au ştiut lucrurile Moldovei ceale vechi.* id. ib. 252/3. *Voi povesti lucru cum este Şi vă încredinţăz că nu-i poveste!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 273. *Nu rămasă lucru într-atâta, Ci şi chivăra lui voinicească... să plusti.* id. ib. 418. *Un scandal mai mare... se întâmplă iarăşi la departamentul justiţiii... Frumoase lucruri şi bune a da peste cap gubernului!* (a. 1848). BARIŢ, II, 18. *Iată, într-un ceas, mai multe groaznice lucruri peste mine decât poate purta capul meu!* NEGRUZZI, S. III, 302. *Sunt nişte minciuni grosolane despre cele întâmplate în Cluş la dieta la care am luat parte... Noi însă ştim că era lucrul cu totul altfeli, de nu era răposatul Alduleanu* (a. 1879). BARIŢ, II, 195. *Am visat atâtea lucruri extraordinare.* EMINESCU, P. L. 38. *Mă simţeam cuprins de emoţiune, de un fel de neastâmpăr pe care-l produce totdeauna apropierea unui lucru de mult dorit.* CARAGIALE, O. III, 167. *„Cum, Maria mă înşală?"... Atunci urmări lucrurile de aproape şi se încredinţă.* BASSARABESCU, S. N. 71. *Boierii munteni cerură pe fiul mai mare... să le fie domn. Însă lucrurile nu fură pe voia lor.* C. GANE, TR. V. 65. *S-a auzit... veste că a intrat Matiaş-Crai cu război aicea în ţară. – Acest lucru l-am ştiut şi l-am aşteptat.* SADOVEANU, O. XIII, 123. *Prefacerea oastei a venit cu repeziciunea cu care vin toate lucrurile la noi.* id. ib. XXI, 14. *Nici nu ştiu lucrurile vremilor trecute.* CĂLINESCU, I. 241. *Ce să cunoşti?... Toţi am fost copii, ne aducem aminte. – Nu simplifica chiar atâta lucrurile. Poate nu ne aducem aminte atât de bine.* DEMETRIUS, C. M. 9. *Senzaţia de lucru văzut (evident, în obiectivarea fanteziei), de curgere firească a împrejurărilor şi de autenticitate umană şi socială a personagiilor este necontenit susţinută.* CONSTANTINESCU, S. II, 214. *Este un june de cei ce luară parte la lucrurile politice în Moldova în 1848.* CIOCULESCU, I. C. 59. *Nu ştî dumńata ceva întâmplare şî ceva lucruri pentru-aşę ş-aşę ceva?* O. BÎRLEA, A. P. III, 253. (În construcţie cu verbe ca „a se întâmpla", „a se petrece", care accentuează ideea de proces, de acţiune care a avut loc) *Când să vor tâmpla aceaste lucruri,... cându-i va afla pre amândoi într-un loc...* PRAV. 102. *Toate aceste domnii şi scurte... au fost şi nice lucruri aşea însămnate în anii lor prilejite nu s-au tâmplat.* M. COSTIN, O. 95. *Norocul nu este alta, numai lucrurile ce ni să prilejesc şi ni să întâmplă, ori bune, ori rele.* id. ib. 324. *Istoria ieroglifică adevărată pentru lucrurile carile... s-au tâmplat.* CANTEMIR, I. I. I, 25. *Multe şi vrednice istorii fiind lucrurile şi întâmplările ce s-au întâmplat în zilile...* [lui] *Constandin Brâncoveanu.* R. GRECEANU, CM II, 12. *Ce lucru vrednic de aducere aminte s-au întâmplat după naşterea Domnului H[risto]s?* ŞINCAI, în ŞA I, 42. *Poftea să ştie lucrurile viitoare ce să vor întâmpla.* MOLNAR, în ŞA I, 517. *Minunate lucruri ce nu s-au tâmplat până amu la niciun plăieş.* ASACHI, S. L. II, 288. *Prin acest patriot... s-au petrecut multe lucruri mari în patria noastră.* BARIŢIU, P. A. I, 498. *Se petrec lucruri staşnice în palatul acesta.* NEGRUZZI, S. III, 337. *Câte lucruri s-au petrecut de atunci pe lume!* GHICA, S. 153. *Nu ştiu cum se petrec lucrurile la cooperativă, ştiu numai că este o băcănie mare.* id. ib. 564. *Să-mi spui tot ce se va petrece în casa ei, fără să treci cu vederea cel mai mic lucru.* FILIMON, O. I, 125. *Văzând câte specii de fiinţe a despărut acum de pre suprefaţa globului, este pre natural a admite că acelaş lucru se va întâmpla şi cu neamul omenesc.* CONV. LIT. IV, 208. *De ce să nu vă spun cum s-au petrecut lucrurile în detai?* MAIORESCU, D. I, 451. *Se petrec lucruri mari! Revoluţie! Vine Eliad cu Magheru cu zece mii de panduri.* LĂCUSTEANU, A. 112. *Într-o dramă... se petrec lucruri grozave.* EMINESCU, S. P. 348. *Nu trebuie să ne batem mereu capul să filosofăm... Destul să constatăm cum se petrec lucrurile.* CARAGIALE, O. II, 210. *Era hotărâtă să-i spună... cum s-au petrecut lucrurile de ea s-a hotărât deodată să plece.* SLAVICI, O. II, 81. *Cum se întâmplă lucrurile... Sigur că D-zeu îmi vra bine, altfeliu nu s-ar fi întâmplat.* CONTEMPORANUL, II, 284. *Scrierea amintită ne arată că lucrurile s-au petrecut... cum ele au fost expuse mai sus.* XENOPOL, I. R. IV, 31. *Mult mă mir cum de se puteau întâmpla pe atuncea lucruri de acestea.* SBIERA, F. S. 20. *Trebuie să se fi petrecut multe lucruri tainice care n-au rămas fără de înrâurinţă.* id. ib. 163. *Nu tot aşa se petreceau lucrurile prin... camerele legislative provinţiale.* id. ib. 214. *Unii oameni de la Viena voiseră ca lucrurile să se petreacă astfel.* IORGA, P. A. II, 271. *Cred că vieţile cele mai cenuşii... au totuşi, uneori măcar, presimţirea lucrurilor ce li s-ar fi putut întâmpla.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 97. *Nu-i nevoie de multă erudiţie ca să constaţi că lucrul acesta nu s-a întâmplat.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 102. *S-au întâmplat lucrurile aşa însă ca... să se plămădească o legiuire nouă.* N. A. BOGDAN, C. M. 115. *Manlache a aflat cum se petrecuseră toate lucrurile.* POPA, V. 117. *Acolo aflară lucrurile cum se petrecuseră.* C. GANE, TR. V. 101. *A povestit întocmai cum s-au petrecut lucrurile şi a adus şi martori.* SADOVEANU, O. XIX, 289. *Preotului îi veni în minte întâmplarea din sâmbăta trecută... Lucruri de acestea se petrecuseră de multă vreme.* DAN, U. 145. *De la... cazuri unde lucrurile se petrec spontan, fără amestecul voinţei, formula şi-a lărgit întrebuinţarea.* IORDAN, STIL. 33. *Probabil că este o lege foarte generală în natură, că lucrurile se petrec numai după legea armoniei.* ENC. TEHN. I, 275. *Peţitul se face de către „tata feciorului"... Intrând în casă, lucrurile se petrec în felul următor.* ARH. FOLK. VII, 62. *S-au petrecut într-o închisoare din România nişte lucruri înspăimântătoare.* ARGHEZI, S. XXXIV, 71. *În casa noastră s-au petrecut lucruri multe, multe, care mi-au deschis ochii asupra vieţii.* CĂLINESCU, S. 76. *Se întâmplă un lucru îmbucurător la Bucureşti. Autorităţile... interziseră automobiliştilor să claxoneze.* id. C. O. 25. *La atâţia din romancierii consacraţi,... totul nu este decât o variaţiune pe câteva teme date, revenirile şi reîncarnările acestea sunt binevenite. Aşa se petrec lucrurile în epica lui Stendhal.* PERPESSICIUS, M. IV, 186. *Cu totul altmintrelea se petrec lucrurile, de parcă născocirile ne-ar fi deschis apetitul de zare şi de curiozitate geografică.* id. ib. 220. *În toate cazurile similare se va întâmpla acelaşi lucru. Ori de câte ori o mişcare e repetată, e trecută fatal în inconştient.* RALEA, S. T. II, 13. *I se întâmplaseră şi lucruri proaste... De vreo doua-trei ori în şapte ani, fusese adus mai mult mort decât viu, snopit în bătăi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Opinia profanului literar, atât de categoric exprimată, întâmpină mai*

totdeauna o dezmințire succesivă, pentru că lucrurile se întâmplă mult mai complicat. CONSTANTINESCU, S. V, 352. *Lucrul tot se va întâmpla.* CIOCULESCU, I. C. I, 44. *Pune pe hârtie cum s-au petrecut lucrurile.* PREDA, R. 115. *Un lucru asemănător se întâmplă când cineva poartă un costum profesional în afara profesiei sale.* N. MANOLESCU, A. N. 13. *Așa cum s-au petrecut lucrurile, l-am înșelat pe cel mai bun, pe cel mai loial dintre oameni.* CINEMA, 1975, nr. 2, 52. (În construcție cu verbe ca „a merge", „a urma", „a ieși", învechit, „a curge", care sugerează ideea de evoluție, desfășurare a unui eveniment, a unei acțiuni sau a unei situații, a unei relații etc. existente într-un anumit mediu, la un moment dat; cu determinări, de obicei modale) *Brâncoveanul, vădzind pe Antiohie-Vodă că-i mărgu lucrurili cu-ntemeiere bună, începu în sfaturi cu boieri pribegi și cu Constantin-Vodă.* NECULCE, L. 135. *Umblă lucrurile prost și împotrivă, s-au sculat de la casa ei pre taină..., au întrat în oștile împărățești.* id. ib. 385. *Așa au curs lucrul de au rămas iar să să dea adausul haraciului.* R. GRECEANU, CM II, 136. *Nu bine i-au curs lucrurile, pentru că s-au omorât în Verona, prin vicleșugul Rosimundei, muierii sale.* ȘINCAI, HR. I, 110/31. *Mulți sânt care pot zice că încă lucrurile nu merg bine.* HELIADE, O. II, 415. *Înmulțindu-să* [apa] *mai mare, au ajuns lucru încât... să amerință să să primejduiască această ocnă* (a. 1838). DOC. EC. 705. *Lucrurile nu-mi ies după cum le întocmesc eu în capul meu.* PR. DRAM. 171. *Nu lăsați să meargă lucrurile mai departe.* NEGRUZZI, S. III, 367. *La noi lucrurile merg cu totul din contră... Teatrul național... este lăsat cu totul la voia întâmplării.* FILIMON, O. II, 49, cf. LM. *Împrejurările... au făcut ca lucrurile să ia un alt drum și acești doi căpitani să devie vrăjmași.* GHICA, S. 102. *Lucrurile merg rău, pentru că sunt prea mulți profesori care... se ocupă de alte interese.* MAIORESCU, D. I, 238. *Prea grațioasa mea prietenă, lucrul merge bine; am obținut de la profesor nota dorită.* CARAGIALE, O. II, 114. *Au mers lucrurile tot așa și iar așa.* id. ib. 230. *La noi în țară merg lucrurile cu totul altfel;... autorii mor de mizerie.* MACEDONSKI, O. IV, 6. *Împăratul răspunde... că va ținea samă de... propunere la caz când se vor pleca lucrurile spre război cu Poarta.* XENOPOL, I. R. VI, 23. *Se părea că lucrurile trebuiau să meargă mai departe.* D. ZAMFIRESCU, A. 41. *Chibzuind cum se petrec la voi lucrurile, rânduise... zgârcenia asta bugetară.* VOICULESCU, P. I, 118. *Doi ani de zile merseră lucrurile cum merseră.* C. GANE, TR. V. 186. *Două zile lucrurile au mers destul de bine la curtea veche din Movileni.* SADOVEANU, O. XIV, 94. *Lucrul mergea strună. Fiecare om, după ce săruta crucea..., primea un colac.* DAN, U.102. *Monopolul cârciumilor și al morilor nu e încă un fapt, dar lucrurile evoluează în acest sens.* OȚETEA, T. V. 38. *Lucrurile trebuie să meargă cu socoteală și pe potriva firii noastre.* CĂLINESCU, C. O. 86. *Între hoți lucrurile merg strună numai câtă vreme e încredere.* CAMIL PETRESCU, O. I, 82. *Se ascunse în apropiere să vadă cum și în ce fel merg lucrurile.* STĂNCESCU, B. 46. (În construcție cu verbe ca „a împinge", „a ațâța", „a aduce", care indică determinarea, influențarea decisivă a evoluției unor evenimente sau a unei situații) *Să nu se mai atițe lucrurile asupra sa.* M. COSTIN, O. 117. *Socotesc că, dacă Caton nu se omora, altfel era să întoarcă lucrurile republicii.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 120/4. *Duse lucrurile până la o ruptură între Rusia și Englitera, trecând peste voința și instrucțiunile șefului său.* GHICA, S. 178. *Aduse lucrurile astfel încât I. Eliade și C. Aristia își deteră demisiunea.* FILIMON, O. I, 215, cf. II, 124. *Îmi place să cred că guvernul nu poate împinge lucrurile până la exagerații.* LĂCUSTEANU, A. 137. *Adversarii miei... se sfiau să împingă lucrurile mai departe.* SBIERA, F. S. 273. *Împinse lucrurile până a scandaliza pe ruda sa.* C. GANE, TR. V. 121. *Cuconu Vasilică, cu o însuflețire nemaipomenită, a mânat lucrurile... spre sfârșit.* SADOVEANU, O. V, 66. *Un om cu simț politic... nu procedează așa, ci caută a nu împinge lucrurile la înlăturarea sa.* CĂLINESCU, O. XIV, 81.

3. (De obicei sensul reiese ori se nuanțează în construcții cu verbe de anumite tipuri lexico-semantice, abstracte verbale sau cu locuțiuni și expresii) Situație; stare; împrejurare; (la pl.) ansamblu de împrejurări. V. t r e a b ă **(4).** (Adesea în construcție cu verbe ca „a sta", „a fi", „a rămâne") *Tu te pomenește despre mine cându-ți va fi lucrul bine.* PO 138/8. *Așea au fost lucrurile împărăției cei dintâi, cu vinirea lui sultan Osman la Hotin.* M. COSTIN, O. 85. *Bucuria s-au schimbat în voie ră, cu lucrurile strâcate.* NECULCE, L. 339. *Da duiumuri multe peste moscali, cât îi nădușie, de rămăsesă lucrul di să bătea de-a mână.* id. ib. 347. *Într-acesta chip lucrul de va rămânea, sfârșitul cu multă trudă și cu mare primejdie a nu fi nu poate.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *Așa lucrul fiind, ce a face eu n-am fără cât... adevărul... să arăt.* C. CANTACUZINO, CM I, 8. *Au găsit lucrurile Ardealului într-alt chip, nu cum le-au lăsat.* R. POPESCU, CM I, 377. *Era vizirul și alalți... îndoiți pentru această domnie... Lucrul în cumpănă sta.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 279. *Notariul au scris istoria sa după tocmeala lucrurilor ce era în veacul lui, iară nu după adevărul vremei aceea când au întrat ungurii în Pannonia și în Ardeal.* MAIOR, IST. 97/11. *Poate încă nu vrea să le deie ascultare și sta lucrul așa* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 240/35. *Am și făcut dum[itale] răspuns de atunci, ci să cunoaște lucru că nu l-ai priimit* (a. 1803). FURNICĂ, I. C. 231. *Așa era lucrurile pe pământ.* BUDAI-DELEANU, Ț. 425. *Ia spune, domnule, din ce familie te tragi dumneata din Urlați. – Daca au ajuns lucrurile până aci, să vă spui dar.* PR. DRAM. 169. *Spre înlesnirea lucrurilor, conducătoriul se prefăcu în neguțitoriu de galanterii.* ASACHI, S. L. II, 156. *Se știa... cum stă lucrul cu libertățile și privilegiile în Transilvania.* BARIȚIU, P. A. I, 78. *Se face că n-au știut nimic, ca și când oamenii n-ar ști cum stă lucrul* (a. 1846). BARIȚ, II, 319. *Adeseori poeții lucrurile zugrăvesc Nu precum sunt în ființă, ci cum și le-nchipuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 187. *Cunoști bine cum stau lucrurile în ziua de astăzi: ai bani, ești tare și mare.* FILIMON, O. I, 168. *Lucrul nostru stă așa: eu, neputând în Săptămâna luminată a merge către Avrig,... voi să pornesc joi* (a. 1865). BARIȚ, II, 108. *Aceasta nu înseamnă că trebuie să lăsăm la noi lucrurile în starea de mai înainte.* CONV. LIT. XI, 38/1. *La curtea de casațiune,... lucrurile erau și sunt altfel. Acolo legea prevede anume numărul membrilor.* MAIORESCU, D. I, 346. *După cum stau lucrurile pân-acuma, clubul nu ne îndreptățește la*

speranțe tocmai mari. EMINESCU, S. P. 232. *Așa steteau lucrurile în noaptea în care... urzea... programul unei mișcări serioase și hotărâtoare.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 97. *El caută să vadă cum sunt lucrurile în adevăr și nu numai cum ar trebui să fie.* CONTEMPORANUL, II, 138, cf. 256. *Așa fiind lucrurile, noi vom atinge desfășurarea antropologiei generale, a etnografiei.* ARHIVA, I, 222. *În privirea Turciei, lucrurile stăteau cu . totul altfel.* XENOPOL, I. R. IX, 145. *Lucrurile rămân la Dunăre oarecum neschimbate.* PÂRVAN, G. 54, cf. 381. *Așa cum erau lucrurile pentru ei doi acum, nu mai erau cum trebuia.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 353. *Să înțeleagă și sublocotenentul cum stau lucrurile.* REBREANU, P. S. 287. *S-ar părea că literatura vremii noastre ar trebui să se molipsească și ea de la caracteristica acestui veac pozitiv, tehnic, materialist și științific... O privire cât de scurtă asupra literaturii universale de astăzi ne arată că lucrurile stau tocmai dimpotrivă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 251. *N-o mai fost zî bună în casă. Iar acu, așa o ajuns lucrul că... Mă zvârl într-o fântână.* POPA, V. 305. *Lucrurile nu puteau dura multă vreme așa. Ostașii începură să risipească pe tulburători.* SADOVEANU, O. I, 340. *Cucoane Tudorache, dacă lucrurile stau așa de rău, nu se răscoală țara?* id. ib. IV, 27. *Aflând cum stau lucrurile, m-a dojenit și mi-a dat un sfat pe care să nu-l uit toată viața.* ULIERU, C. 9. *Așa stând lucrurile, noțiunea de lacheu poate fi lărgită.* CĂLINESCU, C. O. 60. *Dacă... Maria Mavrodin este însăși sora Raliței, care a împrumutat pe Eminovici cu 200 de galbeni, atunci lucrurile se explică.* id. O. XI, 19. *Lucrurile stau altfel. La noi la Șatra...* STANCU, R. A. I, 122. *Simțim cum stau lucrurile.* CONSTANTINESCU, S. II, 497. *Dacă lucrurile stăteau așa..., noul lui stăpân nu era un om să-l întâlnești oricând.* TUDORAN, P. 30. *La fel se prezintă lucrurile și în Țara Românească.* PANAITESCU, O. Ț. 85. *Așa stând lucrurile,... am mai rămas puțin în pragul bodegii.* BĂNULESCU, C. M. 60. *E probabil că, sociologic, lucrurile stau așa.* N. MANOLESCU, C. M. 63. *Nu tot astfel au stat lucrurile cu intelectualii aflați la studii în Franța, Germania, Austria.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/2. *La noi, la București, Sânt lucruri de te-ngrozești?! Mulți tătari că mi-au venit, Bucureștiu l-a robit.* BALADE, III, 78. (În construcție cu verbe ale cunoașterii ca „a ști", „a vedea", „a înțelege", „a cerceta", „a considera", care adaugă ideea de analiză, cunoaștere, apreciere a unei situații) *Ședzând acolea la pașa..., au simțit lucrurile într-alt chip.* M. COSTIN, O. 115. *Văzând Racoții turburarea lor și lucruri fără temei, au și început... a trece oastea pen vaduri.* id. ib. 172. *Lucruri mai nestatornice, mai netemeinice și mai învăluite dăcât într-acest an socotescu că niciun veac nu va fi adus pre nicăirile.* R. GRECEANU, CM II, 224. *Nimene n-au știut mai bine lucrurile.* ȘINCAI, HR. I, 245/35. *De vom socoti lucrul fără prejudecare,... putem culeage cum că precum bulgarii, așa și norodul acela au fost rusesc.* MAIOR, IST. 144/27. *Tăria și slăbiciunea duhului spânzură foarte mult de chipul cu care se privesc lucrurile.* MARCOVICI, VEL. 21/13. *Besas, fiind la curte sprijinit de toți aceia care nu voiesc a să cerceta lucrurele prea de aproape, nu fu dat în judecată.* id. ib. 28/8. *Puțini se găsesc d-aceia ce văd lucrurile bine.* NEGRUZZI, S. II, 290. *Astăzi, încetând înrâuririle ce sufereau părinții noștri, nu mai are înțeles modul de a vedea lucrurile.* CONV. LIT. VI, 155. *În sistemul d-lor, de altmintrelea foarte legitim, de a vedea lucrurile, ar fi mai bine... să vie la guvern.* MAIORESCU, D. I, 550. *Luând lucrurile mai de aproape,... noi recunoaștem elemente de întărire și speranțe legitime pentru viitor.* ODOBESCU, S. III, 429. *Vei ajunge și tu odată mare și tare..., să judeci lucrurile de-a fir a păr.* CONV LIT. XI, 182. *Permită-ni-se a vedea clar lucrurile.* EMINESCU, S. P. 135. *Când a luat el lucrurile de scurt, a găsit jaf... pe moșie.* SANDU-ALDEA, U. P. 150. *Andrei înțelegea lucrurile cu totul altfel...* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 182. *Herdelea îi explică lucrurile foarte zăpăcit.* REBREANU, I. 262. *Să ne reprezentăm în cazul acesta lucrurile astfel: ajungând în contact cu bulgarii din Rodope..., graiul meglenit a urmat aceeași evoluție.* GR. S. II, 368. *Îi cumpănise lucrurile în fel și chip, doar-doar l-o face să înțeleagă că toată primejdia este de pomană, dacă el nu poate să dea de urma făptașului.* POPA, V. 138. *Ia stai o clipă, moșule, să luăm lucrul pe rând. Spune mai întâi unde e rana?* id. ib. 168. *Dragomanul Nicolae nu înțelese astfel lucrurile. Cererile ce i se aduceau... erau... și rezolvate de dânsul.* C. GANE, TR. V. 158. *Opoziția... mâine vede toate lucrurile în trandafiriu pentru că ține cârma.* SADOVEANU, O. XIX, 22. *Cine pica în mijlocul lor, fără să cunoască lucrurile mai de aproape, aproba din tot sufletul abnegația... cu care... apărau țara.* CĂLINESCU, C. O. 46. *Acum să-ntoarcem lucrurile și pe fața cealaltă.* id. ib. 321. *Să nu vedem lucrurile mai în negru decât par.* CONSTANTINESCU, S. II, 266. *În cazul când Ilie ar fi spus ceva..., să ia lucrurile în glumă.* PREDA, D. 132. *Rămân din formele vechii instituții gentilice răscumpărarea crimei,... responsabilitatea colectivă... Același lucru se poate constata și în Rusia kieviană.* PANAITESCU, O. Ț. 211. *Lucrurile sunt de analizat mai mult din punct de vedere sociologic.* CINEMA, 1973, nr. 2, 40. *Scriitorul e convins că vorbește mai direct cu spectatorul decât cu cititorul. Poate însă că nu este chiar așa, dacă cercetăm mai atent lucrurile.* MS. 1975, nr. 2, 23. *Dac-am văst lucru de-așa, Mă făcui o păsărea Și zburai la maică-mea.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 170. (În construcție cu verbe ca „a se schimba", „a se încurca", „a se așeza", „a potrivi" sau cu locuțiuni verbale ca „a pune la rând", care indică schimbarea, aranjarea unei situații) *Ș-au gătit lucrurile spre domniie.* M. COSTIN, O. 135. *Socotesc grija și primejdia și cumpăna războaielor... să nu aducem, cu vreme, lucrurile împărăției noastre la cumpănă.* id. ib. 300. *I s-au și schimbat lucrurili,... nu cum era în domnia întâiu.* NECULCE, L. 177. *S-au întorsu lucrurile iar spre binele și folosul lui Matei-Vodă, de i-au dat domniia.* R. POPESCU, CM I, 352. *Toma slujeru nu să astâmpără, ci umblă turburând lucrurile împotriva Măriii Sale.* R. GRECEANU, CM II, 251. *Nu bine au orânduit lucrurile... când au fost dintâiași dată în Misia.* ȘINCAI, HR. I, 224/34. *Domnu-său nezichind nimică, Lucrurile toate la rând puse.* BUDAI-DELEANU, în ȘA I, 271. *Răspunsul Seimului și lupta... făceau pe Felix a se teme că ver interesul politic, ver soarta armilor vor preface lucrurile în contra dorinței sale.* ASACHI, S. L. II, 91. *De-ar veni mai degrabă să descurce lucrurile!* id. ib. II, 316. *Sfărmarea întregei ierarchii*

resăritene era să fie încă numai cestiune de timp..., dacă evenimentele... nu ar fi schimbat cu totul faţa lucrurilor. BARIŢIU, P. A. I, 151. *Secolul al XIX-lea, secol mare..., menit a schimba faţa lucrurilor pe pământ.* GHICA, S. 111. *Napoleon câştigă vestita bătălie de la Austerlitz, care schimbă cu totul faţa lucrurilor.* FILIMON, O. II, 60. *E mult de atuncea, lucrurile s-au schimbat.* CONV. LIT. IV, 244. *Când străinătatea vine să acuze pe un membru al ţărei, lucrurile se schimbă.* MAIORESCU, D. I, 254. *Să nu mă lăsaţi în aceste momente critice, când nădăjduiesc să aduc lucrurile de astăzi la un rezultat bun.* LĂCUSTEANU, A. 122. *O răzbunare în care dispuţi tot trecutului, numai pentru c-a fost trecut. Asta înseamnă a răsturna lucrurile cu susu-n jos.* EMINESCU, S. P. 2. *Cum se schimbase faţa lucrurilor împrejurul României!* id. ib. 92. *Vita de muncă se cruţă la boală. La om lucrul se schimbă.* id. ib. 236. *De unde ştii că nu s-or schimba lucrurile în bine şi pentru d-ta!* CREANGĂ, P. 235. *Potriveşte aşa lucrurile, ca să petrecem seara undeva.* CARAGIALE, O. VII, 78. *Marta se sfia şi nu ştia cum să potrivească lucrurile ca să rămâie singură cu Trică.* SLAVICI, O. II, 207. *S-au schimbat astfel lucrurile.* ISPIRESCU, L. 9. *Se sileşte şi aici a încurca lucrurile, amestecând emigrarea armenilor.* ARHIVA, I, 68. *Nu ne sâmţâm în stare de a schimba lucrurile în mai bine.* SBIERA, F. S. 393. *Când însă gazda lasă să-i cânte colindătorii şi nu iese cu darul, lucrul se schimbă. Copiii bat la geam, clănţănesc la uşă, ţipă.* PAMFILE, CR. 49. *Din felul cum a orânduit Traian lucrurile la Dunărea de Jos, mai putem trage încă următoarele încheieri.* PÂRVAN, G. 117. *Dacă aşa se întâmpla în veacul al şaptesprezecelea, lucrurile s-au schimbat când marele public a apărut.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 56. *Am presimţit că are să se întâmple nenorocirea... Dacă eram eu, poate n-ar fi ajuns aci lucrurile!* REBREANU, R. II, 226. *Mi se părea că pusesem lucrurile la punct.* CAMIL PETRESCU, P. 12. *Ce tot încurci tu lucrurile?* id. O. II, 45. *A vrut el s-o şi ia, dar nu ştiu cum s-a sucit lucrurile pă vremea aia, că n-a mai luat-o.* KLOPŞTOCK, F. 177. *A văzut că răsar tot felul de capete peste garduri, a înţeles că lucrurile se încurcă.* POPA, V. 148. *Telegrama procurorului din Focşani a schimbat faţa lucrurilor.* id. ib. 194. *Bine, bine, Ioane, răspundea doctorul, ai să te duci ş-au să se schimbe lucrurile.* SADOVEANU, O. I, 420. *Măria Sa a coborât în Ţara-de-Jos, să orânduiască lucrurile şi în acea parte de lume.* id. ib. XIII, 76. *Lucrurile se cam încâlciseră şi sfatul n-ar mai fi putut fi dus mai departe în felul cum urmase până atunci.* MOROIANU, S. 129. *Oricâte procese le-aş face, nu le este teamă, deoarece lucrurile se aranjează ele acolo unde trebuie.* ULIERU, C. 29. *Un autor francez ar fi dat lucrurilor o întorsătură mai amabilă.* CĂLINESCU, I. 159. *Nu dă vina pe ei, dacă lucrurile ies prost.* id. C. O. 402. *Acesta era tabloul vechii Anglii de la începutul secolului trecut. Lucrurile s-au mai schimbat de atunci.* RALEA, S. T. I, 278, cf. 142. *Ar putea ca bonomia lui vorbăreaţă să întoarcă lucrurile în folosul lui Silion.* VINEA, L. I, 36. *D. Arghezi are geniul feroce al invectivei... Cu Eminescu lucrurile se schimbă.* CONSTANTINESCU, S. I, 147. *Nu te gândeşti că Darwin a făcut călătoria lui acum treizeci şi şase de ani şi că de atunci faţa lucrurilor s-a schimbat?* TUDORAN, P. 50. *Poate că totul s-ar fi oprit aci...,* [dar] *a venit a doua zi... cu un ofiţer superior de miliţie şi lucrurile s-au complicat.* PREDA, R. 23. *Lucrurile se complicau prin... încuscrirele şi vânzările din interiorul obştii.* PANAITESCU, O. Ţ. 151. *Combinaţiile luminate ale cabinetelor europene vor organiza o nouă ordine a lucrurilor în Orient.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 10. *Lucrurile, după cum se vede, se cam încurcă.* CINEMA, 1973, nr. 2, 37. *Cu moartea, lucrurile se schimbă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 50. *Continuă el..., punând pentru ultima dată lucrurile la punct, înaintea unei acţiuni decisive.* ŢOIU, G. 19. *Intervine autorul punând lucrurile la punct.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 11/2. *Lucrul deveni la luptă între cei doi fraţi.* MARIAN, O. I, 5. (În construcţii cu verbe ca „a se împăca", „a se linişti", „a se potoli", sugerează fapte, relaţii, situaţii etc. rele, conflictuale) *Nu cutedza nime un cuvânt... să dzică, să îndireptedze lucrurile oştilor.* M. COSTIN, O. 149. *Pre doamna-ş au trimis-o la Hotin, de-au şăzut păn' s-au împăcat lucrul.* NECULCE, L. 306. *La turci au trimis de au împăcat lucrurile,... să nu mai aibă domniia şi ţara turburare despre dânşâi.* R. POPESCU, CM I, 330. *Cu ajutoriul Domnului, i s-au îndreptat lucrurile şi i-au întărit domnia.* id. ib. 550. *Au făcut porunca şi s-au îmblânzit lucrurile.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 314. *Păciuindu-să apoi lucrurile, precum ştii,... fui trimis asupra franţozilor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 65. *Abia se mai alinară lucrurile până acum.* PR. DRAM. 218. *Să avem speranţă că se vor îndrepta lucrurile şi că vom găsi în proprietarii mari mai multă îngrijire şi inteligenţă.* MAIORESCU, D. I, 222. *Să am puţină răbdare, căci o să se îndrepte lucrurile.* LĂCUSTEANU, A. 219. *O săptămână după alegeri, lucrurile se vor împăca şi totul va fi ca mai înainte.* CONV. LIT. XII, 12. *Geaba n-am vrut război ori geaba l-am fi vrut, tot pe pielea noastră s-au împăcat lucrurile.* EMINESCU, O. XI, 92. *Răsplătirea fraţilor Petru şi Asan pentru silinţele lor de-a împăca lucrurile prin dăruirea unei moşii.* id. ib. XIV, 80. *Capşa, cofetarul, îşi dă toată osteneala să îndulcească lucrurile!* CARAGIALE, O. III, 34. *Nu mi-a rămas alta de făcut decât să aplanez lucrurile spre îndestularea tuturor.* SBIERA, F. S. 234. *Gândeam că s-or drege lucrurile.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 121. *Movilă-Vodă simţi trebuinţa de a linişti lucrurile şi pe locuitorii ce fusese chemat a-i stăpâni.* N. A. BOGDAN, C. M. 40. *Cum lucrurile se aranjaseră foarte bine, mai pe urmă am chemat-o pe Iulia chiar în camera mea.* A. HOLBAN, O. I, 87. *Să rămâie în aşteptare până se vor lămuri lucrurile în capitală.* C. GANE, TR. V. 94. *Lucrurile nu se vor potoli până când fratele Iordachi nu va fi numit postelnic.* id. ib. 101. *Carcalechioaia a încercat să dreagă lucrurile, spunându-i că l-a îmbrăţişat... ca pe un ginere.* CĂLINESCU, S. 297. *Nu e bine să mergeţi prea departe. Lucrurile se pot aranja.* id. O. III, 85. *Cei din beci tăceau chitic... Lucrurile se lămuriseră abia când veniseră slugile de la bucătărie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 104. *Cred că lucrurile astea se pot limpezi mâine.* MS. 1975, nr. 2, 54. ✧ *Stare(a)* (ori *stări) de lucruri* (ori *a lucrurilor,* rar, *a lucrului)* sau (învechit, rar) *statul lucrurilor* = situaţie generală care reflectă ansamblul raporturilor existente la un moment dat. V. şi s t a r e **(VI 1),** s t a t[2] **(VI 2).** *Statul lucrurilor.*

CANTEMIR, ap. DDRF. *Pre domnu de starea lucrurilor... au întrebat.* R. GRECEANU, CM II, 29. *Arătă starea lucrurilor în Europa şi între creştini.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 153. *Această stare a lucrurilor pricinui trei războaie mari.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 75. *Să potrivească şi sosirea vaselor în fieşcare punt asemănat cu adevărata stare a lucrurilor* (a. 1836). DOC. EC. 619. *Potrivit cu cea de acum stare a lucrurilor..., socoteşte dă cuviinţă şi dă neapărat a să pune în lucrare cele următoare* (a. 1843). ib. 803. *Toată starea de lucruri.* CONACHI, P. 271. *În starea de faţă a lucrurilor, trebuinţile neprevăzute de regulament urmează a fi întimpinate prin mijloace şi măsuri estraordinare* (a. 1848). URICARIUL, X, 22. *În acea stare a lucrurilor... apare un rescript prea înalt.* BARIŢIU, P. A. I, 345. *În acea stare a lucrului, S. Bruckenthal nu-şi amăreşte zilele la municipiu.* id. ib. 500. *Când ţeara ar voi, ar ajunge cineva să facă a înceta această stare a lucrurilor.* MAN. SĂNĂT. 5/13. *O aşa stare a lucrurilor este în nepotrivire cu sintele dogme ale religiei creştine* (a. 1855). URICARIUL, X, 29. *O asemenea stare a lucrurilor nu putea să mai ţie. Era o monstruozitate a vedea o naţie întreagă în cumpănă a-şi pierde fiinţa.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Roagă să puie capăt unei asemenea stări de lucruri.* GHICA, S. 106. *De ce unii stăpânesc pământuri întinse, iar alţii nu au nici... spre a se înmormânta? Aceasta este o stare de lucruri anormală.* FILIMON, O. I, 97. *Bizantinul Calcocondila... ne oferă aceeaşi stare de lucruri.* HASDEU, I. C. I, 3. *Să căutăm din punctul de vedere ştiinţific care ar fi urmările unei asemene stări de lucruri.* CONV. LIT. IV, 126. *Dacă însă vom observa cum se naşte poezia poporană, vom înţelege uşor... această stare de lucruri.* ib. VI, 174, cf. LM. *În această stare de lucruri vine ministrul însuşi şi depune... întregul dosar al afacerii.* MAIORESCU, D. I, 26, cf. 369. *Deplângem totuşi acea tristă stare de lucruri ce supunea la înjosire şi chiar sufletele cele mai nobile.* ODOBESCU, S. I, 321. *A găsit... stări de lucruri cu totul fericite.* EMINESCU, S. P. 144. *Cine ar mai vre să trăiască, când i s-ar spune de mic încă... adevărata stare de lucruri în care va intra?* id. P. L. 61. *Ce zice soţietatea noastră?... Această stare de lucruri este intolerabilă.* CARAGIALE, O. VI, 143. *În o aşa stare de lucruri, ţara trebuia să fiarbă în greutăţi.* XENOPOL, I. R. XIII, 9. *Această stare a lucrurilor pune pe cugete pre mulţi.* SBIERA, F. S. 415. *Vechea stare de lucruri, dăunătoare pentru rolul pe care femeile ar trebui să-l joace în viaţa... naţiei, înrâureşte... învăţământul fetelor.* IORGA, V. F. 171. *E o stare de lucruri care se va repeta.* PÂRVAN, G. 54. *Probleme specifice culturii germane sau franceze, bine limitate la un popor şi la o stare de lucruri.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 259. *Dacă observăm... starea de lucruri, constatăm însă că ea se datoreşte numai legilor de accentuare ale limbii române.* RF I, 143. *Autorul este unul dintre cei mai buni cunoscători ai stărilor de lucruri din Albania.* GR. S. IV, 5. *Boierul e foarte revoltat împotriva stării de lucruri. El crede că totul trebuie schimbat: are şi planuri de reforme.* SADOVEANU, O. IV, 28. *Această stare de lucruri noi o priveam cu o îngăduinţă ingenuă.* BLAGA, H. 126. *Această stare de lucruri începe cu revoluţia de la 1789.* RALEA, S. T. III, 60. *Nu cunoaşteţi starea de lucruri de aci. Ascultaţi-mă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 20. *Aceasta fiind starea de lucruri iniţial existentă, cercetarea... noastră este destul de apreciabilă.* JOJA, S. L. 173. *Chiar proverbul popular „a vinde moşi pe groşi" arată această stare de lucruri.* PANAITESCU, O. I, 149. *Urmează un examen... al stării de lucruri din Germania, Franţa şi Anglia.* N. MANOLESCU, C. M. 102. *Nu cu asemenea mijloace se îndreaptă starea actuală de lucruri.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 54. *Îl înştiinţa... la 18 ale aceleiaşi luni de starea lucrurilor.* CIOCULESCU, I. C. 43. *Optica lui e a unui moralist sceptic, dispus mai curând să împingă către proiecţii apocaliptice stările de lucruri din jur.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 20.

◇ Expr. **Prin forţa lucrurilor** = constrâns din motive obiective, prin forţa împrejurărilor. *Formule devenite prin forţa lucrurilor şabloane.* IORDAN, STIL. 41. *Prin forţa lucrurilor, vei fi luat de alte preocupări şi mă vei uita.* CĂLINESCU, S. 99. *Prin forţa lucrurilor, întrebuinţăm anecdota în sensul restrâns de fapt inedit şi ilustrativ.* id. C. O. 110. *Progrese, chiar calitative, se obţin oarecum prin forţa lucrurilor.* L. ROM. 1980, 68. *Un roman-obsesie, despre care fiecare cititor gândea, prin forţa lucrurilor, mai multe decât ar fi putut să exprime criticii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 10/1. (Învechit şi regional) **Se vede lucrul (că...)** = se crede (că...), se pare (că...); probabil; se vede treaba (că...), v. treabă **(4).** *Terzimanul, cum se videa lucrul, îmbla să ieie domnia* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 273/21. *Se vede lucrul că şi moş Nichifor era făcut pe drumuri, căci cum ieşea afară la drum,... era altul.* CREANGĂ, P. 112. *Se vede lucrul că aşa e făcut omul, să nu fie singur.* id. ib. 141. *Se vede lucru că nici tu nu eşti de împărat, nici împărăţia de tine.* id. P. 186. (Învechit şi regional) **Lucru slab** = ceea ce este neplăcut (ca aspect, ca stare); sărăcie *Au luat şi el o bucată de loc cu câteva cetăţi mare şi vestite. Şi persul rămăsese un lucru slab, mai cu nemică.* NECULCE, L. 297. *La ei în casă-i lucru slab.* Com. din BOARTA – MEDIAŞ şi din CUZDRIOARA – DEJ. (Învechit) **A rămâne lucrul (numai) la...** = a ajunge la...; a nu mai lipsi decât... V. şi rămâne **(4).** *La atâta rămăsease lucrul, de se domnea ţara Moldovei în trei părţi.* N. COSTIN, LET. II, 43/5. *N-au trăit doamna Maria cu carea era logodit şi au rămas lucru la vrajbă între dânşii.* id., LET. II, 48/11. *Văzând şi craiul că toate sânt gata şi numai la purces au rămas lucrul, au început a arăta şi el semne că se grijeşte de purces.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 155/34. (Învechit) **A veni lucrul să** (sau **la, de)...** sau **a sta lucrul spre...** = a ajunge în situaţia... *Boiarii şi ţara, cunoscând la ce vine lucrul, să sfătuia şi unul de la altul cerea sfat.* URECHE, L. 143. *Văzând căzacii spre ce stă lucrul şi viiaţa lor, au silit să între iară în şanţuri.* id. ib. 191. *Să fugă di cela ce-l suduiaşte, pentru să lipsească să nu vie lucrul să să facă ucidere.* PRAV. 115. *Nu socoti nice la Dumnedzău, nice ruşine de oameni, nice la osândă sau la ce va vini pe urmă lucrul.* NECULCE, L. 161. *S-au şi pricit în câteva rânduri amândoi, cât venisă lucru de îmbla Beizede să mănânce capul lui Neculachi* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 270/38. *Şi noi am dat învăţătură boiarilor noştri, de vreme ce veţi vedea că vine lucrul să să facă acea treabă de istov.* IORGA, C. I. II, 245. (Învechit) **A veni** (sau **a sta) lucrul la** (sau **în) cumpănă** = a se pune problema să se procedeze într-un

anumit fel. *Sta lucrul în cumpănă ca să nu-l lase pă el să fie domnu, ci să puie pe altu.* R. POPESCU, CM I, 467. *Venisă lucrul la cumpănă să se facă paşă de Moldova şi să nu mai trimată domn.* AXINTE URICARUL, LET. II, 139/29. (cu parafrazarea expresiei) *De să va afla că aceşti mai mare trec prespre măsură..., de-i bat depururea şi foarte cumplit şi vine lucrul de stă în cumpănă de moarte..., pot să-i ucigă.* PRAV. 115.

4. Obicei, tradiţie; ceremonial, ritual. *Mestecară-se întru limbi şi obicniră lucrurele lor... şi lucrară idolilor săi.* PSALT. 226. *Cine va îngropa pre mort, ce va fi otrăvit, şi nu va socoti toate lucrurele şi obiceaiele ce s-au apucat într-acel loc de să fac, face prepus cum să-l fie el otrăvit.* PRAV. 110. *Întru lucrul botezului ereticilor una cu dânsul să înţăleagă* (a. 1783). ŞA I, 68. *Nici acel cunoscut lucru să nu-l aduc aminte că la romani era ocară a să căsători cu muieri de alt neam.* MAIOR, IST. 14/5. *Nu e lucru strein acela între români ca unii între dânşii, după dischilinite locuri, să aibe deosebite nume.* id. ib. 112/12. *Apusenii... pururea sânt nestatornici şi nepăzitori lucrurilor celor bătrâne.* id., în ŞA I, 74. *Cercetătorii, cari caută a explica obiceiurile de pe la nunţi,... au privit ca lucru însemnat numai răpirea miresei.* CONTEMPORANUL, VI, 5. *Un moşneag cântă din fluier şi capra joacă şi clămpăneşte... Şi pot să-ţi spun că am fost mişcată de lucrurile acestea simple, care s-au păstrat în popor de sute şi sute de ani.* SADOVEANU, O. IV, 46. *În felul cum înţeleg aceşti oameni viaţa este o deosebire faţă de lucrurile de acum treizeci de ani.* id. ib. XX, 144. *Am mai schimbat şi eu lucrurile... Oamenii ţin mult la datina asta..., ar fi păcat de Dumnezeu să nu daţi vinars peste sicriul lui Urcan Bătrânul.* DAN, U. 71. *A. Zanne avea să redacteze un mare dicţionar... despre lucrurile românilor.* CIOCULESCU, I. C., 57. ✦ (Învechit; însoţit de determinări) Ansamblu de cunoştinţe şi reguli referitoare la problemele militare; artă militară. *Să să înveaţe a să deprinde în lucruri de războiu.* VARLAAM, C. 7. [Ştefan,] *la lucruri de războaie meşter.* URECHE, L. 111. *Au rânduit pre Isac paşa, om cu mare căldură şi îndrăzneală la lucrurile războaielor.* M. COSTIN, O. 281. *Pavel Bahit, vestit om de lucrul războaielor.* id. ib. 288. *Iscusit şi foarte bărbat de lucrul războaielor.* FL. D. (1693), 55^{v}/4. *Fost-au om înştiinţat lucrurilor oşteneşti.* CANTEMIR, HR. 193. [Atila] *era om ascuţit la minte, în lucrurile oştii foarte păţit şi ştiut.* C. CANTACUZINO, CM I, 78. *Decebal... fiind în lucrurile de oaste foarte priceput, isteţ la minte.* ŞINCAI, HR. I, 1/5. *Acestu foarte bine purtând lucrul războiului,... se lovi cu protivnicii la Tape.* MAIOR, IST. 3/8. *Tandaler ştia ceva de lucrurile oşteneşti.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 271, cf. 197. *După cum sânt lucrurile războiului totdeuna neadeverite şi primejdioase, cei patru împăraţi biruiră pre cei cinci.* CALENDARIU (1814), 108/7, cf. DDRF. ✦ (Învechit) Rânduială **(II 2)**; regulă **(1)**, normă **(2)**; p. restr. precept al unei religii. *Şi-i batgiocuri idolii,... căce lua în batgiocură lucrurile credinţii creştineşti.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26^{r}/11. *Multe ei lucruri bune aşezară; Dar n-ar ajunge o mie de pene... Ca să să poată scriere toate Rânduielele lor aşezate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 339.

5. (Învechit şi popular, astăzi în expresii) Motiv **(I 1)**; cauză. *Drept patru lucrure merg oamenii la besearecă* (ante 1580). CCR 20/27. *Derept câte lucrure merg oamenii la besearecă?* CORESI, ap. GCR I, 24/33. *De se va tâmpla a fi o nuntă..., prentru lucru neştiut, ei se nu se desparţă.* PRAV. LUCACI, 222^{r}/2. *Pentru câte fealiure de lucruri poate bărbatul să-ş gonească muiaria den casă.* PRAV. 164. *Pentru care lucru tine, Doamne sfinte, Mânie pizmaşul cu reale cuvinte.* DOSOFTEI, PS. 34/7. *Au trimis un agă la Bucureşti să vie, să cerce lucrul den ce le-au venit gâlceava.* R. GRECEANU, CM I, 403. *Aceia să poată pentru acel lucru merge la judecata mireneaşcă.* RÂNDUIALA, 21. *Nu e lesne de-a lămuri lucrul împrejurul căruia se-nvârtea cearta.* EMINESCU, O. XV, 1170. *Numai de-un lucru era baba cu inima jignită: că nu poate să le zică tată şi mamă.* CREANGĂ, P. 76. *Pe drum sărat îngerul nu calcă. Miros de usturoi să nu fie seara prin casă, pentru acelaşi lucru.* PAMFILE, DUŞM. 35. *Ce lucru poate să fie Să mă bage în robie, Nelegat, nevinovat?... Numai mândra m-o băgat!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 101. (Cu determinări care indică urmări, consecinţe, introduse prin prep. „de") *Au trimis soltanul un mârzac la Vasilie-Vodă, întrebându-l că ce au fugit din scaun? (De şagă lucru este întrebare ca aceasta).* M. COSTIN, O. 133. *De mirat lucru este că au fost domnu strein şi nu au fost grabnic la lăcomie.* NECULCE, L. 17. *A domni ţara întreagă Ar hi doar numa lucru de şagă?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 390. [Omul] *a socotit lucru de fală a nu arăta înaintea oamenilor sentimenturi religioase.* MARCOVICI, D. 21/4. *Nu-i lucru de mirare, tată, că să găsesc oameni atât varvari de să închină la foc ca la Dumnezău?* DRĂGHICI, R. 75/24. *Este lucru de râs ca un corp de oameni revestiţi de lege cu cea mai înaltă magistratură soţială să nu fie organisat ca vercare altă magistratură.* MAN. SĂNĂT. 4/21. *Dar ce făcuşi acolo!... Când eu am dat pe riga, baţi cu alta mai mare? Astfel de neştiinţă e lucru de mirare!* ALEXANDRESCU, O. I, 190. *Nu este lucru de mirare a găsi o mare mulţime de urme de târguri şi sate distruse şi răsipite prin băjenii.* ODOBESCU, S. II, 227. *Gardul şi casa femeiei dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăţi nu-i lucru de şagă.* CREANGĂ, A. 29. *La vederea acestei minunăţii, toţi au rămas încremeniţi... Pentru că în adevăr era şi lucru de mirare!* id. P. 229. *Doctorul... i-a spus că nu-i lucru de glumit cazul dumneei.* CARAGIALE, O. VII, 115. [Drumul] *să-l faci înainte şi-napoi, într-o noapte, ia sama că nu-i lucru de şagă!* SADOVEANU, O. I, 168. *Răvaş, puică, răvaş, dragă, Nu-ţi pară lucru de şagă.* MARIAN, SA. 41. *De cine doru să leagă Nu-i pară lucru dă şagă.* GR. S. II, 329. *Mă tem să n-ai ceva pe tine ş-apoi dacă te-oi simţi cu ceva, să ştii că nu-i lucru de şagă cu mine.* VASILIU, P. L. 58. ✧ Loc. conj. (Învechit, rar) **Care lucru** = **a)** astfel încât. *Când vor ucide mulţi pre unul cu rane nu de moarte, care lucru una dentr-acealea nu l-are fi putut omorî, ce toate împreună l-au omorât, să vor certa după voia giudeţului.* PRAV. MOLD. 150; **b)** pentru ca. *Va lăsa învăţătura ca să margă fata lui să lăcuiască în casa cutărui om, care lucru acela să o hrănească.* ib. 121/1. ✧ Expr. **Lucru de nimic** = motiv neimportant, minor. *Dintru un lucru de nimică s-au început sfada acmu şi cu turcul.* NECULCE, L. 260. *S-au certat cu Brâncoveanul... pentru lucrul mai de nimic.* R. POPESCU, CM I, 470. *Pentu ce i-a spânzurat? – Pentru lucru de*

nimic. FILIMON, O. I, 274. *Atâta râs pentr-un lucru de nimic... începea să-l indispuie.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 9. [Cearta] *s-a tras dintr-un lucru de nimic, dintr-o batistă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 119. *Am semănat, cred, atunci cu un copil nedumerit și tare supărat de un lucru de nimic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 119. *Câteodată mânii grozave îl cuprindeau de la lucruri de nimic.* SADOVEANU, O. I, 25. *Jocuri de noroc, discuții aprinse, ceartă la cuțite pentru lucruri de nimic.* BART, E. 283. *Așa e Stan ăsta, dacă președintele te cheamă pentru un lucru de nimic, lui i se năzare să te bage în sperieți.* PREDA, D. 97. *Și-ncă noi ne-am despărțât Pintr-un lucru de nimic, Pintr-un inel de argint, Mi l-a dat și i l-am frânt.* GRAIUL, I, 93. *L-a luat di pi-un colnic, Pintr-un lucru di nimic.* DIACONU, VR. 270. *S-o duce pomila Că s-a răpus d-un voinic Pentr-un lucru de nimic.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 271. *Pentr-un lucru de nimica Râde baba de se strică.* ZANNE, P. II, 694. **Pentru care** (sau **prin ce**) **lucru** = din ce cauză? pentru ce? *Nu lăsa pizmașii să le facă sâlă, Pentru care lucru tine, Doamne sfinte, Mânie pizmașul cu reale cuvinte.* DOSOFTEI, PS. 34/7. *Dumnedzăul mieu, sfinte, Cerceteadză și mă ia aminte. Prin ce lucru îmi urnești departe Agiutoriul de la greutate?* id. ib. 64/11. *Pentru care lucru iaste D[u]mn[e]zău pricină desăvârșit?* BIBLIA (1688), [prefață] 6/28. *Pentru care lucru m-ați scos den cuvânt?* ib. 159²/39. *Pentru care lucru au întărâtat necredinciosul pre D[u]mn[e]zeu?* ib. 384²/53.

III. 1. (La sg.) Activitate fizică sau intelectuală depusă de om pentru realizarea unui scop, m u n c ă **(3)**; perioadă în care se muncește. V. t r e a b ă **(2)**. *Ispita cu a voastră credință face rrebdare, iară rrebdarea lucru desfârșitu se aibă, se fiți sfârșiți și în totu întregi.* COD. VOR.² 55ᵛ/1. *Ieși omul în lucrul* (l u c r a r e a C², H, *f a c e r e a* D) *său până la seară.* PSALT. 216. *Nu carea cumva să fiți ispitiți de ispititoriul ca lucrul nostru să fie deșert.* CORESI, L. 476/22. *Se-au început această carte a se tipări... Și se-au săvârșit lucrul* [la 1581]. id. EV. 1. *Când săvârșim lucrul nostru, nădăjduimu-ne și dobândei.* id. ib. 85. *Nu voiu mânca..., până când lucrul mieu nu voiu isprăvi.* PO 78/27. *Vameșii lucru n-au avut, nice li s-au ținut în samă* (a. 1601). CUV. D. BĂTR. I, 109/12. *Veniți nu la lucru, nice la trudă, ce la veselii!* VARLAAM, C. 233. *Au murit boul într-acel lucru ce l-au fost dobândit să lucreadze cu dâns.* PRAV. 6, cf. MARDARIE, L. 136/5. *Încă neînalțate zidurile, au venit întru una de zile... să vază sporiul lucrului a frățâne-său.* M. COSTIN, O. 251. *Ședzu la lucru, că era curelariu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133ᵛ/11. *N-avea apă aproape să să stâmpere în zăduvul lucrului, atâta de greu la marmuri împărătești ce tăia.* id. ib. noiembrie 156ᵛ/24. *Dimitrie Zlătariu, făcând besearici,... da lucrătorilor lucru nu puțin.* BIBLIA (1688), 847²/9. *Cu feliuri dă feliuri dă pricini au mânat lucrul până ce s-au răcit vremea.* R. GRECEANU, CM II, 207, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 221, 231. *Deaca să isprăvi besearica și să acoperi și rămăsease lucrul numai pre preoți, află prilej și de treaba aceasta.* MINEIUL (1776), 169ᵛ1/6. *Din marfa care este la jupânul Pătru mai sânt gata vr[e]o 1 000, ieșite de la lucru* (a. 1787). FURNICĂ, I. C. 141. *Să mă apuc de atâta lucru și să îndreptez graiul Bibliei ceii mai dainainte rumâneaște tipărită* (a. 1795). GCR II, 155/38. *Fu omorât de niscai ostași, carii se urâse cu lucrul întru care să se deprinză trebuia pururea.* ȘINCAI, HR. I, 32/32. *Să facă cercetare și să poprească pă numitul din lucru* (a. 1801). DOC. EC. 67. *Te asuprește lucrul de vară sau de toamnă* (a. 1806). ȘA I, 684, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au contenit muncitorii, de n-au venit în lucru* (a. 1823). DOC. EC. 285, cf. LB. *Mintea niciodată stând fără lucru, de nu va fi îndeletnicindu-să la cele trebuincioase, negreșit alunecă la înțelegerile cele de nimic vrednice.* POTECA, F. 329/13. *Au primit sistima de a întrebuința pe soldați la lucruri pentru folosuri obștești.* AR (1829), 166. *Vedem... la argintari că sânt slabi din aburelile lucrului meșteșugului lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 28/7. *Oamenii aflându-se totdauna la lucru sau în sfaturi obștești.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 5, cf. I. GOLESCU, C. *Să ne îndeletnicim cu osârdie la lucru și la datoriile noastre și afară și înlăuntrul casii.* MARCOVICI, D. 26/25. *O scoică... i-au slujit în loc de sapă, înlesnindu-i foarte lucrul.* DRĂGHICI, R. 52/7. [Europenii] *sânt isteți la minte, suferitori la necaz și la lucru, iubitori de curiozitățile naturii.* GENILIE, G. 159/2. *O parte a lucrătorilor fabricanți umbla să se întoarcă către lucrul obicinuit, dar o altă parte s-au împotrivit.* AR (1834), 106¹/7. *Nu avem vreme, căci mai mult lucru avem sărbătorile.* KOGĂLNICEANU, S. 51. *Locuitorii acelui bordei, după încheierea lucrului zilei,... erau adunați spre a gusta o cină frugală.* ASACHI, S. L. II, 176. *Să nu pierd niciun minut fără lucru.* C. A. ROSETTI, N. I. 80. *Forma precedentă... scurtează lucrul oamenilor.* BREZOIANU, A. 67/30. *Comisiunea... a trăgănat lucrul după datina veacului, cu anii întregi.* BARIȚIU, P. A. I, 342. *Să bată chemarea la lucru.* TEULESCU, C. 138/5. *De ai cumva plecare la mine să slujești, Nu vei avea mult lucru.* NEGRUZZI, S. II, 230, cf. POLIZU. *Venim rupți din lucrul vostru Și dăm peste-al lipsei chin.* BOLLIAC, O. 203. *Părul bucătarului... să stea totdeauna supt o legătură în timpul lucrului.* PENESCU, M. 29. *S-ar stimula amorul propriu al fiecăruia la lucru.* GHICA, S. 581, cf. PONTBRIANT, D. *Vei vedea și pe Morand la lucru.* BARONZI, I. G. 142. *Să zică „lucru" în loc de „travaliu".* CONV. LIT. IV, 83. *S-au obrăznicit și ei! Nu poți să-i mai iei la lucru fără să le plătești.* BOLINTINEANU, O. 439, cf. CIHAC, I, 148, LM. *Tot ce-n astă lume mai poate pricepe E că, de-ncetează lucrul, foamea-ncepe.* EMINESCU, O. IV, 365. *I-a mai văzut la lucru, știe că nu este aceasta meseria lor.* CARAGIALE, O. V, 373. *Era dus la lucru în sus spre obârșia Văii Caselor.* MARIAN, T. 170, cf. DDRF, BARCIANU. *Prin talent, energie și lucru neîncetat, s-ar pute urca sus pe treptele sociale.* SBIERA, F. S. 68, cf. ALEXI, W. *Supt el s-a mântuit lucrul la biserica din Câmpulung.* IORGA, C. I. I, 5. *Mișcările lui repezi și poruncitoare zoreau lucrul, oamenii urcau și coborau schelele ducând cărămizile ori molozul trebuitor.* ANGHEL, PR. 57, cf. TDRG. *O, fetele mele iubite, mai lăsați lucrul.* DELAVRANCEA, O. II, 25. *Frământarea brânzei nu-i lucru ușor.* PAMFILE, I. C. 35. *A supravegheat fără preget lucrul zidarilor, dulgherilor și tâmplarilor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 148. *Lucru de dumineca mâncă sporiu de peste săptămână.* PĂCALĂ, M. R. 162. *De-abia acum începe lucrul în adâncime, roturnjirea, șlefuirea,... căutarea expresiei celei mai potrivite.* AL. PHILIPPIDE,

S. IV, 122. *Scoală să te duci la lucru, să nu ne apuce prânzul lenevind.* REBREANU, I. 44, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Tot timpul cât sta vreo cucoană la biroul altuia, dom' Nestor se oprea din lucru.* BASSARABESCU, S. N. 44, cf. CADE. *Astăzi, oamenii noştri n-au fost scoşi la lucru.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 165. *Nici eu nu aveam poftă de lucru.* CAMIL PETRESCU, T. II, 105. *Joi dimineaţa nu mergem în ocnă la lucru?* id. O. II, 33. *Proprietarii mari se deplasau... pentru ca să supravegheze lucrul.* DR. VII, 189. *S-a aşezat la lucru şi nu s-a clintit până n-a înflorat şi cel din urmă colţişor al lemnului.* POPA, V. 327. *Întrerupea lucrul, lua medicamente.* TEODOREANU, L. 165. *Treceau oamenii care se întorceau de la lucru şi cântecele lor umpleau amurgitul.* SADOVEANU, O. I, 27. *Sunetele argintii ale sifliilor de pe punte care îndeamnă la lucru... se aud întrerupte de mugetul asurzitor al vântului.* BART, S. M. 16. *Primeau şi vizitele rudelor, vecinelor şi cunoştinţelor care veneau cu lucrul: unele cu furca de tors.* MOROIANU, S. 187, cf. ENC. TEHN. 366, SCRIBAN, D. *Va trebui încă multă stăruinţă şi mult lucru până ce se vor aduna toate numirile păsărilor.* DOMBROWSKI, P. 13. *Lucrătorii încetau lucrul.* BĂCESCU, PĂS. 262. *Oamenii în putere sunt mai toţi duşi la lucru.* CĂLINESCU, O. XIV, 36. *Chestie de timp, desigur, dar şi de posibilitate de lucru, într-o ţară în care viaţa de bibliotecă este încă un deziderat.* CONSTANTINESCU, S. II, 517. *Lucrători sau lucrătoare aşezaţi pe scaune şi absorbiţi de lucrul lor.* PREDA, R. 98, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 40. *Sunt nişte metamorfoze care nu se câştigă decât în lucru.* CINEMA 1973, nr. 1, 41/2, cf. SCL 1978, 462. *Calfe şi zidari, Curând vă siliţi Lucrul de-l porniţi.* ALECSANDRI, P. P. 187. *Cându-i zi de sărbătoare, Sânt uşoară foarte tare. Cându-i vremea lucrului, Vine boala trupului!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 420. *Vine sara de la lucru, Se trânteşte ca butucu.* MARIAN, H. 11. *Aşa erau oamenii în ţara aia, alergau la strein, că li se părea că face lucru mai bun.* STĂNCESCU, B. 67, cf. ŢIPLEA, P. P. 112, BREBENEL, GR. P. *Să ştiu cânta ca cucu, Nu m-aş mai munci cu lucru.* CANDREA, Ţ. O. 34. *O zugrăvit chiliuţa aceea aşa de frumos... – Ce mi-i cere pe lucrul care l-ai făcut?* VASILIU, P. L. 39. *Cân s-o-mpărţâ[t] norocu, Fost-am dusă la lucru.* MAT. DIALECT. I, 105, cf. 110. *Lucrul când lăsa, Acas' nu-mi pleca, La zid că mânea.* BALADE, III, 20, cf. 37. *Cât mi-este iarna de mare, Aguş niciun lucru n-are, Tot cu caii la coşare.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 215, cf. III, 68. *Lucrul când e să-mplinească, Ziua-ntreagă-o vezi cum cască Şi se vaită mereu Că-i dau lucrul cel mai greu.* FOLC. TRANSILV. III, 108. *Nu lăsa lucrul de azi pe mâine.* Cf. ALAS 9 IX 1923, 7/3, ZANNE, P. I, 13. *Lucrul de seară nu-l lăsa pe dimineaţă.* id. ib. 68. *Orice lucru la vremea lui.* id. ib. VIII, 307. *La lucru se vede cine-i om.* ALAS 9 IX 1923, 7/3. *Bun de gură, rău de lucru.* DDRF. *Omul nu moare de lucru.* ALAS 9 IX 1923, 7/3. *La lucru vulpe, la somn miel şi la foame lup.* ib., cf. ZANNE, P. III, 637, 646. *Lucrul de tovărăşie Miroase a sărăcie* (= omul bogat îşi face singur treaba). Cf. ZANNE, P. IV, 231. (La pl.; sugerează mai ales ideea de varietate a activităţii desfăşurate) *Tu nu faci lucrurile pe jumătate.* FILIMON, O. I, 196. *Întrebuinţezi elevii la lucrurile d-tale private,... întrebuinţezi localul şcolii la alte scopuri decât cele la care e destinat.* EMINESCU, S. P. 271. *Tot pe dânsa o punea la lucrurile cele mai grele.* ISPIRESCU, L. 28. *A pus la lucruri grele pe fete şi feciori.* COŞBUC, P. II, 179. *Era între lucruri. Săpatul porumbului se isprăvise. Se auzea că prin alte părţi a început secerea.* DAN, U. 197. *Făcea lucrurile mai bine decât unul cu experienţă.* CĂLINESCU, S. 64. *Îl mânasă să să ducă la pădure să-i strângă lemne, să-i facă lucruri mari.* O. BÎRLEA, A. P. III, 10. *Trebuie să fim pregătiţi, să nu lăsăm lucrurile de azi pe mâine.* CĂLINESCU, O. IV, 26. (Precedat de prep. „de"; în construcţie cu verbe ca „a găsi", „a-şi căuta", „a cere", „a se apuca" sau cu abstractele lor; echivalează cu un conjunctiv sau cu un infinitiv) *M-am îndemnat să mă apuc de atâta lucru şi să îndreptez graiul Bibliei ceii mai dinainte româneaşte tipărită.* MICU, ap. GCR II, 155/38, cf. LB. *S-au dus la locul hotărât spre lăcuinţa sa şi s-au apucat de lucru.* DRĂGHICI, R. 53/31. *Nu te teme că-i voi găsi eu de lucru.* ASACHI, S. L. II, 308. *Se întâmplă să nu găsească într-o zi de lucru.* NEGRUZZI, S. I, 300. *Nu va fi găsit de lucru; nu va fi căpătat ajutor!* id. ib. III, 220, cf. POLIZU. *Dacă o zi nu găseşte de lucru, nu are ce mânca.* GHICA, S. 591. *Se afla şezând pe scaun..., aşteptând să-i vie ceva de lucru.* FILIMON, O. I, 158. *Venise într-o dimineaţă de toamnă la han, obosit de drum;... şi căuta de lucru.* CARAGIALE, O. I, 55. *Vecinica sărăcie..., cu un tată meşter lemnar, bun, harnic, cinstit, dar care nu găseşte de lucru.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 556. *El împreună cu consiliul de stat se apucară de lucru.* XENOPOL, I. R. XIV, 27, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ca să-şi cate de lucru, îşi luă un val de pânză şi coborî să-l ghilească.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 30. *Femeile... îşi găsesc mai mult de lucru în acest anotimp.* DR. IV, 302. *Punea lacata pe uşă, îşi lua de lucru şi s-ascundea încolo, în fundul grădinii.* MIRONESCU, S. 55. *Rolul era al unei sărmane croitorese, care, părăsită de iubitul ei cu un copil, căuta sfioasă de lucru.* CAMIL PETRESCU, P. 91. *Ne apucarăm iar de lucru.* I. BOTEZ, ŞC. 29. *Roagă-l pe inginerul englez să-i găsească şi lui ceva de lucru.* BART, E. 295. *Bărbaţii se apucară de lucru pe afară, măturând curtea, îngrijind de vite.* DAN, U. 72. *Toţi vrednici şi gata de lucru,... aduceau în suflet pacea din natură.* OPRESCU, S. 193. *Se întâmplă să vină să ceară ceva de lucru un moş numit Gheorghiţă.* CĂLINESCU, S. 636. *Am să găsesc de lucru, s-o ajut pe mama.* STANCU, D. 323. *Găseşti de lucru acolo unde vrei.* PREDA, R. 217. *Se duse acasă şi se apucă de lucrul său obişnuit.* V. ROM. ianuarie 1974, 16. *Moşneagul... s-apucă iute de lucru şi ridică sacii pe pajuri.* POP., în CONV. LIT. VI, 22. *O-nceput să cureţe pădurea aici, să facă loc să s-apuce de lucru.* GRAIUL, I, 13. *Ieşă prin târg să vadă doar a găsi de lucru.* VASILIU, P. L. 69. *Bulibaşa să scula, Barosu-n mână lua Şi de lucru s-apuca.* PĂSCULESCU, L. P. 29. *Eu di lucru nu m-apuc, Tăt cu gândul să mă duc.* GR. S. II, 329. *Ţăranii, lipsiţi şi sărăciţi de cereale, îşi luară lumea în cap în căutare de lucru.* FOLC. TRANSILV. III, 362. (Fiind vorba despre păsări, insecte) [Larva,] *după ce s-au făcut... albină, se apucă de lucru.* ECONOMIA, 178/22. *Şi găinile proaste... S-apucară de lucru.* ALEXANDRESCU, O. I, 239. (Cu determinări, adesea în genitiv, sau cu alte elemente contextuale care indică felul cum se efectuează munca, manual ori cu ajutorul unor unelte, utilaje etc.) *Acesta noo ne va veseli de lucrure şi de munca*

mânilor noastre. PO 26/20. *Să vă îndeletniciți... cu lucrul mânilor.* DRĂGHICI, R. 157/1. *Profesiile sânt a celor ce viețuiesc nici cu negoț, nici cu lucrul mâinilor, ci cu știința.* GENILIE, G. 135/12. *Timpul ce-l alegem pentru desțelinare este toamna,... fiindcă într-acest timp lucrul cu mâna este mai puțin scump.* BREZOIANU, A. 71/32. *Materialul de zidit și lucrul de mână să-l dea locuitorii din regiment.* BARIȚIU, P. A. I, 513. *Ea se întreținea cu lucrul mânelor, cu sudoarea frunței sale.* CONTEMPORANUL, I, 498. *Sâmbătă seara..., fiind acuma toate pregătite gata pentru a doua zi,... orșice lucru de mână încetează.* MARIAN, S. R. III, 3. *Patru mâini tinere și zdravene n-ar fi putut prididi atâta lucru cât dovedea el cu o mână și jumătate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80. *Munca brațelor omenești multiplicată de lucrul mașinelor se confundă în tumultul unui haos nesfârșit.* BART, S. M. 39. *Să-i susțin pre toți prin lucrul mânelor mele până te-i întoarce.* MARIAN, O. I, 9. (Cu determinări genitivale care indică obiectul, domeniul muncii) *Au fost meșter și faur în tot lucrul arămiei și în fier.* PO 24/5. *Leșii nu stau la război, ce de lucrul șanțurilor.* M. COSTIN, O. 79. *La lucrul...* [podului] *sau la rădicatul lui.* id. ib. 257. *Vei lua argintul venitului pentru fiii lui Israil și-l vei da la lucrul cortului mărturiii.* BIBLIA (1688), 61^{2}/16. *Făcut-au ispravnic la lucrul mănăstirii pre Cernica.* R. GRECEANU, CM II, 32. *Să să mai trimită... 150 de salahori... pentru lucrul podului.* id. ib. 221. *Ostașii romani,... dobândind pământ de arat, cu totul se deaderă la lucrul câmpului.* MAIOR, IST. 24/11. *S-au apucat de lucrul pământului.* ANTIM, O. 88. *Dat-au seama că au cheltuit și la lucrul viilor de la Troian, lei 147* (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 28. *Să-i întoarcă banii Hagiu Apostol lui Poiană ce-au dat lui Prohir pe acele 2 pogoane de vii și ce-au mai cheltuit cu lucrul viilor* (a. 1731). C. GIURESCU, P. O. 281. *Noi încă i-am dat la datoria mănăstirei ce s-a făcut cu lucrul zidului ce s-a lucrat la mănăstire* (a. 1734). IORGA, S. D. VII, 56. *M-am silit a adăoga închipuire și silință spre săvârșirea lucrului gramaticii românești.* EUSTATIEVICI, GR. ROM. 6^{v}. *Lucrând în toate zilele de peste an, în cele bune la câmp și în cele rele la lucrurile casii.* GOLESCU, Î. 125. *Loc... peste trebuința hranei familiii sale și a îndestulării vitelor trebuincioase la lucrul pământului.* REG. ORG. 57/27. *Lucrul câmpului și îngrijirea turmelor nu cer aceeași putere de înțelegere.* MARCOVICI, D. 225/4. *Ceealaltă rămășiță o petrece în lucrul grădinii.* DRĂGHICI, R. 151/26. *Obosit acum săteanul lucrul câmpului său curmă.* ASACHI, S. L. I, 72. *Când vreo nevoie... în țară ar prilejui ceva cărături, vor fi acei locuitori scutiți de lucrul drumurilor* (a. 1848). URICARIUL, X, 24. *În acelea sărbători numai la lucrul câmpului să nu cuteze a ieși.* BARIȚIU, P. A. I, 407. *La lucrul pământului s-a făcut în Buseți întâia regulare a asociarei.* I. IONESCU, M. 405. *Era timpul lucrului de câmp.* HASDEU, I. V. 101. *Oamenii se-ntorceau de la lucrul câmpului, cu coasele de-a spinare.* EMINESCU, G. P. 100. *Pe lângă lucrul câmpului, el mai știa și multe meșteșuguri.* GANE, N. III, 28. *În lucrul cinstit, răbdător și migălos al aurului... se cuprindea încă un domeniu,... al artei.* IORGA, C. I. III, 9. *Lucrul cânepii și inului este grija femeii și fetelor unei gospodării.* PAMFILE, C. I. 198. *Progresul adus de lucrul metalelor a schimbat și aici procedeele.* PÂRVAN, G. 498. *Lucrul în lemn și în piele... e al bărbaților.* id. ib. 658. *Ocupat cu lucrul câmpului,... venea asudat de la coasă.* DAN, U. 148. *Lucrul de săpătură adâncă* [pentru heleșteu] *și de aducere a apei a costat bani.* PANAITESCU, O. Ț, 132. *Pe câmp i-a dus Și pe toți i-a pus La lucrul pământului.* ALECSANDRI, P. P. 388. *Pe toți i-a pus La lucrul pământului.* PĂSCULESCU, L. P. 20, cf. ALRM SN h 7/349. *Pe toți i-a pus La lucru pământului, În răcoarea vântului.* FOLC. DOBR. 162. ✧ *Mână de lucru* = (de obicei cu sens colectiv) persoană care lucrează (cu mâna). V. și m â n ă[1] **(I 1).** *În general, în locuri unde mâna de lucru este scumpă, un stânjin costează termen de mijloc... 120 până la 200 sfanți.* MĂS. GR. 26/25. *Pentru sortarea părului există mașini speciale care economisesc simțitor mâna de lucru.* ENC. AGR. I, 7. *Toate industriile caută să înlocuiască azi mâna de lucru cu aparate.* ENC. TEHN. I, 319. *Toți la țară își folosesc băieții ca mână de lucru.* CĂLINESCU, O. XIV, 19. *Mijloace de lucru* v. m i j l o c **(II 3).** *Front de lucru* = porțiune dintr-o construcție, la care lucrează concomitent mai multe formații, echipate cu materialele și utilajele necesare. *Un alt miner..., aplecându-se de mijloc, de parcă s-ar fi găsit pe frontul de lucru, se uita cercetător în sală.* ARDELEANU, V. P. 298, cf. M. D. ENC, DEX. *Lucru în* (sau *la, pe) bandă (rulantă)* = **a)** organizare a producției constând din operații executate succesiv asupra obiectului de realizat care se deplasează (continuu sau intermitent) cu ajutorul unei benzi rulante. Cf. M. D. ENC., DEX; **b)** în serie; rapid. □ *Pregătește elevi pe bandă rulantă. Lucru în lanț* = mod de organizare a producției în care obiectul lucrat se deplasează ritmic în raport cu echipele specializate de muncitori. Cf. M. D. ENC., DEX. *Lucru manual* (sau *de mână)* = ceea ce este lucrat cu mâna; s p e c. cusătură; p. e x t. obiect **(2)** de învățământ la care se îndrumă munca manuală a elevilor. Cf. POLIZU. *Alături* [stă] *Aspasia Paltinaș cu un lucru de mână.* CONV. LIT. XII, 1. *Educațiunea noastră era finită la 7 sau 8 ani, dintru cari jumătate la studiu, iar jumătate la lucru de mână, muzică etc.* CONTEMPORANUL, I, 3, cf. BARCIANU. *Regulamentul cuprinde... citire, scriere, lucru de mână.* IORGA, V. F. 161. *Știe lucru minunat de mână Și-o taie capul și-i meșteșugoasă.* MURNU, O. 21, cf. TDRG. *Mă așezam cu tabiet pe un scaun de la lucru manual.* CIAUȘANU, R. SCUT. 48. *Așezau la pivniță lemnele domnului maestru de lucru manual.* I. BOTEZ, B. I, 191. *Lăsa orice lucru de mână, sărea de la locul ei și căta în zare cu binoclul.* BART, E. 44, cf. SCRIBAN, D. (Eliptic) *Mai avea două surori: una învățătoare în Dobrogea și alta maestră de lucru.* BASSARABESCU, S.N. 59. (Învechit) *Lucru cu acul* = obiect **(2)** de învățământ la care se învață cusutul manual. *Se învăța și mitologie..., și „lucrul cu acul", ba chiar nemțește, grecește, până și românește.* IORGA, V. F. 158. (Fiz.) *Lucru mecanic* = energie dezvoltată de o forță care acționează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componența forței care acționează asupra corpului în direcția deplasării punctului ei de aplicație și mărimea acestei deplasări. Cf. MARIAN–ȚIȚEICA, FIZ. I, 70, ENC. TEHN. I, 223, NORME ȘI PRECIZĂRI, 5, MACAROVICI, CH. 135, MDT, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ L o c. a d j. **De lucru** =

a) (despre noțiuni temporale) în care se lucrează. V. și z i **(I 2)**. *După cele 7 dzile de lucru a săptămânei să sărbăm și să prăznuim.* VARLAAM, C. 98. *Să-mble după fătătoare-n dzî de lucru și de sărbătoare.* DOSOFTEI, PS. 266/10. *Vei avea cel mai bun gunoi putincios... și care te-a costat numai două zile de lucru.* BREZOIANU, A. 47/4. *Ce-n zilele de lucru la crâcimă vindea apa, Pe care o turnase duminicile-n vin.* NEGRUZZI, S. II, 233. *Zioa de lucru la noi e prea scumpă.* GHICA, S. 554. *Multe din cântecile sale cele mici l-a costat două și trei săptămâni de lucru.* ALEXANDRESCU, O. I, 66, cf. PONT-BRIANT, D. *Trei zile de lucru, anume una arând, alta cosind, a treia secerând.* HASDEU, I. V. 43, cf. CIHAC, I, 148. *Acum se începe primăvara vremea de lucru.* EMINESCU, S. P. 317. *Să dea D-zeu tot anul să fie serbători și numai o zi de lucru.* CREANGĂ, A. 118. *Muncă zdrobitoare câtu-i ziulica de lucru.* CARAGIALE, O. III, 19. *Mi se cer 9–10 ceasuri de lucru zilnic.* id. ib. VII, 535. *Cămașa femeii pentru zilele de lucru este neîmpodobită.* MANOLESCU, I. 224. *Trei zile de lucru.* DAMÉ, T.$_2$ 37, cf. BARCIANU, TDRG. *Se crede că dintre zilele de lucru nu se ară și nu se seamănă... în ziua de Vinerea seacă, pentru ca să nu sece sămânța.* PAMFILE, A. R. 59. *Sunt zile de lucru și zile de sărbătoare.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 262. *Cele trei versiuni corespund la trei faze de lucru ale poetului.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 121. *N-a avut timpul să mai citească după zece ore de lucru.* A. HOLBAN, O. I, 256. *Monotonia vieții lor era întreruptă... de zilele de lucru în curte și în grădină.* SADOVEANU, O. II, 160, cf. XX, 329. *Asta ne-ar mai trebui,... să moară în toiul secerii. – Ne-ar mânca o săptămână de lucru.* DAN, U. 55, cf. SCRIBAN, D. *În afară de ceasurile de lucru, aleargă năuc după provizii.* CĂLINESCU, C. O. 68. *Lucrări, examinări, severități profesionale... și autoreproșuri – astea alcătuiau umplutura zilelor de lucru.* BLAGA, H. 84. *Era o zi de lucru și pe alei se plimba puțină lume.* PREDA, R. 175. *Stabilirea unui program de activitate cu alternarea judicioasă a orelor de lucru cu cele de repaus.* ABC SĂN. 107. *În Moldova știm bine că „pământul" reprezenta cât se poate ara într-o zi de lucru.* PANAITESCU, O. Ț. 168. *Nu exista nicio formă artistică în care să se poată concepe o tăietură netă în 2 etape de lucru.* CINEMA, 1972, nr. 2, 43. *Oboseala celor două ceasuri de lucru.* ȚOIU, G. 12. *Este născut în zi de lucru,* se spune despre omul harnic, muncitor. Cf. ZANNE, P. II, 647; **b)** (despre domenii, locuri, condiții) în care se desfășoară munca, în care se lucrează. *O casă de lucru, unde strâng pe toți săracii, ciungi, șchiopi, orbi..., pe care îi pun de lucrează în felurimi de meșteșuguri.* GOLESCU, Î. 29. *Dismer era ocupat în cabinetul său de lucru.* BARONZI, I. G. 162. *Mă duce în cabinetul de lucru.* LĂCUSTEANU, A. 220. *Suveranul, primind pe vizir în cabinetul de lucru, i-a repetat aceleași imputări.* CARAGIALE, O. II, 28. *Oare n-ar găsi un mai bun câmp de lucru în acea artă bisericească?* IORGA, C. I. III, 70. *Pietro s-a așezat la masa cea mare de lucru.* CAMIL PETRESCU, T. II, 192. *În cabinetul de lucru al lui Zola se observă o estampă japoneză.* OPRESCU, I. A. IV, 149. *Intră în vestibul și de acolo... de-a dreptul în odaia de lucru a clasicistului.* CĂLINESCU, S. 135. *Înjgheb într-o chilie un interior de visare și de lucru.* id. C. O. 439. *Se instalează pe un mic birou care este lângă masa mea de lucru.* PERPESSICIUS, M. II, 406. *În prelungirea holului se deschidea un cabinet de lucru.* VINEA, L. I, 53. *Ideal... care totuși pare atât de îndepărtat, în condițiile de lucru pe apucate, în care suntem siliți a ne mișca.* CONSTANTINESCU, S. I, 113. *Reglementarea timpului de muncă și reducerea acestuia în condiții de lucru grele.* ABC SĂN. 263. *M-a condus în biroul său de lucru.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 10; **c)** (despre metode, programe etc.) după care se lucrează. *Ies la lumină... disciplina și organizarea vieții proprii,... cu plan amănunțit de lucru.* LOVINESCU, S. VIII, 73. *Am stabilit metoda de lucru și de expresie a „Istoriei literaturii românești contimporane".* id. ib. 146. *Un plan de lucru în sensul de ordine logică a problemelor se impune.* D. GUSTI, P. A. 125. *În niciun caz norocul nu constituie o tehnică de lucru.* id. ib. 141. *Formularea teoriilor impresioniste n-a fost străină de anume observații științifice venind în sprijinul metodelor de lucru.* OPRESCU, I. A. 153. *O metodă de lucru ar fi gruparea numelor pe categorii și studierea fiecărei categorii în parte.* CV 1949, nr. 9, 37. *Iată câteva descripții pe care le-am risipit prin reviste cu diferite pretexte, cu toate că aveam un plan de lucru.* CĂLINESCU, C. O. 57. *Academia... are un program de lucru.* id. ib. 63. *Metoda de lucru a d-lui Biberi este următoarea.* CONSTANTINESCU, S. I, 238. *Tema cerea un stil de lucru mai coleric.* CINEMA, 1974, nr. 2, 13. *Autorul expune succint concepția lucrării și metoda sa de lucru.* L. ROM. 1981, 490; **d)** (despre instrumente, haine etc.) cu care se lucrează, folosit când se lucrează. *Un mare șopru destinat a scuti machinele, uneltele și instrumentele de lucru.* BREZOIANU, A. 508/29. *Mașine și unelte de lucru.* ODOBESCU, S. II, 113. *Nu numai cetățile, casele, uneltele de lucru... daco-getice erau de lemn, ci și întreaga mobilă.* PÂRVAN, G. 140. *Se îmbrăcă în hainele de lucru.* REBREANU, I. 46. *Se mai aduceau tot din Polonia... unelte de lucru pentru meseriași, cuțitărie, vase diferite,... arme.* N. A. BOGDAN, C. M. 36. *Instrumentele lui de lucru fuseseră rechiziționate.* ARGHEZI, P. N. 44. *L-a văzut pe Gheorghe, cantonierul, aducându-și uneltele de lucru.* POPA, V. 77. *Ținuta ei de lucru era un fel de peplum virginal de olandă.* VINEA, L. I, 71. *Este un instrument prețios de lucru de-o utilitate nebănuită.* CONSTANTINESCU, S. I, 236. *Își încheie nasturii jachetei, ascunzând bluza de lucru, cu care venise de la uzină.* PREDA, R. 173, cf. ALR SN IV h 1 155, ALRM SN III h 974; **e)** (despre pământ, materiale) care constituie un obiect **(1)** al muncii; care este destinat acțiunii de prelucrare. *În plasa Dâmboviții este o mare pădure de vândut, cuprinzând... tot felu de lemne de lucru și de foc.* CR (1832), 20. *Neînțelegeri veneau din falsa măsurătoare a pogoanelor de lucru.* XENOPOL, I. R. X, 53. *Ei cereau o colonizare, adică pământ de lucru.* PÂRVAN, G. 102. *Suntem din partea muntelui. Numai râpi și coclauri. N-avem pământ de lucru.* BART, S. M. 35. *Axa...* [este] *perpendiculară cu suprafața de lucru.* ENC. TEHN. I, 365; **f)** (despre ființe, grupuri) care lucrează, care face o muncă. *Întinzându-se acum mai multe puteri în cercurile lor de lucru,... se stabilește linia de demarcație a legalității.* MAIORESCU, D. I, 224. *Distincție mai lămurită pare că se face între*

calul de lucru şi între calul de călărit şi de paradă sau de lux. DR. V, 100. □ *Un grup de lucru a experimentat metoda;* **g)** (despre discuţii, şedinţe etc.) în care se dezbat, se tratează anumite probleme. *Nu rareori, Ioanide era distrat în convorbirile de lucru.* CĂLINESCU, S. 127. *În timpul convorbirilor, desfăşurate într-o atmosferă... de lucru, au fost examinate probleme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 2/1. *La Bucureşti a avut loc şedinţa de lucru a Uniunii Scriitorilor.* ib. nr. 15, 2/2. *Trăiesc sentimente de profundă mândrie... Faţă de rezultatele de mare semnificaţie... Ale rodnicei călătorii de lucru.* ib. nr. 18, 3/3. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **Fără (de) lucru** = (care este) fără loc de muncă, fără ocupaţie. *Pe drum întâlni... pâlcuri de oameni, se mira că-i vede fără de lucru, dar nu le mai zise nimic.* AGÎRBICEANU, A. 387. *Eram... de câtăva vreme fără lucru.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 197. *Harnică, din zorii zilei Nu stau mânile copilei Fără lucru.* COŞBUC, P. I, 95. *La cafeneaua „Cinci peşti" s-a strâns o ceată de muncitori fără lucru.* SĂM. IV, 24. *Încântau ochiul şi uimeau pe trecătorii fără lucru, ce înconjurau cu gura căscată câmpurile de instrucţie.* SADOVEANU, O. XXI, 14. *Câţiva muncitori, rămaşi pe chei fără de lucru, începură a-şi da coate.* BART, E. 290. *Starea de deznădejde a muncitorilor fără lucru.* CONSTANTINESCU, S. I, 48. *Muncitorii fără lucru stăteau toată ziua prin gară.* T. POPOVICI, S. 209. *Când au ajuns la oraş, locurile se prinseseră şi ei au rămas tot fără lucru* PAMFILE, D. 58. ◇ E x p r. **A se pune** (ori **a se aşterne, a se aşeza) pe** (ori **la) lucru** sau **a se porni pe lucru** = a începe serios să muncească; a se pune pe treabă. *Nădăjduiesc să-l fac... a înţelege folosul muncei, trebuinţa d-a se pune pe lucru.* C. A. ROSETTI, N. I. 22, cf. 179. *Dieta se... puse pe lucru.* BARIŢIU, P. A. I, 534. *Ei se puseră la lucru cu o activitate febrilă.* NEGRUZZI, S. I, 339, cf. 342. *Îndată ce se vor pune pe lucru la rândul lor, are să se scoale opoziţiunea celorlalţi în contra lor.* GHICA, S. 198. *Venind la Milano, se puse pe lucru.* FILIMON, O. II, 314. *El s-a pus pe lucru cu activitatea ce ai văzut-o.* BARONZI, I. G. 151/3. *Să ne punem toţi serios pe lucru,... că doară vom ajunge să punem mâna odată pe cameră şi senat.* CONV. LIT. II, 45. *Ne-am pus la lucru în cadrul vechei constituţiuni.* MAIORESCU, D. I, 331. *Se puseră pe lucru traducând, localizând, compunând un şir de piese.* CONTEMPORANUL, I, 776. *Se pornea pe lucru cu toată puterea.* CARAGIALE, O. II, 319. *Mă pun la lucru pe brânci.* id. ib. VII, 6. *Ei se puseră pe lucru.* ISPIRESCU, P. 73. *La vederea pitarului, care se înapoiase în ogradă, râsetele şi glumele încetară şi toţi se puseră de iznoavă pe lucru.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Se aşterne din zi în zi mai fervent pe lucru.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 371. *Cu acest presâmţ de chiemare, m-am pus pe lucru după priceperea mea.* SBIERA, F. S. 131, cf. TDRG. *Puneţi-vă la lucru şi câştigaţi copiilor voştri hrana!* PAMFILE, A. R. 4. *S-a pus Niculăiţă pe lucru.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 84. *Treci peste asta, te pui pe lucru şi steaua „Arhanghelilor" iarăşi străluceşte.* AGÎRBICEANU, A. 477. *Răsufla greu şi iar se aşeza pe lucru.* REBREANU, I. 53. *Când a aflat că Filiorenii îşi fac palat în Bucureşti, domnişoara Pascal s-a pus pe lucru.* BASSARABESCU, S. N. 182. *De mâine dimineaţa se aşterne la lucru.* C. PETRESCU, C. V. 156. *Abia sosit la căminul său, fostul voievod Alexandru se puse pe lucru pentru a recăpăta domnia.* C. GANE, TR. V. 138. *Alerg la biroul meu. Mă pun la lucru.* SADOVEANU, O. XIX, 350. *Se aşternu Creangă din nou la lucru.* CĂLINESCU, O. XIV, 110. *În martie se puse pe lucru.* CAMIL PETRESCU, O. I, 81. *Trebuie să ne aşternem pe lucru.* STANCU, R. A. IV, 160. *Nu vrei să te pui pe lucru? – Ţt! făcu Lucu ştrengăreşte.* VINEA, L. I, 145. **A pune** (pe cineva sau, p. e x t., ceva) **la** (sau, rar, **în) lucru** = a face, a obliga pe cineva să muncească, p. e x t. a determina ceva să execute o operaţie, o muncă. *O să fiu silit să pui în lucru peste un milion de demoni.* FILIMON, O. II, 176. *La început e omul însuşi cel care poartă sarcinele, punând la lucru puterea sa musculară.* EMINESCU, O. XIV, 940. *Într-o clipă adună toată drăcimea şi-o pune la lucru pe câmp.* CREANGĂ, P. 158, cf. DL, DM, DEX. *Săpătorii că-i lua Şi la lucru că-i punea.* FOLC. OLT. IV, 184. **A da (de) lucru** (cuiva sau la cineva) = **a)** a-i oferi cuiva posibilitatea de a lucra. *Au dat lucru la oameni... ca să ţie poporul supt înfrânare.* MOLNAR, în ŞA I, 515, cf. I. GOLESCU, C. *Mi-a dat mult de lucru în meşteşugul meu.* NEGRUZZI, S. III, 319, cf. POLIZU. *Intră doi inşi care-l întreabă dacă avea să le dea de lucru.* GHICA, S. 265, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 148, LM. *Dă de lucru la trei ciobănei, e mare turma.* EMINESCU, S. P. 320. *După obicei, ea le dă de lucru cu măsură.* CREANGĂ, P. 7. *Îi dedese baba de lucru – să-i îndrepteze un fir de păr creţ.* CARAGIALE, O. II, 218, cf. DDRF. *Nimeni nu-i dă lucru, flămândă ea rămâne.* COŞBUC, P. II, 187, cf. BARCIANU, TDRG. *Mă voi gândi ce să vă dau de lucru luni.* VISSARION, B. 308. *Vă rog să ne daţi de lucru.* SADOVEANU, O. XXI, 44, cf. SCRIBAN, D. *Nu pot ierta oamenii leneşi... Dă-i ceva de lucru la dumneata în curte, crezi că vrea?* ARGHEZI, S. XV, 217. *Dacă-mi dă ceva de lucru, îl fac.* N. MANOLESCU, C. M. 28, cf. DEX. *Nu-i dase altă de lucru, fără decât să le care mâncare cu căruţa.* VASILIU, P. L. 26. *Nu-i da d'e mâncare, îi da d'e lucru.* O. BÎRLEA, A. P. III, 8; **b)** (şi în forma **a-i face** cuiva **de lucru)** a face pe cineva să muncească mult; a face să fie foarte ocupat. *Ţarul Rusiei... a decis a da de lucru tătarilor în Crimeea, pentru ca să nu poată alerga în ajutoriul turcilor.* BARIŢIU, P. A. I, 49, cf. 17. *Cu articolul ţi-am făcut de lucru, dar ce să fac?* (a. 1870). BARIŢ, II, 176. *Afacerile mele personale îmi dau atâta lucru, că abia ajung a le putea ţinea* (a. 1878). id. ib. 234. *Artele au trebuit să se nască în urma zeităţii, cu mult mai târziu de poezie, care a dat ideea de zeitate şi a dat artelor de lucru.* BOLLIAC, O. 37. *Intrigele politice... dederă mult de lucru romanţierilor şi poeţilor dramatici.* FILIMON, O. II, 290. *Vei înţelege cât lucru trebuie să-mi deie această catedră.* SBIERA, F. S. 207. *Frate Ioane, cunoşti tu care-i crâşma lui Barbă-Lată? Asta le dă de lucru. Amândoi se ridică în vârful picioarelor,... cercetează şi râd bucuroşi.* SADOVEANU, O. I, 407, cf. DEX; **c)** a-i crea cuiva probleme, a-i face greutăţi. *Maltratarea morală şi depărtarea episcopului Inocenţie... au dat de lucru curţii imperiale pe 35 de ani înainte.* BARIŢIU, P. A. I, 438. *Românii din Braşov..., comercianţi, măcelari, croitori, au dat mult de lucru magistratului.* id. ib. 524, cf. POLIZU. *Cehii, perseverenţi ca totdeauna, polonii, stăruitori ca niciodată mai nainte, vor da de lucru regimului* (a. 1870). BARIŢ, II, 227, cf. LM. *Hai la treabă,*

cumătriță, că lupul ți-a dat de lucru! CREANGĂ, P. 29. *Dăduse până atunci destul de lucru diplomaților europeni.* XENOPOL, I. R. XIV, 89. *Omorul, dacă nu și numele celui jertfit, dă de lucru încă localnicilor.* IORGA, P. A. I, 162. *Schimbarea asta mică de program le da de lucru.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 229, cf. SCRIBAN, D. *Conservatorii însă au dat de lucru românilor întotdeauna.* ARGHEZI, S. XXXIV, 125. *Buclucașa consoană „r" avea să-mi dea de lucru.* BLAGA, H. 5, cf. UDRESCU, GL. **A băga** (pe cineva) **în lucru** sau (învechit, rar) **a-i face** (cuiva) **de lucru** = a-i da (cuiva) un loc de muncă. Cf. POLIZU, ALEXI, W. *Te-ai sculat prea târziu..., cam greu să te bag în lucru.* BART, E. 290. **A intra în lucru** = a se angaja într-o slujbă, a începe o activitate. *Nu spera a intra în lucru decât peste vreo lună.* CARAGIALE, O. VII, 569. **A avea (de) lucru** = a avea obligația de a face ceva, de a munci; a avea o ocupație, o slujbă; a fi foarte ocupat (cu anumite probleme, din cauza unor dificultăți); (învechit) a avea de treabă (v. t r e a b ă **2**). *Pă luna lui noemvrie, văzând că nu au de lucru mult, le-am scăzut câte taleri 10 pă fieșcare* (a. 1829). DOC. EC. 451, cf. I. GOLESCU, C. *Se crezuse că adunarea va avea de lucru vreo șase săptămâni.* BARIȚIU, P. A. I, 530. *Am de lucru în astă-noapte. Am să fac un mâner de cuțit.* NEGRUZZI, S. III, 276, cf. POLIZU. *Ziua aveau, n-aveau de lucru, dar seara când era lună răsuna mahalalele de serenade.* GHICA, S. 57. *Noi avem de lucru în Țara Românească, Legi vechi și ruginite avem să le-nnoim.* ALEXANDRESCU, O. I, 270. *Poliția avu mult de lucru în seara concertului.* FILIMON, O. II, 328, cf. PONTBRIANT, D. *Președintele nu mai vrea să ia parte la aceste ședințe din cauză... că are mult lucru* (a. 1865). BARIȚ, II, 112. *Scurtă e petrecerea, căci cu toții au de lucru.* EMINESCU, S. P. 317. *Știu că are să aibă de lucru la noapte.* CREANGĂ, P. 301. *Ce alta are de lucru decât să ispitească și să păcălească pe bieții muritori?* CARAGIALE, O. II, 249. *Țăranii nevoiași, peste iarnă, când nu au de lucru și nu pot produce în genere nimica,... fac împrumuturi.* id. ib. V, 169. *Băiatul avea de lucru, fiindcă așeza în lăzi marfa.* SLAVICI, O. II, 59, cf. BARCIANU. *Având însă necontenit de lucru dincoace de Olt,... ei așezară acolo un ban mic..., care era vodă însuși.* IORGA, C. I. II, 148. *Vezi d-ta dacă are ori ba de lucru!* id. V. F. 101. *În curând au de lucru.* DELAVRANCEA, O. II, 63. *Am mai mult de lucru la cancelarie.* REBREANU, P. S. 240. *Ispas n-a avut brațe să prididească tot ce avea de lucru.* COCEA, S. I, 47. *Mai ai și altceva de lucru azi.* DAN, U. 161, cf. SCRIBAN, D. *Nu s-a tipărit din pricină că am avut altceva de lucru.* ARGHEZI, S. XXV, 354. *Prea multă vorbă, Șun; avem mult de lucru acasă.* CĂLINESCU, O. IX, 35. *Eu am nițel de lucru în bucătărie.* VINEA, L. II, 308, cf. DL. *Nu i-ar fi putut primi, era foarte ocupat, avea de lucru.* PREDA, R. 114, cf. DM, DEX. *Am văzut... că preoteasa o avut lucru acasă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 15, cf. 169. (Prin extensiune) *Stomahul are mult lucru la mistuirea mâncărilor.* PETROVICI, P. 243. **A-și face de lucru** = **a)** (și în forma **a-și căuta de lucru**) a pierde vremea cu o treabă lipsită de importanță; a se preface că muncește; a se afla în treabă (v. t r e a b ă **2**). Cf. POLIZU. *La izvor* [fetele] *se întâlnesc, schimbă vorbe, își fac de lucru și stau neastâmpărate.* EMINESCU, S. P. 317. *Ca să nu stea degeaba toată ziua, să-și mai facă de lucru – acuma cere.* CARAGIALE, O. II, 52. *Atunci mi-am făcut de lucru prin casă.* SLAVICI, O. II, 67, cf. TDRG. *Doamna Damian își făcea prin casă de lucru.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 171. *Ilona nu se mai ascundea și-și făcea mereu de lucru pe-acasă.* REBREANU, P. S. 219. *Își făceau de lucru în jurul unui foc improvizat.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 214. *Făcându-și de lucru prin birou în lipsa comandantului, ofițerul observă semnul pus între paginile unui volum.* BART, E. 210. *Se frământa, căutându-și de lucru de la un pat la altul.* id. ib. 313. *Roagă* [locuitorii] *ca, timp de zece zile, să-și facă de lucru pe la casele lor și să se supună deparazitării.* ULIERU, C. 21. *Își făcea și el de lucru pe lângă doctor, pe lângă notar, pe lângă jandarm.* STANCU, D. 114, cf. 320. *Pe puntea „Speranței" se vedeau numai doi... care-și făceau de lucru pe bord.* TUDORAN, P. 284, cf. DL. *Se simțea greoi și căuta să se liniștească și să-și facă de lucru.* PREDA, Î. 33. *Mamă-sa își făcea de lucru pe-acolo.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 26, cf. M. D. ENC. *Copilul își făcu iarăși de lucru în partea cu pricina a palatului.* V. ROM. ianuarie 1974, 23; **b)** a munci fără rost. *Dacă eu n-am știut șede să nu-mi fac de lucru și cheltuială..., trebuie să-i plătesc din poșnariul meu* (a. 1847). BARIȚ, II, 337. **A avea (de) lucru cu** (cineva sau ceva) ori **a-și face de lucru cu** (cineva) = a avea legătură, relații (în decursul muncii) cu...; a avea probleme, dificultăți cu... *Cela ce nu umblă cu dedânsul, având lucrul cu oameni, pe acela în scurtă vreme l-or uri* (a. 1793). ȘA I, 175. *Năravurile pruncilor foarte bine le știu, căci cu dânșii pretutindenea am avut lucru, agonisindu-mi hrana.* ȚICHINDEAL, F. 183/1. *Propoveduitorii preoți... au de lucru cu oameni de vârstă, carii pre dânșii, dacă nu voiesc, nu-i ascultă.* PETROVICI, P. 2. *Pricep Ceaslovul și Psaltirea, cu care în toate zilele au de lucru* (a. 1845). BARIȚ, II, 299. *D-lui Ioanovici, care avu de lucru cu Puliczer, i-ai face bucurie* (a. 1847). id. ib. 347, cf. POLIZU. *Vindecă-mi mâna, că am de lucru cu leșii.* DELAVRANCEA, O. II, 198. *Nu țân sama... de oamenii cu cari am de lucru.* SBIERA, F. S. 233. *Mai mult cu copiii avusesei de lucru.* id. ib. 359. *Armenii, cari aveau de lucru cu dânșii,... fură ispitiți uneori a-i întovărăși în noua provincie.* IORGA, C. I. III, 85. *Nu-i treaba ta... Noi cu domnul părinte avem de lucru, nu cu tine. Tu ești slugă.* DAN, U. 89, cf. DL, DM, DEX. *Stăi acuma, că văd că am cu om de lucru! Stăi, zise vâlva..., să ne împăcăm.* CONV. LIT. VI, 96. *Apoi sfinți îs aieștia? Cu dânșii să am eu de-acuma de lucru?* SBIERA, P. 286. *Trăiră băieșii aceștia un timp mai îndelungat în liniște și pace, neavând cu nimene nemică de lucru și de împărțit.* MARIAN, T. 241. *Dacă nu și-ar fi făcut de lucru cu fata craiului,... de bună samă că n-ar fi pățit ceea ce a pățit.* id. ib. 300. *Atunci s-a priceput... că ea n-a avut de lucru cu un făcător de minuni, ci cu un mare meșter de tâlhării.* id. INS. 285. *Vor duce oile acasă..., că vedea cu cine are de lucru.* RETEGANUL, P. IV, 17. **A avea** (sau **a-și face**) **(de) lucru cu** (ceva) = a fi ocupat, a se îndeletnici cu ceva (lipsit de importanță); a se preface ocupat cu... *Avusese până acum serios de lucru cu furculița și paharul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 109. *Își ștergea pe furiș ochii, făcându-și de lucru cu niște albituri.* BART, E. 388. *Setea de credință venea totdeauna*

însoțită de o nepotolită sete a trupului... Acum avea de lucru cu amândouă. DAN, U.127. *Preotul își făcea de lucru cu un picior de pui, numai ca să nu vadă preuteasa ce-l doare pe el.* id. ib. 151. *Emilia își făcu de lucru cu farfuriile.* T. POPOVICI, SE. 601. *Văzându-l cu ce-și face el de lucru, l-a întrebat: Ce faci tu aici?* ȘEZ. V, 136. *A mea va fi dar luna și cu ea voi rândui, iar tu cu soarele vei avea de lucru.* PAMFILE, CER. 14. *Hai des-de-dimineață acasă, că am lucru cu caii.* RETEGANUL, P. III, 28. **A nu avea de lucru** = **a)** a nu avea, a nu găsi ce sau unde să muncească, ce să facă. *Cu ce să-și petreacă vremea când n-are de lucru?* PR. DRAM. 127, cf. PONTBRIANT, D. *Vezi că dracul n-are de lucru, el nu face biserici.* ISPIRESCU, P. 205, cf. DDRF. *Nu am nimic de lucru. Se cunoaște. Mi-am găsit joc cu ochii vecinei.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 273. *Cucul cântă și scuipă... ca feciorii care n-au de lucru.* BLAGA, H. 27. *De când a murit domnișoara Tia, nu am nimic de lucru.* STANCU, R. A. IV, 277, cf. DL, DM, DEX; **b)** (adesea interogativ-exclamativ) se spune când cineva nu-și vede de treabă sau face ceva nepotrivit. *Vezi așa își face omul beleaua singur, când n-are de lucru. Cine mă pune pe mine să mă-nsor?* PR. DRAM. 164. *M-a-mpins dracul s-o ciupesc. – N-ai de lucru?, zice femeia și s-a uitat la mine chiorâș.* CARAGIALE, O. I, 141, cf. IV, 81. *Și n-are de lucru, jap, o iușcă peste coada motanului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 170. *Vrând să pui la cale țara, N-am de lucru și m-apuc Să-ntorc scara.* COȘBUC, P. I, 201, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *N-avu de lucru? – se pomeni încă cu un copil pe lângă ăi doisprezece ce avea.* STĂNCESCU, B. 126. *Amu, n-am ieu di lucru?... leg gologanii-ntr-o naframă și-i răpăd la primărie.* GRAIUL, I, 541. *Mergând ei pe drum, n-are Petrea de lucru. Zice către Frunză...* VASILIU, P. L. 146. (Glumeț) *Aista n-o mai fi dracu, e motanu Marandei, îl cunosc doar și n-are de lucru.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 170. **A fi de lucru** = a se găsi ceva de făcut, de îndeplinit. *Nu era de lucru la infirmerie.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 56. *Câteodată este ceva de lucru, are mama de tors.* SADOVEANU, O. III, 73. *Încă mai este de lucru pentru a defini precis, după fiecare regiune, accepțiile exacte ale unor serii de nume.* BĂCESCU, PĂS. 210. **A-și vedea** (sau **a-și căuta**) **de lucrul lui** (sau **ei** etc.) = a se preocupa de propriile treburi (continuând o acțiune întreruptă). V. și v e d e a[1] **(I 7).** *Mie îmi da pace să-mi cat de lucrul meu.* NEGRUZZI, S. II, 242. *Poruncind să ducă mașinile la curte..., își vedea liniștit de lucrul lui.* ANGHEL, PR. 84. **A da** (sau **a pune**) **în lucru** (ceva) = a începe sau a cere să se execute (ceva). Cf. POLIZU. *Urmează a să aduce trebuincioasele lemne și znopi de trestie..., ca să să puie în lucru* [ghețăria] (a. 1813). DOC. EC. 150. **(A fi) în lucru** = (a fi) în curs de executare, de elaborare, de fabricare. Cf. POLIZU. *Fiindcă aicea nu are nime nici „Gazeta", nici „Telegraful", nu știu de ajuns ce e în lucru..., căci nu mă pot destul de bine orienta* (a. 1872). BARIȚ, II, 183. *Dacă, isprăvind basmele cele în lucru, suntem bine dispuși..., viu cu tot calabalâcul familiei pentru câteva zile la Lipsca.* CARAGIALE, O. VII, 121. *Erau așadar acum în lucru mai multe crâmpeie izolate* [de cale ferată]. TOPÎRCEANU, O. A. II, 165, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A ține în lucru** = (fiind vorba despre mecanisme, aparate, fabrici) a menține în funcțiune. *Va ține această fabrică în lucru totdeauna, iar nu numai pentru puțină vreme* (a. 1823). DOC. EC. 305. *Un material ieftin pentru foc, spre a ține în lucru mașinele cu abur.* EMINESCU, S. P. 218. □ *Aparatul acesta trebuie ținut în lucru și duminica.* **La lucru!,** se spune pentru a cere să se treacă la muncă, să se înceapă activitatea. *Priimesc să fiu spioană... – La lucru, iubita mea.* FILIMON, O. I, 387. *Doamne, câte aș vrea să-ți povestesc... Dar, la lucru!* (a. 1870). BARIȚ, II, 225. *La lucru-acum, fărtate! la lucru, măi Ursane!* ALECSANDRI, P. III, 289. *Acuma, Stane, neică, la lucru!* CARAGIALE, O. III, 139. [Oana:] *Ce e, Măria Ta?* [Păharnicul Ulea:] *Ca și mort... la lucru...* DELAVRANCEA, O. II, 72. *Voi merge întâi la provincie să-i studiez pe cei de acolo. Întâi analiza – și apoi la lucru.* BASSARABESCU, S. N. 49. *La lucru, băieți.* ALAS 9 IX 1923, 7/3. **Bun lucru!,** formulă de salut. *Bun lucru!, grăi Bocioacă, și spor!* SLAVICI, O. II, 112. *Bun lucru, bade, la plug!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 270. *Bun lucru, neică, la coasă.* ȘEZ. I, 236. *Bună ziua și bun lucrul la dumneavoastră, moșule.* VASILIU, P. L. 73. *Ei „bun lucru" că îi da, El frumos le mulțămea.* BALADE, II, 36. (Regional) **Pe lucru** = numele unui joc practicat la priveghi; de-a meșterii (v. m e ș t e r **I 1).** Cf. ȘEZ. IX, 71, PAMFILE, J. I, 18. ◆ S p e c. Lucrare agricolă, viticolă etc. Cf. MARDARIE, L. 262/5. *Viile mănăstirii, trei s-au lucrat de toate lucrurile până la sapa după lăstar* (a. 1802). DOC. EC. 72. *Era atâta de lucru pe câmp.* XENOPOL, I. R. XIV, 48. *Când lucrul nu se face la vremea cuvenită, se zice că popușoii au fost scăpați.* PAMFILE, A. R. 76. *Vremea lucrului bătea la ușă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 322. ✦ (De obicei cu determinări care indică felul, locul, beneficiarul activității sau în sintagme care denumesc vechile obligații în muncă, prestate pentru boieri, domnie, mănăstiri) Obligație în muncă. *Scutire de bir, de taler, de găleata cu fân și de lucru domnesc* (a. 1654). IORGA, S. D. V, 121. *Vor fi în pac[e] de dajde și de galbeni... și de lucru* (a. 1661). id. ib. V, 35. *Să avem a lucra și sfintei mănăstiri precum vom lucra și spre partea înălțatei cămări..., care nu va lucra să plătească ziua de lucru câte bani 20* (a. 1731). ARH. OLT. II, 221. *Moșia... iaste a lor și ei au fost închinați numai lucrul cu slujba lor la mănăstire* (a. 1752). URICARIUL, X, 186. *Nu să pot învoi cu lucrul boierescului* (a. 1764). ib. 189. *Carii au în moșiile sale subpuși slujitori, ce se chiema mai nainte iobagi, și le dau lor zile de lucru peste an, se numesc domni subpușilor acelora.* MAIOR, IST. 91/21. *Zioa de lucru se considera de la răsăritul până la apusul soarelui.* BARIȚIU, P. A. I, 385. *Toți țiganii mei... să fie scutiți... de orice dare sau lucru public* (a. 1855). URICARIUL, X, 31. *Locuitorii sunt datori a face lucrul orânduit... de regulament* (a. 1888). ib. 24. *Domnul mai avea voie... să poată îndoi zilele de lucru pe săptămână.* XENOPOL, I. R. XII, 18, cf. BARCIANU. *Noi facem părintelui de sat zile de lucru; dăm bani și dascălului.* SBIERA, F. S. 136. *Are 12 zile de lucru la boieresc pe an și dijma.* N. A. BOGDAN, C. M. 96. *Lucrul la mori și participarea la străji apar ca obligații destul de generale.* PANAITESCU, O. Ț. 204, cf. SCRIBAN, D., DEX. ✧ E x p r. **Lucru de clacă** v. c l a c ă. ✦ Ceea ce se face în timpul muncii; obiect **(5)** asupra căruia acționează cel care lucrează; s p e c. ceea ce se

tricotează, se coase etc. *Aşa ne duceam băieţii şi fetele unii la alţii cu lucrul ca să ne luăm de urât.* CREANGĂ, A. 63. *Încordat asupra lucrului meu, ţip... şi urmez a scrie mai departe încheierea.* CARAGIALE, O. II, 185. *Intră cu lucrul în mână; coase galoanele la un mondir.* id. ib. VI, 19. *Ridicară ochii de pe lucru şi se uitară să vază dacă vorbeşte serios.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 77. *Cu croşetul înfipt în lână şi cu lucrul rezemat pe genunchi,... şedea.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 104. *Scoase aproape cu împotrivire din săculeţ lucrul, ghemul, andrelele şi vru să împletească.* VOICULESCU, P. II, 223. *Meşterii se aplecară spre lucrul lor.* SADOVEANU, O. XIV, 97. *Otilia împunse cu acul lucrul, oarecum agasată.* CĂLINESCU, O. III, 55, cf. 143. ✧ Expr. **A nu-i pica** (cuiva) **lucrul din mână** = a nu se opri din muncă. *Lucru din mână nu-mi pică, Tot nu-s bună de nimică.* CONV. LIT. IV, 30.

2. Obligaţie, îndatorire (conform profesiunii, unei situaţii, unei poziţii sociale etc.). *Nu iaste lucrul tău, împărate, a cădi lui Dumnedzău. Preuţesc iaste acesta.* VARLAAM, C. 330. *Voao vă iaste lucru biserica să păziţi, iară nu de războaie să grijiţi.* URECHE, L. 101. *Lucrul său îl ştiia a-l acoperi şi unde nu gândiiai, acolo îl aflai.* id. ib. 111. [Episcopii] *avea nepărăsât şi ne-ncetat lucru a-nvăţa poporeanii cuvintele lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24^{4}/7. [Ţi-au dat hainele] *pentru folosul cum lucrul deregătoriii tale mai bine să poţi isprăvi* (a. 1685). GCR I, 276/26. *Tot cela ce întră să slujască, ca să facă toate lucrurile în cortul mărturiei.* BIBLIA (1688), 96^{1}/10. *Turcii s-au şi slobozit asupra lui Leonte cu mari năvală, pedestri, cât rămăsesă lucrul să spargă obuzul lui Leonte.* NECULCE, L. 347. [Corbul] *toate lucrurile în monarhia pasirilor a face sau a desface în voia sa ave.* CANTEMIR, I. I. 41. *Eu aicea alt lucru n-am, ci să păzesc cine ce aduce* (a. 1770). FURNICĂ, I. C. 25. *Au trimis soli la acelaşi Simeon, craiul Bulgariei, ca să înnoiască pacea..., carii soli, isprăvindu-şi lucrul, s-au înturnat în anul următoriu.* ŞINCAI, HR. I, 167/20. *Pre preoţi i-au pus Dumnezeu străjeri împregiurul turmei sale... Fiind dară că aşea iaste lucrul preoţilor, foarte de lipsă era o carte ca aceasta.* MICU, în ŞA I, 251. *Împărăţirea iaste o putere de a hotărî lucrurile supuşilor,... adecă de a face ca supuşii unele lucrări să le pună, iar altele să le lase.* MAIOR, în ŞA I, 56. [Ucenicul] *fiind vrednic, să aibă a fi slobod de sineşi la lucru meşteşugului ce au învăţat* (a. 1823). DOC. EC. 304. *Câte lucruri sânt a le săvârşi în curţile lor, cum meliţatul, bătutul snopilor de grâu, orz, ovăz şi alte asemenea lucruri, să scoală noaptea cu lumină de le săvârşesc.* GOLESCU, Î. 5. *La lucru ce nu-i al lui, Nici al altui nimunui.* MUMULEANU, C. I, 110/9. *Nu este lucrul sau lucrare aşa de rea şi grea, care să nu se poată deprinde în obicei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXVIII/1. *Cel ce a fost credincios... să va mângâia, Dumnezeu îi va încredinţa lucruri mai însemnate şi va întări puterile lui.* MARCOVICI, D. 55/3. *Să se apuce iarăş de lucrul său.* DRĂGHICI, R. 51/8. *D-ta eşti copleşit de lucruri!* (a. 1848). BARIŢ, II, 355. *Lucru de căpitenie ce să cerea a fost păzirea regulamentului* (a. 1848). URICARIUL, X, 18. *Era adevărată copilărie a cere de la monarh lucruri de toate zilele, care cad în resortul unui primariu.* BARIŢIU, P. A. I, 458. *Soţiile şi fiicele iobagilor sunt obligate a împlini în curtea boierească lucruri femeieşti (meliţat, pieptenat, hecelat...).* id. ib. 476. *Sileşte-te cât vei putea să împlineşti poruncile mele; iar când lucrul va fi săvârşit, vino... să-ţi iei răsplătirea.* FILIMON, O. I, 263. *Mergi dar acasă şi ocupă-te cu lucrul tău, cu suveica şi cu furca.* CONV. LIT. IV, 59. *Dacă am voi... să îndeplinim lucrurile după adevărata lor trebuinţă, ne-am împiedeca de... lipsa de oameni speciali.* ib. XI, 57. *Aici paharnicul era un boier... mult mai împovărat de lucru decât la munteni.* IORGA, C. I. II, 156. *Nu găsi cu cale să arate vreo împotrivire, nu era lucrul lui, nu-i rămase decât să-şi plece capul în pământ.* TUDORAN, P. 126. *Când să cerne, lucru femeiesc, se alege deasupra în ciur moţochinele nedesfăcute.* BREBENEL, GR. P. *Nu lucrăm lucruri muiereşc.* ARH. FOLK. III, 42. *In şi ibrişin,... Sculuri de mătase, Lucru femeiesc, Că e mai bănos.* FOLC.–MUNT. IV, 496. ✧ Expr. **A scoate lucrul** (sau **lucrurile**) **la cap** (ori **la capăt**) = a duce la bun sfârşit ceva. V. şi scoate **(V 2)**. *Pierdzând nedejdea în tătari să-şi scoaţe lucrurile la cap asupra leşilor,... să legasă cu moscul.* M. COSTIN, O. 175. *Îndemnându-i pre soli numai să scoaţă lucrul la cap, merg solii şi rădică pre Vladislav de la Cracău şi-l aduc la Buda.* id. ib. 280. *Cu leşii nu va putea scoate lucrul la cap.* N. COSTIN, LET. II, 10/35. *Numai prin adunări poporane... vom scoate lucrul la capăt.* SBIERA, F. S. 225. ✦ (Intervine şi ideea de lucrare, activitate; adesea operaţiile efectuate sunt precizate prin determinări sau prin context) Îndeletnicire, ocupaţie; profesiune. *Deadem lu Coresi, diaconul, ce era meşter învăţat într-acest lucru, de o scoase* [Evanghelia] *den cartea sârbească pre limba rumânească.* CORESI, EV. 6, cf. MARDARIE, L. 136/11. *Cine eşti şi ce ţi-i lucrul şi de unde eşti?* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85^{r}/29. *Au deprins toate torcăturile de lână, de in, ţăsătura şi alt lucru tot în casă, fămeiesc.* N. COSTIN, LET. 54. *Era foarte meşter de scrisori şi de săpături la pietre şi la alte lucruri.* NECULCE, L. 41. *Fără numai cu lucru de oaste să ţinea şi de acolo hrana şi toate trebuinţele sale şi le pliniia* (a. 1750). GCR II, 50/24. *În agricultură cultivatorul nu are de făcut decât două mari lucruri: plugăria şi păstoria.* I. IONESCU, B. C. 9/15, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 148, LM. *Vrei să mă faci păzitor?... nu sunt bun de-aşa lucru.* CONV. LIT. XI, 91. *Numai două lucruri sunt cu temeiu serioase ca activitate valabilă: materială, agricultura; intelectuală, politica.* CARAGIALE, O. IV, 233. *Eu îi deşirai vicleşugul lucrului, cum e spre folosul lui şi-al ţării.* DELAVRANCEA, O. II, 102.

3. (Considerând obiectul ca rezultat al muncii) Ceea ce se face, se realizează prin muncă; creaţie. V. plăsmuire **(1)**. *Idolii limbilor argintu şi auru, lucrul mărilor omereşti.* PSALT. 282. *Se ispovedească-se ţie, Doamne, toate lucrurele tale.* ib. 300. *Văzu... ceriul, lucrul deagetelor tale, luna şi stealele ce tu le-ai urzit.* CORESI, EV. 24. *A şaptea zi Dumnezeu, deaca săvârşi toate lucrurile bune ale lui,... odihni.* MOXA, 346/35. *De va ieşi neştine... şi va micşura hotarul vecinului său..., să-şi piiardză lucrul şi osteneala ce va fi făcut acolea.* PRAV. 1. *Mila ta, Doamne,-n veaci trăiaşte, Lucrul sfintelor mâni îţi sporeaşte.* DOSOFTEI, PS. 466/16. *Nu-ţ părăsî lucrurile mânulor tale.* id. ib. 505/19. *D[oa]mne, pământul l-ai urzit, şi lucrurile mâinelor tale sântu*

ceriurile (a. 1683). GCR I, 263/4. *Voiu vedea ceriurile, lucrurile deagetelor tale, luna şi stealele.* BIBLIA (1688), 384¹/25, cf. LEX. MARS. 232. *Cu cuvântul, lucrul ai săvârşit.* MOLITVENIC (sec. XVII), 311. *Cela ce ne-au zidit şi ne-au făcut cu ochi iubitori de oameni văzu lucrul mâinilor lui.* VARLAAM–IOASAF, 11²/21. *Ieftinătatea felurimii unui lucru nu să pricinuieşte din mulţimea lucrătorilor acelui lucru, ci din mulţimea lucrului* (a. 1823). DOC. EC. 295, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Pravilile tuturora noroadelor hărăzesc părintelui de familie drepturi... Această orânduială... nu este izvodire a oamenilor, ci lucrul naturei sau, ca să zicem mai bine, al lui Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 80/8. *Împrejurările stărei sale l-au făcut a iscodi multe lucruri.* DRĂGHICI, R. 79/10. *Lucrul d-sale va fi gata pe amurgul, să vie să-l ieie.* ASACHI, S. L. II, 300. *Prăşeaşte ca să completezi lucrul plugului.* BREZOIANU, A. 82/8, cf. PONTBRIANT, D. *Sunt cutremure care aduc lacuri pe unde odată fusese dealuri sau lucru ominesc.* CONV. LIT. IV, 182, cf. CIHAC, I, 148, LM. *Prin proclamarea intempestivă a unirii, aţi răsturna deodată tot lucrul Congresului de Paris.* CONV. LIT. XII, 48. *Negustoru-şi pune pânzele-nainte, Lucrul scump şi harnic unor ceasuri sfinte.* EMINESCU, O. IV, 365. *Una pe alta se îndemnau la treabă şi lucrul ieşea gârlă din mânele lor.* CREANGĂ, P. 7. *Omul nostru era muncit de-o neînţeleasă dorinţă de a vedea lucrul cât mai de grabă sfârşit.* CARAGIALE, O. I, 66, cf. DDRF. *Lucrul sporea văzând cu ochii.* BUJOR, S. 33. *Prima versiune are fluenţa unui lucru făcut uşor şi care trece uşor.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 122, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Lucrătorule,... Tu ştii că frumoase sunt Numai lucrurile ieşite din puteri omeneşti.* BLAGA, POEZII, 97. *Lucrul vostru să sporească, Pânzele să se-nălbească Cum e coala de hârtie.* ALECSANDRI, P. P.134. *Să nu-ţi faci aiure Cuibul prin pădure, Să nu ţi-l ie cucul, Că ţ-ei pierde lucrul.* TEODORESCU, P. P. 453. *Dar bine-aţi lucrat, Bun lucru mi-aţi fapt, C-astă mănăstire O fi pomenire.* BALADE, III, 30. *Lucrurile croşetate de ea nu aveau pereche în lume.* FOLC. TRANSILV. III, 329. *Cine tot vorbeşte Lucru nu-i sporeşte.* ZANNE, P. II, 838. ✦ S p e c. Creaţie, activitate artistică, ştiinţifică etc.; (concretizat) operă **(2).** *Grăiescu eu lucrul* (*lucrurile* D) *mieu lu împăratu.* PSALT. 86. *Să las ceva... din lucrurile ce am început să scriu.* GHERASIM, T. 20ᵛ. *Să... înfiinţeze cenzura cât mai aspră pentru lucruri tipărite.* BARIŢIU, P. A. I, 534. *Cum vi se pare sonetul? – Minunat! înfricoşat! Mai frumos lucru în viaţă... n-am ascultat.* NEGRUZZI, S. III, 93. *Ce baladă! aceste sunt lucruri vechi, De care sunt dezvăţate acum a noastre urechi.* id. ib. III, 100. *Este istorisirea întâmplărilor unui călugăr catolic... şi în acesta se găsesc lucruri cu merite şi caractere deosebite, aşa fabule, pastorele, poveşti.* CONTEMPORANUL, I, 183. *Lucrul literar cere timp şi cumpănire.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 13. *Amestecul minuţios în lucrul scriitorului rămas discret în corespondenţa criticului.* LOVINESCU, S. VIII, 26. *Singura hârtie era manuscrisul unei schiţe... Era lucrul cel mai bun pe care l-am scris în viaţa mea.* C. PETRESCU, C. V. 32. *S-au publicat atunci lucruri bune, astăzi uitate.* SADOVEANU, O. XIX, 323. *Unele din lucrurile pe care le-am scris în tinereţă nu-mi mai dau satisfacţie.* id. ib. XX, 295. *De o timiditate şi de o discreţie susţinută, a tipărit puţine lucruri.* PERPESSICIUS, M. IV, 162. *Tânărul artist trebuia să călătorească concomitent cu lucrul său.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 22. *Poetul e ocupat să-şi publice în volum o parte a lucrurilor pe care le scrisese până atunci.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 22. ✦ (Învechit) Obiect **(1)** al unei acţiuni, al unei cercetări etc.; esenţă, fond al unui fenomen. [Pedeapsa] *trebuie să să măsoare după cum va fi mai mare sau mai mic lucrul (ojeptul)... vinderii de ţară* (a. 1788). ŞA I, 138. *Pentru învăţătura de la filosofie în vedeală şi pentru filosofie firii în osebire şi pentru a sali părţi, pentru al său lucru şi pentru multi obiceiuri.* AMFILOHIE, G. F. 6ʳ/12. *Mărturia care a întunecat şi cu îndoială mărturiseşte de lucrul cauzăi poate de nou să se întrebe* (a. 1802). în CONTRIBUŢII, III, 111. *Lucrul filosofiei morale este să aducă pre om la adevărata fericire.* POTECA, F. 237/8, cf. 198/12. ✧ (Jur.) *Lucru judecat* = caz asupra căruia s-a dat o hotărâre judiciară definitivă. Cf. LM. *Respectul ce se da lucrului judecat.* ib., cf. HAMANGIU, C. C. 299, TDRG, M. D. ENC., DEX.

IV. 1. (În opoziţie cu f i i n ţ ă; mai ales la pl.) Corp (solid) inanimat (cu o anumită destinaţie) şi care impresionează simţurile; obiect **(5).** (Obiectul este neprecizat) *De va fi purtând arme şi va fi furat multe lucruri, pre acesta să-l arunce în ocnă.* PRAV. 32. *Orcare vameş va ceare vamă den niscare lucruri, ce n-au fost obiceiul,... să i se taie capul.* ib. 48. *Măcar de ar şi munci ei cu plugul şi cu alte lucrure..., nimic nu pot fac[e]* (a. 1676). IORGA, S. D. VII, 51. *Într-această cetate..., se află de tot felul de lucruri şi de negoaţe, că vin pe marea cu corăbiile* (a. 1715). ARHIVA, R. II, 43/14. *Când să va face vicleşug la materiia lucrului ce să vinde,... vânzări ca acestea nu au tărie.* PRAV. COND. (1780), 140, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au o mare Bibliotecă..., precum şi adunare de lucruri din vechime, cum iarăş la alte oraşe am însemnat.* GOLESCU, Î. 138, cf. LB. *Radul au înturnat... moldovenilor toate lucrurile răpite din acel ţinut.* ASACHI, S. L. II, 97. *O lână compusă din astfel de fire nu poate sluji ţesăturilor, dar este bună pentru saltele şi toate lucrurile care cer elasticitate.* BREZOIANU, A. 539/4. *Cei ce fură lucru mai scump de trei florini să piară în furci.* BARIŢIU, P. A. I, 55. *De va vedea la altul un lucru ca să-i placă,... nu ştie cum să facă Să-l poată căpăta.* NEGRUZZI, S. II, 281, cf. POLIZU. *Când într-astă copilă În camerile voastre... Şi vedeatâtea lucruri la care se uimeşte; La ce pot să servească ea nici nu bănuieşte.* BOLLIAC, O. 124. *Luă câte unudouă Din lucrurile mai scumpe câte în casă găsi.* ALEXANDRESCU, O. I, 310. *Să puneţi nart la toate lucrurile ce veţi târgui.* FILIMON, O. I, 191. *Celelalte lucruri par a fi ceva mai ieftine decât în Sibiu, mai vârtos pânea* (a. 1865). BARIŢ, II, 114. *Gustul şi mirosul ne dau ştiinţă despre lucrurile priincioase şi cele nepriincioase corpului nostru.* CONV. LIT. VI, 36, cf. CIHAC, I, 148, LM. *Să trimeată la mine acasă un soldat să-mi aducă nişte lucruri care voi scrie.* LĂCUSTEANU, A. 137. [Comercianţii] *vor lua un procent cu atâta mai mare pentru slujba lor, cu cât lucrurile ce le vor da consumaţiei vor fi mai de trebuinţă.* CONV. LIT. XI, 9. *Urmarea directă* [a unui furt] *este înapoierea lucrului furat ori, dacă lucrul nu se mai găseşte, plata lui.* CONTEMPORANUL, I, 761. *Mulţi din lectorii noştri vor fi căutat*

cheia întâmplărilor lui în lucrurile ce-l înconjurau. EMINESCU, P. L. 64. *A-nceput să vânză şi de pân lucrurile de preţ ale casei.* CARAGIALE, O. II, 229. *Fiecare a luat ce a avut mai scump la casa sa, a încărcat toate lucrurile luate în mai multe care.* MARIAN, O. I, 347. *Lucrurile din casă.* LIUBA–IANA, M. 97. *Ieşi la mazilirea lui cu 1 400 de cai şi 60 povere de bani şi mai multe lucruri de preţ.* XENOPOL, I. R. VI, 86. *Toate lucrurile cari sunt în comerţ pot să fie vândute.* HAMANGIU, C. C. 338. *Prinde-n mâni un lucru numai ca să-l prindă.* COŞBUC, P. I, 244. *Să-şi facă cineva o părere despre bogăţia de lucruri... scumpe ce cuprindea casa unui om mare din Ţara Românească sau din Moldova la sfârşitul veacului al XIV-lea.* IORGA, V. F. 64. *Supus, îmbrăţişam moşneagul... Şi chipurile din părete, şi lucrurile de pe masă.* GOGA, POEZII, 91. *Nemişcarea pentru dânsa era moartea şi lucrurile i se păreau că devin rigide dacă stăteau încremenite două zile locului.* ANGHEL, PR. 3. *Şi-a vărsat focul pe lucrurile din casă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 274. *Femeile din Văleni alegeau lucrurile celea mai scumpe.* AGÎRBICEANU, A. 88. *În Banat... influenţa vestică şi importul de lucruri occidentale au fost mai puternice.* PÂRVAN, G. 404. *Emoţia îi alterase vederea concretă a lucrurilor şi odaia luase aspecte şi proporţii exagerate.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 207. *În tulburarea de lumină..., lucrurile din casă tremurau foarte straniu.* REBREANU, P. S. 151. *Se îndeletnicea cu negustoria în Moldova a diferite lucruri.* N. A. BOGDAN, C. M. 32. *Fac petrecere câte-o zi întreagă, dându-i ca dar diferite lucruri trebuincioase.* DUMITRAŞCU, STR. 4. *Acum hamalii iau lucrurile mai uşoare.* A. HOLBAN, O. II, 335. *A scos toate lucrurile cumpărate, i le-a pus alături.* POPA, V. 178. *Lucrul cumpărat stă acolo unde îl pune stăpânul său.* VISSARION, B. 213. *Să nu vorbiţi tare şi neîntrebaţi, să nu râdeţi prosteşte, să nu puneţi mâna pe lucruri.* TEODOREANU, C. B. 8. *Era o încăpere plină, prietinească, era împodobită cu chilimuri, cu câteva lucruri rare.* SADOVEANU, O. IV, 19. *Sunt sigur că la mijlocul drumului avem să ne aducem aminte: Aha! Am uitat cutare lucru.* id. ib. 63. *Găsim monede, lucruri mici, urmele unei lumi ce doarme în adâncimea întunecată a fundului.* BART, S. M. 21. *Progresul industriei chimice a făcut să fie întrebuinţate toate resturile animale pentru fabricarea anumitor lucruri.* ENC. AGR. I, 7. *Luând desagii de fund, îi golea pe masă. – Ce de lucruri ai adus, se mira bătrâna.* DAN, U. 42. *S-a lăsat pe canapea, cu ochii închişi, cu mâinile atârnându-i ca nişte biete lucruri moarte.* KIRIŢESCU, G. 95. *Vindea lucruri de nimic, găsite prin pivniţă sau prin pod.* CĂLINESCU, S. 42. [Piciorul] *îmi atârna de şold bleg şi rece, ca un lucru străin.* STANCU, R. A. II, 16. *Printre lucrurile vechi şi lustruite plutea un aer primitor.* VINEA, L. I, 54. *Nu prea era îndemânatică în casă, îi cădeau lucrurile din mână.* PREDA, R. 71. *Lucruri. Voci de femei, aproape cântece. Ferești deschise. Vrăbii.* ISANOS, V. 71. *În casa asta niciun lucru nu se mai găseşte unde-l pun.* SORESCU, L. L. I, 82. *Vieţile lor dispărute continuă să trăiască în mobile şi lucruri.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 110. *Sunt unele case... unde fiecare lucru spune o neînţeleasă poveste.* CINEMA, 1974, nr. 3, 17. *Ea poartă pe spinare seminţiile şi lucrurile lăsate pradă potopului.* SIMION, S. R. III, 324. *El dusese până atunci în mână un lucru cu mult mai uşor.* ŢOIU, G. 17. *Mâne dimineaţă să mai vii..., c-am să-z mai dau on lucru pentru binili care l-ai făcut.* O. BÎRLEA, A. P. II, 36. *Era prin palat numai diamanturi şi lucruri scumpe.* VASILIU, P. L. 107. *Lucru străin nu ţine de cald.* PĂSCULESCU, L. P. 111, cf. DDRF. *Am un lucru foarte tare, Minte n-are, Grijă are Şi te-nvaţă la cuvinte* (Ceasornicul). PĂSCULESCU, L. P. 77. (Categoria căreia îi aparţine obiectul prin utilitate, materie etc. este precizată ori sugerată prin determinări sau prin alte elemente contextuale) *Fiind beţi, au stricat un lucru scump domnescu şi de minune ca acela.* NECULCE, L. 9. *El au furat un lucru ce să cuvine unui domn.* M. COSTIN, 168. *Au făcut lor topire de aur,... după chipul idolilor, lucruri de teslari săvârşite.* BIBLIA (1688), 588[1]/7. *Dă unde era închişi, dându-le cale, au purces, multe lucruri trebuincioase dă ale războiului în Prut lepădând.* R. GRECEANU, CM II, 186. *Vinde..., cu un singur preţ statornicit, stofele de rochii şi celelalte lucruri de mătasă* (a. 1732). IORGA, S. D. XII, 34. *Aceşti precupeţi se duc afară din târg, întru întâmpinarea sătenilor şi a femeilor ce aduc lucruri de mâncare* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 65. *Adeseori au furat de la părinţii şi fraţii lui poame şi alte lucruri mici de mâncare* (a. 1781). ŞA I, 28. *Deacă s-ar putea cumpăra raiu cu bani ş-alte lucruri mai scumpe, cum sânt pietrile nestămate!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 374. *La acele lucruri dă ale mâncării ce să va aduce, vamă să nu să ia* (a. 1811). DOC. EC. 111. *Nu zic aceasta căci m-am speriat de luminoasele lucruri împărăteşti, nici de mărirea podoabii ungurilor celor de mare neam şi bogaţi.* GOLESCU, Î. 20. *Toate lucrurile de blană, de pânză şi de flanel, cele întrebuinţate în căutarea lui, sânt împărtăşite cu otrăvitoarea materie a boalei lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 337/13. *Celelalte ţări din Europa supuse îi da* [Romei] *lucruri de luxu.* GENILIE, G. 15/21. *Dacă n-are tusă, ie lucruri muietoare, se unge cu oloiuri aromatice.* CORNEA, E. I, 5/1. [Ienupărul] *se întrebuinţează la lucruri de tâmplari şi strungari.* BARASCH, B. 88. *Astă-noapte ai primit în casa aceasta... nişte giuvaeruri... – Îmi este oprit de a cumpăra un lucru ce-mi place?* NEGRUZZI, S. III, 143. *În camera bine mirositoare... îi erau hainele cu feliu de feliu de îmbrodituri, lucruri de femei sidonene.* CONV. LIT. IV, 56. *Dai unui om flămând un prânz cu care îşi poate foarte bine potoli foamea, mâncând tot lucruri simple, dar sănătoase.* ODOBESCU, S. III, 39. *Să nu bei apă după lucru gras, că ţi s-apleacă.* CARAGIALE, O. II, 247. *Adam l-a dus pe urs la un stup de miere să-l înveţe la lucru dulce.* id. ib. IV, 366. *Aşeza lucrurile de călătorie.* ISPIRESCU, L. 13. *Singura bucurie o au când soseşte ceva din Stambul sau din Veneţia: lucruri de gâteală, perii şi altele.* IORGA, V. F. 96. *Meştere* [pietrar], *păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit uimitor.* DELAVRANCEA, O. II, 68. *Lucrurile de îmbrăcăminte... nu le plătesc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 319. *Pisicuţa mea avea mai mult înfăţişarea unui lucru de artă.* HOGAŞ, DR. I, 158. *De fier, puţine lucruri şi aproape niciunul mai clar identificabil.* PÂRVAN, G. 214. *Avea treabă la o cofetărie mică, care arăta la geam lucruri savuroase.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 282. *Mergeau în fiecare an... să cumpere tot soiul de lucruri*

manufacturate pentru îmbrăcămintea de lux. N. A. BOGDAN, C. M. 9. *O dulceață vrei?... – Lucrurile dulci nu se refuză.* POPA, T. 40. *La casa veche... fusese stăpân singur între biblioteci, lucruri de artă aduse din străinătate.* TEODOREANU, L. 68. *Îmi place să văd un lucru bun pe mine, să fiu elegant îmbrăcată.* SADOVEANU, O. IV, 15. *Un bucătar bun poate scoate din paserile acestea lucruri delicioase.* id. ib. VIII, 55. *Hrana: constă, după anotimpuri, din lucruri foarte diferite.* DOMBROWSKI, P. 137. *Rogojinăria se împacă armonic cu toate lucrurile de paie și lemn.* ARGHEZI, B. 40. *Ademenea pe copii la studiul materiilor laice prin zmeură și alte lucruri de mâncare.* CĂLINESCU, O. XIV, 41. *Și-a vârât economiile în lucruri de artă.* id. S. 149. *Să le facă... rost de unele lucruri de îmbrăcăminte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 15. *În loc să puie otravă în ulă, a puz neşte miere curată, a puz lucruri bune.* O. BÎRLEA, A. P. III, 53. (Numele obiectului pe care îl înlocuiește este precizat în context) [Păgânii] *ne râd pe noi că ne închinăm lemnului și aurului, și argintului... Noi acelora lucruri nu ne închinăm.* VARLAAM, Ç. 48. *Acoperemântul porții curții, lucru de împistritoriu, de vânăt și de mohorât.* BIBLIA (1688), 67²/31. *Adă-mi o sculă, zisei servitorului... – Ce lucru? răspunse el, uitându-se cu ochi mari la mine.* CONV. LIT. IV, 202. *S-a dus... să facă rost de o forjă și de câteva găleți cu cărbuni... Aveam nevoie de lucrurile astea.* TUDORAN, P. 85. *I-a trimete un colan, nici de ac cusut, nici de matasă țesut... Cine să facă lucru ca „aista"?* VASILIU, P. L. 175. (Ca termen generic, precedă enumerarea obiectelor sau, după enumerare, înlocuiește numele obiectelor neprecizate) *Carne, sânge și alalte lucruri de materie dihaniiască are.* CANTEMIR, IST. 91. *Șezând în baie..., să ne frecăm pe trup cu sopon cu peria și cu alte lucruri curățitoare.* FĂTU, D. 71. *Omul, în starea sa firească, are trebuință de puține lucruri: mâncarea, locuința, îmbrăcămintea.* EMINESCU, S. P. 100. *Plug, grapă, teleagă, sanie, car... și câte alte lucruri ce trebuiesc omului gospodari, nici că se aflau la casa acestui om nesocotit.* CREANGĂ, P. 38. *Un prânz împărătesc! Și tot lucruri ușoare: Mezeluri, salam, ghiudem, limbă,... șampanie etc.* CARAGIALE, O. II, 146. *Sunt o bestie lacomă de lucruri delicate,... stridii, icre moi, un mușchi de căprioară.* id. ib. III, 120. *Găsim... juvaiere propriu-zise...: inele,... lanțuri..., lucruri de argint și aur.* IORGA, V. F. 65. *Lucruri de ale gospodăriei: săpun în lespede și în calupuri, așezat în pile; tistele de furci, cu doi și trei craci; lopeți, săpi.* CHIRIȚESCU, GR. 196. *Toate lucrurile pe cari le au prăsitorii cu dânșii: haine, bucate și vase cu apă, se pun la un loc.* PAMFILE, A. R. 81. *Au venit două harabale boierești... S-au pus în ele tot felul de lucruri, s-au încărcat vasele de bucătărie, cuferele cu straiele boierilor.* SADOVEANU, O. IV, 61. *La fundul saniei au pus o ladă cu lucrurile de preț mai grele, sfeșnice, tăvi și vase de argint.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9. *Noapt'ea o fos furân[d]... pieptaŕe, laibere, cojoșe, îsizme, boconș,... fel d'e fel d'e lucruri.* O. BÎRLEA, A. P. III, 274. (În construcție cu verbe copulative, înlocuiește numele unui obiect precizat prin subiect) *Gheața este lucru de la aera răce.* AMFILOHIE, G. F. 9ᵛ/14. *Astă cață va fi totdeauna lucrul cel mai prețuos.* ASACHI, S. L. II, 262. *Ooo!... asta e lucru scump! Laptele căprioarelor mele se dă numai pentru ochii împăratului.* VISSARION, B. 69. *O tavă de argint, un sfeșnic sunt lucruri modeste, pe care le poți cumpăra ieftin.* CĂLINESCU, S. 42. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ) *Hai și te suie în căruță..., să vezi ce lucru de papuci am eu.* VASILIU, P. L. 201, cf. 105. ✧ *Lucru consumptibil* (sau, învechit, *cheltuitor)* = bun care este distrus sau care își schimbă substanța de la prima întrebuințare. *Lucru cheltuitoriu... se zice acela cu care nu să poate folosi cineva cumsăcade deaca el nu-l va cheltui, strica, mânca ori bea, precum sânt bani, pâine, făină, roduri, vin, untdelemn și celelate* (a. 1815). în L. ROM. 1955, nr. 6, 30, cf. M. D. ENC. *Lucru neconsumptibil* (sau, învechit, *necheltuitor)* = bun care poate fi întrebuințat în mod repetat fără a fi distrus sau înstrăinat de la prima întrebuințare. *Lucru necheltuitoriu iaste acela care poate cineva a-l unelti fără să-l strice sau să-l cheltuiască, precum iaste un car, un dobitoc, o carte și celelate* (a. 1815). în L. ROM. 1955, nr. 6, 30, cf. M. D. ENC.

2. (Cu determinări care indică posesia sau cu sensul precizat în context) Bun care aparține cuiva. *Dumnezău, cela ce-ș iubești lucrurile sale, pogorî un noor și acoperi bisărica* (a. 1750). GCR II, 56/26. *Să nu râvnești niciun lucru de-aproapelui tău.* ȘINCAI, în ȘA I, 49. *Lucrurile Dachiei cu îndelungatul război a lui Dechebal era deșertate.* MAIOR, IST. 9/17. *Visteriile și lucrurile soțietății sânt pierdute* (a. 1807). în ȘA I, 719. *Se lăcomesc la lucrurile altora.* ȚICHINDEAL, F. 92/20. *Intrând iarăși în camera sa, își așează toate lucrurile pe la locul lor.* FILIMON, O. I, 102. *Aduceți covorul ce-mi mai rămase din lucrurile mele!* HASDEU, I. V. 205, cf. LM. *Să-ți strângă lucrurile, că mâne mergem la Iași.* CONV. LIT. XI, 68. *Glumind, s-a pus să-mi aranjeze lucrurile. Luarăm ceaiul împreună.* CONTEMPORANUL, I, 25. *Refuză... să-i achite salarul, ba-i ține încă și lucrurile supt un fel de secvestru.* EMINESCU, S. P. 265. *La ce-mi umblați în lucrurile mele? Asta nu-mi place.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 66. *Slugile începură să coboare geamantane, pachete, oprind la tot pasul pe tinerii clerici, cari umblau încă forfota, să-și strângă lucrurile.* AGÎRBICEANU, A. 35. *Se apucă... să adune lucrurile locotenentului.* REBREANU, P. S. 158. *I s-au vândut toate lucrurile.* ȘĂINEANU, D. U. *Era bucuria de a simți așa de apropiat un lucru care îmi aparținea.* A. HOLBAN, O. II, 331. *Mi-am strâns lucrurile și am plecat ca un nebun.* VOICULESCU, P. I, 116. *Pecetluise toate lucrurile ei, de o lăsase aproape goală.* C. GANE, TR. V. 104. *Eu îmi strângeam lucrurile mele și plângeam.* SADOVEANU, O. IV, 12. *Cotrobăia prin lucrurile Evantiei.* BART, E. 318. *Nici la lucrul altuia nu s-a întins; rău n-a făcut.* DAN, U. 120. *Să bage de samă și să nu-i prăpădească lucrurile ce nu le poate lua acuma cu ea.* id. ib. 124. *Dă lumină în salon și vezi să nu mai încurci lucrurile musafirilor.* KIRIȚESCU, G. 73. *Nu pune mâna pe lucrul altuia.* ALAS 9 IX 1923, 7/3. *Îi aruncă lucrurile afară din casă, fără altă discuție.* CĂLINESCU, O. XIV, 67. *Lucrurile ei fuseseră în parte sustrase.* CIOCULESCU, I. C., 43. *Sân stăpân la casa mea și pă lucru neu.* GRAIUL, I, 236. *Să cauți dimineață o căruță, să-ți încarci lucrurile câte le ei.* VASILIU, P. L. 68. *La*

mijloc era o greşeală..., caietul lipindu-se... de pachetele, de lucrurile, de hainele unuia dintre clienţi. ŢOIU, G. 18. (Prin analogie) *Eu sunt o fiinţă pierdută numai într-atât, întrucât am devenit lucrul şi proprietatea dumitale.* D. ZAMFIRESCU, A. 9. ✧ Expr. (Învechit) **A-şi ţine lucrul prea sus** sau **a-şi ţine lucrurile înalte** = a-şi da mare importanţă, a se considera cineva. *Curtea lui, masa lui, cheltuiala lui ca un craiu ţine. El îşi ţine lucrul pre sus.* NECULCE, L. 80. *Şi-ş ţine lucrurili nalte, la mânie aprig... Vre să stăpânească Moldova... cu mărire mare.* id. ib. 196. ✦ (Jur.) Avere, bun; proprietate. *De acum înainte* [via] *să aibă a o stăpâni... ca pe un drept lucru a d-sale* (a. 1811). URICARIUL, X, 119, cf. LM. *Obligaţiunea este stinsă, dacă lucrul a pierit sau s-a pierdut, fără greşeala debitorelui.* HAMANGIU, C. C. 277. *Însuşirea lucrurilor pierdute şi deţinerea pe nedrept.* COD. PEN. R.P.R. 615. ✧ *Lucru mobil* (sau *mişcător*) = obiect **(5)** care poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. V. şi avere mişcătoare (v. mişcător **I 1**). *Cele nemişcătoare lucruri ale muierii, asemenea şi ceale de sineşi mişcătoare, adică ţigani şi vite, să nu să preţuiască, ci numai ceale mişcătoare, cum scule, haine, lucruri de argint şi de aur i arămuri.* PRAV. COND. (1780), 92. *Catastih de toate lucrurile mănăstirii Târşorul din sud Prahova, mişcătoare* (a. 1802). DOC. EC. 68, cf. PRAVILA (1814), în L. ROM. 1955, nr. 6, 26. *Lucrurile mişcătoare se prescriu prin faptul posesiunii lor.* HAMANGIU, C. C. 485, cf. M. D. ENC., DEX. *Lucru imobil* (sau *nemişcător*) = obiect **(5)** care, în mod natural sau prin voinţa omului, nu poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. V. şi nemişcător. *Catastich de toate lucrurile... nemişcătoare* (a. 1802). DOC. EC. 68, cf. PRAVILA (1814), în L. ROM. 1955, nr. 6, 26, M. D. ENC., DEX.

V. P. gener. 1. Termen folosit pentru a denumi orice există în univers, mai ales (obiect) inanimat (concret sau abstract, real sau imaginar, cunoscut sau necunoscut). (Obiectul este neprecizat) *Puţinu focu câte lucrure arrde!* COD. VOR.[2] 62[r]/10. *Nu iaste a opri boala cu vreun lucru.* CORESI, EV. 82. *Cum iaste trupul mort fără suflet, aşea şi chipul lucrurelor oamenilor din afară, fără de ferirea dinlontru mort i.* PRAV. LUCACI, 235[r]/5. *Să nu grijim... de trupul nostru ca de un lucru putred şi trecătoriu.* VARLAAM, C. 8. *Alexandru-Vodă multe lucruri bune au făcut în ţară şi au făcut 2 mănăstiri în Moldova, Bistriţa şi Moldoviţa.* URECHE, L. 69. *Niciun lucru ce e făcut de mână de om nu poate fi fără greşală* (a. 1658). CCR 114/24. *Judecata la un lucru să uită mai cu de-adânsul, adecă la dreptate.* GCR I, 168/29. *Multe lucruri de mirat au văzut la ace împărăţie a chitailor.* NECULCE, L. 27, cf. 226. *De s-ar da în lucrurile firii vreun dobitoc cu pene..., acela dobitoc adevărat om ar fi.* CANTEMIR, I. I. 63. *Au făcut şi au zidit toate lucrurile cele văzute şi nevăzute.* ANTIM, O. 19. *Goneaşte umbra ce cade între doao lucruri.* AETHIOPICA, 61[r]/23. *Au făcut Traian mai multe lucruri minunate, dar podul acela pe toate le întrece.* ŞINCAI, HR. I, 6/2. *Voi nu puteţi de multe ori a gândi la lucrurile raiului şi la darurile ce varsă D[u]mnedzeu de acolo neîncetat.* MAIOR, PRED. 35/26. *Substanţia lucrului să fie toate acelea fără care n-ar putea lucrul să fie aceea care el dupre numirea sa trebuie să fie* (a. 1815). în L. ROM. 1955, nr. 6, 27. *Oraş al Ungarii, frumos şi vrednic de vedere, pentru mulţimea lucrurilor ce are spre învăţătura oamenilor.* GOLESCU, Î. 14. *Din Viena călătorind spre Minchen,... am văzut toate lucrurile mai deosibite.* id. ib. 109, cf. I. GOLESCU, C. *Multe lucruri mici adunate la un loc fac un ce mare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 40/7. *Copilul şi bătrânul de orice lucru plânge, Unul pentru a cere şi altul a lăsa.* HELIADE, O. I, 116. *Dacă testatorul... i-au poruncit ca să deaie altuia o somă hotărâtă seau un lucru hotărât, atuncea să îndatoreşte legatariul... să împlinească desăvârşit porunca.* COD. ŢIV. 100/8. *Cu ce feţe strălucitoare zugrăveam toate lucrurile dup' împrejur! Tot era pentru mine frumos.* MARCOVICI, C. 15/12. *Ar voi să prefacă toate lucrurile ca să îndestuleze nesocotitele lor pofte.* id. D. 51/26. *Dumnezău au iconomisât lucrurile ca să avem trebuinţă de multe.* DRĂGHICI, R. 50/7. *În 300 de ani se discopere locuri şi lucruri ce nu s-au putut discoperi în 4 000 de ani!* GENILIE, G. 22/1. *Niciun lucru nu interesează îndeobşte o naţie ca limba.* ASACHI, S. L. II, 330. *O lume... Unde, deşi despărţite, lucrurile au unire.* CONACHI, P. 260. *Bugetul municipalităţii... trebuie a se constitua în toate lucrurile.* BREZOIANU, A. 85/10. *Dorind să afle... A lucrurilor reguli din latul univers.* NEGRUZZI, S. II, 177, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 148. *Cu cât mai mulţi ochi aş ave, cu atâta lucrurile toate dimprejurul meu ar păre mai mari.* EMINESCU, P. L. 24. *Lucruri şi moravuri au fost măturate de suflarea civilizaţiei moderne.* CARAGIALE, O. IV, 96, cf. DDRF. *Această lumină este slabă, ea nu poate servi la niciun lucru ce ar cere şi vedere.* MANOLESCU, I. 50. *Ştiinţa-i vastă, însă ei în degetul cel mic O posed toată; în fine, nu e pe lume nimic Lucru ne-nţeles de dânşii.* COŞBUC, P. II, 126, cf. BARCIANU. *Scoseseră altă* [vorbă], *că unde pune popa mâna, lucrul se sânţeşte şi sporeşte.* SBIERA, F. S. 323, cf. ALEXI, W. *Lui îi spuneau într-aripate şoapte Şi stelele şi lucrurile toate.* GOGA, POEZII, 310, cf. TDRG. *Nu-mi era îngăduit şi mie să plec aşa, departe, undeva cu cer senin, cu lucruri frumoase de văzut.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 17. *Ca lucru de neînţeles, ca o minune, se ridica pe dealul lutos şi sterp dinspre răsărit.* GÂRLEANU, N. 7. *Lucrurile au asupra omului o înrâurire,... mediul material influenţează spiritul.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 31. *Zice ca pentru sine, privind în zare lucruri pe care numai el le vede.* SOVEJA, O. 29. *Un nouraş trandafiriu care... a doua zi avea să fie cine ştie unde ori nicăieri..., cum sunt toate lucrurile supuse vremei.* id. ib. 49. [Lady Craven,] *care se miră de atâtea lucruri de la noi, nu avu nimic de spus despre acele curţi.* C. GANE, TR. V. 182. *Poezia multor lucruri din ţara aceasta a plugarilor piere.* SADOVEANU, O. IV, 124. *Cu ochii închişi, pierdu noţiunea lucrurilor şi căzu pirotind în visuri agitate.* BART, E. 213. *Accesiunea...* [este] *mărirea dreptului la proprietate în urma alipirei unui lucru la proprietatea principală.* ENC. AGR. I, 33. *Un simţământ vag, copleşitor, de zădărnicie a lucrurilor omeneşti, simţământ care, în faţa morţii, apasă totdeauna pe suflet.* DAN, U. 79. *Ceea ce vedea nu era totdeauna conform cu ceea ce „ştia" despre lucrurile pe care le picta.* OPRESCU, I. A. IV, 139. *La Veneţia trebuie să fi văzut multe lucruri.* CĂLINESCU, O. XVII, 35.

Ceea ce dispăruse prin uitare şi ignoranţă era dobândit prin observaţia şi reproducerea lucrurilor văzute aievea. Arta reînvia astăzi prin acelaşi proces care o crease. PERPESSICIUS, M. III, 14. *În apropiere e muntele meu, muntele iubit, Înconjurat de lucruri bătrâne. Acoperit cu muşchi din zilele facerii.* BLAGA, POEZII, 86. *Strigătul de moarte al lucrurilor care pier aduce melancolia multora din bucăţile marelui scriitor moldovean.* RALEA, S. T. I, 12. *Originalul a devenit o valoare, un scop în sine... Un lucru e bun dacă e original.* id. ib. 234. *Mai mult decât orice alt lucru, norii sunt asemeni unor splendide corăbii.* BOGZA, C. O. 53. *E o noapte în care toate lucrurile lumii curg.* id. ib. 359. *Era în el... un fel de bucurie, care flăcăului i se părea că se varsă din aer peste toate lucrurile pe care le întâlnea.* PREDA, Î. 53. *Adolescentul caută un lucru capabil să simbolizeze autoritatea.* N. MANOLESCU, C. M. 29. *Poetul neamului acestuia cu limbă unitară,... cu mituri arhaice şi cu o ştiinţă tainică a tuturor lucrurilor lumii... a adus şi el o personalitate plurivalentă.* MS. 1975, nr. 1, 8. *Care lucru esti mai albu decât ar pute fi?* (Ziua) (a. 1779). GCR II, 120/24. ✧ (Obiectul sau categoria de obiecte designate sunt precizate ori sugerate prin determinări sau de context) [Cartea] *voi să o priimiţi nu ca un lucru pământesc, ce ca un odor ceresc.* VARLAAM, C. 3. *Orcare zlătariu va mesteca aurul sau argintul cu alte lucruri fără ştirea stăpânului... cu capul să plătească.* PRAV. 77. *Va putea şti şi oblici... nu numai lucrurile lumii, staturile şi-ncepăturile ţărâlor lumii, ce şi singură lumea, ceriul şi pământul.* M. COSTIN, O. 242. *Să-i de moşiile boierilor... şi alte lucruri multe.* NECULCE, L. 272. *Minunata orânduială a stelelor, a planeţilor şi a cometilor... Întâmplarea a putut întocmi aceste lucruri.* MARCOVICI, C. 13/1. *Lipsea lucrul cel mai trebuincios, adecă focul.* DRĂGHICI, R. 69/14. *Sântem foarte mulţămiţi de abate şi avem odăi bune, masă bună şi toate lucrurile trebuincioase.* KOGĂLNICEANU, S. 48. *Geografia descrie lucrurile unde se află.* RUS, I. I, 3/22. *Maică-mea şi-a luat crucea... şi a dat-o frumoasei copile...– A! Ea o va fi perdut. – Ba nu, nu! Nu se perde lucrul ce se câştigă astfel.* NEGRUZZI, S. III, 403. *Singurul lucru frumos pe lume este arta.* CONV. LIT. IV, 217. *Toate lucrurile merg pe calea perfecţiunei. Carul mocănesc... s-au prefăcut în carul de foc..., pietricelele lui David s-au prefăcut în glontele înaripat, curierul poştal în fluid electric şi aşa nenumărate.* ib. VI, 61. *Geografia, gramatica, aritmetica ar trebui puse în mâna copiilor tocmai la sfârşitul anului, când ei ştiu acele lucruri.* CONTEMPORANUL, I, 757. *Al dracului lucru şi vinul..., un păhar de vin şi toate îţi par frumoase.* ib. II, 322. *Au pierdut... dreapta măsură a lucrurilor; instituţii, legi, limbă, c-un cuvânt toate formele vieţii publice aveau un aer pripit şi netemeinic.* EMINESCU, S. P. 276. *Vorbesc cu arogantă competenţă... despre viaţă, despre moarte, despre Dumnezeu, având aceeaşi uşurinţă în discuţia acestor lucruri, pe care ar avea-o comentând un meci de box.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 259. *Am visat la un colţ de ţară, la o căsuţă albă şi liniştită, la lucruri puţine şi dragi.* SADOVEANU, O. III, 311. *Cel dintâi lucru ce-ţi izbea privirea era o gaură mare din tavan.* DAN, U. 136. *Primul lucru care îl atrage este muzeul Luvru.* OPRESCU, I. A. IV, 13. *Originea tuturor lucrurilor, a muzicii, a tiparului, a filosofiei, a familiei, a claselor.* PREDA, R. 120. (În relaţie cu „nume", „cuvânt" etc., indică ceea ce desemnează un termen) [Nume] *poreclitor iaste care cu o zicere multe lucrure a numi poate.* ST. LEX. 221^{v}. *Ceale de un nume dar sânt când doao sau şi mai multe lucruri au un nume.* GRIGORIE, L. 41. *Căutam... fericirea pe pământ!... Cuvânt măreţ, dar lucrul unde este?* MARCOVICI, C. 18/4. *Lucrurile n-au trebuinţă de cuvinte, au zis un vechi înţelept.* CORNEA, E. I, V/6. *A judeca după nume şi lucrul!* NEGRUZZI, S. I, 191. *Cuvânt şi lucru.* LM. *Cuvântul... există în obiect. Cuvântul este aspectul iminent al lucrului.* CONV. LIT. LXVII, 130. *Cu cele mai simple vorbe se pot exprima cele mai subtile lucruri.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 144. *Elemente străvechi ale culturii de mult dispărute... se pot reconstitui pe baza metodei denumită nume şi lucruri.* PANAITESCU, C. R. 17. (Fiind vorba despre clădiri, construcţii) *Înţeles-au cum Domnia Lui au început a zidi lucru în lauda lui Dumnezeu..., svânta mânăstire Caşinul* (a. 1657). SAVA, DOC. I, 18. *Acest lucru* [podul]... *l-au zidit Traian împăratul şi nu altul.* M. COSTIN, O. 257. *Aşijderea şi peste Dunăre au făcut pod, lucru de mirat.* id. ib. 266. *Şanţu, lucru de minune săpând.* CANTEMIR, HR. 106. *Făcut-au Măriia Sa şi alte lucruri şi zidiri, întâi turnul bisericii despre Doamna den Bucureşti.* R. GRECEANU, CM II, 32. *Toată mulţimea lucrurilor cealor zidite e plină de duhul cel de viaţă... dătătoriu.* I. PAŞCA, M. 2/14. *Alte doauă cazarme, din care una iarăşi este lucru vrednic de a-l vedea omul.* GOLESCU, Î. 15. *Lucrurile cele mai vrednice de văzut sunt catedrala, adecă mitropolia Sfântului Ştefan.* KOGĂLNICEANU, S. 12. *El vizitasă nu de mult Valul lui Traian..., lucru urieş al romanilor, râdicat pentru apărarea Daciei.* ASACHI, S. L. II, 225. [O biserică,] *un lucru care costă zeci de mii de galbeni se va ruina cu desăvârşire.* EMINESCU, S. P. 254. *Da-ncai am făcut un lucru bun* [o gheţărie]. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59. *Guţă Sobarul... abia dacă înălţa lucrul până la burta vetrii.* KLOPŞTOCK, F. 225. *Eu şi bătrâna mea ne-am străduit ş-am adunat ş-am făcut un lucru frumos şi gospodăresc.* SADOVEANU, O. V, 88. (Determinările „sfânt", „ceresc" etc. sau contextul arată că obiectul aparţine religiei sau bisericii) *Multe vorovi cu nuşi de lucrurile ceale cereşti şi de împărăţiia ceriului.* VARLAAM, C. 127. *Credinţa iaste arătare lucrurilor celor nevădzute.* id. ib. 167. *Cela ce va fura cruce den besearică..., acela fură lucru sfinţit.* PRAV. 45. *Care lucruri priimeaşte preotul în besearică,... acelea toate să cheama svinţite.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 121/1. *Aurul carele s-au lucrat... după tot lucrul sfintelor să făcu aur den zăciuială.* BIBLIA (1688), 67^{2}/50. *Fiind bun şi milostiv, s-au apucat a face lucruri dumnedzăieşti, beserici, să rămâie pomană.* NECULCE, L. 60. *A bătrânilor socotinţă Răzăma purure în lucruri sfinte, Ceriul având în inimă şi minte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 162. *Oamenii lucrurile duhovniceşti nu-şi pot închipui numai trupeşte.* id. ib. 262. *A mutila lucrarea de artă... nu e capabil decât un om fără... niciun fel de respect, chiar când se află în faţa lucrurilor sfinte.* CARAGIALE, O. III, 14. *Tipografia Mitropoliei scotea de mult de sub teascurile ei numai lucruri sfinte.* IORGA, P. A. II, 124. *[Î]i învăţ să ceară preotului să aibă linguriţa*

dezinfectată când împărtăşeşte, fără să ţin socoteală că un lucru sfânt nu poate aduce decât bine. ULIERU, C. 108. (Ca termen generic, precedă enumerarea unor obiecte sau, după enumerare, înlocuieşte numele obiectelor neprecizate) *Vindea cum vrea, feluri de lucruri, fân, lemne.* VĂCĂRESCUL, I. II, 42^{v}. *În numirea metalurilor celor dă supt pământ coprinzându-să: hierul, arama,... precum şi celelante lucruri, minerale, adică sare, pucioasă... şi toate cele asemenea* lor (a. 1811). DOC. EC. 119. Să *pot lăsa legatum toate lucrurile supusă comerţului, cum şi driturile, manufacturi şi alte lucruri care să pot preţălui.* COD. ŢIV. 100/27. *De vorbit despre... istorie, geografie şi alte lucruri folositoare da! se-nţelege!* EMINESCU, P. L. 68. *Au împrumutat multe lucruri de la vecini,... portul, arta, literatura.* IORGA, V. F. 90. *Mi se strânge inima pentru toate câte am pierdut, pentru atâtea lucruri scumpe,... pentru munţii noştri, pentru lacurile limpezi şi pentru fericirea... noastră.* SADOVEANU, O. IV, 8. *A fost odată ca niciodată, pă timpurile vechi, când nu era ca astăzi maşini, trenuri, fel dă fel dă lucruri înlesnicioase care face uamenii, cărăuşia, transporturi.* O. BÎRLEA, A. P. III, 160. (În construcţie cu verbe copulative, înlocuieşte numele unui obiect precizat de subiect sau de context, caracterizându-l împreună cu determinările sale) *Scrisoarea este un lucru vecinic.* M. COSTIN, O. 243. *Ei nu osândea coada, zicea că-i lucru bun.* HELIADE, O. I, 132. *Stăpânirea sau puterea norodului, prăvilile sale, el însuşi, ajunseră ca nişte lucruri himerice (nălucite).* CĂPĂŢINEANU, M. R. 91. *Totul împrotivă către mine s-au întors, Încât viaţa mi să pare lucru netrebuincios.* PR. DRAM. 100. *Un regulament al camerei era un lucru necunoscut feudalilor noştri.* BARIŢIU, P. A. I, 527. *Arta era lucru necunoscut.* GHICA, S. 43. *Statul, în sensul modern, nu este un lucru abstract,... el este o realitate atât de pozitivă ca şi... societatea, ca şi individul.* CONV. LIT. II, 40. *Cor şi tragedie erau două lucruri nedespărţite.* ib. IV, 148. *Viaţa socială şi viaţa culturală sunt două lucruri care nu trebuie să se amestece între ele.* IORGA, V. F. 89. *Hotarul este un lucru străvechi, imuabil şi recunoscut.* PANAITESCU, O. Ţ. 99. ✧ Expr. **A (nu) fi** (ori **a însemna) (unul şi acelaşi lucru** = **a)** (despre două sau mai multe obiecte, fenomene etc.; învechit, şi în forma **a fi un lucru)** a (nu) fi la fel, identic. *Dragostea şi vrerea cea bună şi facerea de bucurie şi prieteşugul, toate sunt un lucru* (a. 1807). ŞA I, 726. *Dacă-i vorba de vrăbii, apoi gardul şi frigarea nu sunt acelaşi lucru.* CARAGIALE, O. IV, 236. *Dacii... şi geţii... sunt unul şi acelaşi lucru.* PÂRVAN, G. 99. *Se consideră că e bună, pentru că crede că bunătatea şi slăbiciunea înseamnă acelaşi lucru.* A. HOLBAN, O. I, 40. *În arte, în general, înţelegerea afectivă şi cea intelectuală sunt unul şi acelaşi lucru.* CĂLINESCU, C. O. 351. *Semnificaţie şi formă nu e acelaşi lucru.* RALEA, S. T. II, 137. *Mirajul ce li se deschidea odată cu însuşirea acelei ştiinţe... ar fi fost unul şi acelaşi lucru cu existenţa particulară a acestei femei.* PREDA, R. 92. *Gloatele şi curtenii sunt acelaşi lucru.* STOICESCU, C. S. 12; **b)** (despre două sau mai multe cuvinte; şi în forma **a exprima acelaşi lucru)** a avea acelaşi sens. *Să aleagă dintre toate cuvintele ce exprima aproape acelaşi lucru pe acele care cuprind cea mai mare doză de sensibilitate.* MAIORESCU, CR. I, 14. *„A vorbi" a ajuns să însemne acelaşi lucru cu „a cuvânta".* GR. S. II, 16. **A spune lucrurilor** (sau **lucrurile) pe nume** = a spune adevărul deschis, fără ocolişuri. *Are curajul adevărului şi spune lucrurile pe nume.* MAIORESCU, D. I, 29. *Lucrurilor nu li se spune niciodată pe nume.* CIOCULESCU, I. C. 58. (Cu parafrazarea expresiei) *Nu trebuie să se ocolească numirea lucrurilor pe adevăratul lor nume.* MACEDONSKI, O. IV, 66. ✧ (Se referă atât la inanimate, cât şi la fiinţe; adesea în enumerări) *I-au închinat multe daruri; câţiva cai turceşti... şi alte lucruri scumpe.* NECULCE, L. 42. *Trei lucruri sunt de văzut... Turnul Precistei, Ocnele şi părintele Egumenul.* NEGRUZZI, S. I, 311. *Cu microscopul (... care îmăreşte lucrurile) se pot vedea jivinii aceştia.* ŞINCAI, în ŞA I, 656. *Am dat hotărâre ca toate lucrurile ţării (afară din vite) să aibă o vamă la vânzare* (a. 1824). DOC. EC. 332. *Când ochii ca microscopul la lucruri ar da mărime,... am fi văzut ţânţariul în însutită cătime.* CONACHI, P. 268. *El zicea aşa: că numai trei lucruri pe lume sânt bune... – Pânea cât de proastă, vinu cât de vechi şi nevasta cât de tânără.* ALECSANDRI, T. II, 330. *Erau tot crini, vioare şi trandafiri,... fete frumoase... Pătrului îi venea să închidă ochii ca să nici nu mai vadă aşa lucruri ademenitoare.* CONV. LIT. VI, 100. *Poate-i zice că şi reţele de pe apă sânt ale voastre, şi toporul mieu. Voi învăţa eu să puneţi stăpânire pe lucrurile din lume, cornoraţilor!* CREANGĂ, P. 48. *S-au expus... animale, paseri, grâne,... obiecte arheologice, ape minerale, arme... Pentru toate aceste lucruri, un juriu... au acordat foarte multe premii.* N. A. BOGDAN, C. M. 146. *Îţi aduci aminte de lucruri uitate, de o rudă care nu mai este, de un prietin mort în tinereţă.* SADOVEANU, O. III, 68. *Două lucruri sunt preţioase în Munţii Apuseni şi le-au făcut faima: oamenii şi aurul.* BOGZA, Ţ. 9. *Trei lucruri nu se împrumută: calul, puşca şi femeia.* ZANNE, P. II, 144. *Trei lucruri nu lasă în pace pe om: vinul, femeia şi banul.* id. ib. 156. *Trei lucruri te scoate din casă afară: ploaia, fumul şi muierea rea.* id. ib. 290. *Petrea i-o mai dat trei lucruri: o cute, o perie şi o basma... şi calul lui.* VASILIU, P. L. 137. (Distincţia dintre obiecte neînsufleţite şi fiinţe se face prin determinări sau în context) *Să cunoască fiecine preţul odoarălor...* [bisericii], *nu de mărgăritariu şi de pietri scumpe, ce-s lucrure moarte, ce de lucrure vii, ce-s mai scumpe...*, *apostolii,... prorocii,... învăţătorii,... tălmacii limbilor* (a. 1644). în BV I, 149/2. *D[umne]zeu începătura săvârşirei lucrurilor şi a omului iaste.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/12. *Să osebeşte şi să desparte un lucru de altul, adecă cuvântarea carea, fiind osebirea omului, îl deosebeşte de celelalte dobitoace şi ori de ce alt lucru ce nu iaste cu suflet cuvântătoriu.* MOLNAR, în ŞA I, 328. *Numele care să zice de lucrul cel însufleţit îl mutăm la lucru neînsufleţit.* id. ib. 339. *Cea dintâi vorbă a* [omului]... *a trebuit să fie un imn... pentru nemărginita varietate de lucruri şi de vietăţi cu care era încungiurat.* CONV. LIT. IV, 143. *Pe pământ a fost lucruri şi fiinţi ce astăzi nu se mai întâlnesc.* ib. 181, cf. LM. *Va trebui să înveţe pe copii noţiuni de istoria naturală şi de fizică... Va trebui să înceapă cu lucrurile, fiinţele şi fenomenele cele mai cunoscute.* CONTEMPORANUL, I, 206. *Se face deosebire între fiinţe şi lucruri,... folositoare la deosebirea*

gramaticală a cuvintelor. EMINESCU, S. P. 262. *Oamenii şi lucrurile apasă pe mine,... simt povara lor materială pe umeri.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 34. *Noul roman acordă lucrurilor o atenţie mult mai mare decât oamenilor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 46, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Nu mai vreau să fiu un lucru..., vreau să fiu stăpână pe mine.* SADOVEANU, O. V, 126. *Ceea ce facem vizează anumite fiinţe şi lucruri.* IORDAN, STIL. 236. *În pictura lui, lucrurile şi persoanele sunt mai luminoase... decât în realitate.* OPRESCU, I. A. IV, 145. *Să îndreptăm atenţia copiilor spre fiinţe şi lucruri.* CĂLINESCU, O. XIV, 115. *Percepţia unui lucru neasimilabil celor care-l înconjoară ne duce încetul cu încetul la percepţia individualităţii. Ceea ce se întâmplă cu lucrurile inanimate se întâmplă şi cu distincţia diferitelor persoane în mediul social.* RALEA, S. T. II, 109. *Pronumele interogativ pentru persoane este „cine", iar pentru lucruri şi celelalte fiinţe, „ce".* COTEANU, S. E. 35. *Substantivele neutre păstrează... în limba română gruparea originară din latină, unde ele desemnau prin excelenţă lucruri neînsufleţite.* id. ib. 66. *Această realitate mai adevărată este însă negativul clişeului realist, în ea lucruri şi fiinţe apar deodată ca simple arme.* N. MANOLESCU, A. N. III, 65. *Îl vedem aşadar pe poet abordând fiinţele şi lucrurile cu o poftă nereţinută.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 68.

2. (Cu determinări calificative; se referă în special la nume de fiinţe, de persoane) Cineva; ceva. *Din domni nu vin către dânsul nimeni, ca la un lucru ce-i era încă crăia nouă.* M. COSTIN, O. 289. *Eu* [Struţocămila] *sânt un lucru mare şi voi să fiu şi mai mare.* CANTEMIR, IST. 58. *Toate fiinţele pragmatice au însuşirile lor prin carele să deosebesc unile din altele, pentru că nu să poate a fi doo lucruri de tot asemenea după întrânsecele lor însuşiri.* POTECA, F. 60/27. *Un lucru mare... se cuvine să cuprindă minutele vieţii tale...* [Acesta] *este omul, noian necuprins de minte.* CONACHI, P. 258. *Omul acesta îi alt lucru. Îi un străin care locuieşte în munte.* NEGRUZZI, S. III, 206. *Eu sunt... un lucru ce-l dezmierzi astăzi şi ce iei să-l sfarmi mâine.* id. ib. 400. *Nu este decât un lucru dulce în lume, acela eşti tu.* id. ib. 408. *Noi vrem lucru bun, iar nu tălaniţe din Scaune. – Tăceţi c-au să ne vie tot puişori aleşi. Arghira, Rozalina, Calmuca.* FILIMON, O. I, 196. *În acea epocă, un om virtuos era lucru rar a se vedea.* BARONZI, I. G. 214. *Se vorbeşte de Adam şi de Eva ca de lucruri cu desăvârşire sigure.* CONTEMPORANUL, I, 717. *Misiunea mea...* [este] *nu să apăr sau să atac persoane, căci pe terenul afacerilor publice persoana a fost şi este lucru secundar.* EMINESCU, S. P. 391. *Singurul lucru care nemulţumea era persoana domnitorului.* XENOPOL, I. R. XIV, 51. *Tot cântă rândunica... Uşor se duce nume De-un lucru bun în lume, Dar mai uşor de-un lucru Frumos cu-adevărat.* COŞBUC, P. I, 277. *Un lucru nu-mi place mie: băiatul. Aici la han... trebuie un băiat iute, spirt.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59. *Mioara e unul dintre cele mai minunate lucruri pe care le-a făcut Dumnezeu pe suprafaţa pământului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 14. *Tânărul amorez îi deschise inima lui însângerată... O prietenă femeie, ce lucru plăcut!* C. GANE, TR. V. 167. *Gândirea fiind atributul ce nu poate fi despărţit de mine,... deoarece eu sunt, esenţial, un lucru care gândeşte.* JOJA, S. L. 336. *Sosit-a ş-au poposit D'un arap negru buzat... Că aşa lucru urât Eu n-am văzut de când sunt.* PĂSCULESCU, L. P. 252. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de", exprimând ideea de superlativ) *Scoatem costiţa ceea... şi atunci îi vedea d-ta ce lucru de femeie are să iasă dintr-însa.* CREANGĂ, P. 174. *S-o scuturat şi s-o făcut un lucru de cal ca acela.* VASILIU, P. L. 165. ✧ (Cu referire la organizaţii, societăţi, organe de conducere etc.) *Pentru noi, un divan nepublicarisit şi cu persoane cu totul neştiute nu poate să fie legiuitor lucru* (a. 1790). IORGA, S. D. VII, 243. *„Socec şi Comp. Librărie" şi „Socec şi Comp. Tipografie" (două lucruri cu totul deosebite).* CARAGIALE, O. VII, 537. *Cercurile culturale. Pentru unii sânt prilej de indignare. Pentru alţii sunt lucruri fără importanţă.* SADOVEANU, O. XIX, 43. ✧ E x p r. (Familiar) **Lucru rău** (sau **prost**), se spune despre o persoană de care suntem nemulţumiţi sau care nu e bună de nimic, inutilă. Cf. TDRG. *Nu dorea să rămână un lucru prost ca ceilalţi şi n-avea gust totuşi de carte.* CĂLINESCU, O. XIV, 47, cf. DEX. *Fost-ai, lele, când ai fost, Ş-ai rămas un lucru prost.* ALECSANDRI, P. P. 338, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 36. *Te-am lăsat în frâu teu Şi te-ai făcut lucru reu Şi-acum sai în capu meu!* MARIAN, SA. 4. *Măi bărbate, blăstămate, De mult nu m-ai bătut şi lucru rău m-am făcut.* id. H. 6. *Neico,... acum eşti lucru prost. Mi-ai fost pup de trandafir, Acum eşti creangă de ştir!* HODOŞ, P. P. 122. *Olele, ce om am fost Ş-am ajuns un lucru prost!* PAMFILE, C. Ţ. 339, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Destul m-am însurat eu, Mi-am luat un lucru rău, Lucru rău şi blestemat, L-am luat şi m-a lăsat.* FOLC. MOLD. II, 509. *Lucrul rău nu piere cu una, cu două.* CREANGĂ, A. 16, cf. TDRG, com. din PIATRA NEAMŢ. **Nu-i lucru curat,** se spune despre ceva neobişnuit, supranatural. *Oricum ar fi, dar paserea aceasta nu-i lucru curat.* CREANGĂ, P. 232. (Cu parafrazarea expresiei) *Nu ştiu, nălucă să fii, om să fii, dracul să fii, dar nici lucru curat nu eşti.* id. ib. 162. ✧ C o m p u s e: **lucru-rău** = **a)** (în credinţele populare; şi în compusul **lucru-slab)** geniu rău, spirit necurat, diavol. *Unele femei vrăjitoare clocesc un ou... să se poată preface în pui de găină... Se spune că acesta este lucru-rău sau dracu şi are putere mare în rău.* ŞEZ. I, 157, cf. CANDREA, F. 178. *Miezul nopţii nu-l va apuca pe om pe drum, pentru că atunci umblă diavolul şi strigoiul, duhul necurat şi tot lucrul-rău.* PAMFILE, B. 1. *Sara să nu te uiţi înapoi, că ţi se năzare lucrul-rău, ci să stupeşti în partea stângă înapoi.* id. D. 258. *Cât timp e nebotezat copilul,... atât copilul, cât şi mama se afumă..., ca să nu se apropie lucrul-slab de dânşii.* id. ib. 269, cf. GOROVEI, CR. 28; **b)** (Ornit.; regional) turturică râzătoare, v. t u r t u r e a **(1)** *(Streptopelia risorius).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 109; **c)** (prin Ban.) epilepsie. NALR–B I h 152/17, 20.

3. (De obicei cu determinări calificative; cu sensul precizat de context) Ceea ce constituie obiectul unui proces psihic sau mintal, al unei manifestări etc. *Mainte de toate lucrurile cealea bunele, să ne nevoim să dobândim smerenia.* CORESI, EV. 93. *Să aducem Dumnedzeului nostru lucru[re]le bune: credinţa, dragoste, nedeajdea, răbdarea, înfrângerea inimiei, mâlcomire şi lacrămi.* IEUD, 186r/2. *Nunta o arată lucru de veselie şi de*

dragoste şi de bucurie. VARLAAM, C. 233. *Ţ-au lăsat toate ale tale, vrând ca să aibă prieteşug (Iubind cel mai bun lucru din ceale ce să află între oameni).* AETHIOPICA, 64^{v}/11. *Să nu să uite la trup, căci iaste trecătoriu, şi să poarte grija de suflet, de lucrul cel nemuritoriu.* MINEIUL (1776), 2^{r2}/14. *Alt lucru în lumea aceasta nu poftesc decât dragostea voastră.* MIL. TIT. 5^{v}. *Rău lucru e pizma* (a. 1805). GRECU, P. 65. *Cine, fiind cunoscătoriu şi simţitoriu de lucrurile omeneşti, va socoti mânia cea înflăcărată a romanilor asupra dachilor pentru ceale dease ale lor neodihne.* MAIOR, IST. 6/26. *Ş-osăbită sete Sâmte el acum, nu de apă, ci de alte Lucruri mai mari, de slavă şi nalte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 187. *Să poarte grije de suflet, de lucrul cel nemuritoriu.* CALENDARIU (1814), 8/14. *Să să cheltuiască la lucruri sufleteşti, a ajuta pă cei săraci i bolnavi* (a. 1824). DOC. EC. 334. *În cea dintâi poemă a descris lucruri ce a văzut şi a simţit însuşi, şi în cea de a doilea va să descrie lucruri ce şi-a închipuit.* HELIADE, O. II, 14. *Când este cineva gelos... n-are decât un lucru înaintea ochilor, gelozia sa.* NEGRUZZI, S. III, 410. *Cel ce-mi ie onoarea, acela îmi răpeşte Un lucru ce nu-l face pe dânsul mai bogat.* CONV. LIT. II, 24. *Nu se deprinde a cunoaşte binele şi reul decât ca lucruri îngăduite ori oprite de părinţi.* CONTEMPORANUL, I, 709. *Sorbi credinţa deodată cu laptele mumei sale şi totdauna lucrurile care le priimim în noi astfel, prin sânge şi prin lapte, sunt viaţa chiar!* ODOBESCU, S. I, 6. *A visa că adevărul sau alt lucru de prisos E în stare ca să schimbe în natur-un fir de păr.* EMINESCU, O. I, 164. *Burghezii din Paris s-au strâns în jurul lor şi plângeau... Sunt lucruri de conştiinţă care nu dispar răpede.* IORGA, P. A. II, 307. *Rău lucru bătrâneţea!* POPA, T. 48. *Nu se află alt lucru mai bun şi mai plăcut decât prietenia.* SADOVEANU, O. XIII, 147. *Ai despărţit cazurile izolate de acel lucru grav şi trist în acelaşi timp, care se numeşte disciplina.* id. ib. XXI, 17. (În exclamaţii) *Câte lucruri nu-s îngropate în fundul sufletului!* SADOVEANU, O. I, 95. (Ca termen generic, urmat de enumerarea sentimentelor, a manifestărilor etc.) *Să spurcă cu rele lucrure:... cu furtuşagure şi cu curvie, cu zavistii* (ante 1550). CUV. D. BĂTR. II, 418/8. *Carele amu sânt acealea lucrure? Curviia, necurăţiia,... asupriciunea, camăta şi şi alalte.* CORESI, EV. 45. *Să aducem Domnului nostru lucrure bune, credinţa, dragostea, nădejdă, răbdarea.* COD. TOD. 192. *Trei lucrure-s bune de a facerea bine... Rugăciunea. Postul. M[i]l[o]stenia.* PARACLIS (1639), 252. *În lucrurile ceale sufleteşti,... cumu-i în rugă, în post, în milostenie.* VARLAAM, C. 243. *Să să ştie că două lucruri au astupat întâmplările aceste rele de n-au venit: bunătatea şi blândeţele împăratului şi bună chiverniseala domnului ţării.* IST. Ţ. R. 67. *Să luom împreună cu noi 5 lucruri... care lucruri sânt aceştia: ispovedania, rugăciunea, postul, milostenia şi dragostea.* ANTIM, O. 36. *Făceau lumea să resune de-a lor fapte lăudate, Trei lucruri iubind în viaţă, onor, glorie, dreptate.* NEGRUZZI, S. II, 15. *Nu găsim în* [natură]*... mulţime de lucruri cari ar merita să fie observate şi descrise?... Fericirea, nenorocirea; iubirea, ura; bogăţia, sărăcia; frumosul şi urâtul; pe toate le găsim.* CONTEMPORANUL, II, 368. *Se vorbea de un lucru ciudat – un spirit de duşmănie între boieri.* OŢETEA, T. V. 352. (În construcţie cu verbe copulative, numele de sentimente, manifestări etc. sunt precizate prin subiect) *Păcatul iaste un lucru nesăţios.* VARLAAM, C. 17. *Sufletul nostru iaste lucru ce nu are părţi.* GRIGORIE, L. 247. *Strălucit lucru... este adevărul.* POTECA, F. 144/30. *Speranţa este lucrul cel mai de pe urmă ce perde omul în lume.* ASACHI, S. L. II, 67. *Cinstea şi virtutea sunt lucruri lăudate.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *Libertatea este un lucru preţios..., ca şi ştiinţa şi virtutea.* CONV. LIT. II, 39. *Amorul nu-i lucrul principal în viaţă.* ib. 217. *Opiniunea publică este un lucru greu de analizat.* MAIORESCU, D. I, 462. *Un suflet frumos este aşadar lucrul unde senzualitate şi raţiune, datorie şi înclinaţiune sunt armonie.* EMINESCU, O. XIV, 925. *Veselia e lucru ouu.* CARAGIALE, O. II, 258. *Chibzuiala e lucru foarte bun.* CARAGIALE, O. V, 397. *Eu înţeleg să aveţi respect de opinia publică; asta e frumos lucru din partea unor publicişti.* id. ib. VII, 425. *El este de părere că Frumosul şi Adevărul sunt două lucruri deosebite atât ca fire, cât şi ca întrebuinţare.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 11. *Pace şi linişte erau tocmai cele două lucruri care nu se puteau găsi în epoca lui.* id. ib. IV, 86. *Ai să dobândeşti şi învăţătură de carte... Cartea nu-i rău lucru.* SADOVEANU, O. XIII, 58. *Graţia bucureşteană nu e un lucru cu care te naşti.* KIRIŢESCU, G. 89. *Nu ştiam că fericirea este un lucru de care trebuie totdeauna să te temi.* BART, E. 224. *Impresia... este că dragostea... e un lucru uşor.* CĂLINESCU, I. 196. *Lucrul cel mai de preţ era adevărul.* CINEMA, 1972, nr. 1, 20/2. *Dreptatea, zicea el, O fi, fraţilor, din cer, Să fie şi pe pământ, Că e lucrul cel mai sfânt.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 339.

4. (Mai ales în construcţie cu verbul „a gândi") Ceea ce se află în mintea, în gândul cuiva; ceea ce ţine de activitatea intelectuală. *Trebuieşte acela ce va gândi acel lucru să meargă întâi să întrebe.* ANTIM, O. 38. *Ideile semplice sânt lucruri în faptă, pre carele sufletul le priimeşte ca o hârtie nescrisă.* POTECA, F. 58/14. *Măiestriile sânt meşteşugurile frumoase... care sânt lucru şi al imaginaţiei, iar nu numai al mâinilor.* GENILIE, G. 149/20. *De unde... îi trăsnea asemenea lucruri prin cap?* CONV. LIT. XI, 93. *Lucruri mistice, subtilităţi metafizice îi atrăgeau cugetarea.* EMINESCU, P. L. 28. *Cu fruntea plecată şi cu părul risipit preste ea, gândea lucruri de cari nu-şi da sama.* id. ib. 92. *D-le Mathis, ce lucruri gândeşti?* CONTEMPORANUL, II, 289. *Numai la un lucru mă gândesc.* BACALBAŞA, M. T. 210. *Simţea o plăcere, neobişnuită pentru el, să stea aşa, cu ochii deschişi în întuneric şi să se gândească... la tot felul de lucruri.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 9. *De multă vreme, Budu nu mai gândise atâtea lucruri într-un timp atât de scurt.* id. ib. 37. *Poporul nostru, la început, îşi reprezenta în mod elementar unele lucruri, era înclinat să concretizeze într-un anumit sens abstracţiunile.* GR. S. II, 6. *Mă gândeam la atâtea lucruri la care n-am vreme să mă gândesc în celelalte ceasuri zbuciumate ale vieţii.* SADOVEANU, E. 105. *Îndrăgostindu-se de ea, gândeşte lucruri imposibile.* CĂLINESCU, I. 238. *Familia încerca cu orice chip să-l readucă acasă, în vreme ce Eminescu... are alte lucruri în cap.* id. O. XI, 93.

5. (Filos.) Ceea ce are o existenţă reală, independentă de spirit; ceea ce se află în afara eului. *Când cunoşti pricinile lucrurilor, atunci mai sus să rădică cunoştinţa ta şi să zice cunoştinţă filosoficească.* MICU,

în ŞA I, 367. *Fantasia, precum să cade, ţine ideile lucrurilor cele materialnice, le socoteşte, le deosebeşte, le împreună.* POTECA, F. 206/32. *Ordinea universală prin care creaţiunea păşeşte spre menirea absolută şi definitivă a lucrurilor nu este alta decât totalitatea legilor raţiunei absolute a lui Dumnezeu.* CONV. LIT. II, 41. *Ideea că spaţiul şi timpul nu ar exista în realitatea lucrurilor este atât de greu de conceput.* ib. XI, 264. *Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri* [trecut şi viitor],... *am pute trăi aievea în trecut şi am pute locui lumea stelelor şi a soarelui.* EMINESCU, P. L. 25. *Conta mai arată că materialiştii ajung la o trinitate: materia, spaţiul şi timpul şi că aceste trei lucruri se reduc la urmă a fi nişte manifestări ale forţei.* CONTEMPORANUL, II, 129. *Lucrurile nu mai sunt aduse toate pe un singur plan şi judecate cu un singur etalon fix, căci noţiunea timpului diversifică, individualizează, introduce pretutindeni categoria relativului.* RALEA, S. T. III, 41. *Modernii creează un nou stil prin efortul supremei spiritualizări de a reda ultima esenţă a lucrurilor.* CONSTANTINESCU, S. I, 251. *Perfecta coincidenţă a metodei ca mod subiectiv de investigaţie cu metoda ca modalitate a fenomenelor, ca lege constitutivă a lucrurilor.* JOJA, S. L. 9. *Potrivit pozitivismului..., cercetările asupra... esenţei structurii lucrurilor sunt condamnate de pretinsa noastră incapacitate congenitală.* id. ib. 11. ◇ (La genitiv, determină cuvinte referitoare la caracterul specific, la trăsăturile esenţiale, la structură, precum „natura", „firea", învechit, „fiinţa" etc.) *Nu etimologhiia numelui, ce fiinţia lucrului trebuie tâlcuită, când cineva de acel lucru a se înştiinţa pofteşte.* CANTEMIR, IST. 63. *Fizicii sânt carii ispitesc firea lucrurilor* (a. 1804). ŞA I, 567. *Firea lucrurilor omeneşti nu mă lasă a mă îndoi cum că toţi... au fugit din Dachia.* MAIOR, IST. 7/32. *Precum firea lucrurilor omeneşti ne învaţă, aceale ghinte nomade care venea în Dachia se nevoia a cuprinde şesurile.* id. ib. 114/9. *Numa de acel este ferice Care pe sine a cunoaşte începe şi firea lucrurilor precepe.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 73. *Adevăr în general este potrivirea ideilor noastre cu firea lucrurilor.* GOLESCU, E. 61. *Nebunia se înfăţoşează când omul perde cunoştinţa de sine şi de adevărata fiinţă a lucrurilor.* CORNEA, E. I, 104/14. *Împarte cadrul cel întins al studiilor sale chiar prin natura lucrurilor.* MARIN, F. 1/17. *Vremea Nu dă esperiinţă la cei ce nu pricep A lucrurilor reguli.* NEGRUZZI, S. II, 259. *Prin poezie s-au transmis... toate experienţele ce raţia omenească şi-a tras din întâmplările şi din cercetarea naturii lucrurilor.* BOLLIAC, O. 34. *În puterea naturei lucrurilor chiar, oamenii cată să le împreune sub această vorbă.* BARONZI, I. C. I, 18. *Acest sistem este... tare întemeiat în natura lucrurilor.* CONV. LIT. XI, 109. *Prin natura lucrurilor, au datoria de a provoca un congres general al lor.* EMINESCU, S. P. 40. *Şeful statului caută prin natura lucrului să aibă o cantitate cât se poate de mare de putere.* id. O. XV, 1 153. *Este în natura lucrurilor că noi nu suntem, nu putem fi ceea ce au fost părinţii noştri.* CARAGIALE, O. III, 285. *Asupra firii lucrurilor şi asupra firii oamenilor stăpâneau, după închipuirea copilăroasă a celor din vechime, nenumăraţi zei şi zeiţe.* id. ib. 324. *Oarecari discipline, după cum cere natura lucrului, natura disciplinei înseşi, să se poată prelege şi în vreo altă limbă.* SBIERA, F. S. 291. *Când este vorba de sentimentul naturii, e nevoie să se facă o deosebire care provine din însăşi firea lucrurilor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 63. *Autohtonul de la munte trăieşte, prin firea lucrurilor, într-o societate strânsă, în luptă doar cu natura.* CĂLINESCU, O. XIV, 7. *Filosofii cercetează temeiul lucrurilor.* VIANU, L. U. 24. *Am impresia că nu prea merge... E în firea lucrurilor: sunt lefegiu.* VINEA, L. I, 115. *Nu forma exterioară este cea reală, ci esenţa lucrurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 14, 3/3. ◇ *Lucru în* (sau, rar, *de) sine* = noţiune a filosofiei, care desemnează realitatea obiectivă, existentă independent de cunoaşterea noastră. *Cunoscând lucrul în sine cum este, Gogul bine grăieşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 30. *Privesc lucrul în sine şi pericolele noastre.* TEULESCU, C. 79/20. *Natura intimă a corpurilor, lucrul în sine, ne este necunoscută.* CONV. LIT. XI, 266. *Puterea dialecticii lui Platon consistă tocmai într-aceea cum că el interesează în grad mare atenţiunea auditoriului şi-l face pe acesta să ghicească lucrurile de sine prin dialog.* EMINESCU, O. XV, 1 144. *Schopenhauer crede că voinţa este principiul unic, lucrul în sine, esenţa universului.* CONTEMPORANUL, II, 128. *Ceea ce interesează în artă nu e natura ca lucru în sine, în afară de om, ci universul văzut de om.* CĂLINESCU, C. O. 204, cf. 107. *Esenţa eternă a „lucrului în sine".* N. MANOLESCU, A. N. 11. *Omul vorbeşte... exclusiv de lucrul în sine, independent de subiectul care percepe.* MS. 1988, nr. 1, 21.

VI. 1. (De obicei cu determinări sau în contexte ce indică persoana interesată ori domeniul, sfera în care se înscrie) Chestiune, problemă; aspect; ceea ce are legătură cu cineva sau cu ceva; interes sau dorinţă a cuiva. V. treabă (1). *Măriia deşartă, cealea ce-s sus jos face-le şi toate lucrurile besearecii şi împărăteştile tulbură-se.* CORESI, EV. 13. *Câte rândure de lucrure să ne cuprindem în rugăciune?* (a. 1607). GCR I, 42/1. *Lucrurile ţării le otcârmuia mumă-sa.* URECHE, L. 181. *Va da învăţătură spre lucrurile carele vor fi mărturisite de pravilele ceale împărăteşti.* PRAV. 276. *Să nu să îngroaşe între turci şi între leşi lucruri de sfadă.* M. COSTIN, O. 66. *Fiind încă crai nou, cu toate lucrurile neaşedzate, socotisă să aştepte.* id. ib. 288. *Cu avuţiia mea cea agonisită ca să o pociu împărţi bine, ce lucrure trebuie să ştiu?... Mai asupră de cumu-ţ iaste putearea şi agonisita să nu cheltuieşti* (a. 1685). CCR 131/6. *Având cupariul trecere şi cinste la Poartă, au isprăvit lucrul de domnie pentru Dabija vornicul.* NECULCE, L. 31. *Măriia Sa este împărat şi este un lucru foarte cu grijă să nu cadză la vro primejdie.* id. ib. 237. *A mâncării şi a băuturilor orânduială, a armelor şi a lucrurilor de casă tocmele şi până acmu tot acea dintâi ţin.* CANTEMIR, HR. 127. *Iaste... fără de cuviinţă părţii cei bisericeşti a să amesteca în lucrurile cele politiceşti.* R. GRECEANU, CM II, 184. *Nu era odihniţi să slujască numai unui stăpân,... ci umbla de amesteca lucrurile cu nemţii şi cu moscalii şi cu alte neamuri.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 344. *Scurt izvod pentru lucruri de obşte şi dechilin în scrisori de multe chipuri* (a. 1792). ŞA I, 168. *Tu ştii toate lucrurile mele, tu ai cunoscut cine sunt eu.* MICU, în ŞA I, 87. *În multe lucruri le-au fost de folos. Era om înalt, isteţ la minte şi tare în trup.* ŞINCAI, HR. I,

229/35. *Au gândit cum mai tare să întemeiază beserica şi lucrurile ei să le întărească.* id. ib. 246. *Fiind întunecat lucrul începutului numelui „valahi", analele ruseşti... aprind lumină întunearecului acestuia.* MAIOR, IST. 148/24. *Casnicii, gustând sănătoasa învăţătură,... mai cu credinţă în lucrurile casei şi mai ascultători vor fi.* id., în ŞA I, 826. *Să cârmuiesc toate lucrurile ţării.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 352. *Cărturari Ştiuţi în lucruri de politie.* id. ib. 384. *Adunările lor le-au făcut din început copilăreşti,... fiind neînvăţaţi şi făr' de ştiinţă de lucrurile soţiale.* GOLESCU, E. 3. *A nu obşti niciodată tainele şi interesurile familiii. Feriţi-vă, soţilor, de a împărtăşi altora lucrurile ce urmează a cunoaşte numai voi.* MARCOVICI, D. 47/5. *Camera să aibă dreptul de a face domnului punerea înainte a tot felul de lucru, privitor la obştescul folos.* URICARIUL, X, 11. *Nu se putea ocupa cu lucruri mai serioase.* BARIŢIU, P. A. I, 4. *Mă întrebi un lucru care poate ţi l-am spus de o mie de ori.* NEGRUZZI, S. I, 18. *În privinţa cauzei d-tale cu faurul săsesc,... să comunicăm lucrul cu d-l Pop şi să cerem şi svatul lui* (a. 1862). BARIŢ, II, 69. *Lucrul de căpetenie va fi întru adevăr schimbarea aerului şi o cură de lapte* (a. 1866). ib. 120. *Căpătaseră deja o esperienţă în lucrurile ce priveau administrarea statului.* CONV. LIT. IV, 166. *Poporul laşului... nu se ocupă de lucruri publice.* BOLINTINEANU, O. 277. *Lucruri publice.* LM. *Aceste lucruri* [probleme ortografice]... *sunt numai marginile estreme ale întregii scrutaţiuni limbistice.* CONV. LIT. VI, 44. *Am onoarea însă, trecând la lucruri mai serioase, a vă da o explicare.* MAIORESCU, D. I, 483. *Principele Carol, după 10 ani de domnie, ajunsese a cunoaşte oamenii şi lucrurile din ţară.* id. ib. II, 53. *S-a zis cu drept cuvânt că lucrurile simple sunt cele mai grele de priceput şi de primit.* id. CR. II, 131. *Sunt... multe lucruri neatinse în archeologie, precum război, navigaţie, monedă.* CONV. LIT. XII, 39. *Au oarecare idei despre animale şi pot prin urmare pricepe şi lucruri mai generale despre ele.* CONTEMPORANUL, I, 120. *Vorbiră... despre căsătorie, cum ea fondează statele, care-i originea căsătoriei la indieni, tot lucruri adânci.* EMINESCU, P. L. 68. *Dl. Florentin, om care cunoaşte pedagogia şi multe alte lucruri, ne spune că obiceiul îl moştenim... de la romani.* CONTEMPORANUL, II, 190. *Am obiceiul să înfrumuseţez istoriele adevărate ce povestesc... Lucrul principal nu este ca ceea ce auzi să fie adevărat, dar ca să petreci câteva momente plăcute.* CONV. LIT. II, 50. *Declarase: „Eu înţeleg propunerea d-lui Roman..." Altul nimene n-a mai grăit şi lucrul rămase baltă* (a. 1890). BARIŢ, II, 268. *Li plăcea o convorbire uşoară şi glumeaţă despre lucrurile de rând, despre petreceri şi avânturi.* SBIERA, F. S. 180. *Nu discutam decât despre lucruri culturale şi politice şi naţionale.* id. ib. 184. *Pentru rândul lucrului despre Ţarigrad, de pomenirea maziliei semnează Măria Ta cum să fie sănătate.* IORGA, C. I. II, 243. *Ori de o fi aşa, ori de o fi altfel, acesta e oare lucrul de căpetenie în viaţa omenirii?* id. P. A. II, 415. *E nevoie de un meşteşug deosebit pentru a afla taina prin ajutorul căreia am putea pătrunde în miezul lucrurilor.* PETICĂ, O. 460. *Se puteau afla multe lucruri cu privire la Ţara Aurului şi la locuitorii ei.* PÂRVAN, G. 34. *O carte dinamică presupune că te ocupi numai de lucrurile exterioare oamenilor.* A. HOLBAN, O. I, 12. *Oamenii l-au întrebat multe lucruri, iar cantonierul le-a răspuns îngăimat.* POPA, V. 112. *Lucrurile trebuiau pregătite cu chibzuială.* C. GANE, TR. V. 94. *Este posibil... ca o femeie... să nu se intereseze macar de o mie de lucruri dintr-odată?* SADOVEANU, O. XIV, 28. *Locuiesc oameni care au păstrat... oarecare înclinări către lucrurile artei.* id. ib. XIX, 21. *Orice meşteşug îşi are supărarea lui. Lucrul de căpetenie e să ştii... să tragi o învăţătură.* DAN, U. 40. *Risipit în investigaţii extravagante, nu se ocupa de lucrurile elementare.* CĂLINESCU, C. O. 24. *Institutorul intra în miezul lucrurilor.* id. O. XIV, 115. *De lucruri mai mici cată să vorbim astăzi, de necazuri pământene cu mult mai fireşti şi mai curente.* PERPESSICIUS, M. IV, 175. (Determinat prin „lumeşti", „ale oamenilor", „pământeşti" etc. sau „dumnezeieşti", „bisericeşti" etc., indică apartenenţa la cele umane, respectiv divine) *Să nu lăsaţi, nici să băgaţi pre lucrure trecătoare şi de cestui pământ* (ante 1580). CCR 17/29. *De lucrurile lumiei trecătoare... nici să ne legăm cu iale.* CORESI, EV. 70. *Să ne nevoim a petreace adâncul postului..., ca să putem ajunge în răpausul spăseniei noastre cu bunătăţile şi cu lucrurile dumnezeieşti şi cu nevoinţele noastre.* id. ib. 77. *Oarecine, de nu va avea aceaste arepi, nu se poate rădica de lucrurile pământului, să ajungă la cel răpaos fără de moarte.* id. ib. 85. *Nu cumva să ne lunecăm în lucrurile cele trupeşti şi lumeşti, şi putrede, şi trecătoare.* NEAGOE, ÎNV. 4/5. [Barnovschi] *domniia... stând tot după grijile ţărâi şi după lucruri dumnedzăiereşti.* M. COSTIN, O. 94. *În mică cumpănă stau lucrurile omeneşti.* id. ib. 164. *Din toate stihurile să înţeleg deşărtările şi nestătătoare lucrurile lumii şi viiaţa omenească scurtă.* id. ib. 323. *Lăsând nebăgate în samă toate lucrurile peminteşti.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 64^{v}/30. *Nice leac n-avea în cugetul său de lucrurile peminteşti.* id. ib. noiembrie 144^{r}/30. *Cercetaţi scripturile..., că întru aceastea să încheaie toată cunoştinţa celor d[u]mn[e]zăieşti şi omeneşti lucruri. Acestea cuprind poruncile şi leagea lui D[u]mn[e]zău.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/7. *N-au încetat a propovedui fratelui... credinţa cea creştinească şi a semăna lucruri de evlavie în inima lui.* ŞINCAI, HR. I, 157/21. *Îl prinde câteodată pentru o cunoştinţă de obşte, adică de toate lucrurile dumnezăieşti şi omeneşti.* AMFILOHIE, G. F. 6^{v}/16. *Lucrurile omeneşti cu totul îi sânt necunoascute.* MAIOR, IST. 11/21. *Cel ce să roagă iese din sfera lucrurilor celor peritoare, întră în împărăţia duhurilor şi a veciniciii.* MARCOVICI, D. 313/3. *Mă voiu îndeletnici a vă învăţa lucruri dumnezăieşti.* DRĂGHICI, R. 48/8. *Mitropolitul... avea o prea întinsă cunoştinţă de oameni şi de prefacerea lucrurilor omeneşti.* BARIŢIU, P. A. I, 141. *E unul din acele suflete alese care... sunt menite a pătrunde mai adânc în lucrurile lumeşti.* CONV. LIT. IV, 178. *Vei şti să-mi descrii toată natura vizionară şi înşălătoare a lucrurilor lumeşti.* EMINESCU, P. L. 47. *Termeni greceşti introduşi în limba română privitori la lucrurile bisericeşti.* XENOPOL, I. R. VI, 26. ✧ Expr. **A pune** (ori, învechit, **a scoate**) **lucrul** (sau **lucrurile**) **la cale** = a pregăti ceva, a aranja interesele, treburile cuiva; a rezolva problemele într-o anumită situaţie. *Să stea... să-l surpe* [pe han], *dar... nimica n-au isprăvit, nici au putut scoate lucrul la cale după pofta lor.*

R. POPESCU, CM I, 359. *Ai văzut cum am pus lucrul la cale? Vezi tu, eu-s lup bătrân.* NEGRUZZI, S. III, 17. *Aveau să se adune oamenii de încredere ai breslei, să pună tot lucrul la cale.* SLAVICI, O. II, 111. *El voieşte deci să pună lucrurile la cale printr-o învoire.* XENOPOL, I. R. XIII, 183. *Între mine şi copilă erau acu lucrurile decise şi puse la cale în mod nestrămutat.* SBIERA, F. S. 278. *Este obligat senatul academic să apară... atât la preînalta sărbare natală, cât şi la cea onomastică... În înţelesul acesta să pună lucrul la cale.* id. ib. 348. *„Manoleştii" puneau lucrurile la cale ca nişte oameni bogaţi şi cu trecere, dar nu iscăleau.* IORGA, C. I. II, 216. *Ce s-a întâmplat? Cum s-au pus la cale lucrurile?* SADOVEANU, O. V, 58. *Regele Vahtang cu madam Farfara merseră îndată să pună la cale lucrurile.* CĂLINESCU, S. 26. (Învechit) **A tocmi lucrul** (sau **lucrurile**) = a cădea de acord, a se înţelege; a aranja o treabă. *Hatmanul... ş-au tocmit lucrurile sale cele de viclenie dispre domnu-său, Dispot-Vodă.* URECHE, L. 172. *Vor să-şi tocmască lucrul cu războiu şi apoi, dacă n-or putea a înfrânge puterea nepriiatinilor,... să margă cu tabără legată spre ţara lor.* M. COSTIN, O. 71. *Au tocmit lucrul cu sultanul, cu daruri şi cu puţină cheltuială.* id. ib. 133. *Să silea să-şi tocmească lucrul şi numele său la Poartă.* id. ib. 306. *Dumnezău... tocmi lucrul precum pohti ficioara.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139^{r}/26. *Cheltuisă o sută de pungi de bani şi mai bine atunce la vizirul. Şi ştie că ş-au tocmit lucrul.* NECULCE, L. 63. *Dumitraşco-Vodă, văzdând că de la Poartă îl zăbăvăscu cu răspunsul pentru Brâncoveanul, au început a gândi că doar au prinsu veste şi s-au tocmit lucrul.* id. ib. 209. *Fu chemat Matei-Vodă la Abazapaşa la Ruşi, de ş-au tocmit lucrurile lui şi ale ţării.* ANON. CANTAC., CM I, 153. *Fu trimis Drăghici..., ca să-i tocmească lucrul şi să-i aşeze domniia.* id. ib. 190. *Tocmindu-se lucrul, au venit un generar mare, chibzuit la oştire... şi, fără veste, au lovit pe mârzacii sultanului.* DIONISIE, C. 169. ✦ Înţelegere; afacere. *Ferindu-să să nu cadze la mai mare împărăchiere între capete lucrul, au răspuns că aşteaptă pe Conetpolschii să iasă din robie.* M. COSTIN, O. 77. *Cu Vlad aşa lucrul aşază, Păn' la Dunăre să-i deie pază.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 159. *Să-ţi predau foaia de zestre... şi sineturile de bani şi să-mi dai şi dumneata batarama pentru dânsele, după oânduială, ca să facem lucru cinstit, neguţătoreşte.* PR. DRAM. 159. *Aceasta e o otravă sigură şi grabnică... Lucrul să se facă între noi.* NEGRUZZI, S. III, 468. *Poftim, boierule, zise Costea, dând înscrisul în mâna lui Păturică; dă-mi acum banii şi lucrul e isprăvit.* FILIMON, O. I, 240. [Mitropolitul] *a vrut să cumpere... gimnaziul şi aceştia au priceput unde va să iese lucrul* (a. 1868). BARIŢ, II, 158. *Un învăţător nu poate fi luat în armată... Cum să propuie?... Lucrul poate că n-o să meargă aşa de uşor ca aldată.* CARAGIALE, O. I, 44. *Avea instrucţiuni de la împăratul ca să nu grăbească lucrurile cu polonii.* XENOPOL, I. R. VI, 57. ✦ P. r e s t r. (Învechit, rar) Discuţie, dezbatere. *Lucrurile Consis[toriului] se duc ungureşte* (a. 1845). BARIŢ, II, 309.

2. (Adesea determinările sau contextul precizează faptul la care se referă) Trăsătură caracteristică, î n s u ş i r e, p a r t i c u l a r i t a t e; aspect, latură. *Încă mai iaste un lucru între svătuitoriu şi între trimiţătoriu, pentru ce cela ce svătuieşte nu rămâne datoriu celuia ce l-au svătuit.* PSALT. 301. *Lucrul dragostei iaste ce e către vecin den voia inimiei dăruire.* CORESI, EV. 337. *Zise:* „[ce] *lucru-i de tine? ce nu să prinde de tine nice focul, nice apa?"* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 149/17. *Judecata are 2 lucruri, unul spre pagubă, iar altul spre uşurare şi spre izbândă.* NEAGOE, ÎNV. 243/16. *Dăruitu-ţi-s-au şi ceale peste fire lucruri,... spre toate te-ai arătat ştiut.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/49. *Măcar că era om mânios..., dar ave şi unili lucruri bune. Că era om şi harnic, libovnic, ospătători.* NECULCE, L. 336. *Trei lucruri adună pe oameni la această baie, întâi curăţănia băilor şi a hainelor, al doilea frumseţea podoabii odăilor şi al treilea acea mică grădină.* GOLESCU, Î. 16. *Acelaşi lucru se observă şi în societatea neolitică.* CONTA, O. F. 334. *Pronumele au multe lucruri deosebite în declinaţiunea lor.* EMINESCU, O. XIV, 787. *Lucru caracteristic însă pentru starea psihologică a acestui domn crud este că mai întotdeauna pedepsele sale erau însoţite de o trăsătură ironică.* XENOPOL, I. R. IV, 17. *În Moldova fusese un timp... o împărţire în două. Cele două împărţiri aveau conştiinţă de acest trecut deosebit şi în multe lucruri nu sămănau desăvârşit.* IORGA, C. I. II, 154. *Singurul lucru care păru străinei ciudat e că vodă şi boierii se aşezară de o parte a camerei, Doamna şi femeile de cealaltă parte.* C. GANE, TR. V. 186. *Din ce ţi-am spus vei înţelege multe lucruri, multe apucături de ale mele şi mai ales această nestăpânită dorinţă a mea de pribegire.* SADOVEANU, O. III, 19. *Aţi observat un lucru caracteristic?... Cetăţeanul nostru are groază să împiedice cursul naturii.* CĂLINESCU, C. O. 12. *Dacă le amintim, totuşi, aceste lucruri elementare, este pentru a marca deosebirea dintre poet... şi prozator.* PERPESSICIUS, M. IV, 149.

3. (Implică adesea şi ideea de activitate; cu determinări; la sg. adesea precedat de art. nehot. sau de adj. nehot.) Termen general care desemnează fapte, fenomene, atitudini etc.; (la sg.) ceva. (Mai ales la pl.; designatul este neprecizat) *Să arată întru multe lucruri mila lui* [Dumnezeu]. VARLAAM, C. 267. *Putem a înţelege den mulţi şi den multe lucruri... de ar hi mărs Ştefan-Vdă la Poartă, domn ar hi ieşit iară.* M. COSTIN, O. 180. *Mai bine ar fi pentru lucrurile carile în înaintea mărgătoare simţirea nu le-ai avut a le şti şi a le cunoaşte.* CANTEMIR, I. I. I, 44. *Cu cât mai vârtos să se strămute capul bisericei... şi să nu urmeze multe lucruri necuviincioase.* ANTIM, P. XXVIII. *Umbla după lucruri nebuneşti şi deşărtăciuni vrednice de hulă.* R. POPESCU, CM I, 555. *Copiii au a învăţa lucruri străine şi care mai nainte nu le-au ştiut.* CARTE TREB. I, 22/4. *Cu cât mai cu multe simţiri vei prinde vreun lucru, cu atâta mai luminată să face ideea.* MICU, L. 27. *În urâte lucruri îl împinge, cât nimica altă nu-i lasă în minte, fără numai... dureri.* id. L. F. 29. *Românii niciodată n-au fost chiemaţi bulgari, fără unii dintră scriitorii cei greceşti, din necunoştinţa lucrurilor.* MAIOR, IST. 149/29. *Ş-alte lucruri fără ispravă Să scornea.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 336, cf. LB. *Socotind de lucru drept, împărţi toate veniturile bisericii.* PLEŞOIANU, T. I, 4/5. *Am astă-seară o palpitaţie de inimă nespusă. Uite, un lucru estraordinar simţ în mine... Merge-va oare treaba?* în PR. DRAM. 132. *Vedeţi cum în toate lucrurile binele este amestecat*

cu răul. MARCOVICI, D. 59/8. *Constantin Basarab Brâncoveanul, cel din urmă prinţ pământean, Grigorie Ghica, îmbunătăţitorul a multe lucruri.* GENILIE, G. 221/12. *Într-o zi, episcopul căpătasă... un înscris secret, cuprinzătoriu de lucruri importante.* ASACHI, S. L. II, 185. *Dureri şi fericiri simt eu de mii de lucruri ce pentru alţii sunt nimicuri.* C. A. ROSETTI, N. I. 87. *Tu nu-nţelegi lumea, tu judici lucrurile numai pe dasupra.* PR. DRAM. 216. *Casa sa deschisă la toate lucrurile... era întâlnirea cea de rând a tutulor desfrânaţilor din Roma.* TEULESCU, C. 19/10. *Azi lăudaţi un lucru, mâni altul, şi aşa A voastră socotinţă din loc în loc se mută.* NEGRUZZI, S. II, 247. *Defaimă orice lucru şi vrea prin adunări El numai să vorbească.* id. ib. 272. *Pentru cel mai mic lucru, ei se serveau cu armele.* GHICA, S. 45. *Nu mă puteam însărcina cu lucruri pe care nu le înţeleg.* id. ib. 379. *Erau oameni de aceia ce nu se sperie de fiece lucru.* FILIMON, O. I, 178. *Are aceleaşi dureri şi aceleaşi bunuri şi de multe ori săteanul... vede lucrurile mai bine.* id. ib. II, 351. *Îi dete nişte semne sinistre însemnând într-o tăbliţă... multe lucruri pierzătoare de suflet.* CONV. LIT. IV, 54. *O conferinţă ţinută de o doamnă... este ceva atât de nou, încât pentru cei obicinuiţi a saluta cu strigăte de bucurie orice lucru nou,... acest evenement este mai mult decât de ajuns.* ib. 214. *Aceste imputări... îmi atribuiesc lucruri ce nu le-am susţinut.* MAIORESCU, D. I, 108. *Multe lucruri socotite de mult ca imposibile s-au realizat în timpurile de faţă.* CONTEMPORANUL, I, 175. *Nu simţiţi că-n proaste lucruri voi vedeţi numai minuni?* EMINESCU, O. I, 157. *În urma cetirei...* [cărţii], *am visat atâtea lucruri extraordinare.* id. P. L. 38. *Vei ajunge şi tu odată mare şi tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr şi vei crede celor asupriţi şi năcăjiţi.* CREANGĂ, P. 223. *Dorim să ştim lucruri bune despre dv.* CARAGIALE, O. VII, 60. *Cunosc lucrurile vieţei, eu prorocesc că această măritare va fi bună.* CONTEMPORANUL, II, 288. *Am ales dintre deputaţi pre cei* [care] *citesc, adică se ocupă de lucruri serioase* (a. 1883). BARIŢ, II, 257. *Ades, un lucru e-altfel de cum s-arată... şi... noaptea, de-ai sta să nu te culci, Vrăjmaşii cei de ziuă se văd prieteni dulci!* MACEDONSKI, O. II, 7. *Sunt lucruri de salon! În faţă nu se spune ce cugeţi.* id. ib. 14. *Ce poate să se petreacă în inima şi mintea unui băiat, care începe – şi el – a simţi şi a pricepe lucrurile.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 49, cf. 29. *Multe lucruri minunate mai învăţaţi voi la şcoală.* SBIERA, F. S. 96. *Mă aşteptam... la multe lucruri neplăcute.* id. ib. 245. [Feciorii] *povesteau aprinşi... ca şi când ar vrea să se convingă unii pe alţii despre un lucru foarte important.* AGÎRBICEANU, A. 86. *Frica pe care lucrurile neînţelese o aruncă în sufletele slabe.* GÂRLEANU, N. 8. *Pe placa sufletului său lucrurile se imprimă exact şi pentru totdeauna.* IBRĂILEANU, S. 34. *Despre viaţă, de cauze şi urmări, ea ştia lucruri multe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 355. *Vei pricepe multe lucruri nepricepute şi vei vedea multe..., căci viaţa şi lumea sunt pline de taine grele.* REBREANU, P. S. 36. *Nimic mai natural decât să negi existenţa unui lucru pe care nu-l cunoşti.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 83. *Teatrul ne poate înfăţişa lucruri pe care alte arte nu le ating decât în treacăt.* id. ib. III, 221. *Pân concorghe chiar şi lucrurile mănânţele cresc.* BĂNUŢ, T. P. 5. *Te ocupi cu lucruri care nu te interesează, numai ca să treacă timpul.* A. HOLBAN, O. I, 57. *Voise Mitru să nu lase pe cineva să creadă lucruri rele.* id. ib. 245. *A visat cu turburare necontenită tot felul de lucruri ciudate.* POPA, V. 151. *Sunt uneori lucruri care, cât de vădite or fi, nu încap în mintea omului.* C. GANE, TR. V. 102. *Egumenul ne vorbi multă vreme prietinos şi-şi aduse aminte de multe lucruri vrednice de mirare.* SADOVEANU, O. IV, 120. *La noi sunt predispuşi oamenii la generalizări. Lucrurile sunt ori foarte bune, ori foarte rele.* id. ib. XIX, 21. *Astfel mecanicul şef află o sumă de lucruri interesante.* BART, S. M. 114. *Gândindu-se la tot felul de lucruri, care de care mai negre, stete în aşternut.* DAN, U. 11. *Diavolul, care pusese la cale cearta dintre tată şi fiu, supărat că nu i-au ieşit lucrurile după voie, a dat drumul urgiilor pământului.* id. ib. 23. *Nimeni nu se gândeşte... să verifice lucruri cari, prin o consimţire generală, au fost trecute în rândul cunoştinţelor ce nu le mai controlează nimeni.* ENC. TEHN. I, 262. *În cele 12 scrisori ce am păstrat de la el sunt lucruri interesante şi găsesc necesar să le dau în întregime.* ARH. FOLK. VII, 4. *Lumea dă o importanţă enormă lucrurilor mărunte şi este puţin atentă la esenţă.* CĂLINESCU, C. O. 80. *Totul trebuieşte manifestat, chiar lucrurile cele mai funeste.* PERPESSICIUS, M. IV, 205. *Romantismul ştie să vadă lucruri interesante pretutindeni.* RALEA, S. T. I, 164. *Eu, domnule doctor, m-am nenorocit pentru că iau lucrurile în adâncă seriozitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 88. *Omul păţit, care a meditat asupra nestatorniciei lucrurilor.* CIOCULESCU, I. C. 26. *Sunt lucruri foarte simple, care se impun aproape de la sine.* PREDA, R. 110. *Era de mirare câte lucruri ştia, mai ales la geografie.* T. POPOVICI, S. 209. *Spun adesea că am studiat cutare ori cutare lucru în timpul nopţii.* N. MANOLESCU, C. M. 25. *Vestesc zodiile o mulţime de lucruri.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 135. *Lucrurile ni se par bune şi rele din cauza ignoranţei noastre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 8/9. *Orice lucru-i bun la vremea lui.* ALAS 9 IX 1923, 7/3. (În context cu verbe de declaraţie sau cu alte verbe referitoare la comunicare) *Să spunem nişte lucruri oarecarele pentru ca să putem înţeleage mai lesne certările a tot omul.* PRAV. 29. *Când să va prileji doi oameni să să ia a să prici den cuvinte,... vor pomeni de multe lucruri.* id. 85. *În şumă sântu stihuri carele arată mai pre scurtu lucrurile ce sânt scrise într-acel cap.* N. TEST. (1648), V^{v}/5. *L-au întrebat... şi de lucrurile ce să vădesc despre unguri.* M. COSTIN, O. 139. *Scriu despre lucrurile care nici le-am văzut, nici le-am păţit, nici de la alţii nu le-am auzit şi care nici sânt, nici pot să fie.* MICU, în ŞA I, 706. *Unul grăieşte de un lucru, altul de altele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 83. *Bune lucruri eu am şi multe De a le zice în puţine cuvinte.* id. ib. 103. *Trebuie să le zicem lucruri care să le placă.* GOLESCU, E. 10. [Socrate] *s-au războit asupra sofiştilor, carii mari lucruri zicând, îş bătea joc de cei ce căsca gura la cuvintele lor.* POTECA, F. 22/10. *Nu ne mai spune aşa întristătoare lucruri!* DRĂGHICI, R. 26/23. *Am auzit nişte lucruri ciudate.* HRISOVERGHI, A. 36/20. *Omule,... Spune-mi măcar vreun lucru de-ţi chizăşluieşte-n lume?* CONACHI, P. 276. *Parola elegantă... încântă poporul roman, cunoscător aşa de bine în maniera d-a spune lucrurile bine.* TEULESCU, C. 40/5. *Ce minut ai ales,*

Mario, ca să-mi zici aceste lucruri? NEGRUZZI, S. III, 309. *Aşa lucruri dacă-i scrii, Nu-ţi dau voie-a tipări.* SION, POEZII, 7/9. *Am văzut ş-am auzit Lucruri foarte de minune.* id. ib. 35/3. *Scrise şi el că are să comunice nişte lucruri cari nu se pot pune pe hârtie* (a. 1867). BARIŢ, II, 147. *Ne preumblarăm încoace şi încolo pe malul mărei, vorbind lucruri indiferente.* CONV. LIT. IV, 218. *Vorbeşte cu preferinţă despre lucruri pe care, necunoscându-le însuşi bine, presupune că nici cetitorii nu le cunosc.* MAIORESCU, D. CR. II, 19. *Totdeauna mă sileşti să vorbesc nişte lucruri pe cari nici nu le asculţi.* EMINESCU, P. L. 69. *Vine... să le comunice lucruri de o extremă gravitate.* CARAGIALE, O. II, 66. *Îi plăcea mai bine să povestească despre lucruri plăcute şi hazlii.* id. ib. 256. *Cucoanele... să şoptească lucruri bune despre amicele şi cunoştinţele dumnealor.* id. ib. VII, 454. *Lumea ştie că de mine nu s-au auzit lucruri necinstite ca de alţii cari au fost denunţaţi pentru felurite fapte.* CONTEMPORANUL, II, 318. *Ce plăcere avea ea să ne spuie tot lucruri prăpăstioase.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 170. *Ni se vorbeşte de o mulţime de lucruri minunate, cari ori n-au nimic a face cu subiectul, ori foarte puţin.* GHEREA, ST. CR. I, 62. *Se vorbesc multe lucruri ciudate... despre celea ce se vor stabili în conferinţa de mâne* (a. 1890). BARIŢ, II, 267. [Cuvintele] *învârtite, întoarse de la înţelesul lor, pentru a însemna lucruri pe care nu le spun decât oamenii cu totul lipsiţi de creştere.* SĂM. IV, 1. *Tinerii se zbăteau să-şi descopere o conştiinţă a lor, din câte lucruri citiseră, auziseră şi văzuseră.* IORGA, P. A. II, 9. *Mi-e urât din nou să spun un lucru Ce limpede fu povestit odată.* MURNU, O. 216. *Ar fi fost însă prea puţine lucruri de spus, dacă mă opream numai la întoarcerea ţărânii.* PAMFILE, A. R. VII. *Mă încred în dumneata şi-ţi spun unele lucruri cari pot să ne fie, în viitorul apropiat, de folos.* AGÎRBICEANU, A. 425. *Am de gând să-ţi spui o mulţime de lucruri intime.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 140. *Speranţa oricărui poet adevărat este că au mai rămas poate lucruri ce n-au fost încă rostite.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 29. *Aceste date, cifre şi indicaţii sunt cu atât mai sigure, cu cât ziarul în chestie... n-ar fi putut publica decât lucruri absolut cunoscute.* N. A. BOGDAN, C. M. 130. *Nu poţi să oferi lectorului o sută de pagini şi pe fiecare să scrie acelaşi lucru.* A. HOLBAN, O. I, 18. *Unele lucruri nici nu pot să le povestesc, atât sunt de surprinzătoare.* id. ib.10. *Nu-şi povesteau cine ştie ce lucruri importante.* COCEA, S. II, 127. *Spuneau lucruri pe care judecătorul le ştia bine că s-au petrecut altfel.* POPA, V. 226. *Nu-i place ei s-audă lucruri de acestea şi pace!* SADOVEANU, O. III, 94. *Simt nevoia să mărturisesc lucruri pe care altora nu le pot spune.* id. ib. VII, 75. *Mai aveau de spus şi alte lucruri, răutăţi ale popii.* DAN, U. 70. *Era cea mai potrivită formă pentru această artă..., care n-avea de spus decât lucruri grave celor ce-o priveau.* OPRESCU, I. A. IV, 113. *Lectorii au trebuit să dea finalelor intelectuale o expresiune fizică după fiecare lucru citit.* id. ib. XXXIV, 242. *Eminescu... îi va fi declamat lucruri ce-l dureau şi pe Creangă.* CĂLINESCU, O. XIV, 140. *Despre valoarea şi geneza acestor povestiri... spune nenumărate lucruri revelatorii.* PERPESSICIUS, M. IV, 131. *Căutau să vorbească încet... despre lucruri mărunte, de toate zilele.* VINEA, L. I, 192. *Povesteşti lucruri... intime unui om pe care îl vezi a doua oară.* PREDA, R. 60. *Se prefac că glumesc, spunând lucruri serioase.* CINEMA, 1973, nr.1, 37/2. *Dl. Sturdza povestea lucruri caracteristice pentru D-sa.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 25. *Fostul ierodiacon a scris lucruri cumplite despre oamenii bisericii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 28. *A da un lucru pe faţă.* ZANNE, P. II, 139. ✧ (Faptele la care se referă sunt expuse în context) *Cându va fi unchiul mainte luoat nepoata şi va vrea nepotul de se ia muiare pre mătuşea ceaea..., pentru că e învăluit lucrul, iaste apărată nunta.* PRAV. LUCACI, 233^{r}/11. *Nu este altu lucru, făr' decât numai Iordache m-au pârât la paşa de Tighine.* NECULCE, L. 214. *Ori unul pe norod să stăpânească, Ori câţiva, ori cu toţi pre sine, Cumpenind cu filosoficească Minte tot lucrul cum se cuvine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 376. *Nu poate fi lucru mai dulce decât a auzi că-l mărturisesc de făcător de bine.* GOLESCU, E. 298. *Toţi îţi par că-s nătărăi, dar nu-i lucru de mirare.* HRISOVERGHI, P. 45/3. *O carte... Prin care dovedeşte că din vechime încă Se dau pe gheaţă..., Pierzând atâta vreme c-un lucru chiar netrebnic.* NEGRUZZI, S. II, 227. *A căutat să puie limba românească pe scenă,... dar... câte şi mai câte calamităţi au amânat lucrul până la 1833.* GHICA, S. 45. *Chiar şi mici lucruri exterioare, cum sunt d.e. numele de femei pline de dulceaţa vocalelor, ne ating în mod plăcut.* MAIORESCU, CR. III, 15. *Am înzestrat ţara cu o instituţiune...; am făcut un lucru foarte profitabil celor ce voiesc să călătorească.* CONV. LIT. XI, 51. *Lucru singular, tabelele acestor astronomi... nu preziceau datele fenomenului cu destulă preciziune.* CONTEMPORANUL, I, 727. *Un rob se dă la moarte uşor şi fără multă zăbavă, dar cu dânsa nu-i lucru tot aşa: Vestala e romană de neam – o vor cruţa.* CARAGIALE, O. VI, 333. *Făcu îndată singurul lucru posibil: îşi abonă gazete, reviste româneşti şi nemţeşti.* AGÎRBICEANU, A. 210. *Secerile au fost lăsate în părăsire şi lucrul e păgubitor pentru înţelegerea istoric-culturală a acelei vremi.* PÂRVAN, G. 408. *Felix îşi cercetă bine memoria, spre a vedea dacă nu cumva are o lipsă, deşi lucrul era cu neputinţă.* CĂLINESCU, O. III, 13. *Un studiu de pură estetică, presupunând că lucrul e cu putinţă, s-ar exclude din galeria actualităţilor strict literare.* PERPESSICIUS, M. IV, 192. *Suntem... înainte de alipirea Bucovinei la Regat,... faptele petrecându-se sub luminatul împărat Francisc; dar, pentru viziunea şi tema romanului, lucrul este cu totul secundar.* CONSTANTINESCU, S. II, 8. *Abia după câţiva ani, pământul este bun pentru cultivarea grânelor; lucrul este adesea subliniat în documentele care vorbesc despre desţelenire.* PANAITESCU, O. Ţ. 125. *Se spuneau despre el multe lucruri deosebite: îndoia potcoava în mâini, punea să ridice o trăsură cu doi cai, avea tăria să bea un butoi cu vin şi câte şi mai câte.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 70. *Auzit-am, auzit Lucru mie potrivit, C-aveţi un rob de pierzare; Nu l-aţi face de vânzare?* BALADE, II, 15. *De-l căutaţi pentru vrun bine, Aflaţi lucru de la mine: Nu e-n târg.* ib. 106. (Însoţit de numerale cardinale sau de alte numerale, de articol nehotărât ori hotărât şi cu determinări care precizează designatul, adesea precedate de „anume", „adică" etc.) *De aceaste doao lucruri să ne întrebăm toţi oamenii, să ne căutăm păcatele noastre.* CORESI, EV. 17. *Într-această svântă*

evanghelie doao lucruri ne arată: întâiu mărturia lui Nathanail...; a doa, cum Domnul Hristos iaste ştiutoriu gândurilor şi inimilor omeneşti. VARLAAM, C. 32. *Trei lucruri oarecarile să cade să aibă cela ce va fi giudeţ adevărat.* EUSTRATIE, PRAV. 9/1. *Strângând oşti..., 2 lucruri de taină făcea:... scriia cărţi să vie oşti ajutor, ungurii, iar cătră turci plecăciune.* ANON. CANTAC., CM I, 175. *Lucrul cel mai dentâi acesta au făcut: au tăiat pă Coadă vornicul.* R. POPESCU, CM I, 290. *Cinci lucruri sânt nefolositoare când nu sânt însoţite cu alte cinci* (a. 1713). GCR II, 7/15. *Poate curge dân doao lucruri: sau căci au apsifisit solul nemţesc ca să-i scrie carte..., sau căci poate va fi fost rugat dă boierii ce era aici.* VĂCĂRESCUL, I. I, 98^{v}. *Aceste două lucruri nu sânt de a se tăcea: întâi că împărăteasa Eudocsia... au murit şi a doua că Radagais au năvălit în Italia.* ŞINCAI, HR. I, 73/13. *Numele vlahilor la sloveni doao lucruri însămnează: întâiu români, a doao păstori.* MAIOR, IST. 140/5. [Varro] *întru toată lumina ar fi aşezat lucru cum că Latinus au fost cel întâiu începătoriu a limbei latină cei gramaticească.* id. ib. 273/20. *Spune aici poetu un lucru poznit, adecă că Drăgan... s-au suit într-un măr.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 273. *Că nu s-au făcut îndăstulare creditorului, aceasta să face cunoscută din trei lucruri: întâi că Gheorghe Castirisiu... să află dă faţă; al doilea, că...* (a. 1811). DOC. EC. 88. *Să te întreb un lucru, văzut-ai vreodată cum încep a zidi casăle?* DRĂGHICI, R. 44/21. *Să li se arate pe carte părţile ei şi lucrurile ce înfăţişează, cum: încotro sânt părţile lumei, cum sânt însemnate râurile, capitalele, munţii, insulile, mările.* GENILIE, G. XII/21. *Două lucruri te aşteaptă: sau să iei paru în mână şi să-ncepi a da..., sau să fii pricină de râs a vecinătăţii.* PR. DRAM. 212. *Un lucru n-am făcut şi era de mare trebuinţă a-l face:... să-l fi luat guvernul sub tutela sa* [teatrul naţional]. FILIMON, O. II, 272. *La un lucru însă nu ne aşteptam poate,... anume că România stă, în privirea mişcărei ideilor mari, generale, pe scara cea de pe urmă a popoarelor Europei.* CONV. LIT. VI, 70. *Un lucru este sigur: mulţimea de până acuma nu s-a îngrijit de comună.* MAIORESCU, D. I, 222. *Lucrul de căpetenie este acesta: chestiunile ministeriale nu sunt chestiuni de persoane.* id. ib. 490. *Două lucruri sunt acuma la ordinea zilei, anume: instituirea facultăţii de teologie şi aceea a corpului agregaţilor.* CONV. LIT. XI, 39. *Numai despre un lucru am auzit vorbindu-se mai puţin, adică despre şcoalele noastre din ţară.* EMINESCU, S. P. 148. *Un principe n-are să se teamă decât de două lucruri: dinlăuntru – despre supuşi, dinafară – despre puterile străine.* id. O. XIV, 900. *Trebuie să recunoască un lucru, că niciodată nu se vor egaliza puterile şi virtuţile particulare ale indivizilor.* CARAGIALE, O. III, 77. *Un lucru nu era nici Persidei cu putinţă: să treacă uliţa ca să apuce pe la colţ.* SLAVICI, O. II, 89. *Un lucru... nu putea suferi, să-şi bată cineva joc de dânsul.* CONTEMPORANUL, VI, 30. *Dar ştiu un lucru mai pe sus De toate câte ţi le-am spus: Credinţa-n zilele de-apoi E singura tărie-n noi.* COŞBUC, P. I, 152. *Un lucru, dacă mi-ar fi permis, aş cere cu rugare,... ca să mi se împărtăşească toate lucrările Soţietăţii.* SBIERA, F. S. 208. *Dar, rogu-te, un lucru spune la gazetă? Anume: ce fel de rumân e ăla care cheltuieşte la cârciumă trei poli?* PETICĂ, O. 210. *Un lucru trebuie de la început accentuat:... ne aflăm în faţa unei vechi tradiţii de a clădi.* PÂRVAN, G. 184. [Sciţii] *mai fac încă un lucru: ei deschid prin răsărit calea spre noi artei elenice pure.* id. ib. 341. *Mai ştiu un lucru, că nu mă iubeşte, că am suferit din cauza lui.* CAMIL PETRESCU, P. 30. *Sunt două lucruri pe care cred că nu le vei putea tăgădui: una, că ţara aceasta trebuieşte apărată; a doua, că nimeni altul decât mine nu o poate apăra!* C. GANE, TR. V. 196, cf. 76. *Am auzit un lucru ciudat, că tot poporul de jos se hrăneşte cu această fiertură.* SADOVEANU, O. IV, 26. *Un lucru... m-a surprins şi anume aluzia la „cruzimea faţă de creaturile pământului" a mizantropului.* CĂLINESCU, C. O. 18. *Spune despre el lucruri foarte dezagreabile, precum că mânjea pereţii cârciumilor cu versurile sale scrise cu cărbune.* id. ib. 201. *Ne temem totuşi de un lucru: motivul principal al poemelor sale.* CONSTANTINESCU, S. I, 179. *Sunt două lucruri deosebite,... o să mă apăr şi nu înţeleg să mă apăr susţinându-l pe preşedinte.* PREDA, R. 41. *Cineva spunea un lucru nou: că ele ar învăţa să înoate chiar în ou.* SORESCU, U. 26. *Un lucru mă doari: Cî vor sî ti omoari Vrio trii şiobănei.* DIACONU, VR. 154. (Precedat de „un" întărit prin „singur", „numai", „măcar" etc.) *Numai de un lucru vorbescu, adecăte au de cela cui să dă, au de cel ce dă.* C. CANTACUZINO, CM I, 6. *Mă mir numai de un lucru, coniţă! Cum dracu s-o potrivit ei să vie tot într-o zi?* NEGRUZZI, S. III, 56. *Altădată dorea numai un lucru: a revedea pe Genevieva.* BARONZI, I. G. 156. *Un singur lucru doresc să fi produs prin cuvintele mele,... convingerea că cestiunea este controversată.* MAIORESCU, D. I, 146. *Aice putem răspunde... că măcar un lucru nu se va nega, adecă că acuma cel puţin pe hârtie avem recunoscute o serie de drepturi.* ib. 735. *Poate fi nepractică, periculoasă chiar pentru întregul popor românesc – dar un singur lucru nu e: ridicolă.* EMINESCU, O. XV, 1 084. *Numai un lucru nu ştia hârca: gândul omului.* CREANGĂ, P. 96. *Numai de un lucru îmi pare rău, că nu ştiu să-ţi arăt recunoştinţa mea.* CARAGIALE, O. II, 259. *Îmi pare rău numai de un lucru: că nu m-a înzestrat Dumnezeu cu un dar.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 40. *Rămase un singur lucru: frica!* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 94. *Numai un lucru o doare amarnic pe cucoana Ileana: n-a fost de mult la Bucureşti.* id. ib. 255. *Mă întreabă numai un singur lucru: Dumneata eşti franceză din Elveţia?* SADOVEANU, O. IV, 18. *Numai un lucru nu mi-a plăcut de la început: slăbea, se topea de pe picioare.* DAN, U. 120. *Un singur lucru e adevărat: nu-mi plac unii oameni vii şi mă simt bine în tovărăşia cărţilor.* CĂLINESCU, C. O. 84. *Spune-mi un singur lucru: când îi batem?* H. LOVINESCU, T. 16. *Ce avea de făcut...? Un singur lucru – să recunoască deschis greşeala.* PREDA, R. 111. *Numai un singur lucru li lipsea,... n-aveau niciun prunc.* MARIAN, O. I, 371. (Determinat de adjective demonstrative ori de adj. „asemenea", „aşa", se referă la cele expuse de obicei anterior) *Să nu cumva cu de ce ne se pare noao folos a avea... să întărâtăm noi Dumnezeu spre noi... Dentr-acest lucru, bunătatea rugăciuniei... fără de folos şi fără de plată află-se noao.* CORESI, EV. 12. *Toate dobitoacele eghipteanilor muriră... Şi Faraon trimease să vadză acest lucru.* PO 205/19. *Doamne, dă ca din binele*

ce ne-ai împărțit să agiutorim și noi frații noștri... Cu aceastea lucruri să îmblândzească Dumnedzău. VARLAAM, C. 261. *Vor dzice oamenii că iaste vârcolac... Acesta lucru dzic oamenii cei proști* (a. 1645). GCR I, 117/10. *Am dat Domnia mea... să aibă a opri pre tot omul ca să meargă pre drumul Rucărului... Așa am tocmit Domnia mea acest lucru* (a. 1674). FURNICĂ, I. C. 5. *Au stătut turcii să priimască leșii cevași bir, ce leșii nice să pomenească acest lucru n-au priimit.* M. COSTIN, O. 84. *Au început a umbla să strâci pacea moscalii cu turcii. Ce precum s-a alege di acest lucru s-a scrii.* NECULCE, L. 337. *Ce am lucrat 7 ani, ce am fost acolo..., lucrurile acelea mărturisesc la toți.* ANTIM, P. XXIV. *Pravila nu sloboade nicicum ca să vânză... satele, moșiile ce sânt date de ctitori. Ci dar domnul... au luat seama cestui lucru.* R. POPESCU, CM I, 545. *Ca să i să aducă acolo vreo părticea din moaștele sf[â]ntului marelui mucenic Dimitrie și pornindu-se spre acela lucru cei trimiși,... să arătă unde strălucîia foc.* MINEIUL (1776), 161[r2]/14. *Odată i-a spus lui Sulger un lucru încă în pruncia mea... auzit... Au însămnat lucrul acela ca un adevăr în „Istoria Ardealului", carea atunci o alcătuia.* MAIOR, IST. 191/15. *O răpi* [pe Romica]. *Acest lucru pre gloata murgie Împlusă de jale și de frică.* BUDAI-DELEANU, Ț. 123. *Poate că și ea mă va desprețui și mă va urî. – Ah, Antoni, cum ai putut gândi un asemenea lucru?* HRISOVERGHI, A. 47/15. *Dacă va concurge el, au concurs toată națiunea... La așa lucru trebuie să se subordineze simțul propriu* (a. 1862). BARIȚ, II, 73. *Nu se cade să facă așa lucru, să strice casa Domnului și altele multe.* NEGRUZZI, S. I, 170. *Nu e vorba de pasiuni, de incendieri, de uri personale etc.; asemenea lucruri... trebuie să fie depărtate cu totul dintr-o discuțiune de idei.* MAIORESCU, D. I, 106. *Cetiți următoarele strofe ale unui autor... Cu asemenea lucruri avem de gând să punem fundamentul literaturei române?* id. CR. I, 92. *Am auzit vorbindu-se mai puțin... despre școalele noastre... Despre acest lucru să nu așteptați o cuvântare iscusită.* EMINESCU, S. P. 148. *Intențiile sale vor fi fost desigur bune și patriotice, deși nu putem susținea același lucru despre scrierile sale.* id. ib. 329. *Iată un model de stil pompos, grandios, sublim. –... Poate că în retorica d-tale oficială așa lucru să se numească stil sublim.* CARAGIALE, O. III, 73. *A mă deprinde în cugetare românească... Greu de tot îmi venea acest lucru, fiindcă până acum nu citisei românește.* SBIERA, F. S. 113. *Apar resturi de amfore. Acest lucru e hotărâtor din punctul de vedere al cronologiei.* PÂRVAN, G. 202. *Poate oare exista poezie mare fără corectitudine formală? Cei care afirmă că acest lucru este posibil greșesc.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 24. *Unii îi atribuie în primul loc denumirea de Paloda, alții contestă acest lucru.* N. A. BOGDAN, C. M. 3. *„Suntem lipsiți samavolnic de drepturi..." Ei spun aceleași lucruri de treizeci de ani încoace.* BĂNUȚ, T. P. 25. *Când un magistrat intra în birt,... trântea ușa ca să se facă cunoscut... Același lucru făceau, la rândul lor, ofițerii.* BASSARABESCU, S. N. 48. *În situația asta dai sfoară în țară că te însori?... – Trebuie să-l cheme pe cineva Moceanu, ca să se preteze la asemenea lucruri.* POPA, T. 41. *Într-o noapte iar au pierit* [merele]... *Lucrul ăsta îl puse pe gânduri.* VISSARION, B. 10. *Poruncise ispravnicilor din ținuturi să nu îngăduie hatâruri și... ceruse să se dea întotdeauna săracului dreptate... Lucrurile acestea nu erau pe placul boierilor.* C. GANE, TR. V. 89. *Era o prostie să începem a face larmă așa cum eram îngrămădiți... Toți simțeam lucrul acesta.* SADOVEANU, O. II, 14. *Sub titluri scoase din astronomie sau din prospectul ilustrat al magazinelor-bazar,... se grămădește cel mai interlop material. Acest lucru însemnează... a scri, a edita, a citi și a propaga cultură.* ARGHEZI, S. XXV, 248. *Ceea ce a făcut un singur om nu poate descoperi o lume de polițiști, plătiți pentru așa lucru.* id. ib. XXXIV, 11. *Pentru noi, lirismul eminescian... reprezintă culmea până azi netrecută..., lirismul nostru de astăzi este reprezentat printr-o întreagă școală... Aceste lucruri se știu.* PERPESSICIUS, M. IV, 209. [Arta] *a voit... să trăiască prin ea pentru ea însăși. Structura economică a societății cerea acest lucru.* RALEA, S. T. I, 174. *Corot cumpără pentru Daumier casa în care ședea și-i anunță acest lucru într-o scrisoare delicioasă.* OPRESCU, I. A. IV, 46. *Fata era invitata mea și el știa acest lucru.* PREDA, R. 45. *Oricât de hazliu ni se pare azi ca cineva să știe să citească și să nu poată scrie, acest lucru, mulțumită metodului, era atunci cu putință.* CĂLINESCU, O. XIV, 32. *Creangă mersese la teatru într-o vreme când lucrul acesta era reprobabil.* id. ib. 87. *Dacă singur nu-ți păstrezi... rangul și lași pe altul să-ți treacă înainte, apoi lucrul acesta se află numaidecât.* CAMIL PETRESCU, O. I, 32. *Sunt de părere că revoluția trebuie să izbucnească noaptea... S-a mai discutat acest lucru.* id. ib. II, 119. *Câteva ceasuri am zăcut cu muribundul pe pieptul meu. Ăsta e lucrul pe care nu pot și nu vreau să-l uit.* H. LOVINESCU, T. 108. *S-a vorbit de schematismul comediilor și nu s-au învinuit „Momentele" de același lucru.* CONSTANTINESCU, S. II, 140. *Dregătoriile aduceau venituri importante... Lucrul acesta îl recunosc chiar unii dintre boieri.* STOICESCU, S. D. 132. *Aș putea stârni o nuntă formidabilă, cum stârnește vrăjitorul furtuna. Aș pofti la ea soarele și luna, munții. Dar știți voi, lucrurile acestea lungesc foarte mult povestea.* SORESCU, U. 47. *Țăranul... fiind posesorul real al delniței, este firesc ca delnița să se numească după numele lui... Acest lucru rămâne stabilit.* PANAITESCU, O. Ț. 116. *Dacă frescele din nordul Moldovei s-au bucurat de atenția susținută a cercetătorilor..., nu același lucru s-a întâmplat cu vestigiile picturii din Țara Românească.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 13. ◇ (Adesea la sg.; faptele la care se referă sunt expuse într-un context mai larg; articulat cu art. hot. când urmează după expunere, fără să aibă un determinant) *Dacă văd că aceia carii bine știu de lucru nu vreau a-l face cunoscut,... îndrăznesc... a ți-l descoperi... Lecuiesc preparanzii institutului nostru din Arad gratis* (a. 1846). BARIȚ, II, 323. *Să trimitem comisiune gubernială din bărbați cunoscuți de a lor caracter... Mergem la gubernatorul, îi propunem lucrul* (a. 1851). ib. II, 33. *Au susținut că una din cauzele rebeliunei a fost și tiranica impilare a poporului... Arhiducele... a dat porunci... să cerceteze lucrul.* BARIȚIU, P. A. I, 317. *Frații Foureaux făcură într-o casă vechie o sală de teatru..., ca să gioace pantomima și dansul pe frânghie. Noutatea lucrului făcu să prospereze intreprinderea.* NEGRUZZI, S. I, 341. *Realizarea acelor dorințe era intempestivă. Lucrul nu era posibil în*

momentul de față. GHICA, S. 248. *Să venim la lucrul cel de căpetenie... Spuneți, băieți, cum vi s-a părut omorurile de alaltăieri?* FILIMON, O. I, 274. *Se sistă anticipațiunea. Despre aceasta ne înștiință... cu acea observațiune că să tăcem, căci lucrul se poate schimba* (a. 1867). BARIȚ, II, 145. *Pretind că învățătura n-are trebuință de a fi predată în locale de o structură specială... Privind lucrul în mod absolut, acest fapt e netăgăduit.* ODOBESCU, S. III, 350. *Aflase lucruri cu deosebire interesante de la un personaj politic... Între altele, iată: 1. O mare neînțelegere...; 2. O criză ministerială iminentă...* CARAGIALE, O. II, 25. *Să-mi faceți rost de un bilet de liber parcurs... Gabriel îmi scrie că... lucrul ar fi cu putință.* id. ib. 531. *Nu mă puteam opri să nu mă roșesc. Lucru de râs pentru un vechi soldat.* CONTEMPORANUL, II, 285. *Romeo l-a ucis... Și nu mi-a fost permis Să interviu, căci lucrul s-a petrecut în pripă.* MACEDONSKI, O. II, 145. *Ăsta e nervul moderatoriu al bătăilor inimei. Nu-i tocmai atât de simplu lucrul în realitate.* CONTEMPORANUL, VI, 92. *Mi-a dictat o pedeapsă de doauă oare închisoare în clasă...* [Directorul] *mi-a promis că va cerceta lucrul.* SBIERA, F. S. 102. *Iaca lucrul tău... Boierii stau gata să-și lepede toiagele și săbiile boieriilor lor!* DELAVRANCEA, O. II, 92. *În viață, fiecare-și vede de interesele lui. Pentru ce să ascundem lucrul ăsta?* AGÎRBICEANU, A. 425. *Mai bine de un an vindea spirt... Zece martori... întăreau lucrul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 114. *Barbari nordici, primitivi, venetici în regiuni sudice, conservă încă tradițiile lor de-acasă. Am notat lucrul aici, spre a se evita orice confuzie.* PÂRVAN, G. 633. *Ai grijă de fiu-meu. Vezi să nu mi-l turbure din loc. Ar fi groaznic lucru pentru mine.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Din nou, iubiri ce-au dispărut Trezesc poeții singuratici. – Deși... acestea sunt lucruri din trecut.* BACOVIA, O. 178. *S-a născut dorința să se clarifice acest fenomen... Abia chirurgului Georg Tallar i-a reușit în 1756 să explice lucrurile complet.* ARH. FOLK. III, 160. *Să vedem cum a ajuns ea doamnă. Lucrul merse foarte anevoios.* C. GANE, TR. V. 168. *Frumoase lucruri ar vedea! Al Mariei și Stângaciu zac în țărâna umedă.* SADOVEANU, O. I, 330. *Mi se pare ciudat un schimb de vorbe între o fetiță de boier și... un fost rob. Și ție poate ți se pare ciudat lucrul.* id. ib. IV, 60. *Plantarea pe margini nu prezintă dificultăți mari; în ceea ce privește fundul apei, lucrul e puțin mai delicat.* ENC. AGR. I, 61. *Au stat ca să-i steie preutesei cloștele și părintelui vinul în butoi. Lucru cam greu, după cum cutează să spună dascălul.* DAN, U. 129. *Problema artistică a literaturii noastre a fost învingerea retorismului. Lucrul a devenit posibil grație îndoitei contribuții a călătorilor romantici și a celor dintâi realiști.* VIANU, A. P. 12. *Poporul român are una din culturile populare cele mai bogate... Lucrul nu trebuie să ne mire.* BĂCESCU, PĂS. 186. *Cu împotrivirea tuturor camarazilor consultați, „Biletele de papagal" au apărut și au avut succes. Singurul lucru care poate fi imitat mai cu greu.* ARGHEZI, S. XXV, 241. *Dacă am duce-o la un sanatoriu...? – Ar fi lucrul cel mai nimerit.* CĂLINESCU, S. 604. *Dăduse să-i facă un cuptor întreg de pâine. Oricât ar părea semnul unei flămânzeli de basm, lucrul este totuși firesc.* id. O. XI, 85. *Drumul la bibliotecă ia de multe ori aspectul unei adevărate expediții... Că lucrul nu ni se întâmpla... numai nouă, iată ce consolează foarte puțin.* PERPESSICIUS, M. IV, 136. [Leibniz] *a formulat... problema unei vieți sufletești subconștiente. Lucrul se poate susține, deși nu fără numeroase rezerve.* RALEA, S. T. II, 9. *I-o furase fără niciun drept... Nu era lucru cinstit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 115. (Însoțit de „un", care poate fi și întărit prin „numai", sau de un numeral, înlocuiește și de obicei precedă ceea ce este expus în context) *Aceaste doo visure un lucru arătă... Ceale șapte vite mârșave și reale... au venit.* PO 142/3. *Doao lucruri sânt într-această învățătură. Întâiu am zis cum adaogă nevoile nevolnicilor...* (a. 1683). CCR 121/7. *Le sporește mulțămirea prin necaz și prin durere. Dar un lucru așa mare... ca să-l dobândiți aieve, nu se poate decât cu îndelungare De supărări... biruite prin răbdare.* CONACHI, P. 81. *Am venit să te rog de un lucru...* [Casa] *să ți-o dau dumitale.* NEGRUZZI, S. I, 302. *Să fiu cuminte? Îmi cei un lucru peste putință.* id. ib. III, 29. *Am uitat un lucru!... Nouă ne mai trebuie un om, ca să ne stoarcă banii grecului.* FILIMON, O. I, 144. *Voiesc numai a desemna în puține cuvinte... două lucruri: a) Memoria și respectul strămbunilor devine... un izvor de generoase inspirații. b) Să cunoască coborâtorii ei, originea familiei lor.* LĂCUSTEANU, A. 8. *Dar un lucru crede! Nu iubesc pe nimeni.* EMINESCU, P. L. 89. *Un lucru nu-nțeleg eu... Dacă n-o mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetățenii leafă?* CARAGIALE, O. VI, 64. *Am uitat să te întreb un lucru. Ai mumă?* id. ib. 451. *Un lucru aș vrea să accentuez de la început. Multe din observațiile care vor urma au fost făcute probabil și de alții înaintea mea.* DR. I, 74. *Acum numai un lucru să-mi mai lămurești... De ce i-ai spus nevestei dumitale că e „o năpastă"?* POPA, V. 229. *Un lucru cer socrului meu... Cum de poruncește ca eu... să sufer rușinea ca să stau cu robii mei la masă?* VISSARION, B. 78. *Tot îmi aminteam un lucru pe care nu-l băgasem în seamă atunci când se petrecuse. Într-un rând, am zărit ochii aceia neliniștiți privindu-mă.* SADOVEANU, O. I, 130. *Numai un lucru adăogi el... Acuma, în momentul acesta, nu se poate.* id. ib. VII, 104. *Acum numai un lucru vă spun... Așa să vă brodiți treburile, ca să nu tândăliți prea mult cu datul colacilor și cu vinarsul.* DAN, U. 89. *Să-ți mai spun un lucru. Deșteptul... se caracterizează prin monosilabism.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Cred că am uitat un lucru. Bătrânii... recepteză prea puțin din prezent, trăind mai mult din amintiri.* id. ib. 172. *Aș vrea să știi un lucru... Nu mi se pare atât de vinovat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 34. (Învechit; determinat de pronume demonstrative precedate de o prepoziție sau de adverb) *Dumnedzeu aduse* [pe evrei] *de fură robi în Vavilon...; iară-i pierdu cu oaste den Rim... Prin aceaea să ne înfricoședze lucrure ca acealea.* PO 9/11. *Să iei aminte, împărate, cel râmlean pe un cal negru... Șagă le părea a sfătui niște lucruri ca acele.* M. COSTIN, O. 136. *Nu să cade să se pomenească diavolul între creștini și este împotriva credinții noastre ca... Lucruri de aceste să nu scrie la cărți.* BUDAI-DELEANU, Ț. 75. (Învechit; determinat de adj. rel. „care") *Pre noi nedostonicii ne va piarde și în muncă și întunearec ne va rășchira și ne va pustii. De care lucru, Doamne, ne fereaște.* VARLAAM, C. 237. *L-ai*

rugat să o boteadze devreame, că din ceasul ce-au întrat în curabie n-au mâncat nemică. Care lucru au mărturisit... cătră Petră. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^{v}/16. *Să fiţi acestui crai al vostru plecaţi şi cu credinţă. Care lucru de veţi face, mă veţi avea prieten.* M. COSTIN, O. 293. *S-au sculat Creciun Bobul, zicându că i-au fost datori acei oameni cu 10 lei şi trăge ca să ia acele vii. Care lucru au avut ei întrebare şi la dumnialui Savin biv vel-spătar* (a. 1697). C. GIURESCU, P. O. 270. *Ne-au zis... să-mi las scaunul să ies... Pentru care lucru..., i-am zis cum că mă las de vlădicie de voia mea.* ANTIM, P. XXIII. *Să rugă la D[u]mnezeu... şi, fără de zăbavă, deate sănătate copilului. De care lucru fu vestită acea minunată fămeaie.* MINEIUL (1776), 169^{r1}/20. *Românii, nu numai cei dincoace de Dunăre, ci şi cei dincolo, sânt romani adevăraţi... Care lucru mai pre larg se va răsfira mai jos.* MAIOR, IST. 12/7. ✧ (Sintetizează, adesea în construcţii apozitive, cele expuse anterior şi calificate prin determinarea, de obicei atributivă, care urmează) *Ea încuie uşile şi să dezgoli naintea lui, lucru ce nu să cade a povesti în tot chipul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43^{r}/19. *Vezirul cere huzmet 100 pungi şi foarte dăgrabă, lucru păgânescu.* R. GRECEANU, CM II, 263. *Plecându-să i s-au închinat, lucru ce nu le este obicinuit.* AETHIOPICA, 64^{v}/18. *La tagmă le leagă inimile şi minţâle, lucru ce s-ar păre celor din afară făr' de gust.* GHERASIM, T. 82^{r}. *Eşti drăgălaş şi foarte parolist, lucru frumos mai ales pentru un poet.* HRISOVERGHI, A. 70/8. *La Dorohoi voi avea mai multă vreme ca să vă scriu..., lucru care face mângâierea celuia ce este al dumitale pre plecat fiu.* KOGĂLNICEANU, S. 1. *Nu puţine familii moldovene avură şi poate încă au afini (rude) între acii mahometani, lucru care au fost motivat prepusul.* ASACHI, S. L. II, 109. *Se întâmplă că, fiind îngreunată femeia, curge din mătricea ei sânge mult seau şi apă, lucru ce vatămă şi pe mumă, şi pe prunc.* CORNEA, E. I, 10/32. [Greierul] *este spaima unor oameni simpli care cred că i-a intrat în urechi; un lucru ce este cu totul imposibil.* BARASCH, B. 258. *Buna mumă, iubind pe fetiţă cu tot focul dragostei,... lucru ieşit din modă în zilele noastre.* NEGRUZZI, S. I, 72. *A vrut, pentru a lovi în mine, să lovească în Cameră – lucru nepomenit în analele consituţionale.* MAIORESCU, D. I, 494. *În una din zile bunăoară se rătăcise în tabără un cerb, lucru de mirare pentru toţi.* EMINESCU, O. XIV, 180. *Planul vostru pentru Sinaia trebuie modificat puţin – lucru care nu-mi displace deloc.* CARAGIALE, O. VII, 40. *Al doilea foileton e de asemenea binevoitor, dar sunt şi câteva rezerve, lucru foarte de înţeles.* GHEREA, ST. CR. I, 20. *Turcii... îl tratează cu cele mai deosebite onoruri, lucru cu totul neobicinuit la domnii mazili.* XENOPOL, I. R. IX, 10. *Atacam... pre adversari, lucru de care îmi părea mai pe urmă foarte rău.* SBIERA, F. S. 233. *Că această zguduire stă alături de mari frumuseţi poetice, lucrul este incontestabil.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 34. *În ce priveşte trecerile peste râuri sau ape diferite, lucrul se făcea cele mai adeseori prin vaduri.* N. A. BOGDAN, C. M. 7. *Ne strângeau... de ţâneam probe regulate pe bină, cu curtină şi colise – lucru absolut cinstit.* BĂNUŢ, T. P. 9. *Vameşii noştri de aicea îi apucă pă neguţitori pentru vamă..., lucru care nu s-au pomenit niciodată* (a. 1831). C. GIURESCU, P. O. 462. *Se alipi prietenilor săi, acordând revistei toată colaboraţia de care era în stare, adică 14 articole, lucru ce nu putea fi bine văzut.* LOVINESCU, S. VIII, 120. *Moş Petrache venise aici fără o treabă anume, lucru pe care l-au aflat uşor cei doi agenţi.* POPA, V. 97. *Atât Alexandru-Vodă, cât şi doamna Ecaterina îşi iubeau copiii, lucru care s-a şi dovedit mai în urmă.* C. GANE, TR. V. 117. *Le-am cetit uşor şi cu plăcere, ca pe un roman frumos, lucru care nu se întâmplă uneori cu romanele reputate frumoase.* SADOVEANU, O. XIX, 322. *Navigaţia se poate face în apele cele mai puţin adânci, lucru foarte preţios.* ENC. TEHN. I, 298. *Usturoiul atârnat de gâtul copiilor şi afumarea caselor cu fum de răşină, lucruri pe care eu nu le recomand niciodată.* ULIERU, C. 112. *Această morală îl supără iarăşi, lucru pe care Georgeta îl remarcă.* CĂLINESCU, O. IV, 21. *Se plimba, în după-amiaza asta de toamnă însorită, postelnicul Medelioglu, lucru cu totul neobicinuit în acea vreme.* CAMIL PETRESCU, O. I, 28. *Este posibil să fi fost şi masculi năpârliţi, lucru pe care însă nu l-am putut constata.* LINŢIA, P. III, 103. *O bună parte din valurile sparte se varsă pe punte, lucru cam neplăcut, dacă nu chiar primejdios.* TUDORAN, P. 106. *I-a scăpat destăinuirea cea adevărată, lucrul pe care... a vrut să-l ascundă.* PREDA, R. 60. *Ambele răni... erau lipsite de orice gravitate, lucru confirmat şi de repeziciunea cu care Brătianu s-a vindecat.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 53. *Cân a ajuns acas, deşcheie nuca şi-ncepură să iese averile, lucru nepomenit.* GRAIUL, I, 88. (Învechit; precedat de adj. rel. „care") *Vrea să slujască în beseareca lui Dumnedzău ca un preut, care lucru nu i să cădea lui, ca unui om mirean.* VARLAAM, C. 330. *Pre nime nu răniia, care lucru era îndată semn de mare frica lor.* M. COSTIN, O. 191. *Toate... carile fac rugii sminteală ne-nvaţă Sfânta Scriptură să ne ferîm de dânse, de care lucru Eclisiiastul aşea scrie: nemică să nu vă smintească a vă rugarea pururea.* DOSOFTEI, PS. 3/1. *Apostoliceştii biseareci... te-ai arătat ajutoriu cu multe fealuri, care lucrul acesta iaste cel dentâiu al bunătăţilor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/51. *Uscăciunea posmagului spre potolirea foamei, iară nu spre desmierdarea mesii să găteşte, de care lucru a dzice îndrăsnesc.* CANTEMIR, I. I. II, 11. *L-au numit hatman, de care lucru s-au bucurat foarte cazacii.* R. POPESCU, CM I, 455. *Au descoperit vicleşugul..., pentru care lucru în faţă l-au înfruntat.* ANTIM, O. 59. *Au întins cursă Marelui Constantin, care lucru ştiindu-l fiica sa, Fausta, l-au spus bărbatului.* ŞINCAI, HR. I, 38/30. *Parpanghel... să dusă drept pe turci; care lucru văzând Ţiganii şi mai mult să îmbărbătară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 205. *Într-acest oraş sânt case frumoase şi mari, dar printr-acestea sânt şi proaste,... care lucru foarte mult supără frumuseţea oraşului.* GOLESCU, Î. 11. *Unii... beau tare puţină apă, care lucru este vătămător sănătăţii.* FĂTU, D. 11. (În construcţii apozitive incidente sau între anumite semne grafice) *Întinseră arcul lor, lucru amar, ca să săgeate de tot întru ceale ascunse pre cel curat.* BIBLIA (1688), 401^{1}/48. *La Iopi, lucru de minune la toţi, au înviiat pre Tavitha.* ANTIM, O. 58. *Vâslea... ca să agiungă la ţărmuri (lucru piste putinţă).* DRĂGHICI, R. 33/30. *Rezultatul cercetărei au fost aproape nimic, pentru că, lucru firesc, funcţionarii de*

la comitate încă erau nobili privilegiaţi şi proprietari de iobagi. BARIŢIU, P. A. I, 317. *S-au observat pentru întâia oară... şi, lucru vrednic de însemnat, fisicul Wall... le-a anunciat.* MARIN, F. 14/28. *Italianii,... lucru curios, nu pretind numaidecât a fi romani curaţi.* CONV. LIT. IV, 128. *Şi-n fundul lumei se loveşte De-un plai floriu necunoscut, În care, lucru necrezut, Amorul veşnic înfloreşte.* ALECSANDRI, POEZII, 522. *D. ministru... ar fi şi observat, lucru puţin probabil, că lipsesc talentele.* CARAGIALE, O. III, 113. *Credea că, dacă... ar sta locului... (lucru foarte uşor de îndeplinit),... ar vedea... toate locurile de pe paralela capitalei.* CONTEMPORANUL, II, 120. *Interesul pe care Austria îl avea la stăpânirea Munteniei este expus, lucru curios, de către însişi boierii munteni.* XENOPOL, I. R. IX, 30. *Această lipsă de orientare şi acest „spirit fals" esenţial au făcut, aşadar, dintr-însul – lucru aproape de necrezut –... „criticul ştiinţific" al literaturii dlui Radu Rosetti.* LOVINESCU, S. IV, 291. *Petrăchel era simpatizat de toate naţionalităţile şi, lucru rar, în graţiile Comisiei Europene.* BART, E. 34. *Deşi condiţiunile de viaţă sunt foarte bune, lucru curios,* [presura] *se găseşte în număr mic de indivizi.* DOMBROWSKI, P. 156. *Poliţiştii noştri sunt recrutaţi printre domnişorii de la Facultatea de Drept, de unde, lucru anormal, se recrutează şi magistraţii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 13. [Chiriaşii] *păstrau, lucru curios, aceeaşi rânduială exemplară proprie casei.* CĂLINESCU, S. 205. *Eu mă întreb la cine rămâne Marina, dacă, Doamne fereşte, (lucrul e inevitabil), moare Costache?* id. O. IV, 26. ✧ (În construcţie cu verbe copulative, se referă de obicei la cele exprimate de subiect, mai ales în propoziţie subiectivă, pe care le caracterizează împreună cu determinările sale, adesea adjectivale) *Cela ce greşaşte şi se schimbă spre viaţă nevinovată lucru de bărbat mândru iaste şi apoi la folosu-l duce.* CORESI, EV. 26. *Eghipteanii nu cuteza mânca pâine cu jidovii, că-i lucru urât înaintea lor acela.* PO 154/21. *Groaznic lucru iaste a cădea vinovat în mânule lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 217. *Fricos lucru e când singură-ş răutatea mărturiseaşte, vinu-idu-se.* BIBLIA (1688), 661²/39. *Apucându-ne dzioa, este un lucru pre cu primejdie să lăsăm oastea ce multă, să mergem cu o mână de oameni.* NECULCE, L. 237. *Au socotit că este lucru cu cale să fie închinate mănăstirile iarăşi la Sfântul Mormânt.* id. ib. 387. *Cum că poţi Măria Ta să faci ce vei vrea după pohta Măriei Tale este lucru adevărat.* ANTIM, P. XXVIII. *Este lucru fără de leage a lăcui împreună cu sluga cea de casă.* AETHIOPICA, 32ʳ/1. *Ştia a nemeri vremea..., care iaste un lucru la dragomani ce trebuie a avea pentru dânsul mai înainte purtare de grije.* ib. 78ʳ/14. *Groaznic şi înfricoşat lucru este a cădea cineva în mânile lui* (a. 1756). URICARIUL, X, 212. *E lucru ştiut că din 6 cai nu se pot scoate 4 oi* (a. 1785). ŞA I, 126. *Îşi închipuia cât de urât lucru este a călca jurământul.* MICU, L. F. 74. *Nimic nu este lucru mai simplu întru părere, nici cu mai mare isteţime, decât aflarea slovelor.* MOLNAR, în ŞA I, 515. *Frumos lucru iaste orânduiala şi buna aşezare a lucrurilor, după cum neorânduiala şi amestecarea iaste lucru prea urât* (a. 1798). ŞA I, 333. *Cu mult mai firesc lucru este... să se citească cuvintele aceale.* MAIOR, IST. 41/8. *Am socotit nu fără preţ lucru a fi ca să întocmesc încă doao disertaţii.* id. ib. 232/8. *Ştiut lucru este că nu fieştecare gheneral roman... putea să facă triumf.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 369. *Urât lucru iaste când nu e orânduială în shoală.* PETROVICI, P. 14/28. *Nesuferit lucru este de a vedea cinevaş preoţi prin cârciumi.* GOLESCU, Î. 40. *Ca să ştie un prinţ a face bătaie, asta este un lucru obişnuit.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 54. *Negreşit că este lucru plăcut a înfrumuseţa aceste ceasuri prin vorbiri destoinice de a desfăta duhul.* MARCOVICI, D. 28/9. *În acele timpuri nestatornice nu era lucru rar a vedea popoare întregi strămutându-să din ţară în ţară.* ASACHI, S. L. II, 78. *Singuru lucru ce rămâne între noi este datoria, care, iacă ţ-am adus-o, tot gălbănaşi englezeşti.* id. ib. 289. *Ce lucru greu este aşteptarea!* PR. DRAM. 134. *Firesc lucru era ca să doresc a mă întâlni măcar trei momente cu iubitul meu.* ib. 143. *De gândeai că a iubi este lucru uşurel,... Mult de greşeai, draga mea.* CONACHI, P. 221. *Direcţia brazdei nu este un lucru dupe voia cuiva.* BREZOIANU, A. 76/8. *Nimic nu este mai nerod lucru decât a-şi cheltui puterile şi viitorul său la o faptă nebună.* MAN. SĂNĂT. 2/26. *Este lucru de mare importanţă a învedera de ajuns starea ţărei.* BARIŢIU, P. A. I, 73. *E deznădăjduitor lucru a ave a face cu astfel de oameni în pricini serioase!* NEGRUZZI, S. III, 323. *Nu era lucru lesne de a fi galant.* GHICA, S. 41. *De nu îţi pare lucru prea greu La nişte reguli a te supune.* ALEXANDRESCU, O. I, 208. *Era foarte curios lucru a vedea pe ciocoii noştri cu pulpanele antereilor rădicate în brâu.* FILIMON, O. I, 195. *Că astfel n-am aflat nutremânt sufletesc în locul naşterii mele vei afla lucru firesc* (a. 1869). BARIŢ, II, 166. *O poemă frumoasă, o demonstrare economică etc. nu sunt lucruri ce se produc unde vroieşte cineva, ci ele se ieu de unde s-au produs.* CONV. LIT. VI, 70. *Era şi lucrul cel mai firesc ca bărbaţii politici... să se găsească şi de acum înainte uniţi.* MAIORESCU, D. III, 15. *Cel mai nimerit lucru este să se ducă acasă să se odihnească.* LĂCUSTEANU, A. 174. *A avea două universităţi este un lucru foarte lăudabil.* CONV. LIT. XI, 37. *Bărbaţii socotesc lucru înjositoriu pentru dânşii a se îngriji de hrana şi educaţia... copiilor.* CONTEMPORANUL, I, 794. *Pe acele timpuri înapoiate era şi lucru firesc ca cei mai slabi să caute un sprijin pe lângă cei mai puternici.* ODOBESCU, S. II, 16. *Nu deşertăciunea zgomotului în istorie este lucrul pe care-l voim.* EMINESCU, S. P. 138. *A mă scuza de tăcerea mea... ar fi lucrul greu de aşternut în proză.* CARAGIALE, O. VII, 156. *Lucrul de căpetenie e pentru dânsa ca să nu mai aducă ce a dus.* SLAVICI, O. II, 3. *Nu ni s-ar părea nici pretenţios, nici de râs lucru, dacă un scriitor d-ai noştri cu puţin talent ar avea năzuinţa să ajungă un Shakespeare.* GHEREA, ST. CR. I, 47. *Era lucru cunoscut că poezia fusese dedicată copilei.* BACALBAŞA, M. T. 227. *E lucru rar ca o fată cinstită să alerge pe la zodieri şi vrăjitoare ca să-şi caute viitorul.* MARIAN, S. R. I, 60. *Era lucru uşor şi nepericulos de a grăi adevărul.* XENOPOL, I. R. XIII, 81. *Şi dac-a fost peţită des E lucru tare cu-nţeles.* COŞBUC, P. II, 54. *Era... lucru prea firesc ca cei crescuţi şi încărunţâţi într-această datină să nu sâmţască necesitatea schimbării ei.* SBIERA, F. S. 173. *Era lucru firesc ca şi domnul nostru să aibă un logofăt.* IORGA, C. I. II, 148. *Poate singurul*

lucru bun şi cuminte e să te bucuri cât poţi mai bine de şirul numărat de zile, pe care ţi le-au hărăzit parcele. ANGHEL–IOSIF, C. L. 8. *Lucru de căpetenie ar fi să ştie când va ploua.* PAMFILE, A. R. 8. *Un lucru, credem, definitiv câştigat şi pentru Crăsani e prezenţa mormintelor în imediata apropiere sau chiar sub locuinţele celor vii.* PÂRVAN, G. 185. *Singurul lucru evident e doară decadenţa tuturor acestor forme.* id. ib. 689. *O convingere e un lucru grozav, Juan!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 141. *Lucru raţional fu... să se prăsască pe acest pământ... turme de oi şi capre, bivoli, odinioară zimbri sau bouri.* N. A. BOGDAN, C. M. 18. *S-a căsătorit şi ca atare e lucru natural să-şi vadă de-ale sale.* BĂNUŢ, T. P. 14. *Să nu mai ştii pe ce lume te afli de usturime, iară nu mi se pare lucru tocmai cu cale.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 274. *Venirea lui moş Petrache la Călmăţui era lucru rar.* POPA, V. 96. *Ţi se pare aşa de distins lucru să te faci că nu ştii cum îi cheamă pe oamenii din pensiune.* SEBASTIAN, J. 38. *E lucru prea firesc ca manualul de pictură bisericească bizantină să păstreze... o tradiţie străveche creştină.* GRECU, P. 20. *E lucru cunoscut... că în nopţile reci de primăvară se petrece o intensă radiere calorică.* ENC. AGR. I, 67. *Ca să fie bun, spunea bătrânul, lucrul cel mai greu era să fie* [caşul] *bine frământat.* MOROIANU, S. 7. *Învăţatul colindelor nu e lucru uşor.* ARH. FOLK. V, 64. *E un lucru mai presus de îndoială că Tudor râvnea el la această demnitate.* OŢETEA, T. V. 26. *Unicul lucru corect este a numi genul, specia binar, iar formele lor geografice ternar.* DOMBROWSKI, P. 30. *Că poetul s-a gândit la Andrei Mureşanu este de la întâia vedere un lucru în afară de discuţie.* CĂLINESCU, O. XII, 18. *E azi un lucru constant că sancţiunea penală coercitivă e mai frecventă.* RALEA, S. T. III, 51. *E lucru vădit că buchetul de crizanteme o încurcă.* VINEA, L. I, 9. *Practica vrăjitoriei este lucru blestemat.* CONSTANTINESCU, S. II, 163. *A te retrage este desigur cel mai uşor lucru.* PREDA, R. 110. *Nu câte idei felurite ai adunat în memoria ta este lucrul cel mai important..., ci... legătura între idei.* N. MANOLESCU, C. M. 16. *Singurul lucru care are importanţă era personajul.* CINEMA, 1972, nr. 3, 54/4. *Cel mai sănătos lucru este, în astfel de cazuri, să ne adresăm operei literare.* SIMION, S. R. III, 264. *Turcule, Bolândule, Nu pripi la cap tăiat, Că e lucru cu păcat!* BALADE, II, 71. *Logodit că l-ai lăsat Şi-o fi lucru cu păcat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 243. *Multe doruri m-au cătat – Eu pe toate le-am uitat, Dar mata să fii uitat, Nu e lucru-adevărat.* FOLC. MOLD. II, 191. *Mai credincios lucru este a vedea decât a auzi* (= auzul poate înşela, dar vederea nu). Cf. ZANNE, P. II, 794. (Cu elipsa verbului copulativ; de obicei precedă ceea ce este caracterizat într-un anume fel în enunţ) *De mirat lucru că această împăcare, la câtă putere şi lăţime au venit..., de supt cârma sfetnicilor au crescut.* M. COSTIN, O. 252. *Greu lucru cu astfel de oameni a se cultiva neamul!* (a. 1844). BARIŢ, II, 288. *Minunat lucru că tocma au tăbărit ţiganii.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 79. *Lucru minunat, zice poetul: care nu crede să-i caute în faţă.* id. ib. 91. *Lucru curios,... aceste genuri dramatice datoresc originea lor serbărilor în onoarea divinităţii vinului.* CONV. LIT. IV, 146. *Lucru negândit, dragul tatei, să aud aşa vorbe tocmai din gura ta.* CREANGĂ, P. 192. *Multe lucruri nepotrivite în lumea noastră românească, dar unul dintre cele mai nepotrivite este... plângerea unora dintre oamenii cari... profesează o artă frumoasă.* CARAGIALE, O. IV, 60. *Lucru curios, slujba asta îi pria de minune.* BACALBAŞA, M. T. 96. *Lucru curios, toate mulţumirile sunt redactate în acelaşi fel.* XENOPOL, I. R. XIII, 173. *Lucru curios, în loc s-o întinză la fugă,... văz că se întoarce să se uite la mine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 158. *Firesc lucru: arta industrială celtică se va găsi în aceste cetăţi în bună tovărăşie cu cea greacă.* PÂRVAN, G. 644, cf. 16. *Lucru curios: aceşti inovatori inovau înviind trecutul.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 285. *Lucru curios, cu toată slăbiciunea corporală..., cu toată lipsa de bani,... reuşise să se facă cunoscut.* A. HOLBAN, O. I, 11. *A văzut toate casele luminate... Era nefiresc la asemenea toi de noapte... Neîndoielnic lucru, se petrecea o treabă ciudată.* POPA, V. 114. *Amarnic lucru să omori omu pentru bani.* id. ib. 122. *Prostesc lucru, să fugă noroadele de la vederea domnului lor.* SADOVEANU, O. XIII, 12. *Lucru curios, omul acesta îmbătrânise păstrând aceeaşi mentalitate.* BART, E. 172. *Condiţiile de ordin social şi psihologic se apropie... de cele arătate la „domn", lucru firesc, deoarece avem a face... tot cu un fel de titulaturi.* IORDAN, STIL. 45. *Lucru remarcabil, primarul oraşului... interzise printr-o ordonanţă claxonarea în urbe.* CĂLINESCU, C. O. 26. *Singurul lucru ce se poate vedea într-un individ: scheletul impersonal.* CONSTANTINESCU, S. I, 108. *Ciudat lucru, Mitrică avea un glas plin, bărbătesc, te mirai de unde vine.* PREDA, D. 47. *Atunci, uimitor lucru, el scrie ca atâţia alţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/2. *Drept lucru, c-acolo, uńe-o fost casa tătâńe-so şi uńe-o fost nu s-o mai cunoscut.* O. BÎRLEA, A. P. III, 239. *Cel mai dulce lucru în lume, să dobândeşti ceea ce pofteşti.* ZANNE, P. VIII, 310. (Determinantul se subînţelege sau este lăsat în suspensie) *Vinu îmi dă chef să fac nişte lucruri...* NEGRUZZI, S. III, 10. (În exclamaţii; împreună cu o determinare adjectivală, caracterizează cele expuse în context şi pe care, de obicei, le precedă) *Curios lucru! Cum să nu fie cântat, când să află scris aşa.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 133. *Sunt singur şi suferinţa a început iar; însă ce ciudat lucru!* C. A. ROSETTI, N. I. 143. *Ai douăsprezece uşi de deschis... Îţi trebuie un sfert de ceas. – Un sfert de ceas! douăsprezece uşi! Grozav lucru!* NEGRUZZI, S. III, 365. *Ciudat lucru! Dar ia spune-mi cine este acel vătaf de curte?* FILIMON, O. I, 230. *Lucru straniu! Venisem la mare să mă bucur de singurătate şi iată-mă, fără voie, amestecat în trebi străine.* CONV. LIT. IV, 242. *Curios lucru! S-ar zice că biserica de la Curtea de Argeş este menită a fi pururea.* ODOBESCU, ap. MAIORESCU, D. I, 267. *Aşa ticăloşie, Aşa lucru cumplit, Aşa obrăznicie Nicicând s-a auzit!* CONV. LIT. XI, 66. *Ea-i întoarse spatele şi-şi muşca unghiile..., el se uita în omăt... Prost lucru!* EMINESCU, P. L. 69. *Poliţia înnebunea căutând în zadar să afle izvorul ştirilor „Revoltei". Şi ce simplu lucru! Toate le aflam de la o damă din societate.* CARAGIALE, O. II, 23. *Ciudat lucru! Să fie vreo moftangioaică?* id. ib. VI, 193. *Îi va pune-n furci înalte, Dacă n-or şti să explice întrebările schimbate! „Lucrul naibii! Nu-i de şagă!"* COŞBUC, P. II, 129. *Guvernul local a refuzat şi aceasta, declărându-se în contra*

înființării de tipografii prin mănăstiri. Curios lucru! SBIERA, F. S. 403. *Am văzut fața... cadavrului? Ce lucru înspăimântător!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 44. *Moara acesta e adusă de Siret? Curioz lucru! îngână boierul.* SADOVEANU, O. VIII, 26. *Ciudat lucru, se minună doctorul.* BART, E. 128. ◇ Expr. **Mare lucru** sau **lucru mare** = **a)** (cu diferite nuanțe semantice; mai ales în construcții cu verbe copulative) ceva deosebit, rar, extraordinar; realizare neobișnuită. *Mare lucru și preaslăvită iaste a Domnului nostru de oameni iubire!* CORESI, EV. 31. *Această pită și acest vir, mare lucru feace H[risto]s adevăr.* IEUD, 255/15. *Nemică lucru mare nu ceiu, ce puțină rugămente mă rog.* VARLAAM, C. 84. *Mare lucru este a iubi omul pre Dumnezeu cu tot sufletul!* NEAGOE, ÎNV. 171/30. *Lucru mare, cumu-i laudă Hronica leșască, cum au stătut de bine atuncea împrotiva turcilor.* M. COSTIN, O. 79. *De s-ar tâmpla și primejdie, n-ar fi lucru mare.* NECULCE, L. 237. *Acest pod mare minune și mare lucru au fost.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Îi veni în gând... să mute moaștele sfântului Ioan Hrisostom... Să mirară toți de acel lucru mare.* ANON. CANTAC., CM I, 100. *Atât de mare lucru este ca să-m dăruiești mie pre fiul tău.* SIROIU, 51^{v}. *Nu s-a supărat văzând că mi-am pierdut somnul. Și la dânsa, acesta este foarte mare lucru.* C. A. ROSETTI, N. I. 52. *V-ați socotit bine, pentru Dumnezeu, ce faceți? Asta e lucru mare.* PR. DRAM. 160. *Are să spuie doamnei un lucru mare.* BARIȚIU, P. A. I, 101, cf. POLIZU. *E un lucru mare sosirea unui bastiment.* BARONZI, C. I, 5, cf. LM. *O schimbare de domnie mai mult sau mai puțin nu părea mare lucru.* MAIORESCU, D. I, 24. *S-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare, C-ai fost om cum sunt și dânșii.* EMINESCU, O. I, 134. *Supt regimul vechi, subprefecții... nu erau lucru mare.* id. S. P. 225. *Asta-i o treabă foarte grea și mare lucru să fie ca s-o putem noi scoate la capăt.* CREANGĂ, P. 157. *De nu mi-a aduce sluga mea sălăți de aceste și din piatră seacă, mare lucru să fie.* id. ib. 211. *Are să se întâmple lucru mare, cocoană, măcar să știu de bine că merg la cremenal!* CARAGIALE, O. VI, 39. *Sclipeau în fața soarelui ca cine știe ce lucru mare.* ISPIRESCU, L. 38, cf. DDRF, BARCIANU. *Să nu las să surpe nimeni lucru mare ce-am durat: O puternică domnie.* DAVILA, V. V. 116. *În vremea aia era lucru mare când avea și el un gologan în legăturică.* PETICĂ, O. 206, cf. ALEXI, W., TDRG. *Șapte lei nu e lucru mare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 71. *Turmele oierilor se pun în mișcare spre locurile de pășune... Ciobanii s-au grijit cu cele sfinte, pregătiți ca de lucru mare.* PĂCALĂ, M. R. 194. *Să se uite înspre mine, chiar dacă n-ar putea vedea mare lucru.* A. HOLBAN, O. I, 103. *Un titlu academic nu mai însemnează azi mare lucru.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 127. *Când rămâi fără mamă și fără tată, la vârsta când începi a simți nevoia de părinți, e mare lucru dacă nu te prăbușești.* POPA, T. 46. *Mare lucru nu e ce v-am cerut.* VISSARION, B. 70. *Se urcară îndată într-una din butcile boierești,... pentru a merge... să culeagă vești. Nu aflară mare lucru.* C. GANE, TR. V. 100. *Un han lângă un șleah însemnează lucru mare.* SADOVEANU, O. V, 518. *Simțea că numaidecât trebuie să se petreacă un lucru mare,... pe care el nu-l mai putea opri.* id. ib. VII, 401, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a dat un sfat: „Să nu scuipi niciodată în contra vântului"... – Ar trebui... să-i mulțumești, căci el ți-a spus un lucru mare.* ULIERU, C. 60. *Frate-său Alec, care a făcut medicina, n-a ajuns mare lucru.* CĂLINESCU, S. 64. *Educația prin școală este mare lucru.* id. C. O. 43. *Nu vorbele însemnau mare lucru, ci mai cu seamă tot ceea ce aducea doina cu ea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 23. *La galop nu-i mare lucru dă el.* id. ib. II, 16. *Nu era mare lucru, dar având în vedere seara de toamnă mohorâtă și ritmul vieții provinciale, era ceva.* CIOCULESCU, C. 13. *N-a fost lucru mare... O izbândă ieftină... M-am dus în fața juraților cu mâna goală.* MS. 1975, nr. 2, 48. *Nu se poate face mare lucru contra ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/4. *În ce parte de lume să aflu eu pe mama Ciumei...? – De mare lucru mă-ntrebi!* CONV. LIT. VI, 26. *Oftatu-i lucru mare.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 219. *Măritatu-i lucru mare, Nime nu-l poate stricare.* id. ib. 278, cf. ZANNE, P. IV, 443. (Cu valoare exclamativă) *Cum se poate schimba viața, de cu seară până dimineața... Mare lucru! ce să spun?* CARAGIALE, O. II, 265. *O să lipsești o zi, ce lucru mare! tot zici că nu primești leafă.* id. ib. VI, 239. *D-ta cum ai ajuns aici? – Mare lucru!* SLAVICI, O. II, 92. *Ei, ce cuminte e și-a Măriei Tale...! Lucru mare!* DELAVRANCEA, O. II, 95. *Mâna omului, mare lucru! Uriaș lucru!* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 30. *Dăm îndărăt, lucru mare! Țâncii eștia pricăjiți nu-i trăbe nimărui.* BĂNUȚ, T. P. 32. *Iată, întreab-o când a văzut întâi pe Alexandru și, dacă va ști, mare lucru!* SADOVEANU, O. I, 76. *Eu spun, bre, lucru mare! Aici e muncă cinstită, aici e muncă sfântă!* id. ib. III, 13. *Mare lucru! Alegerile!* STANCU, R. A. I, 123. *Cine merge la vreme târzie de noapte pe drumul dintre Bozieni, mare lucru, să n-audă glasul celor trei nemți și mare lucru să nu se sparie.* PAMFILE, DUȘM. 255. *Mare lucru s-ajungi tu pân' acasă!* VASILIU, P. L. 161; **b)** (în enunțuri negative) cantitate mare; mult. *Domnișoara Elena nu știa mare lucru din toate nevoile astea cu cari se bătea mamă-sa.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 225. *A înțelege astfel cultura înseamnă a nu înțelege mare lucru.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 260. *Deși nu înțălesese mare lucru, s-a pus pe treabă.* COCEA, S. II, 14. *Niciodată nu pricepuse Manlache mare lucru din mișunul de gânduri al unei minți femeiești.* POPA, V. 284. *N-am priceput mare lucru din vorba lui.* VOICULESCU, P. I, 85. *Prin prăbușirea averilor, unii din noi n-avem mare lucru de pierdut.* CĂLINESCU, S. 145. *De la preoție nu mai era mare lucru de așteptat de vreme ce* [Creangă] *nu mai avea nevastă.* id. O. XIV, 79. *Ne-ai secerat de la picioare cu răspunsurile tale la fizică și la matematică,... n-am înțeles mare lucru, da' – ce să-ți spun – a fost foarte frumos.* BLAGA, H. 146. *Comisionul nu poate să fie mare lucru.* VINEA, L. I, 38. *Nu-i costă mare lucru s-o asculte, și... așa cum făcuseră multe în viață..., de ce n-ar face-o și pe asta?* PREDA, R. 213. *Despre acesta nu se știe mare lucru.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 25; **c)** (adverbial; cu sens intensiv) foarte tare, foarte mult. *S-a supărat lucru mare.* DDRF. *Primarul e grăbit lucru mare.* SOVEJA, O. 31; **d)** (adverbial; determină un adjectiv căruia îi dă valoare de superlativ) *Era un scriitoraș la tribunalul din Târgoviște..., dar poznaș, bun de gură și mincinos lucru mare!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 112. *E frumos lucru mare.* CIAUȘANU, GL. **(A fi) lucru hotărât** sau **hotărât lucru,** se spune despre ceva sigur,

categoric. *Hotărât lucru: numele proprii sunt nefericirea d-lui Ureche.* MAIORESCU, CR. II, 54. *Cât de târziu, trebuia să fiu răzbunat; asta era hotărât lucru.* CARAGIALE, O. II, 341. *Lucru hotărât, lipsea un sunet.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 109. *De-acu eu n-am hodină până ce nu-l măt̆ur din calea mea. Ăsta-i lucru hotărât şi legat cu jurământ.* SADOVEANU, O. VII, 397. *E lucru hotărât că Eminoviceni au trăit şi înainte de 1736.* CĂLINESCU, O. XI, 10, cf. DEX. **Lucru de nimic** (sau **mic**) = ceva lipsit de importanţă, fără însemnătate. *Aflară trupul preapodobnei Paraschive neputred şi plin de mirezmă. Însă... neştiind ce trup iaste, lăsară să hie un lucru de nemică.* VARLAAM, C. 368. *De s[ă] va afla vreun cuvânt sau graiu... şi de nu va fi după cum porunceaşte sf[ă]nta bisearic[ă] a răsăritului, să să ştargă ca un lucru de nimic[ă]* (a. 1692). GCR I, 295/15. *O ţin... lucru de nimica, zicând multe cuvinte deşarte.* ANTIM, O. 44. *Oile şi berbecii lor să văd hrăniţi bine..., nefiind lucru mic ca oaie să să pogoare din munţi la bălţi şi îndată iar să să întoarcă* (a. 1811). DOC. EC. 125. *Cât mă rugai, deşi era un lucru de nemică!* DRĂGHICI, R. 115/17, cf. POLIZU. *Un lucru de nimica, o mică nălucire,... de toate mă-ncântam.* BOLLIAC, O. 74, cf. CIHAC, I, 148, LM, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Să nu cei plată pentru osteneala ta... – Prea iei mult pentru lucru de nimic.* PETICĂ, O. 205. *Te miri din ce lucru de nimic face natura... femeia deplină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 149. *Nimic nu se considera lucru mai de nimica şi mai mare perdere de timp ca serviciul militar.* PRIBEAGUL, PR. 17, cf. SCRIBAN, D. **A nu fi** (ori a **nu i se părea** cuiva) **lucru curat** sau **a fi lucru necurat** = a fi (sau a i se părea) ceva nefiresc, anormal; a nu fi aşa cum se arată. V. şi c u r a t. *Pentru ce vodă aici ne trimisă? Pentru ce ne pusă armele în spate? Aheste nu mi-s lucruri curate!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 193. *Parcă nu a fost lucru curat: de câte ori am luat condeiul să-ţi scriu, totdeauna am fost conturbat* (a. 1870). BARIŢ, II, 174. *D-voastră vă... încuiaţi, ca să zic aşa, în ordinea d-voastră de zi. Aceasta nu e... lucru curat!* CARAGIALE, O. III, 35. *Vede că nu-i lucru curat, fără să aştepte cântecul păsărilor, şi zice: „Frate, văd un semn rău la tine".* CONTEMPORANUL, VI, 16, cf. DDRF. *Hamlet, pe drum, bănuind că nu e lucru curat, fură scrisoarea.* GHEREA, ST. CR. II, 283. *Scoteau vorba că aice nu-i lucru curat, că preutul trebuie să steie în legătură cu spiritele sau duhurile necurate.* SBIERA, F. S. 323, cf. ALEXI, W., TDRG. *Dăscăliţa înţelese numaidecât că nu poate fi la mijloc lucru curat.* REBREANU, I. 262. *A văzut că răsar toi felul de capete peste garduri... Femeia a băgat de seamă numaidecât şi nu i s-a părut lucru curat.* POPA, V. 150. *A merge noaptea tiptil, la un turc, nu e lucru curat.* C. GANE, TR. V. 97. *De-o bucată de vreme parcă nu-i lucru curat cu el... Bunica zice că i-a făcut de dragoste.* SADOVEANU, O. III, 28. *Grecul luase un cuţit şi,... cât te-ai şterge la ochi, îşi străpunge palma stângă. – Bre, bre, bre! zice unul... Aici nu-i lucru curat!* id. ib. 60. *Parc-ar fi fost un farmec. Nu era cu putinţă să fie lucru curat.* id. ib. XIII, 419, cf. ALAS 9 IX 1923 7/3. *Aici nu e lucru curat! zice Cornel posomorât, acum două ceasuri am fost pe teren şi m-am uitat prin toate colţurile.* CĂLINESCU, S. 106. *Nu mai ieşea de acolo... Nu i se păru lucru curat şi iarăşi îşi pipăi cuţitul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 70. *Văd din când în când în ochii lui negri un fel de spaimă... Nu e lucru curat cu el.* VINEA, L. I, 178, cf. DEX. *Ştii că-i lucru necurat, Dinte de ţi-ai cumpărat!* PAMFILE, C. Ţ. 329. (Cu elipsa verbului) *Lucru necurat, preuteasă, în casa noastră!* VASILIU, P. L. 151. (Cu parafrazarea expresiei) *Aici lucru curat nu prea se vede şi bănuielile se înmulţesc.* PR. DRAM. 163. **Atâta lucru** = ceva neimportant, neînsemnat; aşa puţin **(2).** V. şi a t â t. *Las pe mine, că doar mă pricep şi eu la atâta lucru.* CONV. LIT. XI, 127. *Rezervaţi-mi cel puţin locul de secretar... Atâta lucru mi s-ar cuveni şi mie.* CARAGIALE, O. VII, 202. *Nu sunteţi în stare nici de-atâta lucru!* BACALBAŞA, M. T. 72. *Te-am prins de mână Şi-am vrut să te cuprind – şi pentru-atâta lucru Ai plâns şi n-ai venit la noi o săptămână.* COŞBUC, P. I, 173. *Atunci de ce-s buni slujitorii..., dacă nu ştiu batâr atâta lucru?* SADOVEANU, O. XIII, 12. *S-a tăiat de s-a înroşit toată apa... Ce i-a păsat atunci de atâta lucru!* DAN, U. 83, cf. ARH. FOLK. V, 129, ENC. TEHN. I, 270. *Mă apropii îngenunchiat şi sfios de picioarele Idolului Domniei Sale. Atâta lucru poate să-mi fie permis.* ARGHEZI, S. XXV, 243. *Ce credeţi că nu pricep atâta lucru? Da' ia, natura mea cea ticăloasă!* CĂLINESCU, O. XIV, 121. *Mai mult de trei sferturi din copiii satului nu ştiu carte. Pentru atâta lucru nu se prăbuşeşte cerul.* STANCU, D. 293. *De-ţi putea mânca pânea asta şi de-ţi putea bea toată apa din garafă, duceţi-vă înainte. – D'apoi atâta lucru să nu putem face noi?* VASILIU, P. L. 163. *Atâta lucru i-am cerut şi eu!* UDRESCU, GL. *Atâta lucru mă pricep şi eu.* id. ib. **Puţin** (sau, învechit, **puţinel**) **lucru** = ceea ce este puţin ca timp, cantitate, valoare etc.; ceva neînsemnat. *Diavolul pururea înşală pre noi cu dulceaţa ceştii lumi şi ne fură cu puţinelu lucru.* CORESI, EV. 74. *Greşala ce să face fără de înşelăciune nu să cheamă nicecum greşală şi numai ce să ceartă aşa puţin lucru.* PRAV. 251. *Puţin lucru au ţinut harţul oştenii lui Ştefan-Vodă.* M. COSTIN, O. 145. *Numai la nas puţin lucru era însemnat.* id. ib. 168. *Luându-şi ei puţin lucru, cât să le fie de cale, ieşiră noaptea din oraş.* MINEIUL (1766), 51[r2]/31. *Nu putea nime din boieri ca să zică măcar cât de puţin lucru vreunui ţăran* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 198/10. *Din puţin lucru începe ori spăsănia, ori osânda.* MAIOR, PRED. I, 169/18. *Capul bărbătesc întră în dajde la cisla satului pentru capul lui cu puţin lucru* (a. 1811). DOC. EC. 93. *Puţin lucru e să descoperi cârma balonului?* GÂRLEANU, N. 54. *Puţin lucru se ştie despre vremea şi chipul în care se va fi fundat Suceava.* N. A. BOGDAN, C. M. 2. *Ţi se pare puţin lucru să-mi ceri să te cred?* CAMIL PETRESCU, T. I, 163. *Să fiu încântat că pot face ceva pentru dânsul (aşa de puţin lucru, că n-ar trebui să mai insist).* A. HOLBAN, O. I, 231. *Pictura singură i se părea prea puţin lucru.* OPRESCU, S. 17. **A nu fi puţin lucru** = (despre acţiuni, fapte) a fi important, valoros; a nu fi lipsit de importanţă. *Dă o admirabilă poemă din Petőfi... Şi nu e puţin lucru, când Petőfi a fost un mare liric şi traducerile... din el lasă foarte mult de dorit.* PERPESSICIUS, M. III, 110. (Învechit) **Cu puţin lucru** = lipsind puţin. *Foarte fără veste şi cu puţin lucru n-au luat toată tabăra moschicească.* M. COSTIN, O. 175. *Nu s-au împlinit sfatul foarte cu puţin lucru.* id. ib. 313.

– Pl.: *lucruri* şi (învechit) *lucrure.*
– Lat. **lucrum** „câştig, profit".

LUCRULÉȚ s.n. (Rar) Diminutiv al lui l u c r u; lucruşor. JIPESCU, O. 80.
– Pl.: *lucruleţe.*
– **Lucru** + suf. *-uleţ.*

LUCRUŞÓR s.n. (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui l u c r u; (rar) lucruleţ, (învechit, rar) lucrişor, (regional) lucruţ. Cf. l u c r u **(IV 1).** Cf. CHIRIAC, 17. *Aşează toate lucruşoarele pe la locurile lor.* ISPIRESCU, L. 337. *Or să facă sprafca din lucruşoarele strânse cu atâta străduinie.* CONTEMPORANUL, V$_1$, 107. *Îşi luă nevasta, fata şi lucruşoarele.* C. GANE, TR. V. 41. *Poftim, uite lucruşoarele mele.* CĂLINESCU, S. 247.
– Pl.: *lucruşoare.*
– **Lucru** + suf. *-uşor.*

LUCRÚȚ s.n. (Regional) Lucruşor. T. PAPAHAGI, M. 108.
– Pl.: ?
– **Lucru** + suf. *-uţ.*

LUCŞÓR s.n. v. **locşor.**

LUCTUÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Lugubru, trist. Cf. DN^3, DEX^2. ✧ (Med.) *Respiraţie luctuoasă* = respiraţie în care expiraţia este însoţită de gemete. Cf. DN^3, DEX^2.
– Pronunţat: *-tu-os.* – Pl.: *luctuoşi, -oase.*
– Din lat. **luctuosus.** Cf. fr. l u c t u e u x.

LUCÚM s.n. (Învechit) Preparat culinar dulce. *Cofetari turci ce vând felurite lucumuri, mai mult crude.* ap. TDRG^3.
– Pl.: *lucumuri.*
– Din tc. **lokum.**

LUCUMÓN s.m. Şef ereditar al unui trib din vechea Etrurie. Cf. DN^3, DEXI.
– Din lat. **lucumo, -onis,** fr. **lucumon.**

LUD^1 s.n. v. **lod^2.**

LUD^2 s.n. v. **lut^2.**

LUD^3, -Ă adj., s.m. (Atestat prima dată în 1632, cf. TDRG^3) **1.** Adj. (Transilv., Ban., Olt.) Credul, naiv **(1),** fără experienţă; bleg, prost **(B IV 1),** stupid **(1).** Cf. LB. *Omul... vine în lume gol şi fără vreo pricepere, adică lud.* GORJAN, H. II, 94/19, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 178. *Cine-şi schilodeşte limba şi vorba e sec,... căpiat, lud.* JIPESCU, O. 60. *Petru pe cât de lud, el ştia că aceasta ce înseamnă.* F (1891), 156, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, IORDAN, T. 518, SCRIBAN, D. *Îi bătrân şi lud, săracu!* CONTEMP. 1955, nr. 471, 3/3, cf. DEX, GĂMULESCU, E. S. 150, I. GHEŢIE, B. D. 189, CONV. LIT. XX, 1 013, VAIDA. *Îşi făceau petrecere cu ea, fiindcă... se prefăcea ludă şi firetică.* MERA, ap. CADE. *Ce bateţi voi puiul mieu, Că e lud şi e bolund Şi-i tânăr nepriceput.* VICIU, COL. 79, cf. PAMFILE, DUŞM. 294, com. BENIUC, TODORAN, GL., ALR I 1 568/308, ALR SN V h 1 240/316, A I 24, LEXIC REG. 66, SCL 1963, 412, TEAHA, C. N. 245. *Aio, fiică, aio, dragă, Ludă eşti, zaludă eşti, Slabă minte hărăneşti.* FOLC. TRANSILV. I, 91. ✧ (Substantivat) *Mi-am pierdut nădejdea! ah, şi pentru cine?... zău, pentru o ludă!* GORJAN, H. IV, 173/33. *Ce ţi-a făcut acest lud şi îi stinseşi viaţa?!* id. ib. 208/28, cf. POLIZU. *Iară a măturat-o, se gândi furios, şi de câte ori i-am spus, mintea ei de ludă.* T. POPOVICI, SE. 116, cf. L. ROM. 1958, nr. 4, 65. *Zeše spăriaţ, A ludului, l'egaţ În coada lupului, În mijlocu codrului.* GR. S. V, 57, cf. 52. (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ieşi ludul de bărbat Cu furceala de la pat Să deie la mire-n cap.* FRÂNCU–CANDREA, M. 92.

2. S.m. (Ban., Olt.) Copil mic; tânăr. Cf. SIMA, M. 184, SCRIBAN, D., GĂMULESCU, E. S. 150, com. LIUBA, GR. BĂN. 86, VÎRCOL, M. 86, NOVACOVICIU, C. B. 13, ALR II/833, MAT. DIALECT. I, 138. ✧ (Adjectival) Cf. ANON. CAR., com. din BANAT.
– Pl.: *luzi, -de.* – Şi: **lúde** s.m. Com. LIUBA.
– Din sb. **lud,** bg. **луд.**

LUDÁIE s.f. **1.** (Ban. şi Transilv.) Nume dat mai multor plante din familia cucurbitaceelor, p. r e s t r. fructul acestor plante: **a)** (şi în sintagma *ludaie albă,* ALR I 856/51, 56, 61, ALR SN I h 198/53, 64, *ludaie bulgărească,* BORZA, D. 54, ALR I 856/63, 65, ALR SN I h 198/64, *ludaie turcească,* ALR I 856/69, 79, 87, ALR SN I h 198/105, *ludaie de mâncare,* ib. h 198/47, *ludaie de fript,* ALR I 856/59, *ludaie turcească de mâncat,* BORZA, D. 54, *ludaie porcească,* id. ib.) dovleac turcesc *(Cucurbita maxima);* **b)** (şi în sintagma *ludaie de curechi,* BORZA, D. 54, *ludaie porcească,* id. ib.) dovleac *(Cucurbita pepo);* **c)** bostănel *(Cucurbita pepo oblonga).* Cf. CONV. LIT. XX, 1 013, PASCU, S. 204, GR. S. I, 190, CADE, PRIBEAGUL, P. R. 77, SCRIBAN, D., SCL 1950, 108, CV 1951, nr. 5, 27, L. ROM. 1965, 105, GĂMULESCU, E. S. 150, VICIU, GL., com. din TIMIŞOARA, PAŞCA, GL., TODORAN, GL., ALR I 855/30, 35, 40, 45, 49, 51, 56, 59, 61, 63, 65, 69, 75, 77, 79, 87, ib. 856, ALR SN I h 198, ALRM SN I h 137, TEAHA, C. N. 239. *Frunză verde de ludaie, Prind friguri pe Niculaie. Eu ţinui vinerile, Ca să-l lase frigurile.* FOLC. TRANSILV. I, 68. (Ca termen de comparaţie) *Are capul cât o ludaie.* Com. din CÂMPENI.

2. (Regional) Pepene *(Citrullus vulgaris).* BORZA, D. 49.

3. (Regional; în sintagma) *Ludaie de pământ* = mutătoare **(7 b)** *(Bryonia alba).* Cf. BORZA, D. 34.
– Pl.: *ludăi.* – Şi: **ludău** s.m. PAMFILE, A. R. 179, ARH. SOM. XXIII, 462, BORZA, D. 54, CABA, SĂL., IZV. XI, 176, TODORAN, GL., ALR I 856/247, 251, 270, 273, 283, 289, 290, 337, 339, 355, 357, ALR SN I h 198, ALRM SN I h 137, LEXIC REG. 16, MAT. DIALECT. I, 261.
– Din sb. **ludaj.** – **Ludău:** sg. refăcut după pl.

LUDĂU s.m. v. **ludaie.**

LUDDÍSM s.n. Mişcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care s-a manifestat prin distrugerea maşinilor. Cf. DEX, DN^3, DOOM^2.

– Scris şi: *ludism.* DEXI.
– Din fr. **luddisme.**

LUDDÍT, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al luddismului. Cf. DN³, DEX².
2. Adj. Referitor la luddism. DN³, DEX².
– Pl.: *luddiţi, -te.*
– Din fr. **luddite.**

LÚDE¹ s.m. v. **lud³.**

LÚDE² s.m. v. **liude.**

LUDÉŢE s.f. (Învechit, rar) Copilărie. Cf. ANON. CAR., GĂMULESCU, E. S. 150.
– **Lud³** + suf. *-eţe.*

LUDIÁN, -Ă s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Ultimul etaj al eocenului. Cf. M. D. ENC., DN³, DOOM², DEXI.
2. Adj. Care se referă la ludian (**1**); care aparţine ludianului. Cf. M. D. ENC., DN³, DOOM², DEXI.
– Pronunţat: *-di-an.* – Pl.: (**2**) *ludieni, -e.*
– Din fr. **ludien.**

LÚDIC, -Ă adj. (Livresc) Referitor la joc; care are legătură cu jocul; glumeţ. *Jovialitatea, izvorâtă din intenţia... ludică a ţăranului hâtru.* VARLAAM–SADOVEANU, 289. *Vocaţia ludică a comicului este şi ea, fireşte, o veche observaţie estetică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 4/2. *Mentalitatea ludică o au nu numai eroii non-comici, ci chiar şi autorul.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 3/3. *Plăcerea ludică este la Arghezi o bucurie absolut curată, care, prin lipsa ei de orice interes lumesc, îşi manifestă natura divină.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 72. *Jocul de cuvinte este pur şi simplu ludic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 40, 7/11. *Ideea sfârşitului stimulează, în chip curios, poezia ludică.* SIMION, S. R. III, 109. *Caracterul ludic distonează cu tonalitatea, uneori de prohod, a versurilor.* id. ib. 240. *Atât aspectul critic, cât şi cel ludic se agravează.* N. MANOLESCU, A. N. I, 262, cf. DN³. *Versurile... adâncesc o lume proprie, punând în joc... o anume exacerbare deghizată printr-o dispoziţie ludică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 4, 8/1, cf. DEX–S. ✧ (Substantivat, n.) *Comicul şi ludicul sunt elementele capitale ale acestor romane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 9/2. *Propensiunea spre ludic explică în mare măsură teribilismele.* ib. 1979, nr. 18, 4/4. *Un aspect al ludicului este şi spectacolul.* N. MANOLESCU, A. N. I, 264.
– Pl.: *ludici, -ce.*
– Din fr. **ludique.**

LUDIÓN s.n. (Fiz.) Dispozitiv care servea la studierea variaţiilor unui corp scufundat într-un lichid; figurină care se ridică sau coboară într-un lichid cu ajutorul unui dispozitiv; *Această mişcare verticală a peştilor ce au băşici notatorii se reprezintă în aparatul ce se cheamă ludion.* MARIN, F. 95/5. *Aceste consecinţe ale principiului lui Arhimede pot fi puse în evidenţă prin următorul aparat numit ludion.* PONI, F. 57. *Cu mâinile întinse orizontal se lasă pe vine şi se ridică cu un râs încremenit pe buze ca la păpuşile de porţelan din ludion, mişcându-se în tubul cu apă.* I. BOTEZ, B. I, 208.
– Pronunţat: *-di-on.* – Pl.: ?
– Din fr. **ludion.**

LUDIŞÓR, -OÁRĂ adj. (Regional) Diminutiv al lui l u d³; prostuţ. Cf. L. ROM. 1973, 448, I. GHEŢIE, B. D. 189.
– Pl.: *ludişori, -oare.*
– **Lud³** + suf. *-işor.*

LÚDLOW s.n. (Tipogr.) Maşină de turnat rânduri asemănătoare cu linotipul, dar fără claviatură şi fără magazie de matriţe, folosită pentru culegerea de anunţuri, titluri, ornamente etc. M. D. ENC., DEX, DOOM².
– Din germ. **Ludlow.**

LUDÓS, -OÁSĂ adj. v. **lutos.**

LUDOTÉCĂ s.f. (Rar) Colecţie de jucării şi de jocuri. DEX².
– Pl.: *ludoteci.*
– Din fr. **ludothèque.**

LÚDOVIC s.m. Numele unei vechi monede franceze de aur, cu efigia lui Ludovic al XIII-lea şi a succesorilor lui. *Strecură în posunar două suluri de ludovici.* BARONZI, I. G. 551/8. *Portarul priimi un ludovic pentru osteneala sa şi îi lăsă să treacă.* id. C. III, 171/22. *Am făcut multe căsătorii în viaţă, dar întotdeauna se măritā livada cu casa ori pomătul cu grădina sau ludovicii cu francii.* CONTEMPORANUL, II, 288. *Ban înseamnă moneda Banului, precum monedei lui Ludovic... i s-a zis ludovic..., monedei lui Frederic cel Mare, frederic.* IORGA, C. I. III, 207, cf. SCRIBAN, D. *Soseşte o sumă de la Schwann, care cumpără manuscrisul lui Fiesco, plătind un ludovic de aur pentru fiecare coală.* VIANU, L. U. 313, cf. DEX.
– Pl.: *ludovici.*
– De la n. pr. **Ludovic.**

LÚDRI s.n. (Prin Transilv.) Sanie, săniuţă. ALR I 1 695/200, com. din CÂMPENI.
– Pl.: ? – Şi: **ródli** s.n. Com. din CÂMPENI.
– Din magh. **ródli.**

LUDWIGÍT s.n. Borat natural de fier şi de magneziu, cristalizat în sistemul rombic, de culoare negru-verzui mătăsos. Cf. LTR², M. D. ENC., DOOM², DEXI.
– Scris şi: *ludvigit.*
– Din germ. **Ludwigit,** fr. **ludwigite.**

LÚES s.n. (Med.) Sifilis. *Am urmărit în registru depistări de... lues latent.* CĂLINESCU, C. O. 260, cf. D. MED., DEX, DN³.
– Din lat. med. **lues,** germ. **Lues.**

LUÉTĂ s.f. (Anat.) Uvulă, omuşor (**2**). *Uitându-ne în gura deschisă a celui ce pronunţă un „a", vedem cum arcul format de cerul gurii moale – vălul palatin – se ridică cu omuşorul – uvula sau lueta – care, în timpul când respirăm (pe gură şi pe nas), atârnă, ca o mică limbă de pisică, de cerul gurii.* PUŞCARIU, L. R. II, 6. *Adesea pseudomembranele, de culoare albă-cenuşiu-murdar,*

depăşesc amigdalele, întinzându-se pe luetă şi faringe. ABC SĂN. 34, cf. D. MED., DEX, DN[3].
– Pl.: *luete.*
– Din fr. **luette.**

LUÉTIC, -Ă adj. Sifilitic. *Credem că unul din motivele inavuabile ce împiedicau de la o muncă statornică pe poet este infecţia luetică.* CĂLINESCU, O. XI, 188. *S-a stins în câteva luni în urma unei boli nervoase cu probabile cauze luetice.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 2/7, cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *luetici, -ce.*
– Din germ. **luetisch.**

LUFÁR s.m. Peşte răpitor marin, cu corpul alungit şi turtit lateral, de cca 30–40 cm lungime, cu dinţi pe ambele maxilare *(Pomatomus saltatrix). M-am minunat de vicleşugul simplu cu care se prind lufarii durdulii, cei mai gustoşi din peştii mării.* VOICULESCU, P. I, 17. *Facem caz mai ales de luferi şi stavrizi – peşti de mare.* SADOVEANU, O. X, 421. *Ne-aduse-n talgere pe masă... Veniţi din verdea lui mătasă: Lufar, guvidii şi barbun.* PILLAT, P. 202, cf. SCRIBAN, D. *În cursul lunii aprilie s-a prins... cantitatea de... 23 tone specii diferite (lufari şi stavrizi).* GHELASE, U. P. II, 329, cf. LTR[2], DEX.
– Pl.: *lufari.* – Şi: (rar) **lúfăr** (pl. *luferi*) s.m.
– Din ucr. **луфар,** rus. **луфарь.**

LÚFĂ s.f. Plantă anuală din familia cucurbitaceelor, originară din India, cu tulpina lungă, cu flori galbene şi cu fructul în formă alungită care se consumă ca legumă sau, după uscare, se foloseşte ca burete de baie şi în industria celulozei *(Luffa cylindrica). Pentru ca lufele să fie sprijinite, în plantaţie se vor instala spalieri.* ENC. AGR. III, 625, cf. LTR[2], DEX.
– Pl.: *lufe.*
– Din fr. **luffa.**

LÚFĂR s.m. v. **lufar.**

LUFT s.n. **1.** (Ban., Transilv. şi Maram.) Aer, văzduh **(1).** Cf. DR. IV, 1 079, L. ROM. 1953, nr. 3, 79, com. PAŞCA. *Dracu când audza, În luft să duša Şi pră Iorgovan îl lăsa.* ARH. FOLK. III, 102, cf. ALR I 1 239/5. ✦ (Prin Maram. şi Bucov.) Aer curat. Cf. CADE, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Vara aicea-i luft.* T. PAPAHAGI, M. 224. ✦ P. ext. (Regional) Petrecere a concediului într-o localitate climaterică. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
2. (Bucov.) Spaţiu liber în interiorul sobei, care corespunde hornului prin care se evacuează fumul şi gazele rezultate din ardere. Cf. MÂNDRESCU, I. G. 66, TDRG, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, GLOSAR REG. 45.
3. (Tehn.) Spaţiu liber dintre două piese fixe sau mobile în regiunea în care distanţa dintre ele este cea mai mică; interstiţiu. Cf. LTR[2], DEX, DN[3].
4. (Sport) Eroare comisă de un jucător care şutează pe lângă minge, pe lângă puc etc. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *lufturi.*
– Din germ. **Luft.**

LUFTÁ vb. I. Intranz. (Sport) A comite un luft **(4).** Cf. DEX, DN[3]. *Augustin luftează la numai 7 m de poartă.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 3/5.
– Prez. ind.: *luftez.*
– V. **luft.**

LUFTÁR s.m. (Bucov.) Persoană venită la odihnă într-o staţiune climaterică. Cf. IORDAN, L. R. A. 162, SCL 1955, nr. 1–2, 128, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, GLOSAR REG. 45.
– Pl.: *luftari.* – Şi: **liuftár** s.m. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
– **Luft** + suf. *-ar.*

LUFTBALÓN s.n. (Prin Ban. şi Transilv.) Aerostat; (prin confuzie) aeroplan. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 131, ALR II 4 849/27, com. din CÂMPENI.
– Pl.: ? – Şi: (regional) **lúftbăloni** (ALR II 4 849/27), **lulbalón** (L. COSTIN, GR. BĂN. 131) s.n.
– Din germ. **Luftballon.**

LÚFTBĂLONI s.n. v. **luftbalon.**

LUFTUÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se aerisi, a se răcori; (regional) a se lufturi. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 131, CV 1951, nr. 3–4, 41.
– Prez. ind.: *luftuiesc.*
– **Luft** + suf. *-ui.* Cf. germ. lüften.

LUFTURÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se aerisi, a se răcori; (regional) a se luftui. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 131.
– Prez. ind.: *lufturesc.*
– De la **luft.**

LUGÁCI s.m. (Ban.) **1.** (Bot.) Varga-ciobanului *(Dipsacus silvestris).* Cf. DDRF, TDRG, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 60, L. COSTIN, GR. BĂN. 27.
2. (Ornit.) Căldăraş *(Pyrrhula europaea).* Cf. MARIAN, O. I, 419, CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DOMBROWSKI, P. 120, 122, BĂCESCU, PĂS. 109.
– Pl.: *lugaci.*
– Cf. bg. dial. лугачка.

LUGĂCÍŢĂ s.f. (Ornit.; Ban.) **1.** Numele a două specii de păsări mici, cântătoare: **a)** sticlete **(I 1)** *(Carduelis carduelis).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 109, H XVIII 268; **b)** scatiu **(1)** *(Carduelis spinus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 108.
2. Căldăraş *(Pyrrhula europaea).* BĂCESCU, PĂS. 114.
– Pl.: *lugăciţe.* – Şi: **logocíţă** (BĂCESCU, PĂS. 108), **logodíţă** (id. ib.) s.f.
– **Lugaci** + suf. *-iţă.*

LUGĂU s.n., s.m. (Prin Transilv. şi Ban.) **1.** S.n. Parte a căruţei la care se ataşează calul lăturaş. Cf. TAMÁS, ET. WB. ✧ Loc. adj. **Din legău** (sau **logou**) ori **la lăgău, de lăgău, în logău** (sau **lăgău, legău**) = (despre cal) care este prins alături şi nu trage la căruţă. Cf. KLEIN, D. 370, ALEXI, W., GÁLDI, M. PHAN., TAMÁS, ET. WB., H XVIII 138, com. din BRĂDIŞORUL DE JOS – ORAVIŢA. ✦ Rudă de care se leagă streangurile cailor (TEAHA, C. N. 239) sau la care se leagă încă doi cai pe lături, pentru a urni căruţa încărcată (L. COSTIN,

GR. BĂN. 127). *Patru cai în lăgău.* ap. TAMÁS, ET. WB. [Calul] *e prins în legău.* Com. din SĂLIŞTE – SIBIU. *O prins caii la lăgău.* L. COSTIN, GR. BĂN. 127. ✧ Loc. adv. **În logău** = legat la rudă. *Calul umblă în logău.* Com. din AITON – TURDA. ✦ (Regional) Ştreang **(3)** (Băiţa – Beiuş). A I 35.

2. S.m. Cal înhămat în plus la căruţă (ca al doilea la căruţa de un cal sau ca al treilea la căruţa de doi cai); cal lăturaş. Cf. KLEIN, D. 370, ALEXI, W., TAMÁS, ET. WB., com. din SĂLIŞTE – SIBIU şi din BRĂDIŞORUL DE JOS – ORAVIŢA, MAT. DIALECT. I, 78.

3. S.m. P. ext. Persoană care nu munceşte, care îşi iroseşte timpul, umblând fără niciun rost; pierde-vară, trântor **(2)**, (învechit, depreciativ) ştrengar **(2)**. Cf. TAMÁS, ET. WB. ✧ Expr. **A umbla logău** = a umbla de capul lui, fără rost. MAT. DIALECT. I, 78. ✦ Om bun de trimis în toate părţile. MAT. DIALECT. I, 78. *Nu ţi-s logău tău.* ib.

– Pl.: (m.) *lugăi.* – Şi: **logắu** (pl., m., *logăi* MAT. DIALECT. I, 78 şi, n., *logauă* A I 20, 21) s.n., s.m., **lăgắu, legắu, logóu** (com. din BRĂDIŞORUL DE JOS – ORAVIŢA), **logóv** (LEXIC. REG. II, 40) s.n.

– Din magh. **lógó.**

LÚGER s.m. v. **lujer.**

LUGERÉL s.m. (Învechit) Diminutiv al lui luger. Cf. DR. X, 425.

– Pl.: *lugerei.*

– **Luger** + suf. *-el.*

LÚGHER s.n. (Mar.) Velier de mici dimensiuni cu doi arbori inegali, dintre care cel mic este prevăzut cu o velă pătrată. Cf. DN[3], DOOM[2].

– Pl.: *lughere.*

– Din engl. **lugger.**

LUGÍ vb. IV. Tranz. (Latinism învechit) A plânge (pe cineva); a jeli. *Când luge (jăleşte) vreunul pre cineva, lapădă pălăria din cap.* BOJINCĂ, R. 110/34. *Când oastea pierde-un duce de câmp au de marină, Ostaşi fiind în luptă, din inimă-l lugim.* MUREŞANU, P. 123/16, cf. LM, MARIAN, D. 302.

– Prez. ind.: *lug.*

– Din lat. **lugere.**

LUGÍRE s.f. (Învechit, rar) Acţiunea de a lugi şi rezultatul ei; jelire, plângere **(1)**. *D-atunci libertatea şi pia credinţă Cu vălul lugirei pe faţă s-au dus.* MUREŞANU, P. 96/20.

– V. **lugi.**

LUGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LUGOCÉL s.m. (Ornit.; Transilv.) Numele a două specii de păsări mici, cântătoare: **a)** sticlete **(1 1)** *(Carduelis carduelis).* Cf. ALEXI, W., DOMBROWSKI, P. 101, BĂCESCU, PĂS. 108, 109; **b)** scatiu **(1)** *(Carduelis spinus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 109. *Logăcelele se ţin în calişcă.* ap. BĂCESCU, PĂS. 293.

– Pl.: *lugocei.* – Şi: **lugucél** (DOMBROWSKI, P. 101, BĂCESCU, PĂS. 109, 293), **logocél** (BĂCESCU, PĂS. 109, 293), **lococél** (ALEXI, W.) s.m., **logăceá** s.f., **lugoşél** (BĂCESCU, 108), **luguşél** (id. ib. 109), **rugăcél** (id. ib. 109) s.m.

– **Lugaci** + suf. *-el.*

LUGOFĂT s.m. v. **logofăt.**

LUGOJEÁN, -Ă subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Lugojului sau care este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie care locuieşte în Lugoj. *În 22 iunie / 4 iulie se aflau acolo, primiţi cu bucurie de lugojeni şi găzduiţi în casele celor mai de frunte.* CĂLINESCU, O. XI, 103, cf. CL 1970, 88, L. ROM. 1976, 331. *Această supoziţie..., repusă recent în circulaţie de un cunoscut lugojean..., cade din capul locului.* L. ROM. 1981, 251, cf. DEX[2].

2. S.f. Varietate de struguri cu boabele mari, bătute, de culoare neagră. Cf. L. ROM. 1981, 205.

3. S.f. Numele unui dans popular bănăţean; melodie după care se execută acest dans. Cf. HEM 1 523, ENC. ROM., PÂRVESCU, C. 13, CADE, DEX, VARONE, D[2]. *Lăutarul trage: o horă, o ardeleană, o logojană ori alt joc.* ARH. FOLK. VII, 124.

– Pl.: *lugojeni, -e.* – Şi: (regional) **logojan, -ă** (com. din TRANSILV.) s.m. şi f. **lugoşeánă** (VARONE, D., id. D[2].).

– **Lugoj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LUGOJEÁNCĂ s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a oraşului Lugoj sau care este originară de acolo. Cf. DEX–S, DEX[2].

– Pl.: *lugojence.*

– **Lugojean** + suf. *-că.*

LUGÓL s.n. (În sintagma) *Soluţie lugol* = soluţie apoasă care conţine iod şi iodură de potasiu, utilizată în tratamentul hipertiroidismului. Cf. LTR[2], DEX.

– Din fr. **lugol.**

LUGOŞEÁNĂ s.f. v. **lugojean.**

LUGOŞÉL s.m. v. **lugocel.**

LUGŞĂU s.n. v. **lugzău.**

LÚGU interj. (Familiar; în expr.) **A lua** (pe cineva) **cu lugu-lugu** = a trata pe cineva amabil, curtenitor; a flata. Cf. L. ROM. 1978, 492.

– Onomatopee.

LUGÚBRU, -Ă adj. Care se referă la moarte sau la morţi, mortuar, funerar; care evocă ideea de moarte, care inspiră un sentiment de tristeţe sumbră, funebru; care trezeşte sentimente de spaimă, de groază, groaznic, înspăimântător, oribil, sinistru. *N-au făcut ca să fumeze pe lugubrele-ţi altare Destul atâtea-njunghieri?* HELIADE, O. I, 295. *Vedeţi după cădere cât este de oribil, Lugubru tot aspectul.* id. ib. 394. *Cântecele maiestroase ale călugărilor şi sunetul clopotului formau un concert lugubru.* ASACHI, S. L. II, 182, cf. NEGULICI. *O voce tristă, lugubră şi feroce Din valea cea tinoasă mă face-amar să plâng!* R. IONESCU, C. 45/3. *Aceste ţipete, fiind*

întonate ca o melodie lugubră, forma cea mai tristă cântare şi cele mai dureroase sunete de pre pământ. PELIMON, I. 9/9. *Amicul meu... îmi spuse istoria lugubră a străbunului său Osman.* SION, P. 172. *Revoluţiunea grecilor... este plină de severitate şi de o lugubră maiestate.* FILIMON, O. I, 279, cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Voi crede... că este poate într-această casă nelocuită de douăzeci de ani vreo tradiţiune lugubră, vreo legendă sângeratică.* BARONZI, C. V, 16/31. *Bravo! râdeţi foarte natural! Numai domnul Ciupici e cam lugubru, cum ar zice d-lui, râde ca un cioclu care s-ar duce singur să se îngroape.* ALECSANDRI, T. I, 296, cf. COSTINESCU, LM. *Când plâng a ta durere, plângerile mele sânt lugubre ca gemetul şacalului.* BOLINTINEANU, C. 77/3. *Tromba de moarte purtătoare Cu glasul ei lugubru răcneşte la popoare Ca leul speriat.* EMINESCU, O. I, 24. *Sunt minciuni şi mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar.* CARAGIALE, O, I, 250. *Tapiţerul bătea zorit în stinghiile de brad; un zgomot lugubru se izbea de pereţii goi, tremura în ferestrele fără perdele.* VLAHUŢĂ, D. 343, cf. BARCIANU. *Aceste răsunete lugubre... n-au încetat încă.* SBIERA, F. S. 352, cf. ALEXI, W. *Glasuri lugubre de cantori se amestecau cu ciripitul vesel de păsări.* ANGHEL, PR. 135. *Nemişcat stă* [omul de zăpadă]... *cum şade o statuie, Lugubri în orbite îi înnegresc cărbunii.* ANGHEL–IOSIF, C. M. I, 26. *Lugubra melodie umplu sala.* AGÎRBICEANU, A. 298. *Mi-am îndreptat calul spre marginea râpoasă a unui iaz a cărui apă gălbuie şi lugubră lucea nemişcată.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 30, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lugubrul marş al lui Chopin Îl repeta cu nebunie.* BACOVIA, P. 91. *Danton continuă cu acelaşi ton lugubru, serios.* CAMIL PETRESCU, T. II, 620. *Într-o temniţă lugubră,... deşerturile şi ascunzişurile pământului se reflectau în pupila verde a dihăniilor încarcerate.* KLOPŞTOCK, F. 18. *Scena, lugubră şi lamentabilă, s-a petrecut în câteva minute.* COCEA, S. II, 220. *Aveam să vă dau o veste bună, Dar n-o meritaţi. Prea sunteţi lugubri.* SEBASTIAN, J. 9. *Clasa este, după obicei, lugubră, inamicală, cu băncile dure, aşezate la rând.* A. HOLBAN, O. I, 209. *Melodia viscolului umplea câmpiile... şi urletele, tânguioase, lugubre, treceau prin noaptea de spaimă ca nişte bocete.* SADOVEANU, O. I, 89. *Dacă fiinţa noastră nu şi-ar fi uzat resorturile suferinţii şi spaimei zi cu zi, ne-ar fi cu neputinţă să acceptăm tablourile acestea lugubre.* id. ib. XX, 376, cf. SCRIBAN, D. *Toate astea noaptea erau mai tragice încă, din pricina întunericului lugubru.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 144. *Din satul apropiat se auzeau lătrături lugubre de câini.* ULIERU, C. 85. *Nu putem înţelege cum erau bolnavii aceştia izolaţi ca pe o insulă lugubră, fără camarazi, fără medici, fără corturi.* ARGHEZI, S. XV, 114. *Târa prin saloane doliul... morţii soţiei sale, cântat apoi în versuri lugubre şi fade.* CĂLINESCU, O. XI, 188. *Aşa e copilul lunatic..., ale cărui urlete lugubre sfârşesc întreaga povestire.* PERPESSICIUS, M. I, 257. *Dorinţa însoţirii cu tatăl mort, pornind de la detaliul lugubru, capabil să explice interesul lui Macedonski, se eliberează într-o viziune magică.* VIANU, L. R. 320. *Gara era înecată în lugubru întuneric.* BLAGA, H. 226. *Nu lipseşte nici bufniţa care prezidează clasicul laborator lugubru al vrăjitorului.* RALEA, S. T. I, 29. *Când oi muri eu, continuase... pe un ton lugubru, să mă îngropi cu dricul primăriei.* VINEA, L. II, 123. *Clasele lugubre... a, nu, astea nu-i plăceau.* PREDA, C. I. P. III, 41. *Auzise atâtea poveşti lugubre despre Gestapo, încât... tremura în sine ca un iepure.* T. POPOVICI, S. 181. *Eram fericit că nu le mai ascult proiectele lugubre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 19/2. *Lugubrul cavaler se volatilizează, lăsându-şi partenera neînsufleţită pe parchet.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 140, cf. DEX, DN[3]. ✧ (Adverbial) *Sună trist, lugubru ca tristele suspine Ce scoate esilatul murind în ţări străine.* R. IONESCU, C. 134/5. *Se auzi un răcnet ascuţit şi lung... clocotind lugubru, ca un duh de blestem.* GANE, N. I, 10. *Cântându-le lugubru, fetele satului înmormântează pe figuratul Calian.* MARIAN, S. R. III, 302. *Plângea caterinca-fanfară Lugubru în noapte târziu.* BACOVIA, O. 45. *Camerele i se păreau mai mari şi paşii lui, cu toate covoarele moi, sunau lugubru.* A. HOLBAN, O. I, 178. *La o sută de paşi se opri, se aşează pe coadă şi începu să urle lugubru către asfinţitul soarelui.* SADOVEANU, O. XIV, 258, cf. SCRIBAN, D. *Cântă vocalizând lugubru.* CĂLINESCU, O. IX, 378. ✧ (Substantivat) *Porunca nu avea nimic de lugubru.* C. A. ROSETTI, N. I. 54. *Vântul de gheaţă... gemea în răstimpuri a lugubru şi a pustiu.* HOGAŞ, DR. I, 60. *În lugubrul sălii pufneau în râs.* BACOVIA, O. 47. *Lugubrul nu este domeniul lui de vânătoare.* SIMION, S. R. III, 63. *Totul ar fi putut deveni de un lugubru infernal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 17/4.

– Pl.: *lugubri, -e.*

– Din fr. **lugubre,** lat. **lugubris, -e.**

LUGUCÉL s.m. v. **lugocel.**

LUGUŞÉL s.m. v. **lugocel.**

LUGZÁ vb. I. Tranz. (Regional; complementul indică pânză, rufe) A lugzui. *Se pun pânzele la copt, lubzându-se ca şi cămeşile, adică leşia cade într-un vas de deasupra, printr-o gaură, peste pânze, peste cari trece şi se scurge.* PAMFILE–LUPESCU, CROM. 175, com. din HÂRJA – BĂILE SLĂNIC.

– Prez. ind.: ? – Şi: **lubzá** vb. I.

– Derivat regresiv de la **lugzău.**

LUGZĂU s.n. (Regional) Leşie. Cf. ANON. CAR., DR. IV, 155, SCRIBAN, D., ALR II 3 368/182.

– Şi: **lugşău** s.n. ANON. CAR.

– Din magh. **lúgzó.**

LUGZUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică pânză, rufe) A albi cu ajutorul leşiei; (regional) a lugza. *După ce am fiert cămăşile, le-am lubzuit.* COMAN, GL., com. din HÂRJA – BĂILE SLĂNIC, ALR II 3 368/182, 192.

– Prez. ind.: *lugzuiesc.* – Şi: **lubzuí** vb. IV.

– Din magh. **lúgoz.**

LÚHĂR s.m. (Bot.; Transilv. şi Maram.) Trifoi *(Trifolium pratense). Vecinul se-ntorcea cu vacile de la adăpat şi vaca roşcată nimerise în luhără.* CONTEMP.

1954, nr. 426, 4/1, cf. BORZA, D. 171, VAIDA, CANDREA, Ţ. O. 50, CABA, SĂL. 98, ARH. SOM. XXIII, 462, ALR I 310, ALR SN I h 139, ALRM SN I h 95, com. din MORĂRENI – TOPLIŢA, LEXIC REG. 9, 66, II, 81, MAT. DIALECT. I, 46, 78, 212, GLOSAR REG. 45. ✧ *Luhăr sălbatic* = papanaş **(2)** *(Trifolium arvense).* ALR SN III h 658/250, ALRM SN II h 474/250.

– Şi: (regional) **lúhără** s.f., **luhér** (VAIDA, CABA, SĂL. 98, ALR I 310/247, 269, 273, 278, 280, 333, ALR SN I h 139, ALRM SN I h 95, LEXIC REG. 9), **lohér** (ALR I 310/138, 140, 150, 231, 249, 298, 576) s.m., **luheáră** (LEXIC REG. 66), **luhére** (ALR SN I h 139/325) s.f.

– Din magh. **lóhere,** magh. dial. **lúhere, lúher.**

LÚHĂRĂ s.f. v. **luhăr.**

LUHĂRÍŞTE s.f. (Transilv.) Trifoişte. Cf. ALR SN I h 140, ALRM SN I h 96, MAT. DIALECT. I, 212.

– Pl.: *luherişti.* – Şi: **luherîşte** s.f. MAT. DIALECT. I, 212.

– **Luher** + suf. *-işte.*

LUHEÁRĂ s.f. v. **luhăr.**

LUHÉR s.m. v. **luhăr.**

LUHÉRE s.f. v. **luhăr.**

LUHERÍŞTE s.f. v. **luhărişte.**

LUICÁ vb. I. T r a n z. (În dicţionarele din trecut) A adormi pe cineva cântându-i; a legăna. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 178, LM.

– Prez. ind.: *luichez.*

– V. **luică.**

LÚICĂ s.f., interj. (Regional) **1.** S.f. Leagăn. *Haide, luică, De mi-l culcă Şi tu, cioară, De mi-l scoală.* MARIAN, NA. 323, cf. RĂDULESCU-CODIN, 47, PĂCALĂ, M. R. 233, ALR I/II h 238, ALRM I/II h 319.

2. Interj. (În e x p r.) **A se da luica** = a se legăna. *L-au legat bine cu o sfoară să nu vie alţi copii în urma lor să se dea luica.* SĂM. IV, 507, cf. CADE.

– Pl.: **(1)** *luici.* ALR I/II h 238. – Şi: **liúică** (DA II_2), **liúlcă** (ib.) s.f.

– Din bg. **люлка,** sb. **ljuljka.**

LUIDÓR s.m. Monedă franţuzească de aur care a circulat şi în ţările române; ludovic. *Viind la Pariz, au fost popriţi în drum de nişte tâlhari carii i-au luat 60 de loidori.* GHERASIM, T. 36^{v}. *Luidor, ţechini, cremniţer* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 91. *Câştigarea hârtiilor trebuincioase mă vor costisi 30 de luidor sau 160 taleri.* KOGĂLNICEANU, S. 133. *O valoare cu mult mai mare o avea atunci ludovicul francez al Restauraţiei, „luidorul", egal cu 36 de lei.* IORGA, C. I. III, 224.

– Pronunţat: *lu-i-.* – Pl.: *luidori.* – Şi: **loidór** s.m.

– Din fr. **Louis d'or.**

LUILUÍ vb. IV v. **lului.**

LÚITRĂ s.f. v. **loitră.**

LUJÁN s.n. **1.** (Mold.) Tulpina unor plante mai mari; hluj. *Lujane de cânepă.* I. CR. II, 273.

2. (Regional) Vrej de cartofi (Măgura – Bacău). ALR SN I h 196/531.

– Pl.: *lujane.*

– Cf. l u j e r, h l u j a n.

LÚJER s.m. **1.** Tulpină sau porţiune de tulpină a unei plante erbacee. V. c o t o r, c o c e a n, h l u j a n, p a i[1] **(1),** t u l e u **(1),** v r e j **(I 1).** *Ploile, precum stâncele umedzăsc, aşe sămînţele dezvălesc, hlujerile răcoresc, copacii înfrundzesc.* CANTEMIR, I. I. I, 107, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Hlujerul creşte înalt şi pân de doi coţi.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 99/10. *Junii lujeri ai legumelor au... o mare aplecare a priimi materii din gips.* BREZOIANU, A. 29/11, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 112, COSTINESCU, LM. *Cu ce am greşit vouă, De-mi frângeţi oasele parc-aţi călca pe lujeri uscaţi?* DELAVRANCEA, S. 206, cf. DAMÉ, T. 63, BARCIANU. *Măceşul spinos ţi se-aruncă în cale Şi lugeri de mure s-agaţă de tine.* SĂM. III, 456, cf. TDRG. *Coceanul... se mai numeşte şi... lujer.* PAMFILE, A. R. 87. *Primăvara, când lugerul ierbii abia mijea pe lunca năpârlită, dinţii cârlanilor, cătându-l, se lustruiau de clisă.* CHIRIŢESCU, GR. 85. *Zări lugerul unui crin.* GÂRLEANU, N. 198. *Urmărea cu ochiul diversitatea tulpinilor şi a lujerelor.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 79, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Prin încâlcite lujere de mure, S-ascund hulubii vineţi de pădure.* CAZIMIR, L. U. 24. *Să poată rupe flori de nufăr albe ca crinul şi cu lujeri lungi.* STĂNOIU, C. I, 97. *Înfloresc pe lujeri crinii.* LESNEA, VERS. 224. *L-a presărat pe jos, în pat,... când lujere întregi, când fărâmiţându-i boabele din vârfurile înflorite.* VOICULESCU, P. II, 275. *El vedea foind... viermi fără de număr, suind scara vieţii pe lujerele lianelor.* SADOVEANU, O. XXI, 281, cf. BUL. FIL. VI, 228. *Ceea ce spori uimirea lui Ladima şi o transformă într-o încântare... fu un şir lung de flori cu lujer înalt.* CAMIL PETRESCU, N. 75. *Lângă floarea otrăvitoare de mătrăgună se-nalţă lujerul aristocrat al crinului.* CONSTANTINESCU, S. I, 67, cf. DL. *Suslănescu se trezi alergând în neştire printr-o grădină de zarzavaturi, călcând în picioare lujerele castraveţilor.* T. POPOVICI, S. 375. *Tulpina (lujerul) terminată de obicei numai într-o singură floare.* PRODAN–BUIA, F. I. 559, cf. L. ROM. 1960, 260. *Să se ivească un colţ roşcat-verzui, apoi un lujer subţire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 5/3, cf. DEX. *Evanghelina îl aştepta în poartă... cu un lujer de gherghină în mână.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 14/4, cf. H IV 305, V, 34, XI, 11, XVI, 40, ALR SN I h 196. ✧ (Ca termen de comparaţie, sugerând subţirimea sau fragilitatea) *De departe ai fi zis că e şi ea ca un lujer de floarea-soarelui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 176. *Rochia albastră îi stă frumos pe trupul subţire ca un lujer de floarea-soarelui.* STANCU, R. A. I, 116. *Eram... proaspeţi ca nişte lujeri pe care nu i-a sărutat niciun ger.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 344. *„Luciditatea" survenită după o convalescenţă îndelungată, în care detaliile şi amănuntele au fost întoarse pe toate părţile, scoase la iveală o fiinţă plăpândă ca un lujer crescut în întuneric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 10/3. *Peste sat răsări curcubeul..., ca un lujer încovoiat.* D. R. POPESCU, I. Ş. 64. ✧ (Cu sens colectiv) *Curge laptele din uger Ca*

un şipot, un izvor, Şi Florica i-a strâns luger, I-a pus sarea în obor. BOLLIAC, O. 71. ◇ F i g. *Mozaicul cu lujerii şi aurăria lui... şi cu antiteza rafturilor în tonul nucului luau ochii.* CĂLINESCU, B. I. 40. *Sunt scriitori peste cari contemporaneitatea răstoarnă, pe drept sau pe nedrept, brazda indiferenţii în aşteptarea acelei posterităţi care va scoate la lumină lujerele, oricât de plăpânde.* PERPESSICIUS, M. I, 272. *Iubirea-i tot ce are... Mai trainic omu-n trai Şi, dacă una pălpâind îi moare, Îşi suie alta lujerul pe plai.* LABIŞ, P. 266. ✦ P. e x t. Trunchi, tulpină de arbore. Cf. LM, H II 79. ✦ F i g. Om zvelt, bine făcut. (Ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Aşa înalt, suleget, cu privirea deschisă, deşteaptă, aşa lujer de tânăr nu a văzut ea printre odraslele magnaţilor lor.* LUC. V, 41.

2. Ramură tânără a unei plante lemnoase; lăstar, mlădiţă. *Rădăcinile... trebuie bine curăţite şi lugerii cei uscaţi sau vătămaţi.* ŞINCAI, în ŞA I, 696. *Orice luger şi mlădiţă De pe cercuita viţă Creşte verde, sus să tinde, Prin cârcei de păr să prinde.* AARON, în ŞA II, 520, cf. LB, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Distanţa între noduri sau căpuşi, din care ies alugerii, e mai mică decât la alte soiuri de viţă.* HEM 1 531, CIHAC, II, 177, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În Delos doar văzui aşa un luger De palmier ce fraged răsărise Pe lângă-altarul zeului Apolon.* MURNU, O. 102, cf. ŞĂINEANU, D. U., ENC. AGR. *„Coama" e o metaforă pentru lujerii de viţă.* CĂLINESCU, C. O. 186. *Arborele solurilor salinizate de pustiu..., căruia îi cad iarna o parte din lujerii anuali.* CHIRIŢĂ, P. 624, cf. ALR I 971/100, A II 7, 8, 12. ◇ F i g. *Pân-eram la maica fată, Eram luger după masă, Trandafir roşu-n fereastră.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 177. ✦ F i g. Descendent, odraslă (**2**), urmaş (**1**). *E lujer din vrejul cel sfânt! Mi-e nepot şi mi-e drag!* DELAVRANCEA, O. II, 87.

3. C o m p u s: (Bot.; prin Transilv.) **lujerul-broaştii** = măcriş (**1 b**) *(Rumex acetosella).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 19.

– Pl.: *lujeri* şi (n.) *lujere.* – Şi: (învechit) **lúger** s.m., (învechit, rar) **hlújer** s.n., **alúger** s.m.

– Cf. h l u j a n.

LÚJNĂ s.f. (Învechit, rar) Lampă de gaz la căruţe. Cf. DR. V, 898.

– Pl.: ?

– Cf. l u ş n i c.

LÚJNIC, -Ă adj. (Olt.) Prost, obtuz; epuizat fizic, sleit de puteri. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 178, DDRF, VÂRCOL, V.

– Pl.: *lujnici, -ce.*

– Cf. l u ş i t.

LÚJNIŢĂ[1] s.f. (Prin Bucov. şi Maram.) Locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună buştenii spre a fi daţi la vale. ARVINTE, TERM. 154, cf. ALIL XXIII, 177.

– Pl.: ?

– Din ucr. **лушниця.**

LÚJNIŢĂ[2] s.f. v. **luşniţă.**

LUJÓI s.m. pl. (Regional) Hăidani (Valea de Jos – Vaşcău). A I 26.

– Cf. h l u j, l u j e r.

LULÁ vb. I v. **lulăi.**

LULÁC s.m. v. **liliac**[2].

LULACHÍU s.n. v. **liliachiu.**

LULÁRE s.f. (Regional) Răcitor la cazanul de distilat rachiu (Chizătău – Lugoj). ALR II 6 355/76.

– Pl.: *lulări.*

– Cf. l u l ă.

LÚLĂ s.f. (Ban. şi prin vestul Olt.) **1.** Lulea (**1**). Cf. LB, LM, CADE, BUL. FIL. VII–VIII, 390, CL 1961, 67, 1965, 332, ib. 1966, 338, GĂMULESCU, E. S. 151, com. LIUBA. *O lulă plină cu tutun.* ŞEZ. XXXI, 114. *Umblând din uşe-n uşe Cu lula prin cenuşe.* ARH. FOLK. VII, 96, cf. ALR I 1 542/1, 5, 9, 12, 24, 26, 28, 30, 35, 40, 45, 49, 69, 75, 77, 79, 85, ib. 1 543/1, 5, 9, 12, 18, 24, 26, 35, 40, 69, 77, 79, 840, ALR SN IV h 1 146, ALRM SN III h 966. *Caută lula şi lula-i în gură,* se spune despre un om distrat. Cf. ZANNE, P. III, 207. *N-ajunge nicio lulă de băgău,* se zice despre un om de nimic. id. ib. *Lulă cu ciutură, Mălai nu-i în gură,* se zice despre un om sărac, dar fudul. id. ib. 303.

2. P. a n a l. Ţeava (dreaptă sau încolăcită) de la cazanul de ţuică; (regional) lulea (**2 a**). *Unii* [oameni] *au căzăniţă în care să ţâne căzanul de fript (fiert) răchiă şi călpacul cu lulele lui, cari să află în cada căzanului.* LIUBA–IANA, M. 101, cf. ALR II 6 355/2, 29, 36, ib. 6 356/36. *Deasupra capacului este o lulă care intră în colac, unde se scurge rachiul într-un butoi, într-un vas.* PORŢILE DE FIER, 262. *În cazan turnăm borhotul ăla, punem capacul peste borhot, punem lula, îl lipim prima dată ca să nu bulzească.* id. ib.

– Pl.: *lule* şi *luli* (ALR I 1 542/1, 5, 9, 12, 24, 35, 40, 45, 49, 69, 75, 79, ALR SN IV h 1 146).

– Din sb. **lula.**

LULĂÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Prin Ban. şi Munt.) A (se) legăna. Cf. CIHAC, II, 178, GĂMULESCU, E. S. 151. *Culcă-mi-te, lulă-mi-te, Pui de şerpe sugă-mi-te.* MAT. FOLK. 6. ✦ R e f l. A se apleca în mers la dreapta şi la stânga. *Se lulăie ca o raţă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 131.

– Prez. ind.: *lúlăi.* – Şi: **lulá** (prez. ind. *lulez)* vb. I.

– Din sb. **ljuljati,** bg. **люлея,** bg. dial. **лулея.**

LULBALÓN s.n. v. **luftbalon.**

LÚLE interj. v. **liu**[1].

LULEÁ s.f. **1.** Obiect format dintr-o parte mai groasă şi scobită, în care se pune tutunul de fumat, şi dintr-un tub (curbat) prin care se trage fumul din tutunul aprins; p. r e s t r. partea mai groasă şi scobită a acestui obiect; p. e x t. (cantitatea de) tutun care intră în această parte a obiectului; pipă (**I**), (regional) pipoc. *O lulea bună de spumă, care să nu mai fie la altu* (a. 1780). FURNICĂ, I. C. 117, cf. I. GOLESCU, C. *Un groscior cărbune... Căzu din tâmplare Din hârbul cu spuză sau chiar din lulea.* HELIADE, O. I, 128. *Lulele de pământ văzură anglii întâi între lăcuitorii Verghiniei.* SĂULESCU, HR. II, 403/24. *Mase el... la căsuţa unui oier,*

pe care-l cunoştea şi cu care-şi împărţi cina, trăgând şi o lulea de tutun. FM (1844), 134²/10. *O lulea, o lulea, să trag, că mi s-a uscat guştiru de alean!* PR. DRAM. 395. *Poartă arnăut în coada droşcii, înarmat cu un ciubuc încălăfat şi lulea ferecată cu argint.* NEGRUZZI, S. I, 237, cf. POLIZU. *Lulelei, dacă i-o zice pipă, românu n-o s-o cunoască.* GHICA, S. XX. *Scăpăram să-mi aprind luleaua.* id. ib. 284. *Intră cuibucciul cu cuibucele de antep şi de iasomie, din ale căror lulele împlute afânat cu tutun de cel mai ales ieşeau nori de un fum mirositor.* FILIMON, O. I, 179. *Văzui pe unii dormitând cu luleaua în gură.* id. ib. II, 165. *Eram în stare să-mi vând sufletul pentr-o liule de tiutiun.* ALECSANDRI, T. 1 111. cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 591, LM. *Ia, mă duc şi eu la vatră, vreu liuleaua să-mi aprind.* CONTEMPORANUL, I, 198. *Trei lulele de lut negru.* ODOBESCU, S. II, 288. *Om fuma din lulele lungi cât ziua de azi şi ne-om uita pe fereşti la duduci.* EMINESCU, P. L. 75. *Mai şede moş Nichifor aşa pe gânduri, până-şi găteşte de băut luleaua.* CREANGĂ, P.132. *Ţiganul, când i-e foame cântă; boierul se plimbă cu mâinile dinapoi, iar ţăranul nostru îşi arde luleaua şi mocneşte într-însul.* id. A. 54. *Unui cadiu o altă ghiulea i-a spart luleaua ciubucului.* CARAGIALE, O. V, 359. *L-a găsit cu cămaşa plină de sânge, a văzut la el luleaua, tutunul şi amnarul mortului.* id. ib. VI, 254. *Ia un cărbune cu mâna, îşi aprinde liuleaua şi se pune la marginea mesei.* CONTEMPORANUL, II, 220. *El stă smerit la vatră şi trage din lulea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 160, cf. DDRF. *Brâul mai serveşte de a purta multe lucruri sub el; aşa ţăranii poartă... cuţitul, punga,... luleaua şi alte lucruri mărunte.* MANOLESCU, I. 192, cf. BARCIANU. *Moraru-şi scutura luleaua Râzând.* COŞBUC, P. I, 272. *Rădea... zgripţuroaica sorindu-se pe prispa casei, trăgând alene din luleaua înnegrită.* SANDU-ALDEA, D. N. 187, cf. ALEXI, W. *Pentru o lulea de tutun, voi vătafii aţi fi în stare să-mi daţi moşia întreagă.* SĂM. IV, 156. *Moşul îşi scutură luleaua, se scula şi intră în colibă.* DUNĂREANU, CH. 191. *Sub arţar, plecat, moşneagul Şade cu luleaua-n gură.* IOSIF, PATR. 20, cf. TDRG. *Cinci care... fură golite cât ai fuma o lulea.* CHIRIŢESCU, GR. 172. *Îşi aprindea mereu luleaua şi bombănea neîntrerupt.* AGÎRBICEANU, A. 531. *Praful... se punea în o lulea veche cu ţeavă nouă şi se trăgea fumul în gură.* PĂCALĂ, M. R. 256. *Domnul Seneca îşi scoate luleaua din gură, tacticos.* GÂRLEANU, N. 53. *La aceste vorbe, agaua deodată s-a înfuriat, sărind de pe pat, ş-a scos luleaua din ciubuc şi a început a-l bate pe spinare cu ciubucul.* N. A. BOGDAN, C. M. 93. *Scoase o lulea de lut odată roş, dar înnegrit acum de fumul cât suferise.* HOGAŞ, DR. I, 286, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Tatăl lui... intră cu luleaua în colţul gurii.* ARGHEZI, P. N. 295. *„Olimpia" este o lamentabilă producţie sămănătoristă,... cu atmosferă moldoveană, de bătrâni ce pufăie din lulea.* LOVINESCU, S. V, 100. *E mai uşor să stai cu luleaua-n gură decât să dai cu sapa.* REBREANU, R. II, 71. *Moş Toma îşi înfunda, amărât, luleaua cu tutun.* REBREANU, O. A. II, 99. *Naşul mă lua adesea în braţe,... îmi punea între buze luleaua afumată.* I. BOTEZ, ŞC. 13. *Unchiul Ghiţă, tolănit pe prispa lui vestită,... îşi sorbea sedus luleaua bătrâneţelor.* KLOPŞTOCK, F. 82. *Tata îşi ardea în lulea gândurile ascunse.* VOICULESCU, POEZII, I, 252. *Beau tutun din lulele roşii de pământ.* SADOVEANU, O. III, 551. *Luleaua ciubucului n-avea tutun.* id. E. 116. *Ca să-şi înşele pofta de fumat, sugea între buze un ciot de lulea stânsă.* BART, E. 298, cf. SCRIBAN, D. *Un bătrânel mărunţel şi slab... pufăia din lulea.* ULIERU, C. 40. *El bea din ploscă, fumează din lulea şi stă cu supuşii de vorbă în prispă.* CĂLINESCU, S. XIII, 369. *Îl atinse uşor pe tovarăşul meu care îşi fuma tăcut luleaua.* PERPESSICIUS, M. II, 378. *Un moşneag cu luleaua în gură, cu suman larg între umeri.* RALEA, S. T. III, 228. *De câteva zile încerca să se obicinuiască să tragă dintr-o lulea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 347. *Bunicul... fuma tutun din lulea de pământ.* STANCU, D. 485. *Spun snoave, mănâncă rahat şi trag la lulele.* BARBU, S. N. 224. *Între barbă şi mustăţi i-a apărut o lulea lungă cu o măciulie la capăt din care iese un fum gros.* BĂNULESCU, C. M. 145, cf. DEX. *Oscar făcu o pauză, cât să-şi aprindă luleaua.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 15/1. *Dragostea din ce se ie? Din ciubuc şi din lulea.* MARIAN, H. 31. *Slut şi părpălit, Cu ochiii beliţi Şi cu luleaua în dinţi.* POP., ap. GCR II, 333. *Mă dusei pe ici, colea, După ciubuc de lulea.* ŞEZ. I, 296, com. LIUBA. *Dă di coscoţe-mi-ti liule ticsâtî di tiutiun.* GRAIUL, I, 506. *Mai colo e Dăncicu, Joacă tanganica-n drum Pentru-o lulea de tutun.* PĂSCULESCU, L. P. 29. *Buruiana dracului, pusă în pipă sau lulea..., da naştere unui vuiet sau pocnet însoţit de un fum gros.* PAMFILE, DUŞM. 278, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. *Trebuie să fie luleaua părintelui, că pe el l-am văzut fumând pe drum.* IZV. XI, 90, cf. ALR I 1 542, ib. 1 543, ALR SN IV h 1 146, ALRM SN III h 966, A VI 26, IX 1, 5. *De la el ce mi-şi lua? Luleaua şi celmeaua, Ţigaret de piparos, Care-n lume n-a mai fost.* BALADE, II, 33. *Iar morarul, meşter bun, Tragea din lulea tutun.* FOLC. MOLD. I, 282. *Şade-n coş Ca un cocoş, Cu liuleaua-n dinţi, Cu ochii sticliţi.* FOLC. DOBR. 151. *Caută luleaua şi el cu ea în gură,* se spune despre omul distrat sau despre omul prost. Cf. ZANNE, P. III, 207. *Trei lulele în două zambile,* se spune despre negustorul sărac. id. ib. 208. *La omul sărac nici luleaua nu-i arde.* id. ib. V, 552. *Am o căţeluşă, Scurmă în cenuşă (Luleaua).* GOROVEI, C. 205. *Stan, lungu, cu luleaua-n gură* (Parii telegrafului). PĂSCULESCU, L. P. 93. (Glumeţ) *Mi-a dat lapte-ntr-o lulea, Mămăligă p-o surcea: Iaca-i cinstea de la ea!* TEODORESCU, P. P. 265. *Iaca şi amanta me... Că be gin dintr-o lule.* CARDAŞ, C. P. 151. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Nu-l vezi, că e abia cât luleaua.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 226. *Din gura burlanelor de tablă se înalţă domol fumul sobuşoarelor de tuci, cât o lulea de mari.* BART, E. 330, cf. CIAUŞANU, GL. ✧ Expr. **Îndrăgostit** (sau **amorezat**) **lulea** = foarte îndrăgostit; căruia îi place foarte mult ceva. *Într-un rând, Leuştean căzu amorezat lulea.* GANE, N. III, 159. *Fănuţă e amorezat lulea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 332. *Este... Amorezat lulea!* I. NEGRUZZI, ap. CARAGIALE, O. VI, 396, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Să nu care cumva să încercaţi a întoarce capul băiatului, că-i amorezat lulea.* BART, E. 191, cf. IORDAN, STIL. 308. *Acuzatul s-a îndrăgostit lulea de acuzată.* STANCU, R. A. III, 280. *E îndrăgostit lulea de o fetişcană.* TUDORAN, P. 550. *Eşti îndrăgostit lulea.* PREDA, C. I. P. II, 327. *Ăsta era un tip mic, gras, cu o chelie prematură, amorezat lulea de dulciuri şi*

prăjituri. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 17/3, cf. DEX. *La sfârşitul actului întâi eram şi mai amorezaţi lulea.* D. R. POPESCU, I. Ş. 191. *M-am îndrăgostit lulea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 15/2. *Sunt amorezat lulea De nevasta altuia.* FOLC. MOLD. II, 325. (Eliptic) *Crezi? – Sigur. Trebuie să fii lulea ca tine să nu pricepi.* D. ZAMFIRESCU, R. 215. **A fura** (sau **a lua, a prinde, a apuca, a turti, a pupa**) **luleaua neamţului (cu zale cu tot)** = a se îmbăta. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 40. *Se aplică celor cari la noi au furat luleaua neamţului.* ODOBESCU, S. III, 27. *A luat luleaua neamţului.* ISPIRESCU, U. 103, cf. ŞĂINEANU, Î. 143, DDRF, ZANNE, P. III, 210, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 152. *Iar a luat luleaua neamţului.* CHIRIŢESCU, GR. 180. *O dată ai luat şi tu luleaua neamţului.* GALACTION, O. A. 284. *Cam lua el, nu-i vorbă, luleaua neamţului, sâmbătă seara şi nu se trezea până luni.* C. PETRESCU, Î. I, 46, cf. IORDAN, STIL. 319, CHEST. VIII, 109/12. **A se lua cu luleaua (lui Dumnezeu)** = a se îmbăta. Cf. ZANNE, P. III, 209, VI, 678. *Se vede că ne-am luat ieri cu luleaua. Dar biata baba mea, bună, rea cum este, tot a ştiut ce-mi trebuie la drum.* CREANGĂ, P. 134, cf. PAMFILE, J. II, 152. **A se afuma cu luleaua** = a se îmbăta. Cf. PANN, P. V. I, 111/27, HEM I, 460, ZANNE, P. III, 209, ŞĂINEANU, Î. 143, DDRF. **A fi** (sau **a se face, a se îmbăta**) **lulea** = a se îmbăta foarte tare. Cf. POLIZU, BARCIANU, ZANNE, P. III, 211, L. ROM. 1968, 71. **Beat** (sau **făcut**) **lulea** = foarte beat. Cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., IORDAN, STIL. 308, CIAUŞANU, GL. (Cu parafrazarea expresiei) *Câte un mitocan cu capul lulea de vin îşi făcea de vorbă cu pereţii.* EMINESCU, P. L. 26. **A(-)i da** (cuiva) **luleaua prin cenuşă** = a (se) face de râs. Cf. ZANNE, P. III, 211, CIAUŞANU, GL., UDRESCU, GL. **A ajunge** (sau **a rămâne**) **la lulele** = a sărăci. Cf. ZANNE, P. III, 211, CIAUŞANU, GL, UDRESCU, GL. (Regional) **A scoate** (pe cineva) **la lulele** = a sărăci pe cineva. UDRESCU, GL. **A da** (sau **a trânti**) (cuiva) **luleaua în** (sau **sub**) **nas** = a nesocoti, a dispreţui pe cineva. *Îi trântesc luleaua subt nas şi ţi-l fac să-i plesnească ochii de fum.* PR. DRAM. 124. *Nu-ţi mai caută-n obraz, Îţi dă cu liuleaua-n nas.* PANN, P. V. III, 37/8, cf. ZANNE, P. III, 325. **A-i bate** (cuiva) **luleaua pe datorie** = a supăra pe cineva. Cf. ZANNE, P. III, 211.

2. P. a n a l. Nume dat mai multor obiecte sau părţi ale unor obiecte asemănătoare ca formă cu luleaua **(1)**, mai ales cu ciubucul ei.

a) (Prin Ban.) Ţeava de la cazanul de fiert ţuică; lulă **(2).** V. c i u t u r ă. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 121.

b) (Regional) Bucată de fier băgată în podoimă în care se sprijină fusul morii; buric (Sadova – Caracal). Cf. NALR O IV MN 279, 2 448/990.

c) (Regional) Cuiul care leagă grindeiul de cotigă (Câlnic – Baia de Aramă). Cf. NALR O IV h 641/947.

– Pl.: *lulele.* – Şi: (regional) **liuleâ** (pl. *liuleli* ALR I 1 542/518, 554), **luleâuă** s.f.

– Din tc. **lüle.** – **Luleauă:** sg. refăcut după pl.

LULEÁUĂ s.f. v. **lulea.**

LULEGÍU s.m. (Învechit, rar) Vânzător de lulele. *Dughene de eschigii, ... de lulegii* (a. 1858). TDRG.

– Pl.: *lulegii.*

– Din tc. **lüleci.**

LULELÚŞ s.m. v. **luleluşă.**

LULELÚŞĂ s.f. **1.** (Popular) Diminutiv al lui l u l e a **(1);** (regional) luleluşcă, luleluţă, luliţă. Cf. POLIZU. *Ca să se mai mângâie, ea luă să crească un piţigoi mic ca o luleluşă.* I. CR. III, 108. *Luleluşa c-o scotea, Tutun în ea că punea.* PĂSCULESCU, L. P. 262.

2. (Ornit; prin Munt.) Pitulice *(Troglodytes troglodytes).* Cf. DOMBROWSKI, P. 415, BĂCESCU, PĂS. 109, 314, ALR SN III h 699, ALRM SN II h 515.

– Pl.: *luleluşe.* – Şi: **(1) luleúşă** (CONV. LIT. XI, 219) s.f., **(2) lulelúş** (BĂCESCU, PĂS. 109) s.m.

– **Lulele** (pl. lui *lulea)* + suf. *-uşă.*

LULELÚŞCĂ s.f. (Ornit.; regional) Pitulice **(I 1 a);** (regional) luleluşă **(2)** *(Troglodytes troglodytes)* (Pestra – Drăgăneşti Olt). BĂCESCU, PĂS. 109.

– Pl.: *luleluşte.*

– **Lulele** (pl. lui *lulea)* + suf. *-uşcă.*

LULELÚŢĂ s.f. **1.** (Regional) Luleluşă **(1).** Cf. SFC VI, 124, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

2. Păhărel în formă de sticluţă cu gâtul lung şi îngust din care se bea ţuică; ţoi[2] **(1).** Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *luleluţe.*

– **Lulele** (pl. lui *lulea)* + suf. *-uţă.*

LULEOĂICĂ s.f. Augmentativ al lui l u l e a **(1).** Cf. DDRF, BL III, 42.

– Pl.: *luleoaice.*

– **Lulea** + suf. *-oaică.*

LULEÚŞĂ s.f. v. **luleluşă.**

LULÍ vb. IV. R e f l. (Prin Mold.) A petrece, a face chef. Cf. DDRF. *M-aş luli, şi n-am cu cine, M-aş luli la măicuţa, Măiculiţa nu mă vrea.* ŞEZ. II, 30.

– Prez. ind.: *lulesc.*

– V. **lulea.**

LULIÁC s.m. v. **liliac[2].**

LULÍŢĂ s.f. (Regional) Luleluşă **(1).** *Floare brânduşiţă, Deschide uşiţa, Să-mi aprind luliţa.* HODOŞ, P. P. 118.

– Pl.: *luliţe.*

– **Lulea** + suf. *-iţă.*

LÚLU[1] interj., s.n. (Regional) **1.** Interj. Cuvânt care însoţeşte mişcarea ritmică a leagănului. Cf. UDRESCU, GL.

2. S.n. Leagăn făcut dintr-o bancă mobilă, cu unul sau mai multe locuri, atârnată de o bară fixă; ţiteică. *Hai la lulu!* UDRESCU, GL.

– Onomatopee.

LULÚ[2] s.m. Numele unei rase de câini de talie mică, cu păr pufos şi cu urechi drepte; câine din această rasă; şpiţ[1]. Cf. ENC. VET. 685.

– Pl.: *lulu.*
– Din fr. **loulou.**

LULÚDIE s.f. (Grecism învechit, rar) Floare. *Pentru che mi ai puso luludia pe fesi?... Ce cauta aceste fleacuri la casa me?* ALECSANDRI, T. I 181, cf. GÁLDI, M. PHAN.
– Pl.: *luludii.*
– Din ngr. **λολούδι.**

LULUÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică mai ales copii) A liniști sau a adormi prin legănare însoțită de repetarea monotonă a silabei „lu". Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *A început a-l lului: – Băiatul mamei, băiat...* STANCU, D. 81. *O lului în brațe pe Dumitra.* id. ib. 199. *Mi se năzare că mă luluie în brațe o femeie tânără cu ochi albaștri.* id. R. A. II, 201. *Că și io că m-aș culca, Da n-ar' cini mă lengăna, Că cine m-o lengănat De mine s-o depărtat; Și cine m-o luluit În pământ o putrezit.* PĂCALĂ, M. R. 232. *Acolo să puiezi, Puii tăi să luluiești, Puii tăi să guguiești.* PAMFILE, DUȘM. 227. *Somnu-mi-i și aș dormi, N-am cine mă lului.* L. COSTIN, GR. BĂN. 131. *Somnu-mi-i și aș domi, N-are cin' mă lului.* IZV. XIV, 91. *Maică-sa că-l blestema Și din gură-l luluia: – Nani, nani.* ib. XVI, 101. *Mai luluie și tu ăl copil, c-acuș adoarme.* UDRESCU, GL. *Și-a luat mândră vecină De-i e dragă la inimă. De mică o legănat Și mare o sărutat. Micuță o luluit Și-acum mare o iubit.* FOLC. TRANSILV. II, 139. *Frunzuliță de areu, Mariță de la Buzău, Vino pe genunchiu meu, Să te luluiesc și eu.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 511. *M-aș culca și-aș dormi, N-are cine mă lului!* FOLC. MOLD. I, 628. ◇ I n t r a n z. (Prin analogie) *Luluie lung o cucuvaie.* VOICULESCU, POEZII, II, 109.
– Prez. ind.: *luluiesc.* – Și: (regional) **luilui** vb. IV.
– **Lulu**[1] + suf. *-ui.*

LULUIÁC s.m. v. **liliac**[2].

LULUÍRE s.f. Acțiunea de a l u l u i[1] și rezultatul ei. (F i g.) *Și-n albia răbdării, cu luluiri și șoapte, Culcase omenirea, copil de ucigaș.* VOICULESCU, POEZII, II, 53.
– Pl.: *luluiri.*
– V. **lului.**

LULUÍT s.n. Faptul de a l u l u i[1]. (F i g.) *Apoi începu iar luluitul straniu, ca o chemare dramatică, un soi de strigăt al pustietății și întrebare în același timp.* VOICULESCU, P. I, 113.
– Pl.: *luluituri.*
– V. **lului.**

LULÚLIA interj. v. **liu**[1].

LULUȚÁNĂ s.f. (Ornit.; regional) Codobatură *(Motacilla alba)* (Calota – Cluj). Cf. BĂCESCU, PĂS. 109.
– Pl.: *luluțane.*
– Cf. h u ț u ț a, l u l u i.

LUM subst. Bară de metal folosită la spargerea gheții; ghin, semen[1]. *Instrument special numit semen. Acesta (semenul) este un lum de fier în patru muchii, greu de cel puțin 10 kg.* ANTIPA, P. 486.
– Pl.: ?
– Cf. rus. л о м.

LUMÁN adj. v. **lumean.**

LUMÁREȚ, -Ă adj. v. **lumăreț.**

LUMAȘÉL s.n. Rocă sedimentară calcaroasă, slab cimentată, alcătuită din fragmente de cochilii sau din schelete de organisme. Cf. CANTUNIARI, L. M. 155, DEX.
– Scris și: *lumachelă.* CANTUNIARI, L. M. 155. – Și: **lumașélă** s.f. id. ib. 155.
– Din fr. **lumachelle.**

LUMAȘÉLĂ s.f. v. **lumașel.**

LUMĂNÁRE s.f. v. **lumânare.**

LUMĂNĂRÁR s.m. v. **lumânărar.**

LUMĂNĂRĂRÍE s.f. v. **lumânărărie**[1].

LUMĂNĂRÍE s.f. v. **lumânărie.**

LÚMĂR s.n. = (regional) **număr.** Cf. SCRIBAN, D., ALIL XXII, 27, 29, 32, BOCEANU, GL., BUCUȚA, R. V.

LUMĂRÁ vb. I. = (regional) **număra.** Cf. PUȘCARIU, L. R. II, 110, DR. I, 325, ib. IX, 231, ALIL XXIII, 26, 27, 28, BOCEANU, GL. *După ce le lumărăm, le luom după gard, le facem un fel ca lanțu, cu mânile.* ALRT II 291. *Mai bine-n crâng cu ițari, Să lumăr la icușari..., Mai bine-n crâng cu opinci, Să lumăr la firfirici.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 239.

LUMĂRÉȚ, -Ă adj. (Despre oameni) Amator de petreceri, căruia îi place să trăiască bine, care iubește viața veselă; lumeț. *Ea se dăduse starețului de crudă, că era lumăreță ca mă-sa.* ADAM, R. 189. *A fos' două surori alăturea, și una a fos' lumariți, iar cealaltă cuminti.* GRAIUL, I, 327.
– Pl.: *lumăreți, -e.* – Și: **lumáreț, -ă** adj. GRAIUL, I, 327.
– **Lume** + suf. *-ăreț.*

LUMÂNÁRĂ s.f. v. **lumânare.**

LUMÂNĂRE s.f. **I. 1.** Obiect de luminat, de obicei de formă cilindrică, făcut din ceară sau din altă materie grasă solidificată, având la mijloc un fitil de material textil, care, aprins, arde cu flacără, producând lumină; (popular) lumină. V. f a c l ă, f ă c l i e. *Era lumânrari multe întru comarrnicu, iuo era aduraţi.* COD. VOR.[2] 8[r]/14. *Mirul și apa sfințită, lumânare ei n-au avut și alte adausături* (a. 1567–1568). TEXTE ROM. (XVI), 559. *Nece aprinde lumănarea și să o pui în după dos ce în sveaștinic și lumineaze tuturor câți-s în casă.* TETRAEV. (1574), 206. *Derept aceaea nimea să aprinză lumănarea și să o puie supt ciubăr, ce în sfeaștnic.* CORESI, EV. 407. *Cela ce va fura lumânare... post 40 de dzile.*

PRAV. LUCACI, 207r/5. *Să aprinzi luminari înlăuntru... ca să înţeleagă cât loc vor lumina* (a. 1640). CCR 147/4. *Şi de te miri cum iaste mâncat totdeuna trupul lui Hristos şi nu să mai înputineadză..., miră-te şi de ceasta că dintr-o lumânare aprindzi mii de lumânări.* VARLAAM, C. 37, cf. MARDARIE, L. 232/1. *Mucuri de lumânare.* ST. LEX. 169v/1. *Au în loc de acoperemânt ceriul şi în loc de lumânare să-i lumineze au luna.* NEAGOE, ÎNV. 114/25. *Aşişderea şi carii era în casa lui aprinseră lumânări* (a. 1675). GCR I, 224/39. *Când agiungea focul lumânării la ac, cădea acul într-o medelniţă de suna şi-l stârniia de să scula.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 3v/13. *Nu s-au grijit de lumânare, ce lumina lui D[u]mn[e]dzău îi lumina noptâle.* id. ib. noiembrie, 99v/22. *Şi vor lua haină vânătă şi vor acoperi sfeaşnicul ce luminează şi luminările lui.* BIBLIA (1688), 96[1]/29. *Mi-ai adus tămâia şi lumânările, au socoteşti cu mintea ta că-m plac faptele tale ceale fără de leage* (a. 1691). CCR 203/14. *Că celor ce multe lumânări în citeala cărţilor topesc ochii trupului, la videare să tâmpesc.* CANTEMIR, IST. 59. *Şi merseră la curte. Acolo era banul Gheorghe şi slujitori mulţi, lumânări aprinse.* R. POPESCU, CM I, 414, cf. ANON. CAR. *Perdu o drahmă; deci aprinsă luminări şi o căută până o găsi* (cca 1750). GCR II, 64/17. *Cu luminarea împrejur cea despre toate părţile goneaşte umbra.* AETHIOPICA, 61r/ 22. *Şi fieştecare dughengiu... să de opt parale de fănar, adecă doao parale pentru lumănări şi şasă parale fanaragiului* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 24. *Sfeaşnic de aur care are luminare.* MINEIUL (1776), 197v1/5. *22 oca lumânări de său* (a. 1792). URICARIUL, IV, 132/18. *Acest meşteşug să face negrind o bucăţea de steclă în para de o lumânare.* AMFILOHIE, G. F. 27v/13. *Întră la Olimpiiada în casă şi stânsă luminarea şi să culcă cu ea; iară dimineaţa fu om ca şi alţii.* ALEXANDRIA (1794), în ŞA I, 193. *Marfa ce am pus în băcăniia de la Fundata... 3 ocă lumânări dă seu* (a. 1817). DOC. EC. 176. *Sânt uliţe foarte strâmte... La acest fel de locuri lucrează şi zioa cu lumânara.* GOLESCU, Î. 25. *Lumânări de ceară albă curată* (a. 1825). DOC. EC. 341, cf. LB. *Se cheltuieşte aerul cel vital... şi cu arderea lumânărilor şi a focului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 15/5, cf. I. GOLESCU, C. *Toată noaptea uşa... a fost deschisă şi lumânarea ardea şi la noi şi la bezădea Grigorie.* KOGĂLNICEANU, S. 45. *Cei mai mari şi mai avuţi se petreceau cu bucini, făclii şi lumânări mari aprinse.* BOJINCĂ, A. II, 215/5. *Corăbiile ce să vor afla la schela Brăilii mă îndatorez a le îndestula cu asemenea lumânări* (a. 1833). DOC. EC. 525. *Aceasta l-au adus în dorinţă a ave mai de aproape luminări pentru Dumnezeu.* DRĂGHICI, R. 201/2. *Birtăşiţa întră cu două lumânări aprinse, din care pune una pe masă.* HRISOVERGHI, A. 62/18. *Aceste lumânări... se fac în următorul chip.* FACTOR, M. 3/5. *Sorocul contracciului lumânărilor de seu pentru poliţia Bucureştilor... se împlineşte la sfârşitul viitorului octombrie.* CR (1836), 168[1]/19. *Plecat roagă pe Măria Voastră să binevoiţi a-i da un privilegiu deosebit pentru fabricaţia şi vânzarea lumânărilor de seu* (a. 1837). DOC. EC. 665. *Acest oxigen este care hrăneşte flacăra la lumânare.* DESCR. AŞEZ. 4/30. *Aprinsei lumânarea. Toată odaia mea o văd albă: meşe, perdele, scânduri.* C. A. ROSETTI, N. I. 60. *Iată acolo şede dânsa, care a venit cu luminarea la fereastră, a vorbit cu călăreţul.* FM (1844), 143[1]/18. *Să stingă focurile şi lumânările de pe la corturi, să nu se afle nicăiure lumină.* ARHIVA R. II, 83/19. *Atât soldaţii cât şi ofiţerii sau boierii aveau de la stăpânire pe fiecare zi mertic de carne, de pâine de grâu, de mei şi de lumânări.* BĂLCESCU, M. V. 595. *Ei, lampist, adă lumânări!* PR. DRAM. 185. *Unul, originar din China, dă un fel de seu bun de a face lumânări.* BREZOIANU, A. 480/12. *Aceasta se întâmplă când pruncii stând culcaţi în leagăn se tot uită la o parte, unde se vede lumină ori fereastră ori lumănare.* CORNEA, E. I, 117/30. *Lumânări de ceară albă... erau făcute cu arsenic, pentru ca respirând aerul infectat să fie otrăvit pe nesimţite.* BARIŢIU, P. A. I, 16. *Când se pune în flacăra unei luminări un ciob de porcelan... negrul de fum se depune.* MARIN, PR. I, 43/28. *Domnilor, v-aş ruga să nu votaţi taxe pentru lumânările stearine.* KOGĂLNICEANU, O. IV1, 324, cf. POLIZU. *Ei nu mai ştiu ce-i postul şi luminări nu duc La sfintele biserici.* NEGRUZZI, S. II, 177. *Patru sfeşnice de tumbac, cu lumânări de seu într-însele.* FILIMON, O. I, 178, cf. PONTBRIANT, D. *Ne adunăm, tragem la cafele..., stingem luminările, le aprindem iară.* CONV. LIT. II, 43. *Să aprind lumânările eu, Ion Buftea, un cetăţean!* ALECSANDRI, T. I, 292, cf. CIHAC I, 149, COSTINESCU, LM. *Aşa cu torsul şi ţesutul lânei, cu fabricarea de luminările de ceară.* CONV. LIT. VI, 33. *Pe masă o mulţime de candelabruri de argint cu câte opt şi douăsprezece lumânări.* LĂCUSTEANU, A. 85. *O altă încercare nenorocită a fost aceea a unei fabrici de luminări de stearină înfiinţată în Galaţi.* CONV. LIT. XI, 50. *Aprind iarăşi lumânarea şi cu toţi la dânsul cată.* CONTEMPORANUL, I, 163. *Ruben rupse cu degetele mucul căzut al lumânării.* EMINESCU, P. L. 55. *Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare, Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare.* id. O. I, 130. *Mai târziu stingem şi noi luminarea şi ne culcăm.* CREANGĂ, A. 110. *Ivan atunci... se scoală răpede, aprinde lumânarea şi începe a căuta prin casă.* id. ib. 302. *A doua zi s-a dus la biserică şi a aprins lumânări pentru sufletele morţilor.* CARAGIALE. O. I, 173. *Le-au aprins câte o lumănare de ceară la cap.* id. ib. II, 221. *De ce să mai strice lumânarea când n-avea pe cine să vadă în zarea ei.* SLAVICI, O. II, 192. *Cât aş da să văd un flutur Tăind para lumânării.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 14. *Aprind dinaintea icoanelor o lumânare de ceară.* CONTEMPORANUL, VI, 5. *Apăru gornistul şi începu să sune prelung şi trist stingerea lumânărilor.* BACALBAŞA, S. A. I, 170, cf. DDRF. *Se aprinde lumânarea lui Moş Gheorghe, apoi alta şi alta, până ce le spune tot el să nu facă risipă.* SP. POPESCU, M. G. 31. *Acel fitil, fiind aprins, arde, trăgând grăsimea în care este conţinut, precum trage grăsimea şi o arde orice fitil dintr-o lumânare.* MANOLESCU, I. 50. *Sta-n cămaşa-i lungă de copil, ţinând Lumânarea-n preajma doniţei.* COŞBUC, P. I, 248, cf. BARCIANU. *Aprinse lumânările şi se uită lung în oglindă.* D. ZAMFIRESCU, A. 81. *Aştepta... să-l vază pe tat-său răsărind în prag cu lumânarea în mână.* SANDU-ALDEA, D. N. 133, cf. ALEXI, W. *Iată şi doamna lângă soţul ei, iată domniţele şi beizadelele între lumânările lungi ale Bobotezei.* IORGA, C. I. I, 160, cf. BIANU, D. S. *Lumânările sub abajururile lor roze răsfrâng scânteieri pe cristalul paharelor.*

ANGHEL–IOSIF, C. L. 135, cf. TDRG. *Puneau la boi în coarne câte o lumânare şi un colac.* PAMFILE, A. R. 49. *Industrializarea grăsimilor se face mai ales în scopul de a căpăta lumânări şi săpun.* id. I. C. 56. *Şi fumul parfumat al lumânărilor se ridica în sus şi făcea ca un nimb greu de vise.* PETICĂ, O. 311. *În vârtejul vieţii de petreceri... era târât cum e târât fluturele în para lumânării.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 286, cf. CDDE. *La maslu i se pune bolnavului lumânarea în mână.* PĂCALĂ, M. R. 179. *Crezând că se încinsese cumva flăcările lumânărilor din policandru.* GÂRLEANU, N. 92. *La lumina focului, abia zărea lumânarea de ceară galbenă.* BUJOR, S. 109. *Din când în când Aizic se cobora cu lumânarea aprinsă, în pivniţa de sub cuşcă.* REBREANU, I. 32. *Pe lumânare era zugrăvit sfântul care era luat de breaslă ca patron.* N. A. BOGDAN, C. M. 179, cf. BOCĂNEŢU, T. A. 149, NICA, L. VAM., ŞĂINEANU, D. U. *În camera mică a unui hotel modest, la lumina slabă a unei lumânări..., şedea pe marginea patului.* BACOVIA, O. 219. *În fiecare zi, la picioarele divinelor dureri, ardeau lumânările celor săraci.* GALACTION, O. 60. *Tremurând s-a stins văpaia lumânării de pe masă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 55. *Fură untdelemnul din candele şi lumânările de pe morminte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 350. *Îşi cumpăra tutun şi lumânări de spermanţet pentru o lună.* I. BOTEZ, B. I, 42. *La geamul unei maghernițe a zărit, atârnată între sticle, o legătură de lumânări.* POPA, V. 173. *Ne trebuia doar tămâie şi lumânări pe care le-a adus Mendeluţ din boldă.* VLASIU, A. P. 40. *Garda... se porni pe jos, în rând câte doi, fără arme, ţinând fiecare câte o lumânare aprinsă.* C. GANE, TR. V. 19. *Peste obrazul ca de marmură, lumânările de ceară din sfeşnice îşi tremurau văpăile.* SADOVEANU, O. I, 17. *Partea cea mai mare din seu era apoi vândută fabricanţilor de lumânări şi de săpun.* MOROIANU, S. 30. *La cap şi la picioare clipesc două lumânări făcute de ceară negrie.* DAN, U. 117. *Se poate măsura căldura emisă de o singură lumânare.* ENC. TEHN. I, 215. *Becul ardea rău. Punea în faţa sa caricatura alături de o lumânare.* OPRESCU, I. A. IV, 45. *Alergai la pat cu lumânarea: nicio urmă.* ARGHEZI, S. XV, 138. *Aduceţi prescuri, lumânări şi sărindare şi gata: nu vă mai amestecaţi.* id. ib. XXV, 176. *Îl mai sperie pe deasupra ieşind de sub pat ca demonii cu lumânări în gură.* CĂLINESCU, I. 105. *Scoate fum lumânarea de la Sf. Nicolae. Un paracliser iese speriat din altar.* PERPESSICIUS, M. III, 140. *Feştilele lumânărilor trebuiau retezate de mai multe ori în timpul nopţii.* VIANU, L. U. 364. *Tu stinge-ţi lumânarea şi-ntreabă-te: Taina trăită unde s-a dus?* BLAGA, POEZII, 130. *Îşi puse patrafirul şi aprinse două lumânări într-un sfeşnic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 144. *Pieptul i se ridică, se lasă în suspinuri... O păzim cu lumânările aprinse.* STANCU, D. 279. *Nu-i aşa că dumneata nu citeşti în pat, domnule Lucu? Atunci, n-ai nevoie de lumânare.* VINEA, L. II, 314. *În scena luminată de lumânări: Actriţa, Logodnica.* H. LOVINESCU, T. 165. *Lumânări de ceară Se încrucişară.* CONSTANTINESCU, S. I, 77. *Dormeau tihniţi, cu lumânarea la căpătâi.* TUDORAN, P. 65. *Se vedeau înăuntru mişcări de umbre, femei tăcute aprinzând lumânări.* PREDA, R. 100. *Luminate cu lumânări, mai apoi cu gaz aerian..., sălile de teatru ale vremii ardeau cu uşurinţă, făcând scrum şi decorurile.* IST. T. II, 48. *Femeia de la lumânări şedea încruntată şi se prefăcea că lucrează, dar o spiona sub sprâncene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 18/1. *Îl citeam pe Balzac la lumina lumânării.* CINEMA, 1972, nr. 2, 8/1. *Intrase el să aprindă o lumânare pentru bunică-sa într-o mănăstire.* D. R. POPESCU, I. Ş. 378. *Ar fi trebuit să le pună jucătorilor câte-o lumânare-n mână.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 24/3 *Se descântă cu lumânare aprinsă, în făină, în care s-a pus şi un pieptene din cap.* ŞEZ. XIX, 171. *Se pun într-o strachină două lumânări aprinse, ale căror capete de jos sunt destul de turtite.* MARIAN, S. R. I, 72. *Se găsea în odaie un cal frumos peste samă. Părul de pe el strălucea de nu-ţi mai trebuia lumânare.* VASILIU, P. L.85. *Toţi aştepta Cu uşile deschise, Cu lumânările aprinse, Cu casele gătite.* PĂSCULESCU, L. P. 117. *Se descântă în trei dumineci cu o lumânare de ceară curată.* PAMFILE, B. 22. *Lumânările noastre sânt vechile torţe şi făclii ale romanilor.* ARH. OLT. II, 455. *Doamne, ce însemnează aceste lumânări, unele gata să se stingă, altele de-abia începând să ardă?* GR. S. I, 346. *Pe pereţi îţi atrag atenţia numeroasele „troiţe", lumânări de ceară, pe cari oşenii le aprind în timpul „litiei".* ARH. FOLK. I, 132. *Arde lumânarea bine, S-a dus mândra, nu mai vine.* HODOŞ, P. P. 96. *Când oi vrea să spui să te pui în cuşciug, să te-mpânzeşti, să-ţ pui lumânare.* GR. S. IV, 109, cf. VII, 252, ALR I 719, ib. I 414/695, 776, 786, ALRM II/I h 51, ALR II/I MN 12, 6 895, ib. MN 141, 3 908, NALR–O II MN 258, 731. *Aprinde-i o lumânare Şi vină la-nmormântare.* FOLC. TRANSILV. III, 23. *Sus, în vârf la nouă meri,... Mi-arde nouă lumânări. Sus îmi arde, jos îmi pică.* FOLC. OLT.– MUNT. V, 63. *Vineri noaptea ne ducem la foc şi domnul părinte face slujba..., pe la patru ieşim sus la morminte şi de acolo ocolim toţi cu lumânări până la biserică.* PORŢILE DE FIER, 117. *Gată-te, nunule bun, Şi vino cu noi la drum,... Ia şi două lumânări, Să cununi doi tinerei.* NUNTA, 284, cf. NALR–MB I h 35/501. (În credinţele populare) *Dacă, la botez, curge vreuna din lumânări, copilul toată viaţa lui va plânge.* CANDREA, F. 45. *Să nu mănânc cu lumânarea aprinsă în mână, că îmi mănânc norocul.* ULIERU, C. 102. *Lumânarea din ziua de Paşti, când iese preotul cu Învierea, e bună de păstrat pe vară, când sunt furtuni cu tunete.* ŞEZ. I, 191. *Când se cunună doi tineri, se observă lumânările naşilor; dacă lumânarea unuia e mai trecută ca a celuilalt, e semn că unul va muri înaintea celuilalt.* ib. II, 65. *Când fulgeră şi trăsneşte (mai cu samă noaptea) aprinzi lumânarea de la Paşti.* ib. 194. *Dacă pe lumea aceasta nu dai lumânare de pomană, n-ai lumină pe lumea cealaltă.* ib. III, 45. (În proverbe, zicători şi ghicitori) *Ziua mare, lumânare nu trebuie.* ZANNE, P. I, 23. *Lumânarea, când îi tai mucul, atunci mai mult luminează,* se spune despre oamenii valoroşi, care sunt recunoscuţi numai după moarte. id. ib. III, 212. *Aprinde lumânarea înainte de a se face noapte.* id. ib. 213. *Lumânarea luminează casa, numai pe sine nu se luminează.* id. ib. *Omului sărac i se stinge lumânarea în biserică.* id. ib. V, 552. *Arde lumânarea săracului pentru socoteala bogatului.* Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 551. *Îşi aprinde lumânarea la amândouă căpătâile,* se spune despre cei risipitori. Cf. ZANNE, P. III, 213. *Ori la unul, ori la trei, tot o lumânare arde*

(= să ne ferim de risipă). id. ib. *Ia mucul lumânării,* se spune celui care n-a ştiut să se folosească de împrejurări, rămânând fără nimic. id. ib. 215. *Umblă cu lumânarea ziua la amiază* (= caută ceva cu sârguinţă, cu tot dinadinsul). id. ib. 216. *Averea bogatului trece lumânarea săracului,* se spune despre lăcomia celui bogat. id. ib. V, 92. *D-aci înainte, ciobu şi lumânarea,* se spune despre cineva care este pe moarte. id. ib. 512. *Dă-i colac şi lumânare,* se zice despre un lucru împrumutat pe care nu mai ai speranţă să-l recapeţi sau despre un lucru pierdut pe care nu-l mai poţi găsi. Cf. MARIAN, Î. 366, ŞEZ. II, 74, ZANNE, P. VI, 519. *A găsit lumânarea în biserică,* se spune despre cineva care se laudă cu ceva foarte evident. Cf. ZANNE, P. VI, 489. *Ca o lumânare de botez,* se spune despre cineva frumos gătit. Cf. ZANNE, P. III, 496. *Scrie pe lumânare pentru neuitare* sau *scrie pe mucul lumânării,* se spune despre cineva care îşi uită îndatoririle. id. ib. 213. *Arde lumânarea noastră, pentru socoteala voastră,* se spune celor care se îngrijesc de alţii, neglijându-se pe ei înşişi sau celor care împrumută pe alţii, făcându-şi singuri rău. Cf. DDRF, ZANNE, P. III, 214. *E bine să dai lumânare şi dracului* (= trebuie să faci bine şi duşmanului, ca să-l îmbunezi). Cf. ZANNE, P. VI, 567. *Lumânarea e pe sfârşite,* se spune despre cineva în agonie, care este în pragul morţii. id. ib. III, 212. *I-a suflat în lumânare* (= şi-a bătut joc de dânsul sau l-a omorât). id. ib. 214. *După lumânare şi mire* (= cum e darul, aşa şi dobânda). id. ib. IV, 448. *După sfânt şi lumânarea,* se spune pentru a exprima consideraţia cuiva faţă de cineva, în funcţie de valoarea acestuia. Cf. SCRIBAN, D. *Fată mare-n comândare, Nici colac nici lumânare* (= nu este posibil). Cf. MARIAN, Î. 366. *Am o vergea groasă Care luminează-n casă (Lumânarea).* SBIERA, P. 324. *Cinel, cinel, Baba grasa Umple casa? (Lumânarea).* ŞEZ. VII, 170. *Mititeaua umple argeaua (Lumânarea).* ib. XIII, 24. *Când intru d-odată umplu toată casa! Ziua mi-e ruşine; Noaptea văd mai bine? (Lumânarea).* FUNDESCU, L. P. II, 161, cf. GOROVEI, C. 209. ✧ (În imprecaţii) *Na răscoală, căzătură! Na revoluţie! Lumânarea şi luna ta de oaşcă!* STANCU, D. 158. *Ea a zis că multe n-are, N-ar avea pâne şi sare Şi la moarte lumânare!* MARIAN, H. 48. *Să mori fără lumânare, Să fii-n lume de mirare!* HODOŞ, P. P. 129. *„Să n-ai lumânare la moarte" e un blestem din cele mai mari pentru sătean.* ŞEZ. III, 115. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Să te topeşti de-a-n picioare Galbin ca o lumânare!* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 69. *Aceste torţe nu erau altceva decât ramuri de fag răşinos, care ardeau molcom, scoţând fum şi mistuindu-se încet, ca nişte lumânări.* TUDORAN, P. 562. *Aş alege cuvântul ca motto al vieţii lui Lipatti, pâlpâind ca o lumânare fragilă în plina bătaie a vântului.* CONTEMP. 1970, nr. 1256, 6/4. *Arde îngerul lui Dumnezeu Ca o lumânare de său.* BLAGA, în ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/1. *Văzură în marginea drumului un copaciu mare, uscat şi scorburos, arzând întocmai ca o lumânare.* POPESCU, B. I, 9. (Sugerează epuizarea fizică treptată sau moartea lentă, fără zbateri, a unei persoane) *În curs de trei săptămâni Mişului meu i se slăbeau puterile şi se topea ca lumânarea.* LĂCUSTEANU, A. 263. *Viaţa noastră e ca o lumânare aprinsă, care, mai curând sau mai târziu, va trebui să se stingă.* CONTA, O. C. 101. *Şi iată că cucoana Anica s-a stins ca o lumânare şi au venit Crăciunuri şi Paşti şi ea nu mai era.* SADOVEANU, O. II, 142. *Tata, om odată voinic, care muncise crunt în tinereţă, deodată se topise ca o lumânare.* id. ib. III, 10. *Nu vezi că te topeşti ca lumânarea?* BART, E. 218. *Se topise ca o lumânare uriaşă scursă picur cu picur.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 144. ✧ Fig. *Nu bag seamă... că soarele apune ori că tunetul vuieşte Şi c-a zilei lumânare de pe cer acum s-a stins.* NEGRUZZI, S. II, 14. *Norocul aprinde lumânările, făclioarele unde-i place şi când îi place. Te poartă pe ele cât vrea.* IORGA, P. A. II, 372. *Mestecenii cei albi veneau în pâlcuri De lumânări cu sfeşnice de-argint.* PILLAT, P. 131. *Meditezi la măreţia naturii, privind uriaşele candelabre verzi ce-şi înalţă spre cer... sutele de lumânări castanii.* BĂCESCU, PĂS. 298. *Mă-nspăimânt că toate lumânările de pe cer, bătând în ele un vânt haotic, par să se stingă.* CĂLINESCU, C. O. 439. *Lasă-ne, dacă poţi să laşi, O masă pe care morţi să stăm, Să vină cei care ne ştiu Şi să aducă lumânări de plâns.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 11/2. *E resemnare-n paloarea pădurilor Ard lumânările lungi de mesteceni.* ib. nr. 114, 3/1. *Când înfloreau pe castani lumânările galbene şi roze, însemna că primăvara e în toi.* ib. 1979, nr. 2, 9/2. ✧ (Ieşit din uz) *Lumânare de gaz* = lampă care luminează prin arderea gazului. *Şedeau acolo, în lumina puţină a lumânării de gaz.* V. ROM. martie 1955, 115. (Învechit) *Lumânare de vânt* = lumânare mare făcută din sfori unse cu un strat de răşină, care se aprinde în aer liber şi se foloseşte în procesiuni şi cortegii; făclie de vânt, faclă, torţă. *Pre gratie înfocată şi cu smoală şi oloi ungând şi cu lumânări de vânt deasupra picând mai vârtos înfocară gratia.* DOSOFTEI, V. S. februarie 59^{r}/17. *Drept aceaea întâiu o spânzurară şi o arseră cu lumânări de vânt.* MINEIUL (1776), 186^{r1}/28. (Regional) *Lumânare de gheaţă* = ţurţure de gheaţă. ALR I 432/588, 677, ALR SN III h 801/537, ALRM SN II h 618/537. ✧ Loc. adj. şi adv. **(Drept) ca lumânarea** (sau **ca o lumânare**) = foarte drept. *Cum sta el drept ca lumânarea şi le privea cu băgare de samă, crăiasa albinelor zboară pe obrazul fetei.* CREANGĂ, P. 271. *Văzu pe toţi curtenii... stând frumos la rând, drept ca lumânarea.* CARAGIALE, O. II, 265. *Persida... se făcu dreaptă ca lumânarea.* SLAVICI, O. II, 43. *Înţepenindu-şi picioarele, rămase drept ca lumânarea.* ISPIRESCU, L. 3, cf. ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 152. *Îşi înalţă coada drept în sus, ca o lumânare.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 283. *Popa, acum drept ca o lumânare, se amesteca... printre haimanalele şi pescarii Galaţilor.* VOICULESCU, P. II, 31, cf. SCRIBAN, D. *Merge mândra pe cărare, Dreaptă ca o lumânare.* MARIAN, H. 146, cf. CIAUŞANU, V., ALR SN V h 1 486, ALRM SN III h 1 210. *Are Şandru-o fată mare, Frumuşică ca o floare, Dreaptă ca o lumânare.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 231, cf. FOLC. DOBR. 280, ZANNE, P. III, 216. *Drept ca lumânarea în sac,* se spune despre ceva strâmb, aplecat. Cf. LM, ZANNE, P. III, 217. ✧ Loc. adv. **La** (sau **pe la, în, după) aprinsul lumânărilor** = pe înserate, pe înnoptate. *Niciodată nu m-oi hotărî să mănânc seara la aprinsul lumânărilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 95. *Să fii gata, pe la aprinsul lumânărilor, să-ţi priimeşti soţul.* PR. DRAM. 145. *Seara, în aprinsul lumânărilor, un car plin cu lupi tineri şi bătrâni, cu vulpi şi*

cu iepuri venea cu vânătorii după dânsul. GHICA, S. 284, cf. LM. *Era în amurgul verii, pe la aprinsul lumânărilor.* LĂCUSTEANU, A. 24. *Alaltăieri pe la aprinsul lumânărilor, adecă pe la 6 şi jumătate seara, se votează... un împrumut de 65 milioane.* EMINESCU, O. XI, 121. *De pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinichea.* CARAGIALE, O. II, 231. *După aprinsul lumânărilor soseau în birji din inima oraşului.* I. BOTEZ, ŞC. 21, cf. SCRIBAN, D. ◇ Expr. **Să-l** (sau **să mă, să ne** etc.) **pici cu ceară** (sau **cu lumânarea**) v. pica[1] **(II 4). A căuta** (ceva sau pe cineva) **cu lumânarea** = a căuta ceva sau pe cineva cu tot dinadinsul, a-şi da toată silinţa să găsească ceva sau pe cineva. *Dar căutaţi cu luminarea un singur principe carele cu mai puţine mijloace să fi esecutat neşte lucruri mai gigantice.* HASDEU, I. V. 216. *Şi-o găsit gineri în sfârşit?... Slavă Domnului!... că mult o mai umblat căutându-i cu lumânarea biata femeie!* ALECSANDRI, T. 451. *Advocaţii fără de pricini... începură a căuta pricinile cu lumânarea.* EMINESCU, O. IX, 223. *Cauţi bătaie cu lumânarea.* PAMFILE, J. II, 152. *Protopopul nu numai că nu ocolea întâmplările astea, s-ar fi zis mai degrabă... că le căuta cu lumânarea.* VOICULESCU, P. I, 122. *Romancierul aleargă după ele, le caută cu lumânarea.* PERPESSICIUS, M. I, 299. *Toate ţi se întâmplă... Dar parcă le cauţi cu lumânarea.* STANCU, D. 97. *Nu îndreptăţeşte pe critici ca... să caute cu lumânarea influenţele altor scriitori, într-un sens peiorativ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 3/3. *Parcă-şi căuta moartea cu lumânarea.* D. R. POPESCU, I. Ş. 387. *Ce minţi pervertite şi cum caută cu lumânarea subînţelesuri!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 15/4. *O cătai cu lumânarea Şi-i găsii numai spinarea.* PAMFILE, C. Ţ. 327. (Cu parafrazarea expresiei) □ *Nici să cauţi cu lumânarea nu mai găseşte unul ca acesta.* **A căuta** (cuiva) **ceartă** (sau **pricină, gâlceavă**) **cu lumânarea** sau **a căuta cearta** (sau **pricina**) **cu lumânarea** = a căuta prilej de ceartă, a se strădui să producă ceartă, pricină. Cf. BARONZI, L. 47. [Ei] *caută adecă pricina cu lumânarea.* EMINESCU, O. XI, 91. *Dumneata moşule, cum vedem noi, cauţi pricină, ziua-miaza mare, cu lumânarea, ziseră străjerii.* CREANGĂ, P. 82. *Îi căutau ceartă cu lumânarea.* ISPIRESCU, L. 248, cf. DDRF, BARCIANU. *Căutaţi cearta cu lumânarea şi pe urmă mai ziceţi că alţii se ceartă.* REBREANU, I. 112. *Căta gâlceavă cu lumânarea.* COCEA, S. II, 26. *Mi se caută ceartă cu lumânarea.* id. ib. 573, cf. IORDAN, STIL. 324. **A umbla cu lumânarea (după)...** = a stărui să obţină ceva, a insista mult într-o acţiune. *Umblau cu lumânarea după deputăţie.* EMINESCU, O. XII, 115. *Diaconul umblă cu lumânarea spre a face scandal.* CĂLINESCU, O. XIV, 85. *Trebuie să umbli însă cu lumânarea după o carte de „science-fiction".* V. ROM. ianuarie 1974, 3. **A muri** (sau **a se stinge**) **fără lumânare** = a muri pe neaşteptate, a muri în singurătate, izolat de semeni, fără a respecta tradiţia creştină de a pune muribundului (în mâini) o lumânare aprinsă. Cf. LM. *În spitalul de răniţi... s-a stins ca un câine fără lumânare-n mână.* SANDU-ALDEA, U. P. 51. *Până a doua zi, bietul Manolache avea vreme să moară fără lumânare.* POPA, V. 166. *Creştinul acela a murit fără lumânare şi sufletul lui rătăceşte spre negură.* SADOVEANU, O. XXI, 187. *Moare fără lumânare!* DAN, U. 58. *Rău-i de cel ce moare grabnic, fără lumânare!* ŞEZ. III, 115. *Dacă moare cineva fără lumânare se zice că e păcat la şapte case.* IZV. XV, 75, cf. ZANNE, P. II, 642. (Cu parafrazarea expresiei) *Ca un băiat de grec să se-ngroape ca un câne fără lumânare şi fără preot, nu e decât natural?* EMINESCU, O. XV, 383. **A(-i) ţine** (cuiva) **lumânarea** v. ţine **(I 1). A mânca lumânarea** (sau **mucul lumânării**) = **a)** a se înşela amarnic. Cf. ZANNE, P. III, 215; **b)** a-şi pierde omenia. id. ib.; **c)** a fi în mare primejdie. Cf. LM, ZANNE, P. III, 215. **A lua mucul lumânării** = a dobândi foarte puţin, a nu câştiga nimic. Cf. ZANNE, P. III, 215. **A-i sufla** (cuiva) **în lumânare** sau **a-i mânca** (cuiva) **lumânarea** = a-i pricinui cuiva moartea sau a dori moartea cuiva. id. ib. 214, 215. **A-şi mânca lumânarea cu tot cu feştilă** = a-şi pierde omenia, cinstea. Cf. ŞEZ. I, 218, IX, 147. **A fi cu lumânarea în mână** = a se găsi în pragul morţii. Cf. CANDREA, F. 219. **A se arde ca musca la lumânare** = a se înşela amarnic. *Să ne fie milă de oamenii aceia cari se vor arde ca musca la lumânare prin cumpărarea acestor moşii.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 477. **A-l arde** (pe cineva) **lumânarea la deget** = a fi obligat la o acţiune, a fi constrâns de împrejurări. *Aşa îşi preparau saşii prevăzători oameni din sânul lor..., cu zeci de ani înainte, fără a aştepta ca să le arză luminarea la deget.* BARIŢIU, P. A. I, 453. (Regional) **Colac fără lumânare** = chilipir, pleaşcă. Cf. UDRESCU. GL.

2. (În opoziţie cu întuneric) Lumină (produsă mai ales de lumânare sau de făclie). *Cel ce feace lumiră (lumină* D, *luminra* H, *lumănări* D) *mare urul, că în veac e meserearea lui.* PSALT. 283. *Lumănare... însemnează ceea ce ne luminează noaptea, ceea ce ne face să vedem la întunerec.* I. GOLESCU, C. *Trec în deal şi trec în vale, Văd la mândra lumănare.* MARIAN, H. 118. *Apoi, întunericul a aprins o lumânare, purtând-o deasupra patului, unde... trupul greu se zgârcea.* CONV. LIT. LXVII, 15. *Trec la deal, întorc la vale, Văd la mândra luminare, M-aş abate pe la ea, Are răi câni, m-or muşca.* HODOŞ, P. P. 43, cf. VICIU, GL., ARH. FOLK. IV, 222. *Dă-te din lumânare.* A V 33. ◇ Fig. *Amu untunearecul calcî-mă? şi noaptea lumânarea hraneei meale Că untunearecul nu întunecă-se de mine şi noaptea ca zioa lumina-se-va.* CORESI, PS. 379/6. *Din poruncile tale-mi iau minte Şi căile strâmbe mi-s urâte, Picioarelor meale-i lumânare Leagea ta.* DOSOFTEI, PS. 419/14. *Lumânare iarăşi îi sfântul Ioan, c-au luminat pre toţi cu lumina Domnului Hristos, arătându-l.* id. ib. 452/18. ◇ Loc. adv. **La lumânare** (sau **la lumânări**) = la lumina lumânării (sau a lumânărilor). *Mă doare capul; nu ţi-am spus? Am lucrat mult la lumânare.* CARAGIALE, O. VI, 22, cf. TDRG. *Găseşte un soldat tânăr, scriind la un muc de lumânare... o scrisoare către maică-sa.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 34. *S-o privească la lumânare.* COCEA, S. I, 42. *Citeam la lumânare.* A. HOLBAN, O. I, 252. *Până noaptea târziu şi-a potcovit caii la lumânare.* OŢETEA, T. V. 142. *Te zării la lumânare Cu cămaşa albă floare.* GRAIUL, I, 97. *S-apucă meşterul de cobuz; dar numai sara la lumânare lucra la el, că ziua nu dovedea cu lucru-mpărătesc.* VASILIU, P. L. 34. *Am stat de am lucrat asară la lumânări şi tot m-am sculat dimineaţă.* I. CR. III, 87. *A lucra la lumânare noaptea.* GR. S. II, 20. *Aseară la lumânare Toanta-mi părea ca şi-o floare.*

MARIAN, H. 4. *Trecui aseară călare, Te zării la lumânare Şi-mi păruşi că eşti o fioare.* FOLC. MOLD. I, 107. *Nici pânză, nici muiere să nu iei la lumânare* sau *pânză şi nevastă să nu alegi la lumânare,* se spune celui care trebuie să fie atent când face o alegere, sau celui care vrea să se însoare. Cf. IORDAN, STIL. 325, ZANNE, P. III, 270, IV, 463, 464.

3. (Învechit) Unitate de măsură convenţională pentru intensitatea luminii, aproximativ egală cu o candelă. *Aprindeţi de o luminare 10 000 de lumânări, lumânarea cea dintâi nu numai că n-a pierdut, ci s-a înmulţit de zece mii de ori.* BARASCH, M. II, 8/2, cf. DEX.

II. P. a n a l. **1.** (Şi în sintagmele *lumânarea puţului* sau *lumânarea fântânii)* Prăjina de care atârnă găleata la fântâna cu cumpănă; (regional) lumină. *Cetura puţului sau lumânarea puţului* (a. 1600–1630). CUV. D. BĂTR. I, 287. *Lumânarea puţului.* I. GOLESCU, C., cf. DDRF, PASCU, C. 175. *Apucă ciutura soră-mea şi lumânarea fântânii.* STANCU, D. 180. *Cumpăna a rămas la fel. La fel au rămas lumânarea, ciutura.* id. R. A. I, 8. *Într-adevăr se vedea ceva, urmele unei fântâni, fiindcă lumânarea, jgheabul şi cumpăna lipseau.* PREDA, M. S. 342. *Între crăcile furcii de la fântână se pune ghemănul, de acesta se prinde lumănarea, de lumănare vadra, cu care se scoate apă.* H XVIII 269, cf. TOMESCU, GL., ALR I 792/790, 896, ib. 795/600, 750, 770, 786, 790, 792, 808, 810, 870, 874, 878, 887, 890, 896, 898, 900, 990, ALR SN III h 849, ALRM SN II h 673, LEXIC REG. 82, NALR–O II h 218.

2. Fiecare dintre bucăţile de lemn care intră în componenţa coşului de la leasa de pescuit. *Salteaua şi tălpile cutiţei se sprijină pe 12 juguri de stejar, acestea... au fiecare la capetele lor câte-o gaură în care intră capetele cioplite ale unor lemne de stejar lungi de 3–5 m, numite lumânările jugurilor.* ANTIPA. P. 613.

3. (Regional) O parte a rotilei de la plug, compusă dintr-o bucată de lemn dreaptă fixată într-una dintre dăltuiturile din podul osiei celor două roţi, cu un cui de care se fixează cocârţeala şi un al doilea cui la capăt, cu care se prinde potângul plugului; trăgaci **(II 9).** Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

4. (Regional; la pl.; fiind vorba despre copii) Muci **(I 1).** *Şterge-ţi lumânările de la nas, ca să nu le înghiţi.* CV 1950, nr. 4, 44. *Ia-ţi lumânările de la nas!* UDRESCU, GL. *Faţă Corţofaţă, Pe la nări cu lumânări, Pe la pântece Cu descântece* (Moara). PAMFILE, C. 26.

5. (Bot.; regional) Numele a două plante din familia scrofulariaceelor: **a)** coada-vacii *(Verbascum phlomoides).* Cf. LM, BRANDZA, FL. 344, BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 178; **b)** (în forma *luminare;* şi în compusul *lumânarea-Domnului)* lumânărică **(III 1 a)** *(Verbascum thapsus).* Cf. COTEANU, PL. 16, LB, BORZA, D. 178, 253. ✦ C o m p u s: **lumânarea-pământului** = lumânărică **(III 2)** *(Gentiana asclepiadea).* Cf. BORZA, D. 75.

6. (Argotic) Termen pentru „gâscă" în limbajul arestaţilor. Cf. BARONZI, L. 150, DR. XI, 143.

– Pl.: *lumânări.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *lumânărei.* – Şi: (învechit şi regional) **lumănáre, luminăre,** (regional) **lumânără, lâmânáre** (ALR I 719/ 746, 748, 934), **numânáre** (ib. 719/516), **numănâre** (ALR SN III h 849/29, ib. V h 1 486/29, ALRM SN III h 1 210) s.f.

– Lat. **luminare.**

LUMÂNĂŞTERE s.f. (În imprecaţii; glumeţ) *Lumânaşterea maicii tale de rinocer, zice. Cum spui tu că vrai să-mi bei sângele?* SADOVEANU, O. XXI, 493, cf. SCL 1958, 530.

– **Lumânare** + **naştere.**

LUMÂNĂRÁR s.m. **I.** Fabricant sau vânzător de lumânări **(I 1).** *Lumânărar* (a. 1614). BOGDAN, GL. 72. *Făclii... de la lum[ă]nărar[i]* (a. 1696). IORGA, S. D. V, 373. *Să nu vânză săul într-altă parte..., făr' numai [la] lumănărari domneşti* (a. 1698). id. ib. 345. *Mahalaua Târgului şi Ocniţa:... curelari – 2, lumânărari – 3* (a. 1814). DOC. EC. 169. *Lumânărari isprăvniceşti* (a. 1819). ib. 237. *Scriitorii nu scriu pentru lumânărari şi pentru croitori neînvăţaţi, ci scriu pentru cei ce iubesc cetirea.* MUMULEANU, C. 66/5, cf. I. GOLESCU, C. *Argintari... ceaprazari..., lumânărari* (a. 1835). DOC. EC. 596. *Corporaţia măcelarilor, corporaţia lumânărarilor* (a. 1836). ib. 645, cf. POLIZU. *Lumânărarii... exercită cu multă osteneală meseria lor, ce reclamă îmbunătăţiri din zi în zi.* I. IONESCU, P. 428, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Un nepoţel al mamei Zamfira... a luat... nişte sfeşnice de argint masiv ale lui jupân Sfetcu lumânărarul, ctitorul bisericii.* CARAGIALE, O. II, 183, cf. DDRF, BARCIANU. *Braşoveni, săpunari, lumânărari de pe la Bărăţie, cavafi din gura pieţii..., toţi mânau înspre centrul oraşului.* D. ZAMFIRESCU, Î. 5, cf. ALEXI, W. *Trecură pe rând înaintea stăpânului... modiştii,... lumânărarii, legătorii de cărţi.* IORGA, C. I. III, 127, cf. DHLR II, 157, CDDE. *Lumânărari sânt 4, dintre cari 2 fac lumânări de său, iar alţi doi lumânări de ceară.* PĂCALĂ, M. R. 315, cf. ŞĂINEANU, D. U., cf. NOM. PROF. 44, SCRIBAN, D. *Ocoleşte şi el la dreapta, pe o uliţă de lumânărari, cam prin faţa marii biserici Sf Spiridon.* CAMIL PETRESCU, O. I, 683. *Era înghesuită între prăvălia unui lumânărar şi aceea a unui bărbier.* id. ib. II, 67. *Stambă pentru rochie au să cumpere pe datorie de la Şerbu, lumânărarul.* STANCU, D. 171. *E galbenă cum sunt sloiurile de ceară din care lumânărarii fac lumânări.* id. ib. 240. *Zi de zi sporea numărul... cavafilor şi braşovenilor, al lumânărarilor şi al găietănarilor.* V. ROM. decembrie 1954, 64. *Cu lumânările stăm slab, Măria Ta.... Cherhanaua lumânărarilor nu mai lucrează.* CAMILAR, C. P. 80, cf. L. ROM. 1971, 301, 302. *Un şir întreg de prăvălioare adăpostind... pe opincari şi lumânărari, aşezaţi fiecare în grupuri.* ARH. OLT. II, 357. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Jăluitorii lumânărari, ca nişte cumpărători, nu să cuvine a să supăra dă acest fel dă vamă* (a. 1827). DOC. EC. 401. *Guţă lumânăraru.* KLOPŞTOCK, F. 222. *Sandi lumânăraru şi-a luat rămas bun.* id. ib. 227.

2. (Regional) Negustor ambulant care cumpără boştină; boştinar (Gura Sărăţii – Buzău). Cf. ALR SN I h 274/728, ALRM SN I h 174/728.

– Pl.: *lumânărari.* – Şi: (învechit şi popular) **lumănárár, luminárár** s.m.

– **Lumânare** + suf. *-ar.*

LUMÂNĂRĂREÁSĂ s.f. (Învechit) Femeie care vinde lumânări **(I 1);** lumânăreasă. Cf. I. GOLESCU, C., L. ROM. 1961, 234.

– Pl.: *lumânărărese.*

– **Lumânărar** + suf. *-easă.*

LUMÂNĂRĂRÍE[1] s.f. (Ieşit din uz) Fabrică sau prăvălie de lumânări **(I 1)**; lumânărie **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, LM, DDRF, CDDE, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

– Pl.: *lumânărării.* – Şi: **lumănărăríe** (POLIZU), **luminărăríe** (LM) s.f.

– **Lumânărar** + suf. *-ie.*

LUMÂNĂRĂRÍE[2] s.f. (Cu sens colectiv) Cantitate, număr mare de lumânări. *În curând, ataţate de vânt, flăcările bătură din aripi. Untdelemnul, lumânăraria de ceară măriră nenorocirea.* MACEDONSKI, O. III, 55. *Cimitiru pare-n foc Cu-atâta lumănărărie.* ap. TDRG, cf. CDDE.

– **Lumânare** + suf. *-ărie.*

LUMÂNĂREÁ s.f. v. **lumânărică.**

LUMÂNĂREÁSĂ s.f. (Învechit) Femeie care vinde lumânări **(I 1)**; (învechit) lumânărăreasă. *Mă confundă mereu cu lumânăreasa aia.* KIRIŢESCU, G. 71, cf. L. ROM. 1961, 234.

– Pl.: *lumânărese.*

– **Lumânare** + suf. *-easă.*

LUMÂNĂRÍCĂ s.f. **I. 1.** Diminutiv al lui l u m â n a r e **(I 1).** *Să cumperi luminările şi să le împarţi pe la biserici.* NEGRUZZI, S. I, 252, cf. POLIZU. *Stăncuţa, gătită ca mireasă, lungită pe pat, cu o lumânărică de ceară galbenă în mână.* GHICA, S. 289. *N-a fost chip să ne-ntoarcem cu lumânărelele aprinse acasă, ne-a făcut leoarcă pe toţi.* CARAGIALE, O. II, 184, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Lumea-n cerc îngenuncheată stă şi-ascultă în tăcere, Sute de lumânărele se aprind însă treptat.* MACEDONSKI. O. I, 10. *Pe mica poliţă de sub icoană... stau aşezate ouăle încondeiate şi ouăle roşii de la trecutele Paşti şi coşuleţul cu flori de ceară al lumânărelei cu care fata lui se dusese la Învierea din biserica satului vecin.* id. ib. III, 126. *Popa Vasile se sculă, aprinse o lumânărică de ceară lipită de buza unui sfeşnic.* VLAHUŢĂ, O. A. 345. *Mă voi culca, voi aprinde luminărica asta şi, când se va stinge ea, mă voi stinge şi eu.* I. NEGRUZZI, S. III, 256. *În Moldova se pune... întreaga lumânărică care s-a ţinut mortului la darea sufletului.* MARIAN, Î. 150. *Aleg jumătăţi de nucă şi, în cele ce au să însemneze bărbaţi, pun câte o lumânărică mică.* id. S. R. I, 72, cf. DDRF. *Haid! S-a stins lumânărica.* COŞBUC, P. II, 56. *Crâmpeie de gânduri îi răsăreau în minte, luminau o clipă şi se stângeau ca lumânărelele bătute de vânturi.* SANDU-ALDEA, U. P. 19, cf. ALEXI, W., TDRG. *Se descântă la uşă, cu toporul în apă neîncepută, cu lumânărică, lemn de alun.* PAMFILE, DUŞM. 224. *Lumânăricile nu erau aprinse.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 15. *Lumânărica mai ardea, dar se apropia de colăcel, şi el o lungi, desfăşurând-o.* AGÎRBICEANU, S. 105. *La tulpina mărului se pun colacii..., apoi lumânărele şi o făclie mare.* PĂCALĂ, M. R. 168. *Două lumânărele de ceară picură în răstimpuri.* GÂRLEANU, N. 89. *Lipea prin crăngile alunilor o mulţime de lumânărele de ceară albă.* HOGAŞ, DR. II, 104. *Zeci de lumânărele se întinseră, nerăbdătoare, spre preotul în odăjdii strălucitoare.* REBREANU, P. S. 239, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Două lumânărele înfipte, subţiri ca paiurile..., cădeau, la tot pasul, în colivă.* BRĂESCU, V. A. 139. *Aţe subţiri de lumină, mistuind lumânărele lingave, lăsau pârâiaşe fierbinţi de seu.* KLOPŞTOCK, F. 147. *În odaia mică... trebuia să fie aprinsă o lumânărică, mai galbenă şi mai sfioasă.* POPA, V. 115. *Apoi, una câte una, baba aprinse surcelele la lumânărică şi aţâţă focul.* SADOVEANU, O. I, 73, cf. SCRIBAN, D. *El ţine cu greu un fir de flacără verticală suflată de vânt, în căpătâiul unei lumânărele acoperită cu apărătoarea mâinii.* ARGHEZI, S. XII, 24. *Sute de lumânărele licăresc înnegurate.* VIANU, L. R. 398, cf. ALIL XXIX, 69. *Au aprins o lumânărică şi au citit mai departe.* SBIERA, P. 152. *Se iau două coji de nucă; în fiecare se pune câte o lumânărică de ceară, aprinsă.* ŞEZ. II, 128. *Colo-n jos pe prundurele, Domn şi-al nost e Domn, Ard două lumânărele Şi pică picuri din ele.* FOLC. TRANSILV. III, 231. *Lumânărele îmi sânt stelele.* FOLC. DOBR. 252. *D-aci înainte ciobul şi lumânărică Şi drumul la biserică,* se spune despre cineva pe care-l aşteaptă moartea. ZANNE, P. VI, 512. *Lumină, luminărea, Şade pe un vârf de nuia Şi tot strigă, vai de ea, Rău se teme c-a cădea* (Aluna). GOROVEI, C. 11. ◇ Fig. *Mii de stele... sămănând scântei de aur-n emisferul umilit, Care pentru-ntâia oară se vedea acum ornat Cu lumânărele-aprinse ce-a sa bolt-au luminat.* SION, POEZII, 142/27.

2. S.f. art. Numele unor jocuri: **a)** (şi în construcţia *de-a lumânărica)* joc care se desfăşoară între două grupuri de băieţi şi fete care se aşază faţă în faţă şi îşi trec din mână în mână o surcea aprinsă, iar cel în mâna căruia se stinge beţişorul aprins este pedepsit; surceaua folosită în acest joc. Cf. LM, MARIAN, Î. 202, DDRF, TDRG, PAMFILE, J. I, 304, ŞĂINEANU, D. U., H I 350, II 50, 82, 101, 245, 285, IV 12, VII 393, XIV 346; **b)** (în construcţia *de-a lumânărica)* joc în care unul dintre copii se face babă şi încearcă să-i atingă pe ceilalţi cu bâtul. PAMFILE, J. I, 310, cf. SCRIBAN, D., TEODORESCU, P. P. 198.

II. 1. (Regional) Prăjina de la cumpăna fântânii, de care atârnă ciutura şi care intră în fântână cu găleata; lumânare **(II 1)**. *Prăjina... în Ardeal... se compune dintr-un lanţ, sus, de care atârnă o prăjină numită lumânărică.* PAMFILE, I. C. 465, cf. ALR I 795/590, 614, 984, LEXIC REG. 61.

2. (Rar; la pl.) Muci **(I 1)**; lumânări **(II 4).** *Şoferul zgâlţâi zdravăn urechile băiatului, îi arse şi câteva palme..., Nicu amorţise de frică cu gura căscată şi lumânărele subt nas.* REBREANU, R. II, 32.

III. (Bot.) **1.** Numele mai multor plante erbacee din familia scrofulariaceelor: **a)** (şi în compusul **lumânărica-Domnului)** plantă erbacee cu frunze mari alterne, cele bazale în formă de rozetă, cu flori galbene dispuse într-un spic, întrebuinţată sub formă de ceai medicinal care calmează tusea, durerile de gât, de piept; coada-vacii, (regional) coada-lupului, coada-boului, corobatică, lemnul-Domnului, lipan, lumânare **(II 5 b)**, lumânarea-Domnului, luminea **(II)**, luminoasă **(II 2)**, pur[1] **(i)** *(Verbascum thapsus).* Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 137; **b)** (regional; şi în compusul **lumânărica-Domnului)** coada-vacii *(Verbascum phlomoides).* Cf. MARIAN, INS. 383, CANDREA, F. 296, BUJOREAN, B. L. 382, BORZA, D. 178, FLORA, R.P.R. VII,

407, H X 581; **c)** (şi în compusul *lumânărica-Domnului) (Verbascum lychnitis).* Cf. BORZA, D. 178, 470; **d)** (regional) coada-vacii (*Verbascum thapsiforme).* Cf. FLORA R.P.R. VII, 411; **e)** (în compusele **lumânărica-peştilor,** regional, **lumânărica-Domnului**) *(Verbascum nigrum).* Cf. BORZA, D. 178. *Lucioli scânteietoare Trec în aer, stau lipite de luminărele-n floare.* ALECSANDRI, POEZII, 54. *Odolean, otrăţel, lumânărică de pe munte, bună de gălbinare.* JIPESCU, O. 74. *Brusturi mari, lumânărele, sulcină.* EMINESCU, P. L. 96. *Lumânărelele, drepte şi bătoase, întreceau fânul.* DELAVRANCEA, S. 59. *Nu mai puţin admirabile sunt numirile de brânduşă, sinonim cu mângâioasă, şi primăveruţe, luminărica-Domnului, luminiţa-nopţii.* ŞĂINEANU, I. 93, cf. BRANDZA, FL. 344, DAMÉ, T.$_2$ 38, BARCIANU. *Când o vită are rană cu viermi, românul merge la câmp, unde este lumânărică.* ARHIVA, X, 67, cf. GRECESCU, FL. 425, ALEXI, W. *Pentru gălbinare unele babe mai obişnuiesc să recomande sau să dea bolnavilor lumânărică plămădită în rachiu de drojdie.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 80, cf. II, 25, CANDREA, F. 296, 392, TDRG, BIANU, D. S., CDDE. *Câmpul acoperit mai tot de lumânărică, se întindea departe, până în poalele munţilor întunecaţi.* GÂRLEANU, L. 30, cf. DR. VIII, 199, PANŢU, PL.^{2} 159, SIMIONESCU, FL. 187. *Graba şi surâsul fericit al fetei înalte şi blânde, ca o lumânărică sentimentală clătinată de vânt, au fost de prisos.* POPA, V. 199, cf. DS 181, VOICULESCU, L. 168, BUJOREAN, B. L. 382. *În petele de soare luceau nalbele mari, lumânărelele şi sânzienele.* SADOVEANU, O. V, 294, cf. VIANU, L. R. 447, BORZA, D. 178, 253, FLORA R.P.R. VII, 402, H III 226, IV 84, 489, 496, XI 436, XVI 103, 159. *Sunt multe leacuri pentru gălbănare... rădăcină de lumânărică flartă cu rachiu.* ŞEZ. II, 19, cf. IV, 24. *Lipanul este planta cunoscută în Moldova sub numele de lumânărică.* ib. XV, 58. *În Transilvania se mai numeşte pur... şi coada-vacei sau lumânărica-Domnului.* ib. 111. *Se unge trupul bolnavului cu floare de lumânărică pisată.* PAMFILE, B. 35, cf. IORDAN, L. M. 200.

2. (Şi în sintagmele *lumânărică albastră,* rar, *lumânărică de munte,* H XI 326, *lumânărică de câmp,* ib., şi în compusul **lumânărica-pământului)** Nume dat unei plante erbacee din familia genţianaceelor, cu flori mari albastre, mai rar albe-gălbui, care creşte prin pădurile umbroase de la munte şi care se foloseşte în medicina populară; (regional) beşicuţă, brilioancă, coada-lupului, coada-vacii, creasta-cocoşului, cupe, fierea-pământului, gălbinare, ghinţură, iarba-tăieturii, inţurea, lumânarea-pământului, ochincele, tăietoare, tăietură *(Gentiana asclepiadea).* Cf. BRANDZA, FL. 159, BARCIANU, TDRG, CDDE, PĂCALĂ, M. R. 16, PANŢU, PL.^{2} 159, ŞĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 98, 248, BUJOREAN, B. L. 382. *Mai în umbră lumânărica încărcată de flori albastre şi arnica cea galbenă se amestecau cu nenumărate soiuri fără nume.* CAMIL PETRESCU, O. I, 154, cf. BORZA, D. 75, FLORA R.P.R. VIII, 563, PRODAN–BUIA, F. I. 452. *Covorul de verdeaţă al gramineelor este presărat cu o mulţime de flori viu colorate şi strălucitoare: lumânărica-pământului.* BOTANICA, 181, cf. H X 38, 489, 496, XI 326.

– Pl.: *lumânărele* şi *lumânărici.* – Şi: **lumânăreá,** (regional) **luminărícă, luminăreá** s.f.

– **Lumânare** + suf. *-ică.* – **Lumânărea:** cu schimbare de sufix.

LUMÂNĂRÍE s.f. **1.** Fabrică sau prăvălie de lumânări; lumânărărie[1]. *Lui... Vasile lumânariul de aici...* [să aibă] *a ţinearea lumânăria domnească* (a. 1698). IORGA, S. D. V, 345. *1 lumânărie de seu, 1 boiangii, 1 fabrică de ciorapi* (a. 1832). DOC. EC. 501. *În Bucureşti... se află încă 100 fabrice, din care 3 lumânării de ceară.* CR (1832), 49. *100 fabrici, cum: săpunării 5; povarne 10; berării 5; 60 tăbăcării; 3 lumânării.* GENILIE, G. 216/1. *Dorind... a întrebuinţa lumânări de seu mai bine rafinate decât cele ce se scot din lumânăriile oraşului, le pot găsi în această fabrică* (a. 1849). DOC. EC. 958, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Meşteşugul de a fabrica lumânări. Cf. LM.

2. (Cu sens colectiv) Obiecte pe care le confecţionează (şi le vinde) lumânărarul **(1).** *Să lucrăm în ţară pieili, lâna..., lumânării, şelării, lucrurile de corn, de fildeş, săpunuri fine.* JIPESCU, O. 69.

3. Taxă sau impozit pe comerţul cu lumânări. *Lumânăria de ceară roşie iarăşi să lipsească cu totul..., ci vericine va voi... slobozi să fie a vinde lumânări de ceară roşie.* TES. II, 342, cf. TDRG.

– Pl.: *lumânării.* – Şi: (regional) **lumănărie** (JIPESCU, O. 69), **luminărie** (ALEXI, W.) s.f.

– **Lumânare** + suf. *-ie.*

LUMÂNĂRÍT[1] s.n. Îndeletnicirea lumânărarului **(1).** *Cu lumânăritul se îndeletnicesc monahii de la toate mănăstirile.* CAMILAR, C. P. 81.

– **Lumânărar** + suf. *-it.*

LUMÂNĂRÍT[2] s.n. Impozit plătit pentru comerţul cu lumânări. *Veniturile... formate din fumăritul cârciumilor, lumânăritul, adică dreptul cumpărat de negustori de a face comerţ de lumânări.* CV 1949, nr. 5, 24.

– **Lumânări** (pl. lui *lumânare)* + suf. *-ărit* (prin haplologie).

LUMÂNĂRÍŢĂ s.f. **1.** (Prin Ban.) Prăjina de la cumpăna fântânii, de care atârnă ciutura şi care intră în fântână; lumânare **(II 1).** *La capătul mai subţire ce e spre fântână se leagă „lumânăriţa" de care apoi atârnă o vadră pentru scos apa.* CHEST. II 453/6, ib 455/6. *Lumânăriţa (ruda care se bagă în fântână).* ALR I 795/28.

2. (Regional; în forma *luminăriţă)* Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, probabil lumânărică **(III 1 a)** (Straja – Rădăuţi). *Dacă vaca nu dă lapte, atunci se crede că alţii i-au luat mana; deci se descântă cu tărâţe... după ce s-a amestecat în ele planta „luminăriţa".* GOROVEI, CR. 177.

– Pl.: ? – Şi: (regional) **luminăriţă** s.f.

– **Lumânare** + suf. *-iţă.*

LUMBÂGO s.n. Boală care se manifestă prin dureri localizate la muşchii din regiunea lombară, datorită unui efort fizic sau expunerii la frig; p. ext. orice durere resimţită în regiunea lombară. *Sufăr de un lumbago sciatic, care mă ţine pironit în loc.* ALECSANDRI, S. 170, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Veninul de albine este un leac... de... lumbago.* VOICULESCU, L. 50, cf. SCRIBAN, D. *Nimeni n-a scris poeme având colică sau lumbago.* CĂLINESCU, C. O. 435, cf. ABC SĂN. 228, SCL 1960, 44, D. MED., DEX, L. ROM. 1984, 155, ib. 1986, 376.

– Şi: (rar) **lombágo** s.n. SCL 1960, 44.
– Din lat. **lumbago, fr. lumbago.**

LUMBALGÍE s.f. v. **lombalgie.**

LUMBÁR adj. v. **lombar.**

LUMBARTRÍE s.f. v. **lombartrie.**

LUMBI s.m. pl. (Anat.) Muşchii din partea mijlocie a spinării; şale. *Lumbii calului.* LM. *Lumbii omului.* ib., cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., SCRIBAN, D.
– Din lat. **lumbi** (pl. lui *lumbus).*

LUMBÍNIŢĂ s.f. v. **lubeniţă.**

LUMBOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LUMBRÍC s.m. v. **limbric.**

LUMBRICÁRE s.f. v. **limbricar.**

LÚMBUS s.n. (Anat.) Porţiunea dorsală a trunchiului, cuprinsă între torace şi pelvis; lombe. DEXI.
– Pl.: *lumbusuri.*
– Din lat. **lumbus, -i.**

LÚME[1] s.f. **A.** (Învechit şi popular) **1.** (În opoziţie cu î n t u n e r i c) Radiaţie a unor corpuri incandescente care impresionează ochiul omenesc; efectul acestei radiaţii; lumină **(A I).** *Intră pără la gintu părinţilor săi, şi pără în veacu nu veade lumea* (l u m i n a C[2]). PSALT. 95. *Şi el face şi scoate ca lumea dereptatea ta şi judeţul tău ca amiazăzi de zi.* CORESI, PS. 93, cf. LB. *A ochilor mei lume din vedere îmi lipseşte.* CONACHI, P. 100. *Cârtiţa de tot lipsită de a lumei măngăiere.* ib. 209. *Valuri mari ca munţii se ridic ca spume, Se turbură cerul, nu mai vede lume.* PANN, P. V. I, 170, cf. HEM 1 763, LM. *Pe bolta-nseninată Sclipesc lumile cereşti.* CONV. LIT. XI, 269. *„Lume"... conservă în vechile tipărituri semnificaţiunea latinului „lumen".* ŞĂINEANU, Î. 73. *Sensul arhaic de lumină a vorbei „lume" îl întâmpinăm... şi în limba modernă.* id. ib., cf. DDRF, CDDE, ŞĂINEANU, D. U., GR. S. II, 324, GIUGLEA–VÂLSAN, R. S. 243. *Turcii iute-l coprindea, Şi în beci-l închide, Lumea să n-o mai privească, Soare să nu mai zărească!* ALECSANDRI, P. P. 145. *Lumea ia naştere din lumânare.* CHEST. II 354/18. *Tare întunerec, nu vezi lume (nu vezi nimic).* ALR I 1 267/278. ✧ (Fiind vorba despre divinitate) *Fericaţi oameri ce ştiu strigare. Doamne, între lumea* (l u m i n a CC[2]D) *feaţeei tale îmbla-vor.* PSALT. 183 ✧ F i g. (Ca termen de adresare pentru cineva drag) *Stoienică, lumea mea,... Să nu mergi la Cladova, Să-ţi răpui tu viaţa.* I. CR. IV, 391. ✧ (Învechit şi regional) *Lumea ochiului* (sau *ochilor)* = (mai ales ca termen de comparaţie pentru ceva de foarte mare preţ) pupilă, lumina ochiului; p. e x t. vedere, văz. *De protivitorii dereaptei tale fereaşte-me, Doamne, ca lumea ochiului, în coperemântul arepilor tale coaperi-me.* PSALT. 23. *Înrema mea turbură-se şi lasă-me vărtutea mea şi lumea ochilor miei nu e cu mere.* ib. 100. *Hrăni-i elu ca lumea ochiului.* ib. 314. *Păzeaşte-mă, Doamne, ca lumea ochiului.* CORESI, PS. 34/3, cf. GCR I, 12/8. *Şi mă-ntorc... şi mi s-arată sângele-mproşcat pe zid, Şi, gemând cutremurată, Lumea ochilor mi-o-nchid.* COŞBUC, P. II, 12, cf. BARCIANU. *Pupila o numeşte poporul... „lumea ochilor".* CANDREA, F. 42, cf. TDRG, CDDE, ŞĂINEANU, D. U. *Vechiul sens de „lumină" nu s-a conservat decât regional la dacoromâni în expresia „lumea ochilor".* PUŞCARIU, L. R. I, 285, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 199, CL 1985, 87, ALIL XXX, 199, 203, 204, CL 1990, 97, L. ROM. 1990, 37, ALR I/I h 19, ALRM I/I h 29, A II 5, ib. 8. ✧ E x p r. **A ieşi la** (rar, **în,** popular, **pe) lume** (ori **la lumea de sus**) = (învechit şi popular) a ajunge la loc larg, deschis, luminos; a vedea lumina zilei. *Au dat laudă lui Dumnedzău că au scăpat ş-au ieşit la lume.* URECHE, L. 92. [Turcii] *au luat-o prin păduri şi au ieşit unde cură apa Similei la ţinutul Tutovei. Acolo, în legea lor, au dat laudă lui Dumnezeu că au ieşit la lume.* ŞINCAI, HR. II, 62/26. *Iară Satana, iute ca vântul... Pătrunzând în curmeziş pământul, Ieşi la lumea de sus afară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 77. *Numai cu ajutorul acelui câne a putut să iasă din pădure la lume.* ap. HEM 1 763. *A mers, a tot mers până a ieşit în lume* [din iad]. NEGRUZZI, S. I, 89. *Se socotea unde s-ar duce, ca să iasă la lume.* ISPIRESCU, L. 100. *Apucând ei acea cale,... au ieşit la lume.* MARIAN, INS. 356. *Neştiind încotro să iasă la lume, rămaseră amândoi în acelaşi loc.* id. O. I, 184. *Dară luna nu trecea, Corbea-n lume că ieşea Şi la maică-sa venea.* PAMFILE, C. Ţ. 26. *De-ar da Dumnezeu răcoare, Să miroase tot a floare Cât ţine pădurea mare, Să-mi faci, Doamne, aripioare, Să mai ies la lumea mare.* id. ib. 88. *Brânci în Dunăre că-i da Şi din gură că zicea: „Na, mă, masă bună peştilor, Odină cosacilor, Dacă-i fi voinic ca mine Să mai ieşi şi tu pe lume".* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 134. **A scoate** (pe cineva sau ceva) **la lume = a)** a duce pe cineva la loc larg, deschis. *Fata... începu a orbecăi prin bugetul cela de pădure, ca doar d-o găsi vro potecă, care să o scoaţă la lume.* ISPIRESCU, L. 396, cf. ŞĂINEANU, Î. 73, CDDE; **b)** a crea. *Melodiile pe care le-a scos la lume marele compozitor Grieg.* SADOVEANU, O. XX, 481. **A i se întuneca** (cuiva) **lumea înaintea ochilor** = a fi foarte mânios, a fierbe de mânie. *Când dă iar de Ivan, i se întunecă lumea înaintea ochilor.* CREANGĂ, P. 317, cf. CDDE. *Seara, când ajunse Pahon acasă, i se întunecă lumea înaintea ochilor, mai căzu ca lovit de trăsnet, văzând numai bordeiaşul cel sărac în locul curţilor de azi-dimineaţă.* RETEGANUL, P. V, 12. **A nu(-şi) vedea lumea înaintea ochilor = a)** a fi slăbit, vlăguit, epuizat. *Nu vedeam lumea înaintea ochilor, de flămând ce eram.* CREANGĂ, A.144; **b)** a fi foarte supărat, mâhnit. V. şi o c h i[1] **(A I 1).** *Una-i una şi două-s mai multe; lasă-mă în pace, că nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz.* CREANGĂ, P. 190, cf. ŞĂINEANU, Î. 73, CDDE. *De vro câteva zile zac de durere de cap, aşa de rău, încât nu-mi văd lumea înaintea ochilor.* ŞEZ. III, 151. (Învechit) **A întuneca lumea** = a acoperi lumina zilei. *Şi au început a să bate pre vrăjmaş, cât întunecasă lumea, de nu să vedea om cu om şi să vedea numai para cum ieşea din puşci.* NECULCE, L. 243. **A vedea lumea** = a fi eliberat din temniţă; a vedea lumina zilei. *L-au închis în Edicula cu mare urgie, care nime nu mai dzice c-a videa lumea.* NECULCE, L. 191. **A se afla la lume** = a fi

cunoscut, a ieşi la iveală. [S-au întâlnit] *Într-un loc pustiu şi tainic de curând aflat la lume, Unde spre tămăduire pătimaşii merg anume.* CONACHI, P. 85.

2. Piatră preţioasă, sclipitoare (mai ales diamant) fixată într-un inel sau într-un ac; lumină. *I-am mai dat o păreche paftale de argint... şi un inel de aur cu lume* (a. 1785). ŞTEFANELLI, D. C. 159. *Lumea inelului.* LB, cf. ŞĂINEANU, Î. 74, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vechiul înţeles al lui lume: „lumină" s-a păstrat şi în „lumea inelului".* DR. II, 762. *Ac cu lume.* ib. III, 1 090. *Numai unu-i singurel, Ca şi-o lume de inel.* VICIU, COL. 168. *Mi-a cinstit un inel cu trei lumi: una roşie şi două vinete.* MAT. DIALECT. I, 24.

B. I. (Predomină ideea universului considerat în totalitatea sa ori în părţile sale)

1. Totalitatea celor existente în spaţiu şi în timp; tot ce se poate percepe cu ajutorul simţurilor, ansamblul celor cunoscute omului ori logic posibile; s p e c. (în concepţiile creaţioniste) întregul sistem al universului socotit ca o creaţie a lui Dumnezeu sau a altei divinităţi, (în concepţiile ştiinţifice pozitiviste) sistemul de elemente ale realităţii legate între ele prin raporturi universale; cosmos, macrocosm, univers **(1).** *Înţeleasa amu ainte de tocmeala lumiei.* COD. VOR[2]. 72[r]/4. *Domnezeu,... tu eşti roditor lumiei a toată, până-n vecie* (a. 1560–1570). TEXTE ROM. (XVI), 341, cf. DR. IV, 91. *Veniţi, blagosloviţii tatălui mieu, de dobândiţi ce-s gătite voauo, împărăţiia ceriului, încă din tocmala lumiei* (a. 1570–1580). ib. 229. *Firea omenească desăvârşit avea frâmseţea dereptăţiei... den începutul lumiei.* CORESI, EV. 23. *În tot pământul ieşi spusa lor şi întru sfârşitul lumiei graiurile lor.* id. PS. 44/5. *Cartea de prima lu Moisi proroc ce se cheamă Bitia de pre roditura lumiei.* PO 12/4. *Deschide-voi în pilde rostul mieu şi voi râgâi ascunsele de întocmeala lumiei* (ante 1580). CCR 2/18. *Cap dintăi de fapta lumiei: Crez întru Dumnezeu, în tatăl* (a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 103/2. *Zidirea lumei... De-nceputul lumiei dentăi* (a. 1620). GCR I, 56/36. *Începutul lu Dumnezeu ce fu făcătoriu desăvârşit lumiei* (a. 1620). CUV. D. BĂTR. I, 345/ 13. *De-nceputul lumiei până la potop 2242 de ai.* MOXA, 348/8. *Dumnezeu... întru toată lumea iaste; în tot locul iaste.* VARLAAM, C. 61. *Acestea s-au lucratu în anul de la zidirea lumii 6808.* URECHE, L. 118. *Ce scrie întâi de zidirea lumii cu toată podoaba şi frumseaţa* (a. 1650). GCR I, 145/10. *Şi singură lumea, ceriul şi pământul... sânt zidite după cuvântul lu Dumnezeu.* M. COSTIN, O. 242. *Lumea cu de ce-i plină Ai urzât cu sfânta-ţi mână* DOSOFTEI. PS. 302/13. *Păn-a nu face pământul, Nice lumea cu cuvântul.* id. ib. 311/11. *Să cunoaşteţi în troiţă pre D[u]mn[e]dzău într-a căruia lume lăcuiţi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 150[r]/32. *D[u]hul D[o]mnului au împlut lumea..., cel ce ţine toate are înţeleagere.* BIBLIA (1688), 652[2]/23. *Constantin-Vodă... au fost domnu aice la noi în Moldova în anii de la zidirea lumii 7242.* NECULCE, L. 16. *Lumea dară aceasta de Dumnezău a toate făcătoriul iaste făcută.* CANTEMIR, ap. GCR I, 325/15, cf. ANON. CAR. *În anul de la zidirea lumii 7234... ş-au dat datoriia cea obştească fiica Măriii Sale domnului nostru.* R. POPESCU, CM I, 548. *Deci de sfârşitul lumii iaste cuvântul lui aicea, că puterile ceriului să vor clăti* (a. 1729). GCR II, 24/1. *Sânt 4 stihii, dintre carele s-au făcut omul şi toată lumea.* ANTIM, O. 68. *Dumnezeu au făcut lumea.* id. P. XXVIII. *Roagă-l pre el pentru facerea lumii, ca pre un iubitoriu de oameni.* MINEIUL (1776), 3[r2]/7. *N-au fost totdeauna noorii de la începutul lumii..., dar şi ploaie n-au fost până la vreme[a] potopului.* AMFILOHIE, G. F. 163[v]/7. *La anul de la urzirea lumii 6544..., primăvara.* ŞINCAI, HR. I, 197/29. *Cătră anii de la începutul lumei 4018, înainte de urzirea Romei... s-au întâmplat.* MAIOR, IST. 232/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cuvânt pentru viitoare giudecată... la sfârşitul lumii, după multe răutăţi a lui Antechrist* (a. 1815). GCR II, 216/12. *Tovărăşie oamenilor este oarecum la începutul lumii, pentru că istoria îi este cu totul necunoscută.* VÂRNAV, L. 85[r]/18. *Din începutul lumi[ı], oamenii[i] totdeauna foarte tare au iubit viaţa.* I. PAŞCA, M.1/2. *De la facerea lumii până la naşterea lui Hristos.* TEODOROVICI, I. 29/11. *El întâiu o au numit lume (cosmos), iar sistima lui mulţi zic că era asemenea cu a lui Copernic.* POTECA, F. 18/8. *Toată această încunjurare, coprindere, mărginire, în care vedem soarele, luna stelele, cerul şi tot, zidiri dumnezeieşti, să zice lume.* I. GOLESCU, C. *Ce sunteţi voi înaintea celui ce a sfărâmat veşnica tăcere a haosului şi a trimis stelele dimineţii să înceapă veselul lor drum peste lumea nou-născută.* MARCOVICI. C. 8/27. *El ardică ochii cu încredinţare către părintele lumii.* id. D. 93/20. *Fulgerile cele necontenite înfăţoşa o privire ca cum ar arde ceriul... să păre a fi chiar sfârşitul lumii.* DRĂGHICI, R. 112/20. *Ştiinţa aceasta spune cum şi când a putut omul cu încetul a descoperi pământul, arată raporturile lui cu stelele lumei.* GENILIE, G. 3/14. *Pe iarba-nrourată mergea-n pas înaripat, Ca Fiinţei rugi s-aducă care lumea a creat.* ASACHI, S. L. I, 75. *Stelele stătătoare, planetele şi cometele se numesc cu un cuvânt lumea sau universul.* RUS, I. I, 6/28. [Nu] *se pot uşor pricepe cu anii de la facerea lumii* (a. 1845). BARIŢ, II, 312. *A voiei înalte înţeleapta adâncime... Au vrut a face o lume pentru a sa proslăvire.* CONACHI, P. 260. *Anul de la crearea lumii 7210.* BARIŢIU, P. A. I, 224. *Aceste chestii asupra începutului şi prinţipului naturei nu poate fi hotărâte prin experienţă..., fiindcă cine din noi au fost la zidirea lumei?* BARASCH, M. I, 6/6. *Numai Dumnezeu în şease zile a făcut lumea.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 287, cf. POLIZU. *Dorind să afle cursul ş-a lumei armonie, A lucrurilor reguli din latul univers.* NEGRUZZI, S. II, 177. *Gândiţi că l-astă vină al lumii creator Nu a prescris osânda?* BOLLIAC, O. 103, cf. PONTBRIANT, D. *Lumea întreagă, sub orice faţă am privi-o, este ocârmuită de legi fireşti şi fatale.* CONTA, O. C. 23, cf. CANELLA, V., COSTINESCU, CIHAC, I, 148, LM. *S-a întâmplat... un fapt mic, neînsemnat, dacă îl privim din imensitatea lumei.* CONV. LIT. VI, 174. *Cred trebuitoriu a răspunde la nişte învinovăţiri aduse cu stăruinţă împotriva acelor ce-şi explică lumea după datele ştiinţei.* CONTEMPORANUL, I, 707. *Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii, E stăpânul fără margini peste marginile lumii.* EMINESCU, O. I, 132. *Kant conchide că în sine lumea ne rămâne necunoscută.* id. S. P. 322. *Strălucirea ta este stăpânitorul credincioşilor, care ţine pe pământ locul stăpânului lumii.* CARAGIALE, O. II, 264. *Lumea se cârmuieşte după anumite legi, impuse de la zidirea ei.* CONTEMPORANUL, II, 124. *Am arătat ce cugetă oamenii*

de ştiinţă despre lume. ib. IV, 520. *Lumânarea cu care a umblat Dumnezeu în noaptea-ntâi când a făcut lumea.* BACALBAŞA, M. T. 156. *Marţea nu-i bine de pornit în peţite, nici de logodit şi cununat, pentru că în această zi s-a pornit lumea.* MARIAN, S. R. I, 101, cf. DDRF. *Născut cu lumea într-un ceas?* COŞBUC, P. I, 150, cf. BARCIANU. *Astronomii de pe timpurile acelea... vestiseră oamenilor înspăimântaţi... sfârşitul lumii.* SBIERA, F. S. 281, cf. ALEXI, W. *Dumnezeiescul Alcinou ca preot În cinstea lor jertfi atunci un taur Lui Joe, zeul norilor cei negri, Stăpânul lumii.* MURNU, O. 218, cf. TDRG. *Este bătut din pricină că nu ştie să răspundă după cari semne se va cunoaşte sfârşitul lumii.* PAMFILE, DUŞM. 293. *Ce-au prins toţi pescarii de la începutul lumii şi până s-ar sfârşi şi peştii şi pescarii.* DELAVRANCEA, O. II, 47. *Uneori cu preţul vieţii lor au căutat să dezvelească tainele lumii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 21, cf. CDDE. *India a pus accentul pe armonia care există între individual şi universal. Ea a inclus lumea şi omul într-un singur mare adevăr.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 99, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Alcătuirea lor ne aminteşte de creaţia lumii, după fantezia poetică a lui Democrit.* LOVINESCU, S. VIII, 137. *Se adunaseră, în procesiune de sfârşit de lume, în lumina bizară a discului lunar, toţi nebunii oraşului.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 234. *După cum într-un strop de rouă se poate oglindi cerul, cu luna şi stelele, tot aşa şi în mintea unui om poate să intre înţelesul lumii.* VISSARION, B. 275. *Auziţi că muştele se ouă ca păsările... Trebuie să piară lumea, dacă învăţaţii scriu cărţi ca astea.* VLASIU, A. P. 321. *Să se arate semne de parcă ar fi sfârşitul lumii.* C. GANE, TR. V. 143. *Acum poţi să zici că-i pieirea lumii.* SADOVEANU, O. III, 93. *Ştiinţa analizează lumea ca pe o maşină.* D. GUSTI, P. A. 209, cf. SCRIBAN, D. *Aşa trebuie să fi fost la începutul lumii, aşa va fi şi la sfârşit.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 177. *Voieşte a învedera mecanica lumii.* CĂLINESCU, C. O. 398. *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii, Şi nu ucid Cu mintea tainele.* BLAGA, POEZII, 3. *Ochii mi s-au oprit îndelung asupra unei mori străvechi, de lemn, ale cărei roţi mi se părea că se învârt fără întrerupere chiar de la începutul lumii.* id. H. 53. *Aceasta e imaginea pe care ne-o dă ştiinţa despre lume.* RALEA, S. T. I, 93. *Aşa răbdăm de la facerea lumii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 102. *A fost aşa la facerea lumii.* VINEA, L. II, 281. *Poezia arghezianǎ porneşte dintr-o experienţă morală dramatică, ridicată la contemplaţia lumii.* CONSTANTINESCU, S. I, 128. *Cineva trebuia să iubească Armonia lumii, ascunsa lege-a cadenţelor.* ISANOS, V. 217, cf. DM. *Logica... e ştiinţa... legilor de dezvoltare a întregului conţinut concret al lumii.* JOJA, S. L. 17. *Atunci înseamnă c-o venit sfârşitul lumii.* SORESCU, L. L. I, 116. *E o încercare repetată de obţinere a revelaţiei tainelor lumii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 214. *Trebuie să fie un punct stabil în lume.* MS. 1975, nr. 1, 14. *Şi care-i locul tău în lumea nemărginită?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 3/3. *Lumea începe să capete un sens din clipa în care a fost rostit primul cuvânt.* ib. 1992, nr. 1, 8/2. *Ia mai aşteaptă puţin, frate, că doară nu piere lumea!* MARIAN, T. 331. *La sfârşitu lumii Trâmbiţa-or îngerii.* ŢIPLEA, P. P. 98. *O-nceput a răcni ş-a ţipa, de gândeai că se prăpădeşte lumea.* VASILIU, P. L. 125. *Aveai s-o duci cu mine într-o veselie până la sfârşitul lumii.* PAMFILE, DUŞM. 214. ✧ (Determinat prin „întreagă"sau „toată") *A sa fiinţă pătrunde pământ, cer şi lumea toată, Le umple, le sprijineşte, le ţine în starea dată.* CONACHI, P. 272. *Lumea-ntreagă pentru mine Stă cuprinsă-n umbra ta.* ALECSANDRI, P. III, 133. *Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată.* EMINESCU, O. I, 115. *În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată.* id. ib. 133. *Lumea întreagă ţi se pare că va pieri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. ✧ (Figurat şi în contexte figurate) *D[oa]mne s[fi]nte, cu lumina cea de trei sori ce străluminează lumea* (a. 1679–1680). CCR 227/31. *Frumuseţea ce iubesc este a lumii rază, Soarele din lumina ei luând, luminează* (a. 1787). DR. I, 40. *Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit, Ca şi frunzele de toamnă toate stelele-au pierit.* EMINESCU, O. I, 133. *Atunci lumea-n căpăţână se-nvârtea ca o morişcă.* id. ib. 140. *Sângele meu vreau să curgă pe scocurile lumii.* BLAGA, POEZII, 96. *Lumea e o feerie ocrotită de sorii minunaţi ai păianjenilor.* VINEA, L. I, 5. ✧ (În contexte care se referă la o viziune asupra universului, a cosmosului, a omenirii, a societăţii, a situării omului în acest ansamblu) *Privirea teologică, ştiinţifică şi poetică a lumei.* CONV. LIT. IV, 123. *Omul poate întinde cunoştinţele sale despre lume în spaţiu şi în timp.* ib. 195. *Acest al doilea argument se deduce din antinomiile la care sunt supuse gândurile noastre despre lume.* ib. XI, 263. *Vom trebui să caracterizăm pe aceşti doi oameni mai întâi în întreaga lor manieră de-a privi lumea.* EMINESCU, O. XV, 1 143. *Au felul lor propriu... de a vedea lumea.* id. S. P. 207. *Menirea cea mai înaltă a unui popor e... să reprezinte, dacă poate, un chip original de a vedea lumea.* SOVEJA, O. 7. *Nimeni dintre cei ce nu se lasă în voia instinctelor oarbe şi meditează asupra lumii şi vieţii nu poate să nu fie pesimist.* LOVINESCU, S. VIII, 179. *Avusesem o identitate perfectă în felul de a gândi şi privi viaţa şi lumea în care trăim.* BART, E. 227. *Îngerul cu ochi albaştri dă tânărului o viziune haotică a lumii, cufundându-l de bună seamă în vis, rupându-l din zona telurică.* CĂLINESCU, O. XII, 29. *Cu toate acestea nu avem încă o definiţie precisă a ideii de opoziţie care formează fundamentul înţelegerii noastre despre lume.* RALEA, S. T. III, 13. *Poezia d-lui Lucian Blaga afirmă o viziune mistică a lumii.* CONSTANTINESCU, S. I, 274. *Aşteptam pe altcineva să deschidă o nouă viziune asupra lumii.* id. ib. II, 272. *Grecii n-au reuşit să alcătuiască o metodă care... conduce cu necesitate la o concepţie materialistă asupra lumii.* JOJA, S. L. 8. *O sinteză vizionară şi coerentă a lumii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 2/3. *El face film, nu ca să exerseze... ci pentru a ne comunica gândurile lui despre om, despre lume.* CINEMA, 1974, nr. 4, 10. ✧ *Lumea siderală* = sistem de aştri sau de galaxii; ansamblul stelelor. *Dacă privim regularitatea fenomenelor lumii siderale şi o comparăm cu nestatornicia sorţii omeneşti, am putea crede că altceva se petrece în ceruri, altceva pe pământ.* EMINESCU, O. XII, 250. *Concepţie* (sau, învechit, *concept) despre lume (şi viaţă)* = viziune de ansamblu (reprezentare şi teorie) asupra mediului înconjurător, asupra existenţei umane, scop fundamental al cunoaşterii şi filosofiei;

p. ext. fel de a gândi. *Își însuși... niște concepturi destul de joase despre lume și viață.* CONV. LIT. IV, 80. *Și tocmai cum religia getică e diferită de cea tracică, tot așa și viața lor familiară și concepția lor despre lume și viață.* PÂRVAN, G. 147. *Un magistrat are concepția lui despre lume.* ARGHEZI, S. XXXIV, 43. *Cucerirele noastre... decurg din concepția noastră despre lume în general.* CĂLINESCU, C. O. 233. *Concepția despre lume a antichității nu poate ieși din marginile geometriei euclidiene.* RALEA, S. T. III, 9. *Dialectica e metodă, teorie a cunoașterii și logică: într-un cuvânt, filosofie. Ca atare..., e concepție asupra lumii.* JOJA, S. L. 10. *O asemenea schimbare esențială, care privește concepția despre lume și viață a popoarelor se oglindește și în riturile cultului morților.* PANAITESCU, C. R. 32, cf. M. D. ENC, DEX. *Caracterul științific al concepției sale asupra lumii... apare în opera literară ca un substrat.* MS. 1980, nr. 1, 25. (Popular) *Boierul lumii* = diavolul. Cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 283. ✧ Expr. **De când** (**e** sau **cu**) **lumea** (**și pământul**) = de foarte multă vreme; de totdeauna, dintotdeauna; vreodată; (în construcții negative) niciodată. *Asemenea nu au fost nicio împărăție de când ieste lumea.* M. COSTIN, O. 249. *De când lumea n-au fost sub stăpânitoriu om ca Ioan Corvinu.* MAIOR, IST. 87/8. *Fost-au, de când lumea stă în picioare, Multe neamuri slăvite odinioară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 91. *În medicină nu s-a anulat de când e lumea a urma firul analogiei.* MAN. SĂNĂT. 20/2. *Frumusețile naturei sunt aceleași de când lumea.* MAIORESCU, CR. I, 39. *Vede și el ceea ce nu se mai văzuse și auzise de când lumea și pământul.* CREANGĂ, P. 159. *Mai mult decât s-a știut de când lumea n-o să știm.* CARAGIALE, O. IV, 248. *Parcă nu mai fusese joc de când lumea.* CONTEMPORANUL, II, 165. *Fusese ordonanță de când lumea.* BACALBAȘA, M. T. 96. *De când e lumea și pământul (se știe că) în cuptor nu bate vântul.* PAMFILE, J. II, 152. *S-a apropiat de ea ca de când lumea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 276. *Urât mi-a fost mie de când lumea... sfântul care umblă cu șiretlicuri.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 267. *Se simțea mândru și bucuros ca de o ispravă, cum nu făcuse nimeni, de când e lumea și pământul.* POPA, V. 145. *Ne recomanda ca pe niște domni mari, cărturari, prietenii lui de când lumea.* VOICULESCU, P. II, 36. *Pe lângă acel semn, am avut și altele, – care se cunosc de când lumea și pământul.* SADOVEANU, O. IX, 416. *E tactul cel trist de când e lumea Al inimii, al morții.* PILLAT, O. 177. *Socoteala asta se încurcă de când lumea.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 188. *Ei par așezați acolo de când lumea.* OPRESCU, I. A. IV, 28. *De când e lumea și pământul au fost boli și are să mai fie.* ULIERU, C. 113. *Libertățile acestea, lexicale și metrice au atestat de când lumea pe poetul autentic.* PERPESSICIUS, M. III, 22. *De obicei morții sunt bociți cu anume tânguiri, de când lumea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 477. *Boieri-s de când lumea.* H. LOVINESCU, T. 211. *În general, unui soldat, de când lumea îi plac petrecerile.* PREDA, R. 119. *De când lumea nu cred că o oștire tânără ca a noastră să fi intrat... în luptă în condițiuni mai grele.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 4. *De când e lumea nu s-a regenerat niciun popor prin legi și guverne.* N. MANOLESCU, C. M. 56. *N-o mai văzut de când lumea așe frumoasă pere.* CANDREA, Ț. O. 39. *S-o dus într-o pădure bătrână de când lumea.* VASILIU, P. L. 66. *Ieu îs di cân lumia.* DIACONU, VR. 94. *Fata mamei lăudată, De când lumea nespălată.* MARIAN, H. 14, cf. ALR II 4 394/928. *Iel n-o mai fos de cânu-i lumea la beserică.* O. BÎRLEA, A. P. III, 171. *El îi mort de când îi lumea.* PORȚILE DE FIER, 16. *Așa a fost de cându-i lumea Și tot așa va fi.* NUNTA, 233. **De când e** (sau **a fost**) **lumea lume** ori **de când lumea e lume** = dintotdeauna; (în construcții negative) niciodată. *De când lumea e lume, ce carte omenească Putu de fapte rele pe oameni să oprească.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *De când e lumea lume, viața lor pendulează între aceste două călătorii, una pentru mâncare, cealaltă pentru somn.* VOICULESCU, P. I, 19. *De când e lumea lume se știe.* STANCU, R. A. I, 23. *De când o fost lumea lume N-o mai fost așă mninune.* MAT. DIALECT. I, 122. **Cât** (**e** sau **va fi**) **lumea** (**și pământul**) = fără limită, fără sfârșit (în spațiu și timp); din belșug; (în construcții negative) niciodată; nicăieri. *Cât e lumea nu-i mai vezi.* NEGRUZZI, S. II, 58. *Nu-mi dă cât lumea pace.* EMINESCU, P. L. 121. *Dar binele nu ține cât lumea, după senin vine furtuna.* GANE, N. III, 31. *Cât e lumea și pământul, Pe cuptior nu bate vântul.* CREANGĂ, P. 324. *Alt stăpân în locul meu nu mai face brânză cu Harap Alb, cât îi lumea și pământul.* id. ib. 230. *Și curge până-n ziua de astăzi și cât lumea n-are să sece.* CARAGIALE, O. III, 198. *Un fricos nu ar mai scrie cât e lumea articole asupra căsătoriei libere.* CONTEMPORANUL, IV, 401. *Și iaca și curtea frumoasă cu așezările ei clădite temeinic, să ție cât lumea.* SANDU-ALDEA, D. N. 30. *Dai bună calea unui drumeț pe care-l întâlnești și nu-l mai vezi cât lumea.* SOVEJA, O. 62. *Războiul nu putea să dureze cât lumea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 196. *Podul târgului... avea pe toată lungimea lui prăvălie lângă prăvălie și cârciumi cât lumea.* C. GANE, TR. V. 393. *Și n-aș mai umbla la vânătoare cât e lumea.* COCEA, S. I, 8. *Ici era deal, colo deal și înainte și înapoi păduri de trestie cât a fi lumea.* SADOVEANU, O, V, 26. *Vânturile... veniră... cu șuiere de bici cât lumea și cu trâmbițări de apoi.* ARGHEZI, S. VII, 185. *Poți să ai tu averi cât lumea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 14/2. *Câtu-i lumea pe sub soare, Nu-i bine ca-n șezătoare.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 114. *Să fi știut, cât îi lumea și pământul nu se mai duceau ei într-acolo.* MARIAN, T. 195. *Că n-ăi sta tot fată mare cât lumea.* STĂNCESCU, B. 143. *Am să trăiesc cât a fi lumea și pământul.* VASILIU. P. L. 51. *C-aiesta tot s-a gătа N-a țâne cât lumea.* GR. S. II, 272, cf. ALR II 4 394. *Frunză verde ca iarba Eu mă duc de pe-aicea... Și nu vin cât e lumea.* FOLC. TRANSILV. III, 57. (Popular) **Până-i lumea** (**lume**) ori **până-i lumea și pământul, până-i lume** = veșnic; foarte mult; (în construcții negative) niciodată. *Unul ca acela a se pocăi!... Până-i lumea!* ȚICHINDEAL, F. 318/22. *Cu complimente de acestea, ca... renegați și trădători, unirea până-i lumea și pământul nu se va putea restaura.* BARIȚIU, P. A. I, 443. *Și de-o tăcea, pace-n casa lui tot n-o fi până-i lumea.* PĂCALĂ, M. R. 155. *Trebuie să trecem... printre spânzurați de care nu voi scăpa până-i lumea lume.* REBREANU, P. S. 285. *Noi? Ne-am bătut până-i lumea!... Măcar n-am fost cătană fricoasă.* BĂNUȚ, T. P. 32. *Negrule, Pământule!... Cine apuc-a-întra sub tine Până-i lumea nu mai vine.* MARIAN, Î. 320. *Mândra-mi rupe inima... Dar mi-o rupe*

tocma-n zece, Până-i lumea nu-mi mai trece. HODOȘ, P. P. 86. *Până-i lume, nu te uit, Până nu m-or pune-n lut.* GR. S. VII, 33, cf. ALR II 4 394/29, 64, 76, 95, 102, 105, 157, 235, 279, 316, 325, 574. *Am crezut că nu mai vine până-i lumea.* O. BÎRLEA, A. P. III, 105. **(A fi) bătrân ca lumea** (sau **cât lumea, de când lumea**) = (a fi) foarte bătrân. *Cărarea... era umbrită pe amândouă laturile de brazi înalți și stufoși, bătrâni de când lumea.* GANE, N. II, 87. *Ajunseră ei într-un codru cât e lumea de bătrân.* MARIAN, INS. 354. *Este o babă bătrână cât lumea, neagră și urâtă.* PAMFILE, DUȘM. 277, cf. CADE. *Dar un mag bătrân ca lumea îi adună și le spune C-un nou gând se naște-n oameni mai puternic și mai mare Decât toate pân-acuma.* CĂLINESCU, O. XII, 49. **A fi vechi ca** (sau **de când**) **lumea** (**și pământul**) = a fi foarte vechi. *Acest simțământ e vechi ca lumea.* ODOBESCU, S. I, 193. *E o știință nouă, deși faptul la care se raportă e vechi ca lumea.* EMINESCU, O. XV, 1 137. *Un arbor vechi ca lumea se-nalță cu frunzișul Cel plin de întuneric.* COȘBUC, S. 144. *Aceasta e o poveste veche ca lumea și totuși veșnic nouă.* C. GANE, TR. V. 68. *Obiceiul era vechi de când lumea și pământul.* DAN, U. 68. *E un lucru vechi de când lumea.* CĂLINESCU, C. O. 12. (Popular) **Câte-s în lume, toate** = tot ce există, tot ce se poate închipui. *Îmi imputa câte-s în lume, toate.* PAMFILE, J. II, 152.

2. Sistem solar, sistem planetar; s p e c. ansamblu de corpuri cerești format din pământ (**2**) și aștrii vizibili, constituind un sistem unitar. *Mai multe lumi decât aceasta ce lăcuim poate să zidească.* ANTIM, O. 19. *Sori fără de număr, lumi peste lumi.* AMFILOHIE, G. F. 130^{v}/13. *Pământul, socotit cu raporturile lui către cer și trupurile lumei, coprinde cea mai bine conoscută parte din spațiul universului.* GENILIE, G. 2/7. *Tu nu poți vedea, sărace, corzile nenumărate A cărora armonie ține lumile-atârnate... Nici a înșira toți sorii.* CONACHI, P. 259. *A lumilor răsfățate părțile înfeliurite, Pentru a-nchega pre totul, sunt înțelept potrivite.* id. ib. 272. *Se află neîncetat în raport cu toate... stelele și cu toate lumile ce se află răspândite.* MARIN, F. 11/15. *Stelele ni se vor părea lumi locuite.* NEGRUZZI, S. II, 49. *Al totului părinte, tu, a cărui voință La lumi neînființate ai dăruit ființă.* ALEXANDRESCU, O. I, 125. *Acel imens noian de lumi necunoscute încă.* CONV. LIT. IV, 208. *Să văd cerul negru cum lumile-și cerne Ca prăzi trecătoare a morții eterne.* EMINESCU, O. I, 38. *De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute.* id. ib. 132. *În alte lumi pământul nostru S-arată noaptea ca o stea.* DEMETRESCU, O. 67. *Nedumerirea mea mortificatoare dintru început se prefăcu într-o liniște sufletească... după ce citisem pe încetul mai multe scrieri filosofice, ca... Pluralitatea „lumilor locuite".* SBIERA, F. S. 103. *Tu, noapte tainică de vară, Din care lumi, din care țară, Cobori azi la fereastra mea.* GOGA, POEZII, 302. *Sufletul meu era gata să străbată, pe o rază de lumină, taina lumilor nevăzute.* HOGAȘ, DR. I, 159. *Edificiul concepțiilor noastre asupra sistemului planetar și în genere asupra originii lumilor în univers se clatină sub riguroasele lovituri ale teoriilor contemporane.* MARINESCU, P. A. 36. *În virtutea cărei forțe au început să se miște aceste lumi care nu se vor mai opri niciodată?* CĂLINESCU, C. O. 325. *Ideea trecerii de la geneză la mișcarea lumilor îi germinează lui Eminescu din vremea primei studenții.* id. O. XII, 35. *Lumea planetară și galactică deveneau pentru mine un mediu real.* BLAGA, H. 81. *Pacea lumilor astrale.* CONSTANTINESCU, S. II, 274. *Vecinic să vă alungați, Ceriul să cutreierați, Lumile să luminați.* ALECSANDRI, P. P. 29.

3. (Mai ales urmat de determinări care arată aspectul, partea universului la care se referă) Totalitatea lucrurilor, elementelor sau conceptelor de același fel considerate ca un aspect al universului din punct de vedere material, moral, spiritual etc. *Într-acest chip au gândit... că au stins cu totul ateismul..., zicând că ipotesul de lumea simțită este înșălăciune.* POTECA, F. 64/19. *Priceperea se face prin nervele celor șapte alăturate organe cu capul, de starea împrejurărilor lumii cei din afara trupului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXI/17. *Cuprinde în sine două lumi deosebite, una tot materială și alta morală.* AR (1835), 70^{1}/34. *Trupul pe pământ iar sufletul în ceruri, în acele lumi ce oamenii le zic fantastice, iar eu le cred că sunt în adevăr.* C. A. ROSETTI, N. I. 24. *Lumea materială.* FM (1845), 51. *Adevărata existență a noastră are rădăcinile ei în lumea ideală.* BARASCH, M. II, 72. *Nu despărțiți legile lumii morale și politice de acelea ale lumii fizice.* GHICA, S. 616. *Poetica senzualismului descrie numai lumea vizibilă.* CONV. LIT. II, 31. *Omul și-a manifestat impresiunile sale față cu mărețul spectacul al lumei exterioare.* ib. IV, 143. *Bunuri necunoscute într-o lume nevăzută.* BARONZI, I. C. I/36. *Lumea interioară* [rezultă]... *din lucrarea legilor gândirei.* CONV. LIT. VI, 80. *În lumea inteligenței în cuvântul zis este mimat un fragment al raportului ce se stabilește între minte și minte.* MAIORESCU, CR. I, 76. *Ce-i trebuia lui să mai vadă lumea exterioară?* CONV. LIT. XI, 261. *Care să fie factorul pricinuitor al progresului: lumea exterioară, organizarea societății ori mintea omenească?* CONTEMPORANUL, I, 735. *Aci se poate ca natura să se dezlănțuiască cu deplinătate și să întâmpine cu dispreț legile lumii ideale.* EMINESCU, O. XIV, 260. *Mișcările sufletești ale omului... sunt două lumi întregi, două universuri..., în afară o nemărginită lume – o altă nemărginită lume înăuntru.* CARAGIALE, O, III, 67. *Lumea materială fu socotită ca o părere.* CONTEMPORANUL, II, 125. *Toate parcă se pregătesc să treacă din lumea realității în lumea basmelor.* VLAHUȚĂ, R. P. 10. *Aflăm neamul grecesc pe deplin înrădăcinat în țările române,... conștiința națională înăbușită nemairostindu-și împotrivirea în lumea faptelor.* XENOPOL, I. R. X, 27. *Oamenii din lumea de dinafară nu mi se potriveau nicidecum cu aceia din mintea mea.* SBIERA, F. S. 184. *În afară de aceste transformări ale materiei minerale, solul posedă... și o imensă lume interioară de microorganisme.* CHIRIȚĂ, P. 12. *O luptă anecdotică între lumea bărbătească și cea femeiască... există și rezumatul ei este tocmai această pomenită zicală.* PAMFILE, D. 1. *Sunt un om pentru care lumea vizibilă există.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 176. *Această problemă atât de importantă pentru unitatea lumei fizice a fost, în fine, rezolvată.* ARH. OLT. II, 151. *Izvorând din lumea instinctelor, e mai mult de domeniul fiziologiei decât al psihologiei.* LOVINESCU, S. IV, 121. *Nebunia popoarelor*

ar putea să distrugă... şi lumea oamenilor. VISSARION, B. 8. *Universul se va împărţi... pentru el, în lumea ideilor, înfăţişată prin cărţi, şi în natura vie.* CĂLINESCU, E. 150. *Cerul cu lumea lui de stele se răsfrângea în apă ca într-o oglindă neagră.* BART, E. 251. *Lumea ideilor se mişcă în contraste izbitoare.* D. GUSTI, P. A. 111. *Descoperirea lui Columb dă o dezmiţire categorică interpretării biblice despre lumea fizică.* OŢETEA, R. 329. *Cea mai veche prejudecată este aceea că arta se ocupă cu frumosul absolut, care, neaflându-se în natură, aparţine lumii ideale.* CĂLINESCU, C. O. 381. *Atâtea flori cresc din apele tăcute ale sufletului..., ele cresc din noi, dar noi le credem oglindiri din lumea dinafară.* BLAGA, Z. 15. *Dedesubtul acesteia rezidă o întreagă lume cunoscută.* RALEA, S. T. II, 40. *Matei e un spirit superior. El şi-a găsit salvarea în lumea ideilor.* H. LOVINESCU, T. 9. *Ar fi o eroare să credem că aceste obiecte sensibile... sunt singura bază a cunoaşterii noastre despre lumea exterioară.* JOJA, S. L. 12. *Nu e o lume a oamenilor, ci una a semnelor.* N. MANOLESCU, A. N. I, 167. *Pătrundem însă mai ales în lumea riturilor, vrăjilor şi eresurilor.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 133. *Harul acela special, demn şi discret, onest şi lucid, de a transpune în poezie lumea formelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 12/6. *Sunetele unei limbi suferă de-a lungul timpului modificări, ca orice materie din lumea înconjurătoare.* L. ROM. 1981, 76. *Există o lume textuală, o construcţie de cuvinte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 9/3. *Trăind prea mult în lumea cifrelor, dânsul... se exprimă eliptic.* ib. nr. 1, 2.

4. (Mai ales urmat de determinări care arată domeniul, felul, elementele componente) Ansamblu de elemente considerate ca formând un univers spiritual individual sau al unei colectivităţi. *El cu un pas măsurat păşeşte în lumea cea cugetătoare a speculaţiilor matematice sau se rătăceşte în lumea cea înfărmăcată a poeziei.* ASACHI, S. L. II, 334. *O ştiinţă admirabilă..., deschizând curiozităţii noastre cei native o lume nemărginită de minuni.* MARIN, PR. I, VII/26. *Poporul... cată a cuprinde în puţine cuvinte o lume de idei.* RUSSO, S. 187. *Sufletul... se avântă într-o lume fantastică şi începe a face cele mai sublime teorii.* FILIMON, O. II, 208. *Stejarul rămas singur pe câmpul de negară Se pare o fantasmă din lumea legendară.* ALECSANDRI, P. III, 325. *O lume nouă mi se deschisese, de gândiri şi de simţiri.* CONV. LIT. IV, 246. *Formele fantastice din... lumea visului.* ib. VI, 174. *Nici luna plutitoare, nici stelele pe cer N-or să pătrunză-n lumea trecutelor dureri.* EMINESCU, O. IV, 432. *Mă duc tot mai afund cu mintea În lumile de frumuseţi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 31. *De ce am pune pe hârtie... o lume de fantezii?* CONTEMPORANUL, IV, 368. *Găsim pe... Golescu scriind lui Ioan Ghica următoarele cugetări ce par rupte din lumea visului.* XENOPOL, I. R. XII, 100. *Avură ambiţia de a colabora la această iniţiere a publicului nostru în lumea de idei a Apusului.* IORGA, V. F. 155. *Căci viersul meu e viersul pierdut al unor psalmi, Cântat sub grea povară din lumile de vise.* PETICĂ, O. 40. *Sadoveanu ne duce într-o lume de basme.* IBRĂILEANU, S. 9. *Îi venea... să sară jos din trăsura care o smulgea din lumea tinereţii.* REBREANU, I. 254. *Literatura fantastică ar fi, dimpotrivă, construirea, cu elemente supranaturale, a unei lumi în aparenţă plauzibile şi verosimile.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 252. *Orice concepţie estetică... ne prezintă reflexul unei lumi închipuite.* LOVINESCU, S. VIII, 235. *Astfel, cu mirare, te trezeşti când luna Luminează somnul unei lumi din basme, Iar omătul umple noaptea de fantasme.* TOPÎRCEANU, B. 14. *Confunda lumea strălucitoare a poeziei cu proza penibilă a vieţii.* COCEA, S. II, 149. *Se trezise dintr-un somn... plin de vise şi de arătări prăpăstioase, ca dintr-o lume cu închipuiri puhave.* POPA, V. 153. *Daria trăieşte într-o lume abstractă, inaccesibilă, şi realitatea o deziluzionează.* A. HOLBAN, O. I, 22. *Cântarea privighetorii pare numele de aur al acestei lumi de basm.* SADOVEANU, O. XIX, 133. *A unit modestia cu cele mai înalte lumi ale cunoaşterii.* D. GUSTI, P. A. 85. *Obscuritatea senzaţiilor şi a simţămintelor e anotimpul şi lumea din care îşi adună el fantomele.* ARGHEZI, S. XXXIII, 11. *Critica nu trebuie să iasă din lumea himericului spre a legifera în câmpul pozitivului.* CĂLINESCU, O. XII, 6. *Nu se conduc de sugestiile literaturilor care... construiesc totuşi o lume aparte.* PERPESSICIUS, M. III, 33. *Mă apăram încă de lumea cuvântului, graiul ieşea din gura mea, întreg, lămurit.* BLAGA, H. 5. *În lumea urâtului... nu există criteriu minimal.* RALEA, S. T. I, 233. *Mica lui lume de toate zilele i se păru nouă, ca printr-o minune.* VINEA, L. II, 210. *În mai mică măsură saxofonul a pătruns şi în... lumea cântecului nostru popular.* ALEXANDRU, I. M. 93. *În jocul suveran al elementelor de basm, poetul suprapune o lume ireală peste o realitate plată.* CONSTANTINESCU, S. I, 83. *Trebuie să trăim măcar în lumea viselor!* CIOCULESCU, C. I, 65. *Materialele surprind scene insolite din lumea copilăriei.* CINEMA, 1972, nr. 1, 4. *Leonid Dimov este, în fapt, un maniac al exactităţii în lumea onirică.* SIMION, S. R. III, 273. *Realitatea era, în ochii realiştilor, şi mai înainte ai clasicilor, o lume de forme euclidiene, finite şi determinate.* N. MANOLESCU, A. N. III, 19. *Lumea poeziei de 18 ani repetă registrele poeziei altora.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/2. *Dragostea şi politica stăpânesc şi distrug această lume de caricaturi.* ib. 1979, nr. 6, 16/2. ✦ Ansamblu de elemente materiale care constituie un domeniu organizat. *Această lume de urme trebuia reînviată.* CONV. LIT. IV, 41. *Se întâlneşte istoria lumei fosile cu istoria omenirei.* ib. 225. *Îşi întoarse... cercetările... în mijlocul măreţei lumi a Alpilor.* ib. 178. *Astfel de mult s-ar mai fi adăogat o cruce în lumea cimitirelor.* BACALBAŞA, M. T. 226. *Din lumea plantelor lumea animală ia întreaga provizie a combinaţiunilor bogate în carbon.* EMINESCU, în MS. 1980, nr. 1, 20. *Dacă nu ne-am apăra, lumea vegetală ne-ar înăbuşi într-un singur sezon tropical.* VOICULESCU, P. II, 197. *Acolo s-a înfrăţit poporul cu lumea zburătoarelor.* BĂCESCU, PĂS. 390. *Este o lume în care puţini scriitori au adus mai multă compasiune... lumea animalelor.* PERPESSICIUS, M. II, 406. *Londra e o lume de ceaţă, de păcură, de cluburi elegante.* RALEA, S. L. 276. *Practicile magice... fac posibilă libertatea absolută de mişcare în toate dimensiunile spaţiului (afară de lumea solară).* MS. 1975, nr. 1, 9. *Autorul „Istoriei ieroglifice" vede în lumea faunei expresia cea mai directă a rapacităţii.* PAPU, C. N. 33. (Fig.) *Umblam în tineresc extaz ca printr-o lume de cristal.* BLAGA, H. 196. ✦ Fig. Alcătuire spirituală bazată pe un

anumit sistem de gândire şi pe un mod de existenţă, prin care se particularizează ansamblul vieţii interioare a cuiva; specificitate a conştiinţei, a gândirii, a simţirii, a vieţii sufleteşti sau a creaţiilor artistice. *Toţi alţii ziditori de lumi vin la o nimică filosofască cărora lipseşte de a fi în putere.* AMFILOHIE, G. F. 20[v]/5. *În mine însă arde un foc, simţ o putere să nasc eu alte lumi şi fericite.* C. A. ROSETTI, N. I. 124. *Poeţii traduşi ne conduc într-o lume particulară.* MAIORESCU, CR. III, 10. *Port în piept o lume, O lume de amor.* CONV. LIT. IV, 235. *Căci în propria-ne lume ea deschide poarta-ntrării Şi ridică mii de umbre după stinsul lumânării.* EMINESCU, O. I, 136. *Nu se putea folosi de acest grai spre a-şi exprima în el lumea cugetărilor sale.* SBIERA, F. S. 327. *Scopul... e de a arăta perspectiva din care Eminescu îşi construieşte lumea.* CĂLINESCU, O. XII, 5. *E vorba să descinzi într-o lume particulară, răzbaţi prin ceţurile arbitrare ale întinsurilor psihice.* PERPESSICIUS, M. IV, 29. *Basmul satisface simţul de idealitate într-o lume cu alte legi decât ale aprigii necesităţi de toate zilele.* CONSTANTINESCU, S. I, 83. *Textul se leagă de alte încercări ale poetului..., devenind varianta unui dialog al confruntării dintre două lumi.* MS. 1975, nr. 1, 10. ◇ (Întărit prin adjective posesive sau prin pronume personale neaccentuate în dativ cu valoare posesivă) *În van mai caut lumea-mi în obositul creier.* EMINESCU, O. I, 79. *Trăind în cercul vostru strâmt Norocul vă petrece, Ci eu în lumea mea mă simt Nemuritor şi rece.* id. ib. 181. *Vei obţine un echilibru... între lumea ta şi lumea dinafară.* REBREANU, P. S. 36. *Şi apoi lumea lui, aşa cât este de transfigurată, e ternă, e cam otova.* LOVINESCU, S. V, 32. *Aş dori să-mi vorbiţi despre Ion Creangă ca scriitor, despre lumea lui, despre arta lui.* CĂLINESCU, C. O. 181. *Lumea sa paradisiacă... ne plictiseşte.* RALEA, S. T. I, 236. *Lumea sa artistică este plămădită din suav şi trivial, din ură şi beatitudine de heruvim.* CONSTANTINESCU, S. I, 63. *Lumea lui este reală, actuală, se mişcă, respiră, ucide, se înalţă, cade.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 16/3. (Determinat prin „de gânduri", „gândurilor") *Vino... în lumea gândurilor mele.* CONV. LIT. IV, 17. *Ce? Când luna se strecoară printre nouri, prin pustii, Tu, cu lumea ta de gânduri, după ea să te aţii?* EMINESCU, O. I, 157. *Şi înveninat de-o dulce şi fermecătoare jale, Ai vedea în ea crăiasa lumii gândurilor tale.* id. ib. 160. *Chipul senin şi zâmbitor al Margaretei îi umplea întreaga lume de gânduri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 72.

5. Fig. (Precedat de articolul nehot. „o"; şi întărit prin „întreagă") Ansamblu complex şi important. *Parisul e o lume mică.* LM. *Majoritatea poeziilor sunt de una, de două, de trei strofe, şi totuşi în ele se coprinde o lume întreagă de idei poetice.* MAIORESCU, CR. I, 61. *Poţi zidi o lume-ntreagă, Poţi s-o sfarămi... orice-ai spune, Peste toate o lopată de ţărână se depune.* EMINESCU, O. I, 134. [Lacul] *deschidea ochilor o lume întreagă în adânc.* id. P. L. 64. *Casa părintească era o lume întreagă pentru mine.* GANE, N. III, 53. *Am să vă mărturisesc... că în sufletul meu s-a prăbuşit o lume.* REBREANU, P. S. 124. *Poate să conţină în sine o lume.* LOVINESCU, S. VIII, 202. *Fiecare constituim o lume perfectă.* CĂLINESCU, I. 223. *Lira mea, o lume cu tremurul simţirilor ei.* id. O. XII, 33. *Se stinge o lume a echilibrului miraculos între divin şi animalic.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 105.

II. 1. Globul pământesc cu întreaga sa viaţă animală şi vegetală; pământul locuit de oameni. *Birui-va de la mare pânră la mare şi de la riu pânră în margirile lumiei.* PSALT. HUR. 61[r]/12. *Soarele amu... pre ale lumiei locuri luminează cu căldura zareei lui.* CORESI, EV. 440. *Şi mâniia lu Dumnezeu fi-va atunci şi va aprinde lume de va arde totu pământul* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. II, 455/12. *Au rămas în corabie numai Noe pătriarhul den toată lumea în vreamea potopului.* PO 4/15. *Eu biruiiu lumea şi tot ţirutul lumiei.* IEUD, 164/7. *Pentr-acea sâmt goniţi din-părăţia lumiei şi din-părăţia ceriului..., unde nu iaste lumină, nice faţa lui Hristos.* VARLAAM, C. 171. *Putearnicii lumii cu mare osârdie cearcă şi scapă pământul* (a. 1646). GCR I, 118/15. *Spre tot pământul ieşi veastea lor şi până în marginile lumiei graiurile lor* (a. 1651). ib. 154/12, cf. ST. LEX. 170/1. *Împărate Alixandre, aşi zice că nu te-ar putea coprinde lumea; cu mâna direaptă răsăritul, cu stânga ai ţinea apusul.* M. COSTIN, O. 315. *Să aude glasul ei în sfânta besearică în toate năroadele lumii.* DOSOFTEI, PS. 90/3. *Luându-şi sorţul, Ioan mearse în Asiia, partea lumii despre răsărit.* id. V. S. septembrie 28[v]/4. *Auziţi acestea, toate limbile, băgaţi în urechi, toţi ceia ce lăcuiescu lumea şi cei născuţi den pământ.* BIBLIA (1688), 397[1]/9. *Cu a tuturor a altor ale lumii jigănii şi pasiri a lor socoteală să adevereascâ.* CANTEMIR, I. I. I, 29. *Lumea dară ca o grădină, într-însa oamenii ca nişte flori* (a. 1698). id. ap. GCR I, 325/19, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 232. *În tot pământul au ieşit veastea lor şi la marginile lumii cuvintele lor.* MINEIUL (1776), 1[v1]/35. *Au împărţit apostolii lumea între sine.* ŞINCAI, HR. I, 41/13. *Şi astăzi Paulus..., întrebat de vreun străin carele nu cunoaşte pe români..., ar răspunde cum că românii sânt cei mai apuşi între toţi oamenii lumei.* MAIOR, IST. 75/25. *Cutremur a trei părţi de lume.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 296. *Nu s-au îndestulat gheografii numai cu împărţirea ce au făcut lumii.* GRIGORIE, L. 1/5. *Astăzi nu e destul ca o naţie să-şi aibă un loc pe charta lumei.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Auzi dumneata, să ajungă până la a le fi ruşine să zică că sunt români, când toate neamurile din lume o socotesc de cinste să-şi sprijine locul naşterii.* PR. DRAM. 208. *Într-o panorama câmpeană... să unească într-un cerc de câţiva paşi minunile celor patru părţi de lume.* BREZOIANU, A. 371/14. *Odraslă prea strălucită a lui Petru cel slăvit..., pe jumătate de lume să fii doamnă şi stăpână.* NEGRUZZI, S. II, 171. *Cum în Vitleem odată stea din cer mântuitoare Conducea pe-ncoronaţii cavaleri din depărtare, De la marginile lumei, către leagănul cel sfânt.* ALEXANDRESCU, O. I, 260. *Trei mari principi împart lumea.* CONV. LIT. II, 41. *Împlu lumea de fala izbândelor sale şi pe păgâni de teroare.* HASDEU, I. V. 208. *Alte civilizaţiuni care s-au dezvoltat în lume.* BARONZI, I. C. I, 145. *Popoare... dispărând cu totul de pe faţa lumei.* CONV. LIT. IV, 127. *Pe cea savană-ntinsă şi cu sălbatic nume, Lung ocean de iarbă, necunoscut în lume, O cumpănă se-nalţă.* ALECSANDRI, P. III, 90. *În orice ţară din lume părinţii de familie şi profesorii lucrează împreună în aceeaşi direcţie.* MAIORESCU, D. I, 101. *De-aş avea şi eu aripe, În văzduh m-aş înălţa Şi,*

trecând de-a lumii margini, Nu m-aș mai reînturna. CONV. LIT. XI, 156. *Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă.* EMINESCU, O. I, 147. *Dar ce ocol a făcut? Ocolul lumii.* id. ib. XIV, 950. *Abia după trei zile și trei nopți... s-a cufundat în fundul pământului, de s-au zguduit temeliile lumei!* CREANGĂ, P. 56. *Poate să ne mai întâlnim la vrun capăt de lume.* id. ib. 192. *Autorii acestor produceri sunt gânditori puțin mai răsăriți din mulțimea cu care a umplut D-zeu lumea.* CARAGIALE, O. III, 102. *Făcând o călătorie în jurul lumii, s-ar fi însurat în America.* id. ib. VI, 460. *Pe încetul însă ajunge a se crede că lumea este împărțita între mai mulți stăpâni.* CONTEMPORANUL, II, 179. *Dar te mână... dorul Să vezi lumea!* COȘBUC, P. I, 166. *Tot credeam că acolo, unde se împreună ceriul cu pământul, este marginea lumii.* SBIERA, F. S. 96. *Înspre hotarul lui Mihai se adunau pe tăcute, din toate părțile lumii, acei care trebuiau să-l răpuie.* IORGA, P. A. II, 268. *Acestea... sunt principalele direcții în care Dacia era legată cu restul lumii.* PÂRVAN, G. 606. *Țara aceasta putea servi bine de tranzit pentru marii negustori din diferite părți ale lumii.* N. A. BOGDAN, C. M. 12. *Cea din urmă undă a orizontului, unde se zice că se sfârșește lumea.* KLOPȘTOCK, F. 268. *Lumea asta este atât de întinsă..., că n-are margini.* VISSARION, B. 273. *Erau convinși că, deoarece văzuseră Parisul, restul lumii nu-i mai putea învăța nimic de preț.* A. HOLBAN, O. I, 9. *Și noi pe ce parte a lumei suntem?* BART, S. M. 66. *Îmbogățirea tezaurului spiritual al omenirii aduce națiunilor un prestigiu permanent și o justificare deplină a dreptului lor de existență alături de națiunile mari ale lumii.* D. GUSTI, P. A. 73. *Jurnalul de călătorie al unui filosof e opera unui spirit care pleacă în jurul lumii să-și împrospăteze senzațiile.* RALEA, S. T. II, 84. *Păstorii privesc și ascultă..., cuprinși de teama că un nou potop s-a abătut asupra lumii.* BOGZA, C. O. 64. *Mi se pare... că eu însumi călătoresc de-a lungul și de-a latul lumii.* STANCU, D. 297. *Alături de așezarea pe harta lumii și structura interioară a pământului locuit de un popor își are și ea însemnătatea istorică.* PANAITESCU, C. R. 24. *Pe câte drumuri ale țării și ale lumii suntem chemați?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 3/1. *Cosmopolitul este cetățean al lumii.* ib. 1992, nr. 3, 8. *Că e lumea-ncăpătoare Pentru-o pasăre ș-o floare.* ALECSANDRI, P. P. 31. *După sprâncene-ncordate Umbli lumea jumătate.* MARIAN, H. 59. *El lumea o-ncungiurat Numa tăt în lung și-n lat.* ȚIPLEA, P. P. 5. *Nu-mi trebuie mie împărățiile voastre, că, să vreu, lumea-ntreagă aș cuprinde-o.* VASILIU, P. L. 106. *Moșul o dzâs că are două coșnițe di albgini, umblă zumătate lumea.* GR. S. II, 334. *Dă, Doamni, pi lumi O ploai cu spumi.* DIACONU, VR. 256. *Domnul l-asculta Și dădu pe lume O ploaie cu spume.* BALADE, III, 40. *Să nu fie cum scriu eu, Să fie pe gândul meu, Să se pună pace-n lume, Să mai vin, mândră, la tine.* FOLC. TRANSILV. III, 201. *Frunză verde liliac, Mare-i lumea, 'n ea nu-ncap.* FOLC. OLT.–MUNT. V. 291. (Fig.) *Tot largul lumii e urzit Din părul tău.* BLAGA, POEZII, 9. *Veac mare, veac luminat Pe câmpia lumii a coborât.* ISANOS, V. 139. ✧ (Întărit prin „toată", „întreagă") *Zise îngerul: „Caută pre pământ". Și căutaiu și văzuiu toată lume și fu ca o nimică* (ante 1550). GCR I, 2/18. *Să se rădice marea și... toată lumea și toți ce viiu spre-nsul* (a. 1577). id. ib. 14/5. *Răsăritul și apusul însămneadză toată lumea.* VARLAAM, C. 170. *Pentru sfintel[e] săboară șapte a toată lumea, care la ce zile de împărat s-au făcut* (a. 1650). GCR I, 146/14. *Nu va face Preste toată lumea vrajbă și nepace.* DOSOFTEI, PS. 33/2. *Au ajuns stăpâni lumii toate.* C. CANTACUZINO, CM I, 58. *Au isprăvit el singur cu poruncile ce au dat în toată lumea și au întins numele lui Hristos și credința.* ANTIM, O. 89. *În sf[ă]ntul simbol a soborului dintâiu a toată lumea de la Niceea* (a. 1774). GCR II, 100/2. *Eu Alixandru, împărat a toată lume, venit-am până aice* (a. 1784). id. ib. 133/33. *Să fie toată lume plină de nenumărate... împărății luminoasă.* AMFILOHIE, G. F. 133[v]/11. *Ar fi fost harnici a bate și a supune lumea toată.* ȘINCAI, HR. I, 50/8. *Toată pofta de la oameni va peri..., ce numai amar și dosadă va fi în toată lume* (a. 1815). GCR II, 218/10. *În toată lumea toți cei ce slujesc patriii iau numai leafa.* GOLESCU, Î. 62. *Pentru el lumea toată e cuprinsă în acel loc.* CONV. LIT. IV, 195. *Europa are facultatea, natura de-a întreprinde și întreține comunicațiunea cu toată lumea.* EMINESCU, O. XV, 1141. *Ce simțire poate fi menită... a se răspândi într-un popor întreg, poate în lumea întreagă?* N. MANOLESCU, C. M. 18. *Dorul meu pe unde pleacă Nu-i pasăre să-l întreacă... Până ce clipești o dată Înconjură lumea toată.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 90. ✧ (Cu referire la cele patru puncte cardinale și la spațiul terestru cuprins între ele) *Domnul Hristos cu crucea patru margini a lumiei ține.* VARLAAM, C. 80. *Cei patru evangheliști întorși cu fețele înspre cele patru părți ale lumii.* EMINESCU, O. XV, 380. ✧ (La genitiv; exprimă în gradul cel mai înalt calități sau defecte sau o cantitate, un număr foarte mare) *Voi știți că domnii lumiei domnesc și marii au puterea.* CORESI, EV. 86. *Toți domnii pământului și toți vitejii lumiei* (a. 1620). CUV. D. BĂTR. I, 351/22. *Amar va fi... de groaza stihiilor lumii* (a. 1815). GCR II, 218/11. *De ar face neștine toate bunătățile lumii și smerenie să nu aibă, toate-s pierdute.* ANTIM, O. 48. *Mai bine nume bun decât bogăția lumii.* PR. DRAM. 60. *Pe această patrie Licurg, Solon... o avea mai presus decât toate lucrurile lumii.* GOLESCU, Î. 71. *Iar sub craii greceșți Bizanțul făcu toate negoțurile lumii.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 35. *Să facă mii de rele ca să îndoape pe romani cu toți banii lumii.* id. ib. 70. *Cere dragoste către dânsul. Aceasta poate încăpea acolo unde este încuiată dragostea lumii.* MARCOVICI, D. XIV/1. *Nici putea înțelege acele machiavelice răstălmăciri născocite de iscusiții lumii.* NEGRUZZI, S. I, 244. *O să mă faci să gust toate plăcerile lumii.* FILIMON, O. I, 153. *Mi-ar da toate comoarele lumii* (a. 1861). BARIȚ, II, 56. *Nu cumva a auzit... de mândra lumii, Ileana Cosânzeana.* CONV. LIT. VI, 18. *Deodată,... parcă toată nebunia lumii ar fi scăpat în el.* POPA, V. 116. *S-a amintit numele marilor patrioți, fala lumei.* BART, E. 86. *Plângea mult, trist, cu toată durerea lumii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 299. *Poetul neamului acestuia..., cu o știință tainică a tuturor lucrurilor lumii..., a adus și el o personalitate plurivalentă.* MS. 1975, nr. 1, 8. *Toate tainele și miracolele lumii le mână pe treptele suveranului altar.* PERPESSICIUS, M. IV, 212. *Să cosesc frunza căpșunii, Să iubesc mândruța lumii.* HODOȘ, P. P. 47. *Și*

l-o botezat Dumnezeu şi i-o pus numele „Ciperi" Viteazul lumii. VASILIU, P. L. 180. ✧ (În construcţii cu prep. „în", „pe", „din", „de pe" exprimă sau întăreşte ideea de superlativ ori absolutizează în negativ sensul cuvântului determinat) *Tu eşti întâi în lume sătul fără saţiu şi pre cât agoniseşti ce n-ai, pre atâta să mai aibi râvneşti.* M. COSTIN, O. 316. *Nu-i în lume hiică ca-n Tir să dea rază, Veni-va cu daruri nainte-ţi să cază.* DOSOFTEI, PS. 149/11. *Nu este mai mare blăstămat în lume decât omul cela ce are o fărâmă de pâine în mână şi o leapădă... şi cearcă sa afle alta mai mare.* NECULCE, L. 221. *Nu ieste în lume cuvânt atâta de isteţ.* CANTEMIR, I. I. I, 57. *Atâta întru înţelepciunea lumească de iscusiţi, cât niceun neam, niceo limbă pe lume, nice niciodată ca ei n-au stătut.* C. CANTACUZINO, CM I, 39. *Nu iaste mai rău lucru în lume decât această dimighersie.* R. GRECEANU, CM II, 108. *I-am răspuns că aceasta este cea mai fericită noapte... în lume.* VĂCĂRESCUL, I. II, 3ʳ. *Niceo armă în lume să nu-i strice.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 188. *O! va fi om în lume să nu simţă cea mai mare bucurie, când să va învrednici această slujbă, ce-l numeşte părintele săracilor.* GOLESCU, Î. 31. *Mai scump şi mai vrednic... pe lume.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 13. *Dar sânt oare de aceşti oameni în lume?* DRĂGHICI, R. 75/27. *Pomi[i] cei mai frumos mirositori din lume.* GORJAN, H. I, 3/5. *În chivniţa curţei este cea mai mare bute care să fie în lume.* KOGĂLNICEANU, S. 73. *Cela ce... virtutea preţuieşte mai presus de toate-n lume.* ASACHI, S. L. I, 230. *Nici se va afla putere În lume, să ne dezghine.* PR. DRAM. 140. *Calul arab cată să fie privit ca cel mai dăntâi cal din lume.* BREZOIANU, A. 531/17. *Acel fiu de împărat se simţea singur în lume în mijlocul milioanelor de supuşi.* BARIŢIU, P. A. I, 454. *Nu ştiu de frica nimănui pe lume.* id. ib. 277. *N-are decât acest protector în lume.* NEGRUZZI, S. III, 171. *Englezii, precum ştii, sunt cunoscuţi ca oamenii cei mai activi şi ocupaţi din lume.* GHICA, S. 311. *Rolul Austriei era din cel mai mulţumitor din lume.* XENOPOL, I. R. XII, 175. *Eu te iubesc mai mult decât orice în lume.* FILIMON, O. I, 143. *Nu este om pe lume, adăogi el către mine, care să-şi iscodească mai multe teorii despre viaţă.* CONV. LIT. IV, 218. *Nimic nu poate-n lume S-absoarbă gândul meu.* ALECSANDRI, P. III, 98. *Deodată se făcu din vâlvă un cal,... cel mai frumos cal din lume.* CONV. LIT. VI, 96. *Niciun alfabet din lume nu exprimă şi nu este în stare să exprime toate sonurile unei limbi.* MAIORESCU, CR. III, 273. *Mă făcuse să renunţ la toate bunurile din lume.* LĂCUSTEANU, A. 44. *Îşi râdea de noi la modul cel mai firesc din lume.* CONV. LIT. XI, 146. *Nu este carte-n lume din care să înveţi Ca viaţa preţ să aibe.* EMINESCU, O. XV, 958. *Rămâi cel mai ticălos om din lume.* CARAGIALE, O. VII, 521. *Atunci a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume.* ISPIRESCU, L. 2. *Niciun popor din lume n-a fost mai puternic oţelit.* XENOPOL, I. R. VI, 69. *Nu cred c-a mai fost pe lume Noapte ca acum.* COŞBUC, P. II, 68. *Tu eşti mângâierea şi nădejdea mea pe lume.* REBREANU, P. S. 48. *Ştii bine că tu singură pe lume mă înţelegi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 20. *Caracterul cel mai nestatornic de pe lume.* COCEA, S. I, 3. *În ziua aceea, n-a fost bucurie pe lume să chiuie mai plină de soare pe văgăunele Moldovei.* POPA, V. 297. *În grupul de schiori, un domn tocmai se pregătea să-şi dea drumul... sigur de el, parcă neavând altă preocupare pe lume decât schiul.* A. HOLBAN, O. I, 29. *Se aşează pe o bancă deoparte şi stete, întâia oară singur pe lume.* VOICULESCU, P. II, 230. *Acesta îi făcu toate politeţurile din lume.* C. GANE, TR. V. 129. *Poate nici nu este pe lume pământ frumos şi binecuvântat atât de des bântuit de furtuna focului şi a săbiilor neamurilor păgâne!* SADOVEANU, O. III, 22. *Asta nici într-un port din lume nu se poate întâmpla.* BART, S. M. 103. *Vom întâlni acolo la ei o înţelegere, o bunăvoinţă nebănuite, unice în lume.* D. GUSTI, P. A. 273. *Aer, care i se părea cel mai curat din lume.* DAN, U. 91. *Eşti femeia cea mai curată şi cea mai nobilă de pe lume, prin urmare, cea mai slabă.* KIRIŢESCU, G. 94. *Mai primeam o carte... nouă, cel mai scump lucru din lume.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 292. *Fiecare familie trăieşte izolată în casa şi în ograda ei ca şi cum ar fi singură pe lume.* STANCU, R. A. III, 9. *Sunt fericit azi, îmi vine să râd, să chiui, să fac tumbe, să spun toate tâmpeniile din lume.* H. LOVINESCU, T. 6. *Se simţea obligat faţă de sine însuşi să scrie în modul cel mai serios din lume.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 65. *Era o strigoaică... de nu mai avea pereche în lume.* MARIAN, O. II, 226. *Cine n-are dor în lume, Să vină la mine-anume.* HODOŞ, P. P. 35. *Era odată un om necăjit de nu mai avea pereche pe lume.* VASILIU. P. L. 71. *Are Sandul fată mare, Frumoasă cum nu e-n lume.* BALADE, II, 137. *Atunci, a noastră-mpărătească, Din lume cea mai aleasă..., telegari au adus, La butcă i-au pus.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 131. ✧ (Precedat de prep. „în", „pe", „de pe" determină cuvinte cu sens negativ, absolutizându-le sensul) *Nime-n lume fără vină.* M. COSTIN, O. 90. *Nimeni nici s-au aflat în lume asemenea lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 47. *Nimica în lume nu mă mai desfată.* BUDAI-DELEANU, T. V. 132. *De douăzeci şi trei de ani zăcea mistuit în cugetul ei misteriul ce nu era nimănui în lume cunoscut.* ASACHI, S. L. II, 116. *Feudalii noştri nu învăţaseră nimic pe lume din catastrofa de la 1784.* BARIŢIU, P. A. I, 482. *Nu mai are nimica pe lume.* LM. *Tinereţea nu se sperie de nimic în lume.* LĂCUSTEANU, A. 59. *Nimeni pe lume nu va putea să cotropească ţeara ei.* ODOBESCU, S. I, 10. *De mi-i da o sărutare, Nime-n lume n-a s-o ştie.* EMINESCU, O. I, 55. *Noi nu oprim pe nimeni de pe lume de-a da deplină crezare celor ce spun corespondenţii ziarului.* id. S. P. 401. *De bătrâneţe nu scapă nimeni şi nimic pe lume.* CARAGIALE, O. IV, 246. *Nicăieri în lume nu se întâlnea o populaţie... mai lipsită de cele trebuitoare zilnicului trai.* XENOPOL, I. R. X, 130. *Parcă n-ar fi vrut să ştie de nimeni şi de nimic în lume.* REBREANU, I. 25. *Pentru nimeni în lume n-ar fi făcut asta.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Sentimentul că nu e iubit şi nu e înţeles de nimeni pe lume.* LOVINESCU, S. VIII, 72. *De nimic pe lume nu mă tem.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 82. *Am eu locuri bune şi ascunse pe care nu le ştie nimeni pe lumea asta.* SADOVEANU, O. VIII, 41. *Fără nimic şi nimeni pe lume, ştii ce face Otilia, ce e-ndreptăţită să facă?* CĂLINESCU, O. IV, 27. *N-am pe nimeni pe lume.* STANCU, D. 244. *Nimeni pe lume nu-l mai putea înlocui în inima ei.* PREDA, R. 10. *Cine merge-n pământ verde Nime-n lume nu-l mai vede.* MARIAN, Î. 517. *Mândra ce mi-e dragă mie Nime-n lume nu o ştie.* HODOŞ, P. P. 40. *De unde eu m-am băgat, Nime-n lume*

nu m-a scoate, Numa Dumnedzău cu moarte. ŢIPLEA, P. P. 15. *Tot ţâpa şi chiotea, Nime-n lume n-auzea.* BALADE, II, 48. ◇ (Învechit şi popular; sugerează avuţie, bogăţie pământească, bunuri pământeşti, p. ext. stăpânire a lumii[1] **B II 1)** *Ce folos e omului să ară dobândi toată lumea şi va piiarde sufletul lui?* CORESI, EV. 64. *Au nu ştii tu că s-ai dobândi cu trupul toată lumea, niciun folos nu-ţi va fi.* id. ib. 73. *Măcară s-ară da toată avuţiia şi toată lumea.* id. ib. 74. *Ce folos iaste omului s-ară dobândi lumea toată, de-ş va piiarde sufletul?* VARLAAM, C. 107. *De i-ar da toată lumea, el tot nu să-ncreade.* DOSOFTEI, PS. 516/9. *Nu o mai afli, dă ai da lumea toată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 109. *Nu o să iei lumea cu tine, ci tot o para legată la deget.* MARIAN, Î. 81. *În chipul boldurilor, Câte-o piatră nestemată, De plăteşte lumea toată.* BALADE, II, 74. ◇ (Învechit, rar) *Rătunzimea lumii* v. rotunjime **(1).** ◇ Loc. adv. **În** (sau **prin**, învechit, **preste**, rar, **pe) lume,** ori **în toată lumea, în lumea întreagă** = pretutindeni, peste tot; pe (toată) suprafaţa pământului **(2);** (în construcţii negative) nicăieri, niciunde. *Tremease-i în toată lumea de să spuie evanghelia lu Hristos* (a. 1559–1560). TEXTE ROM. (XVI), 555. *Păsaţi în toată lumea, învăţaţi toate limbile, botezaţi-i în numele Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfânt* (a. 1560). ib. 104. *Prespre toată lumea sfânta evanghelie propoveduiră.* CORESI, EV. 2. *Scris-au sfânt Moisi... oamenii de la Adam şi de la Eva cumu se-au împărţit în lume.* PO 4/12. *De-aciia se răsfirară limbile preste toată lumea.* MOXA, 348/27. *Cerceta-mă-vor prespre toată lumea.* IEUD, 178[v]/1. *Domnul Hristos începu a învăţa oamenii pre lume.* VARLAAM, C. 59. *Iară ceaste pravile împărăteşti,... carele să ţin în samă acmu în toată lumea.* PRAV. 773. *Cu hatmanii cei vestiţi în lume poate să să puie hirea lui.* M. COSTIN, O. 198. *Pre acele vremi în toată lumea nu era altă oaste... mai temeinică.* id. ib. 256. *Binecuvântat eşti preste lume De sfântul şi vestitul tău nume.* DOSOFTEI, PS. 104/15. *Au luat şi cetatea cea vestită în lume şi mare, anume Riga.* NECULCE, L. 197. *Mănăstirea den Curtea de Argeş... potrivă nu avea în toată lumea.* R. POPESCU, CM I, 265. *Aseamenea ei rar să pot afla în lume.* R. GRECEANU, CM II, 151. *Şi domni au stătut şi de ţară şi streini, ca şi în toată lumea.* ANTIM, P. XXVIII. *Erai minunată În toată lumea lăudată Domnie ca o crăie* (a. 1769). DR. V, 509. *Plânseră atinieanii cu glas mare şi să auzi preste toată lumea de răul atinieanilor.* ALEXANDRIA (1794), 62/5. *Împrăştiindu-se vestea lui Traian în lume... mai vârtos pentru cele ce lucrase în Dachia.* ŞINCAI, HR. I, 8/13. *Câte schimbări de aceste s-au întâmplat în lume, cât ghinta întreagă să fie strâmtorită a ieşi din patria sa.* MAIOR, IST. 8/33. *Multe el făcusă vitejii în lume, Jurat vrăjmaş turcescului nume.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 183. *Temere de Dumnezău n-a mai rămas în lume.* PR. DRAM. 72. *Luaţi seama cum se pomenesc în toată lumea prin istoriile ţărilor numele bărbaţilor acelora care au întemeiat acest fel de fundaţii* (a. 1829). PLR I, 21. *Cunoştinţele sânt împrăştiete în lume şi fiecare se apucă de învăţat aceea care-i vine mai la îndemână.* I. IONESCU, B. C. 374/4. *În toată lumea s-a presupus că profesorii vor putea... să fie aleşi prin o acţiune regulară.* MAIORESCU, D. I, 120. *L-a lui mormânt nu este în lume vreo cărare.* EMINESCU, O. XV, 927. *Împăratul a dat de ştire, prin crainicii săi, în toată lumea.* CREANGĂ, P. 77. *Să fi căutat în lumea întreagă, alta ca dânsa n-ai fi aflat.* MARIAN, O. I, 370. *Spun că eşti grozav de tare, De ţi-a mers cuvânt în lume.* COŞBUC, P. I, 144. *Mai bine murea pe-acolo pe unde a fost, prin toată lumea!* SADOVEANU, O. V, 109. *Curatorii... duseră vorba în lume.* DAN, U. 72. *Tulburarea s-a întins endemic în întreaga lume.* RALEA, S. T. II, 195. *A pornit focul şi prăpădul în toată lumea.* STANCU, D. 434. *Li se dusese vestea de oameni cumsecade în toată lumea.* PAMFILE, D. 35. *Tot zâci... că-n lume-s fete multe.* GR. S. I, 119. *Vestea-n lume să pornească, Numele să-i pomenească.* BALADE, II, 127. *Mă duc în toată lumea... să videm dacă mai găsesc o femie proastă ca tine.* O. BÎRLEA, A. P. III, 177. **Din lume** sau **(toată lumea** ori **lumea întreagă),** (învechit) **de toată lumea** = din toate părţile, de pretutindeni. *Pre aceia închinători să-i alegi din toată lumea.* VARLAAM, C. 117. *Râmlenii din toată lumea lua a zecea din oameni tineri, cum lua turcii din Rumele.* M. COSTIN, O. 259. *Biruiaşte preste toată hiara din lume cu tăria şi cu războiul.* DOSOFTEI, PS. 93/5. *Au adunat din toată lumea pre apostoli.* ANTIM, O. 133. *Când făcea războiu cu vreun împărat, ei îl împresura de toată lumea.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 71. *Traseră în compania lor pe cele mai eminente talente din toată lumea.* FILIMON, O. I, 314. *Am reprodus aceasta povaţă ca să se vadă baza pe care călca naţiunea evreiască din toată lumea* (a. 1888). URICARIUL, X, 82. *Neamul tracilor e cel mai mare din toată lumea.* PÂRVAN, G. 673. *Sunt... prezente în toate bibliotecile mari din lume.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 8/3. *Pustiuri mari am călcat, Târgurile din lume-am îmblat.* NUNTA, 178. **Peste lume** sau **peste toată lumea** = la mare distanţă, foarte departe. *Toţ[i] împăraţii ce sânt preste lume Să vie să cânti sfântul tău nume.* DOSOFTEI, PS. 221/7. *N-au scăpat frunte de prăsâlă... Din Eghipet de prin toată ţara De le-au mărs preste lume ocara.* id. ib. 262/20. *Sui-te sus pe măgurică... Şi te uită peste lume De-i vedea pe cai în spume Cete de panduri trecând.* BOLINTINEANU, O. 8. *Da, taci, fată, hăi, parcă Mânzaţii îs peste lume.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 185. *Îmi pare rău..., dar cum nu suntem peste lume..., mai dau eu pe aici.* POPA, T. 44. **În** (sau **din) patru părţi** (sau **colţuri, unghiuri) ale lumii** ori **din toate colţurile lumii** = (de) pretutindeni, (de) pe tot pământul **(2).** *Mulţi vor veni de în patru părţi a lumiei.* VARLAAM, C. 169. *În câte patru părţi ale lumii s-au arătat.* ANTIM, O. 84. *În patru părţi ale lumii Prea numiţi era rumânii Că sânt ascuţiţ la fire, Dară n-au între ei unire* (a. 1769). DR. V, 510. *Pustietatea goală... În patru părţi a lumei se-ntinde-ngrozitoare.* CONV. LIT. IV, 65. *Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese Au venit.* EMINESCU, O. I, 85. *Iar în patru părţi a lumii vede şiruri munţii mari.* id. ib. 142. *Din patru părţi a lumii se rupse vijelie.* CARAGIALE, O. VI, 343. *Şi-a stat el lung şi a privit în cele patru colţuri ale lumii.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 123. *Să te mândreşti că din tine a purces în cele patru unghiuri ale lumii cânticul.* ARGHEZI, P. N. 9. *Visează... să găsească pe masa lui roadele din toate colţurile lumii.* CĂLINESCU, C. O. 79. *Sufle-i vântul cenuşa în patru părţi a lumii.* DAN, U. 76. (Popular) **Cât e lumea şi ţara** = pretutindeni; (în

construcţii negative) nicăieri. *Despre împăratul acesta a fost mers vorba cât e lumea şi ţara.* CONV. LIT. VI, 91. *Câtu-i lumea şi ţara Nu-i slujnică ca nora.* NUNTA, 60. **În** (sau **din**) **lume** (sau **lumea mare, largă**) = într-un (sau dintr-un) teritoriu vast; (de) foarte departe; (de) undeva. *Ah! unde-i vremea ceea, când eu cercam un vad Să ies în lumea largă.* EMINESCU, O. I, 92. *Caută în lumea mare... un suflet să-l înţeleagă.* CARAGIALE, O. II, 168. *Un om din lumea largă..., acest Mândrilă, căzuse ca din senin.* SADOVEANU, O. I, 153. *Am să mă duc în lumea largă, da tu să nu spui nimănui.* id. ib. V, 55. *Am avut o fiică bună Şi-am dat-o departe-n lume.* ŢIPLEA, P. P. 11. **Din** (sau **în, prin**) **lume** (sau **toată lumea** ori **lumea toată** sau **largă, întreagă**) = în (sau din, prin) părţi diferite (şi depărtate) de pământ **(2),** (de) departe, în (ori din, prin) locuri necunoscute, străine; (de) nu se ştie unde. *Deci Pan obicinuieşte la trei ani a trimite Câţiva din noi în lume, prin târguri şi prin ţări.* NEGRUZZI, S. II, 225. *Şeful eteriştilor şi-a mărit oastea cu adunătură din lume.* CONV. LIT. II, 81. *Amândoi vom merge-n lume.* EMINESCU, O. I, 101. *Iubito, vino cu mine în lume.* id. P. L. 49. *Are voie să pornească în lume încotro-i abate?* CARAGIALE, O. II, 294. *Veni la casa ei un cimpoier din lume, un băietan neştiut din mamă, tată, care cânta aşa de dulce şi frumos.* GANE, N. III, 153. *Sunt şi eu un băiet sărman, din toată lumea, fără tată şi mamă şi vreu să întru la stăpân.* CREANGĂ, P. 147. *Aceşti vecini, aşa aruncaţi în lume, umblau pribegind din sat în sat.* XENOPOL, I. R. VI, 140. *A rămas văduvă şi nu s-a măritat decât târziu, după un fecior venit din lume.* PAMFILE, DUŞM. 15. *Adusese dracu pe nişte ciofligari din toată lumea.* SOVEJA, O. 25. *Unul venit aşa din lume... s-a alimănit p-aci.* RF I, 259. *Oamenii ar fi îmbrăcaţi bine, aproape nemţeşte,... tatăl ar citi telegrame de orice se întâmplă în lumea largă.* LOVINESCU, S. IV, 64. *Vine câte o pramatie din toată lumea, ca tine, îşi bea minţile şi pe urmă, prinde orbu' şi scoate-i ochii.* POPA, V. 16. *De ce-ai plecat aşa bezmetic, prin lume, dacă-ţi era dor de casă?* SADOVEANU, O. V, 115. *Visam ca să călătoresc în lume.* CĂLINESCU, C. O. 38. *Sunt negustori din lumea întreagă, la care ei se vor putea adresa ca la nişte fraţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 118. *Parcă-aştept pe cineva din lumea toată.* CONSTANTINESCU, S. I, 196. *Hrănim un venetic din lume.* VASILIU, P. L. 38. *Pe sup' deal, pe su' pădure, Să duci-o copilă-n lume.* GRAIUL, I, 93. *Mândruluţ cu cuşmă neagră, Du-mă-n lume de ţi-s dragă.* T. PAPAHAGI, M. 4. *Ei l-o blagoslovit şi s-o dus prin lume.* VASILIU, P. L. 25. *Eu l-am auzât pin lumi. Da, mai iera un cântic.* DIACONU, VR. 94. *Cu miňe nu viňe ńime Că sânt străinatu-n lume.* MAT. DIALECT. I, 106. *Nu gândiţi că vorbim cu glume Ori spunem niscaiva basme din lume.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 127. **De la** (sau **din, la, spre**) **marginea** (ori **marginile, capătul**) **lumii** (sau **de lume**) = (de) foarte departe; v. şi margine **(I 1).** *Îţi face impresia că te găseşti la marginea lumei.* GR. S. II, 44. *Bâjbâiala asta prin noapte, spre o ţintă ce aveam impresia că se află tocmai la celălalt capăt al lumii, mă obosise.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 253. *Ţi-am făcut gustul!... am venit să-ţi vedem împărăţia de la marginea lumii.* SADOVEANU, O. V, 417. *Ni se pare că e o datorie să-l gonim până la marginile lumii, şi rezistenţa lui ne miră şi ne ataţă.* ARGHEZI, S. XV, 218. *Încotro s-o pornim? – Aşa, spre capătul lumii.* TUDORAN, P. 23. **La** (sau **până la**) **capătul** (sau **în fundul**) **lumii** = (până) foarte departe. *Ar fi dorit ca măcar călătoria să ţie pân' la capătul lumii.* ASACHI, S. L. II, 62. *Cu tine m-aş duce în fundul lumii, dar cum să facem?* ALECSANDRI, T. 204. *Familia mea e în stare să mă trimită la capătul lumii ca să mă vindece.* A. HOLBAN, O. I, 110. *Am să-l urmăresc până la capătul lumii.* BART, E. 247. *Nu-i mai de preţ arama, ce încă ne-ncercată Aşteaptă-n fundul lumii să fie căutată.* ARGHEZI, VERS. 114. *Se va auzi până la capătul lumii.* STANCU, R. A. V, 119. *Eu însămi stam la capul tău Ca la celălalt capăt al lumii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/ 4. ◇ Expr. **A se duce** (sau **a merge, a fugi, a pleca**) **în** (rar, **pe**) **lume** (sau **în lumea toată, largă, mare**) = a se duce, a fugi departe, fără să (se) ştie unde. *Trei calici dă scutelnici am avut şi aceia din pricina podvezilor s-au dus în lume* (a. 1810). DOC. EC. 85. *S-au dus în lume.* BUDAI-DELEANU, T. V. 133. *Puteam să stau ascuns... sau să mă duc în lume.* GHICA, S. 417. *O să ne ducem în lume, căci Dumnezeu a luat dreptatea după pământ.* FILIMON, O. I, 162. *C-un cuvânt nepăsător M-ai făcut să fug în lume.* CONV. LIT. II, 32. *Tu eşti copilă, asta e... Hai, ş-om fugi în lume.* EMINESCU, O. I, 176. *Când era soarele de două suliţe pe cer, a plecat în lumea largă.* id. P. L. 3. *S-o hotărât a se duce în toată lumea, să-şi caute bărbatul.* id. ib. 89. *Să facem toată noaptea foc, să fugă ţânţarii şi toate gângăniile pe lume.* CREANGĂ, P. 129. *Să-ţi laşi tu casa ta şi să fugi aşa în lume!* CARAGIALE, O. VI, 273. *În loc să-mi târâi viaţa prin aste lupănare, Cu-aripa uriaşă m-aş duce-n lumea mare.* CONTEMPORANUL, II, 331. *Ea fugi în lume, rătăcind multă vreme prin Ardeal.* IORGA, C. I. I, 78. *Eu am plecat în lume şi nu mi-am mai oglindit ochii în misterioasa ei apă străvezie.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 65. *Şi-a luat rămas bun şi-a plecat iar în lume.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 144. *Desperat, el pleacă în lumea largă şi nu se întoarce decât ca să omoare pe Costea.* LOVINESCU, S. V, 121. *De la o vreme îţi vine să pleci în lume.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 140. *Pe dâra ei umilă plecase Azor în lume pentru totdeauna.* KLOPŞTOCK, F. 218. *Mama... s-a săturat de mine şi-i vine să se ducă în lume.* VLASIU, A. P. 8. *Porni de acolo în lume să facă carieră.* C. GANE, TR. V. 76. *Al doilea şi al treilea copil s-au gândit să se ducă în lume, ca să-şi caute un câştig.* SADOVEANU, O. XX, 119. *Când îi toacă, pleacă în lume.* DAN, U. 10. *Mă duc în toată lumea!* IORDAN, STIL. 58. *Iată copilul fugit de trei luni în lume.* PERPESSICIUS, M. III, 201. *E vorba de persoane care fără niciun motiv pleacă în lume.* RALEA, S. T. II, 15. *Feciorii erau duşi prin lume.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 14. *Se porni la drum şi se cam mai duse în lumea largă.* MARIAN, O. I, 9. *Haide, fată,... Să fugim în lumea mare, Nime treabă nu ne are.* HODOŞ, P. P. 72. *S-a dus în toată lumea să-ş găsească norocu.* GRAIUL, I, 347. *Măi, Frunză, hai ş-om mai merge-n lume.* VASILIU, P. L. 142. *Te las şi mă duc în lume, Să nu-ţi mai aud de nume.* PAMFILE, C. Ţ. 245. *Vede înaintea ei o babă aşa de hâdă şi de pocită, de-ţi venea să fugi în toată lumea, să n-o vezi.* id. DUŞM. 120. *De-o duci rău cu drăguţul, Du-te-n lume cu altul.* GR. S. II, 333. *A plecat astfel şi mijlociul în lumea largă să găsească pasărea după care tânjea tatăl său.* FOLC.

TRANSILV. III, 395. *Sare pe fereastă, sparge fereasta şi să duce pe lume!* O. BÎRLEA, A. P. I, 118. *Am o fată dusă-n lume Să nu-i mai aud de nume.* NUNTA, 296. (Cu parafrazarea expresiei) *Am plecat trimeasă-n lume Oaspeţii să-i strâng.* COŞBUC, P. II, 33. *A plecat şi-a bătut lumea-ntreagă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 256. **A umbla (prin) (multă) lume** sau **a umbla lumea (şi ţara), a cutreiera** (ori **a colinda, a bate) lumea (întreagă** sau, popular, **de-a-ntregul),** (regional) **a se duce multă lume** = a călători, a colinda prin multe locuri, a rătăci de colo-colo. *Purcease de îmblă mai toată lumea şi birui. De aciia nevoia pre toţi să-i dea bir.* MOXA, 349/16. *Călugăriţele ce vor ieşi den mănâstire şi vor îmbla pren lume fără ştirea vlădicului locului aceluia... sâmt ca şi călugării.* PRAV. 297. *Am umblat lumea şi ţara* (a. 1845). BARIŢ, II, 299. *Am trăit ticălos, cutreierând lumea.* NEGRUZZI, S. III, 229. *Umblară lumea în cruciş şi curmeziş.* FILIMON, O. I, 418. *El nu e o singură fiinţă, ci două, una care rămâne în pat... şi alta care umblă prin lume după întâmplări.* CONTEMPORANUL, I, 313. *De când m-am depărtat, Multă lume am îmblat.* EMINESCU, O. I, 123. *Când te-i sătura tu de umblat prin lume, atunci să vii să slujeşti şi la poarta mea.* CREANGĂ, P. 300. *Au umblat ei cât au umblat, aşa hoinari, multă vreme, pân lumea largă, de colo până colo.* CARAGIALE, O. I, 120. *Sunt nevoit să cutreier toată lumea.* ISPIRESCU, L. 2. *Umblă Mara prin lume,... se târguieşte şi se ceartă cu oamenii.* SLAVICI, O. II, 4. *Cutreierase în lunga lui viaţă... lumea întreagă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 72. *Vom cutreiera amândoi lumea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 46. *Se dusese să cutreiere lumea.* C. GANE, TR. V. 146. *Pe urmă o făcut ce-o făcut, o umblat prin lume, şi iaca-l văd că vine-n straie strâmte.* SADOVEANU, O. VIII, 31. *Aşa zdrenţos cum umbla el prin lume.* DAN, U. 39. *Aşa bujoraş de fată nu mai găseşti tu, să colinzi lumea întreagă.* STĂNCESCU, B. 123. *A umblat multă lume.* MARIAN, INS. 427. *Mai bine şedeai acasă..., decât ai fi umblat prin lume.* VASILIU, P. L. 155. *Pasere cu pana-n negru, Ai umblat lumea de-a-ntregu'.* PAMFILE, C. Ţ. 189. *S-o luat şî s-o dus multă lume, împărăţâie.* GR. S. II, 334. *În unele ca acestea se povesteşte despre vremea când se coborau pe pământ Dumnezeu şi Sf. Petre şi umblau prin lume subt chipul unor moşnegi ca să facă dreptate.* ARH. FOLK. II, 35. *Şi, umblând atâta lume, Am văzut câte-o minune.* FOLC. TRANSILV. III, 249. *Multă lume îi umbla Şi de urma mea nu-i da.* FOLC. MOLD. I, 134. **A rătăci** (sau **a pribegi) prin lume** sau **a o lua razna în lume** ori (rar) **a lua lumea de-a lungul** = a umbla prin locuri depărtate, necunoscute, fără a (se) şti pe unde. *Rivalul Bogdan rătăcea prin lume.* HASDEU, I. V. 29. *A părăsit stăpânirea ţării şi a luat lumea de-a lungul.* CONV. LIT. VI, 19. *Într-una din piese horopsitul, victimă persecutată, o ia razna în lume.* CARAGIALE, O. III, 61. *Ia... pe o altă fată de logofăt, Stana, care pribegi multă vreme prin lume.* IORGA, V. F. 20. *Roman, feciorul lor, de zece ani pribegeşte prin lume.* SADOVEANU, O. I, 67. *Bani strânşi am puţini de când rătăcesc prin lume, prieteni n-am – ce să fac?* id. ib. IV, 12. *Călătorule mâhnit Şi prin lume rătăcit!* ALECSANDRI, P. P. 46. *Cu voinici-i de trăit Şi-n lume de pribegit!* MARIAN, H. 67. **Pentru nimic(a) în lume** sau **pentru nimic în lume şi dincolo de lume** = cu niciun preţ, cu niciun chip. *Pentru nimic în lume nu s-ar fi păstrat vechiul cuvânt năravuri.* CONV. LIT. XI, 19. *Nu vrem să facem prea mare deranj pentru nimic în lume.* CARAGIALE, O. VII, 31. *Avarul nu se entuziasmează pentru nimic în lume – entuziasmul fiind o cheltuială.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 497. *Nu m-aş fi aşteptat... pentru nimica în lume.* REBREANU, P. S. 171. *Pentru nimic în lume n-aş încerca!* AL. PHILIPPIDE, S. II, 108. *Mi-am spus... că pentru nimic în lume nu aş putea să cer lui D. un serviciu.* CAMIL PETRESCU, P. 34. *Nu mi-aş fi închipuit înainte pentru nimic în lume aşa ceva.* A. HOLBAN, O. I, 14. *Pentru nimic în lume şi dincolo de lume, boierul n-ar fi consimţit să-şi dea sufletul măcar şi numai cu o clipă mai înainte.* VOICULESCU, P. I, 210. *Pentru nimic în lume n-aş fi trecut un pas mai departe de capătul celălalt al podului.* SADOVEANU, O. I, 89. *Pentru nimic în lume nu poate fi expulzat din dicţionarul ştiinţific.* CĂLINESCU, C. O. 357. *Să scoale pe mama? Asta mai ales pentru nimic în lume!* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 211. *Pentru nimic în lume n-ar fi căzut în eroarea de a spune „eu".* BLAGA, H. 125. *Pentru nimic în lume n-ar strica o iluzie de acest fel.* RALEA, S. T. II, 114. *Nu ţi-aş lua boii pentru nimic în lume.* STANCU, D. 261. *În viitor nu va mai accepta pentru nimic în lume roluri asemănătoare.* CINEMA, 1974, nr. 2, 54. **Pentru toată lumea** (sau **lumea toată**) ori **pentru bunul lumii** = (în construcţii negative) nicidecum, cu niciun preţ. *De ar fi... pentru lumea toată* [n-o las]! BUDAI-DELEANU, T. V. 45, cf. LM. [Buzduganul] *nu-l putem da nici pentru toată lumea.* CREANGĂ, P. 57. *Nu ne-a trecut prin cap, pentru bunul lumii.* DAN, U. 119. **Tot aurul din lume să-mi fi dat,** se spune pentru a exprima ideea că în niciun caz, cu niciun preţ n-am fi spus ori n-am fi făcut ceea ce nu ni s-a cerut. Cf. DL. **A nu (-şi) (mai) avea** (sau **a nu-şi afla) seamăn (pe** ori, rar, **în) lume** v. s e a m ă n **(1). A se pierde în** (sau **pe) lume** = a rămâne, a se rătăci în locuri necunoscute. *Frumoasa lui stăpână A rămas pierdută-n lume.* EMINESCU, O. I, 68. *Fata... părăsea comunitatea ca să se piardă în lume.* BART, E. 104. *Duminica e ziua celor năpăstuiţi, ba pierduţi pe lume.* CINEMA, 1973, nr. 3, 38. **A da** (cuiva) **drumul în lume** = a da cuiva libertatea să plece, a lăsa pe cineva de capul lui, a nu mai ţine din scurt. *Când mi-a dat tata drumul în lume, mi-a pus o legăturică în mână.* C. PETRESCU, R. DR. 256. **A(-şi) lua** (sau **apuca) lumea în cap** (sau **în traistă)** = a pleca departe, nu se ştie unde, părăsind totul (familie, avere), mai ales din cauza unor supărări mari, unor necazuri etc.; f i g. a înnebuni. Cf. I. GOLESCU, C. *Luase lumea în cap o enormă mulţime de locuitori de înaintea tiraniei.* BARIŢIU, P. A. I, 34. *Au luat lumea în cap şi se spunea că ar fi trecut în Rusia.* id. ib. 316. *Aidem, să ne luăm lumea în cap* (a. 1881). ap. ŞĂINEANU, I. 149. *Să ia lumea-n cap, nebună, Pare-atâta-i mai rămâne.* EMINESCU, O. I, 102. *Despot era să ieie lumea în cap.* id. P. L. 19. *Horopsitul, desperat, îşi ia lumea în cap şi se face tâlhar de codru.* CARAGIALE, O. III, 61. *Cine îşi părăseşte aşa casa şi locul tam-nisam şi-şi ia lumea în cap?* id. ib. VI, 274. *Ne mirăm... cum de n-au luat... lumea în cap.* XENOPOL, I. R. VI, 97. *El începu să-l laude pe Ilarie că s-a întors la dulcea vatră părintească, că-s nebuni toţi aceia care iau lumea în cap.* AGÎRBICEANU,

A. 536. *Îmi iau lumea-n cap.* PAMFILE, J. II, 152. *În fiecare zi o snopea în bătăi, încât de multe ori îi venise să-şi ia lumea-n cap de groaza lui.* REBREANU, I. 173. *Lasă-l, duduie Sabina, că are să-şi ieie lumea în cap.* C. PETRESCU, C. V. 85. *Ori divorţul, ori şurubul strâns, până ce şi-o lua el, ticălosul, lumea-n cap.* COCEA, S. II, 33. *Zî că nu vrei şi-mi iau lumea în cap.* POPA, V. 296. *Decât îmi vine să-mi iau lumea în cap!* SADOVEANU, O. VIII, 83. *Nicola, îmbrăcat ca marinar pe un vapor francez, îşi luase lumea în cap.* BART, E. 22. *Iar în zilele noastre, viaţa de acolo devine atât de grozavă, încât voinicul îşi ia lumea-n cap şi fuge-n ţară.* ARH. FOLK. V, 11. *Dar parcă am timp? Fetele şi bucătăria, bucătăria şi fetele! Alta şi-ar fi luat demult lumea în cap!* KIRIŢESCU, G. 150. *Când se gândeşte că iar are să fie chemată şi umilită, îi vine să-şi ia lumea în cap.* ULIERU, C. 42. *Şi-ar lua lumea în cap.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Cei trei se întrebau dacă nu e mai bine să-şi ia lumea în cap şi să plece în codru.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. *Mi-am luat lumea în cap. Nici nu i-am spus lui taica unde plec.* STANCU, D. 345. *Când mă gândesc să mă duc acasă, îmi vine să-mi iau lumea-n cap.* SORESCU, L. L. I, 147. *Apucând lumea în cap, a îmblat în lung şi lat.* MARIAN, O. II, 40. *Aşadară, preuteasă, zise popa,... mâne de noapte, până nu se va scula Pepelea, să apucăm lumea-n cap şi să-l lăsăm pe dânsul aice.* SBIERA, P. 17. *Bietul sărac... şi-a luat lumea în cap că nu mai putea răbda.* STĂNCESCU, B. 227. *Câteodată-mi vine să iau lumea-n cap de năcaz.* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI. *Şi-a luat lumea-n cap şi-a plecat încotro l-o-ndrepta Dumńezeu.* GR. S. III, 119. *Ţăranii, sărăciţi şi lipsiţi de cereale, îşi luară lumea în cap în căutare de lucru.* FOLC. TRANSILV. III, 362. *N-ar hi bine să ne lom noi lumea-n cap?* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. *Vai de mine! Ce să fac? Numai să ieu lumea-n cap!* NUNTA, 94. *A-şi lua lumea în traistă.* ZANNE, P. III, 408. *A-şi lua ale trei fuioare şi lumea în cap.* id. ib. V, 298. **(Parcă) toată lumea e** (sau **ar fi) a lui (a lor** etc.), se spune despre cineva care este foarte fericit. *Acum era lumea toată a lor, pentru că fieştecarele dintre dânşii căpătaseră, mi se pare, cam la 3 000 de taleri.* PETROVICI, P. 259. *Toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea.* CREANGĂ, A. 34. *Chiuia şi horea parcă toată lumea ar fi fost a lui.* REBREANU, I. 454. *Griji n-aveam; lumea era a mea.* SADOVEANU, O. III, 22. *Liva... râdea şi se veselea parcă ar fi fost toată lumea a ei.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 492. *Se bucurară părându-li-se că toată lumea-i a lor.* MARIAN, O. II, 225, cf. CIAUŞANU, V. 177, ZANNE, P. IV, 218. ✦ (Şi determinat prin „toată") Natură **(1)**, fire; totalitatea fiinţelor şi lucrurilor de pe pământ **(1)**; p. restr. natura fizică înconjurătoare, cuprinzând vegetaţia, formele de relief, atmosfera, clima; priveliştе; văzduh. *Iară de la Noe însuşi... se-au izvodit iarăşi a doao lume.* PO 4/17. *Deacă întunecadză, toată lumea să schimbă în tunearec.* VARLAAM, C. 159. *Turcii... ca o negură toată lumea acoperea.* URECHE, L. 64. *Întunecasă lumea... întru o dzi marţi. Atunce s-au făcut mare eclips, întunecare de soare.* NECULCE, L. 145. *Au început a să bate pre vrăjmaş, cât întunecasă lumea, de nu se vedea om cu om.* id. ib. 243. *Lumea pute de împuţiciunea sângiurilor.* ANTIM, O. 5. *Trupul soarelui au fost făcut... ca să facă toată lume văzută şi folos celor de multe feliuri ai săi locuitori.* AMFILOHIE, G. F. 59^{v}/10. *Din D[u]mnezeu cel pururea fiitoriu au izvorât focul, adecă lumina cea mai presus de lume şi nemărginită.* POTECA, F. 10/3. *Iată, noaptea... întinde schiptrul său de plumb preste o lume adormită.* MARCOVICI, C. 8/2. *Uită-te de vezi în aer, pe pământ ş-adânc în mare Toată firea cum se mişcă spre a lumei întrupare.* CONACHI, P. 270. *Furnica-n timpul verii asudă... Iar când e tristă lumea de-a iernei vifor rece, De-acasă nu se mişcă.* NEGRUZZI, S. II, 247. *Lumea-ntreagă doarme, streşinile plâng.* TOPÎRCEANU, B. 78. *Ziua de mult trecuse; natura obosită... Nimic viu: eram singur în lumea adormită.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Viscolul frământă lumea!... Lupii suri ies după pradă.* ALECSANDRI, P. III, 13. *Miezul nopţei!... totul tace! Lumea pare un mormânt.* id. ib. 356. *Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă.* EMINESCU, O. I, 69. *Colo-n palate de mărgean Te-oi duce veacuri multe Şi toată lumea-n ocean De tine o s-asculte.* id. ib. 170. *Satul Humuleşti, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit şi lipsit de priveliştea lumii ca alte sate.* CREANGĂ, A. 71. *Abia după ce cetisem... „Spiritul în natură"... prinsei a cugeta mai mult despre univers şi despre rolul omului în lume.* SBIERA, F. S. 21. *Dar lumea iazului încă nu era aşezată.* SADOVEANU, O. XXI, 276. *O înserare precoce umbreşte lumea şi se îngroaşe.* ARGHEZI, P. N. 50. *O lumină tristă... umpluse lumea.* id. ib. XXI, 33. *Părea că lumea se năruie, că forţele oarbe, haotice ale naturii erau încăierate într-o luptă înverşunată.* BART, E. 389. *S-a vărsat peste lume un vin profiriu şi uşor şi te îmbată lin şi nesimţit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 187. *Toată lumea străluceşte ca o ogradă de fazani.* ARGHEZI, B. 28. *Stâncile albe de calcar lucesc atunci cu o mare intensitate, şi suprafaţa lor sticloasă trimite lumii mii de reflexe fantastice.* BOGZA, C. O. 13. *Ca în fiecare seară, cade iarăşi întunericul peste lume.* STANCU, D. 61. *Cât de-ncet acei fulgi de-ntuneric căzură, Deasupra lumii, ca o cenuşie nedumerire.* ISANOS, V. 59. *Se întunecă lumea.* L. ROM. 1990, 37. (Determinat prin „lui Dumnezeu") *Împăratul... se luă la drum prin lumea lui Dumnezeu.* CONV. LIT. VI, 18. *Se bucură de cântecele şi florile lumii lui Dumnezeu.* SADOVEANU, O. XXI, 90. *Lumea lui Dumnezeu e atât de complicată..., încât poartă în ea însăşi marea semnificaţie a vieţii.* CONSTANTINESCU, S. I, 110. ✧ Fig. *Ploile, evenimentele lumii întristate, cad monotone.* SADOVEANU, O. V, 719. ✧ *Bolta lumii* = cerul, firmamentul. *Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci.* EMINESCU, O. I, 130. ✧ Expr. **A se învârti lumea cu** (cineva) sau **a i se învârti** (cuiva) **lumea în ochi** = a avea ameţeli. *I s-a aprins tot sângele şi se învârtea lumea cu el.* CONV. LIT. IV, 10. *Lasă-mă în pace, cuvioase, că se învârteşte lumea cu mine de atâta agheasmă rusească.* ib. XV, 315. *Lui moş Petrache a prins să i se învârtească lumea în ochi.* POPA, V. 166. **A se prăbuşi lumea peste** (cineva) = a avea o senzaţie de leşin, din cauza unei emoţii puternice. *Şefului i s-a pus un nod în gât. Într-o clipă s-a prăbuşit toată lumea peste dânsul.* POPA, V. 192.

2. (Mai ales determinat prin „toată") Partea globului pământesc cunoscută în Antichitate. *Râmlenii au supus toată lumea.* M. COSTIN, O. 256. *Oraşul Râmul... au*

ţinut toată lumea de la apus, aproape până şi tot răsăritul. id. ib. 259. *Eu, Alixandru, împărat a toată lume* (a. 1784). GCR II, 133/34. *Bine ai venit, Alexandre, a toată lumea împărat.* ALEXANDRIA (1794), 64/12. *Pre români şi numele şi făptura împreună cu toate plecările lor cele fireşti îi vedeaşte a fi viţă de romanii cei vechi, carii oarecându peste toată lumea domnea.* MAIOR, IST. 262/11. *Roma supusese toată lumea cu ajutorul noroadelor Italiii.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 88/6. *În vechime, maica Roma, ce-a fost doamnă-n toată lume, Ne-a lăsat legi şi pământuri.* ASACHI, S. L. I, 47. *După ce se stinse virtutea... antică a romanilor, prin care ei subjugaseră cea mai mare parte a lumei cunoscute, urmă epoha cea plină de turburări.* id. ib. II, 205. *Împărăţia romană... supuse prin silă lumea.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Romanii dau legi, Ca stăpâni puternici a lumei întregi.* NEGRUZZI, S. II, 284. *O municipalitate ca Roma putuse să cotropească lumea.* BARONZI, I. C. I, 58. *Peri-va Roma, întregei lumi stăpână.* CONV. LIT. XI, 271. *Ovidius... avusese atâta a suferi de necioplirea lor, el, orăşeanul rafinat din capitala lumii.* PÂRVAN, G. 167. ✧ *Lumea* (învechit, *cea)(mai) nouă* = cele două Americi, de Nord şi de Sud. *America, lumea cea noao, o au aflat Criştov Culumbul.* R. POPESCU, CM I, 267. *Lumea cea nouă, care se numeşte America, se subîmparte şi ea în două: America de miazănoapte şi America de miazăzi.* CR (1829), 123²/26. *Aşteaptă să le vie De peste mări d-acindea, din lumea cea mai nouă, Din ţara lui Franklin.* HELIADE, O. I, 379. *Lumea nouă... a mai rămas încă mai peste 600 ani tot neştiută.* GENILIE, G. 18/3. *Şi Columb întâi pune piciorul pe lumea nouă în insula Guanahani.* id. ib. 26/16. *Cartoful... este cel mai bogat prezent ce lumea nouă a făcut celei vechi.* BREZOIANU, A. 113/1. *A deşteptat în inima lui Cristof Colomb această curiozitate invincibilă care l-a făcut un descoperitor nemuritoriu unei lumi nuoi.* BARASCH, M. I, VII/23. *Dama asta e o americană bogată, ce nu-i nici prinţesă, nici marchiză... lumea nouă produce asemene frumuseţi.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Trecem dar pentru puţine momente... în lumea nouă.* CONV. LIT. IV, 61. *Îmblânzirea treptată a lumii nouă este un netăgăduit merit al religiei creştine.* EMINESCU, S. P. 108. *Lumea* (învechit, *cea) veche* = Europa, Asia şi Africa, care constituiau partea globului pământesc cunoscută înainte de descoperirea Americii. *Lumea cea veche se subîmparte în trei mari conţinuturi sau pământuri statornice care sânt: Europa, Asia şi Africa.* CR (1829), 123²/24. *Geniul omenesc se lupta să-l scoată din barbarie, făcând vecinică dispărţire între lumea veche şi cea nouă.* GENILIE, G. 21/20. *Ani îndelungaţi sânt de când sclavia s-a ridicat din toate straturile civilizate ale lumii vechi* (a. 1855). URICARIUL, X, 29, cf. COSTINESCU. *Speciile acestei familii populează lumea veche.* DOMBROWSKI, P. 77. *Alături de ei munceau alţii, din alte ţări ale lumii vechi.* BOGZA, C. O. 308. ✦ (Şi în sintagmele *parte de lume, parte a lumii)* Parte delimitată a pământului **(2)** (în care trăiesc diferite popoare), loc, suprafaţă mare de pământ **(2);** ţinut¹ **(II 3).** *Au fost cândva vremi fericite a cestor părţi de lume.* M. COSTIN, O. 119. *La aceste părţi de lume..., să fie omul îmbrăcat în haine franţozeşti, ar crăpa de frig.* id. ib. 269. *Doamne, Domnul nostru, cum ţ-ai făcut nume, De să minunează-n toate părţi de lume.* DOSOFTEI, PS. 27/5. *Etiopiia iaste lumea despre miadzăzi, de-i sânt oamenii negri păliţi de soare.* id. ib. 294/9. *Veastea bună să tinde în părţile lumii foarte bine* (a. 1683). GCR I, 272/37. *Au umblat şi au supus părţi ale lumii.* R. POPESCU, CM I, 14. *Aceste părţi de lume unde trăiesc moscalii, ruşii* (a. 1713). GCR II, 3/13. *Este săvârşită şi împuţinată în oarecare lărgime şi hotară în osebite părţi de-a lumii.* AMFILOHIE, G. F. 38ᵛ/12. *Foarte mulţi locuitori au dus în Dachia, din toată lumea romanilor.* ŞINCAI, HR. I, 7/5. *Slovenii sânt o gintă prevechie întru aceste părţi a lumei.* MAIOR, IST. 275/31. *Pre sufletul cel vărsat în toate părţile lumii şi în toată natura îl numea D[u]mnezeu.* POTECA, F. 17/8. *Oameni din toate părţile lumii. Loc de negoţ.* GOLESCU, Î. 81. *Trec trei ani fără să se ştie în care parte de lume l-a dus caracterul său cel neastâmpărat şi vânturatec.* HRISOVERGHI, A. 7/4. *Dete un îndemn nespus la o mulţime de navigatori, carii insuflaţi şi de geniul domnitor p-atunci de a discoperi lumi nouă... deteră cele dintii cuvântate cunoştinţe pentru pământ.* GENILIE, G. 29/3. *Zidul..., cunjurând o-mpărăţie, O desparte de-altă lume.* NEGRUZZI, S. II, 130. *Şi în care parte-a lumii va găsi azilul lui Ăst ilot etern... ce nu e al nimănui?* BOLLIAC, O. 112. *Era o lume deşartă şi pustie, îmbogăţită numai cu mormântul frăţâne-său.* CONV. LIT. IV, 92. *În alte lumi se duce strălucitorul soare.* ib. VI, 172. *Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândeşti că pot Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?* EMINESCU, O. I, 146. *De la cea dintâi aşezare a turcilor în Europa..., lăţirea lor în răsăritul acestei părţi de lume fu un lung şir de izbânzi.* XENOPOL, I. R. IV, 43. *Eu ţi-am dat coroana ţării să te fac stăpân pe-o lume.* COŞBUC, P. I, 121. *Urcase din alte lumi de ape, de departe.* VOICULESCU, P. I, 42. *Am colindat toată Polonia, plin de amar, şi am umblat prin toate părţile lumii.* SADOVEANU, O. I, 69. *L-au interesat mai mult stările de lucruri din acele părţi de lume depărtate... de Bucureşti.* id. ib. XIX, 220. *Drumeţ, l-oi căuta prin lumi streine.* ARGHEZI, S. XXV, 343. *De jur-împrejur, la capătul vederii, era pentru mine o margine, marginea lumii.* BLAGA, H. 13. *Acest instrument este răspândit în multe părţi ale lumii.* ALEXANDRU, I. M. 27. *O lume necunoscută... a apărut... ochilor noştri.* H. DAICOVICIU, D. 5. *Poeta vine de undeva dintr-o lume a pământurilor nesfârşite.* V. ROM. aprilie 1970, 144. (Întărit prin „toată") *Lumea toată ce era supt stăpânirea turcească s-au mântuit de un om rău... ca acela.* R. POPESCU, CM I, 497. ✧ (Cu determinări ce indică etnia care populează acele ţinuturi) *Tinerii scriitori din ţară se mărginesc a cutreiera lumea românească.* CARAGIALE, O. VII, 233. *La cealaltă extremitate a lumii getice... a fost găsit.* PÂRVAN. G. 418. ✧ (Prin exagerare) *E demult de când n-am stat, Ulmule, sub tine... Vezi, de-atunci eu alergai Lumile de-a rândul.* COŞBUC, P. I, 260. ✧ Expr. **A schimba** (sau **a răsturna) faţa lumii** = a transforma configuraţia graniţelor teritoriale ale statelor şi ale zonelor de influenţă. *Napoleon... ce a răsturnat faţa lumii.* NEGRUZZI, S. I, 294. *Oamenii cei mari care au schimbat faţa lumii.* BARONZI, I. C. I/33. *Războiul o să schimbe faţa lumii.* STANCU, D. 414. ✦ Spec. Uscat² **(II).** *Ucenicii săi mână-i să treacă în corabie de cea parte de mare către lume.* VARLAAM, C. 197. *Marea*

care ocoleaşte, încungiură toată lumea. ST. LEX. 170ʳ/1. *Acestea dară doao părţi de lume, Evropa şi Asia, despre părţile de miazănoapte, desparte Donul.* M. COSTIN, 262. *Aceste doă lumi sau continente sânt ca nişte insule.* GENILIE, G. 119/12. *Acel ce cu-a sa privire îmbrăţişează mările şi lumea toată.* CONV. LIT. IV, 45. *Noi locului ne ţinem, Cum am fost aşa rămânem: Marea şi cu râurile, Lumea cu pustiurile.* EMINESCU, O. I, 124. *Iar din inima lui simte un copac cum că răsare... Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lăţeşte.* id. ib. 142. *Lumea... a lunecat către ape şi pluteşte sub negurile mării.* SADOVEANU, O. XXI, 192. ✦ F i g. Întindere mare în spaţiu. *Către lume, către zare, De la Nistru pân' la mare, Fă-ţi o dată ochii roată, C-aceasta-i Moldova toată.* EMINESCU, O. XV, 1 008. *Vântul... Spune trăite poveşti din lumile albastre-ale zării.* COŞBUC, P. II, 63. *O ţară întreagă, un continent, o lume... par că încep şi se sfârşesc aici.* BOGZA, C. O. 19.

III. 1. (Şi determinat prin „toată" sau „întreagă") Populaţia globului pământesc, neamul omenesc; omenirea, umanitatea. *Au n-au alesu D[um]n[e]dzeu mişei[i] lumiei, bogaţi întru credinţă şi dobânditori împărăţieei?* COD. VOR.² 59ʳ/9. *Nu va suferi nece ceastă lume pedepsitura ta* (a. 1560–1570). TEXTE ROM. (XVI), 340, cf. DR. IV, 91. *Nu venii să osândesc lumea.* CORESI, EV. 5. *Unul născut fiiu a lu Dumnezeu iaste Hristos, mântuitoriu al lumiei.* id. ib. 195. *Cesta e mielul lu Domnedzeu carele va lua păcatele lumiei.* PO 7/7. *Tremise noao... şi preamândri ai lumiei învăţători şi păstori* (a. 1582). TEXTE ROM. (XVI), 564. *De atunce întră zavistia în lume, că se sculă Cain de ucise pre frate-său Abel.* MOXA, 347/23. *Iată păcatele a toată lumea le-ai luat şi păcatele meale ceale fără de număr* (ante 1633). GCR I, 80/19. *Va veni giudeţ a toată lumea, de va pune direpţii de direapta, păcătoşii de stânga.* VARLAAM, C. 49. *Înşine auzim şi ştim că acesta iaste cu adevărat izbăvitoriul lumiei* (a. 1643). GCR I, 109/20. *Viaţa lumii... cu grije şi primejdii* (cca 1670–1675). id. ib. 202/13. *Scrisu-ţ-am şi eu această mică carte, a căriia numile îi ieste „Viiaţa lumii", arătându-ţi pre scurt cum iaste de lunecoasă şi puţină viiaţa noastră.* M. COSTIN, O. 318. *Răii să mulţiră, De stricară lumea şi o împuţiră.* DOSOFTEI, PS. 40/8. *Gătit-ai cu judecată scaunul lui şi el va judeca lumea cu direptate.* BIBLIA (1688), 384¹/54. *Pentru curvie să înecă lumea cea dintâi.* ANON. CANTAC., CM I, 88. *Să se răscumpere desăvârşit sângele cel nevinovat al spăsitoriului lumii.* C. CANTACUZINO, CM I, 26. *Întru anul lumii 7200,... au trimis de l-au adus în ţară.* R. POPESCU, CM I, 472. *Moisi numai pentru un norod pohtiia să moară, iar Hristos pentru toată lumea.* ANTIM, O. 134. *Fiiu l-ai făcut pre el prin botez, carele... vrea să aducă lumea la moştenirea fiiască.* MINEIUL (1776), 1ʳ¹/19. *I[su]s e mieluşelul lui Dumnezeu, carele şterge păcatele lumei* (a. 1783). ŞA I, 43. *În Vifleim s-au născut Hristos, Lumii spre mari folos* (a. 1784). GCR II, 142/35. *Întâiul sfântul sobor de a toată lumea ce s-a făcut pe vremea lui C[onstan]tin cel Mare* (a. 1805). GRECU, P. 374. *Acei unguri putea să aibă cunoştinţa tuturor neamurilor..., ca alăturând pre români cu fieştecare neam a lumei să fie destoinic a judeca.* MAIOR, IST. 73/13. *Ceriul de lume Ş-au uitat cu tot.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 161. *Iară lumii va fi jale şi spaimă mare..., că curând va veni sfârşitul lor* (a. 1815). GCR II, 218/1. *Aceasta ne aduce aminte pre cei mai mari făcători de bine ai lumii.* POTECA, F. 350/ 2. *Patima mândriei şi a lăcomiei de stricăciune, cu care stăpâneşte înşelătorul vrăjmaş lumea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXV/6. *Mântuirea lumii, când mulţi înţelepţi se vor găsi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 312. *Slujască-n viitorime lumii pildă casa mea.* PR. DRAM. 110. *Tu, Doamne, eşti făcătorul de bine şi părintele lumii; fii şi nouă părinte şi povăţuitor.* MARCOVICI, D. 48/26. *Alegându-te pe tine domn în ţara noastră, noi am voit să arătăm lumii aceea ce toată ţara doreşte.* KOGĂLNICEANU, S. 110. *Moartea, ca un dascăl lumei toate.* CONACHI, P. 262. *Lumea s-a slujit din cea mai depărtată Antichitate cu acest proced.* BREZOIANU, A. 278/13. *Roma... răspândise asupra lumii cea mai frumoasă rază de elocinţă, geniu, curagiu şi virtute.* TEULESCU, C. 5/2. *Să pierz ideea tristă, de veacuri întărită, Că lumea moştenire-ntâmplărilor s-a dat.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Şi chiar crezi că de-aş căuta Soarta lumei s-ar schimba?* SION, POEZII, 102/21. *Lumea întreagă murmură în contra călugărilor.* FILIMON, O. I, 313. *Ne vom adresa la istoria lumii.* BARONZI, I. C. I, 1/31. *Astă veche mână... a-ntregei lume frâuri într-însa a cuprins.* CONV. LIT. II, 15. *Afle lumea întreagă că 18 plăieşi români s-au luptat cinci zile cu armia-ntreagă a lui Sobieschi!* ALECSANDRI, T. II, 43. *Mijlocul prin care un popor îşi arată existenţa sa înaintea lumei este istoria.* CONV. LIT. VI, 154. *Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l... Ce-o să aibă din acestea pentru el bătrânul dascăl?* EMINESCU, O. I, 133. *Căci aceloraşi mijloace Se supun câte există Şi de mii de ani încoace Lumea-i veselă şi tristă.* id. ib. 196. *O societate umană se prezintă în faţa lumii întregi cu organele sale intelectuale, cu gândirea sa.* CARAGIALE, O. III, 84. *Acum zace singur aici în mormânt mic, aşteptând... învierea a toată lumea, prefacerea stihiilor.* IORGA, C. I. I, 13. *Nestor, Tu, marea fal-a neamului...Că n-au să-l uite niciodat-aheii Şi o să fie lumii de poveste.* MURNU, O. 39. *Şi-a pus piatră săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: „Aici, eu am fost frânt".* DELAVRANCEA, O. II, 14. *Vom trăi ca neam care are ceva de spus lumii.* SOVEJA, O. 8. *Tată, iată clipa când poţi dovedi lumii întregi că eşti român!* REBREANU, I. 276. *Shakespeare a fost în tinereţe rândaş şi acum e obiectul de admiraţie al lumii întregi.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 86. *Numele lor ştiut de lumea întreagă.* N. A. BOGDAN, C. M. 17. *Cum nu se pot ridica... să privească lumea cu un ochi general etnografic şi filosofic, fără partide?* LOVINESCU, S. VIII, 250. *Din el s-a hrănit lumea întreagă şi cu ea s-a îmbrăcat goliciunea ei!* KLOPŞTOCK, F. 201. *Toate aceste maşini cu care ei vor să robească lumea.* VISSARION, B. 311. *Împotriva planurilor austriece se ivi deodată, pe scena lumii, împăratul unei ţări.* C. GANE, TR. V. 83. *Nu piere lumea da-oi petrece şi eu mai mult ş-oi lăsa toate să meargă la întâmplare.* SADOVEANU, O. XX, 13. *Ţara asta s-a făcut cunoscută lumii.* BART, E. 35. *Istoria este, conchide el, un mod de concepţie a lumii.* D. GUSTI, P. A. 82. *Inima mea... bate înfrăţită cu a lumii întregi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 58. *I se recunosc eminente calităţi..., punând în evidenţă gustul... uneia dintre epocile cele mai strălucite din istoria lumei.*

OPRESCU, I. A. IV, 131. *Cred că românii sunt chemaţi să adaoge la bogăţia şi frumuseţea sufletească a lumii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 118. *Pe acest semicerc, având ca orizonturi naşterea şi moartea lumii, între care se întinde arcul istoriei universale, am inserat proiectele.* CĂLINESCU, O. XII, 4. *Tulburarea s-a întins endemic la întreaga lume.* RALEA, S. T. II, 185. *Tu, noapte blândă, ce întinzi o plasă De stele pe muncita lume... Te-apropie!* JEBELEANU, S. H. 12. *Pentru ei lumea toată e o lume de ţărani.* PREDA, R. 251. *Miturile lumii, motivele fundamentale ale poeziei universale... îşi găsesc, cu fiecare, altă rezolvare posibilă.* MS. 1975, nr. 1, 8. *Înseamnă că lumea a mers mai departe.* ŢOIU, G. 7. *Prin glasurile copiilor colindele vestesc tuturor ivirea Mântuitorului lumii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/1. *Şi-mi ceteşte, proceteşte, Şi să roagă, prea să roagă Pentru astă lume-ntreagă.* PĂSCULESCU, P. L. 15. *Trenule, maşină neagră, Te blestemă lumea-ntreagă. Că şi eu te-oi blestema Că mi-ai dus pe bădiţa.* FOLC. TRANSILV. III, 17. ✧ (La genitiv; exprimă în gradul cel mai înalt calităţile sau defectele unor fiinţe, sau absolutizează fenomene, stări ori un număr foarte mare) *Prea svănta maica lu H[risto]s..., bucură-te, cinstita lumiei!...bucură-te, tăria ceriului!* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 314/5. *Opiniunea publică... s-a numit... în timpii moderni regina lumei.* CONV. LIT. II, 38. ✧ *Lumina lumii* = Iisus Hristos conceput ca reflectare a luminii lui Dumnezeu-Tatăl. *Eu sunt lumina lumii* (a. 1805). GRECU, P. 188. *După unii, lumina aceasta înseamnă lumina lumii, adică Domnul nostru I[su]s Christos.* MARIAN. Î. 28. ✦ Evoluţia omenirii de-a lungul unor evenimente şi fapte istorice; istoria faptelor omenirii. *Cursul lumii aduce de este de multe ori celui mai mare de cei mici grije.* M. COSTIN, O. 99. *Şi ca apa în cursul său cum nu să opreşte, aşa cursul al lumii nu să conteneşte.* id. ib. 320. *Industria modernă cere în proporţie mai mică decât cea din primele veacuri ale lumii intervenţiunea puterii musculare a omului.* EMINESCU, O. XIV, 940. *Pierderea unui om nu poate opri în loc mersul lumii.* CARAGIALE, O. II, 291. *Aşa-i cursul lumii.* DAN, U. 69. *Astfel merge lumea.* CIOCULESCU, I. C. I, 70. ✧ *Cele şapte minuni ale lumii* v. minune (2). *Roata lumii* = succesiunea circulară, reversibilă a evenimentelor. V. şi roată[1] (2). *Roata lumii nu aşea cum gândeşte omul, ce în cursul său să întoarce.* M. COSTIN, O. 115. *Caută la ce aduce roata lumii.* id. ib. 167. *Roata lumei se întoarce necontenit şi în Ţara Românească mai mult decât oriunde.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 367. *Maşina lumii* = succesiunea continuă a evenimentelor. *S-a întors maşina lumii, cu voi viitorul trece.* EMINESCU, O. I, 35. *Se vede că s-a întors maşina lumei, s-a întors cu capu-n jos.* XENOPOL, I. R. XIII, 58. ✦ Memoria neamului omenesc, istoria realizărilor spirituale ale omenirii. *Vestiţi istorici... a cărora trăiesc şi acum scrisorile în lume şi vor trăi în veci.* M. COSTIN, O. 243. *Şi numele-i din lume de mult ar fi pierit.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *El aparţine unei părţi a omenirii care, vrând să-şi împlinească misiunea în lume..., e îndatorat de-a-şi pune puterile sale pentru împlinirea acelei misiuni.* EMINESCU, O. XV, 56. *Adăogăm că Plato a adus idealismul în lume.* id. ib. 1 146. *Pân' pe cer şi cât în lume Vor fi aste trei culori.* IZV. XV, 55. ✧ (Învechit) *Tablele lumii* = istoria omenirii. *Nu de tot din tablele lumii uitaţi sântem.* C. CANTACUZINO, CM I, 8.

2. Oameni, mulţime; spec. public; (învechit şi regional) omet[1]. *Multă lume nemereaşte cu tinre.* COD. VOR[2]. 29[r]/8. *Că toţi să fie unul, cum tu, părinte, întru mine şi eu întru tine, ca şi aceia întru noi unul să fie: ca lumea să crează că tu m-ai trimes* (ante 1580). CCR 93/21. *Lumea nu ne şti pre noi, că nu l-au cunoscut pr-insu* (ante 1618). GCR I, 48/20. *Apostolii... au prilăstit oamenii şi lumea de-au credzut lui Hristos.* VARLAAM, C. 155. *Izvorul vieţii şi cu multă dragoste şi bucurie lumii l-au arătat, pentru binele şi folosul a mulţi* (a. 1646). GCR I, 118/26. *Lumea-i ascultă pre ei.* N. TEST. (1648), 195[v]/24. *Biruit-au gândul... să scoţ lumii la vedere felul neamului.* M. COSTIN, O. 241. *Pre pizmaşii i-ai scosu-i din ţară Şi i-ai dat să fie lumii de ocară.* DOSOFTEI, PS. 144/12. *Deaca nu m-au ascultat D[u]mn[e]dzău, m-am întors la lume...ş-m spus săborului pre amănuntul.* id. V. S. noiembrie 102[v]/23. *Mai pe urmă au călcat şi mănăstirile şi casele, dezbrăcând lumea.* LET. III, 195/17. *I-au scos înaintea porţii împărăteşti... să-i vază lumea.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 345. *Văzând... ei pe toată alaltă lume râzând de dânşii..., au obosit.* C. CANTACUZINO, CM I, 46. *Clopotele trage toate, Lumea aleargă pă moarte* (a. 1769). DR. V, 515. *Noi am închipuit pentru lume şi... întru aceasta să văd.* AMFILOHIE, G. F. 35[r]/7. *După pilda craiului lumea se prilosteşte.* ŞINCAI, HR. I, 13/39. *Eu de faţă am grăit lumei, întru ascuns nu am grăit nimic.* MAIOR, PRED. III, 33/12. *De tăria lor lumea să miră.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 92. *Într-o duminică am văzut la poarta bisericii Creţulescului lume multă adunată.* HELIADE, O. I, 257, cf. I. GOLESCU, C. *Lumii-i este milă văzându-mă ameţit.* PR. DRAM. 109. *Ceea ce lumea numeşte fericirea.* MARCOVICI, C. 18/2. *În mijlocul lumei, unde să părea a fi strein, pentru că era mai presus decât ea.* HRISOVERGHI, A. 7/12. *Pătruns de meritul lor..., voiu să ştie lumea ce socotesc de astfel de bărbaţi.* GENILIE, G. IV/15. *Nu au altă ţintă decât a învăţa cât trebuie, spre a momi lumea ca să le dea bani.* C. A. ROSETTI, N. I. 68. *Lumea aşa judică.* PR. DRAM. 144. *Ascultând pe Neron, ai fi zis că-i ca şi Titus al lumelor îndulcire.* CONACHI, P. 283. *Duhovnicu spune lumii ce aude?* PR. DRAM. 231. *Este de datoria fiecăruia cetăţean să-i prigonească prin toate mijloacele cu putinţă. Iată judecata lumei* (a. 1848). URICARIUL, X, 21. *A voit acel monah să inspire lumii respect către agricultură.* BARIŢIU, P. A. 456. *Într-o mică încăierare... se răni multă lume şi dintr-o parte şi din alta.* TEULESCU, C. 127/6. *Acest monument la expoziţiunea universală din Paris va trage admiraţiunea lumei.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 203. *Acel care doreşte a fi cu lumea bine Şi a trăi în pace linguşituri să scrie.* NEGRUZZI, S. II, 215. *Tot fierbe-n capitală şi lumea îşi propune Un lanţ de fericire, un şir de lucruri bune.* BOLLIAC, O. 90. *Lumea s-a readunat încetul cu încetul în oraş.* GHICA, S. 32. *D-atâta vreme lumea îşi bate joc de tine Şi-n loc să pui silinţă a scri ceva mai bine, Din zi în zi mai tare te văz că şchiopătezi.* ALEXANDRESCU, O. I, 241. *Ne-om uita prin fum la lume Şi ne-om trece viaţa-n glume.* SION, POEZII, 27/22. *Sărăcesc lumea prin*

dobânzile lor cele nemăsurate. FILIMON, O. I, 93. *Cel puțin să știe lumea ce fac ei cu știința* (a. 1869). BARIȚ, II, 222. *Multă lume... se duce după agoniseală la câmpie.* I. IONESCU, M. 229. *Ea pare zea Venus când a ieșit din unde Ca să arate lumei frumosul ideal.* ALECSANDRI, P. III, 4. *Suntem lipiți de țărnă și lumea e calică.* id. T. II, 107. *Astăzi lumea s-a civilizat mult.* CONV. LIT. VI, 12. *Lumea începuse să se neliniștească în privința acestui monument.* MAIORESCU, D. I, 259. *Birjarul era poruncit să meargă la pas, ca să se zgâiască lumea la mine.* LĂCUSTEANU, A. 137. *Slujitorii slobozeau în mijlocul gloatei câte o vulpe cu coada muiată în păcură aprinsă, de fugea lumea încotro putea.* ODOBESCU, S. I, 136. *Când cu sete cauți forma ce să poată să le-ncapă, Să le scrii cum cere lumea vro istorie pe apă?* EMINESCU, O. I, 137. *Lumea-l crezuse mort pe Făt-Frumos.* id. P. L. 26. *Închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare.* CREANGĂ, A. 34. *Fuge lumea de dânsul de-și scoate ochii.* id. P. 217. *Și începe să-mboldească pe răposatul cavaler, pe când îl jelea atâta lume adunată cu veneratie.* CARAGIALE, O. I, 5. *Ea plecă la Arad, unde lumea se adună din șapte ținuturi.* SLAVICI, O. II, 3. *Lumea știe că de mine nu s-au auzit lucruri necinstite.* CONTEMPORANUL, II, 318. *Lumea abia se ținea să nu râză.* DELAVRANCEA, O. II, 99. *Lumea stă și vă privește cât sunteți de potriviți.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 73. *O să vie lume multă, multă, să se veselească.* CONTEMPORANUL, VII, 231. *Străbăteam stradele, ocolind lumea, și iată-mă ajuns la edificiul Justiției.* BACALBAȘA, S. A. II, 7. *Va arăta lumii că... nu se pot nici măcar mișca* (a. 1890). BARIȚ, II, 268. *Neputând încăpea lumea la ședințI..., se hotărî ca ele să se țină pe câmpia din apropierea orașului care lua atunci numele de Câmpia Libertății.* XENOPOL, I. R. XII, 27. *Săriți, lume, că se-ncinge moșul Dinu, hoț bătrân!* COȘBUC, P. II, 67. *Lumea de pe deal rămăsese încremenită.* SANDU-ALDEA, U. P. 122. *Lumea intra și pe o ușiță din dreapta.* IORGA, C. I. II, 8. *Era în marțea Paștelui și lumea-și căuta de suflet.* id. P. A. II, 275. *Ci lămurește-mi mie încă una... Ce-nseamnă lumea asta Și-acest ospăț?* MURNU, O. 8. *Și acuma un lan frumos cu păiușul puternic, cu spice mari, uimea lumea.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 57. *Nu se poate să fie câinii dezlegați acum când vine lume.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28. *Lumea nu-l lua în samă.* AGÎRBICEANU, S. 526. *Să mai rădă puțin lumea.* GÂRLEANU, N. 115. *Înspre sară de-abia, lumea ce însoțise convoiul se întorcea în sat, unii în grupuri, alții singuratici.* BUJOR, S. 71. *Lume multă foia în toate părțile.* HOGAȘ, DR. I, 162. *După ce a ascultat evanghelia în genunchi și cu capetele plecate, a început să forfote lumea.* LUNGIANU, C. 7. *Locul geme de oameni... Zăduhul ațâță sângele lumii.* REBREANU, I. 11. *Traducerile au revelat lumii de pretutindeni o literatură nordică surprinzător de bogată.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 227. *Invazii și răscoale repetate pricinuiau necontenit sărăcirea lumei.* N. A. BOGDAN, C. M. 47. *O pereche de palme enorme pe obrajii delicați ai d-rei Lala ar mulțumi multă lume.* LOVINESCU, S. VIII, 94. *Lumea se duce și vine, din oraș.* BACOVIA, O. 227. *Tot se minuna lumea de potrivirea noastră.* POPA, T. 34. *Venise lume din toate părțile să se uita la o așa petrecere.* VISSARION, B. 74. *Mirel îi privi o clipă, se gândi la curiozitățile lumii și se așeză mai la o parte.* A. HOLBAN, O. I, 12. *Îl ispiteau mereu despre viața secretă a codrului, peste care, după spusa lumii, stăpânea ca un sălbatec împărat.* VOICULESCU, P. I, 93. *Și pe când stătea lumea îngenunchiată în fața altarului, deodată începu să se clatine pământul.* C. GANE, TR. V. 143. *Abia după câteva clipe mă fixează lung, cu mirare, parcă nu se aștepta să vadă lume în jurul lui.* SADOVEANU, O. IV, 18. *Lumea din biserică nu prea băga de seamă acest viers vrednic de mărirea lui Dumnezeu.* id. ib. XIX, 201. *M-a părăsit azi lumea, ca și haina Uitată colo-n cui.* PILLAT, P. 265. *Povestea lumea că i-a rămas și bani destui.* MOROIANU, S. 208. *Valul vorbelor curgea spre un anumit mal, pe care lumea începea să-l întrevadă.* DAN, U. 94, cf. SCRIBAN, D. *Marea e apă, orizont, singurătate și băile de mare sunt zgomot, petreceri și lume multă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 5. *Să comunicați după fiecare ședință... că v-ați întrunit și că ați discutat, ca să știe lumea și ministerul... că în județul meu se lucrează.* ULIERU, C. 81. *Nu este mic numărul acelora care arată tendința să afirme că altădată lumea era mai mulțumită.* ARGHEZI, S. XXXIV, 266. *Lumea mă bârfește, fiindcă dau porunci strașnice.* CĂLINESCU, O. IX, 191. *Ceea ce ne dorim e să ne lase lumea în pace.* RALEA, F. 18. *Știa deci mai multe decât cei de față, dar tăcea anume ca să vadă ce gândește lumea despre revoluție.* CAMIL PETRESCU, O. II. 91. *Lumea se înghesuia în jurul lui Petrache Lupu, îl pipăia, îl întreba.* STANCU, R. A. II, 272. *Lumea se grămădea pe scaunele verzi și pe cărarea dintre ele.* VINEA, L. I, 105. *Când vorbește lumea de război, parcă tot nu-ți vine să crezi că o asemenea nebunie e cu putință.* H. LOVINESCU, T. 99. *Lumea din târg stătea ascunsă, cu frica-n sân.* TUDORAN, P. 139. *I-ar fi plăcut totuși să-l vadă lumea cu cartea în mână.* PREDA, DELIR. 8. *Lumea vorbea tare, unii îl căinau pe bietul creștin.* SORESCU, L. L. I, 46. *În provincie... lumea e mai dornică de teatru, mai puțin blazată decât în capitală.* IST. T. II, 68. *Ei erau interesați să mențină lumea în neștiință.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 27. *Lumea se adunase la marginea satului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 18/4. *N-aș face decât filmul la care să se înghesuie lumea.* CINEMA, 1974, nr. 5, 6. *Oi bea apă din izvor Ș-oi cânta lumei de dor!* ALECSANDRI, P. P. 299. *Vai săracii feciorii, Mândră-i lumea cu dânșii.* MARIAN, H. 41. *La mândruța sprâncenată Merge lumea fermecată.* HODOȘ, P. P. 75. *Iera lume măi puțână pe-acolo.* GRAIUL, I, 23. *Amu, de rușine să n-o judece lumea, ea nici nu mai ieșea prin sat.* VASILIU, P. L. 180. *O să zică lumea că ești nebun, dragul mamei.* PAMFILE, CER. 16. *Vorbește lumea ce știe, Io iubesc ce-m place mie.* GR. S. V, 113. *Iera lumi puțânî.* DIACONU, VR. 98. *Se poftește lumea la o petrecere.* IZV. XI, 29. *S-o aduna lumia toată, Gligore, la voi la poartă.* MAT. DIALECT. I, 119. *Nunta-i pregătea,... Lumea c-aduna.* BALADE, II, 135. *Multă lume-i adunată Pă luptași ca să privească.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 153. *Iera atuncea foarte puțână lume, încât iera multe pustietăți.* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. *Ca-n fiecare sală dă judicătorie, lume-acolo multă.* id. ib. III, 91. *Ce vom face acuma noi nu știm, dar lumea-i necăjită.* PORȚILE DE FIER, 3. *Lumea piere, baba se piaptănă.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Lumea piere (de necaz) și baba se piaptănă.* PAMFILE, J. II, 152. *Lumea piere de*

tătari Şi tu bei cu lăutari. ZANNE, P. III, 454. *Câtă lume-i şi pământ Nu-i ca popa mai flămând.* MARIAN, H. 33. ✧ (Întărit prin repetare) *Pe aici, lume, lume, lume.* CARAGIALE, O. VII, 163. ✧ (Precedat de prepoziţiile „cu", „de", „din", „în", „pe", „prin", „printre" etc.) *Eu-ţ voi spune sfântul nume Fraţilor miei şi-n mijloc de lume.* DOSOFTEI, PS. 68/8. *Aşa-i este ruşine de lume.* NECULCE, L. 293. *Zavistiia... nu lipseşte niciodată dân lume.* R. GRECEANU, CM II, 239. *Pre dânsul... ascultaţi, iară nu pre lume.* ANTIM, O. 15. *Mi-e ruşine şi de lume Să-mi strigaţi că trag păcatul.* HELIADE, O. I, 136. *Cine e hulit de lume?* PR. DRAM. 103. *Mă aflu silită întru osândire pentru toată viaţa a nu mai da ochi cu lumea.* GORJAN, H. III, 109/14. *Primiţi pe această sărmană văduvă care, uitată de lume, trăieşte într-un lăcaş singuratic şi ticălos.* MARCOVICI, D. 37/1. *Ş-apoi dorinţele în lume sânt cam ciudate: unu visează slavă, altu amor, altu bogăţie.* PR. DRAM. 226. *Mă va vedea cunoscut şi stimat de lume, ca omul cel mai învăţat.* C. A. ROSETTI, N. I. 29. *Când voi pute a nu mai tăinui de lume acest amor?* NEGRUZZI, S. I, 18. *Un duh fierbe în lume.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Aşa se vorbeşte prin lume, dar nu este adevărat.* FILIMON, O. I, 314. *Plimbările ei se mărgineau la locuri mai puţin cercetate de lume.* CONV. LIT. IV, 77. *Stradele era pline de lume.* BARONZI, I. G. 216/3. *Salonul era plin de lume.* BOLINTINEANU, O. 418. *Strângându-l de mână..., au ieşit din lume.* LĂCUSTEANU, A. 268. *Sala geme de lume.* CONTEMPORANUL, I, 145. *Sala Sorbonei a fost plină de lume.* EMINESCU, O. XI, 440. *S-aude de pe mal zgomotul şi forfoteala mulţimii de lume.* CARAGIALE, O. II, 193. *Pornim, fugind de lume.* CONTEMPORANUL, IV, 372. *Ce glorie-mi va face mândria-n lume?* MACEDONSKI, O. II, 191. *Mă tem De lumea din oraşe!* COŞBUC, S. 130. *Era aici şi un birt, care gemea de lume.* AGÎRBICEANU, A. 69. *Te pierzi în golul singurătăţii, O suflet, mereu de lume fugar.* BACOVIA, O. 131. *Să-şi croiască drum cu coatele prin furnicarul de lume ce se grămădea la intrarea cafenelei.* REBREANU, N. 5. *La casa Zoiţei din deal, ograda plină de lume.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 286. *Crâşma gemea de lume.* COCEA, S. I, 42. *În lumea multă de acolo,... judecătorul nici n-a apucat să se uite la bătrân.* POPA, V. 219. *S-ar fi zis că n-aveam nimic cu lumea, nici ea cu mine.* VLASIU, A. P. 7. *Nu-i plac nici teatrele, nici străzile cu lume.* TEODOREANU, M. U. 294. *Domnu Mateiaş îşi făcea loc printre lumea îmbulzită şi tălăzuită.* SADOVEANU, O. VII, 389. *Curtea se umplu de lume.* DAN, U. 152. *Fusese un înfumurat, mulţumit că are o stare, necunoscând nicio mizerie, purtându-se cu lumea rece.* CĂLINESCU, O. IV, 18. *Pentru dânsul, evadarea nu conteneşte, evadarea de sine, în lume.* PERPESSICIUS, M. IV, 244. *Romanticul nu tinde să se opună, să se deosebească de lume.* RALEA, S. T. I, 169. *Mai privi odată peste lumea înmărmurită în ploaie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 66. *Trecu un tramvai încărcat de lume.* STANCU, R. A. V, 169. *O luară la vale spre piaţa mare, care se vedea de departe, încă pustie de lume.* PREDA, M. S. 146. *Curtea şcolii se umpluse de lume.* T. POPOVICI, SE. 318. *Nu vorbea cu lumea ca toţi oamenii.* STĂNESCU, C. R. 59. *Acolo am cunoscut o mulţime de lume.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 16/1. *Mă mulţumeam... a râde de lume.* MS. 1988, nr. 1, 26. *Sunt născut pe frunzi de fag, Ca să fiu la lume drag.* ALECSANDRI, P. P. 292. *Cuzea ăsta a dat pământ la lume.* GRAIUL, I, 217. *Când ajunge la părinţi, curtea împăratului era plină de lume.* VASILIU, P. L. 23. *Arată şi ei obicei mocănesc şi arată la lume ce-au învăţat mocanii la stână.* ARH. FOLK. VII, 15. *Printre lume se băga, De mă-sa s-apropia.* BALADE, II, 250. *Vineri adun' copiii l'emne... de la lumea.* PORŢILE DE FIER, 118. ✧ (Cu determinarea „toată" sau „întreagă" se referă la toţi oamenii ori la fiecare dintre ei) *Că tot ce suflă şi toată lumea cu frică te măreaşte* (ante 1633). GCR I, 80/17. *Decât toată lumea să giudecă pre sine mai svânt.* VARLAAM, C. 9. *Toată lumea zice italianului... cu un nume.* M. COSTIN, O. 249. *S-au îmbrăcat să-l vază Toată lumea-n cuviinţă.* DOSOFTEI, PS. 320/6. *Nu te închini dumn[e]zăilor cărora toată lumea să-nchină.* id. V. S. septembrie 6^{r}/2. *D[u]mn[e]dzău carele giudecă toată lumea în dereptate* (a. 1683). CCR 116/23. *Ieşi poruncă de la chesariu Avgust să să scrie toată lumea... Şi mergea toţi să să scrie cineşi în oraşul său.* BIBLIA (1688), 790^{1}/3. *Toată lumea ştie.* CANTEMIR, I. I. I, 44. *Nu vei întra în păcat cu mine şi în clevetirea a toată lume.* ANTIM, O. 233. *Vom arăta mijlocul cu care poate fieştecare să să facă de tot putearnic şi minunat la toată lumea.* MOLNAR, RET. 8/25. *Vestea care toată lumea o pătrunsese.* ŞINCAI, HR. I, 151/20. *Dacă s-ar fi aflat trăsuri, toată lumea ar fi fugit din Bucureşti* (a. 1801). IORGA, S. D. XII, 132. *Porni întâiu a face acel pod de piatră preste Dunăre, de carele toată lumea s-au minunat.* MAIOR, IST. 5/23. *Am trăi cu toată lumea în pace.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 99. *Şi de sunetul apelor toată lumea să va îngrozi şi care vor fi pe aproape de mare vor muri* (a. 1815). GCR II, 217/9, cf. LB. *Aceasta pricinui nemulţumire la toată lumea.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 115/4. *Ce să cuvine, să cade la toată lumea.* I. GOLESCU, C. *Lumea toată mă sfâşie de ce n-am adus un alt medic.* C. A. ROSETTI, N. I. 32. *Să ne mai afle şi lumea toată ceea ce am păţit.* PR. DRAM. 165. *Toată lumea dorea numai îmbunătăţiri pe viitorime* (a. 1848). URICARIUL, X, 12. *Că medicina este o ştiinţă prea de nevoie... pentru viaţa şi traiul omului nimine se îndoieşte, fiind cunoscută la toată lumea.* CORNEA, E. I, IV/10. *Toată lumea putea să ceară audienţă.* BARIŢIU, P. A. I, 470. *În faţa evidenţei, toată lumea a convenit să valideze alegerea.* KOGĂLNICEANU, O. V, 23. *Toată lumea nu vorbea decât de nunta domnească.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Toată lumea, negustor, meseriaş şi ţăran, mânca, bea şi chiuia.* GHICA, S. 7. *Toată lumea ştie că poporul german este... foarte impresionabil.* FILIMON, O. I, 354. *Eu cunosc toată lumea în acest cartier.* BARONZI, I. G. 83/2. *Eu sunt numai o femeie şi-s părăsită de toată lumea.* CONV. LIT. IV, 22. *Toată lumea onestă şi patriotică se putea aştepta la o schimbare hotărâtoare.* MAIORESCU, D. IV, 113. *Gonit de toată lumea prin anii mei să trec.* EMINESCU, O. I, 116. *Grecii şi romanii numeau barbari pe toată lumea.* id. S. P. 310. *Dar după un nebun, fără să-l cunoască nimeni, se strânge şi se ia toată lumea.* CARAGIALE, O. III, 9. *Om care bănuieşte pe toată lumea.* SLAVICI, O. I, 159. *Toată lumea nu poate fi ajutată.* CONTEMPORANUL, IV, 417. *E destul să citim primul vers pentru ca toată lumea să şi-o amintească.* MACEDONSKI, O. IV, 71. *Nu vezi că*

toată lumea fuge la munte din cauza colerii? SBIERA, F. S. 226. *Toată lumea aceasta se zbuciuma numai şi numai pentru bani.* SANDU-ALDEA, D. N. 11. *A spus la toată lumea că n-ar mai veni la mine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 47. *Vorbea brutal cu toată lumea.* AGÎRBICEANU, A. 219. *Toată lumea, cu regele în frunte, intra în joc.* PÂRVAN, G. 144. *S-a înserat, toată lumea a plecat.* REBREANU, I. 31. *Un poet nu poate pretinde să fie înţeles, gustat, iubit de toată lumea.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 25. *Are să fie primit de toată lumea.* LOVINESCU, S. VIII, 20. *Se uită toată lumea la ea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 103. *Şi când om fi amândoi..., toată lumea să întoarcă privirea după noi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 11. *Prin ele ai să cunoşti toată lumea de aci.* C. PETRESCU, C. V. 182. *A auzit că-l bănuieşte toată lumea şi i-a fost frică.* POPA, V. 228. *Se ducea toată lumea la o întrecere... nemaipomenită.* VISSARION, B. 20. *Toată lumea îl cunoaşte pe tata.* TEODOREANU, C. B. 11. *După masă toată lumea trecu în altă odaie.* C. GANE, TR. V. 186. *Avea un zâmbet sfios, un glas moale şi furişat şi se uita la toată lumea aşa de blând.* SADOVEANU, O. V, 43. *Toată lumea pare cuprinsă aci de beţia vitezei.* BART, S. M. 42. *Este un adevăr asupra căruia mai toată lumea este de acord.* D. GUSTI, P. A. 222. *Se lega de toată lumea.* DAN, U. 16. *Ale vro zece zile, cât turmele străbăteau uliţele satelor noastre, toată lumea era îndestulată de lapte.* MOROIANU, S. 148. *Negrul vine bine la toată lumea şi e şi distins.* KIRIŢESCU, G. 60. *Toată lumea cunoaşte astăzi principiul motorului cu explozii.* ENC. TEHN. I, 304. *Clopotele sună pentru toată lumea.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 286. *La masă s-a discutat multă politică şi despre criza în care se zbate toată lumea.* ULIERU, C. 63. *Tot ce putea să împărtăşească între patru ochi constituiau adevăruri şi simţiri bune pentru toată lumea.* CĂLINESCU, C. O. 337. *În ziua aceea toată lumea ar fi mulţumită.* PERPESSICIUS, M. III, 64. *Toată lumea ştie că aceşti cocostârci preferă locurile de baltă.* LINŢIA, P. III, 9. *Şi nu ştia toată lumea că nu era hoţ?* VINEA, L. I, 103. *Bănuieşte că toată lumea vrea să-l otrăvească.* CONSTANTINESCU, S. I, 235. *Dacă lucrul place tuturor, ce s-a găsit el să spună altfel decât toată lumea?* CIOCULESCU, C. 11. *Asta e limpede, o ştie toată lumea.* PREDA, Î. 108. *Cât eşti tânăr şi în putere, toată lumea se uită la tine.* T. POPOVICI, SE. 598. *În lexicul obligatoriu figurează câteva mii de cuvinte cunoscute şi folosite curent de toată lumea.* COTEANU, S. E. 151. *Toată lumea a uitat ceea ce spusesem eu.* BREBAN, A. 59. *Nu era atunci limpede pentru toată lumea ceea ce acum... este o realitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 12/3. *Se admite mai de toată lumea că limba se schimbă într-un tempo relativ lent.* IVĂNESCU, I. L. R. 5. *Este admis astăzi de toată lumea că textele rotacizante... nu reprezintă originalele traducerilor.* L. ROM. 1981, 161. *Toată lumea l-au lăsat, Lumea toată l-au uitat.* ALECSANDRI, P. P. 112. 14. *Să se mire lumea toată C-a fost dragoste curată.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 57. *Toată lumea-i cu tătuţă Numai noi fără miluţă.* MARIAN, Î. 510. *Tătă lume să ciudea.* ŢIPLEA, P. P. 6. *Da' Dumnezeu îi mare şi El îi pentru toată lumea.* VASILIU, P. L. 65. *Ia scaun de judecată Şi judecă lumea toată.* PĂSCULESCU, L. P. 9. *Nu bea vinul cum se bea,... Ci mi-l bea el cu vadra, Se miră toată lumea!* BALADE, II, 9. *Până când mireasă eşti, Ai credinţă că tot creşti..., Toată lumea o iubeşti.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 27. *Toată lumea aia vine aici la pomană.* PORŢILE DE FIER, 20. *Toată lumea bea vinul, dar nu-şi bea mintea.* ZANNE, P. IV, 176. *Parcă toată lumea îi strică,* se spune despre cineva trist, supărat ori foarte obosit. id. ib. 217. ◇ *Lume nouă* = oaspeţi străini sau neobişnuiţi într-un anumit mediu. *Lume noauă.* I. GOLESCU, C. *Astă-seară avem lume nouă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 41. *Lume nouă! exclamară unii.* VINEA, L. II, 35. (Regional) *Lumea luminată* = oameni mulţi şi bine îmbrăcaţi. Cf. I. CR. VIII, 186. *A venit în foişor lumea luminată.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 270. *Iera lumea luminată adunată acolo.* GRAIUL, I, 162. (Regional) *Lume albă* = sumedenie de oameni; gloată. Cf. CIAUŞANU, V. 177. *Ochii lumii* = vederea tuturor; p. ext. oamenii. *Simţea numai o intensă bucurie, pe care nu ştia cum... s-o ţină cât mai ascunsă de ochii lumei.* BART. E. 53. *Acum el putea ferit de ochii lumii să iasă aşa.* CĂLINESCU, O. XIV, 127. *Dragostea se face departe de ochii lumii.* STANCU, R. A. V, 22. *Gura lumii* v. g u r ă. (Regional) *Haine de lume* = hainele cele bune, cu care cineva merge între oameni la zile de sărbătoare etc. Cf. UDRESCU, GL. ◇ L o c. a d j. (Învechit) **De toată lumea** = al tuturor oamenilor; universal. *Această în besearică Maicii lui D[u]mn[e]dzău întrare au făcut întru pravoslavnică sărbătoare minunată şi de toată lumea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie $138^{v}/6$. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **Ca lumea** (sau **ca nelumea**) = (aşa) cum (nu) se cuvine, (aşa) cum (nu) trebuie. *Sunt trei săptămâni de când nu m-am învrednicit să dorm o noapte ca lumea.* CARAGIALE, O. VII, 177. *Mă ţinuşi doi ani aproape fără să te-nduri cu un dram de vorbă ca lumea.* ib. ib. 548. *La mine a fost ca nelumea.* id. S. 85. *Răposatul... nici nu mai putea vorbi ca lumea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 120. *Nu te chem la masă, pentru că nu avem masă ca lumea.* IBRĂILEANU, A. 196. *Pe urmă n-o mai putut să vorbească ca lumea.* POPA, V. 168. *Mă oprii mulţămit: bine că o să am parte de o clădire ca lumea, albă, curată, veselă.* SADOVEANU, O. III, 353. *Nicio hârtie nu e în regulă... Nimic înregistrat ca lumea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 430. *Nici nu ţi-a crescut mustaţa ca lumea.* id. O. I, 52. *Nu sunt în stare să servească o cafea ca lumea.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 129. *La elefanţi, la lei şi la pantere Le-ai dat un trup ca lumea şi putere.* ARGHEZI, S. V, 238. *Avem de dărâmat oraşe mizerabile şi de construit altele ca lumea.* CĂLINESCU, C. O. 96. *Îşi trăise copilăria fără a prânzi vreodată ca lumea.* id. S. 499. *Ca să... te duci la nuntă,... trebuie să ai măcar cu ce să te îmbraci ca lumea.* STANCU, D. 327. *Poate n-ar fi greu să-şi facă un trai mai ca lumea.* TUDORAN, P. 563. *Având atâţia bani, dărâmaseră bordeiul în care stăteau, îşi făcuseră o casă ca lumea.* PREDA, D. 65. *Stătuseră, desigur, dincolo de geamul prăvăliei de peste drum. Un filaj ca lumea aşa se face.* BARBU, Ş. N. II, 86. *Îşi făcuse în sfârşit rost de un culcuş mai ca lumea.* BREBAN, A. 127. *În loc să meargă pe pod ca lumea, da să treacă prin apă.* VASILIU, P. L. 103. *Până acum nu vedeau ca lumea.* PAMFILE, D. 37. *Ca lumea (ca draga de lume), ca nelumea.* CIAUŞANU, GL. *Cânticu ńioarii, cu moşu, îl ştiam eu ca lumea.* DIACONU, VR. 94. *Ca nelumea.* MAT. DIALECT. I, 230. *Nu ştie spăla o buleandră ca*

lumea. FOLC. TRANSILV. III, 423. **Ca vai de lume** sau (regional) **nici de-o lume** = (într-un mod) vrednic de compătimire, foarte prost, de nicio treabă. V. și v a i¹ **(a).** *Am văzut eu și hoituri mari și nici de-o lume.* CREANGĂ, P. 149, cf. TDRG. *Aici, în casă, este un fel de pat, da-i de pământ, domnule sublocotenent, ca vai de lume.* SADOVEANU, O. III, 241. *Am trăit la Paris ca vai de lume.* id. ib. XXI, 300. *Îngăimă el câteva cuvinte de salut la adresa ministrului, dar într-o ungurească ca vai de lume.* MOROIANU, S. 167. *Era... legat ca vai de lume pe la mijloc cu o funie jegoasă.* BĂNULESCU, C. M. 330. *De hartă ce să mai vorbim, ca vai de lume!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/1. *Și mânca... nişti mâmăligî ca vai di lumi.* GR. S. III, 120. ◇ L o c. a d v. **În văzul** (sau, învechit, **vederea) lumii** ori **în fața lumii, sub ochiul** (sau **ochii) lumii** = în văzul tuturor, în public, deschis. *Luase în serviţiul său oareşcum pe faţă, în vederea lumii, pe mai mulţi ţigănoi căldărari.* BARIȚIU, P. A. I, 108. *Suntem noi înşine sub ochiul lumii.* BARONZI, I. C. I, 42. *Ţi-aş spune verde în faţa lumei: eu nu cred nimic.* id. ib. 196. *S-au pus în faţa lumii într-o adunare... drepturile necontestate.* EMINESCU, S. P. 144. *Îşi expune lucrul său sub ochii lumii.* id. O. XIV, 250. *Au ajuns... să ne deie în faţa lumii lecţiuni de omenie.* CARAGIALE, O. VII, 554. *Administratori de plasă care-şi fac, în văzul lumii, venituri din aşa-zisele „zile de prestaţie".* SADOVEANU, O. XIX, 221. *Destinul lui era să fie interpretul intereselor minerilor în faţa lumei.* OPRESCU, I. A. IV, 55. *O să vin să te bat în faţa lumii.* STANCU, D. 312. *Cum să omor eu om în văzul lumii?* id. R. A. III, 368. *În văzul lumii aş cădea de pe scara aglomerată a unui tramvai.* PREDA, R. 60. **În ochii lumii** = în conştiinţa oamenilor; conform părerii comune, după părerea oamenilor. *Pentru ca să te ţiu aicea... aş avea o dezvinovăţire în ochii lumii.* HRISOVERGHI, A. 23/4. *Lucrul e blamabil în ochii lumii.* C. A. ROSETTI, N. I. 90. *Măcar pân-aseară era în ochii lumii Bun numai d-adus apă şi lemne de tăiet.* NEGRUZZI, S. II, 245. *Să ne înalţe în ochii lumii.* GHICA, S. 17. *Oamenii mari vieţuiesc şi strălucesc în ochii lumii.* BARONZI, I. C. I, 26. *A doua zi să ieşi cu el pe chei, să te afişezi în ochii lumii.* BART, E. 165. **Înaintea** (ori **în faţa) lumii** (sau **a toată lumea)** = în conştiinţa tuturor oamenilor. *Cred ei ca pot arăta în faţa a toată lumea nu ştiu ce slăbiciune.* MAIOR, IST. 73/5. *Vom ieşi cumva cu faţa curată înaintea lumii* (a. 1865). BARIȚ, II, 117. *Părtinind la multe lucruri neiertate, pierduse şi cinstea în faţa lumii.* CONV. LIT. IV, 62. *Adevăr scăldat în mite... Stă şi azi în faţa lumei o enigmă n-explicată.* EMINESCU, O. I, 31. *Nu vreau să par copil în faţa lumii.* DELAVRANCEA, O. II, 98. **De** (sau **pentru) ochii lumii** = de formă, pentru aparenţe. V. şi o c h i¹ **(A I 2).** *Ei pentru sine nu aveau nicio religiune pozitivă, dară mărturiseau vreuna numai pentru ochii lumei.* BARIȚIU, P. A. I, 15, cf. POLIZU. *De ochii lumei însă şi în aparenţă, el cultiva cu tot dinadinsul amiciţia.* EMINESCU, O. XIV, 114, cf. DDRF, ALEXI, W. *Titu se codi puţin, mai mult de ochii lumii.* REBREANU, I. 36. *Voind a sugera hazul pe care i-l provoacă personajul... de ochii lumii.* CĂLINESCU, S. 39, cf. PAMFILE, J. II, 405, CIAUŞANU, GL. ◇ E x p r. **O lume (întreagă** sau **toată) (de...)** = o mulţime, un număr mare de... *Împotriva lui toţi ceilalţi!... o lume toată!* NEGRUZZI, S. III, 382. *Când am mântuit Mi-a dat drept răsplătire o lume de oftări.* CONV. LIT. II, 22. *O lume toată-nţelegea – Tu nu m-ai înţeles.* EMINESCU, O. I, 191. *Cu ochii tăi de înger mă mângâi şi mă minţi, Căci ei cuprind o lume de dulci făgăduinţi.* id. ib. IV, 432. *O lume întreagă de închipuiri umoristice îi umpleau creierii.* id. P. L. 40. *Creştea voinicelul şi nu mai putea o lume după el.* CARAGIALE, O. II, 150. *Mult l-a plâns o lume, fiindcă fusese om cuminte şi drept.* id. ib. 284. *O lume se plângea de nedreptăţile ce făcea.* ISPIRESCU, U. 68. *Să fie o lume de femei În jurul meu, stăpână am singură pe-o roabă.* COŞBUC, S. 54. *El nu e doar cu totul Lipsit de faimă, că-l cunoaşte o lume Din răsărit şi din apus de soare.* MURNU, O. 225. *O lume-ntreagă mi-a rămas în urmă Cu goana ei pripită după viaţă.* GOGA, C. P. 68. *Criticul poate să ajungă să nu mai vadă în literatură decât o lume de efecte şi de trucuri literare.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 62. *Trebuie să fie cât de cât adevăr în zvoana asta nebună, de vreme ce a pus pe foc o lume întreagă.* POPA, V. 207. *O lume întreagă, în tăcerea care s-a întins, în timpul care a încremenit, mă împresoară.* SADOVEANU, O. IV, 27. *Poate să vie o lume să vadă.* id. ib. VIII, 19. *Omul... prelucrează natura organică, creând o lume de obiecte.* CĂLINESCU, C. O. 233. *Avea atâta putere în trupul lui, de se mira o lume.* VASILIU, P. L. 125. **Lume(a) (toată) de pe** (sau, regional, **peste, după) lume** sau **lumea cu pământul** = **a)** foarte mulţi oameni, mulţime nenumărată. *Vede alai mare, lume peste lume.* GHICA, S. 386. *S-a adunat lumea de pe lume la această mare şi bogată nuntă.* CREANGĂ, P. 102. *Lumea de pe lume fiind în mare nedumerire, alerga să vadă ce minune poate să fie?* id. ib. 228. *Le-au tras o răfuială de râdea lumea de pe lume.* CONTEMPORANUL, IV, 505. *A-nceput dis de dimineaţă să se care într-acolo lumea după lume, de la deal.* CARAGIALE, O. II, 244. *Trebuie să fie în Bucureşti lume peste lume.* id. ib. VII, 547. *Vara lume de pe lume se adună pe plajele... calde.* VLAHUȚĂ, R. P. 45. *Lume de pe lume, cât păr în cap.* PĂCALĂ, M. R. 130. *În cafenea e lume de pe lume.* GÂRLEANU, N. 51. *Lume de pe lume umple piaţa, într-o zarvă domoală şi neîntreruptă.* SADOVEANU, O. X, 388. *În noaptea de Paşti venea la biserica noastră lume de pe lume.* MOROIANU, S. 171. *Lumea toată de pe lume Ne-a şi pus urâte nume.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 65. *Venea lumea de pe lume de se uita la ei.* STĂNCESCU, B. 161. *La petrecerea ceea s-a strâns lumea de pe lume.* PAMFILE, CER. 42. *Lumea cu pământul.* MAT. DIALECT. I, 230, cf. ZANNE, P. IV, 219; **b)** oricât de mult, foarte mult. *Pentru altul n-aş face-o, să ştiu că mi-ar da lumea de pe lume.* CREANGĂ, P. 162. **A arunca** (sau **a azvârli) praf în ochii lumii** = a induce în eroare opinia publică, a înşela oamenii. *Am tot aruncat praf în ochii lumii, până când am ajuns în sfârşit să dispunem lumea întreagă a face astăzi haz de nenorocirile noastre.* CARAGIALE, O. VII, 554. *Penelopa, căutând să zvârle praf în ochii lumii, făcuse o sumă de cheltuieli nesăbuite cu mobilarea casei.* BART, E. 239. (Cu parafrazarea expresiei) *Eu sunt praful ce s-aruncă în ochii lumii pentru a acoperi începutul sfârşitului, mizeria financiară şi noul împrumut.* EMINESCU, O. XI, 386. **A lua** (sau **a unge) ochii lumii** = a induce în eroare opinia

publică prezentând o situație în termeni foarte favorabili. *E încercarea de-a lua ochii lumii cu fel de fel de comedii pe pereți.* EMINESCU, O. XI, 386. *Vrei să ungi ochii tată-tău și-a lumei?* GÂRLEANU, N. 54. **A(-l) lua** (pe cineva) **lumea la ochi** = a face o impresie rea opiniei publice, a deveni suspect. *Îl ia lumea la ochi și-și aprinde paie în cap.* ODOBESCU, S. III, 159. **A fi** (sau **a se face, a ajunge, a rămâne** etc.) **(de** ori **în) râsul** (sau **minunea, ruşinea) lumii** ori **a face** (pe cineva) **de minune la lume** sau **a fi de râs în lume** = a fi (sau a se face, a ajunge, a rămâne etc.) de batjocură, de ocară; a se compromite. V. și r â s[2] **(2),** m i n u n e **(2).** *Bătrânul care, pleșuv și fără dinți, O fată-n floarea vârstei plină de foc luând... Dă pricină urâtă de-a fi de râs în lume.* NEGRUZZI, S. II, 244. *Am ajuns de râsul lumii.* GHICA, S. 434. *Să ne facem de ruşinea lumii.* FILIMON, O. I, 158. *Nu vorbi de pomană, jupâniță, că doar nu vom rămânea, sărac de noi, râsul lumii.* ODOBESCU, S. I, 111. *Mă văd silit a vă lăsa în râsul lumei.* XENOPOL, I. R. XIV, 50. *Ne-am face de minunea lumii trăgând în Armadia.* REBREANU, I. 74. *Află păgubașul și ne facem de râsul lumii.* POPA, V. 43. *Tocmai el, care se știa așa de sensibil,... să ajungă de râsul lumii.* BART, E. 212. *Ne fac de minune la lume.* DAN, U. 11. *E de râsul lumii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 143. *Îl făcuse de râsul lumii.* BĂNULESCU, C. M. 178. *De nu mi-i veni prin vis, Să rămâi lumii de râs.* MARIAN, S. R. I, 137. **A cunoaşte lume** v. c u n o a ş t e. **(A fi) vai de lume** v. v a i[1] **(a). A face figură în lume** v. f i g u r ă. **S-a strâns lumea ca la moşi** v. m o ş **(I 5). A-şi ridica lumea în cap** = a se pune rău cu toți oamenii, a se certa cu cei din jur. *D-ta vrei pesemne să-mi ridic lumea în cap.* CONV. LIT. XII, 6. **A purta lumea pe degete** = a induce în eroare, a înșela, a păcăli oamenii. *Să-i strâmbi gâtul oleacă, să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete.* CREANGĂ, P. 267. **Lumea şi un om** = toți oamenii. Cf. ZANNE, P. IV, 219. (Regional) **A lua lumea-n răspăr** = a se certa, a se pune rău cu toți din jur; a se încăiera. Cf. UDRESCU, GL. (Regional) **A (nu) fi** (sau **a nu ieşi) din lume afară** = **a)** a (nu) cumpăra (sau vinde) cu preț mai mare ori mai mic decât cel curent pe piață, a fi în limitele prețurilor stabilite. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** a (nu) avea comportări extravagante, a (nu) fi excentric, aiurit, a (nu) fi altfel decât mulțimea oamenilor. Cf. UDRESCU, GL. (Învechit) **A fi cu lumea în vorbă** = a viețui între oameni. *De vii cu totul iadul să-i soarbă, Să nu mai hie cu lumea-n hoarbă.* DOSOFTEI, PS. 181/10. ✦ Musafiri, oaspeți; invitați; p. e x t. clientelă. *Biata mama!... era să aibă lume în seara aceea!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 31. *În această cameră se primește lumea numai la sărbători.* MANOLESCU, I. 73. *Restaurantul are lume multă, iar în sezonul cald se mănâncă afară.* A. HOLBAN, O. I, 102. *Daria avea lume la dânsa, care nu mai pleca.* id. ib. 105. *Când se întâmpla să am lume la ceai, era atât de deplasat între cei câțiva bărbați eleganți..., că-mi era milă de el.* CAMIL PETRESCU, P. 18. *De câte ori am lume, mă faci să plâng... Ca să fiu urâtă, cu ochii umflați.* KIRIȚESCU, G. 71. *Deschidea corespondența și primea lumea în anticamera pașalei.* C. GANE, TR. V. 158. *Gazda își dă toate silințile să ne dovedească că nu numai târgoveții știu să se poarte cum se cuvine cu lumea.* SADOVEANU, O. IV, 126. *Niciun nabab nu-și poate permite să primească zilnic atâta lume.* VINEA, L. I, 143. *Văd ca ai lume.* H. LOVINESCU, T. 142. *Eleonora Zoltan chemase lumea la festinul neronian.* CONSTANTINESCU, S. I, 48. *Vine lume invitată și neinvitată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 20/1.

3. Societatea umană ca loc propriu al vieții omenești; mediul social ca mod de organizare a vieții comunitare. *Veniți ceia ce ați lăsat lume și ați venit după mine, veniți ceia ce ați răbdat în numele meu* (a. 1550–1580). CUV. D. BĂTR. II, 457. *Cine seamănă cea sămânță bună iaste fiiul omenesc... Ogorul iaste lumea* (ante 1580). CCR 2/24. *Bl[agoslo]veniile tătâni-tău mai mari-s de bl[agoslo]veniile părinților miei, după poftele înălților ceștii lumi* (a. 1582). GCR I, 36/34. *Să să agiute unul cu alalt în lume.* VARLAAM, C. 245. *De primejdiile lumii să te ferești, cu ajutorul prea puternicului Domnului Dumnezeu.* M. COSTIN, O. 318. *Înșişi păcătoșii iș[i] cunosc perirea, Săvai că să-nalță pre lume cu firea.* DOSOFTEI, PS. 123/4. *Deșarta mărire a oamenilor au intrat în lume și pentru aceaea pre scurt al lor sfârșit s-au socotit.* BIBLIA (1688), 659[2]/37. *Acest fecior de-mpărat, În pustie au intrat..., Fi-voi sălbatecă hiară, Lăpădat din lume-afară* (a. 1769). DR. V, 518. *Ș[i] eu, ca un om în lume am avut cu mult[i] meștec[ă]turi* (a. 1780). IORGA, S. D. VII, 43. *Cade-se a se ști de aceasta, că fiecăruia ce-s însoțiți în lume, anume bărbătului și muierei..., că părinții bărbatului... întâia cuscrie se cheamă.* PRAV. LUCACI, 224[v]/10. *Râdea de oameni și de lume.* BUDAI-DELEANU, Ț. 367. *Unde este omul?... și ce orânduială are în lumea și viața aceasta?* EPISCUPESCU, O. Î. VIII/18. *Îmi făgăduiam plăceri statornice pe teatru cel schimbător al lumii.* MARCOVICI, C. 15/7. *Egoistul defaimă pe risipitorul bogat care își măsoară cheltuiala pe treapta ce ține în lume.* id. D. 134/9. *Sărmană, ai fi învinsă, Dac-ai trăi tu singură C-o lume nedeprinsă.* ASACHI, S. L. I, 241. *Să poată fi în societate, să aibă o poziție în lume.* C. A. ROSETTI, N. I. 25. *Mi-am însemnat această artă drept carieră în lume.* PR. DRAM. 189. *Îi place... Dreptatea și unirea în lume a domni.* R. IONESCU, C. 10/16. *Nu recunoaște altă dreptate în lume decât interesul său.* TEULESCU, C. 2/8. *De n-aș fi simțit poate aș fi și eu în lume Asemene cu alții ce au al ei favor.* NEGRUZZI, S. II, 21. *De ce... cu lumea să batem tot război? Când prin așa urmare, nu poți a căpăta Nici lemne de ars iarna, nici gheață-n timp de vară.* id. ib. 215. *Săracii duc povara, iar rodu-l ia bogatul În lumea asta rea!* BOLLIAC, O. 98. *În lume sunt atâtea condițiuni câți și oameni.* GHICA, S. 230. *Și de lume și de toate Împreună ne-om desface.* ALEXANDRESCU, O. I, 98. *Uitam orice rele omenirea are, Lumea mult mai bună mi se-nfățișa.* SION, POEZII, 279/13. *Ce, domnia ta o să îndreptezi lumea?* FILIMON, O. I, 167. II, 60. *Dacă voim să îndreptăm lumea, trebuie să o cunoaștem întâi.* CONV. LIT. IV, 216. *Apoi... nu știi că lumea-i un teatru plin de comedieni?* ALECSANDRI, T. 228. *Să intru iarăși în politică și în valurile lumii.* LĂCUSTEANU, A. 270. *Izolați de lume, trăiesc numai cu dragele lor turme.* ODOBESCU, S. I, 229. *Privitor ca la teatru Tu în lume să te-nchipui.* EMINESCU, O. I, 196. *Ura din convingere așa-numitele convenințe și poleiala lumii.* CARAGIALE, O. III, 6. *Dacă te-ai stricat cu lumea, nu te mai găti de sărbătoare.* SLAVICI, O. I, 179.

Nu ştiu încă trăi în lume cu bine. SBIERA, F. S. 18. *Aşa se merge, poate, în pas cu rostul lumii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *Trebuie să ia contact cu oamenii şi cu lumea.* REBREANU, P. S. 35. *Acea mişcare a minţii care caută şi descoperă în natură, în lume,... apropieri şi înrudiri.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 126. *Liniile mari ale caracterului şi ale vocaţiei oamenilor cu rol conducător în lume... încep a se desena încă din pragul tinereţii.* LOVINESCU, S. VIII, 72. *Trăiesc într-o lume atât de rea..., neînţelegătoare.* CAMIL PETRESCU, P. 352. *Se simţea din cale afară străin într-o lume străină.* C. PETRESCU, C. V. 57. *În lume trebuie să-ţi ţii cuvântul dat.* VISSARION, B. 54. *Când eram mic, lumea era cu totul altfel.* VLASIU, A. P. 7. *Mai bine redai individualul în complexitatea lui, adică atunci când îl concepi în toate raporturile lui cu lumea, decât îl concepi izolat.* IBRĂILEANU, S. L. 61. *Purtarea sa este periculoasă, fiindcă îl expune la „cenzura publică" într-o lume rea şi clevetitoare.* C. GANE, TR. V. 166. *A primit o educaţie bună, ştie să se poarte în lume.* SADOVEANU, O. IV, 30. *Ne întâlneam iarăşi acum în pragul unei noi şi grele meserii, meniţi a împărtăşi aceeaşi soartă în lupta pentru a ne deschide un drum în lume.* BART, S. M. 12. *Poeziile lui Macedonski sunt pline de strigătele durerii de a se şti singur, într-o lume în care ne pândesc vrăjmaşii.* VIANU, L. R. 400. *De unde vine comparaţia lumii cu teatrul?* id. L. U. 123. *Lumea era plină de pericole; îţi dădea întreaga libertate, dar dacă o foloseai fără grijă, devenea neiertătoare.* PREDA, R. 188. *Tot aşa şi eu, care mă pregătesc să urc pe această scenă a lumii în care până acum am fost spectator, păşesc mascat.* JOJA, S. L. 333. *De ce simte naratorul impulsul de a se întreba cu privire la lumea în care trăieşte?* N. MANOLESCU, A. N. III, 71. *De fapt, nu triumfă nimeni, ci urmărim agonia unei lumi.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 139. *Lumea este un iad sau o feerie, asta este optica poetului proletcultist.* SIMION, S. R. II, 98. *Frunză verde ca iarba, Rău s-a mai stricat lumea.* FOLC. TRANSILV. III, 90. *Lume, de te-aş vedea arzând, N-aş sări ca să te stâng.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 662. *Cine n-ascultă de mamă N-are-n lume nicio samă.* NUNTA, 21. *Cine bea pân' la-mbătare Nume bun în lume n-are.* ZANNE, P. III, 455. *Zi-i lume şi te mântuie,* se spune pentru a exprima neputinţa de a schimba ceva. Cf. DEX, ZANNE, P. IV, 216. *Asta-i lumea!,* sau *aşa e lumea* (ori *în lume), nu poţi s-o întorci cu umărul* sau *vrei să îndrepţi lumea (cu umărul),* se spune pentru a exprima un sentiment de resemnare la schimbările sorţii, la nedreptate ori la nenorocire. *Asta-i lumea! Asta-i viaţa! te-ai înălţat, te-ai mărit..., Azi în ţărnă şi-n cenuşă ale tale se prefac!* CONACHI, P. 204. *Ce să facem, cucoană Nastasie, aşa e în lume.* CONV. LIT. XI, 88. *Aşa e lumea, n-ai ce-i face, n-avem s-o schimbăm noi.* CARAGIALE, O. VI, 86. *V[r]ei să îndrepţi lumea cu umărul?* ŢICHINDEAL, F. 474/17. *Şi dumneata o să îndreptezi lumea cu umerul?* ARICESCU, P. E. 89/6. *Aşa e lumea asta şi, de-ai face ce-ai face, rămâne cum este ea; nu poţi s-o întorci cu umărul.* CREANGĂ, P. 223. *N-ai să îndrepţi tu lumea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 280. ◇ (În imprecaţii) *Mânce-te focul de lume.* DAN, U. 25. ◇ *Om* (sau *femeie) de lume* = persoană care are experienţa vieţii în societate, care cunoaşte bine uzanţele; persoană din societatea înaltă; persoană dornică de petreceri, exuberantă, veselă; om lumeţ. *Au dat la lumină o carte chemată „Omul de lume"* (a. 1820). ap. EMINESCU, O. IX, 145. *Chiar şi acum mulţi oameni de lume consideră aceste idei ca rezultate ale unei fantezii bogate.* CONTEMPORANUL, I, 175. *Oamenii de lume mai cu seamă deţin încă multe titluri.* EMINESCU, O. XII, 487. *Acolo, om de lume, cunoscând multe doamne de la Crucea Roşie şi pe ofiţerii români, a intrat numaidecât în relaţiuni şi cu cei mai de seamă ofiţeri ruşi.* CARAGIALE, O. I, 216. *Nora vrea să pară o femeie de lume.* CAMIL PETRESCU, T. I, 373. *Se silea fiecare să mănânce elegant, să pară om de lume.* BRĂESCU, A. 236. *Pare un om de lume, interesant şi manierat.* BART, E. 164, cf. SCRIBAN, D. *Am avut impresia că banditii sunt fascinaţi de femeile de lume.* CĂLINESCU, B. I. 385. *Este un om de lume, plin de civilitate, care înţelege să se conformeze uzului oamenilor bine educaţi.* id. C. O. 173. *Cu toate că îmi pare rău de el, e totuşi un om de lume.* STANCU, R. A. V, 17. *Eram ameţit şi... altfel eu sunt un om de lume.* H. LOVINESCU, T. 174. *Bău mai mult ca de obicei, să-şi regăsească verva lui de om de lume, care domină eroic împrejurările.* VINEA, L. II, 124. *Era însă o femeie de lume, cu relaţii în lumea mare.* N. MANOLESCU, C. M. 160. ◇ Expr. **A ieşi** (sau **a intra) în** (ori **la) lume** = a apărea în societate, a începe să frecventeze societatea; a lua contact cu oameni şi cu situaţii noi, *Va ieşi în lume cu puţine cunoştinţe.* GHICA, S. 229. *El a ieşit din cărţi ca să intre în lume.* CONV. LIT. IV. 109. *Bucură-te dar şi te veseleşte, dragă Marghioliţă, că în curând ai să ieşi şi tu în lume.* ALECSANDRI, T. I, 36. *Mişu împlinea vârsta de 20 ani. Intra în lume cu o educaţie perfectă.* LĂCUSTEANU. A. 225. *Ce fel de viaţă ai să duci tu, dacă nu poţi ieşi în lume cu bărbatul tău?* CREANGĂ, P. 87. *Peste puţin... va ieşi în lume şi va fi om cu vază.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 55. *N-am zor să ies în lume.* COŞBUC, P. I, 203. *Nu prea se ducea în lume.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 169. *Abia a ieşit în lume şi lumea începea să-l înăduşe!* AGÎRBICEANU, A. 41. *Nu eşti aşa de slab ca să nu poţi ieşi în lume.* REBREANU, P. S. 168. *Trebuia să înceapă a ieşi în lume.* SADOVEANU, O. II, 300. *O fată abia intrată în lume trebuie să fie rezervată.* BART, E. 165, cf. SCRIBAN, D. *Noi nu dorim deloc să fim observaţi şi nu ne place să ieşim în lume. Avem cuibul nostru, gospodăria noastră.* KIRIŢESCU, G. 53. *S-a măritat înainte de a ieşi în lume.* STANCU, D. 173. *Nu-şi dă seama că a ajuns mare şi că trebuie să iasă în lume şi să se mărite.* PREDA, R. 254. *În lume nu ieşea, de vorbă cu nimeni nu sta.* PAMFILE, CER. 51. *Cân' ăi işî la vo lumi, sî nu-ţ faci vo ruşâni.* DIACONU, VR. 199, cf. ZANNE, P. IV, 220. **A scoate capul** (ori **obrazul) în lume** ori **a-şi arăta obrazul** (ori **nasul) în lume** = (adesea în construcţii negative) a avea îndrăzneala să se arate în societate. V. şi obraz **(1).** *Vânătorul, giurământul călcând,... scara şi pedeapsa sufletului mieu unde să va duce? Şi obrazul în lume cum îmi voi mai arăta?* CANTEMIR, I. I. II, 30. *N-aveai cap să scoţi obrazul în lume de ruşine.* CREANGĂ, A. 51. *Mă mir că are curajul să-şi arate nasul în lume, când îl ştie toată lumea cine e.* POPA, T. 45. *Nici capu-n lume n-am să-l scot din pricina ta!* SADOVEANU, O. V, 53. **A scoate** (pe cineva) **în lume** = a ajuta, a determina (pe cineva) să apără în

societate, să frecventeze societatea, să ia contact cu oameni şi cu situaţii noi. *Când mă gândesc că eu am scos-o în lume.* BART, E. 164. *Ileana avea pretenţia de a fi scoasă în lume.* CĂLINESCU, O. XIV, 124. **A da drumul** (cuiva) **în lume** = a da cuiva libertatea să plece; a face ca cineva să participe la viaţa socială, să intre în contact cu oamenii şi cu obiceiurile lor. *Femeii îi plăcea să facă copii mai mulţi... să-i facă mari şi să le dea drumul în lume.* PREDA, R. 74, cf. DEX. **A face primul pas în lume** v. p a s² **(I 1). (A intra** sau **a fi) în rând cu lumea** (sau **în rândul lumii)** = (a fi) la fel cu ceilalţi; (a fi) cu rost, cu o viaţă chibzuită, aşezată. *Vreau numaidecât să te văd om ca toţi oamenii, în rând cu lumea.* CREANGĂ, P. 162. *Se preface în om, se căsătoreşte, face copii şi intră în rândul lumii.* DUMITRAŞCU, STR. 6. *Am intrat şi noi în rând cu lumea.* SADOVEANU, O. II, 238. *Creangă era la casa lui şi în rândul lumii.* CĂLINESCU, O. XIV, 127. *Încercarea de a se face... om în rândul lumii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 35. *Vreau şi eu să fiu în rândul lumii.* PAMFILE, CER. 108. *Bătrâni, bătrâni, dar tot în rând cu lumea suntem.* id. D. 120. **(A fi) nime-n lume** = a nu avea niciun rost printre oameni, a nu avea nicio valoare. *Şi-n armată era nime-n lume.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 321. **A se da** (sau **a se lua,** învechit, **a umbla) după lume** = a se acomoda societăţii, a face ca ceilalţi. [Domnul] *ne-au chemat dup-însul să îmblăm, iară nu după lume.* VARLAAM, C. 262, cf. LB, ZANE, P. IV, 219. (Glumeţ) **A pune lumea la cale** = a discuta chestiuni importante fără a avea competenţa necesară; p. e x t. a sporovăi. *Puneam lumea la cale împreună.* GHICA, S. 370. *Pun la cale lumea toată.* EMINESCU, S. P. 384. **A întoarce lumea cu josu-n sus** = a răvăşi **(3).** V şi s u s **(2).** *Fiul lui Belzebut a întors lumea cu josu-n sus; şi el... a ajuns tocmai în vârf.* CARAGIALE, O. VII, 89. **(Ce) mică-i lumea!,** exclamaţie care redă surpriza unor întâlniri neaşteptate. *Cât de strânsă şi mică e lumea!* D. GUSTI, P. A. 198. *E mică lumea, nu-i aşa, Iliuţă?* PREDA, R. 91. (Cu parafrazarea expresiei) *Lucrul... se află numaidecât, că lumea-i mică.* CAMIL PETRESCU, O. I, 32. (Învechit) **A fi în lume** = a petrece în comunităţi de oameni distinşi. Cf. COSTINESCU.

4. Parte a omenirii cu o anumită concepţie de viaţă sau care împărtăşeşte o anumită religie sau ideologie; orânduire socială. *Abuz nemaiauzit în lumea creştină.* BARIŢIU, P. A. I, 124. *Exista... un tribunal de mare autoritate, cunoscut lumei catolice.* id. ib. 329. *Se minte în şcoală... că intrăm într-o lume de dreptate, de iubire... pentru a vedea când murim c-a fost o lume de nedreptate.* EMINESCU, P. L. 61. *În lumea viitoare, în lumea pe care cel mai extrem utopist o poate visa, vor fi diferenţe.* CARAGIALE, O. II, 77. *Într-o lume ce-şi ia ca deviză libertatea va fi fiecare stăpân pe dragostea... lui.* CONTEMPORANUL, IV, 364. *Tu vei trăi-ntr-o altă lume.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 47. *Se simţea... ca un exilat, ca un dezrădăcinat dintr-o lume după care tânjea.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 127. *Dincolo de patimile şi reacţiunile personale... găsim, aşadar, cheia adevărată a acestei înverşunări postume, conştiinţa de a reprezenta două lumi cu totul deosebite.* LOVINESCU, S. VIII, 159. *Acuma zâmbeau amintindu-şi de-atâtea planuri măreţe şi înţelegeau că aici e o lume cu totul alta.* SADOVEANU, O. VIII, 76. *Îi aduceau aminte de lumea din care plecase.* DAN, U. 75. *Stăpâni absoluţi peste lumea creştină şi bogaţi peste măsură.* CĂLINESCU, O. XVII, 30. *În lumea noastră, plină, ce-i drept, de prejudecăţile ei specifice, există cel puţin o toleranţă amabilă pentru drepturile vitale.* id. S. 87. *Noul spirit al creştinismului, dominator de aici înainte vreme de secole, arată neîncrederea faţă de vechea cultură a lumii păgâne.* VIANU, L. U. 10. *Viaţa apare..., în lumea capitalistă, frământată de misterioase enigme.* RALEA, S. T. I, 187. *Să năruie suporturile lumii de până atunci.* BOGZA, Ţ. 12. *Vor să facă o ţară mai bună şi o lume mai bună.* STANCU, R. A. I, 152. *Eu descifrez contururile clare Ale acelei lumi ce voi zidi-o.* HOREA, C. 19. *În mijlocul acestei lumi creştine latine s-a ivit în secolul IV erezia.* PANAITESCU, C. R. 99. *Se ciocnesc două lumi cu obiceiuri, credinţe şi zei diferiţi.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 138. *Instaurarea unor relaţii internaţionale de tip nou... corespunde aspiraţiei permanente... de a contribui la făurirea celei mai bune dintre lumi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 3/3.

5. (Cu determinări) Societatea omenească aşa cum se prezintă ea într-o epocă dată sau într-un mediu geografic determinat. *Venise... şi lumea lui nu-l cunoştea, într-ai lui vine şi ai lui el nu primiră.* CORESI, TERAEV. 183. *Mulţi locuitori au dus în Dachia, din toată lumea romanilor.* ŞINCAI, HR. I, 7/5. *Traian, spre a umplea ţeara,... din toată lumea romană nemărginită mulţime de oameni au dus acolo.* MAIOR, IST. 11/3. *Această dorită vreme a venit pentru mine: lumea întru care eu am lăcuit acum a pierit.* MARCOVICI, C. 85/17. *Acum toate călătoriile să schimbă pe glob: lumea celor vechi se derapănă.* GENILIE, G. 21/28. *Lumea de faţă îmi place mai mult decât acea viitoare.* ASACHI, S. L. II, 122. *Era o femeie de rând, însă cât de sublimă era când îmi spunea ce suferă de la lumea noastră... starea cea jalnică în care se află femeia şi bărbatul român.* C. A. ROSETTI, N. I. 128. *Sunt optsprezece secoli şi jumătate de când Christos întreprinse a răsturna lumea veche, civilizaţia păgână.* BĂLCESCU, M. V. 1. *Lumea europeană văzuse într-o serie de ani pe comitele Emeric Tökölyi cum a închinat Ungaria superioară sultanului.* BARIŢIU, P. A. I, 51. *Lumea occidentală se zvârcoleşte de secule între autoritate şi libertate.* GHICA, S. 193. *Cunoscuse... lumea bucureşteană de pe atunci.* id. ib. 251. *Această ideea de egalitate... nu era încă născută în lumea romană.* TEULESCU, C. 4/15. *Ajunse în rondul cel decorat cu statuele iluştrilor bărbaţi ai lumei antice şi moderne.* FILIMON, O. I, 365. *Năvălirea barbarilor* [a fost] *combinată cu decăderea morală şi intelectuală a lumei antice.* CONV. LIT. IV, 1. *Cât de frumoasă e în mijlocul lumii eline grădina.* ib. 19. *Cât este însă de greu a face asemenea distincţiuni în chaosul lumii primitive!* ODOBESCU, S. II, 255. *Poate-ar învia în ochiu-i ochiul lumii cei antice.* EMINESCU, O. I, 162. *Munca este legea lumii moderne.* id. S. P. 127. *Să nu ne mai facem inimă rea şi spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele.* CARAGIALE, O. IV, 251. *Dumneaei trebuie să însemneze mai mult în lumea bucureşteană.* id. ib. V. 322. *Harta... ne arată lumea romană cum era pe timpul cât Dacia a fost sub romani.* CONTEMPORANUL, II, 291. *Din partea noastră, ne promitem a explora încă şi o*

dată acest mormânt al unei lumi de altădată. ARHIVA, I, 15. *Mai însemnată apoi ca urmări fu răspândirea în lumea apuseană a ideilor pe care frământările vremilor le aduseseră la încolțire în mințile românilor.* XENOPOL, I. R. XII, 110. *Nu-ți poți închipui cât de ticăloasă, de egoistă și demoralizantă este lumea de astăzi.* SBIERA, F. S. 272. *El aducea... mulți clerici strălucitori din toată lumea răsăriteană.* IORGA, V. F. 95. *Venirea slavilor... ne aruncă în jumătatea orientală a lumii mediteraniene.* PÂRVAN. G. 439. *Podoabe cu motive zoomorfe, a căror origine e în lumea vecină iraniană.* id. ib. 620. *Povestesc în versuri duioase isprăvile unei lumi ce nu mai este.* SOVEJA, O. 31. *Este interesant a ne opri supra unui personaj care reprezintă trecerea de la lumea veche la cea nouă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 43. *Mijloacele de expresie s-au îmbogățit odată cu dezvoltarea materială a lumii moderne.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 15. *Trebuie să fi avut un mare răsunet în lumea Bucureștilor de-acum mai bine de o sută de ani.* RF I, 191. *Cercetarea mai de aproape parcă reînviază lumea de odinioară și ne spune mai mult decât șiruri de însemnări istorice.* ARH. FOLK. II, 1. *Ne înlesnește cunoașterea raporturilor interbalcanice cu lumea și civilizația greacă.* DR. VII, 320. *Asta era intrarea lui în lumea ieșeană cu tradiții și amintiri.* SADOVEANU, O. VIII, 125. *Locuitorii ei aveau faima celor mai iscusiți marinari ai lumii elenice.* BART, S. M. 47. *Apropierea din ce în ce mai mare de civilizația lumii moderne impune sătenilor noștri adoptarea unei lungi serii de cuvinte.* SADOVEANU, E. 35. *Putem înfățișa cu aparentă răceală eroul lumii de azi.* CĂLINESCU, C. O. 382. *Influențele provenite din lumea veche, din creația literară a grecilor și latinilor, fac parte dintre cele mai evidente.* VIANU, L. U. 7. *În lumea spaniolă cazurile de autoiluzionare sunt mai frecvente.* RALEA, S. T. II, 116. *Individualismul lumii moderne complică realitatea în atâtea aspecte, încât romanul... devine o icoană multiplă a realității variate.* CONSTANTINESCU, S. VI, 8. *Trecută la modul de viață romană, această lume a exercitat fără îndoială o anumită influență culturală asupra daco-geților.* COTEANU, S. E. 58. *Apare în toată lumea feudală ca o caracteristică.* PANAITESCU, O. Ț. 137. *Îi datorăm lui Maiorescu un extraordinar tablou al societății romane – care și-a pregătit singură decadența și moartea ruinând toată cultura spirituală a lumii vechi.* N. MANOLESCU, C. M. 155. *Experiență îl va ajuta să înțeleagă lumea străveche a Greciei eroice.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 21. *Lumea modernă și-a însușit din plin... devenirea.* NOICA, D. 10. *Lumea lui Decebal răspunde forței prin puterea de penetrație a adevărului și a rațiunii.* MS. 1975, nr. 1, 11. *Informațiile istorice literare... despre populația care, la sfârșitul lumii antice, trebuia să devină poporul român, s-au dovedit a fi... destul de bogate.* IVĂNESCU, I. L R. 47. *În lumea contemporană lipsită de zei, cunoașterea creatorului român de valori superioare... devine un imperativ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 3/2. *Ni-aduc aminti cî iera alti vremuri, altî lumi.* GRAIUL, I, 341. ✧ (Cu determinările „nouă" sau „de mâine") *De sute de ani acest popor atoaterăbdător așteaptă ziua învierii lui la lumea nouă.* SADOVEANU, O. XX, 40. *Puțin dacă ar slăbi structura noii lumi..., eroii platitudinii și-ar rupe cercurile.* id. S. 55. *Viziunea „lumii de mâine" nu se mai aseamănă cu lumea de ieri.* CONSTANTINESCU, S. I, 238. *Cu toate dramele și contradicțiile societății contemporane, din confruntarea lumii noi cu cea veche progresul câștigă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 20/1.

6. (Mai ales cu determinări) Categorie de oameni, grup social considerat din punctul de vedere al originii, al profesiunii, al culturii, al felului de viață etc. care prezintă trăsături specifice; mediu social. *Această lume de oameni cu totul căzută dăznădăjduirii.* CANTACUZINO, N. P. 85[r]. *Nu aveam nici rang..., nici stare... Neavând o lume a mea, am fost silit a-mi croi una.* HRISOVERGHI, A. 33/17. *Mi-au spus că aș face o mare slujbă și țării noastre și lumii învățate, dacă le-aș împărtăși ceva sigur despre acestea.* KOGĂLNICEANU, S. 196. *Deși este din altă lume, ea însă simte care este adevăratul frumos.* C. A. ROSETTI, N. I. 29. *Prin ale sale fapte i-au făcut cunoscuți lumei istorice.* IST. M. 125/7. *Văzuși ce va să zică gajurile? Văzuși că Anastase cunoaște cursul lumei soțiale și nu defaimă în zadar acel joc?* PR. DRAM. 221. *Totdeauna țara trebuie să se bucure când vede că se instituie... un așezământ așa de mare, în capul căruia se află numele cel mai mare al lumei financiare.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 83. *Poți să te îmbraci după modă... ca toată lumea bine educată.* NEGRUZZI, S. III, 58. *Începe a veni lumea cea elegantă la plimbare și la băi.* GHICA, S. 537. *Nu e nimica nou pentru noi în lumea politică* (a. 1858). IORGA, S. D. XVI, 25. *Inima lui îl trăgea mai mult către lumea învățată.* GHICA, S. 621. *Tu nu cunoști ce se petrece în lumea diplomatică.* FILIMON, O. II, 29. *Acest splendid capodoperă... se arătă pe orizonul lumii muzicale la 1835.* ib. 226. *Nu-mi place lumea actorilor.* HASDEU, ap. CĂLINESCU, C. O. 427. *Tablouri minunate atârnate de pereții saloanelor unei lumi civilizate.* CONV. LIT. IV, 61. *Vrea... să aducă această mișcare la cunoștința lumei culte.* ib. 224. *Știți cu toții că acest tezaur a atras de mult atenția deosebită a lumei învățate.* MAIORESCU, D. III, 83. *Această ipoteză tinde a fi admisă exclusiv de lumea învățată.* CONTA, O. F. 275. *Merită de a fi prezentată lumii amatoare de studii istorice.* CONV. LIT. XI, 74. *„Contemporanul" a răspuns unei nevoi simțite în lumea noastră științifică și literară.* CONTEMPORANUL, I, 227. *Menționăm... prețiosul tezaur găsit la Pietroasa, a cărui bogăție și valoare artistică deșteaptă un viu interes în lumea învățată.* ODOBESCU, S. II, 86. *Vedem autori cari au făcut zgomot în lumea literară.* EMINESCU, S. P. 294. *Cunoaște personal pe toate personalitățile noastre din lumea politico-economică.* CARAGIALE, O. II, 208. *Te-aud pe tine... vorbind despre lumea muncitoare.* id. ib. 211. *Părerile acestea despre omul fosil erau respinse de lumea învățaților.* ARHIVA, I, 280. *În 1814 se înființează în Atena societatea filomuzelor..., societate ce-și găsi sprijin în lumea învățată.* XENOPOL, I. R. X, 39. *[Î]și formează și ei o lume intelectuală.* SBIERA. F. S. 422. *Eu sunt om bătrân și am îmbătrânit în lumea asta a tribunalului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 191. *Cei născuți în cercul îngust al lumii orășenești... vor găsi sub haina simplă a cuvântului popular și un sâmbure de adevăr mai adânc.* SOVEJA, O. 10. *Să ne aducem aminte... de lumea de mari financiari și politicieni venali descrisă cu vigoare satirică în*

romanul „Roxana". AL. PHILIPPIDE, S. IV, 75. *Nu ar fi deci exclus ca şi cântecul... să fi trecut din lumea cărturarilor prin lăutari în masele populare.* RF I, 195. *Se va impune în curând lumei muzicale.* IZV. XI, 180. *Scriitorul cu o atitudine poporanistă... prin opera sa va răspândi în lumea cultă simpatie pentru ţărani.* LOVINESCU, S. IV, 64. *Vorbea adică repede, cu pauze inteligente..., nu cu acele penibile pauze între silabe, care constituie ceea ce se cheamă în lumea teatrală dicţiunea.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Cu Creangă, Eminescu era întors din nou în lumea moşilor sfătoşi din vremea copilăriei şi a rătăcirilor din jurul Ipoteştilor.* CĂLINESCU, E. 311. *În opera începuturilor mele literare au apărut destul de des forme de contact între veche lume rurală şi lumea nouă, a târgurilor.* SADOVEANU, O. XX, 122. *Amploiaţii... din lumea diplomatică a Comisiunii Europene a Dunării îi serveau regulat reviste.* BART, E. 104. *Pierderea profesorului F. I. Rainer lasă un mare gol în lumea ştiinţifică.* D. GUŞTI, P. A. 85. *Aceasta fusese lumea... în care petrecuse părintele Radu la şcolile înalte din Cluj.* MOROIANU, S. 131. *Se temea oare de tine pentru că frecventezi lumea studenţească?* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 51. *Lumea politică spera că sosirea noului domn... va pune capăt tulburărilor.* OŢETEA, T. V. 179. *Felul în care se poate executa o bună pictură n-are nimic comun cu manierea acelora care se bucurau... de protecţia lumei oficiale.* OPRESCU, I. A. IV, 135. *Lumea medicală se felicită.* ULIERU, C. 33. *Niciun om nu mai umblă, ca altădată mai toată lumea muncitoare, în picioarele goale.* ARGHEZI, B. 157. *Excesul de sinceritate... strică uneori creditului de care se bucură scriitorul răposat în lumea cititorilor.* PERPESSICIUS, M. IV, 5. *Lume de mici burghezi, trăind patriarhal.* VIANU, L. R. 349. *Apoi rangul, creşterea, gusturile: fiecare, din alt aluat, fiecare din altă lume.* VINEA, L. II, 23. *Tema romanului, dezvoltată pe bazele veridice ale unei specifice lumi proletare, se reducea la punerea în evidenţă a tipului de ratat.* CONSTANTINESCU, S. I, 44. *Anton Lupan cunoscuse lumea studenţească..., lumea muncitorilor de la drumul de fier.* TUDORAN, P. 56. *Fostul cartier al băncilor* [era] *acum gol de lumea sa financiară.* PREDA, R. 174. *Independenţa noastră este privită cu simpatie de lumea politică.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 8. *O altă dilemă care bântuie lumea noastră cinematografică este dacă un rol se scrie pentru un actor sau nu.* CINEMA, 1973, nr. 4, 27. *Din străfundurile istoriei, problemele lumii politice de azi par să se vadă la fel de limpede ca din vârful piramidei timpului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/2. *Arbitrajul a devenit un subiect prioritar în lumea balonului oval.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 2/2. *Cele mai importante informaţii despre români... n-au fost cunoscute de către lumea ştiinţifică.* IVĂNESCU, I. L. R. 47. *Era la curent cu tot ceea ce se întâmpla în teatru şi în afara lumii culiselor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/3. ✧ *Lume (cea) bună* (sau *mare)* sau (popular) *lumea albă* = categorie socială aflată pe treptele cele mai înalte din punctul de vedere al autorităţii, sub aspect economic, în privinţa vechimii nobiliare sau al prestigiului cultural. *Tineri din lumea mare.* GHICA, S. 58. *La bal va fi toată lumea cea bună.* LĂCUSTEANU, A. 181. *Să-şi poată preîmbla mândra baroneasă prin lumea cea mare... a Vienei.* EMINESCU, S. P. 66. *Inima lui era atrasă numai de formele cele de dinafară pe cari în lumea cea mare se pune atâta preţ.* GANE, N. II, 128. *În lumea mare, fiecare damă-şi hotărăşte o zi pe săptămână... când primeşte, la ceasurile cinci după-amiazi, vizite şi face mosafirilor trataţie cu ceai.* CARAGIALE, O. I, 231. *Am invitaţiile tot în lume bună.* id. ib. VI, 511. *Este desigur o damă din lumea mare.* MACEDONSKI, O. IV, 68. *Apoi îmi citi o scrisoare pe care va trimite-o unei dame din lumea mare.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 36. *Tot mai mulţi din lumea bună a timpului ştiau acum să cetească.* IORGA, S. D. VII, V. *Noi am citit prin cărţi... că în lumea mare slugile trebuie să tacă din gură.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 79. *Mai stai, tată, ce Dumnezeu, că doar nu arde! zise Titu surprins că tatăl său vrea să plece tocmai când începe să vie lume mai bună.* REBREANU, I. 240. *Ea avea gustul lumii bune şi al societăţii alese şi dorinţa ei cea mare era să strălucească printre oamenii cu maniere alese.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 20. *Treceau pe lângă noi doamne tinere din lumea bună.* CAMIL PETRESCU, U. N. 180. *Şi lume bună şi pe alese şi lume la întâmplare.* VISSARION, B. 33. *O doamnă din lumea bună pusese arsenic în cafeaua soţului său.* SADOVEANU, O. XIX, 375. *Voi frecventaţi lumea bună, înalta societate, nu localuri de perdiţie.* BART, E. 367. *Lume bună.* IORDAN, L. R. 118. *Asta este aşa-zisa lume bună a Bucureştiului?* KIRIŢESCU, G. 112. *Înfăţişarea persoanei din lumea bună..., detaliile acestei rochii... sunt redate cu o perfecţiune de tratare care nu se mai întâlnise în artă.* OPRESCU, I. A. IV, 67. *Cine-i deştept se instalează în lumea mare.* ARGHEZI, S. XXXIV, 232. *Îmbrăţişase cariera tehnică fiindcă i se păruse că asta şade bine unui om de lumea mare, nicidecum ca să-şi câştige existenţa.* CĂLINESCU, S. 168. *Umblă prin lumea bună.* STANCU, R. A. IV, 358. *Are aventuri pe toate cărările, mai cu seamă în lumea mare, printre boieroaice.* VINEA, L. II, 39. *Cei patru eroi... păstrează strict aparenţele, ca în „lumea bună".* CIOCULESCU, C. 58. *Cân să-nsoară punie o masă şî vinie lumea albă, care li-i chief.* GRAIUL, I, 16. *O venit greci d-eştia..., acuma să strânge lumia albă la iei: bea şi cântă şî joacă toată zîoa.* VÎRCOL, V. 47. *Lume nouă* = categorie socială care s-a format recent ori care este încă necunoscută cuiva. *Fă-te om de lumea nouă, Să furi cloşca de pe ouă.* GHICA, S. 59. *Ce lume nouă se ridicase!* GÂRLEANU, N. 19. *El e un om care-şi are ideile lui, lui nu-i prea place lumea nouă.* SADOVEANU, O. IV, 27. *Schimbând brusc macazul vieţii, fata intrase într-o lume nouă.* BART, E. 104. *În mediul acela, Horăscu reprezenta o lume nouă, necunoscută.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 216.

7. (În opoziţie cu v i a ţ ă m o n a h a l ă) Viaţa în societate considerată în aspectele ei de lux şi divertisment; viaţă de plăceri, existenţă imorală, reprobabilă; viaţa obişnuită a laicilor. *Şi cinre va amu soţu lumiei se fie, vrăjmaşu lu D[um]n[e]dzeu iaste.* COD. VOR.² 64ᵛ/1. *De unde veniţi, îngerii mei..., noi venim de la ceia ce s-au lăsat de dulceaţa lumiei* (ante 1550). GCR I, 1/14. *Când amu caută cineva spre dulceaţa lumiei aceştiia şi se leapădă a nu răbda pentru Hristos..., ce folos-i iaste lui de acealea şi sufletul i-e pierdut.* CORESI, EV. 73/5. *Diavolul pururea înşală pre noi cu dulceaţa ceştii lumi*

şi ne fură cu puţinel lucru. id. ib. 74/14. *Adevăr la spăsenie şi scăpăm de nuorul nesaţiului... şi de cufundarea fără de măsură, scăpăm amu de tulbureala lumiei* (a. 1581). GCR I, 29/23. *Gonesc pre Dumnedzău de la sine cu lucruri rele şi înşişi în pohtele şi în dulceţile lumiei petrec.* VARLAAM, C. 15. *Carii v-aţi ţinut curăţia, veniţi carii aţi biruit lumea şi înşălăciunea ei şi vă îndulciţi de bucatele ceale dulci ale measei meale* (a. 1642). GCR I, 100/8. *Lăsându-şi părinţii şi priatinii şi cu totul lumea, purceasă în urmă după D[o]mn[u]l H[risto]s, mirele ei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 65ʳ/16. *Mulţi din slujitori[i] voinici pravoslavnici, lepădându-să de lume, se feaceară călugări.* id. ib. noiembrie 174ᵛ/13. *Socotind că şi ale lumii sânt toate dăşarte, singur din bunăvoie am cerut voie de la Măriia Sa şi am mers de m-am călugărit la mănăstire.* R. POPESCU, CM I, 538. *Despărţindu-vă de lume şi iubind sărăciia, lesne aţi găsit sufletul vostru la smerenie.* ANTIM, O. 118. *De lume că m-am lăsat, De părinţi m-am lepădat Şi în pustie am intrat* (a. 1769). DR. V, 518. *Lepădându-se de lume, s-au făcut călugăr.* ŞINCAI, HR. I, 163/27. *Nu mâncă, nice pot să petreacă Cu femei, ci, având spre lume greaţă, În mănăstiri duc a lor viaţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 395. *Retras în astă singurătate din învăluirile lumei, Petru avu ocaziune a reflecta asupra trecutului.* ASACHI, S. L. II, 185. *Acel om care, lepădându-se de lume şi de poftele lumeşti, în pustiu numai spre a lui Dumnezeu laudă se închisese.* ARHIVA R. I, 51/1. *Socot că popii trebui să-şi caute de slujbă... Aceia ce lume-au părăsit Nu trebuie să aibă orânde şi moşii.* NEGRUZZI, S. II, 177. *De desfătările lumei poftele mele lipsite.* CONACHI, P. 104. *Aşa nenorocirea uscând al vârstii-mi floare, Zic lumei un adio: iau lira şi mă duc.* ALEXANDRESCU, O. I, 252. *Mi-ai zis că o să mă iei de soţie şi o să mă faci să gust toate plăcerile lumii.* FILIMON, O. I, 153. *Eu în lumea desfătărei Trec ca paserea zburând.* ALECSANDRI, P. III, 107. *Ispitele lumii sunt multe şi de tot felul.* ODOBESCU, S. I, 80. *Traiul lumii, dragă tată, Cine vor, aceia lese-l.* EMINESCU, O. I, 102. *Lumea, slava am lăsat-o, în pustiu m-am îngropat.* id. ib. XV, 1 025. *E păcat... să duci astfel de viaţă singur cuc, fără să te bucuri de plăcerile lumii.* CARAGIALE, O. II, 278. *Noi sihaştrii, simpli şi proşti precum suntem, Cunoaştem bine lumea, căci toată o vedem Pe dinafară.* COŞBUC, S. 87. *Oameni sfinţi vor fi la ei asceţii, cari nu vor să mai ştie nici de lume, nici de femei.* PÂRVAN, G. 151. ✧ *Cântec de lume* = cântec obişnuit la petreceri sau poezie de dragoste însoţită de melodie. *Să vii, domnule, la mine acasă, să-ţi arăt eu cântec de lume.* PR. DRAM. 157. *Îl plimba cu dânsul noaptea în butcă dinainte, de-i cânta cântece de lume.* GHICA, S. 56. *Cântecele de lume erau bine primite.* CONV. LIT. VI, 10. *Am ţinut la pas încetinind, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur.* CARAGIALE, O. I, 143. *Zi un cântec de lume!* KLOPŞTOCK, F. 257. *Masa a durat până seara târziu, cu taclale, snoave şi poveşti, şi mai ales cu cântece de lume.* VOICULESCU, P. I, 133, cf. SCRIBAN, D. [Denumirile] *de chanson,... cântec de lume răspund unei realităţi.* CĂLINESCU, C. O. 340. *Apoi corul bisericii cântă o seamă de cântece ale locului, cântece de lume, pline de gingăşie şi de haz.* CAMIL PETRESCU, O. III, 568. *O oştire... avea de obicei să cânte cântece de lume.* IZV. X, 59. ✧ L o c. a d j. **De lume = a)** (în opoziţie cu b i s e r i c e s c, m o n a h a l) referitor la viaţa socială laică, la uzanţele sociale; lumesc **(2).** *Domnul să te-asculte... Să te sprijinească-ntr-a sa bunătate... Şi să-ţi folosească din viaţa de lume.* DOSOFTEI, PS. 60/12. *Nice va prăvi unde fac glume De nebunii şi de şegi de lume.* id. ib. 132/16, cf. I. GOLESCU, C. *În mânăstiri... găseşte nişte dame cu maniere destul de libere, nişte persoane de lume.* CARAGIALE, O. V, 441. *Împacă deşertăciunea petrecerilor de lume cu priveliştea splendorilor naturii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 14. *Părintele Iuvenalie a bătut în ţinte şi a frecat cu peria vreo patru zile la rând..., povestind lucruri „de lume" fraţilor călugări.* ARGHEZI, B. 25; **b)** (despre preoţi) care nu face parte din tagma călugărească; de mir². *Preot de lume.* SCRIBAN, D. **(De) al(e) lumii** sau **dintre ale lumii** = ceea ce este obişnuit în viaţa laică; privitor la viaţa de plăceri şi de petreceri; lumesc **(2).** *Nu ştii vro odaie să-ţi spun ceva d-ale lumii şi să ne jucăm fun joc?* PR. DRAM. 108. *De-ale lumei plăceri încunjurat.* NEGRUZZI, S. I, 34. *Las de-a lumii orice gând, Mâni în zori de zi pleca-vom Către schitul vechi şi sfânt.* EMINESCU, O. I, 65. *În Iaşi mi s-a deşteptat întâi dragostea de patrie şi de artă şi de altele de ale lumii.* CARAGIALE, O. VII, 425. *Cuvioşia Ta nu mai ai tată şi mamă; eşti desfăcut de ale lumii.* SADOVEANU, O. XIII, 29. *Aceasta-i ţăranul nostru cel hulit... care nu ştie nimic dintr-ale lumii?* id. ib. XXI, 35.

IV. 1. (Adesea determinat prin „aceasta", „asta", rar, „astălaltă"; mai ales în limbajul bisericesc) Mediu în care se manifestă viaţa omenească; existenţa care se desfăşoară în realitate. *Şapte cearere sânt: trei-s din ceale de viiaţa de veac, patru cearere depre viiaţa aceştii lumi* (a. 1559–1560). TEXTE ROM. (XVI), 140. *Ceia ce... în iboste desăvârşită trecut-au din aceasta lume, aceia vor sta toţi de-a dereapta lu Hristos* (a. 1560–1562). ib. 229. *Nu lasă nice a se turbura cu valurile lumiei aceştiia.* CORESI, EV. 3. *Omul, când se grijeaşte de avuţie şi de grija aceştii lumi, atunce pre Dumnezeu uită.* id. ib. 53. *Ceartă Domnul pre noi pre toţi, oamenii carei mai gândesc de ceastă lume să îmbogăţească* (ante 1580). CCR 22/30. *Hristos... nu lasă nice a se turbura cu valurile lumiei aceştiia firile lor* (a. 1582). TEXTE ROM. (XVI), 564. *Să nu vă amestecaţi... cu curvarii aceştii lumi sau cu lacomii la avuţie* (ante 1618). GCR 46/14. *Să avăm milă şi viaţă bură pre ceastă lume.* IEUD, 192ʳ/11. *Câte sânt ale lumii, toate sânt putrede* (a. 1642). GCR I, 96/15. *Nu mai caotă către Dumnedzău şi către binele de veci, ce tot în pământ sâmt plecaţi, de caotă numai lumiei.* VARLAAM, C. 16. *Pătru-Vodă, fiind bătrân de zile..., au plătit datoriia sa ce au fost dator lumii şi s-au săvârşit.* URECHE, L. 155. *Vor fi având viaţă stătătoare şi bună într-această lume.* PRAV. 110. *Voi den lumea aceasta sânteţi, eu nu sânt den lumea aceasta.* N. TEST. (1648), 116ᵛ/17. *Dorul aceştii lumi.* ST. LEX. 149/1. *Nimic n-ai adus cu tine într-această lume, nimic nu vei lua.* NEAGOE, ÎNV. 9/27. *Dintr-această lume trecem ca pintr-o uşă.* M. COSTIN, O. 323. *Din lume tot omul Năzuiască să scape în casă la Domnul.* DOSOFTEI, PS. 88/1. *Duhovniceştile zidiri au cheaie care ne deschide [s]v[i]nte d[u]mn[e]zăieşti fericiri, au canon care ne stâmpără necazurile lumii aceştiia.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/10. *Au plătit şi el*

datoria aceştii lumi. NECULCE, L. 296. *Sfântul, cunoscând cu adevărat treacerea sa dintr-această lume, i să bucură sufletul foarte.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Înţelepciunea lumii aceştiia iaste nebunie înaintea lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 80. *Împărăţia mea nu iaste din lumea aceasta.* id. ib. 181. *Cel ce face fapte bune şi plăcute lui D-zeu, este lăudat şi slăvit pe această lume* (a. 1761). ŞTEFANELLI, D. C. 63. *N-are nic[i]o lege, nici gândeşte la suflet, făr[ă] gândeşte numai pe astă lume să-ş[i] izbândească* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 67. *Negoţitoriul acesta iaste fireştecarele om în lumea aceasta..., să agonisească mărgăritariul cel scump* (a. 1796). ŞA I, 250. *Cela ce cu sfânta mână M-ai făcut om din ţărână Şi mi-ai dat duh de viiaţă, Dându-mă lumii în braţă* (a. 1805). ŞA I, 581. *Învăţătura lumii aceştiia e gunoi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 332. *Cel ce-şi pune dragostea lui în lumea aceasta de multe ori pate rău* (a. 1807). ŞA I, 728. *Mai marii aceştii lumi, împăraţii şi domnii ca nişti beaţi să vor legăna* (a. 1815). GCR II, 217/35. *Putem şi noi zice acum că or dumnezeirea a lipsit din lume, sau că temere de Dumnezău n-a mai rămas.* PR. DRAM. 72. *Din experienţă ştim că fără nicio cunoştinţă întrăm în teatrul aceştii lumi.* POTECA, F. 73/7. *Necunoscând că în lumea aceasta este viaţa împreună cu moartea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXIV/3. *Starea ce ne-ai hotărât într-această lume este îndestulă pentru trebuinţele noastre, pe câtă vreme ne vom purta cu măsuri cumpătate.* MARCOVICI, D. 62/5. *Cerul numai pentru mine păzeşte o nedreptate, Când altora dăruieşte a lumii fericiri toate.* HRISOVERGHI, P. 31/ 8. *Nimic alt, în această lume, nu mă poate mulţămi.* C. A. ROSETTI, N. I. 121. *Toate lucrurile lumii sânt deşarte.* ARHIVA R. I, 60/21. *Ce lucru bun se face în lumea asta fără osteneală?* PR. DRAM. 125. *Dumnezeu a pus omul pe pământ şi i-a dat mijloace îndestule ca să se bucure şi să se folosească de bunurile creaţiei pe lumea aceasta.* MĂS. GR. 40/4. *Tot omul p-astă lume e iubitor de sine.* NEGRUZZI, S. II, 208. *Ar avea poate statui şi epitafe, dac-ar fi o dreptate în lumea aceasta.* GHICA, S. 276. *Aici suferinţa aşteaptă mormântul, Căci legile lumei aşa au voit.* ALEXANDRESCU, O. I, 89. *Simt că fără tine Nu am în astă lume nemica de sperat.* CONV. LIT. II, 136. *Este o dreptate în lumea aceasta.* MAIORESCU, D. I, 425. *Astfel au trecut prin haosul suferinţelor acestei lumi prea iubita noastră maică.* LĂCUSTEANU, A. 26. *Această lume deci există.* CONTA, O. F. 459. *Reflectarea lumei reale în mintea noastră.* CONV. LIT. XI, 260. *Şi pe toţi ce-n astă lume sunt supuşi puterii sorţii Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii.* EMINESCU, O. I, 136. *În copaci să cânte tot felul de paseri, care nu se mai află pe lumea asta.* CREANGĂ, P. 77. *Apoi începe a se ajunge la credinţa că D-zeu nu se amestecă în lume.* CONTEMPORANUL, II, 124. *Voind să uit că sunt din lume, voiesc să cred că sunt din cer.* MACEDONSKI, O. I, 64. *Nu este decât oglindirea lumii aievea în o minte limpede şi pătrunzătoare.* XENOPOL, I. R. VI, 49. *Îşi va părăsi nevasta şi la noi pe lumea asta Nu va mai veni.* COŞBUC, P. II, 85. *Socoate că nu vă veţi mai vedea pe astă lume.* SBIERA, F. S. 133. *Cum e bine şi ce e bine în lumea asta?* D. ZAMFIRESCU, A. 3. *Aşa-ceva n-am avut idee să poată exista-n lumea asta, oameni de calitate aşa de proastă.* BĂNUŢ, T. P. 10. *Frumosul este echivalent cu transcenderea lumii de toate zilele.* LOVINESCU, S. VIII, 234. *Vai, de atunci îmi pare lumea şi mai tristă, Viaţa-i melodie funerară.* BACOVIA, O. 78. *Era prea inteligent ca să accepte lumea asta aşa cum este.* CAMIL PETRESCU, T. I, 378. *Dincolo de brazdele colorilor şi parfumurilor lumii, se răsfrângea deşertăciune... de aci.* KLOPŞTOCK, F. 54. *Apoi am trebuinţă să ştiu că o rămas pe lumea asta măcar un suflet care nu m-o osândit.* POPA, V. 91. *Bunurile lumii sunt apanajul câtorva privilegiaţi ai soartei.* C. GANE, TR. V. 175. *Pleacă-ţi fruntea şi, ca Iov, mulţămeşte lui Dumnezeu... Dacă l-ai prăpădit în lumea aceasta, Dumnezeu ţi-l va da în cealaltă.* SADOVEANU, O. I, 21. *Camera părea mai mult din basme decât din lumea aceasta.* DAN, U. 69. *Poetul se închipuie murind şi părăsind lumea în fluierăturile contemporanilor, adeseori hărţuiţi de el.* VIANU, L. R. 130. *Tipul acesta fizic... foarte deosebit de lumea reală... e făcut tocmai ca să dea impresia unei vieţi sufleteşti.* OPRESCU, I. A. IV, 91. *Numai Cerul hotărăşte cât e popasul fiecăruia pe această lume.* CĂLINESCU, O. IX, 129. *Unde şi când m-am ivit în lumină, nu ştiu, Din umbră mă ispitesc singur să cred Că lumea e o cântare.* BLAGA, POEZII, 105. *Vrea să absoarbă lumea în el şi să se identifice cu ea.* RALEA, S. T. I, 169. *Aş vrea acest poem să-l ridic ca un văl, S-acopăr cu el partea neagră din lume.* ISANOS, V. 431. *Teatrul este o formă artistică de cunoaştere a lumii prin imagini teatrale.* IST. T. I, 11. *Nimic nu mai amintea că pe lumea aceasta pot fi şi zile când... cireşii acoperă pământul cu altă ninsoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/3. *Pe Sara a lăsat-o aice în astă lume.* MARIAN, O. I, 3. *Să-i deie bună pace, dacă li-i de lumea aceasta şi li-i dragă viaţa.* id. T. 104. *Boierul acela avea trei fete frumoase de nu se mai aflau altele să le-ntreacă pe lumea asta.* VASILIU, P. L. 178. *A luat cu sine şi vreo câţiva îngeri, ca să le arate şi lor lumea în care trăiesc pământenii.* PAMFILE, DUŞM. 25. *Asta lume ce să gată, Stai să mori de supărată.* GR. S. II, 278. *Pră mine să mă jăleşci Că şi io ti-oi jăli, Nici pră lume nu ni-om măi întâlni.* ARH. FOLK. III, 110. *Cârlige de argint Cum... n-am mai pomenit P-astă lume.* BALADE, III, 63. *Dar tot nu ţi-om da Pe nevasta ta, Până nu vei spune Că pe astă lume Pe deasupra noastră Ce umbră-i mai groasă?* FOLC. TRANSILV. III, 288. *Cine n-a mâncat oclei proaspăt nu şie ce este bun pe lume.* ZANNE, P. I, 566. *Ca mila de la părinţi nu-i nimic în lumea asta.* ib. IV, 540. ✧ (Precedat de prep. „în", „pe", „din" întăreşte verbe ca „a face", „a se naşte", „a trăi", „a vieţui" etc.) *Prorocii... au mărturisit că* [Hristos] *are a veni şi a să naşte pre lume.* VARLAAM, C. 119. *Îi pare că-i volnic să facă pre lume ce va vrea.* id. ib. 217. *Nu s-au ascultat sfatul lui Ureche Vornicul, cum mai multe în lume sfaturi bune la domn nu să ascultă.* M. COSTIN, O. 60. *[Î]ntru sfântul lui şi cinstitul nume Nedejduim petrecând în lume.* DOSOFTEI, PS. 111/2. *Nu trebuieşte să trăiască omul în lume, dacă nu va avea năroc.* NECULCE, L. 15. *Toate muierile câte au născut în lume au adus roduri vechi.* ANTIM, O. 198. *Pare că ei tot rău au făcut pre lume, pare că ei au fost mai păcătoşi.* MAIOR, PRED. II, 32/9. *Trăind eu pă asta lume.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 80. *Născut în lume, născut pă lume.* I. GOLESCU, C. *Adam boieri pre lume nu a născut*

niciunul. NEGRUZZI, S. II, 197. *O babă bătrână de o sută de ani, care nu mai e bună de nimica pe lumea aceasta.* GHICA, S. 442. *Nemuritorii toți, din cer când au fugit, Sub nume de pisici în lume au trăit.* ALEXANDRESCU, O. I, 211. *Pe lume... nu am altă lege decât a te iubi.* CONV. LIT. IV, 90. *Când se născu pe lume voioasa rândunică, Ea nu avea făptura și-aripi de păsărică.* ALECSANDRI, P. III, 273. *Fără tine-n astă lume Nu pot să trăiesc.* BOLINTINEANU, O. 49. *Și când mori să vezi că-n lume viețuit-ai în zadar.* EMINESCU, O. I, 53. *Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit.* id. ib. 197. *La ce oare dânsa s-a născut pe lume?* id. ib. IV, 364. *Și unii ca aceștia sunt trebuitori pe lume câteodată.* CREANGĂ, P. 220. *N-am avut parte și eu pe lume măcar de o compătimire!* CARAGIALE, O. VI, 23. *Eu atâta am pe lume, pe când ceru-i plin de îngeri!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 26. *Șase ani de-a rândul a trăit pe lume fără să facă nimica bun.* BACALBAȘA, M. T. 4. *Nu pentru întâia oară în lume norocul favoriza o cauză.* XENOPOL, I. R. IX, 155. *A fost născut pe lume să nu cunoască plâns.* COȘBUC, P. II, 183. *Încă i-ar fi drag a trăi în lume.* SBIERA, F. S. 133. *N-a fost nimeni Născut pe lume mai de plâns ca dânsul.* MURNU, O. 36. *Ce trecători suntem pe lume: piatra se sfarmă sub pașii noștri.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 113. *A rămas pe lume mai singur ca niciodată.* POPA, V. 332. *Și cam ce aveam eu să fac pe lume?* VISSARION, B. 234. *N-au alteeva de făcut pe lumea asta decât să fie fără grijă și să petreacă.* SADOVEANU, O. XIV, 18. *Tu singur rămăseseși pe lume gol la piele.* ARGHEZI, VERS. 382. *Avea și el dreptul pe lumea asta să aibă casa și muierea lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 114. *Asta-i treabă pe dreptate, Când boierii în palate... Au pe lume câte toate?* PARASCHIVESCU, C. Ț. 169. *Fără putința de a-și face un rost pe lume umbla în picioarele goale primăvara.* BĂNULESCU, C. M. 66. *Voi sunteți tineri chiar la bătrânețe, Iar noi în lume ne naștem bătrâni.* MS. 1975, nr. 1, 13. *Nu mi-a mai rămas pe lume Decât eu și ce-i pe mine.* POP., ap. FILIMON, O. I, 156. *Cât trăiești, bade, pe lume, Nu striga mândrei pe nume, Ci strigă: „trei foi de ceapă", Nime să nu te priceapă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 65. *Ce folos dară de mine Că trăiesc și eu pe lume.* MARIAN, H. 7. *Cu ci fac trăiesc pi lumi Amărât și vai di mini.* GRAIUL, I, 308. *Spune, poate-ai pățit ceva și tu, de când trăiești pe lume.* VASILIU, P. L. 17. *Singur m-am născut pe lume Ca pasărea din pădure.* GR. S. V, 88. *Să-i spui și de mine, Cum trăiesc în astă lume.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 137. *Că amu aiesta ńe-a mânca d'i pe lume?!* O. BÎRLEA, A. P. III, 74. *Nu numai vânătorii știu că „toată pasărea pe lume, după limba ei piere".* ODOBESCU, S. III, 10. (În imprecații) *Prăpădi-te-ai de pe lume Să nu-ți mai aud de nume!* HODOȘ, P. P. 133. ✧ *Altă lume* sau *cealaltă* (ori *aialaltă*, rar, *aceea, aia,* învechit, *ceeia,* popular, *cea) lume* sau *lumea (cea) de apoi, lumea de dincolo, lumea drepților, lumea spiritelor, lumea (cea) luminată, lumea moartă* = (în concepțiile religioase, mai ales în credința creștină) existența de după moarte, viața sufletului de dincolo de mediul pământesc; viața de apoi (v. v i a ț ă **II 2**). *Să căutăm ceaea lume ce va să fie, că aceaea ne scoate la slobozie.* CORESI, EV. 71. *Iară smereniia bună... dulceața și treaba agoniseaște, ce și în ceaea lume găteaște și agoniseaște dulceață.* id. ib. 94. *În eden, unde e hrană de raiu și fu altă lume, lume cu înțelepciune deplină.* MOXA, 346/21. *Mari munci ni să găteadză în ceealaltă lume.* VARLAAM, C. 40. *După moarte iaste... altă lume neștiută.* id. ib. 96. *Oare iaste ș-altă lume ș-altă viață, fără de-această trecătoare?* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149ᵛ/26. *În lumea ceaealaltă ceale multe bunătăți ce au făcut cu fericire veacinică să le răsplătească.* MAIOR, PRED. II, 132/6. *Aicea să începe haia lume.* BUDAI-DELEANU, Ț. 314. *Tu ești zidit și hotărât pentru o altă lume, iar nu pentru visul cel de un minut al aceștii vieți.* MARCOVICI, D. 16/1. *Sufletu-mi să treacă în lumea ceealaltă Prin sunetul cel sacru al vastului concert.* HELIADE, O. I, 115. *Și se roagă să le fie mântuirea-n altă lume.* ASACHI, S. L. I, 206. *Vorbește de pe ceea lume.* NEGRUZZI, S. I, 259. *Poezia cea adevărată nu este aceea în care mișună spiritele necurate de p-aia lume.* BOLLIAC, O. 45. *Trecu în lumea spiritelor.* FILIMON, O. II, 311. *Îi va părea că-s vorbele celor scumpi ai săi de pe ceea lume.* CONV. LIT. IV, 9. *A! el va fi, când morții ieși-vor din mormânt, Străin pe ceea lume, străin ca pe pământ!* ALECSANDRI, P. III, 154. *Am respirat un aer din lumea ceealaltă.* CONV. LIT. VI, 173. *Această politică... voi afla-o pe lumea cealaltă!* LĂCUSTEANU, A. 155. *Dracu... învață pă om dă rău, ca să intre în iad pă lume-ailantă.* JIPESCU, O. 114. *Puțin după asta îi urmă în ceea lume și principele bulgaro-românilor, Ioan Asan.* EMINESCU, O. XIV, 121. *Aste-s deja umbre de pe cea lume.* id. P. L. 78. *Dumnezeu să-l odihnească pe ceea lume.* GANE, N. III, 179. *Ia lăsați-l încolo, măi; sta-i-ar în gât pe ceea lume, zise Zaharia.* CREANGĂ, A. 110. *Acolo-s frații miei din ceea lume.* id. P. 57. *Da' pe urmă cum m-ar mai juca pe ceea lume.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 170. *Contele Rosetti trecu în lumea cea luminată* (a. 1867). BARIȚ, II, 183. *Pe lumea ceealaltă scoborând acum flăcăii Cei căzuți la Vid pe dealuri și pe șesuri la Vidin.* COȘBUC, P. II, 74. *Umbre mari din lumea moartă, – Ah, că n-am eu glas de tunet ca să pot să le rechem.* id. ib. 77. *A început a povesti fel de fel de lucruri de pe ceealaltă lume.* SBIERA, F. S. 13. *Se spune că spicul grâului nu merge la judecată pe lumea cealaltă.* PAMFILE. A. R. 100. *Li se dă de pomană grâu cu lapte, ca să aibă ce roade în lumea de apoi.* id. I. C. 76. *Acum nu s-a mai putut teme de-o sfadă cu cineva care pleca în lumea ceealaltă.* AGÎRBICEANU, S. 122. *E vai de cel ce merge legat în lumea cealaltă.* PĂCALĂ, M. R. 180. *Credeam, deocamdată, că am pășit pe lumea cealaltă.* HOGAȘ, DR. I, 18. *Pare a fi un simplu rit funerar, iar nu transpunerea în viața din lumea cealaltă a unei realități din viața de aici.* PÂRVAN, G. 526. *Strălucire... care parcă pătrundea în lumea cealaltă.* REBREANU, P. S. 23. *Să ne aducă vești din lumea cealaltă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 84. *Nu-mi puteam închipui viața fără tine nici măcar pe lumea cealaltă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 364. *Aici găsi durerea: bunicuța Măgdălina puse mâinile pe piept și sufletul i se călători spre lumea drepților.* SADOVEANU, O. V, 56. *Asta e lumea cea de apoi.* DAN, U. 151, cf. SCRIBAN, D. *Invocațiunea maică-si de pe lumea cealaltă stârnise o adevărată sărbătoare.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 111. *Lumea de dincolo, câmpiile elizee erau locuri ale fericirii.* VIANU, L. U. 341. *O senzație de atingere sepulcrală cu lumea de dincolo își făcea pârtie pe șira spinării mele.* BLAGA, H. 79. *Fiecare tată se*

gândeşte că numai fiul său îi va putea purta de grijă când va trece în lumea cealaltă. RALEA, S. T. II, 100. *Să ne mai slăbească popa cu lumea de dincolo.* STANCU, D. 124. *O să ne socotim pe lumea ailaltă.* VINEA, L. II, 122. *Fascinaţia agonicului se instaurează, deschizându-se spre o viziune onirică a lumii de dincolo.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/2. *El se plânge că-n cea lume Nime ştie de-al său nume.* ALECSANDRI, P. P. 46. *Că-n cea lume tare-i bine, Cine merge nu mai vine.* MARIAN, Î. 521. *Vinirea nu-i ghini să speli rufi..., că pă lumea ailaltă li dă să bea zoili rufilor.* GRAIUL, I, 270. *El niciun folos n-are să aibă pe ceea lume.* VASILIU, P. L. 163. *Că viu şi eu după tine, Să ne judecăm p-aia lume.* PĂSCULESCU, L. P. 251. *Păcatul dacă-l faci, Pe cea lume ai să-l tragi.* PAMFILE, C. Ţ. 98. *Atunci va fi sfârşitul lumii... şi lumea de apoi.* MARIAN, Î. 481. *Uni[i] cică-l mănâncă pă lumea ailaltă.* GR. S. III, 375. (În imprecaţii) *Mânca-l-ar fript pe lumea ailaltă.* SORESCU, L. L. 52. *Lumea (cea) de sus* = (în concepţiile religioase, mai ales în credinţa creştină) existenţa cerească; edenul, raiul. *Le spuse... cum va să să ducă din ceastă lume de jos... către lumea cea de sus.* VARLAAM, C. 128. *În lumea cea de sus iaste ascuns focul aceluia liubov.* id. ib. 195. *Să vădzu în lumea cea de sus uitându-să curţâlor celor de D[u]mn[e]dzău făcute în ceriu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120ᵛ/23. *I s-au dat şi lumea cea de sus den suflarea dumnezăiască.* ANTIM, P. 398. *Sfântă a lumilor de sus.* PETICĂ, O. 36. *Lumea întunericului* = (în concepţiile religioase, mai ales în credinţa creştină) locul suferinţei veşnice; iadul. *Iaste lupta noastră... către ţiitorii lumii întunericului veacului acestuia.* ANTIM, O. 98. *Cine să mestece la cazanele de smoală din lumea întunericului.* FOLC. TRANSILV. III, 418. *Altă* sau *cealaltă lume* ori *lumea de dincolo* = (în basme şi în credinţele populare) regiune îndepărtată (subpământeană), unde fiinţele şi natura sunt cu totul deosebite de cele cunoscute pământenilor; celălalt tărâm, v. şi t ă r â m **(2)**; p. e x t. mediu de existenţă, realitate imaginată, foarte diferită de cea obişnuită, extrem de îndepărtată ori aproape necunoscută. *Şi se deşteaptă după mai multe ceasuri... ca dintr-o altă lume.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 296/11. *Fantome d-altă lume şoptesc, mă încunjor.* ALEXANDRESCU, O. I, 110. *Pare că eşti din altă lume.* EMINESCU, P. L. 50. *El şi-a dat drumul cu dânsa pe-o altă lume, unde iera un rai şi nu altă ceva.* CREANGĂ, P. 95. *Pare că eşti de pe altă lume, uiţi de la mână până la gură.* CARAGIALE, O. VI, 446. *Vântul şuieră... Ca un glas din altă lume.* CONV. LIT, IV, 183. *Mă uitai la Corbea. Un surâs de pe altă lume.* DELAVRANCEA, O. II, 216. *Dar recruţii erau pe altă lume.* BACALBAŞA, M. T. 149. *Mă văzui deodată ca strămutat în altă lume.* SBIERA, F. S. 103. *Aveau înfăţişarea unor dobitoace de pe alte lumi.* SANDU-ALDEA, U. P. 70. *Inimă bună nu mai am eu cât veacul, părinte, se auzi glasul întunecat, de pe alta lume al femeii.* AGÎRBICEANU, S. 248. *Ca venit din altă lume, răspunse trist.* GÂRLEANU, N. 106. *Ea îi păruse îndepărtată şi inaccesibilă, ca din altă lume, din altă planetă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 96. *Gândul că e în puşcărie alunecase pe furiş, luându-şi zborul – cine ştie – în alte lumi, departe, departe.* BASSARABESCU, S. N. 57. *Se vede că sfinţiile voastre trăiţi pe altă lume.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 268. *Danton e mereu parcă pe altă lume.* CAMIL PETRESCU, T. II, 449. *S-au întors ca de pe altă lume.* id. O. I, 18. *Un marş funebru lasă după sine o tăcere, o tăcere adâncă, prin care fâlfâie nevăzut ceva, ca o suflare de durere din altă lume.* SADOVEANU, O IV, 50. *Pe negura de var, se desluşise, mare şi ca din altă lume, umbra neagră a unui trup uriaş.* POPA, V. 36. *Un nouraş alb plutea... ca o insulă din altă lume.* BART, S. M. 24. *Glasul răsună limpede... ca un cântec din altă lume.* DAN, U. 124. *Şi-n această adiere a unei răcori din altă lume fiecare copil îşi dă sieşi cuvânt că n-are să se mai încerce niciodată în vârtejurile de la moară.* BLAGA, H. 34. *Femeia, ca venită de pe altă lume.* STANCU, D. 83. *În faţă se părea că se deschide poarta altei lumi.* TUDORAN, P. 358. *Cucul cel adevărat... nu se află acuma pe pământ, ci-n ceealaltă lume.* MARIAN, O. I, 3. *După ce simţiră că ajunse fiul oii pe cea lume..., traseră leagănul afară.* RETEGANUL, P. I, 65. *Dacă ieu am viñit d'i pi ŝeia lume, tu cum să nu poţ mere?* O. BÎRLEA, A. P. III, 236. *Lumea albă* = (în basme) tărâmul pământesc, în care trăiesc oamenii. *Poartă în lumea albă pe Ileana Cosânzeana.* ALECSANDRI, P. III, 81. *Om pământean aici, pe unde nici pasere măiestră de pe lumea albă nu străbate.* CONV. LIT. VI, 21. *În basme, lumea albă se ia în opoziţie cu tărâmul celălalt.* ŞĂINEANU, Î. 74. *Îl aruncă deasupra pământului, în lumea albă.* MARIAN, O. I, 141. *Lumea (cea) neagră* = (în basme) tărâmul subpământean, în care ar trăi duhurile rele. *Iată pajuri năzdrăvane carii vin din neagra lume, Aducând pe lumea albă feţi frumoşi cu falnic nume.* ALECSANDRI, P. III, 20, cf. ŞĂINEANU, Î. 74. *Pajura..., după credinţa poporului român, e o pasăre uriaşă şi năzdrăvană care locuieşte... în lumea neagră.* MARIAN, O. I, 137. *Lumea cea neagră sau tărâmul de jos.* id. ib. 152. ✧ E x p r. **A (nu) şti pe ce lume este** (sau **se află, se găseşte, trăieşte**) ori **a (nu) mai avea capul pe lumea asta** = a (nu) avea conştiinţa clară a existenţei sale, a (nu) fi zăpăcit. *Frigurile mă chinuiră aşa de cumplit, că nu ştiam pe ce lume mă găsesc.* GANE, N. II, 112. *Ştiam eu pe ce lume mă găsesc!* id. ib. II, 119. *Beau până uită şi nu mai ştiu pe ce lume-s.* CONTEMPORANUL, VI, 26. *Iar călăreţul lui nu mai ştia pe ce lume trăieşte.* SANDU-ALDEA, U. P. 16. *Câte am eu pe cap acuma, nici nu mai ştiu pe ce lume sunt!* REBREANU, R. II, 73. *Eu nu mai am capul pe lumea aiasta, dacă s-o prăpădi aşa cruce de voinic.* POPA, V. 169. *Nici nu ştia pe ce lume-i.* SADOVEANU, O. II, 293. *Să ştii şi tu pe ce lume trăieşti.* PREDA, D. 85. *Stând... ca unul abia trezit din somn şi care nu ştie deocamdată pe ce lume se află.* ŢOIU, G. 21. *E aşa de beat că nu mai ştie pe ce lume se află.* MARIAN, O. I, 353. *Nici nu mai ştia pe ce lume e.* STĂNCESCU, B. 45. *Alexandru nu mai ştia pe ce lume se află.* VASILIU, P. L. 83. *Ileana nu ştia ce să creadă şi pe ce lume trăieşte.* FOLC. TRANSILV. III, 425. **Pe ce lume trăieşti?** sau **de pe ce lume vii?**, se spune cuiva pentru a-i atrage atenţia că nu cunoaşte situaţia, că nu e informat. *Serios, nu ştiai că s-au certat? Dar de pe ce lume vii?* CĂLINESCU, C. O. 101. *Dobitocilor,... pe ce lume trăiţi?* STANCU, D. 498. *Dumneata pe ce lume trăieşti?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/2. **A veni** (sau **a apărea, a se ivi, a sosi, a intra, a se trezi, a răsări) pe** (ori **în**, învechit, **întru**) **lume** (sau

lumea asta) ori **a deschide ochii pe** (sau **în) lume, a vedea (întâi) lumina lumii (aceştia), a vedea lumea în ochi, a ieşi (pe** sau **în, la) lume** = a se naşte **(I 2).** *Era lumina adeverită..., venise întru lume... şi lumea lui nu-l cunoştea* (a. 1579). GCR I, 20/20. *Am venit pre lume în trup de om.* VARLAAM, C. 22. *Veni Domnul Hristos pre lume, fiiul lui Dumnedzău.* id. ib. 203. *Era lumina cea adevărată, carea luminează pre tot omul carele vine în lume.* BIBLIA (1688), 813[1]/18. *În zilele acestui fericit împărat... am văzut şi eu lumina lumei aceştia.* VĂCĂRESCUL, I. I, 72[v]/14. *Îndată după ce au venit în lume.* VÂRNAV, L. 82[v]/19. *Era născuţi şi crescuţi în Dachia, ca şi părinţii lor, ba şi moşii lor acolo văzuse întâiu lumina lumei aceştia.* MAIOR, IST. 29/30. *Dar nu au fost aşa... când m-am trezit în lume; atunce nici viaţa, nici avuţia nu erau a noastre.* ASACHI, S. L. II, 279. *Primul object ce adoară omul, ca prunc, când vine în lume, este mama.* HELIADE, O. II, 48. *Omul în lume când vine, în leagănul său aduce Sămânţa de mortăciune care în mormânt îl duce.* CONACHI, P. 280. *Teodor... venise în lume în întâia sâmbătă a postului celui mare.* GHICA, S. 297. *Oare el se naşte cu aceste viţiuri?... Din contra, el vine în lume plin de sentimente generoase.* FILIMON, O. I, 313. *A sosi pe lume într-o ţară liberă şi civilizată este o mare favoare.* ib. VI, 1. *Ca un dalb de lună, Ca o veste bună, Ea veni pe lume Într-un carnaval.* ALECSANDRI, P. I, 277. *Să-mi spui de unde vine pe lume-ntâiul om.* CONTEMPORANUL, I, 180. *Când m-am trezit pe lume, el era hăt bătrân.* SBIERA, F. S. 7. *Ce legătură ascunsă putea să fie între cel ce venea pe lume în noaptea aceea şi această oglindă?* ANGHEL–IOSIF, C. L. 69. *Din această căsătorie au venit pe lume băieţi şi fete.* CONV. LIT. LXVII, 284. *De s-o întâmpla să mai viu o dată pe lume, am să-i număr eu* [anii], *să nu se încurce.* POPA, V. 106. *Copilul a ieşit la lume ţipând cu mânie.* SADOVEANU, O. XIII, 848. *Tatăl meu... a trăit un timp ca advocat la Paşcani, unde am văzut eu lumina lumii.* id. ib. XX, 97. *Viţelul ista, odată ce-o venit pe lume, înapoi să cheamă că nu-l mai putem întoarce.* BART. S. M. 85. *Printr-o hotărâre a voilor din Slavă, Veni pe lume fiinţa psalmistului firavă.* ARGHEZI, S. V, 23. *Când un adevărat geniu apare pe lume..., îl veţi recunoaşte după aceea că proştii se strâng cu toţii împotriva lui.* CĂLINESCU, C. O. 322. *Crinul transformat în flacără va fi copila care urma să vie pe lume.* VIANU, L. U. 379. *În familia lui Orceag toţi bărbaţii răsar pe lume mărunţi.* STANCU, D. 64. *Totul reintră în ordinea naturală,... când copilul acesta vine pe lume.* VINEA, L. II, 192. *Şi aşa se face că am venit pe lume în Castilia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 20/1. *Un glas aşa de duios... n-a mai fost auzit de când s-a trezit pe lume.* MARIAN, O. I, 247. *De când văzuse lumea în ochi.* ŞEZ. III, 73. *Minţi, câne de zmeu, că-s şi făcut şi născut şi pe draga lume ieşit.* VASILIU, P. L. 134. *Foaie verde mărăcine, De când am venit pe lume, Nu am făcut niciun bine.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 648. **A aduce** (sau **a trimite, a lăsa) (în** sau **pe) lume** ori **a da lumii,** (depreciativ) **a lepăda pe lume** = a da naştere cuiva ori la ceva, a face să trăiască, să existe cineva sau ceva în realitate. *Au adus în lume zioa cea purtătoare de viaţă.* ANTIM, O. 19. *Singură ea au adus în lume această roadă bogată.* id. ib. 198. *Pre om D[u]mnezeu l-au adus în lume.* POTECA, F. 310/11. *Dar ceresc trimis în lume.* NEGRUZZI, S. II, 12. *Era... destul de amărâtă că adusese pe lume aşa spurcăciune de broscoi.* CARAGIALE, O. II, 348. *Muncim, că de-aceea ne-a lăsat Dumnezeu pe lume.* REBREANU, I. 47. *Vânătoarea a adus cu ea o îmbelşugată creaţie artistică pe lume.* VOICULESCU, P. II, 160. *Şi aşa vărsa lacrimi şi durerea îi sfărâma trupul, ca-n ceasul când dăduse lumii pe prunc.* SADOVEANU, O. I, 35. *De asta te-a lepădat pe lume mă-ta?* id. ib. 43. *Toţi evangheliştii aduceau dovada miracolului care l-a adus pe lume în staul.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 39. *Fiindcă zodiile m-au trimis pe lume cu câteva ceasuri... mai târziu, sunt blestemat să am doi taţi.* CĂLINESCU, O. IX, 63. *Nu ţi-e teamă că ai să aduci pe lume un tătăruş?* STANCU, R. A. II, 66. *Dumnezeu cel sfânt şi atotputernic din ceruri care hotărâse s-o aducă pe lume pe Rafira.* id. ib. IV, 18. *Suzana aduce pe lume un copil.* MS. 1975, nr. 2, 37. *După solstiţiul cel nesimţit de nicio vietate, ele începeau să-şi aducă mieii pe lume.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/3. **A se duce** (sau **a dispărea, a ieşi, a se isprăvi, a se petrece, a pieri, a se stinge, a se trece, a trece) din** (ori **de pe) lume** (ori **lumea aceasta)** sau **a lăsa** (sau **a părăsi) lumea (asta)** = a muri[1] **(2);** p. ext. a dispărea. V. şi petrece **(I 4).** *Slăbind de bătrâneţe..., den lumea aceasta s-au petrecut.* R. POPESCU, CM I, 291. *Am socotit să fac diiată la mâna soţului meu Todosie, care, de m-aş petrece din lumea asta, să nu rămâie soţul meu fără scrisoare* (a. 1804). ŞTEFANELLI, D. C. 313. *Vecinica şi nesfârşita bunătate a lui Dumnezeu n-a perit din lume.* MARCOVICI, D. 15/7. *Nu trebuie să se ducă pe ceea lume flămând.* NEGRUZZI, S. I, 247. *Relele deprinderi acum s-au făcut fire Şi nu se trec din lume ca moda de capele.* id. ib. II, 215. *A părăsit lumea, lăsând un gol mare între noi.* GHICA, S. 718. *Vedeţi cu ce morţi grele Se isprăvesc din lume Şi cum lasă rău nume Acei care fac rele.* ALEXANDRESCU, O. I, 219. *Mateo părăsi lumea aceasta.* FILIMON, O. I, 340. *Avu nefericirea a trece din lumea aceasta, fără să se bucure de fructul maiestoasei sale opere.* id. ib. II, 208. *Te-ai dus din lume, o! geniu nalt şi mare.* EMINESCU, O. I, 1. *Omul e bine, zice-se, să moară pe aşternut de paie, în casa părintească, să iasă din lumea aceasta împăcat cu toţi ai săi şi chiar cu duşmanii.* PĂCALĂ, M. R. 179. *Să se ducă, să părăsească lumea aceasta în care nu fusese fericită.* SADOVEANU, O. V, 123. *Avu nefericirea de a trece din lumea aceasta.* CĂLINESCU, O. XVII, 17. *Vină şi dă mâna cu mine, că eu de-amu mă duc de pe lume.* VASILIU, P. L. 53. *Acum ceasul mi-au venit Şi lume am părăsit.* ARH. FOLK. V, 84. *Atunc -ai lăsat lumia.* MAT. DIALECT. I, 119. (Cu parafrazarea expresiei) *Petru Muşat, părăsind priveliştea lumii, lăsă în urmă-i cinci fii din căsătorie legitimă.* EMINESCU, O. XIV, 195. **A lua** (sau **a pierde, a secera, a stinge)** (pe cineva) **de pe lume** (sau **lumea asta)** = a lua viaţa cuiva, a nimici pe cineva sau ceva. V. şi lua. *Í[i] va piarde de pe lume, Să nu să mai pomenească.* DOSOFTEI, PS. 113/4. *Vărsatul, carele seaceră atâţa prunci de pe lume, încă e o boală de comun.* PETROVICI, P. 331. *Neputând mai iute să-l stingă de pe lume, Rosteau cu glasul urii becisnicul său nume.* COŞBUC, P. II 79. *Nu vreau să iei din lume Pe unul fără nume.* ap. PERPESSICIUS, M. III, 24. **A trimite** (pe cineva)

pe ceea lume (sau **pe lumea cealaltă**) = a omorî **(1)**, a ucide. *Nu era nicio raritate... ca persoane care ar fi stând altora în cale să fie trimise pe ceealaltă lume prin venin.* BARIȚIU, P. A. I, 171. *Medicul șarlatan... te trimite pe lumea cealaltă fără să tragă vreo penalitate.* FILIMON, O. II, 134. *Trimise el singur pe lumea cealaltă, prin același mijloc, pe un boier.* XENOPOL, I. R. IX, 33. *Și simpatic rămâne și gestul cu care pedepsește... și-l trimite pe lumea cealaltă.* PERPESSICIUS, M. IV, 189. *Să-l sărut o dată bine, Să-l trimet pe ceea lume.* PAMFILE, C. Ț. 112. **A duce** (pe cineva) **din lume** = (subiectul indică divinitatea) a lua pe cineva din viața aceasta. *Când din lume mi-i duce, Mă vei odihni cu dulce.* DOSOFTEI, PS. 19/15. **(Ca) dus din** (ori **de pe, de) lume** sau **dus pe ceea lume = a)** (ca) mort. *Scris-am cum cu cinste să-l îngrupăm cel dus de lume, iară oamenii carii petrec să învățăm* (a. 1567–1568). TEXTE ROM. (XVI), 560. *Ca dușii de pe lume, dorm pân-a doua zi.* CARAGIALE, O. VI, 324. *A vorbi dușilor de pe lume.* ȘĂINEANU, I. 147. *Că Radu-i dus de pe-astă lume.* COȘBUC, P. I, 101. *Măsurând vremea după mersul domol al stelelor, în care licăresc tainic sufletele dușilor de pe lume.* SOVEJA, O. 16, cf. IORDAN, STIL. 225. (Cu parafrazarea expresiei) *Stăteau acum pe mal, se uitau cum se duce pe lumea dușilor suflet de creștin.* PAMFILE, DUȘM. 40; **b)** transportat, fermecat, vrăjit. *Estaz se zice o patimă a sufletului sau a minții carea întâmplându-se, rămâne pătimașul precum se zice dus din lume, nemișcat și nelucrătoriu.* CORNEA, E. I, 48/31. *Vorbești ca dușii dupe lume.* FILIMON, O. I, 379. *Și ascultă dus din lume a ei dulci și timizi șoapte.* EMINESCU, O. I, 51. *Împăratul parcă era dus pe ceea lume.* CREANGĂ, P. 98. *Citesc ca dus de pe lume.* CARAGIALE, O. II, 172. *Mă, ești cu dușii de pe lume?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 86. **A se duce** (sau **a merge) (fiecare) în lumea lui = a)** a-și vedea (fiecare) de treburile sale. *Străinul, care a jucat rol de revizor, merge în lumea lui și-i lasă pe toți cum i-a găsit.* EMINESCU, S. P. 345. *Am așteptat o vorbă bună; pe urmă puteam să mă duc în lumea mea.* SADOVEANU, O. V, 117, cf. ZANNE, P. IV, 217; **b)** a pleca departe. *A avut bărbat..., se amestecă și Chirilă în vorbă; da' o fost un haidău, s-o dus în lumea lui.* SADOVEANU, O. VIII, 26. *S-au dus flecare în lumea lui.* ȘEZ. III, 132. *Atunci s-o făcut cela un hulub și s-o dus în lumea lui.* VASILIU, P. L. 23. *De nu-i tăie-o, să știi bine, că și eu mi-oi lua fetele, te-oi lăsa cum te-am găsit și m-oi duce în lumea me.* id. ib. 109. **A se duce în lumea albă** = a se duce departe, ca să nu i se dea de urmă; a se duce unde e mai bine decât în mediul său. Cf. ZANNE, P. IV, 219.

2. Existență pe care o duce cineva; mod în care trăiește cineva; condiții, mediu în care se desfășoară existența unei persoane sau a unei colectivități; viață **(II 3)**, trai **(2)**, trăire **(1)**, (învechit) cust. *Acmu la tinerețe să-m petrec lumea în câte-mi iubește trupul.* VARLAAM, C. 20. *Viețuim și viiața ieste neștiută și până la ce vreme ieste giuruită. Așa ne poartă lumea, așa amăgește.* M. COSTIN, O. 322. *Sunt nelipsiți di cele trebuitoare... și nu știu pedeapsa sărăciii aceștii lumi ca noi.* NECULCE, L. 148. *Lumea trece,... trec și acestea* (a. 1784). ȘA I, 78. *Eram tinără ș-încă fragedă, Mi-era lumea și zilele dragi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 309. *De când el se duse Lumea-mi e mormânt.* HELIADE, O. I, 73. *Nu te vei face vrednic a fi părtaș acei lumi fericite, fără numai prin virtute statornică, prin înțelepciune strașnică.* MARCOVICI, D. 16/4. *M-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate, Astfel merge lumea, nu e vina ta.* C. A. ROSETTI, C. 149/5. *Dacă ți s-a urât ție cu lumea, eu de-acu vroi să trăiesc!* PR. DRAM. 209. *Aflați-mi, mă rog, vreun om mai fericit decât acela care seamănă fericirea în calea sa și care își petrece lumea făcând binele.* MAN. SĂNĂT. 13/13. *Stă să se bolnăvească de jalea fetiței. Așa e lumea, răul vine cu carul* (a. 1867). BARIȚ, II, 151. *Nădejdea mea din lume de moarte se prea curmă.* ALEXANDRESCU, O. I, 137. *Singur, sărman... lumea îmi e pustie. Oriunde nu va fi dânsa, eu nu am pe nimeni.* ODOBESCU, S. I, 143. *Din lumea de mizerii și fără de-nțeles, Cu ochii cei de gheață ai morții m-am ales.* EMINESCU, O. IV, 432. *Cine cunoaște lumea știe ce multă schimbare aduc câțiva ani.* id. ib. XV, 1 055. *Cântai ca-n vis de-o lume Trăită-ntr-alte vremi.* COȘBUC, P. I, 216. *Tinerețea ta nu poate trece prin lume fără rost, ascultă ce-ți spun eu.* SADOVEANU, O. V, 72. *Mi se părea lumea mai dragă!* id. ib. XXI, 34. *Există independent de cultură, într-un fel natural, într-o lume în care satisfacerea trebuințelor dă bucurie și fericire.* PREDA, R. 84. *Astă-vară ș-amu-i anu, Îm trăiam lumea ca banu.* ȚIPLEA, P. P. 34. *Mă uit, văd, n-am omuț drag, Să-m trăiesc lumea pă plac.* id. ib. 38. *Nu-s fete de seama mea, Ca să-mi petrec eu lumea!* PAMFILE, C. Ț. 96. *Și-m trăiesc lumea cu-amar, Dzilele bune-n zadar.* GR. S. II, 276. *Cu ea mi-am trăit lumea.* ALR II 3 053/325. *Mâine, poimâine m-or duce, Pagubă de lumea dulce, M-or duce în țintirim De unde n-o să mai vin.* FOLC. TRANSILV. III, 109. *Înfloriți de stați ca macul,... Că mie mi-a trecut lumea.* NUNTA, 83. ✧ (Repetat; cu valoare de exclamație) *Ce încet bate inima mea acum, ce iute bătea înainte de 60 de ani. Lume! Lume!* EMINESCU, P. L. 109. ✧ (Precedat de prep. „în") *Doamne, noi ca nește viermi, așa de tare pedepseș[ti] în [lu]me, când noi cum tu vedzi sântem ca o umbră* (a. 1560–1570). TEXTE ROM. (XVI), 340. *În lume scârbe veți avea.* CORESI, EV. 183. *Cu prea sfântul tău nume Vor vedea dzî bună-n lume.* DOSOFTEI, PS. 304/2. *Aceea ce câștigă cineva în lume iaste partea sufletului.* R. POPESCU, CM I, 484. *Aici, în lume, nu avem noi alt nimic mai strălucitor.* ANTIM, O. 10. *Soarta te destină în lume să iubești.* NEGRUZZI, S. II, 37. *Voi, care nu cunoașteți decât durerea-n lume!* CONTEMPORANUL, I, 16. *Blondă-n diadem de stele Trece-n lume fericită.* EMINESCU, O. I, 51. *Li asigură... partea lor de bucurie în lume.* id. S. P. 237. *Că-n lume orice faptă Are plată și răsplată.* ALECSANDRI, P. P. 208. *Așa-i în lume,... tocmai când nici nu visează omul, atunci o pățește!* MARIAN, T. 300. *Mult în lume ai muncit, Puțintel ți s-a venit.* id. Î. 516. *Stați florilor că voi spune Că m-au mâncat multe-n lume.* IZV. XI, 38. ✧ (Figurat și în contexte figurate) *Iar astăzi când în pace plutesc p-a lumei unde, Atâta îmi agiunge și uit cele trecute.* NEGRUZZI, S. II, 220. *Călător pe-a lumei valuri.* CONV. LIT. VI, 16. *Negreșit că asemenea copii... sunt pe valurile lumei ca o corabie fără busolă și fără cârmaci.* CONTEMPORANUL, I, 709. *Din valul lumii lor mă smulge Și cu povața ta-nțeleaptă, În veci spre cei rămași în urmă, Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă.* GOGA, POEZII, 3.

(Urmat de adj. pron. „mea", exprimă dragostea pentru cineva) *Lumea mea eşti tu. Aş vrea să mor în clipa când vei pleca.* VINEA, L. I, 260. *Vasilică Uţă, Lumea mea drăguţă!* BALADE, III, 217. *Ei, Cadişca, lumea mea, C-am să te port eu aşa.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 216. ✧ *Lume albă* (sau *dragă)* = fericire, stare de mulţumire; dragoste. *Dar de când m-am măritat... Şi port frică de bărbat... Nu mai ştiu de lume dragă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 178. *Cum trag secetoşii la apă, Aşa să tragă „lumea albă" la cuvântul meu.* MAT. FOLK. 1 558. *Femeiuşca asta a noastră ştia una şi bună, murea după lumea dragă.* FURTUNĂ, C. 115. ✧ Expr. **A-i fi** (cuiva) **lumea dragă** (sau **albă, bună**) = a avea un sentiment de fericire, a fi mulţumit de ceva. *Ţi-e dragă lumea să le auzi.* CARAGIALE, O. III, 221. *Îţi era dragă lumea să te uiţi la el.* ISPIRESCU, L. 30. *Beau şi eu şi joc şi-arăt Că mi-e lumea dragă.* COŞBUC, P. II, 24. *Să nu-i ia vânt cumva... tocmai acum, când începea să-i fie lumea mai dragă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 275. **Când ţi-e lumea mai dragă** = când eşti mai fericit, când te simţi mai bine, tocmai atunci eşti surprins de ceva rău. *Să ţi-o hrăpească din mână, când ţi-o fi lumea mai dragă.* PR. DRAM. 161. *A murit când i-a fost lumea mai dragă.* MARIAN, T. 303. *Când ţi-o fost lumea mai dragă, Atunci în pământ te bagă.* id. Î. 514. *El să te tragă de barbă când ţi-o fi lumea mai dragă.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 64. (În imprecaţii) *Când ţi-o fi lumea mai dragă Să-ţi pice dreapta beteagă.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 69. *Să mori când ţi-o fi lumea mai dragă.* PAMFILE, C. 46. **A face lumea dragă** = a face farmece de dragoste. *Buruiană de dragoste, pentru leac... creşte în păduri pe vetre anume, ştiute de babe făcătoare de lumea dragă.* FURTUNĂ, C. 13. **A-i fi** (cuiva) **lumea dragă** = a-i plăcea să trăiască; a-i fi foarte plăcut să... Cf. DEX. **A-i fi** (cuiva) (sau **a avea)** (ceva ori pe cineva) **drag pe** (sau **în) lume** ori **a-i fi** (cuiva) **drag de...** = a iubi în mod deosebit. *N-am avut parte de ce mi-a fost drag pe lume.* CARAGIALE, O. VI, 220. *Eu pe lume N-am mai drag decât să-mi iasă Seara pe furiş din casă Mândra până-n prag!* COŞBUC, P. II, 64. *De ce ţi-i mai drag în lume, tocmai de-aceea n-ai parte.* CĂLINESCU, O. XIV, 144. *Ce mi-o fost mai drag pe lume? Nevasta cu haine bune Şi bărbatu-ncins cu fune.* MARIAN, H. 121. **A trăi** (sau **a duce) lume(a) albă** = a petrece o viaţă fără griji, a trăi în chefuri. *Ce viaţă! Hai la băi de mare, trăieşte lumea albă* (a. 1845). BARIŢ, II. 309. *Junimea aristocrată... ducea lume albă, tăvălindu-se dintr-o plăcere în alta.* BARIŢIU, P. A. I, 597. **A trăi** (sau **a umbla) lumea amară** = a duce o viaţă grea, plină de lipsuri, de dureri. *Se ie el şi se duce spre asfinţit şi umblă şi pe-acolo lumea amară; dar nu găseşte nimica.* VASILIU, P. L. 27. *Am umblat lumea amară, numai Dumnezeu mă ştie.* id. ib. 87. *Tot cu dor şi cu dor iară Trăit-am lumea amară.* GR. S. II, 278. **A-i fi** (cuiva) **lumea amară** = a fi nefericit, a fi nenorocit. *Şi vai, frate, dus din ţară Nu-ţi fie lumea amară.* FOLC. TRANSILV. III, 89. **Când ţi-e lumea mai amară** = când te simţi mai rău (tocmai atunci se întâmplă ceva nepotrivit); când nici nu te gândeşti, pe neaşteptate. *Când ţi-i lumea mai amară, atuncea le vine şi lor a zburda.* SADOVEANU, O. VIII, 83. **A nu avea parte** (sau **a avea parte rea) de lume** = a avea o viaţă (ne)împlinită. *Pană-n cui, pană sub cui, Rea parte de lume-avui.* MARIAN, H. 117. *Floare fui, floare trecui, Parte de lume n-avui.* id. Î. 259. **A fi lumea a ta** (sau a **ei** etc.) = a fi mulţumit de viaţă, a fi fericit. *De-acum e lumea ei, zise zâmbind preoteasa.* AGÎRBICEANU, A. 144. *Cântă şi petrece, că a ta-i lumea!* SADOVEANU, O. III, 10. *Apoi te-i tot duce c-a ta o fi lumea d-acolo-ncolo.* STĂNCESCU, B. 235. **A-i părea** (cuiva) **lumea vânătă** = a fi foarte trist. Cf. ZANNE, P. IV, 218. ✦ Experienţă de viaţă; perioadă de timp petrecută în anumite condiţii de viaţă. *Multe întâmplări îi veneau în minte din lumile pe care le trăise şi din lumile pe care le auzise.* POPA, V. 302. *Toate plăcerile, asemenea unor fiinţe aeriene şi totuşi prezente, mi-au legănat spaimele venite din diferite lumi.* A. HOLBAN, O. II, 335.

– Pl.: *lumi* şi (învechit, rar) *lume.* – Gen.-dat. şi: *lumei, lumiei.*

– Lat. **lumen** „lumină".

LÚME[2] s.n., s.f. v. **nume.**

LUMEÁN, -Ă adj. (Învechit; în opoziţie cu preot, călugăr, călugăriţă) Laic, mirean[1]; lumesc. *Omul cel luman nu priimeaşte cealea ce-s din d[u]hul lui Dumn[e]zău* (ante 1618). GCR I, 51/37. *Iară numai pre cei lumeani învaţă să se judece pentr-aceasta* (a. 1644). ib. 113/12, cf. LM, BARCIANU, GHEŢIE, R. M. *N-au voit să primască ca candidat în curia electorală a marilor proprietari lumeni pre... admirabilul orator.* SBIERA, F. S. 250, cf. ALEXI, W., L. ROM. 1978, 631. ✧ (Substantivat) *O mulţime de răzeşi, monahi şi lumeni* (a. 1839). URICARIUL, V, 141/6. *Dacă va cere trebuinţa ca organul şcolar să aibe reşedinţa la Cluj, bătrânul va cere lumean, iară de nu, preot* (a. 1862). BARIŢ, II, 75. *Episcopul... n-a voit să se consulte şi cu lumenii în privinţa reformelor de introdus în organismul eparhiei bucovinene.* SBIERA, F. S. 163. *Se concese bisericii dreptcredincioase... un congres compus din preoţi şi lumeni.* id. ib. 220.

– Pl.: *lumeni, -e.* – Şi: (învechit, rar) **lumán** adj.

– **Lume[1]** + suf. *-ean.*

LÚMEN s.m., s.n. **I.** S.m. Unitate de măsură a fluxului luminos. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX, DN[2].

2. S.n. Canal al unui organ anatomic cavitar (intestin, vas sanguin) sau al unor fibre textile. *Privit la miscroscop, bumbacul se distinge prin forma turtită a fibrelor,... prin lumenul lat.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 71, cf. LTR[2], DN, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: (1) *lumeni,* (2) *lumene.*

– Din fr. **lumen.**

LUMENÁRE s.f. v. **luminare[1].**

LUMENMÉTRU s.n. Instrument folosit în determinarea fluxului luminos; fotometru. Cf. LTR[2], DN[3], DEXI.

– Pl.: *lumenmetre.*

– Din fr. **lumenmètre.**

LUMÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparţine lumii[1] **(B 1 2),** universului sau sistemului solar ori planetar; privitor la lume[1] **(B I 1),** din lume[1]. *Afară de planete mai sânt şi alte trupuri lumeşti.* ŞINCAI, în ŞA I, 652,

cf. LB, BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Sistem care admite pământul de centru al arhitecturei lumeşti.* EMINESCU, P. L. 44. *Tablele* [cărţii] *erau pline de schemele unei sisteme lumeşti imaginare.* id. ib. *Acolo, privind mersul lumeştilor sisteme,... cântare-aş al naturii, al lumii veşnic mers.* MILLE, V. P. 81. ✧ (Învechit) *Globul lumesc* = obiect sferic pe a cărui suprafaţă exterioară este reprezentat sistemul solar. *Globul lumesc... este un instrument rotund, ne înfăţişează lumea soarelui, cu planeţii şi sateliţii lor.* GENILIE, G. 77/17, cf. 65/24. ✦ Care aparţine planetei Pământ, propriu pământului locuit de oameni. *Pe întinderea lumească Nu-i fiu la părinţi să crească Şi lor să nu le greşească.* MARIAN, NU. 317.

2. (În opoziţie cu c e r e s c, d u m n e z e i e s c) Care aparţine oamenilor; omenesc; care priveşte viaţa socială a oamenilor, care se referă la valorile ei materiale ori umane, considerate trecătoare; terestru, obştesc. *De aveţi vro pără lumască, cei ocărâţi pre aceia-i puneţi în săbor?* (ante 1618). GCR I, 46/28. *Iară noi n-am luat duh lumăsc, ce d[u]hul cela ce-i de la D[u]mnezău* (a. 1618). ib. 51/32. *„Cine va vre să vie după mene, acela să să lepede de sine", adecă de toată voia sa cea lumască.* VARLAAM, C. 44. *Înţelepciunea apostolilor nu iaste lumască sau pementească, ce iaste de sus din ceriu.* id. ib. 156. *Şi în diregătoria cea lumască, în domni şi în boieri..., ajunge lumina şi căldura* (a. 1645). GCR II, 114/28. *Ajunge întru ceata cea înaltă sufletească, întru arhierei şi în preoţi şi în diregătoriia cea lumască* (a. 1645). CCR 213/5. *Avea multă bogăţie şi slavă lumască.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 64r/28. *Au fost... întru înţelepciunea lumească iscusiţi.* C. CANTACUZINO, CM I, 39. *În cartea îngerilor poate să fie mulţi nescriş, sau pentru vreo nevoie lumească sau pentru vreo boală trupească, cu carele li s-au zăticnit postul.* ANTIM, O. 204. *Nu sânt lucruri lumeşti, ce iaste taină mare.* id. ib. 68. *Să să facă rugăciune... pentru cei ce să află în vredniciile ceale lumeşti* (a. 1741). GCR II, 29/15. *Biserica are putere spre cele vremelnice, neîmprumutată de la împăraţii cei lumeşti* (a. 1783). ŞA I, 72. *Cu atâta e mai mare această desfătare decât toate desfătările ceale lumeşti cu cât e mai presus ziditorul de ziditi.* MAIOR, PRED. I, 185/18. *Se va bucura atuncea când i se va descurca şi slobozi sufletul de trupul acest slăbănog şi de grijile ceale lumeşti.* ŢICHINDEAL, F. 405/13. *Această îndatorire nu este legată împreună cu întărirea dumnezeească, ci numai cu puterea lumească.* GOLESCU, E. 138, cf. LB. *Somnul ce se adaogă... sparge norul învăluielilor şi a catastrofelor lumeşti şi politiceşti.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 53/10. *Lumea are gânduri lumeşti; inima mea a fost credincioasă la datoriile sale, care sânt cu adevărat numeroase.* HELIADE, L. B. II, 39/27. *O nenorocire neaşteptată... îi face să cunoască lumeasca zădărnicie.* MARCOVICI, D. 437/2. *Ajunse a avea trebuinţă de agiutoriul domnitorilor lumeşti.* SĂULESCU, HR. I, 183/11. *S-arată în sinul familiilor lor fii supuşi, soţi duioşi şi părinţi iubitori..., iar în adunări cu bună creştere şi cu plăcute lumeşti purtări.* ASACHI, I. 380/19. *Numai pentru faptele cele lumeşti să-l lăudăm, puţină este lauda.* ARHIVA R. I, 61/19. *Spre bajocura omenirii, nice aicea pot învinge în contra interesurilor lumeşti.* RUS, I. III, 261/14. *Viaţa cea lumească mi se pare a fi mai bună.* NEGRUZZI, S. III, 93, cf. PONTBRIANT, D. *Nimic din relaţiunile ei lumeşti... n-avusese caracterul unei patime.* BARONZI, M. I, 411/20. *Acele inteligenţe deosebite nu se uitau la binele lumesc.* CONV. LIT. IV, 243, cf. COSTINESCU. *Tu... ai încercat numai durerea inimilor lumeşti.* ODOBESCU, S. I, 167. *Mâna-i care poartă destinele lumeşti, Cea grupă zdrenţuită în cale-i o salută.* EMINESCU, O. I, 61. *Singura noastră mângâiere ar fi ca să-i vedem luându-şi pedeapsa de la dreptatea lumească, căci oameni ca ei,... nu se tem de pedeapsa cerului.* id. ib. XI, 375. *Pe mine mă atrage în luptele din lume Lumeasca datorie şi al dreptăţei nume.* CONTEMPORANUL, II, 332. *După primul moment de încântare pentru... a fi renunţat la măririle lumeşti, el simţi în sufletul său o adâncă amărăciune.* XENOPOL, I. R. V, 191, cf. BARCIANU. *Toate acestea erau însă numai scornituri lumeşti.* SANDU-ALDEA, D. N. 10, cf. ALEXI, W. *Când văzu că băiatul rămâne neînduplecat deşărtăciunilor lumeşti..., îl trimise la Paris.* SĂM. IV, 445. *Tatăl său veşteji toate măririle lumeşti.* AGÎRBICEANU, A. 193. *Tema acestui roman este conflictul în sufletul unui preot, între vocaţia sa spirituală şi o dragoste lumească.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 75, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Omul prins de griji şi de vălmăşagul lumeştilor treburi... uită de D-zeu.* IZV. XIII, 9. *N-a ştiut vreodată ce-i părerea de rău după bunurile lumeşti risipite sau pierdute.* COCEA, S. I, 3. *Acum îl supărau curiozitatea fraţilor, spionarea şi mai ales interesul de care se bucura în ochii lor ca aducător de foloase lumeşti.* VOICULESCU, P. I, 160. *Unii curteni se priviră pieziş, clătinând în sus bărbile cu o înţelegere ascunsă a lumeştilor slăbiciuni.* SADOVEANU, O. XIII, 359. *Stau deoparte... De gloria lumească, de secile vrăjiri.* PILLAT, P. 194, cf. SCRIBAN, D. *Iubind bunurile lumeşti, e în stare de a se îndrăgosti.* CĂLINESCU, C. O. 172. *Oricâtă nepăsare arăta faţă de lucrurile lumeşti..., în sinea lui se simţea umilit.* VINEA, L. II, 109. *Scapă-mă, Doamne, şi mă las de bunurile lumeşti.* H. LOVINESCU, T. 215. *Să ne trăiască soarele nostru lumesc.* BARBU, PRINC. 5. *Mihail despuiat de rangul voievodal,... de semnele puterii lumeşti, de gărzi şi boieri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 28/1. *Treptat... desprins de lumeşti simulacre, Mă-atrage un cer limpezit.* DOINAŞ, A. P. 14. *Grecul cu ştiinţa lui lumească a tăcut în faţa ştiinţei insuflate de Dumnezeu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/3. *Încunjurată de oşti lumeşti D-asupra astei curţi împărăteşti.* TEODORESCU, P. P. 163. *Boieri mari, lumeşti, Boieri pământeşti.* MARIAN, NU. 108. ✧ (Substantivat) *Toată slujba noastră este numai să ne facem închinăciunea la vreme şi încolo să trăim fără vreo grijă din cele lumeşti.* GORJAN, H. IV, 158/4. *Fără această veşnică luptă între lumesc şi spiritual, viaţa mănăstirească n-ar oferi conflicte interesante pentru literatură.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 279. ✧ *Cele lumeşti* = (în opoziţie cu c e l e c e r e ş t i) tot ce este în legătură cu viaţa omenească de pe pământ; tot ce este trecător şi derizoriu. [Râvnă] *spre ceale dăşarte lumeşti avea.* R. GRECEANU, CM II, 179. *Oamenii cei păcătoşi şi iubitori de cele lumeşti... nu vor vedea faţa lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 128. *Toate cele lumeşti sânt deşertăciune*

(a. 1784). ŞA I, 85. *Cu toate cele lumeşti şi îndegrab' veştejitoare vitejii să lăuda.* VARLAAM–IOASAF, 7^{r}/15. *Toate cele lumeşti sânt umbră, ţărână şi lut.* CONACHI, P. 58. *Să fii... indiferent de oameni şi de cele lumeşti.* C. A. ROSETTI, N. I. 28. *Se cere şi cu drept cuvânt familiarizarea cu suma tuturor referinţelor vieţei umane, atingă-se ele de cele cereşti sau de cele lumeşti.* EMINESCU, O. XV, 1 147, cf. DDRF. *Întreaga clasă de luptători idealişti împotriva celor lumeşti îi întărea continuu în gândul pentru cele dumnezeieşti.* PÂRVAN, G. 162. *Slavici schiţează un portret al poetului în care principală şi aproape unică trăsătură este desfacerea de cele lumeşti.* VIANU, L. R. 207. *Ne putem întreba împreună cu el: de ce a trebuit să fie sacrificată Maria? Numai ca Breb să se purifice deplin, prin suferinţă, de cele lumeşti?* N. MANOLESCU, A. N. III, 118. ✦ (În opoziţie cu d u h o v n i c e s c, m o n a h a l, p r e o ţ e s c) Care priveşte existenţa în societate a laicilor; mirean, profan. *La războiul lumăsc amândouă oştile stau întrarmate..., iară războiul svenţilor măcenici cu strâmbul le era a-l bate.* VARLAAM, C. 149. *Luminând cu slujba oştii puţânea vreame, lăsă nebăgat samă tot lucrul lumăsc şi întră în viaţă călugărească.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 57^{v}/17. *N-au vrut să se laude de... înălţarea cea împărătească şi ceale lumeşti biruinţe.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/41. *Cum a besearicii, aşa a politiei lumeşti, fără... netocmeale, traiuri dobitoceşti între oameni ar fi* (a. 1714). GCR II, 9/4. *Că las traiul cel lumesc Şi viu la cel pusnicesc* (a. 1769). DR. V, 518. *Atât parte bisericească cum şi lumească, vă adeverim întâi a noastră împărătească şi crăiască milă.* PORUNCĂ, 1. *Această numire către boieri sau către cei d[u]hovniceşti şi lumeşti stăpânitori, către dascali* (a. 1794). CCR II, 155/5. [Făgăduim] *pentru noi şi următorii noştri, pentru consiliarii cei bisericeşti şi lumeşti... că pacea aceasta pururea o vom ţinea.* ŞINCAI, HR. II, 139/14. *Oamenii cei lumeşti nu se folosesc cu cuvântul lui Dumnezeu, de vreme ce sânt încungiuraţi de prilejuri şi de pilde reale care îi împing la păcat.* MAIOR, PRED. II, 206/6. *Poetul... vorbeşte de învăţăturile lumeşti.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 333. *Şi părinţii... să fie de faţă la aşa comună serbătoare a bucuriei lumeşti.* PETROVICI, P. 46/19, cf. LB. *Când să stăpâneşte de griji lumeşti, cum să poate jertfi şi datoriilor duhovniceşti?* MARCOVICI, D. 27/3. *Asemine împrejurări favoriră scoposul magnaţilor politici şi ecleziastici precum şi scoposul capului bisericesc, carele voia a supune şi pe capul domnitoriului lumesc.* SĂULESCU, HR. I, 106/3. *Spre cel mai mare a tuturor scandel, în pacinic şi sfânt lăcaş au adus feliuri de sunetoare lumeşti îndeletniciri.* ASACHI, I. I, 152/16. *Convieţuirile religioase... au fost luate numai de pretest, iară scopurile adevărate au fost curat lumeşti.* BARIŢIU, P. A. I, 15. *Acest tabel reprezintă abdicarea betrânului Barbu carele se lasă de bănia şi de vieaţa lumească totodată. E îmbrăcat călugăreşte.* HASDEU, I. C. I, 80. *Semnul acestei înrădăcinări este întrebuinţarea cuvântului în toate manifestările geniului unui popor: în rugăciunea izvorâtă din credinţa sa religioasă, în proverbul ieşit din înţelepciunea sa lumească.* MAIORESCU, CR. II, 282. *Clerul... nu avea nici aptitudine, nici puterea de-a esercita vo înrâurire invederată şi folositoare în trebile lumeşti.* EMINESCU, O. XIV, 160. *S-asculţi pe bătrânul cel cuminte povestindu-ţi cu duh atâtea şi atâtea întâmplări politiceşti şi mănăstireşti, lumeşti şi sufleteşti.* CARAGIALE, O. IV, 91. *Se învaţă într-această şcoală... încă şi istoria bisericească... şi apoi, ca adaos de învăţământ lumesc, gramatica.* SBIERA, F. S. 144. *A trebuit să stăruiască prietenii lui la mitropolie ca să-i dea voie să ţie înainte cuvântări lumeşti.* ADAM. R. 119, cf. TDRG. *Două categorii par mai bine deosebite; una ar cuprinde colinde cu un conţinut religios, iar alta pe cele cu un conţinut lumesc.* PAMFILE, CR. 51. *Văzurăm, pe drumul mănăstirii, încrucişându-se moda lumească cu uniforma bisericească.* HOGAŞ, DR. I, 12, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Noi, meseriaşii cu niciun preţ n-am vrut să cântăm în corul lumesc, numa-n cel bisericesc, după sfatul părintelui.* BĂNUŢ, T. P. 8. *Italia a început prin opere a dezvolta muzica lumească.* IZV. XIII, 88. *Preasfinţitul Narcis nu se îndeletnicea cu treburile lumeşti ale vechiului sălaş.* SADOVEANU, O. XXI, 577, cf. SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 282. *Seara însă lăsa cărţile lumeşti şi lua în mâini „Acatistul" sau „Vieţile Sfinţilor".* CĂLINESCU, O. XI, 56. *Era în această hotărâre... un fel încăpăţânat de a-şi apăra credinţa religioasă şi puterea lor lumească, atâta câtă era.* CAMIL PETRESCU, O. I, 218. *S-a suit pe scări de evlavie biblică..., trimiţând fulgere de anateme în contra conducerii lumeşti a bisericii.* CONSTANTINESCU, S. I, 64. *Formele vechi de artă teatrală populară s-au format în sensul petrecerii lumeşti, în spirit laic.* IST. T. I, 86. *N-au pierdut niciun prilej de a strecura... câte o săgeată împotriva atotputerniciei urmaşului Sfântului Petru, care trona, ca un suveran lumesc absolut, peste statele sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 5/2. *E un locaş sânt, în care nimărui nu este iertat să între cu gânduri lumeşti.* MARIAN, O. I, 270. ✧ *Cele lumeşti* = (în opoziţie cu c e l e d u h o v n i c e ş t i) tot ceea ce ţine de viaţa de mirean, de laic, de om vesel, preocupat de plăcerile trupeşti. *Cela ce nu-i însurat să grijeaşte de D[u]mnezeu..., iară cela ce-i însurat să grijeaşte de ceale lumeşti* (ante 1618). GCR I, 52/32. *Cuprind în sine datinile şi năravurile romanilor, precum în cele religioase, aşa şi în cele politiceşti sau lumeşti.* BOJINCĂ, A. I, XI/5. *Populaţiunea însă nu voieşte nicidecum să aparţie în cele lumeşti scaunului roman.* EMINESCU, O. XIV, 118. *Îşi găseşte zilnic şi la orice ceas liniştea..., de multă vreme acum şi pentru totdeauna despărţit de cele lumeşti.* HOGAŞ, DR. II, 113. *Trăieşte întru mare smerenie, despărţit de toate cele lumeşti.* SADOVEANU, O. XIII, 38. *Petrece... dăruit cu totul celor lumeşti.* STANCU, D. 35. *Să renunţe... la toate cele lumeşti.* VINEA, L. I, 17. *Nu s-a putut desprinde niciodată de cele strict lumeşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 12/1. ✦ Care se referă la viaţa socială considerată în aspectele ei de lux şi divertisment, la obişnuinţa de a petrece, mai ales la plăcerile trupeşti ale dragostei; frivol, uşuratic; vesel, fără griji; imoral. *Mărirea deşartă... mentea întunecă şi de Dumnezeu o desparte în pohte lumeşti şi trupeşti.* VARLAAM, C. 237. *Nu cumva să ne lunecăm în lucrurile cele trupeşti şi lumeşti şi putrede şi trecătoare.* NEAGOE, ÎNV. 4/6. *Că lucrurile lumeşti cu muritorii aşea a să giuca s-au obicinuit, ca cu cât sânt mai deşarte, cu atâta să pară mai desfătate.* CANTEMIR, I. I. I, 158. *Slobozenia legii care hărăzeşte credincioşilor*

ei toate bunătățile cereşti fără depărtarea plăcerilor lumeşti. VĂCĂRESCUL, I. I, 6r. *Când se nevoia a se arăta ca să fie plăcută lui Is[u]s, fu aruncată de sus şi o mâncară câinii. Deşteptaţi-vă cu această paradigmă voi, lumeştilor muieri.* MAIOR, PRED. II, 288/13. *Să cânte cântece lumeşti.* PETROVICI, P. 80/19. *Aceasta pesmă cu cântări lumeşti şi veselitoare este a lui Ardelean Dimitrie* (a. 1831). în ARH. FOLK. VII, 131. *Credinţa... să va deştepta iarăşi în sufletele cele coprinse numai de patimi lumeşti.* MARCOVICI, D. 202/3. *Am venit aice să plâng pre vreun om lumesc, ce în toată viaţa lui după măriri deşarte s-au zăbovit.* ARHIVA R. I, 39/15. *De câte ori acest gust lumesc se trezea în popoare, clerul avea îngrijire de a-l înăduşi.* FM (1846), 222²/6. *După aceste întâi cugetări triste, altele mai lumeşti m-au cuprins.* NEGRUZZI, S. I, 216. *E o amestecătură de bunătate, cochetărie, seriozitate... şi maniere lumeşti.* CONV. LIT. IV, 220. *Pe viitor te lasă de fericiri lumeşti.* ib. VI, 72. *Ce vrei să faci cu mine? Ce gând ai? Ce dor lumesc?* ALECSANDRI, P. III, 359. *Dând uitării sănătoasele dar asprele legi ale înţelepciunii, îşi petrecuse viaţa în dezmierdări lumeşti.* ODOBESCU, S. III, 34. *Atunci el pricepe visul că-i trimis de la profet... Că din dragostea-i lumească un imperiu se va naşte.* EMINESCU, O. I, 144. *Multe mai are de pătimit un pustnic adevărat, când se depărtează de poftele lumeşti şi se gândeşte la fapte bune!* CREANGĂ, P. 58. *Îndrăznit-au să se lase a cădea în lumeştile desfătări?* CONTEMPORANUL, III, 129. *Pentru scurte suferinţi sau pentru dispreţul plăcerilor lumeşti au apoi pentru vecie atât... bine.* SBIERA, F. S. 95. *Glasul lor dat pe cântece lumeşti răsună ca o profanare.* SĂM. IV, 805. *Mereu i se ridicau nişte cântece lumeşti până în vârful grumazului, dar le înghiţea cu stăruinţă.* AGÎRBICEANU, S. 200, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Dragoste creştinească..., dar câteodată-i mai dulce dragostea lumească.* SADOVEANU, O. I, 234. *Fiinţa lui ascetică, cu zâmbetul uscat, respingea parcă desfătările lumeşti.* id. ib. XVIII, 475. *Care desfătare lumească rămâne neîmpreunată cu grija şi care mărire stă pe pământ neschimbată?* MOROIANU, S. 100. *Inspiraţia religioasă îl făcea... să folosească motive creştine chiar în cântece lumeşti.* STREINU, P. C. III, 193, cf. SCRIBAN, D. *Piesa tratează o moralitate, aceea a vanităţii plăcerilor lumeşti.* CĂLINESCU, I. 236. *Ai să te îndârjeşti Şi mai vârtos în patimi lumeşti.* id. O. IX, 414. *Părintele Ghermănuţă era numai un monah... cu destulă înţelegere a ispitelor lumeşti.* PERPESSICIUS, M. III, 198. *L-au izgonit din contemplaţia pasivă a chiliei incendiate din temeliile unei mari pasiuni lumeşti.* CONSTANTINESCU, S. I, 68. *Într-una domină... spiritul îngăduitor şi uşor dezamăgit înaintea atâtor trecătoare plăceri lumeşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 3/3. *Sĉim să cântăm dz-eli lumeşĉ.* ARH. FOLK. III, 104. *Bună ziua, Bună ziua, Boieri mari, lumeşti, Boieri pământeşti.* NUNTA, 27. *Boală* (sau *patimă, bubă) lumească* ori, învechit, *morb lumesc* = **a)** boală venerică. Cf. LM. *La pătimaşi de boale lumeşti, ies asemenea bube.* DESCR. AŞEZ. 83/26. *Sculământul se numără între patimile venerice sau lumeşti.* CORNEA, E. I, 39/7, cf. POLIZU, DDRF. *Să dă de către babe celor cu bube lumeşti.* ARHIVA, XI, 75, cf. BARCIANU. *Gândacii de turbă se mai întrebuinţează încă şi contra... boalei lumeşti.* MARIAN, INS. 78, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Expresiunea românească... „flori albe" se aude prin părţile Năsăudului şi astăzi, având înţeles de „scursoare albă" provenită din boli lumeşti.* DR. I, 33. *Pentru orice boală lumească este mai bine să ne arătăm la medic.* VOICULESCU, L. 74. *Salcia e bună de dat... mai ales celor ce zac de boale lumeşti.* ŞEZ. IV, 182; **b)** (regional) menstruaţie (Covasna – Târgu Secuiesc). Cf. ALR II 4 210/192.

3. Care aparţine mediului real în care se desfăşoară viaţa omenească; omenesc, pământesc. *Lumeşti* (a. 1516–1535). TEXTE ROM. (XVI), 435. *Nu era trup lumăsc, nice pementesc, ce era dintr-altă lume, cerească şi dumnedzăiască.* VARLAAM, C. 96. *Pentru neşte bărbăţâi ce feaceră şi alte nevoinţe lumeşti, i-au numitu-i oamenii a fi nemuritori... şi cu idoli şi cu obraze ca acelea i-au cinstitu-i.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163v/22. *Ne luminează să nu ne poticnim îmblând în noaptea deşărtării cei lumeşti.* BIBLIA (1688), [prefaţă], 4/7. *Ş-au plătit şi el datoria lumască, de-au murit.* NECULCE, L. 182. *S-au schimbat şi el din viaţa aceasta lumască.* id. ib. 254. *Nicio ascunzătoare lumească... care să nu se afle.* C. CANTACUZINO, CM I, 20. *Dumnezeu... aşa au vrut şi au orânduit lucrurile lumeşti.* id. ib. 40. *Tot lucrul lumesc cu moartea să hotărăşte* (a. 1784). ŞA I, 77. *Toate lumeştile puteri... sânt întemeiate pe mişcare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 38/22. *Prin puterile lumeşti omul mai puţin se îndreaptă decât alte vieţuitoare.* ANTROP. 4/19. *Toate materiile şi ale altor ştiinţe se coprind în amărunturile acestui spaţiu lumesc.* GENILIE, G. 2/11. *Din partea lumească Firea omenească Este cea mai naltă.* CONV. LIT. II 11. *Din moşi-strămoşi la noi se spune C-a fost a raiului minune Pe timpii naşterii lumeşti.* ALECSANDRI, P. III, 547. *Cei vechi nu ş-au putut închipui niciodată desăvârşita despărţire a sufletului de trup, dupe încetarea acestei vieţi lumeşti.* ODOBESCU, S. I, 212. *Şi moartea ta n-o plâng, ci mai fericesc O rază fugită din haos lumesc.* EMINESCU, O. I, 38. *Vei şti să-mi descrii toată natura vizionară şi înşelătoare a lucrurilor lumeşti.* id. P. L. 47. *Tare i-au plăcut unele din aceste flori de stil... cu care îşi încheie cariera lumească Mehmet.* SADOVEANU, O. XVI, 630. *Vorbi despre... nebuneasca alergare a omului după comori lumeşti.* DAN, U. 93. *Există însă o fiinţă şi o sarcină lumească superioare.* ARGHEZI, S. XXXIV, 16. *Schimbarea e lumească şi raiul e locul cel fără mişcare.* CĂLINESCU, C. O. 115. *Peste străine aşezări lumeşti Duc câte-un fulg de-al tău, un cânt din tine.* LABIŞ, P. 129. *Au decăzut glasurile şi s-au uitat versetele, dar ceva tot mai rămâne din tot ce este lumesc.* BARBU, PRINC. 74. *E subjugat de evidenţele lumeşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/4. *A înmormântat cu cinstea cuvenită rămăşiţele lumeşti ale necunoscutului.* FOLC. TRANSILV. III, 350.

4. Care aparţine vieţii omeneşti; propriu vieţii. *Un om oarecare, luminat în lume, anume Ioan, lăsând nebăgate samă toate valurile lumeşti, petrecând prosteşte viiaţa, au tras la sine cu lucrul a bunătăţilor parte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133r/8. *Aflându-mă strămutat cu lăcuinţa spre vreme în cetatea Nicopolii... dă lumeştile furtuni ale întâmplărilor.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Îl rătăceşte în haosul prăpăstiilor lumeşti de nebunie, de unde se întoarce rătăcitul uimit de minte şi*

înţelepciune. EPISCUPESCU, O. Î, XXI/11. *Petrecea o viaţă pacinică în privirea la cele duhovniceşti şi streină de bântuirea valurilor lumeşti.* F. AARON, I. I, 163/20. *Sufletul nostru – un mic centru – uneşte în sine mai marele – acest tot de toate, acest întreg lumesc.* CONV. LIT. IV, 19. *Iubite coleg, îţi doresc de Anul Nou toate fericirile lumeşti.* ALECSANDRI, S. 164. *Ai ştiut cine te-aşteaptă Şi-ai venit să răsplăteşti Lungi durerile-mi lumeşti.* EMINESCU, O. IV, 53. *Avântul simţirilor mele Mă duce-ntr-o sferă senină De ceaţa lumeştilor rele.* MACEDONSKI, O. I, 194. *Nenorocitul sfârşit al acestei povestiri... vui greu în adâncul acestei vieţi atât de neştiutoare de patimile şi tulburările lumeşti.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 18. *Dacă nu s-ar fi îndeletnicit cu grijile lumeşti... ar fi ajuns un mare filozof.* XENOPOL, I. R. VI, 19. *Acolo îşi spun ele Durerile lumeşti.* COŞBUC, P. II, 268. *S-au înfruptat cu belşug din bunurile lumeşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 21. *Bucuros de isprava lui, c-a speriat liniştea duşmanilor de moarte, că le-a scos în faţă răutăţile lumeşti, se bucura.* IZV. XVI, 58. *Ce viaţă tihnită duce acela care fuge de zarva lumească.* CĂLINESCU, I. 224. *Râsul i-ar fi încetat dintr-o pricină foarte lumească.* BĂNULESCU, C. M. 145. *Grigorescu şi-a extins dimensiunea spectacolului său lumesc.* CINEMA, 1974, nr. 4, 29. *Nu mai sânt om lumesc, Ci mă chem un lut uscat Şi ca mâni voi fi uitat.* MARIAN, Î. 312. *Iată, mă călătoresc, Nu mă mai chem om lumesc, Ci mă chem un lut uscat.* PAMFILE, CER. 147, cf. ARH. FOLK. V, 85.

– Pl.: *lumeşti.*

– **Lume**[1] + suf. *-esc.*

LUMÉŞTE adv. **1.** (În opoziţie cu c ă l u g ă r e ş t e, d u h o v n i c e ş t e, p r e o ţ e ş t e) În mod profan; în felul celor care iubesc plăcerile vieţii; cum fac oamenii de lume. *Şi am petrecut lumeşte destul, în tot chipul, în viaţa mea, până ajunş şi la neputinţa bătrâneţilor mele* (a. 1602). IORGA, C. I. II, 238, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ceilalţi călugări, cărora le plăcea a trăi mai bine şi mai lumeşte, au început de la o vreme a-l urî.* MARIAN, S. R. II, 188, cf. POLIZU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. În felul oamenilor; într-un mod pământean. *Iară omul cel luman nu priimeşte celea ce-s din duhul lui D[u]mn[e]zău... şi nu poate înţeleage că lumeaşte să întreabă, iară cel sufletesc le priceape toate* (a. 1618). GCR I, 51/39, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Ce radioasă revărsare de sprintene vestale, lumeşte travestite, la ceasul fermecat când magazinele se închid.* VINEA, L. I, 7.

– **Lume**[1] + suf. *-eşte.*

LUMÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Învechit şi popular; şi substantivat) Căruia îi place viaţa, societatea; iubitor de petreceri, om de lume; vesel; frivol, petrecăreţ; (regional) lumicios. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., LM. *Nu eşti lumeaţă.* CONTEMPORANUL, II, 1. *Mama – preoteasa, femeie chipeşă şi destul de lumeaţă – când a văzut că în sfârşit soseşte ş-un bărbat în casă, i s-a mai dres inima.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 115. *O nevastă tânără şi foarte lumeaţă, căreia îi plăcea să se drăgostească şi* [să se] *iubească cu toţi bărbaţii cei tineri şi frumoşi.* MARIAN, O. II, 200. *Cel ce apucă a lua mai întâi agheasmă de aceasta, acela e mai lumeţ, adică mai de lume.* id. S. R. I, 201, cf. BARCIANU. *În ei predomneşte mai puternic calitatea de om lumeţ, decât aceea de artist cu idealuri înalte.* SBIERA, F. S. 399, cf. ALEXI, W. *Îl cunoştea pe Foltescu destul de plin de păcate şi de lumeţ bărbat, să gândea că mare păcat trebuie să aibă pe cuget.* SĂM. IV, 807, cf. TDRG, CDDE. *Bea al dracului, nu vezi ce nas roşu are? Şi de lumeţ, niciun vrăbioi nu-l întrece.* HOGAŞ, DR. I, 72, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Să fie lumeaţă, să nu mă probozească cu raiul.* CĂLINESCU, O. IX, 417. *„Am venit în văzute", îi spune lumeţul, „uite-l, ăsta-i prietenul meu!".* BLAGA, H. 164, cf. SCL 1963, 23, L. ROM. 1978, 297, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ Iubitor de femei; mujeratic. *Cine are strungăreaţă la incisivi va fi lumeţ, aprins după dragoste.* CANDREA, F. 79. *Ghietu moş Barbu era lumeţ. Fusese însurat de două ori şi n-a avut parte de muiere.* GRAIUL, I, 246, *Dacă are cineva strungă între dinţii cei de deasupra înainte, adecă dinţi rari, se zice că e lumeţ.* GOROVEI, CR. 99.

– Pl.: *lumeţi, -e.*

– **Lume**[1] + suf. *-eţ.*

LUMEŢÍE s.f. (Rar) Faptul de a fi l u m e ţ; viaţă de societate; mondenitate. Cf. LM, PONTBRIANT, D.

– **Lumeţ** + suf. *-ie.*

LUMÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Regional) A vedea; a cunoaşte. *Lumit, Cunoscut Şi auzit, De toată lumea, de toată mulţimea, De toată ţara.* MAT. FOLK. 681. *De toată lumea să fie văzut, De toată lumea lumit Şi cunoscut Şi auzit.* ŞEZ. X, 46.

– Prez. ind.: *lumesc.*

– V. **lume**[1].

LUMÍ[2] vb. IV. = (regional) **numi**[1]. **1.** T r a n z. A numi[1] **(1).** Cf. SCRIBAN, D. *P-acel hoţ înfăşura, Atuncea că mi-l lumea, Cum pe el, frate,-l chema.* MAT. FOLK. 186. *Lumişi colacii, cui să fie?* BOCEANU, GL. ✦ R e f l. p a s. A purta numele de... *Propitaru ohavnic să lumea Slătineanu.* GRAIUL, I, 155.

2. I n t r a n z. (Cu determinări introduse prin prep. „cu" sau „din") A închina (cuiva), a cinsti (pe cineva); a numi[1] **(4),** a ura[2] **(2).** Cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L. *Toţi mi-ş bea, se-nveselea, De nimenea nu gândea, Cu pahar cin' le lumea?* MAT. FOLK. 49. *Cu paharu cine lumea? Alei, Calea, fată mare, Surioara Miului, Ibovnica domnului.* ib. 156. *Lumeşte cu paharu în dreptate, Să se îmbete toţi odată.* ib. 157, cf. FOLC. OLT.–MUNT. IV, 213.

3. R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A se naşte, a se face. Cf. UDRESCU, GL. *De când lumea s-a lumit, Asta nu s-a pomenit.* id. ib.

LUMICÍCĂ s.f. Diminutiv al lui l u m e[1]; lumiţă. Cf. CIAUŞANU, V. 177.

– **Lume**[1] + suf. *-icică.*

LUMICIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Lumeţ, mujeratic, iubitor de plăcerile dragostei. *Vlădica că-i vlădică Şi tot are ibovnică... Furnica şede-n pământ şi tot are ibovnic; Dară eu că-s lumicioasă Să nu mi-l ţin sub fereastră?* ŞEZ. VII, 111.

– **Lume**[1] + suf. *-icios.*

LUMINÁ vb. I. **I. 1.** Intranz. (Despre aştri sau despre alte surse de lumină) A produce, a emite şi a răspândi lumină **(A I 1);** a reflecta lumina primită; a fi luminos **(I 1);** a luci[3]. V. străluci[2] **(1).** *Focul întru un chip se veade, iară el în multe chipure lucrează, că încălzeaşte şi arde, luminează şi curăţeaşte.* CORESI, EV. 192. *Această stea... şi zioa prealuminat lumina.* id. ib. 501. *Făcu Dumnezeu doao lumini mari... şi puse iale spre tăriia ceriului să lumineaze spre pământ.* PO 13/25. *Să aducă ţie uleiu cumu-i mai curat den sămânţă pisată den lemn de maslin a lumina.* ib. 269/21. *Focul... lumineadză şi încăldzeaşte.* VARLAAM, C. 264. *Nece aprindu făcliia şi să o puie... în sfeaşnic şi să lumine tuturor celora ce sânt în casă.* N. TEST. (1648), 6[v]/32, cf. BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/14. *Cel ce leu între dobitoace de vârtos să lăuda Leu între stelele ceriului în veci să luminedze s-au aşedzat.* CANTEMIR, I. I. II, 47. *Soarele luminează zioa,... luna luminează noaptea.* ANTIM, O. 63. *Au văzut de departe o colibă păstorească în carea lumina foc.* ŞINCAI, HR. II, 274/17. *Al nostru soare luminează.* AMFILOHIE, G. F. 131[r]/10. *Soarele iaste pricina luminei şi nu poate să nu lumineaze.* MICU, L. 151. *Niceun soare acolo luminează, Nici pă ceriu sărin lună cu stele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 315. *Felinarele... luminează de cum însărează.* GOLESCU, Î. 29, cf. LB. *Fosforul să lumineze întru întunerec.* POTECA, F. 172/27. *Dincolo d-aceste înflăcărate sfere, Loc unde luminează soarele adevărat.* HELIADE, O. I, 76, cf. I. GOLESCU, C. *Petru-i garanta inviolabilitatea personală pe cât soarile în ceriu va lumina.* ASACHI, S. L. II, 203. *Se naşte omu, moare, dureri îl năpădesc, Iar soarele le vede şi tot mai luminează.* C. A. ROSETTI, C. 256/3. *Fănarele nu mai luminau pe strade.* CONV. LIT. IV, 90, cf. LM. *Soarele dă lumina ca focul, dar soarele luminează mai mult decât focul.* CONTA, O. C. 100. *Sfărmăturele* [stelelor căzătoare], *frecându-se de atmosferă, luminează şi unele cad chiar pe pământ.* CONTEMPORANUL, I, 91. *Pe capătu-unei laiţi, Lumina cu mucul negru într-un hârb un roş opaiţ.* EMINESCU, O. I, 84. *Lună, tu, luminătoare, Stelelor strălucitoare, Luminaţi mai cu tărie.* id. ib. XV, 1 025. *Spune popa din scrisoare Pân'ce luminează luna.* GOGA, POEZII, 84. *Peste noapte,... cerul este senin şi luna luminează îndeajuns.* PAMFILE, A. R. 213. *O lampă cu petrol lumina slab, atârnată de-o grindă.* AGÎRBICEANU, S. 177. *Lampa lumina tare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 206, cf. CADE. *Candela luminează îndurerând.* KLOPŞTOCK, F. 266. *Înăuntru luminau lampadare înalte pe picioare de sfeşnice.* VOICULESCU, P. II, 61, cf. DS. *Era frumos, căzuse omăt mare şi o lună plină lumina ca ziua.* SADOVEANU, O. I, 121. *Lămpile luminau slab în pânzele de abur.* id. ib. 391, cf. SCRIBAN, D. [Fosforul alb] *luminează în întuneric, deoarece cu oxigenul din aer se oxidează încet cu emisie de lumină.* MACAROVICI, CH. 311. *Cât lumina focul, se văzu venind... cumnatul lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 86. *Lumina soarele. Zăvoaiele erau verzi şi le ştiam răcoroase.* STANCU, R. A. I, 13. *Lampă cu flacără verde,... Nu mai luminezi târziu Târgul mort, drumul pustiu!* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 29. *O lampă cu acetilenă lumina ca un far.* VINEA, L. II, 306. *Afară s-a înseninat, Mândre stele a luminat.* PĂSCULESCU, L. P. 30. *Undi steaua o luminat, La aceastî casî ni-am lăsat.* ARH. FOLK. V, 39. *Lună, lună, eşti nebună, Ce lumini seara pe brumă.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 683. *Omul, ca lumânarea, când luminează, atunci să sfârşeşte* (= omul moare când a dobândit cunoştinţe şi experienţă, putând fi util). Cf. ZANNE, P. II, 370. *Felenarul luminează, însă nu şi de departe* (= omul nu înţelege, este nedumerit în legătură cu ceea ce nu vede). id. ib. 148. *Dacă pui untdelemn în candelă, îţi va lumina* (= cu mită îţi câştigi dreptatea). id. ib. III, 67. *Am o vergea groasă Care luminează-n casă* (Lumânarea). SBIERA, P. 322. *Ţăndărică, lemn uscat, Luminează-n Ţaligrad* (Fulgerul). PĂSCULESCU, L. P. 83. (Prin metonimie, subiectul fiind „sfeşnicul") *Vor acoperi sfeaşnicul ce luminează şi luminările lui.* BIBLIA (1688), 96[1]/30. (Construit cu dativul) *Tinse nuoru în coperitul lor şi foc se lumireadze* (luminră H) *lor noaptea.* PSALT. 221. *Soarele... luminează tuturor.* CORESI, EV. 14. *Deasupra casei tale ies Şi azi aceleaşi stele, Ce-au luminat atât de des Înduioşării mele.* EMINESCU, O. I, 186. *Răsari, lună, nu apune Şî-m lumină mie acuma.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 43. ✧ Tranz. fact. (Învechit) *Dumnezeu întocma luminează soarele prespre toţi, spre buni şi spre răi.* CORESI, EV. 24. ✧ Tranz. (Cu complement intern) *Toate stealele ceriului şi tot ce luminează lumină din ceriu se vor întuneca preste tine.* MAIOR, PRED. I, 26/25. ✧ (Despre radiaţii luminoase) *Den întâia zidire lumină lumina împreună cu zisa.* CORESI, EV. 332. *Lumină întru untunearec lumina* (a. 1580). CCR 13/27, cf. MARDARIE, L. 283/24. *Ţânu lumină pre cale de le lumină amânduror la-ntunearec.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133[v]/8. *Nu va greşi cel ce va întrebuinţa axiomele sfătuitoare de bun şi rău, care sunt mai luminate decât lumina ce luminează în statornica mieza-zi.* POTECA, F. 268[v]/21. *Veţi refrânge razile soarelui ca mai mult să lumineze.* SĂULESCU, HR. I, 69/21. *Flacăra* [lămpii de mină] *nu luminează mult.* MARIN, PR. I, 70[v]/25. *Măreţul soare pe cereuri s-au aprins, Voioasele lui raze roşind au luminat.* ALECSANDRI, POEZII, 353, cf. TDRG. *Tot ceasul îmi aduce un dar şi-o jertfă nouă, De vreme ce lumina primeşte să-mi lumine.* ARGHEZI, VERS. 92. *Am văzut văpaia Valului de fontă Luminând în seară.* HOREA, P. 98. *De când am intrat aice,... raza soarelui nu mi-a luminat şi nu m-a încălzit.* POP., în CONV. LIT. VI, 21. *Lumina la-ntunerec mai mult luminează,* se spune despre cei învăţaţi care se află între proşti. *Lumina, cât mai mult o pui la întunerec, atâta mai mult luminează* (a. 1807). ŞA I, 727, cf. TDRG, ZANNE, P. III, 212. (Despre zăpadă) *Ies şi eu din cotlon şi deschid uşa... Lumina zăpada.* STANCU, D. 196. ✧ (Figurat şi în contexte figurate) *De noapte, măreca-va duhul mieu către tine, D[umne]dzeu, derep' ce lumiră gicerile tale pre pământu.* PSALT. 323. *Vor lumina bunătăţile tale înaintea gloatelor îngereşti şi înaintea a toată lumea.* VARLAAM, C. 273. *Mila şi cu adevara ţ'va lumina-n toată ţara.* DOSOFTEI, PS. 303/12. *Luminează în toată lumea, ca lumina soarelui, minunile lui.* ANTIM, O. 51. *A noastre graiuri toate ca ziua să lumineze.* CONACHI, P. 277. *Speranţa este steaoa ce luminează-n viaţă.* CONV. LIT. XI, 155. *O! dulce-amor,... Aci luminând falnic, ş-aci-ntunecând viaţa.* MACEDONSKI, O. II, 92. *Bătrânul mag înalţă fruntea, Ce sfânt e graiul gurii sale: Din el va lumina norocul Acestui*

neam sfârşit de jale. GOGA, POEZII, 17. *Parisul, magică făclie, Cum n-a mai luminat pe cer, Parisu-n mintea mea învie.* id. ib. 346. *Scânteia inteligenţii mele, liberată de orice sclavie, nu a luminat mai sănătos şi mai limpede?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 53. [N. Iorga] *cu un suflu incandescent,... izbucneşte şi luminează puternic, consumându-şi aproape instantaneu forţa.* LOVINESCU, S. VIII, 139. *Paralel cu împletirea aceea savantă de oameni şi existenţe, lumina argintul viu al acelei voinţe.* PERPESSICIUS, M. I, 14. *În sufletul omului luminează adevăruri.* HOREA, P. 12. (Despre ochi, privire) *Ades într-al meu vis Ochii mari albaştri Luminează-un surâs Din doi vineţi aştri.* EMINESCU, O. IV, 76. *Ochii-i albaştri luminau ca stelele.* id. ib. 107. *Un zâmbet trist i-a luminat Din ochi pe chipu-i sângerat.* COŞBUC, F. 133. *Dacă ar fi noapte, ochii lor ar lumina ca a două pisici.* DAN, U. 98. (Cu referire la harul divin) *Lumiredzi tu miruratu din păduri de veacu.* PSALT. 151. *Sv[â]nt[u]l Andrei unde-umbla prin nărod şi lumina ca un stâlp de foc, slobodzând în văzduh scântei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68^{v}/33. [Ioan cel Milostiv] *s-au pus ca o făclie în sfeaştnic, au luminat cu strălucoare preste lume.* id. ib. noiembrie 120^{r}/26, cf. BIBLIA (1688), 405^{2}/50. *Dacă raza ce lumină din ochii-ţi asupra mea e raza nemurirei, arunc-o asupra acestui popor.* EMINESCU, O. XV, 75. ✦ Intranz. şi refl. (Prin Transilv.) A fulgera. Cf. CABA, SĂL. *Să lumină cerul.* ALR I 1 245/278, ib. 1 246/65, 90, 122, 131, 180, 289, 305, ALR II 2 381/130. *Pă sară o apucat a tuna ş-a lumina.* ib. 2 381/310, cf. ALR SN VII h 2 244/310. *Se lumină de către Feleac.* MAT. DIALECT. I, 78, cf. TEAHA, C. N. 239. ✦ Refl. (Rar; despre foc) A se aprinde; a deveni mai luminos **(I 1).** *Au văzut luminându-se un foc mare.* CONV. LIT. IV, 173. *Focul s-a luminat în capătul zăvoiului, o ţără de foc pentru ţigări şi lulele.* SADOVEANU, O. VIII, 20.

2. Tranz. A revărsa lumină **(A I 1)** peste ceva, a face ca ceva sau cineva să aibă lumină. *Lumireadză* (străluminar D) *fulgerele tale toată lumea.* PSALT. 154, cf. CORESI, PS. 205/12. *Lumineadză soarele lumea.* VARLAAM, C. 159. *Soarele lumineadză cu strălucirea sa toate câte-s pre supt ceriu.* id. ib. 184. *În loc de lumânare să-i lumineze au luna.* NEAGOE, ÎNV. 114/25. *Astăzi luna, cu strălucirea luminei sale, tot pământul luminează* (a. 1689). CCR 138/2. *Toate lucrurile fireşti... soarele vede, lumineadză şi încălzeşte.* CANTEMIR, I. I. II, 38. *Soarele..., de la răsărit pân' la apus, tot pământul şi toate unghiurile lui luminează.* ANTIM, O. 58. *Cămara luminându-o sfeaşnicul.* AETHIOPICA, 31^{v}/16. *Alti planeti priimesc a lor lumină şi, cu mijlocire trimiterii de razile sali, luminează şi arată tot aşăzământul fiinţilor.* AMFILOHIE, G. F. 103^{r}/4. *Soarele... lumea... se o lumineze.* ŢICHINDEAL, în ŞA II, 271. *Soarele,... râsipind noru-n senin, Cu o groază luminează locul cel de cărnuri plin.* HELIADE, O. I, 103. *Ieşind luna, atât de frumos lumina pre peştira lui Robinson.* DRĂGHICI, R. 82/9. *Uliţa... până la teatru a fost toată luminată.* CR (1834), 345^{2}/35. *Aurora boreală... luminează locurile.* GENILIE, G. 112/12. *Tunetele şi fulgerile asurzeau şi luminau astă scenă.* ASACHI, S. L. II, 126. *Stelele mă vor lumina ca în nopţile tinereţilor mele.* id. ib. 335. *Soarele... luminează şi încălzeşte 11 planete primare.* RUS, I. I, 7/4. *Soarele... se pleca către-asfinţit, Luminând câmpul acela.* NEGRUZZI, S. I, 131. *Câteva candele... luminează abia sala şi scările.* id. ib. III, 376, cf. POLIZU. *Un fulger luminează.* BOLLIAC, O. 87. *A luminat pământul cu gaz şi cu scânteia electrică.* GHICA, S. 111. *Tigrul în pustiuri o jertfă aşteptând, Şi prada îi e gata..., De fulger luminată.* ALEXANDRESCU, O. I, 99. *Ceara... se vindea, se esporta... şi lumina şi pre alte neamuri.* I. IONESCU, M. 384, cf. PONTBRIANT, D., LM. [Soarele] *din câte luminează, eu nu doresc nimica.* CONV. LIT. VI, 48. *Cincizeci de făclii luminau sala.* ODOBESCU, S. I, 10. *Şi dacă stele bat în lac Adâncu-i luminându-l, E ca durerea mea s-o-mpac Înseninându-mi gândul.* EMINESCU, O. I, 193. *Soarele... O tristă baltă luminează, Fără apus şi fără zori.* CARAGIALE, O. IV, 330. *Luna.. se legăna în văzduh, luminând pământul.* CREANGĂ, P. 56. *Aceeaşi lună îi lumina şi lui calea.* SLAVICI, O. II, 77. *Cât era odată de luminate aste palaturi!* ISPIRESCU, L. 10. *Mii şi mii de candeli... Lumină blonda faţă a junelui frumos.* MACEDONSKI, O. I, 243. *Soarele e pus de D*[umne]*zeu să lumineze pământul.* MARIAN, S. R. II, 35. *Un fulger lumină deodată înălţimile.* SANDU-ALDEA, U. P. 86, cf. ALEXI, W. *Şi astăzi candela luminează... rânduri săpate frumos, româneşte, pe mormântul lui.* IORGA, C. I. I, 20. *Şi cum arde focu-n stână Şi lumin-o buturugă, Vede baciul că lui Sandu Îi cad lacrime pe glugă.* GOGA, POEZII, 65. *Era pe o zi senină şi soarele lumina cuprinsul întunecat al morii.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 26, cf. TDRG. *Soarele apune, după ce a luminat şi a încălzit pământul.* PAMFILE, CER. 37. *Lampa îi luminează în existenţa lor obscură.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 229, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Automobile streine goneau pe lângă noi, iar farurile lor luminau în întregime scena noastră, pe care o începusem... în întuneric.* A. HOLBAN, O. I, 109, cf. CADE. *Un soare clar lumina odaia parfumată şi caldă.* BACOVIA, O. 248. *Un felinar de tablă, cu capătul de lumânare pe sfârşite, lumina fumegos şi trist peretele galben.* C. PETRESCU, Î. II, 104. *Luna se ridicase d-asupra pădurei şi-i lumina calea.* VISSARION, B. 174. *Patru candelabre împodobite cu flori de rubine şi smaragde luminau sufrageria.* C. GANE, T. V. 185. *Luna plină lumina grădinile adormite şi căsuţele pitite în livezi.* SADOVEANU, O. I, 109. *Era proiectorul electric ce-şi întorsese fâşia luminoasă asupra ţărmului, pentru a lumina calea bărcilor.* BART, S. M. 29, cf. SCRIBAN, D. *Un dispozitiv disipează lumina... pe un ecran pe care-l luminează.* ENC. TEHN. I, 154. *Locuinţa... este luminată electric.* CĂLINESCU, C. O. 68. *Patru lumânări într-un lustru şi două sfeşnicele de pe masă luminau tulbure sala.* id. O. XIV, 74. *Pornim... printre porumburi. Poteca ne-o luminează slava cerului.* STANCU, D. 237. *Lumina electrică, albă şi rece, le lumina feţele.* V. ROM. 1955, nr. 3, 234. *Luna intră pe fereastră, luminează slab scena goală.* H. LOVINESCU, T. 91. *Un fulger a luminat malul şi am văzut corabia.* TUDORAN, P. 40. *Nu aprinsei plafoniera, cea din hol lumina de ajuns patul fetiţei.* PREDA, C. I. P. II, 45. *Se aprind stele în toate policandrele bisericii, luminându-i geamlâcurile.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 138. *Luna ieşi din nou... şi lumina cerul.* D. R. POPESCU, I. Ş. 136. *Deasupra capului i se aprinde un bec care... luminează câteva litere.* CINEMA, 1974, nr. 2, 11. *Fă-mă*

lumină de ceară,... Că eu unde-i însera Calea ţi-o voi lumina. JARNÍK–BÂRSEANU, D. 64. *Un luceafăr de noapte, Ce lumină pe-atâtea sate.* DOINE, 36. *Ceru-i mare, stele-s multe..., Dară luna-i numai una Şi lumină toată lumea.* ŞEZ. III, 59. *Apăru pe ceruri luna, luminând depărtările şi pustietăţile.* FOLC. TRANSILV. III, 388. *Cini-o pus lamba la poartî – Lumineazî strada toatî.* FOLC. MOLD. II, 327. *Lumânarea luminează casa, numai pe sine nu se luminează,* se spune despre cei consideraţi buni pentru alţii, nu şi pentru ei înşişi. Cf. BARONZI, L. 51, ZANNE, P. III, 213. (Subiectul indică radiaţii luminoase) *Ştiură a cui iaste lumina aceaea ce lumină întunearecul adului.* VARLAAM, C. 89. *Trupul tău... fi-va luminat tot, ca şi când te-are lumina lumina cu strălucirea.* N. TEST. (1648), 84^{r}/34. *Lumina ce lumina împrejur pre streinii carea însămna cum că îi apără acum Dumnezeu.* AETHIOPICA, 70^{r}/25. *Dimineaţa până nu răsare soarele, lumină ca aceea luminează pământul.* MICU, în ŞA I, 707. *În urma cutremurelor..., o lumină strălucitoare lumină baza lui Monte Frumento.* CONTEMPORANUL, II, 269. *Razele soarelui de toamnă luminau fruntea bolnavului.* D. ZAMFIRESCU, A. 20. *Mă gândeam la oaspeţii ăştia nepoftiţi... Jocul flăcărilor îi lumina destul de bine.* SANDU-ALDEA, U. P. 69. *Razele soarelui luminaseră palid fundul cufărului.* TEODOREANU, M. I, 325. *Undele luminoase luminează cele 2 imagini.* ENC. TEHN. I, 371. *O rază... luminează Cu tine odăile.* DOINAŞ, A. P. 232. (Construit cu pronumele în dativ) *Glasul tunetului tău trăsniia-n roată, De-ţi lumina fulgerele lumea toată.* DOSOFTEI, PS. 255/4. *Limbile ascuţite şi întortocheate ale flăcărilor se zbat, îmi luminează şi-mi încălzesc obrajii.* SADOVEANU, O. IV, 23. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „de", „cu", rar „prin", care indică sursa de lumină) *De fulger luminat.* MARDARIE, L. 299^{v}/6. *Uliţele oraşului sânt luminate prin felinare mari.* GOLESCU, Î. 81. *Seara oraşul şi împrejurimile erau luminate de mii de focuri.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Şi bolta-i, luminată de luna cea mai plină, Nu are-un albastru ca cel din ochii ei.* BOLLIAC, O. 75. *Se vedea foarte bine în odaia clucerului, luminată cu trei părechi de lumânări.* GHICA, S. 9. *Locul îi părea luminat de-o lumină palidă.* CONV. LIT. IV, 92. *O biserică... luminată cu făclii ce nu se sting.* ib. 116. *Poalele pădurii sunt palid luminate De flăcările roşii ce pâlpâie în sate.* ALECSANDRI, P. III, 213. *Odăiţa-i mică, sărăcăcioasă şi luminată numai de flacăra unui tăciune.* CONTEMPORANUL, VI, 22. *Curtea era luminată... cu peste cincizeci de masalale.* LĂCUSTEANU, A. 209. *O cameră... luminată numai de nişte tăciuni.* CONV. LIT. XI, 145. *Faţada Muzeului Artistic din Viena este luminată cu două flăcări electrice.* CONTEMPORANUL, I, 397. *Noaptea bolta cerească luminată de mii de stele.* ODOBESCU, S. I, 229. *Câmpia i se înfăţişează luminată de scânteiele strălucitoare ale licuricilor.* id. ib. III, 20. *Pe prispă torcea o fată frumoasă... Luminată de razele lunei, ea părea muiată într-un aer de aur.* EMINESCU, P. L. 6. *Numai două-trei oraşe din ţară erau luminate în centru cu lumânări de seu şi cu opaiţe de păcură.* CARAGIALE, O. III, 93. *Capitala acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără ţărm.* id. ib. IV, 120. *Hangiţa sta acolo lângă sobă, luminată slab de o lampă mică, atârnată în perete.* SĂM. VI, 881. *Subt umbrarul luminat de un felinar alburos, mai sunt câteva mese.* CAMIL PETRESCU, U. N. 222. *Strânşi în sufrageria luminată roşiatec de jaratecul sobei, ascultam crivăţul.* COCEA, S. I, 2. *Acum plutea ceva întristător în încăperea luminată de pâlpâirile focului.* SADOVEANU, O. XXI, 87. *Marile catedrale erau luminate cu mari torţe.* CĂLINESCU, C. O. 39. *Câmpul... era luminat de lună.* id. O. III, 111. *În sala luminată de policandre şi reflexele lespezilor de marmoră, îşi face intrarea Cavalerul Negru.* PERPESSICIUS, M. I, 63. *O crăpătură... lasă să se vadă cerul, pe care fug nori luminaţi vag de lună.* H. LOVINESCU, T. 165. *Malul apusean luminat de soare îşi arăta colinele.* TODORAN, P. 194. *Covorul roşu... luminat de soare căpăta reflexe violete.* PREDA, R. 99. *Vile tăcute... luminate la rare intervale de becuri galbene.* id. ib. 175. *Aveau fruntî luminate de flacăra lămpii.* LABIŞ, P. 349. *Peisajele luminate de soare m-au încântat de atâtea ori în viaţă.* V. ROM. aprilie 1970, 122. *Mărunţişul e luminat de neoanele galantarului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 612. *Făt-Frumos plecă prin câmpie, care era luminată de o lună frumoasă.* POPESCU, B. I, 38. *Înăuntru era o casă foarte spaţioasă, luminată de patru stâlpi ce luminau ca ziua.* PAMFILE, COM. 14. ✧ Refl. pas. *Cum să lumineadză de lumina soarelui şi luna şi stelel[e], aşa şi toată lumea să să mângâie de învierea lui H[risto]s* (a. 1661). GCR I, 179/16. *Când microscopul măreşte mai mult, atunce să luminează lucrul cu lumina soarelui.* AMFILOHIE, G. F. 27^{v}/3. *Nu au văzut... altă decât vârfurile copacilor, din care unii însă să mai lumina de razile cele mai de pre urmă a asfinţitoriului soare.* BUZNEA, P. V. 38/17. *Toate dughenile se luminează cu gaz.* KOGĂLNICEANU, S. 195. *Această scenă de nenorocire, pe a căria înfiorare şi pericol o sporea întunericul nopţei, începuse a se lumina de cele întâi raze ale lunei, care răsărea pe orizonul oriental.* ASACHI, S. L. II, 19. *Stradele... se luminau cu fănare.* CONV. LIT. VI, 12. *Muntele Atlas, care sprijină bolta cerului, se lumina de acelaşi amurg.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 191. *Cerul se lumina de pâlpârea unui fulger.* GÂRLEANU, N. 44. *Se întunecă încet... până când scena e cu totul în întunerec. Apoi se luminează un singur colţ din biroul tatălui.* CAMIL PETRESCU, T. I, 369. *În unele sfârşituri de zi se luminau de soare şi săgeţile altor castele.* SADOVEANU, O. XI, 40. *Şi-n deseară agiungea În codru la Padina Ce de foc se lumina.* ALECSANDRI, P. P. 55. ✧ (Prin lărgirea sensului; complementul indică o acţiune, o stare, un sentiment etc.) *Este o plimbare frumoasă, împodobită cu felurimi de alee şi luminată cu felinare de cum însereză.* GOLESCU, Î. 42, cf. 133. *Tu, candelă de noapte, stea..., cu lumina ta cea mută, Din temniţa ta de steclă luminai prin o umbrire A noastre dismerdări.* HRISOVERGHI, P. 51/11. *Lupta luminată de flăcări era înfricoşată.* IST. M. 89/11. *Lună tu, cu blânde raze,... Vin' oh! vino! luminează Noaptea mea din piept.* CONV. LIT. IV, 222. *Soarele frumos de toamnă... a luminat serbarea.* EMINESCU, S. P. 299. *Pe masa de brad, o lampă de tablă lumina sărăcia dinăuntru.* DUNĂREANU, CH. 79. *Focul ce mistui întăriturile Târgoviştei nu mai lumină în zare fuga sa de învins.* IORGA, P. A. II, 263. *Un singur bec lumina liniştea sinistră.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 198.

Lampa atârnată lumina lin mişcarea domoală din antret. SADOVEANU, O. V, 120. *Şi-n locul cel potrivit de popas, lângă arcurile izvoarelor, aprinseră foc, ca să lumineze prietenia.* id. ib. XI, 21. *Focul din vatră îi luminează tânăra frumuseţe.* VIANU, L. R. 421. ✧ (Subiectul indică deschiderea prin care pătrunde lumina) *O singură ferestrică... luminează acest loc funerar.* NEGRUZZI, S. I, 215. *Era o sală mare, luminată de cinci sau şease ferestre.* BARONZI, C. I, 61. *O dumbravă întinsă de mesteceni se dezvăluia deodată, luminând câmpurile de luţernă din jur.* SADOVEANU, O. III, 353. *În zilele în care culmile lui nu iscă nicio furtună, apusul luminându-le cu mii de reflexe, îl preface... într-o fabuloasă cetate de flăcări.* BOGZA, C. O. 155. *Zorile încep să lumineze orizontul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 34, 19/3. ✧ (Figurat şi în contexte figurate) *Tu, Doamne sfinte,... lumineadză Preste noi lucori de sfântă rază, Să ne punem dzî de sărbătoare.* DOSOFTEI, PS. 406/3. [Isus,] *un luceafăr se iveaşte Care va lumina toate Noroade, neamuri şi gloate* (a. 1805). ŞA I, 585. *Sufletul nostru, ca raza de soare, Ce-şi are-nceputul mai sus de pământ, Deşi luminează a sa închisoare, Îşi află în ceruri izvorul cel sfânt.* ALEXANDRESCU, O. I, 113. *Cuvintele de luptă... lumina-vor noptaticul lor vis.* CONV. LIT. IV, 72. *O! Creator,... Şi numele-ţi ca stele lumină firmamentul. Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!* ALECSANDRI, P. III, 111. *Fruntea lui apare sinistru luminată De-a focului ce-l arde văpaie-nflăcărată.* id. ib. 300. *Tudor ar fi avut una din acele izbucniri care luminează brusc cele mai ascunse cute ale sufletului.* OŢETEA, T. V. 87. *Există ascunsuri ale sufletului uşoare ca umbrele: ele dispar de îndată ce încerci să le luminezi.* BLAGA, Z. 11. *Sufletul era prezent ca un mozaic de componente clare, vizibile, luminate de reflectorul conştiinţei.* RALEA, S. T. II, 9. *Sentimentul unităţii româneşti..., sentiment luminat orbitor, o clipă, de fulgerul faptei lui Mihai Viteazul.* MS. 1975, nr. 2, 16. ✧ Expr. **A lumina faţa sa spre (cineva)** = a-i arăta cuiva bunăvoinţă. *D[umne]zeu, cruţă-ne şi binregrăiaşte, luminreadză faţa ta pre noi.* PSALT. HUR. 54^{v}/16. *Lumirează faţa ta spre noi şi miluiaşte noi.* PSALT. 125. *Faţa ta lumireadză spre şerbul tău şi învaţă-me îndereptaţile tale.* ib. 263. *Luminează faţa ta spre şerbul tău, spăseaşte-mă cu mila ta.* CORESI, PS. 75/5. ✦ (Subiectul este o persoană) A face (ca ceva) să fie luminat^{2}, a face lumină **(A I 2).** Cf. I. GOLESCU, C., LB. *Luminai tufişul cu fanionul meu.* BARONZI, C. V, 124. *Pentru a-şi lumina locuinţa seara, întrebuinţa o ploscă umplută cu seu, având la mijloc un fitil.* PAMFILE, I. C. 449. *Danton a luminat cu un sfeşnic scara.* CAMIL PETRESCU, T. II, 384. *Slujitorii Domniilor Lor... nu aveau buluc, ci aveau pâlc de zece înainte, care să lumineze calea.* SADOVEANU, O. XIII, 939. *Spre a lumina mai bine drumul,... îşi puse în piept o mare lampă electrică cu baterie.* CĂLINESCU, S. 189. *Îşi dau drumul pe gura puţului, luminându-şi-l fiecare cu felinarul.* BOGZA, Ţ. 59. *Podarul caută să-şi lumineze calea cu felinarul.* id. C. O. 287. *Eu luminez poteca. O luminez cu felinarul.* STANCU, D. 235. *Apar câţiva soldaţi cu ormele întinse, luminând încăperea cu o lanternă puternică.* H. LOVINESCU, T. 137. *Porni spre o uşă din dreapta şi o lumină, făcând să se audă zgomotul comutatorului.* PREDA, R. 176. (Construit cu dativul) *Luminează-mi pe scară în jos ca să nu cad.* LM, cf. ŞĂINEANU, D. U. (Refl. pas.) *După această făgăduinţă, el s-a luminat în pădure.* ŞEZ. I, 225. (Fig.) *Domnul nostru I[su]s H[risto]s au luminat beseareca sa înaintea ochilor a tot rodul omenesc, cum ca să poată vedea şi să cunoască fiecine preţul odoarălor ei* (a. 1645). GCR I, 114/12.

3. Refl. (Despre noapte, despre întuneric, zi sau despre cer, orizont etc.) A se face sau a deveni mai luminos **(I 1)**, a avea mai multă lumină **(A I 1)**; p. ext. a se face ziuă. *Noaptea ca zua lumira-se-va.* PSALT. 289. *Că-ntunearecul s-albeaşte... Şi noaptea se luminează.* DOSOFTEI, PS. 468/15, cf. ANON. CAR. *Tot orizonul se luminează.* NEGRUZZI, S. II, 129, cf. POLIZU. *Aerul se luminase.* ODOBESCU, S. III, 201. *Se lumina întinsa noapte cu poleieli mângâietoare.* MACEDONSKI, O. I, 63, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nicio stea nu mai scânteia pe cer şi văzduhul începu să se lumineze.* AGÎRBICEANU, S. 169. *Urmează veac bun, dacă la asfinţit de soare Se luminează cerul.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Poftiţi înăuntru până se luminează întunericul.* VOICULESCU, P. I, 111. *După un răstimp, mi s-a părut că negura nopţii de toamnă se luminează puţin.* SADOVEANU, O. I, 97. *Peste noapte s-a luminat seninul.* PILLAT, P. 168, cf. SCRIBAN, D. *Noaptea se mai luminase puţin, devenise uşor ceţoasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. *Când o fost la arat, Mândrî dzi s-o luminat; Când o fost la grapat, Mari omăt o chicat.* GRAIUL, I, 548. *Pusese frigările să stingă apa descântată şi iaca, întunerecul se luminează.* PAMFILE, CER. 19. *Văzduhul se luminează, fără ca să se arăte vreo geană de cer, se crede că e o prevestire că ploaia nu se va curma.* id. VĂZD. 110. (Refl. impers.) *Moscalii au făcut alt meşterşug di s-au luminat ca dzua ş-au îndreptat puşcile de i-au făcut fărâmi.* NECULCE, L. 356. *Nu se mai vedea cerul de atâta fum! – Încă puţin şi s-o lumina...* V. ROM. septembrie 1954, 34. ✧ Intranz. (Învechit) *Şi zise Dumnedzeu: „... să lumineaze în tăriia ceriului".* PO 13/19. *Încă lumina zioa şi aburea un vântişor dulce.* DRĂGHICI, R. 80/21. ✧ Tranz. (Subiectul gramatical sau logic indică sursa de lumină **A I 1)** *Despuitoriule Dumnedzău atotputearnice,... ai luminat dzua cu lumina soarelui şi noaptea o ai seninat cu lucoarea focului.* DOSOFTEI, PS. 502/6. *În sfârşit, soarele veni să lumineze această zi de miercuri, 13/23 august.* BĂLCESCU, M. V. 116. *O noapte senină şi luminată de palidele raze ale lunei.* FILIMON, O. II, 286. *Umbra nopţii luminată de-a ei stele.* CONV. LIT. XI, 115. *Noaptea era senină, luminată de lună.* SLAVICI, O. II, 217. *Într-unele nopţi luminate de-un corn al lunii, cei născuţi sâmbăta văd prin curţile bisericilor şi prin cimitire... nişte chipuri cari tot ies din morminte.* DUMITRAŞCU, STR. 15. *Soarele apuse iar şi noaptea luminată mai mult de lună îi învălui.* VISSARION, B. 140. *Nopţile încep a fi luminate de lună.* SADOVEANU, O. V, 515. *Murgul călca, Piatra scăpăra, Noaptea lumina, Noaptea ca zioa.* ALECSANDRI, P. P. 62. *El este soarele zilei, care luminează întunerecul.* PAMFILE, CER. 19, cf. DIACONU, VR. 277. (Refl. pas.) *Deaca să dusă, să lumină dzua de soare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 105^{v}/20. (Fig.) *Auzirea însă că cu moartea lui Ştefăniţă s-au stâns viţa lui Dragoş au fost pentru*

Domnina o rază fulgerătoare, care au luminat întunericul misteriului ce... purta în inima ei. ASACHI, S. L. II, 137. ✦ Refl. impers. Spec. A se face lumină **(A I 1)** dimineaţa, a se face ziuă. Cf. LB. *Ale mele surioare, Când abia se luminează, Dulce pârgă de pe floare O căra demult acasă.* ASACHI, S. L. II, 54. *Au dormit cu dulceaţă Tocma până dimineaţă. Craiul, cât să luminează, Abiia-aştepta să vază.* BĂRAC, în ŞA I, 767. *Ar fi în braţele ei chiar de când înserează până se luminează.* PANN, E. V, 52/16. *Începuse să se lumineze bine şi ploua mereu.* CARAGIALE, O. VI, 521. *Mă bucur peste măsură când se luminează.* CONTEMPORANUL, VII, 212. *Mai erau vreo două ceasuri pân'să se lumineze.* SANDU-ALDEA, U. P. 127, cf. TDRG. *Afară s-a luminat de-a binelea.* GÂRLEANU, N. 70. *Se luminase bine când a ajuns aproape de coliba podarului.* POPA, V. 143, cf. SCRIBAN, D. *Facă-se mai repede zi, lumineze-se mai degrab'.* ARGHEZI, P. T. 89. *Se lumina. Toată noaptea umblasem.* STANCU, R. A. I, 35. *Începuse să se lumineze, dar, cu cât întunericul pierea, marginile satului se mohorau şi în depărtare plutea o ceaţă.* PREDA, Î. 33. *Drept de când se lumina începeau dogorile, drept de când se crăpa de ziuă.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 302. *Dimineaţa să lumina, Ele-mi asculta Şi nimic n-auzea.* PĂSCULESCU, L. P. 165. *Dacă s-a luminat, Mă mir cum nu m-a mâncat.* CIAUŞANU, V. 110, cf. ALR SN III h 762. *Cum s-a luminat, Manea s-a sculat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 264. *Unde cântă mulţi cocoşi, zăboveşte a să lumina* (= unde comandă mulţi, lucrurile se fac cu încetineală). Cf. ZANNE, P. I, 423. ✧ Intranz. (Învechit şi regional) *A doua zi dacă au luminat, am căutat şi am văzut că copilul cel mort n-au fost al meu.* NEAGOE, ÎNV. 42/9. *Ţine oastea sa asupra ţărmurilor apii până ce au luminat a doao zi.* BELDIMAN, N. P. I, 131/1. ✧ Expr. **A se lumina de ziuă** (sau, rar, **de zi, de răsărit**) ori (învechit) **a se lumina ziua** (sau **zorile**), (învechit, intranz.) **a lumina ziua** = a se face ziuă, a se revărsa zorile. *Ceialanţi varvari, după ce au luminat zioa, să veseliră.* HERODOT², 402. *Începus-a să lumina de zio.* NECULCE, L. 238. *Iarăşi în stratu-şi culcându-să, dzua a să lumina cu întunecos gând aştepta.* CANTEMIR, I. I. II, 75. *După ce zioa au luminat,... au început a încărca prăzile lor* (cca 1750–1780). GCR II, 84/6. *După ce se găteşte domnul şi se luminează bine de ziuă, purcede... cu tot alaiul.* GHEORGACHI, CER. (1762), 300. *Luminându-să acum de zio, suneanii cunoştea fuga cea într-ascuns.* AETHIOPICA, 55ʳ/14. *Dup[ă] ce să lumină de zioă, ce să vez aice?* (a. 1782). GCR II, 127/16. *Când se lumina de ziuă au slobozit-o.* TEODOROVICI, I. 150/2, cf. LB, I. GOLESCU, C. *După ce s-au luminat de ziuă au urmat a călători.* DRĂGHICI, R. 155/17. *Zi se luminase, cu a lui putere, la cetate Ştefan vine şi intrare cere.* ASACHI, S. L. I, 173, cf. ARISTIA, PLUT. *Când se lumină de zioă, puţină cenuşă stinsă... se văzu colo întinsă.* NEGRUZZI, S. II, 86, cf. POLIZU. *Se lumina de ziuă.* GHICA, S. 381. *Să luminase dă ziuă şi razele soarelui... mă deşteptă.* FILIMON, O. II, 32. *Când abia se lumina de zi, îi trezise o muzică infernală.* HASDEU, I. V. 87, cf. LM. *Când se va lumina de ziuă, să-mi aducă poruncile iscălite de dânşii.* LĂCUSTEANU, A. 194. *Aşteptau în pace să treacă din noapte, să lumine zorile.* CONV. LIT. IV, 173. *Când se lumina de ziuă, Făt-Frumos vede că şirul munţilor dă într-o mare verde şi întinsă.* EMINESCU, P. L. 12. *Când a luat-o pe sub Mitropolie, se luminase de răsărit.* CARAGIALE, O. II, 232. *N-au aşteptat să se lumineze bine de ziuă şi au plecat.* id. ib. 297. *Crezând că se luminează de ziuă..., se deşteptase.* MACEDONSKI, O. III, 56. *Dan se sculase până a nu se lumina bine de ziuă.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 34. *Abia se lumină de ziuă şi bătrâna aţâţă focul.* CONTEMPORANUL, VI, 28, cf. DDRF. *Când se lumină de ziuă, valahii ce pătrunseră în lagărul lor se retraseră.* XENOPOL, I. R. IV, 25, cf. BARCIANU. *Când se lumina de ziuă, oamenii noştri erau pe malul Stupăriţii.* SANDU-ALDEA, U. P. 41, cf. ALEXI, W. *Afară se luminează de zi.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 139, cf. TDRG. *Odată te trezeşti că se luminează de ziuă!* GÂRLEANU, N. 63, cf. CADE. *Deschid ochii: se luminează de ziuă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 150. *Se lumina tot mai mult de ziuă.* I. BOTEZ, ŞC. 25. *Am stat astfel şi a doua noapte în ploaie şi abia când s-au luminat iar zorile am văzut cu bucurie sosindu-ne ajutorul.* SADOVEANU, O. XXI, 253. *A doua zi, când se lumina de ziuă..., am văzut bine... cum flutura rar o batistă albă.* BART, S. M. 29, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 154, SCRIBAN, D. *De p-ogor, sărmani, voi strângeţi de când ziu-a luminat.* ARGHEZI, S. I, 111. *Încă nu se luminase de ziuă, când mă trezii.* BLAGA, H. 115. *Se luminase bine de ziuă şi soarele se ivise roşu aprins, în luptă cu o perdea de nori slabi ca o ceaţă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 150. *Cum s-a luminat de ziuă, satul întreg,... pe şosea, în faţa primăriei.* STANCU, D. 150. *Cum s-a luminat de ziuă, am alergat acolo.* H. LOVINESCU, T. 114. *Înainte de a se lumina de ziuă, îşi ia tălpăşiţa.* CONSTANTINESCU, S. II, 161. *Îşi dădea seama numai că se luminase de ziuă.* TUDORAN, P. 312. *Se luminează de ziuă şi n-ar fi bine să fii văzut străbătând curtea la o oră aşa târzie.* PREDA, DELIR. 204. *Ploua mărunt, se lumina de ziuă.* LABIŞ, P. 411. *Se luminase bine de ziuă.* BREBAN, A. 365. *Ajung aici, tot nu se luminase de ziuă, şi zic să mă odihnesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 14/1. *Nu-i modru să mai pot merge până să lumină de ziuă.* RETEGANUL, P. I, 12. *Se luminase bine de ziuă.* STĂNCESCU, B. 69. *A doua zi, cum se lumină de ziuă, se deşteptară.* POPESCU, B. I, 9. *Când s-o luminat de ziuă, alunele şi vinul erau gata.* VASILIU, P. L. 176, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CIAUŞANU, V. 110. *Când întâie m-ai scăldat, Zori de zi s-o luminat.* GR. S. II, 295, cf. ALR SN III h 760, ib. h 762. *Ei, maică, am mai visat, Când ziua s-a luminat, Un val de pânză tot albă, Pe la căpătâie arsă.* BALADE, II, 350. *Când de zi s-a luminat, Doamne, rău m-am supărat.* FOLC. TRANSILV. III, 31. ✦ Refl. pas. (Construit cu dativul) A se face lumină **(A I 1)** pentru cineva. *La ziua Sfântului Andrei li se luminează şi lor* [copiilor nebotezaţi]..., *dar din întuneric tot nu scapă.* MARIAN, NA. 77. *Când ieşeam în Piscul cu Bojii, Ni se lumina de-atâta lărgime.* SORESCU, L. L. I, 30. *Mi s-a luminat în pădure.* CIAUŞANU, GL. ✦ (Despre cer, văzduh, vreme; în opoziţie cu întuneca) A se însenina, a deveni limpede; a se răzbuna **(II 1)**. Cf. POLIZU. *Cerul se lumină ca prin magie.* FILIMON, O. II, 32. *Cerul se luminase şi vântul stătuse.* BARONZI, C. II, 197. *Aerul se-nsenina Şi cerul se lumina.* ALECSANDRI, P. I, 112, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Câmpul înflorise şi cerul se luminase.* ODOBESCU, S. III, 201. *Un colţ de cer s-a luminat.* IOSIF,

PATR. 17. *Când văzduhul se luminează, fără să se arate vreo geană de cer, se crede că e o prevestire că ploaia nu se va curma.* PAMFILE, VĂZD. 110. *Cerul se luminase ca un clopot de cleştar pus d-asupra lămpii.* CHIRIŢESCU, GR. 133, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Vremea se luminase. Un vântişor ager... mânase nourii către miazănoapte.* SADOVEANU, O. VIII, 119. *Se ridicau din când în când... grămezi de nouri care astupau lumina. Treceau şi cerul se lumina iarăşi.* id. ib. XIII, 227, cf. SCRIBAN, D. *Cerul se mai lumină un pic. Ploaia se rări, apoi se opri.* STANCU, R. A. II, 267, cf. ALR I 1 264. *S-o lumina vremea.* ALR II 2 432 bis/172, cf. 2 432 bis/102, 192, 769. ✧ Expr. **A se lumina a** (sau **de) ploaie** = (despre cer, văzduh) a primi o lumină **(A I 1)** difuză care anunţă venirea ploii. *Vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină ceţoasă; începe să cearnă mărunt.* CARAGIALE, O. I, 144. *Când plouă cu vlog şi se arată soarele din când în când, este semn că va mai ploua; atunci „se luminează de ploaie".* PAMFILE, VĂZD. 109, cf. 110. *Cerul câte-oleacă, spre apus, Se luminează puţintel – a ploaie.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 370.

4. Refl. (Despre spaţiul sau obiectul pe care cade lumina **A I**) A se umple de lumină **(A I)**, spec. de lumina zilei; a deveni sau a fi luminos **(I 2)**, strălucitor **(1).** *Spre al Eleonului, cu untunearece de sfinţi deştinse Hristos... Că se lumină Eleonul ca soarele.* CORESI, EV. 177, cf. I. GOLESCU, C. *Din ce în ce mai mare, mai mare,* [mărgeaua] *– se lumina – până o văzu departe, asemenea unei lune.* EMINESCU, P. L. 54. *Fundul apei se luminează.* GÂRLEANU, N. 103. *Ferestrele se luminară albăstriu, ca zorii după ce-ai dormit greu.* TEODOREANU, L. 71. *Întinderile se luminaseră de un rest de vară; prin soare începuseră a umbla pluguri în miriştile vechi.* SADOVEANU, O. XIV, 158. *Alunecăm încet pe apa moartă a portului, având în faţă imensul decor al oraşului care se luminează treptat sub ochii noştri.* BART, S. M. 39. *Norii pufoşi şi fumurii se luminară din nou către prânz.* CAMIL PETRESCU, O. III, 190. *S-a luminat în răsărit pervazul, Zorile-şi lipesc de geam obrazul.* BENIUC, A. R. 44. *Se aude o explozie foarte puternică şi ferestrele se luminează o clipă în roşu.* H. LOVINESCU, T. 214. *Ferestrele caselor începură să se lumineze.* BREBAN, A. 135. *Copchiii s-o bucurat Că-n casî s-o luminat.* GRAIUL, I, 549. *Urât iad s-a luminat, Frumos rai s-a-ntunecat.* PĂSCULESCU, L. P. 17. *Lelica le-a dus în casă Şi-a pus spicele pe masă. Casa s-a luminat, Copiii s-au bucurat.* PAMFILE, A. R. 123. (Fig.) *A iubit totdeauna pe maica Aegidia... Se lumina toată mănăstirea când ochii lor se întâlneau.* SLAVICI, O. II, 79. *În această săptămână toate se luminează, adecă toate încep să înflorească şi să se învească.* MARIAN, S. R. III, 165. *O bucurie caldă îmi umplu pieptul...; totul se luminase parcă în juru-mi.* SADOVEANU, O. I, 89. ✧ Refl. impers. *După ce-o ucis baba, îndată s-o luminat în pădure, că numai din pricina diavolului de babă era aşa de-ntuneric acolo.* VASILIU, P. L. 193. *Trei spice apuca, În buzunar că le băga. Ducându-le acasă, El le-a pus pe masă Şi s-a luminat în casă.* FOLC. MOLD. I, 296. (Fig.) *Lele,... Tu cu ochii faci belele; Intri-n cas', se luminează, Ieşi afar', se-nsenineză.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 40. (Expr.) **A nu i se lumina** (cuiva) **înainte** = a nu se prevedea ceva plăcut pentru cineva. *Trăiesc, mă chinuiesc şi nu mi se luminează înainte!... Dacă n-ar fi soacra!* CONTEMPORANUL, VII, 47. (Prin nord-estul Olt. şi nord-vestul Munt.) **A i se lumina** (cuiva) **înaintea ochilor** = a scăpa de cineva sau de ceva neplăcut. Cf. CIAUŞANU, GL., UDRESCU, GL. *A plecat, ducă-se; abia (că) mi s-a luminat înaintea ochilor.* UDRESCU, GL. **A i se lumina calea** = a înlătura greutăţile care împiedicau realizarea unui proiect. id. ib. ✧ Tranz. *Tuberculii se aşază pe rastele... pentru a fi luminaţi.* AGROTEHNICA, II, 37. *Dai numai perdeaua la o parte şi eşti luminat a giorno.* VINEA, L. II, 315. (Tranz. fact.) *Tante Gina, furioasă, a hotărât tăierea castanilor, ca să lumineze grădina.* A. HOLBAN, O. II, 319. (Fig.) *De iaste ochiul sănătos, luminează trupul, iară de e beteag, întunecă-l.* CORESI, EV. 217. *Doamne Sfinte, îmi trimiţi lumină De-m luminedzi faţă cu radză senină.* DOSOFTEI, PS. 53/6. *Alecsandri – el ce luminează geniul poporului în calea sa spre cer.* EMINESCU, O. XV, 142. *Frumuseţea tânărului, privirile lui pierdute..., aerul extatic care-i lumina capul încremeniră pe omul de afară.* CARAGIALE, O. I, 49. *Modestul nostru cămin este luminat, ca să zic aşa, de prezenţa dumneavoastră.* H. LOVINESCU, T. 19. (Expr.) **A-i lumina** (cuiva) **calea** (sau **drumul, potecile)** = a arăta cuiva ce trebuie să facă, a îndruma, a călăuzi. *Epoca voievodală de strălucire a bisericii luminează în zorile noastre drumurile seculare ale ortodoxiei.* LOVINESCU, S. IV, 143. *Totdeauna Dumnezeu mi-a luminat calea.* STANCU, R. A. IV, 68. *Unitatea, independenţa, libertatea, dreptatea... au constituit făclia ce i-a luminat drumul spre progres, spre o viaţă mai bună, liberă şi demnă.* MS. 1988, nr. 4, 5. (Refl. pas.) *A rătăcit prin labirintele investigaţiilor micro- şi macrocosmosului, până când i s-au luminat arhetipalele drumuri ale cunoaşterii.* MS. 1975, nr. 1, 8. (Ca formulă de urare) *Pleca! Să-i lumineze Domnul potecile!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 182. ✧ Intranz. *Văzură toată besereca luminând* (a. 1675). GCR I, 225/25. (Fig.) *Frumuseţele tale ziua luminează, noaptea străluminează.* CANTEMIR, I. I. II, 82. *Când Tincuţa îţi iese în faţă parcă luminează.* CARAGIALE, O. IV, 112. ✦ Tranz. Fig. A face să devină cunoscut, apreciat, lăudat. *Am îndrăgit, Doamne, a ta sfântă casă... Cu slava ta, Doamne, ce o lumineadză, De dă cuviinţă şi sloboade radză.* DOSOFTEI, PS. 80/3. *Ceia ce te preslăvesc să să veselească de sv[i]nţia ta, vădzând ale tale cu mult cinstite nume praznice luminând.* id. V. S. octombrie 40^{r}/32. *În vremile lui Mavrichie, împărat la războiul avarilor, au vădzut 2 voinici chipeş şi luminaţ de cinste şi-mbrăcaţi ca ceia ce-s la-mpăratul în casă.* id. ib. octombrie 88^{r}/7. *Sunteţi omul pe care... un popor întreg ar trebui să fie fericit că-l are... Conte, nu v-am spus totul... S-au mai întâmplat şi alte fapte care vă luminează ca pe un munte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 322. ✧ Refl. pas. *Văzuiu luminată faţa ta, Alexandre împărate a toată lumea,... Machedoniia astăzi cu tine să luminează, că ca tine nici au fost împărat.* ALEXANDRIA, 152/1. ✦ Refl. şi tranz. (În textele religioase) A primi sau a revărsa peste cineva lumina divină. *Atunce derepţii lumina-se-vor* [întru] *împărăţiia Tatălui.* CORESI, ap. GCR I, 17/32. *Vă apropiiaţi către obrazul lui Hristos şi vă lumiraţi ceia denteie şi cei de apoi.* IEUD, 187^{r}/16. *Lumineadză acesta*

ce către tine pristăvitu-s-au, cuvioşadză-l în nevechita-ţi lumină. MOLITVENIC (sec. XVII), 306, cf. 303. ✦ R e f l. şi i n t r a n z. (În descântece) A (se) curăţa, devenind luminat[2] **(I 3)**, sănătos. *Spălatu-te-ai, curăţatu-te-ai, luminatu-te-ai.* LM. *Am spălat, Am luminat, Am limpezit, Am curăţit.* PĂSCULESCU, L. P. 122. *M-am uşurat, M-am luminat, De urât m-am depărtat, De răuri m-am uşurat.* id. ib. ✦ T r a n z. f a c t. (Învechit; cu complementul „ochii", „vederea"; şi f i g.; complementul indică oameni) A da capacitatea de a vedea, a face să vadă (din nou). *Lumineadză ochii miei.* PSALT. HUR. 8[v]/15. *Caută şi audzi-me, Doamne Dzeul mieu, lumireadză ochii miei, se nu cândva adoarmă în moarte.* PSALT. 18. *Doamne,... orbilor vederile luminaşi, surzilor urechile destupaşi.* CORESI, EV. 227. *Gârbovii îndireptă, slăbănogii întări, orbii lumină.* VARLAAM, C. 154. *Isus Hristos... lumină pre aceşti doi orbi.* id. ib. 185. *Făcea minuni..., curăţând pricăjiţii, izgonind dracii, luminând orbii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68[v]/14. *Au făcut minunate ciudease..., pre mare ca pre uscat au îmblat, au luminat orbii.* id. ib. noiembrie 140[v]/28. *Luminează ochii miei ca nu cândai să adorm de moarte.* BIBLIA (1688), 385[1]/55. *Izvorul care au luminat pe orbu* (a. 1692). GCR I, 299/9. *Să luminezi ochii sufletelor noastre.* ANTIM, O. 83. *Luminează-mi, rogu-mă, ochii inimii meale ceii smerite de negurile... patimilor.* MINEIUL (1776), 194[r2]/33. *Începu a face seamne şi minuni mari: morţii învia, ochii lumina, dracii scotea.* VARLAAM–IOASAF, 29[r]/11.

II. 1. I n t r a n z. (Despre obiecte cu suprafaţa netedă, pietre preţioase, materii etc.) A reflecta lumina **(A I)**; a luci[3] **(2)**. V. s t r ă l u c i[2] **(1)**. *Ieşiră râmleanii cu mare cinste şi ieşiră întâiu cu patru mii de viteaji, toţi împlătoşaţi, încoifaţi, şi lumina ca soarele.* ALEXANDRIA (1794), 64/10. *Când soarele intră în nouri, ei părură roşii şi vineţi, tiviţi cu aur ce lumina dinapoia lor.* EMINESCU, P. L. 7. *De ce se apropia, de ce* [capul cerbului] *lumina mai tare de li fura vederile.* CREANGĂ, P. 228, cf. DDRF. *Fugeau valurile foşnind şi luminând pe dună ca trena unei rochii de femeie.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 90. *Nu eşti sfios când dai drumul calului şi sabia vâjie şi luminează ca fulgerul.* DELAVRANCEA, O. II, 20. *Mesele erau înflorite cu pahare înalte, în care berea lumina auriu.* AGÎRBICEANU, A. 115. *Mărul cel de aur lumina în casa lor ca soarele.* FOLC. TRANSILV. III, 331. *Caii nechezând, Din potcoave scăpărând Şi ca ziua luminând.* NUNTA, 182. ✧ T r a n z. *Luminând cu totul câmpul prin armele cele de argint şi poleite.* AETHIOPICA, 56[v]/6. *Mi-a avut Pe-o meoară ocheşică... Da-n vârfu cornilţelor Două pietre nestămate, De lumina lumea toată.* POP., în DR. V, 530. *O piatră scumpă care să-i lumineze* [voinicului] *calea prin întunericul şi desişul pădurii.* PAMFILE, DUŞM. 53. ✦ P. e x t. (Despre obiecte sau materiale) A fi alb ori deschis la culoare. *Felii mari, albe de colac luminau între cărnuri.* AGÎRBICEANU, A. 154. *Scosese haina şi cămaşa lumina uşor în întuneric.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 18. *Am văzut braţul meu luminând în întuneric.* id. ib. 141. *Partea superioară a capului* [presurei] *luminând galben ca lămâia.* DOMBROWSKI, P. 143. *În părul ei lung, firele albe ca inul, Zi de zi, tot mai multe, luminează ciudat.* LABIŞ, P. 29. ✦ R e f l. (Regional; despre struguri) A începe să se coacă. *Greuruşul viilor... iese de regulă pe la... 6 august, când se luminează, adică când încep a se coace, strugurii de vie.* MARIAN, INS. 457. *Când începe el prima oară a cânta, e semn că se luminează strugurii.* id. ib. 458.

2. I n t r a n z. (Despre licurici) A răspândi lumină **(A I 4)** pe baza energiei chimice a unor substanţe din organism. *Căpacile aripelor sânt moi şi luminează în nopţile călduroase de vară.* J. CIHAC, I. N. 178/1. *Licuriciul lumina noaptea.* LM, cf. ALR I 1 895/98, 190, 194. ✧ T r a n z. (Cu determinări introduse prin prep. „de", indică sursa de lumină) *Câmpia i se înfăţişează luminată de scânteiele strălucitoare ale licuricilor.* ODOBESCU, S. I, 20.

3. T r a n z. A distribui luminile **(B I 5)** şi umbrele **(I 3)** într-un tablou; (despre o pictură, un desen) a fi luminos **(I 1)** prin reprezentarea picturală a luminii **(A I 1)**. Cf. LM. *Toate* [tablourile] *luminate blând de soarele ce apune – acest tablou aduce aminte de poezia lui Alecsandri.* CONV. LIT. IV, 194. *S-a mulţumit însă cu un colorit de o sobrietate rară, în care faţă, palidă, lumina tot tabloul.* OPRESCU, I. A. IV, 108. ✧ R e f l. *Paleta lor se luminează.* id. ib. 154.

III. F i g. **1.** T r a n z. şi r e f l. (Despre oameni şi despre inima, sufletul lor) A (se) înveseli, a (se) bucura, a (se) însenina. *Postâmpiţi către-însu şi lumiraţi-vă.* PSALT. 59. *Vă bucuraţi toţi şi vă veseliţi şi vă luminaţi astăzi de acest nou... lucru.* CORESI, EV. 504. *Sufletele noastre să grijim să le luminăm,... să podobim cu lucruri bune.* VARLAAM, C. 74. *Înţălepciunea cea vestită a părintelui năpăstuiţâlor, mare ascultătoriu, ce te-ai arătat şi ai luminat pre ceia ce şedea la-ntunearec şi umbră de moarte.* DOSOFTEI, PS. 508/5, cf. BIBLIA (1688), 391[2]/43. *Să ne lumineze inimile noastre ca şi ale apostolilor.* ANTIM, O. 16. *În turburare voi mi-aţi luminat sufletul cu dumnezeiasca voastră lumină.* GOLESCU, E. 58. *Te aruncă-n braţe-mi, strâns te lipeşte! Şi luminează-mi sânul cel stins.* HELIADE, O. I, 152. *Luminează întunecatul meu suflet,... trimite o rază de lumină şi de mângâiere.* MARCOVICI, C. 9/6. *Raza bucuriei în veci nu-l luminează Şi dulcea mângâiere în ea nu a pătruns.* NEGRUZZI, S. II, 21. *Îngerul iubirii,... Când cu lampa-i zboară lumea luminând, El pe sânu-ţi vergin încă să coboare.* EMINESCU, O. I, 15. *S-a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdii din urmă.* CARAGIALE, O. II, 236. *I se lumina sufletul când îl vedea întorcându-se seara de la câmp.* SANDU-ALDEA, U. P. 30. *Să-ţi lumineze sufletul şi cărările vieţii.* REBREANU, P. S. 47. *Apostol, luminat de bucurie, se apropie.* id. ib. 234. *În cocioaba strâmtă pătrundea soarele şi sufletul lui Ursu se lumina.* SADOVEANU, O. I, 419. *El nu râde, nu bea, nu joacă, nu se luminează la o petrecere.* id. ib. XVI, 17. *Am destul pustiu în mine. Mai am însă şi oaze... Băiatul se luminează.* STANCU, R. A. I, 72. *Inima asprită a Rafirei se lumină.* id. ib. V, 116. *Cuvintele doctorului îl luminară, îl liniştiră.* VINEA, L. II, 152. *Luminându-se... la gândul care-i vine.* H. LOVINESCU, T. 222. *Tot grupul nostru se lumină de prezenţa ei.* PREDA, C. I. P. III, 30. *Un înger puternic veghea asupra mea,... îmi lumina sufletul, dezvăluindu-mi puterile care se aflau în mine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 21/4. *Luminează-ţi inima, Că fusei*

duşmanca ta. PAMFILE, C. Ţ. 139. *Luminat de un zâmbet, aruncă sfântului o căutătură cu înţeles.* id. A. R. 101. *Păcătoşî-i împărţân: Cari păcati nu-a fapt Cu iadu l-a-ntunecat; Cari păcatu n-a fapt Cu raiu l-a luminat.* DIACONU, VR. 265. *Inima-mblânza Şî sî luṁina.* id. ib. 279. (Despre sentimente) *Somnul ce se adaogă... şi-i luminează nădejdea şi aşteptarea de viitorime.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 53/11. *Spusele... îi luminau întunerecul din suflet.* SANDU-ALDEA, U. P. 169. *Iată pe bătrâna Diamandula, al cărei dor statornic pentru băiatul plecat în depărtări se luminează în scăpărarea de fulger a unui amănunt veristic neaşteptat.* VIANU, A. P. 187. (Despre zilele, viaţa, existenţa cuiva) *Această ziuă slabă, Ce ochii tăi luminează, Pre pământ îţi e destulă Ca să fii povăţuit.* HELIADE, O. I, 94. *Ni s-a luminat viaţa în fericire nemărginită.* CONV. LIT. IV, 11. *Cobori în jos, luceafăr blând, Alunecând pe-o rază, Pătrunde-n casă şi în gând Şi viaţa-mi luminează.* EMINESCU, O. I, 168. *Toate le fac numai din dragoste către tine, care ai luminat zilele vieţii mele.* SLAVICI, O. I, 160. *Viaţa tristă de iatac, în umbră şi în tăcere, se lumină o clipă la un zvon vesel de glasuri cunoscute.* SADOVEANU, O. I, 49. *Să uşureze ceasurile unui nenorocit şi să lumineze cu mângâieri cele din urmă zile ale unui bătrân.* id. ib. V, 123. [Omul] *apare şi dispare într-o scăpărare de fulger, care-i luminează o clipă existenţa.* RALEA, S. T. III, 28. ✧ (Prin lărgirea sensului) *E ziafet cu lăutari... Ce zici? Nu s-ar lumina şi mai bine tabloul ziafetului?* CARAGIALE, O. VII, 122. *Când o să te văz intrând pe uşa mea, să-mi luminezi casa şi să-mi întăreşti puterea de gândire?* id. ib. 267. *Cireşi sălbatici luminau fundul trist al zării cu mănunche de flori albe.* D. ZAMFIRESCU, R. 76. *Trăim... ca într-o închisoare până ce s-a lumina iarăşi curtea şi va veni doamnă.* SADOVEANU, O. XIII, 49. ✧ Expr. (Refl.) **A se lumina la faţă** (sau **la obraz, la chip**) = **a)** a căpăta o expresie de mulţumire, de bucurie; a se însenina. *Constantin Dumescu se lumină la faţă văzând pe Miron.* REBREANU, R. I, 255. *Cunoscând pe coconul domnesc, numaidecât se lumină la faţă.* SADOVEANU, O. XIII, 159. *Sărută pecetea, deschide hârtia şi pe urmă se luminează la obraz ori se face vânăt ca veninul.* id. ib. 418. *Văzându-l pe Lucu, se lumină deodată la faţă şi îi deschide larg fereastra.* VINEA, L. I, 215. *Haide, tipule, şi mai luminează-te la faţă.* id. ib. 420, cf. DL; **b)** a arăta mai bine decât înainte. DL. *Parcă mai crescuse, se mai îndreptase, se mai luminase la faţă.* în DL. ✧ Intranz. *Soarele cel direpţ, Domnul Hristos, apusă în laturea pământului cea de gios, ca să lumineadze cu zarea dumnedzăirei sale celora ce şedea... în umbra morţei, adecă strămoşilor şi prorocilor, carii aştepta acolo venirea lui.* VARLAAM, C. 83. *Dacă ai şti cum mi-ai luminat acuma în suflet.* CONV. LIT. IV, 14. *Ca iarna cea eternă a nordului polar Se-ntinde amorţirea în sufletu-mi amar, Nimic nu luminează astei pustietăţi.* EMINESCU, O. IV, 430. ✦ Refl. (Despre faţă, ochi, chip etc.) A avea o strălucire **(1)** specifică ce exprimă seninătate, bucurie, fericire; a luci[3] **(1)**, a sclipi **(2)**, a străluci[2] **(1)**. *Va merge preacinstita maica lu H[risto]s... şi faţa ei să va lumina ca soarele* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 460/19. *Ochii mei necaţi în lacrămi acuma s-au luminat.* HELIADE, O. I, 417. *Pe când... citea, chipul i se lumina, figura lui, mai totdeauna posomorâtă, dobândise un zâmbet de satisfacţiune.* GHICA, S. 248. *După aceea, fizionomia ciocoiului se lumină.* FILIMON, O. I, 126. *La această fericire negândită fruntea ei se lumină.* id. ib. 134. *Faţa sa atât de întunecată pân-aci se lumină.* BARONZI, I. G. 446/1. *Mărioara-l asculta, Sinul gingaş îi sălta, Faţa i se lumina.* ALECSANDRI, P. I, 100. *Cu cât strânge mai tare, cu atât chipul căpitanului se luminează.* CARAGIALE, O. I, 174. *Face un pas afară din rânduri, se uită drept în ochii gardistului şi i se luminează numaidecât faţa.* SP. POPESCU, M. G. 45. *Chipul majorului se luminase de tot.* D. ZAMFIRESCU, R. 136. *Tăcu puţin, apoi privirile i se luminară.* AGÎRBICEANU, A. 464. *Voiam să arunc o căutătură mânioasă în urmă,... dar privirile mi s-au luminat.* SADOVEANU, O. III, 326. *Figura lui îndurerată de aşteptare şi de îndoială se lumină când o văzu.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 156. *Faţa aspră şi întunecată a fostului ocnaş s-a luminat într-un zâmbet bun.* POPA, V. 45. *Ochii i se luminară.* TEODOREANU, L. 144. *Obrazul lui ars de vânturi... se lumina într-un zâmbet poznaş.* SADOVEANU, O. II, 40. *Când îi plăcea manevra, faţa i se lumina.* BART, S. M. 61, cf. SCRIBAN, D. *Celorlalţi oameni din Maramureş care se aflau aici li se luminară ochii.* STANCU, R. A. V, 199. *Figura i s-a luminat pentru întâia oară.* PAS, Z. I, 69. *Anton Lupan tresări... şi chipul i se lumină.* TUDORAN, P. 23. *Bătu încet pe spinare unul din cai şi faţa i se lumină deodată.* PREDA, Î. 69. *Faţa i se luminează ca într-un extaz.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 30/2. *I se destind obrajii, i se luminează ochii.* MS. 1975, nr. 2, 56. *Îndurati-vă dar şi mă îndreptaţi unde doresc, ca să se lumineze ochii mei.* POP., în CONV. LIT. VI, 20. *O ţigară că fuma, Ochii-n cap se lumina.* BALADE, II, 29. ✧ Tranz. fact. *Dereptele Domnului dereapte veselesc inema, Zisele Domnului de departe luminează ochii.* CORESI, PS. 45/1. *Un zâmbet blând... lumina figura bătrânului.* CARAGIALE, O. V, 71. *O veselie neobişnuită îi luminează figura.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 156. *Un îndemn care îi lumină faţa.* REBREANU, P. S. 65. *Zâmbetul îi luminează mai tare faţa.* SADOVEANU, O. II, 531. *Un surâs sportiv, gata oricând, îi lumina faţa.* VINEA, L. I, 167. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată cauza) *Vărsă în mâna starităţului un pumn de bani... „Să-ţi dea Domnul slavă şi mărire!" – zise călugărul cu faţa luminată de o cucernică lăcomie.* ODOBESCU, S. I, 91. *Toată faţa i se lumina de-o bucurie copilărească când mă arătam.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 27. *Calcă domol de-a lungul satului, uitându-se în toate părţile cu ochii luminaţi de atâta bucurie.* id. ib. 47. *Ochii nevestei se luminau de bucurie.* SOVEJA, O. 73. *Colbul... se aşază în straturi groase pe feţele brăzdate de sudoare, luminate de oboseală şi de mulţumire.* REBREANU, I. 12. *Samson îşi îndestulase foamea şi se desfăta privindu-i cu ochii luminaţi de amintiri.* VOICULESCU, P. I, 43. *Se întoarse cu faţa luminată de bucurie.* SADOVEANU, O. III, 187. *Un tânăr... cu o figură aproape copilărească şi luminată de un zâmbet fin.* BART, S. M. 24. *Arunc, cu ochii luminaţi de-o speranţă, un balon de încercare.* BLAGA, H. 193. *Faţa i se lumină de un zâmbet larg.* V. ROM. februarie 1955, 146. *Obrazul frumos... era luminat de bunătate.* PAS, Z. I, 79. *Ochii... sunt luminaţi de un zâmbet lăuntric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 5/1.

2. Tranz. (Complementul indică o persoană, p. ext. o colectivitate) A face să știe, să cunoască, să fie receptiv; a răspândi învățătura, știința, cultura; a cultiva, a educa, a informa, a instrui. *Au vărsat atâtea chieltuieli... pre la shoalele ceale de acasă pentru ca să lumineaze pre fiii românilor.* MAIOR, IST. 258/19. *Au vrut Petru cel Mare... să-şi lumineaze şi să-şi întărească împărăția sa.* ȚICHINDEAL, F. 113/17. *Voi* [învățătorii] *trebuie să cultivați (luminați) pre oameni.* PETROVICI, P. 1/9. *Cei înțelepți s-au făcut cu mult mai folositori prin scrisurile lor, care luminează tot neamul omenesc.* GOLESCU, E. 36. *Mi se părea că pe mine m-a orânduit Dumnezeu să luminez neamul.* HELIADE, O. I, 261. *Știința noastră* [omenească] *nici pe alții luminează, nici pe voi îndestulează.* MARCOVICI, D. 305/10. *Voind a lumina pe oameni, se cuvine a li vorbi limba lor.* ASACHI, S. L. II, 340, cf. LB. *Tot poporul... este luminat prin știință.* RUS, I. I, 75/27. *În căderea noastră stă numai a lumina pe lucrător.* BREZOIANU, A. 384/10. *Nimic nu e inutil din ceea ce poate lumina poporul.* CONV. LIT. II, 41, cf. LM. *Să... lumine* [poporul] *şi să-l întoarcă de la orice urmare ce-ar compromite libertatea.* BOLINTINEANU, O. 247. *Altă idee-mi dă putere a lucra, căci într-însa nu mai văd mijlocul a lumina patria mea.* C. A. ROSETTI, N. I. 70. *Noțiunile de fiziologie şi anatomie sânt menite ca să lumineze... pe elevi.* CONTEMPORANUL, I, 51. *Am căutat să luminăm pe publicul nostru, din toate punturile de vedere.* ODOBESCU, S. III, 477. *Acum poți să scoți pe Apollo păzind turmele şi luminând pe ciobanii primitivi ai Tesaliei.* CARAGIALE, O. III, 66. *Inventatorii şi-acei ce prin şcoli luminează poporul.* COŞBUC, AE. 124. *Căuta... să lumineze pre poporeni.* SBIERA, F. S. 179. *Popoarele foarte înapoiate n-au nevoie de o idee care să le îndrepte, să le lumineze şi să le ducă la o țintă vrednică.* IORGA, C. I. II, 49. *În zadar cearcă omul să-i lumineze; ei aşa o ştiu, iar din credința lor nu-i poți scoate!* PAMFILE, CR. 173. *Îi părea foarte rău că n-a cerut învățătorului să-l lumineze.* REBREANU, I. 124, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pe proşti să-i luminezi, dar nu să-i omori!* VISSARION, B. 47. *Această creştinească țară este lipsită de învățătură, de ştiințe şi de arte, care luminează şi folosesc pe popor.* C. GANE, TR. V. 112. *A pune ştiința socială în serviciul societății şi al civilizației prin răspândirea de cunoştințe menite a pacifica spiritele luminându-le.* D. GUSTI, P. A. 209, cf. SCRIBAN, D. *Să ieşi în lume, să luminezi opinia publică, să aduci pe rătăciți pe calea cea bună.* CĂLINESCU, O. IV, 46. *Să ne adresăm poporului,... să luminăm țărănimea şi pe meseriaşi.* CAMIL PETRESCU, B. 67. *Lucrări scrise în limba română se adresează poporului cu intenția de a-l lumina.* IST. LIT. ROM. II, 39. *Istoricii au vorbit de misionari trimişi să lumineze părțile barbare.* PANAITESCU, C. R. 100. *Ca doi ficiori d'e-mpărat, sî mereț sî luminaț lume şî sî ma luminaț şî pe mine.* O. BÎRLEA, A. P. I, 210. *Din limbi străine să înveți şi în limba ta să scrii, ca neamul tău să ți-l luminezi.* ZANNE, P. V, 390. (În formule de politețe) *Tipărită... în zilele marelui de Dumnezeu luminat arhiepiscopului Ghenadie.* CORESI, EV. 1. ◇ Refl. pas. *Înțăleagerea copiilor să să deschiză şi să să lumineaze.* CARTE TREB. I, 60/6. *Tipografia a făcut acum să răsară soarele dreptății şi al înțelepciunei, luminându-să şi noroadele acelea sălbatece cu lumina ştiințelor şi a filosofiei.* POTECA, F. 361/9. *Folosul în parte şi prostimea norodului pe alta îi orbea, până s-au luminat de ştiință.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 471/31. *Nu vreu să primească... tom. II nicidecât, zicându-mi că preoții nu-l pricep. Oh, şi prin aceştia să se lumineze românul!* (a. 1845). BARIȚ, II, 310. *Sub tiranie nu se pot lumina popoarele.* BĂLCESCU, O. I, 352. ◇ Refl. *Cetesc bărbăteaşte la cărți, pentru ca să se lumineză.* PETROVICI, P. XVIII, cf. LB. *Recomandez pe autorii cărților cu care m-am luminat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLVI/31. *Cinstită este munca acelora ce se străduiesc, luminându-se pe sine.* HELIADE, O. I, 105. *Încă sub crai au început miliția romană a se lumina.* BOJINCĂ, A. II, 108/16. *Lumineze-se tot pământul prin şcoale bine chibzuite şi aşezate în toate satele.* MARCOVICI, D. VII/2. *Ca să se facă oamenii mai buni, trebuie să se lumineze prin învățături.* CR (1836), 169[1]/44. *Na, de citeşte, te luminează... Şi vezi cum omul înaintează.* PR. DRAM. 248. *Nouă ne este frică de acel popor din ziua în care va începe a se lumina.* BARIȚIU, P. A. I, 209, cf. PONTBRIANT, D., TDRG, CADE. *Cei mai buni copii ai țărănimii se ridică..., se luminează şi uită pe cei neluminați.* SADOVEANU, O. XIX, 39. *Şcoală în lege ne trebuie nouă românilor,... unde să meargă deopotrivă fetele şi băieții noştri ca să se lumineze.* MOROIANU, S. 139. *Erau, în felul vremii, însetați de a se lumina.* CAMIL PETRESCU, O. II, 71. *Nic-a lui Ştefan a Petrei a fost mânat de ambiția mamă-sei de a se lumina prin învățătură.* CONSTANTINESCU, S. II, 335. *Vai de mine – zice – parcă m-am mai luminat oleacă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 111. (Cu determinarea „la minte") *Cu cât omul se luminează mai mult la minte..., cu atât mai drept să şi socotească la cele ce are să facă.* GOLESCU, E. 83. *Mai stete, se mai gândi şi, iată, S-a luminat la minte dintr-odată.* ARGHEZI, S. P. 31. ◇ Intranz. *Toate tocmealele ceale bune..., carile, ca o lumină lumineadză şi arată tot lucrul celor întunecați şi proşti şi neînvățați.* PRAV. VI. *Gramatica şi filosofiia, astronomiia şi gheometriia... luminară cu-mvățăturile.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 64[v]/1. *Ei sânt să lumineze Celoralalți cu obiceaiuri bune Şi întei legilor a să supune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 152. *Această universitate trebuie să lumineze şi peste fruntarie.* KOGĂLNICEANU, O. V, 75. ✦ (În credința creştină) A face (pe cineva) să cunoască, să înțeleagă şi să respecte preceptele creştine, căile apropierii de Dumnezeu. *Dulceața Duhului Sfânt luminează care-i cred şi cu bună sufleție, multu le dă care-i priimesc el.* CORESI, EV. 159. *Spunerea cuvintelor tale luminează şi înțelepțează tinerii.* id. PS. 346/7. *Duhul Sfânt s-au pogorât pre apostoli de i-au luminat... şi apostolii au învățat lumea.* VARLAAM, C. 147. *Cuvântul lui Dumnedzău... pre om lumineadză şi-l deştaptă din răutățile păcatelor.* id. ib. 256. *Să lumineaze pre ceia ce şedea la întunerec[ul]* [neştiinței] *şi să-i boteaze* (a. 1648). GCR I, 130/29. *Mulțămăscu-ț, despuitoriule Iisu[se] H[ristoas]e, sămănătoriul curățâiei, c-ai luminat pre şerbul tău Valerian.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139[v]/21. *Le-au datu-le şi-ndoită lecuința, luminându-i cu lumina cunoştinții lui D[u]mn[e]dzău.* id. ib. 180[r]/18. *Luminătoriu care ne luminează să nu ne poticnim îmblând în noaptea deşărtării cei lumeşti.*

BIBLIA (1688), [prefață] 4/6. *Cu botezulu a luminat pre păgâni* (a. 1742). IORGA, S. D. XVII, 201. *Pre toți i-a luminat să mărturisească adevărată d[u]mnezeirea lui I[su]s.* MINEIUL (1776), 37^{v1}/1. *Arătatu-te-ai lumii ca un fulger, luminând pre cei ce ședea întru întunearec... și în umbra necunoștinței, trăgându-i la lumina cea neapusă.* ib. 53^{2v}/33. *Și-i trimease pre ei prin toate limbele ca să lumineaze pre ceia ce ședea la întunearecul necunoștinții.* VARLAAM–IOASAF, 6^{v}/14. *Prin botez luminați, credința lui H[risto]s primim* (a. 1801). ȘA I, 535. *Cel ce te-ai arătat, H[ri]s[toas]e D[u]mnezeule, și lumea ai luminat, slavă ție.* CALENDARIU (1814), 16/7. *Dar de la Dumnezeu ia care-l luminează.* GRIGORIE, L. [prefață], 21. [Doamne,] *razele slavei tale... pururea luminează pe cei ce să jertfesc ție.* MARCOVICI, D. 19/15. *Luminează-ne cu mântuitoarea ta lumină!* id. ib. 300/3. *Luminează-mă, o, stăpâne, ca să petrec și ceelantă rămășiță a vieții mele după voia ta!* DRĂGHICI, R. 139/17. *Un preot... m-a luminat pentru ca să primesc sânta voastră lege.* SION, P. 149. (Cu complementul persoanei în dativ) *Lumireadză* (r ă s ă r i t - a u D) *întru înturearecu lumiră derepților, milostiv... și dereptu.* PSALT. 240. ✧ R e f l. *Limbile din svântul botedz s-au luminat și au cunoscut pre Dumnedzău.* VARLAAM, C. 123. *Toți sfinții tăi și mai-marii îngerilor de la tine s-au luminat și cu hrana cea cerească de la tine s-au îndulcit.* NEAGOE, ÎNV. 170/7. *Luminându-să din sv[â]nt[u]l botedz cu D[u]h[u]l Sv[â]nt, chemă pre o slugă... să-i scrie într-un catastih toată avuțâia.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 53^{v}/21. *Cu lucoarea Duhului ne-am luminat și de la-nșelăciune ca di-ntunearec ne-am premenit.* id. PS. 503/17. *Lase omul dintru întunerecul necredinții..., luminându-se din lumina cea cu trei străluciri a Sfintei Troițe.* ANTIM, O. 222. *V-am făcut înștiințare..., ca să vă luminați și voi și să învățați și pre alții.* id. ib. 382. *Ca întru liniștea somnului să ne luminăm cu vedearea judecăților tale, depărtează de la noi toată nălucirea cea necuvioasă* (a. 1702). GCR I, 345/27. *Ferice de voi, dacă și voi, precum acel împărat* [Solomon], *luminându-vă, vă veți deștepta a vede înșălăciunea.* MAIOR, PRED. II, 286/4. *El și poporul său s-au luminat mai bine prin predicile și povățuirile minoriților.* EMINESCU, O. XIV, 190. *Școala și sfânta biserică..., folosiți-vă de ele și vă luminați și pre Domnul lăudați.* CREANGĂ, A. 75. ✧ (În textele religioase; cu complementul „inima", „ochii inimii") *Dereaptele Domnului dereapte veselescu înrema; dzisele Domnului de departe luminează ochii.* PSALT. 31. *Să cunoască toate limbile credința ce adevărată, carile luminează inimile celor întunecați* (a. 1750). GCR II, 56/4. *Pen rugăciunile lui, luminează și ochii inimii noastre, ca să te slăvim pre tine D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776), 95^{v1}/28. *Curată,... te rog luminează-mi ochii inimii meale ceii smerite de negurile ceale cumplite ale patimilor.* ib. 194^{r2}/33. (I n t r a n z.; cu determinări în dativ sau precedate de prep. „în") [Hristos] *luminează cu cugetul inimilor credincioșilor și lumină ochilor oamenilor dăruiaște.* CORESI, EV. 169. *Lumina cunoștinței de Dumnezeu luminează numai în inimile acelora care... nu să amăgesc de părutele bunătăți pământești.* MARCOVICI, D. XIV/24. ✧ I n t r a n z. [Sfântul Duh] *în toate chipurele lucrează, că încălzeaște și arde și luminează și curățeaște.* CORESI, EV. 159. *Sfinți împărat... ca o lumină luminează și arată tot lucrul celor întunecați și proști și neînvățați, ca să cunoască strâmbătatea tuturor* (a. 1646). GCR I, 119/14. *Proroci au trimis, direpți au arătat, sf[i]nți au luminat și nici la cuvintele lor* [păcătoșii] *nu s-au întors* (a. 1747). GCR II, 39/26. *Puținel trăind în urmă și luminând cu semne și cu minuni, au răposat întru D[o]mnul.* MINEIUL (1776), 192^{r1}/36. *Va lumina Dumn[e]zeu cu mare dreptate* (a. 1826). în DR. IV, 128. (Învechit; cu complementul în dativ) *Rătăcit-am dară den calea adevărului și a dreptății, lumină n-au luminat noao.* BIBLIA (1688), 654^{2}/7. ✦ (Complementul indică mintea, gândul, spiritul etc.) A face să fie liber, deschis, rațional prin cunoaștere. *Cu cuvântul rugăciuniei firea-ți veri curăți și mintea-ți veri lumina.* CORESI, EV. 52. *Hristos... luminează toată mintea spre știutură neștiitorilor.* VARLAAM, C. 198. *Cuvântul lui Dumnedzău... luminează mentea și gândul... către lucrurile ceale cerești.* id. ib. 256. *Cuvintele tale-n tălmăcie lumineadză mintea din pruncie.* DOSOFTEI, PS. 422/4. *Va da D[o]mnul vârtute noao și va lumina ochii noștri și vom trăi supt umbra lui Navohodonosor.* BIBLIA (1688), 633^{1}/17. *Măcară de am putea ști luminând mintea noastră cu ceale ce în lume mari fapte, de mari oameni scrise au rămas.* C. CANTACUZINO, C. M. I, 28. *Mă rog... să-mi lumineze mintea, ca să poci propovedui cuvântul adevărului.* ANTIM, P. 5. *Îndură-te și ne luminează și noao mințile și inimile.* id. O. 34. *Cu rugăciunile tale ceale luminătoare, luminează-mi gândul mieu și gonește întunerecul sufletului mieu, prea curată stăpână.* MINEIUL (1776), 4^{r2}/1. *Duhul Sfânt, prin harul său, luminează mintea noastră, ne învață și ne îndeamnă pre noi a lucra după voia lui Dumnezeu* (a. 1783). ȘA I, 46. *Însuți, stăpâne, Dumnezeule al tuturor, luminează, înțelepțește sufletul, inima și cugetul robului tău* (a. 1805). GRECU, P. 64. *Te roagă lui Dumnezeu să-ți lumineze mintea ca să-ți poți aduce aminte păcatele tale.* MAIOR, PRED. I, 75/12. *Nu vor să păzască nicio rânduială..., sau să-și lumineze mintea cu învățături alese.* BUDAI-DELEANU, Ț. 16. *Istoria luminează mintea, veselește cugetul, umple inima de bucurii.* TEODOROVICI, I. 31/2, cf. LB. *Ne luminează mintea Să te cunoaștem, Bune!* HELIADE, O. I, 144. *Luminați duhul vostru ca să dobândească mai multă putere și știință...; duhul să desăvârșaște pentru vecinicie.* MARCOVICI, D. 388/9. *Adevărule, Între noi etern te-așază, Mintea noastră luminează.* ASACHI, S. L. I, 275. *Învățătura științelor, luminând duhul, pregătește la virtute inima omului.* I. POP, L. 33/21. *Studiul istoriei și al matematicei a luminat spiritul acestor juni.* LM. *Cel ce-și are fruntea de știință luminată..., De mizerie cumplită vede zilele-i că-i zbor!* CONTEMPORANUL, I, 126. *Nu numai să le lumineze spiritul, dar totodată să le cultive inima.* CARAGIALE, O. II, 143. *Am constatat la dânsul o vie inteligență, luminată printr-o lectură deja vastă la vârsta lui.* id. ib. VII, 213. *Trică îi luminase mintea și-i întărise inima.* SLAVICI, O. II, 59. *O întâmplare destul de neînsemnată în sine... i-ar fi luminat deodată... mintea și calea.* VLAHUȚĂ, S. A. 118. *Schimbarea ideilor cu vremea schimbă totul și, luminând mintea, liniștește inima.* GHEREA, ST. CR. I, 99. *Aron Pumnul a luminat multe minți.* SBIERA, F. S. 151. *În*

conştiinţa lor, luminată de un ideal înalt religios,... ei aflau mângâieri care înlocuiau pe deplin satisfacerea grosolană a simţurilor. IORGA, P. A. II, 403, cf. TDRG. *Îşi puse în gând... să clădească şcoli şi biserici măreţe, să lumineze pe cât se putea mintea supuşilor săi.* N. A. BOGDAN, C. M. 42. *Poporul nostru nu a rămas cu totul strein de ce luminează mintea.* GR. S. II, 14. *Studiul luminează spiritul.* ŞĂINEANU, D. U. *Simţi că atâtea grele încercări i-au luminat raţiunea.* BASSARABESCU, S. N. 62, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Mintea luminată de credinţă găseşte mai repede adevărul.* STANCU, R. A. IV, 335. *Mă duc să-mi mai luminez cugetul cu cărţile astea sfinte.* TUDORAN, P. 249. *Le-am luminat minţile.* id. ib. 620. ✧ (R e f l.) *Dintr-acesta post s-au lumina[t] mentea lor.* VARLAAM, C. 30. *Închinându-te pre sine-ţi cu totul lui H[risto]s, ai mers după el luminându-ţi-să gândul cu raze dătătoare de lumină.* MINEIUL (1776), 2^{v1}/26. *Mintea-i să lumină cu trează Isteţime.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 187. *Se va lumina cunoştinţa din rând în rând mai mult şi se va ajunge la duhul povăţuirilor ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, LI/3. *S-au luminat cugetul şi duhul înaltelor stăpâniri cu oprirea zalhanalelor şi curăţenia uliţelor de aici* (a. 1837). DOC. EC. 667. ✧ (Cu complementul „neştiinţa") *Asupra fiinţei mele eşti stăpân desăvârşit; Luminează-mi neştiinţa; eu ţie sânt hotărât.* HELIADE, O. I, 433.

3. T r a n z. A clarifica, a desluşi, a lămuri; a aduce informaţii despre ceva sau într-un domeniu ştiinţific, artistic etc. *Sfinţii apostoli şi propoveduitori cuvântul luase... şi înţelepciunea dumnezeiască pretutindenea o lumina celora ce credea... şi asculta învăţătura lor.* CORESI, EV. 80. *Cu lungi şi împleticite voroave mai mult au întunecat decât ar fi luminat ştiinţa aceştii poveşti.* CANTEMIR, HR. 73. *Trebuie să zicem cealea ce ne va lumina Domnul Hristos.* ANTIM, O. 90. *Soarele... pre voi v-au arătat steale spre întărirea besearicii sale, luminând cu strălucirea nevoinţelor voastre împlinirea ei, prealăudaţilor mucenici.* MINEIUL (1776), 171^{r2}/27. *Va fi de trebuinţă a lumina aceasta cu vreo pildă.* CARTE TREB. I, 61/23. *Dumn[ea]lui nu s-au îndurat de noi şi ne-a luminat dreptate noastră, dându-ne la mână însămnare după condică* (a. 1784). IORGA, S. D. XVI, 402. *Ca să nu pară întunecate aceastea, cu pilde le vom lumina.* MICU, L. 154/2. *A lumina mărirea lui Dumnezeu este când săvârşirile ceale dumnezeieşti oamenilor le vestim.* id. L. F. 186. *Scrisorile... cele scurte unde au fost de lipsă le-am mai luminat* (a. 1821). GCR II, 236/22. *Acest termin nu se-nţelege, trebuie a-l mai lumina.* HELIADE, O. I, 122. *O cercetare trebuie... să lumineze numaidecât aceste streine întâmplări.* CR (1836), 180^{1}/21. *Ştiinţa filosofică... luminează ceea ce este obscur în conştiinţa poporului.* CONV. LIT. II, 38. *A lumina prin un esemplu această teorie.* ib. IV, 228. *Dacă ar fi primit un răspuns lămurit, ar fi putut lumina... acest mister.* CONV. LIT. XI, 145. *Se ştie că statistica este o faclă care luminează ştiinţele sociale.* CARAGIALE, O. III, 36. *Se vor arăta părţile bune şi rele ale creaţiunii artistice, se va lămuri şi lumina ceea ce a fost zis de alţii până acum.* GHEREA, ST. CR. II, 263. *Numele proprii... pot să lumineze o pagină din cele mai întunecate ale trecutului nostru celui mai îndepărtat.* DR. I, 130. *Moralismul ajută creaţia luminând-o, explicând tipurile prin clasificare psihologică.* IBRĂILEANU, S. L. 9. *A mai transmis prin caietul său de cântece şi alte date... care luminează un interesant colţ de patriarhală viaţă românească.* RF I, 190. *A lumina o operă de artă prin elementele de psihologie a artistului se poate concepe până la un punct.* LOVINESCU, S. VIII, 206. *Inteligenţa luminează lucrurile şi sub acel unghi de justiţie.* SADOVEANU, O. XX, 234. *Răspunsurile primite avea să lumineze situaţia.* BART, E. 215. *Nenumărate sunt, în sensul lui N. Iorga, aceste rapide fulgerări care luminează şi suprafaţa şi adâncimile.* VIANU, P. A. 155. *Am dat pe alocuri unele detalii descriptive, luminând conţinutul unui nume.* BĂCESCU, PĂS. 412. *Întrebarea este în ce măsură aceste articole şi studii de natură politică şi socială... luminează personalitatea lui Eminescu.* PERPESSICIUS, M. IV, 45. *Luminată de acest cuvânt – revoluţie – toată istoria poporului român capătă alt tâlc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 319. *Ancheta* [literară, ştiinţifică şi politică] *este o condensată biografie spirituală şi deci un auxiliar care ne luminează opera şi structura personalităţilor... unei epoci de cultură.* CONSTANTINESCU, S. I, 236. *Aceste „întâmplări"... luminează un caracter sau desfăşură brusc taina unei vieţi.* id. ib. II, 203. *Am să încerc să luminez exact zonele din care să înţelegi ceea ce te interesează.* PREDA, R. 36. *Câteva exemple vor lumina aceste consideraţiuni.* V. ROM. martie 1958, 78. *Parcă cineva din cer a venit cu carul de foc să lumineze situaţia, să vadă cum lăsăm noi post.* SORESCU, L. L. I, 81. *Nici iconografia vremii nu poate furniza date susceptibile a lumina problema spectacolelor din trecut.* IST. T. I, 91. *Biografia scriitorului aruncă raze de lumină asupra operei sale, după cum opera luminează anumite aspecte ale biografiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 31/3. *Ciclul iniţiat de televiziune... a luminat din diferite unghiuri epoca aceasta.* CINEMA, 1973, nr. 2, 51. (În forma negativă a participiului) *Metafizicul transcedentist, transcedentalist..., plasează totdeauna această lume transcendentă în locuri neluminate încă de ştiinţă ori care par metafizicului neluminate.* GHEREA, ST. CR. II, 20. ✧ A b s o l. [Hasdeu] *aducea în discuţie puncte de vedere noi şi, când nu putea lumina, orbea prin scăpărarea scânteilor.* IORGA, P. A. II, 25. ✧ R e f l. (p a s.) *Învăţătura istoriii... ne învaţă... cum s-ar putea neamurile cele uitate şi scăzute... a să înnoi şi numele cel pierdut a-l dovedi şi cu podoaba cea pierdută iarăş a să înnoi şi a să lumina* (a. 1794). ŞA I, 188. *Dacă numai ivirea la judecată va să fie nesuferită păcătoşilor,... ce va fi când se vor lumina ascunsele întunearecului?* MAIOR, PRED. II, 163/23. *Familia înconjoară pe cel ce citeşte şi ascultă cu luare aminte; inima să umileşte; cuvântul să luminează; virtutea să arată întru frumuseţea sa.* MARCOVICI, D. 28/20. *Să-mi permiteţi a face o mărturisire ca să se lumineze cestiunea....* [Pentru legea comunală] *s-a luat de model legea Belgiei.* KOGĂLNICEANU, S. IV, 413. *Să cercăm a deduce urmări... prin cari să ni se lumineze întreg ţinutul acestei arte.* EMINESCU, O. XIV, 225. *Adâncurile pustii ale somnului se luminară, se însufleţiră, căpătară formă şi mişcare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 30. *Dintr-odată întâmplarea se luminează, acuma e alta, acum o privesc zâmbind cu mirare.* SADOVEANU, O. III, 508. *Mi se luminează înţelegerea şi pot cunoaşte mai*

ales pe cei care ar trebui duşi la noi. id. ib. XIII, 178. *Procesul de influenţă reciprocă... se luminează în cazul lui Voiculescu.* STREINU, P. C. II, 37. *Dacă istoria propriu-zisă cade în umbră, se luminează în schimb frumuseţea de scorpie tiranică a domniţei Ana.* PERPESSICIUS, M. III, 67. *Caracterul practic se luminează de pasiunea însemnărilor de călătorie.* id. ib. 154. *Temele, corespondenţele unui scriitor, prin autenticitate, se luminează, se adâncesc, configurează o structură,... desemnând o linie personală.* CONSTANTINESCU, S. V, 140. *Împăratul... puse pe purcar să spuie ghicitoarea şi, lucrurile luminându-se, împărăteasa se încununa cu slava ei de mai înainte.* PAMFILE, C. 13. ◇ Refl. impers. *Acum începe a se lumina puţin şi în istoria bisericească a românilor.* BARIŢIU, P. A. I, 154. ✦ (Complementul indică o persoană, o instituţie, o instanţă etc.; de obicei urmat de determinări introduse mai ales prin „asupra", „în privinţa") A lămuri asupra unei probleme, a unei situaţii, a unui aspect etc.; a edifica. *Te-au luminat Dumnezeu de ai aflat chiverniseala acelor trei pungi.* ANTIM, O. 233. *Tipărirea în limba rumânească a unei gazete este... un mijloc deosebit a lumina pe fieştecare asupra drepturilor şi datoriilor sale.* CR (1829), 247[1]/23. [Etiologia] *luminează pe doctor în diagnostica şi prognostica boalelor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 155/25. *Duhul Sfânt va lumina cinstita Agie asupră-mi* (a. 1832). DOC. EC. 502. *Cerul, îngrijind pentru fericirea omului, a aşăzat raze strălucitoare ca să-l lumineze asupra fiinţei sale.* MARCOVICI, C. 13/8. *Să se asigureze îndată toate casele publice,... ca să lumineze pe cei ce încă nu simt folosul ce aduce această asigurare* (a. 1848). DOC. EC. 953. *Este o chestiune care nu poate să se deslege decât după epoca pe când nişte esperiinţe positive vor veni a ne lumina.* BREZOIANU, A. 42/19. *Prin dovezi neprihănite a luminat duhul sfântului sobor, ca să cunoască toată deşertăciunea şi mărşăvia acestor urâte clevetiri.* NEGRUZZI, S. I, 232. *Poarta, luminată asupra intereselor sale, îi hărăzi apoi... o constituţie.* id. ib. *278. Cum să te luminezi asupra celor petrecute pe la începutul secolului?* GHICA, S. 86. *Ne-am propus... să luminăm oarecum publicul asupra muzicii teatrale.* FILIMON, O. II, 192. *Acest aforism... ne va lumina asupra unui mare neajuns a stării noastre de astăzi.* CONV. LIT. IV, 1. *V-am luminat de demult asupra sorgintei voastre.* ALECSANDRI, T. I, 250. *Acele cifre... să fie în stare a lumina şi publicul cel mare asupra adevărului.* MAIORESCU, D. I, 573. *Binevoieşte a mă lumina în privinţa aceasta. E greu cu secţiunea noastră* (a. 1880). BARIŢ, II, 199. *Sfinte Onofrei, luminează-mă, să înţeleg şi eu tainele academiei!* CONTEMPORANUL, I, 343. *Guvernul austriecesc face la a. 1782 întrebare Divanului ca să-l lumineze în materiile juridice.* EMINESCU, S. P. 145. *Câteva date din registrele... gazetei noastre vă vor lumina pe deplin.* CARAGIALE, O. IV, 295. *Cercetările făcute nu l-au luminat în această privinţă.* CONTEMPORANUL, II, 32. *Chiar şi lucrurile, cari la prima vedere ni se par a fi ne-nsemnate, adeseori ne luminează foarte mult într-o privinţă sau într-alta.* MARIAN, O. I, 179. *Acţiunea diplomatică română nu înceta a lumina pe ambasadori asupra drepturilor ţării.* XENOPOL, I. R. XIII, 202. *Se îndură s-o lumineze aprodul, care-i striga la ureche: – Ai pierdut, cucoană.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 218. *Îi născuse ideea de a lumina pe alţii... asupra literaturei muzicale.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 222. *Nu întrebuinţam mai niciun mijloc spre a lumina norodul asupra nevoilor materiale locale.* N. A. BOGDAN, C. M. 134. *Numai o cercetare competentă la faţa locului ne-ar putea lumina întrucâtva.* ARH. FOLK. I, 48. *Acuzatorul public... va aduce dovezile necesare ca să lumineze pe juraţi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 593. *Ca luminat de o nouă îndreptare, i-a spus răspicat.* POPA, V. 122. *Pentru vremea aceea ne-o lumina D-zeu.* VISSARION, B. 77. *Ca un îndreptar ce este, cartea ne luminează asupra vieţii de toate zilele.* VOICULESCU, L. 6. *Să mă luminaţi asupra chestiei la ordinea zilei.* BART, E. 262. *Niciunul nu poate fi chemat să ne lumineze cât de cât... asupra prozelor argheziene.* STREINU, P. C. I, 32. *Şun, soarele meu, luminează sufletul unui om bătrân şi neghiob: prin ce taină muzica ne străbate astfel şi ne cutremură?* CĂLINESCU, O. IX, 90. *Un exemplu empiric ne poate lumina şi mai bine.* RALEA, S. T. III, 47. *Ce sunt proptelele? – Rude la Ierusalim, băiete... – Mă luminaşi buştean, tată.* STANCU, D. 290. *Simţea... o anumită satisfacţie, ca atunci când dai de firul care te va lumina în înţelegerea lucrurilor.* V. ROM. septembrie 1955, 120. ◇ Refl. *Vă bucuraţi toţi... şi vă luminaţi astăzi de acest nou şi preaslăvit lucru.* CORESI, EV. 504. *După cum te vei lumina din scrisori şi din hrisoave..., aşa să urmezi* (a. 1757). URICARIUL, XI, 231. *Slovenii s-au luminat* [de credinţă] *prin români.* ŞINCAI, HR. 43/30. *M-am luminat în cauza mea.* LM. *Am cetit articulii cu plăcere şi pot să zic că m-am luminat, căci unele corespondinţe... mă aduseră în confuziune.* VASICI, în BARIŢ, II, 188. *El se luminează însuşi asupra adevăratelor sale interese.* ODOBESCU, S. III, 394. *Din probele de stil de mai sus credem că publicul s-a luminat.* EMINESCU, O. XI, 96. *Eu înţeleg şi cred ce-mi spui; dar tot vreau să mă luminez singur despre mişelia şi neomenia lor.* CARAGIALE, O. II, 255. *Ca să se lumineze în această privinţă, binevoiască a studia.* CONTEMPORANUL, VI, 94. *Femeia s-a luminat... – Să ştii că a venit cu Constantin a lui Ghinea.* POPA, V. 256. *Să cercetăm urmele în jurul căruţei... Vreau să-nţeleg şi să mă luminez.* SADOVEANU, O. VIII, 106. *Bravo! m-am luminat. Mă rog, asta am vrut să ştiu.* BART, E. 35. *Ai şti prea bine ce ai de făcut...: intră şi te vei lumina poate.* VINEA, L. II, 107. (Refl. recipr.) *Ne-am adunat aici ca să ne luminăm unii pe alţii.* CREANGĂ, A. 162. *Domnilor! Să ne luminăm! Nu sunt un intrigant să viu aci să bag fitiluri.* CARAGIALE, O. III, 34, cf. CADE. *Unul pe altul se comentează, se explică, se luminează reciproc.* D. GUSTI, P. A. 65. *Citeşte... gazeta lui Rică, luminându-se reciproc cu Jupân Dumitrache.* CONSTANTINESCU, S. II, 137. ◇ (Complementul indică opinia, impresia cuiva) *Nu rămăsese altă speranţă... decât de a lumina opiniunea Europei.* GHICA, S. 641. *Prima noastră grijă va fi să luminăm deplin opinia publică.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 54. (Refl. pas.) *Deacă... ar fi cunoscut crisovul lui Ştefan Duşan, i se lumina cu mult mai bine vederea până şi asupra poesiei poporane.* HASDEU, I. C. I, 99.

4. Tranz. A face (pe cineva) să înţeleagă, să conştientizeze o anumită situaţie, pentru ca să ştie ce

are de făcut, cum să se comporte. *Așa au fost plăcut înaintea stăpânului Dumnezeu și au luminat pre Măria Ta.* ANTIM, P. XXV. *Dumnezeu să lumineaze pre toți să faceți aceaea ce iaste de folos.* id. O. 149. *Laud... faptele ceale de D[u]mnezeu luminate ale apostolului.* MINEIUL (1776), 4^{v2}/7. *Sfântul Dumnezeu au binevoit și au luminat... pe prea înălțatul și bine îndurat domnul nostru Măria Sa* (a. 1777–1782). FURNICĂ, I. C. 49. *Dumnezeiasca sa pronie ne-au luminat, n-am trecut cu vederea a nu revărsa pentru toți datornicile mele* (a. 1786). N. A. BOGDAN, C. M. 82. *Tu, Doamne, mă lumină și-mi dă acea putere Fedel a reproduce cereasca cuvântare.* HELIADE, O. I, 205. *Lasă-mă, Doamne, să-mi împlinesc misia ce simț că mi-ai dat...; luminează-mă tu și voi fi vrednic de tine.* C. A. ROSETTI, N. I. 43. *Ghica Grigore... se ruga lui Dumnezeu ca să-l lumineze.* GHICA, S. 7. *Ei sunt datori să te lumineze și să te sfătuiască să nu cauți pricină dacă cred că nu ai dreptate.* id. ib. 586. *Nu-ți aduci aminte unele împrejurări care de față sunt atât de neînsemnătoare, dar care, de se vor esplica și se vor interpreta astfel, ar putea să ne lumineze?* BARONZI, M. II, 507/12. *Elena nu vrea să m-asculte... Trebuie să o luminezi.* CONV. LIT. XI, 91. *Luminată de Cel-de-Sus și printr-o fericită catehizare, a primit taina sfântului botez.* CĂLINESCU, S. 24. *Plecați așadar și vă chibzuiți, onorabili sfetnici. Înțelepciunea veșnică să vă lumineze.* id. O. IX, 20. *Și mai ia-te de șefi, luminează-i, dă-le un semn.* ȚOIU, Î. 202. ✧ (Subiectul indică divinitatea) *Cum te va lumina Duhul Sfânt, ca să nu fim dă tot urgisiți în luminați ani Măriii Tale* (a. 1814). DOC. EC. 167. *După cum m-au luminat Dumnezeu, am pus la cale țara.* ASACHI, S. L. II, 115. *Cum Duhul Sfânt va lumina pe Înălțimea Ta* (a. 1837). DOC. EC. 660. *După ce v-am spus toate acestea, faceți cum vă va lumina Dumnezeu! Sânt sigur că aveți... tot acea bunăvoință și solicitudine pentru țara aceasta ca și mine.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 619. *Să nu pregetați a lucra...* [pentru națiune] *cum te va lumina Dum[ne]zeu.* VASICI, în BARIȚ, II, 46. *Ține, moș Ioane, acest mic dar de la mine și întâmpină-ți nevoia, de azi pe mâne, cum te-a lumina Cel-de-Sus.* CREANGĂ, P. 160. *Oameni buni, faceți dar, cum v-a lumina Dumnezeu!* id. ib. 332. *Se hotărâră să apuce pe câte un drum unde i-o lumina D[umne]zeu.* ISPIRESCU, L. 275. *Lumina-te-ar Dumnezeu!* DDRF. *Să voteze... – Cu cine m-o lumina Maica Domnului acolo în odăiță.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 148. *Mă duc unde m-o lumina D-zeu.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Alei! tu stăpânul meu, Lumina-te-ar Dumnezeu!* ALECSANDRI, P. P. 201. *Or să se piarză de ei, or ce l-o lumina Dumnezeu să facă.* STĂNCESCU, B. 40. *Mai stă ce mai stă la gânduri, apoi odată îl luminează Cel-de-Sus și zice: – Ia, să fac un han mare.* PAMFILE, COM. 37. ✦ A călăuzi, a îndruma, a conduce; s p e c. (în textele religioase) a îndruma spre o conduită conformă preceptelor creștine. *Lumira-veri înturearecului mieu.* PSALT. HUR. 13^{r}/1. *Tu,... sveaștnicul mieu, Doamne Dzeul mieu, lumiredzi* (s t r ă l u m i n e z i D) *înturearecul mieu.* PSALT. 27. *Era lumină adeverită ce lumina toți oamenii.* CORESI, ap. GCR I, 20/19. *D[oa]mne D[u]mnezeul mieu, lumina-vei întunearecul mieu.* BIBLIA (1688), 386^{2}/49. *Dumnezău... ne-au luminat spre cunoștința îndreptării...: s-au hotărât de acum înainte de tot să lipsească, să nu mai fie această urâtă dajde.* ARHIVA R. I, 82/12. *Cu graiuri dumnezeiești de ritori ai luminat ceatele credincioșilor.* MINEIUL (1776), 22^{v1}/16. *Bucură-te întru D[o]mnul și-i dă lui mulțămită, că te apără, te acopere,... te înțălepțește, te luminează spre tot lucrul bun* (a. 1785). GCR II, 147/39. *Descoperirea ce să caută lumină este care ne luminează pre noi către adevărata fericire.* POTECA, F. 341/2. *Să lumineze ochii spre privirea către o altă lume mai înaltă și mai bună.* MARCOVICI, D. XI/22. *Gonacii cu cai ușori... se întrebuințau spre a lumina marșul oștirilor.* BĂLCESCU, M. V. 613. *Și unul, și altul sunt luminați de aceeași flacără interioară, de același crez.* PERPESSICIUS, M. IV, 39. *S-au pomenit... în fruntea noastră, fără să fie luminați de nicio idee.* PREDA, R. 249. *Întreaga lui activitate literară e luminată de această dragoste pentru popor.* CROHMĂLNICEANU, C. A. 86. *Steaoa îș dă rează, Pe magi luminează.* ARH. FOLK. V, 97. ✧ I n t r a n z. (Construit cu dativul) *Ceriu-ți dede minte și vârtute: Ceaea întru întuneric să-ți lumine, Ceasta la nevoie să-ți ajute.* BUDAI-DELEANU, Ț. 240.

5. I n t r a n z. (Despre un gând, o idee, o imagine etc.; de obicei construit cu dativul) A apărea, a se ivi; a se înfiripa. *Deodată-ți luminează-n gând, Așa de viu că te-nfiori, Un tânăr trist, frumos și blând, Cu ochii mari și visători.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 55. *Crâmpeie de gânduri îi răsăreau în minte, luminau o clipă.* SANDU-ALDEA, U. P. 19. *De deznădejdi de mai-nainte Acuma să zâmbiți vă vine Ș-un gând vă luminează-n minte: Că viața-i cel mai mare bine.* CERNA, P. 15. *Cum privea minunile primăverii, îi lumină deodată un gând, care-i umplu sufletul cu pace.* AGÎRBICEANU, A. 43. ✧ T r a n z. f a c t. *Un car își scârțâia roțile pe șosea și i-a luminat primejdia. Atunci l-a prins groaza.* POPA, V. 64. ✧ R e f l. *În mintea ei se lumină deodată făptura lui Cazacu. Parcă-l vedea cum pleca.* SĂM. VI, 881.

– Prez. ind.: *luminez* și (învechit și regional) *lumín* (pers. 3 accentuat și, regional, *lúmină* ALR I 1 246/289, 305).

– V. **lumină.**

LUMINÁL s.n. Medicament sub formă de pulbere albă, cristalină, incoloră, cu gust amar, foarte puțin solubilă în apă, cu acțiune hipnotică; acid barbituric, fenobarbital. *Lumninalul este... un calmant foarte important.* MACAROVICI, CH. 590. *Medicație: luminal, comprimeate.* CĂLINESCU, S. 238, cf. LTR^{2}. *Acestea sunt indicate în intoxicațiile cu somnifere (luminal și derivați).* ABC SĂN. 28, cf. 208, DEX, DN^{3}.

– Din germ. **Luminal,** fr. **luminal.**

LUMINÁNȚĂ s.f. (Fiz.) Lumină fotometrică egală cu raportul dintre intensitatea unei surse luminoase și proiecția acesteia pe un plan; strălucire **(1).** Cf. LTR^{2}, M. D. ENC., DEX, DN^{3}.

– Din fr. **luminance.**

LUMINÁNȚMETRU s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea luminației. Cf. LTR^{2}, DEX, DN^{3}.

– Pl.: *luminanțmetre.*

– **Luminanță + metru.**

LUMINÁR subst. **I. 1.** S.n., s.m. (Învechit şi regional) Suport pentru lumânări; sfeşnic[1] **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Au mai avut: capide (vase de beut şi de sprijinit), candelabre, luminariu, oale... şi alte multe.* BOJINCĂ, A. I, 200/17. *O luminare... ardea într-un luminar de argint suflat cu aur.* BARONZI, C. III, 204, cf. COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Păşind înainte C-un luminar de aur, orbitoare Lumină le făcea pe drum Minerva.* MURNU, O. 320, cf. ALR I 584/59, 94, 295, 308, 339, 578. ✦ (Prin Transilv.) Opaiţ **(I 1).** Cf. ALR I 717/227, 251.

2. S.n. Dispozitiv de iluminat electric, compus în principal din sursa de lumină şi din corpul de iluminat. LTR[2]. ✦ Dispozitiv în care se pot monta lămpi şi care are rolul de a redistribui fluxul luminos, pentru a obţine anumite iluminări; corp de iluminat. Cf. LTR[2].

3. (Învechit, rar) S.m. Formă în care se fac lumânări. V. t i p a r. Cf. LB, LM.

4. S.m. (Învechit, rar) Astru care luminează. Cf. LB.

II. S.m. (În dicţionarele din trecut) Lumânărar **(1).** Cf. LB, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

– Pl.: (s.n.) *luminare* şi (s.m.) *luminari.*

– **Lumina** + suf. *-ar.*

LUMINÁRE[1] s.f. Acţiunea de a l u m i n a şi rezultatul ei.

I. 1. Producere, emitere şi răspândire a luminii **(A 1 1);** strălucire **(1);** (concretizat) lumină. Cf. l u m i n a **(I 1).** Cf. MARDARIE, L. 289/8, 299/6. *Strălucirea soarelui întru puterea şi covârşirea luminării sale, arătată şi cunoscută... de toată făptura.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 5[r]. *Stelile..., printr-a lor număr şi luminare, fac frumoase şi drăgălaşe nopţile.* AMFILOHIE, G. F. 98[r]/6. *Carbonchiu esti o piatră scumpă, de o luminare trecătoare.* id. ib. 214[r]/10, cf. 84[r]/17. *Curgerea cea electrică nu prin fulgerul său, ci numai prin luminarea sa se arată.* ŞINCAI, în ŞA I, 651, cf. LB. *Ochiu-i zavisnic cată, Ocheşte şi alege al luminării loc.* HELIADE, O. I, 162. *Aurora boreală se-ngălbini încet-încet, viile ei luminări se stinseră într-o ceaţă luminoasă.* FM (1844), 288[2]/3. *A zilei luminare de pe cer acum s-a stins.* NEGRUZZI, S. II, 14, cf. POLIZU. *Într-un cătun de laturi a unui sat mai mare, O rază îngânată da slabă luminare Sub un troian albit.* BOLLIAC, O. 96, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ✦ (Învechit, rar; în textele religioase, cu referire la divinitate) Strălucire **(1),** lumină **(B I 1).** *Pus-ai fărălegile noastre între tire, veacul nostru în lumiratul (luminrarea* H, l u m i r a v, l u m i n ă c i u n e a D) *feaţeei tale.* PSALT. 189. ✦ F i g. Lumină **(B I 2),** strălucire a ochilor. *Ochii lui Călin s-au stins prea de timpuriu... Dar luminarea care licărea într-înşii continuă să trăiască.* COCEA, S. II, 508. ✦ (Învechit) Ceea ce luminează **(I).** (F i g.) *Lepădând toate ceale frumoase ale lumii şi dezmierdarea şi slava, ţi-ai rădicat sufletul către ceatele ceale de sus, către măririle şi către luminările ceale de acolo.* MINEIUL (1776), 6[r2]/14.

2. Revărsare a luminii **(A I)** peste ceva; s p e c. iluminare (artificială) a unei încăperi, a unei străzi, a unui oraş etc. Cf. l u m i n a **(I 2).** *Economisea încălzirea şi luminarea casei.* AR (1834), 129[1]/23. *Să întemeiem un institut... având misiunea de a studia un nou sistem de luminare a oraşelor.* CARAGIALE, O. IV, 104. *Cred şi spun că lumina ce i se pune... în mână îi serveşte spre luminarea drumului din cealaltă lume.* MARIAN, Î. 79. *Cruciuliţa de ceară ce se pune de către nănaşă în mâna mortului are să-i slujească la luminarea drumului.* PĂCALĂ, M. R. 181. *Pentru luminarea locuinţelor... e probabil că întrebuinţau acest fel de iluminat, servindu-se de vase mici.* PÂRVAN, G. 185. *În această repede luminare a locului, îşi încordă arcul şi trimese o săgeată.* SADOVEANU, O. XIII, 216. (Fiind vorba despre zi sau noapte) *Spre luminarea zilei, spre luminarea nopţii,* [astrele] *În firmament ne puse drept candele de aur.* HELIADE, O. I, 360. ✧ (În ritualul creştin de pomenire a morţilor) *Atât tămâierea mormintelor, cât şi luminarea lor cu lumini şi candele aprinse... e o datină moştenită... de la romani.* MARIAN, Î. 343. ✧ F i g. *Prin feluri luminare a planurilor povestirii, după cum asupra lor coboară reflexul mai tare al prezentului sau acela mai palid al trecutului, se obţine impresia adâncimii în tablou.* VIANU, A. P. 448. ✦ (Învechit, rar) Sfinţire a unei mănăstiri. *Între tovarăşii Preasfinţitului Iosif, veniţi cu el la luminarea Putnei, se afla şi părintele ieromonah Nicodim.* SADOVEANU, O. XIII, 261.

II. 1. (Adesea urmat de determinări genitivale care indică poporul, naţiunea, ţara etc.) Răspândire a învăţăturii, a ştiinţei, a culturii; cultivare a minţii cuiva; educare, informare, instruire. Cf. l u m i n a **(III 2).** *Au adus luminare norodului rumânesc.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 7[r]. *Vor ieşi şi aceste ştiinţe,... spre luminarea neamului rumânesc* (a. 1795). ŞA I, 200. *Mulţi bărbaţi multe plase de cărţi ar fi dat la lumină pentru luminarea a tot neamul românesc.* MAIOR, IST. 258/25. *Unde împărăţeaşte sf[â]nta înţelepciune şi luminarea, acolo toţi domnii cei mari sânt mai buni oameni.* ŢICHINDEAL, F. 111/13. *Cât de adânc zace luminarea neamului mieu romanesc la inima domniei tale!* PETROVICI, P. XIII/1. *Câte alte multe lucruri ce se împart în trei faceri de bine,... spre paza sănătăţii norodului şi spre luminarea omenirii.* GOLESCU, Î. 31, cf. LB. *Căutaţi ce fac celelalte neamuri pentru luminarea patriei lor* (a. 1829). PLR I, 20. *Ocupaţi-vă serios, cu cea mai mare fervoare, întru a înmulţi şi răspândi cărţi pentru educaţia şi luminarea femeii.* HELIADE, O. II, 51. *Au tradus pre lăcuitorii de pământ la mai mare luminare, de unde se zice că sub dânsul au fost veacul de aur.* BOJINCĂ, A. I, 124/13. *Acest iubitoriu de luminare domn au adunat împregiurul său din streine ţări bărbaţi învăţaţi în ştiinţe şi în legi.* CR (1830), 385[2]/23. *Cumplita superstiţie... a trebuit se stingă şi aici orice... luminare.* GENILIE, G. 217/21. *Datoria şi interesul adevăratului patriot este a sprijini aşezământurile de luminarea neamului.* CR (1836), 171[1]/15. *Se îngrijiţi pentru lumenarea şi îmbunătăţirea stării morale a lăcuitorilor Ungariei.* SĂULESCU, HR. I, 243/12. *Întinderea luminării în Rosia au fost asemine un obiect al îngrijirii acestui ţar.* ASACHI, I. I, 182/25. *Fiiului său... au dat cea mai aleasă creştire după starea de atunce a luminării evropiene.* id. ib. 215/13. *Muzee şi biblioteci lucră pentru luminarea omenirii.* RUS, I. III, 244/29. *Dacă acel contact se face între două neamuri, luminarea ce urmează este nemăsurată.* MĂS. GR. 4/22. *Voi vota... orice instrucţiune de luminare în orice parte a ţării, fiindcă voiesc*

îmbunătățirea școalelor. KOGĂLNICEANU, O. IV, 249. *Guvernul... în aparință se arăta că dorește luminarea românilor.* FILIMON, O. I, 213. *Luminarea poporului nu numai cu citire și scriere, dar și cu cunoscința drepturilor și a datorielor fiecăruia.* I. IONESCU, M. 387, cf. PONTBRIANT, D. *Se pretinde că se contribuiește spre luminarea poporului.* CONV. LIT. VI, 78. *Când... făclia libertății se va stinge pentru Atena, ea de aci va fi purtată pe aiurea spre luminarea altor popoare.* ODOBESCU, S. III, 291. *A mai deschide încă un drum... la ceea ce desăvârșește și fericește un norod – luminarea* (a. 1881). PLR I, 46. *Ar fi contribuit la luminarea și înaintarea omenirii.* EMINESCU, S. P. 45. *Și-a luat spinoasa carieră a luminării concetățenilor săi.* CARAGIALE, O. III, 203. *Acești aleși... trebuie că au un scop și acela desigur nu poate fi altul decât luminarea maselor ignorante.* id. ib. IV, 34. *Școala aceea... era menită pentru... luminarea tineretului.* MARIAN, T. 168. *Am putea zice că sântem cel puțin jumătate de cale în luminarea poporului.* CONTEMPORANUL, VII, 258. *Amicul luminării și al înăintării poporului român.* SBIERA, F. S. 199, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Darul superior de organizator al unei activități colective de luminare și îndrumare în problemele culturii.* LOVINESCU, S. VIII, 74. *D-ta propovăduiești înfrățirea, înțelegerea, luminarea.* SADOVEANU, O. XX, 41. *Trebuie pregătită printr-o operă de luminare.* CĂLINESCU, O. XVII, 42. *Elveția cu superioara luminare a norodului.* PERPESSICIUS, M. I, 62. *Teatrul era un mijloc de luminare publică.* IST. LIT. ROM. II, 33. *Și-a dedicat întreaga existență luminării neamului său.* MS. 1988, nr. 3, 24. (Fiind vorba despre minte, spirit) *Se nu se nădăjduiască niciodată un norod, până în veac, că va veni întru luminarea minții* (a. 1802). ȘA I, 560. *Socotiți... că lumina e luminarea minței, carea ne arată noao adevărul.* ȚICHINDEAL, F. 21/1. *Iubește luminarea minții și bunătatea.* id. ib. 181/11. *Întru luminarea minții* (a. 1818). ȘA II, 334. *Se ajunge și la orânduiala luminării facultăților minții și a cunoștinții sineșului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXVIII/2. *Deplina sănătate și luminare de minte stă într-o liniștită și cumpătată viețuire.* id. ib. XXXIX/31. *A întemeiat botezul..., spre luminarea minții prin insuflarea duhului sfânt.* MARCOVICI, D. 186/18. *Învățătura... face un stat fericit prin luminarea minților.* GENILIE, G. VI/13. *Oprirea... de a comunica omul cugetele sale este cea mai mare piedecă a luminării.* id. ib. 150/14. *Și a ei* [minte,] *sfântă făclie, grabnică spre luminare... singură ne dă chemare.* CONACHI, P. 279. *Luminarea minției și îmbunătățirea inimei sau creșterea bună sunt bazele învățământului.* I. IONESCU, M. 260. *Un poet și-a închinat viața... la luminarea spiritului națiunii sale.* CARAGIALE, O. IV, 228. *Luminarea minții.* SBIERA, F. S. 146. *Țăranul român... are drept la luminarea minții lui prin carte și cultură.* SADOVEANU, E. 25. *Luminarea minții celor mulți.* PANAITESCU, C. R. 122. ✦ Învățătură, cunoaștere, știință; înțelepciune. *Aceast[ă] luminare având la mâna noastră, nu vor putea să ne mai jăpuiască* (a. 1762). IORGA, S. D. V, 160. *Luminezi toată lumea... cu luminarea dogmelor.* MINEIUL (1776), 59^{v2}/37. *Elinii, prin călătorii la Eghipet, au tras de acolo luminările științelor, multe din meșteșuguri.* GOLESCU, Î. 2. *E puțin de a fi irou, domn și crai stăpânitor, De nu-ți va da luminare Domnul atotfăcător.* POGOR, HENR. 120/19. [Omul] *îl vezi plin de luminare căzând în mari îndoiele!* CONACHI, P. 274. ✦ (În credința creștină) Har dumnezeiesc; cunoașterea căilor apropierii de Dumnezeu. *Era... întru proroci luminare dumnezeiască și bogată a Duhului Sfânt.* CORESI, EV. 193. *Mintea, de iaste curată și spre una dumnezeie și dereptate caută,... și sufletul, ce e întru el, luminare priimește... și se curățește.* id. ib. 217. *Luminării să ne luminăm, deci să lepădăm lucrul întunearecul[u]i și să ne îmbrăcăm întru arma luminiei* (a. 1633). GCR I, 85/36. *Să precestuia dumnezeieștilor taini junghierii... cinstitului trup și sânge al Domnului nostru Isus Hristos, care... li să dă întru luminarea și iertarea păcatelor.* NEAGOE, ÎNV. 128/23. *Vom vedea... cea de la D[u]mn[e]zăul nostru mântuire, carea va veni preste voi cu mărire și luminarea celui veșnic.* BIBLIA (1688), 635^{2}/22. *Ne-ai împodobit pre noi cu luminarea bunei credințe, Maica lui D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776), 16^{r1}/31. *Să se lumineaze cu d[u]mnezeieștile luminări... cei ce săvârșesc cu credință praznicul tău.* ib. 189^{r2}/26. *Darul cel dumnezeiesc spre mai multă deslușire și luminare* (a. 1805). GRECU, P. 43. *Este și altă lumină după necesitate, prin luminarea căria vom vedea și cum să facem îndestulare lui D[u]mnezeu.* POTECA, F. 338/26. *Stă într-o harmonică lucrare... c-o... potrivită conlucrare a stării împrejurărilor de dinafară, c-o ușurință de trup și luminare de duh.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXVI/2. *Legea mântuitorului nostru nu privește numai la luminarea duhului, ci și la îndreptarea inimii.* MARCOVICI, D. 307/28. *Introduse creștinismul și întâia rază a luminării moralice.* SĂULESCU, HR. I, 227/1. *O, e foarte adevărat că se muncea aici* [la seminar] *pentru luminarea laturii celei mai prețioase a sufletului omenesc.* AGÎRBICEANU, A. 39. ✦ (Învechit) Cel care îndrumă, cel care luminează **(III 2, 4).** *Domnul au fost luminarea mea și mântuitoriul meu.* ANTIM, O. 226. *Serghie și Vach, luminarea cea limpede și veselitoare a mucenicilor.* MINEIUL (1776), 37^{v1}/1. ✦ (Învechit) Ceea ce conține învățătura, cunoștințele prin care cineva se poate lumina **(III 2, 4);** ceea ce luminează. *Ai născut pre cuvântul cel împreună fără de început și veacinic cu Tatăl, cu ale căruia luminări luminându-se purtătorii de chinuri au trecut noaptea nedumnezeirii.* MINEIUL (1776), 73^{r1}/28. *Luând cărțile tale cu credință, ne îndulcim de luminarea darului, preafericite, pre D[o]mnul lăudând.* ib. 110^{v1}/34. *Pre noi să ne fericești Cu credința ta cea tare, Ce e lumii luminare* (a. 1802). ȘA I, 564. ✦ (Învechit, rar; în religia creștină) Botez. *Sfântul botez să zice luminare.* ANTIM, O. 223.

2. (De obicei urmat de determinări genitivale) Clarificare, lămurire. Cf. l u m i n a **(III 3).** *Din naltul cerului..., Doamne, cuventelor tale dă-le luminare și depărtează dentr-inima noastră rătăcitura* (a. 1601). TEXTE ROM. (XVI), 350/8. *Pre Corb la calea dreptății și la luminarea adeverinții a duce să nevoiască.* CANTEMIR, IST. 95. *După această deslușire și luminare a pravilii au a urma... judecățile prințipatului nostru* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 3. *D[u]mnezeiescul Urban au tras noroade către luminarea d[u]mnezeiescului dar, ca un următoriu celui ce s-au întrupat și au mântuit lumea.* MINEIUL (1776), 191^{r1}/32. *Care matcă, scriindu-să*

îndoită şi iscălindu-să,... să va pune în păstrare la sărăfiia judeţului, spre a rămânea drept luminare şi bună ştiinţă (a. 1819). DOC. EC. 219. *Această îndoită fericire stă în dreapta întrebuinţare a cuvântului, adecă în luminarea lui.* GOLESCU, E. 202. *O carte numită „Oglinda înţelepciunii"..., spre luminarea cunoştinţii omului şi a naturii.* EPISCUPESCU, O. Î. V/4. *Aceasta este o mică înainte-mergătoare teorie, de luminarea sângerăturilor.* id. PRACTICA, 264/16, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Poate produce, prin luminarea altor întrebări,... oarecare folos.* MAIORESCU, CR. I, 192. *O luminare a luptelor ce s-ar petrece în ei înşişi nu găsim, nu simţim să fie.* SĂM. IV, 187. *Cuvinte de o valoare nepreţuită în privinţa luminării părţilor celor mai întunecate din trecutul poporului nostru.* ARH. FOLK. II, 1. *Cred că e potrivit să contribuim la luminarea câtorva puncte obscure.* SADOVEANU, O. XX, 284. *Nu poate fi vorba acum de luminarea unei opere atât de largi, pe tot cuprinsul ei.* STREINU, P. C. II, 255. *Studiul procedeelor de artă şi al valorilor de stil, reţinând din motive şi atitudini numai atât cât este necesar pentru luminarea celor dintâi.* VIANU, A. P. 7. *Analiza expresiei şi a muzicalităţii eminesciane este un efort... de luminare tehnică a valorii interioare a unui mare liric.* CONSTANTINESCU, S. II, 548. *A adus astfel o contribuţie la luminarea complexei probleme a principiului terţiului exclus.* JOJA, S. L. 107. *Criticul e un desţelenitor prin luminarea sensurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 3/3. *Luminarea tuturor detaliilor marelui spectacol tragico-eroic.* CONTEMP. 1977, nr. 1 616, 10/2. ✦ Lămurire, edificare, conştientizare a cuiva cu privire la ceva. *Nicio povăţuitură, niciun ajutoriu, nici nicio luminare avem de la pământenii noştri, ca să putem şti sau să ne şi domirim.* C. CANTACUZINO, CM I, 7. *Dogmele bisericii sau ale sfinţilor părinţi... cu luminarea Duhului Sfânt au scris şi au lăsat în ştiinţă.* id. ib. 35. [Minunile] *le-ai arătat tuturor celor ce priimesc cu credinţă luminare şi poftesc să priceapă b[la]gosloviile tale ceale adunate la un loc.* MINEIUL (1776), 22[v2]/27. *Se va înţelege şi se va cunoaşte curat şi desluşit folosul luminării lor de lumea şi viaţa aceasta.* EPISCUPESCU, PRACTICA, L/1.

3. Înveselire, înseninare a cuiva. Cf. l u m i n a **(III 1).** *Laud naşterea ta, Fecioară, şi măresc darul tău, ca tu eşti luminarea sufletului mieu... şi mângâiarea.* MINEIUL (1776), 46[r2]/3.

III. (Învechit; ca termen de reverenţă, mai ales urmat de un adj. pos.) Luminăţie **(1).** [Averile] *le-au dezghinat de la monastirea sfântului Spiridon,... cu luminatul beizade Ioniţă Racoviţă, cu nepoţii Luminării Sale* (a. 1799). URICARIUL, I, 92. *A cumpărat cinci suflete ţigani streini..., pe care şi Luminarea Sa îi are danie cu hrisov* (a. 1816). ib. VI, 473. *Au peţit pe Luminarea Sa prinţesa Amalia.* AR (1829), 54[1]/36. *Cu Luminările Sale bezădele trăiesc foarte bine, căci mult mă iubesc şi mă au pentru cel mai bun prietin.* KOGĂLNICEANU, S. 6, cf. COSTINESCU. *O scrisoare pentru Luminarea Sa prinţul.* ALECSANDRI, T. 1276. *Sânt gata la poronca Luminării Voastre.* CREANGĂ, P. 232. *Luminarea Sa, nepotul preaputernicului Verde-împărat, m-a fi aşteptând cu nerăbdare.* id. ib. 257, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ✧ (Ca termen de adresare) *Cel mic, adresându-se către puternicul zilei, îi zicea: „... Măria Ta, Luminarea Ta".* CONV. LIT. VI, 7. *Să avem iertare, Luminarea Voastră, că acesta mi-i flăcăul despre care v-am spus.* CREANGĂ, P. 83.

– Pl.: *luminări.* – Gen. dat. şi: (învechit) *luminării.* – Şi: (învechit, rar) **lumenáre** s.f.

– V. **lumina.**

LUMINÁRE[2] s.f. v. **lumânare.**

LUMINÁT[1] s.n. Faptul de a (s e) l u m i n a.

1. Cf. l u m i n a **(I 2).** *Plătea luminatul, încălzitul şi serviciul.* GHICA, S. 326. *Tot ce se atinge de încălzitul şi luminatul locuinţelor şi stradelor.* ODOBESCU, S. II, 94. *Are odaie bună de locuit, încălzitul, luminatul.* CARAGIALE, O. IV, 38. *Slăbiciunea luminatului natural este pricinuită prin neajunsurile ferestrelor.* MANOLESCU, I. 48. *Pentru luminat cunoşteau... şi lămpile de tip grecesc.* PÂRVAN, G. 663. *Pentru luminatul oraşului se îndatora pe fiecare dughenciu... să dea 8 parale.* N. A. BOGDAN, C. M. 64. *Romantica, după ce-a rupt două-trei logodne, a devenit directoarea şcoalei de fete: casă, luminat, încălzit, servitori, trăsură.* TEODOREANU, C. B. 216. *Luminatul public nu funcţiona defel sau nu exista.* BREBAN, A. 117. *Uleiul se foloseşte în alimentaţie şi la luminat.* FLORA R.P.R. IX, 47. *De relevat şi informaţiile cu privire la luminatul cu scoarţă de arbori.* GR. S. I, 168.

2. (În sintagma) *Luminatul de ziuă* (sau *zilei)* = revărsatul zilei, zori de zi. Cf. l u m i n a **(1 3).** *Vânătorile se încep mai cu samă din luminatul zilii.* CĂPĂŢINEANU, M. 39/23. *În clipele acelea înviorătoare ale luminatului de ziuă, apa părea presărată cu pulbere de pietre nestimate roşii.* SANDU-ALDEA, U. P. 101. *Nu-l putea vedea bine din pricina luminatului de ziuă.* id. D. N. 77. *La luminatul de ziuă „să-şi ia traista-n şold şi la muncă!"* PAMFILE, A. R. 83.

3. (În textele religioase; cu referire la divinitate) Strălucire **(1);** (învechit) lumină **(B I 1),** (învechit, rar) luminare **(I 1),** luminăciune. *Dereapta şi braţulu tău şi lumiratul feaţeei tale.* PSALT. HUR. 37[r]/2. *Pus-ai fărălegile noastre între tire, veacul nostru în lumiratul* (l u m i n r a r e a H, l u m i r a V, l u m i n ă c i u n e a D) *feaţeei tale.* PSALT. 189, cf. CORESI, PS. 89/5.

– V. **lumina.**

LUMINÁT[2], -Ă adj. (Atestat prima dată în 1551–1553, cf. EV. SL.-ROM. 5[r]/14) **I. 1.** (Despre aştri sau despre alte surse de lumină) Care produce şi răspândeşte lumină **(A I 1);** care este luminos **(I 1),** strălucitor **(1).** *N-au păzitu ce-u căzdut fărăme giosu ca stelele luminate* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 336/11. *Nu iaste în soare o parte mai luminată şi alta mai întunecată, ce lumineadză preste tot într-un chip.* VARLAAM, C. 170. *Steale luminate ce lucesc pre noapte... tu le-ai urdzât toate.* DOSOFTEI, PS. 27/14. *Veniră îngerii din ceriu cu făclii luminate a mână.* id. V. S. noiembrie 105[r]/30. *Aici, în lume, nu avem noi alt nimic mai strălucitor şi mai luminat decât soarele.* ANTIM, O. 10. *Luminând ca altă lună luminată în lume, să răsipească întunearecul.* id. ib. 60. *Carbonchiu... luceşte ca un cărbune luminat.* AMFILOHIE, G. F. 214[r]/12, cf. I. GOLESCU, C. *După 21 de zile iar i se vede* [lunii] *discul*

jumătate luminat. GENILIE, G. 80/4. *Când nu se vede nemic din faţa lunii luminată..., se zice lună nouă.* RUS, I. I, 12/28. *Ai aprins pe cer, tu Doamne, Stele mândre, luminate.* CONV. LIT. XI, 272. *Luminat Şi luminând S-au arătat Din când în când Al lunei disc.* EMINESCU, O. XV, 1004. *Soare, soare luminate, Trupuşor făr' de păcate, Raiul tu l-ai petrecut.* ALECSANDRI, P. P. 28. *Luna răspundea...* [soarelui]: *– Frate luminate, Trup făr' de păcate, Unde s-a aflat... Să ia sor pe frate?* PĂSCULESCU, L. P. 185. *Ca aurul strecurat, Ca soarele pe senin luminat.* PAMFILE, B. 43. *Soare luminate, Trup făr' de păcate, Dumnezău te-ar bate!* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 439, cf. FOLC. DOBR. 208. ✧ (Substantivat) *Luminata dintre stele.* PAMFILE, C. Ţ. 202. ✦ F i g. (Despre culori) Care pare că degajă o anumită luminozitate; strălucitor **(1)**, viu **(VI 5)**. *Culori luminate, doar ele destăinuie trepte şi har.* BLAGA, POEZII, 229.

2. (Despre spaţii, obiecte) Care primeşte lumină **(A I 1)**, pe care cade lumina; cu multă lumină. V. l u m i n o s **(I 2)**. *Acest codru mai luminat fu decât codrii Sinaiei..., codrul tot ardea cu foc, cu fulgere şi cu tunete... Se lumină Eleonul ca soarele.* CORESI, EV. 177. *Această casă mare şi luminată* (a. 1633). GCR I, 83/3. *Vor vedea... curţile ceale luminate a împăratului ceresc, unde iaste tot veselie şi bucurie.* VARLAAM, C. 95. *Pământul acela luminat ca focul şi cumu-i laptele.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80ᵛ/21. [Lucrul] *cu adevărat să părea de o sută de ori mai mare. Dar iarăşi mai puţin luminat decât altul.* AMFILOHIE, G. F. 26ᵛ/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Seara nu poate fi mai multă frumuseţe decât a merge cinevaş de a-ş petrece ceasurile într-acea luminată grădină.* GOLESCU, Î. 42, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Penumbra este umbra cea semiluminoasă de pe marginile umbrei şi a trupului luminat.* GENILIE, G. 95/13, cf. POLIZU. *Este un peisagiu întins, un tablou fără margini, colorat în relief..., luminat.* BOLLIAC, O. 221. *Se apropie, dă cu degetul de hârtia luminată, pune ochiul şi ce vede?* GHICA, S. 289. *În valurile-acelea de lume încântată,... în sala luminată Stam singur şi mâhnit.* ALEXANDRESCU, O. I, 148. *Buda, mai puţin luminată, semăna întocmai ca o santinelă de noapte.* FILIMON, O. II, 54, cf. PONTBRIANT, D. *Etiolarea unei plante... este o consecinţă a creşterii seale într-un loc obscur seau puţin luminat.* HASDEU, I. C. I, 273. *Un zgomot lung se-nalţă din culmea luminată.* ALECSANDRI, P. III, 205, cf. COSTINESCU, LM. *Mai întinse şi mai luminate erau sălile de adunare.* ODOBESCU, S. I, 127. *Mergea astfel pe luminatele strade, fără ca luna să-i facă vro umbră pe ziduri.* EMINESCU, P. L. 49. *Prin dâra de lumină, se vede o umbră înaintând cu paşi grăbiţi. Umbra urmează calea luminată, ferindu-se de băltoace.* CARAGIALE, O. II, 50, cf. DDRF. *Sunt posturile cele mai înaintate şi mai bine luminate ale Împărăţiei Otomane.* XENOPOL, I. R. X, 109. *Luminat e-ntreg cavoul Şi sumeţ viteazul domn.* COŞBUC, P. II, 112, cf. BARCIANU. *Deasupra pimniţei, un cerdac cu geamlâcul luminat.* DELAVRANCEA, H. T. 279. *Când ajunse la Berta, găsi casa luminată.* D. ZAMFIRESCU, A. 117. *Caii se înecau uneori în întunerecul nopţii, alteori se desluşeau luminaţi pe ici-colea.* SANDU-ALDEA, U. P. 70, cf. ALEXI, W. *După răsărire, plantele trebuie ţinute într-o încăpere bine luminată.* CHIRIŢĂ, P. 264. *Se aşează de o parte şi de alta a ferestrei luminate şi cântă privind în pământ.* PAMFILE, CR. 41. *La stânga, o odăiţă mică albă luminată.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 268. *Ferestrile turnului erau luminate.* AGÎRBICEANU, A. 81. *Umbre negre... se mistuiau pe rând în uşa luminată şi larg deschisă a bisericii.* HOGAŞ, DR. I, 245. *Odăiţele îi apăruseră luminate.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 169. *În faţa unei case cu ferestre luminate se auzi glasul.* REBREANU, P. S. 27, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Podul se vede bizar luminat.* BACOVIA, O. 76. *Rămas singur în sufragerie, singura odaie luminată pe care o văzusem din afară, priveam de lângă sobă.* id. ib. 246. *Un ţipăt de groază şi odaia luminată ca ziua i-au îngheţat sângele în vine.* COCEA, S. II, 56. *Vede bine colo, peste vale, cele trei gemuleţe luminate la odaia mare.* POPA, V. 115. *Pieri pe drumurile luminate ale grădinii.* VISSARION, B. 196. *Se poate vedea camera mea luminată.* A. HOLBAN, O. I, 103. *Se opriră la chilia părintelui..., singura luminată din toată mănăstirea.* VOICULESCU, P. I, 152. *Când a striga birjarul la poartă, am să-i zăresc umbra, prin perdelele luminate ale geamurilor.* SADOVEANU, O. III, 255. *Aplecat pe fereastra deschisă a careului luminat, întrebă pe ofiţerul de serviciu.* BART, E. 184. *Se vede de-acolo tot Bucureştiul luminat... cerul de noapte parcă a luat foc, pâlpâie, numai pară roşie până-n slava cerului.* KIRIŢESCU, G. 163. *Luminozitatea imaginei este suficientă pentru a permite recepţia în aceeaşi piesă moderat luminată.* ENC. TEHN. I, 160, cf. SCRIBAN, D. *Lăutarii cântară şi ei „La casa cu geam luminat".* ULIERU, C. 41. *Nimeri în uşa unei bucătării abia luminate.* ARGHEZI, S. XV, 79. *În apropierea mănăstirii şi peste drum de ea, o casă cu ferestre înalte era încă luminată.* CĂLINESCU, O. III, 8. *Trecătorii puteau vedea... fereastra luminată a camerei de lucru.* VIANU, L. U. 363. *Vagonul nu era luminat.* BLAGA, H. 71. *Odaia era luminată din plin, căci, deşi când mijeau zorile era răcoare..., ziua se vestea strălucitoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 575. *Trenul, cu toate ferestrele luminate, trece despicând noaptea.* STANCU, D. 235. *Vitrinele luminate nu-i chemau privirile.* id. R. A. V, 76. *Dar zlătarii se arată În poiana luminată.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 137. *Arborii negri de tuia... străjuiau treptele slab luminate.* VINEA, L. I, 378. *Hol să fi fost? Era imens şi puternic luminat.* PREDA, C. I. P. III, 53. *Aş fi vrut să te mai laud încă, Luminată culme a munţilor.* ISANOS, V. 129. *Suntem siliţi să privim ca o calitate... acel ceva prin care un corp e cald sau luminat.* JOJA, S. L. 22. *Era o firmă imensă, luminată din spate.* BĂNULESCU, C. M. 59. *Rămase încurcat, lângă casa aceea luminată.* BREBAN, A. 121. *Asculta din partea slab luminată a beciului.* ŢOIU, G. 13. *Aveţi parte De curţi nalte, luminate,... Şi cu feresti strălucite.* TEODORESCU, P. P. 147. *Fântâna lui Dumnezeu E curată, Luminată, Ca de Dumnezeu ce-i dată.* MARIAN, D. 4. *Ceste case Mari, înalte, luminate, Dar în ele cine şeade?* PĂSCULESCU, L. P. 60. *Într-un târziu, ajunse la castelul cel mare şi luminat al celor trei ursitori.* PAMFILE, DUŞM. 16. *Afară-i scotea, Afară din sat, La câmp luminat.* FOLC. DOBR. 58. (Despre cer, văzduh, nori etc.) *Să te încape pre tine luminatul ceriu, acolo să împărăţeşti în veaci* (a. 1642). GCR I, 102/25. *Un nuăr luminat acuşi-l cuprinsă... şi-l luă dintre ochii lor.* VARLAAM, C. 129. *Iat[ă] un nuor luminat foarte şi*

pre nuor Domnul nostru I[su]s H[risto]s (a. 1692). GCR I, 302/33. *Să vedem cu gândul slava aceaea şi norul cel luminat şi să auzim glasul cel părintesc.* ANTIM, O. 83. *În liniştea nopţei, privirile tale Se-nalţ, se aţintă pe cer luminat.* ALEXANDRESCU, O. I, 113. *Se desluşea fâşii din văzduhul luminat al zilelor de primăvară.* SANDU-ALDEA, U. P. 65. *Prin văzduhul curat, subţire şi luminat, se vedea bine pârjolul ce năpădise viile.* AGÎRBICEANU, S. 530. *Luminată-n funduri, zarea Parcă-şi legăna spinarea.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 164. *Şi afară m-am uitat, Văzui cerul luminat.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 222. (În slujba creştină de înmormântare; ca determinant al subst. „loc", cu referire la rai) *În loc luminat, în loc cu verdeaţă, în loc de odihnă, de unde au fugit durerea, întristarea şi suspinarea.* MOROIANU, S. 79. ✧ F i g. *Sadoveanu pare a prefera viziunea fulgurantă, luminată în scăpărarea unei scântei, a „gestului" rapid şi elocvent.* VIANU, A. P. 235. ✦ (Despre porţiuni dintr-un desen, dintr-o pictură; în opoziţie cu î n t u n e c a t) Luminos **(I 1)** prin reprezentarea picturală a luminii. *E greu de închipuit ceva mai grandios decât imaginea acestei femei umile, care se profilează... pe silueta caselor puternic luminate.* OPRESCU, I. A. IV, 51. *Impresioniştii tind să sugereze diferenţele dintre părţile luminate şi cele întunecate.* id. ib. 145. ✦ (Regional; despre locuri, terenuri) Cu puţină vegetaţie, expus razelor solare; luminiş (Remetea–Beiuş). Cf. A I 12. ✦ (Învechit; despre ochi) Care are capacitatea de a vedea; (despre orbi) care au primit capacitatea de a vedea. *Să dusără de la dâns orbii luminaţi şi trupeaşte şi sufleteaşte.* VARLAAM, C. 187. *Deade o picătură de sânge a sv[â]nt[u]lui în ochiul muierii cel beteag şi... îndată i să feace ochiul sănătos şi luminat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 97ʳ/14. *Văzu cum văd toţi oamenii cu ochii luminaţi şi limpezi.* DDRF. ✦ (Adverbial) Clar, limpede. *Când se unse..., văzu luminat ca toţi oamenii.* ISPIRESCU, L. 172, cf. DDRF.

3. (Despre obiecte) Care străluceşte; sclipitor **(1)**, strălucitor **(1)**. *Această frângere de lumină asupra globuşoarelor di grindină...,* [care] *sânt mai luminate când să fac în depărtare.* AMFILOHIE, G. F. 165ʳ/15. *Licuriciul alunecă şi străluci între degetele adunate, ca un opal viu, luminat pe dinăuntru.* COCEA, S. II, 82. *Umblaţi cu steaua voastră luminată ca să vestiţi lumii naşterea lui.* ULIERU, C. 62. *În el stă mărita nună Şi ţine-n mână o cunună Strălucită, luminată, Cu pietre scumpe lucrată.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 128. *O cunună Strălucită, luminată, Cu pietre scumpe lucrată.* NUNTA, 195. ✦ (În religia creştină; despre divinitate şi fiinţe considerate sfinte sau despre faţa, chipul etc. al divinităţii) Care are o luminozitate (proprie), de esenţă sfântă; p. e x t. slăvit; sfânt. *Pasă, sf[â]ntă maica mea,... cu toţi ceia ce te-u rugatu şi au slujit ţie prea pământu şi destoinicii luminaţii feciorii tăi* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 461/5. *În loc de luceafăr luminat, diavol făcu-l.* CORESI, EV. 12. *Satana să schimbă în chip a înger luminat* (ante 1618). GCR I, 48/1. *Sf[â]ntul şi luminatul sângele lui H[risto]s..., spre viiaţa de veaci* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 123/17. *Să te ducă pre tine să vieţuieşti în mijlocul luminaţilor îngeri* (a. 1642). GCR I, 102/23. *Direptii să vor veseli de faţa lui Dumnedzău... şi de ceatele ceale frumoase şi luminate a svenţilor.* VARLAAM, C. 25. *Împărăţiia ceriului însămneadză privirea feţei ceii luminate a lui Dumnedzău.* id. ib. 170. *Dumnedzău... va lăuda scularea ta şi pocăinţa ta înaintea năroadelor celor vii şi a luminaţilor îngeri.* id. ib. 172. *Doamne Dumnezeul meu, nu mă dezlipi, nici mă lepăda de la luminata faţa ta.* NEAGOE, ÎNV. 165/11. *Nu-ţi ascunde luminata faţă Despre mine..., Ce să-mi trimiţi, Doamne, iertăciune.* DOSOFTEI, PS. 479/3. *Luminat să-mi stai înainte, cu veaselă faţă şi cu vedeare de bucurie, când mă voi lua de pre pământ, îndreptătoriul mieu* (a. 1715). GCR II, 17/28. *Besearica aceasta de aicea, cu carea luminat D[u]mnezeului nostru să-i cântăm.* MINEIUL (1776), 2ᵛ¹/2. *Văz pre lângă dânsul îngerii lui Dumnezeu, luminaţi.* ARHIVA, I, 242. *Atunci văzu chipul cel luminat al Domnului, ce mergea pe valurile mărei.* EMINESCU, P. L. 13. *Acolo Domnul beu din apă şi-şi spălă faţa sa cea sfântă şi luminată.* id. ib. 14. (Substantivat) *Orânduiaşte sufletele lor şi trupurile... întru împărăţâia ceriului,... cu luminaţâi tăi, în ceri ducându-i pre toţi în sfintele tale lăcaşe.* DOSOFTEI, PS. 512/15. (Despre persoane ajunse în rai sau despre trupurile lor) *Toţi vor învia din moarte... Unii vor fi luminaţi, alţii şi mai luminaţi, alţii vor fi întunecaţi* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 455/6. *Să ne putem sui... la ceriu curaţi şi luminaţ ca şi Hristos... câţ am priimit propoveduirea lui.* ANTIM, O. 65. [Trupurile] *vor hi neputrede şi luminate mai vârtos decât soarele şi ne vom veseli..., vădzând... cinstea întru carea vom petrece în mijlocul îngerilor.* VARLAAM, C. 94. *Să timpinăm luminaţ la înviiare pre D[o]mnul* (a. 1689). GCR I, 285/40. *Sufletul să odihnească în credinţă, pristăvitul luminat, în neputredă lu[m]ină.* MOLITVENIC (sec. XVII), 305. *Cu acea lumânare se înfăţişează luminat înaintea scaunului dumnezeiesc.* MARIAN, Î. 79. (Adverbial) *Dreptii întru cei ce luminat vor străluci, iară păcătoşii în negură cu vifor.* MICU, în ŞA I, 94. ✦ (Despre creştini, despre persoane credincioase, evlavioase, cucernice sau despre trupul acestora) Care cunoaşte şi se conformează preceptelor creştine; care a primit botezul. *Să amu fure ochiul tău prost, tot trupul tău luminat va fi* (ante 1580). CCR 16/20. *Să nu ne apropiem* [de cuminecătură]... *nepocaiţi sau neispitiţ în credinţă sau învrăjbiţ fiind, ce aşa să vă apropiiaţ cu mare credinţă şi luminaţ în curaţie.* IEUD, 193ʳ/7. *De va hi ochiul tău curat, tot trupul tău va hi luminat.* VARLAAM, C. 159. *Ia aminte ca lumina carea e întru tine să nu fie întunearec... De va fi trupul tău tot luminat, neavând vro parte, ceva întunecată, fi-va... tot ca şi când te-are lumina lumina cu strălucirea.* N. TEST. (1648), 84ʳ/32. *Zic... pentru Lazăr:... Unde iaste frumuseaţea aceaea a închipuirii cei dumnezeieşti?... Unde sânt frumuseaţele lui ceale minunate, carele îl arăta mai luminat decât soarele?* ANTIM, O. 146. *Cei botezaţi să numesc luminaţi.* id. ib. 223. ✦ (Învechit şi popular; în descântece) Teafăr, sănătos. *Eu să rămâi curat, luminat, Ca D[u]mnezău sfântu, ce m-au lăsat* (a. 1784). GCR II, 138/7. *Omu să rămâie curat şi luminat, Cum Maica Preceste l-a lăsat.* POP., ap. GCR II, 340. *Şi aşa te las, mamă Mătrăgună, peste noapte curată, luminată ca argintul spălată şi ca aurul străcurată.* POP., ap. GCR II, 342. *Să rămâie curat Şi luminat, Cum e de Dumnezeu lăsat Şi de popa botezat.* MARIAN,

v. 140. *Să rămâie teafăr, Sănătos, luminat Cum Dumnezeu i-a dat Şi maică-sa l-a făcut.* ŞEZ. I, 84, cf. GRAIUL, I, 27. *Ş-am rămas Ca argintul de curat, Ca cerul de luminat.* PĂSCULESCU, L. P. 115. *Să rămâie curat, Luminat, Cum mă-sa l-a făcut.* PAMFILE, B. 22, cf. PĂCALĂ, M. R. 245, T. PAPAHAGI, M. 144. *Să rămâie... Curat, Luminat, Ca argintul strecurat, Ca maică-sa ce l-a fapt, Cum Dumnezeu pe pământ l-a lăsat.* GR. S. IV, 375. *Să rămână luminat, Curat, Ca dă Maica Marie lăsat.* ARH. FOLK. III, 110. *Să rămână băiatul curat, Luminat, Ca steaua din cer, Ca roua din câmp.* ap. STANCU, D. 276, cf. FOLC. OLT.–MUNT. I, 304, V, 153, FOLC. MOLD. I, 200.

4. (Învechit; figurat şi în contexte figurate; mai ales despre îmbrăcăminte) Care arată, care denotă bunăstare, lux, eleganţă, abundenţă; care impresionează prin eleganţă, bogăţie; strălucitor **(2).** *Să ară amu întra întru gloata voastră bărbatu cu înrelu de auru purrtându şi cu veşmente lumirate, întra-va şi mişelu întru scârnave veşminte.* COD. VOR.² 58ᵛ/11. *Acelora tutu[ro]r le va deşchide H[risto]s comorăle împărăţiei cerului şi le va dărui veşminte luminate şi cununi împărăteşti* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 459/1. *Să ne îmbrăcăm întru îmbrăcămîntul cela luminatul şi al curăţiei şi de sfinţie.* CORESI, EV. 45. *Va înfrămseţa sufletul şi trupul tău cu veşmântul cel luminat a svântului botedz.* VARLAAM, C. 20. *Îmbrăcă-l pre el în veşmânt luminat.* N. TEST. (1648), 101ʳ/32. *Trupul să ţi-l îmbraci în haine slabe şi proaste, iar mintea ţi-o îmbracă în haine împărăteşti... şi şezi în carâtă naltă şi luminată.* NEAGOE, ÎNV. 110/13. *S-arătă naintea lor un bătrân de-a firelea cu veşminte luminate, având a mână carte cu scripturi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139ᵛ/24. *Atâta credinţă au arătat credinciosul împărat mai înainte de a să îmbrăca în haina cea luminată a credinţii prin botez.* ANTIM, O. 116. [David] *s-au spălat şi s-au uns cu mirosuri şi s-au îmbrăcat în haine luminate.* id. ib. 192. *Dezbrăcându-să de hainele ceale luminate ce avea, cerşu de la unchiaş de să îmbrăcă sărăceaşte.* VARLAAM–IOASAF, 70ᵛ/23. *Darie auzi că vine sol de la Alexandru şi făcu divan mare şi-şi tocmi polăţile şi să arătă luminat solului şi şăzu în jeţ de aur, împodobit cu pietri scumpe.* ALEXANDRIA, 71/11, cf. DDRF. *A venit un înger... îmbrăcat în haine albe şi luminate.* SBIERA, F. S. 14. (Substantivat) *Celălalt mai umilit nu părea decât umbra celui luminat. Era Domnul şi St. Petru.* EMINESCU, P. L. 13. ✦ (Adverbial) Cu bogăţie, în lux, în mod strălucit. *Un om era bogat şi se îmbrăca în cânfi şi în firure, veseliia-se în toate zile luminat.* CORESI, EV. 361. *Un om oarecarele era bogat... şi să veseliia în toate dzile luminat.* VARLAAM, C. 283. *Craiul Poloniei fu primit foarte luminat de palatinul Laurentie în Buda.* ŞINCAI, ap. DDRF, cf. SCRIBAN, D.

5. F i g. (Despre ceremonii, zile de sărbătoare, praznice, sărbători) Care se desfăşoară sau se manifestă luxos, fastuos, grandios; din abundenţă, bogat; (în credinţa creştină) binecuvântat, mărit, sfânt. *Această înfrâmseţată şi luminată zi, cu dragoste să o priimim şi lucrul păcatului să-l lepădăm.* CORESI, EV. 45. *Să proslaviţ[i] H[risto]s într-această dzi lumirată de praznic.* IEUD, 186ᵛ/17. *Să agiungem... dzua cea luminată a Sventelor Paşti.* VARLAAM, C. 73. *Slăvita şi luminata dzi a Învierei Domnului nostru Isus Hristos.* id. ib. 91. *Mare e zioa Domnului, luminată foarte.* BIBLIA (1688), 589²/2. *Rog pre milostivul şi iubitorul de oameni Dumnezeu ca să ne mântuiască pre toţi..., ca să putem vedea şi luminata lui înviiare.* ANTIM, O. 40. *Luminat şi cinstit au fost praznicul ce au trecut, al naşterii Domnului Hristos.* id. ib. 64. *Vremea zilii cei luminate a învierii lui H[risto]s* (cca 1750). GCR, II, 52/19. *Pre cei ce săvârşesc acum luminată prăznuirea ta, cu rugăciunile tale, de nevoile ceale întunecate, Ananie, izbăveaşte-i.* MINEIUL (1776), 1ᵛ¹/4. *Soarele se va schimba întru întunearec şi luna în sânge mai nainte de venirea zilii D[o]mnului ceii mare şi luminate.* MAIOR, PRED. I, 26/16. *Auzind Craiul Ioann de naşterea fiiului său Ioann Sigismund, foarte s-au bucurat şi luminat ospăţ au dat.* ŞINCAI, HR. II, 178/14. [Sigismund] *au ţinut foarte luminată nuntă în Belgrad cu Maria Cristierna.* id. ib. 260/2. *I-au dat şi vro cătăva oaste turcească lui Matei, ca cu atâta mai luminată să-i fie întrarea.* id. ib. III, 25/3. *În fieşcare an îi prăznuia zioa naşterei sale cu sărbătoare luminată.* POTECA, F. 38/4. *Închină... spre jertfa acei luminatei zil[e] a nunţii preastrălucitului prinţ.* EPISCUPESCU, O. Î. V/6. *Sfânta zi de azi a luminatei naşterii lui Hristos şi a sfinţilor apostoli.* AGÎRBICEANU, A. 420. *Nu putea muri decât ca un întâi născut din neamul... Drăculeştilor, adică în ceasul luminat al Paştilor.* VOICULESCU, P. I, 212. *Pe-atunci, în ţinuturile germanice,... oamenii nu de mult trecuseră prin luminatul botez, lepădând... păgânătatea.* SADOVEANU, O. XI, 10. *Era de unde sătura şi mai mari mulţimi decât cele strânse acolo în acea luminată zi de mai.* id. ib. XIII, 9. *Mare praznicul trecut În care tu te-ai născut! Acesta-i mai luminat, În care te-ai botezat.* MARIAN, S. R. I, 200. *Acest praznic luminat Noi cu drag l-am aşteptat.* PAMFILE, CR. 46. ✧ *Săptămâna luminată* = săptămâna următoare Sfintelor Paşti până în Duminica Tomii. *S-a cutremurat pământul marţi sara, în săptămâna ce luminată* (a. 1790). IORGA, S. D. XVI, 257. *Au petrecut acolo cu veselie, toată săptămâna luminată* (a. 1816). id. ib. VII, 16. *Să nu să tragă locuitorii în pricini de judecăţi... în săptămâna cea luminată* (a. 1820). URICARIUL, I, 255. *În sâmbăta săptămânii luminate pe la şese ceasuri de seară se săvârşi.* NEGRUZZI, S. II, 156, cf. POLIZU. *În săptămâna cea luminată Sunt Craioveasca, sunt măritată!* BOLLIAC, O. 143, cf. LM. *Cetatea căzu după trei zile de-mpresurare în săptămâna luminată.* EMINESCU, O. XIV, 96. *În săptămâna luminată e iarmaroc mare.* CARAGIALE, O. VII, 450. *La începutul săptămânii luminate, Pintea trecu pe la Moara cu noroc.* SLAVICI, O. I, 191. *Românii din Bucovina şi cei din Transilvania şi Banat cred că cel ce moare în ziua de Paşti sau în săptămâna luminată..., aceia sunt norocoşi şi merg... de-a dreptul în rai.* MARIAN, Î. 43, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Vineri din săptămâna luminată.* PAMFILE, A. R. 15. *Cine moare în săptămâna luminată merge în rai, căci raiul n-are porţi atunci.* GOROVEI, CR. 285. *E bine de acela care moare în săptămâna cea luminată, căci aceluia i se deschid porţile raiului.* PĂCALĂ, M. R. 179, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Trecuse săptămâna luminată.* SADOVEANU, O. XIII, 19, cf. SCRIBAN, D., ŞEZ. II, 66, GR. S. VII, 59. ✧ (Adverbial) *Să sărbăm luminat cu cuviinţă slăvita voastră pomenire.*

ANTIM, O. 64. *Naşterea Domnului Hristos... prăznuiaşte astăzi luminat sfânta biserică.* id. ib. 125. *Să poată prăznui în mulţi ani luminat şi pe plăcerea lui Dumnezeu acest... praznic.* id. ib. 201.

6. F i g. (Despre abstracte; cu sens superlativ) Care este excepţional, minunat **(3)**, încântător; renumit, slăvit **(1)**. *Întru împărăţiia ceriului, tu veri fi moştean întru luminata bucurie a sfinţilor lui.* CORESI, EV. 5. *Hristos cheamă-se pre sine lumina lumiei, semnând luminata dumnezeiasca mărie.* id. ib. 198. *Ce va fi mai dulce de această pomenire şi mai luminată cinste, ca să fie fiiul lui D[u]mn[é]zeu?* (a. 1642). GCR I, 99/26. *Născu-i-se un cocon prea frumos,... de luminată frumuseaţe* (a. 1648). id. ib. I, 132/19. *Luminată şi neveştejită iaste înţelepciunea şi prea lesne să veade de cei ce o iubesc.* BIBLIA (1688), 655¹/28. *Odihneaşte-l în bucuria luminată a sf[i]nţilor tăi.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Această bucurie... din luminata frumoseaţe a Mântuitoriului să făcea.* ANTIM, O. 10. *Lumina cea adevărată, adecă luminata cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti o arată ochilor oamenilor celor muritori.* id. ib. 111. *Îi da drept pentru acea vrednicie şi familia, şi meritele cele luminate.* F. AARON, I. I, 210/2. *Amorul binelui este luminat şi sincer.* CONV. LIT. II, 60. *Sufletul mi-e vesel, Tinereţea luminată.* EMINESCU, O. I, 102. *Nu cerea viaţă îndelungată, nu avuţii multe, nu izbânde luminate, ce cum să săvârşască bine.* ARHIVA R. I, 69/25. *Suferinţa şi durerea voastră au răscumpărare în bucuria luminată a nepoţilor şi strănepoţilor voştri.* SADOVEANU, O. I, 6. ✧ (Adverbial) *Den început amu era dereptatea şi străluciia luminat şi firea omenească desăvârşit avea frâmseaţea dereptăţiei dentâiş.* CORESI, EV. 23.

II. F i g. **1.** (Despre oameni sau despre inima, sufletul lor) Vesel, bucuros; senin; mulţumit. *Să dai Măriia Ta celora ce vor face pomeană...; sufletele lor să fie luminate* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 155/14. *Ieri eram întunecaţi, iară astăzi luminaţi, ieri întru suspin şi plângeri, iară astăzi întru veselie şi în bucurie.* CORESI, EV. 115, cf. IEUD, 184ᵛ/5. *Dzua morţăi să-i prăznuiască cu inemă veaselă şi luminată şi cu de toată bucuriia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 9ʳ/31. *Luminat să-mi stai înainte, cu veaselă faţă şi cu vedeare de bucurie* (a. 1715). GCR II, 17/28. *Domnia Mea binevoit-am cu bună voie, cu inima curată şi luminată... şi am dat pentru sufletele întru fericire răpăosaţilor noştri strămoşi.* SBIERA, F. S. 47. *Acest Amza, în capul oaselor, odihnit şi luminat, cerea să i se aducă apă caldă şi prosopul pentru spălat.* VOICULESCU, P. I, 214. (Cu determinarea „la faţă") *Tresări luminată la faţă, ieşi de la întuneric parcă cu un zâmbet.* SADOVEANU, O. V, 79. ✦ (Despre faţă, ochi etc.) Care are o strălucire specifică, vie, exprimând mulţumire, bucurie, fericire; strălucitor **(1)**. *Bun! spune Moş Gheorghe cu ochii luminaţi, bun! suntem numai de-ai noştri, tot unul şi unul!* SP. POPESCU, M. G. 30. *Văd luminat obrazul vostru rumen De înţelesul altor lumi, senine.* GOGA, POEZII, 127. *Cu faţa albă şi luminată, părea că vrea să vestească.* REBREANU, P. S. 23. *În ochii mari şi luminaţi ai băiatului născură umbrele mute ale altor amintiri.* SADOVEANU, O. VII, 23. ✦ (Despre viaţă) Care se desfăşoară frumos, liniştit, în bogăţie. *I-au dat muiere pre o hazară de bună viţă, strâmtorat fiind de vestea tăriei şi a vieţii lui cei luminate.* ŞINCAI, HR. I, 154/8. *Când trăia craiu Jundadel Şi stăpânea în India bogată, Viaţa lor era mult luminată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 91.

2. (Despre oameni, p. e x t., despre popoare, naţii) Care are (multă) ştiinţă de carte, educaţie, instruit, cultivat, p. e x t. care se remarcă prin calităţi sau fapte deosebite, c e l e b r u, i l u s t r u, r e n u m i t, s t r ă l u c i t **(I 3)**; care este înţelept, deştept; (în credinţa creştină) care înţelege şi respectă preceptele creştine. *Altă ceată de popi luminaţi... întra îmbrăcaţi în... veşminte mohorâte.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 12ʳ/15. *Fieştecare om, după faptele sale, să numească un dumnezeu..., cei... luminaţ[i] şi împăraţii pe Apolon* (a. 1747). GCR II, 39/37. *Este dator a se întâlni... cu toţi luminaţii rigiali... spre a cerceta toate vestirile.* VĂCĂRESCUL, IST. 246. *Partea cea mare...* [a păcătoşilor] *nu pricep despre întunearecul lor cu care sânt cuprinşi şi, crezindu-se a fi luminaţi, văd acealea ce nu sânt, nice pot să fie şi umblă întru întunearec ca când ar umbla întru lumină.* MAIOR, PRED. II, 284/14. *Elada şi Roma au putut naşte oameni înalţi şi viteji luminaţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 63. *Acum, pre toate acele persoane luminate din căruntele veacuri ceaţa uităciunii i-au acoperit.* id. ib. 64. *Orice vedem că fac noroadele ceale luminate şi spre folosul cel de comun, să facem şi noi.* ŢICHINDEAL, F. 77/3. *Între noroadele cele luminate să află mulţi carii dejudecă şi apără binele slobod.* GOLESCU, E. 348. *Rog pe cinstiţii şi luminaţii mei cititori a judeca această carte.* EPISCUPESCU, O. Î. XLV/21, cf. I. GOLESCU, C. *N-au socotit că* [lucrarea] *o va ceti-o lumea cea luminată, ci... doară numai niscai babe.* BOJINCĂ, R. 67/26. *O naţie atunci numai poate fi fericită când... căpetenia stăpânirei va fi... luminată şi iubitoare de învăţătură.* MARCOVICI, D. II/11. *Văd ce viaţă fericită poate fi pentru cineva născut într-o naţie luminată.* C. A. ROSETTI, N. I. 57. *Cu mulţămire au ascultat socotinţile acestui luminat matematic şi filosof* ASACHI, I. 281/11. *Frâncii... se socotesc între cele mai luminate popoare în lume.* RUS, I. I, 195/23. *Poporul nostru nu e destul de luminat cu învăţătura, dar tocmai pentru aceasta are trebuinţă de instituţii libere ca să se poată lumina.* BĂLCESCU, O. I, 352. *A supune opiniunea şi practica sa la cercetarea unui om luminat.* MAN. SĂNĂT. 10/10. *Religiunea sa... o lămurise ca toţi românii luminaţi.* TEULESCU, C. 34/9. *Un popor grosolan şi puţin luminat a cutezat să dispreţuiască nişte direpturi din cele mai sacre.* ARISTIA, PLUT. CLI/4. *Tinerimea luminată se cuvine să ia subt protecţia ei micul număr de clăcaşi sfiicioşi ce vin să reprezinte două milioane de asupriţi ca şi dânşii.* BOLLIAC, O. 242. *Grecii erau poporul cel mai luminat din tot Orientul.* GHICA, S. 93. *Măria Ta eşti luminat şi cu praxis şi ştii mai bine decât mine prin câte primejdii am să trec eu.* FILIMON, O. I, 263. *În Franţia mai întâiu s-au sculat împrotiva tutunului doftorii, ca cei mai luminaţi.* I. IONESCU, B. C. 99/13, cf. COSTINESCU. *Ah! domni! alegeţi oameni cu care guvernaţi. Din oameni cu virtute, din oameni luminaţi.* BOLINTINEANU, O. 169, cf. LM. *Se încearcă a săpa cât mai adâncă prăpastia între vorbirea poporului şi felul de a vorbi a celor ce se numesc luminaţi.* CONV. LIT. VI, 75. *Ne lipseşte... acea clasă a comercianţilor avuţi şi luminaţi.* MAIORESCU, D. 415. *Nu vezi d-ta, om*

cult şi luminat, profesor de universitate, că am pica în arbitrariul administrativ cel mai îngrozitor? id. ib. IV, 177. *Ţara are acum un cler cel puţin tot aşa luminat şi aşa demn ca cel din străinătate.* ODOBESCU, S. II, 36. *Dacă am fi făcut şcoli agricole şi comerciale,... de meserii şi de arte, s-ar fi născut nişte clase de oameni independenţi, luminaţi, specialişti.* CONV. LIT. XI, 38. *Acele profesiuni ce compun în alte ţări clasele luminate, precum industria, ştiinţele, artele etc., acelea singure constituie civilizaţiunea.* EMINESCU, O. XI, 193. *Oricine e dator, credem, a denunţa opiniei publice luminate falsificarea copiei.* CARAGIALE, O. III, 15. *Iată... un critic în adevăr modern, pe cât de luminat, pe atâta de imparţial.* id. ib. VII, 36. *Fiecare om luminat va ţinea să aibă între cărţile sale şi operile lui Conta.* CONTEMPORANUL, II, 33. *Aveam un prieten mult mai în vârstă decât mine şi mult mai luminat.* MACEDONSKI, O. IV, 50. *Între artist şi public stă şi veghează un cordon formidabil de critici, gardieni luminaţi şi conştiincioşi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 369. *Publicul luminat an pe an e mai puţin aplecat a-i cunoaşte de explicatorii „naturei şi fiinţei lui Dumnezeu".* CONTEMPORANUL, VII, 61. *Dând cuvântului boier înţelesul de om deştept, luminat.* SBIERA, F. S. 184. *Pleacă de la un popor cu nişte datini şi cu o fire cum nu se găsesc la alte popoare şi le oglindeşte... destul de frumos pentru ca cetitorii luminaţi ai Europei să se poată încălzi de dânsa.* SĂM. IV, 50. [Gheorghe Lazăr] *strămută în mijlocul claselor luminate din principat ideile ardelene.* IORGA, C. I. II, 140. *Minerva luminată Mă va-nvăţa.* MURNU, O. 277. *Critica face deci din public un judecător luminat al propriilor sale gusturi artistice.* PETICĂ, O. 441. *Sunt unii juraţi oameni buni, luminaţi, care ştiu să-şi reclădească cu închipuirea toate împrejurările în care s-a săvârşit fapta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 117. *Convinseră lesne pe Herdelea că el, ca învăţător şi om luminat, e dator să intervină.* REBREANU, I. 218. *N-a fost apreciat după cuviinţă nici chiar de publicul cel mai luminat şi educat.* DR. II, 562, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Acest element original al materiei... a trebuit să încânte pe tot omul luminat.* LOVINESCU, S. VIII, 241. *În fruntea treburilor începeau să ajungă oameni luminaţi, cu ştiinţă despre trecut.* SADOVEANU, O. XIX, 478. *Au început a se dezmetici în urma alarmei date de unii oameni înţelegători şi luminaţi.* MOROIANU, S. 19, cf. SCRIBAN, D. *Ei au publicul lor, o ceată de amatori luminaţi şi îndrăzneţi.* OPRESCU, I. A. IV, 27. *Cu cât masa luminată va fi mai vastă... cu atât va creşte şi posibilitatea de a răsări acele stele de prima ordine pe orizontul naţiunilor.* VIANU, L. R. 451. *Bunicu-su, fără să fi fost la învăţătură în străinătăţi, avusese slujbă de arhivar..., un om luminat pentru timpul lui.* TUDORAN, P. 45. *Acest tânăr cu adevărat luminat şi subţiat de cultură se comporta ca şi ceilalţi.* PREDA, R. 85. *N-am văzutără dă cân trăiesc aşa mândreţe. Iera lumea luminată adunată acolo.* GRAIUL, I, 162. (Cu determinările „la minte", „la inimă" etc.) *El îi face luminaţi şi lămuriţi la minte.* CARTE TREB. I, 228/16. *Muierile cele crescute bine şi luminate la duh şi la inimă, cu nimica nu să osebesc de bărbaţii cei viteji heroiceşti* (a. 1802). ŞA I, 561. *De ar fi fost mai luminaţi la minte, negreşit ar fi simţit neorânduiala petrecerii lor.* GOLESCU, E. 223. ✧ (Substantivat) *Cei întunecaţi sânt făcuţi pentru ca să iasă la lumină şi cei luminaţi să mai strălucească.* POTECA, F. 361/15. ✦ (Despre minte, conştiinţă, spirit etc.) Care se manifestă liber, deschis, raţional. *Să fiu... cu mintea luminată.* ŢICHINDEAL, în ŞA II, 273. *Duh luminat să fi avut acel om* (a. 1816). ŞA II, 315. *Doftoria aceştii patimi este să nu ne încredinţăm fără socoteală la duhul nostru, fie măcar cât de luminat.* GOLESCU, E. 330. *Doamne,... împlineşte şi fă să se-nţeleagă aleşilor acelor Cu mintea luminată oricâte neputinţa Umană şi plăpândă nu poate să ajungă.* HELIADE, O. I, 205, cf. LM. *În cercul mic luminat al conştiinţei noastre se mişcă imagini de lucruri.* EMINESCU, O. XI, 47. *Mintea luminată a marelui cărturar nu a stat nicio clipă în neactivitate.* DR. II, 728. *Spirit luminat.* CADE. *Dacă mintea ţi-e obişnuită, ţi-e luminată, tu primeşti în ea gândul meu.* VISSARION, B. 279. *Cel cu mintea luminată e bun, e blând.* id. ib. 311. *Poţi fi stăpân pe paşii tăi... liber... dacă mintea nu ţi-i luminată?* CAMILAR, în DL. *Cu el s-a stins cea mai luminată minte.* CIOCULESCU, I. C. I, 37. *Copiii... să-şi adune forţele luminate ale minţii.* MS. 1975, nr. 2, 8. *Să pună în mişcare minţile luminate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 17/4. ✦ (Învechit, în formule de reverenţă; despre acţiuni, manifestări, păreri, idei, realizări etc. ale oamenilor) Care denotă înţelepciune, cunoaştere, înţelegere. *Această luminată carte.* CORESI, EV. 5. *S-au dat luminată hotărâre..., ca să ne luăm hotarnic şi inginer* (a. 1642). IORGA, S. D. XVI, 35. *Dereptăţâle-ţ... veselesc inema curată Din porunca cea luminată Ce-ntăreaşte ochii cu lumină.* DOSOFTEI, PS. 58/16. *Adevărate şi luminate şi tari mărturisiri sânt.* CHEIA ÎN. 1^{v}/15. *Cu toţii, într-o unire de dragoste adevărată..., să să alcătuiască prin luminatele noastre scrisori.* CANTEMIR, I. I. I, 239. *Altă învăţătură cearcă mucenicestile lui luptări şi alt prăznuitoriu trebuie pentru luminatele lui nevoinţe.* ANTIM, O. 156. *Din luminata porunca Măriii Sale domnului nostru... au fostu orânduit ca să mergu la sălişte satului din Odobeşti* (a. 1732). SAVA, DOC. I, 69. *Facem ştire... că-mi veni o luminată carte a Măriei Tale ca să... merg la satul Birăeşti* (a. 1741). URICARIUL, XVII, 205. *Din luminată poronca preînălţat domnului nostru, Măriia Sa Mateiu Ghica v[oie]vod, s-au giudecat* (a. 1753). FURNICĂ, I. C. 16. *Moşmanii de Tulnici... au adus luminată carte Măriii Sale lui vodă* (a. 1767). id. ib. 95. *Din luminata poroncă a preaînălţatului domnului nostru Const. Dimitrie Moruz voievod,... s-au orânduit hotarnic pe şatrarul Iordache Iliescu* (a. 1781). URICARIUL, X, 173. [Dascălii] *să fie în stare de a putea da de aceale luminate şi limpezite preceaperi şi altora.* CARTE TREB. I, 62/12. *Nici nu voim de a ne îndrepta cu poroncile celi înţelepte şi luminate a dreptăţii.* AMFILOHIE, G. F. 36^{r}/2. *Dintru această pildă luminată să vede cum că fapta bună sângură iaste carea rămâne după moarte.* MICU, în ŞA I, 85. *Să fie luminată poruncă către dumnealor boieri ispravnici ai judeţului, ca să facă cercetare* (a. 1801). DOC. EC. 67. *Priimind cu plecăciune luminata carte a Măriei Tale cuprinzetoare tuturor povăţuirilor* (a. 1802). URICARIUL, I, 7. *Am găsit prea o împuţinare de oameni, care... nu ajunge la suma ce ni să porunceşte prin luminatele ponturi i poruncile cinstitei vistierii* (a. 1814). DOC. EC.

165. *Să ni se scrie luminată carte gospod către dumnealui banu Tuduri* (a. 1826). GIURESCU, P. O. 458. *Faceți să triumfeze supt această luminată și patriotică oblăduire mântuitoarele învățături ale strălucitului orb.* MARCOVICI, VEL. [prefață], 1/16. *Căutând frumoase teme între cele luminate Pentru lira-mi... doritoare să răsune.* ASACHI, S. L. I, 145. *Preaînălțatul nostru domn, prin luminat ofis din 24 mai..., au binevoit a înlesni epitropiii asigurarea capitalurilor orfanicești* (a. 1839). DOC. EC. 730. *Artea medicală se va desbrăca de capriciile sale, în fața controlului luminat al clientului său.* MAN. SĂNĂT. 7/20. *Împăratul a dat... un răspuns luminat.* BARIȚIU, P. A. I, 512. *Nu a avut altă ambițiune decât aceea de a servi țara lui prin sfaturile sale luminate.* GHICA, S. 645. *Revenind la inteligință, d. Maiorescu a esplicat... cercul cel mic de idei luminate prin conștiința momentană.* CONV. LIT. II, 48. *Judecată luminată.* LM. *S-au apucat să formuleze o opinie publică luminată.* CONTEMPORANUL, I, 532. *Inteligența sa vie și sporitoare se dezvoltă prin fapte și prin scrieri, se răspândi în cursul unei domnii mai pacinice și mai luminate asupra... culturei.* ODOBESCU, S. I, 271. *Școalele, bibliotecile, dispensarele, organizarea luminată a muncii agricole și economiei vitelor.* SADOVEANU, O. XVII, 55. *Speța lui de adaptare față de stăruința luminată a lui domnu Costică este ingeniozitatea.* CĂLINESCU, C. O. 69. *Combinațiile luminate ale cabinetelor europene.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 10. ✦ (Despre organe de conducere, comisii, instituții) Care are capacitatea de a discerne, de a judeca, competent; înțelept. *În alegerile sale,* [stăpânirea] *e mult mai dreaptă și mai luminată decât de ar pune temeiu pă părerea ce are fiecare de sine.* MARCOVICI, VEL. 11/17. *Comisia era și conștiincioasă și luminată.* BREZOIANU, Î. 81/18. *Un guvern luminat și bine intenționat ar trebui să profite de aceste dispozițiuni ale populațiunei.* I. IONESCU, M. 262. *Nu-mi mai trebuiește ajutorul niciunei puteri, nici luminate, nici întunecate.* CONV. LIT. IV, 22. (Învechit; în formule de reverență) *Oameni bătrâni... au giurat... și de iznoavă au ieșit la luminat divanul Măriii Sale lui vod[ă]* (a. 1723). IORGA, S. D. V, 103. *Să-i aducă mumbașirul de amândoo părțile la luminat divanul Mării Tale* (a. 1783). id. ib. XVI, 151. *S-a făcut carte gospod... ca să vii la luminat divanul Măriii Tale să mă giudec* (a. 1794). id. ib. XXII, 252.

3. (Mai ales despre personalități din epoca feudală) Cu idei avansate, umanitare, cu preocupare pentru progres; (despre manifestări, sentimente, însușiri ale oamenilor) care denotă asemenea atitudine sau însușire; progresist **(2).** *E destul că-s neam mărit Dintr-un sânge strălucit, D-un marchez, graf lăudat, Din vrun principiu luminat.* MUMULEANU, C. 84/18. *Poporul și cu toți acei oameni luminați și filantropi, care iau parte la suferințele lui, erau plini de nădejde în acea reformă.* BĂLCESCU, O. I, 143. *Au ales un comitet compus din 10 bărbați, acei mai luminați; boieri și negutitori numera comitetul* (a. 1848). URICARIUL, X, 7. *Barbat înțelept, uman și luminat, care... a știut să îmblânzească pe popor, să-l apropie, să esplice.* id. ib. 375. *Unindu-vă cu această concluziune, veți face un act nu numai de patrioți luminați, ci și de supremi apărători ai regimului constituțional.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 80. *Cei mai luminați din tinerii noștri de pe-atunci, Grigorie Alexandrescu, Iancu Voinescu și alții.* GHICA, S. 332. *Bărbații cei mai luminați și mai patrioți ai acestei nații* [elene] *se adunaseră din toate părțile..., lucrau în unire pentru binele patriei lor.* FILIMON, O. I, 211. *Ispita luminată făcută în aceste țeri, menite a ne servi de model, ne va otărî și pe noi a apuca... calea cea mai bună.* I. IONESCU, B. C. 13/3. *Dispăruse orce patriotism luminat din țara noastră?* MAIORESCU, D. I, 34. *În ce direcție era îndreptată România de conducătorii ei cei mai luminați?* id. ib. 45. *Școala noastră militară profesori avea bărbații cei mai luminați:... Iorgu Știrbei, fiul domnitorului, generalul Iancu Florescu.* LĂCUSTEANU, A. 232. *Făcutu-s-a vreun pas în sensul indicat de acel bărbat luminat, activ și practic?* ODOBESCU, S. III, 351. *Un patriotism luminat și mai presus de tendențe înguste mai nu are nevoie de-a formula în teze generale lucruri care se-nțeleg de sine.* EMINESCU, O. XI, 17. *Nu în opinia mulțimii schimbăcioase și-ar fi putut căuta sprijin un spirit așa de luminat.* CARAGIALE, O. V, 133. *Au ales... un guvern compus din oamenii cei mai luminați ai țării.* XENOPOL, I. R. XII, 95. *Bărbații luminați ai unui focariu de cultură superioară.* SBIERA, F. S. 348. *De la 1870, doamna unui om așa de luminat, așa de „înaintat" ca Alexandru Ipsilanti, găsește hazliu să-și schimbe o clipă hainele.* IORGA, V. F. 80. *Făcea parte din categoria patrioților luminați pe care Moldova i-a dat țării.* D. GUSTI, P. A. 69. *Asemenea lărgime de vederi a făcut să fie numiți monarhi „luminați".* ENC. AGR. I, 17. *Protestantismul a creat acea mișcare pedagogică durabilă din care s-a născut curentul luminat al secolului al XVIII-lea și, în general, spiritul modern.* OȚETEA, R. 327. *Susținea cu înfocare un regim feudal luminat.* CĂLINESCU, S. 302. *Cel mai luminat dascăl... a fost Hans Wolf* BLAGA, H. 69. *Marea negustorime are încredere într-un mare boier atât de luminat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 390. *Dinicu Golescu este ceea ce se cheamă un patriot luminat, socotind cultura ca un mijloc... pentru bunăstare obștească.* CONSTANTINESCU, S. III, 90. *Introduce... elogiul despotului luminat.* CIOCULESCU, I. C. I, 36. *C. A. Rosetti, participant activ la revoluția de la 1848, luptător înflăcărat pentru Unire și independență, spirit critic luminat, îndrumător și sprijinitor al oamenilor de artă.* IST. T. II, 21. *Trecerea de la o dictatură luminată... la dictatura pur și simplu.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 2/1. ◇ *Absolutism luminat* = regim politic apărut în sec. al XVIII-lea și caracterizat prin atitudinea înțelegătoare a suveranilor față de cerințele progresului, față de sfaturile gânditorilor luminați etc. *Un metod cum a fost al împărătesei se numește absolutism personale luminat.* BARIȚIU, P. A. I, 361. *Istoricul clujean reconsideră problematica absolutismului luminat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 12/4. ✦ (Învechit; despre neam, familie etc.) Distins, ales, nobil. *Acesta era... de rudă mare și luminată.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 122^r/2. *Să-l blagoslovească... înmulțindu-i semința din neam în neam și să-l păzească... dimpreună cu toată luminată casa Măriei Sale.* ANTIM, O. 8. *Om de luminată naștere, dar nici de o virtute.* ȘINCAI, HR. I, 202/2. *Pre dânsul, cel ce este născut din așa luminată viță, mai puțin l-au socotit decât pre un român prost.* id. ib. II, 323/26.

Confuțius, filosoful cel mai ales..., s-au născut dintr-o familie luminată. MOLNAR, în ŞA I, 516. *Negru-Vodă... din crăiască Viță s-au născut, foarte luminată.* BUDAI-DELEANU, T. V. 33. *Din Athina fiind de neam luminat și vestit la frumoasa cuvântare, mai pe urmă s-au dat la filosofie.* POTECA, F. 27/15. *Se crede că luminata familie se va opri oarecare vreme la Erla.* CR (1836), 198¹/33. *Domnii cei vechi..., cari n-aveau înrudiri luminate, se chemau țerănește, Litovoi, Bărbat.* IORGA, V. F. 8. ✦ Care se caracterizează prin interesul pentru știință, cultură, care se remarcă prin progres în toate domeniile; p. ext. important, renumit. (Despre perioade de timp) *Însuși au prefăcut cu ajutoriul altora... din latinie pre românie theologhia lui Turneli (întru acest veac luminat).* MAIOR, IST. 258/31. *Să nu fim dă tot urgisiți în luminați ani[i] Măriii Tale* (a. 1814). DOC. EC. 167. *Veac mare, veac luminat Pe câmpia lumii a coborât.* ISANOS, V. 139. (Despre localități; spec. despre Europa) *Mearsă la Herson, oraș luminat și cu mult nărod.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 181ᵛ/27. *Nu se sfiesc a treace în luminata Europă ca să-și dobândească și câștige lor învățătură și înțelepciune.* ȚICHINDEAL, F. 404/21. *Luminările știinților, multe din meșteșuguri... în toată Evropa cea luminată le-au revărsat.* GOLESCU, Î. 2. [Trimite copii în] *luminata Europă ca să studieze științele și limbile străine* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 63. *Acest vestitor de obște, de atâția ani cunoscut de neapărată trebuință în luminata Evropă, a ajuns astăzi a își împrăștia vestirile sale și între neamurile cele mai necunoscute* (a. 1829). PLR I, 18. *Europa cea luminată întru învățături are puțină cunoscință despre... rămășițe care mărturisesc mărimea romanilor.* BOJINCĂ, R. 107/26. *Aici, în Evropa luminată, oamenii cad la jenunche numai înaintea lui Dumnezeu.* KOGĂLNICEANU, S. 123. *Cernăuții nu sunt însă un centru atât de mare și de luminat.* CONV. LIT. XI, 34. *În centrele mari și luminate, apar necontenit talente, mai mult sau mai puțin remarcabile.* CARAGIALE, O. V, 328. *Femeile române... vor merge înainte pe calea ce le arată exemplul Europei luminate.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 13.

4. (Învechit; despre afirmații, probleme, acte etc.) Ușor de înțeles, clar, limpede; neîndoielnic; evident. *Aducând Ion Tapradău luminată carte gospod pentru pricina acestor moșii ș-a[m] orânduit eu... să margă să le hotărască* (a. 1755). ȘTEFANELLI, D. C. 58. *Acest început este chiar și luminat... și fieștecine... lezne pricepe ce însemnează această spunere: fă cele ce pre tine te fac mai fericit.* id. ib. 498. *Puteți voi vedea sămn mai luminat a urei aceiia ce poartă D[u]mnezeu asupra păcatului.* MAIOR, PRED. I, 90/25. *Niceo foaie... nu iaste carea adevărat folos sufletesc și trupesc întru sine să nu cuprinză... prin aducerea luminatelor și adevaratelor dovediri.* I. PAȘCA, M. 2/10. *Ranele dau iarăși o dovadă luminată de virtutele lecuitoare ce le are și arătat prin cifre.* I. IONESCU, B. C. 369/11. *Cearem la Măriia Ta un luminat răspuns în dos[ul] răv[a]șului... Aceast[ă] luminare având la mâna noastră, nu vor putea să ne mai jăpuiască* (a. 1762). IORGA, S. D. V, 160. (Despre scrieri) *Foarte cu inimă fierbinte și cu jale aprinsă, de mult jeluiia la această luminată carte.* CORESI, EV. 5. *Văzurăm o copie scoasă dup' luminat cartea Măriii Sale* (a. 1797). ARH. OLT. I, 376. *De veți primi...* [cartea] *cu mulțumire, mă veți încuraja a mă ocupa de alta mai întinsă și mai luminată.* PENESCU, M. XI. ✧ Fig. *Nu va greși cel ce va întrebuința axiomele sfătuitoare de bun și rău, care sânt mai luminate decât lumina ce luminează în statornica mieza-zi.* POTECA, F, 268/20. ✧ (Adverbial) *Din cele ce până acum le-am spus, chiar mai luminat iaste în ce chip să cade să să folosească filosoful și ce cale să ție când învață pre alții.* MICU, în ŞA I, 370. ✧ Expr. (Învechit, rar) **Este luminat (cum) că...** = este cunoscut clar, limpede, sigur, evident că... *Luminat este cum că nu poate fi ca sufletul... să nu simță și să nu umplă de dulce.* MICU, în ŞA I, 494. *Luminat iaste că nu îndată să poate cineva chema filosof* id. L. 9. *E luminat cum că noi sântem din sângele romanilor celor de demult* (a. 1809). ŞA I, 820. ✦ (Despre oameni) Care a înțeles (pe neașteptate) ceva; lămurit, edificat asupra unei probleme, a unei situații, a unui aspect etc. *Să feace isteț și luminat la războaie, pentru carea fu pus... mai mare preste oștile-mpărățești.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 100ᵛ/32. *În facerea lucrurilor iaste luminat.* id. ib. 124ᵛ/3. *Te-ai arătat luminat spre politicește stăpâniri.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/46. *Mai luminat acum de robiia Ier[u]s[a]limului..., socotesc că așa să cuvine a să înțeleage* (a. 1700–1725). GCR II, 23/3. *Celelalte Camere au recunoscut că ele nu sunt suficient luminate, că le mai trebuie și profesori.* MAIORESCU, D. I, 119. *Restul... se dezleagă acum la tribunal!* [Guguță:] *Sunt luminat.* MACEDONSKI, O. II, 8. *I se răspunde scurt și tăios: „Tribunalul e luminat!"* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 203. *Ahile, luminat, aruncă mucul de țigară și o luă la fugă.* BART, E. 343. *Bravo judecată! Curtea-i luminată!* ARGHEZI, S. V, 242. *Despre romantismul lui suntem astăzi luminați.* CONSTANTINESCU, S. I, 22. *Pe urmă își zise în sine, luminat: „A făcut vreo boroboață".* TUDORAN, P. 27. *Nu-i scrisul meu așa, spuse Ioșca luminat dintr-odată.* T. POPOVICI, S. 200. ✦ (Adverbial; învechit) În mod clar, limpede; convingător; cu pricepere, cu știință. *Curat și luminat cred* [în Hristos]. CORESI, EV. 528. *Dintr-aceștia amândoi, mulți oameni să născură, prăcum să veade luminat de-a rândul în Scriptură.* ANTIM, O. 241. *Te-ai învrednicit a vedea și a spune... fără de minciună și luminat ceale viitoare.* MINEIUL (1776), 100ᴵʳ/34. *Mai luminat decât soarele ne-au strălucit noao pomenirea ta.* ib. 194²ʳ/16. *Limbele tuturor propoveduiesc luminat pre cea dumnezeiască poroncă* (a. 1769). ARHIVA R. I, 233/21. *Vlahii... sânt românii cei de-a dreapta Dunării, precum mai luminat se va arăta la anii viitori.* ŞINCAI, HR. I, 62/23. *D[u]mnezeu nu ne-au arătat mai luminat cum că el e împreună și stăpân prea-nalt, și părinte prea iubit decât când... ne porunci ca să-l iubim cu toată inima.* MAIOR, PRED. II, 149/1. *Luminat se veade a fi cu totul desbinată cuvântarea.* id. IST. 109/3. *Cercând a lua sciință mai luminat din chronografurile țării acesteia.* DIONISIE, C. 161. *Să cetească capul al 7-lea și al 8-lea al cărții a treia a împăraților și de acolo mai bine și mai luminat va vedea decât din toate până acuma istorii despre Ierusalim scrise.* TEODOROVICI, I. 11, cf. LB. *Istorie ce este oglinda întru carea vedem luminat anii veacurilor trecute grămădiți.* MUMULEANU, C. 1/12. *Socrat mai mult îngrija de moral, de bunătate și de răotate foarte luminat vorbea.* POTECA, F. 23/5.

Luminat au arătat Domnul nostru că lumina cunoştinţei de Dumnezeu luminează numai în inimile acelor care... nu să amăgesc de părutele bunătăţi pământeşti. MARCOVICI, D. XIV/23. *Să află încungiurată de patru bărbaţi a căror veşminte şi arme luminat arăta a lor meserie.* FM (1844), 115²/2. *Până la ce măsură ajunsese acea frică a saşilor de judecători români sau maghiari se poate cunoaşte mai luminat din petiţiunile şi propunerile lor.* BARIŢIU, P. A. III, 256, cf. DDRF.

5. (Învechit şi popular; de obicei precedă termenul calificat) Slăvit **(1),** mărit³ **(3),** înălţat; s p e c. termen de reverenţă pe lângă cuvinte reprezentând calitatea, titlul sau numele unui cap încoronat, al unui demnitar, al divinităţii etc.; l u m i n ă ţ i e **(1),** (învechit şi popular) m ă r i e¹ **(III 2),** (învechit şi regional) m ă r i r e **(IV 4).** *Nici luminaţilor şi celor cu bogăţiia multă domni să ne închipuim, ce celor ce multă îndrăznire către Dumnezeu au.* CORESI, EV. 312. *Zice amu Dumnezeu către luminatul glasnicul Moysi să leapede den săbor... tot necuratul suflet.* id. ib. 424. *Tot să miluiască... după cum însumi Domnia Mea am miluit şi am întărit daniile şi miluirile altor luminaţi domni* (a. 1533). URICARIUL, X, 56. *Cinstitului şi luminatului şi înfrămsăţatului cu destoinicie şi cu creştinătate, milostivului Gheorghie Racoţi.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 2ʳ/3. *Craiul... este mai sus decât luminatul cneadzul de Ardeal.* M. COSTIN, O. 159. *Stihuri la luminatul gherb a ţărâi Moldovei.* DOSOFTEI, PS. 1/17. *Porunca prea bunului creştin şi luminatului domn Ioan Şărban Ca[n]tacozino Basarab Voievodă.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 1/8. *Aceste toate câte mai sus scriem le-am vândut luminatului domnului nostru lui Ioan Constandin-Vodă* (a. 1688). SAVA, DOC. I, 38. *Pre puternicul şi milostivul Dumnezeu rog ca să trăiască pre Măriia Ta în... luminatul scaunul domniei Măriii Tale.* R. GRECEANU, CM II, 11. *Asemene* [era] *Măriii Sale şi luminata şi preacreştina lui doamnă Mariia, cu... cele dumnezeieşti râvnă fiind.* id. ib. *Vă rugaţi lui Isus... să păzească în ani mulţi, întru luminatul lui scaun, pre cucearnecul rugătoriu.* ANTIM, O. 63. *Să oblăduiască cu blândeaţe turma şi norodul..., împreună cu luminata şi de Dumnezeu blagoslovita casa Măriei Sale, cu luminata doamnă, cu luminatele odrasle, coconi şi cocoane ale Măriei Sale.* id. ib. 201. *Ne-am milostivit a urma faptelor bune ce le-au săvârşit alţi luminaţi domni, naintaşi ai noştri* (a. 1761). ŞTEFANELLI, D. C. 63. *Eu, Darie împărat..., luminat ca soarele.* ALEXANDRIA (1794), 43/2. *Pre episcopu Paternu şi pre luminatul bărbat Vitalian i-au primit.* ŞINCAI, HR. I, 98/6. *Cartea Măriii Sale luminatului nostru domn Ioan Alexandru Ipsilant* (a. 1797). ARH. OLT. I, 376. *Dumnezeu îl rădică* [pe Daniil]... *să fie întră boiarii cei mai luminaţi ai Vavilonului.* MAIOR, în ŞA I, 832, cf. LB. *Văzui luminată faţa ta, Alexandre, împărate a toată lumea, şi toată lumea cu tine să laudă.* ALEXANDRIA, 151/22. *Mare adevăr scrisese cumplitul, însă luminatul, general Carafa.* BARIŢIU, P. A. I, 209. *Arhiepiscopul de Novgorod, unul din oamenii cei mai luminaţi a Rusiei pe atunce, felicită pre autorul anonim.* NEGRUZZI, S. II, 146, cf. POLIZU. *În bună priinţă Stătut-a dup-acesta luminată roadă Stăpân ţărei Moldovei, domnul Roman-Vodă.* HASDEU, I. C. I, 85, cf. LM. *Mergeau cerniţi boierii de taină, unii purtând p-ai lor umeri sicriul luminatului mort* [Mircea Ciobanul]. ODOBESCU, S. I, 107. *Daniile luminaţilor domni, prin descălecare de oraşe şi sate, au devenit proprietăţi particulare.* EMINESCU, S. P. 145. *Să primim cu cinste luminata faţă a bizadelei.* I. NEGRUZZI, S. IV, 475. *Muntenia avea nevoie de un bărbat luminat şi ocârmuitor destoinic precum era Ştirbei.* XENOPOL, I. R. XII, 124. *Volos doar-a-ncoronat pe Decebal cel luminat, pe Decebal, stăpân lumesc!* COŞBUC, P. 488, cf. BARCIANU. *Supt această marmură odihnesc oasele a luminatului bun creştin Io Şerban Cantacuzino Voievod.* IORGA, C. I. I, 26, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. [Sta ducele] *având... în dreapta pe luminata ducesă.* SADOVEANU, O. XI, 30, cf. SCRIBAN, D. *Suntem... înainte de alipirea Bucovinei la regat,... faptele petrecându-se sub luminatul împărat Francisc.* CONSTANTINESCU, S. II, 8. *Dintre Mavrocordaţi pot ieşi repede figuri luminate.* BĂNULESCU, C. M. 288. *Cic-a fost un împărat, Mare, mândru, luminat, Şi avea un cal frumos.* PAMFILE, C. Ţ. 93. *Din scaunul luminat, Te trânteşte moartea-n pat.* id. CR. 146. (Ironic) *Trase luminatelor sale odrasle o chelfăneală, de rămaseră băieţii cu oasele frânte.* C. GANE, TR. V. 121. ✧ (Substantivat) *Iată împăratul, Iată luminatul, Cu Sinziana, Mândra Cosinziana.* ALECSANDRI, T. I, 413. ✧ (Ca termen de adresare) *Adu aminte, luminate hane, slujba noastră.* M. COSTIN, O. 128. *Luminate doamne! În ţara toată... ştim că ţ-au răzbătut slava.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 99. *Răspunse cu glas mare: „Stăpâne luminat!... Când le-am năpăstuit?"* ALEXANDRESCU, O. I, 199. *Luminate împărate, să trăieşti, Măria Ta, întru mulţi ani!* FILIMON, O. I, 409. *Împărate luminate, Nu-mi lua zilele toate.* ODOBESCU, S. III, 180. *Parcă v-a ieşit un sfânt din gură, luminate împărate, zise atunci Flămânzilă.* CREANGĂ, P. 257. *Să trăieşti, luminate împărate.* ISPIRESCU, L. 24. *Luminate împărate! Scriem carte cu-ntristare, Ne-au luat păşunea domnii fără lege şi-ntrebare.* GOGA, POEZII, 106. *Cum vezi, luminate stăpâne, cunosc prea bine împărăţia lui Paloş împărat.* VISSARION, B. 284. *Dumneata m-ai păzit atâta vreme? – Păi cine, luminate împărate?* STĂNCESCU, B. 117. *Împărate luminate, Trupuşor fără păcate.* PĂSCULESCU, L. P. 241. *Împărate, luminate, Fă cu paloşul dreptate.* PAMFILE, C. Ţ. 93. *Da-mpărate luminate, Fă-ne şi nouă dreptate.* BALADE, II, 175. *Eu, luminate împărate! a răspuns Octavian.* FOLC. TRANSILV. III, 435. *Alei, luminate han, Eu nu sânt nici hoţoman Şi nici fiu de căpitan.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 505. *Împărate luminate, Nu ştiu de noi l-am turcit O ştiu că ne-a rămânit.* FOLC. DOBR. 273. *Împărate luminate,... la ietatea asta mi-a dat Dumnezău şi mie un copil.* O. BÎRLEA, A. P. I, 545. *Mai răriţi-o cu paharili şi mai înteţiţi-o cu trebili, luminaţi boieri şi Maria Ta!,* se spune când cineva nu-şi vede de slujbă şi de datorie. Cf. JIPESCU, O. 13, ZANNE, P. IV, 441. (Regional; precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Luminate de-mpărat,... Dă-m drumu-n oastea ta.* GRAIUL, I, 52. ✧ (Învechit; în formule de salut) *Prea înălţate şi prea milostive vezir Mehmet Selim Paşa,... cu plecată închinăciune până la pământ, sărutăm luminatele tălpile Înălţimii Tale* (a. 1822). DOC. EC. 245. ✧ E x p r. (Învechit) **Luminat în cinstea domniei** = aşezat pe tron ca domn al ţării; înscăunat. *Se vădzu luminat în cinstea domnii..., fiindu*

mai întreg şi mai cu minte decât cei trecuţi înaintea domniii lui. URECHE, L. 69. *Dacă s-au văzut luminat în cinstea domniei,... îndată s-au apucat Ciubăr-Vodă a-şi curăţi ţara de fraţi şi de nepoţi.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 67.

– Pl.: *luminaţi, -te.*

– V. **lumina.**

LUMINATÓR s.n. v. **luminător.**

LUMINÁŢ s.n. (Învechit) Lampion; opaiţ mic. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Abatele arătă lui Dantès un fel de luminaţ asemenea cu acelea ce se întrebuinţează la iluminările publice.* BARONZI, C. I, 278.

– Pl.: ? – Şi: **luminéţ** s.n. LM.

– De la **lumina.**

LUMINÁŢIE s.f. **1.** Iluminare puternică a unei străzi, a unui loc, a unui oraş etc., mai ales cu ocazia unei sărbători; iluminaţie. *Cea de pururea luminaţie de cu sara până în zio, ce este în toată grădină ce împrejură cetatea Viena.* GOLESCU, Î. 148. *La luminaţie s-au deosăbit mai ales palatul visteriei, al senatului.* AR (1829), 6²/15. *Se prelungi desfătarea nunţii... în ospăţuri şi jocuri şi luminăţii, pe toate ulţele* (a. 1837). în DR. I, 53, cf. POLIZU, I. GOLESCU, C. *O mare luminaţie cu frumoase transparente vestea de departe locul sărbării.* CR (1838), 6¹/24. *Nu eram lipsiţi într-acest teatru nici de decoraţioane, nici de luminaţii.* BUZNEA, P. V. 67/21. *Ţara toată o hordie De mulţimi, de limbi, de naţii, Bucureştii-n veselie Dă ospăţuri, luminaţii.* BOLLIAC, O. 205, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Serbarea... era zioa de Sf. Neculai, ilustrată cu ceremonii la curte... şi luminaţie în oraş.* CONV. LIT. VI, 9. *În curte era luminaţie şi focuri de artificii.* LĂCUSTEANU, A. 86. *Alaiul are să se spargă după miezul nopţii, cu muzici, luminaţie.* CARAGIALE, O. IV, 299. *Magazinul de mode... se încărca pe dinafară, pentru luminaţia ce avea să se facă seara, cu felinare de hârtie şi candele.* MACEDONSKI, O. III, 95, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Sara, luminaţii, facle sfârâitoare, muzici nesfârşite.* SADOVEANU, O. III, 401, cf. SCRIBAN, D. *Un cinematograf aprindea patru etaje..., ca întreaga luminaţie a unei capitale într-o zi de serbări populare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 287, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 476, 480. *Fumul de ţigări făcea aerul ceţos, în ciuda luminaţiei puternice.* PREDA, DELIR. 110. *După ce s-a însărat bine, flăcăii încep să facă luminaţie prin sat.* ŞEZ. I, 40. ✦ (Învechit, rar) Instalaţie care serveşte la iluminat. *Văzui o mulţime de lucrători aşezând arcuri de triumf, bandiere şi luminaţii.* FILIMON, O. II, 182.

2. (Prin Transilv., Maram. şi Ban.) Comemorare a morţilor (în ziua de întâi noiembrie), când rudele şi cei apropiaţi merg la cimitir cu flori şi lumânări. Com. din TRANSILVANIA, din MARAMUREŞ şi din BANAT.

– Pl.: *luminaţii* şi (învechit, rar) *luminăţii.* – Şi: (învechit) **luminăţiúne** s.f. PONTBRIANT, D.

– Din lat. **illuminatio, -onis,** it. **luminazione.**

LUMÍNĂ s.f. **A.** (Predomină sensul concret de radiaţie; în opoziţie cu întuneric)

I. (Adesea cu determinări calificative) Radiaţie care face corpurile vizibile; (învechit şi popular) lume[1] **(A 1).**

1. (Ca atribut al universului, al mediului ambiant; componentă a lumii înconjurătoare) *Lăudaţi-l toate stealele şi luminra.* PSALT. HUR. 124ʳ/20. *Den întâia zidire lumină lumina împreună cu zisa.* CORESI, EV. 332. *Şi zise Dumnezeu: „Fie lumină". Şi fu lumină.* PO 12/10. *Dintr-o lumânare aprindzi mii de lumânări şi nu mai împuţinedzi lumina ceii dintâiu.* VARLAAM, C. 37, cf. MARDARIE, L. 232/2. *Vădzu D[u]mn[e]dzău lumina că-i bună.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 265/2. *Tu m-ai scos de la iadul ce n-are lumină.* id. PS. 98/13. *Tu săvârşiş lumina şi soarele.* BIBLIA (1688), 405²/2, cf. 661²/3, ANON. CAR. *Unii obicinuiesc a o sămăna ghinda la creşterea luminii.* COD. SILV. 23, cf. LEX. MARS. 225. *Când sânt arburii tineri, cearcă umbră,... iară, după ce cresc, poftesc lumină.* ŞINCAI, în ŞA I, 657. *Pentru văpselile luminii.* AMFILOHIE, G. F. 3ʳ/6. *Ce esti lumina.* id. ib. 54ʳ/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Uşa fără veste să deschide, Chilia cu lumină să îmbracă.* id. Ţ. 292. *Într-a în peşteră şi mearsă şi dete de lumină frumoasă* (a. 1794). ŞA I, 195. *S-au lipsit de lumină, vătămându-să la ochi.* POTECA, F. 314/4. *Unele binale ce sânt după pravili poprite... astupă şi închide lumina vecinului* (a. 1823). DOC. EC. 302. *Somnul cel liniştit şi ferit de tot zgomotul..., de frig şi de prisosul luminii odăilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 72/2. *Îmi plăcea lumina, Că-l puteam vedea.* HELIADE, O. I, 73. *A deschide fereastră în perete străin pentru lumină.* COD. ŢIV. 78/28. *Daca cerul... să întunecă, nu te deznădăjdui, căci peste puţin negura va peri şi va urma lumina.* MARCOVICI, D. 14/22. *Lumina noaptea goneşte.* HRISOVERGHI, P. 77. [Orientul,] *de unde răsare lumina şi credinţa adevărată.* ASACHI, S. L. II, 241. *Aşa precum trăieşte Lumina când e zi, De nori ea se umbreşte, Dar făr-a eclipsi.* C. A. ROSETTI, C. 212/10. *Va să ni se dezlipească... ochii urduroşi şi să se zgâmboaie în lume la lumină* (a. 1845). BARIŢ, II, 307. *Pruncii, stând culcaţi în leagăn, se tot uită la o parte unde se vede lumină.* CORNEA, E. I, 117/29. *Cât pentru seminţe, păstrăm pe acelea... care au fost mai des atinse de lumină.* BREZOIANU, A. 220/22. *Lumina* [pivniţei] *trebuie să fie potrivită.* PENESCU, M. 60. *Avea numai o fereastră despre apus, ca să nu se vadă lumina de la drum.* GHICA, S. 280. *Mierla se-ntâlni seara cu bufniţa umflată... „Spune-mi, mă rog, lumina de ce nu-ţi e plăcută?"* ALEXANDRESCU, O. I, 234. *Vegetalele pare că îmblă după lumină.* I. IONESCU, B. C. 384, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 125. *Sai din hău făr' de lumină, Tu, al cerului duşman!... Duhul răului, Satan.* ALECSANDRI, P. I, 10, cf. COSTINESCU. *Orişice lumină, ce-n Bosfor se frânge, Îşi alungă forma ca un plop de foc.* BOLINTINEANU, O. 107, cf. LM. *Drept în faţa stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate străluceau.* ODOBESCU, S. I, 167. *Miros, lumină şi un cântec nesfârşit, încet, dulce... îmbătau grădina şi casa.* EMINESCU, P. L. 7. *Pe când nu era moarte, nimic nemuritor, Nici sâmburul luminii de viaţă dătător.* id. O. I, 115. *Îşi şterse repede ochii, ca şi cum ar fi văzut întâia oară lumina.* CARAGIALE, O. I, 135. *Două, trei lucefere s-au stins în infinit... Pentru aceasta este oare*

mai puţină lumina în natură? MACEDONSKI, O. IV, 5. *În lumina salonului, Nelly îmi păru mult mai frumoasă.* CONV. LIT. IV, 246. *Cocoşul e cel dintâi vestitor al luminei.* MARIAN, O. II, 244, cf. DDRF. *E-n flacără bolta senină Şi fără-ntrerupere-acum Se varsă tăcuta lumină.* COŞBUC, P. II, 8, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *În case e lumină.* PAMFILE, CR. 41. *Vezi, Oană, cum se întunecă? Mâine dar va fi lumină.* DELAVRANCEA, O. II, 86. *Cum se topeşte lumina pe cer, aşa şi zgomotele pe pământ.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 156. *Fluturii mici şi albaştri..., beţi de miresme şi de lumină, se răspândesc în aerul cald.* HOGAŞ, DR. I, 31. *Ar fi fost ziuă şi lumină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 4. *În casa lui săracă, îl trezeşte lumina binefăcătoare şi... cântecul păsărilor dimineţii.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 120, cf. SEVERIN, S. 153, ŞĂINEANU, D. U. *Stau singur lângă vagonul ambulant în care doarme în lumină o alteţă comediantă ostenită.* BACOVIA, O. 215, cf. BUL. FIL. I, 165. *Lumina mocnea încă în coaja nopţii, gata să crape.* VOICULESCU, P. I, 97, cf. DS. *Cărăuşii stau tăcuţi în lumină, cu ochii duşi.* SADOVEANU, O. I, 38. *A doua zi, în strălucirea luminii, mănăstirea veche a lui Petru-Vodă Rareş părea alta.* id. ib. IV, 120. *Deschide-te naturii ca mugurul luminii Şi sparge închisoarea îngustului tău trup!* PILLAT, P. 62. *Jumătate faţă îi cădea în lumina ce se strecura printre perdele.* DAN, U. 70, cf. ROSETTI, L. R. VI, 158, SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 99. *Am ţinut pasărea cu capul spre lumină.* DOMBROWSKI, P. 78. *Bucuria de-a simţi aerul, lumina, apa.* CONSTANTINESCU, S. II, 288. *Surâsuri delicate se succedau, ca orele luminii, pe figura lor trandafirie.* ARGHEZI, S. VII, 39. *Nu văzusem niciodată o rândunică şi pasărea care săgetează lumina şi azurul mi s-a părut uimitor de frumoasă.* id. ib. VIII, 24. *Brazii, pinii, stejarii cresc aşa de deşi, încât trunchiurile se usucă gâtuite şi se răsucesc ca şerpii, căutând lumina.* CĂLINESCU, O. IX, 19. *De câteva ori Macedonski a scuturat lanţurile de aur care îl ţineau legat... de om şi de operele lui, pentru a se opri... în faţa florilor, a apei, a cerului şi luminii.* VIANU, L. R. 404. *Poemele luminii.* BLAGA, POEZII, 1. *Sus, în lumină, ce fragil Apare muntele!* id. ib. 205. *Lumina reverberată de nisip e orbitoare.* RALEA, S. T. I, 256. *Fundul viroagelor ferite de lumină.* CAMIL PETRESCU, O. I, 57. *Străluceau în lumină malurile înalte şi albe.* STANCU, R. A. I, 12. *Ţinute spre lumină,* [ouăle] *au o culoare transparentă galbenă-deschis.* LINŢIA, P. III, 56. *Lumina-n valuri peste noi se lasă, Ca marea se deschide viaţa larg.* BENIUC, V. 133. *În lumină, Muntele stă neclintit.* JEBELEANU, S. H. 41, cf. GRAUR, E. 111. *Gligor, săracu, aşa s-o topit şi-aşa o slăbit, că i se vede lumina prin urechi!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 326. *La lumina din antreu, doctorul Sârbu aruncă o privire fugară femeii.* PREDA, R. 62. *Ca mine, multe rodii prea coapte Sufereau în lumină.* ISANOS, V. 248. *Apar... tulburări în acomodarea vederii la distanţă şi lumină.* ABC SĂN. 72. *Orice obiect este o formă de lumină oprită într-o structură.* STĂNESCU, R. 86. *Parfumurile, luminile, gustul fructelor coapte îi permit poetului să-şi regăsească sufletul infantil.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 112. *Cam tot ce se petrece în poemul lui Dimov se petrece ziua, sub protecţia luminii.* SIMION, S. R. III, 279. *Lumina scade încetul cu încetul, tabloul se schimbă, iar scena înfăţişează un hall-birou.* MS. 1975, nr. 4, 41. *Unde-i nevasta frumoasă, Pare că-i lumină-n casă.* MARIAN, H. 88. *Cât e vara şi lumină Este viaţă mai sănină.* MAT. FOLK. 1411. *Dumnezeu, după ce a făcut lumea, i-a dat lumină.* PAMFILE, VĂZD. 16. *Când ochii deschidea,... Zare-n case că-mi vedea, Lumina şi zarele, Cum răsare soarele.* BALADE, III, 62. *S-a umplut toată casa de lumină şi de fericire şi de bucurie.* FOLC. TRANSILV. III, 450. *Vin cu ea-ncoace la lumină, Fii cu inima mai plină.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 230. *A vorbi ca orbul de lumină,* se spune când cineva vorbeşte despre ceea ce nu cunoaşte. ZANNE, P. II, 844. *A băgat lumina în sac,* se spune despre cel care vrea să facă lucruri imposibile sau despre prost. id. ib. III, 354. *Lumina rămâne lumină, deşi orbul n-o întâmpină* = adevărul nu poate fi negat, chiar dacă unii nu-l recunosc. id. ib. I, 43. *A intrat în casă Mama frumoasă Şi a umplut Casa (Lumina).* ŞEZ. XXII, 63. *Durda, groasa, Umple casa (Lumina).* ib. VII, 104. *Ce nu poţi să prinzi cu mâna? (Lumina).* ib. XIII, 24. (În imprecaţii sau jurăminte) *O faptă ca aceasta... n-oi face-o?... – Nu, Pe-a cerului lumină!* CONV. LIT. II, 26. *Se duse ca să-ntrebe de treaba calului. Neagră-ţi fie lumina! – se răsti acuma împăratul.* ib. VI, 92. *Să n-aveţi parte de lumină, Cum n-am eu de voie bună!* BALADE, III, 182. *Baba zice:... „Fiară verde să-l gonească Cât va fi câmp de gonit Şi lumină de zărit".* ALECSANDRI, O. I, 8.

a) (Ca radiaţie solară, element al peisajului diurn) *Voi întoarce lumira soarelui de către voi, de va fi întunrearecu* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 49/9. *Lumina soarelui face dzua.* PRAV. 141. *S-a întunecat soarele într-acel an,... cât perise soarele cu puţin, nu toată lumina.* M. COSTIN, O. 175. *Ai luminat dzua cu lumina soarelui.* DOSOFTEI, PS. 502^{v}/7. *Soarele va apune amiazăzi şi lumina va întuneca zioa pre pământ.* BIBLIA (1688), 594^{1}/32. *Orbul, nevăzând lumina soarelui, nu ştie unde merge.* ANTIM, O. 350. *Sânt tot de acest feliu de care să arată zioa, la lumina soarelui.* AMFILOHIE, G. F. 163^{r}/14. *Soarele iaste pricina luminei şi nu poate să nu lumineaze.* MICU, L. 151. *Ce lucru mai amar iaste decât să nu vadă cineva lumina soarelui!* MAIOR, PRED. I, 171/22. *Omul, prin mijlocirea luminei soarelui, îşi împlineaşte lucrurile sale.* PETROVICI, P. 90, cf. LB. *Luna, trup umbros fiind, cu neputinţă este să nu ia lumina soarelui.* POTECA, F. 127/29. *În primăvară... este începutul creşterii luminii soarelui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 9/2, cf. I. GOLESCU, C. *Spune, spune, mică-Albină, Încotro mergi acum trează, Când a soarelui lumină Pe-acest câmp nu scânteiază?* ASACHI, S. L. I, 53. *Părţile cele verzi ale vegetalelor au proprietatea de a descompune acidul carbonic subt influenţa luminei solarie.* MARIN, PR. I, 68/6. *Soarele... binecuvânta armele noastre prin lumina sa.* NEGRUZZI, S. II, 43, cf. POLIZU. *Un soare binefăcător umplea camera de lumină.* GHICA, S. 533. *Soarele în unde, în raze aurite, Lumina îşi răsfrânge pe steagul tricolor.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. *Să iasă de acum înainte la muncă,... când lumina soarelui se va ivi.* I. IONESCU, M. 202. *Un soare falnic revărsa Pe câmpi, pe flori lumina sa.* CONV. LIT. IV, 151, cf. COSTINESCU, LM. *Soarele dă lumina ca focul, dar soarele luminează mai mult decât focul.* CONTA, O. F. 100. *Seminţii mii, răzleţe,... ieşind*

odată l-a soarelui lumină. EMINESCU, O. I, 258. *Soarele va fi încetat a-i mai putea trimite măcar o rază de căldură şi de lumină.* CARAGIALE, O. III, 51. *Încet, încet se întunecă, norii de fum ascundeau lumina soarelui.* CONTEMPORANUL, II, 267, cf. BARCIANU. *Îl vedea... crescând la lumina şi căldura soarelui binefăcător.* SANDU-ALDEA, U. P. 14. *Soarele din marea strălucită Ieşi pe bolta cerului de-aramă Să dea lumină zeilor şi lumii.* MURNU, O. 33, cf. TDRG. *Soarele inundase cu lumina sa munţii.* HOGAŞ, DR. I, 64. *Servea numai ca să întunece lumina prea mare a soarelui în ştiubeie.* N. A. BOGDAN, C. M. 59, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Flora, aşa de simpatică la lumina soarelui, devine şi ea ofilită şi antipatică la întuneric.* LOVINESCU, S. IV, 114. *Învârteau nişte şuruburi care sclipeau grozav în lumina soarelui.* POPA, V. 103. *Sunt orb şi plâng lumina soarelui.* VISSARION, B. 64. *Îşi scaldă faţa în lumina soarelui.* TEODOREANU, L. 62. *Acolo se întâlnesc soarele şi dumbrava în valuri şi torente de lumină şi frunze.* ARGHEZI, B. 92. *După ce bea vinul dintr-un pahar conic de Lalique..., îl privea în lumina soarelui.* CĂLINESCU, S. 149. *M-am dus în dosul casei, subt un brad, în plină lumină solară.* BLAGA, H. 60. *Apa eleşteului e netedă şi răsfrânge ca o oglindă lumina soarelui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 38. *Soarele răsare şi trece cu lumina lui peste oameni.* STANCU, D. 13. *Plantele cresc şi formează materie vegetală sub acţiunea luminii şi a căldurii solare.* CHIRIŢĂ, P. 5. *Ajunsese într-o pădure fără fund, fără lumină de soare.* PAMFILE, DUŞM. 52. *În lumina celor din urmă raze de soare apăru din adâncimea codrilor întunecaţi un moşneag fără vârstă, atât era de bătrân.* FOLC. TRANSILV. III, 387. (La genitiv sau legat prin prep. „de", determină substantive ca „rază", „fascicul", „suliţă", care indică forma în care se propagă radiaţiile) *Meşteşugurile de dioptica... slujăsc a descoperi la fire razelor luminii.* AMFILOHIE, G. F. 32[r]/16. *Câte gânduri nu se deşir..., ca razele luminii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XVI/16. *De va fi vară, se va sminti de bătaia razelor luminii la ochi.* id. ib. 77/18. *Cum s-a tras raza luminei, fraţii mei s-au dus îndată.* NEGRUZZI, S. II, 59. [Fluturele] *cu primăvara naşte, cu roza ei să moară, În unde de lumină, cu zefiri, a-nota.* ALEXANDRESCU, O. I, 258. *Valuri de căldură, De lumină curg din cer.* CONV. LIT. IV, 82. *Fizica ne arată cum o rază de lumină, trecând printr-o prismă de sticlă, se desface în şepte colori.* ib. XI, 265. *Gheme de lumină.* EMINESCU, O. XV, 299. *O suliţă de lumină se furişa prin perdele.* SANDU-ALDEA, U. P. 168. *O ia la fugă înspre curtea boierească... Ies valuri de lumină pe ferestre, dar pomul nu se vede.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *Zâmbetul ei... ca o rază de lumină.* GÂRLEANU, N. 19. *O imagine scurtă i se arătă într-o lamă de lumină, care da la o parte pânza realităţii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 405. *Pe sub rulouri, printre perdele, se strecurau şuviţe de lumină cenuşie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 11. *Ridicându-se cu înalte şi subţiri fire de lumină, ele ardeau mereu.* id. ib. IV, 46. *Gândurile lui zburau din capu-i... mult mai repede ca iuţeala razelor de lumină.* VISSARION, B. 378. *Granguri treceau, ca nişte bulgări de aur, prin sulurile de lumină.* SADOVEANU, O. I, 52. *Adieri uşoare înfiorau frunzele şi-atunci porneau fulgere de lumină argintie.* id. ib. 64. *Sârme de lumină aurie pătrund pe geamuri înguste, se întind şi se ţes pe lespezile reci.* id. ib. IV, 108. *Mulţime de capete şi braţe păreau că se mişcă într-un joc fantastic sub ploaia razelor albe ale conului de lumină.* BART, S. M. 29. *Apele luminii se joacă pe zăvoi.* PILLAT, P. 143. *Dirijează fascicolul de lumină către cer.* ENC. TEHN. I, 167. *Îmi tremuri ca un picur De rouă-mbrăţişat De raze de lumină.* BLAGA, POEZII, 18. *Din cauza opacifierii cristalinului, razele de lumină nu mai pot pătrunde.* ABC SĂN. 83. *O împărăţie a întunericului atotdominatoare, lipsită de vreo rază de lumină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 20/7. *Asemenea unor fascicule de lumină, anumite cunoştinţe sunt focalizate într-un spaţiu de investigare.* ib. 1980, nr. 44, 3/1. (Cu determinări sau în contexte care precizează timpul **1,** momentul zilei **I 3)** *S-au stins de tot lumina zilei.* ANTIM, O. 52. *Mai chiare sânt decât lumina cea de amiazăzi pentru începutul numelui.* MAIOR, IST. 137/18. *Cea-ntâi a zilei lumină... Zorile o vestesc.* HRISOVERGHI, P. 63/5. *Domnul... au despărţit cu glasul lumina zilei de noapte.* CONACHI, P. 283. *Se arătă noaptea şi lumina au apus.* PANN, E. I, 27/18. [Ostaşii] *întru lumina crepusculului se zăreau.* NEGRUZZI, S. I, 160. *Zioa revărsa a ei lumină.* id. ib. II, 87. *O închisoare... unde nu pătrunde nici vuietul lumei, nici lumina zilei.* CONV. LIT. IV, 134. *Mare obştie-l urmează şi pe culme se lăţeşte Precum aburii pe baltă când lumina asfinţeşte.* ALECSANDRI, P. I, 32. *În lumina aurorei Te-am văzut plutind uşor.* CONV. LIT. VI, 169. *Părea că... un rai se înalţă în lumina zorilor.* EMINESCU, P. L. 51. *Aşteaptă, calm, să dispară lumina zilei spre a putea gusta binefacerile somnului.* CARAGIALE, O. VII, 44. *Acoperişurile de tinichea de la câteva biserici săseşti răsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Căldura, lumina şi tinereţea primăverii îl îmbătă şi pe el.* SANDU-ALDEA, U. P. 65. *Lumina bucuroasă a lunii Paştilor de april iveşte frumuseţea vechiului alai domnesc.* IORGA, P. A. I, 164. *Bustul s-a înălţat,... priviri serioase şi mişcate l-au privit la desfacerea lui, în deplina lumină glorioasă a lui iulie.* id. ib. II, 8. *Lumina apuse acum, veni amurgul Şi la ospăţul zeilor nu-i bine Să-ntârziem.* MURNU, O. 44. *Picătura de lumină Din geana zorilor albastre.* GOGA, POEZII, 35. *În revărsat de zori, pe baltă lumina face minuni.* GÂRLEANU, L. 16. *Abia începeau să se distingă lucrurile din casă la lumina slabă a zorilor ce venea prin ferestruică.* BUJOR, S. 109. *Lumina răsăritului scălda feţele noastre.* HOGAŞ, DR. I, 294. *Seara umbrise uşor lumina statornică a amurgului limpede.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 379. *În lumina zilei însă zâmbea de visurile îndrăzneţe ca nişte urări bolnave.* REBREANU, I. 232. *Îmi strălucesc ademenitoare, cu gingaşă învăluire, pădurile mele, dealurile mele, scăldate în lumina serii.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 109. *Ochii lui, de mânie, sclipiră o clipă ca oţelul în lumina sură a amurgului.* MIRONESCU, S. 58. *Acuma clopotele se aprindea în luminile asfinţitului.* KLOPŞTOCK, F. 119. *Era acelaşi bărbat blajin şi trist, plin de bunătate..., şi ochii adânci şi mângâioşi ca două lumini înserate.* VOICULESCU, P. I, 235. *În somnul iernii, ursul amorţit trăieşte din puterea strânsă în lumina zilelor verii.* SADOVEANU, O. III, 156. *În lumina de purpură a sării se poliesc pe boltă norii.* BART, S. M. 30. *Şi-a dat osteneala să pună pe pânză o culoare, aşa cum se vedea la*

lumina zilei, chiar când picta în atelier. OPRESCU, I. A. IV, 143. *Orgoliul lui răsfrânge toată acea lumină ostenită de crepuscul.* CONSTANTINESCU, S. II, 173. *Terenul accidentat... dezvelea în lumina albă a dimineții arabescurile lanurilor galbene cosite.* CĂLINESCU, O. I, 23. *Tot acest palat durat din cenușă să se prăbușească odată cu lumina zorilor.* PERPESSICIUS, M. III, 84. *A găsit nuanțele, vizibile numai pentru inițiat, ale luminii crepusculare.* RALEA, S. T. I, 270. *Lumina vie a amiezii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 51. *În lumina puțină a zorilor m-am trezit cu gura amară.* STANCU, R. A. III, 7. *Lumina dimineții se revărsa în diagonală prin fereastra retezată.* VINEA, L. I, 113. *Pe cer a rămas lumina pălită a interminabilului crepuscul.* TUDORAN, O. 200. *Deși lumina dimineții se simțea crescând, peste pământ, aproape fără veste, căzu o ceață deasă și cenușie.* PREDA, Î. 34. *Lumina vânătă a începutului de zi îi făcea și mai înfricoșători.* BARBU, G. 390. *Se îmblânzește progresiv lumina toamnei.* SIMION, S. R. III, 367. *Cât e vară și lumină, Ești, viață, mai senină.* MAT. FOLK. 1 411. *Când lumina amurgea, Bine, măre, se scula.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 241. (Cu determinări sau în contexte care indică aspectul, atmosfera etc. ori care nuanțează intensitatea, precizează culoarea) *Albiciunea hainelor lui întrecea strălucirile luminii.* ANTIM, O. 150. *O lumină vioaie strălucește asupra câmpiilor și munților.* MARCOVICI, D. 27/26. *Acolo unde soarele înăbușește câmpurile cu torentele caldei sale lumini, este bine a semăna des.* BREZOIANU, A. 81/9. *A imitat foarte mult lumina și coloritul cel dulce și armonios al Italiei.* FILIMON, O. II, 148. *Să mă duceți în odaia cu sofa, căci este mai multă lumină.* LĂCUSTEANU, A. 266, cf. LM. *Și deodată zi se face, un ocean de lumină, Fluviul a ieșit din codri.* EMINESCU, O. IV, 129. *Ea zâmbind își mișcă dulce a ei buze mici, subțiri, Înecată de lumină și miros de trandafiri.* id. ib. VI, 29. *Zărise nedeslușit la lumina slabă.* CARAGIALE, O. II, 263. *Într-o arie de lumină veselă se ivi un om slab.* SANDU-ALDEA, D. N. 44. *Coborâse primăvara pe Tibru și numai el, în toată bogăția asta de lumină, curgea posomorât ca totdeauna.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 5. *Petece negre de pământ răsturnat prindeau pe brazdele lucii lumini fugare.* id. ib. 23. *O lumină moartă domnește.* id. ib. 229, cf. TDRG. *Va ploua de va fi fost până atunci lumina secetoasă.* PAMFILE, VĂZD. 107. *Priveliștea luminii vii din vagonul-restaurant... îmi adăoga adânca părere de rău.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17. *Era lumină ca ziua.* id. ib. 252. *Aseară, în curtea largă a seminarului..., o lumină dulce se cobora de sus din văzduhul albastru.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Pe geamul aburit, lumina cenușie nu poate încă pătrunde.* GÂRLEANU, N. 68. *Pătrundeai într-o verandă... care, din cauza geamurilor pestrițe, era întotdeauna plină de o lumină stranie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 168. *Ferestrele sunt roșii, așa că lumina e roșie ca sângele.* id. ib. IV, 40. *Și-n ale valsului lenește valuri, Veți râde prin săli – potop de lumină.* BACOVIA, O. 124. *Balcicul d-sale e cufundat într-o ploaie de lumină caldă.* CONV. LIT. LXVII, 449. *O lumină orbitoare și-o înjurătură cumplită l-au trezit din visurile lui.* COCEA, S. II, 16. *Un sâmbure de lumină, mare cât o gămălie de ac, a făcut minunea asta.* id. ib. 82. *Mai curge încă un râu de lumină.* SADOVEANU, O. II, 436. *Ieși soarele din nouri și revărsă peste grădiniță un val de lumină aurie.* id. ib. IV, 16. *O lumină tristă, cernută prin nouri, umpluse lumea.* id. ib. XXI, 33. *Mijea de ziuă, cu lumină sfioasă și întârziată de norișori.* POPA, V. 126. *O lumină somnoroasă... țârâia peste lucrurile adormite.* DAN, U. 22. *Lumina puternică a Sudului face să apară pe paleta sa culori vii.* VIANU, A. P. 77. *Pornește și în Africa, unde dă cu ochii de natura și lumina orientală.* OPRESCU, I. A. IV, 157. *Brusc, din umbra lui diafană, zarea se aprinde de o lumină intensă de aur incandescent.* CONSTANTINESCU, S. V, 18. *Săgeată vreau să fiu, să spintec Nemărginirea, Să nu mai văd în preajmă decât cer... Și-aprins în valuri de lumină Să joc.* BLAGA, POEZII, 5. *Lumea părea o imensă explozie de lumină.* id. H. 27. *Ziua de marți se vestea cu un potop de lumină.* CAMIL PETRESCU, O. II, 22. *Din acest munte strălucind de lumina rece și pură a eternității,... Oltul vine la vale, asupra câmpiilor și oamenilor.* BOGZA, C. O. 14. *O geană de lumină străvezie crește spre răsărit.* STANCU, D. 467. *Năvăli peste mine și mă înfășură lumină albă ca argintul.* id. R. A. I, 142. *Lumina, în transparență prin coajă, este galbenă.* LINȚIA, P. III, 375. *Lumina se încenușa și rafturile abia se mai vedeau.* BARBU, G. 97. *O ploaie de lumină mă mângâia pe umeri.* IL mai 1965, 10. *Sala de tribunal..., cu lumină puțină..., este unul din locurile în care realizatorii de film nu s-au oprit de puține ori.* CINEMA, 1973, nr. 1, 42/1. *Se deschide smucit ușa și lumina năvălește impetuoasă.* V. ROM. aprilie 1979, 3. (În context cu „întuneric", „umbră", „haos", exprimă noțiuni opuse și totodată complementare; v. și u m b r ă **I 1)** *Blagosloviți lumina și întunearecul! Nopțile și dzilele!* PSALT. 332. *Cum se potrivește reacele caldului... și lumina întunearecului, așa se potrivește și mitariul învățăturiei.* CORESI, EV. 447. *Despărți Dumnedzeu lumina de la întunearec. Și chemă lumina dzio și întunearecul noapte.* PO 12/12. *Străluci lumină și fugi întunearecul.* MOXA, 345/16. *Vreadnici era aceia* [egiptenii] *a se lipsi de lumină și a să păzi întru-ntunearec.* BIBLIA (1688), 662[1]/26. *Dumnedzăul cel mare și nalt,... Carele ai împărțât între lumină și-ntre-ntunearec.* DOSOFTEI, PS. 514/4. *Lumina întru întunearec luminează și întunearecul pre ea nu o cuprinse* (a. 1693). GCR I, 308/34. *Dumnezeu au zidit lumina și usebindu-o din întunearec au făcut despărțirea cea dintâi a zilii și a nopții.* ANTIM, O. 245. *Are trebuință de lumină unul ce umblă întru întunearec, ca să nu dea preste prăpăstii.* PRAV. COND. (1780), 42. *Îngrozescu-mă de întunerec, că nu are parte cu lumina.* MICU, în ȘA I, 89. *Dualitatea acestor împotrive prințipii este deoebită..., ca lumina cu întunericul.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXIII/28. *Bucățile puteau fi mai mari, fără a prezenta ochiului asprimi în trecerile de la umbră la lumină.* EMINESCU, S. P. 297. *A mea iubire e-atâta de curată... Ca setea cea eternă ce-o au după olaltă Lumina de-ntunerec și marmura de daltă.* id. O. I, 232. *E o grădină în miniatură,... cu miile ei de umbre și de lumini.* CARAGIALE, O. III, 167. *Și, spintecată de lumină, Fugi-va noaptea cea haină Și brazii-n flăcări or vorbi.* COȘBUC, P. I, 82. *Se îngâna umbra cu lumina, când morile au început să umble.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 14. *Aci lumina pieri și se făcu un întuneric negru ca păcura.* VISSARION, B. 225.

Cum nu este lumină fără umbră, nici tărie nu este fără slăbiciune. C. GANE, TR. V. 160. *În luminile şi umbrele amurgului, iazul mi se părea şi mie mai frumos.* SADOVEANU, O. IV, 76. *A vrut Dumnezeu să facă lumină? Aceea s-a făcut după ce a lipsit întunericul!* OŢETEA, T. V. 144. *Peisaj biblic mai aproape însă de primele zile ale Facerii, când lumina şi întunericul... se pregăteau să primească pe om.* PERPESSICIUS, M. II, 418. *Nu e lumină aici, e un întuneric groaznic, că soarele e tocmai la dracu în praznic.* SORESCU, U. 58. *După întuneric vine şi lumină* = după necazuri şi tristeţe urmează şi bucurii. Cf. ZANE, P. I, 41, 77. ✧ (În credinţe mitologice) *A părului lucire s-o deie luna plină, Iar duh dă-i tu, Zamolxe, sămânţă de lumină.* EMINESCU, O. I, 94. *Ştiam, din texte, că Zalmoxis e zeul luminii.* PÂRVAN, G. 458. *Lui Apollo, zeul luminii şi al măsurii, îi corespunde o putere impersonală creatoare de opere.* BLAGA, Z. 274. *Germanii spun că eroii se duc la Odin, zeul luminii.* PANAITESCU, C. R. 42. ✧ (În comparaţii) [Domnul] *scoate ca lumea (luminră* H, C², D) *dereptatea ta şi giudeţul tău ca amiazăzi de zi.* PSALT. 67. *Dumnedzeu de austru vire... Şi lucirea lui ca lumira* (l u c o a r e a D) *fi-va.* ib. 321. *Cu milostenie de veri mângâia săracii..., atunci veni-va ca lumina dereptatea ta şi putearea lu Dumnezeu păzi-te-va.* CORESI, EV. 52. *Precum lumina soarelui să are către alalte stele, aşe chipul împăratului către senatori şi alalţi supuşi iaste.* CANTEMIR, I. I. I, 41. *Luminează în toată lumea, ca lumina soarelui, minunile lui.* ANTIM, O. 51. *Hainele lui să făcură albe ca lumina.* id. ib. 74. *Ţ-ar părea chiar ca lumina de soare.* BUDAI-DELEANU, T. V. 85. *O, dezmiardă pân' eşti june ca lumina cea din soare.* EMINESCU, O. I, 42. *Fii cuminte, pătrunzător ca şi lumina mare, Tu să-nţelegi cele lumeşti şi sfinte.* id. ib. IV, 452. *Am zărit nişte curţi... mult mai luminoase şi mai strălucitoare de cum îi lumina soarelui.* SBIERA, F. S. 18. *Privirile, sufletul şi vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineaţă.* DELAVRANCEA, O. II, 64. *Strălucea faţa lui Dumnezeu ca o lumină de aur.* REBREANU, P. S. 34. *Fire-ai, dragă, fericită! Că tu eşti a mea ursită Ca lumina de iubită.* ALECSANDRI, P. P. 39. ✧ F i g. [Celor fără omenie] *le desparte trupul şi merg amu den bucate în muncă, den slavă spre necinste, den lumină întru întunearec.* CORESI, EV. 366. *Cel ce face rău urăşte lumina şi nu mearge la lumină, ca să nu să cearte faptele lui. Iară cela ce face dereptate mearge la lumină ca să să arate toate faptele lui.* N. TEST. (1648), 108ʳ/19. *Direpţ te va face, de-i fi tot lumină. Ţ' va scoate giudeţul ca de dzî senină.* DOSOFTEI, PS. 121/11. *Literatura noastră cultă va străluci odată cu o eternă lumină şi genii săi nemuritori vor reflecta... mărirea şi lauda ei.* CONV. LIT. IV, 119. *Maiestatea Sa... răspândeşte o lumină atât de glorioasă în istoria secolului nostru.* ib. XII, 44. *Cine iubeşte muzica şi e deprins să o înţeleagă are să vază desigur lumină la atingerea lui sol diez al melodiei.* CARAGIALE, O. III, 60. *Faptele simpatice şi vrednice de laudă sunt situate în primul plan şi inundate de lumină. Faptele secundare sau antagoniste... sunt... mai îndepărtate şi mai umbrite.* VIANU, A. P. 38. *Poseda în trecut acel penel vrăjit, acea paletă cu lumini de vis şi de basm, graţie cărora ne-a dat unele din cele mai suave pasteluri.* PERPESSICIUS, M. III, 205. *Comediile lui Caragiale... nu prind în fascicolul lor de lumină decât un fragment minuscul de umanitate.* MS. 1988, nr. 1, 44. (Urmat de determinări, sugerează o atmosferă specifică) *Mă cuprinse dorul de... lumina vieţii de la ţară.* SANDU-ALDEA, U. P. 67. *Mahalaua a ieşit din lumina comicului caragialian prin opoziţia evocărilor tragice.* CONSTANTINESCU, S. II, 347. *Inspiraţia acestui mare poet îmbrăţişează într-o lumină de baladă stratul arhaic al vieţii ţărăneşti.* ib. id. VI, 197. *Pâlpâirea lumânărilor în sfeşnice, icoanele..., o gravură nemţească, toate pluteau într-o lumină de legendă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 72. *O lumină mai sumbră, dar de un tragism măsurat înconjoară ultima piesă a scriitorului: Ovidiu.* IST. T. II, 146. *Atenţia... dă structurii cinematografice acea lumină a realităţii.* CINEMA, 1973, nr. 4, 29. *Luminile sărbătorilor s-au stins către nordul ţării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 1/1. (În context cu „umbră", „beznă", „haos", sugerează aspectele pozitive în opoziţie cu cele negative; v. şi u m b r ă **I 1)** *Tu ce măsuri curgerea lumii în haos După câte ori se uneşte umbra, soră luminii.* EMINESCU, O. XV, 949. *Poate vreau să fiu umbră, poate vreau să fiu lumină, Trăsnet care mistuieşte, aer, mapă, fum, schintei.* MACEDONSKI, O. I, 71. *Acest caracter avea, ca toată făptura omenească, şi umbre pe lângă lumină.* XENOPOL, I. R. XIII, 19. *Poezia este una şi aceeaşi. Unul o găseşte în umbră, altul în lumină; unul în ceea ce nu-nţelege..., altul în ceea ce pricepe şi vede.* D. ZAMFIRESCU, O. V, 83. *Singurătatea din jurul ei, amestecul acela de umbre şi lumini o tulburau.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 27. *Milităria îi cinste şi lumină, iar nu beznă şi osândă.* POPA, V. 323. *Impresia de realism..., aşa cum o imprimă viaţa, cu sinuozităţile, cu surprizele, cu umbrele şi luminile ei este covârşitoare.* CONSTANTINESCU, S. II, 215. *Înţelepciunea vieţii însăşi, eternă şi plină de umbre şi lumini.* id. ib. 344. *Şi unde duce mersul nu mai ştim. Lumini şi umbre sunt, ca de poveste.* BLAGA, POEZII, 380. *O mare patimă pentru poezia eminesciană... putea alcătui din umbră şi lumină un aşa de strălucitor elogiu.* PERPESSICIUS, M. IV, 165. *Deopotrivă se găseşte-n toate Amestecată umbră şi lumină.* ISANOS, V. 281. ✧ L o c. a d j. **De lumină** = **a)** luminos, sclipitor; s p e c. (despre ochi) strălucitor. *Deunăzi... mă simţii cufundat ca într-un nor întunecos... Ancuţo! tu ai prefăcut acel nor în soare de lumină! Tu ai deşteptat în sufletu-mi o viaţă necunoscută!* ODOBESCU, S. I, 143. *Ileana cea bălaie îi surâde dintr-un nor; Către chipu-i de lumină se înalţă al său dor.* CONV. LIT. XI, 52. *Copacii erau cu foi nestimate, cu flori de lumină şi în loc de mere luceau prin crengile lor mii de stele.* EMINESCU, G. P. 41. *O sfântă regină, Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină.* id. O. I, 38. [Vulturul] *ar vrea adâncul bolţii cu zboru-i să-ntretaie, Prin câmpuri de lumină, prin drumuri de văpaie.* GOGA, P. 116. *Stoluri de berze se rotocoleau prin văzduh ca nişte pete de lumină!* SANDU-ALDEA, U. P. 8. *Şi-n vis am văzut... pe Maica Precesta, plângând cu lacrimi grele. Plângea şi plângând s-a coborât pe-un nor de lumină şi mi s-a oprit deasupra capului.* AGÎRBICEANU, A. 420. *Deodată îi răsărea în faţa ochilor chipul întunecat, cu raza de lumină a dinţilor fetei.* GÂRLEANU, N. 10. *Cu egală stăpânire se coboară în abisuri sufleteşti,... urcă singuratec*

şi arzător spre creste de lumină, aproape de stele, de îngeri şi de Dumnezeu. CONSTANTINESCU, S. I, 66. *Un gând de puternică vară, un cer de înaltă lumină.* BLAGA, POEZII, 230. *Trei cai... În zăbale de lumină.* STĂNESCU, D. S. 65. *Ochi de lumină avea fiul lui Ieronim, Privirea lui în noapte fulgera.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 17/3; **b)** (despre un spaţiu, un loc) în care pătrunde lumina **(A I 1),** plin de lumină *Acest loc... era pe atunci, în 1650, un ochi de lumină în mijlocul marelui codru al Căpoteştilor.* IORGA, C. I. II, 5; **c)** (despre plante) care trăieşte la lumină **(A I 1).** *După o fază de 2–3 ani cu floră de buruieni de lumină, urmează faza de fâneaţă cu ierburi cu rizomi.* CHIRIŢĂ, P. 71. ◇ L o c. a d v. **Pe** (sau, rar, **la) lumină** = în timpul zilei **(I 2),** de la răsăritul până la apusul soarelui. Cf. LB, POLIZU. *Mâi de noapte aici; pleci mâine pe lumină.* CARAGIALE, O. I, 143, cf. BARCIANU. *Acum trebuie să plecăm, înainte de asfinţit să urcăm pe lumină.* VOICULESCU, P. II, 79, cf. SCRIBAN, D. *Dacă cei din cătun nu s-au înecat astă-noapte când era întuneric beznă, cum o să se înece acum, pe lumină?* STANCU, D. 116, cf. DL. *Tatăl dumneavoastră trebuie să dispară de-acasă astăzi, pe lumină, fiindcă s-ar putea ca chiar la noapte să vie să-l ridice.* PREDA, C. I. P. III, 76, cf. DM, DEX. **La lumină** = când este lumină **(A I 1)** şi există vizibilitate; în mod vizibil; la vedere. *În acest moment i se aretă la lumină toată mărimea de suflet.* HASDEU, I. V. 156. *Ruşine îi era Martei să se drăgostească cu dânsul la lumină.* SLAVICI, O. II, 217. *Îl recunoscuse numai după ce salutul lui se prelungise expresiv şi acolo, la lumină, impresia îi fusese rea.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 224. *Păşind încet, ieşi în stradă, vroia s-o vadă la lumină.* BART, E. 56. *Floricică de la munte,... Ieşi din umbră, din tulpină, Să-ţi văd faţa la lumină.* ALECSANDRI, P. P. 31. *Ce se naşte în întuneric creşte la lumină* = lucrurile de taină ajung şi ele să fie cunoscute. Cf. ZANNE, P. I, 39, 40. **În lumină** = luminat **(I 1).** *Nuorul de către eghipteani era întunearec, de către feciorii lu Izdrail era iară în lumină noaptea.* PO 226/5. *Mă-ntorc de acum spre Vatra-n lumină.* BLAGA, POEZII, 150. (Sugerează şi ideea de bucurie, de speranţă) *Şi azi, dintr-odată, neaşteptat, acest răsărit.... Ca unui orb vindecat Lumea-n lumină mi s-a lărgit.* id. ib. 197. **La lumina mare** (sau a **zilei, a soarelui,** învechit, rar **de amiazăzi**) = în văzul tuturor; făţiş. *În mijlocul luminei ceii de amiazăzi, dară, vrea să se întunece... cum că românii...* MAIOR, IST. 93/9. *Se va vedea la lumina zilei din care elemente naţionali şi în ce proporţiuni se întregeau acealea regimente.* BARIŢIU, P. A. I, 392. *Sosise timpul ca ideile de libertate şi de egalitate să ceară a trăi la lumina mare.* GHICA, S. 647. *A luptat pe faţă, cu curaj, la lumina mare.* id. ib. 673. *Oamenii cinstiţi îşi fac treburile ziua, la lumina mare.* SLAVICI, O. I, 252. *Numai într-un stat despotic... se putuse îndeplini la lumina soarelui un asemenea act.* XENOPOL, I. R. IX, 201. *Solul trimis la zeu nu e înjunghiat în fundul unei gropi şi acoperit acolo cu pământ, ci e aruncat în lănci, cu faţa spre cer şi la lumina zilei.* PÂRVAN, G. 152. *La lumina zilei, n-ar fi exclus să se lămurească într-o bună zi şi pe sine.* PERPESSICIUS, M. IV, 96. ◇ L o c. p r e p. **La lumina...** = cu ajutorul..., cu puterea...; prin **(III 5).** *Arată-ne, la lumina talentului tău, durerile şi aspiraţiile societăţii noastre de azi.* VLAHUŢĂ, O. A. 452. *Chestiunea nu se putea limpezi numai la lumina principiilor teoretice.* XENOPOL, I. R. XIII, 154. *Vor avea a fi din nou controlate la lumina unor adunări şi statistici... de materiale arheologice.* PÂRVAN, G. 295. *La lumina acestei disociaţii sunt, îndeosebi, scrise cele două studii mai mari.* LOVINESCU, S. VIII, 184. *Petrarca... şi-a întemeiat expunerea exclusiv pe documente clasice, examinate la lumina raţiunii.* OŢETEA, R. 201, cf. DEX. ◇ L o c. v b. **A se face lumină** = a se lumina de ziuă. *Noaptea cu întunerecul trece şi să face iar lumină.* NECULCE, L. 92. *Îi era ca şi când ar fi pus prin întuneric mâna pe făcătorii de rele şi s-ar fi temând că-i scapă mai-nainte de a se face lumină.* SLAVICI, O. I, 165. *Tot mai lumină se face; S-albeşte strâmtoarea cărării.* COŞBUC, P. II, 8. *Când s-a făcut lumină eram departe.* BART, E. 280. *După şe să faše lumină, veďe că-i sluga cu iel la foc.* O. BÎRLEA, A. P. III, 35. ◇ E x p r. **Ca lumina zilei** (sau **a soarelui)** = (de obicei precedat de adjective ca „limpede", „clar") netăgăduit, evident. *Toate întocma ca şi lumina soarelui sânt cunoscute stăpânirii.* BOJINCĂ, A. VIII/2. *Nu se vede ca lumina zilei bunătatea acelui ce s-au învrednicit ajutorului de sus?* ARHIVA R. I, 49/9, cf. ZANNE, P. I, 44. *Totul e limpede ca lumina zilei.* DAN, U. 84. *Misterul... se decupează în virtuozităţi verbale şi-n enigme clare ca lumina zilei.* CONSTANTINESCU, S. I, 156. *Vezi năpăstuiţi pierzând procese drepte ca lumina zilei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 45. *Era un lucru tot atât de limpede ca lumina zilei.* T. POPOVICI, S. 217, cf. DEX. *Şi atunci adevărul clar ca lumina zilei păleşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 14/4. **A vedea** (sau **a zări) lumina (zilei** ori **a soarelui, a vieţii, a lumii)** sau **a ieşi la lumină, a vedea prima rază de lumină** = a (se) naşte **(I 2).** V. şi v e d e a **(I 2).** *În zilele acestui fericit împărat... am văzut şi eu lumina lumii aceştii pline de amar.* VĂCĂRESCU, I. I, 72^{v}/14. *Părinţii lor, ba şi moşii lor, acolo văzuse întâi lumina lumei aceştia.* MAIOR, IST. 29/30. *Să sparge gheoacea oii şi iese puiul la lumină.* GRIGORIE, L. [prefaţă] 16/1. *Un pământ unde au văzut întâiaş dată lumina vieţei.* IST. M. II/3. *Unii din prunci de abie văd lumina vieţei, născându-se, şi îndată se cuprind de o cumplită neputinţă a trupului.* CORNEA, E. I, 6/27. *Sărmană ticăloasă fiinţă, blăstemată până a nu vede lumina!* NEGRUZZI, S. I, 28, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *În această frumoasă cetate, învăţătorul a văzut prima rază de lumină.* CARAGIALE, O. VII, 525. *A văzut lumina zilei la Nijni-Novgorod.* SADOVEANU, O. XX, 423. [La Focşani] *P. Liciu a văzut lumina zilei şi şi-a plămădit sufletul său de copil.* JUN. LIT. XXVI, 6. *Este şi azi satul minunat în care am văzut lumina zilei, ca atâţia alţi români de-aici.* MOROIANU, S. 176. *Unii susţin că poetul a văzut lumina soarelui la Ipoteşti.* CĂLINESCU, C. O. 440. *Ne vom ocupa de un om care a văzut lumina zilei cu mai multe sute de ani înaintea noastră.* VIANU, L. U. 99. *Augusta umbră a lui Napoleon nu a încetat să planeze asupra măruntei insule... Corsica, unde a văzut lumina zilei.* MAGAZIN IST. 1969, 72. *Autorul nu pierde din vedere rostirea din alte regiuni ale ţării, inclusiv cea în care văzuse lumina zilei.* L. ROM. 1980, 39. *C-aşa cuvinte n-a auzit De când lumina soarelui a zărit.* PĂSCULESCU, L. P. 66. **A da** (cuiva) **lumina vieţii** (sau **a zilei)** = a fi

mediul sau locul în care s-a născut cineva. *Două oraşe din Asia Mică îşi dispută cinstea de a-i fi dat lumina vieţii.* LOVINESCU, S. V, 91. *Familia lor, originară din Oltenia, le-ar fi putut da lumina zilei şi în vetrele lor de baştină.* PERPESSICIUS, M. III, 57. **A nu (mai) vedea lumina (zilei)** = **a)** a nu (mai) trăi **(1),** a nu (mai) vieţui **(1).** *Intră pără în gintu părinţilor săi şi pără în veacu nu veade lumea (lumina C², luminră* HD). PSALT. 95. *Nu mai vede lumina cu ochii.* STĂNCESCU, B. 199. (În imprecaţii) *De gândeşti, bade, la mine, Dumnezeu să-ţi deie bine;... Să-ţi deie şi sănătate... Sănătate cu luna, Să nu mai vezi lumina.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 280; **b)** a sta la închisoare, în temniţă, a fi închis (pe timp îndelungat). *L-ar fi prins, l-ar fi închis şi n-ar mai fi văzut lumina zilei.* SANDU-ALDEA, U. P. 19. *Să-l prinzi... şi să-l bagi să nu mai vadă lumina soarelui câte zile-şoare o mai avea.* PREDA, R. 208. *Iute turci-l coprindea, În temniţă-l arunca, Şi la osmol mi-l băga, Să nu vază lumina.* PĂSCULESCU, L. A. 260. **A mai vedea lumina soarelui** = a-şi dobândi libertatea. *Sărăcia, când se văzu scăpată, i se încârliga pe după gât, zicându-i... „Mai văzui şi eu o dată lumina soarelui!"* PAMFILE, DUŞM. 98. **A (se) scoate** (ori **a duce, a pune** etc.) (ceva sau pe cineva) **la** (ori **în) lumină** (sau **la lumina...**) = **a)** a da la iveală. *Un bolovan de mineral... l-au scos afară la lumină.* ASACHI, S. L. II, 194. *Prin altul nu să poate La lumină a să scoate* [roadele pomului]. BĂRAC, în ŞA I, 761. *Cotrobăi pe sub tejghea şi scoase la lumină o butelie pecetluită.* BART, E. 327. *Se bătuseră pe acolo ostaşi şi oasele lor le tot scoteau în lumină plugurile ruşenilor.* STANCU, D. 331; **b)** a (se) descoperi; a face să fie sau a fi (mai bine) cunoscut, a (se) arăta; a apărea; s p e c. a da publicităţii, a publica **(2);** p. e x t. a (se) pune în evidenţă. V. şi p u n e **(A I 1),** s c o a t e **(VI 1).** *În lumină* [faptele] *puindu-le, ca să putem încă cunoaşte... lucrurile bunilor şi a răilor.* C. CANTACUZINO, C. M. I, 28. *Au fost şi de alţii mai denainte în multe fealiuri tipărită, iară acum mai cu multă osârdie o ai scos la lumină.* ANTIM, O. 399. *Să aducem la lumină asemenea lucruri folositoare obştii.* GOLESCU, Î. 103. *Mi-au însufleţit dorinţa şi m-au aplecat de am scos rămasa mea sirguinţă la lumină.* EPISCUPESCU, O. Î. VI, 122, cf. I. GOLESCU, C. *Scoase la lumină multe documente ascunse, relative la biserica orientală.* BARIŢIU, P. A. I, 320. *Era unul dintr-acei oameni cari stau ascunşi în umbră până ce timpul şi întâmplările îi scot la lumină.* NEGRUZZI, S. I, 179, cf. POLIZU. *Crede că el a scos pe români la lumină; altul crede că ne-a inventat limba şi istoria.* GHICA, S. 55. *Ştiinţa nu este scoasă la lumină, nu este răspândită în lume?* I. IONESCU, M. 386. *Facem un serviţiu amatorilor de istoria naţionale, scoţind la lumină această operă* (a. 1861). ŞA I, 1, cf. PONTBRIANT, D. *Perioadelor istorice însele le este dat a aduce la lumină... o parte din nesfârşitul adevăr.* CONV. LIT. IV, 122. *Pe tine, eu din umbră te-oi scoate la lumină.* ALECSANDRI, T. I, 12, cf. LM. *Adevărul nu se poate ascunde. Timpul îl scoate totdeauna la lumină.* MAIORESCU, D. I, 426. *Scoate la lumina conştiinţei tale ceea ce este ascuns în cugetul meu.* id. CR. I, 73. *Învăţata Transilvanie, cu latiniştii ei..., începu a aduce prin tipar cercetările lor la lumină.* ODOBESCU, S. I, 303. *Cunoştinţele ce se dau... nu pun în lumină... adevăratele principii ale activităţii politice.* CONTEMPORANUL, I, 274. *Pune broşura toată în lumina ei adevărată.* EMINESCU, S. P. 65. *Socrul e unul din aciia cari vrea[u] să scoată neamul său la lumină.* id. ib. 363. *Dintre toate aceste calităţi, aceea care le pune pe toate în lumină... este talentul de orator.* CARAGIALE, O. V, 153. *Aceste idei ascunse răsar la lumină într-o cuvântare a aceluiaşi Dimitrie Brătianu.* XENOPOL, I. R. XII, 57, cf. BARCIANU. *Al. Russo, Vasile Alecsandri scot la lumină poezia poporului.* IORGA, C. I. II, 80. *A scos la lumină cântecele.* VASILIU, P. L. 14, cf. TDRG. *Toate aceste tezaure aşteaptă însă... pe săpătorii, cari... să le cheme iară la lumina zilei.* PÂRVAN, G. 144. *Cercetarea minuţioasă... ne poate scoate la lumină şi alte laturi interesante.* RF I, 196, cf. ŞĂINEANU, D. U. *O avere naţională demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română.* LOVINESCU, S. IV, 73. *După ani de zile, tăinuita comoară e scoasă la lumină.* CAMIL PETRECU, T. II, 158. *Începea să scoată din trecutul ei, la lumină, întâmplări de-ale tinereţii.* SADOVEANU, O. V, 90. *Faptul acesta pune în lumina cea mai potrivită atitudinea unora dintre patriotarzii noştri.* id. ib. XX, 185, cf. SCRIBAN, D. *Opera de artă serveşte pentru a pune în lumină calităţile de sinceritate şi onestitate.* OPRESCU, I. A. IX, 135. *Demascând-o, îşi face şi datoria etică de a scoate în lumină vicii pe care nu le aprobă.* CONSTANTINESCU, S. II, 18. *Corespondenţa dintre ei pune în lumină numeroase consonanţe.* id. ib. 116. *Aceste lucrări au fost abia târziu scoase la lumină.* DOMBROWSKI, P. 11. *Ne aflăm cu adevărat într-o criptă cu tainele scoase la lumină.* PERPESSICIUS, M. III, 2. *Cum putem pune în lumină apoi splendoarea virtuţii decât făcând-o să triumfe asupra viciului?* VIANU, L. U. 309. *Venise cu hotărârea să discute prieteneşte, să scoată la lumină împreună întâmplările întunericului.* VINEA, L. I, 245. *Cercetarea... a pus în lumină faptul că unii artişti braşoveni pot fi mai bine cunoscuţi pe baza operelor lor.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 21. *Piesele care sunt scoase acum la lumină vin să-mi întărească o mai veche bănuială.* MS. 1975, nr. 2, 25. *Este mai simpatic decât alte romane, tocmai pentru că pune în lumină anumite obsesii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 19/3. *Aspectul pe care doresc să-l pun în lumină este acela al contribuţiei adusă de oamenii de teatru la exegeza caragialiană.* MS. 1988, nr. 1, 49. (Cu parafrazarea expresiei) *Întru toată lumina ar fi aşezat lucru cum că Latinus au fost cel înteiu începătoriu a limbei latină cei gramaticească.* MAIOR, IST. 273/20; **c)** a ajuta pe cineva să scape dintr-o situaţie grea, dintr-o primejdie; a ajuta pe cineva să dobândească o situaţie. Cf. DEX. **A (se) da** (ceva) **la lumină** = a arăta, a face cunoscut; s p e c. a publica **(2);** p. e x t. a crea. *Au trecut peste 120 ani de când s-au dat la lumină aceste rânduri.* COD. SILV. 7. *Acea tălmăcire... nedată la lumină au rămas.* MICU, în ŞA I, 218. *Mulţi bărbaţi multe plase de cărţi ar fi dat la lumină, pentru luminarea a tot neamul românesc.* MAIOR, IST. 258/25. *Dau la lumină cărticica aceasta care cuprinde literele vechilor romani* (a. 1809). ŞA I, 820. *De cartea carea voieşti să o dai la lumină ştiu prea bine.* PETROVICI, P. X. *Nebăgat de seamă până când au dat la lumină scrisele sale.* POTECA, F. 48/26. *De când s-a făcut poet, îl întreabă ce are de gând să*

mai dea la lumină. HELIADE, O. I, 250, cf. I. GOLESCU, C. *În nicio altă vreme până acum n-ar fi fost lucru de om cu minte... să dea la lumină această traducere.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 3/11. *Lucram la o carte... pe care, cu ajutoriul Celui-de-Sus, fără întârziere, a o da la lumină doresc.* BOJINCĂ, R. 7/19. *Am dat la lumină cele dintâi trei tomuri a studiilor naturei cu numele şi porecla mea.* BUZNEA, P. V. XV/4. *Am arătat cartea me la mulţi profesori de la Universitatea de Berlin şi ei m-au îndemnat ca să o dau la lumină.* KOGĂLNICEANU, S. 102. *Nu cred de prisos a da la lumină astă mică piesă, ce, pe cel întâi teatru român, românește s-au reprezentat.* ASACHI, S. L. II, 253. *Colaţiona şi da la lumină chronicele noastre.* NEGRUZZI, S. I, 334. [Gramatica] *nu voi da-o la lumină* (a. 1845). BARIŢ, II, 309. *A dat... la lumină un prospect asupra dialectului lui Homer.* CONV. LIT. XI, 76. *Ce respect trebuie să avem aşadar înaintea bogăţiei spirituale a lui Michelangelo, Goethe, Beethoven ş. a., când ne gândim cât de însemnate sânt deja cele ce ei au dat la lumină.* EMINESCU, O. XV, 1 088. *Savantul nostru... va da la lumină în curând o publicaţiune.* CARAGIALE, O. IV, 365. *Altă manifestare... este aceea dată la lumină de doi boieri ai lui Mihai Viteazul.* XENOPOL, I. R. XII, 189. *Autorul spune că nu dăduse încă nimic la lumină din opera sa.* BUL. COM. IST. II, 116. *Răposata maică... a dat la lumină istoricul acestei mănăstiri.* HOGAŞ, DR. I, 15. *Iată ce toponimice se mai pot culege din materialul epigrafic dat la lumină până acum.* PÂRVAN, G. 272. *„Viaţa nouă" a dat la lumină şi alţi poeţi rămaşi în colecţia revistei.* LOVINESCU, S. IV, 571. *A dat la lumină frumoasa şi impozanta colecţie de literatură populară.* SADOVEANU, O. XIX, 227. *Dă la lumină... un album de obraze şi expresii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 222. *Operaţia... dă la lumină un întreg univers de structuri literarmentale în întregime noi.* MS. 1988, nr. 1, 30. **A se pune în lumină** = (despre persoane) a se face cunoscut; a se pune în evidenţă. *Se ferea de a se pune el însuşi în lumină.* XENOPOL, I. R. IX, 111. *Un alt mijloc de a te pune în lumină este şi acela de a ţine cel puţin o conferinţă.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 106. **A ieşi la** (sau **în) lumină = a)** (mai ales despre fiinţe; şi în formele **a se arăta, a răsări, a se ivi** etc. **la lumină** ori **la lumina zilei)** = a ieşi afară, a apărea la vedere. *M-am hotărât să ies la lumină, să mă duc să plătesc, cum zice englezul, câteva vizite pe la unii, alţii.* GHICA, S. 434. *Şi când un om aproape a merge-a cutezat, El la lumina zilei nu s-a mai arătat.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Ce vor oamenii – strigoi, ieşiţi din tenebrele reacţiunii la lumina zilei?* CARAGIALE, O. V, 414. *Stafia, ce umblase până atunci numai prin fundul cugetelor, se arătase iar la lumina zilei.* XENOPOL, I. R. XIII, 236. *Paserile îşi văd de hrană, gâgâlicii răsar iarăşi la lumină şi liniştea şi pacea se lasă peste curtea mea.* GÂRLEANU, L. 11. *Mă apropiai de tufişul în care stătea ascuns şi îl silii să iasă la lumină.* HOGAŞ, DR. I, 65. *Familia îi apăru atunci ca... un năvod..., de unde nu poţi ieşi niciodată la mare, la larg, la lumină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 302. *Domnul... deveni zâmbitor, ieşi mai în lumină şi dădu drumul unei fraze întregi.* SADOVEANU, O. XIV, 69, cf. I, 52. *Firul apei... s-a ivit la lumina zilei.* BOGZA, C. O. 89. *Bufniţele se sperie şi ies năucite în lumină.* STANCU, D. *Mai bine era să iasă la lumină, să audă o vorbă şi să vadă un chip omenesc. Băiatul coborî din pat cu grijă.* TUDORAN, P. 255, cf. DEX. *Mă scoate din stâncă, Din umbră adâncă, Să-ţi ies la lumină Cu inima plină.* ALECSANDRI, P. P. 15. *Pădurea mamă mi-a fost... Dar acuma ce-am făcut? La lumină am ieşit, La satul meu am ajuns, Iaca, potera m-a prins.* PAMFILE, C. Ţ. 270. *O piatră scumpă care să-i lumineze calea prin întunericul şi desişul pădurii. A mai mers ce-a mai mers şi-a răzbătut la lumină.* id. DUŞM. 53; **b)** (şi în formele **a apărea, a veni** etc. **la lumină** sau **a vedea lumina zilei, a ieşi la lumina zilei)** a deveni cunoscut, a ajunge să fie văzut, descoperit, dezvăluit; a fi în atenţia... *Să se poată ajuta cel ce nu ştie de la cel ce ştie şi cele din întunerec să iasă la lumină.* C. CANTACUZINO, CM I, 3. [Valahii] *cunoscuţi fură şi la lumină veniră, daca începură a să amesteca şi a să adaoge cu sarmaţii.* id. ib. 31. *Trupul Domnului Hristos..., ieşind la lumină,... minunat au veselit tot neamul omenesc.* ANTIM, O. 197. *Tot omul caută să fie drept şi să nu înşale pre nimene, măcar deşi n-ar ieşi odată la lumină.* PETROVICI, P. 295. *Tot norodul e făcut ca să-şi iubească apururea binele său; deaca cei întunecaţi sânt făcuţi pentru ca să iasă la lumină şi cei luminaţi să mai strălucească.* POTECA, F. 361/14, cf. I. GOLESCU, C. *Au ieşit la lumină alte asasinate rămase nepedepsite.* BARIŢIU, P. A. I, 98. *Iese la lumina zilei că în 1744 nu acel archipăstoriu trebuia să fie citat la Viena.* id. ib. 436. *Cugetări adânc ascunse, idei drepte şi înalte Vor vedea lumina zilei.* ALEXANDRESCU, O. I, 77. *Ideile însemnate apar... la lumină cu un caracter exclusiv; ele pretind a conţine în totul adevărul.* CONV. LIT. IV, 123. *Geniul său şi-a făcut drum pentru ca să iasă la lumină.* ib. IV, 1. *El şi-a făcut dătorinţa, care poate că mai târziu va ieşi la lumină* (a. 1877). BARIŢ, II, 192, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Atunci pârâtorii lui ieşiră la lumină.* ODOBESCU, S. III, 238. *Au ieşit la lumină fenomene care au dat ocazie penelor satirice să facă haz de jurnalistica de peste Carpaţi.* EMINESCU, S. P. 309. *Pompoasele liste de făgăduinţe şi de vorbe mari... au văzut pân-acum lumina zilei.* id. O. XI, 17. *Adevărul şi dreptatea sunt menite a străbate la lumină până la urma urmelor.* CARAGIALE, O. V, 384, cf. BARCIANU, TDRG. *Sunt nişte cuvinte... care acum câteva ceasuri au ieşit la lumină.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 106. *Taxele nu mai văzură lumina zilei decât la poruncă mai înaltă.* PĂCALĂ, M. R. 73, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Din aceste însemnări ies la lumină, de la început chiar: disciplina şi organizarea vieţii proprii.* LOVINESCU, S. VIII, 73. *Ieşiţi abia ieri la lumină, am intrat în lumea mare cu toate stigmatele trecutului nostru, dar, să nu uităm, şi cu toate calităţile.* SADOVEANU, O. XIX, 88. *Această cosmogonie artistică iese şi mai bine în lumină din chiar versurile de pe frontonul acestei grote.* PERPESSICIUS, M. III, 160. *Pentru că viaţa e grea pentru atât de mulţi, iese adevăratul caracter din om la lumină.* DEMETRIUS, C. M. 41. *Nu putem pleca de aici până n-o ieşi adevărul la lumină.* H. LOVINESCU, T. 130. *D. Mironescu a ieşit la lumină cu un volum de „Poezii".* CONSTANTINESCU, S. II, 545. *E marea dispută... ieşită la lumină cu empirismul şi raţionalismul modern.* NOICA, D. 20. *În aceşti ani, au mai văzut... lumina zilei şi unele*

filme. CINEMA, 1974, nr. 4, 2; **c)** (despre ființe) a scăpa dintr-o situație grea, dintr-o primejdie. Cf. DEX; **d)** (despre opere literare, științifice, legi etc.; și în formele **a se ivi la lumină, a vedea lumina zilei)** a se publica **(2).** *Cum s-au ivit cartea lui Topeltin la lumină, îndată... l-ar fi ruşinat ca pe un viclean.* MAIOR, IST. 41/31. *De s-ar tâmpla...* [poemul] *să iasă cândva la lumină, ție să ți-l închin.* BUDAI-DELEANU, Ț. 66. *Cânticile poporale a românilor... au ieşit acum la lumină în un tom adunate.* ASACHI, S. L. II, 342. *Dicționariul... va fi românilor mult folositoriu, numai ajute-i D-zeu să iasă la lumină* (a. 1847). BARIȚ, II, 334. *Acea scriere..., dacă ar ieşi la lumină, ar fi făr-îndoială foarte prețuită.* NEGRUZZI, S. II, 158. *Demult gazeta d-lui Rosetti ar fi încetat de a mai vedea lumina zilei.* EMINESCU, O. XIII, 248. *„Cuvinte potrivite"... ies acum la lumină.* CONSTANTINESCU, S. I, 95. *Aşa-zisele texte rotacizante au văzut lumina zilei în Maramureş.* L. ROM. 1981, 155. *Broşura se tipăreşte, dar încă nu a ieşit la lumină.* MS. 1988, nr. 4, 28. **A situa** (sau **a vedea, a prezenta, a analiza** etc.) **într-o** (sau, rar, **sub o, în o) lumină...** (sau **în lumina...**) = (cu determinări atributive, de obicei adjectivale) a considera într-un anumit fel, dintr-un anumit punct de vedere, prin prisma unei anumite concepții. *Vezi lumea într-o lumină cam vânătă.* BARONZI, C. IV, 139. *Societatea este prezentată sub o lumină puțin favorabilă.* CONV. LIT. VI, 12. *Această manoperă... a avut numai efectul de a aşeza pe recenzent într-o lumină foarte echivocă.* EMINESCU, S. P. 381. *Pentru femei danțul, pentru bărbați exercițiul gimnastic, acelea ne arată numai pentru un moment personalitatea în lumina cea mai bună a frumuseței.* id. O. XIV, 923. *Se publicau mărturisiri, autografe, fotografii, care puneau într-o lumină zdrobitoare tot trecutul.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 6. *O împrejurare mai ales pusese regimul personal al domnitorului în o lumină nefavorabilă.* XENOPOL, I. R. XIV, 86. *Cronicarul... caută să prezinte lucrurile într-o altă lumină, favorabilă patronilor săi.* BUL. COM. IST. II, 31. *Era o chestiune fundamentală... pe care trebuia s-o punem în lumina necesară.* PÂRVAN, G. 651. *Adolescența este înfățişată aşa cum este, fără ipocrizie, fără falsă poezie, în lumina cea adevărată şi crudă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 264. *Un act important şi care pune într-o frumoasă lumină trecerea ce aveau unii domnitori ai Moldovei.* N. A. BOGDAN, C. M. 50. *Manifestările sale ultime literare... i-au pus într-o lumină îndoielnică.* LOVINESCU, S. VIII, 98. *Nu mă pot împiedica să nu-i văd pe toți... sub lumina delicioasă a ridicolului.* COCEA, S. II, 407. *Opoziția... între vechi şi nou apare într-o lumină falsă.* CĂLINESCU, C. O. 416. *O comparație... ar pune într-o lumină mai favorabilă pe bietul Daniil Scavinschi.* PERPESSICIUS, M. IV, 154. *Este cel mai profund elegiac al simbolismului autohton, realizat într-o... lumină care îndulcește contururile sentimentului.* CONSTANTINESCU, S. I, 164. *El situa într-o lumină favorabilă însemnătatea națiunii române.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 19. *Studii ample... au analizat într-o lumină nouă operele.* IST. T. I, 9. *Lucrurile apar într-o lumină neobişnuită, păstrându-şi prospețimea.* N. MANOLESCU, A. N. III, 62. *Linia unei mai vechi tendințe... de a plasa personajele negative într-o lumină de satiră.* CINEMA, 1974, nr. 2, 7. **În această** (sau în **altă) lumină** = sub același aspect, ca cel precizat anterior (sau sub altul), în acest fel (sau în alt fel). *Anghel este în multe privințe, în pragul literaturii noastre contemporane, însuşi Precursorul. Sub această lumină mi-ar plăcea să-l văd aureolat.* CONSTANTINESCU, S. I, 34. *Chestiunea a apărut în altă lumină.* PREDA, R. 7. *În această lumină, poezia acestor ani... îşi poate urma evoluția fericită.* STREINU, P. C. III, 65. *În această lumină pare atât de îndreptățită indignarea exprimată.* CINEMA, 1973, nr. 1, 43. *Ne poate determina să-i vedem în altă lumină ambițiile.* N. MANOLESCU, C. M. 160. **În plină lumină** v. p l i n **(I 6). În adevărata lumină** = aşa cum este cu adevărat, în mod real. *Să căutăm a împrăştia acea atmosferă artificială, spre a pune lucrurile în adevărata lor lumină.* MAIORESCU, D. II, 345. *Vedea în adevărata lumină starea îngrozitoare în care se zbătea patria sa.* BART. S. M. 25. (Învechit) **A fi la lumină** = a fi evident, limpede. *Cât e, dară, folosul gâlcilor la lumină este.* ANTROP. 123/23. (Învechit) **A fi în lumină** = a fi în vigoare, a fi valabil. *Toți aceştia... era idolatri sau de alte legi, ce era atunci în lumină.* VĂCĂRESCU, IST. 247/7. **A vedea** (sau **a cunoaşte) lumina (tiparului)** = a apărea prin intermediul tiparului sau al altor mijloace tehnice de multiplicare, a s e p u b l i c a **(2);** a se face cunoscut. V. şi v e d e a **(I 2).** *Țirculă o programă... căreia nu-i este iertat să vadă lumina* (a. 1847). BARIȚ, II, 340. *Toate acelea documente... văd lumina în susatinsele publicațiuni.* BARIȚIU, P. A. I, 122. *Documentul său propriu,... grecii au avut interes... ca să nu-l lase a vedea lumina.* CONV. LIT. II, 19. *Tu, drag copil al închipuirii mele, mâni vei vedea lumina tiparului!* GANE, N. III, 155. *Dacă vi se pare demn de a vedea lumina, vă rog înaintați-l respectivei redacțiuni.* CARAGIALE, O. VIII, 218. *În 1851 nu apare nicio scriere politică, dar vede lumina una literară de mare valoare.* XENOPOL, I. R. XII, 112. [Multe lucrări literare] *n-au văzut lumina, ci s-au nimicit cu timpul.* SBIERA, F. S. 402. *I s-a publicat... o poezie, cred, singura ei operă ce a văzut lumina tiparului.* LOVINESCU, S. VIII, 144. *Primele sale opere care contează au văzut lumina când... avea patruzeci de ani.* OPRESCU, I. A. IV, 109. *Mai multe opere, dintre care unele au văzut lumina tiparului.* VIANU, L. R. 127. *Un număr destul de mare de documente au fost adunate..., însă ele nu au văzut încă lumina tiparului.* ALEXANDRU, I. M. 6. *Comunicatele n-au văzut lumina tiparului nici măcar în coloanele presei.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 5. *Tot aici vor vedea lumina tiparului şi alte producții „instrumentaliste" ale sale.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 11. *Între 1570 şi 1780 au mai fost scrise şi alte cărți românești cu litere latine, dintre care unele au văzut lumina tiparului.* L. ROM. 1980, 159. *Multe din lucrările lui... nu au cunoscut lumina tiparului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 21/2. ✦ (Cu determinări) Aspect caracteristic unei zone deschise, lipsite de vegetație, expusă razelor solare. *Deodată ieşirăm la lumina câmpiei, într-o vale liniştită, în soarele amiezii.* SADOVEANU, O. IV, 65. *După ce treci de pădurea de la Moțea,... se deschide lumina din valea Moldovei şi munții sub văl de ceață se apropie.* id. ib. XIV, 450. *Grigoraş a mers prin codrul acela multă vreme... de dimineață până mai a cumpănit soarele de-amiazi, ce-o ieşit la o lumină de câmp, la*

marginea codrului. VASILIU, P. L. 166, cf. ALR I 1 980/898. ✦ F i g. (Şi determinat prin „vieţii", „zilei") Simbol al vieţii. *Aduse pre Lazar dintru întunearecul morţii la lumina vieţii.* ANTIM, O. 145. *Le-au orbit ochii atâta cât nu i-au mai deschis ca să vază lumina vieţii.* MOLNAR, RET. 5/8. *Lăudăm întâiu pre tatăl nostru cel ceresc, pentru că de la dânsul avem lumina vieţii.* POTECA, F. 350/12. *A se bucura de lumina zilei.* COSTINESCU. *N-aş fi vrednică de lumina zilei dacă l-aş părăsi şi eu.* SLAVICI, O. II, 144. *Le datoresc lumina şi faptul crud că sânt? Cu mine omenirea, Părinte, se va stinge?* ARGHEZI, S. I, 139. *Nu ştiu nici azi pentru ce m-ai trimis în lumină... De ce m-ai trimis în lumină, Mamă, De ce m-ai trimis?* BLAGA, POEZII, 92. (În credinţa creştină simbolizează viaţa veşnică) *Mintea ta deaca veri da pre strângerea comoarăi, lumina vieţiei nu veri putea câştiga şi veri îmbla întru untunearecul morţiei* (a. 1580). CCR 18/3. *Am arătat tuturor morţilor lumină de înviere şi schimbare din putregiune întru viaţă neputredă.* VARLAAM, C. 128. [Învierea] *duce pre noi din tunearec în lumină, din moarte în viiaţă, de pre pământ în ceriu.* id. ib. 273. *Trupurile* [necredincioşilor] *acelora să stea întregi şi sufletele lor... să nu vază lumina* (a. 1757). ARHIVA R. I, 87/20. *A înviat din morţi..., Lumina ducându-o Celor din morminte!* EMINESCU, O. IV, 359. *Zâmbetul sfânt al martirului care-ntrevede... lumina vieţii eterne.* CARAGIALE, O. II, 64. (Contextul aduce sensul figurat privind viaţa interioară a individului) *Cine va îmbla zioa nu se va poticni...; iară cine va îmbla noaptea poticni-se-va, că lumină nu iaste întru el.* CORESI, EV. 95.

b) (Ca radiaţie reflectată de lună; element al peisajului nocturn) *Luna,... fire are lumina ce iase den ea să turbure udăturile trupului.* CORESI, EV. 81. *Luna nu-ş va da lumina ei* (ante 1580). CCR 5/29. *Luna dete lumina ei.* NEAGOE, ÎNV. 182/18. *Era lumină de lună de lumina ca ziua.* AMIRAS, LET.[2] III, 128. *Curcubeiele ce să văd noaptea la lumina lunii.* AMFILOHIE, G. F. 163[r]/10. *Au stat de loc întru odihnă, până ce au răsărit luna, la a căreia lumină... trecând* [râul], *ce le-au fost mai spre folos au ales.* ŞINCAI, HR. I, 58/23, cf. LB. *Mare şi minunată este lucrarea luminii lunii asupra feţii pământului şi a sănătăţii locuitorilor lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 335/2. *Lungile nopţi de iarnă se luminează prin lumina lunii.* RUS, I. III, 249/7. *Lumina lunei începea a se contopi în razele dimineţei.* GHICA, S. 687. *Luna plină... răspândea pe iarbă brazde de lumină.* CONV. LIT. IV, 110. *Zamfira... se uita La cornul lunii ce se ivise Vărsând pe frunte-i lumina sa.* ALECSANDRI, P. I, 19, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Pe cer se suie luna... Şi cerul şi pământul... în lumini plutesc.* CONV. LIT. VI, 172. *Luna vears-a sa lumină, Dar mi-e gândul înnorat.* ODOBESCU, S. I, 139. *Să plutim cuprinşi de farmec sub lumina blândei lune.* EMINESCU, O. I, 74. *Iată lacul. Luna plină, Poleindu-l, îl străbate; El, aprins de-a ei lumină, Simte-a lui singurătate.* id. ib. 210. *În tăcerea aceea plină de lumina lunii, s-a auzit din umbra unui tufiş glas de privighetoare.* CARAGIALE, O. II, 252. *Apa,... în revărsatul luminii de lună, pleoşcăia mereu în liniştea nopţii.* SLAVICI, O. II, 57. *Printre paltini luna Prelinge-şi razele curate, Vărsând sfiala ei gălbuie Pe frunzele înfiorate, În picătura de lumină.* GOGA, P. 51. *Mânâncă toată casa... pe prispă, la lumina lunii.* PAMFILE, A. R. 83. *Umbrele copacilor, lumina lunii şi eu călcând cu piciorul gol pe iarba proaspătă.* A. HOLBAN, O. II, 337. *Colorile cunoscute până azi sunt absolut în neputinţă de a da adevărata lumină lunară.* LOVINESCU, S. VIII, 84. *Luli îi apărea într-o veşnică lumină de lună.* TEODOREANU, L. 29. [Îi] *plăcea să se plimbe singură, prin livezi, noaptea, la lumina lunei.* C. GANE, TR. V. 116. *Umbra individualităţii lui se prelungeşte... sub lumina lunară.* CONSTANTINESCU, S. I, 34. *La lumina lunei lămuresc: un om în vârstă şi altul tânăr.* ULIERU, C. 8. *Efectele de lumină ale lunei.* CĂLINESCU, O. XVII, 33. *În lumina lunii Îmi numără ea oare firele cărunte?* BLAGA, POEZII, 17. *În întunericul tăiat de lumina lunii şedeau de-a latul patului patru inşi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 135. *Lucea luna cu lumina Şi soarele cu căldura.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 513, cf. PĂSCULESCU, L. P. 17. *Lună, lună, duce-te-ai, Lumină să nu mai ai.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 374. (Cu determinări de culoare, de aspect sau care nuanţează intensitatea) *Luna ţese lumină plină de poveşti.* CONV. LIT. IV, 155. *Printre gratii, luna moale Sfiicioasă şi smerită şi-au vărsat razele sale... După pânza de păianjăn doarme fata de-mpărat; Înecată de lumină e întinsă în crivat.* EMINESCU, O. I, 79. *Cum revarsă luna plină liniştita ei splendoare!... Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară.* id. ib. 136. [Munţii] *par o cetate în lună... Lumina prin arc de fereastră E-albastră.* id. ib. IV, 101. *Paşii Manuelei, pe aleea netezită de lumina moale a lunei, loveau uşor pietrişul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 387. *Lumina albă* [a lunii] *parcă tremura de plăcere.* REBREANU, I. 75. *În lumina argintie a lunii o barcă aluneca.* BART, S. M. 29. *Drăcoaicele, ale căror chipuri în lumina albăstrie a lunii pline... nici nu le desluşisem..., mă strigaseră.* STANCU, R. A. II, 67. *Prin arborii de plumb îşi cerne luna Lumină deasă-n aerul fluid.* LABIŞ, P. 100. (Ca termen de comparaţie) *O desperare, ca şi-o lumină Lină a lunei ce se înclină Peste pământul întunecat.* BOLLIAC, O. 148. *Cadenţe Dulci ca lumina lunei primăvara Într-o grădină din Italia.* EMINESCU, O. IV, 103. ✧ (Învechit, rar) *Lumină cenuşie* = iluminare slabă a unei regiuni de pe Lună, aflată în umbra Soarelui şi care poate fi observată datorită luminii **(A I 1 a)** reflectate de Pământ. Cf. CULIANU, C. 279.

c) (Ca radiaţie a stelelor) *Lăudaţi-l steale şi lumină Ce daţi radze pre noapte senină.* DOSOFTEI, PS. 492/5. *Acesti trupuri* [cereşti] *au o lumină vie.* AMFILOHIE, G. F. 27[r]/4. *Toate stealele ceriului şi tot ce luminează lumină din ceriu se vor întuneca preste tine.* MAIOR, PRED. I, 26/25. *Luceafer, adecă purtătoriu de lumină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 75, cf. LB. *Cele mai multe dintră stele... lucesc cu lumină tare strălucitoare.* RUS, I. I, 4/20. *Stelele strălucesc de o mai vie lumină.* NEGRUZZI, S. I, 58. *A nopţii stea revarsă lumină p-a mea frunte.* ALEXANDRESCU, O. I, 250. *Stelele... erau pline de o lumină magică.* FILIMON, O. I, 136. *Soarele răsărind luminează pre toţi cu razile sale cele strălucitoare, ce sunt spre deosebirea altor lumini a crugului ceresc* (a. 1768). URICARIUL, I, 338. *Să călătorească... Pe când revarsă lumina luceferul dimineţei.* CONV. LIT. II, 10, cf. COSTINESCU, LM. *În locul lui menit din cer Hyperion se-ntoarse Şi, ca şi-n ziua cea de ieri, Lumina şi-o*

revarsă. EMINESCU, O. I, 178. *La steaua care-a răsărit E-o cale atât de lungă, Că mii de ani i-au trebuit Luminii să ne-ajungă.* id. ib. 234. *Noaptea s-a lăsat cu aripi domoale, cu faţa inundată de lumina stelelor.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 111. *În lumina roatelor de stele, părul şi barba licăreau ca arama.* SADOVEANU, O. I, 113. *În sus, în dreapta,-n stânga luminile de stele Dispar.* CĂLINESCU, O. XII, 30. *Lumina unor stele ce s-au stins călătoreşte încă în univers.* PERPESSICIUS, M. IV, 50. *Mă-nchin luminii voastre, stelelor, Şi flăcări de-adorare Îmi ard în ochi.* BLAGA, POEZII, 41. *Trec norii peste lumina constelaţiilor.* BOGZA, C. O. 51. *Iară noaptea lui e lină, Că-i cu-a stelelor lumină Şi cu dalbă lună plină!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 76. (Cu determinări de aspect, de atmosferă) *Mii de stele cu foc viu Vars-o jalnică lumină.* ALECSANDRI, POEZII, 356. *Orice om în lume Pe-a cerului nemargini el are o blândă stea,... unită cu-a lui nume, Că pentru el s-aprinde lumina ei de nea.* EMINESCU, O. IV, 158. *Se face stea... Şi prin fereastă el privea duios, Cu o lumină dulce, tristă-clară, Să vadă umbra-i albă şi uşoară.* id. ib. VI, 57. *Luceafărul clipirea în negură şi-o frânge, Lumina lui bolnavă se zbate şi se stânge.* GOGA, P. 111. *O stea cu lumina ei tremurătoare îşi cumpăni sfioasă parcă chipul său peste adâncuri.* HOGAŞ, M. N. 178. *Sub lumina „brilantă" a stelelor.* CĂLINESCU, O. XVII, 22. (F i g.) *Răsăreau în mintea mea tot mai multe steluţe, cari licăreau cu lumina lor palidă prin întunerecul cel neguros al trecutului.* SBIERA, F. S. 127.

d) (Ca radiaţie luminoasă **I 1** provenită din descărcări electrice naturale) *Lumina fulgerului să arată în minutul când începe explozia.* I. IONESCU, B. C. 386. *Auziră amândoi fulgerul pocnind în jurul capului lor şi lumina se învârtea cu ei.* CONV. LIT. IV, 14. *Stejarii cei rupţi sunt podeţe pe râuri, Lumine de fulger cărări îi arăt.* EMINESCU, O. IV, 157. *Tot gândul acesta îi pieri într-o clipă, Cu geana de lumină a unui fulger depărtat.* SOVEJA, O. 46. *Ploaia pică-n picuri reci, Fulgerile depărtate Dau lumină pe poteci.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 262. *Fulgerele şi tunetele nu se mai opriră până seara, umplând văzduhul de lumini încrucişate şi de bubuituri.* TUDORAN, P. 474. *Se auziră tunete ameninţătoare. Orizontul se aprinsese..., pe urmă totul se stinsese, şi zgomote, şi lumină.* BARBU, Ş. N. 8. *O fereastră prin care se zăresc, la lumina fulgerelor, nişte pomi.* MS. 1975, nr. 2, 39, cf. ALR I 1 245/65, 90, 100, 200.

e) (Ca radiaţie luminoasă **I 1** reflectată de zăpadă) *Înamoratul intrase în odăiţă, unde bătea pe fereastră lumina îndoioasă a zăpezii de-afară.* CARAGIALE, O. I, 8. *La lumina de zăpadă care pătrundea prin geamul de cristal, tânărul admira zâmbetul frumos al mătuşii.* SADOVEANU, O. VIII, 125. *Zăpada dă o lumină scăzută.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. (F i g.) *M-am născut iarna... Munţii ardeau în polei şi lumini. Lupii spulberau scântei din zăpadă.* LABIŞ, P. 10.

2. (Cu determinări genitivale sau prepoziţionale introduse prin „de", „din" „de la", care precizează sursa) Lumină **(A I)** provenită din surse terestre, de la obiecte incandescente. *Lumina focului.* AMFILOHIE, G. F. 19^{v}/6. *Se stinge ca o lumină de candelă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXVII/24. *Turcii, la lumina flacărilor care ardeau conacele lor..., se deşteaptă îngroziţi.* BĂLCESCU, M. V. 54. *Cunoaşte fiinţa* [acidului carbonic]... *când lumina lumânărilor îngălbineşte.* BREZOIANU, A. 601/14. *Învinşi şi învingători..., la lumina flacărei, îşi dau dreapta.* RUSSO, S. 128. *A întins pe din dos coperte şi văluri, ca să nu poată inemicii vedea lumina torţei.* ARISTIA, PLUT. 93/3. *Gălbenarea firească a lui Ipolit se făcuse mai grozavă la lumina făcliilor de ceară.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Stropi de noroi apătos... la lumina păcurei luminau parc-ar fi fost pietre scumpe.* GHICA, S. 498. *Ardea o lampă la lumina căreia resfilea dama într-un pachet de scrisori.* CONV. LIT. IV, 77. *Pe braţe de zăpadă, pe sânii ei se fură A candelei lumină mai rar şi tot mai rar.* EMINESCU, O. IV, 321. *Când îşi pun copilu-n leagăn, C-un picior încet îl leagăn La lumina din surcică.* id. ib. VI, 66. *Baba se culcă pe pat, cu faţa la părete, ca să n-o supere lumina de la opaiţ.* CREANGĂ, P. 6. *La lumina chibritului, a dat ocol cu ochii în scenă.* CARAGIALE, O. VI, 231. *La lumina focului se vedea statura şi faţa lui Spirca.* CONTEMPORANUL, VI, 24. *Lecturi târzii la lumina lumânărilor în vechiul palat.* IORGA, I. L. I, 303, cf. TDRG. *Când a deschis uşa, i-am văzut în bătaia luminii lămpii faţa încruntată.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 141. *La lumina sfeşnicului pe care-l ţinea în mână, i-am văzut faţa râzătoare.* id. ib. 157. *Toţi ai casei erau în lumina bobotăii şi el abia acuma se ivi.* AGÎRBICEANU, S. 168. *Se trezi în aleea scăldată de lumina felinarelor.* GÂRLEANU, N. 105. *Ascultau bubuitul care cutremura ferestrele şi clătina lumina candelelor.* SOVEJA, O. 36. *Sta fata şi cosea la lumina focului.* DUMITRAŞCU, STR. 18. *Încremenit, citea la lumina felinarului afişul.* BASSARABESCU, S. N. 166. *Ziceau că e destulă lumina focului.* REBREANU, R. I, 206. *Scoate-o lume ca din basme În lumini de felinare.* TOPÎRCEANU, B. 70. *La lumina unui foc,... fata văduvei văzu pe pereţii peşterei numai cuie bătute.* VISSARION, B. 173. *Vânatul cu ostia se face numai noapte, la lumina faclelor.* VOICULESCU, P. I, 20. *M-am trezit la lumina unor lampadare cu abajururi trandafirii.* id. ib. II, 81. *Pe zid nu rămăsese decât străjile de noapte, negre, în lumina păcurii aprinse în ceaune.* SADOVEANU, O. I, 336. *Spiona cu emoţie lumea elegantă care se mişca în lumina orbitoare a policandrelor.* BART, E. 39. *Lumina acetilenei este... mai mare decât a gazului obişnuit.* ENC. AGR. I, 36. *Doar sărbătorile, seara, la lumina focului sau noaptea... se întâlneau mai mulţi la târlă pentru a petrece.* ARH. FOLK. VII, 12. *La lumina lămpii m-am apucat să citesc.* ULIERU, C. 115. *Împlântată pe o margine de prăpastie, sclipeşte la lumina torţelor de răşină Sarmisegetuza.* CĂLINESCU, O. XII, 43. *La lumina faclelor văzu cum din faţă vine într-un trap sălbatic o cabrioletă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 82. *Ochiul omului sosit de afară poate surprinde la lumina felinarelor cele mai vechi secrete ale pământului.* BOGZA, Ţ. 10. *Să m-apuc apoi de scris domol,... Sub lumina lămpii cu petrol.* BENIUC, C. P. 84. *Prin fereastră se vedea lumina lămpii.* BARBU, Ş. N. 13. *Protagoniştii îşi fac apariţia... în plină lumină a reflectoarelor.* CINEMA, 1974, nr. 6, 18. *Ridică copilul în lumina unui bec.* MS. 1975, nr. 2, 56. *În lumina lumânărilor, În umbra dughenelor, La cafenea ajungea.* PAMFILE, C. Ţ. 94. (Sursa este precizată de context) *Noaptea le-au ţânut lumini Cu stâlp de foc ca de dzî*

senină. DOSOFTEI, PS. 257/19. *Tot omul să stingă focurile şi lumânările de pe la corturi, să nu se afle nicăiure lumină* (a. 1715). ARHIVA R. II, 83/20. *Să orânduieşti a să pune pă drumu Herăstrăului... butoaie cu păcură aprinse, ca să fie lumină* (a. 1812). DOC. EC. 144. *Meliţatul, bătutul snopilor de grâu, orz, ovăz şi alte asemenea lucruri să scoală noaptea cu lumină de le săvârşesc.* GOLESCU, Î. 5. [Lampă,] *tu candelă de noapte,... cu lumina ta cea mută, Din temniţa ta de steclă luminai prin o umbrire.* HRISOVERGHI, P. 51/10. *Fosforul produce o lumină aşa de vie încât abia o sufere ochii.* MARIN, PR. I, 25/4. *Cu cântări, tămăieri şi făclii, plecară ca să însoţească rămăşiţele sfântului barbat, când iacă... vântul stinge luminele.* NEGRUZZI, S. I, 215, cf. LM. *Aprind făclii în noapte pe-a zidurilor creste. Din Tenedos văzură luminile aceste.* EMINESCU, O. IV, 367. *Trece la lampă, îi măreşte focul şi se pune cu chipul în bătaia luminii.* CARAGIALE, O. VI, 35. *Persida, care numai ca prin vis văzuse cele trei rachete, se uită mai cu dinadins... Era multă lumină acolo.* SLAVICI, O. II, 100. *În sala nunţii..., luminile tremură prin candelabrele de aur.* MACEDONSKI, O. IV, 21. *Erupţia ţinu 20 de zile, lumina se vedea până la o îndepărtare de 320 de kilometri.* CONTEMPORANUL, II, 320. *Întrebuinţează focul, pentru ca, la înspăimântătoarea lui lumină să se poată deda jafului.* XENOPOL, I. R. X, 78. *Trei vreascuri rupte dintr-un gard, Iar flacăra lor geme;... Lumini cu umbre-amestecând Prin colţuri de odaie.* COŞBUC, P. I, 191. *Marginea rochiii i se ridicase deasupra gleznei. Pulpa se desina, delicată, pe fundul auriu al luminei ce murea în sobă.* D. ZAMFIRESCU, A. 5. *Feciori de aur pe frumoase altare Steteau ţiind în mână facle-aprinse Şi noaptea dau mesenilor lumină.* MURNU, O. 112. *Cum adormise pe un ram al candelabrului, o lumină vie îl făcu să se deştepte şi un hohot de glasuri îi izbi auzul.* ANGHEL, PR. 46, cf. TDRG. *Lampa lumina şi lumina ei se reflecta strălucind în geamurile asudate.* AGÎRBICEANU, S. 189. *În sfeşnicul improvizat, lumina începu să pâlpâie repede.* REBREANU, P. S. 79. *Că bine zici, face şi focul lumină când nu-i alta.* id. R. I, 206. *Felinarul din stradă lumina geamul şi-n geam sclipea cu mii de lumini.* COCEA, S. I, 41. *Lumini scăpate din cuptor se zbat între pereţi.* BLAGA, POEZII, 64. *Şi tu străluceai senină, Lampă, martor de lumină.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 29. *Când te afli în locuri cu faruri multe,... te foloseşti de un ceas anume, care măsoară cu precizie durata luminii şi timpul dintre o sclipire şi alta.* TUDORAN, P. 190. *Împinse lampa în aşa fel încât lumina ei să cadă pe faţa lui George.* T. POPOVICI, SE. 313. *Lumina care cade din candelabru se nuanţează, se atenuează şi ia afinităţi subtile.* CIOCULESCU, I. C. 142. *Apariţia lui Ştefan în tabără este salutată cu o lumină izbucnită din zece mesteceni în flăcări.* SIMION, D. P. 273. *Lampa de benzină pe care Brummer o folosea... pentru a spori la faţa locului lumina.* ŢOIU, G. 10. *Căi de turci în foc ardea Şi lumina se-ntindea Pe luciul Dunărei.* ALECSANDRI, P. P. 126. *Nicio zi nu e senină, Focul arde făr' lumină.* MARIAN, Î. 467. (Sursa este neprecizată, dar contextul sugerează că este vorba despre un obiect luminescent) *Lemne de foc, sare şi lumina ostaşii le vor avea comune cu locuitorii la cari vor fi aşezaţi.* BARIŢIU, P. A. I, 63. *Am spesat... pe mâncare, cvartir, lumină, bacşişe* (a. 1878). BARIŢ, II, 193. *Un palat plin de muzică şi de lumini.* NEGRUZZI, S. III, 397. *Oraşul Pesta începu să se arate privirilor noastre, înfăşurat în miriade de lumini strălucitoare.* FILIMON, O. II, 54. *Văzurăm luminele oraşului.* CONV. LIT. IV, 245. *Clipeşte o lumină şi ca prin vis arată Bătrâni cu fruntea goală plecată spre pământ.* ALECSANDRI, POEZII, 201. *S-a stins viaţa falnicei Veneţii, N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri.* EMINESCU, O. I, 202. *Văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Caţavencu.* CARAGIALE, O. VI, 80. *La niciun geam nu era lumină.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 14. *Să fi mers ca vreo cincizeci de stânjeni domneşti, când zăresc deodată o lumină.* SANDU-ALDEA, U. P. 69. *Prin barăci şi corturi, luminile începură să licărească.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 32. *Se opresc... ca să privească aspectul încântător al gării. Sute de lumini de toate culorile.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 267. *Nicio lumină nu se zărea la fereastră.* BUJOR, S. 106. *Am intrat în sala care mi s-a părut greoaie de lumini şi suflare omenească.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 20. *S-au stins demult luminile la geamuri, au cântat cocoşii, a trecut inspecţia.* LUNGIANU, C. 59. *În vale, de-a lungul malului, miile de lumini de la Torre Annunziata.* LOVINESCU, S. VIII, 83. *Aseară am văzut lumină în cameră la tine şi nu m-am mişcat de la poartă.* CAMIL PETRESCU, P. 25. *A început să mijească lumina cantonului printre salcâmii şoselei.* POPA, V. 126. *Intrară în marea odaie, în care străluceau mii de lumini.* VISSARION, B. 192. *Ici-colo scăpărau lumini, se învăpăiară ferestre, uşi se trântiră.* VOICULESCU, P. I, 154. *Luminile gării clipeau jalnice în noapte.* SADOVEANU, O. I, 391. *Se lăsa pe firul apei la vale, ferindu-se de luminile de pe maluri.* BART, E. 184. *Şi nalta mânăstire Cu tâmpla aurită de lumini.* PILLAT, P. 242. *În teatre strigă luminile, se exaltă libertăţile insului.* BLAGA, POEZII, 125. *Văzu lumini la câteva case.* STANCU, R. A. V, 213. *Se văzură... coasta Franţei şi luminile Toulonului.* TUDORAN, P. 360. *Uşa bisericii era deschisă, se vedeau înăuntru licărind luminile şi umbrele.* PREDA, R. 101. *Luminile unui automobil apăreau în depărtare.* id. C. I. P. II, 130. *Mult, bade, te-am aşteptat Aseară pe înnoptat; Tot cu foc şi cu lumină Şi cu dor de la inimă!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 144. *Dacă acolo e lumină, trebuie să fie şi vrun suflet de om.* MARIAN, T. 93. *Bade, -asară, pe-nsărat, Doamne, mult te-am aşteptat La lumină şi cu cină.* HODOŞ, P. P. 66. *Se suie într-un copac mare şi se uită n-a vedea undeva lumină?* VASILIU, P. L. 112. *Scrisă sara la lumină Cu doruţ de la inimă.* GR. S. II, 298. *Pe şesul Craiovei Stau corturi ca lepedele Şi lumini ca stelele Şi săbii ca fulgerile.* BALADE, II, 161. *Numa să văd lumină la ciineva, că mă bagu-n casă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 220. (Cu determinări sau în contexte care indică aspectul, culoarea, atmosfera, intensitatea) *Lumina murindă a unei lampe.* NEGRUZZI, S. 17. *În sat întuneric beznă, numai o zare de lumină la o casă.* GHICA, S. 289. *Numai religioasa a candelei lumină Aprinsă de credinţă, şi limpede şi lină.* ALEXANDRESCU, O. I, 92. *O candelă ardea neîncetat, dând o lumină slabă.* FILIMON, O. I, 265. *În salele pustie lumine roşi de torţii Rănesc întunecimea ca pete de jeratic.* EMINESCU, O. I, 96. *Făclii... de răşină Negrul nopţii îl pătează cu bolnava*

lor lumină. id. ib. IV, 138. *O mare de lumină pe-o clipă îl orbește, El vede mii de facle lucind.* id. ib. 415. *Lămpi mari de bronz cu globuri de porțelan aruncă o lumină albă peste covoarele orientale.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 5. *Lumina licurindă a lampioanelor aprinse.* SBIERA, F. S. 170. *Eterna idilă înflorea la lumina discretă a becurilor.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 100. *Gazul era folosit mai ales de sărac, când n-avea nevoie de lumină mare.* PAMFILE, I. C. 59. *În clipa aceasta scăpără o lumină tainică.* GÂRLEANU, N. 92. *Ici-colo sclipea câte-un ochi de lumină galbenă, plăpândă, însemnând comandamente, spitale, cârciumi.* REBREANU, P. S. 27. *La lumina slabă a unei mici lămpi începu să fumeze.* BACOVIA, O. 223. *În întunericul nepătruns, câte o haltă singuratică rămânea în urmă cu lumini palide și triste.* C. PETRESCU, C. V. 13. *La lumina roșie a acelor flăcări, el zări... o prăpastie de uriaș.* VISSARION, B. 85. *Încetul cu încetul, lumini vinete se prelingeau printre pletele brazilor.* VOICULESCU, P. I, 82. *Lumina mâhnită din sfeșnic se răsfrângea în ochii lui.* SADOVEANU, O. I, 136. *Alte sate se deslușiră cu lumini răzlețe, cum ne lăsam la vale spre podul de la Dumbrăvița.* id. ib. IV, 113. *Jarul de pe vatra de tablă clipea în lumini schimbătoare.* id. ib. VII, 19. *Mii și mii de lumini pâlpâie între cer și apă.* BART, S. M. 39. *Te vreau... într-un salon fulgurând de lumini de gală, înfășurată în aur ca un idol.* KIRIȚESCU, G. 61. *Lămpile electrice ardeau cu o lumină albă strălucitoare.* ENC. TEHN. I, 299. *Vor trata motive care se vor petrece în mediul de la curtea imperială..., sub lumina sclipitoare și multiplă a candelabrelor.* OPRESCU, I. A. IV, 77. *Sub lumina albastră a becului, compartimentul se prefăcuse în dormitor.* CĂLINESCU, O. I, 19. *Departe, în zare, se mai vedeau lumini slabe în port.* BLAGA, H. 110. *Mergând... prin lumina săracă a felinarelor rare, femeia din Condor ocoli... băltoacele.* STANCU, R. A. IV, 19. *Maică-sa în pragul ușii,... parcă scădea și creștea sub lumina clătinată* [a felinarelor]. DEMETRIUS, A. 241. *Zodiacala strălucire a unui candelabru aprins îi lua vederile... Ochii i se obișnuiră cu lumina aceea violentă.* VINEA, L. I, 22. *Lampa ardea în cuiul ei, cu aceeași lumină galbenă, obosită.* BARBU, Ș. N. 13. ◇ *Lumină electrică* = (familiar; cu elipsa adjectivului) iluminare pe bază de energie electrică. *Anișoara se privește, complet transfigurată în toaleta neagră. În lumina electrică, sclipește de grație și de tinerețe.* CHIRIȚESCU, GR. 60. *Sala era înaltă, spațioasă, lumina electrică din candelabre o umplea de strălucire.* AGÎRBICEANU, A. 231. *Pe arbori, electrică lumină.* BACOVIA, O. 75. *Lin, lumina electrică se stânge.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 114. *Jos, deodată, în pâlpâirile luminii electrice, o lume de umbre negre.* SADOVEANU, O. II, 483. *Toată noaptea duduie la lumina electrică elevatoarele prin care curge șuvoi grâul.* BART, E. 355. *Instalație de lumină electrică.* ENC. AGR. I, 58. *Au adus acum vreo cincisprezece ani lumina electrică, instalată astăzi într-o mulțime de gospodării.* MOROIANU, S. 30. *Mai actual să avem în trenuri lumină electrică.* ARGHEZI, S. XXV, 260. *Are o odaie bună, goală, cu lumină electrică.* CĂLINESCU, S. 313. *Vântul legăna globurile albe ale luminii electrice.* VINEA, L. II, 103. *Să știi că eu lumina n-o plătesc luna asta. Maică-ta arde reșoul ca să-și facă cafea.* H. LOVINESCU, T. 52. *Are lumină electrică instalată în Pavilion.* BĂNULESCU, C. M. 263. *Cu ei poți să-ți plătești telefonul sau lumina.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1993, 7/1. *Lumină de control* = indicație luminoasă **(I 1)** care servește la controlul stării și al modului de funcționare a unei instalații de telecomandă, a macazurilor, a semnalelor de cale ferată etc. DEX. ◇ L o c. v b. **A da lumină** = a lumina **(I).** Cf. POLIZU, DEX. ◇ C o m p u s: (Entom.; Bucov.) **lumină-de-pădure** = licurici *(Lampyris noctiluca). Licurirea ce o produce un gândăcel numit... lumină-de-pădure.* MARIAN, INS. 44, cf. TDRG, JAHRESBER. XII, 164, XIX–XX, 32, FORM. CUV. I, 95.

3. Radiație luminoasă **(I 1)** atribuită unor surse supranaturale. *Ședzum lângă pârău, sfătuind ce vom face, și din pârău ieșea lumină de strălumina.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80^{v}/12. *La tronul cel etern pe scări deschise Stau mândre genii cu lumină-ncinse.* EMINESCU, O. IV, 60. *Dar deodată din părete Ies ursite ca pe-o poartă, Flori albastre au în plete, Câte-o stea în frunte poartă. Și de-o tainică lumină Toată casa este plină.* id. ib. VI, 66. *Dar la fereastra staulului, sus, De câte ori, oprindu-ne, din grabă, Nu am zărit lumina lui Isus Și-am auzit că vocea lui ne-ntreabă?* ARGHEZI, S. I, 73.

4. (Fiziol.; și în sintagma *lumină animală)* Lumina **(A I)** produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanțe. *Din spuma de lumină-a licuricilor verzui Ți-adun în inimă surâsul.* BLAGA, POEZII, 47. *Colo numai dintre spini, Pân' la stelele-n vecini Licuricii dau lumini.* id. ib. 145, cf. DEX. *Cum se simte un licurici dimineața? Toată noaptea cu făptura lui, deșteapta, a făcut lumină în stânga și-n dreapta.* SORESCU, U. 60. ◇ E x p r. **Lumină de licurici** = lucru lipsit de importanță. *Amor!... vorbă să fie!... foc de paie, lumină de licurici!* GANE, N. III, 102.

5. S p e c. (Științe) Radiație sau complex de radiații electromagnetice, vizibile ori invizibile, emise de corpuri incandescente sau produse prin anumite forme de energie. *Proprietatea ce au corpii combustibili de a refracta lumina.* MARIN, PR. I, 40/37. *Ochiul nostru poate vide, în unele împrejurări, obiectele care se află dinaintea sa. Causa care produce acest fenomen se numește lumină.* PONI, F. 335, cf. DL, DM, LTR^{2}, M. D. ENC., DEX. ◇ *Lumină albă* = lumină mijlocie a zilei, care conține toate radiațiile spectrului vizibil. Cf. M. D. ENC., DEX. *Lumină rece* = lumină care conține un număr foarte mic de radiații infraroșii și care are un efect termic redus. Cf. M. D. ENC., DEX. *Lumină monocromatică* = lumină formată din radiații de o singură culoare spectrală. DEX. *Lumină compusă* = lumină care conține radiații de mai multe lungimi de undă. ib. *Lumină naturală* = lumină complet nepolarizată, caracterizată prin diversitatea direcțiilor de oscilație ale radiațiilor electromagnetice care o compun, distribuite uniform în jurul direcției de propagare. Cf. M. D. ENC., DEX. *Lumină polarizată* = lumină alcătuită din radiații electromagnetice ale căror direcții de oscilație nu sunt uniform distribuite în jurul direcției de propagare. Cf. ENC. TEHN. I, 154, DEX. (Astron.) *Lumină antisolară* = zonă luminoasă a cerului nocturn, în direcție opusă Soarelui. DEX. *Lumină zodiacală* v. z o d i a c a l **(1).** (Chim.) *Lumină de var* sau *lumina lui Drumond* = lumină **(A I 5)** albă intensă, obținută prin atingerea unei plăci de var cu vârful unei flăcări mici de gaz detonant.

Cf. MACAROVICI, CH. 240, 360. *Zi-lumină* v. z i **(I 2).** (Astron.) *An-lumină* = unitate de lungime pentru măsurarea distanţelor mari, egală cu distanţa străbătută de o rază de lumină în linie dreaptă într-un an. *Distanţa de la Soare la Neptun este a mia parte dintr-un an-lumină.* ENC. TEHN. I, 88, cf. 93, DEX^2, 37. (Fiz.) *Con de lumină* v. c o n. ✦ Unitate de măsură pentru fluxul luminos; lumen. *Un bec de o sută de lumini înlocuise vechea lampă cu petrol.* MIHALE, O. 401, cf. DEX.

II. P. e x t. Sursă de lumină **(A I).**

1. Astru perceput prin luminozitate; s p e c. (învechit şi prin Olt., Munt., Mold.) lună. *Făcu Dumnezeu doao lumini mari; lumina mai mare să slujască dzuoei şi lumina mai mică să slujască nopţiei.* PO 13/21. *Oprescu-te, diavole, cu cele doua lumiri ce-u făcutu Domnul: soarele dzileei şi lura nopţiei* (ante 1583). CUV. D. BĂTR. II, 177/2. *O lumină* [avem]: *soarele şi luna.* VARLAAM, C. 240. *Voi, lumini de aur, soarile şi luna, Întuneca-veţi lumini.* M. COSTIN, O. 320. *Îmbletele sorelui şi altor lumini cereşti.* N. COSTIN, LET. 130. *Soarele... străluceaşte mai vârtos între cealealalte lumini ale ceriului.* ANTIM, O. 19. *Iaste Fecioara... ca soarele, pentru că, fiind încununată cu toate razele darului lui Dumnezeu, străluceşte mai mult între toate luminile ceriului.* MOLNAR, în ŞA I, 332. *I-a dat cerul... cu toate luminile dintr-însul drept domen.* BOLLIAC, O. 38. *Vezi adeseori lumine Ce din cer se dezlipesc Şi, căzând, se prăpădesc.* CONV. LIT. IV, 236. *Şi din a chaosului văi, Jur împrejur de sine, Vedea ca-n ziua cea de-ntâi Cum izvorau lumine.* EMINESCU, O. I, 176. *Dealuri nesfârşite ce-şi lungesc coama netedă... pe cenuşiul spălăcit al bolţii fără lumini.* VLAHUŢĂ, N. 179. *Nepricepută noapte, Ţi-ai stins luminile din cer.* GOGA, POEZII, 303. *În casă nu se pomeneşte numele de lună, ci de lumină, ca să nu se spargă oalele.* PAMFILE, J. III, 90. *Stea, care subt carul cel mare abia licăreşti, Nedumerită-ntre şapte lumini, a cui stea eşti?* BLAGA, POEZII, 147. *Fost-am eu la părinţi una, Cum e-ntre stele lumina.* RĂDULESCU-CODIN, cf. TOMESCU, GL. 277. *Nu e bine să pomenim lumina în casă, îi zicem sfânta.* CV 1951, nr. 1, 36, cf. ALR I 1 223/790, 874, 878, ALR II/ 876, ALRM SN II h 651, MAT. DIALECT. I, 230. ✧ (Cu referire la lună când are forma perfect rotundă şi maximum de luminozitate; determinat prin „plin", „întreg" etc. sau în construcţie cu „a se împlini", „a se umple") *Lumină plină.* COSTINESCU, cf. ALR SN III h 804, ALRM SN II h 623. (Cu referire la lună şi la conturul ei luminos în descreştere treptată; în construcţie cu „a se pişca", „a pieri", „a fi la sfârşit" etc.) Cf. ALR SN III h 805, ib. h 806. *Să isprăveşte lumina.* ib. h 805/899. *S-o kişcat luńina.* ib. h 806/514. *Dă-ndărăt lumina.* ib. h 806/886. ✧ *Lumină nouă* = lună nouă, v. n o u **(1).** Cf. LB, I. GOLESCU, C., COSTINESCU, BARCIANU, A IX 1, ALRM SN II h 622. (Regional) *Pişcatul luminii* = fază a lunii în care conturul ei luminos începe să scadă, să descrească; (regional) pişcatul lunii, v. p i ş c a t^1 **(2).** Cf. COSTINESCU. ✦ (Învechit) Interval de timp între două faze identice ale lunii; rotire a lunii; lună sinodică. *Numiţii calcula mai întâi 12½ lumine sau rotiri ale lunei în giurul pământului.* FM (1847), 14^1/16. *Revoluţiunea sinodică... se mai numeşte şi lună lunară, iar în vorbirea comună i se dă încă numirea de lumină.* CULIANU, C. 293. ✦ (Învechit, rar) Fiecare dintre fazele lunii. *Luminile sau fasele sânt aceste diferite feţe luminoase ce ne arată luna.* GENILIE, G. 79/22. ✦ (Învechit şi regional) Interval de timp corespunzător duratei unei revoluţii complete a lunii **(1 1)** în jurul pământului **(2);** lună **(II 1).** *Am făcut două zapise care... s-au scris la mijlocul luminei lui Şoaban.* AMIRAS, LET. III, 160/27. *Mătrăguna se ia ori se dă în trei lumini – trei luni – în câte trei zile de la începutul lunii.* PAMFILE, B. 15.

2. Obiect (lampă, candelabru, torţă etc.) care luminează **(1 1)** sau care dă lumină **(A I 2)** când este aprins. *Necredincioşii împăraţi şi în foc ardea-i şi pre leamne spândzura-i,... cu lumini aprinse ardea-i.* VARLAAM, C. 150. *Slobodziră* [în puţ] *5 călugări cu funi şi cu lumini.* id. ib. 353. *Au poruncit să aducă lumini în corturi.* ŞINCAI, HR. I, 245/7. *Din D[u]mnezeu cel pururea fiitoriu au izvorât focul, adecă lumina cea mai presus de lume şi nemărginită.* POTECA, F. 10/2, cf. ARISTIA, PLUT., LM. *De plafond lucrat în aur stau suspense mii lumine Ce reflectă a lor raze pe un preţios cristal.* CONTEMPORANUL, I, 124, cf. ZANNE, P. III, 212, ŞĂINEANU, D. U. *Din tavan coboară deasupra acestei platforme un policandru cu trei rânduri de lumini, în cercuri din ce în ce mai mici.* CAMIL PETRESCU, O. II, 402. *Nu se vedea nimic, luminile satului erau opace.* T. POPOVICI, SE. 399. *Măi copile, ţine lumina aia mai aproape de uger, că nimereşte laptele pe pământ.* D. R. POPESCU, I. Ş. 111, cf. PĂSCULESCU, L. P. 356, ALR I 1 414/79, 283, 710, A III 17. *Şi-n pământ cu dânsa vezi* (Lumina, lampa, lumânarea). PAMFILE, C. 25. *Lumină, luminărea, Şede pe-un vârf de nuia* (Aluna). PASCU, C. 57. (În construcţie cu verbele „a aprinde", „a stinge" şi derivatele lor, implică şi ideea de lumină **A I 2** dată de un asemenea obiect) *Când va aprinde Aaron luminele sara, va tămâia* [jertfelnicul]. BIBLIA (1688), 61^1/51. *A avea în dregătorii bărbaţi tot virtuoşi şi învăţaţi, carii să nu lase luminile aprinse de alţii să se stingă.* GENILIE, G. 152/2. *Când aripa-mi frumoasă Peste aer îmi întind Dintr-însa pare că iasă Trei lumini ce se aprind.* NEGRUZZI, S. II, 128. *Toate luminele era stinse în casă.* BARONZI, C. IV, 23. *Să priveşti prin lucii geamuri la luminele aprinse.* EMINESCU, O. I, 157. *Abu-Hasan a aprins lumini în odaie.* CARAGIALE, O. II, 277. *După ce puse iar banii în ladă, stinse lumina.* SLAVICI, O. I, 192. *Nu aprinsăi lumină, de frică să nu-l văd că vine.* CONTEMPORANUL, II, 108. *Cu spaimă aprinsei lumina.* SBIERA, F. S. 126. *Stinse lumina de pe noptieră şi adormi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 29. *Sosind la locul întâlnirii, constată că luminile sunt stinse, camerile pustii, balul amânat.* A. HOLBAN, O. I, 30. *Lumini se vor aprinde pe dealuri depărtate, La casele stinghere..., pe drumuri şi prin sate.* EFTIMIU, Î. 147. *S-aprind luminile-n oraş.* BACOVIA, O. 71. *Au găsit lumina stinsă, Uşa zăvorită.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 56. *V-am pus masa de lucru aici..., ca să nu mai aprindem lumina jos.* CAMIL PETRESCU, T. I, 468. *Se aprindeau ici şi colo luminile la ferestrele casei de peste drum.* COCEA, S. II, 14. *În vremea asta luminele se aprinseră singure.* VISSARION, B. 191. *În noaptea rece, lumini roşii se aprindeau.* SADOVEANU, O. I, 386. *România e mută, ca un sat cu luminile stinse.* ARGHEZI, S. XXV, 199. *În internat, discuta cu aprindere cu colegii, chiar în pat, după*

stingerea luminii. CĂLINESCU, O. IV, 7. *S-a pierdut în tăietura dealului trenul de miezul nopții, cu luminile aprinse.* STANCU, D. 76. *E întuneric aici. Să aprind lumina.* H. LOVINESCU, T. 314. *În curând se lăsă întunericul, se aprindeau luminile în depărtare.* PREDA, R. 143. *Mai adă niște scaune, Sofie!... Și-aprindeți luminile și dincolo!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 414. *Sfârșește printr-o stingere completă a luminii, o beznă neagră cuprinde scena.* CROHMĂLNICEANU, C. R. II, 140. *Lumina se aprinde la început și se stinge la sfârșitul spectacolului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 44, 22/4. *Când începură să se audă avioanele, în depărtare, toate luminile se stinseră.* D. R. POPESCU, I. Ș. 446. *În fiecare noapte stă cu lumina aprinsă până la ziuă.* MS. 1975, nr. 2, 39. *Econom, voi să stingă lumina.* ȚOIU, G. 20. *Săracă lumin-aprinsă, Bătu vântul și se stinsă!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 216. *La mese strânse, La lumini stinse.* PAMFILE, CR. 74. *Scoală-ț, gazdă, slujnicile, S-aprindă luminile.* ARH. FOLK. VII, 54. (F i g.) *Nu rămâne decât urciorul de lut, în care au ars lumina unei vieți bogate.* EMINESCU, P. L. 98. ✦ S p e c. Sursă luminoasă, adesea colorată, situată pe o navă, aeronavă, pe un vehicul, folosită la indicarea poziției sau la semnalizare. *Nădăjduiesc că... nu-ți vor găsi nicio vină. Ar fi absurd atâta timp cât erai la chei și aveai luminile reglementare.* TUDORAN, P. 382, cf. DEX. *Trebuie aprinse luminile de poziție la mașina noastră.* ✦ Flacără. *Sub icoana afumată unui sfânt cu comanac Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac.* EMINESCU, O. I, 84. *El aprinse o lampă neagră împlută cu untdelemn; lumina ei fumega pâlpâind.* id. P. L. 45. *O candelă în care lumina ardea cât un sâmbure de mac clipea în fața altarului.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 148. ✦ (Prin Ban., Transilv., Mold.) Foc (mic). Cf. ANON. CAR., LM. *Vor arde-n preajma mea Luminele-n dealuri.* EMINESCU, O. I, 225, cf. TDRG. *Iei două pile, le freci bine și poftim lumină!* BACALBAȘA, M. T. 49. *Fă oleacă de lumină, să mă mai încălzesc un pic.* ap. TDRG. *Fă o țâră lumină, că-i frig.* VICIU, GL., cf. CHEST. II 354/8, ALR II/I h 282/. 29, ALR II/I MN 128, 3 855/29, 36. *Mă-ncălzăsc la lumină.* ib. MN 130, 3 867/29, 36, cf. ALRM II/I h 307. *Nu să fierbe oala la lumină.* ALR II 2 819/36, cf. ALRT II 27, 322. ✦ (Prin Ban.) Foc mic care se face la morminte lângă cruce în Joia Mare. Cf. MARIAN, S. R. II, 273.

3. S p e c. (Popular) Lumânare. *Văzu trei îngeri țiind lumini aprinse în mânile sale* (a. 1600–1625). GCR I, 64/37. *Semențiile... petrecură pre Preacista cu lumini și cu făclii.* VARLAAM, C. 384. *Ține lumina aprinsă în mâna și ochi n-are să vază să îmble nepoticnindu-se* (a. 1644). GCR I, 110/40. *Ardzând luminile creștinilor, să milostiveaște D[u]mn[e]dzău pre dânșii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 89^{r}/1. *Niciun ban deseatină să nu dea, pentru ca să fie de lumini și tămâie la s[fân]ta biserică* (a. 1736). URICARIUL, XIV, 181. *Încungiura pre la besearici, făcând rugă și ducând lumini.* MINEIUL (1776), 180^{IV}/34. *Să aibă grije a mătura biserica,... a aprinde candelele și luminile la vreamea lor* (a. 1795). IORGA, S. D. XII, 294. *Se pot lua lumini sau de seu, sau de ceară.* ȘINCAI, în ȘA I, 641. *Am primit... ladă cu lumini de ceară* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 259. *Luminile seara... întunecat ard.* CALENDARIU (1814), 7/4. *Întrebuințăm... săul spre facerea luminilor.* PETROVICI, P. 185/5, cf. LB. *Cei de clasa de gios* [se petreceau] *cu luminele de ceară, amestecate și cu făclii.* BOJINCĂ, A. II, 215/6. *Dionis descifra textul obscur..., până ce căpețelul de lumină începu a agoniza fumegând.* EMINESCU, P. L. 45. *Nuna mare... are de pregătit luminele de cununie.* MARIAN, NU. 214. *Lumina, care i s-a ținut în mână sau la cap în timpul repausării, i se ține și mai departe tot în mâna dreaptă.* id. Î. 42. *De mai mult timp încoace, epitropia pare a nu se ocupa cu alta decât cu aprinderea luminilor aduse cu jertfă, cu strângerea căpețelelor lor.* SBIERA, F. S. 369, cf. BARCIANU, TDRG. *Fiind acoperite cu un colăcel sau covrig și o lumină de ceară.* PAMFILE, S. T. 50, cf. DR. I, 377, ȘĂINEANU, D. U., PRIBEAGUL, P. R. 105, PUȘCARIU, L. R. I, 110, SCRIBAN, D. *Merge acum, în miez de noapte, să ducă... flori, lumini și lacrămi.* PERPESSICIUS, M. IV, 229. *Aprindeau în brad luminile de ceară.* BENIUC, C. P. 80. *Fă-mă lumină de ceară Și mă pune susuoară.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 64. *Cine mi-i drag nu mai vine; Arde lumina pe masă, Ar veni, dar nu-i acasă.* id. ib. 138. *Odăile mari și luminate de mii de lumini că era mai lumină ca ziua.* STĂNCESCU, B. 57. *Du-te, mândro, ducu-ți mila, Cum a stins vântu lumina!* HODOȘ, P. P. 81. *S-auză vecinei Să vină creștinei, Vecinei cu luminele, Creștinei cu prescurele.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 113. *Soldatului î-i dat Ca să moară împușcat,... Fără lumină la cap.* CARDAȘ, C. P. 71. *Noauă poptĭ,... Cu lumńiń aprinsă, Tăți stați Și vă rugați.* ȚIPLEA, P. P. 104. *Fă-mă luńină de seu Și mă bagă-n sânu tău.* GRAIUL, II, 99, cf. I, 5, CANDREA, F. 50. *Au murit Cu lumini în mână Și pomeni la vreme.* PAMFILE, CER. 142. *Fă-mă-o lumńină d'e său Și mă puńe-n žepu tău.* T. PAPAHAGI, M. 4. *Faŝem o cruŝe dă lumină de ŝeară și puńem un leu la cruŝe.* ARH. FOLK. III, 56. *N-are lumină de său, Nice om din satul său.* GREGORIAN, CL. 32, cf. 161, CHEST. VI, 167/8, 9, 17, 20, 27, ALR I 719, ALR II/I MN 141, 3 908, ib. 3 909, A I 24, 26, 34, 35, II 3, 6, 7, 8, 12, 22, 23, III 2, 4, 12, 16, 17, 18, IV 5, V 14, 16, 18, MAT. DIALECT. I, 180, GLOSAR REG. 45, TEAHA, C. N. 240. *Fă-mă-o lumină de său Și mă pune-n sânul tău, Că sara, unde-i cina, Mândru eu ț-oi lumina.* BALADE, II, 214. *Peste Someș, peste tău Ard două lumini de său.* FOLC. TRANSILV. III, 105. *Noi le-am trimes Lumińi d'in stupină.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 280. *Ię s-o sculat încet ș-o aprins lumńina.* O. BÎRLEA, A. P. II, 55, cf. ALR–M I h 39, NALR–O I h 258, 731, FOLC. MOLD. I, 221. *Miriasa juca cu lumińil'i-m mână hora miriesei.* PORȚILE DE FIER, 187. *Bine e și înaintea dracului a aprinde când și când câte-o lumină* (= câteodată trebuie să faci bine și vrăjmașului). Cf. ZANNE, P. I, 567. ✧ (Regional) *Lumina trupului* = lumânare care arde pe sicriu în timp ce se trag clopotele pentru mort, dacă acesta este tânăr. Cf. ARH. FOLK. I, 159. *Lumina morților* = rest dintr-o lumânare care se așază pe pământ, ca să ardă până la capăt. Cf. CHEST. II 356/173. *Lumină de stat* v. s t a t^{2} **(IV 6).** *Lumina de veci* v. v e a c **(I 2).** ✧ L o c. a d j. și a d v. **(Drept** sau **înalt,** regional, **oblu) ca lumina** (ori **ca o lumină)** = foarte drept, înalt, subțire. *Măcar de-ai fi fost drept ca lumina cea dreaptă.* ȚICHINDEAL, F. 48/23. *Oblu ca lumina.* LB. *S-au maltratat învățătoriul Păcurariu, un tânăr ca lumina, cu gimnaziu mare... și cu 3 ani de teologie* (a. 1864). BARIȚ, II, 87. *Se apropie de un paltin*

frumos, înalt şi drept ca lumina. MARIAN, O. II, 159. *Duce-m-oi la cea vecină, Că-i mândră ca o lumină.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 33. *Sloi de gheaţă ca lumńinile.* ALR SN III h 801 157, cf. V h 1 486, ALRM SN III h 1 210. *Mń-oi lua fapĉele-n mână Ş-oi sta drept ca ş-o lumńină.* MAT. DIALECT. I, 117. ✧ Expr. **A muri fără lumină** sau **a nu avea parte de lumină** = a muri singur, fără să aibă o lumânare aprinsă (în mână), după un vechi obicei creştin. Cf. DDRF. *Moare fără lumină Şi la cap fără perină.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 320. *Fie-i moartea din topor, Din topor fără rugină, Să moară fără lumină.* HODOŞ, P. P. 127. *Ştiut-aţi bugăt de bine, Când aţi dat mâna cu mine, Că-ţi muri fără lumină.* BUD, P. P. 38. *Mor cu toţ, fără lumńină, De plumb şi armă streină.* GR. S. II, 285. *Tot n-o avut năroc de lumină, tot fără lumină o murit.* PORŢILE DE FIER, 15. **A-i stinge** (cuiva) **lumina** = a omorî pe cineva. *Turburat, o prinde De piept: „Acu-ţi stâng lumina!"* BUDAI-DELEANU, T. V. 89, cf. POLIZU. **A-şi stinge lumina** = a se sinucide. *Eu însumi, urgisita lumină Stângându-mi, voi să ies din viaţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 296. **A căuta** (ceva sau pe cineva) **cu lumina (aprinsă)** = a căuta (ceva sau pe cineva) cu tot dinadinsul, a-şi da toată silinţa să găsească ceva sau pe cineva; a căuta (ceva sau pe cineva) cu lumânarea. *I-ai şi căuta cu lumina, Cum Dioghen au făcut în Atina.* BUDAI-DELEANU, T. V. 108, cf. ALEXI, W. *Să-l fi căutat ziua mare cu lumina aprinsă şi tot nu l-ai fi aflat.* MARIAN, T. 253. **A căuta cearta cu lumina** = a dori să se certe cu orice preţ; a căuta cearta cu lumânarea, v. lumânare. Cf. ALEXI, W. **A-l arde** (pe cineva) **lumina la deget** = a fi obligat la o acţiune, a fi constrâns de împrejurări. *Nu-i prea plăcea nici să muncească, poate dacă-l ardea lumina la deget.* AGÎRBICEANU, A. 420.

4. P. anal. Nume dat unor obiecte care seamănă, mai ales ca formă, cu o lumânare.

a) (Olt.) Prăjină de care atârnă găleata, la fântâna cu cumpănă; lumânare. GL. OLT., NALR–O II h 218.

b) (Regional) Bârnă pe care se sprijină capătul de jos al fusului ce învârteşte piatra alergătoare a morii de apă; (regional) grindă, podoimă[1] **(1)**, posadă, punte (Peştişani – Târgu Jiu). Cf. ALR II 6 761/836.

c) (Învechit şi regional; în sintagma) *Lumina trupului* = parte a trunchiului unui copac pe care se află ramurile. *Bradul bun de şindrilă se taie şi se ia din el numai lumina trupului.* I. IONESCU, M. 396. *Din lumńina trupului Făce frâuţ murgului.* ŢIPLEA, P. P. 15.

d) (Prin Transilv.; de obicei cu determinarea „de gheaţă") Ţurţur de gheaţă. Cf. ALR SN II h 801, ALRM SN II h 618, MAT. DIALECT. I, 180.

B. I. 1. Punct sau spaţiu strălucitor **(1)**; spec. aureolă a divinităţii. *Şi-i duse cu nuor dzua şi toată noaptea cu luminră de focu.* PSALT. HUR. 65^{v}/24. *Vădzuiu... din ceriu mai vârrtos de lucoarea soarelui... luminră şi ceia ce merrgea cu menre toţi cădzură spre pământu.* COD. VOR.[2] 38^{v}/11. *Mărgându şi apropiindu-me cătră Damascu, întru amiadzădzi străluci lumiră multă de năprasnă spre menre.* ib. 19^{v}/12. *Înveştişi-te cu lumiră* (lumea V) *ca în cămeaşe.* PSALT. 213. *Cu tire început în dzua sileei tale şi lumira* (strălucori D) *sfinţilor tăi.* ib. 238. *El singur iaste fără moarte, cela ce e lăcuitoriu întru lumină, unde nimea nu poate mearge.* CORESI, L. 509/1. *Deaca se deşteptară, ei văzură acea slavă nespusă a lui Hristos şi ceaea ce streluciia dentru el a luminei vărsare.* id. EV. 533. *Oamenii ce şădea în tunearec văzură lumină mare... De atunci începu I[su]s a povesti.* N. TEST. (1648), 6^{r}/10. *Sosi şi Domnul Isus Hristos la ad... Ştiură a cui iaste lumina aceaea ce lumină întunearecul adului.* VARLAAM, C. 89. *Orbii vădzură lumina dumnedzăirei lui, iară ceia ce vedea orbiră.* id. ib. 125. *Scripeaşte lumina supt sfinte-ţi picioare.* DOSOFTEI, PS. 50/15. *Tot norodul vedea glasul şi luminele şi glasul trâmbiţii şi muntele afumând.* BIBLIA (1688), 53^{r}/34. *Vide acel săhastru spre duminici... multe lumini întru acel paltin, la vremea slujbei.* NECULCE, L. 14. *Isus Hristos... cu lumina sa umbra şi întunearecul lumii aceştiia l-au stricat.* ANTIM, O. 111. *Blagoslovind cu haine albe şi împrejurul lui lumină cu raze* (a. 1805). GRECU, P. 160. *Ei se prigonea dacă lumina ce s-a arătat împrejurul lui Isus Hristos pe muntele Tabor a fost cu meşteşug sau firească.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 221. *Am văzut o lumină care s-a arătat şi iar s-a făcut nevăzută.* NEGRUZZI, S. III, 444. *Văzu o lumină în care i se arătă un bătrân înţelept.* ODOBESCU, S. I, 8. *Se simţea fericită bătrâna, sigură că lumina de pe mare era a lui Spirca.* CONTEMPORANUL, VI, 23. *Erai cum eşti: naltă, subţire şi cu cosiţele ca flacăra focului... Şi-o lumină tremura în jurul capului.* DELAVRANCEA, O. II, 82. *Stăteau singure, numai la lumina focului... Duduia Margareta îşi întoarse spre mine capul. Îi jucau umbre şi lumini pe obraz.* SADOVEANU, O. IV, 59. *Părea că pomii toţi Sunt plini De flori, de cântec şi lumini.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 16. *Soarele... aprindea oglinda... într-un joc de lumini.* PREDA, R. 67. *Când o zvârlit cerşetoru flendurile celea de pe dânsul, o rămas îmbracat numai diamanturi; iar acolo s-o făcut o lumină, că din strălucirea aceea se vedea ca şi ziua.* VASILIU, P. L. 91. *Lumina mare pre cei mici întunecă* (= cei mici sunt neluaţi în seamă când sunt prezenţi cei mari şi importanţi). Cf. ZANNE, P. I, 43. (În textele religioase; cu privire la fiinţa divină) *Nu cu armele sale dobândiră pământul..., ce dereapta ta şi susioara ta şi lumira* (luminatul H, luminăciunea D) *feaţeei tale.* PSALT. 83. *Pus-ai fărălegile noastre între tire, veacul nostru în lumiratul* (luminarea H, *lumira* V, luminăciunea D) *feaţeei tale.* id. 189, cf. CORESI, PS. 8/3. *Însămnă-se preste noi lumina feaţei tale, D[oa]mne, dat-ai veselie la inima mea.* BIBLIA (1688), 383^{1}/30. *Lumina feaţeei tale, Hr[i]stoase.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. (Şi cu determinarea „cerului"; sugerează raiul) *În groapa întunecată,* [Hristos] *fu pus, ca pre tine să te facă lăcuitoriu în lumina ceriului.* VARLAAM, C. 90. *Scoasără mulţime de suflete dintr-adâncul întunearecului şi le dusără la lumina cea de sus, la împărăţiia ceriului.* id. ib. 156. *Vai de păcătoşi, când drepţii să vor ferici, iară ei să vor batjocori: drepţii întru lumină, iară păcătoşii în jăratec.* MICU, în ŞA I, 93. *Într-o altă patrie vecinică..., unde tu ne chemi şi unde vor merge sufletele noastre, întru vecie să vor bucura... în sânul luminei şi al fericirei.* MARCOVICI, D. 266/19. *Tu duh necurat şi cu celelalte duhuri necurate..., cari aţi căzut din lumina cea de sus din cer şi v-aţi făcut din îngeri luminaţi draci întunecaţi.* MARIAN, NA. 31. (Mai ales

despre îmbrăcăminte, sugerează strălucirea **(1)**, splendoarea, transparența) *Să vezi frumusețea sufletelor lor și lumina și strălucirea hainelor.* NEAGOE, ÎNV. 111/15. *Și din purpura de aur ce se-ntinde luminoasă, Lydio, ți-aș face ție haine albe de mireasă Ce-n lumină și splendoare pe Olym ar covârși!* CONV. LIT. XI, 115. *Florile... ținură sfat lung, cum să fie luminele hainei de mireasă.* EMINESCU, P. L. 23. *Mi se părea că aud șoptirea acelor moși bătrâni, cari, pe când eram mic, îmi povesteau... povești fantastice despre zine îmbrăcate în aur și lumini.* id. G. P. 33. ✦ F i g. Strălucire **(1)**, splendoare. *Marele și putearnicul Dumnedzău, cela ce-i îmbrăcat cu lumină ca cu un veșmânt să îmbracă cu trup putred și neputincios omenesc.* VARLAAM, C. 83. *Cu lumina sfințeniei stinge cealealalte steale.* ANTIM, O. 19.

2. F i g. (Adesea cu determinări care exprimă sentimente, senzații) Strălucire a ochilor, a privirii, ca expresie a unui sentiment puternic, de obicei, a fericirii, a vitalității, a tinereții etc. *Dăh! mai clipește cu ha lumină A ochilor tăi plină de jele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 211. *Încălzește cu lumina prea blândei tale priviri Duhul eclipsit prin umbra recilor mele simțiri.* HELIADE, O. I, 99. *De-aș avea, o Magdalină! Ochii cei plini de lumină Falenului zburător.* NEGRUZZI, S. II, 90. *Această ființă... avea atâta libertate în vorbă și atâta lumină în ochi.* CONV. LIT. IV, 109. *Ea se uită tot în laturi, Se închină și suspină Când cu zâmbet, când cu sfaturi, Când cu-a ochilor lumină.* EMINESCU, O. VI, 70. *Miron o ia de mână Și-o arată pe la oaspeți, Cu-a ei ochi numai lumină, Cu obrajii fragii proaspeți.* id. ib. 75. *Sânge proaspăt începu să-i umple ochii lui, posomorâți și-ntunecoși până aci, de lumină și veselie.* CARAGIALE, O. I, 34. *Și dreapta mi-e dragă, și stânga mi-e dragă, și amândoi ochii cu lumini adânci, și părul tău rătunjit.* DELAVRANCEA, O. II, 35. *Ce curioasă lumină i s-aprindea în ochi când vorbea de tinerețele ei!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 170. *Discuții interesante... sub lumina unor ochi zâmbitori a căror pereche n-o întâlnise încă în viață.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 172. *Cu ochii plini de lumină ieși în stradă; volumul acela... îi împrăștia o căldură dulce în tot trupul.* AGÎRBICEANU, A. 39. *Îmbrățișarea îi părea nesfârșită, îi sorbea toată lumina ochilor.* REBREANU, I. 58. *Mioara, nedumerită, cu o lumină nestatornică în ochi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 54. *Luminile privirilor ei se înmulțeau în nesfârșite fire de raze.* KLOPȘTOCK, F. 261. *Iată zapis... cum te urmează acest șarpe pe care lumina ochilor tăi l-a fermecat cu totul.* VISSARION, B. 237. *Mă privea zâmbind cu lumina-i de jale de amurg în ochi.* SADOVEANU, O. III, 245. *Din când în când surprinzi într-o privire o lumină.* id. ib. XIX, 43. *În ochii deschiși, o lumină, A satului unde-i născut, A câmpului unde iezii-a păscut, A-ncremenit acolo străină.* ARGHEZI, O. I, 209. *O, inima... lutul ei a fost odată un potir de lotus, În care a căzut o lacrimă curată ca lumina Din ochii celui dintâi sfânt și mare visător.* BLAGA, POEZII, 29. *Fosfor cojit de pe vechi oseminte Ne pare lumina din ochii tăi verzi.* id. ib. 109. *Răsare în ochii mătușii... o mare lumină care parcă face albă odaia.* STANCU, D. 10. *În priviri îi licăreau lumini lipsite de rațiune.* V. ROM. aprilie 1956, 35. *Lumini ascuțite de ironie batjocoritoare țâșniră din privirile ochilor săi verzi.* PREDA, DELIR. 21. *Ochii ei cei cu lumină Mult mă strigă de la cină.* JARNÎK–BÂRSEANU, D. 33, cf. ARH. FOLK. V, 138. ✦ (Și în sintagmele *lumina ochilor, lumina ochiului)* Simțul văzului **(1)**; vedere[1] **(1)**; privire **(1)**. *Mulți nevolnici vendecă... Și acelui împărat lumină și vedeare mai bine și mai vârtos decât mai[n]te* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 150/16. *Slăbitu-s și zdrobit foarte... Lumina ochilor miei și aceea încă nu e cu mine* (a. 1658). CCR 106/17. *Porunca ta cea luminată, Ce-ntărește ochii cu lumină.* DOSOFTEI, PS. 58/17. *Când glasul sună, voinic ochi întoarsă, Lumine-i fiind mai întunecate, Slobozind... Un dulce suspin.* BUDAI-DELEANU, Ț. 139. *Această perire a luminii este mai vârtos o urmare ale adâncilor bătrânețe.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 364/24. *E orb și-i dai lumină.* HELIADE, O. I, 185. *Înalte Omere, slăvitule Milton, lipsiți amândoi de lumină.* MARCOVICI, C. 33/12. *Tu ai văzut-o, Cintio,... Având lumina ochiului... D-un râu de lacrimi stânsă.* ASACHI, S. L. I, 155. *Ca de-un fulger ce-l văd ochii și își pierd lumina toată.* CONACHI, P. 100. *Luminele ochilor ei se întinseră.* BARONZI, I. G. 70, cf. PONTBRIANT, D. *Ochii mei ce-n veci la tine Aținteșc a lor lumine.* ALECSANDRI, P. 144. *Li se dete lumina ochilor... ca să vadă și ei.* CONV. LIT. VI, 155 *Ochii? Câte dulci imagini au sorbit a lor lumine!* EMINESCU, O. IV, 45. *Lipsindu-i lumina ochilor, el nu luă titlul de împărat.* id. ib. XIV, 120. *Îi scoți rumânului ochii și după aia-i zici: „... N-o să mori fără luminile ochilor!"* CARAGIALE, O. VI, 28. *Se gândi... că acești ochi, cari își sting luminile și i se îngroapă în cap, ar fi găsit și ei în lumea asta o inimă pe care s-o miște.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 22. *S-a stânge și roua pleoapelor noastre Și ochii lumina și-or frânge.* GOGA, P. 67. *În ochii holbați, cu lumina înghețată, rămăsese înscrisă o dorință mare.* REBREANU, I. 337. *Îl întorsese cu ochii spre el și-i văzuse luminile înnegurate.* SADOVEANU, O. XIII, 260. *Mi se sting zi de zi luminile ochilor.* STANCU, R. A. I, 39. *Ochii îi jucau și o adâncă neliniște licărea în luminile lor.* PREDA, M. S. 102. ✧ *Lumina ochilor* = ceea ce este mai drag, mai de preț pentru cineva. *Rămăsesem singura mângâiere a tatălui meu celui amărât. Eram lumina ochilor săi.* EMINESCU, G. P. 43. *Binele ce mi l-ai făcut mie nu ți-l pot plăti nici cu lumina ochilor.* id. P. L. 10, cf. ZANNE, P. II, 352. *Fetițo, îmi ești prea dragă... Tu ești lumina ochilor mei!* SADOVEANU, O. II, 168. (Ca formulă de adresare afectivă; urmat de adj. pos.) *O, iubitul mieu fiiu, dulce lumină ochilor miei, nedeajdea și veseliia mea.* VARLAAM, C. 86. *Dulcele mieu fiu, lumina ochilor miei, vai mie, cum ai suferit între doi tâlhari!* MINEIUL (1776), 198[v2]/15. *Vai, rău îmi pare, fiiule, că te-am lăsat, lumina ochilor miei.* MAIOR, PRED. I, 68/31. *Oh!... lumina ochilor mei, draga mea Ruxanda.* ALEXANDRIA, 83/20. *Vino lângă mine, îngerul meu, lumina ochilor mei.* FILIMON, O. I, 152. *Bine, lumina ochilor mei, i-am văzut.* V. ROM. ianuarie 1974, 28. ✧ E x p r. **A-i fi drag** (sau **a iubi, a păzi** etc.) **ca lumina ochilor** (ori **ochiului)** sau **a ține** (la cineva ori ceva) **ca la lumina ochilor,** se spune pentru a arăta iubirea, atenția, prețuirea, grija deosebită pentru cineva sau ceva. *Păzește-mă, D[oa]mne, ca lumina ochiului!* BIBLIA (1688), 386[1]/25. *Păzească ale meale porunci și vei trăi și ale meale cuvinte ca luminele ochilor.* ib. 432[1]/47. *În țara aceasta... au*

hălăduit foarte cu liniște mare..., chivernisind-o Măriia Sa și păzind-o ca lumina ochiului. R. POPESCU, CM I, 565. *Această carte... fieștecarele din voi să o păstreaze ca lumina ochilor.* ANTIM, O. 390. *Clerul român... [i]și temea ritul ca lumina ochilor.* BARIȚIU, P. A. I, 340, cf. LM. *Ai răpus pe omul ce mi-era drag ca lumina ochilor.* CARAGIALE, O. VI, 296. *Ținea la copilul lui ca la lumina ochilor săi.* SLAVICI, O. II, 246. *Să-i îngrijești* [dafinii] *ca pe lumina ochilor tăi.* ISPIRESCU, L. 235, cf. DDRF. *Ea-l iubește, biata, cum iubești lumina ochilor.* COȘBUC, P. I, 247. *Își iubea odrasla unică mai mult ca lumina ochilor.* REBREANU, P. S. 174. *Dar mi-i dragă, moșule, ca lumina ochilor.* SADOVEANU, O. V, 84. *Tăticu-meu... îmi este mai scump decât lumina ochilor din cap.* KIRIȚESCU, G. 189. *Părinții îl priveau ca lumina ochilor și-i împlineau toate poftele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 294. *Aveau un băiat... la care țineau ca la lumina ochilor.* STANCU, D. 292. *O iubea mai mult decât lumina ochilor săi.* MARIAN, T. 208. *Las' nu-i vorbă că și tătâni-su îi era drag ca lumina ochilor.* VASILIU, P. L. 148. *De-o bucată de vreme mi-i drag feciorul ca lumina ochilor.* PAMFILE, DUȘM. 53. ✦ Ochi[1] **(A I 1)** (strălucitor); s p e c. (mai ales în sintagma *lumina ochiului)* globul ocular. *Lumina ochiului este făcută din mai multe pelițe și din umezeala ce se învălește cu dânsele.* ȘINCAI, în ȘA I, 670. [Pleoapele] *da negrelor lui lumini o dulceață melancolică.* HELIADE, L. B. I, 123/7. *Oh! deșchideți luminele.* BĂRAC, A. 49. [Cataracta] *se face pe dinlăuntrul luminei ochiului..., pare cu totul alb ori albiu, pentru care se și numește... albeață.* CORNEA, E. I, 83/26. *Am văzut doi aștri, Strălucind albaștri Sub o frunte-n vis;... Și mi-am zis în mine: Înger cu lumine De-un adânc noroc.* EMINESCU, O. VI, 80. *Pelițele de pe lumina ochiului i se roșise ca focul.* ib. P. L. 20. *Zic, privind pe femeie drept în lumini, care-i sticleau grozav de ciudat.* CARAGIALE, O. I, 143. *Două sprâncene stufoase sub cari scânteiază niște lumini ca jeraticul.* id. ib. II, 303. *Plângea năbușit până ce zvânta izvorul lacrămilor și pleoapele îi zgâriau luminele.* DELAVRANCEA, S. 47, cf. DDRF. *Celor ce au albață li se unge lumina ochilor cu miere.* MARIAN, INS. 197. *Lasă obloanele genelor peste luminile ochilor.* KIRIȚESCU, GR. 14, cf. DR. V, 283. *Cele mai grele cuvinte de ocară, pentru care am fi fost în stare să ne scoatem, cu reciprocitate și fără milă, chiar și lumina ochilor.* BLAGA, H. 15. *Plini de noroi până în lumina ochilor, cărămidarii frământă pământul.* BOGZA, C. O. 219. *Să putrezească pe picioare și să le iasă bube pe lumina ochilor.* H. LOVINESCU, T. 115, cf. ALR II/I MN 4, 6 823/53, 64, 105, 141, 365, 478, 514, 537, 605, 705, 723, 728, 899, 928, NALR–B I h 35. *Am două lumini de ajung până în cer* [Ochii]. GOROVEI, C. 249. (În descântece) *Tu să întorci limba și gura, și ochii și luminile, și vederile cu gând bun... asupra me.* POP., ap. GCR II, 138/15. *Va ieși buba cea rea din creierii capului, din luminele ochilor* (a. 1876). ib. II, 340. *Frumoasele, Cum mă-ntâlnea, Minteni mă săgeta Prin crierii capului,... Prin auzu urechilor, Prin lumina ochilor.* MARIAN, D. 337. *Ieși îngrețoșare... Din lumina ochiului Și te du dincolo de mare.* FOLC. TRANSILV. III, 243. ✦ (Mai ales în sintagmele *lumina ochiului, lumina ochilor)* Pupilă. *Într-atâta grăunț de mic de lumina ochilor tăi, cetăți și munți așea de mari încap de-i vezi.* VARLAAM, C. 38. *La ochi albușuri în giurul împregiurul luminii ca alte jigănii nu are.* CANTEMIR, I. I. II, 13, cf. LB. *Se cunoaște... din grabnica mâncătură..., cu grozave săgetoase dureri de noapte, de întunecimea luminii ochilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 356/12, cf. I. GOLESCU, C. *Lumina ochiului este încunjurată de un cerc... în deosebite văpsele.* CR (1834), 333[2]/23, cf. POLIZU. *Găurile ce formează luminele ochilor* [statuii]. FILIMON, O. II, 158, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU. *Se dădu mai aproape... de arendaș și-l țintì în luminile ochilor cu privirea lui limpede, rece, ascuțită.* SANDU-ALDEA, D. N., 216, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 42, TDRG. *Mă privi o clipă, cu zâmbetul pe față, drept în luminile ochilor.* HOGAȘ, M. N. 21, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ochii cu luminile mărite, negre, luceau aținti̦ți, plini de gânduri.* SADOVEANU, O. IV, 66, cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. X, 157. *Avea ochi albaștri. Dacă-i priveai mai cu luare aminte, vedeai lucind în jurul luminilor niște raze dese, aurii.* GALAN, Z. R. 39, cf. ALIL XXX, 199, ȘEZ. V, 104, ALR I/I h 19, ALRM I/I h 29, A II 6, 9, III 2, MAT. DIALECT. I, 180, NALR–O I h 33, ALR–M I h 39, NALR–B I h 35, ib. h 36, NALR–MB I h 23, ALR–T I h 51.

3. Strălucire a pietrelor prețioase; p. e x t. piatră prețioasă (la inel); diamant; (învechit și popular) lume[1] **(A 2).** *Puterea refrîngentă și dispersivă a diamantului dă diamantului tăiat efectele sale cele frumoase de lumină.* MARIN, PR. I, 40/40. *Giuvaeruri... cu luminile adânci.* EMINESCU, O. IV, 127. *Miresele aveau mai ales inele de argint cu trei lumini, una roșie și mai mare în mijloc și alte două albe.* CONV. LIT. XXIV, 924. *Fetele purta inele cu câte trei lumini.* PITIȘ, ȘCH. 107. *Coroană bătută în luminuri.* BELDICEANU, în CV 1950, nr. 5, 18, cf. DDRF. *Manuelei nu-i plăceau bijuteriile, dar azi orgoliul ei le tolera ironic și jocul luminilor o fermeca.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 288. *De târtița catifelată a urechilor spânzurau luminile unui șir de coacăze minerale.* ARGHEZI, S. XXXIV, 177. ✦ **P.** a n a l. Strălucire reflectată de anumite substanțe, materii, obiecte etc.; lumină **(A I 1)** ca o scânteie. *Evantaiele fazanilor aștern pe ea luminele de fildeș ale orchideelor din cozi.* KLOPȘTOCK, F. 180. *Bătrânul a ridicat un pahar de vin în sus, s-a uitat la lumina lui chilimbarie, a întors ochii spre mine... și m-a felicitat.* SADOVEANU, O. III, 321.

4. Lumină **(A I 1)** reflectată de apă; strălucire a apei; luciu. *Umplut-am de nouri pahare Cu apele mării adânci, boite cu roșă lumină.* EMINESCU, O. IV, 197. *Un colț de cer plutește Pe mlaștinile negre Și din oglinda apei... Răsar tremurătoare Luminile pribege.* DENSUSIANU, L. A. 50. *Ce-l interesează sunt mișcările lui Narcis, nu mișcările apei și variațiile ei de culoare și lumină.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 118. *Apa cu o mie de feluri de lumini, tot mai subțire.* A. HOLBAN, O. I, 116. *A strâns pleoapele bătute de lumina aspră a apei Siretului.* POPA, V. 131. *Luntrea spinteca apele adânci, colorate cu lumini scânteietoare, sub focul asfințitului.* SADOVEANU, O. I, 127. *Priveam în unda limpede jocul peștilor care fulgerau prin lumina apei ca niște săgeți de argint.* id. ib. III, 9. *Cu mâna bălăcind în undă, Strici luna rece și rotundă. Din valuri îți croiești stihare, Scăldându-te-n lumini de mare.* ARGHEZI, S. I, 158. *Piere în jocul luminilor Saltul de-amurg al delfinilor.*

BLAGA, POEZII, 180. (F i g.) *Giulgii de lumină albă calul nostru va să pască.* ARGHEZI, S. I, 153.

5. Reprezentare picturală a luminii **(A I 1);** parte mai luminată dintr-o imagine. LM. *Uite ce frumos sunt făcute panselele şi ce bine e lumina vasului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 39, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pictură înseamnă culoare plus lumină.* CONV. LIT. LXVII, 257, cf. SCRIBAN, D. *Redarea luminii prin culoare, iată marea noutate pe care Manet o dăruieşte picturii secolului său.* OPRESCU, I. A. IV, 145. *Lumina este... agentul principal care dă viaţă, care însufleţeşte şi... modifică peisagiile.* id. ib. 153. *Are din fire o dispoziţie să-şi reprezinte lumea sub forma unor efecte de lumină.* id. ib. IX, 129. *Nu se extaziază asupra încercărilor pur formale, de decompoziţie şi recompoziţie a luminii ale impresioniştilor.* id. C. O. 361. *Am văzut un tablou de Grigorescu. O bătrână care coase într-o încăpere întunecată şi mohorâtă, în vreme ce dincolo de pragul uşii deschise e o explozie de lumină, de verdeaţă, de aur.* H. LOVINESCU, T. 7. (În opoziţie cu u m b r ă **(I 3)** şi sinonime ale sale, ca elemente de realizare picturală) *Într-acele cadre... A umbrelor cu lumina unirea cea potrivită Felurimi de flori încheagă.* CONACHI, P. 284. *Măiestritul portret, desenat în stil rembrandtian, cu alternări de umbre şi lumini,... se dezvoltă în jurul unei intuiţii centrale.* VIANU, A. P. 157. *Manet... preferă să se exprime prin contraste între fondul întunecat şi părţile în plină lumină.* OPRESCU, I. A. IV, 148. *Pictura, ca să exprime adâncimea, se serveşte de umbre şi lumini.* id. ib. 110. ◇ *Joc* (sau *jocuri) de (umbre şi) lumini* (ori *lumină)* = efect obţinut în pictură prin alternanţa porţiunilor (mai) întunecate cu cele luminate. *Millet se mărgineşte să evoce jocul umbrelor şi luminilor.* OPRESCU, I. A. IV, 37. *Întâlnim multe detalii care nu au alt scop decât să creeze... jocuri de umbre şi lumini.* id. ib. IX, 120. *În aceste tablouri* [ale impresioniştilor]..., *totul se dizolvă într-un joc de lumini.* BLAGA, Z. 120. *Arta lui... se află în jocurile rafinate ale luminii, deci ale formelor şi reliefurilor.* V. ROM. aprilie 1970, 122. (F i g.) *Nicio pensulă a picturii literare... n-a rămas nefolosită de el, toate perspectivele şi jocurile de lumină îi sunt cunoscute.* CĂLINESCU, C. O. 27. *Materialitatea e inconsistentă şi friabilă, alcătuită din jocul de umbre şi lumini.* N. MANOLESCU, A. N. 66.

6. S p e c. Componentă de realizare a unui spectacol teatral, a unui film etc., reprezentată de iluminarea scenei, a platoului de filmare, a unor personaje etc. *Îşi riscase numele... ca să convingă actori de marcă..., specialişti de sunet şi lumină.* BĂNULESCU, C. M. 247. *Eroina asupra căreia sunt trimise toate luminile.* CINEMA 1973, nr. 1, 15/3. *Întreaga artă de a combina luminile... cele mai diferite este o mare alchimie a talentului.* ib. 1974, nr. 2, 43. *Un rol important în reliefarea fiecărui moment l-au avut şi luminile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 18/4. □ *Spectacol de sunet şi lumină.* ◇ E x p r. **A vedea lumina** (sau **luminile) rampei** (ori **ale scenei)** = (despre piese de teatru) a fi reprezentat pe scenă. *Sunt încă multe creaţii din trecut... care nu văd lumina scenei.* CONTEMP. 1971, nr. 1 295, 6/5. *Ce păcat că nici „Jocul întunericului" a lui Adrian Maniu şi nici „Huhurezul" lui G. M Vlădescu... n-au văzut, la timpul lor, luminile rampei.* MS. 1975, nr. 2, 25. *Mă tem că unele vor vedea lumina rampei, spre indiferenţa publicului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/4. **La** (sau **în) lumina rampei** = pe scenă; la teatru. *Viaţa... a înţeles-o şi ne-a redat-o cu atâta putere la lumina rampei.* BACALBAŞA, S. A. I, 229. *Să-şi recruteze interpreţii principali..., atrăgând în lumina rampei, dintre personalităţile care şi în alte regiuni şi-au dovedit capacitatea de creaţie.* CAMIL PETRESCU, P. 5. *Teatrul... său a dezbătut la lumina rampei... drame sentimentale.* PERPESSICIUS, M. IV, 246.

II. F i g. (Sugerează reflectarea unei trăiri sufleteşti, capacitatea intelectuală sau reprezintă un simbol)

1. (Cu referire la oameni sau la manifestările, creaţiile lor; şi pe lângă cuvinte ca „rază", „zare" etc. de care se leagă prin prep. „de") Ceea ce produce bucurie, fericire, seninătate sau încredere, speranţă. *Aducerea aminte de acea fericită viaţă lumină iaste înţeleasă şi veselie sufletelor noastre* (a. 1642). GCR I, 99/8. *Ruga iaste lumină sufletului omului şi cale la împărăţia ceriului.* VARLAAM, C. 30. *Năzuit-am către Domnul..., veniţi aproape de dânsul ca să luaţi lumină, Ca să fie faţa voastră luminată şi senină.* DOSOFTEI, PS. 111/16. *Vor merge cu lumină la faţa ta cea senină.* id. ib. 303/15. *După lumină întunerec, după veselie întristare, aşa s-au întâmplat şi domnului Nicolae-Vodă.* R. POPESCU, CM I, 494. *Iară feciorul împăratului Ioasaf, deaca auzi aceaste cuvinte, străluci lumină mare în sufletul lui.* VARLAAM–IOASAF, 30^{v}/3. *Înţeleagerea omenească iaste lumina sufletului.* MICU, L. 66. *Eu mă sârguiesc în tot adinsul Ca cea mică rază de lumină, Care în om fu născută cu dânsul, Să o întunec.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 231. *Nu o să ne învrednicim să vedem o rază de lumină care să ne îndrepteze spre obştească fericire?* GOLESCU, Î. 143. *Trimite sufletului mieu o rază de lumină şi de mângâiere.* MARCOVICI, C. 9/17. *O! Daţi-i speranţa, o rază de lumină.* NEGRUZZI, S. II, 42. *Minciuna, calomnia dau tainică izbire, Lumina, adevărul în inimi înnegrind.* ALEXANDRESCU, O. I, 107. *Toate aceste vorbe... rupeau câte-o fâşie de lumină din sufletul lui chinuit şi zbuciumat de ce era să spuie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 28. *Ceteau cu multă dragoste, încet, răbdător, cu lumină în suflet.* IORGA, C. I. II, 138. *Dă-mi cântecul şi dă-mi lumina Şi zvonul firii-ndrăgostite.* GOGA, P. 6. *Oricât ar fi de strălucitoare lumina care se revarsă din idealurile veşnice la cari se închină, acestea suflete tinere, în unele clipe, simt totuşi povara credinţii lor hotărâte.* AGÎRBICEANU, A. 43. *Această aspiraţie către lumină este o aspiraţie către bucurie, este chiar bucuria însăşi a vieţii, este dragostea de viaţă.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 99, cf. III, 51. *Pe inima lui, bătută în toate cuiele otrăvite ale lumii, a început să licărească o zare de lumină.* POPA, V. 296. *Lumina care mi se strecură deodată în suflet, căldura care-mi pătrunse în simţuri deschiseră în juru-mi o zare de fericiri.* SADOVEANU, O. IV, 75. *Erau ţăranii noştri cei năcăjiţi, care veneau la jertfă, având înaintea ochilor lumina unei soarte mai bune.* id. ib. XXI, 32. *Camera tăcută, solemnă se umplu deodată de lumina şi voioşia sănătoasă a tinereţii.* BART, E. 174. *Eliazar este spiritul diabolic, duşmanul bucuriei şi al luminei.* PERPESSICIUS, M. IV, 188. *Lumina ce-o simt Năvălindu-mi În piept când te văd – minunato.* BLAGA, POEZII, 4. *Făptură*

nouă,... Griji, biruinţi şi uimiri încercând, În preajma ta sta-vom ades. Dura-vei în noi o lumină, mare ca-ncrederea, Cu care tu azi ne-ai ales. id. ib. 149. *Surâsul lor... E-n el atâta Nesăbuită-ncredere-n lumină, Atâta Credinţă-n ceea ce Li se năzare că-i statornicie.* JEBELEANU, S. H. 44. *Din două întâmplări neplăcute, confruntate între ele,... poate ieşi, dacă nu o lumină, măcar o mângâiere.* ŢOIU, G. 16. *După întunerec vine şi lumină.* ZANNE, P. I, 41. (Urmat de determinări mai ales genitivale sau introduse prin prep. „de", care indică natura sentimentelor) *Se apropie lumina spăseniei noastre.* CORESI, ap. CCR 29/16. *Acolo să împărăţeşti în veaci... cu lumina bucuriei ceaea ce e de pururea* (a. 1642). GCR I, 102/26. *Sunt scumpe suvenire Ce au nemurire!... Lumina lor iubită luceşte lin în viaţă.* ALECSANDRI, P. I, 125. *Tot astfel când al nostru dor Pieri în noapte-adâncă, Lumina stinsului amor Ne urmăreşte încă.* EMINESCU, O. I, 234. *Copilăria şi adolescenţa... şi le-a petrecut într-un mediu de mizerie, fără nicio lumină de bucurie.* SADOVEANU, O. XX, 423. *Popor capabil de sentimente generoase şi în stare de a primi şi de a răsfrânge lumina bunătăţii şi a civilizaţiei!* id. ib. XXI, 90. *O lumină de admiraţie se văzu cum schimbă expresia sceptică de pe chipul lui.* PREDA, M. S. 11. (Cu referire la anumite perioade de timp, p. ext., la viaţă) *Vai de ceia ce poftesc zioa D[o]mnului... Aceasta e întunearec şi nu lumină.* BIBLIA (1688), 593 1/4. *De n-aş fi fost defel, scăpam de-o viaţă chinuită, pustie, fără de lumină.* EMINESCU, P. L. 73. *Nu lasă în urma ei decât lumina mincinoasă a unei clipe.* GÂRLEANU, N. 81. *Mă-ntorc acum spre viitor cu faţa. Lumina lui îmi trece-adânc prin pleoape... Şi parcă m-a luat de mână viaţa.* D. BOTEZ, F. S. 5. *Ş-acuma am rămas singur, să duc viaţă ticăloasă fără lumină, fără zâmbet!* SADOVEANU, O. I, 20. *Departe a rămas geana de lumină a copilăriei.* id. ib. XIV, 25. *Se gândeau la zilele de mărire care umpluse cu lumina lor o jumătate de veac.* id. ib. XIX, 12. *Perugia, te aşteaptă zile de lumină: Veniţi, veniţi din toate zările, nuntaşi.* KIRIŢESCU, G. 358. *În calea mea, lumina vremii noastre S-aprinse, aurindu-mă pe frunte.* V. ROM. mai 1957, 70. ✧ Loc. adj. **De lumină** = luminos **(I 1);** fig. plin de bucurie, de fericire, de speranţă. *Că te-am zărit e a mea vină Şi vecinic n-o să mi-o mai iert, Spăşi-voi visul de lumină Tinzându-mi dreapta în deşert.* EMINESCU, O. I, 118. *Viaţa bătrână Curând se sfârşeşte... – durere străină În suflet pătrunse cu-aripi de lumină.* id. ib. IV, 163. *Meşteşugul nostru este cel mai delicat şi mai mincinos, fata mea de lumină şi de răcoare.* ARGHEZI, C. J. 21. ✧ (Sugerează farmecul unei persoane, în special farmecul feminin) *Frumuseţea ce iubesc este a lumii rază, Soarele din lumina ei luând, luminează* (sfârşitul sec. XVIII). în DR. I, 40. *Tu eşti înger de viaţă, Tu eşti dulcea mea lumină.* NEGRUZZI, S. III, 34. *Ea nici poate să-nţeleagă că nu tu o vrei..., că-n tine E un demon ce-nsetează după dulcile-i lumine.* EMINESCU, O. I, 160. *Tu eşti singura-mi lumină, Luna mea de-acum tu eşti!* CARAGIALE, O. VII, 133. *Pleoapele-mi închid, Îmbrăţişând cu ele tainic Icoana ta din ochii mei, Surâsul tău, iubirea şi lumina ta.* BLAGA, POEZII, 3. *Am o fină, O lumină, Şi-un flnuţ, un păhăruţ.* NUNTA, 283. (Simbolizează fiinţa iubită) *Vino, scumpul meu!... Tu a mea lumină Şi eu umbra ta!* HELIADE, O. I, 74. *Venitu-i-a în grădină... iubita lui lumină.* BĂRAC, A. E. 51. *Că nu mai vrei să te araţi, Lumină de departe, Cu ochii tăi întunecaţi, Renăscători din moarte.* EMINESCU, O. I, 184. *E chipul tău, lumină necrezută De frumuseţi, de taină, curăţie, Ce nopţii reci lucire-i împrumută.* id. ib. IV, 332. *Uneori îmi imaginez cum ar fi dacă toată omenirea ar deveni oarbă... Iubitul nu i-ar mai putea spune iubitei: lumina mea!* H. LOVINESCU, T. 97. *Să fi sosit el, frumosul fecior..., lumina sufletului meu?* POP., în CONV. LIT. VI, 23. (La vocativ; de obicei urmat de un adj. pos.) *Unde eşti, lumina mea, unde eşti, viaţa mea?* HALIMA (1783), 27^{v}. *Să mă iubeşti, lumina mea.* SLĂTINEANU, A. 85. *O! blândă, mult duioasă şi tainică lumină! În veci printre steluţe te cată al meu dor.* ALECSANDRI, P. I, 119. *Tu eşti acea fiinţă, tu, gingaşă lumină, Aprinsă-n a mea cale de însuşi Dumnezeu!* id. ib. 128. *Mă iubeşti!... O, lumină preacurată, De-ai cunoaşte vreodată Sufletul meu dureros.* EMINESCU, O. IV, 51. *Aşa-s de negri ochii tăi, Lumina mea.* BLAGA, POEZII, 27. *Bărbate, lumina mea! Cânepă mi-ai semănat, Boala-n oase mi-ai băgat.* MARIAN, SA. 143. (Evocă imaginea Fecioarei Maria; cu determinări) *Din neguri te arată, Lumină dulce, clară, O, maică prea curată Şi pururea fecioară, Marie!* EMINESCU, O. IV, 360. *Răsai asupra mea, lumină lină,... O, maică sfântă, pururea fecioară, În noaptea gândurilor mele vină.* id. ib. 361. ✦ Expresie de seninătate, de fericire a feţei, a ochilor; strălucire **(1).** *Ce mai denainte cu lumina stidirii feţelor împăraţilor într-inemile gloatei întunecat şi nearătat era.* CANTEMIR, I. I. I, 4. *Era atâta zâmbet şi lumină În faţa ta de popă de la ţară.* GOGA, POEZII, 280. *Un simţământ de bucurie, de liniştire îi inunda numaidecât sufletul... Zâmbete de lumină îi treceau mereu pe faţă.* AGÎRBICEANU, A. 258. *Faţa lor părea scăldată într-o lumină de glorie.* REBREANU, P. S. 67. *Da' ni-i mai drag di Măriuca, s-alintă ea, cu faţa numai creţuri şi lumini, ca gâdilită de-o musteaţă.* TEODOREANU, C. B. 43. *Cozma vorbea liniştit, încruntat; parcă, de când era el, lumină de zâmbet nu trecuse pe chipul lui.* SADOVEANU, O. I, 469. *Când îi intra în chilie lumina acelui obraz tinerel, se bucura.* id. ib. XIII, 26. *Ochii, în adâncul cărora luminile tinereţii muriseră de mult, s-au închis.* ARGHEZI, S. XXXIII, 71. *N-are nicio lumină pe faţă tata.* STANCU, D. 141. *Văzând că pe faţa lui nu apărea nicio lumină, îi suflă ca un profesor indulgent.* ŢOIU, G. 13. *Când auzi Ionică vestea frumoasă, faţa lui mâhnită părea că se umple de o lumină cerească.* POP., în CONV. LIT. VI, 21.

2. Ceea ce aduce claritate, receptivitate în mintea omenească; cunoaştere, învăţătură; cultură, educaţie, iniţiere; înţelepciune. *Şi de la cele ce se văd a fi socotele mici pot cei înţălepţi a se folosi şi a lua lumină.* AXINTE URICARIUL, LET. 133/9. *Pentru a da o idee de obşte pentru aceste deosăbite noroade trebui a ne împrumuta de luminele ce ne dă baronul.* IST. AM. 84^{v}/13. *Ah! lume întoartă! vreme păgână!... Acestor, oame, însuţi eşti de vină, Ce închizi ochii şi fugi de lumină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 240. *Socotiţi drept aceea că lumina e luminarea minţei carea ne arată noao adevărul, iar întunearecul credinţei deşarte face.* ŢICHINDEAL, F. 21/1. *Cunoştinţa iaste lumină sufletului celui*

cuvântătoriu. GRIGORIE, L. 1/5. *Nu este copil măcar de şălar, măcar de ştrengar a nu merge spre câştigarea luminii.* GOLESCU, Î. 7. *Descoperirea ce să caută lumină este care ne luminează pre noi către adevărata fericire.* POTECA, F. 341/1. *Deşteptare de minte, de simţire, de gândire şi de înţelegere ajunsă, de lumină şi de cunoştinţă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 10/31. *Ca un pământean şi mădular al neamului şi al trupului politicesc ajutat de puţintele lumini ce am putut câştiga.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 4/15. *Întocmirile cele nouă vor fi fapta luminilor, rodul strădaniilor înţelepţilor.* MARCOVICI, D. 471/24. *Imprimeria... este cel mai mare ajutor al luminilor ca şi autorii, cel mai puternic instrument al civilizaţiei într-un stat.* GENILIE, G. 150/16. *Între noapte şi lumină, o, Moldavio, alege!* ASACHI, S. L. I, 101. *Au ştiut să însufle în locuitorii acelor ţări scânteia de lumini morale... Voind a lumina pe oameni, se cuvine a li vorbi limba lor.* id. ib. II, 340. *Pe fiecare zi capăt lumini de cum să mă port.* C. A. ROSETTI, N. I, 104. *Luminele şi cunoştinţele ce ai dobândit cu atâta trudă prin ţări străine.* BREZOIANU, A. 5/6. *Reforma şcoalelor... spre răspândirea luminilor în tot poporul* (a. 1848). URICARIUL, X, 9. *Cei slăviţi doctori şi vrednici bărbaţi... O nouă lumină Europei au dat.* NEGRUZZI, S. II, 285. *Ascultaţi... toaca deşteptării ce înconjoară lumea!... Chemarea... la răsăritul luminii ce nu va mai apune.* BOLLIAC, O. 240. *Românii... cred în triumful luminii şi adevărului.* GHICA, S. 144. *În loc să aducă cu dânşii luminele Europei civilizate, nu aduc decât viciul şi depravarea.* FILIMON, O. I, 97. *Întunerecul a remas în locul luminei ce căuta a se face de către oamenii cu cunoştinţe speciale şi locale despre agricultura judeţelor.* I. IONESCU, M. 281. *Folosindu-se de lumina ce iese din socotelile ţinute regulat, să ştie pe ce cale trebuie să apuce în anul viitoriu.* id. B. C. 354. *Am putea să luăm o prea mare încredere în puterea şi în succesul spiritului omenesc, despre luminele noastre.* BARONZI, I. C. I, 140. *Are o misiune patriotică... d-a răspândi luminele în popor.* CONV. LIT. II, 62. *Drumul de fier cu-aripi de foc Duce lumini în orice loc.* ALECSANDRI, T. I, 360, cf. LM. *Învăţământul... a devenit un adevărat focar pentru luminele şi inteligenţa românilor.* MAIORESCU, D. I, 195. *Lumina erau în drept să o aştepte românii de la cele două universităţi, înfiinţate... în Bucureşti şi în Iaşi.* id. CR. III, 34. *O fatalitate... m-a oprit de a mai putea urma cu învăţătura spre a dobândi lumini mai întinse.* LĂCUSTEANU, A. 37. *Şi-a luat drept ţintă răspândirea luminilor printre români.* ODOBESCU, S. I, 497. *Universitatea* [din Iaşi]..., *acest focar sacru de cultură şi de lumină.* CONV. LIT. XI, 37. *Astea toate te apropie de dânşii... Nu lumina Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele şi vina.* EMINESCU, O. I, 134. *Sunt oameni în ţară care să cunoască stările de lucruri şi să-i poată da ţării toată lumina necesară.* id. S. P. 171. *Fiica împărtăşeşte tatălui luminile la cari a ajuns ea. Din toate aceste comunicări... va rezulta... o sistemă completă asupra problemei creaţiunii.* CARAGIALE, O. III, 171. *Luna... răvarsă Văpaia-i rece şi senină Pe-această frunte grea şi arsă De gându-i dornic de lumină.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 69. *Spre folosul omenirii vor veni..., Pe aripile ştiinţei, luminile de gânduri.* BELDICEANU, P. 126. *Copil ce vrea lumină şi, neavând o pâine, Gândiţi-vă ce poate ca să devie mâine?* DEMETRESCU, O. 59. *Mintea... năzuitoare spre lumină şi adevăr.* SBIERA, F. S. 380. *Prin truda lor, l-au făcut să se simtă mai mult în rândul semiinţiilor omeneşti luptătoare pentru lumină şi fericire.* IORGA, P. A. II, 50. *La adăpostul dreptăţii vor putea cât mai mulţi să se ridice spre lumină şi spre adevăr.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 22, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Smaranda Creangă era femeie ageră şi dornică de lumină pentru fiul ei.* SADOVEANU, O. XIX, 417. *Patriotismul adevărat e astăzi lucrarea neîntârziată pentru ridicarea la lumină a marii mulţimi a neamului nostru.* id. ib. XX, 328. *Pe lângă biserică, mai ales şcoala a fost aceea care a ridicat din întunerec la lumină şi bunăstare pe oamenii de pe acele meleaguri.* MOROIANU, S. 138, cf. SCRIBAN, D. *În manifestările limbii radiază un focar interior de viaţă şi primeşte căldură şi lumină o comunitate omenească oarecare.* VIANU, A. P. 15. *Firea lui, deschisă cărţilor, îşi află o raţiune şi lumina după care năzuia.* PERPESSICIUS, M. IV, 41. *Conştiinţa poate avea grade de claritate. Atenţia ridică acest nivel de limpezime, îl lămureşte şi-l luminează. Mai trebuie ca ea să se poată menţine în aceste focare de lumină.* RALEA, S. T. II, 179. *Clujul a polarizat energii, talente, condeie şi a iradiat la rându-i lumină în toate oraşele transilvănene.* IST. T. II, 38. *Fost-au povăţuiţi acei trei crai şi de lumină purtători filosofi.* PAMFILE, CR. 132. (Cu determinări genitivale sau introduse prin prep. „de", care indică domenii, surse de cunoştinţe) *Să răsipească cu strălucirea minunilor şi cu lumina învăţăturii norii cei întunecaţi ai înşelăciunii.* ANTIM, O. 57. *Din ceale trecute poate fieştecine a lua pildă şi lumină de învăţătură* (a. 1785). ARHIVA R. I, 77/13. *Descoperirile cele mari care au adus în nemurire corajul omenesc au întins luminile ştiinţelor în naţiile lumei.* GENILIE, G. 3/24. *Lumina ştiinţelor, măiestriile şi industria.* SĂULESCU, HR. II, 427/26. *Uşor au fost barbarilor... a stânge lumina ştiinţelor, a surpa industria şi artele..., a întinde preste lumea civilizată un văl de întuneric.* ASACHI, S. L. II, 205. *Industria şi comerţul... nu se pot conduce decât numai de luminele ştiinţei.* GHICA, S. XXIII. *Lumina adevăratei civilizaţiuni n-a răsipit încă norii cei groşi ai ignoranţei.* FILIMON, O. I, 98. *Luminele experienţei.* LM. *L-am lăsat fără lumina instrucţiunii.* MAIORESCU, D. 435, cf. 369. *Să aibă la dispoziţiunea sa imperiul cel vast al ştiinţei şi lumina cea curată a criticei filosofice.* EMINESCU, O. IX, 79. *Luminele civilizaţiei bizantine au pătruns... adânc în noi.* id. ib. XI, 108. *La ce ar mai sluji luminile învăţăturilor, când un fals respect omenesc ne-ar împiedica să le urmăm?* CARAGIALE, O. III, 287. *Cel întâi lucru ce se simţi că lipseşte, pe lângă lumina unei civilizaţii moderne, fu braţele de muncă.* N. A. BOGDAN, C. M. 105. *Alergaţi când sânteţi bolnavi la luminile ştiinţei.* ULIERU, C. 114. *Intrat în lumina cercetărilor biografice printr-o întâmplare a soartei..., Şerban pluteşte într-o ceaţă enigmatică.* CĂLINESCU, O. XI, 27. *Va trebui dusă mai întâi o muncă de ridicare prin învăţătură, căci, fără lumina cărţii, nu se poate ieşi din întuneric.* CAMIL PETRESCU, O. I, 254. (Cu referire la adevăr, dreptate, cuvânt etc.) *Rătăcit-am, dară, den calea adevărului şi a dreptăţii, lumină n-au luminat noao.* BIBLIA (1688), 654²/7. *Lumina slobozeniei.*

HALIMA (1783), 17r. *Lumina adevărului este vestită.* GHERASIM, T. 169v. *Unde vor lipsi acestea, acolo este călcarea şi înşălăciunea drepturilor tutulor; nu răsare lumina adevărului şi a dreptăţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 42/30. *Voi, a cărora nevăzută putere rădică toată fiinţa obosită de sarcina nenorocirilor şi o statornicează pe lumina cuvântului, ajutaţi-mă.* MARCOVICI, C. 8/20. *Cicero, marele orator al Romei, definind istoria, zice: ea este martura timpurilor, lumina adevărului.* IST. M. I/3. *Sunt... foarte ignoranţi, lipsiţi de luminile adevărului.* BARIŢIU, P. A. I, 143. *Adevărul revarsă lumina sa dumnezeiască pre toţi fiii* [bisericii] (a. 1857). IORGA, S. D. XVI, 26. *Va veni şi la noi lumina adevărului, care sparge şi goneşte nourii cei negri ai prejudiciului.* FILIMON, O. II, 274. *Prin negura egoismului nu străbate lumina adevărului, nici căldura frumosului.* MAIORESCU, CR. II, 110. ✧ Loc. prep. **În** (sau **la, prin) lumina...** = (precedă substantive în genitiv ca „teorie", „concepţie", „analiză", „fapt") prin prisma..., din punctul de vedere al..., potrivit cu... *Strănepoţii vor citi odată despre luptele naţionale, reflectate... în lumina viorie a simţimântului.* EMINESCU, S. P. 10. *Recitind pe Herodot în lumina acestor mărturii precise arheologice, înţelegem de ce el nu poate da informaţii.* PÂRVAN, G. 33. *Am pus urmărirea asta... în lumina celei mai aspre severităţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 117. *Arătând defectele şi viţiile semenilor noştri la lumina analizei lui pătrunzătoare, a făcut să râdă generaţie după generaţie.* DR. II, 561. *Sociologia, de asemeni, tinde să se constituie în lumina acestei tendinţe.* CONV. LIT. LXVII, 184. *În lumina acestei concepţii trebuie privit programul de lucru al Institutului.* D. GUSTI, P. A. 157. *Un capitol de sinteză, în care poetul şi prozatorul să apară unitar în lumina unei structuri sufleteşti.* CONSTANTINESCU, S. I, 37. [Volumul,] *pus în lumina concepţiei poetice a lui Eminescu, a căpătat în „Tehnica interioară" înfăţişarea unui studiu structural.* CĂLINESCU, O. XII, 6. *Trebuie să citiţi... întâmplarea..., pentru a înţelege, în lumina unei mari reconstituiri, de câtă cruzime sunt capabili.* PERPESSICIUS, M. III, 140. *În lumina acestor criterii trebuie recunoscut că...* VIANU, L. R. 196. *În lumina teoriilor actuale..., constatăm mai întâi un acord cu concepţia că humusul este un produs de descompunere.* CHIRIŢĂ, P. 126. *În lumina informaţiunilor pe care le avem în stadiul actual al cercetărilor, deosebim... cinci tipuri de cimpoaie.* ALEXANDRU, I. M. 80. *În lumina ultimelor cercetări de arhivă..., Georg May ne apare azi ca un mare artist.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 22. *În lumina acestor constatări, teoria... apare absurdă.* PANAITESCU, C. R. 115. *În lumina conştiinţei tale te vei privi... şi te vei vedea pur.* MS. 1975, nr. 2, 53. *Reia acum această chestiune... în lumina cercetărilor făcute.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 12/4. *În lumina acestor date lingvistice şi biografice, modelul real al lui Marius Chicoş Rostogan nu poate fi pus la îndoială.* L. ROM. 1980, 46. ✧ Expr. **A se face lumină în capul** (sau **în mintea, în ochii** cuiva) = a înţelege, a pricepe. *Boierii stau pe gânduri nedumeriţi?... Prea bine. Deci facă-se lumină în ochii tuturor. Şi spuie toţi... ce vor.* ALECSANDRI, T. II, 117. *Acum începe să se facă lumină în mintea lui Niculăiţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 92. *I se făcu lumină în minte.* GÂRLEANU, N. 26. *Se va face lumină în mintea lui şi îşi va lega soarta de a noastră.* CAMIL PETRESCU, O. II, 428. *În minte începu să i se facă lumină.* V. ROM. februarie 1955, 239. *Se făcu lumină în capul lui Fulga: nu visa. Era convins că îşi amintea.* VINEA, L. II, 87. *Băiatul rămase aşa câteva clipe, pân' ce deodată i se făcu lumină în cap.* TUDORAN, P. 158. *Omului i se făcu lumină în minte.* PAMFILE, DUŞM. 58. ✦ Faptul de a-şi da seama de ceva, pricepere, conştientizare, revelaţie; expresie a acestor procese mintale. *În ochii clopotarului se ivi o lumină de înţelegere.* AGÎRBICEANU, S. 522. *Deodată, cu neaşteptarea unui fulger, a ţâşnit în el o lumină. Nu s-a mai îndoit de nimic.* POPA, V. 53. *Apoi ca o lumină de înţelegere se făcu în mintea Mariei.* SADOVEANU, O. V, 119. *S-a întâmplat ca autori mediocri până la un timp să aibă deodată, prin studiu, o lumină şi să devină mari creatori.* CĂLINESCU, C. O. 143. *Îi trecu repede peste faţă o lumină ca şi cum îi venise un gând neaşteptat.* V. ROM. noiembrie 1953, 125. ✦ (În credinţa creştină) Învăţătură, cunoaştere, înţelegere (profundă) a divinităţii şi a căii de apropiere de Dumnezeu; respectarea preceptelor creştine, viaţă fără de păcat, faptă bună. *Se deşchidzi ocii loru, cum se întoarrcă-se dintru înturearecu în lumiră şi dintru despusul nepreitoriului către D[um]nedzeu.* COD. VOR.2 39v/3. *H[ri]s[tos]... întâiulu dintru învierea morţiloru luminră va se spuie oamenriloru şi limbiloru.* ib. 40v/4. *Lumireadză întru înturearecu lumiră derepţilor, milostiv... şi dereptu.* PSALT. 240. *Hristos... ne-au adus pre noi den moarte la viaţă şi den untunearec la lumină şi den robie la scumpărare şi den vrajbă la dragoste.* CORESI, EV. 116. *Tuturor oamenilor lumină de înţeleagerea lu Dumnezeu a dărui venise Hristos, derep' ce că învăţa şi ciudese făcea cu puteare.* id. ib. 253. *Poicăiţi-vă,... că voi n-o iubiţi luminra, ce iubiţi înturearecul. Făcători răi, ce nu căutaţi cum faceţi?* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 49/19. [Hristos] *ne-au adus prea noi den moarte la înviere şi den tunerec la lumiră.* IEUD, 184r/18. *A toată lumea străluci lumina sventei Evangheliі.* VARLAAM, C. 186. *Faptele ceale bune... să cheamă lumină şi... faptele ceale reale... să cheamă întunearec.* id. ib. 187. *Atâta să călcasă legea creştinească, cât de-l vrea cruţa Dumnezeu mult, pre toţi îi vrea duce din lumină la întuneric.* URECHE, L. 156. [Dumnezeu] *ne-au scos din întunerec la lumină şi din nefiinţă în fiinţă.* NEAGOE, ÎNV. 1/15. *Tu, Doamne sfinte, îm trimiţi lumină De-mi luminedzi faţă cu radză senină.* DOSOFTEI, PS. 53/5. [Domnul] *va îndirepta el judecata mea... şi mă va scoate la lumină şi voiu vedea direptatea lui.* BIBLIA (1688), 599²/46. *Am ales...* [înţelepciunea] *în loc de lumină a o avea, că nestinsă e zarea cea dentr-însa.* ib. 655²/25. *Vrea cea nestricată a legii lumină veacului să să dea.* ib. 662¹/29. *S-ar pocăi oamenii şi de la întunerecul relelor s-ar întoarce la lumina bunelor.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Dumnezeu... au venit ca să arate lumină celora ce era într[u]-ntunearec.* ANTIM, O. 109. *Trimite-ne noao de la ceriu raze dătătoare de lumină cu rugăciunile tale.* MINEIUL (1776), 2v1/20. *Sufletul, simţirile mele, tot se află întru întunerec.* [Doamne,] *tu m-ai pedepsit ca să mă întorci la calea luminii.* MARCOVICI, D. 10/4. (Cu referire la credinţă, la cunoaştere) *Să luminezi ochii sufletelor*

noastre cei întunecaţ[i] cu lumina cunoştinţii tale. ANTIM, O. 83. *Cu aceaste puţine învăţături veţi putea să vă săturaţi de lumina cunoştinţii.* id. ib. 366. *Pre mulţi au strălumínat cu dăscăliia dogmatelor şi poruncilor de i-au adus la lumina cunoştinţii lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24r/19. *Aceia, măcar că nu era luminaţi cu lumina credinţii, totuşi ştiia a nu băga sama de lucrurile ceaste pământeşti.* MAIOR, P. 54/9. *Prin lumina credinţei* [creştinul] *să apropie de Dumnezeul cel nevăzut.* MARCOVICI, D. 189/26, cf. LM. *Lumina credinţei, lumina minţei.* ZANNE, P. VIII, 313. ✦ Cel ce sau ceea ce îndrumă, călăuzeşte; îndrumător, călăuză. *Precum ştiinţa lucrurilor este lumina minţii, aşa neştiinţa lor este întunecarea cunoştinţei.* CANTEMIR, I. I. I, 56. *Luminate şi învăţate minţile şi cunoştinţele lor de Duhul Sfânt, izvorul şi lumina adevăratei ştiinţe şi înţelepciuni.* C. CANTACUZINO, CM I, 4. *Lumină multă şi bisericii lui Hristos au fost,... că putere mare şi tare avea şi la cuvânt, şi la scris.* R. GRECEANU, CM II, 148. *Dintre toate aceaste zise ajutorinţe istoriceşti, geografia iaste una care ascultătorilor şi cetitorilor sau învăţătorilor de istorie le iaste în loc de lumină.* TEODOROVICI, I. 29. *Ştiinţa adevărului este desăvârşirea şi lumina minţii noastre.* GOLESCU, E. 204. *Filosofia... este să fie lumina înainte mergătoare celorlalte ştiinţe.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XI/17. *Cetirea cărţii aceştia să vă slujască drept lumină minţii voastre.* MARCOVICI, D. XV/21. *Se opri ca şi când o rază de lumină i-ar fi deschis creierii.* REBREANU, P. S. 93. (În credinţa creştină) *Domnul lumira* [s t r ă l u m i n ă - t o r i u l D] *mea şi spăsitoriul mieu, de cire me temu?* PSALT. 45. *Sveaşnic picioareloru meale leagea ta şi lumiră cărărilor meale.* ib. 260. [Duhul Sfânt] *iaste lumină şi viaţă şi izvor viu cugetelor, duh prea mândru, duh înţelept, bun, derept cugetătoriu, domnitoriu, curăţează păcatele.* CORESI, EV. 192. *Sfinţii şi dumnezeieştii apostoli, ochi şi lumini a toată lumea puş fură.* id. ib. 218. *Aşa porânci noao Domnul: „Pune-te-voiu întru lumina limbilor, cela ce să le fie în spăsenie tocma până în sfârşeniia pământului".* id. L. 63/20. *Mentea noastră iaste lumină şi ochi trupului şi deaca să întunecă mentea cu gânduri de păcate..., atunci şi sufletul şi trupul iaste întunecat şi lipsit de slava lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 159. *Domnul mi-i lumină şi mi-i mântuinţă.* DOSOFTEI, PS. 81/3, cf. BIBLIA (1688), 389²/15. *Întru* [Isus]... *viaţa era lumină oamenilor* (a. 1693). GCR I, 308/33. *Ca un purtătoriu de lumină, ca un dumnezeiesc propovăduitoriu... ales.* MINEIUL (1776), 1r²/12.

3. Clarificare, lămurire; informaţie; interpretare, viziune. *Luând lumină şi dentr-alte izvoade vechi..., o au săvârşit.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/45. *Am fost însărcinat şi mai nainte de a aduna pe acelea care puteau a-mi da luminele trebuitoare pentru fondarea şcoalei superioare.* BREZOIANU, Î. 73/4. [Cartea] *să reverse o lumină neaşteptată prin documentele publicate.* BARIŢIU, P. A. I, 121. *După luminele pe care le am..., aci nu este vorba decât de a se aplica gradaţiunea la profesorii universitari.* MAIORESCU, D. I, 162. *Nu cred să respingă nimeni critica imparţială – critica menită a aduce lumină.* CONTEMPORANUL, I, 753. *Aceasta dă o lumină proprie stilului lui Galaction.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 79. *Să se plămădească o legiuire nouă principală, care... să contribuie... şi la împrăştierea unor lumini nouă, prin instrucţia publică.* N. A. BOGDAN, C. M. 115. *Luminile cuprinse în studiile lui Th. Capidan asupra dialectelor din sudul Dunării.* DR. IV, 38. *Informaţiile... sunt valorificate printr-o lumină aruncată abil.* LOVINESCU, S. VIII, 229. *Mărturiile câtorva din sat începură să zvârle o lumină nouă în preajma procesului sângeros.* POPA, V. 20. *Intuiţia centrală a marelui romancier a putut astfel profita de luminile criticii care a pus-o puternic în relief* STREINU, P. C. III, 127. *Din toate aceste strădanii, generaţiile succesive au reţinut câte ceva, au respins altceva, au adăugat noi lumini, învârtindu-se în acelaşi cerc fermecat al eminescologiei.* CONSTANTINESCU, S. II, 568. *O întreagă categorie de fapte care explică istoria poporului nostru este fulgerată de o lumină nouă prin această descoperire.* ARGHEZI, S. XXV, 286. *Căuta lumini în convorbirile cu prietenii, pe care îi descosea asupra tuturor evenimentelor posibile.* CĂLINESCU, B. I. 421. *Goethe aduce cel puţin lumina clarobscură „demonicului".* BLAGA, Z. 278. *Sacrifică o viaţă întreagă investigaţiei şi gândirii, publicând doar indiscrete manuscrise, lumini de înalt adevăr.* RALEA, S. T. III, 133. (În contexte care actualizează şi sensul **A I 1)** *Din când în când proiectează o lumină incandescentă asupra personajelor,... fără să dea putinţa unei individualizări definitive.* CONV. LIT. LXVII, 382. *Soarta scriitorilor e plină de neprevăzut: luminile contemporanilor şi ale posterităţii nu cad totdeauna pe aceeaşi latură a activităţei lor.* LOVINESCU, S. VIII, 78. *Critica e o problemă de viziune a ansamblului, de cădere de lumini pe laturile esenţiale ale unei personalităţi.* id. ib. 228. *Portretul era totuşi nedrept, scoborându-i valoarea; din pricina lipsei de „dozaj", luminile cad egal peste calităţi şi lipsuri.* id. ib. 233. ✧ E x p r. **A arunca** (sau **a aduce, a revărsa, a împrăştia** etc.) **(o) lumină** (ori **lumini, o rază de lumină) asupra** (sau **în, peste** etc.) = a lămuri, a clarifica anumite aspecte ale unei probleme, a prezenta noi informaţii despre ceva. *Au aruncat multe lumini asupra sistemului lui Werner.* MARIN, PR. I, V/28. *Două documente... aruncă lumină multă prest-acest episod al istoriei.* BARIŢIU, P. A. I, 442. *Cine a avut... onoarea a vărsa o lumină preţioasă asupra acestor insecte?* BARASCH, M. I, 17/31. *Acest răvaş răspândi multă lumină asupra neînţelesei poziţiuni în care pusese Ipsilant pe Păturică.* FILIMON, O. I, 260. *Analele... pot arunca vreo lumină retrospectivă asupra epocei anterioare.* HASDEU, I. C. I, 11. *Una din zilele viitoare va trebui să-mi aducă lumină asupra acestei înfăţoşări.* CONV. LIT. IV, 18, cf. LM. *S-ar arunca o lumină rea asupra acestei camere când ar vota reducerea.* MAIORESCU, D. I, 92. *Lucrarea... aruncă multă lumină asupra trecutului nostru.* CONTEMPORANUL, I, 784. *O descoperire nouă aruncă o lumină retrospectivă asupra descoperirilor din trecut.* EMINESCU, O. XIII, 253. *Ştiinţa modernă ne-a dat destule lumini asupra iresponsabilităţii.* CARAGIALE, O. IV, 108. *Ne vom sluji cu două documente..., care aruncă o lumină foarte vie asupra sistemului.* XENOPOL, I. R. IX, 133. *O unică împrejurare ar putea poate aduce ceva lumină în astă afacere.* SBIERA, F. S. 79. *O mărturie... care până la un*

loc ne poate da o îndestulă lumină asupra chipului cum se pornesc povestirile şi legendele. PAMFILE, CER. 97. *Săpăturile viitoare ne vor aduce lumini nouă şi în această direcţie.* PÂRVAN, G. 618. *Înainte ca dragostea de oameni să fi răspândit o magnifică lumină asupra filosofiei, lumea considera războiul şi epidemiile drept nişte calamităţi.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 26. *S-a revărsat o lumină asupra teritoriului de formaţiune a poporului românesc.* RF I, 337. *Ziarele aduceau lumini noi despre unele rude.* BASSARABESCU, S. N. 162. *Prin acţiunea sămănătorismului, o lumină nouă a căzut asupra unei laturi a personalităţii lui Eminescu.* LOVINESCU, S. IV, 179. *Aruncă lumini străbătătoare asupra unor probleme de o permanentă actualitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 238. *Ele vor avea darul să arunce o nouă lumină de neîncredere în terminologia noastră populară.* BĂCESCU, PĂS. 184. *Din confruntări a ieşit la iveală un fapt care a aruncat o lumină turbure asupra* [miniştrilor]. PAS, Z. IV, 244. *Uimitoarele descoperiri... au aruncat o nouă lumină asupra... istoriei dacilor.* H. DAICOVICIU, D. 5. *Nu simte nicăieri împotrivirea unui eventual cuvânt din partea eroului, care să arunce... o lumină proprie asupra aceluiaşi obiect.* N. MANOLESCU, A. N. I, 132. *Şcoala arheologică românească... a adus lumină asupra unor perioade puţin cunoscute ale trecutului nostru.* PANAITESCU, C. R. 16. *Orice luare de poziţie declarată aruncă puţină lumină... asupra problemelor de litigiu.* V. ROM. martie 1970, 94. *Sociolingvistica a aruncat lumini noi şi asupra raporturilor dintre structurile sociale şi cele lingvistice.* L. ROM. 1980, 221. *Manuscrisul... aruncă o lumină de nepreţuit asupra răstimpului de la Sibiu.* MS. 1988, nr. 4, 10. (Cu parafrazarea expresiei) *Fiind întunecat lucrul începutului numelui valahi, analele ruseşti... aprind lumină întunearecului acestuia.* MAIOR, IST. 148/26. *A comenta toate antichităţile secolului nostru de mijloc... şi a trage dintr-însele toate luminile ce ele pot revărsa asupra istoriei naţiunii noastre.* ODOBESCU, S. I, 337. *Această problemă ar zvârli raze de lumină şi în estetică, în ştiinţele juridice, în cele economice, în literatură şi în muzică.* RALEA, S. T. II, 152. **A (se) face lumină (asupra...** sau **în...)** = a (se) lămuri, a (se) clarifica ceva. *A cerut ca însuşi senatul să cerceteze şi să facă lumină deplină.* EMINESCU, O. XI, 55. *Sosirea autorităţii se aşteaptă cu nerăbdare, ca să se facă odată lumină în această afacere încurcată.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 96. *Să-l descoasă... să facă lumină.* REBREANU, P. S. 205. *Neobositul profesor n-a avut răgaz până n-a făcut complectă lumină în această afacere.* ARH. OLT. II, 330. *Bine că s-a pus mâna pe el..., bine că s-a făcut lumină odată.* BART, E. 283. *Descrie aberaţiile onirice ale febrilului, sub cuvânt de a face lumină asupra subconştientului.* CĂLINESCU, C. O. 145. *Îndoiala subzistă, chiar dacă pentru Augustin Z. N. Pop s-a făcut lumină.* CIOCULESCU, I. C. 96. *Ce se întâmplă în filme? Să facem acum lumină şi în această beznă legitimă.* SORESCU, U. 70.

4. Capacitatea de gândire sau de judecată a cuiva, i n t e l i g e n ţ ă; cunoştinţele, informaţia, cultura cuiva. *Câtă lumină într-însul ş-apoi şi-ntunecime! Ce fire naltă, măreaţă! ş-apoi cu câtă josime!* CONACHI, P. 274. [Vulgul] *deifică pe poeţi atribuindu-le toate sau parte din acelea ce poeţii atribuiau fiinţelor imaginate de dânşii ca să poată conduce prin iluzii vulgul – preparat a răbda splendoarea luminilor – la glasul veritaţii şi al amorului binelui.* BOLLIAC, O. 35. *D-lor, v-aţi dat desigur seama în luminile şi cunoştinţele dv. profunde... ce însemnează descentralizarea!* MAIORESCU, D. II, 149. *Să ne împărtăşeşti cu luminile dumitale.* LĂCUSTEANU, A. 224. *Mă încred în lumina alegătorilor.* CONV. LIT. XII, 14. *În van adun şi-şi grămădesc lumina În cărţi şi scrisuri.* EMINESCU, O. VI, 62. *Sunt la noi mulţi, foarte mulţi oameni competenţi în materie, cari, cu concursul luminilor lor, pot alcătui o organizaţie sau chiar mai multe.* CARAGIALE, O. III, 113. *Colonelul, cu toată durerea pe care o simţea de a se despărţi pentru câtva timp de serviciile şi de luminile acestui căpitan, se hotărî să stăruiască pe lângă comandantul pieţei.* BACALBAŞA, M. T. 23. *Prietenii politici... au fost ceea ce au putut să fie, în necesitatea lor de a se acoperi cu lumina marelui şef* ARGHEZI, S. XXXIII, 61. *Poezia cerebrală şi melodică... în care se întrevăd luminile iscoditoare ale gânditorului.* PERPESSICIUS, M. IV, 209. *Eu cu lumina mea sporesc a lumii taină.* BLAGA, POEZII, 3. (Cu referire la mintea, la conştiinţa cuiva) *Starea activităţii este aceea în care se află sănătatea şi lumina cunoştinţei minţii ajunge deplin.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 8/1, cf. SEVERIN, S. 153. *Inima-mi de venin plină, Mintea fără de lumină, De ambiţie orbit,... Lucrul ce-i de-alţii urzit Hotărât-am ca să-l stric.* ASACHI, S. L. I, 270. *Voi însă cu a minţii lumină înzestraţi, Nemernicind ca orbii, vă osteniţi zădarnic Nu-n lucruri de nevoie.* NEGRUZZI, S. II, 247, cf. LM. *Nu* [toate ideile] *încap în prea strâmta conştiinţă actuală, ci remân în afară de lumina ei.* MAIORESCU, CR. II, 140. *L-a blagoslovit fiecare după lumina minţii lui.* DAN, U. 63. *Motivul pentru care forţele sufleteşti inconştiente nu pătrund până la lumina conştiinţei e altul.* RALEA, S. T. II, 40. ✦ Persoană înzestrată cu forţă de gândire; om cu mari merite, erudit, savant. [Bossuet] *mare prelat,... una din cele mai mari lumini a bisericei galicane.* NEGRUZZI, S. II, 153. *Nici de Saussure, nici de Candole... n-au fost opriţi de a deveni nişte lumini ale ştiinţei.* GHICA, S. 273. *Acest scriitor a fost lumina secolului său.* COSTINESCU, cf. LM. *Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,... Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină, Se stinse-o dalbă stea!* EMINESCU, O. I, 1, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✦ Fiinţă desăvârşită sub raport moral. *Spuneţi că-i omul o lumină Pe lumea asta plină de-amaruri şi de chin? Nicio scânteie-n-tr-însul nu-i candidă şi plină.* EMINESCU, O. I, 56.

5. Simbol al energiei creatoare, dătătoare de viaţă, al înţelepciunii, bunătăţii, milei lui Dumnezeu. *Fie lumira* (l u c o a r e a D) *Domnului Dumnedzeului nostru spre noi.* PSALT. 190. *Sufletelor a da a sa frâmseaţe arăta-se, câţi se făcea pre ei destoinici aceii dumnezeieşti lumine.* CORESI, EV. 254. *Bucatele multe şi băutura multă şi veşmintele frumoase şi scumpe. Cu acealea cu toate întunecăm sufletele noastre de către lumina şi mila lu Dumnezeu* (ante 1580). CCR 24/25. *Dulceaţa raiului, lumina lui Dumnedzău şi slava feaţei lui, unde iaste petreacere cu odihnă şi cu pace să dobândim.* VARLAAM, C. 42. *Preaînalta şi atotputernica sfânta lumină şi bunătatea dumnezeirei lui* [Dumnezeu].

M. COSTIN, O. 292. *De sfânta ta lumină Veacul nostru ne-nstreină.* DOSOFTEI, PS. 312/15. *Trimite lumina ta şi adevărul tău, aceastea m-au povăţuit şi m-au dus la muntele cel sf[â]nt al tău.* BIBLIA (1688), 395[1]/48. *Luminează acesta ce către tine pristăvitu-s-au, cuvioşadză-l în nevechita-ţi lumină şi luminata-ţi ivirea ta cu îngerii să se glotească.* MOLITVENIC (sec. XVII), 306. *Este mare sete la Dumnezeu a pohti şi a iubi să se mântuiască oamenii... Pentru aceasta au vrut să răsară lumina dumnezeirei lui în toată lumea.* ANTIM, P. 2. *Răsipeşte întunerecul păcatelor mele... cu strălucirea luminii tale.* BUCV. 30[r]/7. *Desfătându-te cu vărsările de lumină, ceale ce izvorăsc totdeauna din lumina cea neapusă,... pre cei ce săvârşesc acum luminată prăznuirea ta, cu rugăciunile tale..., Ananie, izbăveaşte-i.* MINEIUL (1776), 1[v1]/1. *Lumina cea neapropiată pre tine te-au făcut, Ananie, preafericite.* ib. 3[v2]/18. *Păcătoşii nu au grije... mare a se ruga lui D[u]mnezeu, ca să le dea lumina darului său.* MAIOR, PRED. II, 147/2. [Satana] *acest chip grăi: „O, soţi credincioşi ursitei mele, Viteji protivnici naltei lumine, Ce stăpâneşte mai sus de stele".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 218. *Veniţi... către curata lumină* [a lui Dumnezeu], *Ca să cunoaştem cărarea pe care firea ne mână.* CONACHI, P. 259. *Trebuie să vă luminaţi, fiecare-n înţelesul lui, pentru că Dumnezeu e lumină.* EMINESCU, O. XV, 310. *Tu eşti, Doamne, lumină, Iar eu-s iarbă şi ţărână.* MARIAN, S. R. I, 198. ✧ *Părintele luminii* sau *tatăl luminilor* = Dumnezeu. *Toată darea bunră şi totu darrul desfrăşitu de sus iaste deşinsu de la tatăl lumiriloru.* COD. VOR.[2] 57/5. (Teol.; învechit) *Ziua luminii* = (cu referire la lumina **A I 2** aprinsă în cursul slujbei religioase şi la harul de la Dumnezeu) paşte[1] **(1).** [Paştile,] *zioa lumineei şi a curăţiei, zioa pacelor şi a împăcăriei* (a. 1580–81). CCR 34/1. *Astădzi e dzi de bucurie şi de veselie,... dzua lumiriei şi scurâţiriei.* IEUD, 183[v]/13. (Prin Maram.) *Ziua cu lumina* (sau *cu luminile)* = nume dat sărbătorii Întâmpinarea Domnului. Cf. ALR II 2 804/346, 353. ✧ E x p r. (Teol.) **Veniţi să luaţi** (sau **să primiţi) lumină!** = formulă rostită de preot la sărbătoarea Învierii Domnului. *Preotul se ivi în uşa cea mare, cu lumânarea Paştelor aprinsă şi la glasul lui: „Veniţi de primiţi lumină", cei mai bătrâni îşi dau... lumină unul de la altul.* CARAGIALE, O. IV, 439, cf. II, 183. *Părintele Radu cu fratele său, preotul Victor,... ieşeau în noaptea Învierii..., strigând cu glas răsunător: „Veniţi de luaţi lumină".* MOROIANU, S. 174. *Veniţi să luaţi lumină! zise el liturgic.* CĂLINESCU, S. 73. (Cu parafrazarea expresiei) *Primeşti lumina Paştilor cu voie bună şi copilărie.* ARGHEZI, S. XXXIV, 7. ✦ Atribut al lui Isus Hristos, simbolizând menirea lui în planul vieţii spirituale ca luminător şi salvator al omenirii; p. e x t. Isus conceput ca reflectare a luminii lui Dumnezeu-tatăl. [Hristos] *era lumină adeverită, ce lumina toţi oamenii.* CORESI, TETR. 183. *Când întru lume sânt, lumină sânt lumiei.* id. EV. 165. *Iesus Cristus, lumină dereaptă, viaţa noastră, veselie mare* (ante 1601). TEXTE ROM. (XVI), 338. *Eu lumină în lume am venit... şi acmu aicea în ad lumină sământ.* VARLAAM, C. 90. *Izbăvitoriul nostru... ne-au chemat din-ntunerec întru minunata a lui lumină.* id. ib. 143. *Ioan... veni întru mărturie, ca să mărturisească de lumină, ca toţi să crează prin el* (a. 1693). GCR I, 308/37. *Întorcându-ş ochii spre lumina cea adevărată, spre Domnul nostru Isus Hristos,... cu smerenie-ş tindea mânile sale.* ANTIM, O. 111. *Ceaea ce ai născut lumina, pre cuvântul Tatălui-cel-Veacinic, fecioară.* MINEIUL (1776), 4 [r1]/36. *Eu sânt lumina lumii* (a. 1805). GRECU, P. 307. *Ei ştiau că I[su]s Chr[istos] este lumina vieţii.* MARIAN, S. R. III, 77. *Iar tu, curată ce eşti, Maica luminii cereşti, Veseleşte-te curat De fiiul tău înviat.* PĂCALĂ, M. R. 226. ✧ *Lumină din* (sau *de la) lumină* = Isus, fiu al lui Dumnezeu. *Fiiul lu Dumnezeu, ce au născut dinioară, însă den Tatăl născu...; lumină de la lumină, Dumnezeu derept den Dumnezeu derept.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 123. *Tu, domnul slăvii ceii de pururea fiind,... lumină fiind depururea din lumina cea depururea fiind, soarele direptâi, ascultă-ne pre noi.* DOSOFTEI, PS. 508/8, cf. EMINESCU, O. XV, 67, CĂLINESCU, O. XII, 33. ✦ Termen prin care este sugerată fiecare dintre ipostazele divine ale Sfintei Treimi; trinitate **(1).** *Cela ce-ş are... dumnădzăitoare daruri, acela sângur nu iaste, ce-i cu tine, D[oa]mne s[fi]nte. Cu lumina cea de trei sori ce străluminează lumea* (a. 1679–1680). CCR 227/31. *Cu raza d[u]mnezeirii ceii în trei lumini fiind luminaţi mucenicii cei nebiruiţi.* MINEIUL (1776), 41[v1]/11. *Se ştii cu adevăru pre Tatăl şi pre Fiiul şi pre Duhul Sfântu: o lumină e, o vreare e, o preaînţelepciune, o puteare e.* PRAV. LUCACI, 190[r]/12. ✦ Atribut al îngerilor, al sfinţilor, al apostolilor sau al persoanelor cu viaţă morală şi creştinească. *Va căuta împăratul giudeţu H[risto]s sprea direpta... şi va grăi... Veniţi pustnicii mei, veniţi, fiii luminei, veniţi, milostivii mei* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 457/25. *Ceialalţ apostoli sânt vârfuri şi stâlpi... şi lumină* (a. 1699). GCR I, 329/35. *Ca o stea luminoasă te-ai arătat, înţeleapte Romane, cu lumina bunătăţilor.* MINEIUL (1776), 2[v1]/34. *Îngerii luminii.* LM.

C. I. Suprafaţă (netedă) sau parte a unui obiect care reflectă lumina **(A I).**

1. (Învechit, rar) Parte a oglinzii pe care se formează imaginea. *Oglindă dă nuc cu lumina spart[ă] puţin* (a. 1812). IORGA, S. D. VII, 356.

2. (Învechit şi regional) Suprafaţa lucie a apei. *Lumina puţului.* MARDARIE, L. 117/29. *Rămâind movila cu oraşul întocmai ca un ostrov, având nălţime peste 50 st., socotindu-să din lumina apii până în cel mai nalt loc al oraşului.* GOLESCU, Î. 132. *O mlaştină cu stuf şi cu richită, în mijlocul căria a rămas o lumină de apă netedă.* ODOBESCU, S. III, 109, cf. DL, DEX. *Cu luntria... să mergi pă lumina apii (să n-o iei nici la dreapta, nici la stânga).* ALR I 422/922. *Până la lumina apii.* ALR II/899.

3. (Învechit) Suprafaţă de teren. *Urmând a se împărţi lumina câmpului în trei părţi pentru a se da... clăcaşilor.* I. IONESCU, M. 650.

4. (Prin Munt.) Faţadă (a casei). Cf. DAMÉ, T.[2] 38, 98, PAMFILE, I. C. 423. ✦ (Regional) Perete din scânduri care închide în partea din faţă un izvor captat şi care este prevăzut cu o uşiţă prin care se ia apă (Lăpuşata – Râmnicu Vâlcea). Cf. GL. OLT.

5. (Regional) Germenul oului (fecundat); bănuţ. Com. din TRANSILV.

II. Spaţiu gol, deschidere, orificiu prin care (ori în care) pătrunde lumina **(A I),** prin care se vede lumina.

1. (Rar) Fereastră prin care este luminat interiorul unei încăperi. Cf. DDRF. *Casele voastre sunt fără lumini.* id. ib.

2. (Învechit şi regional) Volumul unei încăperi, al unei clădiri. *O casă di piatră... lumina îi iaste lungă de 18 coţi şi di largă 12 coţi şi de înaltă 5.* HERODOT[2], 135. *În mijlocul oraşului era o capişte... Lumina capiştii în lung de 30 coţi.* CANTEMIR, IST. 129. *Arătare anume câte feluri de matelialuri trebuieşte pentru facerea unii mori cu un cal – lungul şi largu luminii din năuntru de stânjeni 3* (a. 1828). DOC. EC. 413, cf. POLIZU, com. FURTUNĂ.

3. Distanţa liberă dintre feţele interioare a două piese vecine ale unui sistem tehnic sau dintre feţele interioare opuse ale unui gol; interstiţiu. Cf. DEX.

4. (Regional) Golul dintre scândurile unei construcţii. *Lumina coşeriului fiind mai îngustă decât a pătutului, vântul mai uşor şi mai bine răzbate în coşer.* I. IONESCU, C. 165/11.

5. Orificiu prin care se poate privi printr-un instrument (optic). Cf. LM, SCRIBAN, D.

6. Orificiu prin care se dădea foc unei puşti, unui tun. Cf. LM, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

7. Orificiu prin care se suflă într-un instrument muzical; fanta unui tub de orgă. Cf. LM. *Pentru ca să facem să sune un tub* [de orgă], *suflăm într-însul... un curent de aer. Acesta... o parte iese afară prin lumină.* PONI, F. 330, cf. PAMFILE, J. I, 67, IVELA, D. M.

8. (Rar) Deschizătura prin care intră apa într-o pompă. Cf. LM.

9. Stăvilarul morii; gura scocului la moară. Cf. COSTINESCU. *Apa cădea la moară de la înălţime de aproape doi stânjeni: prea era ridicată lumina morii.* SLAVICI, V. P., cf. BARCIANU, ALEXI, W., DEX.

– Pl.: *lumini* şi (învechit) *lumine,* (învechit, rar) *luminuri.*

– Lat. **lumina** (nom. pl. al lui *lumen, -inis).*

LUMINĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Luminos **(I 1).** Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.

– Pl.: *luminăcioşi, -oase.* – Şi: **luminiciós, -oásă** adj. POLIZU.

– **Lumina** + suf. *-ăcios.*

LUMINĂCIÚNE s.f. (Învechit, rar; cu referire la divinitate) Strălucire **(1);** lumină **(B I 1).** *Pus-ai fărălegile noastre între tire, veacul nostru în lumiratul* (luminatul, luminrarea H, lumira V, *luminăciunea* D) *feaţeei tale.* PSALT. 189.

– **Lumina** + suf. *-iciune.*

LUMINĂRÁR s.m. v. **lumânărar.**

LUMINĂRĂRÍE s.f. v. **lumânărărie[1].**

LUMINĂREÁ s.f. v. **lumânărică.**

LUMINĂRÍCĂ s.f. v. **lumânărică.**

LUMINĂRÍE s.f. v. **lumânărie.**

LUMINĂRÍŢĂ s.f. v. **lumânăriţă.**

LUMINĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **I. 1.** Adj. Care luminează **(I 1),** care emite lumină **(A I 1, 2).** *Ah, soare luminătoriu!* (a. 1800). GCR I, 182/22. *Pe insula de lângă Alexandria... orândui a se zidi turnul luminătoriu de marmură albă..., pe a căruia vârv noaptea se aprinde un foc pentru înotătorii pe mare.* AR (1829), 204/36. *Cine a făcut pe acest luminător soare, care luminează ochiul întunecosului om pre pământ?* EPISCUPESCU, O. Î. XLV/11. *Care stea, care soare luminător străluceşte aşa în vad ce seamănă a fi un lac aprins.* HELIADE, L. B. I, 40/29. *Puterea cea luminătoare a unei flăcări se schimbă.* MARIN, PR. I, 70/22, cf. LM. *Scoase dintr-o cutie bătută în pietre o floare frumoasă şi luminătoare ca luceafărul.* CONV. LIT. VI, 23. *Lumina continuă va pierde din puterea sa luminătoare... şi prin urmare spectrul nu va mai fi continuu.* CONTEMPORANUL, I, 215. *Lună, tu, luminătoare, Stelelor strălucitoare, Luminaţi mai cu tărie.* EMINESCU, O. XV, 1 025. *Cărbunii de piatră se întrebuinţează spre producerea gazului luminător.* F (1882), 228. *Acest foc s-a făcut repede călduros şi luminător.* MACEDONSKI, O. IV, 115. *Noi nu ştim unde apune Luminătorul soare, când coboară Pe sub pământ şi nici de unde vine La răsărirea lui.* MURNU, O. 165. *Far luminător.* N. A. BOGDAN, C. M. 11. *Lumină luminătoare, Răsai mai strălucitoare.* SEVASTOS, P. 53. ✧ F i g. [Ochii] *Te urmăresc luminători Ca soarele şi luna.* EMINESCU, O. I, 190.

2. S.m. (Învechit şi regional) Astru perceput ca sursă de lumină şi strălucire. *Făcu D[umne]zău cei doi luminători* [soarele şi luna]. BIBLIA (1688), 1[2]/8. *Dumnezeu mai zise să să facă şi doi luminători mari, unul spre stăpânirea zilei şi altul spre stăpânirea nopţii.* ANTIM, O. 246. *Ca pre un luminătoriu neapus, pre tine, soarele cel înţelegătoriu, te lăudăm.* MINEIUL (1776), 124[v1]/22, cf. TDRG. *Dumnezeu, Cel ce-a făcut cerul şi pământul Ş-a-mpodobit cerul cu mulţi luminători.* TEODORESCU, P. P. 182, cf. MARIAN, NU. 581.

3. S.m. (Învechit) Sfeşnic **(1).** *Gătiiu luminrătoriu unsului mieu.* PSAL. HUR. 114[r]/14. *Acie crescu cornul lui David, gotoviiu, sveştnicu (luminrătoriu* H) *unsului mieu.* PSALT. 279. *Au făcut luminătorii cei de aur.* BIBLIA (1688), 310[1]/34.

4. S.m., adj. F i g. (Persoană) care luminează **(III 2)** mintea cuiva prin învăţare, prin instruire; persoană care îndrumă, călăuzeşte, povăţuieşte **(1).** *Ai lumii dascăli şi luminători* (a. 1652). GCR I, 158/16. *Pomeneaşte pre acesta... Pavel la poslaniia cea către râmleani scrisă, carele luminători fu Smirnei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13[v]/26. *Filippe..., ca o lumină, ca o stea... ai alergat prin lume cu razele ceale luminătoare, vestind propoveduirea cea dumnezeiască.* MINEIUL (1776), 64[v2]/10. *Ai întărit sfintele şi dumnezeieştile lăcaşuri cu neasemuite şi neîndoite povaţe a luminătorilor întru învăţătură.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 3[v]. [Lessing,] *marele luminătoriu al culturei Germaniei.* ŢICHINDEAL, în ŞA II, 249. *Un stăpân luminătoriu milioane de oameni luminează.* id. F. 371/27. *Cu dreptate s-au numit luminători ai bisericii.* GOLESCU, E. 46, cf. LB. *Numai din ajunsă sănătate răsare şi minte deşteaptă, luminătoare..., de poartă trupul în voie şi cu înlesnire.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XI/7. *Iată, suntem luminători ai lumii.* HELIADE, O. I, 360. *Acesta este un rol din cele mai frumoase ale*

Camerelor, acela de a fi nu numai reprezentanți ai țării, ci și în parte luminătorii vieții publice. MAIORESCU, D. II, 236. *Tu ești îngerul cel luminător al meu.* CONV. LIT. IV, 21. *Învățați întâiu pentru dv. și apoi faceți-vă luminătorii altora.* CONTEMPORANUL, I, 721. *În perioadele cele mari ale culturii omenești, scriitorii cei buni au fost luminătorii epocei lor.* ODOBESCU, S. II, 370. *Dar de-o fi onor. Pantazi Ghica..., dar de-o fi luminătorul nației d. Fundescu..., – unul e în toți.* EMINESCU, O. XI, 262. *Tot izvorul lui de inspirație, toată tăria lui de luminător al opiniei publice îi stă în această prețioasă carte.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 107. *Luminătorii, dacă nu erau săraci cu duhul, dar erau mai săraci în idealuri mărețe, decât chiar concetățenii lor.* GHEREA, CR. II, 99. *Nivelul cultural al țăranului va crește și când luminătorii veșnic în atingere cu el vor da pilda pipăită.* PAMFILE, I. C. 230. *Luminătorii neamului.* ARH. OLT. II, 319. *Mi-e dor de toamna care se coboară subtil..., îndoliind... odăile studenților și mansardele luminătorilor de mâine.* KLOPȘTOCK, F. 248. *Singurii luminători... erau popa, notarul, dascălul și plutonierul.* DAN, U. 137. *Astăzi a fost... consfătuirea tuturor luminătorilor comunei.* ULIERU, C. 26. *Să rămâi blestemat... dacă din chemarea ta de luminător ți-ai făcut numai o meserie și un adăpost pentru jaf.* ARGHEZI, P. T. 11. *Petru Maior a înțeles să fie un luminător al poporului.* IST. LIT. ROM. II, 60. *Profesor din rândul ctitorilor secolului trecut..., un luminător de conștiințe..., Ioan Penescu nu și-a găsit locul în nicio galerie de istorie literară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 12/1. *Iată, vă vin și eu cu acești trei crai, De lume luminători, De Dumnezeu binecuvântători.* PAMFILE, CR. 133. ✧ (Cu referire la divinitate) *Luminrătoriul picioarelor mele.* PSALT. HUR. 106^{v}/15. *Sveștnic (luminrătoriul* H) *picioarelor meale, leagea ta și lumină cărărilor meale.* PSALT. 260. *Că sufletează luminând celora întunecaților, El era luminătoriu.* CORESI, EV. 198. *Creadeți... că acela iaste de adevăr Domnezeu, luminătoriu și sf[i]nțitoriu* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 146. *Tu vei lumina, luminătoriul mieu, D[oa]mne D[u]mnezeul mieu, lumina-vei întunerecul mieu.* BIBLIA (1688), 386^{2}/48. *Luminătoriu, carele strălucește noao lumină înțelegătoare.* MINEIUL (1776), 106^{r2}/21. ✧ (Învechit; urmat de determinări în dativ) *Porunca Domnului curată, luminătoare ochilor.* PSALT. (1651), ap. GCR I, 154/20. ✦ (Învechit) Termen care simbolizează fiecare dintre ipostazele divine ale Sfintei Treimi. *Priimind luminata strălucirea cea în trei luminători.* MINEIUL (1776), 125^{v2}/16.

5. Adj. (Despre idei, cunoștințe etc.) Edificator, lămuritor. *Aceaste capete de pravilă ce sânt scrise... o samă sământ alease și scoase... a toată lumea luminătoare* (a. 1632). GCR I, 77/35. *Nemuritorul Isocrat... ne-a lăsat cele mai luminătoare idei observate.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLVI/14. *N-ar mai rămânea nicio stea pe cer, căreia să nu-i pot însuși numele și valoarea luminătoare... din scrierile lui.* ODOBESCU, S. II, 538. *Și-a însușit cunoștințe importante, luminătoare și reîmprospătătoare de spirit.* EMINESCU, O. XIV, 922.

II. S.n. (Astăzi în forma *luminator)* Panou transparent sau translucid care înlocuiește o porțiune dintr-un zid, dintr-un plafon sau din învelitoarea unui acoperiș, în vederea asigurării unei iluminări naturale a unei încăperi. *Lumina zilei trebuie să fie redusă prin vopsirea parțială a ferestrelor sau luminătorului.* IOANOVICI, TEHN. 186, cf. SCRIBAN, D. *Pătrundeai de-a dreptul într-o sală nemăsurată, cu luminator.* CĂLINESCU, S. 647. *Ziua, cușca scării și vestibulul primesc lumina soarelui de sus printr-un luminator tăiat în pod.* CAMIL PETRESCU, O. II, 402, cf. DL, DM. *Când ați încercat ușa v-am zărit prin luminatorul podului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 16/1, cf. DEX.

– Pl.: *luminători, -oare.* – Și: **(II) luminatór** s.n.

– **Lumina** + suf. *-(ă)tor.*

LUMINĂTÚRĂ s.f. **1.** (Învechit și regional) Fulger; lumină produsă de fulger. *Luminăturile aceste fosforicești, despicând întunerecul cel cumplit, ne-au arătat numai caicele pescarilor.* BUZNEA, P. V. 170/14, cf. ALR I 1 245/305.

2. (Învechit, rar) Lumânare. *Sfeaștnicul luminăturiei și uleiul în candile.* PO 298/20.

3. (În credința creștină) Învățătură, cunoaștere a căii de apropiere de Dumnezeu și de respectare a poruncilor divine. *Cuvântul lui Dumnezeu iaste lumânare, făclie sau luminătura creștinilor.* CORESI, ap. DHLR II, 344.

4. (Prin estul Mold.) Deschizătură în acoperișul casei, prin care pătrunde lumina **(A I 1)** și aerul în pod. Cf. CHEST. II 262/51, 182a, 184.

– Pl.: *luminături.* – Gen.-dat. și: (învechit, rar) *luminăturiei.*

– **Lumina** + suf. *-(ă)tură.*

LUMINĂȚÍE s.f. **1.** (Învechit; mai ales urmat de un adj. pos.) Termen de reverență pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor sau împărat; mărie[1] **(III 2).** V. domnie, excelență, înălțime, maiestate. *Luminăția Cneazul Menjicul.* N. COSTIN, LET. II, 69/16. *Lucrarea acestui pod s-au pus în urmare din porunca Luminății Sale mai marelui Comandir al armiii* (a. 1811). DOC. EC. 91, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Ia flori și du-te la Luminăția Sa.* VISSARION, B. 28. *Îi porunci să se înfățișeze fără întârziere la Luminăția Sa.* SADOVEANU, O. XI, 30, cf. SCRIBAN, D. *Urmară... până și protopsaltul cu cântăreții și ei bucuroși să soarbă un pahar față de Luminăția Sa.* BARBU, PRINC. 223. *Eu o vreau pe ea, măcar orice mi-ai face Luminăția Ta.* PAMFILE, CER. 107. ✧ (Ca termen de adresare) *Luminăția Ta, eu sunt slugă ascultătoare și ce mi-i porunci eu voi încerca.* SĂM. IV, 936.

2. S.f. pl. (Prin nord-vestul Munt.; în expr.) **A se duce în luminății** = a-și lua lumea în cap, a dispărea. UDRESCU, GL. *S-a dus în luminății, nu mai știe nimeni de el.* id. ib.

– Pl.: *luminății.*

– **Luminat** + suf. *-ie.*

LUMINĂȚIÚNE s.f. v. **luminație.**

LUMINÂND, -Ă adj. (Învechit, rar) Care luminează **(I 1).** *Se vedea cum își rădică căteodată capul către fereastra luminândă, carea... se deschidea în odaia Auriei.* FM (1845), 306^{2}/14.

– Pl.: *luminânzi, -de.*
– V. **lumina.**

LUMINEÁ s.f. **I.** Diminutiv al lui l u m i n ă; luminiță **(I).**

1. Făclie mică sau alt obiect care, aprins, dă lumină **(A I 2).** *Din nuiele, Luminele, Din pociumbi, Făclii arzând.* PAMFILE, CR. 120. *Când Dumnezeu se năştea, rouă peste boi cădea, Din corciuri făclii ardea, Din nuiele, luminele.* BUD, P. P. 69. *Din trei vădurele Cu trei luminele.* GR. S. VI, 119. *Tot umblăm şi colindăm Şi după drag Domn cătăm... Prin florile fânului, Prin nuiele, Luminele, Prin păruşi făclii ardea.* DENSUSIANU, Ţ. H. 323. *Dar în loc de luminele Tăieţi-mi patru nuiele.* BÎRLEA, L. P. M. II, 424. *Opt opintele, patru luminele.* PASCU, C. 75.

2. S p e c. Lumânare mică. *Duc... un pomişor pre care îl împodobesc cu luminele, nuci, mere.* MARIAN, NA. 294, cf. ALR I 719/677. *La fântâna roşioară Trage-o cătană să moară. Şi-aşa trage de cu jele, Că n-are nici luminele.* ANT. LIT. POP. I, 100.

II. (Bot.; regional) Lumânărică **(III 1 a)** *(Verbascum thapsus).* Cf. BORZA, D. 178.

– Pl.: *luminele.*
– **Lumină** + suf. *-ea.*

LUMINEÁLĂ s.f. **1.** (Prin nord-estul Olt.) Limpezire a atmosferei; înseninare. Cf. VÎRCOL, V.

2. (Regional) Sclerotică (Mogoş – Abrud). Cf. ALR I/I h 18/100, DR. IX, 420.

– **Lumina** + suf. *-eală.*

LUMINEÁŢĂ s.f. (Bot.; prin Transilv.) Iarba-fiarelor, brilioancă *(Cynanchum vincetoxicum).* Cf. DR. V, 557, BORZA, D. 55.

– Pl.: *luminețe.*
– **Lumină** + suf. *-eață.*

LUMINESCÉNT, -Ă adj. Care prezintă luminescență; p. e x t. luminos. Cf. ALEXI, W. *Becuri şi tuburi luminiscente.* NOM. MIN. I, 169. *Un nor imens luminiscent plutea deasupra genunei, alcătuit din atomi de zăpadă.* CĂLINESCU, S. 762, cf. DL, DM, DN³, M. D. ENC., DEX², DOOM².

– Pl.: *luminescenți, -te.* – Şi: **luminiscént, -ă** adj.
– Din fr. **luminescent.**

LUMINESCÉNŢĂ s.f. Proprietate pe care o au unele substanțe de a emite radiații luminoase provenite dintr-o energie netermică; emisiune de raze luminoase reci. Cf. ALEXI, W. *S-a constatat în luminiscență că lumina emisă de un corp, atunci când atomii acelui corp sunt ionizați, diferă de lumina radiată a corpurilor calde.* ENC. TEHN. I, 101, cf. DL, DM, M. D. ENC., DN³, DEX², DOOM². ✦ P. e x t. Luminozitate **(1);** strălucire **(1).** *Era atâta claritate din cauza luminescenței apei, încât basorelieful... se vedea limpede.* CĂLINESCU, S. 658. *A coborât din pat şi a început să se plimbe... pe parchetul pătat de o luminiscență lâncedă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 11/2. *Luminiscența putregaiului dintr-o pădure, copil fiind, m-a pus pe gânduri.* STĂNESCU, R. 87. *Fata înainta printre şirurile înalte, făcându-le să se clatine lin în luminiscența nopții.* ŢOIU, Î. 30.

– Pl.: *luminescențe.* – Şi: **luminiscénță** s.f.
– Din fr. **luminescence.**

LUMINÉŢ s.n. v. **luminaț.**

LUMINÍCĂ s.f. (Într-o ghicitoare) Luminiță **(6).** *Am o pădurice: Lângă pădurice Două poienice, Lângă poienice Două luminice* (Capul). GOROVEI, C. 41.

– Pl.: *luminice.*
– **Lumină** + suf. *-ică.*

LUMINICÍCĂ s.f. (Ban.; la pl.) Foc care se face pentru morți în noaptea spre Joia Mare, acasă sau la mormânt; (regional) focurel, luminuşă. *Luminicichile se fac numai cu surcele de alun sau de boz uscate.* MARIAN, Î. 384. *Alții... aprind morților focuri, numite focurele ori luminiciche ori luminuşe.* id. ib. 383, cf. I. CR. IV, 210, VICIU, GL.

– Pl.: *luminicichi* şi *luminiciche.*
– **Lumină** + suf. *-icică.*

LUMINICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **luminăcios.**

LUMINIOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui l u m i n ă; s p e c. lumânare mică. Cf. CIHAC, I, 149, PĂSCULESCU, L. P. 213. *Eu mă rog de sănătate... Să-ți facă Dumnezeu parte, De ochi şi de sănătate, De lumioară la moarte.* PĂSCULESCU, L. P. 213.

– Pronunțat: *-ni-oa-.* – Pl.: *luminioare.* – Şi: (regional) **lumioáră** s.f.
– **Lumină** + suf. *-ioară.*

LUMINISCÉNT, -Ă adj. v. **luminescent.**

LUMINISCÉNŢĂ s.f. v. **luminescență.**

LUMINÍSM¹ s.n. Varietate de clarobscur în artele plastice. Cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

– Din fr. **luminisme.**

LUMINÍSM² s.n. (Rar) Iluminism. *Ridicarea națiunii române o aştepta de la... luminism, dar nu de la revoluție.* BLAGA, G. 127. *Luminismul nu-şi va limita ecourile numai asupra Şcolii Ardelene.* IST. LIT. ROM. II, 11, cf. DN³, DEX².

– **Lumină** + suf. *-ism* (după *iluminism).*

LUMINÍST¹, -Ă s.m. şi f. Pictor care foloseşte efecte de lumină **(A I).** Cf. DN³, DEX².

– Pl.: *luminişti, -ste.*
– Din fr. **luministe.**

LUMINÍST², -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al luminismului²; iluminist. *Luminiştii se vor strădui să emancipeze morala de sub tutela teologiei.* BLAGA, G. 112. *Cei mai de seamă luminişti sunt spirite „enciclopedice".* IST. LIT. ROM. II, 26, cf. DN³, DEX².

2. Adj. Care aparține luminismului², care se referă la luminism. *Acest climat luminist s-a întins şi asupra Transilvaniei.* BLAGA, G. 128. *Cei mai de seamă*

scriitori luminişti apar în Transilvania. IST. LIT. ROM. II, 26, cf. DN[3], DEX[2]. ◇ F i g. *Ezită să-mi curme limbuţia luministă prin măsuri mai drastice.* BLAGA, H. 82.

– Pl.: *luminişti, -ste.*

– **Lumină** + suf. *-ist.* (după *iluminist).*

LUMINÍŞ s.n. **1.** Loc deschis, lipsit de copaci sau cu copaci rari, în mijlocul unei păduri; ochi[1] **(B IV 2),** poiană **(1),** (regional) răzbuneală[1] **(2).** V. r a r i ş t e. *Toate păsările ies, Din huceag de aluniş La voiosul luminiş.* EMINESCU, O. I, 215. *Viteazul ocoli pădurea... Paserile se speriară şi ieşiră la luminiş.* ISPIRESCU, U. 44. *Străbatem codrul de brazi... şi ieşim iarăşi în luminiş.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 302, cf. 289. *Zările, de farmec pline, Strălucesc în luminiş; Zboară mierlele-n tufiş Şi din codri noaptea vine Pe furiş.* COŞBUC, P. I, 47, cf. MARIAN, O. I, 58, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Şi-n zadar, în luminişul de mesteceni şi răchită Îţi visezi pustietatea.* SĂM. IV, 611, cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 126. *Paserile ciripeau pe crestele fagilor, vro mierlă fluiera în vrun luminiş.* AGÎRBICEANU, A. 63, cf. PASCU, S. 354. *Izbutii să ies... în luminişul unei poieni.* HOGAŞ, M. N. 65. *Între brazi se desluşeau luminişuri.* C. PETRESCU, S. 221, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Lilieci negri luceau prin pulberea de argint a luminişurilor.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 57. *Pui sfios de căprioară A ieşit la luminiş.* id. B. 24, cf. STOICA, VÂN. 16. *Într-un luminiş de pădure, un porumbel alb îi zbură în faţă.* VISSARION, B. 171. *Aleargă pe urmele unei ciute care saltă prin luminişuri de dumbrăvi.* VOICULESCU, P. II, 170. *Sări dintr-un luminiş, de sub lăstari, un iepuroi bătrân.* SADOVEANU, O. XXI, 321. *Un iepure cutează o raită-n luminişe.* PILLAT, P. 63. *În Europa găsim vreo 20 specii pe care le vedem primăvara prin luminişurile din pădure, cu sutele.* ENC. AGR. I, 68, cf. SCRIBAN, D. *În crâng... altădată într-un luminiş se aşezau căişorii în zilele sărbătorilor de mai.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 180. *Coşbuc ne-a desfătat în aerul însorit al luminişurilor.* CONSTANTINESCU, S. II, 272. *Înăriţa verde... preferă regiuni păduroase... cu luminişuri sau văi de râuri mărginite.* DOMBROWSKI, P. 117. *Am dat cu ochii de un luminiş de foioase tinere.* BĂCESCU, PĂS. 287. *Amazoanele nu veneau să ne întâlnească decât noaptea... într-un luminiş al pădurii.* CĂLINESCU, S. 824. *Tăind luminişul din vâlcea, se aşezaseră pe maldărul de fân proaspăt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 211. *Scoteau în luminişuri largi cireada aprigilor bouri.* STANCU, R. A. III, 120. *Fazanul trăieşte atât la câmpie, cât şi în regiuni deluroase, în... păduri mai mici cu desişuri, luminişuri.* LINŢIA, P. III, 459. *În luminişuri de păduri... se-nfipseră ţăruşuri pentru corturi.* PAS, Z. III, 172. *Un luminiş, rotund împrejmuit De tei şi ulmi, era huceag acuma.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 4, 6/2. *Urcând prin pădure, ajunsesem într-un luminiş.* CONTEMP. 1970, nr. 1 234, 1/3. *Dac-ajunse la pădurea asta, mai umblă ce mai umblă prin ea şi găsi un luminiş.* STĂNCESCU, B. 29. *În vreme dă viforniţă e bine să stai la luminişuri şi mai bine să te ploauă, decât să te duci la adăposturi.* ŞEZ. III, 80. *Într-un luminiş, înconjurat de sulhari de fragi şi carpeni, am dat de ciuboţica-cucului.* CARDAŞ, C. P. 16, cf. ALR I 1 980/690. *Iar îmi căuta Până ce-mi afla D-un dalb luminiş, Frumos poieniş.* BALADE, III, 36. ◇ F i g. *Steagurile se desfăşurau deasupra luminişului de spăngi.* MACEDONSKI, O. III, 26. *O poezie de I. Voronca... are ici şi colo luminişuri poetice.* CONV. LIT. LXVII, 250. *Numai dacă mi-ai da un răspuns aci, mintea mea chinuită ar găsi o potecă spre un luminiş de linişte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 296. *Negura clădărită în suflet i-a răspuns aşa cum era: fără luminiş, fără urmă de răzvrătire.* POPA, V. 300. *Manuscrisul... aduce o poezie fragedă, curată şi o limbă cu luminişuri de faguri încărcaţi cu miere pe jumătate.* ARGHEZI, S. XXV, 367. *Caracterul de simplu jurnal al stărilor sublime dă versurilor lui Philippide... nuditatea confesională a poeziei eminesciene, dar cu luminişuri vizionare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 3/1. *Uneori intervine cu delicateţe, insistând asupra unor puncte care-l preocupă îndeosebi, conducând destăinuirile spre surprinzătoare luminişuri.* CONSTANTINESCU, S. I, 239. ✦ (Glumeţ) Parte a capului lipsită de păr sau cu păr rar; partea rasă a bărbiei, cuprinsă între favoriţi. *Mânele... şi le prelinge delicat pe luminişul bărbiei resfrânte în două.* DELAVRANCEA, S. 145. *Răspunse Exarhul în vreme ce-şi astupa luminişurile din cap c-un pieptene uriaş de lemn.* STĂNOIU, C. I. 217. *Pe ceafă părul i se rărea în cârcei răzleţi şi plăpânzi. Lucu zări un luminiş între ei.* VINEA, L. I, 273. ✦ F i g. Loc deschis spre care cineva îşi croieşte drum cu greu. *Şi-a deschis drum* [prin mulţime]... *Când a scăpat însă la luminiş, a priceput că s-ar putea descurca şi singur.* GALAN, Z. R. 227.

2. P. a n a l. Loc lipsit de vegetaţie într-un stufăriş. *Prin acest stuf conduce un drum cu luminiş de apă.* ANTIPA, P. 58. *La baltă, locul potrivit vadului e în ochiuri, în luminişuri de trestiiş.* ATILA, P. 48. *Uneori se deschid pe neaşteptate în luminiş ochiuri mari de apă în mijlocul trestiilor.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 83. *Se vedea o luntre cu pânză într-un luminiş, pe deasupra săgetau zboruri de sălbătăciuni aripate.* SADOVEANU, O. XIII, 138. ✦ (Urmat de „apei") Suprafaţă lucioasă. *Vom putea ascunde... unghiţile în capete de râmă şi vom da astfel în curentul repede, în şipote, în şivoaie, prin clocotul şi luminişul apei din cascade.* ATILA, P. 70.

3. Porţiune de cer senin, înconjurată de nori. *Într-o noapte cu pal luminiş..., ea se scoală şi iese-n ocol.* COŞBUC, P. II, 208. *Prin luminişurile lăsate între norii fugari, soarele zâmbeşte vesel spre pământ.* ap. TDRG, cf. L. ROM. 1956, nr. 98.

4. Fascicul de raze; lumină **(A I),** luminozitate **(1).** *Şi din oglindă luminiş Pe trupu-i se revarsă.* EMINESCU, O. I, 168. ✦ Pată, urmă de lumină **(A I).** *Doar pe-o parte de podiş A rămas un luminiş De alb în soare.* CAMIL PETRESCU, V. 102. *În afară de cerul de deasupra, foarte îndepărtat, nu e niciun luminiş.* BOGZA, C. O. 17.

– Pl.: *luminişuri* şi (rar) *luminişe.*

– **Lumină** + suf. *-iş.*

LUMINÍŢĂ s.f. **I.** Diminutiv al lui l u m i n ă; luminea, luminică, luminioară, (învechit şi popular) luminuşă, luminuţă.

1. Cf. l u m i n ă **(A 1 1 a, b).** *Luniţă, luniţă, Fă-mi o luminiţă, Că am înserat La umbră de gard.* ALEXANDRESCU, O. I, 396. *Pupilele-i mai trăiesc... ca şi cum ar ochi o luminiţă depărtată în firmament.* CARAGIALE, O. III, 191. *Luminiţa soarelui.* MARIAN, S. R. I, 11. *Luniţă,*

luniță, Glas de porumbiță, Fă-mi-ț luminiță Sara pe uliță. GRAIUL, I, 7. *Luniță, mândră luniță, Ține-m sara luminiță Pân-oi tre(ce) peste uliță.* ȚIPLEA, P. P. 73. *Răsai lună, să răsai Și lumină să nu ai. Că la luminița ta Mă prinseră la mândra.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 683.

2. Cf. lumină **(A I 2).** *Arde luminița-ncet, Am un bade și-l aștept.* EMINESCU, L. P. 47. *Pretutindeni pe drum tremurau luminiți sfioase.* SĂM. IV, 358. *În ajunul Crăciunului, către seară, luminițe aprinse răsar pe la ferestrele credincioșilor.* PĂCALĂ, M. R. 185. *O singură luminiță se vede mișcând, uneori, într-o colibă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 19. *O singură luminiță afară, dincolo de geam: becul reflectat de sticlă.* C. PETRESCU, C. V. 21. *Noaptea, aprindea o gazorniță și migălea înainte cu vârful cuțitului până începea albeața zorilor de dimineață să biruie luminița galbenă de lângă el.* POPA, V. 327. *Am tras un chibrit și, la luminița lui, am privit ceasornicul.* SADOVEANU, O. XVII, 425. *Ce se petrece acum în casă nu putem ghici decât din luminița uneia din ferestre.* VIANU, A. P. 231. *Dincolo de fereastră se face văzută o luminiță.* STANCU, R. A. I, 14. *Am zărit prin crăpătura unei uși o luminiță.* CAMILAR, C. P. 73. *Luminițele* [becurilor]... *răsfrângeau un snop spectral... asupra textului pe care-l citea Silion.* VINEA, L. I, 50. *A văzut o căsuță în câmp, unde se zărea o zare de luminiță.* PAMFILE, DUȘM. 183. *Niciun amânar n-avea... Ori vreo așchie de cremeniță Ca să-și facă luminiță.* PĂSCULESCU, L. P. 171. ✧ Fig. *Crepusculul care-și lasă umbrele nu poate întuneca deodată luminițele florilor.* RALEA, S. T. I, 267. ✦ (Rar) Piatră strălucitoare. *În piept era fata cu nașfe de-i zicea și ținte; erau de argint în formă de linte, pe margini cu luminițe și în mijloc cu o lumină mai mare.* CONV. LIT. XXIV, 922.

3. Cf. lumină **(A II 1).** *Sus, sus de tot flutură luminițele lui Dumnezeu.* POPA, V. 69.

4. Cf. lumină **(A II 3).** *La gheață se face o copcă... și pescarul așteaptă apoi pe marginea ei, uitându-se pe fundul apei ajutat de o luminiță..., până vede un pește.* ANTIPA, P. 400. *Interesant mai e și faptul că bosorcoii apar adeseori ca niște luminițe.* ARH. FOLK. I, 142. ✦ (Regional) Lopățică de scândură pe care pescarul o ține astfel încât să facă umbră pe apă, împiedicând reflexele luminii **(A I 2).** Cf. ANTIPA, P. 296.

5. (Popular) Lumină **(A II 3)** mică; lumânărică. *O umbră neagră... C-o luminiță în mână dinainte-mi au ieșit.* CONACHI, P. 178. *Când cineva e aproape să moară, îngrijitorii săi aprind o luminiță de ceară, i-o pun în mâna dreaptă.* MARIAN, Î. 26, cf. DDRF. *Fata face două strâchinuți de ceară, în mijlocul lor pune câte o luminiță.* GOROVEI, CR. 365. *Luminița de ceară ardea necurmat la căpătâi.* AGÎRBICEANU, S. 102. *N-are altă dorință decât să poată aprinde luminița sfântă înainte de a muri.* LOVINESCU, S. V, 144. *Făcu o luminiță de ceară.* SBIERA, P. 88. *Fata la el mergea, Luminița-i aprindea.* DOINE, 93. *Arde luminița-n casă Și mândruța-i mânioasă, Arde lumina de ceară Și mândra-i plecată iară.* FOLC. TRANSILV. III, 150.

6. Fig. Sclipire a ochilor. Cf. lumină **(B I 2).** *Ochii au căpătat păienjeniș greu, iar... din colțul lor a licărit o luminiță.* POPA, V. 100. *În ochii ei... scânteia o luminiță.* SADOVEANU, O. II, 308. *În ochii lui se aprinse o luminiță de alarmă.* VINEA, L. I, 141. *Mă agățai totuși de acea luminiță de o clipă care lucise în privirea sa.* PREDA, C. I. P. II, 13. ✧ *Luminițele ochilor* (sau *ochișorilor)* = simțul văzului; faptul de a vedea[3] **(I 2).** (În imprecații) *Scurgă-li-se... și luminițili ochilor.* JIPESCU, O. 141. *Suplima-le-ar Dumnezeu luminițele ochișorilor.* CARAGIALE, O. II, 83. ✦ (Popular; și în sintagma *luminița ochiului,* NALR–MB I h 23) Pupilă. Cf. CANDREA, F. 42, BIANU, D. S. 522, ALR II/I h 19, ALRM I/I h 29.

II. (Bot.) **1.** (Și în compusele **luminița-nopții, luminiță-de-noapte,** BORZA, D. 119) Plantă meliferă cu tulpina dreaptă, înaltă, acoperită cu peri, cu frunze dințate și cu flori mari, mirositoare, de culoare galbenă; iarba-asinului, lumânare, lumânărică *(Oenothera biennis).* Cf. NEGRUZZI, S. I, 101, POLIZU. *Au luat o floare ce-i zic luminița-nopții.* CONV. LIT. IV, 157, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 218, DAMÉ, T. 185, ALEXI, W., ȘEZ. XV, 61, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 119.

2. Compus: **luminiță-de-munte** = plantă din familia cariofilacee *(Melaudryum rubrum).* Cf. BUJOREAN, B. L. 383, BORZA, D. 109.

– Pl.: *luminițe* și (regional) *luminiți.*

– **Lumină** + suf. *-iță.*

LUMINOBLÓC s.n. Instalație cu generator propriu pentru iluminatul de siguranță în caz de întrerupere a curentului de la rețeaua electrică. Cf. DEX[2].

– Pl.: *luminoblocuri.*

– **Lumină + bloc.**

LUMINOFÓR, -Ă s.m., adj. **1.** S.m. Substanță care are proprietatea de luminescență, întrebuințată la acoperirea tuburilor fluorescente. *O problemă importantă în construcția tuburilor fluorescente o constituie luminoforii.* CONTEMP. 1954, nr. 384, 5/5, cf. DN[3], DEX[2].

2. S.m. Semnal luminos. Cf. DN[3], DEX[2].

3. Adj. Care are semnal luminos. Cf. DN[3], DEX[2].

– Pl.: *luminofori, -e.*

– Din fr. **luminophore.**

LUMINÓS, -OÁSĂ adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care răspândește lumină **(A I);** de lumină; luminat **(I 1),** strălucitor **(1),** (învechit, rar) luminăcios. *Și zise Dumnedzeu: „Fie făpturi luminoase în tăriia ceriului și despartă dzua și noaptea".* PO 13/15. *O stea mai luminoasă decât alaltă* (a. 1569–1575). GCR I, *14/7, cf. 34/20. *Lumină foarte luminoasă.* NEAGOE, ÎNV. 80/31. *Să curățască toată năvala și prăvuiala... trupului vostru și ca nește luceaferi luminoși vă va duce la împăratul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166[v]/5. *Au văzut în ceriu înaintea scaunului lui Dumnezeu... marea cea de steclă luminoasă.* CHEIA ÎN. 8[v]/26. *Tot pământul luminează astăzi stealele ceale cu chip luminos* (a. 1689). CCR 138/3. *Patru lei de aramă prea frumoasă și ca aurul de luminoasă avea.* CANTEMIR, IST. 126, cf. ANON. CAR. *Au strălucit steaoa cea luminoasă.* ANTIM, O. 116. *Ca o stea luminoasă te-ai arătat, înțeleapte.* MINEIUL (1776), 2[v1]/32, cf. 1[v1]/18. *Cometile să arată cu coade luminoase.* AMFILOHIE, G. F. 123[r]/12. *El este numai cel mai mare între trupurile luminoase.* id. ib. 55[r]/7. *Zioara de miazănoapte o vedem... supt o luminoasă arătare, în care se văd mai multe raze.* ȘINCAI, în ȘA I, 650. *Soarele cel veacinic să făcu așea luminos, cât norodul cel nepostit*

şi sătul nu-i poate nici faţa suferi. MAIOR, PRED. I, 35/24. *Lume a noastră pe pământ, când, iacă, Din nălţimea cea mai luminoasă, Ce raze nemuritoare o îmbracă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 424, cf. LB. *Un apus luminos al soarelui ne face să uităm zioa cea întunecată de nori neguroşi.* MARCOVICI, D. 457/27. *Celelalte trupuri a cerului... ni se arată numai cât nişte puncte luminoase.* GENILIE, G. 2/29. *Ţiclăul Vergurei... ca un far luminos îndreaptă... pasurile călătoriului.* ASACHI, S. L. II, 64. *Virtutea-mi pare a fi... un soare aşa de luminos.* C. A. ROSETTI, N. I. 93. *Numita linie... ajunge în o stea luminoasă.* RUS, I. I, 23/20. *De a nopţei slabe umbre verdeaţa se-nvăleşte Ş-a stelei rază blândă din ceriu-ntunecos, În pulberi luminoase picând, o-mpodobeşte.* FM (1845), 259²/24. *Proprietatea ce are fosforul de a fi luminos a slujit de a-i da nume.* MARIN, PR. I, 33/30, cf. POLIZU. *Stele luminoase.* NEGRUZZI, S. II, 193. *Luna se arăta luminoasă pe un cer albastru.* GHICA, S. 407. *Norii ascund vederea înaltelor tării Ş-a stelelor de aur mulţime luminoasă.* ALEXANDRESCU, O. I, 92. *Din ceaţa veciniciei, stea blândă, luminoasă, Te văz lucind departe.* id. ib. 106. *Soarele... atunce nu era prea luminos.* SION, POEZII, 141/21. *Să nu avem frică de cometi, căci ei nu sunt decât nişte corpuri luminoase.* FILIMON, O. II, 222, cf. 120, PONTBRIANT, D. *Un luminos incendiu ardea... dencoace de Dunăre.* HASDEU, I. V. 129. *Soarele resări curat şi luminos.* BARONZI, C. I, 61/4. *Rază luminoasă Revarsă-n a sa cale luceafărul ceresc.* ALECSANDRI, P. I, 136, cf. COSTINESCU, LM. [În spectrul solar] *dincolo de vioriu se află un alt soi de raze, cari nu sunt luminoase.* CONTEMPORANUL, I, 177. *Lucesc cristale, oglinzi, aur şi dantele, candelabre luminoase.* CONV. LIT. XI, 71. *O zare de lumină neobicinuită, care sub razele lunei creştea... ca o pară de foc luminoasă.* ODOBESCU, S. I, 166. *Colonii de lumi pierdute Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute Şi în roiuri luminoase izvorând din infinit.* EMINESCU, O. I, 132. *Soare mândru, luminos şi în sine arzătoriu.* CREANGĂ, P. 275. *Luceafăr luminos, Luceşte-n cer.* CARAGIALE, O. VI, 329. *Aşa, luna, mai întâi din luminoasă ce era, a ajuns întunecoasă.* id. ib. III, 80, cf. DDRF. *Unele corpuri au prin ele însele proprietatea de a fi văzute; astfel sunt: soarele, stelele...; ele se numesc luminoase.* PONI, F. 335, cf. BARCIANU. *Soarele răsări luminos pe un cer albastru cum rar se vede.* SANDU-ALDEA, U. P. 195, cf. ALEXI, W. *Se tupilă aice sub rămurişul A doi măslini... Pe unde niciodată nu răzbise Nici adiere umedă de vânturi, Nici raze de la luminosul soare.* MURNU, O. 94, cf. TDRG. *Ridicat pe un cot, caut somnoros spre ochiul luminos al ceasului de pe masă.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 115. *Când omul moare, steaua i se stinge de pe cer, căzând, prelingându-se ca o fâşie luminoasă.* PAMFILE, CER. 176. *În bătaia luminoasă a focului, Pisicuţa... stătea nemişcată.* HOGAŞ, DR. I, 277, cf. 232. *Obosit de focuri de artificii şi globuri luminoase, mergeai ca în tenebre.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 267, cf. PASCU, S. 771. *Pe cer se ivise o jumătate de lună luminoasă şi rece, argintând şoseaua şi vârfurile pomilor.* REBREANU, I. 40. *Era un Paris fără tramvaie, fără autobuze, fără electricitate şi reclame luminoase.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 286, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În fascinatoarea lumină roşie a firmelor luminoase, treceau de la un local la altul.* C. PETRESCU, Î. II, 228. *Voiesc ca ochii mei să fie ca două steluţe luminoase.* VISSARION, B. 237. *Şi se urniră în cântece, prin soarele luminos.* SADOVEANU, O. I, 19, cf. XX, 479. *Cele două proiectoare electrice... începură a trimite snopuri de raze luminoase spre mal.* BART, S. M. 26, cf. 16, SCRIBAN, D. *Sferturile de oră se topeau prea încet şi părăseau cu greu cadranul luminos al orologiului primăriei, încurcate parcă de limbile arătătoare.* ARGHEZI, S. XV, 25. *Stelele, chiar şi ele încep să rotească, împărţindu-şi undele luminoase marelui tot, ca într-o ameţitoare viziune apocaliptică.* BLAGA, Z. 39. *Cade o stea. Lasă în urmă o coadă luminoasă, albastră.* STANCU, D. 187. *O erupţiune... de lavă cu fâşii luminoase ce se azvârl în spasme una peste alta.* CONSTANTINESCU, S. V, 18. *Era o stea... din ce în ce mai luminoasă.* TUDORAN, P. 188. *Iubirea noastră astfel a trecut, Ca dâra luminoasă a unei stele.* ISANOS, V. 285. *Artificiile urcă în cerul sticlos, globi luminoşi trăgându-şi trena fosforescentă deasupra turlelor negre ale catedralei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 19/2. *Ceru-i mare, stele-s multe Şi mai mari şi mai mărunte, Dar cât sânt de luminoase Nu-s ca Liţa de frumoase!* ALECSANDRI, P. P. 303, cf. JARNÍK–BÂRSEANU, D. 216. *Văzui raiul cel frumos Ca soarele luminos.* MARIAN, Î. 477, cf. HODOŞ, P. P. 103, GR. S. I, 119. *Multe stele-s luminoase, Da' ca luna nu-s frumoase.* PAMFILE, C. Ţ. 112. *Un copil aşa frumos, Ca luna de luminos.* BALADE, II, 208, cf. A IX 6. *Îţi trimit, dragă, scrisoare Şi pe lună şi pe soare; Şi pe-o luminoasă stea Îţi trimit dragostea mea.* FOLC. MOLD. II, 198. *Ce mai soare luminos, Ce mai ginere frumos!* NUNTA, 66. ✧ Fig. *Plăcută este tinereţea cu cortegiul ei luminos şi înflorit de cugetări înalte.* GHICA, S. XXIII. *Îmi apăru jos..., între ghirlandele de flori luminoase, domnişoara Nana.* CARAGIALE, O. I, 126. *Din zbuciumul vieţei mele trecute, se desfac încet fâşii luminoase, ca nişte urme de stele ce cad.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 134. *Răsăreau în mintea mea tot mai multe steluţe, cari... mă făceau să visez şi eu despre un viitoriu mai limpede şi mai luminos.* SBIERA, F. S. 127. *În vreme ce soacra îşi blestema nora mai cu foc, în sufletul lui Ion pătrunse o fâşie luminoasă.* REBREANU, I. 278. *Printre recreaţii se aprindea uneori, luminoasă, ora de istorii biblice.* BLAGA, H. 30. *Tania va rămâne un punct luminos, o jertfă înduioşătoare.* CONSTANTINESCU, S. V, 17. ✧ (Despre unele insecte, şopârle) *Insecte luminoase trăiesc în ierburi.* COCEA, S. II, 82. *Iată şi o luminoasă şopârlă, cu scântei de safir şi smarald.* ARGHEZI, S. VIII, 34. ✧ (Prin sud-vestul Mold.) *Gândac (din cel) luminos* = licurici. ALR I 1 895/590, 595. ✧ (Adverbial) *Luna... coperişele turnurilor le poleieşte luminos.* CONV. LIT. IV, 155. ✧ (Substantivat) *Acest luminos ce-a fost la naşterea lui Hristos Să vă fie d-voastră de folos!* FOLC. MOLD. I, 254. ✦ Fig. (Despre tablouri, picturi, imagini, culori) Care degajă luminozitate; strălucitor **(1);** care încântă ochiul. *Pe peron, domnii îmbrăcaţi solemn, cucoanele cu rochii luminoase.* POPA, V. 209. *M-am trezit în faţa unui tablou luminos.* OPRESCU, S. 71. *În acuarelă... totul este fraged, luminos.* id. ib. 29. ✧ (Substantivat) *Culorile nasc... din amestecarea luminosului cu întunecatul.* BLAGA, Z. 157. ✦ (Învechit, rar) Strălucitor prin curăţenie, prin albeaţă.

Paturi de aur şi de argint... şi aşternuturi luminoase cu împistrituri înflorite. BIBLIA (1688), 355²/42. ✦ F i g. (Despre joc sau despre mişcarea din timpul jocului) Plin de finețe, de gingăşie; care seduce, care ademeneşte. *Ele-n horă Începură-a să-nvârti Cu-o mişcare graţioasă, Luminoasă, Care minţile-mi răpi.* ALECSANDRI, P. II, 61. *Te amăgeşte de departe vreo horă luminoasă de iele.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 242.

2. (Despre spaţii, clădiri etc.) În care pătrunde multă lumină (**A I 1**), bine luminat. *Zidi în oraş... neşte curţi prea frumoase şi le meşterşugi cu neşte...* [case] *luminoase* (a. 1648). GCR I, 133/29. *Au zidit Măriia Sa ceastă ce acum tuturora să vede zidire... luminoasă, desfătată.* R. GRECEANU, CM II, 259. *S-au învrednicit a se înălţa pre Olimpul cel înalt şi a intra în lăcaşurile ceale luminoase a împăratului Jupiter.* ŢICHINDEAL, F. 406/4. *Să întind grădini cu copaci..., cu felurimi de alee, unile întunecoase, altele luminoase.* GOLESCU, Î. 119. *Pentru dâns-apartamentul chiar în faţă, luminos.* ASACHI, S. L. I, 216. *Una din cele mai luminoase camere era destinată pentru marele hatman.* FILIMON, O. I, 241. *Aste case luminoase, Prefăcute azi tractiruri.* BOLLIAC, O. 206. *Aicea orizonul e dulce, luminos.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Poete..., zboară ca vultanul sub ceriul luminos.* CONTEMPORANUL, I, 551. *Bordeiele, unde abia pătrund razele soarelui, vor deveni case luminoase.* ODOBESCU, S. I, 25. [Ciocârlia] *o vedeai înălţându-se şi plutind zburdalnică şi guralivă în aerul luminos şi albastru.* SANDU-ALDEA, U. P. 8. *Eram... în pridvorul luminos ca o încăpere din rai.* IORGA, P. A. II, 435. *Săli de studiu curate, mari şi luminoase... să se găsească într-un orăşel atât de mic.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 170. *Aerul era luminos, plin de mireasma verdeţii.* AGÎRBICEANU, A. 116. *Coloane sure de fum se îndreptau spre ceruri, topindu-şi creştelele lor în văzduhul luminos şi limpede.* HOGAŞ, DR. I, 64. *Ar fi şi el bucuros să stea... la gura sobei, într-o odaie luminoasă.* SĂM. IV, 2. *Partea dinspre apus a insulei este luminoasă şi acoperită de iarbă.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 9. [Odaia] *era luminoasă, mică, văruită în alb.* BASSARABESCU, S. N. 34. *Vedeai... Un colţ luminos de ietac, Pridvorul cu iederă-naltă Şi flori zâmbitoare-n cerdac.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 47. *Intră într-un iatac luminos, îmbrăcat cu scorţuri.* SADOVEANU, O. I, 47. *Apare în zarea luminoasă un vapor mare.* BART, S. M. 48. *Avea... o casă nouă, cu odăiţe frumoase şi luminoase.* MOROIANU, S. 195, cf. SCRIBAN, D. *Străbaţi toată strada luminoasă cu o impresie de libertate.* ARGHEZI, B. 98. *Sala... e luminoasă.* CĂLINESCU, C. O. 334. *Bivolii sunt animalele preferate ale acestui luminos ţinut.* BOGZA, C. O. 295. *Mă gândeam... ce bine ar fi să avem o casă a noastră! Luminoasă şi curată.* H. LOVINESCU, T. 60. *Lemnul acesta ieftin dădea încăperii o înfăţişare luminoasă, care te îmbia.* TUDORAN, P. 129. *În încăperea cea mare, mai luminoasă, iau loc oaspeţii de vază.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/2. *Da cum de te-ai îndurat Căsuţa de ţi-ai lăsat, Căsuţa ta cea frumoasă, Frumoasă şi luminoasă.* MARIAN, Î. 552. (În religia creştină) *Să câştigăm şi noi în cer lăcaşurile cele înalte şi luminoase* (a. 1765). URICARIUL, I, 276. *Dumnezeu să odihnească sufletele lor în loc luminos, în loc cu verdeaţă.* MAIOR, PRED. I, 159/1. (Prin metonimie) *Odaia... avea o fereastră luminoasă care da în curte.* STANCU, R. A. II, 82. ✧ F i g. *Părăsiră regiunile senine şi luminoase ale ideilor liberale.* SBIERA, F. S. 327. ✦ (Despre zi, noapte, anotimpuri) Plin de lumină *Înmulţirea zilelor tot mai luminoase.* TEODOROVICI, I. 36/8. *Mult foloseşte şi plimbarea pe jos, în toate zilele cele frumoase şi luminoase.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 50/23. [Iarnă] *răzând de-a lunei trudă Scurtezi ziua luminoasă.* ALECSANDRI, P. III, 22. *Noaptea-i clară, luminoasă.* EMINESCU, O. I, 44. [Împăratul] *avea o împărătească tânără şi zâmbitoare ca miezul luminos al zilei.* id. P. L. 3. *Din muscele şi văi, învăluite în aburul străvezui al luminoasei dimineţi, se ridică parcă un singur fior.* CARAGIALE, O. V, 109. *E o zi luminoasă de primăvară.* id. ib. I, 174. *Când noaptea e mai luminoasă, se văd puţine stele.* PAMFILE, CER. 153. *Era o zi liniştită şi luminoasă din mijlocul lui aprilie.* SADOVEANU, O. IV, 64. *Ea şi-a ridicat fruntea şi a privit la iarna luminoasă de-afară.* id. ib. XVII, 326. *În ajun de Drăgaică, nopţile sunt scurte, iar dimineţile luminoase de te ameţesc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 537. *Dintre luminoasele nopţi ale anului, cele mai frumoase sunt nopţile de Sânziene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 33, 24/2. ✧ F i g. (În religia creştină) *Va veni zioa Domnului, cea mare şi luminoasă.* BIBLIA (1688), 590¹/13. (Cu aluzie la semnificaţia zilei de Crăciun) *Să vă mai cântăm o dată, Pentru ziua luminoasă.* PAMFILE, CR. 14. ✧ (Substantivat) *Cum noaptea e cu ziua, obscur cu luminosul.* CONTEMPORANUL, I, 86. ✦ (Rar) Care arată, care denotă lux excesiv, abundenţă etc.; bogat, elegant, fastuos. *M-am speriat de luminoasele lucruri împărăteşti.* GOLESCU, Î. 20.

3. F i g. (Despre oameni) Lipsit de zbucium sufletesc, de griji, de frământări etc.; (despre figura oamenilor, despre expresia sau manifestări ale lor) care exprimă, care trădează lipsă de zbucium sufletesc, de griji, de frământări; senin¹ (**2**). *Doi voinici luminoşi la chip.* MINEIUL (1776), 161ᵛ²/31. *Faţa-i cea luminoasă îndată a-ngălbenit.* PANN, E. I, 114/1. *Oricine te vede E ferice şi te crede, dulce înger luminos.* ALECSANDRI, P. I, 210. *Acolo era Febus Apolon cu lira sa de aur în mână şi cu chipul său blând şi luminos.* ODOBESCU, S. III, 288. *Aerul se aureşte de-a lui faţă luminoasă.* EMINESCU, O. IV, 130. *În crâmpeiele ei de gânduri se ivea chipul luminos al omului iubit.* D. ZAMFIRESCU, A. 3. *În întunericul cel mai adânc din istoria noastră medievală, el proiectează luminoase fantasme de domni, de luptători anonimi.* IORGA, I. L. I, 278. *Era întrucâtva neliniştită, aşteptând răspunsul; în acelaşi timp era luminoasă, fericită, încrezătoare.* SADOVEANU, O. XIV, 374. *Olimpul nu era produsul spontan al unor stări sufleteşti luminoase, ci o reacţiune vitală.* BLAGA, Z. 185. *Rămăsese luminoasă şi senină.* CAMIL PETRESCU, O. I, 130. *Şi luminosul ei chip... rămase liniştit, privindu-l.* PREDA, DELIR. 202. *Copiliţă romăncuţă, Toţi vecinilor drăguţă; Cu chip dulce luminos, Cu trup gingaş mlădios.* ALECSANDRI, P. P. 20. *Drag mi-o fost omu frumos..., Că şi noaptea-i luminos.* MARIAN, H. 31. *Numai eu să pai cea mai frumoasă, Cea mai drăgăstoasă, Cea mai luminoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 136. *Fie faţă luminoasă, Ca soarele de frumoasă, Fie vorbă iscusită..., În groapă toate se strică.* ARH. FOLK. V, 89. *Să-ţi văd faţa luminoasă, Care ne privea prin casă.* FOLC. OLT.–MUNT.

IV, 364. ✧ (Adverbial) *Guşatul ridică fruntea..., zâmbind luminos cu inefabila satisfacţie a dobitocului.* CARAGIALE, O. III, 53. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Odihneşte-l în sf[â]nta sf[ı]nţilor şi în direptatea luminoasă.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Te-ai dus lăsându-mi... Un suvenir, comoară... De zile luminoase şi îndumnezeite.* ALECSANDRI, P. I, 121. *Ni s-ar fi deschis un orizont mai luminos, o poziţiune mai clară.* ODOBESCU, S. III, 432. *În viaţa ta luminoasă nu s-a putut ivi nici umbra măcar a unei dureri.* EMINESCU, P. L. 55. *Nu pot... să părăsesc iubirea, chiar dacă disperările şi tristeţile ar întuneca izvorul luminos al fiinţei mele.* CONV. LIT. LXVII, 23. *Zilele începură a curge mai luminoase şi mai liniştite pentru Dochia.* SADOVEANU, O. I, 27. *Aşa cum i-a fost viaţa, văzută prin limpezimea lacrimilor, tot pare mai luminoasă.* DAN, U. 83. *În locul acestor amintiri luminoase, găsea o curte împrejmuită de ziduri înalte.* TUDORAN, P. 367. *Maică, măiculiţa mea, Ce vrei? Moarte luminoasă Ori moarte întunecoasă?* FOLC. OLT.–MUNT. V, 235. ✦ (Despre ochi, privire) Cu o strălucire specifică, vie, intensă; strălucitor **(1).** *Ochii* [şarpelui]... *erau luminoşi.* MARIAN, INS. 333. *Fulgerătoare, o rază a trecut şi apa moartă şi verde a oglinzei s-a aprins deodată ca un ochi luminos în care trece un straniu gând.* ANGHEL, PR. 8. *Venea aprinsă de joc şi de zgârieturi, cu ochii luminoşi şi aiuriţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 379. *O privire luminoasă însoţeşte toate mişcările lui Ion.* ARGHEZI, P. N. 375. *Doi ochi luminoşi se dilatau mai întâi, fulgerând.* LOVINESCU, M. 37. *Pribeagul privea cu ochi luminoşi la soră-sa.* SADOVEANU, O. V, 137. *Ochii tăi – scăpărătorii – Cari de luminoşi ce-ţi sunt, copilo, Nu văd niciodată umbre.* BLAGA, POEZII, 35. *Ochii... sunt mici, rotunzi ca nişte ochi de viezure, luminoşi.* STANCU, D. 273. *Ochii tăi cei luminoşi Mă scoală pe la cocoşi.* RETEGANUL, TR. 99.

4. (Despre oameni) Care se face remarcat, cunoscut prin calităţi, prin însuşiri deosebite, i l u s t r u, m a r e[1] **(VI 2),** s t r ă l u c i t **(I 3).** *Mircea I – acest prototip luminos şi al artei războinice şi al celei diplomatice la români – n-a gândit toată viaţa lui decât la mănţinerea neatârnării.* EMINESCU, O. XI, 19. *Spiritele luminoase şi priincioase neamului omenesc.* SBIERA, F. S. 406. *Vor răsări câteva minţi luminoase, care să fie mândria neamului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 22. *Căci nu era în toată Moldova bărbat... care să nu-şi aducă aminte, ca de-un frate ori de-un tată, de luminosul domn.* SADOVEANU, O. XIX, 12. ✦ (Învechit şi popular) De rang înalt, de neam (mare); ales, distins, luminat[2] **(II 3).** *Au fost... de neam mare şi luminos şi blagocestiv.* MINEIUL (1776), 115[r2]/16. *Am petrecut înainte-ţi feţele cele mai luminoase.* MARCOVICI, C. 102/17. *Că avem neamuri luminoase Şi spre noi vor fi miloase.* T. PAPAHAGI, M. 196. ✦ F i g. (Învechit, rar) De preţ, valoros. *Pasările cerului nece samănă, nece seceră,... şi tată vostr[u] den cer hrăneaşte-i, au voi nu mai luminoş[i] sinteţ[i]?* EV. SL.-ROM. 13[r]/7.

5. (Despre fapte, evenimente, date, edificii) Care impresionează, care trezeşte admiraţie; grandios, măreţ **(2).** *Iar turcul, însumeţit de atâte Biruinţe mari şi luminoase, La toate ţările creştinite Rea pierire şi moarte jurase.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *Dar zioa de la 15 mai 1848 rămâne frumoasă şi luminoasă.* BĂLCESCU, M. V. 544. *Secolul al XIX-lea, secol mare şi luminos între toate.* GHICA, S. III. *Vodă cel mare şi sfânt, care din vifore a scăpat moşia şi mare şi luminoasă ne-a lăsat-o, plină de bunătăţi şi de pace.* SADOVEANU, O. XIX, 14. *Află că noi ştim Oricând să zidim Altă mânăstire Pentru pomenire, Mult mai luminoasă Şi mult mai frumoasă.* POP., ap. GCR. II, 291, cf. ALECSANDRI, P. P. 191, BALADE, III, 13. ✦ Demn de a fi urmat; admirabil. *Pe-a lor urme luminoase voi asemene mergeţi.* EMINESCU, O. I, 35. [Cezar] *a rămas cea mai luminoasă pildă pentru conducătorii de oameni.* SADOVEANU, O. XIX, 403.

6. F i g. Care este clar, desluşit, limpede; care demonstrează pătrundere, perspicacitate, competenţă. *Învrednicitu-te-ai, Dionisie, cu gând prea luminos şi cu sufletul a vedea strălucirile podoabelor celor cereşti.* MINEIUL (1776), 15[v1]/14. *Luminoase exempluri ne dau doo vorbiri.* POTECA, F. 181/10. *Ideile înţelepciunii lui cele mai luminoase.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XVIII/11. *Aţi dobândit... idei desluşite şi luminoase asupra multor lucruri.* MARCOVICI, D. 376/17, cf. 383/24. *Străinii mai lesne ne vor putea ceti şi înţălege scrierile noaste şi prin asta a ne împărtăşi de a lor critică luminoasă şi nepărtinită.* ASACHI, S. L. II, 345. *Acum secolii străbate, o minune luminoasă.* EMINESCU, O. I, 32. *A emis o idee nouă şi luminoasă: constituirea lor în opoziţie.* CARAGIALE, O. V, 395. *Nicio poezie nu-mi place mai mult ca poezia latină, luminoasă, plină de flăcări în loc de raze.* MACEDONSKI, O. IV, 72. *Atât de curios de luminoase i se păreau propriile lui gânduri.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 16. [Oameni] *cu conştiinţă limpede şi luminoasă despre cele ce vor şi despre încotro tind.* SBIERA, F. S. 232. *Am presimţirea cea mai luminoasă a morţii mele de mâine.* D. ZAMFIRESCU, R. 250. *Muie de multe ori condeiul în călimară până ce, în sfârşit, îi veni un gând luminos să-l hotărască.* AGÎRBICEANU, A. 137. *În cele opt mari tomuri nu există însă o singură pagină sintetică, luminoasă.* LOVINESCU, S. VIII, 139. *Publicul a fost încântat de tălmăcirile luminoase.* CONV. LIT. LXVII, 186. *Nu este numai o luminoasă coordonare a materialului existent, ci şi o adevărată mină de informaţii noi.* DR. VII, 369. *Inspiraţia presupune ivirea unui obstacol în drumul spre ideea luminoasă.* CĂLINESCU, C. O. 368, cf. 226. *Este claritatea planului şi arhitectura luminoasă a acestei lucrări de sinteză literară.* PERPESSICIUS, M. I, 349. *E un merit... de a fi atras în expuneri foarte luminoase atenţia asupra deosebirei între cele două curente.* BLAGA, Z. 111, cf. RALEA, S. T. III, 26. *Vom vedea... cum cuvintele vechi devin luminoase şi grăitoare sensibilităţii noastre, aşezate într-un context aparte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 31/2. ✧ (Adverbial) *Nu toate lucrurile... se reliefează luminos.* RALEA, S. T. I, 34

II. Subst. (Bot.) **1.** Numele a trei plante erbacee din familia ranunculacee: **a)** s.m., s.f. plantă cu tulpina dreaptă şi cu flori albe, care creşte la marginea pădurilor, prin păşunile de deal şi prin regiunile de munte; (regional) brilioancă, curpen de pădure, horneai, închegătoare, năprasnic, zburătoare, viţă-albă *(Clematis recta).* Cf. HEM 1 431, BRANDZA, FL. 32, 33, GRECESCU, FL. 22, PANŢU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 49; **b)** s.m., s.f. (regional) curpen *(Clematis vitalba).* Cf. DDRF, BORZA,

D. 49, ȘEZ. XV, 61; **c)** s.f. (regional) clocoțel *(Clematis integrifolia)*. Cf. BARONZI, L. I, 137, ȘĂINEANU, D. U.

2. S.f. (Regional) Lumânărică **(III 1 a)** *(Verbascum thapsus)*. Cf. ȘEZ. XV, 60.

3. S.m. (Regional) Iarba-fiarelor *(Cynanchum vincetoxicum)*. BORZA, D. 55.

4. S.f. (Prin Munt.) Numele unui soi de strugure nedefinit mai îndeaproape. Cf. H II 165, com. din TURNU MĂGURELE.

– Pl.: *luminoși, -oase.*

– **Lumină** + suf. *-os.*

LUMINOSCHÉMĂ s.f. (Tehn.) Tablou schematic luminos, prevăzut cu becuri electrice marcate convențional, corespunzând elementelor unei instalații, care indică, prin semnalizare luminoasă, funcționarea corectă sau defectuoasă a acesteia. Cf. M. D. ENC., DN^3, DEX^2, DEXI.

– Pl.: *luminoscheme.*

– **Lumină + schemă.**

LUMINOSCÓP s.n. (Fiz.) Aparat cu ajutorul căruia se analizează luminescența corpurilor în întuneric. Cf. DEX^2.

– Pl.: *luminoscoape.*

– Din fr. **luminoscope.**

LUMINOȘÍE s.f. (Rar) Calitatea de a fi luminos **(I 4)**; înțelepciune. *Luminoșia minții.* SBIERA, F. S. 362.

– **Luminos** + suf. *-ie.*

LUMINOTIPIÁ vb. I. T r a n z. ș i r e f l. (Învechit, rar) A (se) fotografia. *Această bisericuță am luminotipiat-o.* SBIERA, F. S. 74. *S-au luminotipiat membrii acestei deputațiuni, spre amintire.* id. ib. 354.

– Pronunțat: *-pi-a.* – Prez. ind.: *luminotipiez.*

– V. **luminotipie.**

LUMINOTIPIÁRE s.f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) l u m i n o t i p i a; fotografiere. *Se împliniseră patruzeci de ani... de la prima noastră luminotipiare.* SBIERA, F. S. 410.

– Pronunțat: *-pi-a-.* – Pl.: *luminotipieri.*

– V. **luminotipia.**

LUMINOTIPÍE s.f. (Învechit, rar) Fotografie. *Iată reprodusă aice această luminotipie sau fotografie.* SBIERA, F. S. 110, cf. 278.

– Pl.: *luminotipii.*

– **Lumină + tipie.**

LUMINOZITÁTE s.f. **1.** Însușirea, calitatea unui corp de a fi luminos **(I 1)**; strălucire **(1)**. Cf. SCRIBAN, D. *Soarele a scăpat din nori și... are o luminozitate neobișnuită.* TUDORAN, O. 231. *O săgeată vie, de luminozitate orbitoare, spintecă aglomerația neagră de nori.* PREDA, R. 165. ✧ F i g. *În anume poziție a retinei față de lucrurile exterioare, distinge încă femeile și banii... Cele dintâi aveau un spor apreciabil de luminozitate neobișnuită.* SADOVEANU, O. XVI, 502. ✦ Lumină **(A I 1)**. *În văzduh apare ceva ca un nor, în spatele căruia-i o luminozitate gălbuie.* CAMIL PETRESCU, O. III, 611. *Numai prin crăpătura zidului pătrunde o luminozitate tulbure. Se văd norii fugind pe cer.* H. LOVINESCU, T. 189. ✦ (Fiz.) Caracteristică a instrumentelor optice, exprimată prin raportul dintre iluminarea imaginii unui obiect și strălucirea obiectului. Cf. DM, DEX^2. ✦ (Astron.) Strălucire a stelelor, exprimată fie prin emisiunea totală de energie luminoasă, fie în raport cu luminozitatea soarelui. Cf. M. D. ENC., DEX^2.

2. Însușirea unui loc, a unui mediu etc. de a fi luminos **(I 1)**. *Tăpșanul... cu luminozitatea văii Șomuzului.* LOVINESCU, M. 22. *În deșerturi și în stepe luminozitatea este foarte mare.* AGROTEHNICA, I, 76. *Întâlnești... un fel de luminozitate deosebită a drumului, caldarâmul lucește, aerul e clar, e soare peste tot.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 19/2.

3. F i g. Însușire a ceea ce este clar, limpede (într-o operă artistică). *Această senzație de spiritualitate, de înălțare armonioasă, de luminozitate, de beatitudine, constituie nota esențială a poeziei baltazariene.* LOVINESCU, S. IV, 663. *Au lucrările d-sale o luminozitate obținută cu alte mijloace decât cele obișnuite prin analiză.* CONV. LIT. LXVII, 256.

– Pl.: *luminozități.*

– Din fr. **luminosité.**

LUMINÚCĂ s.f. (Regional) Luminiță **(2)**. (Ca termen de adresare unei persoane foarte dragi) *Luminiuca mę, mări, O rămaz mama cu tri.* GR. S. VII, 6, cf. SFC VI, 95.

– Pl.: ?

– **Lumină** + suf. *-ucă.*

LUMINÚȘĂ s.f. (Ban.) Foc care se face pentru morți în noaptea spre Joia Mare, acasă sau la mormânt; (regional) luminicică. *Alții... aprind morților focuri numite focurile ori luminiciche ori luminușe.* MARIAN, Î. 383, cf. I. CR. IV, 210.

– Pl.: *luminușe.*

– **Lumină** + suf. *-ușă.*

LUMINÚȚĂ s.f. (Învechit și popular) Diminutiv al lui l u m i n ă.

1. Luminiță **(I 2)**. *Au poate dară luminuța lumânărelii împotriva soarelui să strălucească?* CANTEMIR, în BV I, 360. ✧ F i g. (Ca termen de adresare pentru o persoană foarte dragă) *Cum i lăi fără mănuță, Să șez în lut, luminuță?* GR. S. VII, 37.

2. Făclie mică, obiect care, aprins, dă lumină **(A I 2)**. *Din pociumbi făclii arzând, Din nuiele, Luminele, Din tufuță, Luminuță.* T. PAPAHAGI, M. 76. ✦ (Prin Ban.) Foc care se face pentru morți în noaptea spre Joia Mare. *Aprind morților focurele, luminiciche sau luminuțe.* MARIAN, S. R. II, 274.

3. S p e c. Lumânare mică. *Îndată ce înserează, aprind luminuțe de ceară.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 46. *Un pic de luminuță-i pun în mână* [mortului]. ALR II/I MN 89, 2 712/325. *Se duce popa acolo cu-o țără luminuță.* O. BÎRLEA, A. P. III, 28.

4. (Urmat de determinarea „ochiului") Pupilă. *Luminuța ochiului.* NALR–MB I h 23.

– Pl.: *luminuțe.*

– **Lumină** + suf. *-uță.*

LUMIOÁRĂ s.f. v. **luminloară.**

LUMÍT, -Ă adj. (Regional) Renumit, vestit. *A ţânut moşii multe: Moşii multe şi lumite.* GRAIUL, I, 59. ◇ (Substantivat; ca epitet, precedă termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Şi eu, frate, am să plec... La lumitul de-mpărat.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 317.
– Pl.: *lumiţi, -te.*
– V. **lumi**[1].

LUMITÍP s.n. (Tipogr.) Maşină de cules care permite culegerea de caractere tipografice pe film. Cf. DN[3], DOOM[2], DEXI.
– Pl.: *lumitipuri.*
– Din fr. **lumitype.**

LUMITÓR, -OÁRE adj. (Prin sud-estul Munt.) Luminos **(I 1).** *Luniţă, luniţă, Cum eşti luminoasă, Să-mi fii şi voioasă; Cum eşti lumitoare, Să-mi fii vorbitoare.* T. PAPAHAGI, C. L., cf. MAT. FOLK. 1 231, ANT. LIT. POP. I, 241.
– Pl.: *lumitori, -oare.*
– **Lumi**[na] + suf. *-tor.*

LUMÍŢĂ s.f. Diminutiv al lui l u m e[1]; lumicică, (regional) lumucă, lumuleană, lumuliţă, lumuţă. Cf. l u m e[1] **(B II 1).** Cf. TDRG, CDDE. *Cât am trăit pe lumiţă, N-am văzut verde frunzuţă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 21, cf. RETEGANUL, TR. 184.
– **Lume** + suf. *-iţă.*

LÚMNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care există în toată lumea[1] **(B II 1),** al lumii întregi. *De toate sfintele soboară lumnice ceale de la dânsul încoace... întărite* (a. 1838). CAT. MAN. II, 266.
– Pl.: *lumnici, -ce.*
– **Lume** + suf. *-nic.*

LUMPÁŞ s.n. v. **lămpaş.**

LUMPÁU s.n. v. **lompău**[2].

LÚMPEN s.m. Persoană care face parte din lumpenproletariat; lumpenproletar. Cf. DN[3], DOOM[2].
– Pl.: *lumpeni.*
– De la **lumpen**[proletariat]. Cf. germ. L u m p e n „vagabonzi".

LUMPENPROLETÁR s.m. Persoană care face parte din lumpenproletariat; lumpen. Cf. DEX[2].
– Pl.: *lumpenproletari.*
– Derivat regresiv de la **lumpenproletariat.**

LUMPENPROLETARIÁT s.n. (În terminologia marxistă) Categorie de oameni declasaţi fără ocupaţie precisă, lipsiţi de mijloace de trai, formată ca urmare a şomajului şi pauperizării. Cf. M. D. ENC., DN[3], DEX[2], DOOM[2].
– Pronunţat: *-ri-at.*
– Din germ. **Lumpenproletariat.**

LUMÚCĂ s.f. (Regional) Diminutiv al lui l u m e[1]. **1.** Omenire, umanitate. Cf. l u m e[1] **(B III 1).** *Jelcui-m-aş către-o piatră, Nu m-ar şti lumuca toată.* BÎRLEA, C. P. 34.
2. Mediu al existenţei umane. Cf. l u m e[1] **(B IV 1).** *Nu ştiu, soră, ce mi-ai dat, Musai capu de culcat Şi lumuca de lăsat.* BÎRLEA, C. P. 50. *Morţişorii tăi, lumucă, Tuturor le-ai fost mămucă, Numai mie măştihucă.* ib. 67.
– **Lume**[1] + suf. *-ucă.*

LUMULEÁNĂ s.f. (Regional) Diminutiv al lui l u m e[1]; lumiţă. Cf. CIAUŞANU, V. 177.
– **Lume**[1] + suf. *-uleană.*

LUMULÍŢĂ s.f. (Regional) Diminutiv al lui l u m e[1]; lumiţă. Cf. CIAUŞANU, V. 177.
– **Lume**[1] + suf. *-uliţă.*

LUMÚŢĂ s.f. (Regional) Diminutiv al lui l u m e[1]; lumiţă.
1. Cosmos, univers **(1).** Cf. l u m e[1] **(B I 1).** *Că te-or duce cu căruţa, Să nu vii cât îi lumuţa.* MARIAN, Î. 257.
2. Globul pământesc. Cf. l u m e[1] **(B II 1).** *Nu-i blăstăm de la măicuţă, Da-i blăstăm de la drăguţă, De-oareunde din lumuţă.* ŢIPLEA, P. P. 55.
3. Mediu al existenţei umane. Cf. l u m e[1] **(B IV 1).** *De nime în lumuţa asta nu se va teme.* COM. SAT. V. 94.
– **Lume**[1] + suf. *-uţă.*

LUNÁR, -Ă adj. **I. 1.** Care aparţine lunii **(I 1),** care este propriu lunii, de lună; care se referă la lună; caracteristic lunii **(I 3);** selenar. *Apusenii să desputa întruna... Cum şi de are lăcuitori luna... Putea-vor fi cu drept osândite Lunarele suflete?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150, cf. I. GOLESCU, C. *Conjuncţia este un punct al orbitei lunare drept dintre pământ şi soare.* GENILIE, G. 79/19, cf. VALIAN, V., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 121[2]/30. *Aflarea de faţă a femeii la oarecare epoci ale lunei nu este nicidecum vătămătoare semănatului, ca şi influinţa lunară.* BREZOIANU, A. 157/17, cf. NEGULICI. *Diametrul globului lunar are o adevărată mărime de 480 mile geografice.* BARASCH, M. II, 82/3, cf. POLIZU, PONT-BRIANT, D., BARCIANU, COSTINESCU, LM. *Marginele discului lunar să fie luminoase.* CONTEMPORANUL, I, 18. *Sub lacrima lunară,... Flori de-argint albesc în cerul unui trai întunecat.* MACEDONSKI, O. I, 155, cf. CULIANU, C. 295, DDRF, ALEXI, W. *Impresia predomina realitatea difuziunei lunare.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 39, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Sunt... şi foarte multe pagini de descripţie plastică a naturii, pitorească a mizeriei şi fantastică şi serafică a peisajului lunar.* LOVINESCU, C. X, 32. *Frumoasa doamnă... trecea pe Calea Victoriei ca prin pustiul lunar.* C. PETRESCU, C. V. 352. *Ca şi cum albul lunar ar fi fost o pulbere desprinsă din albul caietului.* TEODOREANU, M. II, 62. *Ochii închişi în lacrimi păreau florile în revărsarea pulberii lunare.* SADOVEANU, O. III, 186, cf. SCRIBAN, D. *Scriitorul îşi întrerupe din când în când naraţiunea pentru a ne zugrăvi un răsărit de soare sau un reflex lunar.* VIANU, A. P. 217. *Natura, ca obiect al descrierii literare, intră în operele prozatorilor români sub forma magiei lunare.* id. P. A. 74. *Umbra individualităţii lui se prelungeşte, ca umbra unor misterioase tufişuri, sub lumina lunară.* CONSTANTINESCU, S. I, 34.

Forma canonică a atracției lunare este călătoria în astrul nocturn. CĂLINESCU, O. XIII, 238. *Este o faună și o floră cu aspect lunar, cu reflexe metalice.* PERPESSICIUS, M. III, 82. *Cocori... Vâslesc prin înalturi, trași parcă-n țeapă Pe-o rază lunară.* BLAGA, POEZII, 179, cf. DL, DM. *De sus, lumina palidă, lunară, Cernea pe blana-i caldă flori stinse de cireș.* LABIȘ, P. 39, cf. CIORĂNESCU, D. ET. *Cu câțiva ani în urmă mai existau unii care să afirme că în crăpăturile solului lunar s-ar mai putea afla organisme inferioare, bacterii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 211. *Sus, în liniștea lunară... Să mă lași la ceasul umbrei și-al uimirilor uitate.* ib. nr. 116, 3/1. *Un bulgăr de țărână lunară poate fi o întreagă frază pentru cel care e în stare s-o citească.* STĂNESCU, R. 38. *Un poet mi-a povestit c-a vizitat o centrală atomică în America: agregate, țevi, într-un peisaj lunar.* D. R. POPESCU, I. Ș. 548. *Peisajul... se constituie sub puterea magiei lunare.* SIMION, D. P. 122, cf. DEX, DSR. ✧ *An lunar* = interval de timp în care luna **(I 1)** efectuează de 12 ori revoluția ei sinodică. *L-au întocmit Numa Pompilius după forma anului lunariu ce este de 354 zile.* BOJINCĂ, A. II, 180/12. *Anul lunariu rămânea înapoi cu 8 oare, 48 minute.* SĂULESCU, HR. I, XVIII. [Turcii] *au anii lunari, iar nu solari ca noi.* GT (1839), 182, cf. BARCIANU, COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2]. *Lună lunară* v. lună **(II 1).** *Zi lunară* = intervalul de timp (de 24 de ore și 50 de minute) dintre două culminații (treceri la meridian) consecutive ale lunii **(I 1).** *Treizeci de zile lunarie în lumină.* ARISTIA, PLUT. XXXIV/28, cf. LTR[2]. ✦ Fig. Fantastic, ireal; ca din altă lume, astral, eteric. *De la muzicile savante și lunare ale lui Weber... la ciclopica, ultraromantica arhitectură a simfoniei în do minor de Gustav Mahler duce natural poetica romantică a secolului XIX.* CONV. LIT. LXVII, 204. *Un sunet sacadat, subit, de clopoțel obraznic... mi-a dat o clipă halucinația unui rânjet de schelet, așa cum într-o nocturnă la Chopin ai viziuni lunare.* BOTEZ, B. I, 41. *Domnița Irina era acum ea însăși un bloc depărtat de zăpadă și zâmbetul ei – o pată lunară.* VOICULESCU, P. II, 168. *Abatele Bremond... plutește în iluzia de a fi primul călător descins în domeniul lunar al poeziei.* CONSTANTINESCU, S. V, 294. *Otilia este... o imagine lunară și feminină.* CĂLINESCU, C. O. 303. *Îndepărtat, lunar Olimp, În pală rază Ei te visează.* BENIUC, V. 57. *Romantismul mai presupune o latură lunară a vieții.* CINEMA, 1973, nr. 2, 46. *Auzul secund cu trompete lunare Părea fără margini.* DOINAȘ, A. P. 209. ✧ (Substantivat) *Baletul rus din acest climat este focos, exact și aerian... de unde o impresie totală de fantastic și lunar.* CĂLINESCU, C. O. 224. *Harry Langdon: „un lunar infantil".* CINEMA, 1972, nr. 2, 39/1. ✦ (Rar; despre nopți) Cu lună **(I 1).** *Ea pășea ca-n vis pe pământul înfiorat de splendoarea nopților lunare.* PETICĂ, O. 281. *E iluzoria proporție a nopților lunare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 166. ✦ (Despre poeți, scriitori) Care au predilecție pentru descrierea peisajelor cu lună **(I 1),** a atmosferei nocturne. *Eminescu este un poet lunar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 19/13. ✦ Fig. (Despre peisaj) Asemănător cu cel al lunii **(I 1),** deșertic și dezolant. *Împotriva acestui haotic peisaj lunar, Oltul își folosește toată puterea apelor.* BOGZA, C. O. 176.

2. Fig. (Despre față, obraji) Care are o paloare specifică luminii de lună **(I 1);** palid. *Obrajii mei, pe care-i vreau în sara asta lunari ca ai Sărmanului Dionis, sunt aprinși.* CAZIMIR, GR. 122. *Chipul său lunar... își regăsește puterea asupra sufletelor contemporane.* CĂLINESCU, E. 433. *Dumneata pretinzi, îmi închipui, ca virtuozul... să aibă fața osoasă, lunară, satanică a lui Paganini.* id. C. O. 162.

II. 1. Care are loc, care se întâmplă (cu regularitate) o dată pe lună **(II 1),** de fiecare lună. Cf. POLIZU. *Ținurăm marți ședința lunarie.* VASICI, în BARIȚ, II, 84, cf. PONTBRIANT, D. *Media tuturor temperaturelor lunare constituie temperatura medie a anului.* DRĂGHICEANU, C. 102, cf. LM. *Apariținea lunară a jurnalului nostru ne-a făcut a fi cei de pe urmă care însemnăm această dureroasă știre.* CONV. LIT. VI, 89, cf. ALEXI, W. *Se poate distinge un regim termic anual, lunar, diurn, după timpul la care se referă caracterizarea condițiilor termice ale solului.* CHIRIȚĂ, P. 218, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Plata zilnică, săptămânală, la două săptămâni, lunară, oricum?* D. GUSTI, P. A. 164, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Supraveghează apariția lunară a nenumărate alte romane.* V. ROM. aprilie 1970, 126, cf. DEX, DN, DSR. ✦ (Adverbial) O dată pe lună **(II 1),** în fiecare lună. *Nu cred să-ți pot trimite lunar mai mult de 110–115 lei.* HOGAȘ, ap. CĂLINESCU, C. O. 232, cf. CADE. *Trimite lunar câte 100 lei.* IZV. XIII, 113, cf. SCRIBAN, D. *Marile cargoboturi... găseau aici un port modern, bine dragat..., prilejuind un trafic de 300 000 tone lunar.* TUDORAN, P. 502, cf. DL. *Orice femeie gravidă trebuie să fie consultată lunar de către medicul specialist.* ABC SĂN. 318. *Să vedem lunar sau mai des astfel de filme.* CINEMA, 1972, nr. 3, 46/2. *A fost angajat ca servitor și... a fost plătit lunar.* D. R. POPESCU, I. Ș. 217, cf. DEX. *Pinzia o capeț lunare, da dacă faș cu mâna șeva, faș zâlnic.* O. BÎRLEA, A. P. III, 298. ✦ Spec. Care e publicat o dată pe lună **(II 1);** mensual. *În București a apărut la 1 martie a anului 1873 o gazetă lunară.* MAIORESCU, CR. II, 7. *Cu acest nume a apărut o revistă lunară.* VLAHUȚĂ, S.A. II, 554, cf. DDRF. *Cu 1 ianuarie 1868 aceste anale au făcut loc unei foi periodice lunare* (a. 1895). PLR I, 288. *Îi trebuiau fonduri pentru un buletin lunar.* CĂLINESCU, B. I. 583. *A publicat o lucrare monografică detaliată și bine documentată, lunară, bazată pe vreo 100 de publicații diferite.* LINȚIA, P. III, 234. *Înainte de a se lansa romanțioasa versiune, verificarea se putea face prin consultarea periodicului lunar.* CIOCULESCU, I. C. I, 140. ✦ (Regional) Menstruație; (regional) floare lunatică, v. lunatic **(II 3)** (Tighina – R. Moldova). ALR II 4 210/478, ALR II/478

2. Care se calculează pe o perioadă de o lună **(II 1).** *Anuitățile se plătesc... din economiile lunare sau săptămânale.* GHICA, S. 576. *Încheie socotelele lunare.* I. IONESCU, M. 301. *Mi se propune... o leafă lunară de 500... de lei.* CARAGIALE, O. VII, 535. *Biet dascăl sărac, care trăiește din mica pensie de 26 coroane lunare.* în SĂM. IV, 209. *Cea mai mică valoare lunară se pare a avea loc în februarie.* PĂCALĂ, M. R. 11. *Putea-mi-s-ar asigura din partea băncii... o rentă la 50 coroane lunare pentru un an de studiu.* BĂNUȚ, T. P. 15. *Eu îl sfătuisem să aducă și un proiect de buget lunar, pe care să mi-l arate mie mai întâi.* CAMIL PETRESCU, P. 196.

Răspundem întâi rata lunară a datoriilor contractate. SADOVEANU, O. XIV, 274. *Elevii, fără a fi fost în vreun chip constrânşi la aceasta, se angajau la o cotizaţie lunară.* BLAGA, H. 108. *O pofti înăuntru şi-i oferi o sumă lunară.* T. POPOVICI, S. 95. ✦ (Adverbial) Calculat sau achitat pe fiecare lună **(II 1)**; în fiecare lună. *Îi fu ruşine să spună cât îi promisese lunar, chiar pe anul acesta.* AGÎRBICEANU, A. 293. *Statul se pricepe el să pună dezordine în orice socoteală şi să transforme aproape lunar pensia.* A. HOLBAN, O. II, 321. *Zahei iese la pensie cu lei 55 lunar.* CĂLINESCU, O. XIV, 26. *Ioan Slavici primeşte, timp de un an, un ajutor de 12 galbeni lunar.* PERPESSICIUS, M. I, 42. *Este constrâns să accepte postul de medic... cu un salariu mizerabil, 18 guldeni lunar.* VIANU, L. U. 304. *Cât vă costă lunar florile şi telegramele?* VINEA, L. I, 142. *I-a fixat o leafă de cinci sute de lei lunar.* PREDA, R. 22. *Plătea birul drept de 10 galbeni lunar.* STOICESCU, C. S. 152.

– Pl.: *lunari, -e.* – Şi: (învechit) **lunáriu, -ie** adj., (regional) **lunáre** adv.

– Din lat. **lunaris, -e,** fr. **lunaire.**

LUNÁRE adv. v. **lunar.**

LUNÁRIE s.f. (Bot.; regional) **1.** Numele a două plante erbacee care cresc în pădurile umbroase şi umede din regiunea montană şi subalpină: **a)** lopăţea; (regional) lopăţică, pana-zburătorului, păstăiată *(Lunaria rediviva).* Cf. BRANDZA, D. 134, BORZA, D. 101; **b)** pana-zburătorului; (regional) treizeci-de-arginţi *(Lunaria annua).* BORZA, D. 101.

2. Limba-cucului; (învechit) lunărică, (regional) lunăriţă *(Botrychium lunaria).* Cf. LM, BRANDZA, D. 508, BORZA, D. 32.

– Pl.: *lunarii.*

– Din lat. **Lunaria,** numele ştiinţific al plantei.

LUNÁRIŢĂ s.f. v. **lunăriţă.**

LUNÁRIU[1] s.n. Aparat construit pentru demonstrarea mişcării Lunii **(I 1)** în jurul Pământului **(2).** Cf. LTR.

– Pl.: *lunarii.*

– Din lat. med. **lunarium.**

LUNÁRIU[2]**, -IE** adj. v. **lunar.**

LUNÁŞ s.m. (Regional) Persoană angajată şi plătită să lucreze cu luna **(II 1).** Cf. NOM. PROF. 13, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET., PAŞCA, GL.

– Pl.: *lunaşi.*

– **Lună** + suf. *-aş.*

LUNÁT, -Ă adj. (Rar) Care este luminat de lună **(I 1).** *Fecioare diafane trec cu pasuri visătoare, pe alei lunate, printre straturi de flori învoalte.* PERPESSICIUS, M. III, 77.

– Pl.: *lunaţi, -te.*

– **Lună** + suf. *-at.*

LUNÁTEC, -Ă adj., s.m. v. **lunatic.**

LUNÁTIC, -Ă adj., subst. **I. 1.** Adj. (Despre oameni) Supus unei pretinse influenţe a lunii **(I 1),** somnambul, (învechit) lunav; epileptic; p. ext. nebun **(I 4).** *Doamne, fie-ţ[i] milă de fiiul mieu, că e lunatec şi rău pate.* N. TEST. (1648), 22[v]/15, cf. MARDARIE, L. 167/13, ANON. CAR., DR. IV, 391, KLEIN, D. 373, BUDAI-DELEANU, LEX. *Viu fiind încă Saul, însă lunatec şi ieşit din minte, s-au sculat şi s-au dus la Vidleem.* TEODOROVICI, I. 160/20, cf. LB, I. GOLESCU, C. *E nebună, lunatică, Umblă ca o zănatică.* PANN, P. V. II, 142/27, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Da bine, măi omule, ce ai astăzi? Ori eşti lunatic?* FILIMON, O. I, 379, cf. PONT-BRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, LM. *Nebun ori eşti lunatec – bătrânul murmurează... Îngerul tău e-o rază şi trupul ei un nor.* EMINESCU, O. II, 173, cf. DDRF, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. 102, CADE. *Trebuie să ştii că dumnealui îi lunatec şi noaptea stă la sfat cu strigoii, cu bufniţele şi cu liliecii.* HOGAŞ, DR. I, 122. *Prea ţinteşte ochii în soare şi în lună. O fi lunatică!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 180, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Devenisem şi eu lunatic de-a binele.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 379. *Unii veniseră s-asculte slujba,... alţii, cu femei lunatice, ca să le supuie sub patrafir.* SADOVEANU, O. XIII, 9, cf. SCRIBAN, D. *Studentul era lunatic.* ARGHEZI, S. XV, 20. *Aşa e copilul lunatic al pădurarului, acest duh primar al naturii, ale cărui urlete lugubre sfârşesc întreaga povestire.* PERPESSICIUS, M. I, 257, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX, DN, DSR. *Zmeoaicele s-ar folosi de o asemenea ocaziune ca să schimbe copilul cu un altul, care de regulă e tont, hăbăuc, surd, mut, lunatic.* MARIAN, NA. 93. *De câte ori va luci lună plină..., ei să se ia ca nişte smintiţi după ea, cu topoare şi cu bâte în mâni şi alergând peste dealuri şi văi, să fie lunatici.* PAMFILE, CER. 96. *Se crede că „pruncii" care se nasc vinerea păţesc multe, iar cei de lunea sunt lunatici.* ARH. FOLK. VII, 60, cf. NALR–MB I h 106/503. ✧ (Substantivat) *Adusără lui pre toţi carii păţiia rău în multe fealiur[i] de boale şi de chinuri cuprinşi şi drăciţi şi lunateci... şi vindeca pre ei.* N. TEST. (1648), 6[r]/28, cf. BIBLIA (1688), 753[1]/31. *Le zicem lunatici, însă mai bine se cheamă umblători în somn.* ANTROP. 219/4. *Acest somn... se numeşte ipnotism şi el se aseamănă mai mult cu somnul lunaticilor.* BIANU, D. S. 392. *Se mai fac moroi sau strigoi... şi lunatecii.* DUMITRAŞCU, STR. 3. *Lunaticul, amorezul şi poetul au numai închipuire.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 450. *Lunatecii, chemaţi în somn..., se întraripează ca să urce turla catedralei.* ARGHEZI, S. VIII, 39. *Ce ochi nemaivăzuţi pe lume, doctore... Cine i-a văzut o dată rămâne cu gândul la ei, ca într-un vis de lunatec, un vis violet.* VINEA, L. I, 29. (Ca termen de comparaţie) *S-apropia încet, asemene unei lunatece, ca-n somn.* EMINESCU, N. 121. *Vaporul trecu înainte ca un lunatec nepăsător.* CHIRIŢESCU, GR. 60. *Făcu gesturile banale, maşinal, ca o lunatică.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 390. *Se cutremură ca un lunatec care s-ar fi deşteptat din somn.* REBREANU, P. S. 270. *Hoţii, neliniştiţi ca nişte lunatici, sunt posedaţi de o singură idee: evadarea.* ARGHEZI, P. N. 349. *Tremura ca un lunatic din încheieturi.* MIRONESCU, S. A. 73. *Trecea pre străzi şi printre oameni ca un lunatic.* COCEA, S. I, 92. *Nu mă puteam linişti cu nimic, ca un lunatic.* VLASIU, A. P. 14. *Trei magi...*

încălecară şi-au pornit... Ca trei lunateci prinşi de-un farmec, nici nu priviră înapoi. VOICULESCU, POEZII, I, 11. *Cine rătăceşte, prin preajma râmniculuí, ca un lunatic?* SADOVEANU, O. I, 42. *Ea nu simţea şi nu vedea nimic, mergea ca o lunatică.* CAMIL PETRESCU, O. II, 298. *Încet, ca o lunatecă, Ana se îndreptă, se strecură şi coborî.* VINEA, L. II, 278. *Mâine cărăm cartofi! mormăi Ismail... cu ochii închişi, ca lunatecii.* TUDORAN, P. 155. *Todericiu se întoarse ca un lunatic în odaia lui.* VORNIC, P. 27. ✧ F i g. *Primăvara cu flamuri, Goruni şi fagi, şi alte dârze neamuri, Iar mai în fund mestecenii subţiri, Visătoare, lunatece firi.* ISANOS, V. 204. *Adu-ţi aminte de un biet dactil, De un fragment fragil de poezie, Pe care ţi l-am strecurat, subtil, Pe un pătrat lunatic de hârtie.* V. ROM. martie, 1960, 42. *Vulturi de scrum... trecură lunatici prin visele mele.* DOINAŞ, A. P. 6. (Adverbial) *Şovăie lunatec fosforul amintirii.* VOICULESCU, POEZII, II, 109. *Derivau din el, pentru ştiinţa şi estetica romantică, atât darul de a umbla lunatic peste case, cât şi darul de a crea o poezie.* BLAGA, Z. 247. *S-a râs în toate felurile... fantast şi lunatec.* RALEA, S. T. II, 200. *O mai văzu pe Franţi... cu faţa bizar luminată şi pornind lunatec spre uşă.* VINEA, L. II, 318. *Vibrând lunatic, mişună-n pleoape Efemeride roşii.* DOINAŞ, A. P. 253. ✧ (Învechit) *Boală* (sau *patimă*) *lunatică* = epilepsie. *Acestea lucruri, nebunind Camvis, făcea oaminilor săi, au pentru Apis, au pentru altă cum iaste rândul, di lovăscu pre mulţi oameni rălile, pentru că au avut şi din naştire boală lunatică.* HERODOT[2], 149. *Unul erea orb, unul cu patimă lunatică.* GORJAN, H. IV, 219/5. ✦ (Rar) Care are vedenii; fricos, sperios. *Spancioc!... tu eşti lunatic, ţi-e frică de strigoi, De rele, de vântoase, de stafli, de moroi.* ALECSANDRI, T. II, 72, cf. DL, DM, DEX.

2. Care e propriu somnambulismului şi somnambulilor; p. e x t. fantastic, ireal, neobişnuit, nepământesc. *În negrul zid s-arată Venind ca-n somn lunatec, în pasuri line ea.* EMINESCU, O. I, 95. *Au trecut pe lângă staulul nostru şi lupii cu ochii lunateci.* ARGHEZI, S. VIII, 291. *Hagienuş privi rătăcit la Ioanide... şi schiţă un zâmbet lunatic.* CĂLINESCU, S. 213, cf. DL, DM, DEX. *Joacă cu un aer lunatec.* CINEMA, 1972, nr. 3, 16/3. ✦ F i g. Absurd, nebunesc. *Cinste besericească: credinţa creştinească şi lege orthodocsiii de turbată şi lunatecă bunguitură muhamedinească neimată şi nespurcată şi-au ferit.* CANTEMIR, HR. 23. *Negreşit toate iluziile lunatece... se împrăştiară ca norii la vânt.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 48. *O ieşire lunatică asemănătoare... notăm, după regiuni de proză, în „Don Juan".* CĂLINESCU, I. 400. *Armăsarii albi îşi luară din nou goana lor lunatecă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 488. *Cunoscând ce urmează, ne-am oferi suferinţei cu şi mai lunatecă hotărâre.* CONTEMP. 1970, nr. 1 256, 3/1. ✦ F i g. Schimbător ca luna (**I 1**); capricios. *Dragostea-i lunatică; descreşte şi creşte.* SADOVEANU, O. XIII, 171.

3. (Despre oameni) Care se manifestă în mod ciudat, care are idei bizare; excentric, extravagant; aiurit, nebun (**I 2**), zănatic. *Iaste altul atocma acestuia lunatec pre nume Maenburg, carile asudă... să zică precum limba ellineasca iaste din limba sfezască abătută.* CANTEMIR, HR. 101. *Sigismund Batori, omul cel lunatec,... iarăşi ş-au băgat în cap să se facă prinţu Ardealului.* ŞINCAI, HR. II, 279/1, cf. LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Chefliu, lunatec, cartofor, afemeiat... spiritual şi secătură – spun bărbaţii.* TEODOREANU, C. B. 192. *Să ştii că noră-mea asta îi cam lunatică, nană Chiră.* SADOVEANU, O. XIII, 917, cf. SCRIBAN, D. *Aşa eşti tu croit. Cam lunatic. Nimic nu bagi de seamă.* STANCU, R. A. II, 97, cf. DL, DM, DEX. *Eroii nu trăiesc în real, sunt „lunateci".* N. MANOLESCU, A. N. I, 201. *Altfel spus, artistul, lunatic şi „străin" să rămână cocoţat în norii abstracţiunilor lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/2. *Lunatec mai înseamnă şi nebunatec.* PAMFILE, J. I, 126, cf. DR. III, 434, ALR II 4 239/284. ✧ (Substantivat) *Mă bucur când văd în ceata noastră* [a scriitorilor] *un lunatec mai mult.* GANE, N. III, 149. *Nu-mi spusese adevărul, ca să nu-mi pricinuiască neplăcerea să mă ştiu că stau la masă cu lunatecii lui.* CARAGIALE, O. IV, 266. *Vezi îndeobşte cât de minunat slujesc ursitele oarbe pe aceşti lunateci scofâlciţi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 540. *Ceti lista călătorilor, care se reducea la câţiva lunateci de iarnă.* D. ZAMFIRESCU, A. 180. *Cânta un matelot la proră. Dar ce lunatic l-asculta?* MINULESCU, V. 128. *De când ne-am întâlnit, ea îşi continuă visul de lunatecă. I se pare posibil orice plan, dar se sperie să-l îndeplinească.* A. HOLBAN, O. II, 133. *Luna este dar locul lunaticilor, al visărilor sterile.* CĂLINESCU, O. XIII, 238. *Au fost aici, desigur, niscaiva triburi de lunatici.* DOINAŞ, A. P. 269. *Asta nu înseamnă însă că avem de-a face cu nişte lunatici, cu nişte buimăciţi comuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 9/2.

II. 1. Adj. (Popular; mai ales în superstiţii; despre copiii din aceeaşi familie) Născut în aceeaşi lună cu altul. Cf. LM, DDRF, TDRG. *Răposatul are fraţi sau surori ziuateci sau lunateci, adică născuţi în aceeaşi zi sau aceeaşi lună.* PAMFILE, DUŞM. 140, cf. CDDE, CADE, DM, DEX, H VI 14. *Fratele mortului lunatic se pune în fiare şi se prinde apoi frate de cruce cu un altul.* MARIAN, Î. 360, cf. ŞEZ. III, 45, PAMFILE, J. I, 126. *Se întâmplă să moară un frate „zâlatic" ori „lunatic", adică născut în aceeaşi zi ori în aceeaşi lună cu cel care rămâne.* DENSUSIANU, Ţ. H. 15. *La nuntă şi la naştere se scot din fiare ăi de sunt lunateci.* GOROVEI, CR. 170, cf. DR. III, 434, ARH. FOLK. III, 151, ib. VI, 381, ALRT II 237, 258, 286, ALR II/I MN 67, 2 629/76. ✦ (Despre puii de pasăre) Care sunt scoşi în aceeaşi lună în care au fost puse ouăle la clocit. *Mai întâi să potriveşti aşa, ca... să nu-ţi iasă puii lunatici.* MUSCEL, 106. *Ca să trăiască puii de paseri lunateci, adică puşi şi scoşi în aceeaşi lună, când se pune cloşca, să se puie în cuibul ei surcele.* GOROVEI, CR. 265.

2. S.m. (Învechit, rar; despre copii) Care are o lună de viaţă. *Şi mântuirea lui, den lunatecu, preţul 5 sicli, după siclul cel sfânt, 20 de bani sânt.* BIBLIA (1688), 109[2]/29.

3. Adj. (În sintagme) (Învechit) *Oftalmie* (sau *flucsie*) *lunatică* = boală de ochi care apare la cai (de obicei la cei bătrâni) sub formă de accese intermitente care durează câte 10–15 zile. *Flucsie lunatică – boala ochilor cea mai obicinuită şi adesea cea mai crâncenă.* BREZOIANU, A. 572/28, cf. LM. *Oftalmia periodică sau lunatică... apare şi dispare de mai multe ori, până ce se termină cu pierderea vederii.* ENC. VET. 45. (Regional) *Floare lunatică* = menstruaţie; (regional) lunar (**II 2**). ALR II 4210/36.

– Pl.: *lunatici, -ce.* – Şi: **lunátec, -ă** adj., s.m.
– Lat. **lunaticus, -a, -um.** Cf. fr. l u n a t i q u e.

LUNATÍSM s.n. (Rar) Somnambulism. Cf. DEX, DN[3], SCL 1987, 113. ◇ F i g. *Proza romantică apare odată cu lunatismul, cu acea atracţie spre lună, exprimată printr-o levitaţie mentală sau fictiv reală.* CĂLINESCU, O. XII, 237.
– Din fr. **lunatisme.**

LUNÁŢIE s.f. Fenomenul schimbării fazelor lunii **(I 1)** de la o fază dată până la faza următoare de acelaşi fel; p. e x t. intervalul de timp scurs între două faze identice consecutive ale lunii, egal cu durata unei revoluţii sinodice; lună sinodică, (rar) lună lunară. Cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ASTR, DN, DSR.
– Pl.: *lunaţii.* – Şi: (învechit) **lunaţiúne** s.f. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DN.
– Din lat. **lunatio, -onis,** fr. **lunaison.**

LUNAŢIÚNE s.f. v. **lunaţie.**

LUNAÚT s.m. (Rar) Selenaut. Cf. L. ROM. 1970, 266, 268, FORM. CUV. I, 156, 284, DN, DEX–S.
– Pl.: *lunauţi.*
– De la **lună,** prin analogie cu *astronaut, cosmonaut.*

LÚNAV, -Ă adj. (Învechit) Lunatic **(I 1).** *Aducea la dâns toţi bolnavii cu neputinţe şi cu chinuri... şi îndrăciţi şi lunavi şi slăbănogi de vene şi-i tămăduia.* VARLAAM, C. 153, cf. TDRG, PASCU, S. 281, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET.
– Pl.: *lunavi, -e.*
– Din slavon. **ѧоуиавъ.**

LÚNĂ s.f. **I. 1.** Corp ceresc fără lumină proprie care gravitează în jurul Pământului **(2),** vizibil pe cer sub forma unui disc sau a unor părţi de disc luminos şi care luminează în timpul nopţii Pământul, reflectând lumina primită de la Soare[3] **(1).** *Unii voru fi luminaţi, alţii şi mai luminaţi...: unora le va fi faţa ca lumina luniei, alţii ca lumina zileei* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR.[2] II, 329. *Văzu ceriul, lucrul deageteloru tale, lura şi stealele ce-ai tu urdzitu.* PSALT. 11. *Blagosloviţi soarele şi lura.* ib. 331. *Altă frămseaţe are soarele, altă frămseaţe are luna* (a. 1569–1575). GCR I, *14/6. *Dumnezeu... deade lor soarele, luna, stealele, pământul şi tot ce e pre el.* CORESI, EV. 24. *Acesta vis încă am vădzut: soarele şi luna şi unspredzeace steale plecase înaintea mea.* PO 127/21. *Oprescu-te, diavole, cu cele doua lumiri ce-u făcutu Domnul: soarele dzileei şi lura nopţiei* (ante 1583). CUV. D. BĂTR. II, 177/4. *Într-acea noapte era luna foarte luminată şi stealele strălucea foarte* (a. 1600–1625). GCR I, 66/19. *Soarele şi luna întunecară şi voi nu înţeleaset că iaste Dumnedzău.* VARLAAM, C. 87. *În zilele acealea, după scârba aceaea, soarele să va întuneca şi luna nu va da lumina ei.* N. TEST. (1648), 59[r]/21. *El au poruncit şi s-au zidit cerul, văzduhul, luna, stelele.* NEAGOE, ÎNV. 3/15. *Să pomeneşte de ceriu şi de soare, de lună, de stele, acestea toate că vor avea sfârşit şi să vor primeni.* M. COSTIN, O. 323. *Iaste D[u]mn[e]dzău adevărat ceriului şi pământului şi mării, soarelui şi lunii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 165[v]/11. *Răsări-va în zilele lui direptate şi mulţime de pace, până unde să va rădica luna.* BIBLIA (1688), 404[2]/1. *Lunii, lumina jumătate-i va fi stinsă* (a. 1695). FN 52, cf. LEX. MARS. 226. *A patra zi au făcut Dumnezeu soarele şi luna şi toate stelele.* ANTIM, O. 245. *Şi vor fi seamne în soare, şi în lună, şi în steale, şi pre pământ îmbulzeală* (cca 1700–1725). GCR II, 22/32. *Pentru curcubeile ce să văd noaptea la lumina lunii încă nu mi-ai arătat ce socoteşti.* AMFILOHIE, G. F. 163[r]/11. *Au stat... întru odihnă până ce au răsărit luna.* ŞINCAI, HR. I, 58/23. *Soarele şi luna se va întuneca* (a. 1805). GRECU, P. 358. *Soarele se va schimba întru întunearec şi luna în sânge, mai nainte de venirea zilii D[o]mnului ceii mare şi luminate.* MAIOR, PRED. I, 26/15. *Niceun soare acolo luminează, Nici pă ceriu sărin lună cu stele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 315. *Oare cine au făcut pământul,... luna, stealele şi soarele?* PETROVICI, P. 163/3. *Făcuş din nimic pământul, Toate numai cu cuvântul: Soarele, înalta lună.* AARON, în ŞA I, 583. *Frumuseţea şi plăcerea este nespusă, când va vedea-o cinevaş noaptea, iarăş când luna va fi luminoasă şi va lovi împotriva cataractului.* GOLESCU, Î. 145. *Slobozindu-se soarele către apus, s-au arătat luna cu nenumăratele stele.* TEODOROVICI, I. 36/17, cf. LB, DRLU. *Aşa... face şi mintea: întâi pricepe ideile cele semplice; adecă, lumina, luna, soarele.* POTECA, F. 74/6. *Mare şi minunată este lucrarea luminii lunii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 335/3. *Chipu-ţi mi-e faţ' oriunde, în preajma mea el zboară; Din soare se repede, din lună străluceşte.* HELIADE, O. I, 157, cf. I. GOLESCU, C. *Soarele, luna şi stelele te vestesc, văile şi munţii te vădesc.* MARCOVICI, D. 419/8. *Luna se vedea în mijlocul tăriei coperită de nori.* BUZNEA, P. V. 102/14. *În minutul cel tăcut Când în ceriu răsare luna.* ASACHI, S. L. I, 190, cf. VALIAN, V. *Lucios rutundă luna şi plină s-a sculat.* C. A. ROSETTI, C. 75/7. *Natura mi-a dat luna şi stelele.* C. A. ROSETTI, N. I. 24. *Ai primit, drept chezăşie, ceriul, stelele şi luna.* CONACHI, P. 101, cf. ISER. *Se puse a citi la lumina lunii ceasurile canonice.* BĂLCESCU, M. V. 388. *Luna n-are nicio influinţă asupra semănării.* BREZOIANU, A. 157/7. *Luna este cunoscută în astronomie subt numire de trabant sau satelit... al pământului.* BARASCH, M. II, 82/19, cf. POLIZU. *Scăldată-n sânge luna-n preajma-i răsărea.* NEGRUZZI, S. II, 5. *Luna se arăta luminoasă pe un cer albastru şi transparent.* GHICA, S. 407. *O privelişte c-aceea ochii-mi n-au putut se vază, Lun' aşa încântătoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Luna aci apărea străbătând grosimea norilor, aci iarăşi dispărea în dosul munţilor.* FILIMON, O. I, 343. *Luna şi un număr mare de stele nu ne dă decât lumina aceea ce o primesc şi ele de la soare.* I. IONESCU, B. C. 382/20, cf. PONTBRIANT, D. *Iată luna, e târziu!* CONV. LIT. IV, 12. *Luna lumina acea scenă.* BARONZI, C. III, 26/32. *Alba lună sus luceşte Ca icoană de argint.* ALECSANDRI, POEZII, 356, cf. COSTINESCU, LM. *Ştiţi că luna este un satelit al pământului.* MAIORESCU, D. IV, 232. *Conturul lunei reprezintă o linie curbă.* CONTA, O. F. 527. *Luna vars' a sa lumină, Dar mi-e gândul înnorat.* ODOBESCU, S. I, 139.

Când prin crengi s-a fi ivit Luna-n noaptea cea de vară, Mi-i ţinea de subsuoară. EMINESCU, O. I, 55. *Se duce de se ascunde tocmai după lună.* CREANGĂ, O. 122. *Când ne-am deşteptat, luna apunea şi răsărea soarele.* CARAGIALE, O. VI, 482. *În cele din urmă răsări şi luna.* SLAVICI, O. I, 233. *Ajunge o vreme când omul... află că soarele, luna şi stelele sunt corpuri fără viaţă.* CONTEMPORANUL, II, 180. *[Î]n cer s-ascunde luna!* MACEDONSKI, O. II, 156. *Doar luna singură-şi revarsă Văpaia-i rece şi senină.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 69. *Codrul, stelele, luna n-au mai mult farmec ca ocna adâncă, atunci când bietul suflet nu ştie la ce mai trăieşte.* BACALBAŞA, M. T. 214, cf. DDRF. *În calea sa în jurul pământului luna ajunge a avea diferite poziţii faţă de pământ şi de soare.* ENC. ROM. *Tăcerea-mprăştiată s-adună Şi-n neguri alunecă rece O bolnavă lună.* COŞBUC, P. II, 32. *Luna şi stelele încă se văd, dar sunt mai mari şi mai lucitoare.* SBIERA, F. S. 17. *Luna era de două suliţe pe cer.* SANDU-ALDEA, U. P. 77, cf. ALEXI, W. *Cu deosebire sunt învinuiţi soarele şi luna, amândouă aceste corpuri cereşti apărând ca nişte ochi straşnici cari se uită cu invidie la fericirea omului.* CANDREA, F. 192. *Ei se adună târziu în sfaturi lungi, aprinse, supt cerul luminat în nori de o lună ca din alte lumi.* IORGA, P. A. II, 386. *Părea că străluceşte-n tot palatul lumină ca de soare ori de lună.* MURNU, O. 52. *Pesemne-acum, când luna luminează, Ei se gândesc la vremi de-odinioară.* GOGA, POEZII, 334. *Luna ridicată peste duzi lumina.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 18, cf. TDRG. *Luna, numită în alte părţi şi lumină.* PAMFILE, CER. 58. *Sus e luna, stelele, soarele şi cerul.* DELAVRANCEA, O. II, 22. *Luna scapătă, acolo, peste crestele prunilor boiereşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 104. *Luna se ridică dintr-odată şi poleieşte totul: iarba, copacii, cărăruia.* GÂRLEANU, N. 142. *Apoi, când peste lună va trece un nour, mirii vor ieşi pe cerdac.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 60. *La lumina asta a lunei se mai adăuga şi aceea pe care o da vălvătăile unui foc cumplit de mare.* LUNGIANU, C. 45. *Toate gurile înjurau de Dumnezeu, de soare şi de lună pe lăutari.* REBREANU, I. 34, cf. RESMERIŢĂ, D. *Luna se strămutase de cealaltă parte a cerului.* C. PETRESCU, S. 23, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA. *După o sfătuire de câteva seri în cerdac, la lumina lunii, luară o hotărâre.* BASSARABESCU, S. N. 17, cf. CADE. *Luna mângâie frunzişul din pădurile de-arin.* EFTIMIU, Î. 110. *În noaptea-aceea luna părea un ghem de sfoară.* MINULESCU, V. 21. *Luna, nici pe jumătate, Luceşte ca o lamă de săcure.* D. BOTEZ, P. O. 29. *Moş Petrache s-a mulţumit... să se uite în străfundul cerului, la stele, la lună.* POPA, U. 181. *Luna se ridicase d'asupra pădurei.* VISSARION, B. 174. *Să oprim totuşi automobilul sub un copac. Unde vom vedea luna.* A. HOLBAN, O. II, 109. *Luli îi apărea într-o veşnică lumină de lună.* TEODOREANU, L. 29. *Când am sosit acolo înnoptase bine, dar luna lumina ca ziua.* VOICULESCU, P. II, 166. *[Î]i plăcea să se plimbe singură, prin livezi, noaptea, la lumina lunei.* C. GANE, TR. V. 116. *Era o lună frumoasă pe cer senin şi o lumină strălucită.* SADOVEANU, O. I, 122. *În lumina argintie a lunii o barcă aluneca.* BART, S. M. 28. *Mai ştii în noapte plopul cu luna, galben cuib?* PILLAT, P. 211, cf. SCRIBAN, D. *Nu este tot una dacă luna este asemănată cu o vatră de jăratic sau cu un ban vechi.* VIANU, A. P. 9. *La lumina lunii lămuresc: un om în vârstă şi altul tânăr, amândoi cu capetele goale.* ULIERU, C. 8. *Timpul mutării lente a lunii pe curba tăriei.* ARGHEZI, B. 24. *Luna înfăţişează pentru noi un astru stins, care primeşte, ca şi pământul, lumina de la soare.* CĂLINESCU, C. O. 369. *Cu razele ei albe luna... Măreşte şi mai tare taina nopţii.* BLAGA, POEZII, 3. *Binecuvânt pânea şi luna.* id. ib. 105. *Luna răsărise dincolo de puful albicios al norilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. *Şi deodată... apare luna.* BOGZA, A. I. 156. *Nu vedeam nici soare, nici lună.* STANCU, R. A. I, 143. *Ieşea luna dintr-un nor Roşie ca un bujor.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 91. *Era plin de o forţă domoală, care se întetea în el încet, ca un răsărit de lună.* VINEA, L. I, 55. *Luna de pe Mediterană îi amintea luna de acasă.* CIOCULESCU, I. C. I, 67. *În celelalte seri rămâne cu ai săi la taifas... până ce se ridica luna sus.* TUDORAN, P. 113, cf. DL. *Luna, luna asta n-o s-o stângi Decât cu jarul soarelui pe mâini.* ISANOS, P. 354. *Se va ivi şi luna în pisc curând de tot.* LABIŞ, P. 210, cf. DER. *Pământul are un singur satelit natural, luna.* GEOLOGIA, 6. *Relieful de pe garnitura unei teci de pumnal descoperită la Popeşti o reprezintă pe aceeaşi zeiţă a lunii, a pădurilor şi a farmecelor aflată în mare cinste la geto-daci.* H. DAICOVICIU, D. 176, cf. M. D. ENC., DEX. *O serie întreagă din aceste cuvinte le regăsim şi în inventarul de bază al vocabularului eminescian:... lume, lună, noapte.* L. ROM. 1980, 300. *Zis-a badea c-a veni Luna când a răsări.* ALECSANDRI, P. P. 360. *Bine-i stă la ceri cu lună, Ca şi mândrei cu cunună.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 38. *De-ar fi luna de cu seară, M-aş duce la badea-n ţeară.* id. ib. 126. *Suie, Doamne, luna-n sus, Să mă văd la mândra dus.* HODOŞ, P. P. 39. *Ciñe n-are dor pe lume Ştie luna cân' apune.* GRAIUL, I, 92. *Bagă-te lură sub nor, Se mă duc unde mi[-i] dor.* FRÂNCU–CANDREA, M. 94. *Pe când mergea prin pădure..., luna ieşise din nouri.* VASILIU, P. L. 202. *Luna-l văzu, soarele-l luă.* PĂSCULESCU, L. P. 74. *De-o fi deocheat de lună, Să nu mai aibă lumină.* PAMFILE, B. 30. *Cine n-are dor pă vale Nu şti luna cân' răsare.* T. PAPAHAGI, M. 37. *Iera o lună frumoasă.* GR. S. IV, 114. *Răsai lună şi mai sus, Să duci la mândra răspuns.* IZV. XVI, 104. *Eu pă deal, mândra-i pe vale, Nu ştiu luna cân' răsare Şi zua cătu-i de mare.* ARH. FOLK. VII, 86, cf. ALR I 1 223, ALR SN III h 806, ALRM SN II h 621. *Soare când o sta Către răsărit, Luna s-o vedea Tot către sfinţit.* BALADE, I, 293. *Zis-a badea c-a veni, Când luna o răsări.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 435. *De-o fi deocheat de lună, Să-i piară lumina.* ib. V, 153. *Sara, cân' să termină zuua, ieşe luna.* O. BÎRLEA, A. P. III, 88. *Astă-vară mi-am vărat Colo-n muntele cel nant... Cu luna şi soarele Şi cu căprioarele.* FOLC. MOLD. I, 63. *Soarele să ne trăiască, iar luna s-o mănânce vârcolacii* (= cei care sunt învăţaţi, puternici şi trebuitori nouă să ne fie în preajmă, de cei fără asemenea însuşiri ne putem lipsi). Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, I, 75, PANN, P. V. III, 129/6, PĂSCULESCU, L. P. 111. *Luna mi s-a mâniat, soarele să-mi trăiască,* se spune pentru a arăta nepăsarea (noastră) când suntem ameninţaţi de un neajuns sau de o primejdie din partea unui om care se crede mai puternic decât este. Cf. BARONZI, L. 53, ZANNE, P. I, 75. *Când se încălzeşte la soare, nu-i pasă de lună,* se spune despre cei nepăsători, care, din pricina binelui prezent, nu se gândesc la ziua

de mâine. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 75. *Am o mâţă albă, grasă, Toată noaptea îmblă-n casă (Luna).* SBIERA, P. 322. *Ce stă-n apă fără umbră? (Luna).* PĂSCULESCU, L. P. 87. *Am o cloşcă cu pui, seara s-adună şi dimineaţa se risipeşte (Luna* şi stelele). id. ib. 88. ✧ (În credinţe şi superstiţii) *Când luna mergând în drumul ei calcă o stea, moare omul a cărui stea a fost arsă.* GOROVEI, CR. 168. *Când pe lună o mănâncă vârcolacii, va fi război ori răzmiriţă.* id. ib. 169, cf. ŞEZ. I, 18. *Cică rumânu cân' doarme, iese sufletu' din el şî să duce acolo, la lună, cân' o mănâncă pă lună, şi să face zvârcolac.* GRAIUL, I, 165. ✧ (În imprecaţii şi în formule injurioase) *Apăi atunci ce mai aştepţi, bată-te luna? Bagă-le colea.* CĂLINESCU, O. IX, 424. *Lumânarea şi luna ta de oaşcă!* STANCU, D. 158. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Semănţa lui în veacu lăcuiaşte şi scaunul lui ca soarele între mere şi ca lura sfârşită în veacu şi martorul în ceriu credinciosu.* PSALT. 186. *Ca soarele să dea rază... şi ca luna să crăiască totdeauna.* DOSOFTEI, PS. 307/13. *Leacul... în chipul alefiiului făcându-să, când soarele ca luna va scădea cu o parte pre la rane te unge.* CANTEMIR, I. I. II, 72. *Frumuseţea ta s-au îndoit şi luminează ca luna întru întunerecul nopţii.* CATON, 64^{v}. *Văzând... pe unile din noroade ajunse la floarea culturii şi luminate ca soarele, pe altele în sârguinţa înaintării şi luminate ca luna... am alcătuit această carte.* EPISCUPESCU, O. Î. X/6. *Coarnele îi sunt ca luna.* BOLLIAC, O. 71. *Te urmăreşte săptămâni Un pas făcut alene, O dulce strângere de mâni, Un tremurat de gene. Te urmăresc luminători Ca soarele şi luna.* EMINESCU, O. I, 190. *Feţe ca luna de albe s-ardic strălucite în soare.* id. ib. XV, 966. *Acest nas este... de o importanţă tot aşa de mare ca şi luna de pe cer.* CARAGIALE, O. III, 55. *Nu mai era faţa cea plină şi rotundă ca luna: slăbise, faţa îi era mai lungă.* SLAVICI, O. II, 131. *Mânia-i sângerase-n nări,... şi cum e luna Când ziua câteodată iese-n zări Aşa era.* COŞBUC, P. I, 141. *Reverşi lumina-n noaptea dumbrăvilor ca luna; oh cât eşti de frumoasă, tu nu pricepi, Hiltruna!* id. ib. 159. *Ungureanu se apropia c-o faţă aprinsă, mare cât o lună.* AGÎRBICEANU, A. 149. *O fată, prin gratii, plângând, Se uită ca luna prin ramuri.* BACOVIA, O. 105. *Erau cu el toţi răzăşii... şi Andrieş Hamură cu ochii lucitori ca două nestemate, şi Şerban Vadră cu sabia lui mare, cu zalele-i aurii şi cu coifu-i ca o lună albă.* SADOVEANU, O. III, 213. *Mureşan călugărul, pătruns de o ciudată iubire pentru chipul enigmatic ca o lună printre „colosurile de muri"... se urcă într-o luntre şi-şi dă drumul pe mare.* CĂLINESCU, O. XII, 22. *Eu mă duc cu mare dor, Ca şi luna printre nori; Eu mă duc cu mare jele, Ca şi luna printre stele.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 108. (Pe lângă „frumos", „mândru" sau în corelaţie cu „între stele", sugerează superlativul) *Aleasă iaste şi frumoasă ca luna, pentru că cu lumina sfinţeniei stinge celelalte stele.* ANTIM, O. 19. *Iaste Fecioara... frumoasă ca luna.* MOLNAR, R. 54/22. *Florica... Mai mândră decât luna când luce pintre ceaţă.* CONV. LIT. IV, 72. *Şi era una la părinţi Şi mândră-n toate cele, Cum e Fecioara între sfinţi Şi luna între stele.* EMINESCU, O. I, 167. *Ea poate ieşi iar în lume, strălucind mai frumos ca luna după eclipsă.* SADOVEANU, O. VII, 264. *Zidiri... Ce spun, când grăieşte greu vântul cu ele, C-au fost mai măreţe ca luna-ntre stele.* CONV. LIT. VI, 15. *Mândra mea, pe lume una, Cumu-i între stele luna!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 35. *Un copil aşa frumos, Ca luna de luminos.* BALADE, II, 208. (Personificat) *La nunta mea... Soarili şî luna N'i-a ţânut cununa.* DIACONU, VR. 14. ✧ (În religiile păgâne, în mitologia populară etc.) *Altor bozi nu facu jărtvă cu mascuri eghiptenii, ce numai lunii şi lui Dionisus.* HERODOT^{2}, 104. *A lor preste toţi nalt împărat Să numea în ferman a lunii frate Şi a soarelui fiiu pre luminat.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 91. *Adresau rugi către lună, pe care... o însărcina a duce mamei lor salutările şi chemările de a-i mântui din închisoare.* ASACHI, S. L. II, 157. *Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună Nunul mare, mândrul soare, şi pe nună, mândra lună.* EMINESCU, O. I, 85. *Luna a fost venerată în ziua din urmă a lunei lui martie.* ENC. ROM. III, 142. *Ca şi soarele, şi luna „e o sfântă"..., deşi nu i se zice direct decât foarte rar „sfânta lună".* OTESCU, CR. 63. *În capul mesei şade Zamolxe, zeul getic, având, element de mitologie populară acesta, soarele în dreapta şi luna în stânga.* CĂLINESCU, O. XII, 53. *Aşa Dumnezeu de vedea, La ei se ducea, Pe soare la răsărit îl arunca Şi pe Iana, luna, la apus o azvârlea.* FOLC. OLT. MUNT. V, 171, cf. ZANNE, P. I, 45, GR. S. III, 126. ✧ *Lună nouă* = **a)** (Astr.) prima fază a Lunii când aceasta se află în conjuncţie cu Soarele şi când faţa dinspre Pământ, nefiind luminată, este invizibilă; durata acestei faze. *Lună noaoă, în 9 Octombrie* (a. 1694). FN 40. *Câteodată apoi vin mările crescute de la tragire soarelui carile merge cu luna, în agiungeri, ori lună noaî şi în cele în care noi chiemăm mări înălţate.* AMFILOHIE, G. F. 230^{r}/17, cf. LB, POLIZU. *Luna arată locuitorilor pământului faţa sa obscură; noi avem atunci, cum se zice „lună nouă".* DRĂGHICEANU, C. 137, cf. LM. *La 20, lună nouă; la 29, patrarul întâi.* CARAGIALE, O. IV, 305. *Acestei faze i se dă numirea de lună nouă.* CULIANU, C. 263, cf. ENC. ROM., TDRG, CADE, LTR^{2}, DER; **b)** (popular; şi, regional, în sintagmele *lună tânără, lună în două coarne)* denumire a Lunii aflate în primul pătrar, atunci când aceasta se află în conjuncţie cu Soarele şi se vede pe cer o parte din suprafaţa ei luminată (de la un sfert de disc, când seamănă cu o secere, până la o jumătate de disc); timpul în care Luna este în această fază, înfăţişarea (aspectul) Lunii din această fază. *Buciraţi în lură noao cu buciru, în nărocită zi de sărbătoare voastră.* PSALT. 167. *Doamne, miluiaşte fiiulu mieu, că în lună noao drăceaşte-se, rău chinuindu.* CORESI, EV. 271. *Matei evanghelist spune de cest îndrăcit că-l răzbiia duhul cel necurat tot în lună noaă.* VARLAAM, C. 52. *Bucinaţi cu veselie-n sărbătoare, 'N lună noaă să s-auză pre supt soare.* DOSOFTEI, PS. 273/17. *Întru zilele bucuriii voastre şi întru praznicele voastre şi întru lunele voastre ceale noao veţi trâmbiţa cu trâmbiţele.* BIBLIA (1688), 102^{2}/45. *Şi la toate lunile nouă... dau câte un dobitoc de jărtvă.* HERODOT^{2}, 306, cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ea-i născută-n faptul zilei şi-n răstimp de lună nouă.* COŞBUC, P. II, 138. *Şi ce prielnice ni-s nouă Miresmele de primăvară, Când ne surâde luna nouă.* SĂM. IV, 29, cf. GOGA, P. 60. *Murguleţ, coamă rotată, Stai pân' iese luna nouă.* IOSIF, V. 93. *Luna nouă se mai numeşte şi crai nou, lună tânără sau lună în două coarne.* PAMFILE, CER. 68. *A văzut cum s-a ivit şi s-a ridicat din*

marginea zării luna nouă, apoi luceafărul de ziuă. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 90. *Secerile sunt reprezentate de o formă analoagă cu cele actuale: subţire şi îngustă, de contur ca al unei luni noui.* PÂRVAN, G. 409, cf. CADE. *Hohotele m-au cutremurat până târziu noapte, când cosorul lunei nouă ciopârţea razachia cu lumina lui.* KLOPŞTOCK, F. 218. *Străluce luna nouă din nou pe Partenon.* PILLAT, P. 27, cf. SCRIBAN, D. *Parc-ar fi căzut din cer Luna nouă-ntr-o livadă.* ARGHEZI, S. P. 106. *Luna nouă sta pe zare, O lebădă plutitoare.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 160, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Face-oi luntre şi lopeţi, Să despic Dunărea-n două, Când a ieşi luna nouă.* ALECSANDRI, P. P. 51, cf. ALRM SN II h 622. (În credinţe şi superstiţii). *Ovăsul... se seamănă primăvara..., ci nu la lună noao, căci pre cel semănat la lună noao, precum ţân unii plugari, îl mâncă puricii* (a. 1806). ŞA I, 683. *Se vindecă: cu luarea sângelui din picior, fiind aproape luna nouă.* CORNEA, E. I, 24/23. *Fânul se coseşte totdeauna după ce-a trecut luna tânără (nouă).* MARIAN, S. R. I, 104. *Când e lună nouă, ţăranii caută să vază dacă au bani în pungă; şi dacă au, bat punga ca să sune banii, căci cred că aşa vor avea bani toată luna aceea.* OTESCU, CR. 66. *Cartofele nu se pun la lună nouă.* PAMFILE, A. R. 189. *Când pleci la drum pe lună nouă, fereşte-te de lupi.* GOROVEI, CR. 169. *Când luna nouă e cu coarnele în jos, va ploua zilele următoare; de va fi cu spatele-n jos, nu va ploua.* ŞEZ. I, 154. *Când e lună nouă, nu se samănă legume, nici nu se răsădesc pomi, că nu fac roadă, ci numai floare.* ib. 191, cf. VI, 27. (În invocaţii) *Lună nouă, Lună nouă, Dă-ne nouă Pungi cu bani, Moarte-n duşmani.* PAMFILE, J. I, 93. *Lună nouă, lună nouă, taie pânea-n două: ţie jumătate, mie sănătate.* GOROVEI, CR. 169. *Lună, lună noauă! Taie chita-n doauă.* PĂCALĂ, M. R. 217, cf. TEODORESCU, P. P. 190, ŞEZ. VI, 39. *Lună plină* = fază a Lunii când aceasta se află în opoziţie cu Soarele şi se vede pe cer luminoasă în întregime; perioada de timp când Luna are această înfăţişare. *Iară ceia ce se lunesc, spune-se că se drăceaşte..., că păziia luna cându e plină, şi atunce împresura pre cela ce-l drăciia.* CORESI, EV. 212. *Noao vrajbe şi adaogere mănie între prinţepi, sile ostăşăşti, focuri şi altele sânt lucrările aceştii luni plină* (a. 1703). FN 142. *Mările sânt mai mari în timpuri de luni noauă, ori luni pline.* AMFILOHIE, G. F. 231^{r}/5. *Acum o dată scăzusă luna Şi crescând iară să făcea plină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 162, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Asemene şi luna plină răsărind..., întindea preste Valea Albă un văl posomorât.* ASACHI, S. L. II, 236, cf. POLIZU. *Porţiunea vizibilă a feţei luminate continue de a creşte până în momentul când Luna este în oposiţiune... ea ne arată atunci toată faţa sa luminată, şi se zice că luna este plină.* DRĂGHICEANU, C. 136. *Luna plină bătea în odaia mea.* CONV. LIT. IV, 202. *Strălucea... Lună plină şi voioasă Ca o frunte de mireasă!* ALECSANDRI, P. I, 101, cf. COSTINESCU, LM. *Atuncea luna plină... În pulbere ascunde al ei disc aurit.* BOLINTINEANU, O. 52. *Printre zăbrele văzu luna plină.* ODOBESCU, S. I, 140. *Şi privind în luna plină La văpaia de pe lacuri, Anii tăi se par ca clipe, Clipe dulci se par ca veacuri.* EMINESCU, O. I, 110. *Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare, Cum revarsă luna plină liniştita ei splendoare!* id. ib. 136. *De pe dealul din faţă se vedea luna plină.* CARAGIALE, O. III, 256. *Luna plină, rotundă, cu o faţă argintie, plutea în văzduhul plumburiu.* DELAVRANCEA, T. 156. *Sub luna plină... Oricare coperiş de casă E baltă de lumină.* MACEDONSKI, O. I, 27. *Luna atunci se zice în faza de lună plină.* CULIANU, C. 262. *Ce-o fi aici, că-i straşnică lumină: Se vede, bre, de parcă-i lună plină.* PĂUN-PINCIO, P. 90. *Iat-o! Plină, despre munte, Iese luna din brădet!* COŞBUC, P. I, 48, cf. ENC. ROM., TDRG. *Lumina lunii pline se împrăştie din văzduh, ca o bură de aur.* CHIRIŢESCU, GR. 32. *Spre răsărit, cuvioasă, se înalţa luna plină.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 326. *Era aseară lună plină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 161, cf. CADE. *Aseară, sub luna plină..., pâlpâiau timide şi întrebătoare lumânările din veacul celălalt.* GALACTION, A. 397. *Era noapte cu lună plină.* VISSARION, B. 15. *Cine poate dormi într-o astfel de noapte a lunii pline?* TEODOREANU, M. U. 64. *Luna plină lumina grădinile adormite şi căsuţele pitite în livezi.* SADOVEANU, O. I, 109. *Îmi aduceam aminte de nopţile cu lună plină, când stam la pescuit.* id. ib. II, 469. *Subprefectul... o plimba cu barca... în nopţile cu lună plină.* BART, E. 104. *După plecarea noastră..., cerul se înseninase, şi lumina lunii pline răsfrângea în faţa noastră umbrele uriaşe ale copacilor.* MOROIANU, S. 60, cf. SCRIBAN, D. *Într-un lac alb de lumină, A ieşit o lună plină.* ARGHEZI, VERS. 251. *Nori grei se îngrămădeau în jurul lunei pline.* CĂLINESCU, E. O. II, 93. *Seara, plimbare pe lună plină, pe malurile Nilului.* RALEA, S. T. I, 255. *Era o lună mare, plină... care lumina ca ziua ulițele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 484. *Ceasu-i trist şi luna plină.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 29. *În lumina curată a lunii pline se zăreau, ca ziua, casele albe.* V. ROM. ianuarie 1956, 45. *Lună, lună, mult eşti plină.* ALEXANDRU, I. M. 150, cf. LTR^{2}, DL. *În seri cu lună plină stă sub brazi Privind cum licurici pe cer s-anină.* LABIŞ, P. 110, cf. M. D. ENC., DEX. *Mreana-n mână-o apuca Şi-n ceriuri o arunca Şi-n lună plină-o schimba.* ALECSANDRI, P. P. 29. *Iară noaptea lui e lină, Că-i cu-a stelelor lumină Şi cu dalbă lună plină!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 76. *Sus pe cer îi lună plină, ziua cu noaptea se-ngână.* PAMFILE, C. Ţ. 163, com. MARIAN. *Nopţile cu lună plină.* S ianuarie 1961, 43, cf. ALR SN III h 804, ALRM SN II h 623. (În credinţe şi superstiţii) *Când iaste luna plină, atunce facu jărtvă şi mănâncă carnea.* HERODOT^{2}, 104. *Când luna e plină în seara Sfântului Vasile, va fi anul roditor, mănos.* MARIAN, S. R. I, 91. *Se uită să vadă cum e luna. Dacă luna va fi plină şi cerul senin, iarna va fi bună.* PAMFILE, S. T. 71. *Copilul se-[n]ţarcă la lună plină, ca să fie bucuros, norocos şi să-i meargă bine.* id. CER. 86. *Coloratul se poate face numai la lună plină.* PAMFILE–LUPESCU, CROM. 19. (Popular) *Lună veche* = ultima fază a Lunii, când aceasta este în conjuncţie cu Soarele şi se vede o mică porţiune din suprafaţa ei luminată, în forma unei seceri subţiri; timpul în care Luna are acest aspect. Cf. TDRG, ALR SN III h 805. *Când este lună veche, Nu auz d-o ureche, Când este lună nouă, Nu auz de de-amândouă,* se zice în bătaie de joc, de cei bătrâni care nu mai aud bine. PANN, P. V. II, 146/15, cf. ZANNE, P. I, 47, id. ib. II, 460. (În credinţe şi superstiţii) [Cariul]... *nu roade în fiecare lemn, ci numai în lemnele cele uscate şi moi, cu deosebire în cele ce se taie când e lună veche.* MARIAN,

INS. 60. *Farmecele bune se fac la lună veche.* CANDREA, F. 173. *Şi numai când e luna la sfârşit, o ajunge soarele şi-i zice: „Bună dimineaţa, lună veche!"* PAMFILE, CER. 147. *De ploşniţe scapi dacă grijeşti casa ş-o văruieşti în lună veche în zile de post, văruind-o îndărăt şi molfăind ceva, ca coji de pâne, malaiu.* ŞEZ. I, 191. (Astron.) *Anul lunii* sau *anul lunar* = anul care se compune din douăsprezece, uneori din treisprezece rotaţii ale Lunii în jurul Pământului. *Cade-se a şti că anul iaste în doao feliuri..., anul lunii iaste mai mic cu 11 zile decât al soarelui.* ANTIM, O. 251. *Anul lunar de 354 de zile, 8 ore, 48 de minute şi 34 de secunde în care luna îşi îndeplineşte 12 revoluţiuni împrejurul pământului.* CADE. (Învechit şi popular) *Crugul lunii* = ciclu lunar, de 19 ani, după trecerea cărora fazele Lunii cad la aceleaşi date ale anului. *În anul 7 016 crugul soarelui 16, al lunii 5* (a. 1508). BV I, 7. *Totu-l înălţară, puţin nu ajunse crâgul luniiei.* MOXA, 348/23. *Crug a lu luna* (a. 1733). IORGA, S. D. XIII, 153. *A răposat robul lui Dumnezeu..., anul 7029 (1521), crugul soarelui 26, crugul lunii 15.* id. C. I. I, 10. *Moşu citea dintr-un calendar vechi despre crugul lunii.* VLASIU, A. P. 57. *Aştepta să treacă crugul lunii, pentru ceea ce plănuia.* DEMETRIUS, ap. CADE. *Pătrar de lună* (sau *al lunii*) v. p ă t r a r. (Popular) *Întunecime de lună* = eclipsă de lună. *Prevede astronomul întunecimile de lună sau de soare.* CONV. LIT. IV, 179. *Întunecimile de lună le explica poporul român spunând că pe lună o mânâncă vârcolacii.* ŞEZ. I. 185. (Regional) *Pişcatul lunii* sau *pişcat de lună* v. p i ş c a t[1] **(2).** *Pişcarea lunii* v. p i ş c a r e **(3).** *Secera lunii* = aspectul aparent în formă de seceră **(I 1)** al Lunii aflate în primul şi ultimul pătrar. V. şi s e c e r ă **(II 2).** *Deodată miji înaintea noastră secera lunii printre copaci.* SANDU-ALDEA, U. P. 72. *Azi-noapte, secera lunii a strălucit lângă luceafăr.* ARGHEZI, S. VIII, 312. *Pe zarea asfinţitului, lucea tristă, în singurătatea cerului, secera fină a lunii.* SADOVEANU, O. II, 276. *Lună scăzută* v. s c ă z u t. *Cornul lunii* = Luna în primul şi în ultimul pătrar, când are formă de seceră **(I 1).** *Zamfira... se uita La cornul lunii ce se ivise.* ALECSANDRI, în DA I_2, 797. *Multe cuţite de pielari... având forma cornului lunii.* PÂRVAN, G. 491. *Ha, ha! Ce licăreşte-aşa straniu pe cer? E cornul de lună? Nu, nu! E un ciob dintr-o cupă de aur.* BLAGA, POEZII, 49. *Un corn argintiu de lună, o adiere uşoară ca o mângâiere – şi visul nostru prinse aripi.* CIOCULESCU, I. C. 143. *Crai de lună = crai-nou. Parcă se desprindea, ca un imens crai de lună răsturnat, un segment întunecat al cerului.* CONSTANTINESCU, S. I, 18. (Învechit) *Inelul lunii* = cerc care înconjoară uneori luna. Cf. LB. *Clar de lună* = lumină strălucitoare de lună. *Iubita cântă la pian pe clar de lună.* LOVINESCU, S. IV, 659. *Clarul de lună în seara aceea era pal.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 31. *În palidul clar de lună, aceste bătăi repezi şi zgomotoase îţi dau impresia unor fantomatice aplauze.* BĂCESCU, PĂS., 276. *Se întorceau noaptea urcând muntele, sub clarul... de lună.* DAN, U. 144. *În oraşul bacovian sunt parcuri, cimitire, clar de lună.* CONSTANTINESCU, S. I, 128, cf. DEX. (Entom.; Bucov.) *Găinuşa lunii* = buburuză (*Coccinella septempunctata*). Cf. MARIAN, INS. 106. ✧ L o c. a d j. şi a d v. (Învechit şi regional) **(De) sub lună** = (care este, care se află) pe pământ, în lume, p. e x t. în univers. *Din fire cele supt lună aşe s-au orânduit, ca unele după altele să urmedze şi când unele mor, altele să învie.* CANTEMIR, I. I. I, 142. *Niciun lucru câte sânt supt lună stătătoriu şi neschimbat nu poate fi..., ci toate sânt în mutări şi în stricăciuni zidite.* C. CANTACUZINO, C. M. I, 56. *Socotea că cele mai presus de lună să făcea după pronie; iar cele de subt lună, altele, după ursitoare.* POTECA, F. 17/29. *Muritoriule zădarnic!... din care oare pricină Şi mai mic, şi mai slab încă, nu te-ai născut tu subt lună?* CONACHI, P. 260. *Câtă boală e sub lună Nu-i ca doru de nebună.* HODOŞ, P. P. 32. ✧ E x p r. **A-i promite** (sau **a-i da, a-i cere**) (cuiva) **(şi) luna (de pe cer)** = a promite sau a-i da, a-i cere cuiva ceva imposibil (cu neputinţă de realizat). *Cine e om! Cine nu e, poţi să-i dai de mic şi luna de pe cer şi tot derbedeu ajunge.* PREDA, R. 226. *Ţi se cere... luna de pe cer. Şi de preferinţă albastră.* STEINHARDT, J. 36, cf. DEX, ZANNE, P. I, 46. **A apuca luna cu dinţii** (sau **a prinde, a ajunge, a apuca, a atinge) luna cu mâna (şi soarele cu picioarele)** = a încerca să faci sau a realiza (sau a dobândi) un lucru aproape imposibil (ori greu accesibil). *Gândit-ai vreodată că ai s-ajungi: Soarele Cu picioarele, Luna Cu mâna Şi prin nouri să cauţi cununa?* CREANGĂ, O. 84, cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. I, 46, IX, 410. (Şi, ironic, în formulă de jurământ) *Să n-ajung soarele Cu picioarele Şi luna Cu mâna!* HEM 627, cf. TDRG, SCRIBAN, D., ZANNE, P. I, 46. **A trăi în lună** sau **a pica** (ori **a fi picat, a fi căzut) din lună** = (familiar) a fi dezorientat, a nu şti ce să facă într-o anumită situaţie; a nu şti sau a fi incapabil să ştie ce se întâmplă în jurul său, a fi rupt de realitate. *Picase din lună..., căuta un prieten, un cunoscut în gloata celor mulţi de care se simţea înstrăinat.* ARDELEANU, U. D. 75. *„Filosof" – era şi epitetul de derâdere... şi circumstanţa atenuantă, pe care concetăţenii... o acordau acestei fiinţe şubrede cu capul mare susţinut pe un gât ca un vrej, trăind în lună şi preocupat de abracadabrante idei generale.* C. PETRESCU, Î. II, 215. *Parc-am căzut din lună.* D. BOTEZ, P. O. 10. *Adevărul este că Ciocârlan trăia în lună.* CĂLINESCU, S. 414, cf. DL, DM. *Parc-aş fi căzut din lună!... Aşa-s de zăpăcit.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 303, cf. M. D. ENC., DEX. **Parcă e (căzut) din lună,** se spune despre cineva care se crede superior celor din jur. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 47, IX, 410. **Câte în lună şi în soare** (sau **în stele, în soare şi în lună)** = (mai ales în legătură cu verbe ca „a spune", „a scrie", „a vorbi", „a îndruga", „a toca", „a trăncăni") fel de fel de lucruri, de toate. *Oricine... poate spune câte-n lună şi-n soare.* EMINESCU, O. XII, 22. *El scrie noutăţi câte-n lună şi în soare.* CARAGIALE, O. V, 360. *După ce veniră filosofii, învăţă şi de la dânşii câte în lună şi în soare.* ISPIRESCU, L. 183. *Le spunea câte în lună şi în soare din câte omul apucă şi vede, aude şi nu uită.* DDRF I, 83, cf. TDRG. *Câte-n lună şi-n soare şi-n stele mi-a spus.* PAMFILE, J. II, 152, cf. CADE. *Şi altele de acest fel, câte-n lună şi-n soare.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 262. *Trăncănea de câte-n lună şi-n soare!* COCEA, S. II, 145. *El s-a prefăcut ameţit şi i-a tocat altele, câte-n lună şi-n soare.* VOICULESCU, P. II, 29. *Cinsteau şi vorbeau; mai ales Ghiţă Botgros îşi dezlegase traista, spunea câte în lună şi-n stele.* SADOVEANU, O. I, 217. *Astă-noapte l-am găsit tocmai sfătuind cu omul meu şi*

spunându-i câte în lună şi-n soare. id. ib. XIII, 116, cf. SCRIBAN, D. *Dacă n-ar şti el tot, de ce l-ar tot întreba numai pe el copiii câte în lună şi-n soare?* ARGHEZI, S. VII, 41. *Îi plăcea să vorbească de câte în lună şi în stele.* BOGZA, Ţ. 21. *Beau ţuică fiartă cu zahăr, pălăvrăgesc de câte-n lună şi-n soare.* STANCU, D. 118, cf. DL, DM. *Ea zâmbea... şi-mi spunea câte-n lună şi-n stele.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 44. *Necunoscuţii se apropie de casele din vapoare ca să întrebe câte în lună şi stele.* BĂNULESCU, C. M. 87. *Lumea vorbea câte-n lună şi stele de deplasările ei, dar afirmaţiile nu se întemeiau pe niciun fapt demn de a fi luat în seamă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 18/3. *Mi se promit câte-n soare şi-n lună, unele tare plăcute.* STEINHARDT, J. 46, cf. DEX. *Voi aveţi uimitoarea putere de-a îndruga zilnic verzi şi uscate câte în lună şi-n stele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 11/3. *Baba te va căina pentru gustul tău, şi-ţi va toca câte-n lună şi-n soare ca să-ţi iei un harmasar frumos.* POP., în CONV. LIT. VI, 27. *Numai Leana preoteasă Nu mă lasă să fac casă Şi-mi tot pune înainte Câte nu-mi trece prin minte, Câte-n lună, câte-n soare, Să nu fac însurătoare.* TEODORESCU, P. P. 335. *În loc... să puie mâna ca să încarce dăsagii, începe să-njure de câte-n lună şi-n soare.* PAMFILE, COM. 36, cf. I. CR. IV, 23. *La masa aceea, s-au adus mai multe feluri de mâncare şi Ghiţă a slobozit cureaua până la capăt, îndrugând la câte-n lună şi-n stele.* IZV. XIV, 65, cf. ALR SN V h 1 398/334, cf. ZANNE, P. I, 44. **Ca o lună plină** = (despre faţă sau obraz) rotund şi plin. *Un omuleţ [...] cu faţa rotundă întocmai ca o lună plină.* FILIMON, O. I, 128. *Faţa ei ca luna plină, curată ca floarea de cireş.* SLAVICI, O. II, 23, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. (Cu parafrazarea expresiei) *Adelaida, mică şi îndesată,... cu o faţă de lună plină din care nasul coroiat răsărea între doi ochi rotunzi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 40. **A da** (sau **a arunca, a zvârli) cu barda** (ori **cu toporul, cu puşca) în lună** = a acţiona sau a se comporta în mod nechibzuit sau iraţional. *Un măzilaş vine..., Unul dintru cei cu mintea nebună, Ce vreu să zvârle cu toporu în lună.* BUDAI-DELEANU, T. V. 124, cf. DDRF III, 302, TDRG, CADE, DM. *Să nu mai dăm cu barda-n lună!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 523, cf. DEX, DGLR, ZANNE, P. IV, 558, V, 77. **(A fi) un (îm)puşcă-n lună** = (a fi) nesocotit, nebun, trăsnit. *Câţiva zaplani de împuşcă-n lună intră în odaia lui, îl trântesc la pământ, îl leagă fedeleş de mâini şi de picioare.* GHICA, S. 386. [Chiriţa:] *Bre! ce împuşcă-n lună!* [Bârzoi:] – *Bre! ce ienicer!* ALECSANDRI, T. 535. *Lipseşti dinaintea mea... Auzi, împuşcă-n lună aşa! îl trimet în ţara nemţască ca să se facă om de treabă, şi el învaţă acolo a-şi urî pământul unde s-au născut.* id. ib. 1 030, cf. CADE, DM, DEX. *Doară nu sântem noi de cei păliţi cu leuca, nici de cei ce puşcă în lună!* MARIAN, T. 158, cf. ZANNE, P. IV, 387, 558, PAMFILE, C. 47. **A fi făcut la lună nouă** = a fi lunatic. Cf. ZANNE, P. II, 553. (Prin Transilv.) **A azvârli cu pălăria după lună** = a se comporta ca un om beat. *Alte rânduri de mese s-au aşternut... şi cine venea la masă-l poftea şi mânca şi bea, până chiuia şi cu pălăria după lună azvârlea.* CONV. LIT. IX, 192, cf. ZANNE, P. III, 265. (Familiar) **A lătra** (sau **a urla) (ca câinele** ori **ca câinii, ca căţelele) la lună** = a protesta fără folos sau zadarnic, inutil. *Le suferea toate, în gându-şi zicându-i... Lasă să latre ca căţelele la lună.* PANN, P. V. II, 100/28, cf. COSTINESCU, LM I, 382, DDRF I, 178, ib. IV, 202, TDRG, CADE. *Mie nu-mi face trebuinţă haita să latre la lună.* POPA, V. 34, cf. ZANNE, P. I, 364, 501. (Cu parafrazarea expresiei) *Jalnic toată noaptea Ca un căţel la lună Am tot oftat aşa.* CONV. LIT. XI, 125. **(A fi) un latră-n lună,** se zice despre cel care protestează zadarnic. Cf. BARONZI, L. 96, DDRF II, 264, ZANNE, P. I, 502. (Prin Transilv.) **A scos luna din fântână,** se spune despre cineva prost, neiscusit, neştiutor. Cf. ZANNE, P. IX, 410. (Rar) **A fi cu luna-n cap** = a fi lunatic, labil psihic. Cf. ZANNE, P. II, 51. **A se schimba** (sau **a fi schimbător) ca luna,** se spune despre cineva inconsecvent în păreri sau în comportare. *Neciun alt corp ceresc nu prezintă ochiului liber modificaţiuni aşa de remarcabile ca luna. Aceasta este aşa de frapant, că se zice proverbial „schimbător ca luna".* DRĂGHICEANU, C. 136, cf. ZANNE, P. I, 45, II, 51. ✦ (Regional; în construcţia) *De-a luna* = numele unui joc de copii, obişnuit la priveghi, în care jucătorii se apucă spate la spate, ridicându-se reciproc unul pe celălalt cu faţa în sus, cântând un text care începe cu întrebarea „ce-i sus?", urmată de răspunsul „luna!". Cf. PAMFILE, J. I, 18, id. ib. II, 37, ŞEZ. IX, 71. ✦ Fig. (Ironic; de obicei construit cu verbul „a avea" şi urmat de prepoziţia „pe"; şi în sintagma *luna capului)* Chelie. *Cum şi-a luat pălăriea am văzut că d-sa era foarte pleşuv, ceea ce m-a făcut... a-l boteza „domnul cel cu luna-n cap".* CONTEMPORANUL, II, 108. *Celor pleşuvi li se zice că au luna pe cap.* PAMFILE, J. I, 126, cf. RESMERIŢĂ, D., ALIL XXIX, 299. ✧ Expr. **A-i răsări** (sau **a-i ieşi)** (cuiva) **luna în cap** (sau **în ceafă)** = a cheli, a deveni chel. Cf. SCRIBAN, D., DM, DEX, UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 51. (Prin Mold.) **A i se vedea** (cuiva) **luna** = a fi evidentă sărăcia cuiva. Cf. ZANNE, P. IX, 410. (Argotic) **A-l atinge la lună** = a-i da în cap. Cf. BUL. FIL. IV, 135, 159. ✦ Fig. (Atribuind calitatea ca un adjectiv; şi adverbial) Foarte curat, strălucitor. *Grijulie, ţiganca s-a lăsat pe vine şi i-a lustruit, cu un colţ al şorţului, bocancii – să-i facă lună.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 19. *Soldaţi permisionari cu bocancii văcsuiţi lună.* P. CONSTANT, R. 63. *Sabie în teacă, cu ciucuri atârnând la mâner, tunică lipită de trup de parcă ar putea pe trup corset..., cismele oglindă, lună.* STANCU, D. 308. *Rafira... frecă duşumelele cu gheme de zdrenţe până le făcu lună.* id. R. A. IV, 25. *Geamurile luceau lună de curăţenie, dar numai ea ştia câte ceasuri îi luase treaba.* V. ROM. mai 1957, 32. *Acasă la el era lună întotdeauna, aşa era de curat, şi-n curte şi în casă, peste tot.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 322. *Hai, mireasă, la fântână Cu vedriţa toată lună, Să aducem apă bună.* NUNTA, 48, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. P. restr. Solul, suprafaţa Lunii **(I 1).** *În lună se şi observă deja crăpături enorme cari se lărgesc necontenit.* CONTA, O. F. 172. *Nu cade grindină pe lună, fiindcă dacă ar cădea grindină, s-ar face abori, ar fi atmosferă.* CONTEMPORANUL, II, 489. *Ştiinţa a putut face ca omul să ajungă pe lună.* V. ROM. aprilie 1970, 129. *Armstrong a coborât pe lună.* STĂNESCU, R. 36.

3. Lumina Lunii **(I 1).** *Soarele nu te va arde, nece lunra nopţiei.* PSALT. HUR. 110^{r}/17. *În zi soarele nu arde tire, nece lura noapte.* PSALT. 269. *Sv[â]ntul... şădea priveghind şi rugându-se către nălţimea ceriului, fiind*

toată noaptea lună şi senin (a. 1691). GCR I, 288/21, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Cetind Dumitraşco-Vodă cărţile, fiind lună, s-au căit ce-au făcut.* NECULCE, L. 215. *Luna şi seara atât de frumoase mă făcură să blestem că omul este blestemat.* C. A. ROSETTI, N. I. 130, cf. ISER, POLIZU. *Seara când era lună răsuna mahalele de serenade.* GHICA, S. 57. *Luna pătrundea cu acele raze lungi şi palide ce cad din ochii fantasmelor.* BARONZI, C. III, 59/21. *Pe drum aveam o lună frumoasă, însă o căldură din cele mai fierbinţi.* LĂCUSTEANU, A. 91. *Ce cauţi unde bate luna?* EMINESCU, O. I, 228. *Drumeţul se aşază jos lângă babă, în bătaia lunii.* CARAGIALE, O. II, 245. *Era lună şi umbra casei se întindea ca de-aici până-n poartă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 167. *Eu cântam... dacă-i lună şi frumos, cu ce să-ţi mai treacă de dor?* BACALBAŞA, M. T. 207. *Intrând cu calul său în apă, deoarece noaptea era fără lună şi vadul nu se cunoştea, cât pe ce era să se înece.* ARHIVA, I, 93. *Toamna târziu În noaptea cu lună, Cum vâjâie codrul Şi geme şi sună!* COŞBUC, P. I, 187. *Parchetele deveneau lucii ca oglinda, oglinzile ca faţa apelor bătute de lună.* ANGHEL, PR. 5, cf. TDRG. *Ştima... când e lună, când vremea e rea, iesă şi pe uliţi şi umblă până pe la miezul nopţii.* PAMFILE, DUŞM. 285. *Nu-i roua rozelor în fioare Căzută-n nopţile cu lună.* PETICĂ, O. 45. *O vedea... în bătaia lunii.* GÂRLEANU, N. 103. *Câte nopţi cu lună şi fără lună am stat cu ochii stâlpiţi în lumânare.* HOGAŞ, DR. I, 321. *Erau seri minunate cu lună.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 117. *Lui Măgură i se păru mestecenii albi ca pe o noapte cu lună.* SOVEJA, O. 50. *Oare lună-i ori ziuă?* REBREANU, I. 44, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Era lună, târziu.* BACOVIA, O. 225. *Din ce în ce mai lămurit, se strecurau tot mai mulţi în bătaia lunii.* COCEA, S. I, 12. *Era o lună superbă, dar Dania parcă nici nu-şi da seama de ea.* A. HOLBAN, O. II, 35. *Luna arunca umbre pe lucrurile din casă.* VLASIU, A. P. 13. *Ea purta în suflet dorul nopţilor cu lună.* C. GANE, TR. V. 117. *În noaptea fără lună, înălţimile de la miazăzi se desluşesc sumbre.* SADOVEANU, O. XXI, 40. *Trebuia lucrat repede şi hotărât, profitând de-o noapte neagră, fără lună.* BART, E. 327. *Cânta... ca un ţăran bătrân ce merge pe o noapte cu lună.* DAN, U. 139, cf. SCRIBAN, D. *Era o lună nepomenit de frumoasă.* VIANU, A. P. 175. *Când noaptea luna pătrundea în casă, sclipiri ciudate răspândeau din toate părţile odăii.* CĂLINESCU, S. 232. *Din când în când răzbătea luna, care răsărise dincolo de puful albicios al norilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. *Luna bate în ferestre.* STANCU, R. A. I, 31. *Fugiră cu maşina În noaptea fără lună.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 114. *Migrează mai cu seamă în nopţile cu lună.* LINŢIA, P. III, 320. *Luna, intrând pe fereastră, luminează slab scena goală.* H. LOVINESCU, T. 91. *Scrupulele acestea îl onorează însă pe C. A. Rosetti, care apare ca un pasionat lucid..., cântându-i femeii sale şi pe struna romanţioasă în nopţile cu lună, ca un adevărat romantic.* CIOCULESCU, I. C. I, 66. *Pe spirai bătea luna, poleind podeaua cu raza ei argintie.* TUDORAN, P. 157, cf. DL. *E focul stins şi noaptea-i fără lună.* ISANOS, V. 265, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DGLR. *În aerul iute al nopţii de noiembrie... fără lună, toată încordarea şi oboseala... dispăruseră.* ŢOIU, G. 23. *De-ar fi lună de cu seară, M-aş duce la badea-n ţeară.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 141. *Timiş... te-oi trece sara pe lună.* HODOŞ, P. P. 44. ✧ (Învechit) *Boală de* (sau *din) lună* = somnambulism; epilepsie. *Boală de lună chinuiaşte aşa rău feciorul mieu; şi oareunde-l ajunge, trânteaşte-l; şi-i cură spumele şi-şi scrâşneaşte dinţii lui şi suspină.* CORESI, EV. 79. *Se cheamă boală den lună... drep' ce că luna, când i-e lumina plină, fire are lumina ce iase den ea să turbure udăturile trupului.* id. ib. 81. ✧ Expr. **(A fi) (o) lună ca ziua** = (a fi) o noapte foarte luminoasă. *O lună ca ziua, dame şi cavaleri mulţime îşi îndreptau paşii spre grădinile din strada Academiei.* GHICA, S. 215. *E lună, ca ziua.* DELAVRANCEA, O. II, 95. *Era lună şi frumos ca ziua.* SADOVEANU, O. II, 102. *Afară era lună ca ziua.* DAN, U. 121. ✧ Loc. adv. **La** (sau **pe, sub,** rar, **în) lună** = la lumina lunii **(I 1),** în bătaia luminii de lună. *Şi mânca cu tinerii împreună, Toată ziua şi noaptea pe lună.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 305, cf. LB. [Copilul] *pe vremea serii pe lună, să nu se scoată din casă, până la vârsta de doi ani.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 77/23, cf. I. GOLESCU, C. *Şi eu socotesc, dragă Marie, ca să mâncăm mai bine aice pe verdeaţă la lună.* DRĂGHICI, R. 32/16. *Dracii droaie – aleargă Să-nceapă pe lună, Grozavul lor danţu.* NEGRUZZI, S. II, 92. *Duceam uneori pe lună plimbările noastre nocturne până la Neuilly.* GHICA, S. 687. *Pinteni lucesc; la lună săbiile scânteiază.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. *Noi, câţi suntem aci, să ieşim şi noi în pripă acum la lună.* CONV. LIT. IV, 156. *Pe luna plină de o lumină moale..., atinge iarba verde cu albele ei poale.* ALECSANDRI, POEZII, 275. *Foaia în cestiune... apare în intervale de câte 15 zile, însă nu la lună, ci la soare, publicându-se dimineaţa.* MAIORESCU, CR. I, 156. *Ei nu-şi îndreaptă gândul decât la veselie, La fete şi la mode, primblări noaptea pe lună.* CONTEMPORANUL, I, 35. *Lunile vesele ale verii fugise, luând cu sine jocurile pe verdeaţă şi plimbările noaptea pe lună.* ODOBESCU, S. I, 152. *Înc-o gură – şi dispare... Ca un stâlp eu stam în lună.* EMINESCU, O. I, 55. *Trei zile cu soare şi trei nopţi pe lună am mers tot drept înainte.* CARAGIALE, O. II, 220. *Uneori stam până-n seară, mâncam acolo şi mă-ntorceam pe lună.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 329, cf. DDRF. *Doi ochi vii licăriră în lună, şi când ajunse treptele, un glas sonor şi dulce răsună deodată.* ANGHEL–IOSIF, C. L., 19. *Acum se sting în cimitir Stafiile la lună.* IOSIF, T. 39, cf. TDRG. *Noul născut nu se culcă cu faţa la lună, până ce nu împlineşte un an, căci slăbeşte.* GOROVEI, CR. 168. *Nu-i bine să torci pe lună, că o mănâncă zvârcolacii.* id. ib. *Ne-am întors seara acasă târziu, pe lună.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 174. *După masă, ne-am întors acasă pe lună.* IBRĂILEANU, A. 163, cf. CADE. *Cei cari, în cele din urmă, mai avuseseră câte ceva de zis, amuţise cu privirea în lună.* KLOPŞTOCK, F. 267. *Îi dau să bea fierturi de buruieni, culese când pe lună, când la răsărit de soare.* POPA, V. 98. *N. Filimon a cântat noaptea la lună „Cântecul lebedelor" de Fr. Schubert.* CĂLINESCU, C. O. 299. *Pe lună plină, vara, citeai la lună.* STANCU, R. A. I, 21, cf. DEX. *Hai să ne iubim,... La stele, la lună, Cântând împreună.* ALECSANDRI, P. P. 7. *De-aş lucra noaptea la lună, Tot ar dzice că nu-s bună.* POP., în CONV. LIT. IV, 30. *M-a făcut maica pe lună, Să fiu tot cu voie bună.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 395. *Mă luai sara pe lună C-o ţigar-aprinsă-n gură Pân' la mândruleana-n şură.* MARIAN, H. 79. *Frunză verde şi-o*

alună, Trece voinicul pe lună Şi codrul voios răsună. ŞEZ. I, 11. *Fă-ţi fântână la prilaz, Şi strigă noaptea pe lună.* HODOŞ, P. P. 74. *Dragostea lui cu mine... O-nflorit noaptea la lună.* ŢIPLEA, P. P. 54. *Tăia o furcă bună, S-o dea Mariţei în mână, Să toarcă seara pe lună.* PAMFILE, C. Ţ. 336. *M-aş duce noaptea pe lună, Oh! frică mi-e de caraulă; M-aş duce noaptea pe stele, Frică mi-e de santinele.* IZV. XII, 118. *Hai să ne iubim... Pân' vara ne cheamă Şi frunza ne-ndeamnă, La lună, la soare, La huci, la răcoare!* BALADE, III, 153. ✧ Expr. **A se zări de lună** = a răsări luna. *Începe-a se zări de lună Şi-i linişte pe drum.* COŞBUC, P. II, 51, cf. DEX.

4. (De obicei la pl.) Satelit natural al unei planete. *Iară Joia are patru şi Saturnul şapte luni.* ŞINCAI, Î. 147. *Steli rătăcitoare au planeti, unile numite planeti de al doilea rând, luni sau satelite.* AMFILOHIE, G. F. 112[r]/15. *Aşe să întâmplă eclizele de Saturn şi de Giove şi de a lor lune.* id. ib. 117[r]/7. *Planite cu lunele i slujitorii lor.* PISCUPESCU, O. 51/15. [Lui Saturn] *i s-au dat din pronia iconomiei lui Dumnezeu 7 luni, pe care le poartă împrejurul trupului lui, în deosebite depărtări de dânsul şi de dânsele.* EPISCUPESCU, O. 322/5. *Numitele luni, ce se zic şi sateli, mişcându-se împrejurul planetelor sale, călătoresc cu ele împreună şi împregiurul soarelui.* ELEM. G. 7/11. *Sateliţii sau lunele sânt nişte stele mici cu trei mişcări, căci se rotesc în osia lor, împrejurul planeţilor lor, şi cu dânşii, împrejurul soarelui.* GENILIE, P. 71/17. *Astronomul... se ocupa de aniversarea a suta a descoperirei iuţelei luiminei. Este cunoscut că Roemer a aflat această iuţeală de pe întunecimile lunilor lui Joia.* CONTEMPORANUL, I, 181. *Pe lângă planeţi, luni şi cometi, mai e încă în sistemul nostru solar o altă categorie de corpi cereşti.* EMINESCU, în MS. 1980, nr. 1, 23, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DP, DM, URSU, T. Ş. 231, DEX.

5. Imaginea sau simbolurile diverselor faze ale lunii imprimate în peceţi, sigilii, steme, pe calendare, pe steaguri sau pe alte obiecte. *După titlu, se vede săpată vechea stemă a Moldaviei; în scut este bourul cu o stea între coarne, cu soarele şi luna de amândouă părţile, în câmp albastru.* ARHIVA R. I, 20/8. *Steluţa figurează pe cărămida nr. 15. Luna – pe cărămida nr. 25.* HASDEU, I. C. II, 22. *Ştefan stă pe-o culme cu-o ceată arătoasă... Deasupră-i steagul, amenințând furtuna, Cu Bourul, cu steaua, cu soarele şi luna.* ALECSANDRI, POEZII, 220. *Admirabilă pecete,... pe ea, coroană, bour, soare şi lună, sabie şi topuz.* IORGA, S. D. XVI, 209. *La calendar scrie lună şi cerul e plin de nouri ca păcura.* SADOVEANU, O. V, 10. ✧ (În basme, colinde etc.) [Calul] *are părul tot de aur; are soarele în piept, luna în frunte, stelele pe spinare şi luceferii pe umeri.* VASILIU, P. L. 154. *Îl vedeţi pe Hristos Cum vă vine de frumos... Cu vesmântul mohorât... Scris mi-e luna şi soarele, Într-amândoi umerei Scris mi-e doi luceferei.* PĂSCULESCU, L. P. 9. *Mă-ntâlnii cu Dumnezeu. Frumuşel mi-e-mbrăcăţel... În faţă el că-mi avea. Soarele cu căldura, Iar în spate că-mi purta, Purta luna cu lumina; Iar în cei doi umerei Avea doi luceferei.* id. ib. 42. *Soarele ţi s-a scrie în frunte, Doi luceferi În umerile obrazului, Şi luna în barbă.* MARIAN, Î. 16. *De semne mi-l căta. Şi ce semne că-mi găsea?... Găsea în spate luna, Lumina cu lumina, În cei doi d-albi umerei Lucea doi luceferei.* BALADE, III, 73. *În faţa paharului, Scrisă-i floarea raiului; În dosul paharului, Scris e spicul grâului; În fundul paharului, Scrisă-i luna cu lumina, Sfântul soare cu căldura.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 70. ✦ (Învechit; şi în sintagmele *luna jumătate, luna înjumătată)* Semilună **(3).** *Au priimit de la sultanul în zioa de bairam semiluna (luna jumătate) în brilianturi agăţate de un lanţ de aur.* CR (1829), 57[2]/6. *Minarelele... nu le-au fost stricat francii, fără cât au fost luat lunile şi au pus cruci în locul lor.* ARHIVA R. II, 78/10. *O! iertaţi-ne, luna să vă ajute! Mahomet mulţi ani să vă trăiască!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 199. *Taie pe toţi... Ce nu cinstesc luna înjumătată.* id. ib. Ţ. 370.

6. (Regional; în sintagmele) *Luna ochiului* (sau *ochilor)* ori *luna neagră* = pupilă. Cf. DR. IX, 444, CL 1977, 246, ALR I/I h 19, ALRM I/I h 29, NALR–MB I h 23/518, ALIL XXIX, 299, ib. XXX, 199.

7. (Prin Transilv.; şi cu determinarea „de inel") Piatră (strălucitoare) de inel (sau luminiscenţa acesteia). *Ibovnicul mieu, Na inelul mieu. Când tu li-i vedea Cu luna la vale, Să ştii c-am murit, Că m-am prăpădit.* în CL 1977, 246. ✧ (Ca termen de comparaţie, sugerează unicitatea) *Am un bade tinerel Ca şi-o lună de inel.* DOINE, 52, cf. ŞEZ. XX, 41. *Cei mai mari îs veri primari, Cel mai mic îi străinel Ca şi-o lună de inel.* VICIU, COL. 168, cf. 202.

8. Compuse: (Bot.; regional) **luna-şi-soarele** = buruiană-de-nouă-daturi *(Ranunculus auricornus).* Cf. BORZA, D. 145; (învechit, rar) **luna-apei** = un soi de bumbac. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.

9. (Regional, în sintagma *lunile fundului)* Nume dat doagelor mici. Cf. DAMÉ, T. 89, ALR II 6 707/27.

10. (Nav.) Velă. Cf. DP.

II. 1. Interval de timp corespunzător duratei unei revoluţii complete a Lunii **(I 1)** în jurul Pământului **(2).** Cf. LTR, LTR[2], DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX, D. ASTR. ✧ *Lună calendaristică* (sau, învechit, *civilă)* = fiecare dintre intervalele de timp apropiate de perioada unei revoluţii a Lunii **(I 1),** în care este subdivizat anul calendaristic. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, DEX. *Lună sinodică* (sau, rar, *lunară)* = intervalul de timp dintre două faze consecutive de acelaşi fel ale Lunii; lunaţie. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DEX, D. ASTR. *Lună siderală* (sau, rar, *siderică)* = intervalul de timp dintre două treceri succesive ale Lunii prin dreptul aceleiaşi stele fixe. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DEX, D. ASTR. *Lună zodiacală* (sau *draconitică,* rar, *draconică)* = intervalul de timp dintre două treceri succesive ale Lunii **(I 1)** prin dreptul aceluiaşi nod **(III 5)** (sau prin acelaşi punct nodal) al orbitei sale. Cf. LTR, LTR[2], DER, M. D. ENC., D. ASTR. *Lună anormală* (sau *anomalistică)* = intervalul de timp necesar Lunii **(I 1)** pentru a reveni la perigeu. Cf. LTR, LTR[2], M. D. ENC., D. ASTR. *Lună solară* = intervalul de timp egal cu a 12-a parte din anul solar (v. solar). Cf. LTR, LTR[2], DP, DEX. *Lună periodică* (sau *tropică)* = intervalul de timp corespunzător descrierii de către Lună **(I 1)** a 360° de longitudine. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, DEX.

2. Interval de timp egal cu fiecare dintre cele 12 diviziuni ale anului calendaristic cu o durată oscilând între 28 şi 31 de zile; p. gener. interval de timp de aproximativ 30 de zile consecutive. *Încă patru luni sânt*

şi seacerea va veni. CORESI, EV. 153. *Zise iară Domnul lu Moisi şi lu Aron, în pământul Eghipetului: „Aceasta lună fie la voi luna de-a prima şi pre aceasta începeţi lunile anului".* PO 214/11. *Sâmt patru luni şi va veni seacerea.* VARLAAM, C. 115. *Au nu zâceţi voi că încă patru luni sânt, şi seceratul va veni?* N. TEST. (1648), 109^{v}/20. *Când va treace luna... şi vom deşchide visterie?* BIBLIA (1688), 594^{1}/18. *Aceşti doi patriiarşi au împărţit cu orânduială anul în 12 luni.* N. COSTIN, L. 56, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *Copacul este anul (1 anul); iar 12 ramuri sânt 12 luni într-un an* (a. 1784). GCR II, 136/37. *Toate numele care să cuvin părţii şi vredniciii bărbăteşti, vânturilor, lunilor, pomilor celor roditori şi tuturor slovelor sânt bărbăteşti.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 30^{v}/20. *Eghiptenii, făcând luna de 30 zile, adaog preste anu câte 5 zile făr' de numărul anului.* HERODOT^{2}, 88. *Bisearica este lumea aceasta; stâlpul, anul; oraşele, lunile; şi grinzile, zilele lunilor* (a. 1812). GCR II, 210/8. *Întâia zi a fieştecăriia lună e de lipsă, ca să se ia tabla legilor jos, apoi să se cetească, şi chiar să se tâlcuiască.* PETROVICI, P. 19/18, cf. LB. *Un hotărât soroc de vreme... este orânduiala firii femeieşti de obşte la toate, de 4 săptămâni de ale lunii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 56/21, cf. I. GOLESCU, C. *Mulţime de oameni au întrat în noul cerc al lunilor şi al anilor; dar nu este dat tuturor a-l săvârşi pe deplin.* MARCOVICI, D. 267/17. *Lunile nu sânt deopotrivă, căci unile au triizăci zile, iar altile triizăci şi una.* DRĂGHICI, R. 55/7. *Treacă trei luni şi arate-i-se vrun tânăr şi frumuşăl avocat.* HRISOVERGHI, A. 4/16. *Zilele, lunile zbura ca nişte minute.* id. ib. 43/15. *Este o lună aproape de când în toate nopţile mă deştept de 5, 6 ori.* C. A. ROSETTI, N. I. 35. *Este acum aproape de o lună, de când veni într-o zi o văduvă la mine cu nişte giuvaericale.* PR. DRAM. 232, cf. ISER. *Sunt şase luni de când Regina nu mi-a grăit.* NEGRUZZI, S. III, 328, cf. POLIZU. *Multe luni trecură, Făr-a se putea şti Cine va birui.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Minutele ca orele, zilele ca săptămânele, lunele ca anii, trec.* SION, P. 88. *Trecuse două luni de la întrevorbirea dintre principele Caragea şi banul C.* FILIMON, O. I, 113, cf. PONTBRIANT, D. *Trecură numai două lune de la esplosiunea rezbelului.* HASDEU, I. V. 121. *Sunt patru luni acum de când s-a cercat pentru întâia oară.* BARONZI, I. G. 50/1, cf. CIHAC, I, 148, COSTINESCU, LM. *Miniştrii pot întrebuinţa puţinele luni ce le mai rămâne... pentru discutarea în consiliu şi elaborarea definitivă a principalelor proiecte de legi.* MAIORESCU, D. IV, 20. *În cele dintâi zile ale lunii s-au prorogat lagărul şi ne-am aşezat prin sate.* LĂCUSTEANU, A. 53. *Lunile vesele ale verii fugise.* ODOBESCU, S. I, 152. *Trecu o lună, trecură două.* EMINESCU, P. L. 4. *Socot că nu va trece luna Şi-oi fi scăpat de-aici de tot.* COŞBUC, P. II, 58, cf. ALEXI, W. *Cu aceeaşi dată de an, lună şi zi, d. B. P. Hajdeu a publicat... un alt uric.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 3. *O clip-a sfărâmat nătângă Prisosul lunilor de trudă.* GOGA, POEZII, 72, cf. TDRG. *E o lună de când s-au împrietenit.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 233. *Ianuarie... este luna cea mai friguroasă.* PĂCALĂ, M. R. 9. *Ea ştia bine toate lunile anului.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 316. *Un fior îi trecea prin suflet, socotind câte zile, câte săptămâni şi luni vor trece până la vacanţie.* SOVEJA, O. 77, cf. RESMERIŢĂ, D. *Toate cele 12 numiri ale lunilor anului sânt reprezentate în Romania centrală şi occidentală, în timp ce în domeniul românesc avem numai cinci.* GR. S. IV, 90, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Fiecare foaie de ceapă reprezintă o lună a anului ce vine.* ARH. FOLK. III, 41. *În definitiv, a trecut foarte puţin timp de când o cunosc, abia câteva luni.* A. HOLBAN, O. II, 21. *Popa ştia totul... în legătură cu lunile şi cu anotimpurile.* VOICULESCU, P. I, 13, cf. LTR. *Treceau zilele, săptămânile, lunile.* BLAGA, H. 80. *Noţiunea de timp e o rezultantă a calendarului ritual care împarte în zile, săptămâni, luni anumite date ale riturilor.* RALEA, S. T. III, 149. *Februarie a fost luna cea mai grea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 43. *În ce lună mă aflu eu acum?* STANCU, R. A. I, 161. *Lunile principale de migraţie sunt octombrie şi martie.* LINŢIA, P. III, 119. *Trecuseră trei luni de când părinţii mei plecaseră să-şi caute norocul.* V. ROM. septembrie 1954, 125. *Sunt aproape patru luni de când se polemizează în jurul lui Caragiale.* CONSTANTINESCU, S. II, 45, cf. LTR^{2}, DL, DP, DM, DER. *Ceremonia s-a desfăşurat la 9 ale lunii.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 92. *A trecut numai un an şi câteva luni de când nu l-am văzut.* STEINHARDT, J. 26. *Poetul alcătuieşte un „calendar al viei", dând lunilor numele lor populare, autohtonizate.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 117, cf. M. D. ENC., DEX. *Vine luna în care rozele înfloresc.* CINEMA, 1974, nr. 4, 30. *D-oi săraca ţara mea, Eu mi te-am lăsat de rea Şi n-o trece nicio lună Şi mi te-oi căta de bună.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 202. *Nu era nici măcar o lună lăsată de bunul Dumnezeu în care să nu fi întrat tătarii într-o parte sau alta a Moldovei.* MARIAN, T. 261, cf. ALR I 198. *Şi trecu o lună. Zidul se dărâmă.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 263. ✧ (Însoţit de determinări şi, de obicei, precedat de prepoziţii ca „în", „după", „peste" etc. sau de locuţiuni prepoziţionale ca „în curs de", „în vreme de" etc. precizează momentul sau durata acţiunii) *Nu ploo spre pământu în trei ani şi în 6 lunri.* COD. VOR.^{2} 68^{r}/9. *Cela ce se va cumeneca şi va borî după apusul soarelui, post 3 luni* (a. 1560–1562). TEXTE ROM. (XVI), 225. *Fu Mariia cu ea ca trei luni şi se întoarse în casa ei.* CORESI, EV. 492. *De se va ispovedi de toate păcatele sale la duhovnicul său, dereptu 4 luni de post, să facă 10 liturghie.* PRAV. LUCACI, 209^{r}/17. *În luna primăvăriei ai ieşit afară den Eghipet.* PO 295/16. *Suiră în pustie Sinaei, în a doa lună după ce au ieşit afară den ţara Eghipetului* (a. 1582). CCR 62/16. *Într-acea lună ce-u născut, când va tuna, să nu margă sup copaci* (a. 1620). DR. V, 592. *Într-aceeaş lună, au fostu cutremur mare de pământu.* URECHE, L. 133. *Patru luni iaste nebun şi cinci-şase luni iaste înţelept.* PRAV. 266. *Şedzând... în cetatea Ghiuzlăului câteva luni, apoi de acolea l-au trimis hanul la Ţarigrad.* M. COSTIN, O. 167. *În şease luni nice apă n-au băut.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3^{v}/7. *Pioi, şi vor fi de folos într-această lună* (a. 1699). FN 77. *Va orândui lucrurile... puţine luni mai înainte de purcederea sa dentr-această lume* (a. 1701) ib. 93. *Ocheanul dintr-acea parte în şese luni creşte şi în şese scade şi până la 25 de coţi să înalţă.* CANTEMIR, I. I. I, 183. *Au fost în patimă ani 2 făr' 2 luni.* ANON. CANTAC., CM I, 202. *În trei luni au şăzut procletul în ţară, jăfuind, prădând, arzând.* R. POPESCU, CM I, 332. *De multe luni în slujba domnească acolo să afla.* R. GRECEANU, CM II, 168. *Am*

şăzut şi acolo 3 ani fără doao luni. ANTIM, O. 228. *În luna ce s-au născut, să nu mănânce carne de capră* (cca 1750). GCR II, 66/26. *Muierea... să facă catastih curat... în soroc de şase luni.* PRAV. COND. (1780), 96. *Noi putem câştiga cu uşurinţă şi mai şuguind în puţine zile au luni ceea care lor le trebuie ani de învăţătură.* AMFILOHIE, G. F. 35^{v}/16. *Să lucrară* [corăbiile] *în şasă luni.* ALEXANDRIA (1794), 71/7. *Împăratul Vasilie au încungiurat Vidinul, şi bătându-l opt luni, l-au luat cu puterea.* ŞINCAI, HR. I, 189/30. *Latinii un an şi patru luni ţinură împărăţia fără de împerat.* MAIOR, IST. 227/15. *Născu pe viteazul nost După noao luni, într-o zi de post.* BUDAI-DELEANU, T. V. 35. *Şi la mai aspră petreacere pre sineşi supuindu-să..., au petrecut unsprezeace luni.* GCR II, 203/22. *După doo luni nu e poprit de a nu mai merge.* GOLEŞCU, Î. 79. *La 6 luni să se deschiză cutiia faţă cu adunarea breslii, ca să să vază ce s-au strâns* (a. 1824). DOC. EC. 323. *Şase luni sânt zilele întocma şi noptile.* POTECA, F. 96/25. *Acest ou ce creşte în vreme d-o lună la mărimea d-un ou de vrabie este plin d-o umezeală zeroasă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 60/28. *Două luni, iată, de când roabă am căzut.* HELIADE, O. I, 404. *În toată bătaia purta fieşcare tribun comanda în două luni.* BOJINCĂ, A. II, 150/2. *În vreme de trei luni avură corăbieri iscusiţi, flota făcută, încărcată şi pusă pe mare.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 38/24. *Dacă în curgere de şasă luni, epitropul cel rânduit nu va plăti legăturile..., să îndatoreşte a le plăti împreună cu rodurile şi dobânzile.* COD. ŢIV. 106/3. *La 1741, moartea, în trei luni, a jertvit pe soţia sa şi doi copii ce doamna le avusese cu cel dintâi bărbat.* MARCOVICI, C. 4/1. *Câteva luni plouă neîncetat.* DRĂGHICI, R. 67/30. *L-au pus la gre închisoare câteva luni, păn-au dat câţva bani.* NECULCE, L. 308. *După 13 luni se întoarce în Ispania la 1499.* GENILIE, G. 31/6. *Mai bine de o lună de când în ascuns lucrez.* ASACHI, S. L. II, 258. *Acesta este singurul chip... pe care îl poate întrebuinţa o lună ba încă şi un an de zile fără a se slăbi.* DESCR. AŞEZ. 22/12. *El, în două luni a învăţat mai mult decât am învăţat eu într-un an.* C. A. ROSETTI, N. I. 10. *Cu o armie de 15 000 înturnându-se îndărăpt, au alungat pre Basarab după o lună din tron.* IST. M. 97/1. *În soroc de şase luni să se arate la vistierie.* REGUL. ORG. 56/4. *Sunt înţeles cu dumneaei şi de câteva luni... am pierdut-o din vedere.* PR. DRAM. 172. *S-au făgăduit că în soroc de doauă luni să-l dea învăţat.* BĂRAC, T. 28/6. *Patru luni d-a rândul... s-au războit românii din îmbele ţări.* BĂLCESCU, M. V. 76. *În tărâmurile macre şi nisipoase grădinarul seamănă cu o lună înainte decât în cele tari.* BREZOIANU, A. 156/27. *După aceasta ia în curs de o lună sirup de sopon.* CORNEA, E. 54/23. *Oastea* [...] *se îndrepta spre Transilvania şi la finea lunei ajunse la fruntarii.* BARIŢIU, P. A. I, 61. *Duşele se pot face numai în lunele cele mai calde.* FĂTU, D. 37/18. *Această boală vine obicinuit în lunele de vară după săcetă.* LITINSCHI, M. 164/14. *Tocmai după mai multe luni... se îmbărcă pentru Italia.* TEULESCU, C. 30/6. *Şezi dumneata aici nouă luni, şi două luni te întorci la curs.* KOGĂLNICEANU, O. V, 73. *În vremea de o lună, soborul s-a adunat.* NEGRUZZI, S. I, 226. *De multe luni mi se pare că este ceva schimbat în tine.* id. ib. III, 278. *Vreo două luni trecusem cu ea în căsnicie.* BOLLIAC, O. 104. *Aşa putem păstra carnea două luni.* PENESCU, M. 30. *Am petrecut şease luni împreună.* GHICA, S. 401. *Eu, ca să mă apăr, las un lucru început, Şi-ntr-un sfert stric câteodată ce-ntr-o lună am făcut.* ALEXANDRESCU, O. I, 178. *Am găsit una şi am avut vorbă s-o iau pe cercare: să trăim o lună împreună.* SION, P. 57. *Pisicile* [...] *miorlăiesc şi ele o lună pe fiecare an.* FILIMON, O. I, 135. *Pământul... se udă cu apă şi se lasă ca se dospească în timp de o lună.* I. IONESCU, M. 436. *Toate acestea se petrecură în curs de câteva lune.* HASDEU, I. V. 10. *Copila descântată de zâna ei cea bună Creştea într-o zi numai cât alta într-o lună.* ALECSANDRI, POEZII, 275. *În vreme de opt luni vă prezint alt sistem.* MAIORESCU, D. I, 152. *Peste o lună după aceasta au fost primit în oştire cu gradul de maior.* LĂCUSTEANU, A. 51. *După cincisprezece luni de experienţă, câinele a fost ucis repede prin spânzurătoare.* CONTA, O. F. 219. *În câteva luni numai, umpluse Sibiiul de bunătăţile sale.* ODOBESCU, S. I, 99. *Câteva luni de-a rândul nu mai auzi... şuierătura alicelor.* id. ib. III, 37. *E acuzat că nu-şi vizitează prelegerile în curs de trei luni.* EMINESCU, S. P. 22. *Bani n-am mai văzut de-un secol, vin n-am mai băut de-o lună.* id. O. I, 46. *O săptămână, o lună, un an de zile n-o să se mai vorbească decât de aventura asta.* CARAGIALE, O. VI, 111. *Într-o lună şi jumătate ne întoarcem cu piesa gata la Bucureşti.* id. ib. VII, 262. *A stat timp de trei luni aproape de dânsul.* SLAVICI, O. I, 224. *Învăţăturile pe care alţi copii le învăţa într-un an, el le învăţa într-o lună.* ISPIRESCU, L. 2. *Găsise, cam cu două luni înainte, şi tot la acelaşi geambaş, nişte cai.* MACEDONSKI, O. III, 39. *Este ştiut că vremea cea mai fericită şi mai plină de visuri în viaţa unui şcolar bun sunt cele două luni de vară, după ce şi-a terminat liceul.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 63. *Nimeni nu m-a crezut peste o lună, când le-am spus povestea.* BACALBAŞA, M. T. 228. *Împrumută 420 000 de lei de la chir Gheorghe Sekelarie, la care se adaog procentele pe timp de 8 luni.* XENOPOL, I. R. X, 13. *Anton al Anei zace De patru luni.* COŞBUC, P. II, 58. *După trei luni şi jumătate de petrecere neîntreruptă în Rădăuţ la şcoală, ne aduse tata acasă.* SBIERA, F. S. 93. *A mai slujit la boier doar două luni şi a plecat.* SANDU-ALDEA, U. P. 18. *Peste câteva luni numai, soţul ei... pierdea domnia.* IORGA, V. F. 35. *Voi să-i daţi lui popa Naie Liturghii o lună-ntreagă.* GOGA, POEZII, 33. *Cânepa de toamnă se culege cam peste o lună de la culesul celei de vară.* PAMFILE, I. C. 203. *Nu sânt decât o dreaptă ţărână, şi mai sunt în petrecanie printre oameni câtăva vreme, poate câteva luni.* DELAVRANCEA, O. II, 91. *Secetă de trei luni, izlazurile arse, miriştile negre.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 48. *Într-o lună, a avut ocazia să vorbească cu tine mai mult decât eu într-un an?* AGÎRBICEANU, A. 418. *După vreo trei luni, o cuprinse pe femeie dorul de sat.* GÂRLEANU, N. 137. *Alina... nu stă la moşie decât cele şase luni mai călduroase ale anului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 3. *A zăcut câteva luni la spitalul din Cluj.* REBREANU, I. 76. *Budu şi cu nevastă-sa izbutiră în fiecare lună să pună aproape jumătate din câştig deoparte.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 19. *Ciobanii transilvăneni... petrec câteva luni din an cu turmele lor în împrejurimile Galaţilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 88. *Timp de o lună, cât a stat în Bucureşti, concertele se îndesiseră.* BASSARABESCU, S. N. 30.

Numai în ultimele luni ale scurtei sale vieți, scrisul poetului începuse a se personaliza. LOVINESCU, S. IV, 516. *Scrisorile acestea... le primisem cu câteva luni înainte.* CAMIL PETRESCU, P. 10. *Boala dispare... cel mult după o lună.* ARH. FOLK. III, 162. *O lună în șir o ducea în petreceri, în excursii, în aventuri galante.* COCEA, S. I, 62. *L-am pierdut de vreo două luni.* POPA, V. 256. *Leafa,... în fiecare lună mai nepunctuală, mai periclitată, mai redusă.* A. HOLBAN, O. II, 238. *În câteva ceasuri de tortură se prăpădise o lună de viață.* VOICULESCU, P. II, 230. *Cam trei luni mai târziu... născu un fiu.* C. GANE, TR. V. 19. *Își aduse apoi aminte de vânătoarea lui Voinea..., la care-l poftise cu zece luni mai înainte.* SADOVEANU, O. V, 61. *E plecat de câteva luni în străinătate.* BART, E. 369. *Am lucrat împreună la cercetările de monografie sociologică câteva luni.* D. GUSTI, P. A. 85. *Numai două luni de iarnă li se dădea oilor hrană din mână – fân, paie și grăunțe.* MOROIANU, S. 146. *Mulți veneau, nu se știa de unde, poposeau la moară câteva luni.* DAN, U. 113. *În 1859 stă acolo mai multe luni.* OPRESCU, I. A. IV, 17. *Nu am primit salariul de trei luni.* ULIERU, C. 10. *În lunile de iarnă hoinărește în cârduri.* DOMBROWSKI, P. 114. *De aceea se și permite vânătoarea lor acolo cu o lună mai devreme.* BĂCESCU, PĂS. 357. *Venind vacanța, trei luni le-am petrecut între gângănii, între flori și dobitoace.* ARGHEZI, S. XV, 8. *Câteva luni după aceea... se stingea uitată de toți.* CĂLINESCU, O. XI, 34. *La alte câteva luni... se scoteau în vânzare câteva lucruri.* PERPESSICIUS, M. I, 10. *Bătrânul moare după câteva luni.* VIANU, L. U. 141. *Mă desprindeam... din teroarea perspectivelor de foamete, cu care ne-am hrănit lunile din urmă.* BLAGA, H. 66. *După două luni au fugit din câmpiile Banatului.* BOGZA, Ț. 20. *Meiul... în prima lună de la semănat crește încet.* AGROTEHNICA, II, 45. *Nu pentru întâia oară i se întâmpla să nu știe în ce zi, în ce lună și uneori în ce an și pe ce lume trăiește.* VINEA, L. I, 21. *Peste două luni, precizează că are datorii de aproape 2 000 de franci.* CIOCULESCU, I. C. I, 51. *Șapte luni mai târziu, o aștepta la ieșirea din fermă.* PREDA, R. 93. *Peste trei luni,... același ispravnic poruncea unui locuitor, care bătuse un țigan al mănăstirii Butoiul, să vină la judecată.* STOICESCU, S. D. 169. *În primele luni ale sarcinii... apare un sindrom asemănător cistitei.* ABC SĂN. 97. *În timp de șase luni transformă Curtea domnească existentă din vremea lui Mircea cel Bătrân.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16. *În lunile ce urmează... singura reprezentație demnă a fi semnalată este cea cu piesa „Două sute de galbeni".* IST. T. I, 234. *Fusese încheiat încă din primele luni ale amiciției lor un pact.* ȚOIU, G. 15. *Va fi întemnițat... la Vaț alte șase luni în 1890–1891.* MS. 1988, nr. 4, 29. *M-am născut... cu o lună înainte de anul de grație 1965.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1993, 6/1. *Ș-o sluji o lună, două Și-și va face casă nouă!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 245. *Îi beteagă și nebună, N-o spălat cămeși de-o lună!* MARIAN, H. 9. *Ionuț... mi-a fost mie drăguț Și mi-a fost pe două luni.* HODOȘ, P. P. 100. *Nevasta... mi-i beteagî de-o mânî, N-o spălat cămeși de-o lunî.* MAT. FOLK. 1 426. *După o lună s-o predat Suliman-Pașa.* GRAIUL, I, 3. *Doi ai și două luni om slujî pe-aicea.* CANDREA, Ț. O. 25. *Peste nouă luni de la visul acesta, împărăteasa naște o copilă.* PAMFILE, CER. 43. *Cam la două luni după fătat, mieii devin cârlani.* DR. I, 245. *C-a mea muieri încă-i bură, Că-nt-o lură toarci-o lâră, Și-nt-on an Dè on suman.* ARH. FOLK. V, 149. *Unge ușa la țâțână, Să nu scârțâie o lună.* BALADE, II, 192. *Am o flintă ghintuită, De cinci luni neslobozită.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 182. *A mers o zi, două, nouă, o lună, două, trei.* O. BÎRLEA, A. P. III, 126. *Toată palma când ți-aș da, Nouă luni te-ar ustura.* FOLC. MOLD. I, 148. *După o lună... vin să facă nunta.* PORȚILE DE FIER, 29. *Om sluji o lună, două, Și ne-on face casă nouă.* NUNTA, 17. ✧ (Urmat de determinări care reprezintă numele convențional al uneia dintre cele 12 luni ale anului) *Se-au săvârșit lucrul... în luna lu iunie, 28 zile.* CORESI, EV. 1. *Se-au început aceste cărți luna noiembrie 14.* PO 1/14. *Și s-au preastăvit în luna lui ghenariu, zile 10* (a. 1610). GCR I, 44/4. *S-au întunecat soarele într-acel an, la luna lui iunie.* M. COSTIN, O. 175. *Și feacerî cu svinț[i]le lui moaștii înnoitura acei sv[i]nte besearici făcutî de dânși de nou în luna lui noievrie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 101^{v}/18. *S-au început a sî tipări în luna lui martie* (a. 1683). CCR 127/19. *Au și păzât în luna lui fevrar di au scos văcărit câti un leu di cal.* NECULCE, L. 336. *Luna lui avgust mult ne va face a suspina* (a. 1703). FN 127. *Să îngroapă trupul lui [...] în luna lui avgust în 12 zile.* ANON. CANTAC., CM I, 92. *Șărban-Vodă să bolnăvește aici în luna lui octomvrie.* R. POPESCU, CM I, 466. *Au fost în primăvară la luna lui mai.* R. GRECEANU, CM II, 107. *Întru acest an, luna lui septemvrie, au rădicat leașii craiu pe duca de Saxoniia.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 331. *Cuvânt de învățătură în 25 a lunii dechemvrie, la nașterea Domnului nostru Isus Hristos.* ANTIM, O. 194. *Acum întâia oară dată la tipar... în anul mântuirii 1780, în luna septembrie.* PRAV. COND. (1780), 36. *Luna lui dechemvrie, ghenuarie și fevruarie sânt anume vreamea în care lemnul de cherestea și de arsu poate să să taie.* COD. SILV. 12. *Lumina și căldura soarelui în dipărtare lui Mercurie este de șepte ori mai mare decât aici la noi în luna lui iunie.* AMFILOHIE, G. F. 104^{r}/6. *Iarna lungă... să sfârșaște cu frig de rând, țiind până la luna lui martie* (a. 1794). ȘA I, 182. *În luna lui martie au ieșit din Țarigrad.* ȘINCAI, HR. I, 227/24. *În luna lui iulie ia usturoiu mare cât vei voi* (a. 1805). GRECU, P. 82. *În luna lui martie iese din Țarigrad cu inimă asupra românilor țintită.* MAIOR, IST. 216/10. *Voi nu știți că în luna lui ianuarie îngheață?* PETROVICI, P. 223/17. *Vărsarea apei a început în luna lui aprilie.* TEODOROVICI, I. 58/10. *Sângele... și-l sărba în luna lui maiu.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 471/18. *La 26 ale trecutei luni lui iulie m-am pomenit că au năvălit un norod dă oameni* (a. 1831). DOC. EC. 487. *Sărbătoarea Minervei se sărba în luna lui martie, câte cinci zile.* BOJINCĂ, A. I, 99/24. *Bruma în luna lui aprilie și maiu este foarte primejdioasă.* FACTOR, M. 15/22. *În luna iulie 1505 sosi și ambasada Moldovei.* ASACHI, S. L. II, 85. *Luna lui mart în 9 zile am întrat în Sanct-Petersburg.* ARHIVA R. I, 340/26. *Scris-am în luna lui noiembrie, 30 zile, anul de la H[ristò]s 1814.* ARH. FOLK. V, 82. *Către luna lui aprilie, smulg cu mâna cea mai multă parte din el.* BREZOIANU, A. 100/5. *Timpul înaintase până în luna lui februariu.* BARIȚIU, P. A. I, 531. *Asupra mormântului ei preotul... face libațiune în luna lui aprilie.* ARISTIA,

PLUT. 49/15. *Tot oraşul Chişinăului se adunase ca să privească alergarea de cai, ce se prelungise până în luna lui septembrie.* NEGRUZZI, S. I, 35. *Guvernul cel nou... va intra în luna lui marţiu în viaţă* (a. 1860). VASICI, în BARIŢ, II, 47. *Prin luna lui aprilie 1854 mă aşezasem în oraşul Chora.* GHICA, S. 390. *Într-o dimineaţă din luna octombre, anul 1814, un june... sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc.* FILIMON, O. I, 99. *Ferdinand... vine la noi din luna lui noiemvrie.* CONV. LIT. IV, 133. *Era pe la începutul lunei lui maiu.* BARONZI, C. V, 161/21. *E draga primăvară Şi e dulcea lună mai.* ALECSANDRI, POEZII, 404. *În luna lui aprilie ne-am întors la Craiova.* LĂCUSTEANU, A. 56. *O comisie specială va inspecta în decursul lunii iulie obiectele de fortificaţie.* EMINESCU, S. P. 183. *Apoi zi că nu-ţi venea să porneşti la drum, mai ales în luna lui mai, cu asemenea om vrednic şi de-a pururea vesel.* CREANGĂ, O. 277. *Pe la mijlocul lunei lui august am sosât la casa părinţască.* SBIERA, F. S. 142. *Era vorba de luna mai, ce topeşte zăpada din munţi.* D. ZAMFIRESCU, A. 39. *Pânea strânsă aşteaptă până când îi vine vremea treieratului, luna lui august.* PAMFILE, A. R. 147. *Înţărcarea mieilor se face de obicei cam pe la sfârşitul lunei mai.* DR. I, 245. *În aceeaşi lună de august 1913 îi scria de la Odobeşti.* LOVINESCU, S. VIII, 88. *În cerdacul casei, într-o zi din luna lui august, şedeau stăpânii.* SADOVEANU, O. I, 66. *La începutul lunei august, se coc şi vişinile moţilor.* ARH. FOLK. V, 118. *Pleacă la începutul lunii octomvrie din nou.* DOMBROWSKI, P. 188. *Data naşterii... şi-a însemnat-o tatăl pe un minei al lunii februarie.* CĂLINESCU, O. XVII, 9. *Nu sântem încă în minunata lună mai..., dar nici departe.* PERPESSICIUS, M. I, 23. *Anul 1852 aduce evenimentul unei scurte călătorii la Londra..., la începutul lunii august.* VIANU, L. R. 79. *La începutul lunii septembrie 1912, a fost capturat un exemplar, viu.* LINŢIA, P. III, 97. *Determinările s-au făcut în ultima decadă a lunii aprilie.* AGROTEHNICA, I, 91. *Sosit la 14 ale lunii iunie, Tudor îl înştiinţa pe Glogoveanu.* CIOCULESCU, I. C. I, 43. *Era mai uşor de tălmăcit porecla dată de oameni flăcăului fugar, fraged şi zvelt ca firul de busuioc în luna lui mai.* TUDORAN, P. 97. *Adelaida... vine la Bucureşti la începutul lunii septembrie.* IST. T. II, 77. *Luna septembrie a fost numită popular şi vinicer.* C. GIURESCU, P. O. 15. *O definitivare a întregii lucrări a avut loc în cursul lunilor septembrie şi decembrie 1970.* IVĂNESCU, I. L. R. VII. *Ar fi aprobat-o numai în luna lui august.* MS. 1988, nr. 4, 20. *Să vie luna lu mai, Să mă plimb şî io pin plai.* GR. S. V, 87. *Acu în luna lui mai, Când îi câmpul ca un rai.* RF I, 206. *Să bei vin roşu în toată luna lui mai, că să înnoiească maiul.* ZANNE, P. I, 47. *Frumos ca luna lui mai,* se spune despre cineva foarte frumos. Cf. DDRF. (Urmat de determinări care reprezintă numele popular al uneia dintre cele 12 luni ale anului) *Începusă a să scrie această carte... în luna lu cireşar, 15 zile* (a. 1620). DR. V, 585. *Voiu ave a face în luna lui făurar 11 dzile întunericu mare.* IEUD, 176^{r}/8. *Luna lui brumar s-a ivit cu bine.* HELIADE, O. I, 269. *Aceasta se întâmplă... în timpul verii, pe zilele cele arzătoare ale lui iulie, luna lui cuptor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 259/24. *O căldură din cele mai fierbinţi ale lunei lui cuptor.* LĂCUSTEANU, A. 91. *Într-o zi fierbinte a lunei lui cuptor, pe la nămiezi, apăsa de-asupra mahalalii Mihai-Vodă o pâclă straşnică.* CARAGIALE, O. III, 126. *Aceştia sunt graurii din luna lui faur.* MARIAN, O. I, 428. *Şi-n luna lui brumar, într-o seară, Dochia se simţi rău.* SADOVEANU, O. I, 28. *Într-o zi fierbinte din luna lui cuptor... a prins a pocni ca un pistol în capul satului.* id. ib. V, 347. *A întins mesele în grădină pe subt pomi, că era o zi frumoasă cu soare din luna lui cuptor.* MOROIANU, S. 210. *Părea că e o turmă mare de oi grămădită la umbră pe luna lui cuptor.* DAN, U. 27, cf. CL 1964, 292. *Primăvara-i noaptea mică, Nu-i de mers la ibovnică... Până-n luna lui brumar, C-atuncea-s nopţile mari.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 95. *Noi vă urăm Pentru un gălbenel, Gălbenaş de aur Din luna lui faur.* POP., ap. MARIAN, S. R. I, 44. *Şi ea se oua În luna lui undrea, Când e vremea rea.* POP., în DR. II, 431. *Nu-i de dus la ibovnică, Până-n luna lui brumari.* HODOŞ, P. P. 54. *În luna lu făurar, Cân sân vremurile tari.* DIACONU, VR. 222, cf. ALR I 203/80, 98, 339, 343, 345, 359, ib. 204/80, 93, 98, 536, 590, 800, ib. 206/80, 93, 259, 354, 540, 798, 910, ib. 211/93, 96, 227, 341, 343, 345, 350, 354, ib. 211/93, 96, 227, 341, 343, 345, 350, 354, 357, 361, ALRM SN II h 597, ib. h 598, ib. h 599, ib. h 600, ib. h 601, ib. h 602, ib. h 603, ib. h 604, ALR II 2 418/95. *Vine luna lui brumar C-atuncea-s nopţile mari.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 668. *Într-o zi de iarnă grea, În luna lui călindar.* ib. V, 172. *Nişte pui de graur Din luna lui faur,* se zice în bătaie de joc despre copiii ţiganilor care sunt îndrăzneţi şi zgomotoşi. Cf. ZANNE, P. I, 484. ✧ (Determinat prin „de zile", subliniază durata) *Nu să mai ştiia nimic de oştile turceşti, mai mult dă o lună dă zile.* R. POPESCU, CM I, 440. *Şăzând o lună de zile, jafurile ce au făcut... nu poate om să le spuie.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 290. *După doauă luni de zile, porni cu oastea a se înturna către casă.* MAIOR. IST. 213/11. *Era aproape de o lună de zile de când turcii întrasă în ţară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 162. *Cu osârdie şi cu dragoste i-au slujit o lună de zile.* ŢICHINDEAL, F. 215/25. *Vorba le este... să treacă Dunărea şi să şază o lună dă zile* (a. 1820). DOC. EC. 240. *Nu am avut vreme întru o lună de zile cât am şăzut în Vienna.* GOLESCU, Î. 29. *Aproape de două luni de zile umblase în cercetarea aceasta.* ASACHI, S. L. II, 123. *Ideea o am de o lună de zile.* C. A. ROSETTI, N. I. 110. *Nu i-a trebuit nicio lună de zile ca să pătrundă în natura acelei rezistenţe nefericite.* BARIŢIU, P. A. I, 375. *Nu-ţi poţi face o idee cum m-am spăriat! O lună de dzile de acum nu mai dorm acasă.* NEGRUZZI, S. I, 30. *A ţinut deschisă vistieria noastră două luni de zile!* BOLLIAC, O. 221. *După ce l-a ţinut închis câteva luni de zile, îl va trimite înaintea juraţilor.* MAIORESCU, D. I, 174. *Aceasta va fi un balsam pentru suferinţele mele de o lună de zile.* LĂCUSTEANU, A. 264. *A mers aşa preţ de vreo zece luni de zile.* CARAGIALE, O. VI, 177. *După lungi dezbateri... care ţin aproape o lună de zile, se încep altele.* XENOPOL, I. R. XIII, 48. *Pălăriile greceşti... s-au pus la modă acum, de câteva luni de zile.* IORGA, V. F. 63. *Aici a stat August patru luni de zile pentru completarea studiilor sale militare.* GR. S. I, 76. *Relaţiunile de dragoste între aceşti tineri urmau de câteva luni de zile.* BACOVIA, O. 234. *Îmi omor caii şi-i păcat... să-i scoţi la reformă în două-trei luni de zile.* POPA, T. 50. *Peste o*

lună de zile austriecii vor fi în Bucureşti. C. GANE, TR. V. 197. *S-au războit zece luni de zile.* SADOVEANU, O. XXI, 74. *De o lună de zile aştepta cu înfrigurare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 75. *După ce trecu însă o lună de zile, muncitorii pretinseră timbrele.* PREDA, R. 110. *În trei luni de zile românul şi-a cunoscut vrăjmaşul.* MS. 1988, nr. 4, 12. *Să-mi mai leşi băietul batăr trei luni de zile să mai sugă ţâţă.* VASILIU, P. L. 207. *Trei luni de zile-i răbda.* BALADE, II, 209. *Ş-au mărs tri luńi dî zâli.* O. BÎRLEA, A. P. I, 210. *Să ţânea trei săptămâni, o lună de zâle.* PORŢILE DE FIER, 151. ✧ *Luna lupilor* v. l u p. *Luna ţiganilor* v. ţ i g a n. ✧ L o c. a d j. (Învechit) **De toată luna** = care survine, care se produce în fiecare lună. *Asemenea este şi stomahul... cum şi matca cu lucrarea orânduielii din toată luna.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 198/29. *Este lăhuzia într-adevăr supusă acestei boale mai mult şi mai des, din firea lucrării acestui organ, cu lucrarea scurgerii cea din toată luna.* id. ib. 211/8. **De lună** = (despre plante[1]) care ajunge la maturitate şi rodeşte în timp de (aproximativ) o lună **(II 2)**; (ca determinant după nume de plante indică specii sau varietăţi ale acestora) care apare, se recoltează timpuriu. Cf. LB. *Seamănă pe strate... rădichi de lună.* BREZOIANU, A. 240/21. *Pretindem de la dascăl... să ne facă dintr-un boboc de scaiete un trandafîr de lună.* CARAGIALE, O. IV, 249. *Avem ridichi bune de lună, lăptuci, castraveţi, spanac.* BACALBAŞA, M. T. 26, cf. DAMÉ, T. 188, BRANDZA, FL. 42, PAMFILE, J. I, 126, CADE, SIMIONESCU, FL. 348, DL, DM, BORZA, D. 146, 149, 162, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 853/80. ✧ L o c. a d j. şi a d v. **Pe lună** = (care se plăteşte, care se achită etc.) în fiecare lună, în interval de o lună **(II 2)**; lunar. *Le-au făcut şi nafacă câti 50 de lei de boier pe lună.* NECULCE, L. 381. *Fieştecarele să ia venitul său cu carte gospod..., socotindu-să a fieştecăruia venit pe lună* (a. 1777). IORGA, S. D. XXII, 3. *La 15 zile a lui fevruarie să-i plătesc dobânda câtă se va face pără atuncea, socotindu-să drept cinci lei la pungă pe lună* (a. 1803). GHIBĂNESCU, S. I. X, 219, cf. LB. *Să porunceşte ca să li să plătească simbria lor cea tocmită pă lună* (a. 1830). DOC. EC. 454. *Legaturile cele pe an şi pe lună se cuvin legatariului.* COD. ŢIV. 107/3. *Numai să am câte un galben pe lună, atâta cer.* KOGĂLNICEANU, S. 49. *Societatea câştigă de la amândoi 40 de franci pe lună.* C. A. ROSETTI, N. I. 106. *Cât ai pe lună?* PR. DRAM. 196. *Care e lupul ce s-ar mulţemi c-o oaie pe lună?* NEGRUZZI, S. I, 282, cf. POLIZU. *Într-o pivniţă prea umedă, o butie... nu pierde pe lună... mult... vin.* PENESCU, M. 62. *Să trăiesc eu cu două sute cincizeci lei pe lună!* GHICA, S. 217, cf. PONTBRIANT, D. *Membrii Consiliului Superior vor avea o diurnă de 450 lei noi pe lună.* CONV. LIT. IV, 241. *Stanciu Ciupici, rol de trădător, 12 galbeni pe lună.* ALECSANDRI, O. V, 743. *Au ordonat să-i dea un salariu de lei 200 pe lună.* LĂCUSTEANU, A. 39. *Te jertfeşti pentru patrie punând pe fiecare lună 2 000 de lei noi în buzunariu?* CONTEMPORANUL, I, 788. *Sută la sută pe lună.* EMINESCU, O. XV, 358. *Dascălul Simion Fosa din Ţuţueni... cere câte trei huseşi pe lună.* CREANGĂ, O. 187. *Actorul îi propuse să-l ia sufler cu şapte galbeni pe lună.* CARAGIALE, O. III, 1. *Maica Aegidia cerea însă mult – şase florini pe lună.* SLAVICI, O. II, 6. *Avea... douăzeci de lei pe lună şi două duminici libere.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 45. *El avea leafa însemnătoare de 400 de lei pe lună.* XENOPOL, I. R. X, 25. *Mă luă în casa sa boierul Giorgiu Flondor..., dându-mi pe lângă vipt şi cortel încă şi 20 fl. pe lună.* SBIERA, F. S. 102. *Statul plăteşte cu câteva zeci de lei pe lună un om cu oarecare ştiinţă de carte.* SĂM. IV, 2. *Această pregătire se plătea cu un galben olandes, „de Olandia", pe lună.* IORGA, C. I. III, 138. *Să-l ţie pe lângă dânsul, plătindu-i ceva pe lună.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 37. *Azi mănâncă o pensie de cinci zloţi pe lună.* REBREANU, I. 14. *Prin oraş dădea rar, o dată pe lună, când se ducea să-şi încaseze pensia.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 169, cf. CADE. *Zece galbeni pe lună.* VISSARION, B. 297. *Alecule, cât îţi dă pe lună?* TEODOREANU, C. B. 46. *Cu treizeci de franci pe lună... câte nu poţi face!* SADOVEANU, O. II, 383. *Beizadeaua Constantin primea... 3 000... pe lună.* OŢETEA, T. V. 56. *Ca să trăiască..., trebuia să producă... opt bucăţi pe lună.* OPRESCU, I. A. IV, 45. *Primeşte să i se oprească câte trei sute de lei din salariu pe fiecare lună.* ULIERU, C. 44. *Dascălul cerea trei sorcoveţi pe lună şi Ştefan a Petrei socoti că e prea mult.* CĂLINESCU, O. XIV, 35, cf. DL. *Ei ne plătesc pe lună câte ceva, în anii pe care-i mai avem de trăit.* BĂNULESCU, C. M. 156. *Şi ce voi avea de făcut? Aproape nimic: o dată pe lună ori şi mai rar... voi face câte o mică vizită.* STEINHARDT, J. 46, cf. M. D. ENC., DEX, cf. ALR SN IV h 1 022/95. *Şi da Tudor, şi mai da Tot pe ani Cinci pungi de bani, Şi p-o lună, Pungă plină.* BALADE, III, 343. **Cu luna** = (care este închiriat, angajat) cu plată lunară. *Găsindu-să aceşti brutari... s-au şi tocmit cu luna* (a. 1830). DOC. EC. 454. *Judecătorii* [...] *sânt plătiţi regulat cu luna.* GHICA, S. 589, cf. COSTINESCU. *Arendaşul îşi cumpărase trăgători şi tocmise argaţi cu luna.* SANDU-ALDEA, D. N. 226. *Odăiţele închiriate cu luna magistraţilor becheri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 289. *Închiria odăi mobilate cu luna, la studenţi.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 45. *Tânjea după timpul când... citea seara „Universul", în papuci, la gura sobei, în camera lui cu luna din Cadrilater.* C. PETRESCU, C. V. 237, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ L o c. a d v. **Lună de** (sau, rar, **după) lună** ori **din lună în lună** = în fiecare lună **(II 2)**, în mod neîntrerupt. *Adăogând din lună în lună câte o ceşculiţă de ciorbă..., se va şi înţărca până la un an şi jumătate.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 73/20. *Zi de zi şi lună după lună, Izvorăsc din mine ca din mări Insule de gânduri.* PILLAT, P. 138. *Apoi, lună de lună... am semnat o cronică.* CINEMA, 1973, nr. 1, 47/1. *Şi da din lună-n lună Câte-o pungă plină.* IZV. XI, 162. **De la o lună la alta** = cu fiecare lună **(II 2)** care trece. *Graficul... urca încet, crescând de la o lună la alta.* PREDA, R. 133. (Învechit) **În** (sau **pe) toată luna** ori **în toate lunile** = în fiecare lună **(II 2)**; lunar. *În toate lunile, într-o joi, să se facă liturghie pentru cei vii.* ANTIM, O. 335. *Celelalte poame în toată luna de două ori rodesc.* MICU, în ŞA I, 708. *Să-i facă o sfeştanie pă toată luna* (a. 1810). IORGA, S. D. XIII, 64. *Pă toată luna să iscodească de preţul grâului* (a. 1822). DOC. EC. 248, cf. LB. *Vine pe toată luna, ca şi orânduiala femeiască.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 374/19. *Legăturile cele... orânduite spre a să da cuiva pe tot anul seau pe toată luna se cuvin legatariului.* COD. ŢIV. 107/4. *În toată luna cete de turci şi tătari veneau pe*

pământul românesc. BĂLCESCU, M. V. 33. **La (o) lună** sau **la două (trei** etc.) **luni (o dată),** (popular) **la luna** = (o singură dată) la interval de o lună **(II 2)** sau de două (trei etc.) luni. *Să plătească în cutia săracilor la lună câte 1 fl.* ȚICHINDEAL, F. 207/6. *Vine periodicește peste o-seamă de vreme și mai vârtos asupra domnului, la o săptămână două sau la luna, o dată.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 329/6. *Mai la urmă se mai îndeseşte, de vine la două, trei luni o dată.* id. ib. 374/18. *Pentru a se pune în lucrare iarăşi emoroidele, să se iaie pătimaşului sânge la trei luni.* CORNEA, E. I, 122/18. *La fiecare trei luni este de neapărat a se scutura toată casa.* PENESCU, M. 15. *Va fi dator a colabora măcar o dată la lună cu un articol de fond.* CARAGIALE, O. V, 448. *La luna, la săptămâna, Își împlea cu apă mâna.* ALECSANDRI, P. P. 388. *Aferim, fat', aferim! Tot la lună ne-ntâlnim. Şi-atunci ne batjocorim.* MARIAN, H. 111. *Pe fereastră m-oiu fura La luna ne-om cununa.* ŞEZ. I, 176. **Până într-o lună** sau **până în două (trei** etc.) **luni** = în termen de o lună **(II 2),** de două (trei etc.) luni. *Nu este alt mijloc şi leac decât buna purtare a legăturii, până la vindecarea pungii şi a lăsării lor, care se şi ajunge până în două, trei luni.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 453/27. *Păn' într-o lună... nu-i să mai auzi vorbind decât de ospătăria de la „Leul de aur".* NEGRUZZI, S. III, 196. *Să pună a se sfinți din nou biserica pângărită până cel mai târziu într-o lună.* CARAGIALE, O. II, 288. *Până în două luni... el şi fata vor fi la Marsilia.* BART, E. 73. **Acum** (sau **acu) o lună (două, trei** etc. sau **câteva luni)** = cu o lună **(II 2)** (cu două, trei etc. câteva luni) în urmă. *Acum trei luni am întovărăşit pe nenea Negreanu.* GHICA, S. 4. *Polcovnicul a trăit până mai acu şease luni.* id. ib. 13. *Acum trei luni... am primit inventarul cu data adresei de trimitere.* MAIORESCU, D. IV, 190. *Am trimes-o prin cineva... acu vreo două luni.* CARAGIALE, O. II, 38. *Băiatul Mi-e în război acu de-o lună.* COŞBUC, P. II, 80. *A mai fost vorba o dată, acum câteva luni, de moartea acestui om.* IORGA, P. A. II, 17. *Murise... acum trei luni.* CAMIL PETRESCU, P. 93. *Venisem să-l rog să-mi deie nişte bani, pe care i-am fost împrumutat acu vreo două luni.* POPA, V. 262. *Suntem plecați de acum o lună.* VISSARION, B. 228. *Şi mie mi-a murit mama acum o lună.* A. HOLBAN, O. II, 247. *A venit acu o lună de la Doftana.* SADOVEANU, O. II, 491. *Lipseşte citarea unei opere... apărută acum o lună.* CĂLINESCU, C. O. 78. *Acum două luni, eram la Bucureşti.* H. LOVINESCU, T. 220. *Ajunse la biroul domnului Iacomachi, unde mai fusese odată acum câteva luni.* TUDORAN, P. 14. *Era gata s-o facă, acum o lună.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 27. **Cu luna** = timp de o lună **(II 2)** resimțit ca timp relativ îndelungat. *Mândruluț de la Leucea Duc-îți doru cu luna.* ȚIPLEA, P. P. 44. *N-ai să mă mai vezi cu anul... Nici cu anul nici cu luna, Mândro, nici cu săptămâna.* IZV. XI, 52. **Cu lunile** = timp de mai multe luni **(II 2);** timp (relativ) îndelungat (de până la un an). *Cu atâția oameni ce umbla cu slujba aceaea, era o mare nevoie, şezând asupra săracilor cu lunile, a le face conace şi cheltuiele* (a. 1757). ARHIVA R. I, 79/17. *Ferul poleit, stând afară cu lunile, nu se rugineşte.* RUS, I. III, 12/6. *Nu vom suferi deci pe uliță nici hoituri..., nici bălți din care apa, supt coajă verde, cu lunile nu se usucă.* C. VÂRNAV, H. 93/5. *Mintea-n om nu creşte cu lunile şi ani.* NEGRUZZI, S. II, 259. *Nu ne mai vedem cu lunile.* CARAGIALE, O. VII, 184. *Aici se atingeau interese reale: funcționari neplătiți cu lunile, creditori ai statului neîndestulați.* XENOPOL, I. R. XIV, 87. *Cu lunile aşteptau oamenii la Olt să le vină rândul la moară.* STANCU, D. 29, cf. DL, DM. *Îl aştepta cu lunile.* BĂNULESCU, C. M. 238, cf. M. D. ENC., DEX. *C-aşa se duc tinerii, Cu anii cu lunile, Pân' ce-ş mâncă zilele.* MARIAN, H. 136. *Nu să spăla cu lunile pă față.* GRAIUL, I, 356, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. (Învechit) **De lună** = pentru fiecare lună **(II 2).** *Le-au dat leafă câte 4 lei de lună.* NECULCE, L. 99. ✧ Expr. **La luna câinilor** (sau **a cailor)** = niciodată. Cf. LM, DDRF, ZANNE, P. I, 47. **Luna lui traistă-n băț** v. traistă. ✦ (În sintagma) *Luna de miere* = cea dintâi lună de după căsătorie; p. ext. perioada de început a unei căsnicii considerată a fi cel mai fericit timp din viața celor căsătoriți. *N-apucă să treacă luna de miere şi casa ciocoiului devine o cafenea.* FILIMON, O. I, 97, cf. COSTINESCU. *Trebuie să petrecem... luna noastră de miere în liniște.* CARAGIALE, O. VI, 469, cf. ŞĂINEANU, D. U., TDRG. *Luna de miere fu pentru ea un chin, dar şi o capodoperă de prefăcătorie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 17, cf. CADE. *Însurăței petrecură luna de miere... în căsuța lor.* SADOVEANU, O. II, 220. *Întrebările pe care mai toate femeile le pun după luna de miere ea şi le-a pus după câteva zile de la nuntă.* BART, E. 45, cf. SCRIBAN, D. *Atât ar mai lipsi: să-şi asume cheltuielile unui duo, ale unui început de lună de miere într-un imaculat cadru de spital.* VINEA, L. II, 264, cf. DL, DEX. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Perioadă de 30 de zile consecutive considerată sub aspectul conținutului activităților desfăşurate în acest timp. *O să-mi dau negreşit vro două luni de vacanță.* C. A. ROSETTI, N. I. 120. *Aşa m-a făcut să-mi petrec luna de vilegiatură într-un mod foarte plăcut.* CARAGIALE, O. IV, 185. *Vara, în lunile de vacanță, ne mutam la vie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 80. *După ce şi-a făcut luna de osândă, a căzut la darul beției.* id. ib. 139. *Lunile de campanie, zilele negre ale retragerii... toate erau acum ca un vis tulbure.* SADOVEANU, O. VII, 200. *Punând în mişcare cunoscuții junimişti, căpătă demobilizarea voluntarului după câteva luni de campanie.* CĂLINESCU, O. XIV, 132. *Ai pomenit de două ori de cele cinci luni de închisoare ale tale.* DEMETRIUS, C. M. 6. *Petrecând o lună de vacanță pe malul Bistriței..., am întâlnit acelaşi fenomen fonetic.* RF I, 117. ✦ Spec. (Urmat de determinări în genitiv) Perioadă de 30 de zile consecutive dedicată (în mod oficial) unor anumite activități. *Luna Iaşilor şi expoziția de la Copou sunt un prilej, poate, ca să vă deplasați până acolo.* SADOVEANU, O. XIX, 506. *„Luna albiturilor", „luna cărții la sate", „luna cadourilor" şi altele asemănătoare înălțau heirupismul festiv la rang de politică de stat.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 2/1. ✦ (Art.) Ceea ce s-a întâmplat în luna **(II 2)** indicată. *Mi-am adus aminte de mare şi de luna fericită pe care am petrecut-o împreună.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 88.

3. (La pl.; determinat prin „întreg", „de zile", „de-a rândul" etc.) Timp nedeterminat care cuprinde un număr de luni relativ mare (de până într-un an); timp îndelungat. *Săptămâni şi luni şi ani şi vremi să află îngropat în groapa păcatului.* ANTIM, O. 143. *M-am*

silit... luni întregi să fac pe Kreţeanu a nu mai purta pălăria strâmbă. C. A. ROSETTI, N. L 40. *Vieţuia-n petreceri el zile, luni şi ani.* NEGRUZZI, S. II, 235. *Aşa s-a frământat Mara luni de zile.* SLAVICI, O. II, 234. *Mi-a fost luni întregi mânie.* COŞBUC, P. I, 51. *Şi dânşii sufăr toate; Trec luni şi ani în urmă.* id. ib. II, 201. *Suspensiunea de argilă sodică în apă se menţine luni de zile tulbure.* CHIRIŢĂ, P. 172. *De săptămâni şi luni nu-i mai păsa de ceea ce a fost.* AGÎRBICEANU, S. 372. *Zile, săptămâni, luni, avea de umblat.* GÂRLEANU, L. 13. *Manuela îi vorbea lui Vâlsan... de luni întregi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 390. *Această distanţă variază de la luni până la ani.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 13. *Cumpărând sau schimbând cu mărfurile moldoveneşti, le duceau pe acestea în ţările lor..., unele făcând chiar luni întregi de drum.* N. A. BOGDAN, C. M. 8. *Luni de zile n-am mai ştiut nimic despre el.* CAMIL PETRESCU, P. 33. *Luni de zile nu ne-am spus o vorbă.* POPA, T. 47. *Aşa au urmat luni după luni, – aşa i-au trecut zilele.* SADOVEANU, O. V, 69. *Trec luni întregi fără să pice un strop de ploaie.* DOMBROWSKI, P. 29. *Aceasta stătu luni de zile în sanatoriu.* CĂLINESCU, S. 220. *Trec luni după luni şi campania de vară, de la Medeleni, este aşa de tristă.* PERPESSICIUS, M. II, 106. *De la niciunul n-a venit, de luni şi luni, nicio ştire.* STANCU, D. 453. *Îl purtasem luni, săptămâni, nopţi şi zile.* VULPESCU, P. 57. *I-a dat o încăpere în clădirea bodegii şi l-a ţinut acolo luni de-a rândul.* BĂNULESCU, C. M. 124. *Întârzierile ajung la săptămâni şi luni.* GT 1968, nr. 932, 2/5.

4. (Precedat de un numeral cardinal) Măsura vârstei unei fiinţe sau a vechimii unui lucru. *Împărăteasa Anna, la moartea ei, au lăsat pe un copil mic de 2, 3 luni să hie împărat.* NECULCE, L. 379. *Această boală începe a se arăta de la cea mai crudă şi mai întâi vârstă a copiilor de şapte-opt luni.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 431/11. *În acelaşi an se duse la Iaşi luând cu sine pre Antioh abia de dzece luni.* NEGRUZZI, S. II, 140. *Pe terenul acestei iubiri nu creşte decât roza d-o lună a frumuseţei, iar nu stejarul de o mie de ani a caracterului.* EMINESCU, O. XIV, 296. *E băiat?... De câte luni?* CARAGIALE, O. II, 150. *Cam de la 10 luni înainte, copilul se începe a se lăsa desfăşat şi îmbrăcat numai într-o cămaşă.* MANOLESCU, I. 234. *Se va naşte la unsprezece luni, cum îi este sorocul.* PAMFILE, DUŞM. 211. *La o lună ridica mâinile spre ei.* VISSARION, B. 201. *Cât e de mare puiul acela de om, să fie de o lună, de un an?* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1/1992, 15/1. *La noauă luni, dihania a fatat.* VASILIU, P. L. 124. *Noi suntem pereche bună, ca doi porumbei de-o lună.* PAMFILE, C. Ţ. 135. *O nevastă... îşi lăsase jos copilaşul de vreo câteva luni în arşiţa soarelui.* GR. S. II, 27. *Când era Radu de-o lună Fura ceapa din grădină.* IZV. XVI, 2. *Când eram de şapte luni, Furam iapa dân grădini.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 334. *Scoală, că-i viţălu de două luni!* O. BÎRLEA, A. P. II, 30. ✧ L o c. a d j. **În şapte luni** = (despre copii) născut în a şaptea lună de sarcină. Cf. TDRG. ✧ E x p r. **(A fi) (gravidă) într-o lună** (sau **în două, trei** etc. **luni**) ori **(a fi) (gravidă) în prima** (sau **în a doua, în a treia** etc.) **lună** = (despre femei) a fi însărcinată în prima (sau în a doua etc.) lună. Cf. COSTINESCU. *Ce mai face cucoana Dumitra? – O să-ţi spui o bucurie... E în patru luni.* ARGHEZI, S. XV, 212. *Nu-s decât în luna a şasea, da aşa-s eu.* V. ROM. aprilie 1979, nr. 4. *Simte că-i gravidă în prima sau a doua lună.* ARH. FOLK. II, 94. (Regional) **A nu fi de lunile toate** = a nu fi născut la termen. Cf. TDRG. **A fi în şapte luni** sau **a-i lipsi** (cuiva) **o lună** = a fi arţăgos, nestăpânit. Cf. ZANNE, P. II, 603.

5. (De obicei art.) Numele lunii cu ajutorul căruia se exprimă data la care s-a întâmplat ori urmează să se întâmple ceva. *Au arătat de faţă un izvod în chip de diiată, fără veleat şi lună.* GHIBĂNESCU, S. I. X, 118. *Evenimentul este foarte precis datat, ni se dă anul şi luna, uneori chiar şi ziua.* ARH. FOLK. I, 82. *Mi-am dat seama că tu nu ştii exact luna şi ziua când am apărut pe această splendidă lume.* CĂLINESCU, S. 75.

6. (Popular; şi în sintagma *luna femeilor)* Menstruaţie. Cf. KLEIN, D. 373, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ISER, POLIZU, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P., CANDREA, F. 22, 393, RESMERIŢĂ, D., RĂDULESCU-CODIN, 48, CADE. *Anghelica... se mai dă... la femeile la care luna (menstruaţia adică) s-a turburat, s-a împuţinat şi vine rar.* VOICULESCU, L. 26, cf. CIORĂNESCU, D. ET.

– Pl.: *luni* şi (învechit şi regional) *lune* (ALR I 198/315, 420). – Gen.-dat. şi: (învechit, rar) *luniei.*

– Lat. **luna.**

LUNĂRÍCĂ s.f. (Bot.; învechit) Limba-cucului; (învechit) lunarie **(2)** *(Botrychium lunaria).* Cf. LM, DDRF, RESMERIŢĂ, D., JAHRESBER. VIII, 100, 101.

– Pl.: *lunărici.*

– **Lună** + suf. *-ărică.*

LUNĂRÍŢĂ s.f. (Regional) Limba-cucului; (învechit) lunarie **(2)** *(Botrychium lunaria).* Cf. LM, CONV. LIT. XXIII, 57, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. VIII, 101, BORZA, D. 32, PRODAN–BUIA, 72, CIORĂNESCU, D. ET., BUTURĂ, EB. 135.

– Pl.: *lunăriţe.* – Şi: **lunáriţă** s.f. LM, GHEŢIE, R. M. 244, BARCIANU.

– **Lună** + suf. *-ăriţă.*

LUNĂTĂCÍ[1] vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A fi lunatic **(I 1, 3),** a deveni lunatic. CADE.

– Prez. ind.: *lunătăcesc.*

– V. **lunatic.**

LUNĂTĂCÍ[2] vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A avea menstruaţie. *Muierea..., deaca... se va lunătăci, când se cade să se boteze?* (a. 1652). ap. TDRG, cf. BL VIII, 221.

– Prez. ind.: *lunătăcesc.*

– De la **lună.**

LUNĂTĂCÍE s.f. (Învechit, rar) Somnambulism. CADE.

– **Lunătăci**[1] + suf. *-ie.*

LUNCÁR s.m. Persoană care trăieşte, care locuieşte în luncă **(2).** Cf. PASCU, S. 81, ALIL XXVII, 43.

– Pl.: *luncari.*

– **Luncă** + suf. *-ar.*

LÚNCĂ s.f. (Atestat prima dată la 1512, cf. DERS) **1.** Porţiune a unei văi cu pantă redusă situată de-a

lungul unei ape curgătoare, caracterizată prin aluviunile aduse de râu la viituri şi prin vegetaţie specifică; (regional) prelucă. *Pline era luncile de ţărani şi coşurile tătarâlor era peste Prut.* M. COSTIN, O. 60. *Să dea apa preste munte Şi de sfânta ta poruncă va fugi din deal la luncă.* DOSOFTEI, PS. 353/2. *Neşte locuri în Jii... le-am zălogit eu..., cu în luncă, cu în deal, cu în vale* (a. 1700). IORGA, S. D. XII, 219, cf. ANON. CAR. *Pă deal şi pă lunci, Steaguri de haiduci* (a. 1769). DR. V, 521. *Această moşie să hotărăşte din mocirlă în sus pâ[nă] în luncă* (a. 1770). ŞTEFANELLI, D. C. 104. *Intrând la oarecare luncă a apei..., pentru paza lor.* AETHIOPICA, 47^{v}/4. *Au rămas acum de s-au făcut luncă în locul bălţilor* (a. 1783). URICARIUL, XVI, 230/3, cf. KLEIN, D. 373. *Rumpe iazul..., Prevărsând lunca de bălţele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 260, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Lunca este albia şi prundul râului pe unde curgea de demult.* GENILIE, G. 118/16. [Bucureştii] *stau pe o lungăreaţă luncă a ţărmurilor vechi ai Dâmboviţii.* id. ib. 221/23, cf. VALIAN, V. *Se suie lunca către munte, pe care se face orez mult şi bumbac.* ARHIVA R. II, 61/1. *Multe şiruri de dealuri nalte şi frumoase... varsă urnele lor de zăpadă peste văi şi peste lunci.* BĂLCESCU, M. V. 307, cf. ISER. *Galia coprindea atunci, afară din Iliria, luncile udate de Po, Piemontul, Lombardia.* TEULESCU, C. 99/4, cf. POLIZU. *În prima săptămână din postul mare se face mare iarmaroc la Iaşi, pe lunca unde este monastirea numită Frumoasa.* SION, P. 190. *Cele mai multe pământuri de hrană sunt în luncă şi se seamănă într-însele şi grâu şi porumb.* I. IONESCU, M. 453, cf. PONTBRIANT, D. *Pe piaţa cea din luncă... Tot satul, mic şi mare, se strânse la un loc.* CONV. LIT. IV, 69, cf. CIHAC, II, 178, COSTINESCU. *O răcoare plăcută se răspândea pe faţa luncilor îmbălsămate.* BOLINTINEANU, O. 429, cf. LM. *Zimbrii... pustiau codrii seculari din lunca... Dunării.* ODOBESCU, S. II, 264. *Ne primblam prin văi şi lunci.* EMINESCU, O. I, 235. *Le-au mai rămas însă copiilor vreo două sute de pomi pe lunca Murăşului.* SLAVICI, O. II, 3. *Se răspândeau peste luncă toate sunetele deznădăjduite ale clopotului.* MACEDONSKI, O. III, 36, cf. DDRF. *Flăcăii vin pe luncă Hăulind.* COŞBUC, P. I, 47, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Băgase de dimineaţa un cârd de cosaşi în fânul din luncă.* SANDU-ALDEA, D. N. 18. *Acolo unde bolta cerească... împrăştie mana binefăcătoare peste lunca râului..., datina strămoşească se păstrează neschimbată.* SĂM. IV, 30. *Straturile-n luncă Toate-s semănate.* GOGA, POEZII, 124. *Nu mai sunt pe luncă flori, Văile-s deşarte.* IOSIF, P. 52, cf. TDRG. *Ce e tăcerea aceasta, fetelor?... Parcă sunteţi nişte flori de luncă când n-adie vântul.* DELAVRANCEA, A. 13. *Nimeni n-a pomenit Ilfoveţul revărsat, prefăcând în prund de gârlă toată lunca de grâu în ajunul seceratului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 281. *La Sânzâiene, luncile erau cosite.* AGÎRBICEANU S. 373. *Strângeau fânul – ca la 20 de care – de pe luncă.* PĂCALĂ, M. R. 53. *Unul din ei, din întâmplare, îşi aruncă ochii spre lunca ce se întindea în valea satului.* BUJOR, S. 21. *Cerul... zâmbeşte şi el când..., potolindu-se furia norilor, vede iarăşi pădurea cu poienile, lunca cu livezile.* SOVEJA, O. 49, cf. RESMERIŢĂ, D. *M-azvârli Irimie pe un cal roib, îmi hotărî să mă ţin strâns de coamă şi apucarăm pe-un drum de-a dreptul prin lunci.* MIRONESCU, S. 75, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pricepi acum, copilă, de ce mă uit mereu Spre lunca verde unde se-ntinde satul meu.* EFTIMIU, Î. 136. *Ia să-l saturi..., să vezi atunci că nu mai strică porumb din luncă şi poame din ogradă.* VOICULESCU, P. II, 42. *Raţe... se învârtesc pe luncile Siretului.* SADOVEANU, O. VII, 306. *Venea din lunci Miros de fân cosit şi ud de ploi.* PILLAT, P. 7. *Drumul... străbate lunca verde din valea Juzii, lăsând în dreapta o poiană de duzi.* DAN, U. 156, cf. SCRIBAN, D., BL VI, 8. *Cad flori de-argint, de spumă pe lunca-n sărbătoare.* I. BARBU, J. S. 16. *Un Gârleanu ne poartă către dealurile Moldovei sau către lunca Siretului.* VIANU, A. P. 218. *Lunca Crişului Negru e plină de cereale, în special de porumbişti.* ARH. FOLK. VII, 35. *Chiar de la albia Siretului, râu lung, rămuros, cu luncă lată înverzită..., încep iezăturile.* CĂLINESCU, O. XIV, 7. *Nu vedea decât turlele bisericilor şi şuvoaiele îngheţate ale luncii Argeşului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 56. *Nu mă lasă... Nici în sat pe ulicioară, Nici pe luncă-n primăvară.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 128. *Ouăle sunt piriforme şi sunt depuse pe pământul gol ori în lunci umede, pe iarbă călcată.* LINŢIA, P. III, 246. *S-au petrecut procese de dezagregare a rocilor tari, urmate... de depunerea amestecată sau seriată a acestora... în văile râurilor, în lunci, lacuri, mări şi oceane.* CHIRIŢĂ, P. 22. *Această parte a luncii inundabile... a fost denumită... „lunca stratificată".* AGROTEHNICA, I, 295. *Dunărea tot se mai învolbura, fierbea, ducând năvalnic la vale malul luncilor.* TUDORAN, P. 98, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *De jur-împrejur, cât era lunca de mare, hotarul era liniştit.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 439. *Zona cea mai joasă era lunca sau ţarina.* VUIA, PĂST. 103. *Numai râurile secundare, prin legătura strânsă dintre satele din lunca lor, favorizează formarea unor triburi pe văi.* PANAITESCU, C. R. 94. *Valuri de apă ne-au înecat aşezările şi luncile, într-o primăvară învălmăşită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 91, 1/1, cf. L. ROM. 1971, 168, ib. 1976, 207, DEX, DSR, MIHĂILĂ, D. 117, H II 214, V 280, XI 322, XII 172, 173, XVII 17, 349. *Mă dusei cu coasa-n luncă, Şi cosii jale adâncă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 222. *Când îi dragostea mai lungă, Bărbatul vine prin luncă.* MARIAN, H. 14. *Bate, Doamne, şi-l usucă Pe cine-o pus pomi pe luncă.* HODOŞ, P. P. 190. *Luncă, luncă, Mult eşti lungă.* BIBICESCU, P. P. 56, cf. VICIU, GL. *Mere-o pruncă Pă ce luncă.* ŢIPLEA, P. P. 29. *Cât nisip este pe luncă, Atâtea parale-n pungă.* PĂSCULESCU, L. P. 47. *Paşti, murgule, paşti, Ca-n ziua de Paşti, Iarbă de pe luncă, Să fii bun de fugă.* id. ib. 155. *Mă uitai în vale-n luncă, Toate plugurile umblă.* VÂRCOL, V. 36. *Cine are dor pe luncă Ştie luna când se culcă.* PAMFILE, C. Ţ. 172, com. din POIANA – VAŞCĂU şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Care n-are dor pă luncă Nu şti luna când să culcă.* T. PAPAHAGI, M. 37. *Măi bădiţă d'i pi luncă, Nu ţi dor d'i mândrulucă?* GR. S. II, 331. *Ploaă, Doamne, şi-o plouat Şi luncile le-o-necat.* DR. V, 37. *La Rusali, atunşa iar să duc muierili pră luncă ş-aduc iarbă.* ARH. FOLK. III, 44, cf. ALR I 407/18, 26, 180, 290, 837, 839, 840, ib. 408/776, 792, 842, 954, ALR II 5 058/219, 780, ib. 5 062/928, ib. 5 260/102, 157, 928, ib. 6 370, ALR SN III h 817/514, A I 12, 26, II 12, III 2, 17, 18, NALR–O II h 341, ib. III h 520. *Când privea în jos pe luncă..., El vedea d-o grădiniţă.* BALADE, III, 148. *Mă urcai pă deal*

în sus, Mă uitai pe jos, în lunci, Văzui oameni, muieri, prunci. FOLC. OLT.–MUNT. II, 223. *Mă dusei pe luncă-n sus, Mă-ntâlnii c-un pui de urs.* FOLC. TRANSILV. III, 19. *O fost o luncă plină d'e vaș și văcarii, lângă drum.* O. BÎRLEA, A. P. II, 270. *Spune, puică, mâni-ta Că atunci eu te-oi lăsa, Când mie mi-a număra Iarba de pe două lunci Și banii de pe doi giunci.* FOLC. MOLD. I, 103. *Am venit aiș pe luncă.* PORȚILE DE FIER, 35. *Pe lunca cu busuioace Se preumblă două maice.* NUNTA, 88. *Ileana Cosânzeana Când a întins brâncile A umplut luncile* (Zăpada). IZV. XVI, 32. ✧ *Fâsă de luncă* = pasăre migratoare cu penajul brun-verzui pe partea superioară și galben-deschis pe piept *(Anthus pratensis).* Cf. DOMBROWSKI, P. 191. ✦ (Prin lărgirea sensului) Mal[1] **(I 3).** *Până să ajung pă luncile mării, văzui de departe... o corabie plutindă.* GORJAN, H. I, 121/11. ✦ (Regional) Poiană **(1).** *Au dat într-o luncă plină numa cu trandafiri albi mirositori.* CARAGIALE, O. II, 251, cf. ENC. ROM. III, 142. *Sub o geană de dumbravă Sparg mistreții luncile.* BLAGA, POEZII, 389, cf. DSR, H XIX 73, ALR II 6 370/349, A I 21, 31, III 1, 12. ✦ P. ext. Vegetație care crește pe luncă **(1).** *Mă uitai dân deal pă luncă, Văzui luncambobocită.* CONTEMPORANUL, VII, 247.

2. Pădure de mică întindere la marginea unei ape, formată din diverse specii de salcie, plop, arin etc. V. zăvoi[1]. *Pus-ai întunereareculși au fost noapte, întru ea străbate-vor toate fierile luncilor.* PSALT. HUR. 87[2]/6. *Leamnele luncilor da-ș-vor rodul său.* CORESI, EV. 459. *Ștefan-Vodă tocmisă puțini oameni preste lunca Bârladului, ca să-i amăgească cu buciume și cu trâmbițe.* URECHE, L. 92. *Au întrat într-altă pădure, ce era lunca Praovii.* M. COSTIN, O. 151. [Via] *o scurmară vierâi cei grași de la luncă.* DOSOFTEI, PS. 271/19. *Au fugit în luncă cu sania.* NECULCE, L. 78. *Să iasă înaintea lui Mihai-Vodă către luncile Sibiiului.* ANON. CANTAC., CM I, 133. *Află într-o luncă pre un filosof singur* (a. 1700). GCR I, 342/14. *Făr' de veste ieșind din luncă, cu strigare alerga în urmă-le.* AETHIOPICA, 47[v]/9. *Pentru aceasta totdeuna când să facu căsi deosăbi de podani, curți sau alte zidiri în lunci sau păduri,... trebuie... să se deaie slobozie prin dregătoriia ținutului.* COD. SILV. 6. *Nu-s a luncilor toate murele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 310, cf. LB. *Cei vechi avea nimfe de pădure..., nimfe de lunci, pe Limniade.* CĂPĂȚINEANU, M. 59/20. *20 fălci luncă de sălci, prundiș, stânci, ponoară din care se alcătuiește acest loc* (a. 1840). URICARIUL, XIII, 377. *Să-i iasă înainte către luncile Sibiiului și, ocupând acest oraș aliat, să țină calea deschisă către Alba Iulia.* BĂLCESCU, M. V. 344. *Albă păsărică..., Vezi sorile tale... Prin luncile umbroase... Zbor și ciripesc.* ALEXANDRIA, 197. *Pentru că-ntru-o luncă deasă oastea românească sta.* NEGRUZZI, S. I, 125. *Printre umbrele fagilor dintr-o luncă tăcută pribegește o umbră singuratică suspinând.* CONV. LIT. IV, 191, cf. CIHAC, II, 178. *Cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase.* CREANGĂ, A. 117. *Fânul mai crește prin pădurile cu copacii rari, precum ar fi dumbrăvile și unele lunci la șes.* PAMFILE, A. R. 151. *Scoborâi în umbra adâncă a unei tinere lunci de arini de pe malul Bistriței.* HOGAȘ, DR. I, 193, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În lunca din marginea târgului, mergeau să culeagă lăcrămioare.* C. PETRESCU, C. V. 215. *Știa multe locuri tăinuite în lunca Bârladului și a Siretului.* POPA, V. 77. *Văzură și bordeiele... într-o luncă rară de tei bătrâni.* SADOVEANU, O. VII, 71, cf. STOICA, VÂN. 16, SCRIBAN, D. *Pe țărmuri se desfășurau lunci de bambus și palmieri.* V. ROM. octombrie 1955, 129, cf. DL. *Și-atunci Am să vă uit, păduri frumoase, lunci.* ISANOS, P. 233, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX. *Luncile se scutură de foi.* DOINAȘ, A. P. 202, cf. DSR. *Să-i ieșiți în cale Pe deal și pe vale, La pod, la hărtop, La lunca de plop.* ALECSANDRI, P. P. 65. *M-oi duce-n codru la loc..., În codrutul cu copaci Și cu lunci pline cu fagi.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 290. *Alții dintre dânșii părăseau caii lor și fugeau în lunci și foarte puțini au scăpat.* ARHIVA, I, 94. *Prin lunca de arini, Pe potica cea umbroasă, Unde-i pădurea mai deasă.* ȘEZ. IV, 130. *Curgi frunza di pi luncă.* CARDAȘ, C. P. 55. *Luncă mare, frunză n-are, Luncă mică, frunza-i pică.* PĂSCULESCU, L. P. 31. *Pe la mijloc de luncă Începu pruncul să plângă: – Taci cu mama, nu mai plânge, Că ne-aud hoții din lunce.* PAMFILE, C. Ț. 88. *Toți flăcăii și toate fetele se adună într-o luncă de sălcii din marginea satului.* ARH. FOLK. II, 97, cf. ALR II 6 370/64, 848, 872, 876, NALR–O III h 518/955, ib. h 521/955, 959, 968. ✧ Loc. adj. **De luncă** = (despre animale; în opoziție cu domestic) sălbatic **(I 2).** *Mărâncă elu mascur de luncă* (pădure H) *și un singuru sălbatec mâncatu-l-au.* PSALT. 166. *Mânâncă el mascur de luncă.* CORESI, PS. 222/6. *I-ai supus toate supt a lui picioare... Dobitoc sălbatec de câmp și de luncă.* DOSOFTEI, PS. 28/11. *Ardă-l focu cuc de luncă, Mie mi-o cântat de ducă Și maicii de jele multă.* MÂNDRESCU, L. P. 33. ✧ Expr. (Regional) **Luncile Arșunelului,** se spune despre un loc imaginar, necunoscut, din care nu se mai întoarce nimeni. *Și s-a dus în luncile Arșunelului.* CV 1950, nr. 1, 32.

– Pl.: *lunci* și (regional) *lunce.* – Și: (rar) **lúcă** (BL VI, 8), (regional) **lúncie** (FOLC. OLT.–MUNT. IV, 449) s.f.

– Din v. sl. **лѫка.**

LUNCEÁ s.f. (Regional) Lunculiță. *Nouă cântecele, Din nouă luncele, Și noi ne-o-nchinăm, Dalbă sănătate!* DENSUSIANU, Ț. H. 268, 323.

– Pl.: *luncele.*

– **Luncă** + suf. *-ea.*

LUNCÉT s.n. Totalitatea luncilor **(1)** din preajma unei ape curgătoare. *Puse de răscoli domnia în cruciș și în curmeziș, repezind veste împărătească din cuibul șuietelui în largul luncetului.* DELAVRANCEA, S. 97, cf. TDRG, DL, DM, DEX. *La grădină că-mi pleca, La grădina din luncet, Unde curge apa-ncet.* MATEESCU, B. 98, cf. BALADE, III, 307.

– Pl.: *luncețuri.*

– **Luncă** + suf. *-et.*

LUNCÉȚ s.n. v. **lânceț.**

LUNCHÍȚĂ s.f. (Regional) Lunculiță. Cf. ALIL XXX, 71. *Trecui ĝealu ș-o lunkiță, Pân' la baĝea la strunghiță.* DENSUSIANU, Ț. H. 173, cf. 323.

– Pl.: *lunchițe.*

– **Luncă** + suf. *-iță.*

LÚNCIE s.f. v. **luncă.**

LUNCÓS, -OĂSĂ adj. (Despre terenuri) Care se află într-o luncă **(1)** sau care este specific luncii. *Aceea sta pe un şes luncos sub cerul deschis.* FM (1845), 282²/34, cf. LM. *Această substanţă este indigenă, cultura ei reuşeşte cu înlesnire în locurile luncoase şi grase.* MANOLESCU, I. 78, cf. TDRG, SCRIBAN, D.
– Pl.: *luncoşi, -oase.*
– **Luncă** + suf. *-os.*

LUNCULÍCE s.f. (Prin vestul Olt.) Lunculiţă. *Frunză verde de lăptucă, La luncă, puică, la luncă, Să-ţi tai râschitor şi furcă. La mijlocu lunculicii Să dai datoria furcii.* MAT. FOLK. 252.
– Pl.: *lunculici.*
– **Luncă** + suf. *-ulice.*

LUNCULÍŢĂ s.f. Diminutiv al lui l u n c ă **(1, 2)**; luncuşoară, (regional) luncea, lunchiţă, lunculice, luncuţă. Cf. I. GOLESCU, C. *Pe la 7 ore dimineaţa eram cu toţii gata de plecare jos în lunculiţa din Podul Giurgiului.* TURCU, E. 154, cf. CADE, DL, DM, DEX. *Colo-n verdea lunculiţă, La mijloc de poieniţă, El vedea d-o grădiniţă.* TEODORESCU, P. P. 451. *Cum zări acea lunculiţă, pleoapele începură să i se lipească.* POPESCU, B. II, 27. *La mijloc de lunculiţă Paşte murgul lui Gheorghiţă.* BIBICESCU, P. P. 56. *Mă uitai pă lunculiţi, Văzui o dalbî fetiţi.* GR. S. III, 304, cf. VÂRCOL, V. *La mijloc de lunculiţă Este-o mândră poieniţă.* BALADE, III, 202.
– Pl.: *lunculiţe.*
– **Luncă** + suf. *-uliţă.*

LUNCURÉLE s.f. pl. (Prin Mold.) Diminutiv al lui l u n c i. Cf. l u n c ă **(1)**. *Colo-n vale-n luncurele Să bat două taberi grele De cătane tinerele.* ŞEZ. IX, 62.
– De la **luncă,** prin analogie cu *delurele, mălurele.*

LUNCUŞOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui l u n c ă; lunculiţă. *Trebuia să trec... prin o luncuşoară cu câteva răchiţi.* SBIERA, F. S. 105. *Frunză verde lozioară, Sub poale de luncuşoară Mustră-şi badea de-o fecioară.* PAMFILE, C. Ţ. 245.
– Pl.: *luncuşoare.*
– **Luncă** + suf. *-uşoară.*

LUNCÚŢĂ s.f. (Regional) Lunculiţă. *Hotarul moşiii să începe în gios de casă... şi curmă pe coastă în gios drept în luncuţă* (a. 1630). ŞTEFANELLI, D. C. 3, cf. DDRF, TDRG, DL, DM, DEX. *Mergi la cutare luncuţă.* SBIERA, P. 96. *Se duce-ntr-o luncuţă Şi-şi taie vro cinci vărguţe.* MARIAN, S. A. 53. *Busuioc de pe luncuţă, Nu stă lumea-ntr-o drăguţă.* id. H. 43. *Trece badea prin luncuţă.* SEVASTOS, P. 198. *Foiuleană de-abanos, La luncuţa rară-n jos Trece Ghiţă cel frumos.* ŞEZ. II, 80. *Într-un capăt de luncuţă Este mândră poieniţă.* ib. VII, 85. *Plecai la cea luncuţă, Tăiei două, trei zmînceluţă Şi făcui o vârşuliţă.* CARDAŞ, C. P. 80, cf. 185. *Coalea-n vali pi luncuţî Cântî cucu ş-o mînerluţî.* GRAIUL, I, 458. *Apucai pe cea luncuţă Şi tăiei o măcicuţă.* PAMFILE, C. Ţ. 265. *Trecui valea şi-o luncuţă Pân' la badea la strunguţă.* FOLC. TRANSILV. III, 45.
– Pl.: *luncuţe.*
– **Luncă** + suf. *-uţă.*

LÚNE s.f. v. **luni**[1].

LUNEÁSCĂ s.f. (art.) = (regional) **nunească.** Cf. VARONE, D., CV 1950, nr. 3, 36, SCL 1963, 467.

LUNECÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. (Despre fiinţe) A-şi pierde echilibrul (şi a cădea) călcând pe o suprafaţă lucioasă; a aluneca, (regional) a înluneca. Cf. ANON. CAR. *Au lunecat calul domnului de picioarele de dinapoi, au căzut* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 218/35. *Arburele de carele se ţinea mai de tot era ros, picioarele lui luneca şi era să cadă.* MICU, în ŞA I, 83, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Luneca pe sângele ce se închegase pe lespezi.* NEGRUZZI, S. I, 156, cf. CIHAC, I, 149. *Mergând într-una din zile călare..., lunecă cu cal cu tot pe gheaţă.* EMINESCU, O. XIV, 138. *Caii lunecau şi se duceau de-a răstăgolul.* CREANGĂ, A. 30. *Hoţul cu minte nu umblă pe coaste, unde lunecă calul şi lasă urme.* SLAVICI, O. I, 161. *Lunecând pe iarba udă, Fiind şi slab, căzu-n curând.* COŞBUC, P. II, 25. *Nişte patine... cari la capătul din jos sunt ascuţite, iar deasupra late. Plutaşii le leagă la picioare ca să nu lunece pe bârne.* PAMFILE, I. C. 107. *Oamenii se grăbeau pe uliţi, lunecând pe zăpada bătucită.* AGÎRBICEANU, A. 458, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Picioarele Sfinţiei Sale îi lunecară înainte, amândouă odată.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 274. *Câteodată trebuie să se întoarcă amândoi cu spatele, când se năpusteşte un vârtej. Lunecă. Se acaţă unul de altul.* C. PETRESCU, Î. I, 160. *Ion, argatul, lunecase din podul grajdului.* POPA, V. 289. *Căprioara... Cădea tremurând, lunecând pe muşchi de stâncă.* SADOVEANU, O. III, 281. *Soldaţii... lunecau de pe acoperişul vagoanelor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 23. *Omul se apropia lunecând.* ARGHEZI, S. XV, 21. *Lunecând pe gheaţă şi căzând.* CĂLINESCU, O. XIV, 28. *A lunecat în glod bătrânul cal.* LABIŞ, P. 95. *Voi ielelor, măiestrelor..., Pe iarbă lunecaţi Şi pe valuri călcaţi.* ALECSANDRI, P. P. 10, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 257. (Glumeţ) *Vremea era-ntunecoasă Şi cărarea lunecoasă, Lunecai la altă casă Unde-i nevasta frumoasă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 238. ◇ F i g. *Dentr-acea cinste... lunecă şi căzu.* CORESI, EV. 130. *Pe luciul politic Macari lunecă Şi iar în întunerec căzând ca mai nainte.* NEGRUZZI, S. II, 246. *Adeseori cultivatorii noştri luneca în prăpastie, căutând a dobândi două folosuri deodată.* I. IONESCU, B. C. 96/26. *Amorul... e o costişă înflorită pe care luneci răpede.* CONV. LIT. IV, 109. *Când cugetă să mă apuce mai bine, eu lunec, pentru că nu am pete de care să se poată lipi* (a. 1875). BARIŢ, II, 189. *Şoimul nostru ardelenesc* [Aurel Vlaicu] *a lunecat din slava cerului şi s-a sfărâmat de acest pământ aspru.* IORGA, P. A. II, 45. *Cât pe ce să lunec pe povârnişul unei melancolice fantazii.* HOGAŞ, DR. I, 54. *A lunecat încetul cu încetul... într-o indiferenţă deplină.* LOVINESCU, M. 50. *Apoi a oftat lung şi a lunecat iarăşi în pâsla somnului său greu şi ceţos.* POPA, V. 132. *El se simţi lunecând spre o iremediabilă nenorocire.* SADOVEANU, O. VII, 221, cf. XIII, 714. *Începu a vorbi cu melancolie, lunecând fără să vrea în confidenţe.* BART. E. 222.

Treptat ea luneca din viață spre moarte sub chiar privirile lor încremenite. BOGZA, C. O. 29. *Cine înclină prea mult spre contur, lunecă în decorativ.* CONSTANTINESCU, S. I, 31. ◇ E x p r. **A-i luneca** (ceva) **în ureche** = a ajunge ceva la cunoștința cuiva, a afla. *I-o fi lunecat în ureche din cele multe care se pot spune pe seama unei fete în pragul măritișului, ca dânsa?* POPA, V. 276. ◇ R e f l. (Învechit și popular) *Iosif bucuros se luneca pre gheață.* PETROVICI, P. 155/3. *S-au lunicat de pe munte și, căzând în heleșteu, s-au înecat.* SBIERA, P. 176. *Apă-n cofe o luat Și pe pod s-o lunecat.* ȘEZ. I, 76, cf. ALR I 1 257/5, 18, 370, 375, 420, 552, 554. *Când colea la descărcat, Cum am fost chefuiți, ne-am lunecat.* NUNTA, 224. (F i g.) *Derept a lui milă a noastră fire milui, ce se lunecase den dulceață și spre piiardere se surpă.* CORESI, EV. 209. *Necunoscând cărările Domnului, mi să lunecă firea în beții și în ospețe și în lăcomii.* NEAGOE, ÎNV. 165/5. *Voi prieteni faptei bune, de adevăr iubitori, Ce într-un ceas de îndoială slăbănogi v-ați lunecat Și de treizeci ani crescutul rodul cel bun l-ați uscat?* POGOR, HENR. 128/12. *Giunea Fatme... cu giunele Radaman s-au lunecat printre oaste și s-au mistuit în o grotă singuratică.* ASACHI, S. L. II, 217. ◇ (Despre obiecte) *Mi-au lunecat ciubotele și am căzut în Ozana, cât mi ți-i băiatul.* CREANGĂ, A. 23. *Postalii mamei sunt grei, lunecă.* STANCU, D. 16. ◇ F i g. *La ce tu cugetul să-ți lași A luneca pe alte căi?* VLAHUȚĂ, S. A. II, 69. *Cu cea mai mare grijă trebuie să privim povârnișul primejdios pe care azi a început să lunece literatura, mai ales poezia.* IONESCU-RION, A. 119. *Tonul nu se înalță totuși la pateticul epic și nu lunecă nici la panegiric.* LOVINESCU, S. IV, 422. *De cum am început să scriu pentru ziar, am observat că pana lunecă mereu spre dulce Târgul Ieșului.* TEODOREANU, M. U. 56. *Zvonul... lunecă peste el.* SADOVEANU, O. I, 326. *Totul a fost unificat într-un concert ca de catedrală, contând pe ecouri mari și pe vârtejuri de sunete, lunecând prin abise.* CĂLINESCU, C. O. 165. *Elanul reformator al redacției luneca pe calea tuturor compromisurilor.* VINEA, L. I, 119. *Stilul lui Ion Luca lunecă la procedee senzaționale de foileton, de retorism patetic.* CONSTANTINESCU, S. II, 185. [Critica] *n-a lunecat totuși spre speculație.* N. MANOLESCU, C. M. 185.

2. I n t r a n z. (Despre obiecte) A cădea de la locul unde era așezat, fixat, susținut. *De pe-umeri haina-i luneca ușor – Vedeai rotundul braț pân' subsori.* EMINESCU, O. IV, 78. *Ochelarii... îi lunecau mereu de pe nas.* AGÎRBICEANU, A. 124. *Mâneca largă a bluzei de vară, lunecând în jos, îi dezvălea brațul până la umăr.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 221. *Șiretul cămășuței îi lunecase de pe umăr, până jos, pe braț.* CAMIL PETRESCU, P. 91. *Moarul grecesc, înfoiat cu borangicul, nu se lipea de trupul vânjos, ci luneca foșnind ca o mătase peste o marmură caldă.* id. O. II, 111. *Beteala îi lunecase pe șolduri și-i încolăcise gleznele, ca un șarpe de aur.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 69. *Beizade Scarlat, vrând să se îmbrace și el, nu mai găsi blăniță: în zguduirile căruței, îi lunecase printre picioare.* SADOVEANU, O. XIV, 404. *Haina îi lunecă ușor după umeri.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 226. ✦ (Învechit) A atârna (fiind prins de ceva). *Coadele a doi bălauri* [de pe veșmânt] *era legate... și ca un strâmb arcu împleticiți; capetele slobode luneca din arc și, ca o prisosință a legăturii, spânzura într-o parte și într-alta* (a. 1773). GCR II, 91/24. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „din") A nu mai (putea) ține (strâns) în mână, a da drumul (fără voie) lăsând să cadă, să se rostogolească; a scăpa **(I 6).** *A lăsat ciomagul să-i lunece din mână și ghiozdanul să-i cadă la călcâie, să fie mai ușor... în mișcări.* STANCU, R. A. III, 54. *Iartă-mi, Doamne, greșeala, Că fu paharul udat, Din mână mi-a lunecat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 251. (F i g.) *Acum, însă, deodată, fata îi lunecase din viață, ca un ban de aur scăpat printre degete.* POPA, V. 279. ◇ E x p r. **A-i luneca printre degete** = a scăpa, a se strecura pe neobservate, pe nesimțite. *N-ar trebui să-ți lunece printre degete ca un pește de argint, Tinerețea.* BENIUC, V. 30. ✦ (Despre lacrimi, sudoare) A curge, a se prelinge[2] **(2).** *Peste geana ei lunecă o lacrimă de durere.* CONV. LIT. IV, 78. *Un bob de sudoare lunecă pe șira spinării.* BRĂESCU, V. A. 161. ✦ (Despre pământ, locuri etc.) A se prăvăli **(1),** a cădea. [Un geolog] *știe că cu un milion de ani în urmă un ghețar a umplut valea și a lunecat peste bolovan.* CONTEMPORANUL, I, 345. *Brazdele ogorului frăgezit de ploaie lunecau ușoare.* SANDU-ALDEA, U. P. 7. *Gunoiul luneca tăcut, surd, așezându-se mai jos în straturi.* BARBU, G. 54, cf. ALR I 395/247.

3. I n t r a n z. A se mișca, a se deplasa cu ușurință, lin, fără zgomot, a se strecura **(I 3)** ușor; a se deplasa tangențial (pe o suprafață), fără să se rostogolească. *Peștele-a săltat Și pe apă-a lunecat.* ASACHI, S. L. I, 188. *Pești... Lunecă sub unda verde ca fantasme pe sub nori.* SION, POEZII, 143/21. *Gondole... se depărtau de maluri Și lunecau în taină pe negrele-ți canaluri.* ALECSANDRI, P. I, 165, cf. 240. *Mii de sănii... lunecau ca niște umbre zgomotoase pe Podul Mogoșoaiei.* BOLINTINEANU, O. 390. *Pe parchetul salei ei lunecă* [în dans], *zboară.* CONV. LIT. IV, 150. *Sănii repezi Lunecă-n strade.* CONTEMPORANUL, I, 17. *Lunecăm încet pe dinaintea cazărmilor.* VLAHUȚĂ, R. P. 43. *P-un nor de aur lunecând A zânelor crăiasă Venea cu părul râurând, Râu galben de mătasă.* COȘBUC, P. I, 66. *Câte-o șopârlă luneca repede prin mirișteа proaspătă.* SANDU-ALDEA, D. N. 119, cf. 45. *Rânduri de valuri lunecă înainte..., se ciocnesc de țerm și pier în adâncimi.* IORGA, P. A. I, 160. *Pașii noștri lunecau cu ușurința unor fantome.* PETICĂ, O. 254. *Un cârd de rațe sălbatice lunecau, fâlfâind din aripi, pe deasupra acestei priveliști.* CHIRIȚESCU, GR. 60. *Trăsura luneca sprintenă.* GÂRLEANU, N. 78. *Plute lungi... lunecau mai iute decât apa.* HOGAȘ, DR. II, 3. *Ce se vedea lunecând printre crengi, scăldat în aur în azurul palid și legănându-se leneș în amurg, nour era?* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 116. *Dacă chemi doctorul să știi că... mă omor! Parcă mi-ar fi lunecat o șopârlă în sân.* REBREANU, NUV. 221. *Ascunși sub scuturi grele, soldații trec pe rând Ca broaștele țestoase spre ziduri lunecând.* EFTIMIU, Î. 144. *A văzut o capelă de jandarm lunecând pe lângă gard.* POPA, V. 150. *Boii merg liniștiți, pe când carul lunecă aproape fără zgomot pe drumul umed.* SADOVEANU, O. I, 438. *Un vas cu pânze luneca domol spre gura Dunării.* BART, E. 234. *Zărea trenul lunecând ca un licurici pe suprafața solului.* CĂLINESCU, O. I, 20. *Prin ceață când lunecă, Zări el adulmecă.* BLAGA, POEZII, 250. *Trăsura, lunecând la*

vale, mă legăna lin. STANCU, R. A. II, 142. *Prin faţa lui taxiurile lunecau în goană.* VINEA, L. II, 193. *Fata primi pălăriile şi bastoanele, lunecând pe uşă fără zgomot.* VORNIC, P. 129. *Eu mă scăldam prin păraie cu ochii deschişi – Era o apă de cleştar şi de stele, Peşti alburii... lunecau lângă genele mele.* LABIŞ, P. 23. *Eu iubesc păsările..., cocostârcii lunecând peste bălţi Şi sturzii în stoluri împrăştiate.* HOREA, C. 126. *Funia şi-o apuca, Pe funie luneca, Legănat mereu în vânt, Până ce da de pământ.* BALADE, II, 182. ◇ Fig. *Zefirul... Luneca şi pe-a ei buze, Dezmierdându-le cu dor.* CONV. LIT. II, 16. *O limbă de negură a lunecat peste copaci.* POPA, V. 241. *Minulescianismul era un exotism sonor..., lunecând pe iahturi.* CONSTANTINESCU, S. I, 156. *Din când în când se ivesc din negură margini de păduri de sălcii, care lunecă înapoi în ceaţă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 461. *Ochii mei nu văd decât cerul care lunecă deasupra noastră.* STANCU, D. 142. *Toamna asta lunecă iarăşi prin păduri.* LABIŞ, P. 178. ◇ Tranz. fact. *Iar când am fost la vas şi lângă mare, Întâi pe apă lunecarăm vasul, Îi puserăm catargul cu vintrele.* MURNU, O. 179. *O furtună... corabia... o lunica în vale şi tot aşa o purta de pe val pe val.* SBIERA, P. 245. (Fig.) *Dunărea, leneşă, îşi lunecă domol undele.* BART, S. M. 72. ◇ Refl. pas. *Din mai amu se lunecă Pe râu vasele-uscate.* ASACHI, S. L. I, 150. ✦ (Despre piese tehnice) A se deplasa prin glisare. *Laiţă înfundată... a cărei uşiţă luneca în rosturi.* PĂCALĂ, M. R. 415. ✦ (Despre aştri) A se mişca (aparent) pe bolta cerească. *Acum soarele-ntre arbori, lunecând al său lucor..., îndea umbre.* ASACHI, S. L. I, 210. *Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci Şi, gândirilor dând viaţă, suferinţele înţuneci.* EMINESCU, O. I, 130. *O stea se desprindea din spaţiu şi, lunecând tăcută, cădea dincolo de dealuri.* COCEA, S. II, 70. *Ne-am luat cu vorbele şi cu cupele şi iată, soarele luneca cu grăbire spre asfinţit.* SADOVEANU, O. XI, 25. *Ca o roată de moară, care şi-ar aduna spiţele...,* [soarele] *sta gata să lunece cu totul peste deal.* CAMIL PETRESCU, N. 66. *Soarele lunecă spre seară.* STANCU, D. 198. *Soarele lunecase bine spre apus.* BĂNULESCU, C. M. 159. ✦ Fig. (Despre peisaje din natură) A se perinda prin faţa ochilor cuiva care trece în viteză (într-un vehicul). *Întorcându-şi ochii spre geamul alburiu, în dosul căruia lunecau peisagii dezolate de iarnă.* SADOVEANU, O. VII, 34. *Copaci care veneau în goană... lunecând singuratici într-o rouă luminoasă.* CĂLINESCU, O. I, 12. *Eu iubesc păsările..., cocostârcii lunecând peste bălţi Şi sturzii în stoluri împrăştiate.* HOREA, C. 126. ✦ (Despre mâncare sau băutură) A merge uşor şi repede pe gât. *Şi aşa luneca hrinca aceea de uşor pe gât, parcă era unsă cu unt.* CREANGĂ, A. 31. *Erau bune mâncările şi vinul luneca de minune.* SLAVICI, N. II, 308. *Căutam a da mămăligii forma cea mai nimerită spre a luneca pe gât.* HOGAŞ, DR. I, 47. [Paharul cu băutură] *lunecă cumu-i untul.* BĂNUŢ, T. P. 104. ◇ Tranz. fact. *Toţi lunecară paharele pe gât.* PREDA, Î. 89.

4. Tranz. (Complementul indică mâna sau palma) A trece (**III 4**) uşor. *Pe frunte-mi mâna n-o s-o luneci Ca să mă faci să-mi ies din minţi.* EMINESCU, O. I, 211. *Ea-i şterse lacrimile, apoi îşi lunecă puţin palma pe fruntea lui înfierbântată.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 53. ◇ Intranz. *Ce odihnă mi-e mai dulce decât mâna lunecând Peste fruntea-ţi luminoasă.* EFTMIU, Î. 125. ✦ Intranz. Spec. A atinge cu o mişcare uşoară coardele, clapele etc. unui instrument muzical. *Cu mâna mea în van pe liră lunec.* EMINESCU, O. I, 201. *Mâna diafană... lunecă pe clape.* PETICĂ, O. 58. *Arcuşul lunecă lin.* SADOVEANU, O. I, 24. *Îi lunecă degetele pe clape.* STANCU, D. 356. *Din dairea se sună lovind membrana cu pumnul ori cu degetele, sau lunecând degetul mare.* ALEXANDRU, I. M. 34. ✦ (Complementul indică mâna) A îndrepta spre... *Îşi lunecase iar mâna spre umărul său.* SADOVEANU, O. XIII, 752. ✦ Fig. (Complementul indică privirea, ochii) A îndrepta într-o anumită direcţie. *Şi peste lumea ta-n ruină Îţi luneci, fără să te mişti, Privirea rece şi senină.* VLAHUŢĂ, N. 60. *Cu acelaşi zâmbet îşi lunecă privirea spre traista cu mălai şi cu cepe.* SADOVEANU, O. V, 320. *Ilie îşi lunecă o clipă privirile spre Crăiniceanu şi pricepu.* id. ib. I, 56. *Am lunecat privirea distrată pe ilustraţiile unei reviste.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 51. *Pe întinderea zăpezii ochii-mi lunec.* LABIŞ, P. 119. ◇ Intranz. *Privirile îţi lunecă deoparte şi de alta a obrajilor.* GÂRLEANU, N. 50. *Ochii lunecând pe celelalte grupuri, mi se opresc întâmplător pe frumoasa doamnă V.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 10. *Uitătura lui ne lua prin tangentă şi luneca peste noi parcă am fi fost unşi cu ulei.* BLAGA, H. 75. *Ochii tăi lunecau spre copii.* LABIŞ, P. 352.

5. Refl. Fig. (Învechit) A se lăsa sedus, ispitit de ceva. *Acest nume vlah de pe Fleac hatmanul Râmului că iaste, scrie, unde s-au lunecat săracul Urechie vornicul.* M. COSTIN, O. 243. *Potu-se fi lunecat cei ce i-au zis aşa, pentru că, văzând vecinătatea Ţării Sârbeşti căriia Musiia îi zicea..., zis-au cestora pentru aceea Muisiia.* C. CANTACUZINO, CM I, 10. *Lunecându-se a crede vorba boierilor, au slobozit oastea turcească.* AMIRAS, LET. III, 112/30. *Lunecându-se la interes sau la vreun hatâr..., vor răspunde şi la paguba ce se va întâmpla* (a. 1795). URICARIUL, IV, 68/2. *Eram hotărât să mor... Lunecându-m-a gândi C-oi trăi făr' a iubi.* CONACHI, P. 33. *Dar iacă te apropii de Târgu Frumos! Să nu te luneci a judeca după nume şi lucru!* NEGRUZZI, S. I, 191.

6. Refl. Fig. (Învechit) A greşi; a păcătui. *Că cu aceastea mai pre lesne lunecămu-ne, de-aciia de furtişag şi mărturisitură strâmbă grăiaşte.* CORESI, EV. 433. *De a mea cădeare bucurie slabă, Nice ei să râdză de-aş şi lunica-mă.* DOSOFTEI, PS. 128/3, cf. 239/11. *S-au lunecat şi el cu fîrea, ca toţ oamenii.* ANTIM, O. 229. *De multe ori adevărata ţântă a cinstei ochindu-o, aiure ne lunecăm.* ARHIVA R. I, 153/13.

– Prez. ind.: *lunec.* – Şi: (învechit) **lunicá** vb. I.

– Lat. **lubricare.**

LUNECÁRE s.f. Acţiunea de a (se) luneca.

1. (Învechit) Deplasarea pe o suprafaţă netedă, lucioasă; pierdere a echilibrului prin călcarea pe o astfel de suprafaţă. Cf. luneca (**1**). *Fie calea loru întunearecu şi... lurecare* (lureçoasă H, lunecuş D) *şi îngerul Domnului goni-i.* PSALT. 62. *Facă-se calea lor întunearec şi lunecare.* BIBLIA (1688), 392[1]/30, cf. LM, DDRF.

2. (Rar) Cădere a unui obiect din locul în care era aşezat, susţinut. Cf. luneca (**2**). *Aceste lunecări ale moarului vineţiu le simţea ea ca nişte mângâieri răcoroase.* CAMIL PETRESCU, O. II, 111.

3. Mişcare, deplasare (lină, fără zgomot). Cf. l u n e c a **(3).** *Un înger însă privighea asupra soartei acelui nobil june legănat de visuri plăcute; lunecarea, deşi lină, a lui Malaspina l-au trezit.* ASACHI, S. L. II, 134. *Lina... lunecare* [a lebedei pe apă] *cu nobile mişcări reamintea de timpii anticelor crezări.* ALECSANDRI, POEZII, 527. *Urechea lui ar fi auzit şi lunecarea unui şarpe prin ierbărit.* SADOVEANU, O. II, 8. *Nici aşternutul moale şi ruginiu de foi uscate şi seci nu foşnea sub lunecarea-i cotigită de şopârlă mlădioasă.* LOVINESCU, S. V, 90. *Oamenii coborâseră din sănii şi ţineau în braţe drugi, gata să împiedice lunecarea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 516. *Ascultă freamătul de mătăsuri şi paşi în lunecare înfiorată.* VINEA, L. I, 226. ✦ Deplasare a unor mase de rocă; surpare. *Cutremurele au cauze felurite, precum: ruinarea cavernelor subpământene, lunecarea unor pături muiate.* CONTEMPORANUL, I, 134. (F i g.) *Lungi lunecări în hăul lăuntricelor creşteri Şi ochiul fără pleoapă în afunzimi deschis.* VOICULESCU, POEZII, II, 84. ✦ F i g. Trecere de la o stare de lucruri, de la o situaţie, de la o idee etc. la alta. *Îngăduind republica, nu putea accepta însă... lunecarea statului francez către extrema stângă.* SADOVEANU, O. XX, 231. *Conachi şi Văcăreştii... ilustrează... lunecarea de la poezia patriarhală... către cea modernă.* IST. LIT. ROM. II, 10. *Lunecarea de sens de la explicative la cauzale are loc şi în limbile romanice.* IST. L. ROM. I, 243.

4. F i g. (Învechit) Cădere în păcat; rătăcire; (învechit) lunecat¹, lunecătoare **(3).** Cf. l u n e c a **(6).** *De la mrej ascunse de pierdzare Mă vei scoate şi de lunicare.* DOSOFTEI, PS. 100/18. ✧ (În contexte figurate) *Mântui... picioarele mele de lunrecare.* PSALT. HUR. 47ᵛ/2. *Izbăvit-ai sufletul mieu de moarte, Ochii miei de lacrămi Şi picioarele meale de lunecare.* CORESI, PS. 146/13, cf. BIBLIA (1688), 399²/2. ✦ Greşeală, eroare. *Iubiţilor..., carii veţ citi această carte..., şi aflând cevaş vreo lunicare... să mă iertaţ* (a. 1694). GCR I, 313/30.

– Pl.: *lunecări.* – Şi: (învechit) **lunicáre** s.f.

– V. **luneca.**

LUNECÁT¹ s.n. (Învechit) Faptul de a l u n e c a **(6).** *Că scoase sufletul mieu din moarte... şi picioarele mele de lurecare (lurecat* H). PSALT. 245, cf. DHLR II, 298.

– V. **luneca.**

LUNECÁT², -Ă adj. **1.** (Învechit; despre un drum, o cale) Pe care se lunecă **(1)** uşor; alunecos. *Calea să le fie-ntunecată, Cu poticnituri şi lunicată.* DOSOFTEI, PS. 114/16.

2. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau părţi ale acestora) Căzut, deplasat din poziţia normală. *Acele săbii le ţineau în mâna dreaptă şi mânicile de la rantii le erau lunecate până la cot.* SADOVEANU, O. XIII, 899.

3. F i g. (Regional) Care are greşeli, păcate. *Cunosc eu că-s lunecată, Da şi lumea nu-i curată.* BUD, P. P. 27.

– Pl.: *lunecaţi, -te.* – Şi: (învechit) **lunicát, -ă** adj.

– V. **luneca.**

LUNECĂTÓR, -OÁRE adj., s.f. **1.** Adj. Care lunecă **(1).** LM. (F i g.) *Firea noastră iaste lunecătoare spre răutăţi.* VARLAAM, C. 294.

2. Adj. Care lunecă **(3),** se mişcă, se deplasează. *Corăbii lunecătoare pe ape.* EMINESCU, O. XV, 144. *Norii se ridicau risipindu-se lunecători în masive informe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 17/1. ✧ F i g. *Deasupra ta... Cupolele nocturne te-or strejui hieratic; Iar tu vei fi parfumul lunecător, de-acum, Pe-a lumilor tipsie de jeratic.* I. BARBU, J. S. 19. ✦ F i g. (Despre timp) Care trece **(IV 1);** trecător **(III 1).** *Noi vedem cealaltă identitate, aceea personală, a simţământului horaţian al vremii lunecătoare şi a copilăriei pierdute.* STREINU, P. C. I, 59. ✦ F i g. Care se schimbă uşor, mereu, care este puţin stabil ori statornic. *Critica... lucrează cu un material lunecător şi care poate, câteodată, să înfăţişeze aspecte noi şi nebănuite.* CONSTANTINESCU, S. II, 323. *Poezie de nostalgii luminoase, de simboluri lunecătoare, de muzicalitate.* id. ib. 196. ✧ (Învechit; despre oameni) *Lunecător cu mintea* = în care nu te poţi încrede; nesigur. *Cel mic... iaste slab şi lunecătoriu cu mintea.* ÎNDR. LEGII, ap. TDRG³.

3. S.f. F i g. (Învechit) Lunecare **(4).** *Că m-au scos din scârbele din toate Şi sufletul mi-au scos de la moarte, Ochii de la lacrămi de plânsoare, Picioarele de lunicătoare.* DOSOFTEI, PS. 399/18.

4. Adj. (Neobişnuit; despre versuri) Care se termină cu un cuvânt proparoxiton. *Am luat de model versul italian şi a sale felurite construcţii, încât... versurile numite... lunecătoare... s-au întrebuit în limba română.* ASACHI, S. L. I, 43.

– Pl.: *lunecători, -oare.* – Şi: (învechit) **lunicătoáre** s.f.

– **Luneca** + suf. *-(ă)tor.*

LUNECĂTÚRĂ s.f. (Învechit, rar) Lunecare **(1);** (învechit, rar) lunicăciune. (F i g.) *Unde veţi afla niscari lunecături în lucrul acesta..., îndreptaţi* (a. 1691). ap. TDRG³.

– Pl.: *lunicături.*

– **Luneca** + suf. *-(ă)tură.*

LUNECÂND, -Ă adj. (Rar) Care lunecă **(3).** (F i g.) *Pot intra Ca umbra lunecândă pe sub uşă.* JEBELEANU, S. H. 79.

– Pl.: *lunecânzi, -de.*

– V. **luneca.**

LUNECÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Pe care se lunecă **(1)** uşor. *Fie calea loru înturearecu şi... lurecare (lunrecoasă* H) *şi îngerul Domnului goni-i.* PSALT. 62, cf. ANON CAR. *Calea era înghеţată şi foarte lunecoasă.* PETROVICI, P. 299/10, cf. LB. *Luându-o Pavel în spinare, au trecut-o călcând pe pietrile cele lunecoasă ale râului.* BUZNEA, P. V. 36/9. *Aice parchetu-i lunecos.* NEGRUZZI, S. III, 116. *Eu am văzut... Chiar marea-ncătuşată d-un bloc imens de gheaţă: Tăcută, neclintită sub ţeasta-i lunecoasă.* HASDEU, I. C. I, 217. *Sus, pe malul lunecos..., Satan urlă furios.* ALECSANDRI, P. I, 11, cf. LM. *Şi cânele şi stăpânul umblau încet şi cu sfială pe costişul lunecos.* ODOBESCU, S. III, 183, cf. 309, DDRF. *Apucase strâns cu dreapta parapetul, ca-n asalt, Dar era prea slab, pesemne, zidul lunecos şi nalt.* COŞBUC, P. II, 45, cf. ALEXI, W. *Dar dă-mi şi un toiag, dac-ai vreunul Tăiat cumva pe-aici, ca să mă sprijin, Că ziceţi voi că*

lunecoasă-i calea. MURNU, O. 291. *Stânca-i lunecoasă.* PETICĂ, O. 160, cf. TDRG. *Malul este o substanţă albă, argintie şi lunecoasă.* PAMFILE, I. C. 382. *Roţile maşinei patinează în glodul lunecos.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 81. *El arunca nisip pe asfaltul lunecos.* COCEA, S. I, 47. *Pământul era lunecos şi cădeam.* VLASIU, A. P. 336. *O femeie desculţă venea prin mâzga lunecoasă a ogrăzii.* SADOVEANU, O. III, 289, cf. VIII, 8. *Se îndreptă spre poteca lunecoasă a dâmbului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 144, cf. II, 176. *Pe cea noapte-ntunecoasă, Pe cea tină lunecoasă, Nemerirăm ceastă casă, Cu obloane la fereastră.* TEODORESCU, P. P. 17. *Vremea era-ntunecoasă Şi cărarea lunecoasă.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 238, cf. MARIAN, SA. 18, SEVASTOS, C. 186. *Rămâi, gazdă, sănătoasă, Că plecăm la altă casă, Că e noaptea întunecoasă Şi poteca lunecoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 49. ✧ Fig. *Un spirit incisiv, cu o ironie glacială şi lunecoasă.* LOVINESCU, S. I, 255. *Pe potecile lunecoase ale amănuntelor şi ale interpretărilor va găsi reazem şi o mai adâncită dezlegare.* CAMIL PETRESCU, P. 427. *Am întrerupt un moment gândul atât de lunecos şi m-am mirat ce liniştit sunt.* CONV. LIT. LXVIII, 223. ✧ (Adverbial) *Şuviţele ploii le cad pe obraji lunecos.* LABIŞ, P. 254. ✦ (Despre obiecte) Cu suprafaţa netedă şi lucioasă. *Peste vârvul munţilor îi păru că o pasire neagră... pe luminos şi lunecos cornul Inorogului vrea să să puie.* CANTEMIR, I. I. II, 71. *Nimeri tocma-n scutu lunecos.* BUDAI-DELEANU, în ŞA II, 298. ✦ (Despre pielea omului) Neted, întins, fără asperităţi; catifelat, mătăsos. *Pielea pe el, lunecoasă, nu are fir de păr.* VOICULESCU, P. I, 28. *Râvnesc la pielea asta... lunecoasă şi dulce la pipăit.* KIRIŢESCU, G. 421. *Lucu o mângâie: pielea e lunecoasă şi subţire.* VINEA, L. II, 158. ✦ Fig. (Despre ochi, privire) Care alunecă uşor; nestatornic. *Simţea privirea iscoditoare şi lunecoasă a băiatului, care îl spiona cu o expresie de răutate ascunsă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 125. *Bătrânul îi luă capul în mâini, o privi în ochii lunecoşi.* REBREANU, R. I, 158. *Fata... scria de zece ori mai mult, însufleţită, cu flori în corsaj, cu priviri lunecoase şi galeşe.* DEMETRIUS, A. 198.

2. Care lunecă **(2),** care scapă **(1 6)** uşor (din mână sau printre...). *Sămânţa de trifoi fiind foarte vârtoasă, mică şi lunecoasă trece printre pietrile morii fără ca să fie zdrobită.* I. IONESCU, C. 162/15. *Vânzătorii de peşte... pun somnii şi crapii lunecoşi în coşniţa slujnicelor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 399.

3. Care lunecă **(3)** sau face să lunece uşor. *Ochiul este rotund şi aşezat într-o groapă cu grăsime plină şi lunecoasă, ce mai lesne să se poată mişca spre toate părţile.* ŞINCAI, în ŞA I, 670. *Ca să fie* [sania] *mai lunecoasă, tălpile se mai lustruiesc cu sticlă.* PAMFILE, I. C. 153, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✦ (Despre băuturi) Care lunecă **(3),** care merge uşor pe gât. *Auzea gâlgâitul uşor, lunecos.* GÂRLEANU, N. 144. *Vinu-i bun şi lunecos, Mere pe gât în gios.* ŞEZ. V, 14.

4. Fig. Plin de ispite; înşelător, amăgitor; nesigur. *Iaste... lunecoasă şi puţină viiaţa noastră şi supusă pururea primejdiilor şi primenelilor.* M. COSTIN, O. 318. *Lucrul spăseniei fraţilor e un lucru foarte greu, foarte lunecos şi cu primejdie.* MAIOR, PRED. I, 169/30, cf. 70/27. *Ştiţi voi bine că eu prin a mele Măiestrii lunecoase ş-ispite, Măguliri, gâdăliri şi momele... Acum toată lumea stăpânesc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 229. *Acelaş joc dublu, aceleaşi cuvinte lunecoase, aceleaşi trăgănări se făceau pe atunci ca şi astăzi.* EMINESCU, S. P. 176. *Se făcuseră promisiuni lunecoase în cestiunea Dunării.* id. O. XIII, 144. *Mai era în surâsul acela ceva lunecos şi nelămurit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 312. *Din frazele lunecoase de care faceţi uz nu se înţelege prea bine de partea cui sunteţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 14/3. ✦ Fig. (Rar) Nestatornic. *Nestătătoare şi lunecoase hirile omeneşti!... La greu şi la nevoie siliia care de care să iasă mai bun cu primejdiia altuia la împărăţie.* M. COSTIN, O. 179, cf. N. COSTIN, L. 360. *O priveliştе ticăloasă a lunecoaselor lucruri omeneşti.* BĂLCESCU, M. V. 354.

– Pl.: *lunecoşi, -oase.*

– **Luneca** + suf. *-os.*

LUNECÚŞ, -Ă s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Loc (umed sau îngheţat) pe care se lunecă **(1)** (după ploaie sau prin îngheţ), alunecuş, (regional) răpăguş[1] **(2);** p. ext. gheţuş. *Fie calea loru înturearecu şi... lurecare (lunecuş D) şi îngerul Domnului goni-i.* PSALT. 62. *Pre lunecuş cade, omul se sparie, sare în picioare şi caută... să vadă oare văzutu-l-au mulţi.* ŢICHINDEAL, F. 108/19, cf. LM. *E lunecuş afară.* ALECSANDRI, T. 1 198, cf. CONV. LIT. XI, 220. *Pe la câte un lunecuş mai repede, el vroia s-o ajute.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 69, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *N-ar fi îndrăznit să înfrunte un lunecuş primejdios.* HOGAŞ, DR. I, 21, cf. PASCU, S. 363. *Copilul... şi-a scrântit piciorul pe lunecuşul de la poartă.* REBREANU, I. 365. *Se bucura acum că-l biciuie viscolul, că lunecuşul de sub zăpada izbită în garduri... îi fură piciorul şi-l îngenunche.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 198. *Acolo nu sunt poteci pe alee, sunt lunecuşuri pe cari te poţi rostogoli dezordonat şi vertiginos.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 128. *Afară-i lunecuş.* SADOVEANU, O. II, 431. *Călcând pe un lunecuş, căzu.* CĂLINESCU, O. XIV, 35. *Trecând prin uliţe, acum pavate, pe-atunci deţinute de bălţi pe care iarna le transforma... în lunecuşuri de gheaţă, urca pe uliţa Copoului.* PERPESSICIUS, M. I, 46. *Pe drum sunt lunecuşuri.* CAMILAR, C. 82. *E lunecuş pe drum.* BUD, P. P. 56, com. MARIAN, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CHEST. IV 61/30. ✧ Fig. *Soarele, în sila lui de a ridica lunecuşul cerului, aruncă valuri de strălucire, dogorind lumea cu vâlvătaiele lui aprinse.* ADAM, R. 41. *Degetele... întârziau pe lunecuşul...* [corpului], *se abăteau din drum în clipe fugare, semănând ici-colo... câte o intenţie vrăjmaşă.* VINEA, L. I, 72. (Despre trăsături psihice, de caracter etc.) *Vine în urmă gustul artistic, îmbogăţirea variantelor şi apoi calea adevărată, mergerea înainte, sau lunecuşul adus de spiritul speculativ al ambiţiosului.* PAMFILE, I. C. 252. *Atâtea complicaţii şi atâtea ţesături labirintice... te proiectează într-o lume a lunecuşurilor de spirit şi de caracter.* BĂNULESCU, C. M. 315. ✦ Spec. Loc unde se dau copiii pe gheaţă. *Căra pe lunecuşul făcut de noi braţe mari de lemne.* BRĂESCU, V. 27, cf. ALR SN V h 1 310, ALRM SN III h 1 110. (Glumeţ) *„Sunt noi", îşi zise dânsul, căci celelalte le murdărise alaltăieri, când a căzut jucându-se de-a lunecuşul într-un băligar.* REBREANU, NUV. 244.

2. (Rar) Faptul de a luneca **(1);** cădere. *Mergeau cu mare grije şi la oarecare depărtare unul de altul, că*

era primejdie de lunecuş. CAMIL PETRESCU, O. I, 546. ✦ Faptul de a se deplasa prin lunecare pe gheaţă, pe zăpadă. *Ţaţa Eliza se scobora la bucătărie mergând fricoasă pe pârtia lustruită de lunecuşurile noastre.* BRĂESCU, A. 37.

3. (Regional) Loc într-o pădure de unde se dau lemnele la vale (Udeşti – Suceava). CHEST. IV 30/377.

4. F i g. (Învechit) Lunecare **(4).** *Şi mi-ai şters ochii de lacrămi, iertându-mi greşeale. Şi de lunicuş mi-ai datu-mi să merg fără greaţă.* DOSOFTEI, PS. 185/7, cf. TDRG. (În context figurat) *Că scoase sufletul mieu din moarte... şi picioarele meale de lurecare (lunicuş* D). PSALT. 245.

II. Adj. (Regional; despre obiecte) Cu suprafaţa netedă şi lucioasă; lunecos **(1)** (Groşi – Baia Mare). Cf. ALR II/I MN 31, 2 182/349. *Oiaga-i lunecuşă.* ib.

– Pl.: *lunecuşuri* şi **(II)** *lunecuşi, -e.* – Şi: (învechit şi regional) **lunicúş** s.n.

– **Luneca** + suf. *-uş.*

LUNÉI s.m. (Într-o poezie populară) Luni. *Luni, lunei, Marţi, marcovei, Miercuri am plecat la târg, Joi am târguit.* PAMFILE, J. II, 106. *Luni-i luneu, Marţ îi Macavei.* ŞANDRU–BRÂNZEU, JINA, 43, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 122.

– Şi: **lunéu** s.m.

– **Luni** + suf. *-ei.*

LUNÉL s.m. Nume dat unui viţel născut lunea. Cf. TDRG.

– **Luni** + suf. *-el.*

LUNÉTĂ s.f. Instrument optic, alcătuit din mai multe lentile (şi prisme) dispuse într-un tub şi care serveşte în astronomie, în topografie, în tehnica militară etc. la observarea obiectelor depărtate. V. o c h e a n[1]. *Această mică împrejurare au fost cauza descoperirii telescoapelor, microscoapelor, lunetelor.* BARASCH, M. I, 16/18, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Lunetele şi telescoapele sunt instrumente optice cu lentile.* CONTEMPORANUL, I, 294. *O lunetă... este o ocheană astronomică destinată a servi la observaţiunea astrelor.* CULIANU, C. 21. *Luneta lui Galileu se compune... dintr-o obiectivă şi o oculară.* PONI, F. 396, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., NICA, L. VAM. *De ce nu te uiţi cu un ochean? Cu o lunetă?* SEBASTIAN, T. 314. *Către seară, în zarea de ochi a lunetei s-a ivit aievea un cal alb, ridicat în două picioare.* VOICULESCU, P. II, 28. *Din foişorul conacului... privea cu luneta acel temei al bogăţiei lui.* SADOVEANU, O. XVII, 184. *De pe puntea altor vase... se îndreptau, de la distanţă, binocluri, lunete, înspre noi.* BART, S. M. 116. *Luneta, telescopul se cunoşteau înaintea secolului al XVII-lea.* ENC. AGR. IV, 285. *Cu luneta, începem să desluşim de pe bord o mişcare.* ARGHEZI, S. XV, 113. *Cu luneta la ochi...,. apărea pe teren oriunde era chemat.* CĂLINESCU, S. 385. *Treceţi vecinului ochiul de lunetă, ca el însuşi să se desfete de minunea din ochean.* PERPESSICIUS, M. II, 145. *De câte ori era pe cale de a găti macaroane, le cerceta pe rând, uitându-se prin ele, ca prin minuscule lunete.* BLAGA, H. 208. *Sufletul lui Thomas Hardy e proiectat în afară, funcţiile sale perceptive sunt îndreptate ca o lunetă de observaţie asupra lumii exterioare.* RALEA, S. T. I, 117. *Are un ochean cu coadă lungă, o lunetă.* STANCU, D. 206. *Cu ajutorul unei lunete... observatorul poate măsura... înălţimea respectivului astru.* TUDORAN, P. 407. *Un cer ca un iris deschis deasupra lunetelor unui observator astronomic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 88, 4/3. *Să punem mâna streaşină la ochi, să aducem luneta.* STĂNESCU, C. R. 146. (F i g.) *„Ferestrele colorate" sunt glosa cea mai autentică în marginea noţiunii „natură" privită prin luneta expresionistă.* CONSTANTINESCU, S. I, 254. ✧ *Armă* (sau *carabină) cu lunetă* = armă de vânătoare sau militară construită special şi înzestrată cu o lunetă, care serveşte la ochirea precisă şi rapidă. *Astăzi omul are la dispoziţia lui carabina cu lunetă, cu care nu dă greş.* SADOVEANU, O. XX, 223, cf. XVI, 22. *Căzuse ochit... cu arma cu lunetă.* ŢOIU, Î. 317.

2. Dispozitiv de susţinere a pieselor lungi şi relativ subţiri în timpul prelucrării lor la anumite maşini-unelte. *Pentru sprijinirea pieselor cilindrice mai lungi în timpul prelucrării ne servim de lunete, care sunt nişte suporţi intermediari.* IOANOVICI, TEHN. 269. *La lucrările de mare exactitate se întrebuinţează uneori încă un reazem intermediar, numit lunetă.* ORBONAŞ, MEC. 274, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX[2].

3. Element arhitectonic de forma unei bolţi semicilindrice, folosit de obicei pentru amplasarea unei deschideri sau pentru crearea unui efect decorativ. *În luneta de deasupra intrării se zugrăvea icoana Maicii Domnului.* IST. ART. 117.

4. (Învechit) Fortificaţie simplă cu colţuri ieşite în afară. *Franţezii au luat tăria (luneta)... unde mulţi olandezi au căzut robi.* CR (1832), 354. *Vreo 30 de întăriturí, lunete... se construiesc de trupele noastre.* MAIORESCU, D. II, 100, cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *lunete.*

– Din fr. **lunette.**

LUNÉU s.m. v. **lunei.**

LUNG, -Ă adj., s.n., adv. (În opoziţie cu s c u r t) **I.** (Indică dimensiunea spaţială)

1. Adj. (Despre obiecte) Ale cărui capete sunt îndepărtate unul de altul; care are o mare lungime **(I 1);** de formă alungită. *Într-acelea scânduri era bătute piroane de fier lungi.* VARLAAM, C. 443. *Făcu cruce de lemn şi o puse într-o prăjină lungă.* NEAGOE, ÎNV. 80/18. *La-ntratul curţâlor era o boată lungă cât ai zvârli cu piatra.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46[v]/31. *Varga să fie lungă, ca să agiungă la locul unde să aşază harta.* AMFILOHIE, G. F. 29[v]/16. *Să ducă sabie lungă cu sine.* ŞINCAI, HR. I, 228/53. *Lucruri ale mănăstirii... 3 mese dă lemn: una rătundă, alta lungă pă picere, alta mică pă picere* (a. 1802). DOC. EC. 69. *Copacii umbre lungi aruncă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 255. *Au cerut să-l ajute a tăia... o bucată de mineral, din care să facă pentru monastirea sa o cruce mai lungă decât a lui statură.* ASACHI, S. L. II, 194. *Fire de fer... se amestecă pe un furnal lung.* MARIN, PR. I, 9/27. *La alte flori nude, pistilul este mai lung decât staminele.* BARASCH, M. I, 30. *Se primbla pe dinaintea băieţilor înarmat c-o vargă lungă.* GHICA, S. 51. *Scoţând jalba din sân, o puse în vârful unui proţap lung.* FILIMON, O. I, 290. *În sala de seanţă era o masă lungă.* LĂCUSTEANU, A. 120. *În cap*

mergeau, ca să deschidă drumul, dorobanții cu gârbace și vânătorii de plai și de Olt cu lungi sănețe. ODOBESCU, S. I, 73. *În scunda tavernă mohorâtă..., Pe lângă mese lunge, stătea posomorâtă, Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită.* EMINESCU, O. I, 56. *Părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung.* CREANGĂ, A. 2. *Coborâi... pe o scară lungă și sucită.* CARAGIALE, O. II, 343. *În curtea cazărmii era întinsă o masă lungă.* BACALBAȘA, M. T. 30. *Ici-colo... se văd fântâni (puțuri cu cumpene lungi).* MANOLESCU, I. 16. *Lunga sulițâ și-o poartă Răsucind-o-n mândru chip.* COȘBUC, P. II, 112. *Secara, având paiul înalt și snopii ei fiind prea lungi, câteodată nu se poate așeza în clăi ca și celelalte grâne.* PAMFILE, A. R. 135. *Paharul cu apă este înconjurat cu trei fire de mătasă roșie, lungă cât pruncul.* id. DUȘM. 5. *Arma caracteristic dacică... nu e spada dreaptă, ci un fel de iatagan, cu un mâner lung de lemn.* PÂRVAN, G. 506. *Pietrele sunt legate împreună prin crampoane și bârne lungi de lemn în interiorul construcției.* id. ib. 627. *Niște vergele lungi de alamă împodobeau pereții, așteptând picturile.* BASSARABESCU, S. N. 180. *La ferestrele deschise, albele perdele lungi... păreau cuprinse străveziu de amintirea valsului.* TEODOREANU, M. U. 188. *Banii îi aruncam într-o cutie de tablă..., care ni se întindea prinsă în vârful unei prăjini lungi.* BART, S. M. 46. *O încăpere... cu mese lungi, pătate de băutură, era ticsită de oameni.* DAN, U. 20. *De perete le fereau perne lungi cât patul, îmbrăcate în pânză.* CAMIL PETRESCU, O. II, 93. [Camera] *era despărțită de sală printr-o ușă cu geam lung.* VINEA, L. II, 314. *Un muncitor... se apropie de banca lungă din fața sobei.* PREDA, R. 28. *Frățioare românaș! Creanga lungă da-ți-o-aș, Ca să faci arc de război.* ALECSANDRI, P. P. 44. *Ține-te cât ce poți, dragu' mamii, de lanțul cel mai lung care-i legat de torțile ceriului.* MARIAN, T. 194. *Am o pânză lungă, lată.* PĂSCULESCU, L. P. 79. *Codrule cu frundza lungă, Pkice bruma, nu te-ajungă.* T. PAPAHAGI, M. 147. *Dar pe apă ce era? Unda de mi-o despica? Un caic lung poleit, Tot cu aur coperit.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 229. *O pieptănăm cu pieptinele cela cu colțul lung, cu dinți lungi, așa, de fier.* PORȚILE DE FIER, 89. *Firele lungi le toarcem pentru urzeală.* ib. 89. (Precedat de determinări care indică măsura și de care se leagă prin prep. „de") *Sămânța lui este mai de doao degete de lungă și obicinuit la sfârșitul lui martie dă afară.* COD. SILV. 19. *Și-au făcut cuțit cu două ascuțișuri, cât o palmă de lung.* TEODOROVICI, I. 141/18. *Am aflat o columnă pătrată de piatră, de patru palme de lungă și cam de doauă de lată.* SBIERA, F. S. 117. *Ne vom procura un tub de alamă dublu de lung.* ENC. TEHN. I, 145. (Urmat de determinări care indică măsura și de care se leagă prin prep. „de") *20 de lemne lungi de stânjeni 3* (a. 1836). DOC. EC. 623. *O pungă verde, lungă de doi coți.* FILIMON, O. I, 290. *Undița este o nuia lungă cam de un stânjen.* PAMFILE, I. C. 69. *Are traistă lungă De trei coți, s-ajungă Până la călcâie.* MARIAN, SA. 343. *Lung... de doi metri.* GRAM. ROM.[3] I, 297. *Îl lasă lung ca de vo șepte-op' metri.* O. BÎRLEA, A. P. II, 431. (Regional; urmat de determinări care indică partea la care se referă și de care se leagă prin prep. „în") *Topoară... au ei lungi în coadă.* M. COSTIN, O. 148. *Un om cu o măturică lungă în coadă, numită felezeu, mătură gunoaiele.* DAMÉ, T. 56. ✧ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) *Feriți-vă de cărturarii carii vor să îmble în haine lungi.* N. TEST. (1648), 97[v]/5. *Un tulpan lungu de mulți coți, îl ținea oameni în mâini.* R. POPESCU, CM I, 401. *Îmbrăcat în haine largi și cu scufie lungă* (a. 1805). GRECU, P. 167. *Cât e de lungă chivăra vechie.* BUDAI-DELEANU, în ȘA I, 311. *Portul este întocmai ca în Elveția, adecă: pălărie,... pantaloni lungi, cisme.* GOLESCU, Î. 146. *Cu haine simple bărbătești, scurte sau lungi.* CĂPĂȚINEANU, M. 25/6. *Purta... o mantie lungă, albă, de mătase țesută cu fir.* BĂLCESCU, M. V. 379. *Ieși încet un chip ca-n somn, Cu o făclie-n mâna slabă, C-o lungă mantie de domn.* EMINESCU, O. XV, 957. *Șorțul era cu o palmă mai lung decât poalele paltonului.* CARAGIALE, O. III, 163. *Veseli copii se ivesc... în cămășile lungi, cu poalele până în iarbă.* COȘBUC, P. II, 63. *Apoi se scutura de praf pe mâneca bluzei lungi de dril.* SANDU-ALDEA, D. N. 27. *În cap are un fel de căciulă lungă, țuguiată.* PAMFILE, CR. 189. *Mai face doi pași strângându-și la piept paltonul lung.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 27. *Străinul acela sări din căruță și-și dezbrăcă mantaua lungă, neagră.* AGÎRBICEANU, S. 542. *Femeile poartă cămașă lungă, albă.* GR. S. II, 26. *Erau doi băieți numai de o șchiopă, cu niște cușme mari până peste ochi și înfășurați în sumane cu mânecile lungi.* SADOVEANU, O. III, 85. *Îmbrăcat în lungu-i anteriu alb de dimie, înflorit cu găitane negre, pleca cu olacul la București.* MOROIANU, S. 141. *Anișoara este tipul provincialei demodate: rochie lungă și strâmtă, o jachetă scurtă și largă.* KIRIȚESCU, G. 51. *Urmașii lui au adăugat privilegiul de a purta haine lungi.* OȚETEA, T. V. 30. *Ilonca, înfășurată într-o rochie lungă până în călcâie,... umbla prin casă împrăștiind miros dulce de mosc.* STANCU, D. 470. *Umblai în cămașă lungă până spre douăzeci de ani.* SORESCU, L. L. I, 112. *Ia-mă tu pe mine... Și ți-oi da eu ție... Blană lungă, moale, Cu samur în poale.* MARIAN, NU. 42, cf. ALR II 3 299. *Cu veșmântul mohorât. Lung îi, lung, până-n pământ.* FOLC. MOLD. I, 257. *Minte scurtă, haine lungi.* EMINESCU, O. XV, 926. *Ursitoarea aia, cu poale lungi și minte scurtă.* VISSARION, B. 109. *Fimei neprișeputî, Poali lunji și minti scurtî.* DIACONU, VR. 26. *Că femeia, tot femeie: Poale lungi și minte scurtă.* BALADE, II, 92. ✧ (Despre corp și despre părți ale corpului) *Chicos, adecă părul lung.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42[r]/23. *Cometa este un cuvânt grecesc, că va să zică... cu părul lung.* AMFILOHIE, G. F. 122[v]/4. *Un corn între urechi de un cot de lung.* ALEXANDRIA (1794), 22/8. *Păr foarte lung.* ȘINCAI, HR. I, 106/30. *Dreptul Melhisedec, bătrân cu barbă lungă* (a. 1805). GRECU, P. 135. *Cocorul cel lung în grumazi... au băgat capul în gura lupului.* ȚICHINDEAL, F. 45/17. *Cu părul capului galben, moale și lung.* EPISCUPESCU, O. Î. 2/20. *Un nas lung, groaznic, umfla fatale nări.* HELIADE, O. I, 174. *Sunt de tot negri la față, cu brațile și picerile lungi peste măsură.* GENILIE, G. 177/6. *Părul și barba foarte lungi.* C. A. ROSETTI, N. I. 145. *Pe o pajiște verde Libertatea, copilă bălăioară cu cosițe lungi și aurite, se juca cu un arc distins.* BĂLCESCU, M. V. 556. *Vita pentru îngrășet să aibă... spinare lungă și lată.* LITINSCHI, M. 121/21. *Natura a dat picioare lungi la acele păsări care locuiesc bălțile.* BARASCH, M. I, 53/20. *Și ar fi în stare a se îmbolnăvi*

dacă ar vedea că un fir de păr e mai lung decât celălalt. NEGRUZZI, S. I, 64. *Prin geana ei cea lungă o îngerească milă Părea că se scoboară pe oameni a jeli.* BOLLIAC, O. 75. *Elefantul năsos... Cu lupul coadă lungă Multe izbânzi făcură.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Ea se juca cu veselele ei soaţe culegând flori de pre câmpie şi împletind cu ele cunune ca să împodobească lungile lor cosiţe.* ODOBESCU, S. III, 279. [Erbivorele] *au... maţele mai lungi.* EMINESCU, O. XV, 172. *Iar când spre vas se coborî la mare Pe prund, găsiră acolo pe tovarăşii Cu plete lungi.* MURNU, O. 30. *Pe sub tufişuri şi prin uscături se strecoară, răsucindu-şi fricos lungile trupuri verzi ca frunza, mari şopârle.* IORGA, P. A. I, 156. *Se zicea că doamna iubeşte pe frumosul logofăt... cu lunga lui barbă neagră.* id. V. F. 37. *Cu aripi lungi ocrotitoare.* PETICĂ, O. 44. *Are picioarele încârcite din naştere, iar braţele lungi.* REBREANU, I. 15. *Există, fără îndoială şi astăzi, mai ales în provincie, poeţi cu păr lung şi lavalieră.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 258. *Un plutonier, cu mustaţa lungă cât o coadă de noaten, l-a pocnit cu cizma.* POPA, V. 82. *Barba unchiaşului era mare şi albă, părul lung şi alb.* VISSARION, B. 103. *Genele lungi îi umbresc ochii.* A. HOLBAN, O. II, 338. *Un om cu pălărie cenuşie de pâslă, cu favorite lungi, negre, se uita în toate părţile.* id. ib. VIII, 21. *Unele au ciocul lung şi ascuţit.* ENC. AGR. I, 82. *Ciocul este evident mai lung şi mai puternic.* DOMBROWSKI, P. 111. *Gheara policarului este slab curbată şi mai lungă decât degetul.* id. ib. 192. *Picioarele îi erau subţiri, braţele de asemeni lungi şi fragile.* CĂLINESCU, S. 69. *O fată Cu gene lungi ca spicele de orz.* BLAGA, POEZII, 56. *Îi surprinsese de vreo două ori ochii mari ai fetei întorşi, între genele lungi, spre el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 72. *Veni şi bunicul de la Cârloman, cu barba lungă şi gălbuie.* STANCU, R. A. I, 145. *Se evidenţiază... prin talia mare şi ciocul mare şi puternic, care este aproape egal de lung la ambele forme.* LINŢIA, P. III, 208. *De sub sprâncenele lungi şi încondeiate, privirile lui cafenii se aţinteau... asupra lui Lucu.* VINEA, L. I, 15. *Căpetenia lor părea să fie un om vânjos... şi cu nişte mustăţi negre, lungi şi ţepoase.* TUDORAN, P. 59. *Păştea o turmă de măgăruşi, ale căror urechi lungi se vedeau de departe.* id. ib. 194. *Tot atunci apăru din colţul colinei un moşneag... cu părul lung şi alb.* PREDA, Î. 36. *Asemenea cartilaje există la copii la toate oasele lungi.* ABC SĂN. 82. *Tendoanele pot fi uneori foarte lungi.* ib. 250. *Este o femeie absolut splendidă, blondă, cu părul lung.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 12/5. *Eretele îmblânzit... îşi întinse aripile lungi.* ib. 1992, nr. 7, 15/2. *Şarpe lung cu solzii verzi, Nici să-l vezi, nici să-l visezi.* ALECSANDRI, P. P. 11. *Mândruliţă de pe coastă, Păru lung şi mintea proastă.* MARIAN, H. 33. *Doi uncheşi bătrâni de tot, cu bărbile alb colilie şi lungi până-n pământ.* STĂNCESCU, B. 239. *În uşa bordeiului aceluia şedea un moşneag c-o barbă albă, lungă până la brâu.* VASILIU, P. L. 63. *Era cu barbă lungă şi ascuţită.* PAMFILE, DUŞM. 206. *Într-un colţ, o bătrână cu părul alb ca zăpada şi lung până la glezne era legată în lanţuri de fier.* FOLC. TRANSILV. III, 342. ✧ (Cu determinări care indică o parte a corpului, introduse prin prep. „la") *Atât în Moldova cât şi în Valahia se produce multă lână ordinară şi un soi deosebit, numit ţigaie, care e mai lungă la păr.* N. A. BOGDAN, C. M. 127. ✧ *Fierul lung* = parte a plugului în formă de cuţit mare, fixat în grindei, care taie brazda. *Fierul lung sau cuţitul (la plug).* DAMÉ, T. 35, cf. ALR SN I h 19, ALRM SN I h 14. ✧ E x p r. (Familiar) **(A avea** sau **a fi cu) mână (**ori **mâna) lungă** sau **(a fi) lung la mână** (ori **la unghii)** = (a fi) hoţ. V. şi m â n ă **(I 1).** *Fiind el cam lung la unghii,... au luat de la ţară câte ceva şi despre domnie au ascuns.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 315. *În vremea lui Artaxerx celui cu mâna lungă au luat voie a slobozi pe preoţi de bir.* ANTIM, O. 303. *Am auzit... că avea unghiile cam lungi.* GHICA, S. 297. (Eliptic) *Cum ne-a zărit, ne-a şi poreclit... Lungi de mână, buni de gură.* NUNTA, 181. **A avea limba lungă** sau **(a fi) lung de limbă** (ori **limbă lungă**) v. l i m b ă **(A I 2). Lung cât ziua de ieri** (sau **cât ziua de ieri de lung)** = foarte lung **(I 1).** *Avea o suliţă cât ziua de ieri de lungă.* MARIAN, T. 181. □ *Era lung cât ziua de ieri.* ✦ (Despre ochi) Alungit, migdalat. *Vezi o fată cu ochii lungi.* ARGHEZI, C. J. 18. *O să am ochi lungi, aşa, până aici la tâmple.* H. LOVINESCU, T. 95. ✦ F i g. (Despre faţa umană) Care exprimă tristeţe, dezamăgire, nedumerire; p. e x t. (despre oameni) trist, dezamăgit, nedumerit. *Bietele mutre ies de la congres foarte lungi şi foarte plouate.* CARAGIALE, O. V, 135. ✧ (Prin analogie; despre animale) *Rex făcu o mutră lungă, De credeai că vrea să-mpungă.* COŞBUC, P. I, 329.

2. Adj. (Despre oameni; şi în opoziţie cu s c u n d) Care are o înălţime mai mare decât cea obişnuită, cu o statură care depăşeşte media; înalt. *Bocioacă cel lung şi subţire începu să schimbe la feţe.* SLAVICI, O. II, 123. *Doctorul Damian intră, lung, purtând în mână un pahar cu ceai.* D. ZAMFIRESCU, Î. 28. *Erau engleji lungi, slăbănogi.* SANDU-ALDEA, D. N. 45. *Era tot lung şi deşirat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 305. *Ras de mustăţi şi lung cât un par.* REBREANU, I. 23. *Cu obrazul roş ca o coajă de rac fiert, dintr-odată Cristian începu să se desfăşure nesigur, lung şi osos.* SADOVEANU, O. V, 31. *Aparatura lui îl făcea de trei ori mai lung.* ARGHEZI, B. 111. *Băieţandru lung şi deşirat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 16. *Panait Derderian – oacheş, lung, sprâncenat.* STANCU, R. A. IV, 162. *Lungi, sub despletita şatră, Dorm ţiganii somn de piatră.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 144. *Te agăţai de piciorul lui Toader, cum era el lung, şi te legăna în aer ca pe un mărţişor, aşa erai de mică.* DEMETRIUS, C. M. 10. *Ce, dacă nu-l omorau pe Erik cel lung, crezi că eu nu eram azi măritată?* H. LOVINESCU, T. 114. *Bătrâna se ridică, lungă şi arcuită ca un arac.* TUDORAN, P. 35. ✧ E x p r. **(A cădea** sau **a se întinde** etc.**) cât e de lung** = a cădea întinzându-se la pământ cu întreg corpul. *Căzu cât e de lung peste neşte lemne.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 282. *Întrând în peştera sa, s-au întins şi s-au lungit câtu-i de lung.* ŢICHINDEAL, F. 8/4. *Alergând după cârdul de copii, numai ce s-a împiedecat, sărmanul, şi căzând cât era de lung, i s-a desfăcut bocceaua.* MOROIANU, S. 192. *Ar fi căzut cât era de lung.* DAN, U. 134. *Când i-a dat drumul, se zbătea pe jos, cât era de lung, ca un cocoş cu gâtul tăiat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 92. *Fără să vrea, flăcăul făcu câţiva paşi spre el, dar tot atunci se împiedică de ceva şi căzu, cât era de lung, cu faţa la pământ.* PREDA, Î. 37. *Trup se prăvălea; Trupuşor de turc, Cât era de lung.* BALADE, II, 205.

3. Adj. (Despre căi de comunicaţie, drumuri, distanţe etc.) De mare întindere. *În vale este râul Prut, pe care am trecut pe un pod lung şi stătător.* KOGĂLNICEANU, S. 4. *La steaua care-a răsărit E-o cale-atât de lungă.* EMINESCU, O. I, 234. *Corăbierii Euxinului, pentru a nu face calea lungă până la ţărmii Asiei Mici..., găsiră un punct favorabil, unde se puteau întâlni.* id. ib. XV, 1 041. *Am pornit împreună pe o cărare lungă şi şerpuită.* CREANGĂ, P. 16. *Au venit de data aceasta pe drumul cel mai lung spre Dardania.* PÂRVAN, G. 68. *Pârtia era lungă şi cu multe ocoluri.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 11. *La Cetatea Albă se puteau aduce mărfuri de orice soi de pe drumuri lungi.* N. A. BOGDAN, C. M. 6. *Parc-ar fi alergat într-o clipă pe toate căile lungi de care pomenise.* POPA, V. 257. *Dacă te-ai opri apoi, după un aşa lung drum.* VISSARION, B. 273. *Doi cai voinici de munte trăgeau căruţa, fără ţintă, pe drumuri lungi şi necunoscute.* SADOVEANU, O. I, 112. *Dădu într-o alee lungă de tei bătrâni.* id. ib. XIV, 45. *Că, ştii dumneata, drumu-i lung d-acolo.* MOROIANU, S. 212. *Acest pod este... cel mai lung pod din Europa.* ENC. TEHN. I, 353. *O altă uliţă lungă.* CĂLINESCU, O. XIV, 122. *Drumul e lung, dar mai lesnicios.* STANCU, R. A. I, 103. *Ieşiră... pe un lung bulevard.* PREDA, R. 69. *Frunză verde de cireş, Lung e drumul pân' la Ieş.* ALECSANDRI, P. P. 227. *Lung îi drumul Clujului, Dar mai lung al dorului.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 92. *A pornit în cale lungă, Nu-i pasăre să-l ajungă.* MARIAN, Î. 589. *Mândro din uliţa lungă, Şapte boale să te-ajungă.* HODOŞ, P. P. 112. *Lungu-i drumul pân' la Ieş, Lungu-i drumul, lungă-i ţara.* BALADE, III, 112. *M-am pornit la drum lung.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. (Întărit prin repetare) *Era o punte de fier lungă, lungă, dar tare subţire şi îngustă.* SBIERA, F. S. 15. ✧ (Despre forme de relief, construcţii etc.) *Împăratul... au întărit zidul cel lung.* ŞINCAI, HR. I, 118/21. *Încongiurând cetăţuica cea lungă.* id. ib. 193/30. *Sărind calul peste o râpă lungă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 206. *Aşa se numeşte un râuleţ... care se coboară furios din creierii Carpaţilor..., parcurgând o vale lungă.* SION, P. 51. *Dintâi „banatul Severinului" cuprinzând în sine Oltenia, Haţegul şi partea orientală a Temeşianei, câteştrele constituind o lungă fâşie de pământ.* HASDEU, I. C. I, 34. *Oboarele făcute de şanţuri cauzează nesănătate locuinţelor, căci acele gropi lungi devin lacuri.* MANOLESCU, I. 16. *Vatra satului nu se putea întinde pe o porţiune de hotar astfel ca să atingă amândouă laturile lungi.* PAMFILE, A. R. 17. *Pădurea era mare, lungă şi lată.* VISSARION, B. 165. *Păşind spre o zare pustie şi lungă, îşi aducea aminte.* SADOVEANU, O. VII, 65. *De la albia Siretului, râu lung.* CĂLINESCU, O. XIV, 7. *Apa e vărsată în lungi rigole.* RALEA, S. T. I, 252. *Îl regăsim în organizarea obştii româneşti, adică în fâşie lungă de pământ.* PANAITESCU, O. Ţ. 60. *În această regiune a satului ogoarele erau mai lungi.* id. ib. 170. *După mine să se-nşire Şi s-alerge să m-agiungă Pe câmpia astă lungă.* ALECSANDRI, P. P. 80. *Am să trag o brazdă lungă.* GRAIUL, I, 94. *Cât e lumea lungă, lată, Ca robia nu-i spurcată!* BALADE, II, 220. *Luncă, luncă, mult eşti lungă.* ib. III, 202. *Hold'ele era tare lungi.* O. BÎRLEA, A. P. II, 104. *Se pune aşa un şanţ lung.* PORŢILE DE FIER, 55. (După determinări care indică măsura şi de care se leagă prin prep. „de") *Cărbunele de pământ se carbonizează în şire de formă prismatică de câte opt până la zece stânjeni de lungi.* MARIN, PR. I, 45/16. (Cu elipsa prepoziţiei) *Magazia are a fi de zece stânjeni lungă* (a. 1848). DOC. EC. 947. *În centru se află o grădină de 83 stânjeni lungă.* ODOBESCU, S. II, 113. ✧ *Undă lungă* = undă **(III)** de joasă frecvenţă. □ *Staţii cu transmisie pe unde lungi.* ✧ (Despre fenomene şi formaţii atmosferice) *Trecut-au anii ca nori lungi pe şesuri.* EMINESCU, O. I, 201. *Lungi brazde de lumină se-împrăştie.* MACEDONSKI, O. II, 125. *Valurile lungi ale ninsorii s-au tupilat la faţa pământului.* SADOVEANU, O. XXI, 406. *Revărsaţi în şiruri mari ca norii lungi de vară.* PERPESSICIUS, M. III, 63. ✦ (Adverbial; rar) Până departe. *Tinde lung a ta umbrire, Cheamă-ţi fiii la unire.* BOLLIAC, O. 131.

4. Adj. (Despre şiruri de obiecte, corpuri etc.) Care se extinde pe o mare distanţă, cuprinzând un număr mare de elemente. *Având la dos un lung brâu de coline, iar gloata la flancuri.* HASDEU, I. V. 143. *Lungi şiruri de clădiri cu tinde arcuite.* ODOBESCU, S. I, 126. *Locomotiva, cu lungul ei şir de vagoane, se substituie calului, căruţei, diligenţei.* EMINESCU, O. XIV, 940. *Un şir lung de nu ştiu câte căruţe... pornesc spre miază-noapte.* CARAGIALE, O. IV, 285. *Podgoria cea vestită a Aradului, un lung şir de dealuri acoperite cu vii.* SLAVICI, O. II, 90. *Ne-am întors în oraş într-un şirag lung.* SBIERA, F. S. 170. *Cocorii veneau în ţară în stoluri lungi.* SANDU-ALDEA, U. P. 24. *Se porniră lungi şiruri de călăreţi.* DELAVRANCEA, O. II, 29. *Trecea prin săli ca o somnambulă şi şirul lung de umbre albe culcate îi păreau stafii.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 107. *Aici descărcau şi de aici trebuiau să pornească îndărăt cărăuşii ce urmau să ducă tot felul de mărfuri scurse din Moldova sau sosite în port de pe apă, formând caravane lungi.* N. A. BOGDAN, C. M. 12. *Mergea pe spata unui măgăruş un Ali..., în fruntea unui şir lung de cămile.* TEODOREANU, M. U. 191. *Treceau zeci şi sute, şiraguri lungi, nesfârşite, prin albastru, sus.* SADOVEANU, O. III, 18. *Privea convoiuri lungi de platforme încărcate.* id. ib. VII, 204. *Iată o lungă serie de faruri puternice.* OPRESCU, S. 254. *Bâlciul începea cu un lung şir de negustori de turtă dulce.* ARGHEZI, B. 66. *Lungul şir de nuci împânzea cerul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 56. *Rândul cel mai lung al tectricelor.* LINŢIA, P. III, 215. *Trece-un şir lung de holtei, Trec recruţii tinerei, Că ne părăsesc şi ei.* FOLC. TRANSILV. III, 114. ✦ F i g. (Despre şiruri de noţiuni abstracte, idei, acţiuni, unităţi de timp etc.) Care cuprinde un mare număr de componente. *Un lung şir de ani jertfiţi desfătărilor trupeşti şi faptelor vinovate.* MARCOVICI, D. 439/8. *Istorisea Nonei şirul cel lung al cazurilor sale.* ASACHI, S. L. II, 74. *Seria lungă de documente publicate în anul 1885 în două volume.* BARIŢIU, P. A. I, 122. *Aşteaptă-te la o serie lungă de epistole.* GHICA, S. 676. *Trecem în revistă lista lungă de sofisme, ingenioase sau grosiere, la cari pot avea recurs oamenii de stat.* EMINESCU, O. XIV, 907. *O serie lungă de articole.* CARAGIALE, O. VII, 229. *Fiecare clipă de mulţumire e numai un repaos trecător după un lung şir de grele suferinţe.* SLAVICI, O. II, 156. *Şi dând glas limbii, prinse a mi se căina de-atât de lungul şi chinuitul şir al anilor, ce n-o mai lăsau ticnei şi pământului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 10. *Sunt date uitării domniţele,*

a căror copilărie... a trecut printr-un lung şir de pribegii. IORGA, V. F. 5. *În lungul lanţ al vieţuitoarelor până la om, deosebirea de căpetenie de la una la alta a fost un spor de pricepere.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 21. *Din lungul şir al luptelor... tradiţia literară nu ne păstrează decât o singură ştire.* PÂRVAN, G. 67. *Dimineaţa venea întotdeauna cu un lung alai de zgomote.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 7. *E o serie lungă de lucrări care au apărut de la 1909 încoace.* RF I, 332. *M. Dragomirescu pornise o lungă serie de foiletoane în „Epoca".* LOVINESCU, S. VIII, 23. *Au fost... ia uite ce lungă listă... foarte multă lume.* CAMIL PETRESCU, T. II, 68. *O evocare plină de un dinamism obişnuit lui Sandu-Aldea, pe care însă... lunga serie a adjectivelor finale o slăbesc fără îndoială.* VIANU, A. P. 209. *Lista persoanelor frecventate de Schiller este destul de lungă.* id. L. U. 337. *Un măr crescu acolo – şi alţii îl urmară Prin lungul şir de veacuri.* BLAGA, POEZII, 34. *O listă lungă.* PREDA, R. 201. *Aceste lungi înlănţuiri de argumente... mi-au dat prilejul să-mi închipui că toate lucrurile care pot fi cunoscute de oameni urmează unele după altele în acelaşi fel.* JOJA, S. L. 51. *Un lung şir de observaţii banale care a ajuns să sufoce respiraţia presei literare.* V. ROM. aprilie 1970, 121. *Încercările de a denumi o realitate necunoscută prin termenii curenţi duc... la crearea unor lungi serii sinonimice.* L. ROM. 1980, 116.

5. Adj. (Despre opere literare sau ştiinţifice ori despre părţi ale lor) Care este de proporţii mari; (despre texte sau pasaje scrise) care cuprinde un mare număr de cuvinte, de pagini etc. *S-au aflat şi această istorie, Scrisă în stihuri aşa lungi* (a. 1787). DR. I, 25. *Împărăteasa emite un rescript lung din zece puncte.* BARIŢIU, P. A. I, 412. *Le-a făcut o jalbă lungă.* NEGRUZZI, S. I, 280. *Sunt silit să fac o digresiune cam lungă.* GHICA, S. 362. *Guizot, în studiul său asupra lui Shakespeare, începe povestirea prin o lungă digresiune despre Adam şi Eva.* HASDEU, I. V. XV. *„Revista" de la 1 iunie 1873 publică un lung răspuns al d-lui P. Grădişteanu.* MAIORESCU, CR. II, 31. *Vărsă fără preget al său geniu ferbinte şi puternic într-o mulţime de lungi bucăţi exametre.* ODOBESCU, S. I, 47. *Un număr de poezii meditative şi umoristice, fabule şi o poezie satirică mai lungă.* EMINESCU, S. P. 295. *Este o lungă epopee sau o povestire extraordinar de îngrijită.* CARAGIALE, O. III, 58. *Lungi sunt numai scrisorile urâte şi plicticoase; cele frumoase şi amuzante sunt totdeauna prea scurte.* id. ib. VIII, 351. *Citaţiunile mele au fost cam lungi.* MACEDONSKI, O. IV, 26. *Foiletoanele... se bucură de câte un studiu mai lung.* DR. II, 735. *Atât versul troheic lung, cât şi lărgimea cuprinzătoare a strofei se potrivesc cu un ton grav şi adânc.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 58. *Îi încredinţă un lung memoriu.* N. A. BOGDAN, C. M. 75. *Printr-un lung hrisov..., fixează mai amănunţit drepturile şi datoriile negustorilor din Iaşi.* id. ib. 78. *Articolul s-a bucurat de cinstea unei lungi replici a lui I. Gherea.* LOVINESCU, S. VIII, 77. *Las la o parte dialogurile, chiar când se întâmplă să fie mai lungi.* A. HOLBAN, O. I, 242. *Epistolele acestea lungi le scriu mai mult pentru mine şi pentru ce-o fost odată.* SADOVEANU, O. IV, 23. *Creangă trimise o lungă jalbă ministrului.* CĂLINESCU, O. XIV, 93. *Vom extrage aceste două rânduri dintr-un mai lung pasaj.* PERPESSICIUS, M. IV, 158. *Îi arătase... lungile reportaje.* STANCU, R. A. V, 93. *De la judecata abilă... a lui Maiorescu... la lunga frescă istorico-literară a lui N. Iorga..., seninul mirceştean a străbătut trei etape de fixare a personalităţii lui de scriitor.* CONSTANTINESCU, S. I, 21. *Opera lui se impune şi câştigă o anumită popularitate atât la Bucureşti, cât şi la Iaşi, iar presa îi consacră lungi articole.* IST. T. II, 75. *Criticul începe atunci prin a reaminti datele polemicii, dând lungi extrase pentru a crea impresia de obiectivitate.* N. MANOLESCU, C. M. 80. *Am deschis această lungă paranteză ca să pot face o comparaţie între limbajul poetic şi încercarea poetului de comuniune.* STĂNESCU, C. R. 60. ✦ (Învechit; despre persoane) Care compune texte prea lungi **(5),** care povesteşte cu multe amănunte; prolix. *Nici prea lungu într-acestea îmi trebuie să fiu.* C. CANTACUZINO, CM I, 60. [Cuvintele] *acelea le las ca să nu fiu prea lung.* ŞINCAI, HR. I, 109/28. *Ca să nu fim prea lungi, presupunem că doritoriul de a le cunoaşte va consulta istoria specială a ţărei.* BARIŢIU, P. A. I, 275.

6. S.n. (Învechit şi popular; de obicei art.) Lungime **(I 1, 3),** întindere. *Voi să puteţi apuca cu toţi sfinţii carea iaste lăţimea şi lungul şi adâncul şi înălţimea.* CORESI, PS. 421/29. *Mearsără... câtu-i lungul unui pământ arătoriu.* PO 121/10. *O icoană mare de cinci stânjini lungu şi trei latu.* GOLESCU, Î. 46. *Are un pod peste apa Oltului, lungul poate fi ca de optzeci stânjini.* id. ib. 7. *Arătarea anume câte feluri de materialuri trebuieşte pentru facerea unii mori cu un cal – lungul şi largu' luminii din năuntru de stânjini 3* (a. 1828). DOC. EC. 413. *Un fus, lungul stânjeni 1½* (a. 1828). ib. 414. *Faţa locului este peste 20 stânjâni şi lungul mai mult.* CR (1831), 16. *Luând curaj, se întinse şi spre lungul Argeşului.* F. AARON, I. I, 38/16. *România... se întinde lungul de la Ruşava sau Orşava până la gura Siretului..., iar latul din Dunăre, de la Turn până la Carpaţi.* GENILIE, G. 182/16. *Tot lungul Dunării aparţinea Basarabilor.* HASDEU, I. C. I, 3. *Această încăpere era o sală, cu lărgimea jumătate cât lungul.* ODOBESCU, S. I, 442. *Dimonul cu obrajii arşi de soare şi cu tălpile sparte de spini şi de ţăpuşi, pe care nu-l încăpea lungul văilor de nebun şi umblăreţ ce era.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 90. *Ea este făcută din una, adecă dintr-un singur lung de bucată de sus până jos.* PAMFILE, I. C. 360. *Ca o îngustă năframă întinsă pe lungul nesfârşit al văii largi, îşi pierdea cursul în taina depărtată a răsăritului.* HOGAŞ, M. N. 156. *Lungul dughenelor să aibă din păretele dughenii din dos doisprezece stângeni.* N. A. BOGDAN, C. M. 107. *Dumnealor cred, din contră, că-i frumos să ne batjocorească strigând după noi câtu-i lungu' uliţii.* BĂNUŢ, T. P. 11. *În fundul şoselei, jandarmii, care pândeau lungul drumului, l-au zăpsit.* POPA, V. 176. *Un tremur rece a furnicat-o ca o săgeată de gheaţă pe tot lungul spinării.* id. ib. 281. *Cartea se străduieşte în tot lungul ei să dezrădăcineze obiceiurile greşite.* VOICULESCU, L. 5. *Soarele începuse să cadă domolit şi roşu dincolo de lungul văii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 194. *Cât i lungu' pă sub soare, Nu-i mai blăstămată floare Ca fata care-i fecioară.* ŢIPLEA, P. P. 58. *Să are dealurile, Văile, Lungul Şi curmezişul.* PAMFILE, B. 24. *Ochii-şi negri d-arunca Înspre lungul drumului.* BALADE, III, 64. ✧ L o c. a d v. **De-a lungul** sau **în lung**

(ori, rar, **la**) **lung** = pe direcţia lungimii **(I 1, 3),** în lungime; p. ext. pe toată suprafaţa, în toată mărimea. *Aşa degrabă au lovit, cât au luat oraşul în lungu, de au apucat mulţi oameni în robie.* M. COSTIN, O. 197. *Au luat munţii... în lungu.* NECULCE, L. 198. *Sultanul veniia den jos, luând ţara în lungu.* R. GRECEANU, CM II, 34. *Să tind în lung de lângă Ianina Ipirului până spre... Elbasan.* C. CANTACUZINO, CM I, 45. *Un pământ... se întindea în lung.* ŞINCAI, HR. I, 63/22. *Este o piatră ce creşte ca o prismă încrustată cu linii de-a lungul.* id., în ŞA I, 663. *Acestea apucară carii în lung, carii în lat.* ŢICHINDEAL, F. 104/21. *Ca peplu peste corpu-i se resfira în raze În unde de lumină cosiţele-i de aur Şi-i coperea d-a-lungul augusta nuditate.* HELIADE, O. I, 368. *Obicinuita măsură în ţară este pogonul..., care are 24 prăjni în lung şi şase în lat.* REG. ORG. 58/8. *Judeţele muntene se întind pe supt poalele Carpaţilor în lung.* GENILIE, G. 193/5. *Vedzi cel părău care... despică* [valea] *în lung?* NEGRUZZI, S. I, 195. *Moşia are în lung o poştă şi jumătate şi în lat trei pătrare de poştă.* I. IONESCU, M. 609. *Nucii bătrâni ca pământul D-a lungul se desina.* ALEXANDRESCU, O. I, 134, cf. COSTINESCU. *La depărtare cu vreo două ceasuri de acest oraş, apucă d-a lungul printr-o vale largă.* ODOBESCU, S. I, 164. *Planul turcilor era ca Suleiman... să străbată de-a lungul această vale.* EMINESCU, O. IX, 397. *Acul magnetic, o subţire vărguţă magnetică, care în genere are forma unui romb întins în lung.* id. ib. XV, 1 202. *Ca un copac trăsnit, culcat de-a lungul în mijlocul pădurii, aşa rămânea moş Simion ceasuri întregi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 12. *Se vede numai mantia de aur, cu benzi de argint... în lung şi pe marginea de jos.* IORGA, C. I. I, 116. *Când fânul este prea mărunt, se poate lega carul şi în lung, de dinainte înapoi.* PAMFILE, A. R. 160. *După aceasta iau satul de-a lungul.* id. CR. 163. *Parcă zboară, Parcă-noată, Scuipă foc, înghite fum Şi-ntr-un valvârtej de fum Taie-n lung pădurea toată.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 30. *Ia brazdele de flori la lung, că voi să le stricăm niţel.* VISSARION, B. 27. *Aproape de pământ zboară cu el în lung.* id. ib. 323. *Târgul avea numai trei uliţi în lung.* SADOVEANU, O. II, 151. *Privim încă o dată casa, grădina, uliţa în lung, împrejurimile până departe, pe zarea dealurilor.* id. ib. IV, 126. *Ramificaţiile se vor tăia în lung, când sunt viguroase.* ENC. AGR. I, 99. *Casa avea două ferestruici deoparte, în lung.* CĂLINESCU, O. XIV, 18. *Pe marginea (tăişul) maxilarului şi a mandibulei, de-a lungul, se află o dungă neagră.* LINŢIA, P. III, 77. *Plantele se pot prăşi în lung şi în lat.* AGROTEHNICA, II, 47. *Anton Lupan lua Cornul de Aur, în lung, cu barca.* TUDORAN, P. 59. *Tulpina are dungi pronunţate de-a lungul.* PRODAN–BUIA, F. I. 566. *O asemenea „funie de moşie" străbate în lung întreg teritoriul.* PANAITESCU, O. Ţ. 156. *Când eram eu tinerel, Luam satul de-a lungul.* MARIAN, NU. 12. *Cât îi dealul de-a lungu', Nu-i voinic ca unguru'.* id. H. 85. *Luă uliţa de-a lungul Şi crâşmuţele de-a rândul.* PAMFILE, C. Ţ. 76. *Lua târgul tot de-a lungul Şi birturile de-a rândul.* BALADE, II, 8. *Când eram eu tinerel Luam satul de-a lungul.* NUNTA, 303. *Ion moldovean ce-mi făcea? – Lua drumul de-a lungul.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 66. *Pe Neaga-n lung ca mi-o lua.* ib. 315. *Atunce ie să scoală napoi..., să puńe napoi de lungu pângă ielu.* O. BÎRLEA, A. P. II, 27. **În lung şi (în) lat** (sau **în larg**) sau **de-a lungul şi de-a latul** (sau **de-a curmezişul),** (învechit) **pe lung şi pe lat** = în toate direcţiile; în toate părţile, pretutindeni. V. şi l a t. *Îmblă acest pământ tot pre lung şi pre lat.* PO 47/10. *În dreptul lor acuma ei ca p-a lor avere În lung şi-n lat o pradă.* HELIADE, O. I, 223. *Din o sută mii reţele Palme-o mie-n lung şi-n lat.* ASACHI, S. L. I, 178. *Preîmblându-se în lung şi în larg prin mica cămăruţă.* NEGRUZZI, S. I, 19. *Oastea cumană şi oastea română bântuiau pretutindeni în lung şi-n lat teritoriul.* EMINESCU, O. XIV, 105. *Să rădică iute şi-ncepu să-şi străbată-n lung şi-n lat camera.* CARAGIALE, O. V, 343. *Trecu-n lung şi-n lat, în cruciş şi-n curmeziş.* SLAVICI, O. I, 217. *Ceea ce vrea să fie este un câmp întins, brăzdat în lung şi-n lat cu răscruci* (a. 1887). PLR I, 385. *Să fi îmblat lumea de-a lungul şi de-a curmezişul, alta ca dânsa n-ai mai fi aflat.* MARIAN, O. I, 240. *Se plimbă-n lung şi-n lat.* COŞBUC, P. I, 88. *Odinioară domnii, când nu aveau război, străbăteau ţara în lung şi în lat.* IORGA, C. I. I, 173. *Şi eu mă plimb în lung şi-n lat pe balcon.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 279. *Cutreierau pe jos ţara în lung şi în lat.* N. A. BOGDAN, C. M. 134. *Preumblându-se în lung şi în lat, bătrânul îşi mişca viu luminile ochilor.* LOVINESCU, M. 103. *S-a rugat femeia în lung şi în lat.* KLOPŞTOCK, F. 17. *Am cutreierat în lung şi în lat locurile cunoscute.* SADOVEANU, O. III, 50. *Ca pe o hartă deschisă-n lung şi larg S-avântă tot Ardealul.* PILLAT, P. 101, cf. IORDAN, STIL. 100. *Până acum a străbătut încăperea în lung şi în lat, ca o fiară în cuşcă.* KIRIŢESCU, G. 286. *Sub stele veşnic adormite În lung şi larg, în sus şi-n jos se-ntind câmpii nemărginite.* PERPESSICIUS, M. I, 186. *Dincă străbătea ţara de-a lungul şi de-a latul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 227. *Şi umbla în lung şi-n lat Rică, fante înjungheat.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 91. *În acest interval am cutreierat întreaga Deltă şi lagunele în lung şi în lat.* LINŢIA, P. III, 125. *Avea pantofi cu talpă de crep, mici şi trainici, de cutreierat lumea în lung şi-n lat.* VINEA, L. II, 168. *Cutreierase Mediterana în lung şi-n lat.* TUDORAN, P. 47. *Începu să măsoare camera în lung şi în lat.* PREDA, R. 182. *Locul a fost bătut de Eminescu în lung şi-n lat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 3/1. *A îmblat în lung şi lat.* MARIAN, O. II, 40. *Să trăieşti cum eşti din fire, Să tot umbli-n lung şi-n lat Şi tot să ai de umblat!* PAMFILE, C. Ţ. 257. *Mi-a tot umblat Lumea-n lung şi-n lat.* id. CER. 114. *Călcân' lumea-n lung şi-n lat, Frate dulce n-am aflat.* T. PAPAHAGI, M. 38. *Ţara ne-a prădat, A prădat-o-n lung şi-n lat.* BALADE, II, 11. *Spinul creşte-n lung şi-n lat Pomul rămâne uscat.* FOLC. TRANSILV. III, 102. *Eu am înotat Marea-n lung şi-n lat.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 71. *În lung şi-n lat.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. **Pe lung şi pe lat** (ori **pe larg**) sau **pe lung** = printr-un număr mare de cuvinte; amănunţit; exhaustiv. V. şi l a t. *Pot ca mai pre lung şi mai pre larg lucrurile rumâneşti să le scriu* (a. 1795). MICU, în ŞA I, 224. *Mai pre lung scrie Iovie răsboiul lui Petru IV.* ŞINCAI, HR. II, 162/1. *Cum era cu vestmântul cel de drum pre spate, din picioare începe a povesti pre lung şi cu amăruntul toată treaba sa.* MAIOR, PRED. I, 65/25. *În acest din urmă, dacă ne aducem bine aminte, se relatează iarăş pe lung şi pe larg istoria propriei sale înfiinţări.* MAIORESCU, CR. I,

186. *Îi povestea pe lung durerea lui.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 108. ✧ Loc. prep. **De-a** (sau **în,** învechit şi regional, **pe) lungul...** = **a)** pe direcţia lungimii **(I 1, 3)**..., pe lungimea... *Din locul târgului Băii s-a dăruit nouă de către răposatul Mihail Racoviţă... această moşie..., în lungul moşiii, cât ţine moşie Băii* (a. 1789). IORGA, S. D. VII, 241. *Pământul lui Attila supus era de-a lungul Dunării.* ŞINCAI, HR. I, 81/22. *Unile sunt netide şi altile sunt aspre şi scorţoase care le vine din pricina căsuţilor şi a ţevilor după cum vor fi aşezământul lor în lungul lemnului au prin pregiur.* AMFILOHIE, G. F. 243^{r}/6. *Gigantica sa umbră în lungu-i se destramă.* HELIADE, O. I, 214. *Eu păşteam turma de-a lungul pârâuţului, lângă punte.* ASACHI, S. L. II, 282. *Miile de locuitori înşiraţi pretutindeni de-a lungul drumurilor întâmpinau pe împăratul în genunchi.* BARIŢIU, P. A. I, 458. *Sunt pentru acest ajutor mai des pentru bisericele de-a lungul Dunării şi mai cu seamă din Dobrogea, cari e ţară română.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 225. *Se puse de-a lungul Constantinopolului.* FILIMON, O. II, 223. *Pe furcile acestea se pune o grindă în lungul bordeului.* I. IONESCU, M. 151. *Potcoavă trecu de două ori de-a lungul pieţei.* HASDEU, I. V. 201. *Regimentul II l-au împrăştiat pe companii în lungul Dunării.* LĂCUSTEANU, A. 61. *O ie sau o cămeaşă de pânză subţire, cusută în lungul mânecilor cu vărgi de fir şi de culori vii..., învăleşte braţul.* ODOBESCU, S. I, 418. *De-a lungul sârmei se mână o putere prin care suntem în stare a ridica greutăţi.* EMINESCU, O. XIV, 956. *Aşează sticla goală pe jos, lângă zid, în lungul salonului.* CARAGIALE, O. III, 157. *Mi-am zdrobit piciorul drept jupuindu-mi epiderma d-a lungul fluierului.* id. ib. VIII, 58. *Îşi luă muzica-n spate şi-amândoi... plecară încetişor de-a lungul stradelor ude şi pustii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 41. *S-arată rând pe rând Sate risipite-n lungul văilor.* COŞBUC, P. I, 317. *Parcă străbate-o săgeată De-a lungul câmpiilor reci.* id. ib. II, 9. *Ca podoabă a hainei acesteia dintâi, dungă de fir la gât şi o alta, tot aşa de lată, căzând în lungul veşmântului.* IORGA, C. I. I, 114. *Procurorul care s-a plimbat de-a lungul odăii, porunceşte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 253. *Vechiul cult... se răspândeşte prin auxiliarii thraco-daci, şi în special prin geţii de la Dunăre, de-a lungul întregei graniţe a Dunării.* PÂRVAN, G. 522. *Văzu cu mirare pe nevastă-sa stând dreaptă în picioare, cu braţele spânzurate de-a lungul şoldurilor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 108. *Ştim... că de-a lungul Carpaţilor... au fost aşezări de români.* GR. S. I, 326. *În vale, de-a lungul malului, miile de lumini de la Torre Annunziata.* LOVINESCU, S. VIII, 83. *Sandalele-mi sunt rupte, Iar toga ce mi-o dete Apolo În noapte când pornii spre voi Abia-şi mai flutură albastrul De-a lungul umerilor goi.* MINULESCU, VERS. 6. *Îşi apleacă tâmpla de-a lungul braţului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 273. *Zaharia Duhu rămase cu braţele spânzurate de-a-lungul trupului.* C. PETRESCU, R. DR. 200. *Vrea să vadă cât mai departe în lungul drumului.* BASSARABESCU, S. N. 100. *Rusanda tot acolo şedea, răzămată cu coatele de poartă şi uitându-se în lungul drumului.* POPA, V. 51. *Nemerise o cărare dreaptă în lungul unei văi şi o ţinea pe ea.* VISSARION, B. 166. *Se defăşurau de-a-lungul malurilor.* C. GANE, TR. V. 160. *Ridicai sabia, care căzuse de-a lungul piciorului.* SADOVEANU, O. II, 7. *Ne alungam în lungul malului cu chiote şi cu răcnete.* id. ib. III, 51. *Pe deasupra capetelor, în lungul viaductului, trec trenurile aeriene c-un huruit de tunet ceresc.* BART, S. M. 41. *Iernează în Egipt, zburând... noaptea, de-a lungul coastelor.* ENC. AGR. I, 57. *Mâinile acestea, care acum se zbat şi vor să scape, dar care atunci când ai venit la mine la hotel, atârnau ca două lucruri moarte de-a lungul trupului tău.* KIRIŢESCU, G. 236. *Părea un brocart cusut cu fir..., catifea de-a lungul căreia se deşirau perlele.* VIANU, A. P. 246. *Zidise de-a lungul Carpaţilor o linie de cetăţi.* OPRESCU, S. 190. *De-a-lungul sectorului Dunării... am observat un exemplar la 26 aprilie 1912.* DOMBROWSKI, P. 115. *Trecură printr-o sală austeră, cu lăzi şi cufere mari de-a lungul pereţilor, apoi intrară într-o odaie semiobscură.* CĂLINESCU, O. I, 28. *Împrejurările ne-au interzis să stăm mai îndelung asupra acestui regret... de-a lungul coloanelor acelora.* PERPESSICIUS, M. III, 58. *Şedeau... în lungul mesei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 97. *Vântul aducea vrafuri de zăpadă şi le vânzolea de-a lungul uliţei.* STANCU, R. A. III, 88. *Pe steagul extern, de-a lungul rahisului, rectricea este albă până la jumătate.* LINŢIA, P. III, 7. *Locuia aici..., într-o căsuţă..., deasupra unei străzi suitoare de-a lungul ruinelor.* VINEA, L. I, 51. *Pe şoseaua în stâncă de-a lungul fluviului.* TUDORAN, P. 48. *Văzură femeia pe motocicletă zburând de-a lungul pereţilor de scânduri.* PREDA, R. 88. *Retragerea se făcea de-a lungul munţilor, prin Vrancea.* C. GIURESCU, P. O. 250. *Satele slavilor... se află de-a lungul râurilor.* PANAITESCU, O. Ţ. 26. *Musai trebuie să treacă de-a lungul satului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 14/3. *Calul îl purta în pas domol printre copacii presăraţi de-a lungul drumului.* ib.1992, nr. 4, 8/1. *Cum o ajuns acolo, o dejugat boii, o luat slederul ş-o făcut în lungul copacului 24 de borte.* VASILIU, P. L. 56. *Ian aruncă ochii tăi, Tot de-a lungul celei văi.* BALADE, II, 149. *În lungul şanţului l-a împuşcat pe el aici.* PORŢILE DE FIER, 47; **b)** pe parcursul..., în decursul... *Ea se produce... a doua oară de-a-lungul întregii propoziţii.* IORDAN. STIL. 66. *Autorul nostru afirmă daruri de povestitor cursiv şi de-a-lungul confesiunilor sale de campanie.* PERPESSICIUS, M. III, 48. *Cartea se străduieşte în tot lungul ei să dezrădăcineze obiceiurile greşite.* VOICULESCU, L. 5. **De-a lungul şi de-a latul...** sau **în lungul şi în latul...** = pe toată lungimea **(I 1, 3)** şi lăţimea...; în toate părţile... *Vorbea despre toate regiunile Europei civilizate, în lungul şi în latul continentului.* CARAGIALE, O. II, 205. *Se plimba cu mâinile în buzunare, îngândurat, în lungul şi latul marelui salon.* CĂLINESCU, S. 102. *Nu rareori Ioanide era distrat în convorbirile de lucru cu mine şi se plimba agitat în lungul şi latul camerei.* id. ib. 127. *Îmi propusesem să alerg toată acea duminică de-a lungul şi de-a latul Parisului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 7/1. **Din lungul...** = **a)** de pe direcţia lungimii **(I 1, 3)...** *Frigul din lungul spinării i s-a ridicat până în creştetul capului.* POPA, V. 317. *Se întoarse către priveliştile din lungul liniei ferate.* SADOVEANU, O. VII, 211. *Şoimii şi isprăvile lor sunt mai bine cunoscute în satele din lungul râurilor ce curg la noi.* BĂCESCU, PĂS, 198; **b)** (regional) de-a lungul...; pe toată suprafaţa... *A bătut-o bărbăţelul... Tot din lungul trupului.* BALADE, III, 171.

(Învechit şi regional) **Pe lungul...** = pe direcţia lungimii **(I 1, 3)...**, de-a lungul...; p. e x t. cât e de lung **(I 1)...**, pe toată lungimea... *Braţul stâng întinsu pe lungul piciorului păn' la genunchiu.* GHERASIM, T. 98r. *Se va purta mâna pe lungul tubului.* AMFILOHIE, G. F. 76v/10. *Flăcăii au lăsat carul în drum şi au luat-o cu fereală pe lungul hatului.* POPA, V. 71. *M-a bătut un bărbier Cu cureaua biciului, Tot pe lungul trupului.* PAMFILE, C. Ţ. 339. *O da' cu paru' cela pe lup, pe lungu' spinării.* O. BÎRLEA, A. P. III, 62. ✧ E x p r. **A-şi şti** (sau **a-şi cunoaşte, a-şi vedea, a-şi afla**) **lungul nasului** = a fi conştient de propriile defecte şi merite, de propria poziţie socială sau profesională, a-şi aprecia corect propria valoare. *Ş-au văzut Neamţul şi Ogăzoaia lungul nasului* (a. 1779). FURNICĂ, I. C. 85. *Fiecare trebuie să-şi cunoască lungul nasului.* PR. DRAM. 229. *Am zis-o... pentru că ne cunoaştem lungul nasului.* EMINESCU, O. II, 92. *Acolo îşi cunoaşte omul lungul nasului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 406. *Trebuia să-mi văd lungul nasului.* VLASIU, A. P. 403, cf. IORDAN, STIL. 223. *Îşi văzuse, la timp, lungul nasului.* STANCU, R. A. IV, 324. *Îşi cunoştea lungul nasului.* TUDORAN, P. 99. (Cu parafrazarea proverbului) *Vom şti să le arătăm totdeauna lungul nasului.* EMINESCU, S. P. 106. **A-i da** (cuiva) **lunga** = a lăsa pe cineva să fugă, a da cuiva drumul. *Ceia ce fugeau, li se da lunga înainte şi scăpau.* EUSTRATIE, LET.2 I, 377, cf. TDRG. ✦ (Regional) Fiecare dintre bârnele aşezate orizontal deasupra pereţilor casei pe lungimea **(I 1)** acoperişului pentru a susţine căpriorii; (regional) cosoroabă, lungime **(I 4).** *Peste furci se pun două lunguri, în faţa şi în dosul casei, şi două curmezişuri, pe cele două laturi mici.* PAMFILE, I. C. 419, cf. ALR II/I h 225/605, SCL 1966, 462. ✦ (Regional) Fiecare dintre cele două bucăţi lungi de lemn, paralele cu loitra, care se pun peste capetele curmezişurilor, pentru a mări suprafaţa de încărcare a carului; (regional) lungiş **(III 3)** (Gura Sărăţii – Buzău). ALR SN I h 63/728.

7. Adj. (Popular; despre mâncăruri, sosuri) Apos, diluat. *Să vedem ce să le fac de mâncat. Pentru gloată, se înţelege..., un borş lung, nişte găluşte.* ASACHI, S. L. I, 313. *Un strămoşi... plin de borş lung cu verdeţuri.* ap. TDRG. *Masa de sară cu zamă lungă.* SADOVEANU, O. II, 508. *Zamă lungă ca s-ajungă.* id. ib. II, 39. ✧ *Zeamă* (sau *ciorbă) lungă* = vorbire plictisitoare; flecăreală; p. e x t. flecar. V. şi z e a m ă **(1).** Cf. M. D. ENC.

II. (Indică dimensiunea temporală)

1. Adj. (Despre timp sau despre alte noţiuni temporale) Care durează mult; îndelung, îndelungat. *Să nu ducă pedeapsă preste vreame lungă.* DOSOFTEI, PS. 50/6. *Răscoala ar fi ţinut lungă vreme.* ŞINCAI, HR. I, 235/14. *Limba romană seau latină cea poporană nu după lung timp s-au amestecat cu limba lăcuitorilor celor vechi.* MAIOR, IST. 266/31. *Această faptă nu în prea lung timp se şi împlini.* BOJINCĂ, R. 95/22. *Văz într-acest pământ marele mormânt a orice s-a născut în lungul period al veacurilor.* MARCOVICI, D. 356/20. *Trebuie vreme lungă.* C. A. ROSETTI, N. I. 13. *Existenţa regimentului... nu a fost de lungă durată.* BARIŢIU, P. A. I, 376. *Serile i se păreau prea lungi.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Vara toată stau la muncă Meşteri câţi în ţară sânt, Iarna lungă tot se strică, Osteneala merge-n vânt.* BOLLIAC, O. 93. *Ce ar putea face cu dânsul decât a-l închiria la muncitori pe termene lungi sau scurte?* GHICA, S. 599. *Te opreşte sfinte soare! Fă mai lungă astă zi!* SION, POEZII, 274/6. *Împărţirea proprietăţii se produce sau des sau la intervale lungi.* I. IONESCU, M. 285. *Lunga durată de peste cinci ani a ministerului conservator nu făcuse decât să aprindă în majoritatea liberalilor setea de răzbunare.* MAIORESCU, D. II, 24. *Acest privilegiu... nu au fost de lungă durată.* LĂCUSTEANU, A. 49. *Limba română de-aceea s-a depărtat aşa de latină şi s-a înmuiat pentru ca aşa de lungă vreme nu a fost scrisă.* EMINESCU, O. XV, 100. *De durată lungă fiind, trăsăturile rămân neşterse.* id. ib. 1 054. *Nouă ni se par aste câteva zile până ne revedem mai lungi decât toată vremea de când nu ne-am văzut.* CARAGIALE, O. VII, 268. *Îmi înşira poveşti la gura sobei, în vremea nopţilor lungi de iarnă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11. *Această bună înţelegere... nu avu lungă durată.* SBIERA, F. S. 263. *A venit iarna, cu nopţile ei lungi şi triste.* SANDU-ALDEA, U. P. 177. *Dar biruitor definitiv, pentru un lung viitor asigurat, va fi altul.* IORGA, P. A. II, 421. *Când toamna e lungă şi vremea este călduroasă, grâul sămănat creşte îndată.* PAMFILE, A. R. 105. *Între Burebista şi Decebal – vreme mai lungă decât aceea a stăpânirii romane în Dacia.* PÂRVAN, G. 482. *Nicio rază din cerul sfânt nu ajunge până jos în lunga vreme de noapte a acestui oraş.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 67. *Nicio raţă nu s-a ridicat în liniştea acestui crepuscul lung ca-n ţinuturile polare.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 83. *Se făceau gutuile, aducând în parfumul lor de ananas răbufneala iernelor lungi şi apăsătoare.* KLOPŞTOCK, F. 26. *Această fiinţă... este în stare să stea vreme lungă în aerul rece.* A. HOLBAN, O. I, 26. *Ispăşea splendid anii lungi de neatârnare.* TEODOREANU, L. 126. *Se întindea în juru-ne un amurg lung de vară.* SADOVEANU, O. XXI, 101. *Dincoace de munţi, iernile sunt mai lungi şi nutreţurile puţine.* MOROIANU, S. 150. *În nopţile lungi..., bătrânul o să stea aici.* DAN, U. 115. *Am putea întreţine combustiunea... un timp suficient de lung.* ENC. TEHN. I, 365. *Anii pe feluritele planete sunt mai lungi sau mai scurţi după revoluţia satelitului.* CĂLINESCU, C. O. 213. *Tocmeşte şi trage o broşură de care nu leagă un orgoliu de mai lungă durată.* PERPESSICIUS, M. II, 411. *Într-o lungă epocă nu s-a simţit niciodată în siguranţă.* VIANU, L. U. 209. *Peste veacuri lungi şi goale şi pustii... Dumnezeu se va-ndemna Să fac-o altă lume.* BLAGA, POEZII, 30. *Aşteptarea normală constă în a prepara printr-o durată cât mai lungă posibil separarea între excitaţie şi consumarea actului în acţiune.* RALEA, S. T. II, 163. *Desconsiderarea acelui funcţionar imbecil făcea ca chipul bătrânului să rămână lungă vreme împurpurat.* PREDA, R. 15. *Tratamentul fiind mai dificil şi de lungă durată, trebuie luate toate măsurile.* ABC SĂN. 34. *Lunga perioadă a feudalismului constituie pentru istoria de specialitate subiectul prezentării fenomenului teatral în funcţie de cultura curţilor feudale.* IST. T. I, 18. *În lunga perioadă de conlocuire cu slava au apărut doi termeni slavi.* C. GIURESCU, P. O. 16. *Ele se bazează pe noi repartizări, anuale sau pe un timp mai lung.* PANAITESCU, O. Ţ. 113. *La răstimpuri lungi..., o mână înghеţată zgârie încetişor în geam.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 14/2. *Tânguia că-i*

noaptea lungă Şi n-avea leţcaie-n pungă. PAMFILE, C. Ţ. 338. *Noi păzam oili di la mucenici pân' la Boboteazî la munti, dacî era toamna lungî.* DIACONU, VR. 107. *Meşterii lucra... Zi lungă de vară.* BALADE, III, 9. (Urmat de determinări care indică măsura şi de care se leagă prin prep. „de") *Zioa cea mai lungă va fi de 16 ceasuri.* AMFILOHIE, G. F. 185^{r}/5. (Precedat de determinări care se referă la durată şi de care se leagă cu prep. „de") *Astfel se petrecu un timp destul de lung.* ODOBESCU, S. I, 18. *Viitorul îndoios şi parcă nesfârşit de lung.* SLAVICI, O. I, 173. *Îşi reluă vechea îndeletnicire, care dură iarăşi o vreme destul de lungă.* TUDORAN, P. 386. *Cât o fi iarna de lungă Tot urâtu-o să m-ajungă.* FOLC. TRANSILV. III, 148. *Cât fuse vara de lungă.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 378. ✧ (Impresia duratei mari este de natură subiectivă) *Zioa îm pare ca ş-un veac de lungă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 148. *E lungă şi grea noaptea şi fă-o mai uşoară Prin cânturile tale.* HELIADE, O. I, 353. *Vremea ce a întrebuinţat la această cură se pare cam lungă.* DESCR. AŞEZ. 73/19. *O, ce ceasuri lungi!* PR. DRAM. 134. *Orele nopţii sunt foarte lungi pentru cei care nu au somn.* FILIMON, O. I, 278. *Ani lungi văzui.* MACEDONSKI, O. II, 203. *Zile lungi mi le-am pierdut.* COŞBUC, P. I, 51. *Prea lungi acuma Sunt nopţile şi ai destulă vreme Să dormi şi să asculţi şi să te bucuri.* MURNU, O. 263. *Două lungi şi dureroase luni de zile a întârziat împăcarea acestei certe.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 274. *Toată noaptea aceea lungă... Rusanda a venit să-şi aţipească un somn scurt dar alinător.* POPA, V. 301. *Sunt clipe de o înfiorare mută, clipe ce par aşa de lungi, încât un gând de groază are vreme să-ţi scapere prin minte.* BART, S. M. 19. *Neagu se trezi filosofând, ca de obicei, în lungi quarturi de noapte, pe punte, singur sub bolta înstelată.* id. E. 397. *Noaptea-i neagră, ceasu-i lung, Stă măicuţa lângă prunc.* BLAGA, POEZII, 154. ✦ (Despre viaţă, acţiuni, stări fizice sau afective, procese, calităţi etc.) Care durează multă vreme, de durată (relativ) mare; îndelungat. *Spuse deaci celora ce se protiviră de altă oară, căndu adăsta a lu D[um]n[e]dzeu lungă rrebdare, în dzilele lui Noe.* COD. VOR.^{2} 78^{v}/5. *Aştepta cu nădeajde şi cu lungă răbdare... vindecare cu milă şi cu dereptate.* CORESI, EV. 59. *Fiţi cu lungă răbdare cătră toţi.* id. PS. 483/4. *A lăcui...cu lungă răbdare.* IEUD, 185^{r}/16, cf. MARDARIE, L. 133/20. *Şi i-ai obosâtu-i cu goana cea lungă.* DOSOFTEI, PS. 29/6. *Nu să odihniia, nici îi uita, ca în lungă odihnă... să să afle.* C. CANTACUZINO, CM I, 13. *La trufiia vieţii să aduce viaţa cea lungă* (a. 1784). ŞA I, 80. *Puterea Dachiei prin lung răsboiul lui Decheval tocmai se storsese.* ŞINCAI, HR. I, 10/15. *Mulţimea cuvintelor celor greceşti... sunt vârâte în limba românilor celor dincolo de Dunăre din lunga petrecere cu grecii.* MAIOR, IST. 175/32. *Or purta după noi lungă jele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 200. *Scurtarea vieţii ne opreşte a ne întemeia lungi nădejdi.* POTECA, F. 154/5. *Dup-aceasta urmează un răpaos mai lung sau mai scurt.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 174/15. *Îţi descrise totul lunga mea tărie, Îţi povesti timpul a mea vecinicie.* HELIADE, O. I, 92. *Ne aducem aminte de visurile cele felurite după un somn lung.* MARCOVICI, D. 173/10. *Această fericire scumpă, ce ei o câştigară cu atâtea lungi suferiri, o plătiră mai pe urmă iar scump.* F. AARON, I. I, 25/22. *Într-o astfel de stare, dintr-o goană a soartei şi lungile necazuri, ajunsese şi ţara noastră* (a. 1836). PLR I, 42. *Se cuprinse de o boală..., rădicarea din ea au fost îndestul de lungă.* ASACHI, S. L. II, 17. *Şi lungă şedere în baie... poate fi vătămătoare şi primejdioasă trupului.* DESCR. AŞEZ. 31/19. *Cu posturi lungi şi sece îşi zămora trupul.* ARHIVA R. I, 69/4. *După o luptă lungă cu gâdea, fu sugrumat.* BĂLCESCU, M. V. 45. *Am ajuns, prin ajutorul lungelor mele observaţiuni teoretice a întocmi un fel de tractatu.* MAN. SĂNĂT. 11/14. *Berzelius, în cursul lungilor sale cercetări..., a determinat raportul ce se află în săruri.* MARIN, PR. I, XXVII/3. *Lungă a fost domnia..., însă prea nefericită pentru ţeară.* BARIŢIU, P. A. I, 4. *Veselii la care printr-o lungă pace se obicinuise această capitală.* TEULESCU, C. 66/14. *Să nu-mi pară aşteptarea prea lungă.* NEGRUZZI, S. I, 221. *Ce visuri îşi mai fac bătrâni şi juni... În lungul carnaval.* BOLLIAC, O. 90. *Fuge, lăsând un regret lung şi amar.* GHICA, S. 194. *După lungi chibzuiri, s-aleseră o sută şi merseră la crai izbăvire să ceară.* ALEXANDRESCU, O. I, 198. *Nu pot să spuie ele nici lunga mea durere, Nici dorul vieţii mele.* SION, POEZII, 188/14. *Aşteptarea nu fu lungă.* FILIMON, O. I, 301. *O lungă experienţă de parlamentarism.* MAIORESCU, D. I, 234. *Ei se par a fi după o lungă sfătuire.* ODOBESCU, S. I, 100. *Vărul împăratului, săturându-se în sfârşit de lunga sa închisoare în Moesia, imploră pe-mpăratul să-l scape de închisoare.* EMINESCU, O. XIV, 46. *După o scurtă inspecţie şi o lungă tocmeală,... se porneşte pe târguială.* CARAGIALE, O. III, 155. *Soţ şi soţie, după o lungă despărţire, s-ar fi însoţit din nou la o viaţă mai strânsă decât în tinereţe.* SLAVICI, O. II, 122. *Se-nalţă-ncet eroul Deşteptat din lungu-i somn.* COŞBUC, P. II, 111. *În vro câteva duşti lungi deşertai şipul.* SBIERA, F. S. 100. *Dar ei ieşiseră slăbiţi din luptele cele lungi cu ungurii.* IORGA, C. I. II, 92. *Cinci ori şase lămpi care aşteaptă cu o lungă răbdare muşterii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 112. *De data aceasta e vorba de un război mai lung, care a durat cel puţin zece ani.* PÂRVAN, G. 652. *Spre dimineaţă era cuprinsă într-un somn lung, adânc, liniştit.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 211. *Urmă o ciorovăială lungă.* REBREANU, I. 22. *Se simte că acest volum e rezultatul unei lungi şi meditate dezvoltări.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 282. *Odată suit în scaunul Moldovei, Vasile Lupu-Vodă avu parte de o domnie mai lungă.* N. A. BOGDAN, C. M. 42. *Această lungă viabilitate se datoreşte melodiei.* RF I 192. *O lungă experienţă mi-a dovedit-o de mult şi un caz recent mi-a împrospătat-o din nou.* LOVINESCU, M. 115. *Dar sclavă plăcerii, ea geme Şi cere un lung sărutat.* BACOVIA, O. 101. *În lunga lui viaţă apostolească aflase ce înseamnă întoarcerea unui ocnaş în casa şi în biserica lui.* POPA, V. 246. *Şedeau toţi, beau şi mâncau, urând tinerilor viaţă lungă.* VISSARION, B. 80. *Ajuns acasă după o absenţă care mi s-a părut atât de lungă, portarul mă anunţă că nu m-a căutat nimeni la telefon.* A. HOLBAN, O. I, 24. *Îşi petrecu rămăşiţa unei vieţi lungi şi foarte cuminţi în locuinţa în care mamă-sa trăise tocmai dimpotrivă.* C. GANE, TR. V. 203. *Oprea priviri lungi asupra lui Negrea.* SADOVEANU, O. II, 273. *Marinarii engleji, după lungi posturi pe mare..., cădeau aici cheltuind ultimul ban.* BART, E. 323. *Au o perioadă de înflorire destul de*

lungă. ENC. AGR. I, 73. *Văzuse multe nenorociri în lunga sa păstorie.* MOROIANU, S. 177. *O lungă familiaritate cu operele lor m-au convins că ele rămân adeseori caduce.* VIANU, A. P. 10. *Asediul se arătă lung şi anevoios.* OŢETEA, T. V. 309. *Sec. al XV-lea şi al XVI-lea sunt încă şi mai bine reprezentate, graţie domniilor lungi.* OPRESCU, S. 182. *Interviul politic şi literar a făcut la noi carieră lungă.* CONSTANTINESCU, S. I, 236. *Îşi va lua un concediu mai lung.* ULIERU, C. 45. *Prefectul a fost nevoit să părăsească Brăila şi să vină pentru o lungă odihnă la Bucureşti.* ARGHEZI, S. XXXIV, 200. *Gustul... se capătă printr-un lung exerciţiu.* CĂLINESCU, C. O. 200. *Şi l-a apropiat dintr-o lungă frecventare, în dubla sa calitate de profesor şi de director.* PERPESSICIUS, M. III, 165. *Motivul vieţii ca teatru parcursese o lungă evoluţie când apare la poeţii români.* VIANU, L. U. 134. *De greul prea lungului joc, Acum şi pleoapa mi-e grea.* BLAGA, POEZII, 220. *Unitatea personalităţii nu e posibilă nici ea decât după o lungă funcţionare.* RALEA, S. T. II, 140. *Fusese o lungă tocmeală.* CAMIL PETRESCU, O. I, 138. *Războiul o să fie lung şi greu.* STANCU, D. 411. *Bătrânii au o năpârlire de toamnă foarte lungă, care de multe ori durează până în iarnă.* LINŢIA, P. III, 212. *Soiurile de grâu cu bobul roşu au repaosul seminal mai lung.* AGROTEHNICA, II, 15. *Sărmana fată, ce lung calvar o aşteaptă.* VINEA, L. II, 23. *Truda lor avea să fie amarnic de lungă.* TUDORAN, P. 76. *Un fel de căldură... îl cuprinde şi începe să-l ameţească, la fel cu un somn lung, plin de vise şi fierbinţeală.* PREDA, Î. 54. *Arbore de talie mijlocie, cu viaţă lungă.* PRODAN-BUIA, F. I. 409. *Tot lungul şi trudnicul efort era destinat publicului.* IST. T. II, 103. *Doi psihologi au încercat, după o lungă şi chinuitoare muncă, să înveţe o maimuţă câteva cuvinte.* STĂNESCU, C. R. 59. *Filmul e lung.* CINEMA, 1972, nr. 3, 14. *Cineva s-ar putea întreba de ce a fost necesară această lungă dezbatere asupra structurii interne a cuvântului.* L. ROM. 1980, 75. *Clişeele de limbaj n-au nicăieri viaţă mai lungă decât în presă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 18/1. *Când îi dragostea mai lungă, Bărbatu vine prin luncă.* MARIAN, H. 14. *Dormi, dormire-ai somnul lung, Că câte-am tras îmi ajung.* id. Î. 410. *Mânia aşa lungă Multă dragoste ne strică.* PAMFILE, C. Ţ. 144. *Nu şti' luna când se culcă Şi noaptea câtu-i de lungă!* id. CER. 63. *Am găsit... var şi cărămidă... că-i lucrare lungă!* BALADE, III, 19. *Câţi vor mânca din el câte-o nucă, Să le dea Dumnezeu viaţă lungă.* FOLC. TRANSILV. III, 281. ✧ Expr. **Zile** (sau **ani) lungi** = viaţă lungă **(II 1)**; vreme îndelungată sau care s-a scurs greu. *Datu-i-ai lungi zile în veac de veac.* CORESI, PS. 48/8. *Caseei tale cuvine-se sfinţiei, Doamne, în lungi zile.* id. ib. 257/10. *Cu prilejul înnoirei anului, mă grăbesc ca să-ţi poftesc cele mai mari norociri, o viiaţă îndelungată, fericită, cu zile lungi.* KOGĂLNICEANU, S. 55, cf. M. D. ENC. *Numai sănătate să fie şi zilele lungi.* PORŢILE DE FIER, 4. ✦ P. ext. (Rar; despre senzaţii) Care persistă îndelung. *Un miros lung de putred, de teasc, de foi răscoapte S-amestecă cu greaua muţenie din vie.* VOICULESCU, POEZII, I, 175.

2. Adj. (Despre sunete) Care durează (relativ) mult; care răsună îndelung. *Rumpând lunga tăcere.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 203. *Ca un vultur p-a sa pradă Ce-şi repede năpustirea, Dă un gemet, lungi mugiri.* HELIADE, O. I, 84. *Un lung râs cu hohot.* NEGRUZZI, S. II, 86. *Poetul l-astea toate, el simte grea mişcare, În palpit crud sloboade o lungă suspinare.* BOLLIAC, O. 69. *Icoana cea mare căzu din părete cu un răsunet lung şi tânguios.* ODOBESCU, S. I, 157. *Vântul... Noaptea cântă, Printre valuri se frământă Cu lungi ţipete d-amor.* EMINESCU, O. XV, 1 048. *Şi c-un hohot lung – cadavrul l-aruncă în faţa sfintei.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 27. *Tragerea mai lungă sau mai scurtă a clopotului atârnă de starea răposatului.* MARIAN, Î. 96. *Cu hohot lung ea blăstema.* COŞBUC, P. I, 146. *S-aude lătrat lung de câne şi ţipete de copii ce aleargă.* PAMFILE, CR. 183. *Din mulţime se aude un geamăt lung.* DELAVRANCEA, O. II, 76. *Se aude ţipătul unui copil, ţipăt de groază, lung, sfâşietor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28. *Şi-n lungi, satanice ecouri, Barbar cânta femeea-aceea.* BACOVIA, O. 32. *Ţiuitul lung, nesfârşit de lung, care-i şuiera în urechi... îl făcea să audă greu mormăiala domnului Elefterescu.* POPA, V. 190. *Totuşi, din când în când, slabe rămăşiţi, ca nişte oftări lungi ajungeau până la mine şi mă înfiorau.* SADOVEANU, O. I, 98. *Un fluier lung răsună în postul de pilotaj.* BART, E. 116. *De strigăte şi plângeri aud un lung ecou.* CĂLINESCU, O. IX, 306. *Sunete lungi, prelungite, ca un strigăt astral, fură ca o descărcare electrică, întâi în zig-zag prin zidul soldaţilor.* CAMIL PETRESCU, N. 18. *Ies în prag şi dau chiot lung, hoţesc.* STANCU, D. 75. *Al ei chiot lung s-aude De aramă şi d-argint.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 145. *Trecea o căruţă, caii năduşiţi fură opriţi cu un ptrrr! lung.* BARBU, Ş. N. 277. ✧ (Muz.) *Timp lung* = timp **(III 3)** care are durată mai mare de o măsură. *Primul timp al acestei măsuri e cu jumătate mai lung decât ceilalţi doi timpi.* GR. S. I, 69. ✦ (Despre sunetele vorbirii; şi în sintagmele *silabă lungă* sau *vocală lungă, consoană lungă)* Silabă (sau vocală, consoană) a cărei pronunţare are o durată mai mare decât durata medie. *Silaba scurtă şi lungă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 101. *Noi nu cunoaştem ce va să zică „o" şi „i" lung şi scurt.* HELIADE, O. II, 188. *Pronume, articole lungi care sufletul ţi-l scot.* ALEXANDRESCU, O. I, 171. *Limba românească n-are vocale prea lungi sau prea scurte.* EMINESCU, S. P. 356. *Ca prefix negativ ar fi având pronunţia unui „a" lung.* id. O. XIV, 735. *Un „l" lung se produce cam în acelaşi mod ca o oclusivă sau o spirantă lungă.* IORDAN, STIL. 54. *Există în diferite limbi vocale lungi opuse celor scurte.* GRAUR, I. L. 52, cf. M. D. ENC. ✦ (Despre tăcere) De durată mare; îndelungat. *Rumpând lunga tăcere.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 203. *Jorj, după o lungă tăcere...* KOGĂLNICEANU, S. III, 226. *Eram hotărât şi eu să iau şi eu cuvântul şi, după o lungă tăcere, să vorbesc şi eu în deplinul şi liberul meu drept de senator.* id. O. IV, 72. *O tăcere lungă urmă după-această scenă.* BARONZI, C. V, 179/1. *Se lăsă o tăcere mai lungă şi pe urmă deodată se porniră să vorbească în acelaşi timp şi Vasile, şi Ion, şi Glanetaşu.* REBREANU, I. 226. *În vagul unor tăceri lungi adormii.* BACOVIA, O. 248. *Iar noi, în lumina lină a lămpii, în liniştea aceea de mănăstire, ascultam un glas deşteptat din lungi tăceri.* SADOVEANU, O. IV, 116. *Se lasă o lungă tăcere.* PREDA, M. S. 149.

3. Adj. (Despre călătorii, despre parcurgerea unui drum etc.) Care necesită un timp îndelungat; care

durează mult timp. *Călătoriia... era lungă.* R. GRECEANU, CM II, 78. *Drumul este ostenitor şi lung.* HRISOVERGHI, A. 27. *Călătorii foarte lungi.* C. A. ROSETTI, N. I. 159. *Călătoria-ţi lungă.* NEGRUZZI, S. II, 190. *Mă gătesc de cale lungă.* SION, POEZII, 282/3. *Călătoria fu lungă şi ostenitoare.* ODOBESCU, S. I, 146. *Drumul a fost şi scurt, şi lung, lung de neastâmpăr.* CARAGIALE, O. I, 44. *După o călătorie lungă..., iar îi făcu semn să-i mai dea ceva de mâncare.* MARIAN, O. I, 140. *Pân-acolo-i lungă cale.* COŞBUC, P. II, 40. *Dar mă-ntorc din lunga cale.* PETICĂ, O. 38. *Ploile, zăpezile zbuciumul şi drumul lung şi greu... olecuţă de odihnă şi se întremează zmeul bătrân.* DELAVRANCEA, O. II, 34. *După un drum care mi s-a părut cel mai lung din câte făcusem în viaţă, soseam acasă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 343. *Ar vrea să-l poată lua cu dânsul în lungile lui peregrinări.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 30. *Făcu o călătorie mai lungă.* N. A. BOGDAN, C. M. 94. *Cu toată lipsa de bani, explicabilă la sfârşitul unei excursii lungi prin ţări scumpe, reuşise să se facă cunoscut într-o singură seară.* A. HOLBAN, O. I, 11. *Ce cale lungă de viaţă omenească presărată cu flori şi cu spini.* C. GANE, TR. V. 202. *Mă gândeam la vîforoasele valuri care s-au scurs, la lungile şi spăimântatele bejenii.* SADOVEANU, O. IV, 122. *Americanul a fost sărbătorit ca un adevărat erou antic, întors în patrie după o lungă odisee.* BART, E. 86. *Duce ceva din grămada de lucruri aflate în lungile-i călătorii.* DAN, U. 94. *Petrarca este primul colecţionar de manuscrise antice pentru care depune ostenelile unor lungi călătorii.* VIANU, L. U. 20. *Incită gustul lungilor peregrinări.* RALEA, S. T. III, 33. *Scurteica... pe care a pus-o la drum lung.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Prescripţiile constau în evitarea drumurilor lungi.* ABC SĂN. 35. *Şi-ntinsei o fugă lungă, Dracii haida să m-ajungă.* MARIAN, Î. 469. *Pă drum lung de s-o gătat.* ŢIPLEA, P. P. 15. *Ce-i vine lui odată prin minte, că se ie şi se porneşte la drum lung.* VASILIU, P. L. 71. *De trei zile că-mi venea Pe cale lungă şi grea.* PAMFILE, C. Ţ. 24. *Eu trebuie să mă duc, cale lungă să apuc!* BALADE, II, 214. *M-am pornit la drum lung.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Cale lungă să le-ajungă* sau *cale lungă, Dumnezeu să ne-ajungă* (sau *cale lungă şi nătângă)* (= formulă utilizată în cursul unei povestiri pentru a insista asupra timpului îndelungat al unei călătorii). *Se duseră... cale lungă ca Dumnezeu să ne-ajungă.* FILIMON, O. I, 409. *Se duse cale lungă şi nătângă.* id. ib. 423. *Şi merg ei şi merg cale lungă să le-ajungă, trecând peste nouă mări.* CREANGĂ, P. 207. *Mergând ei aşa cale lungă să le-ajungă, se pomeniră ajunşi la o pădure de glădiţe.* VISSARION, B. 222. (Distanţa este indicată prin timpul necesar parcurgerii ei) □ *Drum lung de o oră.* ✧ *Cursă lungă* = **a)** distanţă mare parcursă de un mijloc de transport (după un orar şi un itinerar fix). *Câte călătorii de cursă lungă ai făcut până acum?* CAMIL PETRESCU, T. II, 196. □ *Căpitan de cursă lungă;* **b)** (Sport) alergare pe distanţe mari. □ *Filmul „Singurătatea alergătorului de cursă lungă".* (Fig.) *„Memorialul Durerii" este, categoric, un film de cursă lungă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/3. ✧ Expr. **Cale lungă şi lătângă** v. lătângă.

4. Adj. (Despre vorbire, povestire etc.) Care durează multă vreme. *Mâncaţ[i] casele vădovilor şi ţineţ[i] lunga rugaciun[é]a făcând.* EV. SL.-ROM. 89^{v}/12. *Florescul fârşind lunga poveste.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 176. *Membrii Dietei întindeau discursuri lungi şi late.* BARIŢIU, P. A. I, 532. *Avusese o lungă vorbă cu Moţoc.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Cuvântul din poveste înainte mai lung şi mai frumos este.* FILIMON, O. I, 409. *Face o lungă interpelare.* MAIORESCU, D. I, 31. *Le-am ţinut un discurs lung.* LĂCUSTEANU, A. 114. *Nene Zaharia, e lung ce ai să-mi spui?* CARAGIALE, O. VI, 83. *După o dispută lungă,... Aduc la conclus, în fine că... Cei mai înţelepţi în toate dânşii sunt.* COŞBUC, P. II, 125. *M-a invitat, pentru o convorbire mai lungă, acasă.* LOVINESCU, S. VIII, 50. *Pe galbene alei, poeţii trişti declamă lungi poeme.* BACOVIA, O. 97. *Începe o lungă discuţie între el şi Dania.* A. HOLBAN, O. I, 44. *Ţinând o lungă consfătuire cu ei, hotărâră să adune toţi împreună 40 000 de pungi.* C. GANE, TR. V. 173. *Toată lumea ascultă liniştită o cetanie lungă şi monotonă.* SADOVEANU, O. V, 109. *Apoi urmă o frază lungă.* DAN, U. 93. *Nu ne vom opri la o dezbatere prea lungă.* CONSTANTINESCU, S. I, 141. *Îndurase greu lunga conversaţie.* STANCU, R. A. V, 35. *Alcătui distinct o înjurătură lungă şi trivială.* PREDA, R. 210. *Atunci sfântu Petru o spus o poveste lungă şi frumoasă.* VASILIU, P. L. 20. (Întărit prin repetare) *Începe a-mi povesti o istorie lungă, lungă.* GHICA, S. 436. ✧ (Adverbial) *Ar fi prea lung să vă povestesc toate greutăţile.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 133. ✧ Expr. **A fi lung (la** sau **în vorbă)** = a vorbi îndelung (şi fără rost) sau a obişnui să povestească prea pe larg. *Să nu fiu prea lung în vorba acestor bălmăjitori.* C. CANTACUZINO, CM I, 50. *Lung amu şi în vorbă* [aş fi] *de aş număra toate familiile.* ŞINCAI, HR. I, 7/9. *Ca să nu fiu prea lung în vorbă.* id. ib. 26/3. *Părintele era cam lung la vorbă.* CARAGIALE, O. IV, 178.

5. S.n. (De obicei art.) Durată (mare); timp **(1).** *El nu se putea obişnui cu gândul că, tot lungul nopţilor, îi bate în fereastră pasul greu al unui ucigaş.* POPA, V. 29. ✧ Loc. adv. (Învechit, rar) **În lung** = îndelung. *În lung să trage acest războiu.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. ✧ Loc. prep. **De-a** (sau **în) lungul** = în decursul...; în timpul... *Viiaţa cerşutu-ţi-am şi ai dat lui în lungul dzilelor în veacii veacului.* PSALT. HUR. 16^{r}/8. *În lungul dzilelor împlea-i-le-voiu şi voiu arăta lui scoaterea mea.* ib. 78^{v}/13. *Valea Dunării de jos pare a fi ca o pâlnie fireasc㠄, în care s-au înfundat, d-a lungul timpilor, toţi cotropitorii ţărilor europene.* ODOBESCU, S. II, 138. *Ar zbura aşadar în direcţia şi cu repejunea cu care-a părăsit gura tunului, de-a lungul întregei eternităţi.* EMINESCU, O. XV, 1 189. *Şi-n lungul cel de veci al vremii Ei tot pe-acelaş loc vor sta.* COŞBUC, P. I, 268. *În tot lungul vremii acesteia, lupta zilnică cu mojiciile lui bărbatu-său.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 48. *De-a lungul vieţii lui întregi el va purta această hotărâtoare pecete iniţială.* IORGA, P. A. II, 310. *Urmeaz-o cu mintea înapoi de-a lungul nenumăratelor mii de veacuri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 50. *În faţa atâtor pagini menite să rămână în tezaurul clasic al literaturii noastre şi care, citite de-a lungul a vreo patru decenii, îmi deşteaptă şi azi acelaşi interes.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 80. *În lungul istoriei, ori de câte ori artele plastice şi literare s-au depărtat de clasicitate, au căzut în baroc, în preţios, în bizar şi au murit.* LOVINESCU, S. IV, 117. *În*

proza modernă..., trebuie să prețuim continuitatea acestui stil clasic, de-a lungul literaturii române. id. ib. VIII, 170. *Învățase, în lungul celor zece ani de ocnă, că măsura timpului e un lucru la voia întâmplării.* POPA, V. 285. *Și la Proust au fost prinse, în lungul timpului, diferite siluete.* A. HOLBAN, O. I, 13. *Ziua și noaptea, în lungul ceasurilor fălfâie când și când dinspre miazăzi aceeași aburire caldă.* SADOVEANU, O. XIII, 348. *Deși lucrarea de față studiază prozatorii români... în înlănțuirea lor de-a lungul unui secol întreg..., ea nu este o încercare de istorie literară.* VIANU, A. P. 5. *O mitologie străveche persistă astfel de-a lungul a'felurite civilizații.* CĂLINESCU, B. I. 471. *Se întâlnesc... mai mult în atmosfera de farmec de-a lungul căreia îi poartă autorii lor.* PERPESSICIUS, M. IV, 40. *De-a lungul generațiilor, Schiller a trăit, ca poet, mai ales prin baladele lui.* VIANU, L. U. 362. *De-a lungul anilor în șir De câte ori în sat mă-ntorc, Mă duc să-l văd.* BLAGA, POEZII 342. *Trecem de-a lungul vieții noastre prin diferite etape caracteristice.* RALEA, S. T. II, 22. *De-a lungul transformărilor sale, rămâne subiectul acestor transformări.* JOJA, S. L. 76. *De-a lungul celor aproape patru secole de care ne ocupăm în această lucrare, Sfatul domnesc a căpătat numiri diferite.* STOICESCU, S. D. 13. *De-a lungul anilor însă, a elaborat și publicat mai multe cursuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 22/2.

6. Adv. Multă vreme; îndelung. *Lucrătoriul așteaptă cinstitul rrodu al pământului și lungu rreabdă de el pânră dobândească ploaie.* COD. VOR.[2] 66[v]/12. *Domnul giudeț direptu-i, tare și lung rabdă, Nu ceartă-n toate zâle.* DOSOFTEI, PS. 26/3. *Lung nu va sprijini povoiul Oștilor păgâne o țărișoară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 228. *N-ar fi putut ține inicerii atâta de lungu.* NECULCE, L. 245. *Mi-a vorbit lung de corabiile încărcate cu muniținni.* GHICA, S. 376. *Au... făcut recurs în casație cu 8 motive lung dezvoltate.* MAIORESCU, D. I, 440. *Oprite lung la gară, trec vesele și-ntruna.* COȘBUC, P. I, 161. *Lung își fiutură spre vale, Ca-ntr-un nimb de glorie, Peste șolduri triumfale Haina iluzorie.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 38. *Dracul căscă lung.* VISSARION, B. 243. *O sărută lung pe buzele-i aride.* CĂLINESCU, O. V, 87. *Pe urmă rânjește lung imaginii din fotografie.* H. LOVINESCU, T. 118. *Își trase lung sufletul într-un suspin adânc și deodată se trezi.* PREDA, M. S. 140. ✧ Expr. **A privi** (sau **a se uita**) **lung** (la cineva sau la ceva) = **a)** a privi pe cineva sau ceva cu mare atenție, cu curiozitate sau cu nedumerire. *Se uită lung la ea fără să-i vorbească nimic.* SION, P. 87. *Țăranii ceialalți au început a strânge din umere, a se uita lung unul la altul.* CREANGĂ, A. 167. *Se uita după ea lung cum ieșea înțepată.* CARAGIALE, O. III, 33. *S-a uitat lung și fără de sfială la el.* SLAVICI, O. II, 89. *Au privit lung la dânsul.* MACEDONSKI, O. IV, 60. *Se uită lung înspre capătul laiței, unde șezuse Pârvu.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 13. *Se uită lung la dânsa.* MARIAN, O. II, 93. *Prin noapte-afară lung privești.* COȘBUC, P. I, 192. *Îl privi lung, atât de lung, încât i se părea câteodată că nu-l mai cunoaște.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 82. *Îl privi lung în ochi, spre a citi din ei răspunsul ce-l chinuia de câteva zile.* SANDU-ALDEA, I. N. 79. *La ferești se văd femei tăcute care privesc lung în urma călătorilor și se zguduie de hohotele plânsului.* IORGA. C. I. I, 204. *Se uită lung la Ștefan.* DELAVRANCEA, O. III, 65. *S-a oprit, s-a uitat lung înapoi... și a ieșit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 43. *Se uită însă lung la casa nouă.* REBREANU, I. 41. *Păunescu se uită la el lung, răbdător, filozofic.* BASSARABESCU, S. N. 52. *Secretarul se uită lung la el.* CAMIL PETRESCU, T. I, 425. *A privit lung de tot și drept în ochii sângeroși ai ostașului.* POPA, V. 185. *Ion își desprinse mâinile din brâul flăcăului și se uită iar lung.* VISSARION, B. 141. *În urmă ieși și românul, își repezi căciula pe ceafă și cătă lung în urma străinului.* SADOVEANU, O. I, 102. *Alții mai tineri, carii ne înconjurau, se uitau lung la noi fără să spună o vorbă.* MOROIANU, S. 18. *Se uita așa de lung..., ca și cum ar fi știut că le vede pentru cea din urmă oară.* DAN, U. 121. *De găsiți bolnavi, vă uitați lung la ei.* ULIERU, C. 71. *Privindu-ne mai lung, a trebuit să ne oprim în loc câtăva vreme.* ARGHEZI, S. XV, 28. *Ioanide și Diana începeau să se privească lung în ochi.* CĂLINESCU, S. 454. *Se uită lung la femeie, apoi sare în picioare.* STANCU, D. 19. *Se uită lung la Silion.* VINEA, L. I, 33. *Îl privește lung, ca un străin.* DEMETRIUS, C. M. 37. *M-am uitat lung la el.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 8. *Se uitî cu agerii săi ochi lung asupra lui Ștefan.* MARIAN, T. 97. *S-o uitat lung după dânșii.* VASILIU, P. L. 174. *El se uită lung la dânsa fără a se mira.* PAMFILE, DUȘM. 62. *Cătănuță, d-auzea, Lung la dânsa se uita Și pe gânduri se punea.* BALADE, III, 271; **b)** a fi atent la cineva sau la ceva, a observa pe cineva sau ceva. *Timonierul de quart se uită lung în urma turcului ce coboară cu noi.* BART, S. M. 28. *Dacă te uiți nițel mai lung la ce învârtesc ei...* TUDORAN, P. 30. ✧ Compus: (învechit) **lung-răbdător** (sau **în-lung-răbdător**) = cu multă răbdare, foarte răbdător. PSALT. HUR. 73[v]/4. *Să rugăm pre milostivul și lung-răbdătoriul Dumnezeu.* CORESI, EV. 200, cf. MARDARIE, L. 102/28, 133/11, FORM. CUV. I, 218. ✦ (Despre acțiuni de producere a sunetelor) Îndelung. *Soneria zbârnâie foarte lung.* CARAGIALE, O. II, 38. *Lung răsună încă pereții văii de strigătele... tinerelor glasuri.* MARIAN, S. R. I, 275. *Râde lung și fuge-apoi.* COȘBUC, P. I, 117. *De spaimă lung țipară și Ulisse, Trezit, stătu îngândurat.* MURNU, O. 101. *Cornelia răsuflă odată lung, apoi începu să respire adânc și regulat.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 96. *Apoi oftă lung, își puse calul în trap liniștit.* LOVINESCU, S. V, 34. *Și lung gemea arcușu-acum pe strună.* BACOVIA, O. 78. *A fluierat lung și a spus jandarmului...* POPA, V. 217. *Un clopot de spaimă începu a bate lung și îngrozit într-o biserică necunoscută.* SADOVEANU, O. XXI, 29. *Tuuu! Țipă Ludovica lung de țiui hotarul.* DAN, U. 18. *Accentul vocalei pronunțate lung variază.* IORDAN, STIL. 57. *În gară fluieră lung și subțire o locomotivă.* STANCU, D. 64. *Lung, prelung el însă va suna.* V. ROM. aprilie 1979, 21. ✦ (Rar) Cu mișcări ample. *Achile trăgea lung și rar la lopeți.* BART, E. 329. (Întărit prin repetare) *Bubuitura a sunat lung, lung de tot peste golul vânăt al văii.* POPA, V. 11.

– Pl.: (adj.) *lungi* și (f., învechit) *lunge*, (s.n. **I 7**, regional) *lunguri* (ALR SN I h 63/728). – Gen.-dat. și: (f., învechit) *lungiei.*

– Lat. **longus, -a, -um.**

LUNGÁCI s.m. (Regional) Prăjină, stinghie; bară, drug. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., L. ROM. 1961, 534.

– Pl.: *lungaci.*
– **Lung** + suf. *-aci.*

LUNGALĂU s.n. v. **lăngălău.**

LUNGÁN, -Ă subst., adj. **I.** S.m. și f. (Adesea depreciativ) Persoană neobișnuit de înaltă (și slabă), om deșirat; (învechit și popular) lungău. Cf. POLIZU, HEM 1 141, COSTINESCU, LM. *Un lungan... care abia peste două luni împlinește șaptesprezece ani.* SLAVICI, O. II, 89, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 150. *Ține-te de mine! îi zicea mereu Mușat, lunganul, care făcea pașii mari.* SĂM. IV, 134, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 16, TDRG, JAHRESBER. XVII, 105, DHLR I, 250. *Un lungan, coborând prispa unei cârciumi, căzu grămadă.* M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Măscăriciul apela prompt la memoria postelnicului, un lungan bleg și docil.* JUN. LIT. XXVI, 185, cf. CADE. *Un lungan de doi metri.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 129. *Privi furios înspre spatele lunganului din fața noastră.* SADOVEANU, O. IV, 474. *Fiul delegatului era un lungan deșirat.* BART, E. 108, cf. IORDAN, T. 115, SCRIBAN, D. *Nu își dădea seama că lunganul domol care se plimba acolo, nu putea fi un rănit serios.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 25. *Tu, lunganule, încapi în patul ăsta?* V. ROM. august 1951, 75. *Veni întovărășit de nepotul lui,... un lungan de douăzeci de ani.* CAMIL PETRESCU, O. III, 572. *Îl văzuse pe Minu..., lunganul de la Căile Ferate.* STANCU, R. A. III, 242. *Ascultă, majur! Se stropși el spre un lungan spân.* CAMILAR, N. II, 456. *Dumneata cine mai ești? întrebă... pe un lungan costeliv.* VINEA, L. I, 68. *Ajuns în fața tejghelei, lunganul își lăsă boclucurile jos.* TUDORAN, P. 17. *Pasul de ogar al școlăriței, al lunganelor.* BANUȘ, P. 17, cf. DL, DM, SFC II, 95, SCL 1962, 105. *Un lungan în blue-jeans o atinse în treacăt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 16/2, cf. DEX, RĂDULESCU-CODIN.

2. Adj. Care este mai lung **(I 1)** sau mai înalt decât în mod obișnuit. [Poamă] *lungană, verde, mălăiață.* BREZOIANU, A. 339/8, cf. POLIZU. [Omul] *gros, înflat și lungan, poartă în toată ființa lui sigilul predomnirii limfatice.* HASDEU, I. C. I, 174, cf. COSTINESCU, LM. *Trebuința cere să aibă rumânul la bătătura lui... și berbeci buni de lână, cu coada lungă, ne-ntorși și lungani la trup.* JIPESCU, O. 49, cf. DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. XVII, 11. *Gazda... avea o fată lungană și slută.* CĂLINESCU, O. XIV, 37, cf. RĂDULESCU-CODIN, 48. (Glumeț) *Bumbii de puf... din vârful papucilor unui pitic mai lungan.* ARGHEZI, S. VIII, 52.

– Pl.: *lungani, -e.*
– **Lung** + suf. *-an.*

LUNGÁREȚ, -Ă adj. v. **lungăreț.**

LUNGÂTEC, -Ă adj. (Învechit) Lung **(I 1),** lungăreț. *E cuțit lungatec, ce se întrebuințea în sfințiri seau spre junghierea vitelor, seau spre scoaterea celor din lăuntru a vitei.* BOJINCĂ, A. I, 200/7.

– Pl.: *lungateci,-e.*
– **Lung** + suf. *-atic.*

LUNGĂRÁT, -Ă adj. (Neobișnuit) Care se întinde mult în lungime **(I 1);** lungit[2] **(I 1).** Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *lungărați, -te.*
– **Lungări** + suf. *-at.*

LUNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. **1.** Care are o formă alungită; mai mare în lungime **(1 1)** decât în lățime sau în grosime; lunguieț **(1),** lungureț, (învechit și regional) lunguiat, (învechit) lunguiatic, (învechit, rar) lungulat, (regional) lunguriu. *Stăjariul de câmp sau văratec... are oarece mai mare și lungăreață ghindă.* COD. SILV. 16. *Chipul clătirii* [planetelor în jurul soarelui]... *este lungăreț, mai mult sau mai puțin.* AMFILOHIE, G. F. 113[r]/5, cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Cometii... se rotesc pe lângă soare într-o orbită foarte prelungată, însoțiți de o lumină lungăreață.* GENILIE, G. 78/1. *Se învârtesc în cale eliptică foarte lungăreață.* RUS, I. I, 5/16. *Doi oameni se scoboară ducând pe brațele lor un obiect lungăreț, greoi și ca și cum ar fi învălit într-un giulgiu.* FM (1846), 179[2]/32. *Această arătură adâncă se face pentru toate rădăcinile ce cresc lungărețe în pământ.* I. IONESCU, C. 26/15. *Forma seamănă cu a unui octaedru lungăreț cu bază romboidală.* MARIN, PR. I, 16/32. *O sală lungăreață de o frumoasă arhitectură.* RUSSO, S. 197. *Ea posedă forma unui pătrat lungăreț.* PELIMON, I. 95/26. *Alegem... pentru prăsilă ouăle... ce sunt mai mult rotunde decât lungărețe.* PENESCU, M. 71. *Cuptorul este de formă lungăreață.* I. IONESCU, M. 437, cf. HEM 3 072, COSTINESCU, LM. [Ajunseră] *dinaintea unei clădiri de lemn, lungăreață.* CONV. LIT. XI, 145. *Ființi viețuitoare în formă de fire lungărețe și compuse din mai multe segmente.* CONTEMPORANUL, I, 306. *Se află dispuși sau în cercuri lungărețe, sau în pătrare cu fețe neregulate.* ODOBESCU, S. II, 143. *Un ou... mai mult lungăreț decât rotund.* CARAGIALE, O. IV, 437. *În toate păturile se află mulțime de idoli lungărești de piatră, de marmură, de fildeș.* CONTEMPORANUL, III, 149. *Se ouă numai două ouă lungărețe.* MARIAN, O. I, 71, cf. PHILIPPIDE, P. 184, JAHRESBER. VIII, 196, ALEXI, W., DAMÉ, T. *Acum treizeci de ani „Convorbirile literare"... tipăreau, din când în când, în paginile lor lungărețe, poezii de M. Eminescu.* IORGA, P. A. II, 128, cf. TDRG. *Copiii umblă din casă în casă, având... trăiști pentru strâns colindeții – colăcei lungăreți.* PAMFILE, CR. 207. *Începu a aduce pe masă... măsline lungărețe și tari, zăcute în undelemn.* HOGAȘ, DR. II, 23, cf. PASCU, S. 104, 319. *Fructele... afinului au o poziție intermediară între fructele mai lungărețe ale laurului și mirtului.* RF I, 102, cf. DR. V, 593, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Copii făceau în pumn un boț lungăreț de mămăligă.* C. PETRESCU, Î. II, 164. *Descopăr silueta lungăreață a dirijabilului inamic.* SADOVEANU, O. VII, 23. *Are fructul mai mare ca la fragii de pădure și mai lungăreț, însă mai puțin parfumat.* ENC. AGR. I, 156, cf. IORDAN, STIL. 190, ROSETTI, L. R. I, 122, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII–VIII, 95. *Din toate provinciile ni se trimite la redacție câte o foaie lungăreață, ca a noastră.* ARGHEZI, S. XXV, 241. *Frunzele încrețite formează o căpățână afânată, globuloasă sau lungăreață.* PRODAN–BUIA, F. I. 222, cf. URSU, T. Ș. 231, DEX. *O umflătură ce se face la gât, subsioară sau la stinghii. Este lungăreață.* PAMFILE, B. 65, cf. ALR I 856/614, ALR II/I h 288/260, com. din ZAGRA – NĂSĂUD. ✧ (Despre corpul viețuitoarelor sau despre părți ale acestuia) *Era Svințiia Sa... cărunt;... lungăreață barba rărișoară.*

DOSOFTEI, V. S. octombrie 42r/23. *Era cu capul mare, lungăreţ ca un ou* (a. 1799). GCR II, 168/33. *Botul este îndeobşte lungăreţ.* J. CIHAC, I. N. 31/29. *În acest portret..., bustul principelui e întreg, figura e lungăreaţă, tare şi slabă.* BĂLCESCU, M. V. 532. *Iapa sură... era mai mare decât armăsarul; trupul ei lungăreţ o arăta că e fugariţă.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Altele de altă formă, lungăreţe, mici şi mari, Se tăresc pre ierbi, pre tufe.* SION, POEZII, 146/24. *La unii capul este mai mult lungăreţ..., la alţii aproape rotund.* CONTEMPORANUL, I, 565. *Vânătorul zări, printre ierburi şi pietroaie, căpăţâna lungăreaţă a unui dihor.* ODOBESCU, S. III, 184. *A fost mic de stat, dar cu umere largi, cu faţa mare şi lungăreaţă.* EMINESCU, N. 156. *Faţa cafrilor este lungăreaţă şi destul de regulat ovală.* CONTEMPORANUL, II, 19. *Îşi încălzesc în soare chipurile lor galbene, lungăreţe, bătrâne şi nespălate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 41. *Se apăsa craniul fraged pentru a-i da o anume formă..., mai ales dându-i o formă lungăreaţă.* ARHIVA, I, 209. *Într-un portret la Academie, ea apare într-un bogat costum polon: o faţă lungăreaţă, obrajii rumeni, ochii mari, negri şi părul bogat.* IORGA, C. I. I, 94. *Era o femeie... cu faţa lungăreaţă şi trăsături foarte regulate.* HOGAŞ, DR. I, 88. *Pe dinţii lungăreţi tăietura se despărţea în două.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 288. *Avea capul mai mic, grumazul lungăreţ.* N. A. BOGDAN, C. M. 59, cf. DR. V, 102. *O femeie scurtă, cu faţa lungăreaţă şi ciupită de vărsat... se puse de pricină.* MIRONESCU, S. 21. *Se prinde îndeosebi crapul lungăreţ.* GHELASE, U. P. 183. *Femeia cuconului Vasile e o astfel de „damă înaltă", cu faţă lungăreaţă şi plină.* CĂLINESCU, O. XIII, 344. *Nările răspicat lungăreţe* [la acvilă]. LINŢIA, P. II, 177. (Învechit; urmat de determinări care indică partea la care se referă şi de care se leagă prin prep. „în") *De va fi fată, 3 ai va boli rău. Şi va fi lungăraţă în faţă* (a. 1620). DR. V, 593. *De va naşti fată, va fi lungăreaţă în obraz* (a. 1750). GCR II, 67/4. ✧ (Regional) *Prune lungăreţe* = varietate de prune, nedefinită mai îndeaproape, probabil de formă alungită. ALR II 6 082/235. (Entom.; regional) *Păpărugă lungăreaţă* = vaca-Domnului *(Pyrrhocoris apterus).* ALR SN III h 752/36. ✦ (Regional; despre oameni) Înalt şi slab; deşirat. ALR II/I h 83/219.

2. (Într-un descântec) Care se prelungeşte mai mult timp; lung **(II 1).** *Şopârlariţă lungariţă, Fugi de la (cutare).* BÎRLEA, C. P. 356, cf. GR. S. VI, 109.

– Pl.: *lungăreţi,-e.* – Şi: **lungăreţ, -ă** adj.

– **Lung** + suf. *-ăreţ.*

LUNGĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Popular) A pierde vremea; a lenevi, a trândăvi. *Păzitorii nu lungăresc cât e drăguţa de zi de vară la somn şi în birturi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. XIV.

– Prez. ind.: *lungăresc.*

– **Lung** + suf. *-ări.*

LUNGĂRÍME s.f. (Prin sud-vestul judeţului Suceava) Fiecare dintre cele două bare lungi de lemn ale unei scări, în care sunt înfipţi fusceii; (regional) lungiş **(III 1),** lungon **(1).** Cf. A V 18, GLOSAR REG. 45.

– Pl.: *lungărimi.*

– De la **lung.**

LUNGĂRÍNĂ s.f. (Min.; prin nord-vestul Olt.) Grindă longitudinală folosită la susţinerea tavanului unor excavaţii miniere mari. Cf. CL 1957, 200, FD I, 147.

– Pl.: *lungărine.*

– Din it. **lungarina.**

LUNGĂTÚRĂ s.f. (Prin Maram.) Sămânţă **(I 2)** din care se dezvoltă fătul la vaci. *O ţăpat lungătura.* ALR I 1 074/351, cf. ALR–M II h 357/239.

– [A]**lunga** „a se împreuna" + suf. *-ătură.*

LUNGĂU s.m. (Învechit şi popular) Lungan **(1).** Cf. LB, I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM, PHILIPPIDE, P. 154, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., CANDREA, F. 16, JAHRESBER. XVII, 30. ✧ (Adjectival) Cf. LM, PHILIPPIDE, P. 154, JAHRESBER. XVII, 30, CL 1960, 76. ✦ Om prost, neghiob (I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., CANDREA, F. 16), bădăran (JAHRESBER. XVII, 30).

– Pl.: *lungăi.* – Şi: **lângău** s.m. I. GOLESCU, C.

– **Lung** + suf. *-ău.*

LUNGÉL adv. (Regional) Cu oarecare libertate de mişcare. Cf. CDDE. *Leagă-mă la patu tău Şi mă leagă mai lungel, Să mă pot sui în pătcel.* MAT. FOLK. 974.

– Lung + suf. *-el.*

LUNGEVITÁTE s.f. v. **longevitate.**

LUNGÍ vb. IV. (De obicei în opoziţie cu a s c u r t a) **I.** (Indică dimensiunea spaţială)

1. R e f l. şi t r a n z. (Despre obiecte şi părţi ale lor, despre materii etc.) A (se) face mai lung **(I 1),** a (se) întinde (ocupând un spaţiu mai mare). Cf. MARDARIE, L. 217/17, ANON. CAR. *Când aţa să întoarce şi să trage, meşteşugul arată umedire airii,... când să distoarce şi să lungeşte prin răsucire, arată uscăciune prin clătire acului.* AMFILOHIE, G. F. 31r/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Au mai lungit flintele decât inicerele turcilor, de o şchioapă mai lungi.* NECULCE, L. 259. *Tăciunele de porumb lungeşte grăuntele şi îl face negru-verde.* BREZOIANU, A. 104/28, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Firele de polen... se lungesc ca nişte ţevii, străbat prin stil, până la ovariul cu ovule* [al florii]. CONTEMPORANUL, I, 38. *Ana luase dar un caier şi se puse să împletească* [un bici]. *Pleata scoasă în patru dungi se lungea mereu.* SLAVICI, O. I, 187, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Viţa* [de cânepă] *se răsuceşte şi se lungeşte, iar, când este îndeajuns de lungă, se învălătuceşte pe ceva.* PAMFILE, I. C. 213, id. A. R. 205. *Lumânărica mai ardea, dar se apropia de colăcel şi el o lungi, desfăşurând-o.* AGÎRBICEANU, S. 105, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Nourul cel negru creştea mereu şi se tot bulbuca, se tot lungea... într-acoace.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 275. *Feştila din candelă se lungea şi fumega.* CONV. LIT. LXVII, 403. *Braţul... s-a rupt din cuţit, lungind tăietura cu un lat de palmă.* POPA, V. 160. *Pufnură în limpezimea dimineţii rotogoale de fum lăptos, desfăşurându-se şi lungindu-se spre zare.* SADOVEANU, O. II, 19, cf. SCRIBAN, D. *Dunga de lumină... se insinuează tăcută şi se lungeşte în odaie.* VINEA, L. II, 133, cf. DL, DM, DEX, D. ENC. *Câlţii din al doilea chepten*

îi porta cu acesta... până ce câlții se lungesc. BREBENEL, GR. P. (Refl. pas.) *Fieștecare cioplaș de lemn, căruia numai o dată să să arate... cum să pun și cum să lungesc aceale jgheaburi, va putea prea ușor să înțeleagă.* COD. SILV. 48. *Copiii umblă cu luceafărul...* [care] *are un fel de scripți de lemn... Scripții se lungesc și luceafărul se întinde către icoană.* PAMFILE, CR. 129. *S-a mai lungit ața* (= e mai liber, îi merge mai bine). Cf. ZANNE, P. III, 12. *S-a lungit firu-i de ață. Pentru puțină viață* (= era să moară, dar a scăpat). Cf. PANN, P. V. III, 141/8, ZANNE, P. VI, 482. ✧ Expr. (Tranz.) **A lungi pasul (lupește)** = a merge (foarte) repede; a o lua la fugă. *Dară lupul, să te ții, pârleo! lungi pasul lupește și se duse duluță.* ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, Î. 156. *Apoi lungi pasul la drum și... merseră.* ISPIRESCU, L. 140. ✦ Refl. pas. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A face să devină mai lung **(I 1)**, să aibă o lungime **(I 1)** mai mare. *În locul lor* [al găitanelor], *cioaricul se lungește și formează creturile.* MANOLESCU, I. 187. *La început, vigană a însemnat o rochie scurtă, care mai târziu s-a lungit și era obișnuită numai... la orașe.* ARH. FOLK. II, 11. ✧ Tranz. *Poalele* [cămășii] *sunt lungite prin ajutorul clinilor de poală.* PAMFILE, I. C. 360. *Își lungește cureaua* (= își mărește averea și puterea). Cf. I. GOLESCU, C., ZANNE, P. III, 141. ✦ Refl. și tranz. (Despre căi de comunicație, drumuri, distanțe etc.) A se face mai lung **(I 3)**; a (se) prelungi **(2)**. Cf. LB. *Turnul Roșu..., pe unde trece mărețul drum cel pietrit, pe care l-a mai lungit și lățit Carol VI la 1715.* GENILIE, G. 195/25. *Fierul taie brazda felii și, pe câmpul ce-nverzește, Dunga lucie și neagră ca un șarpe se lungește.* BELDICEANU, P. 64. *Să lungim drumul cu o sută de metri.* A. HOLBAN, O. I, 309. ✦ Refl. A se arăta, a se vedea în toată lungimea **(I 1)**, a da impresia de lung **(I 3)**, a părea foarte lung. *Intră în peșteră..., merse mereu înainte... peștera se lungea din ce în ce și devenea tot mai întunecoasă.* EMINESCU, P. L. 97. *În dreapta, în stânga vestibulului imens, se lungeau coridoarele și înapoia lor erau sălile triste.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 106. *Merse înainte pe sub castanii goi. Bulevardul se lungea până departe în ceața serii.* id. O. I, 233. ✧ (Despre forme de relief) *Carpații galițieni... se lungesc în sus între Polonia și Transilvania.* HASDEU, I. C. I, 207. *La spatele acestor se lungea un șir de colnice.* id. I. V. 116. *Câmpia șeață se lungește până în poalele munților.* ODOBESCU, S. I, 63. *Stau în neclintire, de jur împrejur, dealuri nesfârșite ce-și lungesc coama netedă... pe cenușiul spălăcit al bolții fără lumini.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 91. ✦ Refl. și tranz. (Despre umbra **(II 1)** unor persoane, a unor obiecte) A (se) face (mai) lungă **(I 1)**, a se întinde, a se prelungi **(2)**. *Vede pe pereți umbrele lungindu-se și primind conture umane.* EMINESCU, G. P. 130. *Luna... Zugrăvește umbre negre Pe câmp alb ca de zăpadă. Și mereu ea le lungește.* id. O. I, 67. *Se dedea binișor pe la spatele lui și-i măsura cu sfoara cât i se lungea umbra pe pământ.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 168. *Lumânările cu flăcări tremurătoare... lungeau și scurtau umbrele cu repeziciune.* CĂLINESCU, S. 218. *Umbrele duzilor se lungiseră.* STANCU, R. A. II, 55. *Strălucirea... văzduhului pălise, iar umbrele din curte se lungeau pe pământ, nemăsurate.* V. ROM. noiembrie 1953, 167. (Tranz. fact.) *Cercuri de ceară lungesc umbra.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 10/4. ✦ (Despre copaci și părți ale lor) A (se) face mai lung **(I 1, 2)**; a se întinde; a lăsa să crească mai lung; a crește. *Junele odrasle încetează de a se lungi, puricii se înmulțesc... mugurii și frunza cade, arburele rămâne sterp.* BREZOIANU, A. 282/21. *Pentru a întocmi echilibrul, are cineva să tunză scurt crăcele suitoare și să lungească pe cele coborâtoare.* id. ib. 311/10. *Soarele în urmă se lăsa încet, copacii parcă se lungeau.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 70. ✦ (Învechit, rar; despre unele metale) A se face lungi **(I 1)**, a se întinde prin prelucrare; a se modela. *Aurul... este cel mai vrednic de a să întinde și a să lungi supt ciocan.* AMFILOHIE, G. F. 203^{v}/17. *Argintul... este cu ușurință a să lăți și a să lungi.* id. ib. 207^{r}/10.

2. Refl. și tranz. (Despre corpul omenesc și despre părți ale sale) A (se) face mai lung **(I 1)**; a (se) întinde într-o direcție oarecare (spre a se apropia de ceva, pentru a ajunge la ceva etc.) *Mâini ne-au dat ca să le lungim și să le întindem spre înălțimea cerului.* NEAGOE, ÎNV. 3/28, cf. LB. *Își lungi mâna și simți ceva care îl oprea.* BARONZI, C. II, 58. [Pielea] *cea dinafară s-a lungit, cea dinlăuntru s-a scurtat prin încreștire.* EMINESCU, O. XV, 282. *Când e flăcău* [mustața] *o unge cu său,... o dă cu pomadă cazonă, o lungește și o ascute.* ARHIVA, X, 161. *Bunicul... lungește gâtul.* SĂM. IV, 38. *Părul, mustățile... îi cresc, iar unghiile i se lungesc și se încovoaie.* CANDREA, F. 151. *Începură să cărunțească, nasul li se lungise... bărbia li se ascuțise, erau o adevărată spaimă.* AGÂRBICEANU, A. 548. *Cei care ședeau pe de lături... își lungeau numai gâtul.* BART, E. 151. *Tăcea, lungind ușor gâtul, semn că înghițea în sec.* BASSARABESCU, S. N. 41. *Micluș... își lungea gâtul spre lună și cânta.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 11. *Se scarpină în frunte, întinde un deget... pe masă, apoi lungește nasul și-și apropie ochii foarte tare de hârtia albă.* SADOVEANU, O. VII, 282. *Își așează mai bine căciula... și lungindu-se puțin înainte, dădu drumul unui șuierat sălbatic, strângând hățurile.* id. O. XIV, 43. *Încotro s-o pornim, domnule?... Zise, lungindu-și gâtul spre tambuchi.* TUDORAN, P. 25. *Lungește picioarele pe cât îți este pătura.* COSTINESCU. (Într-un descântec) *Taci, N., nu te mai cânta..., Că nemica nu ți-a fi, Că eu De urechi desurzi-te-oi, Părul lungi-ți-l-oi!* MARIAN, V. 125. (Ironic) *Te faci tot mai frumoasă... și când* [domnișoarele] *aud vorbindu-se de mata, se fac verzi și li se lungesc mai tare nasurile...* [de] *atâta invidie și atâta gelozie.* SADOVEANU, O. XIV, 368. (Prin exagerare) *Își lungește mâna într-atât de sus, până la paserile cerului.* VOICULESCU, P. I, 3. ✧ (Prin analogie; despre animale, păsări etc. sau despre părți ale corpului lor) *Deodată limba scoțându-și, o lungește și pre care muscă a lovi s-ar tâmpla, îndată pre limbă-i încleiată rămâne.* CANTEMIR, I. I. II, 14. *Corbul, îngâmfat în sine... Lungi gâtul, căscă ciocul Și-ncepu a croncăni.* HELIADE, O. I, 124. *O pajură mare Se-nalță mereu, Gheara-i se lungește. Ochiu-i se ințește Tot spre cuibul meu.* ALECSANDRI, P. I, 197. *Își culcă obrazul pe mâna lungită pe masă, ca un câine lungindu-și botul pe labe.* CAMIL PETRESCU, T. II, 144. *Amuzante sânt jocurile* [cocoșilor]..., *înclinându-se sau lungindu-și corpul și grumazul până la extrem.* LINȚIA, P. III, 408. *Șarpele-n*

coadă să lungea Şi în căpătână să mărea. PĂSCULESCU, L. P. 170. *Ochii ţi i-oi limpezi, Coada ţi-oi lungi.* PAMFILE, B. 71. *Scoate-mi şarpele din sân, Că se-ntinde,... Se lungeşte.* BALADE, III, 184. *Coada se lungea, Coarnele-i creştea.* FOLC. MOLD. I, 229. ✧ Expr. **A i se lungi** (cuiva) (sau **a-şi lungi) privirea** (sau **căutătura, ochii) (a drum)** = a privi în gol, gânditor, cu tristeţe (dornic de a pleca departe). *I se lungise căutătura a drum şi nu scosese o vorbă de când venise.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 89. *Cădea pe gânduri şi ochii iar i se lungeau a drum.* id. ib. 48. *Îşi lungi privirea prin flacăra lumânării şi rămase astfel, fără să clipească.* id. ib. 22. *Gânditor, el îşi lungise ochii prin pulberea caldă de aur.* id. ib. 88. *După vrun an ori doi,... cum e firea fiecăruia, încep să cadă mereu pe gânduri şi li se lungesc ochii a drum.* TOPÂRCEANU, O. A. II, 264. *Mi-am lungit privirea lungă, Foarte ruptă, sângerândă.* STĂNESCU, D. S. 59. **A i se lungi** (cuiva) **urechile (de foame)** = a răbda de foame multă vreme, a fi foarte flămând. *De foame i să lungesc urechile.* PANN, P. V. I, 132/14. *Mişcă-te azi, degeratule, că mi s-au lungit urechile de foame.* ALECSANDRI, T. 198. *Lingurarilor... li se lungise urechile de foame, aşteptând.* CREANGĂ, A. 54, cf. DDRF, TDRG. ZANNE, P. III, 562. *Tătarului i se lungiseră urechile de foame.* SADOVEANU, O. XIII, 876. **A i se lungi** (cuiva) **nasul sau urechile de aşteptat** (sau **aşteptând)** = a-şi pierde răbdarea; a se supăra. *Mi s-au lungit urechile de atâta aşteptat.* CONTEMPORANUL, I, 591. *Priveşte cum i s-a lungit nasul aşteptând... Guţă Mereuţă aştepta într-adevăr trist.* C. PETRESCU, C. V. 195. **A-şi lungi nasul** = a se obrăznici. V. şi n a s. *Chir Stoiene, eşti mojic şi prea ţi-ai lungit nasul.* PR. DRAM, 247. *Să-şi lungeazscă nasul atât şi să se fândăsească, Chiar cu sânge împărătesc să va să se rudească.* PANN, E. III, 77/1, cf. COSTINESCU, IORDAN, STIL. 112. **A(-şi) lungi buzele** (sau **buza de jos)** = a-şi ţuguia **(2)** buzele a ironie, a dispreţ. *Copilul şi lungi buzele şi-şi întoarse capul cu dispreţ.* BARONZI, C. IV, 57. *Aş! zise Mauriciu, lungind buzele cu dispreţ.* id. I. G. 47/5. *Lungind buza de jos şi clătinând din cap, a izbucnit în râs: – Lam-pa-giu!* I. BOTEZ, ŞC. 50. *Ce spui, nene Eugen? strigă el, lungindu-şi buzele.* SADOVEANU, O. V, 14. **A lungi urechile** = a asculta cu atenţie. *Mioara, care a lungit urechile, surâde..., ascultă literalmente fericită laudele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 9. *Căluţii din mers mi-şi stau, Urechile le lungeau Şi vedeau, vedeau Ce mi-şi căutau.* BALADE, III, 203. **A-i lungi** (cuiva) **urechile** = a-l trage (pe cineva) de urechi, pentru a-l pedepsi. *Să se-adune dinainte-i diavolii, de la mare pân' la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada şi-i lungeşte urechile.* CARAGIALE, O. II, 217. *Cară-te cât e cu cinste, că-ţi mai lungesc urechile, o toană!* id. O. III, 39. **A i se lungi** (cuiva) **maţul** = a-i fi foame; a se lăcomi (la ceva). V. şi m a ţ **(I 1).** Cf. ZANNE, P. II, 273. ✦ Refl. şi t r a n z. Fig. (Despre faţă, trăsături ale feţei) A se subţia din cauza oboselii, a bolii, a suferinţei etc.; a da impresia de alungire; a deveni indispus, trist. *Faţa i se lungise, fruntea-i... uscată începuse a avea ceva de craniu.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 45. *Figurile se lungesc de osteneală, de plictiseală.* id. ib. 448. *Umbrele genelor lungeau marginea expresivă a personalităţii îndurerate.* D. ZAMFIRESCU, A. 48. *Nopţile acestea sau poate altceva îi lungise nasul... şi-i înceţoşase ochii.* C. PETRESCU, C. V. 312. *Un soi de împotrivire mâhnită şi neagră îi lungise trăsăturile.* PREDA, R. 180. *Era atât de atentă la acel ceva, încât chipul i se lungise.* id. D. 7. *Şi se opreşte locului mirată, Lungind a zâmbet ochii-i aurii.* LABIŞ, P. 113. ✦ Refl. şi t r a n z. A se face mai lung **(I 2),** a deveni mai înalt, a se întinde în sus. *Copilul se ridică, se lungeşte, îşi întinde braţele ca să-l apuce.* SLAVICI, O. I, 167. *Faţa i se îndreptă spre tavan; gâtul i se lungi.* CHIRIŢESCU, GR. 179. *Cincisprezece ani a împlinit astă-toamnă şi dintr-odată s-a lungit, s-a deşirat.* STANCU, D. 168. *Mi-a dat barba fără veste, Mustăcioara se lungeşte.* PAMFILE C. Ţ. 127. (În basme) *Baba se zmulse..., lungindu-se slabă şi mare până-n nori.* EMINESCU, P. L. 9. *Aşa se deşira şi se lungea de grozav, de ajungea cu mâna la lună.* CREANGĂ, P. 245. *Ş-aşa s-a lungit, c-o fost mai sus ca streşâna casei.* ARH. FOLK. I, 214.

3. Refl. A se întinde pe pământ, în iarbă, sub un copac, pe un pat etc.; a se culca; a se tolăni. *Întrând în peştera sa, s-au întins şi s-au lungit câtu-i de lung.* ŢICHINDEAL, F. 8/3, cf. I. GOLESCU, C. *Te-ai dus de te-ai lungit în iatac şi ai dormit.* PR. DRAM. 209. *Mă lungii pe canapeaua mea.* FILIMON, O. II, 27, cf. PONTBRIANT, D. *Zise..., lungindu-se cu neîngrijire pe fotoliul în care şedea.* BARONZI, C. I, 181. *Zicând aceste vorbe, se lungeşte la pământ.* CONTEMPORANUL, I, 41. *Se lungi pe pat şi s-acoperi cu rasa.* EMINESCU, N. 78. *Fiindcă eram obosiţi, ne lungirăm care-ncotro prin moară.* id. P. L. 176. *S-a lungit binişor pe divan, unde l-a şi furat somnul.* CARAGIALE, O. II, 261. *Se lungea cu burta pe pământ.* ISPIRESCU, L. 47. *Cuprinşi de lenea zilei, ei se lungeau... pe paiele ariei.* MACEDONSKI, O. III, 14. *Se lungi în pat, trudită.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 22. *Abia se lungi în pat şi gândurile începură.* DELAVRANCEA, H. T. 20. *În tarlaua dinspre Obaia, s-au lungit în grâu.* SANDU-ALDEA, U. P. 85. *Sub burta-i Miţoasă mă lungii.* MURNU, O. 154, cf. TDRG. *Ne-am rânduit culcuşurile şi ne-am lungit jos.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 138. *La rădăcina unui brad aşternui mantaua, mă lungii cu faţa-n sus.* HOGAŞ, M. N. 110. *Sumanul îl potrivi pe duşumea... şi se lungi jos.* REBREANU, I. 395, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Vrea să se lungească pe canapea... pentru convorbiri osebite.* CAMIL PETRESCU, T. II, 469. *S-a lungit în patul lui rece..., pândind somnul.* POPA, V. 328. *Se lungi... cu mâinile căpătâi sub ceafă.* VISSARION, B. 227. *Se lungeşte în sanie ca un boier mare.* TEODOREANU, C. B. 19. *Se lungea mlădioasă în străveziul undelor, aidoma... unei sirene.* VOICULESCU, P. I, 15. *Când se lungi în pat, regăsi fiinţa ei de noapte.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 302, cf. SCRIBAN, D. *Se lungise într-o rână.* CĂLINESCU, O. I, 19. *Luai o pătură... şi mă lungii sub salcâmi.* STANCU, R. A. III, 263. *Nu i-a dat voie să se lungească... lângă ea.* VINEA, L. I, 196. *Se lungi în pat şi adormi.* STĂNCESCU, B. 89. *Se lungeşte cu faţa-n sus şi se face mort.* ŞEZ. II, 55. *S-o lungit toţi împrejurul focului.* VASILIU, P. L. 112. *Se lungi pe laiţă.* PAMFILE, D. 29. (Într-un bocet) *Draga mea şi sărmănuţă,... De zile te-ai gătit Şi pe laiţă te-ai lungit.* MARIAN, Î. 567. (În imprecaţii) *Vede-te-aş... lungit pe masă.* id. ib. 74. ✧ (Despre animale) *Animalul, nechezând de durere, s-a lungit convulsiv lângă soţul seu.* BARONZI, C. IV, 53. *Câinele se lungea cu pântecul pe pământ.* POPA, V. 256. [Câinele]

se lungi în zăpadă şi începu să se zvârcolească. STANCU, R. A. IV, 55. *Alături de voi, se lungea câinele.* PAS, Z. I, 21. *Acel câine se lungise alături de el.* PREDA, M. S. 130. *Şarpele se zvârcolea... Şi pe loc se-mpleticea Şi de-a lungul se lungea.* TEODORESCU, P. P. 443. [Balaurul] *se şi lungi mort la pământ.* MARIAN, S. R. III, 260. (T r a n z. f a c t.) *Sărira toţi şi lungiră, alături de vacă, fiara.* VOICULESCU, P. I, 101. ✧ E x p r. **A se lungi cu burta pe pământ** = a se umili în faţa cuiva. *Sluţenia de om se topea de dragostea fetii, se lungea cu burta pe pământ şi umbla, cu şoşele, cu momele, să înduplece pe fată a-l lua de bărbat.* ISPIRESCU, L. 47. (Învechit prin Transilv.) **A se lungi în calea** (cuiva) = a se interpune, a se amesteca în relaţiile dintre două grupări, două persoane, în acţiunile cuiva, dorind să-şi impună punctul de vedere, voinţa. *Parte mare dintre magnaţii rămaşi catolici se lungea în calea protestanţilor, îmbărbătând pe monarch ca să ia toate măsurile posibile spre a extermina... pe toate sectele protestante.* BARIŢIU, P. A. I, 24. *Când au voit să le publice* [documentele], *li s-au lungit în cale şi le-a smuls peana din mână.* id. ib. 121. (Eliptic) *Multe griji, necazuri şi supărări au avut Maria Terezia... Aşa se întâmplă totdeauna, de câte ori între un popor şi un suveran se lungesc consiliari intriganţi.* id. ib. 438. (Regional) **A (se) lungi plavie** v. p l a v i e. (Regional) **A se lungi drumului** = (despre şarpe) a se întinde în toată lungimea corpului pentru a se deplasa, târându-se. *Da şarpele ce-mi făcea? Mult se lungea drumului, Ca iarba pământului..., Şi după ei că se lua.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 451. ✦ T r a n z. A doborî, a trânti pe cineva jos; a-l face să cadă. *Pe mulţi din ei i-aş fi lungit în sală Şi tare te-ai fi bucurat.* MURNU, O. 407. *S-a năpustit la el... şi cu dosul palmei i-a crăpat obrazul, lungind fugarul la pământ.* POPA, V. 238, cf. SCRIBAN, D. (F i g.) *Burta nu iartă... dacă nu-i arunci ceva, măcar de amăgeală, te lungeşte la pământ.* STANCU, D. 102.

4. T r a n z. A subţia, a dilua (o mâncare, o băutură) pentru a mări cantitatea. Cf. TDRG. *Mama se învârtea pe lângă mămăligă... şi, ca s-o lungească, punea câte o lingură de cir de mămăligă în tocană.* DAN, U. 113. *A lungit supa.* DL, cf. DM, DEX, D. ENC. ✦ R e f l. (Regional; despre lapte) A deveni cleios, a se întinde din cauza alterării; a se strica (Ţepu – Tecuci). *Dacă laşi silişca nespălată, se lungeşte laptele.* GOROVEI, CR. 160.

II. (Indică dimensiunea temporală)

1. R e f l. şi t r a n z. (Despre timp sau despre unităţi ale timpului) A (se) face mai lung **(II 1)**, a face să dureze sau a dura (mai) mult; a (se) prelungi **(1)**; a (se) amâna; a (se) tărăgăna. *Nu iaste den tine sorocul, o ome, nici puterea ta, vreamea să lungeşti.* CORESI, EV. 401. *Pre Vacho bătură cu vine de bou crude şi, lungind ceasul, deade s[u]fl[e]tul în mâna lui Dumnădzău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 50^{r}/25. *Să să mai lungească vremea trecând aşa, până Dumnezeu alt mijloc de mântuinţa lor va arăta.* R. GRECEANU, CM II, 22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *După rugăciunea ce am făcut ca să mă mai lăstuiască, mi i-a mai lungit sorocul de un an de zile* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 179. *Au lungit să ste oştile aşe peste iarnă cu pace păn' la mai.* NECULCE, L. 344. *Să mai lungească, să treacă vara cu amăgele.* id. ib. 351. *În zădar,* [iarnă,] *urgie crudă, Lungeşti noaptea-ntunecoasă.* ALECSANDRI, P. III, 22, cf. ALEXI, W. *Se silea... să lungească intervalul acesta* [al logodnei] *cât de mult.* AGÎRBICEANU, A. 255. *Iarna se lungea şi uscăturile puţine în pădurea boierească.* REBREANU, R. I, 233. *Dacă aţi fi loiali, nu m-aţi tortura lungind orele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 330. *Timpul destinat lucrului serios şi util se lungeşte.* OPRESCU, S. 63. *Anii se vor lungi Încet, încet, cu tot mai mari paşi.* BLAGA, POEZII, 162. *Spre iarnă... s-au lungit nopţile.* GALAN, Z. R. 40. *Părinte, Sfinţia Ta, Lungeşte-mi Duminica.* DOINE, 70, cf. DL, DM, DEX, D. ENC. ✧ T r a n z. (Complementul indică viaţa, zilele vieţii, traiul) *Viaţă lui îş lungea cu mai mare greime şi nebunie.* CORESI, EV. 401. *Mai pe larg vom scrie, pomenind şi alte stăpânii..., de ne va lungi D[u]mn[e]zeu vreamea şi viaţa* (a. 1713). GCR II, 2/15. *Nu va scăpa-n tăria sa craiul Cu voinicii să-şi lungească traiul..., Că Domnul preste cei buni prăveaşte.* DOSOFTEI, PS. 110/6. *Am trăit la casa me până astădzi şi înainte cât mi-a mai lungi Dumnădzeu viaţa.* NECULCE, L. 295, cf. ANTIM, O. 290. *Niciodată cu descântecu nu vă însănătoşaţi, nu vă lungiţi viiaţa.* MAIOR, PRED. II, 28/8. *Luminate-mpărate, să-ţi lungească Dumnezeu zilele.* FILIMON, O. I, 411. *Mulţi postesc lunea, ca să le lungească Dumnezeu zilile.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Firul vieţii să vi-l lungească Creatorul.* BĂNUŢ, T. P. 13. *Trebuie să învăţ de la om cum să lungesc viaţa, iar nu cum să amân moartea.* CĂLINESCU, C. O. 122. *Mai lungeşte veacul meu, Să mă-mpac cu Dumnezeu.* ALECSANDRI, P. P. 90. *Domnule, Măria Ta, Mai lungeşte-mi viaţa.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 499. *Măi lunzeşti-ńi zâlili, Sâ-ńi măi văz copĺilili.* DIACONU, VR. 236. *Na-ţ[i] calu şî armili, Măi lungeşti-m[ni] dzâlili.* VASILIU, C. 7. *Să-i lungesc vieaţa, Că mi-e viteaz tinerel, Săvai e păcat de el.* PĂSCULESCU, L. P. 268. *Doar să se zăbovească, Zilele să le lungească.* PAMFILE, C. Ţ. 237. *Domnule, Măria Ta, Mai lungeşte-mi viaţa.* BALADE, III, 257. *Ia-mi... Stâna cu miorile Şi lungeşte-mi zilele.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 234. *Împărăteasa... să-mburase că i-a lunzît dzâlele.* O. BÎRLEA, A. P. III, 254. *Lungeşte-i, Doamne, zilele Pân-o creşte căpşunele.* PANN, P. V. III, 139/14. *Pasul scurt lungeşte viaţa* (= graba strică treaba). ZANNE, P. II, 667. *Mâncarea de demineaţă lungeşte viaţa.* id. ib. 639. (Prin analogie) [Arborii] *toată năvălirea lucrurilor celor dinafară o biruiesc şi viaţa şi-o lungesc.* I. PAŞCA, M. 9/15. ✧ R e f l. *Lungindu-se viaţa, părul bătrânului descreşte şi cârja tremură mai mult.* ARGHEZI, S. XII, 26. *Ce scurtează cu cât să lungeşte?* (Viaţa omului). PĂSCULESCU, L. P. 104. ✧ I n t r a n z. *Poftim, moarti, şî cinsteşti Şî din dzâli măi lungeşti!* ARH. FOLK. V, 64. ✧ T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică un neam, un popor, fiind vorba despre perioada existenţei acestuia) *Matthei Pretorie... pre gotthii săi de pre vremile lui Sampson îi lungeşte.* CANTEMIR, HR. 77. ✧ R e f l. şi t r a n z. (Despre acţiuni, manifestări, stări fizice sau afective, aspecte morale, sentimente etc.) *În cerbicea mea lucrează păcătoşii, lungiră fărăleagea sa.* PSALT. 275, cf. 268. *Ş-au lungit strâmbătatea cu oaste.* DOSOFTEI, PS. 446/1. *Lungeaşte-ţi mâniia şi caută întâi vina şi nu te grăbi să omori.* FL. D. (1693), 92^{v}/15. *N-au cutezat bătaie mare să facă cu acei prea îndrăzneţi tâlhari, ci au lungit războiul.* C. CANTACUZINO, CM I, 27. *Având năcaz pre norod, îţ împuţinezi viaţa şi-ţ lungeşti*

scârba, omule. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 91. *Greşalele lor nu pot niciodată să se lungească.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 86. *Vremea... să pare a respectui întru aceste pustiuri pe acele ale prieteşugului, ca să-ţi lungească durerea până la sfârşitul vieţii.* BUZNEA, P. V. 12/13. *Sărmană copilă, Dumnezeu să-ţi lungească somnul.* NEGRUZZI, S. III, 220. *Găsea rău că s-au lungit contractele de arendă.* XENOPOL, I. R. XIII, 197. *S-a stins demult acel război lungit peste măsură De certurile zeilor.* OLLĂNESCU, H. O. 184. *În local, şederea se lungise până târziu după miezul nopţii.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 128. *A fost epoca aceea când... s-au lungit anume dansuri.* SADOVEANU, O. XIV, 20, cf. SCRIBAN, D. *Cearta se lungeşte prea mult.* CĂLINESCU, O. IX, 160. *El vrea să lungească la infinit firul plăpând al candorii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 10/1. *Când vlădica auzi, Ospătarea o lungi.* BALADE, III, 98. *Cine a lungit armata, Dumnezău să-i dea răsplata.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 313. ✧ I n t r a n z. *Dintr-acel ceas ce-au scos văcăretul, să şi cunoascu că n-a lungi cu domnia.* NECULCE, L. 121. *Ştia că nu va lungi mult cu hănia, dar... i-au trimis poclon bani.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 170/11. ✧ T r a n z. (Complementul indică durata unei călătorii) *„Speranţa" avusese o briză slabă..., ceea ce lungise drumul peste aşteptări.* TUDORAN, P. 409. ✧ R e f l. şi t r a n z. (Despre boală, suferinţă, p. e x t. despre persoana suferindă) *Căzut-au Iordache spătarul în grea boală şi nu mult l-au lungit, făr' decât o săptămână şi ş-au dat obştească datorie.* R. GRECEANU, CM II, 54. *Din vreme în vreme se măreşte şi se lungeşte paroxismul* [tusei convulsive]. EPISCUPESCU, PRACTICA, 248/27. *Dacă totuşi boala se lungeşte prea mult, cheamă o descântătoare.* ARH. FOLK. III, 164. *Lungeşte-i, Doamne, boala, Până s-a coace poama.* PAMFILE, C. Ţ. 3. *Dumnezeu să-ţi lungească durerile Pân' s-o coace perile.* ap. ZANNE, P. II, 495.

2. T r a n z. (Complementul indică vorbirea, povestirea, relatarea unor întâmplări, o enumerare, o descriere etc.) A relata pe larg şi îndelung, a ţine multă vreme, a face să dureze (prea) mult; a prelungi **(1).** *Ce slujbă au făcut lui Iordachie vistiernicul, prea multe cuvinte nu lungesc.* M. COSTIN, O. 140. *Racoţii ce au pătit în Ţara Leşască... nu om lungi mai mult, numai scrie scriitoriul lor, anume Toppeltin.* id. ib. 176. *Aicea am lungit cuvântul, luând din Apocalipsis... pentr-aceasta cu zburatul aripilor.* DOSOFTEI, PS. 295/10. *Aceste bogate nevoi s-au făcut în Moldova, care cu condeiul mieu nu poci să lungesc.* NECULCE, L. 346. *Mai mult voroava cu noi a lungi scurtându-ţi, la lăcaşul şi odihna ta te du.* CANTEMIR, I. I. I, 215. *Ca să nu fie istoria aceasta de mine atâta de lungită..., iată acelea le trec şi le las.* C. CANTACUZINO, CM I, 66. *Când nu să găseşte... pricina lucrurilor, este mai cu înţelepciune de a-şi cunoaşte a sa neştiinţă, decât a lungi ipothisi înzădarnice şi nălucitoare.* AMFILOHIE, G. E. 23^{r}/5. *La această predare să nu lungiţi învăţătura.* PETROVICI, P. 301. *Toate naţiile din pomelnicul acela ce lungeşte titlurile coroanei austriace.* BOLLIAC, O. 226, cf. COSTINESCU. *Nu lungesc peste măsură această răpede înşirare a diferitelor restaurări ce s-au făcut.* ODOBESCU, S. II, 504. *Prea multe detalii... ar lungi prea mult această descriere.* CONTEMPORANUL, I, 240. *Ce să mai lungim acuma povestea? – Că o poveste, cât de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face.* CARAGIALE, O. II, 240. *Fiindcă nu mai putem lungi acest articol, vom da un exemplu care va lumina.* GHEREA, ST. CR. I, 43. *Te rog să mă ierţi dacă... lungii mai mult de gândeam scrisoarea mea.* ARH. OLT. II, 165. *Începe o poveste de demult, lungind-o şi neisprăvind-o niciodată.* LOVINESCU, S. V, 210. *Să nu mai lungim discuţia..., nu e chip să ne înţelegem.* CAMIL PETRESCU, T. I, 219. *Cu cei doi lăutari după el..., chiuia şi ofta când cobzarul lungea ofurile.* id. O. I, 21. *Nu mai lungim descripţia acestor fapte devenite astăzi clasice.* RALEA, S. T. II, 16. *De câte ori îl spune* [basmul], *îi mai pune coarne, îl mai lungeşte.* STANCU, D. 46. *Ştiţi voi, lucrurile acestea Lungesc foarte mult povestea.* SORESCU, U. 47. *Enumerându-i, am lungi prea mult nota.* V. ROM. aprilie 1970, 131. *Ba că-i capră, ba că-i oaie, N-o tot lungi, ci te-ogoaie.* FOLC. TRANSILV. III, 297. *Ş-acela tot la fel păţă ca şi ieştalalt – ca să nu lungim povestea.* O. BÂRLEA, A. P. II, 171. (Prin analogie) *Când coboară luceafărul către scăpătat..., grierii îşi lungesc cântecul.* MERA, L. B. 161. ✧ R e f l. p a s. *Vorba... se lungi multă vreme..., avură fiecare de spus câte ceva.* TUDORAN, P. 32. *Enumeraţia s-ar putea lungi.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 52. (Prin metonimie) *Câteva coale de hârtie s-ar mai lungi, de aş sta a pomeni anume ţările toate.* M. COSTIN, O. 253. ✧ I n t r a n z. (Învechit) *Toate scrisele am înţeles, la care nu lungesc mai mult, căci... le vei înţeleage toate* (a. 1741). IORGA, S. D. XII, 39. *Amorule! ce stai dară? şi te socoteşti în tine De nu vii să mai dai iară... Ah! nu lungi, ci dă iară!* PANN, E. I, 19/19. ✧ R e f l. (Subiectul indică persoana care vorbeşte, care scrie etc.) *Către mine... vei da ştiinţă pentru întâmplările tale şi până acu cu multe urneale pururea lungindu-mă, la vreme vei povesti această dată.* AETHIOPICA, 2^{r}/11. *Scrisorile nu-i sânt la îndământă şi nici carte de danie... şi tot din zi în zi s-au lungit, până ce i s-a întâmplat moarte* (a. 1772). IORGA, S. D. XVI, 86. *Flăcăii din sat nu se prea lungeau la glumă cu ea, pentru că... ştia să le-nchiză gura scurt.* CARAGIALE, O. II, 310. ✧ E x p r. **A (nu) (mai) lungi vorba** (sau, învechit, **cuvântul)** ori (i n t r a n z.; precedat de pron. „o" cu valoare neutră) **a o (mai) lungi,** (r e f l.) **a se lungi la vorbă,** (i n t r a n z.; învechit, rar) **a nu mai lungi cu vorba** = a (nu) vorbi mai mult decât trebuie, a (nu) fi lung **(II 4)** la vorbă. *Ce mai mult, iubite priietine, voroava să lungesc.* CANTEMIR, I. I. II, 56. *Să nu mai lungesc cu vorba.* ANTIM, O. 17. *Ca să nu lungesc cuvântul, pre unul voiu pune înainte să-l socotiţi.* MICU, în ŞA I, 81. *Nu este pentru ca să lungim aici cuvintele.* id. L. F. 179. *Fătul meu! Am lungit vorba.* PANN, P. V. II, 133/6. *Pătru nu mai lungi vorba, ci făcu precum i se zise.* CONV. LIT. VI, 101. *Ce să mai lungim vorba?* MAIORESCU, D. III, 390. *Un om în nevoie, care-şi uşurează inima către un amic, poate... să lungească vorba fără s-o prea bage de samă.* EMINESCU, O. XV, 1 056. *Străjerul, ştiind porunca, nu mai lungeşte vorba, ci ia moşneagul şi-l duce înaintea împăratului.* CREANGĂ, P. 80. *În sfârşit, ce s-o mai lungim degeaba!* CARAGIALE, O. I, 118. *Ce să mai lungim vorba degeaba, casele plăceau la toată lumea.* id. O. IV, 12. *Astă dată nu am timp a mai lungi vorba* (a. 1883). BARIŢ, II, 259. *N-o mai lungit vorba şi a dat numai din mână ca un om*

care a spus tot. CONTEMPORANUL, VI, 49, cf. DDRF. *Dumnealui... nu-i răspunde scurt şi se lungeşte la vorbă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 98. *Felul lui... de a lungi vorba fără folos.* DR. I, 432. *Avea darul de a lungi vorba.* REBREANU, P. S. 172, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ba mi-i milă,... să nu mai lungim vorba, dă zece ouă şi treci.* SADOVEANU, O. XVII, 95. *Popa o lungeşte înadins.* DAN, U. 140, cf. SCRIBAN, D. *Putea să crească mai mult, dar, haide, să nu mai lungim vorba.* TUDORAN, P. 238. *I l-a luat* [porumbul] *şi gata... Ce să mai lungim vorba.* PREDA, Î. 98. *Du-te... Nu te mai lungi la vorbă.* id. R. 23. *Nu mai lungi vorba şi spune-mi hotărât: mergi ori nu după mine?* VASILIU, P. L. 169. *Vorba nu mai lungea, Ci la turc să repezea Şi capul îi reteza.* BALADE, II, 149, cf. ZANNE, P. II, 835. ✦ (Despre cuvinte) A face să aibă mai multe sunete. *Nu ne putem învoi cu „-ciune" şi cu „-iune"... ca să ne lungim toate substantivele cu un cot mai mult.* NEGRUZZI, S. I, 348. *Intervine... un mijloc de a salva de pieire câte o formă de acestea* [prea scurte], *lungind-o printr-un sufix sau în alt mod.* GR. S. I, 191.

3. R e f l. şi t r a n z. (Despre sunetele vorbirii sau despre silabe) A se pronunţa mai lung **(II 2)** decât durata lor medie, a se ţine, a se prelungi mai mult. *Când silaba cu „qu" trebuia să se lungească în două, „qu" se înlocuia cu „c".* MAIORESCU, CR. III, 227. *I se ia silabei întonate dreptul de-a se lungi peste măsură.* EMINESCU, S. P. 410. *Vocea scădea brusc, lungind, adânc tulburător, vocalele.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Trebuia să lungeşti silaba penultimă şi să pui accent scurt pe ultima, aşa ca să iasă sunetele puţintel cântate.* SADOVEANU, O. XVI, 20. *Consoanele se lungesc când suntem stăpâniţi de indignare, mânie, furie.* IORDAN, STIL. 53. *Dacă sunetul iniţial este o vocală neaccentuată, se lungeşte... consoana imediat următoare.* id. ib. 54. *Lungea şi tărăgănea amar şi gingaş câte un „i" ori câte un „a".* CAMIL PETRESCU, O. I, 24. *Pune spaţii goale între cuvinte şi lungeşte ca un elastic silabele.* SIMION, S. R. III, 242. ✦ (Muz.) A cânta mai lent. *La sfârşitul frazei muzicale, după ce o lungea ca pe o doină, îţi venea să strigi completându-l: măăăi.* DAN, U. 139.

– Prez. ind.: *lungesc.*

– V. **lung.**

LUNGÍME s.f. (În opoziţie cu s c u r t i m e) **I.** (Indică dimensiunea spaţială)

1. (Cu referire la obiecte, la părţi ale corpului etc.) Dimensiunea cea mai mare a unui corp; întinderea (măsurabilă) în spaţiu a unui obiect, m ă r i m e **(I)**; proprietatea de a fi lung **(I).** Cf. ANON. CAR. *Îndreptându-l după măsura lungimii săgeţii.* AETHIOPICA, 59^{v}/11. *Esti un tub ori ţevi de steclă de trii picioare de lungime şi de al zecile ori al doauăzecile parte de o unghie de diametru dinlontru, care să astupă la un capăt.* AMFILOHIE, G. F. 28^{r}/10. *Au făcut o mahină... a căreia lungime era cât lărgimea şanţului.* ŞINCAI, HR. I, 234/32, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cară dă mijloc, potrivite la lungime şi la lărgime, să fie ţepene* (a. 1809). DOC. EC. 78. *Tăişul sabiei foarte bine lucrat era de şepte palme lungime şi patru lăţime.* BĂLCESCU, M. V. 62. *Iese un sunet, a cărui intensitate se schimbă după diametrul şi lungimea tubului.* MARIN, PR. I, 814. *Aceasta e o hrubă boltită, are şese stânjini lungime, trei lăţime şi şese palme nălţime.* NEGRUZZI, S. I, 215. *Fiara... se repede din toată lungimea lanţului.* GHICA, S. 524. *Lungimea între aceste capete este de trei palme.* I. IONESCU, M. 380. *Văzând aşa lungime de coadă, ne apucarăm s-o înnodăm de vreo două trei ori.* ODOBESCU, S. III, 255. *Cele două capete ale acestui aparat se pun în legătură printr-o sârmă de-o lungime oricât de mare.* EMINESCU, O. XIV, 956. *Aceasta e evident o măsură foarte mică, comparată cu orice lungimi văzute.* id. ib. XV, 1 167. *Mustăţile trebuie să aibă o lungime de cel puţin cinci centimetri una.* CARAGIALE, O. III, 29. [Cărăuşii] *iau scândurile, în lungime obişnuită de patru metri.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 50. *Lungimea şorţului variază, el trece de genunchi şi la unele femei este atât de lung cât şi rochia.* MANOLESCU, I. 229. *În genere, carele au o lungime de un stânjen domnesc.* DAMÉ, T. 7. *Domnul fiind îngenuncheat, nu se poate înţelege lungimea acestui veşmânt.* IORGA, V. F. 58. *Smocul lung de păr, aproape de un metru, când e lâna bună, se rupe cam de câte o palmă lungime şi se pune una peste alta.* PAMFILE, I. C. 8. *Lungimea şi grosimea îi erau foarte mari, scheletul colosal.* id. CER. 165. *Toată lungimea păretelui din fund, dacă lungime s-ar fi putut numi, era prinsă de o laviţă îngustă.* HOGAŞ, M. N. 78. *Pe toată lungimea spatelui, figurina are literele...* PÂRVAN, G. 619. *Bara cilindrică are o lungime desfăşurată de peste doi metri.* id. ib. 707. *Ferestruica aceasta este de fapt o deschizătură în cadranul imensului orologiu al turnului, cu arătătoare de zece picioare lungime.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 23. *Îmbrăcaţi cu o căciulă de blană roşietică, din care atârnă pe lângă urechi două şuviţi de păr în toată lungimea lor.* N. A. BOGDAN, C. M. 88. *Bona se retrase în fund, în colţul cel mai ferit de zgomot şi... se aşează la o lungime de braţ, pe o bancă.* VOICULESCU, P. II, 223. *Acestea întreceau lungimea îngăduită de legea turcească* [pentru feregea]. C. GANE, TR. V. 165. *Se caracterizează prin lungimea extraordinară a picioarelor anterioare.* ENC. AGR. I, 49. *Lungimea patului era de peste opt metri, aşa că patru inşi se puteau culca în el în toată voia.* MOROIANU, S. 42. *Tot ce este văzut de ochiul uman posedă 3 dimensiuni: lungime, lăţime şi adâncime.* ENC. TEHN. I, 368. *Cristale minuscule cu o lungime maximă de 30 miimi dintr-un milimetru.* ib. 411. *Lungimea penelor articulare variază.* DOMBROWSKI, P. 183. *Desigur că vechiul nume de herete... este în primul loc un nume pentru vânturei sau şoimi şi numai apoi pentru speciile... cu care au comune lungimea aripilor.* BĂCESCU, PĂS. 215. *Artistul i-a dat un anume hieratism caligrafic,... exagerând oblicitatea ochilor, lungimea gâtului.* CĂLINESCU, C. O. 391. *Modelul să fi tot avut lungime de un metru.* BLAGA, H. 104. *Este interesantă mai ales variaţia desenelor aripilor, apoi lungimea acestora.* LINŢIA, P. III, 240. *Chila... are cam optsprezece metri lungime.* TUDORAN, P. 105. *Între lucrurile măsurabile întinderea (extensia) e ceva absolut, dar între întinderi lungimea e absolută.* JOJA, S. L. 343. *Viermele (numit şi limbric) are cam 20 cm lungime.* ABC SĂN. 49. *Nu puteau determina funiile toate cu aceeaşi lungime.* PANAITESCU, O. Ţ. 157. *Prăjina este o măsură de lungime folosită în epoca care ne interesează.* id. ib. 172. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Se*

află înăuntrul bisericii destulă lungime şi comoditate. PELIMON, I. 80/19. ✧ (Fiind vorba despre căi de comunicaţie, forme de relief, terenuri etc.) *Izbucneşte iară din ceeaşi Mare Albă un unghi de mare, însă nu cu aceeaşi lungime.* M. COSTIN, O. 245. *Caută acum cu cugetul întru atâta lungime şi lăţime de lume, câte împărăţii mari sântu acum.* id. ib. 253. *Se hotăraşte împrejur la lungime cu trei mii de stadii şi cu o mie la lăţime.* AETHIOPICA, 67^{r}/15. *Am spus lungimea râului.* ŞINCAI, HR. I, 6/9. *Lungimea acestor trei alee poate va fi peste o mie stânjini.* GOLESCU, Î. 44. *Să învârtesc în nemăsurata lungime şi lărgime a ceriurilor pe deasupra capetelor noastre.* POTECA, F. 350/23. *Nici latul i grosul şi lungimea podinilor nu le numeşte..., nici dumnealui Caimacamul nu înştiinţează ce venit are Casa podurilor* (a. 1827). DOC. EC. 390. *După chibzuirea ce au făcut măsurându-să cu stânjenul, au ieşit lungime 126 stânjini* (a. 1836). ib. 623. *La Peliş, supt Sinaie, trebuie pă vâlcea pod în lungime de 4 stânjini* (a. 1838). ib. 709. *Această zidire este un cvadrat având pe fieştecare faţă 280 picioare de lungime.* KOGĂLNICEANU, S. 83. *Moldova... pe atuncea poseda ţărmul Mării Negre în o lungime mai bine de 20 mile.* ASACHI, S. L. II, 225. *Râul Prut... despică Moldova în toată lungimea ei.* id. ib. 112. *Districtul Făgăraşului, limitrof în toată lungimea sa cu Muntenia.* BARIŢIU, P. A. I, 125. *La lungimea acestor linii se mai adaugă 10 la sută pentru liniile de garaj, în total o lungime de 908 kilometre.* GHICA, S. 451. *Podul... are o lungime... de 1 500 picioare.* FILIMON, O. II, 38. *Lungimea totală a şoselelor în România de dincoace de Milcov era de 1 479 km.* MAIORESCU, D. IV, 470. *Pădurea Ulmilor, la urmă, se arăta şi ea, vestita pădure a ciocoiului din Bucureşti, cea care se întinde în drumul Târgovişteі pe o lungime de o jumătate de poştă.* MACEDONSKI, O. III, 67. *Prin mijlocul comunei Zărneşti, în toată lungimea ei, curge râul Zărneştilor.* TURCU, E. 48. *Lungimea nouălor făşii este tot din „din cap în cap", din hotar în hotar.* PAMFILE, A. R. 18. *Străzile mai mici, numite şi hudiţe, variază în ce priveşte lungimea.* PĂCALĂ, M. R. 1. *Două tranşee paralele... de câte douăzeci metri lungime pe 1–2 m lărgime.* PÂRVAN, G. 181. *Până la Dunărea panonică, pe întreaga ei lungime..., erau daco-geţii... acasă la ei.* id. ib. 226. *Intrând pe poarta cea mare a grădinei, vizitatoarele privesc înaintea sa o alee aşternută cu năsip galben, în lungime de 150 de metri.* N. A. BOGDAN, C. M. 146. *Moş Petrachi şi-a făcut socoteala că a pus între Manolache şi poteră o lungime de aproape două poşti.* POPA, V. 181. *Plecăm pe jos, pe Broadway..., pe o lungime de treizeci kilometri.* BART, S. M. 42. *Acest pod... atinge o lungime totală de 4 088 m.* ENC. TEHN. I, 353. *Pe toată această lungime nu erau case decât pe de-o parte şi de alta a drumului, iar din curţile din dos ale căsuţelor începeau numaidecât vii întinse.* CAMIL PETRESCU, O. I, 182. *Lungimile şi înălţimile piereau.* TUDORAN, P. 468. *Maşina străbătu, pe toată lungimea lor, principalele bulevarde ale Bucureştiului.* PREDA, R. 61. *Plaja se întinde pe o lungime de 5 km.* ABC SĂN. 232. *Lungimea pământului vândut forma o funie.* PANAITESCU, O. Ţ. 162. (Întinderea unui traseu, a unei suprafeţe este socotită prin timpul necesar parcurgerii) *Lungimea ţării... este de 66 oare.* ASACHI, S. L. II, 206. *Marginea drumului a căriia lungime ţine cam o jumătate de ceas şi lăţimea ca de 10 stânjini.* GOLESCU, Î, 119. *El avea treizeci şi două de ceasuri în lungime, adecă de la un capăt al Basarabiei până la cellalt.* IORGA, C. I. II, 104. ✧ (Fiz.) *Lungime de undă* = **a)** distanţa care separă într-o undă două puncte succesive aflate în aceeaşi fază de oscilaţie; p. ext. transmisie radiofonică. V. şi undă. *Lungimea lor de undă de la creastă la creastă variază între mai mulţi zeci de km, până la aproape 2 mm.* ARH. OLT. II, 151. *Sunt mai multe feluri de lumină şi diferă una de alta prin lungimea de undă.* ENC. TEHN. I, 99. *Lungimi de undă.* CĂLINESCU, C. O. 92. *Sensibilitatea seleniului slăbeşte prin slăbirea lungimii undei.* ib. 409. *Utilizează obişnuita lungime de undă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 45. *Cine apropie centrele elipsei cereşti sub lungimea de undă a fotonului?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 14/4; **b)** sentiment, credinţă, convingere a cuiva. *O critică... trebuie... să transmită şi... lungimea de undă a poeziei.* CONSTANTINESCU, S. II, 281. (Sport) *Săritură în lungime* = probă atletică ce constă în a sări pe o distanţă cât mai mare. Cf. L. ROM. 1969, 29. ✧ Loc. adv. **În lungime** = pe direcţia dimensiunii celei mai mari; de-a lungul **(I 6)**, în lung, pe lung. *Aducând înapoi despre amândoo părţile întru lungime şi cornurile cele despre coaste întorcându-le.* AETHIOPICA, 60^{r}/7. *Scutu avea patru picioare în lungime şi trei şi jumătate în lăţime.* BOJINCĂ, A. II, 129/4. *O corabie de trei sute de coţi în lungime.* FILIMON, O. I, 207. *Navă... se numeşte corpul în lungime al unei biserici.* id. O. II, 144. *Prigoarea e o păsăruică mică de cincisprezece centimetri în lungime.* MARIAN, O. I, 256. *Are în lungime, la mijloc, 31,5 cm.* SBIERA, F. S. 49. *Înainte de a curăţi pielea de resturile de carne, se întinde în lungime cu un cârlig.* PAMFILE, I. C. 48. *Nările nu sunt acoperite cu peri, ci cu o peliţă cornoasă (operculum), deschisă în lungime.* DOMBROWSKI, P. 77. *Dindărătul unor uluci din scânduri bătute în lungime una peste alta în nişte pari de lemn,... se înalţa o clopotniţă paralelipipedică.* CĂLINESCU, O. XI, 42. *Odaia lui Eminescu, numai cu o fereastră mică, era în lăţime cam de patru paşi, în lungime cam de cinci paşi.* id. ib. 113. *S-a măsurat... şi în lungime.* PANAITESCU, O. Ţ. 165. *Se fierb ouăle tari, se curăţă şi se taie în două în lungime.* S. MARIN, C. B. 18. ✧ Expr. **(A fi) pe aceeaşi lungime de undă** (cu cineva) = a avea aceleaşi sentimente, credinţe, convingeri cu cineva. *Personajele, fără excepţie, comunică pe aceeaşi lungime de undă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 7/4. ✦ (Rar; despre oameni) Înălţime. *Fostul coleg se făcuse imens de înalt şi lungimea lui se oprise într-o pălărie tare.* ARGHEZI, S. XXV, 84.

2. (Învechit) Longitudine. *Acum leghi 360 de gradi să număra de la apus la răsărit, care să chiamă gradi de lungime.* AMFILOHIE, G. F. 180^{v}/1. *Numele de latitudine (lăţime) dat dimensiunilor pământului de la nord la sud şi acela de longitudine (lungime) dat dimensiunei de la vest la est.* DRĂGHICEANU, C. 55. *Eghipetul... se află în Africa de amiază-noapte între 22 păn' la 32 grade de lăţime spre miazănoapte şi 45 păn' la 52 grade de lungime spre răsărit.* AR (1829), 195^{2}/30. *Insola Barataria este în gradul 29 de lăţime şi 92 de lungime.* HELIADE, L. B. I, 95/6. *Confiniile Pannoniei la*

nord-vest sânt, începând de la Dunăre, dincolo de Viena, de sub unghiul format de gradul 33 şi 54 al lungimei şi între 48 şi 49 al lăţimei. SĂULESCU, HR. I, 231/21. *Lungimea unui loc este depărtarea lui de la întâiul meridian.* GENILIE, G. 101/8, cf. FABIAN–BOB, 19. *Se ocupă cu predilecţie de ţări cât se poate de depărtate ca lăţime şi lungime geografică şi cât se poate de neplăcute ca climă de reconvalescenţă.* EMINESCU, O. XI, 376, cf. URSU, T. Ş. 321.

3. Întindere (prea mare şi nejustificată) a unei opere literare, a unui text etc. *Lungimea capetelor ce s-au scris den îndelungată domniia lui Vasiliie-Vodă.* M. COSTIN, O. 142. *Alte multe şi nenumărate cheltuieli... pentru lungime le las, de nu le mai pomenesc anume.* R. POPESCU, CM I, 568. *Nu le scriu, pentru lungimea lor.* ŞINCAI, HR. I, 241/36. *Evitarea lungimilor.* ALECSANDRI, în IST. T. II, 151. *Ceste versuri de lungimea celor ce tu mi-ai făcut Sunt pornite să-ţi aducă ale mele mulţumiri.* ALEXANDRESCU, O. I, 173. *Cine a citit vreodată ceva de d. Misail... îşi poate închipui stilul şi mai ales lungimea raportului.* MAIORESCU, D. II, 38. *Vom evita, se înţelege, lungimile inutile.* CARAGIALE, O. V, 46. *Fără ca lungimea versurilor s-o facă ostenitoare.* MACEDONSKI, O. IV, 46. *Faptul acesta ar fi putut favoriza lungimea descripţiilor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 105. *Rupse plicul şi, dintr-o aruncătură de ochi, măsură toată lungimea scrisorii.* BART, E. 21. *Trei studii... nu pot acoperi cu lungimea lor articolul... din care am reprodus.* CONSTANTINESCU, S. I, 119. *Nu în lungime, ci în adâncime cată să surprindem diferenţa.* PERPESSICIUS, M. II, 151. *Lungimea textului şi exigenţele genului... încarcă enunţul oral cu sarcini care nu pot fi duse la capăt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 18/1.

4. (Concretizat; prin Olt.) Grindă lungă aşezată deasupra pereţilor casei, c o s o r o a b ă; bârnă orizontală care formează temelia caselor de lemn, t a l p ă **(II 1),** (regional) l u n g **(I 6).** Cf. GL. OLT.

II. (Indică dimensiunea temporală)

1. Întindere în timp; durată (a vieţii, a unei acţiuni, a unei stări etc.); proprietatea de a dura mult, de a fi lung **(II 1).** *Atâta amu iaste lungimea măriei aceasta a vieţiei.* CORESI, EV. 56. *Cu lungime de viaţă Îl vei prăvi-n sfânta faţă.* DOSOFTEI, PS. 316/23. *Ne-ai spodobit a trece lungimea zâlei.* id. ib. 502/8. *Să te muncească mai mult cu lungimea morţii.* MOLNAR, în ŞA I, 336. *Pacea este... lungimea prieteniei şi soţiia sufletului* (a. 1807). ŞA I, 731. *Cursul acestei boale este, după starea zemurilor trupului şi a aerului vremii, cu o deosebită lungime.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 249/23. *Când o pârâm că ne măsoară viaţa cu o mână foarte scumpă, când iară plângem pentru lungimea ei.* MARCOVICI, C. 56/17. *Verile sânt scurte, însă calde pentru lungimea zilelor.* RUS, I. III, 11/23. *După mişcarea rotatorie a Pământului se socoteşte lungimea unei zile.* EMINESCU, O. XV, 197. *Zăpada va fi mai mică sau mai mare, după lungimea iernii.* CĂLINESCU, O. XIII, 350. *Axa unui secol, care vibrează în toată lungimea ei.* PERPESSICIUS, M. I, 53. *În stepă, lungimea perioadelor de secetă este de 20 de zile în medie.* AGROTEHNICA, I, 277. *Îl filmase la lungimea lui reală, de două ore.* CINEMA, 1973, nr. 2, 12. ✧ (Popular) *Lungime de zile* = viaţă lungă. *De i-a da Dumnezeu lungime de zile.* VASILIU, P. L. 8.

2. Durată a unei călătorii, a unui drum etc. *Lungimea călătoriei.* ŞINCAI, HR. I, 82/32. *Îndurase uşor şi vesel lungimea drumului.* SADOVEANU, O. VII, 100.

3. (Despre sunete) Întindere în timp a unui sunet; durată. Com. din CLUJ-NAPOCA. ✦ (Lingv.) Durata unei vocale sau a unei consoane. *Trebuinţa acestei deosebiri n-a putut dar să existe decât pentru prosodia latină,... precum şi lungimea şi scurtimea vocalelor prin poziţiune.* MAIORESCU, CR. III, 206. *Dacă considerăm vocalele despre laturea lungimei şi-a scurtimei lor, apoi ele pot... să capete o duplicare.* EMINESCU, O. XIV, 291. *Creşterii stărilor sufleteşti îi corespunde o „creştere" a mijloacelor de expresie lingvistică (lungimea vocalei şi repetiţia, adesea ambele împreună).* IORDAN, STIL. 59. *Cea dintâi la care s-a pierdut distincţia de lungime a fost „a".* COTEANU, S. E. 61. ✦ (Muz.) Durata unei note muzicale sau a unui interval dintre două note. Com. din CLUJ-NAPOCA.

4. Durată de reproducere orală a unui text sau a unei părţi ale lui. *Mai sânt şi altele, ci noi le lăsăm pentru lungimea vorbei.* ANTIM, O. 68. *Energia... îşi pierde toată puterea când e silită a se târî, zăbovindu-se de lungimea zicerilor ca să ajungă la a sa ţintă* (a. 1836). PLR I, 39. *Sintetismul acesta în limbă, lungimea... cuvântului... influenţează şi gândirea, şi vorbirea.* ARHIVA, I, 176. *Cântecul dă ritmul* [baldei], *îi statornicește lungimea şi felul versului.* IORGA, P. A. II, 113. *Şi le plăceau şi gesturile, şi lungimea discursului.* SADOVEANU, O. VIII, 69.

– Pl.: *lungimi* şi (regional, **I 4**) *lungimuri* (GL. OLT.). – Gen.-dat. şi: (învechit) *lungimei.*

– **Lung** + suf. *-ime.*

LUNGÍRE s.f. Acţiunea de a (s e) l u n g i şi rezultatul ei.

I. (Indică dimensiunea spaţială)

1. Alungire, întindere a unui obiect, a unei părţi a acestuia, a unui drum etc.; prelungire **(2);** extindere. Cf. l u n g i **(I 1).** Cf. MARDARIE, L. 217/16, LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ce e ocheana alta decât o lungire a cubului.* EMINESCU, O. XV, 282, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., L. ROM. 1960, nr. 2, 51.

2. Alungire, întindere a corpului omenesc sau a unor părţi ale sale într-o direcţie oarecare (spre a se apropia de ceva, pentru a ajunge la ceva etc.). Cf. l u n g i **(I 2).** *Fiorii... îi destindeau muşchii cu lungirea braţelor şi a picioarelor şi-l cutremurau.* MACEDONSKI, O. III, 25. *Toate instrumentele, cari înmulţesc puterea noastră, nu sunt decât lungiri ale organelor noastre, în sensul invers perspectivei.* EMINESCU, O. XV, 282. ✧ (Cu referire la insecte) *Încă o lungire de... picioare* [ale păianjenului] *şi se porneşte dansul agoniei... Vocea muştei s-a întrerupt.* ARGHEZI, S. VIII, 66.

3. (Tehn.) Operaţie de deformare plastică efectuată pentru a mări lungimea unei piese, prin micşorarea dimensiunilor transversale. Cf. DL, DM, DEX, D. ENC. ✦ Variaţie a lungimii unei bare ca urmare a unei solicitări simple de întindere sau de compresiune. Cf. DEX, D. ENC.

II. (Indică dimensiunea temporală)

1. (Cu referire la timp sau la unităţi ale timpului) Prelungire **(1).** Cf. l u n g i **(II 1).** *În scurt să avem*

ştirea cum a luat sfârşit această pricină, iar să nu mai fiia altă lungirea (a. 1765). IORGA, S. D. XXII, 263. *De au ţinut mai lungă vreme adunările unei soţietăţi tăinuite..., atunci, după lungirea vremii..., să să prelungească areştiu greu până la şasă luni* (a. 1807). ŞA I, 718. ✧ (Cu referire la viaţă, la zilele vieţii) *Viaţă cerşutu-ţi-au şi datu-i-ai lungi zile (lungire de zâle* D) *în veacu de veacu.* PSALT. 34, cf. POLIZU. *Bătrânii... mânuiau oalele nouă de lut, roşii, închinând băutura înspre lungirea veacului lui Irimie.* MIRONESCU, S. 72. ✧ (Cu referire la acţiuni, manifestări, evenimente etc.) *Nu mai lucrează împreună pentru mine lungirea nunţii spre vreme cu măsură.* AETHIOPICA, 34r/13.

2. Relatare pe larg şi îndelung a unor fapte, a unei povestiri, a unei întâmplări etc. Cf. l u n g i **(II 2).** *Lungirea aceştei scrisori către dumneata nu iaste de alta, făr' decât înştiinţez pe dumneata că acum avem judecată* (a. 1734). IORGA, S. D. XII, 224. *Lungire de vorbă iaste când cineva pre ceale ce să cuprind în ceva le va zice preste cel ce le cuprinde.* GRIGORIE, L. 183.

3. Pronunţare mai lungă **(II 2)** decât durata medie a unor sunete ale vorbirii, a silabelor etc. Cf. l u n g i **(II 3).** *Lungirea sau scurtarea glasnicei sau a slovenirii.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 115. *O greşeală de pronunţie... este lungirea peste măsură a lui „e" întonat.* EMINESCU, S. P. 410. *Lungirea vocalelor prin pierdere de consoane şi asimilaţie de vocale.* id. O. XIV, 452. *Putem să întrebuinţăm lungirea spre a exprima momentul afectiv în limbă.* PUŞCARIU, L. R. II, 445. *Lungirea consonantelor simple.* id. ib. 125. *Numeroase... sunt cazurile de lungire a sunetelor.* IORDAN, STIL. 52. [Grupul] *„rs" intervocalic s-a transformat în oscă în „r", cu lungirea vocalei precedente.* IVĂNESCU, I. L. R. 122. ✦ (Muz.) Mărirea duratei unui sunet muzical. *Lungirile şi scurtările de durată... le însemnăm cu semicercuri... puse deasupra notelor.* ALEXANDRU, I. M. 160.

– Pl.: *lungiri.*

– V. **lungi.**

LUNGÍŞ adv., s.n. **I.** Adv. În direcţia lungimii **(I 1),** în lung **(I 6);** de-a lungul. Cf. PHILIPPIDE, P. 64, BARCIANU, ALEXI, W. *Îmi luam codrul de pâine..., îl spintecam lungiş cu briceagul, îl săram pe tăietură.* CIAUŞANU, R. SCUT. 47, cf. CADE, SCRIBAN, D., DR. XI, 125, SCL 1958, 257.

II. S.n. **1.** (În locuţiuni şi expresii) L o c. a d v. **În** (sau **de,** învechit, **de-a) lungiş** = în lungime **(I 1),** pe direcţia lungimii. *Această Mare a Caspiei... iaste osăbită, fiind în lungiş cât ar îmbla un vas în 15 zile.* HERODOT2, 80. *Nilul... de-a lungiş, din capăt până în capăt prin toată ţara nigritilor trece.* CANTEMIR, O. IV, 134. *Munţii, în lungiş, toată marginea despre ocheanul apusului... cuprind.* id. ib. 132. *Au scris locul pre care îl arăta ei... în lungiş cale de 32 de ceasuri.* AMIRAS, LET. III, 129/16, cf. JAHRESBER. VIII, 204, TDRG, DL, DEX, L. ROM. 1986, 379. ✧ L o c. p r e p. **În** (sau **de-a) lungişul** = pe direcţia lungimii **(I 1),** de-a lungul. *Murguşorul nechezea, La fugă se răpezea... Şi trecea, mări, trecea De-a lungişul munţilor.* ALECSANDRI, P. I, 106, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DEX. ✧ E x p r. **(De-a) lungiş şi curmeziş** ori **în lungiş şi (în** sau **şi în) curmeziş,** ori **lungiş, curmeziş = a)** (în legătură cu verbe ca „a umbla", „a colinda", „a ara", „a treiera" etc.) peste tot, pretutindeni; în lung şi în lat, v. l u n g **(I 6).** *De vom dobândi... toată [lumea] câtă iaste lungişi şi curmezişi..., niciun folos nu ne iaste, de vom piarde sufletul.* MAIOR, PRED. I, 72/23. *Dete poruncă scriitorilor săi să trimeată cărţi prin toată lumea, de-a lungiş şi curmeziş.* F (1887), 280. *A procedat cu amănunţime, făcând săpături în şanţuri care se taie lungiş şi curmeziş.* ARHIVA, I, 263, cf. DDRF. *Îndată după semănare, se grapă în lungiş şi în curmeziş.* DAMÉ, T. 55. *Deodată, în lungiş şi curmeziş, se buciumă o veste mare.* SĂM. II, 807, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DEX. *Îmblat-am lumea în lungiş şi curmeziş.* MARIAN, O. II, 40. *Mi-am umblat Lumea-n lung şi-n lat... Lungiş, Curmeziş.* TEODORESCU, P. P. 410. *Peştii... s-au dat la cutreierat marea de-a lungiş şi curmeziş.* SBIERA, P. 61. *Ţările... cutrierate în lungiş şi curmeziş de către o mulţime de popoare străine.* MARIAN, T. 40. *A arat tot în lungiş Şi-n curmeziş.* id. S. R. I, 34. *În câmp plugurile ară, În lungiş, în curmeziş.* PĂSCULESCU, L. P. 30. *Caută în lungiş şi în curmeziş, dar nu găseşte.* I. CR. III, 262. *Mi-a tot umblat... Ţara Românească... Lungiş, Curmeziş.* PAMFILE, CER. 114. *Oi ara în lungiş şi în curmeziş.* ŞEZ. XX, 83. *Mi-au umblat... Prin ăl aluniş, Lungiş, Curmeziş.* BALADE, III, 16. *Am colindat Cerul şi pământul, În lungiş Şi-n curmeziş.* FOLC. OLT.-MUNT. III, 764. *A arat clinurile Şi-n lungiş şi-n curmeziş.* FOLC. MOLD. I, 267. (Într-un descântec) *Socule,... tu de nu i scoate* [viermii]..., *te-oi ara În lungiş Şi-n curmeziş Şi mai mult floare albă nu-i face.* MARIAN, D. 349, cf. CANDREA, F. 353. (Cu parafrazarea expresiei) *Rău e de voinic străin!... Trece sate-n curmeziş Şi dumbrăvile-n lungiş.* ALECSANDRI, P. P. 240; **b)** în toate părţile, în toate direcţiile; în întregime. *Se întind pieile în lungiş şi curmeziş şi se pun să se usuce.* PAMFILE, I. C. 47.

III. S.n. Nume dat unor obiecte caracterizate prin lungime **(I 1).**

1. (Regional) Fiecare dintre cele două bare lungi de lemn ale scării, în care sunt fixaţi fusceii; (regional) lungărime, lungon **(1)** (Vicovul de Sus – Rădăuţi). Cf. GLOSAR REG. 45.

2. (Regional) Grindă la casă (Moisei – Vişeul de Sus). Cf. GLOSAR REG.

3. (Prin Mold.; la pl.) Nume dat celor două bare lungi de lemn, paralele cu loitra, care se pun peste capetele curmezişurilor, pentru a mări suprafaţa de încărcare a carului; (regional) lăturaşi, lunguri **(I 6).** Cf. ALR SN I h 63. ✦ (Regional; la pl.) Nume dat bucăţilor (mai lungi) de lemn puse de-a curmezişul peste capetele din faţă ale loitrelor, pentru a mări suprafaţa de încărcare a carului; (regional) înaintaşi (Călugăra Mare – Bacău). Cf. ALR II 5 234/531.

4. (Prin Olt.) Bucată de lemn care leagă doi stâlpi la dispozitivul instalat pentru săparea unui puţ. *Să pune un lungiş* [între două furci] *unde să înfăşură o sârmă sau un lanţ.* GL. OLT.

5. (Regional; la joagăr) Fiecare dintre cele două bare de lemn verticale, care se sprijină pe ceafa jugului; vătală **(2)** (Borşa). Cf. ALR II 6 449/362.

– Pl.: (s.n.) *lungişuri* şi (regional) *lungişe* (ALR SN I h 63/537).
– **Lung** + suf. *-iş*.

LUNGIŞÓR, -OÁRĂ adj. (Învechit, rar) Lunguleţ, lunguţ. Cf. PONTBRIANT, D.
– Pl.: *lungişori, -oare.*
– **Lung** + suf. *-işor.*

LUNGÍT¹ s.n. Faptul de a l u n g i.
1. (Cu referire la drumuri, distanţe etc.) Cf. l u n g i **(I 1).** *Şi-i lungi, ce-i drept, el podul tocmai cum şi-a pus în minte,... De gândea, socot, că trece cu lungitul şi de sat.* CONTEMPORANUL, VI, 58.
2. (Cu referire la relatări, descrieri, recitări etc.) Cf. l u n g i **(II 2).** *Câte socotele au ştiut, toate le-au pomenit şi le-au arătat, care, pentru lungitul voroavii, nu le scriu câte una.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 175/32.
– V. **lungi.**

LUNGÍT², -Ă adj. **I.** (Indică dimensiunea spaţială)
1. (Despre obiecte şi părţi ale lor) Care este făcut mai lung **(I 1),** mai întins; alungit, prelungit **(2).** Cf. MARDARIE, L. 219/18. *Trăsura cea oablă din mijloc este lungită în jos.* CARTE TREB. II, 32/14, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Un fir lungit.* SCRIBAN, D. *Carul lung, cocia lungă sau lungită... se disting numai prin scările laterale.* H XVIII, 277. ✧ (Despre figuri, corpuri geometrice şi părţi ale lor) *Cub lungit spre piramidă.* EMINESCU, O. XV, 282. *Perspectiva îţi dă tot unitatea cubică, dar lungită.* id. ib. ✧ (Despre terenuri, zone geografice) *Regiunea muntoasă a Vrancei... lungită în comparaţiune cu actualitatea.* HASDEU, I. C. I, 55. *Sub acest nume se înţelege tot teritoriul românesc lungit între Prut şi Nistru.* id. I. V. 107. ✦ (Rar; despre un corp, un întreg alcătuit dintr-un şir de elemente) Care este extins de-a lungul unui spaţiu; aliniat, înşirat. *Trenurile stau lungite de-a lungul liniilor.* COCEA, S. II, 346.
2. (Despre corpul omenesc şi părţi ale sale) Care se întinde, se lungeşte **(I 2)** într-o direcţie oarecare (spre a se apropia de ceva, pentru a ajunge la ceva etc.); întins, alungit. *Se pierde bolnavul într-o nesimţire...* [cu] *mâinile şi picioarele..., precum s-a întâmplat să fie la căderea trupului, strânse, ghemuite sau lungite.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 295/11. *Un câne se odihneşte sub picioarele pe jumătate lungite ale Dianei.* ODOBESCU, S. III, 57. *Unul dintre sanitari... alerga cu gâtul lungit înainte spre alt colţ, unde se dăduse un strigăt de alarmă.* SADOVEANU, O. XXI, 163. *Bancherul sta în picioare, milităreşte, cu călcâiele lipite şi cu mâinile lungite şi înţepenite pe lângă trup.* STANCU, R. A. V, 103. ✧ (Despre părţi ale corpului la animale sau la păsări) *Am cunoscut cocoşul cel bătrân..., l-am văzut cu gâtul lungit şi atent.* SADOVEANU, O. XVI, 57. *Cu botul lungit înainte, calul meu ţine pasul după al boierului.* STANCU, D. 469. ✧ (Despre umbra lăsată de părţi ale corpului) *Umbra lui* [Dan]... [era] *cu nasul lungit.* EMINESCU, P. L. 45. ✦ (Despre păr¹ **I 1**) Crescut (mult) în lungime **(I 1).** *Vechiul hoţoman, Cu barba zburlită, De relenvechită, Până-n brâu lungită.* ALECSANDRI, P. P. 63. ✦ (Despre ochi, pleoape) De formă alungită. *Are părul negru..., ochii lungiţi ca basoreliefurile egipţiene.* C. PETRESCU, Î. II, 190. *Era un om scund, bine legat, cu ochii ageri depărtaţi şi lungiţi spre tâmple.* SADOVEANU, O. XIII, 65. *Reţinusem, din întâlnirea de o clipă, ochii negri, calzi, cu pleoape lungite până la tâmplă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 131, 21/1. ✦ F i g. (Despre faţă sau despre trăsături ale feţei) Care este alungit sau dă impresia de alungire. *Ochii îi scânteiau..., dintr-odată măriţi, pe faţa palidă, lungită.* SADOVEANU, O. II, 384. ✦ F i g. (Despre privire) Care încearcă să ajungă cât mai departe. *Mătuşa Ruxanda... îl privea, rămas pe gânduri, cu privirea lungită spre drum.* C. PETRESCU, R. DR. 240.
3. (Despre oameni) Care este întins, culcat pe ceva, de obicei într-o poziţie comodă, odihnitoare; tolănit, trântit² **(3).** Cf. LM, I. GOLESCU, C. *Cine ştie să trăiască Banul face să rotească..., Lat lungit într-o trăsură.* PR. DRAM. 246. *Mă vei găsi, la întoarcerea ta, lungit pe divanul tău şi dându-mi aer de paşă.* RUSSO, S. 199. *Cea mai plăcută stare E a omului slobod de oricensărcinare..., Lungit frumos pe spate, cu un ciubuc în gură.* ALEXANDRESCU, O. I, 180. *Şedea lungit pe patul său de paie şi aştepta... ora prânzului.* FILIMON, O. I, 296. *Vânătorii osteniţi S-aşază... Unii pe trunchi, alţii lungiţi Pe perne de zăpadă.* ALECSANDRI, P. III, 139. *Lungiţi pe muşchiul verde...,* [stau] *Voinicii buni de luptă şi bucuroşi de glumă.* id. ib. 211. *Şedea ziua şi noaptea lungit moale pe covoare şi cu capul în poala copilei.* ODOBESCU, S. III, 203. *Era lungit pe o câmpie cosită, fânul clădit mirosea.* EMINESCU, P. L. 37. *Sta lungit drept pe patul meu..., în letargia în care-l aruncase durerea sa cea adâncă.* id. ib. 132. *Abu-Hasan, de unde şedea lungit, se ridică de mijloc.* CARAGIALE, O. II, 272. *Stă lungit pe iarba verde.* BACALBAŞA, M. T. 207, cf. DDRF, BARCIANU. *Se lăsară jos: arendaşul într-o rână, boierul lungit cu faţa-n sus... Vorbiră.* SANDU-ALDEA, D. N. 67, cf. ALEXI, W. *Pe paturile curate, cei doi... stăteau lungiţi.* REBREANU, P. S. 109, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Sta lungit lângă coliba lui, cu faţa-n sus.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 168. *Lungit pe burtă..., urmărea ceasuri întregi zborul insectelor.* COCEA, S. II, 62. *Dormea întins cu faţa în sus..., lungit între nişte răzoare de flori.* VISSARION, B. 25. *Nu mai stăm mult lungiţi pe iarbă verde..., e vremea să încălicăm iar.* SADOVEANU, O. XVIII, 144. *Hamalii..., lungiţi pe movilele de cărbuni, dormeau trudiţi.* BART, S. M. 59, cf. SCRIBAN, D. *Era ceasul două din noapte... Lungită pe spate întins, liniştit, ceru somnul, vroi odihna viselor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 302. *Sta lungit cu faţa în jos... şi aştepta să-l calce ursul.* ULIERU, C. 86. *Ai venit... să ne ţii de vorbă, lungit pe canapea, ori să lucrezi?* CĂLINESCU, O. XIV, 104. *Se odihnise două ceasuri bune, lungit afară lângă bordei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 209. *Se trezi, îşi potrivi hainele pe el şi aşteptă lungit lângă zid.* STANCU, R. A. V, 38. *Rămase lungit, nepăsător, pe divan.* VINEA, L. I, 167, cf. DL, DM. *Stătea lungită, cu tâmpla firavă răzimată de un butuc, şi dormea.* PREDA, R. 76, cf. DEX. *Bărbatul nătărău... şede lungit lângă foc Şi-şi uscă obielele.* MARIAN, SA. 19. *Păcurariul... sta lungit pe iarbă.* id. INS. 355. *Când... intră, vede aşa ca o mutră de cocoşneaţă lungită pe vatră.* PAMFILE, DUŞM. 96, cf. ALR II/I MN 46,

2 247/182, 646, 723. *A văzut... un leneş lungit în mijlocu drumului.* O. BÎRLEA, A. P. II, 488. ✧ (Despre animale) *Să strâng sumă de dobitoace sălbatice..., unile stau lungite, altele să joacă.* GOLESCU, Î. 55. *În prijma stânei stăteau lupii toţi lungiţi, Aşteptând hlipiţi de foame.* CONTEMPORANUL, I, 686. *Câinele stătea lungit în mijlocul uliţei.* REBREANU, I. 75. *Au trecut pe lângă câinii lungiţi în bătătură.* STANCU, D. 102. ✧ (Despre un om bolnav sau lipsit de viaţă) *Unul din mădularii aceştii soţietăţi creştine zace lungit pe patul morţii.* MARCOVICI, D. 94/6. *Lungit pe un pat de durere, omul... îndreptează către cer... rugăciunea cea de umilinţă.* id. ib. 315/11. *Acest trup lungit pe ţărnă şi lipsit de-a sa suflare... Într-un minut să se schimbe din viaţă-n neviaţă.* CONACHI, P. 87. *Gătită ca mireasă, lungită pe pat, cu o lumânărică de ceară galbenă în mână.* GHICA, S. 289. [În] *fiere strâmte Şi legat aşa, trei zile a zăcut lungit pe spate.* CONTEMPORANUL, I, 556. *Bătrânul armaş... zăcând lungit pe spate... şi un biet călugăr bogonisea pe sloveneşte, dar cu glas slab, rugele agoniei.* ODOBESCU, S. I, 66. *Dionis era lungit la pământ..., din leşin.* EMINESCU, P. L. 59. *Săriţi! L-a omorât!... Mitică, lungit pe spate, horcăia adânc.* CARAGIALE, O. VI, 521. *Ai auzit pe Ştefan văietându-se vreodată?... L-ai văzut vrodată lungit în pat...? Mi-a venit veleatul.* DELAVRANCEA, O. II, 67. *Nu s-auzea decât suflarea trudită a bolnavului care sta neclintit, lungit pe spate.* VLAHUŢĂ, O. A. 345. *Mi se înfăţişa în minte colonelul lungit jos în zăpadă, într-o baltă de sânge.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 139. *A strigat şi omul lungit nu s-a mişcat..., era mort.* C. PETRESCU, R. DR. 166. *Cu obrazul sângerat, sta lungit pe prispă... Omul bătut nu-şi pierduse cunoştinţa.* SADOVEANU, O. XXI, 120. *Căzuse... Îl auzii lungit la uşă.* ARGHEZI, S. XV, 21. *Pe trotuar..., însoţitorul era lungit, cu capul găurit.* STANCU, R. A. III, 33. [Către cel] *căzut la boală... – Scoală, păcătosule, ce tot te ţine dracul lungit?* VASILIU, P. L. 199. *Se vede c-a crăpat, că-l văd lungit mai încolo.* PAMFILE, D. 123. *E fi-tău culcat, Culcat şi lungit, De trei luni rănit.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 203. (În bocete) *Draga mea şi cea scârbită, Tu stai pe laiţă lungită.* MARIAN, Î. 564. ✧ (Despre animale) *Dinaintea împăratului e un leu mare, lungit mort la pământ.* ODOBESCU, S. III, 74. *Când vine altă zi – paripul rece Zace lungit lângă bordei.* CONTEMPORANUL, I, 622. ✧ F i g. *Amiaza, lungită la soare, Privindu-i, adoarme cu capul pe stânci.* VOICULESCU, POEZII, I, 162. ✦ Doborât la pământ; trântit² **(1).** *Cade lungit supt piatra ce-l doboară.* CANTACUZINO, N. P. 45ʳ. *Îl săgetează Un glonţ mai ager, se-mpleteceză..., Cade lungit.* BOLLIAC, O. 149. *Vedea – aşa se părea – pe Ilenuţa lungită la pământ, doi oameni care o ţineau de cap şi de picioare.* SION, P. 144. *Simţi că moare şi,... cu manta-i sfâşiată, căzu lungit.* CARAGIALE, O. VI, 310. *Se încinge o luptă. Omul e lungit şi-şi dă sufletul.* DELAVRANCEA, O. II, 140. *Mi-a ţinut calea ca un hoţ şi m-a lăsat lungită în drum în bătaie.* SANDU-ALDEA, D. N. 200, cf. SCRIBAN, D. *Caii zăceau lungiţi în noroi.* STANCU, R. A. I, 82. [Buştenii] *şedeau jos lungiţi.* PAMFILE, CER. 122.

II. (Indică dimensiunea temporală)

1. (Despre relatări, descrieri, recitări etc.) Care se face, se spune pe larg şi îndelung, care se prelungeşte **(1).** *Actorul să nu caute cu intenţiune o recitare lungită,... e prea aproape pericolul de-a cădea într-un ton nenatural.* EMINESCU, O. XIV, 323.

2. (Despre sunetele vorbirii, silabe sau cuvinte) Pronunţat mai lung **(II 2);** prelungit **(1).** *Deosebirea cantitativă dintre consoanele lungite.* IORDAN, STIL. 54. *Vocala lungită se pronunţă cu un ton mai scoborât decât purtătoarea accentului originar al cuvântului.* id. ib. 57.

– Pl.: *lungiţi, -te.*

– V. **lungi.**

LUNGITÚDĂ s.f. v. **longitudine.**

LUNGITUDINÁL, -Ă adj. v. **longitudinal.**

LUNGITÚDINĂ s.f. v. **longitudine.**

LUNGITÚDINE s.f. v. **longitudine.**

LUNGITÚRĂ s.f. (Învechit) **I.** (Indică dimensiunea spaţială) Lungire **(I 1),** prelungire **(2);** întindere; înnădităr, adaos. Cf. L. GOLESCU, C., BARCIANU, ALEXI, W.

II. (Indică dimensiunea temporală)

1. Lungire **(II 1),** prelungire **(1).** *Şi pururea mai înontru băgându-să* [în munţi], *schimbă cu lungitura vremii patima sa... de gonitori.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 14ᵛ/7.

2. Relatare pe larg a unor fapte, întâmplări etc.; lungire **(II 2).** *Câte socotele* [argumente] *au ştiut, toate le-au pomenit şi le-au arătat, care pentru lungitura voroavei nu le scriu câte una.* AXINTE URICARIUL, LET.² II, 159, cf. CDDE.

– Pl.: *lungituri.*

– **Lungi** + suf. *-tură.*

LUNGIVITÁTE s.f. v. **longevitate.**

LUNGMETRÁJ s.n. Film de lung metraj (a cărui peliculă are o lungime mai mare de o mie de metri). Cf. DN³, DEX².

– Pl.: *lungmetraje.*

– **Lung** + **metraj** (după fr. *longmétrage).*

LUNGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LUNGÓI, -OÁIE adj. Augmentativ al lui l u n g. Cf. ANON. CAR., CL 1972, 181, SCL 1975, 372.

– **Lung** + suf. *-oi.*

LUNGÓN s.n. **1.** (Regional) Fiecare dintre cele două bare lungi de lemn ale unei scări, în care sunt fixaţi fusceii; (regional) lungărime, lungiş **(II 1)** (Poiana Stampei – Vatra Dornei). Cf. SCL 1975, 370, GLOSAR REG. 45. ✦ Lemn lung şi subţire. ARVINTE, TERM.

2. (Regional) Grindă la casă; lungiş **(III 2)** (Borşa). Cf. SCL 1975, 370, GLOSAR REG. 45. ✦ (Regional) Grindă mai lungă **(I 1)** aşezată de-a curmezişul grinzilor de pe tavanul galeriilor duble (pentru sprijinirea tavanului) (Borşa). L. ROM. 1968, 406.

– Pl.: *lungoane.*

– De la **lung.**

LUNGORÍCĂ s.f. (Bot.) **1.** (Prin Bucov.; în forma *lungurică)* Plantă erbacee din familia labiatelor, cu

tulpina dreaptă, acoperită cu peri rigizi, cu frunze ovale, dințate pe margini, cu flori roșii sau albe; tapoșnic **(b)** *(Galeopsis tetrahit).* Cf. TDRG, PANȚU, PL., CADE. *În jurul stânei* [crește]... *lungurica,... plantă care iarăși se întâlnește și pe lângă drumuri.* SIMIONESCU, FL. 93, cf. BORZA, D. 73, FLORA R.P.R. VIII, 197.

2. (Regional) Talpa-gâștei **(a);** (regional) somnișor[2] **(II 3)** *(Leonurus cardiaca).* Cf. BUJOREAN, B. L. 383, BORZA, D. 98.

3. (Regional) Drețe *(Lysimachia nummularia).* Cf. BORZA, D. 103.

– Pl.: *lungorici.* – Și: (regional) **lungurícă, linguríca** (BORZA, D. 98) s.f.

– **Lungoare** + suf. *-ică.*

LUNGORÍCE s.f. (Bot.; regional) Mărul-lupului (v. măr[1] **2 a),** remf *(Aristolochia clematitis).* Cf. BORZA, D. 22.

– Pl.: *lungorici.*

– **Lungoare** + suf. *-ice.*

LUNGUIÁT, -Ă adj. (Învechit și regional; despre obiecte, materii etc.) De formă alungită; lunguieț **(I).** *Luându-să căpăcelul cel lunguiat din vârful glistirului, să se deschiză apoi și capacul cel mare.* PISCUPESCU, O. 223/10, cf. CADE 730. *Băligaru* [de lăcuste]... *irea alb și lunguiat ca bobu dă ovăz.* GRAIUL, I, 225, cf. VÎRCOL, V. ✧ (Despre părți ale corpului ființelor) *Se taie după măsura obrazului... un pietec ca obrazul, lunguiat, și se prinde... pre unde are a căuta la albini.* TOMICI, C. A. 60/11. *Galbenă și uscată fața-i cea lunguiată.* HELIADE, O. I, 174. [Punctele de osificare]... *în oasele late sânt solzoase..., în ceale lungi oase se află lunguiate.* ANTROP. 19/7. [Cățeaua] *avea botul lunguiat, niște urechi mari cât pe colo.* MOROIANU, S. 201, cf. ALIL XXX, 304.

– Pl.: *lunguiați, -te* și (regional, f.) *lunguiete* (ALIL XXX, 304).

– De la **lung.**

LUNGUIÁTIC, -Ă adj. (Învechit) Lunguieț **(1).** *Are pământul și alta* [mișcare], *în chipul unui cerc lunguiatic, prin care ocolește împrejurul soarelui.* PISCUPESCU, O. 55/20, cf. CADE 730.

– Pl.: *lunguiatici, -ce.* – Și: **lunguiétic, -ă** adj. CADE.

– **Lungu**[ieț] + suf. *-atic.*

LUNGUIÉTIC, -Ă adj. v. **lunguiatic.**

LUNGUIÉȚ, -IÁȚĂ adj., s.f. **1.** Adj. Care are o formă alungită; lungăreț, lungureț, (învechit și regional) lunguiat, (învechit) lunguiatic, (învechit, rar) lungulat, (regional) lunguriu. Cf. I. GOLESCU, C. *Tăiem în unghi lunguieț și ascuțit căpătâiul cel gros al unui altoi.* BREZOIANU, A. 270/22. *Iodul cristalizează adesea în octaedri lungueți.* MARIN, PR. I, 23/20. *Sunt trei bucăți de formă lunguiață sau ovală.* ARHIVA, II, 388, cf. POLIZU. *Aduseră două farfurii lunguiețe.* FILIMON, O. I, 187. *Țâța cu boaba lunguiață... se coace odată cu cea neagră.* I. IONESCU, M. 369, cf. HEM 2 835. *Ferestrele catului de sus, mititele, lunguiețe și întărite cu vergele de fer..., erau cu mult înălțate de la pământ.* ODOBESCU, S. I, 127. *E o elipsă, o curbă lunguiață, care are duplu ţentrum.* CARAGIALE, O. I, 101. *O cometă este un corp care descrie împrejurul soarelui o elipsă extraordinar de lunguiață.* id. ib. IV, 43. *Se făcea că erau așezate niște stufișuri, unele rotunde și cu flori, altele lunguiețe și cu pomișori.* ISPIRESCU, L. 244. *Pe coastă, în sus, pornesc spre dânsa ulmi bătrâni, pruni călugărești, cu prune cu gât, galbene și lunguiețe.* MACEDONSKI, O. III, 4, cf. DAMÉ, T. *Cracii stigmatici la florile hermafrodite lungueți și lanceolați.* GRECESCU, FL. 290, cf. JAHRESBER. VIII, 196, ALEXI, W. *Când asemenea biserici nu se iau după ziditi mai nouă,... ele nu sunt altceva decât o împrejmuire lunguiață de scânduri.* IORGA, C. I. II, 6. *Sunt roci... formate din cristale lunguiețe de amfiboli și din feldspat.* CHIRIȚĂ, P. 708. *Ion intră cu o farfurie mare, lunguiață, acoperită cu o tavă.* CONV. LIT. XLIII, 1 058, cf. TDRG. *Dacă pepenii verzi au o înfățișare lunguiață, se numesc păpănoaice.* PAMFILE, A. R. 174, cf. PASCU, S. 319. *Un orășel lunguieț, împrăștiat pe țărmul râului până la poalele dealurilor.* REBREANU, I. 120, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Un fel de livret lunguieț și îngust, având drept titlu aceste vorbe multe: Știi franțuzește?* BASSARABESCU, S. N. 114, cf. CADE. *Un ou lunguieț, fin, cu coaja transparentă.* CAZIMIR, GR. 85. *Doamna Deleanu... aducea lunguiața farfurie cu conținutul învelit într-un șervet.* TEODOREANU, M. II, 292, cf. IORDAN, STIL. 190, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII–VIII, 95. *Ouăle păsărilor tinere sunt mai lunguiețe și mai mici.* DOMBROWSKI, P. 84. *Arătă cu bastonul pe podeaua de piatră o lespede lunguiață.* CĂLINESCU, S. 732. *Veni din nou... la masă, ca să mai mănânce și cu el o cupă de cleștar lunguiață cu înghețată de fisticuri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 112. *În muzeul Sfântul Gheorghe... se văd cele dintâi unelte închipuite și lucrate de oameni:... o piatră lunguiață, în formă de topor.* BOGZA, C. O. 201. *Ne apropiarăm de un dâmb lunguieț.* STANCU, R. A. I, 248. *Penele axilare ascuțite formează o pată lunguiață, sură deschis.* LINȚIA, P. III, 108. *Solul... se desface pe planuri verticale în bolovani de formă lunguiață.* AGROTEHNICA, I, 421. *Pe un balot masiv și lunguieț... își aruncă pălăria și pardesiul.* VINEA, L. I, 290. *Raza ovală a candelei pe zidul întunecat era... lunguiață, palidă.* DEMETRIUS, A. 243. *Fluierele vrâncenilor au „toartă", o proeminență lunguiață, cu crestături.* ALEXANDRU, I. M. 63. *Revista avea numai patru pagini lunguiețe.* CONSTANTINESCU, S. VI, 127. *Florile unite..., de formă sferică sau cilindrică lunguiață.* PRODAN–BUIA, F. I. 102. *A scos dintr-un buzunar un plic lunguieț și lucios.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 199, cf. L. ROM. 1965, 322. *Îl conduse prin curtea lunguiață.* BREBAN, A. 18. *Apăru... cu briciul de bărbierit în mâna dreaptă, ascuțindu-l din mers, pe-o piatră lunguiață.* D. R. POPESCU, I. Ș. 108, cf. DEX. *Pe platou se afla o piatră mare, lunguiață, îngălbenită de soare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1991, nr. 7, 20/1, cf. VÎRCOL, V. 95. ✧ (Substantivat) *Lăsați jos lunguiața până la brâul catartului.* BARONZI, C. I, 10. ✧ (Despre corpul viețuitoarelor sau despre părți ale acestuia) *Îndată după însărcinare se strânge și se închide gura matcii cea lunguiață.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 64/2. *Omul acela era scurt de statură, slab și cu capul lunguieț.* FILIMON, O. II, 20. *Era cu botul*

lunguieţ şi spintecat ca o pană ordinară. BARONZI, C. I, 277. *E mărunţel de trup şi are un cap prea lunguieţ.* VLAHUŢĂ, O. A. 197. *Părul cărunt şi-l purta lunguieţ.* id. S. A. II, 507. *Faţa lui, puţin cam lunguiaţă, este frumoasă.* SĂM. IV, 264. *Avea faţa uscată şi lunguiaţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 305. *Era de 21 la 23 de ani,... cu capul lunguieţ, ascuţit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 209. *Urâtă, sfioasă, parcă era o găină golaşă; tot aşa lunguiaţă la faţă.* id. ib. II, 288. *Faţa Anei, lunguiaţă, arsă de soare..., se posomorî.* REBREANU, I. 20. *Era foarte brună,... cu faţa lunguiaţă şi palidă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 89. *Chipul ei lunguieţ pare desfigurat.* VLASIU, D. 235. *Constantin Ipsilanti, fostul tânăr bălai, cu faţa lunguiaţă.* C. GANE, TR. V. 142. [Gasteropodul] *are corpul lunguieţ şi aproape cilindric.* ENC. AGR. I, 105. *Nou-născutul avea capul lunguieţ în creştet şi bărbia absentă, ca la peşti.* ARGHEZI, S. XV, 146. *Pe umeri îi sta chiar o găinuşă adevărată, albă şi lunguiaţă..., învăţată să-i ciugulească din palmă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 88. *O femeie neagră, măruntă..., cu ochi negri, lunguieţi.* STANCU, D. 334. *Nările neperforate... sunt lunguieţ-rotunzite, aşezate într-un jgheab aproape de rădăcina ciocului.* LINŢIA, P. III, 241. *Sărută mâna lunguiaţă, pistruiată de soare.* VINEA, L. I, 39. *Aveau faţa lunguiaţă şi nasul mic.* TUDORAN, P. 575. *Cunoscu... o fată... cu ochii cafenii şi cu obrazul îngust şi lunguieţ.* PREDA, R. 184. *Cu un licăr şugubăţ în ochii lunguieţi Şi cu un zâmbet hazliu Lăţit pe toată faţa ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 19/3. *Părul des la tâmple, făcându-i şi mai evidentă chelia lunguiaţă, îi stătea zbârlit.* ŢOIU, Î. 143. ✧ (Adverbial) *Faţa lui râdea la fel, mai delicat, tot lunguieţ.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 290. ✦ Fig. (Despre faţa umană) Care exprimă mirare, nedumerire, stupefacţie. *Închipuiască-şi oricine figura lunguiaţă şi ochii rotunzi ce-i face băiatul când aude observaţia aceasta.* CARAGIALE, O. V, 272.

2. S.f. (Tipogr.) Literă mai îngustă decât cele normale; şmal. Cf. L. ROM. 1965, 322.

– Pl.: *lunguieţi, -e.*

– **Lung** + suf. *-uieţ.*

LUNGUIÚŞ, -Ă adj. (Regional; despre legume şi fructe) De formă alungită, lunguiaţă **(1).** *Struguri albi, negri, lunguiuşi, de iarnă.* DR. I, 360. *Ceapă măruntă, lunguiuşă.* ib. 361.

– Pl.: *lunguiuşi, -e.*

– De la **lung.**

LUNGULÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) De formă alungită, lunguiaţă **(1).** *Florile... sunt albe-roşioare, au 5 stiluri netede la baza lor şi pe vârful lor purtând o stigmă galbenă, lungulată.* BARASCH, B. 153.

– Pl.: *lungulaţi, -te.*

– Cf. l u n g.

LÚNGULĂ s.f. v. **lingură.**

LUNGULÉŢ, -EÁŢĂ adj. Diminutiv al lui l u n g **(I);** (regional) lunguţ **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 117[1]/20. *Florile seamănă ca acelea ale stejarului de iarnă..., frundzele sunt mari, cilindrice, lungulete, ascuţite, având un ghimp mic.* BARASCH, B. 98, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Părul cărunt şi-l purta lungulet.* DELAVRANCEA, O. II, 64, cf. DAMÉ, T., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1970, 345, DEX.

– Pl.: *lungulеţi, -e.*

– **Lung** + suf. *-uleţ.*

LUNGULÍŢĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui l u n g ă; lunguţă **(1).** Cf. SFC IV, 123. *Ştuculiţă lunguliţă, Bună este ciorbuliţă.* MAT. FOLK. 105. *Cam lunguliţă pentru tine rochia asta.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *lungulіţe.*

– **Lung** + suf. *-uliţă.*

LÚNGURĂ s.f. v. **lingură.**

LUNGURÉŢ, -EÁŢĂ adj. Care are formă alungită; lungăreţ. Cf. KLEIN, D., LB. *Oul... de trântore iaste mai lungureţ şi bate ceva în galben.* TOMICI, C. A. 14/16. *Un vestmânt (doloamă) pe carea era o linie sau pantlică roşie, lungureaţă.* BOJINCĂ, A. I, 52/7, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D. *O urbe şi peste şasezeci de sate formează această lungureaţă regiune.* HASDEU, I. C. I, 10. *De departe părea că flacările acestea albe, lungureţe, zvelte, au căzut ca o ploaie din cer.* AGÎRBICEANU, A. 84. ✧ (Despre părţi ale corpului vieţuitoarelor) *Figura inimei este lungureaţă.* ANTROP. 80/5. *Simţea un mare deliciu să-i vadă degetele albe, lungureţe, cum îi alegeau ţigaretele.* AGÎRBICEANU, L. T. 83. ✧ *Mere lungureţe* = varietate de mere nedefinită mai îndeaproape, probabil de formă lunguiaţă. BULET. GRĂD. BOT. I, 76. ✦ (Regional; despre oameni) Înalt şi slab; deşirat. ALR II/I h 83/105.

– Pl.: *lungureţi, -e.*

– **Lung** + suf. *-ureţ.*

LUNGURÍ vb. IV. R e f l. (Regional; probabil) A se lungi **(I 3),** a se tolăni (Băuţar – Caransebeş). *Ce te lungureşti?* TODORAN, GL.

– Prez. ind.: *lunguresc.*

– **Lung** + suf. *-uri.*

LUNGURÍCĂ s.f. v. **lungorică.**

LUNGURÍŢĂ s.f. (Prin Olt.) Strugure (de masă) cu boabe mari, albe, roşii sau negre, lunguiеţe şi foarte cărnoase; ţâţa-caprei (v. ţ â ţ ă **I 1 a).** Cf. VÎRCOL, V.

– Pl.: *lungurіţe.*

– Cf. l u n g u r e ţ.

LUNGURÍU, -ÍE adj. (Regional) Lunguieţ **(1)** (Galşa – Arad). Cf. SFC VI, 75, 77. *I se dă* [caşului] *formă rotundă, lungurie.* CHEST. V 82/34.

– Pl.: *lungurii.*

– **Lung** + suf. *-uriu.*

LUNGUŞÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv al lui l u n g **(I);** lungueţ. [Cuiburile,] *unile sânt lunguşoare, altile sânt rătunde.* AMFILOHIE, G. F. 306[v]/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 117[1]/20, POLIZU, LM, ALEXI, W., TDRG, JAHRESBER. XVII–XVIII, 94, IORDAN, T. 359. *O scos o săbioarî Di nouî coţ di lunguşoarî.* MAT. FOLK. 1 476. *N-ar fi rău, Dacă te-nsoţesc şi eu,*

Că-i drumul cam lunguşor, Până-n vale la izvor. FOLC. OLT.–MUNT. III, 492.

– Pl.: *lunguşori, -oare.*

– **Lung** + suf. *-uşor.*

LUNGÚŢ, -Ă adj., s.n. (Regional) Diminutiv al lui l u n g; lunguleţ.

1. Adj. Cf. l u n g **(I).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., LM., JAHRESBER. XVII–XVIII, 102, SCRIBAN, D., L. ROM. 1966, 48. *Io ţ-oi fa' un poculiuţ, Că, de-a lí drumu lunguţ, Să ai ce gusta.* GR. S. VII, 28. *Cam lunguţă haina asta; alta n-ai?* UDRESCU, GL. ✦ (Despre opere literare sau ştiinţifice) Cam lung **(I 5).** *Vă voi expedia... o cronică. O voi face într-adins mai lunguţă.* CARAGIALE, O. VII, 429.

2. S.n. (În l o c. p r e p.) **În lunguţul...** = în lungul... (v. l u n g **I 6).** *Tăt sapă şî să uită... în lunguţu drumului.* ALEXICI, L. P. 112.

– Pl.: *lunguţi, -e.*

– **Lung** + suf. *-uţ.*

LUNI[1] s.f., adv. **I.** S.f. Prima zi a săptămânii, care urmează după duminică. *Lune, a 11 d[umi]neca.* EV. SL.-ROM. 89[v]/3. *Lăuda-se derep' ce că postiia fariseiul doao zile în săptămână: luni şi joi.* CORESI, EV. 16. *Într-o luni... au dat dosul a fugi.* R. GRECEANU, CM II, 39, cf. ANON. CAR. *Încă trei zile v-au rămas: luni, marţi şi miercuri.* ANTIM, O. 149. *Aducând fata apă într-o luni, i-au discântat* (a. 1761). ŞTEFANELLI, D. C. 65, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Groaza mă apucă gândindu-mă la luni.* C. A. ROSETTI, N. I. 9, cf. ISER, POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I, 149, LM. *Lunea cădea între două sărbători.* CARAGIALE, O. II, 9. *Tu... îţi preparai de sâmbătă seara lecţiile pentru luni.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 241, cf. DDRF, BARCIANU. *Într-o luni de dimineaţă batozele au început să urle.* SĂM. IV, 10, cf. ALEXI, W., TDRG. *Bătură palmele, schimbară arvuna... şi hotărâră încărcarea pe luni.* CHIRIŢESCU, GR. 217. *Îţi acordăm trei zile de gândire: luni, marţi şi miercuri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 171. *Cum nu mi-a dat prin cap că e luni... şi se încep vacanţele de Paşti?* AGÎRBICEANU, A. 49, cf. CDDE. *În fiecare luni seara,... ne-am adunat la muzeu câţiva prieteni.* DR. I, 7, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mai înainte viaţa mea avea zilele săptămânii: luni, marţi, miercuri.* CAMIL PETRESCU, P. 192. *Lunea e bună, dar pe jumătate (o văd pe Dania, dar puţin, prost).* A. HOLBAN, O. II, 56. *A treia zi e luni.* DAN, U. 61, cf. SCRIBAN, D. *Acum e luni seara.* STANCU, D. 184. *Apariţia „Sportului special" îi aduse aminte că e luni.* VINEA, L. I, 20, cf. DL. *După vreo câteva săptămâni, mă duc într-o luni pe la târg.* PREDA, Î. 15. *Fu ridicat de acasă, cu jandarmii, într-o luni dimineaţă.* T. POPOVICI, S. 197. *Cu rodnice tălpi, dintr-o luni până miercuri, Ploaia dansat-a pe sat şi pe munţi.* LABIŞ, P. 41, cf. DM. *În lunea când au spart geamurile... dormea în tunel.* D. R. POPESCU, I. Ş. 373, cf. M. D. ENC., DEX. *Azi e luni şi mâni e marţi, Pleacă Costea la Galaţi.* ALECSANDRI, P. P. 54. *Azi îi luni şi mâni îi marţi, Merge popa la Galaţi, Cu caii necersălaţi.* MARIAN, H. 85. *Se descântă numai în zile de sec: luni, miercuri şi vineri.* MAT. FOLK. 643, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Astăzi luni şi mâine marţ, Plecă neica la Galaţ.* GR. S. V, 86, cf. ALR I 177, ALR II 2 400, NALR–O II MN 270, 1 528. *Când fu luni de dimineaţă, El pornea plugul pe brazdă.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 327. ✧ (După subst. „zi", „seară", „noapte" etc., precedat de prep. „de") *Furtună se vestea pe dealuri. Toată noaptea de luni spre marţi, la orizont s-a adunat.* BLAGA, POEZII, 289. *Şezătoarea se ţine mai ales în serile de luni, joi şi miercuri.* IZV. XIII, 134. *În dimineaţa zilei de luni... ş-a dat obştescul sfârşit.* VASILIU, P. L. 12. (Învechit, rar; cu elipsa prep. „de") *Aşijdere şi Constantin-Vodă s-au ridicat din Bucureşti... tot într-o dzi luni.* NECULCE, L. 318. ✧ (În credinţe şi superstiţii) *Sunt sate prin care porcii se taie între Crăciun şi Sf. Vasile, păzindu-se ca ziua de tăiere să nu fie lunea ori vinerea.* PAMFILE, CR. 197. *Ploaia începută într-o luni ţine o săptămână, cea de joi ţine două săptămâni.* id. VĂZD. 112. *Poporul zice că lunea este a sfinţilor îngeri sau voivozi şi e bine să se postească.* GOROVEI, CR. 170. *Lunea-i bună di post pentru uşurarea trupului.* PĂCALĂ, M. R. 162. *Ţiganului îi dă... şi în zilele de luni, miercuri şi vineri..., pentru că se teme că, refuzându-l, să nu se prefacă în pricolici.* GR. S. II, 43. ✧ (Popular; în sintagme care denumesc sărbători creştine) *Lunea Floriilor* = lunea[1] **(I)** de după Duminica Floriilor. *Şi el m-a lăsat în lunea Floriilor din anul 1924.* VASILIU, P. L. 11. *Lunea Săptămânii Luminate* (sau *lunea Paştelor)* = lunea[1] **(I)** de după Duminica Paştelui. *Învăţătură în lunea stămânii luminate, despre prea sufletească.* CORESI, EV. 553, cf. LM. *Era lunea Paştilor nemţeşti.* SLAVICI, O. II, 30. *Lunea Patimilor* = lunea[1] **(I)** din ultima săptămână înainte de Paşti. *Merserăm dară, în lunea patimilor, chitiţi, îmbrăcaţi, cu neveste, la biserică.* VASICI, în BARIŢ, II, 31. (În sintagme care denumesc sărbători legate de superstiţii) *Lunea curată* = lunea[1] **(I)** cu care începe postul Paştelui. Cf. CADE, MARIAN, S. R. II, 1. *Lunea vaselor* = ziua de luni[1] **(I)** din prima săptămână a postului Paştelui. V. s p o l o c a n i e. Cf. ALR II/I MN 113, 2 850/876. *Lunea rătăcită* = lunea[1] **(I)** dintre sărbătoarea ortodoxă a Înălţării Domnului şi Duminica Rusaliilor. Cf. CADE, MUSCEL, 65. *Lunea păstorilor* = lunea[1] **(I)** de după Duminica Lăsatului-sec (de carne) dinaintea postului Paştelui. Cf. TDRG, CADE, MARIAN, S. R. II, 13. *Lunea morţilor* = lunea[1] **(I)** de după Duminica Tomei. Cf. TDRG, CADE. *Pentru ca vânturile să nu bată cu mânie şi să aducă stricăciuni ţarinilor, prin unele părţi din Banat, în ziua de lunea morţilor – a doua zi de duminica Tomii – preoţii ies cu litii în ţarină şi fac rugăciuni.* PAMFILE, VĂZD. 59. ✧ E x p r. **A (-i) ţine lunea** (sau **lunile)** = a posti în ziua (zilele) de luni[1] **(I)** (pentru ceva ori pentru cineva). *De va ţinea lunea, de dulce să nu mănânce, lasă-i lui şi alt an.* ANTIM, O. 237, cf. LM. *Începe... a ţinea posturile, cu deosebire însă... lunile.* MARIAN, NA. 3. *Cine s-a legat înaintea preotului să ţină lunea cu post şi o spurcă trebuie dezlegat tot de preot, căci altfel toate îi vor merge pe dos.* PĂCALĂ, M. R. 162, cf. ALR II 4 410/157.

II. Adv. **1.** În lunea[1] **(I)** imediat precedentă sau următoare. *Dă luni din namiezi până marţi la vreme dă prânzul mic nu au contenit din foc nicidăcum.* R. GRECEANU, CM II, 185. *Să înceapă de luni să facă sfânta liturghie.* ANTIM, O. 334. *Jupân Cărstian Funaru... este ca să vie luni aici* (a. 1798). IORGA, S. D. XII, 123. *Luni*

am mers la Rădăuți și acolo am mas. ARHIVA R. I, 336/24. *Luni poate că-i voi... propune.* C. A. ROSETTI, N. I. 161. *Luni va avea conferință ministeriale, unde va putea vorbi și dânsul* (a. 1867). BARIȚ, II, 148. *Probabil că se va întoarce luni sau marți.* CARAGIALE, O. II, 24. *Dânșii plecaseră lunea la pension cu inima zburată.* MACEDONSKI, O. III, 93. *Luni am începe căratul.* AGÎRBICEANU, S. 528. *Te rog să faci astfel ca luni, cel mai târziu, să te prezinți la Marele Cartier.* COCEA, S. II, 201. *El le plăti cinstit și le spuse că vor lucra luni.* VISSARION, B. 82. *Vin luni... tot pe astă vreme.* SADOVEANU, O. II, 574, cf. SCRIBAN, D. *Hai, mândruță,-n deal la pruni, Să vedem ce-ai lucrat luni.* FOLC. TRANSILV. III, 164. *Plecai luńi la săsărat.* FOLC. OLȚ.–MUNT. I, 111. *Of, de luni și până joi Tot cu mâna prin țipoi.* NUNTA, 243. (Cu determinarea „trecută" sau „viitoare", adverbializarea fiind incompletă) *Lunea trecută se văzură... scrise pe banda „Contemporanului" vorbele următoare.* CONTEMPORANUL, I, 530. □ *Va veni lunea viitoare.*

2. (Și în forma *lunea)* Într-o zi de luni[1] **(I),** în timpul zilei de luni. *Lunri, a 7[-a] săp[tămână].* COD. VOR.[2] 254. *Să meargă acasă și să se odihnească până luni dimineața* (a. 1640). CCR 144/30. *Cari nu vor să-și îngroape morții lune sau miercure, la aceia popii să nu mergă* (a. 1675). GCR I 218/29. *Luni dimineața, la 2 ceasuri din zi, pristăvitu-s-au Șerban-Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 217. *Cine m-au făcut luni, îm disfac marți* (a. 1784). GCR II, 137/6. *A dooă zi, luni,... am și priimit foaie de zestre* (a. 1819). IORGA, S. D. XVI, 22. *Aceasta au fost luni, în dzioa de agiunul de Crăciun.* NECULCE, L. 77. *Am dat feciorului meu Ioniță 2 galbeni..., ca să-i dea și să-i zică să viie luni sau marți după Paște* (a. 1838). DOC. EC. 703. *Am și purces a douăa zi, adecă luni în 10 avgust.* KOGĂLNICEANU, S. 72. *Martie, 21, luni, au purces împăratul.* ARHIVA R. II, 22/18. *Luni și marți am dormit la Bruxelles.* C. A. ROSETTI, N. I. 126. *Hotărâsem duminica să-l taie luni.* NEGRUZZI, S. III, 349, cf. POLIZU. *Luni pe la amiazi... îmi iese înainte un impiegat.* GHICA, S. 244. *Se pune seara o masă, alta duminică zioa și alta luni la uncropu.* I. IONESCU, M. 490. *A doua zi, luni, era să se facă întâia ședință a curții criminale.* BARONZI, C. VIII, 47/3. *Luni la 7 ore sara... am purces cu diligința din Triest.* CONV. LIT. II, 1, cf. LM. *A binevoit să mă înștiințeze încă de luni noaptea că va veni în mijlocul nostru.* MAIORESCU, D. II, 223. *De luni dimineața și până sâmbătă sara n-o mai vedeai.* CREANGĂ, O. 192. *Era tocmai lunea, într-o zi de târg.* id. ib. 209. *Crăciunul cade luni.* CARAGIALE, O. II, 166. *Luni după-amiazăzi el știa că Mara e și ea cu ai săi la vie.* SLAVICI, O. II, 90, cf. DAMÉ, T.[2] 38, BARCIANU. *Negustorii de la noi au obiceiul de a scuipa întâiul ban pe care-l capătă luni dimineața din vânzare.* CANDREA, F. 60, cf. TDRG. *Sâmbătă viu să văz și lunea dimineața mă-ntorc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 349. *A treia zi, luni dimineața, profesoara de istorie era notată în condica de prezență cu trei minute întârziere.* BASSARABESCU, S. N. 65, cf. CADE. *Luni, flota venețiană a întâlnit flota pirată în dreptul insulei Corfu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 322. *Pleca cu căruța cu boi luni dimineața.* DR. VII, 189. *Luni îi leg fedeleș și-i pun să clocească ouă pe cuib.* POPA, V. 42. *Având poruncă să-l înfățișeze pe mezin la curte chiar a doua zi luni, orice alt cuvânt... l-ar fi zbârlit ca pe un mistreț.* SADOVEANU, O. XIII, 134. *Luni dimineața nu e nimeni în bucătărie.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 370. *Luni de dimineață, Lionel, hotărât să-și reînceapă activitatea avocațială, plecă la birou.* BLAGA, H. 176. *Luni și marți a nins cantități formidabile de zăpadă.* BOGZA, Ț. 27, cf. DL, DM. *Luni, 28 mai 1498, flotila portugheză ancoră în fața portului Calicut.* MAGAZIN IST. NR. 1969, 1, 28. *Când spăla cămășile, începea de lunea.* SORESCU, L. L. I, 41, cf. M. D. ENC., DEX. *Luni dimineața... au discutat despre dinamica raportului acces – consum – participare – creație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 16/3. *Înserai luni seara-n sat La nevastă cu bărbat.* MARIAN, SA. 166. *M-a făcut mama lunea, Să-mi fie dragă lumea.* id. H. 129. *De zid s-apuca Luni de dimineață.* MAT. FOLK. 22. *Lucrează el luni, marți, miercuri, joi.* VASILIU, P. L. 69. *Ș-a arat: luni, piscurile; Marți, costișurile.* PĂSCULESCU, L. P. 25. *Se descântă luni dimineața, până a nu răsări soarele.* PAMFILE, B. 22. *Luni năvodu-și începuse, Cam la prânz îl și făcuse.* id. DUȘM. 290. *Ci mă-i blăstămat și gioia, De-am agiuns sî trag nevoia. Ci mă-i blăstămat și lunea, De-am agiuns sî-ncungiur lumea.* ARH. FOLK. V, 21. *Dumineca îl nuntea, Luni pica carte domnească, La oaste să mi-l pornească.* BALADE, III, 307. *Duminică se cununa, Luni uncropu că-i juca.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 304. *M-ai blestemat, maică, lunea Prin străini să-mi mănânc pânea.* FOLC. TRANSILV. I, 8. *Trei zile pe post să ținem iarî luń, marț și miercuri.* PORȚILE DE FIER, 4. *Duminică la cununie Și luni la mitropolie,* se spune despre oamenii căsătoriți care nu pot face casă bună împreună. Cf. ZANNE, P. IV, 328. (În credințe și superstiții) *Luni de va fi Crăciunul, iarna va fi bună.* GCR II, 59/4. *Să nu dai lunea ceva de dulce din casă, pentru că pier oile.* MAIOR, PRED. I, 75/28. *Să primești bani lunea e semn bun.* MARIAN, S. R. I, 99. *Lunea nu-i bine de a merge în petite.* id. ib. 100. *Lunea, după credința obștească a românului, trebuie să se facă începutul... tuturor treburilor de seamă.* PAMFILE, A. R. 47. *Să nu dai nimic din casă lunea, că toată săptămâna păgubești.* GOROVEI, CR. 171. *Lunea nu se mănâncă frupt, pățești ceva, și pentru vite îi rău de dihănii.* id. ib. *Lunea trebuie început orice lucru bun și de căpetenie.* PĂCALĂ, M. R. 162. *Și cenușa nu știi tu că lunea nu se dă afară?* SADOVEANU, O. VII, 314. *Când îi pune cloșca lunea, îți scoate numai cucoșei.* ȘEZ. I, 51. *Lunea nu se ia ouăle din cuibar.* ib. III, 150. ✧ Expr. **A luat-o de luni,** se spune despre cel căruia îi merge rău de la începutul săptămânii. Cf. ZANNE, P. IX, 411. ✦ (Popular; la pl. art.) În zilele de luni[1] **(I).** *Postește lunile,* se spune, ironic, despre cei care, neavând ce mânca, postesc de nevoie. Cf. TDRG, MARIAN, NA. 4, id. S. R. I, 101. *Chitea din deal în vale, Cum îi place dumisale să are: Lunile văgăunele, Marțile mărginile.* PAMFILE, A. R. 107.

3. (Mai ales în forma *lunea)* În fiecare luni[1] **(I).** *Luni... să se împartă la săraci 40 de bani.* ANTIM, O. 334. *Divanul să se facă de trei ori pe săptămână, adecă lunea, miercurea și sâmbăta.* PRAV. COND. (1780), 48. *De două ori pe săptămână, luni și vineri,... se va popri intrarea celor ce nu vor fi parte negustătorească* (a. 1836). DOC. EC. 650. *„Zimbrul" va ieși de două ori pe săptămână, lunea și joia* (a. 1848). PLR I, 138. *Dumineca mai totdeauna își face o zi bună și lunea se*

pomeneşte cum că a risipit tot ce a câştigat. FM (1845), 228¹/8. *Ne adunam o dată pe săptămână. Lunea seara, îmi pare.* GHICA, S. 698. *Să petreacă dumineca şi lunea lângă mumă-sa.* BARONZI, C. VIII, 44/2. *Le duceau lunea la târg de vânzare sau joia pe la mânăstirile de maice.* CREANGĂ, A. 48. *Eu, de când m-am apucat, Lunea, marţea, n-am lucrat.* MARIAN, S. R. I, 105. *Lunea, onorabilii sunt foarte tardivi. Le vine cu greu să sosească, după ziua de ieri, petrecută în sânul familiei.* DEMETRESCU, O. 228, cf. TDRG. *Pentru cinstea sfinţilor îngeri, unii oameni postesc lunea.* PAMFILE, DUŞM. 48, cf. PĂCALĂ, M. R. 161. *La Viena şi în toată ţara nemţască, se primesc scrisorile luni şi vineri de dimineaţa până la toacă.* N. A. BOGDAN, C. M. 151. *Sfinţitul Amfilohie zâmbeşte şi-l iartă, şi, ca să aibă de unde-i da mai multă iertare, însuşi Sfinţia Sa posteşte luni, miercuri şi vineri numai cu apă.* SADOVEANU, O. XIII, 146, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. *Emisiunea a fost programată lunea.* CINEMA, 1974, nr. 2, 15, cf. DEX. *Lunea, marţea, n-am lucrat, A ţinea m-am apucat.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 425. *Măi bărbate, fii cuminte: Ia cânepa şi mi-o vinde, Şi mi-o vinde fără preţ, Că eu lunea nu lucrez.* ŞEZ. II, 136, cf. MAT. FOLK. 484. *Lunea şi mńercurea poţ să faci orce călătorie. Îs zâli buni.* ARH. FOLK. V, 163. *Ia-ţi cânepa şi ţi-o vinde, Căci eu lunea nu lucrez.* FOLC. MOLD. I, 121.

– Pl.: **(I)** *luni.* – Nom. sg. art. *lunea.* – Şi: (învechit şi regional) **lúne** s.f. ALR I 177/295, 345, 420, ALR II 2 400/310.

– Lat. **lunae** [dies].

LUNÍ² vb. IV. R e f l. (Învechit) A fi sau a deveni lunatic **(I 1),** a suferi de somnambulism. *Doamne, miluiaşte feciorul mieu, că se luneaşte şi rău chinuiaşte.* CORESI, EV. 273. *Împreună tuturor împută, nu numai celui tată ce i se luniia feciorul.* id. ib. 274, cf. CANDREA, F. 429, TDRG, DHLR II, 201, 313, CADE, BL VI, 47, CIORĂNESCU, D. ET.

– Prez. ind.: *lunesc.*

– Din slavon. **лоунити сѧ.**

LÚNIC s.n. Nume dat sondelor spaţiale sovietice destinate să exploreze luna. *Cântă lunikul sovietic.* V. ROM. februarie 1960, 174/2, cf. L. ROM. 1962, 609, DN³.

– Scris şi: *lunik.* – Pl.: *lunice.*

– Din rus. **лунник.**

LUNICÁ vb. I v. **luneca.**

LUNICÁRE s.f. v. **lunecare.**

LUNICÁT, -Ă adj. v. **lunecat².**

LUNÍCĂ s.f. Diminutiv al lui l u n ă **(II 1).** *[Î]i numai o lună de când ne-am cununat, [î]i numai o lunică.* ALECSANDRI, ap. DDRF, cf. TDRG.

– **Lună** + suf. *-ică.*

LUNICĂCIÚNE s.f. (Învechit, rar) Lunecare **(1).** (F i g.) *Cu duh biruitoriu să-ntăreaşte lunicăciunea cugetului mieu.* DOSOFTEI, PS. 504/19.

– **Lunica** + suf. *-ăciune.*

LUNICĂTOÁRE s.f. v. **lunecător.**

LUNICÚŞ s.n. v. **lunecuş.**

LUNÍE s.f. (Învechit, rar) Somnambulism. *Unii zic că lunie o boală iaste, tocmită den stricarea sângelui.* CORESI, EV. 275, cf. CADE, DHLR II, 324, CIORĂNESCU, D. ET.

– Pl.: *lunii.*

– **Luni²** + suf. *-ie.*

LUNIOÁRĂ s.f. (Învechit, rar) Paraselen. *Soriorii şi lunioarele se fac prin răsfrângerea razelor prin norii ce stau alăturea.* GENILIE, G. 112/1.

– Pronunţat: *-ni-oa-.* – Pl.: *lunioare.*

– **Lună** + suf. *-ioară.*

LUNIŞOÁRĂ s.f. Diminutiv al lui l u n ă **(I 1);** luniţă. Cf. I. GOLESCU, C., LM, TDRG. *Dumnezău... Pi lunişoarî pi palmî ńi-o lua Şî pi soari tot aşa.* DIACONU, VR. 268. *Lunişoară nouă, taie pâinea-n două! Ţie, jumătate, mie, sănătate.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *lunişoare.*

– **Lună** + suf. *-işoară.*

LUNÍŢĂ s.f. **1.** Diminutiv al lui l u n ă **(I 1);** lunişoară, lunuliţă, (regional) lunuţă **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *O! luniţă, fie-ţi milă, şi nu te mai arăta, Că îmi pricinuieşti moarte cu înfăţişarea ta.* PANN, E. III, 137/8, cf. PONTBRIANT, D. *Rămâneţi sănătoase, voi zile tinerele,... Şi tu, şi tu, luniţă, lumină argintoasă.* BOLINTINEANU, O. 212, cf. LM, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Luniţă, luniţă, Fă-mi o luminiţă, Că am înserat La umbră de gard.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 396. *Luniţă, luniţă, Glas de porumbiţă, Fă-mi-ţ luminiţă Sara pe uliţă.* GRAIUL, I, 7. *Da luniţa-i singure, Mândru să vede de e(a).* ŢIPLEA, P. P. 20. *Luńiţă, mândră luńiţă, Ţâne-m sara lumńińiţă Pân-oi tre(ce) pest'e uliţă.* id. ib. 73. *Şî luńiţa-i lumńinoasă, Nu-i ca mândra de frumoasă.* T. PAPAHAGI, M. 117. *Năneş mare, Sfântu soare, Nănăşită, Luńiţa.* id. ib. 119. *Ba io, fraće, nu m-oi duše... Până cân tu mńi-i aduše Sǫrile ge năneş mare Şî luńiţa nănăşâţă.* MAT. DIALECT. I, 121. *Luniţa-i luminoasă, Nu-i ca mândra de frumoasă!* BALADE, III, 246. *Luniţă, luniţă, Pasăre pestriţă, Ziua pe costiţă, Noaptea pe uliţă.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 204.

2. (Regional) Numele dat puietului unui soi de peşte care trăieşte în apele dulci *(Carassius vulgaris Nils).* Cf. ANTIPA, F. I. 124, ŞĂINEANU, D. U., BĂCESCU, P. 82.

3. (Învechit, rar) Lunulă. POEN.–AAR.–HILL, V. 122¹/38.

– Pl.: **(2, 3)** *luniţe.*

– **Lună** + suf. *-iţă.*

LUNOLÓG, -Ă s.m. şi f. (Neobişnuit) Selenolog. Cf. FORM. CUV. I, 140.

– Pl.: *lunologi, -ge.*

– De la **lună,** prin analogie cu *selenolog, astrolog.*

LUNÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care este luminat de lună **(I 1).** *Aruncă mreaja şi plasa să întinsă şi somii vor purcede prin lunoasă noapte.* HERODOT², 25.

Convenind într-o seară lunoasă cu un bătrân. F (1871), 243, cf. DR. III, 433.

– Pl.: *lunoşi, -oase.*

– **Lună** + suf. *-os.*

LUNOTERAPÍE s.f. (Glumeţ) Tratament cu raze de lună **(I 1).** *După câtăva vreme de lunoterapie, devenisem şi eu lunatic de-a binele.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 379.

– **Lună** + **terapie.**

LUNÓVNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) **1.** (În sintagma) *An lunovnic* = an lunar, v. l u n a r **(I 1).** *Venirea lui Hristos... va fi după şaptezeci de săptămâni de ani lunovnici.* ANTIM, O. 298.

2. Lunar **(II 1).** *Au tipărit ceale doaosprezeace mineaie lunovnice.* GRIGORIE, L. [prefaţă], 4.

– Pl.: *lunovnici, -ce.*

– Cf. l u n ă.

LUNOVNÍE s.f. (Învechit, rar) Somnambulism; (învechit, rar) lunie. *Aducea lui toţ[i] bolnavi[i] în multe chipure... ţenuţ[i] de draci şi lunovniciie.* EV. SL.-ROM. 3^{v}/20.

– **Lunovn**[ic] + suf. *-ie.*

LÚNTĂ s.f. (Germanism învechit) Fitil. *Noi, când ne apropiem de tun cu lunta arzătoare, nu putem să chezăşuim că focul nu va aprinde.* GT (1839), 115.

– Pl.: *lunte.*

– Din germ. **Lunte.**

LUNTRÁ vb. I. I n t r a n z. (Regional) A intra. *Deschide-mi, deschide-mi, Iai Domnului Doamne, De noi să-ţi luntrăm Şi să-ţi colindăm.* VICIU, COL. 96, cf. 202, DENSUSIANU, Ţ. H. 323. *N-am putut luntra.* GREGORIAN, CL, 59, cf. GR. S. VII, 188.

– Prez. ind.: *lúntru.*

– V. [în]**luntru.**

LUNTRÁC s.n. (Prin vestul Mold.) Ghionder. SCRIBAN, D.

– Pl.: *luntrace.*

– **Luntre** + suf. *-ac.*

LUNTRÁR s.m. (Învechit şi regional) Luntraş. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Despre luntrarii seau corăbierii romanilor.* BOJINCĂ, A. II, 176/1, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, CIHAC, I, 150, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, IORDACHE, M. E. 73, ALR I 428/259, 418, ALR II 2 524/64, 723, ALR SN III h 843, ALRM SN II h 662. ✦ (Învechit, rar) Persoană care face luntri **(1).** Cf. LM. ✦ (Regional) Plutaş[1]. ALR I 428/259, 418.

– Pl.: *luntrari.* – Şi: (învechit, rar) **lântrár** (PONTBRIANT, D.), (regional) **luntriár** (pronunţat *-tri-ar* ALR SN III h 843/365, ALRM SN II h 662/365) s.m.

– **Luntre** + suf. *-ar.*

LUNTRÁŞ s.m. Persoană care conduce o luntre **(1);** barcagiu, vâslaş. Cf. LEX. MARS. 224, BUDAI-DELEANU, LEX. *Cu acest pod să scutesc mai multă parte săracii cari nu au cu ce plăti luntraşilor de a trece Boazul.* CHIRIAC, 11. *Adunară pescarii şi luntraşii ca să înceapă a căuta trupul.* HELIADE, L. B. I, 159/9. *Haron va să zică egipteneşte un luntraş.* CĂPĂŢINEANU, M. 107/2, cf. I. GOLESCU, C. *Repede m-am îndrumat pe calea pe care venisem,... unde mă aştepta barca şi un luntraş.* ASACHI, S. L. II, 129. *Se reîntoarseră neşte luntraşi din a lor călătorie de noapte.* FM (1845), 282[1]/24. *Un luntraş intră cu grabă.* NEGRUZZI, S. III, 363. *Un luntraş... Lăsă toate la o parte. Ca să-i deie ajutor.* SION, POEZII, 156/2. *Pescuitul... formează cârmacii şi luntraşii cei buni.* I. IONESCU, P. 407, cf. PONTBRIANT, D., HEM II, 1 948, COSTINESCU, CIHAC, I, 150. *Un luntraş care ştie bine că îl duce curentul fatalminte spre o cataractă.* EMINESCU, O. XI, 48. *Norocul, suflând în pânzele luntraşului, îl duce repede la liman.* CARAGIALE, O. V, 322. *Luntraşul cu chip negru i-a stat sinistru-n cale.* MACEDONSKI, O. I, 174, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 213. *Trecând, depuserăm şi noi o pâne din proviziile ce le adusese luntraşii.* ARHIVA, X, 140, cf. COŞBUC, P. I, 308, BARCIANU, ALEXI, W. *Sânt mulţi luntraşi cu piept de taur.* SĂM. IV, 784. *Doisprezece luntraşi aşteptau domniţele la malul gârlei.* PÂRVESCU, C. 93. *Şi-n noapte-aud suspinele chemării Luntraşilor ce vor pieri în valuri.* GOGA, POEZII, 342, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Rostul vânatului de baltă cere ca în fiecare luntre să nu ia loc decât un singur vânător, cu luntraşul lui.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79. *Pana mea trudeşte deseori învecinat cu vâsla lui Caron, luntraşul apei morţilor.* TEODOREANU, M. U. 279. *Se integra perfect în peisagiu, aidoma sălciei ori luntraşului care priponea lotca.* SADOVEANU, O. XVI, 629, cf. SCRIBAN, D. *Nu-s corăbii să le poarte Spre râul negru cu luntraşul negru.* BOUREANU, S. P. 7. *Se ruga de câte un luntraş care cobora pe Dunăre să-l ducă până la Galaţi.* TUDORAN, P. 98. *Luntraşul... Privea spre pisc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 29, 17/2, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Dar nu mă-ndreptam cu luntraşul spre valea cu umbre.* DOINAŞ, A. P. 284. *Banul pus în capul băţului este plata luntraşului.* MARIAN, Î. 492, cf. ALR SN III h 843, ALRM SN II h 662. ✦ (Regional) Plutaş[1] (Şiştarovăţ – Lipova). ALR I 428/69. ✦ (Regional) Comandant de şlep (Pecica). ALR II 2 531/53.

– Pl.: *luntraşi.* – Şi: (regional) **luntriáş** (pronunţat *-tri-aş* ALR SN III h 843/47, ALRM SN II h 662/47), **lontráş** (ALR I 428/69, 255, 266) s.m.

– **Luntre** + suf. *-aş.*

LÚNTRĂ s.f. v. **luntre.**

LUNTRĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparţine luntraşilor, al luntraşilor. Cf. I. GOLESCU, C., BARCIANU.

– Pl.: *luntrăreşti.*

– **Luntrar** + suf. *-esc.*

LUNTRĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A luntri. GHEŢIE, R. M., BARCIANU. (F i g.) *Vezi tu peştele notilus, fără vâslă şi busolă, Pe a mărilor noianuri luntrărind.* CONACHI, P. 298.

– Prez. ind.: *luntrăresc.*

– **Luntre** + suf. *-ări.*

LUNTRĂRÍE[1] s.f. (Învechit, rar) Meseria luntraşului. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *luntrării.*
– **Luntrar** + suf. *-ie.*

LUNTRĂRÍE[2] s.f. (Învechit, rar) Loc unde se fac luntri; loc unde staţionează luntrile. Cf. LM.
– Pl.: *luntrării.*
– **Luntre** + suf. *-ărie.*

LUNTRĂŞÍŢĂ s.f. (Învechit) Femeie care conduce o luntre (1); soţia luntraşului. *În locuinţa-mi singură Tu însă nu-i afla O luntrăşiţă gingaşă.* NEGRUZZI, S. II, 67.
– Pl.: *luntrăşiţe.*
– **Luntraş** + suf. *-iţă.*

LÚNTRE s.f. 1. Ambarcaţiune (pescărească) cu fundul plat, cu prora şi pupa înclinate, folosită pe ape liniştite; barcă (cu vele); p. ext. nume dat unor ambarcaţiuni asemănătoare cu luntrea. V. cin, ciobacă, lotcă, şlep[1]. *Corabnicii ceindu se fugă din corabie, spândzurară luntrea în mare.* COD. VOR.[2] 46[r]/8. *De trei ori luntrile răsturnatu-se-au cu mine.* CORESI, L. 380/1. *Iară mergând ei cu luntrea, adurmi.* N. TEST. (1648), 78[r]/7, cf. MARDARIE, L. 164/17. *Au găsit o luntre mică şi s-au băgat să treacă singuri.* M. COSTIN, O. 60. *Umbla noaptea cu luntrea pre apa Bistriţii.* NECULCE, L. 22, cf. ANON. CAR. *Cazacii să sloboziia cu luntri, de întra pă Marea Neagră.* R. POPESCU, CM I, 345, cf. LEX. MARS. 224. *Luntri făcute din trestii.* AETHIOPICA, 66[v]/24, cf. MAN. GÖTT. 13. *Spălându-mă, curăţându-mă, căutai dispre răsărit, văzui luntre* (a. 1784). GCR II, 137/18. *Legând luntrea cu lanţ de flori, s-au întors la liman.* MICU, în ŞA I, 711. *Păscarii metaherisesc în loc de luntre nişte mahine umplute cu vânt.* IST. AM. 61[r]/20. *Vântul... sufla în spate... luntrea mai încolo.* ŞINCAI, HR. I, 27/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Printre-aceste două oraşe curge apa Dunării, pe care le împreună un pod pe luntre.* GOLESCU, Î. 18. *El a făcut luntre (corăbii) pe mare.* TEODOROVICI I., 195/16, cf. LB. [Gondola] *este un vas sau o luntre lungă şi acoperită, prea obicinuită în Veneţia.* HELIADE, L. B. III, 45/24. *Luară 22 de luntre (vasé).* BOJINCĂ, A. II, 171/6. *El a ieşit din gura râului... cu luntre mari.* GENILIE, G. 60/24. *S-a clădit la Marsilia o luntre de un fel nou.* CR (1836), 212[1]/2. *Asemenea mai trecură cu luntrele şi alte trupe.* F. AARON, I. II, 190/7. *Că o luntre..., Dacă uită privegherea, va peri chiar în liman.* ASACHI, S. L. I, 51. *Copilţe dragi, iubite, Vă uitaţi la luntrea mea!* C. A. ROSETTI, C. 174/10. *Au încărcat preste măsură luntrele cu oameni şi prăzi.* IST. M. 138/8. *Toate luntrile fură mistuite prin foc.* BĂLCESCU, M. V. 98. *Numai drumurile Romei... nu le-a putut încărca nimeni, nici pe cară, nici pe luntri.* BARIŢIU, P. A. I, 274. *Să întrebuinţăm timpul... cu preumblarea cu trăsura sau cu luntrea.* FĂTU, D. 126, cf. RUSSO, S. 25. *Răstoarnă ţânţarii cei tineri ce înoată pe gogoaşă ca într-o luntre.* BARASCH, M. I, 102. *Abia te sui în luntre şi te întorci la mal.* NEGRUZZI, S. II, 192, cf. POLIZU. *Cine nu s-a plimbat până mai acum vreo zece-doisprezece ani cu luntrea prin mahalaua Izvorul?* GHICA, S. 496. *Atunci când tata Noe, în luntrea-i deşălată, Plutea pe universul subt unde înecat.* ALEXANDRESCU, O. I, 269. *Zâmbind..., sare Repede în luntrea sa.* SION, POEZII, 156/12. *Ei duc pre apă productele şi vitele lor la Turnu, trăgând luntrele.* I. IONESCU, M. 532, cf. PONTBRIANT, D., HEM I, 866. *Singurul lor mijloc de comunicaţiune sunt neşte luntri scobite din butuci.* HASDEU, I. C. I, 173. *Ajunserăm la un mic loc... peste care trebuia să trecem cu luntrea.* CONV. LIT. II, 50. *Acum sermana luntre se zăreşte la fulgeri trecători.* ALECSANDRI, P. I, 195, cf. CIHAC, I, 150, COSTINESCU, LM. *Valurile ajung luntrea cea nouă, o saltă şi o răstoarnă.* MAIORESCU, CR. II, 398. *Luntrele ce-l purtau se lăsase până la buze în apă.* ODOBESCU, S. I, 387. *Se desface acum la larg Luntrea cu-ale ei vintrele spânzurate de catarg.* EMINESCU, O. I, 154. *Izbutiseră să puie pe masă... o farfurie cât o luntre.* CARAGIALE, O. IV, 268. *Când îl vedem mânând luntrea, vâslaşul acesta departe are să ajungă.* id. ib. V, 154. *O mare şură de scânduri, în care se adună sarea adusă pe luntri de la ocne.* SLAVICI, O. II, 11. *Embrionul ia forma de luntre.* CONTEMPORANUL, II, 196. *Pentru un grec, luntrea este poate scumpă.* MACEDONSKI, O. IV, 68. *Cu luntrea poate veni până aproape de casă.* CONTEMPORANUL, VI, 20, cf. DDRF. *Oltul a fost în vechime cea mai practicabilă cale pentru transportarea mărfurilor cu luntrile şi cu plutele.* TURCU, E. 96, cf. DAMÉ, T[2]. *După o scurtă şedere..., îmbarcându-ne în luntrea mănăstirei, am pornit pe mare.* ARHIVA, X, 134. *Şi-ntoarsă pe-o dungă de-un val Zbătându-se luntrea, căzură.* COŞBUC, P. I, 293. *Un lac mare, pe care se îmblă cu luntrea.* SBIERA, F. S. 142. *În ziua aceea Niţă porni de dimineaţă cu luntrea.* SĂM. IV, 11. *Mulţimea nebună de spaimă... încerca să se furişeze în luntri.* IORGA, P. A. II, 263. *Suveica... are forma unei luntri.* PAMFILE, I. C. 277. *Niciun vapor, nicio luntre nu se ivea pe Dunăre.* CHIRIŢESCU, GR. 11. *El trece armata... peste râul imediat următor... cu chiar luntrile regelui.* PÂRVAN, G. 64. *Trase o luntre şi sări în ea.* GALACTION, O. I, 571. *Mâine ieşim în zori cu luntrile.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79. *Luntrea ne ducea domol în susul Dunării, pe sub perdele de sălcii jilave.* I. BOTEZ, ŞC. 123. *Mergeam cu luntrea în jos, pe Mureş.* VLASIU, A. P. 476. *O luntre cu vintrele umflate de boarea înserării plutea încet-încet.* SADOVEANU, O. XIII, 510. *Vai de luntrea care în timp de furtună ajunge în această încurcătură de insule!* DOMBROWSKI, P. 29. *Se suie în luntre şi-şi dă drumul pe mare.* CĂLINESCU, O. XIII, 301. *Marile valuri ale lacurilor răpesc luntrea pescarului.* VIANU, L. U. 382. *Dormea ascunsă într-o luntre pe eleşteu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 201. *Privirile i se opresc pe luntrea legănată de valuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 23/1. *Ghemiş iute purcedea, Luntre mică el prindea, Latul Dunărei trecea.* ALECSANDRI, P. P. 130, cf. H II 13, 89, VII 95, X 22. *Nici îi luntre şi nici punte Să trec la mândruţa-n curte.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 309. *Bate vântul sălcile, Să pornească luntrile.* HODOŞ, P. P. 81. *Şi mie, taică, să-m dai P-ăi cinzăci de nevodari..., Cu toate luntrile.* GRAIUL, I, 73. *Cetcuiţi nevoadele Şi sleiţi luntrile.* PĂSCULESCU, L. P. 176. *Te-am trecut Oltul vărsat, Făr' de luntre, făr' de pod.* PAMFILE, C. Ţ. 294, cf. ALR I 428/508, ALR II 2 524/723, ib. 2 429/365, 682, 723, 848, ALR SN III h 838, ib. h 839, ib. h 840, ib. h 842, ALRM SN II h 659. *Într-o luntre se suia, Ziua bună că-şi*

lua. BALADE, II, 99. *Dacă nu ştii ce-i apa, nu te sui în luntre* (= nu te apuca de un lucru greu dacă nu eşti în stare să-l faci). Cf. ZANNE, P. I, 106. ✧ F i g. *Mergi, tu, luntre-a vieţii mele, pe-a visării lucii valuri.* EMINESCU, O. IV, 110. *Şi, dus încet de luntrea amintirii, Ascult duioasa morţii psalmodie.* GOGA, POEZII, 250. *O luntre sunt, De oase..., De zeci de mii de ani.* JEBELEANU, S. H. 23. *Sufletul meu, ce l-am vrut lopătat De luntrea cu nuferi a trupului tău!* ap. CONSTANTINESCU, S. II, 332. ✧ E x p r. **A umbla (cu fundul** sau, popular, **cu curul) în două luntre** = a nu avea o opţiune clară, fermă, a da dovadă de duplicitate. *Nu umbla cu curul în două luntre, nici te mândri.* NEGRUZZI, S. I, 250, cf. CONV. LIT. II, 43. *Vreau să se ştie cine umblă în două luntre.* CAMIL PETRESCU, P. 248. *Ăsta-mi umblă cu fundu în două luntre.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 33, cf. ZANNE, P. II, 94, V, 397. (Popular) **A şedea (cu curul) în două luntri** v. ş e d e a **(I 1). A se face luntre şi punte** v. p u n t e **(I 1).**

2. (Învechit) Una dintre cele două feţe ale unei monede. V. p a j u r ă **(3),** r e v e r s. *Mai demult se zicea, când aruncau moneda aceasta: „cap sau luntre"?* MARIAN, O. I, 145.

– Pl.: *luntri* şi (învechit şi popular) *luntre.* – Şi: (Olt.) **lúntrie** (TDRG[3], pl. *luntrii),* (regional) **lúntră** (ALR SN III h 838, ib. h 839, ALRM SN II h 659), **liúntre** (CIPARIU, ap. TDRG[3]), **liúntră** (ALR SN III h 839/310, ALRM SN II h 659/310) s.f.

– Lat. **lunter, -tris** (= *linter).*

LUNTRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A pluti cu luntrea **(I);** a vâsli, (învechit, rar) a luntrări. *Cu şese mii de luntri sau corăbii şi cu 320 000 de oameni au luntrit pe mare.* ŞINCAI, HR. I, 27/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mai sus de cataract, numai la două ceasuri depărtare poate cineva cuteza fără primejdie a luntri peste râu.* AR (1829), 242[2]/7, cf. I. GOLESCU, C., DDRF, BARCIANU, TDRG, SCL 1970, 15, DEX. *Făcându-i boierul pe voie, s-a pus într-o luntre ce era lângă ţărm şi a luntrit către ostrovul acela.* SBIERA, P. 57.

– Prez. ind.: *luntresc.*

– V. **luntre.**

LUNTRIÁR s.m. v. **luntrar.**

LUNTRIÁŞ s.m. v. **luntraş.**

LUNTRICÍCĂ s.f. **I.** Diminutiv al lui l u n t r e **(1);** luntrişoară **(I),** luntriţă, (regional) luntrioară. *O luntricică a unui pescar.* Cf. HALIMA (1783), 165[r], I. GOLESCU, C. *Nu ţi-am spus, striga fetica... C-ai să-ţi pierzi şi luntricica?* SION, POEZII, 157/13. *Peste puţin, ochii Ancuţii zăriră o luntricică ce-nainta.* ODOBESCU, S. I, 140, cf. DDRF, JAHRESBER. VIII, 126, TDRG, PASCU, S. 175. *Copiliţa sprintenică Sărea într-o luntricică Şi cu mâinile vâslea.* ALECSANDRI, P. P. 136.

II. (Bot.) **1.** Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: **a)** plantă cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele ascuţite, cu flori galbene şi cu fructele în formă de păstaie; luntrişoară **(II)** *(Oxytropis campestris).* Cf. BRANDZA, FL. 149, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL., 194, BORZA, D. 122; **b)** *Oxytropis pilosa.* Cf. BARCIANU, BORZA, D. 122.

2. (Regional) Măcrişul-iepurelui *(Oxalis acetosella).* Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *luntricele.*

– **Luntre** + suf. *-icică.*

LÚNTRIE s.f. v. **luntre.**

LUNTRIOÁRĂ s.f. (Prin sudul Olt.) Luntrişoară **(I).** *Un vânt mare-ncepea, Un tălaz mare făcea, Toţ nevodarii-neca, Numa unu rămânea Într-un pisc de luntrioară.* GRAIUL, I, 75, cf. 205.

– Pl.: *luntrioare.*

– **Luntre** + suf. *-ioară.*

LUNTRÍRE s.f. (Învechit) Acţiunea de a l u n t r i. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU.

– Pl.: *luntriri.*

– V. **luntri.**

LUNTRIŞÁ vb. I. R e f l. (Rar) A se plimba cu luntrea **(1).** *Mă luntrişez.* GHEŢIE, R. M., cf. SFC VI, 114.

– Prez. ind.: *luntrişez.*

– De la **luntre.**

LUNTRIŞOÁRĂ s.f. **I.** Diminutiv al lui l u n t r e **(1);** luntricică **(I),** luntriţă, (regional) luntrioară. *Voinicii tăiară funrea luntrişoarei şi lăsară ca să cadză.* COD. VOR.[2] 46[v]/2, cf. I. GOLESCU, C. *Prin mare, o luntrişoară... de valuri se împresoară.* CONACHI, P. 132. *O mică luntrişoară Pe luciul viu a mării de vânt se îngâna.* ALECSANDRI, P. I, 194, cf. LM. *12 luntrişoare cu vâslaşi... le aşteptau la margine.* ISPIRESCU, L. 237. *Un mic lac pe care plutea o luntrişoară.* I. NEGRUZZI, S. III, 14, cf. DDRF, JAHRESBER. VIII, 211. *Doi din pescari, ţinând câte un capăt al mrejei în ciobacă (luntrişoară), de o parte şi de alta a apei, împing... cu un hadarag lung.* PAMFILE, I. C. 67. *Puhoiul de primăvară duce acele găoci* [de ouă] *ca pe nişte luntrişoare.* SADOVEANU, O. XIV, 137, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 494. *De ţermurii apei să fie legate luntrişoare de lemn aurite cu vâsle de argint.* MERA, L. B. 11. ✧ (Prin analogie cu forma obiectului) *Trestia în doao despicată şi fleştecare despicătură să face luntrişoară.* AETHIOPICA, 67[r]/5. *Unele fete fac mai multe lumini de ceară şi pe fiecare lumină o pun în câte un tălgeraş sau luntrişoară, făcute de asemenea de ceară.* MARIAN, S. R. I, 73.

II. Plantă erbacee din familia leguminoaselor cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze ascuţite, cu flori galbene şi cu fructe în formă de păstaie; luntricică **(II 1 a)** *(Oxytropis campestris).* Cf. BORZA, D. 122.

– Pl.: *luntrişoare.*

– **Luntre** + suf. *-işoară.*

LUNTRÍŢĂ s.f. Diminutiv al lui l u n t r e **(1);** luntrişoară **(I).** *Corăbiiarii să ispitiia să fugă den corabie şi sloboziră luntriţa în mare.* N. TEST. (1648), 171[r]/32, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 223. *Noi iarăşi fără de arme vom ieşi cu o luntriţă.* ŞINCAI, HR. I, 148/22. *Trăbuiau să se care oamenii cu luntriţe şi pluţi din cetate peste lacuri într-acolo.* BOJINCĂ, A. I, 20/24. *Zboară... Luntriţa mea uşoară, Ea val sfâşie, Talaz doboară.* I. VĂCĂRESCUL, P. 257/6, cf. PONTBRIANT, D. *Au trecut ei*

Mureşul pe luntriţa de la vreo moară. SLAVICI, O. II, 11, cf. ŞĂINEANU, I. 81. *Întoarce luntriţa-i albastră şi-o împinge spre maluri.* COŞBUC, AE. 118, cf. MARIAN, Î. 82, DDRF, BARCIANU. *În luntriţă că intra, Dunărea-n două tăia, Pe malul stâng că trecea.* TEODORESCU, P. P. 557. *Ia luntriţa de mă treci Şi păzea să nu mă-neci.* ARH. FOLK. VII, 137, cf. ALR II 2 529/172, ALR SN III h 839, ib. h 840/53, ib. h 841/141, ib. h 842, ALRM SN II h 659. *Drept la Dunăre pornea, În luntriţă s-arunca.* BALADE, II, 98.

– Pl.: *luntriţe.*

– **Luntre** + suf. *-iţă.*

LÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

LUNULÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este în formă de semilună. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *lunulaţi, -te.*

– **Lunulă** + suf. *-at.*

LUNÚLĂ s.f. **1.** Figură în formă de semilună. Cf. LEX. MARS., COSTINESCU. *Femeia roşie îl bătuse cu puful de pudră pe vârful nasului, lăsându-i desigur o lunulă făinoasă.* TEODOREANU, M. II, 229. ✦ Spec. Figură geometrică formată din două arce de cerc care au aceleaşi extremităţi şi a căror convexitate este situată de aceeaşi parte. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ✧ *Lunulele lui Hipocrate* = cele două suprafeţe cuprinse între semicercul care trece prin vârfurile unui triunghi dreptunghic şi arcele semicercurilor construite pe catete în exteriorul triunghiului. Cf. M. D. ENC., DN³.

2. (Anat.) Pată albă de forma unei semiluni, care se află la baza unghiei omului; (învechit, rar) lunuţă **(2).** Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *lunule.*

– Din lat. **lunula,** fr. **lunule.**

LUNULÍŢĂ s.f. (Într-o poezie populară) Luniţă. *Astă sară-i lunuliţă.* DOINE, 160.

– Pl.: *lunuliţe.*

– **Lună** + suf. *-uliţă.*

LUNÚRĂ s.f. (Silv.) Alteraţie a lemnului care constă în prezenţa, în cuprinsul zonei de duramen, a unuia sau a mai multor inele anuale (de culoarea şi cu proprietăţile alburnului), constituind începutul de putrezire a acestuia. Cf. DP, DEX, DN³.

– Pl.: *lunuri.*

– Din fr. **lunure.**

LUNÚŢĂ s.f. **1.** (Regional) Luniţă. *C-aşa umblă tinerii, Cu anii, cu lunile, Până-şi scurtă zilele; Cu anii, cu lunuţa, Până-şi scurtă viaţa.* BUD, P. P. 17.

2. (Învechit, rar) Lunulă **(2).** *Unghiile... se împart în rădăcină, trupul cu lunuţa.* ANTROP. 27/23.

– Pl.: *lunuţe.*

– **Lună** + suf. *-uţă.*

LUÓN s.m., s.n. v. **lăun.**

LUÓRE s.f. v. **luare.**

LUOTÓR, -OÁRE subst., adj. v. **luător.**

LUOTÚRĂ s.f. v. **luătură.**

LUP s.n. **1. 1.** Mamifer carnivor, din familia canidelor, cu corpul de cca 150 cm lungime, acoperit cu blană sură, cu gâtul gros, cu capul mare, cu botul şi urechile ascuţite şi cu coada stufoasă *(Canis lupus). Veni un lup den pădure şi purta gătejii de băga în foc.* MOXA, 354/34. *Cine va mânca lup sau vulpe sau pisică,... ce nu zice leagea lu Dumnezeu..., să se pocăiască.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 90/34. *Oricine va mânca carne de dobitoc mort sau alt stârv ce-l sparg lupii,... de va fi mirean,... să facă post şi rugă* (a. 1645). GCR I, 116/34. *De să va prileji să piară aceale dobitoace sau să le mănânce lupii, acesta să le plătească.* PRAV. 18. *Văzând lupul viind, lasă oile şi fuge.* N. TEST. (1648), 119ᵛ/6. *Lupii urlă şi scânceadză Când spre vânat să găteadză.* DOSOFTEI, PS. 356/9. *Au dat sămn în Jerusalim şi-n toată ţara, când or vedea lupul urlând cu jeale..., atunce s-a apropiia spăseniia.* id. V. S. septembrie 23ᵛ/31. *Au mâncat... lupii oameni pre supt munte.* NECULCE, L. 312. *Mai tare pre Dulău amuţind şi îmbărbătând, atâta cât căuta Lupului a da dos.* CANTEMIR, IST. 72, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 226. *Au doară ai mâncat... sânge de cel oprit sau de lupi mâncat.* ANTIM, O. 236. *Pentru nişte piei de lup ce-mi scrii Măria Ta ca să-ţi găsesc, cu ce preţ s-ar găsi să te înştiinţez* (a. 1730). IORGA, S. D. XII, 231. *Când va auzi lupi urlând..., atunce să s[ă] ştie că s-au apropiet... sfărmare de tot a Ierusalimului* (a. 1750). GCR II, 62/12. *Pentru siguranţia şi apărarea despre lupi.* COD. SILV. 37. *Unile din dobitoace, cumu-s cânii, lupii şi unile paseri, sâmţesc mirosul di oarecare lucruri.* AMFILOHIE, G. F. 86ᵛ/10. *Ţin şi românii, la lăsatul Crăciunului, o săptămână de nu taie cu foarfecile, ca să nu le mânce lupii oile.* ap. MICU, în ŞA I, 240. *Cine va mânca carne de lup sau de ursu sau de vulpe... sau de alte ce iaste spurcatu şi de pasăre, post 4 ai.* PRAV. LUCACI, 208ʳ/4. *Lupul gonea după căprioare, Buha vâna în tufe păsărele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 215. *Alergaţi a da ajutoriu biiatei oi, ca să nu rămână sfârticată de lup.* MAIOR, PRED. I, 214/10. *Îşi auzea leul de la lup, vecinul său.* ŢICHINDEAL, F. 12/16, cf. LB. *A ieşit într-o primăvară un lup turbat din pădurice.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 315/19. *Trec paseri, păsărele, lup şi vulpe vin umili înainte-i.* HELIADE, O. I, 365, cf. I. GOLESCU, C. *În munţi sânt: urşi, lupi, vulpi, râşi.* GENILIE, G. 187/21. *Ieşind un lup turbat şi năvălind asupra unui cioban, anume Filip, l-au muşcat.* CR (1836). 56¹/47. *Până-n fund lacul e sec, Pe-unde lupi şi şerpii trec.* ASACHI, S. L. I, 191. *O mulţime de lupi se pogorâră cete-cete din munţii numiţi Meseş.* BĂLCESCU, M. V. 391. *Dosi unul din boi, zicând că n-are decât unul, că vai de el, că i l-au mâncat lupii.* PR. DRAM. 227. *Lupii urlă în păduri.* RUSSO, S. 128. *Celui ce va prinde un lup să i se dea cinci drahme.* ARISTIA, PLUT. 233/7. *Eu, vânătorul, voi împuşca un lup.* BARASCH, M. II, 56/2. *Mie-mi păru deodată Maria speriată Că strigă şi la dânsa se dă un lup turbat.* BOLLIAC, O. 104. *Am luat-o la fugă spre poştă, în voia lupilor cari începuse a urla.* GHICA, S. 244. *Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace, Cum lupii, urşii, leii şi alte câteva!* ALEXANDRESCU, O. I, 209. *Ţi-o fi mâncat lupul vreo vită.* FILIMON, O. 292,

cf. PONTBRIANT, D. *Lupii după dânsul aleargă toţi urlând.* ALECSANDRI, P. III, 243, cf. COSTINESCU. *Ochii bancherului se înflăcărară; ai fi zis că e un lup flămând ce vede o pradă.* BOLINTINEANU, O. 393. *Ştiţi istoria omului din fabulă, care strigase de atâtea ori „vine lupul, vine lupul", fără ca să fi fost adevărat.* MAIORESCU, D. I, 131. *Vântul aducea urlete înspăimântătoare de lupi hămisiţi de foame.* CONV. LIT. VI, 27. *Mai bine-l făcea mă-sa un mânz şi-l mânca un lup, de mă scăpa şi pe mine şi pe d-ta de-aşa odor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 116. *Un lup ştie că poate fi omorât de câinii de la stână şi de aceea are frică de ei.* CONTA, O. F. 342. *Observând un câne, un lup, un şacal, o vulpe, nu putem să nu credem că aceste patru fiare sânt rude.* CONTEMPORANUL, I, 7. *Se ridică o pădure neagră, deasă, mare, înfiorată de un lung freamăt de frunze şi de un urlet flămând de lup.* EMINESCU, P. L. 18. *Îmi ţin firea, nu mă prea tem de lup.* CREANGĂ, P. 121. *A intrat prin bariera Sărăriei o potaie de lupi.* CARAGIALE, O. VII, 125. *Zăriră în depărtare un lup groaznic de mare.* ISPIRESCU, L. 74. *Nenorociţii aştia cari dormeau zgrebuliţi, având să se lupte cu lupii răi şi cu oamenii şi mai răi.* BACALBAŞA, M. T. 209, cf. DDRF. *Pelea pisicei, lupului, vulpei, dihorului şi bursucului serveşte ţeranului pentru hainele de sărbătoare.* MANOLESCU, I. 81. *A venit un lup din crâng Şi-alerga prin sat să fure.* COŞBUC, P. I, 233. *Se temea ca să nu mă mănânce vreun lup.* SBIERA, F. S. 364, cf. N. LEON, MED. 97. *Uite, se înnoptează şi mă mănâncă lupii pe drum.* SANDU-ALDEA, U. P. 63, cf. ALEXI, W. *Muşcătura de lup se vindecă dacă se unge vita la rană cu unt de pojarniţă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 12. *Pe-n preajma lui stau lei şi lupi sălbatici, Dar îmblânziţi de farmecele zânei.* MURNU, O. 166. *Un urlet prelung de lup, urmat de alte urlete, înfioră singurătatea parcului.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 169, cf. TDRG. *Scopul streşinilor este de a face peste putinţă sărirea străinilor răi sau a lupilor, câinilor etc.* PAMFILE, I. C. 430. *Alţi lupi, îmbărbătaţi, copleşiră roibul.* CHIRIŢESCU, GR. 39, cf. CADE. *Lângă pat, o piele de urs şi două de lup.* DELAVRANCEA, O. II, 61. *În tabloul faunistic... se vor trece... minunile populare constatate: râs,... lup,... dihor.* PĂCALĂ, M. R. 28. *Căprioara se opreşte, ca de o presimţire, adulmecând. În faţa ei, de sub o cetină, ochii lupului străluceau lacomi.* GÂRLEANU, L. 26. *Zgomotul acela i se păruse ca şi cum satul ar fi alungat un lup turbat.* BUJOR, S. 130. *A murit, săracul, muşcat de un lup turbat.* HOGAŞ, DR. II, 46. *Adăposteşte dihori, lupi şi păsărilor celor mari li-i drag.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 112. *L-au şi mâncat lupii.* DUMITRAŞCU, STR. 6. *Întocmindu-şi de multe ori târle, adăposturi pentru oi... şi aprinzând seara focul „pintru lupḱi şî urş".* DIACONU, P. 19, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Când îmi sfârtica lupu vreo capră, aduceam semn o ureche ori un corn însângerat.* TOPÎRCEANU, O. II, 243. *Pe Ber-Căciulă nu l-au omorât nici duşmanii, nu l-au mâncat nici lupii.* VISSARION, B. 56. *Se strângeau în jurul ofiţerului ca turma care a auzit urletul lupului.* COCEA, S. II, 275. *Crivăţul iute îmi aduse, într-un târziu, tânguirile sfâşietoare, depărtate, ale unui lup.* SADOVEANU, O. I, 88. *Ne ziceam în mintea noastră necoaptă... că urşii şi lupii, care stăruiau în acei codri, chiar la coliba noastră or să vie.* MOROIANU, S. 42, cf. SCRIBAN, D. *Lupii au sfâşiat un bou.* ULIERU, C.101. *Gaiţele imită cele mai diferite sunete animalice,... urlatul unul lup, deşi nu aşa de puternic.* DOMBROWSKI, P. 75. *Un lup, doi ţigani şi câţiva iepuri trăiesc în bună prietenie.* ARGHEZI, B. 41. *Lupii atacau parcul cu cerbi.* CĂLINESCU, I. 300. *Lupul nu mănâncă pe miel pentru că apare un salvator.* PERPESSICIUS, M. II, 324. *De la infuzor la zoofit..., la coloniile de peşti, la haitele de lupi,... toate aceste animale trăiesc în colectivitate.* RALEA, S. T. III, 106. *Zăpezile mari scoaseră la drum haite de lupi.* STANCU, R. A. IV, 171. *Peste iarnă au dat lupii la stână.* TUDORAN, P. 90. *Lupii spulberau scântei din zăpadă.* LABIŞ, P. 22. *Lupul trăieşte în haite şi la noi.* SORESCU, U. 12. *A reacţionat cu furia lupului în faţa mielului.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 16. *Că-n urma voinicilor, Calcă ceata lupilor, De prin fundul codrilor.* ALECSANDRI, P. P. 262. *Vai de mine ce-i aceasta? Mi-o mâncat lupii nevasta.* MARIAN, H. 46. *Măcar lupii să mă mânce, Tot la mândra mea m-oi duce.* HODOŞ, P. P. 43. *Şăpti văi ş-o vali-adâncă, Valeu, lupu mă mânâncă!* CARDAŞ, C. P. 94. *La ce nu-i dai lupului şi pe âştia, măi nene?* SOVEJA, O. 19, cf. ALR I 1 160, ALR II 4 959/279, 570, ALR SN III h 676, ib. V h 1 387, ib. VI h 1 582. *Se simţi că l-a tăiat, Parcă fu de lup mâncat.* BALADE, III, 118. *Vińe on lup, s-apucă dė-on bou să-l mânśe.* O. BÎRLEA, A. P. III, 16. ✧ (În proverbe şi zicători) *Lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba* (sau *lupul părul schimbă, iar năravul ba).* Cf. NEGRUZZI, S. I, 141, 248, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. I, 126, SCRIBAN, D., ALR II 4 958. *Lupul părul schimbă iară nu hirea.* M. COSTIN, O. 97. *Lupul îşi schimbă părul, dar nu-şi lasă năravul.* LB. *Lupul îşi schimbă părul, nu şi învăţul.* LM. *Lupu-ş schimbă păru, Da năravu până-i ceriu.* ŞANDRU–BRÂNZEU, JINA, 69. *Lupul nu-şi părăsi năravul, când singur, când în noajă cu alţii.* VOICULESCU, P. I, 175. *Vorbeşti de lup şi lupul la uşă.* Cf. DDRF, TDRG, PAMFILE, J. II, 152, DEX. *Când vorbeşti de lup, lupu-i la uşă.* ASACHI, S. L. II, 297. *L-a mâncat lupul* sau *s-a dus pe gât de lup,* se spune despre cineva care a dispărut, care nu mai există. Cf. TDRG. *A înţeles zmeul că fraţii lui s-au dus şi ei pe gât de lup.* SEVASTOS, ap. TDRG. *Nu a mâncat lupul iarna.* Cf. ZANNE, P. I, 38. *D. Fundescu ar zice...„iarna n-o mănâncă lupul", noi zicem că nici deficitele nu le poate mânca lupul.* EMINESCU, O. XI, 469. *Pe iarnă n-o mânâncă niciodată lupul.* SADOVEANU, O, XIX, 232. *A mai văzut cineva iarnă mâncată de lup?* id. ib. 382. *Nici lupul flămând, nici oaia cu doi miei* (= nu trebuie să dai unuia totul, şi altuia nimic). Cf. TDRG, STOIAN, PĂST. 72, com. din PIATRA NEAMŢ. *Nici lupul pe bălaie, nici bălaia pe lup.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Lupul, unde a mâncat oaia, nouă ani să încearcă.* Cf. TDRG. *Când şi când tot îşi aduce aminte lupul de locul unde a mâncat măgarul şi dă pe acolo.* DDRF. *Lupul tot mai abate* (sau *trece, mai dă) pe unde a mâncat oaia.* UDRESCU, GL. *Mai vini iel lupu pî undi a mâncat odatî ńelu.* STOIAN, PĂST. 72. *Lupul nu se sperie de* (sau *cu) pielea oii* (= cel puternic nu se sperie uşor). Cf. LM, TDRG, CADE. *Cine se face oaie îl mănâncă lupii.* CADE. *Lupului de ce i-e ceafa groasă? pentru că-şi găteşte singur* sau *lupul cu slugi rămâne flămând,* se spune pentru a sfătui pe cineva să-şi vadă singur de interesele sale. Cf. TDRG. *Ce intră în gura lupului*

anevoie se scoate sau *din gura lupului anevoie scoți întreg,* se spune pentru ceva pierdut și greu de recuperat. Cf. ALEXI, W., TDRG. *Lupul anevoie lasă mielul pre care l-au rănit odată.* ȘINCAI, HR. I, 76/30. *A urla alăturea cu lupii* sau *cu lupii să urli, cu oile să zbieri,* se spune când trebuie să te acomodezi împrejurărilor. Cf. LM, TDRG, SCRIBAN, D. *Trăiești cu lupii, urli ca ei.* UDRESCU, GL. *De lupul bătrân câinii își bat joc,* se spune despre cineva care nu mai este în puterile sale, nu mai este capabil să facă ce făcea în mod obișnuit. Cf. DDRF. *Așa-i când îmbătrânește lupu.* SADOVEANU, O. II, 260. *Parcă au dat lupii,* se spune când e mare tărăboi. Cf. PAMFILE, J. I, 126. *Câinele latră, iar lupul tace și face,* adică cel care vorbește mult nu este periculos. Cf. DDRF. *A se bate lupii la gura cuiva,* se spune despre cel care mănâncă cu aviditate. Cf. UDRESCU, GL. *Se mâncă ca lupii,* se spune despre cei care se concurează neloial între ei. Cf. DDRF. *Lupul mănâncă și din oile numărate,* adică de omul lacom nu te poți apăra și socotelile nu te feresc de rău. Cf. LB, LM, DDRF. *Moartea lupului, sănătatea oilor.* Cf. DDRF. *Ori îi urla ca lupul, ori îi cânta ca cucul* (= este totuna ce faci, că tot nu se poate îndrepta nimic). Cf. PAMFILE, VĂZD. 175. *Tu cânți ca cucu, eu urlu ca lupu* (= ție îți merge bine și mie rău). Cf. ZANNE, P. IV, 290. *A ține lupul de urechi,* se spune în cazul când poți stăpâni o situație dificilă. Cf. DDRF. *S-o potrivim ca lupul din gât (care fiind flămând a înghițit tot).* PAMFILE, J. II, 152. *Ce-a furat el, lup are să se facă,* se spune despre cineva care suferă o pagubă. Cf. PAMFILE, J. II, 152. *S-a strâns lumea ca la lup.* PAMFILE, J. II, 152. *Lupul împrejurul lui nu strică.* Cf. ALEXI, W. *Lupu nu mâncî di lângî iel.* STOIAN, PĂST. 72. *A intrat lupul între oi,* se spune despre cineva care înrăiește mediul unde intră. Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *La mâncare lup, dar la lucru, codaci.* ZANNE, P. III, 637. *La mâncare ca lupu, la lucru ca butucu.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Se linge lupul pe bot,* se spune când afară e frig, deși n-ar fi cazul după anotimp. Cf. PAMFILE, DUȘM. 387. *Fie și-un lup mâncat de-o oaie,* se zice când cineva se lasă păcălit de o persoană mai slabă decât el, cu care nu vrea să-și piardă vremea. Cf. ALEXI, W., STOIAN, PĂST. 72, UDRESCU, GL. *Lupul te părăște și tot lupul te judecă.* Cf. ALEXI, W. *Umblă să sperie lupul cu pielea oii,* se spune când o acțiune este imposibilă, improbabilă. Cf. ALEXI. W. *Oaia care nu-și păstrează lâna s-o mănânce lupii,* se zice despre cineva care se lasă păcălit, care nu-și apără interesele, care este slab. Cf. UDRESCU, GL. *Vino, lupe, de mă mâncă de gata* sau *mănâncă-mă, lupe, de-a gata,* se zice despre cineva care se lasă prădat fără nicio împotrivire. Cf. PANN, P. V. III, 22/6, UDRESCU, GL. *Pe ciobanul fără câne Lupu-l lasă fără pâne.* ZANNE, P. V, 174. *Stâne goale de câni și pline de lupi,* se spune despre populații fără ocrotitori și pline de jefuitori. Cf. ZANNE, P. III, 381. *Scoate, lupe, ce-ai mâncat,* se spune pentru a exprima ceva imposibil. *Acum scoate, lupe, ce-ai mâncat! Cu capra ți-ai pus în cârd? Capra ți-a venit de hac.* CREANGĂ, P. 32, cf. IORDAN, STIL. 75. *Leagă calul unde zice stăpânul, măcar lupul să-l mănânce,* se spune ca îndemn pentru a-ți asculta stăpânul. ZANNE, P. IV, 619. *Are gât de lup și pântec de popă,* se spune despre cel lacom, care fură munca altuia. Cf. ȘEZ. IX, 147. *Când se va vedea... Lupul cu cimpoi Umblând după oi* (= niciodată, în niciun caz). ALECSANDRI, P. P. 47. *Până ți-or urla lupii pe cuptor* (= foarte mult timp). SBIERA, P. 238. *Lup te cheamă și lup ești, Lupii dar ce prigonești?,* se spune celor prefăcuți. Cf. ZANNE, P. VI, 189. *Îl potrivește din gât, ca lupii,* se spune celui care se lasă înșelat, dar care are intenția de-a înșela la rândul lui. Cf. ZANNE, P. II, 164. ✧ (În ghicitori) *Am o vacă neagră, Cum fată vițelul, Îl mănâncă lupii* (Căldarea și mămăliga). PĂSCULESCU, L. P. 75. *Urlă lupu la hotarî și s-audi-n șeia țarî* (Ciuperca). GRAIUL, I, 535. ✧ (În credințe și superstiții) *Dacă scapă teafăr, cu păr de lup s-afumă.* ALECSANDRI, P. III, 143, cf. DDRF. *Când să tund ghitile între coarne, la coadă și la copită... păru să pune bine, să nu să prăpădească ghita or s-o mănânce lupu.* JIPESCU, ap. ȘĂINEANU, Î. 109. *Dacă s-a speriat cineva de vreun lup, atunci e bine să se afume cu putregai de richită.* MARIAN, S. R. I, 207. *Toți trei Martinii aceștia se serbează în contra lupilor, anume ca aceștia să nu atace și să strice turmele.* id. ib. 251. *Teclele se păzesc cu mare străşnicie, mai ales în părțile muntoase, crezându-se că ar fi rele de foc, dar mai ales de lupi.* PAMFILE, S. T. 56. *În ziua de 17 octombrie..., prin unele părți se serbează lucinul, spre a fi oamenii feriți de lupi.* id. ib. 62. *Prin unele părți se crede că Filipii sunt niște sfinți mai mari peste fiarele sălbatece sau peste lupi.* id. ib. 113. *În ziua aceasta oierii nu lucrează nimic, că de vor lucra, lupii și urșii le mâncă oile.* PĂCALĂ, M. R. 189. *Boroscoiul oșenilor este strigoiul viu, copilul pe care moașa, observându-l de la naștere că va fi boroscoi, îl destinează să fie boroscoi „pe" cutare animal – mai adeseori pe lupi.* ARH. FOLK. I, 142. *Toamna se ține o sărbătoare..., să-nchieie gura lupului, să nu mai mănânșe oili.* ib. III, 45. ✧ (În descântece) *Fapt cu sarea vitelor, Fapt cu culcuș de iepuri... Fapt cu osânză de lup.* TEODORESCU, P. P. 375. *Unde mergeți voi, Nouă lupi din nouă văi?* MARIAN, D. 84. *Fă-i, Doamne, în cale, Fă de un lup mare, Cu gură căscată.* PĂSCULESCU, L. P. 190, cf. CHEST. V 173/62. *În pădurea neagră, Unde buba neagră le cheamă, Unde lupii negri urlă.* FOLC. TRANSILV. III, 243. *Stai, lupe, nu mă mânca, Pân-o răsări luna.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 327. ✧ (În imprecații) *Lupii fie-i preoți și gura lor mormânt!* COȘBUC, P. II, 79. *Lupchii să te mănânce!* CONTEMPORANUL, VII, 73. *Nea, boală, nea, mânca-te-ar lupchii!* SĂM. IV, 8. *Mânca-te-ar lupul! Dare-ar lupul în tine!* PAMFILE, J. I, 126. *Furu să te fure, Lupi să te mănânce!* POP., în DR. V, 526. *Am un blestemat de taur, dar-ar lupu-n cornu lui!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 60. *Dii! gloabă, mâncate-ar lupii!* id. ib. 72. *Ho-hu! mânca-v-ar lupii!* AGÎRBICEANU, A. 466. *Nu te lasă, bre,... mânca-o-ar lupii!* TOPÎRCEANU, O. A. II, 285. *Mânca-ți-ar lupchii carnea!* SADOVEANU, O. II, 631. *Iaca, mi-o făcut buclucul boala asta de vacă, mânca-o-ar lupul!* BART, S. M. 85. *Mânca-te-ar lupii, urlă și celălalt.* PREDA, Î. 144. *Avere-ar lupii parte de voi!* MARIAN, S. R. I, 126. *Mânca-i-ar lupchii de cai!* MAT. FOLK. 1341. *Mânca-ț-ar lupti boii, Că nu mă știi drăgosti.* ȚIPLEA, P. P. 71. *Fura-te-ar furul, Mânca-te-ar lupul!* PĂSCULESCU, L. P. 154. *Lupchii de i-ar fi mâncat!* ȘEZ. XXXI, 168. ✧ (Personificat, în basme sau fabule) *Lupul se-ntâmplase s-ajungă*

împărat. ALEXANDRESCU, O. I, 218. *Lupul rânjind răspunse: Să se lupte cu mine.* id. ib. 343. *Auzind acesta, lupul se duse la un fierar şi puse să-i ascuţă limba şi dinţii.* CREANGĂ, P. 22. *Lupul, mielul, leul... Stau în fabulă, de sfadă, ca la teatru, câte doi.* ARGHEZI, S. P. 9. *Când să se culce, zice cătră lup că să-l scarpine în cap, cum făcea cu tată-su acasă.* VASILIU, P. L. 149. *A zis cânili către lup: „Vino, lupule, să iei o oaie, să mânc şi io".* GR. S. IV, 110. ◇ (În formule stereotipe din balade) *Mă plătii cu cântecul, Ca lupul cu urletul.* BALADE, II, 190. *Mă plătii cu cântecul, Ca lupul cu urletul.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 446. *Şi mă-nchin cu cântecul, Ca şi lupul cu părul.* ib. IV, 149. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Trag degrabă... ca nişte lupi zvăpăiaţi şi sălbatici când răpesc niscare stârv* (a. 1642). CCR 161/4. *Rădicatu-s-au o samă de cazaci ca nişte lupi..., de au întrat în ţară şi au prădat.* URECHE, L. 203. *Întrat-au tătarii în ţară, ca lupii într-o turmă.* NECULCE, L. 56. *Jalbele... nu să asculta la cei mari stăpânitori, căutând ca nişte lupi răpitori numai să-şi plinească ale lor.* R. GRECEANU, CM II, 82. *Iată eu vă trimeţ pre voi ca pre nişte oi în mijlocul lupilor, deci fiţi înţelepţi ca şărpii şi nevinovaţi ca porombii* (a. 1746). GCR II, 38/3. *Unul după alaltul, toţi grămadă, Ca şi lupii ce merg după pradă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 115. *Şî ca corbii la stârvuri... Şî ca lupii la vite.* PR. DRAM. 78. *Ca lup turbat şi lacom aspumă... Să-i sfâşie rărunchii, să-şi sature-n ei foamea.* HELIADE, O. I, 332. *El nu umbla ca lupu, nici nu se depărta, El nu dosea de oameni.* C. A. ROSETTI, C. 124/13. *Să sfâşie unii pe alţii ca nişte lupi turbaţi.* FILIMON, O. II, 31. *Ei umbla neînfrânaţi, Chiar ca nişte lupi turbaţi.* CONV. LIT. II, 82. *Ostaşii pretutindeni formaţi în dese grupe Frig boi întregi, rup cărnuri ca lupii flămânziţi.* ALECSANDRI, P. III, 206. *Moldovenii... se izbiră ca lupii asupra leşilor.* CONV. LIT. VI, 49. *Dragomir umbla rătăcit pe câmp ca un lup turbat.* CARAGIALE, O. II, 318. *Se mâncă unii pre alţii ca lupii.* MARIAN, INS. 133. *Îi lăsa să asude. Îi plăcea să-i audă, să-i vază mâncându-se între ei, ca lupii.* CHIRIŢESCU, GR. 161. *Ion e arţăgos ca un lup nemâncat.* REBREANU, I. 24. *Şedea ca un lup fioros.* POPA, V. 265. *Dacă-l văd azi stând să muşte ca lupu, ştiu ce-are să se întâmple.* SADOVEANU, O. VII, 394. *Îl întindea la copii, cari se aruncau ca lupii asupră-i.* MOROIANU, S. 192. *Femeia e lacomă de laude... E insidioasă ca vulpea, rapace ca lupul.* CĂLINESCU, I. 201. *Sta acum ca un lup rătăcit în sat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 114. *La împotrivirea ei, izbeşte furios cu piciorul, asemeni lupului prins în capcană.* PERPESSICIUS, M. I, 296. *Ca unui lup îţi sticleau ochii.* STANCU, R. A. II, 129. *Săriseră repede, ca nişte lupi, asupra celor doi care veneau fără grijă.* id. ib. IV, 57. *Hunii au obiceiul să se repeadă ca lupii pe hrana goţilor.* PANAITESCU, C. R. 80. *Şi în loc de voie bună El amuş ca lupu urlă.* MARIAN, H. 141. *Să-ngrămădea ca lupchii asupra unui ghiet uom.* GRAIUL, I, 228. *Eu mi-s cu cântecul Ca şi lupul cu crângul!* PAMFILE, C. Ţ. 43. [Calul] *stă ca şi lupul.* ALRM II/I h 27/349. *N-am ştiut să te păstrez Ca gaia puişorul, Ca lupul mieluşelul.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 213. ◇ (Figurat sau în contexte figurate) *Precum este hire mai ales de lup decât de dulău, aşe şi el nu era lup, decât să pricepe mai mult dulău decât lup.* NECULCE, L. 335. *Nu pentru teamerea de moarte, ci pentru dragostea turmei ascunzându-se, pre lupul ca pre un miel văzându-l îmblânzindu-se, Ananie, ai strigat.* MINEIUL (1776), 5^{V1}/29. *Săracă ţară!...Cine să te jălească? Când câinii, ce trebuia să te păzească dă năvălirea lupilor, aceia mai întâi te sfâşâiesc!* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 78. *Dar la miezul nopţii a răsunat urletul lupului lumii, urletul spaimei.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 110. *E ură-n pieptul meu de lup: Aş vrea pe stepe fără drum Oştiri cu ghioaga să le rup.* PILLAT, P. 37. *Lupul din sufletul meu îşi vâra, pot să spun, nasul,... pe dedesuptul vagilor obstacole de mătase.* ARGHEZI, S. XXV, 43. *Lupii sunt gândurile avide ale Laurei.* VINEA, L. I, 310. *Sub efectul ei se va preface în lup sălbatic şi va alunga oştirile duşmane.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 139. (Precedat de prep. „de", atribuie calitatea ca un adjectiv) *Se zice că prea dăm gură de lup onorabililor adversari.* EMINESCU, O. XIII, 120. *Şi cum te muşca Crivăţul cu gură de lup!* MACEDONSKI, O. III, 32. *Uite-n pumni aşa aş frânge Gât de lup cum e al lui!* COŞBUC, P. I, 211. *Pe dealuri Crivăţ cântă Şi cu glas de lup aleargă.* id. ib. II, 84. *Titu se apropie cu paşi de lup.* REBREANU, I, 157. *Voi aveţi dinţi de lup, gâgâlicilor, nu ca mine, femeie bătrână.* TEODOREANU, C. B. 13. *Peronul era pădure scundă, prin care sticleau roş ochii de lup ai locomotivei.* id. M. III, 31. *Câteodată mă gândesc la uriaşul cu ochi de lup, cu barba arămie şi cu buzele arse.* SADOVEANU, O. I, 119. *O urmărise pe Evantia lacom, cu ochi de lup.* BART, E. 304. ◇ *Ziua lupului* = sărbătoare populară care se ţine sau cu o zi înaintea începerii postului de Crăciun, g ă d i n e ţ i (VICIU, GL.), sau în 30 noiembrie, de Sfântul Andrei (PAMFILE, S. T. 135), sau în 8 iulie, de Sfântul Pricopie (MARIAN, S. R. I, 113), pentru a feri vitele de lupii care le atacă. *Sărbătoarea lupilor* = sărbătoare nedefinită mai îndeaproape, probabil ziua Sfântului Andrei. Cf. MARIAN, S. R. I, 113. (Prin Transilv.) *Luna lupilor* = numele popular al lunilor de iarnă, decembrie (ALR I 211/63, 94), ianuarie (ALRM SN II h 597/284), februarie (ib. h 598/346). *Colţ de lup* = rană provocată de un lup muşcând sau încolţind o vită. Cf. PAMFILE, B. 25. (Zool.) *Lup marsupial* = mamifer marsupial carnivor, de mărimea unui câine, cu blana cenuşie-brună, dungată cu negru pe spate, care trăieşte în Tasmania *(Thylacinus cynocephalus).* M. D. ENC. ◇ E x p r. **Lup îmbrăcat în piele de oaie** (ori **de miel**) sau **lup cu piele de oaie** (ori **în pielea oii**), se spune despre un om şiret, rău şi prefăcut. V. şi p i e l e **(I 3).** *Judecătorii sunt puşi oameni cari tot ei sunt şi martori, adevăraţi corbi răpitori şi lupi în piele de miel.* BARIŢIU, P. A. I, 12, cf. ŞĂINEANU, I. 138, TDRG, PAMFILE, J. II, 152, CADE, DEX. *Făţarnicul e un lup îmbrăcat în piele de oaie.* PĂSCULESCU, L. P. 108. **S-a dezbrăcat lupul de pielea oii** v. o a i e **(1). A fi oaie între lupi** v. o a i e **(1). A iubi** (pe cineva) **ca ursul pe lup** v. u r s **(I 1). A avea urechi de lup** v. u r e c h e **(A I 1). A avea văz de lup** v. v ă z **(1). Lup bătrân,** se spune despre un om şiret, cu multă experienţă. *Eu-s lup bătrân.* NEGRUZZI, S. III, 17. *Ascultă-mă pe mine, că sunt lup bătrân.* FILIMON, O. I, 130, cf. DDRF, CADE. *Eu sunt lup bătrân, de stepă.* SADOVEANU, O. VII, 34. **A intrat lupu-n coşar** = păzeşte-te de hoţi. Cf. ZANNE, P. III, 133, DEX. **A da oile în paza lupului** = a lăsa pe cineva la discreţia duşmanilor. Cf. ZANNE, P. I, 571, CADE, DEX.

(Cu parafrazarea expresiei) *Mă cunosc bine, voi face ca lupul pe care l-a pus să păzească oile.* CONV. LIT. XI, 91. *Lupul păzitor de oi (când unui om pătat i se încredinţează lucruri de cinste şi încredere).* PAMFILE, J. I, 126. **A închide lupul în stână** = a-şi aduce singur duşmanii în casă sau în preajmă. Cf. ZANNE, P. IX, 641, DEX. **A trăi ca lupul în pădure** = a trăi în largul său, fericit. Cf. SCRIBAN, D., DEX. **A trăi** (ori **a şedea**) **ca lupul cu oaia** (sau **ca lupul în stână**) = a nu se înţelege deloc cu cineva. Cf. PAMFILE, J. II, 152. *Au şădzut o lună şi mai bine aşe, ca lupul cu oaia.* ap. CIOCÎLESCU, I. C. I, 24. **A înghiţi** (sau **a mânca**) **ca** (sau **cât**) **lupul** (**flămând**) = a înghiţi sau a mânca mult şi cu lăcomie. Cf. TDRG. *Când ajungeam acasă, mâncam câte trei zile şi trei nopţi, ca lupii flămânzi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 208. *În grabă îi dădu să mânânce, îl privi cu ochii aţintiţi cum înghite ca un lup.* SADOVEANU, O. III, 464. *Vasiliad înghiţea ca un lup, aplecat asupra farfuriei.* CĂLINESCU, O. IV, 153, cf. ZANNE, P. III, 635, 636, DEX. **Foame de lup** = foame foarte mare. Cf. LM. *Am mâncat cu o foame de lup.* LĂCUSTEANU, A. 44. *Începu a cărăbăni din ea cu o foame de lup.* LOVINESCU, S. V, 91. *Da, am o foame de lup.* SADOVEANU, O. IV, 58. *Mi-era o foame de lup.* ARGHEZI, S. XV, 92. *Şi aveam o foame de lup.* VINEA, L. I, 366. *Era încă viu până una, alta, şi avea o foame de lup.* ŢOIU, G. 21, cf. DEX. **Flămând ca un lup** = foarte flămând. *Cuconul Ioniţă Hrisanti veni acasă flămând ca un lup.* HOGAŞ, DR. II, 92. *Duşmanii sunt flămânzi ca lupii.* STANCU, D. 418. (Cu parafrazarea expresiei) *Porţii mari, frate,... că flămânzim ca lupii în iernile grele.* AGÎRBICEANU, A. 91. *Eu şi corsicanul am îmbucat cu lăcomie de lup.* BART, E. 279. **A se bate lupii la gura** (cuiva) = a fi foarte flămând. Cf. BARONZI, L. 45. *Începu iarăşi a mânca, de părea că se bat lupii la gura lui.* ISPIRESCU, ap. DDRF. **A se duce (ca) pe gura lupului** = a dispărea (cu repeziciune), a pieri fără nicio urmă, ca şi cum nici n-ar fi existat. *Bieţii boişorii miei s-au dus ca pe gura lupului.* CREANGĂ, P. 44. *Pe gură de lup s-a dus, mă frate.* SADOVEANU, O. III, 101, cf. IORDAN, STIL. 59, DEX, com. din PIATRA NEAMŢ. **A se arunca în gura lupului** = a se expune primejdiilor. Cf. DEX. **A scoate** (sau **a trage**) **(ca) din gura lupului** = a salva un lucru aproape pierdut. *Ion-Vodă, chiar din egoism îşi alese calea, prin care scăpa... turma din gura lupului.* HASDEU, I. V. 37, cf. BARONZI, L., TDRG, SCRIBAN, D., DEX. **A scăpa (ca) din gura lupului** = a (se) salva dintr-o situaţie foarte grea. Cf. DDRF, DEX. **A trimite în gura lupului** = a trimite pe cineva în primejdie. *El ne-a trimis în gura lupului.* SADOVEANU, O. VII, 83. **A-i urla lupii în casă** = a fi foarte sărac. Cf. BARONZI, L. 44. **A vedea lupul** = a se speria foarte tare. Cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 9. *A văzut lupu şi-i răguşit.* NALR–O I h 67/912. **De când (cu) lupii (cei) albi** sau **de când era lupul căţel (şi măgarul viţel)** ori **de când se luau de gât lupii şi mieii** = de foarte multă vreme, de demult; odinioară. *Mătuşa-i moartă, de când lupii albi şi s-a făcut oale şi urcioare.* CREANGĂ P. 23. *Aceste sunt poveşti de când cu lupii cei albi, de când era lupul căţel (şi măgarul viţel).* TDRG, cf. PAMFILE, J. II, 152, ŞĂINEANU, Î. 155, CIAUŞANU, GL. **Când lupii beau tutun şi urşii făceau săpun** = niciodată. *A fost odată ca niciodată,... când lupii beau tutun şi urşii făceau săpun.* FILIMON, O. I, 421. **A-i mirosi cuiva a urmă de lup** = a intui ceva suspect, a bănui pe cineva. *De nu erai mămăligă, putea lui dom' Niţă să-i tot miroasă a urmă de lup.* RĂDULESCU-CODIN, ap. TDRG. **A ţipa ca în gură de lup** = a striga foarte tare, grozav, strașnic. *Femeia ţipa ca în gură de lup.* SADOVEANU, O. VII, 358. **L-a mâncat lupul**, se spune despre ceva ce nu există. *Norocul meu, măi vere,... l-a mâncat lupu!* SANDU-ALDEA, D. N. 165, cf. ALR II 4 410/228. **Are peri de lup,** se spune despre cineva care nu păţeşte nimic rău, care este ferit de rele. Cf. DDRF. **A fi cineva cu păr de lup**, se zice despre cineva nesuferit, indezirabil. *Parcă-i cu peri de lup.* ŞEZ. IX, 147, cf. UDRESCU, GL. *Parcă aş fi cu peri de lup* ori *parcă aş avea peri de lup pe mine.* Cf. CIAUŞANU, V. 177. **A-i fi (de** cineva) **ca lupului de câine** = a-i fi foarte urât de cineva. *Bade, mie mi-i de tine Chiar ca lupului de câne!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 229. **A fi** (sau **a veni**) **cu nouă** (ori **cu şapte**) **lupi,** se zice despre cineva hămesit, care nu mai poate de foame. Cf. CIAUŞANU, V. 177. **Pădure deasă** (ori **mare, neumblată**), **să te mănânce lupii în ea,** se spune, cu valoare de superlativ, despre întinderea, desimea unei păduri. *A sosit într-o pădure neumblată, să te mănânce lupii-n ea, tăicuţule!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 11. *Uite că nemereşte într-o pădure, era mare şi cu rediş: să te mănânce lupii-n ea.* id. ib. 152. *O pădure deasă-deasă, ca pieptenele, să te mănânce lupii în ea.* id. ib. 313. ✦ Figură simbolică în forma unui cap de lup, semn convenţional pe unele steaguri; s p e c. steagul dacilor. *„Balaurul" dacic e reprezentat pe Columna traiană cu un cap de lup.* PÂRVAN, G. 519. *Lupul ori alt animal... ar fi fost simbolul militar-religios din Carpaţi.* id. ib. 520. *Steagul lui Paloş Împărat are în vârf un cap de lup, care sfărâmă capul unui miel.* VISSARION, B. 282. ✦ (În sintagmele) *Lup de mare* = marinar experimentat, încercat. *Comandantul... era cel mai renumit lup de mare.* GHICA, S. 406, cf. LM. *Când mă uit la dumneata, am impresia că eşti un adevărat lup de mare.* SEBASTIAN, T. 91. *Femeia care iubeşte un marinar vorbeşte cu pasiune, ca orice lup de mare, despre chestii navale, vapoare, furtuni şi naufragii.* BART, E. 224, cf. SCRIBAN, D. *Ochii, cu sclipiri de oţel, faţa bronzată ca a „lupilor de mare" i-au rămas la fel ca acum aproape 30 de ani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 47, 2/1, cf. DOOM^2. *Lup tânăr* = tânăr harnic şi ambiţios în afaceri, în politică etc. *În redacţie au venit recent nişte lupi tineri.* Com. din CLUJ-NAPOCA.

2. Blană de lup (**I 1**) prelucrată. *1 bundă de lup, 4 perne* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 227, cf. LB, ALEXI, W. *Lupii... se argăsesc ca şi vulpile, numai, fiindcă le este pielea mai groasă, şed în argăseală mai multe zile.* PAMFILE–LUPESCU, CROM. 210. *Om mare... cu cuşmă de lup în cap.* IZV. XV, 336, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Coboară un cleric respectabil, înfăşurat într-o blană cu guler de lup.* SADOVEANU, O. XXI, 390, cf. SCRIBAN, D. *Vă dăruiască Dumnezeu Domniilor Voastre: Contăşe cu lupi, Caţaveici cu hulpi.* NUNTA, 215. ✦ Dare, taxă plătite în Evul Mediu pe blăni de lup. *Scutind pe satul Borileştii de mai multe dări, anume de iliş, sulgiu, unt, lup.* XENOPOL, I. R. VI, 161. *Taxa se socotea pe unitatea de marfă: „un lup", „o coasă", „o vidră".* IORGA, C. I. III, 117. *Era scutit de: iliş,... unt, ceară, lup şi de alte angării.* STOICESCU, C. S. 160.

3. F i g. Om hrăpăreț și crud. *După dusul mieu întra-vorr lupi grei întru voi, cei ce nu vor cruța turma.* COD. VOR.[2] 11[r]/13. *Mulți amu mincinoși proroci și mincinoși învățători arăta-se-vor a fi oi și lupi era.* CORESI, EV. 195. *Veniamin, lup răpitoriu, demineața mănâncă pradă și seara împarte dobânda.* PO 6/23. *Părintele nu-i deade nice a grăi, ce-l foarte înfruntă cu sfentele scripturi. Elu-l goni de în patrierșie. O, amar sculă-se lupul pre păstoriu și intrară lupii în turma lu H[riso]s.* MOXA, 380/1. *Întru toți oamenii vamășul iaste asupritoriu și lup în oile cele cuvântătoare, adecă în oameni.* VARLAAM, C. 9. *Vin către voi în veșmintele oilor, iară denlontru sânt lupi răpitori* (a. 1648). CCR 89/3. *Tătarii sânt lupi apucători, pradă, robăscu, bat și căznescu pe creștini.* NECULCE, L. 67. *Să făcu ca un lup, trimițând în toate părțile de prăda.* ANON. CANTAC., CM I, 188, cf. R. POPESCU, CM I, 529. *Ca niște lupi de oameni... sântu acei varvari.* R. GRECEANU, CM II, 30. *Lupii-s neprietenii dinafară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 364. *S-au arătat dinafară lin și blând, iară dinluntru au fost lup răpitoriu, fiindcă era lăcașul vicleșugului.* TEODOROVICI, I. 253/12. *Funcționarii fiscalităților au fost... înfierați de toată lumea ca lupi răpitori.* BARIȚIU, P. A. I, 277. *Această adunare răpitoare a lupilor este un esemplu trist al unei societăți de tâlhari.* BARASCH, M. I, 80/16. *Să se mănânce lupii ca să mai răsufle oile.* NEGRUZZI, S. I, 185. *Ți-am dat turma mea..., iar tu ai părăsit-o în prada lupilor răpitori.* FILIMON, O. II, 126. *Soțietatea în acea epocă era împărțită... în oi și în lupi.* BARONZI, I. G. 443/3. *Să trecem noi acuma spre apus, în țări nouă, să ieșim lupi turbați.* CONV. LIT. IV, 153. *A!..., domnilor, protestez!... Domnul direptor nu-i lup!* ALECSANDRI, T. I, 291. *Veți trezi lupul din el.* EMINESCU, O. XIII, 115. *Să vină un om credincios... să vază nevoile care le tragem de către acești lupi nemilostivi și să ne facă dreptate.* XENOPOL, I. R. X, 58. *Să le facem ceva, azi, lupilor, ar fi greu.* IORGA, P. A. II, 390. *Ar trebui să ne gândim că pe viitor ar fi bine să fim și noi puțintel lupi pe lumea asta.* SADOVEANU, O. XIX, 75. *Transfugii ideilor și lupii de noapte ai politicii deveniră pe neașteptate... patrioții... timpului nostru.* ARGHEZI, S. XXXIV, 128. *Binecuvântă pe lupii staolului național.* MS. 1988, nr. 4, 11, cf. H XVII, 268. ✦ F i g. (Învechit; cu determinarea „hrăpitor") Diavol. Cf. DDRF, TDRG. ✦ F i g. (Regional) Epitet pentru un om lacom. Cf. H II 80, 117. *O, lupule! că nu te mai saturi!* ALR SN IV h 1 087/872.

4. F i g. (În limbajul bisericesc; mai ales la pl.) Necredincios, considerat în raport cu credința creștină. *Vrea să se blagoslovească..., să nu mai fie peștere lupilor, ce aceluia însuș, mielului celuia nevinovatului și nespurcatului, lu Hristos să-i fie sălaș.* CORESI, EV. 451. *Pentru ce ne părăsești și ne lepezi pre noi, oile tale cele slabe, pre mijloc de lupi sirepi?* VARLAAM, C. 129. *Să păzească turma lui Hristos de lupii cei gânditori.* ANTIM, O. 86.

II. C o m p u s e:

(Iht.) **lup-de-mare** = numele a doi pești marini: **a)** pește[2] de circa 1 m lungime, cu dinți puternici, care trăiește în Marea Nordului și în Oceanul Atlantic *(Anarchichas lupus).* M. D. ENC., cf. DEX[2]; **b)** pește de circa 12–15 cm lungime, având operculele cu doi ghimpi solzoși; lavrac *(Morone labrax).* Cf. M. D. ENC., DEX[2]; (regional) **lup-de-pește** = avat *(Aspius aspius).* BĂCESCU, P. 36; (regional) **lupul-bălții** = știucă[1] **(1)** *(Esox lucius).* ANTIPA, F. I. 212, DL, DM, DEX[2];

(Ornit.; popular) **lupul-vrăbiilor-mare** sau **lupul-vrăbiei** = sfrâncioc **(1 a)** *(Lanius excubitor).* Cf. DOMBROWSKY, P. 266, MARIAN, O. II, 77, CONV. LIT. XXIII, 337, BARCIANU, ALEXI, W., DR. II, 410, SIMIONESCU, F. R. 137, BĂCESCU, PĂS. 110; (popular) **lup-păsărel** sau **lupul-păsărilor** ori **lupul-vrăbiilor (-roșiatic, -cu spinarea-roșiatică)** sau **lupul-ciorii** = sfrâncioc **(1 b)** *(Lanius collurio).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 338, BARCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 109, 110; (popular) **lupul-vrăbiilor(-cel)-mic** = sfrâncioc mic *(Lanius minor).* Cf. DOMBROWSKY, P. 263, MARIAN, O. II, 78, BARCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 110; (regional) **lupul-păsărilor** = **a)** uliu păsăresc *(Accipiter nisus).* Cf. ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 29, 30, BĂCESCU, PĂS. 110; **b)** coțofană *(Pica pica).* Cf. LM; **lup-de-mare** = *(Stercorarius pomarinus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 109, LINȚIA, P. III, 338; **lup-de-pește** = nume dat unei specii de pescăruși *(Stercorarius parasiticus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 109;

(Entom.) **lupul-albinelor** = insectă coleopteră, frumos colorată cu negru, negru-albăstrui și roșu, care trăiește pe flori, iar ca larvă în stupi *(Trichodes apiarius).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 292, BĂCESCU, PĂS. 110, M. D. ENC., DEX[2]; (regional) **lupul-lăcustelor** = insectă (H V 280) verde și subțire, cu un „cioc" lung, asemănătoare cu lăcusta (ALR II/791);

(Zool.) **lup-de-mare** = nume dat unei specii de focă. Cf. LM, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX[2];

(Bot.; regional) **lup-vânăt** = sor-cu-frate, v. s o r ă **(1)** *(Melampyrum nemorosum).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 18.

III. Nume dat unor practici sau obiecte care evocă, de obicei, caracteristici ale lupului **(I 1)**, ale părților corpului ori ale vieții acestuia.

1. (Regional; art.; în jocuri de copii și tineret; în construcțiile *De-a* (ori *la) lupul cu oile* (ori *cu oaia*) (PAMFILE, J. I, 19, ȘEZ. IX, 8, H IV 159, ALR II 4 381/192, ALR SN V h 1 297/102, ALRM SN III h 1 097/102) sau *de-a lupii cu oile* (ALR SN V h 1 297/353, ALRM SN III h 1 097/353), *de-a lupu-n oi* (ALR SN V h 1 297/833, ALRM SN III h 1 097/833) = numele unui joc (H IV 159) în care unul dintre jucători are rolul de lup și urmărește să prindă oaia. V. d e - a p u i a - g a i a (v. p u i[1] **I 1).** *De-a lupul și oile* = numele unui joc la care participă două persoane și care se joacă pe un desen cu pătrate făcute pe hârtie. V. b ă t ă l i e c u t u n u r i (v. t u n[1] **4).** Cf. PAMFILE, J. I, 19, 126, II, 70. *De-a lupul* = numele unui joc de copii, nedefinit mai îndeaproape. Cf. H X 378. ✦ Nume dat copilului care aleargă să prindă pe unul dintre cei care stau în spatele „oii" în jocul „de-a lupul cu oile". V. g a i a. Cf. ALR SN V h 1 299, ALRM SN III h 1 099.

2. (Regional) Nume dat unui obicei practicat în perioada sărbătorilor de iarnă. V. b r e z a i e, c a p r ă, t u r c ă[1] **(1),** ț a r c ă[1] **(2),** *Ollănescu, în lucrarea sa „Teatrul la români", pomenește brezaia, de la care trece la țurca, țarca, capră sau lup, care se întâlnește în regiunea muntoasă și deluroasă a Moldovei.* PAMFILE, CR. 183, cf. ALR II/I h 212/130.

3. (Regional) Nume dat stelei (H XIV 66) așezate în fața (PAMFILE, CER. 163, 189) sau în urma (OTESCU, CR. 5) carului-mare; urs **(I 3).**

4. (Regional; la pl.) Dinți canini (Coropceni – Iași). ALR II/I MN 16, 6 921/514, ALRM II/I h 72/514.

5. (În sintagma) *Dinți de lup* = motiv decorativ al aplicelor scitice de aur cusute pe unele obiecte de îmbrăcăminte. *Aplicele de aur cu care schythii își împodobeau hainele... erau cusute mai ales pe margini..., fiind... ilustrate... cu desemne convenționale ca palmete, rozete și „dinți de lup".* PÂRVAN, G. 450.

6. (Text.; prin Olt.) Lătunoaie (CV 1951, nr. 5, 26, ALR II/886, NALR–O IV h 737); fir de urzeală rupt la țesut (GL. OLT.).

7. (Text.; urmat de determinări ca „darac", „amestecător", „bătător", „destrămător", care indică operațiile executate) Mașină folosită pentru a dărăci, a scărmăna, a curăța etc. fibrele textile de lână și bumbac. Cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 73, 81, 286, 423, NOM. MIN. I, 409, LTR, LTR^2, M. D. ENC. ✦ (Regional) Mașină rudimentară pentru scărmănat lâna înainte de dărăcit (Deda – Toplița). Cf. MAT. DIALECT. I, 180.

8. (Prin Transilv.) Menghină **(2).** Cf. ALR SN II h 543, ALRM SN I h 362.

9. (Regional) Dispozitiv care se fixează pe uluc pentru a micșora viteza de alunecare a buștenilor. *Când pantele sunt prea repezi, se va asigura micșorarea vitezei lemnelor..., se vor construi piedicile denumite „vulpe" sau „lup".* PREV. ACCID. 38, cf. LTR, LTR^2.

IV. 1. (Bot.; regional) Clocotici; (regional) lupușor **(2)** *(Rhinanthus glaber, Rhinanthus minor).* Cf. COTEANU, PL. 26, LB, LM.

2. (Bot.; regional) Linariță *(Linaria vulgaris)* (Glimboca – Caransebeș). ALR SN III h 652/27, ALRM SN II h 467/27.

3. (Bot.; regional) Mătrăgună *(Atropa belladonna).* FLORA R.P.R. VII, 343.

4. (Bot.; regional) Nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H XVII 7, 91, XVIII 102, com. din JINA – SIBIU.

5. (Prin estul Transilv. și sudul Olt.) Prună fără sâmbure care crește diform și nu ajunge la maturitate; (regional) hurlup. Com. din NĂSĂUD, LEXIC REG. 37.

6. (Entom.; regional) Nume dat unei specii de viespi mari, care prind albinele din zbor pentru a suge mierea din ele. Cf. CHEST. VI 14/18, com. din MAG – SIBIU.

7. (Iht.; regional) Nume dat unui pește nedefinit mai îndeaproape (Călărași). CF 1951, nr. 9–10, 43.

– Pl.: *lupi.* – Voc.: *lupule* și (învechit și popular) *lupe.*

– Lat. **lupus.**

LÚPA interj. (În legătură cu *hop, țop*[1]*)* Exclamație care însoțește o săritură (în timpul jocului) sau o mișcare bruscă. *Hopa, țupa, țupa, lupa, Amândoi cântăm, Hopa, țupa, țupa, lupa, Râdem și jucăm.* NEGRUZZI, S. III, 12, cf. ALECSANDRI, T. 5.

– Onomatopee.

LUPÁN, -Ă subst., adj. (Popular) **1.** S.m. Pui de lup **(I 1).** *Copiii Cuviosiei Sale sunt jigănii ale codrului și văzduhului: un vătui de căprioară, un ursuleț, un lupan, o bufniță.* SADOVEANU, O. XVIII, 51, cf. SCRIBAN, D., A V 31. ✧ F i g. *Lupul se întoarce șapte ani unde a mâncat o oaie; asemenea acest lupan se întoarce iar la dragostea lui.* SADOVEANU, O. XIII, 160.

2. S.m. și f. Bou, vițel sau vacă care are culoarea blănii de lup **(I 1).** V. l u p ă n i c ă. *Îndătinează ei a numi pre viței și boii a căror păr aduce la coloare cu părul lupilor: lupan, lupănaș, lupănel.* MARIAN, O. I, 257. *Îndătinează a numi... pre vaci și vițele: lupană și lupănică.* id. ib., cf. DAMÉ, T. 27, CADE.

3. Adj. (Mai ales despre boi și vaci) Care are culoarea blănii de lup **(I 1);** cenușiu, sur **(3).** Cf. CIHAC, I, 150, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., H X 151, 465, 535.

– Pl.: *lupani, -e.*

– **Lup** + suf. *-an.*

LUPANÁR s.n. Casă în care se practică prostituția; bordel. Cf. HASDEU, I. C. I, 237, LM. *La Paris, în lupanare de cinisme și de lene..., Acolo v-ați pus averea.* EMINESCU, O. I, 151. *Mai toată crâșma e un lupanar.* ARHIVA, I, 46. *În loc să-mi târâi viața prin aste lupănare, Cu-aripa uriașă m-aș duce-n lumea mare.* MILLE, V. P. 81, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pe publice terase Plâng viori sentimental... E parfum, bomboane Și desfrâu de lupanar.* BACOVIA, O. 137. *Dansatoare pseudoturcoaice din lupanarele bucureștene... se arătau.* GALACTION, A. 66. *Începuse a-și trăi viața sa ca orice tânăr inconștient, având deocamdată geniul... de a prezida desfrâuri în lupanare.* SADOVEANU, O. XIX, 402, cf. SCRIBAN, D. *Scenele de lupanar, evocate într-un contrast violent cu idila vieții de țară.* VIANU, L. R. 399. *Ni se arată și lupanarele.* RALEA, S. T. I, 313. ✧ F i g. *Pacostea crizei economice ajunsese devastatoare, fără să-și afle leac și vraci prin tripouri și lupanarele partidelor.* ARGHEZI, B. 146.

– Pl.: *lupanare.* – Și: (rar) **lupănár** s.n.

– Din fr. **lupanar.**

LUPÁR s.m. (Învechit, rar) Vânător de lupi **(I 1).** *Nu ești vânător și lupar mare?* BARONZI, C. I, 159, cf. LM. *Luparul mi-a ajutat să mă urc într-un tufan crenguros.* VOICULESCU, P. I, 112.

– Pl.: *lupari.*

– **Lup** + suf. *-ar.*

LUPÁRE s.f. (Învechit și regional) Boală de piele, (probabil) lupus. Cf. KLEIN, D. 373, LB, POLIZU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, JAHRESBER. VIII, 101, ALEXI, W., DR. IV, 830, ȘEZ. V, 143. ✧ (În imprecații) *Mânca-te-ar luparea!* ALIL XXIX, 299. *Du-te-n lupare!* ib. ✦ (Învechit) Umflătură lemnoasă pe trunchiurile copacilor; (rar) lupă[2] **(3).** Cf. LM.

– Pl.: (rar) *lupări.* POLIZU.

– **Lup** + suf. *-are.*

LUPÁRIȚĂ s.f. (Regional) **1.** (Bot.) Plantă cu flori galbene dispuse în fascicule la subsuoara frunzelor, cu fructul o capsulă în formă de pară; remf, (regional) curcubețică, mărul-lupului *(Aristolochia clematitis).* Cf. BORZA, D. 227, 257, ALR SN III h 657/349, ALRM SN II h 472/349.

2. (Bot.) Vineriță *(Aiuga reptans).* BORZA, D. 253.

3. (În practica religioasă creştină) Ultima zi înainte de începerea postului Paştelui; lăsatul-secului. Cf. ALR II/I MN 113, 2850/325, ALR II/I h 193/279.

4. Boală a vitelor nedefinită mai de aproape (Bonţ – Gherla). Cf. COMAN, GL.

– Pl.: **(1, 2)** *luparițe.*

– **Lup** + suf. *-ariță.*

LUPÁTĂ s.f. v. **lopată.**

LÚPAV, -Ă adj., adv. (Învechit şi regional) Lacom. Cf. DOSOFTEI, ap. TDRG. *A mânca lupav.* ZANNE, P. III, 636, cf. CIAUŞANU, V. 177.

– Pl.: *lupavi, -e.*

– **Lup** + **hulpav.**

LÚPĂ[1] s.f. (Învechit şi regional) Lupoaică **(1).** *I-au hrănit... după aceea o lupă aplecătoare.* BOJINCĂ, A. I, 5/20, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, IORDAN, T. 397, L. ROM. 1971, 490, com. MARIAN, MAT. DIALECT. I, 24. *Lupa... era-nvățată să tragă prin dinți pecie de cal.* PLOPŞOR, C. 18.

– Pl.: *lupe.*

– De la **lup.**

LÚPĂ[2] s.f. **1.** Instrument optic alcătuit dintr-o lentilă convergentă (sau din mai multe), care dă o imagine mărită obiectelor (mici) privite prin el. Cf. DRĂGHICI, F. 4[v], ALBINEŢ, M. 201. *Cu o simplă lupă... poate cineva să măsoare prea exact diametrul firilor* [de lână]. BREZOIANU, A. 538/17, cf. BARASCH, I. F. 2. *A căutat o lupă.* MAN. SĂNĂT. 6/13. *Formele cristaline... se pot deosebi numai prin lupă.* MARIN, PR. I, XXXVI/30, cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Lupa se compune dintr-o linte convergentă.* PONI, F. 393, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În odaia lui dinspre grădină, cu o lupă în mâna dreaptă şi cu hârtia în stânga, sorbea scrisul cu ochii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 273. *Cu un cleşte fin apuca de un picior pe un păianjen, îl ținea sub o lupă groasă şi chema pe copil să se uite.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 170, cf. NICA, L. VAM. 146, CADE. *Te apleci să priveşti cu o lupă deasupra unei palme de pământ.* C. PETRESCU, Î. II, 16. *Mă duce la fața locului cu lupa.* SADOVEANU, O. XX, 628, cf. SCRIBAN, D. *Văzuse atunci, ca printr-o lupă, trăsăturile lui.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 382. *Lupă pentru determinarea desimii țesăturii.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 42. *Mă slujii şi de lupă din trusa mea de inginer.* ARGHEZI, S. XV, 138. *Cu o lupă puternică am examinat semnele de pe carapacea animalului.* CĂLINESCU, C. O. 121. *Se uită la el cu o deznădejde comică în ochelarii lui concavi ca nişte lupe.* VINEA, L. I, 147. *Giuvaergiul cerceta piatra, întorcând-o în toate chipurile, sub lupă.* TUDORAN, P. 375. *Pe jos erau risipite pene de scris..., cenuşare scurse, lupe, cuțite şi o balanță mică.* BARBU, PRINC. 129. *Bâjbâie cu o lupă pe deasupra colii sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 18/1. *Venim cu mari lupe, cu microscoape.* STĂNESCU, C. R. 146. ◇ F i g. *Lupa prietenească...înşeală, măreşte lucrurile.* BOLLIAC, O. 60. *Atitudinea lui e pozitivistă: observă, măreşte cu lupa, descompune, explică.* RALEA, S. T. I, 103. *Înaintea criticului (exeget meticulos, înarmat cu lupa rațiunii), poetul însuşi e primul exeget al propriei dispoziții.* CONSTANTINESCU, S. V, 295. *Eu tot fericit sunt că te-am cunoscut, dar nu pune lupa pe mine, că nu arăt frumos.* PREDA, DELIR. 263. *Criticul literar ajunge sub lupa de observație a unei categorii mai largi de intelectuali.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 8/2. *Poezia este o lupă care măreşte şi în acelaşi timp, o lupă care stăpâneşte, ordonează vastul univers al fricii.* SIMION, S. R. III, 229. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **Cu lupa** = în cele mai mici detalii, amănunțit. *D. Ibrăileanu se afundă într-o examinare cu lupa.* LOVINESCU, S. V, 426. *Cetățenii cinstiți au căutat cu lupa dovezile vinovăției.* COCEA, S. II, 594. *Textul literar e cercetat cu lupa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 11, 3/1.

2. (În siderurgie) Bucată de oțel buretos amestecat cu zgură, obținută prin anumite procedee metalurgice. DL, DM, M. D. ENC., DN[3], DEX.

3. (Rar) Excrescență care apare pe trunchiul unor arbori; (învechit) lupare. *La nuc sunt lupele cele mai frumoase.* ap. DDRF, cf. ŞĂINEANU, D. U., DN[3].

– Pl.: *lupe.*

– Din fr. **loupe.**

LUPĂGEÁ s.f. (Popular) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele răsucite şi cu flori verzui sau violacee; (popular) păiuş **(3 b)** *(Festuca ovina).* Cf. BORZA, D. 69.

– Cf. l u p.

LUPĂNÁR s.n. v. **lupanar.**

LUPĂNÁŞ s.m. (Regional) Bou sau viţel care are culoarea blănii de lup **(I 1);** (regional) lupănel. *Îndătinează ei a numi pre viţeii şi boii a căror păr aduce la coloare cu părul lupilor: lupan, lupănaş, lupănel.* MARIAN, O. I, 257, cf. CDDE.

– Pl.: *lupănaşi.*

– **Lupan** + suf. *-aş.*

LUPĂNÉL s.m. (Regional) Bou sau viţel care are culoarea blănii de lup **(I 1);** (regional) lupănaş. *Îndătinează ei a numi pre viţeii şi boii a căror păr aduce la coloare cu părul lupilor: lupan, lupănaş, lupănel.* MARIAN, O. I, 257, cf. CDDE.

– Pl.: *lupănei.*

– **Lupan** + suf. *-el.*

LUPĂNÍCĂ s.f. (Regional) Vacă sau viţea care are culoarea blănii de lup **(I 1).** V. l u p a n ă **(2).** *Îndătinează a numi... pre vaci şi viţele: lupană şi lupănică.* MARINA, O. I, 257.

– **Lupan** + suf. *-ică.*

LUPĂRÁIE s.f. (Regional) Lupărie **(1).** UDRESCU, GL. *S-a prăsit o lupăraie, de te mănâncă în mijlocul drumului* (Săpata de Sus – Piteşti). id. ib.

– **Lup** + suf. *-ăraie.*

LUPĂRÍE s.f. **1.** Mulțime de lupi **(I 1);** haită, (regional) lupăraie, lupeamă, (învechit, rar) lupime. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, PHILIPPIDE, P. 62. *În această zi... porneşte şi lupăria.* PAMFILE, S. T. 135, cf. T. PAPAHAGI,

C. L., STOICA, VÂN. 16. *Aicea... e o lupărie care nu se mai află.* SADOVEANU, O. XIV, 44, cf. SCRIBAN, D. *Lupărie ca aia n-am mai văzut.* GR. S. IV, 111, cf. 132, ALIL XXIX, 299. ✧ F i g. *Unii lupi goi, alții îmbrăcați în piei de oaie, dar aruncând în lupăria din Deal, în codrul parlamentar, o deghizare devenită de prisos.* EMINESCU, O. XIII, 175.

2. (Învechit prin sud-vestul Transilv.) Groapă adâncă săpată în pământ în care se aruncă mortăciuni, atrăgând lupii **(I 1)** și vulpile care intră în ea și astfel sunt prinse de oameni. *Mergân pă drum, or găsât o lupăriie, c-aşę-i zâcea la noi pă timpuri.* O. BÎRLEA, A. P. I, 123. ✦ (Regional) Interior cu aspect urât al unei case (Hangu – Piatra Neamț). Cf. CHEST. II 49/211. ✦ (Prin Transilv.; ca epitet, precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Vreme urâtă, nefavorabilă. Cf. ALIL XXIX, 299. *O lupărie de vreme.* ib.

3. (Regional) Nume dat constelației Leul-Mic. PAMFILE, GER. 175. *Leul-Mic se pare a se numi lupărie sau haita-de-lupi.* id. ib.

– Pl.: *lupării.*

– **Lup** + suf. *-ărie.*

LUPĂȚEÁ s.f. v. **lopățică.**

LUPĂU s.n. v. **lompău²**.

LUPEÁMĂ s.f. (Prin vestul Olt.) Lupărie **(1)**. *Multă lupeamă s-adună p-aci.* N. REV. R. VIII, 86, cf. PASCU, S. 15, VÎRCOL, M. 86.

– **Lup** + suf. *-amă.*

LUPÉI s.m. (Învechit și regional) Pui de lup **(I 1)** (SCRIBAN, D.); câine ciobănesc (H II 88, 131, 194, 221, III 18, 49); exemplar născut din încrucișarea unui câine cu un lup (LM).

– Pl.: *lupei.*

– **Lup** + suf. *-ei.*

LUPÉRC s.m. (Mai ales la pl.) Preot al zeului Pan, ocrotitorul păstorilor și al țarinilor, la romani. *S-au zis luperci de la cuvântul lup, pentru că credeau, după mărturisirea lui Iustin,... că ei alungă lupii de la vite.* BOJINCĂ, A. I, 180/10. *Lupercii, preoții lui Pan, erau cei mai vechi dintre toți.* id. ib. 180/9. *Este datină proprie l-această serbare a sacrifica luperchii și un câine.* ARISTIA, PLUT. 78/26, cf. DEXI.

– Pl.: *luperci* și *luperchi.*

– Din lat. **Lupercus.**

LUPERCÁLE s.f. Locul unde țineau preoții slujbele de sărbătoarea lupercaliilor. Cf. BOJINCĂ, A. I, 180/14.

– Din lat. **Lupercal.**

LUPERCÁLIA subst. pl. v. **lupercalii.**

LUPERCÁLII s.f. pl. Sărbători religioase romane, care aveau loc la 15 februarie în cinstea lui Pan, zeul păstorilor și al țarinilor. *Lupercalii au încetat a mai fi supt împeratul Anastasie.* BOJINCĂ, A. I, 181/9. *Sfințirile* [se numeau] *lupercalia.* id. ib. 180/14, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122¹/45. *Despre lupercalia, judicând timpul de când s-au înființat, pare-se a fi o serbare de curățire.* ARISTIA, PLUT. 78/3, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DN³, DEX².

– Și: **lupercália** (pronunțat: *-li-a)* subst. pl.

– Din lat. **Lupercalia.**

LUPÉSC, -EÁSCĂ adj. (Atestat prima dată în 1703, cf. CORBEA, ap. TDRG³) Care aparține lupului **(I 1)**, privitor la lup, de lup; (învechit, rar) lupin², lupinar. *Lupul, arătându-și dinții cei lupești ai săi, au zis.* ȚICHINDEAL, F. 45/21, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Toți se înfățișară: și-nălțimea lupească Începu să vorbească.* ALEXANDRESCU, O. I, 218, cf. COSTINESCU. *Va fi de acum înainte vai și amar de neamul lupesc.* ODOBESCU, S. III, 218, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Acuma, cred că s-a dus între dânșii, în vorba lor lupească, de mă lasă în pace.* C. PETRESCU, R. DR. 130, cf. SCRIBAN, D. ✧ (În descântece) *Soare câinesc, Soare lupesc.* MAT. FOLK. 1 573. *Pocitură lupească... Ieși cu țapă dâe orz.* GR. S. V, 63. ✧ *Mere lupești* = varietate de mere nedefinită mai îndeaproape. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 76. ✧ E x p r. **Foame lupească** = foame mare, foame de lup **(I 1)**. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W. *O foame lupească începu a-mi frământa stomacul.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Avea niște ochi întristați și o față trasă, care dovedeau cea mai lupească foame.* SADOVEANU, O. III, 159. (Regional) **A se îmbrăca cu fiorelnic cojoc lupesc** = a se arăta mai rău decât este, pentru a înfricoșa. ZANNE, P. I, 529. ✦ (Regional; despre mersul calului) Cu salturi mari; în galop. Cf. COSTINESCU. [Calul] *Făcea pasu lupesc, Cât stânjenumpărătesc.* GR. S. III, 365, cf. ALR II/130.

– Pl.: *lupești.*

– **Lup** + suf. *-esc.*

LUPÉȘTE adv. (Atestat prima dată în 1705, cf. CANTEMIR, ap. TDRG³) Ca lupul **(I 1)**, în felul lupului; (regional) lupiș. *Ticălosul lup începu lupește a zbiera.* ȚICHINDEAL, F. 13/17, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Lupul lungi pasul lupește.* ISPIRESCU, L. 79, cf. DDRF, ȘĂINEANU, Î. 156, SCRIBAN, D., DENSUSIANU, Ț. H. 323, ZANNE, P. I, 588. ✦ F i g. Cu lăcomie. *Mânca lupește.* LM. *Mâncând lupește, mă făceam smerit și numai râdeam în mine.* CREANGĂ, A. 61. *Băiatul îmbuca lupește.* ISPIRESCU, L. 101, cf. DDRF. *Deși mânca lupește, slăbea văzând cu ochii.* CĂLINESCU, O. III, 228, cf. ZANNE, P. I, 528. ✦ (Popular; despre mersul calului) Cu pași mari; în galop. *Calul are mai multe umblete: la pas..., lupește sau în goană.* DAMÉ, T. 47, cf. ALECSANDRI, P. P. 248. *Hai, murgule-n pas lupește, Că mi-o dat puica nădejde.* SEVASTOS, C. 52, cf. ȘEZ. III, 43. *Începu negru d-a fugea, Dar nu fuge cum să fuge, Ci mi-și fuge ogărește Și s-aruncă tot lupește.* PĂSCULESCU, L. P. 172. *Murgușul meu... mi te-aruncă lupește.* BALADE, II, 163. *Calcă, murgule lupește Și te-așterne iepurește, Că zăresc în bătătură Mândra mea.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 495. ✧ (Despre mersul oamenilor) *Când asta Novac auzea, De necaz se aprindea, Se repezea haiducește Și mergea... lupește.* POP., ap. GCR II, 303.

– **Lup** + suf. *-ește.*

LUPEȚÍCĂ s.f. v. **lopățică.**

LUPÍ vb. IV. Tranz. (Învechit şi regional; complementul indică o fiinţă) A prinde şi a sfâşia în bucăţi. Cf. SCRIBAN, D. ✧ (În imprecaţii) *Lupii să vă lupească.* Com. din ZAGRA – NĂSĂUD.
– Prez. ind. pers. 3: *lupeşte.*
– V. **lup.**

LUPICÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-estul Olt.) Care este lacom, mâncăcios (ca lupul **I 1).** Cf. CIAUŞANU, V. 177.
– Pl.: *lupicoşi, -oase.*
– **Lup** + suf. *-icos.*

LUPIDRÁG s.m. (Bot.; regional, mai ales prin Olt.) Condurul-doamnei *(Tropaeolum maius).* Cf. GRECESCU, FL. 93, TDRG, COMŞA, N. Z. 25, PANŢU, PL., CADE. *A tras... cu cosorul de argint un rotocol, l-a boscorodit, l-a afumat cu zirnă, lupisdragi şi alte buruieni.* VOICULESCU, P. I, 176. *Ieşiră în cerdacul mic de lemn al casei, împodobit cu lupidragi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 472, cf. BORZA, D. 173, GĂMULESCU, E. S. 151, H V 374, IX 70. *Foicică lobidragi, De s-ar lua toţi câţi sânt dragi, N-ar mai fi frunză prin fagi.* CIAUŞANU, V. 176. *Foaie verde lobidragi, Dusu-ni-s-au toţi ăi dragi.* UDRESCU, GL. *Şi-am zis verde lobidrag, Nu-i cin' mi-a fost mie drag.* id. ib.
– Pl.: *lupidragi.* – Şi: **lupisdrág, lupizdrág** (TDRG), **lobidrág, lobâdrág** (PANŢU, PL., BORZA, D. 173), **lobisdrág** (PANŢU, PL., BORZA, D. 173), **lobizdrág** (TDRG), **lovidrág** (BORZA, D. 173), **hobridrág** (DAMÉ, T. 185) s.m.
– Din sb. **ljubidrag.**

LUPÍLĂ s.m. sg. (Regional) Augmentativ al lui l u p **(I 1)** (Târgu Jiu). Cf. COMAN, GL.
– **Lup** + suf. *-ilă.*

LUPÍME s.f. (Învechit, rar) Lupărie **(1).** Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lupimi.*
– **Lup** + suf. *-ime.*

LUPÍN[1] s.m. Gen de plante erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din foliole înguste şi alungite şi cu flori albastre, galbene sau albe, cultivate ca furaj, ca plante ornamentale sau ca îngrăşământ verde *(Lupinus). Mi-a poruncit... nici cu sabia să străpung focul, nici să mânc lupini.* MICU, în ŞA I, 711. *Plantele care îmbunătăţesc livezile naturale sunt: mazărea..., sulcina..., lupina.* BREZOIANU, A. 116/3, cf. LM. *Ceaiul de seminţe de lupin e întrebuinţat de popor ca leac împotriva frigurilor.* VOICULESCU, L. 169. *După cultura de lupin şi hrişcă, solul rămâne mai bogat în fosfor.* AGROTEHNICA, I, 188, cf. DEX[2].
– Pl.: *lupini.* – Şi: **lupínă** s.f.
– Din fr. **lupin,** lat. **lupinus.**

LUPÍN[2], -Ă adj. (Învechit, rar) Lupesc. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *lupini, -e.*
– Din lat. **lupinus, -a, -um.**

LUPÍNĂ[1] s.f. Fructul lupinului[1]. Cf. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: ?
– De la **lupin[1].**

LUPÍNĂ[2] s.f. v. **lupin[1].**

LUPINÓZĂ s.f. Intoxicaţie la unele animale (rumegătoare, cai etc.) provocată de consumul unor specii de plante din grupul lupinului[1], manifestată prin febră, diaree, icter, tulburări nervoase etc. Cf. ENC. VET. 573, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *lupinoze.*
– Din fr. **lupinose,** germ. **Lupinose.**

LUPÍNURI s.n. pl. (Regional) Chinuri, supărări (Mănăstireni – Botoşani). I. CR. III, 345.
– Et. nec.

LUPISDRÁG s.m. v. **lupidrag.**

LUPÍŞ adv. (Regional) Lupeşte. *Ce făcea...* [leul] *văzându-se de atâte jigodii împresurat? Când pre una, când pre alta apucând lupiş.* ŢICHINDEAL, F. 8/19, cf. BARONZI, L. 44, DDRF, DR. IV, 659.
– **Lup** + suf. *-iş.*

LUPIŞÓR s.m. (Regional) Lupuşor **(I).** *Oile fată Şi vin lupişorii Şi fur' mieişorii.* FOLC. DOBR. 83.
– Pl.: *lupişori.*
– **Lup** + suf. *-işor.*

LUPÍŞTE s.f. (Regional) **1.** Loc unde stau lupi **(I 1);** (regional) lupişteriţă (Bârsău de Jos – Baia Mare). Cf. H XVIII 15.
2. Groapă de prins lupi (Şasa – Huedin). Com. din ŞASA – HUEDIN.
– Pl.: *lupişti.*
– **Lup** + suf. *-işte.*

LUPIŞTERIŢĂ s.f. (Regional) Loc unde stau lupi **(I 1);** (regional) lupişte **(1)** (Bârsău de Jos – Baia Mare). Cf. H XVIII 15.
– Accentul necunoscut. – Pl.: *lupişteriţe.*
– **Lupişte** + suf. *-eriţă.*

LUPÍT, -Ă adj. (Popular; despre animale; adesea precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Năbădăios, nărăvaş; iute. *Ce caţi, mândro, pe şuşa? – O lupită de purcea.* MAT. FOLK. 489. *O lupită de purcea, Dete oala peste ea.* I. CR. I, 152, cf. RĂDULESCU-CODIN, 243, GRAIUL, I, 267, PAMFILE, C. Ţ. 326, com. din ZAGRA – NĂSĂUD, LEXIC REG. 104. ✦ Fig. (Despre oameni) Rău, afurisit. *Ce lupită de muiere!* LM.
– Pl.: *lupiţi, -te.*
– De la **lup.**

LUPÍŢĂ s.f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. DDRF, BARCIANU. *Din a lui guriţă Va creşte-o vioriţă... Din a lui trupiţă, Floare de lupiţă.* GCR II, 344, cf. ŞEZ. XV, 61.
– Pl.: *lupiţe.*
– **Lup** + suf. *-iţă.*

LUPÍU, -ÍE adj. (Despre blana sau părul unor animale) Care are culoarea blănii de lup **(I 1)**. Cf. ENC. VET. 152, DEX².

– Pl.: *lupii.*

– **Lup** + suf. *-iu.*

LUPIZDRÁG s.m. v. **lupidrag.**

LUPOÁICĂ s.f. **1.** Femela lupului **(I 1)**; (învechit și popular) lupoaie **(1)**, lupă¹. *Păstoriul Favstus, trăgând pruncii de supt pânticile lupoaicăi, i-au luat la sine și i-au ținut.* CANTEMIR, HR. 98, cf. POLIZU. *Când... simți că a sărit lupoaica, dă drumul lui Samson.* GHICA, S. 283, cf. PONTBRIANT, D. *Acești pui de lupi sunt în adevăr prea în unire cu lupoaica.* BARONZI, I. G. 68. *O lupoaică... a auzit plânsul copiilor.* CARAGIALE, O. III, 328, cf. DAMÉ, T. 2, 38. *Călca..., lunecând prin ninsoare ca o lupoaică flămândă ce-și duce prada.* ADAM, R. 154, cf. ALEXI, W., TDRG. *O lupoaică hămesită de sete se vârî în coșul pieptului* [calului] *și începu să soarbă sângele.* CHIRIȚESCU, GR. 39, cf. DHLR I, 250. *În cărțile de școală se vor păstra... fabulele cu privire... la cei doi copii părăsiți, pe cari vine și-i hrănește lupoaica.* IORGA, P. A. II, 289, cf. PASCU, S. 229, DR. V, 755, VI, 530. *Lupoaicele-și scot din vetrele de mușchi puii, ca să-i învețe la vânătoare.* SADOVEANU, O. IX, 14. *Ca o lupoaică turbată se repezi la fată.* BART, E. 165, cf. SCRIBAN, D. *Lupoaica nu se sperie și nu fugea.* STANCU, R. A. II, 398. *Mă... sfâșii ca o lupoaică.* DEMETRIUS, C. M. 26, cf. ALIL XXX, 182. *La mijloc de cale, De cărare, Tâlnitu-l-o, Opritu-l-o: Lupu cu lupoaica.* MARIAN, D. 213. *Se făcuse, haramul, lupoaica cu trei pui lângă ea.* VASILIU, P. L. 120, cf. ALR I 1 161. *Să-i iasă pe drum Lupoaică turbată.* BALADE, III, 25. *Ducându-să la Baba Hârba, până s-ajungă acolo, vede p-o câmpie o lupoaică.* O. BÎRLEA, A. P. II, 306. ✧ (Glumeț) *Dacă o secure, coasă, sapă taie bine se zice: aoleo! lupoaica.* H XVI 47. ✦ Figură de lupoaică **(1)** sculptată, desenată etc. pe un obiect. *Sub un scut de fier săpat... Și pe care se zărea O lupoaică argintie Ce părea a fi chiar vie.* ALECSANDRI, P. II, 10.

2. (Bot.; regional) Lupoaie **(2)** *(Orobanche ramosa, Orobanche purpurea). Prin grăpare, o sumă de buruieni rădăcinoase, precum ar fi... iarba grasă, dar și lupoaica, ridichioara..., se dezrădăcinează prin dinții borunei.* PAMFILE, A. R. 72, cf. BORZA, D. 121. *Ierburi și flori sunt:... schintitoare, lupoaică, iarbă-dulce.* H IV 84.

– Pl.: **(1)** *lupoaice* și (regional) *lupoaici* (ALR I 1 161/890, 900, 926, 954, 990), *lupoici* (ib. 1 161), *lupoice* (ib. 1 161/214), *lupoaiche* (ib. 1 161/30, 93).

– **Lup** + suf. *-oaică.*

LUPOÁIE s.f. **1.** (Învechit și popular) Lupoaică **(1)**; (învechit și regional) lupă¹. Cf. ANON. CAR. *Mergând la locul în care lupoaia i-au hrănit, au ursit cetate.* MICU, în ȘA I, 225. *Lupoaia dindărăpt îl ține.* BUDAI-DELEANU, Ț. 422. *Lupoaia s-au bolnăvit și zăcea.* ȚICHINDEAL, F. 185/13, cf. LB. *Gemenii Romulus și Remus... s-au alăptat de o lupoaie.* ASACHI, S. L. II, 45, cf. PONTBRIANT, D., CUV. D. BĂTR. I, 248, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GR. S. I, 177, MIHĂILĂ, D., ALIL XXX, 182, 185. *Cu ochi de lupoaie, Cu gură de smeoaie.* MARIAN, NA. 385, cf. CANDREA, Ț. O. 13, 24, BUD, P. P. 52, VÎRCOL, M. 86. *Lupoańa n-o mâncat oaia.* ARH. FOLK. III, 84, cf. O. BÎRLEA, L. P. M. II, 184, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 23, ALR I 1 161.

2. Plantă erbacee parazită, fără clorofilă, cu frunze mici ca niște solzi, cu flori albăstrui sau albe-gălbui, care e dăunătoare culturilor de porumb, floarea-soarelui, tutunului etc., la rădăcina cărora crește și din care își extrage hrana; (regional) lupoaică **(2)** *(Orobanche ramosa, Orobanche purpurea). Buruienile ce strică porumbul sunt: mohorul, pirul (chirul), lupoaia.* DAMÉ, T. 62, cf. GRECESCU, FL. 451, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., AGROTEHNICA, I, 526, CIAUȘANU, V. 177, PAȘCA, GL., BORZA, D. 254.

– Pl.: **(1)** *lupoaie* (ALR I 1 161) și *lupoi* (ib.).

– **Lup** + suf. *-oaie.*

LUPÓI¹ s.m., adj. **1.** S.m. Augmentativ al lui l u p **(I 1)**; lup mare sau bătrân. *Un lupoi cu plete sure, Întâlnind într-o pădure O momiță mititică, Sprintenică, frumușică, Se opri.* ALECSANDRI, P. III, 124, cf. COSTINESCU, LM, CONV. LIT. XI, 219, BARCIANU, ALEXI, W., L. COSTIN, GR. BĂN. II, 23, DEX².

2. Adj. (Rar; despre cai) Care are părul¹ de culoarea blănii de lup **(I 1)**. *2 cai: unul șargu ș[i] unul lupoi* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 303.

– Pl.: *lupoi.*

– **Lup** + suf. *-oi.*

LUPOÍ² vb. IV. R e f l. (Regional; despre lupi) A se înmulți, a se reproduce **(1)** (Roșia – Beiuș). Cf. ALR II 4 959/310.

– Prez. ind. pers. 3: *lupoiesc.*

– **Lup** + suf. *-oi.*

LUPOÍD, -Ă adj. (Med.) Asemănător cu lupusul. DN³, DEX².

– Pl.: *lupoizi, -de.*

– Din fr. **lupoïde.**

LUPOÍȚĂ s.f. (Regional) Diminutiv al lui l u p o a i e **(1)** (Moigrad – Zalău). Cf. ALR I 1 161/280.

– Pl.: *lupoițe.*

– **Lupoaie** + suf. *-iță.*

LUPÓN s.n. **1.** Țesătură sintetică care imită blana de lup **(I 1)**. DN², DEX².

2. Palton, haină confecționată din lupon **(1)**. DEX².

– Pl.: *lupoane.*

– Denumire comercială.

LUPÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** (Despre locuri) În care trăiesc mulți lupi **(I 1)**; cu mulți lupi, plin de lupi Cf. TDRG. *Lungă-i valea și lupoasă.* MARIAN, SA. 333.

2. F i g. (Despre oameni) Lacom; șiret, hrăpăreț. Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *lupoși, -oase.*

– **Lup** + suf. *-os.*

LUPÓU s.n. v. **lompău².**

LÚPOVIȚĂ s.f. v. **lapoviță.**

LUPŞÓR s.m. v. **lupuşor.**

LUPT s.n. v. **luptă.**

LUPTÁ vb. I. **1.** Refl. recipr. şi (rar) intranz. (Despre oameni) **A** se prinde corp la corp cu cineva pentru a-l doborî sau pentru a-l învinge; a se lua la trântă cu cineva; a se bate (cu sau fără arme) cu cineva; a-şi încerca puterile cu cineva, a se măsura **(5)**; a se încăiera. *Această cântare în lature scrisă e de David..., cându singuru luptă-se cu Goliath.* PSALT. 309. *Luptă-se iară cu Iacov un bărbat, tocma până la răvărsatul zorilor.* PO 112/19, cf. MARDARIE, L. 239/21. *Au luat fierul să să lupte cu cel ce au luat taurul.* AETHIOPICA, 82r/9. *Fură duşi robi dintră dachi la Roma, pre carii îi feaceră să se lupte în teatru cu svezii.* MAIOR, IST. 2/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pre acea cale s-au luptat un om cu Iacov până dimineaţa.* TEODOROVICI, I. 92/12, cf. LB. *S-au fost luptat odată mai mulţi ani între sine.* HELIADE, O. I, 353, cf. ISER. *Piepturile goale... se luptă cu furie.* RUSSO, S. 128, cf. POLIZU. *Ne-am luptat şi ne-am trântit, după cum ne era obiceiul.* GHICA, S. 681, cf. PONTBRIANT, D. *Şi ea videa atunce, videa şi iar videa Cum se lupta, răpită pe cal, cu Han-Tătarul.* ALECSANDRI, P. III, 244, cf. LM. *Se cobora adeseori în teatru pentru a se lupta cu gladiatorii.* EMINESCU, O. XIV, 903. *Şi, de-ar trece, moartea-i secе, Luptă-te ca doisprezece.* id. ib. XV, 935. *Au trebuit doi flăcăi să lupte s-o scape pe Stanca.* CARAGIALE, O. I, 38. *Între munţi întâlni doi zmei ce se luptau de nouă ani şi nu puteau să se dovedească unul pe altul.* ISPIRESCU, L. 19. *S-a luptat ca o voinică, s-a zbătut ca o fiară – a scăpat zgâriată, bătută, cu trupul plin de vânătăi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 180, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Cu pumnii de carne nu te poţi lupta cu ziduri de oţel.* LOVINESCU, S. VIII, 180. *Nu te teme... Poţi lupta. Înc-o dată mai loveşte şi Ileana este-a ta!* EFTIMIU, Î. 120. *Voinicul... zvârle arma din mână şi strigă celuilalt, cu care se luptă.* POPA, V. 203. *Bine, băiete, să ne luptăm.* VISSARION, B. 135. *Îndrăgostitul a sărit din lotca lui în a femeii şi a tăbărât s-o răpească. Ea s-a luptat voinicеşte.* VOICULESCU, P. I, 16. *Asemenea oameni care se luptă prin iarmaroace au dresuri, umblă unşi cu unsori descântate, ca să-ţi lunece mâna de pe trupul lor.* SADOVEANU, O. XIII, 73, cf. SCRIBAN, D., DL. *Şi-a găsit nevasta pe jos, luptându-se cu agresorul.* PREDA, R. 23, cf. DM. [Boerii] *să ştie dantul cel mai ales. Să lupte de pe cal şi de pe jos.* BARBU, PRINC. 82. *Numai el s-a luptat cu vreo cinci sute de haidamaci.* D. R. POPESCU, I. Ş. 365, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Ş-apoi amândoi Ne-om lupta noi doi.* ALECSANDRI, P. P. 66. *Să-i trimiţi mai bine ca să pască nişte gâşte decât să se încerce a se lupta cu unul ca mine!* MARIAN, T. 332. *Ei la luptă s-au luat, Cu putere s-au luptat.* ŞEZ. II, 6. *Toată zâiua să luptară. Zî dă vară până-n sară.* GRAIUL, I, 18, cf. ALR I 1 421, ALR SN IV h 974, ib. h 976. *Du-te, zî-i lui Filipel Că mă poate aştepta, Eu cu el mă voi lupta!* BALADE, III, 142. *La luptă mi se lua, Zi de vară se lupta, Zi de vară Până-n seară.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 53. *Zî dă vară până-n sară s-o luptat.* O. BÎRLEA, A. P. I, 241. *Când te lupţi cu oarecine, păzeşte-te bine de piedeca ce-ţi pune.* ZANNE, P. VIII, 313. ✧ Fig. *Din tinereţele mele, multe patimi se lupta cu mine.* BARIŢIU, P. A. I, 514. (Glumeţ) *Din tinereţele mele, multe oale şi ulcele se lupta cu mine.* CREANGĂ, A. 139. ✧ Tranz. (Cu complement intern) *Mi-l întreba S-aleagă ceva: Paloş să-şi încrunte Au luptă să lupte?* TEODORESCU, P. P. 499. *Să te lupţi tu luptă dreaptă cu cătanele mele.* RETEGANUL, P. I, 10. *Ba nu, nu, bădiţă frate, Luptă-ţi lupta cu dreptate.* ŞEZ. II, 6. *Luptă ce-mi lupta În deşert era.* PAMFILE, CER. 119. *Noi ne-om lupta Luptă cu dreptate, Fără strâmbătate.* ANT. LIT. POP. I, 394, cf. BALADE. II, 206. ✧ Expr. **A (se) lupta în** (sau **la, din) luptă (dreaptă)** (ori **pe dreptate**) = a-şi măsura puterile, a se bate conform unor reguli cunoscute, prestabilite. *N-am viclenit asupra tatălui tău, ci totdeauna m-am luptat în luptă dreaptă.* EMINESCU, P. L. 6. *În săbii să ne tăiem, în buzdugane să ne lovim ori în luptă să ne luptăm.* ISPIRESCU, L. 42. *Ba nu, nu, bădiţă frate, Că vei lupta pe dreptate Şi, oricare-a birui, Eu cu dânsul m-oi iubi.* ALECSANDRI, P. P. 25. *Din luptă să ne luptăm.* SEVASTOS, P. 304. *Din luptă să ne luptăm, din puşcă să ne puşcăm ori din trântă să ne trântim?* ŞEZ. II, 53. *Hai la luptă să ne luptăm.* VASILIU, P. L. 156. *Noi la luptă ne-om lupta, Pe cât ne-o sta puterea.* PĂSCULESCU, L. P. 286. *Ori din luptă să ne luptăm, Ori în săbii să ne tăiem?* PAMFILE, CR. 83. *Acum cum vrei să luptăm? În paloş să ne tăiem Sau la luptă să luptăm?* IZV. XI, 41, cf. ARH. FOLK. III, 65. *Cum vrei să ne luptăm: La luptă să ne luptăm Sau în săbii să ne tăiem?* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 210. (Livresc) **A se lupta cu morile de vânt** v. moară **(1).** ✦ (Despre oameni) A înfrunta animale sălbatice sau agresive (pentru a le răpune). *Slobodzâră asupră-le multe fealiuri de gadine cumplite şi, luptându-să cu dânsele, rămasără nebetejiţ.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 138r/21. *Nu eşti tu acela, carele te luptaşi cu leii.* MAIOR, PRED. I, 120/15. *Cu şopârle-nfricoşate să mă lupt.* NEGRUZZI, S. II, 60. *Pentru ce m-ai îndemnat să mă lupt* [cu ursul]? CREANGĂ, P. 53. *N-am ştiut că... am să mă lupt şi cu fiare sălbatice şi turbate.* ISPIRESCU, L. 14. *Trebuie să meargă,... luptându-se cu javrele ce împodobesc curtea oricărui bun român.* SĂM. IV, 2. *Hotărârea lui de a se lupta cu leul merită toată lauda.* CĂLINESCU, I. 315. *În alte părţi, oamenii se luptă cu taurii cei ţepeni în copite şi cu coarnele pe gresia lunii ascuţite.* SORESCU, U. 17. *Vestitul Attalos... a pierit luptând cu un bou sălbatec.* PANAITESCU, C. R. 36. *Porcul... o năvălit la cioban. Atunci ciobanul l-o prins şi s-o luat amândoi la luptă, ş-atâta ce s-o luptat, că ostenise amândoi.* VASILIU, P. L. 52. *Un' se luptă cu morunul. Cu săcurea că-l lovea, Frate, vezi că-l ameţea.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 75. ✦ (Prin analogie; despre animale) A se bate, a se încăiera. *Când vor paşte nişte vite striine împreună la un loc şi va începe una de într-însele a se bui, ca să întărâte pre vreuna să se lupte.* PRAV. 19. *Se vor lupta doao dobitoace şi va vătâma una pre alta.* ib. 338. *Un leu, un bălaur Sau vreun sălbatec taur Să-ntâlnesc, să luptă, zbiară.* BĂRAC, în ŞA I, 776. *Lupul, rânjind, răspunse: „Să se lupte cu mine Şi să vezi jucărie!"* ALEXANDRESCU, O. I, 343. *La animalele bisexuale barbaţii luptă între dânşii pentru captarea unei femei.* CONV. LIT. XI, 161*Se azvârl' doi*

leoparzi, Ce cu poftă inimoasă de-a lupta se şi aruncă Peste tigru. EMINESCU, O. I, 165. [Câinii] *tremurau de frig în nopţi de iarnă,... având să se lupte cu lupii răi.* BACALBAŞA. M. T. 209. *Câinii de altădată... erau mari, în stare să lupte cu lupii.* GR. S. II, 143. *Fiara, urmărită, multă vreme se luptase cu câinii.* SADOVEANU, O. I, 159. *O rasă grozavă de câini mari ciobăneşti, ca să lupte cu jaguarii.* BART, E. 271. *Leul cu furnicile mici nicicum să luptă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 506. (Fig.) *Îşi dădea seama că e cu neputinţă să lupte cu zvonul.* POPA, V. 207. ✦ Tranz. (Învechit şi regional) A înfrunta, a combate; p. ext. a învinge. *Să nu ne slăbim, nici să ne muiem, nici să ne dăm noi să ne birţuiască şi să ne lupte ei, ce cu tărie... să-i gonim de la noi.* CORESI, EV. 76. *Să ne ducem cu război asupra diavolului, ucigătoriului celui de suflete, să-l luptăm şi să-l batem cu postul şi cu ruga şi să-l omorâm cu smerenia.* VARLAAM, C. 8. *Nemaiputând grecii să lupte truda..., cerură să se închine.* VĂCĂRESCUL, IST. 257. *Dacă firea isbuteşte Pre patimă a lupta.* ZILOT, CRON. 77, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Bătrâneţele nu sânt boală pe care... să o lupte firea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 51/14, cf. TDRG. *Tu fata s-o pomeneşti, Cu ea să te biruieşti, Dacă fata vei lupta, Atunci neica te-o-nsura.* JAHRESBER. III, 295. *Însoară-mă, neică, -nsoară! – Nu eşti, neichii, de-nsurat Până fetele te bat Şi nevestele te luptă!* BALADE, II, 40. ✧ Refl. pas. *Spre întemeierea şi statornicirea sănătăţii, prin care se dobândesc toate darurile bunătăţilor şi se lupt şi se supun toate nevoile aceştii vieţi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 116/12.

2. Refl. (recipr.) (Despre armate, popoare etc.) A purta războaie, a duce un război; a se afla în luptă (2), în bătălie; a participa la război; a se război, (învechit) a combate, a se oşti, a se răsgloti, a voinici. *Vrea să slăbască pre cela ce să lupta cu vrăjmaşii creştinilor.* URECHE, L. 105, cf. MARDARIE, L. 225/15. *Decheval, craiul dachilor, luptându-să... să oprească oştile lui Traian, n-au putut birui.* M. COSTIN, O. 256. *Şi tot omul lui Israil s-au sculat den locul lui şi s-au tăbărât la Valthamar; şi straja lui Israil să lupta den locul lui, de către apusul lui Gavaa.* BIBLIA (1688), 190²/38. *Din şanţuri este cu grije a să lupta cu nepriietinii cei denafară.* NECULCE, L. 48. *Strângându-şi Mihai-Vodă oaste, ca să se lupte cu turcii,... nişte nepriiateni porniră pârâ mincinoasă asupra lui Mihai-Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 128, cf. LEX. MARS. 226. *Întărindu-se bun credinciosul Constandin, atâta de tare s-au luptat cu păgânul Maxentie, cât l-au biruit desăvârşit.* ANTIM, O. 114. *Cu mare vărsare de sânge s-au luptat goţii până noaptea.* ŞINCAI, HR. I, 61/2, cf. KLEIN, D. *Slobozea săgeţi şi se lupta cu suliţe.* MAIOR, IST. 212/23, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cela ce s-au fost luptat în anul acesta cu protivnicul pentru patrie, acela la anul venitoriu putea iarăş să se prindă în cătane.* PETROVICI, P. 292/20, cf. LB. *Aceia... să lupta unii cu alţii cu ochii închişi.* POTECA, F. 169/3. *Când se lupta cu armele..., trebuia negreşit nişte oameni deprinşi ca aceştia.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 56/23. *Romanii sânt îndeletniciţi la multe răsboaie şi au d-a se lupta împrotiva mai a tuturor naţiilor.* id. ib. 208/26. *Fiii miei au perit luptându-se pentru patrie.* MARCOVICI, VEL. 44/23. *Ajungând înfiinţatele hanaturi neatârnate cu necontenire a se lupta între sine.* SĂULESCU, HR. I, 142/16, cf. VALIAN, V. *Alexandru al Macedoniei încă s-au luptat împotriva acestor varvari.* IST. M. 3/6, cf. ISER. *Noi, care bărbăteşte n-am lipsit a ne lupta, De abia numai prin fugă viaţa ne-am putut scăpa.* NEGRUZZI, S. I, 116, cf. POLIZU. *El a să lupte cu-acei barbari.* BOLLIAC, O. 158. *Atanasie Maurotalasitul cu 500 de arnăuţi se luptă voiniceşte cu toată armata turcească.* GHICA, S. 111. *Românii, fii ai celor ce-n vechime se luptară, Cu sudori adăp pământul, câştig hrana în dureri.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. *Era sacră datorie Pentru ţear' a se lupta.* SION, POEZII, 86/8, cf. PONTBRIANT, D. *În anul 1396... regele Ungariei se lupta fără succes la Nicopole.* HASDEU, I. C. I, 75. *Era cel mai viteaz dintre troianii călăreţi când se luptau împrejurul Troiei.* CONV. LIT. IV, 59, cf. CIHAC, I, 151, COSTINESCU, LM. *Urmează a mă lupta contra două puteri, cu colosul nordului şi cu Turcia.* LĂCUSTEANU, A. 97. *Împreună se luptau ei în contra tuturor duşmanilor.* CONTEMPORANUL, I, 311. *Dumnezeu o trămite către rege spre a-i spune să nu se lupte până-i va veni ajutor din partea lui.* ODOBESCU, S. I, 10. *Ştefan cel Mare s-a luptat în contra turcilor sub Mahomed II.* EMINESCU, O. XV, 91, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *De-aţi avea voi pace-odată, Voi ce vă luptaţi mereu!* COŞBUC, P. II, 71. *O ceată de români, cu Iancu în frunte..., se luptase cu ungurii, potopindu-i, ia aici, pe coasta aceasta de munte.* SBIERA, F. S. 127, cf. ALEXI, W., TDRG, CDDE. *Burebista se luptă cu celţii tocmai în aceste regiuni.* PÂRVAN, G. 238, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Tunarii se luptau straşnic, dar ce folos!* SADOVEANU, O. II, 31, cf. SCRIBAN, D. *Da, noi să intrăm în foc, noi, aceşti câţiva, când avem o sută de mii de oameni fără răspunderi sociale, ca să se lupte şi să moară!* ARGHEZI, S. XV, 117, cf. DL, DM. *Românii se luptă astăzi cu eroism pe ţărmii Dunării, pentru independenţa lor.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 115, cf. M. D. ENC. *Tot astfel Mircea I s-a luptat şi contra lui Murad I.* MS. 1975, nr. 1, 20, cf. DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Un şoiman... Mai ştie de călare Să se lupte-n fuga mare.* ALECSANDRI, P. P. 292. *Cum zicea, aşa făcea... Dar degeaba se lupta, Căci păgânul nu scădea, Ci mai tare se-nmulţea.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 493. *Să murim încalte ca bărbaţi şi oameni de omenie, luptându-ne din toate puterile pentru scumpa noastră ţeară şi lege!* MARIAN, T. 192, cf. GRAIUL, I, 3. *Cu el m-am luptat, Ţara când o am prădat.* BALADE, II, 36. *Stăpâne, stăpâne, Adu-ţi tu aminte Când noi ne luptam Cu turcii, cu frâncii.* FOLC. OLT.–MUNT. V, 71. (Impers.) *De amândouă părţile se lupta bărbăteşte.* F. AARON, I. II, 191/18. ✧ Intranz. *Împărăţiia Turcului lupta... pentru crăiia ungurească cu nemţii.* M. COSTIN, O. 44. *Trebuie să luptăm cum vom putea, până când va vrea Dumnezău* (a. 1803). FURNICĂ, I. C. 233. *Alăturea cu Carol lupta şi Maximilian, principe elector de Bavaria.* BARIŢIU, P. A. I, 17. *La caz de nenorocire nu va fi unul pentru a lupta, ci familia întreagă.* CONTEMPORANUL, I, 633. *Rezoluţia regelui la cererea aceasta a fost la început evazivă: are acasă destule griji şi se poate lipsi de a lupta pentru Bulgaria.* EMINESCU, O. XIV, 118. *Eu n-am pretenţie... am luptat aşa, de dragul liberalilor.* CARAGIALE, O. III, 164. *Poarta va avea de luptat împotriva a două puteri, Rusia şi Austria.* XENOPOL, I. R. IX, 56. *Oricare-ar fi sfârşitul luptei, Să*

stai luptând, căci eşti dator. COŞBUC, P. I, 194. *Să luptăm, să nu ne dăm! Neamul, ţara s-apărăm.* SBIERA, F. S. 90. *Radu a fost poate unul dintre cei mai străluciţi ostaşi ai lui Mihai Viteazul, pentru care lupta împotriva tatarilor.* IORGA, V. F. 29. *El acolo Pieri-va mişeleşte, dacă luptă Cu noi care suntem mai mulţi la număr.* MURNU, O. 25. *Domnii noştri viteji au luptat în şirul veacurilor.* GÂRLEANU, N. 81. *Atât Domitian, cât şi Traian, au avut de luptat cu Decebal.* PÂRVAN, G. 110. *Se mai spune despre Roland că a trebuit să lupte odată cu maurii.* GR. S. II, 133. *Ştefan cel Mare şi-a văzut o mare parte din vrednicii săi ostaşi căzuţi sub spada turcilor, luptând pentru neatârnarea Moldovei.* N. A. BOGDAN, C. M. 11. *Atunci a învăţat să lupte şi cu mâna stângă, dar numai cu spada.* CAMIL PETRESCU, T. II, 178. *Porunca regelui e să ne deie pământ la toţi care-am luptat.* C. PETRESCU, Î. II, 11. *Dorobanţii... luptau piept la piept.* SADOVEANU, O. II, 74. *Iată cetele voluntarilor bucovineni din timpul marelui război, cari au luptat sub steagul tricolor.* JUN. LIT. XXVI, 2. *Ce pot face soldaţii care sunt trimişi să lupte fără muniţii?* ULIERU, C. 69. *Armatele aveau cam aceeaşi componenţă şi luptau sportiv, de dragul artei.* CĂLINESCU, C. O. 39. *Longin lupta cu cete izolate prin Galiţia.* BLAGA, H. 222. *Aşa se face că oamenii, cu toate că luptau numai cu furci şi topoare împotriva unor armate organizate, n-au putut fi învinşi niciodată.* BOGZA, Ţ. 12. *Ia spune, Osman, pe la Plevna ai luptat?* TUDORAN, P. 238. *Aici cu turcii Ştefan luptase odinioară.* LABIŞ, P. 366. *Amândoi feciorii luptau acum pe front.* SORESCU, L. L. I, 72. *Se pricep să lupte în locuri strâmte.* PANAITESCU, O. Ţ. 25. *Au văzut în el un erou, luptând pentru independenţa ţării sale.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 3. *În armata imperială de represiune luptă şi români.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/2. *Pentru ea au luptat până la jertfa supremă.* MS. 1988, nr. 3, 8. *Ghioagă mare nestrugită, Cu piroane ţintuită, Şi cu dânsa de-ai lupta Să aperi moşia ta.* ALECSANDRI, P. P. 44. *No, acuma ne ducem Păntru ţară să luptăm.* O. BÎRLEA, A. P. III, 309. ◇ Tranz. (Învechit, rar; complementul indică războaie) *Trebuiesc luptate războaiele aprinse, Căci voi murind în sânge, ei pot să fie mari.* EMINESCU, O. I, 56.

3. Intranz. şi refl. Fig. (Despre oameni; adesea urmat de determinări care arată scopul, introduse prin prep. „pentru") A depune eforturi deosebite (fizice, intelectuale etc.) pentru a realiza, a îndeplini sau a obţine ceva; a se munci, a se sili **(2),** a se strădui **(2),** a se trudi **(1),** a se zbate **(4),** a se zbuciuma **(1).** V. canoni, chinui, nevoi **(4).** *Mult au luptat Castald să-i îmbărbăteze împotriva turcilor.* M. COSTIN, O. 308. *Să vârgoliia cu femeaea, luptând să-i facă sâlă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118r/17. *Nu ştiu pentru ce cei mai mulţi oameni vor mai bine să se înşale şi cu pizmă să se lupte pentru o plăcută numai a lor părere, decât să cerceteze adevărul fără de părtinire.* GOLESCU, E. 23/14, cf. LB. *Se aruncă-n sânul apei şi, luptând peste măsură, Cu braţ foarte o dispică.* ASACHI, S. L. I, 209. *Inima mea nu a mai putut lupta, cugetul tace înaintea glasului inimii.* PR. DRAM. 234, cf. ISER, POLIZU. *Vrând ca vechile lor drepturi să le scoată la lumină, Se luptară cât putură.* SION, POEZII, 262/19, cf. PONTBRIANT, D. *Pilotul, pe mare, De pericule încins, Luptă pentr-a lui scăpare.* CONV. LIT. IV, 184, cf. COSTINESCU, LM. *Am venit în Cameră, fiindcă aci este locul legal, unde putem lupta.* MAIORESCU, D. III, 422. *I-am dat cariera militară, luptându-mă, ca frate şi părinte, a-i crea o înaintare repede.* LĂCUSTEANU, A. 28. *El se luptă voiniceşte pân'ce mica sa luntre... izbuti să iasă din primejdioasa strimtoare.* ODOBESCU, S. I, 144. *Fiecare progres, fie el cât de mic, omenirea l-a făcut numai luptându-se.* CONTEMPORANUL, I, 370. *Când o asemenea inimă şi-ar ridica aspiraţiunile până la tine şi le-ar ridica fără voinţă, luptând spre a le înăbuşi..., ce-ar simţi un asemenea om?* EMINESCU, P. L. 56. *E o femeie ca toate femeile cuminţi: ea nu e nebună să lupte a risipi bănuielile lui.* CARAGIALE, O. III, 71. *Averea era încurcată, dar ea a fost femeie vrednică ş-a luptat ca un bărbat ş-a strâns.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 144. *Cât nu luptă el pentru a scăpa de la închisoare pe cei trei boieri?* XENOPOL, I. R. IX, 11, cf. BARCIANU. *Luptând prin bani, stăruinţe şi făgăduieli, se vede fiul lui Radu Mihnea.* IORGA, C. I. I, 22. *Că, de vrei să-ţi dea norocul clipe cum n-au fost la fel, Trebuie să lupţi, dorindu-l, şi să suferi pentru el.* CERNA, P. 55. *Ce nebuni sunt aceia care luptă pentru alţii!* ANGHEL–IOSIF, C. L. 11. *Am dus-o aşa câteva săptămâni, luptându-mă, silindu-mă să ucid în mine pe cel care-mi şoptea din când în când: „nu ţi-e silă de tine?"* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 41. *Tânărul se părea că luptă din greu să se lase de patima băuturii.* AGÎRBICEANU, A. 446, cf. CADE. *Să muncesc,... să lupt adică? Dar pentru cine?* CAMIL PETRESCU, T. I, 118. *Oricât m-aş lupta pe culmile disperării, nu vreau şi nu pot să renunţ şi să părăsesc iubirea.* CONV. LIT. LXVII, 23. *Se lupta, oricum, să nu apese prea mult pe împovărarea casei.* KLOPŞTOCK, F. 78. *Mă lupt pentru dreptul meu şi am să fac totul ce-oi putea.* VISSARION, B. 106. *Luptându-mă din răsputeri, mă dădui cu greu în dosul buşteanului de care mă încleştai.* VOICULESCU, P. II, 167. *A luptat din răsputeri pentru a împiedeca pe turci să desprindă din trupul Moldovei cea mai veche şi una din cele mai mănoase bucăţi a ei.* C. GANE, TR. V. 74. *Bine, să luptăm, dacă voiţi, ca să întreţinem o iluzie.* SADOVEANU, O. VIII, 80. *Lupta să-şi învingă slăbiciunea.* BART, E. 253. *După ce s-a făcut Unirea, s-a luptat din răsputeri să i-o recunoască şi-ai noştri şi-a izbutit.* MOROIANU, S. 203. *Părea că l-a strâns cineva de gât şi luptă să se desfacă.* DAN, U. 103. *Filimon era un om cumpătat şi strângător, care, ca să-şi facă drumul lui în viaţă, a luptat din răsputeri.* CĂLINESCU, O. XVII, 20. *Amândoi priviră o bătrână care se lupta grozav să care un sac plin cu buruieni.* id. S. 160. *A luptat să domine totul.* RALEA, S. T. I, 175. *Lucu strângea din spate, luptând să nu dârdâie.* VINEA, L. II, 310. *Spune-mi, întrebă Anton Lupan, luptându-se să-şi stăpânească bătăile inimii.* TUDORAN, P. 38, cf. DL. *Cei ce stăpânesc... au trebuit, la vremea lor, să lupte pentru a dobândi puterea.* PREDA, R. 249, cf. DM. *Eroul, comitele saşilor pe la 1700, luptând împotriva privilegiilor feudale, îşi atrage ura cercurilor aristocratice şi cade jertfă ideilor sale înaintate.* IST. T. II, 95. *În definitiv, satiriconul arghezian ne arată o junglă socială în care se distrug reciproc, după ce se hărţuiesc şi luptă.* N. MANOLESCU, A. N. III, 44. *Realitatea... luptăm s-o transformăm.* CINEMA, 1972, nr. 1, 3/1. *Îi mărturisi că va lupta pentru*

ea. V. ROM. ianuarie 1974, 17, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Ne luptăm să găsim subvenţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 11/4. *Ei mult că se lupta, Doară peste leac ţi-or da.* MARIAN, Î. 571. *Cu cât fuge dracul de înger, cu atât îngerul se lupta mai tare ca să-l ajungă.* PAMFILE, D. 88. *În această apă o mulţime de oameni se luptau să scape de droaia de şerpi.* id. CER. 107. *S-a luptat ei acolo, s-a luptat până când a prins peştii.* O. BÎRLEA, A. P. II, 9. ✧ (Prin extensiune) *Caii luptau, sărmanii, cât puteau în hamuri.* SANDU-ALDEA, U. P. 60. *Toate vieţuitoarele se luptă aprig... ca să-şi câştige un loc mai prielnic la masa vieţii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *El rămânea singur să supravegheze cum se luptau furnicile să ducă poveri de patru-cinci ori mai mari decât ele.* id. ib. 85. *Sufletul, asemeni tuturor elementelor, se luptă să împlinească legea armoniei.* CĂLINESCU, O. IX, 91. (Fig.) *Până într-o vreme, noaptea luptase aprig să ne îngenunche avântul.* KLOPŞTOCK, F. 269. *Holdele se luptă să se facă mari cât răchiţile.* SADOVEANU, O. V, 311. ✧ Tranz. (Cu complement intern) *Luptă bună m-am luptat, curgerea am plinit, credinţa am păzit.* MAIOR, PRED. III, 73/22. *O convenţie e totul; ce-i azi drept, mâne-i minciună; Aţi luptat luptă deşartă, aţi vânat ţintă nebună.* EMINESCU, O. I, 36. *Nu ştii ce luptă grea eu am luptat, Că... De-amoru-mi pentru tine am scăpat.* CONV. LIT. II, 47. ✦ (Adesea însoţit de determinări care indică un ideal, o cauză, un principiu etc., introduse prin prep. „pentru", „spre") A desfăşura o activitate susţinută într-un domeniu al vieţii publice sau culturale; a milita. *Lupta şi să certa nu pentru viaţă, cât pentru paza şi starea limbii.* C. CANTACUZINO, CM I, 70. *În toată viaţa lor s-au luptat pentru virtute şi adevăr.* MARCOVICI, D. 311/1. *M-am sculat spre a lupta Pentru astă Românie Ce ciocoii o trăda!* BOLLIAC, O. 210. *Ne-am sculat ca să ne luptăm pentru drepturile ţării.* FILIMON, O. I, 275. *Să lupte cât se poate Pentru dreptul încălcat.* CONV. LIT. II, 46. *S-a luptat... pentru separarea teritoriului laic de teritoriul ecleziastic în stat.* MAIORESCU, D. I, 144. *Vor fi în ţară două partide, care să lupte în mod egal pentru binele şi prosperitatea ţării.* id. ib. 202. *Luptaţi pentru-al ţerei bine.* CONTEMPORANUL, I, 103. *Au trebuit să lupte pentru ca să câştige teren unor idei ce par a fi ale noastre.* EMINESCU, O. XV, 1 150. *Fiecare dintre noi..., luptând în sfera lui de acţiune, să realizăm cu toţii, dacă nu idealul unei societăţi, măcar o societate mai cioplită, mai cuminte şi mai morală.* CARAGIALE, O. II, 154. *Aveau să mănânce împreună, să sărbătorească laolaltă învierea aceluia care a luptat pentru egalitate şi frăţie.* BACALBAŞA, M. T. 31. *De acum înainte... vom găsi partidul naţional întregit... luptând pentru întărirea neamului.* XENOPOL, I. R. XII, 117. *Am văzut-o alăturea cu bărbaţii, luptând pe tărâmul gazetăriei politice.* id. ib. XIV, 102. *S-a luptat pentru salvarea românismului de aicea, chiar şi cu sacrificii materiale.* SBIERA, F. S. 273. *Luptă pentru partidul muncii, aşa cum luptă alţi minoritari, care şi ei fac parte din numitul partid guvernamental.* BĂNUŢ, T. P. 22. *A luptat vreo patru decenii pe poziţia autonomiei esteticului, disociindu-l de toate elementele intrate în simbioză.* LOVINESCU, S. VIII, 30. *Atâtea suflete cinstite şi drepte, care se luptă pentru dezrobirea negrilor din Africa, habar n-au că aci, în Europa, la porţile lumii civilizate, trăiesc cinci milioane de robi albi.* COCEA, S. I, 63. *Singura, marea lui pasiune este cauza socială pentru care luptă.* CONSTANTINESCU, S. V, 17. *Un gazetar care luptă pentru libertatea cuvântului, într-o vreme de libertăţi retorice, iată cel mai pitoresc spectacol a ceea ce ne-am obişnuit a numi era marilor libertăţi politice şi sociale!* id. ib. VI, 127. *Sunt doar la guvern două partide care au luptat cu îndârjire şi bărbăteşte pentru recăpătarea libertăţilor de presă.* ARGHEZI, S. XXV, 251. *A zis că o să lupte pentru constituţia aia.* CAMIL PETRESCU, O. II, 45. *Pentru atingerea acestui scop luptaseră în prima jumătate a veacului al XIX-lea două generaţii de cărturari.* IST. T. II, 13. *Ei acuză pe bărbaţii de stat fiindcă luptă pentru libertatea ţării lor.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 13. *E mai comod să lupţi aşa pentru adevăr.* CINEMA, 1974, nr. 6, 11.

4. Intranz. şi refl. Fig. (Construit cu prep. „împotriva", „contra", învechit, rar „asupra") A opune rezistenţă, a face eforturi deosebite pentru a stârpi sau a înlătura un rău; a se împotrivi la ceva; a face faţă la ceva. V. apăra. *David... să luptă asupra păcatului.* ANTIM, O. 148. *Theaghen era mai mult bărbat atuncea şi mai mult să lupta împrotiva ispitelor.* AETHIOPICA, 38^{v}/15. *Trebuie a înlesni sângelui chipurile de a lupta împrotiva răului.* VEISA, I. 16/16. *O ţară... trebuie să ştie a împărţi apele de udare într-un chip ca să se poată lupta cu isbutire împrotiva nemilostivirii cerului.* BREZOIANU, A. 106/26. *Trunchiul va avea a se lupta împrotiva vânturilor şi a vijeliilor.* id. ib. 299/17. *Organismul nostru se luptă câtva timp în contra frigului.* FĂTU, D. 7/9. *Saşii din Transilvania avuseră mai multe ocaziuni de a lupta contra acelei tendenţie.* BARIŢIU, P. A. I, 53. *Să se poată lupta în contra nenorocirilor ce puteau să-i ajungă prin căderea protectorului lor.* FILIMON, O. I, 208. *Avu a se lupta în contra mai multor dificultăţi.* id. ib. II, 238. *Omul are în sine o virtute cu care se poate lupta chiar în contra naturii.* I. IONESCU, B. C. 315/5. *Ce lucru mai util poate fi pentru populaţiunele rurale decât a avea strâns prin cruţare şi bani, şi pâne cu care să se poată lupta în contra secetei şi a foametei.* id. M. 181. *Noi ne luptăm în contra violinţei.* BARONZI, I. G. 168/15, cf. COSTINESCU, LM. *Împrotiva soartei poţi lupta, dar geaba, Ce e scris se-ntâmplă.* CONV. LIT. XI, 144. *Minciuna... luptă împotriva unei puteri constante, care există pururea.* EMINESCU, O. XV, 391. *Luptă... contra unor piedeci în progresul omenirei.* id. ib. 1 145. *Conta ne arată şepte mijloace prin cari luptă sălbatecii împotriva duhurilor.* CONTEMPORANUL, II, 50. *Împotriva candidaturii vistiernicului lupta însă... şi vornicul Negel.* XENOPOL, I. R. X, 88, cf. ŞĂINEANU, D. U., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Împotriva dogmelor Schucharđt a luptat totdeauna.* DR. IV, 1 306, cf. CADE. *S-a luptat... împotriva influinţii franceze.* LOVINESCU, S. IV, 112. *Ar fi voit să ne menţină încă multă vreme în faza începătoare, luptând principial împotriva formelor de civilizaţie mai înaltă.* id. ib. VIII, 137. *Luptase împotriva acestei mentalităţi ca dragoman la Ţarigrad.* C. GANE, TR. V. 175. *De aceea ne luptăm noi, unele, cu atâta disperare împotriva îmbătrânirii.* SADOVEANU, O. V, 70. *Atât cât a trăit, a luptat contra unui sterp academism şi a preţiozităţii.* CONSTANTINESCU, S. V, 353. *A-l contraria ar fi să luptăm contra naturii.* CĂLINESCU,

C. O. 107. *Luptă împotriva grozăviilor cu agerul tău condei.* STANCU, R. A. I, 183, cf. DL, DM. *Boală gravă care împiedică organismul să lupte împotriva infecțiilor.* ABC SĂN. 38. *Va lupta deci împotriva a tot ce provoacă suferința.* V. ROM. aprilie 1970, 126, cf. DEX. ✧ (Prin extensiune) *Murmura depărtată ce fac a se auzi noaptea valurile Adriaticului, luptându-se împotriva țărmului de Lido.* HELIADE, L. B. II, 102/7. ✦ Intranz. A acționa împotriva unor stări de lucruri sau a unor persoane, a face opoziție; a combate, a înfrunta pe cineva sau ceva. *Vom lupta contra guvernului!* CARAGIALE, O. VI, 127. *Împotriva cuiva mult mai tare nu poți lupta decât răbdând și tăcând.* id. ib. VII, 229. *Domnii sunt nevoiți, pentru a lupta contra unor noi competitori, să-și caute sprijinul în partidul potrivnic.* XENOPOL, I. R. V, 11, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL. *Acum ne întâlnim iar, tot ca să luptăm însă împreună. Împotriva celor care ar vrea să ne ucidem din nou.* H. LOVINESCU, T. 106, cf. CINEMA, 1972, nr. 2, 13/4. *A murit pentru Evanghelie, luptându-se în contra asupritorilor ei.* MS. 1988, nr. 4, 14.

5. Refl. și intranz. Fig. (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep „cu" sau, rar, „împotriva", „asupra") A se strădui să învingă, să depășească situații dificile, piedici (fizice sau morale), greutăți, lipsuri etc.; a rezista în confruntarea cu ceva, a face față. V. război (5). *Sv[i]nții lui D[u]mn[e]dzău, luptându-să cu focul și cu apa, să afundară.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 35[r]/29. *Dându-să la post și la contenință și aspră petreacere, s-au luptat cu multe supărări.* id. ib. noiembrie 137[r]/18. *Înaintea Măriei Tale și înaintea a mult norod* [să arate] *cele neadevărate, cu carele mă lupt în zadar.* ANTIM, O. 229. *Nu putea să lupte* [domnul] *cu alte dări ce era* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 238/7. *Nu era răzimat decât de o slabă scândură, prin ajutoriul căriia el să lupta împotriva vânturilor și a viforului, plutind așa între viață și moarte* (a. 1794). GCR II, 151/30. *Nu lesne se pleacă oamenii a-și lăsa patria sa, tocma de au și cu niscari năcazuri a se lupta într-însa.* MAIOR, IST. 31/26. *Acela care s-au luptat multă vreme cu norocu nu să mai teme de aceale împotrivă năvăliri ale lui.* GOLESCU, E. 32/17, cf. LB. *Te luptă... cu aspra neavere.* HELIADE, O. I, 184. *Ce dar trebuie să facă corăbierul?... Să se lupte împotriva vânturilor și a valurilor și, prin înțelepciunea sa, să supuie primejdia.* MARCOVICI, D. 141/11. *Singur era să rămâie pe corabie, să se lupte cu valurile mării.* DRĂGHICI, R. 11/30. *Acum sânt aproape de noo săptămâni de când ne luptăm cu această nenorocită întâmplare.* id. ib. 26/3. *Acum alt nu mai rămăsăse decât să mă lupt de față cu patima sa, întrebuințând toate puterile slăbănoagei mele cuvântări.* BUZNEA, P. V. 193/19. *Am hotărât dar să iau asupră-m însărcinarea aceasta și luptându-mă cu toate împiedecările ce firește urmează a întâmpina* (a. 1839). DOC. EC. 731. *M-am luptat cu insomnia.* C. A. ROSETTI, N. I. 34. *Din toate puterile se lupta cu undele ce îi acoperea capul.* FM (1844), 191[2]/23. *Ați văzut cu câte trude și nevoi ne tot luptăm!* PR. DRAM. 203. *Avu însă a lupta mult cu rezistența reformaților.* BARIȚIU, P. A. I, 349. *Locuitorii de la nord... se luptă mai bine cu asprimea frigului.* FĂTU, D. 73/1. *Nu avură a se lupta cu greutățile.* NEGRUZZI, S. I, 344. *Mult am luptat noi tinerii de pe atunci cu prejudețele și cu obiceiurile cele rele.* GHICA, S. 251. *Este el, cum îl arată sabia lui și armura..., Traian, gloria Romei, ce se luptă cu natura?* ALEXANDRESCU, M. 14. *El avu a să lupta cu multe dificultăți.* FILIMON, O. II, 314. *Era ostenit de a se lupta cu destinul.* BARONZI, I. G. 598/19, cf. COSTINESCU, LM. *A te abate de la această regulă este a nu-ți da socoteală de greutățile cu care după aceea vei avea a te lupta.* CONV. LIT. VI, 72. *Să fiu răsplătit și mângâiat pentru muncile și strădaniile mele cu care am luptat din copilăria mea.* LĂCUSTEANU, A. 231. *Ar fi foarte frumos și bine să facem o societate care să strângă bani pentru scopul de a lupta cu anghina, scarlatina și cu alte boale molipsitoare.* CONTEMPORANUL, I, 703. *De atunci înainte, oamenii avură a se lupta cu munca cea anevoioasă.* ODOBESCU, S. III, 278. *Nu ai a te lupta decât cu ambiția câtorva.* EMINESCU, O. XIV, 900. *Omul e dator să se lupte cât a putea cu valurile vieții.* CREANGĂ, P. 235. *Înțelegi dar cu câte trebuie să lupt aici.* CARAGIALE, O. VII, 533. *Doamne, câți sunt oamenii cu multă știință de carte care trăiesc ca vai de capul lor, luptându-se cu nevoile vieții!* SLAVICI, O. II, 18, cf. DDRF. *Ghica avu de luptat, din pricina ocupațiunilor streine, cu greutăți financiare.* XENOPOL, I. R. XII, 141, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Mă lupt cu durerea din urmă, Căci ranele-mi sapă mormântul.* COȘBUC, P. II, 28. *În decursul studiilor mele, cu multe neajunsuri bănești avut-am să mă lupt.* SBIERA, F. S. 200. *Ea se uita lung pe geamul trăsurii, fără a înțelege rostul celor de pe strade, ce păreau că se luptă cu frigul și cu nevoile.* D. ZAMFIRESCU, A. 32. *Și veșnic o să lupte, în patima-i păgână, Cu bulgării de piatră, cu lumea de țărână.* GOGA, POEZII, 73, cf. TDRG. *Printre greutățile cu care are apoi și Hadrian de luptat la începutul domniei sale sunt tocmai turburările începute de sarmații iazygi din Câmpia Tisei.* PÂRVAN, G. 120. *Odiseu se luptă cu necazurile pe care i le aduce rătăcirea lui prin locuri pustii sau neprimitoare.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 96, cf. RESMERIȚĂ, D. *Avem de luptat cu delimitarea câmpului nostru de activitate, cu greutatea de a găsi recenzent pentru toate scrierile apărute.* DR. IV, 1 303. *A fi descendent dintr-o familie țărănească este... și o mare piedecă în dezvoltarea cultural-socială a individului, trebuind el să lupte cu prejudiciile înrădăcinate ale țăranului român.* BĂNUȚ, T. P. 14, cf. CADE. *El s-a luptat încă cu literatura d-lui Radu Rosetti, a făcut rezerve față de literatura lui Haralamb Lecca.* LOVINESCU, S. IV, 289. *Dunărea era plină de oameni care luptau cu valurile.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 34. *Tatăl tău o viață s-a luptat cu nevoile.* SADOVEANU, O. II, 51. *Se luptau cu indiferența mulțimii, cu prostia, cu minciuna convențională.* id. ib. XIX, 111. *Luptându-se cu limitele limbii..., poetul se luptă mai totdeauna cu sine.* STREINU, P. C. III, 23. *Luptând cu antinomiile supreme ale existenții, poetul nu-și va găsi echilibrul conștiinței decât în contemplația din „Scrisori".* CONSTANTINESCU, S. I, 131. *Avusese mult de luptat nu numai cu nepăsarea edililor, dar și cu ostilitatea confraților practicieni.* ULIERU, C. 93. *Am spus... cu ce dificultăți are de luptat cronicarul literar.* PERPESSICIUS, M. IV, 177. *Quijote are mentalitate paseistă și medievală..., fiind în luptă cu încercarea de a*

trăi în prezent a celorlalți eroi. CĂLINESCU, I. 321. *Un om mai în vârstă... nu poate lupta cu temperamentul aprins, poate prea aprins, al unei fete de nouăsprezece ani.* id. O. III, 122. *De cel puțin o oră mă luptam cu toate născocirile închipuirii.* BLAGA, H. 156. *Luptă cu holera și, în loc s-o stingă, mai rău o întețesc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 88. *A povestit ea însăși că a trebuit să lupte, în sinea ei, cu obsesia acelui glas și a acelei priviri ce te ațintea fără a stărui, parcă de dincolo de lume.* VINEA, L. I, 100. *Atunci când părea mai neîncrezător, mai șovăielnic, atunci se lupta cu piedicile mai dârz.* TUDORAN, P. 59, cf. DL. *Aveau de luptat... cu secretele acestei îndeletniciri.* PREDA, M. S. 31. *O șarjă de șpan durează mult și trebuie să te lupți cu ea ore întregi, să nu-ți găurească vatra.* id. R. 127, cf. DM. *A avut de luptat cu multe: lipsuri materiale, împotrivirea breslelor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 32. *Poetul se luptă necontenit cu îndoiala.* CROHMĂLNICEANU, L. P. II, 30. *Ienăchiță se lupta cu limba.* SIMION, D. P. 51, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *De curele cât de grele, Tot m-oi mai lupta cu ele, Dar mi-i jele, Doamne, jele De doruțu mândrei mele.* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 305. *Cu iarna asta ni-am to' luptat.* GRAIUL, I, 266. *Omul să luptă cu durerea.* ZANNE, P. II, 375. ✧ (Prin extensiune) *În depărtare se vedea o barcă luptându-se cu furia vânturilor și a apei întărâtate.* ASACHI, S. L. II, 127. *Plantele, neavând unde întinde rădăcinele lor, nu au putere să se lupte în contra sălăților.* I. IONESCU, M. 321. *O rază care luptă zadarnic cu câmpiile de gheață.* GOGA, POEZII, 19. *Frenetic și dezlănțuit,...* [Oltul] *se luptă cu munții.* BOGZA, C. O. 163. *Mașina scrâșnea, gâfâia, se lupta cu marea de noroi, dar continua să alerge.* STANCU, R. A. II, 297. *Edițiile critice din clasicii literaturii române... au a se lupta cu câteva dificultăți greu de surmontat.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 11/2. ✧ Expr. **A (se) lupta cu moartea** = a fi în agonie, a trage să moară; a agoniza. *În numărul celor răniți, care se urcă până la 50, mulți se află care se luptă cu moartea.* CR (1836), 62[1]/4. *În acest minut își varsă sângele lor, se luptă cu moartea.* C. A. ROSETTI, N. I. 97. *Trei luni de zile mă luptai cu moartea.* BARONZI, C. V, 121/3. *El văzut-au sărmana omenire Luptându-se cu moartea în viața-i trecătoare.* ALECSANDRI, P. III, 135. *După ce înțapă pe toți turcii lui Hamza Pașa, întinde o masă între acei ce se luptau cu moartea în vârful furcilor.* XENOPOL, I. R. IV, 18. *Luptându-se cu moartea, el În pat se zvârcolea.* COȘBUC, P. II, 223. *Tot așa se face când un om se luptă cu moartea și nu poate să-și dea sufletul.* CANDREA, F. 246. *S-au luptat cu moartea cinci zile și cinci nopți.* BART, E. 275. *Și nu e îngăduit să nu poposești adesea la... portretul femeii care luptă prin artificiile științei cu moartea inevitabilă.* CONSTANTINESCU, S. I, 109. *Pă mândra-ți nu-i afla, Că să luptă cu moartea.* ȚIPLEA, P. P. 86, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. **A (se) lupta cu sine (însuși)** (sau **cu el însuși** ori **singur**) sau **a se lupta cu inima sa** = a încerca să-și domine anumite stări, înclinații, porniri, sentimente, să-și păstreze controlul asupra sa; a se autocontrola, a se înfrâna, a se stăpâni. *Trebuiește a să lupta chiar cu inima sa, a înfrâna năravurile cele netrebnice.* MARCOVICI, D. 348/12. *Luptă-te cu tine însăți, scrie un cuvânt cetățeanului Mauriciu... și el va reveni.* BARONZI, I. G. 202. *Responsabilul concentrat, luptând mult cu el însuși, îl privește lung și solemn.* CAMIL PETRESCU, T. I, 185. *Luptam cu mine însumi.* BART, E. 222. *Ce era azi în sufletul amicului ei? Îl simțea încordat și luptând cu el singur.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 388. *O supremă conștiință artistică luptă cu sine însăși și cu materia perfidă.* CONSTANTINESCU, S. I, 66. *Mateiu Caragiale luptă cu sine, dar și cu strămoșii.* id. ib. II, 173. *Voi lupta cu mine însumi pentru a alunga cât mai repede tracul.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 315. **A se lupta cu viața** sau **a se lupta cu lumea (întreagă)** = a înfrunta (cu curaj) dificultățile și lipsurile, neajunsurile existenței. *Întunecimea nopții care încă domnește, Ca un om ce cu viața se mai luptă murind.* ALEXANDRESCU, O. I, 93. *Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt, Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt.* EMINESCU, O. I, 137. *Să meargă tânărul să muncească, să se lupte cu lumea.* CARAGIALE, O. II, 156. *Pentru cinstea de a fi întâia țara mea, mă lupt cu lumea întreagă.* VISSARION, B. 331. *La Stambul... zâmbea viitorul tuturor celor cari voiau să lupte cu viața și s-o învingă.* C. GANE, TR. V. 157. ✦ (Adesea ironic sau glumeț; cu determinări care indică mâncare sau băutură) A se sili să termine ceva de mâncat sau de băut. *Tot mă lupt c-un păhărel.* CARAGIALE, O. VII, 41. *Moghilă... se luptă cu ulcioarele de vin.* DELAVRANCEA, O. II, 96. *Rămăsese locului..., continuând a se lupta cu un picior de găină.* REBREANU, P. S. 171. *Tânărul se lupta cu o friptură dublă.* STANCU, R. A. V, 159. *Bărbații luptau cu chefalii și cleanii proaspeți.* BARBU, PRINC. 5. ✦ (Cu determinări care indică sentimente, stări fizice sau sufletești, introduse prin prep. „cu", învechit, „asupra") A(-și) stăpâni cu greu, a nu lăsa să se manifeste. *În mulți ani îi fu a se lupta cu o ispită trupească așa de sălbatică.* MAIOR, PRED. I, 138/14. *Datorința creștinească ceare ca omul asupra patimilor sale să se lupte.* PETROVICI, P. 915. *Mai voinicește luptă-te cu patimile tale, dacă voiești să păzești și pe sineți.* GOLESCU, E. 9/3. *Este emoționat, tușește și luptă ostentativ cu emoția care pare a-l birui.* CARAGIALE, O. VI, 141. *Câteva fetișcane... se luptau cu lenea, întinse pe niște canapele.* STANCU, R. A. II, 125. ✧ Expr. **A se lupta cu somnul** = a se strădui să nu adoarmă, a încerca să rămână treaz. *S-a luptat cu somnul până către miezul nopții.* MARIAN, O. II, 71. (Învechit) **A se lupta cu frica și cu nădejdea** = a se zbate, a oscila între teamă și speranță. *Mă lupt cu nădejdea și cu frica.* C. A. ROSETTI, N. I. 32. ✦ Refl. (Cu determinări ca „duhul", „gândul", „ideea", precedate de prep. „cu") A se preocupa intens de ceva, a se frământa mult. *Luptându-să cu gândurile și lăsând legătura într-o parte, au ieșit din peșteră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43[v]/1. *Acești doi împărați într-un nepovestit chip cu duhurile în sine tare să lupta.* CANTEMIR, I. I. I, 38. *Să-l lăsăm întru învăluirea gândurilor cu care se lupta.* DRĂGHICI, R. 162/25. *Mă luptam cu gândul să pot afla pricina Turbării tuturora.* NEGRUZZI, S. II, 230. *Nefericitul june se luptă mult timp cu ideile acestea.* FILIMON, O. I, 204. *Eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială.* CREANGĂ, A. 120. *S-a luptat mult cu gândurile..., până să se hotărască să-și vândă casele și să se mute la țară.* BASSARABESCU, S. N. 129. *Eu am pe cap proiecte grele Cu care mă lupt, Dar vestea asta*

m-a-ntrerupt Din ocupaţiile mele. TOPÎRCEANU, O. A. I, 226. (Cu parafrazarea expresiei) *Apucându-l poftă de domnie, să luptă în gânduri zioa şi noapte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 368. ✦ P. ext. A se agita, a se zbuciuma; a se frământa. *Este un trecător zgomot de valuri ce mai rămân După vifor şi, slăbite, se lupt în al mării sân.* HELIADE, O. I, 456. *Valurile mugitoare se luptau între sine ca într-o mare tulburată de furtuna cea mai puternică.* ASACHI, S. L. II, 19. *Prieteşugul se luptă, amoriul furtuni stârneşte.* CONACHI, P. 82. *Duhul tău, care degeaba se luptă şi se munceşte, Doritor tot de aflare pe cât viaţa îl hrăneşte.* id. ib. 276. *Un gând fioros se părea că se luptă în ea.* NEGRUZZI, S. I, 27. *Valuri... se răscoală, Se lupt, se saltă ca să înghiţă Pe dezbarcatul când e la port.* BOLLIAC, M. 8017. *La glasu-ţi, la privirea-ţi, simţ inima-mi izbită Luptându-se-n covulsii cum nu-ţi închipuieşti.* ALEXANDRESCU, O. I, 99. *Ochii tăi întunecaţi, în fundul cărora părea că se luptă o furtună de patimi.* GANE, N. I, 8. [Trupul] *cum a luptat, cum a conceput viaţa, cum a iubit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 16. *Târziu, murea clavirul lung gemând, Luptau făcliile în agonie.* BACOVIA, O. 91. *În mine lupta dorinţa de a-mi da,... prilej de amintiri mai precise.* CAMIL PETRESCU, P. 20. *Aşa sunt vederile din Olanda..., cu lumina luptând din greu ca să pătrundă ceaţa.* OPRESCU, I. A. IV, 161. ✧ Tranz. fact. (Învechit, rar) *Mi se pare că văz corabiia apostolilor că o luptă cu multă sălbăticie turburarea mării.* ANTIM, O. 157.

6. Refl. şi intranz. Fig. (Despre oameni) A înfrunta sau a suporta chinuri (fizice şi morale), suferinţe, nevoi; a îndura; a se chinui, a se nevoi **(2)**, a pătimi, a răbda **(1)**, a suferi **(1)**, a suporta **(3)**, a trage **(1 8)**. *Sfădiţi-vă şi vă luptaţi şi nu aveţi, derepce nu cereţi.* COD. VOR.[2] 64[I]/7. *Nu-şi deaderă cinstea credinţii, ce bărbăteaşte luptară de biruiră şi luară cununa împărăţâii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94[V]/3. *Scumpete de pe aice şi ce fel mă lupt vei înţălege mai pe largu de l[a] dumeii cumnata spătăreasa* (a. 1740). IORGA, S. D. V, 57. *Atâta puteare au avut monarhul, cât măcar în toată clipeala să părriia că să săvârşaşte, dar tot s-au luptat până la trei ceasuri dup[ă] prânz* (a. 1757). GCR II, 54/2. *Martirii se luptară, mărturisind credinţa, Şi vingătorii luară stâlparea şi cununa.* HELIADE, O. I, 209. *Nu ne vom fi luptat în zadar ca să ne învrednicim cereştilor tale bunătăţi.* MARCOVICI, D. 170/16. *Voi pe calea suferinţei destul lacrimi aţi vărsat,... aţi iubit şi v-aţi luptat.* CONV. LIT. XI, 115. *Unu-i soţ, iar altu-i tată, Pentru care se ruga? Zilentregi ea se lupta De fiori cutremurată.* COŞBUC, P. I, 212, cf. TDRG. *El are de luptat din greu, el e copleşit de o cruce care nu iartă.* VINEA, L. I, 18. ✦ Tranz. (Învechit) A chinui, a munci **(1)**; a ispiti. *Până la sfârşenie, fraţilor, lăsaţi sânt dracii de Dumnezeu să lupte pre noi.* CORESI, EV. 237. *Domnul lasă ei pre pământ, ca să lupte pre oameni şi ispitiţi să facă pre ei.* id. ib. 377. *Judecă-i, Doamne,... pre carii mă luptă.* DOSOFTEI, PS. 113/18. *Răul şi păcătosul... mă luptă, scornind sfadă.* id. ib. 382/11. *Luptându-l diavolul* [pe călugăr] *în multe feliuri de păcate şi nice într-unul nu-l putea supune.* COD. PUŞC. 84. *Ia sama... şi le însemnează în mintea ta bine, pentru ca să poţi sta împotriva vrăjmaşului care te luptă şi cu multă putere vei birui vicleşugul lor* (a. 1802). ŞA I, 552. (Subiectul este „chinurile") *Din tinereţele mele, multu mă luptară chinurile.* MOLITVENIC (sec. VII), 302.

7. Refl. (recipr.) şi intranz. Fig. (Despre oameni, grupuri de oameni, instituţii etc.) A se afla în dispută în scopul dobândirii sau al recunoaşterii întâietăţii, a supremaţiei; a concura, a se întrece, a rivaliza. *Peste toţi ceilalţi să rădică; Iar între sine făr' contenire Să luptă pentru protimisire.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 348. *Casta resbelatorilor... s-a luptat cu a preoţilor.* BARONZI, I. C. I, 46/22. *Poeţii concurenţi luptau fiecare câte cu o piesă.* CONV. LIT. IV, 167. *Oare numai o simplă moţiune sau numai declamaţiile goale sunt destule pentru a face ca Universitatea de Iaşi să lupte cu cea de Cernăuţi?* ib. XI, 37. *Ah! văd că n-am cu cine să lupt eu la beţie.* ALECSANDRI, POEZII, 389. *Va să zică este ceva în afară de eul meu, ceva care... luptă cu dânsul,* CONTA, O. F. 459. *N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliţi În aplauzele grele a canaliei de uliţi?* EMINESCU, O. I, 150. *Cei cinci fii ai lui Petru... începură a se lupta pe întrecute în de ei pentru scaunul domnesc.* id. ib. XIV, 199. *Cu tine trebuie să lupt, pentru că acuma tu eşti piedica a mai grea.* CARAGIALE, O. VI, 113. *De la aceştia a purces... regenerarea românismului, având ei nu o dată a se lupta crâncen, chiar cu ai săi.* SBIERA, F. S. 150. *Pe un ipodrom..., alergătorii aprinşi luptă pe întrecutele.* ARHIVA, X, 117. *Când prindea câte unul o cântare, luptându-se în glas cu alţi doi-trei..., părea că nu mai vrea s-o sfârşească.* AGÎRBICEANU, S. 531. *Armenii acapăr o mare parte a negoţului ţărei, luptându-se în concurenţă cu alţi străini, ca turcii, grecii, evreii.* N. A. BOGDAN, C. M. 180. *Căpitanul îşi făcea partida de table de după prânz, luptându-se cu adversarul său închipuit.* TUDORAN, P. 88. *Liceul a ajuns să lupte de la egal la egal cu Clubul Sportiv.* SPORTUL, 1979, 9 133, 3/2. ✦ Spec. A purta o polemică cu cineva; a polemiza. *Criticul s-a luptat mereu cu cele două ipostaze ale artei cu tendinţi.* LOVINESCU, S. VIII, 26. *Însuşi N. Iorga, care a luptat titanic cu D. Russo, ca un campion statornic al paternităţii voievodului, a numit cartea „compilaţia lui Neagoe".* CIOCULESCU, I. C. I, 6. ✦ Refl. (recipr.) (Învechit; mai ales cu determinări introduse prin prep. „cu") A se bate cu cineva pentru a-l supune, pentru a-l domina sau pentru a-i lua puterea, influenţa asupra altora. *Călcară-me dracii miei în toată dzi, că mulţi lupta-se cu mere de sus.* PSALT. 107. *Cu cei ce uriia pacele fuiu în pace; cându cuvânta lor, lupta-se cu mere în deşertu.* ib. 268. *Văzuţii şi nevăzuţii draci piiarde-i şi-i potopeaşte, carei se rădică şi se-au rădicat spre noi, de se luptă şi smintesc pre noi.* CORESI, EV. 66. *De multe ori luptară-se cu mine de tinereaţele meale.* id. PS. 361/8. *Şi mult* [vrăjmaşul] *se luptă cu mine şi mă birui şi căzuiu întru lanţul păcatelor* (ante 1633). GCR I, 81/29. *Să încongiure toată lumea, luptându-se cu diavolul, ca să-i izbăvească pe cei robiţi şi supuşi de diavolul.* NEAGOE, ÎNV. 112/19. *Să se lupte pentru om cu vicleanul diavolul.* ANTIM, O. 130. ✦ Refl. (recipr.) (Despre principii, forţe etc. situate pe poziţii opuse ori care acţionează în sens contrar) A se înfrunta. *În aer focul cu apa să amesteca şi stihiile între sine cu nespus chip să lupta.* CANTEMIR, I. I. I, 225.

Să să lupte slava cu amorul. SLĂTINEANU, A. 75. *Înțelepciunea este lucrătoare și trebuie să se lupte neîncetat cu nebunia.* CĂPĂȚINEANU, M. 30/25. [Un obicei] *care se făleşte că s-a luptat cu izbândă împotriva celor mai bune inovații moderne.* BREZOIANU, A. 64/4. *Se cunoştea că se lupta în sine mustrarea cugetului şi presimțirea.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Intrasem în anul 1828, pe când se lupta primăvara cu iarna.* GHICA, S. 320. *Forțe, principii, sisteme diferite se amestecă..., se luptă neîncetat, când domnind, când domnite.* BARONZI, I. C. I, 51/25. *Deasupră-i ultima rază de lumină se luptă cu întunerecul nopții.* MAIORESCU, CR. II, 393. *În sistemul acesta, nu există două puteri libere şi rivale ce-ar lupta una împotriva alteia şi din care una ar fi mai tare şi ar învinge totdeauna pe cealaltă.* CONTA, O. C. 205. *Aceste antiteze nu se luptă, ci se-mpreună în liniște.* EMINESCU, S. P. 349. *Aceste două principii se luptă necontenit.* CONTEMPORANUL, II, 93. *În locul muzeelor pentru toți..., facem colecțiile noastre particulare, în care zădărnicia cea mai evidentă se luptă cu cel mai strigător rău-gust.* IORGA, P. A. II, 405. *Alte cuvinte, nu se ştie pentru care motiv, călătoresc, migrează..., se luptă, biruiesc sau sunt biruite.* GR. S. I, 193. *Durerea se lupită cu minciuna şi amândouă cu reculegerea.* KLOPŞTOCK, F. 265. *Sunetele se luptă între ele furtunos ca să ajungă prin ritmuri ideal-dramatice la învingerea vieții şi a morții.* D. GUSTI, P. A. 64. *Lipsit de scrupule, el este totuşi sclavul lui Zoe Trahanache, interesele politice şi pasiunea luptându-se în el într-un chip ciudat.* MS. 1988, nr. 1, 50. ◇ Expr. **A se lupta ziua cu noaptea** = a se face ziuă, a miji de ziuă. *Ziua se lupta cu noaptea. Iera încă întunerec, dar puteai să cunoşti lucrurile din apropiere.* CONTEMPORANUL, III, 775, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ Refl. (Rar) A se zbate, a oscila între două porniri, gânduri etc. contradictorii. *M-am luptat între un instinct bun şi unul rău.* CONV. LIT. IV, 222.

– Prez. ind.: *lupt* şi (învechit şi regional) *luptez* (MARDARIE, L. 225/15, PAMFILE, C. Ț. 258, ALR I 1 421/45, 273, 278, 350, 388, 418, 573, 645, 837, 870, ALR SN IV h 976).

– Lat. **luctare.**

LUPTÁCE s.m., adj. v. **luptaci²**.

LUPTÁCI¹ s.n. (Prin Munt. şi Olt.) Voloc¹ **(1).** *Plasa sau volocul (zis şi luptaci) este o plasă ca năvodul...* [întrebuințată] *la pescuitul peştilor mari.* DAMÉ, T. 123. *Bibanul se prinde cu cârligele, cu luptaciul şi cu oria.* id. ib. 127, cf. 128, TDRG. *Prin alte părți, plasa se mai numeşte şi voloc sau luptaci.* PAMFILE, I. C. 66, cf. PASCU, S. 198, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX, PĂSCULESCU, L. P. 331.

– Pl.: *luptace.*

– Cf. l ă p t a ş.

LUPTÁCI², -CE s.m., adj. (Învechit) **1.** S.m. Luptător **(1)** în arenă (de circ) sau care practică diverse lupte **(1);** (învechit şi popular) luptaş **(1).** *Gol de haine..., să n-aibă de unde îl apuca celălalt luptaciu.* ANTIM, ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Însemnează că ar fi un luptaci şi s-ar lupta... cu niște harmăsari.* CHIRIAC, 124, cf. I. GOLESCU, C. *Turnistii seau luptacii.* SĂULESCU, HR. I, 131/4, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

2. Adj. Care se luptă **(1, 2);** luptător **(2, 4),** (învechit) luptaş **(2);** curajos, dârz, viteaz. Cf. LM. *Brațele luptace mii de morți împart.* F (1871), 74. *Domn au avut pe bărbatul luptaci.* MURNU, I. 44, cf. SCRIBAN, D.

3. S.m. Luptător **(3);** ostaş; războinic **(II 1);** (învechit) luptaş **(3).** *Virtutea se da lesne unui bun luptaci vârtos.* BOLLIAC, O. 114. [Poezia] *laureatului Mureşanu... a turnat în fiecare luptaci putere de leu.* F (1872), 373, cf. LM, DDRF. *Între primii luptaci... cade băiatul lui Tyrhus.* COŞBUC, AE. 141, cf. CONTRIBUȚII, I, 95.

4. S.m. Luptător **(5),** militant; (învechit) luptaş **(4).** *Luptaciul pentru adevăr şi drept.* LUPAŞ, C. I. I, 216.

5. S.m. Luptător **(7);** adversar, duşman, potrivnic. Cf. LM, DDRF.

– Pl.: *luptaci.* – Şi: (învechit, rar) **luptáce** s.m., adj. LM.

– **Lupta** + suf. *-aci.*

LUPTÁRE s.f. Acțiunea de a (se) lupta şi rezultatul ei.

1. Încercare a puterilor între două (sau mai multe) persoane; bătaie (cu sau fără arme), încăierare; luptă **(1).** Cf. lupta **(1).** *Când văzu cum că nu poate învinge, lovi lui Iacov osul cliciului şi osul cliciului în luptare scrinti-se.* PO 112/23, cf. LB, I. GOLESCU, C., ISER. *Viteaza mână ăstui bărbat tare, Ce mi l-a dat soarta să întru-n luptare.* PANN, E. II, 110/14. *Lordul drept spre dânsul vine Şi descalecă degrabă... Ş-apoi gata de luptare!* COŞBUC, P. I, 144, cf. DHLR II, 305, DL, DM, DEX. ✦ Luptă **(1)** în arenă (de circ) sau în alt loc amenajat, după reguli prestabilite. *Jocurile era acestea: sărituri, alergături... bătăi cu pumnii şi luptări.* GOLESCU, Î. 91, cf. LB. *Locul luptării se numea palestra.* BOJINCĂ, A. II, 191/22, cf. ISER. *În luptare, C-o oftare, Căzu pagiul tinerel.* NEGRUZZI, S. II, 108, cf. POLIZU, ALEXI, W. ✦ Încăierare între animale. *Pentru luptarea a dobitoacelor şi pentru vătămarea lor...* [Vitele,] *luptându-se iale acolo, se va prileji de să vor vătăma vreunele.* PRAV. 19.

2. Ciocnire armată, participare la război; luptă **(2).** Cf. lupta **(2).** *[Î]şi apăra de toate părțile țara de cătră vrăjmaşi..., că se începuse... a avea luptare cu şcheaii.* MOXA, 373/11, cf. MARDARIE, L. 112/18, 198/15. *După o turbată luptare, se birui Mahomet şi mai de tot se strică armadia lui cea mare.* NICOLAU, P. II, 340. *Trâmbițile războiului... să le auză iar Şi să iasă la luptare.* PANN, E. II, 81/7, cf. DDRF. *Niciunul din ei... N-ar fi putut să se laude-acum ca Tidide în goana Cailor... şi-n puterea luptării.* MURNU, I. 161.

3. Fig. Străduanie, efort deosebit pentru a depăşi o situație dificilă sau pentru a realiza ceva; luptă **(3).** Cf. lupta **(3).** *Să punem pre tot omul desăvârşit întru H[risto]s I[su]s... Mă şi ustenesc luptându-mă... Că mi-i voia să ştiți câtă luptare suferesc pentru voi.* N. TEST. (1648), 269ᵛ/31. *Prin neguțătoria lor pe mare, se mai deşteptară întru luptarea pe apă.* NICOLAU, P. II, 193/2, cf. LB. *Cel ce pofteşte bunul caută să afle acele mijloace prin care să-l caute şi să-l ajungă..., de sânt*

acestea lesnitoare..., să se nască îndrăzneala, iar de sânt nelesnitoare, luptarea. POTECA, F. 213/1, cf. ISER, LM, ALEXI, W.

4. Fig. Acţiune, strădanie de a se opune cuiva sau la ceva, împotrivire, ori de a combate pe cineva sau ceva, combatere; rivalitate; prigonire; luptă **(4).** Cf. lupta **(4).** *E luptarea sau cunună, dobândă sau vătămare..., cumu-i va fi vina şi începaperea, aşea şi canonul.* PRAV. LUCACI, 245^{v}/20. *Iaste lăsat omul într-această lume ca un luptătoriu în mijlocul duhurilor celor drăceşti să să lupte şi, pentru luptarea sa, să ia de la Dumnedzău cinstea carea o au pierdut îngerii.* VARLAAM, C. 379. *Svântul Ioan... aceastea luptări întru nevoinţă arătă. Cu aceastea cununi să încunună din mănule lui Dumnedzău.* id. ib. 458, cf. MARDARIE, L. 198/15. *Rămasă Pelaghia în muntele Eleonului trei ai închisă într-o chilie..., nevoindu-să şi făcând... luptări asupra dimonului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54^{r}/15. *Mihnea-Vodă au căzut în eresul hulei Duhului Sfânt... Şi... au perit... pentru luptarea Duhului Sfânt.* ANON. CANTAC., CM I, 96. *Altă învăţătură cearcă mucenicestile lui luptări şi... vitejia cea tare cu care au răbdat rănile şi moartea.* ANTIM, P. 42. *Luându-şi zioa bună de departe de către această lume, întrară în luptarea cea pustnicească.* VARLAAM–IOASAF, 137^{r}/11. *Sănătatea, credinţa şi obicinuinţa sânt celе mai scumpe atribute, însuşiri ale vieţii omului şi numai cel ce ştie puterea lor poate... să se folosească de norocirea şi fericirea lor în mijlocul otrăvilor şi al luptărilor învăluielilor de moarte.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 4/29, cf. LM, L. ROM. 1962, 218. ✧ (Învechit, rar) *Luptarea icoanelor* = iconoclastie. *Patriarhul Metodie... au răsipit eresul luptării icoanelor.* MINEIUL (1776), 63^{r1}/35.

– Pl.: *luptări.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *luptărei.*

– V. **lupta.**

LUPTÁŞ s.m., adj. **1.** (Învechit şi popular) S.m. Luptător **(1)** în arenă (de circ) sau care practică diverse lupte **(1);** (învechit) luptaci^{2} **(1).** Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., DL, DM, DEX. *Multă lume-i adunată, Pă luptaşi ca să privească.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 153.

2. Adj. (Învechit) Care (se) luptă **(1, 2);** luptător **(2, 4),** (învechit) luptaci^{2} **(2).** Cf. LM.

3. S.m. (Învechit) Luptător **(3);** ostaş, războinic **(II 1),** (învechit) luptaci^{2} **(3);** *Se trase din calea furioşilor luptaşi..., aşteptând aci trecerea cruntatului roi de armaţi.* FM (1844), 362^{2}/28. *Priviri întunecate Ochii lui cei mari, albaştri spre luptaşi au îndreptat.* EMINESCU, O. IV, 136. *Nu auziseră ei a luptaşilor strigăte-n faţă, Căci se porniseră... să-nceapă bătaia.* MURNU, I. 77.

4. S.m. (Învechit) Luptător **(5),** militant; (învechit) luptaci^{2} **(4).** *Peana ne este spata noastră, cu asta voim a ne lupta ca demni luptaşi ai dreptăţii* (a. 1848). PLR I, 110.

– Pl.: *luptaşi, -e.*

– **Luptă** + suf. *-aş.*

LUPTÁT^{1} s.n. (Învechit şi popular) Faptul de a (se) lupta. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. ✦ Luptă **(1).** *Cu haine prea strălucite s-a-mbrăcat, s-a înarmat Ş-aştepta cu bucurie ca să iasă la luptat.* PANN, E. II, 79/2. *Nu ne vinzi tu pruncuţa?... Că de nu, aid' la luptate, Şi-apoi ştim c-o fi dreptate.* BALADE, III, 249.

– Pl.: *luptate.*

– V. **lupta.**

LUPTÁT^{2}**, -Ă** adj. (Învechit) Care (se) luptă, care s-a luptat. *Într-aceast[a]ş dzî, sv[â]nta Vasilissa, luptată cu herile cumplite şi nemică vătămată, s-au săvărşit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 4^{v}/14, cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D.

– Pl.: *luptaţi, -te.*

– V. **lupta.**

LÚPTĂ s.f. **1.** (De obicei în legătură cu verbe ca „a se lua", „a se apuca", „a se prinde") Întrecere, încercare a puterilor între două (sau mai multe) persoane, care încearcă să se doboare una pe cealaltă; bătaie, încăierare; trântă, trânteală, trântitură^{1} **(2).** Cf. MARDARIE, L. 225/16. *De luptă bărbăteşte să apucă.* CANTEMIR, I. I. I, 93, cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX. *Până-s aceştia în luptă cuprinşi, Iacă Ştefan, Iosofat, Nichita.* id. Ţ. 290, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Lupta ce se încăierasă între companionii mei şi între păzitorii săhăstriei a grăbit lucrarea mea.* ASACHI, S. L. II, 129, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU. *În lupta şi trânta aceasta, masa se răsturnase.* NEGRUZZI, S. I, 152. *Într-un alt articul..., povestea lupta bandei lui Tunsu cu potera spătăriei.* GHICA, S. 174. *Cu toate acestea lupta, d-o fi cum am auzit, Mortului face onoare, căci mult s-a împrotivit.* ALEXANDRESCU, O. I, 290. *În săbii să ne tăiem sau în luptă să ne luptăm?* FILIMON, O. I, 424, cf. PONTBRIANT, D. *Junele om văzu această luptă, auzi acest ţipăt.* BARONZI, I. G. 13/11. *Eroi prinşi la luptă pe câmpul de onor.* ALECSANDRI, P. III, 5. *Şi viteazul Şandrea vine, De Panţirii săi urmat, Nime-n luptă nu se ţine Cu acest voinic bărbat.* CONV. LIT. VI, 171, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 151, LM. *Ia acum hai la luptă, acu om vide cine-i mai tare!* EMINESCU, P. L. 8. *Atunci începu o luptă crâncenă.* CARAGIALE, O. I, 181. *Răcnind ca un leu, se luă la luptă cu fata împăratului, care îşi ţinea firea şi pe care o îmbărbăta calul.* ISPIRESCU, L. 27, cf. DDRF, BARCIANU. *Unul din ei i-a răpit soţia, ba încă era să-l şi omoară când s-a cercat s-o scoată cu lupta din mâna lor.* SBIERA, F. S. 11. *Capul ridicat în sus, în încordarea luptei, a izbit pământul cu un zgomot surd.* SANDU-ALDEA, U. P. 76, cf. ALEXI, W., TDRG, CDDE. *Mitologia populară română cunoaşte tocmai această perpetuă luptă a unui erou-cavaler împotriva zmeului.* PÂRVAN, G. 641, 98, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA. *Bran... zace acum beteag în şpitalu de oichi din Braşov, fiindcă în lupta aceasta şi-au pierdut auzul.* BĂNUŢ, T. P. 10. *Hai la luptă voinicaşcî.* DIACONU, VR. 162, cf. CADE. [Făt-Frumos şi Zmeul-Zmeilor] *Se ciocneau în luptă cruntă.* EFTIMIU, Î. 120. *Întâi am să-l rog cu binişorul; apoi să-l iau mai cu rosteul şi apoi... cu lupta.* VISSARION, B. 106. *Am auzit deodată gălăgie, ţipete, o scurtă luptă probabil, un horcăit... şi gata.* C. GANE, TR. V. 104, cf. SCRIBAN, D. *Provoacă la luptă pe maur care, laş..., se predă.* CĂLINESCU, I. 46. *După o luptă crâncenă, Joe înfige fulgerul în coastele zeului dac.* id. O. XII, 43. *Lupta ţinu toată ziua şi sfârşi în sânge.* PERPESSICIUS, M. I, 8. *Lupta se petrece într-un*

circ zidit. RALEA, S. T. I, 336, cf. DL, DM. *Pentru un războinic din acea epocă, călcâiul era foarte greu de apărat în timpul unei lupte.* ABC SĂN. 11, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Ianuş Ungurean, Mihul Moldovean De-o parte se duc, La luptă s-apuc.* ALECSANDRI, P. P. 66. *Ei de brâie s-apucară Şi la luptă se luară.* id. ib. 99. *Cum să ne luptăm?... – Eu zic în luptă, că e mai dreaptă.* STĂNCESCU, B. 193. *S-o luat la luptă cu zmeul, l-o dovedit, l-o pus jos şi i-o luat ochii şi lui şi zmeoaicei.* VASILIU, P. L. 81. *Noi la luptă ne-om lupta, Pe cât ne-o sta puterea.* PĂSCULESCU, L. P. 286. *La luptă să ne luptăm Şi, cine a dovedi, Acela bărbat i-a fi.* PAMFILE, C. Ţ. 92. *Românul... se încaieră la luptă vitejeşte cu dracu, atât de vitejeşte, că dintr-un fleac de trânteală, se făcu sub cer o vijelie mare.* id. CER. 159. *Mai bine-n luptă luptăm, Că lupta este mai dreaptă.* IZV. XI, 41. *Hai, murgule, paşti-o brazdi, Ca vonicu sî ti vadî. Şi di luptî sî-i măi ardi.* ARH. FOLK. V, 14, cf. ALR I 1 421, ALR SN V h 974. *La luptă să ne luăm Ori în cai să ne-ntrecem?* BALADE, II, 188. *Or la luptă ne luptăm, Or în săbii ne tăiem.* FOLC. OLT.–MUNT. I, 213. *Ei la luptă se luară, Şi-mi luptară, şi-mi luptară, Zi de vară până-n seară.* FOLC. MOLD. I, 241. *Pitulicea la luptă să nu cheme pe vultur,* adică cel slab să nu-şi încerce puterile cu cel tare. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 605. ✧ F i g. *Miază-noapte şi miază-zi, apusul şi răsăritul s-au luat la luptă.* BĂLCESCU, M. V. 581. *Lupta se declară atunci între amândouă zeiţele.* ODOBESCU, S. I, 203. ✧ *Luptă dreaptă* (sau *cu dreptate)* = **a)** luptă **(1)** corp la corp, fără arme şi fără înşelătorii; încleştare în scopul măsurării puterilor. Cf. POLIZU. *Vin' la luptă dreaptă!* ALECSANDRI, P. III, 226, cf. LM. *Totdeauna m-am luptat în luptă dreaptă. Dar cu tine nu m-oi bate.* EMINESCU, P. L. 6. *Se învoiră să se ia la luptă dreaptă.* ISPIRESCU, L. 87, cf. DDRF. *Mihalache pândi când îi veni bine şi se smuci din strânsoarea luptei drepte.* SANDU-ALDEA, D. N. 116. *În loc de a se mai bate oştile, se hotărăşte luptă dreaptă între Arist şi Erotocrit.* DR. I, 23, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Hai la luptă dreaptă şi-nţeleaptă.* VISSARION, B. 135, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Am venit... să iau pe fata împăratului şi de n-ăi vrea să mi-o dai, apoi să ne batem în luptă dreaptă.* STĂNCESCU, B. 96, cf. ALR I 1 421/79, 552, 750, 860, ALR SN V h 974. *Noi ne-om lupta Luptă cu dreptate, Fără strâmbătate.* BALADE, II, 206; **b)** bătălie purtată cinstit, deschis, între două armate. *Pe când aşteptam... să iasă turcii la luptă dreaptă, ne-am pomenit într-o bună dimineaţă că ardică steag alb.* GHICA, S. 15; **c)** înfruntare de idei onestă, bazată pe principii. *Căci întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreaptă A turna în formă nouă limba veche şi-nţeleaptă?* EMINESCU, O. I, 137. *Fiind învins în lupta dreaptă, dom' Popescu se refugia în filozofie.* CĂLINESCU, O. I, 55. *Duc o luptă dreaptă.* CINEMA, 1972, nr. 1, 52/3. ✦ (De obicei la pl.; adesea urmat de determinări care indică felul întrecerii) Ramură sportivă în care doi luptători se confruntă după anumite reguli, care variază în funcţie de tipul întrecerii. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 151, LM. *Înainte toată grija era de a fi tare, de aceea exerciţiul corpului prin vânat, alergare, lupte... ocupa totul.* CONTEMPORANUL, I, 195, cf. ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D. *Operatorul din stânga cinematografează o luptă de box.* ENC. TEHN. I, 148. *Pe băiatul al doilea îl fac specialist în luptele romane.* ARGHEZI, S. XXXIV, 232, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Campionatele europene de lupte de la Bucureşti constituie... un serios examen.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 4/2. *După trii ai de dzâle am învăţat şcoala de box şî de luptă.* GR. S. II, 343. *Mulţi aleargă la lupte, dar cel ce întrece, acela numai culege.* ZANNE, P. VIII, 313. ✧ (La pl.) *Lupte clasice* (sau *greco-romane)* = formă de lupte **(1)** în care procedeele tehnice reglementare se aplică numai la partea superioară a corpului, de la linia de centură în sus. Cf. MINERVA, DL, DM, M. D. ENC., DEX. (La pl.) *Lupte libere* = formă de lupte **(1)** în care procedeele tehnice reglementare se aplică la oricare dintre părţile corpului, putând fi executate şi cu ajutorul picioarelor. Cf. MINERVA, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ E x p r. (Regional) **A se da pe** (sau **în) luptă** = a-şi măsura puterile, a se bate conform unor reguli cunoscute, prestabilite; a se lupta **(1)**, a se trânti[1] **(5)**. *S-o dat în luptă dî la mńezî nopţi până-m prândzu mare.* O. BÎRLEA, A. P. I, 213. ✦ S p e c. Înfruntare dintre oameni şi animale mai ales în scopul apărării vieţii (în cadrul unor spectacole). *Portugalii... află mare desfătare în privirea la luptele cu taurii.* RUS, I. I, 121/6. *Un tânăr înfăţişa pe Apolon în luptă cu dragonul.* CONV. LIT. IV, 148. *Oamenii au avut viaţă foarte grea şi luptele cele mai crâncene cu fiare puternice.* CONTEMPORANUL, I, 718. *La sfârşitul cărţii era zugrăvit Sf. Gheorghie în lupta cu balaurul.* EMINESCU, P. L. 35. *La Barcelona, o luptă cu tauri.* A. HOLBAN, O. I, 147. *Cu ei... se juca Mihai, făcând car cu boi din coji de nucă, sau de-a împăratul în lupta cu broaştele.* CĂLINESCU, O. XI, 46. *Se dădeau lupte cu taurii ca în Spania.* PANAITESCU, C. R. 36. *Am să am luptă mare cu armăsarul iepelor, care simte omul la nouă poştii şi vine de-l omoară.* STĂNCESCU, B. 274. ✦ P. a n a l. Încăierare între animale sau între păsări la vânătoare, în perioada de reproducere etc. ori în cadrul unor spectacole. *La acest spectacol de luptă asistă toată populaţia stupului.* BARASCH, M. I, 31. *Primăvara,* [dropioii] *se înteţesc în lupte amoroase.* ODOBESCU, S. III, 14. *Mai niciodată nu s-a ispitit a înfăţişa cerbul în lupta sa disperată cu câinii.* ib. ib. 136. *Dar să fî fost alergători de cai, bătăi de câini, dueluri de cotoi, lupte de cocoşi, el era în fruntea prinsorilor.* CARAGIALE, O. II, 330. *Calul zise fetei de împărat ca să se urce într-un pom ce era acolo şi să privească la lupta lor.* ISPIRESCU, L. 28. *Fiecare pereche îşi caută locul..., pentru care între masculi se dau lupte aprige.* DOMBROWSKI, P. 165. *În focul luptei, nu ne-au simţit apropierea.* BĂCESCU, PĂS. 287. *Sub cerbice, sunt două smocuri de pene mai scurte, despărţite ca nişte părţi ale unei peruci, pe care la luptă de asemenea le zburleşte în sus.* LINŢIA, P. III, 277. *A doua zi, buhăieşul... se „ie", la luptă, la bataie cu buhaiul cel mare.* VASILIU, P. L. 109. ✦ (Glumeţ) Hârjoană amoroasă; tachinerie. *Îmi plăcea s-o provoc şi s-o necăjesc cu galanteriile mele şi-i ofeream o luptă plină de eleganţă miorlăită şi de cavalerism ridicol.* VOICULESCU, P. II, 207. ✦ F i g. Mişcare agitată şi dezordonată, foială, vânzoleală. *Undele amestecate curg chiar în lupta lor stând.* HELIADE, O. I, 102. *Gigantica dumisale tăcere parlamentară nu e decât tencuiala aparentă masivă a unei*

neîncetate frământări: pe dinafară zidul și în interior o imensă grădină și luptă de germeni. ARGHEZI, S. XXXIV, 212. (Glumeț) *Se-ncinge lupta cu iuțeală mare în măruntaie.* CARAGIALE, O. II, 221.

2. Ciocnire între două forțe armate inamice; (rar) război[1] **(1)**; bătălie, (învechit și regional) bătaie. Cf. MARDARIE, L. 225/16. *După câtăva luptă, au înfrânt Mihai-Vodă oastea lui Sinan pașea.* M. COSTIN, O. 48. *S-au rădicat cu oaste și multă luptă au pus și nemică n-au putut folosî să dobândească cetatea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 84[r]/33. *Nu după multă vreme, ce să vânedze și cu ce viața să-și sprijinească neavând,... cu dânșii de luptă a să ispiti începu.* CANTEMIR, I. I. II, 44, cf. TEXTE (XVI), 426. *Aproape iaste lupta... și acum cumpăneaște ale noastre norocul.* AETHIOPICA, 69[v]/6, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 90[v]/23. *Cu lucrarea bunei vorbiri și cu tunetul glasului îndemnează pe fieștecare la luptă.* MOLNAR, R. 7/20. *Fiind că nu era loc de a fugi, se gată la luptă și, prăpădind mulți bulgari sau fugărindu-i, însuși capătă rană.* ȘINCAI, HR. I, 174/26, cf. KLEIN, D., LB. *Rănit foarte ușure încât să nu o simță în vremea înfierbințelii luptei,... Selim ajunsese la locul unde valurile venea a se sfărâma asupra țărmului.* HELIADE, L. B. II, 98/7. *Poporul, obosit de a purta povara dabililor și a luptelor necontenite,... aștepta în nepăsare detunarea fortunii ce se apropia cu mare zgomot.* ASACHI, S. L. II, 165, cf. VALIAN, V. *Romanii, după o cruntă luptă, au învins pre daci.* IST. M. 5/17. *După ce îi uciseră pe toți, se întoarseră la locul luptei spre a culege jaful.* BĂLCESCU, M. V. 392. *După multe lupte și vărsări de sânge,* [Transilvania] *înainta la rang de principat.* BARIȚIU, P. A. I, 1. *Două armadii... au fost gata a începe o luptă sângeroasă.* BARASCH, M. II, 93/17. *Și-n multe lupte grele am fost învingător.* R. IONESCU, C. 32/20. *Necesitatea salvării comune... amânase luptele cele mari.* TEULESCU, C. 5/8, cf. POLIZU. *Semnalul greu detună în luptă a intra.* BOLLIAC, O. 102. *Lupta a ținut trei zile și trei nopți.* GHICA, S. 24. *Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură Ce un uriaș odată în războaie a purtat.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Cu curagiu mergeau la luptă.* SION, POEZII, 261/21, cf. PONTBRIANT, D. *Se făcu atunci pe întuneric un minut de luptă și de amestecătură, pe când s-auziră una sau două detunări de arme de foc.* BARONZI, I. G. 23/22. *Râul îl cunoaște și scade-a sale valuri Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.* ALECSANDRI, P. III, 284, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 151. *Lupta iar începe... dușmanii zdrobiți Cad ca niște spice, de securi loviți.* BOLINTINEANU, O. 34, cf. LM. *Puterile propun un simplu armistițiu, Turcia îl refuză, luptele continuă.* MAIORESCU, D. II, 50. *Ai noștri... nu puteau să ție lupta cu un număr înzecit decât dânșii.* LĂCUSTEANU, A. 169. *Unde împinge omenirea această barbară nebunie a luptei?* CONTEMPORANUL, I, 190. *Deodată, fără veste, sosesc slujitorii domnești și-i coprind de toate părțile; lupta nu era prin putință; toți erau prinși fără mijloace de apărare.* ODOBESCU, S. I, 407. *Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare.* EMINESCU, O. I, 148. *Chiar în zori de ziuă, lupte s-a încins, Ilderim, trufașul, se declară-nvins.* CARAGIALE, O. IV, 354. *Revedea luptele pentru cucerirea culmei.* MACEDONSKI, O. III, 17. *Câte lupte am susținut, cât curaj s-a arătat* (a. 1888). PLR I, 70, cf. DDRF. *Se încinse o luptă și o pustiere nemaipomenită a Moldovei de Sus din partea Polonilor.* XENOPOL, I. R. VI, 65. *Constantin Brâncoveanul..., cu trupele sale, a deschis lupta.* TURCU, E. 51. *Păreau și Teutonii de lupte-acum sătui.* COȘBUC, P. I, 159, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aveți s-alegeți lupt-aci sau fuga, De-i chip să fugă cumva de moarte.* MURNU, O. 369. *Acesta a fost totdeauna un harnic ostaș, și a bătut pe turci în valea Ialomiței, luând parte și la marea luptă a tuturor creștinilor cu sultanul, la Varna.* IORGA, C. I. I, 7. *Azi voinici cu zmeii-n luptă Zarea nu mai înspăimântă.* GOGA, POEZII, 84, cf. TDRG. *Omul în frământarea luptei nu mai e om.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *În jurul satului, s-a încleștat o luptă pe moarte, pe viață, pocneau puștile, detunau tunurile.* AGÎRBICEANU, A. 106, cf. CDDE. *Decebal chemase la luptă... pe toți barbarii înconjurători.* PÂRVAN, G. 124. *Am fost rănit în luptele de la Neajlov.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 193. *După terminarea luptei cu Pompei,... s-a îndreptat spre câmpia Tesaliei.* GR. S. I, 88, cf. RESMERIȚĂ, D. *O luptă însemnată fu dată de o parte din oastea și vasele plutitoare moldovenești ale lui Ștefan-Vodă cel Mare împotriva turcilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U., MINERVA. *Cel din urmă tablou,... înfățișează o luptă: „Luarea Griviței".* BASSARABESCU, S. N. 16, cf. CADE. *În cântecul bătrânesc e vorba de luptă cu numeroasa și puternica oaste a turcilor.* ARH. FOLK. II, 28. *A dispărut..., mort în luptele din Dobrogea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 334. *Poate voi fi ucis în luptele ce se vor mai da.* VISSARION, B. 331. *A stat tot timpul dârz și concentrat ca un războinic în ajunul luptei.* VOICULESCU, P. I, 70. *După o zi lungă de marș, după lupte furioase..., eram sfârșit.* SADOVEANU, O. III, 508. *O oaste se oprește, dă lupte, înaintează încet.* id. ib. XXI, 11. *La celebra luptă... n-a putut lua parte.* BART, E. 68. *În marile războaie participă la aceeași luptă oameni de cele mai diferite vârste.* JUN. LIT. XXVI, 177. *A povestit a suta oară lupta în care și-a pierdut piciorul.* DAN, U. 128, cf. SCRIBAN, D. *Când e vorba să evoce dinamica precipitată a unei lupte, propozițiile simple... se urmează cu o iuțeală provenind din însăși scurtimea lor.* VIANU, A. P. 45. *Această mișcare corespundea cu dispozitivul de luptă al armatei lui Ipsilanti.* OȚETEA, T. V. 289. *Luptele nu se câștigă cu vorbe, și curajul e sângele... care făgăduiește să se verse cu bucurie.* ARGHEZI, S. XXXIV, 9. *La Joldești a fost lupta între Ștefan cel Mare și Aron-Vodă.* CĂLINESCU, O. XI, 24. *Rănit în lupta de la Argeș pentru apărarea capitalei, locotenentul... urmează să fie evacuat.* PERPESSICIUS, M. IV, 65. *Am văzut turci cu fes și șalvari luați robi în luptă.* STANCU, D. 214. *Când Mihai Viteazul s-a hotărât să pornească lupta contra turcilor..., și-a schimbat aproape complet componența sfatului.* STOICESCU, S. D. 94. *Era-mbrăcat de luptă.* SORESCU, L. L. I, 65. *Luptele se dau... pe porțiunea Dunării ce corespundea cu teritoriul ce fusese lăsat triburilor autohtone.* PANAITESCU, C. R. 68. *Probabil că celții n-au pătruns în Transilvania fără lupte.* H. DAICOVICIU, D. 56, cf. M. D. ENC. *S-a emis părerea că Țepeș ar fi biruit în luptele cu Mohamed II.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 7, cf. DEX. *Vorbind despre luptele lui Pompei cu Cezar..., subliniază că de partea primului erau toate neamurile Răsăritului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13,

19/3, cf. DSR. *O pus şaua pe cal, l-o-nchingat şi pe el o-ncălecat şi la luptă c-o plecat.* VASILIU, P. L. 104. *În luptile de Băileşti m-am ales cu mâna frântă.* IZV. XIII, 125, cf. ALR I 1 421/214, 347, 378, 385, 397, 434, 610. *Toţi voinicii se ivea, La hotar se-nţepenea Şi de luptă s-aprindea, Tunurile duruia, Săbiile îmi sclipea.* BALADE, II, 215. *Ne-a dus la luptă nebunii... Să ne luptăm cu vecinii.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 356. *După luptă mulţi viteji s-arată,* se spune despre cei care se arată curajoşi după ce a trecut primejdia, când nu mai riscă nimic. Cf. ZANNE, P. IV, 424. ✧ (Urmat de determinări care indică locul de desfăşurare, forţele implicate, destinaţia etc.) *Se feresc de lupte regulate faţă la faţă.* BARIŢIU, P. A. I, 234. *Reprezinta lupta navală de la Ceşme-Liman.* FILIMON, O. I, 102. *Prea slab pentr-o luptă pe faţă, Teodor se furişă într-ascuns la Tessalonic.* EMINESCU, O. XIV, 120. *Moldovenii, sleiţi în lupta lor de rezistenţă contra turcilor, nu mai aveau prilejul de a lua robi de la tatari.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 7. *Am fost cerut la un centru de aviaţie, dar era tocmai în timpul unor lupte grele de cavalerie.* CAMIL PETRESCU, P. 42. *Apusenii s-au aflat în faţa unor năvălitori sâcâiţi timp de două sute de ani în lupte locale.* id. O. II, 31. *Ştia însă cât de păcătoasă este lupta de stradă şi câte primejdii se ascundeau dincolo de ferestrele cenuşii ale clădirii pe care o vedea de aici.* BARBU, Ş. N. II, 243. *Participant cu o rară energie la lupta antifascistă..., transformă din 1939 revista „Azi" într-un săptămânal social-politic.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 150. *S-ar părea că nu mai avem trebuinţă de o instituţie ideală, care să propage unirea şi iubirea, ci numai de organizaţii de luptă fratricidă.* MS. 1975, nr. 2, 22. ✧ *Car de luptă* = vehicul uşor, blindat, cu două roţi, cu tracţiune animală, care servea, în Antichitate şi în Evul Mediu, ca mijloc de deplasare rapidă a luptătorilor **(3)** pe câmpul de luptă. *Geţii au cunoscut carele de luptă.* PÂRVAN, G. 523. *Alăturea de comerţul cu vase de bronz, avem pe acela cu care de luptă.* id. ib. 678, cf. MINERVA. *Un cavaler teuton... te duce cu carul lui de luptă.* PREDA, R. 254. *Tehnică de luptă* v. t e h n i c^2 **(II 2).** (La pl.) *Lupte interne* (sau *intestine*) = confruntare între cetăţenii aceleiaşi ţări, (p. e x t.) între membrii aceluiaşi partid, grup politic etc. *Roma avea... luptele sale intestine.* TEULESCU, C. 4/23. *Luptele interne... au făcut atât pe suebi şi sarmaţi, cât şi pe daci, să-şi reia activitatea pustiitoare în sudul Dunării.* PÂRVAN, G. 105. *Ar fi vrut să tulbure ordinea instituită şi... pentru făcătorii de rele, atât de numeroşi în urma necontenitelor lupte interne.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 12. ✧ E x p r. **A intra în luptă** = (despre ţări, popoare etc.) a interveni cu trupe, cu tehnică militară etc. în desfăşurarea unui război. *Printr-o dibăcie rară, izbutise a ocupa milităreşte Principatele Române..., fără de-a intra în luptă pe faţă cu Rusia.* GHICA, S. 423. *Mavrogheni, nerăbdător a arăta slujbă turcilor şi iubitor din fire al armelor, vru îndată să intre însuşi în luptă cu oştirile cesareşti.* ODOBESCU, S. I, 306. *Împrejurările în care Austro-Ungaria ar intra în luptă ar fi poate mai rele ca ale Turciei.* EMINESCU, S. P. 181. *Intrăm în luptă pentru vechea şi dulcea noastră ţară.* SADOVEANU, O. XXI, 56. **A se ridica la luptă** = a porni (la) război; p. e x t. a se mobiliza. *Nu se putea să nu izbutească o luptă la care se ridica întregul popor.* ARGHEZI, B. 135. *Apelul adresat românilor era de a se ridica la luptă.* C. GIURESCU, P. O. 250. **A** (se) **angaja în luptă** = (despre ţări, popoare, grupuri de oameni etc.) a se implica în cheltuielile, eforturile şi pregătirile pentru desfăşurarea unei confruntări armate. *În vremea când diferitele grupări ale marii boierimi se aflau angajate în lupta pentru putere, domnii au fost aleşi adesea din rândul celor care nu posedau avere prea mare.* MAGAZIN IST. nr. 10, 1973, 3. *Ar fi o crimă să angajăm Franţa în luptă.* ib. 69. **A cădea în luptă** = (despre combatanţi) a-şi pierde viaţa în cursul unei confruntări armate. *Vitejia războinicilor ce au căzut în luptă cinsteşte o naţie întreagă.* MARCOVICI, D. 458/15. *Căzu... în luptă de mâna viteazului conte Conrad de Montferrat.* EMINESCU, O. XIV, 82. *Atheos cade în luptă în vârstă de 90 de ani.* PÂRVAN, G. 51. *Cădeau... mulţi frigmani în luptă.* CĂLINESCU, C. O. 46. *Căpitanul Nicolae Măcărescu..., căzut în luptele de la Griviţa.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 6. ✦ S p e c. (În sintagmele) *Luptă biologică* = metodă de distrugere a speciilor dăunătoare culturilor agricole prin utilizarea dăunătorilor naturali sau a unor produse biologice; combatere biologică. Cf. D. ECOL. *Luptă integrată* = ansamblu de mijloace şi metode (fizice, chimice, biologice) utilizate împotriva dăunătorilor agricoli; combatere integrată. id. ib.

3. F i g. (Şi urmat de determinări introduse adesea prin prep. „pentru", „spre" etc.) Strădanie, efort deosebit pentru a obţine sau pentru a realiza ceva, s p e c. pentru împlinirea unor idealuri, pentru satisfacerea unor interese etc. *L-au încredinţat biruitoriu şi i-au sporit bărbăţiia sufletului spre luptă neadormita proniia lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 36. 114. *Ascensiunea economică a făcut ca burghezia să fie interesată în realizarea unirii Principatelor şi să întărească lupta pentru cucerirea puterii politice.* KOGĂLNICEANU, S. 7. *Lupta naţională a românilor care, mai trei veacuri, au apărat cu sabia creştinătatea.* id. ib. 57. *Aceste pământuri se suptîmpărţea iar în multe partnice domnii,... începându-se înlăuntrice lupte naţionale.* ASACHI, I. 44/24. *Pentru ca să poată... dobândi răsplătirea ostenelilor sale, după o îndelungată luptă ce ar avea şi împiedicările ce ar întâmpina* (a. 1839). DOC. EC. 732. *Ce lupte a purtat pentru realizarea legei lui Dumnezeu, atât în sinul său, cât şi în omenire?* BĂLCESCU, M. V. 5. *Chiemu la luptă pe toată facultatea..., să dovedească că acest sistem... compromite pe bolnav.* MAN SĂNĂT. 10/11. *Te-oi ajuta într-o altă luptă.* NEGRUZZI, S. III, 174. *Face din administraţie şi din justiţie un instrument al patimilor şi al luptelor politice.* GHICA, S. 144. *Cât capital, câtă muncă, câtă luptă, până să ajung la aceasta!* SION, P. 196. *Fiind vorba de o luptă literară, să ne fie iertat a înlătura mai întâi tot ce ne pare că trece peste limitele ei.* MAIORESCU, CR. II, 31. *Am avut fericirea sau nefericirea de a ne da o constituţiune liberală fără vărsare de sânge şi fără lupte sociale ca în alte ţări.* id. D. I, 414. *Să ne întoarcem acum iarăşi în cercul viforos al luptelor şi-al intrigelor politice.* ODOBESCU, S. I, 148. *Când strănepoţii vor citi odată despre luptele naţionale..., citirea acestor fapte va face asupra lor impresia romantică care asupra noastră o face războiul cruciaţilor.* EMINESCU, O. XV, 36. *Ştiinţa e*

mai presus de luptele politice. CARAGIALE, O. IV, 105. *Ziarele noastre politice, fără distincțiune de opiniunile lor, în mijlocul furtunoaselor lupte de zi, au găsit mai toate loc pentru a jertfi, din când în când, câte o coloană, două, poeziei sau altor scrieri literare.* MACEDONSKI, O. IV, 6. *Societatea căzu în curentul luptelor politice.* ARHIVA, I, 217, cf. DDRF. *În jurul chestiei de drept se învârteau deci dezbaterile și lupta.* XENOPOL, I. R. XIII, 190. *Fiul lui Iuga... încă trebuie să se fi distins oarecum în această luptă culturală și religioasă.* SBIERA, F. S. 36. *Amestecarea în luptele politice iarăși adusese în slujbele de seamă ale județului oameni care până atunci se strecurau nebăgați în seamă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 272. *Cât prețuiesc cunoștințele, cultura, lupta noastră pentru ideal, atâta suntem.* AGÎRBICEANU, A. 60. *În poezie a fost nevoie de lupte înverșunate până când romanticii au izbutit să sfărâme cezura clasică a alexandrinului.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 292, cf. CADE. *În fiecare zi, câte o deziluzie. Și lupta mea naivă de a voi să schimb ceva.* A. HOLBAN, O. I, 47. *Grupul va continua lupta junimistă, cu o energie îndoită, în paginile „Telegrafului".* DR. VIII, 18. *Moșia părintească de la Luncani o pierduse din pricina arendașilor, a vechililor și mai ales a luptelor politice.* SADOVEANU, O. VII, 20. *După atâta vreme scursă, ne întâlneam iarăși acum..., meniți a împărtăși aceeași soartă în lupta pentru a ne deschide un drum în lume.* BART, S. M. 12. *El să-și continue lupta lui sfântă, indiferent de-l pricep sau nu cei din jurul lui.* D. GUSTI, P. A. 87. *Lupta diplomatică continuă.* JUN. LIT. XXVIII, 67. *Neamul nostru asuprit ducea o luptă aspră pentru limbă și libertate.* MOROIANU, S. 131. *Să porniți lupta tenace la care vă cheamă misiunea dvs.* ULIERU, C. 75. *Înțelegând prea bine rolul însemnat pe care un scriitor îl poate avea în lupta zilnică pentru ridicarea nivelului cultural al maselor, susțin totuși că trebuie să-și aleagă mai larg momentul intervenției.* CĂLINESCU, C. O. 187. *A reduce întreagă această operă ziaristică la valoarea de arsenal a unor lupte politice... ni se pare prea puțin.* PERPESSICIUS, M. IV, 46. *Într-o epocă însângerată de luptele religioase, apar moraliști plini de umanitate.* VIANU, L. U. 113. *Ideea de luptă... a câștigat în ultimele decenii un anumit credit în opinia publică franceză.* RALEA, F. 18. *Cei care scoteau foaia... încercaseră să-i arate cu cât mai de folos ar fi fost ca el... să contribuie la lupta comună.* CAMIL PETRESCU, N. 38. *Lupta ideologică... e reluată de Școala ardeleană.* IST. LIT. ROM. II, 11. *El și-a multiplicat mijloacele de luptă.* CONSTANTINESCU, S. II, 24, cf. DL, DM. *În Evul Mediu toate popoarele romanice au dat o luptă pentru menținerea lor cu limbă proprie și pe spațiu propriu.* PANAITESCU, C. R. 122. *În cercetarea elementelor teatrale din perioada luptei pentru centralizarea statelor feudale și a regimului de dominație otomană, extrem de utile sunt izvoarele scrise.* IST. T. I, 8. *Din această perioadă a luptei pentru înființarea municipalității odobeștene..., avem o serie de știri inedite privind gospodăria târgului.* C. GIURESCU, P. O. 183, cf. DEX. *După încă o zi..., se naște un copil de țăran, care nu va cunoaște odihna în lupta pentru dreptate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 1/1. *Avântul luptei pentru desăvârșirea unității politice a românilor... a culminat cu marea adunare constituantă națională, de la 1 Decembrie 1918, de la Alba-Iulia.* MS. 1988, nr. 4, 7. *Lupta ce-mi lupta, În deșert era, Că ei n-o găsea Și n-o mai prindea.* PAMFILE, CER. 119. ◇ *Lupta pentru existență* (sau *pentru viață*) = denumirea dată în teoria evoluționistă confruntării dintre indivizii aceleiași specii sau dintre specii diferite ori dintre organisme și mediul abiotic, prin care își asigură supraviețuirea indivizii cu caracterele de adaptare cele mai avantajoase; p. ext. (și în sintagma *lupta pentru trai)* totalitatea acțiunilor, a eforturilor pentru asigurarea celor necesare traiului de fiecare zi. *În toate formele de viață există lupta pentru existență.* MAIORESCU, CR. II, 125. *Lupta pentru viață este cu atât mai aprigă, cu cât luptătorii sunt mai asemănători între dânșii.* CONV. LIT. XI, 162. *Este de netăgăduit că lupta pentru viață există și că, prin urmare, din această luptă nu vor ieși biruitori și supraviețuitori decât ființele cele mai tari.* ib. 165. *În secolul nostru, când în lupta pentru existență se caută a învinge mai mult cu mintea, corpul s-a neglijat cu totul.* CONTEMPORANUL, I, 145. *Societatea e câmpul schimbărilor veșnice, a luptelor pentru existență.* EMINESCU, S. P. 86. *Pe măsură ce se-nmulțesc oamenii, lupta pentru trai devine mai grea.* CARAGIALE, O. IV, 24. *În lupta pentru trai, adeseori trebuie să calci peste cadavre.* BACALBAȘA, S. A. I, 267. *Niciun popor din lume n-a fost mai puternic oțelit spre a birui în lupta pentru trai.* XENOPOL, I. R. VI, 69, cf. BARCIANU. *Lupta pentru viață nu ne încercase încă.* ANGHEL, PR. 165. *Nu aflasem încă înțelegătorul de suflete zbuciumate în lupta pentru existență.* BĂNUȚ, T. P. 14. *Luptă zilnică pentru viață.* TEODOREANU, L. 94. *Caracteristic romantismului este „calvarul" luptei pentru viață.* CĂLINESCU, I. 22. *Mureșanu face singur filozofia vieții, care e aceea pesimistă, având la temelie egoismul, răul, lupta oarbă pentru existență.* id. O. XII, 20. *Mai târziu, maturitatea pune problemele luptei pentru existență.* RALEA, S. T. II, 22. *El se inspira de la doctrina evoluționistă, care vedea în toate luptă pentru viață, utilizarea mijloacelor celor mai potrivite pentru a învinge.* id. ib. 144. *Poporul român și-a făurit ori a împrumutat... multe instrumente, potrivindu-le nevoii de a-și exprima minunatele și nesecatele sale creații, în care se oglindește lupta sa pentru existență.* ALEXANDRU, I. M. 5, cf. M. D. ENC. *Lupta (sau luptele) vieții* = greutățile, dificultățile inerente existenței, înțeleasă ca supraviețuire; lupta **(3)** pentru existență. *Dacă un om locuiește prea mult în același aer sau mănâncă prea multă vreme numai același fel de mâncare, atunci el slăbește... din cauză că forțele vechi se uzează și se împuținează, fără ca altele noi să intervie în lupta vieții.* CONTA, O. F. 216. *Cu cât frământările politice se coborâse din înalte regiuni către luptele vieței de toate zilele, cu atâta ele deveneau ceva mai comun.* XENOPOL, I. R. XIV, 99. *Era oftatul atâtor învinși în lupta aprigă a vieții.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 199. *Orice înclinare care știrbește vitejia în lupta vieții e o slăbiciune care te face să rămâi în urmă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20. *Panu intra în lupta mare a vieții.* HOGAȘ, DR. II, 128. *În lupta zilnică a vieții, omul nu pășește singur, ci urmărit de nădejdile ființelor celor mai apropiate.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 45. *Visător și dezarmat în lupta vieții, ajunge, din prietenie exaltată, să ia asupra lui un fals*

comis de Sebastian. AL. PHILIPPIDE, S. III, 264. *Omul huiduit şi hulit care sta în faţa mea... îmi inspira nu atât milă..., cât un intens interes pentru dârzenia lui în lupta vieţii.* VOICULESCU, P. I, 110. *Toţi scriitorii dintre 1890 şi 1900 au comună această notă sfâşietoare, obosită, de învinşi în lupta vieţii.* SADOVEANU, O. XIX, 144. ✧ Loc. adj. **De luptă** = militant **(1).** *Spiritul critic se manifestase... prin organele de luptă: „Dacia literară", „Propăşirea", „România literară".* LOVINESCU, S. VIII, 211. *Articolele capătă o viaţă specială de la acest spirit de luptă.* RALEA, S. T. I, 47. *Această din urmă perioadă continuă... spiritul de luptă al paşoptismului.* IST. LIT. ROM. II, 8. *Vedea în publicistică o nobilă tribună de luptă.* IST. T. II, 131. ✧ Expr. (Învechit) **A lucra lupte** = a se strădui, a depune eforturi pentru a obţine ceva. *Mintea omenească a lucrat cu bravură cele mai viteze lupte spre a ieşi din barbaria veacurilor trecute.* GENILIE, G. 23/2. ✦ (Adesea cu determinări care indică natura sau planul de manifestare) Conflict moral, frământare interioară, zbucium lăuntric, nelinişte intensă. *Mult cercatul arhipăstor, espus la lupte sufleteşti care ar debilita şi pre omul cel mai genial..., a repausat.* BARIŢIU, P. A. I, 227. *După un moment de luptă internă, zise.* FILIMON, O. I, 363. *A esprimat... lupta morală ce simte un june înamorat când se vede silit de perversitatea soartei a părăsi viaţa în momentul când ţine în mâni cupa fericirei.* id. ib. II, 265. *Juna femeie... avu un moment de disperare, căci simţea că lupta devenea din ce în ce cu neputinţă.* BARONZI, I. G. 197/28. *Linişte în cer, linişte pe pământ; numai în al meu suflet, luptă.* CONV. LIT. IV, 41. *Cinci ani petrecu astfel Ioana, într-o luptă groaznică şi necontenită.* ODOBESCU, S. I, 9. *Asta nu-i disperare, e o agonie a sufletului, o luptă vană, crudă, fără de voinţă.* EMINESCU, P. L. 56. *Ştia că dânsa-l va înţelege, se va muia şi-i va fi de mare ajutor în greaua luptă sufletească.* SLAVICI, O. II, 120. *Tremurând de lupta ei, târziu şi greu rosti sfioasă: „când?"* COŞBUC, F. 157. *O luptă miniaturală se da în noi doi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 118. *Ar fi putut pretinde să descrie... cine ştie ce situaţii excepţionale, tipuri complexe de oameni, lupte sufleteşti adânci.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 232. *E într-o necontenită nelinişte psihică, o luptă oarecum lăuntrică.* BĂNUŢ, T. P. 14. [Maria] *îl simte în lupta lui.* CAMIL PETRESCU, T. I, 245. *Penelopa nu trăda nimic din lupta sufletească ce îi răpise somnul.* BART, E. 63. *Cum acest fel de a înţelege pictura era în contradicţie cu teoriile sale estetice, se produce în el o luptă... când face o călătorie în Spania.* OPRESCU, I. A. IV, 55. *E posibil ca personajul să aibă şovăiri, lupte interioare şi să facă paţiale greşeli.* CĂLINESCU, C. O. 395. *Lupta se dă pe planul invizibil al conştiinţei.* PREDA, R. 49. ✦ (Adesea în legătură cu „viaţa") Şir de greutăţi, suferinţe, eforturi de a supravieţui. *Viaţa lui a fost o viaţă de luptă şi de martir.* GHICA, S. 673. *Viaţa ta e luptă, grozavă, nemblânzită, Iubirea, vecinic chin.* ALEXANDRESCU, O. I, 104. *Dar rari şi puţini-s, lumea nu va să-i vază, Viaţa lor e luptă, când mor se duc neplânşi.* EMINESCU, O. IV, 160. *Lupta este legea vieţii.* CONTEMPORANUL, VII, 161. *În tăcerea nopţii se aud încă mereu aceleaşi ciocnituri metalice, cadenţate – e munca chinuitoare şi fără răgaz, e veşnica luptă a celor mici şi slabi.* BART, S. M. 50. *Viaţa înseamnă luptă.* CĂLINESCU, O. XIV, 136. *Poetul resimte viaţa ca o luptă.* VIANU, L. R. 400. ✦ (Învechit, rar; la pl.) Încercări, ispite; suferinţe. *La Drăşcov... au pătimit între ceilalţi... Passicrat, Valentin, Iulie şi Essochie, a cărora lupte pre larg sânt scrise.* ŞINCAI, HR. I, 18/20. *I se lumină mintea călugărului, cât cunoscu că, pentru ca să fie biriutoriu în luptele ceale diavoleşti, nu era altă mijlocire mai de lipsă decât rugăciunea ne-ncetată.* MAIOR, PRED. I, 139/11.

4. (Urmat de determinări introduse prin prep. ca „împotriva", „contra", „cu") Activitate, acţiune, efort, strădanie de a combate, de a surmonta ceva sau de a se opune la ceva considerat dăunător, potrivnic, periculos; rezistenţă **(I);** opoziţie **(I 2).** *Numai să nu ne lenim,... să arătăm şi de la noi nevoinţă şi luptă împrotiva lor.* VARLAAM, C. 209. *Aţ înţeles lupta noastră cu cine iaste.* ANTIM, O. 39. *În loc de platoşă îmbrăcându-te cu credinţa, ai ieşit la luptă asupra vrăjmaşilor, a celor văzuţi şi nevăzuţi.* MINEIUL (1776), 102^{v1}/17. *După multă luptă cu gândurile sale,... se hotărî ca să iarte pre vrăjmaş.* MAIOR, PRED. II, 188/8. *Să mulţumeşte câteodată să privească la o astfel de luptă* [cu norocul]. GOLESCU, E. 33/2, cf. LB. *Faptele ştiinţifice sunt norocitul rezultat al luptei omului în contra naturii de afară.* KOGĂLNICEANU, S. 90. *Îndrăzneala este atunci de lăudat, Când ne sluţeşte-n lupta cu relele naravuri.* NEGRUZZI, S. II, 271. *Lupta în contra intrigii şi a minciunii, răspândirea ideilor sănătoase şi folositoare, potolirea patimilor... sunt singurele mijloace de a înlătura o mare primejdie în care ne aruncă vrajba.* GHICA, S. 236. *Să lasăm pe Danglars în luptă cu geniul urei.* BARONZI, C. I, 20/3. *După căderea ministerului Brătianu a început o luptă pe atât de violentă, pe cât de nedreaptă, în contra modului artistic al restaurării.* MAIORESCU, D. I, 275. *Ei veniseră... să vadă lupta acestui nenorocit cu justiţia.* CONTEMPORANUL, I, 145. *Pe biată mama o văzui zăcând în luptă cu boala şi mai vârtos cu frica d-a ne lăsa fără sprijin pe lume.* ODOBESCU, S. I, 155. *Misionarii... începură lupta contra bisericei şi preoţimei greceşti.* EMINESCU, O. XIV, 97. [Leonida] *în luptă cu somnul.* CARAGIALE, O. VI, 64. *Nu mai e omul cuprins în luptă cu nestâmpărul său.* SLAVICI, O. I, 251. *Vâslitul pe vreme de furtună, lupta cu marea îl sleise.* CONTEMPORANUL, VI, 27. *Oricine îşi dă samă de farmecul luptei cu greutăţile şi de adânca mulţămire sufletească de a le fi învins.* XENOPOL, I. R. XIV, 69. *Ar fi şi el bucuros să stea, în acea clipă de luptă cu răutatea elementelor, la gura sobei.* SĂM. IV, 2. *„Lupta împotriva naturii" se însoţeşte acum fie cu o ignorare a mediului fizic, fie cu dispreţul faţă de acesta.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 106. *În ochii lor cuminţi îşi... citea cu mândrie anii de luptă vitejească ce dusese cu necazurile.* BASSARABESCU, S. N. 161, cf. CADE. *Lupta împotriva creării unei adevărate literaturi urbane s-a dus şi pe temeiul constatării de fapt a caracterului rural al poporului nostru.* LOVINESCU, S. V, 11. [Copilaşul] *îşi urma lupta cu dinţii săi îndărătnici şi scâncea necontenit.* VOICULESCU, P. II, 222. *Cele mai moderne opere sociale,... organizate pentru lupta împotriva mizeriei, sunt conduse azi de femei instruite.* BART, E. 378. *A dus o luptă de un tragic impresionant cu destinul, căruia nu s-a predat.* D. GUSTI, P. A. 68.

Agricultorul e deseori în luptă cu intemperiile. ENC. AGR. I, 91. *Pe vremea luptei împotriva vinarsului, popa Tiron se trudise să scoată din sat și obiceiul asta.* DAN, U. 86. *Mă gândesc la cei două mii de ani străbătuți de cuvântul Lui, în luptă cu firea omenească.* ULIERU, C. 62. *E nevoie de o jertfă generală, de-o luptă pe toată viața, cu toate puterile întunericului și ale vrăjmășiei.* ARGHEZI, S. XXXIV, 29. *Filimon era entuziasmat de... lupta dârză împotriva feudalismului austro-ungar.* CĂLINESCU, O. XVII, 41. *Sunt în el o nesiguranță și o luptă cu expresia care-i dau un farmec aparte.* PERPESSICIUS, M. IV, 20. *În peisajele cu pomi ale pictorului, plantele și-au pierdut ființa vegetală, prefăcându-se într-un fel de animale ciudat, într-un fel de polipi, ce-și înalță brațele zbătându-se în luptă tragică cu natura.* BLAGA, Z. 130. *Ducem lupta împotriva buruienilor și împiedicăm răspândirea semințelor de buruieni.* AGROTEHNICA, II, 82, cf. DL, DM. *Idealismul nu se putea forma și formula dintr-o dată, ci printr-o luptă perseverentă împotriva materialismului spontan.* JOJA, S. L. 180. *Vaccinarea... conferă organismului o rezistență față de infecția tuberculoasă, fiind unul din mijloacele de luptă împotriva tuberculozei.* ABC SĂN. 66. *Specificul românesc nu este o moștenire de rasă, ci a fost dobândit prin adaptarea la împrejurări și prin lupta împotriva lor.* PANAITESCU, C. R. 14. *Trebuie să dau lupta cu invizibilul.* STĂNESCU, D. S. 39. *Lupta ei cu dragostea este o luptă resemnată.* CINEMA, 1974, nr. 3, 13, cf. DEX. *Întreaga existență postumă a domnitorului e o luptă continuă cu legendele sale teribile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 10/3. *Un interes deosebit acordă această generație și omului Caragiale, artistului, luptei sale cu societatea în care a trăit.* MS. 1988, nr. 1, 51. ◇ (Urmat de un substantiv în genitiv, care arată domeniul, cauza, factorii implicați) *Sânt scutiți, dacă nu de luptele trupului, încai de tirăniia lui.* MAIOR, PRED. II, 29/9. *În vreme de iarnă se pot bea, spre încălzeala trupului, de lupta gerului, și ponciurile.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 34/9. *Sunt lucruri elementare de cultură, de instrucțiune și de artă, în privirea cărora din fericire se pot întâlni toate statele și toate popoarele, fără altă gelozie decât gelozia de a se întrece unele pe altele în lupta pașnică a civilizațiunii.* MAIORESCU, D. I, 297. *În lupta traducerii, el să nu intre cu altă armă decât cu acelea pe care i le dau cunoștințele sale limbistice.* ODOBESCU, S. II, 364. *Ea... se turbura de viață și... o chinuiau luptele gândurilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 361. *Acesta a fost inferior din punct de vedere estetic altora similare, din care cauză, în lupta unei selecții naturale, pe baza gustului poetic popular, a trebuit să cadă învins.* ARH. FOLK. I, 60. *Bătrânul „Mircea", încă tot frumos și mândru, gata de drum și de lupta valurilor, ne așteaptă ancorat.* BART, S. M. 13. (Învechit; determinarea genitivală arată împotriva cui se duce lupta 4) *Mulțămea era rătăcită de luptul nopții necredinței.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 181[r]/17. *Nu fu destul a să înșăla asupra conoștinții lui Dumnezău, ce și întru mare luptă a necunoștinții trăind, atâta reale pace le numesc.* BIBLIA (1688), 660[1]/6. *Cu mult mai minunate sunt mijloacele și puterile firii vieții organismului în lupta... boalelor celor rele și grele.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 104/2. *Iată malu se înfățoșază: încă o luptă, lupta morții.* MARCOVICI, C. 14/14. ◇ Expr. **(A fi) în luptă cu moartea** = a agoniza. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Era cu totul schimbată și în luptă cu moartea.* CONTEMPORANUL, I, 27. *Ocnașul, în luptă cu moartea, s-a agățat de frate-său.* CARAGIALE, O. I, 172. *Enigmaticul medic povestește lupta sa cu moartea.* VIANU, A. P. 174. *Bătrân și în luptă cu moartea, își spune în piesă testamentul său.* CĂLINESCU, C. O. 127, cf. URSU, T. Ș. 232. **A-i da** (cuiva) **luptă** = a chinui pe cineva; a ispiti. *Îi era teamă ca nu cumva dracul să-i dea luptă și mai crâncenă după ce s-o face călugăr.* STĂNOIU, C. I. 145.

5. Fig. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „între", „cu" etc., care indică elementele implicate sau natura acestora) Ciocnire între două forțe, tendințe, fenomene etc. care se manifestă ori se dezvoltă în sens contrar; confruntare. *Elemente pizmătoare, Lupta-ntre ele-arătată Vremea ce tot vestejaște Pe ruinuri așăzată Cu mâna-i a grămădit.* HELIADE, O. I, 89. *Lupta între trecut și viitor.* KOGĂLNICEANU, S. 114. *Malaspina singur, deprins la asemine luptă furioasă a elementelor, șidea în liniște... și închina toaste.* ASACHI, S. L. II, 126. *Natura se va afla într-o luptă necontenită cu boala și tot nu o va putea birui.* DESCR. AȘEZ. 7/3. *O luptă infernală se susține între apele și între părticelele pământești ce sunt risipite în toată întinderea universului.* BARASCH, M. II, 13/18. *Nepotrivită luptă a amorului cu ura!* NEGRUZZI, S. III, 382. *În toate societățile... găsim o luptă neîncetată între justiție și putere.* GHICA, S. 193. *Libertatea și autoritatea trebuie să se combine..., iar nu să se combată, căci, de va fi luptă între aceste două elemente, societatea se periclitează.* id. ib. 203. *Greaca, după o luptă teribilă între interes și amor, neputând să mai reziste,... deschise ferestrele.* FILIMON, O. I, 138, cf. LM. *Lupta motivelor, așa cum am propus-o mai sus, se întâmplă numai când motivele sunt mai mult sau mai puțin egale în forța.* CONTA, O. C. 174. *Era indignarea în luptă cu foamea.* CONTEMPORANUL, I, 29. *Se făcea vorbă multă; și era lucru firesc să se facă, fiind luptă între timpul de față cu cel trecut.* CREANGĂ, A. 152. *Copil al unei rase nobile și bătrâne, în el se petrecea lupta decizivă între flacăra celei mai înalte vieți și germenul distrugerii finale a rasei – geniul cu nebunia.* CARAGIALE, O. III, 5. *Acum începe teribila luptă între pasiune și datorie.* id. ib. IV, 155. *Numai niște considerațiuni de o deosebită greutate... ar putea să justifice nimicirea unei unități câștigate poate abia în urma unei lupte de multe secole dintre diferitele feliuri de pronunțare.* ARHIVA, I, 26. *Era un straniu amestec de idei, de năzuințI și de interese din cele mai potrivnice, pentru a căror unificare... era să încleștezе o luptă uriașă între elementele trecutului și acele ale viitorului.* XENOPOL, I. R. XIII, 22. *Era secunda aceea unică din mersul unei zile, când se reînnoiește misterul luptei dintâi între întuneric și lumină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 238. *Era poate la el numai lupta între idolatrie și amor.* id. ib. 346. *Fără această veșnică luptă între lumesc și spiritual, viața mănăstirească n-ar oferi conflicte interesante pentru literatură.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 279, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu e posibil să avem aici de a face cu rămășițele unei forme primitive, care a dispărut la urma-urmei în lupta dintre ambele sufixe?* RF I, 299. *Lupta dintre cele două forme pentru dispariția*

uneia din ele se impunea. GR. S. IV, 87, cf. CADE. *O luptă surdă durează de o jumătate de secol, între autoritatea națională și cea internațională.* BART, E. 130. *În lupta dintre vechea manieră retorică și noua îndrumare realistă, poziția lui Filimon rămâne destul de nehotărâtă.* VIANU, A. P. 60. *Ipocritul este individul în sufletul căruia se dă o luptă între drepturile naturii și morala curentă.* CĂLINESCU, C. O. 177. *În inima Otiliei se dă o luptă grozavă între dragoste și datorie.* id. O. IV, 133. *Lupta dintre bine și rău... ia proporții epice.* PERPESSICIUS, M. III, 188. *Istoria e pentru el ilustrarea luptei dintre cele două principii.* BLAGA, Z. 281. *Hegel pornește de la filozofia istoriei pe care o concepe ca o veșnică devenire; ca o luptă neîncetată între teză și antiteză.* RALEA, S. T. III, 72. *O singură clipă lupta dintre piscuri și fulgere nu încetează.* BOGZA, C. O. 61. *Viața este, în multiplicitatea ei, o luptă între divin și drăcesc, între bine și rău.* CONSTANTINESCU, S. I, 132, cf. DL, DM. *O prezentare cu adevărat obiectivă a istoriei teatrului este de neconceput... fără arătarea luptei reale dintre tendințele progresiste și cele reacționare.* IST. T. I, 14. *Filozofii greci ai Antichității, vorbind despre știință, o socoteau drept rezultat al luptei dintre îndrăzneala căutării și căutarea îndrăznelii.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 29, cf. M. D. ENC., DEX. *Ciocârlia își consumă flacăra vieții în lupta dintre avântul către înălțimi și condiția precară a materiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/12. ✦ Rivalitate între două (sau mai multe) persoane, grupări politice sau social-economice, popoare etc. care aspiră să obțină la aceeași lucru; competiție, întrecere; concurență. *În veacul de pe urmă,... din apropierea imperiilor Rosiii și Turciii s-au născut lupta cea rivală.* ASACHI, S. L. II, 328. *Lafont, nedând ascultare decât egoismului său,... avu nesocotința de a-l provoca la o luptă artistică.* FILIMON, O. II, 324. *De aici înainte începe lupta între cernatieni și severineni pentru reîntoarcerea la Cernăuți a autorităților județene.* I. IONESCU, M. 595. *Pentru ce stă așa bine Euglitera, cu toată lupta ei de partide?* MAIORESCU, D. III, 137. *Suntem în mijlocul unei lupte electorale!* CONTEMPORANUL, I, 60. *Se iscă întotdeauna lupte a neposesorilor contra posesorilor – aceste lupte sunt vechi ca posesiunea de pământ însăși.* EMINESCU, O. XV, 1 139. *Lupta e peste putință cu Cațavencu.* CARAGIALE, O. VI, 113. *Lupta electorală este viața popoarelor.* id. ib. 136. *Va să zică, în lupta dintre mine și-un om de valoare, triumful e al meu... La viitoarele alegeri îmi voi pune candidatura.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 109. *Lupta dintre partizanii înfocați ai acestei școale și detractorii ei, nu mai puțin aprinși, este acută.* ARHIVA, I, 72. *Astfel se încinsese o luptă energică între boieri și caimacam, de la restabilirea domniilor pământene.* XENOPOL, I. R. X, 86. *Semnul buletinelor noastre de vot, semnul cu care pornim la luptă, e crucea.* GÂRLEANU, N. 80. *Herodot... povestește de lupta ce se dă între fostele soții pentru a arăta care din ele e mai vrednică să fie aleasă pentru jertfă.* PÂRVAN, G. 147. *Se încingea o luptă crâncenă între doi candidați.* REBREANU, I. 274. *Din cuprinsul acestui act putem constata că lupta între negustori și populația locală, este veche, de veacuri întregi.* N. A. BOGDAN, C. M. 34, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Interesantă e epoca florentină..., cu lupta între corporațiile industriașilor.* LOVINESCU, S. VIII, 96. *În furnicarul acela din Constantinopol, lupta pentru scaunele din București și din Iași se dădea pe clanuri, pe partizi, pe familii.* C. GANE, TR. V. 118, cf. SCRIBAN, D. *Numai când iubești lupta ajungi să fii mândru sau să-ți fie rușine de „dușmanii" ce-i ai.* BLAGA, Z. 18. *Armele care se încrucișau acum în lupta pentru slujbe nu mai erau spadele, ci intriga, dar mai ales ridiculizarea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 33. *Diferitele grupări ale marii boierimi se aflau angajate în lupta pentru putere.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 3. *Nu voi abandona lupta sportivă.* SPORTUL, 1979, 9 134, 3/5, cf. DSR. *Lupta pentru păstrarea puterii atinge cote grotești.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 2/4. ✧ P. e x t. (Fiind vorba despre mărfuri, bunuri etc.) *Aceste greutăți... nu ne permit să ținem la luptă cu țesăturile cari vin din America și de pe continent.* GHICA, S. 554. *Lupta aceasta dintre bumbac și cânepă și celelalte plante textile folosite s-a început de pe la datele arătate... și a mers până la 1880.* PAMFILE, I. C. 199. ✧ (Ieșit din uz) *Luptă de partid* (sau, învechit, *de partidă*) = activitate politică partizană desfășurată în favoarea propriului partid (sau a propriei tabere). *Mai întâi mulțumesc d-lui Kogălniceanu..., făcând apel la guvern și la Cameră de a nu se face luptă de partid.* MAIORESCU, D. I, 241. *Să dispară luptele de partid.* id. ib. II, 277. *Interesele particulare găsesc espresiune în popor... și se iscă lupte de partidă.* EMINESCU, O. XV, 1 154. *Pierzătoarele lupte de intrigă și de partidă.* CONV. LIT. IV, 2. *Luptă de clasă* = (în concepția marxist-leninistă) conflict între clase sociale cu interese fundamentale opuse pe plan economic, politic și ideologic. *Există o revoluție a sufletelor și a conștiințelor..., care au dus la schimbarea formelor de guvernământ, la crize economice și la îndârjirea luptei de clasă.* C. PETRESCU, Î. 219. *Pentru a dovedi boierilor că mișcarea lui nu e pornită împotriva lor ca luptă de clasă, el a reprimat cu severitate actele de violență și de pradă săvârșite asupra boierilor.* OȚETEA, T. V. 232. *În astfel de împrejurări nu poate fi vorba de vreo luptă de clasă.* CĂLINESCU, C. O. 271. *Iconografia dansurilor macabre a fost una dintre formele cele mai expresive ale luptelor de clasă și ale protestului popular.* VIANU, L. U. 74. *Diferențierea nu e posibilă decât prin apariția luptei de clasă.* RALEA, S. T. II, 98, cf. DL, DM. *În aceste împrejurări..., obștea alcătuiește forma de organizare a luptei de clasă.* PANAITESCU, O. Ț. 5. *A început prin a povesti în versuri aspecte ale luptei de clasă la țară.* SIMION, S. R. III, 136, cf. M. D. ENC., DEX. *„Răscoala"... predica, chipurile, lupta de clasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/2. ✦ Dezbatere de idei, de opinii; controversă, dispută, polemică (2). *O asemenea luptă de păreri aduce în mijlocul turmei lui Hristos turburare și neunire.* MARCOVICI, D. 328/21. *Lupta de condei se prefăcu în război civil.* BARIȚIU, P. A. I, 128. *Jocul natural al luptelor noastre... în Parlament nu mai este altul decât a face totul o apă.* KOGĂLNICEANU, O. V, 41. *Lupta literară... s-a încins cu multă căldură.* MAIORESCU, CR. II, 31. *Cum să poată stăpâni un asemenea minister luptele din parlament, agitația din țară?* id. D. I, 26. *Ne găsim în luptă cu confrații noștri de la „Românul".* EMINESCU, O. XI, 36. *Rezultatul aprigei lupte a fost că fiecare dintre polemiști a rămas să*

împărtăşească până la urmă opinia sa proprie. CARAGIALE, O. III, 49. *În timpul acestor lupte atât de fierbinţi dintre minister şi adunare, unii dintre partizanii proprietăţii lucrau şi într-un alt chip la apărarea drepturilor lor.* XENOPOL, I. R. XIII, 245, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Iacob Negruzzi reluă lupta cu revistele bucureştene.* LOVINESCU, S. VIII, 118. *Multă vreme a urmat, după apariţia broşurii, luptă între cele două gazete de partid.* SADOVEANU, O. V, 7. *Se tocmesc în aşa-zise lupte de idei.* ARGHEZI, S. XXXIV, 62. *Nu este cu putinţă dezvoltarea normală a unei culturi fără lupta nobilă şi înfocată de opinii.* L 1965, nr. 16, 2/3. ✦ Conflict sufletesc, tensiune psihică provocată la oscilaţia între două porniri opuse; agitaţie interioară, zbucium lăuntric determinat de incapacitatea de a se decide. *Aceşti doi împăraţi într-un nepovestit chip cu duhurile în sine tare să lupta şi precum unul nu biruia, aşa altul nu să biruia, ce numai ca cum preste puterea simţirilor ar fi, între sine o luptă nesimţită simţiia.* CANTEMIR, I. I. I, 38. *Nu ştiai atuncea ce luptă-nfuriată De patimi şi de gânduri pe mine mă muncea.* R. IONESCU, C. 21/13. *Se păru a suferi o luptă crudă cu sineşi.* BARONZI, I. G. 203/14. *(În luptă cu el însuşi) Să mă hotărăsc!* CARAGIALE, O. VI, 113. *Ghiţă stetea mereu cu ochii ţintiţi în pământ, în luptă cu el însuşi.* SLAVICI, O. I, 178. *În inima bietei prepelite era o luptă sfâşietoare.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 229. *Ce luptă cu tine însuţi ca să alungi din minte imaginea care te obsedează.* BART, E. 229. *Dar chiar nădejdea, biruinţa dinlăuntru a omului în luptă, când din întâmplare i-ar încerca inima, îl înspăimântă ca o ispită.* ARGHEZI, P. T. 10. *Felix, după multă luptă cu sine însuşi, ajunse la concluzia că „trebuie" să se ducă la Georgeta.* CĂLINESCU, O. IV, 19. *Era însă nemulţumit de el însuşi, de această luptă lăuntrică între impulsiunile momentane şi nevoia congenitală de a-şi face un program în viaţă.* id. ib. 22.

– Pl.: *lupte* şi (regional) *lupţi* (ALR I 1 421/49, 170, 180, 255, 259, 270, 273, 280, 285, 588, 660, 695, 735, 764, 835, 840, 934). – Gen.-dat. şi: (învechit) *luptii.* HRISOVERGHI, A. 47/7. – Şi: (învechit) **lupt** s.n.

– Lat. **lucta.**

LUPTĂLÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se lua la harţă, la trântă (în joacă) (Hereclean – Zalău). Cf. CL 1960, 100, com. V. BREBAN.

– Prez. ind.: *luptălesc.*

– **Luptă** + suf. *-ăli.*

LUPTĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Învechit, rar) Care se luptă; luptător. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

– Pl.: *luptăreţi, -e.*

– **Lupta** + suf. *-ăreţ.*

LUPTĂTÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S.m. Persoană care (se) luptă **(1),** care se ia la bătaie, care se încaieră. *Nu fie ţie Iacov numele ce Idzrail* (text marginal: *amu luptătoriu lu Domnedzeu*), *că spre Domnedzeu ai învins.* PO 112. *S-a încins o bătaie în regulă... Muscalii bătăuşi s-au oprit ca prin farmec înlemniţi... Toţi luptătorii au stat pe loc.* CARAGIALE, O. IV, 30, cf. M. D. ENC. ✧ (Cu referire la înfruntarea dintre oameni şi animale) *Fierele sălbatice... intră în luptă cu omul... deşteptând admiraţiunea... prin spăimântătoarea încăierare a luptătorilor.* ODOBESCU, S. III, 124. ✦ Persoană care (se) luptă **(1),** care se ia la luptă **(1)** în arenă (de circ) sau într-un alt loc dinainte stabilit şi special amenajat, (învechit şi popular) luptaş **(1),** (învechit) luptaci[2] **(1);** sportiv care practică diverse lupte **(1).** *„O, Lie, vino să ne luptăm amândoi". Iară împăratul şedzând într-un loc sus şi prâvind luptătorii.* VARLAAM, C. 375. *Împingând în sus braţul cel stâng al aceluia, au zvârlit pe împrotivnicul luptător.* AETHIOPICA, 83[r]/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Intrau în ţirc luptătorii, săltătorii... şi alţi jucători.* BOJINCĂ, A. II, 190/2. *Luptătorii... năzuiau a resturna unul pre altul, îmbrăţoşindu-se pept la pept.* id. ib. 191/20. *Romanii, văzând la teatruri... pă luptători junghiindu-se, se făcea şi mai sălbăticoşi.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 142, cf. I. GOLESCU, C., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Îl trânti jos şi-i puse, ca un luptător teafăr, genunchiul pe piept.* CARAGIALE, O. I, 173, cf. BARCIANU. *N-ai mutră tu de luptător la jocuri.* MURNU, O. 126, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Voinic ca un luptător de circ... surâdea, plin de el.* CAMIL PETRESCU, P. 239. *Nicola este un bun meşter al spadei..., dar trebuie să fie o luptă cinstită – se cuvine să aibă deopotrivă sorţi de izbândă amândoi luptătorii.* id. T. II, 319, cf. SCRIBAN, D. *Luptătorul... s-a înscris în luptele de la Alhambra, unde un atlet mai puternic decât el l-a făcut de ruşine.* ARGHEZI, P. N. 209. *Se tăvăleau pe jos, ca doi luptători pentru şampionat.* id. S. XV, 93. *Vorbi... de un fost luptător de circ.* BREBAN, A. 79. *Sunt foşti boxeri sau luptători.* D. R. POPESCU, I. Ş. 134, cf. DEX. *Luptătorii italieni de la stilul greco-roman.* SPORTUL, 1979, nr. 9 133, 4/3. ✧ (Prin analogie; cu referire la păsări sau la animale) *Cocoşii se... repezeau unul în altul tot mai nehotărâţi, mai blegi... Managerii se repeziră la luptătorii istoviţi, îi luară în braţe.* TUDORAN, P. 511. (Glumeţ) *Dinaintea pridvorului jalea era dintre cele mari... Găinele cădeau peste cocoşi, răţoi peste gâşte. Luptătorii, fără osebire de sex, se înhăţau între ei.* MACEDONSKI, O. III, 62.

2. Adj. Care (se) luptă **(1),** care se ia la luptă **(1),** care se prinde în luptă; (învechit) luptaci[2] **(2),** luptaş **(2).** *Acu să începea de-a scărmănata, Ospătându-se cu pugnuri dese;... Bâtrânu într-acea nerânduială Nu ştia... pe fraţii luptători să împace.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 192, cf. I. GOLESCU, C., CADE, SCRIBAN, D. ✦ Care se referă la luptă **(1),** de luptă. *Învăţat desăvârşit la meşteşugul cel luptător al lui Ermeu, au hotărât... să nu să apuce deodată cu un trup atât de mare şi vârtos ca fiara, ce cu ştiinţa cea prin meşteşug să biruiască puterea cea barbară.* AETHIOPICA, 82[v]/14.

3. S.m. Persoană care (se) luptă **(2),** care participă la luptă **(2),** la război[1] **(1);** ostaş; războinic **(II 1);** (învechit) luptaci[2] **(3),** luptaş **(3).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Atacul e general... aerul răsună de strigătele luptătorilor.* ASACHI, S. L. II, 92, cf. VALIAN, V. *Fiecare armie număra ca la 25 mii luptători.* BĂLCESCU, M. V. 356, cf. ISER. *Arcul se întinde din nou..., luptătorii se amestec şi se izbesc.* RUSSO, S. 128. *Prezenţa, esemplul său aduce speranţa în inimile luptătorilor.* TEULESCU, C. 140/13. *Pulberea... păn' în nori Se înalţă în vârteje de l-atâţia luptători.* NEGRUZZI, S. I, 127, cf. POLIZU. *Singurul luptător, care mai remăsese în viaţă, îi zise:*

„S-a sfârşit!" GHICA, S. 306, cf. PONTBRIANT, D. *Popoarele nordice..., depărtate de căldură solară, au... un sânge abundinte, care face dintr-însele cei mai buni luptători.* HASDEU, I. C. I, 171, cf. COSTINESCU, LM. *Pe câmpul de război european... efectivul turcesc este de aproape 400 000 luptători.* MAIORESCU, D. II, 74. *O supunere complectă din partea trupelor de luptători.* CONTA, O. F. 366. *Domniţa Chiajna..., cercând a-i îmbărbăta..., să adune de pre unde vor putea luptători.* ODOBESCU, S. I, 94. *Măcelul se-nfierbântă. Luptătorii sunt piept la piept.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 221, cf. DDRF. *Se arată tot atât de destoinic organizator al apărării ţării cucerite, pe cât fusese priceput luptător.* XENOPOL, I. R. XII, 42. *Sosesc ca râul luptătorii din Suceava, Trec voinicii cei năprasnici ai lui Ştefan-Voievod.* COŞBUC, P. II, 77, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mare luptător cu turcii, nu află însă milă la boierii răsculaţi.* IORGA, C. I. I, 12. *Fiul meu venit-a. Cu voi alături luptător de frunte.* MURNU, O. 194. *Cei de pe metope sunt luptătorii pe cari a trebuit să-i biruiască Traian.* PÂRVAN, G. 122. *Răzeşul moldovan... este luptătorul călare.* RF I, 326, cf. CADE. *Prea încrezător în calităţile lui de luptător..., duce armata la pieire.* ARH. FOLK. I, 94. *Trudiţi şi stropiţi de sânge, priveau ca de piatră în juru-le luptătorii.* SADOVEANU, O. III, 221. *Luptătorii... urmau să fie înrolaţi.* BART, E. 67, cf. VIANU, A. P. 298. *A construi incinte... după nevoile strategice şi planul de apărare stabilit de luptători.* OPRESCU, S. 187. *Toţi îl ştiu un luptător viteaz,... biruitor împotriva turcilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 188. *Umbrele foştilor luptători... coboară în fiecare amurg.* BOGZA, C. O. 153. *Tragicomică odisee a unui luptător socotit mort, reînviat juridic, dat dezertor apoi.* CONSTANTINESCU, S. I, 175. *Mormintele vechilor luptători din brigăzile pentru libertate.* VINTILĂ, O. 35. *Trebuie să pornim de la sensul prim, luptător cu mâna.* PANAITESCU, O. Ţ. 47, cf. DEX, DSR, D. ENC. *Lupta... mai crâncenă decât mai nainte, căci pica luptătorii cum pică toamna frunzele.* MARIAN, T. 212. ✧ F i g. *Din una şi aceeaşi specie de fiinţi organice se nasc două varietăţi deosebite... Lupta pentru viaţă este cu atât mai aprigă, cu cât luptătorii sunt asemănători.* CONV. LIT. XI, 162.

4. Adj. Care (se) luptă **(2),** care ia parte la luptă **(2),** la bătălie; combatant, războinic **(III);** (învechit) luptaci[2] **(2),** luptaş **(2).** Cf. MARDARIE, L. 112/20. *Pe lângă aceste* [împrejurări] *şi cuvintele, din carile au urmat acest război, au fost pentru toate puterile luptătoare deopotrivă însămnătoare.* ASACHI, I. 257/4. *Omorî amazoanele luptătoare cu barbaţi.* CONV. LIT. IV, 54. *O ceată luptătoare Se-mprăştie cu grabă lăsând cadavre-n soare.* ALECSANDRI, P. III, 289. *Prin mezierea Austriei, puterile luptătoare încep a înclina spre pace.* ODOBESCU, S. I, 267. *Amândouă părţile luptătoare găsiră de cuviinţă de-a se preîntâmpina cu războiul.* EMINESCU, O. XIV, 179. *În Ţara Românească... s-a prefăcut întâi vechiul voievodat smerit în domnia nouă, luptătoare şi cuceritoare.* IORGA, C. I. II, 7. *Aspectul hainelor figurilor de barbari luptători de pe metopele de la Adamclisi.* PÂRVAN, G. 20. *Ardelenii au format grosul oştirii luptătoare.* LOVINESCU, S. IV, 388. *În istoria Chinei..., în epoca regatelor luptătoare nu se luptă numai regatele între ele, ci şi clasele.* JOJA, S. L. 264. ✦ (Învechit, rar) Viteaz **(3),** curajos; dârz; (învechit) luptaci[2] **(2),** luptaş **(2).** *Începu el cu sfat şi pildă pe ai săi patrioţi luptători a-i face.* NICOLAU, P. II, 197. *Înălţimea Sa, fiind un domn bun şi voinic totodată, s-a arătat luptător.* ARHIVA, I, 102.

5. S.m. şi f. F i g. (De obicei urmat de determinări care arată felul, scopul sau domeniul activităţii, al luptei **(3),** introduse mai ales prin prep. „pentru") Persoană care (se) luptă **(3),** care depune eforturi fizice, intelectuale etc., care se străduieşte pentru a obţine sau pentru a realiza ceva; militant, (învechit) luptaci[2] **(4),** luptaş **(4).** *Vechiul luptător pentru cauza celor mulţi şi vitregiţi de soartă.* KOGĂLNICEANU, O. V, 15, cf. POLIZU. *Unul din cei mai mari luptători pentru independenţa Greciei.* GHICA, S. 154, cf. COSTINESCU, LM. *Adevăraţii luptători pentru progres.* MAIORESCU, CR. II, 125. *Am fost deprins să-i prevesc ca pe... luptătorii ţărei mele pe calea ei de cultură.* id. D. I, 324. *Mă voi face... un teribil luptător Pentru cauza cea dreaptă.* CONTEMPORANUL, I, 126. *Mare luptător naţional în ogorul ştiinţei.* CARAGIALE, O. IV, 105. *Un ager luptător în câmpul literaturii noastre.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 372. *Cuza era un luptător aprig şi neobosit pentru egalitatea socială.* XENOPOL, I. R. XIII, 19. *Kogălniceanu, luptătorul devotat... al Unirii.* ARHIVA, X, 248, cf. BARCIANU. *Succesul acestei lupte* [pentru idealuri] *atârna de la energia şi iscusinţa luptătorilor.* SBIERA, F. S. 131, cf. ALEXI, W. *Regretatul luptător al Ardealului, întemeietorul de şcoli.* PAMFILE, I. C. 193. *N-am trecut printr-o mai dureroasă stare de criză literară ca acum..., în asemenea împrejurări lupta încetează din pricina lipsei de luptători.* PETICĂ, O. 400. *Comitetul... va candida pe bravul fiu al neamului nostru, neînfricatul luptător politic.* BĂNUŢ, T. P. 19. *Luptător semeţ, cugetător drept şi adânc..., acest scriitor clădeşte zi de zi adevărul istoric.* LOVINESCU, S. IV, 59. [Medicul] *este într-adevăr un luptător pentru binele semenului său.* SADOVEANU, O. XX, 183. *Xenopol a fost un luptător, încrucişând spada argumentelor cu cele mai de seamă spirite ale timpului, întru apărarea ideilor noi.* D. GUSTI, P. A. 84, cf. ROSETTI, L. R. I, 118. *Omagiul adus de Arhiva de Folklor a Academiei Române celui care a fost un precursor şi, indirect, un luptător pentru realizarea ei.* ARH. FOLK. V, 1, cf. SCRIBAN, D. *Intenţia scriitorului reţine apariţia de luptător a lui Nicolae Filipescu.* VIANU, A. P. 155. *Figuri de luptători progresişti.* CĂLINESCU, S. 43. *Artist emancipat, trezit la viaţă, la imperativele ei..., Alexandru Vlahuţă a fost şi acest luptător.* PERPESSICIUS, M. III, 100. *Cine îşi inventă mituri pentru a-şi sprijini cauza e un luptător.* RALEA, S. T. I, 184. *Este... un spirit corosiv şi un luptător pentru un ideal social.* CONSTANTINESCU, S. II, 255. *Devenise peste noapte luptător pentru pace.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 245. [Neamul] *Dragomir... a dat un vajnic luptător pentru apărarea viticulturii.* C. GIURESCU, P. O. 203. *Istoric şi lingvist al Şcolii Ardelene, luptător şi polemist de mare clasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 5/1, cf. L. ROM. 1980, 17. ✧ (Învechit, rar) *Înainte-luptătoare* = avangardă. *Valoroasa „Gazetă a Transilvaniei"... a fost şi este... marea voastră înainte-luptătoare* (a. 1888). PLR I, 71.

6. Adj. (Despre principii, atitudini, idealuri etc. şi despre cei care le promovează) Care (se) luptă **(3),** se

străduieşte (2), se sileşte (2) pentru a realiza, a îndeplini sau a obţine ceva; combativ, militant. *Printre îndeplinitorii de fapte, cei mai fericiţi sunt...* [aceia] *cari prin truda lor l-au făcut să se simtă mai mult în rândul semenţiilor omeneşti luptătoare pentru lumină şi fericire.* IORGA, P. A. II, 50. *Luptător cum era, s-ar fi amestecat în polemici, din care ar fi ieşit micşorat.* LOVINESCU, S. VIII, 99. *Omenirea are idealuri... şi drumul spre dânsele e însângerat de jertfa atâtor generaţii luptătoare.* id. ib. 262. *Acest suflet cu o rară dărnicie... a făcut să se fortifice conştiinţa luptătoare a românismului.* JUN. LIT. XXVI, 6, cf. SCRIBAN, D. *În el au persistat, până-n ultima secundă a vieţii, principiile luptătoare pentru libertăţi.* ARGHEZI, S. XXXIII, 58. *Omul care a capitulat... nu prezintă interes... Scriitorul realist se ocupă cu conştiinţele luptătoare.* CĂLINESCU, C. O. 147. *Simfoniile lui Beethoven sunt cântecele omenirii luptătoare..., cu luptele, căderile şi triumfurile ei.* VIANU, L. U. 291. *Atitudinea sa luptătoare, apelul direct la ascultător... sunt tot atâtea modalităţi de manifestare ale unui temperament literar retoric.* id. A. P. 160. ✧ F i g. *Dacă...* [frigul] *este prea puternic..., atunce puterile luptătoare se scurg cu totul.* FĂTU, D. 7.

7. S.m. F i g. (Învechit; mai ales în texte bisericeşti) Persoană care (se) luptă **(4),** care se împotriveşte, se opune cuiva sau la ceva; cel care manifestă duşmănie, rivalitate, ură faţă de cineva sau faţă de ceva; adversar, duşman, potrivnic[2] **(1);** p. e x t. asupritor, prigonitor **(1);** ispititor. *Mulţi luptători am de sus.* PSAL. HUR. 46[v]/23. *Numai dereptu mănia dracilor se nu lungi ani aibă şi se nu cadză spr-inşii vrăjmaşi* (n e p r i a t i n i i D, *luptători* V). PSALT. 316. *Judecă, Doamne, obiduitorii miei, Şi apără luptătorii cu mine. Ia armă şi scut Şi stă în ajutoriu mie.* CORESI, PS. 85/9. *Acesta iaste vrăjmaş şi luptătoriu... şi cu multe săgeate ale păcatelor răneaşte pre noi.* id. EV. 459. *Iaste lăsat omul într-această lume ca un luptătoriu în mijlocul duhurilor celor drăceşti să să lupte.* VARLAAM, C. 379. *Pentru să-l agiutoreadze şi să pleace supt picioarele lui pre tot pizmaşul şi luptătoriul, D[o]mnului să ne rugăm* (a. 1679). CCR 225/15. *Nepriiatinii, nu pre atâta luptători, pre cât scut, cetate şi apărători le era.* CANTEMIR, O. C. IV, 160. *Paraschevo, de D[u]mnedzeu înţeleptită..., nebiruită ai rămas de meşteşugirile luptătoriului.* MINEIUL (1776), 90[r2]/37. *Biruitor nu poţi să te numeşti, când nu vei avea împotrivă-ţi vreun luptător.* GOLESCU, E. 33, cf. DDRF. *Luptători fără frică împotriva răului.* RF I, 337. *Întreaga clasă de luptători idealişti împotriva celor lumeşti îi întărea continuu în gândul pentru cele dumnezeieşti.* PÂRVAN, G. 162. ✧ (Învechit, rar) *Luptător de icoane* = iconoclast. *Leon împărat, luptătoriul de icoane, făcu de veni sfântul înaintea lui.* MINEIUL (1776), 58[r1]/11. *Anathemei au dat pre luptătorii de icoane... cinstiţii părinţi şi cinste icoanei lui H[risto]s precum să cuvine a da au poruncit.* ib. 68[r1]/31. *Sobor s-a făcut... împotriva luptătorilor de icoane.* GRECU, P. 375. ✦ (Învechit) Persoană care se împotriveşte lui Dumnezeu, care înfruntă pe Dumnezeu. *Să trimiseră aceşti prea înţelepţi... către hulitorul de H[risto]s..., mustrându-l ca pre un luptătoriu împrotiva lui D[u]mnedzeu.* MINEIUL (1776), 63[v1]/16. *Pavel apostolul... mai înainte era luptători asupra lui Hristos.* DRĂGHICI, R. 94/26.

8. Adj. (Învechit) Care (se) luptă **(4),** care se împotriveşte (cuiva sau la ceva); răzvrătit **(1),** nesupus. Cf. MARDARIE, L. 219/9. *Eşti fără de minte... şi luptătoriu împotriva lui D[u]mn[e]dzău, gonind turma lui H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24[r]/28.

9. S.m. şi f. F i g. Persoană care se luptă **(5),** care se străduieşte **(2)** să depăşească situaţii dificile, lipsuri, greutăţi; răzbătător **(2).** *Un muncitor cinstit în lumea lui de luptători, cari n-au vreme să li se urască.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 322. *Nimic nu-i mai de râs ca plânsul În ochii unui luptător, O luptă-i viaţa; deci te luptă.* COŞBUC, P. I, 194. *Adevăratul Eminescu temperamental ar fi luptătorul înfipt în realităţile vieţii.* LOVINESCU, S. IV, 135. *Cultivă adevărul absolut şi confesiunea totală... El n-are tactica luptătorului.* CĂLINESCU, C. O. 174. *Faptul... de a fi fost un luptător intransigent nu i se părea o cauză indiscutabilă a nefericirii şi a mizeriei.* CAMIL PETRESCU, N. 71. ✧ (Cu determinări care indică felul de adversitate înfruntată) *Cu această orânduială de îmbrăcăminte vor putea lupta luptătorii de ger însuflarea şi răsuflarea gerosului aer şi se va ţinea sănătatea trupului.* EPISCUPESCUL, PRACTICA, 20/20. *Căsnicia... strânge pe om din toată râsipirea lui... şi-l face vrednic luptător sarcinii vieţii lui.* id. ib. 43/7. *Poetul nu concepe odihna, anii fac din el un luptător şi mai vijelios... contra îmbătrânirii şi a morţii.* CĂLINESCU, C. O. 283. (F i g.) *Omul cel ajuns de vârstă în floarea lui... intra în şcoala iscusinţii luptătorilor răbdării fulgeroaselor săgeţi ale războiului fecioriei lui.* EPISCUPESCU, O. Î. 12/11.

10. Adj. (Învechit) Care (se) luptă **(5),** care se străduieşte să depăşească greutăţi; sârguincios, străduitor; rezistent. Cf. MARDARIE, L. 198/13, ib. 234/2. ✧ F i g. *Pe feţele cele mai răcoroase ale polului, unde natura este mai aspră..., lupta şi traiul vieţii lor* [este] *mai mare şi starea sănătăţii mai vârtoasă şi mai luptătoare elementelor ei.* EPISCUPESCU, O. Î. 9/15.

11. S.m. (Regional) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Tâmboieşti – Râmnicul Sărat). Cf. H XII 229.

– Pl.: *luptători, -oare.*

– **Lupta** + suf. *–(ă)tor.*

LUPTĂTÚRĂ s.f. (Învechit) **1.** Încercare a puterilor între două persoane, întrecere (sportivă); luptare **(1),** luptă **(1).** *Au ieşit paşa la cortul său,... unde şi oarecare luptături de pehliveni au fost.* GHEORGACHI, CER. (1762), 311, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Eroul, într-acestea, cu inimă-şi prepară Spre cruntă luptătură şi arme şi curajul.* HELIADE, O. I, 315, cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., ALEXI, W. ✧ F i g. *Va sta torentul ce-neacă şi distruge... [i]n lunga-i luptătură de valuri tarencinse, Ce gradual se-alină.* HELIADE, O. I, 210.

2. F i g. Încercare, ispită; asuprire, prigonire; agresiune, atac; luptă **(3, 4).** *Rogu-mă voao, nici să ne răslăbim şi să ne supunem luptăturiei acelora* [diavolilor, vrăjmaşilor], *ce tare... să ne rădicăm.* CORESI, EV. 466, cf. DHLR II, 344.

– Pl.: *luptături.* – Gen.-dat. şi: *luptăturiei.*

– **Lupta** + suf. *–(ă)tură.*

LÚPUS s.n. Boală a pielii şi a mucoaselor, adesea de natură tuberculoasă, caracterizată prin apariţia unor

plăgi şi noduli care ulcerează, lăsând cicatrice întinse, deformante. Cf. BIANU, D. S., CADE, DL, DM, ABC SĂN., M. D. ENC., DN^3, DEX^2.
– Din fr. **lupus.**

LUPUŞÓR s.m. **1.** Diminutiv al lui l u p; lup **(1 1)** tânăr; pui de lup; (regional) lupişor, lupuţ. *Au venit flămându lupuşor.* DONICI, F. 18/11, cf. ROSETTI, L. R. I, 122, com. MARIAN. *Când copiii plâng prin somn, să le zici: „lupşor, lupşor" şi să le faci sămnu crucii.* ŞEZ. II, 65.
2. (Bot.; regional) Clocotici; (regional) lup **(IV 1)** *(Rhinanthus glaber).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 18.
3. (Regional; în forma *luşor)* Prună tânără deformată de o ciupercă; (regional) hurlup (Plopiş – Alba Iulia). Com. din PLOPIŞ – ALBA IULIA.
– Pl.: **(1)** *lupuşori.* – Şi: **(1) lupşór, (3) luşór** s.m.
– **Lup** + suf. *-uşor.*

LUPÚŢ s.m. (Regional) Lupuşor **(1).** *Toate mândrele vinia Şi mie nu-m trebuia. Şi mie nu mi-i de ele, Ca lupuţului de miele.* BÎRLEA, C. P. 114.
– Pl.: *lupuţi.*
– **Lup** + suf. *-uţ.*

LÚRĂ s.f. sg. v. **liur.**

LÚRBĂN s.m. v. **lurbăr.**

LÚRBĂR s.m. (Bot.; regional) **1.** Dafin *(Laurus nobilis).* Cf. LB, ISER, POLIZU, ALEXI, W., CONV. LIT. XXIII, 571. *Să pune tot mereu curechi tăiat,... boambe de piper,... frunzişoare de lorbert.* CHEST. VIII 74/34, cf. BORZA, D. 97.
2. (În forma *liurbăn)* Liliac *(Syringa vulgaris).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 68.
– Şi: **lúrber** (BORZA, D. 97), **liúrbăr** (LB, BORZA, D. 97), **liúrber** (BORZA, D. 97), **liúrben** (id. ib.) s.m., **liúrbă** (id. ib.) s.f., **liúrbăn** (BULET. GRĂD. BOT. V, 68, BORZA, D. 97), **lúrbăn** (BULET. GRĂD. BOT. V, 68, PANŢU, PL., BORZA, D. 97), **leórbăr** (ISER), **liúber** (BORZA, D. 97), **lórbert,** (prin Transilv.) **liubău** (BORZA, D. 97) s.m., **leórbă** (VICIU, GL.), **leórbe** (BORZA, D. 97) s.f.
– Din săs. **Lurber** (= *Lorbeer).*

LÚRBER s.m. v. **lurbăr.**

LÚREX s.n. Bandă foarte fină de aur, argint sau cupru aurit, folosită pentru ţesături de efect; ţesătură sau tricot realizate cu această bandă. Cf. M. D. ENC., DEX^2.
– Din fr. **lurex,** engl. **lurex.**

LUS s.n. v. **lux^2.**

LUSC, -Ă adj. (Învechit, rar; despre persoane, ca supranume) Care are un defect de vedere; chior. *Bogdan (al treilea) Luscul (adecă ponihosul, nu orbul de un ochi).* ŞINCAI, HR. II, 105/12, cf. LM.
– Pl.: *luşti, -e.*
– Din lat. **luscus, -a, -um.**

LÚSCĂ^1 s.f. (Prin Bucov.) Pleavă **(I 1).** Com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.
– Din ucr. **луска.**

LÚSCĂ^2 s.f. (Prin Maram.) Nume care se dă oilor cu lâna albă. Cf. CANDREA, Ţ. O. 50.
– Cf. b ă l u ş ă, b ă l u ş c ă.

LUSCEÁFĂR s.m. v. **luceafăr.**

LUSÍN s.n. (Mar.) Sfoară subţire de in sau de cânepă (în două sfilate), folosită la matisare. Cf. ABC MAR., DN^3, DEXI.
– Din fr. **lusin.**

LUSITÁN, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La m. pl.) Populaţie de origine iberică stabilită în vestul Peninsulei Iberice, supusă de romani; (la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii, (rar) l u s i t a n i a n; p. e x t. portughez. *Curând săvârşi el oştirea, Cătând pre caleţienzii şi lusitanii.* NICOLAU, P. II, 250, cf. M. D. ENC., DEX.
2. Adj. Care aparţine lusitanilor **(1)** sau Lusitaniei, privitor la lusitani sau la Lusitania; p. e x t. portughez. *De ceasuri de zile veghez Pe-un galben liman portughez... Doinind, aş privi şapte ani Spre cerul cu miei luzitani.* BLAGA, POEZII, 182. *Spaţiul lusitan al romanităţii occidentale mai are multe să ne reveleze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 20/1.
– Scris şi: *luzitan.* – Pl.: *lusitani, -e.*
– Din fr. **Lusitain.**

LUSITANIÁN subst., adj. **1.** S.m. (pl.) (Rar) Lusitan **(1).** *Un pilot... le va înlesni lusitanienilor navigaţia către India.* VIANU, L. U. 154.
2. S.n. Al treilea etaj al jurasicului superior. Cf. M. D. ENC., DN^3.
3. Adj. Care aparţine lusitanianului **(2),** privitor la lusitanian. Cf. M. D. ENC., DN^3.
– Pronunţat: *-ni-an.* – Pl.: *lusitanieni.*
– Din fr. **Lusitanien.**

LUSÓS, -OĂSĂ adj. v. **luxos.**

LUSTEREÁG s.m. v. **leuştean.**

LUSTRÁ^1 vb. I. T r a n z. (Învechit) A lustrui **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, LM. *Toate saloanele şi camerile lustrate cu ceară.* LĂCUSTEANU, A. 234, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
– Prez. ind.: *lustrez.*
– Din fr. **lustrer.**

LUSTRÁ^2 vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A purifica (prin sacrificii). Cf. DR^2. IX–X, 188. (F i g.) *Zărişi de nou lumina, pământ lustrat de soartă.* MUREŞANU, P. 45/15.
– Prez. ind.: *lustrez.*
– Din lat. **lustrare.**

LUSTRAGERÍE s.f. (Ieşit din uz) Atelier unde se curăţă şi se lustruieşte încălţămintea. DL, DM, DEX^2.
– Pl.: *lustragerii.*
– **Lustragiu** + suf. *-ărie.*

LUSTRAGIOÁICĂ s.f. (Rar) Femeie care se ocupă cu lustruirea încălţămintei; p. e x t. (familiar, depreciativ) cosmeticiană. *De două ori pe lună merge*

la lustragioacă ca să-i facă obrazul subțire. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 8/1.
– Pl.: *lustragioaice.*
– **Lustragiu** + suf. *-oaică.*

LUSTRAGÍU s.m. Persoană care se ocupă cu lustruirea încălțămintei; văcsuitor. *Să-nveți să fii lustragiu! Când m-oi uita la cizma ta, să-mi fac mustață-ntr-însa!* BACALBAȘA, S. A. 76, cf. TDRG, PASCU, S. 411, GR. S. VI, 332. *După fotograf, lustragiul era, fără îndoială, al doilea mare meșter al orașului.* BASSARABESCU, S. N. 25. *Mi-am făcut ghetele la lustragiu.* BRĂESCU, A. 167. *Prin fața lustragiilor, așezați la locurile cele mai îmbelșugate ale vadului uman, ghete vin, ghete trec.* TEODOREANU, M. U. 206. *Avea numai opt supuși, toți lustragii în port, pentru care i se zicea uneori în glumă... șeful lustragiilor de la gura Dunării.* BART, E. 30, cf. SCRIBAN, D. *Și cu ce te îndeletnicești aici? – Lustragiu.* TUDORAN, P. 232.
– Pl.: *lustragii.* – Și: (rar) **lustrugíu** s.m.
– **Lustru**[2] + suf. *-agiu.* – **Lustrugiu:** prin apropiere de *lustru*[2].

LUSTRÁL[1], **-Ă** adj. Care servește pentru lustrație. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122[2]/7. *Du-te-n Istru – apoi, cu fală, Ia pe-aripi apă lustrală Și te-ntoarce de-i stropește.* BOLLIAC, O. 132, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D., DN[3]. *Îmbăierea în cultură ca într-o apă lustrală care purifică și învigorează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 45, 5/2.
– Pl.: *lustrali, -e.*
– Din fr. **lustral,** lat. **lustralis, -e.**

LUSTRÁL[2], **-Ă** adj. Care se referă la lustru[1]. Cf. PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D.
– Pl.: *lustrali, -e.*
– **Lustru**[1] + suf. *-al.*

LUSTRÁT, -Ă adj. (Învechit) **1.** Lustruit[2] **(1).** *Lumina oblică ce trecea prin deschidere... făcea pe cineva să vază un pantalon negru care-i încadra cochet o botină lustrată.* BARONZI, C. III, 62.
2. Lucios din cauza vechimii, a uzării. *Un fel de luminar pus pe un scăunel... lumina pereții lustrați ai acestei locuințe urâcioase.* BARONZI, C. I, 132.
– Pl.: *lustrați, -te.*
– V. **lustra.** Cf. fr. l u s t r é.

LUSTRÁȚIE s.f. **1.** Ceremonie prin care romanii purificau o persoană, un loc etc. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122[2]/7, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D., DN[3].
2. Purificare prin stabilirea vinovăției, prin mărturisire, prin pocăință etc.; (în unele țări foste socialiste) acțiunea de a interzice unor persoane care au avut funcții de răspundere în structurile regimului comunist sau ale securității să acceadă la demnități sociale sau politice. Cf. DR.[2] IX–X, 188. *Legea lustrației.* RL 2005, nr. 4 513, cf. DOOM[2], DEXI.
– Pl.: *lustrații.* – Și: **(1,** ieșit din uz) **lustrațiúne** s.f. DN[3], DEXI.
– Din lat. **lustratio, -onís,** fr. **lustration.**

LUSTRAȚIÚNE s.f. v. **lustrație.**

LÚSTRĂ[1] s.f. Lampă ornamentală, cu mai multe brațe, suspendată de plafonul unei încăperi. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122[2]/19. *Va admira... un lustru de avoriu.* FILIMON, O. II, 151. *Femeile s-apleca peste lojele lor ca să vază sclipind la focurile lustrului acea cascadă de diamante.* BARONZI, C. IV, 154. *Oglinzi sparte, lustruri bucățite, scrinuri hăcuite... iată aspectul micului oraș.* EMINESCU, O. IX, 180. *Sub slaba lumină a lustrului..., am văzut bine pe vechiul meu prieten.* CARAGIALE, O. III, 189. *Un lustru unde-s patru lumânări de spermanțetă, De la care o lumină galbenă e-mprăștiată.* I. NEGRUZZI, S. I, 48. *Privește și constată că e chiar sub un greu lustru florentin de fier bătut cu multă frumusețe.* CAMIL PETRESCU, T. II, 190. *Priveau cu oarecare uimire la lumea nouă de sub lumina lustrurilor.* SADOVEANU, O. XIX, 79. *Intră și aprinde aplicele electrice și lustra cea mare.* KIRIȚESCU, G. 58. *Ioanide ceru să fie mutat... în salonul cel mare cu trei lustre.* CĂLINESCU, S. 214. *Patru lumânări într-un lustru și două în sfeșnicele de pe masă luminau turbure sala.* id. I. C. 97. *Lustre de neon cu raze reci.* V. ROM. septembrie 1954, 56. *Punea mâna deasupra frunții ca să distingă mai bine actorii luminați de lustrurile de pe scară.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/3. *Un lustru de diamanturi.* BARBU, PRINC. 178. *Pe lângă lustra din tavan se prelinseră picături de apă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 16/3.
– Pl.: *lustre.* – Și: (învechit) **lústru** (pl. *lustruri*) s.n.
– Din fr. **lustre.**

LÚSTRĂ[2] s.f. v. **lustru**[1].

LUSTRÍN subst. **1.** S.n. Țesătură subțire de mătase (naturală sau artificială) ori de bumbac, având un luciu specific. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122[2]/29. *Foaie de zestre... Șasi rochii, adică una di stofă, una lustrin* (a. 1855). GIURESCU, P. O. 479, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cei doi... clănțăneau din dinți, învălindu-se în niște caftane rupte de lustrin.* CONTEMPORANUL, III, 820. *Își strângea mereu la piept antereul de lustrin negru.* MACEDONSKI, O. III, 119. *Un genunchi, mai ales, al cucoanei Lizei își arăta... de sub lustrinul subțire... primejdioasa-i rotunzime.* HOGAȘ, DR. II, 137. *I-ar fi stat tot așa de rău ca haina d-tale de lustrină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 162, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Bărbatul corpolent din cale-afară, cu haina de lustrin neagră.* C. PETRESCU, C. V. 18. *Bunicul își pune jiletcă de pichet și surtuc... de lustrin albastru.* TEODOREANU, M. U. 234, cf. SCRIBAN, D. *Li se vedeau cizmele groase de subt anterie de lustrin negru.* CAMIL PETRESCU, O. II, 579. *Ție ți-a plăcut să trăiești comod: ore fixe și mânicuțe de lustrin.* BARANGA, I. 154. *Strigă unui om chel, cu mânecuțe de lustrină, care scria într-un registru.* T. POPOVICI, S. 79.
2. S.f. Obiect făcut din lustrin **(1).** *Basmali, testemeli, lustrini.* I. IONESCU, D. 58.
– Și: **lustrínă** (pl., rar, **2,** *lustrine)* s.f.
– Din fr. **lustrine,** it. **lustrino.**

LUSTRÍNĂ s.f. v. **lustrin.**

LUSTRÍTĂ adj. (Regional) Cu lustru²; lucios (Isbiceni – Corabia). Cf. ALR II/I MN 147, 3 925/886, ALRM II/I h 401/886. *Față de masă lustrită.* ib.
– Pl.: *lustrite.*
– Cf. l u s t r u².

LUSTRÍȚĂ adj. (Într-o poezie populară) Cu lustru²; lucios. *Rochiță lustriță, Croită pe țâță.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 25.
– Pl.: *lustrițe.*
– **Lustru²** + suf. *-iță.*

LUSTROITÓR s.m. v. **lustruitor.**

LUSTRÓN s.m. v. **lăstun.**

LUSTRÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Cu lustru²; lucios. *Fața cartilagiului ce caută în afară sau în articulație este netedă și lustroasă.* KRETZULESCU, A. 127/5, cf. LM. *Hârtia cea mai bună, lustroasă..., e de fabricație venețiană.* IORGA, C. I. III, 180. *Mirtul e un copăcel interesant pentru frunzișul său... lustros.* ap. TDRG.
– Pl.: *lustroși, -oase.*
– **Lustru²** + suf. *-os.*

LÚSTRU¹ s.m. (Livresc) Interval de cinci ani. *A pune vorba „lustru" în loc de „un timp de cinci ani".* BOJINCĂ, A. II, 9/14, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122²/21, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Aceste cinci lustre de viață omenească... ne-au condus la îndeplinirea dorințelor naționale de la 1857.* MAIORESCU, D. III, 108. *Geniul cel mare... Trăi atâția lustri din patrie gonit.* I. NEGRUZZI, S. II, 105, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Convins că într-un lustru Voi deveni ilustru.* CĂLINESCU, L. L. 186. [Eu] *cel de atunci în vârstă de un lustru.* V. ROM. iunie 1965, 15. *Nu-mi aduc aminte nici anul în care am făcut cunoștință, decât cu aproximația unui lustru, cum îi plăcea lui Călinescu să spună unei jumătăți de deceniu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 7/3.
– Pl.: *lustri* și (n.) *lustre.* – Și: (învechit, rar) **lústră** s.f. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122²/21.
– Din lat. **lustrum,** fr. **lustre.**

LÚSTRU² s.n. **1.** Strălucire (naturală sau obținută prin procedee artificiale) a suprafeței unui obiect; luciu². *Cu văpsit cu tot, să fie lustru frumos, cu figuri* (a. 1802). IORGA, S. D. XII, 144, cf. I. GOLESCU, C. *Penile sânt negre, mohorâte și roșietice, cu un lustru aurit.* J. CIHAC, I. N. 75/20. *Pe o piatră, fără lustru, un vers simplu însemnat... lacrimă cere.* ASACHI, S. L. I, 74. [Vopseaua albastră] *scoate lustru fețe, la piei* (a. 1840). DOC. EC. 736. *Îndată ce fraga și-a dobândit o față purpurie și lustrul ei, poate cineva să o culeagă.* BREZOIANU, A. 233/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 151, COSTINESCU, LM. *Fațada e tot de granit cioplit, fără lustru,* CARAGIALE, O. III, 166, cf. DDRF. *Locul mătasei în mare parte este uzurpat de arniciu, materie de bumbac... fără lustrul și prețiozitatea mătasei.* MANOLESCU, I. 82. *Părul lui murg, închis, căpătase lustru.* SANDU-ALDEA, U. P. 64, cf. ALEXI, W. *Fiecare lucru... îl șterge, pentru lustru, cu o petecă curată.* SĂM. IV, 106, cf. ȘĂINEANU, D. U. *E și o etajeră în fund, neagră, fără lustru.* BASSARABESCU, S. N. 99. *Își întinse cizmele înainte orizontal, să le admire lustrul.* C. PETRESCU, Î. II, 171. *A mai trecut o dată prin fața ușii, uitându-se la lustrul neprietenesc al sticlăriei din rafturi.* POPA, V. 166. *În lustrul cutiilor închise lucea soarele.* SADOVEANU, O. VII, 246, cf. 111, SCRIBAN, D. *Își freca flinta lui ruginită, necăjit că nu-i putea scoate lustrul pe care îl avea carabina.* TUDORAN, P. 179. *Își punea țigarea pe toate mesele, arzându-le lustrul.* PREDA, M. S. 29. *Fierul e ruginos, Își pierde lustrul frumos.* TEODORESCU, P. P. 295. ◇ L o c. a d j. **Cu lustru** = care lucește; lucios. *Căpitanul are brâu de piele cu lustru.* REGULAMENT, 32/12. *Ariciul și puii lui au fost aduși pe o tavă cu lustru.* CONSTANTINESCU, S. I, 83. ◇ L o c. v b. **A da lustru** = a lustrui; a face să aibă luciu², să lucească. *Celelalte lucruri... să se vopsească... și să le dea lustrul cu fierul* (a. 1803). FURNICĂ, D. C. 228. *Să facă hainile cele vechi întocmai ca cele nouă..., să le curețe dă pete, să le văpsească cu meșteșug, a le da fețe și lustru întru care au fost* (a. 1826). DOC. EC. 372, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., TDRG. *Ema, dându-și lustru la unghii:„A venit multă lume?"* CAMIL PETRESCU, T. II, 41, cf. SCRIBAN, D. *Mânjeam cu smoală soba de tinichea din colț și-i dădeam lustru.* STANCU, D. 388. *Lasă-mă să-ți lustruiesc cizmele... Îți dau lustru cu vacs arăbesc.* TUDORAN, P. 233. ◇ (F i g.) *Kir Ianulea-i isprăvit: acu, nu-mi mai rămâne decât să-l dichisesc, să-l piepten și să-i dau lustru, ca să-l pot prezenta în fața lumii.* CARAGIALE, O. VII, 118. ◇ E x p r. **Sărăcie cu lustru** = sărăcie mare; sărăcie lucie. Cf. DM, DL, DEX. ✦ Aspect lucios pe care îl capătă unele obiecte, stofe etc. din cauza uzurii; luciu. Cf. DL, DM, DEX. □ *Costumul lui prinsese lustru de atâta purtat.* ✦ F i g. (Peiorativ) Spoială, strălucire aparentă; superficialitate. *Adevărul îl mai îmbracă omul și cu altă haină, dacă nu-l poate schimba, și-l mai împodobește cu lustru* (a. 1842). CAT. MAN. I, 369. *Acea familie de parveniți avea numele de Serescu și, ca să-și dea mai mult lustru, adăoga... prepoziția „de".* BOLINTINEANU, O. 417. *În noi totul e spoială, tot e lustru fără bază.* EMINESCU, O. I, 35. *Aruncă tu... în obrazul astei lumi, Ce și-a pus pe frunte lustrul propășirei prefăcute, Viața ta.* CONTEMPORANUL, II, 334. *Lustrul de învățătură ce li s-a dat e tocmai de ajuns ca să-i umple de pretenții și de iluzii smintite.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 361. *Poezia lor este „spoială", „lustru", „haine de imagini".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 13/4.

2. F i g. Fast, măreție (1), splendoare. [Ecaterina] *a început a da lustruri împărăției.* VĂCĂRESCUL, IST. 278. *Rația în veci urmați-o și-n scrisuri, orice lucrați, Lustru, preț, tot de la dânsa ne-ncetat să-mprumutați.* HELIADE, O. I, 119. *Împuternici țara, îi dete lustru și pe români îi pregăti ca cu armele să-și apere neatârnarea lor.* F. AARON, I. I, 41/7. *Mulțime de zidiri după arhitectura Europei... dau un nou lustru și frumusețe capitalei.* GENILIE, G. 220/16. *Încredințându-l lui Petrovici, unuia din epitropi..., cu mare pompă și lustru îl trimeasă în careta regească la tabăra turcească.* ASACHI, S. L. II, 197. *Din străvechiul Apulum au rămas monumente atât de puține în comparațiune cu mărimea și cu lustrul acelei colonii eminente.* BARIȚIU, P. A. I, 274. *Splendoarea*

şi lustrul [Atenei] *se va răsfrânge asupra Greciei întregi.* CONV. LIT. IV, 168. *Junimea noastră întreprinse acea emigrare extraordinară spre fântânele ştiinţei din Franţa şi Germania... şi care a dat mai ales României libere o parte din lustrul societăţilor străine.* MAIORESCU, CR. I, 264. *Nu se învaţă nemic din cele ce duc la păstrarea personală... Se jertfeşte însă peste măsură de mult pentru învăţarea lucrurilor cari aduc lustru şi rafinare vieţei.* CONTEMPORANUL, I, 322. *Te orbeşte cu lustrul civilizaţiunii sale.* EMINESCU, S. P. 45. *Pricepea că tot lustrul aruncat pe oraşe... vine din pământ, din sudoarea... acestor mucenici ai ogoarelor.* SANDU-ALDEA, D. N. 66. *Am găsit intacte vechile obiceiuri..., plus predilecţii, din ce în ce mai accentuate, pentru lustru şi bani.* ARH. OLT. II, 393. *Ei umblă cu colinda, pe bicicletă ori vapor, ca să vadă lustrul uşilor şi uliţelor.* SADOVEANU, O. IX, 291. *Artele sunt solicitate să dea lustru serbărilor şi reprezentărilor de la curte.* OŢETEA, R. 233. *Mi-ar mai trebui un băiat distins, un nobil scăpătat... Asta va da un fel de lustru lucrării noastre.* VINEA, L. I, 139. ✦ F i g. Strălucire **(1)** a ochilor. *Ochii sunt negri, cu partea cea albă fără lustru.* CONTEMPORANUL, II, 20. ✦ F i g. Luminozitate a feţei. *Din toate lăudatele ape de obraz, care dau lustru de frumuseţea şi înviorarea obrazului, socotesc că sânt acelea care curăţ petele.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 507/9. *Obrăjelul tău cel dulce fugi că îi de ruşinat, Mâni i se şterge tot lustrul, trandafirii vestejesc.* HRISOVERGHI, P. 68/6.

3. (Învechit) Lustruire. *Care nu sânt tabagi şi au meşteşug la văpsit de piei şi la lustruri, aceia să nu fiie propriţi din lucru lor* (a. 1824). DOC. EC. 334. *Are să întocmească fabrică nooă, numai pentru hainile cele vechi dă lână, a le lucra prin spălătură i prin văpseală şi prin lustruri* (a. 1826). ib. 372. *Fu singura alegere care s-a făcut la lustrul armelor militare şi între mugetul treascurilor, cu infanteria şi cavaleria de ulani în plină paradă.* BARIŢIU, P. A. II, 676.

4. Substanţă care se foloseşte pentru a da strălucire suprafeţei unui obiect. *În zadar pierde tâmplarul lustru-n lemn nebărduit.* PANN, P. V. I, 172/29. [Piele] *de căprioară tăbăcită cu lustru.* ARGHEZI, C. J. 7.

– Pl.: (învechit) *lustruri.*

– Din fr. **lustre, it. lustro.**

LÚSTRU³ s.n. v. **lustră¹.**

LUSTRUGÍU s.m. v. **lustragiu.**

LUSTRUÍ vb. IV. **1.** T r a n z. A da lustru² (prin frecare), a face să lucească, să sclipească suprafaţa unui obiect. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122²/24, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *O bură de ploaie ne lustruieşte ghiozdanele de glanţ.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 155, cf. DDRF, ALEXI, W. *Pe cormenele lor spălate, lustruite..., soarele vărsa străluciri de oglinzi.* SANDU-ALDEA, D. N. 24. *Lustruia icoanele cu untdelemn, ca să nu se strice văpseaua.* SĂM. IV, 805. *Prelucrarea perfectă a rocelor..., care au fost cioplite şi lustruite în chip de coloane.* PÂRVAN, G. 477, cf. ŞĂINEANU, D. U. [Lustragiul] *ridică amândouă mâinile în sus... şi, făcând în văzduh de câteva ori nişte mişcări elegante de încercare, ca şi cum ar fi lustruit ghetele unor făpturi din cer..., îşi începu slujba.* BASSARABESCU, S. N. 25. *Trebuia să-şi mai aranjeze unele mici lucruri, să-şi mai coasă câte ceva, să-şi lustruiască ghetele.* REBREANU, R. I, 32. *Feţele de mese erau imaculate. Tacâmurile, spălate şi lustruite cu îngrijire.* COCEA, S. II, 67. *Rămas singur, scoate, din buzunarul de la spate, un petec de catifea roşie cu care îşi lustruieşte pantofii.* CAMIL PETRESCU, T. I, 420. *Pune-te şi şterge fereastra... Nepotul lustruieşte de zor fereastra, sub ochii bunicei.* TEODOREANU, M. U. 198. *Mi-am lustruit ca oglinda ghetele şi am plecat foarte vesel.* SADOVEANU, O. III, 320. *Deocamdată patru fete, sub comanda Simioanei, freacă şi lustruiesc* [odăile] *fără încetare.* id. ib. XIV, 158, cf. SCRIBAN, D. *Breslele ciocănesc săbii, lustruiesc ghiulele.* KIRIŢESCU, G. 465. *Parchetul fusese... lustruit.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 106. *Îşi lustruiesc încălţămintele din cufăr.* ARGHEZI, P. N. 352. *Reluă mărul cel mic pe care-l şterse... cu un şervet, lustruindu-l ca pe un obiect rar.* CĂLINESCU, S. 317. *Pantofii... erau lustruiţi cu o grijă bătătoare la ochi.* id. ib. 8. *Înlăuntrul prăvăliei lustrui tejgheaua.* STANCU, R. A. II, 122. *Îşi lustruia, cu felurite cârpe, flinta lui ruginită.* TUDORAN, P. 162. *Îşi lustruise cizmele de box cu tureacul îngust.* T. POPOVICI, S. 430. *Coada sapei grele O lustruiam la muncă cu slaba palmă-a mea.* LABIŞ, P. 357. *Perie de frecat dă lustruie blana.* ALR II 3 930/886. (F i g.) *Sălcii mizantrope îşi lustruiesc franjurile plânse.* KLOPŞTOCK, F. 330. ✧ R e f l. p a s. *S-au curăţit lămpile şi lustruit parchetele cu un fel de ceară.* CARAGIALE, O. VII, 449. *Din fluierul piciorului unui cocoş mare, după ce i se scoate măduva şi se lustruieşte, fac vânătorii din munţii Moldovei de Sus nişte fluiere numite ţipători.* PAMFILE, I. C. 62. *Se poate... tăia şi lustrui diamante în orice sens.* ENC. TEHN. I, 365. ✧ *Maşină de lustruit* = maşină pentru lustruirea mecanizată a pieilor. DEX. *Piatră de lustruit* = piatră de fildeş, de agat, de onix, de forma unei lopăţele sau a unui pinten, prevăzută cu un mâner de lemn, care serveşte la lustruirea aurului sau a vopselei aplicate pe marginile foilor la cărţi sau la reviste. ib. ✦ R e f l. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A căpăta luciu din cauza uzurii. *Zi de zi mi s-au lustruit şi mi s-au rupt de bănci rânduri de haine.* SADOVEANU, O. III, 313. *Nu mai voia să-l vadă cu hainele vechi care se lustruiseră.* ŢOIU, G. 16. ✦ A înlătura asperităţile, neregularităţile de pe o suprafaţă; a netezi. *Taie lemnul în bucăţele deopotrivă de mici, le subţiază, le lustruieşte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 325. *Tortul acuma era lustruit, neted.* BASSARABESCU, S. N. 81. *Mi-au dat să lustruiesc cu răzuitoarea trei sute de scânduri de stejar.* VLASIU, A. P. 363. *Noi nu lustruiam coliva... Acu îi pune zacăr.* GR. S. III, 376. ✧ R e f l. p a s. *Ca să fie mai lunecoasă* [sania], *tălpile se mai lustruiesc cu sticlă.* PAMFILE, I. C. 153. *Alte beţe făcute din măciesi prezentă nodurile crengilor, cu toate că s-au lustruit cu sticla.* id. ib.

2. T r a n z. şi r e f l. F i g. A (se) perfecţiona, a (se) cizela. *El presimţise de la întâiele convorbiri cu fruntaşii din oraş că, îndată ce se va lustrui puţin, îi va bate pe toţi.* AGÎRBICEANU, A. 210. *Nu intru în amănunte, fiind încredinţat că vei lustrui rolul singur.* CĂLINESCU, O. IX, 225. *Îşi lustruia vorbirea.* id. ib. XI, 17. ✦ A (se) împodobi. *Franţoji, fii ai biruinţii, voi ştiţi*

a o viersui, Nu e niciun fel de cunună ce nu vă va lustrui. POGOR, HENR. 136/1. *Ei cer să cânt... durerea mea adâncă, S-o lustruiesc în rime şi-n cadenţe.* EMINESCU, O. IV, 103. (Ironic) *Iar deasupra tuturora va vorbi vrun mititel, Nu slăvindu-te pe tine..., lustruindu-se pe el Sub a numelui tău umbră.* id. ib. I, 134. *Disperarea şi nebunia aceasta au fost argumentate în publicaţii... lustruite şi aurite de rasism şi naţionalism.* SADOVEANU, O. XX, 490.

– Prez. ind.: *lustruiesc.*

– **Lustru²** + suf. *-ui.*

LUSTRUIÁLĂ s.f. Lustruire. Cf. PHILIPPIDE, P. 232, BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 250. *Ridică periile...,. îi cere plata pentru o lustruială veche.* I. BOTEZ, ŞC. 94. ✦ Fig. (Peiorativ) Strălucire aparentă; superficialitate. *Lustruiala în vorbe, în fapte, în cuget.* JIPESCU, ap. TDRG.

– Pl.: *lustruieli.*

– **Lustrui** + suf. *-eală.*

LUSTRUÍRE s.f. Acţiunea de a (se) lustrui şi rezultatul ei; lustruială, (rar) lustruitură; operaţie prin care se dă lustru² unor obiecte. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Lustruirea diamantului.* MURGOCI–LUDWIG, M. 57, cf. ALEXI, W. *Pentru tăierea şi lustruirea diamantelor, francezul Leperre a inventat un aparat.* ENC. TEHN. I, 364. ✦ Fig. Înfrumuseţare a pielii obrazului (prin diferite metode). *Forme şi feluri... de spălături, de limpeziri cu ape aromatice şi chimice pentru lustruirea, dregerea şi împrospătarea pieliţei obrazului.* FILIMON, O. I, 131. ✦ Netezire, îndepărtare a asperităţilor de pe suprafaţa unui obiect. *Unele semne de lovire şi lustruirea, pe alocuri, a formelor atestau antichitatea obiectului.* CĂLINESCU, S. 548.

– Pl.: *lustruiri.*

– V. **lustrui.**

LUSTRUÍT¹ s.n. Faptul de lustrui. Cf. DEX².

– V. **lustrui.**

LUSTRUÍT², -Ă adj. **1.** Care are lustru², cu lustru; care luceşte, lucios; (învechit) lustrat. *Faţa deasupra foilor...* [trandafirului] *este lucitoare, lustruită.* BARASCH, M. I, 24/4, cf. COSTINESCU. *Văzu un băiat... îmbrăcat c-o bluză de catifea, care cuprindea, strâns de un colan lustruit, mijlocul cel mai gingaş din lume.* EMINESCU, P. L. 63. [Mălaiul] *începe să curgă... pe sghiabul de scândură lustruită.* CARAGIALE, O. III, 254. *Marmora cea bine lustruită.* ISPIRESCU, U. 93, cf. DDRF, ALEXI, W. *La tejgheaua lustruită... stă moş Pascali în colţuni şi papuci.* SĂM. IV, 196. *Grinzi şi mobile de vechi stejar lustruit.* IORGA, C. I. II, 204. *Şi după ce şi-au desfătat privirea, Ei fură duşi la baie, de intrară Şi se-mbăiară-n scalde lustruite.* MURNU, O. 52, cf. 69. *Scosese vreo trei feluri de cuţite şi o maşină de metal sur, frumos lustruită, pentru făcut cârnaţi şi cartaboşi.* AGÎRBICEANU, S. 174. *Din sufragerie preferase să privească panourile lustruite ale pereţilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 23. *Păşind în vârful bocancilor lustruiţi oglindă, cu grijă să nu trezească odihna celor din paturi.* C. PETRESCU, Î. II, 51. *Mirosea... a ghete lustruite proaspăt.* POPA, V. 209. *Obrazul ei... strălucea ca o pictură lustruită.* C. GANE, TR. V. 164. *Caii aveau hamuri lustruite de piele.* SADOVEANU, O. XIII, 95. *În salonaş, mobile vechi de mahon, foarte lustruite, foarte curate.* id. ib. III, 355. *Pe puntea curată, lustruită, în jurul unei mese, trei oameni şedeau de vorbă.* BART, E. 108. *Trichelurile jucau pe duşumelele lustruite apele lucii ale lumânărilor.* VIANU, A. P. 415. *La metalul lustruit totul depinde de cum va cădea pe el lumina.* OPRESCU, S. 130. *Păşesc cu ghete lustruite în urma steagului.* ARGHEZI, S. XXXIV, 120. *Din cutia lustruită a sertarului scoase, fără să se uite, o punguliţă de culoarea tutunului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 124, cf. 374. *Bocancii grei, lustruiţi, cu tălpile ţintuite sunară înfundat.* STANCU, R. A. III, 77, cf. II, 290. *Masa de lucru din stejar lustruit... îi atrase atenţia.* VINEA, L. I, 345, cf. 54. *Se învârti în jurul generalului, pipăi nervos lemnul lustruit care acoperea pereţii cabinetului.* BARBU, Ş. N. II, 182. *Avea totdeauna pantofii lustruiţi.* BREBAN, A. 50, cf. 98. *Iar la masă cine-mi şede... Cu pletele lăsate, Cu armele lustruite, Cu platoşe zugrăvite?* TEODORESCU, P. P. 478. *Paznicii m-au încungiurat, În curăli m-au legat, În cureli lustruiti, Cât îi trăi să ţâi minti.* CARDAŞ, C. P. 72. *Barda iera pă prag, frumoasă, lustruită.* O. BÎRLEA, A. P. III, 96. *În loc din tatî iubit, Văzui tunu lustruit.* FOLC. MOLD. II, 194. (Prin metonimie; despre oameni) *Lustruit şi periat, pomădat şi încorsetat..., păstra cu aceeaşi evlavie toate canoanele şi tot dichisul idolilor săi.* C. PETRESCU, A. R. 16. (Fig.) *Mi-am ridicat privirile spre cer, Dar nu-mi spune nimic mătreaţa lui de stele, Nici luna lustruită ca tingirea.* BENIUC, V. 27. ✧ (Despre păr, faţă etc.) *Plete mai negre, mai lustruite, Brate mai albe, mai rătunjite.* BOLLIAC, O. 154. *Cravata albă, ras, mustaţa dată cu cosmetice, părul negru lustruit.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 124. *Râdeau, înălţându-şi spre mine năsuşoare lustruite.* SADOVEANU, O. XXI, 614. *Adăugă ofiţerul zâmbind pe sub mustăcioara lustruită de-un cosmetic parfumat.* BART, S. M. 98. *Avea... o faţă lustruită şi puţin puhavă.* CĂLINESCU, S. 57. *Mai era unul cu barbă şi ochelari, cu faţa lustruită şi palidă.* BARBU, G. 153. ✦ (Despre obiecte, stofe etc.; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Lucios din cauza uzării, a murdăriei etc. *O fustă lustruită de slin pe la şolduri.* HOGAŞ, DR. I, 98. *Îşi luă de după uşă toiagul lustruit de vreme.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 251. *Purta... nădragi strâmţi de piele de căprioară, lustruiţi şi vechi de când lumea parcă.* SADOVEANU, O. III, 160. *M-am întâlnit deunăzi cu un cetăţean... cu hainele de pe el lustruite, cu ghete imemoriale.* CĂLINESCU, C. O. 85. *Bălcescu recunoscu, în giubeaua lui de pambriu verde, tocit, lustruită de vechime, pe marele logofăt Theodor Văcărescu.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *Îmbrăcat într-un frac lustruit de vreme..., un ucenic mai tânăr căra după el un coş cu porumbei.* BARBU, S. N. 309. *De sub stiharele lor vechi şi murdare se zăreau pantalonii lustruiţi.* BREBAN, A. 378. ✦ (Mai ales despre obiecte de lemn sau de piatră) Netezit prin înlăturarea asperităţilor, a neregularităţilor de pe suprafaţa lor. *Uşa principală... era compusă din mai multe bucăţi de lemn lustruite cu rindeaua.* FILIMON, O. I, 264. *Vârsta pietrei lustruite, comparată cu acea a celei cioplite, e neînsemnată.* CONTEMPORANUL, I, 266. *Avem... obiecte de piatră*

cioplită şi de piatră lustruită. ODOBESCU, S. II, 153. *Se ia o bucată de lemn lustruit bine şi, cu o pensulă, i se dă băcan negru.* PAMFILE, I. C. 409. *Mănunchiul trebuie să fie bine lustruit, căci altfel face secerătorului bătături în palmă.* id. A. R. 117. *Se constată... prezenţa securilor de piatră lustruită.* PÂRVAN, G. 633. *Artele au trecut prin faza pietrei şi a osului cioplit şi a celor lustruite şi prin aceea a bronzului.* VIANU, L. R. 106. *Roata cârmei, timona... ieşise tot din mâna sa, lucru frumos, lustruit, de ulm alb.* TUDORAN, P. 130. ✦ Scrobit, apretat. *Cu gâtul... ca într-un bandaj de un guler lustruit.* KLOPŞTOCK, F. 169. [Cămaşa] *curată, lustruită..., mirosea plăcut a rădăcină de iarbă mare.* SADOVEANU, O. XVIII, 511. *Era îmbrăcat ceremonios şi un guler lustruit îi strângea înghiţitoarea.* ARGHEZI, S. XXV, 265.

2. Fig. (Despre oameni) Cizelat; cultivat, manierat **(3).** *Se află în cel din urmă ţăran de munte mai multă noblеţă de inimă... decât în Flevii şi în Caradalele lustruite şi aristocratizate.* EMINESCU, O. XII, 228. *Să nu uiţi niciodată că dintre toţi: gravi, eleganţi, lustruiţi, amabili savanţi..., el singur a fost bun.* CAMIL PETRESCU, T. I, 464. (Ironic) *Tu o să-mi faci proces de gramatică, tocmai tu, un grefier ordinar, lustruit în Patagonia?* BASSARABESCU, S. N. 52. ✦ Fig. (Despre vorbe, texte) Finisat cu grijă; cizelat, meşteşugit. *Azi, când fraza lustruită nu ne poate înşela, Astăzi alţii sunt de vină, domnii mei, nu este-aşa?* EMINESCU, O. I, 151. *Un cuvânt care întăreşte şi mai mult robia noastră faţă de vorba lustruită.* IORGA, P. A. II, 397.

– Pl.: *lustruiţi, -te.*

– V. **lustrui.**

LUSTRUITÓR, -OÁRE subst. **1.** S.m. Persoană care se ocupa cu lustruirea unor obiecte, a unor piese. Cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122²/27, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Lustruitorii de mobile.* GOLOGAN, C. R. 97, cf. NOM. PROF. 26, 35.

2. S.m. Lustragiu. *Pauza lustruitorului de ghete.* ARGHEZI, S. XXXIV, 230. *S-au mutat aci birjarii... şi ţiganii, lustruitorii de pantofi şi de iminei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 387.

– Pronunţat: *-tru-i-.* – Pl.: *lustruitori, -oare.* – Şi: **lustroitór** s.m. GOLOGAN, C. R. 97.

– **Lustrui** + suf. *-tor.*

LUSTRUITÚRĂ s.f. (Rar) Lustruire. Cf. COSTINESCU.

– Pronunţat: *-tru-i-.*

– **Lustrui** + suf. *-tură.*

LUSTÚN s.m. v. **lăstun.**

LUSURIÁNT, -Ă adj. v. **luxuriant.**

LUŞ, -Ă adj. (Franţuzism; despre privire) Saşiu. Cf. CRĂINICEANU, IG. 10, DOOM².

– Pl.: *luşi, -e.*

– Din fr. **louche.**

LUŞÁ vb. I. Intranz. (Franţuzism rar) A privi saşiu. *De intensitatea privirii, ochii ei părură că luşează puţin.* ŢOIU, Î. 233. *Îl privi din nou cu atenţia ei răutăcioasă, luşând puţin de intensitatea privirii.* id. ib. 189.

– Prez. ind.: *luşez.*

– Din fr. **loucher.**

LÚŞCĂ[1] s.f. (Prin Transilv. şi Maram.) = **bălUşcă. 1.** Numele a două plante erbacee din familia liliacee, cu frunzele lineare, cu flori mari verzui pe dinafară şi albe în interior, dispuse într-un racem dens *(Ornithogalum boucheanum, Ornithogalum narbonense).* Cf. COTEANU, PL. 19, ŞA I, 683, HEM 3 092, LM, TDRG, PANŢU, PL., AGROTEHNICA, I, 120, BORZA, D. 121. ✧ *Luşcă albă* = *Ornithogalum caudatum.* BORZA, D. 121.

2. (La pl.) Ghiocei; (regional) luşcuţă **(2)** *(Galanthus nivalis).* Cf. PAMFILE–LUPESCU, CR. 54, 182, BORZA, D. 73, ŞEZ. XV, 36, ALR I 1 932/285, 347, 348, 351, 355, LEXIC REG. 20, ib. II, 108, 112.

3. (La pl.) Plantă cu flori albe, plecate în jos, reunite într-o umbelă, care creşte prin fânaţe în lunile aprilie-mai; (regional) ghiocei bogaţi *(Leucoium aestivum, Leucoium vernum).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 98.

4. (La pl.) Narcise *(Narcissus stelaris).* Cf. BORZA, D. 116, ALR SN III h 640/102, ALRM SN II 447/102.

– Pl.: *luşte* (TDRG, PAMFILE–LUPESCU, CR. 54, 182, ŞEZ. XV, 36, LEXIC REG. 20) şi *luşti* (ALR I 1 932/285, 347, 348, 351, 355, ALR SN III h 640/102, ALRM SN II h 447/102, LEXIC REG. II, 108, 112).

LUŞCĂ[2] s.f. (Regional) Pat făcut în colibele tăietorilor de lemn (Vicovul de Sus – Rădăuţi). Cf. COMAN, GL. ✦ Pat de cazarmă (Frătăuţii Vechi – Rădăuţi). L. ROM. 1960, nr. 3, 79.

– Pl.: ?

– Et. nec.

LUŞCĂ[3] s.f. sg. (Prin nord-estul Olt.) Ţuică slabă, cu puţin alcool. Cf. LEXIC REG. II, 28.

– Cf. liur, leoarcă.

LUŞCĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A arunca apă de departe pe cineva. Cf. COMAN, GL.

– Prez. ind.: *luşcăiesc.* – Şi: **lăşcăí** vb. IV. COMAN, GL.

– Cf. fleoşcăi.

LUŞCUTÍE s.f. (Regional) Cutie de carton, de tinichea sau de scândură (Vâlcele – Turda). MAT. DIALECT. I, 78.

– Pl.: *luşcutii.*

– Cf. lăcruţie, cutie.

LUŞCÚŢĂ s.f. (Prin Transilv. şi Maram.) **1.** Plantă erbacee din familia liliacee cu frunze lineare, cu flori mari, verzui pe din afară şi albe în interior, dispuse într-un racem dens; (regional) luşcă[1] **(1)** *(Ornithogallum narbonense).* Cf. GHEŢIE, R. M. 245.

2. S.f. (pl.) Nume dat unor flori de câmp care prevestesc primăvara (H XVIII 18); (şi în sintagma *luşcuţă de câmp,* ALR I 1 932/339) ghiocei, (regional) luşcă[1] **(2)** *(Galantus nivalis)* (ib. 1 932/270).

– Pl.: *luşcuţe.*

– **Luşcă**[1] + suf. *-uţă.*

LUŞÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Prin nord-vestul Munt.) A se lovi. *S-a luşit la cap.* UDRESCU, GL. ✦ T r a n z. A-şi deplasa un os din articulaţie, a-şi luxa o mână, un picior. V. s m i n t i **(2).** *Şi-a luşit osul de la şold afurisita aia de iapă.* UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A luşi** (pe cineva) **în bătaie** = a bate pe cineva foarte tare. id. ib.

2. (Prin Munt.) A se moleşi din cauza căldurii. *De bucurie, se luşea ca omida la căldură.* IOVESCU, N. 119, TOMESCU, GL., UDRESCU, GL. ✦ A fi lihnit (de foame). Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *luşesc.*

– Et. nec.

LUŞÍT, -Ă adj. **1.** (Prin nord-vestul Munt.; despre oase, membre) Sărit din încheietură; luxat. *Are un os luşit.* UDRESCU, GL. *A venit cu o mână luşită.* id. ib. ✧ E x p r. **Luşit în bătaie** = bătut foarte tare. *A venit luşit în bătaie, de pe unde o fi umblat.* id. ib.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Moleşit, toropit (de căldură). Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Prin Olt. şi nord-vestul Munt.) Lihnit (de foame). Cf. I. CR. VII, 154, UDRESCU, GL.

– Pl.: *luşiţi, -te.*

– V. **luşi.**

LUŞITÚRĂ s.f. (Regional) Luxaţie (Piteşti). UDRESCU, GL. *Asta e luşitură, se vede.* id. ib.

– Pl.: *luşituri.*

– **Luşit** + suf. *-ură.*

LÚŞNIC subst. (Regional) Făclie; torţă (Năsăud). ALR I 1 414/268.

– Pl.: ?

– Et. nec. Cf. l u j n ă.

LÚŞNIŢĂ s.f. (Regional) Făclie; torţă; (regional) luşnic. ALR I 1 414/351, 354, 388.

– Pl.: *luşniţi.* ALR I 1 414/388. – Şi: **lújniţă** s.f. ALR I 1 414/351, 354.

– Et. nec. Cf. l u j n ă.

LUŞÓR s.m. v. **lupuşor.**

LUŞTÁ vb. I v. **luşti.**

LUŞTÍ vb. IV. T r a n z. (Maram. şi prin nord-estul Transilv.) A desprinde boabele de porumb de pe cocean. Cf. L. ROM. 1965, 557. *El se gată de vinit Şi mă-sa-i dă de luştit.* BÎRLEA, L. P. M. I, 273, cf. T. PAPAHAGI, M. 224, ALR I 907/347, 348, 351, 354, 361, ALR SN I h 115/362, ALRM SN I h 83/362. ✦ (Regional) A desface pănuşile de pe ştiulete (Vişeul de Sus). GLOSAR REG. ✦ A dezghioca fasolea. ALR I 850/354, ALR–M II h 439.

– Prez. ind.: *luştesc.* – Şi: (regional) **luştá** vb. I. (prez. ind.: *luştez).* ALR I 907/347.

– Din ucr. **лущити.**

LUŞTÓC s.n. (Regional) Beţigaşul care împinge dopul la puşca de soc (Moftinul Mic – Carei). Cf. ALR SN V h 1 306/334.

– Pl.: *luştocuri.*

– Cf. germ. L u f t „aer" şi S t o c k „băţ".

LUŞTREÁN s.m. v. **leuştean.**

LUŞTREÁNG s.m. v. **leuştean.**

LUT¹ s.m., s.n. v. **lot¹.**

LUT² s.n. **1.** Material sedimentar format din amestec de argilă şi nisip fin, friabil în stare uscată şi plastic în stare umedă, folosit în olărie, construcţii, sculptură etc.; argilă, pământ **(3),** pământ galben. *Paşti-i cu fuşte de fieru, a vas de lut frânge-i.* PSALT. 3. *Ca nişte ceară să ne plecăm către dragostea lu Dumnezeu sau ca neşte lut moale.* CORESI, EV. 198. *Pre amărâmea-i ducea viiaţa lor cu robii vârtoase al lutului şi a cărămidzilor.* PO 181/11. *Casa cea de lut.* VARLAAM, C. 5. *Ca neşte vase de lut le va zdrobi.* N. TEST. (1648), 305ᵛ/7. *Se cade a să mira de înţălepciunea ziditoriului, de vreame ce în atâta de proastă tină şi lut putu de deade atâta frămuseaţe.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164ʳ/31. *Răndureaua den lut face cuib pentru lăcaş.* CHEIA ÎN. 64ʳ/16. *În grădini loţi de lut (moş de peapeni) în chipul omului fac, pentru ca pasire să sparie.* CANTEMIR, IST. 142. *Îi fărâma ca pă nişte vase de lut.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 322, cf. ANON. CAR. *Suia lut deasupra* [cetăţii] (începutul sec. XVIII). LET. III, 37/25. *Aceiia săpa, alţii scotea afară lutul* (a. 1773). GCR II, 92/24. *Spre ţânerea bucatelor se fac hămbare de lut galbin cleios* (a. 1806). ŞINCAI, în ŞA I, 685, cf. LB. *Listă de lucruri:... 3 ibricele pentru cafea, de lut* (a. 1827). IORGA, S. D. VII, 263. *Picioarele patului lui trăbuiau să fie mânjite cu lut subţirel.* BOJINCĂ, A. I, 175/4. *Scotea lutul cu mare lesnire.* DRĂGHICI, R. 79/17. *Lutul sau pământul galben... coprinde mulţime de rămăşiţe vegetale.* GENILIE, G. 123/25. *Pământul acesta este compus din... lut, margă şi humus.* LITINSCHI, M. 5/19, cf. POLIZU. *În pământul mestecat cu lut... se fac bine toate soiurile de semănături.* I. IONESCU, B. C. 40/30, cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D., LM. *Râul cu apele sale galbine curge pe o matcă de lut năcleios.* ODOBESCU, S. I, 147. *Odaia nu fusese... podită decât în faţă, pe sub pat rămăsese cu lut.* CONTEMPORANUL, II, 106. *Casele lor erau... constituite din pereţi de nuiele unse cu lut.* ARHIVA, I, 148, cf. DDRF. *Lutul este un amestec de argilă, de carbonat de calciu şi deseori şi de năsip.* PONI, CH. 236. *Pe prispă de lut, având furcă la brâu, Stă Vica.* COŞBUC, P. II, 204, cf. BARCIANU. *Într-o curte mare se întindeau şireaguri de case de nuiele lipite cu lut.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 92, cf. ALEXI, W. *Ca un copil se joacă, Durând din lut vremelnic făpturi neisprăvite.* SĂM. IV, 703, cf. CANDREA, F. 109. *Bea vin nou din oale de lut.* IORGA, C. I. I, 157. *După sălaşele cu întăriturі de lut şi nuiele arse, un cunoscător putea să urmărească viaţa.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 45. *Se taie slănina bucăţi... şi, după ce se topeşte, se scurge în vase de lut, în cari se va păstra.* PAMFILE, I. C. 59. *Se zăreau... case cu fundamentul înalt de piatră, zidit în lut sau var.* AGÎRBICEANU, A. 67. *În subsol se află pietriş şi nisip..., humă şi lut.* PĂCALĂ, M. R. 274, cf. CDDE. *Razele amurgului înroşeau lutul dealului.* GÂRLEANU, N. 18. *Lutul din coşcovituri cădea peste mine în mici fărămături.* HOGAŞ, DR. I, 142. *Locuinţele erau podite cu lut galben bine bătut.* PÂRVAN, G. 181. *În prichiciul*

pridvorului... străjuieşte o ulcică verzuie de lut. REBREANU, I. 10, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Pereţii sunt văruiţi, iar pe jos se lipeşte cu lut.* ARH. FOLK. I, 125. *Polojenii... mânuiau oalele nouă de lut, roşii, închinând băutura.* MIRONESCU, S. 72. *O lampă atârnată în părete lumina odaia... lipită pe jos cu lut.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 225. *Vieţuieşte în dărăpănătura de nuiele lipită cu lut.* CONV. LIT. LXVII, 396. *S-a lăsat pe prispa de lut galben a casei.* POPA, V. 113. *Obrazul lui ars de soare... avea ceva din frumuseţea luturilor arse.* VLASIU, D. 8. *Lutul... este un leac vechi de când lumea.* VOICULESCU, L. 170. *Pe măsuţă, sub icoane, un mănunchi de flori într-o cană de lut răspândeşte miresme de fânaţ.* SADOVEANU, O. I, 61. *În oale de lut... cresc tufe de verdeaţă şi flori mirositoare.* BART. E. 330. *Trebuia să-ţi pleci capul... când intrai în tinda-i scundă, muruită pe jos cu lut.* MOROIANU, S. 183. *Faci din ţărână o minge de lut, după ce ai netezit-o bine.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 21. *Pomana se mai pune la şase săptămâni... cu vase de lut.* ARH. FOLK. VII, 71. *Cuibul îl plasează... în sălcii sau în găurile malurilor de lut.* DOMBROWSKI, P. 139. *Vin la casa omului... piţigoii şi-i ciuruie tot lutul din jurul ferestrelor.* BĂCESCU, PĂS. 356. *Olărie, amfore de lut, sonore, încercate de cumpărători cu o bătaie a degetului în pereţii cu smalţuri.* ARGHEZI, B. 103. *Dealurile de lut sunt abia acoperite de o vegetaţie de pustă.* CĂLINESCU, O. XIV, 122. *Se înalţă pe socluri de marmură... pagode în chip de sticle – din lut smălţuit.* BLAGA, Z. 72. *I se vedeau nădragii de aba, cam peticiţi, murdari de lutul malului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 547. *În odaia în care se aflau, era cald, ardea foc într-o sobă de lut spoită curat.* V. ROM. martie 1955, 116. *Lângă cuşca lui de lemn..., apa dintr-o strachină de lut secase de mult.* VINEA, L. II, 300. *Începu să contemple statueta de lut.* PREDA, R. 145. *Nu să poate face un blid ori ulcior dacă n-ai lut.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 44. *Până şi umilele obiecte casnice şi de cult ale strămoşului nostru preistoric, făurite din lut, ne relevă un simţ artistic surprinzător.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 5/1. *Oamenii învăţaseră... să modeleze vase de lut.* H. DAICOVICIU, D. 30. *La ce, maică, m-ai făcut, Chiar pe vatra cea de lut, Să trăiesc tot cu urât?* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 179. *Prinseră a săpa bărbăteşte lut de pe malul drept al Siretului.* MARIAN, T. 65. *Când braţul se umflă,* [se pune] *lut muiat în salamură.* ŞEZ. III, 175. *Du-te dor pă luncă verde, Vedzi mândru cu cine şede? Cu cel lut de pă părete, Cu urâta dintre fete.* ŢIPLEA, P. P. 68. *Di-ai hi galben ca lutu, Te iubgesc ca sufletu.* GR. S. I, 122. *Se pune omul în cale cu alt om să-i ducă o căruţă de lut, că el n-avea cu ce.* VASILIU, P. L. 68. *Se ia lut din cuibul de rândunică, se moaie în apă şi... se pune pe rană.* PAMFILE, B. 12, com. din AGRIŞ – ARAD. *Iera nişte oal'e di-este de lut, crâciovane, mari!* O. BÎRLEA, A. P. 198, cf. ALR SN I h 11, ib. III h 821, ALRM SN II h 644. *Frământă făina cu picerele şî lutul cu mâinile,* se spune despre cel ce face lucrurile pe dos. Cf. ZANNE, P. III, 564. *Oala şi ţucalul tot dintr-un lut amândouă* (= şi cel bun şi cel rău sunt de la o mamă). id. ib. IV, 5. *Omuşor de lut, Cu părul de foc* (Opaiţul). PAMFILE, C. 28. ✧ F i g. *Nu rămâne decât urciorul de lut în care au ars lumina unei vieţi bogate.* EMINESCU, P. L. 130. *Ziaristul face operă de artă şi atunci când îi lipsesc lutul cel bun şi smalţul clar.* ARGHEZI, S. XXV, 337. ✧ *Lut verde* = argilă de culoare verde, folosită pentru a trage brâie la casele ţărăneşti. Cf. PAMFILE, I. C. 382, DM, DEX. ✧ E x p r. **A fi ca lutul în mâna olarului** = (despre oameni) a fi moale, fără personalitate. Cf. ZANNE, P. V, 461. **Mănâncă lut şi pământ (şi spune că nu-i aşa),** se spune despre cel care tăgăduieşte totul. Cf. PAMFILE, J. II, 152, ZANNE, P. III, 631. (Regioanl) **A se face lut şi pământ** = a face ceea ce i se cere, a se conforma. Cf. CIAUŞANU, V. 177. **A se face lut de oale** v. o a l ă **(I 1). A face** (pe cineva) **lut** = a distruge, a nimici. *Fă-mă Doamne, lut, pământ, Nu-mi da om care-i urât.* HODOŞ, P. P. 58. ✦ (Regional; şi în sintagma *lut pecetos,* DR. V, 557) Cocoloş (de pământ). *Am făcut lut de pământ.* ALR SN V h 1 501/574.

2. Materie din care este alcătuită partea solidă a globului terestru; pământ **(3).** *Plecă-se în ţeriră (lotu* H) *sufletul nostru.* PSALT. 85. *Sfat făcură să cumpere lor un sat de lut de îngrupătoare striinilor.* TETRAEV. (1574), 250. *Eu dzacu în timniţă de* [mă] *mănă[n]că liutul şi piatre* (a. 1601). IORGA, D. B. I, 7. *Decât lutul mai necinstită e viaţa lui.* BIBLIA (1688), 660²/10. *Piatra se desface prin acţiunea timpului şi a fluidelor şi se preface în lut.* CONV. LIT. IV, 126. *Boii, fraţi de plugărie, trag, se opintesc în jug. Şi oticul dă afară lutul grămădit în plug.* BELDICEANU, P. 64. *Ea arată calea ce duce la schit, un drum de lut, frământat cu prund şi cu pietroaie.* IORGA, P. A. I, 155. *Dacă pământul este moale, lutul se prinde de sape şi le umple.* PAMFILE, A. R. 81. *A rămas acolo, înfipt cu picioarele în lutul moale.* POPA, V. 116. *Adevărat, a întărit Neonil Roşca, bocănind cu cizmele în bătătura de lut.* SADOVEANU, O. XXI, 295. *Susana vărsă mâncarea în lutul din faţa căsii.* DAN, U. 159. *De la lutul răcorit numai la suprafaţă de boarea nopţii, se urca la ea aburul fierbinte şi adânc al pământului.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 212. *Malul de lut... era acoperit vara cu buruieni, pe care le păşteau vitele locuitorilor de prin împrejurimi.* CĂLINESCU, S. 5. *Prin lutul gros care mă acoperea îmi văzui neamurile cum se depărtează.* STANCU, R. A. I, 142. *Şi arbori cad şi arbori nasc din lut, Însă la fel de tânără-i pădurea.* LABIŞ, P. 115. *Bată-te urâtul, lut, Mult eşti negru şi urât.* MARIAN, Î. 514. *Că-l trimite Darie-n lut, În lutu de lângă drum, Să nu iasă foc, nici fum; Să iasă numai un spin, C-o avut suflet hain.* BALADE, II, 358. ✧ (În concepţia religioasă asupra creării omului) *Făcu Dumnezeu omul cu mâna lui, de lut.* MOXA, 346/18. [Dumnezeu] *au zidit din lut pre om.* VARLAAM, C. 271. *Rog pre toţi cine va ceti pre această de mâna ceea de lut schizmire, unde va fi vreun cuvânt greşit, cu linişte tocmiţi şi isprăviţi.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 79/29. *În lut şi în cenuşă te prefaci, o, oame!* M. COSTIN, O. 323. *A şease zi, den lut, den pământu au făcut pre om după asămănarea sa.* N. COSTIN, LET. 50. *Dumnezeu luând lut au făcut pre om.* MICU, în ŞA I, 78. *D[u]mnezeu..., din îndemnul nemăsuratei sale bunătăţi, făcu pre Adam din lut.* MAIOR, PRED. I, 56/20. *Ca un puternic şi milostiv părinte Pre om cu însuşi Măna-i din lut au plăsmit.* NEGRUZZI, S. II, 276., cf. SCRIBAN, D. (F i g.; simbol al pământului din care, potrivit Bibliei, a fost creat primul om) *Voi să-i lăsăm în pace, amice, mulţămiţi Că altul este lutul din care-am fost ziditi.* I. NEGRUZZI, S. II, 94. *Trebuie să ai credinţa tare că este*

plăsmuit din alt lut mai bun decât majoritatea oamenilor pentru a nu te coborî la ei. EMINESCU, S. P. 354. *Într-o şubredă făptură de lut întâmplarea închide câteodată atâta putere..., încât rămâi uimit.* ANGHEL, PR. 123. (Sugerează şi ideea vieţii limitate a omului ca individ) *Ce-ţi pasă ţie, chip de lut, Dac-oi fi eu sau altul?* EMINESCU, O. I, 181. *S-a-ntors în lutul creării noastre-a tuturor.* COŞBUC, P. II, 260. *Lut sunteţi cu toţii şi-n lut vă veţi preface.* PETICĂ, O. 196. *Şi nu* [mă] *mai chem om lumesc, Ce mă chem un lut uscat, Ca mâne voi fi uitat.* ARH. FOLK. V, 85. *În pământ s-a pogorât Şi lut negru s-a făcut.* PAMFILE, CR. 148. (Sugerează rămăşiţele pământeşti ale omului după moarte) *Privesc apoi lutul rămas... alb şi rece, Cu haina lui lungă culcat în sicriu.* EMINESCU, O. I, 37. *Cel lut, acum ne-nsufleţit, Rămas fără de limbă Să-l văz un chip de om pocit Ce viermii-l rod şi-l schimbă.* CARAGIALE, O. IV, 317. *Azi, lutul mort în groapă se desface, La sânu-i rodnic îl primeşte glia Şi se-nfrăţeşte cu pământul tată.* GOGA, POEZII, 310. (Sugerează partea materială a fiinţei umane) *Această toamnă place Truditului meu lut.* LESNEA, I. 129. ✧ *Lut roşu* = pământ ruginiu, roşiatic, ce se găseşte în unele izvoare de prin munţi. Cf. PAMFILE–LUPESCU, CR. 152.

3. (Învechit şi regional) Amestec de argilă sau de pământ cu apă; nămol, noroi¹ **(1)**, (regional) giod, tină **(1)**. Cf. MARDARIE, L. 157/22. *Dacă... nu s-ar fi aruncat după dânsul ca să-l scape şi, lăsându-i calul înnomolit în lut, pe umeri îl scoase de acolo.* BĂLCESCU, M. V. 123. *Lutul negru, lipicios, îi ţintuia picioarele, îngreuindu-le.* REBREANU, I. 364, cf. ALR I 398/363, ALR SN III h 827/574, ALRM SN II h 647/574. ✧ *Lut de (la) tocilă* = nisip fin ce se depune pe fundul cutiei cu apă prin care trece tocila când se învârteşte. *Mă spăl... di lut di la tochilă, di smol di la mori* (a. 1784). GCR II, 137/11, cf. PAMFILE–LUPESCU, CR. 126, id. ib. 153. ✦ Fig. Mizerie morală; decădere, josnicie. *Rădică-me din groapa strastilor şi din lut de tină* (ţerina tinoasă H, tina adâncă C, tină de pâclă D). PSALT. 75. *Spăseaşte-me de lut* (tină H, tine C²) *se nu me întinu.* ib. 133. *Strivit zăceam sub scoarţa humii... Şi plin de lut duceam robia.* VOICULESCU, POEZII, I, 14.

4. (Prin Olt. şi Munt.) Murdărie pe piele; jeg, rapăn¹ **(2)**. *Vine Barbul de la plug... Cu trupul plin de asud Şi cămaşa numa-n lud.* TEODORESCU, P. P. 329. *Şi cu lutu dupe cap, Parcă-m este solz de crap.* GRAIUL, I, 38, cf. I. CR. VIII, 88, CIAUŞANU, GL., ALR I/I h 131, ALRM I/I h 184, ALR II/I h 121, ALR II 3 391/886, ALR II/872, 886, 899. ✦ (Regional) Cerumen. Cf. CANDREA, F. 50, ALRM I/I h 36. ✦ (Prin nord-estul Olt.) Termen depreciativ la adresa copiilor. Cf. MAT. DIALECT. I, 220.

– Pl.: (rar) *luturi.* – Şi: (învechit) **liut,** (regional) **lud, lot** (MAT. DIALECT. I, 260) s.n.

– Lat. **lutum.**

LUTÁR¹ s.n. (Bucov.) Groapă de unde se scoate lut² **(1)**; lutărie. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *lutare.*

– **Lut²** + suf. *-ar.*

LUTÁR² s.n. (Regional) Bârna de sus la un perete, care uneşte furcile unei case (Bogdana – Vaslui). Cf. LEXIC REG. 61.

– Pl.: *lutare.*

– Cf. l u d¹.

LUTÁTEC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este pământesc, material, real. Cf. DR. IV, 836, L. ROM. 1988, 59.

– **Lut²** + suf. *-atec.*

LUTÁTINĂ s.f. (Bot.; regional) Tătăneasă; (regional) lutaţie *(Symphytum officinale).* Cf. LB, POLIZU, BORZA, D. 166.

– Din [iarba-]**lu**[i]-**Tatin.**

LUTÁŢIE s.f. (Bot.; regional) Tătăneasă (*Symphytum officinale).* Cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

– Pl.: *lutaţii.*

– Cf. l u t a t i n ă.

LUTĂRÍE s.f. Loc, groapă de unde se scoate sau din care s-a scos lut² **(1)**; (regional) lutar¹. Cf. PHILIPPIDE, P. 62, BARCIANU, ALEXI, W. *Drumul... trece pe la lutărie.* PAMFILE, DUŞM. 256, cf. PASCU, C. 93. *A fost la săpăturile părăsite din lutărie.* C. PETRESCU, R. DR. 353. *Către amiază trecură un pârâu al lutăriilor printre rovine de pământ galben.* SADOVEANU, O. XIII, 574, cf. SCRIBAN, D. *Se aduce lutul din lutărie... şi... se unge apoi casa sau pe jos.* MARIAN, INS. 535, cf. GRAIUL, I, 405. *Treceam pe lângă o lutărie şi boul a început a boncălui.* I. CR. III, 262. ✦ (Regional) Loc unde se găseşte lut² **(1)** galben. HEM 2 876, H I 35. ✦ (Rar) Olărie. ŞĂINEANU, D. U.

– Pl.: *lutării.*

– **Lut²** + suf. *-ărie.*

LUTĂŢEÁ s.f. (Bot.; regional) Salsifi *(Scorzonera hispanica).* Cf. BARCIANU.

– Cf. l u t².

LÚTCĂ s.f. v. **lotcă.**

LUTEÍNĂ s.f. **1.** Pigment galben care se găseşte în gălbenuşul de ou, în petalele florilor galbene, în bacterii etc.; xantofilă. *Luteina colorează gălbenuşul ouălor.* ENC. AGR. IV, 616, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Hormon format în corpul galben al ovarelor; progesteron. Cf. DN³, DEXI.

– Din fr. **lutéine.**

LUTEINEMÍE s.f. Prezenţă a luteinei **(1)** în sânge. DN³, DEXI.

– Pronunţat: *-te-i-.* – Pl.: *luteinemii.* – Gen.-dat.: *luteinemiei.*

– Din fr. **lutéinémie.**

LÚTER s.m. (Învechit) Luteran **(1)**. *În patru sau cinci legi sântu împărecheaţi, că unora le zic calvini, altora lotori.* URECHE, L. 124. *Ungurii nu ţin tot o lege..., că unora le zic calvini, altora luteri.* SIMION DASC., LET. 111. *L-au şi făcut surgun, dând pricină că este liuter.* NECULCE, L. 379. *Luter... au învăţat legea ce ţin acum luterii.* R. POPESCU, CM I, 268, cf. T. PAPAHAGI, C. L., ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 259.

– Pl.: *luteri.* – Şi: **liúter, lótor, lótur** (SIMION DASC., LET. 111), **látor** (id. ib.) s.m.
– Din n. pr. **Luther.** Cf. l u t e r a n.

LUTERÁN, -Ă s.m. şi f., adj. (Atestat prima dată în 1600, cf. TDRG[3]) **1.** S.m. şi f. Adept al luteranismului; (învechit) luter, (regional) luteranăş. *Calvinii şi liutranii... legătura lucrurilor celor bune nu o vor.* VARLAAM, C. 28. *Împăratul... dat-au domniia Ianculuí-Vodă, carile au fost de naşterea sa sas, de lege luteran.* URECHE, L. 199. *Să cunoaşte... legea papistaşilor, a calvinilor, a luteranilor.* M. COSTIN, O. 308, cf. N. COSTIN, L. 554. *Luteranii şi calvinii... au mari prigoane şi întrebări.* C. CANTACUZINO, CM I, 61. *Au primit dogmele lui Martin Luter şi s-au făcut luterani.* MICU, în ŞA I, 229, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Primisă legea stăpânului său de liutirean.* DRĂGHICI, R. 269/15. *Religia românilor este cristiană..., suferind şi alte culturi: catolici, luterani, armeni.* GENILIE, G. 189/8, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122[2]/46, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SIMION DASC., LET. 283. *Luteranii... să-şi ţină serviciul divin în biserica lor din Beclean.* TURCU, E. 82. *El se adăposti la Braşov, unde saşii erau cu toţii luterani.* IORGA, C. I. II, 123, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Nice ţi-s femeia ta, Că te lăcomeşti la bani Şi mă vinzi tu la lutrani.* BUD, P. P. 14, cf. ALR II/I MN 104, 2 776, ALRM II/I h 249, BALADE, III, 289.

2. Adj. Care aparţine luteranismului, referitor la luteranism, care susţine luteranismul, specific luteranismului; (învechit) luterănesc. *Au hotărât ca să alerge la puterile luterani şi reformate.* VĂCĂRESCUL, I. II, 22[r]. *Religia domnitoare aci este protestantă sau luterană.* CR (1829), 152[2]/1. *Trupul său s-a dus, fără pompă, la biserica luterană şi s-a pus într-o gropelniţă.* ib. (1836), 65[1]/39. *Am luat o casă cu chirie până la întâiu octomvrie şi atunce ne vom muta la un preot luteran.* KOGĂLNICEANU, S. 74, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122[2]/45. [Colecţiunile] *să treacă în proprietatea gimnaziului luteran.* BARIŢIU, P. A. I, 506. *Magnatul polon era luteran.* HASDEU, I. V. 8. *Păstorul luteran, un adevărat apostol.* EMINESCU, S. P. 348, cf. DDRF. *Vechea bisericuţă din Beclean a saşilor luterani a existat... până pe la anul 1880.* TURCU, E. 83. *Omul pe care saşii l-au găsit între ei... pentru a tipări Catehismul luteran al românilor se chema Filip Maler.* IORGA, C. I. III, 33. *Biserica de aici nu se resimţi nici chiar de acţiunea convertitoare a vecinilor luterani.* PĂCALĂ, M. R. 356. *În aceste părţi nordice...* [reforma] *era alimentată de centrele de propagandă luterană.* GR. S. I, 252. *Ştia de hotărârea desfiinţării parohiei luterane.* DR. V, 9, cf. ARH. FOLK. II, 9. *Veneau la biserica noastră... şi multe săcuience din sat (care erau de legea catolică şi luterană).* MOROIANU, S. 173. *Şi-a făcut studiile secundare la gimnaziul luteran din localitate.* IST. LIT. ROM. II, 109. *Propaganda luterană n-a avut loc în Maramureş.* IVĂNESCU, I. L. R. 506.

– Pl.: *luterani, -e.* – *Şi:* (învechit, rar), **liutorán, liutrán, liutireán,** (regional) **lutrán** s.m., **lutriéni** s.m. pl. (ALR II/I MN 104, 2 776/414, ALRM II/I h 249/414), **litorán** (ALR II/I MN, 2 776/27, ALRM II/I h 249/27), **lotreán** (ALR II/I MN 104, 2 776/365, ALRM II/I h 249/365, pl. *lotrieni* ib.) s.m.
– Din lat. med. **lutheranus,** germ. **Lutheraner.**

LUTERÁNĂŞ s.m. (Regional) Luteran **(1)** (Bocşa – Zalău). Cf. ALR II/I MN 104, 2 776/279, ALRM II/I h 249/279.
– Pl.: *luteranăşi.*
– Din magh. **luteránus.**

LUTERANÍSM s.n. Doctrină a protestantismului german, întemeiată în secolul al XVI-lea de Martin Luther, care socoteşte esenţială pentru mântuire credinţa şi nu cultul religios, pe care l-a simplificat, care proclamă autoritatea exclusivă a Bibliei şi recunoaşte numai două taine: botezul şi împărtăşania. Cf. I. GOLESCU, C., POEN.–AAR.–HILL, V. II, 122[2]/ 41. *Paşi în mijloc disbinaţi în două partizi: unii ţiind cu biserica catolică, iară alţii cu luteranismul.* SĂULESCU, HR. II, 262/11, cf. POLIZU. *Să ne apărăm religiunea în contra... catolicismului şi luteranismului.* FILIMON, O. II, 75, cf. LM, DDRF, BARCIANU. *Apucase a trece la luteranism.* IORGA, C. I. II, 57, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Saşii... au îmbrăţişat cu toţii luteranismul.* BLAGA, G. 16. *Dacă luteranismul ar fi cauza traducerii acestor texte, atunci ele ar fi trebuit să apară în Ardeal sau Moldova, nu în Maramureş.* IVĂNESCU, I. L. R. 506. *Curentele reformatoare din secolele al XV-lea sau al XVI-lea, adică husitismul, luteranismul ori calvinismul.* L. ROM. 1980, 123, cf. DEXI.
– Din fr. **luthéranisme.**

LUTERANÍST, -Ă adj. (Despre manifestări, convingeri ale oamenilor) Care conţine, care susţine luteranismul; care se face în spiritul luteranismului. *Este supus unor nedreptăţi sociale... datorită convingerilor sale lutheraniste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 16/2.
– Scris şi: *lutheranist.* – Pl.: *luteranişti, -ste.*
– **Luteran**[ism] + suf. *-ist.*

LUTERANIZĂ vb. I. T r a n z. A face să treacă la luteranism. *Crescut în armenism, luteranizat apoi de către polonul Firlei, Ioan îmbrăţişă acum mahometismul.* HASDEU, I. V. 14. *Saşii, după ce înşişi nu au putut să luteranizeze pe români, preferau acum să-i vadă pe aceştia „ortodocşi".* BLAGA, G. 52.
– Prez. ind.: *luteranizez.*
– **Luteran** + suf. *-iza.*

LUTERĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Luteran **(2).** *Au luat multe biserici luterăneşti... de le-au făcut papistăşeşti.* R. POPESCU, CM I, 411. *Pre la anul 1520 au început a întra în Ardeal eresul luterănesc.* MICU, în ŞA I, 229. *Credinţa le este luterănească şi popi au dintră saşi.* MAIOR, IST. 184/16. *Vindea cărţi luterăneşti prin Moldova.* ŞINCAI, HR. II, 220/1, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.
– Pl.: *luterăneşti.* – Şi: **luterenésc, -eáscă** adj.
– **Luteran** + suf. *-esc.*

LUTERĂNÉŞTE adv. (Învechit) În felul luteranilor **(1),** ca luteranii. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.
– **Luteran** + suf. *-eşte.*

LUTERENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **luterănesc.**

LUTERÍE s.f. v. **loterie.**

LUTERÓLĂ s.f. Mamifer carnivor semiacvatic din familia mustelidelor, asemănător cu dihorul, având o coadă lungă, bot ascuțit, blană cu părul des, de culoare castanie-închisă; nurcă *(Mustela luterola)*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 35.
– Pl.: *luterole.*
– Din lat. [Mustela] **luterola,** numele științific al animalului.

LUTEȚIÁN, -Ă s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului, ale cărui depozite caracteristice conțin faună de numuliți, lamelibranhiate, gasteropode etc. Cf. M. D. ENC., DN³, DEX².
2. Adj. Care aparține lutețianului **(1).** Cf. M. D. ENC. DN³, DEX².
– Pronunțat: *-ți-an.* – Pl.: **(2)** *lutețieni, -e.*
– Din fr. **lutétien.**

LUTÉȚIU s.n. Element chimic trivalent din familia lantanidelor; casiopeiu. Cf. ENC. TEHN. I, 78, DL, DM, M. D. ENC., DN³, DEX².
– Din fr. **lutécium,** germ. **Lutetium.**

LUTH s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. *În ceruri mă așteaptă alt luth de serafimi.* HELIADE, O. I, 115, cf. DN³, DEX².
– Pronunțat: *lut.* – Pl.: *luthuri.*
– Din fr. **luth.** Cf. it. l i u t o.

LUTIÉR s.m. Persoană specializată în construirea și repararea instrumentelor muzicale cu coarde. *Se mai găseau constructori de orgi și lutieri.* CĂLINESCU, O. XVII, 41. *Lăutarii își cumpără viori... produse de fabrici ori de diferiți luthieri autohtoni.* ALEXANDRU, I. M. 127, cf. M. D. ENC., DN³, DEX².
– Scris și: *luthier.* – Pronunțat: *-ti-er.*– Pl.: *lutieri.*
– Din fr. **luthier.**

LUTÍNĂ¹ s.f. (Regional) Mormoloc **(1).** Com. MARIAN.
– Pl.: *lutine.*
– Et. nec.

LUTÍNĂ² s.f. (Prin Bucov.) Fir lat desprins de pe tulpina cânepii de toamnă. Cf. LEXIC REG. II, 121.
– Pl.: *lutine.*
– Et. nec.

LUTINÍȚĂ s.f. (Regional; cu determinările „de ceapă", „de plătăgeni verzi") Mâncare de post (CHEST. VIII 7/25); mâncare din ceapă cu oțet (ib. 79/25) (Sadova – Corabia).
– Et. nec.

LUTÍST, -Ă s.m. și f. Instrumentist care cântă din luth. Cf. DN³, DEX².
– Pl.: *lutiști, -ste.*
– Din fr. **luthiste.**

LUTIȘÓR s.n. **1.** Diminutiv al lui l u t² **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dragul nostru trupușor Cum s-a face lutișor.* MARIAN, Î. 328, cf. CHEST. II 378/51.

2. Lut² **(1)** muiat și fiert în leșie cu clei și săpun, folosit ca vopsea pentru podele, mese etc. Cf. PAMFILE, I. C. 382. ✦ Amestec de cărbune pisat, balegă și apă, cu care se trag brâiele negre la ferestre. Cf. PAMFILE–LUPESCU, CR. 229. ✦ (Regional) Pământ lunecos și moale, întrebuințat la lipitul hornurilor, al pereților (Vârful Câmpului – Dorohoi). CHEST. IV 61/383.
– Pl.: *lutișoare.* PAMFILE–LUPESCU, CR. 222.
– **Lut²** + suf. *-ișor.*

LÚTNIȚĂ s.f. (Regional) Groapă de unde se scoate lut² **(1).** V. l u t ă r i e. Cf. GRAUR, E. 31, ARH. FOLK. IV, 222.
– Pl.: *lutnițe.* – Și: **lúcnință** s.f. ARH. FOLK. IV, 222.
– De la **lut².**

LUTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care conține lut² **(1);** care are consistența lutului; argilos. Cf. ANON. CAR. *Mergând mai încolo, s-au închis în locuri strimte, lutoase și neumblate.* ȘINCAI, HR. I, 337/11. *Orzul... în pământul lutos se îneacă și piare* (a. 1806). ȘA I, 683, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Linul... Trăiește în iazuri lutoase.* J. CIHAC, I. N. 165/15. *Zidiri lutoase... mă împrejura.* C. A. ROSETTI, C. 61/17. *Marna lutoasă... este compusă din mult lut.* BREZOIANU, A. 24/18, cf. POLIZU. *Pământurile... cele lutoase trebuiesc arate de cu toamna.* I. IONESCU, M. 327, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *De pe malul lutos... vezi o nemărginire albastră.* IORGA, P. A. I, 160. *Cărămida... se confecționează din pământ lutos amestecat cu paie tăiate și băligar.* PAMFILE, I. C. 448, cf. CDDE. *Se ridică pe dealul lutos și sterp... un nuc strașnic.* GÂRLEANU, N. 7. *Ieșirăm pe creasta unui deal lutos.* HOGAȘ, DR. I, 6, cf. MOLIN, R. B. 286. *Puhoiul cu spuma lutoasă târâie garduri smulse și acoperișuri de coșare.* C. PETRESCU, S. 55. *A isprăvit de urcat dâmbul lutos.* id. A. R. 7, cf. ȘĂINEANU, D. U. *La ei în sat era pământul lutos.* SADOVEANU, O. II, 382. *Pământul din grădină era lutos.* MOROIANU, S. 144, cf. SCRIBAN, D. *Dealurile sânt lutoase.* CĂLINESCU, O. XIV, 49. *Acest mal ca un lanț ocolit de dealuri sfârșește în râpe și rupturi galbene, lutoase.* CAMIL PETRESCU, O. III, 131. *Clocește des pe malurile abrupte lutoase și stâncoase ale lagunelor.* LINȚIA, P. III, 94. *Era așezat într-un fel de spărtură mare a peretelui lutos.* BREBAN, A. 365, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR SN I h 11, A I 35, V 14. ✦ Care are culoarea lutului² **(1).** *Partea de dedesupt* [a păsării era] *galben (lutoasă) palid, pe gât pătată cu negru.* DOMBROWSKI, P. 198. ✦ (Regional; despre pământ) Neproductiv **(1).** Cf. ALR II 5 062/47, 182, 365. ✦ (Regional; despre pământ) Lunecos și moale (Feneș – Caransebeș). CHEST. IV 61/20.
2. F i g. Pământesc **(1).** *Lutoasa mea ființă aci se zăbovește.* HELIADE, O. I, 154. *Cu puține zile mai nainte ș-a lepădat lutoasa sarcină.* MARCOVICI, D. 15/15. *Lipsa lutoasei mele îmbrăcăminte putea opri armonia universului?* BOLLIAC, M. 34/2. *Sufletul, dominând peste greutatea lutoasă a corpului, se avântă într-o lume fantastică.* FILIMON, O. II, 208.
3. (Regional) Murdar **(1),** jegos; nespălat. Cf. LM, FD I, 197, ALR I 639/59, 308, ib. 640/59, 61, 80, 302, 308, 315, 320, ib. 1 361/59, 320, ALR II 3 390/310, 876, ALR SN IV h 1 153, ALRM SN III h 973, LEXIC REG. II, 90.

– Pl.: *lutoşi, -oase.* – Şi: (regional) **ludós, -oásă** (LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.), **lâtós, -oásă** (FD I, 197, ALR I 639/59, ib. 640/59, 80, 302, ib. 1 361/59, ALR SN IV h 1 153 316, TEAHA, C. N. 239, 240) adj.
– **Lut²** + suf. *-os.*

LUTOŞÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Prin nord-vestul Transilv.) A (se) murdări, a (se) mânji **(1).** Cf. SCL 1970, 16. *O lutoşe* [cămaşa]. ALR SN IV h 1 219, cf. LEXIC REG. II, 90, TEAHA, C. N. 239.
– Prez. ind.: *lutoşez.* – Şi: **lâtoşă** (ALR SN IV h 1 219/316) vb. I, **lâtoşi** (TEAHA, C. N. 239) vb. IV.
– V. **lutos.**

LUTRÁN s.m. v. **luteran.**

LÚTRĂ s.f., s.n. **1.** S.f. Mamifer carnivor semiacvatic din familia mustelidelor, cu corpul acoperit cu blană deasă, castanie-roşcată, cu degetele picioarelor unite printr-o pieliţă; vidră¹ **(I 1)** *(Lutra vulgaris).* Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un fluture... cafeniu intră şi ieşi, catifelat ca o suflare într-o blană de lutră.* TEODOREANU, M. II, 207, cf. STOICA, VÂN. 16, SCRIBAN, D. *Blana ei de lutră s-a desfăcut de-a lungul.* ARGHEZI, C. J. 204.
2. S.f., s.n. (Mai ales în forma *lutru)* Blană de lutră **(1).** *Zgriburită într-o jacheţică de lutru, Lilica îşi aştepta rândul procesului.* CONV. LIT. XLII$_2$, 145. *Ştie el că e imitaţie... lutrul de la guler.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 64. *Avea un mantou de stofă... cu mânecile terminate prin mici manşoane ataşate, de lutru castaniu aproape negru.* CAMIL PETRESCU, P. 222. *Bunicul, tot cu şoşoni, fular şi căciuliţă de lutră ruginie, se încumetă pe afară.* TEODOREANU, M. U. 230. *Se remarca printr-un palton îmblănit şi prin căciuliţa de lutru.* CĂLINESCU, S. 6, cf. GRAUR, E. 47. *Era îmbrăcată cu o jachetă peste o fustă de catifea, cu o tocă de lutru.* BARBU, Ş. N. 90.
– Pl.: **(1)** *lutre.* – Şi: **(2) lútru** s.n.
– Din fr. **loutre,** lat. **lutra.**

LUTRÉŢ s.m. v. **lotreţ.**

LUTRÍE s.f. v. **loterie.**

LUTRIÉNI s.m. pl. v. **luteran.**

LÚTRU s.n. v. **lutră.**

LUTÚC s.n. (Prin vestul Maram.) Diminutiv al lui l u t² **(1);** (regional) lutuţ. Cf. SFC VI, 95. *Mândruca mami Nuţucă..., Să te bag în lutucu, Să nu te mai văd mai multu.* GR. S. VII, 26.
– **Lut²** + suf. *-uc.*

LUTUÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică pereţi, pardoseli etc.) A netezi cu lut² **(1)** şi apă; a lipi. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *lútui.*
– **Lut²** + suf. *-ui.*

LUTUÍ² vb. IV. I n t r a n z. (Prin vestul Olt.) A vorbi fără rost. GĂMULESCU, E. S. 151. *Mai tacă-ţ clanţa..., nu vez că lutui degeaba?* CV 1952, nr. 1, 35.
– Prez. ind.: *lútui.*
– Din sb. **ludovati.**

LUTUÍRE s.f. (Învechit, rar) Acţiunea de a l u t u i¹. Cf. BARCIANU.
– V. **lutui¹.**

LUTUNÓI, -OÁIE subst. v. **lătunoi.**

LUTURGHÍE s.f. v. **liturghie.**

LUTURÓI, -OÁIE subst. v. **lătunoi.**

LUTÚŢ s.n. (Regional) Diminutiv al lui l u t² **(1);** (regional) lutuc (Negreşti – Baia Mare). *Nu te duce pe drumuţu, C-aiesta-i tare lunguţu Şi ieş' tare tânăruţ, Să putrădeşti-n lutuţ.* GR. S. VII, 23.
– **Lut²** + suf. *-uţ.*

LUŢÉNDRĂ s.f. v. **lucernă¹.**

LUŢÉRNĂ s.f. v. **lucernă¹.**

LUŢERNIÉRĂ s.f. v. **lucernieră.**

LÚŢIFER s.m. v. **lucifer.**

LÚŢIFIR s.m. v. **lucifer.**

LÚŢIPER s.m. v. **lucifer.**

LÚŢU s.n. = (regional) **ţuţul (1).** Cf. LEXIC REG. II, 40.
– Pl.: *luţuri.*

LUŢUÍ vb. IV = T r a n z. şi r e f l. (regional) **ţuţui⁴.** Cf. LEXIC REG. II, 40, CL 1971, 251.

LUŢUNÁ vb. I = (regional) **ţuţula.**
3. R e f l. (Despre obiecte) A se clătina (Checea – Jimbolia). [Masa] *să luţună.* ALR I 1 337/40.

LUŢUŢÚŞ s.n. = (prin Ban.) **ţuţuluş.** Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 131, NOVACOVICIU, C. B. I, 13.

LÚUR s.n. Instrument muzical de suflat, de lemn (asemănător cu tulnicul) sau de metal (asemănător cu trâmbiţa), specific regiunii scandinave. Cf. IVELA, D. M., CERNE, D. M., ALEXANDRU, I. M. 39.
– Pl.: ?
– Cf. germ. L u r e, engl. l u r.

LUVÁ vb. I v. **lua.**

LUVÁT, -Ă adj. v. **luat².**

LUVÍ vb. IV V. **lovi.**

LUX¹ s.m. Unitate de măsură a iluminării, egală cu iluminarea unei suprafeţe care primeşte un flux luminos de un lumen repartizat uniform pe un metru pătrat. Cf. LTR, DL, DM, DER, DEX².

– Pl.: *lucşi.*
– Din fr. **lux.**

LUX² s.n. **1.** Exces de eleganţă, de confort şi de abundenţă costisitoare; fast, splendoare, somptuozitate. *Aici oamenii sânt cu gândul mai mult la luxus decât la ale mâncării* (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 89. *Întru acest cuvânt „lux" se cuprind toate felurimile de cheltuieli, cele de prisos, cum şi cheltuiala cea mai mare decât veniturile.* GOLESCU, în SCL 1962, 482. *Din oraşe iese şi naşte luxusul ce molipseşte şi turbură odihna şi fericirea lor.* MUMULEANU, C. 2/14, cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 44/13. *Luxul (cheltuiala pe lucruri strălucitoare) carele urmează negreşit după pace şi după o îmbogăţire prea mare se întruduse în curţile lor.* CR (1829), 224²/21, cf. I. GOLESCU, C. *Vreo câteva exemple despre avuţiile şi luxul romanilor se pun aci înainte.* BOJINCĂ, A. II, 201/17. *Iubeşte luxul şi cheltuielile cele de prisos.* MARCOVICI, D. 102/22. *Din toate părţile creştea luxul Romei.* GENILIE, G. 15/22. *În lipsa producturilor de mâncare seau de învistitură începu oamenii, după ce se introduse luxul prin simţirea iubirei de frumuseţe, a se agiuta la schimbul comerţului.* SĂULESCU, HR. I, 50/19. *Luxul născut totdauna din ticăloşii obşteşti gătise cu strălucire treptile tiranicesti.* POGOR, HENR. 102/17. *În cursul împărăţiei Anei Ioanovne curtea rosiană au început a se arăta cu luxu şi pompă evropeană.* ASACHI, I. 324/17, cf. VALIAN, V. *Noi am avea cu ce trăi în dulcea noastră patrie, dar luxul, afurisitul acela de lux... ne dărapănă cu totul.* GT (1839), 71. *Palatul Tiileriilor, una dintre cele mai pompoase zidiri în Europa,... înfrumusăţat cu cel mai mare lux.* RUS, I. I, 206/22. *Cel mai mic lux,... cea mai mică comoditate în casa mărginaşului ar fi atras pe turc în gazdă la dânsul.* FM (1846), 69²/26. *Au sosit lucsul, nebunul, cu cruda sa tirănie.* CONACHI, P. 297. *Ce podoabe o-mpresoară, Ce averi de nu mai ştii... Al ei lux, ah! mă omoară.* PR. DRAM. 339. *La curtea din Viena se încuibase un lux prea nebunesc.* BARIŢIU, P. A. I, 455, cf. STAMATI, D. *Luxul pe toţi stăpâneşte.* PANN, în CONTRIBUŢII, I, 41. *În aseminea casă luxul şi prisosul nu încăpea.* ARISTIA, PLUT. 119/23. *Îi plăcea cu pasiune luxul, manificenţa.* TEULESCU, C. 20/23. *Când se duceau, ne lăsau spre răsplata averilor ce au fost stors ciocoismul, lucsul şi corupţia!* NEGRUZZI, S. I, 202, cf. POLIZU. *Pe unii îi vedem trăind în palate cu îndestulare şi lux.* GHICA, S. 225. *Vindeau moşii de mare preţ, ca să imiteze luxul şi strălucirea acestor principi răsipitori.* FILIMON, O. I, 177. *Lucsul moşneanului de pre aici este de a avea la casa sa poarta frumoasă.* I. IONESCU, M. 476, cf. PONTBRIANT, D. *Aventurierul ne apare deodată ca milionariu, întunecind prin bogăţiele şi luxul său pe paşale şi pe agale.* HASDEU, I. V. 13. *În fine m-am bucurat de acest lux.* BARONZI, M. II, 587/16, cf. COSTINESCU, LM. *Cu orişice mijloace a face bani voim, În lux şi-n desfătare ne place să trăim.* BOLINTINEANU, O. 155. *Averile... permiteau boierilor un comfort de un lux cu totul oriental.* CONV. LIT. VI, 6. *Ţara se va pronunţa odată în sistemul constituţional contra luxului claselor de sus.* MAIORESCU, D. I, 377. *Fetele sărace crescute în pensionatele centrale ies de acolo... cu pofta luxului.* CONTEMPORANUL, I, 99. *Aceasta negreşit caracterizează foarte bine pe acel tânăr stăpânitor, inteligent şi luminat, dar iubitor de plăceri şi de lux.* ODOBESCU, S. I, 322. *Li se sustrage acestor clase până şi cel din urmă ban, pentru a întreţinea cu el luxul unor nulităţi ambiţioase.* EMINESCU, O. XII, 20. *Nu mai putea să mai ducă luxul în care era obişnuit să trăiască.* CARAGIALE, O. III, 265. *E de prisos a se vorbi despre luxul cam rece* [al palatului]. MACEDONSKI, O. III, 92. [Femeile] *nu vor căpăta note şi diplome cu mofturi, cu cochetării şi cu acele manevre cu cari îşi capătă luxul.* CONTEMPORANUL, II, 119. *Cu ce-o fi plătind trăsura şi birtul şi hainele elegante şi tot luxul în care se lăfăieşte?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 148, cf. DDRF. *Acesta era un grec bogat şi lăudăros, având casă de comerţ la Odesa,... tren şi lux.* D. ZAMFIRESCU, A. 22. *Era acelaşi lux, aceeaşi eleganţă, aceleaşi feţe fericite, ca şi mai de mult.* SANDU-ALDEA, D. N. 251. *Acum numai la palat mai avea prilejul de a vedea uniformele pestriţe..., tot luxul şi toată delicateţea rămase ca un ecou din timpul uitat.* SĂM. IV, 190, cf. ALEXI, W. *E luxul, pompa, dorinţa de a uimi, care porneşte de la tron.* IORGA, V. F. 90. *Luxul nu are de-a face întru nimic cu adevărata artă.* PETICĂ, O. 353. *Dar luxul ce s-a încuibat şi mai ales petrecaniile astea turbate, iată ce mă pune pe gânduri.* AGÎRBICEANU, A. 78. *Luxul şi îmbelşugarea se întâlnise pe această masă ţărănească.* HOGAŞ, DR. I, 75. *Adevăratul lux şi adevărata strălucire artistică e de căutat la clasa nobilă.* PÂRVAN, G. 294. *Vă închipuiţi că oamenii de treabă se uită la sindrofiile şi la luxurile voastre.* REBREANU, I. 88. *Casa fusese pe vremuri a unui mare negustor de vinuri, bogătaş parvenit, căruia îi plăcea luxul şi somptuozitatea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 127. *Fabricatele industriei occidentale... au introdus luxul şi în familiile româneşti.* DR. IV, 320. *Luxul e foarte mare la Iaşi.* N. A. BOGDAN, C. M. 96, cf. ŞĂINEANU, D. U. *N-a mai vrut să facă logodna în casa Filiorenilor, nişte parveniţi care şi-au mobilat casa cu un lux infect.* BASSARABESCU, S. N. 191, cf. CADE. *Luxul în îmbrăcăminte... se răspândeşte şi în această regiune săracă.* ARH. FOLK. III, 32. *Actriţele... zburau bucuroase la Bucureştii luminii şi luxului.* VOICULESCU, P. II, 234. *Poporul de rând... a întreţinut luxul tuturor măririlor.* SADOVEANU, O. XX, 434, cf. SCRIBAN, D. *Iubea luxul cu deosebire.* VIANU, A. P. 65. *Trufia... găseşte o satisfacţie momentană în etalarea unui lux provocător în îmbrăcăminte, echipaj, casă şi mobilier.* OŢETEA, T. V. 60. *Era un om care se dădea în vânt ca să-şi crească fata în lux.* CĂLINESCU, S. 64. *Iată, de pildă, pe ofiţerul... intimidat de luxul şi acurateţea contrastând aşa de violent cu ravagiile vestimentare pe cari i le-a imprimat marşul şi ploaia.* PERPESSICIUS, M. III, 176, cf. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 480. *Confortul, petrecerile, arta, luxul erau la apogeul lor.* RALEA, S. T. I, 193. *Dacă luxul înseamnă tot ceea ce depăşeşte utilitatea, mentalitatea nobilă în genere e o mentalitate de lux.* id. ib. II, 222. *Un hol spaţios... primi oaspeţii în luxul lui plin de făgăduinţe.* VORNIC, P. 128, cf. CONTRIBUŢII, II, 46, L. ROM. 1966, 278. *Barurile de noapte, luxul dau senzaţia de civilizaţie occidentală.* MANOLESCU, A. N. I, 239. *Prin investiţiile financiare se ating luxul, opulenţa.* CINEMA, 1972, nr. 2, 48. *Unde luxul lipseşte, acolo averea sporeşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII,

313. ✧ (Figurat şi în contexte figurate) *Din braţele luxului şi ale moliciunii am trecut deodată în peştirile maurilor.* MARCOVICI, 'VEL. 21/20. *Ca lucs am şi un vişen cu flori pline.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Ideile vagabonde şi bastarde... ajung cosmopolite pe aripile luxului.* BOLLIAC, O. 213. *Strălucesc prin luxul cel bogat al fantaziei.* EMINESCU, S. P. 62. *Doar literatura şi arta n-or fi avut pretenţia să fie la noi nişte decoruri indispensabile pentru luxul vieţii noastre moderne.* CARAGIALE, O. IV, 234. *Luxul târguşorului erau crâşmele destul de numeroase.* SADOVEANU, O. XX, 318. *Lucian Blaga, Al. Philippide... creaseră la noi adevărate roiuri de expresii poetice pe care le cultivau... după legea luxului.* STREINU, P. C. III, 198, cf. ARGHEZI, S. VIII, 107. *Bucuria pură a faptului că trăieşti nu este decât un lux, un dar al soartei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 21/2. ✧ L o c. a d j. **De lux = a)** de prim rang, select; elegant, somptuos. *Să aibă ce să cheltuiască la haine frumoase şi la mobile de lux!* MARCOVICI, D. 73/10. *Nici într-o capitală de ale Evropii nu pot fi mai multe trăsuri de lux ca într-acest oraş.* TÂMPEANUL, G. 28/5. *Chiar grajdul cailor... era ornat cu mobile de lux.* FILIMON, O. II, 118. *Într-un aşa splendid teatru de lux nu e permisă nici cea mai slabă reflexiune de dezaprobare.* CARAGIALE, O. IV, 59. *Moftangioaica e amatoare de înmormântări de lux.* id. ib. 102. *Treceau şi trenuri de lux, încărcate... cu voiajori eleganţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 68. *Dania face astfel de călătorii în cabină de lux.* A. HOLBAN, O. I, 147. *Vede un automobil de lux venind spre ea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 129. *N-am putut să mănânc nişte bomboane săpunoase, cumpărate de la o fostă cofetărie de mare lux.* CAMIL PETRESCU, P. 17. *Aveau impresia că limuzina de lux îi urmăreşte mai de la distanţă.* TEODOREANU, L. 49. *Trăiau într-o casă... cu mobile noi de lux.* SADOVEANU, O. II, 224. *Ţine casă mare, cu mobilă de lux şi mese îmbelşugate.* STREINU, P. C. III, 312. *Am intrat într-o farmacie de lux, în care nu mai târguisem leacuri niciodată.* ARGHEZI, S. XXXIV, 177. *O limuzină somptuoasă ca un dric de lux.* CĂLINESCU, C. O. 90. *În fostul hotel „Traian" se află un restaurant de lux.* id. ib. 261. *Era un local de lux, cercetat de o aleasă clientelă de vară.* VINEA, L. I, 21. *Nu mai vorbim de mahagoni,... lemn exotic, cu mari însuşiri, folosit la iahturi şi bărci de lux.* TUDORAN, P. 108. *Era un restaurant de lux.* PREDA, C. I. P. II, 149. *Suntem plimbaţi cu un aparat inteligent prin... piscine, apartamente de lux.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 17/4; **b)** scump, costisitor; rafinat. V. d e c o r a t i v, o r n a m e n t a l. *Fieştecine căruia îi prisosesc atâta banii, încât îi cheltuieşte pe lucruri de prisos sau de lux.* CR (1832), 239. *Să dea cuviincioasa poruncă cinstitei ocârmuiri pentru slobozirea însemnatelor butoaie cu vinuri, fiindcă nu sânt vinuri ordinare, ci de lucs* (a. 1837). DOC. EC. 675. *Importaţia stă mai mult în lucruri şi mâncări de lux.* GENILIE, G. 190/4. *Mărfuri de lux.* C. A. ROSETTI, N. I. 151. *Cererea numitului este a vinde... asemenea lumânări... ca un articol de lucs* (a. 1846). DOC. EC. 902. *Din aceste ţări trăgea nu numai lucrurile vieţei, dar încă şi obiecte de lux şi desfătare.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Mărfurile de lux, mărfurile scumpe,... prin iuţeala transportului economisează dobânda banilor.* MĂS. GR. 22/5. *Cele mai multe obiecte de lux şi de artă... nu pot găsi cumpărători.* GHICA, S. 593. *Un popor s-a deprins a preface aurul şi pietrele scumpe în obiecte de lux.* ODOBESCU, S. II, 278, cf. 94. *Scrierile lui samănă cu acele obiecte de lux al căror neîntrecut producător rămâne Parisul.* EMINESCU, S. P. 360. *Îşi cumpărase un rând de haine de lux.* CARAGIALE, O. III, 11. *Comerţul de import era cu totul slab, mărginindu-se aproape la procurarea obiectelor de lux.* XENOPOL, I. R. X, 118. *Aceste arme de mare lux erau aproape exclusiv întrebuinţate de şefi.* PÂRVAN, G. 400, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 9. [Rochia] *a pătruns pe încetul şi în păturile mai de jos şi la sate, unde însă a fost considerată ca un obiect de lux şi semn de desfrânare.* ARH. FOLK. II, 11, cf. BACOVIA, O. 240. *L-am întâlnit pe Mandache la Câineni, fumând ţigări de lux.* SADOVEANU, O. XXI, 525. *Comandau hârtie de lux.* STREINU, P. C. I, 39, cf. SCRIBAN, D. *Ţările Româneşti importă toate obiectele de lux de care au nevoie boierii.* OŢETEA, T. V. 45. *Bătrânul făcea dese apariţii la şosea... cu mustăţile întărite viguros de un clei de lux.* ARGHEZI, S. XXXIII, 21. *Resursele exportului ei, constând mai ales din articole de lux, o izolează într-o măsură de mersul industriei.* RALEA, F. 20. *Erau principalii consumatori de produse greceşti de lux.* H. DAICOVICIU, D. 39. *Se aduceau stofe şi alimente de lux.* PANAITESCU, C. R. 66; **c)** deosebit, de excepţie. *Opera italiană la noi formează, ca pretutindene, un teatru de lux.* FILIMON, O. II, 272. *Poesia este un product de lux al vieţei intelectuale.* MAIORESCU, CR. I, 49. *E un exemplar de lux în galeria moftangiilor români.* CARAGIALE, O. IV, 104. *Caragiale, ca orice exemplar de lux al omenirii, ne prezintă în el, mărite până la exagerare, toate însuşirile obişnuite ale firii omeneşti.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 521. *Ce fiinţă de lux e această prinţesă veritabilă!* IBRĂILEANU, S. L. 24. *Eminescu, creând în poezia românească rima adevărată şi rima rară, de lux, este original şi în rimă.* id. ib. 169. *Ştiinţa încetase de mult a fi un ornament spiritual de lux.* D. GUSTI, P. A. 209. *Mama mi-a dat o educaţie excelentă într-un fel, însă una de lux.* CĂLINESCU, B. I. 354; **d)** care produce sau comercializează articole de calitate superioară şi de rafinament. *Băcănia lui este... asortată totdeauna după modelul băcăniilor de lux din oraşele mari.* CARAGIALE, O. III, 151. *E lipsit de mărturii ale unei arte industriale de lux.* PÂRVAN, G. 459. *Balog era tâmplar de lux, făcea mobile fine.* VLASIU, D. 392. *Este întrebuinţat în industria de lux.* ENC. TEHN. I, 411. *E noul atelier de lux al domnului Kilian.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 367. *Birouri elegante şi magazine de lux adăpostite în naltele ziditi moderniizate.* VINEA, L. I, 191. *Costumele cereau... croitori de lux pentru a le executa.* BĂNULESCU, C. M. 244; **e)** care este destinat distracţiilor sau plăcerii; care nu are o finalitate pragmatică; (despre oameni) care necesită bani mulţi, cheltuieli mari; care nu este util în plan material. *Avea şi patru cai de lucs* (a. 1846). DOC. EC. 905. *Suprimarea cheltuielelor de lux.* MAIORESCU, D. I, 109. *E... o activitate de lux.* EMINESCU, O. IX, 172. *Mi-am închipuit că ţi-ar trebui un bărbat de lux şi unul de purtare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 360. *Cai de lux şi de tras.* N. A. BOGDAN, C. M. 196. *Cu toată grafia figurii de păpuşă de lux, are fruntea mare, de persoană care gândeşte.* A. HOLBAN, O. I, 133. *Asta-i femeie de lux.*

BART, E. 43. *Toată activitatea unei societăți omenești e mai mult ori mai puțin o activitate de lux.* CĂLINESCU, O. XIII, 160. *La unii amatori mai găsim și „rațe de lux", ținute pentru penajul pompos și multicolor.* LINȚIA, P. III, 106. *Porumbei de lux.* id. ib. 217. *Surprinde și condiția specială a femeii, considerată păpușă de lux.* IST. T. II, 143; **f)** (despre ediții, cărți) care este editat în tiraj mic, pe hârtie foarte bună și în condiții grafice deosebite; volum, exemplar sau număr de ziar ori de revistă tipărite în aceste condiții. *Formatul ei va fi în 4^0, cu două coloane, și va forma o ediție de lux* (a. 1852). PLR I, 150. *Societatea a decis de la sine a imprima opul și ca volum aparte, în o edițiune populară și în o edițiune de lux.* CONTEMPORANUL, II, 273. *Un număr de lux, îngrijit, nu rasolit ca numerele cotidiane.* CARAGIALE, O. II, 166. *Aș vrea să tipăresc instantaneul într-o broșurică de lux.* id. ib. VII, 326. *Se obligă la fiecare ediție a-mi trimite... zece exemplare de lux.* id. ib. 516. *Ediția de lux a poeziilor lui Eminescu.* TEODOREANU, L. 24. *Are prilejul să tipărească în volume de lux... una din cele mai captivante povești.* PERPESSICIUS, M. IV, 85. *Nicolae Iorga nu era bibliofilul care să caute cartea de lux, cu legături scumpe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 8/3. *Mă invită... să consult exemplarul de lux din fața lui.* ib. 1993, nr. 2, 13/2; **g)** (despre tipar) realizat în condiții grafice deosebite. *Trebuie să fie scos dintr-un tipar de lux, nu din acela din care se trag exemplarele stereotipe.* CARAGIALE, O. III, 2. ◇ Loc. adv. **Cu lux** = **a)** luxos; elegant. *Nevasta lui... se îmbrăca mult mai cu lux decât doamna.* BARIȚIU, P. A. I, 6. *Carte editată cu lux.* ȘĂINEANU, D. U.; **b)** abundent, bogat. *Părul ei blond... încunjura cu lux și fineță o față plină și răzătoare.* EMINESCU, P. L. 68. ◇ Expr. **A face (mult sau mare) lux** sau **a face un lux mare** (sau **îngrozitor, exagerat** etc.) = **a)** a cheltui foarte mult (pentru a duce un trai luxos); a risipi. *Dintr-o leafă... nu poate să ție greutățile familiei și să facă și lux.* FILIMON, O. I, 218. *Putem avea pretențiunea să facem lux în dezvoltarea științifică a noastră?* MAIORESCU, D. I, 357. *Bărbații zic întruna că facem un lux mare.* MACEDONSKI, O. II, 10. *Surorile ei începură să facă un lux îngrozitor.* AGÎRBICEANU, A. 130. *Am văzut generali în vagoane de marfă! Nu suntem destul de bogați ca să facem lux cu prizonierii.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 52. *Se face mult lux, se poartă mătăsuri, pantofi de lac.* ARH. FOLK. III, 33. *Nu s-o fi făcut mare lux..., dar s-au pus, se vede treaba, ușile și ferestrele care lipseau.* C. GANE, TR. V. 181. [Nevasta] *prea face lux, prea se duce de multe ori la Iași pentru teatru și mode.* SADOVEANU, O. II, 268. *Ironia lovește pe cei care... fac un lux exagerat.* IORDAN, STIL. 39. *În casă nu face niciun lux, din incompetență.* CĂLINESCU, B. I. 245; **b)** a utiliza cu abundență exagerată. *În regiunile unde se poate face lux cu stuful, cum este spre bălți, acesta se așează pe casă și se împletește pe vârful ei.* MANOLESCU, I. 30. *Oamenii bronzului III și IV dacic făcuseră un lux neînchipuit de podoabe de metal.* PÂRVAN, G. 439. *În afară de aceasta,... face prea mare lux de documentare și de teorie.* DR. VII, 342. ◇ (Familiar; cu valoare adjectivală) *Marfă lux.* SCL 1986, 476.

2. Fig. Bogăție, opulență; abundență, belșug; exuberanță. *Lasă atunci în voia ei planta, cu tot luxul vegetației ei.* BREZOIANU, A. 98/2. *Decât acel lucs mare a[l] naturei înflorite, Preferăm mai bine umbra celor rădiuri liniștite.* NEGRUZZI, S. II, 13, cf. PONTBRIANT, D. *Era cu neputință a se scăpa cineva în Roma de acest lus de călăuzi.* BARONZI, C. III, 59, cf. LM. *Acest lux de revoluțiuni sociale nu ni este permis nouă.* EMINESCU, S. P. 102. *Este o dramă de un scenariu strict și de un lux de debitare superior.* CARAGIALE, O. III, 58. *Versurile tale sunt fără păcat ca formă..., în sfârșit, un adevărat lux de calități tehnice.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 475. *De la ce luxul ăsta de opinci?* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 31. *În general* [era] *un lux de plantație care iarna desfrunzea trist orașul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 98, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Un contur precis al poemelor sale, cu tot luxul de imagini, de notații, accentuează tonul de exercițiu al volumului său.* CONSTANTINESCU, S. VI, 90. ◇ Expr. **Cu (mare sau atâta) lux de amănunte** (ori **de detalii**) = foarte amănunțit, cu foarte multe amănunte. *Lucrarea... este făcută cu un lux de detalii, câteodată mai mult decât era necesar.* DR. I, 505. *Câteodată ne înfățișează cu lux de amănunte viața unei curtezane.* SADOVEANU, O. XIX, 156. *Viziune caricaturală a omului... explicată cu texte, cu lux de amănunte.* CONSTANTINESCU, S. II, 117. *Această epocă a lui Duca-Vodă... cronicarii o consemnează cu mare lux de amănunte.* PERPESSICIUS, M. III, 131. *Sunt niște oameni care scriu cu mare lux de amănunte.* CIOCULESCU, I. C. I, 19. *Nu mi-ai fi povestit totul cu atâta satisfacție, cu atâta lux de amănunte.* PREDA, C. I. P. II, 205. *Cu lux de amănunte erau comentate versurile.* T. POPOVICI, S. 7. *Se arată cu lux de amănunte cum procedau armașii din Moldova.* STOICESCU, S. D. 229. *Sunt descrise toaletele doamnelor din sală... cu lux de amănunte.* IST. T. II, 81. *Casa respectivă este acum descrisă cu lux de amănunte.* N. MANOLESCU, A. N. I, 247.

3. (Și în legătură cu verbele „a-și permite", „a-și îngădui") Cheltuiala inutilă, risipă; extravaganță, excentricitate. *Nu-mi permit lucsul.* NEGRUZZI, S. I, 96, POLIZU. *Voi totodată să arate la Iași luxul, nemaipomenit până atuncea, de a avea o cameristă pariziană.* SION, P. 99. *Era un lux ca să îl aibă cineva viu.* BARONZI, C. V, 56. *Faptul de a avea doi profesori pentru dreptul roman era numai un lux.* MAIORESCU, D. I, 381. *La noi în general cărțile sunt considerate ca un lux.* CONTEMPORANUL, I, 167. *Să-ți plătești luxul unei escapade.* CARAGIALE, O. VII, 451. *Dacă se păstrează* [în școală] *„deseniul", i se dă mai mult un rost de lux și de paradă.* IORGA, V. F. 162. *Se înțelege că-i un adevărat lux sau risipă berea covășii.* PAMFILE, I. C. 192. *Oierii mai ales puteau să-și permită cât de des luxul gratificațiunilor către mai-marii orașului.* PĂCALĂ, M. R. 67. *Metalul e un lux și de aceea e și folosit în primul rând pentru arme și podoabe.* PÂRVAN, G. 393. *Nu-și putea permite toate luxurile.* A. HOLBAN, O. I, 299. *Mizerabilii care-și permit luxul să rămâie acasă... să plătească.* CAMIL PETRESCU, T. II, 460. *E singurul lux pe care și-l permite.* C. PETRESCU, C. V. 155. *Ioanide își poate permite luxul să construiască lucruri discutabile.* CĂLINESCU, B. I. 477. *Fără subvenții nicio editură nu-și poate îngădui luxul de a le publica.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 11/2. (Fiind vorba despre abstracte) *Cititul și scrisul erau considerate ca un lux.* EMINESCU,

S. P. 188. *Nu ni putem permite lucsul de a cheltui şi răsipi în zădar puterile noastre.* SBIERA, F. S. 386. *Părintele Iovinadie îşi îngăduie luxul nevinovat al unui scurt repaos.* HOGAŞ, DR. II, 116. *Filmele cinematecii... îşi refuză luxul unor comentarii.* CINEMA, 1973, nr. 2, 58. (Prin exagerare) *Îşi plătea luxul de a face chef la cantină.* BACALBAŞA, M. T. 4. *Flăcăii însă în general şi fetele mari îşi permit luxul de a avea o batistă sau o basma.* MANOLESCU, I. 249. *Unii* [soldaţi] *îşi puteau îngădui luxul unei linguri.* SADOVEANU, O. VII, 196. ◇ F i g. *Perspectiva filosofică... s-ar realiza cu greu dacă semiologia n-ar fi decât un interesant lux filosofic.* ŞĂINEANU, Î. 10. *Sentimentul era ceva cu totul de prisos, un lux zadarnic.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 175. *Grecia a putut să-şi plătească luxul unei revoluţiuni.* TITULESCU, D. 618. *Sunt oameni care trec prin viaţă fără să aibă parte de a simţi fiorii iubirii adevărate..., un lux care nu-i tuturor îngăduit.* BART, E. 222. *Nu cunosc nici luxul minciunei.* ARGHEZI, S. XXXIII, 39. *Nimeni nu-şi poate permite multă vreme luxul conştiinţei.* RALEA, S. T. II, 69.

4. (Învechit, rar) Podoabă, bijuterie. *Pot să poarte gevaieluri, lucsuri de aur şi altile ca acestea* (a. 1777). FURNICĂ, I. C. 56, cf. COSTINESCU, CADE.

5. (Regional) Taximetru. Cf. LEXIC REG. 66.

– Scris şi: (învechit) *lucs.* – Pl.: (rar) *luxuri.* – Şi: (învechit, rar) **lus, lúxus** s.n.

– Din fr. **luxe,** lat. **luxus.**

LUX³ s.n. (Învechit, rar) Lumină. *De ce nu sânt eu luxul ce sufletu-ţi iubeşte!* C. A. ROSETTI, C. 160/9.

– Din lat. **lux, -cis.**

LUXÁ¹ vb. I. T r a n z. **1.** A-şi deplasa un os din articulaţie; a-şi scrânti o mână, un picior etc. Cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D. *Presau oasele picioarelor, îndoindu-le, luxându-le sau zdrobindu-le.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 41. *Ne pierdem cumpătul când o biată babă îşi luxează un picior, căzând înaintea noastră pe gheaţă.* D. R. POPESCU, I. Ş. 239. ◇ R e f l. p a s. *Aceasta se observă mai ales la articulaţia şoldului care se poate luxa.* BELEA, P. A. 140.

2. F i g. (Familiar) A încerca să scoată (pe cineva) dintr-o funcţie; a face (pe cineva) să piardă o poziţie socială, o situaţie etc. □ *A încercat să-l luxeze.*

– Prez. ind.: *luxez.*

– Din lat. **luxare,** fr. **luxer.**

LUXÁ² vb. I. R e f l. (Rar) A face lux² (**1**) îmbrăcându-se sau împodobindu-se în mod deosebit. Cf. IORDAN, L. R. A. 238, ib. L. R. 437. *S-a luxit lumea.* GRAIUL, I. 204. *Ce te-ai luxat aşa?* A VI 26.

– Prez. ind.: *luxez.* – Şi: (regional) **luxí** (prez. ind. *luxesc)* vb. IV.

– V. **lux².**

LUXÁRE s.f. Acţiunea de a l u x a¹ şi rezultatul ei. Cf. l u x a¹ (**1**). *Luxarea piciorului îi făcea întoarcerile dureroase.* CĂLINESCU, B. I. 672.

– Pl.: *luxări.*

– V. **luxa¹.**

LUXÁT¹, -Ă adj. (Despre oasele corpului la om şi la animale şi despre membrele corpului acestora) Deplasat din locul de articulaţie, dislocat, scrântit; (p. e x t., despre articulaţii) din care s-a dislocat un os. *Încheietura luxată să umflă.* BIANU, D. S. 435. *Trebuie să să facă întinderea sau extenzia membrului luxat.* id. ib. 436.

– Pl.: *luxaţi, -te.*

– V. **luxa¹.**

LUXÁT², -Ă adj. (Prin Mold.; despre îmbrăcăminte, p. e x t., despre oameni) Luxos. *Ce te-ai făcut aşa luxat?* A VII 26, cf. GLOSAR REG.

– Pl.: *luxaţi, -te.*

– V. **luxa².**

LUXÁŢIE s.f. Deplasare a extremităţilor osoase ale unei articulaţii din poziţia obişnuită, însoţită de pierderea posibilităţii de a executa mişcările normale; luxare, scrântitură, (prin Olt.) oligneală. Cf. MAN. SĂNĂT. 314/15, COSTINESCU. *Luxaţiunile pot fi complete... sau incomplete.* BIANU, D. S., cf. ALEXI, W. *Ruperea* [ligamentelor] *însoţindu-se de o deplasare a capetelor articulare constituind ceea ce se cheamă luxaţie.* ENC. VET. 24, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. [Bandajul] *se întrebuinţează pentru imobilizarea unei regiuni, mai ales în fracturi şi luxaţii.* ENC. AGR. I, 402, cf. SCRIBAN, D. *Diagnosticul luxaţiei coloanei cervicale este dificil.* A. POP, CHIRURG. 105. *Cu ani în urmă stătuse câtva timp într-un sanatoriu, cu piciorul în ghips, din cauza unei luxaţii.* CĂLINESCU, B. I. 30, cf. L. ROM. 1953, nr. 4, 28. *De obicei luxaţia este însoţită de ruperea ligamentelor şi a capsulei.* BELEA, P. A. 123, cf. URSU, T. Ş. 232. *Dintre luxaţiile congenitale, luxaţia coxo-femurală este frecventă.* ABC SĂN. 229.

– Pl.: *luxaţii.* – Şi: **luxaţiúne** s.f.

– Din fr. **luxation,** lat. **luxatio, -onis.**

LUXAŢIÚNE s.f. v. **luxaţie.**

LUXEMBURGHÉZ, -Ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Luxemburgului sau care este originară de acolo. *Papa Ioan XXII provocă deci cu multă stăruinţă pe împăratul Frederic cel Frumos, pe regele Vladislav IV din Polonia şi pe Ioan (luxemburghezul) din Boemia... de-a da ajutor şi sprijin regelui.* EMINESCU, O. XIV, 152, cf. DEX.

2. Adj. Care aparţine Luxemburgului sau luxemburghezilor, care se referă la Luxemburg sau la luxemburghezi, originar din Luxemburg. DEXI.

– Pl.: *luxemburghezi, -e.*

– **Luxemburg** (n. pr.) + suf. *-ez.*

LÚXFER s.m. (Construcţii) Placă de sticlă groasă şi rezistentă, montată în pardoseală sau în pereţi pentru a permite trecerea luminii. DN³, DEXI.

– Pl.: *luxferi.* DEXI.

– Din germ. **Luxfer.**

LUXÍ vb. IV v. **luxa².**

LUXMÉTRU s.n. (Tehn.) Instrument fotometric care serveşte la măsurarea iluminării. M. D. ENC., cf. LTR, DL, DM, DEX².

– Pl.: *luxmetre.*
– Din fr. **luxmètre.**

LUXÓS, -OÁSĂ adj. Plin de lux² (1), care constituie un lux²; excesiv de elegant, de scump; splendid, fastuos, somptuos; costisitor. Cf. I. GOLESCU, C. *Pus pe o saltea luxoasă.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 41. *A văzut construcția plafundului casei foarte luxoase.* ARISTIA, PLUT. 120/2, cf. POLIZU. *Bistrița se afla atunci luxoasă, deschisă și pregătită de o mare serbătoare.* PELIMON, I, 142/13. *Apoi nu cruța niceo cheltuială... de a-l căpătui cu armele cele mai luxoase.* SION, P. 133. *Magaziile cele mari și luxoase.* FILIMON, O. I, 93, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *S-au aruncat toți banii în casa generală a statului spre a servi la te miri ce alte cheltuieli, adeseori luxoase.* MAIORESCU, D. IV, 145. *Hrana era confortabilă, igienică, pot zice și luxoasă.* LĂCUSTEANU, A. 234. *Voiră să țină și ei haite luxoase de vânătoare.* ODOBESCU, S. III, 142, cf. CARAGIALE, O. II, 81. *Luxoase cât se poate, trăsurile merg legănate de zăngănirea podoabelor de argint ale hamurilor.* MACEDONSKI, O. III, 39. *Să ne îngrijim numai de restaurarea câtorva monuminte, făcându-le chiar mult mai luxuoase de cum erau.* ARHIVA, I, 237, cf. DDRF. *Alte mijloace de trai luxos erau grădinile împodobite cu arbori străini.* XENOPOL, I. R. X, 157. *Pe canapea străluceau două perechi de ghete de lac nouă-nouțe, puse pe calapoade luxoase.* SANDU-ALDEA, D. N. 33, cf. ALEXI, W. *Mantaua... se revarsă asupra unei șeli luxoase.* IORGA, V. F. 70. *Ele au făcut parte dintr-un luxos harnașament.* PÂRVAN, G. 527. *Mici oteluri de stil... dau orașului un aspect de vilegiatură luxoasă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 112. *Să i se aducă o trăsură mare și luxoasă din Bistrița.* N. A. BOGDAN, C. M. 7. *Mobilierul luxos îi reflecta mișcările.* JUN. LIT. XXVI, 46, cf. A. HOLBAN, O. I, 289. *Nudul acela tolănit cu nerușinare pe atlasurile moi ale unui divan luxos prea o insultase.* BASSARABESCU, S. N. 180, cf. CADE. *Biroul direcției are fotolii adânci de piele, o masă destul de luxoasă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 381. *Trece cu pasul mare prin fața prăvăliilor luxoase.* id. O. II, 407. *Niciodată nu intrase într-un restaurant atât de luxos.* C. PETRESCU, C. V. 60. *Îi vedea coborându-se din echipagii luxoase.* COCEA, S. II, 107. *L-au îmbarcat pe moș Petrache într-o mașină luxoasă.* POPA, V. 236. *N-avea... mijloace să-și cumpere mobile luxoase complicate.* CĂLINESCU, E. 50. *Vom trăi în cel mai luxos hotel.* SADOVEANU, O. XIV, 330, cf. IORDAN, L. R. 343, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *În redarea... acestor luxoase elemente de decorație, Braekeleer ajunge să fie neîntrecut.* OPRESCU, I. A. IV, 56. *I-ar da jos din automobilele lor luxoase.* ARGHEZI, S. XV, 132. *O trăsură luxoasă trecu pe lângă ei.* CĂLINESCU, O. III, 65. *Se străduiește... să prelungească în gând visul nelămurit al acelei nopți cu pădurea de smarald și de aur și careta luxoasă.* VINEA, L. I, 49. *Ceva mai încolo era un hotel luxos înconjurat de grădini.* TUDORAN, P. 198. *Se minunară de luxoasa încăpere.* PREDA, DELIR. 99, cf. CL 1959, 81, L. ROM. 1966, 273. *Îi construiseră o vilă luxoasă.* BĂNULESCU, C. M. 324. *Clădirile particulare mai luxoase erau vilele suburbane.* PANAITESCU, C. R. 57. *„Poemul odăilor" este reprezentarea unui interior baroc în stil leneș și luxos.* SIMION, S. R. III, 272. *Imposibil să-ți imaginezi un loc mai luxos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 21/3. (F i g.) *Dorm nu ca să visez Coșmare mult luxoase.* STĂNESCU, D. B. 181. ✧ (Adverbial) *Această celebră și bogată monastire... fu restaurată și adornată mai luxos decât întâia oară.* FILIMON, O. II, 116. *Un astfel de tip... are felurite expediente de a trăi bine și luxos.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 110. *Ne culcarăm în niște odăi luxos mobilate pentru o mănăstire.* ARHIVA, X, 144. *Tezaurele regilor... luxos înmormântați sunt foarte numeroase.* PÂRVAN, G. 344, cf. SCRIBAN, D. *Colecția astfel formată o s-o leg luxos.* ARGHEZI, S. XXV, 382. *Intră într-o cameră luxos mobilată.* V. ROM. februarie 1955, 236. (F i g.) *Sunt clipe sau minute lungi în care e prea luxos să trăiești cu toată ființa.* BREBAN, A. 192. ✦ (Despre oameni) Care face mult lux² (1), iubitor de lux²; care se îmbracă exagerat de elegant și scump. *Sătenii noștri nu sunt deloc nici lucsoși, nici pretențioși.* I. IONESCU, M. 251. *E tânără, frumușică și... prea e luxoasă.* CARAGIALE, O. IV, 103. *Bărbații ei înșiși puteau, după sistemul îmbrăcămintei de atunci, să fie luxoși în haine.* ARHIVA, I, 42. *Se duse departe, ea, luxoasa și învățata fată a lui Vasile-Vodă și trăi între cazacii bețivi, zgomotoși și lacomi de sânge.* IORGA, C. I. I, 94. *Fetele cele mari erau toate arogante și luxoase.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 154. *Populația capitalei este, în schimb, dintre cele mai luxoase din Europa.* ARGHEZI, B. 54. *Ești mai luxos decât feciorii lui beizadea Ghica.* CAMIL PETRESCU, O. I, 188, cf. ALR II 3 266/784, 848, 886. ✧ (Substantivat) *Pe cei slugarnici, mândri și lucsoși îi arăta cu degetul.* CREANGĂ, A. 136. ✧ (Adverbial) *Luxos îmbrăcate.* CONTEMPORANUL, II, 116. *Gafița lui Cuțui... umblă gătită mai luxos decât cealaltă.* SADOVEANU, O. X, 625. *Gândiți-vă la acestea, vioii mei domni vorbăreți și agitați..., frumoase doamne, luxos gătite.* IORGA, P. A. II, 361. *E îmbrăcat foarte luxos.* CAMIL PETRESCU, P. 274. *Să creeze lux și splendoare în jurul generalilor și miniștrilor și al soțiilor acestora, luxos îmbrăcate.* OPRESCU, I. A. IV, 83. *A se îmbrăca luxos... este o chestiune de higienă morală.* CĂLINESCU, I. 167. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Cu ornamente multe, bogate; care costă mult. *Lusoasa îmbrăcăminte persiană era imitată după acea medică.* HASDEU, I. C. I, 196. *Au priimit de la dărnicia arheologului modern veșminte mai mult luxoase decât autentice.* ODOBESCU, S. II, 218. *Mânecile cojoacelor mai luxoase la gura lor se închid bine înprejurul mânii.* MANOLESCU, I. 176. *Vândură hainele prea luxoase.* CĂLINESCU, S. 14. *Iar surâsul lui, referit la straniul și luxosul veșmânt, părea că spune: „Ce pot eu face împotriva celor mari?"* VINEA, L. I, 34. ✧ (Adverbial) *Femeile trimiteau astfel de mâneci, luxos confecționate, adoratorilor.* IORDAN, STIL. 305. ✦ (Despre cărți, ediții) Care e tipărit în condiții grafice deosebite. *Această îndreptare sintactică mi-a venit în gând răsfoind cartea luxoasă.* ODOBESCU, ap. MAIORESCU, D. I, 266. *S-a publicat în trei limbi un elegant și luxos album ilustrat.* ARGHEZI, B. 14. *Lui Eminescu i s-ar fi cuvenit... o ediție luxoasă a poemelor.* id. S. XXXIV, 171. *Albumul..., extrem de luxos, era numai cu fotografii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 14/1. ✧ (Adverbial) *Ni se trimite un volum de „Sonete"... tipărit luxos la Craiova.* SĂM. IV, 420. *Vestitul Macarie*

a tipărit luxos, în Austria, anumite cărți de cântări. IORGA, P. A. II, 14. ✦ (Despre materiale) De foarte bună calitate. *Să fie tipărit pe hârtie luxoasă, cu desene moderne.* CAMIL PETRESCU, P. 47.

– Scris și: (învechit) *lucsos.* – Pl.: *luxoși, -oase.* – Și: (învechit) **lusós, -oásă, luxuós, -oásă** (pronunțat *-xu-os*) adj.

– **Lux**[2] + suf. *-os.*

LUXUÓS, -OÁSĂ adj. v. **luxos.**

LUXÚRĂ s.f. sg. (Livresc) **1.** Viciu al celor ce se dedau fără reținere plăcerilor senzuale; concupiscență, desfrânare. *Ei sânt porniți mai mult la curvie sau la luxurie decât la lăcomie.* POTECA, F. 230/25. *Defăima dismierdăciunea, trufia și pierzătoarea luxurie.* SĂULESCU, HR. I, 5/9, cf. LM, BARCIANU. *Izbutise, și nu era pe atunci tocmai lesne, să înspăimânte cu luxuria principatele încă neunite.* M. I. CARAGIALE, C. 128. *„Uliul" ne zugrăvește... o pereche... cu o singură țintă în viață: luxul și luxura.* LOVINESCU, S. I, 135. *Nu economisește termeni precum: „coșmar", „nevroză", „luxură".* VIANU, A. P. 346. *Pena Corcodușa se stinge lamentabil, după un trecut vestit de luxură.* CONSTANTINESCU, S. II, 180. *Când trupul nu mai ajută pe marii tăi cetățeni, sufletul lor nici atunci nu se vindecă de luxură.* ARGHEZI, B. 22. *Orașul întreg, beat de vin și de luxură, se culca între pernele și așternutul lui de ninsoare.* V. ROM. ianuarie 1954, 192. *Originalitatea, deci, romanul morilor și-ar putea-o trage din zugrăvirea acestor contraste, între luxuria ce se răsfață în unele straturi sociale și mizeria altora.* N. MANOLESCU, A. N. I, 80. *Expresii... ale unei terifiante abundențe de goluri ascunse sub hainele grotești ale poftei și luxurii.* CINEMA, 1973, nr. 3, 14. *Nepotismul, bunul plac și luxura erau ridicate la rangul de lege.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 3/2.

2. Bogăție, lux[2] **(2);** (mai ales cu referire la plante) supraabundență, exuberanță. Cf. LM, BARCIANU. *Neștiind ce ar trebui ales de preferință, avuția frunzei sau luxuria floarei.* ARGHEZI, S. VIII, 246. *Cuplul duce în continuare o existență searbădă, într-un decor artificios, de falsă luxură și găunoasă superioritate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 3/1. ✧ F i g. [Autorul] *evită legenda și luxuria de imaginație și exprimare.* DR. VII, 307.

– Gen.-dat.: *luxurei* și *luxurii.* – Și: **luxúrie** (accentuat și *luxurie* POTECA, F. 230/25) s.f.

– Din fr. **luxure.** – Pentru **luxurie,** cf. lat. luxuria.

LUXURIÁNT, -Ă adj. (Despre vegetație) Extrem de abundent, de bogat; exuberant. Cf. LM, DDRF. *Stâncile... sunt în părțile mai joase acoperite de o vegetațiune luxuriantă.* ARHIVA, X, 138, cf. ALEXI, W. *Și toți vin aicea să se odihnească în pământul rece, sub vegetația luxuriantă a cimitirului săracilor.* PETICĂ, O. 304, cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U. *Toată acea luxuriantă vegetație nebună îi apărea în orgia colorilor de flori.* BART, E. 307, cf. SCRIBAN, D. *Iar pe o insulă, o mare biserică gotică... își înălța vitraliile albite de lună și zidurile negre în mijlocul unei vegetații luxuriante.* CĂLINESCU, O. IV, 85. *Dincolo de luxurianții pereți vegetali, Oltul mugește.* BOGZA, C. O. 252. *Aceste soluri ating o fertilitate forestieră maximă, purtând stejărete de lunci cu creșteri... luxuriante uneori.* CHIRIȚĂ, P. 470. *O recoltă luxuriantă nu e însă totdeauna o secătuire a solului.* CONSTANTINESCU, S. VI, 8. *Are aspectul unei vegetații luxuriante.* V. ROM. ianuarie 1960, 119, cf. SCL 1963, 214. *Mii și mii de fructe și flori luxuriante... au venit să împodobească mările și oceanele pământului.* V. ROM. august 1961, 45. *Vegetația luxuriantă ar garanta aici traiul paradisiac.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 64. *Flori luxuriante au căzut în mările sudului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 4/2. ✦ Cu vegetație foarte abundentă, bogată. *E de adăugat poezia peisajului cu adevărat luxuriant.* STREINU, P. C. II, 232. *Înăuntru se pătrunde mai întâi printr-o luxuriantă grădină de portocali și palmieri.* RALEA, S. T. I, 345. ✦ F i g. Excesiv de bogat, de puternic, de viguros. *Macarie primi porunca să îmbrace în luxurianta frazeologie bizantină... povestirea lucrurilor petrecute în Moldova.* IORGA, L. II, 540. *Această poezie conține o luxuriantă eflorescență de senzații interne.* IBRĂILEANU, S. 202. *Fiecare nouă sfidare adâncește prăpastia dintre mizeria populației muncitoare și opulența luxuriantă a clasei stăpânitoare.* COCEA, S. II, 588. *S-a creat astfel o floră nomenclaturistă, nouă și luxuriantă.* STREINU, P. C. III, 355, cf. SCRIBAN, D. *Acest regionalism strâmt... se reduce... ca expresie poetică la aglomerarea maladiv luxuriantă a amănuntului exterior.* CONSTANTINESCU, S. II, 467. *Autorul ancorează la realitate în țara luxuriantă a personalității sale.* ARGHEZI, S. XXXIII, 63. *Fațada Ospiciului din Madrid de Pedro de Ribera e de un baroc luxuriant.* CĂLINESCU, I. 15. *Poezia sa a înflorit tot mai luxuriantă.* PERPESSICIUS, M. I, 73. *Culoarea e specifică și luxuriantă.* RALEA, S. T. I, 331. *Predomină verdele luxuriant al ierbii de primăvară.* BARBU, PRINC. 128. *Scriitorul nostru știe să dea frazei... un aspect bogat, luxuriant.* VARLAAM–SADOVEANU, 422. *Cuvintele gândirii în imagini nasc subiectivitatea luxuriantă.* STĂNESCU, R. 165. *Vagul, difuzul, estompatul se risipesc spre a face loc unei luxuriante erupții de energie creatoare.* CROHMĂLNICEANU, R. L. II, 86. ✦ F i g. (Rar) Exotic. *Și după ce pornea trenul, parfumul lor rămânea... îndulcit ca al bananelor răscoapte, luxuriant, fierbinte.* TEODOREANU, L. 64. *M-am visat... cu ea în brațe schimbată într-o luxuriantă femeie tropicală.* VOICULESCU, P. II, 203.

– Pronunțat: *-ri-ant.* – Pl.: *luxurianți, -te.* – Și: (învechit) **lusuriánt, -ă** adj. LM.

– Din fr. **luxuriant,** lat. **luxurians, -tis.**

LUXURIÁNȚĂ s.f. (Rar) Calitatea de a fi luxuriant. *Spre tropice pădurea pierde din luxurianță.* ENC. AGR. IV, 393. *Ceea ce a văzut și a resimțit cu adevărat Eminescu este pădurea, adâncimea ei răcoroasă,... luxuriența ei vegetală.* VIANU, L. R. 227. *Se certase cu grădinarul și cu decoratorul la croirea grădinii, plină de o luxurianță ce nu-i plăcea deloc.* BARBU, Ș. N. 165. ✧ F i g. *Pe un cer gotic, străin de orice luxurianță, Orion se reîntorcea.* CONTEMP. 1967, 1 086, 1/5. *Toată luxuriența acestei cărți îi aparține.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 4/3.

– Pronunțat: *-ri-an-.*

– Din fr. **luxuriance.**

LUXÚRIE s.f. v. **luxură.**

LUXURIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Livresc) Care denotă luxură; concupiscent, desfrânat, lasciv. Cf. LM. *Prăşiră de la cele de nevoie şi simple la cele de prisos, dismierdătoare şi lucsurioase.* SĂULESCU, HR. I, 51/10, cf. STAMATI, D., DEX.

2. (Învechit) Luxos, costisitor. Cf. STAMATI, D. *Între maşinile mari, complicate şi luxurioase..., vin de se intercalează maşinile franceze.* I. IONESCU, B. C. 454/17. *Se educau copilele numai nemţeşte şi frănţuzeşte, pentru un trai cosmopolit şi lucsurios.* SBIERA, F. S. 261, cf. ALEXI, W. ✧ (Adverbial) *Veşmintele de călătorie... încep a fi decorate foarte lucsurios.* F (1870), 309.

– Scris şi: *lucsurios.* – Pronunţat: *-ri-os.* – Pl.: *luxurioşi, -oase.*

– Din lat. **luxuriosus, -a, -um,** fr. **luxurieux.**

LUXURIOZITÁTE s.f. (Rar) Desfrânare, luxură **(1).** *Pe turci numai din punctul de vedere al luxuriosităţii i-am adaus.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 238, cf. SFC VI, 56.

– Scris şi: *luxuriositate.* – Pronunţat: *-ri-o-.*

– **Luxurios** + suf. *-itate.*

LÚXUS s.n. v. **lux.**

LUZÉRNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUZERNIÉRĂ s.f. v. **lucernieră.**

LUZÍ vb. IV. Tranz. şi intranz. (Regional) A (se) năuci; a-şi pierde (sau a face să-şi piardă) minţile, a (se) prosti. Cf. SCRIBAN, D., com. BENIUC.

– Prez. ind.: *luzesc.*

– V. **lud.**

LUZÍE s.f. (Regional) **1.** Vârstă fragedă, copilărie. *Eu cunoscui vremea mea Din luzie, din pruncie, Din a mea copilărie.* POP., în L. ROM. 1964, 503.

2. Lipsă de maturitate, naivitate; absurditate, tâmpenie; prostie, sminteală. Cf. STREINU, P. C. III, 438. *Aşa vine luzia pe om la bătrâneţe. Mintea pruncilor.* BENIUC, V. CUC. 13. *Nu vorbi luzii, te-ai îmbătat.* T. POPOVICI, SE. 375. *Măi prunci, da multă luzâie mai ieste-n cap la voi!* TEAHA, C. N. 240.

– Pl.: *luzii.*

– **Lud** + suf. *-ie.*

LUZÚLĂ s.f. (Bot.) Numele a două specii de plante erbacee, una cu frunze liniare, puţin păroase pe margine, cu flori brune sau gălbui dispuse în spice ovale şi cu fructul o capsulă *(Luzula campestris),* cealaltă cu flori brune, solitare, dispuse în vârful ramurilor *(Luzula pilosa);* mălaiul-cucului. *Sunt feluri de juncuc care... la cel dupe urmă fel aparţine şi felurimi de luzule, pe care silvicultorii nu le vede bini în păduri.* BARASCH, B. 213, cf. POLIZU, LM, BRANDZA, FL. 467, id. D. 428, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 256.

– Pl.: *luzule.*

– Din fr. **luzule.**